BIBLIA DAT IS, DE GANTSCHE HEYLIGHE SCHRIFT, GRONDELIC ENDE...

Whaley

I

Gent. 7154.

Deze Bybel is gedrukt by Jan
Canin te Dordrecht, zynde den eer-
sten Gereformeerden Bybel in Hol-
land, gedurende de Spaansche on-
lusten, gedrukt; zie Le Long, Boek-
zaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

Dat is,

DE GANTSCHE HEYLIGHE Schrift, grondelic ende trouwe-lick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DUYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lectien, die in andere loflicke Ouersettinghen gheuonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rücke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck-stemmenden plaetsen/op het aldergewisste met scheydtlet-teren/ende versenghetale (daer een yeghelick Capittel in Hebreischer wyse mede onderdeylt is) verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode inghegeuen/ende oorbaerlick tot leeringhe/tot straffinghe/tot verbeteringhe/tot onderwijsinghe/die inde rechtueerdicheyt is/op dat de mensche Gods gheheel sy/tot alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Deze Bybel is gedrukt by Jan
Canin te Dordrecht, Zynde den eer-
sten Gereformeerden Bybel in Hol-
land, gedurende de Spaansche on-
lusten, gedrukt; Zie Le Long, Boek-
Zaal, Bl. 734–736.

BIBLIA

Dat is,

DE GANTSCHE HEYLIGHE Schrift, grondelic ende trouwelick Verduydtschet.

MET VERCLARINGHE DUYSTERER woorden, redenen ende spreucken, ende verscheyden Lectien, die in andere loflicke Ouersettinghen gheuonden, ende hier aen de cant toe ghesettet zijn.

Met noch rijcke aenwijsingen/der gelijck ofte ongelijck stemmenden plaetsen/op het aldergewiste met scheydtletteren/ende versenghetale (daer een yeghelick Capittel in Hebreischer wyse, mede onderdeylt is) verteeckent.

2. Timoth. 3.16.

Alle de Schrift is van Gode ingheghevē/ende oorbaerlick tot leeringhe / tot straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot onderwijsinghe/ die inde rechtveerdicheyt is/ op dat de mensche Gods gheheel sy/ tot alle goede wercken volmaecktelick onderwesen.

Ghedruct Anno, 1571.

Voorreden tot den Christelicken Leser.

HOe wel Christelicke Leser/ datmen daghelicx (God betert) onder den menschen eene groote ondanckbaerheyt bevindt. Soo dat sy dickmael schelden/ straffen ende lasteren / dat tot haer groot voordeel gheschickt ende ghegheuen is. So en hebben wy nochtans onsen arbeyt ende grooten cost den Godtvreesenden ende den Godtsalighen niet willen ontrecken / om der sommiger ondanckbaerheyts wille. Maer ghemerckt daer vele vrome ende goede lieden bevonden worden/ die inde plaetse van vele ydele leughenachtighe Historien/ veel lieuer de heylighe Schrift (die de eenige Fonteyne der waerheyt is) ondersoecken ende doorgronden. Ende tot veuestinghe haerder hope/ beteringhe des leuens/ ende tot onderwijsinghe des Naesten ghebruycken. So hebben wy om den seluen op het gheuoechelickste te gherieuen/ den gheheelen Bybel/ daer het al in begrepen is/ in een seer cleyn boeckelick formaet met wtgaende versikens ghedruckt/ na het seer ghepresen ende loffelick exemplaer Saliger Gielis vander Erven/ van daten 18. Mey/ Anno 1565. Also dat een yeghelick den seluen / seer behendich sonder groote hindernisse/ met hem ouer wech draghen mach/ hebben oock tot behulp ende voorderinghe des goethertighen Lesers/ voor een yeder Boeck het argument ofte cort begrijp des seluen/ met samen oock de Summarien voor een yeder Capittel ghestelt ende by ghevoecht. Ende dewijle daer vele duyster woorden/ eyghen namen so Hebreische/ Caldeische als Grieksche inde Bybelsche Schrift bevonden worden/ die den Leser souden moghen hinderlick wesen/ So hebben wy de wtleggingen der seluen/ eensdeels op de marge met scheydletteren oft † / andersdeels achter tgroot Register deses Boecks in forma eens Registers by A B C laten aen teeckenen. Biddende eenen yeghelicken desen onsen arbeyt voor goet aen te nemen.

Vaert wel.

(∴)

A.

A ende O.

Ick ben de A ende de O/ het beghin ende het eynde / de eerste ende de laetste spreeckt de Heere/ Esaie 41.4/ 44.6/ 48.12. Apoca. 1.8/2.8/ 21.6/ 22.13.

Aaron een sone Amran des soons Kahat/ des soons Levi/ Exodi 6.20. Werdt met Mose zijnen Broeder totten Egyptenaers ghesonden/ 4.14.30. 5.1/6.13. Miche. 6.4. Werdt met zijnen sone tot Priesters ghewijet/ Levit. 8.*. Num. 3.10 Deut. 18.5. Hebr. 5.7. Na ordinancie/ Exodi 28.*. 29.*. 40.12. Richt Israel dat kalf op/ 32.4. Psal. 106.10. Actuum 7.40. Morret tegẽ Mosen/ Nu. 12.1. Syn roede groeit/ 17.8. Syrach 45.25. Hebre. 9.4. Gaet iaerlicx maer eens int Heylichdom/ Exodi 30.10. Levit. 6.34. 3 Macha 1.17. Hebr. 9.7. Sterft buyten het lant Canaan Nu. 20.28/ 33.38. Deut. 10.6/ 32.50. Na hem werdt overste Priester zijn soon Eleazar/ Num. 20.26. Wordt gepresen/ Syrach 45.7.

Abaddon Apoca. 9.11.

Abacuk spijst Danielem/ Beel. 35.36.

Abana een vloet Damasci/ 4 Regum 5.12.

Abaron een soon Matathie/ 1 Macha. 2.5.

Abarim een gheberchte/ Num. 21.11/ 27.12/ 33.44. Deutero. 32.49.

Abba vader/ Marci 14.36. Rom. 8.15. Gal. 4.6.

Abdemelech de moor een voormonder des Propheten Jeremie Jerem. 38.7. Werdt verlost van den sweerde der Chaldeer/ 39.14.

Abdias Soeckt Obadja

Abdo de Propheet in Juda wert van den Leeuwe verscheurt/ 3 Regum 13.24.

Abdon een Richter in Israel/ Judic. 12.13.

Abed Nego wert inden gloeyenden Oven gheworpen/ Dani. 3.21. Werdt genaemt Asaria 1.6.

Abel oft Habel / werdt verslaghen van zijnen broeder Cain/ Gene. 4.8. 1 Joan. 3.12/ Leest van Abel/ Matth. 23.35/ Luce 11.51. Hebr. 11.4. 12.24.

Abel Bethmaacha een Stadt/ sommighe lesen Abela 2 Regum 20.14.

Abel Beth Maacha werdt belegert van Joab/ 2 Regum 20.14. Wert geslagen van Benhadad/ 3 Reg. 15.20. Van Tiglat Pilesser den Coninc van Assyrien 4 Regum 15.29. Abia Samuels sone/ een Richter over Israel/ 1 Regum 8.2.

Abia de sone Jeroboam. 3 Regum 14.1.

Abia/ 1 Paralepo. 25.10. Luce 1.1.

Abiam een sone Rehabeam. Coninck in Juda/ 3 Regum 14.31. 15.1. 2 Para. 13.15. Heeft nae hem ghelaten Assa/ 3 Regum 15.8. Matth. 1.7.

Abiathar de Priester / ontliep wt de handen Saulus 1 Reg. 22.20. Vloot tot Dauid in Kegila/ 23.6. Hielt het met Adonia/ 3 Reg. 1.7. Wert van t Priesterdom verstooten 2.27. Nae dat woordt/ 1 Regum 2.30.3.5

Abidan een Hooftman des gheslachts Benjamin/ Numeri 1.11.

Abigail een cloeck wijf des godloosen Nabals 1 Regum 25.3. Werdt na Nabals doodt des Conincks Dauids wijf/ 25.39.

Abihu ende Nadab Aarons sonen werdẽ door het vyer verteert. Levit. 10.2. Nume. 26.61.

Abilena een Landtschap/ Luce 3.1.

Abimael Jectans sone/ Gene. 10.28.

Abimelech de Coninck te Gerar neemt Sara/ Gen. 20.2. Maect een verbõt met Abram 21.23.32

Abimelech maect ẽ verbõt met Isaac/ Ge. 26.31

Abimelech de sone Gedeons/ Judicum 8.31. Verslaet tseventich zijnder broeders/ ẽ verginck schandelick/ Judicum 9.5.53. 2 Regum 12.21.

Abiram verheft hem tegen Mose/ daerom verslindt hem de Aerde/ Num. 16.*. 26.10. Deut. 11.6. Psalm. 106.17. Syrach 45.22.

Abisag van Sunem werdt geleydt totten Coninck Dauid/ 3 Regum 1.3. Werdt van Adonia ten wijue begheert/ 2.17.

Abisai een sone Seruja/ 2 Regum 2.18/ 16.9/ 19.21/ 20.6/ 23.18.

Abiud een sone Serubabels/ Matthei 1.13. Wordt ghenoemt Hanania/ 1. Para. 3.10.

Abner de Velthooftman Sauls/ maect Isboseth tot eenen Coninck over Israel/ 2 Reg. 2.8. Wert inde vlucht geslagẽ 2.19. Abner doorsteect Asaelem/ 2 Reg. 2.23. Beslaept Rizpam 3.7. Verbindt hẽ met Dauid/ wert gedoot van Joab 3.*.

Abra een dienstmaecht Judith/ Judith 8.29 10.1. Wert gãtsch vry gemaect vã Judith. Judit. 16.31.

Abram de sone Tharah neemt Sarai ten wijue Gene. 11.29. Gaet wt zijn Vaderlandt nae Gods bevel int landt Canaan/ 17.4. Treet in Egypten/ 12.10. Treckt wel voorsien wederom in Canaan/ 13.1. Verlost Loth zijnen broeder wt der vyanden handt. 14.14. Ontfangt de belofte eens zaedts/ 15.4/ 7.16.18.10. Beslaept Agar. 16.4. Ontfangt de belofte ẽ het teecken des Verbonts/ ẽ wordt genaemt Abraham 17.5. Bidt voor de Sodomiten/ 18.23/ 28.32. 4 Esd. 7.36. Isaac wort hem geboren/ 21.2. Wilde Isaac offeren 22.6. Sendt zijnen knecht wt/ Isaac een wijf te nemen 24.4. Sterft 25.7. (Wort gepresen/ Syr. 44.20.) Wort genoẽt een vader veeler volcken/ ẽ alder Gelooighen/ 17.5. Esa. 51.2. Mat. 3.9. Luc. 13.14/ 19.9. Joan. 8.39. Ro. 4.11.17.18. 9.8. Gal. 3.8. Leest van hem ẽ zijnen zade Josue 24.3. Esaie 41.8/ 51.2. Ezec. 33.24. 2 Esd. 9.7. Matth. 8.11. Actu. 7.2.16. Hebre. 11.17.

Abraham beveelt zijnen kinderen ẽ huysghesinne den wech des Heeren te bewaren/ Gen. 18.19

Abrahams kinderen/ Joã. 8.33. Ro. 9.7. Gal. 3.7

Absalon een sone Dauids/ 2. Reg. 3.3. Verslaet zijnen broeder/ ẽ vliet tot Thalmia den Coninck te Gesur/ 13.34. Wert wederom gheroepen/ 14.21.33. Staet na zijns Vaders Rijck 15.6. Beslaept zijns vaders Concubinen/ 19.22. Na de Prophecie/ 12.11. Werdt van Joab ghedoodt 18.14.

Accaron oft Askalon een stadt/ Judic. 1.18.

De Accaroniten senden de Kiste des Heeren vã haer wech/ 1. Regum 5.10.

Achab ende Zedekias valsche Propheten werden verbrandt/ Jeremie 29.22.

Achab de Coninc neemt de afgodische Jezabel tot een huysvrouwe/ die hẽ tot groote Afgoderie brengt/ 3. Reg. 16.30. ẽ 4 Re. 16.3.4. Timmert Jericho weder/ 2. Reg. 16.34. Begeeft hem overmits vreese onder den Coninck Benhadad van Syriẽ/ 3 Reg. 20.4. Leyt cranck te bedde/ om Naboths wijngaert. 3 Re. 21.4. Wert vandẽ Propheet Elia gestraft ẽ waerdt 3. Re. 21.19. Raedt vraecht/ 400. valsche Prophetẽ 3. Reg. 22.6.22. 2 Para. 18.5.21. Haet den eenigen Propheet Gods Michea/ om dat hy hẽ de waerheyt seyde/ 3. Re. 22.26. 2 Par. 18.25. Syn bloet leckẽ de hondẽ/ 3 Reg. 22.38. Syne kinderen ende zijn gantsche huysghesin werden ghedoodt na des Heeren woordt/ 4 Reg. 10.6.10.

Achaia/ Act. 18.12.27/ 19.21. Rom. 15.26. 1 Cor. 16.15. 2 Corinth. 1.1/ 9.2/ 11.10. 1 Thessa. 1.7.

Achaicus/ 1 Corinth. 16.17.

Achã wert gesteenicht/ Jos. 7.25. 1 Par. 2.7. Int dal Achor/ Jos. 7.24/ 15.7. Esa. 65.9. Osee 2.17.

Achaz de Coninck Juda/ een Afgodendienaer/ 4 Regum 16.3/ 4.10.12.18. 2 Para. 18.2.

Achaz werdt ghebooden een teecken te begeerẽ/ Esaie 7.10.11.

Achimelech de Priester geeft Dauid de Toonbrooden/ 1 Regum 21.6. Werdt van Saul van muyterie beschuldicht/ om dat hy Dauid spijsde/ ende werdt ghedoodt/ 1 Regum 22.17.19.

Achior een Hooftman der Ammoniten / Judith. 5.5. Werdt ghegheven inde handen der kinderen Israels 6.7. Werdt een Jodegenoot 14.5.

Achis de Coninck te Gath/ schenckt Dauid de stadt Siklag/ 1 Regum 27.6.

Achitophel Dauids Raetsman/ staet op Absalons zijde/ 2 Regum. 15.12.31. 20.21/ 17.7. Werhangt hemselven/ om dat zijnẽ raedt tegen Dauid

niet doot en ghinck/ 2 Regum 17.23.

Achterclap. Psalm 15.3/101.5. Prou.10.18/11.13/16.28.20.19/26.20. Roman.1.30. 2 Corint h.12.20 1 Petri 2.1.12. Jacobi 4.11.

Achsa Calebs dochter werdt Athniel te wijue ghegheuen/ Josue 15.17. Judicum 1.13.

Ada Lamechs een wijf/ Gene.4.19.

Adad is teghen Salomon/ 3 Regum 11.13.

Adam wert geschapen Gen.1.27. wert geset int Paradijs/ eñ een verbodt gegeuē 2.15. Wort door het wijf ghebracht in onghehoorsaemheyt / ende wtghedreuen/ 3.6.23. Sterft/ 5.5. Adams ouderdom/930. Jaren/ Gene.5.5. In wat ellendicheyt het menschelicke ghes lachte door zijn ongehoorsaemheyt gebracht is/ Syr.40.1. Leest van hem/ 4 Esdre 3. *.7.48. Osee 6.12. Roman.5.14. 1 Corinth.15.22.45. 1 Timoth.2.13.

Adonia staet nae Dauids zijns vaders Rijck/ 3 Regum 2.5. Doe hy Abisag tot eenen wijue begheerde werdt hy ghedoodt/2.17. 21.24.

Adarezer de Coninck van Soba wert van Dauid geslagen/ 2 Reg.8.3. Syn knechten maken vrede met Dauid/ende dienen hem/ 2 Reg.10.19.

Adonibesek werdt ghevanghen/ Judic.1.6.

Adoram Dauids Rentmeester 2. Reg.20.24. Namaels Rehabeams Rentmeester werdt ghesteenicht/ 3 Regum 12.18

Adramelech een Afgod/ 4 Regum 17.31.

Adra Melech met hulpe zijns broeders SarEser slaet zijnen vader Sanherib doot/ 4 Regum 19.37. Esaie 37.38.

Van Aelmissen ende handtreyckinghen aen den Armen ende behoeftighen.

Exo.22.25/23.11/Leu.19.10/23.22/25.34. Deu.15.7.10/24.19. 3 Re.17.10. 2 Esd.8.11. 3 Esd.9.52. 1 Hest.9.19. Psal.41.1/82.4/112.9. Pro.3.9.28/11.18.25/14.21.31/19.17/21.13.21/22.9. 28.27/31.20. Eccl.11.1. Esa.58.7. Ezec.16.49/18.7. Dani.4.26. Syr.4.1/7.35/12.8/14.11.17.21.22/29.12.27/35.18. Tobie 1.4.17/4.5.13.12.11/14.12. Mat.6.1/10.42/19.21/25.35.42. Luc.3.11/6.35/11.41/12.33/14.13/16.9.21/19.8/21.1. Act.2.45/6.2.9.36/10.2/11.29/20.35/Rom.12.8/15.26/ 1 Cor.16.1/ 2 Cor.8.4. 15.9.*. Ephe.4.28. 1 Joan.3.17. Hebre.13.16. Jacobi 2.15. Soeckt van barmhertichevt.

Aensiender der persoonen en salmē niet wesen/ want God en is gheen aensiender der persoonen/ Leu.19.15. Deu.1.17/10.17.17.2. 1 Re.16.7. 2 Par.19.7. Sap.6.8. Syr.35.22. Job 34.19. Prou.18.5/24.23/28.21. Esa.11.3/Mal.2.9. Mat.22.16. Mar.12.14. Luc.20.21. Act.10.34/Rom.2.12. Gal.2.6. Eph.6.9. Coloss.3.25/ 1 Petri 1.17/Jacobi 2.1.9.

Van Afgoderie ende Afgodendienst.

Exo 20.4/22.19/23.24.32/32.6.20. Leu.10.1/ Nu.25.2/Deu.4.16.23/5.7/6.14/7.25/8.19/11.16/12.30/13.*/17.3/29.17.26. Josue 22.17/23.7. 24.14/16.23. Judic.2.*/3.6.12/4.1. 6.10/8.27/10.6.13.1/3 Re.9.9/11.5.8.33/12.28/13.1.14. 9.23/16.31/18.18.26/21.22/ 4 Reg.1.2/16.3/17.10.16.29.41.21.*. 2 Par.7.19.22/11.15/13.8. 21.11/24.18/25.14/28.2/33.3.7.15/34.25/ Psal.97.7. Esa.1.21/2.8.18. 44.9.13.18. 46.4/ Jer.2.2.24.3.5.19/7.9/17.30/10.3/11.12/17.2.19.4.13. 44.17. Ezech.6.11.8.*.14.3.16.*.18.6.20/26.31. 22.3/23.19.30. Osee 4.12.14. 11.2/12.11/13.2/ Mich.1.5.13. Aba.3.13. Soph.4. Dani.3.*. Amos 5.25/ Actu.7.40/15.20/ Roma.1.23/ 1 Corinth/6.10/10.7/Gal.5.20. Colo.3.5/ 1 Joan.5.21/Apoca 9.20.

Van Aflaet der sonden.

Aflaet der sonden gheschiedt alleen door Christum/ Siet vergheuinghe.

Agabus prophetëert de toecomēde dierte/ Actu.11.28. Seyt dat Paulus geuangen/ eñ inde handen der vyanden ghelevert sal worden/21.11.

Agag der Amalechiten Coninck werdt geuanghen vanden Coninc Saul/ 1 Reg.15.8. werdt gedoodt/15.33. Na de Prophetie/ Nume.24.20.

Agathiters/ Hester 3.1.

Agar oft Hagar de Dienstmaecht Sara baert Ismael Gene.16.15. wert wtgedreuē met haren sone/ 21.14/ Gal.4.30. De Agarenē wordē wt haēr lande verdreuē door dē Rubeniten/ 1 Par.6.19.

Aggeus ofte Haggai prophetëert tegen de Joden/ Aggei 1.3. Leest 1 Esdre 5.*.6.*.

Aggeus ende Zacharias vermanen den Tempel weder op te bouwen/ 1 Esdre 5.1.2.

Aggi Gods sone/ Gene.46.16. Nume.26.15.

Aggith Adonie moeder/ 2 Regum 3.4.

Agrippa verhoort Paulum/ Actu.26.2.

Ahab een godloose Coninc Israels/ 3 Re.16.29.30.18.*. Verwint de Syriers 20.20.29. Verbindt hē met Benhadad dē Coninc Syrie 20.34. Handelt tyrannisch tegen Naboth 21.2. Wort doorschoten/ eñ zijn bloet vanden honden opgeleckt/ 22.34. Na dē woorde/21.19/ Syn kinderē vergingen/ 4 Re.10.7.11/ na dē woorde Heliē 3 Re.21.21/ 4 Re.9.7/ Teghen Ahab leest Micheas/6.16.

Ahab ende Sedekia de valsche Propheten werden opt vyer ghebraden/ Jerem.29.22.

Ahaliab een constich Werckmeester aent Heylichdom/ Exodi 35.34.

Ahas een sone Jotham/ een godloose Coninck in Juda/ 4 Re.16.*. 2 Par.28.*. Esa.7.*. Mat.1.9. Wert genoēt Elieser. Luc.3.29. Ezechias zijn sone werdt na hem Coninck/2 Par.28.27/ Matt.1.10.

Ahasia een sone Ahabs wert Coninc in Israel 3 Regum.22.40. Vraecht raedt Baalzebub/ ende sterft/ 4 Regum 1.*.

Ahasia een sone Jorams regeert in Juda/ 4. Re.8.24. Vloodt voor Jehu tot Megiddo/ eñ sterf/ 9.27/ Laet na hē zijn sone Coninc Johas/ 1 Par.3.11.

Ahasuerus der Persen Coninck/ bereydt een heerlicke maeltijdt/ 1 Hester 1.3. Neemt Hester tot eenen wijue/ 2.9.17/ Laet nae hem Darium zijnen sone/ Daniel 9.1.

Ahia de sone Ahitob/ was Priester des Heerē/ 1 Re.14.3.18. Wert genaemt Ahimelech/21.1.

Ahia de Prophect tot Silo scheurt den Manteel in twaelf stucken/ 3 Regum 11.30/ Prophetëert Jerobeams Wijf 14.2.6.13/ Heeft gheschreuen Prophetien/ 2 Paralic.9.29.

Ahieser een Hooftman der Daniten/ Nu.1.12.

Ahikam beschermt Jeremiam voor den doodt/ Jerem.26.24.

Ahimaaz een sone Sadok des Priesters/ 2 Regum 15.36.

Ahimelech de Priester geeft Dauid de Thoonbroodē/ eñ dat sweert Goliath/ 1 Reg 21.6. wordt doorsteken 22.18. Wordt ghenoemt Ahia/ 14.3.

Ahira een Hooftman des ghes lachts Naphthali/ Numeri 1.15.

Ahitophel/ een cloeck Raedtsman / hielt met Absolon/ 2 Regum 15.12/ Gheeft eenen godloosen raedt/16.21/ Verhangt hem seluen/17.23.

Ai werdt verbrandt / ende haer Coninck ghehanghen/ Josue 8.28.

Alchimus de meyneedige Jode quā met listicheyt tot het Priesterdom/ 1 Mach.7.5.9/2 Mac.14.3/13. Treft eenen onuersienlicken doot/ 1 Macha 9.55

Alexander der Griecken Coninck/ naer dien hy Darium gheslagen hadde / deylt hy dat Rijck in vieren/ 1 Mach.1.7/ Leest Dani.7.6/8.8/11.4.

Alexander de sone Antiochi verbindt hem met Jonatha/ 1 Mach.10.9/ Strijdt met Demetrio/ 10.49/ Wordt onthooft/11.17.

Alexander de Smit afghevallen vant geloove/ 1 Ti.1.20/ Bewijst Paulo veel quaets/2 Ti.4.14.

Alpheus eē vader Jacobi des Apostels/ Matthei 10.3/ Marci 3.17/ Luce 6.15/ Actuum 1.13.

Vanden Altaer

Vanden brantoffer Altaer/ Exo.27.1/38.1/ Nu.7.*. 2 Reg 24.25/3 Reg.18.32/4 Reg.16.13/2 Par.1.5.4.1/15.8. 1 Esdre 3.2. Ezec.43.13. 1 Mach.4.47.56. Vandē reuc Altaer/ Exo.30.1/ 37.25. 45.10. Der geloouigē Altaer is Christus/ Esa.56.7. Heb.13.10.

Amalech Esaus soons sone wert geborē Gen.36.12.16/ Strijdt tegen Israel/ Exod.17.8/ Nu.14/42/ Judi.6.3/ wort geslagen 7.*. 1 Re.14.48. wert wtgeroeyt. 15.2.8. na dē woorde/ Ex.17.16. Nu.24.20. Deu.25.19. wert wederō geslagen/ 1 Reg.30.17.

Amasa

3

Aman haet Mardocheum / ende staet nae der Ioden doot/ Ester 3.6/9/ Werdt ghehanghen aen zijn eyghen galghe / die hy Mardocheo gemaeckt hadde/ Ester 5.14 7.20/ Zijn thien kinderen werden ghehangen/ Ester 9.13 14.

Amasa Abigails Dauids susters soon/1 Para. 2.17/ Werdt Absalons Veldthooftman inde stede van Joab/ 2 Regum 17.25/ Werdt een Veltbooftman Dauids/ 19.13/ Werdt van Joab doorsteken/20.10/ De oorsake waeromme/ 19.13.

Amazia de sone Joas telt dat volck/ 2 Paralí. 25.5/ Wreeckt hem aen de Dootslagers zijns Vaders/ 4 Regum 12.21/ 14.5/ Slaet de Edomiten/ 14.7/Werdt ghevanghen ende verslaghen/ 14.13/ Laet na hem zijnen sone Coninck Asariam/ 15. 1/ Werdt ghenaemt Leui/ Luce 3.29.

Amazia de Priester tot Bethel bedraecht den Prophet Amos/ Amos 7.10/12.

Aminadab een sone Aram. Matth 14/ Laet na hem zijnen sone Nahesson/ Num.1.7/7.12/10.14.

Amon een sone Loths ende zijner dochter / Genes.19.37/ Israel en sal de Ammoniten niet beswaren/ Deutero.2.18/ En sullen nemmermeer inden Tempel comen/ 23.3/ 2 Esdre 13.1/ Worden gheslaghen van Israel/ Judicum 11.32/ 1 Regum 11.11 2 Regum 8.12/10 */12.26/ Teghen Ammon werdt gheprophetcert/ Psalm.83.8/ Jerem.49.1/ Ezech. 21.32.25.2/ Amos 1.13/ Sopho 2.8.

Ammon een sone Dauids vercrachte zijn suster Thamar/ 2 Regum 13.14/ Daerom werdt hy van Absolon zijnen broeder doorsteken/13.28.

Amon de sone Manasse Coninc in Juda wert verslaghen/ 4 Regum 21.19.23 liet na hem zijnen sone Coninck Josiam/ 22 1.

Amorr een sone Canaan/ Genesis 10.16/ De Amoriten keeren Israel door haer lant te trecken/ Nume.21.13/23/ Judicum 11 *.

Amorrheen werden van Chodorlahomor verslaghen Genesis 14.7/8.

Der Amoriten stede bewoont Israel/ Nu.25.31

De Amoriten verslaen de Israeliten/ Deu.1.44

Amoriten worden de kinderen Josephs chijnsbaer/ Judicum 1.35/ Ghelijck oock Salomoni/ 3 Regum 9.21/ werden oock ghedoot/ Nume. 32.39/ Deuterono.20.17.

Amos de Prophet wert verdreuen/ Amos 7.12

Amram Moses en Aarons vader/ Ero.6.20.

Amraphel de Coninck Sennaar/ Genesis 14.1.

Amri een godloose Coninck in Israel/ 3 Reg. 16.10 17.23/ Tegen Amri/ Miche.6.16.

Anamelech/ eë Afgod Sepharuaim/4 Re.17.31

Ananias vercoopt den Acker met bedroch/ Actuum 5.1.

Ananias werdt tot Paulum ghesonden/ Actuum 9.11/17.

Anathoth / een stadt des landts BenJamin/ Jeremie 22.7 / Daer wt is Jeremias gheboren/ Jeremie 1.1/29.27/ Ende de Priester Abiathar/ 3. Regum 2.22/ De Anathothiten en wouden Jeremiam niet hooren/ Jerem. 11.21.

Andreas werdt van Christo gheroepen/ Matthei 4.18/ Marci 1.16 Joan.1.40.

Andronicus een Stadthouder Antiochi/ wert ghedoodt/ 2 Machabe.4.38.

Annas oft Hannas/ een Sweer Caphe / was Ouerste Priester/ Luce 3.2/ Joan 18.13/ Actu. 4. 6.

Vanden Antechrist ende zijn Rijck.

Psalm.9.17/10.2 8/ Esaie 11.4/ Ezechielis 38 *. 39 */ Danielis 7.7/19.24/8.8/23 9.27/12.1/ Zacharie 11.15/ Matthei 24.24/ Marci 13.6/ Joannis 5. 43 Actuum 20.29/ 2 Thessaloni.2.3/ 1 Timot.4.1/ 2 Timothei 3.2 2 Petri 2 */ 1 Joan. 2.18 22 4.3/ 2 Joannis 1.7/ Jude 4.10/ Apocalip. 11. 7/ 12 8/ 13 * 14 9/17 */19. 20/20 2/8.

Antiochia hoort de predicatie van Christo/ Actuum 11 1/26. 13.1.

Antiochus de voornaemste / een sone Antiochi Magni/ treckt teghen Egypten/ 1 Macha 1.18/ Plondert den Tempel/ ende verwoest de Stadt Jerusalem/ 1 Machabe.1.23/33/ 2 Macha.5.16. Stelt de Afgoden op den Altaer des Heeren/ 1/ Machabe. 1.57/ Sterft/ 6.16/ 2 Machabe 9 *. Leest Daniel 8 */11 *.

Antiochus Eupator/ een sone des voornoemden Antiochi/ Werdt Coninck/ 1 Machabe.6.17 Treckt met heyrcracht in Judeam/ 6. 31/ Werdt meyneedich aen Israel/6.62/ Werdt verslaghen/ 7.5/ Leest 2 Machabe.10.

Antipater/ Jasons sone. 1 Machabe.12.16.

Aphara/ een stadt int lant Bẽ Jamin/ Jos.18.23

Apollo een welsprekende ende Schrift geleert man/ actuum 18.24. 1 Corint.1.12/3.4/16.12.

Apollonius / een Hooftman in Syria/ werdt ghedoodt/ 1 Machabe. 3. 11/10/18.4.

Vande Apostelen Christi.

De Apostelen worden wt den Jonghers ghecoren/ Luce 6.13/ Worden ghesonden om dat Rijcke Gods te vercondighen in Judea/ Matt.10 */ Luce 9.1/24.46/ Keeren weder/9.10/ Worden ghesonden om dat Euangelium te prediken inde gheele Wereldt/ Matth. 28.19/ Marci 16.15/ Luc. 24. 46/ Joannis 15.16/27.20.21/ actu. 1.8 10.42/ Siet wijder/ littera P. van Propheten. De Apostelen ende Propheten hebben den Gheest Gods/ Exo. 4.12/ 2 Regum 23 2/ Dani.9.10/ Zach.7.7/ Mat. 10.20/ Marci 13 11/ Joannis 14.17/actuum 1.5/2.4/ 4.31/9.17/19.6/ 1 Corinth.2 12/12.3/ 2 Corinth.13.3 1 Thessa.4.8/ 2 Timo.3 16/ 1 Petri 1.11/ 2 Pet. 1.21.

Christus de groote Apostel/ Hebre. 3.1.

Valsche Apostelen/ 2 Corinth. 11 13/ Apoc.2.2.

De Apostelen hebben groote sorghe ende opsien voor den armen ghehadt/ actu.11. 29/30/20.28 Romano.15.16/26/ 1 Corinth.16.2/ 2 Cor.8. 4/9.1/ Galat.2.10/ Siet Armen.

Arad der Cananiten Coninck strijdt tegen Israel/ Numeri 21.1.

Aram die oock Ram genaemt wordt/ een sone Hezron. heeft voortghebracht Amminadab/ Ruth. 4.18/ 1 Paral.2.10/ Matthei 1.4/ Luce 3.33.

Aquila een weldader Pauli/ Actuum 18.2/ Roman.16.3/ 1 Corinth.16.19/ 2 Timoth. 4.19.

Van Arbeydt.

Arbeydt ende moeyte is opghelept allen menschen/ Gene 3.17/ Exodi 20.9/34.21/ Deutero.5.13/ Tobie 2 12/ Psalm.128.2/ Prouerb.6.6/10.4/14.4/ 20.4/ Eccle.5.11/ Syrach 29.29/41.8/ Joannis 21.3/ Actuum 18.3/20.34/ 1 Corinth. 4.12/ Ephes.4.28/ 1 Thessa.2.9/4.11/ 2 Thessa 3.8 12.

De Arbeyder is zijns loons weerdich/ Leuitic. 19.13/ Deutero.24.15/25.4/ Syrach 7.22/35.5/ Tobie 4.11/ Jeremie 22.13/ Malach.3.5/ Matt.10.10/ Luce 10.7/ 1 Cor.9.9/14/ 1 Timot. 5.18/ Jaco.5.4.

Arbeydt en maeckt niet rijck sonder Gods seghen/ Gene.3.17/26.3/12/30.27/ Deuter.8.18/ Spr. 11.6/ Job.42.12/ Prouerb.10.22.

Van nutticheyt ende lof des arbeyts der handẽ eñ des ackers/ Pro 12.11/13.4/24.23/24.27/28.19.

Archelaus regeert inde stede zijns vaders Herodis/ Matthei 2.22.

Arca Noe. Gene.6.14/7 */8 */ Sap.10.4/14.6/ Mat.24.39/ Luce 17.27/ Hebr.11.7/ 1 Petri 3.20.

Vande Arcke oft Kiste des verbondts Gods.

De Arcke des Verbonts wert gemaect/ Exo.25 10.21/ wort geuoert na Gilgal/ Jos.4.19/ Vã daer na Silo/18.1/ Van daer indẽ Leger tegẽ de Philistijnẽ/ 1 Reg.4.5/ Van daer inde handẽ der Philistijnẽ/4.11/ Van daer in dat huys Dagon/5.2/ Vã daer na BethSemes/6 *. Vã daer na Kiriath Jearim int huys Abinadab/7.1/ vã daer na Mizpa/ 7.6/10.17/ Van daer na Gilgal/11/14/ Van daer na Nobe/21.1/ Van daer na Gibeon/ 1 Paral.22.29/ 2 Par.1.3/ Van daer in dat huys ObedEdõ/ 2 Re. 6.10/ Van daer nae Dauids stadt/ 6.12/ 15. 25/29. 1 Par.16 *. Van daer na Jerusalẽ op haer plaetse 3 Reg.8.1/ 2 Par.5 *. Daer na vanden Propheten gedragen in een gat op dẽ berch Nebo/ 2 Mach.2 5/ Wat inde Arcke geweest is/ Exo.16.34. Deu.10 2.31.26/ 3 Regum 8.9/ 2 Para.5.10/ Hebre. 9. 4.

Beelden worde verboden/ Exo. 20.3/23.24.14 Levit. 19.4/ Deuter. 4.16/23/5.7/17.4/8/27.15/ Esa. 2.8/44 9/13/18/45/16 46.4/ Jeremie. 10.3/8/51.17 Ezechielis 14.3/18.6/ Osee 8.4/13.2 Actuum 15.20. 1 Corinth. 10.14/ 1 Joannis 5.21.

Beelden ende Afgoden der Heydenē zijn silver/ gout/metalen/ hout/ ende steen/ menschen handt-werck/ Deuter. 4.28.28.36/ 4 Regum 19.17/ Psal. 115.4/135.15/ Esaie 37.19/ Sapien. 13.10/11/14.1/8.15/ Jer. 10 3/9/ Dan. 3.*/ Bar. 6.*/ Act. 17.29/ Apo. 9.20

Beelden salmen verdelghen/ Gene. 35.2/ Exo. 23.24/34.13/ Numeri 33.52/ Deuter. 7.5 25/12.3/ Judicum 6.25/ 1 Regum 7.3/ Esaie 30.22.

Beelden worden opgherichtt. Exod. 32.2/ Deu. 9.12/ Judic. 8.33 17.4/ 3 Reg. 12.28 14.23/ 4 Reg. 17.16/29/21.3/7/ 2 Para. 25.14/28.2/ Dani. 3.1/ Ose. 13.2 1 Machabe. 1.50/57.

Beelden worden wech genomen eñ verdestrueert/ Exo 23.24/32.20/ Deut. 9.21/ Judic. 6.27.10/ 16/ 1 Reg. 7.3/4/ 3 Regum 15.12/ 4 Reg. 10.26/11.18 18.4/23.*/ 1 Par. 15.11/ 2 Para. 14.3/15.8/16/23 17/29 36/31.1/33.15/34.3 1 Mach. 2.25/45/5.68/13.47 14.7.

Beelden oft Afgoden dienst salmen schouwen/ Actuum 15.20/ 1 Corinth. 10.7/ Ende hem voor de Afgoden wachten/ 1. Joannis 5.21.

Van Beelden dienst/ Soeckt Afgoderie.

Van Belof. en oft Gheloften.

Gene. 28.20/ Levit. 27.1/ Nu. 6.*/21.2/30.*/ Deu. 23.21/ Judi. 11.30/1 Reg. 1.10/2 Re. 15.8/ Psal. 76.12/ Spr. 5.3/ Bar. 6.24/ mat. 14.7/ act. 18.18/21.23/23 12.

Van godloose Beloften/ Judic. 11.30/ 31/ 1 Regum 25.22 34/ Marci 14.7 actuum 23.12.

Beloften Gods zijn beloeft op condicien/ Deuterono. 19.9/28.*/33.4/ Levitic. 26.*/ 1 Regum 2.30 Ezech. 18.*/33.15/19/ Marci 16.16/ Joan. 3.16 36 6. 47/8.31/13.17/ 15.7.14/ Romano. 8.17/ Coloss. 1.23/ 2 Petri 1.4/ Hebr. 3.14/ Apoca. 2.*/3.*/21.7.

Belsazar siet de handt schrijven/ Danielis 5.5/ Werdt gedoodt/ ende zijn Rijck quam inde handt Darij/ 5.30/6.1.

Benaia/ een Hooftman der twee hoopen Crethi ende Plethi/ 2 Regum 20.23/ Een heymelick Raedtgever Davids/ 23.23/ 1 Para. 12.25. Naemaels een Velthooftman Salomonis/ 3 Reg. 2.35

Benhadad de son. Tabrimon/ houdt verbondt ende gheloove aen den Coninck Assa/ 3 Reg. 15.18 Belegert Samarien. 20.1/ 4 Regum 6. 24/ Leyt cranck/ ende sterft/ 8.7/15.

Benhadad de [illegible]e Hasael werdt Coninck tot Syrien/ 4 Regum 13.24/ Verheert Israel 13.3

BenJamin de sone Jacobs wordt gheboren/ Genesis 35.16.

De BenJamiten mishandelē dat wijf des Leviten/ Judicum 19.25/ Worden ghestraft /20.41.

Berechias/ Soeckt Sealthiel.

Berith een Afgod der Sichimiten/ Judi. 9.46.

Bernice/ actuum 25.13.

Berodach oft Brodach / Coninck tot Babel/ 4 Regum 20. 12/ Welcke / Esaie 39. 1/ ghenoemt wordt Merodach.

Beroth een plaetse der kinderen Israels inde woestijne/ Deut. 10.6. Itē een stadt der Heveers/ Job 9.17/ met verre van Hat int landtschap BenJamin/ Josue 18.25/ 2 Regum 4.2/ Daer van de Berothiten/ 2 Regum 23.37. 1 Esdre 2.25.

Berrcha/ een stadt in Macedonien/ actu. 17.10.

Bersa de Coninck Gomorrhe/ Gene. 14.2.

Bezaleel / een constich werckmeester des Tabernakels/ Exodi 31.1/35.30.

Vande Besnijdenisse/ beyde vleeschelicke/ ende gheestelicke/ oft werlicke ende innerlicke.

Genes. 17.10/ 21.8/ 34.24/35/ Exodi 4.25/12. 44/ Levitici 12.3/ Deuter. 10.16 30.6/ Josue 5 2/7/ Judith 14.5/ 1 Machabe. 1.16. 51/ 63/ 2 Macha. 6.10/ Jeremie 4.4/6.10/9.25/ Luce 1.54/2 21/ Joan. 7.22 actuum 7.8 51 15.1/24/16 3/ Romano. 2.25 27/3 1/ 4.10/ 1 Corinth 7.18/ Galat. 2.3 5.2/6.14/ Ephes. 2.10/ Philippen. 3.2/ Coloss. 2.11 3.11.

Bespreng inge met dat bloet/ Exo. 24.6/29.20/ Levi. 1.5 11/3.2/8/13/4.6/16/7.2/8/19/30/9.18/16.14 18 17.6/ 2 Para. 30.17/ Eze. 43.20/ Hebr. 9.10/13/19.

Bespreng hinghe des bloedts Christi/ Hebre. 9.14/10.19/12.24/ 1 Petri 1.2.

Van Beteringhe/ Bekeeringhe/ Berou oft Boete.

Beteringhe wordt ghepredickt / Jeremie 7.3. Matthei 3.2 4.17/ Luce 3.3/8/13.3/24.46/ act. 2.38/ 3.19/8/22.17/30.20.21/26.20/ Siet boven/ bekeeren tot God.

Beteringe eñ bekeeringhe die van herten gheschiet/ is genade eñ vergevinge toegesept/ Deut. 4.29/30.2/ 1 Reg. 7.3/ 2 Par. 7.14/30.6.34. 26/ Job 1.12/22.23/ Prov. 28.13/ Psal. 32.5/ Esa. 1.16/30.18/45 22/55.7/59.20/ Jere. 3.9/17/18.7/29.12/31.18/20/ Eze. 18.21/27/33.14/ Osee 14.1/ Joel 2.12/ Jone 3.8/ Zacharie 1.3/ Malachie 3.7/ Spr. 17.23/ Luce 15.13/ actuum 3.19/26.17/20.

Beteren salmen hem de wijle datmen ghesont is / Syrach 17.24/18.25.

Exempel van waerachtich berou/ Judic 10.15/ 2 Reg. 12.13/24.10.17/ 2 Paral. 12.6/33.12/ Jone 3.*/ Judith 4.7/ Mat. 26.74/ Luce 7.37/44/15.18/18.13/ 19.8/22.62/23.41/ actuum 2.37.

Exempel van valsch berou/ Genesis 4.13/27.38/ Exodi 8.8/ 9.27/10.16/ Jos 7.20/ Judic. 1.7/ 1 Reg. 15.24/30/24.17/ 3 Regum 13.6/21.27/ Sapient. 5.3/ 1 Machab. 6.12/ 2 Machab. 6.12/ Matthei 27.4/ actuum 8.12 23/ Hebre. 12.17.

BethEl/ Genesis 12.8/ 1 Paralipom. 7.28/ Judicum 4.5/ Werdt oock ghenoemt Lus/ ofte Luza/ Genesis 28.19/35.6/ een stadt van de kinderen Josephs inghenomen Judicum 1.22/23.

In Bethel wordt Godt gheeert vande Joden/ 1 Regum 10.3.

In Bethel raedtvragen de Israeliten den Heere/ als sy teghen BenJamin stryden souden/ Judicum 20. 18.

Bethlehem wordt oock ghenoemt Ephrata/ Genesis 35.19.

Na Bethlehē reyst Joseph met Maria/ Lu. 2.4

In Bethlehē wort Christus geboren/ Luc. 2/11.

Bethsaida/ een gheboortstadt Andree eñ Philippi/ Joannis 1.44/12.21/ Wordt beweent/ Matthei 11.21/ Luce 10.13.

De Bethsamitē werdē hart gestraft/ 1 Re. 6.19.

Bethuel een sone Nahors/ eñ een vader Rebecca/ Genesis 22.23:

Bethulia wert belegert vā Holoferne/ Judit. 7.1.

Bethsabea of Bath Seba/ Urias huysvrouwe slaept by David/ van hem geroepē zondē/ 2 Reg. 11.4/ Beweent haren man Uriam/ 2 Regum 11.26.

Besek/ oft Besec / een Stadt van Juda overwonnen ende inghenomen/ Judicum 1.4.

Van Biechten.

Men sal God biechten / ende hem onse sonden belijden/ na het exempel aller Heyligen Gods/ Levitici 16.21/26.40/ 1 Paralip. 16.8/27/ 2 Paralip. 6. 20/21 etc. 2 Esdre 1.5/6. 7/9.2/ Psalm. 32.5/6/ Ick wil mijn overtredinghe ofte sonde den Heere belijden/ (oft biechten etc.) Job 13.15/ Alleen wil ick mijne weghen (seydt Job) voor hem voortbrenghen ende openen/ so is hy de ghene die my helpt etc. Item Psalmo. 36.33/40.*/116.2 etc. Dani. 9.5/6 Luce 18.13/ 1 Joannis 1 9/ Siet boven Belijdinge der sonden. Want God vergeeft de sonden/ Siet Sonde.

Bighthan ende Theres werden ghehanghen/ 1 Hester 2. 21.

Bileam werdt ghehuert om Israel te vervloecken/ Numeri 22.*23.* Leert ergernisse/ Apo 2.14 Werdt metten Swerde ghedoodt/ Numeri 31.8. Josue 13.22/ 2 Petri 2.16.

Bilha een jonckwijf Rahels/ baerdt Dan ende Naphtalim/ Gene. 30.3/8.

Bidden inden Naem Jesu.

Joannis 14.13/15.16/16.23/26/ 1 Joannis 5 14.

Bidden so dat behoort / en weetmen somtijdts niet, ende men bidt qualick/ Matt.20.20. Marc. 10.35 Roma/8.26 Jacobi 4.3.

Bidden dach ende nacht/ Psalm.119.62 Luc.18.1 1 Thessalo.3.10. 1 Timothei 5.5. 2 Timothei 1.3. Soeckt Ghebedt.

Bidden sonder ophouden/ Matthei 7.7 Luc.11.9/18.1 Act.10 2 Ephe.6.18 Coloss.4.1. 1 Thes.5.17.

Bidden dat het woort Gods eenen voortganc hebbe/ Ephe.6.19 Coloss.4.2. 2 Thessa.3.1.

Bidden voor malcanderen/ Jeremie 42.2./7/20 Baruch 1.13. 2 Machabe.1.4 Ephe.6.18 Col.4.2. 1 Thessa.5.25. 2 Thess.3.1. 1 Timot.2.1 Jaco.5.16.

Bidden voor zijn vyanden / Numeri.16.22 46. 2 Mach.3.33 Mat.5.44 Luce 6.28/23.33 Act.7.60

Bidden en salmē niet voor die / die niet en willen ophouden van sonden/ Jeremie 7.15/11.14/14.11 15.1. 1 Joannis 5.16.

Byspraken Salomonis drie duysent/ende zijnder liedekens warē duysent ende vijf. 3 Reg.4.32

Bithynia een landtschap in cleyn Asien/ 1 Petri 1.1.

Van Bisschoppen/ haer verkiesinghe
ende officie.

S Matthei 20.33/26 Luce 4.16/22.26 Joannis 10.4/14/21.15 Actuum 1.24/ 6.3/ 11.22/ 14.20/ 20.28. Romanor.15.16/25. 1 Corinth.3.5/4.1. 16.1/9/2 Corint.3.6 /4.5 10.8 6.11/ Ephes. 1.15/3.2. Coloss.1.23 1 Timothei 3.1/ 4.6. 2 Timot.2.1/ 15 24/ Titi 1.5 1 Petri 5.2.

Van blindtheyt/ beyde lichamelicke
ende gheestelicke.

Godt slaet met lichamelicke blindtheyt/ Genesis 19.11. 4 Regum 6.18 Tobie 2.8. 2 Machab.5.25. 10.29/30. actuum 9.8/17/13.11.

Van gheestelicke blindtheyt/ Deuterono.28.28 Psalm 69.24 146.8 Esaie 6.10/ 42.7/16/18. 35.5/ 29.18 43.8/56.10/59.19. Sap.2.21. Matthei 15.14. Marci 8.17. Luce 4.19. Joannis 9.1/39/ 12.40. actuum 9.8/17/13.11. Romano.1.21/11.10. 2 Corin.4.4. Ephes.4.10. 2 Petri 1.9. 1 Joannis 2.11. Apocalip 3.18.

De blinden worden siende/ Tobie 11.15. Mat.9.28/20.30. Mar.8.22/10.46. Luce 18.35 Joan.9.6.

Blijuen salmen in Christo, die binnen is/ Joannis 15.4. Roman 8.1. 1 Corinth.4.15/12.13. Col.2.6. 1 Joannis 2.6/28/3.24/4.13.

Bloedt en salmen niet eten/ Gen.9.4. Leui.3.17 7.26.17.10.14/19.26. Deuteronom.12.16/23/ 15.23. 1 Regum 14.32. actuum 15.20/21.25.

Vanden Bloedtvloedt wordt dat wijf ghereynicht/ Matthei 9.20.

Bloedt dat ontschuldich vergoten wordt / dat roept tot God/ Gene 4.10. 4 Esd.15.18. Apo.6.10

Bloedt dat ontschuldich vergoten wordt/ Deuterono 19.5/11/27.24. 2 Regum 20.9. 3 Regum 21.13. 4 Regum 21.16/24.4. 2 Para.24.21. Prouer.6.17/28.17. Esaie 26.21. Jeremie 7.6/22.3. Ezech.22.4. 4 Esdre 1.32. Matthei 23.34/ Luce 11.50. Apocalip.6.10/18.24.

Bloedt Christi heeft ons ghecocht/ 1 Cor.6.20 7.23. actuum.20.28. 1 Petri 1.18. apocal.5.9.

Bloedtdorstich/ Psal.55.24/59.3. Prouer.29.10.

Dat Boeck des leuens/ Exo.32.32. Psal.69.29. Philip.4.3. apocalip.3.5/20.12/21.27.

Boomen voor menschen/ Psalmo 1.3. Esaie 2.13. Jeremie 17.8. Ezechielis 31.3 10. Dan.4.9/19 Mat.3.10/7.17/12.33 Luc.3.9/6.43/13.6. apoc.12.2.

Boosheyt neemt de overhandt/ 4 Esdre 5.2.14 16. Matthei 24.12. 1 Joannis 5.19.

Boete/ Siet Beteringhe.

Booz de sone Salma troudt Ruth/ Ruth.4.13

Broeders ende Susters Christi/ wie/ Matthei 12.46. 18.10. Marci 3.33. Luce 8.21. Joannis 20.17 Hebre.2.12 Psalm.22.23.

Broederen eendrachticheydt is Godt ende den menschen aenghenaem/ Syrach 25.2. Genes.13.8. Siet voort Eendrachticheyt.

Brasserye oft ouermatichedt der spijsen/ Esa 5.12. Ezechielis 16.49. Luce 21.34/16.19. Roman 13.13. Galat.5.21. 1 Pet.4.3. 2 Petri 2.13. Soect Dronckenschap.

Broodtbrekinghe tot ghedachtenisse des ghebroken lijfs Christi/ Matth.26.26. Marci 14.22. Luce 22.19. act.2.42/20.7. 1 Cor. 10. 16/21/ 11.19/ 4.

Die dit broot des gedachtenissen weerdich willē eten die moeten alle een lijf Christi / eñ een broot zijn/ 1 Cor.10.17 /12.13/27. Soeckt buyten.

Dat broodt dat wy breken/ is de gemeynschap oft de ghemeinge des lijfs Christi/ essen ghelijck die/ die het Offer aten/ zijn een ghemeynschap oft ghemeinighe des Altaers/ 1 Corinth.10.16/18.

Dat broodt des verstandts/ namelick / Gods woordt/ Deuteron.8.3 Sapient.16.26 Syrac.15.8 Matthei 4.4 Luce 4.4.

Bruydegom nae den Gheest/ is Christus/ Esa.54.5/62.4 Jere.31.22 Ezec.16.8 Mat.9.15/25.1/ Marci 2.19 Luce 5.34 Joannis 3.29/ 2 Cor.11.2. Ephes.5.24 apocalip.19.7/21.2.

Bruydt Christi/ namelick/ zijn Ghemeynte/ is een Coninginne/ Jonckvrouwe/ sonder vlecke oft rimpel/ Psalm 45.11 Ezechielis 16.9/ 2 Corin. 11.2 Ephes.5.26. Apocalip.19.8/21.10.

Buyck wordt voor een Godt vercoren / Romano.16.17 Philippen.3.19.

Buyck verlichten oft ontladen wort den Joodē gheboden buyten den leger te doen/ Deu.23.12/14

Die buyten des Verbondts teecken zijn/ en sullen niet van dat Paeschlam eten/ Alsoo oock niet vā dat gedachtenisse teeckē/ Exo.12.43. Luc.22.19.

Buyten de Ghemeynte/ ofte de Wereldt zijn sy ghenoemt/ die in Christo niet gheplant / noch inghelijft en zijn/ Mar.4.11. 1 Cor.5.11/12.13/27. Col.4.4. 1 Thess.4.12. 1 Tim.3.7. Apoca.22.15.

Buyghen sullen den Heere alle knien/ Psalmo.22.30. Esaie 45.23 Roma.14.11. Philip.2.10.

Buzi ofte Bus/ des Propheten Ezechielis vader. Ezechielis 1.3.

C.

Cades ofte Kades/ een plaetse inder woestijne Sin/ Numeri 20.22/33.37.

Cades Barne/ofte Cades Barnea / een plaetse inde woestijne Paran/ daer wt de Bespieders vā Mose ghesendt zijn/ Numeri 13.2/3.17. Deutero.1.19. Josue 14.7.

Cesarea/een Zeestadt in Palestijnen/actu.9.30. 10.1/12.19 21.8.

Cesarea/Luce 3. een Stadt aen den berghe Libanus/ by der Jordane.

Cesarea/actu.18.22. een Hooftstadt Capadocie.

Cain oft Kain/ de eerste soon des menschē werdt ghebaren/ Gene.4.1. Doodt zijnen broeder Abel/ 4.8. Sapient.10.3. 1 Joannis 3.12.

Caiphas de hooghe Priester geeft raedt tegen Christum/ Joannis 11.49/18.14. Verbiedt de Apostelen te predicken/ actuum 4.18.

Calano ofte Calno/ een Stadt in Babylonien/ Esaie 10.9.

Caleb/ een sone Hezron/ 1 Paral.2.18. Een Bespieder des landts Canaan/ Numeri 13.8/31/14.6/ 24/30 38. Eyscht ende crycht dat landtschap Hebron/ Josue 14.6/9/13/21.12. Judicum 1.20. 1 Par.7.58. Wordt ghenoemt Chalubai/ 1 Parali.2.9.

Camos ofte Chamos/ een Afgod der Moabiten/ Numeri 21.29. Desen timmert Salomon eenen Tempel/ 3 Regum 11.7. Wordt wtgeroeyt/ 4 Regum 23.13.

Cana/een Stadt int Lantschap Aser/ Josu 19. Cana maior/ de groote genoemt. Cana/ Joannis 2.1. Cana minor/ de minder.

Cana/ een Stadt in Galileen / daer Christus water tot wijn ghemaeckt heeft/ Joannis 2.7.

Canaan de sone Noah wordt vervloeckt/ Gen.9.25/10.1/ 1 Paralip.1.4. Timmert Landtschap/ Gene. 10.15. Van lof eñ prijs des selven Landts/ Deutero.11.10. Sijn Landtschap wert Abraham ende zijnen zade beloeft/ Gene.12.7/13.15. 15.18 17.8

26.4/35.12. Exodi 2.8/17. Levitici 20.24. Deut. 9.6 Werdt ghegheven Josue 3.16. Waerom Godt de Cananiten wt haren Lande verdreven heeft/ Levitici 18.25 Deuter. 9.4 18.12/20.17. Waerom hyse alleensken ende niet teenemael verdreven heeft/ Exodi 23.29 Deuter. 7.22. Judicum 2.22/ 3.1. Van de beschrijvinge ende wtdeylinghe des Landts/ Genesis 10.15 Exodi 23.31 Numeri 26.52. 33.53 34 *. Josue 13 *. 14 *. 15 *. 16 *. 17 *. 18 *. 19 *. Ezechielis 47.13/ 21.

Des Cananeischen wijfs dochter wordt vanden Duyvel verlost/ Matthei 15.22.

Canath ofte Knath/ een Stadt in het Landtschap Manasse/ welck oock Nobe oft Nobah genoemt werde/ Numeri 32.42.

Te Capernaum in de Stadt Galilee/ begonde Christus te predikẽ/ Mat. 4.13. Luce 4.31. Maect gesont des Hooftmans knecht/ Mat. 8.13. Werdt genoemt zijn Stadt/ 9.1. Werdt beweent/ 11.23.

Capadocia Deutero. 2. Jeremie 47.4. Amos 9.7. Actuum 2.9. 1 Petri 1.1.

Cephas/ Soeckt Petrus.

Cetura oft Ketura/ Abrahams wijf/ Gene. 25.1.

Van Ceremonien der Joden.

Alle haer Ceremonien ende wtwendige Godsdienst/ en zijn niet meer dan een bediedinge ende schaduwe des waerachtigen ende gheestelicken/ Exodi 13.9/14/ Numeri 15.38 Deuter. 16 1 Ezech. 20.10. 1 Corin. 10.1. 2 Corinth 3.13 Hebre. 7.17. 8.5/ 9.1/10.23/10.1.

Tegen de Ceremonien die sonder gheloove geschieden/ Psal. 50.7 Esaie 1.11/43.23/66.3 Jere. 7.20 14.12 Osee 6.11 Amos 5.22 Mich. 6.7 Mala. 1.13. 2.3 Matt. 9.13/12.7 Joan. 4.21 Actuum 13.38 Romans. 8.3 Ephes. 2.14 Colossen. 2.14/16.

Ceremonien des Wets waren ingheselt tot de toecoemste Christi toe indẽ vleesche/ Hebr. 9.1/8.11

Chamos/ Siet Camos.

Chã bespot zijnẽ vader/ Ge. 9.22. Siet Canaan

Chaldei/ Abacuc 1.6.7.8. der Chaldeor wreetheyt beschrijft Jeremias/ Jeremie 4.13/14.

Chanaan werdt vervloeckt/ Genesis 9.25.

Chananiters verslaen ofte dooden de Israeliten/ Numeri 14.45.

Cherubim voor het Paradijs/ met een vyerich Sweert ghestelt/ om dat Adam van den Boom des levens niet eten en soude/ Genesis 3.24.

Cherubims ghestalte/ Exodi 25.18/ 19.20. Ezechielis 10.18.19.

Chimeham reyst met David naer Jerusalem/ 2 Regum 19.38.

Chonenia/ Soeckt Jechonia/ Jehoiakim.

Cilicia/ een landtschap Asie/ daer Paulus van ghebooritich was/ Actuum 21.39. ende Christum daer in ghepredickt heeft/ Galat. 1.21.

Clauda een Eylandt/ Actuum 27.16.

Claudius Lysias/ de overste Hooftman tot Jerusalem sendt Paulum tot Felix den Voocht vã Cesareen/ Actuum 23.23/30.

Cleophas oft Cleopas/ Luce 24.18. Joan. 19.25.

Cleopatra Ptolomeus dochter wordt Alexandro ghegheven/ 1 Machab. 10.57. Wordt hem ghenomen/ ende Demetrio ghegheven/ 11.12.

Creta/ een Eylandt/ (werdt oock nu ghenoemt Claudia) Act. 2.11/ 27.12/13. Titi 1.5. 1 Macha. 10.

Crispus de Overste der Scholen/ ghelooft in Christo/ Actuum 18.8. Wort met Gaio van Paulo ghedoopt/ 1 Corinth. 1.13.

Van Christo Jesu.

Christus waerachtich God eñ mensche/ wordt beloeft van God inde Wet eñ Prophetẽ/ Gen. 3.15 12.3/17.19/21/22.18/26.4/28.14/49.10/ Nu. 24.17. Deuter. 18.18/ 1 Reg. 2.10/35/ 2 Reg. 7.13. Psal. 2. * 22 *. 110.1 *. Esaie 7.15/ 8.6/10/ 9.5/11/1/10/ 28.16/ 40.9/42.1/45.1/46.10/ 49.1/6/10/ 50.4/ 52.10/53 *. 59.20/ 60.1/ 61.1/ 62.11. Jeremie 23.5/6/ 30.9/ 33.15 Ezechielis 17.22/34.11/15/23/37.24. Danielis 7.13. 9.24/25. Michee 5.1. Aggei 2.24. Zacharie 2.10/3.8 9.9. Malachie 3.1.

God/ ende Gods sone is hy van het beghin/ eñ van eewicheyt/ Joannis 1.1 8.58. 17.5 24. Mich. 5.1 Prover. 8.22 Colossi. 1.16 Hebre. 1.2. Eñ mensch is hy na der beloften Gods des Vaders eerst inder tijdt om onsent wille ghewordẽ/ ende heeft onder ons gewoont/ Joannis 1.14. Datmen met ooghen ghesien/ ende met handen ghetast heeft/ 1 Joannis 1.1. Godt is inden vleesche gheopenbaert/ 1 Timothei 3.15.

Christus Jesus is inden vleesche ghecomen/ 1 Joan. 4.2. God heeft zijnen Sone gesonden inder ghelijckenisse des sondighen vleeschs/ Roma. 8.3.

Christus Jesus die daer Godt ghelijck/ ende in der gedaenten van God was/ die heeft hemselvẽ verclevnt/ ende nam de ghedaente eens knechts aen/ ende is geworden gelijck een ander mensch/ ende aent gelaet als een mensch bevonden/ eñ hy heeft hẽ selvẽ vernedert/ eñ is gehoorsaẽ gewordẽ totter doot/ Ja totter doot des cruycẽ/ Phill. 2.6.

In allen is ons Christus Jesus in zijnder heyliger menschwerdinge gelijck ghewordẽ/ Hebre. 2.17. Wtgenomen de sonde/ Hebre. 5.2.

Christus waerachtich God ende mensche werdt gegeven/ geopenbaert eñ betuycht/ Mat. 1.1/16/ 23/ 3.11/ 8.29/ 11.5/ 16.16/ 17.5/ 22.40/ 26.63/ 27.53/ Marci 15.39 Luce 1.27/ 2.6/3.16 *, 22.68. Joan. 1.14 29/32/49/ 2.11/3.2/13 16/35/5.39/6.69/7.40 9.35/10.7 24.36/11.27/41/ 12.28. 14 *. 15.25/ 17.1/ 20.28. Rom. 1.2/8.3/ 9.5. 2 Corint. 5.19 Gala. 4.4 Philip. 2.6 Colossen 2.9. 1 Timothei 3.13 Titi 2.11 Hebr. 1 */ 5.1.1 Joannis 5.20.

Christus een Beeldt Gods/ Sapie. 7.26. 2 Corinth. 4.4 Colossen. 2.15 Hebre 1.3.

Christus is dat Evenbeelt Gods/ wesens/ Colossen. 1.15 Hebre. 1.3.

Christus een Licht der Heydenen/ eñ alder Werelt. Esaie 2.5/ 9.1/ 42.6/ 49.9/ 60.1/19 Mat. 4.16 Luce 2.32 Joannis 1.4/ 3.19/ 8.12/ 9.5/ 12.35/ 46. Actuum 13.47 1 Joannis 1.5/ 2.8 Apoca. 21.23.

Christus een Herder der zielen/ Esa. 40.11 Ezec. 34 *. 37.24 Michee 5.3 Zacharie 13.7 Matt. 26.30 Marci 14.27 Joan. 10.11. 1 Pet. 2.25 5.4 Heb. 13.20

Christus een Heere ende Coninck over alle Coningen ende Heeren/ Ezech. 37.24 Psal. 2.6/24.7/ Colos. 2.10. 1 Tim. 6.15 Apoca. 1.5/ 17.14/19.16.

Christus een Lam Gods/ Esai 53.10. Joan. 1.29 Actuum 8.31. 1 Cor. 5.6 Apoca. 5.6/12/7.9/17/ 14.1/ 13.8/17.14. Soeckt Kercke Christi.

Christus een Middelaer/ Versoender eñ Voorspraeke tusschen God eñ den menschẽ/ Joan. 6.44 65/10.7/14.6 Act. 4.12 Roma. 3.25/5.2 8.34 Gala. 3.20/5.1 Ephesien 2.12/ 17 Colossenss 1.19. 1 Tim. 2.5 Hebr. 7.24 8.6/9.15/12.24. 1 Joan. 2.1/4.10.

Christus een ghebooren soon Davids/ Matth. 1. 9.27/12.32/15.22/20.28 21.9/22.42 Luce 3 *. 18.31 Actuum 13. Roman. 1.3/9.4. 2 Timothei 2.8 Na de beloftenisse/ 2 Regum 7.12 Psalmo. 88.5/ 131.11/ Esaie 11.1/ Ezechielis 34.23/ Osee 3.5/

Christus dat beloefde vrouwen zaedt/ Gen. 3.15 Galat. 3.8.

Christus ontfanghen vanden heyligen Gheest/ Matthei 1.20. Luce 1.31.

Christus gheboren wt ofte van der Maghet Maria/ Matthei 1.23/ Luce 1.31/2.6/11/ Galat. 4.4/ Esaie 7.15.

Christus gheboren tot Bethleem/ Matt. 2.1/ Luce 2.6/11/ Joannis 7.42/ Michee 5.1

Christus sonder alle bevleckinghe der sonden/ ende schult/ Esaie 53.12/ Joan. 8.46/ 2 Cor. 5.21/ 1 Petri 2.22 1 Joannis 3.5 Hebre. 5.2/7.25.

Christus wordt besneden/ Luce 2.21.

Christus werdt inde Jordane gedoopt/ Mat. 3.16/ Marci 1.9/ Luce 3.21.

Christus heeft gheleert ende gepredict/ Mat. 4.17/5 */6 */7 *. Marci 1.14/ Luce 4.15/6.20 *.

Christus heeft allen behoeftigen goet gedaen/ Mat. 4.23/8 */9.2/20/28/ Marci 8.23/ Luc. 17.12/

Christus werdt verclaert/ Matthei 17.2/ Marci 9.2/ Luce 9.29.

Christus werdt verraden/ Soeckt Judas.

Christus heeft geleden onder den Heydenschen Lantregeerder Pontio Pilato. Psalm.22*. 69.10. 22. Esaie 53*. Daniels 9.26. Mat. 16.21/17 12/ 22.20.18.22.26.37/66.27*. Marc. 8.3 9.30. Luce 17.25.18.31/23*. Joannis 18.28.19*. Actuum 3.15/ 8.32.17.3. Romanoz.8.32.34. 1 Petri 2.21/4.1. Hebz. 2.18.13.12.

Christus is gecruyst/ Mat.27.34. Marc.15.24. Luce 23.32. Joannis 19.18. Actu.2.23 4.10 1 Cor. 2.13/22. 2 Corinth 13.4/ Is te vozen ghesepdt/ ende bedupt/ Numeri 21.8. Matthei 20.22. Joannis 3.14.16/8.28/12.32.

Christus is ghestozuē eñ begraven/ om onse sonden. Mat.27.49.58. Marc 15.37.42. Luce 23.45/ 49. Joannis 19.30. 40. Actuum 13.29. Roma.5. 6.6/10.8 34/14.9. 1 Corinth.15.3. 2 Cori.5.15/ 1 Thessalon.5.10: Is te vozen voozsept. Psa.3.7 Esai.53.4.5. Daniels 9.26. Mat.16.21/20.22.

Christus is nedergedaelt ter Hellen/ Actuum 2. 35. Ephes.4. 1 Petri 3.4. Is te vozen voozsept/ Esaie 42. Zacharie 9.

Christus is ten derden daghe verresen van den dooden. Psalm 16.11. Mat.28.6. Mar.16 6. Luc. 24.5. Joan.20.9. Act.2.24/31.10/40.13/30 17.31. Roman 4.23.8.34/14.9. 1 Cor.15.4.12. 2 Tim. 2.8. Is voozsept ende bediet/ Psalm.16.11. Jone 1.17. Mat.12.40/16.21/17.22/20.22 Mar.8.31/9. 30/10.34. Luce 11.30/18.31. Joan.2.19.

Christus is opgevaren ten Hemel/ Mar.16 19 Luce 24.50. Joannis 3.13/6.61. Act.1 9. 1 Coz. 15.7. Ephes.1.20/4.8. 1 Petri 3.22. Hebz.5.1. Psalm.68.19.

Christus sit ter rechter hant Godts/ Psal 110.1/ Matthei 22.44. Mar.16.19/Luce 22.68 Actu. 7.56. Roman.8.34. Ephes.1.20. Col.3.1.1 Petri 3.22. Hebze 1.13/10.12/12.2.

Christus sal weder comen te oozdeelen de levēdige eñ de dooden/ Psalm.96.13. Matth.16.27/24. 30/25.31. Luce 17.24/30.21.25 Joannis 5.22/ Actuum 1 11/10.42/17.31. Rom.2.16. 2 Coz. 5.10. 1 Thess.4.16. 2 Thessalo.1.6. 2 Timoth. 4.1. 1 Pet.4.5. Heb.9.28. Jud.14 apo.1.7.20.11

Christenen wozden genoemt alle Gheloovighe/ Actuum 11.26/26.28. 2 Corinth.10.7.

Die segghen Christus is hier/ oft daer/ die en salmē niet gelooue/ mat.24 23. mar.13.21. Luc.17.23

Christo is alle dinck overgegeven eñ onderwozpen van den Vader/ Mat.11.27/28.18. Luc.10 22. Joannis 3.35.17.2. Ephes.1.22.

Door Christum is alle dinck geschapē/ Psa.33. 6. Joannis 1.1. Ephes.3.9. Coloss.1.15. Hebz.1.2.

Christus is de warachtige Godts Sone/ Mat. 3.17/14.33.17/5. Marci 1.11 5 7/9.6/15.39. Luce 1.31/3/22.9 35. Joan.1.34/49/6.69.9/36.11. 27. 19.7. Romano.1.4 8.3. Heb.1 2 5.8 6.6.7/3 10.29. 2 Petri 1.17. 1 Joannis 3.8/4.9/5.20.

Christus blijft eewich Psalm.110 4. Esa.9.6/ Danielis 7.14. Michee 5.1. Joannis 12.34.

Christus een Leeu. Apoca.5.5.

Christus is de mozghēsterre/ 2 pet.1.19. apo.22.16

Christus weet alle dinc. Joā.16.30 21.17. ap.3.19

Christus is een met den Vader / Joannis 10. 30.14/10.20.17.21.

Christo wozt dat selue gedaen datmē den Christenen doet. Zacharie 2.8. Pro.14:31. 17.5. mat. 10.42/18.5/25.35/ Marci 9.40. Luce 10.16/ Actuum 9.4 1 Thess 4 8.

Christenen moeten leven ghelijck als Christus gheleeft heeft Galat 2.21 1 Joan.1.7/2.6/3.3.

Christenen die sullen bp Christo wesen/ Joan. 12.26 14 3 17.24.

Croone des levens/4 Esdze 2 43/ Sapien 5.17/ 2 Timothei 4.8/ 1 Petri 5.4/ Jaco.1.12 Apo 2.10.

Claudius de Kepser van Roome gebood dat alle Joden wt Roome souden gaen, Actuum 18.2/ In zijn eñ rijc was daer eenen grooten dieren tijt over dat gheheel Aertrijck. Actuum 11.28

Corez de Coninck te Persen vergo.. .. .nghevangen Israeliten in Judeam te trecken/ 2 Par. 36.22/ 1 Esdze 1.1/ 3 Esdze 2.1/ Nae den bevele Godts Esaie 45.1/ Gheeft hare de Vaten weder die voozmaels Nebucadnezar wech gevoert hadde/ 1 Esdze 1.7/5 14/ Danielis 1.2.

Cornelius de Hoofman van Cesarien wert bekeert. Actuum 10.3/44

Cranckheyt des lichaems/ Soeckt Cranckheyt.

Cleophas ginck met noch een ander Discipel na Emaus Luce 24.13 Hy bekende Christum in het breken des broodts/ Luce 24.30.

Chuse/ een voozspzake van Herodes/ Luce 8.3.

Van Cruys ende Lijden.

Cruys ende teghenspoet ghemoet allen rechten Gheloovigen/ Genesis 4.8 27.41/37.18/ 2 Regum 16.5 11/ Syrach 2.1 Psal 34 20/ Pro.24.16/ mat.10.16 * 12.14.16. 24.24.9 Mar.1. 13.9/ Lu. 14 26.21.11 Joannis 15.20/16.1/ Actuum 9.23 Gala. 4.29/ 1 Thessa.3.3/ 2 Tim.3 12 1 Petr.4.1/12 5/10.

Dat Cruys wozdt van God opgelept den Gheloovigen tot goede. 2 Regum 7.14. Job 5.17 33.16/ Prover.3.11/ Jeremie 46.28/ 2 Machab.6.12/14/ Tobie 2.8 12.14/ Judit 8.25/ 1 Cozint.11 31/ 1 pet. 4.17/ Hebz.12 5/ Apoc.3 19.

Door Cruys coemtmen tot kennisse Godts/ heerlickheyt ende eewiger glozien. Ero.1.11. 2 Para.33.12/ Judith 8.15/21/ Proverb.6.23/ Matth. 7.24 Luce 24.25 45/ Joannis 12 25/ Actu.14 22/ Romano.8.17 18/ 2 Corinth.4.8 17.5.1 Philip.2.8 2 Thessal.1*/ Hebz.2 8/12 2.

Dat cruys sullen wy dzagen met lijdsaemheyt eñ vreucht/ Mat.5.10.10.38/ Joan.15.20/16. 33/ Actuum 5.42 16.25/ 2 Cozint.8/ 2 Coloss.1.24/ Hebz. 10.34/ Jacobi 1.2/12 1 Petri 4.12/16/

Door Cruys proeft God de Gheloovige Judith 8.2/ Syrach 2.1/27.8/ Pro.17.3/27.21/ 2 Thes.1.4/ 1 Petri 1.6/ Sapient.3 5/

Troost in Cruys ende lijden Job 5.17*/ Psalm. 89.33/ Prove.18.12/ Esaie 26 12 19. Threno 3.28/ Math 5.10/ Joannis 15.20. 16.20. 33. Roman.8.18 1 Cozint 10.13 2 Cozint.1.4.8.

Cusan Risathaim de Coninc Syrie heerschapte over Israel acht Jaer lanck/ Judicum 3.8.

Chus een sone Ham/ Gene.10.6/ 1 Para. 1.8/

Cyprus een Eylant/ 1 Mach.15/ Actuum.11.27.

Cyzenens/ een Overste oft Landtvoocht in Syrien/ Luce 2.

Cyzene een Lantschap in Assyzien / Actuum 2.

Cyzus/ Coninck van Persen/ 1 Esdz.1.

D.

Dagon een Afgod der Philisthijnen/ Judic.16.23 1 Reg.5.2/ 1 Machab.10 83/11.4.

Dalila van Samson lief gehadt/ Judicum 16. Siet Delila.

Dalmatia/ een Landtschap Panonie/ daer henen Titus om het Evangelium te pzedikeu/ gherepst is. 2 Timothei 4.

Damaris hoozt Paulum/ ende wozdt gheloovich/ Actuum 17.34.

Damascus de hooftstadt der Syriers wozt gewonnen van Tiglat Pilesser/ 4 Reg.16.9. Tegen Damasco wert ghepzophetéert/ Esaie 7.30.17.1. Jeremie 49.23/ Amos 1.3/

Dan/ een sone Jacobs/ Gen.30.6. Dat geslachte Dan soecht haer seluen een Erfdeel/ Judic.18.1/ Strijden tegen Lesem/ ende winnense. Jos.19.47.

Dach des Heeren/ Esaie 13.6/ Jerem. 30.7/ Amos 5.18/ Joel 2.1.31 Sophon.1.14 Malech 4.1/ 4. Esdze 2.27/ Philip 1.6/2.16/ 1 Thess.5 2. 2 Tim. 4.8/ Soeckt jongsten dach.

Dach des Heeren eñ die vze en weet niemande te vozen/ Mat 24 36.50. Marc.13.32/ Luce 17.24 30/ Act.1.7 1 Thes.5.1/ 2 Pet.3.10. Apo.3.3/16.15/

Dach des salichepts/ Esaie 40/ 2 Corinth 6.

Dach ondschepet Ro.14.5. Gal.4.10/ Col.2.16

Daghen worden ghetelt voor Jaren/ Numeri 14.34. Ezechielis 4.6/

Dagelicx broot/ Exo.16.4. mat.6.11/ Luce 11.3/

Van Danckbaerheyt.

Danckbaer salmen zijn voor de bewesen weldaet, Gode ende den menschen, sulcx gedachtich zijn/ en nemmermeer vergeten/ Gene.4.3/8.20.14.21/22 *.24.48/26.25. Exo.15.1. Leuit.25.6. Nu.15.17/31.48. Deut.4.9/6.5/13 8.10/11. Judic.5.1. 1 Regum 2.1/14.35/31 11. 2 Reg.10.2.19.13. 3 Reg.2.7. 1 Par. 30.10/20. 2 Para.15.11/20.26. 1 Hester 6 *. Syrach 7.22/32.28/35.13. Tobie 9.1/12.1.7. 1 Macha.4.24/5.54. 2 Machab.3.33. Matthe.11.25. Marci 5.19. Luce 13.43. Joannis 11.41. Actu.4.21/27.35. Roma. 6.17. 2 Corin.6.1/Ephe.5 19. Philip.4.6. Col.2.7. 3.15. 1 Thess.5.18. 2 Thess.1.3. 1 Timothei 4.3.

Danckbaerheyt der maeltydt/ Deuteron.8.10. 1 Regum 9.13. Esaie 62.9. Matthei 14.19/15.36/26.25. Marci 6.41/8.6/14.22. Luce 9.16. Joannis 6.11/23. Actuum 27.35. Roman.14.6. 1 Cor.10.30. 1 Timothei 4.3. Soeckt spyse.

Van ondanckbaerheyt ende haer straffe/ Gen. 31 1/40.14/23. Exodi 1.8. Deuter.32.3 *. Judic.2.1/6.8/8.33 12.31. 1 Re.10.18/12.8/25.3 10. 2 Reg.14.30. 2 Par.24.22. Prou.17.13. Esaie 1.2 5.4. Jerem/2.2. Ezech.16 *. Osee 10.1/13.2/6. Miche.6.3. Sapien. 16.29. 1 Mach.16.16.19. Matth 11.20. Luce 17.18. Joannis 11.46. Roman.2.21. 2 Timothei 3.2.

Daniel werdt ghenaemt Beltsazer/ Dani.1.7. Leyt droomen wt, 2.19/4.7/11/18/25. Werdt ghe-set een Regent des gheheelen Rycx Babel. 6.3. Wordt ghewørpen in den Leeuwen put/ 6.16. Verlost Susannam. Susan.51.60.

Darius de sone Assuerus/ Danieli.9.1. Neemt dat Rijck Babel in/ 6.1. Laet een Godslasterlick Mandaedt wtgaen/ 6.8. Bereydt een Conincklycke maeltydt/ 3 Esdre 3.1.

Darius vernieut dat beuel Cores/ 1 Esdr 6.1.

Darius wordt van Alexandro den Coninck te Macedonien verslaghen/ 1 Machabe.1.1.

Dathan ende Abiram zijn oproerich teghen Mose/ Numeri 16 *. Deuter.11.6.

Dauid een sone Isai/ (die Jesse genoemt wort/ Mat.1.6.) Wordt van Samuel Coninck gesalft/ 1 Reg.16.13. Verworcht eenen Leeu/ eenen Beyr/ ende Goliath den Reuse/17 34/49. Verbindt hem met Jonatha den sone Sauls/18.3/20.8/16/23/23. 18. Eet de Thoonbrooden/21.3. Gelaet hem voor den Coninck Achis onsinnich/ 21.13. Vliedt met Vader ende Moeder na Mizpa/22 3. Snydt een stuck van Sauls rock/24.5. Sendt tot Nabal/25. 5. Neemt Saul de Spies/26.11. Vliedt tot Achis den Coninck te Gath/27.2. Wordt ghecroont te Hebron ouer Juda/2 Reg.2.4. Vloeckt Joab/3. 29. Wan de Borcht Sion / ende wordt ghesalft ouer dat geheel Israel/5.1.7. 1 Paralip 12.3/13.38. Na dat woordt Jonathe/ 1 Reg.23.17. en Sauls 24.21. Doet ouerspel ende doodtslach/2 Reg.11 *. Heeft leetwesen/ 12.13. Vliedt voor zynē soon Absalon/15.14/Hem wort belet indē Crych te treckē/ 18.3. Wort weder ingeset, 19.14. Besloot zijn Byslaepersen/ 20.3. Stort den Heere dat water wt/ 23.16. Telt dat volck/ 24.2. Coopt van Arafna de Schuere. 24.24. Beschict voorraedt totten huyse Gods/ 1 Par. 23.1. Ordineert Amptliedent/ 1 Par. 24 *.25 *.26 *.27 *.28 *. Laet Salomon zynen sone na hem Coninck/ 3 Regum 1.32. Sterft/ en wordt begrauen/2.10. act.2.29/13.36. wort geprezen/ Syr.47.2. Met Dauids exēpel vande thoonbrooden/ 1 Reg.21. leert Christus dat zyne Discipulen niet en sondichden, wt hongers noot op dē Sabbath de ayrē pluckēde/ mat.12. Mar.2. Lu.6.

Dauid naer den Gheest (dwelck is Christus/) wordt beloeft/ Jerem.30.9. Ezech.34.24/37.24.

Dauids soon wordt Christus genoemt/ Mat. 1 *.15.22/22.40. Marci 12.35. Luce 20.40. actu.2.30 13.23. 2 Timothei 2.8. Apoca.5.5.

Dansen. Exodi 32.6/18/ Judicum 11.34/ 21.21. 2 Regum 6.14. Psalm 149.3/150.4.

Debora treckt met Rebecca tot Isaac/ Genes. 24.61. Sterft/35.8.

Debora een Prophetesse ende een Richtersse in Israel/ Judicum 4.4.

Debir wordt gewonnē/ Jos.10.38. Judic.1.11.

Delila/ een Byslaepster Simsons/ verriet hem den Philisthynen. Judicum 16 *.

Demetrius de sone Seleuci/ regeert tyrannich/ 1 Macha.7.1. Verbindt hem met Jonatha/ 10.3. Wordt aen hem meyneedich, 11.53.

Demetrius de Goudtsmit verhief hem teghen Paulum, actuum 19.23.

Van Demoet ende nederheyt.

Demoet ende nederheyt siet Godt aen/ Genes. 18.27/29.31/41.40/ Exodi 3.7/4.10/ Judicum 6.15. 1 Regum 1 *.2.4/8 7.6/10. 2 Regum 6.16/21. 2 Paralip 12.5 6/32.24/33.12/ 34.26. Psalm. 34.19. Prouerb.11.2 16.19/22.4/25.7. 29.23. Esaie 37.1. 57 13/66.2. Jeremie 1.6/ Jone 3.5 */ Syrach 3.20/7.19/10.36/35.27/ Judith 4.7/11 19.16/ Matth.3.11. 5.3/8.8/11.25 15.27/18.4/20.26/21.5/23.7/11. Mar. 9.34/10.43/ Luce 1.44/9.47/14.10/11/15.19/ 18. 14/22.26/ Joannis 13.4. actuum 10.26. Romano.11.20/12.16. 1 Corinth.4.9/15.8/ Philip. 2.3/Colossen.3.12/ 1 Petri 5.5/ Jacobi 1.9/4.10/ Hebre.11.24/ apocalip.4.10/19.10.

Diakens oft Dienaer der armen/ actuum 6.3/ 21.8. Philipp.1.1. 1 Timothei 3.8.

Diana wordt gheeert tot Epheso/ ende in gheel Asia/ actuum 19.27.

Van Dieste.

Dieuerie wordt verboden/ ouergheteden/ ende ghestraft/ Genesis 31.19. Exodi 20.15/21.16/22.1. Leuitici 19.11. Deuter. 5.19/24.7/ Josue 7.1/19/ Tobie 2.13. Prou.6.30/ Osee 4.2/ 2 Mach.12.40/ Mat.19.18/ Joan.12.6, 1 Corint.6.16/ apoc.9.21.

Van Dieuen oner de dieuerie begrepē/ Exo.22

Dieuen ende Verkeerders van Gods woordt Jeremie 23.30. Joannis 10.1.

Dieren tydt in Gods woordt/ 1 Regum 3.1. 2 Para.15.3/ Osee 3.4/4.1. Amos 8.11.

Van dieren tyt en hongers noot/ Gen 12.10/26 1/41 */42 */43 */44 */45 */47 *. Exo.16.3/ Deu. 28.53/32.24. Ruth 1.1/ 2 Reg.21.1 24.13/ 3 Reg.8.37/18.2/ 4 Reg.4.38/6.25/8.1/25.3/ 2 Para.6.28/20.9/ 2 Esdre 5 *.4 Esdr.15 *. Psal.37.19. Esa.5.13. Jer. 14.1/12/15. 15.2/29.17.34.15/ Ezec.5.12 16/6.11. Joel 1 */ Amos 4.6/ Aggei 1.6/10 2.17/ Matthei 24.7. Luce 4.25/15.14/ act.7.11/11.28/ Roman.8.35/ 2 Cor. 8.14/11.29/ apocalip.6.8/18.8.

Dina een dochter Jacobs/ Gene.30.21/ Wordt van Sichem gheschendt/ 34.2.

Dionisius vā Athenē wort geloouich/ act.17.34.

Doeg Sauls knecht verriet den Priester Abimelech/ 1 Reg.22.9/18/ Verslaet de Priesters des Heeren/22.18.

Van Doot ende Steruen.

De Doot is een straffe der sonden/ Gen.2.17/3 19/ Rom.5.12 17/6.23/ 1 Corinth.15.21/ Ephes.2.2/ Colossen.2.13/ 1 Timothei 5.6/ Jacobi 1.15.

De Doodt/ ooch de tydt ende dach des doots/ is opghelept allen menschen/ Deuter.31 14/ Josue 23.14/ 1 Regum 26.10/ Job 14.5/ Psalm. 89 49. Eccles.3.2/8.8/9.5/ Syrach 17.8/41.1/ Joannis 7.30 8.20/ Roman.5.12/6.23. Hebre.9.27.

De dre des doots is onghewis ende verborghen/ Eccle.9.12/ Matthei 24.42/ Luce 12.40/ 1 Thessa.5.1/ 2 Thessa.2.2/ Jacobi 4.13.

Van beclaginghe ende begrauenisse der dooden Genesis 5.23 */25.35/37/47/49/50. Leuitici 10.19 Numeri 19.20/ Deutero.14.28/34/ 1 Regum 15 16/25/31/ 2 Regum 1.2/3/10/12/14.19/ 21. 3 Regum 13/ 4 Regum 22/ 4 Esdre 2. Syrach 22. 38. Tobie 1.4/ 1 Machabe.9.12/12/ Job 1. Jeremie 34/ Matthei 9. Luce 7.8/ Joannis 11 actuum 8.9/ 1 Thessa.4.

Der dooden beclaginghe/ Leuit.19.28. Nu.19. 18. Deutero.14.1/34.8. 2 Regum 1.11/ 3.32/10.2/ 12.16/21 14.2/ 19.1/21.10/13/ Syrac.22.10/38.20/ 1 Macha.9.20. 12.52/13.26. Matth.9.23. Luc.7.13. Joan.11.33. actuum 8.2/9.37. 1 Thessa.4.13.

De dooden worden verweckt / 3 Reg. 17.20. 4 Reg 4.33 13.21. Math.9.25.17.51. Marci 5.41. Luce 7.13 8.54. Joannis 11.43. Actuum 9 40.20.10.

De lichamelicke doot der Gheloovigen is eenen slaep/ Deut.31.16. Sapient. 3.3. Matthei 9.24. Joan.11.11. Act.7.60.13.36. 1 Cor.11.20. 1 Tes 4.13.

Den eewigen doot aller Werelt heeft Christus met zijnen doot overwonnen/ Esaie 25.8. Osee 13.14. Roman.6.9. 1 Corinth.15.54. 2 Timothei.1.10. Hebre 2.14. Apocalip.21.4.

Van dien die haer seluen gedoot hebben/ Judicum 9.54/16.29. 1 Regum 31.4. 2 Reg.17.23. 3 Reg. 16.18. 2 Machа.10.13/14.41. Math.27.5. Act. 1.18.

Van Doodtslach/ Moort/ ende Bloetvergieten.

Gen.4.*9/6.37.18. Exod.2.12.20/13.22. 2 Leui.24.21. Num.24.20.25.7. Deut.5.17.19.4/11.21 1.27 24. Josue 20.3.5. Judicum 9.5. 1 Reg.18.17. 2 Regum 3.27/4.7.12. 3 Regum.2.5/25 34.46. 4 Regum 14.5/21.16. Syrach 35.5. Pro.6.17/28.17. Threnor.4.13. Ezechiels 11.6/7.22 2.12 24.6. Osee 4.2. Abacuc 3.4.8. Matthei 5.21/19.18/23.34.26.51. Joan.8.44. Rom.13.9. Galat.5.21. 1 Joannis 3.12. Apoc.13.10.

Van den Doop.

Van insettinghe/ gebruyck ende beduydinghe des Doops/ Math 3.*.28. Marci 16. Luce 3. Joan.3. Actu.1.2.*.8.9.10/16.18.19. Rom 6.13. 1 Corinth. 1.12. Galat.3. Ephes.4.5. Col.1.2. Titi.3. 1 Pet.3.

Doopinghe Joannis/ Mat 3.6.21.25. Marci 1.4.11.29. Luce 3.16/7.29/20.4. Joannis 1.25/33 3.23. Actuum 1.5/11.16.13/24.19.3.

Doop der boete ende beteringhe wort ghepredickt/ Marci 1.4. Luce 3.3. Actuum.2.38 13.24.19.3. Romano.6.3. Colos.2.12.

Doop heeft Christus ontfanghen oudt wesende by dertich Jaren/ Mat.3.15. Mar.1.9. Luc.3.21

Doop ontfangen hebbende coemt de heylighe Gheest op Christum/ Matthei 3.16. Marci.1.9. Luce 3.21. Joannis 1.32.

Doop wilt Christus ghebruyckt hebben om alle gherechticheyt te veruullen/ Matthei 3.15.

Doop die geeft Christus door zijn Discipulen/ Joan.3.22/4.2.

Doop heeft Christus ghebođen ende beuolen/ Matth.28.19. Marci.16.15.

Doop hebben de Apostelen na het beuel Christi gheleert ende ghebruypckt / Actu.2.38/41.8 11.36/9.18 10.47/16.15 33 19/4.22.16. Rom 6.3. 1 Corin. 1.14. Galat.3.26. Ephes.4.5. Hebr.6.2.

Doop heeft ontfanghen Simon de Toovenaer die tvolck van Samarien langhen tijt met zijnder toouerijen bedrogen hadde/ Actuum 8.12.

Doop heeft Eunuchus de Camerlinc van Philippo ontfanghen Actuum 8.37.

Doop hebben ghcheel huysghesinnen ontfangen als Lydia de purpur vercoopster wt der Stat Thiatiren met haer huysghesin/ Actuum 16.15.

Doop heeft de Stockmeester met zijn huysgesin ontfanghen/ Actuum 16.33.

Doop heeft ontfanghen Crispus de Overste der Scholen met zijnen gantschen huyse/ Act. 18.8

Doop ontfangen hebbende/ ontfangen ende vercrijgen sy de gaue des heyligen Gheests/ Actuum 2.38 19.5.

Doop en mochte den Heydenschen Cornelio niet gheweygert worden/ doen hy den heyligen Gheest (ghelijck de Apostelen) openbaerlick ontfanghen hadde/ Actuum 10.47.

Doop ontfanghende/ treckt men Christum aen/ Galat.3 27. Worden wy in zijnen doot ghedoopt/ Roman.6.3. Tot eenen lyue ende Ghemeynte Christi/ 1 Corinth.2.13 27.

Doop is een Badt der nieuwer gheboorten/ Titi 3.5.

Doop maeckt salich niet dat wtwendich afwasschen der besmettinge des vleeschs / maer de verseckeringhe eender goeder conscientie met God 1 Petri 3 21.

Doop des lydens/ mat.20.22. mar.10.38. lu.12.50

Doop inwendich metten vyere/ ofte ontfanginge des heylighen Gheest/ Math.3.11 Marci 1.8/ Luce 3.16. Joan.1.33. Actuum.1.5.2.4.11.15.

Doop inwendich was int Oude Testament/ 1 Corinth.10.2.

Doornen heeten sy/ die om sorghe der Werelt ende ryckdom ende wellusticheyt des leuens/ dat woort Gods niet en volbrengen/ Matthei.13.7 21.19.22. Marc.4.7/18.10.12. Luc.8.7.14.18.22.

Dorcas wert vanden dooden verweckt/ Act.9.

Van Droomen.

Door droomen ende ghesichten handelt Godt met den Gheloouigen/ Gene.20.3/28.12 31.24/37.5.9 40.8.41.1.46. 2 Numeri 12.6. Judic.7.13.15. 1 Reg.3.4.8.11.28.6. 2 Regum 7.4. 3 Regum 3.5.15. Job.7.13 33.15. Danielis 2 1.7.1.2 Hester 6.2.4 Esdre 11.1. 2 Machab.15.11.14. Mat.1.20 2.12.13. Actuum 16.9/13 9 23.11 27.23.

Op droomen als sy van God af leyden en salmen niet achten/ Deut 13.1. Eccle.5.2. Jere.23.16.25.27./9.29.8. Syrach 34.1. Matth.27.19.

Van Dronckenheyt ende Gulsicheydt.

Gene.9.21/19.32 35.25/29. Leuit.10.9. 1 Reg.25.36. 2 Regum 11.13 13.28. 3 Regum 16.20 16. Prou.10.1 21 17/23.1/20.29/31.4. Syrach 19.3.23/6.31 12.16.*.32.†.*.38.3. Esaie 5.11/22/22 13/28.7 56.12. Ezechiel 16.49. Dan.5.2. Osee 4.11. Joel 1.5. mich.2.11. Aba.3.1 4 11. Judi.13.4.3 Esdre 3.18. Sapien.2 7. 1 Mach.16.16. Luce 12.45/21.31 Romano.13.13. 1 Corint.5.10/6.10.15.32. Galat.5.21. Ephes.5.18. 1 Thess.5 7. 1 Timothei 3.3. Titi 1.7. 1 Petri 4.3. Hebre 12.16. Soeckt vasten.

Drusilla des Lantvoochts huysvrouwe/ hoort de predicatie Pauli/ Actuum 24.24.

Duysternissen waren de Heydenen buyten Christum/ Ephes 5. maer nu in Christum gheloouende/ een licht/ Ephes 5. 1 Thessa.5.

Wercken der duysternissen/ Roma 13. Colloss. 3.

In duysternisse is de Werelt ghesét/ ende sy beminnt se/ 4 Esdre 14.20. Esaie 9.1.59.9.60.2. Joan 1.5.3 19.8.12.12.35. Actuum 26.17.1 Thessalon.5.7. Joannis 2.11.

Duyster wast drij daghen in Egypten / Exodi 10.21. Psalm.105.28. Sapient.17.2/29.16.

Van den Duyuel.

De Duyuel is een vader/ heere/ vorst / coninck ende God der geheelder Werelt/ ende alder godtloosen Mat 4.9. Luce 4.6. Job 41.34. Joannis 4.44 12 31/14.30.16.11. 2 Corinth.4.4. Ephes.2.2/6.12. Colos.2 15 Apoca.11.4.

De Duyuel soeckt sonder ophouden na de schade ende dat verderuen der menschen/ Genes.3.1. *1 Para.22 1. Job 1.*.2.*. Zacharie 3.1. Math.4.3/9.8/28 13.19. Luce 8.12 13.9.14.22.31. Actuum 5.3/13.8. 2 Corint.4.4 11.15. Ephes.6.11.16. 1 Tes. 2.18. 1 Petri 5.8. Apoc.2.10 12.19.20.7.

De Duyuel en vermach anders niet / dan hem God toe en laet/ 3 Regum 22.21. 2 Paralip.18.20. Job.1 8/12.2 3.6. Matthei 8.31. Marci 5.11.13. Ephes 2.2. 2 Timothei 2.26. Apoc.20.7.

Van verliesinge zijns gewelts door Christum/ Genes.3.15. 1 Regum 17.*. Job 26.13. Esaie 9.3/14.8/27.1.52.3. Zacharie 3.2. Matthei 12.29. Luce 10.18 11.22. Joannis 12.31. Coloss.1.13/2.15. 2 Tim. 1.10. 1 Joan 3.8. Hebre 2.14. Apoc.12 14.20.2.

De Duyuelen worden wtghedreuen/ Matthei 8.16.30.9.32.12/22 17.18. Luce 4.35.8.2.27.9.42. 10.17.13.10. Actuum 5.16 8.7.16.18.

De Duyuelen hebben kennisse van Godt mat. 8.29. Marci 1.24.3.11.5.7. Luce 4.34.41.8.28. act 19.15. Jacobi 1 19.

Den Duyuel en salmen gheen plaetse geuen eph.4

Duyuelsche wijsheyt/ waer die is/ Jacobi 3.

Duyuels kinderen/ Joannis 8.44. Actuum 13.10. 1 Joan.3.10.

Duyuels leere/ 1 Timothei 4.1.

Duyuels offer Leui.17.7. Deut 32.17. 2 Par.11.15 Psalm.106.37. Baruch 4.3. 1 Corinthen 10.20.

Duyvels die worden ooch van den godtloosen wtghedreven. Matthei 7.22. Marci 9.37. Luce 9.49. Actuum 19.13.

Duyvel besweerders/ Dani.2.2/27.4/6.5/7.11. Actuum 19.13.

Dwaesheyt/ Soeckt Sotheyt.

E.

Ebed Melech de Moor/ een Voorstander des Propheets Jeremie/ Jerem.38.7. Wordt verlost van het sweert der Chaldeen/ 39.16.

Ebron ost Hebron wort ghesticht/ Nume.13.23. Wordt ghewonnen/ Josue 10.36/15.13. Wordt ghegeven den Leviten/ 21.11. 1 Para.7.55/ Wordt ghenoemt Kiriath Arba/ Josue 21.11.

Ebzan/ een Richter in Israel/ Judicum 12.8.

Ecbatana wort beschreven/ Judith.1.1.

Edom een broeder Jacobs/ ende een soon Isaacs/ wordt ghenoemt Esau/ Genes.25.24.

De Edomiten weygherden Israel door haer lant te laten treckent/ Numeri 20.14. Worden gheslaghen ende den huyse Israels chijnsbaer/ 2 Regum 8.14. Vallen af van Israel/ ende maken haer eenen Coninck/ 4 Reg.8.20. Worden seer geslagen van Juda/ 14.7.2. Para.25.12. Strijden teghen Juda/ 28.17.

Teghen Edom wert gheprophetеert/ Numeri 24.18. Psalm.137.7. Esaie 21.11.24.5. Jerem. 49.7. Thre.4.22. Ezech 25.13/14 32/29 35.*. 36.5. Amos 1.11. Abdie 1.1.*. Soeckt Esau.

Eendrachticheyt der Broederen wort ghepresen/ Psalm.133.1. Syrach 25.1. Roman. 12.16. eens ghesint. Roman. 12.16.15.5. 1 Corinthen 1.9. Ephes.4.3. Phil.2.2/3.16/4.2. 1 Pet.3.8.

Van den Eestant of Echten staet/ Siet binnen/ Houwelicken staet.

Van Eebreuck/ Siet Oue.spel.

Van Eedtsweeren.

By vreemde Goden en salmen niet Eedtsweeren/ maer alleen by Godt den Hoochsten ende zijnen Name/ Exodi 22.11.23.13. Deut.6.13/10.20. Josue 23.7/8.3 Regum 19.2. Psalm.14.4/62.12. Esaie 19.18/45.23/65.16. Jere.4.2/5.2.12.16. Sepho.1.5.mat.5.33/23.20.hebr.6.16.

De vromen hebben ooch by den Name Godts ghesworen/ Genes.14.22/21.24/31.53/47.31. Josue 2.12/9.15. 1 Esdre 10.5. Job.27.2. Rom. 1.9. 2 Corinth.1.23/11.31. Galat.1.20. Siet ooch Philip.1.8. 1 Thessa.2.5. Apoca.10.6.

Godt sweert by hemselven/ Gen.22.16. Exod. 32.13. Num.14.21.28. Esa.14.24/45.23.49. 18.54.9. Jere 22.5.51.14 Amos 6.8. Hebr.6.14.

Teghen dat valsch ende lichtveerdighe sweeren/ Exodi 20.7. Levit.5.4/5.6/19.12/24.11. Osee 4.2. Zacha.8.16.17. Malach 3.5.4. Syrach 23 9.10/11.27.17. Matthei 5.34. Jacobi 5.12.

Van Meyneedicheyt ende onghetrouwicheyt.

Exodi 8.8/15.28.*. Levit.5.20. 1 Regum 19.6.*. 3 Reg.8.31. 2 Par.36.13. Jere.7.9. Zach. 5.3. Malach 3.5. Matth 6.60/7.15/18.11/52. 13/16 19.2 Mach.4.34.12.3. Matth.26.69. 1 Timoth.1.10.

Den Eet is een eynde van allen twist/ hebr.6.16

Van menigerley Eedts formen oft ghestalten/ Genesis 22.24/42.47.3 Regum 19. Judith 1. Jeremie 25.

Van Eere.

Eeren salmen de Ouden/ Levit. 19. Syrach 8.

De Ouderen/ vader ende moeder. Exo.20. Deut. 5. Matthei 15. Ephes 6.

Eere salmen doen diese toecomt/ Ro. 13. 1 Pet.2.

Tijtlicke eere ende ghewelt salmen vlieden Num 16.1/ Judicum 9.1.28. 1 Regum 10.27. 2 Reg. 15.1.3 Regum.1.5. 2 Par.20.35. 1 Hester 3.1. *6.6. Syrach 9.14/10.29.39. Jeremie 9.22. Matth.6.1/8.4 9.30/17.9/20.21.26. Marc 1. 44. /43.7/36.8/26.9/8.10/35.43. Luce 22.24. Joannis 6.15/8.50/12.43. Actuum 10.26/14. 14. Galat 6.2. Philip.2.3. 1 Thessal.2.6. 1 Pet. 5.3.3. Joannis 9. Apoca.19.10/22.9.

Godts eere ende prijs salmen in allen dinghen soecken/ Josue 7.19. Psalm.115.1. Matthei 6. 13. Joannis 9.24/17.4. Actuum 3.12.23. 1 Corin.6. 20.10.31. Philip.1.20. Coloss.3.17. Tit.2.10.

Egypten wort seer gheplaecht/ Exod.7.*.8.*. 9.*.10.*.11.*. Na den woorde 3.19.

De Egyptische ghevanckenisse wort voorseyt/ Genes.15.13. Begint/ Exodi 1.8 13. Act.7.18.

Den wtganck ende verlossinge Israels wordt beloeft/ Genes.15.16/4.8/21.50/14. Exo 3.17/ 6.6. Wort volbracht/ ende trecken wt met ses hondert duysent mannen/ 12.37/51.13/*.14.* num. 33.1. Deut.16.1. Osee 13.4. Miche 6.4

Dat volck heeft lust wederom in Egypten te trecken/ Exo.14.11/16.3/17.2. num.11.5.14.4.20.3.

Tegen Egypten wort gheprophetеert/ Esaie 19.1/11.18 20.3. Jeremie 43.10/44.30/46.*. Ezech.29.*. 30.*. 31.*. 32.*. 4 Esdre 15.10.16.1.

De Egyptische verlossinghe wort als de grootste weldaet dickmaels ghedacht/ Exodi 20.2. Levi. 22.33/26.13. Deuter.4.37/56.7/9.8/14.16/6 Judicum 2.1/6.8. 1 Regum 10.18. 4 Regum 17.7 Michee 6.4. 4 Esdre 1.7.

Egypten wort gewonnen vanden Coninck van Babel/ 4 Regum 24.7. Jeremie 46.2.

Die van Egypten trecken tegen Juda/ 2 Par. 12.2.

Egypten wordt bestreden van Antiocho/ 1 Macha 1.17.

In Egypten vloot Christus voor Herodes/ Matthei 2.13.

Egla Davids huysvrouwe/ 2 Reg.3. 1 Par.3.

Eglon de Stadt wort ghewonnen/ Jos.10.34.

Eglon der Moabiten Coninck heerschapt achtien Jaer over Israel/ ende wort geslagen Jud.3.12.*.

Ehud een Richter in Israel/ Judicum 3.*.

Elam een sone Sem/ Genes.10.22.

Teghen de Elamiten/ Esaie 11.11. Jeremie 49.34. Ezech.32.24. Danie 8.2.

Elath wort ghetimmert/ 4 Reg.14.22. Quam in de handt der Syriers/ 16.6.

Eldad ende Medad propheteren inden legher/ Numeri 11.26.

Eleale een Stadt der Amorrheen/ Esaie 15. De welcke de kinderen Ruben gebout hebben. num 32.

Eleasar een sone Aarons/ Exodi 6.23/28.40. Deylt wt met Josua dat lant Canaan/ Josue 14. 1. Na dat bevel Godts/ Numeri 34.17. Werdt ghewijt tot eenen Priester/ Levitici 8.14.* Werdt na zijns vaders doot hooghe Priester/ Numeri 20 26. Deut.10.6. Sterft/ ende wert begraven/ Jos. 24.33. Na hem wert hooghe Priester zijn sone Pinehas/ Exodi 6.25. Numeri 25.7.12.

Eleasar de sone Saura doot den Elephant/ ende sterft/ 1 Machab.6.43.

Eyghendom Godts/ dat is/ Gods volck/ Exo. 19.5. Deut.7.6/14.2. 2 Joa.11. eph.1.14. 1 pet.2.9.

Eleasar en wil niet veynsen/ 2 Macha.6.18.24.

Ely een Priester tot Sylo/ 1 Reg.1.3. Sijn kinderen werden berispt/ 2.12/22. Sterft/ 4.19.

Eliab een Hooftman des gheslachts Sebulon/ Numeri 1.9.

Eliakim een sone Josia wert Coninck in Juda/ ende genoemt Joiakim 4 Reg.23.24. soect Joiakim.

Eliakim de sone Hiskie wert Hofmeester des Conincks Hiskie/ in de stede Sebna / 4 Regum 18.19. Esaie 22.20.

Elias werdt ghespijst door de Ravens/ 3 Reg. 17.2. Verweckt eenen dooden 17.19 doot Baals Propheten 18.40. Vloot voor Jesebel 19.3. Wert na Damasco gesonden om Hasael tot een Coninc over Syrien te salven 19.15. Wert gesonden tot Achab 21.17. Brengt dat vyer vanden Hemel op de vijftighe/ 4 Regum 1.10. Werdt in een onweder ten Hemel ghetoghen/ 2.11. Werdt ghesien in de verclaringe Christi/ Math.17.3. Luce 9.30.

De Geestelicke Elias is Joannes de Dooper/ Malach.

Ezechias/

Van gheveynstheyt ende valschen schijn.

1. Regum 15.11.* 18 */2 Regum 15.2.7/4 Reg.1. 6.9/ Syrach 1.36/19.24/23.12/2 Mach.6.24 Job 8 13 13.16/15.20.34/ 20 */27. 8 36.13 Prouerb. 30. 13/ Esaie 29.13 58 2 Jere.2 30 9.8 Ezechie.33.30 Malachia 3 13/ Mat.2.7.16. 6.2.16/7.5/15.7 16 3/22.18/ 23 *, 24.51 Marci 7.6 Luce 11.44/12.1/96 18.11 Actu. 5.1 8.17.13 8 Rom.2 */ Gala.2.13/1 Timothei 4.2/ 2 Timothei 3.5/1 Thessalo.5.22/1 Petr.2.1.

Ghevanghene salmen ghedencken/ versoecken ende vertroosten.

Gene.14.14 1 Reg.30.9 Tob.1.13 Jerem. 38.7/ Mat.25.37 Act. 12.5/2 Tim.1.16/Heb.13.3.

Gheven salmen lieuer dan ontfanghen/ Syr.4. 38 Actuum 20.33.

Gheven salmen wt medelijden die bidt/ sonder aensien der personen/ goede ende quade/ maer aldermeest den genooten des Geloofs/ Syrac.7.35/ 12.8/ Mat.5 42 Luc. 6.30. 38 Rom. 12.13 Gal. 6. 12/ Soect Aelmoessen.

Met gewelt (oft met ghewel dige verwinninge des sondighen aerts ende vleeschs) wordt Gods Rijck ingenomen/ Mat.11.12 Luce 16. 16 Gal.5.16 Apoc.2 *, 3 *, 21.7.

Van ghewoonheyt zeden ende gebruyck der Hebreen, ende waer wt sommige van dien ghesproten zijn.

Gene.19.22 32.31/43.32/ Judic.11.40. Ruth.4.7. 2 Para.35.25.

Godolias en wil niet gelooven de waerschouwinge. daerom wort hy doot gesteken. Jer.41.1.

Van God.

God is wesentlick eenich/ sonder welcken geen ander/ Exodi 3.14 Deut.4.35/6.4/7.9/10.17/32.39 2 Regum 7.22 3 Regum 8.60/18.36/ 1 Para. 17.20 Sap.12.13 Esaie .37 16/43.10/44.6 24/45 */46.8/ Osee 13.4 Tobie 8.20,13.4 Syr.36.5 Marci 12.29 Joannis 17.3/1 Corint.8.6, 12.6 Gala.3.20 Ephe. 4 6 1 Timothei 2.5.

De Godlicke drie eenicheyt/ bediedt ende bewesen Gen.1 26/18.2 Exodi 3.6.15.16/4.5 Psal.33.6. Esaie 6.3/34.16/48.16 61.1 Mat. 3.16.10.20/17.5/ 28.19 Luce 4.18 Joann.3.35/14. 15.26/ 15.26/16. 3/ 1 Joannis 5.7.

God is een eewighe God/ hy heeft noch begin noch eynde maer hy is dat selue/ Gen.21.33 Exodi 15.18 Job 36.22 Esaie 41.4/43.10/ 44.6/48.12 57. 13 Danie. 7.9 Roma.16.26 Hebr.1.8 Apoc.1.8.17/ 21.6/22.13.

God is almachtich/ ende niet en is hem onmogelick/ Gen.17.1.18.14/35.11/43.14/48.3 Num.11.23 1 Regum 14.6/ 2 Par 14.11 Sapien.1.22/ Job 42.2 Esaie 40.10 */46.9/50.2/59. 1 Jere.32.17.27/ Zacha.8.6/ Mat 19.26 Mar.9.22/10.27/14(36/ Luc. 1 37/18.27 Ephes.3.20/ Apo.16.7.14/19.6.

God werckt/ schickt/ besorcht/ ordineert/ richt en regeert alle dinck na synen wille/ Gen.45.5/50.20 Deut.8 18/1 Reg.9 */ Sapi.12.13 Tobie 7.12 Job 9.5 12.13 Psal. 103.19. 115.3/127.1 Prou.10.22/16.4/ 9.19.21/20.24 21.1.30 Eccle.3.15 Esaie 26.15/45.7/ Jere.10.23/27.5 Danie.2.21 4 16 Matt.6 33.10. 34/11.25 Luce 12.31 Joan.5.17 Rom.9.15/2 Cor.3.5. Phil.2.13 Hebr.13.21 Apoc 4.11.

God weet/ hoort ende siet alle dinck/ Exo.3.19/ Num.12.2 Deut. 31.21/1 Reg.2.3/16 */1 Par.29.9 28.10 Prou.5 21/15 3.11 24.12 Esaie 29.15. 40. 27/45 5 48.3 Jeremie 1.5/7.11/17.10/ 23.42/32. 19. Ezechiel. 11.5/Syrach 16.16. 17.19/23.27/ 40. 9 Sapi. 1.10/2 Macha.9 5 12.22 Matt.6.4/21.3 Marci 2. 8.14.13 Luce 12.10 Joan 1.47/7.30/8.20/13.21/16.30 21.17 Actu.15.8 Roman 8.27/1 Thess.2.4/1 Joan. 3.20. Heb 4 13. Apoc.2.23.

Godt ende alle dat Goddelick is/ en mach wt cracht des menschelicken verstants ende sonder openbaringhe niet bekent worden/ Gen.32.20/3 Reg.3.5 Job 32.8/ Psal.94.10/ 119 */143.8 Esaie 22.22/54.13 Jer.24. 10 Matt. 11.25/13.11. 16.17 Luce 8 10/10.21/24.44 Joã.1.10/3.3 6.44 65/8.46 14.8.17/17.6 Act 16.14 Rom.1.19 11.33/1 Cor.2 *. Gal.1.11 1 Joan.2.10.27 Apoc.3.7.

Godt is een Heere ende Schepper des Hemels ende der Aerden/ Gen.1.1 Exodi 20.11 1 Par. 30.10 Psalm.89.12/96.15/15.15 121.2/124 8/146.6 Esaie 37.16/40.28 42 5/44.24/45.12/48.13/51.13 Jere. 10.12/32.17/ 51.15 Zacharie 12.1 Jone 1.9 Syrach 1.6 Bar.3.32/3 Esdre 6.13/4 Esdre 2.4. 6.38 */16.56 3 Machab.2.9/2 Hester 2 2 Matthei 11. 25 Joan. 1.1 Actuum 4.24 14 14/17. 24 1 Corint. 8.6 Ephe. 3.9 Colos.1.15 Hebre.1.2.10/3.4/11.3 Apoc. 4.11/10.6 14.7.

God is onmetelick ende onbesluytelick ouer al/ eñ en woont in geen Tempelen met handen ghemaect/3 Reg.8.27/2 Para.2.6/6.18 Job 11.8 Psal. 139.7.10 Esaie 6.3/66.1 Jere.23.24 Amos 9.2 Sapient.1.7 Mat.5.35 Actuum 7.48/17.24

Godt betuycht hem te wesen een Godt/ dat is/ Salichmaker ende troost Israels/ eñ alle der gener die hem aenroepen/ Gen.17.1.7 Exodi 6.2/20.2 29.45 Leuit.26.11 Psal.18.3/50.6 Esaie 30.19 Jer. 31.33/32.38 Ezech.37.23 Joan.20.17

Godt is een Vader aller Geloovigen/ Deu 32.6 Psal.103.13 Pro.1.8 Jeremie 2.38/3.14 Malach. 1 6 Matth.6.9/18.14/ 23.8 Luce 11.2 Joan.20.17/ Roma.8.15/1 Corint.8.6/2 Corin.1.3/ 6.18 Ephes. 3.14/4.6/2 Thess.2.16.

God doet alle de Wercke goet wt louter genade eñ om zijns Naems/ dat is/ om zijns selfs wille/ Deute.4 37/7.6.7/1 Reg.12.22/ 4 Reg.19.34 Psal. 23.3/79 9/106.8 143.1 Esaie 43 25/48.9 Ezech.20.9/ 36.21 Ephes.1.11.

God is getrou ende warachtich/ Exo.34.6 Numer.23.19 Deut.7.9/23.4/1 Reg. 15.29 Esaie 49.7 Joannis 3.33/8.26 Roma.3.4/ 1 Corint.1.8/10.13/ 1 Thess.5.24/2 Thess.3.3/2 Timoth.2.13/ Titi 1.2/ 1 Joan.1.9/5.20 Hebr 10.23 Apoc.3.7.14.

Van Gods barmherticheyt/ goetsarmheyt/ liefde/ wijsheyt/ ende woort. Soeckt een yeghelicken aen zijn letter oft plaetse.

Van Gods dienst.

Van waerachtigen Godsdienst/ende Gode behagelicke wercken. Exod.19.5/20 */23.19.25 Deu. 5.6.11.16/10.12 Josue 22.5/1 Reg.15.22 Psalm. 2.10 40.7/50.14 Prou.3.1.9/14.31/21.3 Esaie 1.16/58.6 Jere.22.3 Ezech.18.5 Osee 6.11 Miche.6.8 Zac. 7.9/8.16 Syrach 35.12 Matthei 5.23.29. 38 Luce 1.69/3.11 Joan.12.26 Rom.8.12 */13 */14.17 Phil. 3.3 Jacobi 1.27.

Warachtige Godsdienst/ eyscht dat herte ende den wille/ Deut.5.29/6.4/10.12/11.13/ 26.16/28.47 30.2.6.10 Josue 22.5/1 Reg.12.20 Syr.7.31 Esaie 29.13 64.11 Matt.15.8/22.36 Joannis 4.23.

God salmen alleen dienen/ Deut.6.13/1 Reg.7.3 Danie 3.17 Math.4.10 Luce 4.8.

Van valschen Godsdienst/ Soeckt Afgoderie.

Vanden Godloosen.

Vanden gedachten/woorden ende wercke der Godloosen tegen de vromen/ Sap.2 *. Psalm.10. 2 */11 */12 */14 * Prou.4.14.

Der godloosen geluck eñ welvaert brengt den Geloovigen een verwonderen/ Job 21.7.13 Psal.73 2 Eccle.7.16 Jeremie 12.1 Abac.1 13 Malac.3.15.

Ouer den godloosen gaet het ongeluck/ dat hy ouer den vromẽ toebereyt/2 Reg.17.42/31.4/1 Hester 7.10 Psal.7.16/9.16/35 8/37.14 Prouer.26.27 Eccle.10.4 Esaie 33.1 Jerem.48 * Dan.3.22 6.24 Syr.28.2 Judith 13.4 Susan 62 Apoc.18.6.

Den godloosen ontmoet/ dat sy vreesen/ Job 6 16. Prou.1.26/10.24 Esaie 66.4.

Van onnoosienighe ende ouervallende straffe/ ende verderuen der godloosen/ Gen.7.21/14.15/19 24.34.25 Exodi 14.24 Leuit.10.2 Num.11.33/16.32 Josue 10.9/11.7 Judic.4.20/7.12.15.21.8.11/16.28

1 Reg. 30.16/2 Regum 13.28/3 Reg 16.2/18.40/20. 13.19 Job 4.8 5.2.8.17/15.20/ 18 *, 20 */27.14/36. 15 Psal. 1.5/37 * Prou. 1.27/6.15/10.24/ 12.7 Esa. 5.24 47.9 Jeremie 15.8 Danie. 5.30. 1 Mach 2 62 4.1 Math. 24.38 Luce 12.20.46, 16.23.25 17.27.29/ 1 Thess 5.3.

Van goetduncken ende goede meyninghe.

Leuit. 10.1 Nume. 15.39 Deuter. 4.2 12 8/29/18. 1 Reg. 15.9/2 Regum 6 6 Prouer. 12.15 14 12/21.2. Esaie 5.21 7.12/14.9/16.21/55.8 Matt. 3.14/16.22/ Mar. 8.32 Joan 12.4/13.8 Gala. 2.12.

Van goede wercken.

Welcke goede wercken, Soect Godsdienst.

God rekent hem de wercke toe, dienen de naesten doet/sy zyn goet oft quaet/Esaie 37 23 64.3/ Jerem. 1.22/Zacha. 2.8 Matt. 25.41 Actuum 9.5/ 1 Cor. 8.12.

Gog. Ezech. 38 */39 Apoc. 20.

Goliath de Philistyn een Reuse / stryt teghen Israel/1 Regum 17.4 Wert gedoot/17 49.

Gomorrha/ Soeckt Sodoma.

Gorgias/1 Machab. 3 5.

Gozan een vloet in Mesopotamia/4 Reg 19/1 Par. 5 Esaie 37.

Van Gramschap/oft Toornicheyt.

Gramschap Gods gaet dickwils ouer allen/ om eens menschen sonde/ als van Achan/ Josue 22/ Item Adam Gene. 3*/etc.

Gramschap Gods teghen den Afgoden Dienaers/ Judicum 2/ Teghen de Murmureerders/ Num. 11.1/ 1 Cor. 10.

Oorsaken der gramschappen Gods teghen den volcke/ Deut. 29 1 Cor. 9/Col. 3. Joan. 3 Jac. 5.

Gramschap salmen afleggen ende myden. ende die niet sedicheydt en saechtmoedicheyt wycken/ Rom. 12 Ephes. 4 Col. 3 Eccle. 7.11 Prou. 17.

Gramschap wat quaet daer wt coemt/ Gen. 4. 5/ Job. 5.2 Prou. 14.30 15.18/17 19/19.19/21.19/27 3/29.22 Eccle 7.10 Syrach 25.22/ 28.6.14/30.26/ Mat. 5.22 Luce 4.28 Galat. 5.20 Ephe. 4.26 Col. 3.8 Titi 1.7 Jacobi 1.19.

Grammigen ende toornigen die salmen wycke/ Gene. 27.41 Josue 2.16 Prou. 22.24/29.22 Syrach 8.19 Matthei 2.14.

Gras ende hoy worde alle menschen genoemt/ Psal 90.5/129.6 Esaie 40.6 Syrach 14.15/ 1 Pet. 1.24 Jacobi 1.10.

Grau hayr wort outheyt genoemt/Pro. 20.29. 16.31 Leuit. 19 32 Oock outheydt des verstants/ Sapient/4 2.

Grecia oft Jonia/Esaie 66 Act. 20/Dani. 11.

Griecken vragen na wysheyt/1 Corin. 1.

Groen heeten de vrome / die de vruchten des Geests (Gal. 5.22) voortbrengen/ Jere. 17.8 Ezec. 21.3 Luce 23.30 Apoc. 9.4.

Grouwel heeten de Beelden/ Deut. 27.15 Jere. 7.29 Ezech. 8*.

Gulsicheyt/ Soeckt Dronckenschap.

H.

Habacuc spyst Daniele/ Histori vande Draec/1.2.

Hachila een heuuel oft geberchte by Ziph daer Dauid hem verborgen hadde, voor Saul vliedende 1 Regum 26. 23/

Hadriel oft Adriel Merobs des Dochters Sauls man/1 Regum 18.

Hadad de Edomyt een wederpartyder Salomonis/3 Regum 11. 14 21.

Hadad Eser de Coninck tot Soba wert geslaghen/2 Regum 8.3.

Hai oft Ai / een Stadt der Amorrheen ouer de Jordane bouen Jericho/ aen Beth El ghelegen/ Gen 12 Josue 7.12 1 Esdre 2 Welckers Coninck de kinderen Israels mede opgehangen hebben/ Josue 8.12 Wert oock (Esaie 10) genoemt Aiath.

Van haet ende nyt. Gen. 4.5/26.14/27.41. 30.1/ 37.4.11 Exodi 1.8/20.13 Leuit. 19.17 Numeri 12.1/ 35.20.23 Deut. 19.11/1 Regum 18.7.11 Sapi. 2.24 Prouer. 10.12.18 Ezech. 25 15 Danie. 6.3 Luce 15.25 Joannis 12.4 Roman. 1.2, 13.13 Galat. 5.15.20/ Jacobi 3.14 4.2/1 Petri 2.1/1 Joannis 3.13/4 20

Godt en haet niet dat hy ghemaeckt heeft / Sapient 11 25.

Haten een werck des vleeschs/Gala. 5 1 Cor. 6/ 2 Corinth 12.

Haten des herten/wert verboden/Leuit. 10.

God straft die hem haten/ Deut. 5.7.32.

Christus is vande Werelt sonder oorsake ghehaet ende waerom/ Joan. 7.15.

Christenen worden oock vanden menschen ghehaet om Christi wille/ Matth 10.

Die ons haten/ salmen goet doen/ Mat. 5 Luce 6/ Exodi 23.

Haten salmen dat quaet / Psalm. 97.10/139.21/ Amos 5.15 6.8 Roma. 12.9.

Hatinge sonder oorsake Psa. 35 19 69.5 Jo. 15.25

Ham een sone Noah/ Gene 5.32/9.18.

Haman na dien hy verhoocht was / werdt een doodelick vyant der Joden/1 Hester 3*. Wert gehangen 7.10 Desgelycken zyn thien sonen 9.7.

Hanani de Siender oft Propheet / wert gesonden tot Assa den Coninck Juda/2 Par. 16 7.

Hanania en sone Serubabel/ Soect Sorobabel.

Hanania propheteert tegē Jerusalem/ Jer 28 1

Hanna baert den Propheet Samuel/1 Reg. 1.20

Hanna de Prophetersse prijst Godt den Heere/ Luce 2.36.

Hanon der Ammoniten Coninc schent de knechten Dauids/2 Regum 10.4.

Hant Gods en can niemant ontloopen/ Amos 9. Psal. 138 Sapient. 16.

Hant oft macht Gods en is niet vercort/ Num. 11/Esaie 50.59.

In de hant Godts begeeft hem Dauid geheel/ synen soon vliedende/het sy totte leuen oft totten doot. 2 Regum 15.

Alle vromen ende heylighen zyn in de handt Gods/ Deut. 33/ Sapient. 3 Luce 10.

Van Hantopleggen.

Gene. 48.14 Exodi 29.10 Leuit. 1.4/3.2 Num. 27.22 Susan. 34 Marc. 10.16 Actu. 6.6/8.16/13.3/ 19.6/1 Timo. 4.14/5.22 2 Tim. 1.6.

Hannas de hooghe priester sandt Jesum tot Caipham/ Joan. 18.24.

Haran een broeder Abrams / ende een vader vā Loth/ Gene. 11.27.

Hasahel Benhadads des Syrischen Coninex knecht wert Coninck ouer Syrien/ 4 Reg 8.11.15 Na het beuel/3 Regu. 19.15 Slaet Israel in alle haer landtpalen/10.32 12 17/13.3 Als gheprophetecrt/ 4 Reg. 8. 11 13 Steeft/ 13.24.

Hazor de Hoofstadt wert gewonnen ende verbrant /Josue 11.10.11.

Hebab, Siet Hobab.

Van Heeren ende Vrouwen.

Haer officie ende ghewelt tegen knechten ende dienstmaechden/ende het huysgesin/Exo. 21.2 20. 26 Leui. 19.13/25.38 Deut. 5 14.21/15.12.16/24 15 Job. 31.13 Prou 29.19 Jere. 34.7.11 Syrach 7.22 33.40 42.16 Ephe. 6 9 Coloss. 3.26.

Van Heydenen.

Van de beroepinge der Heydenen/ Gen. 49.10 Nu. 24.17.18 Deut. 32.43 2 Reg. 22.44.50/ 3 Reg. 8 41 Psal. 3.8/22.28/68.32/72.8.17/86.9/87.4 Esa. 2.2 11.10/18 7.19.18.21/23.7/27.13/29.17/35*. 41. 25/43.5.8 44 49*/51.5 54*/55*. 56.3 6/ 60.3.9 65.1/66.19.20 Jere. 9.24 12.16/16.19 Osee 2.1.25 Joel 2.28 Michee 4.2 Sopho. 3.9 Zach. 2.11/8.20 9.10 Mat. 2.2 7.3.11 21.31.43/22.9 Joan. 10.16. Act. 8.26.30/10*/1 Cor. 12.13 Ephe. 2.10.

Der Heydenen zeden en gebruycken en salmen niet nauolgen/ Leu. 18.3 20.23 Jere. 10.2.

Van het Heylichdom der Joden.

Dat Heylichdom en alle gereetschap des diensts Gods/na de Wet) wert gemaect/ Exod 36*, 37*/ 38*/ Na het beuel Gods/25*/26*, 27* Wert opgericht/40*/ Wert ingewyet/ Leui. 8.10.

Heliodorus de Camerlinck Seleuci wilde den Schat des Tempels ontvoeren/ 2 Machab.3.7/
13 Werdt van God ghestraft 3.24.

Helias. Soeckt Elias.

Helcana een vader Samuels/ 1 Regum 1.

Vande Heylighen.

Heylighen heeten ende zijn waerachtighe Christenen/ Psal.148.14 Act.9.41 Rom.1.7/8.27/12.13/15.26/16.2.14. 1 Corint.1.2/6.1/14.33. 2 Corin.1.1/9.1.12.13.12 Ephe.1.1.15/3.8.18/4.12/6.18 Philip.1.1/4.21 Coloss.1.*. 1 Thess.3.13 5.27/1 Timot.5.10/ Hebre 6.10/13.24 Jude 14.

Heylighen en willen niet aenghebeden zijn/ Act.10.26/14.14 Apoc.19.10/22.9. Heylich is Godt/ Esaie 6.3 Apocalip.4.8. Heylich ende reyn salmen zijn/ Leuit.11.44/19.2/20.7/26/21.6 Deuter.26.19 Ephes.5.26/ 1 Thess.4.3/ 1 Petri 1.10. Die heylich is worde noch heyliger/ Apoc.22.11.

Heylich was de plaetse/ daer in God zijn woort sprack/ Josue 5 Exodi 3.

Een heylich ofte vroom mensche sal noch voor zijn voos heyt bidden/ Psalm.31.

Heylichdom des Heeren/ Exod.31.2. Leuiti.16.*. Psalm.114.2 Matthei 7.6 Luce 1.31.

Heymelicke schande des naesten en salmen niet openbaren/ Syrach 19.10/27.19/27.

Vande Helle ende Verdoemenisse.

Als na desen tijdt bereydt is den Duyuel / ende allen godloosen/ Sapie 5.*. Job 10.22/36.12 Esaie 24.21 30.33/66.24 Dani.7.11 Mat.3.12/5.29/6.23/8.12/2) 13.50/28.8 22.13/22.32 25.30/42 Mar.9.47 Luce 3.17 16.23/25 Hebre 10.27. 2 Thess.1.8/ 2 Pet.2.4 Jude 6 Apoc.19.20/20.10/21.8.

Van het Hemelryck ende salicheyde/ dat na desen tijdt bereydt is allen Enghelen ende wtuercorenen Gods. Soeckt Salicheyt.

Hemor wordt ghedoodt van Simeon en Leui/ Genesis 34.26.

Hermon de Elephantmeester des Coninex Philopater/ 3 Machab.1.5.

Helm des hoofts/ is salicheyt/ Esa.59.17 Ephe.6.17/ 1 Thessa.5.8.

Helm werdt oock ghenoemt / dat slyue onghevalschte oordeel/ Sapien.5.19.

Herodes de Asculonyt doodt de ontschuldighe kinderen ende sterft/ Matthei 2.16/19.

Herodes Antippa/ de soon Herodis / een Vierworst in Galilea/ Luce 3.1. Doodt Joannem den Dooper/ Matthei 14.9. Vereenicht hem met Pilato/ Luce 23.12. Actuum 4.27

Van het Herte des menschen.

Des menschen herte is onreyn ende boos van natueren/ Soeckt Gherechticheyt.

Dat herte wert heylich en reyn door Christum/ Psal.51.4 Joan.13.10/15.3/17.19 Actu.15.9/ 1 Cor.6.11 Ephe.5.26. 1 Petri 1.22. 1 Joan.1.7/3.3 Hebre.1.3/9.14/10.10/14/13.12.

God siet aen dat herte ende wille/ en niet bloote woorden ende wercken/ Gene.4.4/22.11 Exo.25.2 35.5 Deut.19.4/6 Matthei 15.8 Marci 12.41 Luc.21.1/ 2 Corinth.8.12.

Hescrom een sone Perez/ Gene.46.12/ Mat.1.3. Laet nae hem Aram / ende werdt ghenoemt Jerahmeel/ 1 Paralip.4.15.

Heua werdt ghemaect wt des mans ribbe/ Gen.2.21. Eet inde verboden vrucht/ 3.6. Werdt ghenoemt Heua 3.20.

Hilkia vindt dat Wetboeck/ 4 Regum 22. 8.
2 Paralipo.34.14.

Hymeneus een valsch Apostel Christi/ 2 Ti 2.17.

Hiram de Coninck te Tyro sendt den Coninck Dauid hout/ 2 Regum 5. 11. Ende den Coninck Salomon/ 3 Regum 5.7.

Hiram een constelick Werckmeester in metael/ 3 Regum 7.13.

Hiskia een Sone des godloosen Ahabs/ Soeckt Ezechias.

Hispania/ een seer groot Landtschap Europe/ Romano.15.

Hobab/ een soon Reguel ende Swager Mosea/ Numeri 10.29. Zijn kinderen woonen onder Juda/ Judic.1.16. Dier verschoont de Coninc Saul/ 1 Regum 15.6.

Holda ofte Olda/ Siet Hulda.

Holofernes/ Siet hier voort na.

Holon/ een stadt den Leuiten ghegheuen/ Josu.15.21. Werdt oock ghenoemt Helon/ 1 Para.6.

Hor/ een berch/ inde eynde des lants Idumeen/ Numeri 20.33.

Horeb/ de berch int lantschap der Madianiten daer op de wet Mosi gegeuen is/ Exo.3. Psal.105

Horrhei ofte Horiten de Giganten / welcken de kinderen Edom van den Berch Seir verdreuen/ Deuter.2. Gene.14.36.

Hondertfout salmen ontfangen datmen om het Euangelium verlaet/ Matth.19.29 Marc.10.29. Luce 18.29.

Hoererie ende ander oncuyschehyt wert ghedaen ende gestraft.

Gene.6.2/19.5/31/33/34.*. 38.15. Exo.22.16 Leuiti.18.*. 19.29/20.10/13.21.9 Nu.25.1.6 Deu.22.13/22.23/23.17 Judic.19.2/25. 1 Reg.2.22. Spr.23.28.*. 24.4. Tobie 4.9 Prou.2.16.5.*. 7.10.*. 22.14 23.26/29.3 Eccle.7.27 Ezech.22.10.11 Act.15.20 Ro.1.26/27 1 Cor.5.1/6.10.15.18 Ephe.5.5 Col.3.5. 1 Thes.4.3. 1 Tim 1.10 Hebre.13.4 Soeckt Ouerspel.

Geestelicke hoererie dweicis Afgoderie/ Deu.22.16 Judic.2.17/8.27/33 Esaie 1.21/57 1 Jerem.3.1. Ezech.6.9/16.*. Osee 1.2.2.4.4.15 Apoc.18.3.

Holofernes Nebucad Nezars Hooftman wert wtghesonden teghen Israel/ Judith 2.4. Lastert Godt/ 6.1. Belegert Bethulien/ 7.1. Wert met zijn eyghen sweert om hooft 13.8. Sijn hooft werdt op de stadtmueren ghesteken/14.1. De gantschen Assyrischen hoop neemt de vlucht/ 15.1.

Hosea werdt Coninck in Israel/ 4 Reg.15.30. werdt met de volcke geuoert in Assyrien/ 17.6.

Hongheren ende dorsten na de gherechticheyt/ Esaie 55.1 Psalm.107.9. Mat.5.6 Luce 1.49 6.21 Apocalip.21.6/12.17.

Hongheren ende dorsten en sal Gods volck hier namaels niet/ Esaie 49.10 Apoca.7.16.

Hongherighen salmen spysen/ Soeckt Spyse.

Vanden Houwelicken staet.

Gene.1.27/2.22/3.12/20/8.16/9.1/21.10/24.3/28.1 29.21 Leuit.18.*. Deute.7.3/22.29/24.1 Josue 23.12 Judic.3.6/14.1/7/15/ 1 Esdre 9.2. 2 Esdre 13.23 1 Hester 2.17 Prouerb.18.22 Malacha.2.14 Spr.25.2/41.13 Tobie 6.14/7.16 Matth.8.14/19.3/22/24 Luce 14.20 Joan.2.1 1 Cor.7.*/9.5/ 1 Tim.3.1/ Titi 1.6 Hebre 13.4. Soeckt Scheydtbrief.

Van het gheestelick houwelick tusschen Godt ende de Gheloouighen/ Cant.*. Esaie 50.1/54.5/62.4 Jeremie 31.32/ Ezech.16.8 Osee 2.21 Mat.9.15/22.2/25.5 Marc.2.19 Luc 5.34 Joannis 3.29/ 2 Corin.11.2. Apoc.19.7/21.2.9.

Van Houeerdie ende Hoochmoet.

Houeerdie werdt verboden / ouertreden ende gestraft/ Gen.3.17/11.3.7/ Exo/5.2/14.26/ 1 Reg 17.*. 4 Reg.18.19.*. 19.35 Spr.10.9/11/16/25.4/ Tob.4.10/ Judit.9.5/13.*. 2 Mach.9.4/6 Pro.6.17/11.2 13.10/15.25/16.5/18 18.12/25.6/29.23 Esaie 3.15 17.9/8.10 8.14 9/36.*. 37.10/24/39.2.5/47.8 Jeremie 48.29/49.16. Ezech.16.49/28.2/11.10 Danielis 4.19/27/5.22 Abdie 1.3 Malach 2.11 Luce 1.47/10.15/14.7/11/18.11.22.24 Actuum 12.21 Romano.1.30/11.20. 2 Timothei 3.2. 1 Petri 5.5. 2 Petri 2.8. Jude 16. Apocalip.18.7.

Van Hope/ Troost ende toeuerlaet.

De Hope der Gheloouighen / en sal op gheen tijdtlick dinck ghefondeert zijn / maer alleen op Godt ende zijn eewich woordt/ Genesis 26.5 Judicum 7.2/4. 1 Reg.4.3/17.45/22.1/ 3 Reg.20.28/ 2 Para.20.12 2 Par.25.7/32.7/16.7.20.14/20. Sap.3.4/9. Spr.2.6/12.14/9/13.9/34.14. Judith 9.13.

Van den Jonckften daghe.

Jotham

Jotham de sone JerubBaal / blijft alleen ouer ander sone broederen / die ghedoot werden van Abi Melech. Judic.9.5. Spreect tegen de Sichemiten vloect ende vloot/9.7.18. De vloeck wort vervult/9.45.

Isaac werdt beloest / Gene.15.4/17.16/18.10. Wert geboren/21.1. Wert gheoffert 22 *. Neemt Rebeccam ten wijue 24 67. Verbint hē met Abimelech 26 30. Sent Esau op de iacht. 27.1. Sterft 35.28.

Isai/een vader Dauids/1 Reg.16 */17.12/20.27 2 Regu.23.1. Ruth 4.18. Werdt ghenaemt Jesse/ Matthei 1.6.

Isaschar een sone Jacobs wt Lea/Gene.30.18.

Isboseth was twee Jaer Coninck ouer Israel/ 2 Reg.2.10. Wort ter liefden van Dauid doorsteken 4.5.

Jesebel eē godloos wijf des Godloosen Ahabs 3 Reg.16.24/21.5.7. Doot de Propheten des Heeren/18.4.13. Dreycht den Propheet Eliam te dooden/19.2 Wort vanden honden verscheurt/4 Reg.9.33. Na den woorde/3 Reg.21.23.

Ismael de sone Abrahe wt Agar/ wert geborē/ Gen 16.15. Sterft/25.16.

Ismael de sone Nethanie/ doot Gedoliam ende ander Joden/ Jere 41.2.6.

Israel wert die genoemt/die voormaels Jacob hiet/ Soecke Jacob. Israel/een eyghendom ende erfvolck Gods/ Exo.3.7/5.1/6.7/19.5. Leuit.20.26. Deute.4.20/7.6/9.29/10.15/14.2/26.18/32.9/1 Reg.10.1/12.22/2 Reg.7.23/3 Reg.8.53. Esaie 19.25/43.1. Jere.13.11. Spr.17.18. De thien geslachten Israels scheyden haer vandē huyse Dauids/ 3 Reg 12.3.9.16. Na den woorde Ahie des Propheten/11.29. Werden geuoert in Assyrien 4 Reg. 15.29/17.6. Soect Babel. Na de Prophecie/ Osee. 4.26. Veel wt Israel volgen de Leuiten na Jerusalem 2 Para.11.13. Teghen de thien geslachten/ Soeckt Samaria / Christus de warachtighe Israel Esaie 49.3.

Italia een lantschap ende vaderlandt der Romeynen/vanden Coninck Italo so genoēt/ Esai. 66.19. Act.18.22/27.1. Hebr.13.24.

Ithai een getrouwe vrient Dauids / 2 Reg.15. 19.21. Wort tot eenen Hooftman vercoren/18.2.

Ithamar een sone Aaron/Exo.38.21. Wort tot eenen Priester ghewijt/ Leui.8.22.

Iturea ofte Ithurea een lantschap by de woestijne Arabie, Luce 3.1.4. Ghenoemt van Jethur Ismaels sone/ Gen.25.14/1 Para.5.19.

Jubal/een vader van allen Snarenspel/Gene. 4.21.

Juda een sone Jacobs wort geboren/ Gen.29. 35. Beslaept onwetēde zijns soons wijf Thamar/ 38.15. Wordt borghe voor sijnen broeder BenJamin 43 8. Dat Regiment ende Ouerheyt behoort aen Juda 49.3.10. Deute.23.7. Judic.1.2/2 Reg. 7.12 2 Para.6.6. Teghen Juda ende Jerusalem. Soeckt Jerusalem.

Joden wt allen Natien van Godt vercoren/eñ waerom Deut.4.31 32 33.34 Rom.9 4. Eñ daer om een Eygendom oft het sijne van Joanne ghenoemt/ Joan.1.11.

Van der Joden hartneckichept/ Esaie 6. Jere. 5 *. Matt.13.15. Act 28.6.

Dat het Jootsche volck voor den Jonestē dach bekeert sal worden/ Deuter.4.30. Jer.31.1.10.16 Ezech 37.22.23.24. Joan.10.16. Rom.11.25.26.

Judas Machabeus wort gecorē tot een hooft sijnder broederen 1 Mach.2.66. Strijt manighen/ 3.4.5 */7.45/2 Mach.8.1/10.16 */11.6.11/12.13/ 14 15. Verginck/1 Mach.9.17.

Judas Iscarioth wort gecoren tot eenen Apostel Christi/ Matt.10.4. Ouercomt met den Pharisen. Lu.22.3. Verraet Christum den Heere/ Mat. 26.10.46. Mar.14.43. Joan.18.5. Na de Prophecie/ Psal.41.10 55.14.109.8. Joan.6.70/12.4/13.21. Heeft berou/ende verhangt hemseluen/ Mat.27. 4. Act.1.18.

Judas wt Galileen wort verstroyt met synen aenhanck Actuum 5.38.

Judas ende Silas werden met Paulo eñ Barnaba na Antiochien gesonden Act.15.22.27.

Judith / een rijcke ende deuchdelicke weduwe te Bethulien/ Judith.8 *. Doot Holofernem/13. 10. Sterft/16.31.

Van Yuer oft Ieloersheyt.

Gen.34.2.25.27/Exo.32.19.27. Num 25.7. Judic.20.1.8/1 Reg.11.6/15 11.32/3 Regu 18.40/19. 10.14 4 Reg.10 */1 Macha.2.24. Matth.21 12. Joan.2.17. Act.9.1. Phi 3.6 Rom.10.

Julius houdt hem vrien delick teghen Paulo/ Actu.27.3.

K.

Kaf ofte splinter en salmen niet lichtelick sien noch oordeelen / daer in men selue straffelick is/ Mat.7.3/23.29. Luce 6.41/7.33. Marc.14.4. Joā. 8.7 Kaf worden de verdoemde genaemt. Math. 3.12. Luce 3.17. Gelijck Kaf van den wint verstuyft/ alsoo sullen de Godtloose voor den Heere wesen/ Psal.1.5. Pro.10.25. Esaie 29.5.

Kahat een sone Leui Num.3 17. Van het officie der Kahathiten/3.27.31/4.1.13.

Kalf wort verheuen voor eenen Afgod/Exo.32. 4 Deutero 9.16/3 Reg.12 28/4 Reg.10.29/17.16. Osee 8.5. Psal.106.19 Actuum 7.40.

Kegila wert van de Philistijnen belegert / ende van Dauid verlost 1 Reg.23.5.

Van Kennen.

Kennen salmen den mensche aen zijn wercken/ ende woorden/ Spr.19.27/27.9. Matt.7.15/12.33. Luc.6.44. Kennē en can men God niet door menschen wijsheyt/ dan hy openbaret den cleynen der worpen/ Matt.11.25/16.17. Luce 10.21. Joan.7.28 8.19.27/10.14/14.4/15.15/17.6/ Act.17.23. 1 Corinth.1.16.18/2.6.10/2.19. Coloss.1.26. Soeckt Wijsheyt.

Kennisse Godts en heeft niemant warachtich/ dan die Gods Geest heeft ende zijn gebodē hout/ 1 Cor.2.14. Ephe.1.17/1 Joan.2.3/3.7.

Van der Kercken/Ghemeynte ende Volcke Gods.

De Kercke der Geloouigen wert geboren door Gods woort/ Joan.1.12/3.3. Rom.8.13/9.8. Gal. 3.26/4.19. Ephe.1.5. Titi 1 3 1 Cor.4.15. Phile.10. 1 Pet 1.23/1 Joan.3.9/5.1.18. Jacobi 1.18.

Kercke dat zijn vele leden/die al tsamen in eenē Geest tot een lijf gedoopt zijn/1 Cor.12.12.

De Kercke heeft Christus hemseluen vercregen eñ gecocht met zijn bloet/ Actu.20.28/1 Cor 6.20. 7.23. Ephe.2.12. Col.1.14/ 1 Petr.1.18. Hebr.9.12. 1 Joan.1.7. Apoc.1.5/5.9/14.4.

Der Kercken ledē zijn alderley Geloouige menschen Joden ende Heydenen/Esaie 43.9. Joan.10 16/1 Cor.12.12. Ephe.3.6.

God woont altijt met bewaringhe eñ bescherminge by syne Kercke Exo.13.21/29.45. Leu.26.12. Deut.7.20.23.14/31.3/3 Reg.6.13. Psal.93 1/11.13 13 Esaie 43.2. Jerem 46 28. Matth.18.20/28.20. Joan.14.23/2 Cor.6.16.

Der Kercken Hooft is Christus / Osee 1.2 2. 1 Co.12.12.27. Ephe.1.22/4 15 5.23. Col.1.18/2.13.

De Kercke is schuldich hare Voorstanders (oft Dienaers) te onderhouden/ Deut.12 19/14.27/16 11 25.4/1 Esdr.7.23. Mat.10.10. Luc.10.7/ Rom.15 27/1 Corint 9.7.11. Gala.6.8. Phil.2.29/4.10.16/1 Thess.5 12. Hebr.13.7.

De Kercke sal voor hare Predicanten bidden/ Act.4 29 12 5. Rom.15.30. Ephe.6.18. Phil.1.19. Col.4 2/2 Thess.3 1. Hebr.13 18.

Der Kercken Sleutelen eñ gewelt worden beloeft Mat 16.19. Werden gegeuen/ Joan.20.23 Werden gebruyct/ Mat 18.17. Soect Ban.

Kerchuys oft Tempel der Afgoden. 1 Re.5.2/31. 9/3 Reg 11.7/4 Reg.10.21/17.32/19.37/1 Para.11.10. Baruc.6.16.30 54. Esa.37.38. Jer.43.12. Bel 9.21 1 Mach.1.50/6.2/10 83.2 Mach.6.2. Act.19.27.

Van

Van ledich gaen ende Traecheyt.

2 Reg. 11 */ Prou. 6.6/10.4.26/ 12.11/ 13.4 13.9/ 19.15.24 20.4.13/21.25/24 30/26.13/28.19 Ezec. 16.49 Syr. 22.2/ 33.35 Rom 12.11.

Ledicheyt brengt veel boosheyts/ Syr. 33. 37.

Van Leeringhen ende Ghebaden der Menschen.

Leeringen ende geboden der menschen/ so verre sy als noodich tot der salicheyt gehouden worden/ worden sy verworpen ende verdoemt Exod. 23.13 Deute. 4.2 12.32/13.1 Josue 1.7 Psalm. 12.1. Prou. 5.3/ 30.6 Esaie 8.11/29.13 Jere. 2.5/ 23.16.25/ Zacha. 5.3.8 Matt. 15.8/16.6.12/17.4/ 24 5/28. 13/ Marc. 7.6.11/ Luce 16.27/ Joan. 13.8/ Act 15.10 20.30/ Rom. 16.16/ 1 Cor. 7 23/ Ephe. 4.14/ Phi. 3. 2/ Col. 2 */1 Tim. 1.3 4.1/6.3/ 2 Tim. 1.15/2.17.23/ 3.13/ Titi 1.10/ 1 Joannis 2.18.26/3.7/ 2 Joan. 1.7/ Hebr. 13.9.

Van het leuen ende wandelinghe der Gheloouigen.

Dat leuen der Gheloouighen sal gheschiet zijn na Godt/ ende ghelijckmatich den leuen ende der leere Christi/ Gen. 17.1/ Exodi 20.1 1 Leuit 11.44/ 19.2/20 7.26/21.8/ Matth. 5.48/11 29 Luce 6 36/ Joan 12.26/13.13/15.12 21.15 Rom. 6.4/8.29/13. 14/15.2/ Ephe. 2 9/4.1.23 5.1.9/ Phil. 1.27/2 5.1.5/ Coloss. 2.6/3.9.12 */1 Thessalo. 4 3/ Titi 1 11/3.8/ 1 Petri 1.15/ 2 */ 3.17/4.1/ 1 Joannis 1.7/2.6/ Hebre. 12.2.

Van de ydelheyt ende cortheyt des menschelicken leuens/ Gen. 3.19/ 2 Regum 14.14/1 Paral. 30. 15/ Job 3.20 7.6/8.9 9.22.25/13.29/14.1/ Psalmo 39.6/90.5.9/102.4. 12/103. 14 144. 4 109.23/ Eccle. 2.23/ 3.10/7.1/ Esaie 40.6 Sapient. 2.6/ 5.9/ Syrach 14.15/ 18.5.13/ 40. 26 41 1/ Tobie 4.18/ Luce 12.19/ Ephe. 5.16/1 Petri 1.24/ Jacob. 1.10/ 4 14 Hebr. 13.14.

Vant eewighe leuen/ Soeckt Salicheyt.

Het Leuen voor de broeders laten 1 Hester 4 15. Judith 1 2.3 24 Joan. 15.13/1 Joan. 3.16.

Leuen en salmen hemseluen niet / maer Gode/ Joan. 6.57/2 Corint. 5.15/ Gal. 2.21 1 Petri 4.2.

Van Leui ende Leuiten.

Leui wort geboren/ Gen. 29 34 Doot met synen broeder Simeon den Sichemiten/ 34.25 Straffe van de daet/ Gene 49 5.

Van de wooninge/ recht/ ende onderhoudinghe der Leuiten/ Leui. 10.12 25.32 Nume. 18.21 24/35.2. 7/ Deut. 10.8 12.12.19/14.29/18.1/26.11/ Josue 14. 14.33 18.7/21 */2 Esdre 10.33.37 13.10 Ezech. 48. 13/ Syrach 7.32.

Van den dienst ende het offitie der Leuitē/ Numeri 1.49 3 */ 4.1.8 * 18.2.23/ Deut. 10.8. Josue 3. 6 1 Paralip. 7.31 */10 14. */2 Para. 19.8 Ezechie. 44.11.

De Leuiten neemt God voor alle eerste geboorte der kinderen Jsraels/ Num. 3.12 40.8.16.

De Leuiten straffen dat quaet des opgerichten Calfs/ Exodi 32.26.

De Leuiten worden verdreuen wt Jsrael/ 2 Parali. 11.14.

Lia Siet Lea.

Libanus/ eenen seer hooghen berch in Syrien/ Deut 1.7 Judic. 3 3/ Esaie 2.13/ Daer op de hooge Cederboomen wassen/ 3 Regum 5 *.

Libertinen der Philosophen Schole/ Act. 6.9

Libna wordt ghewonnen Josue 10.29 Valt af van Juda/ 4 R. 8.22 Wort bestreden van den Assyriers 19.8.

Lybia oft Lybie/ Hebr. Phut/ een Landtschap/ Act. 2 Jere. 46.9. Ezech. 27.10 30.5/38.5 Dani. 11. 43/ Nahum. 3.9

Lycaonia een lantschap Asie Act. 14.6.

Lycia oock een lantschap Asie. 1 Macha. 15.27 Actuum 27.5.

Lyda oft Lydda/ een stadt in Palestinen / die oock Diospolis ghenoemt wort/ 1 Mach. 11.34/ Actuum 9.32.

Lydia/ een lantschap in cleyn Asien/ Oock Meonia genoemt/ Act. 16.40/ Jere. 46.9/ Ezech. 27.10 30.5 Esaie 66.19.

Lydia de purpur vercoopster geloost in den Heere/ Actuum 16.14.

Een Licht is Christus/ Esaie 9 1/42.6/60.1 19/ 49.6/ Joan. 1.5/8.12 9.5/12.35.46 1 Joannis 1.5/ 2.8/ Een licht zyn de Christenen/ Prou. 4.18 Esaie 62.1/ Matthei 5 14/ Romano. 2.19/ Philipp. 2.15/ 1 Petri 2.

Een licht is het Euangelium/ Act. 26.18.

God is een licht/ 1 Joan. 1.5.

Van het sterflicke lichaem Rom. 3.10.8/1 Cori. 15. Wordt een Tabernakel ofte hutte ghenoemt/ 2 Cor. 5.5/2 Petr. 1.12 Een aertsch vat ende wooninge/ 2 Cori. 4.7/ 5.1. Tempel des heyligen Geests/ 1 Cor. 6.19/ Lichaem des doots/ Rom. 7.24/ Lichaem sal weder opstaen/ Job 19.25/ 2 Machab 7 */ Esaie 26 19/ Ezech. 37 * Dan. 12.2 Math. 25. Rom. 8.11/1 Corin. 15 2 Cor. 4.10.14 Philip. 3.11 Lichaem Christi is zyn Kercke/ Ephe. 1.23/ Alle Gheloouigen zyn in Christo een Lichaem. Rom. 12.4 Ephe. 4.4. Siet Kercke.

Lichaem sal heylich eñ onbesmet zyn /1 Thess. 4.3.4/ Onstraffelick 5.23.

Van Lydtsaemheyt ende Verduldicheydt.

God is lydtsaem ende lanckmoedich tot gramschap/ Gen 6.3 Exod. 34.6 Num. 14.18 Psal. 86.15. 103.8 148.8 Eccle. 8.11 Esaie 30.18 Joel 2.13/ Jone 4.2 Nahum. 1.3 Sapient. 11 24/ 15.1 Matt. 18.26/ Rom. 2.4/1 Tim. 1.6/2 Petri 3.9.

Van lydtsaemheyt ende verduldicheyt der Gheloouigen in allerley cruys ende lyden/ Gen. 12.4.6 2 Reg. 15.6/ Job 1.20/2 9/ 7.1 Prou. 3 11/ 14.29/15.1/ 16.32 25.15/4 Esdre 10.15/ Syr. 1.29.2.4/ Tob. 2.8/ 2 Mach. 6.18.7 *. Matth. 5.39 Rom. 5.3/12.12/15. 4/1 Corin. 6.4/ Gala. 5.22. Ephe. 4.2/ 1 Thess. 5.14/ 2 Thess. 1.4.7/1 Timo 6.11/ 2 Timo. 2.3.12 1 Petri 1.6/2.19 3.14.17/4.1 2 Petri 1.6/ Hebr. 10.36/11.35/ 12. 1 Jacobi 5.7.

Van onlydtsaemheyt ende haer straffe/ Exo. 14. 11.15.24/16.2.7.17 2 Numer. 11.1.10/14.1.26/21.5/ Job 3.1 Prouer. 12.16/ Syrach 2.16.

Van Liefde ende Vriendelickheyt.

Van de jaloersche liefde Gods tegē zyn Gelooruige Exo. 20.5/34.14/ Deut. 4.24 6.15/7.8/ Josue 24.19 Syr. 4.18. Proue 8 17 Jere. 31.3 Joan. 3.16/ 10.11 13 1.18/15.9. 16.27 Romanor. 5.8 Galat. 2.21/ Ephe. 3.19 5 2.

Godt sullen wy bouen alle dinghen liefhebben/ Gene. 22.1.9 Exod. 20. 6 Deut. 5.10/6.5/10.12/11 1. 13.22 30.6 Josue 22.5 Syr. 7.32/34.12/47.11/ Matthei 10.37 22.36 Marc. 12.30 Luc. 7.47/ 10.27/ Joan 21.15 Roma. 5.5/8 28.35/ 1 Corinth. 16.22/ 1 Joan. 4.17.

Van broederlicke Liefde/ Gen. 12.4/ Leuit. 19.18/ Deute. 22.1/1 Reg. 18.1 Syrach 25.3 Psalm. 133.1/ Prou 10.12 Mat. 7.3 19.19 22 38 Joan. 13 14.34 15.12 Roman. 12.10/13.9/1 Corinth. 13 */ Galat. 5. 14 Ephe. 4.15/ 5.1 Philip. 2 2 Colo. 3.14/1 Thess. 4.9/ 1 Timoth. 1.5/ 1 Petri 4.8/ 1 Joan. 3.23 4.7/ Hebr. 13.1.

Oock den vyant salmen beminnen/ Exod. 23.4/ 1 Reg. 24.5.7/26.5 30.11/2 Reg. 19.19/4 Reg. 6.21/ Job 31.29/ Prou. 25.21 Matt. 5.44 Luce 6.27.35/ 23.33 Actuum 7.60. Rom. 12 20.

Van Lieghen.

Gene. 3 4/7.20/ 39.17/ Leuit 19.11/2 Regum 1.3/ 6.4 Regum 5.25 Sapient. 1.11/ Syrach 7 13/ 20. 26.28 25 4/ Prouerb. 6.19/12.22/ Ozee 4 2 Joan. 8.44 Actuum 5.4/8 Ephe. 4.25. Colos. 3.9. Socct Getuyghnis.

God en is niet luegenachtich/ Rom. 3.5 Titi 1.2.

Hebr. 6.18. Maer de menschen/ Roma. 3.5. Psal. 115.

Leughen salmen schouwen/ Exo. 23.1.7. Leui. 19. 15 Ephe. 4.25 Als bouen.

Lysanias een Ouerworst ofte Ouerste ouer het lantschap Abilene. Luc. 3.1.

Lysias/ een Veltoofman Antiochi/ 1 Mach. 3. 32. Maeckt een verbondt metten Joden 6.55. Wort ghevanghen/ ende wt beuel Demetry verslaghen 7.3.

Lysimachus/ Menelai broeder/ Mach. 4.29.

Lystra een Stadt in Lycaonia/ Act. 14.6.

Van Lot ende Lotworpen.

Leui. 16.8 Num. 17 *. 26.55/ 33.54 Josue 7.16.18 10/ 1 Reg. 10.20 14.17.42 1 Para 25.5/ 2 Esdr. 11.1/ Prou. 16 33 18.18 Ezec. 21.25. Jone 1.7. Act 1.26.

Loth wordt verlost wt Sodoma Gen. 19.15.17/ 2 Petri 2 7. Sijn wijf wordt verandert in eenen Soutsteen Gen. 19.26. Sapi. 10.7. Luc. 17.32 Beslaept zijn twee dochteren Gen. 19 31 35.

Louen salmen God na den eten/ Deut 6.8.10.

Louen en cannen God niet ghenoech. Psal. 96. 4/ 106 2 119.165/ 145.3. Syr. 43.42.

Lofsanck salmen Gode singen/ Psal. 74.2 147.7 149.1. Esaie 12.4. Ephe. 5.19. Col. 3.16. Jaco. 5.13. Hebr. 13.15.

Lofsanck salmen metter herten singen/ Psal. 84. 5. Syr. 40 25/ 1 Cor. 14.15. Col. 3.16.

Lucas de Euangelist een Medecijn/ Colossen. 4.13. Woont en wandelt met Paulo/ 2 Tim. 4.11.

Lucifer valt van den hemel/ Esaie 14.8.

Lucius/ Actuum 13.1.

Lus wert genoemt Beth El/ Gen. 28.19.

Luyheyt/ Soeckt Traecheyt/ en bouē Ledicheyt

Lust des vleeschs Soect Begheerte.

Lust der ionckheyt salmen vlieden/ 2 Tim. 2.22.

Luysen sendt de Heere in Egypten/ Exod. 8.16. Psalm. 105.31.

M.

Maacha/ een dochter Thalmai des Coninckx te Gessur/ een moeder Absaloms/ 2 Reg. 3.3.

Maachati/ een Stadt der Amorrheen wt in de Jordane/ Josue 12 5/ 13.10/ 1 Para 4.19.

Maachathiters/ woonen onder den kinderen Israels/ Josue 13.13.

Maceda/ een Stadt. Siet Makeda.

Macedonia bereyt een hantreyckinge den armen te Jerusalem/ Rom. 15.26 2 Cor. 8.1. Na Macedonien wort Paulus beroepen/ Act. 16.9.

Der Machabeen seuen broederē en haers moeders martelie ende doot 2 Mach. 7 *.

Madian/ Madianiten/ Siet binnē Midian.

Maecha/ een dochter Absalon/ ende moeder Abiam des Coninck Juda/ 3 Reg. 15.2/ Wort genoemt Michaia/ 2 Par. 13.2.

Maencrancke wort gesont gemaeckt/ Mat. 17 15.18. Marc. 9.24. Luce 9.37.

Magdalena vanden seuen Duyuels ontbondē volcht Christum na Luce 8.2. Staet by het cruys des Heeren/ Joan. 19.25. Christus verschijnt haer/ Marc. 16.9. 1 Cor. 15.5.

Mageddo oft Magiddo/ een Stadt int lantschap Manasse/ Josue 17.11. Welcke Salomon wederom ghebouwet heeft/ 3 Reg. 9.15/ 1 Para. 7. 29. Die plaetse daer Josias ghedoodet wert/ 4 Regum 23.29.

Magdalum ofte Migdol/ een Stadt in Egypten/ Exo. 14.1. Num. 33.7. Jere. 44.1.

Magog een sone Japhets/ Gen 10 2. Daer vā de Schythen afcomen/ eerst Magogi genoemt/ Apoc. 20.8.

Makeda wort ghewonnen/ Josue 10.28.

Malcho hout Petrus een oore af/ Joan. 18.10.

Melaetschheyt/ Soect Lazarye.

Vanē Manna oft Hemelsch broot.

Exo. 16 *. Num. 11.7. Deut. 8.3. Josue 5.11. Sapie. 16.20. Psalm 78.24. Joan. 6.31.

Manasse/ de eerste sone Josephs wort ghebooren/ Gen. 41.51/ 48.14.

Manasse/ eē Godloose soon des vromē His kie/ eerst een Godloose/ namaels een vroom Coninck in Juda/ 4 Reg. 21.1.6. 2 Para. 32.33/ 33.1/ Jere. 15/ 4. Wordt na Babel ghevoert/ hadde berou ende quam weder tot het Rijck/ 2 Para 33 1.11.13 liet na hem Amon/ 4 Reg. 21.18. Matt. 1.10 Wort genoemt Her/ Luce 3.28.

Van den Man.

Van het officie ende ghewelt des mans teghen het wijf Gene. 2 22. 3.16 39.17/ Num. 5 12.17 30.7/ 13 Deut 22. 5.13.16. 24 1/ Syr. 7.28 9.1/ 25.2 27/ 26. 1. Prou. 5.17/ 18.22/ 31.10/ Eccle 9.9/ Malac. 2.14. 16/ 1 Cor. 7 *. 11. 2.10 Ephe. 5.22/ Col. 3.18/ Tit. 2. 4/ 1 Petri 3.1 1 Tim/ 2.11.

Maozim een Afgod Danie. 11. 38.

Mardachai een Voorstander Hesters wort ghevoert in Babylonien/ 1 Hester 2.5.7. Claecht dat verderuen der Joden 4.1. Wort vanden Coninck verhoocht 6.10. Quam weder na Jerusalem 1 Esdre 2.2/ 2 Esdre 7.7.

Maria ontfangt de Engelsche groete/ Luc. 1.22 29. Besoeckt Elizabeth/ ende prijst Godt/ 1.35.42/ Treckt met Joseph na Bethlehem totter schattinge/ 2.4. Treect met Joseph in Egypten/ Mat. 4.14. Keert weder van daer int lande Israel/ 2.19/ Vint Christum inden Tempel Luc. 2.45. Stonde by het Cruys ende wert den Apostel Joanni beuolen/ Joan. 19.25. Onthielt haer by den Apostelen/ Actuum 1.14.

Maria salfde de voeten des Heeren/ Mat. 26.6 Luce 7.37.39. Joan. 11.2/ 12 3.

Martha herbercht den Heere Luce 10.38. Heeft een vast gheloove/ Joan. 11.27.

Maspha ofte Mezpa/ een Stadt int lantschap Juda/ Josue 15.38/ Van Asa den Coninck Juda ghebouwet/ 3 Reg. 15.22. Daer de Israeliten versamelden om te raetslagen tegen de Gabaoniten/ Judi. 20.1/ 1 Reg. 7.5.

Mathan Baals Priester wert gedoot/ 4 Reg. 11/ 18/ 2 Para. 23.17.

Mathania/ een vader Joiakim wert Coninck in Juda 4 Reg. 24.17. Wert Sedekia ghenoemt/ 1 Par. 3.15 Laet na hem den sone Sealthiel/ 3.17.

Mathathias de Priester yuert/ 1 Mach. 2.24. Strijt ridderlick/ 2.41. Vermaent zijn sonen tot onderhoudinge des Wets Gods/ 2.49.64.

Matthias wort ghecoren tot een Apostel/ Actuum 1.25.

Mattheus de Publicaen wert beroepen/ Matthei. 9.9/ 10.3 Wert Leui genoemt een sone Alphei Marc. 2.14/ Luc. 5 27.

Mate daer wi en mede wtmeet/ salmen van God ontfangen sy zy goet oft quaet Exo. 21.23 Judic. 1.7/ 1 Reg 15.33 2 Regum 22.25 Psal. 18.21. Prou. 12.23. Esaie 33.1 65.6. 66.4/ Jere. 50 15.29/ 31.49/ Ezech. 16.59. Joel 3 7. Matthei. 7.2. Marc. 4.23. Luce 6.38.

Mate ende gewicht moeten goet zijn/ Leui. 19. 35. Deut. 25.13 Ezech. 45.10. Mich. 6.11. Amos 8.5. Prou. 16 11/ 20.10.

Malachias de Propheet wert eē Engel Gods genoemt 4 Esdre. 1.40.

Malaleel wert ghebooren/ Gen. 5.12.

Mathusalach een sone Hanoch wert gebooren/ ende leeft/ 969. Jaer. ende sterft/ Gen. 5.21.25.

Megiddo Siet Mageddo.

Medaba oft Mediba/ een Stadt Arabie int lantschap Ruben/ Num. 21.30 Josue 13.9/ 1 Par. 19.7. Esaie 15.2.

Medad ende Eldad/ mannen op welcken de Geest des Heeren int Leger rustede/ ende propheteerden Num. 11.26.

Meyneedich/ Jere 7.9. Malach 3.5. 1 Timo. 1. 10. Soeckt Eedt doen.

Meden nemen dat Rijck Babel in/ Dan. 6.1.

Media Meden een lantschap Asie/ 3 Esdr. 3.2 Jere. 51.1 Macha. 14.1. Van Madai de sone Japhets also ghenoemt/ Gen. 10.2.

Meester/ Christus is onse Meester/ Mat. 23. 8. Hoe Meesters ende Vrouwen haer huysghesin regeeren sullen/ Eph. 6. 4 Col. 3. 21.

Melchizedech / een Priester ende Coninck te Salem/ Gen. 14. 18/ Psal. 110. 4 Heb. 7. 1.

Melite. een Eylant tusschen Epirum ende Italien/ Actuum 28 1.

Menahem/ een Coninck in Israel/ 4 Reg 15. 14

Menelaus / een Verrader zijns Vaderlandes/ wert met gewelt hooge Priester/ 2 Macha. 4. 27. Werdt gheraepbraeckt / ende sterft schandelick/ 2 Macha 13. 3 7.

Melck ende gheen spijse/ Esaie 28. 9/ 1 Cor. 3. 2/ Hebr. 5. 13/ 1 Petri 2. 2.

Van den Mensche.

De Mensche is geschapen na den beelde Gods Gen. 1. 26/ 2. 7/ 5. 1/ 9. 6/ Sapien. 2. 23/ Syr. 17. 9 Job 10. 8/ Psal. 119. 73 Jacobi 3. 9.

De mensche wert vervloect / Gene. 3. 17 Wert weder ghebenedijt in Christo / Gene. 12. 3 22. 18/ Gala. 3. 9.

Van de Wedergeboorte des menschen/ Matt. 18. 3 Joan. 1. 13/ 3. 3. 6/ 4. 14/ 7. 38/ 1 Corin. 4 15/ Galat. 4. 19/ Ephe. 4. 22/ Col. 3. 8/ Titi 3. 5/ 1 Petri 1. 23/ 2. 2 Jacobi 1. 19.

De mensche is stof ende slijck/ Gene. 2. 7/ 3. 19/ 18 27/ Syr. 17. 8 18. 5. 41. 1/ 42. 5/ Job 4. 19 10. 8/ 34. 14/ Psal. 78. 36/ 103 14. 146. 4/ Eccle. 12. 7/ Esaie 40. 6/ Siet binnen/ Quaet.

De mensche is van natueren Aertsch/ 1 Cor. 15. 47. Oudt/ Roma. 6. 6. Ephe. 4. 22. Col. 3. 8 Vleeschelick/ vercocht onder de sonde / Joan. 3. 6. Roma. 7. 16 Vleeschelick gesint 1 Cor. 2. 14. Wtwendich/ 2 Cor. 4. 16. Sondicht/ Rom 3. 9. 13/ 5. 14/ 11. 32. Galat. 3. 22. Kint der gramschap oft toorns/ Ephe. 2. 3 Quaet/ Matt. 7. 11 Luce 11. 13. Leughenachtich/ Roma. 3. 4/ Cranckheydt onderworpen/ Actuum 14. 15. Werdt vernieut door Christum in den Geest Gods/ Colo. 3. 9. 10. Ephe. 2. 15/ 4. 22/ 23. 24/ 2 Cor. 5. 17. 18. Galat. 6. 15. Inwendich/ Roman. 7. 22 1 Corinth. 4. 15. Ephe. 3. 16/ 1 Petri 3. 4/ Geestelick/ Joan. 3. 3 1 Cor. 2. 13.

Van des Menschen wille ende vermoeghen. Soeckt Wille.

Godt wil dat alle menschen salich worden/ Ezech. 33 1 Tim. 2. 4/ 2 Petri 3. 9.

Mephi Boseth een soon Jonathan / 2 Reg. 4. 4. Wert by David begracht/ 9 *. Werdt teghen David belogen/ 16. 3. Ghy der wert verschoont int dooden der kinderen Sauls/ 21. 7. Werdt Meribaal genaemt/ 1 Para. 9. 34.

Mephi Boseth de sone Sauls wert gehangen/ 2 Regum 21. 8.

Merari een Sone Levi/ Numeri 3. 17. Van het officie der Merariten/ 3. 33/ 4. 42.

Merob. een dochter Sauls/ 1 Reg. 14. 49. Wert David ten wijue beloeft/ 1 Reg. 18. 17.

Mesopotamia / een deel van groot Asien ende Syrien een lantschap tusschen Babylonien ende Arabien/ Gene. 24. 10/ Deut. 23. 4. Judith 2. 14. 15 Actuum 2. 9/ 7. 2.

Mesullam. Soeckt Zerubabel.

Messias/ oste Christus/ oft de rechte Gesalfde/ is onse Heere Jesus / Joan. 1. 41/ 4. 25 7. 41 11. 27. Mat. 26. 63/ Marc. 14. 60/ Luce 22. 67. Act. 17. 3/ 18 28/ 19. 4/ 1 Joan. 5. 1.

Micha maect zijns moeders beelde eenen Lyfrock/ Judicum 17. 5 Huert eenen Leuyt 17. 7. Dat beelde/ den Lyfrock ende Leuyt werden hem ontnomen/ Judic. 18. 13 *.

Micha/ een sone Mephi Boseths/ 2 Reg 9 12.

Micha prophetcert tegen de valsche Propheten/ 3 Reg. 21. 13. 15. 23/ 2 Para. 18. 14.

Michael strydt met den Duyvel/ Danie. 10. 13/ 12. 1. Jude 9/ Apoc. 12. 12.

Michal/ een dochter Sauls/ wert den Coninck David ten wijue gegeuen/ 1 Reg. 18. 27. Na de beloefte/ 17. 25. 30. Behoudt hem dat leuen/ 19. 12/ Wert hem ontnomen/ en Phalti oft Paltiel gegeuē/ 25. 44 Wert hem weder toegheſtelt/ 2 Reg. 3. 14. Bespot hem 6. 16.

Middelaer en isser maer een / dat is Christus/ Gal. 3. 20. Die middelt tusschen Godt en de menschen/ 1 Tim. 2. 5. Hy is een Middelaer des Nieuwen Testaments/ Hebr. 8. 6. 9. 15/ 12. 24.

Midian een sone Abrahams. Gene. 25 1. Den Midianiten heeft Godt leedt doen/ Nume. 25. 16. De Midianiten met haren Coninck worden verslaghen 31 1. 8. Heerschappen ouer Israel/ Judic. 6. 1. Worden gheslaghen 7 *.

Mirza. een Stadt in Lycien/ Actuum 27.

Mir Jam oste Maria/ Aarons suster/ loeft dē Heere/ Exodi 15. 21 Wort Melaetsch Nume. 12 *. Deut. 29 9. Sterft/ Num. 10. 1.

Miletum/ een Zeestadt in Asien/ Act. 20 15.

Mirakelen : waerachtige Mirakelen geschiedē tot beuestinghe der waerheyt/ Matt. 11. 5 Marc. 16. 17 18. 19. Joan. 5. 36/ 10. 25/ 20. 31. Actuum 2. 22/ 4. 30/ 14. 3/ 2 Corint. 12. 8/ 9 10. Hebr. 2. 3 4 Geschieden ter eeren Christi/ Actuum 3 15/ 16. 4. 9. 10. 9. 34. 40/ Valsche Mirakelen heeten die/ daermen door verleydt wort/ Matth. 24. 24. Marc. 13 22 2 Thes. 2. 9. Apoca. 13. 12 13. 16. 14/ Deuter. 13. 1. 2. 3 17. 3. 4.

Misael wert in den vyerigen ouen geworpen/ Danie 3. 30. Wert genoemt Misach/ 1. 7.

Mitylene/ een eylant tegen Asien ouer/ Actu. 20. 14.

Moab/ een sone Loths/ ende zijnder Oudtster dochter/ Gene. 19. 36. Den Moabiten en salmen geen leedt doen. Deuter. 2. 8. Worden chijnsbaer den huyse Juda ende Israels/ 2 Regum 8. 2. Vallen af van Israel/ 4 Regu. 1. 1 3 5. Vallen int landt Israels 13. 20. En sullē nimmermeer in den Tempel Gods gaen/ Deuter. 23. 3 2 Esdre 13. 1/ Tegen Moab wort gheprophetcert/ Nume. 2. 29/ 24. 17/ Psalm. 60. 10/ 108. 10/ Esaie 16 */ 25. 10/ Jere. 48. 1. Ezech 25 8. Amos 1. 16. Sopho. 2. 8.

Molech/ een Afgod. Leu. 18. 21/ 20. 2/ Act. 17. 43 Wort genoemt Milcom/ 3 Regum 11. 5. Siechut. Amos 5. 26.

Moria/ een berch int landtschap Ben Jamin/ Gen. 22. 2. Daer op Salomon dat Huys oft Tempel des Heeren bouwede 2 Para. 3. 1. Werdt oock ghenoemt Sion.

Mosera / een berch daer Aaron begrauen is/ Deut. 10. 6.

Moses wort gheboren van Leui/ Exod. 2. 6. 20. Actuum 7. 20/ Verslaech den Egyptenaer/ ende vloot in Midian/ 2. 12/ Nam Ziporam de Midianitinne/ ten wijue/ 1. 15. 21. Werdt een Richter gesonden tot Pharao in Egypten/ 3. 7 */ 15. 1/ 6. 11/ 7 */ 8 */ 9 */ 10 */ Trock met wijf ende kinderen in Egypten 4. 19/ Bidt voor Pharao 8. 12. 30/ 9. 28. 33. 10. 17/ Bidt voor dat volck/ 14. 15 17. 4. 11/ 32. 11. 13 31/ Num. 11. 2 14. 13. 17/ 21. 7. Deute. 9. 18. 6. Ontfangt de eerste Tafelen/ Exod. 31 18. Ontfangt de ander/ 34. 28/ In zijn aensicht en mocht Israel niet sien/ Exod. 34. 30 2 Corint. 7. 7. Sendt bespieders wt/ Nume. 13. 2 Berueyt zijn beroepinge/ 16. 28. 31. Siet dat beloefde Lant/ ende sterft/ 20 12/ 27. 12. Deut 34. 1. 5. Verschijnt in der verclaringe Christi/ Matthei 17. 3. Luce 9. 30. Wert geprezen/ Syrach 45 1. Den Duyuel twist met den Engel Michael om zijn lichaem/ Jude 9.

Moort/ Soeckt Doodtslach.

Van Murmureren.

De Israeliten murmureren tegen God/ vleesch begheerende/ Nume. 11. 1. Om bitter water/ Exo. 15. 24. Om ghebreck des waters/ Exodi 17. 2. Numeri 20. 2 Om spyse/ Exodi 16. 2. 3. Teghen Mosen/ Aaron/ ende Maria/ Numeri 12. 2/ 3. 13. 29. 30. 31. 14. 2/ Hy murmureert teghen Godt / die teghen syne Dienaers murret oft knorret / Exodi 16. 12. Murmureerders straft Godt te straffen/ Nume. 14. 29. Werden grouwelick ghestraft/ Numeri 16. 3 22. Moses murmureert teghen Godt/

Num.

Leu-

Van de.

Prie-

Razis

Van Sachtmoedichept.

Josue 7.19. 25/ 1 Regum 25 *. 2 Regum 16. 10. Syrach 1 29. Prouerb. 15.1. Matthei 5.5/ 11.29/ Galat.5.13/ 6.3 Ephes.4.2 Colossen.3.12. 2 Tim. 2.25/ Titum 3.2.

Sachtmoedichept wordt ghepresen/ Prouer. 16.19 24. Syrach 10.12. 1 Corinth. 4.12/ 13.20. Dauids sachtmoedichept teghen Semei/ 2 Regum 16.10.

Saedt is het woordt Gods/ Matthei 13.19. Marci 4 14 Luce 8.11.

Saet Abrahe/ zyn de Joden nae den vleesche/ Joannis 8.33/37.

Abrahams zaedt zyn de Gheloouighen nae de belosten/ Romanos 9.7 Galat.3.3.

Het Saet der vrouwē/ Dauids/ eñ Abrahams is Christus na der beloften/ Genesis 3.15. 12.3/ 18.10/22.18. 2 Regum 7.12 Psalmo. 16.10. 11/ 132.11. Actuum 2.11.30/3.22/13.23/ Esaie 11.1. Jerem. 23.5 33.15 Ezechielis 34. 23 Osee 3.5 Joannis 7. 42. Matthei 1.1 9.27/15.22 20.30/ 21 15 Marci 10.47 11.10 / Luce 1 32/18.38 Romanos 1.1.3/9.5 Gala. 3.16 4.4/ 2 Timothei 2.8/ Hebre.2 14. etc.

Saedt ter generatie/ hebben oock de vrouwen/ bewyst de eerste seghenynghe der menschelicker generatie/ daer God tot beyden/ als tot den man ende de vrouwe gesproken heeft: Wasset eñ wordet vermenichfuldicht/ etc. Genesis 1.28. Wordt haer claerlick toegheschreuen/ Genesis 3.15. Siet oock van Agar/ Genesis 16.10. Van Rebecca/ 24. 60. Van de vrouwe Naemi/ segghende: Heb ick noch sonen in myn lichaem? Ruth 1.11. Van Ruth Ruth 4.11. Van Sara/ Tobie 9.11. Item/ Leuitici 12.2/ staet int Hebreeusch/ Mulier si seminificauerit/ etc. Oock Num. 5.28. staet wt het Griecx/ vande ontschuldige vrouwe/ Et seminabit semen. Item van Sara/ Hebre.11.11. staet na het Griecx/ Sara heeft oock selue cracht ontfanghen/ ad proiectionem seminis/ tot saetworpinge. Noch van Sara Abrahams wyf/ Esaie 51.1 2. Hoe de Joden wt Sara/ als wt eens borns gront ghegrauen zyn/ etc. Van Maria/ van welcke ghebozen is Jesus/ die daer heet Christus/ Matt. 1.16/23. Galat.4.4. Van oft wt den zade Dauids naer den vleesche/ Romanos 1.2. 2 Timothei 2.8.

Van Salichept ende het eewich leuen.

Salichept wordt vercreghen door het ghelooue ende ghenadighe verkiesinghe Gods/ Esaie 25.9. Matthei 20.23/25.34 Marci 10.40 Joan. 3.15/ 16/36/5.24/ 20.29 Actuum 2.21/ 15.11/16.31 Rom. 1.16 10.4 Eph.1.13/2.4. 2 Tes.2.13. 1 Thessa. 5.9. 2 Tim.1.9. Titum 1.1 3.5. 1 Petri 1.9. Hebre.5.12.

Van het vrolick ende heerlick wesen der Salighen/ 4 Esdre 2.42. Sapient.3.7/5.1/16. Esa.25.9. 30.29 49.10. 60 *. 64.17 Jeremie 31.3 8/17/ Dani. 12.13 Matthei 13.43/ 19.28/ 25 *. Marci 12.25/ Luce 9.33/ 12.32 22.29/ Joannis 16.20/ 17.2 24/ Roman.8.30 1 Corinth.2.9/15.41/2 Corinth.12.3. 2 Timoth. 4.8/ 1 Pet.1.4/8 5.4. Hebr.10.35/12.23. Jacobi 1.12. Apoca.2 *.3 * 7.9/55/14.1/21 * 22 *.

Saduceen loochenen de verrysenisse der dooden/ Matthei 22 23 Actuum 4 1 23.8 Luce 20.27. Marci 12.18.

Salamina/ oste Salamis/ Een eylandt Cypri/ Actuum 13.5.

Salum de sone Jabes/ na dien hy Zachariam verslaghen hadde/ werdt hy Coninck in Israel/ ende noch verslaghen/ 4 Regum 15.10/14.

Sallum/ een soon Josie des Coninex Juda/ 1 Paralipo. 3.15.

Salma een soon Nahesson/ heeft ghegenereert Boas van de Rahab/ 1 Para.2.11. Matth 1 5.

Salmanesser treckt eens mael teghen Samarien/ eñ voert Israel met haren Coninck Hozea na Assyrien/ 4 Reg.17.6. Anderwerf/ 18.9. esd.4.2

Salmon/ een Zeestadt van Creta/ Actu.27.7.

Salome/ een moeder Joannis ende Jacobi der sonen Zebedei/ Mar.15.40/16.1. Soeckt Sebedeus

Salomons des soons Dauids gheboorte ende naem wordt beloeft/ 2 Regum 7.12. 1 Paralip. 22.7 Werdt geboren/ ende onder de handen Nathans ghedaen/ 2 Regum 5.14 12.24. Werdt gesalft tot eenen Coninck ouer Israel/ 3 Regum 1.33. Godt verschynt hem te Gibeon/ van dien begheert hy wyshept / 3.5.9. 2 Paralip.1.7 Schist de twee wyuen. 3 Regum 3.16. Van zyn Amptlieden/ heerlickhept/ huyshoudinghe/ ende wyshept/ 4 *. 2 Paralip.9.3. Verbindt hem met Hiram den Coninck Tyri/ 3 Regu. 5.12. Timmert den Tempel/ Soeckt Tempel. Schenckt Hiram twintich Steden/ 3 Regum 9.11. Tot hem coemt de Coninghinne van ryck Arabien 10.1. Matthei 12.42 Luce 11.31 Bouwet den Chamos een hooghte/ 11.7 Maeckt de Cananiten chynsbaer/ 2 Paral. 8 7. Werdt ten anderen mael Coninck ghesalft/ 1 Paralip.30.22. Sterft/ 3 Regum 11.43. Laet na hem zynen sone Coninck Roboam 14.21.

Samaria namaels een Hoofstat der tien gheslachten Israels wert gebout/ 3 Reg.16.12. Wert van den Syriers beleghert/ 4 Reg.6.24. Werdt van den Assyriers tot int derde Jaer belegert/ gewonnen ende wech ghevoert/ 17.5.

Tegen Samarien wert geprophetecrt/ Esa.7. 30/9.7. ezec.23 *. Hosee 8 *.13 *. Am.3.12. mich.1.5.

Samaria en wilde Gods woordt niet aennemen/ Luce 9.52. Nam Gods woordt aen/ Act.8.5

De Samaritaen ontfermt hem des ghewonden/ Luce 10.33.

Samaritanne spreeckt met Christo by den Put/ Joannis 4.7.

Shamothrace/ een Eylant vande inwoonende Samiers ende Thracen also ghenoemt/ Act.16.11

Samgar/ een Richter in Israel/ slaet ses hondert Philistynen/ Judicum 3 31.

Samson. Siet Sunson.

Samuel werdt ghebozen/ 1 Regum 1.20. Wert den Heere ghebracht tot Sylo/ 1.24. Werdt beroepen/ 3.4/10. Roept dat volck na Mizpa/ ende bidt voor haer/ 7.4 9. Set zyn sonen tot Richters 8.1. Betuycht zyn onstraffelickhept. 12.3. Doodt Agag/ 15 32. Salft Dauid tot eenen Coninck 16. 12. Sterft/ 25.1. Prophetcert Saul na zyn doot/ 28.15 16. Syrach 46.23. Werdt ghepresen/ Syrach 46.16.

Samus een Eylandt inde Zee Aegeo/ Actuum 20.15. 1 Machabe.15.

Sanebalat de Stadthouder te Samarien/ belet het timmeren des Tempels/ 2 Esdre 4. 1. 6 *.

Sanherib der Assyriers Coninck treckt tegen de steden Juda/ ende windtse/ 4 Regum 18.13. 2 Paralip.32.1 Lastert Godt/ Esaie 36 *. Werdt ghedoodt/ 4 Regum 19.37. Esaie 37 37. Na den woorde/ 10.33/ 31.8/ 33.1/ 36 *.

Sapphira liecht den heyligen Geest/ Act.5 1/8

Sara/ een dochter Raguels/ werdt Tobie te houwelick ghegheuen/ Tobie 7.10/15.

Sarai/ een wyf Abrahams Gen.e 11 29 Werde ghenoemt Sara 17.15. Werdt ghebracht tot Abimelech/ 20.2. Sterft/ 23.1.

Sarephtha / een Stadt in het midden tusschen Tyrum ende Sidon/ 3 Regum 17. 9. Abdie 1. Luce 4.26.

Saron/ oft Sarona / een vet ende seer vruchtbaer Lantschap/ tusschē den berch Tabirinum/ eñ de Zee Tiberiadis/ 1 Paralip.27.29. Esaie 33. Actuum 9.35. Item een stadt daer in de kinderen Gads ghewoont hebben/ 1 Paralip.27.

SarEzer/ Soeckt Adramalec.

Saul ghebozen wt den geslachte BenJamin/ Soeckt de Ezelinnen/ 1 Regum 9.3. Werdt van Samuel ghesalft tot eenen Coninck ouer Israel/ 10.1/ 11 14. Actuum 13.21. Na het beuel/ 1 Reg. 9.15. Slaet de Ammoniten 11.11 Offert Brantoffer 13.9. Was onghehoorsaem den beuelen Gods/ 15.1/9. Werdt van het Ryck verstooten/ 13 13.15.22. 26 28 16. Een boose Gheest besat hem/ 16.14/ 18.10/19.9. Veruolcht Dauid/ 18.10 * 19.

Van

Van Sleutelen.

Sleutelen des Hemels, om het Rijcke Gods te ontsluyten ende te sluyten door 't woordt Gods/ zijn de Leeraers oft Predicanten gegeven/ Matt. 16.19. 18.18. Joannis 20. 23.

Sleutelen der wetentheyt Luc. 11.52.

Vande Sleutelen des Doots ende der Hellen/ Apoca. 1.18. 9.1/20/1.

Vanden Sleutel Davids/ Apoca. 3.7.

God sluyt den Hemel toe/ ende en gheeft geenen tijdelicken regen oft goet weder/ om de ongehoorsaemheyt wille zijner geboden/ Deute. 11.17 28.23. 3 Regum 17.18/ Siet Reghen.

So, een Coninck in Egypten/ 4 Regum 17.4.

Sodoma ende Gomorra werden bestreden/ Gene. 14 ✱. Werden omghekeert/ 19.24/ Nae den woorde/ 18.20. Oorsake Ezech. 16.49.

Van Sonde.

Van oorspronck ende beghin der sonde/ Genesis 2.17/3.6. 9.17/ Romano. 5.12/14.24. 1 Cor 15.21.

Sonde is alle menschen aengheboren/ Job 14. 4/15.14. Psalm. 51.7/ Romano. 3 ✱. Soeckt Gherechticheyt.

Godt mach alleen Sonde vergheven/ Exo. 34.7 Psalm 19.13/32 5. 103.12/ Esaie 43.25/ 44.22/ 53 ✱. Jeremie 31. 34. 8. 33. Michee 7.18. Mat. 9. 2/ Mar. 2.5/ Luce 5.20 7.48.

Sonde werdt vergheven door Christum/ Esaie 53 ✱. Danielis 9.24 Matthei 1.21/9.2/11.28. 20. 28. 26.27 Marci 2.5 Luce 24.46 Joan. 1.29 Actu. 2.38/4.12/10.34/43/13.38/ Romano 4.25/5.9/ 1 Corinth. 6.11/15.3/ 2 Corinth. 5.21 Galat. 1.4/ Coloss. 1.14 Ephe. 1.7/5.25/ 1 Timo. 1.15. Titi 2.14/ 1 Petri 1.18. 2.24/3.18. 4.1/ 1 Joannis 1.7/ 2.12. 3.5/ Hebre. 1.3/9.12/14 Apocalip. 1.5.

Vande Sonde inden heylighen Gheest/ Matthei 12.31/ Marci 3.28/ Luce 11.15/12.10/ 1 Joannis 5.16. Hebre 6.5 10.26.

Van Sonden die tot Godt om wrake roepen/ Genesis 4.10/18.20/ Exodi 22.22. 26. Syrach 35. 24/ Jacobi 5.4.

Sonden teghen ons ghedaen sullen wy vergeven/ Soeckt Verghevinghe.

Om eens eenighen oft weyniger sonden wille/ werden der vele ghestraft/ Gen. 3 ✱. Nume. 16 20. Josue 7.1 ✱. Judicum 19.25/ 2 Regum 24 ✱.

Sonde tegen de natuere/ Genesis 19 ✱. Judic. 19 22/25. Levitici 20.13/ Roma. 1.27/ 1 Corint. 6. 10 1 Timothei 1.10.

Sonde uyt onwetentheyt/ Levitici 4.2/5.14. Numeri 15.27 Joannis 9.41 15.24. Luce 23/ 33/ Actu. 3 17. 1 Timothei 1.13.

Sonde uyt hoochmoedicheyt oft moetwillens/ Numeri 15.30/ Syrach 10.14/ Matthe. 28.13/ Joannis 11. 49/ Actu. 4.18/ Hebre. 6.5. 10.26.

Soberheyt ofte maticheydt van eten en drincken/ oock des byslapens/ Syrach 31.18/ 32.7/ Tobit 6.15/ Eccle. 2.6/ Danielis 1.8/11/ Roma. 13.13/14.17/ 1 Corinth. 7 ✱. 1 Timothei 3.2/ 2 Timothei 1./7 Titi 1.8. 2.6/12/ 1 Petri 1.13 5.8/ 2 Petri 1.6. Galat. 5.23.

Sonne ende Mane werden geschapen/ Gene. 1.16. Stonden stille / Josue 10.12/ Der Sonnen schaduwe gaet te rugghe/ 4 Regum 20.9/ Verliest haren schijn/ Matthei 27.44/ Marci 15.33. Luce 23.44.

Van Sorchvuldicheyt.

Teghen de sorchvuldicheyt/ Exo. 34.21/ Levitici. 25.20 Deuter. 8.3/ Job 7.18. Psalm. 55.23 145.15/16/ Proverb. 10.3/13.25/ Matthei 6.25/10.9/23/13.22/16 7/ Luce 8.14/12 22/14.18/21.34/ 1 Corinth 7.32/ Philippe. 4.6/ 1 Petri 5.7. Hebre. 13.5.

Sosipater, een getrou meddegesel Pauli/ Ac. 20.4

Sosthenes/ een Overste der Scholen/ werdt gheslaghen/ Actuum 18.17.

Van Sotheyt.

Proverb. 14/ 29. 20. 3/26.1/ 27.22/ Baruch 3 23. Eccle. 10.2/ Syrach 33.15/ Matthei 7.26/ 25. 2/ Marci 7.22/ Ephe. 5.4.

De Sotheyt Gods is wijser dan der menschen wijsheyt/ Job 42.8/ 1 Corint. 1.23/3.19.

Een Sot die meynt dat alle menschen sot zijn/ Eccles. 9.21.

Der Sotten herte is in haren mondt/ der wijsen mondt is in haer herte/ Syrach 21 29.

Vande Spijse.

Van spijse die Godt den Joden verboden heeft Exod 21.28/ 22.31/ Levitic. 3 17. 7 23. 11. 4/17.10/13/ 19.26. Deutero. 12.16/23 14.7/10. 1 Regum 14.32 Ezechielis 44.20.

Van vryheyt der spijsen/ Genesis 1.19/ 3.18/ 9.3/ Matthei 15.11 Luce 10.7/ Actuum 10.8. 15.20/ Romano. 14 ✱. 1 Corint. 8 ✱. 10.25 Coloss. 2.16/ Titi 1.15. Hebre. 13.9.

Spijse ende dranck salmen met dancksegginge nutten Levitici 23.17. Deuter. 8.10. 1 Reg. 9.13. Mat. 14.19/15.36 26.25 Mar. 8 6 Luc 9 16. Joan. 6.11/ Actu. 27.35/ 1 Cor. 10.30. 1 Tim. 4.3.

De Hongherighe salmen spijsen/ Deutero. 23.4. Judicum 8.5/ 1 Regum 21.3/ 25 8/ 23. 2 Regum 16. 1/ Esaie 58 .7/ Matthei 25.35.

Van stantvasticheyt/ coenheyt ende dapperheyt der Gheloovighen.

1 Regum 13.13/17.26 ✱. 2 Reg. 12.5/ 3 Reg. 18.4/13/ 4 Regum 3.13 Sapien. 5.1. Judith. 13 5/ 10. 1 Mach. 1.65/2.16. 24/33 42/ 2 Macha. 6.10/ 18. ✱. 7 ✱ 3 Mach. 2 3/ Dani. 3.13 ✱. Matthe. 14.3. Actuum 4.8/13. 1 Thessa. 1 6.

Stephanus werdt ghecoren/ Actu. 6.5. Werdt beschuldicht/ 6.11. Syne verantwoordinghe/ 7 ✱. Werdt ghesteenicht/ 7.57.

Van straffinghe ende waerschouwinghe.

Van broederlicke straffinge / waerschouwinge ende vermaninghe Genesis 37.21. Levitici. 19.19. Psalm 141.5. Proverb. 1.20. 9.7.10. 17/12.1/13.1/ 15.31/17 10. 22.6/ 24.25/ 25.12/ 27.5/ 28.23/ 29.1/ Ecclesiast. 7.6. Osee 4 4. Syrach 19. 15/ 17/20.1/21.7/32.13/ Matthei 18.15/ Luc. 17.3. Galat. 2.11/15/6.3 1 Timothei 5.1/19/ 2 Timo. 2.25 Hebre. 3.13. Jacobi 5.19.

Straffe der boosen diene den goeden tot vreese ende waerschouwinghe/ Deuter. 13.11/17.18. 19.20. 21.21/ Proverb. 19.25/ 21.11/ Syrach 23.33. Actuum 5 11. 1 Tim. 5.20.

De Straffer sal onstraffelick zijn/ Matth. 7.3. Luce 6.41. Joan. 8.3. 1 Tim. 3 2. Titi 1.6.

Suchot/ om dat sy Gideon spijse weyghereden/ werden sy herdt gestraft/ Judicum 8.5/ 14 16.

Sunamitin/ uyt het verwerven Elisa/ baert eenen soon/ 4 Regum 4.15.

Suchten Exodi 2.24. Ezechie. 9.4. Tobie 3.1. 2 Machab. 6.30. Roman. 8.22. Jacobi 5.9.

Suerdeech bediedt valsche Leere/ Levi. 2.11/6.9. Deuter. 16.3. Matthei 16.6/ Marci 8.15. Luc. 12.1 1 Corint. 5.5 Galat. 5 6.

Sweeren lichtveerdich / ofte ydel sweeren/ is verboden/ Matthei 5.34/35/ Jacobi 5.12. Siet Eedtsweeren.

Van het Sweert/ Matt. 26.50. Marci 14.47. Luce 22.49. Joan. 18.10.

Het Sweerdt des geests is Gods woort/ 4 Esdre 13.9/27/ Esa. 11.4/27.1/31.8/49 2/ 66.16/ Ephes. 6.17/ Hebr. 4.12. Apoc. 1.16/2.16/19.15. 2 Thes. 2.8.

Swijgen is profijtelick Pro. 17.27. Eccles. 3.8. Syrach 20.6/32.22.

T.

Tarsis de Hooftstadt des lants Cilicie. Actu. 12.3. Siet Tarsus.

Van Teeckenen.

Wonder Teeckenen geschieden/ datmen daer an bekenne Gods almachticheyt/ waerheyt/ gerechticheyt en goetheyt/ Exo. 4.2. 6.7. 17 16/ 12. Jos. 3. 10.14. 3 Regum 13.4/17.14/18.38 20.13/28. 4 Regum 5 14/20.9. Matth. 8.26/9.2/14.28.

Osia/een Coninck in Juda strijdt/ tegē de Philistijnen/wierroockt/ wort melaetsch/ ende sterft/ 2 Para.26.16/19. Wordt genaemt Azarias/ 4 Regum 15.1. Wordt Ozias ghenaemt/ Matthei 1.9.

W.

Van Waken.

Waken ende Gods toecoemst verwachten salmen altijdt/ Mat.24.42/25.13/26.40 Marci 13.33 Luce 12.40/21.33 Rom.13.12 Ephe.6.18 Coloss.4.2 1 Thess.5.6/ 1 Petri 4.7/5.8 Apo.3.3/16.15.

Wachten salmen hem voor valsche Propheten ende Verraders/ Mat.7.15 Marci 8.15/13.5. Luc.17 23. Soeckt Propheten.

Vande Waerheyt.

Esaie 59.15/ 3 Esdre 3.12/ 4.33/ 4 Esdre 14. 17/ Zacharie 8.16 Ephe.4.25.

Christus is de Waerheyt/ Joan 14.6. De heylighe Geest/ Joan.1.32/33.16.12/15 26/ 1 Joan.5.6 Het Euangelie/ Joan.17.17/ 2 Tim.2.18 Ephe.1.13 2 Petri 1.12 Jaco.1.18. Waerheyt salmen belijden/ ende daermede omgordt zijn/ Ephe.4.25/6.14/ 1 Timo.3.15 Joan.3.18 2 Joan.4. 3 Joan.3. Niet teghen de waerheyt 2 Corinth.13.8.

Van die/ die hen teghen de waerheydt keeren/ 2 Timothei 4.1/6.3 Titi 1.14 Galat.3.1/5.7/ 2 Petri 2.21 Hebre.6.4/5/6/ 10.25/ 26/ etc.

Van die/ diese verswijghen ende wederstaen/ Matthei 23.13 Luce 11.52 Rom.1.18/2.8/20/21/ etc. Galat.3.1/ 2 Timothei 2.25/3.8/ 1 Joan.3.19/20.

Van Wapenen.

David wapēt hē tegē Goliath/ 1 Reg.17.39/40

Van gheestelicke wapenen/ Rom.13.12. 2 Cor.6 7/10.4 Ephe.6.11/13/ 1 Thess.5.8/ 1 Petri 5.3.

Wasschinge der voeten/ Gene.18.4/19.2/24/31 43.24 Joan.13.4/14/ 1 Timothei 5.10.

Wassen ende toenemen inder kennissen/ Ephes. 4.15 Colossen.1.10/ 1 Petri 2.2.

Dwater en mach den wtuercorenen Gods niet schaden/ Exodi 14.22 Psalm.66.6 Esaie 43.2. Joannis 2.5.

Water wordt veruolch genoemt/ Psalm.69.19/ 144.7 Prouerb.17.14 Matthei 7.25 Luc.6.48 Apocalip.12/20.

By dwater wordt ghelecken de kennisse Gods/ ende de gaue des heylighen Gheests/ Esaie 11.9. 12.3/35.6/43.20/44.3 Ezechielis 47 . Zacharie 14.8 Joannis 4.10/7.38.

Wee/wee/ Numeri 21.29 Eccle.4.10/10.12 Esai. 1.4/24/ 3.10/ 5.8 18/6.5/10.1/17.12/18.1/24.16/28.1 29.1/30.1/31.1/33.1/ 45.9 Jeremie 4.31/ 13.27/ 22.13/ 23.1/45.3/48.1 Ezechi.6.11/13.3/18/16.23/30.2/ 34.2 Osee 7.13 Joel 1.15 Amos 5.18/6.1 Michee 2.1/ Nahum 3.1 Abacuc 3.2/8 Sopho.2 5/.1 Judith 16.24 Syrach 2.14/42.4/ 4 Esdre 2.8/ 15.24 47/ 16.1 Matthei 11.21/18.7/23.12 . Luce 6.24/10.13/ 11.42/17.1/ 1 Corinth.9.16 Jude 11 Apoc.8.13 9.12/11.14 12.17/18.10/16.

Van Weduwen.

Den Weduwen salmen goet doen/ Exodi 22.22 Deuteronom.16.14/24.17/19/26 12/27.19/ Syrach 4.13 Judith 16.28 Job 24.3 31.16 Esaie 1.23/ Jeremie 22.3 Zacharie 7.10 Mala. 3.5 Matt. 23.13/ 1 Timothei 5.3/16/ Jacobi 1.27.

Werelt is door Christum ghemaeckt/ Joan.1.3/ Gene.1.3 Prou.8.22/23 Hebre.1.2 etc. Wy en hebbender niet ingebracht/noch en sullender niet wtdraghen/ 2 Timothei 6.7 Job 1.21. Sy en kendt Godt niet/ Joan.17.25/ Noch Christum/ Joannis 16.3. De gantsche Werelt is in boosheyt gestelt/ 1 Joan.5.19. Sy dient den Duyuel/ Matt.4.8 9. Luce 4.5/6 Joā.12.31 14/30/16.11. Christus heeftse verwonnen Joannis 16.33/ Christus en bidt niet voor haer/ Joan.17.9. De Gheloouigen verwinnense door hem int Gheloone/ 1 Joan.5.4/5/ Al wat daer in is is begheerlicheyt eñ hoouerdie/ 1 Joannis 2.19. Sy vergaet met haren wellust/ 1 Joannis 2.17/ 1 Corinth.7.31. Haer vrientschap is vyandtschap met God/ Jaco.4.4/ 1 Joan.2.15

Sy haet Christum ende de zijne/ Joan.7.7/15.18/ 1 Joan.3.13. Sy sal vande Rechtueerdighe ghe-oordeelt worden/ 1 Corinth. 6. . De Gheloouighe en zijn van deser Werelt niet/ Joannis 16.20/ 17.14. De begeerlickheyt der Werelt salmen versaken/ Titi 2.12.

Van de Wet.

De eerste Wet ende verbodt werdt ghegeuen/ Genesis 2.10/ Wert ouertreden/ ende daertegen ghesondicht/ 3.4/6.

De Wet der thien geboden Gods werdt Mose ghegheuen/ Exodi 20 . Deut.5 .

De Wettafelen werden ghegheuen/ Exodi 31.18 Deut.5.22 Werden ontstucken ghewerpen/ Exo. 32.19/ Deutero.9.17/ Ander Tafelen werden ghegheuen/ Exodi 34.27/ Deutero.10.1.

Van natuere/officie eñ werckinghe des Wets/ Roman.3.20/4.15/5.20/7.1/7. Galat.3 19/ 1 Timo. 1.8/ Hebre.7.18/27.

De Wet Gods en machmen sonder den Gheest niet veruullen/ Deutero.5.29 Psalm.119.24/ Luce 18.22/ Actuum 15.10/ Rom.8.2.

Christus is ghecomen om de Wet te veruullen/ Matthei 5.17.

Van straffe/ ende beloouinghe der ghener die Gods Wet houden ofte ouertreden. Soeckt ghehoorsaemheyt.

De Ouertreders des Wets werden veruloeckt/ Genesis 3.16/17/ Deutero.27.26/ 28.15/ Dani.9.11/ Galat.3 10.

Alle ouertredinghe werdt vergeuen/ door Christum/ Soeckt Sonde.

De Ceremonische Wet werdt wechghenomen door Christum/ Mat.11.13/ Mar.15.38/ Act 13.38/ 15.11/ Roma.6.14/7.4/8.3/ Galat.3.13/4.4/ Ephes. 2.13/ Coloss 2.14/ 1 Petri 1.18/ Hebre.8.1.

De Wet werdt ghelesen/ Deutero.1.5/31.9/11/ Josua 8.33. 4 Reg.23.2/ 2 Esdre 8.2/9.3/ 3 Esdr. 9.38/ 2 Machabe.8.19.

De eenige nieuwe ende groote Wet der Christenen is de Liefde/ Matt.5.44/7.12/22.36/ Joā. 13.34/ Rom.13.10/ Galat.5.14/6.4/ 1 Tim.1.5.

Van ydelheydt der menschen Wercken/ Soeckt Leere.

Van Wijsheyt.

Van oorspronck ende eyghenschap/ prijs ende nutbaerheyt der Godlicker wijsheyt/ Deut.4.6/ 29.9/ Job 28.20/28/ 31.7 Psalm.2 . 3 . 4 . 5 . 6 . 7 . 8 . 6.1/25.3/9/ Eccle.7.12/9.13/ Jere.8.6/ Sap. 6.13/16/7 . 8 . 9 . 10 . Spr.1 . 4.15/19/21.12/24 . 39.15/ Luc.21.14/ Rom.8.11/33/ 1 Cor.1.15/17/2.6/10/ 3.19/ Coloss.2.3/ Jaco 1.5/3.15.

Van Wijuen.

Dant officie ende schult des Wijfs teghen den Man/ Genesis 2.22/3.15/ Numeri 30.7/13/ Deut.24 5/ 1 Hester 1.10 . Tobie 10.12/ Prouer.11.16/12.4/ Esaie 3.15/17/ 1 Cor.7 . 11.4/9/14/34/ Ephes.5.22/ Coloss.3.18/ 1 Timoth.2.11/3.11/5.2/10/ Titi 2.4/ 1 Petri 3.1. Soeckt vanden Man.

Van Willen.

Inden wille Gods sullen wy begheuen onsen wille/ 1 Reg.3.18/ 2 Reg.10.12.15.26/ 1 Mach.3.60 Matt.6.10/26.38 Marci 14 36. Luce 22.42. Actu. 18.12 21.14 1 Cor.4.19 Hebre.6.4. Jacobi 5.15. Soeckt Ghelatenheyt.

Wille Gods/ Matth.7.21/12.50 Mar.3 35 Joan.6.39 Rom 12.2 Ephe.5.17 Colo.1.9. 1 Thes.4.3. 1 Tim.2.4. 1 Joan.2.18.

Dē wille Gods is/ dat alle menschē salich worden/ Ezec.18.23 Joā 6.39. 1 Tim.2 4. 2 Petri 3.9/

Wille Gods door welcken hijt al doet/ Ephes. 1.5/11 Apoc.4.11 Hebr.2.10/ 1 Thessa.4.3/ 1 Petri 2.13. Wy moeten bidden dat hy ghescliede. Matt.6.10/26.39 Luce 11.2 Joannis 4.10 Hebre. 13.20 Coloss.1.9. Wy sullent al in zijne wille setten Jac.4.15 Rom.15.32. Mat.10.19 1 Cor.4.15/16.7/ 1 Petri.4.36 5.7. De quade verherden daer door/ Roman.1.28 9.18/19 Actuum 4.27/28/ Joan.9.

Niemandt en can door zijnen eyghen wille goet doen sonder Godt. Matthei 10.11/11.25 13.21.16.17/23 Luce 24.27/31/ Joan.1 13 16/ 8 13/38/14.6/15.5/ 17.2 19.11 Romano 9.12/ 1 Corinth.1.27/2.14/3.7/ 4.19/15.10/ Galat.1.11/12.5 17/ Ephe.1.9/13/ Actu. 6.10/ Jacobi 1.17/ 1 Joannis 2.29. Siet douen/ Wryen wille.

Verwillinge ende voornemen rekent God voor de daet. Gene.20 3 6/22.9/ 2 Regum 11.14/12.9/ 3 Regum 21.19. Soeckt Herte.

Wijngaert/Gene.9.20/ Deuter.23.24/Esai.5.1/ Canti.8.11/ Matthei 20.1/21.33.

Wijnrancke wordt de Ghemeynte oft Israel ghenoemt/ Hosee 10.1/ Joan.15 5.

Wijnstock. Gene.49.11/ Judic.9.12/Zach.3.10/ 1 Machab 14.12/ Joan.15.1.

Windt wordt de valsche Leere genoemt/ Mat. 11.7. Luce 7.24.Ephe.4.14

De Wijse quamen wt den Oosten te Jerusalem/ Matthei 2.1. Offerden Christo Gout/ Wieroock ende Myrrhe/ 2.11.

De Wijse of zeden der Heydenen en salmen niet leeren noch doen/ Leuit.18.3/20.23/ Jerem.10.2.

Van Woecker ende ouerdaet.

Exodi 22.25/Leuit.25. 35/ Deu.23 19. 2 Esdr.5.7 Psalm.15.5/ Prou.22.16/28.8/ Jerem.15.10/ Ezech. 18.8 13/22.12/ Luce 6.34/19.8.

Vant Woordt Gods.

Dwoordt Gods salmen altijt voor oogen hebben/ Deuter.4.1/6.6/17/11.18/ Nume.15.39/ Psal. 1.2/ Prouerb.3.1/4.1/20/ 6.20/7.1.

Vant woordt Gods en salmen niet wijcken/ Deutero.4.2/ 5.32/17.16/25/28.14. Josue 1.7/23.6. Prouerb.4.27/Esaie 30.21.

Het Woordt Gods en salmen niet alleen hooren ende spreke/ maer van herte geloouen en houden. Deu.5.1/27/6.1/7.12/Esaie 29.13/ Ezech.33.30 Matth.5.21/7.24/15.8/28.20/ Luce 6.47.11.28.12.74 Joan. 13.17. Hebre 4.2/ Jacobi 1.22.

Van verachtinghe des Godlicken woordts/ met de straffe/ 3 Regum 13.4/ 4 Regum 17.14/19/ 2 Paralip.30.6/10/ 36.15/ Prouerb.1.24/28/ 28.9/ Esaie 28.14/30.9/14/65.10/66.4/ Jeremie 5.2/5 12 20/7.13/16.9/19.*/25.4/Ezech.33.30/ Matth.10.14 11.20/ Luce 10.10. Actuum 13.45/186/ Rom. 1.21/30 2 Thess.2.10. Hebr.2 3. Soeckt Gehoorsaemheyt.

Den Woorde Gods en salmen niet toedoen noch afdoen/ Deutero.4/2/12.32/28.14/ Prou.30.6 Galat.3.15/ Apoca.22.18.

Het Woordt Gods blijft inder eewichheyt/ Numeri 23.19/ Tob.14.5/ Psal.33.11/117.2/119.89. Esa. 40.8/51.6/54.10. Matthei 5.18/24.35/ Marci 13.31/ Luce 16.17/21.30/ 1 Petri 1.25.

Dwoordt Gods volbrengt het ghene dat het spreeckt/ Gene.1.*/ 4 Esdre 6.38.*/ Psalm.33.9/ Job 38.11/ Esaie 46.10/55.11/ Matthei 8.13/26/ Marci 1.27/ Luce 5.13/24/8.24/18.42.

Dwoordt Gods is een spijse des leuens / Deu. 8.3/ Jeremie 15.16/ Ezechielis 2.13 / Sapient.16.26/ Matthei 4.4/ Luce 4 4.

De Woorden salmen weghen / ende niet lichtueerdich wt spreken/ Psalm.112.5/ Prouer.15.2 23/ 13.3.20.15/17.27/21.23 25.11/ Eccle.5.2 12.10/ Syr. 5.12/20.7/23.1/7/28.31/32.18/ Matthei 12.36/ Colos. 4.5/ Jacobi 1.19.

Van Wrake.

De Wrake ende de vergeldinghe behoort Godt toe/ende zijne Dienaers der Ouerheyt/ daerom oock verboden/ Gene.15.14/ Leui.19.18/ Deut.32.35 Syrach 28.7/ Judith.8.20/16.24/ Psalm.7.7/9.13/ 94.1/ Prouerb.17.11/20.22/24.29/28.22/ Ezech.25.12 14/ Nahum 1.2/ Matthei 4.39/ Luce 9.54/18.6/ Roman.12.19/Galat.5.10/ 1 Thess.5.15/ 2 Timot. 4.14/ 1 Petri 3.9/Hebre.10.30/ Jacobi.5.4/ Apoc. 6.10. Soeckt Vergheuinghe.

Z.

Zacharia/ede sone Joiada oft Barachie des Priesters wert ghesteenicht/ 2 Par.24 20/ Matt 23.34.

Zacharia propheteert ten tijde Darij/ Zach.1.

Zacharias/een vader Joannis des Doopers/ Luce 1.1.

Zacheus herbercht Christum de Heere/Lu.19.6

Zadok de sone Abiathar werdt hooghe Priester/ 3 Regum 2.35.

Zalmana/ ende Zebah de Coninghen der Madianiten werden gheuanghen/ Judicum 8.*.

Zebedeus / een vader Jacobi ende Joannis/ Matthei 4.20. Sijn wijf Salome bidt voor hare sonen den Heere/20.20.

Vande Zee.

De Zee werdt gheschapen/ Genesis 1.9/ Wijckt den kinderen Israels/ Exodi 14.21. Is ghehoorsaem den woorde Christi/ Matthei 8.26. Haer is perck ofte mate ghestelt/ waer ouer sy niet en can gaen/ Genesis 1.9/ Job 26.10/28.26/ Prouerb.8.29 Jeremie 5.21.

Zelapheads dochteren eysschen dat Erfdeel/ Numeri 27.1/36.2/ Josue 17.3.

Zeru Ja/een dochter Isai/ende suster Dauids/ heeft ghebaert Abisa/ Joab/ende Asahel/ 2 Regum 2.18/ 1 Paralipo.2.16.

Ziba Sauls knecht werdt geordineert tot een besorgher Mephi Boseths/ 2 Regum 9.9. Hem werdt gheschoncken alle het goedt zijns Heeren/ 16.1. Treckt te gemoet den Coninck Dauid/19.17

Zidekia/een broeder Joakim wert Coninck in Juda/ 4 Regum 24.18/ Jeremie 37.1. Werde afuallich/ gheuanghen/ende na Babel gheuoert/ 4 Regum 25.3/ Jeremie 39.4/7/ 52.4. Alsoo hem voorseyt was/ Jeremie 29.12/37.16/ Ezechiel.12.3/ 7/13/17.16/21.22/29/

Ziklag werdt den Coninck Dauid gheschoncken/ 1 Regum 27.5. Werdt verbrandt van den Amalekiten/ 30.1.

Zipora werdt Moses huysvrouwe/ Exo.2.21. Besnijdt haren sone/4.25.

Eynde des Registers.

Een Wtleggինge/vande eyghen He-
breeusche/Chaldeeusche ende Grieсsche Namen/de welcke inden Bybel gheuonden worden.

Aron eenen Berch : oft een mensche van den Berghe.
Abba/vader/het es een Syrisch woordt.
Abarim/een doorganck/doorlyde/oft doorbyganghers.
Abdemelech/een knecht des Coninck.
Abed Nego/een knecht der claerheyt.
Abdia/een knecht des Heeren.
Abdon een knecht.
Abel/met een aleph inden beghinne/is den name van een stadt die Abel hiet/ ende is so veel ghesepdt als/weeninghe.
Abel/met een h. inden beginne/was een sone van Adam/ende is so veel ghesepdt als ydelheyt.
Abia/de vader des Heeren.
Abiathee/een hooghe vader.
Abigail een vader der verheuginghe.
Abimelech/een vader des Coninck.
Abinadab/een vader des goet behagens.
Abisag/de onwetentheyt des vaders.
Abner/de lampe des vaders.
Abra eẽ grieck woort/beteeckẽt Cameriere/dienst-(maecht.
Abram hooghe vader.
Abraham/een vader van velen.
Absalon/een vader des vredes.
Acam/Tribulatie
Accaron/onvruchtbaerheyt.
Achab een broeder des Vaders.
Achaia/pyne oft droefheyt.
Achaz/grypende oft besittende.
Achimelech/myn broeder den Coninck.
Achitop/broeder des vruchts.
Adam/mensch/oft vander aerdẽ/oft rootachtich.
Adon/Heere ofte verneederheyt.
Adonai/myn Heerẽ/dit is eẽ vandẽ namẽ Gods.
Adonias/Heere oft Heerschapper.
Aegyptus/benautheden oft tribulatien/int Hebreeusch Misrahim.
Aeneas/ghepresen.
Aethiopia/een Grieck woordt/ beteeckent hitte/ In het Hebreeusch Cus : dwelck bediet swertheyt oft een swerte.
Agabus/een Sprinckhaen.
Agag/een dack.
Agar eene vreemdelinge.
Aggeus/lieflick oft behagende.
Ahob/louende.
Alexander/een crachtich hulper.
Alexandria/int Hebr. No/ dwelc wtgeleyt wort/ rau oft terginge.
Alleluia/loeft den Heere.
Amalec/een leckende volck.
Amam moeder oft haer vreese.
Aman/beroerende.
Amana/trouwe oft waerheyt.
Amasai/met een Aleph inden beghinne/sterck oft crachtich.
Amasai/met een Ain indẽ beginne/ een present of (gaue des volcx.
Amalec een Coninck.
Amẽ/het geschie/het sy/ het sy vast eñ stãdvastich
Amorrheus bittere/rebelleerders/wederspãnige
Amos/met een aleph inden beghin des woorts/ was den vader van Esaias/ ende is so vele gesepdt/als sterck.
Amos/met een ain inden beginsel des woordts/ was den naem van een vanden twelf Propheten/ende beteeckent geladen.
Amri/met eẽ aleph/beteeckẽt bitter/ of sprekẽde.
Amri/met eẽ Ain/beteeckẽt eẽ hantvol/ oft heerschappie/ het was eẽ Vorst des heyrs Israels.
Anania/wolcke des Heeren.
Anathoth/antwoorden oft gesanck.
Andre/seer sterck.
Anna/gratiose oft bermhertige.

Antiochia/voor een waghen.
Aphrica/ int Hebr. Pul/ is te segghen eenen val/ ruine/Esai.66.
Aphrica/int Hebr. Put/is te segghen/swaer/vet/ Nahum 3.
Apostolos/een ghesonden/oft Ambassadeur.
Arabes/die vanden auondt zyn/ oft des auonts/ 2 Paralip.26.
Arabes/Psalmo 72. int Hebreeusch Saba/ is te segghen bekeeringhe.
Aram hoochte oft hoocheyt.
Ararat/een vloeck des vreesens/oft vreese.
Arba eẽ stadt genaẽt Hebron/is te seggen/vyere.
Arbel/God heeft ghevochten.
Architriclinus/een Hofmeester.
Areopagita/vanden berghe/oft de strate vanden afgodt Mars.
Areopagus/dat straetken van Mars.
Arcna/een Coffer oft ghesanck.
Argob/cleye des aertryck/oft leem.
Armenia/int Hebr. Ararat/ een vloedt des vreesens oft vreese.
Arnon/springhende van vreuchden.
Arpharat/ghenesende.
Artaxerxes/Licht oft verculoeckinge.
Asaph vergaderende/
Aser/met een Samech inden beginne/ bediet ghebonden een sone van Caath.
Aser/met een Schin inden beghinne/bediet salicheyt oft geluck/een sone van Jacob.
Assuerus/een Prince oft een Hooft.
Assur/bespiedende oft wel geluckich.
Astaroth/Cudden oft ryckdommen.
Athalia/den tyt tot den Heere.
Athene/sonder hoop.
Attalia/vermeerderende oft vreedende.
Aua boosheyt.
Axa/verciert.
Azaria/de hulpe des Heeren.
Azor/een Hulper.
Azotus/int Hebr. Asdod/bediet Roouerie.
Baal/een Afgod oft heerschende.
Baalim/Afgoden oft Heerschappers.
Babel/confusie oft mengelinge.
Bala/beroudert oft beroert/de dienstmaecht van Rachel met een h. in dat eynde.
Bala/verslindende/ destruerende een stadt/met een Ain int eynde.
Balaam/ouderdom des volcx
Balach/destruerende.
Bananias/een sone des Heeren.
Barack een blixem.
Barachias/ghebenedydende den Heere.
Ber Jona een sone vander duyuen.
Barnabas/een sone des troosts.
Barsabas/een sone der bekeeringhe.
Bartimeus/een blindt sone.
Bartholomeus/een sone des genes die de wateren (hanget.
Baruch/ghebenedydt.
Bathuel/een kindtschap Gods.
Bat/een mate van vochtige dingen.
Beelphegor/een Afgod der openinge der aerden.
Beelzebub/een Afgod der vliegen.
Beera/eenen Put.
Behemoth/beesten met vier voeten.
Bel/oudt.
Bela/verslindende/ destruerende.
Belial/verkeert/sonder jock.
BenEnnon/een sone zynder ryckdommen.
BenJamin een sone des rechter handts.
BenOni/een sone mynder pynen.
Bera eenen Put.
Beresith/int eerste/inden beginne/ alsoo wort dat eerste boeck des Wets genaemt.

Bersedea/den put des Eedts.
Beth Abara/een huys des voorgancks.
Beth Anna/ een huys der ghehoorsaemheyt/ ofte der tribulatien.
Beth Auen/een huys der ongherechticheyt.
Beth Dagon een huys des corens.
Beth El/ dat huys Gods.
Bether een deylinge.
Bethlehem/een broothuys.
Bethphage/ een huys vanden monde der dalen.
Beth Phogor/ een huys der openinge der Aerden
Beth Sabea/ een dochter des eedts/ de huysvrouwe van Urias.
Beth Sabea/ een huys des eedts / den naem van een Stadt.
Beth Saida/ een huys der vruchten.
Beth Sames/ een huys der Sonnen.
Bethul/ een maecht.
Besec eenen blixem.
Boanarges/een sone des donders.
Booz in stercke.
Bosor ende Bosca vasticheyt.

Caath/ een vergaderinge oft tegenstoot.
Cades/ heylicheyt.
Cain / possessie/ besit of beseten.
Caleb/ gheliick therte.
Cana een nest oft nijt.
Cananeus die vă Cana is een dorp vă Galileen.
Capernaum is een velt der boeten.
Cappadoces int Hebr. Caphthorius/ vallende.
Cariath Jarim een stadt der bosschen.
Cariath Sepher/een stadt der letteren.
Carmel/ kēnenisse der besnydenis/ of besnedē lam
Carthaginenses/int Heb. Tharsis/een schouwinghe der blyschap.
Cedar swertheyt of droefheyt.
Cedes heylicheyt.
Cedron ghesvert of droeve.
Cephas/ Peter also genaemt van eenen steen/ het is een Syrisch woort.
Cetura roockende de specerie.
Chaldea/ int Hebr. Chasdim/ gelijck Duyuels.
Cham werm oft hitte.
Chanan/ een Coopman.
Cherubin/als Meester.
Christus gesalft.
Chus/Ethiopien oft Moorenlandt.
Cin possessie verecheyt.
Cinoth/ de Claghen.
Cis/ hert oft stoppel.
Cleophas/ geheele glorie.
Celesyria crom Syrien.
Colossenses/ gestraft metten voot.
Corban Corbana/ een gaue oft offerhande.
Core cael oft caelheyt met een Heth int eynde.
Core met een Aleph int eynde/ roepende/ lesende/ 1 Paralip. 9.
Corosaim/ hier is de verborgentheyt.
Cozbi/ een leugenaer.
Cyprus schoone.
Cyrus als iammer.

Dagon/ coorne.
Dalila armoede.
Damascus/eenen sack des bloets / den ghelijckenisse der ontsteeckinge des vyers/ in het Hebr. Drumesec.
Dan oordeelende ofte oordeel.
Daniel/ dat oordeel Gods.
Darius/ begeerende.
Dathan/ een costuyme/ wet.
David/ beminde.
Debora/ vliegen des hunichs oft sprake.
Decapolis/ een lant van thien steden.
Diabolus/ een accuseerder/ lasteraer/ de Duyuel/
Dina een oordeel oft oordeelende.
Dionysius van God geloopen.
Doeg angstich oft sorchvuldich.
Dor een generatie oft gheslachte.
Dura/ een geslachte oft woninge.

Ebal/een hope des ouderdoms.
Ecclesiastes/ een Predicant oft wtroeper.
Eden/ wellusticheyt.
Edom/ rosachtich.
Eglon/ eenen Stier oft Calf.
Elcana/ een ieloers Godt.
Eleazar/ de hulpe Gods.
Elhanan/de gratie van God of barmherticheyt.
Eliacim/ de verrysenisse Gods.
Elias/ God de Heere.
Eliezer/ de hulpe van God.
Elimelec/ myn God Coninck.
Elizabeth/ God des eedts.
Elizeus/ de salicheyt Gods/ oft God salichmakende.
Elnathan/ Godt heeftet ghegeuen.
Emanuel/ God met ons.
Emmaus/ vreesende den raet.
Enoch/ een riese oft listen/ halsbant/
Enos een mensche.
Ephraim vrucht dragende/ wassende.
Ephraim/int Hebr. Ephra/ stofachtich oft loodachtich.
Ephrata ouervloedicheyt oft vruchtbaer.
Ephron/ stof oft zant.
Esau/ doende/ wercklende.
Esdras/ hulper.
Ester/ verborghen.
Etham harttheder stercke.
Eubulus voorsichtich.
Ezechias/ de stercke des Heeren.
Ezechiel/ de cracht Gods.
Ezriel/ de hulpe Gods.

Gabaa een zyde des Berchs.
Gabriel/ een man Gods oft van Godt.
Gad geluckich oft opgeschort/ vercept.
Galaad/ een hoop der getuychenissen.
Galatia/ suygende.
Galgad/ een rat wiel/ oft omwentelinge/ omkeeringe.
Galilea omdraeyende.
Gaser voor afsnydinge.
Gedeon/ brekende.
Gehenna dal des iammers.
Gehon/ een borst oft wegancke.
Gelboe/ een omkeeringe des ondersoecks.
Gersom/ een vreemdelinck inde plaetse.
Gerson zyn ellendt.
Gad/ een dack.
Golgatha een doothof/ dat is te seggen/ de plaetse daermen de doots hoofden leyt.
Goliath/ een ouerganck oft verhuysinge.
Gomor is een seker mate.
Gomorra een rebel volck.
Grecus int Hebr. Jeuanim/ een bedrieger.

Habacuc/ een worstelaer.
Halleluia/ loeft den Heere.
Hanania de genade des Heeren.
Haram gedestrueert.
Hanoth Jair/ steden der verlichtinge.
Hebal/ eenen hoop des ouderdoms.
Heber/ een medegesel/ medeoeylende/ met eē Heth inden beginne.
Heber/ met eē Ain int begin/ eē voorlijder/ voorganger.
Hebreus/ een doorlyder/ voorbyganger.
Hebron/ geselschap.
Heli/ een offerhande.
Heliopolis/ int Hebr. On/ is te seggē / pyne lijden.
Hennon/ siet hier dese.
Henoch gewyet/ toegeschreuen.
Hermon/ destructie.
Hesron eenen pyl der verheuginge.
Heua leuende leuendige.
Hierapolis een ghewyde oft heylige stadt.
Hieronymus heylige naem oft gewyden naem.
Holofernes/ een machtich Capiteyn.
Hor/ eenen berch.
Horeb/ een woestyne.
Horma/ een destructie.
Hur/ een vryheyt/ vryheyt.

Hus/

Odollam een ghetuychnisse tot haerlieden.
Og asschen broodt.
Olla een opheffinge/een brandtoffer.
Onan/pyne oft smerte.
Oram pijne oft ongherechticheyt.
Onesimus profytelick.
Olla een hutte oft Tente.
Ophni een duyst oft duystniol/handtvol.
Oreb een Rave.
Oseas een Bewaerder/Salichmaker/Behouder
Oza cracht oft stercke.
Ozias/cracht des Heeren.
Oziel/de cracht Gods.
Palestina besaeyt of bedect/te werē van asschē.
Pascha een doorganck/doorlijdt.
Pentateucus vijf boecken.
Pentecoste den vijftichsten (verstaet dach.)
Petra/een Steen oft Peter.
Phace doende een openinge/ oft open doende.
Phanuel/God siende.
Pharao/een Verstroyder.
Phares/een deylinghe/eñ was een sone vā Juda
Phares/met een Schin/1 Parali.7. een Ridder/
man te peerde.
Pharizeus/ghedeylt.
Phase een doorlijdt doorganck.
Phasga een berchsken.
Philemon cussende.
Philisthea besaeyt oft bedeckt van asschen.
Phinees een aensicht des betrouwens.
Phogor een openinge des Aerthe.
Phut oft Put Aphrica dat lande.
Pigmeus int Hebr. Gamadim/ het is een volck
so ghenaemt.
Probatica/ een plaetse oft stede voor de schapen.
Proselytus/een Vreemdelinck oft Pelgrim.
Raab (Psal.86.) hoouerdighe oft sterche.
Rabba menichte oft groote.
Rachel/een Schaep.
Raguel/een herder Gods.
Rahab/breede oft wijde verbreyder.
Ram/verhoocht/verheuen.
Ramesses/een donder van der motte.
Raphael/de medecijne Gods.
Rapham. Reusen oft Medecijnmeesters.
Rebecca geuettet oft gemest.
Rebla ende Reblata questie oft gheköjf.
Rechab een wagen met vier peerden.
Remmon/Granaetappel.
Respha w gerechte.
Roboam verbreydende dat volck.
Roma/verheuen oft hooge.
Ruben siende een sone.
Ruma verheuen.
Ruth/versadicht.
Saaph denckende oft peynsende.
Saba/ met een Schin/ bekeeringhe ofte ghe-
vanckenisse.
Saba/met een Samech/eenen omganck.
Sabaoth/Heyrlegers.
Sabbath ruste oft ophoudinge.
Sadduceus. Rechtueerdige.
Sadoc rechtueerdich.
Sale gesonden.
Salam oft Salem pays oft vrede.
Salmanasar gebonden pays oft vrede.
Salmon paysinakelick.
Salomon ende Salomith/ paysmakelick/ vrede-
makich.
Salphaad/een schaduwe des vreesens.
Samaria een wachte oft diamant.
Sanson/de sonne van hem oft zijn sonne/oft we-
derhalinge des woordts.
Samuel versocht van God.
Saphad oordeelende.
Saphan/een Egel oft Conijn.
Sara met een He int eynde/vrouwe/dat wijf A-
brahams.
Sara/met een Het int eynde/rieckende/ een vrou-
we des reuck.
Sarai mijn vrouwe.
Sarepta nauwē mont/of benautheyt des mōts.
Saron oft Sarona/vol.
Sathan tegenpartye oft wederpartye.
Saul/begeert gheeyscht oft gheleent.
Saul (1.Sam.4.) int Hebr. Sual/een Vos.
Sedechias/de rechtueerdige des Heeren.
Segor/de cleyne.
Sehon een wtworteling oft wtroepinge.
Sela/ontbindende/een sone van Judas.
Sellum/vreedtmakende oft peysmakelick.
Sem/een name/naminge/geset oft gestelt.
Semei/gehoorsaem.
Semer/1.Par.2. mijnen name.
Sennacherib/een bosch der destructien.
Seon/thoon oft geluyt.
Sepharuaim Boecken oft Schrijuers.
Sephora/met een Schin/schoone of Trompette.
Sephora/met een Sade/ een vogel of mussche/ de
huysvrouwe van Moses/Exod.1.
Seth ghesett oft gestelt.
Sethim wtgereckt oft wtgespannen.
Siba/een heyr oft Crijch.
Sibboleth eenen last.
Sicera/dronckenschap.
Sichem/een schouder.
Sihor swert oft beroert/de Riuiere Nilus.
Siloe/gesonden oft seyndende.
Simeon/toehoorende oft verhooringe.
Simon/gehoorsaem.
Sin een bosch/met een Samech. Exod.16.
Sin met een Sade/ Wapenen/oft eenen Schilt.
Sion/eenen hoop/2.Sam 4.
Sion/Deut.4.een rumoer/een fame.
Sisara siende Swaluwe.
Sodoma/haerlieder secreet.
Somer een wachter/de wachte.
Sophtim/Rechters.
Sorec een Wijngaert.
Sulamitis/ vredelicke/ ofte peysmakelicke/ vol-
maeckte.
Sunamitis slapende.
Susanna/een Lelie oft Roose.
Tharsim/gevlogelt oft gepluymt.
Thabor verkiesinge oft suyuerheyt.
Thaddeus/louende.
Thamar/een Palmboom oft Dadelaer.
Thara/rieckende.
Tharsis/een contemplatie ofte aenschouwinghe
der blijschappen.
Thau een teecken oft onderwijs.
Thecua hoope oft koorbeken.
Theraphim beelden.
Thomas ongront/of sonder gront/of tweelinck.
Tophet een Trommel oft misbruyck.
Timeus/blinde oft blindtheyt.
Timotheus de eere Gods.
Titus eerlick.
Tobias een goet Heere.
TubalCain wereltlicke besittinge.
Tyri int Heb. Sorim wtdrijuers of wechjagers
Vasthi drinckende.
Vr vyer.
Vrea dat vyer des Heeren.
Zabad ende Zabdi/gaue oft begaeft.
Zabulon een woonnige.
Zacheus reyn oft suyuer.
Zacharias memorie des Heeren.
Zamri singhende.
Zara dat ooste.
Zebedeus/een gifte oft gaue/oft begaeft.
Zebee/een Offerhande.
Zilpa afdruppinge des monts.
Zorobabel/wederstaende de oneere / oft vreemt
van schande.

Een cort begrijp der gantſcher heyligher Schriftuere des Ouden en de Nieuwen Teſtaments.

Een eenich onbegrijpelijck Godt.

DE Boecken des Ouden Teſtaments leeren ons dat die God/ den welcken Adā/ Noe/ Abraham / ende de andere onſe Vaderen gedient hebben / ſy alleen de waerachtighe God/ die daer almachtich ende eeuwich is/ die om zijns goetheydts wille door zijn woort Hemel ende Aerde / ende dat daer in is. ſienlick ende onſienlic geſchapen heeft/ ende door zijnen H. Gheeſt alle dinck leuendich maeckt ende bewaert/ vanden welcken alle dingen voortcomen/ ſonder den welcken gheen dinck is. Die daer rechtueerdich ende barmhertich is/ ende werckt alle dinghen in allen na zijnen oprechten/ rechtueerdighen/ ende goeden wille, den welcken te rechte alle Creatueren eeren ende aenbidden moeten.

De Sone. De heylige Gheeſt.

De menſche.

Voort leeren ons de Boecken des Ouden Teſtaments/ dat deſe ſelue Godt / Adam den eerſten menſche na zijn Beeldt ende ghelijckeniſſe gheſchapen, ende hem een Heere gheſtelt heeft ouer alle ſchepſelē in het Aertrijck: dwelck Adam door den nydt ende liſt des Duyuels/ den ghebode zijns Scheppers niet gehoorſaem zijnde heeft door zijn ſonde in deſe Wereld de ſonde ghebracht / de welcke ſodanich ende ſo groot is dat wy/ die na den vleeſche van hem gheboren worden / van natueren kinderen des toorens zijn /ende daerom den Doodt/ Verdoemeniſſe, den jock ende de moetwillicheyt des Duyuels onderworpen.

De Sonde Toorn/ Doot/ ende Verdoemeniſſe.

De Ghenade, de Beloftenisſe eñ het Euangelium.

Maer daer toe meer leerē ons de H. Boecken des Oudē Teſtaments /dat van God den Vader dat ghebenedijde zaedt Jeſus Chriſtus zijn Sone ende onſen Salichmaker beloeſt is geweeſt tot Adam/ Abraham/ Iſaac/ Jacob/ Dauid/ ende den anderen Vaderen/ de welcke vande ſonde ende het tyrañſchap des Duyuels verloſſen ſoude alle die ghene/ die met een leuendich gheloone deſe belofteniſſe gheloouen/ ende Jeſu Chriſto vertrouwen ſouden: Deſe verloſſinge van hem/ ende door hem hopende. Ende deſe belofteniſſe is dickmael inde Boecken des Ouden Teſtaments verhaelt ende vernieut.

Tgheloone der ouder Vaderen. De Wet. De Sacrificien des Wets. Jeſus Chriſtus de Salichmaker der Wereld wert geſonden.

Maer dewyle dat de beloefde ſalicheydt ende verloſſinge vanden Vaderen verwacht was/ door Chriſtum/ (ouermidts dat de natuere der menſchen ſo hoouerdich ende verdoruen was datſe haer niet geerne voor ſondaers en wilden bekennen / den welcken de beloefde Salichmaker noodich ware) ſoo is de Wet in ſteenen Tafelen gheſchreuen/ van Godt door Moſen ghegheuen gheweeſt / op dat de menſchen daer door de ſonde eñ booſheyt des menſchelicken herten bekennende/ te vyeriger begheeren, ſouden de toecomſte Chriſti: Die hen van hare ſonden verloſſen ſoude: dwelcke de Wet ende de Sacrificien/ ende de Offerhandē des Wets niet en dedē. Want ſy waren alleen ſchaduwē ende voorbeelden der waerachtiger Offerhande Chriſti/ door de welcke alle ſonden wtghedaen moeſten weſen.

Wat ende hoe groote dinghen ons in Chriſto gegeuen zijn. Het Gheloone. De beſeghelinge eñ geruſticheydt der conſcientien. De Liefde. Hope.

Maer door de Boecken des Nieuwē Teſtaments worden wy gheleert, dat Chriſtus de beloefde (die daer is bouen alle dinghen God gheprieſen inder eewicheyt / ende die in de Boecken des Ouden Teſtaments door de Sacrificien voorghebeeldt was) dat hy een eynde van zijnen Vader ghesonden ghe weeſt is, in dien tyt den welcken hy by hemſeluen geordineert/ende door de Propheten voorſeyt hadde/ in dien tyt/ (ſegge ic) als alle booſheyt ouervloedich was/ ende dat hy gheſonden zijnde/ waerachtich menſche gheworden is/ geſtoruen/ ende vanden dooden verreſen: niet om yemandts goede wercken/ (want ſy alle ſondaers waren) maer om dat hy waerachtich zijnde/ de ouervloedige rijckdommen zijnder ghenade die hy beloeft hadde/ wegeuen ſoude/ ende ons na zijn barmherticheydt ſalich maken. In het Nieuwe Teſtament wordt dan claerlic beweſen/ dat Jeſus Chriſtus het waerachtich Lam / ende de warachtige Offerhande des Wereldts ghecomen ſy/ op dat hy ons van onſen ſonden in zijn bloet waſſchende/ met den Vader verſoenen ſoude (want hy is onſen vrede) ende vande ſlauernie des Duyuels (den welcken wy ſondigende dienden) verloſſen ſoude/ ende dat wy tot kinderen Gods/ door hem aenghenomen/ eñ zijne mede Erfghenamen worden ſouden.

De rechtueerdichmakinghe ende heylichmakinghe. De goede wercken. Het eeuwighe leuen. Chriſtus is alle dingen tot zijnder Gemeynte.

Ende op dat wy deſe ſonderlicke ende alder meeſte weldaet Gods tonſwaert bekennen ſouden / ſo gheeft hy ons zijnen heyligen Gheeſt/ wiens vrucht ende gaue is het gheloone in God ende zijnen Ghesalfden / want ſonder den heylighen Gheeſt (door den welcken wy beſeghelt worden) wy niet gheloouen en connen/ dat God de Vader Meſſiam ghesonden heeft, oft dat Jeſus ſy Chriſtus/ want niemandt (ſpreeckt Paulus) can ſeggen Heere Jeſus dan inden heyligen Geeſt: de ſelue Gheeſt ghetuycht tot onſen gheeſt/ dat wy kinderen Gods zijn / ende ſtort wt in onſe herten die Liefde, de welcke Paulus tot den Corintheren beſchrijft ende de Hope / de welcke is een ſeker verwachtinghe des eewighen leuens : der welcker Hope de ſelue heylighe Gheeſt/ eenē Godspenninck eñ Pandt is, ende deylt ons oock wt / andere gheeſtelicke gauen / van de welcke Paulus in den Sendtbrief tot den Galateren ſchrijft.

Door dit vertrouwen ende geloone in Chriſtum (dwelck door de Liefde werckt / ende ſtreckt hem wt door de wercken der Liefde/ den menſche daer toe verweckende) worden wy ghe rechtueerdicht ende gheheylicht/ dat is/ Godt de Vader ons Heeren Jeſu Chriſti/ (die oock onſe Vader geworden is door hem onſen Broeder) houdt ons voor Rechtueerdighe ende Heylighe door zijn genade te weten / om de verdienſten ende voldoeninghe Chriſti / den welcken alleen deſe eere toebehoort, niet om eenighe onſe verdienſten ofte wercken / ons onſe ſonden tot de verdoemeniſſe niet toerekenende.

So is Chriſtus dan ſelue gecomen/ op dat wy door hem gheheylicht/ ende van onſe ſonden ghesuyuert zijnde / zijnen wille met goeden wercken nauolghende/ tghene dat vleeſchelick is/ verſaecken ſouden / ende vrhelick hem dienen in gerechticheyt ende heylicheyt alle de dagen onſes leuens. Ende op dat wy oock door goede wercken (de welcke Godt bereydt heeft op dat wy inde ſelue wandelen ſouden) ons bewyſen ſouden / tot deſe ghenade gheroepen te zijn. Die deſe goede wercken niet en heeft / die betuycht / dat hy ſodanich gheen geloone in Chriſtum en heeft/ als hy in ons is eyſſchende.

Tot hem moeten wy gaen / ende hem met eenen luſtighen moede volghen / op dat hy ons leere eñ volmake / want hy is het Hooft zijns Lichaems (twelck de Gemeynte is) de gemeynſchap der Heyligen, hy is onſe Meeſter.

Exodi 3. Deuter. 16 Geneſis 17. Geneſis 1 Pſalm. 33 Col. 1. Heb. 1 Eſaie 40 1 Corint. 12 Pſalm. 145 ende 95. Geneſis 12. Sap. 2. 10. Pſal 8. Ge. 3. Joan. 8/ Ro. 5/ Hebr. Ephe. 2/ Gene. 3. 22 2 Sam. 7. Eſa. 53/ Jere. 23/ Dani. 9/ Zacha. 3. Jere. 17/ Rom. 3/ Exo. 19. 20. 2 Cor. 3 Galat. 3. Roman. 8 Hebr. 7. 9. 10 Coloſſ. 2 Rom. 5 Joan. 3 1 Joan. 4 1 Corint. 13 Gala. 4 Philip. 2 Luc. 12. 23. 24 Roman. 3/ Titi 3 Joan. 1 1 Corinth. 5 Epheſ. 2 Coloſſ. 1 1 Petri 2 1 Joan. 1 Hebre. 2 Roman. 6 Joan. 1 Joan. 16. 14 Ephe. 4 Hebre. 11 1 Corin. 12 Roman. 8 Roman. 5 1 Corint. 13 2 Corint. 1 Ephe. 1 Galat. 5 Jacobi 2 Rom. 3 eñ 4 Joan. 20 Ephe. 2 Galat. 2 2 Cor. 5. Titi 2 Colo. 3. Luce 1/ Ephe. 2 2 Corin. 6 2 Petri 1 1 Joā. 1. 2. 3. 1 Petri 2 Coloſſ. 1 Mat. 23

ster / sachtmoedich ende oodtmoedich van herten / onse Voorbeeldt / daer af wy leeren moeten onnooselheyt ghedult/ oodtmoedicheyt soberheyt/ sterckte/ verstandicheydt in alle deuchden: ende de oprechte Reghel des oprechtigen levens. hy is oock onse Bisschop ende Opperste Priester / de eenighe Middelaer tusschen Godt ende de menschen: die nu ter rechterhandt Gods des Vaders sitt/ ons een Voorspreecker geworden/ biddende voor ons: De welcke sonder twyfel oock verbidden sal al dat wy oft van hem / ofte in zynen Naem vanden Vader begheeren sullen / soo verre als wy begheerende gelooven/ dat hyt alsoo doen sal. Want hy heuet alsoo toeghesept/ ende die in Christo zyn / die dancké hem altydt voor de weldaden die haer geschoncken zyn.

Het gebedt ende dancseggbinge.

Van het leedtschap/ vergevinge ende scherck aflaet der sonden.

Als wy dan ghesondicht hebben/ laet ons met leedtschap (waer toe hy ons int beghinsel zynder Predicatie roept ende verweckt) ende met betrouwen treden tot den Throon der ghenaden / betrouwende/ dat wy barmhertichheydt verwerven sullen/ want daerom is hy gecomen/ op dat hy de Sondaers door zyn ghenade salich maken soude.

De Antechrist.
Het laetste Oordeel.
Dat eewich leven en de eewighe doot/ ofte verdoemenisse.

Dese Christus Jesus ist/ de welcke na dat hy den Mensche der sonde met den Gheest zyns mondes ghedoodt sal hebben / in zyn Heerlickheydt sitten sal om alle menschen te oordeelen / ende sal aller dooder Menschen vleesch vanden doodt verwecken, ende eenen yeghelicken in zyn lichaem vergelden / nae dat hy ghedaen heeft/ het sy goet ofte quaet/ ende sal spreken tot den ghenen die ter rechter handt zyn sullen/ die in dese Werelt op de toecomende goeden gewacht sullen hebben: Coemt ghy ghebenedyde myns Vaders besit het Rycke/ dat v bereyt is vande beginne des werelts: maer tot die/ die ter slinckerhant staen sullen sal hy seggen: Gaet van my ghy vervloeckte in het eewich vyer / dat daer bereydt is den Duyvel ende zynen Enghelen/ ende dan sal het eynde wesen / als de Sone het Rycke Gode ende den Vader overgeven sal/ met den welcken de Heylighen regneren sullen inder eewicheyt.

De Schrifture.
Den dienst des woorts en der Sacramenten.
Het eynde aller dingẽ.
Den Ban en Vloeck.

Ende op dat wy dese dinghen bekennen souden/ soo zyn alder eerst door de goetheydt Gods ons door den heylighen Gheest overgelevert de heylige Bybelsche Schrift: Die alle waerheyt in haer volcomelické besluyt/ oock betrouwt de Dienaren des Woorts der Hemelen / ende oock met hem den Dienst des Woorts des Heeren, ende der Evangelischer Predicatie van God ingheset/ ende de Sacramenten: De welcke Teeckenen ende ghetuyghenissen zyn der goetwillicheyt Gods/ ende onser verlossinghe en zyn heylige Gesseninghen der verborgentheden Gods ende der Ghemeynten: Op dat wy (seghe ick) bekennen ende ghelooven souden. datter maer een waerachtich God sy/ en die hy gesonden heeft Jesum Christum. Ende op dat wy gelooVende hebben dat eewich leven.

Niemandt en can een ander Fundament stellen dan dit ende Paulus wenscht hem eenen vloeck te zyne / die een ander ghelove ende salicheyt vercondigen sal/ dan door Jesum Christum, al waert oock een Enghel wt den Hemel. Den Heere Jesu Christo/ den Coninck ende Verlosser des Werelts/ sy met den Vader ende den heylighen Gheeste/ Eere Lof en prys inder eewicheyt.

A M E N.

Joan. 13 / Matth. 5. 7 / Luce 6 / 2 Petri 2 / 1 Timot. 2 / Romano. 8 / 1 Petri 3 / 1 Joan. 2 / Joan. 15. 15 / Matth. 7 / Jacobi 1 / Philip. 4 / Joan. 1 / 1 Marc. 2 / Matth. 4 / Luce 24 / Hebre. 4 / 1 Tim. 1 / Matth. 9 / 2 Thes. 2 / Matth. 25 / 1 Corin. 15 / 2 Corint. 5 / Joan. 5 / Matth. 25 / 1 Corinth. 15 / Esaie 66. / 2 Tessa. 4 / Matth. 16/ Joan. 20 / Marci 16 / Eph. 4 Ro. 4/ Ephe. 5 / 2 Corint. 11/ Joan. 17. 20 / Joa. 3. 1 co. 3. Galat. 1 / 1 Petri 5.

Vermaninghe tot der heyligher Schrift.

Deuter. 12. 8. 32.

GHy en sult hier gheen doen/ dat wy heden hier doen/ een yeghelick wat hem recht dunct: maer alles wat ick v ghebiede/ dat sult ghy houden/ dat ghy daer na doet. Ghy en sult daer niet toe doen/ noch daer van doen.

Deuter. 31. 11.

DE Wet sult ghy wtroepen laten/ voor den gantschen Israel/ voor haren ooren. Namelicken/ voor der versamelinghe des volcks/ beyde der Mannen ende der Vrouwen kinderen/ ende ws vreemdelincks/ die in uwer poorte is: op dat syse hooren ende leeren / op dat sy den Heere haren God vreesen/ ende houden / dat sy doen alle de woorden deses Wets.

Josue 1. 8.

LAet het Boeck deses Wets van uwen monde niet comen/ maer besint het dach en nacht: op dat ghy houdet ende doet alle dinghen na dien/ dat daer in gheschreven staet. Alsdan sal het v wel ghelucken/ in allen dat ghy doet. Wijckt daer niet van / noch ter rechter noch ter slincker handt: op dat ghy cloeckelicken handelẽ moget/ in allen dat ghy doen sult.

Prouerb. 30. 5.

ALle woorden Gods zyn doorloutert/ ende zyn eenen schilt dien/ die op hem betrouwen. Doet niet tot zynen woorden: dat hy v niet en straffe/ ende wordet leugenachtich bevonden.

Roman. 15. 4.

WAt voor henen ghescreven is/ dat is ons ter leere ghescreven: op dat wy door ghedult ende troost der Schrift/ een hope hebben.

2. Timoth. 3. 14.

MAer ghy/ blyft in het gene/ dat ghy gheleert hebt/ ende v toevertrouwet is / nademale ghy weet/ van wien ghy het geleert hebt: En dewyle dat ghy van kindts op de heylige Schrift weet/ can v de selve onderwysen ter salicheydt/ door den ghelove in Christum Jesum. Want alle Schrift van Gode ingheghevẽ/ is nutte ter leeringhe/ ter straffinghe/ ter beteringhe/ ter tuchtinghe in gherechticheydt: dat de mensche Gods/ sy volcomen/ tot allen goeden wercken gheschickt.

1. Timo. 4. 13.

Hout blijft met lesen/ met vermanen/ met leeren/ tot dat ick come.

DE ORDEN DER BOECKEN des Ouden Testaments, met het *ghetal der seluer Capittelen.*

1 Genesis/dat eerste boeck Mose. 50. Cap.
2 Exodus/dat tweede boeck Mose. 40. Ca.
3 Leuiticus/dat derde boeck Mose. 27. Cap.
4 Numeri. dat vierde boeck Mose. 36. Cap.
5 Deuteronomium/dat vijfste boeck. 34. Ca.
6 Dat boeck Josue. 24. Cap.
7 Judicum dat boec der Richteren. 21. Cap.
8 Dat Boeck Ruth. 4. Cap.
9 1. Samuel/ Dat eerste Boeck der Conin-ghen. 31. Cap.
10 2 Samuel/ Dat tweede Boeck der Conin-ghen. 24. Cap.
11 Dat derde Boeck der Coningen. 22. Cap.
12 Dat vierde Boeck der Coningen. 25. Cap.
13 1. Paralipomenon / Dat eerste Boeck der Cronijcken. 30. Cap.
14. 2. Paralipomenon / Dat tweedde Boeck der Cronijcken. 36. Cap.
15 Dat eerste Boeck Esre. 10. Cap.
16 Nehemia/ Dat ij. Boeck Esre. 13. Cap.
17 Dat Boeck Esthers. 10. Cap.
18 Dat Boeck Hiob oft Job. 42. Cap.
19 Den Psalter Dauids. 150. Cap.
20 Prouerbia Salomonis/ oft: de sprencken Salomonis. 31. Cap.
21 Ecclesiastes/de Prediker Salomon 12. Ca.
22 Canticum Canticorum/oft: Dat hooghe Liedt Salomonis. 8. Cap.

De Boecken der Propheten.

1	Jesaia.	66. Cap.	10	Jona.	4. Cap.
2	Jeremia.	52. Cap.	11	Micha.	7. Cap.
3	De Claechliedern Jeremie.	5. Cap.	12	Nahum.	3. Cap.
4	Hezechiel.	48. Cap.	13	Habacuc.	4. Cap.
5	Daniel.	12. Cap.	14	Zephania.	3. Cap.
6	Hosea.	14. Cap.	15	Haggai.	2. Cap.
7	Joel.	3 Cap.	16	Zacharia.	14. Cap.
8	Amos.	9. Cap.	17	Malachie.	4. Cap.
9	Obadja.	1. Cap.			

Dese Boecken en zijn niet inder Hebreischer Biblia/ende worden Apocrypha ghenoemt.

3. Esdra.	9. Cap.	Sommighe stucken in Esther ende Daniel.	
4. Esdra.	16. Cap.	Manasse Ghebedt.	
Tobias.	14. Cap.	1. Machabeen.	16. Cap.
Judith.	16. Cap.	2. Machabeen.	15. Cap.
Sapientia: Wijsheyt.	19 Cap.	3. Machabeen.	7. Cap.
Jesus Syrach: Ecclesiasticus.	51 Cap.	Baruch/	6. Cap.

DE ARGVMENTEN ALLER boecken des Ouden Testaments,

uitduydende den sin ende meyninghe der ghener/ diese ghescreuen hebben:

na de orden des tydts: elck voor zyn bysonder Boeck ende eerste Capittel ghestelt.

Moses.

Oses/ een Vader ende gulden Fonteyne aller heyligen Schrijueren/ door de welcken de Hemelsche leere is van God onder den menschen gebracht) heeft alle Godsalichheyt en de waerachtighe Wijsheyt/ in vijf Boecken veruaet/ ende met groote neersticheyt/ ende wonderlicke ghetrouwicheyt der gantscher Werelt aengegeuen. Dat hy van den beghinne der Werelt aen/ tot zijnen tijdt toe beschreuen heeft/ dat heeft hy also beschreuen/ gheliick hyt door des Heylighen Geests ingheuinghe ontfangen hadde: ende de Wet heeft hy door Gods toedieninghe ghegeuen/ waer by hy oock ghestelt heeft de Historie der veertich Jaren/ die Israel in de Woestijne leefde/ waer hy mede was/ ende selue alle dinghen ghesien ende ghehandelt hadde. Sijne Boecken veruaten een Historie van 2570. Jaren. Want zijn eerste boeck Genesis/ veruaet 2370. Jaren. Want van Adam tot de Sontvloet zijn 1656. Jaren: ende vande Sontvloet tot dat Abraham wt Chaldea ginck 363. Jaren/ ende van daer voort tot Josephs doodt 290. Sijn tweede boeck Exodus/ veruaet de nauolghende 140. Jaren der verdruckinge/ ende de gheschiedenissen des eersten Jaers des wttochts: ende zijne drie laetste boecken veruaten de veertich Jaren/ die Israel inde Woestijne beleefde. Ende also dese Jaren te samen ghereckent/ maken 2570. Jaren.

Genesis. Cap. 50.

Het eerste Boeck Mosis/ genaemt Genesis/ verclaert den oorspronck ende de oorsaken aller dinghen: ende voornemelick de eerste Scheppinghe des menschen/ ende hoedanich hy in den beghinne ghewee st sy/ hoe hy ghevallen/ ende van zijnen val weder opgherecht sy: hoe van eenen Mensche alle menschen ghegenereert zijn/ ende hoe sy in verscheyden landen ende plaetsen verstroyt zijnde/ met hare swaere grouwelicke sonden/ so vele gedaen hebben/ datse God verdoruen heeft met de Sontvloedt: wederomme wie die zijn/ die inde Sontvloet bewaert werden ende door welcken alle dinghen een begin gecregen hebben. Ten laetsten beschrijft hy Abrahams/ Isaacs/ Jacobs/ Josephs/ ende anderer heyliger Voorvaderen leuen/ die geleeft hebben/ eer de Wet ghescreuen/ ende in steenen Tafelen ghegeuen was: hy beschrijft hare zeden/ woorden ende daden/ die der gedachtenisse weerdich zijn/ haer Religie ende vreese/ daermede sy Gode gehoorsaem geweest zijn: ende hoe sy wt den lande Canaan zijn in Egypten gecomen. Ende om deser ende anderer heyliger persoonen wille/ hebben sommighe desen eersten boeck Mosis/ genaemt/ Den Boeck der Rechtueerdigen: Nochtans heeft het by ons ende onse Voorvaders den naem Genesis behouden/ om den oorspronck ende de generatie aller dingen/ daer van Moses beghint.

(:)

GENESIS, SCHEPPINGHE.

Dat Eerste Boeck Mose.

Dat Eerste Capittel.

a Act.14.15 ende 17.24. Psalm.33.6 ende 136.5. Syrach 18.1 Joan.1.3. Coloss.1.16. Hebr.11.3. b De wint is op dat mael noch nz gewerst/ daerō moet het den heyligen Gheest beduyden. c Hebr.11.3. Licht. d† Dat is/ nut/ schoon costelick. I. Firmamēt. e Psal.33.16 ende 136.5. ende 146.6. Jere.10.12. ende 51.15. f† An. onderslach. Hemel. II. g Psa.148.4 Job 26.8. ende 38.4. Psalm.33.7 ende 89.12. ende 136.6. Prou.1.29. Aerde. Zee. Gras. Cruydt. Boomen. h Psal.136.7 Sonne. Mane. Sterren. III. i Deut.4.19 k Als der Sonne eñ Mane duysternisse/ eñ ander wonder were aē den Hemel. l Als daer is/ de meye/ de Somer/ Herfst ende Winter. m Jer.31.35 n† An. Het grootste/ eñ het minder/ etc. IIII. Allerley Visschen ende Voghelen. * 4 Esdre 6.47.

1. Scheppinghe der Werelt/ 3. met tsa-
men der onderscheydinge ende verciering
der schepselen/ 26. Scheppinghe ende on-
derhoudinghe des menschen / om wiens
wille alle dinghen geschapen zyn/ ende dat
in ses daghen.

1 N den beghinne schiep
God Hemel ende Aerde.
2 Ende de Aerde was
woest ende ledich / ende
het was duyster op den
afgront/ eñ de b Gheest
Godts sweuede opt wa
ter..
3 c Ende God sprack: Het worde licht: en-
de het werdt licht.
4 Ende Godt sach/ dat het licht d † goet
was: doe scheydde Godt het licht van der
duysternisse:
5 Eñ noemde het licht/ Da e: eñ de duy-
sternisse Nacht: doe wert wt auondt ende
morghen de Eerste dach.
6 Ende Godt sprack: e Daer worde een
f † Firmament tusschen den wateren/ ende
het sy een onderschept tusschē den waterē.
7 Doe maeckte Godt het Firmament/ eñ
scheydde het water onder het Firmamēt/
van het water bouen het Firmament: en-
de het ghescheidde alsoo.
8 Ende God noemde het Firmament/ He-
mel: doe werdt wt auont ende morghen de
tweedde dach.
9 Ende Godt sprack: g Het water versa-
mele onder den Hemel / aen bysonderighe
plaetsen/ datmen het drooge sie: ende het
ghescheidde alsoo.
10 Eñ Godt noemde het drooge/ Aerde/ eñ
de versamelinge der wateren/ noemde hy/
Zee/ ende Godt sach dat het goet was.
11 Eñ God sprack: De Aerde late opgaen
gras eñ cruyt/ dat hem bezade/ eñ vrucht-
bare Boomen/ dat een yeghelick na zyner
aert vrucht draghe/ ende hebbe zyn eygen
zaet by hemseluen / op Aerden : ende het
ghescheidde alsoo.
12 Ende de Aerde liet opgaen / gras ende
cruyt/ dat hem bezaeyde/ een yeghelick na
zyner aert/ ende Boomen die daer vrucht
droeghen/ ende haer eygen zaet by hensel-
uen hadden/ een yeghelick na zyner aerdt:
ende Godt sach dat het goet was.
13 Doe werdt wt auondt ende morgen/ de
derde dach.
14 Ende God sprack: h Daer worden Lich-
ten aen het Firmament des Hemels/ ende
scheyden Dach eñ Nacht/ i eñ zyn k Teec
kenen/ l Tyden/ Daghen ende Jaren:
15 Ende zyn Lichten aen het Firmament
des Hemels / dat sy schynen op Aerden:
ende het ghescheidde alsoo.
16 m Eñ God maeckt twee groote Lichten:
n† een groot Licht/ dat den Dach regere/
ende een cleyn Licht/ dat den Nacht rege-
re/ daer toe oock Sterren.
17 Ende Godt settese aen het Firmament
des Hemels/ dat sy schenen op de Aerde.
18 Eñ den Dach ende den Nacht regeerdē/
ende scheydden Licht ende Duysternisse:
ende Godt sach dat het goedt was.
19 Doe werdt wt auondt ende morghen/ de
vierde dach.
20 Ende Godt sprack: * Het water woele
hem op met wemelende ende leuendighen
Dieren/ ende o † met Gheuogelte/ dat op
Aerden onder het Firmament des He-
mels vlieghe.
21 Ende Godt schiep groote Walvisschen
ende allerley Ghedierte / dat daer leeft
ende wemelt/ ende van den water opghe-
woelt wordt/ een yeghelick na zyner aert:
ende allerley geuedert ghevogelte/ een ye-
ghelick na zyner aerdt ende Godt sach dat
het goet was.
22 Ende segendese/ ende sprac: Zyt vrucht-
baer/ ende vermeeret v/ ende veruullet het
water in der Zee: ende het geuogelte ver-
meere hem op der Aerden.
23 Doe werdt wt auont ende morghen/ de
vyfste dach.
24 Ende Godt sprack: De Aerde brenghe
voort leuendighe Dieren/ een yegelick na
zyner aert/ Vee/ Ghewormte/ ende Ghe-
dierte op Aerden/ een yeghelick nae zyner
aert: ende het ghescheidde alsoo.
25 Eñ God maechte de Gedierten op Aer-
den/ een yeghelick na zyner aerdt/ ende het
Vee na zyner aert/ ende allerley Gewoorm-
te op der Aerden/ na zyner aert: ende Godt
sach dat het goet was.
26 Ende Godt sprack: Laet ons menschen
maken/ p een Beeldt/ dat ons ghelyck sy
die daer regerē ouer de Visschen inde Zee/
ende ouer de Voghelen onder den Hemel/
ende ouer het Vee/ ende ouer de gantsche
Aerde/ ende ouer alle Ghewormte dat op
Aerden cruypt.
27 q Ende Godt schiep den Mensche hem
tot een Beeldt/ tot een Beelt Gods schiep
hy hem: r ende hy schiepse eenen Man
ende een Wyf.
28 Ende Godt seghendese / ende sprack tot
hen: s Zyt vruchtbaer ende vermeerdert v
ende veruullet de Aerde / ende maecktse v
lieden t onderdaen: ende regeret ouer de
Visschen in der Zee/ ende ouer de Voghe-
len onder den Hemel/ ende ouer alle Ghe-
dierte dat op Aerden cruypt.
29 Ende Godt sprack: Siet daer/ Jck heb-
be v lieden ghegheuen allerley cruydt dat
hem bezadet/ op der gantscher Aerden/
ende allerley vruchtbare Boomen / ende
Boomen die hen bezaden/
30 u† Tot uwer ende aller Ghedierte spyse
op Aerden/ ende allen Voghelen onder den
Hemel/ ende allē Gewormte/ dat het leuen
heeft op der Aerden / dat sy allerley groen
cruyt eten/ ende het ghescheidde alsoo.
31 x Ende Godt sach aen alles wat hy ge-
maeckt hadde: ende siet daer/ het was al-
les seer goet : doe werdt wt auondt ende
morghen de seste dach.

Dat II. Capittel.

1. Ruste ende heylighinghe des seuenden
daechs/ 3. met een verhael der schepselen/
8. Beschryuinge des lust houes den men-
sche ter wooninge gegeuen / doch van den
houte der kennisse goets ende quaets/ niet
te eten/ 19. Adam gheeft allerley Dieren
hare namen/ 21. Eua wordt ghescapen/
24. ende den Echtstant ingheset.

1 Alsoo werdt volbracht Hemel ende Aer-
de/ met haren gantschen Heyre.
2 Ende alsoo volbracht Godt aen den
seuenden daghe/ zyne wercken die hy ghe-
maeckt hadde/ a ende rustede aen den se-
uenden daghe/ van alle zyne wercken die
hy maeckte.

o† And. Het geuoghelte vliege op/ etc. Hemels. Allerley Ghedierte ende Ghewormte. V. Scheppinghe des menschen. p Genes.5.1 ende 9.6. Coloss.3.10. 1.Cor.11.7. q Sap.2.23. ende 9.1. Syra.17.1. r Mat.19.4. Marc.10.6 s Genes.8.17 ende 9.1. Jere.29.6. t Wat ghy bouwet ende arbeydet op den Lande/ dat sal uwe eygen zyn/ ende de aerde sal v hier inne dienen/ vrucht dragen ende gheuen. Psalm.8.7. u† An. Tot uwer spyse/ eñ allen dieren op aerden/ etc. hebbe ick ghegeuen/ etc. Spyse der menschen. Genes.9.3. Psa.104.14 VI. x Exo.31.17 Deut.32.4. Marc.7.37 Syra.39.21 Gode heylichde den Sabbath. a Exo.20.11. ende 31.17. Deut.5.14. Hebr.4.4.

3 Ende hy segende den sevenden dach/ eñ
heylichden daeromme/ dat hy aenden sel-
uen gherust hadde van alle zyne wercken/
die Godt schiep ende maeckte.
4 Also is Hemel eñ Aerde geworden / doe
sy geschapē zyn/ te dien tyde doe Godt de
Heere de Aerde ende den Hemel maeckte/
5 b† Eñ allerley boomen op den velde/ die
te voren noyt gheweest en waren op der
Aerden: eñ alderley Cruydt op den velde/
dat te voren noyt gewassen en was/ want
Godt de Heere en hadde noch niet laten
regenen op der Aerden/ ende daer en was
gheen mensche die het Landt bouwede.
6 Doch eenen † neuel ghinck op vander
Aerden/ ende vochtige alle het Landt.
7 Eñ God de Heere maecte den mensche/
wt den clompe der Aerden: eñ hy blies hē
in den leuendigē adem/ in zynen neuse/ eñ
also werdt de mensche een leuendige ziele.
8 Eñ God de Heere plantte eenen Lusthof
in Eden / teghent Oosten / ende sette den
mensche daerin / die hy ghemaect hadde.
9 Ende Godt de Heere liet opwassen wt
Aerden alderley Boomen / lustich aen te
siene ende goet te eten: c ende den Boom
des leuens midden in den Lusthoue / ende
den Boom der kennisse des Goeden ende
des Quaets.
10 Ende eenen stroom ginck wt van Eden
te wateren den Lusthoue / eñ deylde hem
aldaer in vier Hooftwateren.
11 Het eerste heet d Pison / dat vliedt om
het gantsche landt Heuila: ende aldaer
vindtmen Goudt.
12 Ende dat gout des Landts is costelick:
ende daer vindtmen Bedellion/ ende den
edelen steen Onix.
13 Het ander water heet e Gihon/ dat vliet
om het gantsche Moorenlandt.
14 Het derde water heet f Hydekel/ dat vliet
voor Assyrien henen. Het vierde water is
de Phrath.
15 Ende Godt de Heere nam den mensche
ende sette hem inden Lusthoue Eden / dat
hy dien bouwede ende bewaerde.
16 Ende Godt de Heere gheboot dē men-
sche/ ende sprack: Ghy sult eten van alder-
ley Boomen inden Lusthoue.
17 Doch vanden Boome der kennisse des
goets ende quaets / en sult ghy niet eten:
want in welcken dage ghy daer van etet/
sult ghy des doodts steruen.
18 Ende Godt de Heere sprack: Het en is
niet goet dat de mensche alleen sy: ick wil
hem een Hulpe maken/ die by hem sy.
19 Want als God de Heere gemaect had-
de vander Aerden alderley Dieren op dē
Velde/ ende alderley Voghelen onder den
Hemel / doe bracht hyse tot den mensche/
dat hy saghe: hoe hyse noemde: want so de
mensche alderley leuendighe g † Dieren
noemen soude/ so souden sy heeten.
20 Ende de mensche gaf eenen yeghelicken
Vee/ ende Voghel onder den Hemel / ende
Ghedierte op den Velde zynē naem: doch
voor den mensche en werdt gheen Hulpe
ghevonden/ h die by hem mochte zyn.
21 Doe liet Godt de Heere eenen diepen
slaep vallen op den mensche/ ende hy ont-
sliep: ende nam een zyner ribben/ eñ sloot
de stede toe met vleesche.
22 Ende Godt de Heere maeckte een Wijf
wt der ribbē / die hy vandē mensche nam/
ende brachtse tot hem.
23 Doe sprack de mensche: i Dat is een
been van mynen beenen/ ende vleesch van
mynē vleesche: men salse Mannine heetē
daerōme dat sy vandē Māne genomē is

b † Anders/ Eer van eer gent een sienyckeliik des velts was op Aerden/ oft eer eenich groen cruyt op den velde wies.
† Anders/ Damp.
Adam aerdisch.
Tobie 8.8
Sapie. 10.1
1 Cor.15.47.
Paradysum Edē.
c Prou.3.18.
Apoca.2.7 ende 22.2
d Pison/ dat is / dat groote water in Indiē datmen heet Ganges: want Heuila is Indiē lādt.
Syr.24.35
e Gihon is het water in Egyptē/ datmē Nilus heet.
f Hydekel/ is het water in Assyrien/ datmē Tygris heet. Maer de Phrath/ is het naeste water in Syrien/ dat mē Euphrates heet.
Gods ghebodt Adam ghegheuen.
Syr.15.14
g † Heb. siele
h Dat is/ Gheen ghedierte en was hem des menschen aen by hem te zyn/ dat hem holpen hem vermeeren ende generen.
Eua geschapen.
Mala.2.14
1 Corin.11.8
1 Tim.2.13
i 1.Cor.11.9.

24 Daerom sal een Man zynen Vader eñ
zyne Moeder verlatē/ eñ aen zynen Wij-
ue hangen/ ende sy sullen zyn een vleesch.
25 k Eñ sy waren beyde naect/ de mensche
ende zyn wijf/ ende en schaemdē hen niet.

Dat iij. Capittel.

1. De mensche wordt vander Slangen
versocht/ 6. laet hem vande lust ouerwin-
nen/ ende ouertreedt. 17. Wordt gestraft/
23. ende wtgedreuē / hoe seer hy hem oock
ontschuldicht.

1 Ende de Slanghe was listiger van alle
Dieren op den Velde/ die God de Hee-
re ghemaeckt hadde / ende sprack tot
der Vrouwen: Jae/ soude Godt ghesevdt
hebben: Ghy en sult niet eten van alder-
ley Boomen inden Lusthoue?
2 Doe sprack het Wijf tot der Slanghen:
Wy eten vande vruchten der Boomen in
den Lusthoue.
3 Doch vande vruchten des Booms mid-
den inden Lusthoue/ heeft Godt ghesevdt:
Etet daer niet van / roert hem oock niet
aen/ dat ghy niet en steruet.
4 Doe sprack de Slanghe tot den Wijue:
a Ghy en sult geenderley wyse des doots
steruen:
5 Maer God weet het/ dat / in welckē da-
ghe ghy daer van etet/ so worden uwe oo-
ghen gheopent/ ende sult zyn als b God/
ende weten wat goet ende quaet is.
6 c Ende dat Wijf sach aen / dat van dien
Boome goet te eten ware / eñ lieflick aen
te sien/ dat het eenen lustigen Boom was
dewyle hy d cloeck maeckte: eñ nam van-
der vrucht/ eñ att: ende gaf haren Manne
oock daer van / ende hy att.
7 e Doe werden haer der beyder oogen op
gedaen/ ende werden gewaer dat sy naect
waren: ende vlochten Vijghenbladeren te
samen/ ende maeckten hen Schorten.
8 Ende sy hoorden de stemme Gods des
Heeren/ die inden Lusthoue ginck/ doe den
dach f coel ghewordeu was: ende g Adam
verberch hem met zynen Wijue/ voor den
aenghesichte Gods des Heeren/ onder de
Boomen inden Lusthoue.
9 Ende Godt de Heere riep Adam / ende
sprack tot hem: Waer zyt ghy?
10 Ende hy sprack: Jck hoorde uwe stem-
me inden Lusthoue/ ende vreesde my: wāt
ick ben naeckt/ daerom verberch ick my.
11 Ende hy sprack: Wie heeft het u ghe-
seydt / dat ghy naeckt zyt? Hebt ghy niet
ghegeten vanden Boome daer ick u van
geboot/ Ghy en soudet daer niet van etē.
12 Doe sprack Adam: Dat Wijf die ghy
my toegheghenen hebt / gaf my van dien
Boome/ ende ick att.
13 Doe sprack God de Heere tot den Wij-
ue: Waeromme hebt ghy dat ghedaen?
De Vrouwe sprack: h De Slanghe heeft
my also bedroghen/ dat ick att.
14 Doe sprack God de Heere tot der Slan
gen: Dewyle ghy sulcx ghedaen hebt/ soo
zyt ghy vermaleydt onder allen Vee / ende
onder allen Ghedierten op den Velde: op
uwen buyck sult ghy gaen / eñ Aerde eten
uwe leefdaghe.
15 Ende ick wil vyantschap setten/ tusschē
v ende den Wijue/ ende tusschen uwē Za-
de ende haren Zade: i dat selue sal v den
kop vertreden: ende ghy sult hem in de
Verssenen k steken.
16 Ende tot den Wijue sprack hy: Jck wil
v vele smerten toevoeghen/ wanneer ghy
met kinde wordt: ghy sult met smerte kin-
derē baren: eñ uwē wille sal uwē Manne
onderworpen zyn/ l eñ hy sal v Heere zyn.

Eestande gegrondet.
Matt.19.5
Marc.10.7
Ephes.5.31.
1 Cor.6.16
k Gen.3.7
Hier gaet aē de Sonde eñ Doot ouer alle menschen.
Sapi.2.24
1 Cor.11.3
De Slange verleydt Euam.
a Joā.8.44
b † Heb. Goden.
Den val Eue eñ Ade.
c Syr.25.33
1 Tim.2.14
d Ofte Wetēschap toe bracht.
e Gen.2.25
Adam ende Eua vliedē voor God.
f Dat was ontrent dē auondt/ als de hitte vergaen is. Eñ bedupt/ dat als de Sonde gedaen is/ dat dan de conscientie angst lydt/ tot dat Gods genadighe stēme come/ ende coele weder eñ verquicke het herte hoewel haer oec de bloode natuere ontsettet eñ vlucht voor den Euāgelio/ dewyle het cruyce ende steruē leert.
g Adā/ heet op hebreisch Mensche/ Daerōme machmen Mensche seggē waer Adā staet/ eñ wederō Adam etc.
h Apo.12.9
i Dit is het eerste Euangelium etc.
k Dat is/ plagē/ cruycigen etc.
l Gen.18.12.

17 Ende tot Adam sprack hy: Dewijle ghy
hebt gheluystert de stem uws Wijfs / ende
ghe geten vanden Boome/ daer ick v van
gheboodt/ ende sprack: Ghy en sult daer
niet van eten: so sy de Acker veruloect/ om
uwent wille/ met commer sult ghy v daer
op gheneeren v leefdaghe.
18 Doornẽ ende Dijstelen sal hy v dragen/
ẽ ghy sult het cruydt op den Velde eten.
19 Int sweet uws aenghesichts/ sult ghy v
broodt eten/ tot dat ghy weder tot Aerde
wordt/ daer ghy van genomen zijt: m wãt
ghy zijt Aerde/ ende sult tot Aerde wordẽ.
20 Ẽ Adam hiet zijn wijf n Heua / daerõ
dat sy een Moeder is aller Leuendighen.
21 Ende God de Heere maeckte Adam ende
de zijnen Wijue rocken van Vellen / ende
toochse hen aen.
22 Ende God de Heere sprack: Siet/ Adam
is ghewordẽ als onser een / ẽ weet wat
goet ende boos is: nu dan/ dat hy niet wt-
streckẽ zijne hant/ ende breke oock vanden
Boom des Leuens / ende ete / ende leue
eewichlick o †.
23 Doe liet hen God de Heere wt den Lust-
houe Eden / dat hy dat Veldt bouwede/
daer hy van ghenomen is.
24 Ende dreef Adam wt / ende leyde voor
den Lusthoue Eden/ dẽ Cherubim met ee-
nen blootẽ houwendẽ Sweerde te bewa-
ren den wech tot dẽ Boome des Leuens.

Dat iiij. Capittel.

1. Verstreckinghe des menschelicken
gheslachts/ door de gheboorte Kain ende
Habel Adams sonen / des eenes offer den
Heere voor des anderen gheualt. 5. Waer-
om hem de ander hatet/ verslaet/ ẽ daer
voor vervloeckt werdt. De telinghe der
kinderen Kain tot op Lamech. 25. Adam
genereerde voortaen Seth ende Enos.

1 ENde Adam bekende zijn Wijf Heua:
ende sy werdt a swanger/ ende baerde
den Kain/ ende sprack: Ick hebbe ghe-
creghen b den Man des Heeren.
2 Ende sy voer voort/ ẽ baerde Habel zijnen
broeder: ẽ Habel werdt een Schaep-
herder/ maer Kain werdt een Ackerman.
3 Het gheschiedde na sommighe daghen/
dat Kain den Heere Offer brachte/ vande
vruchten des Veldts/
4 Ende Habel bracht oock vande Eerste-
linghen zijnder Schapen ende van haren
vette: d ende de Heere sach ghenadichlick
aen Habel ende zijnen Offer/
5 Doch Kain ende zijnen Offer en sach hi
niet ghenadichlick aen: Doe werdt Kain
seer toornich/ ẽ zijn ghebaer veranderde.
6 Doe sprack de Heere tot Kain: Waerom
wordt ghy toornich/ ende waerom veran-
dert hem v ghebaer?
7 Ist niet also? Wanneer ghy vroom zijt/
so zijt ghy aenghenaem: zijt ghy oock niet
vroom/ so rustet e de sonde voor der deure:
doch en laet ghy haer niet haren wille/
maer heerschet ouer haer.
8 Doe sprack f Kain met zijnẽ broeder Ha-
bel: ende het begaf hem / doen sy op den
Velde waren / verhief hem Kain teghen
zijnen broeder Habel/ ẽ sloech hem doot.
9 Doe sprack de Heere tot Kain: Waer is
v Broeder Habel? Ende hy sprack: Ick
en weter niet: Sal ick mijns Broeders
Hoeder zijn?
10 Hy sprack wat hebt ghy ghedaen? g De
stemme des bloedts uws Broeders/ roept
tot my vander Aerden.
11 Ende veruloeckt zijt ghy nu op der Aer-
den/ die haren mondt heeft opghedaen/
ende uws Broeders bloet van uwen han-
den ontfanghen.
12 Wanneer ghy den Acker bouwen sult/
so en sal hy v dan zijn vermoghen niet ge-
uen: h onstadich ende vluchtich sult ghy
zijn op Aerden.
13 Kain sprack tot den Heere: i Mijn
k † Sonde is grooter/ dan dat sy my ver-
gheuen mach worden.
14 Siet ghy drijft my hedẽ wt den Lande/
ẽ ick moet my voor uwẽ aengesichte ver-
bergen/ ende moet onstadich ẽ vluchtich
zijn op aerden: so sal het my gaen/ dat my
doodtslaet/ l † wie my vindet.
15 Doch de Heere sprack tot hem: Neen:
m maer wie Kain doodtslaet/ dat sal seuen-
voudich gewroken worden. Ẽ de Heere
maecte een teecken aen Kain/ dat hem nie-
mant en versloeghe/ wie hem oock vonde.
16 Also ghinck Kain vanden aenghesichte
des Heeren/ ẽ woonde inden lande Nod/
op ghene zyde Eden/ teghen den Oosten.
17 Ende Kain bekende zijn wijf / die werdt
bevrucht/ ende baerde Hanoch / ende hy
bouwede een Stadt / die noemde hy naer
zijns soons naem/ Hanoch.
18 Hanoch genereerde Irad: Irad genereer-
de Mahuiael: Mahuiael genereerde Ma-
thusael: Mathusael genereerde Lamech.
19 Lamech nam twee wijuen: de eene hiet
Ada/ de ander Zilla.
20 Ende Ada genereerde Jaber: van desen
zijn ghecomen die inde Hutten woonden/
ende Vee hadden.
21 Ẽ zijn broeder hiet Jubal: vã dien zijn
ghecomen de n ‡ Vedelers ende Pijpers.
22 Zilla baerde ooc/ namelick/ Tubalkain/
den Meester in alderley o Metael/ ende
Yserwerck: ende de Suster Tubalkain/
was Naema.
23 Ende Lamech sprack tot zijne wijuen/
Ada ende Zilla: Ghy Wijuen Lamech/
hoort mijne reden/ ende mercket wat ick
segghe: p † Ick hebbe eenen Man my
verslaghen my ter wonden / ende eenen
Jongheling my ter buylen.
24 q Kain sal seuenmael gewrokẽ worden/
doch Lamech seuentseuentich mael.
25 Adam bekende noch eenmael zijn Wijf/
ẽ sy baerde eenen sone/ dien hiet sy Seth:
want Godt heeft my (sprack sy) een an-
der zaedt ghesettet voor Habel/ dien Kain
ghedoodt heeft.
26 Ẽ Seth genereerde oock eenẽ sone/ ẽ
hiet hem Enos: Ter seluer tydt r † begon-
nen te predicken van des Heeren Naem.

Dat v. Capittel.

1. Verhael des menschen scheppinge/
3. ouderdom ende doot Adams/ Seth/ ẽ
zijner sonen tot op Noah.

1 DIt is het Boeck van des menschen
gheslachte: a Doe God den mensche
schiep/ maeckte hem nae de ghelijcke-
nisse Gods.
2 Ende schiepse eenen Man ende een
Wijf/ b ende seghendese/ ende hiet haren
name Mensche / te dier tijt/ doen sy ghe-
schapen werden.
3 Ende Adam was hondert ende dertich
Jaer oudt/ ende c genereerde eenen sone/
die zijnen Beelde ghelijck was / ende hiet
hem Seth.
4 Ende leefde daer na achthondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
5 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne-
genhondert ende dertich Jaer/ ende sterf.
6 Seth was hondert ende vijf Jaer oudt/
ende genereerde Enos.

m Sprac. 40. 11. ende. 41. 12.
n Dat heet leuen: daeruan koemt Heua ofte Hana/ leuen ofte leuendighe.
o In. (laetsten ons wt worpẽ)
a Met kinde.
b Dat is/ Gode prijs/ hier hebbe ick den Heere de man dat zaedt die dẽ Satan ofte der Slangẽ den kop vertreden sal: dese sal het doen.
c Act. 17. 31. Joan. 1. 30.
d Hebr. 11. 4.
e Hebreeusch sydet deurte so vele als dat opgẽ staen ofte dat open gedaen worde. Marc. 7. Hephethath/ doe v op etc. Ende is de meeninghe/ De sonde ligt ẽ rustet/ als een Offer ligt ẽ rustet/ maer sy ligt inder deure. Dat is/ sy sal open staen/ ofte openbaer wordẽ of de sonder wel ẽ tydt lanck seker daer heengaet/ als sliep de sonde ofte sy doot ware.
f Dat is/ der schamte hal uen/ moeste hy hem wt wendighen vroom stellen/ ende sprack met zijnen broeder/ dewyle hy gestraffet werdt. Oft hy wel in den herte

dachte hem te dooden. Alsoo is Kain aller huychelaer ẽ der valschen heylighen vader.
g Sap. 10. 3. Mat. 23. 35. 1. Joan. 3. 12 Jude 11.
h Heb. 12. 24
i Pro. 28. 17.
k Job 15. 20
l † and. Straffe is / etc. dan dat ickse dragẽ meughe.
m † and. Wat
n Gen. 4. 24 Lamech.
o † and. harpenslagers
p Eerin
q † and. Ic sal eenen man verslaen etc. oft ick soude eenen man verslaen etc.
r Gen 4. 25 Adams geslachte. Seth. Enos.
f Niet dat te voren oock niet Godes Name ghepredickt ware maer daer na als door Kains boosheydt den dienst Gods gheuallen was/ werdt hy op dat mael weder opgherichtet: ẽ wert een altaer gebouwet/ daer sy hen versameldẽ/ Gods woort te hooren ẽ te bidden. † and. des Heeren naem aẽ te roepẽ.
a Gen. 9. 6. Sap. 2. 23. Syr. 17. 1.
b Gen. 1. 28.
Adam heeft geleeft 930. Jaer. 1. Par. 1. 1.
c Ghebaer.
Seth. 912. Jaer.

Seth/ 912. Jaer.
Enos 905.
Kenan 910 Jaer.
Mahalaleel 895. Jaer.
Jared 962. Jaer.
God nam Henoch wech doe hy 365. Jaer oudt was.
Sap.4.10.
Syr.44.16. ende 49.16.
b Dat is/ hy sal met Godts woort meer als de anderen omme gegaen eñ een Prophete geweest zijn/ die alenthaluen den lieden Gods breese ghepredickt/ ende de straffe (welcker de Suntbloet daer nae was) vercondiget/ ende vele daer ouer geleden ende gedaẽ heeft.
Hebr.11.5.
2.Reg.2.11.
c Gene.3.17
Noah.
a Dat is/ het is te vergheefs wat ic door mynẽ Geest hen predicken/ seggen ende straffẽ late. Sy zyn veel te seer vleeschelick ghe worden/ verachten eñ lasteren mijnes Geestes woort: daer om sal hy ophouden/ eñ ick wilse laten varen ẽñ met hen niet meer twisten ende straffen.
Genes.8.21.
Jerem.17.9
Prou.6.14.
Mat.15.19
b respyt.
[illegible]3.19.

7 Ende leefde daer na achthondert ende
seuen Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
8 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ ne-
ghenhondert ende twaelf Jaer/ende sterf.
9 Enos was neghentich Jaer out / ende
genereerde Kenan.
10 Ende leefde daer na achthondert ende
vijftien Jaer/ende genereerde sonen ende
dochteren.
11 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ ne-
ghenhondert ende vijf Jaer/ende sterf.
12 Kenan was tseuentich Jaer oudt / ende
genereerde Mahalaleel.
13 Ende leefde daer na acht hondert ende
veertich Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
14 Dat zyn gantsche ouderdom wert / ne-
ghen hondert ende tien Jaer/ ende sterf.
15 Mahalaleel was vijf ende tsestich Jaer
out/ ende genereerde Jared.
16 Ende leefde daer nae achthondert ende
dertich Jaer/ ende genereerde sonen ende
dochteren.
17 Dat zyn gantsche ouderdom wert/ acht
hondert vijfentneghentich Jaer/ eñ sterf.
18 Jared was hondert tweeentsestich Jaer
out/ ende genereerde Henoch.
19 Ende leefde daerna acht hondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
20 Dat zyn gantsche ouderdom wert/negẽ
hondert tweeentsestich Jaer/ende sterf.
21 Henoch was vijfentsestich Jaer out/ en-
de genereerde Methusalah.
22 Ende na dien hy Methusalah gegene-
reert hadde/bleef hy in een Godlick leuen/
drij hondert Jaer/ ende genereerde sonen
ende dochteren.
23 Dat zyn gantsche ouderdom wert / drij-
hondert vijfentsestich Jaer.
24 Ende dewijle hy een b Godlick leuen
leydde, nam hem God wech/ende en wert
niet meer ghesien.
25 Methusalah was hondert seuenentach
tentich Jaer oudt/eñ genereerde Lamech.
26 Eñ leefde daer na seuenhondert tween-
tachtentich Jaer/ ende genereerde sonen
ende dochteren.
27 Dat zyn gantsche ouderdom werdt/ne-
ghen hondert neghenentsestich Jaer / en-
de sterf.
28 Lamech was hondert tweentachtentich
Jaer oudt/ende genereerde eenen sone/
29 Ende hiet hem Noah eñ sprac: Die sal
ons troosten onser moeyte ende arbeyt op
Aerden/ c die de Heere vervloeckt heeft.
30 Daer na leefde hy vijf hondert vijfentne
ghentich Jaer/ende genereerde sonen en-
de dochteren.
31 Dat zyn gantsche ouderdom wert/ seuẽ
hondert seuenentseuentich Jaer/ eñ sterf.
32 Noah was vijfhondert Jaer out / ende
genereerde Sem/ Ham ende Japhet.

Dat vj. Capittel.

1. Oorsake der Suntbloet/ 14. beuel ende mate de Arcke te bouwen/ 19. ende van alles daer in te nemen.

1 DOe hen nu de menschen begonden te
vermeeren op Aerden/ende genereer-
den hen dochteren/
2 Doe sagen de kinderẽ Gods na de doch-
teren der menschen/ dat sy schoon waren/
ende namen tot wijuen/ welcke sy wilden.
3 Doe sprack de Heere: a De menschen
en willen hen door mijnen Geest niet meer
straffen laten/ want sy zyn vleesch: ick wil
hen noch b tyt gheuen/ hondert ende twin
tich Jaren.
4 Te dien tyden waren oock Tyrannẽ op
Aerden: want doe de c kinderen Godt s
de dochteren der menschẽ bes liepẽ/ eñ hen
kinderen baerden/ werden daer wt gewel-
dige ende beroemde lieden in de Werelt.
5 Doe nu de Heere sach/ dat der menschen
boosheyt groot was op Aerden/ ende alle
het dichten ende pooghen haers herten/
lancks soo booser was.
6 b Doe beroude het hem/ dat hy de men-
schen ghemaeckt hadde op Aerden / ende
het bekommerde hem in zynen herte.
7 Eñ sprack: Jck wil de menschen/ die ick
geschapen hebbe, verdelghen van der Aer-
den/ van den menschẽ aen/ tot op het Vee
eñ tot op het Gewormte eñ tot op de Vo-
gelen onder den Hemel: e want het berout
my/ dat ickse ghemaeckt hebbe.
8 Doch Noah vant ghenade voor den
Heere.
9 Dit is het gheslachte Noah : Noah
f was een oprecht man / ende sonder ver-
anderinghe/ ende leydde een Godtlick le-
uen te zynen tyden.
10 Ende genereerde drij sonen: Sem/Ham/
Japhet/
11 Doch de Aerde was verdoruen voor
Gods ooghen/ ende vol moetwillens.
12 Doe sach God op Aerden/ ende siet / sy
was verdoruen: want alle vleesch hadde
zynen wech verdoruen op Aerden.
13 Doe sprack God tot Noah: Alles vlee-
sches eynde/ is voor my gecomen: want de
Aerde is vol boosheyts van hen: ende siet
daer/ Jck wilse verderuen met der Aerdẽ.
14 Maect v een Arcke van Dennen houte/
ende maeckt cameren daer in/ eñ bepeckt-
se met pech /binnen ende buyten.
15 Ende maecktse also: Drij honderdt ellen
sy de lengde, vijftich ellen de wydde / ende
dertich ellen de hoochde.
16 Een venster sult dy daer in maken bouen
aen/ eener ellen groot: de deure sult dy mid-
den in haer zyde setten / eñ sal drij solders
hebben/eenen onder/den anderen in mid-
den/ de derde in der hoochde.
17 Want siet/ ick wil een g Suntbloet met
water laten comen op Aerden/ te verder-
uen alle het vleesch daer een leuendige a-
dem inne is/ onder den Hemel : alles wat
op Aerden is / sal ondergaen:
18 Doch met v wil ick een Verbondt ma-
ken: ende ghy sult inde Arcke gaen/ met u-
wen sonen /met uwen wijue / ende met u-
wer soonen wijuen.
19 Ende ghy sult met v inde Arcke nemen/
allerley Ghedieren: e van allen vleesche/ eick
een paer/ een Manneken ende een Wijf-
ken/ dat sy leuendich blijuen by v.
20 Van den Voghelen na harer aerdt / van
den Vee na zijner aerdt/ ende van allerley
Gewormte op Aerden/na zijner aert : van
dien allen sal een paer tot v ingaen/ dat sy
leuendich blijuen.
21 Ende ghy sult allerley spijse tot v nemen
die men eedt/ende sultse by v versamelen/
dat sy v ende hen/ ter onderhoudinge daer
sy. h Ende Noah dede alles wat hem
Godt gheboodt.

Dat vij. Capittel.

1. Jnganck in de Arcke na des Heeren beuel/ 10. aencoemste ende dueringhe der Suntbloet/ 21. onderganc alles vleeschs tot op Noah ende de zyne.

1 ENde de Heere sprac tot Noah: a Gaet
inde Arcke/ ghy ende v gantsche huys/
want v hebbe ick rechtueerdich gesien
voor my/ te deser tijdt.
2 Wt allerley reynẽ Vee neemt tot v / van
der

c Dat waren der heyligher Vaders kinderen/ die in der vreese Gods opgetogen/ daer na erger dan de andere werdẽ/ onder den Name Godes: als alle tijt der Heyligen Nacomelinghen de ergste Tyrannen eñ verkeertste ghewordden zyn.
d 1.Sam.15.11.
e Esa.42.1.
Mat.3.17. ende 17.5.
f Syr.44.17
Exod.7.1.
Noah Arcke.
g Ouerwateringhe.
h Hebr.11.7.
Genes.7.5.
Suntbloet
a 2.Pet.2.5.

elcx seuen ende seuen/ het Manneken en-
de zyn Wijfken: maer van den onreynen/
van elcx een paer/ het Manneken ende
zyn Wijfken.
3 Desseluen ghelijcken vanden Voghelen
onder den Hemel / van elcx seuen ende se-
uen/ het Manneken ende zyn Wijfken op
dat daer zaet leuendich blijue op den gant
schen Aerdbodem.
4 Want noch ouer seuen dagen/ wil ick la-
ten reghenen op Aerden/ veertich daghen
ende veertich nachten ende verdelghen van
den Aerdbodem: alles wat het wesen heeft
dat ick ghemaeckt hebbe.

b Gen. 6. 22.

5 b Ende Noah dede al wat hem de Hee-
re gheboodt.
6 Hy was ses hondert Jaer oudt/ doe het
water der c Sundtvloet op Aerden quam.

c Ouerwa- teringhe.
d mat. 24. 38
Luce 17. 26.
1. pet. 3. 20.

7 d Ende hy ginck in de Arcke met zyne so-
nen/ zynen wyue/ ende zyns soons wyuen
voor den wateren der Sundtvloedt.
8 Van den reynen Vee/ ende van den onrey-
nen/ van den Vogelen/ ende van allen Ghe
wormte op Aerden/
9 Ginghen tot hem in de Arcke by paren/
een Manneken ende een Wijfken/ als hem
de Heere gheboden hadde.
10 Ende doe de seuen daghen vergaen wa-
ren/ quamen de wateren der Sundtvloedt
op Aerden.
11 Inden ses hondertsten Jare des ouder-
doms Noah/ aen den seuentienden dach
der tweedder Maent / dat is den dach/
doe alle Fonteynen des grooten afgronts
opbraken / ende de vensteren des Hemels
hen op deden.
12 Ende daer quam een reghen op Aerden/
veertich daghen ende veertich nachten.

e Noah gaet inde Arcke.
1. pet. 3. 20.

13 e Euen aen den seluen dage/ ginck Noah
inde Arcke/ met Sem/ Ham ende Japhet/
zyne sonen / ende met zynen wyue / ende
met zyner soons drien wyuen.
14 Daer toe allerley Ghedierte na zyner
aerdt/ allerley Vee na zyner aerdt/ allerley
Ghewormte dat op Aerden cruypt/ na zy-
ner aerdt/ ende allerley Gheuoghelte nae
zyner aerdt: al wat vlieghen conde / ende
al wat vleughelen hadde/
15 Dat ginck alle tot Noah inde Arcke by
paren/ van allen vleesch daer een leuendi-
ghe gheest in was.
16 Ende dat waren Mannekens ende Wijf-
kens van allerley vleesch/ ende gingen in/
als den Godt hem gheboden hadde : ende
de Heere sloot achter hem toe.

Sundt- vloet coemt
f Syr. 39. 27

17 f Doe quam de Sundtvloet veertich da
ghen op Aerden/ ende de wateren wiessen/
ende hieuen de Arcke op/ ende droeghense
hooghe bouen der Aerden.
18 Alsoo namen de wateren ouerhandt/ en-
de wiessen seer op Aerden/ dat de Arcke op
den wateren voer.
19 Ende de wateren namen ouerhandt/ en-
de wiessen so seer op Aerden/ dat alle hoo-
ghe Berghen onder den gantschen Hemel
bedeckt werden.
20 Vyftien ellen hooch/ ginck het water bo
uen de Berghen/ die bedeckt werden.

Alles wat leefde is in der Sundt- vloedt ver- delghet.
Sap. 10. 4.
Syr. 39. 21.
Noah wort behouden.
Sap. 14. 6.
1. Petr. 3. 20.

21 Doe ginck alle het vleesch onder/ dat op
Aerden cruypt/ aen Vogelen/ aen Vee/ aen
Ghedierten/ ende aen allen dat hem ruert
op Aerden/ ende aen allen menschen.
22 Alles wat eenen leuendigen adem had-
de in het drooghe dat sterf.
23 Also wert verdelghet alles wat op den
Aerdbodem was/ van den mensche aen/ tot
op het Vee/ ende op het Ghewormte/ ende
voghelen onder den Hemel/ dat werdt alle
van der Aerden verdelghet : Noah bleef
alleene ouer/ ende wat met hem inder Arc-
ken was.
24 Ende de wateren stonden op Aerden/
hondert ende vijftich daghen.

Dat viij. Capittel.

1. Ophouwinghe der Sundtvloedt/
door tgheuogelte eerstlicken verconticht/
15. Wtganck wt der Arcke/ 17. Des Heeren
seghen ouer alles/ dat daer inne gheweest
was/ 21. Een verwillinghe voortaen niet
meer alle het leuendighe op Aerden also te
verdelghen.

1 DOe ghedachte God aen Noah / ende Ophouden
alle Ghedierte/ ende aen alle het Vee/ des Sundt-
dat met hem in der Arcken was / en- vloedts.
de liet eenen wint op Aerden comen: ende
de wateren vielen.
2 Ende de Fonteynen des afgronts wer-
den verstoppet/ met tsamen den vensteren
des Hemels: ende den reghen van den He-
mel/ hiel op.
3 Ende de wateren verliepen van der Aer-
de so lancx so meer henen / ende namen af/
na hondert ende vijftich daghen.
4 Aen den seuentienden dage der seuender
Maent / liet haer de Arcke neder op het
gheberchte Ararat. Ararat.
5 De wateren verliepen voortaen / ende
namen af/ tot op de thiende Maent : aen
den eersten dach der thiender Maent/ sa-
ghen de scherpten der Berghen wt.
6 Na veertich daghen dede Noah de ven-
ster op aen der Arcken/ die hy ghemaeckt
hadde/
7 Ende liet eene Raue wtvlieghen : Die Raue.
vlooch altijt ouer ende weder / tot dat de
wateren verdroochden op Aerden.
8 Daer na liet hy eene Duyue van hem wt Duyue.
vliegen/ op dat hy beuonde / oft de wate-
ren ghevallen waren op Aerden.
9 Doe nu de Duyue niet en vant/ daer ha-
ren voet rusten conde/ quam sy weder tot
hem in de Arcke: want de wateren waren
noch op den gantschen Aerdtbodem / doe
strack hy de handt wt/ ende namse tot hem
in de Arcke.
10 Doe verbeydde hy noch ander seuen da-
ghen/ ende liet noch eens een Duyue vlie-
ghen wt der Arcken.
11 Die quam tot hem om den auondt: ende a Dat blat
siet/ sy hadde een a olyfbladt afghebroken/ bedupt het
ende droech het in haren mondt : doe ver- Euange-
nam Noah/ dat de wateren geuallen wa- lium/ dat de
ren op Aerden. heylighe
12 Doch hy verbeydde noch ander seuen Geest inder
daghen/ ende liet een Duyue wtvlieghen/ Christenheyt
die en quam niet weder tot hem. heeft predi-
13 In den seshondertsten ende eenen Jare ken laten.
des ouderdoms Noah / aen den eersten Want olye
dach der eerster Maent/ verdroochden de bedupdt
wateren op Aerden : doe nam Noah het barmher-
dack van der Arcken af/ ende sach/ dat den ticheyt en-
Aerdtbodem drooghe was. de vrede/ daer
14 Alsoo werdt de Aerde gantsch drooghe/ het Euan-
aen den seuenentwintichsten dach der gelium van
tweedder Maent. leert.
15 Doe sprack God met Noah/ ende seyde:
16 Gaet wt der Arcken/ ghy ende u Wijf/
uwe sonen/ ende uwe soons wyuen met u.
17 Allerley Ghedierte dat by u is / van al-
lerley vleesche/ aen Voghelen/ aen Vee/ en-
de aen allerley Gewormte/ dat op Aerden
cruypt/ dat ga wt met u : ende b † ruert u b † and. be
lieden op Aerden/ ende zijt vruchtbaer/ en- raert de
de vermeert u op Aerden. Aerde.
18 Alsoo ghinck Noah wt met zynen so- Gen. 1. 28.
nen/ met zynen wyue / ende zynen soons
wyuen.
19 Daer toe allerley Ghedierte / allerley

Ghewormte/allerley Voghelen / ende al
wat op Aerden cruypt/ dat ghinck wt der
Arcken / een yeghelick tot zyns gelijcken.

Noah bouwet eenen Altaer. *c Leuit.11.2.*

20 Nu Noah boude den Heere eenen Al-
taer/ende nam van allerley c reynen Vee/
ende van allerley reyn Ghevogheltе/ ende
offerde Brandtoffer op den Altaer.

b Gen.6.5. Prou.22.15. Mat.15.19.

21 Ende de Heere roock den liefelicken reuc-
ke/ende sprack in zijn herte: Ick en wil nu
voortaen niet meer die Aerde vervloeckē/
om der menschen wille: b want het dichten
des menschelicken herten is boos van der
ieught op: ende ick en wil nu voortaen niet
meer slaen alles wat daer leeft/ als ick ge-
daen hebbe.

e Gen.45.6 Esai.54.9. Iere.33.20.

22 e Soo langhe de Aerde staet/ en sal niet
op houden / saeyen ende mooghsten / vorst
ende hitte/ Somer ende Winter/ Dach en-
de Nacht.

Dat ix. Capittel.

1. Noah ende zijne sonen worden gese-
ghent/ende ouer alle leuendige op Aerden
ghesettet / 4. Bloet eten ende bloetuergie-
ten verboden/ 12. Een verbondt opgerich-
tet met een gegeuen teecken: geen Sundt-
vloedt meer comen te latē/ 21. Noah dronc-
ken/ werdt van Ham beschimpt, van Sem
ende Japhet toe ghedeckt.

Godt seghent Noah. *a Genesi.1.22.26. ende 8.17.*

1 Ende Godt seghende Noah ende zijne
sonen/ ende sprack: a Weest vruchtbaer
ende vermeeret v/ ende veruult de Aer-
de.

2 Vwe vreese ende verschricken / sy ouer
alle Ghedierte op Aerden/ ouer alle Voge-
len onder den Hemel/ ende ouer alles wat
op den Aerdtbodem cruypt/ ende alle Vis-
schen in der Zee/ zijn in uwe handen ghe-
gheuen.

b Gen.1.29.

3 b Al wat hem roert ende leeft/dat sy uwe
spijse: als het groen cruyt/ hebbe ick v lie-
den ghegheuen.

c Leui.3.17. ende 7.26. eñ 17.10.14. ende 10.26.

4 c Alleen/ etet het vleesch niet / dat noch
leeft in zijnen bloede.

d Exo.21.28

5 d Want ick wil oock uws lijfs bloet wre-
ken/ende wilt aen allen gedierten wreken:
ende wil des menschen leuen wreken/ aen
eenen yeghelicken mensche / als die zijn
broeder is.

e thren.4.13 f Hier is het Wereltlicke Sweert ingesettet/ daermen de Moorders dooden sal. g Gen.1.27 h Gen.1.28. ende 8.17.

6 e Wie menschen bloedt vergiet / diens
bloedt sal oock f door menschen vergoten
worden: g want Godt heeft den mensche
tot zijn Beelt ghemaeckt.

7 h Weset vruchtbaer ende vermeeret v
lieden/ ende generееrt op Aerden / dat u-
wer vele daer op worden.

8 Voorder seyde Godt tot Noah/ ende zij-
nen soons met hem:

Godts Verbondt met Noah nae der Sundtvloedt.

9 Siet / ick make met v lieden een Ver-
bondt/ende met uwen zade na v lieden/

10 Ende met allen leuendighen Ghedierte
by v lieden/ aen Vogelen/ aen Vee / eñ aen
allen Gedierten op Aerden by v liedē/ van
allen dat wt der Arcke ghegaen is / welc-
kerley Ghedierten het zijn op Aerden.

i Esa.54.9. Syr.44.19.

11 i Ende make mijn Verbondt alsoo met v
lieden: Dat nu voortaen niet meer alle
vleesch verdoruen worden sal met het wa-
ter der Sundtvloedt/ eñ daer sal nu voort-
aen gheene Sundtvloedt meer comen/ die
de Aerde verderue.

Reghenboghe teecken des Verbondts.

12 Ende Godt sprack: Dat is het teecken
des Verbondts, dat ick ghemaeckt hebbe
tusschen my ende v lieden ende allen leuen
dighen Ghedierten by v lieden, nu voort-
aen eewichlicken.

13 Mijnen Boge hebbe ick ghesettet inde
Wolcken/ die sal het teecken zijn des Ver-
bondts tusschen my ende der Aerden.

14 Ende wanneert coemt/ dat ick Wolcken
ouer de Aerde brenghe/ soo salmen mijnen
Boghe sien in den Wolcken.

15 Eñ dan wil ick gedencken aen mijn Ver
bondt tusschen my eñ v lieden/ eñ allen le-
uendigen Gedierten/ in allerley vleesche/
Dat nu voortaen niet meer een Sundt-
vloedt come/ die alle vleesch verderue.

16 Daeromme sal mijnen Boghe in den
Wolcken zijn dat ick hem aensie eñ gedēc-
ke aen dat eewige Verbont/ tusschen God
ende allen leuendigen Ghedierten in allen
vleesche/ dat op Aerden is.

17 Dat selue seyde God ooc tot Noah: Dit
sy het teecken des Verbondts/ dat ick ghe
maeckt hebbe/ tusschen my/ ende allen vlee
sche op Aerden.

18 De sonen Noah/ die wt der Arcken gin- *Noahs Sonen.*
ghen/ zijn dese: Sem/ Ham/ Japhet. Doch
Ham is de vader Canaan.

19 Dat zijn de drye sonen Noah : van de
welcke alle het lande besettet is.

20 Noah begonste ende werdt een Acker-
man/ ende plantede Wijnberghen.

21 Ende doe hy des wijns dranck/ wert hy *Noah*
droncken/ ende lach in der Hutten ontdect. *droncken*

22 Doe nu Ham / Canaans vader / sach *ende bespot*
zijns vaders schaemte/ seyde hy het zijnen *tet.*
beyden broederen daer buyten.

23 Doe namen Sem eñ Japhet een cleet/
eñ leyden dat op hare beyde schouderen/
eñ gingen ruggelinc daer toe/ eñ deckten
haers vaders schaemte toe: ende hare aen-
ghesichte was afghewendet/ dat sy haers
vaders schaemte niet en saghen.

24 Als nu Noah opwaecte van zijnen wij-
ne/ ende beuant, wat hem zijn cleynste sone *De vloeck*
ghedaen hadde/ *ouer Ca-*

25 Doe sprack hy: Veruloeckt sy Canaan/ *naan.*
ende sy een knecht aller knechten / onder
zijnen broederen.

26 Ende sprack voorder: Geloeft sy de God
de Heere des Sems/ ende Canaan sy zijn
knecht.

27 Godt breydde Japhet wt/ ende k ‡ late *k ‡ anders/*
hem woonen in den Hutten des Sems/ *woone in*
ende Canaan sy zijn knecht. *etc.*

28 Noah leefde na der Sundtvloedt/ drie- *Noah ou-*
hondert ende vijftich Iaer: *derdom*

29 Dat zijn gantsche ouderdom werdt/ ne- *950. Iaer.*
ghenhondert ende vijftich Iaer / eñ sterf.

Dat x. Capittel.

5. Vermeerderinghe menschelicken ghe-
slachtes na der Sundtvloet/ door de drye
sonen Noah/ met tsamen besettinghe der
landen door de seluen.

1 Dit is het ghesiachte der kinderen
Noah: Sem/ Ham/ Japhet : ende sy *Noahs ge-*
genereerden kinderen na der Sundt- *slachte.*
vloedt.

2 De kinderen Japhet zijn dese: Gomer/ *Japhets*
Magog/ Madai/ Iauan/ Tubal/ Mesech/ *gheslachte.*
ende Thiras. *1.Para.1.5.*

3 Nu/ de kinderen van Gomer / zijn dese:
Ascenas/ Riphat ende Thogarma.

4 De kinderen van Iauan zijn dese: Elisa/
Tharsis/ Kithim ende Dodanim.

5 Van desen zijn wtghebreydet de Ey-
landen der Heydenen in haren landen, een
yeghelick na zijner Sprake / Gheslachte
ende Lieden.

6 De kinderen van Ham zijn dese: Chus/ *Hams ghe-*
Mizraim/ Phut ende Canaan. *slachte.*

7 Nu de kinderen van Chus/ zijn dese: Se-
ba/ Heuila/ Sabtha/ Raema eñ Sabtecha:
maer de kinderen van Raema zijn dese:
Scheba ende Dedan. *a 1.par.1.10.*

8 a Chus genereerde den Nimrod: die be- *Nimrod.*
gonste een gheweldich b ‡ Heere te zijn op *b ‡ anders/*
Aerden. *Helt.*

9 Ende was een gheweldich Jagher voor
den Heere: daer van spreeckt men: Dat is/
een gheweldich Jagher voor den Heere/
als Nimrod.
Babel. Gen.11.9.
10 Ende het begin zijns Rijcx was Babel/
Erech Acad ende Chalne / in den lande
Sinear.
11 Van dien lande is daer na ghecomen de
Assur. c † anders/ Der stadt straten.
Assur/ende bouwede Niniue ende c † Re-
hoboth/ Ir ende Calah.
12 Daer toe Ressen tusschen Niniue ende
Calah: d dit is eene groote Stadt.
Niniue. d Jone 1. 2. ende 4.11.
13 Mizraim genereerde Ludim/ Anamim/
Leabim Naphthuhim.
Philistim. Cananiten.
14 Pathrusim ende Casluhim / van wel-
ken zijn gecomen de Philistim ende Caph
thorim.
15 Canaan nu genereerde Zidon zijnen
eersten sone ende Heth.
16 Jebusi Emori Girgosi/
17 Hiui Arki Sini/
18 Aruadi Zemari eñ Hamathi van wel-
ken zijn wtghebreydet de gheslachten der
Cananiteren.
19 Ende hare lantpalen waren van Zidon
aen/door Gerar tot Gaza toe tot datmen
coemt tot Sodoma / Gomorra / Adama/
Zeboim ende tot Lasa.
20 Dat zijn de kinderen Ham in haren
Gheslachten / Spraken / Landen ende
Lieden.
Sems gheslachte. Eber.
21 Sem Japhets grootste broeder / gene-
reerde oock kinderen die een vader is al-
ler kinderen van Eber.
e 1.Par.1.17
22 e Ende dit zijn zijne kinderen: Elam As-
sur Arphachsad Lud ende Aram.
23 Mn de kinderen van Aram/zijn dese: Vz
Hul Gether ende Mas.
24 Arphachsad genereerde Salah / Salah
genereerde Eber.
f Peleg/ heet op Duytsch een van een ander deylinghe.
25 Eber genereerde twee sonen / de eene
hiet f Peleg daerom dat te zijnder tijdt
de Werelt ghedeylt werdt : zijn broeder
hiet Jaketan.
26 Ende Jaketan genereerde Almodad/
Saleph Hazarmaueth Jarah/
27 Hadoram Vsal Dikela/
28 Obal Abimael Seba/
29 Ophir Heuila ende Jobab: dat zijn alle
kinderen van Jaketan.
30 Ende haer wooninghe was van Mesa
aen/ tot datmen coemt tot Sephar : aen
den Berch teghent Oosten.
31 Dat zijn de kinderen van Sem / in ha-
ren Gheslachten/Spraken/ Landen ende
Lieden.
32 Dat zijn nu de nacomelingen der kinde-
ren Noah/ in haren Gheslachten eñ Lie-
den. van dien zijn wtghebreydet de lieden
opter Aerden/na de Sundtvloedt.

Dat xj. Capittel.

1. De bouwinge des Torens Babel werd
met verweeringe der sprake verhindert eñ
de vermeten Bouwers/in alle landen ver-
stropt. 10 Verhael des geslachtes Sem/tot
op Abram/ Nahor ende Haran Lots va-
der / 31. Abram ende Loth trecken wt
met haren wyuen/ van Vr in Chaldea/ en-
de woonen tot Haran.

1 Alle de Wereit hadde een tonghe ende
sprake.
a Cap.10.5. Sinear.
2 Doe sy nu toghen teghent Oosten/
vonden sy een vlack lant/inden lande Si-
near/ ende woonden aldaer.
3 Ende spraken onder malcanderen: Wel
op/ latet ons tichelsteenen strijcken/ ende
bernen: ende namen tichelsteen tot stee-
nen/ ende leem tot kalck/
4 Ende spraken: Wel op / latet ons eene
Stadt ende Torren bouwen/ diens opper
ste tot aen den Hemel reycke / dat wy ons
eenen name maken: want wy worden mis-
schien verstropt in allen landen.
Torren Babel.
5 Doe quam de Heere neder, dat hy saghe
de Stadt ende den Torren / die de men-
schen kinderen bouwden.
6 Ende de Heere sprack: Siet / het is ee-
nerley volck eñ eenerley sprake onder hem
allen ende hebben dat begonnen te doen:
sy en sullen niet aflaten / van allen dat sy
voorghenomen hebben te doen.
7 Wel op laet ons neder varen / ende hare
sprake aldaer verwerren, dat gheener des
anderen sprake en versta.
Verwerringhe der spraken.
8 b Aldus verstroydese de Heere van daer
in alle landen dat sy moesten ophouden
de Stadt te bouwen.
b Deut. 32.8.
9 c † Daer van heet haren naem Babel /
dat de Heere aldaer verwerret hadde aller
landen sprake, eñ haer verstropt van daer
in alle landen.
c † anders/ Daer wt Babel heet op duytsch een vermenginghe ofte verwerringhe.
10 d Dit zijn de gheslachten Sem: Sem
was honderdt Jaer oudt / ende genereer-
de Arphachsad/twee Jaer na der Sundt-
vloedt:
Het geslacht Sem/ die 600. Jaer gheleeft heeft tot op Abram.
11 Ende leefde daer na vijf hondert Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
12 Arphachsad was vijf ende dertich Jaer
oudt ende genereerde Salah.
d 1.Par.1.17 Arphachsad 438. Jaer.
13 Ende leefde daer na vierhonderdt ende
drye Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
14 Salah was dertich Jaer oudt ende ge-
nereerde Eber.
Salah 433. Jaer.
15 Ende leefde daer nae vier hondert ende
drye Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
Eber 464. Jaer.
16 Eber was vier ende dertich Jaer oudt/
ende genereerde Peleg.
17 Ende leefde daer na vier honderdt ende
dertich Jaer/ ende genereerde sonen ende
dochteren.
Peleg 239. Jaer.
18 Peleg was dertich Jaer oudt / ende ge-
nereerde Regu.
1.Par.1.25.
19 Ende leefde daer nae twee hondert en-
de neghen Jaer / ende genereerde sonen
ende dochteren.
Regu 239. Jaer.
20 Regu was twee ende dertich Jaer out/
ende genereerde Serug.
21 Ende leefde daer na twee honderdt ende
seuen Jaer / ende genereerde sonen ende
dochteren.
Serug 230 Jaer.
22 Serug was dertich Jaer oudt/ ende ge-
nereerde Nahor.
23 Eñ leefde daer na twee honderdt Jaer/
ende genereerde sonen ende dochteren.
Nahor 148 Jaer.
24 Nahor was negen ende twintich Jaer
oudt/ ende genereerde Tharah.
25 Ende leefde daer nae honderdt ende ne-
genthien Jaer/ ende genereerde sonen en-
de dochteren.
Tharah Abrams vader.
26 Tharah was tseuentich Jaer out/ ende
genereerde Abram Nahor ende Haran.
e Jos.24. 2. 1.Par.1.26.
27 e Dit zijn de gheslachten Tharah: Tha-
rah genereerde Abram / Nahor ende Ha-
ran: nu Haran genereerde Loth.
Loth.
28 Maer Haran sterf voor zijnen vader
Tharah/in zijnen Vaderlande / te Vr in
Chaldea.
Abram. Sarai. f Gen.20.12 Gen.22.20.
29 Doe namen Abram ende Nahor wij-
uen: Abrams wijf hiet Sarai/ eñ Nahors
wijf f Milca Harans dochter/ die een Va-
der was der Milca ende Jisca.
30 Mu/ Sarai was onvruchtbaer/ ende en
hadde gheen kinderen.
g Jos.24.2. Nehem.9.7 Jud.5 6. Act.7.4.
31 g Doe nam Tharah zijnen sone Abram/
eñ Loth zijnes soons Harans sone / eñ zij-
nes soons wijf Sarai, zijnes soons Abrams

wijf/ eñ voorbeese van Ur wt Chaldea/ dat
hy int Lant Canaan tooch/ ende sy quamẽ
tot Haran/ ende woonden aldaer.
32 Ende Tharah wert twee hondert ende
vijf Jaer oudt/ ende sterf in Haran.

Dat xij. Capittel.

1. Abraham treckt wt het bevel ende op
de toeseggInge Gods/ wt zijnen Lande int
Lant Canaan/ 10. Treckt daer na in Egyp
ten der dierer tijt halven/ 15. Daer wordt
hem zijn wijf ghenomen/ 19. ende weder-
ghegheven door Godts bevel.

a Act.7.2.
Hebr.11.8. 1 ENde de Heere sprac tot Abram: a Gaet
wt uwen Vaderlande/ ende van uwer
Maechschap/ ende wt uwes Vaders
Abraham huys in een landt dat ick v wijsen wil.
wordt geseghent. 2 Ende ick wil v tot grooten volcke ma-
ken/ ende wil v seghenen / ende v eenen
grooten name maken/ ende sult eenen se-
ghen zijn.
b Gala 3.8. 3 Ick wil seghenen die v seghenen / ende
Gen 18.18. vervloecken die v vervloecken: b ende in v
ende 22.18. sullen ghesegent worden alle gheslachten
Abraham op Aerden.
treckt wt 4 Doe tooch Abram wt/ als de Heere tot
Haran. hem gesyt hadde/ eñ Loth tooch met hem
Hebr.11.8. Abraham was vijf ende tseventich Jaer
oudt/ doe hy wt Haran tooch.
5 Also nam Abram zijn wijf Sarai / ende
Loth zijns broeders sone met alle haerder
have/ die sy ghewonnen hadden/ ende de
c Gen.14.14 c zielen die sy ghebooren hadden in Haran/
eñ togen wt te reysen in het Lant Canaan.
6 Ende als sy ghecomen waren in dat sel-
vighe Landt/ tooch Abram henen/ tot aen
d † An. het de stede Sichem/ ende aen den d † Haghen
Eyckwout. More: e want de Cananiters woonden te
Cananiters. dier tijdt inden Lande.
7 Doe verscheen de Heere Abraham/ ende
e Gen.10.18 sprack: Uwen zade wil ick dit Lant gevẽ:
ende 13.7. eñ hy bouwede aldaer den Heere eenen Al-
A nã wort taer/ die hem verschenen was.
het landt 8 Daer na brack hy op van daer/ aen eenẽ
Canaan Berch/ die lach tegent Oosten der Stadt
hier eerstmael toegeseydt. Beth El/ ende richtede zijne Huttẽ op / dat
hy Beth El tegent Westen/ ende Ai tegent
Oosten hadde / ende bouwede aldaer den
Gen.13.15. Heere eenen Altaer/ ende f † predickte van
ende 15.18. den Name des Heeren.
ende 17.8. 9 Daer nae weeck Abram voorder / ende
ende 24.7. tooch wt teghent Suyden.
ende 26.4. 10 g Daer quam eenen dieren tijdt in dat
Deut.34.4. Lant: doe tooch Abram af in Egypten/ dat
f † Anders hy hem aldaer als een vreemdelinck ont-
riep aenden hielde: wãt de dierte was groot indẽ Lãde.
etc. 11 Ende doe hy harde by Egypten quam/
Een dierre sprack hy tot zijnen wijve Sarai: h Siet/
tijdt by A- ick weet dat ghy een schoone vrouwe van
brams tij- aenghesichte zijt.
den. 12 Als v nu de Egyptenaers sien sullen / so
g Gen.26.1 sullen sy seggen: Dat is zijn wijf: ende sul-
h Gen.20.2 len my verworghen/ ende v behouden.
ende 26.7. 13 Lieve/ so segt doch: Ghy zijdt mijn suster:
om dat het my des te beter gae / om uwent
i Gen.20.11 wille/ i ende mijn siele by den leven blijve/
om uwent wille.
14 Als nu Abram in Egypten quam/ sagen
de Egyptenaers de vrouwe / dat sy seer
schoone was.
15 Ende de Vorsten Pharaos sagense / en-
de prijsense voor hem: doe werdt sy in des
Pharaos huys ghebracht.
16 Ende hy dede Abram goet om harent
wille: ende hy hadde Schapen/ Runderen:
Ezelen/ Knechten ende Maechden/ Ezelin
nen ende Kemelen.
43.6 17 k Ende de Heere plaechde Pharao met
groote plaghen/ ende zijn huys/ om Sarai
Abrams wijfs wille.
18 Doe riep Pharao Abram tot hem/ ende
sprack tot hem: Waerom hebdy my dat
ghedaen? waerom en seydet ghy my niet /
dat het v wijf was?
19 Waerom spraeckt ghy dan/ sy ware uwe
suster? derhalven ickse my tot eenen wijve
nemen woude: eñ nu siet/ daer hebt ghy v
wijf/ neemtse/ ende treckt henen.
20 Ende Pharao beval synen lieden over
hem/ dat sy hem gheleydden/ ende zijn wijf
ende alles wat hy hadde.

Dat xiij. Capittel.

1. Abram ende Loth trecken wederom
wt Egypten in Canaan/ van daer sy te vo-
ren wtghetogen waren/ 8. Hebben beyde
veel Vees/ datse het Lant niet wel by mal-
canderen verdraghen en conde / daerom sy
den scheydẽ 13. Van der Sodomiter boos-
heydt/ 14. Abram ende zijnen zade wordt
het Landt ende den seghen noch eens toe
gheseydt.
1 ALsoo tooch Abraham op wt Egypten/
met zijn wijf/ ende met allen dat hy had
de/ ende Loth oock met hem / teghent
Suyden.
2 Ende Abram was seer rijck van Vee/ sil
ver ende gouds.
3 Ende hy tooch ymmer voort wt den
Suyden tot Beth El/ a aen de stede daer a Gen.12.7.
inden eersten zijn Hutte was/ tusschen Be
th El ende Ai.
4 Even aen de stede daer hy te voren den
Altaer ghemaeckt hadde: b † ende predick b † Anders
te aldaer den Name des Heeren. Riep aen.
5 Loth die met Abram tooch / hadde oock Loth.
Schapen ende Runderen/ ende Hutten.
6 Eñ het Lant en condes niet verdraghen/
dat sy by malcanderen woonden: c want c Gen.36.7.
haer have was groot/ ende en conden by
malcanderen niet woonen.
7 Ende daer was altijt twist tusschen den
Herderen over Abrams Vee/ ende tusschen
den Herderen over Loths Vee: d te dier
tijdt soo woonden oock de Cananiters en-
de Pherisiters in den Lande. d Gen.10.18
8 Doe sprack Abram tot Loth: Lieve/ Laet ende 12.6.
gheenen twist zijn tusschen my ende v / en- Cananiters.
de tusschen mijnen ende uwen Herderen/
e want wy zijn broeders. Pheresiters.
9 f Staet v niet alle dat Lant open? Lieve/
scheydt v van my: wilt ghy ter slincker e Spr.25.2.
hant/ so wil ick ter rechter hant: ofte wilt f Jer.40.4.
ghy ter rechter hant/ so wil ick ter slincker g † anders /
10 Doe hief Loth zijne ooghen op/ ende be- Jordane/
sach de gandtsche Landtstreke aen den dat het een
g † Jordane: want eer de Heere Sodoma gantsch
verderf/ was sy rijck van water/ tot datmẽ vochtich landt
tot Zoar coemt/ als een Lusthof des Hee- was: want
ren/ ghelijck als Egypten Landt. eer/ etc.
11 h Doe koos hem Loth het gandtsche was het
vlacke aen de Jordane/ ende tooch te jent rondtom
Oosten: alsoo scheydde de een broeder van Zoar als
den anderen/
12 Dat Abram woonde in den Lande Ca- een lusthof
naan / ende Loth in de steden der selver des etc.
vlacke/ ende i † sette zijn hutte te Sodom. h Deut.2.8.
13 Doch de lieden te Sodom waren boos/ i † anders
ende sondichden seer teghen den Heere. bestreckte/
14 Doe hem nu Loth van Abram ghescheyden hadde/ sprac de Heere tot Abram: Heft etc. tot Sodoma toe.
uwe ooghen op/ ende siet van der stede aen Sodomiters/
daer ghy woonet/ teghent Noorden / te-
ghent Suyden/ teghent Oosten ende te- k Gen.12.7.
ghent Westen.
15 k Want alle dat Landt dat ghy siet / wil ende 15.18.
ick v gheven/ ende uwen zade eewichlick. ende 26.3.
Deut.34.4.
16 Ende wil v zaedt maken/ als het stof op actum.7.5.
der Aer-

der Aerden: can een mensche het stof op
Aerden tellen/ die sal oock u zaet tellen.
17 Daerom soo maket u op / ende treckt
door het lant/ inde lengde ende breedde/
want u wil ick het gheuen.
l Gen. 14. 13. 18 l Also hief Abram zijne Hutten op/ quam
m † And. ende woonde in m † den Hagen Mamre/
By den die te Hebron is/ ende bouwede aldaer den
Eycken Heere eenen Altaer.
woude, etc.
der.

Dat xiiij. Capittel.

1. Loth wort inde beerijginge ende plonderinghe der Stadt Sodom/ geuanckelick wech ghevoert/ 12. ende van Abraham verlost/ 18. Melchizedech gaet Abram ende zijnen Crijchsvolcke teghen / sulcks doet oock de Coninck van Sodom/ 22. teghen welcken hy weygert yet zijner hauen/ voor hem te behouden.

1 ENde het gheschiedde ter tijdt des Co-
ninckx Amraphel van Sinear/ Arioch
des Conincx van Eleassar/ Kedor Lao-
mor des Coninckx van Elam/ ende Thi-
deal des Coninckx der Heydenen:
2 Dat sy crijchden met Bera den Coninck
van Sodom ende met Birsa/ den Coninck
van Gomorra ende met Sineab den Co-
ninck van Adama/ ende met Semeber den
Coninck van Zeboim/ ende met den Co-
ninck van Bela die heet Zoar.
3 Dese quamen alle te samen in den dale
Siddim/ daer nu de Zandtzee is.
4 Want sy waren twaelf Jaer onder den
Coninck Kedor Laomor gheweest / ende in
den dertienden Jare waren sy van hem af-
ghevallen.
5 Daerom quam Kedor Laomor/ eñ de Co-
ninghen die met hem waren / in den veer-
tienden Jare ende sloeghen de a † Reusen
a † anders/ te Astaroth/ Karnaim/ ende de Susim tot
Rephaim Ham/ ende de Emim in den velde Kyria-
te Asta- thaim.
roth/ de 6 Ende de Horiters/ op haren gheberchte
Karnaim Seir/ tot aen de euene Pharan / welcke
ende de etc. aen de Woestijne stoot.
Susim. 7 Daer na keerden sy omme/ ende quamen
Emim. aen den b † Waterput Mispat/ dat is Ka-
Horiter. des/ ende sloeghen het gantsche Lant der
b † anders/ Amalekiters: daer toe de Amoriters die
Rechtborne tot Hazezon Thamar woonden.
8 Doe togen wt de Coninck van Sodom/
de Coninck van Gomorra de Coninck van
Adama/ de Coninck van Zeboim ende de
Coninck Bela/ die Zoar heet / ende rustede
den hen te strijden inden dale Siddim/
9 Met Kedor Laomor den Coninck van
Elam/ ende met Thideal den Coninck der
Heydenen/ ende met Amraphel den Co-
ninck van Sinear/ eñ met Arioch den Co-
† anders/ te ninck van Elassar/ vier Coninghen † met
ghen vijuen.
10 Eñ inden dale Siddim waren vele veen
cuylen: eñ de Coninck van Sodom eñ Go-
morra werden aldaer inde vlucht gheslagen/
ende neder gheleyt: ende wat daer ouer
bleef/ vloodt op het gheberchte.
11 Doe namen sy alle haue tot Sodom ende tot Gomorra/ ende alle spijse/ ende to-
ghen daer van.
c † anders/ 12 Ende sy namen oock met hen Loth/ A-
die daer o- brams broeders sone/ eñ zijne haue / (want
uer comen hy woonde tot Sodom/ ende togen daer-
was. van.
anders den 13 Doe quam daer een die ontloopen was/
Hebreer. ende seyde het Abram aen c † den Hebreen/ d die daer woonde in den Haghen
d Gen. 13. 18 Mamre des Amoriters/ welcker een broe
Escol. der was Escol ende Aner: Dese waren met
Aner. Abraham in een Verbondt.
e Jos. 10. 6. 7
1. Sam. 30. 9.
Jere. 41. 11. 14 e Als nu Abraham hoorde/ dat zijn broe
der ghevanghen was / wapende hy zijne
knechten/ drye hondert ende achthien/ in
zijnen huyse ghebooren / ende iaechde hen
na tot Dan.
15 Eñ deylde hem/ ende viel des nachts o-
uer hen met zijnen knechten/ ende sloechse
ende iaechdese tot Hoba / die ter slincker
handt der Stadt Damascus leyt:
16 f Ende bracht alle haue weder / daer toe f Job. 29. 17
oock Loth zijnen broeder/ met zijner haue/
oock de wijuen ende het volck.
17 Als hy nu weder quam van der slachtin
ge des Kedor Laomor ende der Coninghen
met hem/ g doe ginck hem teghen de Co- g Nu. 31. 27.
ninck van Sodom in het velt, dat des Co
ninckx Dal heet.
18 h Doch Melchisedech de Coninck van h Hebr. 7. 1.
Salem/ i broech Broodt ende Wijn her- i Niet dat
voor ende hy was een Priester Gods des hy het offer
Allerhoochsten. de. maer
19 Eñ segende hem ende sprack: Gesegent dat hy de
zijt ghy Abraham/ den Hoochsten Gode/ gasten spij-
die Hemel ende Aerde besit: sede eñ eere
20 Ende ghelouet sy Godt de Hoochste die de: daer is
uwe vyanden in uwe hant besloten heeft: Christus
ende den seluen gaf Abraham de thiende voorbeduyt
van allerley. die de We-
21 Doe sprack de Coninc van Sodom tot relt met den
Abraham: Geeft my de k lieden/ de goeden Euangelio
behoudet u. spijset.
22 Ende Abram sprack tot den Coninck k Hebr. siel-
van Sodom : Ick heffe mijne handen op len/
tot den Heere den Hoochsten Gode, die He
mel ende Aerde besit/
23 Dat ick van allen dat u is / niet eenen
draet / noch eenen schoenriem nemen en
wil/ dat ghy niet en segget/ l † ghy hebbet l † anders/
Abram rijck ghemaeckt. ick hebbe
24 Wtgenomen/ wat de Jongelingen ver-
teert hebben/ ende m † de mannen Aner m † anders
ende Escol/ die met my ghetogen zijn / die het deel der
laet haer deel nemen.

Dat xv. Capittel.

1. Abram cleynmoedich/ wort getroost/ ende door den gheloove gerechtueerdicht/ 4. hem wort toegeseyt een erue zijns lijfs/ ende vermeerdert te worden ghelijck de Sterren des Hemels/ 7. Het Landt Canaan nu derdemael beloeft/ 13. Mishandelinge zijns zaets in Egypten/ ende erlossinge desseluen daer wt/ voorseyt/ 18. ende de toesegghinghe des Landts Canaan noch eenmael verhaelt.

1 NA dese gheschiedenisse gebeurdet/ dat
tot Abram geschiedde het woort des
Heeren in een ghesichte/ ende sprack:
Vreest u niet Abram/ ick ben u Schilt en-
de u seer grooten loon. a † anders/
2 Doch Abram sprack : Heere Heere/ wat die een soon
wilt ghy my geuen? Ick gae henen sonder eñ besorger
kinderen/ a † ende mijn huys knecht/ dese mijnes
Eleasar van Damasco heeft eenen sone. huys / and.
3 Ende Abraham sprack voorder: My en soon der on
hebt ghy gheen zaet ghegheuen/ ende siet/ vruchtbaer-
de sone mijns ghesindes sal mijn Ersghe- heyt in mij-
name zijn. nen huyse
4 Eñ siet/ de Heere sprack tot hem : Hy en is/ dat is de-
sal u Erue niet zijn: maer die van uwen li- se Eliezer
ue comen sal/ die sal u Erue zijn. van Da-
5 Ende hy hiet hem wtgaen/ ende sprack: masco.
b Siet na den Hemel ende telt de sterren: b Deut. 10. 22
cont ghyse tellen? ende sprack tot hem: Esai. 49. 8.
c Alsoo sal u zaedt zijn. Jere. 33. 22.
6 d Abram gheloofde den Heere ende dat c Rom. 4. 18.
rekende hy hem tot gherechticheyt. Hebr. 11. 12.
7 Ende hy sprack tot hem: Ick ben de Hee d Psa. 106. 31
re. die u van Vr wt Chaldea gevoert heeft. Galat. 3. 6.
dat ick u dit Landt te besitten gheue. Jacob. 2. 23

8 Ende Abram sprack: Heere Heere/ waer
by sal ick dat mercken/ dat ick dit lant be-
sitten sal?
9 Eñ hy sprack tot hem: e Brengt my een
drijarige Koe/ eñ een drijarighe Geyte/
ende eenen drijarigen Ram/ eñ een Tor-
telduyve/ ende een ionghe Duyve/
10 Eñ hy bracht hem sulcks alles/ ende hy
deylde het midden van malcander/ eñ ley-
de een deel teghen het ander over: doch de
Voghelen en deylde hy niet.
11 Ende het f gevogelte viel op den Ase/ en-
de Abram iaechdese daer van.
12 Doe nu de Sonne ondergheganen was/
viel eenen diepen slaep op Abram/ ende
siet/ verschricken ende groote duysternisse
overviel hem.
13 Doe sprack hy tot Abram: g Dat sult
ghy weten dat u zaet sal vreemt zijn in ee-
nen Lande dat niet zijne en is/ eñ daer sal-
mense h ‡ dwingen te dienen/ ende plagen
vier hondert Iaer.
14 Ick nochtans wil Richter zijn over dat
volck/ dies knechten sy zijn sullen: i daer
na sullen sy wt treccken met grooten goede.
15 Ende ghy sult varen tot uwen Vaderen
met vrede/ k ende in goeden ouderdom be-
graven worden.
16 l Ende sy sullen m ‡ nae vier mans le-
ven/ weder hier comen: n want de mis-
daedt der Amoriters en is noch niet
gantsch hier.
17 Als nu de Sonne ondergheganen ende
duyster gheworden was/ siet/ doe roockte
eenen Oven/ ende een vyerblamme voer
tusschen den stucken henen.
18 Aen dien daghe maeckte de Heere een
Verbondt met Abram/ ende sprack: o V-
wen zade wil ick dit Landt gheven/ p van-
den water Egypti aen/ tot aen het groot
water Phrath/
19 De Keniters/ de Kinisiters/ de Kadmo-
niters/
20 De Hethiters/ de Pherisiters/ de
q ‡ Reusen.
21 De Amoriters/ de Cananites/ de Ger-
gesiters/ de Iebusiters.

Dat xvj. Capittel.

1. Sarai onvruchtbaer/ geeft haer Ma-
ghet Hagar Abram ten wyve. 4. die wort
met kinde/ veracht haer Vrouwe/ 6. die
wiltse veroor moedighen/ soo vliedt sy van
haer/ 9. Wort van den Engel weder he-
nen gewesen van dien sy hoorict/ hoe haer
zaet vermeerdert sal werden/ 13. Looft den
Heere/ baert eenen sone/ die wort Ismael
ghehe eten.

1 Sarai Abrams wijf en baerde hem niet:
sy hadde een Egyptische maget die hiet
Hagar/
2 Eñ sy sprack tot Abram: Siet/ de Heere
heeft my a toegesloten/ dat ick niet geba-
ren en can: b Lieve/ legget u tot myner ma-
ghet/ oft ick doch misschien wt haer/ my
c ‡ bouwen mochte.
3 Abram die hoorde de stemme Sarai.
Doe nam Sarai Abrams wijf/ hare Egyp-
tische maghet Hagar/ eñ gafse Abram ha-
ren man ten wyve/ doe sy thien Iaren in-
den Lande Canaan ghewoont hadden.
4 Ende hy leyde hem tot Hagar/ die wert
met kinde. Als sy nu sach/ dat sy met kin-
de was/ achtede sy haer vrouwe d ‡ cleyn
voor haer.
5 Doe sprack Sarai tot Abram: Ghy
doet onrecht aen my/ ick hebbe u myne
maghet by ghelept/ nu sy siet dat sy met
kinde gheworden is/ moet ick e ‡ cleyn ghe-
acht worden voor haer: de Heere sy Rich-
ter tusschen my ende u.
6 Abram sprack tot Sarai: Siet/ uwe ma-
ghet is onder u ghewelt/ doet met haer/
als het u behaecht. Doese nu Sarai won-
de f ‡ veroor moedighen/ vluchtede sy van
haer.
7 Eñ de Engel des Heeren vandese by ee-
nen waterput inder Wo. stijne/ namelic-
ken/ by den put aen den wech tot Sur:
8 Die sprac tot haer: Hagar/ Sarai Ma-
get/ van waer coemt ghy/ eñ waer wilt ghy
henen? Sy sprack: Ic ben van myner vrou
wen Sarai ghevloden.
9 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Keert wederom tot uwer vrouwen/
ende g ‡ verootmoedicht u onder haer
handt.
10 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
haer: Ick wil u zaedt alsoo vermeeren/
dat het van grooter veelheyt niet ghetelt
en sal worden.
11 Voorder sprack de Enghel des Heeren
tot haer: h Siet/ ghy zijt met kinde ghe-
worden/ ende sult eenen sone baren/ diens
naem sult ghy Ismael heeten/ daeromme
dat de Heere u ellende verhoort heeft.
12 Hy sal een wilt mensche zijn: zyne handt
tegen yegelicken/ ende een yegelicx handt
teghen hem/ ende sal tegen alle zynen bro-
deren over woonen.
13 Eñ sy hiet den Naem des Heeren/ die met
haer sprack: Ghy i ‡ God siet my: want sy
sprack: Ghewisselicken hebbe ick hier ghe-
sien dien/ die my aenghesien heeft.
14 Daeromme hiet sy den Waterput: Ee-
nen Put des Levendighen/ die my aenghe-
sien heeft: Welcke Waterput/ is tusschen
Kades ende Bared.
15 Ende Hagar baerde Abram eenen sone:
Ende Abram hiet den sone dien hem Ha-
gar baerde/ Ismael.
16 Ende Abram was ses ende tachtentich
Iaren oudt/ doe hem Hagar Ismael baer-
de.

Dat xvij. Capittel.

1. Godt vernieut ende bevesticht zijn
Verbondt met Abram met der Besnij-
dinge/ 5. Verandert zynen naem in Abra-
ham/ 15. ende Sarai in Sara/ 16. Seyt
hem Isaac toe wt Sara/ ende inden selven
den seghen/ 20. Abraham wordt oock om
Ismael verhoort. 23. ende voldoet den be-
vele van der Besnijdinghe.

1 Als nu Abram neghen ende tneghen-
tich Iaer oudt was/ a verscheen hem
de Heere/ ende sprack tot hem: Ick ben
de ‡ Almachtige Godt/ wandelt voor my/
ende zijt onverseert.
2 Ende ick wil mijn Verbondt tusschen
my ende u maken/ ende wil u gantsch seer
vermeeren.
3 Doe viel Abram op zijn aenghesichte:
ende Godt sprack voorder met hem/ ende
seyde:
4 Siet/ Ick bent/ ende hebbe mijn Ver-
bondt met u: ende ghy sult een Vader ve-
ler Volcken worden.
5 Daerom en sult ghy niet meer Abram
heeten/ maer Abraham sal uwe naem zijn:
b Want ick hebbe u gemaeckt tot een Va-
der veler Volcken.
6 Ende wil u gantsch seer vruchtbaer ma-
ken/ ende van u Volcken maken/ c eñ van
u sullen Coninghen comen.
7 Ende ick wil mijn Verbondt maken tus-
schen my ende uwen zade na u/ by haren
d Nacomelinghen/ dat het een ewich
Verbondt

Marginal notes:

e Ier.34.18.
f Dat gevo-
ghelte ende
raeckende
over/ ende
den byeriger
draeck beduy-
den de E-
gypte-
naers die
Abrams
kinderen
vervolghen
souden: maer
Abram iaech-
dese daer
van/ dat is/
Godt ver-
lostse om
der toeseg-
ginge wille
Abram ghe
daen. Maer
dat hy hem
na der Son
nen onder-
ganck ver-
schricket/
beduyt/ dat
Godt zijn
zaet eenen
tyde lanck
verlaten
wilde dat
sy vervol-
get werden
als de Hee-
re hier selfs
duydet. Al-
soo gaet het
noch allen
gheloovigen
dat sy ver-
laten/ ende
doch ver-
lost werden
g Act.7.6.
Exod.12.40
Iudit.5.10.
Galat 3.17.
h ‡ and. tot
eygene lie-
den maken
eñ pynigen
i Exod.3.21.
k Gen. 25.6
l Exod.12.40
Actu.7.6.
m ‡ anders
tot int vier-
de geslachte
n num 21.31
o Gen.12.7.
Exod.32.13.
Deut.34.4.
p 1.reg.4.21
2.Par.9.26
q ‡ anders/
Rephaim/
Sarai geeft
Abram de
maget Ha-
gar te wyve
a Esa. 66.9
b Gen 30.2.
c ‡ and/ kin-
deren cryghen.
d ‡ an snoot
e ‡ an snood

f ‡ anders/
hart houdt
Hagar
vlucht voor
Sarai.
g ‡ anders/
ondergeeft.
h Gen.17.19
Iud.13.3.7.
Luce 1.31.
Ismael
heet/ luyde
verhoort
i ‡ and. zijt
de Godt die
my ghesien
heeft/ want
etc. hier dit
naghesien
die my sach
a Gen.12.7.
ende 13.15.
ende 15.18.
ende 24.7.
ende 26.7.
‡ and. God
Schadai/
dat is een
Almachti-
ger/ eñ een
Overvloe-
digher ghe-
noechsaem-
heyt ende
volheyt al-
les Goedts
b Abram
heet hooge
vader/ maer
Abraham/
der hoopen
Vader/ hoe
wel de selve
hoope maer
met eener
letter be-
teeckent
worden in
zijnen name
eñ niet son-
der oorsake
Roma.4.17.
c math.1.8.
d Hebr. Le-
dorotham/
dat is/ soo
langhe als
haer dinck
dueren sal.
Dan Mose
beduydet
hier mede/
dat haer
dinck sal
endelick op
houden/ eñ
een ander
comen.

Verbondt zy: alsoo dat ick v Godt sy/ ende uwes zades na v.

e Exod. 6. 3.
f Act. 7. 8.

8 e Ende wil v/ ende uwen zade na v/ gheven het Landt daer ghy een vreemdelinck inne zijt/ namelicken/ het gantsche Landt Canaan tot eewigher besittinghe/ ende wil haer Godt zijn.

9 Ende Godt sprack voorder tot Abraham: f Soo houdt nu mijn Verbondt/ ghy ende v zaedt nae v/ by haren Nacomelinghen.

10 Dat is nu mijn Verbondt/ dat ghy houden sult tusschen my ende v/ ende uwen zade na v: g Alles wat manlick is onder v/ sal besneden worden.

g Luce 2. 21.

11 Ghy sullet Ja de Voorhuydt aen uwen vleesche besnyden/ h dat selue sal een Teecken zyn des Verbondts tusschen my ende v lieden.

h Rom. 4. 11
Gebodt der Besnydinghe.

12 i Een yegelick knechtken/ wanneer het acht daghen oudt is/ sult ghy besnyden by uwen Nacomelingen: desselven gelijcken alle dat gesinde dat in uwen huyse gheboren ofte gecocht is/ van allerley vreemden die niet van uwen gheslachte en zyn.

i Leu. 12. 3.
Gen. 21. 4.
Joan. 7. 22.

13 Alsoo sal mijn Verbondt aen uwen vleesche zyn/ een eewighen Verbonde.

14 Ende waer een knechtken niet wort besneden/ aen der Voorhuydt zyns vleeschs/ diens ziele sal wtgheroeyt worden wt zynen volcke: daerom dat het myn Verbont k ‡ naghelaten heeft.

k ‡ anders/ crachteloos ghemaeckt

15 Ende Godt sprack voortaen tot Abraham: Ghy sult v wijf Sarai/ niet meer Sarai heeten/ maer Sara sal haren naem zyn.

Sara.

16 Want ick wil se seghenen: ende oock van haer wil ick v eenen sone l ‡ gheuen: Ick wil se seghenen/ ende Volcken sullen wt haer worden/ m ende Coninghen ouer vele Volcken.

l ‡ anders/ gheuen: die ick etc.
m Mat. 1. 1

17 Doe viel Abraham op zijn aengesichte/ ende loech/ eñ sprac in zynder herten: Sal my/ die ick hondert Jaer oudt ben/ een kint geboren worden/ ende Sara die tneghentich Jaer oudt is/ baren?

18 Ende Abraham sprack tot Godt: Och dat Ismael leuen soude voor v.

19 Doe sprack Godt: n Ja/ Sara v wijf sal v eenen sone baren/ dien sult ghy Isaac heeten: want met hem wil ick een eewich Verbondt maken/ ende met zynen zade nae hem.

n Gen. 18. 10 ende 21. 2.
Isaac.

20 Daer toe om Ismael hebbe ick v oock verhoort: siet/ ick hebben ghesegent/ ende wil hem vruchtbaer maken/ eñ gantsch seer vermeerren; o twaelf Vorsten sal hy generen/ ende wil hem tot grooten Volcke maken.

Ismael.
o Gen. 25. 12 15.

21 Dannoch mijn Verbont wil ick oprechten met Isaac/ dien v Sara baren sal/ om dese tydt inden anderen Jare.

22 Ende hy hielt op met hem te spreken: ende Godt voer op van Abraham.

23 Doe nam Abraham zynen sone Ismael/ ende alle knechten die in zynen huyse gheboren/ ende al e die ghecocht waren/ ende alles wat mans name was in zynen huyse/ ende besneedt de Voorhuydt aen haren vleesche/ euen desseluen daghes als hem Godt ghesedt hadde.

De eerste Besnydinghe.

24 Ende Abraham was neghen ende tneghentich Jaer oudt/ doe hy de Voorhuydt aen zijnen vleesche besneedt.

25 Ende Ismael zyn sone was derthien Jaer oudt/ doe zyns vleeschs Voorhuydt besneden werdt.

26 Euen op eenen dach werden sy alle besneden/ Abraham zyn sone Ismael/

27 Ende wat manlick geslachtes in zynen huyse was/ in zynen huyse ghebooren/ ende ghecocht van vreemden: het werdt alles met hem besneden.

Dat xviij. Capittel.

1. Drye mannen verschijnen Abraham die spyset hy/ 10. Hem wordt den tydt der ontfanckenisse ende geboorte des toegheseyden soons bestemmet/ 13. des lacht Sara ende wort daerom gestraft/ 20. De verderuinge Sodome ende harer byliggende steden wort Abrahe cont ghedaen. 23. Die bidt voor de Inwooners aldaer/ van weghen sommigher vermeynde rechtueerdighe onder hen.

1 Ende de Heere verscheen hem in a ‡ den Dayhen Manire/ doe hy b sat aen der deure zyner hutten/ doe de dach aent heetste was.

a ‡ anders/ den Eycke Wonde/ ofte der vlack
b Gen. 19. 1.

2 Eñ als hy zyne ooghen ophief/ eñ sach/ doe stonden drie mannen tegen hem ouer: ende doe hyse sach/ liep hy hen teghen van der deure zyner hutten/ ende neychde hem voor c hen neder op de Aerde/

c Voor eenen valt hy neder eñ reder oock als met eenen/ ende doch met dryen: daer is de Dryeenicheyt in Gode beteeckent.

3 Eñ sprack: d Heere hebbe ick genade gevonden voor uwen oogen/ soo en gaet voor uwen knechte niet voorby.

d Jud. 19. 21
e Jud. 19. 5. psa. 104. 15.
f Mat. 13. 33 Luce 13. 18.

4 Men sal v een weynich waters brenghen/ ende uwe voeten wasschen/ ende rustet v onder den Boom.

5 e Ende ick wil v een bete broodts brenghen/ dat ghy uwe herte lauet/ daer na sult ghy voort gaen: want daerom zijt ghy tot uwen knechte gecomen. Sy spraken: Doet als ghy ghesept hebt.

g ‡ an. hielt hem by hen onder. etc. dewyle sy aten.

6 Abraham haestede hem in de hutte tot Sara/ ende sprack: Haest v/ ende f menget drye maten Meelbloemen/ knedet ende backet koecken.

h Gen. 19. 3. Tob. 12. 19. Judi. 13. 16.

7 Eñ hy liep totten Runderen/ eñ haelde een son goet Kalf/ ende gaf het den Jonghe: die haestede hem/ ende bereydet toe.

i Dat is/ so warachtich als ick leue. God spreect als een mensche. Genesis 3 Adam waer zijt ghy: Item gen. 11. Ick wil neder vare/ eñ sien. gen. 18. Ic wil sien oft het also zy. Want dit woort (So ic leue) set tet het hoe ghy wilt/ so luyt het doch nz als of hy vā der vrucht oft Ouderē woude seggen. Ghy sult eenē sone hebben/ so hy leuet/ ofte soo ghy leuet: meint ghy/ hy wete niet/ oft de sone ofte de ouderen leuen soudē: Ja/ so sy nz gewisse leuē soudē/ wat ware dā de toesegginge

8 Eñ hy droech op/ boter ende melck/ ende van den Kalue/ dat hy toebereydt hadde/ eñ settede het hen voor/ eñ g ‡ tradt voor hen onder den Boom/ h ende sy aten.

9 Doe spraken sy tot hem: Waer is v wijf Sara? Hy antwoordde: Daer binnen inder hutten.

10 Doe sprack hy: Ick wil tot v weder comen/ i so ick leue: siet/ so sal Sara v wijf eenen sone hebben. Dat hoorde Sara achter hem/ achter der deure der hutten.

11 k Ende sy waren beyde/ Abraham ende Sara/ oudt ende wel bedaecht/ alsoo dat het Sara niet meer en ginck nae der vrouwen aerdt.

k Gen. 17. 17 Luce 1. 18.

12 l Daerom loech sy by haer selfs/ eñ sprac Nu ick oudt ben/ sal ick noch met wellust omgaen/ ende m mijn heere oudt is?

l Psal. 25. 4.
m 1. Pet. 3. 6

13 Doe sprac de Heere tot Abraham: Waerom lachet dies Sara/ eñ spreeckt: Meynt ghy dat het waer sy/ dat ick noch baren sal/ soo ick doch oudt ben?

14 Soude dan den Heere wat n ‡ onmueghelick zyn? Om dese tyde wil ick weder tot v comen/ soo ick leue/ soo sal Sara eenen sone hebben.

n ‡ anders/ te wonderbaerlick.

15 Doe verloochende dat Sara/ eñ sprack: Ic en hebbe niet gelachen: want sy vreesde haer. Ende hy sprack: Het en is niet alsoo/ ghy hebt ghelachen.

16 Doe stonden die mannen op van daer/ eñ keerden hen tegen Sodom: ende Abraham ginck met hen/ dat hyse gheleydde.

17 Doe sprack de Heere: Hoe can ick Abraham verborghen/ wat ick doe?

18 Nademael hy een groot ende machtich Volck sal worden/ o eñ alle Volcken

o Gen. 12. 3.

op Aer-

op aerden in hem gesegent worden sullen?
19 Want ick weet/ hy sal het bevelen: zijnen
kinderen/ en zynen huyse nae hem/ dat sy
des Heeren wegen houden/ende doen wat
recht ende goet is: op dat de Heere op A-
braham late comen/ wat hy hem toeghe-
seydt heeft.
20 Eñ de Heere sprack: Daer is een geschrey
tot Sodom ende Gomorra/ dat is groot/
p Hosee.16. 48. p ende haer sonden die zyn seer swaer.
21 Daerom wil ick af varen/ ende sien/ of
sy dat alles ghedaen hebben/ na den ghe-
q† Anders/ hebben sy het gedaen/ so is het wt/ ofte so niet/ dat etc. schreye/ dat voor my ghecomen is/ q† of
het also niet en sy dat icket wete.
22 Ende de mannen keerden haer aenghe-
sichte/ ende ginghen na Sodom: doch A-
braham bleef staende voor den Heere.
23 Ende tradt tot hem/ ende sprack: Wilt
ghy dan den Rechtveerdighen met den
Godloosen ombrenghen?
24 Daer mochten misschien vijftich Recht-
veerdighe inder Stadt zijn: woudet ghy
die ombrenghen/ ende dier stede niet ver-
gheuen/ om der vijftich Rechtveerdighen
willen/die daer inne waren?
25 Dat sy verre van v/ dat ghy dat doet/
ende dooder den Rechtveerdigen met den
Godloosen/dat de Rechtveerdige sy/ ghe-
lijck als de Godloose: dat sy verre van v/
r† Anders/ aller etc. sonde die niet recht oordeelen? die r† ghy alder wereldt Richter zijt/ ghy
en sult alsoo niet richten.
26 De Heere sprack: Vinde ick vijftich
Rechtveerdighe tot Sodom inder Stadt/
soo wil icke om haren willen/ allen den
plaetsen vergheuen.
27 Abraham antwoorde/ ende sprack: Och
siet/ ick hebbe my onderwonden te spre-
ſ Gen.2.7. ken met den Heere/ hoewel ick ſ aerde en-
de asschen ben.
28 Daer mochten misschien vijue weyni-
gher dan vijftich Rechtveerdighe in zijn:
woudet ghy dan de gantsche Stadt ver-
deruen/ om der vijue willen? Hy sprack:
Vinde ick daer vijf ende veertich inne/ soo
en wil ickse niet verderuen.
29 Ende hy sprack voorder met hem/ ende
seyde: Men mochte misschien veertich daer
inne vinden. Hy sprack: Ick en wil hen
niet doen/ om der veertich willen.
30 Abraham sprack: En vertoornet niet
Heere/ dat ick noch meer spreke: Men
mochter misschien dertich daerinne vin-
den. Hy antwoordde: Vinde icker dertich
inne/ so en wil ick hen niet doen.
31 Ende hy sprack: Och siet/ ick hebbe my
onderwonden met den Heere te spreken:
Men mochte misschien twintich daerin-
ne vinden. Hy antwoordde: Ick en wilse
niet verderuen/om der twintich willen.
Niet thien gerechtige tot Sodom 32 Ende hy sprack: Och en vertoornet niet
Heere/ dat ick slechs noch eenmael spreke:
Men mochter misschien thiene daerinne
vinden. Hy sprack: Ick en wilse niet ver-
deruen om der thiene willen.
33 Ende de Heere ginck henen/ doe hy met
Abraham wtghesproken hadde: eñ Abra-
ham ginck weder henen aen zyn stede.

Dat xix. Capittel.

1. Twee Enghelen comen tot Sodom/
worden van Loth gheherberghet/ 5. ende
van der Stadt Inwoonders ghesocht te
misbruycken/ 16. Door die wordt Loth
tsamen met zynen Wijue ende twee doch-
teren wtgheleydet/ hen te beurghen/ 24.
Sodom ende haer omliggende landt ver-
derft/ 26. Loths wijf wordt tot een Sout-
pilaer ofte Southoop. 27. Abraham be-
schouwet de landtstreken Sodom/ 33.
Loths Dochteren worden bevrucht van
haren Vader/ende baren.

1 DE twee Enghelen quamen tot So-
dom des avondts: ende Loth a sat
tot Sodom onder de poorte: ende doe a Gen.18.1 Een werck der liefde.
hyse sach/ stont hy op/ hen te ghemoete/
ende neyghde hem met zynen aengesichte
op de aerde/ende sprack:
2 b Siet c† Heere/ comt doch in een huy- b Heb.13.2
se uwes knechts/ ende blijuet ouer nacht: c† Anders/ Heeren.
latet uwe voeten wasschen/ soo staet ghy
morgen vroech op/ende trecket uwer stra-
ten. Doch sy spraken: Neen/ maer wy
willen ouer nacht op der strate blijuen.
3 d Doe noodichde hyse seer: eñ sy ghin- d Luc.24.29. ende 24.29
gen tot hem in/ ende quamen in zyn huys:
eñ hy bereydde hen een maeltijdt/eñ biech e† And. lach hen bestich aen.
ongheheuelde koecken: f ende sy aten.
4 Doch eer sy hen slapen leyden/ quamen
de liedeu der stadt Sodom/ eñ omringden f Gene.18.8 Tobi.12.19. Iudic.13.16
dat huys/ jonge ende oudt/ het gandtsche
volck wt allen eynden.
5 Ende grepen Loth/ ende spraken tot Ontucht eñ sonde der Sodomi-ters.
hem: Waer zijn de Mannen die tot v ghe-
comen zyn dese nacht? Laetse wtgaen tot
ons/ g dat wyse bekennen.
6 h Loth ginck wt tot hen voor deure/ en- g Leui.12.22 Rom 1.27
de sloot de deure achter hem toe/
7 Ende sprack: Och lieue Broeders/ en h Iud.19.23 Loth strafe de Sodomi-ters.
doet sodanighen quaet niet.
8 Siet/ ick hebbe twee Dochteren/ die en
hebben noch gheenen man bekent/ die wil
ick hier wtgheuen onder v/ ende doet met
hen wat v belieuet/ alleene dese Mannen
en doet niet: want daerom zijn sy onder de
schaduwe myns i† dacks ingheghaen. i anders/ solders
9 Sy spraken daer teghen: Comt hier/
doe spraken sy: Ghy zijt k een eenich vreem- k Exo.2.14. actu.7.27
delinck hier/ende wilt regeren? Wel aen/
wy willen v beter plaghen dan de ghene:
l ende sy drongen hardt op den man Loth/ l 2 Pet.2.7
ende liepen toe/ ende wouden de deure
opbreken.
10 Doe grepen de mannen wtwaert/ ende
toghen Loth tot hen int huys/ ende sloten
de deure toe.
11 m Ende de Mannen die voor der deure m Sap.19.16.
aenden huyse waren/ werden met blintheyt
gheslaghen/ beyde cleyn ende groot/ tot Sodomi-ters ver-blindt.
dat sy moede werden/ ende de deure niet
vinden en conden.
12 Ende de mannen spraken tot Loth: Hebt
ghy noch ergens hier eenen toecomenden
schoonsone/ ende soons dochteren/ ende
n† wie v toebehoort inder Stadt/ dien n† anders/ wat v etc. dat
brenght wt deser stede.
13 Want wy sullen dese stede verderuen/
daerom dat haer gheschrey groot is voor
den Heere/ die heeft ons hier ghesonden/
haer te verderuen.
14 Doe ghinck Loth wt/ ende sprack met
zynen toecomenden schoonsone/ die zyne
dochteren nemen souden: Maeckt v op/
ende gaet wt deser plaetsen/ want de Hee-
re sal dese Stadt verderuen: doch het was
hen belachelick.
15 Doe nu de dagheraet opghinck/ hie- Verlossinge des recht-veerdighen Loths.
ten de Enghelen den Loth hem haesten/
ende spraken: Maket v op/ neemt v wijf
ende uwe twee dochteren/ die voorhanden
zyn/ dat ghy oock niet om en comet inder 2 Pet.2.7.
misdaedt deser Stadt.
16 Doe hy het nu vertooch/ o grepen de o Sap.10.6 ende 19.16
Mannen hem/ ende zijn Wijf/ ende zyn
twee Dochteren by der handt/ daerom
dat de Heere zijner verschoonde/ ende
brachten hem wt/ ende lieten hen buyten
voor der Stadt.
17 Ende als sy hen hadden daer wt ghe-
bracht/ doe spraken sy: Behoudt v ziele/

ende en siet niet te rugghe / oock en staet
niet in desen vlacke des lants: op den ber-
ghe behoudt v, dat ghy niet om en comet.
Loths ghebedt tot Godt. 18 Loth sprack tot hem: Och neen Heere
19 Siet, dewyle v knecht ghenade ghevon
den heeft voor uwen ooghen / soo wondet
ghy doch uwe barmherticheyt groot ma-
ken, die ghy aen my gedaen hebt / dat ghy
myne siele by den leven behieldet : ick en
can my niet op den berghe behouden / my
mochte eens ongeval aen comen, dat ic storve.
20 Siet daer is eene Stadt harde by / daer
ick in vlieden can / ende is cleyn, aldaer wil
ick my behouden: Sy is doch p cleyn / dat
p Zoar heet cleyn. myn siele levendich blyve.
21 Doe sprack hy tot hem: Siet, ick hebbe
v oock in desen stucke aenghesien / dat ick
de Stadt niet om en keere / daer ghy van
ghesproken hebt.
22 Haest v / ende behoudt v aldaer / want
ick en can niet doen / tot dat ghy daer in
comet.
23 q Daer van de Stat genoemt is Zoar
q Daeruyt ende de Sonne was opgegaen op Aerden
doe Loth te Zoar in quam.
24 r Doe liet de Heere swevel ende vyer re-
r Deu. 29. 23 ghenen van den Heere / van den Hemel af
Esaie 13. 19. op Sodom ende Gomorra.
Iere. 50. 40 25 Ende keerde de Steden omme / de gant-
Ezec. 16. 49. sche Lantstreke / ende alle inwooners der
Hosee 11. 8. Steden / ende wat op den Lande ghewas-
Amos 4. 11. sen was.
Luce 17. 27. 26 s Ende zyn wyf sach te rugge / ende wert
Iude 7. t † tot een Soutpilaer.
s Luc. 17. 32. 27 Abraham maeckte hem des morghens
t † An. vroech op / aen de stede daer hy ghestaen
Southoop. hadde voor den Heere.
28 Ende keerde zyn aensicht tegen Sodom
ende Gomorra / ende alle dat landt dier
streke ende sach toe / ende siet / doe ghinck
daer eenen roock op van den Lande / als
eenen roock van eenen Oven.
29 Want doe Godt de steden in dier landt-
streke verderf, dachte hy aen Abraham / en
leydde Loth wt den steden / die hy omme-
u † And. keerde / daer Loth in woonde.
een graft. 30 Ende Loth tooch wt Zoar / ende bleef
op den berch met zynen beyden dochteren:
want hy vreesde hem tot Zoar te blyven /
ende bleef alsoo in een u † hol / met zynen
beyden dochteren.
31 Doe sprack de oudtste totter jonckster:
onse vader is oudt / ende daer en is geenen
man meer op Aerden / die ons beslapen
can na aller Wereit wyse /
x Levit. 18. 7 32 So coemt, laet ons onsen vader wyn te
drincken geven / ende by hem slapen / dat
wy zaet van onsen vader behouden.
33 Also gaven sy haren vader wyn te drinc
ken in der selver nacht: x ende de Oudtste
ginck henen / en leyde haer tot haren va-
der: ende hy en wert des niet gewaer / doe
sy haer leyde / noch doe sy opstont.
34 Des morgens sprack de oudtste totter
jonckster: Siet / ick hebbe gisteren by my-
nen vader gheleghen, laet ons hem desen
nacht oock Wyn te drincken gheven, dat
ghy henen gaet, ende legghet v tot hem /
dat wy zaet van onsen vader behouden.
35 Alsoo gaven sy haren vader dien nacht
oock Wyn te drincken : ende de jonckste
y met kinde maeckte haer op / ende leyde haer tot hem:
Moab. ende hy en werdt des niet gewaer / doe sy
haer leyde / noch doe sy op stont.
36 Alsoo werden beyde de dochteren Loths
y bevrucht van haren vader.
37 Ende de oudtste baerde eenen sone / dien
hiet sy Moab: van dien comen de Moa-
biters / tot op desen huydighen dach.
38 Ende de jonckste baerde oock eenen so-
ne, dien hiet sy / het kint Ammi: van dien
comen de kinderen Ammon / tot op den Ammi.
huydighen dach.

Dat xx. Capittel.

1. Abimelech neemt Abrahams zyne af-
geseyde Sara ten wyve / 3. Wert van God
gedrongen, de selve ongheschent weder te
gheven / 9. Bescheldet Abraham 14. ende
gheeft hem zyn wyf Sara weder met groo
ten gheschencken / 17. Voor hem bidt A-
braha, ende zyn huys wert weder vrucht-
baer.

1 Ende Abraham tooch van daer / int Abraham
Lant teghen Zuyden, en woonde tus- een vreem-
schen Kades ende Sur: ende wert een delinck tot
vreemdelinck te Gerar. Gerar.
2 En seyde van zynen wyve Sara: a Het a Gen. 12. 13.
is myn suster. Doe sandt Abimelech de Co ende 26. 7.
ninck tot Gerar na haer ende liet se halen.
3 En God qua tot Abimelech des nachts
inden droom en sprack tot hem: Siet daer
ghy zyt des doots, om des wyfs willen /
die ghy ghenomen hebt: want sy is eens
mans ghetrout wyf.
4 Abimelech en hadse noch niet aenghe- God sorget
roert ende sprack: Heere / wildy dan een voor zyne
rechtveerdich volck dooden? gelovige.
5 En heeft hy niet tot my ghesepdt: Sy is
myn suster? ende sy heeft oock ghesept: Hy
is myn broeder? Ick hebbe doch dat ghe-
daen met eenvoudighen herten / ende ont-
schuldighen handen.
6 Ende God sprack tot hem inden droom:
Ick weet oock, dat ghy dat met eenvoudi-
ghen herten ghedaen hebt, daeromme heb
be ick v oock behoedt, dat ghy niet teghen
my ensondichdet / ende en hebbe dat v niet
toeghelaten / dat ghyse aenraestedet
7 So gheeft nu de man zyn wyf weder /
want hy is een Propheet : ende laet hem
voor v bidden, so suldy levendich blyven:
waer ghyse daer teghen niet weder en
gheeft, so weet, dat ghy des doodes ster-
ven moet ende alle wat uwe is.
8 Doe stont Abimelech des morgens vroech
op ende riep alle zyne knechten / ende sey-
de hen dit alles voor haren ooren: ende de
lieden vreesden hen seer.
9 Ende Abimelech riep Abraham oock /
ende sprack tot hem : Waeromme hebdy
uns dat ghedaen? ende wat hebbe ick aen
v ghesondicht / dat ghy een sulcke groote
sonde woudet op my ende op myn Rycke
brenghen? ghy hebt met my ghehandelt /
niet alsmen handelen sal.
10 Ende Abimelech sprack voorder tot A-
braham: b Wat hebdy ghesien / dat ghy
sulckes ghedaen hebt? b Dewyle
11 Abraham sprack: Ick dachte / misschien ghy een
en is gheen vreese Gods aen c deser plaet- Propheet
sen, ende sullen my om myns wyfs wille zyt, meuchdy
dooden. wat ghe
12 Oock is sy warachtich myn suster / want sien hebbe /
sy is myns vaders dochter, doch niet my- dat ic sulcx
ner moeder dochter / ende is myn wyf ghe- verdient
worden. hebbe met
13 Doe my nu God wt mynes vaders huys mynen son-
wandelen hiet / sprack ick tot haer: d Die den.
barmherticheydt doet aen my, dat ghy c Oft, deser
waer wy henen comen / van my segghet: plecke.
Ick sy v broeder. d Gen. 12. 13
14 Doe nam Abimelech Schapen ende
Runderen, Knechten ende Maechden, en-
de gaffe Abraham / ende gaf hem weder
zyn Wyf Sara.
15 Ende sprack: Siet daer / myn Lant staet
v open: woont waer het v wel behaecht.
16 Ende sprack tot Sara: Siet daer, ick
hebbe

hebbe uwen broeder duysent silveringhen
ghegeuen:siet/ e † dat sal u een decksel der
ooghen zijn, voor allen die by u zijn / ende
f † al om: g ende dat was haer straffe.
17 En Abraham badt tot Godt: doe heelde
de God Abimelech / en zijn Wijf/ ende zijn
Maechden / dat sy kinderen baerden.
18 Want de Heere hadde te voren toegeslo
ten alle baermoeders des huys Abimelech
om Sara Abrahams wijfs willen.

Dat xxj. Capittel.

1. Isaac wert geboren/ 4. besneden / 8.
ende ghespeent, 20. Hagar met haren sone
wtghedreuen/ 17. ende van den Heere ver-
troost/ 20. Ismael opghetoghen ende ver
houwelickt/ 22. Abimelech begheert een
verbondt met Abraham te maken/ 31. dat
sweeren sy malcanderen by den bornput
die Abraham ghegrauen hadde.

1 ENde de Heere besocht Sara / a also hy
voorsproken hadde/ en dede met haer/
als hy ghesept hadde.
2 b En Sara wert bevrucht/ ende baerde
Abraham eenen sone in zijnen ouderdom/
inde tijt/ die hem Godt ghesept hadde.
3 c Ende Abraham hiet zijnen sone die hem
gheboren was / Isaac / dien hem Sara
baerde.
4 Ende besneedt hem aenden achtsten da-
ghe/als hem Godt gheboden hadde.
5 Hondert Jaer was Abraham oudt/doe
hem zijn sone Isaac gheboren weerdt.
6 Ende Sara sprack: Godt heeft my een
lachen toegerichtet:want wie het hooren
sal/die sal d † myner lachen.
7 En sprack voorder: Wie dorste dat van
Abraham segghen / dat Sara kinderen
soochde, ende hadde hem eenen sone ghe-
baert in zijn ouderdom:
8 Ende dat kint wies / ende werdt ghe-
ghespeent: ende Abraham maeckte een
groote gasterije/aen den daghe doe Isaac
ghespeent werdt.
9 Ende Sara sach den sone Hagar der E-
gyptischen/dien sy Abraham gebaert had
de. dat hy e † een Bespotter was/
10 Ende sprack tot Abraham: Drijft dese
Maghet wt met haren sone: f want deser
maghet sone en sal niet eruen met mijnen
sone Isaac.
11 Dit woort beviel Abraham seer qualick/
om zijns soons willen.
12 Ende God sprack tot hem: Laet u niet
qualick bevallen/ g † des Jonghen en der
Maget haluen: alles wat Sara u gesept
heeft. dat hoort: h want in Isaac sal u het
zaet ghenoemt worden.
13 i Oock wil ick der maget sone ten Vol-
ke maken/ daerom dat hy uwes zaets is.
14 Doe stont Abraham des morgens vroech
op ende nam broot, ende een Flessche met
water en leyde het Hagar op hare schou-
deren ende den Jonghen mede / ende liet se
wt. Doe tooch sy henen/ende ginck inder
woestijne dwalende by Bersaba.
15 Doe nu het water in der Flesschen wt
was/ wierp sy den Jonghen onder eenen
k † boom.
16 Ende ghinck henen/ende sette haer te-
ghen hem ouer van verre / een l † booch-
schent wijdt: want sy sprack: Ick en can
des Jongen steruen niet aensien: ende sy
sette haer tegen hem ouer ende hief haer
stemme op ende weende.
17 Doe verhoorde Godt de stemme des
Jonghen/ ende de Engel Godts riep van
den Hemel tot Hagar / ende sprac tot haer:
Wat is u m Hagar? en vreest u niet/
want Godt heeft verhoort de stemme des

d † And. die
f † And. ende eene ghewisse bewaringhe.
g De Heylighen worden suptijlick ende niet gewisse ghestraft/ als hier Sara wordt ghestraffet dat sy Abraham hadde broeder ghenoemt/ en vercreech groote weldaedt.
a Gen.17.19 ende 18.10.
b Act.7.8. Galat.4.23. Hebr.11.11. Isaac wort gheboren.
c Math.1.2 Josue 24.3.
d † An. hem myner verheughen.
Ismael een Bespotter.
e † And. der tel/ofte moetwillich.
f Gala.4.30 Judic.11.2.
g † Ofte van wegen des etc.
h Rom.9.7. Hebr.11.18. Gen.17.16. 19.
i Gen.16.10. ende 17.20.
k † And. struyck.
l † And. arm borstes scheut.
m Merckt hier op Hagar, hoe die des Gesetses ende geloofloose wercken figuer is/ Gal 4. ende haer nochtans Godt tijdtlicken besoeft ende groot maeckt hier op Aerden.

Jonghen/daer hy leyt.
18 Staet op/ neemt den Jongen/ en n † ley
det hem aen uwer handt: o want ick wil
hem tot grooten Volcke maken.
19 p Ende Godt dede haer ooghen op dat
sy eenen waterborne sach: doe ghinck sy
henen/ende vulde de Flessche met water/
ende drenckte den Jonghen.
20 Ende Godt was met den Jonghen/ die
wies ende woonde inder Woestijne / ende
wert een goet Schutter.
21 Ende woonde inder Woestijne Pharan:
ende zijn moeder nam hem een wijf wt E-
gyptenlandt.
22 q Ter selver tijdt sprack Abimelech en-
de Phichol zijn Velthooftman met Abra-
ham ende seyde: Godt is met u in allen
dat ghy doet.
23 So sweert my nu by God/ dat ghy my/
noch mynen kinderen/noch myner kints
kinderen r † geen ontrouwe bewijsen wil-
let maer dat ghy de barmherticheydt die
ick aen u gedaen hebbe/aen my ooc doet/
ende aen den Lande daer ghy een vreem-
delinck inne zijt.
24 Doe sprack Abraham: Ick wil sweeren.
25 En Abraham strafte Abimelech/om des
waterputtes willen / dien Abimelechs
knechten hadden met ghewelt genomen.
26 Doe antwoordde Abimelech: Ick en
hebbe dat niet ghewetten wie dat ghedaen
heeft/ oock en hebt ghy dat my niet aen-
ghesepdt: daer toe hebbe ick dat niet ghe-
hoort meer dan heden.
27 Doe nam Abraham Schapen en Run-
deren/ende gaf se Abimelech: ende maeck-
ten beyde een verbondt te samen.
28 Ende Abraham settede daer by seuen
s † jonghe Lammeren bysonder.
29 Doe sprack Abimelech tot Abraham:
Wat sullen die seuen Lammeren/ die ghy
bysonder daer ghesettet hebt?
30 Hy antwoordde: Seuen Lammeren sult
ghy van mijnder handt nemen / dat sy my
ter ghetuygenisse zijn/ dat ick desen water
putte ghegrauen hebbe.
31 Daer van heet de stede t Ber Saba / dat
sy daer beyde te samen ghesworen hebben.
32 En also maeckten sy het verbont te Ber
saba. Doe maeckten hen op Abimelech en
Phicol zijn Velthooftman / ende toghen
weder inder Philisteen Landt.
33 Ende Abraham plantede Boomen te
Bersaba/ en u † predickte van den Name
des Heeren des eewighen Godts.
34 Ende was een vreemdelinck in der Phi
listeen Landt/eenen langhen tijdt.

Dat xxij. Capittel.

1. Abraham wort versocht/ zijnen sone
Isaac te offeren/ 10. Dat onderstaet hy/
en dat wort hem van den Engel behindert/
en voor gedaen aenghenomen/ 13. Hy siet
eenen Ram achter hem / dien offert hy in
Isaacs stede/ 16. Hem wort de belofte met
eenen eedt bevestight/ 20. en Nahors zijns
broeders vruchtbaerheyt aenghesepdt.

1 NA dese ghescheidenisse versocht Godt
Abraham/ ende sprack tot hem: Abra-
ham. Ende hy antwoordde: Hier ben
ick.
2 a En hy sprack: Neemt Isaac uwen ee-
nighen sone, dien ghy lief hebt / ende gaet
henen in het Lant b Moria / ende offert
hem aldaer tot eenen Brantoffer, op eenen
Berch dien ick u segghen sal.
3 c Doe stondt Abraham des morghens
vroech op/ende sadelde zijnen Ezel / ende
nam met hem twee Jonghers, ende zijnen
sone

n † And. houdt hem met.
o Gen.17.27
p Esa.4.17.
q Gen.26.26
Een Verbondt tusschen Abraham ende Abimelech.
r † And. beschadighet ofte vercortet.
s † And. songhe Open.
t Is sweerborne ofte Eedtborne. Men machse oock wel Seuenborne heeten.
u † And. riep al daer aen den etc.
a Jud.8.22. Spr.44.20 Hebr.11.17.
b Moria/ heet Godes vreese/ reuerentia Dei/ cultus Dei: want de Oude Vaders/ Adam Noah/ Sem/ hebben op den seluen berge God gheeeret/ghevreest ende hem ghedient. Wy Duytschen heeten het verlichte den Heylighen berch ofte daer men Godt dient met louen/ bidden en dancken.
c Joan.8.39 40.

sone Isaac/ eñ cloofst houdt totten Brant-
offer/ maeckte hem op/ ende ginck henen
b aẽ de plaetse daer hẽ God geseyt hadde.
4 Aen den derden dage hief Abraham zijn
ooghen op/ ende sach de stede van verre.
5 c Ende sprack tot zijnen Jongheren:
Blijft ghy hier met den Ezel: ick ende de
Jonge willen daer henen gaen/ ende wan-
neer wy aenghebeden hebben/ willen wy
weder tot u comen.
6 Eñ Abraham nam dat hout ten Brant-
offer/ eñ leyde dat op zijnen sone Isaac: en-
de hy nam dat vyer ende mes in zijn hant/
ende die beyde ging hen te samen.
7 Doe sprack Isaac tot zijnen vader A-
braham: Mijn vader. Abrahã antwoorde:
de: Hier ben ick mijn sone. Ende hy sprac:
Siet/ hier is vyer ende houdt/ waer is nu
het Schaep totten Brandtoffer?
8 Abraham antwoordde: Mijn sone/ God
sal selue f † versien een Schaep ten Brant-
offer: ende die beyde ghinghen te samen.
9 Eñ als sy quamen aen de stede die hem
Godt seyde/ bouwede Abraham aldaer ee-
nen Altaer/ eñ leyde het hout daer op: g eñ
bandt zijnen sone Isaac/ leyde hem op den
Altaer bouen op het hout/
10 Eñ reyckte zijn handt uyt/ ende vattede
het mes/ op dat hy zijnen sone slachtede.
11 Doe riep hem de Engel des Heeren van
den Hemel/ ende sprack/ Abraham/ Abra-
ham. Hy antwoordde: Hier ben ick.
12 Hy sprach: En legt u handt niet aen den
Jongen/ ende en doet hem niet: h want nu
weet ick dat ghy Godt vreeset/ ende hebt
uwen eenighen sone niet verschoont om
mijnent willen.
13 Doe hief Abraham zijn oogẽ op/ eñ sach
eenen Ram achter hem/ inden k † Bossche
hangen met zijnen hoornen: eñ ginck he-
nen/ ende nam den Ram/ eñ offerden ten
Brandtoffer in zijns soons stede.
14 Ende Abraham hiet de stede: De HEE-
RE l † siet: daer uyt men noch hedens
daechs seydt: Op den Berch daer de Hee-
re m † siet.
15 Ende de Engel des Heeren riep Abra-
ham noch eenmael van den Hemel/
16 Eñ sprack: n Ick hebbe by my seluen ge-
sworen/ spreeckt de Heere: Dewyle ghy
sulckes ghedaen hebt/ ende en hebt uws ey-
ghenen soons niet verschoont/
17 Dat ick u zaet seghenen ende vermeeren
wil/ als de sterren aen den Hemel/ ende
als het zandt aen den ouer des Zees/
o ende u zaet sal besitten de poorten zij-
ner vyanden.
18 p Ende door u Zaet sullen alle Volcken
op Aerden ghesegent worden: daerom-
me dat ghy mijner stemme q gehoorsaem
ghewees t hebt.
19 r Alsoo keerde Abraham weder tot zij-
nen Jongheren: ende maeckten hen op/ en-
de toghen tsamen na Bersaba/ ende woon
den aldaer.
20 Na dese gheschiedenisse gebeurdet dat
Abraham aenghesegt werdt/ Siet/ Mil-
ca heeft oock kinderen gebaert uwen broe-
der Nahor/
21 s Namelicken/ Uz den eerstgeboren/ en-
de Bus zijnen broeder/ ende Kemuel/ van
dien de Syriers comen.
22 Ende Chesed/ ende Haso/ ende Pidas/
ende Jedlaph/ ende Bethuel.
23 Ende Bethuel genereerde Rebecca: dese
achte baerde Milca den Nahor/ Abra-
hams Broeder.
24 Ende zijn bywijf met namen Rehuma
baerde oock/ namelicken/ den Thebach/

b Ofte/ de
stede.
c Gen.22.20
f † And.
sien om
eẽ Schaep.
g Jaco.2.21
h Syr.44.20
1.Mach.2.52
i Rom.8.32.
Esaie 53.15.
Joan.3.16.
k † And.
Hegghen.
l † And. sal
sien oft ver-
schynen.
m Dat is/
God sorget
voor alle
dinck/ ende
waket.
m † And.
schynet.
n Psa.105.9.
Jerem.32.33
Syr.44.22.
Luce 1.72.
Heb.6.13.17
o Gen.24.60
p Gen.12.3.
ende 18.18.
ende 26.4.
Syr.44.24
Act.3.25.
Galat.3.8.
q Hier en
wert Abra-
ham niet
gerechtueer
dicht door
zijnen ghe-
loue voor
hem maer
verdient
sulcker heer
lickheyt zij-
nes zades:
want hy is
te voren
rechueerdi-
dich
Gen.15.6.
r Gen.22.4.
s Gen.11.29.

Gaham/ Thahas/ ende Maacha.

Dat xxiij. Capittel.

1. Abraham beweent zijn verstoruene Sara/ 10. Coopt Ephrons des Hethiters Acker/ met den tweevoudighen hole/ ter erfbegrauenisse/ 19. daerin begraeft hyse.

1 SAra werdt hondert seuen ende twin-
tich Jaer oudt/ so langhe leefde sy.
2 Ende sterf inder a Hoofstadt/ die
heet Hebron/ inden Lande Canaan: b daer
quam Abraham/ dat hyse beclaechde ende
beweende.
3 Daer na stont hy op van zijnẽ Lijcke/ eñ
sprack met den kinderen Heth/ eñ seyde:
4 Ick ben een vreemt man/ eñ een c † in-
wooner by u/ gheeft my een Erfbegraue-
nisse by u/ dat ick d † mijnen dooden begra-
ue/ die voor my leyt.
5 Doe antwoordden Abraham de kinde-
ren Heth/ ende spraken tot hem:
6 Hoort ons/ lieue heere/ ghy zijt een Vorst
Godts onder ons: begraeft uwen dooden
in onsen e † eerlicksten grauen/ gheen men-
sche onder ons en sal u weeren/ dat ghy in
zijnen graue niet en begrauet uwen doo-
den.
7 Doe stont Abraham op/ ende neychde
hem voor den volcke des Lants/ namelic-
ken voor de kinderen Heth/
8 Eñ hy sprack met hen/ eñ seyde: Is het
uwen wille/ dat ick mijnen doodẽ die voor
my leydt/ begraue/ so hoort my/ eñ biddet
voor my teghen Ephron den sone Zoar.
9 Dat hy my geue zijn f dobbel Spelonc-
ke/ die hy heeft aen het eynde zijns Ac-
kers: om een ghelijck ghelt geue hyse my/
soo vele als sy weert is/ onder u/ ter Erf-
begrauenisse.
10 Want Ephron woonde onder den kin-
deren Heth. Doe antwoordde Ephron de
Hethiter Abraham/ dat het de kinderen
Heth aenhoorden/ voor allen die te zij-
ner Stadtpoorten uyt ende in ghinghen/
ende sprack:
11 Neen mijn heere/ maer hoort my toe: Ic
geue u den Acker/ ende daer toe de † Spe-
loncke daerinne: ende gheesse u ouer voor
den oogen der kinderen mijns volcx/ om
te begrauen uwen dooden.
12 Doe neychde hem Abraham voor den
volcke des Landts/
13 Ende sprack met Ephron/ dat het aen-
hoorde dat volck des Landts/ ende seyde:
Wilt ghy my dien laten/ soo bidde ick/
neemt van my het ghelt voor den Acker/
dat ick u gheue/ so wil ick mijnen dooden
aldaer begrauen.
14 Ephron antwoordde Abraham/ ende
sprack tot hem:
15 Mijn heere/ hoort my doch/ het velt is
vier hondert g sikels siluers weert: doch
wat is dat tusschen my ende u? begraeft
slechts uwen dooden.
16 h Abraham verhoorde Ephron/ ende
woech hẽ het gelt daer henẽ/ dat hi geseyt
hadde/ dat het aẽhoordẽ de kinderẽ Heth/
namelick/ vierhondert sikel siluers/ dat in
i coope i ganc ende gangbaer was.
17 Also wert Ephrons Acker/ daer de dob-
bel Spelonche in is/ tegen Mamre ouer/
Abraham tot eygenen goede k beuesticht.
18 Met der Spelonchen daerinne/ ende
met allen Boomen op den Acker rontom-
me/ dat het de kinderen Heth aensaghen/
ende alle die te zijner Stadtpoorte uyt en-
de inginghen.
19 Daer na begroef Abraham Sara zijn
wijf/ inder Spelonchen des Ackers die
dobbel

a Hebron/
is Kiriath
Arba
spreeckt
Moses/ dat
is de vier-
stadt: want
de hooghe
Hoofstedẽ
waren in
voortijden
alle Arba/
dat is/ in
vier deelen
gedeylt/ als
Rome/ Je-
rusalem/ eñ
Babylon
oock.
Genes.10.
b Gen.50.10
2.Sam.3.31
Act.6.2.
c † And. in-
ghesetẽn.
d † An. mijn
Lijck begra-
ue uyt my-
nen aenge-
sichte.
e † Anders/
keurlicsten.
f Oft/ twee-
voudich/ of
te dat hol
dat twee-
voudich is/
etc.
† Speloncke
heet dat
inder aerdẽ
oft bergen
hol eñ vol
is/ als het
in sommigẽ
Landen is.
g Sikel/ is
eẽ gewicht
aender mun
te/ een oort
van eenen
gulden: waẽt
in voortijdẽ
woech men
het gelt als
men nu het
goudt we-
ghet.
h Act.7.16.
i Oft/ onge-
weyghert/
gangbaer.
k Oft/ sta-
dich/ ofte
statgeyrich
ghemaeckt.
Sara wort
begrauen.

dobbel is/ teghen Mamre ouer/ dat is He
bron/ inden Lande Canaan.
20 Also wert beuesticht den Acker/ ende de
Spelonche daerinne/ Abraham ter Erfbe-
grauenisse/ van den kinderen Heth.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van de trouwe des knechts Abra-
ham so teghen Godt als tegen zijnen hee-
re/ 15. ende zijnen goeden voorspoede in het
versoecken des wijfs voor Isaac/ 22. Van
zijner/ Rebecca ende Labans eerbaerheyt/
50. De verwilliginghe des houwelicks Re-
becca van haren Ouderen/ 66. ende beste-
dinghe der seluer.

1 ABraham was oudt eñ wel bedaecht/
ende de Heere hadde hem ghesegent
a alomme.
2 Eñ sprack tot zijnen outsten knecht zij-
nes huyses die alle zijne goederẽ voorstõt/
b Legt v handt onder mijn heupe.
3 c Ende sweert my by den Heere/ dẽ God
des Hemels ende der Aerden/ d dat ghy
mijnen sone gheen wijf en nemet van den
dochteren der Cananiteren/ onder den
welcken ick woone.
4 Maer dat ghy treckt in mijn Vader-
landt/ e ende tot mijnen Maechschappe/
ende nemet mijnen sone Isaac een wijf.
5 De knecht sprack: Hoe/ soo dat wijf my
niet en woude volgen in dit Lande/ sal ick
dan uwen sone weder bringhen in ghene
Lant/ daer ghy wtghetoghen zijt?
6 Abraham sprack tot hem: Wacht v
voor/ dat ghy mijnen sone daer niet weder
henen en brenghet.
7 De Heere de Godt des Hemels/ die my
van mijns Vaders huyse genomen heeft/
ende van † mijn Maechschap/ die my ghe-
loeft heeft/ ende my oock ghesworen heeft/
ende ghesept: f Dit Lant wil ick uwen za-
de gheuen/ g die sal zijnen Enghel voor v
henen senden/ dat ghy mijnen sone aldaer
een wijf nemet.
8 So v nu het wijf niet volgen en wil/ soo
zijt ghy deses Eedts quijt/ alleene en brengt
mijnen sone daer niet weder henen.
9 Doe leyde de knecht zijn hant onder de
heupe Abrahams zijns heeren/ eñ swoer
hem sulckes.
10 Also nam de knecht thien Kemelen zijns
heeren/ ende tooch henen/ h † ende hadde
met hem allerley goeden zijnes heeren/ en-
de maeckte hem op/ ende tooch na i † Me-
sopotamien/ tot der Stadt Nahor:
11 Daer liet hy de Kemelen hen legheren
buyten voor de Stadt/ by een Fonteyne/
des auondts ontrent der tijt/ wanneer de
vrouwen pleghen wt te gaen/ ende water
te putten.
12 Ende sprack: Heere ghy Godt mijnes
heeren Abraham k † ontmoete my huy-
den ende doe barmherticheydt aen mijnen
heere Abraham.
13 Siet/ ick sta hier by de waterfonteyne/
ende der lieden dochteren in deser Stadt
sullen wt comen/ om water te putten.
14 Wanneer nu eene maecht coomt/ tot
dier ick spreke: Neyghe uwe cruycke/ ende
laet my drincken eñ sy sal spreken: Drinct
ick wil uwe Kemels oock drencken: Dat
sy die sy/ die ghy uwen Dienaer Isaac l be
schickt hebt/ ende ick m daer aen beken-
ne/ dat ghy barmherticheydt aen mijnen
Heere ghedaen hebt.
15 Ende eer hy wtghesproken hadde/ siet/
doe quam wt n Rebecca/ Bethuels doch-
ter/ die een sone Milca was/ welcke Na-
hors Abrahams broeders wijf was/ ende
droech een cruycke op haer schouderen.

Abraham schickt zijnen outsten knecht wt/ zijnen sone Isaac te vrijen.
a † And. aẽ alle zijden.
b gen. 47. 29
c † An. dat ick v make te sweeren.
d Gen. 28. 1. Exod. 34. 12. Deut. 7. 3.
e Gen. 11. 27
† And. den Lande mijner etc.
f Gen. 12. 7. ende 13. 15. ende 15. 15. ende 20. 4.
g De Engelen helpen oock houwelick maken. Tob. 6. 10.
h † (And. Want alle goeden zijnes heeren waren in zijner hant) ende etc.
i † An Maharim/ oft Aram Naharim.
Een ghebedt des knechts Abrahams.
k † And. betegent/ oft make dat my huyden bereghene.
l Oft/ toegeeyghent.
m † An. der seluen.
Rebeca Bethuels dochter.
n gen. 22. 23

16 Eñ sy was een seer schoon Deerne van
aenghesichte/ noch een maghet/ ende gee-
nen man en hadse bekent: die ginck af tot
ter fonteyne/ ende vulde de cruycke vol/
ende ghinck weder op.
17 Doe liep haer de knecht teghen/ ende
sprack: Laet my een weynich waters wt
uwer cruycken drincken.
18 Ende sy sprack: Drinckt mijn heere: En-
de sy liet de cruycke haestelic neder op haer
hant ende gaf hem te drincken.
19 Eñ doe sy hem te drincken gegeuen had
de/ sprack sy: Ick wil uwen Kemelen oock
wat vullen/ tot dat sy o † alle drincken.
20 Ende sy haestede haer/ eñ goot de cruyc
ke vol inden drinckback/ ende liep weder
totter Fonteyne om water te putten voor
alle zijnen Kemelen.
21 De man daerentusschen verwonderde
hem p † seer/ ende sweech stille/ tot dat hy
bekende oft de Heere tot zijner reyse gena-
de ghegheuen hadde/ ofte niet.
22 Doe nu de Kemelen alle gedronckẽ had-
den/ nam hy een gulden q † spansel/ eens
haluen sikels swaer/ ende twee armringen
aen haer handt/ thien sikels gouts swaer.
23 Eñ sprac: Mijn dochter/ wiẽ behoordy
toe: dat segt my doch: Hebben wy oock
ruymte in ws vaders huys te herbergen?
24 Sy sprack tot hem: Ick ben Bethuels
dochter/ des soons Milca/ dien r sy Na-
hor ghebaert heeft.
25 Ende seyde voorder tot hem: Veel strooe
ende voeders is oock by ons/ ende ruyms
ghenoech/ te herberghen.
26 Doe neychde hem die man/ ende s † badt
den Heere aen/
27 Eñ sprack: Gheloeft sy de Heere de Godt
mijns heeren Abraham/ die zijne barmher-
ticheyt ende zijne waerheyt niet verlaten
en heeft aen mijnen heere: Want t † de Hee
re heeft my den wech gheleydt/ tot mijns
heeren broeders huyse.
28 Ende de Deerne liep/ ende seyde sulckes
alles aen in haers moeders huyse.
29 Ende Rebecca hadde eenen broeder/ die
hiet Laban: Ende Laban liep totten man
daer buyten by de Fonteyne.
30 u † Ende als hy sach de oorspanselen en-
de armringen aen zijner suster handen/ en-
de hoorde de woorden Rebeca zijner suster/
dat sy sprack: Alsoo heeft my de man ghe-
seyt/ Doe quam hy tot den manne: eñ siet/
hy stont by den Kemelen aẽ der Fonteyne.
31 Eñ sprac: Coemt in/ ghy gesegende des
Heeren: Waeromme staedy daer buyten?
ick hebbe het huys geruymt/ ende voor de
Kemelen oock ruym ghemaeckt.
32 Also bracht hy den man int huys/ ende
onttoomde de Kemels/ eñ gaf hen stroo eñ
voeder/ ende water om zijne voetẽ te was-
schen/ eñ der mannen die met hem waren:
33 Ende setten hem eten voor. Doch hy
sprack: x Ick en wil niet eten tot dat ick
te voren mijne sake voorghegheuen hebbe.
Sy antwoordden: Segt aen.
34 Hy sprack: Ick ben Abrahams knecht:
35 Ende de Heere heeft mijnen heere ryckе-
licken gesegent/ ende is groot geworden/
ende heeft hem Schapen ende Ossen/ sil-
uer ende gout/ knechten eñ maechden/ Ke-
mels ende Ezels ghegheuen.
36 y Daer toe heeft Sara mijns heeren
Wijf/ eenen sone ghebaert mijnen heere in
z † zijnen ouderdom/ dien heeft hy gheghe
uen alles wat hy heeft.
37 Eñ mijn heere heeft eenen Eedt van my
ghenomen/ ende ghesept: Ghy sult mijnen
sone gheen wijf nemen vanden dochteren
der Ca-

o † And. genoech.
p † And. harer/
q † And. Oorghe-ciersel.
r Gen. 22. 23
Abrahams knecht danct Godt.
s † And. dancte den Heere.
t † And. Doe ick op den weghe was/ heeft my de Heere gheleydt.
u † And. (Want hy sach het oorverciersel etc. geseyt) eñ so hy tot den manne quam/ siet doe stont hy by/ etc. Oft/ Ende dat quam daer van/ dat hy sach/ etc.
x 1. Sam. 16. 11.
y Gen. 21. 2.
z † And. haren.

der Cananiteren / in welcken lande ick
woone:
38 Maer treckt henen tot mijnes vaders
huyse/ ende tot mijnen gheslachte / aldaer
neemt mijnen sone een wijf.
39 Ende ick sprack tot mijnen heere: Hoe?
Soo my dat wijf niet volghen en wil?
40 Doe sprack hy tot my: De Heere voor
dien ick wandele/ sal zijnen Enghel met v
senden/ ende ghenade tot uwer reyse ghe-
uen / dat ghy mijnen sone een wijf nemet
van mijnen maechschappe/ ende mijnes va-
ders huyse.
41 Als dan sult ghy mijns Eets quijt zijn/
wanneer ghy tot mijne maechschap coēt:
geuēse v niet so zijt ghy mijnes Eets quijt
42 Also quam ick huyden totter Fonteyne/
ende sprack: Heere God mijnes heeren A-
brahams/ hebt ghy genade tot mijner rey-
se ghegheuen/ daer ick ghereyst ben/
43 Siet/ soo sta ick hier by der waterfon-
teynen/ wanneer nu eene maget wt coemt
water te halen / ende ick tot haer spreke:
Gheeft my een weynich waters te drinc-
ken wt uwer cruycken:
44 Ende sy sal segghen: Drinckt ghy / ick
wil uwe Kemelen oock wat vullen: dat die
sy het wijf die de Heere mijnes heeren so-
ne a † beschickt heeft.
45 Eer ick nu sulcke woorden wtgesproken
hadde in mijn herte / siet / doe coemt Re-
becca wt/ met een cruycke op haer schoude-
ren/ ende gaet af totter Fonteyne / ende
puttede water. Doe sprack ick tot haer:
Gheeft my te drincken.
46 Ende sy nam haestelick de cruycke van
hare schouderen/ ende sprack: Drinckt/ en-
de uwe Kemels wil ick oock drencken: Al-
soo dranck ick / ende sy drenckede de Ke-
mels oock.
47 Eñ ick vraechde haer eñ sprack: Wiens
dochter zijt ghy? Sy antwoordde: Ic ben
Bethuels dochter / des soons Nahor/
dien hem Milca gebaert heeft. Doe hinck
ick een b † spansel aen haer aengesicht/ en-
de armringhen aen hare handen.
48 Eñ neygede my/ eñ badt den Heere aen/
eñ louede den Heere den God mijnes hee-
ren Abrahams / die my den rechten wech
ghelepdt heeft/ dat ick zijnen sone / mijnes
heeren broeder dochter neme.
49 c Zijt ghy lieden nu die / die aen mijnen
heere vrientschap ende trouwe bewijsen
wilt/ soo segghet my: indien niet/ soo seg-
ghet my oock dat ick my wende ter rech-
ter ofte ter slincker handt.
50 Doe antwoordde Laban ende Bethuel/
eñ spraken: Dat coemt van dē Heere daer-
om en connen wy niet teghen v segghen/
noch booses noch goedes.
51 Daer is Rebecca voor v/ neemtse / ende
treckt henen dat sy ws heeren soons wijf
sy als de Heere v ghesproken heeft.
52 Doe dese woorden Abrahams knecht
hoorde/ buckede hy hem den Heere tot der
Aerde/
53 Ende tooch voort silueren ende gulden
cleynodien/ ende cleederen ende gafse Re-
becca: haren broeder ende der moeder gaf
hy e † cruyden.
54 Doe at hy eñ dranck met den mannē die
met hem waren/ eñ bleuen daer de nacht
ouer. Nu/ des morgens stont hy op / ende
sprack: Laet my trecken tot mijnen heere.
55 Ende haer broeder ende moeder spra-
ken: Laet doch dē Deerne eenen dach of-
te tien by ons blijuen/ daer na sult ghy he-
nen trecken.
56 Doe sprack hy tot hen: Houdet my niet/

a † anders/ toegheeygent.
b Spansel/ is geweest een hairsiere die op het voorhooft tot beyden oren: daerom noemt hy het nu voorhooftspanselen: ende schijnet als hebben bey de mans eñ vrouwen sulcker ghedragen tot verciering: als hier na Capit. 35. Prouer. 11. Circulus aureus in naribus suis. Dat segghen wy Duytschen: De Seuge getroonet. Inde Diadema Regum etc. lamina summi sacerdotis in fronte.
c Merckt wt desen voorhandel met der Moeder eñ Broederen/ dat de heymelicke vertrouwinge sonder voorweten der ouderen niet recht en sy.
d Dat is als Got ghe ordineert heeft.
e Dat is/ costelicke vruchten. † anders/ giften/ oft presenten.

want de Heere heeft ghenade tot mijnder
reyse ghegheuen: verlatet my/ dat ick tot
57 mijnen heere trecke.
Doe spraken sy: f Laet ons de Deerne
roepen ende vraghen wat sy daer toe seyt
58 Ende sy riepen Rebecca / eñ spraken tot
haer: Wilt ghy met desen manne henē trec-
ken? Sy antwoordde: Ja/ ick wil met hem
59 Alsoo lieten sy Rebecca haer suster trec-
ken/ met haer Voedster/ met tsamen Abra-
hams knecht ende zijnen lieden.
60 Eñ sy seghenden Rebecca/ ende spraken
tot haer: Ghy zijdt onse suster / wasset tot
vele duysent mael duysent / g ende v zaedt
besitte de poorten zijner vyanden.
61 Also maeckte haer Rebecca op met ha-
ren Deernen eñ sette haer op de Kemels/
ende togen den manne na: ende de knecht
nam Rebecca aen/ ende tooch henen.
62 Isaac quam van den h Bornputte des
Leuendigen † eñ Sienden/ want hy woon-
de in den lande teghen Suyden.
63 Ende was wtghegaen i † te bidden op
den velde ontrent den auondt: ende hief
zijne ooghen op/ ende sach dat daer Keme-
len quamen.
64 Ende Rebecca hief hare ooghen op/ en-
de sach Isaac: doe viel sy van den Kemel.
65 Eñ sprac totte knechte: Wie is die man/
die ons teghen coemt op den velde? De
knecht sprack: Dat is mijn heere: doe nam
sy k † den mantel ende bewant haer.
66 Ende de knecht vertelde Isaac alle sa-
ken die hy wtgherichte hadde.
67 Doe brachtse Isaac in de Hutte zijner
moeder Sara: eñ nam Rebecca eñ sy wert
zijn wijf: ende creechse lief: also wert Isaac
ghetroostet l † ouer zijner moeder.

f De Bruyt sal onghedwonghen ten houwelick wtghegheuen worden van den Ouders daertoe ooc gheuraecht worden om haren wille
g Gen. 22. 17
h Gen. 16. 14
† anders die my siet.
i † ander / te bedencken ofte versinnen.
k † anders/ Sluyer.
l † and. na

Dat xxv. Capittel.

1. Abraham crijcht kinderen van Ketura. 5. dien gheeft hy gheschencken / dat sy van Isaac (dien hy zijn goet gantschelick laet) ten Oostlande trecken/ 10. Isaac wordt na zijns Vaders doot ende begrauenisse gesegent/ 11. Meldinghe Ismaels/ ouders/ kinderen ende steruens/ 23. Gheboorte Esau ende Jacob/ 28. Ende Esau vercoopt zijn eerstgheboorten recht.

1 Abraham nam een ander wijf / die hiet
Ketura/ die baerde hem a Simran en-
de Jacksan/ Medan ende Midian/
Iesbach ende Suah.
2 Jacksan genereerde Seba ende Dedan.
b De kinderen van Dedan waren: Assu-
rim/ Latusim ende Leumim.
3 De kinderen Midian waren/ Epha/ E-
pher Hanoch/ Abida ende Eldaa: Dese
alle zijn kinderen der Ketura:
4 Ende Abraham gaf alle zijn goet Isaac
5 Daerentegen den kinderen die hi by den
bywouwen hadde/ gaf hy geschencken/ eñ
liet se van zijnen sone Isaac trecken/ de wij-
le dat hy noch leefde/ tegen den Opganck
der Sonnen int Oostenlandt.
6 c Dit is nu Abrahams ouderdom dat
hy gheleeft heeft/ honderdt ende vijf ende
tseuentich Jaer.
7 Ende hy nam af/ ende sterf in eenen rus-
tighen ouderdom/ doen hy oudt ende des
leuens sadt was/ ende wert tot zijnen vol-
ke ghesamelt.
8 Ende zijne sonen Isaac ende Ismael be-
groeuen hem inde dobbel d † Spelouncke/
op den Acker Ephron / des soons Zoar
des Hethiters/ die daer leyt tegen Mam-
re/
9 e Inden velde dat Abram vanden kinde-
ren Heth gecocht hadde: daer is Abraham
begrauen met Sara zijnen wijue.

Abrahams kinderen van der Ketura.
a 1. Par. 1. 32
b 1. Par. 1. 32
c Gen. 11. 15.
Abrahams ouderdom 175. Jaer.
d † anders/ Hol ofte graf/
Abrahams graf.
e Gen. 23. 16

10 Ende na den doodt Abrahams/ segende Godt Isaac zijnen sone, ende hy woonde by den f Borneputte des Levendighen ‡ ende Sienden.

f Gen. 16. 14 ‡ anders/ die my siet/

11 Dit is het gheslachte Ismaels / Abrahams sone / dien hem Hagar baerde de maghet Sara wt Egypten.

Ismaels geslachte.

12 Eñ dit zijn de namen der kinderen Ismael/ daer haer nacomelinghen van ghenoemt zijn: g de eerstgeboren sone Ismael/ Nebaioth Kedar/ Abdeel Mibsam/

g 1 par. 1. 29.

13 Misma Duma/ Masa/

14 Hadar/ Thema / Jetur / Naphis ende Kedma.

15 Dit zijn de kinderen Ismaels met haer namen in hare h † Hoven ende Steden/ i twaelf Vorsten ouer haer lieden.

h ‡ anders/ Dorpen/ eñ Vastigheden. twaelf Heervorsten. i Gen. 17. 20.

16 Ende dit is het ouderdom Ismaels/ hondert ende seuenendertich Jaren: ende hy nam af/ ende sterf / ende werdt ghesamelt tot zijnen volcke.

Ismaels ouderdom 137. Jaer.

17 Ende sy woonden van Hevila tot Sur teghen Egypten / wanneermen nae Assyrien gaet; ende hy k veruiel voor allen zijnen broederen.

k Luth. Menigherley duydinghe can hier zijn. Mijne is dese/ dat Ismael een heerlic man geweest sy/ dat tot zijnen eynde alle zijne Broeders ende brienden ghecomen zijn: eñ is voor den seluen eerlic ende loflick ghestoruen.

18 Dit is het geslachte Isaac / Abrahams sone: Abraham genereerde Isaac.

19 Doch Isaac was veertich Jaer oudt/ doe hy Rebecca ten wijue nam/ de Dochter Bethuel des Syriers van Mesopotamia Labans des Syriers suster.

20 Ende Isaac badt den Heere voor zijn wijf/ want sy was onuruchtbaer: ende de Heere liet hem afbidden / l ende Rebecca zijn wijf werdt m swangher.

l Rom. 9. 10. m Oft met kinde.

21 Ende de kinderen stieten hen te samen in haren lijue: doe sprack sy: Doe het my alsoo soude gaen / waerom ben ick swangher ghewordenꝰ ende sy ginck heuen den Heere te vraghen.

22 Eñ de Heere sprac tot haer: Twee Volcken zijn in uwen lijue, eñ tweederley lieden sullen hen scheyden wt uwen lijue, eñ een volck sal den anderen te bouen gaen, n ende de grootste sal den cleynsten dienen.

n 2. Sam. 8. 14. Roma. 9. 12.

23 Doe nu de tijt quam dat sy baren soude/ siet, doe waren tweelingen in haren lijue.

24 De eerste die daer wt quam / was roodachtich/ gantsch rou als een vel / ende sy noemde hem Esau.

Esau.

25 o Harst daer na quammer wt zijn broeder, die hielt met zijner hant de versen Esaus, eñ hieten hem Jacob: tsestich Jaer out was Isaac, doe sy gheboren werden.

o Hosee 12. 3 Malach. 1. 2.

26 Ende doe de Jongheliugen groot werden/ werdt Esau een Jager/ ende p ‡ een Ackerman/ eñ Jacob een q ‡ vroom man/ ende woonde in den Hutten.

p ‡ anders/ die hem des velts hielt/ Jacob. q ‡ anders/ eenuoldige oft e tam.

27 Ende Isaac hadde Esau lief / ende at gheerne van zijnen Wiltuanck / Rebecca daerenteghen hadde Jacob lief.

28 Ende Jacob coockte een r ‡ ghrichte: doe quam Esau van den Velde/ ende was moede/

r ‡ anders/ gecoocksel.

29 Ende sprack tot Jacob: Laet my proeuen dat roode ghrichte / want ick ben moede: Daer van heet hy Edom.

Edom/ heet rootachtich

30 Ende Jacob sprack: Vercoopt my heden uwe Eerstgheboorte.

Esau vercoopet zijne eerste gheboorte.

31 Esau antwoordde: Siet, ick moet doch steruen / wat sal my dan de Eerstgheboorte?

32 Jacob sprack: f Soo sweert my heden: ende hy sweer hem. t ende vercocht alsoo Jacob zijn Eerstegheboorte.

f Gene. 47. 31. t Hebr. 12. 16

33 Doe gaf hem Jacob broot/ eñ dat lintsenghrichte, ende hy at ende dranck/ ende stont op, ende ginck daer van: also verachtede Esau zijne Eerstegheboorte.

Dat xxvj. Capittel.

1. Isaac treckt der dierte haluen nae Gerar, 2. Hem wordt de bestedinghe des Eedts zynen vader Abraham gedaen/ toegheseydt/ ende bystant beloeft. 9. Wordt gheij aft om het afsegghen zijns wijfs 13. Wordt benijdt/ ende moet vertrecken om zijns voorspoets wille / 17. De Herderen twisten om de waterputten/ 24. De Heere troost Isaac/ 25. So roept hy hem aen/ 26. Abimelech maeckt verbontenisse met hem/ 34. Esau verhouwelickt hem/ teghen zijner ouderen danck.

1 DAer quam eenen dieren tijt int lant/ bouen a dien die te voren tot Abrahams tijden was: ende Isaac tooch tot Abimelech der Philisteen Coninck na Gerar.

Een dieren tijdt te Isaacs tyde. a Gen. 12. 10.

2 Doe verscheen hem de Heere, eñ sprack: En treckt niet af in Egypten / maer blijft in den lande/ dat ick u segghe.

3 Zijt een vreemdelinck in desen lande/ eñ ick wil met u zijn/ ende u seghenen: b want u ende uwen zade, wil ick alle dese landen gheuen/ ende wil mijnen Eedt c beuestighen/ dien ick uwen vader Abraham ghesworen hebbe.

b Gen. 12. 7. ende 13. 15. ende 15. 18. Deut. 34. 4. c Oft/ stadich/ oft stantgrippich maken.

4 d Ende ick wil u zaet vermeerderen, als de Sterren aen den Hemel / ende wil uwen zade alle dese Landen gheuen; e ende door u Zaedt/ sullen alle Volcken op Aerden ghesegent worden/

d Gen. 13. 16 Christus wort Isaac toegheseyt. e Gen. 12. 3. ende 18. 18. ende 22. 18. ende 49. 10. Syr. 44. 22. Act. 3. 25. Galat. 3. 8. 16.

5 Daerom dat Abraham mijner stemme ghehoorsaem gheweest is ende heeft ghehouden mijne Rechten, mijne Gheboden/ mijne Zeden, ende mijne Wetten.

6 Alsoo woonde Isaac te Gerar.

7 Eñ wa. neer de lieden aen der seluer plaetse vraechden van zijnen wijue / so sprac hy: f Sy is mijn suster: want hy vreesde hem te segghen: Sy is mijn wijf / sy mochten my verworghen om Rebecca wille/ want sy was schoon van aenghesichte.

f Gene. 1. 2. 13 ende 20. 2.

8 Als hy nu daer eenen tijt lanc was/ sach Abimelech der Philisteen Coninck door de venster, ende werdt ghewaer dat Isaac g schertzede met zijnen wijue Rebecca.

g Oft/ boertzede.

9 Doe riep Abimelech Isaac ende sprack: Siet/ het is u wijf hoe hebt ghy dan ghesept: Sy is mijn susterꝰ Isaac antwoordde hem: Ick dachte, ick soude misschien steruen moeten om harent wille.

10 Abimelech sprac: Waeromme hebt ghy ons dan dat gedaenꝰ het ware lichtelick geschiet/ dat hem yemant vanden volcke tot uwen wijue geleydt hadde/ eñ ghy hadt alsoo een schult ouer ons ghebracht.

11 Doe gheboodt Abimelech allen volcke/ ende sprack: Wie desen man oft zijnen wijue aentast/ die sal des doodts steruen.

12 Ende Isaac saeyde inden lande / ende creech des seluen Jaers, hondertfoudighe vrucht: want de Heere seghende hem.

13 Eñ hy wert een groot man ginck / ende nam toe/ tot dat hy seer groot werdt.

14 Dat hy veel goets hadde aen cleynen eñ grooten Vee, eñ een groot ghesinde/ eñ daerom benijdden hem de Philisteen.

15 h Ende verstopten alle Borneputten/ die zijns vaders knechten gegrauen hadden/ ter tydt Abrahams zijns vaders / ende vulden se met Aerde.

h Gen. 21. 25.

16 Dat oock Abimelech tot hem sprack: Treckt van ons / want ghy zijt ons te machtich ghewordden.

17 Doe tooch Isaac van daer/ ende sloech zijn Tente op in den dale Gerar / ende woonde aldaer.

18 Eñ hy liet de Waterputten weder opgrauen/

gron k, diese te Abrahams thden zijns va-
ders gegrauen hadden/ welcke de Philis-
teen verstopt hadden na Abrahams doot/
en noemdese met den seluen name/ daerse
zijn vader mede ghenoemt hadde.
19 Oock groeuen Isaacx knechten in den
dale/ ende vonden aldaer eenen put leuen
dich waters.
20 Doch de Herderen van Gerar/ twiste-
den met den Herderen Isaac/ ende spra-
ken: Dat water is onse: doe hiet hy den
Waterput i Eseck/ daerom dat sy h † hem
dat onrecht ghedaen hadden.
21 Doe groeuen sy eenen anderen Water-
put/ daer twisteden sy oock ouer: daerom
hiet hy hem l Sitna.
22 Doe maeckte hy hem van daer/ ende
groef eenen anderen Waterput/ daer en
twisteden sy niet ouer/ daerom hiet hy
hem m Rehoboth/ ende sprack: Nu heeft
ons de Heere ruymte gemaeckt/ ende ons
wassen laten inden lande.
23 Daer naer tooch hy van daer nae Ber-
Saba.
24 Ende de Heere verscheen hem in der sel-
uer nacht. ende sprack: Ick ben ws vaders
Abrahams Godt en vreest v niet: want
ick ben met v, ende wil v seghenen/ ende
v zaedt vermeeren/ om mijns knechts A-
brahams wille.
25 Doe bouwede hy eenen Altaer aldaer/
ende n † predicte van den Naem des Hee-
ren: ende richtede aldaer zijn Hutten op:
ende zijn knechten groeuen aldaer eenen
Waterput.
26 o Ende Abimelech ginck tot hem van
Gerar/ ende p † Ahusath zijn vrient/ ende
Phicol zijn Veldthooftman.
27 Ende Isaac sprack tot hen: q Waerom
coemt ghy tot my? ghy haet my doch/ en-
de hebbet my van v ghedreuen.
28 Sy spraken: Wy sien het met onsen oogē
dat de Heere met v is: daerom spraken wy:
Eenen Eedt sal tusschen ons en v zijn/ en-
de willen een Verbondt met v maken/
29 Dat ghy ons geen schade en doet/ ghe-
lijck als wy v niet aengetast en hebben en
als wy v niet dan alle goet ghedaen heb-
ben ende v met vreden trecken laten: ghy
dan/ zijt nu de ghesegende des Heeren.
30 Doe maeckte hy een maeltijdt/ ende sy
aten ende droncken.
31 Ende des morghens stonden sy vroech
op/ ende de een swoer den anderen: ende
Isaac liet se gaen: ende sy toghen van hem
met vreden.
32 Desseluen daechs quamē Isaacx knech
ten ende seyden hem aen van den Water-
put. dien sy gegrauen hadden en spraken
tot hem: Wy hebben water ghevonden.
33 Ende hy noemde dien r Saba: daer wt
heet de s † Stadt BerSaba: tot op den
huydighen dach.
34 Doe Esau veertich Jaer out was/ nam
hy ten wijue t Judith de Dochter Beri/
des Hethiters. ende Basmath de dochter
Elon des Hethiters.
35 u Dit x † beyden maeckten Isaac ende
Rebecca euckel hertenleedt.

i Esec/ heet onrecht.
wanneer-men yeman den gewalt ofte onrecht doet.
k † anders/ met hem getwistiget hadden.
l Sitna/ heet wederstant: daervan de Duyvel Satan heet die eenen wederstant ofte een wederpartie is.
m Rehoboth heet ruym ofte breydt dat niet enghe is.
n † anders/ riep den/ etc. aen.
o Gen. 31. 22
p † anders/ eenen hoop zijner vrienden.
q Jud. 11. 7.
r Saba heet een Eedt/ ofte sweeren. vorheydt.
s Ber heet een Waterputte.
s † anders/ stede.
t Gen. 36. 2.
u gen. 27. 46
x † anders/ dinghen.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jacob werdt wt beschicken der moe-
der voor Esau ghesegent/ 34. Esau iam-
mert om den ontoghen Segen/ 41. tracht
dootlicken haet teghen Jacob/ en dreycht
hem/ 42. Jacob vliedt wt raet zijner moe-
deren Haran.

Jacob belistighet Isaac zijnen vader.

1 ENde het gheschiedde doe Isaac oudt
ghewordén was/ dat zijn ooghen
doncker werden te sien/ riep hy Esau
zijnen grootsten sone/ ende sprac tot hem:
Mijn sone. Ende hy antwoorde hem:
Hier ben ick.
2 Ende hy sprack: Siet, ick ben oudt ghe
worden ende en weet niet wanneer ick
steruen sal.
3 Soo neemt nu v ghereetschap/ den Co-
ker ende Boghe/ ende gaet op het Veldt/
ende vangt my een Wiltbraet:
4 Ende maeckt my een eten/ alsoo ickt
gheerne hebbe/ ende brengt het my hier
in dat ick ete: dat v mijn ziele seghene/ eer
ick sterue.
5 Rebecca hoorde dese woordē die Isaac
zijnen sone Esau seyde: ende Esau ghinck
henen op het Velt dat hy een Wiltbraedt
jaechde ende te huys brachte.
6 Doe sprack Rebecca tot Jacob haren
sone: Siet, ick hebbe uwen vader ghe-
hoort spreken met Esau uwen broeder/
ende segghen:
7 Brengt my een Wiltbraet/ ende maecke
my eten dat ick ete/ ende v seghene voor
den Heere/ eer ick sterue.
8 Soo hoort nu mijn sone mijn stemme/
wat ick v heete.
9 Gaet henen totter Kudde/ ende haelt
my twee goede Bocxkens/ dat ick uwen
vader een eten daer van make/ alsoo hy
het gheerne eet.
10 Dat sult ghy uwen vader binnen dra-
ghen, dat hy ete: op dat hy v seghene voor
zijnen doodt.
11 Maer Jacob sprack tot zijner moeder
Rebecca: Siet/ mijn broeder Esau is ruw/
ende ick glat.
12 So mocht my misschiē mijn vader betas-
ten en worde voor hē geachtet. als woude
ick hem bedrieghen/ ende brochte ouer my
eenen Vloeck/ ende niet eenen Seghen.
13 Doe sprack zijn moeder tot hē: de Vloec
sy op my/ mijn sone. Hoort slechs mijn
stemme/ gaet ende haeltse my.
14 Doe ghinck hy henen ende haeldese/ en-
de brachtse zijner moeder: doe maeckte
zijn moeder een eten/ alsoo het zijn vader
gheerne hadde.
15 Ende nam Esaus haer grootsten soons
a † costelicke cleederen/ die sy by haer in
huys hadde, ende tooch se Jacob aen/ ha-
ren cleynsten sone.
16 Nu de vellen van de Bocxken/ maeck-
te sy hem om zijne handen/ ende waer hy
glat was aen den halse.
17 Ende gaf alsoo het eten met broot/ alsoo
sy het ghemaeckt hadde/ in Jacob haers
soons handt.
18 Ende hy ginck binnen tot zijnen vader/
ende sprack: Mijn vader. Hy antwoordde
Hier ben ick: Wie zijt ghy mijn sone?
19 Jacob sprac tot zijnen vader: Ic ben E-
sau v eerstgeboren sone ick hebbe gedaen/
also ghy my geseyt hebt: staet op/ settet v/
en eet van mijnen Wiltbrade/ op dat my
uwe ziele seghene.
20 Isaac sprac tot zijnen sone: Mijn sone/
hoe hebt ghy het so geringe gevonden: Hy
antwoordde: De Heere v Godt beschickte
het my.
21 Doe sprack Isaac tot Jacob: Treet hier
toe mijn sone dat ick v betaste/ oft ghy
mijn sone Esau zijt oft niet.
22 Alsoo trat Jacob tot zijnē vader Isaac:
en doe hi hem betastet hadde. sprac hi: De
stemme is Jacobs stemme/ daerenteghen
de handen zijn Esaus handen.
23 En hy en kende hem niet/ want zijn han-
den waren ruw/ als Esaus zijns broeders
handen; ende seghende hem.

a † anders/ lustighe.

24 Ende sprack tot hem: Zijt ghy mijn
sone Esau? hy antwoordde: Ja ick bent.
Doe sprack hy:
25 Soo brengt my hier mijn sone te eten
van u Wildtbraede/dat u mijn siele seghe-
ne. Doe bracht hy het hem/ ende hy at: en-
de droech hem oock wijn binnen/ ende hy
dranck.
26 Ende Isaac zijn vader sprack tot hem:
Coemt hier/ ende cust my mijn sone.
27 Hy trat toe/ eñ cussede hem: doe roec hy
b † den reuck zijner cleederen/ ende seghen-
de hem/ eñ sprack: Siet / den reuck mijns
soons is als eenen reuck des Veldts / dat
de Heere ghesegent heeft.

b † anders/ het ghereuck.

28 c Godt gheue u van den dauwe des He-
mels/ende van der vetheydt der Aerden/
ende corens ende wijns ouervloedicheyt.

c Hebr.11.20 Syr.3.10.

29 Volcken moeten u dienen / ende lieden
moeten u te voete vallen: zijt een Heere o-
uer uwe broederen/ ende uwer moeder kin-
deren moeten u te voete vallen: d ver-
vloeckt sy/ wie u vloecket/ghesegent sy/
wie u seghent.

d Gen.12.3.

30 Als nu Isaac volbracht hadde den segē
ouer Jacob/ eñ Jacob e † nauwelicx wtge-
gaen was van zijnen vader Isaac / doe
quam Esau zijn broeder van zijner iacht.

e † anders/ Ruym.

31 Ende maeckte oock een eten/ eñ droech
het binnen tot zijnen vader / ende sprack
tot hem: Staet op mijn vader / ende eet
van den Wildtbrade ws soons/ dat my u-
we siele seghene.
32 Doe antwoordde hem Isaac zijn vader:
wie zijt ghy? hy sprack: Ick ben Esau u
eerstgheboren sone.
33 Doe ontsette hem Isaac ouer de maten
seer/ende sprack: Wel: waer is dan de Ja-
gher die het my ghebracht heeft / ende ick
hebbe van allen gegeten/ eer ghy quaemt/
ende hebbe hem ghesegent? hy sal oock
ghesegent blijuen.
34 Als Esau dese redene zijns vaders hoor-
de/schreyde hy luyde/ ende wert ouer de
mate seer bedroeft: ende sprack tot zijnen
vader: Seghent my oock mijn vader.
35 Ende hy sprack: V broeder is gheco-
men met liste/ ende heeft uwen Seghen al
wech.
36 Doe sprac hy: Hy heet wel Jacob/ want
hy heeft my nu tweemael f ondergetreden:
g mijn Eerstgheboorte heeft hy wech/ en-
de siet/ nu neemt hy my oock mijnen Se-
ghen/ ende sprack: Hebt ghy dan gheenen
Seghen behouden.

f Ekeb heet een voetsole daer van coemt Jacob een ondertreder of te die met voetē treet. Eñ beduydt alle Gheloouighen die door het Euangelium de Werelt/ het Vleesch ende den Duiuel met Sonde eñ Doot onder hen treden door Christum.
g Gen.25.33
h Heb.12.17

37 Isaac antwoordde/ eñ sprack tot hem:
Ick hebbe hem tot eenen Heere ouer u ghe-
set/ende alle zijn broeders hebbe ick hem
tot knechten ghemaeckt / met coren ende
wijn hebbe ick hem voorsien / wat sal ick
doch u nu doen/ mijn sone?
38 Esau sprack tot zijnen vader: Hebt ghy
dan maer eenen Seghen/mijn vader? se-
ghent my oock mijn vader/ h ende hief op
zijn stemme ende weende.

i Hebr.11.20
k † anders/ soo ghy u vernedert/ dat ghy zijn iock etc.
l † anders/ heerschen/ ende zijn etc
m Ofte hatich/ofte vyandisch.
n Obadie 10
o Oft/in corten/
† and. des claghens mijnes Vaders hier toe ruchen/ daer wil ick mijnen etc.

39 Doe antwoordde Isaac zijn vader / en-
de sprack tot hem: i Siet daer / ghy sult
een vette wooninghe hebben op Aerden/
ende van den dauwe des Hemels van bo-
uen heraf.
40 Ws sweerts sult ghy u geneeren / ende
uwen broeder dienen : ende het sal ghe-
schieden/ k † dat ghy l † oock een Heere
worden/ eñ zijn iock van uwen halse scheu-
ren sult.
41 Ende Esau was op Jacob m gram/ om
des Seghens wille / daer hem zijn vader
mede ghesegent hadde/ende sprack in zij-
ner herten; n De tijt sal o † haest comen/
dat mijn vader leet dragen moet/ want ick
wil mijnen broeder Jacob dooden.
42 Doen werden Rebecca aenghesept dese
woorden Esaus haers grootsten soons/
ende schickte henen / ende liet Jacob ha-
ren cleynsten sone roepen/ ende sprack tot
hem: Siet/ u broeder Esau dreyght u / dat
hy u dooden wil.
43 Ende nu hoort mijn stemme/ mijn sone/
maket u op/ ende vliedt tot mijnen broe-
der Laban in Haran.
44 Eñ blijft een wijle by hem / tot dat haer
de toornicheyt ws broeders keere.
45 Ende tot dat hem zijnen toorne teghen
u/ van u keere/ ende verghete wat ghy aen
hem ghedaen hebt: soo wil ick daer nae
henen schicken/ ende u van daer laten ha-
len: waeromme soude ick uwer beyder be-
rooft worden op eenen dach?
46 Eñ Rebecca sprack tot Isaac: p My p Gen.26.35.
verdriet te leuen voor den dochterē Heth:
So Jacob een wijf neemt vandē dochterē
Heth/ die daer zijn als de dochteren desēs
lants/ wat sal my het leuen baten?

Dat xxviij. Capittel.

1. Isaac schicket Jacob / wt aendrijn-
ghen Rebecca/ tot Laban/ hem met desse-
uen dochteren te verhouwelicken/ 6. Esau
neemt noch een wijf/ zijnen vader te spijte/
12. Jacob siet op den wech indē slaep een
leeder die tot aen den Hemel reyckt / daer
aen de Enghelen op ende neder climmen:
de Heere bouen daer op vernachticht hem
zijn belofte Abraham ende Isaac gedaen/
15. Ende beloeft hem by te staen 18. Jacob
teeckent de stede/ 20. Ende doet den Hee-
re een belofte.

Jacob wort van zijnen vader ghesonden in Mesopotamian aldaer een wijf te nemen.
a Gen 24.3.
b Hosee 12.12

1 DOe riep Isaac zijnen sone Jacob/ en-
de segende hem/ eñ geboot hem/ ende
sprack tot hem: a En neemt gheen
wijf van den dochteren Canaan.
2 Maer maeckt u op / b ende treckt in
Mesopotamiam/tot Bethuel/ uwer moe-
der vaders huys/ ende neemt u aldaer een
wijf van den dochteren Laban / ws moe-
ders broeder.
3 Eñ de Almachtighe Godt seghent u/ eñ
make u vruchtbaer/ ende vermeere u/ dat
ghy wordet eenen hoop volcken.
4 Ende geue u den Seghen Abrahams u
eñ uwen zade met u/ dat ghy besittet het
lant/ daer ghy een vreemdelinck in zijt/
c dat Godt Abraham ghegheuen heeft.
5 Also d sandt Isaac Jacob wech/ dat hy
in Mesopotamian toge/tot Laban / Be-
thuels sone/ e † in Syrien / den broeder
Rebecca/ zijner ende Esaus moeder.

c Gen.15.18 ende 24.7.
d Ofte stuerde
e † anders/ wt

6 Als nu Esau sach dat Isaac Jacob gese-
gent hadde/ eñ henen gesonden in Meso-
potamian/ dat hy aldaer een wijf name:
eñ dat hy dewijle hy hem segende hem ge-
boot ende sprack: Ghy en sult gheen wijf
nemen van den dochteren Canaan.

Esau beleedighet zijne Ouders.

7 Ende dat Jacob zijnen vader ende zij-
ner moeder ghehoorsaem was / ende in
Mesopotamian tooch/
8 Sach oock dat Isaac zijn vader niet
geerne en sach de dochteren Canaan.
9 Doe ginck hi henen tot Ismael/ eñ nam
bouen de wijuen die hy te voren hadde/
f Mahalath de dochter Ismael/des soōs
Abrahams/ de suster Nebaioth tē wijue.

Mahalath Esaus wijf.
f Gen.36.3.
g Ofte, ste-de.
h † an. Van den steenen desselnen plecke/ ende leyden tot een kussen te zijnen etc

10 Ende Jacob tooch wt van BerSaba/
ende reysde na Haran.
11 Eñ quam aen een g plecke/ daer bleef hy
de nacht ouer/ want de Sonne was onder
ghegaen/ ende hy nam h † eenen steen dier
plaetsen/ende leyde dien te zijnen hoofde.
eñ leyde hem aen der selue plaetse slapen.

i Ofte coerde.
h Joan.1.51
i Gen.35.1. ende 48.3.
m Spraeck. 44.26.
n 1.par.17.21
o deut.12.20 ende 19.8.
Gen.26.4. Christus wordt den Verden Patriarch toe gheseyt.
p Gen.12.3. ende 18.18. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10.
q Esa.43.5.
r Act.12.11.
s ‡ anders/ vreedsaem. Waer Godes woort is daer is Gods huys daer staet de Hemel open met allen ghenaden etc.
t Gene.31.13
* BethEl heet Godts huys.
u Gen.33.18 ende 35.1. 1.Par.4.10.
x Niet dat hy te voren niet zyn Godt gheweest sy/ maer hy gelovefde eenen Godsdienst op te richten daermē predicken eñ bidden soude: daer wil hy den tienden toe gheuen den Predickerē als Abraham Melchisedech dede.

12 Ende hem droomde/ ende siet / een leeder stont op der Aerden / die met den opersten aen den Hemel raeckte/ende siet/
k de Enghelen Godts clommen daer aen op ende neder.
13 l Ende de Heere stondt bouen daer op/
ende sprack: m Ick ben de Heere Abrahams uws vaders God/ende Isaacs God/
n het landt daer ghy op ligghet/ wil ick v ende uwen zade gheuen.
14 o Ende v zaet sal worden als het stof op Aerden: ende ghy sult wtghebreydet worden teghent Westen/ Oosten/ Noordē/ ende Zuyden: p ende door v eñ door v Zaedt sullen alle Gheslachten op Aerden ghesegent worden.
15 Eñ siet / q ick ben met v/ ende wil v behoeden waer ghy henen treckt / ende wil v wederom brenghen in dit lant: want ick en wil v niet verlaten/ tot dat ick doe alles wat ick v gheseydt hebbe.
16 Doe nu Jacob van zynen slape ontwaeckte/ sprack hy: r Gewisselicken is de Heere aē deser plaetse eñ ic en wistes niet.
17 Eñ vreesde hem/ eñ sprack: Hoe s ‡ heylich is dese stede: hier en is niet anders/ dan een huys Gods/ende hier is de poorte des Hemels.
18 Eñ Jacob stont des morgēs vroech op t eñ nam den steen dien hy tot zynē hoofde geleyt hadde/ eñ rechte dien op tot een teecken/ ende goot daer Olye bouen op.
19 Ende hiet de stede * BethEl / te voren hiet sy anders de Stadt Lus.
20 u Ende Jacob dede een ghelofte / ende sprack: Soo Godt met my sal zyn / eñ my behoeden op den weghe / dien ick reyse/ ende broot te eten gheuen/ ende cleederen aen te trecken/
21 Ende my met vreden weder te huys tot mynen vader brenghen/ x soo sal de Heere myn Godt zyn.
22 Eñ dese steen/ dien ick opgericht heb be tot een teecken sal een Godts huys worden: eñ alles wat ghy my gheeft / des wil ick v den tienden gheuen.

Dat xxix. Capittel.

1. Jacob coemt aen den Borne by Haran/ 10. Drenckt Labans Schapen/ 12. Gheeft hemseluen Rahel te kennen/ 13. Wordt van Laban ontfanghen / 18. Dien diendt hy seuen Jaer om Rahel / 23. Hem wort Lea by gheleyt/ 27. Dient weder seuen Jaer om Rahel/ 31. Lea baerde hem vier sonen Rahel is onvruchtbaer.

1 DOe hief Jacob zyn voeten op / ende ghinck in het landt dat teghent Oosten leydt.
2 Eñ sach om hem/ende siet daer was eenen Waterput op den Velde/ ende siet/ drye kudden Schapen laghen daer by: want van dien Waterput pleghen sy de kudden te drencken / ende eenen grooten steen lach voor den hole des Waterputs.
3 Ende sy pleghen de kudden alle aldaer te versamelen/eñ den steen van den hole des Waterputs te wentelen / ende de Schapen te drencken/ende leyden dan den steen weder voor het hol in zyn stede.
4 Ende Jacob sprack tot hen: Lieue broeders van waer zyt ghy? Sy andtwoorden: Wy zyn van Haran.
5 Hy sprack tot hen: Kent ghy lieden oock Laban den Sone Nahor? Sy antwoorden: Wy kennen hem wel.
6 Hy sprack: Gaet het hem ooch wel? Sy antwoordden; Het gaet hem wel; ende siet/ daer coemt zyn dochter Rahel met den Schapen.
7 Hy sprack: Het is noch hooch dach/ ende het en is noch gheen tydt het Vee in te dryuen : drenckt de Schapen / ende gaet heuen ende weydtse.
8 Sy antwoordden: Wy en connen niet/ soo langhe tot dat alle kudden te samen ghebracht worden/ ende wy den steen van den hole des puts wentelen / ende also de Schapen drencken.
9 Als hy noch met hen sprack / doe quam Rahel met de Schapen haers vaders/ want sy hoedde de Schapen.
10 Doe nu Jacob Rahel sach / de dochter Labans zyner moeder broeder / tradt hy daer toe/ ende wentelde den steen vanden hole des puts ende drenckte de Schapen Labans zyner moeder broeder.
11 Ende kussede Rahel / a ‡ hief op zyn stemme/ende weende.
12 Ende seyde haer / dat hy haers vaders broeder was/ eñ Rebecca sone: Doe liep sy henen/ende seyde dat haren vader aen.
13 Doe nu Laban hoorde van Jacob zyner suster sone/ liep hy hem teghen/ ende helsde ende cussede hem/ ende bracht hem in zyn huys : doe vertelde hy Laban alle dese ghescheidenissen.
14 Doe sprack Laban tot hem : Wel aen/ ghy zyt myn been ende myn vleesch / ende hy bleef by hem een Maent lanck.
15 Daer nae sprack Laban tot Jacob: Hoe wel ghy myn broeder zydt/ soudet ghy my daerom niet dienen? Segt / wat sal uwen loon zyn?
16 Laban hadde twee dochteren/de oudtste hiet Lea/ ende de jonckste Rahel.
17 Doch Lea hadde een teer ghesichte/ Rahel was schoon van ghedaente/ eñ schoon van aenghesichte.
18 Eñ Jacob creech Rahel lief/ ende sprac: Ick wil v seuen Jaer om Rahel v jonc ste dochter dienen.
19 Labā antwoordde : Het is beter dat icse v gheue/ dan eenen anderen/ blyft by my.
20 Alsoo diende Jacob om Rahel / seuen Jaer ende sy dochten hem / als warent b ‡ sommighe daghen/soo lief hadde hyse.
21 Ende Jacob sprack tot Laban : Gheeft my myn wyf/ want de tydt is hier/ dat ick byligghe.
22 Doe noodde Laban alle de lieden der Plecke/ ende maeckte een Weertschap.
23 Des auonts nam hy zyn dochter Lea/ ende brachtse tot hem/ ende hy besliepse.
24 Ende Laban gaf Lea zyner dochter/ zyn maecht Silpa ter maecht.
25 Des morghens/ siet/ doe was het Lea/ ende sprack tot Laban : Waerom hebt ghy my dat ghedaen: hebbe ick v niet om Rahel gediens/ waerom hebt ghy my dan bedroghen?
26 Laban antwoordde: Het en is niet ghewoonlick in onsen lande/ datmen de joncste wtgheue voor der oudtster.
27 Houdt met deser dese weke wt / soo wil ick v dese ooch gheuen/ om den dienst die ghy my noch ander seuen Jaer dienē sult.
28 Jacob dede also/ende hielt de weke wt.
29 Doe gaf hem Laban Rahel zyn dochter ten wyue : ende gaf Rahel zyner dochter zyn maecht Bilha ter maecht.
30 Also lach hy ooch by met Rahel/ eñ had de Rahel lieuer dan Lea : ende diende by hem voortaen de ander seuen Jaren.
31 Doe nu de Heere sach/ dat Lea onweert was/ maeckte hyse vruchtbaer / eñ Rahel onvruchtbaer.

a ‡ anders/ de selue hief op hare stemme/etc. maer hy etc. Susters kinderen wordē broeders ghenoemt/ na der aert der Hebreischer sprake Laban.
Lea eñ Rahel Labans dochteren.
b ‡ anders/ eenighe.
Lea Jacobs wyf.
Rahel Jacobs wyf.

32 Eñ Lea wert c swanger/ eñ baerde eenẽ
sone/ d die hiet sy e Ruben / ende sprack:
De Heere heeft aenghesien mijn ellende:
nu sal my mijn man lief hebben.
33 Ende Lea wert noch eenmael met kin-
de/ ende baerde eenen sone / ende sprack:
De Heere heeft ghehoort/ dat ick onweert
ben ende heeft my desen oock ghegheuen/
ende hieten f Simeon.
34 Noch eenmael wert sy met kinde / ende
baerde eenen sone / ende sprack : Nu sal
hem mijn man weder tot my doen / want
ick hebbe hem drye sonen ghebaert / daer-
om hiet sy hem g Leui.
35 Ten vierdẽ wert sy met kinde/ eñ baerde
eenen sone eñ sprack: Nu wil ick den Hee
re dancken: h daerom hiet sy hem i Juda:
ende hielt op kinderen te baren.

c Oft/ met kinde.
d 1. Par. 2. 1.
e Ruben heet een schouw kint.
f Simeon heet/ een hoorer kint
g Leui heet/ toegedaen.
h Mat. 1. 2.
i Juda heet een bekenner ofte dancksegger.

Dat xxx. Capittel.

1. Vanden vlijt die Lea ende Rahel aen leyden kinderen te crijghen / ende namen derseluen/ 25. Jacob bestaet wederom na huys te keeren/ 27. Dat bidt hem Laban af/ ende verdraecht hem met Jacob ouer zijnen loon / 37. Bonte ende plackighe schapen ende gheyten/ het nuddel der ryck dommen Jacobs.

1 Doe Rahel sach/ dat sy Jacob niet en
baerde/ benijdde sy haer suster / ende
sprack tot Jacob: Geeft my oock kin-
deren: in dien niet/ soo sterue ick.
2 Jacob werdt seer toornich op Rahel/ eñ
sprack. a Ick en ben doch Godt niet / die
wy ghy vrucht niet ghegeuen en wil.
3 Eñ sy sprack. Siet daer is mijn maecht
Bilha/ b legt v tot haer/ dat sy op mijnen
schoot bare/ ende ick doch door haer ghe-
bouwet worde.
4 Ende gaf hem also Bilha haer maecht
ten wijue: ende Jacob leyde hem by haer.
5 Also wert Bilha c swanger/ ende baer-
de Jacob eenen sone.
6 Doe sprack Rahel: Godt heeft mijn sa-
ke gherichtet ende mijn stemme verhoort
ende my eenen sone ghegheuen: daerom
hiet sy hem d Dan.
7 Noch eenmael werdt Bilha Rahels
maecht met kinde ende baerde Jacob den
anderen sone.
8 Doe sprack Rahel: e † Godt heeft het
ghewendet met my ende myner suster/ en-
de ick neme de ouerhandt : ende hiet hem
f Naphthali.
9 Doe nu Lea sach dat sy opgehoudẽ had
de met baren/ nam sy haer maecht Silpa/
ende gaffe Jacob ten wijue.
10 Alsoo baerde Silpa Lea maghet/ Jacob
eenen sone.
11 Doe sprack Lea : g Rustich : ende hiet
hem h Gad.
12 Daer na baerde Silpa Lea maecht/ Ja-
cob den anderen sone.
13 Doe sprack Lea: Wel my/ want my sul-
len salich prijsen de dochteren : ende hiet
hem i Asser.
14 Ruben ginck wt ter tijdt der Terwen
oogst eñ vant k † Dudaim op den velde/
ende brachtse te huys zijner moeder Lea.
Doe sprack Rahel tot Lea: Geeft my van
der Dudaim ws soons een deel.
15 Sy antwoordde: En hebt ghy niet ge-
noech dat ghy my mijnen man ghenomen
hebt / ende wilt oock de Dudaim mijns
soons nemen? Rahel sprack: Wel aen/ hy
sal desen nacht by v slapen voor de Du-
daim ws soons.
16 Doe nu Jacob des auonts vanden vel-
de quam/ ginck Lea wt/ hem teghen / ende
sprack: By my sult ghy ligghen/ want ick

Rahel geeft Jacob hare maget Bilha ten wijue.
a 1. Sam. 1. 7.
b Gen. 16. 2.
Bilha.
c Oft/ met kinde/
d Dan/ heet gherichtet.
2. Para. 2. 3.
e † anders/ Ick hebbe treflick ghe worstelt met myner etc.
f Naphthali/ heet verwisselt/ omghewendet omgekeert/ wanneer men het we derspel doet Psalm. 18. Met den verkeerden verkeert ghy v.
g † anders/ dat is ghelucki:
h Gad/ heet rustich ten strijde.
i Asser/ heet rustich ten strijde.
i Asser/ heet salich.
k † anders/ Alreun. Anders/ Lelien/ An. Besien: sommighe Joden heeten het Kersenbesien/ die in den Terwen Oogst rype zijn: Alsoo wat het sy/ is onseker.

hebbe v ghecocht voor de Dudaim mijns
soons: ende hy sliep dien nacht by haer.
17 Ende God verhoorde Lea/ ende sy wert
met kinde/ ende baerde Jacob den vijfsten
sone.
18 Ende sprack: God heeft my geloont/ dat
ick mijnen manne myne maecht gegeuen
hebbe: ende hiet hem l Isaschar.
19 Noch eenmael wert Lea met kinde / en-
de baerde Jacob den sesten sone.
20 Eñ sprack: Godt heeft my wel beraden:
nu sal mijn man weder by my woonen:
want ick hebbe hem ses sonen gebaert: en-
de hiet hem m Sebulon.
21 Daer na baerde sy een dochter/ die hiet
sy n Dina.
22 o † De Heere dacht oock aen Rahel / eñ
verhoordese/ ende maectese vruchtbaer.
23 Doe wert sy met kinde/ eñ baerde eenen
sone/ ende sprack: God heeft myne smaet-
heyt van my ghenomen/
24 Ende hiet hem p Joseph / ende sprack:
De Heere woude my doch noch eenen an-
deren sone daer toe gheuen.
25 Doe nu Rahel Joseph ghebaert hadde/
sprack Jacob tot Laban: q Laet my trec
ken aen mijn stede/ ende in mijn landt.
26 Gheeft my mijn wijf ende mijn kinde-
ren/ daer ick v om ghedient hebbe/ dat ick
henen trecke: want ghy weet r † hoe lan-
ghe ende ghetrouwelick ick v ghediendt
hebbe.
27 Laban sprack tot hem: Laet my ghena-
de voor uwen ooghen vinden/ s ick merc-
ke dat my de Heere ghesegent heeft om
uwent wille:
28 Bestemt my den loon dien ick v ghe-
uen sal.
29 Ende hy sprack tot hem : Ghy weet wel
hoe ick v ghedient hebbe / ende wat ghy
voor Vee hebt onder my.
30 Ghy haddet weynich eer ic hier quam/
nu daerentegen ist wt ghebreydet in de
veelheyt: ende de Heere heeft v geseghent
door mijnen t voet: ende nu / wanneer sal
ick oock mijn huys versorghen?
31 Eñ hy sprack: Wat sal ick v dan geuen?
Jacob sprac: Ghy en sult my niets met al-
len geuen: maer so ghy doen wilt dat ick v
segghe/ soo wil ick wederom weyden ende
uwe Schapen hoeden.
32 Ick wil heden door alle v kudden gaen/
ende wtscheyden alle plackachtighe ende
bonte Schapen / ende alle u swarte Scha
pen onder den Lammeren/ ende de bonte
ende plackighe Gheyten: wat nu bondt
ende plackich vallen sal/ dat sal mijnen
loon zijn.
33 So sal my mijne gerechticheyt betuygẽ
heden oft morgen/ wanneer het coemt dat
ick mijnen loon van v nemen sal : also dat/
wat niet plackich/ oft bont/ oft niet swart
zijn en sal onder den Lammeren ende Gey
ten/ dat sy een dieuerie by my.
34 Doe sprack Laban: Siet daer/ het sy als
ghy ghesëyt hebt.
35 Ende sonderde dies daechs wt de ghe-
sprenckelde ende bonte Bocken/ ende alle
plackighe ende bonte Geyten: waer maer
wat wits aen was/ ende alles wat swart
onder den Lammeren was/ ende dede het
onder de handen zijner kinderen.
36 Ende maeckte ruymte drijer dachreysen
wijdt / tusschen hem ende Jacob : alsoo
weydde Jacob de kudden Labans / die
daer ouer waren.
37 Jacob dan / nam stocken van groenen
x † Poppelierboomen/ Haselaren/ eñ Casta-
nien/ ende schelde witte strepen daer aen/
dat aen

l Isaschar/ heet loon.
m Sebulon/ heet bywooninghe.
n Dina/ heet een sake oft gherichte.
Gen. 34. 1.
o † anders/ Godt.
p Joseph/ heet toenuinghe.
1. Para. 2. 2.
q 1. Reg. 11. 21
r † anders/ wat voor eenen dienst ick v gedaẽ hebbe.
s Gen. 39. 5.
Esai. 45. 3. 4
t Dat is/ ick hebbe moeten loopen ende rennen door dunne ende dicke dat ghy so ryeke wordet: myn voet heeftet moeten doen. Inde veteri Euangelizantium pacem/ etc/ cursus verbi sui nuncieri.
u † anders/ rosse. Nae aert deser sprake heet hier Moses het cleyn vee/ nu Geyten/ nu Lammeren/ nu Bocken. Want hy wil soo veel seggen/ dat Jacob hebbe alle witte vee behouden/ eñ alle het bonte eñ swarte Laban ghedaẽ : wat nu bontes van eener verwen vee quam/ dat soude zijnen loon zijn. Des werdt Laban blijde/ eñ hadde de nature voor hem daerom dat van eender verwen niet veel bonte

natuerlick comẽ: maer Jacob hielp de natuere met der cōst dat die van eender verwe vele bōte vroegen.
y † Anders Wyden/
y † An. richtede het aengesichte der swarte kudden teghen den gestreepten en roszachtigen in den etc.

dat aen de stocken het witte bloot werdt:
38 Ende leyde de stocken die hy ghescheelt
hadde, inde Drinckgoten, voor de kuddẽ/
die daer comen moesten te drincken: dat
sy ontfangen souden, wanneer sy te drincken quamen.
39 Alsoo ontfinghen de Cudden bouen de
stocken/ ende brachten ghesprinckelde/
plackighe ende bonte.
40 Doe scheydde Jacob de Lammeren/ eñ
y † dede de afgescheydde Kudden tot den
plackigen ende swerten inder Kudde Labans: ende maecte hem een eygen Kudde/
dat en dede hy niet tot der Kudde Labãs.
41 Wanneer nu de camminge der vroegelingen Kudden was leyde hy de stockẽ in
de Drinckgotẽ voor de oogen der Kuddẽ/
op dat sy ouer de stocken ontfinghen.
42 Daerentegen inder spaderlingen camminghe/ en leyde hyse niet daer in: alsoo
werden de spadelinghen Labans/ ende de
vroeghelingen Jacobs: daer van werdt
de man ouer de mate rijck/ so dat hy veel
Schapen/ Maechden ende Knechten/
Kemelen ende Ezels hadde.

Dat xxxj. Capittel.

1. Jacob vermerckt den afgonst zijns
ghelucx. 3. Treckt wt beuel des Heeren
ende raedt zijner wijuen heymelicken nae
huys. 19. Rahel steelt haers vaders Beelden. 23. Laban wordt inden natagen Jacobs halven van God gewaerschout/ 26.
verwijt hem gelijckewel zijne vlucht ende
ghestolen Beelden/ 33. ende so hy deselue
by hem niet en vindt, 36. wordt daerouer
heftich van Jacob gescholden. 44. Maken met malcanderen een verdrach/ ende
trecken henen.

1 ENde de redenen der kinderen Labans
quamen voor hem dat sy spraken: Jacob heeft al ons vaders goet tot hem
ghebraeght/ ende van ons Vaders goedt
heeft hy sulcken rijckdom te weghe ghebracht.
2 Ende Jacob sach aen het aensichte Labãs/ ende siet/ het en was niet tegen hem
als ghisteren ende eerghisteren.
a Gen. 32. 8. 3 Eñ de Heere sprack tot Jacob: a Treckt
weder in uwer vaderen landt/ ende tot uwer maechschap, ick wil met v zijn.
4 Doe sandt Jacob henen/ eñ liet Rahel
ende Lea roepen/ op het Veit by zijn kudde ende sprack tot hen:
5 Jck sie ws vaders aengesichte/ dat het
niet teghen my en is/ als ghisteren ende
eerghisteren: doch de Godt mijns vaders
is met my gheweest.
6 Ende ghy selden weet/ dat ick wt alle
mijn cracht en uwen vader gedient hebbe.
7 Ende hy heeft bedrieghelick met my gehandelt/ ende nu thienmael mijnen loon
verandert: doch God en heeft het hẽ niet
toeghelaten dat hy my schade dede.
8 Wanneer hy sprack: De Bonte sullen
uwẽ loon zijn, so brocht de gantsche Kudde bonte: wãneer hy daerentegen sprack:
De ghesprenckelde sullen uwen loon zijn/
so brocht de gãtsche Kudde gesprẽckelde.
9 Also heeft Godt de goeden ws vaders
hem ontwendet ende my ghegheuen.
10 Want wanneer den tydt der camminghe quam hief ick myne ooghen op/ ende
sach inden droom/ ende siet/ de Bocken
spronghen op de gesprinckelde/ plackige/
ende bonte Schapen.
11 Ende de Engel Gods sprack tot my in
den droom: Jacob: Ende ick antwoordde:
Hier ben ick.
12 Ende hy sprack: Heft op uwe ooghen/
ende siet/ b de Bocken springhen op de
ghesprenckelde/ plackighe/ ende bonte
Schapen: want ick hebbe al dat ghesien/
wat v Laban doet.
b Bocken zijn hier oock Rammen.
13 Jck ben de God te Beth El/ c daer ghy
den steen gesalft hebt/ ende my aldaer een
ghelofte ghedaen: Nu/ maeckt v op/ ende
treckt wt desen lande/ ende treckt weder
in het landt uwer maechschap.
c Gen. 28. 18
14 Doe antwoordden Rahel ende Lea ende spraken tot hem: Wy en hebben doch
gheen deel noch erue meer in ons vaders
huys.
15 Hy heeft ons doch ghehouden als de
vreemde, want hy heeft ons vercocht: eñ
onsen loon verteert.
16 Daerom heeft Godt onsen vader ontwendt zijnẽ rijckdom tot ons/ ende onsen
kinderen: alles wat v nu Godt ghesepdt
heeft, dat doet.
17 Also maeckte hem Jacob op/ ende loed
zijn kinderen ende wijuen op Kemels.
18 Ende voerde wech alle zijn Vee/ eñ alle
zijn haue/ die hy te Mesopotamia verworuen hadde/ dat hy quame tot Jsaac
zijnen vader int landt Canaan.
Jacob reyst wederom in Canaan.
19 (Laban nu/ was gegaen om zijn kudden
te d scheeren) ende Rahel stal haers Vaders Afgoden.
d Gen. 38. 12. 2 Sam. 13. 23
20 Also e stal Jacob Laban te Syrien het
herte, daermede dat hy hem niet aẽ en seyde dat hy vloodt.
e Het herte stelen/ is op Hebreisch wat doen buyten eens anders weten.
21 Also vloot hy/ eñ alles wat zijne was/
maeckte hem op/ eñ voer ouer het water/
ende rechtede hem na den Berge Gilead.
22 Tenden derden dage werdt het Laban
aengheseydt/ dat Jacob vloodt.
23 Ende f † hy nam zijn broeders tot hem/
ende jaechde hem na/ seuen dachreysen/
ende creech hem op den Berge Gilead.
f † And. die
24 Doch God quã tot Laban den Syrier/
inden droom des nachts/ ende sprack tot
hem: Hoedet v/ dat ghy met Jacob niet
anders en sprecket dan vriendelick.
Merckt hoe Godt voor de zijne sorghet.
25 Ende Laban naerderde hem tot Jacob.
Jacob hadde zijne Hutten opgheslaghen
op den Berch/ ende Laban met zijnẽ broederen/ sloech zijne Hutten oock op/ op den
Berghe Gilead.
26 Doe sprac Laban tot Jacob: Wat hebt
ghy ghedaen/ dat ghy mijn herte ghestolen hebt/ ende hebt myne dochteren ontvoert, gelijck g † oft sy door het Sweert de
ghevanghen waren?
g † And. die door etc.
27 Waerom zijt ghy heymelick ghevlodẽ/
ende hebt v wech ghestolen/ ende en hebt
het my niet aengheseydt, dat ick v hadde
geleydet met vreuchden/ met singen/ met
Trommen ende Harpen?
28 Ende en hebt my myne kinderen ende
dochteren niet laten kussen? nu ghy hebt
dwaselicken ghedaen.
29 Ende ick hadde met Gods hulpe wel so
veel machts/ dat ick v lieden conde quaet
doen, doch ws vaders Godt, heeft ghisteren tot my ghesepdt: Hoedt v/ dat ghy
met Jacob niet anders dan vriendelick
en sprecket.
30 Eñ dewijle ghy dan woudet trecken/ eñ
begeerdet so seer ws vaders huys/ waerom hebt ghy my mijne Goden gestolen?
31 Jacob antwoordde/ eñ sprack tot Laban: Jck vreesde my/ eñ dachte/ ghy soudet uwe dochteren van my † trecken.
† Anders/ rijten.
32 By welcken ghy dan noch uwe Goden
vindet/ die sterue hier voor onsen broederen: soeckt het uwe by my/ ende neemt het
henen: Jacob en wiste niet datse Rahel
ghestolen hadde,

3 Doe ginck Laban inde Hutten Jacobs/
ende Lea ende der beyden Maechden/en-
de en vandt niets: ende ginck wt der Hut-
ten Lea/inde Hutte Rahel.
34 Doe nam Rahel de Afgoden/en leydese
onder het stroysel der Kemelen/ en sattede
haer daer op: en Laban besocht de gant-
sche Hutte/ ende en vant niets.
35 Doe sprack sy tot haren vader: Myn
heere/en weest niet toornich / want ick en
can niet teghen v opstaen: want het gaet
my nae der vrouwen wijse: also en vant hy
de Afgoden niet / hoe seer dat hyse oock
sochte.
36 Ende Jacob wert toornich/ende schalt
Laban/en sprack tot hem: Wat hebbe ick
mis handelt oft gesondicht/ dat ghy alsoo
op my verhittet zijdt?
37 Ghy hebt alle mijnen huysraet betastet/
wat hebt ghy daer in uws huysraets ghe-
vonden? legt dat daer voor mijnen ende u-
wen broederen/dat sy tusschen ons bey-
den richten.
38 Dese twintich Jaer ben ick by v ghe-
weest uwe Schapen en Geyten en h † zyn
niet onvruchtbaer geweest/de Rammen u-
wer kudde en hebbe ick noyt gegete, i wat
de Ghedierten verscheurden/ k bracht ick
v niet/ ick moestet v betalen.

h † anders/ hebben niet misdragen/
i Exo.22.13.
k Gheliick oft hy seyde Ick hebbe andere in der plaetse ghedaen.
l Oft/ vor-derdet/

39 Ghy l eyschede het van mijner handt/
het ware des daechs oft des nachts ghe-
stolen.
40 Des daechs versmachtede ick van hit-
te/ende des nachts van vroste/ende ghee-
nen slaep en quam in mijnen ooghen.
41 Also hebbe ick dese twintich Jaer in u-
we huyse gedient/veertien om uwe doch-
teren/ende sesse om uwe kudden / en hebt
my mijnen loon tienmael verandert.
42 En waer de God mijns vaders/de Godt
Abrahams/en m de Vreese Isaacx/op mij-
ner zijden niet geweest en ware/ ghy had-
det my ledich late wech trecke: doch God
heeft mijn ellende ende arbeyt aengesien/
ende heeft v ghisteren ghestraft.

m Jacob noemet hier God Isaacs Vreese/ daerom dat Isaac God vruchtich was/ ende Gods Die-naer/

43 Laban antwoordde ende sprack tot Ja-
cob: De dochteren zyn mijn dochteren/
ende de kinderen zyn mijn kinderen / ende
de kudden zyn myn kudde/ ende alles wat
ghy siet / is mijne: wat can ick mijnen
dochteren heden/oft haren kinderen doen/
die sy ghebaert hebben?
44 Soo coemt nu/ ende laet ons een Ver-
bondt maken ick ende ghy/dat een getuy
genisse sy tusschen my ende v.
45 Doe nam Jacob eenen steen/en rechte-
de dien op tot eenen n ‡ merckSteen.

n † anders. tot een Calumne/

46 Ende sprac tot zijnen broederen: Raept
steenen op: ende sy namen steenen / ende
maeckten eenen Hoop / ende aten op den
seluen Hoop.
47 Ende Laban hieten Jegar Sahadutha/
ende Jacob hieten o Gilead.
48 Doe sprack Laban: p Den Hoop sy he-
den een ghetuyge tusschen my ende v (daer
van heetmen hem Gilead.)
49 En sy een Hoede: Want hy sprack: De
Heere sie daer in tusschen my en v / wan-
neer wy van malcanderen comen.
50 So ghy mijne dochtere beschadicht/oft
andere wijuen daer toe neemt / bouen my-
ne dochteren/hier en is geen mensche met
ons/siet/ dan noch God is de getuyge tus-
schen my ende v.
51 Ende Laban sprack voorder tot Jacob:
Siet/ dat is den Hoop / ende dat is dat
Merckteecken dat ick opgherecht hebbe
tusschen my ende v.
52 Den seluen Hoop sy een ghetuyge / ende

o Dat is / een ghetuy-gehoop / en bedupt de Schrift/ daer vele ge tuygenissen van Gode met hoope inne zijn. Acervus testimonij.
p Jos.22.27 ende 24.27.

dat Merckteecken sy oock een getuyghe/
waer ick ouer vare tot v/ofte ghy ouerua-
ret tot my ouer desen Hoop ende Merck-
teecken/om te beschadighen.
53 De Godt Abrahams/ en de Godt Na-
hors/en God haerder vaderen/sy Richter
tusschen ons: en Jacob swoer hem by der
Vreese zijns vaders Isaacx.
54 En Jacob offerde een Offer op den Ber
ghe/ en noodde zijn broeders / het broot te
eten: ende doe sy ghegeten hadden/ bleuen
sy op den Berghe den nacht ouer.
55 Des morghens stont Laban vroech op/
custede zijne kinderen en dochteren/ en se-
gendese/ ende tooch henen/ende quam we-
derom aen zijn plaetse.

Dat xxxij. Capittel.

1. Jacob bejegenen de Engelen Gods/
3. Hy schickt Boden voor henen tot Esau
7. Diens coemst so hy verneemt / deylt hy
zijn volck en Vee wt vreesen/in twee hoo-
pen/ 9. Bidt Godt met oetmoet des her-
ten ende vermaent hem zijner beloften/13.
Bestelt geschencken voor Esau/ 24. Wor-
stelt met eenen Engel/ 27. Ende verkrycht
den Name Israel.

1 JAcob tooch oock zijnen wech/ a ende de a gen.48.16
Enghelen Godts ontmoetteden hem.
2 Ende doe hyse sach/ sprack hy: Het zijn
Godts Heyren / ende hiet de selue stede/
b Mahanaim.
3 Ende Jacob schickte Boden voor hem
henen tot zijnen broeder Esau / c in het
lant Seir/in der landtstreke Edom.

b Dat is/ heyrleghet/ Psal.n.34. 8
c Jos.24.4.

4 En beual hen ende sprack: Also segget
mijnen heere Esau: V knecht Jacob laet
v segghen: Ick ben tot nu toe by Laban/
langhe d † daer buyten gheweest.
5 Ende hebbe Runderen en Ezels/ Scha-
pen/ Knechten / ende Maechden / ende
hebbe wtghesonden / v mijnen heere aen
te segghen/ dat ick ghenade voor uwen
ooghen vonde.

d † anders/ in der vreemde.

6 De Boden quamen weder tot Jacob/
ende spraken: Wy quamen tot uwen broe
der Esau ende hy treckt v oock tegen met
vier hondert mannen.
7 Doe vreesde hem Jacob seer / ende hem
werdt banghe/ende deylde het volck dat
by hem was/ ende de Schapen / ende de
Runderen/ ende de Kemelen in twee Hey-
ren/ ende sprack:
8 So Esau coemt op het ee Heyr/ en slaet
het/so sal het ouergheblevene ontloopen.
9 Voorder sprack Jacob: God mijns va-
ders Abraham/ en God mijns vaders I-
saac/Heere die tot my geseyt hebt: e Trect
weder in v landt/ ende tot v maechschap/
ick wil v wel doen.

Jacob bidt tot Godt in zijnen angste.
e Gen.31.3.
f Oft/ slecht

10 Ick ben te f snoode aller barmhertichheyt
ende aller trouwe/ die ghy aen uwe knech-
te ghedaen hebt: want ick en hadde niet
meer dan desen staf / doe ick ouer desen
Jordaen ghinck/ ende nu ben ick twee Hey
ren ghewordden.
11 g † Helpt my doch vander handt mijns
broeders vander hant Esau: want ic vree
se my voor hem/dat hy niet en come/ ende
sla my/ de moeders met den kinderen.

g † anders/ behoet my.

12 Ghy hebt gheseydt: Ick wil v wel doen
ende v zaedt maken als het zandt aen der
Zee / datmen niet tellen en can van veel-
heydt.
13 En hy bleef dien nacht daer / h en nam
van dien dat hy voor handen hadde/ ghe-
schencken om zijnen broeder Esau:
14 Tweehondert Gheyten/ twintich Boc-
ken/ tweehondert Schapen / ende twin-
tich Rammen.

h 1.Sam.25 18.

15 Dertich suyghende Kemels met haren Veu
len/ veertich Koeyen/ ende tien i † Ossen/
twintich Ezelinnen/ met tien Veulens.
16 Eñ dedese onder de handẽ zijner knech-
ten/ elck Kudde bysonder/ ende sprack tot
hen: Gaet voor my henen/ ende laet ruym
tusschen de een Kudde na den anderen.
17 Ende gheboot den eersten/ ende sprack:
Wanneer u mijn broeder Esau ontmoet/
ende vraghet: Wien hoort ghy toe/ ende
waer wilt ghy henen? ende wiens is het/
dat ghy voor u drijft.
18 So sult ghy seggẽ: Het hoort uwẽ knechte
Jacob toe/ die sendet geschencken zijnen
Heere Esau/ ende treckt ons achter na.
19 Alsoo gheboodt hy oock den tweedden/
ende den derden/ ende allen die den Kud-
den na ginghen/ ende sprack: Als ick u lie-
den gheseydt hebbe/ soo segghet tot Esau
wanneer ghy hem ontmoet.
20 Eñ segghet oock: Siet u knecht Jacob
is achter ons: want hy dochte: Ick wil
hem versoenen met den gheschencke/ dat
voor my henen gaet: daer nae wil ick hem
sien/ nullschien sal hy my aennemen.
21 Alsoo ghinck het gheschenck voor hem
henen/ doch hy bleef den seluen nacht by
den Heyre:
22 Ende stondt op in der nacht/ ende nam
zijn twee wijuen/ ende de twee maechden/
ende zijn elf kinderen/ ende tooch aen dat
Veyr * Jabor:
23 Namse ende voerdese ouer het water/ so
dat het al ouer quam wat hy hadde.
24 Ende bleef op dese zijde alleen: k † Doe
l worstelde een man met hem/ tot dat den
dagheraet aenbrack.
25 Eñ doe hy sach dat hy hem niet en ouer-
mocht/ roerde hy in het gelidt zijner heupe
aen/ eñ het gelidt zijner heupe werdt ouer
het worstelen met hem n † verwronghet.
26 Ende hy sprack: Laet my gaen/ want
den dageraet breeckt aen. Hy antwoord-
de: Ick en verlate u niet/ ghy en segheuet
my van.
27 Hy sprack: Hoe heet ghy? Hy antwoord-
de Jacob.
28 Hy sprack: o Ghy en sult niet p meer Ja
cob heeten/ maer q Israel: want ghy hebt
met Gode ende met menschen ghecampt/
ende hebt bouen gheleghen.
29 Ende Jacob vraechde hem/ ende sprack
Segt doch: Hoe heet ghy? Hy sprack:
r Waerom vraecht ghy hoe ick heete? en-
de hy seghende hem aldaer.
30 Ende Jacob hiet de stede s Puiel: want
ick hebbe God van aenghesichte ghesien/
ende mijn ziele is ghenesen.
31 Eñ als hy voor Piniel ouer quam/ ginck
hem de Sonne op/ ende hy hinckte aen zij-
ner heupe.
32 t Daer van en eten de kinderen van Is-
rael gheen spanaderen op den ghelede der
heupe/ tot op desen huydigen dach: daer-
omme dat de spanader aen den ghelede der
heupe Jacobs gheraeckt werdt.

i † anders/ Varren oft Stieren/
* Josue 12.2
k † anders/ Doe ringe-de. Juden hebreeschen coemt ringẽ van stoue.
l Is wanneer twee ringẽ/ dat het stof dickeamme hen worpt: eñ sonder alsoo v. l. als/ van stoue-de een man met hem/
Dat is/ een hefrich cāp was het/ dat sal nie-mant ver-staen/ dan de beuindin-ghe.
l Hosee 12.3
m Dit zij-ner vgen af de weruel oft weruel-been/ etc.
n † anders/ verrenckt.
o Gen. 35.10
2. Reg. 18. 7
p Sommi-ge: alleenlic.
q Israel coemt van Sara/ dat heet kempẽ ofte verwel-digẽ. Daer-van oock Sar een Vorst ofte heere: ende Sara een Vorstinne oft vrouwe heet: eñ Is-rael eẽ vorst oft kemper Godes: dat is die met Gode rin-ghet ende ouerwint. Welcke ghe schiet door den ghelooue/ die soo vast aẽ Go-des woordẽ houdt/ tot dat hy Go-des toorne ouerwint/ eñ Godt tot eyghen ver-crijghet tot eenen ghe-nadighen Vader.
r Exod. 3.13. Judic. 13.18.
s Puiel oft

Dat xxxiij. Capittel.

1. Jacob treet zijnen broeder Esau met zijnen volcke tegen/ 5. Sy spreken vrien-delicken met malcanderen/ ende worden eens/ 13. Esau bewijst veel goets teghen zijnen broeder/ 17. Jacob coemt tot Su-coth ende Salem/ daer woont hy.

1 Jacob hief zijn ooghen op ende sach zij-
nen broeder Esau comen/ met vierhon-
dert mannen ende deylde zijne kinderen
tot Lea/ ende tot Rahel/ ende tot beyden
maechden.
2 Eñ schicte de maechdẽ met harẽ kinde-
ren voor aen/ eñ Lea met haren kinderen
daer na/ ende Rahel met Joseph tẽ lestẽ.
3 Eñ hy ginck voor hen henen/ eñ neych-
de hem seuenmael op de Aerde/ tot dat hy
tot zijnen broeder quam.
4 Ende Esau liep hem teghen/ ende nam
hem inden arm/ eñ viel hem om den hals/
ende custe hem: ende sy weenden.
5 Ende hief zijn ooghen op/ ende sach de
wijuen met de kinderen/ ende sprack: Wie
zijn dese by u? Hy andtwoordde: Het zijn
kinderen/ die Godt uwen knechte ver-
leent heeft.
6 Eñ de maechden tradẽ toe met den kin-
deren ende neychden hen voor hem.
7 Lea tradt oock toe met haren kinderen/
ende neychde haer voor hem: Daerna trat
Joseph ende Rahel toe/ ende neychden
haer oock voor hem.
8 Ende hy sprack: Wat wilt ghy met allen
den Heyre dat ick ontmoet hebbe? Hy ant-
woordde: Dat ick ghenade vinde voor
mijnen heere.
9 Esau sprack: Ick hebbe ghenoech/ mijn
broeder/ behoudt wat ghy hebt.
10 Jacob antwoordde: Och neen/ hebbe
ick ghenade ghevonden voor u soo neemt
mijn gheschenck van mijner handt: want
ick sach u aenghesichte/ als saghe ick Go-
des aenghesichte/ ende a † laet het u wel
beuallen van my.
11 Neemt doch den seghen van my aen/
dien ick u toeghebracht hebbe: want God
heeft het my verleent/ ende ick hebbe al-
les ghenoech: alsoo dwanck hy hem/ dat
hy het aennam.
12 Ende hy sprack: Laet ons voort trecken
ende reysen/ ick wil u † met u trecken.
13 Hy daerenteghen sprack tot hem: Mijn
heere ghy bekennet dat ick cleyne kinde-
ren by my hebbe/ daer toe Vee/ ende
Calfdraghende Koeyen: wanneer sy eenen
dach afghedreuen werden/ soo soude my
de gantsche Kudde steruen.
14 Mijn heere trecke voor zijnen knechte
henen/ ick wil c sachte nae drijuen/ daer
nae als het Vee ende de kinderen gaen
connen/ tot dat ick come tot mijnen heere
in Seir.
15 Esau sprack: Soo wil ick doch by u la-
ten sommighe van den volcke/ dat met my
is. Hy antwoordde: Wat is het van noo-
den: laet my slechs ghenade voor mijnen
heere vinden.
16 Alsoo tooch Esau dies daechs wederom
zijns weechs na Seir.
17 Ende Jacob tooch nae Suchot/ ende
bouwede voor hem een huys/ ende maeck
te zijnen Vee Hutten. Daer van heet de
stede/ Suchoth.
18 b Daer na tooch Jacob e † tot Salem/
tot der stat Sichem die inden Lande Ca-
naan leydt/ nadien hy wt Mesopotamien
ghecomen was/ ende maeckte zijnen Le-
gher voor der Stadt.
19 f Ende cocht een stuck Ackers van den
kinderen Hemors des vaders Sichem/
voor hondert g Grossen.
20 Aldaer richtede hy zyne Hutten op: en-
de richtede aldaer eenen Altaer toe/ ende
riep aen den Naem des Stercken Godts
Israels.

Dat xxxiiij Capittel.

1. Dina Jacobs dochter/ wordt van den jonghen Vorst des Lants gheschent/ 25 daer wt een groot bloetvergieten ende schade allen Lantlieden/ 29. ende een groo-te onrust den huyse Jacobs ontstaet.

Puiel heet Gods aen-ghesichte oft bekente nisse: want door den ge looue inden strijde de a-truyeers/ leertmen Godt recht kennen en-de beuindẽ/ so heeft het van gheen noot meer/ soo gaet de Sonne op.
t Oft/ daer wt.
a † anders/ weest met my versoẽt.
b † anders/ neuen. An-ders voor
c Merckt/ dat de recht geloouigen eñ werchey-lighen niet connen met malcanderẽ wandelen: want de ge-loouige vaa een supuer-lick met stil len gheeste/ maer de werckheyli-ghen varen ijlick met vermeten-heyt harer wercken/ in Godes Wetten.
Suchoth.
d Gen. 28.20
e † anders/ met vreden Salem Si-chems stat.
f Jos 24.32.
g Oft/ hon-dert Lam-meren voor het Marck

Dina Jacobs dochter.

1 E Nde Dina Leas dochter/ a dien sy Ja-
cob gebaert hadde ginck wt/ de doch-
teren des Landts te sien.

a Gen.30.21

2 Doe die Sichem Hemors sone/ die des
Lants een heere was/ sach/ nam hyse / en-
de besliepse. b ende schendese.

b 2. Samu. 13.14.

3 Ende zijn herte hinck aen haer / ende
hadde de Deerne lief ende sprack vriende-
lick met haer.
4 Ende Sichem sprack tot zijnen vader
Hemor: Neemt my de Deerne ten wyue.
5 Eñ Jacob wert gewaer/ dat zijn Doch-
ter Dina gheschent was: eñ zijn sonen wa-
ren met den Vee op den Velde / ende Ja-
cob sweech/ tot dat sy quamen.

Hemor ende Sichem handelen om Dina.

6 Doe ghinck Hemor Sichems vader wt
tot Jacob. om met hem te spreken.
7 Onder dien quamen de sonen Jacobs
van den velde / ende doe sy dat hoorden/
verdroot het den mannen / eñ werden seer
toornich/ dat hy een dorheyt aen Israel be
gaen/ ende Jacobs dochter beslapen had-
de: want alsoo en sauder niet zijn.
8 Doe sprack Hemor met hen / ende seyde:
Myns soons Sichems herte / heeft een
verlanghen na uwer Dochter: Lieue geeft-
se hem ten wyue.
9 Veruriendet v met ons/ gheeft ons uwe
dochteren / ende neemt ghy lieden onse
dochteren.
10 Ende woont bi ons: het Lant sal v open
zijn/ woont ende handelt/ ende c † gewin-
net daer in.

c † anders/ wort inwoonders. [illegible]

11 Eñ Sichem sprack tot haren vader eñ
broederen: Laet my ghenade by v vinden:
wat ghy my segghet/ dat wil ick gheuen.

d Oft/ bruyt gaue.

12 Eyschet slechs stocks van my d den
Bruytschat ende gheschencken/ ick wilt v
gheuen alsoo ghy dat eyscht / gheeft my
slechs de Deerne ten wyue.
13 Doe antwoorden Jacobs sonen tot
Sichem ende zijnë vader Hemor bedriegh-
licken/ daerom dat haer Suster Dina ge-
schendt was/
14 Ende spraken tot hen : Wy en connen
dat niet doen/ dat wy onse Suster eenen
onbesneden man gheuen/ want dat ware
ons een schande.
15 Doch dat willen wy v te wille zijn / soo
ghy ons gelijck wordet/ eñ alles wat man
lick onder v lieden is/ besneden worde.
16 Dan willen wy onse dochteren v lieden
geuen/ eñ uwe dochteren ons nemen / en-
de by v lieden woonen/ ende een volc zijn.
17 Ist dat ghy daerentheghen ons niet en
hoort. v te besnyden / soo willen wy onse
dochters nemen/ ende daer van trecken.
18 Die redene beuiel Hemor ende zijnen
sone wel.
19 Ende de Jongheling en vertooch het
niet/ sulcks te doen: want hy hadde lust
totter dochter Jacobs/ ende hy was heer-
lick ghehouden bouen allen / in zijns va-
ders huyse.
20 Doe quamen sy nu/ Hemor ende zijn so-
ne Sichem/ onder der Stadt poorte / en-
de spraken met den Burgheren der Stadt
ende seyden:
21 Dese lieden zijn vreedsaem by ons/ en-
de willen in den Lande woonen ende han-
delen: soo is nu het Landt wydt e † ghe-
noech voor hen. wy willen ons hare doch
teren tot wyuen nemen / ende hen onse
dochteren gheuen.

e † anders/ voor hen te beyden zyden.

† Anders/ bevanghen voor hen.

22 Doch dan willen sy ons te wille zijn/ dat
sy by ons woonen/ ende een volck met ons
worde/ so wy alles wat manlic onder ons
is/ besnyden. ghelijck als sy besneden zijn.
23 Haer Vee ende goeden/ eñ alles wat sy
hebben/ sal onse zijn/ so wy hen slechs te
wille worden/ dat sy by ons woonen.
24 Ende sy f † hoorden den Hemor / ende f † anders/ volchden.
Sichem zijnen sone/ alle die te zijner Stat
poorte wt ende in ghing hen / ende besne-
den alles wat manlick was / dat te zijner
Stadt wt ende inghinck.
25 Ende aen den derden dage / doe het hen
smertede/ g namen de twee sonen Jacobs g Judit.9.
Simeon ende Leui. Dina broeders / een
yeghelick zijn sweert/ ende ghinghen in de
Stadt coenlick/ h ende doodden alles wat h gen.49.6
manlick was.
26 Eñ doodden oock Hemor/ eñ zijnen sone
Sichem/ met der scherpte des sweerts/ eñ
namen haer Suster Dina / wt den huyse
Sichem. ende ginggen daer van.
27 Doe quamë de sonë Jacobs ouer de ver
slaghenen eñ plonderden de Stadt / daer-
om dat sy haer Suster hadden gheschent.
28 Eñ namen haer Schapen / Runderen/
Ezels eñ wat inder Stadt/ eñ op den vel-
de was/ eñ alle haer haue: alle kinderen eñ
vrouwen namen sy geuangen/ eñ plonder-
den alles wat in den huysen was.
29 Eñ Jacob sprack tot Simeon ende Le-
ui: Ghy hebbet my i † onghéluck aenghe- i † Anders/ onrust/
richtet. dat ick stincke voor den Inwoo-
ners deses Lants/ den Cananiteren ende
Phereziteren/ ende ick ben eenen cleynen
hoop: wanneer sy hen nu versamelen ouer
my. so sullen sy my slaen: alsoo worde ick
k † verdelghet met mijnen huyse. k Oft/ wech ghevaghen/
30 Sy antwoordden daerentegen: Souden
sy dan met onser suster/ als met eener Hoe-
ren handelen?

Dat xxxv. Capittel.

1. Jacob/ na dat hy de beelden vergra-
uen heeft/ treckt wt beuel ende met bescher
minghe Godts na Beth El/ daer hy eenen
Altaer bouwet/ 9. Godt verthoont hem
andermael/ ende stelt hem voor oogen het
ghesichte bouen int 28. Capittel beschre-
uen/ 16. Rahel zijn wijf sterft inder geboor
te Ben Jamins. 22. Ruben beslaept zijns
vaders wijf 27. Jacob coemt tot Isaac
zijnen vader/ 29. Die sterft / ende wordt
van Esau ende Jacob zijnen sonen begra-
uen.

1 E Nde God sprac tot Jacob : Maeckt v
op eñ treckt na Beth El / ende woont Beth El.
aldaer/ eñ maeckt aldaer eenen Altaer/
den Gode. a die v verscheen/ doe ghy vlo- a gen.28.13.
det voor uwen broeder Esau.
2 Doe sprac Jacob tot zijnë huyse/ eñ tot
allen die met hem waren : Doet van v de
vreemde Goden. b die by v lieden zijn/ eñ b gen.31.19.
reynicht v/ verandert uwe cleederen/
3 Eñ laet ons op zijn/ eñ na Beth El trec
ken/ dat ick aldaer eenen Altaer make/ den
God die my verhoort heeft/ ter tyt c † mij- c † anders/ mynes
ner bedroefsenisse/ eñ is met mi geweest op druckes/
den weghe/ dien ick ghetoghen ben.
4 Doe gauen sy hem alle vreemde Goden/
die onder haren handen waren / ende haer
d oorspanselen: en hy begroefse onder een d Lunulas/ datmë heet een gulden hayrbant: us zijn het Peerlen ghe-
Eycke die by Sichem stondt.
5 Eñ sy toghen wt/ ende een vreese Godts
quam ouer den steden/ die rontom hen he-
nen lagen: Alsoo dat sy de sonen Jacobs
niet na en jaechden.
6 Alsoo quam Jacob te Lus/ inden Lande wordë Siet
Canaan/ die daer Beth El heet met alle Prouerb 1.
den volcke dat met hem was. ende Gene-
7 Ende bouwede aldaer eenen Altaer/ eñ sis 24
hiet de stede / Beth El / e daeromme dat e Gen.28.13
hem aldaer Godt gheopenbaert was/ doe
hy vloodt voor zijnen broeder.

Debora sterft. f gen. 24. 59
8 Doe sterf f Debora/ der Rebecca Voe-
ster/ ende wert begrauen onder BethEl/
onder der Eycken/ ende werdt gheuaemt/
de Claechevcke.
g Hosee 12. 4.
9 g Ende God verscheen Jacob noch een-
mael/ daer nae als hy wt Mesopotamia
ghecomen was/ ende seghende hem/ ende
sprack tot hem:
h Gen. 32. 28. i Reg. 18. 31. Israel.
10 Ghy heet Jacob/ h doch ghy en sult
niet meer Jacob heeten/ maer Israel sult
ghy heeten: Ende also hietmē hem Israel.
11 Eñ God sprack tot hem: Ick ben de Al-
machtige God zijt vruchtbaer/ eñ vermee-
ret v/ Volcken/ ende Volcken hoopen sul-
i Mat. 1. 6.
len van v comen/ ende i Coninghen sullen
wt uwen lendenen comen.
12 Eñ het lant/ dat ick Abraham ende I-
saac gegeuen hebbe/ wil ick oock v geuen/
ende wilt uwen zade gheuen na v.
13 Alsoo voer Godt op van hem/ van dier
plaetse/ daer hy met hem gesprokē hadde.
k † anders/ columne/ oft staende teecken.
14 Jacob richtede een steenē k † merckteec-
ken op/ aen dier plaetse/ daer hy met hem
gesprokē hadde/ eñ goot l Dranckoffer daer
l Dat was wyn/ als dat inden nauolghenden voetuē ghemerckt sal gesien wordt.
op/ ende begoot hem met Olye.
15 Ende Jacob hiet die plaetse/ daer Godt
met hem ghesproken hadde/ BethEl.
16 Eñ sy toghen van BethEl: Eñ doe het
noch een velt weechs was van Ephrath/
doe baerde Rahel: eñ het wee quam haer
hart aen/ ouer de gheboorte.
17 Ende doe het haer nu soo suer werdt in
der geboorte/ sprack de Vroetvrouwe tot
Ben Hiel.
m 1. Sam. 4. 19.
haer: m Vreest v niet/ want desen sone sult
ghy oock hebben.
18 Eñ doe haer nu de ziele wt ginck/ dat sy
n BenOni is mijner smerten sone.
sterē moeste/ hiet sy hem n BenOni: doch
zijn vader hiet hem o Ben Jamin.
o Heet/ der rechterhant sone.
19 p Alsoo sterf Rahel/ ende wert begrauen
aen den wech Ephrath/ die nu heet Beth-
lehem.
20 Eñ Jacob richtede een staende q † teec-
ken op/ bouen haren graue: r dat selue is
Rahel sterft.
het grafteeckē Rahels tot op desen dach.
p Gen. 48. 7
q † anders/ pilaer.
21 Ende Israel toogh wt/ ende richtede ee-
ne Hutte op/ op ghene zyde des Torrens
r † anders/ alwaer is de graftteen huy... etc.
s Eder.
22 Ende het gheburde doe Israel in dien
lande woonde/ ginck Ruben heenen/ t en-
de sliep by u Bilha zijnes vaders bywijf:
x ende het quam voor Israel. Jacob had-
de twaelf sonen.
s Mich. 4. 8
t Ruben sliept by Bilha.
23 De sonen Lea waren dese: Rubē de eerst
ghebooren sone Jacobs/ Simeon/ Leui/ Ju
da/ Isaschar/ ende Sebulon.
t 2. Samu. 16. 22.
24 De sonen Rahel waren: Joseph ende
Ben Jamin.
u Gen. 30. 3.
x Gen. 49. 4
25 De sonen Bilha/ Rahels Maget: Dan
ende Naphthali.
Jacob hadde twaelf sonen.
26 De sonen Silpa/ Lea maget/ Gad ende
Asser. Dat zijn de sonen Jacob/ die hem ge
boren zijn in Mesopotamia.
27 Ende hy quam tot zijnen vader Isaac/
tot Mamre/ y † inde Hooftstadt/ die daer
y † anders/ Kiriath Arbe die daer is/ etc.
heet Hebron/ daer Abraham ende Isaac
vreemdelinghen inne gheweest zijn.
Isaac sterft 180. jaer out zijnde.
28 Ende Isaac wert hondert ende tachten
tich Jaren oudt:
29 Ende nam af/ ende sterf/ ende werdt ver
samelt tot zijnen volcke/ oudt/ ende des le-
uens sat: ende zijne sonen Esau ende Ja-
cob/ begroeuen hem.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Vertellinghe der Vorsten/ die van
Esau ghecomen zijn/ 6. Afrocht Esau van
zijnen broeder ende oorsake desseluen/ 8.
Plaetse ende Nacomelinghen Esau/ des
vaders der Edomiters/ met tsamen der
seluer wooninghen.

1 DIt is het gheslachte Esau/ die daer
heet Edom: Esaus vrouwen.
2 Esau nam wijuen van de dochte-
ren Canaan/ a Ada de dochter Elon des a gen. 26. 34
Hethiters/ ende Ahalibama de dochter b † anders/
des Ana/ b † het kints kint Zibeons des de dochters
Heuiters.
3 c Ende Basmath/ Ismaels dochter/ Na c Gen. 28. 9.
baioths suster.
4 d Ende Ada baerde Esau/ Eliphas: en- d 1. Par. 1. 35
de Basmath baerde Reguel.
5 Ahalibama baerde Jehus/ Jaelam/ en-
de Corah: dat zijn Esaus kinderē/ die hem
gheboren zijn in den lande Canaan.
6 Ende Esau nam zijne wijuen/ sonen en-
de dochteren/ alle zielen zijnes huyses/ zij-
ne haue/ ende alle het Vee/ met allen goe-
den die hy in den Lande Canaan verwor-
uen hadde/ ende tooch in een Landt/ van
zijnen broeder Jacob.
7 e Want haer haue was te groot/ dat sy e Gen. 13. 6.
niet en conden by malcanderen woonen:
ende het Lant daer sy Vreemdelingē inne
waren/ conde se niet verdraghen/ f † van f † anders/
grooter veelheyt haers Vees. voor haren goeden.
8 Also woonde g Esau op den gheberchte
Seir: Ende Esau is de Edom. g Jos. 24. 4. Deut. 2. 4.
9 h Dit is het gheslachte Esau/ van dien
de Edomiters comen/ op den gheberchte h 1 Par. 1. 35
Seir: Esaus gheslachte.
10 Eñ alsoo heeten de kinderen Esau: Eli-
phas de sone Ada Esaus wijf: Reguel de
sone Basmath/ Esaus wijf.
11 Eliphas soons waren dese: Theman/
Omar/ Zepho/ Gaetam ende Kenas.
12 i Eñ Thimna was een bywijf Eliphas i Gen. 36. 22
Esaus sone/ die baerde hem Amelek. Dat
zijn de kinderen van Ada Esaus wijf.
13 De kinderen Reguel zijn dese: Nahath/
Serah/ Samma/ Misa. Dat zijn de kin-
deren van Basmath/ Esaus wijf.
14 De kinderen Ahalibama/ Esaus wijf/
der dochter des Ana/ k † het kinds kint k † anders/
Zibeons/ zijn dese/ die sy Esau baerde: Je- der dochter
hus/ Jaelam/ ende Corah. etc.
15 Dat zijn de Vorsten onder den kinderen
Esau: De kinderen Eliphas/ des eersten
soons Esau/ waren dese: De Vorst The-
man/ de Vorst Omar/ de Vorst Zepho/ de
Vorst Kenas.
16 De Vorst Corah/ de Vorst Gaetham/ de
Vorst Amalek. Dat zijn de Vorsten van
Eliphas/ inden Lande Edom/ ende zijn de
kinderen van der Ada.
17 Ende dit zijn de kinderen Reguel/ E-
saus sone: De Vorst Nahath/ de Vorst
Serah/ de Vorste Samma/ de Vorst Mi-
sa. Dit zijn de Vorsten van Reguel/ inden
Lande der Edomiten/ ende zijn kinderen
van der Basmath/ Esaus wijf.
18 Dit zijn de kinderē Ahalibama/ Esaus
wijf: De Vorst Jehus/ de Vorst Jaelam/
de Vorst Corah. Dat zijn de Vorstē Ahali-
bama/ der dochter des Ana/ Esaus wijf.
19 Dat zijn Esaus kinderen/ eñ hare Vor-
sten: hy is de Edom.
20 l De kinderen van Seir des Horiten/ l De kinderen Seir des Horiters.
die in den Lande woonden/ zijn dese: Lo-
than/ Sobal/ Zibeon/ Ana.
21 Dison/ Eser ende Disan. Dat zijn de
Vorsten der Horiten/ alle kinderen des l 1. Par. 1. 38.
Seir/ inden Lande Edom.
22 Ende de kinderen Lothans waren dese:
Hori ende Heman: m Ende Lothans Sus- m Gene. 36. 12.
ter hiet Thimna.
23 De kinderen van Sobal waren dese:
Alwan/ Manahath/ Ebal/ Sepho/ en-
de Onam.
24 De kinderen van Zibeon waren: Aia/

n Leuit.19 19.

ende Ana: n dat is de Ana/die inde Woe-
styne muylpeerden vant/doe hy zynes va-
ders Zibeons Ezels hoedde.
25 De kinderen Ana waren : Dison ende
Ahalibama/dat is de dochter Ana.
26 De kinderen van Dison waren : Hem-
dan/Esban/Jethzan ende Charan.
27 De kinderen Ezer waren: Bilhan/Sa-
wan ende Akan.
28 De kinderẽ Disan waren: Uz eñ Aran.
29 Dit zijn de Vorstẽ der Horitẽ: De Vorst
Lothan/de Vorst Sobal/de Vorst Zibeon
de Vorst Ana.
30 De Vorst Dison/de Vorst Ezer/de Vorst
Disan. Dat zijn de Vorsten der Horiten/
o † die geregeert hebben indẽ Lande Seir.
31 De Coningen die indẽ Lande Edom ge
regeert hebben/eer dã de kinderẽ Israels
Conninghen hadden zyn dese:
32 Bela was Coninck in Edom/een sone
Beor/ende zijn Stadt hiet Dinhaba.
33 Ende doe Bela sterf werdt Coninck in
zijn stede/Jobab/een sone Serah van
p † Bazra.
34 Doe Jobab sterf wert in zijn stede Co-
ninck/Husam/wt der Themaniter Landt.
35 Doe Husam sterf wert Coninck in zijn
stede/Hadad een sone Bedad: die de Mi-
dianiters sloech/op der Moabiteren vel-
de: ende zijne Stadt hiet Awith.
36 Doe Hadad sterf/regeerde Samla van
Masreck.
37 Doe Samla sterf wert in zijn stede Co-
ninck/Saul van Rehoboth aen dẽ water
38 Doe Saul sterf/werdt in zijn stede Co-
ninck Baalhanan/een sone Achbor.
39 Doe Baalhanan Achbors sone sterf/
werdt in zijn stede Coninck Hadar/ende
zijne stadt hiet Pagu/ende zijn wijf hiet
Mehetabeel/een dochter Matred/die
Mehasabs dochter was.
40 q Alsoo heeten de Vorsten van Esau/in
haren gheslachten orden ende namen: De
Vorst Thimna/de Vorst Alwa/de Vorst
Jetheth/
41 De Vorst Ahalibama/de Vorst Ela/de
Vorste Pinon/
42 De Vorst Kenas/de Vorst Theman/de
Vorst Mibzar/
43 De Vorst Magdiel/de Vorst Iram: dat
zijn de Vorsten in Edom als sy ghewoont
hebbent † in haren Erflande : ende Esau
is de vader der Edomiteren.

o † Ande/na haren Vorsten-dommen Conninghen in Edom.

p † Anders Boz:a/

q 1. Par.1.51

r † Anders/Lande harer besittinghe.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Leden Jacobs/ende liefde tegen zij-
nen sone Joseph/4. Doodlicke haet zijner
anderen kinderen teghen den seluen/wt
oorsake zynes aengheuens eñ droomens/
18. Haer moordadighe wreetheydt ende
boosheyt/13. die haer oock tot op haren
eygenen vader bestreckt/28. Joseph wort
vercocht den Midianiteren/36. die ver-
coopen hem voort in Egypten.

a † Anders geboorten Anders/ge-schiedenissẽ Josephs.

b † Anders veelverwighen ofte gedeylden. De rock Josephs van menigerley verwen ende draden/bedupt de menigerley genade ende gauen des eenighen Gheests in Christo eñ zijnen Christenen. Actum.7 Josephs twee droomen.

1 JAcob woonde in dẽ Lande/daer zijn va-
der een vreemdelinc inne geweest was/
namelick inden Lande Canaan.
2 Ende dat zijn de a † gheslachten Ja-
cobs: Joseph was seuentien Jaer oudt/
doe hy een Herder des Vees werdt/met
zijnen broederen: ende de ionghe was by
den kinderen Bilha ende Silpa zijnes va
ders wijuen/ende bracht voor haren va-
der/wanneer daer een boos geruchte te-
ghen hen was
3 Israel hadde Joseph lieuer/dan alle zij-
ne kinderen/daerom dat hy hem in zijn ou-
derdom ghegenereert hadde ende maeck-
te hem euen b † bonten rock.
4 Doe nu zijne broeders saghen/dat hem
haer vader lieuer hadde/dã alle zijne broe-
ders/waren sy hem vyandt eñ en conden
hem gheen vriendelick woort toe spreken.
5 Daer toe hadde Joseph eenmael eenen
droom/eñ seyde zijnen broederen daeruan:
doe werden sy hem noch vyandigher.
6 Want hy sprack tot hen: Lieue/hoort
wat my doch ghedroomt heeft.
7 My dochte/wy bondẽ c † schoouẽ op dẽ
velde/eñ mijnen schoof richtede hem op/
ende stont/ende uwe schoouen rondtom/
neyghden hen teghen mijnen schoof.
8 Doe spraken zijne broeders tot hem:
Soudet ghy ouse Coninck worden/ende
ouer ons heerschen? ende werden hem
noch vyandigher/om zijns drooms ende
zijner reden willen.
9 Eñ hy hadde noch eenẽ anderen droom/
dien vertelde hy zijnen broederẽ/eñ sprac:
Siet/ick hebbe noch eenen droom gehat:
My dochte/de Sonne ende de Mane/eñ
elf Sterren neyghden hen voor my.
10 Ende doe dat zijnen vader/ende zijnen
broederen gheseyt werdt/strafte hem zijn
vader/ende sprack tot hem: Wat is dat
voor eenen droom/die v gedroomt heeft?
Sal ic ende v moeder/ende uwe broeders
comen/ende v aenbidden?
11 Ende zijn broeders benijdeden hem/
doch zijn vader behielt dese woorden.
12 Doe nu zijne broeders henen gingen/te
weyden het Vee haers vaders in Sichem
sprack Israel tot Joseph:
13 Hoeden uwe broeders niet het Vee in
Sichem? coemt/ick wil v tot hen senden.
Hy sprack: d Hier ben ick.
14 Eñ hy seyde: Gaet henen/eñ siet/oft het
wel staet met uwe broeders/ende met het
Vee/eñ segget my wederom/hoe het daer
met is: ende hy sant hem wt den dale He-
bron/dat hy na Sichem ginghe.
15 Doe vant hem een man/dat hy dwalen
ginck op den velde/die vraechde hem/en-
de sprack: Wien soeckt ghy?
16 Hy antwoorde: Ick soecke mijne broe-
ders; Lieue/segghet my waer sy hoeden.
17 De man sprack: Sy zijn van daer ghetro-
ghen: want ick hoorde dat sy seyden: Laet
ons na Dothan gaen. Doe volchde Jo-
seph zijne broederen na ende vandtse tot
Dothan.
18 Als sy hem nu sagen van verre/eer hy
hart by hen quam/sloeghen sy eenen raet
aen/dat sy hem doodden/
19 Eñ spraken onder malcanderen: Siet/
de Droomer coemt daer.
20 Soo coemt nu/ende laet ons hem doo-
den/ende in een cuyle werpen/ende seg-
ghen: Een boose Ghedierte hebbe hem
verscheurt: so salmen sien/wat zijne droo-
men zijn.
21 Doe dat Ruben hoorde/wilde hy hem
wt haren handen verlossen/ende sprack:
e Laet ons hem niet dooden.
22 Eñ voorder sprac Ruben tot hen: Laet
ons geen bloet verghieten/maer werpt
hem indẽ cuyle/die inder Woest yne is/eñ
legget de hant niet aẽ hem: Hy wilde hem
alsoo wt haerder handt verlossen/dat hy
hem zijnen vader weder brochte.
23 Als nu Joseph tot zijnen broederen
quam/toghen sy hem zijnen rock met den
bonten rock wt/dien hy aen hadde/
24 Ende namen hem/ende worpen hem in
een cuyle: doch de selue cuyle was ledich/
ende gheen water daerinne.
25 Eñ setteden hen neder te eten: onder dies
hieuen sy hare ooghen op/ende saghen
eenen

c † Anders/garuen.

d 1. Sam. 3. 16.

Josephs willen: broeders dooden.

Ruben verlost Joseph
e Gen.42.22

eenen hoop Ismaeliten comen van Gile-
ad/ met haren Kemelen/ die droegen cruy-
den/ f † Balssem/ ende Myrrhe/ ende to-
ghen af na Egypten.

f † anders/ Harst ende Gummi.

26 Doe sprack Juda tot zijnen broederen:
Wat helpet ons/ dat wy onsen Broeder
dooden/ ende zijn bloedt vergieten?
27 Coemt/ laet ons hem den Ismaeliten ver-
coopen/ dat haer onse handen aen hem niet
en vergrijpen: want hy is onse broeder/ onse
vleesch ende bloedt. Ende sy hoorden hem.
28 g Ende doe de Midianiteren de Cooplie-
den/ daer voor by reysden/ toghen sy hem
wt der kuylen/ ende vercochten hem den
Ismaeliten/ voor twintich Silverlingen.
Die brachten hem in Egypten.

Joseph wordt van zijne broeders vercocht.
g Sap. 10. 13. Psal. 105. 17. Actu. 7. 9.

29 Als nu Ruben wederom totter kuylen
quam/ ende en vandt Joseph niet daer in/
verscheurde hy zijn cleedt.
30 Ende quam weder tot zijnen broederen/
ende sprack: De Jonghe en is daer niet/
waer sal ick nu henen?
31 Doe namen sy Josephs rock/ ende slach-
teden eenen Geytenbock/ ende h † staken
den rock int bloedt/ ende schickeden den
bonten rock henen.

h † anders/ tuckten.

32 i Ende lieten hem haren vader brenghen/
ende seggen: Desen hebben wy gevonden/
siet oft het uws soons rock sy/ ofte niet.
33 Hy kende hem/ ende sprack: Het is mijns
soons rock/ een k boos Ghedierte heeft
hem verslonden/ een rijtende Ghedierte
heeft Joseph verscheurt.

i Genes. 44. 28.
k Genes. 44. 28.

34 Ende Jacob verscheurde zijne cleederen/
ende leyde eenen sack om zijne lenden/ ende
droech leedt om zijnen sone/ langhe tijdt.
35 Ende alle zijne Sonen ende Dochteren
traden tot hem/ dat sy hem troosteden:
doch hy en wilde hem niet laten troosten/
ende sprack: Ick sal met leedt ondervaren
inde kuyle tot mijnen sone. Ende zijn va-
der beweende hem.
36 l Ende de Midianiten vercochten hem
in Egypten/ Potiphar/ des Pharao Ca-
merlinck ende Hofmeester.

l Psal. 105. 17.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Verhouwelickinge Juda ende zijner kinderen/ 7. Sonde ende straffe der vyer Oudtsten/ 11. Thamar Weduwe/ 18. werdt beslapen van Juda haren Sweer/ 27. Daer wt comen Perez ende Serah.

De linie Christi van Jacob door Judam.
a 1. Par. 2. 3.

1 HEt ghebeurde ontrent de selve tijdt/
dat Juda aftooch van zijnen broede-
ren/ ende gaf hem tot eenen manne te
Odollam/ die hiet Hira.
2 a Ende Juda sach aldaer eenes Cana-
niters mans dochter/ die hiet Suha/ ende
namse/
3 Ende doe hyse besliep/ wert sy met kinde/
ende baerde eenen sone/ die hiet hy b † Ger.
4 Ende sy werdt daerenboven met kinde/
ende baerde eenen sone/ dien hiet sy Onam.
5 Sy baerde noch eenmael eenen Sone/
dien hietse Sela: c † ende sy was te Chesib/
doe sy hem baerde.
6 Ende Juda gaf zijnen eersten sone Ger/
een wijf/ die hiet Thamar.
7 Doch hy was boos voor den Heere/
daerom doodde hem de Heere.
8 Doe sprack Juda tot zijnen soone Onan:
d legget u tot uwes broeders Wijf/ ende
neemtse ten houwelicke/ dat ghy uwen
broeder zaedt verweckt.
9 Doch doe Onam wiste/ dat het zaet niet
zijn eyghen zijn en soude/ als hy hem tot
zijns broeders wijf leyde/ liet hy het op de
Aerde vallen/ ende verderf het/ op dat hy
zijnen broeder gheen zaedt en gave.

Judas soons.
b † and/ Er. Numer. 26. 19.
c † anders/ de And. sy hiet op te baren doe sy etc.
Thamar.
d Deut. 25. 5. Mat. 22. 24.

10 Doe beviel het den Heere qualick dat
hy dede/ ende doodde hem oock.
11 Doe sprack Juda tot zijns soons wijf
Thamar: Blijft een Weduwe in uwes va-
ders huyse/ tot dat mijn sone Sela groot
wordt: want hy dachte: Misschien moch-
te hy oock sterven/ als zijne broeders. Al-
soo ghinck Thamar henen/ ende bleef in
haers vaders huyse.

Merckt de se grouwelicke straffe teghen de onnatuerlicke sonde.

12 Doe nu vele daghen verloopen waren/
sterf des Suha dochter/ Judas wijf. Ende
als Judas wtghetreurt hadde/ ghinck hy
opwaerts/ om e zijne Schapen te beschee-
ren na Thimnath/ met zijnen f Herder Hi-
ra van Odollam.
13 Doe wert der Thamar geseydt: Siet u
Sweer gaet op na Thimnath/ zijne Scha-
pen te bescheeren.
14 Doe leyde sy de Weduwen cleeders van
haer/ die sy droech/ g † bedeckte haer met
eenen Mantel/ ende vermaeckte haer/ ende
settede haer buyten h † voor de poorte/ aen
den wech na Thimnath: want sy sach dat
Sela was groot geworden/ ende sy en was
hem niet ten Wijve ghegheven.
15 Doese nu Juda sach/ meynde hy het
waer een Hoere: want sy hadde haer aen-
ghesichte bedeckt.
16 Ende maeckte hem tot haer aen den wech/
ende sprack: Lieve laet my by u liggen: want
hy en wiste niet/ dat het zijnes soons wijf
was: sy antwoordde: Wat wilt ghy my
gheven/ dat ghy by my ligghet?
17 Hy sprack: Ick wil u eenen Gheyten-
bock van der kudde senden. Sy andt-
woordde: Soo gheeft my een pandt/ tot
dat ghy het my sendet.
18 Hy sprack: Wat wilt ghy voor een pant/
dat ick u gheve? Sy antwoordde: Uwen
rinck/ ende u snoer/ ende uwen staf/ dien
ghy in uwe handen hebt. Doe gaf hy het
haer/ ende lach by haer/ ende sy werdt
van hem met kinde.
19 Ende sy maeckte haer op/ ende ginck he-
nen/ ende leyde den mantel af/ ende tooch
haer Weduwencleeders wederom aen.

e Gen. 31. 19. 2 Sam. 13. 23.
f Het mach ooc heeten/ (Vriendt) daer na als de puncten inden Hebreeschen hen laten setten: want Judas heeft punmers moeten weyde hebben/ misschien oock eens vriendts niet ontbeeren connen de punckten connen also wel seylen als treffen Ut Esaias 2. 7. etc. seyd alias/
g † anders/ verhulde.
h † anders/ poorte der fonteyne/ etc.
i Reu. 18. 15.

20 Doch Juda sandt den Gheytenbock/
door zijnen Herder van Odollam/ op dat
hy het pant wederom haelde van den wij-
ve/ ende hy en vandtse niet.
21 Doe vraechde hy den lieden der seluer
plaetse/ ende sprack: Waer is die Hoere/ die
daer buyten aen den wech sat? Sy andt-
woorden: Daer en is gheen Hoere ghe-
weest.
22 Ende hy quam weder tot Juda/ ende
sprack: Ick en hebse niet ghevonden: daer
toe seggen de lieden der seluer plaetse/ dat
daer gheen Hoere gheweest en sy.
23 Juda sprack: k † Sy hebbe het henen:
l † sy en can ons doch geen schande na seg-
ghen: want ick hebbe den Bock gheson-
den/ so en hebt ghyse niet ghevonden.
24 Na dryen Maenden wert Juda aenge-
seyt: Uwes soons wijf Thamar heeft hoe-
rie bedreven/ daer toe siet sy is van hoe-
rie met kinde ghewořden. Juda sprack.
Brengtse hier voor/ dat sy verbrant worde.
25 Ende doemense voortbrachte/ schickede sy
tot haren Sweer/ ende sprack: Van dien
man ben ick met kinde/ diens dit is: ende
sprack: Kent ghy oock/ wiens desen rinck
ende dit snoer/ ende desen staf is?
26 Juda bekende het/ ende sprack. Sy is
rechtveerdigher dan ick: want ick hebse
niet ghegheven mijnen sone Sela: doch en
besliep hyse niet meer.
27 m Ende doe sy baren soude/ werden
Tweelinghen in haren lijve ghevonden.

k † anders/ sy houde het pandt tot haer/ etc.
l † anders/ dat wy niet misschien te schande worden.
m 1. Par. 2. 4. Math. 1. 3.

Ende

28 Eñ als sy nu baerde / gaf haer een hãdt
wt: doe namse de Vroetvrouwe eñ bandt
eenen rooden draet daeromme / eñ sprack:
Die sal de eerste wtcomen.
29 Doe die nu zyn handt weder in tooch /
quam zyn broeder wt: eñ sy sprack: Waer-
om hebt ghy om uwent wille sulcke rete
gheretent? Ende men hiet hem n Perez.
30 Daer na quam zyn broeder wt / die den
rooden draet om zynder handt hadde / eñ
men hiet hem o Serah.

n Perez heet / eñ der ryter of der scheurder. 1 Para. 2.4 ende 4.1.
o Serah heet Opganck.

Dat xxxix. Capittel.

1. Joseph werdt van synen Heere ghelievet. 7. Vander vrouwen tot onordentelicker liefden ghetrecht / 13. eñ so hy haer niet verwillichte / valschelicken beschuldighet / 20. ende ghevanghen. 21. Van den Heere wordt hy vertroostet / ende oock inde ghevanckenisse verheven.

Joseph wort in Egypten vercocht. Gen. 37. 28/ 36. Psal. 105. 18

1 JOseph werdt af in Egypten ghevoerdt /
eñ Potiphar een Egyptisch man / Pha-
raonis Camerlinck ende Hofmeester /
cocht hem vanden Ismaeliten die hem af
brachten.
2 Ende de Heere was met Joseph / dat hy
een geluckfalich man werdt / ende was in
zynes Heeren des Egyptenaers huyse.
3 Ende zyn Heere sach / dat de Heere met
hem was: want alles wat hy dede / dat liet
de Heere geluckelickẽ voortgaen door hẽ.
4 Also dat hy ghenade vandt voor zynen
Heere / ende zyn dienaer werdt: die settede
hem over zyn huys / eñ alles wat hy had
de / dede hy onder zyn handen.

a Ge. 30. 27 Esa. 45. 3 4
b† Anders. wiste van geenderley niet / dan alleene van de spyse die hy att.
c 1 Samuel 16. 12/19.
d Of / desen gheschiedte
e Dat is / niemant is so groot in uwen huyse als ick / eñ hy en heeft niet verboden voor my / dan u / want ghy zyt zyn etc.
f And. soo moeste hy noch de vrouwe versorgen / also wel als het gantsche huys: behalven dat hy niet by haer slapen en soude.
Tegen het Overspel eñ onreynicheydt / een treffelick exempel.
g† Anders. spotte /
h† And. ick riep /

5 a Ende van dier tydt aen / doe hy hem
over zyn huys ende alle zyne goeden ghe-
settet hadde / seghende de Heere des Egy-
ptenaers huys om Josephs willen: ende
het was enckel segen des Heeren / in alles
wat hy hadde / te huys ende te velde.
6 Daerom liet hy het alle onder Josephs
handen / wat hy hadde: ende hy en b† nam
hẽ geens dings aen / dewyle hy hẽ hadde /
dan dat hy att eñ dranck: c ende Joseph
was schoon ende fyn van aenghesichte.
7 Eñ het gebeurde na d dese geschiedenis-
se / dat zyns Heeren wyf haer ooghen op
Joseph werp / ende sprack: Slaept by my.
8 Hy weygherde het haer / ende sprack tot
haer: Siet / myn Heere neemt hem geens
dincks aen voor my / wat inden huyse is /
ende alles wat hy heeft / dat heeft hy on-
der myne handen ghedaen /
9 Eñ e en heeft niet so groot inden huyse /
dat hy voor my verhouden hebbe / sonder
u / f daerin ghy zyn wyf zyt: hoe soude ick
dan nu een sulck groot quaet doen / ende
teghen God sondighen?
10 Eñ sy dreef sulcke woorden teghen Jo-
seph dagelicx: doch hy en hoorde haer niet
dat hy by haer sliepe / noch by haer ware.
11 Het ghebeurde op eenen dach / dat Jo-
seph in het huys ginck / zyn werck te doẽ /
ende gheen mensche vanden ghesinne des
huyses en was daer by.
12 Ende sy greep hem by zynen cleede / en-
de sprack: Slaept by my: doch hy liet het
cleedt in haerder handt / ende vloodt / ende
liep ten huyse wt.
13 Doe sy nu sach / dat hy zyn cleet in haer-
der handt liet / ende wt ontvloodt /
14 Riep sy het ghesinne inden huyse / ende
sprack tot hen: Siet / hy heeft ons den He-
breeschen man hier in ghebracht / dat hy
ons te g† schanden make: hy quam tot my
hier in / ende wilde by my slapen: h† soo
riep ick met luyder stemmen.
15 Ende doe hy hoorde / dat ick een ghe-
schrey maeckte / ende riep: doe liet hy zyn
cleedt by my / ende vloodt / ende liep wt.
16 Ende sy leyde zyn cleedt by haer / tot dat
zyn Heere te huys quam /
17 Ende seyde tot hem even de selve woor-
den / ende sprack: De Hebreeusche knecht /
dien ghy ons hier in gebracht hebt / quam
tot my hier in / ende wilde my te schanden
maken.
18 Doe ick nu een geschrey maeckte / ende
riep: doe liet hy zyn cleedt by my / ende
vloodt.
19 Als zyn Heere hoorde de redene zyns
Wyfs die sy hem seyde / ende sprack: Also
heeft my de Hebreeusche knecht ghedaen /
werdt hy seer toornich.
20 i Doe nam hem zyn Heere / ende leyde hẽ i Psa. 105. 18
inde ghevanckenisse / daer des Conincks
ghevanghen inne laghen: ende hy lach
daer inder ghevanckenisse.
21 k Doch de Heere was met hem / ende k Psal. 105. 17.
neychde zyne l hulde tot hem / eñ liet hem Sapien. 10. 13
ghenade vinden voor den Amptman over l Of / barmhertichheyt.
de ghevanckenisse.
22 Dat hy hem onder zyne handt beval al- m† Anders sach niet in zyner hant:
le ghevanghenen inder ghevanckenisse: op
dat alles wat daer ghescheidde / door hem
ghescheiden moeste
23 Want de Amptman over de ghevanc-
kenisse m† nam hem gheens dincks aen:
want de Heere was met Joseph / eñ wat
hy dede / daer gaf de Heere gheluck toe.

Dat xl. Capittel.

1. Joseph leyt den tween gevangenen hare droomen wt / eñ seydt wat hen beyeghenen soude. 29. De daedt maket de wtlegghinghe waer. 23. De Schencker blyft ondanckbaer.

1 ENde het ghebeurde daer nae / dat hen Oorsake Josephs verlossinge
versondichden / de Schencker des Co-
nincks in Egypten / ende de Backer /
aen haren Heere / den Coninc in Egypten.
2 Ende Pharao werdt toornich over zyne a† Anders Oversten Schencker: ende dẽ Oversten Backer.
beyde Camerlingẽ over den a† Amptman
over de Schenckers / ende over dẽ Ampt-
man over de Backers:
3 Ende lietse setten in des Hofmeesters
huys / inde gevanckenisse daer Joseph ge-
vanghen lach.
4 Eñ de Hofmeester settede Joseph over
hen / dat hy hen diende: eñ sy saten b† som b† And. een tydt lanck. Anders een Jaer lanck
mighe daghen inde ghevanckenisse.
5 Eñ hen droomde beyde / den Schencker Des Oversten Schẽckers ende Backers droomen.
ende Backer des Coninex in Egypten / in
eener nacht / een yegelicken eenen eyghen
droom / ende eenes yegelickẽ droom had-
de zyne beduydinghe.
6 Doe nu des morghens Joseph tot hen
daer in quam / ende sach dat sy treurich
waren /
7 Vraechde hyse / ende sprack: Waerom
zyt ghy heden so bedroeft?
8 Sy antwoordden: Ons heeft gedroomt /
ende en hebben niemant / die het ons wt-
legghe. Joseph sprack: Wtlegghen behoort
Gode toe: doch vertelt het my.
9 Doe vertelde de Overste Schencker zy- c† Anders / Druyven.
nen droom Joseph ende sprack tot hem:
My heeft ghedroomt / dat een Wynstock d Dit droomt.
voor my was /
10 Die hadde drie rancken / eñ hy groen- Joseph beduydet den Oversten Schencker eñ Backer des Pharao hare droomen.
de / wies / ende bloeyde / ende zyne Druy-
ven werden ryp.
11 Ende ick hadde den Beker Pharaonis
in myner handt / ende nam de c† Besien /
ende c druckte se wt inden Beker / eñ gaf
den Beker Pharaoni inde handt.
12 Joseph sprack tot hem: Dat is zyne

bedupdinghe: Drp Rancken zijn Drp daghen.
13 Na drpen daghen sal Pharao v hooft verheffen/ ende v wederom aen v Ampt setten/ dat ghp hem dē Beker inde hant gheuet/ na der voriger wijse/ doe ghp zijn Schencker waert.
14 Doch ghedenckt mijner/ wanneer het v wel gaet/ ende doet barmhertichepdt aen mp/ dat ghp het Pharao vermaent/ dat hp mp wt desen hupse bringhe.
15 Want ick ben wt dē lande der Hebreen hepmelick ghestolen: daer toe en hebbe ick oock hier niet ghedaen/ dat sp mp souden hier in ghesettet hebben.
16 Doe de ouerste Backer sach/ dat de bedupdinge goet was/ sprac hp tot Joseph: Mp heeft oock eenen droom ghedroomt: dat ick droech drp e † witte koruen op mijn hooft/
17 Ende inden oversten korf allerlep ghebacken spijse voor Pharao/ eñ de Vogels aten wt den korf op mijn hooft.
18 Joseph antwoorde/ ende sprack. Dat is zijne bedupdinghe: Drp koruen/ zijn drp daghen.
19 Ende nae drpe daghen sal v Pharao uwe hooft verheffen/ ende v aen de galghe hangen/ ende de Vogelen sullen v vleesch van v eten.
20 Ende het geschiedde des derdē daechs/ f doe hielt Pharao zijnen g † Jaersdach: ende hp maeckte een Maeltijdt allen zijnen knechten/ ende verhief het hooft des Ouersten Schenckers/ ende het hooft des Ouersten Backers onder zijnen knechten.
21 Eñ settede den Ouersten Schencker wederom tot zijnen Schenckampte/ dat hp den Beker gaue in Pharaonis handt.
22 Maer teghen den Ouersten Backer liet hp hanghen/ als hem Joseph bedupdet hadde.
23 Doch de Ouerste Schencker gedachte niet aen Joseph/ maer vergat zijner.

e † anders/ ghevlochte ke.

f Mat.14.6

g † anders/ gheboorte dach.

Dat xlj. Capittel.

1. Den Pharao droomen tweeerlep droomen. 14. Joseph wt der ghevanckenisse ghehaelt/ 25. die leghtse hem wt/ 34. eñ wordt een heere ouer Egypten ghesettet/ 45. Neemt de dochter Potiphera des Priesters ten wijue/ die hem baerde twee soons 47. De vruchtbaer Jaren/ 54. ende daer na de dierte ende hongher gaen aen.

Droome des Pharaonis.

1 ENde na twee Jarē hadde Pharao eenē droom/ hoe hp stont aen den water/
2 Ende sach wt den water opgaen seuen schoone vette Koepen/ ende ghinghen aen der Wepde inden grase.
3 Na desen sach hp andere seuen Koepen wt den water opgaen/ die waren ongheſtalt ende mager/ eñ traden bp de Koepen aen den Oeuer aen het water/
4 Ende de ongestalte eñ magere Koepen/ verslonden de seuen schoone ende vette Koepen: doe waeckte Pharao op.
5 Eñ hp sliep wederom/ ende hem droomde noch eenmael/ eñ sach/ dat seuen Aaren wiessen wt eenen halm/ vol ende dicke.
6 Daer na sach hp seuen dunne eñ a † versengde Aaren opgaen:
7 Ende de seuen magher Aaren verslonden de seuen dicke ende volle Aaren: Doe waeckte Pharao op/ ende merckte dat het eenen droom was.
8 Ende doe het morghen werdt/ was zijnen gheest b ‡ bekommert: ende schickte wt/ ende liet beroepen alle Waerseggers in Egypten/ ende alle Wijsen/ eñ vertelde

a † anders/ Oostenwinde wegedorret.

b ‡ anders/ verbaest.

hem zijne droomen: doch daer en was niemant diese Pharaoni bedupden conde.
9 Doe sprack de Ouerste Schencker met Pharaoni/ ende sepde: Ick dencke heden aen mijne sonden.
10 Doe Pharao toornich werd ouer zijne knechten/ ende mp met den Ouersten Backer in de ghevanckenisse lepde/ in des Hofmeesters hups.
11 Doe droomde ons bepdē in eener nacht eenen pegelicken zijnen eyghenen droom/ des bedupdinghe hem c belangde.
12 Daer was bp ons een Hebreisch Jongelinc/ des Hofmeesters knecht/ dien vertelden wp het/ ende hp bedupdede ons onse droomen/ eenen pegelickē na zijnē droome
13 Eñ als hp ons bedupdede/ so isset gegaē/ want ick ben wederom aen mijn Ampt gesettet/ ende de andere is ghehanghen.
14 b Doe sandt Pharao henen/ eñ liet Joseph roepen/ ende lieten hem haestelicken wt der gevanckenisse: ende hp liet hem bescherren/ ende tooch ander cleederen aen/ ende quam in tot Pharao.
15 Doe sprack Pharao tot hem: Mp heeft eenen droom ghedroomt/ ende daer en is niemandt/ die hem bedupden can: doch ick hebbe ghehoort van v segghen/ wanneer ghp eenen droom hoort/ soo condt ghp hem bedupden.
16 Joseph antwoorde Pharaoni/ ende sprack: Dat en staet e bp mp niet/ God sal doch Pharaoni f ‡ wat goets prophetecrē.
17 Pharao sepde voorts tot Joseph: Mp droomde/ ick stont aen den Oeuer bp den water/
18 Ende sach wt den water op climmen/ seuen schoone vette Koepen/ ende die ginghen aen der Wepde in den grase.
19 Ende na hen/ sach ick andere seuen dorre/ seer ongheſtalte ende maghere Koepen opclimmen: ick en hebbe in den gantschen Egyptenlande/ sulcke ongheſtalte niet ghesien.
20 Ende de seuen maghere/ ongheſtalte Koepen verslonden de seuen eerste vette Koepen.
21 Eñ doe sp die ingeslockt hadden/ en merctemen het aen haer niet/ dat sp die verslonden hadden/ eñ waren ongheſtalt/ ghelijck als te voren: doe waeckte ick op.
22 Ende sach noch eenmael in mijnen droome seuen aaren op eenen halme wassen/ vol ende dick.
23 Daer na ginghen op/ seuen dorre aaren dunne ende versengher.
24 Eñ de seuen dunne aaren: verslonden de seuen dicke aaren: ende ick hebbet den Waerseggeren gesept/ doch sp connent mp niet bedupden.
25 Joseph antwoorde Pharaoni: Bepde droomen Pharaonis zijn eenderlep: want Godt verconndicht Pharaoni/ wat hp voor heeft.
26 De seuen schoone Koepen/ zijn seuen Jaren: eñ de seuen goede aaren/ zijn oock de seuen Jaren: het is eenerlep droom.
27 De seuen maghere ende ongheſtalte Koepen die na de ghenen opgheclommen zijn/ dat zijn seuen Jaer/ ende de seuen maghere ende versengde aaren/ zijn seuen Jaer dieren tijde.
28 Dat isset nu dat ick ghesepdt hebbe tot Pharao/ dat Godt Pharaoni cont maect/ wat hp voor heeft.
29 Siet/ seuen rijcke Jaren sullen comen in den gantschen Lande Egypten:
30 Ende nae den seuen/ sullen seuen Jaer dieren tijdt comen/ datmen vergheten sal alle sulc-

c Ofte/ trefte.

b psa.105.20 Pharao laet Joseph wt de gevanckenisse halē

e Hp wil seggen: Ick zp het niet/ die de droomen bedupt oft bedupdē conne: God ist/ die het voor mp gedaen heeft/ die can het v oock doen: geeft Gode de eere/ eñ slaet zijnen Dienst niet af.

f ‡ anders/ vrede laten segghen.

g Ofte Prophetischer wijse aenzegghen.

Pharao vertelt Joseph zijne droomen.

De Prophecie der dieren tijdt in Egypten waer door Joseph verheuen wordt

alle sulcke ouervloedicheydt in den Lande
Egypti/ ende de diere tydt sal het Lande
verteeren/
31 Datmen niet weten en sal / van der o-
uervloedicheydt in den Lande/ om der die-
ren tydt / die hier nae coemt : want hy sal
seer swaer zijn.
32 Dat nu Pharao ten anderen mael ghe-
droomt heeft/ beduydet / dat Godt sulcks
ghewisslick ende in corten doen sal.

Eenen wij-sen raedt Josephs.

33 Nu dat Pharao na eenen verstandigen
ende wijsen manne sie/ die hy ouer den Lan
de Egypti sette/
34 Ende beschicke/ dat hy Amptlieden ver
ordene inden Landen/ ende neme den vijf-
tendeel in den Lande Egypti / in den se-
uen rijcken Jaren.
35 Ende versamele alle spijse der goeden Ja-
ren die daer comen sullen: dat sy coren op
legghē h † in Pharaonis Corenhuysen ten
voorrade in den Steden/ ende verwarent.

h † anders/ onder Pharaonis ghe-weldt/

36 Op datmen spijse verordendt vinde den
Lande/ inden seuen dieren Jaren/ die ouer
Egyptenlant comen sullen dat het Lande
niet van hongher en verderue.

Joseph wort hooch verheuen ende geeert nae zijnen grooten ongheluck ende leet.
i Psalm. 105. 21.
Dan. 2. 48.
Sap. 10. 14.
1. Machab. 2. 53.
Act. 7. 10.
k † anders/ na uwen woordt sal hem etc. rusten. and. sal alle etc. gespijst worden.
l Hebr. Abrech. Luth. wat Abrech heet/ laten wy de kijuers soecken tot aen den Jonckisten dach wy willent des wijse verstaen/ gelijc het verduyt. schet is. anders bedupdt het/ datmen de knyen voor hem buyghen soude.
m † anders Zaphnath Paena:
n † and. gaf etc. iaren. gandtsche handtvol.
o gen. 46. 20 ende 48. 5.
p Manasse heet/ vergeten.

37 Die reden beuiel Pharaoni ende allen
zijnen knechten wel.
38 Ende Pharao sprack tot zijnen knech-
ten : Hoe conden wy eenen sulcken man
vinden/ in dien de Gheest Godts sy? En-
de sprack tot Joseph:
39 Dewijle v Godt sulckes alles heeft cont
ghedaen/ soo en is niemant so verstandich
ende wijs/ als ghy.
40 i Ghy sult ouer mijn huys zijn/ ende k † u-
wen woorde sal alle myn volck ghehoor-
saem zijn/ alleene des Conincklicken stoels
wil ick hoogher zijn als ghy.
41 Ende voorder sprack Pharao tot Jo-
seph: Siet/ ick hebbe v ouer het gantsche
Egypten landt ghesettet.
42 Ende tooch zijnen Rinc van zijner handt/
ende gaf hem Joseph aen zijne handt / ende
cleedde hem met witter zyden/ ende hinck
hem een gulden keten aen zijnen hals/
43 Ende liet hem op zijnen tweedden wagen
varen ende liet voor hem wtroepen: l Dese
is des Lants Vader: ende settede hem o-
uer het gandtsche Egyptenlandt.
44 Ende Pharao sprack tot Joseph : Ick
ben Pharao / sonder uwen wille sal nie-
mant zijne hant ofte zijnen voet verroeren
inden gantschen Lande Egypti.
45 Ende noemde hem/ m † Den heymelic-
ken Raet: ende gaf hem een wijf/ Asnath/
de dochter Potiphera des Priesters te
On. Alsoo tooch Joseph wt / het Lande
Egypti te besien.
46 Ende hy was dertich Jaer oudt / doe hy
voor Pharao stont den Coninck in Egyp
ten: ende voer wt van Pharao/ ende tooch
door het gandtsche Egyptenlandt.
47 Ende het Landt n † dede alsoo/ de seuen
rijcke Jaren/
48 Ende versamelden alle spijse der seuen Ja-
ren/ die inden Lande Egypti waren / ende
dedense in de steden: wat daer voor spijse
op den velde/ eener yegelicken stadtront-
omme wies dat deden sy in.
49 Alsoo goot Joseph het coren op / ouer
de mate vele/ als zandt aen der Zee : al-
soo dat hy ophiel te tellen/ want men con-
de niet meer tellen.
50 o Ende Joseph werden twee soons ghe
boren. eer dan de diere tijt quam: die baer-
de hem Asnath/ Potiphera des Priesters
te On dochter.
51 Ende hiet den eersten p Manasse: Godt
sprack hy heeft my laten vergheten alle
mijnes ongheluckes/ ende alle mijnes va-
ders huys.

q Ephraim heet ghewassen.

52 Den anderen hiet hy q Ephraim: want
Godt/ sprack hy / heeft my laten wassen
inden Lande mijner ellenden.

r Psa. 105. 16
Actum. 7. 11.
Eene diere tyt 7. Jaer lanck te Jacobs tyden.

53 Doe nu de seuen rijcke Jaren omme wa
ren in den Lande r Egypten/
54 Doe begonsten de seuen diere Jaren aen
te comen/ daer Joseph van gesept hadde.
55 Ende daer wert eene diere tijdt in allen
Landen: doch in den gandtschen Egypti-
schen Lande was broodt.
56 Doe nu het gantsche Egyptenlant oock
hongher leedt/ riep het volck tot Pharao
om broodt: doch Pharao sprack tot allen
Egyptenaren: Gaet henen tot Joseph:
wat die v seydt/ dat doet.

s † An. op allen wat by hen was

57 Als nu ouer alle het Landt diere tijdt
was/ doe dede Joseph s † alomme Coren-
huysen op ende vercochte den Egyptena-
ren: want de diere tydt wert so langher so
grooter in den Lande.
58 Ende alle de Landen quamen in Egyp-
ten/ te coopen by Joseph : want de diere
tydt was groot in allen Landen.

Dat xlij. Capittel.

1. Jacob schickt zijne thien soons in E-
gypten coren te coopen/ 7. die bekent Jo-
seph/ 9. ende indachtich zijner droomen/
beangsticht se menigerley wyse/ 20. Hy ver
willighen haerder eener vastsittinghe tot
dat sy Ben Jamin daer stellen/ 25. Soo
schickt hyse met coorne ende ghelt weder-
om nae huys/ 29. Daer vertellen sy wat
met hen ghesschiet is/ 35. ende Jacob be-
droeuet hem des hoochlick.

Jacobs tien sonen trecken in Egypten/ om coren te coopen.

1 Doe nu Jacob sach dat daer coren in
Egypten veyl was/ sprack hi tot zijne
soons: Wat siet ghy v langhe omme:
2 Siet ick hoore/ daer sy in Egypten co-
ren veyl : trecket henen af / ende coopt
ons coren / dat wy leuen / ende niet en
steruen.

a Act. 7. 12.

3 a Also togen af/ de thien broeders Jo-
sephs/ op dat sy in Egypten coren cochtē.
4 Doch Ben Jamin Josephs broeder/ en
liet Jacob niet met zijnen broederen tre-
ken: want hy sprack: Hem mocht een onge
val v † ontmoeten.

b † anders/ bejegenen.

5 Alsoo quamen de kinderen Israels / co-
ren te coopen met tsamen anderen die met
hen toghen: want inden Landen Canaan
was ooch diere tydt.
6 Soo was nu Joseph de Regent in den
Lande Egypten ende vercochte coorne allen
volcke in den Lande. Doe nu zijne broede-
ren tot hem quamen / vielen sy voor hem
neder ter Aerden op haer aensichijn.
7 Ende hy sachse aen/ ende kendese/ ende stel-
de hem vreemt tegen haer/ ende sprack hart
met hen / ende seyde tot hen : Van waer
coemt ghy? Hy spraken : Wt den Lande
Canaan spijse te coopen.
8 Nu/ hoewel hyse kende / so en kenden sy
hem doch niet:

c Genes. 37. 5. 9.

9 Ende Joseph dachte aen de droomen/
c die hem van hen ghedroomt hadde/ ende
de sprack tot hen: Ghy zydt Verspieders/
ende zydt gecomen te sien/ waer het Lant
d † open is.

d † anders/ bloot is.

10 Sy antwoordden hem: Neen mijn hee-
re : uwe knechten zijn ghecomen spijse te
coopen.

e gen. 42. 31.

11 e Wy zijn alle eenes mans soons / wy
zijn redelick / ende uwe knechten en zijn
noyt Verspieders gheweest.
12 Hy sprack tot hen : Neen / maer ghy
zijdt ghecomen te besien / waer het Lande
open is.

13 Sy antwoorden hem: Wy uwe knech
ten zijn twaelf ghebroeders / eens mans
Gen.42.29 soons in den Lande Canaan/ f ende de
jonckste is noch by onsen vader / dach de
eene is niet meer voor handen.
14 Joseph sprack tot hen: Dat isset / dat
ick ghesept hebbe: Verspieders zijt ghy.
15 Daer aen wil ick v proeuē / by den leuē
Pharaonis ghy sullet niet van hier comē
of uwe jonckste broeder come van hier.
16 Sendet eenen van v lieden henen die
uwen broeder hale: ghylieden daerentus-
schen sullet geuangē zijn: also wil ick proe-
uen uwe redenen, oft ghy met waerheydt
omme gaet ofte niet: want waert niet soo
zijt ghylieden by den leuen Pharaonis/
Verspieders.
17 Ende hy lietse te samen verwaren/ drye
daghen lanck.
18 Ende aenden derdē dach / sprack hy tot
hen. Willet ghy leuen so doet alsoo, want
ick vreese God.
19 Syt ghy redelick so latet uwer broede-
ren een ghebonden ligghen/ in uwer ghe-
uanckenisse ghylieden daerentegen trec-
g † An. het ket henen/ende brenghet te huys g † wat
tegen der ghy ghecocht hebbet voor den honger.
noodrust. 20 h Ende brenghet uwen jonckstē broe-
h Gen.43.5. der tot my/ so wil ick uwen woorden ghe-
looven/op dat ghylieden niet en moet ster
uen. Ende sy deden also.
† Smeeckē/ 21 Sy spraken onder malcanderen: Dat
heet ernste- hebben wy aen onsen Broeder verdient/
lick bidden dat wy saghen den angst zijnder ziele doe
ofte inden- hy ons † smeecte ende wy en wilden hem
bidde, door niet verhooren daerō coemt nu dese droef
yet bidden/ fenisse ouer ons.
dat groot 22 Ruben antwoordde hen / ende sprack:
door dien k Seyde ick het v lieden niet, doe ic sprac:
yet dien Ne. sondicht v lieden niet aen den Jon-
ny bidt: als ghen / ende ghylieden en wildet niet hoo-
door de ren? Nu werdt zijn bloedt versocht.
barmhert- 23 Sy en wisten niet, dat het Joseph ver-
ticheydt stont/ want hy sprack met hen door eenen
Gods door Tacelman.
Christum. 24 Eñ hy wende hem van hen/ eñ weende:
An. diepen/ doe hy hem nu wederom tot hen keerde/
k Gen.37.22 eñ met hen sprack: nam hy wt hen Sime-
on/ende bandt hem voor haren ooghen.
25 Ende Joseph dede beuel / datmen hare
sacken met koren vulde, eñ haer gelt we-
derom gaue / eenen yeghelicken in zijnen
sack, daer toe oock teeringe op den wech.
Ende men dede hen also.
l †Anders/ 26 Ende sy loeden haer l † ware op hare
koren Ezelen/ende toghen van daer.
27 Doe nu eenen zijnē sack op dede/ dat hy
zijnen Ezel voeder gaue inder herberghe/
werdt hy ghewaer zijnes geldes, dat daer
bouen inden sack lach.
28 Ende sprack tot zijnen broederē: Mijn
ghelt is my wederom ghewordden: siet, in
mijnen sack isset. Doe ontviel hen haer
herte ende verschrickten onder malcande-
m † An. Och ren, ende spraken: m † Waeromme heeft
wat heeft/ ons God dat ghedaen?
etc. 29 Doe sy nu te huys quamen tot haren
vader Jacob / int landt Canaan/seyden sy
hem alles/ wat hen ghescheidt was ende
spraken:
30 De man die inden Lande Heere is, sprac
hardt met ons / ende hielt ons voor Ver-
spieders des Landts.
31 Eñ doe wy hem antwoordden: Wy zijn
redelick ende noyt Verspieders gewecst.
32 Maer twaelf gebroeders onses vaders
Soons: de eene en is niet meer voor-
handen ende de jonckste is noch by onsen
vader, inden lande Canaan.

33 Sprack de Heere inden Lande tot ons:
Daer aen wil ick mercken oft ghy redelick
zijt: eenen uwer broederen latet by my/ eñ
nemet de nootdruft voor uwē huyse, ende
treckt henen/
34 Eñ brenght uwen jonckstē broeder tot
my: soo mercke ick, dat ghylieden gheene
Verspieders/ maer redelick zijt: so wil ick
v oock uwen broeder wederom gheuen/
ende meughet inden Lande handelen.
35 n Ende doe sy de sacken wtschuddeden/ n Ge 49.21
vandt een yegelick zijn bundelken ghelts
in zijnen sacke: ende doe sy saghen/ dat het
de bundelkens haers gheldts waren, ver-
schrickten sy met tsamen haren vader.
36 Doe sprack Jacob haer vader: Ghy
hebbet my mijner kinderen berooft: Jo-
seph en is niet meer voorhandē: Simeon
en is niet meer voorhanden: Ben Jamin
willet ghylieden oock henen nemen: het
gaet alles ouer my.
37 Ruben antwoordde zijnen vader / ende
sprack: Wanneer ick hem niet weder en
brenge so doodet mijne twee soons: geeft
hem in mijne handt / ick wil hem v weder
brenghen.
38 Hy sprack: Mijn sone en sal niet met v
aftrecken, want zijn broeder is doot, ende
hy is alleen ouerbleuen. want hem een
o † ongheual op den weghe gheschiedde/ o † Anders/
daer ghy op reyset / soo soudet ghy mijn doodtlicke
grauwe hayr niet y † hertenleedt in den schade
graue brenghen. y † Anders/
smerten

Dat xliij. Capittel.

1. Jacob vermaent zijne kinderen an-
dermael in Egypten te trecken. 3. Die
weygeren hem dies / tot dat sy hem Ben-
Jamin af dringen/ 15. ende trecken alsoo
henen met gheschencken ende dobbelen
ghelde. 16. Joseph heet haer te gast noo-
den. 18. Sy bedachten hen ergers/ 20. eñ
gheuen voort vanden ghevonden ghelde
in haren sacken. 23. Worden ghemoetet/
27. Van Joseph/ (diens liefde haer son-
derlinghe aen Ben Jamin baert/) vrien-
delicken aenghesproken/ende ordentlickē
teghen hem ouer aen de Tafel gheschickt.

1 De diere tijdt druckede het landt.
2 Ende doe het verteert was/ wat sy
voor coren wt Egypten ghebracht
haddē sprack haer vader Jacob tot hen:
Trecket wederom henen, ende coopt ons
een weynich spyse.
3 Doe antwoordde hem Juda/ eñ sprack:
a De man verboodt ons dat harde / ende a Ge.44.23.
sprac. Ghy en sullet mijn aengesichte niet
sien of uwe broeder sy dan met v lieden.
4 Is het nu / dat ghy onsen Broeder met
ons sendet so willen wy aftrecken, ende v
wat te eten coopen.
5 Is het oock/ dat ghy hem niet met ons
en sendet, so en trecken wy niet af: want
de man heeft ghesepdt tot ons: b Ghy en b Ge.42.20
sult mijn aenghesichte niet sien, oft uwe
broeder sy dan met v lieden.
6 Israel sprack: Waerom hebbet ghylie-
den soo qualick aen my ghedaen, dat ghy
het dē manne seydet, dat ghy noch eenen
Broeder hebbet?
7 Sy antwoordden: De man ondersocht
so nauwe na ons eñ onser maechschap eñ
sprack. Leeft uwe vader noch? hebbet ghy-
lieden oock noch eenen broeder? doe seydē
wy hem als hy ons vraechde: Hoe condē
wy so wyste weten dat hy segghen soude:
Brenghet uwen broeder mede hier af?
8 Doe sprack Juda tot Israel zijnen va-
der: Laet den Jonghen met my trecken/
dat wy ons opmaken ende reysen/ ende

8 leven ende niet en sterven/ beyde wy ende
ghy/ ende onse kinderkens.

c Ge. 44. 32
d oft eysche

9 c Ick wil borge voor hem zijn/ van mijnen handen sult ghy hem d versoecken: wan-
neer ick hem u niet weder en brenge/ ende
voor uwen oogen sette/ so wil ic mijn leef-
daghe de schult draghen.
10 Want waer wy het niet en hadden vertoghen/ so waren wy treedewel tweemael
wederom ghecomen.
11 Doe sprack Israel haer vader tot hen:
Moet het dan also zijn/ so doet het: ende
nemet vanden besten vruchten des Lants
in uwe sacken/ ende brenget den Manne
geschencken hier af/ een weynich e † Bal-
sem/ eñ Honnich/ ende Cruyden eñ Myrr-
ren/ ende Dadelen ende Amandelen.

e dese namẽ der vruchtẽ zijn noch tot nu toe ongewisse/ oock bydẽ Jodẽ selfs.
† And. harst eñ geeruyde eñ gumme.

12 Ende het ghelt dat u lieden boven in
uwen sacken weder gheworden is/ bren-
ghet oock weder met u: misschien is daer
een feyl gheschiedt.
13 Daertoe nemet uwen broeder/ maect u
op/ ende comt wederom tot den Manne/
14 Doch de almachtighe God/ gheve u lie-
den barmherticheyt voor den manne/ dat
hy u wederom late uwen anderen broeder
ende Ben Jamin: ick doch moet zijn/ als
eener/ die zijner kinderen beroofd is.
15 Doe namen sy dese gheschencken/ ende
het ghelt dobbel met hen/ ende Ben Ja-
min/ maeckten hen op/ togen in Egypten/
ende traden voor Joseph.

Jacobs sonen reysen ten anderen mael in Egypten.

16 Doe sach se Joseph met Ben Jamin/
ende sprack tot zijnen Huys houder: Bren-
ghet dese mannen int huys ende slachtet/
ende richtet toe: want sy sullen te Mid-
daghe met my eten.
17 Ende de man dede alsoo hem Joseph
ghesept hadde: ende bracht de mannen
in Josephs huys.
18 Doe vreesden sy hen/ dat sy in Josephs
huys ghebracht worden/ ende bespraken: Wy
zijn hier in ghebracht om des gelts wille/
dat wy in onse sacken te voren wederom
ghevonden hebben/ dat hy het op ons
f † brenge/ ende velle een ordeel over ons:
op dat hy ons neme tot eyghenen knech-
ten met onsen Ezelen.

f † And. trecken/ ende vallen make/ ende neme ons etc.

19 Daerom traden sy tot Josephs Huys-
houder/ ende spraken met hem voor de deu-
re des huys/

g Ge. 42. 3
h Ge. 42. 35.

20 Eñ seydẽ: g Mijn heere/ wy zijn voor-
maels hier af ghetoghen/ spijse te coopen:
21 h Ende doe wy inde herberge quamẽ/ eñ
onse sacken op dedẽ/ siet/ doe was een ye-
ghelicks ghelt boven in zijnen sacke/ met
vollen ghewichte/ daerom hebben wy het
wederom met ons ghebracht.
22 Hebben oock ander gelt met ons af ge-
bracht/ om spijse te coopen: wy en weten
van noch niet wie ons onse ghelt in onse
sacken ghesteken heeft.
23 Hy sprack: Weset goedes moets/ vreest
u lieden niet: uwe God ende uwes vaders
God/ heeft u lieden eenen schat ghegeven
in uwen sacken: uwe gelt is my geworden/
ende hy bracht Simeon tot hen wt.
24 Eñ brachtse in Josephs huys/ gaf hen
water/ dat sy hare voeten wiesschen/ ende
gaf haren Ezelen voeder.
25 Sy daerentusschen bereydden het ghe-
schencke toe/ tot dat Joseph quam op dẽ
Middach: want sy hadden ghehoort/ dat
sy aldaer het broodt eten souden.
26 Doe nu Joseph ten huyse in ghinck/
brachten sy hem te huys het gheschenck
in haren handen/ ende vielen voor hem ne-
der ter Aerden.
27 Hy groettese vriendelicken/ ende sprack:
i Gaet het uwen vader den Ouden wel/ vã
dien ghylieden my seydet? leeft hy noch?

Joseph vraget na zijnẽ vader.
i Gen. 29. 6

28 Sy antwoordẽ: Het gaet uwen knech-
te onsen vader wel/ ende leeft noch: ende
neyghden hen/ ende vielẽ voor hem neder.
29 Eñ hy hief zijne oogen op/ eñ sach zijnẽ
broeder Ben Jamin zijnder moeder sone/
ende sprack: k Is dat uwe ionckste Broe-
der/ daer ghy my van seydet? ende sprack
voorder: God sy u ghenadich mijn sone.

k Gen. 42. 13

30 Ende Joseph haestede l hem/ want zijn
herte ontstack hem tegen zijnen broeder/
ende sochte waer hy weende: ende ghinck
in zijn camer/ m ende weende aldaer.

l 1 Reg. 3. 26
m Ge. 45. 2.

31 Ende doe hy zijn aenghesichte ghewas-
schen hadde/ ghinck hy wt/ ende onthielt
hem vaste/ ende sprack: Legget broodt op.
32 Ende men droech hem bysonderen op/
ende hen oock bysonderen: ende den Egy-
ptenaers die met hen aten/ ooc bysonder:
n Want de Egyptenaers en derren geen
broodt eten met den Hebreen: want het is
eenen grouwel voor hen.

n Tobie 1. 12
Judith 12. 2

33 Eñ men settede haer tegẽ hem/ dẽ eerst-
gheboren na zijner eerstgheboorte/ ende den
ionckstẽ na zijner ionckheyt: des verwon-
derden sy hen onder malcanderen.
34 Ende men droech hen eten voor van
zijne Tafel: doch Ben Jamin werdt vijf-
mael meer dan den anderen toeghedient/
ende sy werden droncken met hem.

Dat xliiij. Capitel.

1. Sy trecken na huys met coren/ gel-
de/ ende Josephs Beker in Ben Jamins
sack. 4. Joseph laet hen naiagẽ/ ende hen
beschelden: 7. ende soo sy hen hier in onte-
schuldichden/ 12. werdt by hen de daedt
vonden/ 13. keeren wederom tot Joseph/
15. die angstich hen se heftich/ ende wil alleen
den schuldighen ten knechte hebben. 18.
Juda bestaet met vele woorden Ben Ja-
min te helpen om te lossen/ eñ hem in zijne
stede te setten.

1 Ende Joseph beval zijnẽ Huys houder/
ende sprack: Vullet den mannen hare
sacken met spijse/ so vele sy voeren connen/ ende legghet eenen yeghelicken zijn
ghelt boven in zijnen sack.
2 Ende mijnen silveren Beker/ legget bo-
ven in des Jonckxsten sack/ met den ghelde
voor het coren: die dede als hem Joseph
hadde ghesept.

a † Anders/ waer seggingé voorteekẽ

3 Des morghens doe het licht werdt/ lie-
ten sy de mannen henen trecken met harẽ
Ezelen.
4 Doe sy nu ter Stadt wt warẽ/ ende niet
verre ghecomen/ sprack Joseph tot zijnen
Huys houder: Op/ ende iaecht de mannen
nae: ende wanneer ghyse aengrijpet/ soo
spreeckt tot hen: Waerom hebt ghyliedẽ
goet met quaet vergolden?
5 Is het niet dat/ daer mijn Heere wt
drinckt/ ende daer hy a † mede waer seyt?
ghylieden hebbet qualick ghedaen.
6 Ende als hyse aengreep/ sprack hy met
hen sulcke woorden.
7 Sy antwoordẽ: Waerom spreect mijn
Heere sulcke woorden? het sy verre van u-
wen knechten/ een sulck dinck te doen.
8 Siet/ het gelt/ dat wy gevonden hebbẽ
boven in onse sacken/ hebbẽ wy wederom
gebracht tot u/ wt den lande Canaan: eñ
hoe souden wy dan wt ws heeren huyse
ghestolen hebben silver ofte Goudt?
9 By welcken hy ghevonden wordt/ die
der uwer knechten/ die sy des doodts: daer
toe willen wy oock mijns Heeren knech-
ten zijn.
10 Hy sprack: Het sy als ghy ghesproken

hebbet: by welcken hy ghevonden wordt/
die sy myn knecht / ghylieden daerentegen
sullet los zyn.
11 Ende sy haesteden hen/ ende een peghe-
lick dede zynen sack op.
12 Eñ hy sochte/ eñ begonste aende groo-
sten tot op den jonckskten: doe werdt ghe-
vonden de Beker in Ben Jamins sack.
13 Doe verscheurdē sy hare cleederen/ ende
een peghelick loedt op zynen Ezel/ ende
toghen wederom inde Stadt.
14 Eñ Juda ginck met zynen broederen in
Josephs huys/ want hy was noch aldaer/
ende sy vielē voor hem neder op de aerde.
b† Anders/ wat is dat voor een daedt/ die ghylieden gedaen hebt?
15 Joseph sprack tot hen: b † Hoe hebbet
ghylieden dat derren doen? weetet ghylie-
den niet/ dat het een sulck man/ als ick bē/
gheraden conde?
16 Juda sprack: Wat sullen wy segghen
mynen Heere: ofte/ hoe sullen wy spreken?
ende wat connen wy ons rechtveerdigen?
Godt heeft de misdaet uwer knechten ge-
vonden: siet daer/ wy eñ die/ by den wel-
cken de Beker ghevonden is / zyn myns
Heeren knechten.
17 Hy sprack daer tegen: Dat sy verre van
my/ sulckes te doē: de man by dien de Be-
ker gevonden is/ sal myn knecht zyn/ ghy-
lieden daerentegen treckt op met vre-
den tot uwen vader.
De reden Juda tot Joseph.
18 Doe tradt Juda tot hem / ende sprack:
Myn Heere / latet uwē knecht een woort
spreken/ voor uwen ooren: myn heere eñ
uwen toorn en vergrimme niet over uwē
knecht/ want ghy zyt als Pharao.
19 Myn Heere vraechde zynen knechten/
ende sprack: Hebt ghylieden oock eenen
vader ofte broeder?
20 Doe antwoordden wy: Wy hebben ee-
nen vader die oudt is/ ende eenen jongen
knecht in zynen ouderdom geboren/ ende
zyn broeder is doodt / ende hy is alleene
overgebleven van zyner moeder/ ende zyn
vader heeft hem lief.
21 Doe spraeckt ghy tot uwen knechten:
Brenghet hem af tot my/ ick wil hem ge-
nade bewysen.
22 Wy daerentegen antwoordden mynen
heere: De Jonge en can niet van zynen
vader comen: waert dat hy van hem qua-
me/ so soude hy sterven.
c Ge. 43.3/5
23 Doe spraeckt ghy tot uwen knechten:
c So uwe jonckste broeder niet met u lie-
den hier en coemt / soo en sullet ghylieden
myn aenghesichte niet meer sien.
24 Doe toghen wy op tot uwen knechte
mynen vader/ ende seyden hem myns Hee-
ren reden.
25 Doe sprack onse vader: Treckt weder-
om henē / eñ coopt ons eē weynich spyse.
26 Wy daerentegen spraken: Wy en con-
nen niet aftrecken/ oft onse jonckste broe-
der sy dan met ons/ so willen wy aftreckē:
want wy en connen des mans aengesich-
te niet sien / soo onse jonckste broeder niet
met ons en is.
27 Doe sprack u knecht myn Vader tot
ons: Ghy weet dat my myn wyf twee
sonen ghebaert heeft.
d† Anders/ ick seyde
28 Een ginck uyt van my/ eñ men d † seyt:
e Gen. 37.33
e Hy is verscheurt: eñ en hebbe hem niet
ghesien/ dus langhe.
29 Soudet ghylieden desen oock van my
nemen/ ende hem een ongheval bejegent/
so sult ghy myn grauwe hayr met jammer
onder int graf brenghen.
30 Soo ick nu te huys quame / tot uwen
knechte mynen vader/ ende de Jonghe en
ware niet met ons/ dewyle zyne ziele aen
deses ziele hangt/
31 So sal het geschieden/ wanneer hy siet/
dat de Jonge niet daer en is / dat hy ster-
vet: so souden wy uwe knechten/ de grau-
we hayren uws knechts onses vaders/ met
herteleedt inden grave brenghen.
f Gene. 43.9
32 f Want ick u knecht ben borghe ghe-
wordē voor den Jonghen teghen mynen
vader/ ende sprack: Brenge ick hem u niet
weder/ soo wil ick myn leefdaghe de schult
draghen.
33 Daerom laet uwen knecht hier blyven
aen des jonckskten stede/ tot eenen knechte
myns heeren/ ende den Jonghen met zy-
nen broederen op trecken.
34 Want hoe sal ick optrecken tot mynen
vader/ wanneer de Jonge niet met my en
is? ick soude den jammer sien moeten/ die
mynen vader ontmoeten soude.

Dat xlv. Capittel.

1. Joseph gheeft hem zynen broederen
te kennē. 5. Vertroostse met Godes voor-
sichticheydt/ die quaet in goedt verkeeren
can. 9. Ende schicktse henen/ 17. oock uyt
bevele Pharaonis/ met wagenē eñ teerin-
ghe/ zynen vader te halen. 26. Jacob ont-
settet hem/ eñ verheucht hem hoochlick.

Joseph openbaert hemselven zynen broederen.
1 DOe en conde hem Joseph niet langer
onthouden voor allen / die rondtom
hem stonden/ ende hy riep: Latet alle
man van my henen uytgaen: ende gheen
mensch en stont by hem/ doe hem Joseph
a† Anders/ zynen etc. te kennen gaf
a † met zynen broederen bekende.
b Ge. 43.30
2 b Ende hy weende luyde / dat het de E-
c Actu. 7.13
gyptenaers eñ het huysgesin Pharaonis
hoorden/
3 Ende sprack tot zynen broederen: c Ick
ben Joseph: leeft myn vader noch? ende
zyne broederen en conden hem niet antt-
woordden / soo verschrickten sy voor zyn
aenghesichte.
4 So sprack hy tot zynē broederē: Treedt
hier tot my: ende sy traden toe/ ende hy
d Ge. 37.28.
sprack: Ic bē Joseph uwe broeder/ d dien
ghylieden in Egypten vercocht hebt.
e Gen. 50.19
5 e Ende nu en becommert u lieden niet/
f † Anders/ daer en sy geen toorn in uwen ooghen.
ende en f † denct niet/ dat ick daerom toor-
nich sy / dat ghy my hier henen vercocht
hebt: g want om uwes levens wille/ heeft
my God voor u henen ghesonden.
6 Want dit zyn twee Jaren/ dat het dierte
g Ge. 50.20. ende 49.25
inden lande is/ ende het zyn noch vyf Ja-
ren/ dat daer h gheen ploegen noch gheen
h Ge. 8.22
ooghsten zyn en sal.
7 Doch God heeft my voor u lieden henen
i † And. Ick u lieden yet te samē leyde inde lande/ eñ levendich onthielde tot eener grooter verlossinghe.
ghesonden / dat i † hy u overblyven late
op Aerden/ ende uwe leven behoude door
een groote verlossinge.
8 Eñ nu ghylieden en hebt my herwaerts
niet gesonden / maer God heeft my Pha-
rao tot eenen vader ghesettet / eñ tot een
Heere over alle zyn huys/ ende eenē Vorst
inden gantschen Egyptenlande.
Joseph vordert zynen vader in Egypten.
9 Haest u lieden nu/ eñ treet op tot mynen
vader/ eñ segget hem: Dat laet u Joseph
u sone seggen: God heeft my tot een Heere
inden gantschen Egypten gesettet/ coemt
af tot my/ suymt niet langhe.
10 Ghy sult inden lande Gosen woonē / eñ
hardt by my zyn/ ghy / eñ uwe kinderen/
ende uwer kinder kinderen / u cleyn ende
groot Vee/ ende alles wat ghy hebt.
11 Ick wil u aldaer versorghen: Want het
zyn noch vyf Jaer dieren tydts / op dat
ghy niet en verderuet met uwen huyse/
ende alles wat ghy hebt.
12 Siet/ uwe ooghen sien/ ende de ooghen
myns broeders Ben Jamin/ dat ick mon-
delick met u lieden spreke.

13 Vercondicht mÿnen Vader alle mÿne
heerlickheyt in Egypten / ende alles wat
ghylieden ghesien hebt: haeſt v/ eñ coemt
hier neder met mÿnen vader.
14 Ende hy viel zÿnẽ broeder Ben Iamin
om den hals ende weende: ende Ben Ia-
min weende ooch aen zÿnen halſe.
15 Ende custe alle zÿne broeders/ eñ ween-
de ouer hen: daer nae ſpraken zÿne Broe-
ders met hem.
16 Ende doe het gheruchte quam in Pha-
raos huys dat Ioſephs broeders gheco-
men waren/ geuiel het Pharao wel/ ende
alle zÿnen knechten.
17 Ende Pharao ſprack tot Ioſeph: Seg-
ghet uwen broederen: Doet hen alſo: Be-
ladet uwe Dieren trecket henen.
18 Eñ wanneer ghylieden coemt int landt
Canaan/ ſo neemt uwen vader / ende uwe
ghesinde/ eñ coemt tot my: ick wil v lieden
k † goeden gheuen in Egypten lande/ dat — k† Anders/ het beſte
ghy eten ſult het Merch inden lande.
19 Ende ghebiedt hen: Doet hen alſoo:
Neemt tot v lieden wt Egyptenlande/
Wagens tot uwen kinderen ende wÿuen/
ende voert uwen vader/ ende coemt.
20 Ende en ſiet uwen l huysraet niet aen: — l Dat is/ En laet v uwen huyſraet niet verhinderẽ: wat ghyliedẽ niet vercoopen eñ connet in ſulcken dieren tÿt/ dat laet terugghe blÿuen.
want de goeden des gantſchẽ landes E-
gypten/ ſullen uwe zÿn.
21 De kinderen Iſraels deden alſo: ende
Ioſeph gaf hen Wagens / nae den beuele
Pharaos/ ende teeringhe op den wech.
22 Ende gaf hen allen / eenen yeghelicken
een Wpercleedt: doch Ben Iamin gaf hy
driehondert ſiluerlinghen/ ende vÿf Wper-
cleederen/
23 Nu/ zÿnẽ vader ſandt hy daer by thien
Ezelen/ met goede wt Egypten geladen/
ende thien Ezelinnen met coren/ eñ broot/
ende ſpyſe zÿnen vader op den wech.
24 Alſo verliet hy zÿne broeders / ende ſy
toghen henen/ eñ ſprack tot hen: En kÿſt
niet op den wege.
25 Alſo toghen ſy op van Egypten / ende — m Int. Wa-ſayoglibbu Hebreiſch: Heetet eygentlic anders doen/ anders worden. Thre.2. eñ 3. Pſal.73. Ic en can niet anders. Fie ro/ et non-des pugath tibi/ neque quieſcat pupilla oculi tui. Weent/ ende en laet uwe oogen niet anders dot. Ier Ta bug. Hab.1. Het gaet anders dan recht: Recht gaet anders/ gelt niets.
quamen int landt Canaan tot haren va-
der Iacob.
26 Ende vercondichdent hem / ende ſpra-
ken: Ioſeph leeft noch / ende is een Heere
inden gantſchen Egypten lande: m doch
zÿn herte gedachte heelveel anders want
hy en gheloofde hen niet.
27 Doe ſeyde ſy hẽ alle woordẽ Ioſephs/
die hy tot hen geſeyt hadde: ende doe hy
ſach de Wagens / die hem Ioſeph geſon-
den hadde/ om hem te voeren / werdt de
gheeſt Iacobs haers vaders leuendich/
28 Ende ſprack: Ick hebbe ghenoech / dat
mÿn ſone Ioſeph noch leeft: ick wil daer
henen/ ende hem ſien eer ick ſterue.

Dat xlvj. Capittel.

1. Iacob/ na dien hy in Ber Seba ge-
offert hadde/ ende vanden Heere geſterckt
is / treckt af in Egypten met alle zÿnen
volcke ende haue/ 19. dien coemt Ioſeph
teghen/ ende ontfangt hem. 31. Gheeft zÿ-
nen broederen onderricht ende raedt / het
landt Goſen in te crÿghen.

1 ISrael tooch henẽ met allen dat hy had-
de: ende doe hy quam tot Ber Seba/ of-
ferde hy Offer den Godt zÿnes vaders
Iſaacs.
2 Ende Godt ſprack tot hem des nachts
inden geſichte: Iacob/ Iacob. Hy ſprack:
Hier ben ick.
3 Ende hy ſprack: Ick ben de Godt ws — Sic Iacob longe aliud ſentit quã illi narrant.
vaders / en vreeſt v niet in Egypten af te — a Ioſ.24.4 Actu.7.15.
trecken: b want aldaer wil ic v tot groo- — b Gen.12.16 Exodi 2.9
ten volcke maken.
4 Ick wil met v af in Egypten treckẽ/ eñ
wil v oock hier op brenghen: ende Ioſeph
ſal zÿne handen op uwe ooghen legghen.
5 Doe maeckte hem Iacob op van Ber
Seba/ ende de kinderen Iſrael / voerden
Iacob haren vader / met haren kinderen
ende wÿuen/ op den Waghenen/ die Pha-
rao geſonden hadde om hem te voeren.
6 Ende namen haer Vee ende haue/ die ſy
inden lande Canaan verworuen hadden/ — c Ioſ.24.4
c ende quamen alſo in Egypten/ Iacob eñ — Pſal.105.23
alle zÿn zaedt met hem: — Eſaie.52.4.
7 Zÿne kinderen/ ende zÿner kinder kin-
deren met hem/ zÿne dochteren/ ende zÿn-
der kinders dochteren/ ende alle zÿn zaet/
die bracht hy met hem in Egypten.
8 b Dit zÿn de namen der kinderẽ Iſrael/ — b Exodi 1.2
die in Egypten quamẽ/ Iacob eñ zÿne ſo- — ende 6.14
nen: ende eerſtgeborẽ Iacobs ſone/ Ruben. — Iacobs geſlachte.
9 f De kinderen Ruben / Hanoch / Pallu — e Nu. 26. 5
Hezron ende Charmi.
10 g De kinderen Simeon / Iemuel / Ia- — f 1 Par.5.1.3.
min/ Ohad/ Iachin/ Zohar/ ende Saul/ de — g 1 par. 4.24
ſone vanden h Cananeiſchen wÿue. — g Gen.9.18.
11 i De kinderen Leui: Gerſon / Cahath/ — i 1 Para.6.1
ende Merari.
12 De kinderen Iuda: k † Ger / Onan/ — k † An. Er.
Sela/ Perez ende Sera: l nu Ger ende O- — l Gen.38.3.
nan / waren gheſtoruen inden lande Ca-
naan: ende de kinderen Perez/ Hezron en-
de Hamul.
13 m De kinderẽ Iſaſchar: Thola/ Phua/ — m 1 par.7.1
Iob/ ende Simron.
14 De kinderen Sebulon: Sered/ Elon/ eñ
Iahleel.
15 Dat zÿn de kinderen van Lea / die ſy — Kinderen
Iacob baerde in Meſopotamia / met zÿ- — van Lea 33
ner dochter Dina: die maken al te ſamen — int getal.
met Sonen ende Dochteren / drye ende
dertich zielen.
16 De kinderen Gad: Ziphéon / Haggi/
Suni/ Ezbon/ Eri/ Arodi ende Areli.
17 De kinderen Aſſer: Iemna/ Ieſua/ Ie-
ſui/ Bria ende Serah haer ſuſter: ende de
kinderen Bria/ Heber ende Malchiel.
18 Dat zÿn de kinderen Silpa / die Laban — Kinderen
gaf Lea zÿner dochter/ ende baerde Iacob — van Silpa
deſe ſeſthien zielen. — 16 int getal
19 De kinderẽ Rahel Iacobs wÿf: Ioſeph
ende Ben Iamin.
20 n Ende Ioſeph werden ghebozen in E- — n Ge. 41. 50
gyptenlande / Manaſſe ende Ephraim/ — ende 48.5
die hem baerde Aſnath de dochter Poti-
phera des Prieſters te On.
21 o De kinderen Ben Iamin: Bela/ Be- — o 1 Par.7.6
cher/ Aſbel/ Gera / Naaman / Ehi/ Ros/ — ende 8.1
Mupim/ Hupim ende Ard.
22 Dat zÿn de kinderẽ van Rahel/ die Ia- — Kinderẽ vã
cob geboren zÿn/ alteſamẽ veerthien zielẽ. — Rahel 14 in
23 De kinderen Dan: Huſim. — het ghetal
24 De kinderẽ Nephthali: Iahzeel/ Guni/
Iezer/ ende Sillem.
25 Dat zÿn de kinderen Bilha: die Laban — Kinderen
zÿnder dochter Rahel gaf: eñ baerde Ia- — van Bilha
cob deſe ſeuen zielen. — 7 int getal.
26 p Alle zielen die met Iacob in Egyptẽ — p Deutero.
quamen / die van zÿnen lendenen gheco- — 10.22.
men waren/ wtghenomen de wÿuen zÿn-
der kinderen/ zÿn alteſamen ſes ende tſeſ-
tich zielen.
27 Ende de kinderen Ioſephs die in Egy- — Alle kinde-
pten geboren zÿn/ waren twee zielen: alſo — ren Iacobs
dat alle zielen des huyſes Iacobs die in — waren 70.
Egypten quamen/ waren tſeuentich.
28 Ende hy ſant Iuda voor hem henen tot
Ioſeph/ dat hy hen aenwieſe tot Goſen/
ende quamen in het landt Goſen.
29 Doe ſpande Ioſeph zÿnen Wagen aen/ — Het lande
ende tooch op zÿnen vader Iſrael tegen/ — Goſen ofte
na Goſen: ende doe hy hem ſach / viel — Raemſes.
hy aen

hy om zijnen hals/ende weende lange aen
zijnen halse.
q Luce 2.29. 30 Doe sprac Israel tot Joseph : q Ic wil
nu geerne steruen/na dien ick v aenghesicht
te ghesien hebbe/dat ghy noch leuet.
31 Joseph sprack tot zijnen broederen/ en-
de zijns vaders huys: Ick wil optrecken/
ende Pharao aensegghen / ende tot hem
spreken: Mijne broeders ende mijns va-
ders huys/ is tot my ghecomen / wt den
lande Canaan.
32 Ende het zijn Veeherderen / want het zijn
lieden die met Vee omgaen: haer cleyn en-
de groot Vee / ende alles wat sy hebben/
hebben sy mede ghebracht.
33 Wanneer v lieden nu Pharao sal roepẽ/
s † anders/ handel. ende segghen: Wat is uwe s † neeringhe?
34 So sult ghy lieden seggen : Vwe knech-
ten zijn lieden / die met Vee omgaen. van
onser ieught op tot nu toe/ beyde wy en-
de onse vader: op dat ghy woonen meucht
in den Lande Gosen : wandt wat Veeher-
deren zijn / dat is den Egyptenaren eenen
grouwel.

Dat xlvij. Capittel.

1. Pharao spreeckt met Jacob/ende zij-
nen kinderen/ 6. Geeft hen het landt Go-
sen ingheuen/ 14. Joseph brengt aller Ca-
naniteren ghelt. met tsamen aller Egyp-
tenaers goet ende haue aen Pharao / wt
oorsake grooten honghers noot / 22. Der
Priesteren goet/ blijft onbelastet / 23. Is-
rael wordt oudt ende besweert voor zij-
nen doodt Joseph / zijner begrauenisse
haluen.

Pharao spreeckt met Josephs broederen. 1 DOe quam Joseph/ende seyde Pharao
aen/ende sprack : Mijn vader ende my-
ne broeders haer cleyn ende groot Vee/
ende alles wat sy hebben/ zijn gecomen wt
den lande Canaan : ende siet/ sy zijn inden
Lande Gosen.
2 Ende hy nam vijue zijner ionckste broe-
deren/ende settese voor Pharao.
3 Doe sprack Pharao tot zijnen broede-
a † anders/ handel? ren: Wat is uwe a † neeringhe ? sy andt-
woordden: Vwe knechten zijn Veeherde-
b Dat is/ ten herberghe/gasten/ vreemdelinghen zijn: niet burgheren ofte heerẽ deser Werelt: ren/wy ende onse vader.
4 Ende seyden voorder tot Pharao : Wy
zijn ghecomen/by v lieden te b woonen in
den lande: want uwe knechten en hebben
gheene weyde voor haer Vee , soo hardt
druckt de dierte tydt het landt Canaan: soo
laet doch nu uwe knechten in den lande
Gosen woonen.
5 Pharao sprack tot Joseph: Het is v va-
der/ ende het zijn v broeders die zijn tot v
ghecomen.
6 Het lant Egypten staet v open/laetse aẽ
de beste plaetse des landts woonen/ laetse
inden lande Gosen woonen: ende so ghy we-
tet, dat onder hen lieden zijn / die daer toe
deughen/ so settese ouer myn Vee.
Joseph brengt zijnẽ vader voor Pharao. 7 Joseph brachte oock zijnen vader Jacob
binnen ende settede hem voor Pharao/ en-
de Jacob seghende Pharao.
8 Ende Pharao vraechde Jacob: Hoe out
zijt ghy?
r Psa.119.19 9 Jacob sprack tot Pharao : r De tijdt
a † anders/ die ick een vreemdelinck ghe-
weest ben. v † mijns wandelẽs. is hondert ende dertich
Jaren/ weynich ende boos is de tijdt mijns
leuens / ende en is niet ghecomen tot de
tyt mijner vaderen in haren wandelen.
10 Ende Jacob seghende Pharao / ende
ginck van hem wt.
11 So beschickede nu Joseph zijnen vader
ende zijne broederen wooninghe / ende gaf hen
een goet in Egyptenlande / aen de beste
plaetse des lants/ namelicken/ inden lande
Raemses/ als Pharao ghebodẽ hadde.

12 Ende hy versorchde zijnen vader ende
zijne broeders/ende het gantsche huys zijns
vaders/eenen yeghelicken/ daer na als hy
e † kinderen hadde.
13 Daer en was nu geen broot in allen lan e † anders/
den: want de dierte tydt was seer swaer/ alsmen de
dat het lant Egypten ende Canaan / ver- kinderen
smachteden van der dierten tydt. pleech:
14 Ende Joseph bracht al het ghelt te sa- kut h Num
men/dat in Egypten ende Canaan ghe- nos senes
vonden werdt/ voor het coren dat sy cocht- mali prop-
ten: ende hy brachte alle het ghelt in het ter pueros
huys Pharao. omnibus
15 Doe nu het ghelt ontbrack inden Lande bonus fruu-
Egypten ende Canaan/quamẽ alle Egypte- mur. etc.
tenaers tot Joseph/ ende spraken: Geschicht Wy oude-
ons broodt: waerom laet ghy ons voor v naren ende
steruen/ daerom dat wy sonder ghelt zijn? met den kin
19 Joseph sprack: Doet v vee hier / soo wil deren/niet
ick v lieden voor het Vee wat gheuen/ de- sy met ons.
wyle ghy sonder ghelt zijt. Ipsi domi-
17 Doe brachtẽ sy Joseph haer Vee/ ende hy ni/nos pro-
gaf hen broot voor hare Peerdẽ/ Schapẽ curatores.
Runderen ende Ezels: also f † voedde hyse
met broode dat Jaer voor alle haer Vee. f † anders/
18 Doe dat Jaer om was / quamen sy tot onthielt.
hem inden tweedden Jare/ende spraken tot
hem: Wy en willẽ onsen heere niet verber-
gen dat niet allẽ het gelt / maer oock al het
Vee/daer henen is / tot onsen heere/ ende
daer is niet meer ouer voor onsen heere/
dan alleene onse lyuen/ende onse velde.
19 Waerom laet ghy ons voor v steruen/
ende onse veldt? g Coopt ons / ende onse g † anders/
landt om het broodt / dat wy ende onse neemt ons
lant. lijfeyghen zijn tot Pharao: geeft ons aen.
zaet. dat wy leuen ende niet en steruen/ en-
de het velt niet en verwoeste.
20 Also cochte Joseph tot Pharao het gan-
sche Egypten: want de Egyptenaers ver-
cochten een yegelic zijnen Acker/ want de
dierte tyt was te sterck ouer hen: ende also
wert het lant Pharao eyghen.
21 Ende hy deylde het volck wt in de ste-
den van eener plaetse in Egypten/tot aen
de ander.
22 h Wtghenomen der Priesteren velt/dat h 1.tim.5. ꝛc.
en cochte hy niet in : want het was van Der Prie-
Pharao voor de Priesters verordent dat steren bijs-
sy hen generen souden/ van den benoem- heyt.
den, dat hy hen gegeuen hadde: daerom en
dorsten sy haer velt niet vercoopen.
23 Doe sprack Joseph tot den volcke: Siet
ick hebbe heden gecocht/ v lieden ende u-
we velt voor Pharao: siet / daer hebt ghy
lieden zaet/ende besaeyet veldt.
24 Ende van dẽ corẽ/ sult ghy lieden den vijf-
sten Pharao geuen: vier deelen sullen uwe
zijn/ te besaeyen het veldt tot uwer spijse/
ende voor uwe huys ende kinderen.
25 Sy spraken: Laet ons slechs leuen/ende
genade voor v onsen heere vinden/ wy wil-
len geerne Pharao lijfeyghen zijn.
26 Alsoo maeckte hen Joseph een Wet tot Ghesette
op desen dach ouer de Egyptenaren velt/ van den
den Vijfsten Pharao te gheuen/ wtgheno- Vijfsten.
men der Priesteren velt/dat werdt Pha-
rao niet eyghen.
27 Also woonde Israel in Egypten / inden
lande Gosen/ende haddent in / ende wies-
sen ende vermeerdden hen seer. Jacob is ou-
28 Ende Jacob leefde seuenthien Jaer in derdom 147
Egypten lande: dat zijn gantsche ouder- Jaer.
dom werdt/ hondert ende seuen ende veer- Jacob en
tich Jaer. wil in E-
29 Doe nu de tijdt by quam dat Israel ster- gypten niet
uen soude/ riep hy zijnen sone Joseph/ en- begrauen
de sprack tot hem : Hebbe ick ghenade worden.
voor v ghevonden / i soo legt uwe handt i Gen.24.2.

ender mijne heupe/ dat ghy die liefde ende trouwe aen my doet/ ende en begraeft
my niet in Egypten:
30 Maer ick wil liggen by mijnen vaderen/
en ghy sult my wt Egypten voeren / en in
haerder begraevenisse begraven. Hy sprac:
Ick wil doen/ als ghy ghesegdt hebt.
31 Hy daerentegen sprack: Soo sweert my:
ende hy swoer hem. Doe k neychde hem
Israel opt bedde ten hoofde.

k Hy lach in den bedde cranck/ rich tede hem nochtans op/ neychde hem totten hoofde/ dat ende danckte God/ dewyle dede Joseph den Eedt.

Dat xlviij. Capittel.

1. Joseph besoeckt zijnen vader in zijner cranckheyt/ 5. Die wilt Manasse ende Ephraim Josephs sonen voor de zijne ghehouden hebben. 11. Seghent de selve / ende set den jonckxsten voor den oudtsten teghen haers vaders danck/ 20. Maeckt zijn Testament/ en prophetecrt van haerder wedercoemste int lant Canaan.

1 DAer na wert Joseph ghesegt / Siet u
vader is cranck: ende hy nam met
hem zijn beyde sonen/ Manasse ende
Ephraim.
2 Doe wert Jacob gesegt: Siet/ u sone Jo
seph coemt tot u: ende Israel maecte hem
sterck/ ende settede hem int bedde.
3 En sprack tot Joseph: a De Almach-
tighe Godt verscheen my te Lus / in den
lande Canaan ende seghende my/

a Gen.28.13.

4 En sprack tot my: Siet/ ick wil u wassen
laten en vermeeren/ en wil u tot hoopen
volcx maken/ en wil dit lant tot eyghen ge-
ven/ uwen zade na u eewichlick.
5 b Soo sullen nu uwe twee sonen / Ma-
nasse ende Ephraim/ c die u gheboren zijn
in Egyptenlande/ mijne zijn/ ghelijck als
Ruben ende Simeon.

Manasse ende Ephraim verkiest Jacob/ dat sy met den twaelven geslachten ghelijck te deele souden gaen.
b Jos.14.4. ende 17.17.
c Gen.41.50 ende 46.20.

6 Die ghy daerentegen na hen genereert/
die sullen uwe zijn/ en genoemt worden/ als
are broeders in haren erfdeele.
7 Ende doe ick wt Mesopotamia quam/
d sterf my Rahel inden lande Canaan / op
den weghe / doe ick noch een e † veldt
weechs was tot Ephrath : ende ick be-
groefse aldaer aen den wege na Ephrath/
die nu Bethlehem heet.

d gen.35.19. Rahel.
e † anders/ renco mile loop. Anders een dachreyse.

8 Ende Israel sach de sonen Joseph/ ende
sprack: Wie zijn die?
9 Joseph antwoordde zijnen vader. Het
zijn mijne sonen/ die my Godt hier ghege-
ven heeft. Hy sprac: Brengtse hier tot my/
dat ickse seghene.
10 Want de ooghen Israels waren f † donc-
ker geworden van ouderdom/ en en conde
niet wel sien: ende hy brachtse tot hem: so
custe hyse/ ende namse in den arm/

f † anders/ swaer.

11 En sprack tot Joseph: Siet ick hebbe u
aengesichte gesien/ dies ick niet ghedacht
en hadde/ ende siet/ Godt heeft my oock u
zaet sien laten.
12 Ende Joseph namse van zijnen schoot/
ende neychde hem ter Aerden teghen zijn
aenghesichte.
13 Doe namse Joseph beyde/ Ephraim in
zijne rechter hande/ teghen Israels slinc-
ker handt/ ende Manasse in zyne slincker
handt/ teghen Israels rechter handt/ en-
de brachtse tot hem.
14 Doch Israel streckte zijne rechter hant
wt/ ende leydse op Ephraims des jonck-
sten hooft / ende zijne slincker op Ma-
nasses hooft/ ende dedet wetende also met
zijne handen: g † want Manasses was
de Eerstgheboren.

g † anders/ hoewel Josue 17.1.
h Hebr.11.21

15 h Ende hy segende Joseph/ ende sprack:
Godt voor wien mijne vaders / Abraham
ende Isaac ghewandelt hebben: God die
my mijn leefdaghe ghevoedt heeft/ tot op
desen dach.
16 i De Engel die my verlost heeft van allen
quade/ die segene dese Jongen/ dat sy nae
mijne en na mijner vaderen/ Abraham en
Isaac namen ghenoemt worden / dat sy
wassen ende veel worden op Aerden.

Christus Godt.
i Gen.31.24 ende 32.2.

17 Doe nu Joseph sach dat zijn vader de
rechter hant op Ephraims hooft leyde/ be-
viel het hem qualick/ ende vatte zijns va-
ders hant/ dat hyse van Ephraims hooft/
op Manasses hooft keerde/
18 Ende sprack tot hem: Niet alsoo mijn va
der: dese is de Eerstgheboren/ legghet uwe
handt op zijn hooft.
19 Doch zijn vader weygerde hem dat / en
sprac: Ic weet het wel mijn sone/ ick weet
het wel: dese sal oock een volck worden/ en
sal groot zijn: doch zijn jonckste broeder sal
grooter worden dan hy/ ende zijn zaedt sal
een groot volck worden.

k † anders/ In u sal Israel segenen/ datmen segghe/ etc.
l Jere.31.9. 20.
Jacobs Testament ende prophecie.
m Josu.13.7 ende 16.1. Joan.4.5.
n Stucke/ heet in het Hebreisch Sichem/ ende de selve Stadt meynt hy hier.
o Gen.33.19 ende 34.25. Josue 24.8. 32.

20 Alsoo seghende hyse te dien daghe/ ende
sprack: k † Wie in Israel wil yemande se-
ghenen/ die segghe: Godt sette u / als E-
phraim ende Manasse/ ende l settede E-
phraim voor Manasse.
21 Ende Israel sprack tot Joseph: Siet/
ick sterve/ ende Godt sal met u lieden zijn/
ende sal u lieden wederom brengen in het
lant uwer Vaderen.
22 m Ic hebbe u n een stuck lants gegeven
buyten uwen broederen/ o dat ick met mij-
nen Sweerde ende Boghe wt der handt
der Amoriteren ghenomen hebbe.

Dat xlix. Capittel.

1. Jacob voorsegt zijnen sonen wat over hen comen sal/ ende segentse/ 29. Doet hen bevel vä zijner begraevenisse/ en sterft.

1 ENde Jacob riep zijne sonen/ en sprack:
Versamelt u/ dat ick u lieden vercondi-
ghe/ wat u a † ontmoeten sal in toeco-
menden tyden.
2 Coemt te hoope / ende hoort toe / ghy
kinderen Jacobs: ende hoort uwen va-
der Israel:
3 (†) Ruben mijn eerste sone / b ghy zijdt
mijn cracht/ ende mijn eerste macht / ende
de overste in c † den Offer / ende Overste
int Rijck:
4 Hy voer lichtveerdich wech als water:
ghy en sult de Overste niet zijn: d want
ghy zijt op ws vaders legher geclommen/
aldaer hebt ghi mijn bedde verontreynicht
e † met dien opclimmen.
5 De gebroeders Simeon ende Levi/ haer
Sweerden zijn moordische wapenen:
6 Mijn siele en come niet in haren raedt:
ende mijn eere en zy niet in haerder Kerc-
ke: f want in haren toorne/ hebben sy den
man verworcht/ ende in haren moetwille/
hebben sy den g † Osse verdorven.
7 Vervloeckt sy haren toorn/ dat hy so hef-
tich is/ en haer grimmicheit/ dat sy so hard
neckich is: h ick wilse verdeylen in Jacob
ende verstroyen in Israel.
8 i Juda/ ghy zijdt het/ u sullen uwe broe-
ders loven: uwe hant sal uwen vyanden op
den hals zijn / voor u sullen hen ws va-
ders kinderen neyghen.
9 k Juda is een jonck Leeuwe/ ghy zijdt
hooch ghecomen mijn sone/ l † door groo-
te overwinninge: m † hy heeft neder ghe-
knielt/ ende hem ghelegert als een Leeu
we/ en als een Leeuwinne: wie wil n † hem
teghen hem verheffen?
10 o De : * : Scepter en sal van Juda niet
genomen worden/ noch een meester van zijnen
voeten/ tot dat de † Helt come / ende den
selven sullen de Volcken aenhanghen.
11 Hy sal zijn Veulen aen den Wijnstock
binden/

a † anders/ bejegenen.
(†) Ruben soude der eersten gheboortewerdicheyt hebben/ naemlic het Priesterdom/ en het Conincrycke: maer beyde worden hem genomen/ en Levi het Priesterdom/ ende Juda het Conincrycke gegeven. Hier is beduydt de Synagoga die het bedde Jacobs/ dat is/ de Schrift bevleckt/ met valscher leere daer door sy verloren heeft het Priesterdom ende Conincrycke.
b Gen.29.32 Deut.21.17.
c † an. weerdicheyt ofte regimente/ ende etc. machte.
d Gen.35.22 1. Para.5.1.
e † and. en is mijn leger nu weerelt gheworden/
f Gen.34.25.

binden/ ende zijner Ezelinne sone aen den
edelen rancken: hy sal zijn cleedt in wijn
wasschen/ ende zijnen mantel in Wijnbe-
sien bloede.
12 Zijne oogen zijn p † rootachtigher als
wijn/ ende zijne tanden witter dan melck.
13 q Zebulon sal aen der hauen des Zees
woonen/ ende aen der aenuaert der Sche-
pen/ ende reycken aen Zidon
14 Isaschar sal een beenen Ezel zijn / ende
hem legheren tusschen r † de Landtpalen.
15 Ende hy sach de ruste dat sy goet is / ende
het lant/ dat het lustich is: so heeft hy zijne
schouderen gebuycht/ ende is een ſ tzyns-
baer knecht ghewoorden.
16 t Dan sal Richter zijn in zijnen volcke/
als een ander gheslachte in Israel.
17 Dan/ sal een Slangghe worden op den
wege/ ende een Ader op den pade / en het
Peert in de versen byten/ dat zijn Ruyter
te rugghe valle.
18 Heere/ u † ick wachte op uwe salichheyt.
19 x † Gad/ gherustet/ sal het Heyr voeren/
ende wederom voeren.
20 Van y Asser coemt zijn vette broot/ ende
hy sal den Coninghen z te ghevallen doen.
21 a * Naphthali is een snel b † Herte/ en-
de gheeft schoone reden.
22 (✠) Joseph sal wassen / hy sal wassen
als aen eener Fonteyne sprupte / de doch-
teren treden in c † het regiment.
23 d Ende hoewel hem de Schutters ver-
toornen/ ende teghen hem krijghen ende
veruolghen:
24 Soo blijft doch zijnen Boghe vaste/ en-
de de arm zijner handen sterck / door de
de handen des Machtighen in Jacob:
e wt hem zijn ghecomen Herderen ende
Steenen in Israel.
25 Van uwes vaders Gode is v geholpen
ende van den Almachtighen zijt ghy ghe-
seghent/ met seghen bouen van den Hemel
heraf/ met seghen van der diepte / die hier
onder leydt/ met seghen aen borsten ende
buycken.
26 De seghenen uwes vaders gaen sterc-
ker/ als de seghenen mijner Voorvaderen/
f † nae wensche der Hooghen in der We-
relt / ende sullen comen opt hooft Joseph/
ende op de scheedele des g † Nasir onder
zijnen broederen.
27 h * Ben Jamin is een verscheurende
Wolf/ des morgens sal hy roof eten/ ende
des auonts sal hy den i † roof wtdeylen.
28 Dat zijn de twaelf stammen alle Israels/
ende dat is het dat haer vader met hen ge
sproken heeft/ doe hyse segende/ eenen ye-
ghelicken met eenen bysonderigen Segen
29 En geboot hen/ ende sprack: Ick worde
versamelt tot mijnen volcke/ k begraeft
my by mijne vaderen in l † het graft op
den Acker Ephron des Hethiters.
30 m † In der tweeuoudige graft die tegen
Mamre leyt in den lande Canaan/ die A-
braham cocht met den Acker van Ephron
den Hethiter ter erfbegrauenisse.
31 n Aldaer hebben sy Abraham begra-
uen/ ende Sara zijn wijf/ aldaer hebben sy
oock o Isaac begrauen/ ende Rebecca zijn
wijf/ ende aldaer hebbe ick oock Lea be-
grauen.
32 Inden Acker ende inder graft/ die van
den kinderen Heth ghecocht is.
33 En doe Jacob geeyndet hadde de gebo-
den aen zijne kinders dede hy zijne voeten
te samen op het bedde/ en verschiet/ p ende
werdt versamelt tot zijnen volcke.
Dese wtlegginge behoort tot de plaetse/
daer dit teecken :*: aengewesen staet.

g † anders/ mijn cleeren
h Josu. 19.1
1 para. 5.2.
k Mich. 5.8
l † anders/ van den rouuen:
m † Nume. 24.9.
n † anders/ hem op wet ten.
Christus wort toegesept wt den stamme Juda.
o Mat. 2.6
Luce 3.15.
Joan. 1.45.
:*: Hier begint den eersten onder aent eynde deses Capittels.
† anders/ Silo.
p † anders/ vrolijck van wyne etc. ende wit van melcke
q Jos. 19.10.
r † anders/ twee last banden.
ſ Dit schotpachtich.
Dans seghen heeft Simson veruullet.
t Jud. 13.24. 15.16.17.18.
u † and. Ick hebbe etc. ghewacht.
* Gad heeft zijnen Segen wt-gherichtet/ doe sy voor Israel heen toghen.
Josue 1.
x † anders / Den Gad sal eene ghe-rustede Heyr tochte ouer-uallen een letten/ doch sal hy ouer-winnen.
y Asser heeft goet coren-lant inghe-hadt.
z † anders/ voorlicke spijse geuen.
a Judic. 4.5
* Naphthali Seghen is veruult door Debora en Barac

:*: Hier begint den Segen van Christo / die
van Juda soude gheboren worden/ ende hee
ten Silo/ dat is/ die ghelucksalich zijn/ ende
florer doordringen soude/ met Gheeste ende
Gheloove/ dat te voren door wercken suer
ende onsalich dinck was/ daeromme noemen
wy Silo eenen Helt: want het voorste deel
deses Seghens/ betreft den Coninck Dauid.
Ende daer en is anders in al den Segen niet
meer van Christo/ maer alle dat ander is van
tijdtlicke geluckicheyt/ dat den kinderen Is-
raels ghegheuen is: Als dat Zebulon soude
aen de Zee woonen tot Zidon : en Isaschar
midden in den lande van der Zee woonen/
ende doch tzynsbaer ghewe.st is/ denConin
ghen van Assyrien.

Dat L. Capittel.

1. Na het Balsemen ende rouwe dra-
ghen ouer Jacob / 7. treckt Joseph met
grooter state opwaert in het landt Canaan
aldaer zijnen vader te begrauen / 15. Jo-
sephs broederen besorgen hen van wegen
haerer misdaet/ ende bidden ootmoedelick
om ghenade/ 19. Joseph neemtse lieflicken
aen / vertrooste met Godes voorsichtic-
heydt/ die haer boos voornemen ten bes-
ten veler ghewendt hebbe/ ende seydt hen
alle hulp ende bystant toe/ 24. Ende voor-
seyt hen hare wederkeeren in het lant Ca-
naan/ gheeft een ernstlick beuel zijne ghe-
beente mede hen te voeren: ende gestor-
uen/ wort in Egypten begrauen.

1 DOe viel Joseph op zijns vaders aen-
gesichte/ ende weende ouer hem/ ende
custe hem.
2 Ende Joseph beual zijnen knechten den
Medecijnen dat sy zijnen vader salueden/
ende de Medecijnen salfden Israel.
3 Tot dat de veertich daghen om waren/
want soo langhe a † waren de salfdagen/
ende de Egyptenaren beweenden hem tse-
ventich daghen.
4 Doe nu de rouwdagen om waren/ sprack
Joseph met Pharaos ghesinde/ ende sey-
de: Hebbe ick ghenade voor v lieden ghe-
vonden / soo spreeckt met Pharao / ende
segghet:
5 Mijn vader heeft eenen Eedt van my
genomen/ en geseyt: b Siet/ ick sterue/ be-
graeft my in mijnen graue/ dat ick my in-
den lande Canaan gegrauen hebbe : so wil
ick nu op treckē / ende mijnen vader be-
grauen/ ende wederom comen.
6 Pharao sprack: Treckt op/ en begraeft
uwen vader/ als ghy hem gesworen hebt.
7 Also tooch Joseph op / zijnen vader te
begrauen/ ende alle knechten Pharaos/ de
ouersten zijns huys/ en alle Oudtsten des
lants Egypten toghen met hem.
8 Daer toe het gantsche gesinde Josephs/
en zijne broeders/ ende het ghesinde zijns
vaders: alleen hare kinderen/ Schapen en
Ossen/ lieten sy in den lande Gosen.
9 Ende daer togen oock met hen op/ Wa-
ghenen ende Ruyters/ ende het was een
seer groot Heyr.
10 Doe sy nu inden plaen Arad quamen/
die op gene zijde des Jordaens leyt / daer
hielden sy een seer groote ende bittere cla
ge: c ende hy droech ouer zijnen vader rou
we/ seuen daghen.
11 Ende doe de lieden inden lande/ de Ca-
naniters/ sagen/ dat rouwe draghen inden
plane Arad/ spraken sy: De Egyptenaers
houden daer groote claghe. Waerwt heet-
men die plaetse: Der Egyptenaers clage:
welck leyt op gene zijde der Jordane.

b † anders/ Hinde/
(✠) De Seghen Josephs gaet op het Coninckrijcke Israels / en is gantsch van lijflicken Regimente gheseyt: dat de dochteren/ dat is/ de Steden inden lande wel gere-geert worden tytlicken en vele Pro pheten en groote lieden tot hooftste nen haddē. En hoewel sy dickmael aengeuochten werdē/ so gewinnē sy nochtans en dit Coninckrijcke was in het gheslachte Ephraim. Alsoo blijft de geestelic-ke Seghen en het Rijc-ke op Juda en het lijflicke Rijcke op Ephraim.
c † and. op den muerē
d gen. 50. 20
e 1. reg. 12.19
f † and. tot aen het eynde der heuuelen der etc.
g † an. afge-sonderden.
h Phil. 3.5.
* Ben Jamin Segen heeft ver-nult de Coninc Saul/ en de Bur-ghers te Gaba. Judic. 20.
Jacob sterft
i † and. buet
k gen. 23. 20
l † and. aen het hol ost speloncke.
m † anders/ dobbel speloncke.
n Act. 7.16.
o gen. 35.29.
p Act. 7.15.
a †, anders/ dueren.
b gen. 47.29.
c Syr. 22.13.

d Ge.49.29 Jacob wort begraven inden lande Canaan.
e Act.7.16.
f Gen.23.16

12 Ende zijne kinderen deden d als hy hen
bevolen hadde.
13 e Ende voerden hem int landt Canaan/
ende begroeven hem inder tweevoudighe
Speloncke des Ackers/ f die Abraham
ghecocht hadde/ met den Acker/ ter Erf-
begravenisse/ van Ephron den Hethiter
teghen Mamre.
14 Als sy hem nu begraven hadden/ tooch
Joseph wederom in Egypten met zijnen
Broederen/ ende met allen/ die met hem
opgetogē waren/ zijnen vader te begravē.
15 Ende de Broeders Josephs/ vreesden
hen/ doe haer vader gestorven was/ ende
spraken: Joseph mochte ons g gram

g Ofte ha-
tich vyant

zijn/ ende betalen alle boosheydt/ die wy
aen hem ghedaen hebbē.
16 Daerom lieten sy hem seggen: V vader
beval voor zijnen doodt/ ende sprack:
17 Also sult ghy lieden Joseph seggen: Lie-
ve/ vergheeft uwen broederen de misdaet
ende hare sonden/ dat sy soo qualick by v
ghedaen hebben: lieve/ so vergeeft nu dese
misdaet/ ons/ den dienarē des Gods uws
vaders: ende Joseph weende/ doe sy sulcx
met hem spraken.
18 Ende zijne broeders gingen henen/ ende
vielen voor hem neder/ ende spraken: Siet/
wy zijn uwe knechten.

h Gen.45.5
i † and. ben
ick dan aen
Godts stat?
k Ofte/ op te
houden
Gen.45.15.
ende 49.25.

19 h Joseph sprack tot hen: Vreest v niet:
i † want ick ben onder Gode.
20 Ghy dachtet het boos met my te ma-
ken/ daerenteghen God dacht het goet te
maken/ dat hy dede/ als het nu aen den
daghe is/ k te behouden vele volcken.
21 So en vreest v nu niet/ ick wil v lieden
versorghen/ ende uwe kinderen: ende hy
trooste se/ ende sprack vriendelickē met hen.

Josephs
ouderdom
110. Jaer.
l Nu.32.39.
Job.42.16
Psal.128.6.
m † Anders
werden ge-
boren etc.
n Hebr.11.22

22 Also woonde Joseph in Egypten met
zijns Vaders huys/ ende leefde hondert
thien Jaer:
23 l Ende sach Ephraims kinderen tot in
het derde lidt: desselven gelijckē de kinde-
ren Machir/ Manasses sonen/ m † wer-
den oock kinderen op Josephs schoot.
24 Ende Joseph sprack tot zijnen broede-
ren: n Ick sterve/ ende Godt sal v te huys
soecken/ ende wt desen lande voerē in het
landt/ dat hy Abraham/ Isaac/ ende Ja-
cob ghesworen heeft.

o Exo.13.19
Josu.24.32
Act.7.16.

25 o Daerom nam hy eenen Eedt vanden
kinderen Israel/ ende sprack: Wanneer v
God te huys soecken sal/ so voert mijn ge-
beente met v lieden van hier.
26 Also sterf Joseph/ doe hy was hondert
ende thien Jaer oudt: ende sy salfden hem

p † Anders
kiste

ende leydē hem in een p † schrijn in Egyptē.

Eynde des eersten Boecx
Mosis.

Argument.

HEt tweedde boeck Mosis/ ghenaemt
Exodus/ verclaert/ hoe de Israeliten in
de Egyptische dienstbaerheyt onder den
wreeden Pharao verdruct zijnde/ door Mo-
sen verlost werden/ ende door de roode Zee ge-
leydt/ ende gebracht zijn inde woestijne: daerna
hoe sy tegen de Amalechitē gestreden hebbē:
boven desen/ hoe sy door het Manna vandē
Hemel gevoedt werdē/ hoe sy door het bevel
ende clare verordeninge Gods/ Overicheydē ver-
coren hebben: ende ten laetsten/ hoe sy de Wet
ontfangen hebbē/ waer in de warachtige ende
suyvere Religie/ de wijse van heylichlic te le-
ven/ de Ceremonien ende onderhoudinghen/ ende
een goet rechtveerdich Regiment ende Policie
vertoont ende geboden wort. Daer wort oock
de grouwelicke sonde verthoont/ dat de Isra-
eliten een gulden Calf gemaeckt hebben. Ende
de voorneemste oorsake/ waerom dit Boeck
genaemt is Exodus/ (dat is wttoch) is om
harē wttoch ende verscheydinge wt Egypten.

Exodus.

Wttoch.

Het tweedde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. De kinderen Jacobs die met hem in
Egypten comen zijn/ worden genoemt. 7.
Dier nacomelingen (op dat sy hen niet en
meerē) ondersтaet een nieuwe Pharao met
listen te dempen. 11. Ghedruyckt daer toe
swaren ende lastbaerlicken dienst/ 15. ende
overtyrannische gheboden aen de Vroed-
vrouwen: 12.10. Ende dewijle sulcx al niet
helpē en wil/ 22/ laet hy openbare Man-
damenten wtgaen/ alle nieughebooren
knechtkens inden water te verdrencken.

1 Dit zijn de Namen der
kinderen Israel/ a die
met Jacob in Egyptē
quamen. Een yegelick
quam daer met zijnen
huyse inne:

Jacobs so-
nen die in
Egyptē ge-
togen zijn.
a Gen.46.8

2 Ruben/ Simeon/ Le-
vi/ Juda.
3 Isaschar/ Sebulon/ BenJamin.
4 Dan/ Naphthali/ Gad/ Asser.
5 Ende aller zielen/ die wt de lendenē Ja-
cobs gecomē waren/ dier waren tseventich
b † maer Joseph was te vorē in Egyptē.
6 c Doe nu Joseph ghestorven was/ ende
alle zijne Broeders/ ende alle die te dier
tijdt gheleeft hadden.
7 Wiessen de kinderen Israel/ ende d † gene-
reerden kinderen/ ende vermeerderden hen/
ende harer werden seer vele/ dat haer der
het landt vol werdt.
8 Doe quam een nieuwe Coninc op/ over
Egypten/ die en wiste niet van Joseph.
9 Ende sprack tot zijnen volcke: Siet/ des
volcx der kinderen Israels is vele/ ende
meer dan wy.
10 Wel aen/ e † wy willen se met liste dem-
pen/ dat haer der niet soo vele en worden:
want so daer eenen crych verhieve/ moch-
ten sy hen oock tot onsen vyandē geven/ ende
tegen ons strijden/ ende ten lande wttreckē.
11 f Ende hy settede Bevelhebberen over
hen/ die se met sware diensten drucken sou-
den: want men boude Pharao de stedē
Pithon ende Ramses tot Schathuysen.
12 Doch/ hoe sy het volck meer onderdruc-
ten/ hoe het hem meer vermeerderde ende
wtbreydde: ende sy h † hielden de kinderē
Israels als eenen grouwel.
13 Ende de Egyptenaers dwongē de kinde-
rē Israel te dienē met onbarmherticheyt.
14 Ende maecten hen haer leven suer/ met
swaren arbeyde/ aen leem ende ticheltsteenē/
ende met alderley Hofdienst op den Velde
ende met allerley arbeydt/ dien sy hen op-
leyden met onbarmherticheyt.
15 Ende de Coninc van Egypten sprack tot
den Vroedvrouwē der Hebreischer wijvē:
de eene hiet Siphora/ ende de ander Pua.
16 i Wanneer ghy den Hebreischen wijven
helpet/ ende op den stoel siet/ dat het een
sone is/ soo doodet hem/ is het daerentee-
ghen eene dochter/ so laet se leven.
17 Doch de Vroedvrouwē vreesden God/
ende en deden niet als hen de Coninc van
Egypten ghesеydt hadde/ maer lieten de
kinderen leven.

b † an. doch
c Ge.50.26.
Psal.105.24
Actu.7.17
d † Anders
wimelden
of krielden/
ende meerder-
den hen/ ende
werden seer
machtich
dat etc.
De nieuwe
Coninck
Pharao is
den kinderē
Israel gram/
ende gedenckt se
met list te
dempen.
e † An. laet
ons wijslic
met hen om
me gaen.
Israel wort
met dienst
geplaecht.
f Deut.26.6
g Sijn die/
dien bevolē
wordt den
arbeydt te
doordrijvē ende
tot den arre-
beyt te drij-
ven.
h † Anders
hadden ee-
nen onwille
vanden kin
derē Israel
Pharao ge-
biedt dat
men alle so-
nen der He-
breen doo-
den sal.
i Sap. 18.5.

18 Doe riep de Coninck in Egypten de
Vroedvrouwē/ eñ sprac tot hen: Waerom
doet ghi dat/ dat ghi de kinderē latet leuē?
19 De Vroedvrouwen antwoordē Pha-
rao: De Hebreische wijuen eñ zijn niet als
de Egyptische: want sy zijn harde wijuen/
eer de vroedvrou we tot hen coemt/ heb-
ben sy ghebaert.
20 Daeromme dede God den Vroedvrou-
wen goet: ende het volck vermeerderden
hem/ ende wert seer vele.

k vermeerderde hare geslachte/ hem vergeldende het goede dat sy ghedaen haddē den Hebreen. Psal.127.3

21 Ende dewijle de Vroedvrouwen Godt
vreesden/ k boude hy hen huysen.
22 Doe ghebodt Pharao alle zijnen vol-
ke/ ende sprack: Alle sonen die gheboren
worden/ die worpet int water/ ende alle
dochteren laet leuen.

Dat ij. Capittel.

1. Moses gheboren/ 3. werdt op het
water gheleydt. 5. De Dochter Pharaos
treckt hem wt/ ende voedt hem op voor
haren sone. 11. Groot geworden/ doet hy
een moster zijns toecoemstigē ampts aen
zijne broederen. 15. Moet vluchtē in Mi-
dian/ 21. eñ hem wort Zipora ten wijue.
24. God hoort der kinderen Israels ghe-
schrey.

Moses wordt gheboren.
a Exo.6.19. Nu.26.59 2 Par.23.13. b Act.7.20 Hebr.11.23 c Oft: met kinde d t an. biesen ofte lis.

1 Ende a een man vandē huyse Leui ghinc
henen/ ende nam een dochter Leui.
2 b Ende de vrouwe wert c swanger/
ende baerde eenen sone: ende doe sy sach/
dat het een fijn kint was/ verberch sy hem
drie Maenden.
3 Eñ doe sy hem niet langer verborgen en
conde/ maecte sy een kiste van Riete/ ende
becleefdese met leem ende peck/ ende leyde
het kint daer in/ eñ leyde hem int dt riet/
aen den Oeuer des waters.
4 Doch zijn suster stondt van verre/ dat sy
vernemen wilde/ hoe het hem gaen soude.

e Act.7.21 Hebre.11.23 f 1 Samuel 1.2 Susann.15.

5 e Ende de dochter Pharaos ghinck ne-
der/ f dat sy badde inden water/ ende ha-
re Jonckvrouwen ghinghen aenden cant
des waters: ende doe sy de Kiste in het
Riet sach/ sandt sy haer Maecht henen/
ende lietse halen.
6 Ende doe syse opdede/ sach sy het kindt:
ende siet/ het knechtken weende. Doe iam-
merde het haer/ ende sprack: Het is een
der Hebreischer kinderkens.
7 Doe sprack zijne suster tot der Dochter
Pharao: Sal ick henen gaen/ eñ eene der
Hebreischer wijuē roepen/ die daer soocht/
dat sy dat kindeken soge?
8 De dochter Pharaos sprack tot haer:
Gaet henen. De Maecht ghinck henen/
ende riep des kindts moeder.
9 Doe sprack Pharaos dochter tot haer:
Neemt dat kindeken henen/ ende soocht
het my/ ick wil u loonen. Het wijf nam het
kindeken/ ende soochde het.
10 Ende doe het kindeken was groot ghe-
wordē/ bracht sy het der dochter Pharao:
ende het werdt haer Sone/ ende hiet hem
g Mose: want sy sprack: Ick hebbe hem
wt den water ghetoghen.

g Mosa/ heet treckē: daer van heet Mose getogē/ namelick wt dē water.
Mose puer h Heb.11.24

11 h Te dien tijdē/ doe Moses was groot
gheworden/ ghinck hy wt tot zijnen broe-
deren/ ende sach haren last: ende wert ge-
waer dat een Egyptenaer/ eenen zijnder
broederen der Hebreischen sloech.
12 Ende hy wende hem herwaert eñ ghins-
waert: eñ doe hy sach dat daer geen men-
sche en was/ versloech hy dē Egyptenaer
ende verberchden in het zandt.
13 Op eenen anderen dach ghinck hy oock
wt/ eñ sach twee Hebreische mannen te sa-
men twisten: eñ sprack tot den ongerech-
ten: Waerom slaet ghy uwen naesten?
14 Hy daerentegen sprack: i Wie heeft
v tot Ouerste ofte Richter ouer ons ghe-
settet? Wilt ghy my oock dooden/ als ghy
den Egyptenaer ghedoodt hebt? Doe
vreesde hem Mose/ ende sprack: Hoe is
dat ruchtbaer gheworden?

i Gen.19.9. Mat.21.23 Actu.4.7. ende 7.27.

15 Eñ het quā voor Pharao/ die k t stōdt
na Mose/ dat hy hē doodde: l doch Mose
vloodt voor Pharao/ ende onthielt hem
inden lande Midian/ ende m t woonde
by eenen Waterputte.

k t Anders/ trachtede
l Hebr.11.27
Moses vlucht voor Pharao in Midian.
m t And. settede hem

16 Eñ de Priester in Midian hadde seuen
dochteren/ die quamen om water te halē/
eñ vulden de Drenckgoten/ om de Scha-
pen haers vaders te drencken.
17 Doe quamen de Herderen/ eñ stietense
daer van: doch Moses maecte hem op/ eñ
halp hen/ ende drenckte hare Schapen.
18 Ende doe sy tot haren vader Reguel
quamen/ sprack hy: Hoe zijt ghylieden he-
den so gheringhe ghecomen?
19 Sy sprakē: Een Egyptisch man n t ver-
loste ons vanden Herders/ eñ vulde ons
water/ ende drenckte de Schapen.

n t anders/ halp

20 Hy sprack tot zijnen dochteren: Waer
is hy? Waerom liet ghylieden den Man
van v gaen/ o t dat ghy hem niet en noo-
dichdet met ons te eten?
21 Eñ Mose bewillichde by dē man te blij-
uē: p eñ hy gaf Mose zijne dochter Zipora.
22 Die baerde eenen sone/ q ende hy hiet
hem r Gerson: want hy sprack: Ick ben
Vreemdelinck gheworden in vreemden
Lande. s Ende sy baerde noch eenen sone/
dien hiet hy t Eliezer/ eñ sprack: De God
mijns vaders is mijn Helper/ ende heeft
my vander handt Pharao verlost.

o t an. roepet hem/ op dat hy broodt ete/ anders met ons ete
Zipora/ Mose wijf/
p Nu.1.21
q Exo.18.3
1 Para.23.15
r Gerson/ heet een vreemt mā/ ofte vtlander.
s Dit en is niet inden Hebreischē.
t Eliezer/ heet Godt mijn helper

23 Lange tijdt daer na/ sterf de Coninck in
Egypten/ ende de kinderen Israels suchs-
teden ouer haren arbeydt/ ende schreyd-
den/ eñ haer schreyen ouer haren arbeyt/
quam voor God.
24 u Ende God verhoorde hare weeclagē/
ende dachte aen x zijn Verbondt met A-
braham/ Isaac ende Jacob.
25 Ende hy sach daer in/ ende nam hem
haer der aen.

Godt verhoort het schreyē om zijns verbonts wille
u Judi 2.18
x Gen.17.2.

Dat iij. Capittel.

1. God verschijnt Mose in eenen ber-
nenden Bossche. 6. Gheeft hem seluen
Mose te kennen/ 10. ende een beuel/ aen
den Coninck ende aen het volck.

1 Moses hoedde de Schapen a Jethro
zijns Sweers/ des Priesters in Mi-
dian/ ende dreef de Schapen henen/
achter inde Woestijne/ ende quam aen dē
Berch Gods Horeb.
2 b Eñ de Engel des Heeren verscheen hē
in eener vyeriger vlāmen wt dē Bossche:
eñ hy sach dat dē Bosch met vyer brande
ende/ en werdt doch niet verteert.

De Enghel Gods verschijnt Mose in eener vyervlammen.
a Exo.18.1
b 4 Eso.14.3 Actu.7.30

3 Ende sprack: Ick wil daer henen/ ende
besien dat groote ghesichte/ waerom den
Bosch niet en verbrandt.
4 Doe nu de Heere sach/ dat hy henen
ginck te sien/ riep hem God wt den Bos-
sche/ ende sprack: Mose/ Mose: Hy ant-
woordde: Hier ben ick.
5 Hy sprack: c Treedt hier niet toe/ treckt
uwe Schoen wt van uwen voeten: want
de plaetse daer ghy op staet/ is een hey-
lich Landt.

c Josue 5.15 Actu.7.33

6 Ende sprack voorder: d Ick ben de God
uwes vaders/ de God Abrahams/ de Godt
Isaacs/ ende de God Jacobs. Eñ Moses
bedecte zijn aenghesicht/ want hy vrees-
de hem God aen te sien.

d Mat.22.32 Mar.12.26 Luce 20.37 Actu.7.32 Hebr.11.16

e Spr.20.6.
7 Ende de Heere sprack: Ick hebbe gesien
de ellende mijns volcx in Egypten / e ende
hebbe haer gheschrey gehoort over die. die-
se drijven: ick hebbe haer leedt bekent.
f anders/ halp.
8 Ende ben neder ghecomen / dat ickse
f † verlosse van der Egyptenaren handt/
ende haer wtleyde wt desen lande / in een
goet wijdt lant in een lant daer melck en-
de honich inne vloeyt/ namelick / aen de
plaetse der Cananiteren Hethiteren / A-
moriteren/ Phereseteren. Heviteren ende
Jebusiteren.
Mose roe-pinghe. Act.7.37.
9 Dewijle dan nu het gheschrey der kinde-
ren Israels voor my gecomen is / eñ heb-
be ooch daer toe gesien haren angst/ hoese
de Egyptenaers beangstighen:
10 So gaet nu henen. ick wil v tot Pharao
senden/ op dat ghy mijn Volck / de kinde-
ren Israels wt Egypten leydet.
g Jud.6.15
11 Mose sprack tot Godt: g Wie ben ick/
dat ick tot Pharao ga/ende leyde de kin-
deren Israels wt Egypten?
12 Hy sprack: Ick wil met v zijn / ende dat
sal v het teecken zijn/dat ick v ghesonden
hebbe: wanneer ghy mijn Volck wt Egyp
ten ghelept hebt/ soo sult ghy lieden Gode
offeren op desen berghe.
13 Mose sprack tot Godt: Siet/ wanneer
ick tot den kinderen Israels come / ende
spreke tot hen: De Godt uwer Vaderen
heeft my tot v lieden ghesonden/ ende my
seggen sullen: Hoe heet zijnen Naem? wat
sal ick hen segghen?
14 God sprack tot Mosen: Ic sal zijn / die
ick zijn sal/ ende sprack: Alsoo sult ghy tot
h Wanneer ghy daer he-nen coemt/ so wil ic by v zijn. ende my a.so ver-toonen/ dat ghy beken-nen sult dat ick het sy.
den kinderen Israels seggen: h Ic sal het
zijn die heeft my tot v lieden ghesonden.
15 Ende Godt sprack voorder tot Mosen:
Also sult ghy tot den kinderen Israels seg-
gen: i De Heere uwer Vaderen Godt / de
God Abrahams/ de God Isaacs/ de God
Jacobs/ heeft my tot v lieden ghesonden:
dat is mijn naem eewichlick / k † daer by
men my noemen sal voort ende voort.
i Hebr.11.16.
k † anders/ ende mijner gedencken van kinde tot kints kinde.
16 Daerom so gaet henen. ende versamelt
de Oudtsten in Israel / ende spreeckt tot
hen: De Heere uwer Vaderen God is my
verschenen: De God Abrahams/ de Godt
Isaacs/ de Godt Jacobs/ ende heeft ghe-
seyt: Ick hebbe v lieden te huys ghesocht/
ende ghesien/ wat v lieden in Egypten ghe
schiedt is/
17 Ende hebbe geseyt: Ick wil v lieden wt
der ellende Egypti leyden / in het Landt
der Cananiteren / Hethiteren / Amorite-
ren/ Phereseteren/ Heviteren / ende Jebu-
siteren/ in het Lant daer Melck ende Ho-
nich inne vloeyt.
18 Eñ wanneer sy uwer stemme hooren/ so
sult ghy/ eñ de Oudtsten in Israel / henen
gaen tot den Coninck in Egypten / ende
tot hem seggẽ: De Heere der Hebreẽ God/
l † heeft ons geroepen: so laet ons nu gaẽ/
l † anders/ is ons be-jeghent oft voorghe-co-men.
drye Dachreysen inde Woestijne / dat wy
offeren den Heere onsen Gode.
19 Doch ick weet het/ dat v lieden de Co-
ninck in Egypten/ niet en sal laten tree-
m † anders Ja niet met stercker hãt
ken/ m † dan door een stercke handt.
Exod.12.29. ende 14.10.
20 Want ick sal mijne handt wtstrecken/
ende Egypten slaen met allerley Wonde-
ren/ die ick daer in doen sal: daer na sal hy
v laten trecken.
n Exo.11.2. ende 12.35.
21 n Ende ick wil desen Volcke genade ge-
ven voor den Egyptenaren dat/ wanneer
ghy lieden wt treckt / niet ledich wt en
trecket:
o † anders/ vrouwe des huys.
22 Maer een yeghelicke wijf/ sal van haer
nabuerinnen eñ o † huysghenooten eyschen/
silveren eñ gulden Vaten/ cleederẽ/ die
sult ghy lieden op uwe soons ende dochte-
ren legghen/ ende den Egyptenaren ont-
keeren.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heere berichtet Mose voorder/
ende sterckt hem met verscheyden Teecke-
nen/ 10. Mose ontschuldicht ende wey-
ghert hem noch: 14. Soo gheeft hy hem
met toorne Aaron een Taelmanne / ende
den staf om Wonder te doen / 18. Mose
treet ten laetstẽ met oorlove zijnes Sweers
nae waerschouwinghe over zijnen vyan-
den. ende ernstighe inknoopinghe des be-
vels aen Pharao/ nae Egypten/ 24. Zy-
phora besnijdt haren sone des H E E-
R E N toorne van Mose te weeren / 27.
Aaron gaet wt bevel des H E E R E N
Mose teghen/ 28. Hoort van hem den wil
le des Heeren/ ende gaen te samen henen
met des H E Eren Woorden ende Teecke-
nen tot den Volcke/ 31. Dat ghelooft / en-
de bidt Godt aen.

1 Moses antwoorde/ ende sprac: Siet/
sy sullen my niet gelooven / noch mij- Mirakelen daer door men Mose ghelooven sal.
ner stemme hooren / maer sullen seg-
ghen: De Heere is v niet verschenen.
2 De Heere sprack tot hem : Wat ist/
dat ghy in uwer handt hebt ? Hy sprack:
Eenen staf.
3 Hy sprack: Werptet van v op de Aerde
eñ hy wierpen van hem. Doe wert hy een
Slanghe/ ende Moses vloot voor haer.
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Streckt u-
we hant wt eñ grypt se by den steert. Doe
streckte hy zijne hant wt. ende hieltse / en-
de sy wert eenen staf in zijner handt.
5 Daerom sullen sy ghelooven/ dat v ver-
schenen sy/ de Heere de God harer Vade-
ren/ de Godt Abrahams/ de God Isaacs/
de Godt Jacobs.
6 Ende de Heere sprack voorder tot hem:
Streckt uwe hant in uwen boesem: eñ hy
stackse in zijnen boesem/ ende toochse wt/
siet doe was sy Melaetsch als sneeuw.
7 Eñ hy sprack: Steecktse weder in uwen
boesem: eñ hy stackse wederom inden boe-
sem ende toochse wt/ siet/ doe wert sy we-
derom als zijn ander vleesch.
8 Wanneer sy v nu niet en sullen geloovẽ/
noch uwer stemme hooren/ by den eersten
Teecken/ so sullen sy doch ghelooven uwer
stemme/ by den anderen Teecken.
9 Wanneer sy ooch desen tween Teecke-
nen niet ghelooven sullen/ noch uwe stem
me hooren soo neemt van het water wt
den stroome/ ende giet het wt op het droo
ghe Lant/ soo sal dat selve water dat ghy
wt den stroome genomen hebt/ bloet wor-
den op den drooghen Lande.
10 Moses daerentegen sprack tot den Hee
re: a Och mijn Heere / ick en ben v nopt a Jere.1.6. Exo.6.11.29
wel ter tale ghewest / sint ter tijdt / dat
ghy met uwen knecht ghesproken hebt: Swaer sprake eñ tonge Mose.
want ick hebbe een sware sprake ende een
sware tonghe.
11 De Heere sprack tot c hem: wie heeft b Hebr. gis-teren ende eergisteren/ dat is/ tot nu toe/ ende hier te voorẽ. geyde/ etc Genes.31.5.
den menschen de mont gheschapen? Oft
wie heeft den Stommen/ oft Dooven. oft
Sienden/ oft Blinden ghemaeckt? hebbe
ick het niet ghedaen/ de Heere?
12 Soo gaet nu henen/ d ick wil met uwen
monde zijn/ ende v leeren/ wat ghy seggen
sult.
c Psa.94.6. d Mat.10.19.
13 Doch Moses sprac: Mijn Heere / sendt
wien ghy senden wilt.
14 Doe werdt de Heere seer toornich over
Mosen/ ende sprac: Weet ick het dan niet
dat v broeder Aaron/ wt den stamme Levi/
wel ter tale is? ende siet/ hy sal wtgaen v
teghen/

teghen/ende wanneer hy v siet/ soo sal hy
hem van herten verureuchden.
15 e Ghy sult tot hem spreken/ eñ de woor-
den in zijnen monde legghen: ende ick wil
met uwen ende zijnen monde zijn / ende v
leeren/ wat ghylieden doen sult.
16 Ende hy sal voor v tot den Volcke spre-
ken: hy sal f † uwen mondt zijn / ende ghy
sult zijn † Godt zijn.
17 Ende desen staf neemt in uwe hant/ daer
ghy Teeckenen mede doen sult.
18 Mose ginck henen/ eñ quam weder tot
Jethro zijnen Sweer/ eñ sprack tot hem:
Lieve laet my gaen/ dat ick wederom tot
mijnen broederen come / die in Egypten
zijn/ eñ sie oft sy noch leuen. Jethro sprack
tot hem: Gaet henen met vreden.
19 Ooc sprack de Heere tot hem in Mi-
dian: g Gaet henen/ende treckt wederom
in Egypten: want de lieden zijn doot / die
na uwen leuen stonden.
20 Also nam Mose zijn wijf/ eñ zijne soons
ende voerdese op eenen Ezel / ende tooch
wederom in Egyptenlandt/ ende nam den
staf Godts in zijne handt.
21 Eñ de Heere sprac tot Mosen: Siet toe
wanneer ghy wederom in Egyptẽ comet/
dat ghy alle de Wonderen doet voor Pha-
rao/ die ick v in uwe hant gegeuen hebbe:
ick wil dan noch h † zijn herte verstocken/
dat hy het Volck niet verlaten en sal.
22 Ende sult tot hem seggen: Soo seydt de
Heere: Israel is mijn eerstgheboren sone.
23 Eñ ick ghebiede v/ dat ghy mijnen sone
laet trecken/ dat hy my diene: So ghy my
dat weygheet/ i so wil ick uwen eerstghe-
boren sone dooden.
24 Eñ als hy onderweghen inde herberghe
was/ doe quam hem de Heere teghen/ ende
wilden dooden.
25 Doe nam Ziphora eenen k steen / ende
besneet haren sone de Voorhuyt / eñ roer-
de hem zijne voeten aen/ ende sprack: Ghy
zijt my een Bloetbruydegom.
26 Doe liet hy van hem af: l Doch sy sprac:
m Bloedtbruydegom/ om der besnijdinge
willen.
27 Eñ de Heere sprack tot Aaron: Gaet he-
nen Mose teghen inde Woestyne. n Ende
hy ginck henen/ ende ontmoette hem aen
den berch Godts/ ende custe hem.
28 Ende Mose seyde Aaron alle woorden
des Heeren/ die hem ghesonden hadde/ eñ
alle Teeckenen die hy hem beuolen hadde
29 Eñ sy ginghen henen/ ende versamelden
alle Oudtsten van den kinderen Israels.
30 Ende Aaron sprack alle woorden/ die de
Heere met Mose ghesproken hadde/ ende
dede de Teeckenen voor den Volcke.
31 Eñ het Volck geloofde: eñ doe sy hoor-
den / dat de Heere de kinderen Israels te
huys besocht / eñ hare ellende aenghesien
hadde/ neychden sy hen/ ende aenbaden.

Dat v. Capittel.

1. Pharao neemt hem des beuels des
Heeren alleene niet aen: 6. Maer laet
ooc daerenbouẽ den Volcke meer dienstz
oplegghen/ 15. Het Volck beclaecht hen
der ouerlast / 17. blijft ongehoort/ 20. en-
de murret teghen Mose ende Aaron: 22.
Die draghet de clachte voor den Heere/
ende die gheeft troost.

1 DAer na gingen Mose ende Aaron he-
nen/ eñ spraken tot Pharao: Soo seyt
de Heere de Godt Israels: Laet mijn
Volck trecken/ dat het my een Feest houde
inder Woestijne.
2 Pharao antwoordde: a Wie is de Heere
diens stemme ick hooren moet/ ende Israel

e Exod. 7.1. ende 5.8. Syr. 45.7. Aaron sal Moses mont zijn.
f Exod. 7.2. † Dat is/ Wtlegghet
o Dat is/ Leytsman/ die het opperste Regiment heeft.
g Matt. 2.20.
h † anders/ zijn hert verhouden. Exod. 7.3.
i Exo. 12.29
k Josue 5.2
l † anders/ Sy sprack
m Dat is/ Hy werdt toornich/ ende sprack Het cost bloet/ dat ghy mijn man zijt/ eñ moet mijn kint besnijden: welckes sy ontgeern dede/ als dat eene schande was onder den Heydenen: ende de duyvel het volck des Heeren/ welc gerne wilt Godt hebben/ maer het wil het cruys eñ niet lijden/ nach den ou den Adam laten besnijden/ so lanch tot dat het dat doẽ moet.
n Exo. 4.14. Mose ende Aaron gaẽ tot Pharao
a Job. 21.15

laten trecken? Ick en weet niet van den
Heere/ wil ooc Israel niet laten trecken.
3 Sy spraken: Der Hebreen Godt heeft
ons gheroepen: so laet ons nu henen trec-
ken drye dachreysen inder Woestijne/ ende
den Heere onsen Gode offerẽ/ dat ons niet
en ouercome/ Pestilencie ofte Sweert.
4 Doe sprack de Coninck in Egypten tot
hen. Ghy Mose eñ Aaron / waerom wilt
ghy het Volck van haren arbeyt vry ma-
ken? Gaet henen aen uwe o † Diensten.
5 Voorder sprac Pharao: Siet / des volcs
is reede te veel inden Lande/ eñ ghy wilt se
noch heeten vyeren van haren Dienste?
6 Daerom beval Pharao inden seluen da-
ge/ den r Voochden des Volcks/ ende ha-
ren Amptlieden/ ende sprack:
7 Ghy en sult den Volcke gheen v † stroo
meer samelen eñ geuen/ dat sy Ticheilstee-
nen bernen/ als te voren: laet se selfs henen
gaen ende stroo te samen lesen.
8 Eñ het getal der Tichelsteenen/ die sy te
voren gemaeckt hebben sult ghy hen euen
wel opleggen/ eñ niet verminderen: want
sy gaen ledich/ daerom schreyen sy/ eñ spre-
ken: Wy willen henen trecken / ende onsen
Gode offeren.
9 Men drucke de liedẽ met arbeyden/ dat
sy wat te doen hebben/ ende hen niet kee-
ren aen valsche reden.
10 Doe gingen de Voochden des Volcks/
eñ hare Amptlieden wt / eñ spraken tot-
ten Volcke: So spreect Pharao: Men sal
v gheen stroo gheuen.
11 Gaet ghylieden selfs henen/ eñ samelt v
stroo/ waer ghy het vint: doch van uwen
arbeyde sal niet verminderet worden.
12 Doe verstroyde hen het Volck in het
gandesche Landt Egypten/ dat het stoppe-
len samelde/ op dat sy stroo hadden.
13 Eñ de Voochden dreuense/ eñ spraken:
Veruult uwe Dachwerck / gelijck als doe
ghylieden stroo haddet.
14 Ende de Amptlieden der kinderen Is-
raels/ die de Voochden Pharaonis ouer
hen gheset hadden / werden gheslaghen/
ende daer werdt tot henlieden gheseydt:
Waerom en hebt ghy noch hedẽ noch gis-
teren uwe ghesette dachwerck niet ghe-
daen/ als te voren?
15 Doe ginghen henen in de Amptlieden
der kinderen Israels/ ende schreyden tot
Pharao: Waerom wilt ghy met uwen
knechten alsoo varen?
16 Men geeft uwen knechten gheen stroo.
eñ sullen de Tichelsteenen maken die ons
e verordent zijn: eñ siet/ uwe knechten wor-
den geslaghen/ ende v volck moeten f son-
daers zijn.
17 Pharao sprack: Ghylieden gaet ledich/
ledich gaet ghylieden/ daerom spreect ghy
lieden: Wy willen henen trecken/ ende den
Heere offeren.
18 So gaet nu henen ende doet uwen Hof-
dienst: stroo salmen v lieden niet gheuẽ /
euenwel het ghetal der Tichelsteenen sult
ghylieden gheuen.
19 Doe g † nu de Amptlieden der kinderen
Israels/ van Pharao gingen/ ende saghen
dat het argher werdt / dewijle men seyde:
Ghylieden en sult niet verminderẽ vanden
Dachwerck aen den Tichelsteenen:
20 Ontmoetten sy Mosen ende Aaron/ en-
de traden teghen haer/
21 Ende spraken tot hen: De Heere sie op
vlieden/ eñ richte het dat ghy onsen reuck
hebt stinckẽde gemaect voor Pharao eñ zij-
nen knechten / eñ hebt hen het Sweert in
hare handen ghegheuen/ ons te dooden.

Pharao weygheet hem het Volc te verlaten.
o † anders/ Arbeyden.
p De Dienst der kinderẽ Israel wort vermeert.
r De welcke hadden last den Volcke te doen arbeyden / als Werckmeesters.
v † anders/ kaf.
e Ofte bestemt.
f Dat is/ uwe arme lieden moeten onrecht hebben/ eñ sondaers zijn: men soect schult ende oorsake tot uwen Volcke.
g † anders/ sagen de etc (de Israeliten) met droefheydt aen/ dewijle etc. anders Doe sagen de etc. dat sy vertoornt waren/ dewijle etc. tichelen.
Ende doe Mose ende Aaron van Pharao gingen/ traden sy daer henẽ dat sy hen bejeghenen ende spreken etc.

22 So quam Mose wederom tot den Heer-
re/ ende sprack: Heere/ waerom doet ghy
soo qualick by desen volcke? waerom hebt
ghy my hier ghesonden.
23 Want sint dien dat ick ben ingegaē tot
Pharao met hem te spreken in uwē Naē/
heeft hy het Volck noch harder geplaecht
ende ghy en hebt v Volck niet verlost.
24 De Heere sprack tot Mosen: Nu sult ghy
sien wat ick Pharao doen sal: want door
h Exo.3.19 een stercke hant moet hyse verlaten/ h hy
ende 12.29. moetse noch door een stercke handt wt zy-
Act.14.5. nen Lande van hem dryuen.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere gheeft hem noch claerder
te bekennen: Meldet zynes Verbondts/
met Abraham/ Isaac ende Jacob/ 5. ende
vernieut het met gewisser toeseggingen der
beloftinghe aen de kinderen Israels/ 8.
Die nemen des Heeren boodtschap niet
aen/ 9. Moses/ hoewel hy hem ontschul-
dicht/ werdt noch met Aaron/ aent volck
ende Pharao ghesonden/ 13. De ghes lach
ten worden ghetelt.

1 Ende God sprack met Mose/ ende sey-
de tot hem: Ick ben de Heere.
2 Ende ben verschenē Abraham/ Isaac/
eñ Jacob/ dat ick haer Almachtige Godt
a gen.32.29 zyn wilde: Doch a mynen Naem H E E-
De Patriar R E/ en hebbe ick hen niet cont ghedaen.
chen hebbē 3 Oock hebbe ick myn Verbont met hen
Godt wel gemaeckt/ b dat ick hen geuen wil het Lāt
bekēt/ maer Canaan/ het Lant haers wandelens/ daer
eene sulcke sy Vreemdelinghen inne gheweest zyn.
openbare 4 Oock hebbe ick ghehoort de weeclaghe
gemeyne der kinderen Israels/ die de Egyptenaers
Predicke/ met Slauendienste beswaren/ eñ hebbe aen
was te dier myn Verbondt ghedacht.
tydt van 5 Daerom segt den kinderen Israels: Ick
Godt noch ben de Heere/ ende wil v wtleyden van u-
niet opghe- wen lasten in Egypten ende wil v wthel-
gaen/ als pen van uwen Slauendienst/ eñ wil v ver-
door Mo- lossen door eenen wtgherechten Arm/ en-
sen ende hie- de groote Gherichten.
ruin ghe- 6 Ende wil v voor myn Volck aennemen/
schiet is. ende wil uwe Godt zyn/ dat ghy het weten
b Gen.17.8. den sult/ dat ick de Heere ben uwe Godt/
die v lieden wtghehelpt hebbe van den last
Egypti/
7 Ende v lieden ghebracht in het Landt/
c Dat is/ daer ick c myne handt hebbe ouer ghehe-
ghesworen. uen/ dat ick het gheue Abraham/ Isaac/
Gen.22.16. ende Jacob/ dat wil ick v lieden geuen tot
eyghen/ Ick de Heere.
8 Mose seyde sulcs den kinderen Israels
doch sy en hoorden hem niet/ door suchten
ende angst/ ende harden arbeyde.
9 Doe sprack de Heere met Mose/ ende
seyde:
10 Gaet henen/ ende spreecht met Pharao
den Coninck in Egypten/ dat hy de kinde
ren Israels/ wt zynen Lande verlate.
11 Moses daerentegen sprack voor den
Heere/ ende seyde: Siet/ de kinderen Is-
raels en hooren my niet/ hoe soude my dan
d Exo.4.10 Pharao hooren? d daer toe ben ick van
ende 6.29. † onbesnedenlippen.
† and. inder 12 Also sprack de Heere met Mose ende
sprake be- Aaron/ ende dede hen beuel aen den kinde
lemmert. ren Israels/ ende Pharao den Coninck in
Egypten/ dat sy de kinderen Israels wt
Egypten leyden souden.
13 Dit zyn de Hoofden in yegelicken Ghe-
e gen.46.9. slachte der Vaderen. e De kinderen Ru-
Num.26.5 ben/ des eerstē soons Israels/ zyn dese: Ha
1.Par.5.1. noch/ Pallu/ Hesron/ Charmi. Dat zyn de
Gheslachten van Ruben.
f par.4.24 14 f De kinderen Simeon zyn dese: Jemuel
Jamin/ Ohad/ Jachin/ Zoar/ ende Saul/
de sone des Cananeischen wyfs. Dat zyn
Simeons Gheslachten.
15 g Dit zyn de namen der kinderen Leui Leui ghe-
in haren Gheslachten: Gerson/ Kahath/ slachte.
Merari: Ende Leui werdt honderdt ende g Gen.46.9
seuenende dertich Jaer oudt. 1.Para.6.1.
16 h De kinderen Gerson zyn dese: Libni ende 23.6.
ende Semei in haren Gheslachten. Num.3.17.
17 i De kinderē Kahath zyn dese: Amram/ ende 26.57.
Jezear/ Hebron/ Usiel Kahath werdt hon- h 1.Para.23.
dert drie ende dertich Jaer oudt. 16.
18 De kinderen Merari zyn dese: Maheli i num.26.58
ende Musi. Dat zyn de Gheslachten Leui Amram/
in haren stammen. Aaron ende
19 k Eñ Amram nam zyns vaders l† suster Mose va-
Jochebed tē wyue/ die baerde hem Aaron der.
ende Mose. Ende Amram werdt honderdt k Exod.1.2.
seuen ende dertich Jaer oudt. Num.26.59
20 De kinderen Jezear zyn dese: Korah/ l† anders/
Nepheg/ Sichri. broeders
21 De kinderen Usiel zyn dese: Misael/ suster oft
Elzaphan/ Sithri. dochter.
22 Aaron nam ten wyue Eliseba de Doch anders/
ter Amminadab/ Nahassons suster/ die baer grootva-
de hem Nadab/ Abihu/ Eleasar/ Ithamar ders suster.
23 m De kinderen Korah zyn dese: Assir/ Eliseba/
Elkana/ Abiasaph. Dat zyn de Gheslach Aarons
ten der Korithen. wyf.
24 Eñ Eleasar Aarons sone/ die nam van m Num.3.2
of dochterē Putiel eē wyf/ die baerde hem 1.Par.6.22.
Pinehas. Dat zyn de Hoofden onder den ende 9.19.
Vaderen/ der Leuiten Gheslachte.
25 Dat is die Aaron eñ Mose/ tot dien de
Heere sprack: Leydet de kinderen Israels
wt Egyptenlande/ met haren Heyre.
26 Sy zyn't/ die met Pharao den Coninck
in Egypten spraken/ dat sy de kinderē Is-
raels wt Egypten leyden souden/ name-
licken/ Mose ende Aaron.
27 Ende in dien daghe sprack de Heere met
Mose in Egyptenlande/
28 Eñ sprac tot hem: Ic ben de HEERE:
Spreecht met Pharao den Coninck in
Egypten/ alles wat ick met v spreke.
29 Ende hy antwoordde voor den Heere:
n Siet/ ick ben van onbesneden lippen/ n Exo.4.10.
hoe sal my dan Pharao hooren? ende 6.11.

Dat vij. Capittel.

1. De Heere dreycht de Egyptenaers
met swaren ende menigherley straffe/ 6.
Met diens beuel gaen Mose ende Aaron
wederom totten Coninck/ 10. 20. Doen
voor hem teeckenen: 21. 22. Ende dewyle
hen oock de Toouenaers het selue na doen
met Toouerie/ 13. 22. blyft hy ongehoor-
saem ende verstockt.

1 De Heere sprack tot Mose: Siet/ ick
hebbe v eenen a Godt ghesettet ouer a Ofte Rich
Pharao/ b ende Aaron v broeder sal ter ouer/ etc
v Prophet zyn. b Exo.4.15.
2 Ghy sult spreken alles wat ick v ghebie-
den sal/ ende Aaron v broeder sal tot Pha-
rao spreken/ dat hy de kinderen Israels
wt zynen Lande verlate.
3 c Doch ick wil Pharaos herte verhar- Godt ver-
den/ dat ick myner Teeckenen ende Won- hart Pha-
deren vele doe in Egyptenlande. raonis her-
4 Ende Pharao en sal v lieden niet hoo- te.
ren/ op dat ick myne handt in Egypten c Exo.4.21.
bewyse/ ende leyde myn Heyr/ myn Volck/
de kinderen Israels wt Egyptenlandt/
door groote Gherichten
5 Ende de Egyptenaers sullen ghewaer
worden/ dat ick de Heere ben/ wanneer ick
myne handt ouer Egypten wtstrecken en-
de de kinderen Israels van hen wech ley-
den sal.
6 Mose ende Aaron deden/ als hen de
Heere gheboden hadde.

Moses ende Aarons ouderdom.

7 Ende Moses was tachtentich Jaer oudt/
ende Aaron drye entachtentich Jaer oudt/
doe sy met Pharao spraken.
8 Ende de Heere sprack tot Mosen ende
Aaron: Wanneer Pharao tot v lieden seg
ghen sal: Bewijst uwe Wonderen:
9 Soo sult ghy tot Aaron seggen: Neemt
uwen staf/ ende worpten voor Pharao/
dat hy een Slanghe worde.

Moses ende Aaron gaen tot Pharao.

10 Doe ginghen Moses ende Aaron henen tot
Pharao/ ende deden alsoo hen de Heere gebo-
den hadde: ende Aaron werp zijnen staf voor
Pharao/ ende voor zijnen knechten / ende
hy werdt een Slanghe.
11 Doe riep Pharao de wijsen ende Too-
uenaers/ ende de b Egyptische Toouenaers
deden oock alsoo met haren besweeren.

b 2 Tim. 3. 8

12 Een yegelick werp zijnen staf van hem/
ende daer werden Slangen wt: doch Aa-
rons staf verslondt hare stauen.
13 Alsoo werdt dat herte Pharaonis ver-
stockt/ ende en hoorde se niet/ gelijck als de
Heere ghesproken hadde.
14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Het herte
Pharaonis is hardt/ hy weygert hem het
Volck te verlaten.
15 Gaet henen tot Pharao/ morghen/ siet/
hy sal aent water gaen: soo gaet hem on-
der de ooghen/ aen den Oeuer des waters
ende neemt den staf in uwe handt / die tot
een Slanghe werdt/

De eerste plage ouer Egyptenlant. Water wordt in bloet verandert.
c Exod. 8. 1. ende 9. 13.

16 Ende spreect tot hē: De Heere der Hebreen
Godt heeft my tot v ghesonden/ ende v la-
ten seggen: c Verlaet mijn Volck / dat het
my diene inder Woestyne: doch ghy hebt
dus langhe niet willen hooren.
17 Daerom/ spreect de Heere alsoo: Daeraen
sult ghy beuindē/ dat ic de Heere bē: Siet/
ick wil met dē staf/ dien ick in myner hant
hebbe/ het water slaen dat indē stroom is
ende het sal in bloet verandert worden:
18 Dat de Visschen inden Vliet steruen sul
len/ ende de Vliet stincken sal/ ende den E-
gyptenaren sal walghen/ te drincken van-
den water wt den Vliete.
19 Ende de Heere sprack tot Mosen: Segt
Aaron: Neemt uwen staf/ ende recke uwe
hant wt/ ouer de wateren in Egypten / o-
uer hare Beken/ ende stroomen/ en f † stil-
len wateren/ ende ouer alle waterputten/
dat sy bloet werden/ ende daer sy bloet in-
den gandtschen Egyptenlande / beyde in
houten ende steenen Vaten.

† anders/ Zeen.

20 Moses ende Aaron deden / als hen de
Heere gheboden hadde: g ende hief den
staf op/ ende sloech int water dat in den
Vliete was voor Pharao ende zijnen knech-
ten / h ende alle het water in den Vliete
werdt in bloet verandert.

g Exo. 14. 16 ende 17. 5.
h Psa. 78. 44 ende 105. 29.

21 Ende de Visschen inden Vliete storuen/ ende
de Vliet wert stinckende so dat de Egyp-
tenaers niet drincken en conden van den
water wt den Vliete: ende daer was bloet
in den gantschen Egyptenlande.
22 i Ende de Egyptische Toouenaers de-
den oock alsoo/ met haren besweeren: al-
soo wert het herte Pharaonis verstockt/
ende en hoorde se niet/ k ghelijck de Heere
ghesproken hadde.

i Exo. 8. 7. Sap. 17. 7.
k Exo. 4. 21. ende 7. 3.

23 Ende Pharao keerde hem / ende ghinck nae
huys/ ende en keerde zijn herte daer niet aen
24 Doch alle Egyptenaers groeuen na wa
ter/ omtrent alle Riuieren/ om te drincken.
25 Ende dat duerde seuen dagen lanck dat
de Heere het Vliedt ende water sloech.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere dreycht Pharao / 5. laet door het slaen der wateren, Vorschen: 16. den stofs, luysen: 24. ende daernae vouil allerley boose ghewormten comen / om het gantsch Egyptenlant te verderuen: 7. Het eerste doen de Toouenaers na: 18. aen den anderen feylet hen/ ende bekennen Godts cracht/ 8. 25. Pharao onder den plaghen/ begeeft hem het Volck te verlaten: 15. 19. 32 doch soo haest als de straffe door Mosen ende Aarons ghebedt ophoudt / soo is hy Godtloos als te voren.

De ander plaghe zijn Vorschen oft Paddē.
a Exo. 7. 16. ende 9. 13.

1 De Heere sprac tot Mosen: Gaet henē
tot Pharao ende spreect tot hem: So
seydt de Heere: a Verlaet mijn Volck/
dat het my diene.
2 So ghy my dat weygert/ siet / so wil ick
alle uwe Lantpalen met Vorschen plagē.
3 Dat het Vliet ende water sal van Vor-
schen crielen: die sullen opcomen ende comē
in v huys/ in v camer/ op uwen Legher/ op
v bedde: oock inde huysen uwer knechten/
onder v volck/ in uwe Backouens / ende
in v deech.
4 Ende de Vorschen sullen op v / ende op v
volck / ende op alle uwe knechten cruypen.

b Psa. 78. 45 ende 105. 30.
c † anders/ Zeen.

5 b Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Reckt uwe handt wt met den staf/
ouer de Beken/ ende stroo/ en ende c † stil-
le wateren/ ende laet Vorschen ouer E-
gyptenlandt comen.
6 Ende Aaron reckte zijne hant ouer de wa-
teren in Egypten/ ende daer quamē Vorschē
op/ so dat Egyptenlandt bedeckt werdt.
7 b Doe deden de Toouenaers oock alsoo/
met haren besweerē/ ende lieten Vorschen
ouer Egyptenlandt comen.

b Exo. 7. 22. Sap. 17. 7.

8 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron/
ende sprac: e Biddet den Heere voor my/ dat
hy de Vorschen van my ende van mijnen
volcke neme/ so wil ick het Volck verlaten
dat het den Heere offere.

e 1. Reg. 13. 6 Exod 9. 28. ende 10. 17. Act. 8. 24.

9 Moses sprac: f † Hebt ghy de eere voor
my ende bestemt my / wanneer ick voor v/
voor uwe knechten/ ende voor v volck bid-
den sal/ dat de Vorschen van v / ende van
uwen huyse verdreuen worden / ende al-
leen in den Vliete bliuen.

f † anders/ Hebt dit voordeel selue van my/ tijdt te betreckenē.

10 Hy sprack: Morgen. Hy sprack: Als ghy
geseyt hebt: op dat ghy weet / dat daer
niemant en is als de Heere onse Godt.
11 So sullen de Vorschen van v/ van uwen
huyse/ van uwen knechten/ ende van uwen
volcke ghenomen worden/ ende alleen in
den Vliete bliuen.
12 Alsoo ginghen Moses ende Aaron van
Pharao: ende Moses riep tot den Heere/
om de Vorschen/ g † also hy Pharao had-
de toegheseydt.

g † anders/ die hy tegē Pharao geset hadde.

13 Ende de Heere dede/ als Moses geseyt
hadde / ende de Vorschen storuen in den
huysen/ inden h † houen/ ende op dē velde.

h † anders/ voorhuysen/ oft voorhallen.

14 Ende sy hoopten se tesamen/ hier eenen
hoop ende daer eenen hoop/ ende het Lant
stanck daer van.
15 Doe nu Pharao sach/ dat hy locht ghe-
creghen hadde/ wert zijn herte verhart / en-
de en hoorde se niet/ ghelijck dan de Heere
ghesproken hadde
16 Ende de Heere sprac tot Mosen: Segt
Aaron: Reckt uwen staf wt/ ende slaet inden
stof op Aerden/ dat daer Luysen worden in
den gantschen Egyptenlande.

De derde plaghe zyn Luysen.

17 Sy deden alsoo: ende Aaron reckte zijne
handt wt met zijnen staf/ ende sloech in-
den stof op Aerden: ende daer werden Luy-
sen aen den menschen/ ende aen den Vee:
alle het stof des Landts wert Luysen/ in-
den gantschen Egyptenlande.
18 De Toouenaers deden oock alsoo / met
haren besweerē/ dat sy Luysen voortbrach-
ten/ doch sy en conden niet: ende de Luy-
sen wa-

sen waren beyde aen den menschen/ ende
aen den Vee.
19 Doe spraken de Toovenaers tot Pha-
rao: i Dit is Godes Vingher: Doch het
herte Pharaonis werdt verstockt / ende
en hoorde se niet/ k ghelijck als de Heere
ghesepdt hadde.
20 Eñ de Heere sprack tot Mosen: Maeckt
v morghen vroech op/ ende treet voor Pha-
rao siet/ hy sal aent water gaen eñ spreect
tot hem: Soo sept de Heere: Verlaet mijn
Volck/ dat het my diene.
21 Soo dan niet/ soo wil ick l allerley boose
wormen laten comen ouer v/ uwe knech-
ten/ v volck/ ende v huys / dat aller E-
gyptenaren huysen/ ende het veldt / ende
wat daer op is/ vol booser wormen wor-
den sullen.
22 Eñ wil dies daechs/ een sonderlic dinck
doen/ met den Lande m Gosen / daer mijn
Volck in is/ dat daer geen boose worm sy:
op dat ghy gewaer wordet/ dat ick de Hee
re ben op Aerden alomme.
23 Ende wil eene verlossinghe setten / tus-
schen mijnen ende uwen Volcke: morghen
sal dat teecken gheschieden.
24 Ende de Heere dede alsoo: n ende daer
quamen vele schadelicke boose wormen in
Pharaos huys/ in zijner knechtē huysen/
ende ouer het gandtsche Egyptenlandt:
ende het Landt werdt verdoruen van den
boosen wormen.
25 Doe riep Pharao Mosen ende Aaron/
ende sprack: Gaet henen/ ende offert uwen
Godt hier in den Lande.
26 Moses sprac: Dat en schict hē niet/ dat
wy alsoo doen: want wy souden der Egypte
naren grouwelen offeren onsen Gode den
Heere : Siet / wanneer wy dan der Egy-
ptenarē grouwelen voor haren oogen of-
ferden/ souden sy ons niet steenig jen?
27 Drye dachreysen willen wy gaen in de
woestijne/ ende den Heere onsen God offe-
ren o alsoo hy ons ghesepdt heeft.
28 Pharao sprack: Ick wil v verlaten / dat
ghylieden den Heere uwen Gode offeret
inder woestijne/ alleene dat ghylieden niet
voorder en treckt/ ende biddet voor my.
29 Moses sprac: siet/ wanneer ick van v wt
come/ so wil ick den Heere bidden/ dat dese
boose wormen van Pharao/ eñ zijnē knech
ten/ ende zijnen volcke ghenomen worden/
morghen des daechs/ alleene en bedrieght
my niet meer/ dat ghy het Volck niet ver-
latet den Heere te offeren.
30 Ende Moses ginc wt van Pharao/ en-
de badt den Heere.
31 Ende de Heere dede/ als Moses gesept
hadde / ende maeckte de boose wormen
wech van Pharao / van zijnen knechten/
ende van zijnen volcke/ dat daer niet een
ouer en bleef.
32 Doch Pharao verhardde zijn herte oock
op dat selue mael / ende en verliet het
Volck niet.

k Luce 11.20. Exod. 7.3.
De vierde plage allerley boose wormen.
l Dat de Griecken heeten Kynomya: is allerley boose gewormte die daer schade doen den vruchten in den velde: als daer zijn/ Ruypsen/ vliegen/ eenoten/ ruypsenschijters/ keuers/ malvees/ horselen/ brumsen/ eñ dierghelijcke schadelicke gewormte/ dat de boomen ende ghewassene vruchten verderuet.
m gen.47.27
n Psa.78.45 Sap.16.9.
o exod.3.18.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere dreyeht noch den Pharao/ 6. laet een groote sterfte comen ouer alle Vee der Egyptenaren: 10. Daer nae ghesweer/ bladeren ende droesen / ouer menschen ende Vee/ 7.12. Noch blijft Pharao verstocket/ 23. soo slaet de Heere / wtghenomen het Lant Gosen/ gantsch Egypten met haghel/ donder/ ende blixem/ 27. Pharao bekennet zijne sonden/ ende belooft het Volck te verlaten: 33. Doch/ so Moses de straffe met zijnen ghebede weert / 34. soo en laet hyse noch niet gaen.

1 De Heere sprack tot Mosen: Gaet he-
nen tot Pharao / ende spreect tot
hem: Alsoo sepdt de Heere/ de Godt
der Hebreeren: Verlaet mijn Volck / dat
sy my dienen.
2 Soo ghy my dat weygheret / ende hen
voortaen ophoudet/
3 Siet/ so sal de hant des Heerē zijn/ ouer
v Vee op den Velde/ ouer Peerde/ ouer E-
zelen/ ouer Kemelē/ ouer Ossen/ ouer Scha
pen/ met eener gantsch sware Pestilencie.
4 Ende de Heere sal een sonderlinck dinck
doen/ tusschen den Vee der Israelitē eñ der
Egyptenaren/ dat daer niet en sterue van
allen dat de kinderen Israels hebben.
5 Ende de Heere a † bestemde eenē tijt/ en-
de sprack: Morghen sal de Heere sulckes
op Aerden doen.
6 Eñ de Heere dede sulckes des morgens:
ende allerley Vee der Egyptenaren sterf/
daerentegen van den Vee der kinderen
Israels en sterf niet een.
7 Ende Pharao sandt daer nae / te verne-
men/ ende siet/ van den Vee Israels en
was niet een ghestoruen: doch het herte
Pharaonis werdt verstockt / ende en ver-
liet het Volck niet.
8 Doe sprack de Heere tot Mosen ende
Aaron: Neemt uwe vuysten vol v † roets
wt den schoorstē/ ende Moses sprēgde dat
na den Hemel voor Pharao.
9 Dat het ouer het gandtsche Egypten-
landt stuyue/ ende dat daer boose swarte
bladeren oploopen / beyde aen den men-
schen ende aen den Vee/ inden gantschen
Egyptenlande.
10 Ende sy namen roet wt den schoorsteen/
ende tradt voor Pharao / ende Moses
sprengde dat nae den Hemel: doe werden
c † boose swarte bladeren / beyde aen den
menschen ende aen den Vee.
11 Alsoo dat de Toouenaers niet en con-
den voor Moses staen/ door de boose bla-
deren: want aen de Toouenaers waren
euen soo wel boose bladeren/ als aen al-
len Egyptenaren.
12 Doch de Heere verstocte het herte Pha-
raonis/ dat hyse niet en hoorde/ d ghelijck
van de Heere Mosi ghesepdt hadde.
13 Doe sprack de Heere tot Mosen: Ma-
ket v morghen vroech op/ ende treet voor
Pharao/ ende spreeckt tot hem: Soo sepdt
de Heere/ der Hebreen Godt : e Verlaet
mijn Volck/ dat het my diene:
14 Ick wil anders op dit mael alle mijne
plagē f ouer v selfs sendē/ ouer uwe knech-
ten/ ende ouer alle v volck / dat ghy ghe-
waer worden sult/ dat mijns gelijcken niet
en is in allen Landen.
15 Want ick wil nu mijn handt wtrecken/
ende v/ ende v volck met Pestilencie slaen
dat ghy van der Aerden sult verdelghet
worden.
16 g Ende tis waer / daerom hebbe ick v
h † verwecket/ dat mijn cracht aen v ver-
schijne/ ende mijnen Naem vercondicht
worde in allen Landen.
17 Ghy i † treedt mijn Volck noch onder v
ende wilt het niet verlaten.
18 Siet/ ick wil morgen om dese tijt eenen
seer grooten haghel laten regenen/ desge-
lijcken in Egypten niet geweest en is/ sint
der tijt het ghegrondet is/ tot nu toe.
19 Ende nu/ sendt henen/ ende verwaert v
Vee ende alles wat ghy op den velde hebt
want alle menschen/ ende Vee/ dat op den
velde ghevonden wort/ ende niet inde huy-
sen versamelt is/ soo de hagel op hen valt/
sullen steruen.

De vijfde plage/ Pestilencie des Vees.
a † anders/ benoemde.
De seste plaghe/ boose swarte bladeren.
b † anders/ roetkes/ anders: glas-steen we den kalck-ouen/
c † anders/ ghesweer eñ droesen.
d exod.4.21
e exod.7.16. ende 8.1.
f Hebr. in't hert.
g Rom.9.17
h † anders/ onderhouden inden stade.
i † anders/ verheft u noch tegen myn Volc/ als een (togen) weere.
De seuende plaghe/ haghel ende vyer.

Wie

20 Wie nu onder den knechtē Pharaonis/
des Heeren woort vreesde / die liet zyne
knechten ende Vee in de huysen vlieden.
21 Welcker herte hem daer entegen niet en
keerde aen 's Heeren woordt/ die lieten
hare knechten ende Vee op den velde.
22 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt
uwe hant wt na dē Hemel/ dat het hagele
over het gantsche Egyptenlant, over men-
schen/ over Vee, eñ over alle het cruydt op
den velde, inden gantschē Egyptenlande.
k Psa.78.47 ende 105.32. Sap. 16.16. ende 19.19.
23 k Also reckte Moses zynen staf nae den
Hemel/ eñ de Heere liet donderen ende ha-
ghelen/ dat het vyer op de Aerde schoot.
24 Also liet de Heere hagel regenē over E-
gyptenlant, dat daer hagel eñ vyer onder
malcanderen voeren/ soo grousamelicken/
dat desgelijcken inden gantschen Egyptē-
lande noyt geweest en was/ sindt der tydt
dat daer lieden in gheweest zijn.
25 Eñ de hagel sloech inden gantschen E-
gyptenlande/ alles wat op den velde was/
beyde menschen eñ Vee/ eñ sloech alle het
cruyt op den velde/ ende verbrac alle Boo-
men op den velde.
26 Sonder alleene inden Lande Gosen/ daer
de kinderen Israels waren / daer en ha-
ghelde niet.
27 Doe schicte Pharao henen/ eñ liet Mo-
l 1.Reg.15.5 exod.8.8. ende 10.17. m Prov. de stemme Godts.
ses eñ Aaron roepen/ ende sprack tot hen:
l Ic hebbe my op dit mael versondicht/ de
m Heere is rechtveerdich/ ick daeren egen
ende myn volck/ zyn Goddeloose.
28 Biddet dan nu den Heere/ dat sulck don-
deren ende haghelen Godts ophoude: soo
wil ick u lieden verlaten/ dat ghy niet lan-
gher hier en blyft.
29 Mosen sprack tot hem: Wanneer ick
ter stadt wtcome/ soo wil ick myne handen
wtbreyden tot den Heere/ soo sal dat don-
deren af laten/ ende gheenen haghel meer
n Psal.24.1
zyn: op dat ghy ghewaer wordet/ n dat de
Aerde des Heeren sy.
30 Ick weet het dan noch/ dat ghy ende u-
we knechten/ u noch niet en vreeset voor
Godt den Heere.
o † anders/ waren ende het vlas knoppen.
31 Alsoo wert geslaghen het Vlas ende de
Gerste: want de Gerste hadde o † gescho-
ten/ ende het Vlas bol en gheereghen.
32 De Terwe eñ Rogghe en wert niet ghe-
slaghen/ want sy waren spade ghesaeyt.
33 So ginc nu Moses vā Pharao ter stadt
wt/ eñ breydde zyne handen tot den Heere
ende het donderen eñ hagelen liet af/ ende
den regen en druypte niet meer op Aerden.
34 Doe nu Pharao sach/ dat den regen en-
de donder ende hagel op hielt/ versondich-
de hy hem voorder / ende verhardde zyn
herte/ hy ende zyne knechten.
35 Alsoo wert Pharaos herte verstockt/
dat hy de kinderen Israels niet en verliet/
ghelyck als dan de Heere ghesproken had-
de door Mosen.

Dat x. Capittel.

1. De Heere dreycht Pharao met grou-
same Sprinckhanen/ 7. Pharaos knech-
ten vreesen hen der straffe / 10. Pharao
schimpt met Mose ende Aaron/ eñ stoot-
se van hem wt/ 14. De Sprinckhanen co-
men/ ende eten al het groen / van den ha-
ghel overghebleven/ 16. Pharao kent we-
derom zyn sonde/ eñ blyft evenwel verstoct
22 soo laet de Heere ysselicke duysternisse
comen / 24. Pharao verwillicht in des
Gaudtschen volcks wechreysen / alleene
dat haer Vee t'huys blyve: ende soo Mo-
ses suicke handelingen af slaet/ 28. verbiet
hy hem meer voor hem te comen.

1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Gaet
henen tot Pharao / want ick hebbe
zyn / ende zyner knechten herte ver-
hardt/ op dat ick dese myne teeckenen on-
der hen doe.
2 Ende dat ghy vercondicht voor den oo-
ren uwer kinderen/ ende uwer kinder kin-
deren/ wat ick in Egypten bedreven heb-
be/ ende hoe ick myne teeckenen onder hen
bewesen hebbe: op dat ghy weten, dat ick
ben de Heere.
3 Also gingen Moses eñ Aaron henen tot
Pharao/ eñ spraken tot hem: So spreect de
Heere der Hebreē Godt: Hoe lange weygert
ghy u/ voor my te verootmoedigen/ a dat a exo.7.2.16 ende 8.1. ende 9.13.
ghy myn Volck verlatet/ my te dienen?
4 b Weygert ghy u myn Volc te verlaten/
b Sap.16.9 De achtste plaghe/ sprinchanen/ ofte sprin-ghers.
siet/ so wil ick morghen c Sprinckhanen
laten comen aen allen plaetsen/
5 Dat sy het Lant bedecken/ also datmen
het Lant niet sien en can: ende sullen eten/
wat u overghebleven ende veurycht is voor
den haghel/ ende sullen alle uwe groenen-
de Boomen af eten op den velde.
c Dese sprinckhanen heeten hier niet Hagab op Hebreeusch/ als aen som-mige plaetsen, maer Arbe het zyn doch vieruoetige vlieghende dieren, ende reyn te eten als Hagab. Leu. 11. doch ons onbekent sonder dat sy den sprinckhanen ghelijck zijn.
6 Ende sullen vervullen u huys/ alle uwer
knechten huysen/ ende aller Egyptenaren
huysen/ desghelijcken niet ghesien hebben
uwe Vaders/ ende uwer Vaderē Vaders/
sindt der tydt dat sy op Aerden gheweest
zyn/ tot op desen dach: ende hy d † keerde
hem/ ende ginck van Pharao wt.
7 Doe spraken de knechtē Pharaons tot
hem: Hoe lange sullen wy e † daermede ge-
plaecht worden? Laet de lieden gaē/ dat sy
dē Heere haren Gode dienē: weet ghy noch
niet dat Egypten verdorven is?
8 Moses eñ Aarō werdē weder tot Pha-
rao gebracht/ die sprack tot hen: Gaet he-
nen/ eñ dient den Heere uwen Gode: wel-
ke zyn sy dan noch/ die henen gaen sullen?
9 Moses sprac: Wy willen gaen met ionc
ende oudt / met sonen ende dochteren/ met
Schapen ende Runderen: want wy heb-
ben een Feeste des Heeren.
10 Hy sprac tot hen: O Ja/ de Heere sy met
u: soude ick u lieden eñ uwe kinderen daer
toe laten trecken? f † Siet daer / oft ghy
niet wat booses voren hebt?
d † anders/ vertrock. e † anders/ met desen wesen ver-stricket.
11 Niet alsoo/ maer ghy g † mannen gaet
henen/ ende dienet den Heere: want dat
hebt ghy oock h † geseydt. Ende men stiet-
se wt van Pharao.
f † anders/ siet hier/ het quaet is voor uwen aengesichte na sommi-gher wtleg-gen/ de straf-fe is bereyt. g † anders/ volwassenē h † anders/ begheert.
12 Doe sprac de Heere tot Mosen: Streckt
uwe handt over Egyptenlandt / om de
i Sprinckhanen: dat sy op Egyptenlant
comen/ ende eten alle het cruyt inden Lan-
de op/ met alle het ghene dat van den ha-
ghel overghebleven is.
13 Moses reckte zynē staf over Egyptē-
lande/ eñ de Heere dreef eenen Oostenwint
int Lant/ den gantschen dach/ eñ de gant-
sche nacht: ende des morgens bracht den
Oostenwint de Sprinckhanen voort.
14 Eñ sy quamen over het gantsche Egyp-
tenlandt ende lieten hen neder aen allen
plaetsen in Egypten/ so gantsch vele/ dat
te voren desgelijcken noyt geweest en is/
noch voortaen zyn en sal.
i Psa.105.34 Sap 16.9. Joel 1.4. Apoc.9.3.
15 Want sy bedecten het Lant / eñ verduy-
sterdent. eñ sy aten alle het cruyt indē Lan-
de op/ ende alle vruchten op den Boomen
die vanden hagel waren overgebleven: eñ
en lieten niet groens over/ aen den Boo-
men/ ende aen den cruyden op den Velde/
in den gantschen Egyptenlande.
16 Doe riep Pharao haestelick Moses en-
de Aaron/ ende sprack: k Ick hebbe my
k Exo.8.8. ende 9.27.
versondicht aen den Heere uwen Godt/ en-
de aen u lieden.

Verghevet

17 Vergeest my mijn sonde op dit mael oot
ende biddet den Heere uwen Godt/ dat hy
doch slechts desen doot vā my wech neme.

l Moses

18 Ende l hy ginck wt van Pharao / ende
badt den Heere.
19 Doe keerde de Heere eenen gantschen
stercken Westenwint/ eñ hief de Sprinck-
hanen op/ ende werpse in de m † Schelp-
zee dat daer niet een ouer en bleef/ aen al-
len plaetsen Egypti.

m † anders Rietzee. anders/ Roode Zee

20 Doch de Heere verstockede Pharaos
herte/ dat hy de kinderen Israels niet en
verliet.

De neghenste plaghe/ tastlicke duysternisse

21 De Heere sprack tot Mosen: Reckt uwe
handt nae den Hemel/ dat het soo duyster
worde in Egyptenlandt/ datmen het grij-
pen mach.
22 Eñ Moses reckede zijn hant na den He-
mel/ n Doe wert een dicke duysternisse in-
den gantschen Egyptenlande/ drye dagē.

n Sap.17.2

23 Dat niemant den anderen en sach/ noch
op stont van der plaetse daer hy was / in
drye dagē: o daerentegen by allen kinderen
Israels/was het licht in haren woningē

o Sap.18.1

24 Doe riep Pharao Mosen/ ende sprack:
Gaet henen eñ dient den Heere: p alleen u-
we Schapen ende Runderen laet hier: laet
ooc uwe kinderkens met v gaen.

p Exo.12.32

25 Moses sprac: Ghy moet ons ooc Offer
ende Brandtoffer gheuen / dat wy onsen
Godt den Heere offeren meughen.
26 Onse Vee sal met ons gaen / ende niet
een clauwe en sal achter blijuen: want van
den q † onsen sullen wy nemen ten Dienst-
te onses Godes des Heeren: want wy en
weten niet/waer wy den Heere mede die-
nen sullen tot dat wy daer henen comen.

q † anders/ seluen.

27 Doch de Heere verstocte het herte Pha-
raonis/dat hyse niet verlaten en woude.
28 Eñ Pharao sprac tot hem: Gaet vā my/
ende hoet v dat ghy niet voor mijn oogen
en comet: want in welcken dage ghy voor
mijne ooghen comet sult ghy steruen.
29 Moses antwoordde: Also ghy ghesept
hebt/ ick en r † wil niet meer voor uwe oo-
ghen comen.

r † anders/ sal niet meer v aensichyn sien.

Dat xj. Capittel.

1. De Heere heet de Israeliten/ gulden
ende siluere clepnodiē ontleenen van den
Egyptenaren/ 4. Dien vercondicht Mo-
ses nu de laetste plage / 9. Pharao blijft
verstockt.

a Exo.3.22. ende 12.35. b † anders/ nabuer/ c † and. nabuerinne. d Sap. 45.1 * Dat seydt hy daerom/ dat het wonder is/ dat hy niet gedoot is van den Egyptenarē/ sy hebben den moorten eenes egeeren ende op keero bewreesen.

1 Ende de Heere sprack tot Mosen: Ick
wil noch een plaghe ouer Pharao en-
de Egypten laten comen / daer nae sal
hy v lieden verlaten van hier: ende en sal
niet alleene alles verlaten / maer v lieden
oock van hier drijuen.
2 a So segt nu voor den Volcke / dat een
yegelick van zijnen b † naesten / ende een
yeghelicke van harer c † naesten / si'ueren
ende gulden clepnodien eyssche:
3 Want de Heere sal den Volcke ghenade
gheuen/ voor den Egyptenaren. d Ende
Moses was een seer * groot man in Egy-
ptenlant/ voor den knechten Pharaonis/
ende voor den volcke.
4 Ende Moses sprack: So sept de Heere:
e Ick wil ter midder nacht wtgaen in E-
gyptenlande/

e Exo.12.29 De tiende plaghe de doot aller eerstghebooren. f † anders/ eerstghebooren. g Sap.18.5

5 Ende alle f † eerstgheboorte in Egypten
landt sal steruen / g van den eersten sone
Pharaonis aen/ die op zijnen stoel sit / tot
aen den eersten sone der Maghet die ach-
ter de Meulen is/ ende alle eerstgeboorte
onder den Vee.
6 Eñ daer sal een groot gheschrey zijn in-
den gantschen Egyptenlande/ desgelijcken
noyt gheweest en is/ noch zijn en sal.
7 Daerentegen by allen kinderen Israels
en sal niet een hont zijn tonge verruren/
van den menschen aen tot aen't Vee: op
dat ghy bevindet/ hoe de Heere Egypten
ende Israel scheydde.
8 h Dan sullen tot my afcomen alle dese
uwe knechten/ ende my te voete vallen/ eñ
segghen: Treckt wt/ ghy / ende alle het
volck dat onder v is: daer na wil ick wt-
trecken. ende hy ghinck van Pharao met
grimmighen thoorne.

h Exo.12.30

9 De Heere dā sprack tot Mosen: Pharao
en hoort v niet/ op dat vele wonderen ghe-
schieden in Egyptenlande.
10 Ende Moses ende Aaron hebben dese
wonderen alle gedaen voor Pharao: doch
de Heere verstockte hem zijn herte/ dat hy
de kinderen Israels niet verlaten en woude
wt zijnen Lande.

Dat xij. Capittel.

1. De Heere leert het ghebruyck des
Paeschlams ende ongheheuelden broots/
29. Slaet alle eerstgheboornen der Egy-
ptenaren/ ende daer wordt een groot iam-
merghschrey/ 30 Pharao heet het Volck
trecken/ 33. De Egyptenaers dringhense
wt den Lande/ 36 ende zijn hen te wille int
leenen/ 37. Het gheral des Volcks soo wt
Egypten trocken/ 40. den tijt die sy daer-
inne gheweest zijn/ 43. de wyse Passah te
houden 47. ende wie daer toe sullen wor-
den toegelaten wordt beschreuen.

Van den Paschlamme der Joden.

1 DE Heere sprack tot Mosen ende Aa-
ron in Egyptenlandt:
2 Dese Maendt sal by v de eerste
Maendt zijn / ende van haer sult ghy de
Maent des Jaers beginnen.

a kerk. Waer ghy dat woort/ Menichte/ vindet/ meucht ghy oock wel versamelinghe lesen.

3 Segghet der gantschen a menichte Is-
raels ende sprekt: b Aen den tienden da-
ghe deser Maent/ neme een yeghelick een
c † Lam/ waer een Huys vader is/ een Lam
tot eenen huyse.
4 Waer harer nu in eenen huyse voor een
Lam te weynich zijn/ soo neme hy het/ en-
de zijn naeste nabuer aen zijnen huyse/ tot
dat harer soo vele wordt/ dat sy dat Lam
op eten connen.

b Exo.12.29 ende 34.15. ende 34.18. Num. 5.2. Deut.16.1. c † anders/ Lammeken ofte Gheyteken.

5 Ghy sult oock eensulck Lam nemen/ daer
gheen feyl aen en is/ een manneken / ende
van een Jaer oudt: van den Lammeren en-
de Gheyten sult ghy het nemen.
6 b Ende sult het behouden tot op dē vier-
tienden dach der Maent/ ende een peghe-
lick hoop/ in gheheel Israel/ sal't slachten
tusschen den auont.

b Ezech.45.21. Luce 22.7. Wat het Paschlam bedupdt/ leert Paul. ghenoechsaem/ 1.Cor.5.6.

7 Eñ ghy sult van zijnen bloede nemen/ eñ
beyde de postē aen de deure/ ende den bo-
uensten dorpel daer mede bestrijcken / aen
den huysen/ daer sy het inne eten.
8 Ende sullet alsoo vleesch eten in der sel-
uer nacht/ aen den vyere ghebraden/ ende
ongheheuelt broot/ ende sult het met bitte-
ren sauce eten.
9 Ghy en sult het niet rou eten / noch met
water gesoden/ maer aen den vyere gebra-
den/ tsamen zijn hooft met zijnen beenen
ende inghewande.
10 Ende sult daer niet van ouerlaten tot
morghen. in dien daer dan noch yet ouer-
blijft tot morghen / soo sult ghy het met
vyere verbranden.
11 Alsoo sult ghy het nu eten: Om uwe
lendenen sult ghy ghegort zijn / ende uwe
schoenen aen uwe voeten hebben/ ende sta-
uen in uwen handen / ende sult het met
haeste etē als die hen wech haesten: want
het is des Heeren e † Passah.

e † anders/ Passah oft Ouerganc.

12 Want ick wil inder seluer nacht door E-
gyptenlande gaen/ ende alle eerstgeboorte

f Psa.135.8. ende 136.10.

slaen in

staen in Egyptenlande / beyde onder den
menschen ende Vee: ende wil ghy mijne straffe
bewijsen aen allen Goden der Egyptena-
ren / Ick de Heere.

g Anders / gericht oeffenen aen / etc. h Heb. 11.28

13 h Ende het bloet sal uwe teecken zijn /
aen den Huysen daer ghy inne zijt / dat
wanneer ick het bloedt sie / dat ick voorby
gae, en u niet de plaghe en ghebeure die u
verderue / wanneer ick Egyptenlant slae.

De daghen der soeten broodt / etc.

14 Ende sult desen dach hebben ter ghe-
dachtenisse / en sult hem vieren den Heere
tot een feeste / ghy en alle uwe nacomelin-
gen tot eener eeuwiger wijse.

i Exod. 23.15 en 34.18

15 i Seuen dagen sult ghy lieden ongehe-
uelt broodt eten namelicken / aen den eer-
sten dage sult ghy ophouden met gheheuel-
den broode in uwen huysen: wie ghehe-
uelt broodt eet / van den eersten dage aen /
tot op den seuenden / diens siele sal uitghe-
roept worden van Israel.

16 De eerste dach sal heylich zijn / dat ghy
k te samen coemt / en de Seuende sal oock
heylich zijn, dat ghy te samen coemt: geen
arbeyt en sult ghy daerinne doen / sonder
wat tot der spyse behoort voor allerley
zielen / dat selue alleene mencht ghy voor
u doen.

k Dat is / predickt en bidt voor het Passah / en voor de verlossinge uit Egypte: daerom wert duncht hy des woordts Kara welck heet prediken en leeren in der Versamelinge.

17 Ende houdet u aen het ongheheuelde
broodt: want euen aen den seluen daeghe
hebbe ick uwe Heyr uit Egyptenlant ghe-
leydt: daerom sult ghy lieden desen dach
houden / en alle uwe Nacomelinghen / tot
eener eeuwiger wijse.

l Leuit. 23.5 Num. 28.16 Deute. 16.1 Ezech. 45.21

18 l Aenden veertienden daghe der eerster
Maent des auondts / sult ghy lieden on-
gheheuelt broodt eten / tot aenden euen
twintichsten Dach der Maendt aenden
auondt.

19 Daermen seuen dagen geen geheuelt broot
en vinde in uwen huysen: want wie ghehe-
uelt broodt eet / diens ziele sal uitgheroept
worden van der Ghemeynte Israels / het
zy een vreemdelinck oft een inwooner in
den Lande.

20 Daerom so en eet geen gheheuelt broodt /
maer enckel ongeheuelt broot, in allen u-
wen wooninghen.

21 Ende Moses riep alle Oudsten in Is-
rael / en sprack tot hem: Leset uit / en neemt
Schapen een yegelick men voor sijn Huys
gesin / en slachtet het Passah.

het Passah-Offer. m Heb. 11.28

22 Ende m neemt een busselken Ysop e / en
duncktse in het bloet inden Becken / en u te-
roeret daer den bouendorpel mede ende de
twee Posten / en geen mensche en gae te sij-
ner Huysdeure uit / tot aenden morgen.

23 Want de Heere sal omgaen / en de Egyp-
tenaren plagen: en wanneer hy het bloet
sien sal aen den bouensten dorpel / ende aen
den tween posten so sal hy voor der deure
voorby gaen / en den verderuer niet in uwe
Huysen comen laten / om te plagen.

24 Daerom so houdt dese wyse voor u ende
uwe kinderen eeuwelick.

25 Ende wanneer ghy int lant coemt / dat
u de Heere gheuen sal / als hy ghesprooc-
ken heeft / so houdet desen Dienst.

n Josue 4.21

26 n Ende wanneer uwe kinderen sullen tot
u seggen: Wat hebt ghy daer voor eenen
Dienst?

o Anders / de slachtinge des ouerschrijdens.

27 So sult ghy lieden segghen: Het is het
o Passah Offer des Heeren / die voor den
kinderen Israels voorby ginck in Egyp-
ten, doe hy de Egyptenaers plaechde / en
onse Huysen beuriidde. Doe neychde hem
het volck / en aenbadt.

28 Ende de kinderen Israels gingen henen
en deden / also de Heere Mose ende Aaron
gheboden hadde.

De tiende plaghe als bouen verteert / wordt hier volbracht.

29 p Ende ter middernacht sloech de Heere
alle eerstegeboorte in Egyptenlandt, van
den eersten Sone Pharaonis aen / die op
sijnen stoel sat / tot op den eersten sone des
geuangen inder geuanckenisse / en alle eer-
ste geboorte des Vees.

p Exod. 11.4 Psal. 78.51 ende 135.8 ende 136.10 Sap. 18.5 11.15

30 Doe stont Pharao op / en alle sijne knech-
ten inder seluer nacht / ende alle Egypte-
naers, ende daer werdt een groot geschrey
in Egypten: want daer en was geen huys
daer niet een doode in en was.

q 1 Sam. 6.6

31 Ende hy riep Mosen ende Aaron inder
nacht ende sprack: q Maeckt u op / en
treckt uit van mijnen volcke / ghy ende de
kinderen Israels: gaet henen en dient
den Heere / als ghy geseyt hebt.

r Exo. 10.24

32 r Neemt oock met u uwe schapen ende
Runderen / also ghy geseyt hebt: gaet henen
ende segent my oock.

s Exod. 3.22 en de 11.2

33 Ende de Egyptenaers drongen het volc /
dat sy het haestelicken uit den Lande dre-
uen: want sy spraken: Wy zijn alle des
doodes.

* Of / Ghereedtschap.

34 Ende het volck droech het rouwe deech
eer het dan gheheuelt weert / tot hare spyse /
ghebonden in haren cleederen / op haeren
schouderen.

Tgetal der kinderen Israels so uit Egypten getoogen zijn.

35 s Ende de kinderen Israels hadden ge-
daen / als Moses geseyt hadde, ende van
den Egyptenaren geeyschet / siluerene ende
gulden * Vaten / en cleederen.

t Num. 33.3 Josue 26.6 Hebre. 11.29 u Num. 11.21

36 Daer toe hadde de Heere den volcke ge-
nade gegeuen voor den Egyptenaren, dat
syt hen leenden: ende ontvoerdent den
Egyptenaren.

430. Jaer zijn de kinderen Israels in Egypten geweest

37 t Also tooghen de kinderen Israels uit
van Raemses na Suchoth / u ses hondert
duysent Mannen te voete / behaluen de
Kinderen.

x Gen. 15.16 Acto. 7.6 Judith 5.10 Galat. 3.17

38 Ende veel ghemeyns volcx tooch oock
met hen / ende Schapen en Runderen / en
gantsch veel Vees.

De wyse het Passah te houden.

39 Ende sy backen uit den rouwen deege /
dat sy uit Egypten brachten, ongeheuelde
koecken: want het en was niet geheuelt /
dewijle sy uit Egypten gestooten werden:
ende en conden niet vertrecken / ende en
hadden hen seluen anders geen teeringhe
bereydt.

40 x De tijt nu / die de kinderen Israels in
Egypten gewoont hebben / is vier hondert
en dertich Jaer.

y Passah heet eenen ganck / daer om dat de Heere in Egyptenlande des nachts ginck ende sloech alle eerstgeboorne doodt: en beduydt Christi steruen en opstandinge / daer hy mede van deser werelt ghegaen is / en inden seluen sonde / doot en Duyuel geslagen / en ons uit den rechten Egypten geuoert heeft tot den Vader: dat is onse Passah / oft Paschen.

41 Doe de selue omme waeren / ghinck het
gantsche Heyr des Heeren op eenen dach
uit Egyptenlandt.

42 Daerom wordt dese Nacht den Heere
gehouden / dat hyse uit Egyptenlant ghe-
leyt heeft: ende de kinderen Israels sullen
hem den Heere houden / sy ende hare Na-
comelinghen.

43 Ende de Heere sprac tot Mosen en Aa-
ron: Dit is de wijse y Passah te houden:
geen vreemde en sal daer van eten.

44 Doch wie een gecocht knecht is, dien sal-
men besnijden, en dan sal hy deer van eten.

45 Een yegelick Huysgenoot ende gehuert
knecht en sullen daer niet van eten.

z Num. 9.12 Joan. 19.36

46 In eenen huyse salmen het eten: ghy en
sult niet van sijnen vleesche uit voor het
huys draghen: z ende en sult gheen been
aen hem verbreken.

47 Ende de gantsche menichte Israels sal
sulckes doen.

48 So nu een Vreemdelinck by u woont /
ende den Heere het Passah houden wil /
die besnijde alles wat mannelick is / ende
dan eerst maecke hy hem daer toe / dat hy
sulcx doe / en zy als een Lantbesitter: want
geen onbesneden en sal daer van eten.

49 Eenerley Wet sy den Landtbesitter/ eñ
den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderẽ Israels dedẽ/ also de
Heere Mosi eñ Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach/ de
kinderen Israels wt Egyptenlandt met
haren Heyre.

De Wet vã allerley eerstghe-boorte.
a Exo.22.29 ende 24.19 Num. 3.13 ende 8.17 Leuit.27.26 1 Sam. 1.24 Ezec. 44.30 Luce 2.23
b Exo.23.15
c 1 Cor.5.6
d Exo. 23.15 ende 32.34 ende 33.1
e Gen.12.7 & ende 13.15 ende 15.18 ende 24.7 ende 26.6 Exod.32.13 Deut. 34.4
‡ So hardt wert het heueldeech ghe-boden/ om datmẽ ymmer het louter Euangelium eñ Godts ghenade/ ende niet onse wercken eñ gesetten sal predikẽ/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor. 5 doet bewijst. Versch van heueldeech Math. 16 Mar.8. eñ sulck eerẽ is niet anders/ dan ghelooue in Christum.
f Oft/ litteecken.
Alle eerstghe-borene zijn dẽ Heere heylich.
g Gen.15.18
h Exo.22.29 ende 34.19 Ezec. 44.30

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere heet hem alle eerstgeboren
heyligen/ 11. dat/ 3. met tsamen den be-
vele vande ongeheuelde brooden/ knoopt
Moses dẽ volcke hefftich eñ vlytich inne/
15. De Heere voert het volck met Josephs
ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet
ten naestẽ/ maer door de Woestyne/ 21. des
daechs met eener Wolcken columne/ des
nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgeborene/ die
allerley Moeder breecht/ by den kinderen
Israels beyde onder den menschen/ ende
den Vee/ want sy zijn myne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Ge-
denckt aen desen dach/ aen dien ghy wt
Egypten wt dẽ Dienshuyse gegaen zijt/
dat de Heere v lieden met machtiger hant
van hier heeft wtgheleydt: c Daerom en
suldy gheen Heueldeech eten.
4 Heden zijt ghy lieden wtghegaen inder
Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal
in het Landt der Cananiteren/ Hethiterẽ/
Amoriteren/ Heuiteren/ eñ Jebusiteren/
e dat hy uwen Vaderen gesworen heeft/ v
te gheuen/ een Landt daer Melck eñ Hoe-
nich in vloeyt/ so suldy desen Dienst hou-
den in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongeheuelt broot
eten/ ende aenden seuensten daghe is des
Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt
broot eten/ dat by v geen heueldeech noch
geheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe
plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andẽ seluen
daghe: Sulcks houden wy om deswille/
dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt
Egypten togen.
9 Daeromme salt v zijn een teeckẽ in uwer
handt/ eñ een f ghedenckenisse voor uwen
ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen
monde zy/ dat v de Heere met machtigher
handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wyse te
syner tydt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der
Cananiteren gebracht heeft/ g als hy v eñ
uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v
ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere/ alles
wat de Moeder breeckt/ h ende de eerst-
gheboorte onder den Vee/ dat een Man-
neken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy
lossen met eenẽ Schape: wanneer ghy het
noch niet en losset/ so breeckt hem den
necke/ doch alle eerstgeboorte der menschẽ
onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v
kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem
seggen: De Heere heeft ons met machti-
gher handt wt Egypten/ vanden Dienst-
huyse ghelеyt.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons
los te laten/ versloech de Heere alle eerst-
gheboorte in Egyptenlãt/ vander menschẽ
Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstge-
boorte des Vees: daeromme offere ick dẽ
Heere alles wat de moeder breect/ dat een
Manneken is/ eñ de eerstgeboren myner
kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant
zijn/ ende een gedenckteecken voor uwen
oogen/ dat ons de Heere heeft met mach-
tigher handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatẽ had-
de/ en leydese God niet op der strate/ door
der Philistijnen Lant/ die ten naestẽ was:
want God dachte: Het mocht den volcke
berouwen/ wanneer sy den strydt sien/ eñ
wederom keeren in Egypten.
18 Daeromme leyde hy het volck om op de
strate/ door de Woestyne aen de i‡ Schelf-
zee: ende de kinderen Israel togen k ghe-
wapent wt Egyptenlandt.
19 Eñ Moses nam met hem/ het gebeente
Josephs: l want hy hadde eenen Eedt
vanden kinderen Israels genomen eñ ge-
sproken: God sal v lieden te huys besoec-
ken/ so voert myn ghebeente met v lieden
van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth/ eñ
sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde
Woestyne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen/ des
daechs in eener wolckẽcolomne/ dat hyse
den rechten wech leyde/ eñ des nachts in
een viercolomne/ dat hy hen luchtede te
wandelen dach eñ nacht.
22 De Wolckcalomne en weeck nemmer-
meer vanden volcke des daechs/ noch de
Viercalomne des nachts.

i‡ Anders/ Riedtzee. De Sprecks heetet de roode Zee/ vandẽ rooden zande eñ gronde: doch de Hebreen heetent schelfzee/ vandẽ schelffe of biesen. eñ beduydt de Wereldt met harẽ plage/ daer de Heyligẽ met vele lydens moetẽ door gaen.
k Hebr. gevijftet/ dat is/ by vijf hoopen/ oft vijf dicke neuẽ malcã der/ andere/ anders.
l Gen.50.25 Josue 24.32
m Nu.33.6
n Nu.14.14 Psal.77.21. ende 78.14 ende 105.39 Deut.1.33 ende 4.37 Neh.9.12.19 1.Corin.10.1
o Oft/ wolckenpilaer.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des
Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat ver-
schrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die
troostse met Godes tegenwoordigen by-
stande/ eñ bidt voor hen/ 19. De Engel/
Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense
voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde
Meer is hen een wonderbaerlicke verlos-
singhe/ 24. den vyanden daer entegen/
een verschrickelick verderuen/ 31. daer
wt Israel leert Godt vreesen/ hem betrou-
wen/ ende van Moses beroepinghe ghe-
wisse zijn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israel/
ende segt dat sy hen omkeeren/ ende hen
legeren teghen den dale Hiroth/ a tusschen
Migdol/ ende der Zee/ teghen Baal
Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen lege-
ren aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kin-
derẽ Israel: Sy zijn verdoolt indẽ lande/
de Woestyne heeftse besloten.
4 Ende ick wil syn herte verstockẽ/ dat hy
hen naiage/ eñ wil aen Pharao/ eñ aen alle
syner macht eere behalen: ende de Egyp-
tenaren sullen gewaer worden/ dat ick de
Heere ben: eñ sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptẽ
werdt geseyt/ dat het volck was gevlodẽ/
werdt syn herte verandert/ ende syner
knechten/ teghen den volcke/ ende sprakẽ:
Waeromme hebben wy dat ghedaen/ dat
wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons
niet en dienden?
6 Ende hy spande synen wagen aen/ ende
nam syn Volck met hem.
7 Ende nam ses hondert wtgelesen wage-
nen/ eñ wat noch van wagenẽ in Egyptẽ
was/ ende de Hooftueden ouer c‡ alle syne
Heyren.

Pharao iaecht Israel nae.
a Nu.33.7
b Sap.19.1
c‡ Anders/ derseluen peyhelicke

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Coninckx in Egypten, dat hy de
kinderen Israels najaechde: doch de kin-
deren Israels waren door eene hooge hant
wtghegaen.
9 b Ende de Egyptenaers jaechden hen
nae, ende achterhaeldense (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
ende Wagenen, ende Ruyteren, ende allen Heyre
des Pharaos, inden dale Hiroth, teghen
Baal Zephon.
10 c Ende doe Pharao harde by hen quam,
hieuen de kinderen Israel hare oogen op:
ende siet, de Egyptenaers togen achter hen
henen, ende sy vreesden seer, ende riepen tot
den Heere,
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen grauen in Egypten dat ghy ons
moestet wtleyden, dat wy inde woestyne
steruen? warom hebdy ons dat gedaen,
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Js het niet dat, dat wy seyden in Egyp
ten, Houdt op ende laet ons den Egypte-
naren dienen, want het waer ons doch be-
ter den Egyptenaren te dienen, dan inde
Woestyne te steruen.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet, staet vaste, ende siet toe, wat door een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet, en sult ghy nemmermeer meer sien in-
der eeuwicheyt.
14 De Heere sal voor v strijden, ende ghy lie-
den sullet stille zijn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderen Israels dat
sy voort trecken.
16 l Ende ghy, heft uwen staf op, ende reckt
uwe handt ouer de Zee, ende deylese van
malcanderen, dat de kinderen Israels
daer inne gaen, midden door, op den
droogen.
17 Siet, ick wil het herte der Egyptenaren
verstocken, dat sy v lieden nauolghen, so
wil ick eere behalen aen den Pharao, ende
aen alle synen macht, aen synen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden, dat ick de Heere ben, wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao, ende aen
syne Wagenen ende Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods die
voor den heyre Israels ginck, ende maeckte
hem achter hen, ende de n Wolckcalomne
maeckte haer oock van haren aengesichte
ende tradt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren, ende het Heyr Israels, het was een
duyster wolcke, ende o verlichtede de nacht,
dat sy de gantsche nacht, dese ende de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses syne handt wtreckte
ouer de Zee, liet se de Heere wech varen,
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht, q ende maeckte de Zee droo-
ghe, ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ginghen in,
midden in de Zee, op den droogen, ende het
water was hen voor mueren, ter rechter-
handt ende ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden, ende
ginghen inne hen na, alle peerden Pha-
raos ende Waghenen ende Ruyteren, midden
in de Zee.
24 s Als nu de morghenwake quam, doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr,
wt der Vyeercalomne, ende Wolcken,
ende maeckte een tt verschricken in ha-

b Josu. 24. 6
1 Mach. 4. 9
c Josue 24. 7
Israel murmureert tegen Mosen.
f Psal. 106. 6
Judith 7. 12
g 2. Para. 20. 15.
Esaie 30. 15
1 Mach. 4. 8
h Ofte, hulpe.
i Deu. 28. 68
k Merckt hier een treffelic exempel: hoe het geloove campt, waeckt, ende schreyt in nooden ende varlicheit. Ende hoe hy hem slechs ende bloodt aen Godes woort houdet ende dat Godes troost ontfangt ende ouerwint.
l Hap. 14. 3
m Psal. 105. 39
ende 78. 14
n Ofte, wolc pilaer.
o Dat is, daer was een wederlichten, ofte wederschijn inder dicken wolcken, so dat het by den kinderen Israels claer was
p Neh. 9. 11
De kinderen Israels gaen door de roo de Zee.
q Josu. 4. 23
Psal. 78. 13
ende 114. 3.
Judith 5. 1
1. Cor. 10. 1
Hebre. 11. 29
r Judit. 9. 6
tt Anders, verwerren.
tt Anders, Spande de raders aen etc. ende dede met an gestuymicheyt etc.
x Ofte, wierp se te bodem
y Deu. 20. 4
ende 32. 31
Judic. 7. 22.

ren Heyre.
25 Ende u stiet de Raders van hare Wa-
ghenen, x storttese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlyeden van Israel, de Heere strydt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt ouer de Zee, dat het water
weder tomalle ouer de Egyptenaers, ouer
hare Wagenen ende Ruyters.
27 Doe reckte Moses syne hant wt ouer
de Zee ende de Zee quam wederom voor den
morgen in haren stroom, ende de Egypte-
naers vloden die teghen: z also stortedese
de Heere midden in de Zee,
28 Dat het Water weder quam, ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren ende alle
macht Pharaonis, die hen nagevolcht wa
ren inder Zee, dat daer niet een van haer
ouer en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel, gin-
gen droge, midden door de Zee, ende het
water was hen voor mueren, ter rechter-
handt, ende ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da
ghe, van de Egyptenaers handt: ende sy sa-
gen de Egyptenaers doodt, aen den Oeuer
der Zee,
31 Ende de groote handt, die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere, ende gheloofde
hem ende synen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen
den Heere eenen Loffanck, 20. Sulckes
doet oock Mir Jam met den Vrouwen,
22. Comen door de Woestyne Sur, tot
Mara, daer murmureeren sy ouer de bit-
tere wateren, 25. De Heere leert het
soet maecken, ende vermaentse ter ghe-
hoorsaemheyt.

1 DOe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere, ende spra-
ken; b Jck wil den Heere singhen, want
hy heeft een heerlicke daedt ghedaen:
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 b De Heere is myn stercke ende Loffanck,
ende is mijn * Salicheyt: dat is myn God,
ick wil hem prijsen: Hy is myns Vaders
God, ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crijchsman, Heere
is synen Naem.
4 De Wagens Pharaonis ende syne macht
wierp hy in de zee, syn et wtgelesen Hooft
heden versoncken inder ft Schelfzee.
5 De diepte heeftse bedeckt, sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere, uwe Rechterhandt doet groot
wonder, Heere, uwe Rechterhandt heeft
de vyanden gt te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederpartyhe gestortet: want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet, ver-
teerde syse als Stoppelen.
8 Door v blasen ht deden hen de wateren
op, ende de vloeden stonden op hoopen, de
diepten wenteldden van malcanderen, mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Jck wil hen najagen,
ende haer grypen, ende den Roof wtdeylen,
ende mynen moet aen hen koelen: ick wil
myn Sweerdt wt trecken, ende myne Hant
salse verderuen.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen, ende
de Zee bedecktese, ende soncken onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere, Wie is v ghelijck onder den
Goden? wie is v ghelijck, die it so mach-

Pharao verdrenct met synen volcke inde Roode Zee.
z Hap. 10. 19
a Psa. 106. 9
Esaie 11. 16
ende 63. 9
b 1 Macha. 4. 9

Moses ende alle Israeliten dancken God.
a Sapi. 10. 20
b Exo. 15. 21
c Ofte, te voren gheworpen.
b Psa. 118. 14
Esaie 12. 2
* Ofte hulpe
et And. wtvercorene.
ft Anders, Rietzee.
g Anders, verbroken.
ht And. viel het water te samen, de vloeden voeren op eenen hoop, de diepten ronnen te samen midden, etc.
it An. heerlick inder heylicheyt.

 tich,

rich heylich/verschrickelick/loeflick ende
wonderdadich zy?
12 Doe ghy v rechterhandt wtreckte/ so
verslondt se de Aerde.
13 Ghy hebt geleydt door uwe barmher-
ticheyt v volck/dat ghy verlost hebt/ende
hebt se gevoert door uwe stercke tot uwer
heyliger woonunghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/beefdē sy/
angst quam den Philisteen aen.
15 Doe verschricken de Vorsten Edom/
beven quam den geweldigē Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tsaecht.

k Josue 2.9 ende 5.1 Deut.28.10

16 Laet ouer haer vallen verschricken ende
vreese / door uwen grooten arm / dat sy
l† verstummen als de steenē/ tot dat v volck
Heere/henen door come / tot dat v Volck
henen door come / dat ghy verworven
hebt.

l† Anders/ stille swygē

Dē vrouwē singen oock Lofsangen.

m Hebreisch Antwoorde hen/ namelic Mose ende den mannen.

17 Brengt se inne/ eñ plant se op dē Berge
uwes Erfdeels/dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeft.
18 De Heere sal Coninck zyn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder ouer haer
vallen: daer entegen de kinderen Israels
ghinghen drooge midden door de Zee.
20 Ende Mir Jam de Prophetinne / Aa-
rons Suster/ nam een Tamborijn in haer
handt/eñ alle Vrouwen volchden haer na
buyten/met Tamborijnē aen reyen.
21 Eñ Mir Jam m sanck hen voor: n Laet
ons den Heere singhen/ want hy heeft een
heerlicke daet gedaē/Man eñ Peert heeft
hy inde Zee ghestortet.

n Exod.15.1

Sur.

o Num.33.8

Bitter water te Mara.

22 o Moses liet de kinderen Israels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
stijne Sur/ eñ sy wandelden drye daghen
in de Woestyne/ dat sy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen sy tot Mara: doch sy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken/ want het was seer bitter: daer wt
hietmen de plaetse Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegē Mo-
sen/eñ sprach: Wat sullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/dien leydē hy int
water/ doe wert het soete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Recht/ ende
r† beproefde se.

p Mara heet bitter/ eñ beduydt lydē eñ aenvechtinghe welcke door het Cruyce Christi nu gelooveṅde soet wordē. Mat.11. Myn jock is soete. Hier gaet alreede / op sulcke heerlicke eñ wōderlicke verlossinge/ het murmureeren aen.

26 Ende sprac: s Ist dat ghy wilt der stem-
men des Heeren uws Gods ghehoorsaem
zyn/eñ doen wat recht is voor hem/eñ ter
ooren vaten sijne Geboden/ eñ houdē alle
syne Wetten/ so en wil ick der cranckheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyster.
27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tseventich
Palmboomen/ ende legherden hen aldaer
aent water.

q Judit 5.15 Syrac.38.5 2.Reg.4.41

r† Anders/ tenteerde se.

s Deu.28.59

t† Anders/ Medecyn.

u Num.33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck so het inder woestijne spijse
hebben murmureert/ 6. wordt van Mose
eñ Aaron gestraft/ 10. De Heere laet hem
hooren wt der Wolcke/beschicet hē Quac-
kelen/ eñ Man/ op bestemde mate/ wijse
ende tijdt / 20. daer sy hen aen vergrypen
te samelen eñ te houden / 22. Ende hey-
licht met daer eñ bewele syner Rustdach/
28 Des volcx ongehoorsaemheyt wort ge-
straft/ 32. Ende het woordt tot eenwige
gedachtenisse bewaert.

1 VAn a Elim togen sy/ende de gantsche
menichte der kinderen Israels quam
inde woestyne Sin / die daer leyt tus-
schen Elim eñ Sinai / aenden vijftienden
dage des b† tweeden Maents/nadiē sy wt
Egyptenlant getogen waren.

a Sap. 11.8

Sin.

b† Anders/ de anderde.

2 c Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels murmureerden tegē Mosen
eñ Aaron inder Woestyne.
3 Ende spraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten gestorven door des
Heeren handt/ daer wy by de vleeschpot-
ten saten / ende hadden de volheydt des
Broodts te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wtghelevdt / in dese Woe-
styne/dat ghy dese menichte van honger
soudt sterven laten.

Murmureeren des volcx tegen Mosen.

c Num. 11.1

4 Doe sprac de Heere tot Mosen: d Siet
ick wil v lieden broodt vanden Hemel la-
ten regenen/ende het volck sal wtgaen eñ
versamelen daechlicx wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeve/ oft het in
mijne Wet wandele of niet.
5 Ende des sesten daechs sullen sy henbe-
reyden/ dat sy dobbel so vele indragen/bo-
ven dien dat sy anders dagelicx samelen.

Hemels broodt wilt hen God gheven.

d Sap.16.20 Psal.78.24 Joan.6.31

6 Moses eñ Aaron spraken tot allen kin-
deren Israel: Aen den avont sult ghy lie-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens sult ghy des Heeren
heerlickheydt sien: want hy heeft v mur-
mureren teghen den Heere ghehoort: wat
zijn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder sprack Moses: e De Heere sal
v lieden aenden avont vleesch te eten ge-
ven/eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zijn
wy? uwe murmureren is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.

e Nume.11. 7.31

f Syra.45.3

g Num.11.31

h† Anders/ den leger.

i† Anders / die daer gelegē hadde wech was/ etcet.

9 Ende Moses sprack tot Aaron: Segt
der gantscher menichte der kinderē Isra-
els: Comt hier by voor den Heer/wāt hy
heeft uwe murmureren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alsoo sprack tot der
gantscher menichte der kinderen Israel/
keerden sy hen teghen de Woestyne/ ende
siet/de heerlickheyt des Heeren verscheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere sprac tot Mosen:
12 Ick hebbe der kinderen Israel murmu-
reren ghehoort. Segt hen: Tusschē den
avont sult ghy lieden vleesch te eten heb-
ben/eñ aenden morgen broodts sat wor-
den/ende sult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dē avont quamen der Quac-
kelen op/eñ bedeckeden h† het Heyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† gevallē was/k siet/
doe lach daer wat inde Woestijne / ront
eñ cleyn/als den Rijm op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Israel sagē/
spraecken sy onder malcanderen: Dat is
m Man: want sy en wisten niet wat het
was. Ende Moses sprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedē de Heere te eten
gegeven heeft.
16 Ende dit is het dat de Heere ghebodē
heeft: Een yegelick samele des so vele hy
voor hem eten mach/ eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/nae het ghetal der
zielen in syner Hutten.
17 Ende de kinderen Israels dedē also/ eñ
versamelde, de een vele, de ander weynich.

k Num.11.7 Psal.78.24 Sapi.16.20

l Deut.8.3

m Man hiet op Hebreisch een gave. Beduydt / dat ons het Euangelium duyt onse verdienste eñ dack/ wt louter ghenade vanden Hemel/(als oock dit Man) gegeven wordt/ Christus om onsent wille mensche geworden/ is selve dat Man/ doch door het Euangeliū wort hy ons gheschoncken/ ende onse eyghen.

a Joan.6.31 1.Corin.10.3

Doch

2.Cor.8.13
18 Doch doemen het met den Gomor wt
mat / so hadde die / die veel gesamelt hadde
niets ouer / ende die weynich gesamelt had-
de en gebrack niets / maer een yeghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemant
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in / ende
werdt stinckende: ende Moses wert toor-
nich op hen.
21 So versamelden sy deselue alle mor-
gen so vele een yeghelick voor hemselven
Sap.16.20 eten mochte: doch wanneer u de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
broots dobbel so vele, te weten twee Gomor
q And. eenen voor ql een: ende alle Ouersten der menich-
ten quamen henen / ende vercondichden het
Mose.
Sabbath van ouden gheplieget. Gene.2.2.
23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere geseyt heeft: r Morgen is de Sab-
bath der Heyliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt / ende wat
ghy koken wilt dat koocht: ende wat daer
dan ouer is / dat laet blijuen, dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lieten't blijuen tot den morgen
als Moses gheboden hadde / doe en wert
het niet stinckende / ende daer en was ooc
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden /
want het is heden de Sabbath des Hee-
ren / ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelen, doch
de seuenste dach is de Sabbath inden wel-
ken het niet en sal zijn.
27 Doch aenden seuensten daghe / ginghen
sommighe vanden volcke henen te versa-
melen / ende en vonden niets.
Ezec.20.13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: s Hoe
lange weygert ghi v lieden te houden myne
Geboden ende Wetten?
29 Siet / de Heere heeft v lieden den Sab-
bath gegeuen, daeromme geeft hy v aenden
sesten dage tweer dagen broodt: so blijue
nu een yegelick inden sijnen / ende niemandt
en gae wt van sijner plaetse des seuenden
daechs.
t Num.11.7 Het Man was sorte. t1 An. heu-nichhoetz-bens.
30 Also vierden het Volck des Seuensten
daechs.
31 Ende het huys Israels hiet het Man:
ende het was als Corianderzaedt / ende wit /
ende hadde eenen smaeck als t1 meelbloeme
met heunich.
Man wort bewaert.
32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
v Hebr.9.4. x Dat is / eenen plaetse daermen offerde ende badt / ende daer de pijerlickstoel was / eer de Hutte was ghemaecht.
daer van om te bewaren tot op uwe Na-
comelingen / op datmen sie het broot daer
ick v lieden mede gespijst hebbe inder woe-
stijne doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
33 Ende Moses sprack tot Aaron:
v Neemt een Kruycke / ende doet een Go-
mor vol Man daer in / ende latet voor den
Heere / om te bewaren op uwe Nacome-
linghen.
34 Also de Heere Mose gheboden heeft: also
liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuy-
genisse / om te bewaren.
Israel heeft 40. iaer Man gegeten.
35 y Ende de kinderen Israels aten Man /
veertich Iaer / tot dat sy tot den lande qua-
men / daer sy woonen souden: tot z1 aen de
palen des lants Canaan aten sy Man.
y Neh.9.15 Iosue 5.12. z1 And. Het eynde des / 8 cet.
36 Nu / een Gomor is het tiende deel eens
Epha.

Dat xvij Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphi-
dim ende murmureert teghen Mosen om des
waters wille / 2. Moses bescheldtse / ende
bidt tot den Heere / 5. Die heet hem den
Rotzsteen slaen / ende daer coemt water wt /
8. Sy stryden met Amalech ende brenghen hem
tonder met hulpe des ghebedts Mosis /
15. Moses bouwet den Heere eenen altaer.

1 Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels tooch wt der Woestijne
Sin / hare dachreysen / als hen de
Heere beual ende legerden hen in a Raphi- Raphidim
dim / daer en hadde het volck gheen water a Num.33.14
te drincken. Israel mur-
2 b Ende sy twistichden met Mose / ende spra- mureert /
ken: Geeft ons water dat wy drincken / om dat sy
Moses sprac tot hen: wat twistet ghy lieden geen water
met my? waerom versoeckt ghy den Heere? en hebben.
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae b Nu. 20.4
water, murmureerden sy teghen Mosen /
ende spraken: c Waerom hebdy ons laten wt c Num.20.13
Egypten trecken / op dat ghy ons / onse Iudith 7.12
kinderen ende Vee van dorste sterven liete.
4 Moses riep tot den Heere ende sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelen: daer
en feylt niet veel aen / sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor den
volcke henen, ende neemt sommighe Oudt-
sten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod.7.20
staf in uwe hande / d daer ghy het water ende 14.16
mede sloecht / ende gaet henen. Water
6 e Siet / ick wil aldaer staen voor v op loopt wt den
eenen Rotzsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Rotzsteen slaen / so sal daer water wt e Num.20.8
loopen / dat het volck drincke. Moses dede Sapie 11.4
also voor den Oudtsten van Israel. Psalm.78.15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / ende ende 105. 41
* Meriba / om des twists wille der kinde- 1.Cor.10.4
ren Israels / ende dat sy den Heere versocht f Nu. 20.13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu.9.22.
ons / of niet? ‡ Massa
8 g Doe quam Amalek / ende streedt teghen heet ver-
Israel in Raphidim. soeckinge.
9 Ende Moses sprack tot Iosua: Kiest * Meriba /
ons mannen / trecket wt ende strijdt teghen heet twist.
Amalech: morgen wil ick op des cleynen g Deu.25.17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi.11.3
in myne hant hebben. Amaleck
10 Ende Iosua dede als Moses hem seyde / wordt ver-
op dat hy teghen Amalek strede. Moses delget.
nu / ende Aaron, ende Hur clommen opt hooch- 1.Sam.15.7
ste des cleynen Berchs. Mosis han-
11 Ende terwijle Moses syne handen ophief / den zijn
lach Israel bouen. wanneer hy daer tuee- swaer.
ghen sijne handen nederliet / so lach Ama- h Dat is /
lek bouen. getrouwe /
12 Doch de handen Mosis waren swaer / dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en feylden /
dien onder hem, dat hy hem daer op sette- noch af en
de. Ende Aaron ende Hur onderhielden hem lieten alsteen
sijne handen / op elcker zyden een. Also ble- trouwelua-
uen sijne handen h gewisse / tot dat de Son- ser.
ne ondergingh. i Num. 24.
13 Ende Iosua dempte Amaleck ende sijn 20.
volck / door des Sweerts scherpte. 1.Sam.15.2
14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Schrijft k Missi heet
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende myn Ba-
beueelt dat in de ooren Iosue: i want ick nier / ofte
wil den Amaleck onder den Hemel wt- wonderdaet.
delghen / datmen sijner niet meer en ghe- l‡ Anders /
dencke. de hant op-
15 Ende Moses boude eenen Altaer / ende gheheuen op
hieten de Heere k Missi. ete.
16 Want hy sprac: Het is een l‡ litteecken m‡ And van
by den stoel des Heeren, dat de Heere stry- gheslachte /
den sal tegen Amalech / van kinde tot kints tot ghe-
kinde. slachte.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem
syn wijf eñ kinderen/ 9. ende so hy hoort/
wat de Heere aen Israel gedaen hadde/
verbreucht hem/ loeft den Heere eñ doet
hem offer/ 13. Mo. ses richt het volck/
17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen
last te lichten.

Jethro Mosis wijfs vader reyst tot Mosen.

a Exod. 3.1

1 Ende doe a Jethro de Priester in Mi-
dian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat
God gedaen hadde met Mose eñ sy-
nen volcke Israel/ dat de Heere Israel
hadde wt Egypten ghelept.
2 Nam hy Zipora Mosis wijf/ die hy
hadde wederomme gesonden.

b Exod. 2.22

3 Met hare twee Soonen: b de een hiet
Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast
geworden in vreemden lande.
4 Ende de ander Eliezer/ want hy sprack:
De God mijns Vaders is mijn hulpe ge-
weest/ eñ heeft my verlost vanden sweerde
Pharaonis:
5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ eñ syne
soonen/ eñ syn wijf tot hem quamen inde
Woestijne/ aen den Berch Gods/ daer hy
hem gelegert hadde.
6 Liet hy Mosi seggẽ: Ic Jethro v sweer/
ben tot v gecomen/ ende v wijf/ ende haer
beyde soonen met haer.
7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende
neychde voor hem/ eñ kuste hem: ende doe
sy haer onder malcanderẽ gegruet haddẽ/
gingen sy in de Hutten.
8 Doe vertelde Moses synẽ Sweer/ alles
wat de Heere Pharaoni eñ dẽ Egyptena-
ren gedaen hadde om Israels wille/ ende
alle de moeyte die hen op den wege c† ont-
moet was/ eñ datse de Heere vlost hadde.

c† Anders/ bejegenet.

9 So verurеuchde hem Jethro van alle
goeden die de Heere Israel gedaen hadde/
dat hyse verlost hadde vander Egyptena-
ren handt.

Jethro danckt God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Geloeft zy de Hee-
re/ die v lieden verlost heeft/ vander Egy-
ptenarẽ eñ Pharaonis hant/ die weet syn
volck vander handt Egypti te vlossen.
11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/
van alle Goden/ daerom dat d† sy hooch
moet aen hem gebruyckt hebben.

d† An. hyse euen met dẽ seluen daer mede sy ge-moetwillighet hebben ghestraft heeft. Exo 1.10.16 22. eñ 5.7.18 ende 14.8

12 Eñ Jethro Mosis Sweer nam brant-
offer/ eñ offerde Gode. Doe quam Aaron
ende alle Oudtsten in Israel/ met Mosis
Sweer/ het broot te eten voor Gode.
13 Des anderẽ morgens settede hem Mo-
ses/ het volck te richten: ende het volck
stondt rondtom Mosen/ vanden morgen
aen tot den auondt.

Moses richt het volck.

14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met
den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat
ghy doet met den volcke? waerom sit ghy
alleene/ eñ alle het volck staet rontomme
v/ vanden morgen aen tot den auondt?
15 Moses antwoorde hem: Het volc coemt
tot my/ eñ vragen God om raedt
16 Want wanneer sy wat te doen hebben/
so comen sy tot my/ dat ick richte tusschen
eenen yegelicken eñ synen Naesten/ ende
leere hen Gods Recht eñ syne Wetten.

e Deut. 1.9 Acto. 6.2

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en
is niet goet/ dat ghy doet.

f Deu. 1.12.

18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daer toe
het Volck oock dat met v is: de saecke is
te swaer/ ghy en condt het alleene niet
wtrichten.

g Of, weest ghy eẽ voorganger des etc.

19 f Doch hoort mijn stemme ick wil v ra-
den/ eñ Godt sal met v zijn: g Pleecht ghy
des Volcx voor Gode/ eñ brengt de saken
voor Godt.

De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghe-[...]

20 Ende maecht hen Rechten eñ Wetten/
dat ghy hen leeret dẽ wech daer sy in wa-
delen/ eñ de wercken die sy doen sullen.
21 Eñ ghy/ siet v om/ onder alle dẽ volcke/
na redelicke liedẽ/ die God vreesẽ/ warach-
tich/ eñ der giericheyt vyandt zijn/ die set
ouer hen: sommige ouer duysent/ ouer hon-
dert/ ouer vijftich/ eñ ouer thiene/
22 Dat sy het volc alle tijt rechten: h wan- h Deut. 1.17 ende 17.8
neert nu een groote sake is/ dat sy deselue
aen v brengen/ eñ sy alle i cleyne sake rich- i oft/ slechte
ten/ so sal het v lichter worden/ eñ sy sullẽ
den last met v dragen.
23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrich-
ten wat v God gebiedt/ eñ alle dit Volck
can met vreden aen syn plaetse comen.
24 k Moses hoorde syns Sweers woort/ k Nu. 11.16
eñ dede alles wat hy seyde.
25 Ende verkoos redelicke Lieden wt den
gantschen Israel eñ maecktese tot Hoof-
den ouer het volck/ sommighe ouer Duy-
sendt/ ouer Hondert/ ouer Vijftich/ ende
ouer Thiene.
26 Dat sy het volck allertijt richteden: wat
sware saken warẽ/ tot Mosen brochtẽ/ eñ
sy de cleyne saken richteden.
27 Also liet Moses synen Sweer weder
in syn Landt trecken.

Dat xix. Capittel.

1 God laet den volcke (nadien het inde
woestijne Sinai gecomen is) syne welda-
den/ so hy hen bewesen/ eñ noch bewijsen
wil/ door Mosen voordraghen/ 8. Dat
gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaem-
heyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Hey-
liginge op den derden dach/ eñ den Berch
gheensins aen te roeren/ 16. Aen den der-
den dach een grousaem verschijnẽ der ma-
jesteyt des Heeren/ allen Israel onver-
dragelick/ wtghenomen Mosi/ 21. Het
Volck wort andermael gewaerschout hen
tot den Berghe niet te naken.

1 Aen der derder maent na den wganck
der kinderen Israels wt den Lande
Egypten/ a quamen sy in desen dage
inde Woestijne Sinai.

Het Volck coemt inde Woestijne Sinai.

a Nu. 33.15

2 Want sy waren wtgetogen van Raphi-
dim/ ende quamen in de woestijne Sinai:
ende legerden hen inder Woestijne aldaer
teghen den Berghe.
3 b Ende Moses clam op tot Godt: eñ de b Acto 7.38
Heere riep hem vanden Berge/ eñ sprack: c Exo. 24.1
So sult ghy seggẽ tot den Huyse Jacobs/
eñ verkondighen den kinderen Israels:
4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den d Deu. 29.2
Egyptenaren ghedaen hebbe/ eñ hoe ick
v lieden ghedraghen hebbe op Arends
vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my
ghebracht.

De Heere des Ghesetses gaet hier aen.

5 e So ghy nu mijn stemme wilt hooren/ e Deut. 5.2. ende 14.2
eñ mijn Verbont houden/ so sult ghy mijn
eyghendom zijn voor allen Volcken: f† wat f† And. hoe wel de/ etc. is. Psal. 24.1.
de gantsche Aerde is mijne.
6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Co- g Deut. 7.6 ende 14.2 ende 16.18 Psal. 114.2. Hosee 4.6. 1. Pet. 2.9 Apocal. 5.10
ninckrijck/ eñ een Heylich Volck zijn: Dat
zijn de woordẽ die ghy den kinderen Isra-
els seggen sult.
7 Moses quam eñ riep de Oudtste inden
Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden
voor/ die de Heere ghebooden hadde.
8 Ende alle het Volck antwoorde te ghe-
lijck/ eñ sprecken: h Alles wat de Heere h Exo. 24.3 Deut. 5.27. ende 26.17
ghesproken heeft/ willen wy doen: ende
Moses seyde de reden des volcx dẽ Heere
wederomme.
9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ick wil tot v comen in eener dickẽ Wolcke
op dat dit Volck mijne woorden hoore/
die ick

die ick met v spreke / en ghelooven v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
10 Die Heere sprack tot Mosen: Gaet henẽ
tot den volcke en heylicht se heden en mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zijn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dẽ Volcke een perck ront-
omme en spreeckt tot hen: Hoedt v liedẽ/
dat ghy niet op den Berch en climt noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert / sal des doodts sterven.
13 Gheen handt en sal hem aenruerẽ maer
hy sal ghesteent/ of met Geschut doot ge-
schoten worden: het zy een Ghedierte oft
Mensche so en sal hy niet leven: wanneer
des Hoorns k† ghelupt aengaet/ so sullen
sy aenden Berch gaen.

i Heb. 12.18. 20.
k† And. als den Hoorne langhe syn gruwt gege den heeft/ steet.

14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/ en heylichdese: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach/ en niemandt en naer-
dere hem ten wijve.
16 Als nu den derden dach quam / en mor-
gen was/ doe verhief hem een donderẽ en
blixemen en een dicke Wolcke op dẽ Ber-
ge ende een gelupt eener gantsch stercken
Basuynen / en het gantsche Volck dat in-
den Leger was / verschrickte.

De Wet heft hare grouwelick aen.

17 Ende Moses leyde het volck wt den Le-
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch.

l Deut. 4.11 ende 5.5.

18 De gantsche Berch Sinai roockte/ daer
om dat de Heere neder op dẽ Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/ als
eenen roock van eenen Oven/ dat dẽ gant-
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheclanck werdt
allencxt stercker. Moses sprack/ ende God
antwoordde hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/ op
den Berch Sinai/ boven op syne * spitse
doe riep hy Mosen/ bovẽ op het spitse des
Berchs. en Moses clam daer op.

* scherpte/ opperste/ oft top.

21 Doe sprack de Heere tot hem: Klimt af/
en betuycht dẽ Volcke dat sy niet m† her-
waert tot en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / en vele van hen vallen.
22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen sullen hen heyligẽ/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.
23 Ende Moses sprach tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ge
climmẽ / want ghy hebt ons betuycht en
ghesevt: Maeckt een perck rondtom den
Berch / en heylicht en.
24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henẽ/
climt af: Ghy en Aaron met v/ sult hier op
climmen/ doch de Priesters en het Volck/
sullen niet herwaert toe brekẽ/ dat sy sou-
den opclimmẽ tot den Heere/ dat hyse niet
ontwee en smyte.
25 Ende Moses clam neder tot dẽ volcke/
ende seyde het hen.

m† And. hy overtrede het perck niet overtreden om den Heere te sien/ etc.
‡ Ofte nae naken.
n† And. de Heere niet een gat in haer en bicke.
o Exo. 24.9

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Ta-
felen der Geboden/ 18. Het Volck vreest
het grouwelick wesen / het welck aldaer
gesien wordt / ende wordt van Mose ge-
troost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden
en silveren beelden te maken nevenẽ hem/
24. ende wilt men sal hem eenen slechten
Altaer van Aerden/ oft ongehouwen stee-
nen maken.

1 Ende God sprach alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt b die v — De Thien Geboden Gods.
wt Egyptenlande/ wt dẽ Diensthuyse
ghelept hebbe.
3 Ghy en sult gheen andere Goden c† be- — a Deu. 5.6
neven my hebben. — Psal. 81.11
4 d Ghy en sult v geen Beelt noch eenige — b Exo. 14.3
ghelyckenisse maken / noch van dat daer — c† and. voor
boven in den Hemel / noch van dat daer — d Deu. 4.16
beneden op Aerden / noch van dat in den — 23. en 27.15
Watere onder der Aerden is. — Levit. 26.1
5 En e† bidtse niet aen/ ende en dient hen — Psal. 97.7
niet: want ick de Heere v Godt / ben een — e† an. eertse
Eeloers God. f die daer te huys soeckt der — f Exod. 34.7
Vaderen misdaedt aen den kinderen/ tot — Deu. 7.9
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my — Jerem. 32.18
haten. — ‡ Of/ der
6 Ende doe barmhertichept aen vele duy- — ghener.
senden/ ‡ die my liefhebben/ en myn Ghe- — ‡ Oft. der
boden houden. — ghener.
7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u- — g Deut. 5.11
wes Gods niet h† mis bruyckẽ: i want de — Levit. 19.12.
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/ — Spra. 23.9.
die synen Naem misbruyckt. — Mat. 5.33
8 l Gedenckt des Sabbathsdach/ dat ghy — h† anders/
hem heyliget. — lichtveer-
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / en alle v — dich noemẽ.
in dinck wtrichten. — i Levit. 24.14
10 Doch aenden sevendẽ dage/ is de Sab- — k† And. on-
bath des Heeren uwes Gods: so en suldy — schuldich
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v — houden.
Dochter/ noch v Knecht/ noch v Maecht/ — l Deut. 5.12
noch v Vee/ noch v Vreemdelinck/ die in — Exod. 23.12
uwer Stadt poorten is. — ende 31.14
11 n Want in ses dagen/ heeft de Heere He- — ende 34.21
mel en Aerde ghemaeckt/ en de Zee/ ende — ende 35.2
alles wat daer in is / ende ruste de aenden — Ezech. 20.12
Sevenden dage: daerom segende de Hee- — m dat is/
re den Sabbathdach / en heylichde hem. — alles wat
12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe- — ghy te doen
der eeren / op dat ghy langhe levet inden — hebt.
Lande/ dat v de Heere v God p† geeft. — n Gene. 2.2
13 q Ghy en sult niet dooden. — o Deut. 5.16
14 Ghy en sult niet Echbreken. — Syrach 3.9
15 Ghy en sult niet stelen. — ende 7.29
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse — Mat. 15.4
r‡ spreken teghen uwen Naesten. — Ephe. 6.2.
17 s‡ En laet v t niet gelusten uwes naestẽ — p‡ Anders/
huys: En laet v niet gelusten uwes naestẽ — geven sal.
Wyfs/ noch synes Knechts/ noch syner — q Mat. 5.21
Maecht/ noch syns Ossen/ noch syns E- — Roma. 13.9.
zels. noch alles dies dat v Naeste heeft. — r‡ Anders/
18 Ende alle het Volck sach het donderen — gheven.
en blixemen. en het gelupt der Basuynen/ — s‡ Anders/
en den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa- — ghy en sult
gen vloden sy/ en stonden van verre/ — v niet laten
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt — gelustẽ/ etc.
ghy met ons. wy willen toehooren/ en en — t Roma. 7.7
laet God niet met ons spreken/ wy moch- — ende 13.9.
ten anders sterven. — u Heb. 12.18
20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En — Deu. 5.25
vreest v niet: want God is gecomen / op — ende 16.16
dat hy v x‡ versochte/ en dat v syne vreese — x‡ And. be-
voor ooghen ware / en ghy lieden niet en — proeven
sondichdet. — soude.
21 Also tradt het Volck va verre daer en-
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also suldy
den kinderen Israel seggen: Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandẽ Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets neven my
maken / Silverẽ en gulden Goden en sult — Altaer van
ghy v lieden niet maken. — Aerden.
24 p Eenen Altaer van Aerdẽ maeckt my/ — p Exo. 24.4
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/ — ende 27.1
uwe Schapen ende Runderen op offert: — ende 38.1.
wat aen welcker plaetse ick myns naems — Esaie 65.3.

gedachtenisse stichten sal / daer wil ick tot
v comen ende sal v segenen.
z Deut. 27.5 25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer
Josue 8.30 wilt maken/ so en suldy dien niet van ge-
1. mac. 4.47 houwen steenen bouwen: want so ghy met
uwen messe daerop coemt / so suldy hem
ontwyen.
26 Ghy en sult oock niet op trappē tot mynē
a† Anders/ Altaer climmen/ dat uwe a† schaemte niet
schameiþz. ontdecht en worde voor hem.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schrijft den Richteren settingen eñ straffen voor/ van den lijfeygē/ 12. Doortslagen/ 15. van onbehoorlickheden eñ vertoorningē aen vader eñ moeder/ 19. aen ander lieden/ 20. aen dienstboden/ 22. aen swangere vrouwen begaen/ 28. van schaden door ghedierten/ oft ghemaeckte cuylen.

1 DIt zijn de Rechten / die ghy hen sult
voorlegghen.
Wereldtlicke wettē eñ Rechten. 2 a So ghy eenen Hebreischē knecht
coopt/ die sal v ses iaer dienen/ indē sevenden
a Leui. 25.39 den Jare sal hy vry ledich wtgaen.
Deut. 15.12 3 Is hy b† sonder wijf gecomen/ so sal hy
Jere. 34.14 oock sonder wijf wtgaen: is hy oock met
b† Anders/ eenen wijve ghecomen/ so sal sijn wijf met
alleē. Hebr. hem wtgaen.
met zijnen 4 Heeft hem sijn Heere een wijf ghegeven/
lijue. eñ heeft soonen oft dochteren c† geboren/
c† Anders/ so sal het wijf ende de kinderen sijns Heeren
ghetuycht. zijn / hy daer entegghen sal sonder wijf
wtgaen.
b Deu. 15.16 5 d Spreect nu de knecht: Jck hebbe mijnen
Heere lief/ ende mijn wijf eñ kinderen/
e Dat is/ ick en wil niet vry worden.
Richters. 6 So sal hem sijn Heere voor de e Goden
brenghen/ ende houden hem aen de deure
oft poste/ ende booren hem met eenē priem
door sijn oore / ende hy zy sijn knecht eeuwichlick.
7 Vercoopt yemāt zijn dochter ter maecht
so en sal sy niet wtgaen als de knechten.
8 . Bevalt sy dan noch haren Heere niet/ eñ
f† Anders/ hy en f† wilt haer niet ten houwelicke helheeftse
met pen/ so sal hyse te lossen geven: doch onder
houwelict een vreemt volck haer te vercoopen / en
g Dat is/ heeft hy gheen macht / dewyle hyse verheeft
hyse smaet heeft.
tot een wijf 9 g Vertrouwet hyse nu sijnen Sone / so
voor sijnen sal hy Dochter recht aen haer doen.
sone aengenomen. 10 Geeft hi hem oock eene andere/ so sal hy
haer aen haeren spyse/ cleedinge ende houwelickschē schult niet afbreken.
Doortslach 11 Doet hy dese drye niet/ so sal sy vrij wtis
verboden. gaen/ sonder losgelt.
Gen. 9.6 12 h Wie eenē mensche slaet/ dat hy sterft/
h Leu. 24.17 die sal des doodts sterven.
Math. 5.12 13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt/
i Num. 35.6 maer God heeft hem laten onverhoets in
10. sijne handen vallen so wil ick v een plaetse
Deu. 19.2. bescheyden/ daer hy henen vlieden sal.
14 So daer entegen yemant aen zynē naesten
* of/ wrevel * moetwil gebruyct/ eñ hem met liste
k 1. Reg. 2.28 verworcht / k so suldy denselven vā mijnē
Altaer nemen/ datmen hem doode.
15 Wie zijnen Vader ofte Moeder slaet/
die sal des doodts sterven.
l Deut. 24.7 16 l Wie eenen mensche steelt/ eñ vercoopt/
1. Tim. 1.10 datmen hem by hem vindet / die sal des
doodts sterven.
m Leui. 20.9 17 m Wie Vader eñ Moeder vloeckt / die
Deut. 21.18 sal des doots sterven.
ende 27.16 18 Wanneer Mannen met malcanderen
Prov. 20.20 hen in twiste gheven / ende de eene slaet
Math. 15.4 den anderen met eenē steen/ ofte met eener
Mar. 7.10 vuyst/ dat hy niet en sterft/ maer te bedde
leyt:
19 Coemt hy op/ dat hy wtgaet by sijnen
stock/ so sal de ghene die hem sloech/ ontschuldich
zijn / behalven dat hy hem betale/
wat hy versuymt heeft / eñ het meystergelt
gheve.
20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met
eenen stock/ dat hy sterft onder zynē handen/
die sal daerom gestraft worden.
21 Bleivet hy nochtans eenē oft twee dagen/
so en sal hy daeromme niet ghestraft
worden/ want het is sijn gelt.
22 Wanneer mannen tesamen hen in twist
geven/ eñ verseerigen een swangere vrouwe/ Swangher
dat haer de vrucht afgaet / ende haer vrauwen te
gheen schade over en coemt/ so salmen hen verschoonē
om gelt straffen/ hoe veel hem der vrouwē o Oft weman
oplecht/ ende sal dat geven na der p† deruaret.
scheydtlieden bekennen. p† And. des
23 Coemt haer daer entegghen een schade dinghes
daer wt/ q so sal hy laten ziele om ziele. lieden.
24 Ooge om ooge, tant om tant / hant om q Deu. 19.21
handt/ voet om voet. Mat. 5.38
25 Brandt om brandt/ wondē om wondē/ Leuit. 24.20
buylen om buylen.
26 Wanneer yemant zynen knecht oft zijn
maecht in een ooge slaet/ eñ verderftse/ die
salse vry los laten om de ooge.
27 Desselven gelijcken / wanneer hy synen
knecht oft maecht eenen tant wt slaet/ sal
hyse vry los laten om den tandt.
28 r Wanneer een Osse eenē man oft vrouwe Schade
stoot/ dat hy sterft/ so salmen den Osse door gedierte
steenen/ eñ sijn vleesch niet eten / so is de te gedaen.
Heere des Ossen ontschuldich. r Gene. 9.5
29 Is nochtans de Osse te voren stootich
gheweest/ ende sijnen Heere is het aengeseyt
/ eñ hy en heeftē niet bewaert/ eñ doot
daer en boven eenen man ofte vrouwe/ so
salmen den Osse steenen/ eñ zyn Heere sal
sterven.
30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op s† Anders/
leggen/ so sal hy geven zijn leven te lossen/ Wordtmen
watmen hem oplegt. hem etc.
31 Desselven gelijcken salmen met hem handelen/
wanneer hy eenē Sone oft dochter
stoot.
32 Stoot hy nu eenen knecht oft maecht/
so sal hy haren Heere dertich silverē sickels
gheven/ eñ den Osse salmen steenigen.
33 So yemant eenē cuyl op doet/ oft graft Schadelicke
eenen cuyl/ eñ en decktē niet toe / eñ valt cuylen.
daer over een Osse ofte Ezel daer in/
34 So salt de Heere des cuylen den anderē
weder betalen met gelde/ ende het aes sal
sijne zijn.
45 Wanneer yemandts Osse/ eens anderen
Osse stoot/ dat hy sterft/ so sullen sy den levendigen
Osse vercoopen/ eñ het gelt deylen/
eñ het Aes oock deylen.
36 Is het nochtans condt geweest/ dat de
Osse te voren stootich gheweest is/ eñ zijn
Heere en heeft hem niet bewaert/ so sal hy
eenen Osse om den anderen vergelden/ eñ
het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieften/ Veltschade/ 7. Bewaerden/ 9. Onrecht/ 10. Vertrouden/ 14. Geleendē eñ ghehuerden Vee/ 16 Joncfrouwē ofte Maechdē schendigē/ 18. Toouerye/ 19. Verbuggerie/ 20. Afgoderye/ 21. Ellendige verschoonē/ 25. Leenen/ 26. Verpanden/ 28. Misgunste eñ achterclap der Overheyt/ 29. Gods offeren/ 31. eñ heyligen wandel.

1 WAnneer yemant eenē Osse oft schaep
steelt / ende slachtet/ ofte vercoopt Straffe der
het/ a die sal vijf Ossen voor eenē Osse dieverye.
weder gheven/ b ende vier Schapen voor a Prov. 6.30
een Schaep. b 2 Sam. 12.6

2 Wanneer een Dief gegrepen wordt om
dat hy inbreeckt / ende wordt daer ouer
geslagen dat hy sterft / so en salmen noch-
tans gheen bloetgerichte ouer c den ghe-
nen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne ouer hem op-
gegaen / so salmen het bloetgerichte ouer
hem laten gaen. Een Dief die sal weder
vernoegen: heeft hy niet / so salmē hem ver-
coopen voor syn dieuerie.
4 Vindtmen dan noch by hem de dieuerie
leuendich / het zy Osse / Ezel / oft Schaep /
so sal hyt dobbel weder gheuen.
5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijn-
berch beschadicht / dat hy syn Vee laet
schade doen / in eens anderen Acker / die
salt vanden besten op synen Acker ende
Wijnberge weder vernoegen.
6 e Wanneer een vyer wtcoemt / eñ coemt
in de Doornen / ende verbrandt de f Gar-
uen oft het Coren dat noch staet / oft den
Acker / so sal hy het weder vernoegen / die
dat vyer aengesteken heeft.
7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt
oft † vaten te bewarē doet / ende het wort
den seluen wt synen huyse ghestolen: vin-
detmen den Dief / so sal hy dat dobbel we-
der gheuen.
8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief
niet / so salmen den Huysweert voor de
h Goden brengē oft hy niet syne hant aen
syns naesten haue gelept en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht
om eenigerley i† onrecht / het zy om Osse /
oft Ezel / oft Schaep / oft cleederen / oft al-
lerley dat verloren is / so sullen allebeyder
saken voor de Goden comen: welcken de
Goden verdoemen / die salt dobbel synen
naesten weder geuen.
10 Wanneer yemandt synen naesten eenen
Ezel ofte Osse oft Schaep / oft eenich Vee
te bewarē doet / eñ stervet hem af / of wort
verseericht / oft wordt hem wech gedreuē
dat het niemandt en siet.
11 So salmen hen onder hen op eenē Eedt
by den Heere laten comen / oft hy niet en
heeft syn handt aen syns naesten haue ge-
lept: ende de Heere des goets salt k† aen-
nemen / dat het de andere niet en derf be-
talen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief /
so sal hy het synen Heere weder vernoegē.
13 Wordt het hem verscheurt / so sal hy ge-
tuyghenisse daer van brenghen / ende niet
betalen.
14 Wanneer yemandt van synen naesten
wat leent / ende het wordt beschadicht / oft
sterft / dat syn Heere daer niet by en is / so
sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer enteghen syn Heere daer by / so
en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy
het voor syn gelt gehuert heeft /
16 m Wanneer yemant een n† Maecht be-
cout / die noch niet vertrout en is / ende be-
slaeptse / die sal haer geuē haer bruytschat
ende haer ten wijue hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader /
haer hem te gheuen / so sal hy daer gelt he-
nen wegen / so vele eener maecht tē bruyt-
schatte behoort.
18 o De Toouerersschen en suldy niet laten
leuen.
19 p Wie eē Vee beslaept / die sal des doots
steruen.
20 Wie den Goden offert / behaluē den Hee-
re alleene / die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē
noch onderdrucken: wāt ghy liedē zijt ooc
vreemdelingen in Egyptenlande geweest.

c Dat is / ouer dē ge-nen die ge-slagē heeft etc.
b Dat is / is het schoō dach.
Veldschade
e 1 Sam. 14. p
f Of marp-hoopen, oft Schoouen.
g 2 Mac. 3. 15
† and. tuych
h Godē hee-ten de Rech-ters, daerō dat sy aen Godes ste-de nae Go-des gesette ende woort met na ha-ren eyghen goetdunc-ken richten eñ regeren moetē / als Christus be tuycht Io-an 10. 34. Psalm. 82. 5
Onrecht.
i† An. ouer-tredinghe.
Toeuer-trout Vee.
k† And. den Eedt aen-nemen.
l Gen. 31. 38
Geleent eñ ghehuert Vee.
Ioncvrou-wē crenckē.
m Gen. 34. 2
Deut. 22. 23
n† Anders / Ioncvrou-we oncr-ledet.
Toouerer-sen.
o 1. Sa. 28. 3
p Leui. 18. 23 ende 20. 15
Deut. 27. 21
Vreemde-lingen ver-schoonen.
q Leui. 19. 33 ende 23. 9
Zacha. 7. 10
Weduwen eñ Weesen.

22 r Ghy en sult geen Weduwen eñ Wee-
sen * beleedigen.
23 Want so ghy haer beleedicht / so sullē sy
tot my roepen / ende ick sal haer roepen
verhooren.
24 So sal mynen toornes vergrimmen dat
ick u lieden met den sweerde doode / ende
uwe wijuen Weduwē / eñ uwe kinderē tot
Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke
dat arm is by u / so en suldy hen niet tot
schade bringen / ende gheenen woecker op
hen drijuen.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een
cleet te pande neemt / so suldy het hem we-
der gheuen eer de Sonne ondergaet:
27 Want syn cleedt is syn eenige decsel sy-
ner huyde / daer hy in slaept: wanneer hy
dan tot my roepen sal / so sal ick hem ver-
hooren / want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken:
x ende den Ouerstē in uwen volcke en sult
ghy niet lasteren.
29 Uwe y Vulle ende Tranen en suldy niet
vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy
my gheuen.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen
eñ Schapen: a seuen daghen laet het by
syner moeder, aen den achtsten daghe sult
ghy het my gheuen.
31 Ghy sult Heylighe lieden voor my zijn:
b daerom en sult ghy geen vleesch etē / dat
op den velde vandē gedierten verscheurt is /
maer voor den Hondē worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen eñ Richteren / 4. Lief-de tegen den vyant, 9. Vreemdelinghen verschooninge / 10. Besaedinghe eñ ruste des landts / 12. Kerckenrechten eñ Iaer-Feesten / 20. Gelofte des Engels / ter ghe-leydinge des volcx / 22. Vruchten der ge-hoorsaemheyt des Wets / 28. Lancksame wtroepinge der Heydenen / 31. eñ van het schouwen der seluen.

1 GHy en sult a† eener valscher aenclage
niet gheloouen / dat ghy eenen Godt-
loosen bystandt doet, ende een valsche
Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt c†
tot den boosen / eñ niet antwoordē voor
Gerichte / dat ghy der veelheyt na volgen-
de vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē
in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft
Ezel ontmoet, dat hy dwaelt / so sult ghy
hem den seluen weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft
Ezel, die u haet / siet onder den last lig-
gen / hoedt u eñ en verlaet hem niet / maer
versuymt gheerne het uwe om synent
wille.
6 Ghy en sult het Recht wes Armen niet
buyghen in syner sake.
7 Zyt verre van valschen saken: h den ont
schuldigen eñ gerechtigen en sult ghy niet
dooden: ‡ want ick en late den Godloosen
niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen geschencke nemen:
want Gheschencken maecken den sienden
blindt / ende verkeeren de saken der recht-
ueerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden
niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē
Vreemdelingen om het herte is / l dewyle
ghy oock zijt Vreemdelingen in Egyptē-
landt gheweest.
10 m Ses Iaer sult ghy u Landt besaeyen /

r Iob. 24. 3
Zacha. 7. 10
* Dat is, be-nauwē, ver-druckē, ver-driet aen-doen.
s Ofte wor-dichlick aengaen.
t Leuit. 25. 35
Deut. 23. 19
u Deu 24. 6
x 2 Sam. 16. 6
Acto. 23. 5
y Dat is / most eñ olie die met me-nichte als met tranen in de stande coemt: An-dere duydē Vulle / alle harde vruchtē als coren / geste appelen pe-ren. daermē spyse van maeckt: Tranē / alle weecke vruchten / daermē sap eñ dranck vā maeckt / als daer zijn Wijn-druyuē / olie etc.
z Exo. 13. 2. 12
a Exo. 23. 19
Dit zijn schoone lee-ringen hoe-men recht doen sal.
a† and. ont-gegrondē geruchten / etc. dat ghy uwe handt met eenen Godloosen opheffet eñ een onrecht et cet.
b Ios. 7. 24
c† and. om quaet te doē
b Leui. 19. 15
e Dat is / on geachtedē / slechten ar-men nz Here-ren / oprop-pen / etc.
f Deu. 22. 1
g Deu. 22. 4
h Susan. g
‡ An. ick en sal den etc. niet recht-ueerdigen.
i Deu. 16. 19
k Exo. 22. 21
l Gen. 46. 5
m Leui. 25. 3

n Oft / wilde Merckenrechten. Vyerdagen
o Exo 20.9 ende 31.14 ende 34.21. 35.2 Leuit. 23.3 Deut. 5.13
p Ephe. 5.3
q Is hier / predicken / roemë / dancken Godes dienst volbrenghen.
* Dat is / het Paesche feest in April / Pinxsten inder Braeckmaendt / eñ het Loofhuttenfeest inder Wijnmaent die hy hier den wtganck des Jaers / om dat het dan wt is met vruchten wassen / eñ insamelen.
r Exo. 12.14 ende 34.18.
s Exo. 12.3 ende 13.3
t Exo. 34.20 Deut. 16.16
u Deu. 16.16
x Exo. 34.25
y Exo. 34.26 Deut. 26.2 Prouer. 3.9
z Deu. 14.21 ende 34.26.
De Enghel wordt voor den kinderë Israels henen ghesonden.
a Exod. 13.5 ende 32.34 ende 33.2 Deut. 7.21. Gene. 12.1.3 2. Reg. 19.20 Acto. 9.4
b Exod. 33.2 Josue 24.12 Deut. 7.21
c Num. 25.2
d† Anders / colomnen nederrijten.
e Deut. 7.14
f† An. misdrachtige.
g† And. in allen volcke een oproer aenrichten.
h Deu. 7.20 Exod. 33.2
i Josu. 11.18

ende syne Vruchten insamelen.
11 Inden Sevenden jare suldy het rusten
eñ liggen laten, dat de armen onder uwen
volcke daer van eten, ende wat daer over-
blijft / laet het n wildewerck op den velde
eten : alsoo sult ghy oock doen met uwen
Wijnberge eñ Olybergen.
12 o Ses daghë sult ghy arbeyt doen / maer
des Sevenden daechs sult ghy vyeren: op
dat uwe Osse ende Ezel rusten, ende uwer
Maget Sone eñ Vremdelinck hen ver-
quicken.
13 Alles wat ick v lieden gesept hebbe / dat
houdt / p eñ ander Goden namen en sult
ghy niet q gedencken / eñ wt uwen monde
en sullen sy niet gehoort worden.
14 * Driemael sult ghy lieden my feest hou-
den inden Jare /
15 r Namelickë het Feest des ongeheuel-
den broodts suldy houden, dat ghy seuen
dagen ongeheuelt broot etet / (s als ick v
geboden hebbe) om de tyt der maent Abib:
want in der seluer tijt zijt ghy wt Egypten
getogen: t verschijnt dan noch niet ledich
voor my.
16 Ende het Feest des eersten Oogst der
vruchten, die ghy op den velde ghesaeyt
hebt: eñ het Feest der Insamelinge inden
wtganck des Jaers / wanneer ghy v ar-
beyt ingesamelt hebt vanden Velde.
17 u Driemael inden Jare sullen verschijnë
voor dë Heere den Heerschapper / alle uwe
Mans persoonen.
18 x Ghy en sult het bloedt mijns Offers
niet met den heuelbeege offeren, ende het
vette van mijnen Feeste en sal niet blijuen
tot op den morghen.
19 y Het Eerstelinck vander eersten vrucht
op uwen Velde sult ghy brenghen in het
huys des Heerë uwes Gods : z eñ en sult
het Bocxken niet koken dewijle het aen
synder moeder melck is.
20 a Siet / ick sende eenë Engel voor v he-
nen, die v behoede op den wege eñ brenge
v aen de plaetse die ick bereydet hebbe.
21 Daeromme hoedt v voor synë aensichte /
ende hoort syner stemmen / ende en ver-
bittert hem niet: want hy en sal uwe over-
tredinge niet vergeuen, ende mijnen naem
is in hem.
22 So ghy dan syner stemmen wilt hoorë /
ende doen alles wat ick v seggë sal, so wil
ick uwer vyanden vyandt / eñ uwer We-
derpartyders wederpartye zyn.
23 b Wanneer mynen Engel voor v henen
gaet / ende brenghet v aen de Amoriters /
Hethiters / Pheresiters / Cananiters /
Heuiters / ende Jebusiters / ende ickse alle
verdelghe.
24 c So en sult ghy hare Goden niet aen-
bidden noch hen dienen, eñ niet doen als
sy doen, maer ghy sult d† de Afgodë afdoë
eñ verbreken.
25 Daer entegen den Heere uwen God sult
ghy lieden dienen / so sal hy v broot eñ v
water segenen / eñ ick wil alle cranckheyt
van v wenden.
26 e Daer en sal gheen f† onsvvangere ende
onvruchtbare zyn in uwen lande / eñ ick
wil hen laten oudt worden.
27 Ick wil mijn verschrickë voor v henen sen
den / eñ g† alle het volck vertzaecht makë /
daer ghy henen coemt / eñ ick wil v geuen
alle uwe vyanden inde vlucht.
28 h Ick wil Horselen voor v henen sendë /
die voor v wtjaghen de Heuiters / Cana-
niters eñ Hethiters.
29 i Ick en wilse niet in eenen Jare wtstoo
ten voor v, op dat het lant niet woest en
worde / ende de wilde Gedierten hen tegë
v vermeeren.
30 Allenskens eenen na den anderen wil
ickse wtstooten / tot dat ghy wasset /
ende het landt besittet.
31 k Ende ick wil uwe Landtpalen setten /
de l† Schelfzee, ende der Philistijnë Zee /
ende de Woestijne tot aen het water: want
ick wil v in uwe handt geuen / de Inwoo-
ners des Landts / dat ghyse sult wtstoorë
voor v.
32 m Ghy en sult met hen of met harë Go-
den gheen verbonde maken.
33 Maer en laetse niet woonen in uwen
Landen / dat sy v niet n† en veruoeren te-
ghen my: o want ist dat ghy haren Go-
den dienet / so sal het v p† tot ergernisse
ghedyen.

Dat xxiiij Capittel.

1. Meldet int corte wederom / dat bo-
uen int 19. Capittel ghesept is. 4. van-
den Altare / Boeck ende bloedt des Ver-
bondts / 9. Moses / Aaron, Nadab /
Abihu / ende Tseuentich Oudtsten / sien
den God Israels / 12. Moses so hy van
den Heere geroepen wert, de steenen Ta-
felen te ontfangen, beschrijvet onder aen
den Berghe het Volck / 15. Climt alleen
op den berch, ende blijft daer veertich da-
gen eñ veertich nachten.

1 Ende tot Mosen sprack hy: a Climt
hier op tot den Heere, ghy eñ Aaron /
Nadab ende Abihu / eñ de tseuentich
Oudtstë Israels, eñ biddet aen van verre.
2 Doch Moses naerdere hem alleene tot
den Heere, ende late b† de ghene niet hier
toe naerderen / eñ het Volck en come oock
niet met hem hier op.
3 Moses quam / eñ vertelde den Volcke
alle woorden des Heeren / ende alle Rech-
ten: Doe antwoorde alle dat Volck met
c eener stemmen / eñ spraken: d Alle woor-
den die de Heere ghesprocken heeft / willen
wy doen.
4 Doe schreef Moses alle woorden des
Heeren / ende maeckte hem des morghens
vroech op / e ende bouwede eenen Altaer
onder aenden berge met twaelf f Colum-
nen / na den twaelf stammen Israels.
5 Ende sandt henen Jongelingen vandë
kinderen Israels, dat sy Brantoffer daer
op offerden / ende Danckoffer den Heere
van g† Ossen.
6 Ende Moses nam de helft des bloets /
ende dede het in een Becken / de ander
helft sprengde hy op den Altaer.
7 Ende nam het Boeck des Verbondts /
eñ las het voor de ooren des Volcx. Ende
doe sy spraken, Alles wat de Heere gesept
heeft willen wy doen, ende dien ghehoor-
saem zyn:
8 h Doe nam Moses het bloet ende be-
sprengde het Volck daer mede / eñ sprack:
i Siet dat is het bloet des Verbonts, dat
de Heere met v lieden maecket over alle
dese woorden.
9 k Doe clommen Moses eñ Aaron / Na-
dab Abihu / eñ de tseuentich Oudtstë Is-
raels opwaerts /
10 Ende sagen den God Israels: onder sy-
nen voeten was het als een schoon Sa-
phir / ende als het ghestalt des Hemels /
wanneert claer is.
11 l Ende hy en liet syne hant niet over de
seluen Oversten in Israel. Eñ doe sy God
gesien hadden / aten sy ende droncken.
12 m Ende de Heere sprack tot Mosen:
Coemt hier op tot my / op den Berch / eñ
blijft

k† De grentzë of palë des beloofden Landts.
k 1 Reg. 4.21
l† Anders / Rietzee.
m Exo. 34.12 Deu. 7.2. Josue 23.12
n† An. sondigen makë teghen my.
o 1 Reg. 11.2 Num. 25.2
p† And. tot aenstoote gheraden.
a Exod. 19.3
b† And. de selue, etc. te weten / Aaron / Nadab / eñ Abihu etc.
c De Wet dwinghet wel wtwëdich eenen lep te seggë of gelouë / maer het herte is daer niet bi daerom is hier des volcx wel eene stemme / doch geen herte.
d Exo. 19.8.
e Exo. 20.24
f Of / staen de teeckenë pilaren.
g† Anders / Varren.
h 1. Pet. 1.2
i Bloet des Verbonts.
i Heb. 9.20.
k Exo. 17.24
l hy verschricte se niet met donder eñ Blixem / als te voorë het volck verschrickt wert / Cap. 20.
m Exo. 31.18 ende 32.15

blijft aldaer/dat ick v gene steenen Tafe-
felen/eñ Wetten/eñ Geboden/ die ick ge-
schreuen hebbe/die ghy hen leeren sult.
13 Doe maecte hem Moses op/eñ syn die-
naer Josua/eñ clam op den Berch Gods/
14 Ende sprac tot den Oudtstē: Blijft hier/
tot dat wy weder tot v lieden comē: siet/
Aaron eñ Hur zijn by v liedē/ heeft yemāt
eenige sake/die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam/
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de Heerlickheyt des Heerē woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen:ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.
18 Ende Moses ginck middē inder wolc-
ke/ende clam op den Berch/n eñ bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Moses comt op dē Berch.

Moses blijft op dē Berge veertich dagen. n Exo.34.28 Deu.9.9.18

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-willigē Offeren een Heylichdom/10 Lade/ Kiste/oft Arcke/ 17. Genadēstoel/18. twee Cherubim/23. Tafel/ 35. eñ Luchter/ met haren toebehoorten.

1 Ende de Heere sprackmet Mose/ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels/ dat sy
my een Heefoffer gheuen/ eñ nemet desel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.
3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vā hen
nemen sult/ gout/ siluer/ vā metalen:
4 eñ Gheleszyde/ scharlaken/ roozyuroot/
witte zyde/ Geyten hayr.
5 Roodachtige Rams vellen/ Dasse vellē/
buyzen hout:
6 Olye tot der Lampen/ Specerye ter sal-
uen/ eñ goeden Reuckwercke:
7 Onichsteenen/ eñ geuatede steenen/ ten
Lyfrooc eñ ten borstlappe.
8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een b Voorbeelt der woonin-
ghe/ eñ alles synes ghereedtschaps wysen
sal/ so sult ghy het maken.
10 Maeckt een c Kiste van buyzē houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zyn/
anderhalue elle de breyde ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sultse met louteren goude ouer-
trecken/ binnen eñ buyten/ eñ maeckt bo-
uen rondrom eenen gulden Crantz.
12 Eñ giet vier gulden ringen/ eñ maectse
aen hare vier hoecken also/ dat twee rin-
ghen zyn op eener syden/ ende twee op der
anderen syden.
13 Ende maeckt f hantboomen van buyzē
houte/ eñ ouertreckse met goude.
14 Eñ steecktse in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen bliuen/ eñ niet
wtgetogen worden.
16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen/ dat ick v gheuen sal.
17 Ghy sult oock eenen g Genadenstoel
maken van louteren goude: twee ellen eñ
een half sal syne lengde zyn/ ende ander-
half elle syne breyde.
18 h Ende sult twee Cherubins makē van
dichten Goude/ tot beyden eynden des
Genadenstoels.

Heefoffer a Oft/ yeder manne Exod.35.5 b An. eenen c Anders/ Baenwe.

b Moses betuyghe hier dat syn regiment soude op-houden/ eñ het rechte eyntlick we-sen maer slechts een voorbeelt eñ voorspel zyn des Heer Christi eñ son-der allen twijfel heeft Christus dit vā met den twee Jongheren toe Emaus gesproken/ Luc.24.

c An. Lade oft Arcke.

f Oft stangē

g Genaden-stoel.

g An. ge-nadendeckel Cherubim.

h 1.Kon.6.23

19 Dat een Cherub zy aen desen eynde/ de
ander aen den anderen eynde : ende also
twee Cherubins zyn/ aen des Genaden-
stoels eynden.
20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al/ datsy met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken/ eñ eens yegelicken i aenschyn tegē
den anderen stae/ eñ hare aensichtē sullē
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten/ eñ inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen/ dat ick v geuen sal.
22 k Van dier plaetse wil ick v l betuygen/
eñ met v spreken/namelicken van den Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins/
die op der Kistē der Getuygenisse is/ alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.
23 m Ghy sult oock eenen n Tisch maken
van buyzē houte: twee ellen sal syn lengde
zyn/ eñ een elle syn breyde/ ende anderhalf
elle syn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterē
goude/ eñ eenen guldē Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lyst rontomme/ eener handt
breedt hooch/ ende eenen gulden Crantz
om den lyst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken aen de vier hoecken/ aen synen
vier voeten.
27 Hardt onder der lysten sullen de ringen
zyn/ datmen handtboomen daer in steke/
eñ den Tisch drahe.
28 Ende sult de handtboomen van buyzen
houte maken/ eñ haer met Goude ouer-
trecken/ dat den Tisch daer mede gedra-
ghen worde.
29 Ghy sult oock syne schotelen/o Bekerē/
Kannen/ Schalen/wt louteren goude ma-
ken/ datmen daer mede wt eñ in giete.
30 p Ende sult op dē Tisch alletyt Schou-
wbrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken/ daer aen
sal de Schacht met Rieten/ r Koppen/
Knoopen/ eñ Bloemen zyn.
32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen/ wt yeghelicker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet/ sal drye opene Scha-
len/ knoopen/ eñ bloemen hebben: dat sul-
len zyn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu/ de Schacht aen den Luchter/ sal
vier opene schalen/ met knoopen eñ bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten/ welcker ses wt dē s Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen eñ Rieten/
sullen wt hem gaen/ altemael een dicht/
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampē maken/ daer bo-
uen op/ dat sy tegen malcanderē luchten.
38 Ende de Lichtscheeren eñ Dempvoor-
nen van louteren Goude.
39 Wt een t Centener louters goudes sulby
dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x Beelde/ dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vander woonunge ende haren deck-selen/15. van berderen/ 26. rychelen/31. eñ voorhanghen.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tapyten wt v witter getwee-
render zyden/ van ghelen zyden/ vā schar-
laken/ ende roozyuroot: Cherubim sult ghy
daer

i Anders/ Andeleet. k Nu.7.89. Roma.3.25 Hebr.4.16. l Dat is/ daer by/ als by eenē ge-wissen tee-ken eñ ghe-tuyghenisse wil ick v weten latē/ der ic daer tegenwoor dich ben/ dat ic daer selue spreckē sal/ etc.

m Exo.37.10 n Anders/ een Tafel o An. Be-pelen/ hal-ue rietē met dē welcken men reyni-get/ eñ inde we lcke ge-gotē wert/ w tet eet. m aken.

p Leuit.24.5 Schouw-broodt. Luchter. q Exo.37.17 Num.8.2 r An. schalē of bekeren. s Anders/ Kandelaer. 7. Lampen. t Centener/ is 30. pont Goudts. u Heb.8.5 Exod.26.30 Acto.7.44.

x Hy haelt het hier ten anderēmael dat hy daer bouen in de sen Capit. seyt: Het sullen alte-mael ȳdel voorbeeldē eñ figuren zyn met Mose: op dat het 2. mael geseyt ymmers ge wisliege on uet worde.

De Woo-ninge Hut-te/ oft Ta-bernakel. a Exo.36.8 b An. wit lijnen ghe-tweernt vā blauwer zyden.etc.

De Wet vā allerley eerstghe-boorte.
a Exo.22.29 ende 24.15 Num. 3.13 ende 8.17 Leuit.27.26 1 Sam.1.24 Ezec.44.30 Luce 2.23
b Exo.23.15
c 1 Cor.5.6
d Exo.23.15 ende 32.24 ende 33.1
e Gen.12.7 ende 13.15 ende 15.18 ende 24.7 ende 26.6 Exod.32.13 Deut.34.4
‡ So hardt wert het heueldeech gheboden/ om datmē yemer het louter Euangelium eñ Godesghenade/ ende met onse wercken eñ gesetten sal predikē/ na der opstandinge Christi: als Paulus 1 Cor.5 doe bewijst. Leest van heueldeech Math.16 Mar.8. eñ sulck etē is niet anders/ dan gheloouen in Christum.
f Oft, lit-teecken.
Alle eerstgheboorne zijn dē Heere heylich.
g Gen.15.18
h Exo.22.29 ende 34.19 Ezec.44.30

49 Eenerley Wet zy den Landtbesitter/ eñ
den Vreemdelinck die onder v woont.
50 Ende alle kinderē Israels dedē/ also de
Heere Mosi eñ Aaron geboden hadde.
51 Also leyde de Heere op eenen dach/ de
kinderen Israels wt Egyptenlandt met
haren Heyre.

Dat xiij. Capittel.

2. De Heere heet hem alle eerstgeboren heyligen/ 11. dat/ 3. met tsamen den beuele vande ongeheuelde brooden/ knoopt Moses dē volcke hefrich eñ diprich inne/ 18. De Heere voert het volck met Josephs ghebeente in het toegheseyde Landt/ niet ten naestē/ maer door de Woestyne/ 21. des daechs met eener Wolcken columne, des nachts met eener Viercolumne

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 a Heylicht my alle eerstgeborene/ die
allerley Moeder breeckt/ by den kinderen
Israels, beyde onder den menschen/ ende
den Vee: want sy zijn myne.
3 Doe sprac Moses tot den volcke: b Gedenckt aen desen dach/ aen dien ghy wt
Egypten wt dē Diensthuyse gegaen zijt/
dat de Heere v lieden met machtiger hant
van hier heeft wt gheleydt: c Daerom en
suldy gheen Heueldeech eten.
4 Heden zyt ghy lieden wtghegaen inder
Maent Abib.
5 d Wanneer v nu de Heere brenghen sal
in het Landt der Cananiteren/ Hethiterē/
Amoniteren/ Heuiteren/ eñ Jebusiteren/
e dat hy uwen Vaderen gesworen heeft/ v
te gheuen/ een Landt daer Melck eñ Hoenich in vloeyt/ so suldy desen Dienst houden in deser Maendt.
6 ‡ Seuen dagen suldy ongeheuelt broot
eten/ ende aenden seuensten daghe is des
Heeren Feest.
7 Daerom suldy seuen dagen ongeheuelt
broot eten/ dat by v geen heueldeech noch
geheuelt broot gesien worde/ aen alle uwe
plaetsen.
8 Ende sult uwen sone seggen andē seluen
daghe: Sulcks houden wy om deswille/
dat ons de Heere gedaen heeft/ doe wy wt
Egypten togen.
9 Daeromme salt v zijn een teeckē in uwer
handt/ eñ een f ghedenckenisse voor uwen
ooghen: op dat des Heeren Wet in uwen
mondt zy/ dat v de Heere met machtigher
handt geleyt heeft.
10 Daerom houdet Jaerlicx dese wijse te
syner tijdt.
11 Wanneer v nu de Heere int Landt der
Canaaniteren gebracht heeft/ g als hy v eñ
uwen Vaderen gesworen heeft/ ende het v
ghegeuen heeft.
12 So suldy wtsonderen den Heere/ alles
wat de Moeder breeckt/ h ende de eerstgheboorte onder den Vee/ dat een Manneken is.
13 De eerstgeboorte van eenen Ezel/ suldy
lossen met eenē Schape: wanneer ghy het
oock niet en losset/ so verbreeckt hem den
necke/ doch alle eerstgeboorte der menschē
onder uwen kinderen/ suldy lossen.
14 Ende wanneer v heden oft morghen v
kindt sal vragen: Wat is dat? suldy hem
seggen: De Heere heeft ons met machtigher hande wt Egypten/ vanden Diensthuyse ghelept.
15 Want doe Pharao verhardt was/ ons
los te laten/ versloech de Heere alle eerstgeboorte in Egyptenlāt/ vander menschē
Eerstgheboorte aen/ tot aen de Eerstgeboorte des Vees: daeromme offere ick dē
Heere alles wat de moeder breect/ dat een
Manneken is/ eñ de eerstgeboren myner
kinderen losse ick.
16 Ende dat sal v een teecken in uwer hant
zijn/ ende een gedencteecken voor uwen
oogen/ dat ons de Heere heeft met machtigher handt wt Egypten geleyt.
17 Doe nu Pharao het volck verlatē hadde/ en leydese God niet op der strate/ door
der Philistijnen Lant/ die ten naestē was:
want God dachte: Het mocht den volcke
berouwen/ wanneer sy den strydt sien/ eñ
wederom keeren in Egypten.
18 Daeromme leyde hy het volck om op de
strate/ door de Woestyne aen de i ‡ Schelfzee: ende de kinderen Israel togen k ghewapent wt Egyptenlandt.
19 Eñ Moses nam met hem/ het gebeente
Josephs: l want hy hadde eenen Eedt
vanden kinderen Israels genomen eñ gesproken: God sal v lieden te huys besoecken/ so voert myn ghebeente met v lieden
van hier.
20 m Also toghen sy wt van Suchoth/ eñ
sloegen Tenten op/ in Etham/ voor inde
Woestyne.
21 n Ende de Heere tooch voor hen/ des
daechs in eener wolckēcalomne/ dat hyse
den rechten wech leyde/ eñ des nachts in
een viercalomne/ dat hy hen luchtede te
wandelen dach eñ nacht.
22 De Wolckcalomne en weeck nemmermeer vanden volcke des daechs/ noch de
Viercalomne des nachts.

Dat xiiij. Capittel.

1. Pharao nae waerschouwinghe des Heeren/ iaecht den volcke na/ 10. dat verschrickt/ ende morret tegen Mosen/ 13. die troostse met Godes tegenwoordigen bystande/ eñ bidt voor hen/ 19. De Engel/ Wolcke/ ende Duysternisse/ beschermense voor den Egyptenaren/ 21. Het gedeylde Meer is hen een wonderbaerlicke verlossinghe/ 24. den vyanden daer entegen/ een verschrickelick verderuen/ 31. daer wt Israel leert Godt vreesen/ hem betrouwen/ ende van Mosis beroepinghe ghewisse zijn.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israel/
ende segt dat sy hen omkeeren/ ende hen
legeren teghen den dale Hiroth/ a tusschen
Migdol/ ende der Zee/ teghen Baal
Zephon/ ende aldaer tegen ouer hen legeren aen der Zee.
3 Want Pharao sal segghen vanden kinderē Israel: Sy zijn verdoolt indē lande/
de Woestyne heeftse besloten.
4 Ende ick wil syn herte verstockē/ dat hy
hen naiage/ eñ wil aen Pharao/ eñ aen alle
syner macht eere behalen: ende de Egyptenaren sullen gewaer worden/ dat ick de
Heere ben: eñ sy deden also.
5 b Ende doe dat den Coninck in Egyptē
werdt geseyt/ dat het volck was gevlodē/
werde syn herte verandert/ ende syner
knechten/ teghen den volcke/ ende sprakē:
Waeromme hebben wy dat ghedaen/ dat
wy Israel hebben verlaten/ dat sy ons
niet en dienden?
6 Ende hy spande sijnen wagen aen/ ende
nam syn Volck met hem.
7 Ende nam ses hondert wtgelesen wagenen/ eñ wat noch van wagenē in Egyptē
was/ ende de Hooftlieden ouer c ‡ alle syne
Heyren.

i ‡ Anders/ Riedtzee. De Griecks heetent de roode Zee/ vandē rooden zande eñ gronde: doch de Hebreen heetent schelfzee/ vandē schelffe of biesen. eñ beduydt de Wereit met haerē prale/ daer de Heylighē met veele lydens moetē door gaen.
k Hebr. gevijftet/ dat is, by vijf hoopen/ oft vijf dicke neuē malcā der/ andere/ anders.
l Gen.50.25 Josue 24.32
m Nu.33.6
n Nu.14.14 Psal.77.21. ende 78.14 ende 105.39 Deut.1.33 ende 4.37 Neh.9.12.19 1.Corin.10.1
o Oft/ wolckenpilaer.
Pharao iaecht Israel nae.
a Nu.33.7
b Sap.19.1
c ‡ Anders/ derseluer peyrdelicke

8 Want de Heere verstocte het herte Pha-
raonis des Coninck in Egypten/ dathy de
kinderen Israels najaechde: doch de kin-
deren Israels waren door eene hooge hant
wtghegaen.
9 b Ende de Egyptenaers iaechden hen
naer/ende achterhaeldense (daer sy hen ge-
legert hadden aen de Zee) met Peerden
eñ Wagenen/eñ Ruyteren/eñ allen Heyre
des Pharaos. inden dale Hiroth / teghen
Baal Zephon.
10 e Ende doe Pharao harde by hẽ quam/
hieuen de kinderen Israel hare oogen op:
eñ siet de Egyptenaers togen achter hen
henen/eñ sy vreesden seer/ ende riepen tot
den Heere/
11 Ende spraken tot Mosen: f En waren
daer geen grauen in Egypten dat ghy ons
moester wtleyden dat wy inde woestijne
sterven? waerom hebdy ons dat gedaen/
dat ghy ons wt Egypten geleydt hebt?
12 Is het niet dat dat wy seyden in Egyp
ten ? Houdt op eñ laet ons den Egypte-
naren dienen/want het waer ons doch be
ter den Egyptenaren te dienen/ dan inde
Woestyne te sterven.
13 Moses sprac tot den volcke: g En vreest
v niet/ staet vaste/eñ siet toe. wat door een
heyl de Heere heden aen v lieden doen sal:
i want dese Egyptenaers die ghy heden
siet en sult ghy nemmermeer meer sien in-
der eeuwicheyt.
14 De Heere sal voor v strijden/ eñ ghy lie-
den sullet stille zijn.
15 De Heere sprac tot Mosen: k wat roept
ghy tot my? segt den kinderẽ Israels dat
sy voort trecken.
16 l Ende ghy heft uwen staf op/eñ reycke
uwe handt ouer de Zee / ende deyltse van
malcanderen / dat de kinderen Israels
daer inne gaen / midden door/ op den
drooghen.
17 Siet/ ick wil het herte der Egyptenarẽ
verstocken dat sy v lieden navolghen / so
wil ick eere behalen aen den Pharao / eñ
aen alle sijner macht/ aen sijnen Wagenen
ende Ruyteren.
18 Ende de Egyptenaers sullent gewaer
worden dat ick de Heere ben wanneer ick
eere behaelt hebbe aen Pharao / ende aen
syne Wagenen eñ Ruyteren.
19 m Doe verhief hem de Engel Gods die
voor den heyre Israels ginck/eñ maeckte
hem achter hen ende de n Wolckcolomne
maeckte haer oock van haren aengesichte
eñ stadt achter hen.
20 Ende quam tusschen het Heyr der Egyp-
tenaren eñ het Heyr Israels het was een
duyster wolcke eñ o verlichtede de nacht/
dat sy de gantsche nacht/ dese eñ de gene
niet te samen comen en conden.
21 p Doe nu Moses sijne hande wtreckte
ouer de Zee / liet se de Heere wech varen/
door eenen stercken Oostenwint de gant-
sche nacht / q ende maeckte de Zee droo-
ghe / ende de wateren deylden hen van
malcanderen.
22 r Ende de kinderen Israel ginghen in/
midden in de Zee op den droogen/ eñ het
water was hen door mueren/ ter rechter-
hande eñ ter slincker.
23 Ende de Egyptenaers volchden / ende
ginghen inne hen na / alle peerden Pha-
raos eñ Waghenen eñ Ruyteren/ middẽ
in de Zee.
24 f Als nu de morghenwake quam / doe
sach de Heere op der Egyptenaers Heyr /
wt der Vyercolomne / ende Wolcken /
ende maeckte een tt verschricken in ha-
ren Heyre.
25 Ende u‡ stiet de Raders van hare Wa-
ghenen/ r stortese met ongestuymicheydt:
Doe spraken de Egyptenaers: y Laet ons
vlyeden van Israel de Heere strijdt voor
haer tegen de Egyptenaers.
26 Ende de Heere sprac tot Mosen: Reckt
uwe handt wt ouer de Zee, dat het water
weder toevalle ouer de Egyptenaers/ ouer
hare Wagenen eñ Ruyters.
27 Doe reckte Moses sijne hant wt ouer
de Zee/eñ de Zee quam wederom voor dẽ
morgen in haren stroom/ende de Egypte-
naers vloden die teghen : z also stortede se
de Heere midden in de Zee.
28 Dat het Water weder quam / ende be-
deckede Wagenen ende Ruyteren eñ alle
macht Pharaonis die hẽ nagevolcht wa
ren inder Zee/ dat daer niet een van haer
ouer en bleef.
29 a Daerentegen de kinderen Israel/gin-
gen drooge/ midden door de Zee/ende het
water was hen door mueren ter rechter-
handt/eñ ter slincker.
30 b Also halp de Heere Israel aen dien da
ghe/ van de Egyptenaers handt :eñ sy sa-
gen de Egyptenaers doodt/ aen dẽ Oeuer
der Zee/
31 Ende de groote handt/ die de Heere aen
den Egyptenaren bewesen hadde. Ende
het volck vreesde den Heere/ eñ gheloofde
hem eñ sijnen knechte Mosi.

Dat xv. Capittel.

1. Moses met den Mannen singhen
den Heere eenen Lofsanck / 20. Sulckes
doet oock MirJam met den Vrouwen/
22. Comen door de Woestijne Sur / tot
Mara/ daer murmureren sy ouer de bit-
tere wateren / 25. De Heere leert het
soet maecken/ ende vermaentse ter ghe-
hoorsaemheyt.

1 DOe a sanck Moses ende de kinderen
Israels dit Liedt den Heere/ eñ spra-
ken ; b Ick wil den Heere singhen / want
hy heeft een Heerlicke daedt ghedaen :
Peert ende Wagenen heeft hy c gestortet
in de Zee.
2 d De Heere is mijn stercke eñ Lofsanck/
eñ is mijn * Salicheyt : dat is mijn God/
ick wil hem prijsen : hy is mijns Vaders
God / ick wil hem verheffen.
3 De Heere is de rechte Crijchsman/ Heere
is sijnen Naem.
4 De Wagens Pharaonis eñ sijne macht
wierp hy in de zee/ sijn e‡ wtgelesen Hooft
heden versoncken inder f‡ Schelfzee.
5 De diepte heeftse bedeckt / sy vielen te
gronde als de steenen.
6 Heere / uwe Rechterhandt doet groot
wonder/ Heere uwe Rechterhandt heeft
de vyanden g‡ te morsele geslagen.
7 Ende met uwer grooter Heerlickheydt
hebdy uwe wederparthe gestortet : want
doe ghy uwe grimmicheyt wtlietet/ ver-
teerde syse als stoppelen.
8 Door v blasen h‡ deden hen de wateren
op/ eñ de vloeden stonden op hoopen / de
diepten wentelden van malcanderẽ, mid-
den inder Zee.
9 De Vyandt dacht: Ick wil hen naiagẽ/
eñ haer grijpen/ende den Roof wtdeylen/
ende mijnen moet aen hen koelen : ick wil
mijn Sweerdt wt trecken/ eñ mijne Hant
salse verderuen.
10 Doe liet ghy uwen windt blasen/ ende
de Zee bedecktese ende sonckẽn onder als
loot in machtige wateren.
11 Heere / Wie is v ghelijck onder den
Goden? wie is v ghelijck/ die i‡ so mach-
tich/

Marginal notes (left):
b Josu.24.6
1 mach.4.9
c Josue 24.7
Israel murmureert teghen Mosen.
f Psal.106.6
Judith 7.12
g 2 Para.20
15.
Esaie 30.15
1 Mach.4.8
h Ofte/ Hulpe.
i Deu 28.68
k Merckt hier een treffelic exempel / hoe het geloove campt / wanckelt / eñ schreyt in noodẽ eñ vaerlicheit. ende hoe hy hem slecht eñ bloodt aen Godes woort houdet/ende dat Godes troost ontfangt eñ ouerwint.
l Sap.14.3
m Psal.105.39
ende 78.14
n Ofte wolc kenpilaer.
o Dat is / daer was een wederschijn inder dicken wolcken so dat het by den kinderen Israel claer was
p Neh.9.11
De kinderẽ Israels gaẽ door de roode Zee.
q Josu.4.23
Psal.78.13
ende 114.3.
Judith 5.1
r 1.Cor.10.1
Hebre.11.29
f Judit.9.6
tt Anders/ verwerren.
u‡ Anders/ afspande de raders aen etc. eñ dede dese met on gestuym. etc.
r ofte/ wierp se te bodem
y Deu.20.4
ende 32.31
Judic.7.22

Marginal notes (right):
Pharao verdrenct met sijnẽ volcke inde Roode Zee.
z Sap.10.19
a Psa.106.9
Esaie 11.16
ende 63.9
b 1 Macha.
4.9
Moses eñ alle Israeliten dancken God.
a Sapi.10.20
b Exo.15.21
c Oft/ te voorden ghe- worpen.
d Psa.118.14
Esaie 12.2
* Oft hulpe
e‡ And. wtvercorene.
f‡ Anders/ Rietzee.
g Anders/ verbroken.
h‡ And. viel het water te samen de vloedẽ voeren op eenẽ hoop / de dieptẽ ronnen te samẽ middẽ / etc.
i‡ An. heerlick inder heylicheyt.

rich heylich/verschrickelick/loflick ende
wonderdadich zy:
12 Doe ghy v rechterhandt wtrechte/ sa
verslondt se de Aerde.
13 Ghy hebt geleydet door uwe barmher-
ticheyt v volck/ dat ghy verlost hebt/ ende
hebt se geuoert door uwe stercke tot uwer
heyliger wooninghe.
14 Doe dat de volcken hoorden/ beefdē sy/
angst quam den Philisteen aen.
15 Doe verschrickten de Vorsten Edom/
beuen quam den geweldigē Moabs aen/
k alle Inwoonders Canaan werden ver-
tzaecht.
16 Laet ouer haer vallen verschricken ende
vreese / door uwen grooten arm / dat sy
l† verstomen als de steenē/ tot dat v volck
Heere/ henen door come / tot dat v Volck
henen door coeme / dat ghy verworuen
hebt.
17 Brengt se inne/ eñ plant se op dē Berge
uwes Erfdeels/ dien ghy Heere v ter woo-
ninge gemaeckt hebt / tot uwen Heylich-
dom Heere dat uwe handt bereydt heeft.
18 De Heere sal Coninck zijn / altoos ende
eeuwichlick.
19 Want Pharao tooch henen in de Zee/
met Peerden eñ Wagenen/ eñ Ruyteren:
ende de Heere liet de zee weder ouer haer
vallen: daer entegen de kinderen Israels
ginghen drooge midden door de Zee.
20 Ende MirJam de Prophetinne / Aa-
rons Suster/ nam een Tamborijn in haer
handt/ eñ alle Vrouwen volchden haer na
buyten/ met Tamborijnē aen reyen.
21 Eñ MirJam m sanck hen voor: n Laet
ons den Heere singhen/ want hy heeft een
heerlicke daet gedaē/ Man eñ Peert heeft
hy inde Zee ghestortet.
22 o Moses liet de kinderen Israels trec-
ken van der Schelfzee henen tot der woe-
stijne Sur/ eñ sy wandelden drie daghen
in de Woestyne/ dat sy gheen Water en
vonden.
23 Doe quamen sy tot Mara: doch sy en
conden van het water Mara niet drinc-
ken/ want het was seer bitter: daer wt
hietmen de plaetse Mara.
24 p Doe murmureerde het volc tegē Mo-
sen/ eñ sprach: Wat sullen wy drincken?
25 Hy riep tot den Heere: q ende de Heere
wees hem eenen Boom/ dien leyde hy int
water/ doe wert het soete. Aldaer maec-
te hy hen een Wet/ ende een Rechte/ ende
r† beproefde se.
26 Ende sprac: s Ist dat ghy wilt der stem-
men des Heeren ws Gods ghehoorsaem
zijn/ eñ doen wat recht is voor hem/ eñ ter
ooren vaten sijne Geboden/ eñ houdē alle
sijne Wetten/ so en wil ick der cranckheden
gheene op v legghen / die ick op Egypten
gheleyt hebbe; want ick ben de Heere v
t† Heylmeyster.
27 u Ende sy quamen in Elim/ daer waren
twaelf Waterfonteynen / ende tseuentich
Palmboomen/ ende legherden hen aldaer
aent water.

k Josue 2.9
ende 5.1
Deut. 28.10
l† Anders/
stille swygē
Gebrouwē
singen noch
Lofsangen.
m Hebreisch
Antwoor-
de hen / na-
melic Mo-
se ende den
mannen.
n Exod. 15.1
Sur.
o Num. 33.8
Bitter wa-
ter te
Mara.
p Mara
heet bitter/
eñ beduydt
lydē eñ aen-
uechtinghe
welcke door
het Cruyce
Christi int
gelooue voor
soet wordē.
Mat. 11.
Myn jock
is soete.
Hier gaet
alreede / op
sulcke heer-
licke eñ wō-
derlicke
verlossinge/
het murmu-
reeren aen.
q Judit 5.15
Syrac. 38.5
2. Reg. 4.41
r† Anders/
tenteerde se.
s Deu. 28.59
t† Anders/
Medicijn.
u Num. 33.9

Dat xvi. Capittel.

1. Het volck so het inder woestijne spijse
haluen murmureert/ 6. wordt van Mose
eñ Aaron gestraft/ 10. De Heere laet hem
hooren wt der Wolcke/ beschiet hē Quac-
kelen/ eñ Man/ op bestemde mate/ wijse
ende tijdt / 20. daer sy hem aen vergrijpen
te samelen eñ te houden / 22. Ende hey-
licht met daer eñ beuele spijsen Rustdach/
28 Des volcx ongehoorsaemheyt wort ge-
straft/ 32. Ende het wordt tot eeuwige
gedachtenisse bewaert.

1 VAn a Elim togen sy/ ende de gantsche
menichte der kinderen Israels quam
inde woestyne Sin / die daer leyt tus-
schen Elim eñ Sinai / aenden vijfthienden
dage der b† tweeder Maent/ nadiē sy wt
Egyptenlant getogen waren.
2 c Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels murmureerden tegē Mosen
eñ Aaron inder Woestyne.
3 Ende spraken tot hen: Woude God dat
wy waren in Egypten gestoruen door des
Heeren handt/ daer wy by de vleeschpot-
ten saten / ende hadden de volheydt des
Broodts te eten: want ghy lieden hebt
ons daerom wtgheleydt / in dese Woe-
styne/ dat ghy dese menichte van honger
soudt steruen laten.
4 Doe sprac de Heere tot Mosen: d Siet
ick wil v lieden broodt vanden Hemel la-
ten regenen/ ende het volck sal wtgaen eñ
versamelen daechlicx wat het des daechs
behoeft: dat ick het beproeue/ oft het in
mijne Wet wandele of niet.
5 Ende des sesten daechs sullen sy henbe-
reyden/ dat sy dobbel so vele indragen/ bo
uen dien dat sy anders dagelicx samelen.
6 Moses eñ Aaron spraken tot allen kin-
deren Israel: Aen den auont sult ghy lie-
den ghewaer worden / dat v de Heere wt
Egyptenlandt geleydt heeft.
7 Ende des morgens sult ghy des Heeren
heerlickheydt sien: want hy heeft v mur-
mureeren teghen den Heere gehoort: wat
zijn wy / dat ghy lieden teghen ons mur-
mureert?
8 Voorder sprach Moses: e De Heere sal
v lieden aenden auont vleesch te eten ge-
uen/ eñ aenden morghen broodts de vol-
heyt: daerom dat de Heere uwe murmu-
reeren gehoort heeft / dat ghy lieden tegen
hem ghemurmureert hebt: want wat zijn
wy? uwe murmureeren en is niet tegen ons/
maer tegen den Heere.
9 Ende Moses sprack tot Aaron: Segt
der gantscher menichte der kinderē Isra-
els: Coemt hier by voor den Heer/ wāt hy
heeft uwe murmureeren gehoort.
10 f Ende doe Aaron alsoo sprack tot der
gantscher menichte der kinderen Israel/
keerden sy hen teghen de Woestyne/ ende
siet/ de heerlickheyt des Heeren verscheen
in eener Wolcken.
11 Ende de Heere sprac tot Mosen:
12 Ick hebbe der kinderen Israel murmu-
reeren ghehoort. Segt hen: Tusschē den
auont sult ghy lieden vleesch te eten heb-
ben/ eñ aenden morgen broodts sat wor-
den/ ende sult weten dat ick de Heere uwe
Godt ben.
13 g Ende aen dē auont quamen der Quac-
kelen op/ eñ bedeckeden h† het Heyr/ ende
aen den morghen lach den Dauwe rondt-
om de Tenten.
14 Ende als den dau i† geuallē was/ k siet/
doe lach daer wat inde Woestyne / rondt
eñ cleyn/ als den Rijm op den lande is.
15 l Ende doe het de kinderen Israel sagē/
spraecken sy onder malcanderen: Dat is
m Man: want sy en wisten niet wat het
was. Ende Moses sprack tot hen: n Het
is het Broodt dat v liedē de Heere te eten
gegeuen heeft.
16 Ende dit is het dat de Heere ghebodē
heeft: Een yegelick samele des so vele hy
voor hem eten mach/ eñ neme een Gomer
op een yeghelick hooft/ nae het ghetal der
zielen in sijner Hutten.
17 Ende de kinderen Israels dedē also/ eñ
versameldē, de een vele/ de ander weinich.

a Sap. 11.2
Sin.
b† Anders/
de anderde.
Murmu-
reeren des
volcx tegen
Mosen.
c Num. 11.1
Hemels
broodt wilt
hen God
gheuen.
d Sap. 16.20
Psal. 78.24
Joan. 6.31
e Nume. 11.
7. 31
f Syra. 45.5
g Num. 11.31
h† Anders/
den leger.
i† Anders/
die daer ge-
legē hadde
wech was/
et cet.
k Num. 11.7
Psal. 78.24
Sapi. 16.20
l Deut. 8.3
m Man
hiet op He-
breisch een
gaue. Be-
duydt / dat
ons het E-
uangelium
buytē onse
verdienste
eñ dāck/ wt
louter ghe-
nade vandē
Hemel (gelijc
oock dit
Man) gege-
uen wordt/
Christus
om onsent
wille men-
sche geworde
den/ is selue
dat Man/
doch door
het Euan-
geliū wort
hy ons ghe-
schoncken/
ende onse
eyghen.
a Joan. 6.?
1. Corin. 10.3

Voch

18 Doch daermen het met den Gomor wt
s 2.Cor.8.13 mat/o hadde die/die veel gesamelt hadde
niets ouer/ eñ die weynich gesamelt had-
de en gebrack niets / maer een yeghelick
hadde gesamelt / so vele als hy voor hem
eten mochte.
19 Ende Moses sprack tot hen: Niemãt
en late daer wat van ouer tot morgen.
20 Doch sy en hoorden Mosen niet / ende
sommighe lieten daer wat van ouer / tot
morghen: doe wiessen daer wormen in/ eñ
werdt stinckende: ende Moses wert toor-
nich op hen.
21 So versamelden sy desseluen alle mor-
gen so vele een yeghelick voor hemseluen
p Exo.16.20 eten mochte: doch wanneer p de Sonne
heet scheen / so versmolt het.
22 Ende des sesten daechs samelden sy des
broots dobbel so vele/ telken twee Gomor
q And. ieuers voor q† een: eñ alle Ouersten der menich-
tẽ quamen henen / ende vercondichdẽ het
Mosi.
Sabbath van ouders gheplight. Gene. 2.2.
23 Ende hy sprack tot hen: Dat is het dat
de Heere gesept heeft: Morgen is de Sab-
bath der Heyliger ruste des Heeren: wat
ghy lieden backen wilt dat backt/ eñ wat
ghy koken wilt dat koockt/ ende wat daer
dã ouer is/ dat laet blyuẽ/ dat het bewaert
worde tot den morghen.
24 Ende sy lietent blyuen tot den morgen
als Moses gheboden hadde/ doe en wert
het niet stinckende/ ende daer en was oot
geenen worm inne.
25 Doe sprack Moses: Eet dat heden/
want het is heden de Sabbath des Hee-
ren / ghy en sult het heden niet vinden op
den velde.
26 Ses dagen sult ghy het versamelẽ/ doch
de seuenste dach is de Sabbath/ indẽ wel-
ken het niet en sal zyn.
27 Doch aenden seuensten daghe/ ginghen
sommighe vanden volcke henen te versa-
melen/ ende en vonden niets.
r Exe.20/13 28 Doe sprack de Heere tot Mosen: r Hoe
lange weygert ghi v lieden te houdẽ myne
Geboden eñ Wetten?
29 Siet/ de Heere heeft v lieden den Sab-
bath gegeuẽ/ daeromme geeft hy v aendẽ
sesten dage tweer dagen broodt: so blyue
nu een yegelick inden synen/ eñ niemandt
en gae wt van syner plaetse des seuenden
daechs.
s Num. 11.7 30 Also vierdẽ het Volck des Seuensten
daechs.
Het Man was sorte.
31 Ende het huys Israels hiet het Man:
t† An. heu- sen het was als Corianderzaedt / eñ wit/
nichkoeckskens. eñ hadde eenen smaeck als t† meelbloeme
met heunich.
Man wort bewaert.
32 Ende Moses sprack: Dit is het dat de
Heere geboden heeft: Vullet eenen Gomor
v Hebr.9.4. daer van om te bewaren tot op uwe Na-
x Dat is/ comelingen/ op datmen sie het broot daer
ande plaetse ick v liedẽ mede gespyst hebbe inder Woe-
se daermen styne/ doe ick u wt Egyptenlandt leydde.
offerde eñ
bade/ ende 33 Ende Moses sprack tot Aaron:
daer de pre- v Neemt een Kruycke/ ende doet een Go-
dickstoel mor vol Man daer in/ ende laet voor dẽ
was/ eer de Heere / om te bewaren op uwe Nacome-
hertẽ warẽ linghen.
ghemaeckt.
Israel heeft xl iaer Mã gegeten.
34 Also de Heere Mosi geboden heeft: also
liet het Aaron aldaer voor der x Ghetuy-
genisse/ om te bewaren.
35 y Ende de kinderen Israels atẽ Man /
y Neh.19.13 veertich Jaer/ tot dat sy tot dẽ lande qua-
Josue 5.12. mẽ/ daer sy woonen souden: tot z† aen de
z† And. Het palen des lants Canaan aten sy Man.
eynde des/ 36 Nu/ een Gomor is het tiende deel eens
ii ect. Epha.

Dat xvij Capittel

1. Het volck verlegert hem in Raphi-
dim eñ murmureert tegẽ Mosen om des
waters wille/ 2. Moses bescheldt se/ ende
bidt tot den Heere / 5. Die heet hem den
Rotzsteen slaen/ eñ daer coemt water wt/
8. Sy stryden met Amalek/ eñ brengẽ hem
tonder/ met hulpe des ghebedts Mosis/
15. Moses bouwet dẽ Heere eenẽ altaer.

1 Ende de gantsche menichte der kinde-
ren Israels tooch wt der Woestijne
Sin/ hare dachreysen / als hen de
Heere beual/ ende legerdẽ hen in a Raphi- Raphidim
dim/ daeren hadde het volck gheen water a num.33.14
te drincken. Israel mur-
2 b Eñ sy twistichden met Mose/ eñ spra- murreert /
ken: Geeft ons water dat wy drincken/ om dat sy
Moses sprac tot hẽ: wat twistet ghy lieden geen water
met my? waerom versoecke ghy den Heere? en hebben.
3 Doe nu den volcke aldaer dorstede nae b Nu. 20.4
water/ murmureerden sy teghen Mosen/
eñ spraken: c Waerom hebdy ons laten wt c Num.20.13
Egypten trecken/ op dat ghy ons / onse Judith 7.12
kinderen eñ Vee van dorste steruen liete.
4 Moses riep tot den Heere eñ sprac: Hoe
sal ick doch met den volcke handelẽ: daer
en feylt niet veel aen/ sy en sullen my noch
steenigen.
5 De Heere sprack tot hem: Gaet voor dẽ
Volcke henen/ eñ neemt sommighe Oudt-
sten van Israel met v / ende neemt uwen d Exod.7.20
staf in uwe hande / d daer ghy het water ende 14.16
mede sloecht/ eñ gaet henen. Water
6 e Siet / ick wil aldaer staen voor v op loopt wt dẽ
eenen Rotzsteen in Horeb / daer sult ghy steene.
den Rotzsteen slaen / so sal daer water wt e Num.20.8
loopẽ/ dat het volck drincke. Moses dede Sapie. 11.4
also voor dẽ Oudtsten van Israel. Psalm.78.15
7 f Doe heetmen de plaetse ‡ Massa / eñ ende 105. 41
* Meriba/ om des twists wille der kinde- 1.Cor.10.4
ren Israels/ eñ dat sy den Heere versocht f Nu. 20.13
ende ghesept hadden: Is de Heere onder Deu.9.23.
ons/ of niet? ‡ Massa
8 g Doe qnam Amalek/ eñ streedt teghen heet ver-
Israel in Raphidim. soeckinge.
9 Ende Moses sprack tot Josua: Kiest * Meriba/
ons mannen / treckt wt eñ strydt teghen heet twist.
Amalech: morgen wil ick op des cleynen g Deu.25.17
berchs hoochste staen ende den staf Gods Sapi.11.3
in myne hant hebben. Amalech
10 Eñ Josua dede als Moses hem seyde/ wordt ver-
op dat hy teghen Amalek strede. Moses deliget.
nu/ eñ Aaron/ eñ Hur clommẽ opt hooch- 1.Sam.15.7
ste des cleynen Berchs. Mosis hã-
11 Eñ dewyle Moses syne handẽ ophief/ den zyn
lach Israel bouen/ wanneer hy daer ente- swaer.
ghen syne handen nederliet/ so lach Ama- h Dat is /
lek bouen. getrouwe/
12 Doch de handen Mosis waren swaer/ dat sy niet
daerom namen sy eenen steen ende leyden en scyden /
dien onder hem/ dat hy hem daer op sette- noch af en
de. Ende Aaron eñ Hur onderhieldẽ hem lietẽ alsoen
syne handẽ / op elcker zydẽ een. Also ble- trouwelues
uen syne handẽ h gewisse/ tot dat de Son- ser.
ne ondergingh. i Num. 24.
13 Ende Josua dempte Amalech ende syn 20.
volck/ door des Sweerts scherpte. 1.Sam.15.2
14 Eñ de Heere sprac tot Mosen: Schryft k Nissi heet
dat ter gedachtenisse in een Boeck / ende myn Ba-
beueelt dat in de ooren Josue: i want ick nier / ofte
wil den Amalech onder den Hemel wt- wõderbaer.
delghen / datmen syner niet meer en ghe- l‡ Anders/
dencke. de hant op-
15 Ende Moses boude eenen Altaer/ ende gheheuen op
hieten de Heere k Nissi. etc.
16 Want hy sprac: Het is een l‡ litteecken m‡ And. vã
by den stoel des Heeren/ dat de Heere stry- gheslachte/
den sal tegẽ Amalech/ van kinde tot kints tot ghe-
kinde. slachte.

Dat xviij. Capittel.

1. Jethro Mosis Sweer/ brengt hem syn wyf en kinderen/ 9. ende so hy hoort/ wat de Heere aen Israel gedaen hadde/ verbreucht hem/ loeft den Heere en doet hem offer/ 13. Mo. ses richt het volck/ 17. Syn Sweer gheeft hem raedt synen last te lichten.

Jethro Mosis wyfs vader reyst tot Mosen.
a Exod. 3.1

1 Ende doe a Jethro de Priester in Midian/ Mosis Sweer/ hoorde al wat God gedaen hadde met Mose/ en synen volcke Israel/ dat de Heere Israel hadde wt Egypten gheleyt.

b Exod. 2.21

2 Nam hy Zipora Mosis wyf/ die hy hadde wederomme gesonden.

3 Met hare twee Soonen: b de een hiet Gerson: want hy sprack: Ick ben een gast geworden in vreemden lande.

4 Ende de ander Eliezer/ want hy sprack: De God myns Vaders is myn hulpe geweest/ en heeft my verlost vanden sweerde Pharaonis:

5 Doe nu Jethro Mosis Sweer/ en syne soonen/ en syn wyf tot hem quamen inde Woestyne/ aen den Berch Gods/ daer hy hem gelegert hadde.

6 Liet hy Mosi seggē: Ic Jethro v sweer/ ben tot v gecomen/ ende v wyf/ ende haer beyde soonen met haer.

7 Doe ginck Moses wt/ hem tegen/ ende neychde voor hem/ en kuste hem: ende doe sy haer onder malcanderē gegruet haddē/ gingen sy in de Hutten.

8 Doe vertelde Moses sijnē Sweer/ alles wat de Heere Pharaoni en dē Egyptenaren gedaen hadde om Israels wille/ ende alle de moeyte die hen op den wege c} ont moet was/ en datse de Heere verlost hadde.

c} Anders/ bejegenet.

9 So verheuchde hem Jethro van alle goeden die de Heere Israel gedaen hadde/ dat hyse verlost hadde vander Egyptenaren handt.

Jethro dancht God/ van Israels wegen.

10 Ende Jethro sprac: Geloeft zy de Heere/ die v lieden verlost heeft/ vander Egyptenarē en Pharaonis hant/ die weet syn volck vander handt Egypti te verlossen.

11 Nu weet ick/ dat de Heere grooter is/ dan alle Goden/ daerom dat d} sy hooch moet aen hem gebrupckt hebben.

d} An. hyse euen met dē seluen daer mede sy gemoetwillinget hebben gheftraft heeft.
Exo 1.10.16 22. en 5.7.18 ende 14.8

12 En Jethro Mosis Sweer nam brantoffer/ en offerde Gode. Doe quam Aaron ende alle Oudtsten in Israel/ met Mosis Sweer/ het broot te eten voor Gode.

Moses richt het volck.

13 Des anderē morgens settede hem Moses/ het volck te richten: ende het volck stondt rondtom Mosen/ vanden morgen aen tot den avondt.

14 Doe nu syn sweer sach/ alles wat hy met den volcke dede/ sprack hy: Wat ist dat ghy doet met den volcke? waerom sit ghy alleene/ en alle het volck staet rontomme v/ vanden morgen aen tot den avondt?

15 Moses antwoorde hem: Het volc coemt tot my/ en vragen God om raedt

16 Want wanneer sy wat te doen hebben/ so comen sy tot my/ dat ick richte tusschen eenen yegelicken en synen Naesten/ ende leere hen Gods Recht en syne Wetten.

e Deut. 1.9
Acto. 6.2

17 Syn Sweer sprack tot hem: e Het en is niet goet/ dat ghy doet.

f Deu. 1.13.
g Of/ weest ghy en voorganger des etc.

18 Ghy maeckt v seluen te moede/ daer toe het Volck oock dat met v is: de saecke is te swaer/ ghy en condt het alleene niet wtrichten.

De raedt Jethro des Heydens/ Mosi ghegheuen.

19 f Doch hoort myn stemme ick wil v raden/ en Godt sal met v zyn: g Weest ghy des Volcx voor Gode/ en brengt de saken voor Godt.

20 Ende maeckt hen Rechten en Wetten/ dat ghy hen leeret dē wech daer sy in wandelen/ en de wercken die sy doen sullen

21 En ghy/ siet v om/ onder alle dē volcke/ na redelicke liedē/ die God vreesē/ warachtich/ en der gierichheyt vyandt zyn/ die set ouer hen: sommige ouer duysent/ ouer honderd/ ouer vyftich/ en ouer thiene/

22 Dat sy het volc alle tyt rechten: h wanneer t nu een groote sake is/ dat sy deselue aen v brengen/ en sy alle i cleyne sake richten/ so sal het v lichter worden/ en sy sullē den last met v dragen.

h Deut. 1.17 ende 17. 8
i oft/ slechte

23 So ghy dat doet/ so condt ghy wtrichten wat v God gebiedt/ en alle dit Volck can met vreden aen syn plaetse comen.

24 k Moses hoorde syns Sweers woort/ en dede alles wat hy seyde.

k Nu. 11.16

25 Ende verkoos redelicke lieden wt den gantschen Israel en maecktese tot hoofden ouer het volck/ sommighe ouer Duysendt/ ouer Hondert/ ouer Vyftich/ ende ouer Thiene.

26 Dat sy het volck allentyt richteden: wat sware saken warē/ tot Mosen brochtē/ en sy de cleyne saken richteden.

27 Also liet Moses synen Sweer weder in syn Landt trecken.

Dat xix. Capittel.

1 God laet den volcke (nadien het inde woestyne Sinai gecomen is) syne weldaden/ so hy hen bewesen/ en noch bewysen wil/ door Mosen voordraghen/ 8. Dat gheeft hem gewillichlick ter gehoorsaemheyt/ 10. So laet hy hen aenseggen Heylinge op den derden dach/ en den Berch gheensins aen te roeren/ 16. Aen den derden dach een grousaem verschynē der majesteyt des Heeren/ allen Israel onverdragelick wtghenomen Mosi/ 21. Het Volck wort andermael gewaerschout hem tot den Berghe niet te naken.

1 AEn der derder maent na den wtganck der kinderen Israels wt den Lande Egypten/ a quamen sy in desen dage inde Woestyne Sinai.

Het Volck coemt inde Woestyne Sinai.
a Nu. 33.15

2 Want sy waren wtgetogen van Raphidim/ ende wouden in de woestyne Sinai: ende legerden hen inder Woestyne aldaer teghen den Berghe.

3 b Ende Moses clam op tot God: c en de Heere riep hem vanden Berge/ en sprack: So sult ghy seggē tot den Huyse Jacobs/ en vercondighen den kinderen Israels:

b Acto 7.38
c Exo. 24.1

4 d Ghy lieden hebbet gesien/ wat ick den Egyptenaren ghedaen hebbe/ en hoe ick v lieden ghedraghen hebbe op Arendts vleughelen/ ende hebbe v lieden tot my ghebracht.

d Deu. 29.2
De Heere des Ghesettes gaet hier aen.

5 e So ghy nu myn stemme wilt hooren/ en myn Verbont houden/ so sult ghy myn eygendom zyn voor allen Volcken: f} want de gantsche Aerde is myne.

e Deut. 5.2. ende 14.2
f} And. hoe wel de/ etc. is.
Psal. 24.1.

6 g Ende ghy sult my een Priesterlick Coninckryck/ en een Heylich Volck zyn: Dat zyn de woordē die ghy den kinderen Israels seggen sult.

g Deut. 7.6 ende 14.2 ende 26.18
Psal. 114.2.
Hosee 4.6.
1. Pet. 2 9
Apocal. 5.10

7 Moses quam en riep de Oudtste inden Volcke/ ende leyde hen alle dese woorden voor/ die de Heere ghebboden hadde.

8 Ende alle het Volck antwoorde te ghelijck/ en sy. seckeu: h Alles wat de Heere ghesproken heeft/ willen wy doen: ende Moses seyde de reden des volcx dē Heere wederomme.

h Exo. 24.3
Deut. 5.27.
ende 26.17

9 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/ ick wil tot v comen in eener dickē Wolcke op dat dit Volck myne woorden hoore/

dic ick

die ick met v spreke / eñ ghelooven v eeu/
wichlicken. Ende Moses vercondichde
den Heere de reden des Volcx.
20 De Heere sprack tot Mosen: Gaet henē
tot den volcke eñ heylicht se heden eñ mor
gen dat sy hare cleederen wasschen/
11 Ende bereydt zijn op den derden dach:
want aen den derden daghe sal de Heere
voor allen Volcke afcomen op den Berch
Sinai.
12 Ende maket dē Volcke een perck ront=
omme eñ spreeckt: tot hen: Huedt v liedē/
dat ghy niet op den Berch en climt/ noch
syne eynden en aenruert / i want wie den
Berch aenruert / sal des doodts sterven.

i Heb. 12.18. 20.

13 Gheen handt en sal hem aenruerē maer
hy sal ghesteent/ of met Geschut door ge=
schoten worden: het zy een Ghedierte oft
Mensche/ so en sal hy niet leuen: wanneer
des Hoorns kt gheluyt aengaet/ so sullen
sy aenden Berch gaen.

k† And. als den Hoorne langhe sal gheluyt gege ven heeft/ etc.

14 Moses clam van den Berghe tot den
Volcke/ eñ heylichde se: ende sy wiesschen
hare cleederen
15 Ende hy sprack tot hen: Weest bereydt
op den derden dach/ eñ niemandt en naer=
dere hem ten wyve.
16 Als nu den derden dach quam / eñ mor=
gen was/ doe verhief hem een donderē eñ
blixemen/ eñ een dicke Wolcke op dē Ber=
ge ende een gheluyt eener gantsch stercken
Basuynen / eñ het gantsche Volck dat in=
den Leger was / verschrickte.

De Wet heft haer grouwelick aen.

17 Ende Moses leyde het volck wt den Le=
gher/ Gode tegen/ l ende sy traden onder
aen den Berch.

l Deut. 4.11 ende 5.5.

18 De gantsche Berch Sinai roockte/ daer
om dat de Heere neder op dē Berch quam
met vyere: ende synen roock ginck op/ als
eenen roock van eenen Oven/ dat dē gant=
schen Berch seer beefde.
19 Ende der Basuynen gheclanck werdt
allenght stercker. Moses sprack/ ende God
antwoordt hem luyde.
20 Als nu de Heere neder gecomen was/ op
den Berch Sinai/ bouen op syne * spitse
doe riep hy Mosen/ bouē op het spitse des
Berchs eñ Moses clam daer op.

* scherpte/ opperste/ oft top.

21 Doe sprack de Heere tot hem: Klimt af/
eñ betuycht dē Volcke dat sy niet m† her=
waert toe en breken tot den Heere/ dat sy
hem sien / eñ vele van hen vallen.
22 Daer toe de Priesters die hen tot den
Heere ‡ naerderen/ sullen hen heyligē/ dat
se n† de Heere niet ontwee en smyte.
23 Ende Moses sprack tot den Heere: Het
Volck en can niet op den Berch Sinai ye
climmē / want ghy hebt ons betuycht eñ
ghesept: Maeckt een perck rondtom den
Berch / eñ heylichten.

m† And. hy overtrerē het perck niet overtreden om den Heere te sien/ etc.
‡ Oft e nae naken.
n† And. de Heere niet een gat in haer en breke.

24 o De Heere sprack tot hem: Gaet henē/
climt af: Ghy eñ Aaron met v. sult hier op
climmen/ doch de Priesters eñ het Volck/
sullen niet herwaert toe brekē/ dat sy sou=
den opclimmē tot den Heere/ dat hyse niet
ontwee en smyte.

o Exo. 24.9

25 Ende Moses clam neder tot dē volcke/
ende seyde het hem.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere gheeft Mosi de twee Ta=
felen der Geboden/ 18. Het Volck vreest
het grouwelick wesen / het welck aldaer
gesien wordt / ende wordt van Mose ge=
troost/ 22. De Heere verbiedt alle gulden
eñ silveren beelden te maken beneuē hem/
24. ende wilt men sal hem eenen slechten
Altaer van Aerden/ oft ongehouwen stee=
nen maken.

1 Ende God sprack alle dese woorden:
2 a Ick ben de Heere v Godt v die v
wt Egyptenlande/ wt dē Dienst huyse
gheleyt hebbe.

De Thien Geboden Gods.

3 Ghy en sult gheen andere Goden c† be=
neven my hebben.

a Deu. 5.6 Psal. 81.11

4 b Ghy en sult v geen Beelt noch eenige
ghelyckenisse maken / noch van dat daer
bouen in den Hemel / noch van dat daer
beneden op Aerden / noch van dat in den
Watere onder der Aerden is.

b Exo. 14.3
c† and voor
d Deu. 4.16 23. eñ 27.15
Levit. 26.1

5 En e† bidtse niet aen ende en dient hen
niet: want ick de Heere v Godt / ben een
Yeloers God, f die daer te huys soeckt der
Vaderen misdaedt aen den Kinderen/ tot
in het Derde ende Vierde Lidt / ‡ die my
haten.

Psal. 97.7
e† an. eertse
f Exod. 34.7
Deu. 7.9
Jerem. 32.18
‡ Of. der ghener.

6 Ende doe barmhertichheyt aen vele duy=
senden/ ‡ die my liefhebben/ eñ myn Ghe=
boden houden.

‡ Oft. der ghener.

7 g Ghy en sult den Naem des Heeren u=
wes Gods niet h† misbruyckē: i want de
Heere en sal dien niet k† ongestraft laten/
die synen Naem misbruyckt.

g Deut. 5.11
Levit. 19.12.
Syra. 23 9.
Mat. 5.33
h† anders/ lichtveer= dichnoemē.

8 l Gedenckt des Sabbaths dach/ dat ghy
hem heyliget.
9 Ses dagen sult ghy arbeyden / eñ alle v
m dinck wrichten.

i Levi. 24.14
k† And. onschuldich houden.

10 Doch aenden sevendē dage/ is de Sab=
bath des Heeren uwes Gods: so en suldy
gheen werck doen / noch v Sone/ noch v
Dochter/ noch v Knecht noch v maecht/
noch v Vee/ noch v Vreemdelinck/ die in
uwer Stadt poorten is.

l Deut. 5.12
Exod. 23.12
ende 31.14

11 n Want in ses dagen heeft de Heere He=
mel eñ Aerde ghemaeckt/ eñ de Zee/ ende
alles wat daer in is / ende rustede aenden
Sevenden dage: daerom segende de Hee=
re den Sabbathdach / eñ heylichde hem.

ende 34. 21
ende 35. 2
Ezech. 20.12
m dat is/ alles wat ghy te doen hebt.

12 o Ghy sult uwen Vader ende uwe moe=
der eeren / op dat ghy langhe leuet inden
Lande dat v de Heere v God p‡ geeft.
13 q Ghy en sult niet dooden.
14 Ghy en sult niet Echbreken.
15 Ghy en sult niet stelen.
16 Ghy en sult geen valsch ghetuyghenisse
r‡ spreken teghen uwen Naesten.

n Gene. 2.2
o Deut. 5.16
Syrach 3.9
ende 7.29
Mat. 15.4
Ephe. 6. 2.

17 s‡ En laet v t niet gelusten uwes naestē
huys: En laet v niet gelusten uwes naestē
Wyfs/ noch synes Knechts/ noch syner
Maecht/ noch syns Ossen/ noch syns E=
zels noch alles dies dat v Naeste heeft.

p‡ Anders/ geven sal.
q Mat. 5.21
Roma. 13.9.
r‡ Anders/ gheven.

18 Ende alle het Volck sach het donderen
eñ blixemen eñ het geluyt der Basuynen/
eñ den Berch roocken: doe sy nu sulcx sa=
gen vloden sy/ eñ stonden van verre/
19 Ende spraken tot Mosen: u Spreeckt
ghy met ons. wy willen toehooren/ eñ en
laet God niet met ons spreken/ wy moch=
ten anders sterven.

s‡ Anders / ghy en sult v niet laten gelustē/ etc.
t Roma. 7.7 ende 13.9.

20 Ende Moses sprac tot den Volcke: En
vreest v niet: want God is gecomen / op
dat hy v x‡ versochte/ eñ dat v syne vreese
voor ooghen ware / eñ ghy lieden niet en
sondichdet.

u Heb. 12.18
Deu. 5.25
ende 16.16
x‡ And. beproeven soude.

21 Also tradt het Volck vā verre daer en=
tegen Moses maeckte hem henen tot int
doncker/ daer God inne was.
22 Ende de Heere sprac tot hem: Also suldy
den kinderen Israel seggen: Ghy hebbet
ghesien dat ick met v lieden vandē Hemel
ghesproken hebbe.
23 Daerom en sult ghy niets beneven my
maken / Silverē eñ gulden Goden en sult
ghy v lieden niet maken.

Altaer van Aerden.

24 p Eenen Altaer van Aerdē maeckt my/
daer ghy v brant offer ende Danckoffer/
uwe Schapen ende Runderen op offert:
wat aen welcker plaetse ick myns naems

p Exo. 24.4
ende 27. 1
ende 38. 1.
Esaie 65. 3.

gedachtenisse stichten sal /daer wil ick tot
v comen ende sal v segenen.

z Deut. 27.5 Josue 8.30 1. mac. 4.47

25 z Ende so ghy my eenen steenen Altaer
wilt maken/ so en suldy dien niet van ge-
houwen steenen bouwen: want so ghy met
uwen messe daerop coemt / so suldy hem
ontwijen.
26 Ghy en sult oock niet op trappē tot mijnē
Altaer climmen/ dat uwe a† schaemte niet
ontdeckt en worde voor hem.

a† Anders/ schamelhz.

Dat xxi. Capittel.

1. De Heere schrijft den Richteren set-
tingen en straffen voor/ van den Lyfeygē/
12. Dootslagen/ 15. van onbehoorlickhe-
den en vercortingē aen vader en moeder/
19. aen ander lieden/ 20. aen dienstboden/
22. aen swangere vrouwen begaen/ 28. van
schaden door ghedierten/ oft ghemaeckte
cuylen.

Wereldtlicke wettē en Rechten. a Leui. 25.39 Deut. 15.12 Jere. 34.14 b† Anders/ alleē. Hebr. met zijnen lyue. c† Anders/ gherupcht. d Deu. 15.16 e Dat is/ Richters.

1 Dit zijn de Rechten / die ghy hen sult
voorlegghen.
2 a So ghy eenen Hebreischē knecht
coopt/ die sal v ses iaer dienen/ ende seuen-
den Jare sal hy vry ledich wtgaen.
3 Is hy b† sonder wijf gecomen/ so sal hy
oock sonder wijf wtgaen: is hy oock met
eenen wijue ghecomen/ so sal sijn wijf met
hem wtgaen.
4 Heeft hem sijn Heere een wijf ghegeuen/
en heeft soonen oft dochteren c† geboren/
so sal het wijf ende de kinderen sijns Her-
ren zijn / hy daer entegen sal sonder wijf
wtgaen.
5 d Spreect nu de knecht: Jck hebbe mij-
nen Heere lief/ ende mijn wijf en kinderen/
ick en wil niet vrij worden.
6 So sal hem sijn Heere voor de e Goden
brenghen/ ende houden hem aen de deure
oft poste/ ende dooren hem met eenē priem
door sijn oore/ ende hy zy sijn knecht eeu-
wichlick.
7 Vercoopt yemāt zijn dochter ter maecht
so en sal sy niet wtgaen als de knechten.
8 Beualt sy dan noch haren Heere niet/ en
hy en f† wilt haer niet ten houwelicke hel-
pen/ so sal hyse te lossen geuen: doch onder
een vreemt volck haer te vercoopen / en
heeft hy gheen machte / dewyle hyse ver-
smaet heeft.

f† Anders/ heeftse met Houwelick g Dat is/ heeft hyse tot een wijf voor sijnen sone aengenomen.

9 g Vertrouwet hyse nu sijnen Sone / so
sal hy Dochter recht aen haer doen.
10 Geeft hi hem oock eene andere/ so sal hy
haer aen harer spijse/ cleedinge ende Hou-
welicksche schult niet afbreken.
11 Doet hy dese drie niet/ so sal sy vrij wt-
gaen/ sonder losgelt.

Dootslach is verboden. Gen. 9.6 h Leu. 24.17 Math. 5.21 i Num. 35.6 10. Deu. 19.2.

12 h Wie eenē mensche slaet/ dat hy sterft/
die sal des doodts sterven.
13 i Heeft hy hem dannoch niet na gestelt/
maer God heeft hem laten onuerhoets in
sijne handen vallen so wil ick v een plaetse
bescheyden/ daer hy henen vlieden sal.
14 So daer entegen yemant aen zynē nae-
sten * moetwil gebruyct/ en hem met liste
verworcht / k so suldy denseluen vā mijnē
Altaer nemen/ datmen hem doode.

* of/ wreuel k 1. Reg. 2.8

15 Wie zijnen Vader ofte Moeder slaet/
die sal des doodts sterven.

l Deut. 24.7 1. Tim. 1.10

16 l Wie eenen mensche steelt/ en vercoopt/
datmen hem by hem vindet / die sal des
doodts sterven.

m Leui. 20.9 Deut. 21.18 ende 27.16 Prou. 20.20 Math. 15.4 Mar. 7.10

17 m Wie Vader en Moeder vloeckt / die
sal des doots sterven.
18 Wanneer Mannen met malcanderen
hen in twiste gheuen / ende de eene slaet
den anderen met eenē steen/ ofte met eener
vuyst/ dat hy niet en sterft/ maer te bedde
leyt :
19 Coemt hy op/ dat hy wtgaet by sijnen
stock/ so sal de ghene die hem sloech/ ont-
schuldich zijn / behaluen dat hy hem be-
tale/ wat hy versuymt heeft/ en het mey-
stergelt gheue.
20 Wie zynen knecht ofte maecht slaet met
eenen stock/ dat hy sterft onder zynē han-
den/ die sal daerom gestraft worden.
21 Bleuet hy nochtans eenē oft twee da-
gen/ so en sal hy daeromme niet ghestraft
worden/ want het is sijn gelt.
22 Wanneer mannen tesamen hen in twist
geuen/ en verseeringen een swangere vrou-
we/ dat haer de vrucht afgaet / ende haer
gheen schade ouer en coemt/ so salmen hen
om gelt straffen/ hoe vele hem der vrouwē
man opleyt/ ende sal dat geuen na der p†
scheydtslieden bekennen.

Swangher vrouwen te verschoonē. o Oft wederuaret. p† And. des dinghes lieden. q Deu. 19.21 Mat. 5.38 Leuit. 24.20

23 Coemt haer daer entegen een schade
daer wt/ q so sal hy laten ziele om ziele.
24 Ooge om ooge/ tant om tant / hant om
handt/ voet om voet.
25 Brandt om brandt/ wondē om wondē/
buylen om buylen.
26 Wanneer yemant zynen knecht oft zijn
maecht in een ooge slaet/ en verderftse/ die
salse vrij los laten om de ooge.
27 Desseluen gelijcken/ wanneer hy synen
knecht oft maecht eenen tant wt slaet/ sal
hyse vrij los laten om den tandt.

Schade door gedierte gedaen. r Gene. 9.5

28 r Wanneer een Osse eenē man oft vrou-
we stoot/ dat hy sterft/ so salmen den Osse
steenen/ en sijn vleesch niet eten / so is de
Heere des Ossen ontschuldich.
29 Is nochtans de Osse te voren stootich
gheweest/ ende sijnen Heere is het aenge-
seyt/ en hy en heeftē niet bewaert/ en doot
daer en bouen eenen man ofte vrouwe/ so
salmen den Osse steenen/ en zyn Heere sal
steruen.
30 s† Salmen hem nochtans een ghelt op
leggen/ so sal hy geuen zijn leuen te lossen/
watmen hem opleyt.

s† Anders/ Wordtmen hem etc.

31 Desseluen gelijcken salmen met hem hā-
delen/ wanneer hy eenē Sone oft dochter
stoot.
32 Stoot hy nu eenen knecht ofte maecht/
so sal hy haren Heere dertich siluerē sikels
gheuen/ en den Osse salmen steenigen.
33 So yemant eenē cuyl op doet/ oft graft
eenen cuyl/ en en dechten niet toe/ en valt
daer ouer een Osse ofte Ezel daer in/

Schadelicke cuylen.

34 So salt de Heere des cuylen den anderē
weder betalen met gelde/ ende het aes sal
sijne zijn.
45 Wanneer yemandts Osse/ eens anderen
Osse stoot/ dat hy sterft/ so sullen sy den le-
uendigen Osse vercoopen/ en het gelt dey-
len/ en het Aes oock deylen.
36 Is het nochtans condt geweest/ dat de
Osse te voren stootich gheweest is/ en zijn
Heere en heeft hem niet bewaert/ so sal hi
eenen Osse om den anderen vergelden/ en
het Aes hebben.

Dat xxij. Capittel.

1. Van dieste/ Veltschade/ 7. Bewaer-
den/ 9. Onrecht/ 10. Vertrouden/ 14. Ge-
leendē en gehuerden Vee/ 16 Joncfrouwē
ofte Maechdē schendigē/ 18. Touerye/
19. Verbuggerie/ 20. Afgoderye/ 21. Elen-
dige verschoonē/ 25. Leenen/ 26. Verpan-
den/ 28. Misgunste en achterclap der O-
uerheyt/ 29. Gods offeren/ 31. en heyli-
gen wandel.

1 Wanneer yemant eenē Osse oft schaep
steelt / ende slachtet/ ofte vercoopt
het/ a die sal vijf Ossen voor eenē Osse
weder gheuen/ b ende vier Schapen voor
een Schaep.

Straffe der dieuerye. a Prou. 6.30 b 2 sam. 12.6

c Dat is/ over dē ghenen die geslagē heeft etc.
d Dat is/ is het schoōs dach.

2 Wanneer een Dief gegrepen wordt om dat hy inbreeckt / ende wordt daer over geslagen dat hy sterft / so en salmen nochtans gheen bloetgerichte over c den ghenen laten gaen.
3 Is nochtans de d Sonne over hem opgegaen / so salmen het bloetgerichte over hem laten gaen. Een Dief die sal weder vernoegen: heeft hy niet / so salmē hem vercoopen voor syn dieverie.
4 Vindmen dan noch by hem de dieverie levendich / het zy Osse / Ezel / oft Schaep / so sal hyt dobbel weder gheven.

Verschade

5 Wanneer yemant eenē Acker oft Wijnberch beschadicht / dat hy syn Vee laet schade doen / in eens anderen Acker / die salt vanden besten op synen Acker ende Wijnberge weder vernoegen.

e 1 sam.14.30
f Of maeyhoopen oft Schooven.

6 e Wanneer een vyer wtcoemt / eñ coemt in de Doornen / ende verbrandt de f Garven oft het Coren dat noch staet / oft den Acker / so sal hy het weder vernoegen / die dat vyer aengesteken heeft.

g 2.mac.3.15
‡ And. tuych

7 g Wanneer yemant synen naesten ghelt oft ‡ vaten te bewarē doet / ende het wort den selven wt synen huyse ghestolen: vindetmen den Dief / so sal hy dat dobbel weder gheven.

h Godē hieten de Richters / daerō dat sy aen Godes stede nae Godes gesette ende woort met na haren eyghen goetduncken richten eñ regeren moetē / als Christus bewijst Joan.10.34. Psalm. 82.5

8 Ende vindetmen daer entegen dē Dief niet / so salmen den Huyswert voor de h Goden brengē oft hy niet syne hant aen syns naesten have geleyt en heeft.
9 Ist dat eener den anderen beschuldicht om eenigerley ‡ onrecht / het zy om Osse / oft Ezel / oft Schaep / oft cleederen / oft allerley dat verloren is / so sullen allebeyder saken voor de Goden comen: welcken de Goden verdoemen / die salt dobbel synen naesten weder geven.

Onrecht.
‡ An. overtredinghe.
Toevertrout Vee.
k‡ And. den Eedt aennemen.
l Gen.31.38 Geroovt eñ gheschuert Vee.
Joncvrouwē vercrenckē.
m Gen.34.2 Deut 22.28
n‡ Anders / Joncvrouwe onvertrout.
Tooveressen.
o 1.Sa.28.3
p Leut. 18.23 ende 20.15 Deut.27 21
Vreemdelingen verschoonen.
q Leut. 19.33 ende 23.9 Zacha. 7.10
Weduwen eñ Weesen.

10 Wanneer yemandt synen naesten eenen Ezel ofte Osse oft Schaep / oft eenich Vee te bewarē doet / eñ sterftet hem af / of wort verseericht / oft wordt hem wech gedrevē dat het niemandt en siet.
11 So salmen den onder hen op eenē Eedt by den Heere laten comen / oft hy niet en heeft syn handt aen syns naesten have geleyt: ende de Heere des goets salt k‡ aennemen / dat het de andere niet en derf betalen.
12 l Steelt het hem daer entegen een Dief / so sal hy het synen Heere weder vernoegē.
13 Wordt het hem verscheurt / so sal hy getuyghenisse daer van brenghen / ende niet betalen.
14 Wanneer yemandt van synen naesten wat leent / ende het wordt beschadicht / oft sterft / dat syn Heere daer niet by en is / so sal hyt hem weder vernoegen.
15 Is daer entegen syn Heere daer by / so en sal hy hem niet wedergeldē dewyle hy het voor syn gelt gehuert heeft /
16 m Wanneer yemant een n‡ Maecht bedrout / die noch niet bedrout en is / ende beslaeptse / die sal haer gevē haer bruytschat ende haer ten wyve hebben.
17 Weygert hem daer entegē haer Vader / haer hem te gheven / so sal hy daer gelt henen wegen / so vele eener maecht tot bruytschatte behoort.
18 o De Tooveressen en suldy niet laten leven.
19 p Wie eē Vee beslaept / die sal des doots sterven.
20 Wie den Goden offert / behaluē den Heere alleene / die zy verbannet.
20 q De vreemdelingē en suldy niet schendē noch onderdrucken: want ghy liedē zijt ooc vreemdelingen in Egyptenlande geweest.

22 r Ghy en sult geen Weduwen eñ Weesen * bedroeven.
23 Want so ghy haer bedroeft / so sullē sy tot my roepen / ende ick sal haer roepen verhooren.
24 So sal mynen toornes vergrimmen dat ick u dooden met den sweerde doode / ende uwe wyven Weduwē / eñ uwe kinderē tot Weesen worden.
25 t Wanneer ghy gelt leent mynen volcke dat arm is by u / so en suldy hen niet tot schade dringen / ende gheenen woecker op hen dryven.
26 u Wanneer ghy van uwen naesten een cleet te pande neemt / so suldy het hem weder gheven eer de Sonne ondergaet:
27 Want syn cleedt is syn eenige decsel zyner huyt / daer hy in slaept: wanneer hy dan tot my roepen sal / so sal ick hem verhooren / want ick ben genadich.
28 Den Goden en sult ghy niet vloecken: x ende den Overstē in uwen volcke en sult ghy niet lasteren.
29 Uwe y Vulle ende Tranen en suldy niet vertrecken: z uwen eersten Sone sult ghy my gheven.
30 So sult ghy oock doen met uwen Ossen eñ Schapen: a seven daghen laet het by syner moeder / aen den achtsten daghe sult ghy het my gheven.
31 Ghy sult Heylighe lieden voor my zijn: b daerom en sult ghy geen vleesch etē / dat op den velde vandē gedierten verscheurt is / maer voor den Hondē worpen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Van getuygen eñ Richteren / 4. Liefde tegen den vyant / 9. Vreemdelinghen verschooninge / 10 Besaeyinghe eñ ruste des lands / 12. Kerckenrechten eñ Jaerfeesten / 20. Gelofte des Engels / ter gheleydinge des volcx / 22. Vruchten der gehoorsaemheyt des Wets / 28. Lanckzame wtroepinge der Heydenen / 31. eñ van het schouwen der selven.

1 GHY en sult a‡ eener valscher aenclage niet ghelooven / dat ghy eenen Godtloosen bystandt doet / ende een valsche Ghetuyghe zijt.
2 Ghy en sult niet volgen der veelheyt c‡ tot den boosen / eñ niet antwoordē voor Gerichte / dat ghy der veelheyt na volgende vanden rechten wijcket.
3 Ghy en sult den e geringen niet smuckē in syner saecke.
4 f Wanneer ghy uwes vyandts Osse oft Ezel ontmoet / dat hy dwaelt / so sult ghy hem den selven weder toeleyden.
5 g Wanneer ghy uwes vyants Osse oft Ezel / die u hatet / siet onder den last liggen / hoedt u eñ verlaet hem niet / maer versuymt gheerne het uwe om synent wille.
6 Ghy en sult het Recht des Armen niet buyghen in syner sake.
7 Zijt verre van valschen saken: h den onschuldigen eñ gerechtigen en sult ghy niet dooden: ‡ want ick en late den Godloosen niet recht hebben.
8 i Ghy en sult gheen geschencke nemen: want Gheschencken maecken den Sienden blindt / ende verkeeren de saken der rechtveerdighen.
9 k De Vreemdelingen en sult ghy lieden niet onderdrucken: want ghy weet hoe dē Vreemdelingen om het herte is / l dewyle ghy oock zijt Vreemdelingen in Egyptelandt gheweest.
10 m Ses Jaer sult ghy u Landt besaeyen / ende

r Job.24.3 Zacha.7.10
* dat is. benauwē verdruckē / verdriet aendoen.
s Ofte woedichlick aengaen.
t Leut.25.35 Deut. 23.19
u Deu 24.6
x 2 sam.16.6 Acto.23.5
y Dat is / most eñ olie die met meniichte als met tranen in de stande coemt: Andere duydē Vulle / alle harde vruchtē als coren / geste appelen / peren daermē spyse van maeckt: Tranē alle weecke vruchten / daermē sap eñ dranck vā maeckt / als daer zijn Wijndruyvē / olie etc.
z Exo.13.2.12
a Exo. 23.19
Dit zijn schoone leeringen hoemen recht doen sal.
a‡ And. ongegrondē geruchten / etc. dat ghy uwe handt met eenen Godloosen opheffet eñ een onrechte et cet.
b Jos. 7.24
c‡ And. om quaet te doē
d Leut.19.15
e dat is / ongeachtedē / slechten armen in heren / oproerpen / etc.
f Deu. 22.1
g Deu.22.4
h Susan. 9
‡ An. ick en sal den etc. niet rechtveerdigen.
i Deu 16.19
k Exo.22.21
l Gen.46.5
m Leut.25.3

ende syne Vruchten insamelen.
11 Inden Sevenden iare suldy het rusten
eñ liggen laten/ dat de armen onder uwen
volcke daer van eten/ ende wat daer over-
blijft/ laet het n wildewerck op den velde
eten : also sult ghy oock doen met uwen
Wijnberge eñ Olijbergen.
12 o Ses dagē sult ghy arbeyt doen/ maer
des Sevenden daechs sult ghy vyeren: op
dat uwe Osse ende Ezel rusten/ ende uwer
Maget Sone eñ Vreemdelinck hen ver-
quicken.
13 Alles wat ick v lieden gesept hebbe/ dat
houdt / p eñ ander Goden namen en sult
ghy niet q gedencken/ eñ wt uwen monde
en sullen sy niet gehoort worden.
14 * Driemal sult ghy lieden my feest hou-
den inden Jare/
15 r Namelickē het Feest des ongheuel-
den broodts suldy houden/ dat ghy seuen
dagen ongheuelt broot etet/ (s als ick v
geboden hebbe) om de tijt der maēt Abib:
want in der seluer zijt ghy wt Egypten
getogen: t verschijnt dan noch niet ledich
voor my.
16 Ende het Feest des eersten Oogst der
vruchten/ die ghy op den velde ghesaeyt
hebt: eñ het Feest der Insamelinge inden
wtganck des Jaers/ wanneer ghy v ar-
beyt ingesamelt hebt vanden Velde.
17 u Driemael inden Jare sullen verschijnē
voor dē Heere den Heerschapper, alle uwe
Mans persoonen.
18 x Ghy en sult het bloedt mijns Offers
niet met den heueldeege offeren/ ende het
vette van mijnen Feeste en sal niet blijuen
tot op den morghen.
19 y Het Eerstelinck vander eersten vrucht
op uwen Velde/ sult ghy brenghen in het
huys des Heerē uwes Gods : z eñ en sult
het Bocxken niet koken/ dewijle het aen
sijner moeder melck is.
20 a Siet/ ick sende eenē Engel voor v he-
nen/ die v behoede op den wege/ eñ brenge
v aen de plaetse die ick bereydet hebbe.
21 Daeromme hoedt v voor sijnē aensichte/
ende hoort sijnder stemmen / ende en ver-
bittert hem niet: want hy en sal uwe ouer
tredinge niet vergeuen/ ende mijnen naem
is in hem.
22 So ghy dan sijner stemmen wilt hoorē/
ende doen alles wat ick v seggē sal/ so wil
ick uwer vyanden vyandt / eñ uwer We-
derpartijders wederpartije zijn.
23 b Wanneer mijnen Engel voor v henen
gaet/ ende brenghet v aen de Amoriters/
Hethiters / Pheresiters / Cananiters/
Heviters/ ende Jebusiters/ ende ickse alle
verdelghe.
24 c So en sult ghy hare Goden niet aen-
bidden/ noch hen dienen/ eñ niet doen als
sy doen/ maer ghy sult d† de Afgodē afdoē
eñ verbreken.
25 Daer entegen den Heere uwen God sult
ghy lieden dienen / so sal hy v broot eñ v
water segenen/ eñ ick wil alle cranckheyt
van v wenden.
26 e Daer en sal gheen f† onswangere ende
onvruchtbare zijn in uwen lande / eñ ick
wil hen laten oudt worden.
27 Ick wil mijn verschrickē voor v henen sen
den/ eñ g† alle het volck vertzaecht makē/
daer ghy henen coemt/ eñ ick wil v geuen
alle uwe vyanden inde vlucht.
28 h Ick wil Horselen voor v henen sendē/
die voor v wtiaghen de Heviters/ Cana-
niters eñ Hethiters.
29 i Ick en wilse niet in eenen Jare wtstoo
ten voor v/ op dat het lant niet woest en

n Oft wilde Kercken-rechten.
Wyerdagen
o Exo 20. 9 ende 34. 21.
ende 34. 21. 35. 2
Leuit. 23.3
Deut. 5.13
p Ephe. 5. 3
q Is hier/ predicken/ roemē/ dāc-ken/ Godes dienst vol-brenghen.
* Dat is/ het Pasche feest in Ap-pril/ Pincx-sten inder Braeck-maendt/ eñ het Loof-huttenfeest inder Wijn-maent/ die hy hiet den wtgāck des Jaers/ om dat het dan wt is met vruchten wassen/ eñ insamelen.
r Exo. 12. 14 ende 34.18.
s Exo. 12. 3 ende 13. 3
t Exo. 34.20 Deut. 16 16
u Deu. 16 16
x Exo. 34.25
y Exo. 34. 26 Deut. 26. 2
Prouer. 3.9
z Deu. 14. 21 ende 34. 26.
De Enghel wordt voor denkinderē Israels he-nen ghe-sonden.
a Exod. 13.5 ende 32. 34 ende 33.2
Deut. 7.21.
Gene. 12.1.3
2. Reg. 19.20
Acto. 9.4
b Exod. 33.2
Josue 24.12
Deut. 7.21
c Num. 25.2
d† Anders/ colomnen ende der rijten.
e Deut. 7.14
f† An. mis-drachtige.
g† And. in allen volcke een oproer aenrichten.
h Deu. 7.20
Exod. 33. 2
i Josu. 11.18

worde / ende de wildt Gedierten hen tegē
v vermeeren.
30 Allenskens eenen na den anderen wil
ickse wtstooten / tot dat ghy wasset /
ende het Landt besittet.
31 k Ende ick wil uwe Landtpalen setten/
de l† Schelfzee/ ende der Philistijnē Zee/
ende de Woestijne tot aen het water: want
ick wil v in uwe handt geuen/ de Inwoo-
ners des Landts/ dat ghyse sult wtstootē
voor v.
32 m Ghy en sult met hen of met harē Go-
den gheen verbondt maken.
33 Maer en laetse niet woonen in uwen
Landen/ dat sy v niet n† en veruoeren te-
ghen my: o want ist dat ghy haren Go-
den dienet / so sal het v p† ter ergheringe
ghedyen.

Dat xxiiij Capittel.

1. Meldet int corte wederom/ dat bo-
uen int 19. Capittel ghesept is/ 4. van-
den Altare/ Boeck ende bloedt des Ver-
bondts/ 9. Moses / Aaron / Nadab /
Abihu / ende Tseuentich Oudtsten / sien
den God Israels/ 12. Moses so hy van
den Heere geroepen wert de steenen Ta-
felen te ontfangen/ beschreydet onder aen
den Berghe het Volck/ 15. Climt alleen
op den berch/ ende blijft daer veertich da-
gen eñ veertich nachten.

1 Ende tot Mosen sprack hy : a Climt
hier op tot den Heere / ghy eñ Aaron/
Nadab/ ende Abihu/ eñ de tseuentich
Outstē Israels/ eñ biddet aen van verre.
2 Doch Moses naerdere hem alleene tot
den Heere, ende late b† de ghene niet hier
toe naerderen/ eñ het Volck en come oock
niet met hem hier op.
3 Moses quam / eñ vertelde den Volcke
alle woorden des Heeren/ ende alle Rech-
ten : Doe antwoorde alle dat Volck met
c eener stemmen/ eñ spraken : d Alle woor-
den die de Heere ghesepdt heeft / willen
wy doen.
4 Doe schreef Moses alle woorden des
Heeren/ ende maeckte hem des morghens
vroech op / e ende bouwede eenen Altaer
onder aen den berge/ met twaelf f Colum-
nen/ na den twaelf stammen Israels.
5 Ende sandt henen Jongelingen vandē
kinderen Israels/ dat sy Brantoffer daer
op offerden / ende Danckoffer den Heere
van g† Ossen.
6 Ende Moses nam de helft des bloets/
ende dede het in een Becken / de ander
helft sprengde hy op den Altaer.
7 Ende nam het Boeck des Verbondts/
eñ las het voor de ooren des Volcx. Ende
doe sy spraken/ Alles wat de Heere gesept
heeft willen wy doen/ ende dien ghehoor-
saem zijn:
8 h Doe nam Moses het bloet ende be-
sprengde het Volck daer mede/ eñ sprack:
i Siet dat is het bloet des Verbonts/ dat
de Heere met v lieden maecket ouer alle
dese woorden.
9 k Doe clommen Moses eñ Aaron/ Na-
dab/ Abihu/ eñ de tseuentich Oudtstē Is-
raels opwaerts /
10 Ende sagen den God Israels: onder sy-
nen voeten was het als een schoon Sa-
phir / ende als het ghestalt des Hemels/
wanneert claer is.
11 l Ende hy en liet syne hant niet ouer de
seluen Ouersten in Israel. Eñ doe sy God
gesien hadden/ aten sy ende droncken.
12 m Ende de Heere sprack tot Mosen :
Coemt hier op tot my/ op den Berch / eñ
blijft

De grentzē of palē des beloefden Landts.
k 1 Reg. 4. 21
l† Anders / Rietzee.
m Exo. 34.12
Deu. 7.2.
Josue 23.12
n† An. son-digen makē teghen my.
o 1. Reg. 11.2
Num. 25.2
p† And. ten aenstoote gheraden.
a Exod. 19.3
b† And. de selue/ etc. te weten/ Aa-ron/ Na-dab / eñ A-bihu/ etc.
c De Wet dwinghet wel wtwē-dich eener-ley te seggē of geloouē/ maer het herte is daer niet bi daerom is hier des volcx wel eene stem-me/ doch geen herte.
d Exo. 19.8.
e Exo. 20.24
f Of/ Staen-de teeckenē pilaren.
g† Anders/ Varren.
h 1. Pet. 1.2
Bloet des Verbonts.
i Heb. 9.20.
k Exo. 19.24
l hy verschric-tedese niet met donder eñ Blixem/ als te voorē het volck verschrickt wert/ Cap. 20.
m Exo. 31.18 ende 32.15

blijft aldaer / dat ick v geue steenen Tafe-
felen / ē Wetten / ē Geboden / die ick ge-
schreuen hebbe / die ghy hen leeren sult.

Moses climt op dē Berch.

13 Doe maecte hem Moses op / ē syn die-
naer Josua / ē clam op den Berch Gods /
14 Ende sprac tot den Oudstē: Blijft hier /
tot dat wy weder tot v lieden comē: siet /
Aaron ē Hur zijn by v liedē / heeft yemāt
eenige sake / die come voor de selue.
15 Doe nu Moses op den Berch quam /
bedeckede een Wolcke den Berch.
16 Ende de Heerlickheyt des Heerē woon-
de op den Berch Sinai / ende bedeckede
hem met der Wolcken ses dagen: ende hy
riep Mosen aen den seuenden daghe wt
der Wolcken:
17 Ende het aensien der Heerlickheyt des
Heeren was als een verterende Vyer / op
der scherpte des Berchs voor den kinde-
ren Israels.

Moses bleef op dē Berge veertich dagen. n Exo. 34. 28 Deu. 9. 9. 18

18 Ende Moses ginck middē inder wolc-
ke / ende clam op den Berch / n ē bleef op
den Berghe veertich dagen ende veertich
Nachten.

Dat xxv. Capittel.

1. De Heere hiet hem maken van ghe-
willigē Offeren een Heylichdom / 10 Lade /
Kiste / oft Arcke / 17. Genadēstoel / 18. twee
Cherubim / 23. Tafel / 35. ē Luchter / met
haren toebehooren.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels / dat sy
my een Heefoffer gheuen / ē nemet dessel-
uen a van yegelicken mensche die het wil-
lichlick geeft.

Heefoffer a Oft / yedermanne Exod. 35. 5. b An. eeren c Anders / Blauwe.

3 Dat is nu het Heefoffer dat ghy vā hen
nemen sult / gout / siluer / b metalen:
4 c Gheele zyde / scharlaken / roozenroot /
witte zyde Geyten hayr.
5 Rootachtige Rams vellen / Dasse vellē /
buyzen hout:
6 Olye tot der Lampen Specerye ter sal-
uen / ē goeden Reuckwercke:

d Moses beruycht hier dat syn regiment sonder ophouden / ē het rechte eynlick we-sen / maer slechts een voorbeeldt ē voorspel zijn des hier Christi / ē son-der allen twijfel heeft Christus hier vā met den twee Jongheren tot Emaus gesproken / Luc. 24.

7 Onixsteenen / ē geuatede steenen / ten
Lijfroock ē ten borstlappe.
8 Ende sy sullen my een Heylichdom ma-
ken dat ick onder hen woone.
9 Als ick v een d Voorbeelt der wooni-
ghe / ē alles synes ghereedschaps wysen
sal / so sult ghy het maken.
10 Maeckt een e Kiste van buyzē houte:
twee ellen ende een half sal de lengde zijn /
anderhalue elle de breyde / ende anderhalf
elle de hoochde.
11 Ende sulse met louteren goude ouer-
treckē / binnen ē buyten / ē maeckt bo-
uen rondtom eenen gulden Crantz.
12 Ē giet vier gulden ringen / ē maectse
aen hare vier hoecken also / dat twee rin-
ghen zijn op eener syden / ende twee op der
anderen syden.
13 Ende maeckt f hantboomen van buyzē
houte / ē ouertreckse met goude.
14 Ē steecktse in de ringen / aen de syden
der Kisten / datmense daer mede drage.
15 Ende sullen inde ringen blyuen / ē niet
wtgetogen worden.

e An. Lade of Arcke. f Oft stangē g Genadenstoel. g An. Deckel.

16 Ende sult in de Kiste het Ghetuygenisse
leggen / dat ick v gheuen sal.
17 Ghy sult oock eenen g Genadenstoel
maken / van louteren goude: twee ellen ē
een half sal syne lengde zijn / ende ander-
half elle syne breyde.

Cherubim. h 1. Reg. 6. 23

18 h Ende sult twee Cherubins makē van
dichten Goude / tot beyden eynden des
Genadenstoels.
19 Dat een Cherub zy aen desen eynde / de
ander aen den anderen eynde: ende also
twee Cherubins zijn / aen des Genaden-
stoels eynden.

i Anders / Aendeelt. k Nu. 7. 89. Roma. 3. 25 Hebr. 4. 16. l Dat is / daer by, als by eenē ge-wissen tee-ken ē ghe-tuyghenisse wil ick v weten latē / dat ic daer tegenwoor dich ben / dat ic daer selue sprekē sal, etc.

20 Ende de Cherubins sullen hare vleuge-
len wtbreyden bouen ouer al / datsy met
haren vleugelen den Genadenstoel bedec-
ken / ē eens yegelicken i aensicht tegē
den anderen stae / ē hare aensichten sullē
op den Genadenstoel sien.
21 Ende sult den Genadenstoel bouen op
der Kiste setten / ē inder Kiste het Getuy-
ghenisse leggen / dat ick v geuen sal.
22 k Van dier plaetse wil ick v l betuygen /
ē met v spreken / nameliicken vanden Ge-
nadenstoel tusschen den twee Cherubins /
die op der Kistē der Getuygenisse is / alles
wat ick v gebieden wil aen den kinderen
Israels.

m Exo. 37. 10 n Anders / een Tafel o An. Le-pelen / hal-ue rieté met dē welcken men reyni-get / ē inde welcke ge-gotē werd / w ret cet. m aken. p Leui. 24. 5 Schouw-broodt. Luchter.

23 m Ghy sult oock eenen n disch maken
van buyzē houte: twee ellen sal syn lengde
zijn / ē een elle syn breyde / ende anderhalf
elle syn hoochde.
24 Ende sult hem ouertrecken met louterē
goude / ē eenen guldē Crantz rontomme
maken.
25 Ende eenen lijst rontomme / eener handt
breedt hooch / ende eenen gulden Crantz
om den lijst rondtomme.
26 Ende sult vier gulden ringhen daer aen
maecken / aen de vier hoecken / aen synen
vier voeten.
27 Hardt onder der lijsten sullen de ringen
zijn / datmen handtboomen daer in steke /
ē den Disch draghe.
28 Ende sult de handtboomen van buyzen
houte maken / ē haer met Goude ouer-
trecken / dat den Disch daer mede gedra-
ghen worde.

q Exo. 37. 17 Num. 8. 2 r An. schalē of bekeren. s Anders / Kandelaer. 7. Lampen. t Centener / is 30. pont Goudts. u Heb. 8. 5 Exod. 26. 30 Acto. 7. 44. x Hy haelt het hier ten anderēmael dat hy daer bouen in de sen Capit. seyt: Het sullen altemael ydel voorbeeldē ē figuren zijn met Mose: op dat het 2. mael geseyt ymmers ge-wisliger ge-uet worde.

29 Ghy sult oock syne schotelen / o Bekerē /
Kannen / Schalen / wt louteren goude ma-
ken / datmen daer mede wt ē in giete.
30 p Ende sult op dē Disch allentijt Schou-
webrooden leggen voor my.
31 q Ghy sult oock eenen Luchter van lou-
teren dichten Goude maecken / daer aen
sal de Schacht met Rieten / r Koppen /
Knoopen / ē Bloemen zijn.
32 Ses Rieten sullen wt den Luchter tot
den zyden wtgaen / wt yeghelicker zyden
drye Rieten.
33 Een yegelick Riet / sal drye opene Scha-
len / knoopen / ē bloemen hebben: dat sul-
len zijn de ses Rieten wt den Luchter.
34 Nu / de Schacht aen den Luchter / sal
vier opene schalen / met knoopen ē bloe-
men hebben.
35 Ende telcken eenen knoop onder twee
rieten / welcker ses wt dē s Luchter gaen.
36 Want beyde hare knoopen ē Rieten /
sullen wt hem gaen / altemael een dicht /
louter Goudt.
37 Ende sult seuen Lampē maken / daer bo-
uen op / dat sy tegen malcanderē luchten.
38 Ende de Lichtscheeren ē Demphoor-
nen van louteren Goude.
39 Wt een t Cētener louters gouden sullē
dat maken met alle desen gereetschappe.
40 u Ende siet toe dat ghy het maecket na
haren x Beelde / dat ghy op den Berghe
ghesien hebt.

Dat xxvi. Capittel.

De Wooninge Hutte / oft Tabernakel. a Exo. 36. 8 b Anders wit lijnen ghe-tweerent vā blaewe zyden. etc.

1. Vander wooninge ende haren deck-
selen / 15. van berderen / 26. rychelen / 31. ē
voorhanghen.

1 De a Wooninghe sult ghy maken van
thien Tapyten / wt b witter getwee-
render zyden / van gheler zyden / vā schar-
laken / ende roozenroot: Cherubim sult ghy

daer aen maken constelick.
2 De lengde eens Tapijts / sal acht ende
twintich ellen zijn, de breyde vier ellen/ eñ
sullen alle thiene gelijck zijn.
3 Ende sullen telcken vyue tesamen ghe-
uoecht zijn/ een aen het ander.
r Oft/strick 4 Eñ sult r stricklitskens maken/ vā geler
coordekens zijden/ aen eens yegelicken Tapijts hoeck
daer sy mede sullen tesamen geuoecht zijn/
dat telcken twee eñ twee aen haren hoec-
ken te samen gevattet worden.
5 Vijftich stricklitskens aen eenē yegelickē
tapijte dat een aē het ander te samē vatte
6 Ende sult vijftich gulden d† hechtselen
d† Anders/ maken/ daermen de Tapijten mede te sa-
haeckens. men hechte een aen het ander/ op dat het
een wooninghe worde.
7 e Ghy sult oock een decksel wt Geyten-
Een decksel haer maken/ tot eener Huttē ouer de woo-
van elf Ta- ninge/ van elf Tapijten.
pijten. 8 De lengde eens Tapijts/ sal dertich el-
e Exo. 36. 19 len zijn/ de breyde vier ellen : ende sullen
alle elue gheleijck groot zijn.
9 Vyue suldy aen malcanderen voegen/ eñ
sesse oock aen malcanderen / dat ghy het
seste Tapijt tweeuoudich maket voor aen
der Hutten.
10 Ende ghy sult aen eenen yegelicken Ta-
f† An. strick pijte vijftich f† stricklitskens maken aen
coordekēs. haren hoecken/ dat sy aen malcanderē op
g† anders/ den eynden geuoecht worden.
eerine. 11 Ende sult vijftich g† coperen hechtsels
maken/ eñ de hechtselen in de stricklitskēs
knoopen/ dat de Hutte te samen geuoecht
ende een Hutte worde.
h† Anders/ 12 Mb/ h† dat daer ouer is/ aen den Tapij-
ouerlengde ten der Hutten/ suldy de helft laten ouer
hangen/ achter aen der Hutten.
13 Op beyden zijden eener ellen lanck / dat
i† An. dat- het i† ouerige zy op der Hutten zijden/ eñ
ter ouer- op beyden zijden haer bedecke.
schiet. 14 Ouer dit decsel suldy een decsel maken/
van roodtachtigen Ramsvellen : daer toe
ouer haer een decsel van Dasse vellen.
Berder. 15 k Ghy sult oocc berderē makē tot d' woo
k Exo. 36. 20 ninge/ van vuyren houte/ die staen sullen.
16 Thien ellen lanck sal een Berde zijn/ eñ
anderhalf elle breedt.
l† Anders/ 17 Twee l† tappen sal een Bert hebbē/ dat
schroeuen. een aen het ander menge geset wordē: alsoo
suldy alle berderen der wooninge maken.
18 Twintich sult haerer staē tegēt Zuydē/
19 Die sullen veertich silverē voeten bene-
den hebbē/ telckē twee voeten onder eenē
yegelicken berde/ aen synen tween tappē.
20 Also op der anderen zijden tegēt Noor-
den / sullen oock twintich berderen staen.
21 Ende veertich silveren voeten / telcken
twee voeten onder eenē yegelicken berde.
22 Nu/ achter aen der wooninghe/ teghent
Westen/ suldy ses berderen maken.
23 Daer toe twee berderen achter aen de
twee hoecken der wooninge.
24 Dat een yegelic dier beiden hem met sij-
nen hoeckberde van beneden op/ te samen
voeghe/ eñ bouen aen den hoofde gelijck te
samen come met eenen ringe.
25 Dat daer acht berderen zijn met haren
siluerē voetē / dier sullen sestien zijn, telc-
ken twee onder eenen berde.
Rijchelen. 26 Ende sult Rijchels maken van vuyren
houte/ vijue tot den berderen op eener zij-
den der wooninghe/
27 Eñ vijue tot deñ berderē op der anderē
zijdē d' wooninge/ eñ vijue tot den berderē
achter aen de wooninge tegent Westen.
m† An. de 28 Eñ m† sult de Rijchelen midden aen dē
middelste berderē henē door stootē/ eñ alles te samē
... sal in- vattē/ vanden eenē hoeck tot den anderē.

29 Eñ sult de berderē met goude ouertrec- wendich
ken/ eñ haer ringen van goude maecken / door de ber-
datmen de Rijchelen daer in steke/ ende de derē gaen/
Rijchels suldy met goude ouertrecken. eñ rēgelen
30 n Ende also suldy van de wooninge op- van eene
richten/ na der wijse/ als ghy gesien hebt eynde aen
op den Berghe. het ander.
31 Ende ghy sult eenen Voorhanck makē n Exo. 25. 40
van o' geler zijdē/ scharlaken eñ roosijnroot Voorhanck
eñ witter getweerender zydē eñ sult Che- inden Ta-
rubim daer aen maken constelick. bernakel.
32 Ende sulten hangen aen vier pilarē van o' Anders/
vuyren houte/ die met goude ouertoghen blaeuwe.
zijn/ eñ gulden knoopen/ ende vier silueren
voeten hebben.
33 Ende sult den Voorhanck met hakē aen
haken/ eñ de Arcke der Getuygenisse bin- Twee deelē
nen inden Voorhanck setten/ dat hy v een of vloeren d'
onderschept zy/ tusschen den Heylighen eñ Hutten.
den Allerheylichsten.
34 Ende sult den p'' Genadenstoel settē op p'' An. gena
de Arche der Getuygenissen/ inden Aller- den decsel.
heylichsten.
35 De Tafel settet buyten dē Voorhanck/ Tafel.
eñ den Luchter tegen de Tafel ouer/ tegēt
Zuyden der wooninghe / dat de Tafel stae
tegent Noorden.
36 Eñ sult een q'' laken makē in de deure d' laken.
Huttē/ gesticht van geler zijdē/ roosijnroot/ q'' An. doeck
scharlaken/ eñ witter getweerender zijdē.
37 Ende sult den seluen laken / vijf pilaren
maken van vuyren houte/ met goude ouer
oghen/ met gulden knoopen/ eñ sult hem
vijf r'' eerine voeten ghieten. r'' And. Co-
Dat xxvij. Capittel. peren of
1. Vanden Brandtoffer eñ sijner toebe- metalen
hoorte / 9. Van den Voorhove der woo-
ninge/ 20. vander Olye eñ Lampen.

1 Ende sult eenen a Altaer maecken van De Brand-
vuyren houte / vijf ellen lanck ende offer altaer
breedt/ dat hy gheleijck viercantich zy/ met sijner
eñ drye ellen hooch. ghereedt-
2 b Hoornē suldy aen sijn vier hoeckē ma- schappe.
ken/ t'' eñ sulten met d' coper ouertrecken. a Exod. 38. 1
3 Maeckt oock Aschpotten/ schoeffelen/ Ezech. 43. 13
beckens/ krauwelen/ kolepannē : alle sijn b Dat is /
gereedtschap sult ghy van metael maken. opgerichte
4 Ghy sult oocc een metalen e Traliewerc de tierpilaren/
maken/ als een nette/ eñ vier metalen rin- pilaren/ ho-
gen aen sijn vier hoecken. uen met
5 Ghy sultse van beneden op/ om den Al- knoopkens
taer henen maken / dat het Traliewerck of bloemē
reycke tot midden aen den Altaer. t' and. die
6 Ende sult oock handtboomen makē tot sullen wt
den Altaer/ van vuyrē houte/ met f'' coper hem gaen
ouertrocken. eñ etc.
7 Eñ sult de hantboomē in de ringē steken/ d Of eerin.
dat de hantboomen zijn aen beydē syden rost/ schrée-
des Altaers/ daermē hem mededragē can. werck.
8 Ende sult hem also van berderen makē/ f and. eerin
dat hy inwendich hol zy, als v op dē Ber-
ghe ghewesen is.
9 Ghy sult oock der wooninge eenē g Hof Den Hof
maken / eenen omhanck van witter ghe- met sijnē
tweerender h'' zijden: op eener syden hon- ommehan-
dert ellen lanck tegent Zuyden. ghen.
10 Eñ 20. pilaeren/ op twintich eerin voe- g Of/ Voor
tē/ eñ hare knoopē met harē reepē vā siluer plane.
11 Also oock tegent Noorden/ sal zijn eenē h and. Ze-
omhanck hondert ellen lanck / twintich newart
pilaren op twintich † eerin voetē/ eñ hare
knoopen met harē reepen van siluer. † Of/ koper.
12 Nu/ teghent Westen sal de breyde des
Hofs hebben eenen ommehanck/ vijftich
ellen lanck/ tien pilaren op tien voeten.
13 Ende teghent Oosten sal de breyde des
Hofs hebben/ vijftich ellen.
14 Also dat dē omhanc hebbe op eener sydē
15. ellē/ daer toe drye pilarē op drien voetē

ſſ Anders / blaeuwer. h An. ſpnſ. ii An. datě. m Leui. 24. 2 Olye der Lampen. n† Anders / Deckes. ſlach. Het Hebreiſch woordt Moed / heb den wy niet anders we-tě noch wil-len houdě. Het ſal doch ſo vele hietě als eě ghewiſſe plaetſe ofte ſtede / als eě Parochye-kercke ofte Sticht / daer henē t'volc Iſraels co-men eñ Go des woordt hoorē ſoudē op dat ſy nu na haerer tyden ghe-dacht henē ende weder hepē / op de bergē in de dalē / eñ aen ander plaet ſen Gode te offeren. a Exod. 39. 1 b Pſal. 132. 9 Het Ioodſche Prieſterdom eñ cierdinge. c† Anders / ter eeren eñ Vercierynghe. d† Anders / wys van herten zyn. e anders / heyliginge. ff anders / Ephod. Aarōs cier-deren ende geſmucke. g† And. wyt hemde. h† An. Prec lincrock. i† Anders / blaeuwe. k Anders / Lynwaerten lijfrock. l† Anders / hooftlijft / ofte voordeedeech. Ghedenck-ſteenen. m† anders / Geſlachten. and. ghe booꝛte.

25 Ende noch eenmael vijftien ellen / op
der anderen zyden / daer toe drij pilaeren
op drye voeten.
16 Nu / inder poorte des Hofs ſal een lakē
zyn twintich ellen breet / geſticht vā ı ge-
ler zyden / ſcharlaken / rozijnroot / eñ witter
ghetweerender lı zyden: daer toe vier pi-
laren op haren vier voeten.
17 Alle pilaren rondtom den Hof / ſullen ſil-
uerē reepen eñ ſilueren knoopē / eñ eerene
voeten hebben.
18 Ende de lengde des Hofs ſal hondert
ellen zyn / de breyte vijftich ellē / de hooch-
de vijf ellen / van witter getweerender zy-
den / eñ ſijne voeten ſullen eerine zijn.
19 Ock alle het ıſ gheereedtſchap der woo-
ninge tot allerley Ampt / eñ alle ſijne na-
ghelen / ende alle nagelen des Hofs ſullen
eerine zyn.
20 m Ghebiedt den Kinderen Iſraels / dat
ſy tot v brengen / de alder reynſte louterſte
Olye vā Olyboomen geſtooten om te lich-
tē / dienē allertijt inde Lampen giete /
21 Inder Hutten des n† beſcheydts / buyten
den voorhange / die voor der Getuygeniſſe
hanget: ende Aaron eñ ſijne ſonen ſullenſe
toe richten / beyde des morgens eñ des a-
uondts voor den Heere: dat ſal v een eeu-
wige wijſe zyn / op v we Naecomelinghen
onder den kinderen Iſraels.

Dat xxviij. Capitteel

1. Vander Prieſteren cierdinghe / ende
hare wyinghe.

1 Ende ghy u ſult Aaron uwen broeder
ende zijne ſoonen tot v nemen / wt den
kinderen Iſraels / dat hy mijn Prieſter
zy / namelick Aaron eñ ſyne ſonē / Nadab /
Abihu / Eleaſar / eñ Ithamar.
2 a Ende ſult Aaron uwen broeder b Heyli-
ghe cleederen maken / c† die heerlick ende
ſchoon zyn.
3 Ende ſult ſpreckē met allen / d† die eenes
wyſen herten zyn / dien ick met den Geeſt
der wijſheyt veruult hebbe / op dat ſy Aa-
ron cleederen maken tot zijner e† wyinge /
dat hy mijn Prieſter zy.
4 Die zyn nu de cleederen / die ſy maecken
ſullen: eenen borſtlap / ff lijfrock / g† zydē
rock / h† engen Rock / Hoet / eñ Gordel: al-
ſo ſullen ſy Heylige cleederen maken uwē
Broeder Aaron / ende zijnen ſonen / dat hy
mijn Prieſter zy.
5 Daer toe ſullē ſy nemē gout / ıſ gele zyde
ſcharlakē / eñ rozijnroot / eñ witte lı zyde.
6 Den lijfrock ſullen ſy makē van goude /
geler zyden ſcharlakē / rozijnroot / eñ wit-
ter getweerender zyden / conſtelick.
7 Dat hy op beyden ſchouderen te ſamen
ghevoecht / eñ aen beyden zyden teſamen
gebonden worde.
8 Ende zijnen lı gordel daer op / ſal der ſel-
uer conſt ende werck zyn / van goude / geler
zyden / ſcharlaken / rozijnroot / ende witter
getweerender zyden.
9 Ende ſult twee Onixſteenen / nemen / en-
de daer op grauen de Namen der kinderē
Iſraels.
10 Op eenen yegelicken ſes namen / nā der
ordene haerer m† Ouderen.
11 Dat ſuldy doen door de Steenſnijderē /
die de Segelen grauē / alſo dat ſy met gou
de rondtom geuattet worden.
12 Ende ſulſe op de ſchouderen des lyf-
rock hechten / dat het ſteenen zyn der ghe-
dachteniſſe voor de kinderen van Iſrael /
dat Aaron hare naemen op beyde ſchou-
deren drage voor den Heere / ter ghedach-
teniſſe.

13 Ende ſult gulden ſpanſelen maken.
14 Ende twee ketenen vā louteren goude /
met twee eyndē / doch dat de leden in mal-
canderen hanghen / eñ ſultſe aen de ſpan-
ſelen maken.
15 Den borſtlap n† ſuldy maecken nae der
conſt / als den lijfrock / van goude / geler
zyden / ſcharlaken / rozijnroot / ende witter
getweerneder zyden.
16 Vierhoeckich ſal hy zijn / eñ dobbel / een
handtbreedt ſal ſijne lengde zijn / ende een
handtbreedt ſijne breydde.
17 Ende ſult hem vullen met vier ryen vol
ſteenē: de eerſte rye zy een Sardix / Topa-
ſer / Smaragde.
18 De ander / een Rubijn / Saphir / o† De-
mandt.
19 De derde / een Lincurer / Achat / Ametiſt.
20 De vierde / een Turckis / Onich / Iaſpis:
in goude ſullē ſy geuatet zijn / in allē ryen.
21 Ende ſullen na den twaelf namen der
kinderen Iſraels ſtaen / gegrauen vanden
Steenſnijder / een yeghelick na ſijnē naem /
na de twaelf ſtammen.
22 Ende ſult ketenen aen de borſtlap ma-
ken / met twee eynden / doch dat de leden
in melcanderē hangen / vā louterē goude.
23 Ende twee gulden ringē aen den borſt-
lap / alſoo dat ghy de ſelue twee gulden
ringen hechtet / aen de twee hoeckē des
Borſtlaps.
24 Ende de twee gulden ketenē in de ſelue
twee ringhen / aen de beyde hoecken des
Borſtlaps doet.
25 Nv de twee eynden der tweer ketenen /
ſuldy in de ſpanſelen maken / eñ haer hech-
ten op de ſchouderen aen den lijfrock / te-
gen malcanderen ouer.
26 Ende ſult twee ander gulden ringē ma-
ken / ende aen de twee ander hoecken des
Borſtlaps hechten / aen zijnen boorde / in-
wendich tegen den ‡ lijfrock.
27 Eñ ſult noch twee gulden ringen makē /
ende op de twee hoecken beneden aen den
lijfrock / buyten teghen malcander ouer
hechten / daer den lijfrock tſamen gaet /
p† bouen aen dē lijfrock conſtelick.
28 Ende men ſal den borſtlap met zijnen
ringen / met eenen q† gelen ſnoere / aen de
ringhen des lijfrocx knoopen / dat hy op
den conſtelicken gemaeckten lijfrock har-
de ſitte / ende de borſtlap hem niet vanden
lijfrock los en make.
29 Alſo ſal Aaron de namen der kinderen
Iſraels dragen inden r† borſtlap / op ſy-
nen herte / wanneer hy in het Heylige gaet
ter gedachteniſſe voor dē Heere allertijdt.
30 Ende ſult inden Borſtlap doen / ſ licht
eñ Recht / dat ſy op den herte Aarons zyn
wanneer hy ingaet voor den Heere / eñ dra
ge het t† Ampt der kinderen Iſraels op
ſijnē herte / voor den Heere allertijt.
31 Ghy ſult oock n† den zyden rock onder
den lijfrock maecken / gantſch van r† ghe-
ler zyden.
32 Ende bouen midden in / ſal een hol zyn
ende eenen boort rontom het hol te ſamē
geuoecht / p† dat hy niet en verſcheure.
33 Ende beneden aen ſijnen zoome ſuldy
Granaetappelen maken van Geler zydē /
ſcharlaken / rozijnroot / om ende om: ende
tuſſchen de ſelue / gulden ſchellekens oock
rondtomme.
34 Dat daer een gulden ſchelleken zy / daer
na een Granaetappel / eñ ſo voortaen een
gulden ſchelleken / eñ wederom een Gra-
naetappel / rondtom aen den zoome des ſel-
uen zyden rocks.
35 ſ Ende Aaron ſal hem aen hebbē / wan-
neer

n† Anders / des Gerichtes of rechtes ſuldy / et cet. Geſtalt des borſtlaps. o† Anders / Deamant. ‡ anders / Ephod. p† And. bouen op den conſtelickē wercke des Lijfrocks. q† Anders / blaeuwen. r† anders borſtlappe des ghe-richtes. ſ Vrim ende Thumim / wat dat ge-weeſt zy / daer van en weetmē nu meer: op Hebreiſch hiet het Vrim ende Thumim. Deut. 33. 8 t† an. recht Zydē rock. u† And. hee wyt hemde rockē lijfrock etc. vā r† Anders / blaeuwer. p† And. als eenē ouer-boort eenes pantſiers / dat hy etc. ſ Eſa. 43. 10

neer hy dient / datmē sijnen geclanck hoore/
wanneer hi wt eñ in gaet int Heylige/ voor
den Heere/ op dat hy niet en sterue.
36 Ghy sult oock een a Voorhooft plate
maken van louterē goude/ eñ daer in gra=
uen ghelijckmen de segelen wtgraeft: De
Heylicheyt des Heeren.
37 Ende sult het hechten aen een gheele
snoer/ voor aen dē Hoet op het voorhooft
Aaronis.
38 Dat also Aaron draghe de misdaet des
Heyligen dat de kinderen Israels heyligē
in allen gauen harer Heylighinge: eñ het sal
alletijdt aen sijn voorhooft zijn / dat hy se
versoene voor den Heere.
39 Ghy sult oock eenen b‡ engen rock ma=
ken van witter zijden. eñ eenen Hoet van
witter zijden maken eñ eenen gestickeden
Gordel.
40 Ende dē soons Aaron/ suldy rockē/ gor=
delen/ eñ huyuen maken/ c‡ die heerlick eñ
schoon zijn.
41 Ende sultse uwen Broeder Aaron/ met
tsamen sijnē soonē aentrecken. ende sultse
saluen/ eñ hare handen d vullen/ eñ hen e‡
wijen / dat sy mijne Priesters zijn.
42 Ende sult hen lijnen nedercleederē ma=
ken/ te bedecken het vleesch der schaemte/
vanden lenden tot aen de f‡ heupe.
43 Ende Aaron eñ sijne soons sullense aen
hebben/ wanneer sy inde Hutte des g‡ be=
scheyts gaen/ ofte toetredē tot dē altaer
dat sy dienen in den Heylichdom / dat sy
hare misdaet niet en dragen eñ steruē moe
ten: dat sal hem eñ synen zade na hem een
eewige wyse zijn.

Dat xxix. Capittel

1. Vander wijinge Aaronis ende sijner
Soonen/ 32. haren rechte aen den Offer/
37. Wijinge des Altaers/ eñ dagheliicken
Offer handel eñ woonnige des Heeren/
onder sijnen volcke.

1 DAt isset oock dat ghy hen doen sult /
dat sy my tot Priesters gewijet wor=
den: a neemt eenen ionghen b‡ Osse/
eñ twee Rammen sonder c‡ gebreck.
2 Ongheheuelt broot/ eñ ongeheuelde koe=
ken met Oly gemenget/ ende ongheheuelde
vlaeden met Oly bestreken: van Terwen
meel suldy het alles maken.
3 Ende sult het in eenen korf leggen/ ende
inden korue hier toe brenghen/ met den
Osse eñ den twee Rammen.
4 b Ende sult Aaron eñ syne Soons voor
der deure der Hutten des e‡ Bescheydts
brengen/ eñ met water wasschen.
5 Ende de cleederen nemen eñ Aaron aen
trecken den engen Rock / eñ f‡ den zijden
Rock/ eñ den Lijfrock/ eñ den Borstlap tot
den Lijfrock eñ sulten gorden buytē g‡ op
den Lijfrock.
6 Ende den Hoet op sijn hooft setten/ ende
de heylige Croone aen den Hoet.
7 Ende sult nemen de Salfoly/ eñ op sijn
hooft gieten/ eñ hem saluen.
8 Ende syne Soons suldy oock hier toe
brengen / ende hen den enghen Rock aen=
trecken:
9 Ende beyde Aaron eñ oock hen met gor=
delen gorden eñ hen huyuen opsetten/ dat
sy het Priesterdom hebben tot eewigher
wijse: ende sult Aaron eñ syne Soons de
handen h vullen.
10 i Ende den Osse hier toe brengen / voor
de Hutte des k‡ bescheyts/ eñ Aaron met
sijne soons / sullen hare handen op des
Ossen hooft legghen.
11 Ende sult den Osse slachten voor den

a oft/ voor=
hooftbladt.
Engenrock
b‡ Anders/
peerlenrock
oft oogēroc
c‡ Anders/
ter eeren eñ
cieringhe.
d Wat dit
zy/ na t ghe=
bruyck der
Hebreischer
sprake/ dat
moetmē ge=
woon wor=
den wt den
navolgen=
den Capit.
24. veersken
et cet.
e‡ Anders/
heyligen.
f‡ an. dhye.
g‡ and. ge=
tuyghenisse
ofte stifts.
Aarons eñ
syner soonē
wijinghe
a Leuit. 8.2
ende 9.2
b‡ Anders/
Varre/ eñ
twee We=
ders.
c‡ an. vlecke
d Exo. 40.12
e‡ Anders/
Stiftes.
f‡ And. het
wyt hembde
g‡ An. het
constlick
werck des
Lijfrocks.
h Dit vullē
is in hebre=
ischer spra=
ke der wele=
ker men
moet ghe=
woon wor=
den: eñ was
dat/ dat in=
der wijinge
den Prieste
ren de han=
dē mz offer
geuult wer=
den/ voordē
Heere. Siet
achter int
Cap. 24.
i Leuit. 1. 3
k‡ Anders/
stifts/ oft ge
tuyghenisse.

Heere/ voor der deure der Huttē des l‡ be=
scheydts.
12 Ende sult van synen bloede nemen / eñ
op des Altaers hoornen doen/ met uwen
vingher/ eñ alle het ander bloedt aen des
Altaers bodem gieten.
13 m Ende sult alle het vette nemen aen
den ingewande/ eñ het Nette om der Le=
veren. eñ de twee Nieren met den vette/
dat daer om is/ ende sult het op dē Altaer
aensteken.
14 n Nu des Ossen vleesch/ vel ende mest/
suldy buyten voor den leger met vier ver=
branden: want het is een Sondoffer.
15 Oock den eenen Ram suldy nemen/ ende
Aaron met syne soonen sullen hare handē
op sijn hooft leggen.
16 Dan suldy hem slachten/ ende van sijnē
bloede nemen/ ende op den Altaer sprengē
rondtom.
17 Ende den Ram suldy verhouwē in stuc=
ken eñ sijn inghewandt wasschen/ ende de
beenen/ ende sult het op syne stucken ende
hooft legghen.
18 Ende den gantschen Ram aensteken op
den Altaer: want het is den Heere een
Brandtoffer/ eenē soeten reuck/ o een vier
des Heeren.
19 p Doet na den anderen Ram suldy ne=
men/ eñ Aaron met syne soons sullen hare
handen op sijn hooft legghen.
20 Ende sult hem slachten / eñ van sijnen
bloede nemen/ ende Aaron eñ sijne soons/
op het rechter Oorlapken strycken/ eñ op
de duymen haerer rechterhandt/ eñ op den
grooten teen haers rechten voets: eñ sult
het bloedt op den Altaer sprengen rondt=
om henen.
21 Ende sult vanden bloede op den Altaer
nemen / eñ salfoly/ ende Aaron ende syne
cleederen / syne soons ende hare cleederen
besprenghen: so wordt hy ende syne
cleederen/ syne Soons ende haere clee=
deren ghewijet.
22 q Daer na suldy nemen het vette van=
den Ramme/ den steert. ende het vette aen
den ingewande/ het vette om der Leuerē
de twee nieren met den vette daerom / eñ
de rechte schouder: (want het is een Ram
der r‡ vulle.)
23 Ende een s‡ broot/ eñ een Olykoeck/ eñ
een vlade/ wt den korue des ongeheuelden
broots/ die voor den Heere staet.
24 Ende legt het al op de handen Aarons
ende syner Soons / ende t‡ beweecht het
den Heere.
25 Daer na neemt van haren handen / eñ
steeckt het aen/ op den Altaer ten brandt=
offer/ ten soeten reucke voor dē Heere: wāt
dat is een vier des Heeren.
26 u Ende sult de Borst nemen vandē ram=
me der vulle Aarons/ ende sultse voor den
Heere bewegen: Dat sal v deel zijn.
27 Ende sult also heyligen de Wegeborst/
ende de heefschouder/ die beweecht eñ ge=
heuen zijn vanden ramme der vulle Aa=
rons eñ syner Soons.
28 Ende sal Aarons eñ sijner Soons zijn/
tot eener eewiger wijse/ vanden kinderē
Israels: wāt het is een Heefoffer/ ende de
Heefoffers sullen des Heeren zijn/ van den
kinderē Israel/ aen haren x‡ Danckofferē
eñ Heefofferen/ dat sy den Heere doen.
29 y Ende de heylighe Cleederen Aarons/
sullen syne Soons hebben na hem/ dat sy
daer inne gesalft/ eñ hare handen ghevult
worden.
30 Welcker onder sijnen Soonen / in sijne
stede Priester wort/ die salse seuē dagē aen
treckē/

l‡ Anders/
des stifts.
m Leuit. 3.3
n Leuit. 4.11
o Dit woort
gebruyckt
Moses seer
vele/ eñ wy
sullē des ge
woon wor=
den/ dat het
so vele hee=
te als eē of=
fer des Hee=
ren/ als wy I=
neet ghy v=
vette een
vier saget /
eñ vraecht=
der: Wat is
dat? so
spreectmen:
het is Gods
vier. dat is/
men offerde
aldaer
Gode.
p Leui. 8.22
q Leuit. 8.25
r‡ And. hey=
liginghe
s‡ And. lijf=
broots.
t‡ Anders/
heft het op
ende ve=
weecht het
voor dē etc.
Deel vandē
offer/ den
Priesteren/
eñ priesters
soonen.
u Leuit. 8.29
x‡ an. dooc=
offeren.
y num. 20.26

[z! In kiste of Ghetuyghenisse.] trecken/ dat hy gae in de Hutte des z! Be-
schepts te dienen inden Heyligen.
31 Ghy sult dan nemen den Ram der vul-
linghe/ ende zyn vleesch in eener heyliger
plaetse koken.
32 Ende Aaron met zyne Sonē/ sal dessel-
[a Leuit. 8.31 ende 24.9 Mat.12.4] uen rams vleesch eten/ a met den broode
inden corue voor der deure der Huttē des
Beschepts:
33 Want daer is versoeninghe mede ghe-
schiedt/ te vullen hare handen/ dat sy ghe-
wyet worden: een Vreemder en salt niet
eten/ want het is heylich.
34 Waer nu wat ouerblyst vandē vleesche
der vullinge/ en vanden broode tot aendē
morgen: dat suldy met vier verbrandē/ en
niet laten eten: want het is heylich.
35 Ende sult also met Aaron en syne Soo-
nen doen alles wat ick v geboden hebbe:
seuen dagen suldy hare handen vullen.
[b dat is ab soluereen en ledich spreken/ als Psal. 51. Asperges me Ysope: dat is/ ontsondicht en absolueert my met Ysop/ etc.] 36 Ende daghelicx eenen Osse ten Sond-
offer slachten/ tot eener versoeninge/ ende
sult den Altaer b ontsondighen/ wanneer
ghy hem versoenet/ en sult hem saluen/ dat
hy gewyet worde.
37 Seuen dagen suldy den Altaer versoenē
en hem wyen/ dat hy zy een Altaer des al-
derheylichsten: wie den Altaer aenroeren
wil/ die sal gewyet zyn.
[Dachlicke brantoffer.] 38 c Ende dat suldy met den Altaer doen:
Twee Iarige Lammerē suldy allemael des
daechs daer op offeren.
[c Leui. 6.9 Num. 28.3 1 Par. 10.40] 39 Een Lam des morgens/ het ander tus-
schen den auondt.
40 En tot eenē Lamme/ een tiendē dz meel-
bloemen gemengt/ met een vierendeel vā
[d! And. Der mennets.] een e Hin gestooter Olye/ en eē vierendeel
van een Hin wyns/ ten Dranckoffer.
[e Hin is hier so veel als 12 kroesē/ etc.] 41 Met den anderen Lamme tusschen den
auont/ suldy doen/ als met den Spysoffer
en Dranckoffer des morgens/ ten sorten
reucke een Vier den Heere.
[f! And. des Rusts.] 42 Dat is het dachlicke Brandtoffer by
uwen Nacomelinghen/ voor der deure der
[g Leuit. 1.1 Num. 12.5] Hutten des f! beschepts/ voor den Heere/
g daer ick hē v betuyghen/ ende met v
[h! And. my met v beden/ digen ofte verheydē.] spreken wil.
43 Aldaer wil ick den kinderen Israels it
bekent ende geheylicht worden/ in myner
Heerlickheyt.
[i! And. verkeyt geuē Toeseggin- ghe Gods.] 44 Ende wil de Hutte des Beschepts met
den Altaer heyligen/ ende Aaron en zyne
Soonen my tot Priesteren wyen.
[k Leui. 20.11 Ezec. 37.26 2 Cor. 6.16] 45 k Ende wil onder den kinderen Israels
woonen/ en haer God zyn.
46 Dat sy weten sullē/ ick zy de Heere haer
God/ die se wt Egyptenlandt voerde/ dat
ick onder hen woonde/ Ick de Heere haer
[Reuckaltare.] Godt.

Dat xxx. Capittel.

[* Desen Altaer is daer heyrē voor den Voorhange indē Heylige/ en niet achter den Voorhange indē Alderheylichsten gestaen. Exod. 27.1.] 1. Van den Reuck Altaer/ 12. Hoofts-
schattinge des Volcks/ 17. Metalen
Waschvaten/ 22. Heyliger Salfolye/ 34. en
Reuckwerck.

1 Ghy sult oock eenē * Reuck Altaer ma-
ken van duyren houte/ om te rooclē/
2 Eener ellen lanck ende breedt/ recht
[a! an. vierkantich] a vierkantich/ en twee ellen hooch/ vt met
zynen hoornen.
3 En sult hem met louterē goude ouertrec-
ken/ zyn dacken zyne wanden rontomme/
en zyne hoornen/ en sult eenen crantz van
louteren Goude daeromme maken.
[b! an. en de hoornē sullen wt hem selfs zyn.] 4 Ende twee gulden ringhen onder den
crantze tot beyden zyden/ datmen handt-
boomen daer in steke/ en hem daer mede
draghe.
5 De hantboomen suldy oock vā duyren
houte maken/ en met Goude ouertreckē.
6 En sult hem setten voor den voorhanck
die voor de Arcke der Getuygenisse hāgt/
[c! And. Ghenadēdeckel.] ende voor den c! Genadenstoel/ die op het
Ghetuygenisse is / van daer ick v betuy-
ghen sal.
[b 2 Pa. 26.16 Dachlicke roocken.] 7 b Ende Aaron sal daer op roocken goet
Reuckwerck alle morgen / wanneer hy de
Lampen toerichtet.
8 Desseluen gelyckē/ wanneer hy de Lam-
pen aensteeckt tusschen den auondt/ so sal
hy sulck Reuckwerck oock roocken: dat sal
het dagelicx roocken zyn voor den Heere /
by uwen Nacomelingen.
9 e Ghy sult geen vreemt roockē daer op [e Leuit. 10.1]
maken/ oock geen Brandtoffer noch spys-
offer/ en geen dranckoffer daerop offeren.
10 Ende Aaron sal op synen hoornen ver-
soenen/ eenmael inden Iare/ met dē bloede
des Sondoffers/ tot eener versoeninghe.
f Sulcke versoeninge sal iaerlicx eenmael [f Leu. 16.2.34]
geschieden/ by uwen Nacomelingen: wāt [Hebr. 9.7.25]
dat is den Heere het Allerheylichste.
11 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
12 g Wanneer ghy de hoofden der kinderē [g Num. 1.2]
Israels tellet/ so sal een yegelick dē Heere [ende 26.2]
geuen de versoeninghe syner ziele / op dat [2 Sam. 24.2]
hen geen plage en h ouercome/ wanneer sy [h Of/ wedernare.]
ghetelt worden.
13 Een yegelick die mede inden getale is/
sal eenen haluē Sikel geuen / na dē Sikel [Sikel.]
des Heylichdoms: i een Sikel gelt twin- [i Leu. 27.25]
tich k Gera: een sulck half Sikel sal het [Num. 3.47]
Heeroffer des Heeren zyn. [Ezech. 45.12]
14 Wie inden getale is van twintich Iarē [k Gera is]
ende daer en bouen / die sal het Heeroffer [by ons een]
den Heere gheuen. [halue stuy-]
15 De ryke sal niet meer gheuen / ende de [uer. en ses]
de Arme niet weyngher aen den haluen [myten bra-]
Sikel/ dienmē dē Heere ter heuinge geeft/ [bandts.]
voor de versoeninge harer zielen.
16 Ende ghy sult sulck ghelt der Versoe-
ninghe nemen vanden kinderen Israels/
ende aenden Godsdienst der Hutten des
l! Beschepdts leggen/ dat het den kinde- [l! And. Getuygenisse]
ren Israels zy eene gedachtenisse voor dē
Heere/ dat hy hem ouer hare zielen versoe
nen late.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
18 m Ghy sult oock een n Metalen handt- [Hātbat ofte]
bat maken met eenen Metalen voet / om [waschbat.]
te wasschen: en sult het setten tusschen der [m Exod. 40]
Hutten des Beschepdts en den Altaer/ en [30.]
water daer inne gieten:
19 Dat Aaron en syne Soons / hare han- [n Ofte Coperen.]
den en voeten daer wt wasschen /
20 Wanneer sy inde Hutte des Beschepts
gaen/ ofte ten Altaer/ o! dat sy dienen [o! And. om]
souden met roocken een vier des Heeren/ [dat sy roocken souden]
op dat sy niet en steruen.
21 Dat sal een euwige wyse zyn / hem en [een gebrant]
synen zade/ by haren Nacomelingen. [den Offer]
22 Ende de Heere sprack tot Mosen/ ende [des Heerē.]
seyde :
23 p Neemt tot v de beste specerye/ de edel [Heylighe]
ste Myrre/ vyfhondert Sikel / en kaneel [Salfolye]
de helft so vele / vyftich en tweehondert/ [p Exo. 40.9]
en Calmes oock vyftich en tweehondert/
24 Ende Cassien vyfhondert/ na den Sikel
des Heylichdoms / en Olye van Olyboo-
men / een Hin.
25 Ende maeckt r een heylige Salfolye/ na
der Apotekeren const.
26 q Ende sult daer mede saluen de Hutte [q Leuit. 8.10]
des Beschepts/ en de Arcke der Ghetuy-
ghenisse/
27 De Tafel/ met alle r haren Vaten/ de [r ofte tuygen.]
Lucy-

soste/tuyge ost Vaten.

luchter met synen f gereedtschap/ op den
Reuckaltaer/
28 Den Brandtoffer altaer/met alle synen
gereedtschappe. eñ het Hantvat met synẽ
voete.
29 Ende sultse also wyhen/dat sy het Aller-
heylichste zijn: wiese aenroerẽ wil/die sal
ghewijet zijn.
30 Aaron eñ syne Soons sult ghy oock salven/
eñ hen my tot Priesteren wyen.
31 Ende sult met den kinderen Israels
spreken/ eñ seggen: Dese Olye sal my een
heylige salue zijn/ by uwẽ Nacomelingẽ.
32 Op der menschen lijf/ sal sy niet gegotẽ
worden: ghy en sult oock harer gelijcken
niet maecken/ want sy is heylich/ daerom
sal sy v lieden heylich zijn.
33 Wie een sulcke maeckt/ oft eenen ande-
ren daer van gheeft/ die sal van synẽ volc-
ke wtgeroeyt worden.

Heylich Reuckwerc

34 Eñ de Heere sprack tot Mosen: Neemt
tot v speceryhe/Balsem/ Stactẽ/ Galban/
eñ reynen Wieroock/ des eenen so veel als
des anderen.
35 Ende maeckt Reuckwerck daer wt / na
der Apotekeren Const ghemengt/ dat het
reyn eñ heylich sy.
36 Ende sult het tot pulver stooten/ eñ sult
desseluen leggen voor het ghetuygenisse/
inder Hutten des bescheyts/ van daer ick
v getuygen sal: dat sal v lieden het Alder-
heylichste zijn.
37 Ende des Reuckwercks gelijcken / sult
ghy v lieden niet maecken / maer het sal v
heylich zijn den Heere.
38 Wie een sodanich makẽ sal/ dat hi daer
mede roocke/ die sal wtgeroeyt wordẽ van
synen volcke.

Dat xxxi. Capittel.

1. Wat Werckmeesters den Taberna-
kel maken sullen/ 13. Van houdinge des
Sabbaths/ 18. ende gevinge der steenen
Tafelen.

1 ENde de Heere sprack tot Mosen/ende
seyde:

a Exo.35.36 1. Par. 2.20 Bezaleel.

2 a Siet/ick hebbe by namen geroepẽ
Bezaleel den sone Vri/ des soons Hur/ vã
den stamme Juda/

b 1 Reg.7.14

3 b Ende hebbe hem veruullet met den
Gheest Gods/met wijsheyt/ eñ verstande
ende bekentenisse:

c and. seein

4 Ende met allerley werck constlick te ar-
beyden van Goude/ Siluer/ eñ Coper.
5 Constlickẽ steenen te snyden eñ in te set-
ten. eñ constlijcken te timmerẽ van houte/
te maken allerley werck.

Ahalias.

6 Ende hebbe hem toegheuoen/Ahaliab/
Ahisamachs sone/van den stamme Dan:
eñ hebbe allerley Wijsen de wijsheyt int
herte gegeuen /dat sy maken sullen/ alles
wat ick v geboden hebbe.

d Exo.25.26 27. 28.30 eñ Anders/ Seifis.

7 d De Hutte des eñ Bescheyts/ de Arcke
des Getuygenisses/ dẽ Genadenstoel daer
op/eñ alle het gereedtschap der Hutten.
8 De Tafel ende haer Vaten / den schoon
Luchter/ ende alle zijn ghereedtschap/den
Reuckaltaer.
9 Den Brandtoffers Altaer/met alle zijn
ghereedtschap / het Handtvat met zijnen
voete.
10 De Ampts cleederẽ/eñ de heylige clee-
deren des Priesters Aaron / eñ de cleede-
ren zijner sonen tot den Priesterdom.
11 De Salfolye/eñ het Reuckwerck vã spe-
cerye totten heylichdomme: alles wat ick v
geboden hebbe/ sullen sy maken.
12 Ende de Heere sprack tot Mosen ende
seyde:
13 Segghet den kinderen Israels / ende

spreeckt: f Houdt mynẽ Sabbath: wãt de
selue is een teeckẽ tusschen my eñ v lieden/
op uwe Nacomelingen / dat ghy weet/
dat ick de Heere ben/ die v liedẽ heylige.
14 Darrom so houdet mynen Sabbath /
want hy sal heylich zijn: g wie hem ont-
heylicht/ die sal des doodts steruen: we nt
wie een hẽ arbeyt daer in doet/ diens ziele
sal wtgeroeyt worden van synẽ volcke.
15 Ses daghen salmen arbeyden : maer
aenden seuensten dach is de Sabbath, i de
heylighe ruste des Heeren: wie een arbeyt
doet aenden Sabbathdach / die sal des
doodts steruen.
16 Daerom sullen de kinderen Israels den
Sabbath houden dat sy hem oock by ha-
ren Nacomelingen houden/ten eeuwigen
Verbonde.
17 Hy is een eeuwich teecken tusschen my
eñ den kinderẽ Israels: k want in ses da-
ghen maeckte de Heere Hemel eñ Aerde/
ende aen den seuenden dage rustede hy/ eñ
verquickte hem.
18 l Ende doe de Heere wtghesproken had-
de met Mose/ op den Berch Sinai/ gaf
hy hem twee Tafelen des Getuygenissen/
die waren steenen/ ende gheschreuen met
den Vingher Godes.

Dat xxxij. Capittel.

1. Het volck werpt hem een gulden Calf
op/ int afwesen Mosis: 7. Des hem de
Heere met toorne beclaget/ende wilse ver-
delgen. 11. Moses na ernstighen gebede/
15. climt vanden Berghe. 19. Werpt des
Heeren Tafelen ontwee/ 20. ende verpul-
vert het Calf/ 22. Aaron ontschuldicht
hem. 26. Leui volstreckt des Heerẽ straffe o-
ver die ouertreders. 30. Moses/na beschel
dinghe des Volcx/keert wederom tot den
Heere/ 34. ende wilt hem die niet laten
versoenen.

1 DOe nu het volck sach/ dat het a Mo-
ses vertooch vanden Berge te comẽ/
versamelde het hen teghen Aaron/en-
de sprack tot hem: b Op/ ende maect ons
Goden/ die ons voorgaen: want wy en we-
ten niet / wat desen Manne Mosi ghe-
schiet is/ die ons wt Egypten lande ghe-
leyt heeft.
2 Aaron sprack tot hen : c Schewt af de
gulden oorringen/ aen de ooren uwer vrou-
wen / uwer soons ende uwer dochteren/
ende brengtse tot my.
3 Doe trocken alle het volck / hare gulde-
ne oorringen van haren ooren/ eñ brach-
tense tot Aaron.
4 Eñ hy namse van haren handen/eñ d be-
werp het met eener griffie. e eñ maecte een
ghegoten Calf/ende sy spraken : Dat zijn
uwe Godẽ/ Israel/ die v wt Egyptenlande
gheleyt hebben.
5 Doe dat Aaron sach/bouwede hy eenen
Altaer voor hem / eñ liet wtroepen/ ende
sprack: Morghen is des Heeren Feeste.
6 Ende sy stonden des morgẽs vroech op/
ende offerden Brandtoffer/ ende brachten
daer toe Danckoffer: f daer na settede hẽ
het Volck te eten ende te drincken eñ ston
den op te spelen.
7 De Heere sprack dã tot Mosen: g Gaet/
climt af/ want v Volck/ dat ghy wt Egy-
pten lant gheleyt hebt / heeft het verdor-
uen.
8 Sy zijn h & haest vanden weghe afgetre-
den/ dien ick hen geboden hebbe: sy hebbẽ
hen een gegoten Calf gemaect / ende heb-
bent aengebeden/ ende hem geoffert/ ende
geseyt : i Dat zijn uwe Goden/ Israel/ die
v wt Egyptenlande geleyt hebben.

Sabbath
f Exod. 20. 8
g Nume. 15. 30. 35
h eñ An. were
i Gen. 2. 2
k Gen. 1. 31
Exod. 20. 11
Twee tafe-
len Mose.
l Exo. 24. 12
Deu. 5. 22
a Dat
spreect Mo-
ses nu eenẽ
woorde al so
als hebbe
hy het volc
verlatẽ met
schandẽ/ eñ
zy geuloden/
dat sy nu en
weten/ hoe
sy hem nu
doen soudẽ.
Gelijck als
wanneer ons
God eene
cleyne tijt de
verlaet/ so
denckẽ wy
hy late ons
inder schan
dẽ steckẽ/ eñ
wy moeten
andere
waert hul-
pe soecken:
so wort dan
sulck kalf
oock onse
Godt.
b Act. 7. 40
c Jud. 8. 24
d Dat is/
hy malede
het hẽ voor
wat sy voor
een Beeldt
makẽ soudẽ
Dat be-
duyt/ dat de
menschẽ lee-
re dẽ volcke
voorbeeldẽ
wat sy voor
werckẽ doẽ
soudẽ/ daer
mede sy
Gode die-
nen : want
hier siet y/
dat sy in de-
sen Kalue
gemeynt
hebben den
rechtẽ Go-
de te dienẽ/
dewyle Aa-
ron roepen
laet/ het zy
des Heeren
Feest ende
bouwet hẽ
eenẽ altaer.
e Psa. 106. 19
f 1. Cor. 10. 7
g Deu. 9. 12
h of niemãt
11. Reg. 2. 28

h Exo.32.3.
Num.14.1.
Deut.9.13.
i Moses ge-
bedt voor
het volck.
l † anders/
Ick sal v
doen was-
sen) in
groot volc.
m psa 106.23
n num.14.13
o Gen.12.7.
ende 15.5.18.
ende 22.17.
ende 48.16.
p deut.9.15.
q Dat is/
van die
inde slacht
winnen oft
ver liesen.
r † ande.rs/
der ghener
die teghen
malcander
singhen.
s Deut 9.17
ende 10.2.
Moses
breeckt de
twee Tafe-
len.
t Deut.9.21
u Ghe. ende
ons schreuce
het etc.
x † anders/
los. Het He
breisch
woort
Phera/ lup-
der en heet
hy na den
Duytschen
ge sen. bij
ons wilde hi
seggen/ het
volc, sy bijp
bloot en le-
dich ghe-
maeckt van
Godes
woorde en-
de gehoor-
saemheydt/
ghelijck de
menschen
leert het
volck wilt/
bijp los / en
verpot
maeckt tot
een Afgo-
derye / ende
doet het
doch der
meyninghe
als wilden
sy den lieden
opghelpen/
en sy beter
maken. En
is doch een
Schemerts/
a Schanna/
een gehoor
efte clap-

9 Ende de Heere sprac tot Mosen: h Ick
sie dat het een hardtneckich volck is.
10 Ende nu latet my toe/ dat mijnen too-
ren ouer hen vergrimme ende hen verslin-
de. l † soo wil ick v een grooten volcke ma-
ken.
11 m † Moses daer enteghen badt ernstelic
voor den Heere zijnen Godt / ende sprack:
Och Heere/ waerom wil uwen tooren ver
grimmen ouer v Volck/ dat ghy met groo-
ter cracht ende stercker handt/ hebt wt E-
gyptenlande gheleydt?
12 n Waerom sullen de Egyptenaers seg-
ghen/ ende spreken: Hy heeftse tot haren
ongheluecke wtghelepdt/ dat hyse doodde
inden geberchte/ ende verniel dese van den
Aerdtbodem: keert v vander grimmicheyt
uwes toorens. ende sy ghenadich ouer de
boosheydt uwes Volcks.
13 Ghedenckt uwe Dienaers / Abraham/
Isaac ende Israel/ die ghy by v seluen ge-
sworen/ ende hen toegheseydt hebt: o Ick
wil uwe zaet vermeeren/ als de sterren aen
den Hemel/ ende alle dat Landt/ dat ick toe
geseyt hebbe/ wil ick uwen zade geuen/ en-
de sullent besitten eewichlick.
14 Alsoo berouwde den Heere dat boose/ dat
hy dreychde zijnen Volcke te doen.
15 p Moses wendde hem en clam vanden
Berge/ ende hadde twee Tafelen des Ge-
tuyghenisses in zijner hant/ die waren be-
schreuen op beyden zyden.
16 Ende Godt hadse selfs ghemaeckt/ ende
selfs de Schrift daerin ghegrauen.
17 Doe nu Jehoua hoorde des volcks ge-
schrey/ dat sy juychten/ sprac hy tot Mo-
sen: Daer is een gheschrey in den Legher/
als in den strijde.
18 Hy antwoordde: Het en is niet eenghe-
schrey tegen malcanderen/ q der gener die
bouen ende onder ligge/ maer ick hoor een
geschrey r † van eenen singhenden dantze.
19 s Als hy nu hardt by het Legher quam/
ende het Calf ende de reye sach/ vergrim-
de hy met toorne / ende werp de Tafelen
wt zijner handt/ ende brackse beneden aen
den Berghe.
20 t Ende nam het Calf dat sy ghemaeckt
hadden/ ende verbrandde het met vyer/ en-
de maeckte het tot puluer: ende stroyde het
opt water/ ende gaf het den kinderen Is-
raels te drincken/
21 Ende sprac tot Aaron: Wat heeft v dit
volck ghedaen/ dat ghy een so groote son-
de/ ouer hen ghebracht hebt?
22 Aaron sprack : Myn heere late zijnen
tooren niet vergrimmen : ghy weet het/
dat dit volck boos is:
23 Sy spraken tot my: Maeckt ons Goden/
die voor ons gaen: want wy en weten niet
hoe het desen manne Mosi gaet / die ons
wt Egyptenlant gheleydt heeft.
24 Ick sprack tot hen: Wie gout heeft / die
u trecke het af/ ende gheue het my : ende
ick werp het int vyer/ daer wt is een Calf
ghewordden.
25 Doe nu Moses sach/ dat het volc x † bijp
ghewordden was: (want Aaron hadse bijp
ghemaeckt door een gheclap / daer mede
hyse sijn wilde tot richten.
26 Tradt hy inde poorte des Leghers / en-
de sprack: Hier tot my/ die den Heere toe-
behoort. Doe versamelden haer tot hem/
alle kinderen Leui.
27 Ende hy sprack tot hen : So spreeckt de
Heere/ de Godt Israels : y Een yeghelick
binde zijn Sweerdt op zijne lenden / ende
doorgaet henen ende her/ van eener poor-
ten tot der anderen in den Legher/ ende
een yeghelick verslae zijnen broeder/ vrient
ende naesten.
28 De kinderen Leui deden/ als hen Mo-
ses geseyt hadde: ende in dien dage vielen
van den volcke/ drye duysent mannen.
29 Doe sprack Moses: z † Vullet huyden
uwe handen den Heere/ een yeghelic aen zy-
nen sone ende broeder/ dat huyden ouer v
lieden de seghen ghegheuen worde.
30 Des morgens sprac Moses totten volcke:
Ghylieden hebt eene groote sonde gedaē:
nu ick wil opclimmē tot den Heere/ oft ick
misschien uwe sonden versoenen conde.
31 Als nu Moses wederom tot den HEE-
RE quam/ sprack hy: Och dat Volc heeft
een groote sonde ghedaen/ en hebben hen
gulden Goden ghemaeckt.
32 a Nu vergeeft hen hare sonde: waer niet
so delget my oock wt uwen b Boecke/ dat
ghy ghescreuen hebt.
33 De Heere sprack tot Mosen: Wat? ick
wil dien wt mijnen Boecke wtdelgen/ die
aen my sondicht.
34 So gaet nu henen/ en ghelept het Volck
henē/ daer ick v geseyt hebbe: c Siet/ myn
Engel sal voor v gaen: Ick sal hare sonde
wel te huys soecken / wanneer myne tydt
coemt/ haer te huys te soecken.
35 d Also plaechde de Heere het volck / om
dat sy dat Calf hadden ghemaeckt/ welck
Aaron ghemaeckt hadde:

Dat xxxiij. Capittel.

1. De Heere heet het Volck/ sonder hem
ende met dreygen/ na den Beloefden Lan-
de trecken/ 4. Het Volck draecht leet/ en-
de leyt zijn verciersel af/ 7. Moses slaet de
Hutte op/ buyten verre voor den Legher/
ende soo hy daer henen gaet/ siet hem het
volc na inde deure zijner Huttē/ 11. De Hee
re spreeckt met hem vriendelicker wyse/
14. seydt hem toe zijn aengesichte tot Ge-
leyde. : 18. Maer zijne volcomene Heerlic-
heydt te sien/ 20. slaet hy hem af.

1 DE Heere sprack tot Mosen: Gaet he-
nen/ treckt van hier/ ghy/ en het Volc
dat ghy wt Egyptenlande ghelepdt
hebt/ int Lant dat ick Abraham/ Isaac/ en
Jacob gesworen hebbe/ ende geseyt: a V-
wen zade wil ick het gheuen.
2 b En ick wil voor v henen senden eenen
Enghel/ ende wtstooten de Cananiters/
Amoriters/ Hethiters/ Pheresiters / Heui-
ters/ ende Jebusiters.
3 Int Lant daer Melck en Honich inne
vloeyt: ick en wil niet met v op trecken/
want ghy zijt een c † hardtneckich Volc/ ick
mochte v onderweghen verslinden.
4 Doe het Volck dese boose reden hoorde/
droeghen sy leedt/ ende niemandt droech
d † verciersel aen hem.
5 En de Heere sprack tot Mosen: Segget
tot den kinderen Israels : Ghylieden zydt
een hardtneckich Volck / ick sal eenmael
onuersiens ouer v comen/ en v verdelgen:
ende nu legghet v verciersel van v/ dat ick
weet/ wat ick v doen sal.
6 Also deden de kinderen Israels haer ver
ciersel van hen/ voor den Berghe Horeb.
7 Ende Moses nam de Hutte / ende
sloechse op/ buyten verre voor den Leger/
ende hietse een Hutte des e † Bescheydts:
ende wie den Heere vraghen wilde / die
moest wtgaen totter Hutten des Be-
scheydts/ voor het Legher.
8 Ende wanneer Moses wtginck totter
Hutten/ soo stont alle het Volck op/ ende
een yeghelick tradt in zijner Hutten deure/
f ende saghen hem nae / tot dat hy inde
Hutte quam.

ynge/ daer
niet achter
is/ anders
ontbloot
was: Want
Aaron had-
dese ont-
bloot ter
schanden
voor allen
dien die hem
teghen haer
oprichteden.
y Num.25.5
z † anders/
Wyet.
a Rom. 9.3.
b psa.69.29
c Exod.13.5.
ende 23.20.
d Niemant
sal zijner
sonde straf-
fe ontloo-
pen.
a Gen.12.7.
ende 13.15.
ende 24.7.
ende 26.4.
Enghel.
b Exo.23.20
ende 32.34.
Deut.7.22.
Josue 24.12
c † anders/
halstarrich.
d † anders/
vercieersel.
De Hutte
des Pristers.
e † anders/
Stifts/ Heb
Ghelmoed.
f Den eeng-
ge Mosis
hen alle
Werckheyl-
ghen/ die
het Gesette
niet ver-
staen/ noch
onder hen
kennen.
2.Cor.3.7.
Deut.31.15.

9 Ẽñ wanneer Moses inde Hutte quã/ so
quam de Wolckpilaer neder / eñ stont inder Hutten deure. ende sprack met Mose.
10 Ende alle het Volck sach de Wolcken-
g pilaer inder Hutten deure staen/ eñ stonden op ende neychden hem/ een yeghelick
in zijner Hutten deure.
11 h De Heere dan sprack met Mose/ van
aenghesichte tot aenghesichte / als een
man met zijnen vriendt spreeckt: eñ wanneer hy wederkeerde ten legher/ so weeck
zijn dienaer Josua de sone Nun/ de Jongelinck/ niet wt der Hutten.
12 Eñ Moses sprack tot den Heere: Siet/
ghy sprekt tot my: leydt het Volck op/
eñ en latet my niet weten / wien ghy met
my senden wilt: so ghy doch gheseyt hebt:
Ick kenne v by namen/ ende hebt genade
voor mijnen ooghen ghevonden.
13 Hebbe ick dan ghenade voor uwen ooghen ghevonden / soo laet my uwen wech
weten/ op dat ick v bekenne/ ende genade
voor uwen ooghen vinde / ende siet doch
aen/ dat dit Volck uwe Volck is.
14 Hy sprack: i Mijn aengesichte sal gaen
k † daer wil ick v mede leyden.
15 Hy daerenteghen sprack: So v aenghesichte niet voor ons en gaet / soo en leydt
ons niet van hier op.
16 Want waerby sal doch bekent worden/
dat ick ende v Volck / voor uwen ooghen
ghenade gevonden hebben / dan wanneer
ghy met ons gaet? op dat ick eñ v Volck
l † geroemt worden/ voor allen volcke dat
op den Aerdtbodem is.
17 De Heere sprack tot Mosen: Wat ghy
nu gesproken hebt/ wil ick ooc doen: Wat
ghy hebt genade voor mijnen oogen ghevonden/ ende kenne v by namen.
18 Hy sprack: Soo latet my uwe Heerlickheydt sien.
19 Eñ hy sprack: Ick wil voor uwen aengesichte henen / alle mijne goeden voorby
laten gaen / eñ wil laten m † predickẽ des
Heerẽ Naem voor v: n Wien ic genadich
ben/ dien ben ick ghenadich: eñ wiens ick
my ontferme/ diens ontferme ick my.
20 Ende sprack voorder: Ghy en connet
mijn aenghesichte niet sien: want gheen
mensche en sal leven/ die my siet.
21 Ende de Heere sprack voorder: Siet/
daer is een ruym by my / daer sult ghy op
den steene staen.
22 Wanneer dan nu mijne Heerlickheydt
voorby gaet / so wil ick v inder steenklove
laten staen: eñ p † mijne handt sal boven v
sijn staen/ tot dat ick voorby gae.
23 Ende wanneer ick mijne handt van v
neme/ so sult ghy my achter na sien: doch
mijn aengesichte en can men niet sien.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere heet Mosen twee ander Tafelen makẽ/ ende alleene op den Berch comen. Moses roept hem aen/ ende biddet/ hy wille met hem trecken. 10. De Heere maket een verbondt met Israel / ende vernieuwet hem sommige settingen. 28. Moses schrijft de Tafelen. 29. Coemt vã den berge met glinsteriger huyt/ 33. ende met den verschricten volcke / met verhulleden aenghesichte spreken.

1 Ende de Heere sprac tot Mosen: a Hou
wet v twee steenẽ Tafelen / als de eer-
ste waren / dat ick de woorden daer op
schrijve/ die inde eerste Tafelen waren/ die
ghy ghebroken hebt:
2 Eñ zijt morgen bereydt/ dat ghy vroech
op den Berch Sinai climmet / eñ aldaer
tot my tredet/ op des Berghes toppe.
3 Ende en laet niemant met v opclimmẽ/
dat daer niemandt ghesien en worde om
den gantschen Berge: oock en laet gheen
Schaep ofte Rundt weyden/ tegen desen
Berghe over.
4 Eñ Moses hieu twee steenen Tafelen/
als de eerste waren/ eñ stont des morgens
vroech op / eñ clam op den Berch Sinai/
als hem de Heere geboden hadde/ eñ nam
de twee steenen Tafelen in zijne handt.
5 Doe quã de Heere neder in eener Wolcken/ ende tradt aldaer selfs by hem / ende
b predickte van des Heeren Naem.
6 Ende doe de Heere voor zijnen aenghesichte voorby ginck/ riep hy: Heere/ Heere
God/ barmhertich/ ende ghenadich / ende
lanckmoedich/ ende van grooter ghenade
ende trouwe.
7 c Die ghy bewijst ghenade in duysent
leden/ ende vergheeft de misdaedt / overtredinghe ende sonde/ d † ende voor welcken niemandt ontschuldich en is: die ghy
de misdaedt der Vaderen te huys soecket
op de kinderen ende kinders kinderen/ tot
in het derde ende vierde lidt.
8 Ende Moses neychde hem haestich tot
der Aerden/ ende badt hem aen/
9 Eñ sprack: Hebbe ick Heere genade voor
uwen oogen gevondẽ/ so ga de Heere met
ons: want het is een hartneckich Volck/
dat ghy onser misdaet ende sonde ghenadich zijt/ ende latet ons uwe Erve zijn.
10 Ende hy sprack: e Siet/ ick wil een verbondt maken voor alle uwen volcke/ f eñ
wil wonder doen/ dierghelijcken niet gheschapen en zijn in alle landen / ende onder
alle Volcken. ende alle het volck/ daer ghy
onder zijt/ sal sien des Heeren werck: want
het sal wonderbaerlick zijn / dat ick met
v doen sal.
11 Houdt wat ick v heden ghebiede: Siet/
ick wil voor v verstooten / de Amoriters/
Cananiters/ Hethiters/ Pheresiters/ Heviters ende Jebusiters.
12 g Hoedt v / dat ghy niet een verbondt
en maket met dẽ Inwoonerẽ des landts/
daer ghy in comet/ dat sy v niet een h † ergernisse onder v worden:
13 Maer hare Altaren sult ghy i omstorten/ ende hare Afgoden verbreken / ende
hare k Haghen wtroeyen.
14 (Want ghy en sult gheenen anderen
Godt aenbidden / want de Heere heet een
l Yverer / daeromme dat hy een m yverich
Godt is.)
15 n Op dat/ waer ghy een verbondt met
den Inwooneren des landts maket/ ende
wanneer sy haren Goden na hoereren/ eñ
offeren haren Godẽ/ o dat sy v niet p † laden/ ende ghy van haren Offer etet:
16 q Ende nemet uwe sonen/ hare dochteren tot wyven/ eñ de selve dan haren Goden na hoereren / ende maken uwe sonen/
oock haren Goden na te hoereren.
17 Ghy en sult v geene gegotẽ Godẽ makẽ.
18 r Het Feest der ongheheveldem brooden
sult ghy houden: seven daghen sult ghy
s ongeheuelt broodt eten (als ick v geboden hebbe) om der tijt der Maent Abib:
want inder Maent Abib / zijt ghy wt Egypten ghetoghen.
19 t Alles wat zijner Moeder aldereerst
breeckt is mijne: wat een Manneken zijn
sal in uwẽ Vee/ dat zijne Moeder breect/
het zijn Ossen ofte Schapen.
20 Nu den eersteling des Ezels sult ghy
met een Schaep lossen: waer ghi hem ooc
niet en losset / so breeckt hem het geneckte:
Alle eerstghebooren uwer sonen sult ghy
lossen;

g Ofte/ calumne/
h Nu. 12.8
Moses spreeckt tot Gode.
i Sijn aengesichte is hier/ de wolcke eñ vyerighe pilaer.
k And. ende ick wil v te rusten brengen.
l † An. wat sonderlincx
Moses begeert Godt te sien.
m † Anders noemen
n Rom. 9.15
o Is hier God selfs
Deut. 4.12
Judic. 6.22
ende 13.22
Joan. 1.18
1 Tim. 6.16
1 Joan. 4.12
p † An. met mijne hant sal ick v bedecken/
Prophecie vã Christo/ welcke soude verschijnen inder Mẽschept/ daerna wanneer Moses rijcke een eynde hadde/ ouer dies soude Moses indẽ steene staen/ eñ dã toegeseydẽ Christum sien eñ predicken/ tot dat hy quame/ dat also Israel Godes woordt altijt hebbe tot op Christum.
Twee steenen Tafelẽ richtet Moses wederõ toe.
a Deut. 10.1

b Moses beschrijft hier dese heymelicheyt dat Christus de Heere sy/ die voor hen (dat is) voor den volcke des Gesettes soude voor henen gaen/ eñ predicken/ dat de gantsche wereldt schuldich sy/ eñ allẽ wt genaden ende niet met verdienstẽ moeten salich worden.
c Iere. 32.18
Deut. 5.9
Psal. 143.2
d † an. doch en laet hyse gheens weechs ongestraft.
Gods verbondt met Israel.
e Deut. 5.2
f Iere. 32.21
Josue 3.16
ende 6.20
ende 10.13
g Exo. 23.32
Nu. 34.51
Deut. 7.3
1 Reg. 11.2
h † Anders/ aenstoot
i Ofte/ omrygten/
k ofte/ Lustwouden
l Ofte/ Jalouser/
m Ofte/ Jalours/
n Exo. 23.32
Deut. 7.4
o Nu. 25.2
p of/ te gast opnemen:
‡ Anders/ nooden/
q 1 Reg. 11.2
Onghehevelt broodt
r Exo. 12.14
ende 23.15
s Oft/ ongedeesemt
Eerstghe boorte
t Ex. 13.2.12
ende 22.29
Nu 18.15
Ezec. 44.30
Luce. 2.23

u Exo. 23.15 Deut. 16.16
loſſen: u ende dat daer niemant voor my
ledich en verſchyne.
Spr. 35.6 Vyerdach. x Exo. 20.9. ende 23.12 ende 31.14 ende 35.2 Leuit. 23.3
21 x Ses daghen ſult ghy arbeyden / aen
den ſeuenden daghe ſult ghy vyeren / bey-
de met ploeghen ende met oogſten.
22 y Het Feeſt der weken ſult ghy houden /
met den eerſtelinghen der Terwenoogſte /
ende het Feeſt der inſamelinghe / wanneer
het Jaer om is.
y Exo. 23.16 z Exo. 23.17 Deut. 16.16
23 z Driemael int Jaer / ſal alle mans naē
verſchynen voor den Heerſchapper / den
Heere ende God Iſraels.
24 Wanneer ick de Heydenen voor v wt-
ſtooten ende uwe * Landtpalen verwydē
ſal ſo en ſal niemant uws landts begeeren /
bewyle ghy henen opgaet / driemael inden
Jare te verſchynen voor den Heere uwen
Godt.
* of grent-ſen.
a Exo. 23.18 * hier merct dat Chriſti bloedt niet vermengt en wordt met ſuerdeech / dat is / menſchen leere ende wercken / Mat. 16.6.
25 a Ghy en ſult het bloedt myns Offers /
niet offeren op den * ghedeeſemden broode /
eñ het offer des Paeſſcheñfeeſts / en ſal de
nacht niet ouer blyuē tot aenden morgen.
26 b De eerſtelingē van dē eerſten vruchtē
uws Ackers ſult ghy in het huys des Hee-
ren uws Gods brenghen: c ghy en ſult het
Bocxken niet koken / wanneer het noch
aen zyner moeder melck is.
b Exo. 23.19 Deut. 26.2. Prou. 3.9. c Deu. 14.21
27 Eñ de Heere ſprac tot Moſen: Schryft
deſe woorden: want na deſe woorden heb-
be ick met v / ende met Iſrael een verbōdt
ghemaeckt:
d Ex. 24.18 Deu. 9.9.18 e Deu. 4.13. ende 10.4.
28 d Ende hy was daer by den Heere veer-
tich daghen ende veertich nachten / ende
en att gheen broodt / ende en dranck geen
water: e eñ hy ſchreef op de Tafelen ſulck
een Verbondt / de thien Woorden.
Moſis aenſichte blinckt.
29 Doe nu Moſis vanden Berghe Sinai
ginck / hadde hy de twee Tafelen des ghe-
tuygeniſſes in zyner hant / eñ en wiſte niet
dat de huyt zyns aengeſichts glinſterde /
daervan dat hy met hem geſprokē hadde.
30 Ende doe Aaron ende alle kinderen Iſ-
raels ſaghen / dat de huydt zyns aenghe-
ſichts glinſterde / vreeſ den ſy hen tot hem
te naken.
31 Doe riep hen Moſes: eñ ſy wenden hen
tot hem / beyde Aaron ende alle Overſten
der Menichte / ende hy ſprack met hen:
32 Daer na naerderden hen alle de kinde-
ren Iſraels tot hem / ende hy geboodt hen
alles wat de Heere met hem ghesproken
hadde op den Berghe Sinai.
f 2 Cor. 3.13.
33 f Eñ wanneer hy ſulcx al met hen ſprac /
leyde hy een deckſel op zyn aengheſicht.
34 Eñ wanneer hy in ginck voor dē Heere /
met hem te ſprekē / nam hy het deckſel af /
tot dat hy weder om wt ginck: eñ wanneer
hy wt quam / ende ſprack met den kinderē
Iſraels / wat hem ghebodeu was /
35 So ſagen dan de kinderen Iſraels zyn
aengeſichte aen / hoe dat zyn aengheſichte
glinſterde: ſo leyde hy het deckſel wederom
op zyn aengeſichte / tot dat hy wederom
henen ghinck met hem te ſpreken.

Dat xxxv. Capittel.

1. Hier worden ſommighe ſettinghen verteit / 4. ende voornemelick wat tot den Tabernakel behoordt / beſtrint: 20. Het volck brengt meer dan te vele. 29. Konſte-licke Werckmeeſters worden beſtelt.

Sabbath te heylighen.
1 Ende Moſes verſamelde de gantſche
Menichte der kinderen Iſraels / ende
ſprack tot hen: Dat is het dat de Hee-
re geboden heeft / dat ghylieden doen ſult.
a Exo. 20.9 ende 23.12 ende 31.14 ende 34.21. Leuit. 23.3.
2 a Ses daghen ſult ghy arbeyden / den ſe-
uenden dach daerentegē / ſult ghy heylich
houden / een Sabbath der ruſte des Hee-
ren: wie daerinne arbeydt / die ſal ſterven.
3 Ghy en ſult geen vyer aenſteken / aen dē
Sabbathdach / in alle uwen wooningen.
4 * Ende Moſes ſprack tot der gantſcher
Menichte der kinderen Iſraels: Dat is
het / dat de Heere gheboden heeft:
* Wat God daer bouen vanden 25. cap. aen tot op het 32. Moſi beuolen heeft / vander wooninge ende alle harer ghereede te maken / dat wyſt hy in deſen Cap. den volcke aen etc.
5 Geeft onder v Heefoffer den Heere: b al-
ſoo / dat het Heefoffer des Heeren / een ye-
ghelick willich brenghe / Goudt / Siluer /
c Koper:
b Exo. 25.2. c Oft eeren of metael.
6 d † Gele zyden / Scharlaken / roozynroot /
witte zyden ende Geyten hayr.
d ‡ Anders / blauwe
7 Roodtachtighe Ramſuellen / Daſſen-
vellen / ende Vueren hout /
8 Olye ter Lampen / ende ſpecerye ter ſal-
uen / ende tot goeden Reuckwercken /
9 Onich ende ingeuatede ſteenen / ten Lyf-
rocke / ende ten Borſtlappe.
10 Ende wie onder v lieden verſtandich is /
die come ende make wat de Heere ghebo-
den heeft:
11 Namelicken / de Wooninghe met haer-
der Hutten eñ Deckſelen / Ringhen / Ber-
deren / Rychelen / Pilaren / ende Voeten.
12 De Arcke met haren Handtboomen / dē
e † Ghenadenſtoel ende Voorhanck.
e ‡ An. Genadendeckſel
13 Den Diſch met zynen Handtboomen /
ende alle zyn ghereetſchap / eñ de Schou-
brooden.
f Schrenc-werck.
14 Den Luchter te luchten / eñ zyn gereet-
ſchap / eñ zyne Lampen eñ Olye ten lichte
g Of vaten h ‡ Anders / Waſchvat.
15 Dē Reuckaltaer met zynē Handtboomē /
de ſalue ende ſpecerye ten Reuckwercke /
het laken voor de deure der Wooninghe.
16 Den Brandtoffers Altaer / met zynen
metalen f Tralyewercke / Handtboomen /
ende alle zyne g ghereetſchap: h ‡ het
Handtvat met zynen voete.
17 Den omhanck des Voorhofs met zynē
Pilaren ende voeten / ende het laken der
Poorten aen den Voorhove.
18 De Naghelen der Wooninge ende des
Voorhofs met haren zeelen.
19 De cleederen des Ampts ten dienſte in-
den Heylighen / de heylige cleederen Aaron
des Prieſters / met den cleederen zyner ſo-
nen / ten Prieſterdomme.
i ‡ Anders / Hechtſels / oft Armſpan-ſels.
20 Doe ghinck de gantſche Menichte der
kinderen Iſraels / wt van Moſe:
k ‡ Anders / welck ghetuych alles guldē was.
21 Ende alle die het geerne eñ gewillichlic
gauen / quamen / ende brachten het Heef-
offer den Heere / ten wercke der Huttē des
Beſcheydts / ende tot alle zyne dienſten /
ende tot den heylighen cleederen.
l Deſe twee woordē heuen ende bewegen / moetē wy leerē gebruycken eñ verſtaē: want een Offer ofte | gaue tot Godes dienſt heet daerō een heue / of Heefoffer / om datmen het den Heere ſtracx inde hoochde hief / doch beweginge heet datmē herwaerts ende ginſwaerts tooch in vier eynden tegen Ooſtē Weſten / Zuyden eñ Noorden.
22 So brachten nu beyde Mans eñ Vrou
wen / die het willichlick deden / i ‡ Gheſ-
pen / Oorringhen / Ringhen ende Spanſe-
len / k ‡ ende alderley gulden getuych: daer
toe bracht een yeghelick l Goudt ter be-
weghinghe den Heere.
23 Ende wie daer hadde gele zyden / ſchar-
laken / Roozynroot / witte zyden / Geyten-
hayr / rootachtige Ramſvellen ende Daſ-
ſenvellen / die brochte het.
24 Ende wie Siluer ende Metael hief / die
bracht het ter Heuinghe den Heere: eñ wie
Vuerenhout hadde / die brachte het tot al-
derley werck des Godsdienſts.
25 Eñ welcker verſtandighe vrouwen wa-
ren / die wrochten met haren handen / ende
brachten haer werck van gheler Syden /
Scharlaken / Roozynroot / witter Syden.
26 Ende welcker vrouwen ſulcke arbeyden
conden / ende willich daer toe waren / die
wrochten Geyten hayr.
27 De Vorſten nu / brachten Onich / ende
ingeuatede ſteenen ten Lyfrocke / ende ten
Borſtlappe /
28 Ende Specerye ende Olye tot den Lich
ten / ende ter Salue / ende tot goedē Reuc-
wercke.

29 Alſo brachten de kinderen Iſraels vry-
willich/beyde mans eñ vrouwē. tot aller-
ley werck dat de Heere gheboden hadde
door Moſen/datmen het maken ſoude.

Bezaleel. m Exo.31.2.

30 Ende Moſes ſprack tot den kinderen
Iſrael: m Siet/ de Heere heeft by namen
gheroepen Bezaleel den ſone Vri / des
ſoons Hur / van den ſtamme Iuda/
31 Ende heeft hem veruult met den Geeſt
Godts dat hy wijs. verſtandich/ ende ge
ſchickt ſy tot allerley werck:
32 Conſtelicken te arbeyden / van goude/
ſiluer n ende metael.

n ofte/eerin ofte koper.

33 Edele ſteenen te ſnijden/ende in te ſet-
ten/ hout te timmeren/ te maken allerley
conſtlick arbeyt.
34 Eñ heeft hem onderwijſinge in zijn her
te ghegheuen/met tſamen Ahaliab / den
ſone Ahiſamach van den ſtamme Dan.

Ahaliab.

35 Hy heeft hare herten met wijſ heyt ver-
uult te maken allerley werck / te ſnijden/
wercken/ende te ſticken/met geler zyden/
ſcharlaken/rozijnroot/eñ witter zyden:eñ
met weuen/dat ſy maken allerley werck/
ende conſtelick arbeydt vinden.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Hier gaet het werck aen/ 6. Den
volcke werdt verboden/ meer te brengen/
ten bouwe des Tabernakels. 8. Tappten
20. Berderen/ x. Rijchelen/ z. ende voor
hanck worden ghemaeckt.

Hier gaet nu het werc aen.

1 DE arbeydden Bezaleel eñ Ahaliab/
ende alle wijſe mannen/ dien de Hee-
re wijſ heyt eñ verſtant gegeuen had-
de/te weten: Hoe ſy allerley werc maken
ſouden. ten dienſte des Heylichdoms / na
allen dat de Heere gheboden hadde.
2 Ende Moſes riep den Bezaleel ende
Ahaliab. ende alle wijſe mannen / dien de
Heere wijſ heydt ghegeuen hadde in ha-
re herten/ namelicken/ alle die hen wil-
lich daer toe aenboden / ende toe traden
te arbeyden aen den wercke.
3 Ende ſy namen tot hen van Moſe al-
le a † Heuinghe die de kinderen Iſraels
brachten/totten wercke des dienſts des
Heylichdoms. op dat het ghemaeckt wer-
de: want ſy brachten alle morghen hare
ghewillighe gauen tot hem.

a † anders/ Heffinghe.

4 Doe quamen alle Wijſe. die aen dē werc
ke des Heylichdoms arbeydden/ een pege-
lick na zijnen wercke/dat ſy maeckten/
5 Ende ſpraken tot Moſen : Het volck
brengt te vele. meer dan ten wercke deſes
dienſts noot is / dat de Heere te maken
gheboden heeft.
6 Doe geboot Moſes/datmen liete roe-
pen door het leger: Niemant en brenghe
meer b † ter Heuinghe des Heylichdoms;
c † doe hielt het volck op. te brenghen.

b † Anders/ Heffinghe. c † anders/ wert den volcke ghe-weert. anders/ eñ alſoo ver-bootmen het volck te offeren.

7 Want des dincks was ghenoech tot
allerley werck/dat te maken was / ende
noch daer ouer.
8 d Alſo maeckten alle wijſe mannen onder
den arbeyders/aen den wercken: de Woo-
ninge/tien Tapijten van witter getwern
der zyden/ e † gheler zijden / ſcharlaken/
rozijnroot/Cherubim conſtelick.

d Exo.26. Tien Ta-pijten. e † anders/ blauwer.

9 De lengde eens Tappyts / was achten-
twintich ellen. ende de breydde vier ellen:
ende waren alle van eener mate.
10 Ende hy knoopte telcken vijf Tapijten
tſamen/ een aen het ander.
11 Eñ maeckte ghele f † knoopkens aen
eens pegelicks Tappyt randt/ daer ſy te ſa-
men gheuoecht werden:

f † anders/ ſchuffelkēs ſtricklitſkēs ofte ſtrick-koordekēs.

12 Telcken vijftich knoopkens aen eenen
Tappyte/daer een het ander mede vatede:
13 Eñ maeckte vijftich gulden Rincxkens/
ende voechde de Tapijten met den Rincx
kens een aen het ander te ſamen/ dat het
eene Wooninghe werdt.
14 Eñ hy maeckte elue Tapijtē van Geytē
hayr tot der Hutten ouer de Wooninge.

Elf Tappij-ten.

15 Dertich ellen lanck/eñ vier ellen breet/
alle van eener mate.
16 Eñ voechde harer vijf te ſamen op een
deel/ ende ſes te ſamen op het ander deel.
17 Eñ maeckte telcken vijftich knoopkens
aen een yeghelick Tappyt aen den randt/
daer ſy mede te ſamen ghehecht werden.
18 Ende maeckte telcken vijftich metalen
Rincxkens/ daer de Hutte me de te ſamen
in een gheuoecht werdt.
19 Eñ maeckte een Decxſel ouer de Hutte/
van rootachtigen Ramſuellen/ ende ouer
die / noch een Decxſel van Daſſenvellen.
20 g Ende maeckte berderen ter Wooninn-
ghe van dueren houte/ die ſtaen ſouden.

Berders. g Exo.26.

21 Een yeghelick tien ellen lanck / ende
anderhalue elle breet.
22 Ende aen eenen yeghelicken twee tap-
pen/ daer een aen het ander mede gheſet
werdt: alſoo maeckte hy alle berderen ter
Wooninghe.
23 Dat derſeluen berderen twintich te-
hent Zuyden ſtonden.
24 Ende maeckte veertich ſilueren voeten
daer onder/ onder een yeghelick bert twee
voeten/ aen zijnen twee tappen.
25 Alſoo ter anderen zijden der Wooninn-
ghe teghent Noorden/ maeckte hy oock
twintich berderen.
26 Met veertich ſilueren voeten / onder
een yeghelick berdt twee voeten.
27 Nu/achter aen der wooninghe tegent
Weſten/ maeckte hy ſes berderen.
28 Ende twee ander op de twee hoecken
der wooninghe achter aen.
29 Dat een yeghelick der beyden/ hen met
zijnen hoeckberde van beneden h op paer
de / ende bouen aen den hoofde tſamen
quame met eenen clampe.

h oft/twee tſamen ver-eenichden.

30 Dat de berderen achte werden / ende
ſeſtien ſilueren voeten/onder eenen yege-
licken twee voeten.
31 Ende hy maeckte rijchels van dueren
houte/ vijue totten berderen op der eener
zijden der wooninghe.

Richelen.

32 Ende vijue op der anderen zijden / ende
vijue achter aen teghent Weſten.
33 Ende maeckte de i † rychelen dat ſy mid-
den in den berderen door henen geſtooten
werden/van eenen eynde ten anderen.

i † anders/ den middel-ſten rychel/ dat hy in-wendich door de ber-deren gaen/ eñ rychelen ſullen van/ etc. gaen.

34 Eñ ouertooch de berderen met goude/
daerentegen hare ringen maeckte hy van
goude tot den rychelen / ende ouertooch
de rijchelen met goude.
35 Ende maeckte den Voorhanck met den
Cherubim daer aen conſtelick van gheler
zijden. ſcharlaken/ rozijnroot/ ende witter
ghetwernder zijden.

Voorhanck

36 Eñ maeckte tot derſeluen vier pilaerſtij-
len van dueren houte/eñ ouertooch ſe met
goude/eñ hare coppen van goude / ende
goot daer toe vier ſiluerren voeten.
37 Ende maeckte een laken in de deure der
Hutten/ van gheler zyden / ſcharlaken/
rozijnroot/ ende witter ghetwernder zij-
den gheſticket:
38 Ende vijf Pilaren daer toe met haren
knoppen: ende ouertooch hare knoppen
ende reepen met goude/ende vijf metalen
voeten daer aen.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Van der Arcke des getuygeniſſe met
haren Hantboomen/ 6. Ghenadenſtoele/
10. Diſſche der Schoubroodē/ 17. Luchter/
25. Reuck-

25. Reuckaltaer/ 29. heyligher olye/ en-
de Reuckwerck.

De Arcke wort ghemaeckt. a Exo.25.10

1 E Nde a Bezaleel maeckte de Arcke van
bueren houte/ twee ellen ende een hal-
ue lanck/ anderhalue elle breedt ende
hooch..
2 Ende ouertoochse met louteren goude/
binnen ende buyten/ ende maeckte eenen
gulden crans rondtom.
3 Eñ goot haer vier gulden Ringhen aen
hare vier hoecken/ op elcker zyden twee.

* ofte/ stanghen.

4 Ende maeckte * Hantboomen van bue-
ren houte/ ende ouertoochse met goude.
5 Ende stackse in de Ringen aen der Arc-
ken zyden/ datmense draghen conde.

Ghenadenstoel. b † anders/ Ghenadendecksel.

6 Ende maeckte den b † Ghenadenstoel
van louteren goude/ twee ellen eñ een hal-
ue lanck/ ende anderhalue elle breet.
7 Ende maecte twee Cherubim van dich-
ten goude aen de twee eynden des Ghe-
nadenstoels:
8 Eenen Cherub aen desen eynde/ den an-
deren aen ghenen eynde.
9 Eñ de Cherubim breydden hare vleuge-
len wt van bouen af/ eñ bedeckten daer me-
de den Ghenadenstoel: ende hare aenschy-
nen stonden tegen malcanderen/ ende sa-
ghen op den Ghenadenstoel.

Tafel. c Exo.25.23.

10 c Ende hy maeckte den Disch van bue-
ren houte/ twee ellen lanck/ een elle breet/
ende anderhalue elle hooch.
11 Eñ ouertoochse met louteren goude/ eñ
maeckte eenen gulden crans daerromme.
12 Eñ maeckte hem eenen lyst daerom/ ee-
ner hantbreet hooch/ ende maeckte eenen
gulden crans rondtom den lyste.
13 Ende goot daer toe vier gulden Ringen
ende maeckterse aen de vier hoecken aen
zyne vier voeten/
14 Hardt aen de lysten/ dat de Handtboo-
men daer in waren/ daermen den Disch
mede droech.
15 Ende maecte de Hantboomen van bue-
ren houte/ ende ouertouchse met goude/
datmen den Disch daermede droech.

d † anders/ kruken/ hal[...]
[...] eñ [...] daermen mede ghespuicht/ in welcke ghegoten wort.

16 Ende maeckte ooch van louteren goude
het tuych op dē Disch: Schotelē/ d † Be-
keren/ Cannen ende Schalen/ daermen
mede wt ende in schenckede..

Luchter. e Exo.25.31.

17 e Ende maeckte den Luchter van loute-
ren dichten goude: daer aen was den
Schacht met Rieten/ Schalen/ Knoopen
ende Bloemen
18 Ses Rieten gingen tot zyner zyden wt/
tot eener yeghelicker zyden drye Rieten.
19 Drye Schalen waren aen eenen yegelic-
ken Riete met Knoopen ende Bloemen.
20 Aen den Luchter waren vier Schalen
met Knoopen ende Bloemen.

f Ofte/ Schachten

21 Telckē onder twee f Rietē eenē Knoop:
dat alsoo ses rieten wt hem ginghen.
22 Eñ hare Knoopen ende Rieten daer aen
ende was altemael een dicht louter gout.

Seuen lampen.

23 Ende maeckte de seuen Lampen met ha-
ren Lichtscheeren/ eñ Bluschhoornen van
louteren goude.

g Ofte/ Cantener. h Ofte/ ghereetschap. † anders/ vaten.

24 Wt eenen g Centener fyn gouts maec-
te hyse/ ende alle haer h † ghetuych.

Reucaltaer. i Exo.30.1.

25 i Hy maeckte ooch den Reuckaltaer van
bueren houte/ een elle lanck ende breet/ ge-
lyck viercantich/ ende twee ellen hooch
met zynen hoornen:
26 Eñ ouertooch hem met louteren goude/
zyn dack eñ zyne wanden rondtom/ eñ zy-
ne hoornen/ ende maecte hem eenen crans
rontomme/ van louteren goude:
27 Eñ twee gulden Ringē onder den crans
tot beyden zyden/ datmen de Hantboomen
daer in stake/ ende hem daer mede droege.
28 Eñ de Hantboomēn maecte hy van bue-
ren houte/ ende ouertoochse met goude.
29 Ende maeckte de heylighe Salue ende
Reuckwerck van reyner specerye/ nae der
Apotekers conste.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Vanden Brandtofferaltaer/ 8. Hant-
vate/ 9. Voorhoue/ ende haren toebehoor-
ten/ 24. Summa des gouts/ siluers/ ende
copers/ dat aen den gantschen wercke des
Tabernakels verarbeydt is.

Brandtofferaltaer. a Exo.27.1. 2.Par.1.5.

1 E Nde maeckte den a Brantofferaltaer
van bueren houte/ vyf ellen lanck ende
breedt/ ghelyck viercantich/ ende drye
ellen hooch.
2 Ende maeckte vier hoornen die wt hem
ginghen aen zyne vier hoecken/ ende ouer
touch het met b koper.

b Ofte/ eeren.
c † anders/ Bessemen.
d Ofte/ schrenckwerck.

3 Eñ maecte allerley tuych tot dē Altaer/
Aschpotten/ c † Schoeffelen/ Beckenen/
Crauwelen/ Colepannen/ alles van coper.
4 Eñ maecte aen den Altaer d Traliewerc
als een Nette van metael/ rontom/ van be-
neden op tot aen de gelft des Altaers.
5 Ende goot vier Rinckens aen de vier
hoecken des metalen Traliewercx tot den
Handtboomen.
6 De selue maeckte hy van bueren houte/
ende ouertoochse met koper/

e Exo.27.8. Hand: vat.
f † anders/ Waschvat.
g † anders/ met den spieghelen der versamelden/ die voor der deure der Hutten des Ghetuyghenisse/ [...] hen versamelt hadden
h Dese vrouwen waren de aendachtighe Weduwen ende vrouwen/ die met vasten ende bidden voor der Hutten Gode dienden: Als 1.Sam.2. wtwyset/ eñ Paulus 1.Tim.5.5. Als ooc Lucas de heylige prophetinne/ Hanna toemet ofte prijset. Luce 2.37.

7 Ende stackse in de Ringen aen de zyden
des Altaers/ datmē hem daermede droech
e ende maeckte hem inwendich hol.
8 Eñ maeckte het f † Hantvat van koper/
ende zynen voet ooc van koper/ g † tegen
de h vrouwen/ die voor de deure der Hut-
ten des Ghetuyghenisse dienden.
9 Ende hy maeckte den i † Voorhof te-
ghent Zuyden/ met eenen omhange/ hon-
dert ellen lanck/ van witter ghetweernder
zyden/
10 Met haren twintich Pilaerstylen/ ende
twintich voeten van coper/ hare Knoopen
ende Reepen van siluer.
11 Desseluen gelyckē tegēt Noorden/ hon-
dert ellen/ met twintich Pilaerstylen/ ende
twintich voeten van metael/ hare Knoo-
pen ende Reepen van siluer.
12 Nu/ teghent Westen vyftich ellen/ met
thien Pilaerstylen ende tien voeten/ ende
hare Knoopen ende Reepen van siluer.
13 Teghent Oosten vyftich ellen.
14 Vyftien ellen op elcker zyden der Poor-
te aen den Voorhof.
15 Telcken met drye Pilaerstylen ende drye
voeten.
16 Dat alle omhanghen des Voorhoofs
waren van witter ghetweernder zyden.
17 Ende de voetē der Pilaerstylen van me-
tael/ ende hare Knoopen ende Reepen van
siluer: alsoo dat hare coppen ouertoghen
waren met siluer: daerenteghen hare Ree-
pen waren silueren/ aen allen Pilaerstylen
des Voorhofs.

i † anders/ Hof/
k Ofte/ eeren.
Summa des gouts/ siluers/ ende copers/ dat in desen wercke verarbeyt is.

18 Ende het laken inder Poorte des Voor-
hofs/ maeckte hy ghesticht van ghele[r] zy-
den/ scharlaken/ rozynroot/ ende witter
getweernder zyden/ twintich ellen lanck/
ende vyf ellen hooch/ na der mate der om-
hanghen des Voorhofs.
19 Daer toe vier Pilaerstylen/ ende vier
voeten van metael/ eñ hare Knoopen van
siluer/ ende hare Knoopen ouertogen/ en-
de hare Reepen silueren.
20 Eñ alle Nagelen der Wooninge eñ des
Voorhofs rontomme/ waren van k koper
21 Dat is nu de summa tot der Woonin-
ghe des Ghetuyghenisse/ die vertelt is/ als
Moses gheseydt heeft/ ten Godtsdienste
der Leuiten/ onder der handt Ithamar/

Aarons des Priesters soons/
22 Die Bezaleel de sone Vri des soõs Hur
vanden stamme Juda/ maeckte alle dinck
als de Heere Mosi gheboden hadde.
23 Ende met hem Ahaliab de sone Ahisa-
mach/ vanden stamme Dan/ een Meester
te snyden/ te wercken/ ende te sticken met
gheler zyden/ Scharlaken/ Rozynroodt/
ende witter Zyden.
24 Alle het gout dat daer verarbeydt is in
desen gantschen wercke des Heylichdoms
dat totter beweginge ghegheuen werdt/
is negen eñ twintich Cẽtener seuen hon-
dert ende dertich Sikel/ na den Sikel des
Heylichdoms.
25 Des Siluers dat van der Menichte
quam/ was hondert Centener/ duysent/
seuen hondert/ ende tseuentich Sikel/ nae
den Sikel des Heylichdoms.
l Exo.30.12. 26 l So menich hooft/ soo menich half Si-
kel/ na den Sikel des Heylichdoms/ van
allen die getelt werdẽ/ van twintich Jarẽ
aen/ eñ daer bouen: ses hondertmael duy-
sent/ drie duysent/ vyf hondert eñ vyftich.
m Of/ Talenten
27 Wt de hondert Centeneren Siluers/
gootmen de voeten des Heylichdoms/ eñ
de voeten des Voorhancks/ hondert voe-
ten/ wt hondert Centeneren/ telcken een
Centener ten voete.
28 Ende wt de duysent/ seuenhondert ende
vyf ende tseuentich Sikelen/ werden ghe-
maeckt de Pilaerstylen knoopen/ eñ hare
Koppen ouertoghen/ ende hare Reepen.
29 De beweginghe des metaels/ was tse-
uentich Centeners/ twee duysent eñ vier
hondert Sikelen.
30 Daer wt werden ghemaeckt de voeten
in de deure der Hutten des Bescheydts/
ende den metalen Altaer/ ende het meta-
len Traliewerck daer aen/ ende alle het
huysraet des Altaers.
31 Daertoe de voetẽ des Voorhofs ront-
om: ende de voeten der Poorte aen den
Voorhof alle Naghelen der Wooninghe:
ende alle Nagelen des Voorhofs rondt-
omme henen.

Dat xxxix. Capittel.

1. Vandẽ Priesters cleederẽ/ hoe die ge-
maect werdẽ. 32. Alle werc des Taberna-
kels wert volẽynt eñ tot Mosẽ gebracht.

Aarons cleederen.
a Exod.28.1
b † Anders/ blauwe
c † Anders. Ampteleederẽ om te dienẽ in het Heylichdõ/ eñ maecten Aaron heylige cleederẽ als de Heere etc.
1 Ende a van der b † ghelet zyden/ schar-
laken ende Rozynroodt/ maeckten sy
c † Aaron amptcleederen/ om te dienen
inden Heylichdom/ als de Heere Mosi ge-
boden hadde.
2 Ende hy maeckte den Lyfrock van gou-
de/ ghelet zyden/ Scharlaken/ Rozynroot
ende witter ghetweernder zyden.
3 Ende sloech het gout/ ende sneet het tot
draeyen/ datmen het constelick wercken
conde/ onder de ghele zyden/ Scharlaken/
Rozynroodt/ ende witte zyde.
Lyfrock.
d † And. zyden aen de soomen te samenbaren/ het constich werck zynes voorbeelts/ oft voorrigsters was wt hẽ na der selner etc.
4 Eñ maecte datmen den Lyfrock op bey-
den d † schouderen te samẽ voechde/ ende
aen beyden zyden te samen bonde.
5 Eñ zyn gordel was na der selner cõst/ eñ
werck van goude/ geler zyden/ scharlakẽ/
rozynroot/ eñ witter getweernder zyden/
als de Heere Mosi gheboden hadde.
6 Ende sy maeckten twee Onix steenen/
rondtom gheuaet met goude/ ghegrauen
door de Steensnyder/ met den namen der
kinderen Israels.
7 Ende hechte dese op de schouderen des
Lyfrocx/ dat het steenen zyn ter ghedach-
tenisse der kinderen Israels/ als de Heere
Mosi gheboden hadde.
Borstlap.
8 Ende sy maeckten den Borstlap/ na der
cõst ende werck des Lyfrocx/ van Goude/
ghelet zyden/ scharlaken/ rozynroot/ ende
witter ghetweernder zyden.
9 Dat hy viercant eñ tweeuoudich was/
een handt lanck ende breedt.
10 Ende vuldẽ hem met vier ryen van stee-
nen: de eerste rye was/ een Sarder/ Topa-
ser/ ende Smaragde.
11 De ander eñ Rubin/ Saphyr eñ Demãt
12 De derde/ een Lyncurer/ Achat ende A-
methiste.
13 De vierde/ een Turkoys/ Onix/ ende
Jaspis/ rondtomme geuaet met goude in
allen ryen.
14 Ende de steenen stondẽ na de twaelf na-
men der kinderen Israels/ gegrauen door
de Steensnyder/ een yegelick zyns naems
na de twaelf stammen.
15 Eñ sy maeckten aenden Borstlap kete-
nen/ met twee eynden van louterẽ goude.
16 Eñ twee guldẽ Spangẽ/ eñ twee guldẽ
Ringhen/ ende hechteden de twee Ringen
op de twee hoecken des Borstlaps.
17 Ende de twee gulden ketenen toghen
sy inde twee Ringhen/ op de hoecken des
Borstlaps.
18 Nu de twee eynden der ketenen maeck-
ten sy aen de twee Spangen/ ende hechte-
dense op de hoecken des Lyfrocx/ teghen
malcanderen ouer.
19 Ende maecten twee ander gulden Rin-
gen/ ende hechtedense aen de twee ander
hoecken des Borstlaps/ aen zynen rande/
dat hy hem syn schicktede op dẽ Lyfrock.
20 Eñ maecten twee ander gulden Ringẽ/
die maeckten sy op de twee hoecken/ bene-
dẽ aen dẽ Lyfrock tegen malcanderẽ ouer/
daer den Lyfrock onder te samen gaet.
21 Dat den Borstlap met zynen Ringen/
aen de Ringhen des Lyfrocks gheknoopt
worde/ met eenen gelen snoere/ dat hy op
den Lyfrock vast sate/ ende vanden Lyfroc
niet los en worde/ als de Heere Mosi ge-
boden hadde.
Zydenrock
e Exo.28.31
f † And. het wydt hẽde.
g † And. als bouen aen eenen pantsier dat etc.
22 e Ende hy maeckte den Zyden rock tot
den f † Lyfrocke/ ghewracht/ gantsch van
ghelet zyden.
23 Ende zyn hol midden bouen in/ ende ee-
nen boordt rondtom het hol g † gesoomt/
dat hy niet en verscheure.
24 Ende sy maeckten aen zyne Zoomen
Granaetappelen/ van gelet zyden/ schar-
laken/ Rozynroot/ ende witter getweern-
der zyden.
25 Ende maeckten Schellekens van lou-
teren goude/ die maeckten sy tusschen de
Granaetappelen/ rondtom henen aen den
soom des Lyfrocks.
26 Telcken een Granaetappel/ ende een
Schelleken rondtom/ aen den soom/ daer
inne te dienen/ als de Heere Mosi ghebo-
den hadde.
Engenrock
h Exo.28.34
27 h Ende maeckten oock den Enghen
rock/ van witter zyden/ gewracht/ Aaron
ende zynen sonen.
28 Ende den Hoet van witter zyden/ ende
de schoone Huyuen van witter zyden/ ende
de nedercleederen van witten ghetweern-
den Lynwade.
29 Ende den ghestickten Gordel van wit-
ter ghetweernder zyden/ ghelet zyden/
scharlaken/ rozynroot/ als de Heere Mo-
si gheboden hadde.
Voorhoofts-spansel.
i Exo.28.36
k † An. aen de heylighe Croone.
30 i Sy maecten oock het Voorhoofspan-
sel/ namelick/ k † de heylige Croone/ van
louteren goude/ eñ grouen daer schriften
in: De Heylicheyt des Heeren.
31 Ende bonden een ghel snoer daer aen/
dat sy aendẽ Hoet van bouẽ henẽ gehecht
werde/ als de Heere Mosi gebodẽ hadde.

Nu is het gantsche werck der Wooninge volendt.
l of Strifts/
m † Anders tuych of ge reetschap/

32 Alsoo werdt volbracht het gantsche
werck der Wooninghe der Hutten des
l Bescheydts/ en de kinderen Israels de-
den al wat de Heere Mosi geboden hadde.
33 Ende brachten de Wooninge tot Mo-
sen/ de Hutte ende alle hare m † Waren/
Rinckens/ Berderen/ Richelen/ Pilaer-
stijlen/ Voeten/
34 Het Decksel van roodtachtigen Rams-
vellen/ het Decksel van Dassenvellen/ en-
de den Voorhanck.
35 De Arcke des Ghetuyghenisses/ met
haren Handtboomen/ den Ghenadenstoel/
36 De Tafel/ ende alle haren gereetschap/
ende de Thoonbrooden.

n Dat is al haer toebehoorte/
o † Anders/ tuych/

37 Den Kandelaer met de Lampen toebe-
reydt/ ende alle zijne o † ghereetschap/ en-
de Olye te lichten.
38 Den schoonen gulden Altaer/ ende de
Salue/ ende goedt Reuckwerck/ het laken
inde deure der Hutten.

p Ofte/ koperen
q Schrienwerck/ oft e Traliewerck

39 Den p metalen Altaer/ ende zijnen me-
talen q Rooster/ met zijne Handtboomen/
ende alle zijne gereetschap/ het Handtvat
met zijnen voeten.
40 Den omhanck des Voorhofs met zijnen
Pilaerstijlen/ ende voeten/ het laken inde
Poorte des Voorhofs/ met zijnen Zeelen
ende Nagelen/ ende alle zijn gereetschap/
ten dienste der Wooninge der Hutten des
r Bescheydes.

r of/ Strifts

41 De Amptcleederen des Priesters Aa-
rons/ te dienen in het Heylichdom/ ende
de cleederen zijner Sonen/ dat sy Priester-
ampt deden.
42 Alle dinck als de Heere Mosi geboden
hadde/ deden de kinderen Israels aen alle
desen dienste.
43 Ende Moses sach aen al dit werck/ dat
sy gemaeckt hadden als de Heere ghebo-
den hadde/ ende seghendese.

Dat xl. Capittel.

1. De Heere heet Mosen de Wooninghe opzichten/ ende een yegelick deel syn ordentlick aen zyn plaetse setten. 9. De selve met allen toebehoorten/ 12. daer toe Aaron ende zijne Sonen saluen ende wyen. 16. Sulcks werdt alles volbracht aen den anderen Jare/ nae den wttoch wt Egypten/ 34. De Wolcke (een teecken der Godlicker teghenwoordicheyt) bedeckte de Wooninghe/ 36. ende bediedet den Volcke beyde rusten ende reysen.

De Heere beveelt de Wooninge op te richten
a † Anders/ Stifts ofte Ghetuyghenisse.
b † an. Kiste

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Ghy sult de Wooninghe der Hutten
des a † Bescheyts opzichten aen den eer-
sten daghe der eerster Maent/
3 Ende sult daer in setten de b † Arcke des
Ghetuyghenisses/ ende voor de Arcke den
Voorhanck hanghen.
4 Ende ghy sult de Tafel daer henen bren-
ghen/ ende haer toebereyden/ ende den
Kandelaer daer in setten/ ende de Lampen
daer op setten.
5 Ende sult den gulden Reuckaltaer set-
ten voor de Arcke des Ghetuyghenisses/
ende het laken inde deure der Wooninge
ophanghen.
6 Den Brandtofferaltaer sult ghy setten
buytwaert voor de Deure der Wooninghe
der Hutten des Bescheydts.

c of/ Strifts

7 Ende het Handtvat/ tusschen de Hutte
des c Bescheydts/ ende den Altaer/ ende
water daer in gieten.
8 Ende den Voorhof setten rondtom/ en-
de het laken in de deure des Voorhofs
ophanghen.
9 d Ende sult de Salue nemen/ ende de
Wooninge/ ende al wat daer in is/ saluen/
en sultse wyen met alle hare gereetschap/
dat sy heylich sy. — d Exo. 30. 23
10 Ende sult den Brandtofferaltaer sal-
uen/ met alle zijn gereetschap/ ende wyen/
dat hy het Alderheylichste sy.
11 Ghy sult oock het Handtvat ende zijnen
voet/ saluen ende wyen.
12 e Ende sult Aaron ende zijne Sonen/ — e Exo. 29. 4
voor de deure der Hutten des Bescheydts
brenghen/ ende met water wasschen.
13 Ende Aaron de heylighe cleederen aen-
trecken/ saluen/ ende wyen/ dat hy mijn
Priester sy.
14 Ende zijne Sonen hier toe brenghen/
ende hen den Linghen rock aentrecken/
15 Ende hen saluen/ als ghy haren Vader
ghesalft hebt/ dat sy mijne Priesters zijn:
ende dese salvinghe sullen sy hebben/ ten
eewighen Priesterdomme by haren Naco
melinghen.
16 f Ende Moses dede alle dinck als hem — f Nu. 7. 1.
de Heere gheboden hadde.
17 Also werdt de Wooninghe opgherecht
inden anderen Jare/ g † aen den eersten — g † And. na den wttoch wt Egypten
daghe der Maent.
18 Ende doe se Moses oprichtede/ sette de
hy de voeten/ ende de Berderen/ ende Ri-
chelen/ ende richtede de Pilaerstijlen op.
19 En breydde de Hutte wt der wooninge/
en leyde het Decksel der Hutten daer bo-
uen op/ als hem de Heere geboden hadde.
20 Ende nam het Getuyghenisse/ en leyde
het inde Arcke: ende stack de Handtboo-
men aen de Arcke/ ende settede den Ghe-
nadenstoel bouen op de h Arcke. — h oft/ Kiste.
21 Ende bracht de Arcke in de Woonin-
ghe/ ende hinck den Voorhanck voor de
Arcke des Ghetuyghenisses/ als hem de
Heere gheboden hadde.
22 Ende sette de Tafel inde Hutte des Be-
scheydts/ in den hoeck der Wooninghen/
teghen het Noorden/ buyten voor den
Voorhanck.
23 En bereydde Broodt daer op voor den
Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.
24 Ende settede den Kandelaer oock daer
in teghen de Tafel ouer/ in den hoeck der
Wooninghe teghen het Zuyden.
25 Ende settede de Lampen op voor den
Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.
26 Ende settede den gulden Altaer daer in
voor den Voorhanck.
27 Ende maeckte Reuck daer op met goe-
den reuckwerck/ als hem de Heere ghebo-
den hadde.
28 Ende hinck het i † laken in de Deure — i † Anders/ Decksel
der Wooninghe.
29 Nu/ den Brandtofferaltaer settede hy
voor de Deure der Wooninghe der Hut-
ten des Bescheydts/ ende offerde daer op
Brandtoffer ende Spijsoffer/ als hem de
de Heere gheboden hadde.
30 k Ende het Handtvat settede hy tusschen — k Exo. 30. 18
der Hutten des Bescheydts/ ende den Al-
taer/ ende goot daer water in te wasschen.
31 En Moses/ Aaron en zijne sonen wies-
schen hare handen ende voeten daer wt.
32 Want sy moeten hen wasschen/ wanneer
sy inde Hutte des Bescheydts gaen/ ofte — l Num. 9. 15
henen toe treden tot den Altaer: als hem — 1 Reg. 8. 10.
de Heere gheboden hadde. — Ezech. 9. 3.
33 Ende hy richtede den Voorhof op/ om
de Wooninge ende rondtom den Altaer/
ende hinck den Voorhanck in de Deure
des Voorhofs: alsoo volbracht Moses
het gantsche werck.
34 l Doe bedeckte een Wolcke de Hutte

des Beschepdts/ ende de heerlichepd des
Heeren veruulde de Wooninghe.
35 Ende Moses en conde niet in de Hutte
des beschepdts gaen / dewijle de Wolcke
daer op bleef / ende de heerlickheydt des
Heeren de Wooninghe veruulde.
36 Eñ wanneer haer de Wolcke ophief/ vā
der Wooninghe / soo toghen de kinderen
Israels voort/ so dickmael sp reysden.
37 Wanneer haer ooch de Wolcke niet op
en hief/ so en toghen sp niet voort/ tot aen
den dach dat sp haer op hief.
38 Want de Wolcke des Heeren was des
daechs op der Wooninge / eñ des nachts
was sp vperich/ voor den oogen des gant-
schē huys Israels/ so langhe als sp reysdē.

Argument.

HEt derde boeck is genaemt Leuiticus/ om de diensten eñ officien der Leuiten. Wāt daer wort gesprokē vāde offerhāden/ beloften/ besmettinghen/ onreyningen/ gemeyne reyningen van sonden / van geoorloefden eñ ongheoorloefden houwelicke/ van heyliginge eñ andere dierghelijcke dinghen. Daer zijn ooc sommige dinghen in / van der Policie eñ Borgerlicker ordinantie / hoewel daer voornemelick gehandelt wordt / van de Ceremonieñ eñ onderhoudinge des Godlickē diensts: eñ men mach het te rechte noemen/ het Geestelicke recht. Desgelijcks machmen ooch in desen boeck sien / dat het betamelick ende noodghelick is / dat de Priesters heylich/ wetende eñ verstandich in de H. Schriftuere zijn ende een goede suyuer conscientie hebben. Bouen desen veruaet dit boeck alle geheymenissen eñ hooge verborghentheden des Euangelij/ hoe wel nochtans onder figurē bedeckt: Itē de offeringē eñ selfs de offerhādē des Soēs Gods/ Ja de gantsche verlossinge/ die door hē vercregen is/ eñ alle hare cracht.

Leuiticus.

Leuitisch/ of Priesterboeck: het derde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. Van ordeninghe eñ ghebruyck des Brandtoffers/ 3. het zy van grooten/ 10. of van kleynen Vee/ 14. of oock van Voghelen.

1 Ende de HEERE riep Mosen/ a ende sprack met hem van der Hutten des b † Beschepts/ ende seyde:
2 Spreect met den kinderen Israels/ eñ segt tot hen: Wie onder u-
lieden den Heere een Offer doen wil / die
doe het vanden Vee/ Runderen/ ende van
Schapen.
3 Wil hy een Brandtoffer doen van Os-
sen/ c so offere hy een Manneken dat son-
der d vlecke sy/ voor de deure der Hutten
des Beschepts/ op dat het den Heere aen-
ghenaem sy van hem.
4 Ende legge zijn handt op des Brandt-
offers hooft/ soo sal het aenghenaem zijn/
ende hem versoenen.
5 Eñ sal dat ionc Rundt slachten voor dē
Heere: eñ de Priesteren Aarons sonen/ sul-
len het bloedt hier toe brengen / eñ op den
Altaer rondtom sprenghen / die voor de
deure der hutten des beschepdts is.
6 Ende men sal den Brandtoffer de huyt
astrecken/ ende het sal in stucken ghehou-
wen worden.

a Exo. 29.42
b † Anders/ Stifts
Brandtoffer vā Runderen.
c Exo. 19.10 Leuit. 3.1
d Ofte/ ghebreck

7 Ende de sonen Aarons des Priesters/
sullen een vper op den Altaer makē / ende
hout daer bouen op legghen:
8 Eñ sullen de stucken/ namelick/ den kop/
ende het e † vette op het hout leggen/ dat
op den vpere op den Altaer lept.
9 Het inghewandt nu ende de beenen/ sal-
men met water wasschen/ ende de Priester
sal dat alle aensteken op den Altaer / ten
Brandtoffer: dat is een f vper / ten sueten
reucke den Heere.
10 Wil hy nu vanden Schapen / ofte van
Gepten/ een Brandtoffer doen/ so offere hy
een Manneken dat sonder g vlecke sy.
11 Eñ sal hem slachtē aen de zijde des Al-
taers/ tegent Noorden voor dē Heere: eñ
de Priesteren / Aarons sonen/ sullen zijn
bloedt op den Altaer rondtom sprengen.
12 Eñ men salt in stucken houwen/ ende de
Priester sal den kop eñ het vette / op het
hout eñ vper/ dat op den Altaer is / leggē:
13 Maer/ het inghewandt ende de beenen/
salmen met water wasschen/ ende de Prie-
ster salt al offeren / ende aensteken op den
Altaer/ ten Brandtoffer: dat is een vper
ten sueten reucke den Heere.
14 Wil hy nu van Vogelen den Heere een
Brandtoffer doen/ so doe hy het van Tor-
telduyuen/ of van ionghe Duyuen.
15 Ende de Priester sal het ten Altaer bren-
gen/ ende hem den kop h afnijpen/ dat het
op den Altaer aengheteken worde / ende
zijn bloedt wtbloeden laten/ aen de wandt
des Altaers:
16 Ende zijnen krop met den vederen/ sal-
men by den Altaer teghen het Oosten/ op
den asschenhoop worpen.
17 Ende sal i † zijne vleughelen klieuen:
doch niet afbreken: eñ also sal het de Prie-
ster op den Altaer aensteken/ op het hout/
op dat vper ten Brandtoffer: dat is een
vper ten sueten reucke den Heere.

e † Anders/ leuernet/ of greel. And. strompss.
f Dat is/ Vperoffer.
Van Schapen eñ Gepten.
g of/ gebrec
Van Vogelen.
h Ofte/ afpitsen/
i † And. f At het met zijne vleugelē etc.

Dat ij. Capittel.

1. Van Spijsoffer met meelbloemen ende nigerley geback. 4. Heuelende honich in den Offeren verboden/ ende Sout gheboden. 14. Dē Spijsoffer der eerster vruchtē.

1 WAnneer a een Ziele den Heere een
Spijsoffer doen wil / soo sal het van
semelmeel zijn/ ende sal Olye daer op
gieten/ ende Wierooch daer op legghen/
2 Ende also brenghen tot den Priesteren/
Aarons sonen/ so sal de Priester zijn handt
vol nemen/ van desseluen semelmeels ende
Olye. met tsamen den gantschē Wierooc/
ende aensteken/ ter ghedachtenisse op den
Altaer: dat is een vper ten sueten reucke
den Heere.
3 b Dat daer nu ouer is vanden Spijsof-
fer/ sal Aarons ende zijnder sonen zijn: dat
sal het alderheylichste zijn / van den vpere
des Heeren.
4 Wil hy nu een Spijsoffer doen / van ge-
backen inden Ouen/ so neme hy koecken
van semelmeel ongheheuelt. met Olye ge-
mengt/ ende ongheheuelde Vladen/ met
Olye bestreken.
5 Is ooch v Spijsoffer wat van ghebac-
ken inder Pannen/ so salt van ongeheuel-
den Semelmeel met Olye ghemengt zijn.
6 Ende sult het in stucken deylen/ eñ Olye
daer op gieten/ so is het een Spijsoffer.
7 Is oock v Spijsoffer wat op den c † Roo-
ster gheroostet / soo sult ghy dat van Se-
melmeel met Olye maken.
8 Ende sult het Spijsoffer / dat ghy van
sulckerley maken wilt den Heere / tot den
Priester brenghen/ die salt tot den Altaer
brenghen/

Spijsoffer.
a Leui. 6.14 ende 9.17. Num. 15.4.
b Leui. 10.12 Syrac. 7.33
c † Anders/ roostpanne

Ende

9 Ende deselue Spijsoffer heffen ter ghe-
dachtenisse / eñ aensteken op den Altaer:
dat is een vyer tens. eetē reucke den Heere.
10 Dat daer nu ouer is / sal Aarons ende
zijner sonen zijn / dat sal het alderheylich-
ste zijn van het vyeren des Heeren.

Geen heuel noch ho-nich.

11 Alle Spijsoffer die ghylieden den Heere
offeren wilt/ sult ghy sonder heuel maken:
want gheen heuel noch honich en sal daer
onder / den Heere ten vyere aengheftecken
worden.

b † Anders/ het offer der eerstelingen sult ghy den etc. Alle offer sal gesoutē zijn. c Mat. 5.13 Mar. 9.49. Colos. 4.6

12 b † Tē Offer der Eerstelingē sult ghyse
den Heere offeren / doch op geenen Altaer
en sullen sy comen ten soeten reucke.
13 c Alle v Spijsoffer sult ghy souten/ eñ v
Spijsoffer en sal nemmermeer sonder sout
des Verbondts ws Gods zijn: want in
alle uwen Offer sult ghy Sout offeren.
14 Wilt ghy nu een Spijsoffer den Heere
doen vandē eersten Vruchten/ so sult ghy
het groensel aenden vyere dorre maken/
ende cleyn stootē/ ende alsoo het Spijsoffer
uwer eerster Vruchten offeren.
15 Eñ sult Olye daer op doē. eñ Wieroock
daer op legghen / so is het een Spijsoffer.
16 Ende de Priester sal vanden gestooten/
eñ vander Olye met den gantschen Wie-
roock aensteken / ter ghedachtenisse: dat
is een vyer den Heere.

Dat iij. Capittel.

1. Van Danckofferen van Runderen/
6. Schapen/ 12. Geyten. 17. Alle vet ende
bloedt verboden te eten.

Danckoffer van Runderen. a Versinet/ voor ewige genade eñ weldaet vā Gode aen hem bewesen. b Ofte/ feele c † Anders/ Tapgemitte ofte Stifts: d Exo. 29.16 e † Anders: daer toe Van cleynē Vee. f † Anders/ hy schaep oft een sy schaep.

1 IS zijn Offer een a Danckoffer van Run-
deren/ het sy een Osse oft Koe/ soo sal hy
offeren voor dē Heere/ dat sonder b vlec-
ke sy.
2 Ende sal zijne handt op desseluen hooft
legghen / ende slachten voor de deure der
Hutten des c † Beschepdts: d eñ de Prie-
steren Aarons sonen/ sullen het bloedt op
den Altaer rondtom sprenghen.
3 Ende sal vanden Danckoffer den Heere
offeren / namelick / alle het vette aen het
inghewandt.
4 Eñ de twee Nierē met dē vette dat daer
aen is aen den lendenen/ eñ het Nette om
de Leuere aen den Nierē e † afgetrocken.
5 Ende Aarons sonen sullent aenstekē op
den Altaer ten Brandtoffer/ op den houte
dat op den vyere leydt: dat is een vyer ten
soeten reucke den Heere.
6 Wil hy nu den Heere een Danckoffer vā
cleynen Vee doen/ het sy een f † Manne-
ken of Wyfken / so salt sonder vlecke zijn.
7 Is het een Lammekē/ so sal hy het voor
den Heere brenghen.
8 Eñ sal zijne handt op desseluē hooft leg-
gen/ eñ slachten voor der Hutten des Be-
schepdts / eñ de sonen Aarons sullen zijn
bloedt op den Altaer rondtom sprenghen.
9 Ende sal alsoo van den Danckoffer /
den Heere offeren ten vyere/ namelick zijn
vet/ den gantschen steert/ g † vanden rug-
ghe afghetrocken/ ende al e dat vette aen
het inghewandt.

g † anders/ met dē rugghe

10 Ende de twee Nieren / met den Vette
dat daer aen is aenden lendenen/ ende het
Nette rondtom der Leuere aen den Nie-
ren afghetrocken.
11 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spyse h des vyers den Heere.

h Dat is: dat het vā den vyere worde verteert.

12 Is ooch zijn Offer een Geyte. eñ brengt
het voor den Heere/
13 So sal hy zijne hant op haer hooft leg-
gen / ende haer slachten voor der Hutten
des Beschepdts. ende de Sonen Aarons
sullen het Bloedt op den Altaer rondtom
sprenghen/
14 Ende sult daer van offeren een Offer
den Heere / namelick / het Vette aen het
inghewandt/
15 De twee Nieren met dē vette dat daer
is aen den lendenen/ ende het Nette ouer
der Leuere/ aen den Nieren afgetrocken.
16 Ende de Priester salt aensteken op den
Altaer ter spyse des vyers/ i † ten soeten
reucke: k alle het vette is des Heeren.
17 Dat sy eē eewige wyse by uwē nacome-
lingen in allen uwen woningen/ dat ghy
lieden gheen vet l noch bloedt en etet.

i † anders/ dat alle het vette ten soeten reucke sy den Heere. k Leui. 7.23. Alle vet en bloet verboden te eten. l Gen. 9.4. Leuit. 7.14. ende 19.26. Deut. 12.16.

Dat iiij. Capittel.

1. Van Sondoffer voor de onwetent-
hept eens Priesters. 13. Eener gantscher
menichte. 22. eens Vorsten. 27. Of eenen
bysonderen persoone.

Sondoffer voor de onwetenhept. a Dat is/ met zijnen leeren ofte leuen ongheuerlick tee sonde ende schult oorsake gaue. b † anders/ Varre. c Leui. 0. 15. d † anders/ Stifts. e Leui. 16. 14 Num. 19. 4.

1 ENde de Heere sprach met Mose/ en-
de seyde:
2 Spreect met den kinderen Israels/
eñ segt: Wanneer eē ziele sondicht wt on-
wetenhept, aen eenigen gebode des Hee-
ren/ dat sy niet doen en soude/
3 Namelick/ so een Priester die gesalfet is/
sondicht/ dat hy het Volck a ergerde / die
sal voor zijne sonde/ die hy gedaē heeft. e-
nen iongen b † Osse brenghen / die sonder
vlecke sy. den Heere ten Sondtoffer.
4 c Eñ sal den Osse voor de deure der Hut-
ten des d † Beschepdts brengen / voor den
Heere ende zijne handt op desseluen hooft
legghen/ ende slachten voor den Heere.
5 e Ende de Priester die gesalft is / sal des
Ossenbloedt nemen/ ende in de Hutte des
Beschepdts brenghen.
6 Ende sal zynen vinger in dat bloet ste-
ken. ende daer seuenmael mede sprengen
voor den Heere. voor dat voorhanesel des
Heylighen.
7 Eñ sal van den seluen bloede doē. op de
hoornen des Reuckaltaers / die voor den
Heere in der Hutten des Beschepdts staet/
ende alle het bloet gieten aen den bodem
des Brandtoffers Altaer. die voor der Hut-
ten deure des Beschepdts staet.
8 Ende alle het vette des Sondtoffers/
sal hy heffen/ namelick/ het vette aen het
inghewandt/
9 De twee Nierē met dē vette dat daer aē
is aen de lendenen/ eñ het Nette ouer de
Leuere/ aen den Nieren † afghetrocken.

† Anders/ daer toe.

10 Gheleck als hyt heffet van Ossen inden
Danckoffer/ ende sal het aensteken op den
Brandtoffers Altaer.
11 f Nu het vel des Ossen met alle dē vlee-
sche/ met tsamen den kop ende den beenē/
ende het inghewandt, ende den drech:

f Exo. 29.14 Num. 19. 5.

12 g † Dat sal hy alle wt doeren buyten dē
Leger/ aen een reyne stede/ daermen de as-
schen henen schuddet / ende salt verbran-
den op den houte met vyere.

g † anders/ Immers den gandtschen Osse sal hy alles etc. h Leui 9.15. Num. 15.22.

13 h Wanneer het een gantsche menichte
in Israel versien sal / eñ de daet voor harē
ooghen verborghen ware/ dat sy ergens
teghen een ghebodt des Heeren ghedaen
hadden/ dat sy niet doen en souden / ende
hen alsoo verschuldichden/
14 Ende daer na hare sonden gewaer wor-
den/ die sy ghedaen hadden/ so sullen sy ee-
nen iongen Osse daer brengen ten Sond-
offer. ende voor de deure der Hutten des
Beschepdts setten.
15 Ende de Ouders van der Menichte/
sullen hare handen op zijn hooft legghen/
voor den Heere / ende den Osse slachten
voor den Heere.
16 Ende de Priester die ghesalft is / sal het
bloedt vanden Osse in de Hutte des Be-
schepdts brenghen.

17 Ende met zijnen vingher daer in doop-
pen/ende sevenmael sprenghen voor den
Heere voor het voorhangsel.
18 Eñ sal vanden bloede op de hoornē des
Altaers strijcken/die voor den Heere staet
in der Hutten des Bescheydts/ eñ alle het
ander bloet/aen den bodem des Brandt-
offers altaer gieten/die voor de deure der
Hutten des Bescheydts staet.
19 Alle zijn vet sal hy heffen/ ende op den
Altaer aensteken.
20 Ende sal met den Osse doen/ als hy met
den Osse des Sondoffers gedaen heeft: en-
de also salse de Priester versoenen/so wort
het hen vergheven.
21 Ende sal den Osse buyten het Leger voe
ren/ende verbranden/ ghelijck hy den eer-
sten Osse verbrandt heeft. Dat sal het
Sondtoffer der Menichten zijn.
22 Wanneer nu een Vorst sondicht / eñ er-
gens tegen des Heeren zijns Godts gebot
doet/dat hy niet doen en soude/ ende ver-
siet het/dat hy hem verschuldicht/
23 Ende wort zijnder sonde gewaer/die hy
gedaen heeft/die sal ten Offer brengen ee-
nen Gheytenbock sonder vlecke.
24 Ende zijne hant op des Bocx hooft leg-
gen/ende hem slachten op de stede/daer-
men het Brandtoffer slachtet voor den
Heere: dat sy zijn Sondtoffer.
25 So sal dan de Priester het bloet vandē
Sondoffer nemen met zijnē vinger/ eñ op
de hoornen des Brandoffers aldaer strijc-
ken ende het ander bloet/ aen den Bodem
des Brandtoffers altaer gieten.
26 Nu alle zijn vet/ sal hy op den Altaer
aensteken/ gelijck als het vette des Danc-
offers: ende also sal de Priester zijn sonden
versoenen/soo wordt het hem vergheven.
i Num.15.27 27 i Wanneert nu een ziele vanden gemey-
nen volcke versiet / eñ sondicht / dat sy er-
gens tegen een vanden geboden des Hee-
ren doet/ dat sy niet doen en soude / ende
haer alsoo verschuldicht/
28 Eñ hare sonde gewaer wort die sy ghe-
daen heeft/ die sal ten Brantoffer eē Gey-
te brenghen sonder k vlecke voor de sonde
die sy ghedaen heeft:
k Oft/ ghebreck/
29 Ende sal hare hant op des Sondoffers
hooft legghen/ende slachtent aen de stede
des Brandtoffers.
30 Ende de Priester sal vanden bloede met
zijnen vingher nemen / ende op de hoor-
nen des Brandtoffers altaer strijcken/ en-
de alle het ander bloedt/ aen des Altaers
Bodem gieten.
31 Nu/ alle zijn vet sal hy daer af nemē/ ge-
lijc hi het vette des Dācoffers afneemt/ eñ
salt aensteken op dē Altaer/ ten suetē reuc-
ke den Heere: eñ also salse de Priester ver-
soenen/ so wordt het haer vergheven.
32 Sal hy daer entegen een Schaep ten
Sondtoffer brenghen/so sal hy brenghen
dat een Wijfken is/sonder vlecke.
33 Eñ leggē zijne hant op des Sondoffers
hooft/ eñ slachtē het ten Sondoffer aē de
stede/ daermen den Brandtoffer slachtet.
34 Ende de Priester sal van den bloede met
zijnen vingher nemen/ ende op de hoor-
nen des Brandtoffers altaer strijcken/ en-
de alle dat bloet/aen den Bodem des Al-
taers gieten.
35 Nu alle zijn vet/ sal hy aftrecken/ ghe-
lijck hy het vette van den Lamme des
Danckoffers afghetrocken heeft/ende salt
op den Altaer aensteken ten vyere des Hee
ren: ende alsoo sal de Priester versoenen
zijn sonde/ die hy ghedaen heeft/ soo wort
het hem vergheven.

Dat v. Capittel.

1. Wat men offeren sal voor gehoorden ende verswegen vloeck/ 2. Gaunoos aen roeren dies dat onreyn is/ 4. Lichtveerdich sweeren/ 16. Vergrypen aent gewijde/ 17. oft aen eenigen ghebođen des Heeren door onwetentheyt.

1 Wanneer a een ziele sondigen sal / dat Schultoffer voor de
hy eenen vloeck hoort / ende hy dies onwetenheyt / dat
getuyge is/oft ghesien oft bevonden heetmen
heeft/ende niet voort van hem geseyt / die vreemde
is eender misdaedt schuldich. sonde.
2 b Oft wanneer een ziele wat onreyns
c aenroert/ het sy een aes van eenen on- a Levi.24.11.
reynen Ghedierte/oft Vee/ oft Gewormte/ b Hag.2.14.
ende en wiste het niet / die is onreyn/ c 2.Cor.6.17
ende heeft haer verschuldicht.
3 Oft wanneer hy eenen onreynen men-
sche aenroert/ in welckerley onreynicheyt/
de mensche onreyn worden can / ende en
wistes niet/ende wort het ghewaer/ die
heeft hem verschuldicht.
4 Oft wanneer een ziele sweert / dat hem
uit den monde ontgaet / quaet oft wel te
doen/als dan eenen mensche een sweeren
ontgaen mach/ eer hy dat bedenckt / ende
wort het ghewaer/ die heeft hem aen dier
een verschuldicht.
5 Wanneert nu gheschiet/dat hy hem aen
dier een verschuldicht/ ende bekent dat hy
daer aen ghesondicht heeft/
6 Soo sal hy voor zijne schult deser zijner
sonde/ die hy gedaen heeft/ den Heere bren
ghen van der Cudde een Schaep oft Gey
temoeder ten Sondtoffer / soo sal hem de
Priester zijne sonde versoenen.
7 b Vermach hy dannoch geē Schaep/ so b Levi.12.8.
sal hy brengen den Heere voor zijne schult
die hy gedaen heeft/ twee Torteldvuyvē/oft
twee ionghe Duyven/ de eene ten Sond-
offer/ die andere ten Brandtoffer.
8 Ende salse brenghen den Priester / die
sal de eerste ten Sondtoffer maken / ende
haer den Cop e afnijpen achter den necke/ e Oft/ af-
ende doch niet afbreken. knyppen.
9 Ende sal sprenghen met den bloede des
Sondtoffers/ aen de wandt des Altaers/
ende laten het bloet dat daer over is / uit-
bloeden / aen des Altaers bodem: dat is
het Sondtoffer.
10 De andere sal hy ten Brandoffer maken
na zijnen rechte: eñ also sal de Priester hem
zijn sonde versoenen/die hy gedaen heeft/
soo wort het hem vergheven.
11 Vermach hy ooch niet twee Torteldvuy-
ven/ oft twee ionghe Duyven/ so brenge
hy voor zijne sonde zijn Offer/ een tienden
deel Ephi semelmeels ten Sondtoffer: hy
en sal dannoch gheen Olye daer op doen
noch Wieroock daer op legghen / want
het is een Sondtoffer.
12 Ende salt totten Priester brenghen/soo
sal dan de Priester een handtvol daer van
nemen ter ghedachtenisse/ ende aensteken
op den Altaer/ ten vyere den Heere: dat is
een Sondtoffer.
13 Ende de Priester sal hem also zijne son-
de/ die hy ghedaen heeft/ versoenen/ soo
wort het hem vergeven/ ende sal des Prie
sters zijn/als een Spijsoffer.
14 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
15 Wanneer haer een ziele vergrijpt/dat sy Schultoffer.
het versiet/ eñ haer besondicht aen het ge-
ne dat den Heere gewijet is/ so sal sy haer
Schuldoffer den Heere brengē / eenē Ram
sonder vlecke van der Cudde/ die twee Si-
kel silvers weert sy/ f nae den Sikel des f Exo.30.13.
Heylichdoms ten Schult offer.
16 Daer toe wat hy ghesondicht heeft aen
den ghe-

den ghewozden/ sal hy weder gheuen/ en
de het vijfste deel daer ouer gheuen : ende
salt den Priester gheuen/ die sal hem ver=
soenen/ met den Ramme des Schultof=
fers soo wordet hem vergheuen.
17 Wanneer een ziele sondicht/ eñ doet er=
gens tegen een gebodt des Heeren/ dat sy
niet doen en soude/ ende heeft het niet ge=
weten/ die heeft haer beschuldicht/ ende is
eener misdaedt schuldich/
18 Eñ sal brengẽ eenen Ram van der Kud=
de/ sonder vlecke / die eens Schultoffers
weert is/ totten Priester/ die sal hem zyn
nwetent heyt versoenen / die hy ghedaen
heeft/ ende en wiste het niet / so werdt het
hem vergeuen. Dat is het Schuldtoffer/
dat hy den Heere veruallen is.

Dat vj. Capittel.

1. Wat offeren sal/ die met valschen ee=
de/ vertrout/ gherooft/ onrecht / oft ghe=
vonden goet verloochent/ 9. van diesghe=
lycken Brantofferen/ 14. van Spijsoffe=
ren/ 20. ooc wat de Priester offeren sal aen
den daghe zijner Salvinge/ 25/ Van twee=
derley Sondtofferen.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en=
de seyde:
2 Wanneer een ziele sondigen sal/ ende
haer aen den Heere vergrijpen/ dat hy zy=
nen euen mensche verloochẽt/ dat hy hem
beuolẽ heeft/ oft dat hem tot trouwer hãt
gedaẽ is/ oft dat hy hem met gewelt geno
mẽ/ oft met onrecht tot hẽ gebracht heeft/
3 Oft dat verloren is/ geuonden heeft / eñ
verloochent sulcks met eenen valschen ee=
a Num.5.6
de/ a als het dier een is/ daer een mensche
teghen zynen naesten sonde in doet.
4 Wanneert nu geschiet/ dat hy alsoo son=
dicht/ eñ hem beschuldicht/ so sal hy weder
geuẽ/ wat hy met gewelt genomẽ/ oft met
onrecht tot hem gebracht heeft/ of wat hẽ
beuolen is/ oft wat hy ghevonden heeft/
5 Oft waer hy den valschen eet ouer ghe=
daen heeft/ dat sal hy alle gantsch weder
geuẽ: daer toe het vijfste deel daer ouer ge=
uen/ dien/ diens het geweest is/ in dẽ dage
wanneer hy zijn Schuldtoffer gheeft/
6 Nu/ voor zijn schult / sal hy den Heere/
tot den Priester/ eenen Ram vander Kud=
de sonder vlecke brengen/ die eens Schult
offers weert is:
7 Soo sal hem de Priester versoenen voor
den Heere/ soo wordt het hem vergheuen/
alles wat hy ghedaen heeft / daer aen hy
hem beschuldicht heeft.
* Cap.6. Luth. Wet des Brant=offers.
8 * Ende de Heere sprack met Mose/
ende seyde:
9 Ghebiedt Aaron/ ende zijnen sonen/ en=
de segt: b Dit is de Wet des Brantoffers/
b Exo.29.38
het Brandtoffer sal branden op den Al=
taer/ den gantschen nacht tot aen den
morghen/ ende des Altaers vyer sal alleen
daer op branden.
10 Ende de Priester sal zijnen lijnen rock
aentrecken/ ende het lijnen nedercleet aen
zijn lijf: ende sal de asschen op nemen / die
het vier des Brandtoffers op den Altaer
ghemaeckt heeft / ende salse by den Al=
taer schudden.
11 Ende sal zijne cleederen daer na wttrec=
ken/ ende ander cleederen aentrecken / en=
de de asschen wt dragen/ buyten het Leger
aen een reyne plaetse.
12 Het vyer op den Altaer sal branden/ en=
de nemmermeer wtblusschen: de Priester
sal alle morghen houdt daer op aensteken/
ende daer bouen op Brantoffer bereyden/
ende het vet der Danckofferen daer op
aensteken.

* 13 Eewich sal het vyer op den Altaer bran
den ende nemmermeer wtblusschen.
Wet des Spijsof=fers.
14 Ende dat is de Wet des c Spijsoffers/
dat Aarons sonen offeren sullen/ voor den
c Leuit.2.1. Num.15.4.
Heere op den Altaer.
15 Daer sal een heffen zyn handtuol Se=
melmeel vanden Spijsoffer/ ende der olye/
d † anders/ Ghetuyghe nisse oft Stifts.
ende alle den Wieroock/ die op den Spijs=
offer leydt/ ende salt aensteken op den Al=
taer/ ten sueten reucke/ een ghedachtenis=
* Luth hier siet ghy/ dat Moses claerlick tweerley Sondoffer/ of tweerley ghebruyck des Sond=offers set. Het eene/ daer van men het bloet niet in het Hey=lige en brenget te ver=soenen: ende sulcx mochten sy eten. Het andere/ daer van men het bloet in het Heylighe bracht te versoenen: ende sulcks moeste men niet eten/ maer buytẽ den Legher alles ver=branden. Daer van Hebr.3.11. eñ hier vo=uen Capit=tel.4.
se den Heere.
16 Dat daer nu ouer is/ sullen Aaron eñ zy=
ne sonen verteeren/ eñ salt ongeheuelt eten
inder Heyliger stede/ inden Voorhoue der
Hutten des d † Beschrydts.
17 Sy en sullen niet met heuel backẽ: want
het is haer deel dat ick hen gegeuen heb=
be/ van mynen offer: het sal hen het Aller=
heylichste zyn/ ghelijck als het Sondoffer
ende Schultoffer.
18 Wat manlick is onder den kinderẽ Aa=
rons/ sullent eten: dat sy een eewich recht
uwen Naecomelinghen/ aen den offer des
Heeren: niemant salse aenroeren/ hy sy dan
ghewijet.
19 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
20 * Dat sal het Offer zijn/ Aarons eñ zy=
ner sonen/ dat sy den Heere offeren sullen/
aen den dage e zyner Salvinge/ het tiende
deel Ephi van Semelmeel/ tot een daech=
licks Spijsoffer/ de een helft des morgens
de ander helft des auondts.
21 Inder pannen met olye sult ghy het ma
ken/ eñ gerooster daer henen brengen/ ende
in stucken gebacken/ sult ghy sulcks offe=
ren/ ten sueten reucke den Heere.
22 Ende de Priester die onder zyne sonẽ/ in
zyn stede gesalft wort/ sal sulcks doen : dat
is een eewich recht den Heere: Het sal al=
les verbrandt worden:
23 Want alle het Spijsoffer eens Prie=
sters/ sal gantsch verbrandt/ ende niet ge=
gheten worden.
24 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
25 Segt Aaron eñ zyne sonen/ eñ sprecckt:
Dit is de Wet des Sondoffers: Inder ste
de daer ghy het Brantoffer slachtet / sult
e Dat is/ des Hooghẽ Priesters/ die alleen met louter onuermengde olye ghe=salft werdt/ niet de on=der Priester
ghy oock het Sondoffer slachten voor den
Heere: Dat is het Allerheylichste.
26 f De Priester die het Sondoffer offert/
salt eten inder Heyliger stede/ inden Voor=
houe der Hutten des Beschrydts.
27 Niemant sal zyn vleesch aenroeren/ hy
sy dan geheylicht: eñ wie van zynẽ bloede
een cleet bespręngt/ die sal het bespręngde
stuck wasschen/ inder Heyligher stede.
f Hosee 4. 8.
28 g Ende den pot daer het in gecoockt is/
g Leui.11.32. ende 15.12.
salmen breken: Isset dannoch een meta=
len pot/ so salmen hem schueren/ ende met
water spoelen.
29 Wat manlick is onder den Priesteren/
i Hebr.13.12. Exod.29.11. Leui.4.5.21. ende 16.27. Num.19.3.
sullen daer van eten / want het is het Al=
lerheylichste.
30 i Daer teghen alle het Sondoffer/ dies
k † anders/ Stifts.
bloedt in der Hutten des k † Beschrydts
ghebracht wordt te versoenen inden Hey=
lighen / dat salmen niet eten / maer met
vyer verbranden.

Dat vij. Capittel.

1. Van Schultofferen/ 11. ende Danc=
offeren/ 23. van vet eten / 26. ende bloedt
eten verboden/ 29. noch van Danckoffer/
35. Epilogus oft Besluytreden.

1 Ende dit is de Wet des Schultoffers/
Wet des Schultof=fers.
ende dat is het Allerheylichste.
2 Inder stede daermen het Brãtoffer
slachtet/ salmẽ het Schultoffer slachtẽ/ eñ
zyn bloet op dẽ Altaer rontom sprengen.

3 Ende alle zijn vet salmen offeren / den
steert / ende het vette aen het inghewant.
4 De twee nieren met den vette dat daer
aen is aen de lendenen / ende het net om
a † anders/ daer toe.
de leuere aen den nieren a † afgescheurt.
5 Ende de Priester salt op den Altaer aen
steken / tot een oper des Heeren: dat is een
Schultoffer.
6 Wat manlick is onder den Priesteren/
sullen dat eten in der Heyliger stede: want
het is het Allerheylichste.
7 Als het Sondtoffer / alsoo sal oock het
Schultoffer zijn / alle beyde sal eenerley
Wet zijn: ende sal des Priesters zijn / die
daer door versoent.
8 Welcke Priester yemants Brandtoffer
offert / diens sal desseluen Brantoffers vel
zijn / dat hy gheoffert heeft.
9 Eñ alle het Spijsoffer dat inden ouē / oft
b † anders/ roostpanne
op den b † rooster / oft inder pannē gebac-
ken is / sal des Priesters zijn / die het offert
10 Eñ alle Spijsoffer dat met olye gemēgt
oft drooch is / sal aller kinderen Aarons
zijn des eenen als des anderen.
11 Ende dit is de Wet des Danckofferss/
datmen den Heere offert.
c Psal 116.17
12 c Willen sy een d Losoffer doen / so sullen
sy ongeheuelde koecken offeren / met olye
gemengt eñ ongeheuelde vladen met olye
bestreken / ende gheroostede meelbloem-
koecken met olye ghemengt.
d Losoffer/ Danckoffer/ dese twee offeren zijn in een offer ghereckent Danckoffer heet wanneer sy schapen/ ossen etc. gheslachtet hebben. Losoffer/ wanneer sy vladen ende koecken/ (gelijck als een spijsoffer) daer toe gedaen hebben / ende noemt also het een het ander: dat het heet/ vleesch des Losoffers/ dat is/ nessens den Losoffer. Item Losoffers des Danckoffers Anders/ Offer ter Danckseg-ghinghe.
13 Sy sullen doch sulcken Offer doen / op
eenen koec van ongeheueldē broode / ten
Losoffer zijns Danckoffers.
14 Eñ sal eenē van dien allē / den Heere ter
Heffinge offeren eñ sal des Priesters zijn/
die het bloet des Danckoffers sprengt.
15 Ende het vleesch des Losoffers in zijnen
Danckoffer sal desseluen daechs gegheten
worden wanneer gheoffert is / ende niet
ouergelaten worden tot aen den morgen.
16 Ende het sy een ghelooft oft vrywillich
Offer / e so salt desseluen daechs / wanneer
het geoffert is gegeten worden: soo daer
oock wat ouer blijft op den anderen dach/
soo salmen het doch eten.
17 Doch wat vanden geofferden vleesche
ouer blijft aen den derden daghe / dat sal
met vyer verbrandt worden.
18 Eñ so yemant aen den derden daghe sal
eten van den gheofferden vleesche zijns
Danckoffers / so sal hy niet aengenaem zijn
die het geoffert heeft / het sal hem ooc niet
toegherekent worden / maer het sal eenen
grouwel zijn: eñ welcke ziele daer van eten
sal / die f † is eener misdaedt schuldich.
19 Eñ het vleesch dat wat onreyns aen-
roert / sal niet gegeten / maer met vyer ver-
brant worden: wie daerentegen reyn van
lijue is / sal vanden vleesche eten.
20 Ende welcker ziele eten sal / vanden vlee
sche des Danckoffers / dat den Heere toe-
behoort / der seluer onreynicheydt sy op
haer / ende sy sal wtgheroeyt worden van
haren volcke.
e Leuit 19.6.
f † anders/ sal hare sonden dragen.
21 Ende wanneer een ziele wat onreyns
aenroert / het sy een onreyn mensche vee/
oft wat anders grouwelick is / ende van-
den vleesche des Danckoffers etet / dat den
Heere toebehoort / die sal wtgeroeyt wor-
den van haren volcke.
g Leuit.3.16. Alle vet ende bloet verboden te eten.
22 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde:
23 Spreeckt met den kinderen Israels / eñ
segt: g Ghy lieden sult geen vet eten / van
Ossen / Lammeren / ende Gheyten.
24 Het vet vā een Aes / eñ wat van * Wilt-
werck verscheurt is / maeckt v tot allerley
nut: maer eten en sult ghy het niet.
* Oft/ Ghewilde.
25 Want wie het vet eet van den Vee / dat
den Heere tē offer gegeuē is / desseluē ziele
sal wtgeroeyt worden van haren volcke.
26 h Ghy sult ooc geē bloet eten / noch van h Gen.9.4.
Vee noch van Vogelē / waer ghy woont. Leuit.3.17.
27 Welcker siele eenich bloet eten sal / die ende 17.14.
sal wtgheroeyt worden van haren volcke. ende 19.26.
28 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde: Deut.12.16.
29 Spreeckt met den kinderen Israels / eñ 1.Sa.14.32.
segt: Wie den Heere zijn Danckoffer doen
wil / die sal oock mede brenghen / wat ten
Danckoffer den Heere behoort.
30 Hy salt met zijner hant hier toe brengen/
ten Offer des Heeren: namelick / het vet
aender borst sal hy brengen / met der borst
dat sy een Beweginghe worden voor den
Heere.
31 Ende de Priester sal het vet aensteken
op den Altaer / ende de borst sal Aarons
ende zijner sonen zijn.
32 Ende de rechter schouder sullen sy den
Priester gheuen / ter Heffinghe van haren
Danckofferen.
33 Eñ wie onder Aarons sonen het bloedt
des Danckoffers offert / ende het vet / diens
sal de rechter schouder zijn tot zijnen deele.
34 i Wāt de Beweechborst eñ de Hefschou- i Num.18.18
der hebbe ick genomen van den kinderen
Israels / van haren Danckofferen / ende
hebbese den Priester Aaron eñ zijnen so-
nen ghegheuen ten eewighen Rechte.
35 Dit is de saluinge Aarons / eñ zijner so- Epilogus oft Be-
nen vanden Offer des Heerē / des daechs slupreden.
doe sy k † ouergheghheuen werden Prieste- k † anders/
ren te zijn den Heere. gheprejen-
36 Doe de Heere geboot aen den dage / doe teert.
hyse salfde / wat l † hem gegeuē wordē sou- l † anders/
de van den kinderē Israels / ten eewigen ven.
Rechte allen haren Nacomelinghen.
37 Ende dit is de Wet des Brandtoffers/
des Spijsoffers / des Sondtoffers / des
Schuldtoffers / der Vullenofferen / ende
der Danckofferen/
38 Dat de Heere Mosi gheboodt op den
Berge Sinai indē dage doe hy hē geboot
aen den kinderen Israels te offeren haren
offer den Heere / inder woestijne Sinai.

Dat viij. Capittel.

1. Vander Saluinge eñ Wijinge Aarons/
eñ zijner sonen / 10. oock de Wooninghe.

Der Jodschen Priesters wyinghe.
1 ENde de Heere sprach met Mose / en-
de seyde:
2 Neemt Aaron ende zijnen sonen met
a Exo.28.2.
hem / a met tsamen hare cleederen / ende
b Exo.29.1.
de Salfolye / b eñ eenen c † Osse ten Sond-
c † Anders/ Varre.
offer / twee Rammen / ende eenen corf met
ongheheuelden broode.
d † Anders/ Tuygenisse oft Getuys.
3 Eñ vergadert de gātsche Menichte voor
de deure der Hutten des d Bescheydts.
4 Moses dede als hem de Heere geboot/
eñ vergaderde de Menichte voor de deu-
re der Hutten des Bescheydts/
5 Ende sprack tot haer: Dat isset dat de
Heere gheboden heeft te doen.
Aarons eñ zijner sonen wyinghe.
6 Ende nam Aaron ende zijne sonen ende
wiesch se met water.
7 Ende trock den e † lijnen rock aen / ende
e † anders/ enghen.
gordde hem met den gordel / ende trock
hem f † den ghelen zijden rock aen / ende
f † anders/ het wyde hemde aen.
trock hem den Lijfrock aen / ende gordde
hem ouer g † den Lijfrock.
8 Eñ dede hem den borstlap aen / ende in
g † anders/ het constelic werck des Lijfrocks.
den Borstlap h † Licht ende Recht.
9 Eñ settede hem den Hoet op zijn hooft/
h † anders/ Vrim ende Thumim.
eñ settede aen dē Hoet bouen op zijn voor-
hooft het gulden blat aen de heylige croo-
ne / als de Heere Mosi ghebodē hadde.
10 i Ende Moses nam de Salfolye / ende
salfde de Wooninghe / ende alles wat daer
in was / ende wyede het.
i Exo.30.26

11 Ende sprengde daermede sevenmael op den Altaer, ende salfde den Altaer met alle zijn ghereetschap/ het Hantvat met zijnen voete, dat het ghewijet werdt.

k Syr.45.18 / Psalm.133.2/
12 k Ende goot de Salfolie op Aarons hooft/ ende salfde hem dat hy gewijet werdt.

13 Ende brachte hier toe Aarons sonen / ende trock hen lijnen rocken aen / ende gordde se met den gordel ende bandt hen huyven op/ als hem de Heere bevolen hadde.

14 Ende liet hier toe brenghen eenen Osse ten Sondoffer, ende Aaron met zijnen sonen leyden hare handen op zijn hooft.

15 Doe slachtede men hem / ende Moses nam van den bloede, ende * doppede daermede op de hoornen des Altaers rontom met zijnen vinger/ ende ontsondichde den Altaer: ende goot het bloedt aen des Altaers bodem / ende wijede hem/ dat hy hem versoende.
* Of, streeck

16 Ende nam alle het vet aen het inghewande/ het Nette om de Lever, ende de twee nieren met den vette daer van/ ende stack het aen op den Altaer.

17 Maer den Osse met zijnen velle/ vleesche/ ende drecke/ verbrandde hy met vyer buyten den Legher / l als hem de Heere gheboden hadde.
l Exo.29.14

18 Ende bracht hier toe eenen Ram ten Brandtoffer / ende Aaron met zijnen sonen leyden hare handen op zijn hooft.

19 Doe slachtede men hem / ende Moses sprengde van den bloede op den Altaer rondtomme/

20 Hieuw den Ram in stucken / ende stack aen het hooft, de stucken: ende den romp.

21 Ende wiesch het ingewandt/ ende de beenen met water / ende stack also den gantschen Ram aen op den Altaer. Dat is een Brandoffer ten sueten reucke / een vyer den Heere/ als hem de Heere gheboden hadde.

m Exo.29.19
22 m Hy bracht oock hier toe den anderen Ram des n † Vullenoffers / ende Aaron met zijnen sonen leyden hare handen op zijn hooft.
n † Anders/ Offers der vervulinge/

23 Doe slachtede men hem / ende Moses nam van zijnen bloede / ende o doppede Aaron daermede op het lapken van zijn rechter oor/ ende op den duym zijner rechter handt ende op den grooten teen zijns rechten voets.
o Of, streeck

24 Ende brachte hier toe Aarons sonen/ ende doppede met den bloede op het lapken van harer rechter oore/ ende op den duym harer rechter hande/ ende op den grooten teen haers rechten voets / ende sprengde het bloedt op den Altaer rondtom.

p Exo.29.22
25 p Ende nam het vet ende den steert / ende alle het vet aen het ingewandt/ ende het Net om de Lever/ de twee Nieren met den vette daer van ende de rechter schouder.

q Exo.29.26
26 Daer toe nam hy wt den korve des ongheheuelden broots voor den Heere/ eenen ongeheuelden koeck/ ende eenen koeck geolyts broodts / ende een Vlade / ende leyde het op het vette/ ende op der rechter schouder.

27 Ende gaf dat alle tesamen inde handen Aarons ende zijner sonen / ende beweechde het ter beweginge voor den Heere.

28 Ende nam het alle weder van haren handen/ ende stack het aen op den Altaer boven op den Brandtoffer (want het is Vulleoffer ten sueten reucke / een vyer den Heere.

29 q Ende Moses nam de Borst/ ende beweechde een beweghinghe voor den Heere van den Ramme des Vullenoffers, die werdt Mosi tot zijnen deele / als hem de Heere gheboden hadde.

30 Ende Moses nam der Salfolye / ende des bloets op den Altaer ende sprengde op Aaron ende zijne cleederen, op zijne sonen ende op hare cleederen, ende wijede alsoo Aaron ende zijne cleederen, zijne sonen ende hare cleederen met hem.

31 Ende sprack tot Aaron ende zijne sonen: Kooket het vleesch voor de deure der Hutten des Beschepdts, ende etet aldaer. Daer toe oock r het Broot inden korve des Vullenoffers/ als my geboden is, ende gesept dat het Aaron ende zijne sonen sullen eten.
r Exo.29.32 / Levit.24.9 / Matt.12.4

32 Wat daer nu overblijft vanden vleesche/ ende broode/ dat sult ghy met vyer verbranden.

33 Ende en sult in seven dagen niet wtgaen vander deure der Hutten des s Beschepts, tot aen den dach/ wanneer de daghen uwes Vullenoffers wt zijn: want in seven daghen zijn uwe handen ghevult/
s Ofte/ Stifts.

34 Als het aen desen daghe ghesciedt is: t † De Heere heeft het gheboden te doen/ op dat ghy versoent zijt.
t † And. in/ also heeft het de Heere gheboden/

35 Ende sult voor der Hutte des Beschepts dach ende nacht blijven / seven daghen lanck/ ende sult op de Wacht des Heeren wachten/ dat ghy niet en sterft: want also is het my gheboden.

36 Ende Aaron met zijne sonen / deden alles wat de Heere geboden hadde door Mosen.

Dat ix. Capittel.

1. Aaron beghint hier eyghentlick zijn Ampt aen na het bevel des Heeren. 8 Doet het eerste offer voor hem ende het volck/ 22. ende seghent het volck.

Vermanck des Ampts Aaronis.
a Vervaet der Maent Nisan/ ofte Meerts/ aen den anderen Jare des Uittochts.

1 Ende aen den a achtsten daghe / riep Moses Aaron ende zijne sonen / ende de Oudste in Israel / ende sprack tot Aaron:

b Exo.29.1
2 b Neemt tot v een ionc Kalf ten Sondoffer, ende eenen Ram ten Brandtoffer / beyde sonder vlecke/ ende brengt se voor den Heere.

3 Ende spreeckt met den kinderen Israels/ ende segt: Neemt eenen Geytenbock ten Sondoffer/ ende een Kalf/ ende een Schaep/ beyde van eenen Jare oudt / ende sonder vlecke ten Brandtoffer.

4 Ende eenen Osse/ ende eenen Ram ten Danckoffer: dat wy voor den Heere offeren. ende een Spijsoffer met olye ghemengt: want heden sal v lieden de Heere verschijnen.

5 Ende sy namen wat Moses gheboden hadde voor de deure der Hutten des c † Beschepdts/ ende de gantsche Menichte tradt hier toe/ ende stondt voor den Heere.
c † Anders/ Tuygenisse of Stifts/

6 Doe sprac Moses: Dat ist/ dat de Heere gesproken heeft, dat ghy doen sult/ soo sal v des Heeren heerlicheyt verschijnen.

7 Ende Moses sprack tot Aaron: d Tredet tot den Altaer/ ende maeckt v Sondoffer ende v Brandtoffer: ende versoent v ende het volck: daer na maeckt des volcx Offer ende versoentse oock, als de Heere gheboden heeft.
d Levitici 16.6, 15 / Hebr.5.7 ende 7.26

8 e Ende Aaron tradt tot den Altaer / ende slachtede het Kalf tot zijnen Sondoffer.
e Levit.4.4 / Aarons eerste Offer/ voor hem ende het volck/

9 Ende zijne Sonen brachten het bloedt tot hem/ ende hy stack zijnen vingher int bloedt/ ende doppede daermede op de hoornen des Altaers/ ende goot het bloet aen des Altaers bodem.

10 Maer het Vet ende de Nieren / ende het Net vande lever aen den Sondoffer, stack hy aen op den Altaer/ als de Heere Mosi gheboden hadde.

11 Ende het vleesch ende het vel verbrande hy met vyere buyten den leger.

12 Daer na slachtede hy het Brandoffer/ ende Aarons sonen brachten het bloet tot hem, ende sprengde het op den Altaer rondtomme.

13 Ende sy brachten het Brandtoffer tot
hem in stucken ende den kop/ende hy stac
het aen op den Altaer.
14 Ende hy wiesch het ingewant / ende de
beenen ende stack het aen, bouen op den
Brandtoffer op den Altaer.
f Levi.4.13. 15 f Daer na bracht hy hier toe des volcks
Offer, en nam den Bock / het Sondtoffer
des volcks, ende slachtede hem/en maeck-
te een Sondoffer daer toe, als het voorste
16 Ende brachte het Brandtoffer hier toe/
ende dede als het recht is.
g Levit.2.1. 17 g Ende brachte hier toe het Spijsoffer/
ende nam zyne handt vol / ende stack het
aen op den Altaer/ buyten des morgens
Brandtoffer.
18 Daer na slachtede hy den Osse en Ram
totten Dancoffer des volcx/ende zyne so-
nen brachten hem het bloet/ dat sprengde
hy op den Altaer alomme.
19 Nu het vette van den Osse ende van-
den Ramme / den steert ende het vette aen
den inghewandt, ende de nieren / ende het
Nette om der leuere:
20 Alle sulcke vette leyden sy op de borst/ en
staken het vette aen op den Altaer.
h Levi.7.32. 21 h En de borst en de rechte schouder be-
weechde Aaron ter beweginghe voor den
Heere/ als de Heere Mosi geboden hadde.
22 Ende Aaron hief zyne handt op totten
volcke/ende segendese/ende clam af / doe
hy het Sondtoffer / Brandtoffer / ende
Danckoffer volbracht hadde.
23 Ende Moses ende Aaron ghinghen in
de Hutte des Gesche[y]ts : ende doe sy we-
der daer wt gingen segenden sy het volck.
i 2.Par. 7.1. i Doe verscheen de Heerlickheyt des Hee-/
2.mach.2.10 ren allen volcke.
24 Want het vyer quam wt van den Heere
ende verteerde op den Altaer het Brand-
offer/ en het vette. Doe dat alle het volck
sach, verheuchden sy hen seer / ende vielen
op hare aensichten.

Dat x. Capittel.

1. Nadab ende Abihu besondigen hen/
2. worden vanden vyere verteert/ 4. ende
buyten voor het Legher gedragen/ 6. Die
mach het volc beweenen met Aaron noch
zyne sonen 9. Den Priesteren wordet ster-
ken dranck in haren Ampte verboden 12.
ende haer Recht aen den Offer des Heeren
bestemmet. 16. Moses is gram op Elea-
zar ende Ithamar/om des ongegheten
Sondtoffers wille / 19. ende wordt van
Aaron ghestilt.

Nadab en Abihu ver-teert het vyer. 1 Ende a de sonen Aarons/ Nadab ende
a Levit. 16.1 Abihu / namen een yeghelick zyn
Num.3.4. b † Roockvat/ende deden vyer daerin/
ende 26. 61. en leyden Reuckwerck daer op/ en brach-
1.Par.24.2. ten het vreemde vyer voor de Heere / c dat
b † an. Nap hy hen niet gheboden en hadde.
c Exo.30.9. 2 Doe voer een vyer wt vanden Heere/en
* Ofte ghe-naken. verteerdese, dat sy storuen voor den Heere.
3 Doe sprack Moses tot Aaro: Dat isset/
dat de Heere geseyt heeft: Ic sal geheylicht
worden aen dien, die hen tot my * naerde-
ren, ende voor allen volcke sal ick heerlick
worden. Ende Aaron sweech stille.
4 Ende Moses riep Misael ende Elza-
phan den soon Usiel, Aarons Oom / ende
sprack tot hen: Tredet hier toe, en draecht
uwe broederen van den Heylichdom wt
voor den Legher.
5 En sy traden daer toe en droegense wt/
met haren lynen rocken voor den Legher/
als Moses ghesepdt hadde.
6 Doe sprack Moses tot Aaron/ende zy-
d Deut.14.1 nen sonen/Eleazar ende Ithamar: d Ghy
Iere.16.4. sullet uwe hoofden niet blooten / noch uwe
cleederen verscheuren / dat ghy niet en
sterft/ ende toorne ouer de gantsche Me-
nichte come: Latet uwe broeders vanden
gantschen huyse Israels weenen ouer de-
sen brant/die de Heere ghedaen heeft.
7 Ghylieden daerentegen/sullet niet wt
gaen van der deure der Hutten des Ge-
scheydts/ ghy mochtet steruen : want de
Salfolye des Heeren is op v lieden. Ende
sy deden als Moses seyde.
8 En de Heere sprac met Aaron/ en seyde:
9 e Ghy ende uwe sonen met v/ sullet gee- e Ezech. 44
nen wyn noch stercken dranck drincken/ 21.
wanneer ghylieden in de Hutte des f † Ge- 1. Tim.3.3.
scheydts gaet, op dat ghylieden niet en Titi 1.7.
sterft: dat sy een eewich Recht allen uwen f † Anders/
Nacomelinghen. Getuyghe-
10 Op dat ghy connet onderscheyden/ wat nisse, ofte
heylich ende onheylich/wat reyn ende on- Stifts/
reyn is:
11 Ende dat ghy de kinderen Israels lee-
ret alle Rechten/ die de Heere tot v gespro-
ken heeft door Mosen.
12 Ende Moses sprack met Aaron / ende
met zynen ouergheblevenen sonen/ Elea-
zar ende Ithamar. g Neemt dat daer o- g Levi.2.3.
uergheblieuen is van den Spijsoffer / aen
den Offer des Heeren/ ende etet ongehe-
uelt by den Altaer: want het is het Alder-
heylichste.
13 Ghylieden sullet dan noch inder Heyli-
ger stede eten: want dat is v Recht / ende
uwer sonen recht, aen den Offer des Hee-
ren: want soo isset my gheboden.
14 Oock de Beweghe borst / ende de Hef-
schouder sult ghy ende uwe sonen ende u-
we dochteren met v, eten inder reyner Ste-
de: want sulck Recht is v ende uwen kin-
deren ghegheuen / aen den Danckofferen
der kinderen Israels.
15 Want de Hefschouder en de Beweghe-
borst tot den Offer des Vets worden inge- h 2. Mach.
bracht, dat sy ter Beweginghe beweecht 2.10.
worden voor den Heere: daerom isset v, en i Dewyle
uwer kinderen tot een eewige Recht / als zijn bloet
de Heere gheboden heeft. niet int Hey
16 h Ende Moses sochte den Bock des lichdom ge-
Sondoffers/ende vandt hem verbrandt: bracht is/
ende hy werdt toornich ouer Eleazar ende soude het
Ithamar Aarons sonen/ die noch ouer wa- niet ver-
ren, ende sprack: brant, maer
17 Waerom hebbet ghylieden het Sondt- ghegheten
offer niet ghegeten inder Heyligher stede? zijn gewor-
want het dat Allerheylichste is / ende hy den, welckx
heeftet v lieden ghegheuen / dat ghy de bloet bin-
misdaet der Menichte draghen sout / dat nen ghe-
ghyse versoenet voor den Heere. bracht
18 i Siet/ h zyn bloet is niet ghecomen in wert/ moe-
het Heylichdom binnen in/ ghy hedden sou- ste men niet
det int Heylichdom ghegeten hebben/ als eten/maer
my gheboden is. altemael
19 l † So sprac Aaro tot Mosen: Siet heden verbranden
hebben sy hare Sondoffer en hare Brand k Levit.4.5
offer voor den Heere gheoffert/ ende het is en 6.26.30.
in my alsoo gegaen/als ghy sien meucht/ ende 16.27.
ende ick soude heden eten vanden Sondt- l ‡ anders/
offer, soude dat den Heere behaghen? Maer Aa-
20 Doe dat Moses hoorde / liet hy: hem ron sprack.
ghenoeghen. m Nameliic

Dat xj. Capittel.

ouer myne
1. Van onderscheyt der reynen ende on- sonen Na-
reynen Dieren/ 31. Onreyninge door aen- dab ende
roeren eenes Aes/ 43. ende, beuelinghe Abihu/
ter heylicheyt. Reyne ende
1 Ende de Heere sprack met Mose / ende onreyne
Aaron/ende seyde tot hen : Spreecket Dieren by
met den kinderen Israels, ende segt. den Joden.
2 a Dat zyn de Dieren die ghy eten sult a Deut.14.4
onder allen Dieren op Aerden: Act.10.14.

Alles

3 Alles wat de clauwē clievet/ende b we-
dercauwet onder den Dieren / dat sult
ghy eten.
4 Wat daerenteghen wedercauwet / ende
heeft clauwen / ende clievetse doch niet/
als de Kemel/dat is v onreyn / ende sult
het niet eten.
5 De Conynkens wedercauwen wel/doch
sy clieven de clauwen niet/ daerom zyn sy
onreyn.
6 De Hase wedercauwet oock / doch hy
clievet de clauwen niet / daerom is hy v
onreyn.
7 c Ende het Swijn clievet wel de clau-
wen/ doch het wedercauwet niet daerom
isset v onreyn.
8 Van deser vleesche sullet ghy niet eten/
noch haer Aes aenroeren / want sy zyn v
onreyn.
9 Dit sullet ghy lieden eten van dien/ dat
inde wateren is: Alles wat vlotvederkens
ende schubben heeft inde wateren/ inder Zee
ende Beken/sullet ghylieden eten.
10 Doch alles wat/ gheene vlotvederkens
ende schubben heeft, inder Zee ende Be-
ken/ onder allen dat hem v verruert in de
wateren/ende alle wat daer levet int wa-
ter sal v een schouwinghe zyn.
11 Dat ghylieden van haren vleesche niet
etet ende v lieden van haren Ase schouwet.
12 Want alle wat geene vlotvederkens ende
schubben en heeft in de wateren/ dat sullet
ghylieden schouwen.
13 Ende dit sullet ghylieden schouwen on-
der den Voghelen / dat ghy het niet etet:
Den Arent. den Havick/ e de Meeuwe/
14 De Ghieren/de Wouwen/ ende wat ha-
rer aerdt is.
15 Ende alle Raven met harer aerdt.
16 Den Struys / f t den Nachtwl / den
Koeckoeck/den Sperwer met zynen aert.
17 Den Steenwl/ den Swaen/ de Schupf-
fut/
18 De Vledermuys / de Roerdomp / den
Ghyaer/
19 Den Reyger / den g Koetaert met zyner
aert/ de Hoppe/ende de Swaluwe.
20 Oock alles wat hem roert onder de Vo-
gelen/ende gaet op vier voeten/ dat sal v
lieden een schouwinghe zyn.
21 Doch dat sullet ghylieden eten van den
Vogelen/ dat hem ruert ende gaet op vier
voeten/ h t ende niet met twee beenen op
Aerden springt.
22 Vanden selven meughet ghylieden eten:
als daer is: i Arbe met zyner aert/ ende Se-
laam niet zyner aert/ ende Hargol met zyner
aerdt/ ende Hagab met harer aerdt.
23 Doch alles wat anders vier voeten
heeft onder den Voghelen/ sal v een schou
winghe zyn.
24 Ende sulletse onreyne achten / k wie
sulcker l Aes aenroert/ die sal onreyn zyn
tot op den avondt.
25 Ende wie deser Aes een dragen sal / die
sal zyne cleederen wasschen / ende sal on-
reyn zyn tot op den avont.
26 Daerom alle Dier dat clauwen heeft/
ende clievet se niet/ ende wedercauwet niet/
dat sal v lieden onreyn zyn: wiet aenroert
sal onreyn zyn.
27 Ende alles wat op pooten gaet onder den
Dieren die op vier voeten gaen / sal v lie-
den onreyn zyn: wie haer Aes aenroert/
sal onreyn zyn tot op den avondt.
28 Ende wie haer Aes draecht / die sal zyne
cleederen wasschen/ende onreyn zyn tot op
den avont: want sulcke zyn v liedē onreyn.
29 Dese sullen v lieden oock onreyn zyn
onder den Dieren/ die op der Aerden cruyp
pen: het Wesel/ de Muys / de Padde/
een yeghelick na zyner aert.
30 De Swijnegel/ de Molch/de Egdisse/
de Slecke. de Mol.
31 Die zyn v lieden onreyn / onder allen
dat daer cruypt: wie haer aes aenroert/
die sal onreyn zyn tot op den avont.
32 Ende alles waer een sulc doot aes op valt/
dat wort onreyn: m het sy allerley houten
Vaten/ oft cleederē/ oft vel/ oft sac: ende alle
sulcke n tuych/ daermen wat mede doet/
salmen int water steken/ ende is onreyn tot
op den avondt: dan wort het reyn
33 Allerley Aerden Vaten / ist dat sulcker
Aes een daer in valt/ so wort alle dat on-
reyn/ wat daer in is ende sult het breken.
34 Alle spyse diemen eet / soo sulcken wa-
ter daerin coemt / is onreyn : ende allen
dranck dien men drincket in allerley sulc-
ken Vaten/ is onreyn.
35 Ende alles waer een sulck Aes op valt/
wordt onreyn/ het sy oven oft ketel / soo
salmen het breken : want het is onreyn/
ende sal v onreyn zyn.
36 Doch de Fonteynē ende Puttē/ ende andere
vergaderingen der wateren zyn reyn: wie
dan noch haer Aes aenroert/ is onreyn.
37 Ende oft een sulck Aes opt zaedt viele/
datmen ghesaeyt heeft/ so isset doch reyn.
38 Wanmen daerentegen water over dat
zaet gote/ ende een sulck Aes viel daer na
daer op/ soo worde het v lieden onreyn.
39 Wanneer een Dier sterft / dat ghy eten
meughet/ wie dat Aes aenroert / die is
onreyn tot aen den avondt.
40 Wie van sulcken Aes eet / die sal zyn
cleedt wasschen/ ende sal onreyn zyn tot
aen den avondt.
41 Also/ wie oock draecht sulck een Aes/
sal zyn cleet wasschen ende sal onreyn zyn
tot aen den avondt.
42 Wat op Aerden cruypt/ dat sal v lieden
een schouwinge zyn/ ende men salt niet etē.
43 Ende alles wat op den buycke cruypt/
ende alles wat op vier oft meer voeten
gaet/ onder allen dat op Aerden cruypt/
sult ghylieden niet eten : want het sal v
lieden een schouwinghe zyn.
44 Maeckt uwe zielen niet tot een schou-
winghe/ende verontreynicht v lieden niet
aen hen/ dat ghy v lieden bevleckt:
45 Want ick bē de Heere uwe God: o Daer
om sult ghy v lieden heylighen / dat ghy
heylich zyt/ want ick ben heylich : ende suit
uwe zielen niet onreyn maken aen eenich
cruypende Dier dat op Aerden cruypt.
46 Want ick ben de Heere die v wt Egy-
ptenlande ghelepdt heeft / dat ick uwe
Godt sy. Daerom sult ghylieden heylich
zyn/ want ick ben heylich.
47 Dit is de Wet van den Dieren ende
Voghelen/ ende allerley cruypende Die-
ren in de wateren / ende allerley Dieren
die op Aerden cruypen.
48 Dat ghy lieden onderscheyden connet/
wat reyn ende onreyn is: ende welc Dier
men eten/ ende welck men niet eten sal.

Dat xij. Capittel.

1. Van onreynicheydt eender barender
vrouwen/ 6. van harer reyninghe ende
offeren.

1 E Nde de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels
ende segt : Wanneer een vrouwe besadet
wordt / ende baert eenen sone / soo sal sy
seven daghen onreyn zyn/ soo langhe sy
hare cranckheydt lydt.

b Ende

b Oft / we- derbet. c 2. Mach. 6. 18. Reyne ende onreyne Dieren. d Oft cen- ghiet. Onreyne Voghelen. e anders de Visschaer. f t Anders/ de Nachte- raue/ de Sa- ... de Schuvut/ den Vaeck/ den Reyger anders/ Storck den ... den ... de Hoppe/ de Ciuer/ den Sterne/ de Kauw ... haer aert/ den Meerhaen ende Vle- dermuys. g Oft Ver- ghet. Reyne Vo- ghelen. h andere/ die kniepen ... bene heeft. ... i Hebr. Dese ... [illegible]

ofte anders onreynen beesten/ de welcke niet van aes zyn
m Levi. 6. 28 ende 15. 12.
n Oft ghe- reetschap/
o Levi. 19. 2. ende 20. 7. 1. Petr. 1. 15.
Wet voor de vrouwe/ die eenen so ne oft doch- ter baert.
a Dat is/ met zade wort oft za- det/ als Gen. 1. 29.
Want int Hebr. staet duytlicken: Seminifica uerit: Als daer zyn Getuyghen S. Pagni- nus/ S. Munsterus ende alledie der Heyli- gher sprake wetenschap hebbē. Hier- van wyder/ beyde inder cleynē Bib- lia Roberti Stephani/ anno 45. ende oock inder grooten/ Anno 57. ge druckt.

b Gen 17.12 Luce 2.21 Joan.7.22

3 b Ende aen den achtsten daghe/ salmen
het vleesch zijner Voorhuydt besnijden.
4 Ende sy sal in huys blijuë drie ende der-
tich daghen/ inden bloede harer reyninge/
niet heylichs en sal sy aenroeren/ ende tot
den Heylichdom en sal sy niet comen / tot
dat de dagen haerder Reyninghe wt zijn.
5 Baert sy daerentegen een Maechdekë/
so sal sy twee Weken onreyn zijn/ so lange
sy hare cranckheyt lijdt : ende sal ses ende
tsestich dagen in huys blijuen/ inden bloe-
de haerder Reyninghe.
6 Ende wanneer de dagen harer Reynin-
ge wt zijn voor den Sone of voor de doch
ter/ so sal sy een Jarich lam brenghen tot
den Brandtoffer/ ende eene ionge Duyue
ofte Tortelduyue tot den Sondoffer/ den
Priester voor de deure der Hutten des
c ¦ Geschenyts/

c ¦ Anders/ Stifts / oft Ghetuyghe-nisse.

7 Die salse offeren voor den Heere/ eñ haer
versoenen/ so wort sy reyn van harë bloet-
ganghe: Dat is de Wet voor die / die een
Knechtken of Maechdeken baert.
8 d Vermach nu hare hant geen Schaep/
soo neme sy twee Tortelduyuen/ oft twee
jonge Duyuen/ de eene ten Brandtoffer/
de andere ten Sondoffer: so salse den Prie
ster versoenen/ dat sy reyn worde.

d Leuit.5.7. Luce 2.24

Dat xiij. Capittel.

1. Hoemen Melaetschepdt aen het lijf/ 47. ende cleederen bekennen sal.

Hoemen de melaetschz bekennë sal

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
Aaron/ ende seyde:
2 Als een mensche aen der huydt zijns
vleeschs wat opuaert / ofte schorft / ofte
etterwit wort/ als wildet een Melaetschz
worden aen de huydt zijns vleeschs / soo
salmen hem tot den Priester Aaron bren-
ghen oft tot zijner sonen eene/ onder den
Priesteren.

a Of bleck-teecken

3 Ende als de Priester dat a merckteecken
aen de huydt des vleeschs siet/ dat de hay-
ren in wit verandert zijn/ ende het aensien
aen de plaetse dieper is/ dã de ander huyt
zijns vleeschs / so is het ghewisse de Me-
laetschept: daerom sal hem de Priester be-
sien/ ende voor onreyn oordeelen.

Hier is het openbaer/ dat Moses melaetschz heet allerley schorft/ eñ blaederen daer Melaetschept wt worden can/ oft der melaetschz gelijck is:

4 Wanneer daerentegheen yetwat etter-
wits is aen de huydt zijns vleeschs / ende
doch het aensien niet dieper en is/ dan de
ander huydt zijns vleeschs/ ende de hayrë
niet in wit verandert en zijn/ so sal de Prie
ster den seluen besluyten/ seuen daghen/
5 Ende aen den seuenden dage besien. Ist
dat het teecken blijft / als hy het te voren
ghesien heeft/ ende en heeft niet voorder
gegeten aen de huydt/ so sal hem de Prie-
ster noch eenmael seuen dagen besluyten.
6 Eñ als hy hem ten anderenmael aen dë
seuendë dage besiet/ eñ vindt dat dat teec-
ken verdwenen es/ eñ niet voorder gegetë
en heeft aen de huydt / so sal hy hem reyn
oordeelen: want het is b ruydicheyt/ eñ hy
sal zijne cleederen wasschen/ so is hy reyn.

b Of/ grilicheyt

7 Als nu de schorftheyt voorder meer in-
de huydt/ daer na als hy vanden Priester
besien/ eñ reyn gesproken is/ eñ wordt nu
ten anderenmael vanden Priester besien.
8 Als dan de Priester daer siet / dat de
schorftheyt voorder ghegeten heeft in de
huydt / soo sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is ghewisselick Melaetschept.
9 Wanneer een teecken der Melaetschept
aen den mensche zijn sal/ dien salmen ten
Priester brenghen.
10 Als de selue siet ende vindt / dat daer
wit opgheuaren is aen de huydt/ ende de
hayren in het wit verandert/ ende rouwe
vleesch inde sweeringhe is/

11 So is ghewis een oude Melaetschept
inde huydt zijns vleeschs: daerom sal hem
de Priester onreyn oordeelen/ ende niet be
sluyten/ want hy is alreede onreyn.
12 c Wãneer ooc de Melaetschept bloeyet
inde huyt/ eñ bedeckt de gantsche huyt van
den hoofde aen/ tot aen de voeten: alles
wat de Priester voor oogen sien mach.

c Deser melaetschept is reyn: want het is een ghesont lijf/ dat hũ also selfs reynicht: als men t poeken/ Masseren/ ende ander schorfte/ geschiet/ door welcke het gantsche lijf het boose wtslaet: als men seydt: het is ghesont dat het wtslaet.

13 Als dan de Priester besiet/ ende vindt/
dat de Melaetschept het gantsche vleesch
bedeckt heeft / soo sal hy den seluen reyn
oordeelen/ dewijle het alle aen hem in wit
verandert is/ want hy is reyn.
14 Is dan daer noch rouwe vleesch inden
dage als hy besien wort/ so is hy onreyn.
15 Ende als de Priester dat rouwe vleesch
besiet / soo sal hy hem onreyn oordeelen:
want hy is onreyn / ende het is ghewisse
Melaetschept.
16 Verkeert hem dan noch het rouwe
vleesch weder/ ende verandert hem in wit/
so sal hy tot den Priester comen.
17 Eñ als de Priester siet/ ende vindt/ dat
dat teecken is in wit verandert/ soo sal hy
hem reyn oordeelen/ want hy is reyn.
18 Als in yemandts vleesch aen de huydt
een d droes wordt/ ende weder heylt/

d Oft/ ghesweer

19 Eñ daer na aë de selue plaetse wat wits
opuaert/ of roodtachtich etterwit wordt/
so sal hy vanden Priester besien worden.
20 Als dan de Priester siet/ dat het aensien
neerder is/ dan de ander huyt/ eñ het hayr
in dat witte verãdert / so sal hy hë onreyn
oordeelen / want daer is gewis een Me-
laetsch teecken wt den droese ghewordẽ.
21 Siet daerentegen de Priester/ eñ vindt/
dat de hayrë niet wit en zijn/ eñ niet neer-
der dan de ander huydt/ eñ is wat verdwe-
nen/ so sal hy hem seuen dagen besluyten.
22 Eet et voorder inde huydt/ so sal hy hem
onreyn oordeelen / want het is gewis een
Melaetsch teecken.
23 Blijft daerentegheen dat etterwit alsoo
staen/ ende en etet niet voorder / so is het
de e nare vanden droese / ende de Priester
sal hem reyn oordeelen.

e of/ het lit-teecken

24 Wanneer hem yemant aen de huydt by
den vyere verbrandt / ende het brandteec-
ken rootachtich of wit is/
25 Ende de Priester hem besiet/ ende vindt
dat het hayr in het wit verandert aen het
brantteecken / eñ het aensien dieper is dã
de ander huyt: so ist gewis Melaetschept
wt den brandteecken ghewordẽ: daerom
sal hem de Priester onreyn oordeelen: wãt
het is een Melaetsch teecken.
26 Siet daerentegen de Priester/ eñ vindt
dat de hayren aen het brandtteecken niet
in wit verãdert / eñ niet neerder en is dan
de ander huyt/ eñ is daer toe verdwenen/
so sal hy hem seuen daghen besluyten.
27 Ende aen den seuenden daghe sal hy
hem besien: Heuet voorder ghegeten aen
de huydt/ so sal hy hem onreyn oordeelen/
want het is Melaetschept.
28 Is het daerentegen staen bleuë aen het
brantteeckë / eñ niet voorder gegeten aen
de huyt/ eñ is daer toe wat verdwenen/ so
is het een sweeringe des brandtteeckens:
ende de Priester sal hem reyn oordeelen/
want het is een nare des brandtteeckës.
29 Wanneer een Man of Vrouwe/ op den
hoofde/ oft aen den baerde schorft wordt/
30 Ende de Priester dat teecken besiet / eñ
vindt/ dat het aensien dieper is dan de an
der huyt/ eñ dat hayr gulden ende dunne/
so sal hy hem onreyn oordeelen / want het
is een melaetsche schorftheyt des hoofts/
ofte des baerdts.

Siet

31 Siet daerentegen de Priester / dat de
schurftheyt niet dieper aen te sien en is / dan
de huydt / ende het hayr niet vael is / so sal
hy den seluen seuen dagen besluyten.
32 Ende als hy hem aen den seuenden da-
ghe besiet ende vindt dat de schurftheydt
niet voorder gegeten heeft / ende dat daer
gheen gulden hayr is / ende het aensien
der schurftheydt niet dieper is dan de an-
der huydt/
33 So sal hy hem bescheeren/ doch dat hy
de schurfheydt niet en bescheere ende de
Priester sal hem noch eenmael seuen da-
ghen besluyten.
34 Ende als hy aen den seuenden daghe be-
siet/ ende vindt/ dat de schurfheydt niet
voorder ghegeten heeft/ in de huydt/ ende
het aensien is niet dieper dan de ander
huydt/ so sal hem de Priester reyn spreken:
ende hy sal syne cleederen wasschen/ want
hy is reyn.
35 Eet daerenteghen de schurftheyt voor-
der aen de huyt / daer na als hy reyn ghe-
sproken is/
36 Ende de Priester besiet hem / ende vint/
dat de schurftheyt also voorder ghegeten
heeft/ aen de huyt/ so sal hy niet meer daer
na vragen/ oft de hayren gulden zijn / wãt
hy is onreyn.
37 Is daerentegen voor oogen de schurft-
heyt stil staende gebleuen / ende is al daer
vael hayr opgegaen/ so is de schurftheydt
heel ende hy reyn: daerom sal hem de Prie-
ster reyn spreken.
38 Wanneer een Man oft een wijf aen de
huyt haers vleeschs wat etterwit is/
39 Ende de Priester siet aldaer dat dat et-
terwit wat verdwijnt : dat is een witte
schurfheydt/ in de huyt opghegaen/ ende
hy is reyn.
40 Als eenen manne de hoofthayren wt
vallen dat hy kael wort/ die is reyn.
41 Vallen sy hem voor aen den hoofde wt/
so ist een f † blesse/ ende hy is reyn. f † And. platte
42 Wordt daerenteggen aen der blessen/ of
daer hy kael is/ ẽ wit of rootachtich teec-
ken/ so is hem Melaetschept aen de blesse/
of aen den kalen cop opghegaen.
43 Daerom sal hem de Priester besien: ende
als hy vint/ dat wit oft rootachtich teec-
ken opgheloopen/ aen syner blesse of calen
cop dat hy siet / als anders de Melaetsch-
heyt aen de huydt/
44 Soo is hy melaetsch ende onreyn/ ende
de Priester sal hem onreyn spreken / om
sulckes teeckens wille op synen hoofde.
45 Wie nv Melaetsch is / diens cleederen
sullen verscheurt zijn/ ẽ het hooft bloot/
ende de lippen verwimpelt / ende sal aller
dingen onreyn genoemt worden.
46 g Ẽ so langhe dat teecken aen hem is/
sal hy onreyn zijn alleen woonen/ ẽ zijn g Num. 5.2 4 Reg. 15.5.
woonynghe sal buyten den Legher zijn.
47 Als aen eenẽ cleede een teecken der me-
laetschept zijn sal, het sy wollen oft lijnen/ Melaetschheydt der cleederen.
48 Aen der h werpte oft inslach sy zy wol- h Of webbe
len oft lijnen of aen eenen velle of aen allẽ
dat wt vellen gemaect wort.
49 Ende als dat teecken bleeck of rootach-
tich is/ aen den cleede of aen den velle of
aen der werpte of aen den inslach/ of aen
eenigerley dingen dat van vellen gemaect
is: dat is gewis een teecken der Melaets-
heyt daerom salt de Priester besien.
50 Ende als hy dat teecken siet/ soo sal hy
het insluyten seuen daghen.
51 Ende als hy aen den seuenden daghe
siet/ dat dat teecken heeft voorder ghege-
ten aen den cleede/ aen der werpte/ of aen
den inslach/ aen den velle/ of aen allen dat
men wt vellen maect / soo isset een etende
teeckẽ der Melaetschept/ ende is onreyn.
52 Ẽ sal dat cleet verbranden of de werp-
te/ of den inslach/ het sy wollen of lijnen/
of allerley velwerck/ daer sulck teecken in
is: want het is een teecken der Melaetsch
heyt/ ende sal het met vyer verbranden.
53 Sal daerentegẽ de Priester sien/ dat het
teecken niet voorder gegeten en heeft aen
den cleede/ of aen der werpte/ of aen den
inslach/ of aen allerley velwerck.
54 So sal hy gebieden/ dat mẽ dat wassche/
daer dat teecken in is/ ende salt insluyten
ander seuen daghen.
55 Ende als de Priester sien sal/ daer na als
dat teecken gewasschen is/ dat dat teeckẽ
niet verandert en is voor synen ooghen/
ende oock niet voorder ghegeten en heeft/
soo isset onreyn/ ende sal het met vyer ver-
branden: want het is diep in ghegeten/ ẽ
heeft het beschauet.
56 Als daerenteghen de Priester siet/ dat
dat teecken verdwenen is / na synen was-
schen/ so sal hy het afscheuren vanden clee-
de/ vanden velle / van der werpte/ of van
den inslach.
57 Wort het dan noch gesien aenden clee-
de/ aen der werpte/ aen den inslach/ oft al-
lerley velwerck/ so isset een i † placke/ en- i † And. blecke/
de sal het met vyer verbranden/ daer sulck
teecken in is.
58 Het cleet daerentegen/ of werpte/ of in-
slach/ of allerley velwerck dat gewasschẽ
is / ende dat teecken van hem ghelaten
heeft/ salmen ten anderen mael wasschen/
so isset reyn.
59 Dat is de Wet/ ouer de teeckenen der
Melaetschepdt aen den cleederen/ sy zijn
wollen of lijnen/ aen de werpte/ ende aen
den inslach/ ende allerley velwerck reyn
of onreyn te spreken.

Dat xiiij. Capittel.

1. Van reyninghe der Melaetschept/
ende wat Offer hy gheuen sal. 34. Van
Melaetschept der huysen/ ende harer rey-
ninghe.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Dat is de Wet ouer den Melaet-
schen/ als hy sal gereynicht worden : a hy a Mat. 8.4 Mar. 1.44.
sal tot den Priester comen. Luc. 5.14
3 Ende de Priester sal wt den Leger gaen/ en 17.14
ende besien hoe het teecken der Melaet-
schept aen den Melaetschen heel ghewor-
den is.
4 Ende sal gebieden dien / die te reynigen
is / dat hy twee leuendighe voghelen ne-
me/ die daer reyn zijn ende Cederen hout/
ende rosinuerwige wolle/ ende Ysop.
5 Ende sal ghebieden / den eenen Voghel
te slachten in eenen Aerden Vate / aent
vlietende water.
6 Ende sal den leuendigen Voghel nemen
met den Cederen houte / rosinuerwigher
wolle/ ende Ysop/ ende in des gheslachte-
den Voghels bloet steken / aent vlietende
water/
7 Ẽ besprenghen den genen / die van der
Melaetschept te reynigen is/ seuenmael:
ende reynighen hem also ende late den le-
uendigen Vogel int vrij veldt vlieghen.
8 De ghereynichde nv / sal syne cleederen
wasschen/ ende alle zijn hayr afscheeren ẽ
hem met water baden so is hy reyn: daer
na gae hy inden Leger / doch sal hy buytẽ
zijne Hutten seuen daghen bliuen.
9 Ende aen den seuenden daghe sal hy alle
zijn hayr afscheeren op den hoofde/ aen dẽ

 dande/

b Of/ wyn-brauwen.

baerde/ aen den b ooghebrauwen/ dat alle
hayren afgeschoren zyn: ende sal syne clee-
deren wasschen/ ende zyn vleesch in water
baden/ so is hy reyn.
10 Ende aen den achtsten dage sal hy twee
Lammeren nemen sonder vlecke/ ende een
Jarich Schaep sonder vlecke / ende drie
tienden c Meelbloemen / ten Spijsoffer/
met olye ghemengt / ende een d Log olye.
11 So sal de Priester denseluen gereynich-
den/ ende dese dingen setten voor den Hee-
re/ voor de deure der Hutten des e † Be-
schepts.
12 Ende sal het een Lam nemen / ende ten
Schuldtoffer offeren met de Log Olye/ eñ
sal sulcx voor den Heere beweghen.
13 Ende daer na dat Lam slachtē/ daermē
Sondtoffer ende Brandtoffer slachtet/
namelick in der heyliger Stede: want ge-
lyck het Sondtoffer / alsoo is oock het
Schuldtoffer des Priesters: want het is
het Allerheylichste.

c Of/ Semelmeel/
d Log. is eē cleyn mate/ op Hebreis. alsogenaēt: ende als R. Dauid seyt veruaet ses eyeren. Andere willē/ sy noch onseker hoe groot sy is.
e † And. tuyghenisse.

14 Ende de Priester sal vanden bloede ne-
men van den Schultoffer/ ende den Ghe-
reynichden op het lapken des rechteren
oors strycken / ende op den duym syner
rechter handt / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets.
15 Daer na sal hy de Olye wt den Log ne-
men/ ende op syne (des Priesters) slincker
hant gieten/
16 Ende met synen rechten vingher in de
Oly stippen/ die in syner slincker hant is/
ende sprenghen met synen vinger de Olye
seuenmael voor den Heere.
17 De Olye nu/ die daer ouer is in syner hāt/
sal hy den Ghereynichden op het lapken
des rechten oors strycken / ende op den
rechten duym / ende op den grooten teen
zyns rechteren voets / bouen op het bloet
des Schuldtoffers.
18 De Olye nu / die daer ouer is in syner
hant / sal hy op des Ghereynichden hooft
gieten/ ende hem versoenen voor dē Heere.
19 Ende sal het Sondtoffer maken/ eñ den
Gereynichden versoenen/ syner onreynic-
heyts haluen.
20 Eñ sal daer na het Brandtoffer slachtē/
eñ salt op dē Altaer offerē/ met den Spijs-
offer/ ende hem versoenen/ so is hy reyn/
21 f Is hy dan noch arm/ ende met syner
hant so vele niet en verweruet/ so neme hy
een Lam ten Schultoffer te bewegen/ hem
te versoenen/ ende een tiende Semelmeels
met Olye ghemengt ten Spijsoffer / ende
een Log Olye.

f Leui. 5.7 ende 12. 8

22 Ende twee Tortelduyuen/ of twee ion-
ghe Duyuen/ die hy met syner handt ver-
weruen can: dat de een sy een Sondtoffer/
de ander een Brandtoffer.
23 Eñ brengt se aenden achtsten dage syner
reyninghe tot den Priester/ voor de deure
der Hutten des Beschepts/ voor dē Heere.
24 So sal de Priester dat Lam ten Schult-
offer nemen/ ende dat Log Olye/ ende salt
alle beweghen voor den Heere.
25 Eñ dat Lam het Schuldtoffer slachtē/
ende van den bloede nemen vanden seluen
Schuldtoffer/ eñ den Gereynichden stryc-
ken op het lapken zyns rechten oors /
eñ op den duym syner rechter hant/ eñ op
den grooten teen zyns rechten voets.
26 Eñ de Olye in syne (des Priesters) slinc-
ker hant ghieten.
27 Eñ met synen rechten vingher/ de Olye
die in syner slincker handt is / seuenmael
sprenghen voor den Heere.
28 De ouerblyuende in syner handt/ sal hy
den Ghereynichden op het lapken zyns
rechten oors / ende op den duym syner
rechter hant/ ende op den teen zyns rech-
ten voets strycken / bouen op het bloede
des Schuldtoffers.
29 De Olye die daer ouer is in syner hant/
sal hy den Gereynichden op het hooft gie-
ten/ hem te versoenen voor den Heere.
30 Ende daer na wt der eener Tortelduy-
ue/ of ionghe Duyue / als syne hant heeft
moghen verweruen/ een Sondtoffer.
31 Wt de andere een Brandtoffer maken/
met tsamen den Spijsoffer: ende de Prie-
ster sal den Ghereynichden alsoo versoenen
voor den Heere.
32 Dat zy de Wet vanden Melaetschen/
die met syner hant niet verweruen en can/
wat tot syner reyninghe behoort.
33 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde: Melaetschept des huysen.
34 Als ghy int Landt Canaan coemt/ dat
ick u lieden ter besittinge geue/ ende sal er-
ghens in eenen huyse uwer besittinghe/
een Melaetsch teecken gheuen/
35 So sal die comen/ diens dat huys is/ eñ
het den Priester aenseggen/ ende sprecken:
Ick sie het daer voor aē/ als typ een Me-
laetsch teecken in mynen huyse.
36 Soo sal die Priester heeten/ dat sy dat
huys wt ruymen / eer de Priester daer in
gaet dat teecken te besien/ op dat niet on-
reyn worde/ alles wat int huys is: daer na
sal de Priester daer in gaen / dat huys te
besien.
37 Als hy nu dat teecken besiet/ ende vint/
dat aen de want des huys/ gheele oft root-
achtighe cuylkens zijn/ ende haer aensien
neerder dan anders de want is/
38 Soo sal hy ten huyse ter deure wtgaen/
ende dat huys seuen daghen toesluyten.
39 Eñ als hy aen den seuenden daghe we-
der coemt / eñ siet dat dat teeckē voorder
gegeten heeft/ aen de want des huys/
40 Soo sal hy de steenen heeten wtbreken/
daer dat teecken in is / ende buyten voor
de Stadt aen eē onreyne plaetse werpen.
41 Ende dat huys salmen inwendich ront-
om schrapen/ ende sullen den afgeschraep-
ten leem buyten voor de Stadt / aen een
onreyne plaetse schudden.
42 Ende andere steenen nemen / ende aen
gener stede setten: ende anderen leem ne-
men/ ende dat huys g bewerpen.
43 Als dan dat teecken weder coemt/ eñ
wtbreect aen den huyse/ daer na wanneer-
men de steenen ende den leem wtgebroken
ende dat huys h † anders beworpē heeft/
44 Soo sal de Priester daer in gaen: eñ als
hy siet/ dat dat teecken voorder ghegeten
heeft aen dē huyse/ so isset gewis een eten-
de Melaetschep dt aen den huyse / ende is
onreyn.

g Of/ be-setten.
h † and. ouerschrapt eñ beworpen/ etc.

45 Daerom salmen dat huys afbrekē/ stee-
nen ende hout/ ende alle leem aen den huy-
se/ ende salt buyten voeren voor de Stadt/
aen een onreyne plaetse.
46 Ende wie in dat huys gaet/ so lange als
het toegesloten is/ die is onreyn tot aen-
den auont.
47 Ende wie daer in leyt/ of daer in eet/ die
sal syne cleederen wasschen.
48 So daerentegen de Priester/ als hy daer
in gaet/ siet/ dat dit teecken niet voorder
aen den huyse gegetē en heeft/ na dien dat
huys i beworpē is/ so sal hy het reyn spre-
ken: want dat teecken is heel gewarden.
49 Ende sal ten Sondtoffer voor dat huys
nemen/ twee Voghelen/ Cederen hout/ eñ
Rozynnerwighe wolle/ ende Ysop.
50 Eñ den eenen Vogel slachten/ in eenen
Aerden Vate/ aen een vlietende water.

i Of. besett

Ende

51 Eñ sal nemen dat Cederen hout/de Ro=
zijnverwighe wolle de Ysope eñ den leuen=
digen Voghel ende in des gheslachteden
Voghels bloet steken/ aent vlietende wa=
ter/ende dat huys seuenmael bespreugen.
52 Ende sal also dat huys outsondigē/ met
den bloede des Vogels/met den vlietendē
water/ met den leuendigen Vogel/met dē
Cederen houte / met Ysop/ ende met Ro=
zijnuerwigher wolle.
53 Eñ sal den leuendigen Vogel laten buy=
ten voor de Stadt/int vrije veldt vliegen/
ende dat huys versoenen/so is het reyn.
54 Dat is de Wet ouer allerley teecken der
Melaetschept ende Schurftheyt.
55 Ouer de Melaetschept der cleederen eñ
der huysen.
56 Ouer de Buylē, b Blechtē eñ Etterwit.
57 Op datmē wete/wanneer wat onreyns
of reyns is: Dat is de Wet van der Me=
laetschept.

b Of crup=peldeschorftheyt oft ruulicheyt.

Dat xv. Capittel.

1. 16. Van zaedtuloeyighe mannen/
ende dinghen/ die sy/ of hen aenroeren/ 13.
van haer der reyninge/ 19. Van bloetuloe=
den der vrouwen/ 28. ende haerder reynin=
ghe.

Andere onreynicheyt der mannē eñ vrouwē.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreecht met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Als een man aen synen
vleesche/ eenen vloet heeft/de selue is on=
reyn:
3 Maer dan is hy onreyn aen desen vloet/
als zijn vleesch vanden bloede Ettert of
verstopt is.
4 Alle legher daer hy op leyt/eñ alles daer
hy op sidt/sal onreyn worden.
5 Ende wie synen legher aenroert/ die sal
syne cleederen wasschē/ende hem met wa=
ter baden / ende onreyn zijn tot op den
auondt.
6 Ende wie hem set daer hy geseten heeft/
die sal syne cleederen wasschen/ ende hem
met water baden / ende onreyn zijn tot op
den auondt.
7 Wie zijn vleesch aenroert / die sal syne
cleederen wasschen/eñ hem met water ba=
den/ende onreyn zijn tot op den auont.
8 Als hy zijn speecksel worpt op dien die
reyn is/die sal syne cleederen wasschē/eñ
hem met water baden / ende onreyn zijn
tot op den auont.
9 Ende den zadel daer hy op rijdt/ sal on=
reyn worden.
10 Ende wie ergens wat aenroert/dat on=
der hem is geweest/ die sal onreyn zijn tot
op den auondt: ende wie sulcx draecht/ die
sal syne cleederen wasschen/ ende hem met
water baden/ ende onreyn zijn tot op den
auondt.
11 Ende wien hy aenroert/eñ niet te voren
de handen wasschet/ die sal syne cleederen
wasschen/ ende hem met water baden/en=
de onreyn zijn tot op den auont.
12 Als hy een Aerden vat aenroert/dat sal=
men breken / doch het houten vat salmen
met water wasschen.
13 a Eñ als hy reyn wort van synen vloet/
soo sal hy seuen daghen tellen/ na dien hy
reyn ghewordden is / ende syne cleederen
wasschen/ ende zijn vleesch met vlietende
water baden/so is hy reyn.
14 Eñ aen den achtsten daghe sal hy twee
Torteldupuen of twee ionghe Duyuen
nemen/ende voor den Heere brengen/voor
de Deure der Hutten des b † Bescheydts/
ende den Priester gheuen.
15 Eñ de Priester sal wt deene een Sond=

a Leui.6.28 Luke n. 38

b† And. Getuygenisse/ of stifts/

offer/ wt de andere een Brandtoffer ma=
ken ende hem versoenen voor den Heere/
zijns vloets haluen.
16 Wanneer eenen manne inden slaep het
zaet ontgaet / die sal zijn gantsch vleesch
met water baden/ ende onreyn zijn tot op
den auont.
17 Eñ al dat cleet/ende al dat vel/ dat met
sulcken zade beuleckt is / sal hy wasschen
met water / ende onreyn zijn tot op den
auondt.
18 Een wijf/ by welcker een sodanige leyt/
die sullen hen met water baden / ende on=
reyn zijn tot op den auont.
19 Wanneer een wijf haers lijfs bloetuloet Bloetuloet
heeft/ die sal seuen daghen weech ghedaen der vrouwē
worden: wiese aenroert/die sal onreyn zijn
tot op den auont.
20 Eñ alles waer sy op leyt/ so lange als sy
haren tijt heeft/sal onreyn zijn/ ende waer
sy op sit/sal onreyn zijn.
21 Eñ wie haren leger aenroert/ die sal syne
cleederen wasschen/eñ hem met water ba=
den ende onreyn zijn tot op den auont.
22 Ende wie ergens wat aenroert/ daer sy
op gheseten heeft / sal syne cleederen was=
schen/ ende hem met water baden/ ende
onreyn zijn tot op den auont.
23 c Ende als een man by haer leyt / ende c Leui. 18.19
sy haren tijdt crijcht by hem/ die sal seuen
daghen onreyn zijn.
24 Ende den legher daer hy op ghelegen
heeft/ sal onreyn zijn.
25 b Wanneer oock een Wijf haren bloet= b Mat.9.20
uloet eenen langhen tijdt heeft niet alleen
ter gewoonlicker tijt/ maer oock ouer den
gewoonlicken tijt/ so sal sy onreyn zijn/so
langhe als sy bloeyt: ghelijck als sy ter tijt
harer affonderinghe/ soo sal sy oock hier
onreyn zijn.
26 Alle den leger daer sy op leyt den gant=
schen tijt haers bloets / sal zijn als den le=
ger harer affonderinge: ende alles waer sy
op sit/ sal onreyn zijn/ gelijck de onreynic=
heyt haerder affonderinghe.
27 Wie van dien wat aenroert/ die wordt
onreyn/ ende sal syne cleederen wasschen/
ende hem met water baden / ende onreyn
zijn tot op den auont.
28 Wort sy nu reyn van haren bloedt / soo
sal sy seuen daghen tellen / daer na sal sy
reyn zijn.
29 Eñ aenden achtsten daghe sal sy twee
Torteldupuen of twee ionge Duyuen ne=
men/ende totten Priester brengen voor de
Deure der Hutten des Bescheyts.
30 Eñ de Priester sal wt der eender maken
een Sondtoffer/wt der anderer een Brant
offer/ende haer versoenen voor den Heere/
ouer den vloet haerder onreynicheyt.
31 So sult ghy sciedē de kinderen Israels et
waerschouwē voor haerder onreynicheyt
dat sy niet en steruē in haerder onreynic=
heyt/ als sy myne wooninghe onreyn ma=
ken/die onder v lieden is.

et And. afscheyden van/ etc.

32 Dat is de Wet ouer dien / die eenen
vloet heeft/ende dien het zaet inden slaep
ontgaet/dat hy reyn daer van wort.
33 Ende ouer die / die haren bloedtuloedt
heeft : ende wie eenen vloedt heeft/ het sy
Man of Wijf/ ende als een Man by een=
der Onreyner leyt.

Dat xvi. Capittel.

1. Bericht aen Aaron op sonderlicke
wijse int Heylichdom te gaen/ 6. 11. eñ zijn
eñ des volcx Sondtoffer te doen/ 7. Van=
den gebruycke der tweer Boecken/ daer
het Lot ouer ghewortpen worden soude.
16. Van outsondinghe des Heylichdoms/

der Wooninge/ ende des Altaers. 21. Be-
kentenisse der sonde. 24. Brandtoffer der
Priesteren ende des volcx/ 29. ende Feest
der versoeninghe.

a Levi. 10.2

1 Ende de Heere sprack met Mose/
(a daer na als de twee sonen Aarons
gestorven waren / doe sy voor den Hee-
re offerden.)

b Exo. 30.10 Levi. 16.34 Heb. 9.7.25 c† And. Ge nadēdecsel d 1 Reg. 8.12

2 Ende seyde: Segt uwen broeder Aaron/
b dat hy niet tot allerley tyt in het inwen-
dighe Heylichdom en ga/ achter het Voor-
hancksel / voor den c † Ghenadenstoel die
op der Kisten is/ dat hy niet en sterve: d want
ick wil in eener Wolcken verschynen op
den Ghenadenstoel.

e † And. Varre

3 Maer daer mede sal hy ingaen : met ee-
nen jonghen e † Osse ten Sondtoffer/ ende
met eenen Ram ten Brandtoffer.
4 Ende sal den heylighen lynenrock aen-
trecken/ ende een lynen neder cleet aen sy-
nen vleesche hebben / ende hem met eenen
lynen Gordel gorden/ ende den lynē Hoedt
op hebben/ want dat zyn heylige cleederē/
ende sal zyn vleesch met water baden/ ende
haer aentrecken.
5 Ende sal van der menichte der kinderen
Israels twee Gheytenbocken nemen ten
Sondoffer/ eñ eenen Ram ten Brandoffer.

f Heb. 9.7.

6 Ende Aaron sal den Osse/ zyn Sondtof-
fer daer toe brenghen/ f ende hem ende zyn
huys versoenen/
7 Ende daer na de twee Bocken nemen/
ende voor den Heere setten / voor de Deure

g † And. Ghetuygenisse/ of stifts. h † Anders bijbock.

der Hutten des g † Beschepts.
8 Ende sal het lot worpen over de twee
Bocken/ eens Bocx lot den Heere / eñ het
ander den h † ledighen Bocke.
9 Ende sal den Bock/ op welcken des Hee-
ren lot valt/ offeren ten Sondtoffer.

Ledighen Bock.

10 Daerentegen den Bock/ op welcken het
lot des ledighen valt/ sal hy levendich voor
den Heere setten/ dat hy hem versoene/ eñ
late den levendighen Bock in de Woestyn-
ne loopen.
11 Ende also sal hy dan dē Osse zyns Sond-
offers daer toe brenghen / ende hem ende
zyn huys versoenen/ eñ sal hem slachten.

i Levi. 4.5 Hebr. 9.13 ende 10.4 k Dat is/ gantsch Israel is onreyn / eñ in sondē/ ende God woont doch middē onder de sondarē/ eñ heylichtse: oft is/ syner heylicheidt gemeenē sy/ eñ heerēheylich om synent wille/ anders is alle omme onreyn/ eñ sonde met hen. Dat is Christus in synē volcke etc. † And. welcke de wooninghe by hen is/ onder haerder onreynichept. l Luc. 1.21

12 Ende sal een Panne vol gloeyender co-
len van den Altaer nemen / die voor den
Heere staet / ende de handtvol ghestooten
Reuckwercx/ ende binnen achter den Voor-
hanck brenghen.
13 Ende dat Reuckwerck op het vyer leg-
ghen voor den Heere / dat de nevel vanden
Reuckwercke den Ghenadenstoel bedec-
ke/ die op de Ghetuygenisse is/ dat hy niet
en sterve.
14 i Ende hy sal vanden bloede vandē Osse
nemen/ ende met synen vingher tegen den
Ghenadenstoel sprenghen voor aen : se-
venmael sal hy alsoo voor den Ghenaden-
stoel / met synen vingher vanden bloede
sprenghen.
15 Daer nae sal hy den Bock / des volcks
Sondtoffer slachten/ ende van synen bloe-
de inbrenghen achter den Voorhanck/ ende
sal met synen bloede doen / als hy met den
Ossenbloede ghedaen heeft/ ende daer oock
mede sprenghen voor teghen den Ghena-
denstoel.
16 Ende sal also versoenē het Heylichdom/
van de onreynichept der kinderen Israels/
ende van haerder overtredinghe / in allen
haren sonden: alsoo sal hy doen der Hutten
des Beschepts k † want sy zyn onreyn die
om henen liggen:
17 l Geen mensche en sal in der Hutten des
Beschepdts zyn wanneer hy daer in gaet/
te versoenen inden Heylichdom/ tot dat hy
wtgaet/ eñ sal also versoenen hem ende zyn
huys ende de gantsche menichte Israel.
18 Ende als hy wtgaet tot den Altaer / die
voor den Heere staet / so sal hy hem versoe-
nen/ ende sal vandē bloede des Ossen/ ende
vanden bloede des Bocx nemen / ende op
des Altaers hoornen om stryken/
19 Ende sal met synen vinger vanden bloe-
de daer op sprenghen sevenmael/ ende hem
reynigen ende heylighen vander onreynic-
heyt der kinderen Israels.
20 Ende als hy volbracht heeft dat versoe-
nen des Heylichdoms/ ende der Hutten des
Beschepts/ ende des Altaers. so sal hy den
levendighen Bock hier toe brenghen:
21 So sal dan Aaron syne beyde handen op
zyn hooft legghen/ ende bekennen op hem
alle misdaet der kinderen Israels/ ende al-
le haer overtredinge in allen harē sonden/
ende salse den Bock op het hooft legghen/
eñ hem door eenen man / die voorhanden
is/ in de Woestyne loopen laten.
22 Dat also de Bock/ alle haer misdaet/ op
hem in een Wildernisse draghe / ende late
hem inder Woestyne.
23 Eñ Aaron sal in de Hutte des Beschepts
gaen / ende wttrecken de lynen cleederen/
die hy aentrock/ doe hy in het Heylichdom
ginck/ ende salse aldaer laten.
24 Ende sal zyn vleesch met water baden/
in der heyliger stede/ ende zyn eyghen clee-
deren aentrecken : ende wtgaen ende zyn
Brandtoffer / ende des volcx Brandtoffer
maken/ ende beyde hem ende het volck ver-
soenen.
25 Ende het vette vanden Sondtoffer/ op
den Altaer aensteken.
26 Ende die den vryen Bock heeft wtghe-
voert/ die sal syne cleederen wasschen/ ende
zyn vleesch met water baden/ ende daer na
int legher comen.
27 m Den Osse des Sondtoffers/ ende den m Eze. 43.21
Bock des Sondtoffers/ welcx bloet in het Exod. 29.14
Heylichdom te versoenen gebracht wordt/ Levi. 4.12
salmen wt voeren voor den leger/ ende met ende 6.30
vyere verbrandē/ beyde haer huyt/ vleesch Num. 19.3
ende dreck. Heb. 13.11
28 Ende diese verbrandt/ sal syne cleederen
wasschen / ende zyn vleesch met water ba-
den/ ende daer na in het legher comen.
29 n Oock sal u lieden dat een eewich recht Feest der
zyn : Aenden tienden daghe der sevender versoenin-
Maent/ suit ghy u o † lyf castyen/ eñ gheen ghe.
werck doen / hy zy een Landtbesitter oft n Levi. 23.27
vreemde onder u. Num. 29.7.
30 Want aen desen dage geschiet uwe ver- o † And. ziel-
soeninghe/ dat ghylieden gereynicht wort: len becom-
van allen uwen sonden/ wort ghy ghereyn- meren.
nicht voor den Heere.
31 Daerom salt u lieden de grootste Sab-
bath zyn/ ende ghylieden suit u lyf veroot-
moedighen. Een eewich recht sy dat.
32 Maer sulcke versoeninghe sal doen een
Priester/ diemen ghesalft/ ende diens hant
men ghevult heeft / tot eenen Priester in
zyns Vaders stede / ende sal de lynen clee-
deren aentrecken / namelick / de heylighe
cleederen.
33 Ende sal also versoenen het heylige Hey-
lichdom/ ende de Hutte des Beschepdts/
ende den Altaer / ende de Priesters / ende
alle het volck der Menichte.
34 p Dat sal u lieden een eewich recht zyn/ p Exo. 30.10
dat ghylieden de kinderen Israels ver- Hebr. 9.7.25
soent van allen haren sonden/ in den Jare
eenmael. Ende Moses dede als hem de
Heere gheboden hadde.

Dat-

Dat xvij. Capittel.

1. Datmen alle Offer voortaen ter Deu-
re der Woonynghe brenghen sal. 10. Dat-
men gheen bloet noch aes eten en sal.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen/ ende
allen kinderen Israels/ ende spreeckt met
hen: Dat is het dat de Heere gheboden
heeft:
3 Wie wt den huyse Israels eenen Osse
oft Lam/ oft Gheyte slachtet inden leger/
of buyten den legher/
4 Ende niet voor der Deure der Hutten
des a Beschepts brengt/ dat het de Heere
ten Offer gebracht worde voor de Woo-
ninghe des Heeren/ b die sal des bloedts
schuldich zijn/ als die bloet vergoten heeft/
ende een sulck mensche sal wtgeroept wor
den wt synen volcke.
5 Daerom sullen de kinderen Israels ha-
ren Offer/ die sy op den vryen velde Offe-
ren willen/ voor den Heere brengen/ voor
de Deure der Hutten des Beschepts tot-
ten c Priester/ ende daer haren Danckof-
fer den Heere offeren.
6 Ende de Priester sal het bloedt op den
Altaer des Heeren sprengen/ voor de Deu
re der Hutten des Beschepdts/ ende het
vette aensteken/ ten soeten reucke den Heere.
7 Ende gheensins haren Offer/ nu voort-
aen den d Veldtduyvelen offeren/ daer sy
mede hoereren: dat sal hen eewich recht
zijn by haren nacomelinghen.
8 Daerom suldy tot hen segghen: Welck
mensche wt den huyse Israels/ of oock een
vreemdelinck/ die onder u lieden is/ die
een Offer oft Brandtoffer doet/
9 Ende en brengt het niet voor de Deure
der Hutten des Beschepts/ dat hy het den
Heere doe/ die sal wtgeroept worden van
synen volcke.
10 e Ende welcke mensche/ hy zy vanden
huyse Israels/ of een vreemdelinck onder
u lieden/ eenich bloet eet/ teghen dien wil
ick mijn aenschijn setten/ ende wil hem mid-
den wt synen volcke roepen.
11 Want des lijfs leven is inden bloede/ ende
ick hebbe het u lieden ten Altaer ghege-
ven/ dat uwe zielen daer mede versoent
worden: want het bloet is de versoeninge
voor het leven.
12 Daerom hebbe ick geseyt den kinderen
Israels: Geen ziele onder u sal bloet eten/
oock gheen vreemdelinck die onder u lie-
den woont.
13 Ende welcker mensche/ hy zy vanden
huyse Israels/ of een vreemdelinck onder
u lieden/ die een Dier of Voghel vangt in
der iacht/ datmen eet/ die sal desselven
bloedt vergieten ende met Aerde bedecken/
14 Want des lijfs leven is in synen bloe-
de/ so langhe als het leeft/ ende ick hebbe
den kinderen Israels gheseyt: f Ghy en
sult gheens lijfs bloet eten: want des lijfs
leven is in synen bloede: wie het eet/ die
sal wtgheroept worden.
15 Ende welcke ziele een aes of dat van
Wiltwerck verscheurt is/ eet/ hy zy een
Landtbesitter of Vreemdelinck/ die sal zijn
cleet wasschen/ ende hem met water baden/
ende onreyn zijn tot op den avondt/ soo
wort hy reyn.
16 Soo hy syne cleederen niet wasschen/
noch hem baden en sal/ soo sal hy zijn mis-
daet draghen.

a † And. Ge-
tuygenisse/
of Stifts.
b Hier siedy
dat hy niet
en wilt ey-
genen ende
selfs verco-
ren Godts-
dienst heb-
ben/ buyten
synen ver-
ordenden
Godsdienst/
daerom noch
hy sulcken
Offeraer
eenen Moor-
der/ gelijck
Esaias inde
66. cap. oock
doet.
c Niet sy
selve/ wt ey-
ghener ver-
kiesinge ende
devotie.
d Hier wor-
den verstaen
Duyvelen/
die daer
kumpelgee-
sten zijn/ ende
aen bysonde-
re plaet-
sen verschij-
nen/ waer-
door sy Ver-
raderie/ val-
sche teecke-
nen ende belof-
ten eenrich-
ten ende bee-
den op he-
ven. Sehie-
nen La-
tijnsch/
Fauni Sa-
tyri etc.
Bloet eeten
verboden.
e Leu. 7.6.
ende 17.14
Aes oft
dat verstict
is/ verboden
te eten.
f Gen. 9.4
Leui. 3.17
ende 17.26
Deut. 12.16
1 Sam. 14.32
Act. 15.29.

Dat xviij. Capittel.

1. De Heere wil/ zijn volck sal hem al-
leen na syne wijse ende Rechten houden. 6.
Verbodene graden der naeschap ende maech-
schap met tsamen maensuchtigen/ vermy-
den: 19. Ende hem met gheen overspel/
Molechs Offer/ Buggherije verontrey-
nigen/ 20. op dat sy niet/ als de Heydenen/
(die hen met sulcken grouwelen verontrey-
nicht hebben/) gestraft/ ende wt den lande
wtghespoghen worden.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Ick ben de Heere uwe
God.
3 Ghy en sult niet doen nae de wercken
des Egyptischen lants/ daer ghylieden in
gewoont hebt/ oock niet na de wercken des
landts Canaan/ daer ick u in leyden wil:
ghylieden en sult u oock na hare wijsen
niet houden.
4 a Maer na myne Rechten sult ghylieden a Ezec. 18.5.
doen/ ende myne insettingen sult ghy hou-
den dat ghylieden daer in wandelt: want
ick ben de Heere uwe God:
5 Daerom sult ghy myne insettingen hou
den/ ende myne Rechten: b want welck
mensche de selve doet/ die sal daer door le- b Eze. 20.12
ven: want ick ben de Heere. Rom. 10.5
6 Niemandt en sal hem tot syner naester Gal. 3.12
bloetvriendinne maken om hare schaemte
te blooten: want ick ben de Heere. Verbodene
7 c Ghy en sult uws vaders ende uwer moe graden.
der schaemte niet blooten: het is u moe- c Gen. 19.33
der/ daerom en suldy haer schaemte niet Ezech. 22.10
blooten: d 1 Cor. 5.1
8 d Ghy en sult uws vaders wijfs schaem- Leui. 20.11
te niet blooten/ want het is uws vaders Deut. 22.30
schaemte. ende 27.20
9 e Ghy en sult uwer f suster schaemte/ die e Deu. 27.22
uws vaders of uwer moeder dochter is/ in 2 Sam. 13.14
huys of buyten huys ghebooren/ niet bloo- f Dese is de
ten. rechte stief-
10 Ghy en sult uws soons dochter/ of uwer suster bey-
dochter dochter schaemte niet blooten: der ouderen
want het is u schaemte. halven/ ende
11 Ghy en sult der g dochter uws vaders niet de hal-
wijfs/ die uwen vader geboren is/ ende u su- ve suster van
ster is/ schaemte niet blooten. vader oft
12 h Ghy en sult uws vaders suster schaem- moeder.
te niet blooten/ want het is uws vaders g Dat is/ de
naeste bloetvriendinne. halve suster
13 Ghy en sult uwer moeder suster schaem- mijns va-
te niet blooten/ want is uwer moeder nae- ders rechte
ste bloetvriendinne. dochter/
14 Ghy sult uws vaders broeder schaemte maer niet
niet blooten/ dat ghy zijn wijf nemet/ want myner moe
sy is u Moeye. der dochter
15 i Ghy en sult uws soons wijf schaemte h Leu. 20.19
niet blooten/ want het is uws soons wijf: i Gen. 38.18.
daerom en suldy hare schaemte niet blooten Ezec. 22.11
16 k Ghy en sult uws broeders wijf schaemte k Leu. 20.21
niet blooten/ want het is uws broeders Mat. 14.4.
schaemte Deu. 25.5
17 Ghy en sult uws wijfs met tsamen haer- l Gen. 29.29
der dochter schaemte niet blooten/ noch m † And.
haers soons dochter/ of dochters dochter haer te rept
nemen hare schaemte te blooten: want het zen.
is haer naeste bloetvriendinne/ ende is ee- Maeksuch-
nen laster. tigete ver-
18 l Ghy en sult oock uws wijfs suster niet myden.
nemen neffens haer/ haer schaemte te bloo n Leu. 15.24
ten/ m † haer te spijte/ dewijle sy noch leeft. ende 20.18
19 n Ghy en sult niet totten wijve gaen/ de Ezec. 22.10.
wijle sy hare cranckheydt heeft/ in haerder Overspel
onreynicheyt/ hare schaemte te blooten. verboden.
20 o Ghy en sult oock niet by uws naesten o 2 Sam. 11.4
wijf liggen/ om haer te bezaden/ daer mede p Leui. 20.2
ghy u aen haer verontreynighet. 2 Reg. 2.6
21 p Ghy en sult oock van uwen zade niet ende 23.10

q Molech was eē Afgod dien sy haer eygene kinderen te dienste verbrandē als Manasse de Coninck Juda dede/ eñ meyndē Godt daer mede te dienen/ als Abraham doe hy Jsaac synē sone offerde: maer de wyle dat het God nz beuolen en hadde/ als hy Abraham dede/ soo was het onrecht. Daer om spreeckt God dat synē naē daer door ōtheylicht werr/ want het ghes chiede onderē Godts name/ ende was doch Duyuelsch ghelijck als ooc de cloosters belofte eñ andere opsettinge der mēschē vele lieden verderft/ onder dē Godlickē name/ als of het Godsdienst ware.
r Rom. 1.26 Leui. 20.13
f Exo. 22.19 Deu. 27.21
a Leui. 11.45. 1 Pet. 1.15
b Dat is/ Maect het also als hy het gebiet/ niet als het v goetdunct of geualt na uwer eyghener afdacht wāt hy wil straer geen se.fs vercorē/ noch eyghene verdachte wyse hebben.
Daerō siet toe/ dz ghylieden alsoo offert / dat het hē wel behage/ eñ [illegible] hy niet

geuen/dat het denq Molech verbrāt worde/ dat ghy niet en ontheyliget den Naëm Gods: want ick ben de Heere.
22 r Ghy en sult niet by Jongen liggen/ als by den Wyue/ want het is eenē grouwel.
23 f Ghy en sult oock by geenen Diere liggen dat ghy niet met hem verontreynicht en wordet: ende geen Wyf en sal met eenē Diere te doen hebben / want het is eenen grouwel.
24 Ghy en sult v lieden in desen gheenen verontreynighen: want in allen desen hebben hen verontreynicht de Heydenen/ die ick voor v lieden henen wil wtstooten.
25 Ende het landt is daer door verontreynicht: ende ick wil haer misdaet aen hen te huys soecken / dat het Landt zyn Inwooners wtspouwe.
26 Daerom houdt myne Insettingen ende Rechten/ eñ en doet niet dese grouwelen/ nocg de Landtbesitter / noch de vreemdelinck onder v.
27 Want alle sulcke grouwelen hebben de lieden desēs Landes ghedaen / die voor v lieden waren ende hebben dat Landt verontreynicht:
28 Op dat v lieden dat Lant oock niet wt en spouwe/ wanneer ghy het verontreynicht/ ghelijck als het de Heydenen heeft wtghespogen/ die voor v lieden waren.
29 Want die dese grouwelen doen/ dier zielen sullen wtgheroeyt worden van haren volcke.
30 Daerom hout myne Insettinghen/ dat ghy niet en doet na de grouwelicke zeden/ die voor v lieden waren/ dat ghy daer niet mede verontreynicht wort/ want ick ben de Heere uwe God.

Het xix. Capittel.

1. Menigerley gheboden ende Insettingen/ datmen hem beneerstigen sal ter heylichept teghen God ende den naesten.

1 EN de de Heere sprack met Mose/ ende seyde:
2 Spreect met der gantscher Menichte der kinderen Israels/ ende segt tot hen:
a Ghy sult heylich zyn/ want ick ben heylich/ de Heere uwe God.
3 Een yeghelick vreese zyn Moeder ende synen Vader. Houdt myne Vyerdaghen: want ick ben de Heere uwe God.
4 Ghylieden en sult v niet tot den Afgoden keeren / ende en sult v gheene ghegoten Goden maken: want ick ben de Heere uwe God.
5 Ende wanneer ghyliedē den Heere wilt Dancoffer doen/ so sult ghy offeren/ b dat hem behaghen can.
6 c Eñ ghy sult het dessehuen daechs eten/ als ghylieden het offert / ende des anderē daechs: eñ wat op den derden dach ouerblyft / dat salmen met vyere verbranden.
7 Sal dan noch yemant aen den derden daghe daer van eten/ so is hy eenen grouwel/ ende en sal gheen ghenade vinden.
8 Ende de selue eter/ sal zyn misdaet dragen/ dat hy het heylichdom des Heeren ontheylicht/ ende sodanighe ziele sal wtgeroeyt worden van haren volcke.
9 d Als ghy uwe lant in oogst/ soo en suldy het niet aen den eynden alom afsnyden / oock niet altemael so nauwe vergaderen.
10 Alsoo en suldy oock uwen Wynberch niet so nauwe lesen/ noch de afghevallen Besien oplesen / maer den armen ende vreemdelinghen suldy het laten: want ick ben de Heere uwe God.

11 Ghy en sult niet stelen noch lieghen/ noch valschelick handelen / de eene met den anderen.
12 e Ghy en sult niet valsch sweerē by mynen Name/ ende ontheyligen den Naem ws Gods: want ick ben de Heere.
13 Ghy en sult uwen naesten niet onrecht doen/ noch berooven: f des Dachlooners loon en sal niet by v blyuen / tot aen den morghen.
14 Ghy en sult den Dooven niet vloecken: g Ghy en sult voor den Blinden gheen aenstoot setten: want ghy sult v voor uwen God vreesen/ want ick ben de Heere.
15 h Ghy en sult niet onrecht handelē aen den Ghe richte/ ende en sult niet voortrecken den i gheringhen / noch den grooten eeren / maer ghy sult uwen naesten recht richten.
16 Ghy en sult geen k† Achterclapper onder uwen volcke zyn. Ghy en sult ooc niet staen teghens ws naesten bloet/ want ick ben de Heere.
17 l Ghy en sult uwen broeder niet haten in uwer herten / maer ghy sult uwen naesten straffen / op dat ghy niet synent haluen schult draghen moetet.
18 Ghy en sult niet wraeckghierich zyn/ oock niet tooren behouden teghen de kinderen ws volcx: m Ghy sult uwen naesten lief hebben als v seluen / want ick ben de Heere.
19 Myne Insettingen sult ghylieden houden/ n dat ghy uwe Vee niet en laet met alderley aert van Dieren te doen hebben: ende uwe Velt niet en besaeyt met menigerley zaet: ende geen cleet aen v en come/ dat met wollen ende lynen gemengt is.
20 Wanneer een Man by eenē Wyue leyt ende haer beslaept / die een Lyfeyghen Maecht/ ende van o† dē manne versmaet is/ p doch niet verlost/ noch vryheyt ouercreghen heeft/ r† dat sal gestraft worden: doch sy en sullen niet steruen / want sy en is niet vry gheweest.
21 Hy sal dan noch voor syne schult den Heere voor der Deure der Hutten des f† Gescheyts/ eenen Ram ten Schuldtoffer brenghen.
22 Ende de Priester sal hem versoenē met den Schuldtoffer/ voor den Heere/ ouer de sonde die hy ghedaen heeft / t soo sal hem Godt ghenadich zyn ouer syne sonde die hy ghedaen heeft.
23 Wanneer ghylieden int lant coemt / eñ alderley boomen plantet / daer men van etet / soo sult ghylieden der seluen Voorhuyt besnyden/ ende hare vruchten: drie Jaer sult ghyse onbesneden achten / dat ghyse niet en eet.
24 Maer inden vierden Jare sullen alle hare vruchten heylich ende ghepresen zyn den Heere.
25 Maer inden vyfsten Jare sult ghy de vruchten eten / u† ende haer vergaderen: want ick ben de Heere uwe God.
26 x Ghyliedē en sult niet met bloede eten: y Ghylieden en sult niet op Voghelschrey achten/ noch daghen verkiesen.
27 z Ghylieden en sult uwe hayren aenden hoofde niet rontom afsnyden/ noch uwen baert gantsch afscheeren.
28 Ghylieden en sult geen litteecken om eens dooden wille aen v lyf scheurē/ noch letterē aen v houwē: wāt ick ben de Heere.
29 Ghy en sult uwe Dochter niet tot hoererye houden/ dat het Lant geen hoererye en drijue/ ende worde vol lasters.
30 Myne Vyerdaghen houdt / eñ vreest v

lieden

v lieden voor mijn Heylichdom/ want ick
ben de Heere.

Waersegghers te vermijden. a 1.Sam/ 28.3.

31 a Ghylieden en sult v niet keeren tot
den Waersegghers/ ende en ondersoeckt
niet vanden Teeckenbedieders/ dat ghy
aen hen niet verontreynicht wordt: want ic
ben de Heere uwe God.

Ouderen te eeren. b Syr. 8.7. 1 Tim 5.1.

32 b Voor eenen grauwē hoofde sult ghy op-
staen ende de Ouderen eeren/ want ghy
sult v vreesen voor uwen Gode: want ick
ben de Heere.

Vreemdelinghen niet te beswaren. c Exo.22.21. ende.23.9. Zac.7.10. d † An. beleedighen

33 c Wanneer een Vreemdelinck by v in
uwen Lande woonen sal/ dien en sult ghy-
lieden niet d † schynden.
34 Hy sal by v lieden woonē als een Lant
besitter onder v/ ende sult hem lief hebbē
als v selfs. want ghylieden zijt oock Vreē
delinghen gheweest in Egyptenlant: ick
ben de Heere uwe God.

Rechte Gewichte/ Koopmanschap ende hanteringe e Deu 25.13 Ezec 45.9 Mic.6.10. f † Anders. Epha een recht Hin.

35 e Ghylieden en sult niet ongelijck han-
delen aen den Gerichte/ met der Ellen/
met Ghewichte met Mate.
36 Rechte Wage recht Pont/ een recht f †
Schepel een rechte Kanne sal by v lieden
zijn: want ick ben de Heere uwe God/ die
v wt Egyptenlant gheleydt heeft.
37 Dat ghylieden al myne Insettinghen
ende al myne Rechten houdt ende doet:
want ick ben de Heere.

Dat xx. Capittel.

1 Straffe dier/ die den Molech haer zaet (dat is, hare kinderē) geuen. 6 Waersegghers gelooven. 9. Den Ouderen vloecken. 10. Overspel doen. 11. Vaders ofte soons wijuen. 18. Een maensuchtige. 19. Moeye. 20. of Ooms wijf beslapen. 13. Item die Buggerie drijuen. 14. Dochter ende Moeder te gelijck/ 17. Suster/ 21. Swagerinne nemen. 27. Item dier/ die waersegghers of teeckenbedieders. 22. Israel sal hem na des Heeren Settinghen ende Rechten houden/ 24. ēn een afghesondert Volck zijn.

a Levi.18.21 2 Reg.21.6 Psal.106.37 Molech.

Straffe dier die dē Molech haer zaede ghegheuen hebben.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels: a Wie
onder den kinderen Israels/ of een vrem-
delinck die in Israel woont/ van synen za
de den Molech geeft/ die sal den doot ster-
uen/ het volc inden lande sal hem steenigē.

* Dat is/ syne kinderen.

3 Ende ick wil mijn aensichte setten tegē
sodanighen mensche/ ende wil hem wt sy-
nen volcke roeyen/ dat hy den Molech
van synen zade ghegheuen/ ende mijn Hey-
lichdom verontreynicht. ende mynen hey
lighen Naem ontheylicht heeft.

b † An. met hem gehoereert

4 Ende so het volck inden lande door de
vingeren sien sal met dien mensche/ die
van synen * zade den Molech ghegheuen
heeft/ dat het hem niet en doode:

Straffe dier die den Waersegghers ghelouen.

5 So wil ick doch mijn aensichte teghen
den seluen mensche setten ende tegen zijn
gheslachte, ēn wil hem/ ende alle die hem
b † na ghehoereert hebben met den Mo-
lech/ wt haren volcke roeyen.

c Levi.11.45 ende.19.2. 1 Pet.1.15. Nu 11.18. Josue.3.5.

6 Wanneer hem een ziele totten Waer-
segghers ende Teeckenbedieders keeren
sal/ dat sy hem nahoereert/ so wil ick mijn
aenghesichte teghen de selue ziele setten/
ende wilse wt haren volcke roeyen.

Straffe diens. die syne Ouderen vloeckt d Exo 21.17 Deu 27.16. Pro.20.20. Mat.15.4.

7 c Daeromme heylicht v ende weest hey-
lich: want ick ben de Heere uwe God.
8 Ēn houdt myne Insettinge ēn doetse:
want ick ben de Heere die v liedē heylicht.
9 d Wie synen Vader of zijn Moeder
vloeckt/ die sal den doodt steruen: zijn bloet
sy op hem daerom dat hy synen Vader of
Moeder ghevloeckt heeft.
10 e Wie Overspel doet met yemants wijf/
die sal den doodt steruen/ beyde de Over-
speelder ende de Overspeelderssse/ daerom
dat hy met zijns naesten wijf Overspel
ghedaen heeft.

Straffe der Overspeelers e Deu.22.22 Joā.8.5.

11 f Wanneer yemandt by zijns vaders
wijf slaept/ dat hy zijns vaders schaemte
ghebloot heeft/ die sullen beyde den doot
steruen: haer bloedt sy op hen.

f Levi.18.8.9 Deu.22 30. ende.27.20

12 Wanneer yemandt by zijns soons wijf
slaept/ die sullen beyde den doot steruen/
want sy hebben een schande begaen: haer
bloet sy op hen.
13 g Wanneer yemandt by eenen Jongen
slaept, als by eenen wijue/ die hebben ee-
nen grouwel ghedaen/ ende sullen beyde
den doot steruen: haer bloet sy op hen.

g Levi 18.22 Rom. 1.26.

14 h Wanneer yemant een wijf neemt/ ēn
haer moeder daer toe/ die heeft eenen la-
ster begaen: men sal hem met vyere ver-
branden/ ende haer beyde oock/ dat daer
gheenen laster en sy onder v lieden.

h Levi.18.17

15 i Wanneer yemandt by een Vee leydt/
die sal den doot steruen/ ende het Vee sal-
men verworghen.

Straffe der Sodomitischer sonde. i Exo.22.19 Levi. 18.23. Deu.27.21.

16 Wanneer een Wijf haer ergens tot ee-
nen Vee maeckt/ dat sy met hem te doen
heeft/ die suldy dooden/ dat Vee oock:
den doode sullen sy steruen: haer bloet sy
op hen.
17 Wanneer yemandt zijn suster neemt/
zijns vaders dochter/ of zijnder moeder
dochter/ ēn haer schaemte besiet. ende sy
wederomme zijn schaemte/ dat is een
bloetschande: die sullen wt geroeyt wor-
den voor den lieden haers volcx: want hy
heeft zijnder suster schaemte ontbloot/ hy
sal syne misdaet draghen.
18 k Wanneer een Man by eenen Wijue
slaept ter tijdt haerder kranckheyt/ ende
ontbloot haer schaemte/ ēn ontdeckt haer
fonteyne/ ēn sy ontbloot de fonteine haers
bloets die sullen beyde wt haren volcke
gheroeyt worden.

k Levi.15.24 ende.18.19

19 l Uwer moeder suster schaemte/ ēn uws
vaders suster schaemte en suldy niet ont-
blooten: want een sodanige heeft zijn nae
ste bloetvrientinne ontdeckt/ ende sy sullē
haer misdaet draghen.

l Levi.18.12.

20 Wanneer yemant by zijns vaders broe
ders wijf slaept/ die heeft zijns Ooms
schaemte ontbloot/ sy sullen haer sonde
draghen. sonder kinderē sullen sy steruen
21 m Wanneer yemandt zijns broeders
wijf neemt/ dat is een schandelicke daet:
sy sullē sonder kinderē zijn/ daerom dat hy
heeft zijns broeders schaemte ontbloot.

m Levi.18.16. Mat.14.4. Deu.25.5.

22 So houdt nu alle myne Wetten ende
Rechten/ ende doet daer na op dat v het
lant niet wt spouwe/ daer ick v in leyde/
dat ghy daer in woont.
23 Ende en wandelt niet in de Wettē der
Heydenen/ die ick voor v wtstooten sal:
n want sulcx alle hebben sy ghedaen/ ende
ick hebbe eenen grouwel aen hen ghe-
hadt.

n Deu.9.4.

24 V lieden dan segghe ick: Ghy sult ge-
ner lant besitten: want ick wil v lieden
een lant tot Erue geuen daer Melck ēn
Honich in vloeyt: ick ben de Heere uwe
God. die v vadē volckē afgesondert heeft/
25 Dat ghy liedē oock affonderen sult het
reyn Vee vanden onreynen ende onreyne
Voghelen vanden reynen/ ende uwe zie-
len niet verontreynigen aen Vee/ aen Vo-
gelen/ ēn aen allen dat op Aerden cruypt/
o dat ick v lieden afghesondert hebbe. dat
het onreyn sy.

o Levi.11.2 Deu.14.4.

26 p Daerom sult ghylieden my heylich
zijn/ wāt ick de Heere ben heylich/ die v af

p Levi.19.2.

ghesondert heeft vanden Volcken/op dat
ghy myn waret.
27 e Wanneer een man oft wijf een Waer-
segger oft Teeckenbeduyder zijn sal/die sul-
len den doot sterven/ men salse steenighen:
haer bloet zy op hen.

Dat xxi. Capittel.

1. Priesters sullen reyn ende onbesmet
zijn. 5. gheene cruyne noch baert scheeren/
7. ende eerlick int houwelick ende huys
zijn. 10. Den Hooghen Priester werden son-
derlinge Wetten voorgeschreven. 16. Gee-
ne met feyle mach dat Priesterampt be-
dienen.

1 Ende de Heere sprack met Mose: Segt
den Priesteren Aarons sone/ende spreect
tot hen: a Een Priester en sal hem aen
gheenen dooden zijns volcx verontreyni-
ghen/
2 Behalven aen zijnen Bloedtvrient/die
hem ten naesten toebehoort: als aen synen
Moeder/aen synen Vader/ aen synen So-
ne/aen syne Dochter/aen synen Broeder/
3 Ende aen zijnder suster / die noch een
b maecht ende noch by hem is / en gheens
mans vrouwen geweest en is/ aen die can
hy hem verontreynighen.
4 c † Anders en sal hy hem niet verontrey-
nighen eerghens aen eenen die hem toebe-
hoort onder synen Volcke dat hy hem ont-
heylighe.
5 d Hy en sal oock gheene cruynen maken
op synen hoofde noch synen baert affschee-
ren / ende aen haren lyve gheen teecken
snyden.
6 Sy sullen haren Gode heylich zijn/ende
niet ontheylighen den Naem haers Gods:
want sy offeren des Heeren Offer / het
broodt haers Gods:daerom sullen sy hey-
lich zijn.
7 e Sy en sullen geene Hoere nemen/noch
gheene gheschoffierde / ofte die van haren
manne verstooten is : want hy is heylich
synen Gode.
8 Daerom suldy hem heylich houden/wat
hy offert het Broodt zijns Godts: hy sal v
heylich zijn/ want ick ben Heylich/de Hee-
re die v lieden heylicht.
9 Wanneer eens Priesters dochter be-
gint te hoereren/die salmen met vyere ver-
branden: want sy heeft haren Vader ghe-
schendet.
10 Welcker de Hooghe priester is onder sy-
nen broederen/op welcx hooft de Salfolye
gegoten/ende syne hant gheuult is/dat hy
aenghetogen worde metten cleederen/ die
en sal zijn hooft niet blooten/ende zijn clee-
deren niet versnyden.
11 Ende en sal tot geenen Dooden comen/
f ende en sal hem noch ouer vader noch
ouer moeder verontreynighen.
12 Wt den Heylichdom en sal hy niet gaen/
dat hy niet en ontheylige het Heylichdom
zijns Gods: want g de heylige Croone/de
Salfolye zijns Gods is op hem:ick ben de
Heere.
13 h Een Maecht sal hy ten wyue nemen.
14 Doch gheen Weduwe/noch verstooten/
noch gheschoffierde/ noch Hoere/ maer een
Maecht zijns volcks sal hy ten Wyue
nemen.
15 Op dat hy zijn zaedt niet en ontheylighe
onder synen volcke: want ick ben de Heere
die hem heylicht.
16 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
17 Spreecht met Aaron/ ende segt: Wan-
neer yemanden van uwen zade in u-
wen ghes lachte een ghebreck is/die en sal

q Deu.18.10
1 Sam.28.7
2 Reg 21 6.
Andere Jo
dische gebo
dē/dē Joet-
schen Prie-
steren voor
geschreven.
a Num.6.6
Ezec.44.25
b Of/ Jonc-
vrouwe
c † And. Oock
sal hem een
Vorst niet/
etc. eenen
onder etc.
And. hy en
sal hē niet
verontrey-
nigen noch
ontheyligē
want hy is
de Overste
in synen
volcke.
Cruynen eñ
den baert
scheeren/
verboden.
d Leu. 19.27
Num.6.5
Ezec.44.20
Geen Hoe-
re oft ghe-
schende sal
de Priester
hebben.
e Ose.1.2.
1 Tim.3 2
Titi 1.6
Van eerlic-
ken huyse
des Bis-
schops.
Van des
Hoogē prie-
sters sonder
linge Wet.
f Luc 9.60
g Opt hebr.
Nezir: hier
van wordē
de Nazareer
ghenoemt /
daerō dat sy
hen onthiel
den eñ af-
sonderden
van sommi
ger spyse.
Numeri 9.
Eñ Simson
werdt oock
van moeder
lichaem aē
een Naza-
reus gey ee-
ren. Judic.
13. Eñ onse
Heere Je-
sus Chri-
stus heet
ooc daer vā
de rechte
Nazareus/
Mat.2.als

niet hier toe treden/dat hy het Broot zijns
Gods offere.
18 i Want gheener aen dien een gebreck is/
en sal hier toe tredē/ hy zy blint/ lam/ met
eenen k seltsamen neuse/ met eenen onge-
woonlicken lede.
19 Ofte die aen eenen voet ofte handt ghe-
brekelick is/
20 Ofte. ll heuvelruggich is/ofte een vel op
der ooghen heeft / ofte scheel is / ofte grin-
dich/ofte schorfe/ofte die ghebroken is/
21 Wie nu van Aarons des Priesters za-
de/ een ghebreck aen hem heeft / die en sal
niet hier toe treden/te offeren dē Offer des
Heeren: want hy heeft een gebreck/daerom
en sal hy hem totten Brooden zijns Gods
niet ghenaken/ dat hyse Offere.
22 Nochtans sal hy het broot zijns Godes
eten beyde vanden Heyligen/ende vanden
Allerheylichsten.
23 Doch tottē Voorhangsel en sal hy noch-
tans niet comen /noch hem totten Altare
genaken/de wyle het gebreck aen hem is/
dat hy niet en ontheylighe myn Heylich-
dom: want ick ben de Heere diese heyliget.
24 Ende Moses sprack sulcx tot Aaron en-
de tot synen sonen/ ende tot allen kinderen
Israels.

Dat xxij. Capittel.

1. Welcke hem des Heyligen onthou-
den souden. 18. Welckerley Offer men tot-
den Heere brenghen 17 ende hoemen hem
metten Danckofferen houden soude.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Segt Aaron ende synen sonen / dat
sy hen a onthouden van den heylighen der
kinderen Israels/ dat sy my heylighen/eñ
mynen heyligen Name niet ontheyligen:
want ick ben de Heere.
3 So segt nu hen op hare nacomelinghen:
So wie van uwen zade hier toe treedt tot-
ten Heyligen / dat de kinderen Israels den
Heere heylighen/ende verontreynicht hem
also ouer den seluen/ diens ziele sal wtghe-
roept worden voor mynen aensichte: want
ick ben de Heere.
4 Welcker vanden zade Aarons Me-
laetsch is / c ofte eenen bloedt heeft/die en
sal niet eten vanden heylighen tot dat hy
reyn worde:wie ergēs een onreyn lichaem
aenroert/ofte wien het zaet ontgaet inden
slape:
5 Ende welcker ergens een gewormte aen
roert dat hem onreyn is / oft eenen men-
sche/die hem onreyn is/ ende alles wat hē
onreynighet:
6 Welcke ziele dier een aenroert / die is
onreyn tot op den avont / ende sal vanden
heylighen niet eten / maer sal te voren zyn
lijf met water baden.
7 Ende als de Sonne onder gegaen/ ende
hy reyn ghewozden is / dan mach hy daer
van eeten: want dat is zijn d neeringhe.
8 e Een aes ende wat vanden wilden Die-
ren verscheurt is/en sal hy niet eten/op dat
hy daer niet onreyn aen en worde / want
ick ben de Heere.
9 Daerom sullen sy myne Settingen hou-
den/dat sy geen sonde op hen en lade. ende
daer van sterven/als sy hen ontheylighen:
want ick ben de Heere diese heylicht.
10 Geen ander en sal van dat heylige eten/
noch des Priesters huysgenooten / noch
dachlooner.
11 Wanneer dan noch de Priester een ziele
voor zijn gelt coopt/die mach daer vā eten:
ende wat hem in synen huyse gheboren
wort/

die van al-
ler soude/
reyn eñ hey-
lich/eñ met
onheylichs
noch onghe
wyts aen
hem en is.
De hooghe
Priester ne-
me eē Jonc
frou ten
wyue.
h Ezec.44.22
Mala. 2.11
Die een ge-
breck heeft/
en sal het
Priester-
dom niet
bedienen.
i 2 Sam.5.8
k † And. in-
ghedructten
ll And. son-
der oogen-
brauwe of
wynbrau-
we.
Welcke nz
vandē hey-
lighen eten
souden.
a Dat is/
als de Na-
zarei hē hey
lichlick af-
hauden eñ
vermyden:
namelick/
dat sy niet
eten en sulle
vanden Of-
fer/ sy en
zyn van
gātsch reyn
eñ heylich.
c Leui.15.2
d Of/ voe-
dinghe.
e Exo.22.31
Ezec.44.31.
Het Offer
sal zyn son-
der gebrec.

wordt/ dat mach oock van synen Broode
eten.
12 Wanneer oock des Priesters dochter/
eens vreemdeliner wijf wort/ die en salmet
van de heylighe Heffinghe eten.
13 Wort sy dan noch een Weduwe ofte wt-
ghestooten/ ende en heeft gheen zaet/ ende
coemt weder tot haers vaders huys/ so sal
sy eten van haers vaders broot/ als doe sy
noch een maecht was doch geen vreemde-
linck en sal daer van eten.
14 Wie oock anders vanden heylighen eet/
onwetende/ die sal het vijfste deel daer toe
doen ende den Priester gheven metten ge-
heylichden/
15 Op dat sy niet en ontheyligen het heyli-
ghe der kinderen Israels/ dat sy den Heere
heffen.
16 Op dat sy hen niet met misdaet eñ schult
en beladen/ wanneer sy hare gheheylichde
eten/ want ick ben de Heere diese heylicht.
17 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
18 Segt Aaron ende synen sonen/ ende allē
kinderen Israels: f Welcker Israeliten of-
te vreemdelinck in Israel/ syn Offer doen
wil/ het zy erghens voor belofte/ of van
vrijen wille dat sy den Heere een Brantof-
fer doen willen.
19 Dat hem van v lieden aenghenaem zy/
dat sal een Ram/ ende sonder vlecke g zijn/ vā
Runderen ofte Lammeren/ ofte Gheyten.
20 Alles wat een gebreck heeft/ en sult ghy-
lieden niet offeren: want het sal voor v lie-
den niet aenghenaem zijn.
21 h Eñ wie een danckoffer den Heere doen
wil/ een sonderlicke Belofte/ ofte vā vrijen
wille/ van Runderen ofte Schapen/ dat
sal sonder vlecke zijn/ dat het aenghenaem
zy: het en sal geen ghebreck hebben:
22 Is het blint/ ofte gebreckelick/ ofte ghe-
wont/ of dorre/ of schurfich/ oft schorft/ soo
en sult ghylieden sulcx den Heere niet offe-
ren/ ende daer gheen Offer van gheven op
den Altaer des Heeren.
23 Eenen Osse oft Schaep dat ongewoon-
licke leden/ ofte i gebreckelicke leden heeft/
meuchdy van vrijen wille offeren/ doch ter
Belofte en can het niet aengenaem zijn.
24 Ghy en sult oock den Heere niet k ver-
stooten/ ofte gewrevens/ ofte verscheurts/
ofte dat ghewont is/ offeren/ ende en sult
in uwen lande sulcx niet doen.
25 Ghy en sult oock sulcker gheen van eens
vreemdeliner hant nemen den Broode uws
Godts offeren/ want het en deucht niet/ eñ
heeft een gebreck/ daerom sal het niet aen-
ghenaem zijn voor v lieden.
26 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
27 Wanneer een Osse oft Lam/ oft Gheyte
gheboren is/ so salt seven daghen by synee
moeder zijn/ ende aenden achtsten daghe/
ende daer na/ machmen het den Heere offe-
ren/ so is het aenghenaem.
28 Het zy een Osse oft Lam/ soo en salmen
het niet met synen jonghe op eenen dach
slachten.
29 Wanneer ghylieden nv wilt den Heere
een Danckoffer doen/ dat voor v aenghe-
naem zy/
30 So sult ghy het desselven daechs eten/
ende en sult niet over behouden tot opten
morghen/ want ick ben de Heere.
31 Daerom houdet nv mijn ghebode/ ende
doet daer na: want ick ben de Heere.
32 Dat ghylieden mynen heylighen Name
niet en ontheylighet/ ende ick gheheylicht
worde onder den kinderen Israels: want
ick ben de Heere die v heylicht: Die v wt
Egyptenlande ghelevt hebbe/ dat ick u-
we God ware/ ick de Heere.

e Deu.15.21. ende 17.1 Malac.1.8. Syr.35.14
f Over dit stuck claecht Malachias/ aen den eersten Cap. seer hardt/ want wat men dooch noch goet en is dat gheeftmen Godt eñ synē Dienarē eñ wilt alsdaer besparen eñ behouden. Maer God verboot doch sulcx hier/ als onaenghenaem: want hy heeft lief eenen bliden gever.
h Deu.15.20 Syr.35.14.
i Als/ dat meer eē oore ofte niet een/ eē ooge ofte niet eē en heeft/ dat eē ofte meer vooren ghebleven/ ofte sus onghestalt eñ mismaect is.
k Het heet: wie wat gesneden wil/ die gheve wat voets/ ofte late het aenstaen.
l Of/ verworselts/ verplettets.
Het Offer sal oudt genoech syn. Danckoffer sal haestelic ghegeten worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. Vanden Vyerdaghen ende Hooghen-
feesten/ naemlicken den Sabbath. 5 Pae-
schen. 10. Eerste vruchtoffer des anderen
daechs na Paschen/ 25. Pinghsten/ 24.
Blaesdach/ 27. Versoendach/ 34. ende
Loofhuttenfeest.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Segt den kinderen Israels/ ende
spreeckt tot hen: Dit zijn de Feesten des
Heeren/ die ghylieden Heylich ende myne
Feesten heeten sult/ daer ghylieden te sa-
men coemt.
3 a Ses dagen suldy arbeyden/ ende de se-
uēde dach/ is de groote heylige Sabbath/
daer ghylieden te samen coemt: gheen ar-
beyt en sult ghylieden daerin doen/ want
het is de Sabbath des Heeren in allen u-
wen wooninghen.
4 Dit zijn nv de Feesten des Heeren/ die
ghylieden heylighe Feesten heeten sult/
daer ghy te samen coemt.
5 b Aenden veertienden dach der eerster
Maent/ tusschen den avont/ is des Hee-
ren Paeschen.
6 Eñ aenden vijftiendē der selver Maēt/
is het Feest der ongheheuelder broodē des
Heeren/ so sult ghylieden seven dagen on-
gheheuelt broot eten.
7 Den eersten dach sal heylich onder v lie-
den heeten/ daer ghy te samē coemt/ so en
sult ghylieden gheen c dienstwerck doen.
8 d Ende den Heere offeren seven daghen:
de sevenste dach sal oock heylich heeten/
daer ghylieden te samen coemt: daer in
en sult ghylieden oock gheen dienstwerck
doen.
9 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ eñ spreeckt
tot hen: e Wanneer ghylieden int landt
coemt/ dat ick v gheven sal/ ende sullet be-
oogsten/ soo sult ghylieden een f † Garve
der eerstelinghen uws Oogst totten Prie-
ster brenghen.
11 So sal de Garve beweecht worden voor
den Heere/ dat het van v lieden aengenaē
zy: sulcx sal de Priester doen/ des anderen
daechs na den Sabbath.
12 Eñ sult des daechs/ wanneer uwe Gar-
ve beweecht wordt/ een Brandtoffer den
Heere doen van eenen Lamme/ dat sonder
vlecke ende Jarich zy/
13 Metten Spysoffer/ twee tienden Se-
melmeels met Olye ghemengt/ ten Offer
den Heere eens sueten Ruecx daer toe het
Danckoffer een vierendeel Hin wijns.
14 g Ende en sult gheen nieuwe Broodt/
noch h † Sanghen/ noch corente voren
eten tot op den dach/ wanneer ghylieden
uwen Gade Offer brengt: dat sal een recht
zijn uwen nacomelinghen/ in allen uwen
wooninghen.
15 i Daer na sult ghylieden tellen van den
anderen daghe des Sabbaths/ doe ghy
de Beweechgarven brachtet/ seven gant-
sche Sabbathen/
16 Tot aen den anderen dach des sevendē
Sabbaths/ namelicken vijftich daghen
sult ghylieden tellen/ ende nieuwen Spys-
offer den Heere offeren.
17 Ende sult het wt allen uwen woonin-
ghen offeren/ namelick/ twee Beweech-
brooden van twee tienden Semelmeels/

De Feesten den Joden geboden.
Sabbath.
a Exo. 20.9 ende 23.12 ende 34.21 Deu. 5.13
Paeschen Feest.
b Exo.12.18 Num 28.16 Ezec.45.21
c Dienstwerc is dat men aen dē wercdagen doet neeringe te soeckē daerinē gesinde ende Vee toe gebruyckt/ maer het huyswerck eñ Godsdiēsten en zijn niet ghbodē/ als cokē. vā ghen. cleeden etc.
d Num. 28. 19.24
e Num. 15.18
f Of Senghe.
† And. Gomer.
g Josue 5.10
h † And. ōg fel. noch Senghelkoorn.
Pingsten feest.
i Deut.16.9.

gheheuelt ende ghebacken/tot Eerstelin-
ghen den Heere:
18 k Ende sult hier toe brengen met uwen
broode/ seuen Jarighe Lammeren sonder
vlecke/ ende eenen Jonghen l † Osse/ ende
twee Rammen: dat sal des Heeren Brant-
offer / Spysoffer ende Dranckoffer zijn:
dat is een Offer eens soetē reuck dē Heere.
19 Daer toe sult ghylieden maken eenen
Geytenbock ten Sondoffer/ende twee Ja
righe Lammeren ten Danckoffer.
20 Ende de Priester salt beweghen metten
broode der Eerstelinghen voor den Heere
totten twee Lammeren ende sal den Heere
heylich ende des Priesters zijn.
21 Eñ sult desen dach m wt schreyen/ want
hy sal onder v heylich heeten/ daer ghylie-
den te samen coemt: gheen dienstwerck en
sult ghy doen: een ewich recht sal dat zijn/
by uwen nacomelinghen / in allen uwen
wooninghen.
22 n Wanneer ghy nv uwe lant beoogst/ so
en sult ghylieden dat niet gheheel opten
velde insnyden/ oock niet alremael so nau-
we oplesen / maer sullet den armen ende
vreemdelingen laten: ick ben de Heere u-
we God
23 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
24 Spreect metten kinderen Israels/ende
segt: o Aen den eersten daghe der seuender
Maent sult ghylieden den heyligen Sab-
bath des p blasens ter gedachtenisse hou-
den daer ghylieden te samen coemt:
25 So en sult ghylieden gheen dienstwerck
doen ende sult den Heere offeren.
26 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
27 q De tiende dach in deser seuēder Maēt/
is de Versoendach die sal by v lieden Hey
lich heeten/dat ghy te samen coemt: so sult
ghylieden uwe r † lichaem castyen ende dē
Heere offeren.
28 Ende en sult gheen arbeyt doen aen de-
sen daghe / want het is de Versoendach/
dat ghylieden versoent wort voor den Hee
re uwen Gode.
29 Want wie zijn lichaem niet en castijdt
aen desen daghe, die sal wt synen volcke ge
roeyt worden.
30 Eñ wie in desen dach eenich werck doet
dien wil ick ombrenghen wt synen volcke.
31 Daerom en sult ghylieden gheen arbeyt
doen : dat sal een ewich recht zijn uwen
nacomelingen/ in allen uwen wooningen.
32 Het is uwen grooten Sabbath dat ghy
lieden uwe lichamen castijdt ; aen den ne-
ghenden daghe der Maent opten auont/
sult ghylieden desen Sabbath houdē van-
den eenen auont totten anderen auont.
33 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
34 Spreect metten kinderen Israels/ende
segt: s Aenden vijftienden daghe deser se-
uender Maent / is het Feest der Loofhut-
ten seuen daghen den Heere.
35 Den eersten dach sal Heylich heeten/dat
ghylieden te samē coemt : geen dienstbaer-
heyt en sult ghylieden doen.
36 Seuen daghen sult ghylieden den Heere
offeren : t den achtsten dach sal oock hey
lich heeten/ dat ghy te samen coemt/ ende-
sult uwe offeren den Heere doen: want het
is der u † Vergaderinghe dach: geen dienst
wercken sult ghylieden doen.
37 Dat zijn de Feesten des Heeren/die ghy
lieden sult voor heylich houden / dat ghy
te samen coemt/ ende den Heere offer doet/
Brandtoffer / Spysoffer / Danckoffer/

k Nu.28.27
l † Anders Varre/
m Of/ wtroepen.
n Leui.19.9 Deu.24.19.
o Nu.29.1.
p Leu.16.29 Num.29.7
Duick blasen met eenen hooren gheschiede/ datmē daer mede Godes eñ syner wonder ghedachte. Hoe hyse verlost hadde/ daer vā ghekēdt/ eñ hem daer voor dancke Als hy ōs voor het Euāgelium Christi eñ syner verlossinge gedacht/ ende daer vā gepredickt wort.
q Versoendach.
r † An. zielē verōmeren/ Loofhutten feest.
s Deu. 16.13 Num.29.12
3 Esd.5.49
2 Mac.1.9.
t Joan.7.37
u † An. opsēt houdinge/ oft behulpdach.

ende ander Offer / een yeghelick na synen
daghe.
38 Behaluen wat den Sabbath des Hee-
ren/ende uwe gauen ende Beloften/ ende
vrywillighe gauen zijn / die ghylieden den
Heere gheeft.
39 So sult ghylieden nv aen den vijftiendē
dach der seuender Maent/ als ghy het in-
comen van den lande ingebracht hebt/ het
Feest des Heeren houden seuen daghen
lanck. Aen den eersten daghe is het Sab-
bath / ende aenden achtsten daghe is het
oock Sabbath.
40 Ende sult aen den eersten dach vruchtē
nemen/ van schoone boomen Palmtackē/
ende meyen van dichte boomen eñ Beeck-
wilghen / ende seuen daghen vrolick zijn
voor den Heere uwen God.
41 Ende sult also den Heere des Jaers dat
Feeste houden seuen dagen : dat sal een e-
wich recht zijn by uwen nacomelinghen/
dat sy inder seuender Maent also vyeren.
42 Seuen dagen sult ghyliedē in Loof hut-
ten woonen : wie een Landtbesitter is in
Israel die sal in Loofhutten woonen:
43 Op dat uwe nacomelinghen weten hoe
ick de kinderen Israels hebbe laten in
Hutten woonen / doe ickse wt Egypten-
lande voerde: ick ben de Heere uwe God.
44 Ende Moses seyde den kinderen Is-
raels, sulcke Feeste des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van Olye totten Lampen ende Can-
delaren/ 5. ende twaelf Toonbrooden. 10.
Van de Wet ouer het lasteren/ wt oorsake
eens Lasteraers. 27. Van straffe des doot-
slaechs/ende andere lijflicke schaden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 a Ghebiet den kinderen Israels/dat
sy tot v brengen gestooten suyuer Boom-
olye totten lichten/ die bouen inde Lampen
daghelicx ghegoten worden/
3 Buyten voor den Voorhanck des Ghe-
tuyghenisses inder Hutten des b † Be-
scheyts : ende Aaron salt toe richten des
auonts ende des morgens voor den Heere
alle tijt: dat zy een ewich recht uwen na-
comelinghen.
4 Hy sal van de Lampen op den suyueren
Candelaer toerichten voor den Heere / al-
le tijde.
5 c Ende sult d † Meelbloemen nemen eñ
twaelf Coecken daer van backē, twee tien-
den sal een Coeck hebben.
6 Ende sultse legghen telcken sesse op een
e † geschict oft op den suyueren Disch voor
den Heere.
7 Ende sult op de selue leggen reynē Wie-
rooch dat het zijn f Gedenckbrooden / ten
g vyere den Heere.
8 Alle Sabbath voort ende voort/ sal hy-
se toerichten voor den Heere/ van den kin-
deren Israels/ een ewigen Verbonde.
9 h Eñ sullen Aarons eñ syner sonen zijn/
die sullense eten in de heylighe stede: want
dat is zijn allerheylichste vanden Offeren
des Heeren, ten ewighen rechte.
10 Daer ginck yemmers eens Israelitischen
wijfs sone wt/ die eens Egyptischen mans
kint was/ onder den kinderen Israels/ en-
de twistede in den legher met eenen Isra-
litischen manne/
11 i Ende lasterde den k Name/ eñ vloecte:
l doe brachten sy hem tot Mosen/ doch sy-
ne moeder hiet Selomith/ een dochter De-
bri/ vanden stamme Dan.)
12 m Ende leyden hem ghevangen/ tot dat

a Exo.27.20
b † an. Stijts of/ Getuy-tuygenisses
c Exo.25.30
d † An. Semelmeel
e † And. rije
f Dat zijn de toonbrooden/ welcke hier toeckē heetē, daerom dat sy breet warē als toeckē/ eñ zijn Vēcebrooden/ daerom dat sy duer mede gedencken/ eñ van hē predickē souden. Gelijc als Christus ons beueelt/ dz wy syner gedēcken/ dat is/ synen doot vercondigen eñ predickē souden.
g Dat is/ Offer.
h Exo.29.32 Leui.8.31.
1 Sam.21.6.
Mat.12.4.
i Exo.20.7
k De wijle daer gheen heyligher naem en is als Gods naē alleen/ so seyt hy slechts/ dē Name.
l Leui.5.1
m Nu.15.34

een claer antwoort werdt door den mont
des Heeren.
13 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
14 Brengt den Vloecker buyten voor den
leger / eñ laet alle die het gehoort hebben/
hare handen op zijn hooft legghen/ eñ laet
hem de gantsche Menichte steenighen.
15 Ende segt den kinderen Israels: n Wie
sijnen Gode vloeckt / die sal zijn sonde dra-
ghen.
16 Wie des Heeren naem lastert/ die sal den
doot steruen / de gantsche Menichte sal
hem steenighen: als de vreemdelinck/ so sal
oock de Lantbesitter zijn: wanneer hy den
Name lastert/ so sal hy steruen.
17 Wie ergens eenen mensche verslaet/ die
sal den doot steruen.
18 Wie daerenteghen een Vee verslaet/ die
salt betalen: lijf om lijf.
19 Ende wie sijnen naesten verleemt/ dien
salmen doen/ als hy ghedaen heeft.
20 o † Schade om schade/ ooge om ooghe/
tant om tant: als hy heeft eenen mensche
verleemt/ so salmen hem weder doen.
21 Alsoo/ dat wie een Vee verslaet/ die salt
betalen/ wie eenen mensche verslaet/ die
sal steruen.
22 Dat sal eenerley Recht onder v lieden
zijn/ den vreemdelinck als den Landtbesit-
ter: want ick ben de Heere uwe God.
23 Moses seyde het den kinderen Israels:
ende brachten den Vloecker buyten voor
den legher / ende steenichden hem: alsoo de-
den de kinderē Israels/ als de Heere Mo-
si gheboden hadde.

Gods lasteringhe verboden. n Mat. 26. 65. Joa. 19. 7.

Doorslach/ oock schade al lijf ende goet verboden.

o † And. Bruck om brucke. Exo. 21. 23. Deu. 19. 21 Mat. 5. 38. Joan. 1. 7.

Dat xxv. Capittel.

1. Vanden Vyerjare des Landts/ 8. eñ Luytjaere. 14. Van coophandel. 18. ende drie dobbelden seghen des Heeren teicken sesten Jare so men sijne Wetten hout. 25. Van verlossinge eens verarmden broeders haue/ 29. Item eens vercochtē huys/ binnen inder stadt ofte op den Dorpe/ 32. Van den Rechte der Steden/ huysen ende veldē der Leuiten. 35. Van woecker ende van vrientelickheyt tegen den verarmden/ 39. oft oock ghecochten broeder. 43. Van lijfeyghen knechten te coopen. 47. ende Joden te lossen.

1 Ende de Heere sprack met Mose op dē
Berch Sinai/ ende seyde:
2 Spreect met dē kinderen Israels/ eñ
segt tot hen: a Wanneer ghylieden int lant
coemt dat ick v gheuen sal/ so sal dat landt
zijn vyeringe den Heere vyeren:
3 Dat ghy ses Jaer uwe Velt besaeyt / eñ
ses Jaer uwen Wijnberch besnijdet / ende
vergadert die vruchten in.
4 Doch inden seuenden Jare/ sal het lant
sijne groote vyeringhe den Heere vyeren/
daer ghy uwe Velt niet in besaeyen/ noch
uwen Wijnberch besnijden en sult.
5 Wat van hemseluen na uwen Oogst
wasset / en suldy niet inoogsten / ende de
Druyuen/ die sonder uwen arbeyt wassen/
en suldy niet lesen/ de wyle het een b Vyer-
iaer is des Landts.
6 Maer dat vyeren des lants sult ghylie-
den daerom houdē/ dat ghy daer van etet/
uwe knecht / uwe maecht / uwe dachloo-
ner/ uwe huysghenoote/ uwe vreemdelinck
by v.
7 Uwe Vee/ ende de Dieren in uwen lan-
de: alle vruchten sullen c spijse zijn.
8 Ende ghy sult tellen sulcker Vyeriaren
seuen/ so dat seuen Jaer/ seuenmael getelt

Het Vyer Jaer des landts. a Exo. 23. 10

b Deu. 15. 1.

c Dat is/ ghemeyn zijn/ eñ niet ingesamelt noch opghesleten/ alleen te voorrange/

worden/ ende de tijt der seuen Vyeriaren/
maken negen ende veertich Jaer.
9 So suldy de Basuynē laten blasen door
alle uwe landt / aenden tienden daghe der
seuender Maent / euen aen den daghe der
Versoeninghe.
10 Ende ghy sult dat vijftichste Jaer heyli-
ghen/ ende sult het een vrij Jaer heeten in-
den Lande/ allen die daer in woonen: want
het is uwe d Luyt Jaer/ so sal een yegelick
by v lieden weder tot sijner Haue/ ende tot
sijnen gheslachte comen.
11 Want dat vijftichste Jaer is uwe Luyt-
Jaer: ghylieden en sult niet saeyen / oock
niet inoogsten/ dat van hemseluen wast:
oock niet lesen inden Wijnberch / dat son-
der arbeyt wast:
12 Want dat Luytiaer sal onder v lieden
heylich zijn : ghy sullet dan eten wat het
velt draecht.
13 Dat is het Luytiaer / wanneer alleman
weder tot den sijnen comen sal.
14 Wanneer ghy nu uwen naesten wat ver-
coopt/ ofte hem wat afcoopt/ so en sal nie-
mant sijnen broeder vercorten:
15 Maer na den ghetale vanden Luytiare
aen / suldy het van hem coopen/ ende wat
de Jaren hier na dragen meugen/ so hooch
sal hy het v vercoopen.
16 Na der veelheydt der Jaren / suldy den
coop verhooghen/ ende na de weynicheyt
der Jaren suldy den coop ff verminderen:
want hy salt v / na dien als het draghen
mach/ vercoopen.
17 So vercorte nu niemant sijnen naesten/
maer vreest v voor uwen Gode : want ick
ben de Heere uwe God.
18 Daerom doet na mijne Settingen/ ende
hout mijne Rechten/ dat ghy daer na doet/
op dat ghy inde lāde seker woonē meucht.
19 Want het lant sal v lieden sijne vruchtē
geuen/ dat ghy teten ghenoech hebt/ ende
seker daer in woont.
20 Ende of ghylieden sult seggen: Wat sul-
len wy eten inden seuendē Jare? Want wy
en saeyen niet/ soo en vergaderen wy oock
gheen coren in:
21 So wil ick mijnen seghen ouer v lieden
inden sesten Jare ghebieden / dat hy sal
drye Jaer coren maken.
22 Dat ghylieden saeyet inden achtsten Ja-
re/ ende vandē ouden coren etet/ tot in het
neghende Jaer/ dat ghylieden van ouden
etet / tot dat daer nieuwe coren weder
coemt:
23 Daerom en sult ghylieden het Lant niet
vercoopen eewichlick: g want het Lant is
mijn / ende ghy zijt Vreemdelinghen ende
Gasten voor my.
24 Ende sult in allen uwen Lande/ het lant
te lossen gheuen.
25 h Wanneer uwe broeder verarmet/ ende
vercoopt v sijne haue / ende zijn naeste
vrient coemt tot hem / dat hy het losse: soo
sal hy het lossen/ wat zijn broeder vercocht
heeft.
26 Wanneer oock yemandt gheenen Losser
heeft/ ende can met sijner handt so veel te
weghe brenghen/ dat hy het een deel losse/
27 So salmen rekenen vandē Jaer aen/ doe
hy het vercocht heeft ende ii den Vercoo-
per de ouerige Jaren weder k inruymen/
dat hy weder tot sijner haue come.
28 Can oock sijne handt so veel niet vin-
den/ dat hem het een deel weder worde/ so
sal dat ghene dat hy vercocht heeft/ inder
handt des Coopers zijn / totten Luytiare:
inden seluen sal het wt gaen/ ende hy we-
der tot sijner haue comen.

Jubileus/ dat is een Vrij Jaer.

Een ander vrij Jaer/ leest Deut. 15. 1.

d † An. Haliaer/ of Schaliaer/ e Eze. 46. 17

ff And. verringeren:

g Psal. 24. 1

h Nu. 36. 8 Jere. 32. 7 Ruth. 4. 3

ii And. wat ouerich is/ weder geuē die hyt vercocht heeft/ dat etc.

k Of, inslaē

29 Wie een Woonhuys vercoopt binnen
der Stadtmueren / die heeft een gantsch
l Jaer l respyt, dat selve weder te lossen: dat
sal dē tijt zijn / daer hy het in lossen mach.

l Wessel/ of vertreck.

30 So hy het dan niet en lost, eer dat gant-
sche Jaer om is / so salt de Cooper eeu-
wichlick behouden / ende syne Naco-
melingen, ende sal niet los wtgaen inden
Luytiare.
31 Isset een huys op den Dorpe, daer geen
muer om en is / dat salmen den Velde des
Landts gelijck rekenen / eñ sal los wordē/
ende inden Luytiare ledich wtgaen.
32 De steden der Leuiten, eñ de huysen in-
den steden daer haer Haue in is / moghen
altijt gelost worden.
33 Wie wat vanden Leuiten losset / die salt
verlaten inden Luytiare, het zy Huys ofte
Stadt, dat hy beseten heeft: want de huy-
sen inden stedē der Leuiten zijn hare Haue
onder den kinderen Israels..

m Jere.32.7

34 m Doch het Velt voor haren steden, sal
men niet vercoopen, want dit is haer ey-
gendom eeuwelick.

n Exo.22.25 Deu.23.19. Ezech.22.12 Woecker verboden.

35 n Wanneer v Broeder verarmt / eñ hy
v afneemt, so sult ghy hem aennemen als
eenen Vreemdelinck ofte Gast / dat hy
leue by v.
36 Ende en sult gheenen woecker van hem
nemen / noch o ouersettinge maer sult v
voor uwē Gode vreesen, op dat v broeder
by v leuen mach.

o Woecker heet hy, dat met gelt geschiedt, Ouersettinge ofte ouersat wāneer de arme mā moet coopē ofte aennemen de daghelicksche ware / so duer als de gierigestoel roouer wil/ dewijle hyse noothaluen hebbē moet Wāt broeder houdt niet als eenenknecht.

37 Want ghy en sult hem v ghelt niet op
woecker doen / noch uwe spyse op ouer-
settinghe wt doen.
38 Want ick ben de Heere uwe God / die v
lieden wt Egyptenlande gelept heeft, dat
ick v lieden het Landt Canaan geue, ende
uwe Godt ware.
39 p Wanneer v Broeder verarmt by v, eñ
vercoopt v hemselvē, so sult ghy hem niet
laten dienen als een Lyfeyghen/
40 Maer als een Dachloonder ende Gast/
sal hy by v zijn, ende tot aen het Luytiaer
by v dienen.
41 Dan sal hy van v los wtgaen, ende syne
kinderen met hem / ende sal weder comen
tot synen gheslachte / ende tot syner Va-
ders Haue.
42 Want sy zijn myne knechten, die ick wt
Egyptenlande gelept hebbe: daerom sal-
mense niet op Lyfeygen wyse vercoopen.

p Exo.21.2 Deu.15.12. Jere.34.14 q Sap.7.22. ende 33.31. Ephe.6.9 Coloss.4.1.

43 q Ende sult niet strengelick ouer hen re-
geeren, maer v vreesen voor uwen Gode.
44 Wilt ghy dannoch Lyfeygē knechten eñ
maechden hebben, so suldyse coopen van-
den Heydenen, die rondtom v lieden zijn.
45 Vanden Gasten die Vreemdelingen on-
der v lieden zijn / eñ van haren Nacome-
linghen die sy by v lieden in uwen Lande
baren.
46 De selue sult ghy lieden tot eygen heb-
ben, ende sultse besitten, ende uwe kinde-
ren na v, ter eeuwiger besittinge / die sult
ghy Lyfeygen knechten zijn laten: r doch
ouer uwe Broeders de kinderen Israels/
sal niemant ouer den anderē regeren met
der strengicheydt.

r Deu.17.20 1.Reg.9.22

Eens vercochten Jodens lossinghe.

47 Wanneer ergēs een Vreemdelinck ofte
Gast by v toeneemt, eñ v Broeder by hem
verarmt / eñ hem den Vreemdelinck ofte
Gast by v / ofte yemant van synē stamme
vercoopt/
48 So sal hy na synē vercoopen recht heb-
ben weder los te worden / eñ yemant on-
der synen broederen mach hem lossen.
49 Als syn Oom / ofte Ooms Sone, ofte
anders syn naeste bloet vrient syns Ghe-
slachts: ofte so syn eyghen handt so veel
verrijcht, so sal hy hem lossen.
50 Ende sal met synen Cooper rekenē van
dē iare aen, doe hy hem vercocht heeft tot
op het Luytiaer, eñ dat gelt sal na den ge-
tale der Jaren syns vercoopens gerekent
worden, eñ sal synen Dachloon der gant-
scher tijt mede inrekenen.
51 Zijn het noch vele Jaren tot aent Luyt-
iaer so sal hy na den seluen dies te meer te
lossen geuen, daer na hy gecocht is.
52 Zijn daer oock weynich Jaren ouer, tot
aent Luytiaer / so sal hy oock daer na we-
der geuen tot syner lossinghe.
53 Ende sal syn dachloon van iaer tot iare
mede inrekenen: ende sult niet laten met
strengicheyt ouer hem heerschappen, voor
uwen ooghen.
54 So hy hem oock op dese wyse niet en
losset, so sal hy in het Luytiaer los wtgaen
ende syne kinderen met hem.
55 Want de kinderen Israels zijn myne
knechten, die ick wt Egyptenlant gelept
hebbe. Ick ben de Heere uwe God.

Dat xxvi. Capittel.

1. De Heere verbiedt de Beelden / 3.
doet troostelicke beloften synen Volcke, so
sy synen woorden ghehoorsaem zijn 14. eñ
grouwelicke dreyghinghen, so sy dat selue
verachten sullē: 39. haren ouerighē dannoch/
so sy noch inder straffe hare misdaedt be-
kennen, ende daer ouer bidden, 42. wil hy
niet verstooten, maer in genade aennemē/
om syns Verbondts wille.

1 Ghy a sult v geenen Afgod makē, noch
Beelde, ende sult v gheene b Colom-
nen oprichten / noch gheenen Teec-
kensteen setten in uwen Lande / dat ghy
daer voor aenbiddet: wāt ick ben de Heere
uwe Godt.
2 Houdet myne Sabbathen / ende vree-
set v voor mynen Heylichdom: Ick ben de
Heere.
3 *Ist dat c ghy in myne Settingē wan-
delen sult / ende myne Gheboden houden
ende doen/
4 So wil ick v Regen geuen tot syner tijt/
ende het Landt sal syn vrucht gheuen, en-
de de Boomen op den Velde hare vruch-
ten brenghen.
5 Ende de dorschtijdt sal reycken tot den
Wijnoogst / eñ den Wijnoogst sal reycken
tot den Zaedttijt, eñ sullet broots de vol-
heyt hebben, d eñ sult seker in uwē Lande
woonen.
6 Ick wil vrede geuen in uwē Lande, e dat
ghy slapet, eñ v niemandt en verschricke:
ick wil de boose Dieren wt uwen Lande
nemen, ende gheen Sweerdt sal door uwe
Landt gaen.
7 Ghy sult uwe vyanden iagen, eñ sy sullē
voor v lieden henen int Sweert vallen.
8 f Uwer vyue sullen hondert iagen: ende
uwer Hondert sullen Tien dupsent iagen:
want uwe vyandē sullen voor v henē val-
len int Sweerdt.
9 Ende ick wil my tot v lieden wenden, eñ
wil v wassen eñ vermeerderen laten, ende
wil myn verbont v lieden houden.
10 Ende ghy sult vanden Ouden eten, ende
wanneer het Nieuwe coemt, het oude va-
ren laten.
11 g Ick wil myne wooninge onder v lie-
den hebben, ende myne ziele sal v niet ver-
werpen.
12 Ende wil onder v lieden wandelen, ende
wil uwe God zijn / so sult ghy lieden myn
Volck zijn:

Troostlicke beloften Gods, dien die synen woorde ghehoorsaem zijn.
a Exo.20.4 Deut.4.23 ende 5.8 ende 27.15 Psal.97.7
b Of / Pilaerstylen.
* Luther Cap.26.
c Deu.28.1
d 1.Reg.4.24.
e Heb.11.13.
f Josu.23.10 Esaie 30.17.
g Ex.29.45 2.Cor.6.16. Ezech.37.26
Grouwelicke dreygingen den verachterē Godes woordts.

13 Want ick ben de Heere uwe Godt / die v
lieden wt Egyptenlant gevoert hebbe dat
ghy hare knechten niet zyn en soudt/ ende
heb uwe Jock ghebroken / ende heb v op=
rechtelick wandelen laten.
h Deu. 28.15 14 h So ghylieden my oock niet en hooret/
Thren. 2.14 ende niet en doet dese Geboden alle/
Thren. 2.17 15 Ende so ghylieden myne Insettinghen
Dan. 9.11 verachtet / ende uwe ziele myne Rechten
Malac. 2.2 verwerpet/ dat ghy niet en doet alle myne
Ghebođen/ende so ghy mijn verbont latet
varen/
16 So wil ick v lieden oock sulcx doen. Ick
wil v te huys soecken met verschricken/
met geswel ende coortsen/ dat v de aenghe=
sichten vervallen/ende de lijuen versmach=
ten: ghy sult te vergeefs uwe zaet saeyen/
ende uwe vyanden sullen dat eten.
17 Ende ick wil mijn aenschijn tegen v lie=
den setten/ ende sult geslagen worde voor
uwen vyanden: ende die v haten sulle over
i Pro. 28.1 v lieden heerschappen / i ende sult vlieden
daer v niemant en iaecht.
18 Soo ghy lieden my dan boven dat noch
niet en hoort / soo wil ick dies noch seven=
mael meer maken / v te castyden om uwer
sonden wille.
19 Dat ick uwe hoovaerdicheyt ende halsa=
k Deu. 28.23 sterckicheydt breke / k ende wil uwen He=
l Of tenn mel als yser/ ende uwe Aerde l metael ma=
ken.
20 Ende uwe moeyte ende arbeyt sal ver=
loren zijn/ dat uwe Lant syne wasdom niet
en geve/ ende de Boomen inden Lande/ ha=
re bruchten niet en brenghen.
21 Ende ist dat ghylieden teghen my wan=
delt/ende my niet hooren en wilt / soo wil
ick dies noch sevenmael meer maken/op v
lieden te slaen/ om uwer sonden wille.
22 Ende wil wilde Dieren onder v lieden
senden/die sullen uwe kinderen verslinden
ende uwe Vee verderven/ ende uwer wey=
nich maken/ ende uwe straten sullen woest
worden.
23 Ist dat ghy v dan daer mede noch niet
van my castyen en laet / ende wandelt te=
ghen my/
24 Soo wil ick v lieden oock tegen wande=
len/ende wil v lieden noch sevenmael meer
slaen/ om uwer sonden wille.
25 Ende wil een wraeck sweert over v lieden
brenghen/ dat myn Verbondt wreken sal/
ende of ghy v lieden in uwe Steden verga
dert/ so wil ick doch de Pestilencie onder v
lieden sende/ ende wil v in uwer vyanden
m Dat is/ handen gheven.
de spijse die 26 m Dan wil ick v lieden den voorraet des
men optoe= broots verderven/ dat thien vrouwen sul=
comende die= len uwe broot in eenen Oven backen/ ende
nen sal ghebrec= uwe broot salmen met ghewichte wtwe=
ken/ Jn ghe= ghen/ n ende als ghy etet/ sult ghylieden
dy. staet/ de niet sat worden.
sulcker spys 27 Ende ist dat ghylieden my dan noch daer
se dat is u= door niet en hoort/ ende tege my wandelt/
we spyse 28 Soo wil ick teghen v lieden in grimmic=
daer ghy v heyt wandelen/ ende wil v liede sevenmael
op betroost meer straffen/ om uwer sonden wille.
hebt / ch ge= 29 o Dat ghylieden sult uwer sone ende doch=
ven als op teren vleesch eten/
teuen staf. 30 Ende wil uwe hooge Altaren te niete doe/
n Hose. 4.10 ende uwe p Beelden wtroeyen / ende wil
Mich. 6.14 uwe lichamen op uwe Afgoden worpen/
Haggei 1.6. ende myn ziele sal voor v lieden walghen.
o Deu. 28.53 31 Ende wil uwe Steden woest maken/ ende
3 Reg. 6.28 uwe Heylichdoms Kercken inscheuren / ende
Thre. 4.10. wil uwen soeten ruech niet riechen.
Baru. 2.3. 32 Also wil ick het Lant woest maken/ dat
p In Son uwe vyanden die daer in woone/ hen daer
nebeelt voor ontsetten sullen.

33 V lieden daerenteghen/wil ick onder de
Heydenen verstroyen/ ende het sweerdt wt
trecken achter v lieden hene/dat uwe lant
sal woest zijn/ ende uwe Steden verstoort.
34 Dan sal den Lande zijn vyeren bevallen/
soo langhe als het woest leyt/ ende ghylie=
den inder vyanden Landen zyt : Jae dan
sal het Lant vyeren / ende hem zijn vyeren
bevallen laten.
35 So lange als het woest leyt: daerom dat
het niet Vyeren en conde / doe ghylieden
het soudt Vyeren laten/ doe ghyliede daer
in woondet.
36 Ende den ghenen die van v lieden over=
blyven/wil ick een weeck vertzaecht herte
maken/ in harer vyanden Landt/ datse een
ruyschende bladt iagen sal/ ende sulle daer
voor vlieden/ als iaechdese een sweert: en=
de vallen daerse niemant en iaecht.
37 Ende een sal over den anderen q henen
vallen/ gelijck als voor den Sweerde daer
hen doch niemant en iaecht : ende ghylie=
den sult v niet verheffen derren tegen uwe
vyanden.
38 Ende ghylieden sult omcomen onder de
Heydenen/ende uwer vyanden Landt sal v
lieden eten.
39 Die dan van v lieden overblyven / die
sullen in hare misdaet versmachten in der
vyanden Lant/ oock sullen sy in harer Va=
deren misdaet versmachten.
40 Soo sullen sy dan bekennen hare mis=
daet / ende harer Vaderen misdaet / met
welcker sy hen aen my besondicht/ ende te=
ghen my ghewandelt hebben.
41 Daerom wil ick oock tegen hen wande=
len/ ende wilse in harer vyanden Lant wech
bryuen: soo sal hen ymmers hare onbesne=
den herte verootmoedighen/ ende dan sul=
len sy hen de straffe harer misdaet r welge=
vallen laten.
42 s Ende ick sal ghedencken aen mijn Ver=
bont met Jacob/ ende aen mijn Verbondt
met Isaac / ende aen mijn Verbont met
Abraham: ende sal aen het Lant gedencken/
43 Dat van hen verlaten is/ ende hem syne
Vyerdagen welgevallen laet / de wyle het
woest leyt van hen / ende sy hen de straffe
harer misdaet/ welghevallen laten : daer=
om dat sy myne Rechten verachtet/ ende hare
ziele aen myne Settingen walginghe ghe=
hadt heeft.
44 Oock wanneer sy alreede inder vyande
Lant zijn/ so en heb ickse ghelijckewel niet
verworpen/ ende my en walcht harer niet
alsoo/dat het niet hen wt zyn soude / ende
myn Verbondt met hen niet meer en soude
ghelden : want ick ben de Heere haer
Godt.
45 t Ende wil over hen aen u t mijn eerste
Verbont gedencken/ doe ickse wt Egypte
lant voerde/ voor de oogen der Heydenen/
dat ick haer God ware ick de Heere.
46 Dit zyn de Settinghen/ende Rechten/
ende Wetten / die de Heere tusschen hem
ende den kinderen Israels gemaeckt heeft/
op den berch Sinai/ door de hant Mosis.

Dat xxvij. Capittel.

1. Van sonderlicken beloften des lijfs/
9. vees/ 14. huyses/ 16. erfackers/ 22. of
gecochten Ackers / ende harer volleverin=
ghe. 26. Van eerstghebooren onder den
Vee/ 28. van verbannen goede/ 30. ende
tienden.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
2 Spreecket metten kinderen Israels/
ende segt tot hen : Wanneer yemandt den
Heere

q Als het
geschiet in=
der vlucht/
vreese ende
verschric=
kinghe.
r Dat is ge
lijck als sy
lust aē hare
sonden / ende
walginghe
aen mynen
Rechtē had
den also sul
lē sy weder=
om lust ende
welgevallē
hebben aen
der straffe/
ende segghen:
och / hoe
recht is dē
gesciet/ dat
heb onse Ge=
moete son=
de/dat heb=
ben wy nv
daer van. O
recht/ lieve
HeereGod/
Orecht. Ende
dat zyn ge=
dachten ende
woorde/ee=
ner ernstlic=
ker rouwe
ende boete/
die hēseluē
wt des her=
ten grondt
hare ende aen
syen leert:
Wy v aen/
wat hebbe
ick gedaen?
Dat beha=
get dan Go
de so wel/
dat hy wedē
genadich
wort: Daer
om hebben
wy dat
woort(mis=
daet) ver=
duytscht/
de straffe
der misdaet
sulckē stant
te gheven.
Even also
ist oock te
verstaē. Dē
Lande be=
valt syne
vyerē. aud.
Dan sullen
sy hare mis=
daet dorne
s Deut. 4.31
t Exo. 19.5
u t And het
Verbondt
metten vo=
rigen Vade
ren gedenc=
ken. etc.
Van sonder
licken Be=
loften.

Heere eene sonderlicke belofte doet/ dat hy
zyn lijf schattet:
3 So sal dat de Schattinghe zijn: Eenen
mans naem twintich Jaren oudt / tot in
het sestichste Jaer / suldy schatten op vijf-
tich silveren Sikels/na den Sikel des Hey
lichdoms.
4 Eens wijfs naem op dertich Sikel.
5 Van vijf Jaren tot op twintich Jaer/ so
suldy hem schatten op twintich Sikel/ alst
eens mans naem is: een wijf daerenteghen
op tien Sikel:
a Nu.3.46. 6 a Van een maent aen tot op vijf Jaer/
so suldy hem schatten op vijf silveren Si-
kel/ alst eens mans naem is : een wijf op
drie silveren Sikel.
7 Is hy oock tsestich Jaer oudt / eñ daer
boven soo suldy hem schatten op vijfthien
Sikel/alst eens mans naem is:een wijf op
tien Sikel.
8 Is hy dan noch te arm tot sulcker schat-
tinghe/ so sal hy hem voor den Priester set-
ten/ende de Priester sal hem schatten : hy
sal hem pinmers schatten, daer na als syne
handt/ diens/ die beloeft heeft/ verwerven
can.
9 Isset daerentegen een Vee/ datmen den
Heere offeren can: alles watmen den Heere
gheeft is heylich.
10 Men salt niet verwisselen noch verman-
ghelen / een goet voor een quaet / ofte een
quaet voor een goet : sal het dan noch ye-
mandt verwisselen/ een Vee om het ander/
so sullen sy beyde den Heere heylich zyn.
11 Is oock het Dier onreyn/datmen het dẽ
Heere niet offeren en derf / soo salmen het
voor den Priester setten.
12 Ende de Priester salt Schatten/ of het
goet ofte quaet zy/ ende het sal by des Prie
sters schattinghe blijven.
13 Wil het dan yemandt lossen/ die sal den
vijfsten deel over de Schattinge gheven.
14 Wanneer yemãt zijn huys heylicht/ dat
het den Heere heylich zy/dat sal de Priester
schatten/ of het goet ofte quaet sy: eñ daer
na dat het de Priester schattet/ so salt blijvẽ
15 So het dan die/ die het geheylicht heeft/
wil lossen/ soo sal hy het vijfste deel ghelts/
boven dat het geschattet is/ daer op gevẽ/
so sal het syne worden.
16 Wanneer yemant een stuck Ackers van
synen Erfgoede den Heere heylicht/ soo sal
hy gheschattet worden / daer na als hy
b Homor of draecht: draecht hy een b Homor Ghersten/
Corus/ het so sal hy vijftich Sikel silvers gelden.
vaet tien 17 Heylicht hy synen Acker vanden Juptia-
Epha/ dat re aen/ so sal hy na c† syner weerde gelden.
is ontrẽtẽ 18 Heeft hy hem oock na den Juptiare ghe-
Ezels last. heylicht/ so sal hem de Priester rekenen na
c † And. de- den overighen Jare totten Juptiare / ende
ser schat- daer na minder schatten.
tinghen. 19 Wil nu die/ die hem geheylicht heeft/ den
Acker lossen/ so sal hy het vijfste deel gelts/
boven dat hy geschat is, daer op geven/ so
sal hy syne woorden.
20 Wil hy hem oock niet lossen / maer ver-
coopt hem eenen anderen/ so en sal hy hem
niet meer lossen:
21 Maer den selven Acker / wanneer hy in
den Juptiare los wt gaet/ sal den Heere hey
lich zijn/ als eenen verbanden Acker/ ende
sal des Priesters Erfgoet zijn.
22 Wanneer yemant eenen Acker den Heere
heylicht/ dien hy ghecocht heeft/ ende niet
zijn Erfgoet en is/
d † And. re- 23 Soo sal hem de Priester d † bekennen/
kenen. wat hy ghelt/ tot aent Juptiaer / ende hy
sal desselven daechs sulcke schattinge ghe-
ven/ dat het den Heere heylich zy.

24 Doch inden Juptiare sal hy weder comẽ
aen den selven/ van dien hy hem ghecocht
heeft/ dat hy zijn Eerfgoet inden Lande zy.
25 Alle weerderinghe sal gheschien na den Sikel.
Sikel des Heylichdoms: e een Sikel maect e Exo.30.13.
twintich Gera. Num.3.47
26 f De eerstgheboorte onder het Vee/ die ende 18.16
den Heere anders toebehoort/ sal niemant Ezec.45.12
den Heere heylighen / het sy een Osse ofte f Deu. 15.19
Schaep: want het is des Heeren.
27 Is dan noch aen het Vee wat onreyns/
so salmen het lossen na zijnder weerde / en-
de daer over gheven den vijfsten: wil hy het
niet lossen/ soo salmen het vercoopen na sy-
ner weerde.
28 g Men sal niet verbannens vercoopen/ Verbannẽ
noch lossen dat yemant den Heere verbant/ goet.
van allen dat zijn goet is / het zy Men- g Josue 6.
schen/ Vee/ ofte Erfacker : want alle het 19.24
verbannen is het Alderheylichste den
Heere.
29 Men sal oock gheenen verbannen men-
sche lossen/ maer hy sal den doot sterven.
30 Alle tienden inden Lande/ beyde/ van za- De Tiende
de des Lants ende van vruchten der Boo-
men/ zijn des Heeren / ende sullen den Hee-
re heylich zijn.
31 Wil dannoch yemant syne tiende lossen/
die sal den vijfsten daer over gheven.
32 Ende alle Tienden van Runderen ende
Schapen/ ende wat onder der roede gaet/
dat is een heylighe Tiende den Heere.
33 Mẽ sal niet vragẽ/ of het goet ofte quaet
zy/ men salt oock niet verwisselen : salt dan
noch yemandt verwisselen/ soo salt heylich
zijn/ ende niet ghelost worden.
34 Dit zijn de Geboden/ die de Heere Mo-
si gheboot aen den kinderen Israels / op
den Berch Sinai.

Argument.

HEt vierde Boeck/ is ghenaemt Nume-
ri / dat is dat ghetal / om dat in dit
boeck de tellinghe des volcx Israels
beschreven is. Daer in wort verhaelt/ wat
geschiet is, van den tweeden Jare na den
wttoch wt Egypten / tot den doot Mo-
sis. Daer worden oock treffelicke exempe-
len verhaelt van mengherleye beroerte/
gheruchte ende oproer/ door des volcx we-
derspannicheyt. Ende daer na wort bewe-
sen/ wat eynde ende wtcoemste de oproer-
makers connen gecrijghen: oock de veran-
derlicke conditie der ghener / die het ghe-
meyn Regiment bedienen. Desghelijcks
machmen in dit boeck sien/ niet wat won-
derlicker lijdtsaemheyt ende goedertieren
vromicheyt/ Moses gestadichlick dat on-
ghenadich overlast verdragen heeft / alsoo
wel van synen eyghen volcke / als van de
vremde: ende is nochtãs niet sonder feyl.
In dit boeck zijn vele dinghen / die dienen
tot het Politische ende Burgherlicke Re-
giment/ ende tot de Religie / ende voorne-
melick dit/ Dat daer bewesen wort/ dat de
Priesters de saken der Burgherlicker re-
geringhe niet en verwerpen : ende die het
Burgherlicke Regiment bedienen/ en ver-
werpen niet/ dat de Religie aengaet. By
na in het eynde/ beschrijft hy de grouwelic-
ke kryggen ende strijden tegen de vyanden.
Daer worden oock sommighe Wetten
breeder verclaert / op de eynden ende lan-
douwen der Moabiten.

Numeri/ghetal
ofte Tellinghe.

Het vierde Boeck Mosis.

Dat Eerste Capittel.

1. Mosi/Aaron/ende twaelf benoemde Vorsten Israels / tellen wt beuele des Heeren alle kinderen Israels / die ten stryde bequaem waren / na den stammen. 49. Leui blyft ongheteelt/ ende wert ten dienste der hutten bescheyden.

Summa der kinderen Israels.
a: Jnd. Getuygenisse / ermets.

1
nde de Heere sprack met Mose / inder Woestyne Sinai / inder Hutten des a Bescheydts/ aenden eersten dage der anderer Maent / inden anderen Jare / doe sy wt Egyptenlande ghegaen waren/ ende seyde:

b Exo.30.12 Num.26.2.

2 b Nemet de summe der gantscher Menichten der kinderen Israels/ na haren geslachten ende harer vaderen huysen ende namen/ alles wat manlich is/ van hoofde te hoofde:

3 Van twintich Jaren aen / ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem is in Israel / ende suitse tellen na haren Heyren/ ghy ende Aaron.

4 Eñ suit tot v nemen van elckẽ geslachte/ eenen Hooftman ouer zyns Vaders huys.

De namen der twaelf Vorsten in Israel.

5 Dit zyn nv de namen der Hooftliedẽ/ die by v staen sullen: Van Ruben zy/ Elizur de sone Sedeur.

6 Van Simeon zy Selumiel / de sone Zuri Sadai.

7 Van Juda zy Nahesson / de sone Aminadab.

8 Van Jsaschar zy Nethaneel / de sone Zuar.

9 Van Sebulon zy Eliab/ de sone Helon.

10 Vanden kinderẽ Joseph/ van Ephraim zy Elizama/ de sone Amihud: van Manasse zy Gamaliel/ de sone PedaZur.

11 Van BenJamin zy Abidan/ de sone Gideoni.

12 Van Dan zy Ahiezer / de sone Ammi Sadai.

13 Van Asser zy Pagiel/ de sone Ochzan.

c Jnd. Dehuel, of Deuel.

14 Vã Gad zy Eliasaph/ de sone c Deguel.

15 Vã Naphthali zy Ahira/ de sone Enan.

d An. nakechtigen

16 Dat zyn de d voornaemste der Menichte/ de Hooftlieden onder den stammen harer Vaderen / die daer Hoofden ende Vorsten in Israel waren.

17 Eñ Moses eñ Aaron namense tot hen/ als sy daer by namen ghenaemt zyn.

18 Ende vergaderden oock de gantsche menichte / aenden eersten daghe der anderer Maent/ ende rekendese na harer gheboorte/ na haren geslachten/ ende Vaderen huysen ende namen/ van twintich Jaren/ ende daer bouen/ van hooft te hoofde:

19 Als de Heere Mosi gheboden hadde/ eñ telden se inder Woestyne Sinai.

De stamme Ruben.

20 Der kinderen Ruben des eersten soons Israels na harer gheboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen eñ namen/ van hooft te hoofde/ alls wat manlick was/ vã twintich Jaren ende daer bouen / ende int Heyr te trecken bequaem was/

21 Werden gheteelt totten stamme Ruben/ ses ende veertich duysent ende vyf hõdert.

Simeon.

22 Der kinderen Simeon/ na harer geboorten/ geslachten/ vaders huysen/ getal ende namen/ van hoofde te hoofde/ al wat manlick was/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ ende int Heyr te trecken bequaem was/

23 Werden geteelt totten stamme Simeon/ neghen ende vyftich duysent ende drie hondert.

24 Der kinderen Gad/ na harer geboorten/ geslachten / harer vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Gad.

25 Werden geteelt tot den stammen Gad/ vyf eñ veertich duysent/ ses hondert ende vyftich.

26 Der kinderen Juda na harer geboortẽ/ gheslachten / harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen/ wat int Heyr te treckẽ bequaem was/ Juda.

27 Werden geteelt vier ende tseuentich duysent ende ses hondert.

28 Der kinderen Jsaschar/ na harer geboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Jsaschar.

29 Werden gheteelt totten stamme Jsaschar/ vier ende vyftich duysent ende vier hondert.

30 Der kinderẽ Sebulon/ na harer geboorte/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Sebulon.

31 Werden gheteelt totten stamme Sebulon/ seuen ende vyftich duysent ende vier hondert.

32 Der kinderen Joseph van Ephraim/ na harer geboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen / van twintich Jaren ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ Ephraim.

33 Werden geteelt tottẽ stamme Ephraim/ veertich duysent ende vyf hondert.

34 De kinderen Manasse na harer geboorten/ geslachten/ harer Vaders huysen ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Manasse.

35 Werden totten stamme Manasse gheteelt / twee ende dertich duysent ende twee hondert.

36 Der kinderen BenJamin / na harer geboorten/ gheslachten/ harer vaderen huysen/ ende namen/ van twintich Jaren eñ daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ BenJamin.

37 Werden totten stamme BenJamin gheteelt / vyf ende dertich duysent ende vier hondert.

38 Der kinderen Dan / na harer geboortẽ/ geslachten / harer Vaderen huysen eñ namen/ van twintich Jaren ende daer bouẽ/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Dan.

39 Werden geteelt tottẽ stamme Dan/ twee ende tsestich duysent ende seuen hondert.

40 Der kinderen Asser/ na harer geboortẽ/ gheslachten/ harer vaderen huysen eñ namen/ van twintich Jaren eñ daer bouen/ wat int Heyr te trecken bequaem was/ Asser.

41 Werden totten stamme Asser geteelt/ een ende veertich duysent ende vyf hondert.

42 Der kinderen Naphthali/ na harer geboorten/ gheslachten/ harer Vaderen huysen ende namen/ van twintich Jaren ende daer bouen / wat int Heyr te trecken bequaem was/ Naphthali.

43 Werden totten stamme Naphthali gheteelt / drie ende vyftich duysent ende vier hondert.

44 Dit zynse/ die Moses eñ Aaron telden/ met den twaelf Vorsten Israels / dier oock elck een ouer eẽ huys harer Vaderen was,

45 e Eñ de summa der kinderen Israels na harer Vaderen huysen/ van twintich Jarẽ ende

e Exo. 12. 37 Num. 11. 21

ende daer boven / wat int Heyr te trecken
bequaem was over Israel/
46 Dier was sesmael hondert duysent/ eñ
f † drie duysent vijfhondert ende vijftich.

f † Anders vertich

47 Ende de Leviten/ na haer Vaders stam-
me werden daer niet mede ghetelt.

Het ghetal der Israeliten behalven hare Leviten.

48 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde:
49 Den stamme Levi suldy niet tellen, noch
hare summe nemen onder den kinderen
Israels:

De stamme Levi

50 Maer ghy sultse ordineren totter Woo-
ninghe vande Getuygenisse/ ende tot allen
ghereetschap / ende tot allen dat daer toe
behoort : g ende sy sullen de Wooninghe
draghen ende alle het ghereetschap / ende
sullen syner pleghen ende hen om de Woo-
ninge henen Legheren.

g 1 Par.23.27

51 Ende wanneer men reysen sal/ soo sullen
de Leviten de Wooninghe afnemen: wan-
neer daerenteghen het Heyr te Legeren is/
sullen sy de Wooninghe opslaen : ende soo
hem een Vreemde daer toe maeckt / die sal
sterven.
52 De kinderen Israels sullen hen legghe-
ren een yegelick in synen Leger/ ende by de
Baniere syner scharen.
53 Ende de Leviten sullen hen om de Woo-
ninge des Getuygenisses henen Legeren/
op dat daer geenen toorn over de Menich
te der kinderen Israels come/ daerom sul-
len de Leviten de Hutte wachten / aen der
Wooninghe des Getuyghenisses.
54 Ende de kinderen Israels deden alles/
als de Heere Mosi gheboden hadde.

Dat ij. Capittel.

1. De Legeringhe der twaelf stammen by den Tabernakel/ Juda/ Isaschar/ ende Sebulon/ met haren Banieren / Heyren/ ende Hooftmannen/ tegent Oosten: 10. Ruben Simeon ende Gad, teghent Zuyden: 18. Ephraim/ Manasse ende Ben Jamin/ tegent Westen/ 25. ende Dan/ Asser/ ende Naphthali/ teghent Noorden.

1 EN de Heere sprack met Mose ende
Aaron/ ende seyde:

De Legeringhe der xij. geslachten Israels/ by den Tabernakel.

2 De kinderen Israels sullen hen voor
der Hutten des a † Bescheyts rontom le-
gheren/ een yegelick onder zyn Baniere eñ
Teecken/ na haerer Vaderen huys.

a † And. Getuygenisses of Stifts/

3 Tegent Oosten sal hem Juda legheren
met syner Banier ende Heyr: haer Hooft-
man Nahesson, de sone Amminadab:

Het Legher Juda.

4 Ende zyn Heyr aen der summe/ vier eñ
tseventich duysent ende seshondert.
5 Neffens hem sal hem legeren de stamme
Isaschar : haer Hooftman Nethaneel/ de
sone Zuar.
6 Ende zyn Heyr aen der summe/ vier eñ
vijftich duysent ende vier hondert.
7 Daer toe de stamme Sebulon : haer
Hooftman Eliab/ een sone Helon:
8 Zyn Heyr aen der summe seven eñ vijf-
tich duysent ende vier hondert.
9 Dat alle die int Legher Juda behooren/
zyn aen der summe/ hondert ende ses ende
tachtentich duysent/ ende vier hondert, die
tot haren Heyre behooren : ende die sullen
voor aen trecken.
10 Tegent Zuyden sal liggen de Tente eñ
Baniere Ruben met hare Heyr: haer Hooft
man Elizur de sone Sedeur:

Het Legher Ruben.

11 Ende zyn Heyr aen der summe ses ende
veertich duysent ende vijf hondert.
12 Neffens hem sal hem legheren de stam-
me Simeon: haer Hooftman Selumiel/ de
sone Suri Sadai:
13 Ende zyn Heyr aen der summe/ negen eñ
vijftich duysent/ drie hondert.
14 Daer toe de stamme Gad : haer Hooft-
man Eliasaph/ de sone b † Reguel:

b † Anders Rehuel:

15 Eñ zyn Heyr aen der summe/ vijf eñ veer-
tich duysent/ ses hondert ende vijftich.
16 Dat alle die int Leger Ruben behooren
zyn aen der summe/ hondert ende een ende
vijftich duysent/ vier hondert ende vijftich
die tot haren Heyre behooren : ende sullen
de anderde int wttrecken zyn.
17 Daer na sal de Hutte des Bescheyts trec
ken/ met den Leger der Leviten midden on
der den Legeren: ende als sy hen legeren/ so
sullen sy oock trecken/ een yegelick aen zyn
plaetse/ onder zyn Baniere.

Der Leviten legher.

18 c Tegent Westen sal liggen de Tente en-
de Banier Ephraim : haer Hooftman sal
zyn/ Elisama de sone Ammihud:

Het Legher Ephraim. c Psal.80.3.

19 Ende zyn Heyr aen der summe/ veertich
duysent ende vijfhondert.
20 Neffens hem sal hem legeren de stamme
Manasse: haer Hooftman Gamaliel/ de so-
ne Peda Zur.
21 Zyn Heyr aen der summe twee ende der-
tich duysent/ ende twee hondert.
22 Daer toe de stamme Ben Jamin : haer
Hooftman Abidan de sone Gideoni:
23 Zyn Heyr aen der summe/ vijf ende der-
tich duysent/ ende vier hondert.
24 Dat alle die int Leger Ephraims behoo
ren : zyn aen der summe/ hondert eñ acht
duysent/ ende een hondert/ die tot synen
Heyr behooren: ende sullen de derde int wt
trecken zyn.
25 Teghent Noorden sal ligghen de Tente
ende Baniere Dan/ met haren Heyre: haer
Hooftman Ahieser/ de sone Ammi Sadai.

Het Legher Dan.

26 Zyn Heyr aen der summe twee ende tse-
stich duysent/ ende sevenhondert.
27 Neffens hem sal haer legheren de stam-
me Asser : haer Hooftman Pagiel/ de sone
Ochran:
28 Zyn Heyr aen der summe/ een eñ veer-
tich duysent/ ende vijfhondert.
29 Daer toe de stamme Naphthali: haer
Hooftman Ahira/ de sone Enan:
30 Zyn Heyr aen der summe/ drie ende vijf-
tich duysent/ ende vier hondert.
31 Dat alle die int Legher Dan behooren/
zyn aen der summe / hondert seven ende
vijftich duysent/ ende ses hondert: ende sul
len de laetste zyn int wttrecken met haren
Banieren.
32 Dat is de summe der kinderen Israels/
na haerer Vaderen Huysen ende Leger/ met
haren Heyren/ ses hondert duysent/ eñ drie
duysent/ vijfhondert ende vijftich.

Summa der kinderen Israels.

33 Maer de Leviten worden niet inden sum-
men onder de kinderen Israels ghetelt/
d als de Heere Mosi geboden hadde.

d Nu.1.48

34 Ende de kinderen Israels deden alles/
als de Heere Mosi gheboden hadde/ ende
legherden hen onder hare Banieren/ ende
togen wt/ een yegelick in synen gheslachte/
na haerer Vaderen huysen.

Dat iij. Capittel.

1. Aaron ende synen sonen/ den Priesteren/ worden met besunderen Ampte/ toegeordent de Leviten/ als een geschenck des Heeren vanden kinderen Israels/ 14. ende worden getelt. 21. Den Gersoniteren/ 29. Kahathiteren/ 33. ende Merariteren/ 38. met samen Mosi ende Aaron/ ende synen sonen haer legeringe eñ besonderlich ampt aender Hutte voorgeschreuẽ/ 40. alle eerste gheboorte onder den kinderen Israels getelt/ 45. ende de Leviten/ met lossinghe ghener overghetals/ den Heere opghenomen.

Het Priestergeslachte: Aaron ende zyne sonen.

1 DIt is het geslachte Aarons eñ Mo-
ses ter tydt doe de Heere met Moses
sprack/ op den Berch Sinai.

a Exo.6. 23

2 a Ende dit zijn de namen der sonen Aa-
ron: de eerstgheboren/ Nadab, daer na A-
bihu/ Eleasar ende Ithamar.

b Leui.8.6.

3 Dat zijn de namen der sonen Aarons/
b diet ot Priesteren ghesalft waren / ende
hare handen geuult tottẽ Priesterdomme.

c Leui.10.1. Num.26. 61. 1.Par.24. 2.

4 c Nu Nadab ende Abihu storuen voor
den Heere. doe sy vreemt vyer offerdẽ voor
den Heere / inder Woestyne Sinai / ende
hadden gheene sonen: Eleasar dan ende I-
thamar/ pleechden dat Priesterampt on-
der haren vader Aaron.

Ampt der Leuiten.

d num. 16.9 ende 18.2.

5 d Ende de Heere sprack met Moses/ en-
de seyde:
6 Brengt den stamme Leui herwaerts/
ende setse voor den Priester Aaron/dat sy
hem dienen/

e † anders/ Ghetuyghenisse oft Statuten/

7 Ende zijnen/ ende der gandtscher Me-
nichte wacht houden / voor der Hutten
des e † Bescheydts/ ende dienen aen den
Dienste der Wooninghe/
8 Ende nemen waer al het ghereedtschap
der Hutten des Bescheyts/ ende de wacht
der kinderen Israels te dienen / aen den
Dienst der Wooninghe.
9 Ende sult de Leuiten/ Aaron ende zijnen
sonen toe ordineren/ten gheschencke van-
den kinderen Israels.

f Oft/ waernemen.

g Num.3.38 ende 16. 35. 1.Reg.12. 31.

10 Aaron nu/ ende zyne sonen/ sult ghy set-
ten/ dat sy haers Priesterdoms f wach-
ten: g so hem een vreemde daer toe maeckt
die sal steruen.
11 Ende de Heere sprack met Moses/ ende
seyde:

h num.3. 41 ende 8.16.

12 h Siet/ ick hebbe de Leuiten ghenomen
onder de kinderen Israels/ voor alle eerst-
gheboorten/ die de moeders breken onder
den kinderen Israels/ alsoo / dat de Leui-
ten sullen mijne zijn.
13 Want de eerstgheboorten zijn mijne/ sint
der tydt/dat ick alle eerstgeboorten sloech

i Exo. 13.2.12 ende 34.19. Leuit.27.26. Num.8.16. Ezech.44. 30 Luce 2.23.

in Egyptenlande: i doe heylichde ick my
alle eerstegheboorten in Israel / van den
menschen aen tot op het vee, dat sy mijne
zijn sullen: ick de Heere.
14 Ende de Heere sprack met Moses inder
Woestyne Sinai/ ende seyde:

Het geslacht Leui.

15 Telt de kinderen Leui/ na harer vaderen
huysen / ende gheslachten / alles wat
manlick is / eener Maendt oudt / ende
daer bouen.
16 Also telde Moses nae den woorde des
Heeren, alsoo hy gheboden hadde.

k Exo.6.25. Num.26. 57 1.Par.6.1. ende 23.6.

17 k Ende dit waren de kinderen Leui/ met
namen, Gerson, Kahath/ Merari.
18 Maer de namen der kinderen Gerson
in haren gheslachten / waren : Libni ende
Simei.
19 De kinderen Kahath in haren gheslach
te / waren : Amram / Jezehar / Hebron
ende Vsiel.
20 De kinderen Merari in haren geslachte
waren/ Maheli ende Musi. Dit zijn de ge
slachten Leui/ na harer Vaderen huysen.

Gersoniter.

21 Dit zijn de gheslachten van Gerson: de
Libniters ende Simeiters.
22 Derseluen summe werdt aenden getale
ghevonden/ seuen duysendt/ende vijf hon-
dert/ alles wat manlic was, eener Maent
oudt/ ende daer bouen.
23 Ende dat selue gheslachte der Gersoni-
ters/ sullen haer legeren achter de Woo-
ninghe teghent Westen.
24 Haer Querste sy Eliasaph/ de sone Lael.
25 Ende sy sullen wachten aen der Hutten
des Bescheyts/ namelicke, der wooninge
der Hutten/ eñ het Deckfel / eñ dat Laken
inder deure der Hutten des Bescheydts/
26 Dat omhangsel aen den Voorhof/ ende
dat Laken aen der deure des Voorhofs/
welck om de Wooninge/ende om den Al-
taer heuen gaet/ ende zijn zeelen / eñ alles
wat tot zijnen Dienste behoort.
27 Dit zijn de gheslachten van Kahath: de Kahathiter
Amramiten/ de Jezehariten / de Hebroni-
ten/ ende Vsieliten/
28 Wat manlick was/eener Maendt oudt
ende daer bouen/ aen den ghetale / acht
duysent ende ses hondert/ die de wacht des
Heylichdoms waer namen.
29 Ende sullen hen legheren aen de zijden
der Wooninghe teghent Zuyden.
30 Haer Querste sy Elizaphan / de sone
Vsiel.
31 Eñ sy sullen wachtẽ de Kiste/ den Disch
den Candelaer/ den Altaer / ende alle de
ghereetschap des Heylichdoms / daer sy
aen dienen/ ende dat Laken/ ende wat tot
zijnen Dienste behoort.
32 Nu/ de Querste ouer alle Quersten der
Leuiten/ sal Eleasar zijn/ Aarons sone des
Priesters / ouer die/ die gheordineert zijn
te l † bewaren der Hutten des Heylich- l † Anders/ hoeden.
doms.
33 Dit zijn de gheslachten Merari : De Merariter.
Maheliters ende Musiters.
34 Die aen den getale waren / ses duysent
eñ twee hondert/ alles wat manlic was
eener Maent oudt/ ende daer bouen.
35 Haer Querste sy Zuriel/ de sone Abihail
ende sullen hen legeren aen der zijden der
Wooninghe/ teghent Noorden.
36 Ende haer Ampt sal zijn/te bewaren de
Berderen/ de Richelen/ ende m Calomnen m Oft/ Pilaerstylen/
ende Voetẽ der Wooninge/ende alle zijns
Ghereetschaps ende zijns Diensts:
37 Daer toe de Calomnen rontomme den
Voorhof/ met den voeten / ende nagelen/
ende zeelen.
38 Voor de Wooninge/ ende voor der Hut-
ten des Bescheyts/ tegent Oosten / sullen
hen legheren Moses ende Aaron/ ende zij-
ne sonen/ dat sy dat Heylichdom wachten/
ende de kinderen Israels: n Als hem een n num.3.10. ende 16. 5.
vreemde daer toe maeckt/ die sal steruen.
39 o Alle Leuiten inder summe/ die Moses De summa aller Leuitẽ
eñ Aaron telden na haren geslachten/ nae o num.26.62
den woorde des Heeren/ enckelknechtkẽs/
eener Maent oudt/ende daer bouen/ wa-
ren twee ende twintich duysent.
40 Eñ de Heere sprac tot Moses: Telt alle
eerste gheboorte/ wat mannelic is onder dẽ
kinderẽ Israels/ eener Maẽt out/ eñ daer
bouen/ eñ neemt het ghetal harer namen.
41 p Ende sult de Leuiten my den Heere wt p num.3.12. ende 8.16.
sonderen/ voor alle q eerstegheboorten der q Oft/ eerste gheboorte
kinderen Israels/ ende der Leuiten Vee/ De eerstgeboorte behoort Godt toe.
voor alle eerstegeboorten onder den Vee/
der kinderen Israels.
42 Ende Moses telde/ als hem de Heere ge
boden hadde/ alle eerstegheboorten onder
den kinderen Israels.
43 Ende werden ghevonden aen den ghe-
tale der namen aller eerstegeboorten/ wat
mannelick was/ eener Maendt oudt / en-
de daer bouen/ in harer summe, twee ende
twintich duysent/ twee hondert/ ende drie
ende tseuentich.
44 Eñ de Heere sprac met Mose / eñ seyde:
45 Neemt de Leuitẽ voor alle eerstegeboor-
ten/ onder den kinderen Israels / ende het
Vee der Leuiten/ voor haer Vee/ dat de Le-
viten mijne/ des Heeren zijn.
46 r Nu het Losgelt/ van den tweehondert r Leuit.27.6
drie ende tseuentich eerstegheboorten der
kinderen

kinderen Israels/die daer ouer zijn/ ouer
der Leuiten ghetal/
47 Sult ghy vijf Sikel nemen/ van hooft
te hoofde, na den Sikel des Heylichdoms:
(f twintich Gera gheit een Sikel)
48 Ende sult dat selue ghelt/ dat daer ouer
is/ ouer haer ghetal/ gheuen Aaron ende
zijnen sonen.
49 Doe nam Moses dat losgelt/dat daer
ouer was, ouer der Leuiten ghetal, van de
eerste gheboorten der kinderen Israels/
50 Duysent driehondert en vijf en tsestich
Sikel, na den Sikel des Heylichdoms.
51 Ende gaf het Aaron ende zijnen sonen/
nae den woorde des Heeren/ als de Heere
Mosi gheboden hadde.

Exo. 30.13
Leuit. 27.25
Num. 18.16
Ezec. 45.12.

Dat iiij. Capittel.

2. Der Kahathiter Leuiten/ 15. Aaron
ende zijner sonen/ 22. der Gersoniter/ 29.
ende der Meraciten Leuiten/ Dienst ende
Ampt bestemt/ in het opbreken des Heyrs/
34. der Kahathiter/ 38. Gersoniter/ 42. en
Merariter Leuiten summe, door Mosen/
Aaron/ende de Hooftlieden ghevonden.

Ampt der Kahathiter Leuiten.

1 Ende de Heere sprack met Mose / ende
Aaron, ende seyde:
2 Neemt de summe der kinderen Ka-
hath wt den kinderen Leui/ na haren ghe-
slachten ende Vaderen huysen/
3 Van dertich Jaren aen/ ende daer bouẽ/
tot in het vijftichste Jaer / alle die in het
Heyr bequaem zijn/ dat sy doen de wercken
inder Hutten des a † Bescheydts.
4 Dat sal nu het Ampt der kinderen Ka-
hath inder Hutten des Bescheydts zijn/
dat het Alderheylichste is.
5 b Wanneer het Heyr opbreect/ so sal A-
aron en zijne sonen daer in gaen/ ende het
Voorhanckselafnemen/ ende de Kiste des
Ghetuyghenisses daer in winden.
6 Ende daer op decken het Deckſel van
Dassenvellen/ en daer bouẽ op een gantsch
ghele deckſel wtbreyden/ ende zijn Handt-
boomen daer toe leggen.
7 Ende ouer den Thoondisch oock een ge-
le deckſel wtbreyden / ende daer op setten
de Schotelen/ Lepelen/ Schalen/ en Kan-
nen, wt ende in te gieten/ ende het daghe-
lícx broodt sal daer op ligghen.
8 Ende sullen daer ouer breyden een Ko-
zijnroode deckſel, ende dat selue bedecken
met een deckſel van Dassenvellen, en zijne
Handtboomen daer toe legghen.
9 Ende sullen een ghele deckſel nemen/ en
daer in winden den Kandelaer des Lichts
ende zijne Lampen met zijnen Snutters/
ende Bluschooren/ ende alle Olyvaten/
die tot den Ampte behooren.
10 Ende sullen om dat alle doen / een deck-
sel van Dassenvellen/ en sullense op hant-
boomen legghen.
11 Also sullen sy oock ouer den gulden Al-
taer/ een ghele deckſel wtbreyden/ ende de
selue bedecken met het decsel van Dassen-
vellen/ ende zijne Handtboomen daer toe
legghen.
12 Alle de ghereetschap daer sy mede han-
delen in het Heylichdom/ sullen sy nemen/
ende ghele deckſels daer ouer doen / ende
met een deckſel van Dassenvellen bedec-
ken/ ende op handtboomen legghen.
13 Sy sullen oock de asschen van den Al-
taer vaghen/ ende een Scharlaken deckſel
daer ouer breyden.
14 Ende alle zijn ghereetschap daer op leg-
ghen/ daer sy mede daerop handelẽ, Kool-
pannen/ Krauwels/ † Schoeffelen Bec-
kenen met alle gereetschap des Altaers/
ende sullen daer ouer breyden een deckſel

a † Anders Stifts / oft Ghetuyghenisses. Hoemen de Hutte met de heylighe gereetschap dragen sal.
b Nu. 10.16. Hier wt ist openbaer/ dat de inwendichste Tapyten niet bouen geweest en zijn / maer een yegelic heeft zijn eyghen verwe alleen ghehadt. Welcker gele is/ die is gantsch ghele ghe-weest/ ende welcker wit die is gantsch wit geweest

† Anders/ Bessems/

van Dassenvellen / ende zijne handtboo-
men daer toe legghen.
15 Wanneer nu Aaron ende zijne Sonen/
sulcx wtgericht hebben/ ende het Heylich-
dom / ende al zijn ghereetschap bedeckt:
wanneer het Heyr opbreeckt/ daer na sul-
len de kinderen Kahath daer in gaen / dat
sy c het draghen: ende en sullen het Hey-
lichdom niet aenroerẽ/ d dat sy niet en ster-
uen. Dit zijn de Lasten der kinderen Ka-
haths/ aen der Hutten des Bescheydts.
16 Ende Eleasar / Aarons des Priesters
sone/ sal het Ampt hebben/ dat hy ordine-
re de Olye tot den Lichte / ende de Spece-
rye tot den Reuckwercke/ende het daghe-
licks Spysoffer, ende de Salfolye: dat hy
beschicke de gantsche Wooninghe / ende
alles wat daer in is / in het Heylichdom/
ende zijne ghereetschap.
17 Ende de Heere sprack met Mose / ende
met Aaron, ende seyde:
18 Ghy sult den stamme des gheslachtes
der Kahathiters / hen niet laten verder-
uen/ onder den Leuiten.
19 Maer dat sult ghy met hen doen/ dat sy
leuen, en niet en steruen/ ist dat sy aenroe-
ren het Alderheylichste: Aaron ende zijne
sonen sullen daer in gaen / en e † eenen ye-
gelicken setten tot zijnen Ampte en Last.
20 Sy daerentegen en sullen daer niet in
gaen, te sien f † onbedect het Heylichdom/
dat sy niet en steruen.
21 Ende de Heere sprack met Mose / ende
Aaron/ ende seyde:
22 Neemt de summe der kinderen Gerson
oock/ na harer Vaderen huysen ende ghe-
slachten.
23 g Van dertich Jaren en daer bouẽ/ tot
int vijftichste Jaer/ ende ordineert alle die
ten Heyre bequaem zijn / dat sy een Ampt
hebben inder Hutten des Bescheydts.
24 Dat sal dan des gheslachtes der Ger-
soniters Ampt zijn / dat sy handelen ende
draghen.
25 Sy sullen de Tapijten der Wooninge/
ende der Hutten des Bescheydts dragen/
ende zijn Deckſel / ende het Deckſel van
Dassenvellen/ dat daer bouen ouer is/ en-
de het Laken in der Deure der Hutten des
Bescheydts.
26 Ende het omhangsel des Voorhofs/ en
het Laken inder deure der poorten aenden
Voorhoue/ dwelck rondtom de Wooninge
ge ende Altaer gaet, ende hare Zeelen en
alle de ghereetschap haers Ampts / ende
alles wat tot haren Ampte behoort.
27 Na den woorde Aarons ende zijner so-
nen / sal alle het Ampt der kinderen Ger-
son gaen/ alles wat sy draghen ende han-
delen sullen: ende ghy sullet h † toesien/
dat sy alle haren Last wachten.
28 Dat sal het Ampt des gheslachts der
kinderẽ der Gersoniters zijn, inder Huttẽ
des Bescheydts/ en hare wacht sal onder
de hant Ithamar zijn/ des soons Aarons
des Priesters.
29 De kinderẽ Merari na haren geslach-
tẽ en vaders huysen sult ghy oock ordinerẽ.
30 Van dertich Jaren aen ende daer bouẽ
tot int vijftichste Jaer / alle die int Heyr
bequaem zijn, dat sy een Ampt hebben in-
der Hutten des Bescheydts.
31 Op dese Lasten dan sullen sy wachten/
aen alle haer Ampt inder Hutten des Be-
scheydts, dat sy draghen de berderen der
Wooninghe, ende Rychelen/ ende de i Ca-
lomnen ende voeten.
32 Daer toe de Calomnen des Voorhofs
rondtom, ende voetẽ/ ende nagelen/ ende
zeelen/

Kahathiter
c Num. 7. 9.
d 2 Samuel 6.6.

e † Anders het eenen yegelicken afsetten na zijnen etc.
f † And. het Heylichdõ so men het inwindet.
Der Gersoniter Leuitẽ
g Nu. 8.24.

h † Anders ordineren/

Ithamars Ampt.
Der Merariter Leuitẽ

i of/ Pilaren stylen

zeten/ met alle haer ghereetschap/ na alle
haer Ampt: eenen yegelicken sult ghy zijn
deel des Lasts aen de gereetschap te wach
ten verordineren.
33 Dat is het Ampt der gheslachten der
kinderen Merari/ alles dat sy handelẽ in
der Huttẽ des Beschepts / onder der hãdt
Ithamar des Priesters, Aarons soon.

De Somme van der Cahathiter Leviten.

34 En de Moses ende Aaron/ met tsamen
den Hooftluyden der Menichte/ telden de
kinderen der Kahathiters/ na haren ghe-
slachten ende Vaders huysen.
35 Van dertich Jaren aen / ende daer bo-
uen/ tot in het vyftichste/ alle die int Heyr
bequaem waren / dat sy een Ampt in der
Hutte des Beschepdts hadden.
36 Ende de somme was twee duysent / se-
uen hondert ende vyftich.
37 Dat is de somme der gheslachten der
Kahathiters/ die alle te beschicken haddẽ
inder Hutten des Beschepts/ die Moses
ende Aaron telden / naer den woorde des
Heeren door Mosen.

Der Gersoniter Levitẽ

38 De kinderen Gerson werden oock getelt
in haren gheslachten ende Vaders huysen.
39 Van dertich Jaren ende daer bouẽ/ tot
in het vyftichste/ alle die int Heyr bequaẽ
waren/ dat sy een Ampt inder Hutten des
Beschepdts hadden.
40 Ende de somme was/ twee duysent/ ses
hondert ende dertich.
41 Dat is de somme der gheslachten der
kinderẽ Gerson/ die alle te beschickẽ had-
den inder Hutten des Beschepdts/ welcke
Moses ende Aaron telden/ na den woor-
de des Heeren.

Der Merariter Levitẽ

42 De kinderẽ Merari werdẽ oock getelt/
na haren gheslachten ẽ Vaders huysen.
43 Van dertich Jaren aen / ende daer bo-
uen/ tot int vyftichste/ alle die int Heyr be-
quaem waren/ dat sy een Ampt inder Hut
ten des Beschepdts hadden.
44 Ende de somme was/ drie duysent ende
twee hondert.
45 Dat is de somme des gheslachtes der kin
derẽ Merari/ die Moses ẽ Aaron teldẽ/
na den woorde des Heeren door Mosen.

Somma aller Leviten.

46 De somma aller Levitẽ die Moses ende
Aaron met den Hooftlieden Israels teldẽ/
na haren gheslachtẽ ende Vaders huysen.
47 Van dertich Jaren ẽ daer bouẽ/ tot int
vyftichste/ alle die/ die ingingen te doen/
een yeghelick zijn Ampt / ende te draghen
den last inder Hutten des Beschepdts/
48 Was/ acht duysent/ vyf hondert ende
tachtentich:
49 Die ghetelt werden na den woorde des
Heeren door Mosen / een yegelick tot zij-
nen Ampte ende Last/ als de Heere Mosi
gheboden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Wat lieden men uit den Legher doen
ende vermydẽ sal. 5. Van bekentenisse der
sonden aenden menschen begaen/ ende ver-
soeninge ouer der seluen. 12. Van Yuer-
offer eens mans / die van zijns wijfs eere
quaet vermoedden heeft/ 16. ende wroech-
handel des Priesters aen der seluer.

Melaetschẽ te vermydẽ
a Levit.13.46
2 Par.26.21

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Gebiedt den kinderẽ Israels/ a dat
sy uit den leger brengen alle Melaetschẽ/
ende alle die etteruloeden hebben / ẽ die
aen den Dooden onreyn ghewordden zijn.
3 Beyde Mans ende Vrouwen sullen sy
buyten brenghen/ voor den Legher/ dat sy
haren Leger niet en verontreynigen/ daer
ick onder hen in woone.
4 Ende de kinderen Israels deden alsoo/
ende brachtense buyten voor den Legher/
als de Heere tot Mosen gheseydt hadde.
5 Ẽ de Heere sprack met Mose/ ẽ seyde:
6 Segt den kinderen Israels/ ende spreect
tot hen: b Wanneer een man oft vrouwe/
erghens een sonde teghen eenen mensche
doet / ende hem aen den Heere daermede
versondicht/ soo heeft die Ziele een schulde
op haer.

Schuldtoffer.
b Levit.6.3.

7 c Ende sy sullen hare sonde bekennen/
die sy ghedaen hebben / ende sullen haer
schult versoenen met der hooftsomme/ en-
de daer bouen het vyfste deel daer toe doẽ
ende dien gheuen/ aen dien sy hen ver-
schuldicht hebben.

c Leviti.5.5.

8 Is dan niemandt daer / die men de
schult betalen soude / soo salmen het den
Heere geuen voor den Priester / noch ouer
den Ram der versoeninghe/ daer hy mede
versoent worde.
9 Desgelijcken sal alle Heffinge van alle
dat de kinderen Israels heylighen / ende
den Priester offeren/ syne zijn.
10 Ende wie wat heylicht/ dat sal oock syne
zijn: ende wie den Priester wat gheeft/ dat
sal oock syne zijn.
11 Ẽ de Heere sprack met Mose/ ẽ seyde:
12 Segt den kinderen Israels/ ẽ spreeckt
tot hen: d Wanneer erghens eens mans
wijf haer verliepe / ende haer aen hem be-
sondichde/

d Deu.22.13
Een grouwelic yueroffer/ wanneer een mã zijn wijf niet en gelooft der eeren haluen/

13 Ende haer yemandt vleeschelicken be-
sliepe / ende het werde doch den man ver-
borghen voor zijnen ooghen / ende wordt
bedeckt/ dat sy onreyn geworden is / ende
en cause niet ouertuyghen / want sy en is
daer niet in begrepen/
14 Ende de e yuergheest ontsteeckt hem/
dat hy om zijn wijf yuert/ sy zy onreyn of
niet onreyn/

e of/ heftighẽ hertbrandt.
f Of / met hertbrandt ontsteken wordt/

15 So sal hyse tot den Priester brenghen/
ẽ een Offer ouer haer brengen/ dẽ tiendẽ
Epha Gerstenmeels/ ẽ en sal gheen Olye
daer op gieten / noch Wieroock daer op
leggen: wãt het is een Yueroffer/ ẽ g een
Wroegheoffer dat de misdaet wroeghẽ.

g Wroegen/ heet hier/ openbaren/ veruaghen ende de saecke aen den dach brenghen. And. Gedenckoffer dat de misdaet ghedenckt.

16 So salse den Priester hier tot brengen/
ende voor den Heere setten/
17 Ende des h Heylighen waters nemen/
in een aerden Vat/ ende stof vanden vloer
der wooninghe int water doen/

h Nu. 19.10

18 Ende sal dat wijf voor den Heere setten/
ende haer hooft ontblootẽ / ẽ dat Wroe-
geoffer dat een Yueroffer is/ op haer hãdt
legghen/ ende de Priester sal in zijner hant
bitter verwloeckt water hebben/
19 Ende sal dat Wijf besweeren / ende tot
haer segghen: Heeft v gheen Man besla-
pen/ ẽ zyt ghy van uwen manne niet ge-
loopen/ dat ghy v verontreynicht hebt / so
en sullen v dese bittere verulocckte wate-
ren niet schaden.
20 So ghy daerentegen van uwen manne
zijt ghelooopen/ dat ghy onreyn zijt / ende
heeft v yemandt beslapen / behaluen uwe
Man/
21 (So sal de Priester dat wijf besweeren/
met sulcken vloeck / ende sal tot haer seg-
ghen:) De Heere sette v ten vloecke/ ende
ter vermaledijdinghe onder uwen volcke/
dat de Heere uwe heupe it verduylen/ ende
uwen buyck swellen late:
22 Soo ga nu dat veruloeckte water in v
lijf/ dat uwen buyck swelle/ ende uwe heu-
pe verduyle: ende dat Wijf sal segghen: A-
men/ Amen.
23 Alsoo sal de Priester desen vloeck op een
li i Cedel schrijuen/ ende met den bitteren
water af wasschen.

i † Anders/ verwallen

l † anders/ dat dat in haer ga/etc.

24 Ende sal den wyue / van den bitteren
veruloecten water te drincken gheuen:
l † ende wanneer dat veruloeckte bitter
water in haer ghegaen is/
25 Soo sal de Priester van harer hant dat
Yueroffer nemen/ ende een Spysoffer voor
den Heere bewegheu/ende op den Altaer
offeren.
26 Namelick/ hy sal een hät vol des Spijs-
offers nemen tot haren Vroegheoffer/ eñ
op den Altaer aensteken/ eñ daer nae den
wyue dat water te drincken gheuen.
27 Eñ wanneer sy dat water ghedroncken
heeft: is sy onreyn/ eñ heeft haer aen harē
man besondicht, so sal dat veruloecte wa-
ter in haer gaen/ende haer bitter zyn/ dat
haer den buyck swellen ende de heupe ver
uuylen sullen/ ende dat wyf sal een vloeck
zijn onder haren volcke.
28 Is daerenteghen een soodanich wijf
niet verontreynicht/maer reyn/ soo en sal
het haer niet schaden, dat sy can m swan-
gher worden.

m Oft/ met kinde.

29 Dat is de Yuerwet/ als een wijf van ha-
ren man loopt/ende onreyn wordt.
30 Oft als eenen man den Yuergheest ont-
steeckt/ dat hy om zijn wijf yuert: dat hyse
sette voor den Heere/ende de Priester met
haer/alles na dese Wet.
31 Ende de man sal ontschuldich zijn aen
der misdaet/ daerentegen dat wijf sal haer
misdaet draghen.

Dat vj. Capittel.

1. Van de Wet der Nazareers ende ha-
re ordeninge/ 23. Van des Priesters sege-
ninghe totten Volcke.

a Dese heet ophebreisch Neser/ende diese houdt Nasir: nae welck ooc onse Heere Jesus Christus Nazarenus heet/ eñ hy is de rechte Nasir. † And. hem eens besonderen hooghen dincx onderstaet te beloven een afsonderinghe dat hy des Heeren afghesonderde zyn wil.
b Jud.13.4 14.
Amos 1.12.
c † anders/ duert/ sal hy etc.
d Leui.21. 5
Judic.13.4.
e Leui.21.1.
Ezec.44. 25
f Act.18. 18. ende 21.24.
g † anders/ Stifts/ oft Ghetuyghe nisses.

1 Ende de Heere sprack met Moses / en-
de seyde:
2 Segt den kinderen Israels / ende
spreeckt tot hen: Wanneer een Man ofte
Wijf a een sonderlicke Beloste doet den
Heere hem te onthouden/
3 Die sal hem van Wyn eñ stercken dranc
ondthouden/ b Wynedick oft stercken
dranckx Edick / en sal hy oock niet drinc-
ken/ oock niets dat wt Wynbezien ghe-
maeckt wort: hy en sal noch versche noch
dorre Wynbezien eten/
4 So lange zijn Beloste c † duert: ooch en
sal hy niets eten dat men vanden Wijnstoc
maeckt/ noch wijnkeernen/noch basten.
5 d Soo langhe als den tyt sulcker zijner
Belosten duert/ en sal gheen Scheermes
op zijn hooft comen/ tot dat den tydt wt
sy die hy den Heere beloeft heeft: want hy
is heylich / ende sal het hayr op zynen
hoofde bly laten wassen/
6 e Den gantschen tydt ouer / die hy den
Heere beloeft heeft en sal hy tot gheenen
dooden gaen.
7 Hy en sal hem oock niet verontreynigen
aen den doot zijns vaders/ zijner moeder/
zijns broeders/ oft zijner suster: wät de Be-
loste zijns Godts is op zynen hoofde.
8 Ende den gantschen tyt ouer zijner Be-
losten/ sal hy den Heere heylich zyn.
9 Eñ of yemät voor hem onuersiens haes-
telic sterft so wort het hooft zijner Belof-
ten verontreynicht: f daerom sal hy zyn
hooft bescheeren aen den dage zijnder rey
ninge/ dat is/ aen den seuenden daghe.
10 Ende aen den achtsten dage/ sal hy twee
Tortelduyuen brenghen/ oft twee ionghe
Duyuen/ totten Priester voor der Deure
der Hutten des g † Bescheydts.
11 Eñ de Priester sal de eene tē Sondoffer/
eñ de ander ten Brandtoffer maken / ende
hem versoenē / dǎerom dat hy hem aen ee-
nen dooden besondicht heeft/ eñ alsoo zijn
hooft desseluen daechs heylighen.
12 Dat hy den Heere den tyt zyner gelostē
wthoude: eñ sal een Jarich Lam brengen
ten Schultoffer/ doch de verganghen da-
ghen sullen te vergheefs zyn / daerom dat
zyn ghelofte verontreynicht is.
13 Dit is de Wet des h † verloefden: Wan-
neer de tydt zijner ghelosten wt is/ so sal-
men hem brengen voor de Deure der Hut-
ten des Bescheydts.

h † anders/ afghesonderden:

14 Eñ hy sal brengen zijn offer den Heere/
ten Jarich Lam sonder vlecke ten Brant-
offer/ ende een Jarich Schaep sonder vlec-
ke/ ten Sondoffer/ ende eenen Ram son-
der vlecke ten Danckoffer.
15 Eñ eenen corf met ongeheuelde Koeckē
van i Meelbloeme met Olye gemengt/ eñ
ongeheuelde Vladen met Olye bestreken/
ende haer Spysoffer ende Dranckoffer.

i Oft/ semelmeels/

16 Ende de Priester salt voor den Heere
brengen/ende sal zijn Sondoffer ende zijn
Brandtoffer maken.
17 En den Ram sal hy ten Dancoffer ma-
ken den Heere/ met tsamen den Corf des
ongeheuelden Broots / ende sal oock zijn
Spysoffer ende Dranckoffer maken.
18 k Eñ sal den verloefden het hooft zijner
gelosten bescheeren/ voor der Deure der
Hutten des Bescheyts / eñ sal het hooft-
hayr zyner gelosten nemen/ eñ op het vyer
worpen/ dat onder den Danckoffer is.

k Act.21.24

19 Eñ sal de gecoocte schouder nemen van
den Ram/ eñ eenen ongheheuelden Koeck
wt den corue/ eñ een ongheheuelde Vlade/
ende salt den Verloefden op zyne handen
legghen/ daer na wanneer hy zyn ghelofte
af ghescoren heeft.
20 Eñ salt voor den Heere bewegen: dat is
heylich den Priester met der Beweghe-
borst/ ende der Heffschouderen : daer nae
mach de Verloefde Wyn drincken.
21 Dat is de Wet des verloefden / die zijn
Offer den Heere geloeft van wegen zijner
gelosten/ buyten het gene/ wat hy anders
vermach: als hy geloeft heeft/ sal hy doen/
na de Wet zijner ghelosten.
22 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
23 Segt Aaron eñ zijnen sonen/ eñ spreect:
Also sult ghy lieden seggen tot den kinde-
ren Israels/ wanneer ghyse seghenet:

Der Priesters Segē tottē volcke

24 l De Heere seghene v/ ende behoede v.
25 De Heere late zyn aenghesichte lichten
ouer v. ende sy v ghenadich.

l Spr.36.19 Psal.115.12

26 De Heere heffe zyn aenghesicht ouer v/
ende gheue v vrede.
27 Want ghy liedē sult mijnē Naem op de
kinderē Israels leggen / dat ickse segene.

Dat vij. Capittel.

1. Van den Offer der twaelf Vorstē Is-
raels/ ter inwijinghe der Wooninghe/ 19.
ende des Altaers/ 89. Godt spreeckt met
Moses van den Ghenadenstoel.

1 Ende doe Moses de Wooninghe op-
gherecht hadde / ende haer a ghesalft
ende gheheylicht met alle haer ghe-
reet schap: daer toe oock den Altaer met
alle zijn ghereetschap / ghesalft ende ghe-
heylicht/

a Exo.40.18

2 Doe offerden de Vorsten Israels/ die de
Ouerste waren in harer vaders huysen:
want sy waren de Ouerste onder den ghe-
slachten ende stonden b † bouen aen / on-
der dien die ghetelt waren.

b † And. in haren ampte. And. ouer de getelden.

3 Ende sy brachten haren Offer voor den
Heere/ ses bedeckte Waghenen/ eñ twaelf
Runderen/ elcken eenen Wagen voor twee
Vorsten/ ende elck eenen Osse/ ende brach-
tense voor de Wooninghe.
4 Ende de Heere sprack tot Moses:

c † anders/ Stiftes oft Ghetuyghe nisse/

5 Neemt het van hen / dat het diene ten
dienste der Hutten des c † Verschepts: en=
de ghevet se den Leuiten eenen yeghelicken
nae zynen ampte.
6 Doe nam Moses de Waghenen ende
Runderen/ ende gaffe den Leuiten.
7 Twee Waghenen en vier Runderen/ gaf
hy den kinderen Gerson na haren ampte.
8 Ende vier Waghenen ende acht Ossen/
gaf hy den kinderen Merari nae haren
ampte. onder der hant Ithamar/ Aarons
des Priesters soons.

b Num. 4. 15
2. Sam. 6. 6

9 Maer den kinderen Kahaths en gaf
hy niet/ b daerom dat sy eē heylich Ampt
op hen hadden ende op haren schouderen
draghen moesten.
10 Ende de Vorsten offerden ter inwijn=
ghe des Altaers / aen den daghe doe hy
ghewijt werde ende offerden hare gauen
voor den Altaer.
11 En de Heere sprac tot Mosen: Laet eenē
yeghelicken Vorst aen zynē daghe/ zyn Offer
brenghen ter inwijinghe des Altaers.

e † anders/ bracht hier toe zyn of=fer.
f † Anders/ Offer.
Nayessons offer.
g † anders/ Sprengh bekken oft sprenghvec=ken.
h oft, se=melmeels/
i Oft cop=ken/ oft wat inwendich hol was/ als de sauf=sierkens/
Nethaneels offer.

12 Aen den eersten daghe e † offerde zyne ga=
ue Nahesson de sone Amminadab/ des stam=
men Juda/
13 En zyn f † gaue was een silueren Scho=
tel/ hondert en de dertich Sikel weert: een
silueren g † Schale / tseuentich Sikel
weert/ nae den Sikel des Heylichdoms/
beyde vol h Semelbloemen met Olye ghe=
menght ten Spijsoffer:
14 Daer toe eenen gulden i Lepel tien Si=
kel gouts weert/ vol Reuckwerck:
15 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
16 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
17 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ ende vijf Ja=
righe Lammeren. Dat is de gaue Nayes=
son des soons Amminadab.
18 Aen den anderen daghe offerde Netha=
neel de sone Zuar de Vorst Isaschar.
19 Syn gaue was een silueren schotel hon
dert en dertich Sikel weert: een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dē Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
20 Daer toe eenen gulden Lepel tien Sikel
gouts weert/ vol Reuckwerck.
21 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
22 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
23 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ ende vijf Ja=
righe Lammeren: dat is de gaue Netha=
neel des soons Zuar.

Eliabs offer.

24 Aen den derden daghe/ de Vorst der kin=
deren Zebulon/ Eliab de sone Helon.
25 Syn gaue was een siluerē Schotel/ hon
dert en dertich Sikel weert / een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert / na dē Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
26 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwerck:
27 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
28 Eenen Gheytenbock ten Sondoffer:
29 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ ende vijf Jari=
ghe Lammeren: dat is de gaue Eliab des
soons Helon.

EliZur offer.

30 Aen den vierden daghe de Vorst der kin=
deren Ruben/ EliZur/ de sone Sedeur.
31 Syne gaue was een siluerē schotel hon
dert en dertich Sikel weert / een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dē Si=
kel des Heylichdoms/ beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
32 Eenen gulden Lepel tien Sikel goudts
weert vol Reuckwerck.
33 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich Lam ten Brandtoffer:
34 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
35 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue EliZur / des
soons Sedeur.

Selumiels offer.

36 Aen den vijfsten daghe/ de Vorst der kin
deren Simeon/ Selumiel/ de sone Zuri=
Sadai.
37 Syn gaue was een silueren Schotel/
hondert en dertich Sikel weert: een silue=
ren Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dē
Sikel des Heylichdoōs/ beyde vol Semel=
meels met Olye gemenght ten Spijsoffer.
38 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwerck.
39 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
40 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
41 En ten Danckoffer twee Runderen/ vijf
Rammen/ vijf Bocken/ ende vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Selumiel/ des
soons Suri Sadai.

Elisaphs offer.
k † anders/ Dehuel/ oft Deuel/ Cap. 2. 14. wordt hy Reguel ghe noemt.

42 Aen den sesten daghe de Vorst der kinde
ren Gad Elisaph/ de sone k † Deguel.
43 Syn gaue was een Schotel hondert en
dertich Sikel weert: een silueren Schale/
tseuentich Sikel weert na den Sikel des
Heylichdoms/ beyde vol Semelmeels met
Olye ghemenght ten Spijsoffer.
44 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert vol Reuckwerck:
45 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich Lam ten Brandtoffer.
46 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
47 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/
vijf Rammen vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisaph / des
soons Deguel.

Elisama offer.

48 Aen dē seuendē daghe/ de Vorst der kin=
derē Ephraim/ Elisama/ de sone Amihud.
49 Syn gaue was een siluerē Schotel hon
dert en dertich Sikel weert : een silueren
Schale tseuentich Sikel weert/ na dē Si=
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel=
meels met Olye ghemenght ten Spijsoffer.
50 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwerck:
51 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
52 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
53 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gaue Elisama / des
soons Amihud.

Gamaliels offer.

54 Aen den achtsten daghe / de Vorst der
kinderen Manasse / Gamaliel / de sone
PedaZur.
55 Syn gaue was een siluerē Schotel/ hon
dert en dertich Sikel weert : een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert/ na dē Si=
kel des Heylichdoms/ beyde vol Semel=
meels met Olye gemenght ten Spijsoffer.
56 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwerck:
57 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram een Jarich Lam ten Brandtoffer:
58 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
59 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gaue Gamaliel / des
soons PedaZur.

Abidans offer.

60 Aen den neghensten daghe/ de Vorst der
kinderen BenJamin/ Abidan / de sone
Gideoni.

61 Zijn gave was een silueren Schotel/
honderdt eñ dertich Sikel weert: eñ silueren
Schale, tseuentich Sikel weert/ na dẽ Si-
kel des Heylichdoms/ beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt, ten Spijsoffer.
62 Eenen gulden Lepel/ tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwercx:
63 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
64 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer.
65 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe
Lammeren. Dat is de gave Abidan / des
soons Gideoni.
Ahiesers offer. 66 Aenden tiendẽ dage/de Vorst der kinde
ren Dan/Ahieser/de sone AmmiSadai.
67 Zijn gave was eñ silueren Schotel/hon-
dert eñ dertich Sikel weert, na den Sikel
des Heylichdoms, beyde vol Semelmeels
met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
68 Eenen gulden Lepel, tien Sikel goudts
weert/ vol Reuckwercx.
69 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
70 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
71 Eñ ten Dancoffer, twee Runderen / vijf
Rammen, vijf Bocken/ vijf Jarige Lam-
meren/ dat is de gave AhiEser/ des soons
AmmiSadai.
Pagiels offer. 72 Aen den elfsten daghe/ de Vorst der kin-
deren Asser/ Pagiel de sone Ochran/
73 Zijn gave was eñ silueren Schotel hon-
dert eñ dertich Sikel weert : een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert, na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt ten Spijsoffer.
74 Eenen gulden Lepel, tien Sikels gouts
weert, vol Reuckwercx:
75 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer:
76 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
77 Ende ten Danckoffer twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken / vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gave Pagiel / des
soons Ochran.
Het offer Ahira. 78 Aen den twaelfsten daghe / de Vorst der
kinderẽ Naphthali. Ahira/ de sone Enan.
79 Zijn gave was eñ silueren Schotel/hon-
dert eñ dertich Sikel weert : een silueren
Schale/ tseuentich Sikel weert, na dẽ Si-
kel des Heylichdoms / beyde vol Semel-
meels met Olye ghemengt/ ten Spijsoffer.
80 Eenen gulden Lepel, thien Sikel gouts
weert. vol Reuckwercx:
81 Eenen Osse wt den Runderen / eenen
Ram/ een Jarich Lam ten Brandtoffer.
82 Eenen Gheytenbock ten Sondtoffer:
83 Ende ten Danckoffer/ twee Runderen/
vijf Rammen/ vijf Bocken/ vijf Jarighe
Lammeren: dat is de gave Ahira / des
soons Enan.
84 Dat is de inwijinghe des Altaers / ter
tijdt als hy ghewijt wert. daer de Vorsten
Israels toe offerden / dese twaelf silueren
Schotelen, twaelf silueren Schalen/twaelf
gulden Lepelen.
85 Alsoo dat elcke Schotel/ honderdt ende
dertich Sikel siluers / ende elcke Schale/
tseuentich Sikel hadden: Dat de summa
alles siluers aen den Vaten / bedroech/
twee duysent/ vierhondert Sikel, nae den
Sikel des Heylichdoms.
86 Eñ de twaelf gulden Lepelen vol Reuc-
wercx/ hadde elck tien Sikel/ nae den Si-
kel des heylichdoms: dat de somme gouts
aen den Lepelen / bedroech/ honderdt ende
twintich Sikel.
87 De somme der Runderen ten Brandt-
offer/ was twaelf Ossen/ twaelf Rammen
twaelf Jarighe Lammeren / met tsamen
haren Spijsofferen: ende twaelf Gheyten-
bocken ten Sondtoffer.
88 Eñ de somme der Runderen ten Danc-
offer/ was vier eñ twintich Ossen: tsestich
Rammen, tsestich Bocken/ tsestich Jarige
Lammeren: dat is de Inwijinghe des Al-
taers/ doe hy ghewijdt werdt.
89 l Ende als Moses in de Hutte des Be- Godt
scheydts ginck/ dat met hem ghesproken spreect van-
werdt/ soo hoorde hy de stemme met hem den Ghena
spreken van den Ghenadenstoel, die op de denstoel af.
m † Kiste des Ghetuyghenisses was / tus- l Exo.25.22.
schen den tween Cherubins / van daer m Anders/
werdt met hem ghesproken. Lade.

Dat viij. Capittel.

1 Van het toerichten der Lampen op
den Candelaer/ 6. Van Offeren eñ Rey-
ninghe der Leuiten/ ten dienste des Hee-
ren/ 16. in de stede aller Eerstegheboorten
der kinderen Israels/ 24. Van der seluer
ouderdom ende ontledighinghe aen den
Dienst der Hutten.

1 ENde de Heere sprack met Mose / ende a Exo.25.37.
seyde: b Dat is/
2 Spreeckt met Aaron / ende segt tot de tappen
hem: a Wanneer ghy de Lampẽ op settet/ oft snupten
so sult ghyse alsoo setten / dat sy alle seuen aen den
b voorwaerts den Candelaer lichten. Lampen/sal
3 Eñ Aaron dede also eñ settede de Lam- hy nae den
pen op/ voorwaerts dẽ Candelaer te schij- voorhange
nen/ als de Heere Mosi gheboden hadde. richten/dat
4 Eñ de Candelaer was dicht gout, beyde het voor
zijnen schacht/ eñ zijne Bloemen/ na dẽ ge den Cande-
sichte dat de Heere Mosi ghewesen had- laer of: tus-
de: alsoo maeckte hy den Candelaer. schen den
5 Eñ de Heere sprack met Mose: eñ seyde: Candelaer
6 Neemt de Leuiten wt den kinderen Is- ende Voor-
raels, ende reynicht se. hange licht
7 Also sult ghy dan met hen doẽ, dat ghy- sy.
se reynighet: Ghy sult c Sondewater op Der Leuitẽ
hen sprengen/ ende sullen alle hare hayren reyninghe.
reyn af scheeren, ende wasschen hare clee- c Ontson-
deren/ soo zijn sy reyn. digen is so
8 Dan sullen sy nemen eenen iongẽ Osse/ veel als ios
eñ zijn Spijsoffer d † Meelbloemen met spreken:
Olye ghemengt: eñ eenen anderen ionghen daer van
Osse sult ghy ten Sondoffer nemen. heetet wa-
9 Ende sult de Leuiten voor de Hutte des ter daer sy
e † Bescheydts brengen, eñ de gãtsche Ghe mede los
meynte der kinderen Israels vergaderen. ghesproken
10 Eñ de Leuiten voor den Heere brenghen/ worden/
ende de kinderen Israels sullen hare han- Sondewa-
den op de Leuiten legghen. ter.
11 Ende Aaron sal de Leuiten voor den d † Anders/
Heere beweghen / van den kinderen Is- Semelmeel.
raels/ op dat sy dienen moghen / aen den e † Anders/
Ampte des Heeren. Stifts / oft
12 Ende de Leuiten sullen hare handen op Ghetuyghe
het hooft der Ossen legghen/ ende de eene nisses.
sal ten Sondoffer/ de andere ten Brandt-
offer den Heere ghemaeckt worden/ om de
Leuiten te versoenen.
13 Ende sult de Leuiten voor Aaron / ende
zijne sonen setten / ende voor den Heere be-
weghen.
14 Ende sult se alsoo scheyden van den kin-
deren Israels, dat sy myne zijn.
15 Daer na sullen sy in gaen/ dat sy dienen
in der Hutten des Bescheydts: alsoo sult
ghy se reynighen ende beweghen:
16 Want sy zijn myn gifte van den kinde-
ren Israels f ende ick hebse wt genomen/ f Num.3.12.
voor alle dat zijn Moeder breeckt, name- 41.
licken/ voor de Eerstegheboorten aller kin-
deren Israels.
17 g Want alle Eerstegheboorten onder g Exo.13.2.
den kinderen Israels, zijn myne/ beyde der Num.3.13.
Menschen ende des Vees / sint der tyde ezech.44.30.
dat ick Luce 2.23.

dat ick alle Eerstegeboorten in Egypten
lande sloech/ ende heylichde se my.
18 Eñ nam de Leuitē aen/ voor alle Eerste-
gheboorten onder den kinderen Israels.
19 Eñ gaffse tot een ghifte Aaron eñ zijnen
sonen/ wt den kinderē Israels/ dat sy die-
nen aen den Amptē der kinderen Israels/
in der Hutte des Gescheyts/ de kinderen
Israels te versoenen: op dat daer gheen
plaghe en sy onder den kinderen Israels/
soo sy hen ghenaken wilden totten Hey-
lichdom.
20 Ende Moses/ met Aaron/ met tsamen
der gandtscher Menichte der kinderen
Israels/ deden met den Leuiten/ alles als
de Heere Mosi gheboden hadde.
21 Eñ de Leuiten ontsondichden hen/ ende
wiesschen hare cleederen/ ende Aaron be-
weechde se voor den Heere/ ende versoen-
de se/ dat sy reyn werden.
22 Daer na gingen sy in/ dat sy haer Ampt
deden in der Hutten des Gescheyts/ voor
Aaron eñ zijnen sonen: als de Heere Mo-
si gheboden hadde ouer den Leuiten/ soo
deden sy met hen.
23 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
h Num. 4. 3. 24 Dat is het/ dat den Leuiten behoort/
h van vijf eñ twintich Jaren aen/ eñ daer
bouen/ zijn sy bequaem int Heyr/ ende ten
dienste inder Hutten des Gescheyts.
i1. Sam. 1. 23. 25 i Maer vanden Vijftichsten Jare aen/ sul-
len sy ledich zijn vandē Ampte des dienstes
ende en sullen niet meer dienen:
26 Maer op den dienst haerer broederen
k Oft/ acht hebben. k wachtē inder Huttē des Gescheyts: des
Ampts pinnees en sullen sy niet bedienē:
also sult ghy met den Leuiten doen/ dat een
yeghelick zijne wacht waer neme.

Dat IX. Capittel.

1. Paschenfeest houden/ wort den kin-
deren Israels gheboden/ 6. Den verhin-
derden/ de veerthiende dach inder anderder
Maent bestemmet/ 13. Ende den veracht-
ters haer straffe voorghescreuen/ 17. Van
den Vyere ende Wolcke in der Woonin-
ghe/ ende wanneer sy reysden.

Hier gebiet Godt den kinderē Israels het Pascheen feest te houden.
1 Ende de Heere sprack met Mose in-
der Waestyne Sinai/ in den anderen
Jare/ daer nae als sy wt Egyptenlan-
de getogen waren/ in der eerster Maent/
ende seyde:
2 a Laet de kinderen Israels Paschen hou
den te zijner tijdt.
a Exod. 12. 3 ff. Leuit. 23. 5. Num. 28. 16 Deut. 16. 1.
3 Aen den veerthienden dage deser Maent
tusschen den auondt: te zijner tijdt sullen
sy het houden/ nae alle zijne Settinghen
ende Rechten.
4 Ende Moses sprack met den kinderen
Israels/ dat sy het Paschen hielden.
5 Ende sy hielden Paschen/ aen den veer-
tienden daghe der eerster Maent aen den
auont/ inder Waestyne Sinai: alles als de
Heere Mosi gheboden hadde/ soo deden
de kinderen Israels.
6 Doe waren daer sommighe mannen on-
reyn/ ouer eenen dooden mensche/ dat sy
gheenen Paschen houden en conden in-
dien daghe: die traden voor Mosen/ en-
de Aaron desseluen daechs/
b ǀ Anders/ hem: c Oft/ snoo-der/ verachte-lijcker/ etc. ǀ Anders/ ghewceret. b Oft/ men-schen.
7 Eñ spraken tot dē hem: Wy zijn onreyn
ouer eenen dooden mensche: waerom sullē
wy c minder zijn/ dat wy onse gauen den
Heere niet bringen en d moeten/ te zijner
tijdt/ onder den kinderen Israels?
8 Moses sprac tot hem: Staet stille/ ic wil
hooren wat v lieden de Heere ghebiedt.
9 Eñ de Heere sprack met Mose/ eñ seyde:
10 Segt den kinderen Israels/ eñ spreeckt:
II. Par. 30. 3 e Wanneer yemandt onreyn ouer eenen
dooden/ oft verre van v lieden ouer velde
is/ ofte onder uwen vrienden/ die sal dan
noch den Heere Paschen houden.
11 Doch dat inder anderer Maendt/ aen | Paschen in der anderde maent den verhin-derden.
den veerthienden dage tusschen den auont/
ende sal het met ongheheuelden broode en-
de saussen eten.
12 Ende en sullen niet daer van ouerlaten
totten morghen: f oock gheen been daer | f Exo. 12. 46 Joan. 19. 36
van breken/ ende sullent na aller wyse des
Paschen houden.
13 Wie nu reyn/ eñ niet ouer velde en is/ eñ
laet het aenstaen het Paschen te houden/
diens siele sal wt geroeyt worden van zij-
nen volcke/ daerom dat hy zijn gaue den
Heere niet gebracht en heeft te zijner tijt:
hy sal zijn sonde draghen.
14 Ende wanneer een vreemdelinck by v lie
den woont/ die sal oac den Heere Paschen
houden/ ende salt houden na der Settin-
ghe ende Recht des Paschen: dese Settin-
ghe sal v lieden gheliick zijn/ den Vreem-
den als den Landtbesitter.
15 g Eñ des daechs doe de Wooninge op- | g Exo. 40. 34. 1. Reg. 8. 10. Ezech. 9. 3.
gericht wert/ bedeckte se een Wolcke/ op
der Hutten der Getuygenisse/ ende des a-
uonts/ tot aen den morghen was ouer de | Van den Vyere ende Wolcke/ eñ wanneer sy reysden.
Wooninghe een ghedaente des vyers.
16 Alsoo ghesciedde het doorgaens/ datse de
wolcke des daechs bedecte/ eñ des nachts
de ghedaente des vyers.
17 Eñ wanneer haer de Wolcke ophief vā
der Hutten/ so togē de kinderē Israels: eñ
aen welcker plaetse de Wolcke bleef/ daer
legherden hen de kinderen Israels.
18 Na den woorde des Heeren togē de kin
deren Israels/ eñ na zijnen woorde/ leger-
den sy hen: so lāge de Wolcke op de Woo-
ninghe bleef/ soo laghen sy stille.
19 h Eñ wanneer de Wolcke veel daghen | h 1. Cor. 10. 1 i Oft/ hadden acht.
vertooch op der Wooninge/ so i wachte-
den de kinderen Israels op de wacht des
Heeren/ ende en toghen niet.
20 Eñ wanneer't quā/ dat de Wolcke op de | Alles na den woorde des Heeren. Aenmerckt dat wel.
Wooninge was/ eenich getal der daghen/
so legerden sy hen na den woorde des Hee-
ren/ ende togen na den woorde des Heerē.
21 Wanneer de Wolcke daer was/ van-
den auondt totten morgen/ ende haer dan
verhief/ soo togen sy: oft wanneer sy haer
des daechs oft des nachts verhief/ so to-
ghen sy oock.
22 Wanneer sy oock twee daghen/ oft een
Maent/ oft somwylen lange op de Woo-
ninge bleef/ so lagen de kinderen Israels/
ende en togen niet: ende wanneer sy haer
verhief/ soo toghen sy.
23 Want na des Heeren monde laghen sy/
ende na des Heeren monde/ toghen sy/ dat
sy op des Heeren wacht wachteden/ na
des Heeren woort door Mosen.

Dat X. Capittel.

1. Van twee Trompetten/ ende hoemen
die gebruycken sal/ 11. Hoe de kinderen Is-
raels opbreken/ eñ reysen tot Paran aē de
Lantpalen des Lants dat hen toegeseydt
was/ 29. Hoe Hobab Mosi zijnen Sweer
zijn bede ontseyt/ 35. Eñ hoe Moses beyde
int treckē eñ rustē der Arcke dē Heere bidt.

Der Priesteren twee basuynen/ bedieden de Predicatie des Euangelij.
1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 a Maeckt v twee Trompetten van
dichten siluer/ dat ghy haerer ghebruyckt
om de Menichte te eysschen/ eñ wanneer
het Heyr opbreken sal.
a Esa. 58. 1. b ǀ anders/ Stifts/ oft Ghetuygenisse.
3 Wanneer men met beyden slechtelick
blaest/ so sal hem tot v vergaderen de gant
sche Menichte/ voor de Deure der Hutten
des b ǀ Gescheydts.

4 Wanneermen alleene met eener slech-
telick blaest so sullen hen tot v vergade-
ren de Vorsten ende de Oversten over de
duysent in Israel.
5 Wanneer ghylieden dan trompettet/ so
sullen de Legers opbreken/ die teghen het
Oosten ligghen.
6 Ende wanneer ghylieden ten anderen-
male trompettet/ so sullen de Leghers op-
breken die teghen het Zuyden ligghen:
want als sy reysen sullen/ so sullet ghylie-
den trompetten.
c Judi.3.27. 7 c Wanneer daerenteghen de Menichte
te vergaderen is so sullet ghylieden slecht
blasen ende niet trompetten.
8 Doch sulck blasen met den Trompetten
sullē de sonen Aarons des Priesters doē/
ende sal uwe recht zijn eewichlick by uwē
Nacomelinghen.
9 Wāneer ghylieden in eenen strijdt treet
in uwen Lande/ tegen uwe vyanden die v
b quellen/ soo sullet ghylieden trompetten
met den Trompetten/ dat uwer ghedacht
worde voor den Heere uwen Godt/ ende
verlost wordet van uwen vyanden.

b Ofte/ leydt aendoen/ verdruckē.

10 Desselven ghelijcken/ wanneer ghylie-
den vrolic zijt/ aen uwe Feesten/ eñ in uwē
Nieuwen Maenden/ soo sult ghylieden
met de Trompettē blasen over uwe Brāt-
offer ende Danckoffer/ dat het v liedē ter
ghedachtenisse sy voor uwen Gode: ick bē
de Heere uwe Godt.
11 Aen den twintichsten daghe inder an-
derer Maent des anderē Jaers/ verhief
haer de Wolcke van der Woonīnghe der
Ghetuyghenisse.
12 e Ende de kinderen Israels braken op/
ende toghen wt der Woestijne Sinai/ eñ
de Wolcke bleef in der Woestijne Paran.
13 De eerste dan braken op/ na den woor-
de des Heeren door Mosen.
14 Namelicken/ de Baniere des Leghers
der kinderen Juda/ tooch ten eersten met
haren Heyre/ eñ over haer Heyr was Na-
hesson de sone Amminadab.
15 Eñ over het Heyr des stāms der kinderen
Isaschar/ was Nethaneel de sone Zuar.
16 Ende over het Heyr des stams der kin-
derē Zebulon/ was Eliab de sone Helon.

Van Sinai reysen sy tot Paran/ aen de palēdes landts dat hen beloofd was.
e Nu.3.16. Deut.1.6. Paran.

f Num.4.5 17 f Doe brackmen de Woonīnghe van
malcanderen ende de kinderen Gerson eñ
Merari toghen voort/ ende droeghen de
Woonīnghen.
18 Daer na tooch de Baniere des Legers
Ruben/ met haren Heyre: ende over haer
Heyr was Elizur de sone Zedeur.
19 Ende over het Heyr des stams der kin-
deren Simeon/ was Selumiel/ de sone
Zuri Sadai.
20 Ende Eliasaph de sone g † Deguel/ over
het Heyr des stams der kinderen Gad.
21 Doe toghen oock de Kahathiten/ ende
droeghen het Heylichdom: h ende de ghe-
nen die richteden de Woonīnghe op/ tot dat
dese na quamen.
22 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Ephraim met haren Heyre/
ende over haer Heyr was Elisama/ de so-
ne Ammihud.
23 Ende Gamaliel de sone Peda Zur/ over
het Heyr des stams der kinderē Manasse
24 Ende Abidan de sone Gideoni over het
Heyr des stams der kinderē Ben Jamin.
25 Daer na tooch de Baniere des Legers
der kinderen Dan met haren Heyre: eñ so
waren de Legers alle op/ ende AhiEser de
sone Ammi Sadai was over het Heyr.
26 Ende Pagiel de sone Ochran/ over het
Heyr des stams der kinderen Asser.

g † Anders Dehuel/ oft Deuel.
h Waerens- tusschen dat de [illegible] lieden [illegible] waren/ de Gersoniten eñ Merariters voor henen/ ende richteden de Woonīnge op/ dat de Kahathitē met der Kiste de Woonīnge bereydt vonden.

27 Eñ Ahira de sone Enan/ over het Heyr
des stams der kinderen Naphthali.
28 i † So toghen de kinderen Israels met
haren Heyre.
29 k Ende Moses sprack tot zijnē Swegher
Hobab den sone Reguel wt Midian: Wy
trecken derwaerts aen de Stede/ daer de
Heere van gesept heeft: Ick wilse v lieden
geven: so comt nu met ons/ so willen wy
het beste by v doē: want de Heere heeft Is-
rael wat goets toegheseydt.
30 Hy daerentegen antwoordde: l Ick en
wil niet met v lieden/ maer in mijn Landt
tot mijn maechschap trecken.
31 Hy sprack: Lieve/ en verlaet ons niet/
want ghy weet waer wy ons in de Woe-
stine legeren sullen/ eñ sult onse ooghe zijn.
32 Ende wanneer ghy met ons treckt/
wat de Heere goets aen ons doet/ dat wil-
len wy aen v doen.

i † Anders/ Dat is den tocht der kinderen Israels met harē Heyrē/ so sy togen.
k Exo.2.16. Hobab Moses Swegher.
l Judic 1.16 1 Sam.15.6.

33 Also toghen sy vanden Berge des Hee-
ren/ drij dachreysen/ ende de Kiste des Ver
bondts des Heeren tooch voor hen henen
de drij dachreysen/ hen te wijsen waer sy
rusten souden.
34 Ende de Wolcke des Heeren was des
daechs boven hen/ wanneer sy wt den Le-
gher toghen.
35 Ende wanneer de Kiste tooch/ so sprack
Moses; m Heere staet op/ laet uwe vyan-
den verstroyt/ ende die v haten/ vluchtich
worden voor v.
36 Ende wanneer sy rusteden/ so sprack hy:
Comt weder Heere tot de veelheydt der
duysenden Israels.

De Kiste gaet voor.
m Psal.68.1

Dat xj. Capittel.

A. Het volck wordt om zijn onlijdtsaem-
heyt vanden Heere grouwelicken gestraft.
4. Begheert vleesch/ ende heeft een wal-
ginghe aen het Man. 16. Den Mosi die
in grooten angst is/ eñ oock murmureert/
heet de Heere tseventich Oudtsten wtkie-
sen/ tot zijner hulpe/ 18. ende den volcke
aenseggen/ hy wil hen vleesch geven/ dat
het hen ter neusen wtgae. 21. Moses be-
gint te twijffelē. 24. De tseventich Oudt-
sten ontfanghen den Gheest Gods/ ende
propheteren by der hutten. 26. Dat doen
oock Eldad ende Medad inden Leger. 28.
Josue wordt ghestraft om zijnen yver te-
ghen Mosen/ 31. Quackelen comen inden
Leger. 33. Ende eenen grimmighen toorne
des Heeren/ ende een groote plaghe over
het volck.

1 Ende doe het Volck hen a onverdul-
dich maeckte/ beviel het qualick voor
de ooren des Heeren: ende als het de
Heere hoorde/ vergramde zijnē toorne/ eñ
stack het vyer des Heeren onder hen aen/
dat verteerde den buytensten Legher.
2 Doe schreyde het Volck tot Mosen:
eñ Moses badt den Heere/ doe verdween
dat vyer.
3 Eñ men hiet de stede b Thabera/ daer-
om dat hem onder hen des Heeren vyer
aenghesteken hadde.
4 c Want het gemeyn volc onder hen was
met lusten gewoorden/ eñ saten ende wee-
nden met den kinderen Israels/ eñ spraké:
Wie sal ons vleesch te eten gheven?
5 Wy ghedencken der Visschen/ die wy in
Egypten om niet atē/ eñ der d † Komcommerē/
Meloenen/ Loock/ Ayuyn/ eñ Knooploock/
6 Nu daerentegē is onse ziele verdorret/
want onse ooghen en sien niet dan dat
Man.
7 e Ende het Man was als Coriander
zaedt/ ende aen te sien als Bedellion.
8 Ende het volck liep hier ende daer/ ende
versa-

Het volck murmureert tegen God/ ende wordt grouwelickē gestraft.
a Exo.16.2. Deut.9.22.
b Thabera heet aensteken.
Het volck begheert vleesch.
c Psa.106.14 1 Cor.10.6
d † Anders/ Cōcommeren/ Pompoenen/
e Exo.16.14 Psal.78.24. Sapi.16.20 Joan.6.31.

versamelde het / ende wreef het met der
Meulen / ende stiet het in Mortieren / en
koockte dat in Potten ende maeckten hen
Asschkoecken daer van ende het hadde ee-
nen smaeck als eenen Olykoeck.
9 En wanneer des nachts den Dau op dē
Leger viel, so viel het Man daer mede op.
10 Doe nu Moses het volck hoorde wee-
nen onder haren gheslachten, eenen yege-
licken in zyner Hutten deure: Doe vergrā-
de den toorn des Heerē seer, ende f † Mo-
ses werdt oock banghe.

Moses is in grooten angst ende murmureert.
f † Anders / het verdroot Moses oock.

11 Ende Moses sprack tot den Heere:
Waerom becommert ghy uwen knecht:
ende waerom en vinde ick gheene genade
voor uwen ooghen, dat ghy den last deses
gantschen volcx op my legt?
12 Hebbe ick nu alle dat volck ontfanghen
oft gebaert / dat ghy tot my segghē meucht:
Draecht het in uwen armē (als een Voe-
ster een kindt draecht) in het Landt / dat
ghy haren Vaderen ghesworen hebt?
13 Van waer sal ick vleesch nemen dat ick
allen desen volcke gheue? sy weenen voor
my, ende spreken: Gheeft ons Vleesch /
dat wy eten.
14 Ick en can dat volc alternael allēē niet
verdraghen, want het is my te swaer.
15 Ende wilt ghy alsoo by my doē, so doodt
my liever, hebbe ick anders ghenade voor
uwen ooghen ghevonden, dat ick myn on-
gheluck alsoo niet sien en derf.
16 En de Heere sprac tot Mosen: g Versa-
melt my h tseventich mannen onder den
Oudtsten Israels / die ghy weet dat de
Oudtsten inden Volcke ende zyne Ampt-
liedē zyn / ende neemtse voor de Hutte des
Verbondts / ende stelt se aldaer by v.

Moses verkiest tseventich Oudtsten hem tot hulpe.
g Exo.18.25
h Ezech.8.11

17 So wil ick af comen / ende met v aldaer
spreken: ende wes ghe[e]sts die op v is, ne-
men, ende op hen leggen / dat sy met v den
last des volcx draghen / dat ghy niet al-
leene en draghet.
18 Ende tot den Volcke sult ghy segghen:
i Heylighet v lieden op morghen / dat ghy
vleesch etet: want uwe weenen is voor de
ooren des Heeren ghecomen, ghylieden
die spreeckt: Wie gheeft ons vleesch te
eten, want het ginck ons wel in Egyptē:
k daerom sal v de Heere vleesch gheven /
dat ghylieden etet:

i Num.20.7
Josue 3.5.
1.Sam.10.5
k Exo.16.8.

19 Niet eenen dach / niet twee / niet vyve /
niet thiene, niet twintich daghen lanck:
20 Maer een Maent lanck / tot dat het v
lieden ter neusen wtgae, ende v een wal-
ginge sy: daerom dat ghylieden den Heere
verworpen hebt / die onder v is, ende voor
hem gheweent, ende ghesyedt: l Waerom
zyn wy wt Egypten ghegaen?

l Num.21.5

21 En Moses sprack: m Ses hondert duy-
sent mannen voetvolcx isser, daer ic onder
ben / en ghy spreect: Ick wil v liedē vleesch
gheven, dat ghy etet een Maent lanck:
22 Salmen Schapen ende Runderē slach-
ten, dat het hen ghenoech sy? of sullen hem
alle Visschen der Zee hier tot versamelen /
dat het hen ghenoech sy?

Moses begint hier te twyfelen.
m Exo.12.37
Num.1.45. ende 33.2.
Joan.6.7.

23 Doch de Heere sprac tot Mosen: n Is
dan de handt des Heeren verkort? doch
ghy sult nu sien, oft v myne woorden wat
ghelden connen, oft niet.

n Esai.50.2. ende 59.1.

24 En Moses ginc wt, en seyde dē volcke
des Heeren woordt, en versamelde de tse-
ventich mannen onder den Oudtsten des
volcx, ende stelde dese rondtom de Hutte.
25 Doe quam de Heere af in der Wolcken /
ende sprack met hem: en nam des Geests
die op hem was ende leyde hem op de tse-
ventich Oudtste Mannen: ende doe de
Gheest op hen rustede / prophetteerden sy /
ende en hielden niet op.

De tseventich verco[r]en Oudtstē ontfangen den Gheest Godts.

26 Daer waren oock noch twee mannen in
den Leger gebleven, de eene hiet Eldad de
ander Medad, ende de Gheest ruste op
hen: want sy waren oock ae[n]gheschreven,
ende doch niet wtgegaen tot der Hutten,
ende sy prophetterden inden Legher.

Eldad ende Medad prophetteren oock.

27 Doe liep een Jonghen henen ende seyde
de het Mosi aen / ende sprack: Eldad en
Medad prophetteren inden Legher.
28 Doe antwoordde Josua de sone Nun /
Moses Dienaer / o † dien hy vercoren
hadde, ende sprack: p Myn Heere Moses
verbiedtse.

o † anders / eene van de[n] ionghen.

29 Doch Moses sprack tot hē: q Syt ghy
de r Yveraer voor my? Woude het Godt /
s dat alle het volck des Heerē prophetteer-
de en de Heere zynen Geest op hen gave.

p Luc.9.44.
Josue ont[r]echt, [n]uet.
q † anders / Waerom zyt ghy afgonstich om my?
r Oft / die daer het een brant heeft.
s Joel.2.28.
1.Cor.14.5.

30 Alsoo versamelde hem Moses tot den
Legher ende de Oudtsten Israels.
31 t Doe voer dē windt wt vanden Heere,
ende liet Quackelen comen vander Zee,
ende strooydese ouer den Legher, hier een
dachreyse lanck, ende daer een dachreyse
lanck, rontom dē Leger, twee ellen hooch
boven der Aerden.
32 Doe maecte hem het Volck op / den sel-
ven gantschen dach / ende den gantschen
nacht, ende den anderen gantschen dach,
ende versamelden Quackelen: ende wie
alderweynichste versamelde / die versa-
melde thien Homor / ende hinghense op
rondtomme den Legher.

Quackelen comen int Legher.
t Exo.16.13
Psal.78.26.
Sap.16.2.

33 u Doe dan het vleesch noch onder haer
tandē was, en eer het op was, doe ergrim-
de den toorn des Heerē onder den volcke /
x ende sloechse met een seer groote plage.

u Psal.78.30
x 1.Cor.10.6.

34 y † Daer wt hiet de selve stede Lustgra-
ven / daerom datmē aldaer dat belust volc
begroef.

y † anders / Daervan Lustgrauen.

35 z En vandē Lustgrauen tooch het volck
wt na Hazeroth / ende bleven te Hazeroth.

z num.33.17.

Dat xij. Capittel.

1. Mir Jam ende Aaron murmureeren teghen Mosen / 4. ende worden van den Heere ernstelicken gestraft. 10. Mir Jam wort Melaetsch. 11. Aaron bidt Mosen voor haer / 13. ende die tot den Heere 15. so werdt sy heel. 15. Het volck coemt tot de Woestyne Paran.

1 Ende a Mir Jam ende Aaron spraken
teghen Mosen om zyns Wyfs wille
de Moorinne, b die hy genomen had-
de daerom dat hy eē Moorinne ten Wy-
ue ghenomen hadde /

a Deut.24.9
b Exo.2.21.

2 Ende spraken: Spreeckt dan de Heere
alleen door Mosen? c spreect hy niet ooc
door ons? Ende de Heere hoorde dat.
3 d Doch Moses was eē v seer e † geplaecht
mensche boven alle menschen op Aerden.

c Spr.45.4.
d Dat is / ellendich mensche die vele lyden moeste / Psalm 132. Ghedenckt Davids / en alle zyns lydens / Prov.18.12.
Eermen te / etc.
e † Anders / sachtmoedich.

4 En de Heere sprac haestelick tot Mosen
en tot Aaron, en tot Mir Jam: Gaet he-
nen wt, ghy dry, tot der Hutten des f † Be-
scheydts: ende sy ghinghen alle dry wt.
5 g Doe quam de Heere af inder Wolcken
calumne, h ende trat inder Hutten Deu-
re / ende riep Aaron ende Mir Jam: ende
die beyden ghinghen wt.

f † Anders / Stifts / of Ghetuyghenisses:
g Psal.99.7.
h Exo.29.42

6 Ende hy sprack: Hoort myne woorden:
Is yemandt onder v lieden een Prophect
des Heeren dien wil ick my condt maken
in een gesichte, oft in eenen droom wil ick
met hem spreken.
7 Doch niet alsoo met mynē knecht Mose
i die in mynē gantschē huyse getrouwe is.
8 Mondelicken spreke ick met hem / ende
hy siet den Heere in zyner ghedaente niet
door duyster woorden / oft ghelyckenisse:

i Hebr.3.2.
k Exo.33.11.
Moses is ouer alle Prophetē / tot aen Christum

waerō hebt ghy v liedē dan niet gevreest/
tegen mijnē knecht Mosen te spreken?
9 Ende den toorn des Heeren vergrimde
over hen/ ende ghinck wech.
10 Daertoe de Wolcke weeck oock vander
l 2 Paral. 26.19. Mir Jam of Maria/ Moyses suster wort Melaetsch
Hutten: l ende siet/ dae was Mir Jam
wit Melaetsch als de sneeu: ende Aaron
keerde hem tot Mir Jam/ ende werdt ge-
waer/ dat sy Melaetsch was/
11 Ende sprack tot Mosen: Och mijn Hee-
re/ en laet de sonde niet op ons blijven/
daer wy sottelicken mede ghedaen/ ende
ons besondicht hebben:
12 Dat dese niet en sy als een doodt kinck
dat vā zijns moeders lijf coemt: het heeft
alreede de helft haers vleeschs verslindt.
13 Moses dan schreyde tot den Heere/ eñ
sprack: Och Godt heeltse.
14 De Heere sprack tot Mosen: Wanneer
haer vader haer in haer aenghesichte ge-
spoghen hadde/ en soude sy haer niet seven
m Levitici 13.14.
dagen schamen? m laetse besluyten seven
daghen buyten den Legher/ daer na laetse
weder aennemen.
15 Also werdt Mir Jam seven daghen be-
sloten buyten den Legher/ ende het volck
en tooch niet voorder/ tot dat Mir Jam
aenghenomen werdt.
n Nu.33.18.
16 n Daer na tooch het volc vā Hazeroth/
eñ legerden hen inde Woestijne o Paran.
o Paran of Kades/ het welck was aē de palē des Landts Canaan/ dat hen toeghesepdt was.

Dat xiij. Capittel.

1. Twaelf mannen die de Heere heet wt-
schicken het Landt te verspieden/ 17. vver-
dicht Mosen af niet ernstigen bevele. 21.
Sy gaen henen/ 23. Nemen met hen som-
mighe vruchten des Landts/ 25. ende kee-
ren weder na veertich dagen tot den volc-
ke. 27. ende seggen hem des Landts ghe-
leghentheyt aen. 30. Caleb der Verspie-
ders een vermaentse te trecken/ ende het
Landt in te nemen/ 31. de andere schrickē se
af/ ende makense vervaert.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Sendt Mannen wt/ die het Lande
Canaan verspieden/ dat ick den kinderen
Israels gheven wil: van eenen yegelicken
stamme haerder vaderen eenen voornemē-
licken Man.
3 Moses sandtse wt der Woestijne Pa-
ran/ na den woorde des Heeren/ die alle
voornemelicke mannen waren onder den
kinderen Israels/
4 Ende hieten also: Sammua de sone Za-
cur des stams Ruben.
5 Saphat/ de sone Hori des stās Simeon.
6 Caleb/ de sone Jephunne/ des stās Juda.
7 Jgeal/ de sone Joseph/ des stās Isaschar.
8 Hosea/ de sone Nun des stams Ephraim
9 Palti/ de sone Raphu des stās Bē Jamin
10 Gadiel/ de sone Sodi des stās Zebulon.
11 Gadi/ de sone Susi/ des stams Joseph/
van Manasse.
12 Ammiel/ de sone Gamalli/ des stās Dan.
13 Sethur/ de sone Michael/ des stās Aser
14 Nahebi/ de sone Vaphsi/ des stams
Naphthali.
15 Guel/ de sone Machi/ des stams Gad.
16 Dat zijn de namē der mannē die Moses
wt sandt/ het Landt te verspieden: ende
Hosea de sone Nun/ noemde Moses Josua.
17 Doe se nu Moses henen sandt het Landt
Canaan te verspieden/ sprack hy tot hen:
Treckt henen op teghent Suyden/ ende
gaet op het gheberchte/
18 Ende besiet het Landt hoe het is/ ende
het volck dat daer in woont/ oft het sterck
oft swack/ weynich oft vele is.
19 Ende wat het voor een Landt is/ daer
sy in woonen/ oft het goedt oft quaet sy:
eñ wat het voor stedē zijn daer sy in woo-
nen/ of sy in Tentē of in Sterctē woonen.
20 Ende wat het voor Landt sy/ of het vet
oft mager zy/ eñ oft daer Boomen in zijn
oft niet: zijt vrijmoedich/ ende neemt de
vruchten des Landts: het was even om
den tijdt der eerster Wijnbezien.
21 Sy ghinghen op/ ende verspiedden het
Landt/ van der Woestijne Zin aen/ tot
Rehob/ daermen na Hemath gaet.
22 Sy ginghen oock op teghent Suyden/
ende a † quamē tot Hebron toe/ daer was a † Anders Caleb quā
Ahiman/ Sesai ende Thalmai/ de kinde-
ren Enack: maer Hebron was seven Jaer
ghetimmert voor Zoan in Egypten.
23 b Ende sy quamen tot aen de Beke Es- b Deu.1.24.
col/ ende sneden aldaer een Rancke af met
een Wijndruyve/ ende lietense twee op ee-
nen stock dragen: daer toe oock Granaet-
appelen/ ende Vijgen.
24 De plaetse heet/ De Beke c Escol/ om c Escol heet een Druyve/ daer wt weet de naē Druyven-beke.
der Druyven wille/ die de kinderen Israe-
els aldaer afsneden.
25 Ende sy keerden om/ doe sy het Landt
verspiedt hadden na veertich daghen.
26 Ghingen henen/ ende quamen tot Mo-
sen ende Aaron/ ende tot der gantscher
Menichte der kinderen Israels/ in der
Woestijne Paran te Kades/ ende seyden
hen wederom/ eñ der gantscher Menich-
te/ hoe het stont/ ende lieten hen de vrucht
des Landts sien.
27 Ende vertelden hem/ ende spraken: Wy
zijn in het Landt ghecomen/ daer ghy lie-
den ons henen sondet/ daer Melck ende
Honich in vloeyt/ eñ dit is vā zijne vrucht.
28 Behalvē dat daer sterck volck in woōt/
ende seer vaste ende groote Steden zijn: eñ
saghen oock d Enacks kinderen aldaer. d Dat waren Reusen kinderen/ Josue 11.27. Judic. 1.20.
29 Doch de Amalekiters woonē indē Lan-
de teghent Zuyden/ de Hethiters eñ Je-
busiters ende Amoriters woonen op het
gheberchte/ de Cananiters woonen aen
de Zee/ ende om de Jordane.
30 Caleb dan stilde het volck teghen Mo-
sen/ ende sprack: Laet ons optrecken/ ende
dat Landt innemen/ want wy connent
overweldighen.
31 e Doch de Mannen die met hem wa- e Nu. 32.8.
ren opghetoghen/ spraken: f Wy en con- f D.1.14.42
nen niet optrecken tegen dat volck/ want
sy zijn ons te sterck.
32 Eñ maecten den Lande dat sy verspiedt
haddē/ een quaet geroep onder dē kinderē
Israels/ eñ spraken: Het Landt daer wy
doorgetogē zijn te verspiedē/ verslindt zijn
Inwoonders/ eñ al dat volck dat wy daer
in saghen/ zijn lieden van grooter lengde.
33 Wy sagen oock Reusen aldaer/ Enacks
kinderen vanden Reusen: ende wy waren
voor onsen oogen als de Sprinckhanen/
eñ also waren wy oock voor haren oogen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het volck maeckt misbaer/ murmu-
reert/ ende wil wt vertwijfeltheydt weder
in Egypten. 6. Josua ende Caleb/ soo sy
hen het Landt aenprijsen/ ende der ander
verspieders trouweloose afschrickinghe/
met tsamen harer vertzaginge wederleg-
ghen/ onderstaen sy te steenighen/ 10. De
Heere dreyghtse te verdempen/ 13. ende so
Moses met grooten ernst voor hen bidt/
20. Vergheeft hijt/ 21. doch sweert allen
Ongheloowighen ende Lasteraers zijn toe-
ghesepde Landt af/ 24. ende den trouwen
Caleb/ 30. met tsamē Josua aen/ 35. voor-
seydt hen harer aller ondergancx/ 37. ende
haers

haerder kinderen opomthoudinghe in der
Woestijne veertich Jaer. 39. Het Volck
treurt ouer de bootschap des Heeren. 41.
ende wil nu teghen zijnen wille int Landt/
45. so worden sy vande Amalekiterẽ ende
Cananiteren iammerlicken verslaghen.

a Deu. 1.34. Psal. 106.24

7 DOe voer de gantsche Menichte op/
ende schreyde/ a eñ het volck weende
den nacht ouer.
2 Ende alle kinderen Israels murmureer-
den teghen Mosen ende Aaron/ ende de
gantsche Menichte sprack tot hen: Och/
dat wy in Egyptenlande ghestoruen wa-
ren/ of noch storuen in dese Woestijne.
3 Waerom leydt ons de Heere in dit Lãt/
dat onse wijuen door het Sweert vallen/
eñ onse kinderen eenẽ roof worden? ist niet
beter dat wy weder trecken in Egypten?
4 Ende deen sprack tot den anderen: Laet
ons eenen Hooftman opworpẽ/ eñ weder
in Egypten trecken.
5 Mosen ende Aaron vielen op hare aen-
ghesicht/ voor de gantsche Vergaderinge
der menichte der kinderen Israels.

b Syr. 46.9 11. 1 Machab. 2.55.56. Josue ende Caleb, die vermanen Israel het landt in te nemen.

6 b Ende Josua de sone Nun/ ende Caleb
de sone Jephunne, die oock het Landt ver-
spiedt hadden/ verscheurdẽ hare cleederẽ/
7 Ende spraken tot der gantscher Me-
nichte der kinderẽ Israels: Het Landt dat
wy doorgewandelt hebben te verspieden/
is seer goet:

c † And. lust een ons heeft/ d Deu. 20.3 e Rom. 8.31.

8 Wanneer de Heere ons c † genadich is/
so sal hy ons in dat selue Landt brengen/
ende ons gheuen/ dat een Landt is, daer
Melck ende Honich in vloeyt.
9 Valt niet af van den Heere/ d ende en
vreest v liedẽ voor den volcke deses Lants
niet: want wy willense als broot verslin-
den: haer beschuttinge is van hen ghewe-
ken/ e de Heere daerenteghen is met ons/
en vreest v niet voor hen.

f † Anders/ Stifts, oft Getuyghe-nisses.

10 Doe sprack dat gantsche volck, men sou
dese steenigen: Doe verscheen de Heerlick-
heyt des Heeren inder Hutten des f † Be-
scheydts allen kinderen Israels.
11 Ende de Heere sprack tot Mosen: Hoe
langhe lastert my dit Volck? ende hoe lan
ghe en willen sy aen my niet ghelooouen/
door alderley teeckenen/ die ick onder hen
ghedaen hebbe?
12 So wil ickse met Pestilentie slaen, ende
verdelgen, eñ v ten grooteren eñ machti-
gheren volcke maken, dan dit is.

Moses bid der voor het volck. g Exo. 32.12 Deut. 9.26

13 g Moses dan sprack tot den Heere: So
sullent de Egyptenaers hoorẽ: want ghy
hebt dit volck met uwer cracht midden
wt hen gheleydt.
14 Ende men sal seggen tot den Inwoon-
ders deses Lants die daer gehoort hebbẽ
dat ghy Heere onder desen Volcke zijt/
dat ghy van aengesichte ghesien wordet/
h ende uwe Wolcke staet bouen hen, ende
ghy Heere/ gaet voor hen henen, in der

h Exo. 13.20 Psal. 78.14. ende 105.39. Deut. 1.33. ende 4.37 Nehemie 9.12/19. 1. Cor. 10.1. i Exo. 32.12. Deute 9.28

Wolckencalumne des daechs, ende Vyer-
calumne des nachts/
15 Ende soudet dit volck doodẽ als eenen
man? so souden de Heydenen segghen, die
sulck gheruchte van v hooren, eñ spreken:
16 i De Heere en conde in geenderley wijse
dat volck in het Landt brenghen, dat hy
hen ghesworen hadde, daerom heeft hyse
gheslachtet inder Woestijne.

Mosis gebedt voor het volck. k Psalme. 103.8.

17 So laet nu de cracht des Heeren groot
worden/ als ghy ghesevdt hebt, ende ghe-
sproken:
18 k De Heere is gheduldich/ ende van groo
ter barmherticheydt/ ende vergheeft mis-
daet ende ouertredinghe/ ende en laet nie-
mandt ongestraft/ l maer besoect te huys

l Exo. 20.5. ende 34.7. Jere. 32.18.

de misdaet der vaderen ouer dẽ kinderen/
in het derde ende vierde lidt.
19 So zijt nu genadich der misdaet deses
volcx/ na uwer grooter barmherticheydt/
als ghy oock vergheuen hebt desen Volc-
ke, wt Egypten tot hier toe.
20 Ende de Heere sprack: Ick hebt verghe-
uen/ als ghy ghesevdt hebt.
21 Doch soo waerachtelicken als ick leue/
so sal alle de Weerelt der heerlickheyt des
Heeren, vol worden.

m Nu. 26.65 Deut. 1.35. n Psal. 95.8

22 m Want alle de mannen die mijne heer-
lickheyt ende teeckenen ghesien hebben/
die ick gedaen hebbe in Egypten ende in
der Woestijne/ n ende my nu thienmael
versocht/ ende myner stemmen niet ghe-
hoort en hebben/
23 Dier en sal niemant het Landt sien, dat
ic haren vaderen gesworen hebbe: oock en
salt niemãt sien/ die my o † gelastert heeft.

o † Anders ghetercht. Caleb wort gelooft. p Josu 14.6

24 p Doch mijnẽ knecht Caleb/ daerõ dat
een ander Gheest met hem is/ eñ heeft my
getrouwelicken na geuolcht/ dien wil ick
in dat Landt brengen/ daer hy ingecomen
is/ ende zijn zaedt salt innemen:
25 Daer toe de Amalekiters ende Canani-
ters, die inden grondt woonen: morghen
keert v lieden/ eñ treckt weder inde Woe-
stijne op den wech na de ‡ Scheifzee.

‡ oft/ Lisree. And. Riet-zee/ of Roode zee.

26 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron, ende seyde:

q Psal. 106. 25.

27 q Hoe lãge mun murmureert dese boose Me-
nichte tegen my/ want ick heb de het mur-
murerẽ der kinderen Israels, dat sy tegen
my ghemurmureert hebben/ ghehoort.

r Nu. 26.65 ende 32.10. Deut. 2.13. Psal. 106.26 s Nu. 1.45. Deute 1.35.

28 Daerom spreeckt tot hen: r Soo waer-
achtich als ick leue, spreeckt de Heere/ ick
wil v lieden doen, als ghy voor mijnen oo-
ren ghesevdt hebt.
29 Uwe Lijuen sullen in deser Woestijne
veruallen: eñ ghy alle s die getelt zijt van
twintich Jaren eñ daer bouen, ghylieden
die teghen my ghemurmureert hebt/
30 Sult niet in dat Landt comen/ daer ick
myne handt ouer geheuen hebbe/ dat ick
v lieden daer in soude laten woonen/ be-
haluen Caleb, de sone Jephunne/ eñ Jos-
ua de sone Nun.

t Deut. 1.39 Josue. 5.7

31 t Uwe kinderen daer ghylieden van sey
det: sy sullen eenẽ roof zijn die wil ick daer
in brenghen, dat sy bekennen sullen dat
Landt dat ghylieden verworpt.
32 Doch ghylieden met uwe lijuen sult in
deser Woestijne veruallen.

† And. dwa lende/ of onseker van deen plaetse tot de ander. u Ezech. 4.6 x Psal. 95.10 p † An Het verbiede.

33 Ende uwe kinderen sullen † Herders
zijn inder Woestijne veertich Jaer, ende
uwe hoererye draghen/ tot dat uwe lijuen
te niete worden inder Woestijne/
34 Na het ghetal der veertich dagen, daer
ghyliedẽ het Lant in verspiedt hebt: u Ja
eenen dach sal een Jaer ghelden/ x dat sy
veertich Jaer uwe misdaet draghen: dat
ghylieden gewaer wordet wat het sy, als
ick p † de handt aftrecke.
35 Ick de Heere hebt ghesevdt, dat wil ick
doẽ, alle deser booser Menichte die haer
teghen my opgheheuen heeft: In deser
Woestijne sullen sy te niete worden/ ende
aldaer steruen.

Alle verspieders des Landts steruen/ behaluen Josua eñ Caleb. z 1. Cor. 10.10 Hebr. 3.17. Jude. 5. a Jos. 14.10

36 z Alsoo storuen door de plaghe voor den
Heere alle de Mannen die Moses henen
ghesonden hadde/ het Landt te verspieden
ende weder ghecomen waren/ ende daer
teghen murmurerende maeckten de gant-
sche Menichte.
37 Daer mede dat sy den Lande een geruch
te maeckten, dat het quaet was.
38 a Doch Josua de sone Nun, eñ Caleb/
de sone Jephunne/ bleuen leuendich van-

den mannen die henen gegaen waren het
Lant te verspieden.
39 Ende Moses sprack dese woorden tot
allē den kinderē Israels: doe treurde het
Volck seer.
40 Eñ maeckten hen des morgens vroech
op/eñ togē op de hoochte des Berchs/ eñ
b Deut. 1.42 spraken. b Hier zijn wy eñ willen optrecken
aen de plaetse daer de Heere van ghesepdt
heeft/ want wy hebben ghesondicht.
41 Moses daerentegen sprack: Waerom
overtreet ghy lieden alsoo het woordt des
Heeren? Het en sal u niet ghelucken.
42 Treckt niet op/ want de Heere en is niet
met u lieden/ dat ghy niet gheslaghen en
wordet voor uwen vyanden.
43 Want de Amalekiters eñ Cananiters
zijn voor u lieden aldaer / ende ghy sult
door haer Sweert vallen daerom dat ghy
u van den Heere ghekeert hebt / ende de
Heere en sal niet met u zijn.
c † Anders/ 44 Doch sy c † waren verblint op te treckē
stercktēn op de hoochte des ghebergs: maer de
hen moet- Arcke des Verbonts des Heeren eñ Mo-
willich. ses en quamen niet wt den Legher.
45 Doe quamen de Amalekiters eñ Cana-
niters die op het gebercht woonden/ af/
ende sloegen/ende versmetēse tot Horma.

Dat xv. Capittel.

1. Van menigerley Offeren/ eñ hoe vele tot eenen yeghelicken Spijs oft Dranckoffer behoort. 22. Van onwetenheydt ende gebreckelickheyt die Godt in zijnen Volcke lijdet/ 30. ende sonde door moetwil. 32. Een Sabbathbreker wordt ghedoodt/ 37. De Heere heet ghedencteeckenen maken aen de cleederen.

Reecken- 1 Ende de Heere sprack met Mose / en-
recht. de seyde:
2 Spreeckt met den kinderen Israels/
ende segt tot hen: Wanneer ghy lieden
int landt uwer wooninghe coemt/ dat ick
u gheven sal.
3 Ende willet den Heere offer doen het sy
een Brandoffer / oft een Offer tot een
bysonder Beloste/ oft een vrywillich Of-
fer/oft uwe Feestoffer/ op dat ghy lieden
den Heere eenen sueten reuck maeckt van
Runderen oft van Schapen.
a Levit. 2.1. 4 a Wie nu zijn gave den Heere offeren
ende 6.14. wil die sal het Spijsoffer doen/ een tien-
b Oft/ den b Semelmeels ghemengt met Olye/
Meelbloe- eens vierdendeels van een Hin.
men/ 5 Eñ Wijn ten Dranckoffer oock eens vier-
dendeels van een Hin/ten Brandoffer/ oft
ten Offer daer een Lam gheoffert wordt.
6 Daer nu eenen Ram geoffert wordt/ sult
ghy het Spijsoffer maken / twee Tienden
Semelmeels met Olye gemengt/ eens der-
dendeels van een Hin:
7 Ende Wijn ten Dranckoffer / oock des
derdendeels van een Hin/ dat sult ghy den
Heere ten sueten reucke Offeren.
8 Wilt ghy dan een Rint ten Brandoffer
oft tot een bysonder Beloftoffer / oft ten
Danckoffer den Heere maken/
9 So sult ghy tot den Rinde een Spijsof-
fer doen drie Tienden Semelmeels/ ghe-
mengt met Olye eens halven Hin.
10 Ende Wijn ten Dranckoffer / oock een
half Hin. Dat is een Offer den Heere / ten
sueten reucke.
11 Alsoo sult ghy doen met eenen Osse/met
eenen Ramme/met eenen Schape / van
Lammeren ende Gheyten.
12 Daer na het getal is deses Offers/ daer
na sal oock het getal der Spijsofferen en-
de Dranckofferen zijn.
13 Wie een Landtbesitter is/ die sal sulcx
doen/dat hy den Heere Offere een Offer
ten sueten reucke.
14 Ende oft een Vreemdelinck by u lieden
woont/oft onder u by uwen vrienden is/
eñ wil den Heere een Offer ten sueten reuc-
ke doen/ die sal doen/ als c † sy doen c † anders/
15 Der gantscher Menichte sy een Wet/ ghy doet.
beyde u ende den Vreemdelinghen: een
eewighe Wet sal dat zijn uwen Nacome-
linghen/ dat voor den Heere de Vreemde-
linck sy/ als ghy lieden.
16 Een Wet/een Recht sal u eñ den Vreem-
delinck zijn die by u lieden woont.
17 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
18 Spreeckt met den kinderen Israels eñ
segt tot hen: d Wanneer ghy int Landt d Exo.25.2
coemt/ daer ick u lieden in brenghen sal. Deut.8.10.
19 Dat ghy lieden eet van den broode des
Landts/ soo sult ghy lieden den Heere een
Heffinghe gheven/
20 Namelick uwes Deechs eerstelinck / sult
ghy lieden eenen koeck ter Heffinge geve:
e als de Heffinghe vander Schueren/ e Levi.23.10
21 Alsoo sult ghy lieden oock den Heere uwes Onweten-
deechs eerstelinck ter Heffinghe geven/ by heyt ende
uwen Nacomelinghen. ghebrecke-
22 f Eñ wanneer ghy lieden door onweten- lickheyt
heyt deser gebodē ergens een niet en doet duldet God
die de Heere tot Mosen gesproken heeft/ hier in zijnē
23 Ende alles wat u lieden de Heere door Volcke.
Mosen geboden heeft/ van dië dage aen/ f Levit.4.13
doe hy aenhief te ghebieden op uwe Na-
comelinghen:
24 Wanneer nu de Menichte wat onwe-
tende dede soo sal de gantsche Menichte
eenen jonghen Osse wt den Runderen ten
Brandtoffer maken / ten sueten Reucke
den Heere/ met zijnē Spijsoffer eñ Dranc-
offer/ als het Recht is/ ende eenen Gheyt-
tenbock ten Sondtoffer.
25 Eñ de Priester sal also de gantsche Me-
nichte der kinderen Israels versoenen/ so
sal het hen vergheven zijn / want het is een
onwetentheydt: ende sullen sulcke haer
gave brenghen den Heere ten Offer / ende
haer Sondtoffer voor den Heere/ over ha-
re onwetenheydt.
26 Soo wordt het vergheven der gantscher
Menichte der kinderen Israels: daer toe
oock den Vreemdelinck / die onder u lie-
den woont/ dewyle het gantsche volc is in
sulcker onwetenheydt.
27 g Wanneer daerentegē een ziele wt on- g Levi.4.27
wetenheyt sondigen sal/ die sal een Jari-
ghe Geyte ten Sondtoffer brenghen.
28 Eñ de Priester sal sodanige onwetende
ziele versoenē/ met den Sondoffer voor de
onwetenheyt voor den Heere/ dat hyse ver-
soene/ so sal het haer verghevem worden.
29 Eñ het sal een Wet zijn/ dat ghy voor de
onwetenheyt doen sult/ beyde dē Lantbe- h Heb.10.26
sitter onder den kinderen Israels/ eñ den i Moetwil
Vreemdelinck die onder u lieden woont. lighe boos-
30 h Wanneer oock een ziele wt i moetwille heyt/ dat is
wat doet/ het sy een Lantbesitter oft vreem een sonde
delinck/ die heeft den Heere ghelastert: so- die niet en
danighe ziele sal wt ghecoept worden wt wil sonde
haren volcke: zijn/ maer
31 Want sy heeft des Heeren woordt ver- wil recht
acht/ende zijn ghebodt laten varen: sy sal hebben/ als
slechs wtgeroept wordē: de schult sy hare der Ketters
32 Als nu de kinderen Israels in der Woe eñ Rotten
stijne waren vonden sy eenen man houdt sonde/ wel-
lesen aen den Sabbathdaghe. ke Godts
33 Ende die hem daer op bevonden had- woort ende
den/ doe hy houdt las/ brachten hem tot wille/ na ha
Mosen ende Aaron/ ende voor de gant- ren wille be
sche Menichte. dieden.
34 k Ende sy leyden hem gevangen: want k Levi.24.12
het en

het en was niet claer wtghedruckt / wat-
men met hem doen soude.
35 De Heere dan sprack tot Mosen: Die
man sal den doot sterue de gantsche Me-
nichte sal hem steenige buyten den Leger.
Hier wordt gedoodt de Sabbath-breker. 36 Doe brachte hem de gantsche Menich-
te buyten voor den Leger / ende steenichde
hem dat hy sterf: als de Heere Mosen ge-
boden hadde.
l Deu. 22.12. 37 l Ende de Heere sprack tot Mosen:
Matt. 23.4 38 Spreeckt met den kinderen Israels / en
m † Anders lijstkens ma- segt tot hen / dat sy hen m † lepkens make
ken aen den aen de hoecken haerer cleederen onder alle
zoomen ha- uwe Nacomelinghen / ende ghele snoeren
rer etc. op de lepkens aen de hoecken maken.
en el blau 39 Ende de lepkens sulle v daer toe diene /
snoerke op dat ghyse aensiet / ende ghedencket aller
de lijstkens geboden des Heeren ende doense / dat ghy
aenden gee- niet n † na wes herten duncken en richtet /
re etc. noch uwen ooghen na hoereert.
n † Anders 40 Daerom sullet ghy ghedencken / ende
uwes etc. doen alle myne gheboden / ende heylich
zyn uwen Gode.
41 Ic de Heere uwe Godt / die v wt Egyp-
tenlande gheleydt heeft / dat ick uwe God
ware: Ick de Heere uwe God.

Dat xvj. Capittel.

1. Korah ende zyne Rotten maken op-
roer van des Priesterdoms weghen. 5.
Moses beroept hem op den Heere / ende
straft hen. 12. Dathan ende Abiram ont-
boden / bedrijuen schimp met Mosen / 15:
so bidt hy met toorne tegen haer / 16. ende
daecht se tsame met Korah en zijnen gant-
schen Rotte ende Aaron / met Reuckwerck
voor den Heere: 20. Die heet Mosen / Aa-
ron ende de gantsche Menichte afstaen
vander oproerischer wooninghe ende be-
uestight / 31. door grousame straffe der sel-
uer / 35. ende der tweehondert en vyftich
die Reuckwerck offerden / des Mosis or-
denelicke sendinghe. 37. Eleasar versmedet
wt beuele des Heeren / der verbrandden
Roockpannen ende behangt daer den Al-
taer mede ten ghedenckteecken. 41. Het
volck murmureert ouer de gedoodde / 46.
ende 14700. vergaen / eer de plaghe door
Aarons roocken ghebetert can worden.

Korah ende 1 Ende a Korah de sone Jezehar / des
sijn tot zyn soons Kahath / des soons Leui / met
oproerich. tsamen Dathan ende Abiram / de sone
a Nu. 27.3. Eliab / en On / de sone Peleth / des Soons
Eccl. 45.22 Rubens /
Jude 11. 2 Die verhieuen hen teghen Mosen / met
1 Cor. 10.10. sommighe mannen onder den Kinderen
Israels / twee hondert ende vyftich / de
Voornemste der Menichte / Raedtshee-
ren / ende eerlicke Lieden.
3 Ende sy vergaderden hen teghen Mo-
sen ende Aaron / en spraken tot hen: Ghy-
b Exo. 19.5. lieden maeckt des te vele: b want de gant-
sche Menichte is oueral heylich / ende de
Heere is onder hen / waerom verheft ghy v
ouer die Menichte des Heeren?
4 Doe Mosis dat hoorde / viel hy op zyn
aenghesichte /
5 Ende sprack tot Korah / ende tot zijnen
gantschen Rotte: Morghen sal de Heere
kondt doen / wie zyne sy / wie heylich sy / en
hem offeren sal / wien hy verkiest / die sal
hem offeren.
6 Dat doet: Neemt v pannen / Korah en
zyn gantsche Rot /
7 En legt daer vyer in / en legt daer Reuc-
werck op voor den Heere morghen: wien
de Heere verkiest die sy heylich: ghy ma-
kets des te vele / ghy kinderen Leui.
c Num. 3.6. 8 c Ende Moses sprack tot Korah: Lieue /
hoort doch ghy kinderen Leui:
9 d Is v dat te e slecht / dat v de God Is- d Deu. 18.5
raels afgescheydt heeft vande Menichte e Of. gering-
Israels / dat ghy voor hem offere sult / dat ghe, cleyne /
ghy dient in het Ampt der Wooninge / en
voor de Menichte henen tredet te diene?
10 Hy heeft v / ende alle uwe broederen de
kinderen Leui met v tot hem ghenomen /
ende ghy soeckt nu oock het Priesterdom?
11 Ghy ende v gantsche Rot / maeckt een
oproer tegen de Heere: wat is Aaron / dat
ghy teghen hem murmureert?
12 Ende Moses schickte henen / ende liet
Dathan ende Abiram eysschen / de sonen
Eliab: Sy spraken daerentegen: Wy en
comen niet opwaerts:
13 Is v dat te luttel / dat ghy ons wt den
Lande gheleydt hebt / daer Melck en Ho-
nich in vloeyt / dat ghy ons doodet in der
Woestyne / ghy moet oock noch ouer ons
heerschappen?
14 Hoe fyn hebt ghy ons ghebracht in een
Landt / daer Honich en Melc in vloeyt / en
hebt ons Ackers en Wynbergen tot Erf-
deel gegeue? wilt ghy de f liede oec de oo- f Num. 13.
gen wtbreke? wy en come niet opwaerts.
15 Doe vergrimde Moses seer / en sprack
tot den Heere: Keert v niet tot hare Spys-
offer / g ick en hebbe niet eenen Ezel van g 1. Samu.
hen genomen / ende en hebbe harer gheene 12.3.
noyt gheuleedt ghedaen.
16 Ende hy sprack tot Korah: Ghy ende v
gantsche Rot / sullen morghen voor den
Heere zyn: Ghy / ende sy ooc / ende Aaron.
17 Ende een yeghelick neme zyn Panne /
ende legghe daer Reuckwerck op / ende
treedt hier toe voor den Heere / een yege-
lick met zyner Panne / dat zyn twee hon-
dert ende vyftich Pannen.
18 Ende een yeghelick nam zyn Panne / en
leyde daer vyer in / ende leyde daer Reuck-
werck op / ende traden voor de Deure der
Hutten des h † Bescheydts: ende Moses h † Anders
ende Aaron oock. Stifts ofte
19 Ende Korah vergaderde teghen hen de Ghetupge-
gantsche Menichte / voor de Deure der nisses /
Hutten des Bescheyts: en de Heerlicheyt
des Heeren verscheen voor der gantscher
Menichte.
20 Ende de Heere sprack met Mosen ende
Aaron / ende seyde.
21 Scheydet v van deser Menichte / dat
ickse haestelick verdelghe.
22 Sy vielen dan op haer aenghesichte / en Mosis en
spraken: Och Godt / ghy zyt een Godt der Aarons ge-
gheesten alles vleeschs: oft een man ghe- bedt.
sondicht heeft / wilt ghy daerom ouer de
gantsche Menichte woeden?
23 En de Heere sprac met Mosen / en seyde:
24 Segt der Menichte / en spreeckt: Wyckt
rondtomme vander wooninge Korah / en
Dathan ende Abiram.
25 Ende Moses stondt op / ende ginck tot
Dathan ende Abiram / ende de Oudtsten
Israels volchden hem na:
26 Ende sprack met der Menichte / ende
seyde: Wyckt vande Hutten deser godloo-
sen menschen / ende en roert niet aen wat
hare is / dat ghylieden niet misschien om
en coemt ergens in hare sonden eene.
27 Ende sy gingen op vander Wooningen
Korah / Dathan / en Abiram. Maer Da-
than ende Abiram gingen wt / ende trade
aen de deure harer Hutten / met hare vrou-
wen ende sonen ende kinderen.
28 Ende Moses sprack: Daerby sult ghy-
lieden mercken / dat my de Heere ghesonn-
den heeft / dat ick alle dese wercken doen
soude ende niet wt myner herten:
29 Ist dat sy steruen / als alle Menschen
steruen /

sterven/ ofte te huyse gesocht/ als alle men
schen te huys gesocht worden/ so en heeft
my de Heere niet ghesonden.

h Straffe Korah eñ zyner Rotten.

30 Sal h terentegen de Heere wat nieuws
doen/ dat de Aerde haren mondt op doet/
eñ verslintse met allen dat sy hebben/ dat
sy levendich onderwaerts in de Helle varē
so sult ghylieden bekennen dat dese lieden/
den Heere ghelastert hebben.

i Num. 26.9. ende 27.3. Deut. 11.6. Psal. 106.17

31 i Eñ als hy dese woorden hadde alle wt
ghesproken/ scheurde de Aerde onder hen/
32 Eñ dede haren mont op/ ende verslont
se met haren huysen/ met allen menschē die
by Korah waren/ ende met alle haer haue.
33 Eñ voerē levēdich onder inde Helle/ met
allen dat sy hadden/ eñ de Aerde deckt ase
toe/ ende quamen om wt der Menichte.
34 Ende het gantsche Israel/ dat rondtom
hen was/ vloot voor haer geschrey: want
sy spraken: Dat ons de Aerde oock niet en
verslinde.

250. oproerighe vergaen/ behaluen Korahs aenhanck.

35 Daer toe voer het vyer wt vanden Hee-
re/ eñ verslont de twee hondert eñ vyftich
mannen die het Reuckwerck offerden.
36 Eñ de Heere sprac met Mose/ eñ seyde:
37 Segt Eleasar dē sone Aarons des Prie
sters/ dat hy de pannen opneme wt den
brande/ eñ strope het vyer hier ende daer.
38 Want de pannen van sulcke Sondaers/
zyn gheheylicht door hare zielen/ datmense
tot breet bleck slae/ eñ den Altaer daerme-
de behange: want sy zyn geoffert voor den
Heere ende gheheylicht/ ende sullen den
kinderen Israels ten teecken zyn.

k Oft/ koperen.

39 Ende Eleasar de Priester nam de k me-
talen pannen die de gebranddden geoffert
hadden/ ende sloechse tot bleck/ om den
Altaer te behanghen/
40 Ter gedachtenisse den kinderē Israels;
dat hem niemant vreemts hier toe en ghe
nake die niet en is van den zade Aarons/
te offeren Reuckwerck voor den Heere/ op
dat het hem niet en gae/ als Korah ende zy
nen Rotte/ als de Heere hem geseyt had-
de door Mosen.
41 Des anderen morghens nu/ murmu-
reerde de gantsche Menichte der kinde-
ren Israels teghen Mosen ende Aaron/
ende spraken: Ghylieden hebt des Heeren
volck ghedoodt.
42 Eñ doe hem de Menichte vergaderde
tegen Mosen ende Aaron/ keerden sy hen
totter Hutten des BeschePdts: ende siet/
doe bedeckte de Wolcke/ ende de Heerlic-
heyt des Heeren verscheen.
43 Ende Moses ende Aaron ginghen bin-
nen in de Hutte des Bescheydts.
44 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
45 Marckt v wt deser Menichte/ ick wil-
se haest verdelgen: ende sy vielen op haer
aengheseicht.
46 Eñ Moses sprac tot Aaron: Neemt de
panne/ eñ doet daer vier in vanden Altaer

l Sap. 18.21

eñ legt daer Reuckwerc op/ l eñ gaet hae-
stelick tot der Menichte/ ende versoentse/
want het toornen is vanden Heere wtghe-
gaen/ ende de plaghe is aenghegaen.

m Dan. 3.17

47 m Eñ Aaron nam het/ als hem Moses
geseyt hadde/ eñ liep middē onder de Me-
nichte/ (ende siet/ de Plage was aenghe-
gaen onder den volcke/) ende hy roockte
ende versoende het volck.
48 Eñ stont tusschen den dooden eñ leven-
dighen: doe werdt de plaghe ghebetert.

14700. der Murmureerders vergaen.

49 Dier nu die aen der Plaghe ghestorven
waren/ was veertien duysent ende seven-
hondert/ wtghenomen die/ die met Korah
storven.
50 Eñ Aarō quam weder tot Mosen/ voor
de deure der Hutten des Bescheydts: en-
de de plaghe werdt n ghebetert.

n Oft/ hiel op.

Dat xvij. Capittel.

1. De stock Aarons groenende/ bewijst
desselue Priesterdom/ ende den stamme
Leui vanden Heere vercoren/ 10. ende wert
den ongehoorsamen bewaert tot een
teecken.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ en-
de seyde:
2 Segt den kinderē Israels/ eñ neemt
van hen twaelf stocken/ van eenen yeghe-
licken Vorst zyns Vaders huys/ eenen/
ende schryft eens yegelicken naem op zy-
nen stock.
3 Doch den naem Aarons sult ghy schrij-
uen op den stock Leui: want voor elc hooft
haerer Vaders huys/ sal een stock zyn.

a † anders/ my met v bededighe/ oft bescheyde.

4 Ende legtse in de Hutte des Bescheydts/
voor de Ghetuyghenisse/ daer ick a † v be-
tuyghe.
5 Ende welcken ick verkiesen sal/ diens
stock sal groenen/ dat ick het murmureren
der kinderen Israels dat sy teghen v lie-
den murmureren/ stille.
6 Moses sprack met den kinderē Israels
ende alle hare Vorsten gauen hem twaelf
stocken/ een yegelick Vorst eenen stock/ na
den huyse harer Vaderen: eñ de stock Aa-
rons was oock onder hare stocken.
7 Ende Moses leyde de stocken voor den
Heere inder Hutten des Ghetuygenisses.

b Syr. 45.25 Aarons stoc groenet. c † Anders/ bloeysel.

8 b Des morghens dan/ doe Moses in de
Hutte des Ghetuyghenisses ghinck/ vant
hy den stock Aarons des huys Leui groe-
nen/ ende het c † bloeyen opgaen/ ende A-
mandelen draghen.
9 Ende Moses droech de stocken alle wt
van den Heere/ voor allen kinderen Is-
raels/ dat sy het saghen/ ende een yeghe-
lick nam zynen stock.

d Hebr. 9.4.

10 Eñ de Heere sprac tot Mosen: d Draecht
den stock Aarons weder voor het Getuy-
ghenisse/ dat hy bewaert worde ten teec-
ken/ den ongehoorsamen kinderen/ dat
haer murmureren van my ophoude/ dat
sy niet en sterven.
11 Moses dede het/ als hem de Heere ghe-
boden hadde.
12 Ende kinderen Israels sprakē tot Mo
sen: Siet wy verderuen ende vergaen/ wy
worden alle verdelget/ ende gaen te niete.

e Oft/ allesins.

13 Wie hem ghenaeckt tot de Wooninghe
des Heeren/ die sterft: sullen wy dan e al-
le gheheel vergaen?

Dat xviij. Capittel.

1. Van het Ampt ende Dienst Aarons/
der Priesteren ende Leuiten: 8. ende wat
die voor haren Dienst hebben sullen/ 20.
dewyle sy gheen Erfgoet en hebben onder
haren broederen/ 26. Van Tienden/ offe-
ren der Leuiten.

Ampt der Leuiten.

1 Ende de Heere sprack tot Aaron: Ghy
ende uwe sonen/ eñ ws vaders huys
met v/ sult de misdaedt des Heylich-
doms draghen/ ende ghy/ ende uwe sonen
met v/ sult de misdaedt ws Priesterdoms
draghen.

a Num. 3.6 ende 16.9.

2 a Ende uwe broeders des stams Leui/
ws vaders/ sult ghy tot v nemen/ dat sy
by v zyn/ ende v dienen: ghy dan/ ende u-
we sonen met v/ voor der Hutte des Ghe-
tuyghenissen.

b Deut. 18.5 c Oft/ waerneme/ acht hebben/ * Gheretschap.

3 b Ende sy sullen ws Diensts/ ende des
Diensts der gantscher Hutten c wachten:
doch tot de * Vaten des Heylichdoms/ eñ
tot den Altaer en sullen sy hen niet naerde
ren/ dat beyde sy ende ghy niet en sterft.

4 Maer sy sullen by v zijn / dat sy des
Dienstes wachten inder Hutten des b † Be-
scheyts / in allen Ampte der Hutten: ende
geen Vreemde en sal hem tot v genaken.

b † Anders / Stifts, oft Ghetuyghenisses.

5 So wacht nu den Dienst des Heylich-
doms, ende den Dienst des Altaers / dat daer
nu voortaen niet meer een worden en co-
me ouer de kinderen Israels.
6 Want siet / ick hebbe de Leuiten uwe
broederen ghenomen wt den kinderen Is-
raels ende v ghegeuen / den Heere ten ge-
schencke / dat sy des Ampts hanteren in-
der Hutten des Bescheydts.
7 Ghy daerentegen / ende uwe sonen met
v / sult ws Priesterdoms wachten / dat
ghy dient in allerley handel des Altaers /
ende inwendich achter den Voorhanck:
want uwe Priesterdom gheue ick v ten
Ampte voor een gaue: wanneer hem een
vreemde hier toe macckt, die sal steruen.
8 Ende de Heere seyde tot Aaron: e Siet /
ick hebbe v gegeuen mijn Hefoffer / van al-
len dat de kinderen Israels heyligen / voor
v Priesterlicke Ampt / ende uwe sonen / ten
eeuwighen Rechte.

e Leuit.6.17

9 Dat sult ghy hebben van den Allerhey-
lichsten dat sy offeren: alle hare gaue / met
allen haren Spysoffer / ende met allen haren
Sondoffer / ende met allen haren Schult-
offer / dat sy my gheuen / dat sal v / ende u-
wen sonen het Allerheylichste zijn.

Wat de Priester ende de Leuiten voor haren Dienst hebben sullen.

10 Aen de Allerheylichste plaetse sult ghy
het eten: wat mannelick is / sal daer van
eten / want het sal v heylich zijn.
11 f Ick hebbe oock het Hefoffer harer ga-
ue / aen allen Beweechofferen der kinde-
ren Israels, v ende uwen sonen ende uwen
dochteren ghegheuen met v / ten eeuwighen
Rechte: Wie reyn is in uwen huyse / die sal
daer van eten.

f Leuit.7.34

12 Alle de beste Olye / ende alle besten Most /
ende Coorne harer Eerstelinghen / die sy den
Heere gheuen hebbe ick v ghegheuen.
13 De eerste vrucht alle des / dat in haren
Lande is / dat sy den Heere brenghen / sal
uwe zijn: wie reyn is in uwen huyse / sal
daer van eten.
14 Alle het Verbannen in Israel / sal uwe
zijn.
15 g Alle dat zijn moeder breeckt onder al-
len vleesche dat sy den Heere brengen het
sy mensch oft Vee, dat sal uwe zijn: doch
dat ghy de eerste menschen vrucht lossen la-
tet, ende de eerste vrucht eens onreynen
Vees oock lossen latet.

g Exo.34.19
h Exo.30.13. Leuit.27.25
Num.3.47. Ezech.45.12

16 Sy sullent doch lossen / alst een Maendt
out is: ende sult het te lossen geuen voor gelt /
voor vijf Sikel na den Sikel des Heylich-
doms / h die ghelt twintich Gera.
17 Maer de eerste vrucht van eenen Osse /
oft Lam / oft Gheyte / en sult ghy niet te
lossen gheuen / want sy zijn heylich; haer
bloet sult ghy sprengen op den Altaer / en-
de haer vette sult ghy aensteken / ten Offer
des soeten Reucx den Heere.
18 Haer vleesch sal uwe zijn / ghelijck als
ooc de Beweghborst ende de rechte Schou-
der uwe is.
19 Alle Hefoffer / die de kinderen Israels
heylighen den Heere hebbe ick v gegeuen /
ende uwen sonen, ende uwen dochteren met
v, ten eeuwigen Rechte: dat sal een i onuer-
ganckelick Verbondt zijn / eewich voor den
Heere, v, ende uwen zade met v.

i In Hebreusch heet dat een Sout verbondt / also dat / gelijck het Sout het vleesch onverganckelick behout also sal oock dit verbont onverganckelick zijn. So spreeckt de Schrifte 2.Par.13. Gode heeft het Rijcke Dauid gegeuen ende zijnen sonen / met eenen Sout verbonde.

20 Ende de Heere sprack tot Aaron: k Ghy
sult in haren Lande niets besitten / ooc
gheen deel onder hen hebben: want ick ben
v deel / ende v Erfgoet onder den kinderen
Israels.

k Deut.10.9 ende 18.1. Josue 13.14. 33. Ezech.44.28

21 De kinderen Leui daerentegen hebbe ick
alle Tienden gegeuen in Israel, ten Erf-
goede / voor haer Ampt dat sy my doen in
der Hutten des Bescheydts.
22 Dat hen nu voortaen de kinderen Is-
raels niet en ghenaken totter Hutten des
Bescheyts / om sonde op hen te laden / en-
de steruen.
23 Maer de Leuiten sullen des Ampts be-
dienen inder Hutten des Bescheyts, ende sy
sullen gener misdaet dragen / ten eewigen
Rechte by uwen Nacomelingen / l ende sy
en sullen onder den kinderen Israels gheen
Erfgoedt besitten.

l Act.4.37.

24 Want de Tienden der kinderen Israels /
die sy den Heere heffen / hebbe ick den Leui-
ten ten Erfgoede ghegheuen: daerom heb
be ick tot hen ghesceydt / dat sy onder den
kinderen Israels gheen Erfgoet besitten
en sullen.

De Priesters ende Leuiten en hebben geen Erfgoet.

25 Ende de Heere sprack met Mose / en-
de seyde:
26 Segt den Leuiten / ende spreeckt tot hen:
Wanneer ghy de Tienden neemt van den
kinderen Israels die ick v van hen geghe-
uen hebbe tot uwen Erfgoede, so sullet ghy
daer van een Hefoffer den Heere doen, telc
ken de Tiende van den Tienden.

De Leuiten sullen de Tienden offeren.

27 Ende sullet sulck uwen Hefoffer achten /
als gaeft ghy coren wt der Schuere, ende
m Volheyt wt der Wijnpersen.
28 Alsoo sult ghy oock het Hefoffer den
Heere geuen van allen uwen Tienden / die
ghy neemt van den kinderen Israels, dat
ghy sulck Hefoffer des Heeren / den Prie-
ster Aaron gheeft.

m Dat is / Most, wijn Olye ende dierghelycken.

29 Van allen dat v gegeuen wort / sult ghy
den Heere allerley Hefoffer geuen, van allē
n besten dat daer van gheheylicht wordt /
30 Ende spreeckt tot hen: Wanneer ghy lie
den alsoo het beste daer van heffet / soo
salt den Leuiten gerekent worden / als een
incomen der Schueren / ende als een inco-
men der Wijnpersen.
31 Ende meucht het eten in allen steden /
ghy ende uwe kinderen: want het is u-
wen loon voor uwe Ampt / in der Hutten
des Bescheydts.
32 So en sult ghy geen sonde op v laden aen
het selue wanneer ghy het beste daer van
heffet / ende niet ontwyet het gheheylichde der
kinderen Israels / ende niet en sterft.

n Op Hebreisch heet dit / Vette: daer wt ooc de Kijcken / de Vetten heeren / dat is, de beste inden volcke.
Psal.17.10. ende 78.31.

Dat xix. Capittel.

1. Van den Sondoffer der ionger Koe / oft Veerse 9. ende Sprengwater van haren asschen ter reyninghe ende ontsondinghe der ghener / die hen aen eenen dooden 14. oft sterfhuyse 16. oft verslagenen / etc. verontreynighen / 13. 20. Van der straffe der ghener die dat na laten.

1 Ende de Heere sprack met Moses ende
Aaron / ende seyde:
2 Dese zede sal een Wet zijn die de Hee-
re geboden heeft / ende geseyt: Segt den kin
deren Israels / dat sy tot v brenghen een
rootachtige Koe sonder vlecke, aen de wel-
ke geen ghebreck en sy, ende daer noch noyt
gheen Jock op ghecomen en is.

Van der rootachtighe Koe.

3 Ende geeftse den Priester Eleasar / a die
salse buyten voor het Leger brengen / ende
aldaer voor hem slachten laten.
4 Ende Eleasar de Priester b sal van haren
bloede met zijnen vingher nemen / ende
stracks tegen de Hutte des c † Bescheyts /
seuenmael sprenghen.
5 d Ende de Koe voor e hem verbernen la-
ten, beyde haer vel ende vleesch / daer toe
haer bloedt met haren dreck.
6 Ende de Priester sal Cederen hout / ende
Ysope /

a Hebr.13.11.
b Hebr.9.13.
c † Anders / Stifts, oft Ghetuyghenisses.
d Exo.29.14 Leuit.4.11.
e Te weten voor den Priester.

Ysope/ende Rozijnroode wolle nemen/ en
op de bernende Koe worpen.
7 En sal zijne cleederen wasschen / en zijn
Lijf met water baden : ende daer na inden
Leger gaen/ en onreyn zijn totten avondt.
8 Ende diese verbrandt heeft/ sal ooc zijne
cleederen met water wasschen / ende zijn
lijf int water baden / ende onreyn zijn tot
aen den avondt.

f Hebr.9.13.

9 Ende een reyn man sal de f asschen van-
der Koe op rapen/ ende haer schudde buy-
ten den Leger/aen een reyn plaetse/ dat sy
aldaer bewaert worde voor de Menichte
der kinderen Israels/ ten g † Sprengwa-
ter/ want het is een Sondoffer.

g † Anders/ Water der affonderinge/ Sprengwater vander Koe/ met vlietende water.

10 Ende de selve/ die de asschē vander Koe
op gheraept heeft/ sal zijn cleederen was-
schen/ ende onreyn zijn tot aenden avont:
dit sal een eewich recht zijn den kinderen
Israels/ ende den vreemdelinghen die on-
der v lieden woonen.

h Nu.31.19. Syr.34.30. Hagg.1.14. i T: weten: met de asschen vander Coe

11 h Wie nu ergens eenen doodē mensche
aenroert/ die sal seven dagen onreyn zijn.
12 Die sal hem i hier mede ontsondighen/
aenden derden daghe/ ende aenden seven-
den daghe/so worde hy reyn : ende soo hy
hem aenden derden daghe / ende aen den
sevenden daghe niet en ontsondicht / soo
en sal hy niet reyn worden.
13 Wanneer oock yemandt ergens eenen
dooden mensche aenroert / ende hem niet
ontsondigen en wilde/ die verontreynicht
de Wooninghe des Heeren / ende sodani-
ge ziele sal wtgeroeyt worden wt Israel/
daerom dat dat Sprengwater niet over
hē gesprēgt en is: so is hy onreyn/ so lāge
als hy hem daer niet van reynigē en laet.

k Hy en spreect hier niet vā Gods Huttē/ maer daer de lieden in de Woestyne inne woonden: suler moestmen ooc inde huysen houdē/ doe sy in haer Landt quamen.

14 k Dat is de wet. Wanneer een mensche
inder Hutten sterft: Wie inde Hutte gaet/
ende alles wat inder Hutten is/ sal onreyn
zijn seven daghen.
15 Ende alle de opene * Gheretschap/ die
geen decsel noch bādt en heeft / is onreyn.
16 Oock wie aenroert op den velde eenen
Verslaghenen met den Sweerde/ofte ee-
nen Dooden/ ofte eens Menschen been-
deren of graf/ die is onreyn seven dagen.
17 So sullen sy nu voor den onreynen ne-
men / vanden asschen deses verbrandden
Sondoffers/ ende vlietende water daerop
gieten in een Vat.

* Of. Vatē. l Psal.51.9.

18 Ende een reyn man sal l Ysop nemen/
en int water steken/ en de Hutte bespren-
gen/ ende alle de gereetschap/ en alle zielen
die daer in zijn : alsoo oock dien / die eens
dooden been/oft eenen verslaghenen/ ofte
dooden/ of graf aengheroert heeft.
19 De reyne dan/sal den onreynen aenden
derden daghe / ende aen den sevenden da-
ghe besprengen/ ende hem aen den seven-
den daghe ontsondighen. Ende sal zijne
cleederen wasschen/ ende hem in water ba-
den/so wordt hy aenden avondt reyn.
20 Wie daerentegē onreyn zijn sal/ en hem
niet ontsondigen en wil/ diens ziele sal wt
geroeyt worden wt der Menichte : want
hy heeft het Heylichdom des Heeren ver-
ontreynicht/ ende en is met Besprengwa-
ter niet besprengt / daerom is hy onreyn.

m † And. is/

21 Ende dit sal hen een eewich recht zijn:
ende die/ die met den Besprengwater ghe
sprengt m heeft / sal oock zijn cleederen
wasschen: en Wie het Besprēgwater aen-
roert/ die sal onreyn zijn tot aendē avont.
22 Ende alles wat hy aenroert/ sal onreyn
worden : en welcke ziele hy aenroeren sal/
sal onreyn zijn tot aenden avondt.

Dat xx. Capittel.

1. Mir Jam sterft in Kades. 3. Het volc
twistet met Mosen ende Aaron/ van ge-
breke des waters/ 8. de Heere gheeft hen
water wt den Rotzsteen/ 12. ende ontseydt
Moses ende Aaron/ om haer ongeloove/
het landt Canaan. 14. Moses sendt boot-
schap aen den Coninck Edom/ 18. die en
wil Israel door zijn Landt niet laten tree-
ken/ so reysen sy van Kades nae Hor. 24.
Daer sterft Aaron / nae den woorde des
Heeren/ 28. en Eleazar coemt in zijn stede.

1 Ende de kinderen Israels quamen
met de gantsche Menichte inde Woe-
styne Zin / a in der eerster Maent/
b ende het Volck lach te Kades : en Mir-
Jam sterf aldaer / ende werdt aldaer be-
graven.

Woestyne Zin. a Nu. 33.36. b Deu.1.46 Mir Jam sterft.

2 Ende de Menichte en hadde gheen wa
ter ende vergaderden hen teghen Mosen
ende Aaron.
3 c Ende het Volck twistede met Moses/
ende sprack. Och/ dat wy vergaen waren/
d doe onse broeders verginghen voor den
Heere.

c Exod.17.2. d Nu.16.31.

4 e Waerom hebt ghy liedē de Menichte
des Heeren inde Woestyne ghebracht/ dat
wy hier sterven met onse Vee?

e Exo.17.3.

5 En waerom hebt ghy ons wt Egypten
gheleydt/aen desen quaden hoeck/ daermē
niet saeyen en can/ daer noch Vijgē / noch
Wijnstocken/ noch Granaetappelen en
zijn / ende daer toe en isser gheen water te
drincken?

f † Anders/ Heilicx/ ofte Ghetuygenisse.

6 Mosis ende Aaron ghinghen van der
Menichte tot der Deure der Hutten des
f † Beschepdts / ende vielen op haer aen-
ghesichte/ ende de Heerlickheydt des Hee-
ren verscheen hen.
7 En de Heere sprac met Mosen/ en seyde:
8 g Neemt den Staf / ende vergadert de
Menichte/ ghy ende v broeder Aaron/ en-
de spreecket met den Rotzsteen voor haren
oogen/ die sal zijn water geven: h also sult
ghy hen water wt dē Rotzsteē voortbrengē/
en de Menichte drencken ende haer Vee.

g Exo.17.6. h Psalm. 78.15.20. Hier vlieter veel waters wt dē Rotzsteen. i Deut.32.51. Psal. 78.20. ende 105.41. ende 106.32. Sapi.11.4. 1Cor. 10.4.

9 Doe nam Moses den Staf voor den
Heere/ als hy hem ghebodē hadde.
10 Ende Mosis ende Aaron vergaderden
de Menichte voor den Rotzsteen / ende
sprack tot hen : Hoort ghy Onghehoorsa-
me: i sullen wy v oock water brengen wt
desen Rotzsteen?

k Eenmael hadde hy moetē slaen. l Nu.27.14. Deut.1.37. ende 32.2.

11 Ende Moses hief zijn handt op / ende
sloech den Rotzsteen met den staf k twee-
mael: doe ghinck daer veel waters wt/ soo
dat de Menichte dranck / ende haer Vee.
12 De Heere dan noch sprack tot Mosen/
ende Aaron : l Waerom dat ghy liedē aen
my in niet ghelooft en hebt / dat ghy my
heylichdet voor den kinderen Israels/ en
sult ghy dese Menichte niet in het Landt
brenghen/ dat ick hen gheven sal.

m Kīmerect/ Twijfelen is ongeloove en sonde: ende is hier een misterie dat het volc des Wets door zijnen Leeraer niet en can salich worden/ en dat om de tyt Christi de ongelovighe Mosen/ dat is/ het onghelovich volc valt.

13 n Dat is het Twistwater/ daer de kin-
deren Israels met den Heere over twiste-
den ende hy gheheylicht werdt aen hen.
14 o En Moses sandt Bootschap wt Ka-
des/ tot den Coninck der Edomiteren: Al-
so laet v p uwe broeder Israel seggē: Ghy
weet alle de moeyte die ons gheschiedt is/
15 Dat onse Vaders af in Egypten getro-
gen zijn/ q en wy langen tijdt in Egypten
ghewoont hebben: ende de Egyptenaers
handeldē ons ende onse Vaders qualick.
16 Ende wy schreyden tot den Heere/ die
heeft onse stemme verhoort / ende eenen
Engel ghesonden / ende ons wt Egypten
gheleydt: r ende siet / wy zijn tot Kades/
inder stadt/ aen uwe Landtpalen.
17 s Laet ons door v Landt trecken : wy en
willen niet door de Ackers / noch Wijn-
berghen/

n Exo.17.7. o Judi.11.17. p Gen. 15.13. q Gen.46.6. r Deut. 2.3. s Nu.21.22. 1Machab. 5.48.

berghen gaen / oock gheen water wt den
boznputten drincken: de Landtstrate wil-
len wy trecken / noch ter rechter / noch ter
slinckerhandt wycken / tot dat wy door
uwe Landtpalen comen.
r Ezech. 35.5 Obad. 10 De Edomiters willen Israel door haer Landt niet trecké laté. | 18 r De Edomiters daer entegen spraken
tot hē: Ghy en sult niet door my treckē / of
ick wil v met den sweerde tegen trecken.
19 De kinderen Israels spraken tot hem:
u Wy willen op de gebaende strate treckē:
eñ so wy wt waters drinckē / wy eñ onse
Vee / so willen wy dat betalen / wy en wil-
len niet dan slechts te voete door treckē.
u Deut. 2.26 x Exod. 17.8 Van Kades reysen de kinderē Israels te Hor daer sterft Aaron. | 20 Hy daer enteghen sprack: Ghy en sult
niet door trecken. x Ende de Edomiters
togen wt / hen tegen / met machtigē volcke
ende stercker handt.
21 y Also weygerdē de Edomiters / Israel
te vergunnē door hare palē in te trecken:
ende Israel werck van hen.
y Deu. 2.7.28 z Nu. 33. 37 | 22 Eñ de kinderen Israels braken op van
Kades / z ende quamen met der gantscher
menichte tot Hor aen het Geberchte.
23 Ende de Heere sprack met Mose ende
Aaron / te Hor aen het Gheberchte / aen
de palen des Landts der Edomiters / eñ
seyde:
24 Laet hem Aaron vergaderen tot synen
volcke / want hy en sal niet in het Landt
comen dat ick den kinderen Israels ghe-
gheven hebbe / daerom dat ghylieden mij-
nen monde ongehoorsaem gheweest zyt / by
den twistwater.
a Nu. 33.38. Deut. 32.50 | 25 a Neemt dan Aaron / ende synen Sone
Eleasar / ende leydtse op Hor in het Ghe-
berchte:
b Exo. 29.29 | 26 b Ende treckt Aaron syne Cleederē wt /
eñ treckt se Eleasar aen synen Sone: ende
Aaron sal hem aldaer vergaderē eñ stervē.
27 Doe dede Moses als hem de Heere ge-
boden hadde / eñ clommen op Hor in het
geberchte / voor der gantscher Menichte.
28 Ende Moses tooch Aaron syne Clee-
deren wt / ende tooch se Eleasar aen synen
c Deut. 10.6 ende 32.50 Aarons doodt. | Sone: c ende Aaron starf aldaer boven op
den Berch: Moses dan eñ Eleasar clom-
men af vanden Berghe.
29 Ende doe de gātsche menichte sach / dat
Aaron wech was / d beweenden sy hem
d Deu. 34.8 | dertich dagē / het gantsche huys Israels.

Dat xxi. Capittel.

1. Vanden stryde Israels eñ Arad des
Cananiters / 5. van het murmureren des
volcx / eñ harer straffe met den Slanghen /
8. Item vander Metalen Slanghe / ten
teecken opgerichtet / 10. Het volck treckt
voorder eñ voorder / 21. Israel sent tot Si-
hon / der Amoriten Coninck / eñ die wey-
gert haer door syn Landtpalen te trecken /
23. streit hem heftich met alle synen volcke
ten stryde tegen hen: 24. So slaet hem Is-
rael / eñ neemt syn Landt in / 32. Moses
sendt Verspieders na Jaeser / 34. Og de
Coninck te Basan wordt oock ghesla-
ghen / ende syn Landt ende Lieden in-
ghenomen.

Arad der Cananiter Coninck. a Nu. 33.40 | 1 Ende doe de Cananiter / de a Coninck
Arad / die tegen Zuydē woont / hoor-
de / dat Israel in coemt / door den wech
der Verspieders / streedt hy tegen Israel /
eñ voerde sommige ghevangen.
2 Doe beloofde Israel den Heere een Ge-
lofte / eñ sprack: Wanneer ghy dit Volck
onder myne handt gheeft / so wil ick hare
Steden verbannen.
3 Ende de Heere verhoorde de stemme Is-
raels / eñ gaf hen de Cananiters / eñ sy ver-
bandense met hare stedē / b ende hieten de | b Jud. 1.17
Steden c Harma. | c Harma heet een Ban of Verbloecksel.
4 d Doe togē sy van Hor aen het geberch- | d Deu. 2.1.
te / op dē wech tot de e Schelfzee / dat sy | e Anders / Rietzee / of / roode Zee.
om der Edomiters Landt henen toghen /
ende het Volck wert verdrietelick op den
weghe /
5 Ende sprack tegen Godt ende Mosen: | f Nu. 11.20. Murmureré des volcx
f Waerom hebdy ons wt Egyptē geleydt /
dat wy sterven in de Woestyne: Wāt hier
en is gheen broodt noch water / ende onse
ziele walget over dese loose spyse.
6 g Doe sandt de Heere vierige Slangen | g 1. Cor. 10.9 Vyerighe Slanghen.
onder het volck / die beten het volck / dat
daer een groot volck in Israel starf.
7 Doe quamen sy tot Mosen / eñ sprakē: | h Exod. 8.8
Wy hebben gesondicht / dat wy tegen den | i Ān. aen eenen hoogen stock of staeck.
Heere eñ tegen v gesproken hebbē: h bidt
den Heere / dat hy de Slanghen van ons
neme. Moses badt voor het volck.
8 Doe sprac de Heere tot Mosen: Maect | De Metalen Slanghe beteeckent Christū.
v een Metalen Slange / eñ richtse i tot
een teecken op: Wie gebeten is / eñ siet se
aen / die sal genesen.
9 Doe maeckte Moses een Metalen | k Joā. 3.14
Slange / eñ richte dese op tot een teecken:
eñ wanneer yemanden een slange beet / so | l Nu. 33.43. Reyse d kinderē Israel.
sach hy de Metalen Slange aen / eñ bleef
levendich:
10 l Ende de kinderen Israels toghen wt / | m Arnon deselve hooge rotzsteen die in Besupha dat is hooch in de wolcken / winden / eñ weder staet: onder vliet die beké / eñ hy streckt hé aen de selve syne Beken te Ar.
eñ legerden hen in Oboth.
11 Ende van Oboth togen sy wt / eñ leger-
den hē in Jim / aen het geberchte Abarim
inder Woestyne tegen Moab over / tegen
den opganck der Sonnen.
12 Van daer togen sy / eñ legerden hen aen
de Beke Sared.
13 Van daer togen sy / eñ legerden hen op
dese zyde aen m Arnon / welcke is inde
woestyne eñ reyckt daer wt van de Lant
palen der Amoriters: want Arnon is
de Landtpale Moab / tusschen Moab en-
de der Amoriters.
14 Daer wt spreeckt men inden Boeck vā | n Jud. 11.18
den Stryden des Heeren: o Het Vaheb | o Ānd dat hy ghedaen heeft inde Rietzee / eñ inden bekē Arnon: Eñ de gorē der bekē / die hē ter woninge Ar henē streckē of buygen / eñ lenē hē aen de Landtpale Moab.
in Supha / eñ de Beken aen Arnon.
15 Ende de springader der Beke / welcke
reyckt tot aen de Stadt Ar / eñ lenet haer /
ende is de Landtpale Moab:
16 Ende van daer p togen sy tot dē Born-
put. Dat is de Bornput daer de Heere
tot Mosen van seyde: Vergadert het volc
ick wil hen Water gheven.
17 Doe sanck Israel dit Liedt / q eñ songē | p Anders / buycht sy haer na Beer / oft bornput daer etc.
een om den anderen over den Bornput.
18 Dat is de Bornput / die de Vorsten ge-
graven hebben: De Edele inden Volcke
hebbense ghegraven / door den Leeraer eñ
hare r Staven: eñ van deser woestyne to-
gen sy na Mathana:
19 Ende van Mathana tot Nahaliel: eñ
van Nahaliel na Bamoth:
20 Ende van Bamoth in het Dal / dat in-
den Velde Moab leyt / tot den hooghen
Berge Pisga / die tegen de Woestyne siet.
21 s Eñ Israel sandt boden tot Sihon den | q Ān. sticht op ghi beer / singet hem een d of / na dē anderen.
Coninck der Amoriten / eñ liet hem seggē:
22 t Laet my door v Landt trecken: wy en
willen niet wycken in de Ackers noch in
de Wyngaerden / willen oock des bornput
waters niet drincken: de Lantstrate willen | r Staven / mogē hier heeten de Vorstē selfs also in Esaia de Co * * * leest voort / op de na volgende pag.
wy trecken / tot dat wy door uwe Landt-
palen comen.
23 u Doch Sihon en oorloofde den kinde-
ren Israels den tocht niet door syne Lāt-
palen / maer vergaderde alle syn volck / eñ
tooch wt / Israel tegen / inde Woestyne:
ende als hy tot Jahza quam / streedt hy
teghen Israel.

. ninck in Egypten een staf heet: daerō dat sy het volck te geerden als een Herder dat dee met synẽ staf.

24 r Maer Israel sloech hem met de scherp
te des Sweerdts/ eñ nam syn Lant in vā
Arnon aen/ tot aenden Jabok/ eñ tot aen
den kinderẽ Ammon: p want de Lantpa-
len der kinderen Ammon waren vaste.
25 Also nam Israel alle dese stedẽ/ eñ woon
de in allen Stedẽ der Amoriters/ tot Hes-
bon eñ in allen haren z Dochteren.

f Deu.2.25 ende 20.10 Jud.11.19

26 Want Hesbon de stadt was Sihons des
Coninck der Amoriters/ eñ hy hadde al te
vooren met den Coninck der Moabiters
ghestreden/ eñ hem alle syn Landt afghe-
wonnen/ tot Arnon toe.

t Nu. 20.19 u Deu.2.29 ende 29.7 Sihon.

27 Daer wt spreecktmen in de ghemeyne
Spruecke: Coemt tot Hesbon/ datmen de
stadt Sihon bouwe eñ oprichte.
28 Want vyer is wt Hesbon geuaren/ een
vlamme vander Stadt Sihon/ die heeft
verslonden Ar der Moabiten eñ de Bor-
gers der Hoochte Arnon.

x Deut.1.4 ende 2.32 ende 31.4 Josue 24.8 Amos 2.9 Psal.135.11. p Deu.2.19. 36.

29 Wee v Moab ghy volck v Camos zijt
verlorẽ: men heeft syne soonen inde vlucht
geslagen/ eñ syne dochteren geuangẽ ge-
uoert: Sihon dẽ Coninck der Amoriters.
30 Hare Heerlicheyt is te niete geworden/
van Hesbon tot Dibon toe/ sy is verstoort
tot Nopha toe/ die daer reyct tot Medba.

Israel neẽt Sihons lāt ten eersten. z Dat is/ Dorpen eñ Vlecken rondtom de stadt ligghende. a Ut An. met den voorighen Coninck etc.

31 c Also woonde Israel in het Landt der
Amoriters.
32 Ende Moses sandt wt verspieders na
Jaheser/ eñ wonnen hare dochteren/ ende
namen de Amoriters in/ die daer in warẽ.
33 d Ende keerdẽ hen/ eñ togen opwaerts/
des weechs tot Basan: doe tooch wt hen
tegen/ Og de Coninck te Basan/ met alle
synen volcke/ te stryden in Edrei.

b Judi.11.12 1.Reg.11.7. c Gen.15.16 d Deu.3.1. ende 29.7 Og de Coninck te Bazā wort geslagen. e Psa.134.11

34 Ende de Heere sprac tot Mosen/ Vreest
v niet voor hem/ want ick hebbe hem in
uwe handt gegeuen/ met Lant eñ Lieden:
e eñ sult met hem doen/ als ghy met Si-
hon den Coninck der Amoriters ghedaen
hebt/ die tot Hesbon woonden.
35 Ende sy sloegen hem eñ syne soonen/ eñ
alle syn Volck/ tot dat daer niemāt ouer-
bleef/ ende namen het Landt in.

Dat xxij. Capittel.

1. Balack vertzaecht voor Israel sendet
bodẽ na Bileam/ het volck te vervloeckẽ/
9. Die weygert hem dies/ wt verbodt des
Heeren: 15. Eñ so hy andermael met heer-
licke Vorsten eñ grooter toeseggingе be-
sendet werdt/ 19. ende nu hoort hy soude
gaen/ 21. maeckt hy hem op teghen des
Heeren wille/ ende crycht wederstandt
van desseluen Engel/ 23. wordt van syner
Ezelinne/ 31. eñ vanden Engel ghestraft/
36 ende van Balack na der bescheldinge/
heerlicken opgenomen.

Balack Coninck der Moabiter.

1 DAer na toghen de kinderen Israels:
ende legerden hen in het velt Moab/
op de ander zyde vande Jordane te-
ghen Jericho.

a Josu.24.9

2 a Ende doe Balack de sone Zipor sach/
alles wat Israel gedaen hadde den Amo-
riteren:
3 Ende dat hen de Moabiters seer vrees-
den voor dẽ Volcke/ dat so groot was/ eñ
dat den Moabiteren grouwelde voor dẽ
kinderen Israels/

Balack sendet tot Bileam. b Nu.23.7. Josue 24.9 c 2.Pet.2.15 Jude 11 d Dit seydt Petrus wt Bosor. 2.Pet.2.15.

4 Ende sprakẽ tot den Oudesten der Mi-
dianiters: Nu sal desen Hoop opknagen/
wat rondtom ons is/ als een Osse cruydt
op den velde opknaecht. Balack dan/ de
sone Zipor/ was tot dier tijt Coninck der
Moabiters.
5 b Ende hy sandt bodẽ wt tot c Bileam
d den sone Beor/ tot Pethor/ die woonde
aẽ het water indẽ lande der kinderẽ syns
volcx/ dat sy hem eyscheden/ ende liet hem
seggẽ: Siet/ daer is een Volck wt Egyp-
ten getogen/ dat bedeckt het aensichte der
Aerden/ ende leyt tegen my.
6 So coemt nu/ ende vervloeckt my dat
Volck/ want het is my te machtich: of ick
het slaen conde/ eñ wt den Lande verdry-
uen: want ick weet/ dat/ wien ghy segent/
die is ghesegent/ eñ wien ghy vervloeckt/
die is vervloeckt.
7 Eñ de Oudesten der Moabiters gingen
wech met den Oudtsten der Midianiters
eñ hadden het loon des Waersegghers in
haren handẽ/ ende gingen tot Bileam in/
ende seyden hem de woorden Balack.

Bileam.

8 Ende hy sprack tot hen: Blijft hier ouer
nacht/ so wil ick v lieden weder seggẽ/ als
my de Heere seggen sal. Also bleuen de
Vorsten der Moabiters by Bileam.
9 Ende God quam tot Bileam eñ sprack:
Wie zijn de lieden die by v zyn?
10 Bileam sprack tot Gode: Balack de
sone Zipor der Moabiten Coninck heeft
tot my gesonden:

Bileam spreeckt met Gode.

11 Siet een Volck is wt Egypten getogẽ/
eñ bedeckt het aensicht der aerdẽ: so coemt
nu/ eñ vervloeckt hen/ of ick met hen stry-
den conde/ eñ hen verdryuen.
12 God daer entegen sprack tot Bileam:
Gaet niet henen/ vervloeckt dat volck ooc
niet/ want het is gesegent.
13 Doe stont Bileam des morgens op/ eñ
sprack tot den Vorsten Balack: Gaet he-
nen in uwe landt/ want de Heere wilt niet
gehengen dat ick met v trecke.
14 Eñ de Vorsten der Moabiters maecktẽ
hen op/ quamen tot Balack/ eñ spraken:
Bileam weygert hem met ons te trecken.
15 Doe sant Balack noch grooter eñ heer-
licker Vorsten henen/ dan die waren.
16 Doe die tot Bileam quamẽ/ spraken sy
tot hẽ: Also laet v Balack de sone Zipor
seggen: Lieue/ en weygert v niet tot my
te trecken.
17 Want ick wil v hooch eeren/ eñ wat ghy
my segt/ dat wil ick doen: Lieue/ coemt/ eñ
vervloeckt my dit Volck.
18 Bileam antwoorde/ ende sprack tot den
knechtẽ Balack: e Wanneer my Balac syn
huys vol siluers eñ gouts gaue/ so conde
ick doch niet ouertreden/ het woordt des
Heerẽ myns Gods cleyn ofte groot te doẽ.

e Nume.24 13.

19 So blijft ghy lieden doch oock nu hier
desen nacht/ dat ick f eruare/ wat de Heere
voorder met my spreken sal.

f Oft/ ghewaer worde.

20 Doe quam God des nachts tot Bileā/
ende sprack tot hem: Zyn de mannen ge-
comen v te eyschen/ so maeckt v op/ ende
treckt met hen/ doch wat ick v seggen sal/
sult ghy doen.
21 Doe stondt Bileam des morghens op/
eñ sadelde syne Ezelinne/ ende tooch met
den Vorsten der Moabiters.

Vander Ezelinnen Bileams.

22 Doch de toorn Gods vergrimde/ dat hy
henen tooch: ende de Enghel des Heeren
tradt indẽ wech/ dat hi hem wederstonde:
ende hy reedt op syne Ezelinne/ eñ twee
Jonghers waren met hem.
23 Ende de Ezelinne sach den Enghel des
Heeren inden weghe staen/ ende een bloot
sweerdt in syner handt: ende de Ezelinne
weeck wt den wege/ eñ ginck op dẽ velde:
Bileā sloechse/ dat sy indẽ wech soude gaẽ
24 Doe tradt de Enghel des Heeren inden
wech/ by den Wijnbergen/ daer op beydẽ
zyden wanden waren.
25 Ende doe de Ezelinne den Enghel des
Heeren sach/ drangh sy hem aen de wande
eñ clemde Bileam dẽ voet aen de wandt/
ende hy sloechse noch meer.

Doe

26 Doe ginck de Enghel des Heeren voor-
der/ende tradt aen een enge plaetse / daer
gheenen wech en was teweycken/noch ter
rechter noch ter slincker handt.
27 Eñ doe de Ezelinne dē Engel des Hee-
ren sach/ viel sy op hare knyen onder Bi-
leam : doe vergrimde den toorn Bileam/
eñ sloech de Ezelinne met den stock.
28 g Doe dede de Heere der Ezelinnē den
mont op/ eñ sprach tot Bileam: Wat heb
ick v gedaen/ dat ghy my gheslagen hebt
nu drymael?
29 Bileam sprack tot der Ezelinnen: Dat
ghy my bespot hebt : Och dat ick nu een
sweerdt in de handt hadde/ ick woude v
verworgen.
30 De Ezelinne sprac tot Bileam: Ben ick
niet v Ezelinne/ daer ghy op geredē hebt
tot uwer tijt/ tot op desen dach? hebbe ick
v oock opt so gedaen? Hy sprac: Neen.
31 Doe opende de Heere Bileam de oogē/
dat hy den Engel des Heeren sach inden
wech staen/ eñ een bloot Sweert in syner
handt/ ende neychde/ eñ buckte hem met
synen aengesichte.
32 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
hem: Waerom hebt ghy v Ezelinne ghe-
slagē nu drymael? siet/ick ben wtgegaen/
op dat ick v wederstae/ want de wech is
voor my verkeert.
33 Ende de Ezelinne heeft my ghesien / eñ
my drymael geweken : sus so sy niet voor
my geweckē en hadde/so woude ick v oock
nu verworcht / eñ de Ezelinne levendich
behouden hebben.
34 Doe sprach Bileam tot den Enghel des
Heeren: Ick hebbe ghesondicht/want ick
en hebt niet geweten/ dat ghy my teghen
stondet inden wech: ende nu/ so het v niet
en behaecht/so wil ick wederom keeren.
35 De Engel des Heeren sprack tot hem :
Treckt henen met dē Mannen/doch niet
anders /sonder wat ick v seggen sal/suldy
spreken:also tooch Bileam met den Vor-
sten Balach henen.
36 Doe Balach hoorde dat Bileam quam/
tooch hy wt hem teghen/inde Stadt der
Moabiten/ die daer leyt aen de palen Ar-
non/welck is aen de wterste palen /
37 Eñ sprack tot hem : Hebbe ick niet tot
v gesonden eñ v laten eyschē? waerom en
zijt ghy dan niet tot my gecomē? Meyn-
dy/ ick en conde v niet eeren ?
38 Bileam antwoordde hem : Siet /ick ben
tot v gecomē / h doch hoe can ick wat an-
ders spreken / als dat my God indē mont
gheeft/ dat moet ick spreken.
39 Also tooch Bileam met Balach/ eñ qua
men in de Stadt Straten.
40 Ende Balach offerde Runderen eñ scha
pen/ ende sandt na Bileam/ ende nae den
Vorsten die by hem waren.
41 Ende des morgens nam Balach Bile-
am/ eñ voerde hem op de hoochte Baals/
dat hy van daer sien conde tot aent eynde
des Volcx.

Bileams Ezelinne spreect.
g 2 Petri 2. 16.
h Numeri 23. 12.
Luth. Cap. 23. Kercken Baal.

Dat xxiij. Capittel.

1. Bileam na bouwen seven Altaren/ met bestemden Offer daer op/ bestaet hem Israel te vervloecken: 4. ende so hem God syn woordt inden mondt leyt/ 7. moet hy segen voor vloeck spreken/ 11. Balach daer over ontrust/ 13. voert hem aen een ander plaetse/ laet andermael altarē met offeren toerichtē als voor/ 18. ende hoort wederom Segen voor Vloecken/ 25. Dat verdriet hem/ voert hem op de hoochte Peor/ ende laet derdemael Altaren toerichten/ als voor.

a Oft/ pyn-mers.
b hier liecht Bileā/ wāt de Heere hadde hem teede voor hemē geseyt dat hy niet en soude vloecken: maer hy gaet tot sijnen Toovenaren onder des Heeren Naem. Num. 23. 16 ende 24. 1.

1 Ende Bileam sprack tot Balach: Bou
wet my hier seven Altaerē/ eñ besorcht
my hier seven Ossen eñ Rammen.
2 Balach dede als hem Bileam seyde / eñ
beyde Balach eñ Bileam offerden a tei-
ken op eenen Altaer eenē Osse ende eenen
Ram.
3 Ende Bileam sprac tot Balach: Treedet
by v Brantoffer/ b ick wil henen gaen / of
my misschien de Heere gemoettede/dat ick
v segge:wat hy my toonde doet: eñ ghinck
henen c haestelick/
4 Ende God ghemoettede Bileam: eñ hy
sprac tot hem: Seven Altaren heb ick toe-
gerichtet/ eñ teicken op eenen Altaer/ eenē
Osse eñ eenen Ramme.
5 De Heere daer enteghen gaf dat woordt
Bileam inden mondt/ eñ sprach: Gaet we-
der henen tot Balach/ eñ spreecht also.
6 Ende doe hy weder tot hem quam: Siet
doe stondt hy by synen Brandtoffer / met
tsamen allen Vorsten der Moabiters.
7 Doe hief hy aen syne d Sprueche/ ende
seyde : Wt Syrien heeft my Balach der
der Moabiter Coninck halen laten / van
het geberchte tegen den opganck: Coemt/
vervloecht my Jacob/ Coēt scheldet Israel.
8 Wien sal ick vervloecken/ dien God niet
en vervloeckt? Wien sal ick schelden/ dien
de Heere niet en schelt?
9 Want vanden hoochte der e steenrotzen
sie ick hem wel/ eñ vanden cleynen bergen
aensie ick hem : siet/ dat Volck sal alleen
woonen/ eñ niet onder de Heydenen ghe-
rekent worden.
10 Wie can tellen het stof Jacobs / eñ het
getal des vierdē deels Israels? Myn ziele
moet sterven den doodt der Rechtveerdi-
gen/ eñ myn eynde worde als deser eynde.
11 Doe sprach Balach tot Bileam : Wat
doet ghy nu by my? Ick hebbe v halen la-
ten te vervloecken myne Vyanden/ eñ siet
ghy segent se.
12 Hy antwoordde/ eñ sprack : f Moet ick
dat niet houden ende spreken / dat my de
Heere inden mondt gheeft?
13 Balach sprac tot hem/ Coemt doch met
my aen een ander plaetse/ vā welcker ghy
syn eynde siet/ eñ doch niet gātsch en siet/
ende vervloeckt my hen aldaer.
14 Eñ hy voerde hem op een g vrye pleyn/
op de hoochte Pisga/ ende bouwede seven
Altaren / eñ offerde teicken op eenen Al-
taer eenen Osse/ eñ eenen Ram /
15 Ende sprack tot Balach: Treedt also by
v Brandtoffer/ ick wil daer wachten.
16 Eñ de Heere gemoettede Bileam/ eñ gaf
hem dat woordt in synen mont/ eñ sprac/
Gaet weder tot Balach/ eñ spreeckt also.
17 Ende doe hy weder tot hem quam/ siet/
doe stont hy by synen brandtoffer/ met dē
Vorstē der Moabiters. Eñ Balach sprac
tot hem/ Wat heeft de Heere v geseyt?
18 Ende hy hief aen syne sprueche/ eñ sey-
de/ Staet op Balach ende hoort/ vaet ter
oren wat ick v segge/ ghy sone Zipor.
19 h God is niet een i mensche/ dat hy lie-
ge/noch eens menschē kint/ dat hem yet-
wat berouwe: Soude hy yetwat seggen
eñ niet doen? soude hy yet wat spreken/ eñ
niet houden ?
20 Siet/ te segenen ben ick hier ghebracht/
k ick segene/ eñ cans niet gekeeren.
21 Men siet geen l moeyte in Jacob/ ende
gheen arbeyt in Israel: de Heere syn God
is by hem / eñ het m Trompettē des Co-
ninckx onder hem.
22 n God heeft se wt Egypten ghelept/ syn
blijmoedicheyt is/als eens Eenhoorens.

c Aud. op/ de hoochte.
d Aud. alleen / d Sprueche heet hier/ Oracula/ dat is / sulcke woordē die hy niet van hemselven spreecht/ maer die hē God in den mondt gaf: als wanneer een Godlooser dē Texte des woorts Godts spreect/ dat tegē hemselven eñ den synen is.
e Num. 22. 5
Bileam seghent het volc Godts teghen Balacks wille.
f Nu. 22. 38.
g Anders/ schouplaet. Pisga.
h 1. Cor. 1. 9
i De menschē liegē eñ moetē oock onderwylē feylē/ dat sy niet houden connē/ wat sy zijn selfs harts leuks ongewis.
k Aud. hy seghent.
l moeyte eñ arbeyt heet de Schrift/ Afgoderie/ oft valschē Godsdienst eñ wat daer van dē gheloove gheschiet. ysal. 10. 7.
m trōpettē/ dat is/ de lieflicke trompette Godts harts Coninckx/ diese te makē bevolē hadde/ daerō spooc onbwinlic waer inden strijt. mach ooc wel heeten twoort Gods, dat in dese volcke louter eñ openbaer geleert weit.
Aud. geselschap/ oft vrientschap.

n Nu. 24. 8.

23 Want daer is geen Toouenaer in Ja-
cob/ ende gheen Waerseggher in Israel:
Tot syner tydt salmen van Jacob seggen
ende van Israel/ welcker Wonderwercks
Godt doet.
24 Siet/dat Volck sal opstaen als een jon-
ghe Leeuwe / ende sal hem verheffen als
eenen Leeuwe: het sal hem niet legghen/
tot dat het den roof verslinde/ eñ het bloet
der verslagenen drincke.
25 Doe sprack Balack tot Bileam: Ghy
sult hem noch vloecken noch segenen.
26 Bileam antwoorde/ eñ sprack tot Ba-
lack: Hebbe ick v niet ghesept: Alles wat
de Heere spreken sal/ sal ick doen.
27 Balack sprac tot hem: Coemt doch/ick
wil v aen een ander plaetse brengē/ of het
misschien Gode beuiel / dat ghyse my al-
daer veruloeckt.
28 Ende hy voerde hem op de hoochte des
Berchs Peor: welcke tegen de Woestyne
siet.

Peor.

29 Ende Bileam sprack tot Balack: Bou-
wet my hier seuen Altaren/ eñ beschict my
seuen Ossen/ eñ seuen Rammen.
30 Balack dede als Bileam seyde/ eñ offer-
de telcken op eenen Altaer/ eenen Osse/ eñ
eenen Ram.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Bileam moet syns ondancks Israel
seghenen / 10. ende so hem Balack met
toorne eñ ongheeert na huys sendet / 14.
prophetcert hy vander gheluckssalicheyt
des Rijcx Israels eñ der toecoemste Mes-
siah: 10. Item vanden Amalekiteren/ 21.
Keniteren/ 24. ende Romeynen/ eñ haren
ondergauck.

1 DOe nu Bileam sach/ dat het dē Heere
beuiel/ dat hy Israel seghende/ ginck
hy niet henen/ als voormaels/ na de
toouenaers, maer richtede syn aengesicht
stracr tot der Woestyne/
2 Hief syne oogen op/ eñ sach Israel/ a hoe
sy lagen na haren stammen. ende de Geest
Gods quam op hem.
3 b Ende hy hief aen syne Spruecke/ ende
seyde: Het sept Bileam de sone Beor/ het
sept de man dien de oogen c† geopent zyn.
4 Het sept de Hoorder Godlicker sprake/
die des Almachtigen openbaringhe siet/
dien de oogen geopent worden / wanneer
hy neder d† knielt.
5 Hoe fyn zyn uwe e Hutten/ Jacob/ ende
uwe Wooningen/ Israel:
6 Ghelyck als haer de Beken wtbreyden/
als de Houen aen de wateren / als de f†
Hutten die de Heere plantet/ als de Cede-
ren aen het water.
7 Daer sal water wt synē Emmer vloeyen/
ende syn zaet sal een groot Water wordē:
syn Coninck sal hooger wordē dā g Agag/
ende syn Rijcke sal hem verheffen.
8 h Godt heeft hem wt Egypten ghelept:
syn vrymoedicheydt is als eens Eenhoo-
rens: i Hy sal de Heydenen syne Veruol-
gers verslinden / ende haer ghebeenten
verbrijsen/ ende met synen pylen in stue-
ken schieten.
9 k Hy heeft hem neder ghelept als eenen
Leeuwe/ eñ als een l† jonck Leeuwe / wie
wil hem tegē hem verheffen? Ghesegent
zy/ die v seghent : ende veruloeckt / die v
vloeckt.
10 Doe vergrimde Balack in toorne tegē
Bileam/ ende sloech de handen tesamen/
eñ sprack tot hem: Ick hebbe v geroepen/
dat ghy mynen Vyanden vloecken sou-

Hier wt merckemen dat Bileam te voren al-tyt zy tot toouerie ge gaen onder Godes naem: maer de Heere is hem altydt bejegēt/ eñ heeft de too uerie gehin dert/ dat hy heeft moe-ten het rech te woordt Gods vatē/ in de stede der Toouerye.

a Nu. 1.2.3
b Nu. 24.15.
c† And. ver-donckert.
d† An. valt oft e slaept.
e Jer. 30. 18
f† an. Aloes boomen.
g 1. Sa. 15.8
h Nu. 23.22
i Nu. 23.24.
k Gen. 44.9
l† Anders/ Leeuwinne

det/ ende siet/ ghy hebtse nu drymael
ghesegent.
11 Ende nu / maeckt v aen v plaetse: ick
dachte / ick wilde v eeren / doch de Heere
heeft v de eere gheweert.
12 Bileam antwoorde hem: Hebbe ick niet
oock uwen Boden gesept/ die ghy tot my
sandt / ende gesproken:
13 m Wanneer my Balack syn huys vol sil-
uers eñ gouts gaue/ so en conde ick doch
voor des Heerē woort niet voorby/ quaet
ofte goet te doen nae myn herte / maer
wat de Heere spreken sal / dat sal ick oock
spreken?
14 Ende nu siet / wanneer ick tot mynen
volcke trecke/ so coemt so wil ick v n ra-
den/ wat dit volck uwen volcke doen sal/
ter laetster tyde.
15 o Ende hy hief aen syne Spruecke / en-
de seyde: Het sept Bileam de sone Beor/
het sepdt de man/ dien de oogen gheopent
zyn:
16 Het sept de Hoorder Godlicker reden/
ende die de kennisse heeft des Hoochsten/
die de openbaringe des Almachtigē siet/
ende dien de oogen geopent wordē/ wan-
neer hy neder knielt.
17 Ick sal hem sien/ doch als nu niet/ Ick
sal hem aenschouwen/ doch niet harde by:
p een Sterre sal wt Jacob opgaen/ ende
een Scepter wt Israel op comen/ q ende
sal r verslaen de Vorsten der Moabiten/
eñ verstooren alle kinderen Seth.
18 s Edom sal hy innemen/ eñ Seir sal synē
vyanden onderworpē zyn: ende Israel sal
ouerwinninge hebben.
19 Wt Jacob sal den Heerschapper comē/
ende ombrenghen wat daer ouer is van
den Steden.
20 Ende doe hy de Amalekiten sach / hief
hy aen syne Spruecke eñ seyde: t Amalec
de Eerste onder den Heydenen / doch ten
laetsten suldy gantsch ommecomen.
21 Ende doe hy sach de Keniters/ hief hy
aen syn Spruecke/ eñ sprack: Vast is uwe
woninge / eñ hebt uwen Nest in eenen
Rotzsteen ghelept.
22 Doch O Kain/ ghy sult verbrandt wor-
den/ wanneer v Assur gheuanghen wech
voeren sal.
23 Ende hief noch eenmael syne Spruecke/
ende sprack: Och/ wie sal leuen/ wanneer
God sulcx doen sal?
24 u Ende Schepen wt x Chitim sullē ver-
derven den Assur ende Eber/ hy dannoch
sal oock ommecomen.
25 Ende Bileam maecte hem op/ eñ tooch
henen/ ende quam weder aen syn plaetse:
ende Balack tooch zynen wech.

Dat xxv. Capittel.

1. So het volck hoereert met den Mo-
abitischen Vrouwen / ende hanghet aen
den Baal Peor /4. hiet de Heere alle O-
uersten inde Sonne hangen/ eñ den schul-
digen gemeynen man verworgen/6. Den
Pinehas/ na eernstlicker straffe der onbe-
schaemder Hoererye Cimri eñ Casbi/12.
gheeft hy een verbondt van eeuwighen
Priesterdome / 16. Ende hiet de Midi-
aniten ommebrengen.

1 ENde a Israel woonde in Sittim: eñ
het volck hief aen te hoereeren met den
dochteren der Moabiteren
2 b Welcke noodeden het volck ten Offer
haerder Goden: ende het volck at/ eñ badt
hare Goden aen:
3 Ende Israel hinck hem aen den Baal
Peor/

m Nu. 22.18
n Apo. 2.14
o Num. 24.3
p Mat. 2.2
q 2. Sa. 8.2
r Of ver-pletteren.
s Gen. 25.23
2 Sam. 8.14
t Amaleck was de eer-ste onder dē Heydenen/ die de kin-deren Israels aen-vochten/ maer door Saul ton-/ derbracht oft wtghe-roept. Exod. 17.8
1. Sam. 15.7
u Dan. 11.30
x Chitim / zyn die wt Europa. als de groo-te Alexan-der ende de Romeynen welcke ooc ten laetsten ondergaen. Ende dese Prophecie bewyst hier dat alle Co-ninckrijcken op aerden/ het eene na den anderē ondergaen moeten be-neuen den volcke Is-raels / welc eeuwich blyft om Christi wille.
a Gen. 33.49
b Exo. 34.15
Psal. 106.28

Peor: doe vergrimde den toorn des Heeren ouer Israel/

c Josua 22. 17. Deu. 4. 3.

4 Ende sprack tot Mosē: c Neemt alle
Ouersten des volcx / ende hangt se dē Heere
inde Sonne / op dat den grimmighen
toorne des Heeren van Israel gykeert
worde.

d Exo. 32. 27

5 Ende Moses sprack totten Richteren
Israels: d Een yeghelick verworghe syne
lieden/ die hen aenden Baal Peor ghehanghen
hebben.

e Deu. 23. 17 ff Anders. Strijts of Getuygenis ses g 1. Macha 2. 26. 54. Psal. 106. 30. Pinehas straft ernst den onbeschaemde hoererie. h 1 Cor. 10. 8 i Syr. 45. 28 i Mac. 2. 54

6 e Ende siet / een man wt den kinderen
Israels quam/ en bracht onder syne broeders
eene Madianitinne/ ende liet Moses
toesien/ ende de gantsche menichte der kinderen
Israels/ die daer weenden voor der
deure der Hutten des f f Bescheyts.
7 g Doe dat sach Pinehas de sone Eleasars
/ des soons Aarons des Priesters/
stondt hy op wt der Menichte/ ende nam
een Spiesse in zyn hant/
8 Ende ginck de i Israelitischen manne
na/ tot inden Hoeren winckel/ ende doorstackse
beyde/ den Israelitischen man / en
het Wyf/ door haren buyck: Doe hiel de
plaghe op van den kinderen Israels.
9 h Ende daer werden ghedoot inder plaghe/
vier ende twintich duysent.
10 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:

k Of/ hertbrandt l Mal. 2. 5.

11 i Pinehas de sone Eleasar / des soons
Aarons des Priesters / heeft myne grimmichheydt
vanden kinderen Israels gheweert/
door spaen k yuer om my/ dat ick in
mynē yuer de kinderē Israels niet gantsch
en verdelchde.
12 Daeromme segt: Siet/ ick gheue hem
myn l verbont des vreedts/
13 En hy sal hebben/ ende zyn zaet na hem/
het verbont eens eewigen Priesterdoms/
daerom dat hy voor synē God geyuert/ en
de kinderen Israels versoent heeft.

Zimri. Cozbi. m Nu. 31. 2. n f Anwi lo lew Ca. xxvi.

14 De Israelitische man van/ die verslagen
werde metter Midianitinne/ hiet Simri/
de sone Salu / een Vorst inden huyse des
vaders der Simeoniten.
15 Het Midianitische wyf / dat oock verslagen
werr/ hiet Casbi/ een dochter Sur/
die een Vorst was/ eens gheslachts onder
den Midianiten.

En als de plaghe een eynde hadde/ sprack de Heere tot etc.

16 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde.
17 m Doet dē Midianitē schade/ en slaetse:
18 Want sy hebben v lieden schade gedaen
met haerer listicheyt/ die sy v gestelt hebben
door Peor/ ende door haer suster Casbi/ de
dochter des Vorsten der Midianiten / die
verslaghen is aen den daghe der plaghe/
om Peors n wille/ ende de plaghe daer na
quam.

Summa der kinderen Israels a Exo. 30. 12 Num. 1. 2 Hier wordē ten anderē mael de kinderen Israels getelt dewijle de andere omcomen zyn inder Woestyne (die te voren warē getelt nadē woorde des Heeren) so voorheenen inden. 14. cap. Rubens kinderen.

Dat xxvi. Capittel.

1. De kinderen Israel worden ten anderen male getelt/ ende men vindt haerder 601730. 52. De Heere deelt het Landt door het Lot/ ende na langhe veelheydt en weynicheydt wtdeelen. 57. Der Leuiten summa koemt 23000.

1 Ende de Heere sprack met Mose ende
Eleaser / den sone des Priesters Aaron:
2 a Neemt de summe der gantscher Menichte
der kinderen Israels/ van twintich
Jaren ende daer bouen/ na haerder vaders
huyse/ alle die uit Heyr trecken konnen in
Israel.
3 Ende Moses sprack met hen/ met tsamē
Eleasar den Priester/ inden velde der Moabiten/
aen de Jordane teghen Jericho/
4 Die twintich Jaren oudt warē/ en daer
bouen/ als de Heere Mosi ghebođen hadde/
ende de kinderen Israels die wt Egypten
lande ghetoghen waren.

b Gen. 46. 9 Exo. 6. 12 Para. 5. 1. 3.

5 b Ruben de eerstgheboren Israels: doch
de kinderen Ruben waren: Hanoch / van
dien het geslachte der Hanochiters coemt:
Pallu/ van dien het gheslachte der Palluiters
coemt:
6 Hezron/ van dien het geslachte der Hezroniters
coemt: Charmi van dien het ghe-
slachte der Charmiters coemt.
7 Dat zyn de gheslachten van Ruben/ en
haer getal was drye ende veertich duysent/
seuen hondert ende dertich.
8 Nu/ de kinderen Pallu waren: Eliab

Nu. 16. 2. 3

9 Ende de kinderē Eliab / waren: Nemuel
ende Dathan ende Abiram: c dat is de
Dathan ende Abiram de voorneemste in
de Menichte die hen tegen Mosē en Aaron
verhieuen in der Rotte Korah/ doe sy
tegen den Heere verhieuen/
10 Ende de Aerde haren mondt op dede/ en
verslondtse met Korah/ doe de Rotte sterf/
doe het vyer twee hondert ende vyftich
mannen verslinde/ ende werden een d teecken.

d Een schrickteeckē daer aen sy ghedachten/ en hen voor gelycker sonde hoedē. Simeons kinderen. 1 Par. 4. 24

11 Maer de kinderē Korah en storuen niet.
12 De kinderē Simeon in harē geslachten
waren/ Nemuel: daer af coemt het geslachte
der Nemueliters: Jamin/ daer af coemt
het geslachte der Jaminiters: Jachin/ daer
het geslachte der Jachiniters af coemt.
13 Serah/ daer het gheslachte der Serahiters
af coemt: Saul/ daer het geslachte der
Sauliters af coemt.
14 Dat zyn de geslachten van Simeon/
twee en twintich duysent en twee hōdert.

Kinderen Gad.

15 De kinderen Gad in haren gheslachten/
waren: Ziphon/ daer het gheslachte der
Ziphoniters af coemt: Haggi/ daer het geslachte
der Haggiters af coemt: Suni /
daer het geslachte der Suniters af coemt:
16 Osni/ daer het geslachte der Osniters af
coemt: Eri/ daer het geslachte der Eriters
af coemt:
17 Arod/ daer het geslachte der Aroditers
af coemt: Ariel/ daer het gheslachte der Arieliters
af coemt.
18 Dat zyn de geslachten der kinderē Gad/
aen haren ghetalle veertich duysent en vyf
hondert.

Kinderen Juda. Gene. 38. 3. 7 et And. Ex.

19 De kinderen Juda: e f Ger ende Onan/
die beyde storuen inden Lande Canaan.
20 De kinderen Juda in haren geslachten/
waren: Sela/ daer het geslachte der Selaniters
af coemt: Perez/ daer het geslachte
der Pereziters af coemt: Serah/ daer het
geslachte der Serahiters af coemt.
21 Nu de kinderen Perez/ waren: Hezron/
daer het gheslachte der Hezroniters af
coemt: Hamuel/ daer het geslachte der Hamueliters
af coemt.
22 Dat zyn de gheslachten Juda in haren
ghetalle/ ses en tseuentich duysent/ en vyf
hondert.

Kinderen Isaschar.

23 De kinderen Isaschar in haren geslachten/
waren: Thola/ daer het gheslachte der
Tholaiters af coemt: Phuua/ daer het ghe-
slachte der Phuuaiters af coemt.
24 Jasub/ daer het geslachte der Jasubiters
af coemt: Simron/ daer het geslachte
der Simroniters af coemt.
25 Dat zyn de gheslachten Isaschar / aen
den getalle/ vier ende tsestich duysent/ ende
drye hondert.

Kinderen Sebulons.

26 De kinderen Sebulon in haren geslachten/
waren: Sered/ daer het geslachte der
Serediters af coemt: Elon/ daer het ghe-

slachte der Eloniters af coemt: Jahelel/
daer het geslachte d' Jaheliters af coemt.
27 Dat zijn de gheslachten Sebulons/ aen
haren ghetale/ tsestich duysent ende vijf
hondert.
Kinderen 28 De kinderen Josephs in haren geslach
Manasse ten/ waren: Manasse ende Ephraim.
f Josua 17.2 29 f De kinderen nu Manasse/ waren: Ma
chir/ daer af coēt het geslachte d' Machiri-
ters: Machir genereerde oock Gilead/
daer af coemt het geslachte d' Gileaditers.
30 Dat zijn nu de kinderen Gilead: Hieser/
daer af coemt het geslachte der Hiesiters:
Helech/ daer af coemt het gheslachte der
Helekiters:
31 Asriel/ daer af coemt het gheslachte der
Asrieliters: Sichem/ daer af coemt het ge-
slachte der Sichimiters:
32 Smida/ daer af coemt het geslachte der
Smiditers: Hepher/ daer af coemt het ghe
slachte der Hepheriters.
g Nu. 27.1. Josua. 17.3 33 g Zelaphead nu was Hephers sone/ eñ
en hadde geen sonen/ maer dochteren/ die
hieten Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende
Thirza.
34 Dat zijn de gheslachten Manasse/ aen
haren getale/ twee ende vijftich duysent
ende seuen hondert.
Kinderen Ephraim. 35 De kinderen Ephraim in haren geslach
ten/ waren: Suthelath/ daer af coemt het
geslachte der Sutheleiters: Becher/ daer
af coemt het gheslachte der Becheriters:
Thahan/ daer af coemt het geslachte der
Thahaniters.
36 De kinderen nu Suthelath/ waren:
Eran/ daer af coemt het gheslachte der
Eraniters.
37 Dat zijn de geslachten der kinderen E-
phraim/ aen haren getale/ twee ende der-
tich duysent ende vijf hondert/ dat zijn de
kinderen Josephs in haren gheslachten.
Kinderen Ben Jamins. 38 De kinderen Ben Jamin in haren ghe-
slachten/ waren: Bela/ daer af coemt het
gheslachte der Belaiters: Asbel/ daer af
coemt het gheslachte der Asbeliters: Ahi
ram/ daer af coemt het gheslachte der Ahi
ramiters:
39 Supham/ daer af coemt het gheslachte
der Suphamiters: Hupham/ daer af coēt
het gheslachte der Huphamiters.
40 De kinderen nu Bela/ waren: Ard/ ende
Naeman/ daer af coemt het geslachte der
Arditers ende Naemaniters.
41 Dat zijn de kinderen Ben Jamin in ha
ren geslachten/ aen den ghetale vijf ende
veertich duysent ende ses hondert.
Kinderen Dan 42 De kinderen Dan in haren geslachtē/
waren: Suham/ daer af coemt het geslach
te der Suhamiters: dat zijn de geslachten
Dan in haren gheslachten.
h† An. Alle geslachten Suhamiters aen den etc. 43 ende waren h† al te samen aen gheta-
le/ vier eñ tsestich duysent eñ vier hondert.
Kinderen Asser. 44 De kinderen Asser in haren geslachten/
waren: Jemna/ daer af coemt het geslach-
te der Jemniters: Jeswi/ daer af coemt het
gheslachte der Jeswiters: Bria/ daer af
coemt het gheslachte der Briaters.
45 Nu/ de kinderen Bria/ waren: Heber/
daer af coemt het gheslachte der Hebri-
ters: Melchiel/ daer af coemt het geslach
te der Melchieliters.
46 Ende de dochter Asser/ hiet Serah.
47 Dat zijn de geslachten der kinderen As-
ser/ aen haren getale/ drie ende vijftich duy
sent ende vier hondert.
Kinderen Naphthali 48 De kinderen Naphthali in haren ghe-
slachten/ waren: Jahezeel/ daer af coemt
het gheslachte der Jahezeliters: Guni/:
daer af coemt het geslachte der Guniters
49 Jezer/ daer af coemt het gheslachte der
Jezeriters: Sillem/ daer af coemt het ghe
slachte der Sillemiters.
50 Dat zijn de geslachten van Naphthali/
aen haren ghetale/ vijf ende veertich duy-
sent ende vier hondert.
51 i Dat is de summa der kinderē Israels/ Summa
ses mal hondert duysent/ een duysent seuē der kinderē
hondert ende dertich. Israels.
52 Ende de Heere sprack met Mose/ ende i Spr. 16.33
seyde.
53 Desen suldy het landt wtdeylen ten erf
goede/ na den ghetale der namen.
54 k Velen suldy vele ten erfgoede geuen/ k Nu. 33.54
ende weynighen weynich: eenen yeghelic Josua. 11.23
ken salmen geuen na haren ghetale. ende 14.2
55 Doch men sal het lant door het lot dey- God gebiet
len: na de namen der stammen haerder va- het lande
deren/ sullen sy het Erue nemen. door het lot
56 Wāt na den lote suldy haer Erue wtdey wt te deylē
len/ tusschen den velen ende weynighen. als ooc
57 Ende dat is de summe der Leuiten in ha geschiet is/
ren geslachten: l Gerson/ daer af het ghe- ghelickmen
slachte der Gersoniters: Kahath/ daer af leest int
het geslachte der Kahathiters: Merari/ boeck Jo-
daer af het geslachte der Merariters. sua.
58 Dat zijn de geslachtē Leui: het geslach- Summa
te der Leuiten/ het geslachte der Hebroni- der Leuiten.
ters/ het geslachte der Maheliters/ het l Exod. 6.15
geslachte der Musiters/ het geslachte der m Exo. 6.17
Korahiters: m Kahath nu/ genereerde Am
ram. n Exo. 2.2.
59 n Eñ Amrams wijf hiet Jochebed/ een ende 6.19.
dochter Leui/ die hem gheboren wert in E
gypten/ eñ sy baerde dē Amram/ Aaron eñ
Mosen/ ende haer suster Mir Jam.
60 Ende den Aaron wert geboren/ Nadab/
Abihu/ Eleaser/ ende Ithamar.
61 o Nadab nu/ ende Abihu storuen: doe sy o Leui. 10.2.
vreemt vyer offerden voor den Heere. Nu 3.4.
62 p Ende haer summe was drie ende twin- 1 Para 24.2
tich duysent/ alle mans mānē/ vā eener Summa
Maent aen ende daer bouen: want sy en der Leuiten.
werden niet getelt onder de kinderen Is- p Nu 3.39.
raels: want men en gaf hen geen Erue on
der den kinderen Israels.
63 Dat is de summe der kinderen Israels/
die Moses eñ Eleaser de Priester telden
inden velde der Moabiten/ aen de Jorda-
ne teghen Jericho:
64 q Onder welcke was gheener vander
summen/ r die Moses ende Aaron de Prie q 1 Cor. 10.5
ster de kinderen Israels telden inder Woe r Nu. 2.45.
stijne Sinai s Nu. 14.22
65 s Want de Heere hadde hen ghesept: Sy Deu. 1.35.
souden den doot steruen in der Woestijne:
ende daer en bleef niemant ouer/ behaluē
Caleb de sone Jephunne/ ende Josua de
sone Nun.

Dat xxvij. Capittel.

1. De dochters Zelaphead/ versoecken
Erue onder harers vaders broederē. 6. Ver
weruent. 8. Ende wert een Wet van Erf-
goede ende Eruen ghegheuen. 13. Moses
siet van op den Berghe Abarim/ het be-
losde Lant/ daer hy niet en mach in coemē.
15. Bidt om eenen trouwen Herder ouer
des Heeren Volck na hem. 18. ende hoort/
hy sal den Josua/ met opleggen der han-
den ende heerlickheyt/ inhuldren.

1 Ende de dochteren a Zelaphead/ des Zelaphe-
soons Hepher/ des soons Gilead/ des ads dochte
soons Manasse/ onder den gheslach- ren.
ten Manasse/ des soons Joseph/ met na a Nu. 26.33
men Mahela/ Noa/ Hagla/ Milca ende ende 36.2
Thirza: Josua. 17.3
2 Quamen hiertoe/ ende traden voor
Mosen

Mosen ende Eleazer den Priester / ende
voor de Vorsten ende de gantsche Menich
te/ voor de Deure der Hutten des bt Be-
schepdts ende spraken.
3 Onse vader is gestoruen in der Woestij-
ne ende en was niet mede onder de Me-
nichte c die hen teghen den Heere verhie-
uen inder Rotte Korah / maer is in syner
sonde gestoruē/ eñ en hadde geene sonen.
4 Waerom sal dan onses vaders naem/ on
der synen geslachte ondergaen/ oft hy wel
gheenen sone en heeft: gheeft ons oock een
goet onder onses vaders broederen.
5 Moses bracht haer sake voor dē Heere.
6 Ende de Heere sprack tot hen:
7 De dochterē Zelaphead hebbē recht
ghesproken: ghy sult hen ooch een Erfgoet
onder haers vaders broederen geuen / eñ
sult hen haers vaders Erue toekeeren.
8 Ende segt den kinderen Israels: Wan-
neer yemandt sterft/ ende en heeft gheene
sonen/ so sult ghy syn Erue/ synen dochte-
ren toekeeren.
9 Heeft hy geene dochteren/ so sult ghylie
den dat synen broederen gheuen.
10 Heeft hy geene broederen/ so sult ghylie-
den dat synen Ooms gheuen.
11 Heeft hy geen Ooms/ so sult ghylieden
dat synen naesten vrienden geuen/ die hem
toebehooren in synen geslachte / dat sy
het innemē: dat sal dē kinderē Israels een
Wet ende Recht zijn/ als de Heere en Mosi
gheboden heeft.
12 h Ende de Heere sprack tot Mosē: Climt
op dat geberchte Abarim/ ende besiet dat
Lant dat ick den kinderen Israels gheuen
sal
13 Ende wanneer ghy dat gesien hebt/ so
suldy v vergaderen tot u'wen volcke/ e als
uwe broeder Aaron vergadert is/
14 f Dewijle ghy mynen woorde onghe-
hoorsaem gheweest zijt inder Woestyne
Zin/ ouer dē twist der Menichte/ doe ghy
lieden my heyligen soudet voor het water
voor hen: g dat is het Twistwater tot Ka
des/ inder Woestyne Zin.
15 Ende Moses sprack met dē Heere/ ende
seyde:
16 De Heere/ de God ouer alle leuendighe
vleesch/ wilde doch eenen man setten ouer
de Menichte/
17 Die voor hen wt ende in ga/ eñ hen wt
ende in leyde: dat de Menichte des Heerē
niet en zy/ als de Schapen sonder Herder.
18 h Eñ de Heere seyde tot Mosē: i Neemt
Josua tot v/ dē sone Nun/ die een man is/
in welcken de Gheest is/ ende legt uwe hā-
den op hem/
19 Ende set hem voor den Priester Elea-
ser/ ende voor de gantsche Menichte ende
ghebiedt hem voor haren oogen:
20 Ende legt uwe k Heerlickheyt op hem/
dat hem hoore de gantsche Menichte der
kinderen Israels.
21 Ende sal treden voor den Priester Elea-
ser/ die sal voor hem raet vragen door de
wijse des l Lichts voor den Heere: na des
seluen mont sullen wt ende in trecken/
beyde hy/ ende alle kinderen Israels met
hem/ ende de gantsche Menichte.
22 Moses dede als hem de Heere gheboden
hadde/ ende nam Josua/ ende settede hem
voor de Priester Eleazer/ eñ voor de gant-
sche Menichte.
23 m Ende leyde syne hant op hem/ ende
gheboodt hem/ als de Heere met Mose
ghesproken hadde.

b † An. Ghe tuyghenisse en. of Stria/ c Nu 16.1.35 Een Wet vā Erfgoet eñ Erue. Den Berch Abarim. d Deu.1.37. ende 3.27. ende 4.21. ende 32.48. ende 34.1 e Nu 20.28. Deu 3.27. f Nu.20.12. g Exo.17.7. Nu.20.13. Deut.9.23. Josua coēt in Mosis stede. h Deu.31.3. i 1 Mac 2.55 k Dat sal misschien een sonderlinghe wijse gheweest zijn/ dat Mosis dē Josua den staf ofte de hant opt hooft gheleyt heeft: ghelick als men de Coninghen te saluen/ ofte de leenen te antfangē plach. l Dat is het licht op der borst beschooghen Priesters. Exod.28.30. Dat af seg gen sommighe: Wanneer God heeft op den Priesters vrage geantwoort/ dat het heeft moeten/ Ja/ zijn/ soo heeft dat licht glantsen van hem ghegheuen. Maer dat hebben de Coninghē daerna ghebruyckt/ wanneer sy God om raet vraechden. Als 1.Sa.28.30 † An. na dē gebruycke

Dat xxviij. Capittel.

1. Eener yeghelicken tydt wort haer Offer bestemt. 6. den Sabbathdach. 11. Nieumaendach. 16. Paschen. 26. Eerstelinghen feest.

1 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
2 Gebiedt den kinderen Israels/ ende
spreect tot hen: Dē Offer mijns Broodts/
dwelck myn Offer des suetē reuck is/ sult
ghylieden houden te syner tijt. dat ghy
het my offert.
3 Eñ spreeckt tot hen: a Dat zijn de Of-
feren die ghylieden den Heere offeren sult:
Jarighe Lam neren die sonder vlecke zijn/
dagheliex twee ten daghelickschen Brant
offer:
4 Een Lam des morgens het andere tus-
schen den auont.
5 b Daertoe een tienden Epha c Semel-
meels ten Spijsoffer/ met Olye gemengt/
die gestooten is/ een vierendeel van Hin.
6 dat is een daechlicx Brantoffer/ dat ghy
lieden aen den Berge Sinai offerdet/ ten
sueten reucke/ een vyer den Heere.
7 Daertoe zijn Dranckoffer/ telcken tot
eenen Lamme een vierendeel van Hin: in
het Heylichdom salmen den d Wijn des
Dranckoffers offeren den Heere.
8 Het andere Lam suldy tusschen den a-
uondt maken/ als het Spijsoffer des mor-
ghens/ ende zijn Dranckoffer des sueten
reucx den Heere.
9 Aen den Sabbathdaghe nu/ twee Jari
ghe Lammeren sonder vlecke eñ twee tiē-
den Semelmeels/ tē Spijsoffer/ met Olye
ghemengt/ ende zijn Dranckoffer.
10 Dat is het Brantoffer eens yegelicken
Sabbaths/ bouē het dagelicx Brantoffer
met synen Dranckoffer.
11 Nu des eersten daechs uwer Maendē/
sult ghylieden den Heere een Brandtoffer
offeren twee ionghe Ossen/ eenen Ram/
seuen Jaerighe Lammeren sonder vlecke.
12 Ende telcken drij tienden Semelmeels
ten Spijsoffer/ met Olye gemengt/ tot ee-
nen Osse/ ende twee tienden Semelmeels
ten Spijsoffer/ met Olye gemengt/ tot ee-
nen Ram.
13 Ende telcken een tiende Semelmeels
ten Spijsoffer/ met Olye ghemengt/ tot ee
nen Lamme: dat is het Brantoffer des sue
ten reucx/ een Offer den Heere.
14 Ende haer Dranckoffer sal zijn/ een hal
ue Hin wijns eenē Osse/ een dērdeel Hin
ten Ramme/ een vierendeel Hin ten Lāme:
dat is het Brantoffer / eener yeghelicker
Maent in het Jaer.
15 Daertoe salmen eenen Gheytenbock
ten Sondoffer den Heere maken/ ouer het
dagelicksche Brantoffer ende zijn Dranck
offer.
16 e Nu/ aen den veertiendē dage der eer-
ster Maent/ is het Paschen den Heere.
17 Ende aen den vijftienden daghe der sel-
uer Maent isset Feest: seuen dagen salmē
ongheheuelt broot eten.
18 De eerste dach sal heylich heeten/ dat
ghylieden te samen coemt: gheen dienst-
werck en sult ghylieden daer in doen.
19 f Ende suit den Heere Brantoffer doen/
twee ionghe Ossen/ eenen Ram/ seuen Ja
righe Lammeren sonder vlecke/
20 Met haren Spijsofferen/ drij tiendē Se-
meelmeels met Olye ghemengt/ op eenen
Osse/ ende twee tienden opden Ram:
21 Ende oock een tiende op een Lam onder
den seuen Lammeren.

des Wijns in Act 6. ende 13.3. 1 Tim. 4.14 ende 5.22. Daghelicx offer. a Exo 29.38 1 Para 16.40 1 Esdr 3.3. Hebr.9.6. b Nu.15.4. c Of, Meel bloemen d Hebr. sicera ofte sechar/ dat is dronckenmakigen dranck. Het louter ende onuermēgt woordt Gods maeckt alleen de zielē droncken. Sabbathoffer. Nieumaent offer. Paschen offer. e Exo. 12.18 Leuit. 23.5. Deu 16.1. Ezech 45.21 f Leuit.23.8

g† And. behaluen het morghen brantoffer/ welck etc.

22 Daertoe eenen Bock ten Sondtoffer/ datmen v lieden versoene.
23 Ende sult sulcx doen g† aen den morgen bouen het Brantoffer/ dwelck een daghelicx Brantoffer is/
24 Na deser wyse sult ghylieden alle dage/ seuen daghen lanck/ het Broot offeren ten Offer des sueten reucx den Heere totten daghelickschen Brantoffer/ daertoe zyn Dranckoffer.
25 Ende den seuenden dach sal by v lieden heylich heeten /dat ghy te samen coemt/ gheen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen.

Eerstelinghen feest offer.
h† An. eerste vruchtē/

26 Ende den dach der h† Eerstelinghen/ wanneer ghylieden offert het nieuwe Spysoffer den Heere/ wanneer uwe Weken om zyn/ sal v lieden heylich heetē/ dat ghy te samen coemt/ geen dienst werck en sult ghylieden daerin doen.

i Leui. 23. 18.

27 i Ende sult den Heere Brantoffer doen/ ten sueten reucke/ twee ionge Ossen/ eenen Ram seuen Jarighe Lammeren/
28 Met haren Spysoffer/ drye tienden Semelmeels met Olye gemengt tot eenen Osse/ twee tienden totten Ramme/
29 Ende telcken een tiende op een Lam der seuen Lammeren/
30 Ende eenen Geytenbock v lieden te versoenen.
31 Dit sult ghylieden doen/ behaluen het daghelicx Brantoffer met synen Spysoffer/ sonder vlecke sult zyn: daertoe hare Dranckoffer.

Dat xxix. Capittel.

1. Van het Feest der seuender Maent/ vanden Eersten/ 7. Tienden/ 12. Vyfthienden met synen aenhanghe/ 35. ende twee ende twintich daghen ende haren Offerē.

Feeste der seuender Maent.
a Leui. 23. 24
1 Esd. 3. 4.

1 Ende den a eersten dach der seuender Maent sal by v lieden heylich zyn/ dat ghy te samen coemt/ geen dienstwerck en sult ghylieden daerin doen: het is uwer Trompetten dach.

b† Anders. Varre/

2 Ende sult Brantoffer doen ten sueten reucke den Heere eenen iongen b† Osse/ eenen Ram/ seuen Jarighe Lammeren sonder vlecke.
3 Daertoe hare Spysofferen/ drye tienden Semelmeels met Olye ghemengt totten Osse/ twee tienden tot den Ramme.
4 Ende een tiende op een yegelick der seuen Lammeren.
5 Ooch eenen Gheytenbock ten Sondoffer/ v lieden te versoenen:
6 Behaluen het Brantoffer der Maent ende zyn Spysoffer/ ende behaluen het dagelicx Brantoffer/ ende met haren Dranckoffer/ na haren Rechte/ ten sueten reucke: dat is een Offer den Heere.

c Leui. 16. 29 ende 23. 27.

7 c Den tienden dach deser seuender Maent/ sal by v lieden ooch heylich heetē/ dat ghy te samen coemt/ ende sult uwe lyuen castyen/ ende gheen werck daerin doen:
8 Maer Brantoffer den Heere ten sueten reucke offeren: eenen ionghen Osse/ eenen Ram/ seuen Jarighe Lammeren sonder vlecke.
9 Met haren Spysoffer/ drye tienden Semelmeels met Olye gemengt/ totten Osse twee tienden totten Ramme/
10 Ende een tiende/ telcken op een der seuen Lammeren.
11 Daertoe eenen Gheytenbock ten Sondoffer/ behaluen het Sondoffer der versoeninghe ende het dagheliicsche Brandoffer/ met synen Spysoffer/ ende met haren Dranckoffer.

12 d De vyfthiende dach der seuender Maent sal by v lieden heylich heeten/ dat ghy te samen coemt/ gheen dienstwerck en sult ghylieden daer in doen/ ende sult den Heere seuen daghen vieren. d Leui. 23. 24 Mac. 1. 29 Esai 53. 49
13 Ende sult den Heere Brantoffer doen/ ten Offer des sueten reucx den Heere: derthien ionghe Ossen/ twee Rammen/ veerthien Jarighe Lammeren sonder vlecke.
14 Met haren Spysoffer/ drye tienden Semelmeels met Olye ghemengt/ telcken tot eenen der derthien Ossen/ twee tienden/ telcken tot eenen der twee Rammen/
15 Ende een tiende/ telcken tot eenen der veerthien Lammeren.
16 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelick Brantoffer met synen Spysoffer ende synen Dranckoffer.
17 Aen den anderen dage twaelf ionge Ossen/ twee Rammen/ veerthien Jarighe Lammeren sonder vlecke/
18 Met haren Spysoffer ende Dranckoffer totten Ossen/ totten Rammen/ ende totten Lammeren/ in haren ghetale na den Rechte.
19 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer/ met synen Spysoffer/ ende met haren Dranckoffer.
20 Aenden derden daghe/ elf Ossen/ twee Rammen/ veerthien Jarighe Lammeren sonder vlecke:
21 Met haren Spysofferen ende Dranckofferen totten Ossen/ totten Rammen/ ende totten Lammeren/ in haren ghetale naden Rechte.
22 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer met synen Spysoffer ende synē Dranckoffer.
23 Aenden vierden dage/ tien Ossen/ twee Rammen/ xl. Jarighe Lammeren sonder vlecke/
24 Met haren Spysofferen ende Dranckofferen totten Ossen/ totten Rammen ende totten Lammeren/ in harē ghetale na den Rechte.
25 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer met synen Spysoffer ende synen Dranckoffer.
26 Aen den vyfsten daghe/ neghen Ossen/ twee Rammen/ xiiij. Jarighe Lammeren sonder vlecke/
27 Met tsamen haren Spysofferen ende haren Dranckofferen/ totten Ossen/ tottē Rammen/ ende totten Lammeren/ in harē getale na den Rechte.
28 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer/ met synen Spysoffer ende synē Dranckoffer.
29 Aen den sesten daghe/ acht Ossen/ twee Rammen/ veerthien Jarighe Lammeren sonder vlecke/
30 Met haren Spysofferen ende Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Rammen/ ende totten Lammeren/ in haren ghetale naden Rechte.
31 Daertoe eenen Geytenbock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer met synen Spysoffer ende synē Dranckoffer.
32 Aen den seuenden daghe/ seuen Ossen/ twee Rammen/ veerthien Jarige Lammeren sonder vlecke/
33 Met tsamen haren Spysofferen ende Dranckofferen/ totten Ossen/ totten Rammen/ ende totten Lammeren/ in haren ghetale na den Rechte/
34 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/ bouen het dagelicksche Brantoffer/ met synen

nen Spijsoffer/ eñ met synen Dranckoffer.
35 Aen den achtsten dage/ sal den dach der
f Vergaderinghe zijn/ geen dienstwerck
en sult ghylieden daerin doen.
36 Ende sult Brantoffer offeren/ ten Offer
des sueten reucx den Heere: eenẽ Osse. ee-
nen Ram/ seuen Jarige Lammeren sonder
vlecke/
37 Met haren Spijsofferen ende Dranck-
offeren/ totten Ossen/ totten Ramme, eñ
totten Lammeren/ in haren ghetale na den
Rechte.
38 Daertoe eenen Bock ten Sondoffer/
bouen het dagelicksche Brantoffer met sy-
nen Spijsoffer ende synen Dranckoffer.
39 Sulcx sult ghylieden den Heere doen op
uwe Feesten/ wtghenomen wat ghylieden
beloofst/ ende vrijwillich gheeft tot Brant-
offeren/ Spijsofferen/ Dranckofferen/ ende
Danckofferen.
40 Eñ Moses seyde den kinderen Jsraels/
alles wat hem de Heere gheboden hadde.

f Ezereth/ een vergaderinge als op eenen Kerckhove vergadert eñ versloten/ de vloecken etc. te hooren Deuteron. 28.4.
† An. ophoudinghe

Dat xxx. Capittel.

1. Beloften/ wanneer die te houden zijn ofte niet.

Beloften/ wanneer die te houden zijn.
a Deu. 23.21 Eccle. 5 3. Matt. 6.34

1 Ende Moses sprack metten Vorstẽ der
stammen der kinderen Jsraels / ende
seyde: Dat is het dat de Heere geboden
heeft:
2 a Wanneer yemant den Heere een Be-
lofte doet/ ofte eenen Eedt sweert/ dat hy
zijn ziele verbint/ die en sal zijn woort niet
krencken/ maer alles dat doen/ als het tot
synen monde wtghegaen is.
3 Wanneer eens wijfs naem den Heere
een Belofte doet/ ende haer verbint dewy-
le sy in haers vaders huys, ende in maegh-
dom is,
4 Ende hare Belofte ende verbont, dat sy
doet ouer hare b ziele. coemt voor harẽ va-
der. ende sy swijcht daer stille toe. so geldt
alle hare Belofte. ende alle verbõt. d.es sy
haer ouer hare ziele verbonden heeft.
5 So het haer daerentegen haer vader be-
let/ des daechs wanneer hy het hoort/ so
en geldet geen Belofte noch verbont. dies
sy haer ouer hare ziele verbonden heeft: eñ
de Heere sal haer genadich zijn/ dewyle het
haer vader haer belet heeft.
6 Heeft sy daerentegen eenen man /ende
heeft een Belofte op haer/ ofte ontvaert
haer wt haren lippen een verbont ouer ha-
re ziele.
7 Ende de man hoort het/ ende swijcht des
seluen daechs stille/ so gelt haer Belofte eñ
verbont. dies sy haer ouer haer ziele ver-
bonden heeft.
8 So het haer daerenteghen haer man be-
let/ dies daechs/ wanneer hy het hoort/ so
is haer belofte los/ die sy op haer heeft/ eñ
het verbont. dat haer wt haren lippen ont-
varen is ouer haer ziele/ ende de Heere sal
haer ghenadich zijn.
9 De Belofte eener Weduwe eñ versto-
tene/ alles wat sy haer verbindẽ ouer haer
ziele/ dat ghelt op haerlieden.
10 Wanneer c† yemants huysgesin wat be-
loeft. ofte hem met eenen Eedt verbint o-
uer zijn ziele.
11 Ende de Huysheere hoort het/ eñ swijcht
stille daer toe/ ende en belet het niet. soo
gelt alle de selfste Belofte/ ende alles wat
het hem verbonden heeft ouer syne ziele.
12 Maer het daerentegẽ dẽ de Huysheere
des daechs los. wãneer hy het hoort/ so en
gelt het niet/ wat wt synẽ lippen gegaẽ is
dat het beloeft ofte hem verbonden heeft
ouer zijn ziele: want de Huysheere heeft het
los ghemaeckt/ ende de Heere sal hem ge-
naechdich zijn.
13 Ende alle Beloften ende Eeden te ver-
binden het lijf te castyen/ mach e† de Huys-
heere f beuestighen ofte krencken also.
14 Wanneer hy daer stille toe swijcht van
eenen daghe ten anderen/ so beuesticht hy
alle † syne beloften ende verbont die het
op hem heeft/ daerom dat hy ghesweghen
heeft dies daechs/ doe hy het hoorde.
15 Sal hy het daerentegen krancken/ daer
na wanneer hy het ghehoort heeft/ so sal
hy de misdaet draghen.
16 Dat zijn de Settinge die de Heere Mo-
si gheboden heeft tusschen den Man ende
den Wyue/ tusschen den Vader ende der
Dochter/ dewyle sy noch een Maeght is
in haers vaders huys.

b Dat is/ Wanneer sy hen verbonden te vasten, of sus wat te doen met haren lyue/ Gode te dienste, So dat de ziele hier heet/ so veel als het leuendighe lijf alst de schrift ouer al gebruyct.
c† And sy noch inden huyse haers mans beloeft etc. haer ziele. Ende haer man hoort etc. sy haer verbõden heeft ouer haer ziele.
d† Anders. haer man heeft etc. wt haren lippẽ gegaen is/ dat sy beloeft etc. ouer hare ziele: want haer man heeft het etc.

e† An. haer man
f Ofte/ stadich/ stadtgrijpich maken
g† An. haer etc. die sy op haer etc.

Dat xxxj Capittel.

1. De Midianiten wo. den beerijcht eñ crijghen/ 8. met tsamen Bileam. harder sõde loon. 11. Moses vertoornt der Midianitischen vrouwen haluen die onder den roof gebracht worden /17. heetse verworgen met allen wat manlick is/ ende alleen der ionghen Maechden verschoonen 19. De verontreynichde in stryde, met tsamen allen gereetschap ende roof worden gereynicht/ 26. het roof/ beyde aen menschen eñ Vee, in summe genomen. 27. Achterblijuers ende strijders gelijck gedeylt. 28 De Heere zijn Heefoffer bestemt/ 41. den Priester Eleaser/ 47.. ende den Leuiten ghegheuen/ 48. allerley gulden cleynodien vanden Hooftlieden ten geschenche geoffert/ 54. eñ ter gedachtenisse in de Hutte voor den Heere ghebracht.

1 Ende de Heere sprack met Mose, ende
seyde:
2 a Wreeckt de kinderen Jsraels aen
den Midianiten/ dat ghy v daer na verga-
dert tot uwen volcken.
3 Doe sprack Moses metten volcke / eñ
seyde: Rustet onder v lieden ten Heyre te-
ghen de Midianiters / dat sy den Heere
wreken aen den Midianiten/
4 Wt eenen yeghelicken stamme duysent/
dat ghylieden wt allen stammen Jsraels/
in het Heyr schicke.
5 Ende sy namen aen wt den duysenden J-
sraels. duysent wt elcken stamme/ twaelf
duysent gherust ten Heyre
6 Ende Moses schicktese met Pinehas
dẽ sone Eleazer des Priesters int Heyr/ eñ
de heylige kleederen/ ende de Luydtrom-
petten in syne handt.
7 Ende sy voerden het Heyr tegen de Mi-
dianiten. als de Heere Mosi gheboden
hadde/ eñ verworchden alles wat manlick
was.
8 b Daertoe de Coninghen der Midiani-
ters verworchden sy / met tsamen haren
verslagenen, namelick: Eui/ Rekem Zur/
Hur/ ende Reba/ de vijf Coningen der Mi-
dianiten: Bileam dẽ sone Beor verworch-
den sy oock metten Sweerde.
9 Ende de kinderen Jsraels namen ghe-
vangen de vrouwen der Midianiters/ eñ
hare kinderen. alle haer Vee/ haue, eñ alle
hare goeden roofden sy.
10 Ende verbranden met vyere alle hare
Steden. hare wooninghen/ eñ alle Borch-
ten.
11 Ende namen allen roof / ende alles
wat, te nemen was, beyde Menschẽ ende
Vee/

De Midianiten cryghẽ hare straffe voor de sunde, als voren int 25. cap. gemeldet.
a Nu. 25.17.
b Josue 13. 21.
Bileam wordt verworcht.

12 Ende brachtent tot Mosen ende tot Elea-
sar den Priester/ ende totter Menichte der
kinderen Israels / namelicken de geuan-
genen/ ende het genomen Vee/ ende het ghe
roofde goet int Legher opter Moabiten
Velt/ dat aen de Jordane leyt teghen Jericho.
13 Ende Moses ende Eleaser de Priester
ghinghen hen teghen buyten voor het Le-
gher.
14 Ende Moses wert toornich ouer de Hooft
lieden des Heyrs/ die Hooftlieden ouer du-
sent ende hondert waren/ die wt den Heyre
ende stryde quamen/
15 Ende sprack tot hen: Waerom hebt ghy-
lieden alle vrouwen leuen laten?
Baleams raet. c Nu.25.2 Apocal.2.14
16 c Siet en hebben sy niet de kinderen J-
sraels door Beliams raet afgekeert/ hen
te besondighen aen den Heere/ ouer den
Peor/ ende een plaghe ghesciede der Me
nichte des Heeren?
d Judi.21.11
17 d So verworcht nu alles wat mänlick is
onder den kinderen/ ende alle vrouwen/ die ee-
nen man bekent ende bygelegen hebben.
18 Doch alle kinderen die van wyfs name
zijn/ ende geenen man bekent/ noch byghele-
gen en hebben/ die laet voor v leuen.
e Nu.19.11. Hagg.2.14.
19 e Ende legert v buyten den Legher se-
uen dagen/ alle die yemanden verworcht/
ofte verslaghenen aengeroert hebben/ dat
ghylieden v ontsondicht aen den derden ende
seuenden daghe/ met dien dat ghy geuan-
ghen genomen hebt.
20 Ende alle cleederen ende alle het gereet-
schap van vellen/ ende alle het yelswerck/
ende alle houten vaten/ sult ghylieden ont-
sondighen.
f Nu.6.28. ende 11.32.
21 Ende Eleaser de Priester sprack totten
Crijchsvolcke/ dat in den stryde getoghen
was: Dat is de Wet/ f welck de Heere Mo
si ghebonden heeft:
22 Gout/ siluer/ metael/ yser/ tin/ ende loot/
23 Ende alles wat het vyer lydt / sult ghy-
lieden door het vyer laten gaen / ende reyni-
ghen/ dat het metten Sprengwater ont-
sondicht worde: daerenteghen alles wat
geen vyer en lydt/ dat sult ghylieden door
het water gaen laten.
24 Ende sult uwe cleederen wasschen aenden
seuenden daghe so wort ghylieden reyn:
daer na sult ghylieden int Legher comen.
Den roof recht wtgedeylt.
25 Ende de Heere sprack met Mose/ ende
seyde:
g Deu.20.14 Josue.8.27. ende 22.8. 2 Mac.8.22
26 g Neemt de summe des roofs der ghe-
uangenen/ beyde aen Menschen ende Vee/
ghy ende Eleasar de Priester/ ende de Ouer
ste vaders der Menichte:
h Die te huys bleuen ende die wt reysden/ cregen euen veel 1.Sam.30. 24.
27 Ende gheeft de helft dien/ die wtgetogen
zijn/ int Heyr/ ende den slacht gedaen heb
ben h ende de ander helft der Menichte.
28 Ende sult den Heere heffen/ vanden Crijchs
lieden die int Heyr ghetogen zijn/ telcken
van vijf hondert / een ziele / beyde aen
Menschen / Runderen / Ezelen ende
Schapen.
29 Van hare helft suldy het nemen/ ende den
Priester Eleasar gheuen ter Heffinghe den
Heere.
30 Ende van de helft der kinderen Israels/
suldy telcken van vijftigen nemen een stuck
goets/ beyde aen Menschen/ Runderen/
Ezelen ende Schapen / ende van alle Vee/ ende
sult het den Leuiten gheuen/ die de wacht
waer nemen aen der Wooninghe des Hee
ren.
31 Ende Moses ende Eleasar de Priester/
deden als de Heere Mosi geboden hadde.
Somma der wtbuete.
32 Ende den ouerblijuenden buet/ die het
Crijchsvolck gherooft hadde / was / ses
mael hondert / ende vijf ende tseuentich
duysent Schapen/
33 Twee ende tseuentich duysent Runderen/
34 Een ende tsestich duysent Ezelen.
35 Ende de wyfs persoonen/ die geen man
nen bekent/ noch bygelegen en hadden/
twee ende dertich duysent zielen.
36 Ende de helft/ die den ghenen / die int
Heyr getoghen waren toebehoorde / was
aen den getale/ drijhondertmael ende seuen
ende dertich duysent ende vijf hondert Scha
pen.
37 Daer van werden den Heere / ses hon-
dert vijf ende tseuentich Schapen.
38 Item/ ses ende dertich duysent Runde-
ren: daer van werden den Heere twee ende
tseuentich.
39 Item dertich duysent ende vijf hondert
Ezelen: daer van werden den Heere/ een ende
tsestich.
40 Item menschen zielen / sesthien duysent
zielen. daer van werden den Heere twee ende
dertich.
41 Ende Moses gaf sulcke Heffinghe des
Heeren/ den Priester Eleasar/ als hem de
Heere ghebonden hadde.
42 Nu de ander helft die Moses den kinde
ren Israels toedeylde vanden Crijchslieden/
43 Namelicken/ de helft der Menichte toe
comende/ was oock drij hondertmael ende
seuen ende dertich duysent/ ende vijf hon-
dert Schapen/
44 Ses ende dertich duysent Runderen:
45 Dertich duysent ende vijf hondert Ezelen/
46 Ende sesthien duysent menschen zielen.
47 Ende Moses nam van deser helft der
kinderen Israels / telcken een stuck van
vijftighen/ beyde des Vees ende der Men-
schen/ ende gaf het den Leuiten / die de
Wacht waer namen aen der Wooninghe
des Heeren/ als de Heere Mosi ghebonden
hadde.
48 Ende de Hooftlieden ouer de duysent
des Crijchsvolcx namelick/ die ouer duy-
sent ende ouer hondert waren/ traden hier
toe tot Mosen/
49 Ende spracken tot hem: Uwe knechten heb
ben de summe genomen der Crijchslieden/
die onder onsen handen gewerest zijn/ ende
daer en ghebreeckt niet een.
50 Daerom brenghen wy den Heere ghe-
schencken/ wat een yeghelick gheuonden
heeft/ van gulden ghereetschap / ketenen/
armghesmyde/ Ringhen/ Ooringhen ende
spanselen/ dat onse zielen versoent worden
voor den Heere.
51 Ende Moses nam van hen/ met tsamen
den Priester Eleasar/ het gout allerley ge-
reetschaps.
52 Ende alles goudts Heffinge/ dat sy den
Heere hieuen/ was sesthien duysent ende seuen
hondert ende vijftich Sikel/ vanden Hooft
lieden ouer den duysent ende hondert.
53 Want de Crijslieden hadden gherooft/
een yeghelick voor hemseluen.
54 Ende Moses met Eleasar den Priester/
nam dat gout vanden Hooftlieden ouer
duysent ende hondert / ende brochtent in
de Hutte des Gheschepdts/ ter ghedachte-
nisse der kinderen Israels voor den Heere.

Dat xxxij. Capittel.

Ouer de Jordane creghen met sonderlic-
ker aendringinge het Lant Gilead/ de stam
me Gad/ Ruben ende de halue stamme
Manasse.

Rubeniters / Gaditers/ ende den haluen stamme Manasse/ bidden om het Lande Gilead.

1 DE kinderen Ruben ende de kinderen
Gad hadden zeer veel Vees/ ende sa-
gen het Lant Jaeser ende Gilead aen/
voor bequame plaetsen tot haer Vee/

2 Ende quamen ende spraken tot Mosen
ende den Priester Eleasar, eñ totten Vor-
sten der Menichte:
3 Het landt Atrot, Dibon, Jaeser, Nim-
ra, Hesbon, Eleale, Seban, Nebo, ende
Beon,
4 Dat de Heere gheslagen heeft voor der
Menichte Israels, is bequaem tē vee, eñ
wy uwe knechten hebben Vee.
5 Ende spraken voorder: Hebben wy ghe-
nade voor u gevonden, so gheeft dit Lant
uwen knechten tot eyghen, so en willen
wy niet over de Jordane trecken.
6 Moses sprack tot hē: Uwe broeders sul
len in den strydt trecken, ende ghylieden
wilt hier blyven?
7 Waerom maect ghylieden der kinderen
Israels herte wederkeerich, dat sy niet o-
ver en treckē in dat Lant dat hen de Heere
a Num. 13 gheven sal.
31. 8 a Also deden uwe vaders oock, doe icse
wt sandt van Kades Barnea, het Lant te
besien.
9 Ende doe sy opgecom waren tot aen de
Beke Escol, ende saghen het Lant, maeck
ten sy het herte der kinderen Israels we-
derkeerich, dat sy niet in het Lant en wou-
den, dat hen de Heere gheven wilde.
b Num. 14. 10 b Ende des Heeren toorn vergrimde ter
28. selver tyt, ende swoer ende seyde:
ende 26. 65. 11 Dese lieden die wt Egipten ghetoghen
Deuter. 2. 13 zyn, van twintich Jarē, ende daer boven,
Psalm. 95. sullen dat Lant niet sien dat ick Abraham,
11 Isaac ende Jacop ghesworē hebbe, daer-
ende 106. 26 om dat sy my niet trouwelick naghevolcht
en hebben,
12 Wt ghenomē Caleb, de sone Jephunne
des Kenisiters, ende Josua de sone Nun:
want sy hebben den Heere trouwelick na-
ghevolcht.
13 Also vergrimde des Heeren toorn over
Israel, ende lietse hier ende daer inder
Woestyne trecken, veertich Jaer, tot dat
ten eynde werdt alles des gheslachs, dat
quaedt ghedaen hadde voor den Heere.
14 Eñ siet, ghylieden zyt opghetreden in
uwer vaders stede, dat der sondaers dies
te meer zyn, eñ ghy oock des toorns ende
grimmicheyt dē Heeren noch meer maect
tegen Israel.
15 Want so ghylieden u van hem keert, so
sal hyse oock noch langher laten in de
Woestyne, eñ ghylieden sult dit volck alle
verderven.
16 Doe tradē sy toe, ende spraken: Wy wil
len hier slechts Schaephutten bouwen,
voor onse Vee, ende steden voor onse kin-
deren.
17 Ende wy willē ons rustē voor aen voor
de kinderen Israels, tot dat wyse brengē
aen haer plaetse, onse kinderen sullē in de
besloten steden blyven, om der Inwon-
ders wille des Lants.
18 Wy en willen niet weder te huys keerē
tot dat de kinderē Israels innemen, een
yeghelick zyn Erve:
19 Want wy en willē niet met hen erven op
ghene zyde des Jordaens, maer onse Er-
ve sal ons op dese zyde des Jordaens te-
gen Oosten ghevallen zyn.
c Josua 1. 13 20 Moses sprack tot hen: c Wanneer ghy
ende 4. 12. lieden dat doen wilt, dat ghy u rustet ten
stryde voor den Heere.
21 So treckt over de Jordane voor den
Heere, wie onder u liedē gerust is, tot dat
hy syne vyanden wtdryve van synē aenge
sichte.
22 Ende het Landt onderdaen worde voor
den Heere, daer na sult ghylieden om kee-
ren, ende onschuldich zyn den Heere, ende
voor Israel, ende sult dit Landt also heb-
ben tot eyghen voor den Heere.
23 So ghylieden daerenteghen so niet doē
en wilt, siet, so sult ghy u aen den Heere
besondighen, ende sult uwer sonden ghe-
waer worden als sy u lieden vinden sal.
24 So bouwet nu steden voor uwen kinde-
ren, ende hutten voor uwe Vee, ende doet
wat ghylieden ghesproken hebt.
25 De kinderen Gad ende de kinderen Ru
ben spraken tot Mosen: Uwe knechten
sullen doen als myn Heere ghebođen heeft
26 Onse kinderen, vrouwen, have, eñ alle
onse Vee, sullen in den Steden Gileadt
zyn.
27 Wy daerenteghen uwe knechten, willen
alle gherustet ten Heyre ende tē stryt trec-
ken voor den Heere, als myn Heere ghe-
sproken heeft. d Josua 4.
28 Doe gheboodt Moses harenthalven den 12.
Priester Eleasar, ende Josua den sone
Nun, ende den Oversten vaderen der stam-
men der kinderen Israels, ende seyde tot
hen:
29 Wanneer de kinderen Gad, ende de kin-
deren Ruben met u lieden over de Jorda-
ne trecken, alle gherustet ten stryde voor
den Heere, ende u lieden dat Landt onder-
daen is, so gheeft hen het Landt Gilead
tot eyghen.
30 Trecken sy daerenteghen niet met u lie-
den gherust, so sullen sy met u lieden erven
inden lande Canaan.
31 De kinderen Gad ende de kinderen Ru-
ben antwoordden ende seydē: Als de Hee-
re spreect tot uwen knechten, so willen wy
doen.
32 Wy willen gherust treckē voor den Hee-
re int Lant Canaan, ende onse Erfgoet be-
sitten op dese zyde der Jordane,
33 e Also gaf Moyses den kinderen Gad,
ende den kinderen Ruben, ende den halvē Mose geeft
stamme Manasse, des soons Joseph het den tween
Coninckrycke Sihon, des Coninck der A- stammē het
moriten ende het Coninckryke Og, des Coninckryc-
Coninck tot Basan, het Landt metten ke Sihō eñ
Steden in den gantschen Landt palen Og, met al-
rondtom. le steden, te
34 Doe bouwedē de kinderen Gad, Dibō, werē Gads
Ataroth, Aroer, ende Ru-
35 Atroth, Sophan, Jaeser, Jegabea bens, ende
36 Bethnimra ende Betharan, besloten, den halven
Steden ende Schaepshutten. stamme
37 De kinderen Ruben, bouweden Hesbon Manasse
Eleale, Kariathaim, e Deuter 3.
38 Nebo, Baal Meon ende veranderdē de 18.
namen, ende Sibama, ende gaven dē Ste ende 29. 8.
den namen die sy bouweden. Josue 12. 6.
39 f Ende de kinderen Machir des soons ende 13. 8.
Manasse, gingē in Gilead, eñ wonnēt, eñ ende 22. 4.
verdrevē de Amoriten die daer in waeren. Machir.
40 Doe gaf Moses den Machir des soōs f Gene. 50. 23
Manasse, Gilead, ende hy woonde daer- Deut. 3. 10.
in. 12.
41 Jair nu, de sone Manasse, ghinck henē, Jair.
ende wan hare Dorpenen hietse Havoth Nobah.
Jair.
42 Nobah ghink henen, ende wan Knath
met haren Dochteren, end hietse Nobah
na synen name.

Dat xxxiij Capittel.

1. Wederom wort hier beschreven de rey
se wt Egipten int beloefde Lant, (als te
vooren Exo. 12. ende Num. 20. 21.) 50.
ende den Volcke wordt ghebođen, alles
in den selvē, te verderven ende om te bren-
ghen.

De reysen wt Egypté int lant Canaan/ wederom beschreuen/ als te vorë in Exodi. cap.12. ende Nume. 20. ende 21.

1 DIt zyn de reysen der kinderë Israels/ die wt Egyptë lāde getogē zyn/ nahaeren Heyre door Mosen eñ Aaron.
2 Ende Moses beschreef haren wttoch/ als sy toghen/ na het beuel des Heeren: eñ dit zyn namelicken de reysen haers wttreckens:
Raemses.
a Exo.12.37
3 a Sy togen wt van Raemses aenden vijftienden dage der eerster Maent/ des anderen daechs des Paschen/ door een hooghe hant/ dat het alle Egyptenaers saghen/
4 Ende begroeuen euen de Eerstegeboorne/ die de Heere onder hen gheslagen hadde: want de Heere hadde oock aen hare Goden gherichte gheoeffent.
5 Als sy van Raemses wttogen/ legerden sy hen in Suchoth.
Sucoth.
Etham.
b Exo.13.20
6 b Eñ togen wt vā Suchoth/ ende legerden hen in Etham/ welck leyt aen het eynde der Woestynen.
7 Van Etham toghen sy wt/ ende bleuen inden gront Hahiroth/ welck leyt teghen Baal Zephon/ ende legerden hen teghen Migdol.
Hahiroth.
Exo. 14.1
c Exo.14.22
8 c Van Hahiroth togen sy wt/ ende gingen midden door de Zee in de Woestyne/ ende reys den dry Dachreysen inder Woestyne Etham / ende legherden hen in Marah .
Marah.
d Exod.16.1
9 d Van Marah togen sy wt/ eñ quamen tot Elim: daer waren twaelf Waterfonteynen/ ende t'seuentich Palmen/ ende legherden hen aldaer.
10 Van Elim toghen sy wt/ ende legerden hen aen de et Schelfzee.
Elim.
et An. Rietzee/ Roodezee.
11 f Vander Schelfzee toghen sy wt/ ende legherden hen in de Woestyne Sin.
Sin.
12 Vander Woestyne Sin togen sy wt/ eñ legerden hen in Daphka.
Exod.16.1.
f Daphka.
13 Van Daphka toghen sy wt/ ende legerden hen in Alus.
Alus.
g Exod.17.1
14 g Van Alus toghen sy wt/ ende legherden hen in Raphidim: aldaer en hadde het Volck gheen water te drincken.
Raphidim.
h Exod.19.1
15 h Van Raphidim togen sy wt/ eñ legerden hen inder Woestyne Sinai.
Sinai.
i Nu.10.12.
16 i Van Sinai togen sy wt/ ende legerden hen inde Lustgrauen.
Lustgrauē.
k Nu.11.33.
17 k Van de Lustgrauen toghen sy wt/ eñ legerden hen in Hazeroth.
Hazeroth.
l Nu.12.16.
18 l Van Hazeroth togen sy wt/ ende legerden hen in Rithma.
Rithma.
19 Van Rithma togen sy wt/ ende legerden hen in Rimon Parez.
Rimon Parez.
Num.1.31.
20 Van Rimon Parez togen sy wt/ ende legerden hen in Libna.
Libna.
21 Van Libna togen sy wt/ ende legherden hen in Rissa.
Rissa.
22 Van Rissa togen sy wt/ ende legherden hen in Kehelatha.
Kehelatha.
23 Van Kehelatha togen sy wt/ ende legerden hen in het geberchte tot Sapher.
Sapher.
24 Van het geberchte Sapher togen sy wt/ ende legerden hen in Harada.
Harada.
25 Van Harada toghen sy wt/ ende legerden hen in Makeloth.
Makeloth.
26 Van Makeloth toghen sy wt/ ende legherden hen in Tahath.
Tahath.
27 Van Tahath toghen sy wt/ ende legerden hen in Tarah.
Tharah.
28 Van Tahrah toghen sy wt/ ende legerden hen in Mithka.
Mithka.
29 Van Mithka toghen sy wt/ ende legerden hen in Hasmona.
Hasmona.
m Deu 10.6
30 m Van Hasmona toghen sy wt/ ende legherden hen in Moseroth.
Moseroth.
31 Van Moseroth toghen sy wt/ ende legherden hen in Bne Jaekon.
32 Van Bne Jaekon toghen sy wt/ ende legerden hen in Hor Gidgad.
Bne Jaka.
Hor Gidgad.
33 Van Hor Gidgad toghen sy wt/ ende legherden hen in Jathbatha.
Jathbatha
34 Van Jathbatha toghen sy wt/ ende legerden hen in Abrona.
Abrona.
n Nu.20.1.
35 Van Abrona togen sy wt/ n ende legerden hen in Ezeongaber.
Ezeongaber.
36 Van Ezeongaber toghen sy wt/ ende legerden hen in de Woestyne Zin/ dat is Kades.
Kades.
o Nu.20.22
Deu.10.6.
37 o Van Kades toghen sy wt/ ende legerden hen aen den Berch Hor/ aen de lantpalen des Landts Edom.
Hor.
p Nu.20.25
Deu.32.50.
38 p Doe ginck de Priester Aaron opten Berch Hor/ na het beuel des Heeren/ ende sterf aldaer inden veertichsten Jare des wtganck der kinderen Israels wt Egyptenlande / inden eersten dage der vijfster Maent.
39 Doe hy hondert ende drye ende twintich Jaer oudt was.
Aarons doerdom.
q Nu.21.1
r An. De Cananiter/ de Coninck tot Arad. die etc.
40 q Ende r Arad de Coninc der Cananiters die daer woont tegent Suyden des Lants Canaan/ hoorde dat de kinderen Israels quamen.
41 s Ende vanden Berch Hor / toghen sy wt/ eñ legerden hen in Zalmona.
Nu.21.1
s Nu.21.4.
42 Van Zalmona togen sy wt/ eñ legerden hen in Phunon.
Zalmona.
43 t Van Phunon togen sy wt/ eñ legerden hen in Oboth.
Phunon.
t Nu.21.10.
44 Van Oboth toghen sy wt/ ende legerden hen in Jgim/ aen het geberchte Abarim/ inder Moabiten Landtpalen.
Oboth.
45 Van Jgim toghen sy wt/ ende legerden hen in Dibon Gad.
Jgim.
46 Van Dibon Gad togen sy wt/ eñ legerden hen in Almon Diblathaim.
Dibon gad.
47 Van Almon Diblathaim toghen sy wt/ ende legerden hen inden gheberchte Abarim/ teghen Nebo.
Almon Diblathaim.
48 Vanden geberchte Abarim togē sy wt/ ende legerden hen in het veldt der Moabiten/ aen de Jordane teghen Jericho.
Abarim.
49 Ende sy legherden hen van Beth Jsimoth / u tot aen de breedde Sittim des velts der Moabiten.
Der Moabiten velde.
u Nu.25.1.
50 Ende de Heere sprack met Mose inden velde der Moabiten/ aen de Jordane teghen Jericho/ ende seyde:
51 Spreeckt metten kinderen Israels/ eñ segt tot hen: x Wanneer ghy lieden ouer de Jordane ghegaen zijt in het landt Canaan/
De Jnwoonders des Lants sal Israel verdryuen.
x Deu.7.1. ende 12.1. ende 20.16. Josu.11.11. ende 16.10.
52 So sult ghy lieden alle Jnwoonders der dryuen voor uwen aengesichte/ eñ alle hare y † Pilaren/ eñ alle hare gegoten Beelden ombringhen: ende alle hare Hoochten te niete doen.
53 Dat ghy lieden dat Lant also inneemt/ eñ daer in woont: want v liedē hebbe ick dat Lant ghegeuen/ dat ghy het inneemt.
y† An. beeldewerck/
Dat is ghescheidt door Josua.
z Nu.29.53
Josua.14.2
54 z Ende sult het Lant wtdeylen door het lot onder uwe gheslachten: den genen der welcker veel is/ sult ghy liedē dies te meer toedeylen/ ende den genen der welcker weynich is/ sult ghy lieden dies te weyniger toedeylen: als het lot einen yegelicken aldaer valt/ so sal hy het hebben/ na den stammen haerder vaderen.
a Judic.1.21.27.28.
55 a So ghy lieden nu de Jnwoonders des Lants niet en verdryft voor uwen aengesichte/ so sullen v de gene die ghy lieden ouerblyuen latet/ tot b † Doornen worden in uwen oogen/ eñ tot prickelen in uwen zyden/ ende sullen v c † dringhen opten Lande daer ghy lieden in woont.
b† And. nagelen etc. eñ tot Doornē in etc.
c† And. beleedighen
56 So sal het dan gaen/ dat ick v lieden gelijck doen sal/ wat ick hen dachte te doen.

Dat

88

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De wijdde des Beloefden landts wordt hier beschreuen/ 17. ende de namen der wtdeylers desseluen benoemt.

De wijdde des Beloefden landts.

1 ENde de Heere sprack met Mose/ende
seyde:
2 Ghebiedt den kinderen Israels / en̄
spreeckt tot hen : Wanneer ghy int Landt
Canaan coemt/so sal dat Landt/dat v ten
Erfdeele valt / inden Lande Canaan syne
Landtpalen hebben.
a Josue 15.1
3 a Den hoeck teghent Zuyden / sal be-
ginnen aen der Woestyne Zin/by Edom/
dat uwe Landtpale teghent Zuyden zy /
van het eynde der souter Zee / die tegent
Oosten leyt.
b Oft / booghe.
4 Ende dat de selue Lantpale haer b crom-
me /vanden Zuyden op na Accrabbim / en̄
ga door Zinna/en̄ haer eynde vandē Zuy-
den tot Kades Barnea toe/ ende cromme
c' Ind. Hazar Adar. b Oft / booghe.
aen het Dorp c' Adar/en̄ ga door Azmon:
5 Ende b cromme haer van Azmon aen
de Beke Egypti /ende haer eynde zy aen
de Zee.
6 Nu / de Landtpale teghent Westen sal
dese zyn/ namelicken/de groote Zee:die zy
uwe Landtpale tegent Westen.
7 De Landtpale tegent Noorden sal dese
zyn ghy sult meten van der grooter Zee/
aen den Berch Hor.
8 Ende vanden Berch Hor meten/tot dat
men tot Hemath coemt/ dat harē wtganc
zy/ de Landtpale Zedada.
9 Ende dier seluer Landtpale sal eynden
te Siphron / ende haer eynde zy aen den
e' Ind. Hazar Enan.
Dorpe e' Enan: Dat zy uwe Landtpale
teghent Noorden.
10 Ende sult v meten de Landtpale tegent
Oosten/ vandē dorpe Enan tot Sepham.
11 En̄ de Lātpale sal afgaen vā Sepham/
na Ribla tot Ain/ vā Oostenwaerts/ daer
na sal sy afgaen/ en̄ haer crommen op de
zyden der Zee Cinereth/tegent Oosten/
12 Ende sal afcomen aen de Jordane / dat
haer eynde zy de Soutzee : Dat zy uwe
Landt/ met synen Lantpalen rontom.
13 En̄ Moses geboot dē kinderē Israels/
en̄ seyde : Dat is het Lant/ dat ghy lieden
door het Lot onder v deylen sult / dat de
Heere geboden heeft den negen stammen/
ende den haluen stamme te gheuen:
f Nu. 32. 33
14 f Want den stamme der kinderē Ruben/
des Huys haerder Vaderen/ en̄ den stam-
me der kinderē Gad /des Huys haerer Va-
deren/ en̄ den haluen stamme Manassis/
hebben haer deel genomen.
15 Also hebben de twee stammen/ ende de
halue stamme haer Erf deel wech/ op dese
zyde der Jordanen / teghen Jericho / te-
ghent Oosten.
16 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde.
De namen der wtdeylers des landts Canaan.
17 g Dat zyn de namen der mannē /die het
Lant onder v lieden deylen sullen: de Prie-
ster Eleasar/ en̄ Josua de Sone Nun.
18 Daer toe sult ghy nemē eens yegelickē
stams Vorsten/ het Lant wt te deylen.
g Deu. 3.28 Josue 14. 1 ende 19.15
19 Ende dat zyn der mannen namē : Caleb
de sone Jephunne/des stams Juda.
20 Semuel / de sone Amihud / des stams
Simeon.
h' Anders/ Cislon.
21 Elidad/de sone h' Chislon / des stams
Ben Jamin.
22 Buki / de sone Jagli / de Vorst des
stams der kinderen Dan.
23 Hanniel de Sone Ephod/ de Vorst des
stams der kinderē Manassis/ vandē kin-
deren Joseph.
24 Kemuel / de sone Siphthan / de Vorst
des stams der kinderen Ephraim.
25 Elizaphan/ de sone Parnach / de Vorst
des stams der kinderen Sebulon.
26 Paltihel / de sone Asan / de Vorst des
stams der kinderen Isaschar.
27 Ahihud de sone Selomi / de Vorst des
stams der kinderen Asser.
28 Pedahel/ de sone Ammihud / de Vorst
des stams der kinderen Naphthali.
29 Dit zynse/ die de Heere gheboot/ dat sy
den kinderen Israels het Erue wt deyldē/
inden Lande Canaan.

Dat xxxv. Capittel.

1. Waer der Leuiten steden en̄ ruym zyn sal/ 10. van Vrysteden / 16. van onderscheydende moetwilligen/ 22. en̄ onwetwilligen doodtslachs / dat dese bekendt/ 30. ghene sonder eenige genade ende geltsoen/ na tweer getuygen mondt/ ghestraft sal worden.

1 ENde de Heere sprack met Mose / op
den velde der Moabiten/ aen de Jor-
dane tegen Jericho / ende seyde :
Der Leuitē steden ende ruym.
2 a Gebiedt den kinderen Israels/ dat sy
den Leuiten stedē geuen van harē Erfgoe-
den/ dat sy woonen connen : daer toe de
b' Voorsteden rondtom de stedē/ sult ghy
den Leuiten oock geuen/
a Josue 14. 14. ende 22. 2
b' Anders/ byghevelde.
3 Dat sy inde steden woonen / ende in de
voorsteden haer Vee/ en̄ goet/ ende aller-
ley gedierte hebben.
4 Ende de wydde der Voorsteden / die sy
den Leuiten gheuen/sal duysent ellen buy-
ten der stadtmueren rondtom hebben.
5 So sult ghy nu c meten buyten voor der
stadt/vanden hoeck tegent Oosten / twee
duysent ellen/ ende vanden hoeck teghent
Zuyden/twee duysent ellen/ ende vanden
hoeck tegent Westen twee duysent ellen/
en̄ vanden hoeck teghent Noorden/twee
duysent ellē/dat de Stadt int midden zy :
Dat sullen hare Voorsteden zyn.
c Dat is Geometrica proportione gesproken/ namelicken / de Voorstadt sal rontom aen de stadt duysent ellē wijt zyn/ en̄ een yegheliche zyde d' stadt twee duysent ellē lanck / dat heet op duydtsch / De Voorstadt sal half so wijt zyn/ als een zyde d' stadt lanck is/ sy zy vierhoeckich / ront/ driehoeckich/ofte so sy can / so salmēse meten/ ende in vier zyden deylē / ende daer na als sy groot ofte cleyn is/ wordt de Voorstadt oock groot ofte cleyn.
6 d Ende onder den steden die ghy dē Le-
uiten geuen sult/ sult ghy ses Vrye steden
geuen/ dat daer in vlyede / wie eenē doot-
slach gedaen heeft: bouen de selue sult ghy
noch twee en̄ veertich steden geuen/
7 Dat alle de Steden die ghy den Leuiten
gheeft/ zyn Acht ende Veertich met haren
Voorsteden/
8 Ende sult derseluer dies te meer gheuen
vanden genen die veel besitten onder den
kinderen Israels/en̄ des te weyniger van
den genen die weynich besitten : een yege-
lick sal na synē erfdeele dat hem toegedeilt
wordt/den Leuiten Steden gheuen.
9 Ende de Heere sprack met Mose / ende
seyde:
10 e Spreeckt met den kinderē Israels/en̄
segt tot hen: Wanneer ghy lieden ouer de
Jordane int Landt Canaan coemt /
11 Sult ghy liedē steden wtkiesen/ dat het
Vrye steden zyn/ daer die henen vliede/die
eenen doodtslach onuersiens doet.
12 En̄ sulcke vrye steden sullen onder v lie-
den zyn/ voor dē bloetwreker/ dat die niet
steruen en derf/ die eenē doodslach gedaen
heeft / tot dat hy voor de Menichte voor
het Gerichte gestaen heeft/
13 Ende de steden die ghy lieden geuē sult/
sullen ses Vrye Steden zyn:
Vrye stedē. d Josu. 20.2 ende 21. 2.
14 Drie sult ghy liedē geuē op dese zyde der
Jordanen/ ende drie indē Lande Canaan.
e Deut. 4. 41.
15 Dat zyn de ses Vrye steden/ beyde den
kinderen Israels en̄ den Vreemdelingen/
ende den Huysgenooten onder v lieden/ dat
daer henen vliede wie eenen Doodtslach
gedaen heeft onuersiens.
e Exo. 21. 13. Deut. 19.2 Josue 20.2.

16 f Wie yemanden met een Ijseren g Instrumēt slaet dat hy sterft die is eē doot-
slager ende sal den doodt steruen.
17 Werpt hy hem met eenen steen (daer yemandt mede can gedoodt worden) dat hy
daer van sterft / so is hy een Dootslager/
ende sal den doodt steruen.
18 Slaet hy hem oock met eenen houte/
(daer yemant mede can doodt gheslaghen
worden) dat hy sterft so is hy een Doodt-
slager/ ende sal den doodt steruen.
19 De wreker des bloets sal dē dootslager
ter doodt brengen: h† als hy hem geslagē
heeft/ so salmen hem weder dooden.
20 i Stoot hy hem wt hate/ oft werpt wat
op hem wt liste / dat hy sterft/
21 Ofte slaet hem door vyandtschap met
sijner handt dat hy sterft/ so sal hy dē doot
steruen die hem gheslagen heeft/ want hy
is een Dootslager: de wreker des bloets
sal hem k ter doot breughen.
22 l Wanneer hy hem daer entegen onuer-
hoets stoot sonder vyantschap /oft werpt
ergens wat op hem onuersiens/
23 Ofte werpt ergens eenen steen (daermē
van steruē can/ eñ en heeft het niet gesien)
op hem/ dat hy sterft/ eñ hy is syn Vyandt
niet/ heeft hem oock niet quaets gewilt/
24 So sal de Menichte richten tusschen
dien die geslagen heeft/ eñ den wreker des
bloets / m† in desen gerichte.
25 Ende de menichte sal den Doodtslager
n† veruryden vander handt des bloetwre-
kers/ eñ sal hem weder comen laten totter
Vryer stadt daer hy henen gevlodē was/
ende sal aldaer blijuen/ tot dat de Hooghe
Priester sterft / diemen met der Heyligher
Olye ghesalft heeft.
26 So dannoch de Dootslagher wt sijner
Vryen Stadt palen gaet / daer hy henen
ghevloden is/
27 Ende de Bloetwreker vindt hem buy-
ten de Landtpalen syner Vryer stadt/ende
slaet hem doodt /die en sal des bloets niet
schuldich zijn:
28 Want hy soude in sijne Vryē Stadt blij
uen/tot aen dē doot des Hoogē Priesters/
eñ na des Hoogen Priesters doodt weder
ten lande sijns Erfgoets comen.
29 Dat sal v liedē een Recht zijn by uwē na-
comelingen/in allen uwen wooningen.
30 Den Dootslager salmē dooden/ na den
monde tweer Getuygen: o Een Getuyge
en sal niet antwoorden ouer een ziele ter
doodt.
31 Eñ ghy en sult geen versoeninge nemen
ouer de ziele des dootslagers/ want hy is
dē doot schuldich/ eñ sal den doot steruen.
32 Ende en sult gheen versoeninge nemen
ouer dien die ter Vryer Stadt ghevloden
is / dat hy weder come te woonen inden
Lande/ tot dat de Priester sterft.
33 Ende en p† schendt het Landt niet daer
ghy in woont: want wie des bloets schul-
dich is/ die schendt het Landt: eñ het Lant
can vanden bloede niet versoent worden/
dat daer in vergoten wordt/ sonder diens
bloet die het vergoten heeft.
34 En verontreynicht het Landt niet daer
ghy in woont/ daer ick oock in woone: want
ick ben de Heere / die onder den kinderen
Israels woone.

Dat xxxvi. Capittel

1. De oorsake der dochteren Zelaphe-
had 6. wordt een Wet gegeuen / dat een
yegelick het zy vrouwe oft man/ een gade
zyns stams ten houwelicke neme / 7. op
dat het Erfdeel der stammen niet vermengt
noch verandert worde.

Moetwilligen dootslach sal gestraft worden sonder genade.
f Exod. 21. 13
g Of wapē.
h† Anders/ wanneer hy hem aen coemt/ sal hy hem dooden.
i Deu. 19. 11
k† In dooden wanneer hy hem aen coemt.
l Deut. 19. 4
m† And. na desen Rechten.
n† An. verlossen.
o Deu. 17. 6 ende 19. 15
Geen ghelt salmen nemen voor moetwilligen doodtslach.
p† Anders/ bevleckt.

1 Ende de Ouerste Vaders der geslachtē
der kinderen Gilead/ des soons Ma-
chir/ die Manassis soon was/ vanden
Geslachte der kinderen Josephs traden
toe ende spraken voor Mose/ eñ voor den
Vorsten/ den Ouersten Vaderen der kin-
deren Israels/ ende seyden:
2 Lieue Heer/ a de Heere heeft ghebodē/
datmen het Lant ten erfdeele geuē soude/
door het lot den kinderē Israels/ b eñ ghy
myn Heere/ hebt geboden door den Heere/
datmen het Erfdeel Zelaphead onses
Broeders zijnen Dochteren geuen sal.
3 Wanneerse yemant wt den stamme Is-
raels tē wyue neemt/ so sal onses Vaders
Erfdeel weynigher worden/ eñ so vele als
sy hebben sal tot den Erfdeele comen des
stams daer sy henen comen: also wort het
Lot onses Erfdeels gemindert.
4 Wanneer dan nu het Iuydtiaer der kin-
deren Israels coemt / so sal haer Erfdeel
tot den Erfdeele des stams comen daer sy
zijn: also wordt onses Vaders erfdeel ver-
mindert/ so veel als sy hebben.
5 Moses gebood den kinderen Israels/
na den beuele des Heeren/ eñ sprach: De
stamme der kinderen Josephs heeft recht
ghesproken.
6 Dat is het / dat de Heere ghebiedt den
dochteren Zelaphehad / eñ seyt: c Laetse
d† trouwen/ wie het hen beualt/ allēe dat
sy trouwē onder den geslachte des stams
haers Vaders.
7 Op dat het erfdeel der kinderen Israels
niet en valle van eenen stamme ten ande-
ren: want een yegelick onder den kinderē
Israels/ sal aenhangen aen de de erue des
stams sijns Vaders.
8 Ende alle Dochteren die erfdeel besittē
onder den stammen der kinderen Israels/
sullen trouwen eenen vandē geslachte des
stams haers Vaders: e op dat een yege-
lick onder den kinderen Israels / sijns
Vaders Erue behoude/
9 Ende gheen Erfdeel van eenen stamme
en valle op den anderē; maer een yegelick
hange aen sijn erue / onder den stammen
der kinderen Israels.
10 Als de Heere Mosi ghebodē hadde/ so
deden de dochteren Zelaphehads.
11 Mahela/ Thirsa/ Hagla/ Milca/ ende
Noa/ eñ troudē de kinderen harer Oomē/
12 Des geslachts der kinderē Manassis/
des soons Josephs: also bleef haer erfdeel
aen dē stāme des geslachts haers vaders.
13 Dat zijn de Geboden eñ Rechten die de
Heere geboot door Mosen / den kinderen
Israels/ aen de Jordane tegen Jericho.

Eynde des Vierden Boecks
Mosis.

Argument.

HEt Vijfste eñ het laetste Boeck Mosis
is genaemt Deuteronomion/ dat is/ de
Wet andermael gegeuen/ eñ wtgeleyt.
Dit Boeck heeft Moses na de andere ge-
schreuē/ als een Handtboeck/ oft als een cort
verhael van de gantsche Hemelsche Philoso-
phie/ waer in alle dingen/ die schijnen tot een
goet eñ heylich leuen te dienen/ veruaet zijn.
Het is cort/ eñ als een wtleggingе der Thien
Geboden der Wet/ Nv de Heere heeft gewilt
dat syne Geloouige souden dit Boeck altyts
in hare handen hebben: Want hy heeft alle
dingē daer in also genoecht/ datse allen men-
schen/ vā wat ouderdom oft state sy zijn/ nut
ende bequaem zijn.

a Nu. 26. 53.
b Nu. 27. 6. Josue 15. 18 ende 17. 4
c Tobie 1. 9 ende 7. 15. 1. Cor. 7. 39.
d Oft / ten houwelicke nemen.
† Anders/ manners.
e Leuit. 25. 23 Jerem. 32. 7 Ruth 4. 3.

Deu-

Deuteronomium

Verhael des Wets:
Het Vyfste Boeck Mosis.
Dat eerste Capittel.

1. Moses verhaelt den kinderen Israels de vorighe ghesichiedenissen/ die hen verlooyen hebben vanden wtrocht van Horeb / tot dat sy quamen in Kades Barnea/ vermaeктse der goetdaet Gods/ ende harer ondanckbaerheyt ende ongeloofs bescheltse.

1 Dit zijn de woorden die Moses sprack totten gantschen Israel / op a† gene zyde der Jordanen / inder Woestyne/ op den Velde tegen der b† Schelfzee / tusschen Paran ende Tophel/ Laban/ Hazeroth ende Disahab/

Moses verhaelt de voorleden gheschiedenissen.

a† Anders dese zyde/ verstaet soo [...] buyten [...] Heyli[...] lande [...]

b† anders/ Riet zee oft Roode Zee

2 Elf dachreysen van Horeb/ door dē wech
des gebercht Seir/ tot Kades Barnea.
3 Ende dit ghesichiede inden veertichsten
Jare / aen den eersten daghe der elffter
Maent doe sprack Moses metten kinderen Israels / alles als hem de Heere aen
hen gheboden hadde/
4 c Na dien hy Sihon den Coninck der
Amoriten geslagen hadde/ die te Hesbon
woonde: daer toe Og den Coninck te Basan die te Astharoth eñ te Edrei woonde.
5 Op gene zyde des Jordaens/ inden lande der Moabiten/ hief Moses aen wt te
leggen dese Wet/ ende seyde:
6 De Heere onse God/ sprack met ons aen
den Berch Horeb/ ende seyde: d Ghylieden
zyt langhe ghenoech aen desen Berghe
ghewéest:
7 Keert v/ ende trecket henen/ op dat ghylieden tot den gheberchte der Amoriten
coemt/ ende allen haren ghebueren/ inden
Velde/ op Berghen/ ende in de Leechten/
tegen het Zuyden / ende teghen de Hauen
der Zee/ inden Lande Canaan/ ende totten
Berghe Libanon/ tot aen het groot water
Phrath
8 Siet daer/ ick hebbe v lieden dat Lant/
dat voor v leyt/ ghegeuen: gaet daer in/ eñ
nemet in / dat de Heere uwen Vaderen
Abraham/ Isaac/ ende Jacob ghesworen
heeft/ e dat hy het hen ende haren zade na
hen/ gheuen wilde.
9 Doe sprack ick ter seluer tijt tot v: f Ick
en can v niet alleen verdraghen:
10 Want de Heere uwe Godt heeft v vermeert/ dat ghy heden soo vele zyt / als de
veelheyt der Sterren aenden Hemel.
11 (De Heere uwer Vaderen God make uwer noch veel duysent meer/ ende seghene
v/ als hy v ghesproken heeft.)
12 Hoe can ick alleen sulcke moeyte / ende
last/ ende twist van v verdraghen?
13 Bestelt hier wyse/ verstandige eñ eruaren lieden/ die onder uwen stammen bekēt
zyn/ die wil ick v tot Hoofden setten.
14 Doe antwoordet ghy my / ende seydet:
Dat is een goet dinck daer ghy van segt/
dat ghy het doen wilt.
15 Doe nam ick de Hoofden uwer stammē/
wyse ende eruarene mannen/ ende settese
ouer v tot Hoofden / ouer duysent / ouer
hondert/ ouer vijftich/ ende ouer tien. So
Amptlieden onder uwen stammen.
16 Ende geboot uwen Richteren ter seluer
tyde ende sprack: Verhoort uwe Broederen g ende richtet recht tusschen eenen peghelicken / ende synen Broeder/ ende den
Vreemdelinck.

c Num. 21. 24. 34. Sihon. Og.

d Num. 10. 11.

e Gen. 15. 18 ende 17. 8. ende 26. 3. ende 28. 13.

f Exo. 18. 17.

Welcke men tot Regenten kiesen sal.

Rechte rich teren/

g Joa. 7. 24.

17 Geen persoonen en sult ghy in het Ghe-
richte aensien/ maer sult den cleynen hoo-
ren als den grooten/ h eñ v voor niemāts h Leui. 19. 15
persoon schouwen: want het Gerichtampt Deut. 16. 19.
is Godts: i sal v dan noch eenighe sake te 2. Par. 19. 6.
hardt zyn/ die latet aen my comen/ dat ick- Prou. 24. 23
se hoore. Syr. 42. 1.
18 Also gheboot ick v te dier tijt/ alles wat Jacobi 2. 2.
ghy doen soudet. i Deut. 17. 8
19 Doe togen wy wt van Horeb / eñ wan- Exo. 13. 21.
delden door de gantsche Woestyne / (die
groot ende grousaem is / als ghy ghesien
hebt) opter strate ten gebercht der Amo-
riten/ als ons de Heere onse God geboden
hadde/ ende quamen tot Kades Barnea.
20 Doe sprack ick tot v. Ghy zyt aen het ge
berchte der Amoriten gecomen/ dat ons de
Heere onse God gheuen sal.
21 Siet daer/ dat Lant voor v/ dat v de Hee
re uwe God gegeuen heeft: treckt op/ ende
neemt het in/ als v de Heere uwer Vaderen
God ghesproken heeft: k vreest v niet/ ende k deut. 20. 3.
en laet v niet grouwelen. Verspie-
22 Doe quaemt ghy alle tot my / ende sey- ders.
det: l Laet ons mannen voor ons henen l Num. 13. 1.
senden/ die ons het Lant verspieden / ende
ons wederom seggen / door welcken wech
wy daer in trecken sullen / ende de Steden
daer wy in comen sullen.
23 Dat beuiel my wel/ eñ nam wt v/ twaelf
mannen / van eenen yeghelicken stamme
eenen.
24 m Doe de selue wech ginghen/ eñ op to- m Nu. 13. 21.
ghen op het gheberchte/ ende aen de Beke
Escol quamen/ doe besaghen sy het.
25 Eñ namen der vruchten des Lants met
hen/ eñ brachtense af tot ons/ eñ seydē ons
weder/ ende spraken: Het lant is goet/ dat
ons de Heere onse Godt ghegheuen heeft.
26 Doch ghy wildet niet op trecken / ende
werdet ongehoorsaem den monde des Hee-
ren ws Godts/
27 Eñ murmureerdet in uwen Hutten/ ende
spraecht: De Heere is ons n gram/ daerom n Dat is/
heeft hy ons wt Egyptenlandt geleyt/ dat hatisch. oft
hy ons in der Amoriters handen gheue te vyandisch.
verdelghen.
28 Waer sullē wy henen op? onse broeders
hebben onse herten vertzaecht gemaeckt/ eñ
geseyt: Het volck sy grooter eñ langer dan
wy/ de Steden zyn groot/ ende tot aen den
Hemel bemuert: daer toe hebben wy de kin
deren Enakim aldaer ghesien.
29 o Ick sprac dan tot v: Laet v niet grou- o Nu. 13. 30
welen/ ende vreeset v niet voor hen.
30 De Heere uwe God treckt voor v henen/
eñ sal voor v strijden. als hy met v ghedaen
heeft in Egypten/ voor uwen ooghen:
31 Ende inder Woestyne/ daer ghy ghesien
hebt/ hoe v de Heere v God gedragē heeft/
als een man zynen sone draecht/ door alle
wegen daer ghy door gewandelt hebt / tot
dat ghy aen dese stede ghecomen zydt.
32 Dan noch dat en gaet niet by v/ dat ghy p Exo. 13. 21
aen den Heere uwen God / haddet gelooft/ Num. 14. 14
33 p Die voor v henen ginck/ v de stede te Deut. 4. 37
wysen/ waer ghy v legheren soudt / des Psal. 77. 21.
nachts in vyere / dat hy v den wech wesr/ ende 78. 14.
daer ghy in gaen soudet/ ende des daechs ende 105. 39.
in der Wolcken. Nehem. 9.
34 Als nu de Heere uwe roepen hoorde/ 12. 19.
wert hy toornich ende swoer ende sprack: 1. Cor. 10. 1.
35 q Van desen quade gheslachte en sal nie- q Nu. 14. 22
mant dat goede Lant besien/ dat ick haren ende 26. 65.
Vaderen te gheuen ghesworen hebbe/ Psalm 95. 11
36 Behaluē Caleb de sone Jephunne/ die sal r Josue. 14.
het sien: r ende hem wil ick het Lant geuē/ 6.

daer hy

daer hy op getreden heeft/ ende synē kin-
deren/ daerom dat hy den Heere ghetrou-
welicken geuolcht heeft.

f Nu. 20.12. ende 27.14 Deut. 3.27 ende 4.21 ende 31.2.
37 f Oock wert de Heere ouer my toornich/
om uwent willē/ eñ seyde: Ghy en sult daer
oock niet in comen.
38 Daer entegen Josua de sone Nun/ die v
Dienaer is/ die sal daer in comen: den sel-
uen sterckt/ want hy sal Israel het erue wt
deylen.

t Nu. 14.31
39 t Ende uwe kinderen daer ghy vā sept:
Sy sullē een Rooff wordē/ eñ uwe sonē die
hedēsdaechs noch goet noch quaet en ver-
staen/ die sullen daer in comen: den seluen
wil ick het geuen/ eñ sy sullent innemē.

u† Anders/ Rietzee.
40 Ghy daer enteghen/ keert v om eñ treet
het na der Woestyne/ den wech der u†
Schelfzee.

x Nu. 14.40
41 x Doe antwoordet ghy/ eñ spraeckt tot
my: Wy hebben aen den Heere gesondicht
wy willen op/ eñ stryden als ons de Heere
onse God gebodē heeft: doe ghy v nu rusle-
det/ een yegelick met synen harnasch. ende
waert aen dien dat ghy opwaerts toocht
op het geberchte/
42 Doe sprack de Heere tot my: Segt hen/
dat sy niet opwaerts en trecken/ ooc niet
stryden: wāt ick en ben niet onder v liedē:
op dat ghy niet gheslagen en wordt voor
uwen vyanden.
43 Doe ic v dat seyde/ en hoordet ghy niet/
eñ werdet ongehoorsaem den monde des
Heeren/ ende waert vermeten/ eñ toocht
opwaerts op het geberchte.
44 Doe togen de Amoriten wt/ die op het
geberchte woonden v te ghemoete/ ende
iaechden v/ als de Byen doen/ eñ sloegen
v te Seir/ tot Harma toe.
45 Doe ghy nu weder quaemt/ eñ weendet
voor dē Heere/ doe en wilde de Heere uwe
stemme niet hooren/ ende en neychde syne
ooren niet tot v.

p Num 20.1.22. Deut. 2.13.
46 p Also bleeft ghy in Cades eenen lan-
ghen tydt.

Dat ij. Capittel.

1. Tegen Seir/ 8. de Moabiten/ 18. eñ Ammoniten sullen sy niet stryden/ noch haer beledigen/ 24. Sihon der Amoriten Coninck werdt hen inde handen gegeuē.

z Num. 21.4 † Anders/ Rietzee..
47 DOe keerden wy ons eñ togen wt der
z woestyne/ op der strate ter † Schelf-
zee/ als de Heere tot my seyde/ eñ omtogen
het gheberchte Seir/ eenen langen tydt.
1 Ende de Heere sprack tot my:

Luth. Ca. 2. a Nu. 20.16
2 a Ghylieden hebt dit geberchte genoech
omgetogen/ keert v tegent Noorden.
3 Ende gebiedt den volcke/ eñ segt: Ghy
sult door de Lantpalen uwer broederē/ der
kinderen Esau treckē/ die daer woonē tot
Seir/ eñ sy sullen hen voor v vreesen: doch
wacht v neerstelick/

b† Anders/ verweckt ten stryde. De Landen der kinderē Esau. c Gen. 36.8 Josue 24.4 Malach. 1.3
4 Dat ghyse niet en b† beoorlooght: want ick
en sal v van haren Lande niet eenen voet
breedt gheuen: c want het geberchte Seir
hebbe ick den kinderen Esau te besitten
ghegheuen:
5 Spyse sult ghy voor geldt van hen coo-
pen/ dat ghy etet: eñ water sult ghy voor
gelt van hen coopē dat ghy drincket.
6 Want de Heere u God heeft v gesegent
in allen wercken uwer handen: hy heeft v
reysen ter herten genomē/ door dese groo-
te woestyne. ende de Heere v God is veer-
tich Jaer by v gheweest/ dat v niet ont-
broken en heeft.
7 Doe wy nu door onse Broeders de kin-
deren Esau getogen waren/ die op het ge-
berchte Seir woonden/ op den wech des
velts van Elath eñ EzeonGaber/ keer-
den wy ons/ eñ gingen door den wech der
woestyne der Moabiten.

Der Moabiten Lant. b Judi. 3.30 ende 11.15. c Gen. 13.12.
8 Doe sprack de Heere tot my: b Ghy sult
den Moabiten niet lastich wesen/ noch hē
beoorlogen: want ick wil v van harē Lande
niet te besitten geuē: c want ick hebbe Ar
den kinderen Loth te besitten gegeuen.

Emim heeten Grouwelick. Gen. 17.5 * Enakim heeten die hen met keten vercieren. Num. 13.33. f Gen. 36.20
9 De Emim hebben in voortyden daer in
gewoont/ dat was een groot/ sterck ende
lanck volck/ als de * Enakim.
10 Men hieltse oock voor Reusen/ gelijck
als de Enakim/ eñ de Moabiten heetense
oock Emim.
11 f Oock woonden voortyden in Seir/ de
Horiten/ ende de kinderen Esau verdreuen
ende verdelchdense voor hen eñ woonden
in hare Steden/ ghelijck als Israel den
Lande syner Besittinghe dede. dat hen de
de Heere gaf.
12 So maeckt v nu op/ eñ treckt door de
Beke Sared: eñ wy toghen daer door.
13 Den tyt dan/ die wy vā Kades Barnea
toghen/ tot dat wy door de Beke Sared
quamen/ was acht eñ dertich Jaer: op dat
alle Crychsliede in den Leger storuē/ g als
de Heere hen gesworen hadde.

g Nu 14.24 ende 26.65 ende 32.10
14 Daer toe was oock de handt des Heerē
tegē hen dat sy om quamen wt dē Leger/
tot dat haerder een eynde werdt.
15 Eñ doe aller der Crychslieden een eynde
was dat sy storuen onder den volcke/
16 Sprack de Heere met my/ eñ seyde:

Der Moabiten Lant.
17 Ghy sult heden door de Landtpalen der
Moabiten trecken/ by Ar/
18 Ende sult na by comen tegen de kinderē

h Jud. 11.15 32.
Ammon/ h die en sult ghy niet lastich we-
sen/ noch beoorlogen: want ick en wil v vā
den Lande der kinderen Ammon niet te
besitten geuen/ want ick hebbet den kin-
deren Loth te besitten ghegheuen.

i Nu. 21.24. * Sammesummin heeten Tyrannen/ oft Roouers. k Gen. 36.20
19 i Het is oock geachtet voor der Reusen
Landt/ eñ daer hebben in voortyden Reu-
sen in gewoont/ ende de Ammoniten hee-
tense * Sammesummim.
20 Dat was een groot/ sterck/ ende lanck
Volck/ als de Enakim: ende de Heere ver-
delghdese voor hen/ eñ lietse deseluebesittē/
dat sy daer in hare Steden woonden/
21 k Ghelijck als hy ghedaen hadde met
den kinderen Esau/ die op den geberchte
Seir woondē doe hy de Horiten voor hen
verdelchde. eñ lietse de selue besitten/ dat
sy daer in hare steden woonden/ tot op de-
sen dach.
22 Ende de Caphthorim togen wt Caph-
thor/ ende verdelchdē de Auim/ die tot Ha-
zerim woonden/ tot Gaza toe/ eñ woondē
in hare Steden aldaer.
23 Maeckt v op/ ende treckt wt/ eñ gaet
ouer de Beke by Arnon: Siet/ ick hebbe
Sihon de Coninck der Amoriten tot Hes-
bon in uwe handen ghegheuen met synen

l† Anders/ Dwinct hem ten Cryge.
Lande: Beghint in te nemen/ eñ l† stryde
teghen hem.
24 Hedensdaechs wil ick beginnē/ dat hen
voor v vreesen eñ verschricken sullen alle
Volcken onder allen Hemelē/ dat hen/ wā-
neer sy van v hooren bange eñ weeworden

m† Anders/ uwen Aenghesichte. n Nu. 21.21. Deut. 20.10 o Nu. 20.19
sal/ voor m† uwer toecomste.
25 n Doe sandt ick Bodē wt der Woestyne
van Oostenwaert/ tot Sihon dē Coninck
tot Hesbon. met vreedsamen woorden/ eñ
liet hem seggen:
26 o Jck wil door v Lant trecken/ eñ waer
de strate henen gaet/ wil ick gaen/ ick en
wil noch ter rechter noch ter slincker hāt
wtwycken.

27 Spijse sult ghy my voor gelt vercoopen
dat ick ete: ende water sult ghy my voor
gelt geuen dat ick drincke: ick wil slechs
te voete door v heenen gaen.
p num.20.20 Deut.2.7. 28 p Als my de kinderen Esau gedaen heb-
ben, die tot Seir woonen/ eñ de Moabi-
ten, die tot Ar woonen/ tot dat ick come
ouer de Jordane, in het Lant / dat ons de
Heere onse Godt gheuen sal.
29 Doch Sihon de Coninck tot Hesbon/
en wilde ons niet doortrecken laten: want
de Heere v Godt verhardde zijnen moet/
ende verstockte hem zijn herte / op dat hy
hem in uwe handen gaue / als het nu aen
den daghe is.
q num.2.9 30 Eñ de Heere sprack tot my: q Siet / ick
hebbe begonst te gheuen voor v / den Si-
hon met zijnen Lande. begint in te nemen/
ende te besitten zijn Landt.
r num.21.23. Deut.29.7. 31 r Ende Sihon tooch wt ons tegen met
alle zijnen volcke, ten stryde na Jahza.
32 Doch de Heere onse Godt gaf hem voor
ons dat wy hem sloegen met allen zijnen
kinderen, ende zijnen gantschen volcke?
33 Doe wonnen wy tot dier tydt alle zijne
Steden/ eñ verbanden alle Steden / beyde
mans wijuen ende kinderen, ende en lie-
ten niemanden ouerblijuen/
34 Behaluen het Vee / roofden wy voor
ons/ ende den wtbuete der Steden die
wy wonnen/
35 Van Aroer aen/ die aen den Oeuer der
Beke by Arnon lept/ ende van der Stadt
aen den water / tot Gilead toe: daer en
was gheen Stadt/ die haer voor ons be-
schutten conde: de Heere onse Godt gaf
ons alle dinck voor ons.
f Nu.21.24 36 f Behaluen totten Lande der kinderen
Ammon quaemt ghy niet/ noch tot allen/
dat aen der Beke Jabok was. noch totte
Steden op het geberchte noch tot allen/
dat ons de Heere onse God ghbodē habde.

Dat iij. Capittel.

1. Og de Coninck Basan werdt versla-
ghen/ 4. zijne Steden 8. met tsamen den
gantschen Lande beyder Coningen der A-
moriten / ghewonnen ende inghenomen/
12. ende den Rubeniten/ Gadditen / ende
den haluen stamme Manasse/ 18. so sy ha-
re Broederen ter ruste helpen/ ingegeuen/
21. Moses doet beuel aen Josua / 28. die
aen zijne stede geordineert wert/ 23. biddet
met grooten ernste int Beloofde Landt te
comen/ 26. ende het wert hem geweygert.

a num.21.33 Deu.29.7. 1 Ende wy keerden ons / ende togen op-
waerts den wech tot Basan/ a eñ Og
de Coninck tot Basan tooch wt / ons
teghen met alle zijnen volcke / te stryden
by Edrei.
2 Doch de Heere sprack tot my: Vreest v
niet voor hem: want ick hebbe hem / ende
alle zijn volck met zijnē Lande in uwe han-
den ghegheuen ende sult met hem doen/
b Nume. 21 24.B. Deut. 2. 33. b als ghy met Sihon den Coninck der A-
moriten ghedaen hebt / die tot Hesbon
woondde.
3 Also gaf de Heere onse God ooc dē Co-
ninck Og tot Basan in onse handen / met
alle zijnen volcke. dat wy hem versloegē/
tot dat van hem niet ouer en bleef.
4 Doe wonnen wy te dier tydt alle zijne
Steden eñ daer en was gheen Stadt die
wy hem niet en namen / tsestich Steden/
c † anders/ strecke. de gandtsche c † contreye inden Coninck-
ryche Og tot Basan.
Deut.20.19 5 Alle dese Steden waren vast / met hoo-
ghen mueren/ poorten ende rychelen / be-
haluen gandtsch veel andere Viecken son-
der mueren.

6 Ende verbandense/ ghelijck als wy met
Sihon den Coninc tot Hesbon deden: al-
le Steden verbanden wy / beyde met
mans/ wijuen ende kinderen.
7 Doch alle het Vee ende Roof der Ste-
den/ roofden wy voor ons.
8 Alsoo namen wy tot dier tijdt dat Lant/
wt der handt der tweer Coningen der
Amoriten / op ghene zijde der Jordanen/
van der Beke by Arnon aen/ tot aen den
Berch d Hermon/ De Berch Hermon. d Psa.89.13
9 Welcken de Zidoniers/ Sirion heeten/
doch de Amoriters heeten hem Senir.
10 Alle Steden op den slechten velde / eñ
het gantsche Gilead eñ het gantsche Ba-
san tot Salcha toe eñ Edrei/ de Steden
des Coninckrycks Og tot Basan.
11 Want de Coninck Og tot Basan/ was Og een Reuse: zijn
noch alleen ouer van den Reusen: siet/ zijn bedde ne-
ijseren bedde is hier tot Rabbath der kin- ghen ellen
deren Ammon/ negen ellen lanc eñ vier el- lanck.
len breedt/ nae eens mans ellenboghe.
12 Sodanige Lant namen wy in ter seluer
tijt/ van Aroer aen/ die aē der Beke by Ar- e num.32.33.
non lept e ende ick gaf het halue geberch- Deut.29.8.
te Gilead met zijnen Steden den Ruben- Josue 12.6.
teren ende Gadditeren. ende 13.8.
13 Nu het ouerblijuende in Gilead/ eñ het ende 22.4.
gantsche Basan des Coninckrycks Og/
gaf ick den haluen stamme Manasse: de
gantsche f † contreye Argob/ totten gant- f † Anders/ strecke.
schen Basan/ dat heet der Reusen Landt.
14 Jair de sone Manasse nam de gandt-
sche contreye Argob tot aen de Landtpa-
len Gessuri / ende Maachati / ende hiet
dat Basan na zijnen name / Hauoth Jair/ Hauoth Jair.
tot heden inden dach.
15 Ende Machir gaf ick Gilead.
16 Eñ den Rubeniteren eñ den Gadditerē/ Der Rube-
gaf ick des Gileads een deel. tot aē de Be- niters deel.
ke by Arnon midden inde Beke / die de
Lantpale is/ eñ tot aen de Beke Jabok/
die de Lantpale is der kinderen Ammon.
17 Daer toe het velt/ ende de Jordane (die
de Landtpale is,) van Cinereth aen / tot
aen de Zee aen den velde/ namelicken / de
Soutzee/ beneden aen den Berch Pisga/
teghen Oosten.
18 g Eñ geboot v ter seluer tydt/ eñ sprack: g num.32.20
De Heere uwe God/ heeft v dit Lant gege-
uen in te nemen: so treckt nu gerustet/ voor
uwen broederen den kinderen Israels he-
nen wat strijtba[er] is.
19 Behaluen uwe wijuen / ende kinderen/
ende Vee/ (want ick weet dat ghy veel
Vees hebt) latet in uwen Steden blijuen
die ick v ghegheuen hebbe/
20 Tot dat de Heere uwe God/ uwe broede-
ren oock ruste brēgt/ als v/ dat sy oock
het Landt innemen/ dat hen de Heere uwe
God geuen sal op gene zyde der Jordanē:
so sult ghy dan wederkeeren tot uwer be-
sittinghe die ick v ghegheuen hebbe.
21 Ende Josua gebloodt ick ter seluer tijt/ Beuel Mosis aen.
ende sprack: h Uwe ooghen hebben ghe- Josua.
sien/ alles wat de Heere uwe Godt desen h num.27.22
tween Coninghen ghedaen heeft: also sal
de Heere oock allen Coninckrycken doen/
daer ghy henen treckt.
22 En vreest v lieden niet voor hen / want
de Heere uwe Godt/ strijdt voor v.
23 Ende ick badt den Heere ter seluer tydt/ Moses
ende sprack: coemt niet
24 Heere Heere ghy hebt begonst te bewij- int Beloof-
sen uwen knecht uwe heerlickheyt eñ uwe de Landt:
stercke hant: want waer is een Godt in
Hemel ende in Aerden/ die het uwen werc-
ken ende uwer macht/ conde nae doen?
25 Laet my gaen, ende sien dat goede Lant

op ghene zijde der Jordanen, dit goede ge
berchte ende den Libanon.

i Deu.1.37. ende 4.21 ende 1.2 ende 31.2

26 i Doch de Heere was toornich op my/
om uwent wille, ende en verhoorde my niet:
maer sprac tot my : Laet het genoech zijn/
en segt my daer niet meer van.

k Nu.27.12.

27 k Climt op de hoochte des berchs Pis-
ga/ende heft uwe oogen op tegent Westē/
ende teghent Noorden/ende tegent Zuy-
den ende tegent Oosten: want ghy en sult
niet ouer dese Jordane gaen.
28 Ende ghebiedt Josua, dat hy ghetroost
ende onuertzaecht sy : want hy sal ouer de

l Nu.34.17. Josue 14.1.

Jordane gaen voor den Volcke henē/ l eñ
sal hen dat Lant wtdeylē, dat ghy siē sult.

m Nu. 25.1. n Dat is/ Kercke of. Tempel/

29 m Also bleuen wy in het Dal, tegen den
n Huyse Peor.

Dat iiij. Capittel.

1. Gods Wet sonder alle afdoen ende
toedoen houdē/ behoordt den mensche voor
den voort/ 6. eñ is zijne gantsche wijsheyt
op Aerden/ 9. der Wercken Gods, 11. Itē
zijns Verbondts/ 23. ghestadige gedach-
tenisse, wordt ernstelick den Volcke inghe-
knoopt. 21. Moses en mach dat schoon
Beloefde Landt niet betredē. 25. Verderf
ende oncomē. wordt allē Beeldtuereerders
gedreycht, 29. Ghewisse genade eñ barm-
herticheyt/ allen die hen totten Heere van
gantscher herten bekeeren toegeseydt. 32.
Van der heerlickheydt Israels voor allen
Heydenen/ 41. drie Vrijsteden ouer de Jor
dane/ 44/ ende waer Moses des Heeren
Gheboden ende Rechten ghesproken heeft.

Een vermaninghe tot houden des Wets. a Mat.19.17. b Deu.11.32 eñ 12.32. eñ 28.14. Josue 23.6 Prou. 30.6. Jere.26.2. c Wat menschen leere verhinderē Gods gebo den/eñ verleyden van der waerheyt. Titi 1.14. Baal Peor. d Nu.25.4. Josue. 22.17 e Deu. 5.31. ende 6.1. Gods woordt maect wijs. f Psal.19.8. eñ 119.98. eñ 147.19. g Ps. 145.18 De werckē Gods niet te vergeten

1 Ende nu hoort Israel/ de Geboden eñ
Rechten, die ic v leere/ dat ghyse doen
sult: a op dat ghy leeft, ende in coemt/
ende het Landt inneemt, dat v de Heere u-
wer Vaderen Godt gheeft.
2 b Ghy en sult daer niet toe doen/ dat ick
v ghebiede / ende en sult daer oock niet af
doen : op dat ghy c bewaren meucht de
Gheboden des Heeren ws Gods / die ick
v ghebiede.
3 d Uwe ooghen hebben ghesien / wat de
Heere gedaen heeft tegen den Baal Peor:
want alle die den Baal Peor volchden/
heeft de Heere uwe God verdaen onder v.
4 Ghy daerentegen, ghy die dē Heere uwē
Gode aenhinckt, leeft alle hedens daechs:
5 Siet, ick hebbe v gheleert Gheboden
ende Rechten, als my de Heere myn Godt
gheboden heeft/ dat ghy also doen sult in-
e den Lande / daer ghy in comen sult/ dat
ghy be[illegible]inneemt.
6 So [illegible]oudt het nu/ende doet het: f wāt
dat s[illegible]e wijsheyt ende verstant zijn by
allen [illegible]ken / wanneer sy hooren sullen
alle dese Gheboden/ dat sy moeten seggē/
Ey/ welcke wijse ende verstandige liedē
zijn dat/ende een heerlick Volck.
7 Want waer is een sulck heerlick Volck/
tot den welcken de Goden aldus nakende
zijn/als de Heere onse God/ g so dickwils
wy hem aenroepen?
8 Ende waer is een sulck heerlick Volck/
dat so rechtueerdighe zeden ende ghebo-
den heeft , als alle dese Wet , die ick v he-
dens daechs voorlegghe?
9 Wacht v slechts / eñ bewaert uwe ziele
wel/dat ghy niet en vergetet de gheschie-
denissen, die uwe ooghen ghesien hebben/
ende dat sy niet wt uwen herte en comen/

h Deu.6.20

alle uwe leefdaghe: h ende sult uwen kin-
deren/ende kindts kinderen condt doen/
10 Den dach/ i doe ghy voor dē Heere uwē
God stondet, aen dē Berch Horeb. doe de

i Exo.19.6. Deut. 9.10.

Heere tot my seyde : Vergadert my het
Volck/ dat sy myne woorden hoorē / ende
leeren my vreesen / alle hare leefdaghe op
Aerden/ k ende die hare kinderen leeren.

k Deu.11.19 l Exo. 19.17. Deut.5.5.

11 l Ende ghy tradet hier toe / ende ston-
det beneden aen den Berghe : ende den
Berch brandde tot middē aen den Hemel/
ende daer was Duysternisse, Wolcken en-
de Donckerheydt.
12 Ende de Heere sprack met v / middē wt
den vyere: de stemme zijner woorden hoor-
det ghy/ m doch gheen ghelijckenisse en

m Ex.33.20 1 Joā. 4.12. n Exo. 20.1.

saecht ghy, behaluen de stemme.
13 n Ende vercondichde v zyn Verbondt/
dat hy v gheboodt te doen / namelicken/
de thien Woorden / o ende schreeffse op

o Exo.24.28 Deut.10.4.

twee steenen Tafelen.
14 Eñ de Heere geboodt my ter seluer tijt/
dat ick v leeren soude Gheboden eñ Rech-
ten/dat ghy daer nae dedet, inden Lande/
daer ghy in treckt/dat ghy het inneemt.
15 Soo bewaret nu uwe zielen wel : want
ghy en hebt gheen ghelijckenisse ghesien/
dies daechs/ doe de Heere met v sprack wt
den vyere, op den Berch Horeb:

p Deu. 5.8. Geen Beelden salmen hebben aen te bidden.

16 p Op dat ghy v niet en bederft / ende
maeckt v eenich Beeldt / dat ghelijck sy
eenen Manne/ofte Wijue/
17 Ofte Vee op Aerden/ ofte Vogel onder
den Hemel/
18 Ofte gewormte op den Lande/ofte Vis-
schen in het water onder der Aerden.

q Deut.17.3 Sapi.13.2. Job.31.26.

19 q Dat ghy oock uwe ooghen niet op en
heft na den Hemel/ ende siet de Sonne/ eñ
de Mane/ ende de Sterren/ het gantsche
Heyr des Hemels/ ende valt af / ende bid-
detse aen, ende dient hen/ r welck de Hee-

r Gen. 1.14.

re v God verordineert heeft, allen Volckē
onder den gantschen Hemel.

s Deu.6.12. ende 32.9

20 V dan / heeft de Heere aenghenomen/
s ende wt den yseren Ouen / namelicken/
wt Egypten gheleydt / dat ghy zijn Erf-
volck sult zijn/ als het aen desen daghe is.

t Nu.20.12. ende 27.12. Deut.1.37 eñ 3.27 eñ 14 21. eñ 3.2 eñ 34.1. u Deu.34.5

21 t Ende de Heere was toornich ouer my/
om ws doens wille / dat hy s woer : Ick
en soude niet ouer de Jordane gaen, noch
in dat goede Landt comen dat v de Heere
uwe God ten Erfdeele gheuen sal:
22 u Maer ick moet in desen Lande steruē/
ende en sal niet ouer de Jordane gaen:
ghy daerenteghen sult daer ouer gaen/ eñ
sulck goede Landt innemen.
23 So wacht v nu / dat ghy het Verbondt
des Heerē ws Gods niet en vergetet, dat
hy met v gemaeckt heeft / eñ gheen Beel-
den en maeckt van eenigherley ghestalte/

x Deut.9.3. Zachar.2.5. Hebr.12.29. y Of. hertbrandich in liefde Ziepchwoorden. z Leuit.26.1. Deut. 8.19. ende 27.15. Jere.16.11. a Deu.30.19 ende 31.28.

als de Heere uwe God gheboden heeft.
24 x Want de Heere uwe Godt is een ver-
terende Vyer, ende een y yuerich Godt.
25 Wanneer ghy nu kinderen gewinnet/
ende kindts kinderen/ ende het Landt be-
woont, ende verderft v / ende z maeckt v
Beelden van eenigerley gestalte/ dat ghy
quaet doet voor den Heere uwen God, en-
de ghy hem vertoornt/
26 a So roepe ick hedēs daechs ouer v tot
gheturghen / Hemel ende Aerde / dat ghy
gheringhe sult omcomen / van den Lande
daer ghi ingaet ouer de Jordane, dat ghy
het inneemt: ghy en sult niet lange daer in
blijuen, maer sult vernielt worden.

b Deu.28.36 c Of dunne veracht/ cleyn/

27 b Ende de Heere sal v verstrooyen onder
de Volcken/ende ghy sult een c gheringhe
ghemeyn ouer blijuende Volcken zijn on-
der den Heydenen / daer v de Heere heenen
dryuen sal.

b Deu.30.1. 2. Par. 15.4. Jerem.29.12 Sapien.1.2

28 Aldaer sult ghy dienen den Goden / die
menschen handen werck zijn/ Hout ende
Steen, die noch sien / noch hooren / noch
eten noch riecken.
29 b Wanneer ghy nu aldaer den Heere/
uwen

uwen Godt ſoecken ſult/ſoo ſult ghy hem
vindẽ. ſo ghy hem ſult van gantſcher her-
ten ende van gantſcher zielen ſoecken.
30 Wanneer ghy beangſt zijn ſult/ eñ v tref-
fen ſullen alle deſe dinghen inden laetſten
dagen/ ſo ſult ghy v bekeeren tot den Hee-
re uwen God. ende zijn ſtemme hooren.
31 Want de Heere uwe God / is een barm-
hertich God: hy en ſal v niet verlatẽ noch
verderuen/ en ſal oock niet vergheten des
e Gen.12.2 Verbondts/ e dat hy uwen Waderen ghe-
ſworen heeft.
Iſraels heerlichheyt voor allen Heydenen.
32 Want vraecht na de vergangen tijden/
die voor v gheweeſt zijn / van dien daghe
aen/ doe Godt den menſche op Aerden ge-
ſchapen heeft / van eenen eynde des He-
mels ten anderen/ ofte opt een ſulck groot
dinck ghеſchiedt / ofte diesghelijcken oyt
ghehoort ſy/
33 Dat een Volck / Gods ſtemme ghehoort
f Exo.19.16 Deut.5.4 ende 9.10 hebbe f wt den vyere ſprekẽ / als ghy ge-
hoort hebt/ ende dan noch g † leuet.
g † An. leuē
34 Ofte/ of God verſocht heeft in te gaen/
ende hem een Volck / midden wt eenen
volcke/ te nemen/ door verſoeckinge/ door
Teeckenen/ door Wonder / door Strydt/
ende door een machtighe Handt / eñ door
eenen wtgherechten Arm / ende door ſeer
verſchrickelicke Daden / al dat altemael
h Dat is/ om uwent wille.
de Heere uwe God/ h voor v gedaen heeft
in Egypten voor uwen ooghen?
35 Ghy hebt het geſien. op dat ghy wetet/
i Deut.6.4 ende 32.39
i dat de Heere alleẽ God is/ eñ geen meer.
36 k Van den Hemel heeft hy zijn ſtemme
k Exo.19.16
hooren laten/ dat hy v onderweſe: ende op
Aerden heeft hy v ghewesen zijn groot
Vyer/ ende zijne woorden hebt ghy wt
den vyere ghehoort.
l Deu.10.15 Ephes.1.4.
37 l Daerom dat hy uwe Vaders lief ghe-
hadt / ende haer Zaedt nae hen vercoren
m Exo.13.21 Deut.1.33.
heeft/ m ende heeft v wtghelеydt met
zijnen n aenghеſichte / door zijne groote
n Verſtaet de Wolcke ende Vyer-colomme.
cracht/ wt Egypten.
38 Dat hy verdreef voor v groote Volckẽ/
ende ſtercker dan ghy zijt / ende v daer in
brochte/ dat hy v haer Lant gaue ten Erf-
deele/ als het hedens daechs ſtaet.
Toeſegginghe
39 So ſult ghy nu hedens daechs weten/
o Leuit.26.1 1 Reg.20.28
ende ter herten nemen/ o dat de Heere een
God is/ bouen inden Hemel/ ende beneden
op Aerden/ ende gheen meer.
40 Dat ghy houdet zijne Rechten ende ge-
boden/ die ic v hedẽ gebiede: ſo ſal het v eñ
uwen kinderen na v wel gaen/ dat uwe le-
uen langhe durre / in den Lande / dat v de
Heere uwe God gheeft eewichlick.
Drie Vrystеden ouer de Jordaen
41 p Doe ſcheydde Moſes drie Steden
p Exo.21.13. Nu.35.6.10 Deut.19.2.
wt/ op ghene zijde der Jordanen / teghen
den opganck der Sonnen/
42 Dat aldaer henẽ vliede/ wie zijnẽ naeſtẽ
doot ſlaet onuerſiens/ eñ hem te vorẽ niet
vyandt gheweeſt en is / die ſal in dier Ste-
den een vlieden/ dat hy leuendich blijue.
q Joſ.20.8.
43 Bezer q inder Woeſtijne int effen Lant/
onder den Rubeniteren : ende Ramoth in
Gilead onder den Gadditeren : eñ Golan
in Baſan onder den Manaſſiteren.
44 Dat is de Wet/ die Moſes den kinde-
ren Iſraels voorleyde.
45 Dat is dat Ghetuyghеniſſe/ ende Ghe-
boden/ ende Rechten/ die Moſes den kin-
deren Iſraels ſeyde / doe ſy wt Egypten
ghetoghen waren/
46 Op ghene zijde der Jordanen / in het
Waer Moſes geſproken heeft.
Dal teghen den huyſe Peor / inden Lande
Sihon/ des Coninck der Amoriters/ die te
r Nu.21.24.
Heſbon woonde/ r dien Moſes ende de
kinderen Iſraels ſloeghen / doe ſy wt E-
gypten ghetoghen waren.

47 Ende namen zijn Landt in/ daer toe het
Landt Og / des Coninck tot Baſan/ der
tweer Coninghen der Amoriten / die op
ghene zijde der Jordanen waren / teghen
den Opganck der Sonnen/
48 Van Aroer aen/ die aen den Oeuer leyt/
der Beke by Arnon / tot aen den Berch
Sion/ dat is de Hermon. Hermon.
49 Ende alle het vlacke veldt op gene zijde
der Jordanen / teghen den Opganck der
Sonnen / tot aen de Zee / in den vlacken
velde/ beneden aen den Berch Pisga.

Dat v. Capittel

1. Verhalinge der ghеboden Gods. 22.
ende wie die gegeuen zijn. 32. Een ſcherp
vermaen/ de ſelue te houden.

1 ENde Moſes riep dat gantſche Iſrael
ende ſeyde tot hen : a Hoort Iſrael de a Eze.20.10
Gheboden ende Rechten / die ic heden
voor uwen ooren ſpreke/ ende leertſe/ ende
behoudtſe/ dat ghy daer na doet.
2 b De Heere onſe Godt heeft een Ver- b Exo.19.5.
bondt met ons ghemaeckt tot Horeb.
3 c Ende en heeft dit Verbondt niet onſen c Exod.20.
Vaderen met ghemaeckt/ maer met ons/
die wy hier zijn hedẽs daechs/ eñ alle leuẽ. d Gen.19.16
4 d Hy heeft van e † aenghеſichte met ons Deu.4.11.33
wt den vyere op den Berghe ghesproken. e † An. van
5 Ick ſtondt ter ſeluer tydt tuſſchen den aenſichte te
Heere ende v / dat ick v aenſeyde des Hee- aenſichte.
ren woordt: want ghy vreeſdet v voor den
vyere/ ende en ginckt niet op den Berch:
ende hy ſprack:
6 f Ick ben de Heere uwe Godt / die v wt f Exo.20.2
Egyptenlande ghelеydt heeft / wt den Pſalm.81.11
Dienſthuyſe:
7 Ghy en ſult gheen ander Goden hebben De Thien
voor my. Gheboden.
8 g Ghy en ſult v gheen Beelden maken/ g Leuit.26.1.
van eenigherley ghеſtalte / noch bouen in Deu.4.16.23
Hemel/ noch beneden op Aerden/ noch int ende.27.15.
water onder der Aerden. Pſal.97.7.
9 Ghy en ſultſe niet aenbidden / noch hen
dienen: h want ic ben de Heere uwe God/ h Exo.34.7.
een yuerich God/ die de miſdaedt der Va- Iere.32.18.
derẽ te huys ſoeckt ouer de kinderẽ int der- Nahum.1.2
de ende vierde lidt/ aen dien/ die my hatẽ:
10 Ende barmhertichheydt bewijſe in veel
duyſenden/ dien/ die my lief hebben/ ende
myne ghеboden houden.
11 i Ghy en ſult den Naem des Heerẽ uws i Exo.20.7
Gods niet miſbruycken: k want de Heere Leuit.19.12
en ſal dien niet l † onghеſtraft laten/ die Matt.5.33
zijnen Naem miſbruyckt. k Leuit.24.14
12 m Den Sabbathdach ſult ghy houden/ l † An. onſchuldich houden/
dat ghy hem heylighet / als de Heere uwe
God ghеboden heeft.
13 Ses daghen ſult ghy arbeyden / ende m Exo.20.8
alle uwe werck doen. ende 23.12
14 n Mu/ aen den ſeuendẽ dage is de Sab- Ezech.20.12
bath des Heeren uws Gods: ſo en ſult ghy n Gen.2.2.
geen arbeydt doen/ noch v ſone/ noch uwe
dochter/ noch v knecht/ noch uwe maecht
noch v Oſſe/ noch v Ezel/ noch alle v Vee/
noch de Vreemdelinck / die in uwe Poor-
ten is / op dat v knecht eñ uwe Maecht
ruſte/ ghelijck als ghy.
15 Want ghy ſult gedencken dat ghy oock
een Knecht in Egyptẽlande waret/ eñ dat
de Heere uwe Godt v van daer wtgeleydt
heeft/ met een machtige Handt / ende wt-
gherechten Arm: daerom heeft v de Heere
uwe Godt ghеboden / dat ghy den Sab-
bathdach houden ſult. o Exo.20.12
16 o Ghy ſult uwen Vader eñ uwe Moe- ende 21.15.17
der eeren/ als v de Heere uwe God ghebo- Spr.3.9.
den heeft : op dat ghy langen tyt leuet op ende 7.19
Aerden/ ende dat het v wel gae inden Lan- Mat.15.4.
de/ dat v de Heere uwe Godt gheuen ſal. Ephes.6.2.

p Mat.5.21 17 p Ghy en sult niet doodtslaen.
Exo.21.12. 18 Ghy en sult gheen ouerspel doen.
Leuit.24.17. 19 Ghy en sult niet stelen.
20 Ghy en sult gheen valsch ghetuygenisse
spreken teghen uwen Naesten.
q Rom.7.7. 21 q Ghy sult ws Naesten wijf niet begee-
ende 13.9. ren: ghy sult niet begheeren ws Naesten
Huys/ Acker/ knecht, Osse/ Ezel: noch al-
les wat zyne is.
22 Dat zyn de woordẽ/ die de Heere sprack
tot uwer gãtscher Menichte, op dẽ Berch
wt den vyere/ eñ der Wolcken, ende Donc-
kerheyt, met luyder stemmen: ende en dede
r Exo.31.18. daer niet toe/ r ende schreefse op twee stee-
nen Tafelen/ ende gaffse my.
23 Doe ghy nu de stẽme wt de duysternisse
hoordet, eñ den Berch met vyere bernen
sacht, tradet ghy tot my/ alle Ouerstẽ on-
der uwen stammen/ ende uwe Oudtsten/
s Joan.1.14 24 Ende seydet. s Siet, de Heere onse God
heeft ons laten sien zyne Heerlicheyt ende
zyne Maiesteyt/ eñ wy hebbẽ zyn stemme
wt den vyere ghehoort: hedẽs daechs heb-
ben wy ghesien, dat Godt met menschen
spreeckt, ende sy blijuen leuendich.
25 Ende nu/ waerom sullen wy steruen/ dat
t Exo.20.19 ons dit groote vyer verteere: t wanneer
Deut.18.16. wy des Heeren onses Godts stemme meer
Hebr.12.18. hooren/ soo moeten wy steruen.
26 Want wat is alle vleesch/ dat het hoo-
ren can de stemme des leuen digen Gods/
wt den vyere spreken/ als wy/ ende leuen-
dich blijue?
27 Tredet ghi daer toe/ eñ hoort alles wat
de Heere onse God seyt/ ende segghet ons:
u Exo.19.8. u alles wat de Heere onse God met v spre-
ende 24.3. ken sal/ dat willen wy hooren ende doen.
Deut.20.17. 28 Doe nu de Heere uwe woorden hoorde/
Josue 1.16. die ghy met my spraeckt/ seyde hy tot my:
Jck hebbe ghehoort de woordẽ deses volcx
die sy met v ghesproken hebbẽ: het is alte-
mael goet wat sy ghesproken hebben.
29 Och/ dat sy een sulc hert hadden/ my te
vreesen/ ende te houden alle myn geboden
haer leefdage: op dat het hen wel ginghe/
ende haren kinderen eewichlick.
30 Gaet henen/ eñ segt hen: Gaet te huys
in uwe Hutten.
31 Ghy daerenteghen sult hier voor my
staen/ dat ick met v spreke alle Wetten/ eñ
Geboden/ eñ Rechten/ die ghy hen leeren
x Deut.4.5. sult/ dat sy daer na doen x inden Lande dat
ende 6.1. ick hen gheuen sal in te nemen.
32 Soo behoudet nu/ dat ghy doet/ als v
y Deut.17.11. de Heere uwe Godt gheboden heeft/ y en-
de en wijcht niet noch ter rechter noch ter
slincker handt.
33 Maer wandelt in allen wegen/ die v de
Heere uwe God geboden heeft: op dat ghy
leuen meucht/ ende v wel ga/ ende langhe
leuet inden Lande dat ghy innemen sult.

Dat vj. Capittel.

1. Ghelijck voor int vij. Capittel een
wtlegginghe is/ des anderen Ghebodts/
soo is hier des eersten/ 16. God en salmen
niet versoecken/ 20. De kinderen salmen
in zynen Gheboden onderrichten.

a Deut.4.5. 1 DJt zyn dan de Wetten eñ a Geboden
ende 5.31. ende Rechten, die de Heere uwe God
gheboden heeft dat ghyse leeren ende
doen sult inden Lande/ daer ghy henen
treckt/ dat selue in te nemen.
b Deut.10.12 2 b Dat ghy den Heere uwen God vreeset
eñ houdet alle zyne Rechten eñ Geboden/
die ick v gebiede: ghy ende uwe kinderen/
ende uwe kints kinderen/ alle v leefdage/
op dat ghy lange langhe leuet.
3 Jsrael ghy sult hooren ende behouden/
dat ghy het doet/ dat het v wel gae/ ende
seer vermeerdert wordet/ als v de Heere u-
wer Vaderen Godt ghesproken heeft/ een
Landt daer heunich ende melck in vloeyt.
4 Hoort Jsrael/ c de Heere onse Godt is c Deut.4.35
een eenich Heere. ende 10.17.
5 d Ende ghy sult den Heere uwen Godt d Mat.22.37.
lief hebben, van gantscher herten/ van Marc.12.29
gantscher zielen/ van alle vermeughen. Luce 10.27.
6 e Ende dese woorden, die ick v heden ge- Deut.10.12.
biede, sult ghy ter herten nemen. ende 30.6.
7 Eñ sult se uwen kinderen f scherpen/ eñ e Deut.11.18
daer van spreken/ wanneer ghy in uwen ende 32.46.
huyse sittet/ of op den wege gaet, wanneer Num.15.40
ghy v neder legt/ ofte opstaet. f Dat is/
8 Ende sultse binden tot teecken op uwe meer ende
hant/ ende sullen v een denckteecken zyn meer brengẽ
voor uwen ooghen. eñ oeffenen
9 Ende sultse op ws huys posten schrij- dat sy niet
uen/ ende aen de poorten. en vergetẽ
10 g Wanneer v nu de Heere v Godt in het noch en ver-
Lant brenghen sal dat hy uwen Vaderen donckeren/
Abraham/ Jsaac/ ende Jacob ghesworen maer altijt
heeft, v te geuẽ/ groote ende fyne Steden/ in ghedach-
die ghy niet ghebouwt en hebt/ tenisse ende
11 Ende huysen alles goedts vol/ die ghy woorden/
niet ghevult en hebt/ ende wtghehouwen als nieuwe
Bornputten/ die ghy niet wtghehouwen ende claer
en hebt/ ende Wijnberghen ende Olyfber- blijuen:
ghen, die ghy niet gheplant en hebt/ dat Want soo-
ghy etet/ ende sadt wordet. men Gods
12 So hoet v/ dat ghy des Heeren niet en woort meer
vergetet/ h die v wt Egyptenlande/ wt handelt, hoe
den Dienstthuyse ghele ydt heeft. claerder eñ
13 i Maer sult den Heere uwen God vree- nieuwer het
sen/ ende hem dienen/ k ende by zynen na- wort/ ende
me sweeren. hoe billick/
14 l Ende en sult ander Goden niet nauol- hoe langher
ghen/ der Volcken die rondtom v zyn. hoe lieuer:
15 Want de Heere v Godt/ is een yuerich waermen
Godt onder v: dat den toorn des Heeren het niet en
ws Gods ouer v niet en vergrimme/ ende drijft/ soo
verdoe v vander Aerden. wordt het
16 m Ghy en sult den Heere uwẽ Godt niet haest verge-
versoecken/ n als ghy hem versocht te ten/ ende on-
Massa. crachtich/
17 Maer sult houden de geboden des Hee- etcet.
ren ws Gods/ eñ zyne Getuygenissen en- † Anders/
de zyne Rechten die hy gheboden heeft. inscherpen/
18 Dat ghy doet/ wat recht ende goedt is/ Afgoderye
voor den ooghen des Heeren: op dat het v verboden.
wel gae/ ende ingaet ende innemet dat goe- g Jos.24.13
de Landt/ dat de Heere ghesworen heeft/ h Deut.4.20
uwen Vaderen/ i Deut.10.20
19 Dat hy veriage alle uwe vyanden voor k Esaie 45.
v/ als de Heere ghesproken heeft. 23.65.15.
20 o Wanneer nu v sone heden oft morgen Jerem.4.2.
vragen sal/ ende seggen: Wat zyn dat voor 1.Sam.7.3.
Getuygenissen Geboden eñ Rechten/ die Math.4.10
v de Heere onse Godt gheboden heeft? Luce 4.8.
21 So sult ghy uwen sone seggen: Wy wa- l Exo.32.26
ren des Pharaos knechten in Egypten/ Godt salmẽ
ende de Heere leydde ons wt Egypten met niet versoe-
machtigher hant. ken.
22 Ende de Heere dede groote ende quade m Mat.4.7.
Teeckenen ende Wonder ouer Egypten Luce 4.12.
ende Pharao/ ende alle zynen huyse/ voor n Exo.17.2.
onsen ooghen. Num.20.4.
23 Ende leydde ons van daer/ op dat hy 13. ende 21.5.
ons in leydde/ ende gaue ons het Landt/ o Deut.4.9
dat hy onsen Vaderen ghesworen hadde. De Joden
24 Ende de Heere heeft ons gheboden te souden ha-
doen/ nae alle dese Rechten/ dat wy den re kinderen
Heere onsen Godt vreesen: op dat het ons in Godts
wel gae alle onse leuedaghe/ als het gaet gheboden
hedensdaechs. onderrich-
25 Ende het sal onse gherechticheydt zyn ten.
voor den Heere onsen Godt, so wy houden
ende doen alle dese gheboden/ als hy ons
gheboden heeft.

Dat vij. Capittel.

1. Israel en sal gheen verbondt metten Heydenen maken: 5. maer sal alle haer Afgoderye ende Afgoden cramen te gronde wtroeyen ende verdoen: 9. So wil de Heere zyn trouwe barmhertichheydt ende menichfuldighen segen aen hen bewysen/ 22. ende hen het Lant allensken s ruymen/ 25. Afgoden beelden salmen met silver ende gout verbernen/ op datmen daer niet in be vanghen en worde.

Het volck Israels sal gheen verbondt met de Heydenen maken.

a Deut.31.3.

1 WAnneer v de Heere v God int Landt brengt/ daer ghy in comen sult/ dat selue in te nemen/ a ende wtwortelt vele Volcken voor v henen/ de Hethiters/ Girgositers/ Amoriters/ Cananiters/ Pheresiters/ Heuiters/ ende Jebusiters/ seuen Volcken/ die grooter ende sterckter zyn dan ghy:

b Dat is/ als een verwoecksel wtroeyen.

c Exo.32.32. ende 34.12. Josue 23.12. 2.Cor.6.14 Nehem.13.2

2 En wanneerse de Heere v Godt voor v gheeft/ dat ghyse slaet/ so sult ghyse v verbannen/ c dat ghy geen verbondt met hen en maket/ noch hen gonste en bewyset.

3 En ghy en sult met hen geen vrientschap maken: uwe Dochteren en sult ghy haren Sonen niet geuen/ ende hare Dochteren en sult ghy uwen Sonen niet nemen.

d Als de Moabitische vrouwen deden. Num.25.2.

4 d Want sy sullen uwe Sonen my afualich maken/ dat sy anderen Goden dienẽ: so sal dan des Heeren toorn vergrimmen ouer v/ ende v haestelick vernielen.

e Exo.34.13 Num.33.52

f Oft/ pilaer steenen beelden/ haer lustwouden eet.

5 e Maer alsoo sult ghy lieden met hen doen: hare Altaren sult ghy lieden verscheuren/ hare f Calumnen brecken/ hare Hagen af houwen/ ende hare Afgoden met vyer verbernen.

g Deut.14.2. ende 26.18. 1.Pet.2.9.

h Exo.19.4.

6 g Want ghy zyt een heylich Volck den Heere uwen Gode: h v heeft de Heere v God vercoren ten volcke des Eygendoms/ wt allen Volcken die op Aerden zyn.

7 De Heere en heeft v lieden niet aenghenomen en v vercoren/ dat uwer meer waren dan alle Volcken/ want ghy zyt het i weynichste onder allen Volcken:

i Oft slechtste.

k Gen.22.16

8 Maer om dat hy v lieden lief ghehadt heeft/ en dat hy zynen Eedt hielde/ k dien hy uwen vaderen gesworen heeft/ daerom heeft hy v lieden wtgeleydt met machtiger handt/ ende heeft v verlost vanden huyse des dienstes/ wt der hant Pharao des Coninckx in Egypten.

l Exo.20.5. ende 34.6. Deut.4.39. Jere.32.18.

9 l So sult ghy nu weten/ dat de Heere v God/ een God is/ een trouwe God/ die het verbont ende barmhertichheyt houdt/ dien die hem lief hebben/ ende zyne gheboden houden/ in duysent leden:

10 En betaelt dien/ die hem haten/ voor zynen aengesichte/ dat hyse ombrenge: ende en versuymt niet/ dat hy dien vergheldе voor zynen aenghesichte die hem haten.

11 So behoudt nu de Geboden ende Wetten/ ende Rechten die ick v heden gebiede/ dat ghy daer na doet.

m Exod.23.22. Leuit.26.4. Deut.28.1.

12 m En wanneer ghy lieden dese Rechten hoort/ en houdtse/ ende daer na doet/ so sal de Heere v God oock houden het Verbont ende barmhertichheyt/ die hy uwen vaderen ghesworen heeft/

13 Ende sal v lief hebben/ ende seghenen/ ende vermeerderen: ende sal de vrucht ws lyfs seghenen/ ende de vrucht ws Landts/ v Coorn/ Most ende Olye: de vrucht uwer Koeyen/ ende de vrucht uwer Schapen/ op den Lande dat hy uwen vaderen ghesworen heeft/ v te gheuen.

n Exo.23.26

14 Gesegent sult ghy zyn bouen alle Volcken: n daer en sal niemandt onder v onvruchtbaer zyn/ noch onder uwen Vee.

15 De Heere sal van v nemen alle cranckheyt/ en en sal v geen quade siecte der Egyptenaren opleggẽ/ o die ghy bevonden hebt/ en sal se allen uwen haters opleggẽ.

o Exod.9.3

16 Ghy sult alle Volcken verslinden/ die v de Heere v Godt gheuen sal: Ghy en sult haer der niet verschoonen ende haren Goden niet dienen: want dat soude v een strick zyn.

17 En oft ghy dan noch sult in uwer herten seggen: Deses volcks is meer dan ick ben: hoe can ickse verdryuen?

18 p Soo en vreest v niet voor hen: ghedenckt wat de Heere v God Pharao/ ende allen Egyptenaren ghedaen heeft/

p Deu.20.1. Josue 8.1.

19 Door groote versoeckinghen/ die ghy met uwen ooghen gesien hebt/ ende door teeckenẽ ende wonderẽ/ door een machtighe handt ende wtgherecktenarm/ daer v de Heere v Godt mede wtleydde: alsoo sal de Heere v Godt allen Volcken doen/ daer ghy v voor vreest.

20 q Daer toe sal de Heere v God horselen onder hen senden/ tot dat het verdaen worde/ wat daer ouer is/ ende hem verborget voor v.

q Exo.23.28 ende 33.2. Josue 24.12

21 r Laet v niet grouwelen voor hen/ want de Heere v Godt is onder v/ de groote ende verschrickelicke Godt.

r Exo.23.20 ende 33.2.

22 Hy de Heere v Godt sal dese lieden wtroeyen voor v/ eenẽ na den anderen: f ghy en condtse niet haestelick te niete doen/ op dat hen de Dieren op den velde teghen v niet en vermeerderen.

f Exo 23.29. Josue 11.18.

23 De Heere v God salse voor v geuen/ ende salse met groote slaghen verslaen/ tot dat hyse vernielt.

24 En sal v hare Coningen in uwe handen geuen/ ende sult haren name te niete doen onder den Hemel: niemant en sal v wederstaen/ tot dat ghyse vernielet.

25 De Beelden haerer Goden sult ghy met vyere verbernen/ t en en sult niet begeeren des siluers oft gouts dat daer aẽ is/ u oft tot v nemen/ dat ghy v daer inne niet en verstricket: want sulcks is den Heere uwen Godt eenen grouwel.

t Deut.13.17 u Josue 6.18 ende 7.1. 2.Mach.12 40.

26 Daerom en sult ghy den grouwel in v huys niet brenghen/ dat ghy niet verbant en wordet/ als dat selue is: maer ghy sult een walginge ende grouwel daer aen hebben/ want het is verbannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vermaninghe dat sy Godts gheboden houden/ 2. dat sy gedachtich zyn sullen wat wonder wercken ende weldaden God gedaen heeft by hen/ 7. en noch doen wil/ 10. ende daer voor danckbaer zyn/ 12. Item/ dat sy niet stout en souden worden van Gods gauen/ 17. dewyle sy se van hen seluen niet en hebben/ 19. noch hen met vergetenisse des Heeren/ aen anderen Goden hanghen/ willen sy gheen gewisse vernielinghe op henseluen laden.

1 ALle gheboden die ick v heden ghebiede/ sult ghy lieden houdẽ/ dat ghy daer na doet: op dat ghy lieden leuet ende gemeerdert wordet/ ende incomet/ ende innemet dat Landt/ dat de Heere uwen vaderen ghesworen heeft.

Ghedenckt wat groote wonderwercken en weldaet Godt by v ghedaen heeft.

2 En weest ghedachtich alle des weechs/ a door welcken v de Heere v Godt geleydt heeft/ dese veertich Jarẽ inder Woestyne: op dat hy v verootmoedichde v ende versochte/ dat het condt worde/ wat in uwer herten ware/ oft ghy zyne gheboden houden soudet/ oft niet.

a Deut.29.5 b Deut.13.3 Judic.2.22. ende 3.4. 2.Par.32.31

3 Hy verootmoedichde v/ ende liet v hongheren/ c ende spysde v met Man/ dat ghy ende uwe vaders niet ghekent en haddet/

c Exo.16.14 Num.11.7. Psal.78.24.

b mat.4.4. Luce 4.4. Deut.29.6. ende 32.47.
e Deut.29.5
f † Anders/ onghe-schoeyt ghe weest.
g † anders/ getuchticht etc tuchtighet.
h deut.11.10.
i Oft/ wa-terdiepten.
k Job.28.2.
l Oft/ eeren/
m num.15.18 1 Cor.10.30 1 Tim.4.4.
n deut.32.15 Prou.30.8.
En worde niet stout van Godts gauen/ wat ghy en hebt se niet van v/ etc.
o Nu.21.6.
p Nu.20.11
q Exo.16.15
r 1.sam.2.9.
s Ezech.36.22.27. Philip.2.13.
t Deut.4.25

op dat hy v condt dede/ dat d de mensche
niet en leeft van den broode alleen/ maer
van alle dat wt dē mōde des Heerē gaet.
4 e Uwe cleederen en zijn niet verouderdt
aen v/ ende uwe voeten en zijn niet f † ghe
swollen dese veertich Jaren.
5 Soo bekent ghy lieden immers in uwer
herten/ dat v de Heere v Godt g † opghe-
toghen heeft/ als een man zijnen sone op-
brengt.
6 So houdt nu de gheboden des Heeren
ws Godts/ dat ghy in zijne weghen wan-
delet/ ende vreeset hem.
7 Want de Heere v Godt leydt v in een
goet Lant, h een Lant daer Bekē en Fon-
teynen/ ende i Zeen in zijn die aende Ber
ghen ende inden Landouwen vlieten.
8 Een Landt daer Tarwe/ Gerste/ Wijn-
stocken/ Vyghboomen ende Granaetap-
pelen in zijn: een Landt daer Olyboomen
ende Heunich in wast.
9 Een Lant daer ghy broots ghenoech te
eten hebt/ daer ooc niet en ontbreect: k een
Lant diens steenen yser zijn/ daer ghy l Co-
per wt den Berghen houwet.
10 m Ende wanneer ghy ghegheten hebt/
ende sadt zijdt/ dat ghy den Heere uwen
Godt lovet/ voor dat goede Landt/ dat hy
v ghegheven heeft.
11 Soo wacht v nu/ dat ghy des Heeren
ws Godts niet en vergeet/ daermede dat
ghy zijne Geboden ende zijne Wetten en-
de Rechten die ick v heden ghebiede/ niet
en houdet.
12 Dat n wanneer ghy nu gegheten hebt/
ende sadt zijdt/ ende schoone huysen bou-
wet/ ende daer in woonet/
13 Ende uwe Runderen en Schapen/ en-
de silver ende goudt/ ende alles wat ghy
hebt/ hem vermeerdert/
14 Dat hem dan v herte niet en verheffe/
en vergheter des Heeren ws Godts (die v
wt Egyptenlande gheleydt heeft/ wt den
Diensthuyse:
15 Ende heeft v gheleydt door dese groote
ende grousame Woestyne/ o daer vyerige
Slanghen ende Schorpioenen/ ende enc-
kel dorheydt/ ende gheen water en was:
p ende liet v water wt den harden Rotz-
steen gaen/
16 q Ende spijsde v met Man in der Woe-
styne/ van welcke uwe vaders niet ghewe-
ten en hebben: op dat hy v vernedert moe-
dichde ende versochte/ dat hy v daer nae
wel dede.
17 Ghy mochtet anders segghen in uwer
herten: r Mijne cracht ende mijner han-
den stercke hebben my dit vermocht wt
te richten.)
18 Maer dat ghy ghedachtet aen den Hee-
re uwen Godt: s want hy ist die v cracht
gheeft/ sulcke machtighe daden te doen:
op dat hy hielde zijn Verbondt/ dat hy u-
wen vaderen ghesworen heeft/ gelijck het
heden ten daghe gaet.
19 Sult ghy daerentegen des Heeren ws
Gods vergeten/ t en andere Goden nae-
uolgen/ ende hen dienen/ ende hen aenbid-
den/ so betuyge ick heden over v liedē/ dat
ghy gantschelick vernielt sult worden.
20 Even als de Heydenen die de Heere ver-
nielt voor uwen aenghesichte/ alsoo sult
ghy lieden oock vernielt worden/ daerom
dat ghy niet ghehoorsaem en zijt der stem-
me des Heeren ws Godts.

Dat IX. Capittel.

1. Niet de ghrechticheyt/ van Godts
enckel genade ende trouwe/ brengt Israel
int beloofde Landt/ 6. Ja harenthalven
hadden sy vele billicker verschuldet/ dat se
Godt alle hadde omghebracht/ dewyle sy
een ongehoorsaem ende halstarrich volck
waren/ 9. Van den tween Tafelen des
Verbondts/ 12. ghegoten Calue/ 18. ende
Moses ghebeden ende vasten om der son-
den wille beyde des volcx/ 20. en Aarons/
22. Item/ van desseluen ghebede/ soo het
volck den Heere vertoornt te Thabera/ te
Massa/ ende by den Lustgrauen.

Mosis vermaninghe aen het volc Israels.
a Nu.13. Deut.1.28.
b deut.4.24 Zachar.2.5
c † Anders/ wtroeden/ sonder bren gen/ te niete doen.
d 1.reg.20.28
e Leui.20.23
f Rom.11.6.
Moses vermaent het volck van haer onghehoorsam-heydt.
g Exo.14.11. ende 16.2. ende 17.2.
h Exo.32.7.
i Deut.5.2.
k Exo.24.18 ende 34.28.
Twee steenen Tafelen.
l Exo.31.18.
m exo.19.16 ende 24.3. deut.4.10.33 ende 5.4.
n Exo.31.18
o Exo.32.7.

1 Hoort Israel: ghy sult heden ouer de
Jordane gaen/ dat ghy incomet/ om
in te nemen de Volcken/ a die grooter
ende stercker zijn dan ghy/ groote Steden
bemuert tot inden Hemel.
2 Een groot lanck volck/ de kinderen E-
nakim/ die ghy gekent hebt/ van dien ghy
oock gehoort hebt: Wie can tegen de kin-
deren Enack bestaen.
3 So sult ghy heden weten dat de Heere
v Godt/ door v henen gaet/ b een vertee-
rende vyer: hy salse c † verdelgen/ ende sal-
se onderwerpen voor v henen/ ende salse
verdrijuen/ ende haest ombrenghen/ als v
de Heere ghesepdt heeft.
4 d Wanneersenu de Heere v God wt ghe-
stooten heeft voor v henen/ so en segt niet
in v herte: De Heere heeft my hier in ghe-
leydt/ dit lant in te nemen/ om mijner ghe-
rechticheyt wille: soo doch de Heere dese
Heydenē verdrijft voor v henē/ om e haers
Godtloosen wesens wille.
5 f Want ghy en coemt hier niet in/ haer
lant in te nemen/ om uwer gerechticheyt/
ende ws oprechtighen herten wille/ maer
de Heere v Godt verdrijft dese Heydenen
om haers Godtloosen wesens wille/ dat
hy het woort houde/ dat de Heere geswo-
ren heeft uwen vaderen Abraham/ Isaac
ende Jacob.
6 So weet nu/ dat v de Heere v God niet
om uwer gherechticheydt wille/ dit goet
Lant geeft in te nemen/ na den male ghy
een halstarrich volck zijt.
7 g Gedenckt ende en vergheet niet/ hoe
ghy den Heere uwen God vertoornder in-
der Woestyne: van den dage aen/ doe ghy
wt Egyptelande toget/ tot dat ghylieden
ghecomen zijt aen dese plaetse/ zijt ghy on-
ghehoorsaem gheweest den Heere.
8 h Want in Horeb vertoorndet ghy lie-
den den Heere alsoo/ dat hy v van toorne
verdoen wilde.
9 Doe ick op den Berch gegaen was/ de
steenen Tafelen te ontfangen/ de Tafelen
des Verbondts/ i dat de Heere met v lie-
den maeckte/ k ende ick veertich daghen
ende veertich nachten op den Berch bleef
ende gheen broodt en at/ ende gheen wa-
ter en dranck:
10 l Ende my de Heere twee steenen Tafe-
len gaf/ met den vingher Godts beschre-
ven/ ende daer op alle woorden/ m als de
Heere met v lieden wt den vyere op den
Berch gesproken hadde/ aen den dach der
Vergaderinghe.
11 n Ende na de veertich dagen ende veer-
tich nachten/ gaf my de Heere twee stee-
nen Tafelen des Verbondts/
12 Ende sprack tot my: o Maeckt v op/
gaet haestelick nederwaerts van hier/ want
v volck dat ghy wt Egypten geleyt hebt/
heeft het verdoruen: sy zijn haest afghetre-
den van den weghe/ die ick hen gheboden
hadde: sy hebben hen een ghegoten Beelt
ghemaeckt.
13 Ende de Heere sprack tot my: Ic sie dat
dit Volck een halstarrich Volck is.

14 Laet daf my af/ dat ickse vernicle / ende
haren name wtdoe onder den Hemel: ick
wil wt v een stercker ende grooter Volck
maken dan dit is.
p Exo.32.15. 15 p Ende als ick my keerde/ ende van den
Berghe ginck die met vyer brandde/ ende
de twee Tafelen des Verbonts in mijnen
beyden handen hadde/
Ghegoten Calf van gouwt. 16 Doe sach ick op/ ende siet/ doe hadt ghy
lieden v aen den Heere uwen Gode besondicht/
dat ghylieden v een ghegoten Calf
gemaeckt haddet/ ende haest van den weghe
afgetreden waert/ die v lieden de Heere
gheboden hadde.
17 Doe vattede ick beyde de Tafelen/ ende
wierpse wt beyden handen/ ende brackse
voor uwen ooghen.
q Exo.34.28. r Exo.24.18. 18 q Ende viel voor den Heere / r als ten
eersten/ veertich dagen en veertich nachten/
ende en at gheen broot/ en en dranck
gheen water/ om alle uwer sonden wille/
die ghylieden ghedaen hadt / doe ghy alsulcken
quaet dedet voor den Heere / hem
te vertoornen.
19 Want ick vreesde my voor den toorne
ende grimmicheyt/ daer de Heere over v lieden
vertoornt was/ dat hy v lieden verderven
woude: s doch de Heere verhoorde
s Deut.10.10. my op dat mael oock.
20 Oock was de Heere seer toornich over
Aaron/ dat hy hem verdoen woude: doch
Aaron. ick badt oock voor Aaron ter seluer tijdt.
21 t Ende uwe sonde/ het Calf dat ghylieden
t Exo.32.20. ghemaeckt hadt/ nam ick / ende verbrandde
dat met vyere/ ende versloech dat
ende verwrierf dat/ tot dat het stof werdt/
ende wierp dat stof in de Beke / die van
den Berghe vliedt.
22 Ooch so vertoorndet ghylieden den Heere/
u te Thabera/ x ende te Massa/ y ende
u Num. 11.1. by den Lustgrauen.
x Exod.17.7. y Nu.11.33. z Num. 13.33. 23 z Ende doe hy v lieden wt Cades Barnea
sandt/ ende sprack: Gaet opwaerts/
ende neemt dat Landt in/ dat ick v lieden
ghegheuen hebbe: waert ghy lieden ongehoorsaem
des Heeren ws Godts mondt/
ende en gheloofdet aen hem niet / ende en
hoordet zijn stemme niet.
a Act.7.51. 24 a Want ghylieden zijt den Heere onghehoorsaem
gheweest so lange als ick v lieden
ghekent hebbe.
25 Doe viel ick voor den Heere veertich
dagen ende veertich nachten/ die ick daer
lach: want de Heere sprack: Hy woude v
lieden verdoen.
26 Ick daerentegen badt den Heere / ende
sprack: v Heere Heere/ en verderft v Volck
b Exo.32.12. ende 34.6. ende v Erfdeel niet/ dat ghy door v groote
cracht verlost/ ende met machtiger handt
Num.14.13. wt Egypten ghelevdt hebt.
Josue 7.7. Mosis ghebet. 27 Gedenckt aen uwe knechten Abraham/
Isaac ende Jacob: en siet niet aen de hardicheydt/
ende het Godtloos wesen ende
sonde deses Volcx.
28 Dat dat Lant daer ghy ons wtgeleydt
hebt/ niet en segghe: De Heere en condese
niet int Lant brengen/ daer hy hen af ghesept
hadde: ende heeftse daerom wtgeleyt
om dat hy op hen c gram was / dat hyse
t Oft/ grimmich/ hatich. dooden soude inde Woestijne.
29 Want sy zijn v Volck / ende v Erfdeel/
dat ghy met uwe groote crachten ende
met uwen wtghereckten arme hebt wtghelevd t.

Dat x. Capittel.

1. Moses gaet met twee ander Tafelen
op den Berch/ 10. Veertich dagen en veertich
nachten/ 4. en leytse/ beschreuen met
der eerste Schrift/ in een vueren Kiste / 6 t
Aaron sterft/ 8. Leui wort wtghesondert
ten dienste des Heeren/ 12. Wat Godt van
den mensche vordert/ met claren woorden
voorgheschreuen.

1 TE dier seluer tijdt sprack de Heere tot Moses maeckt weder twee Tafelen.
my: a Hout v twee steenen Tafelē als
de eerste / ende comt tot my op den
Berch/ ende maket v een houten Kiste.
2 Soo wil ick op de Tafelen schrijuen de a Exod.34.
Woorden/ die op de eerste waren / b die b Exo.32.19.
ghy ghebroken hebt/ ende sultse inde Kiste Deut.9.17.
legghen.
3 Also maeckte ick een Kiste van vueren
houte/ en hieu twee steenen Tafelē als de
eerste waren/ en ghinck op den Berch / en
de twee Tafelen waren in mijnen handen
4 c Doe schreef hy op de Tafelen/ d als de c Exo.34.2.
eerste schrift was/ de tien Woorden die de Deut.4.13.
Heere tot v lieden sprack wt den vyere op d Exo.34.18
den Berch/ ter tijt der Vergaderinge/ ende 34.28.
ende de Heere gaffse my.
5 e En ick keerde my/ ende ginck van den e deut.31.25.
Berghe/ ende leyde de Tafelen in de Kiste
die ick gemaeckt hadde/ datsy aldaer waren
als my de Heere gheboden hadde.
6 f En de kinderen Israels togen wt van f Nu.33.30.
Beroth Bne Jakan/ na Mosera/ (aldaer
sterf Aaron/ en is aldaer begrauen/ g ende g Nu.20.28
zijn sone Eleasar werd voor hem Priester.)
7 Van daer toghen sy wt na h † Gudegoda:
van Gudegoda na Jathbath/ een lant h Heet Goth:
daer Beken zijn. Num.20.
8 i Ter seluer tijdt scheydde de Heere den † Anders/
stam Leui wt/ de Kiste des Verbonts des Gadgad/
Heeren te draghen/ ende te staen voor den oft Galgad
Heere/ hem te dienen/ ende zijnen Name te i Nu.3.4.18.
louen tot op desen dach.
9 k Daerom en sullen de Leuiten geen deel k Nu.18.20
noch Erue hebben met haren broederen: Deut.18.2.
want de Heere is haer Erue / als hen de Josue13.14.
Heere v Godt ghesevdt heeft. 33.
10 l En ick stont op den Berch/ als te voren/ Exo.34.28.
veertich daghen en veertich nachten/ l Deut.9.18
ende de Heere verhoorde my oock op dat
mael/ ende en woude v niet verderuen.
11 Doch hy sprack tot my: Maeckt v op/
ende gaet heenen/ dat ghi voor den Volcke
henen trecket/ dat sy daer in comen/ en het
Landt innemen/ dat ick haren vaderen ghe
sworen hebbe/ hen te gheuen.
12 m Nu Israel/ wat eyscht de Heere v God m deut.6.2.
van v/ dan dat ghy den Heere uwen Godt Josue 22.5.
vreeset/ dat ghy in alle zijne wegen wan- Jerem.7.21
delt ende hem lief hebt/ ende dienet dē Heere
uwen God van gantscher herten/ ende
van gantscher sielen.
13 Dat ghy de Gheboden des Heeren houdet/
ende zijne Rechten die ick v heden gebiede/
op dat het v wel gae.
14 n Siet / de Hemel/ ende aller Hemelen n Psa.89.11
Hemel/ ende de Aerde ende alles wat daer Jerem.25.5.
in is/ dat is des Heeren ws Godts. o deut.4.37.
15 o Noch heeft hy alleen tot uwen vaderē Besnijdinge des herten.
lust gehadt/ dat hyse beminde / ende heeft
haer zaet vercoren na hen/ v lieden / ouer
alle Volcken/ als het hedensdaechs staet. p deut.30.6.
16 p So besnijdet nu ws herten voorhuyt/ Roma.2.29
ende en weest nu voortaē niet halstarrich: q 2 par.19.7
17 Want de Heere uwe God/ is een Godt Job 34.19.
aller Goden/ ende een Heere ouer alle heeren/ Sapien.6.8
een groot Godt/ machtich ende verschrickelick/ Sprac.35.15
q die geen persoonen en achtet/ Act.10.34.
ende gheen ghiften en neemt. Rom.2.11.
18 En doet recht den Weesen ende Weduwen/ Galat.2.6.
ende heeft de vreemdelingen lief/ dat Ephes.6.9.
hy hen spijse ende cleederen ghene. Coloss.3.25.
19 r Daerom sult ghylieden oock de vreem- 1.Petr.1.17.
delingen lief hebben/ want ghylieden zijt r Exo.22.21.

oot vreemdelinghẽ gheweest in Egyptẽlant.

f Deu 6.13. 1 Sam.7.3. Mat. 4.10. Luc.4.8. t Esa 45.23. ende 65.15. Jerem.4.2. u Ge.49.27. x Gene. 15.5. Deut. 28.62

20 f Den Heere uwen Godt sult ghy vree-
sen/ hem sult ghy dienen/ hem sult ghy aen
hanghen/ t ende by zijnẽ Name sweeren.
21 Hy is uwen roem/ ende uwe Godt / die
by v sulcke groote ende verschrickelicke
dinghen ghedaen heeft / die uwe ooghen
ghesien hebben.
22 u Uwe Vaders toghen af in Egypten/
met tseuentich zielen : ende nu heeft v de
Heere uwe God vermeerdert x als de ster-
ren aen den Hemel.

Dat xj. Capittel.

1. Wt veelheyt der weldaden ende won-
derwercken Godts aen Israel bewesen/
8. verwecke hyse tot onderhoudinghe der
gheboden Gods/ 18. dat sy zijn woort alle
tijdt ter herten nemẽ/ 19. ende oock haren
kinderen dat selue met vlijte leerẽ. 10. Ver-
haelt wat Landt/ 13. eñ segen hen de Heere
gheuen/ 21. Item / hoe hy hen der Heyde-
nen Landt wil ruymen/ so sy hen der God-
vruchtichept beuliytigen/ 10. daerentegen
wat ongenade sy verwachten/ so sy aftre-
den/ ende andere Goden aenhanghen/ 26.
leyt hen alsoo beyde Seghen ende Vloeck
voor. 29. Seghen op den Berch Grisim/
ende Vloeck op den Berch Ebal te ver-
condighen.

De weldaden die Israel van God in Egyptẽ ende inde Woestyne ontfangẽ heeft.
† Aud. Eñ ghylieden/ bekent heden dat ghy niet en zijt gelijck uwe kinderẽ / de welcke niet ghewetẽ noch etc.
a Exo.14.27
b † Anders Rietzee.
c Nu.16.31. ende 26.9. Psal.105. 17.
d Hebreisch: Onder oft met haren voetẽ hadden. Ick hebbe gheloopen ende gheronnen/ dat ic het te samen brachte. Non steti nec otiosus fui. Het is my suer geworden. Ick hebt de iaecht/ beloopen etc.
† An. onder haer geweit
e Exo.23.26
Gods ooge maeckt vruchbaer.
f Deut. 8.7.
g Hebreisch: met uwen voeten.
h Dat is/ wateren

1 SO sult ghy nu den Heere uwen God lief
hebbẽ/ ende zijne wetten/ zijne Wijsen/
zijne Rechten ende zijne Geboden hou-
den uwe leefdaghe.
2 † Ende bekent heden dat uwe kinderen
niet en weten noch gesien en hebben/ na-
melicken / de onderwijsinghe des Heeren
uws Gods/ zijne Heerlichept/ daer toe zijne
machtighe handt/ ende wtgereckten arm.
3 Ende zijne teeckenen ende wercken / die
hy ghedaen heeft onder den Egyptenarẽ/
aen Pharao den Coninck in Egypten/ en-
de alle zijnen Lande.
4 Eñ wat hy aen der macht der Egypte-
naren gedaen heeft / aen hare Rossen ende
Waghenen / a doe hy het water der
b † Schelfzee ouer hen voerde/ doe sy v lie
den naiaechden/ ende de Heere haer ver-
dede tot op desen dach.
5 Ende wat hy v lieden ghedaen heeft in-
der woestijne/ tot dat ghy aen dese plaetse
ghecomen zijt.
6 c wat hy Dathan ende Abiram ghedaen
heeft/ den kinderen Eliab/ des soons Ru-
ben: hoe de Aerde harẽ mondt op dede/ eñ
verslondese met haren gesinne eñ Hutten/
ende alle haer goedt/ dat sy v † verworuen
hadden middẽ onder het gantsche Israel.
7 Want uwe ooghen hebben de groote
wercken des Heeren ghesien/ die hy ghe-
daen heeft.
8 Daerom sult ghylieden alle de Ghebo-
den houden/ die ick v heden ghebiede : op
dat ghy ghesterckt wordet in te comen/ eñ
het Landt in te nemen/ daer ghylieden he-
nen treckt dat ghy het inneemt.
9 e Ende dat ghy lange leeft op den lande/
dat de Heere uwen Vaderen ghesworen
heeft hen te gheuen/ ende haren zade / een
Lant daer Melck ende Honich in vloeyt.
10 f Want het Lant daer ghy henẽ coemt/
dat in te nemen / en is niet als Egypten-
lande / daer ghylieden van wtghetoghen
zijt/ daer ghy zijn zaedt zaeyen / eñ g selue
h drencken moestet/ als eenen Koolhof.
11 Maer het heeft Bergen ende Landou-
wen/ die den regen vanden Hemel drenc-
ken moet.
12 Op welck Landt v Heere uwe God acht
heeft / ende de ooghen des Heeren uwes
Gods sien altijdts daer op / van den be-
ghinne des Jaers tot aen het eynde.

Gods woordt salmen altijdt ter herten nemen.
i Deu. 28.12 Joel 2.23. Amos.4.7.
k Deu.28. 23 1 Reg.17.1. Luc.4.25.
l Deut. 6 5. Prouer. 3.1. ende 4.21.
Gods woordt salmen oock den kinderẽ leeren.
m Deu.4.10

13 Ist dat ghylieden nu myne Gheboden
hoort/ die ick v heden ghebiede / dat ghy
den Heere uwen Godt lief hebt/ ende hem
dient van gantscher hertẽ/ ende van gant-
scher zielen/
14 i So wil ick uwẽ lande regen geuen tot
zijner tijdt/ vroegen reghen/ ende spaden
regen/ dat ghy in meucht doen v Koorne/
uwen Most/ ende uwe Olye.
15 Eñ wil uwen Vee gras geuen op uwen
velde / dat ghylieden etet eñ satt wordet.
16 Hoedt v doch / dat hem uwe herte niet
ouerreden en late/ dat ghylieden aftreedt/
ende dient andere Goden/ eñ bidtse aen.
17 Ende dat dan den toorn des Heeren ver-
grimme ouer v lieden/ k ende sluyte den
Hemel toe/ datter gheenen regen en come/
ende de Aerde hare vrucht niet en gheue/
ende haest omcoemt van den goeden Lan-
de/ dat v de Heere ghegeuen heeft.
18 l So vaet nu dese woorden ter herten/
ende in uwe zielen / ende bindtse ten teec-
ken op uwe handen/ dat sy een denckteec-
ken voor uwen ooghen zyn.
19 m Ende leertse uwen kinderen/ dat ghy
daer van spreeckt/ wanneer ghy in uwen
huyse sittet/ oft op dẽ wech gaet/ wanneer
ghy v nederlegt/ eñ wanneer ghy op staet.
20 Ende schrijftse aen de posten uws huys/
ende aen uwe poorten.
21 Dat ghy ende uwe kinderen langhe le-
uet op den Lande dat de Heere uwen Va-
deren ghesworen heeft/ hen te gheuen: soo
langhe als de daghen vanden Hemel op
Aerden dueren.
22 Want so ghylieden dese Gheboden alle
sult houden/ die ick v heden ghebiede/ dat
ghy daer na doet / dat ghyliedẽ den Heere
uwen God lief hebt / ende wandelt in alle
zijne weghen/ ende hem aenhangt:
23 So sal de Heere alle dese Volcken voor
v lieden henen verdrijuẽ / dat ghy grooter
ende stercker Volcken innemet / dan ghy-
lieden zijt.
24 n Alle plaetse daer uwe Voetsole op
treedt/ sal uwe zijn: van der Woestyne aen
ende vanden Berghe Libanon/ ende van-
den water Phrath/ tot aen de wterste Zee
sal uwe Landtpale zyn.
25 Niemandt en sal v lieden wederstaen
connen: uwe vreese ende verschricken / sal
de Heere ouer alle landẽ comen laten/ daer
ghy in reyst/ als hy v lieden geseydt heeft.
26 o Siet/ ick legghe v lieden heden voor/
den Seghen ende den Vloeck.
27 p Den Seghen / soo ghy hoort de Ghe-
boden des Heeren uws Gods/ die ick v he-
den ghebiede.
28 Den Vloeck daerentegen / so ghylieden
niet hooren en sult de Gheboden uws Hee-
ren uws Gods / ende aftreden van den we-
ghe dien ick v lieden heden ghebiede / dat
ghy andere Goden na wandelt / die ghy-
lieden niet en kent.
29 Wanneer v de Heere uwe Godt in het
Landt brengt/ daer ghy in coemt/ dat ghy
het inneemt/ q soo sult ghy den Seghen
r † spreken laten op den Berch Grisim/
ende den Vloeck op den Berghe Ebal:
30 Welcke zyn op gene zijde der Jordanen
der straten na/ tegen den Nederganck der
Sonnen inden lande der Cananiteen/ die
op het vlacke veldt woonen/ tegen Gilgal
ouer/ by der s † Haghen More.
31 Want ghy sult ouer de Jordane gaen/
dat ghy in coemt het Lant in te nemẽ/ dat
v lieden de Heere uwe God gegeuen heeft/
dat

n Josue 1.3.
Seghen eñ Vloeck.
o Deu.30.15
p Deu.28.1. Leuit.26.3.
q Deu.27.12 Josue. 8.33.
r † Anders/ gheuen
s † An. Eyckenwoude.

dat ghylieden dat inneemt/ en daer in woont.
32 So behoudet nu/ dat ghylieden doet na alle Gheboden ende Rechten/ die ick u heden voor legghe.

Dat xij. Capittel.

1. Aller Afgoden plaetsen ende Altaren sullen sy verstooren/ 5. ende den Heere/ 8. alleen na zijnen bevele/ ende aen de stede van hem vercoren/ dienen. 11. 26. Alle Offeren/ Belofte/ 17. Tienden en Eerstegheboorte des Vees voor den Heere brenghen ende der seluer aldaer met vreuchden ghenieten. 15. 20. Ander vleesch moghen sy aen hare plaetsen slachten ende na lust haer der zielen eten/ 16. 23. alleene dat sy des bloeds verschoonen. 29. Afgoderye sullen sy als eenen strick schouwen.

Afgoderije verboden.
1 DAt zijn de Gheboden ende Rechten/ die ghylieden houden sult/ dat ghy daer na doet inden Lande/ dat u de Heere uwer Vaderen God ghegeuen heeft in te nemen/ soo langhe ghylieden op Aerden leeft.
2 a Verdestrueert alle plaetsen daer de Heydenen (die ghylieden innemen sult/) hare Goden ghedient hebben/ het sy op hooghe Berghen/ op cleyne Berghen/ oft onder groene Boomen:
a Exo.34.13 Num.33.52. Deut.7.5.
3 Ende breeckt af hare Altaren/ en breeckt hare b Colummen in stucken/ ende verbernt met vyere hare c Haghen/ ende de Afgoden harer Goden d † doet af/ en doet te niete hare namen wt de selue plaetse.
b Oft/ Pilaerstylen/ Staendeteeckenen. c Oft. bosschen/ wouden. d † anders/ verhouwt/ en vernielt/ etc.
4 e Ghylieden en sult den Heere uwen Gode also niet doen:
e 2.par.3.17
5 Maer aen de f plaetse die de Heere uwe God verkiesen sal/ wt alle stammen/ dat hy zijnen Name aldaer laet woonen sult ghylieden na vraghen/ en daer henen comen.
f 1.Reg.8.19 2.Par.7.12.
6 g En uwe Brantoffer en uwen anderen Offer/ en uwe Thienden/ en uwer handen Heffinge/ en uwe Belofte/ en uwen vrywilligen Offer/ en de eerstegeboorte uwer Runderen ende Schapen daer henen brengen.
g Deut.14.23 ende 15.20. ende 16.2.
7 h Ende sult aldaer voor den Heere uwen God eten ende vrolick zijn/ over allen dat ghylieden ende uwe huys brengt/ daer u de Heere uwe God in ghesegent heeft.
h 1.sam.1.4. ende 16.5.
8 i Ghylieden en sult dier gheen doen/ dat wy heden hier doen/ een yegelick wat hem recht dunckt.
i Deut.29.19
9 Want ghylieden en zijt tot hier toe noch niet totter ruste gecomen/ noch tot den Erfdeele/ dat u de Heere uwe God gheuen sal.
10 Ghylieden sult dan ouer de Jordane gaen/ ende inden Lande woonen dat u lieden de Heere uwe God sal ter Erue wtdeylen/ ende sal u lieden ruste gheuen van allen uwen vyanden rondtom u henen/ ende sullet seker woonen.
11 Wanneer de Heere uwe Godt een plaetse verkiest/ k dat zijnen Naem aldaer woone/ so sult ghylieden aldaer henen brengen alles wat ick u ghebiede/ uwen Brantoffer/ uwen anderen Offer/ uwe Thienden/ uwer handen Heffinghe/ en alle uwe vrye Beloften/ die ghylieden den Heere belouen sult.
k 1.reg.8.29 2.Reg.21.4.
12 Ende sult vrolick zijn voor den Heere uwen God/ ghylieden ende uwe sonen ende uwe dochteren/ ende uwe knechten/ ende uwe maechden: ende de Leuiten die in uwe Poorten zijn/ l want sy en hebben gheen deel noch Erue met u lieden.
l Deut.10.9
13 Wacht u/ dat ghy uwe Brantoffer niet en offert aen allen plaetsen die ghy siet:
14 Maer aen de plaetse die de Heere verkiest/ erghens in eener uwer Stammen: daer sult ghy uwe Brandtoffer offeren/ ende doen alles wat ick u ghebiede.
15 m Doch meucht ghy slachten en vleesch eten in allen uwen poorten/ na aller lust uwer sielen/ na den Segen des Heeren uwes Godts/ dien hy u ghegheuen heeft: n beyde de reyne ende onreyne meughent eten/ als een Rhee/ oft Hert.
m Gen.9.3. n Deut.15.22
16 o Behaluen het bloet en sult ghy niet eten/ maer op de Aerde ghieten als water.
o Leui.3.17. ende 17.14. ende 19.26.
17 p Ghy en meucht ooc niet eten in uwen poorten/ vanden Tienden uwes Coorns/ uwes Mosts/ uwer Olye/ noch van de Eerstegeboorten uwer Runderen/ uwer Schapen/ oft van eenigen uwer Beloften die ghy belooft hebt/ oft van uwen vrywilligen Offer/ oft van uwer Handtheffinghe.
p Deut.14.22.24.
18 Maer voor den Heere uwen Godt sult ghy suler eten/ aen de plaetse die de Heere u God verkiest: ghy ende uwe sonen/ uwe dochteren/ uwe knechten/ uwe maechden/ en de Leuijt die in uwer poorten is: ende sult vrolick zijn voor den Heere uwen God ouer alle dat ghy brenghet.
19 q Ende wacht u dat ghy den Leuijt niet en verlatet/ so langhe als ghy op der Aerden leuet.
q Deut. 14.24. Syrac.7.32.
20 Wanneer nu de Heere u God uwe palen verwijden sal/ r als hy u ghesept heeft/ en sprecket: Ick wil vleesch eten/ dewyle uwer zielen vleesch te eten lust: so eet vleesch/ na aller lust uwer sielen.
r Gen.28.14 Deut. 19.8.
21 Is oock de stede verre van u/ die de Heere u Godt vercoren heeft/ dat hy zijnen Name aldaer woonen late/ soo slacht van uwen Runderen ofte Schapen/ die u de Heere ghegheuen heeft/ als ick u gheboden hebbe/ ende eet het in uwer poorten/ nae aller lust uwer ziele.
22 s Als men een Rhee oft Hert eet/ meucht ghy het eten: beyde de reyne ende onreyne meughent tsamen eten.
s Deut.15.22.
23 t Alleen merckt/ dat ghy het bloet niet en eet: want het bloet is de ziele/ daerom en sult ghi de ziele niet met den vleesche eten.
t 1.Sam.14.32.
24 Maer sult het op de Aerde gieten/ als water.
25 En sult het daerom niet eten/ dat het u wel ga/ en uwen kinderen na u/ dat ghy gedaen hebt/ wat recht is voor den Heere.
26 u Doch wanneer ghy ergens wat heylighen wilt vanden uwen/ oft belouen/ so sult ghy het op laden/ ende brengen in een stede die de Heere vercoren heeft:
u Deut 14.22 ende 15.19.
27 Ende u Brandoffer met vleesche ende bloede doen op den Altaer des Heeren uwes Godts het bloet x† uwes Offers sult ghy gieten op den Altaer des Heeren uwes Godts/ ende het vleesch eten:
x † Anders uwes etc. neuen den Altaer etc.
28 Siet toe/ en hoort alle dese woorden/ die ick u gebiede: op dat het u wel ga/ ende uwen kinderen na u ewichlick/ dat ghy gedaen hebt/ wat recht ende welgeuallich is voor den Heere uwen Godt.
29 y Wanneer de Heere u Godt voor u henen de Heydenen wtroeyt daer ghy henen coemt om in te nemen/ en hen u genomen hebt/ ende in haren Lande woont/
y Deut.18.9 Josue.23.5.
30 z So hoedt u/ dat ghy niet in den strick en vallet hen na/ daer na als sy verdaen zijn voor u/ ende niet en vraecht na haren Goden/ ende spreeckt: Gheijck als dese Volcken haren Goden ghedient hebben/ alsoo wil ick oock doen.
z Psalm.106 36.
31 a Ghy en sult niet alsoo aen den Heere uwen Godt doen: want sy hebben haren Goden ghedaen alles wat den Heere eenen grouwel is/ ende dat hy haet: want sy hebben ooch hare sonen ende dochteren met vyere verbrant/ haren Goden.
a Deut 18.9 Jerem.10.2 ende 19.4.5. Esaie 65.3.
32 Alles wat ick u lieden gebiede/ sult ghy

b Deut. 4.2. ende 28.14. Josue 1.7. Prover. 30.6 Jerem. 26.2

houden/ dat ghy daer nae doet: b ghy en
sult daer niet toedoen/ noch daer van doē.

Dat xiij. Capittel.

1. Van straffe dier / die opentlicken/ 6. ofte heymelicken de menschen van den waerachtighen Godt af leyden. 12. Item dier/ die hen also verleyden laten. 3 God ondertast ons gheloove door Teeckenen ende Wonderen.

a Mat. 7.15

1 WAnneer a een Propheet of Droomer
onder v sal opstaen/ ende gheeft v een
Teecken oft Wonder/
2 Ende dat Teecken oft Wonder coemt/
daer hy v van geseyt heeft/ ende spreeckt:
Laet ons b ander Goden na volghen/ die
ghylieden niet en kent/ ende hen dienen:
3 So en sult ghy niet hooren de woorden
sulcker Propheten oft Droomers: c want
de Heere uwe God versoeckt v lieden / dat
hy vernueme / oft ghy hem van gantscher
herten / ende van gantscher zielē lief hebt.
4 d Want ghy sult den Heere uwē God na
volghen/ ende hem vreesen eñ zyne Gebo-
den houden/ ende zyner stemme hooren/
ende hem dienen/ ende hem aenhanghen.
5 e Ende die Propheet ofte Droomer sal
sterven daerom dat hy v van den Heere u-
wen Godt (die v wt Egyptenlande ghe-
leydt / ende van den Dienst-huyse verlost
heeft) af te vallen gheleert/ ende v wt den
weghe gheleydt heeft / dien de Heere uwe
God gheboden heeft / daer in te wandelē/
op dat ghy den boosen van v doet:
6 f Wanneer v uwe broeder/ uwer moeder
sone / oft v dochter / oft het wijf in uwen
armen of v vriendt/ die v is als uwe herte
overreden sal heymelick/ ende seggen: Laet
ons gaen / ende ander Goden dienen/ die
ghy niet en kent/ noch uwe vaders/
7 Die onder de Volcken rondtom v zijn/
sy zijn v na by oft verre/ van eenen eynde
der Aerden tot aen het ander:
8 So en bewillicht niet/ eñ en hoordt hem
niet: g oock en sal uwe ooghe zyner niet
verschoonen/ eñ en sult v zyner niet h ont-
fermen noch hem verberghen.
9 Maer sult hem verworghen: uwe handt
sal de eerste over hem zijn/ datmen hē doo-
de/ eñ daer na de hant des gātschen volcx.
10 Men sal hem doodt steenighen / want
hy heeft v willen verleyden vanden Heere
uwen God/ die v wt Egyptenlandt van-
den Dienst-huyse ghelepdt heeft.
11 i Op dat het gandtsche Israel hoore/
eñ vreese hem / eñ niet meer alsulck quaet
voorneme onder v lieden.
12 Wanneer ghy hoort erghens van eener
Stadt/ die v de Heere uwe God ghegeven
heeft daer in te woonen/ datmen seydt:
13 Daer zijn sommighe kinderen Belials
wtghegaen onder v/ ende hebben de Bur-
ghers haerder Stadt verleydt/ ende ghe-
seydt: Laet ons gaen / ende andere Goden
dienen/ die ghylieden niet en kent.
14 k So sult ghy neerstelick ondersoecken/
l vernemen ende vraghen: ende so haer de
waerheyt vindt/ dat het ghewisse also is/
dat de grouwel onder v liedē geschiedt is/
15 Soo sult ghy de Burgheren der selver
Stadt slaen met des Sweerdts scherpte/
eñ hen verbannē met al dat daer in is/ eñ
haer Vee/ met de scherpte des Sweerdts.
16 Ende alle haren roof sult ghy vergade-
ren midden op de strate / ende met vyere
verbernen / beyde Stadt ende alle haren
Roof met malcanderen / den Heere uwen
God/ dat sy op eenen hoop ligghe eewich-
lick/ ende nemmermeer gebouwet worde.
17 m Eñ en laet niet vā dat verbannē aen

b Dese Prophete leert tegen de oude eñ bevestichde leere eñ wil (ghelijc hy seyt/ andere Goden) de eerste niet latē volghen. Eñ sulcken en salmen niet ghelooven/ wāneer hy oock teeckenen dede. Maer int xviij. Cap. wordt die Prophete verdoemt die niet teghen de eerste/ maer nieuwe leere voorgeeft eñ de selve sal teeckenē doen/ ofte niet ghehoort worden.

c Deut. 8.2
d Josu. 10.4 ende 14.16.
e Jere. 28.16 ende 29.32.
f Zach. 13.3. Matth. 5.30 ende 18.8.
g Deu. 17.5.
h Dat heet God boven alle dinck believen.
i Deu. 19.20
k Deu. 17.4. ende 19.18.
l Of nasoecken
m Deu. 7.25 Josue 7.1 2 Machab. 12.40.

uwer handt hanghen/ op dat de Heere van
der grimmicheyt zijns toorns afgewēdet
worde/ ende gheve v barmherticheyde/ eñ
ontferme hem uwer/ ende vermeerdere u/
als hy uwen vaderen gheswooren heeft.
18 Daerom dat ghy de stemme des Heeren
uws Gods ghehoordt hebt / te houden alle
zijne Ghebođen/ die ick v heden ghebiede/
dat ghy doet wat recht is voor de ooghen
des Heeren uws Gods.

Dat xiiij. Capittel.

1. Dewijle sy een reyn heylich Volck Gods zijn / en sullen sy hen met gheenen Heydenschen ghebruycken over den dooden/ 3. noch onreyner spijse verontreyni-ghen/ 22. de Thienden alles incomens/ 24. ofte ghelt daer voor / so den wech ten huyse des Heeren te verre is/ sullen sy den Heere brengen/ 27. eñ den Leviten/ Vreemdelinck/ Weesen eñ Weduwen met noodt-druft versorghen.

1 GHy zijt kinderen des Heerē uws Gods:
a ghy en sult v gheen b † Teecken ste-
ken noch kael scheeren boven op den
ooghen/ over eenen dooden.
2 Want ghy zijt een heylich volck den Hee-
re uwen God: b ende de Heere heeft v ver-
coren dat ghy zijn Eygendom zijt / wt al-
len Volcken die op Aerden zijn.
3 Ghy en sult gheenen grouwel eten.
4 e Dit is dan het gedierte dat ghylieden
eten sult: Ossen/ Schapen/ Geyten/
5 Herten/ Rheen/ f † Buffels / Ghemsen/
Eenhoornen/ wilde Ossen/ eñ g † Elandē.
6 Ende alle het Gedierte dat zijn klauwē
klieft/ ende wederkauwt/ sult ghyliedē eten.
7 Dat en sult ghylieden daerentegen niet
eten/ dat wederkauwt/ ende de klauwē niet
en klieft: de Kemel/ den Hase/ ende Konijn-
kens/ die daer wederkauwen / ende doch
de klauwen niet en klieven / sullen v on-
reyn zijn.
8 Het Vercken of het wel de clauwē klieft/
so en wederkauwet doch niet / sal v lieden
oock onreyn zijn: van harē vleesche en sult
ghylieden niet eten / ende haer aes en sult
ghylieden niet aenroeren.
9 h Dat is het/ dat ghyliedē eten sult van
allen dat inde wateren is: alles wat vlot-
vederen ende schubbē heeft/ sult ghy eten.
10 Wat daerenteghen gheen vlotvederen
noch schubben en heeft / en sult ghylieden
niet eten/ want het is v onreyn.
11 i Alle reyne Voghelen etet.
12 Dat zijn sy dan/ die ghyliedē niet etē en
sult/ dē Arēt/ dē Hauick/ de k † Meeuwe/
13 Den Duycker / den Wouwe/ den Gier/
met zyner aerdt/
14 Ende alle Raven met haerder aerdt.
15 Dē Struys/ den l † Nachtuyl/ dē Koer-
korck/ den Sperwer met zyner aerdt.
16 Den m † Steenuyl / den Schuyfuyt/ de
Vledermuys/
17 Den n † Koerdomp / de Swane / den
Opevaer/
18 Den Reygher / den Hegher met zyner
aerdt/ de Hoppe/ de Swaluwe.
19 Ende alle het Ghevoghelte dat cruypt/
sal v lieden onreyn zijn / ende en sult het
niet eten.
20 Het reyne gevogelte sult ghyliedē eten.
21 Ghylieden en sult gheen aes eten: den
Vreemdelinck in uwer poorten meucht
ghy het gheven / dat hy het ete/ oft ver-
coopt het eenen vreemden: want ghy zijt
een heylich Volck den Heere uwen Gode:
o ghy en sult het Bocxken niet koken/ de-
wyle het zyne moeder noch suycht.
22 p Ghy sult alle Jaer de Thienden af-
scheyden

a Levi. 19.28 Jere. 16.4.
b Of litteeckenen snyden.
† And. verkeetzen/
c Levit. 19.2
c Deu. 7.6. ende 26.18
d Exo. 19.5.
Reyne eñ onreyne gedierten
e Levit. 11.2.
f † Anders/ Gemsen/ Steenbocken/
g † Anders/ Kemels.
Visschen.
h Levit. 11.9.
Voghelen.
i Levit. 11.13.
k † Anders: Visschar/ De Wiltgier: de Gier de Wouwe met etc.
l † Anders/ Nachtrave de Haghelgans/ de Schuyfuyt/
m † Anders Walck/ de Nachtuyl/ de etc.
n † Anders/ Reyger/ de Exter/ den Duycker/ Dē Opvaer den Reger/ met etc. den Korckhaen oft Woudthaē/ de Hoppe.
o Exo. 23.19 ende 34. 26.
p Leu. 27.30 Deut. 12.17.
q Of/ uws saedtsels/

scheyden van alle incomen q uws zaedts/
dat wt uwen Acker coemt.

De Thienden vā allē incomen te nemen. r Esai. 65.3. s Exo.34.19

23 Ende sult het eten voor den Heere uwen
God/ r aen de plaetse die hy verkiest / dat
zynen Naem aldaer woone: namelicken/
vanden Tiendē uws Korens / uws Mosts/
uwer Olye ende de Eerstgeborē s uwer
Runderē, ende uwer Schapen: op dat ghy
leeret vreesen den Heere uwen Godt, uwe
leefdaghe.

t Deu.12.17. Baruc.1.10.

24 t Wanneer v dan noch des weechs te
vele is dat ghy sulcks niet wech draghen
en condt / daeromme dat v de plaetse te
verre is, die de Heere uwe Godt vercoren
heeft, dat hy zynen Naem aldaer woonen
late, (want de Heere heeft v ghesegent.)

u Mat.21.12

25 So maket te ghelde: u ende neemt dat
gelt in uwe handt ende gaet aen de plaet-
se die de Heere uwe God vercoren heeft.
26 Ende gheeft dat ghelt voor alles dat u-
wer ziele lustet: het sy voor Runderē, Scha
pen, Wijn, stercken dranck/ oft voor alles
dat uwe ziele wenscht: eñ eet aldaer voor
den Heere uwen Gode/ ende weest vrolick
ghy ende uwe huys.

x Deu.12.19 Syr.7.32. y Num.18.8 z Deu.26.12

27 Ende de Leuit die in uwer poorten is:
x ghy en sult hem niet verlatē/ y want hy
en heeft gheen deel noch Erve by v.
28 z Over drie Jaer sult ghy wtscheyden
alle Thiendē uws incomēs desseluē Jaers/
ende sult het laten in uwer poorten:
29 So sal comen de Leuit die gheen deel
noch Erve met v en heeft, ende de Vreem-
delinck, ende de Weesen ende Weduwen/
die in uwer poorten zyn / ende eten / ende
hem versadighen : op dat u de Heere uwe
Godt seghene in allen wercken uwer han-
den die ghy doet.

Dat xv. Capittel.

1. Alle seuen Jaer sal een Vrij Jaer zyn 4. Bedelrye salmen weeren/ 7. ende alle billickheyt met vriendelickheyt tegen den verarmden broeder pleghen. 12. Een ghecocht Hebreer ofte Hebreerinne / sal inden seuenden Jare met goede beladen wtgaē: 16. oft eewichlick dienen. 19. Hoedanighe Eerstgheboorten men den Heere heyligen sal.

Alle seuen Jaer sal een Vrij Jaer zyn. a Leui. 25.5. b Esai.58.6. Luce 6.30

1 Over seuen Jaer sult ghy een a Vrij-
Jaer maken.
2 Also salt ymmers toegaen met den
Vrij Jaer: b wanneer yemant zynen nae-
sten wat borcht, die salt hem nalaten/ende
en salt niet inmanen van zynen naestē ofte
van zynen broeder: want het heet het Vrij
Jaer den Heere.
3 Van eenen Vreemden meucht ghy het
inmanen / doch dien die uwe Broeder is/
sult ghy het nalaten.

Bedelaer. c Syrac.4.1 Prov.28.27

4 c Daer en sal gheensins gheen Bedelaer
onder v zyn: want de Heere sal v seghenen
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ge-
uen sal, tot eender Erven in te nemen:

d Deu.28.12 e† And. vele volckē panden/ eñ etc. ghepandet worden: f† Anders/ ontleenen: g† An. heerschappie hebben/ Huysarmen en salmen niet verachten/ of overcrijsschen. h 1 Ioā.3.17

5 Alleen dat ghy der stemme des Heeren
uws Gods hooret, ende houdet alle dese ge
boden die ick v heden ghebiede / dat ghy
daer na doet.
6 Want de Heere uwe God sal v segenen/
als hy v gesept heeft: d so sult ghy e† velen
Volcken leenen, ende ghy en sult van nie-
manden f† borghē: ghy sult over vele Volc-
g† regeren, ende over v en sal niemandt
regeren.
7 h Als uwer broederen ergens een arm
is ergens in eener Stadt in uwen Lan-
de, dat v de Heere uwe Godt gheuen sal/
soo en sult ghy uwe herte niet verharden/
noch uwe handt toe houden / tegen uwen
armen Broeder:
8 Maer sult se hem opdoen/ ende hem lee-
nen, daer na als hy ghebreck heeft.
9 Hoedt v, dat in v herte gheen Belials
i† tucke en sy, die daer spreke: Het seuēde
Jaer, het Vrij Jaer k is na by / ende siet
uwen armē broeder onvriendelick aen/ eñ
en geuet hem niet: so sal hy over v tot den
Heere roepē, so sult ghy dies sonde hebbē:
10 l Maer ghy sult hem gheuen ende uwer
herten niet verdrieten laten, dat ghy hem
gheeft: want om sulcr wille sal v de Heere
uwe God segenen in allen uwen wercken/
ende wat ghy voorhanden neemt.
11 m Daer sullen allestydt armen zyn inden
Lande: daerom gebiede ick v, ende segghe:
Dat ghy uwe handt opdoet uwē broeder
die verdruckt ende arm is in uwen Lande.
12 n Wanneer hem uwe Broeder, een He-
breer oft Hebreerinne, v vercoopt/ soo sal
hy v ses Jaer dienen: in den seuenden Ja-
re sult ghy hem vrij los gheuen.
13 Ende wanneer ghy hem vrij los geeft / so
en sult ghy hem niet ydel van v gaen latē:
14 Maer sult hem opleggē van uwē Scha
pē, van uwē Dorschvloer, vā uwer Wyn-
perssen/ dat ghy geuet van het gene, dat v
de Heere uwe God ghesegent heeft:
15 o Ende ghedencket, dat ghy oock een
knecht waert in Egyptenlande, ende v de
Heere uwe Godt verlost heeft: daeromme
ghebiede ick v sulcx heden.
16 p Ist dat hy dan noch tot v spreken sal:
Ick en wil niet wtrecken van v: want ick
hebbe v ende uwe huys lief, (dewyle hem
wel by v is:)
17 So neemt eenē Priem / ende boort hem
door zyn oore aen der deure, ende laet hem
eewichlic v knecht zyn: met uwer maecht
sult ghy oock also doen.
18 Ende en latet v niet swaer duncken/dat
ghy hem vry los gheeft/ want hy heeft v/
als een dobbel Dachlooner ses Jaer ghe-
dient: so sal v de Heere uwe God seghenen
in allen wat ghy doet.
19 q Alle Eerstegeboorte / die onder uwen
Runderen ende Schapen geboren wordt/
dat een r† Hy is, sult ghy den Heere uwen
God heyligen: ghy en sult niet ackerē met
den Eersteling uwer Ossen, ende niet be-
scheeren het Eersteling uwer Schapen.
20 Voor den Heere uwen Godt sult ghy se
Jaerlicx eten, s inde stede die de Heere ver-
kiest ghy ende uwe huys.
21 Soo het nochtans een ghebreck heeft,
dat het hinckt oft blindt is / oft sus eenigē
een quaet ghebreck, so en sult ghy dat niet
offeren den Heere uwen Godt
22 Maer in uwer poorte sult ghy het eten
(u ghy zyt reyn oft onreyn/) als een Rhee
oft Herte.
23 Alleen dat ghy zyns Bloedts niet en
etet/ maer op de Aerde gietet als water.

i† An. tucke of listicheyt And. verkeertheyt. k Of/ raect. l Rom.12.8. Matt.5.42. Luce 6.30. Tob.4.7. Syrach.4.1 m Matthe.26.11. n Exo.21.1. Leuit.25.34. Iere.34.13. o Exo.21.2. Iere.34.14. Eyghen knechten. p Exo.21.6. Alle Eerstgeboorte is des Heeren. q Exod.13.2 Leuit.27.26. Num.3.12. r† Anders/ manneken s Deut.12.6. 26. eñ 14.23. ende 16.2. t Leuit.22.20 Deut.17.1. Mala.1.8. Syr.35.14. u Deu.12.16

Dat xvj. Capittel.

1. Van den drien voornemelicken Feesten der Joden, Paesschen, 9. Pinghsten, 13. ende Loofhutten-feest, 16. die yeghelick manlick Jaerlicx ende met gauen sal houden. 18. Vanden ampte der rechten Richters, 21. ende vermyden aller Afgoderye.

Paeschen. a Abib/ is de maēt die wy April heeten, wāt de Hebreen beginnen haer nieuwe Jaer nae de natuere wāt alle dinck weder nieu groent eñ wast, eñ hē bezadet: daerō heet sy oock de Maent der nieuwer vruchten/ om dat dan alle dinck nieu wordet b Exo.12.3. Leuit.23.5. c Deu.12.6. d† Anders. haeste

1 Houdt de Maendt a Abib, dat ghy
v Paesschen houdet den Heere uwen
Godt: want inder Maendt Abib/
heeft v de Heere uwe Godt wt Egypten
gheleydt by der nacht.
2 Ende sult den Heere uwē God het Pas-
sach slachten / Schapen ende Runderen/
c aen der stede die de Heere verkiesen sal/
dat zynen Naem aldaer woone.

Ghy

3 Ghy en sult niets ghehevelts op dat
Feest eten: seuen dagen sult ghy ongheheuelt broot der ellendẽ etẽ: wât met v † vreesen zijt ghy wt Egyptenlant getogen / op dat ghy dies daechs ws wtganckx wt Egypten landt / ghedencket v leefdaghe.

b † Anders haeste.

4 Daer en sal in seuen daghen niet ghehevelts gesien worden in alle uwe Lantpalẽ / eñ sal oock niets van vleesche dat des auonts aen den eersten dage geslachtet is / den nacht ouer blijuen tot aen den morgẽ.

5 Ghy en cont het Passah niet slachten in eenighe van uwe poorten, die v de Heere v Godt ghegheuen heeft:

e 2.Par.35.1
f 1.reg.8.29.

6 e Maer inder stede die de Heere v God verkiesen sal / dat zijnẽ Naẽ f aldaer woone, daer sult ghy het Passah slachten / des auonts / wãneer de Sonne is ondergegaẽ tot der tijdt / als ghy wt Egypten toghet.

7 Eñ sult het koken / ende eten inder stede die de Heere v Godt verkiesen sal / ende v daer na keeren des morgens, ende te huys gaen in uwe Hutten.

8 Ses dagen sult ghy des onghehevelden eten / ende aen den seuenden daghe is de Vergaderinghe des Heeren ws Godts / so en sult ghy gheen arbeydt doen.

Pingsten.
g Leui.23.15
h Oft / ghezaeytsel.
i Act.2.1.

9 g Seuen weken sult ghy v tellen / ende beginnen te tellen / wanneermen beghint met de Sickel int h zaet.

10 Eñ sult houden i het Feest der Weken den Heere uwen God / dat ghy een vrijwillighe gaue uwer hant gheuet / na dien v de Heere v Godt ghesegent heeft

11 Eñ sult vrolic zijn voor God uwẽ Heere ghy ende v sone / v dochter / v knecht / uwe maecht / ende de Leuijt die in uwer poorten is / de Vreemdelinc / de Weesen ende Weduwen / die onder v zijn / aen de stede / die de Heere v Godt vercoren heeft / dat zijnen Naem daer woone.

12 Ende ghedenckt dat ghy een knecht in Egypten gheweest zijt / dat ghy houdedt ende doet na dese gheboden.

Loofhuttenfeest.
k Leui.23.34
l † Anders / Dele /

13 k Het Feest der Loofhuttẽ sult ghy houden seuen dagen / wanneer ghy hebt ingesamelt van uwen l † Dorschvloer / eñ van uwer Wijnperssen.

14 Ende sult vrolic zijn op v Feest / ghy ende v Sone / v Dochter / v Knecht / v Maecht / de Leuijt / de Vreemdelinck / de

m 2.Regum 8.65.
n Exo.23.17. ende 34.23.
Leuit.23.4.
o Exo.23.15 ende 34.20.
Syrac.35.6.

Weese ende de Weduwe / die in uwer poorten zijn.

15 m Seuen daghen sult ghy den Heere uwen Godt het Feest houden / in der stede die de Heere verkiesen sal: want de Heere v Godt sal v seghenen in allen uwen incomen / ende in allen wercken uwer handen / daerom sult ghy vrolick zijn.

Het Ampt der rechteren Richteren wordt hier beschreuen.
p Cap.xvij. na afdeylinghe S. Pagnini ende der Duytschen.
Exod 18.21. ende 23.
Leuit.22.6.
q Deut.24.17
2.Sam.8.3.
r Exo.23.8.
Syra.20.31.
Afgoderye verboden.

16 n Drymael des Jaers / sal alles wat manlick is / voor den Heere uwen God verschijnen / aen der stede die de Heere verkiesen sal: op het Feest der ongheheueldẽ brooden / op het Feest der Weken / ende op het Feest der Loofhuttẽ: o maer het en sal niet ydel voor den Heere verschijnen.

17 Een yeghelick na der gaue zijnder hant nae den Seghen die v de Heere v God ghegheuen heeft.

18 p Richters ende Amptlieden sult ghy v setten in allen uwen Poorten / die v de Heere v Godt gheuen sal / onder uwen stammen / dat sy het volck richten met rechten Gherichte.

19 q Ghy en sult het Recht niet buygen / eñ en sult oock geen persoonen aensien / noch geschencken nemen: r want de geschenckẽ maken de Wijsen blint / ende verkeeren de saken der Rechtueerdighen.

20 Wat recht is / dat sult ghy nauolgen / op dat ghy leuen ende innemen meucht het Lant / dat v de Heere v Godt gheuen sal.

21 Ghy en sult v s † geene Hagẽ vã t † Boomen planten / by den Altaer des Heeren ws Godts, den welcken ghy v maket. — s † Anders / gheen Lust-woudt. t † Anders / alderley Boomen.

22 u Ghy en sult v geen Calumnen oprichten / die de Heere v Godt hatet. — u 1.sam.15.12. 2.sam.18.18

Dat xvij. Capittel.

1. Offer niet ghebreck is den Heere eenen grouwel / 3. Straffe der Afgoderye, de doot / 6. Een ghetuyghe / gheen ghetuyghe / 8. Sware saken sullen de Leuiten ende de Hooghe Priester bescheyden / 10. ende sal haer oordeel by straffe des doots ghehouden worden / 14. Van verkiesinghe eens Conincks / 16. ende zijner plicht.

1 Ghy a en sult den Heere uwen God geenen Osse oft Schaep offeren / dat een ghebreck / oft eeghens wat quaedts aen hem heeft: want het is den Heere uwen Godt eenen grouwel. — a Leui.22.21. Deut.15.21. malach.1.8. Syr.35.14.

2 b Wanneer onder v in der Poorten eener / die v de Heere v God geuen sal / geuonden wort / een Man oft Vrouwe / die daer quaet doet voor de ooghen des Heeren ws Godts / dat hy zijn Verbondt ouertreedt / — Straffe der Afgoderye. b Exo.32.25. 2.Reg.10.18.

3 Eñ gaet heuen eñ dient andere Goden / ende bid: se aen / c het sy Sonne oft Mane / oft eenich Heyr des Hemels / dat ick niet ghebooden en hebbe / — c Deut.4.19.

4 Ende het wordt v aenghesepdt / ende hooret / d soo sult ghy daer wel nae vraghen: Ende wanneer ghy vindet dat het ghewisselick waer is / dat sodanigen grouwel in Israel ghescheidt is / — d deut.13.14 ende 17.18. Josue 7.16. 21.

5 So sult ghy denseluen Man oft de selue Vrouwe buyten brengẽ / die alsulckẽ quaet hebben gedaen / tot uwer Poorten / ende men salse ter doodt steenighen.

6 e Op tween oft dryer Ghetuygen mont: sal steruen / wie des doodts weerdich is / doch op eens Ghetuyghen mont en sal hy niet steruen. — Een ghetuyghe gheen ghetuyghe. e Nu.35.30. Deut.19.15. Hebr.10.28.

7 De handt der Ghetuyghen sal de eerste zijn / hem te dooden / ende daer na de hant alles Volcks / dat ghy f den Boosen van v doet. — f Deut.19.13 Num.35.30.

8 g Wanneer v een sake voort Gherichte te swaer zijn sal / tusschen bloede ende bloede / tusschen handel ende handel / tusschen schade ende schade / ende wat twistige saken zijn in uwen Poorten: soo sult ghy v op maken / ende opgaen tot der stede / die de Heere v Godt verkiesen sal. — f Anders / het boose van v wtroeyet. g Exo.18.22 Deut.1.17.

9 Ende tot den Priesteren / dẽ Leuiten / eñ tot * den Richter / die te dier tijdt zijn sal / comen / ende vragen: h die sullen v het oordeel spreken. — * 2.Par.19. h Deut.21.5. ezech.44.23

10 Ende ghy sult doen na dien / dat sy v seggen / in der stede / die de Heere vercoren heeft: ende sult het houden / dat ghy doet / na allen dat sy v leeren sullen.

11 Na de Wet die sy v leeren / ende nae den Rechte dat sy v seggen / sult ghy v houden / i dat ghy van dat selue niet af en wycket / noch ter rechter handt / noch ter slincker. — i Deut.5.32.

12 Ende so yemant vermetelick handelde / dat hy den Priester niet en hoorde / die aldaer in des Heeren ws Gods ampt staet / oft den Richter / die sal steruen: ende sult den Quaden wt Israel doen:

13 Dat het alle dat Volck hoore / ende hem vreese / ende niet meer vermeten en sy. — Van het verkiesen eens Conincks.

14 Wanneer ghy in het Lant coemt / dat v de Heere v God geuen sal / ende neemt het in / ende woonet daer in / ende sult seggen: k Ick wil eenen Coninck ouer my setten / als alle Volcken rondtom my hebben: — k 1.sam.8.5. Hosee 13.11. Act.13.21.

Soo

15 So sult ghy dien tot eenē Coninc over
v setten/ dien de Heere uwe God verkiesen
sal: ghy sult doch wt uwē broederen eenē/
tot eenen Coninck over v setten: ghy en
condt niet ergens eenen vreemden/ die
uwe broeder niet en is/ over v setten.
16 l Alleene/ dat hy niet veel Peerden en
houde/ ende brenghe dat volck niet weder
in Egypten/ om der veelheydt wille der
Peerden/ dewijle de Heere v lieden geseyt
heeft/ dat ghy nu voortaē niet weder door
desen wech comen en sult.
17 m Hy en sal oock niet vele Wijuen ne-
men/ dat zijn herte niet afghewendet en
worde: n ende en sal oock niet veel silvers
ende gouts vergaderen.
18 Eñ wanneer hy nu sittē sal op den Stoel
zijns Coninckrijcx/ so sal hy o dese andere
Wet/ vanden Priesteren den Leviten ne-
men/ ende in een Boeck schrijven laten.
19 Dat sal by hem zijn/ p ende sal daer in
lesen zijn leefdaghe: op dat hy leere vreesen
den Heere zijnen Godt/ dat hy houde alle
woorden deser Wet/ ende dese Rechten/
dat hy daer na doe.
20 q Hy en sal zijn herte niet verheffen over
zijne broeders/ ende en sal niet wijcken vā
den Ghebode/ noch ter rechterhant/ noch
ter slincker: op dat hy zijne dagen verlen-
ghe in zijn Coninckrijcke/ hy/ ende zijne
kinderen in Israel.

l 1 Re.4.26. 2 Par. 9.25.
m Gen.6.2. 1 Reg.11.1. Syr. 47. 21.
n 1 Re.10.14 Eccle. 2.7
o Deuteronomium/ het [illegible] boeck der Coningen.
Ierem.5.5. Mich.[illegible].1.
p Josue 1.7.
q Leui.25.43

Dat xviij. Capittel.

1. Vander Priesteren ende Levitē Erve/ 3. ende Recht. 9. Toouerye/ ende andere lasterwoorden verboden. 15. Een ander Prophete als Moses toegeseyt. 20. Van straffe ende kennisse eens valschen Propheten/ die teghen Gods woordt leert.

1 DE Priesters/ de Leviten des gantschē
stamme Levi/ en sullen geen deel noch
Erve hebben met Israel: a den Offer
des Heeren/ eñ zijn Erfdeel sullen sy eten.
2 Daerom en sullen sy gheen Erve onder
haren broederen hebbē/ dat de Heere haer
Erve is/ als hy hen ghesepdt heeft.
3 Dat sal dan noch het recht der Prieste-
ren zijn/ aen den volcke/ ende aen dien/ die
daer offeren/ het sy een Osse oft Schaep/
datmen den Priester geve de schouder/ eñ
beyde de kinnebacken/ eñ de b † pentsen.
4 Ende de Eerstelingen uws Koorns/ uwes
Mosts/ ende uwer Olye/ eñ de Eerstelin-
gen vander bescheeringe uwer Schapen.
5 c Want de Heere uwe Godt heeft hem
vercoren wt alle uwen stammen/ dat hy
sta inden Dienst/ inden Naem des Heerē/
hy/ ende zijne sonen eewichlick.
6 Wanneer een Levyt coemt ergens wt
eener uwer poorten/ of sus ergens wt den
gantschen Israel/ daer hy een Gast is/ eñ
coēt na aller lust zijner zielē/ aen de plaetse
die de Heere d † vercoren heeft/
7 Dat hy diene inden Naem des Heeren
zijns Gods/ als alle zijne broederen de Le-
viten/ die aldaer voor den Heere staen/
8 Die sullen ghelijck deel te eten hebben/
behalvē wat hy heeft/ vanden vercoop: en
goede zijner vaderen.
9 e Wanneer ghy in het Landt coemt/ dat
v de Heere uwe God gheven sal/ so en sult
ghy niet leeren doen de grouwelen deser
Volcken.
10 f Dat onder v niet ghevonden en wor-
de/ die zijnen Sone ofte Dochter door het
vyer gaen late: oft een g † Voorsegghe[r]/
oft een Dachverkieser/ oft een die op Vo-
ghelschrey achtet/
11 h Oft een Toovenaer/ of een Beswer-
der/ of een Waersegghe[r]/ of een Teecken-

Van der Priesteren eñ Levitē recht
Num. 18.20 Deut.10.9. ende 12. 12. ende 14. 27 Jos 13.14.33 ende 14. 3 Ezec 44. 28
a 1. Cor.9.13
b † Anders maghen.
c Num.3.6. ende 16. 9. ende 18.2.
d † Anders [illegible].
e Deu.12.29
f Levit.18.21 ende 20. 2. Deut.12.31 2 Reg. 21.6. ende 23 10. Jerem.7.6. ende 19.5.
g of, toecoemstiger dingē Voorsegger † And. dachkieser.
h Levi.2[illegible].27 1 Sam.28.7

beduyder/ oft een die de dooden vraghet.
12 Want wie sulcks doet/ die is den Heere
eenen grouwel: ende om sulcker grouwe-
len wille/ verdrijftse de Heere uwe Godt
voor v wech.
13 Ghy dan sult sonder vlecke zijn met den
Heere uwen Godt.
14 Want dese Volcken/ die ghy innemen
sult/ hooren de Dachverkiesers eñ Voor-
segghers: doch ghy en sult v niet alsso hou-
den teghen den Heere uwen Godt.
15 i Eenen Propheet als my/ sal v de Hee-
re uwe Godt verwecken: k dien sult ghy
hooren:
16 Als ghy dan vanden Heere uwen Godt
gebeden hebt te Horeb/ aen den daghe der
Vergaderinge/ ende spraket: l Ick en wil
nu voortaen niet meer hooren de stemme
des Heeren mijns Gods/ ende dat groote
vyer niet meer sien/ dat ick niet en sterve.
17 Ende de Heere sprack tot my: Sy heb-
ben wel ghesproken:
18 m Ick wil hen eenen Propheet als ghy
zijt/ verwecken wt haren broederen/ eñ de
mijne woorden in zijnen mondt gheven:
die sal tot hen spreken/ alles wat ick hem
ghebieden sal.
19 n Ende wie mijne woorden niet hooren
en sal/ die hy in mijnen Name spreken sal/
van dien wil ick het eyschen.
20 o Doch wanneer een Propheet verme-
ten is te spreken in mijnen Name/ dat ick
hem niet gheboden en hebbe te spreken:
en/ wie daer spreeckt inden name anderer
Goden/ die selve Propheet sal sterven.
21 Of ghy dan in uwen herten seggen sult:
Hoe can ick ghemercken/ welck woordt de
Heere niet ghesproken en heeft?
22 p Wanneer de Propheet spreeckt inden
Naem des Heeren/ ende daer en wort niet
wt/ ende en coemt niet: dat is het woordt/
dat de Heere niet ghesproken en heeft: de
Propheet heeft het wt vermetenheyt ghe-
sproken: daerō en ontsiet v niet voor hem.

i Hier wort claerlicken een ander predicatie toegeseydt/ dā Moyses predicte: welcker en can de Wet niet zijn/ die genoechsaē door Moysē gegevē is: daerō moet dat het Evangelium zijn/ eñ dese Propheet niemant anders/ sonder Jesus Christus selfs/ die sulcx ansge predicatie op Aerden heeft ghebracht.
Actu.3.22.
k Mat.17.5
l Exo.20.19 Deute. 5.25.
m Joa. 1.45
n Joa.1[illegible].48 Hebr.2.3.
o Num.16.1 Deut.13.1. Jere.28.3.9 Ezech.14.4
p Hier spreeckt Moses vāde Prophetē/ die nieuwe leere over de oude eñ vorighe leere voortbrenghē: alsulcke en salmē sonder teeckenen niet ghelooven: want God bevestight alle tijt zijn nieuwe woordt/ met nieuwē teeckenen: maer voren int 13. Cap. spreeckt hy vā dien etc.

Dat xix. Capittel.

1. Van drie Vrijsteden. 4. Dootslach sonder voornemen. 8. Noch drie ander Vrijsteden/ 11. ende moetwilligen doodtslach. 12. Der Voorvaderen paelsteenen salmen onverruckt laten. 15. Een ghetuyghe gheen ghetuyghe. 16. Een valsch getuyghe sal zijner valscheyt straffe dragen.

1 WAnneer de Heere uwe God/ de Volc-
ken wtgheroeyt heeft/ welck Landt
v de Heere uwe Godt gheven sal/ dat
ghyse innemet/ ende in haren Steden en-
de huysen woonet/
2 a Soo sult ghy drie Steden wtscheyden
inden Lande/ dat v de Heere uwe God ghe-
ven sal in te nemen.
3 Ende sult v † bequame plaetsen verkie-
sen/ ende de palen uwes Landts/ dat v de
Heere uwe God wtdeylen sal/ in drie deelē
scheyden: dat daer henen vliede/ wie eenen
doodtslach ghedaen heeft.
4 c Eñ dat sal de sake zijn/ dat derwaerts
vliede/ die eenen doodslach ghedaen heeft/
dat hy levendich blyve/ d wanneer yemant
zijnen naesten slaet/ niet met opset/ eñ en
heeft te voren geenen haet op hē gehadt.
5 Maer wanneer yemant met zijnen nae-
sten in het Woudt ghinghe/ hout te hou-
wen/ ende reyckte de handt met der Axe
wt/ om het hout af te houwen/ eñ het yser
spronghe af vanden steele/ ende treffede zijnē
naesten/ dat hy storve: die sal in deser Ste-
den een vlieden/ dat hy levendich blyve.

Drie Vrijsteden.
a Deu.4.41 Exod.21.13. Nu.35. 6.10. Josu. 20.2.
b † An. den wech blytich toerichten.
c Exo. 21.13. Num. 35 10
d Nu.35.22. Josue.20.3.
Dootslach sonder opset.

6 Op dat de Bloetwreker den Doots la-
gher niet na en jage/ dewyle zijn herte ver
bittert is/ ende grype hem/ dewyle de wech
soo verre is/ ende sla hem zijn ziele : soo
doch gheen oordeel des doots aen hem en
is/ dewyle hy te voren gheenen haet tot
hem ghedraghen en heeft.
7 Daerom gebiede ick u/ dat ghy drye Ste-
den wtscheydet.
8 e Ende soo de Heere u Godt uwe palen
verbreyden sal/ als hy uwen Vaderen ghe
sworen heeft/ ende gheeft u alle dat Landt/
dat hy ghesept heeft uwen Vaderen te ghe
uen/

e Gen.28.14
Deut.12.20.
Noch drye
ander Vry-
steden.

9 (So ghy anders alle dese geboden hou-
den sult/ dat ghy daer na doet/ dat ic u he-
den gebiede/ dat ghy den Heere uwe Godt
lief hebbet/ ende in zijnen wegen wandelt
u leefdaghe) f soo sult ghy noch drye Ste
den doen tot desen dryen.

f Josue 20.7

10 Op dat daer geen ontschuldich bloet in
uwen Lande vergoten worde/ dat u de Hee-
re u Godt gheeft tot een Erue/ ende come
bloedtschult op u.
11 g Wanneer daerentegen yemant haet
draecht teghen zijnen naesten/ ende loert
op hem/ ende maeckt hem ouer hem/ ende
slaet hem zijn ziele doodt/ ende vlucht in
deser Steden eene/

g Nu.35.20.
2 sam.14.6.
Moetwil-
ghen doot-
slach.

12 So sullen de Oudtsten in zijner Stadt
henen schicken/ ende van daer halen laten
ende hem inde handen des Bloetwrekers
gheuen/ dat hy sterue.
13 V ooghe en sal zijner niet verschoonen/
ende sult het ontschuldich bloet wt Israel
doen/ dat het u wel gae.
14 h Ghy en sult ws naesten Lantpalē niet
te rugge dryuen/ die de Voorvaderen geset
hebben in uwen Erfdeele/ dat ghy eruet in
den Lande/ dat u de Heere u Godt gegeuen
heeft in te nemen.

h Pro.22.28
Deut.27.17.
Job 24.2.
Een getuy-
ghe, gheen
ghetuyghe.

15 i Een ghetuyghe alleen/ en sal teghen
niemanden optreden/ ouer eenigher mis-
daedt oft sonde/ het sy welckerley sonde
het sy/ diemen doen can : k Maer in twee
ofte drye ghetuyghen mondt/ sal alle sa-
ke bestaen.

i Nu.35.30.
Deut.17.6.
Mat.18.16.
Joan.8.17.
k 2.Cor.13.1
Hebr.10.28.

16 Wanneer een l vreuelich getuyge tegen
yemanden optreet/ ouer hem te betuygen
een ouertredinghe/
17 So sullen die beyde mannen/ die een sa-
ke met malcanderen hebben/ voor den Hee
re/ voor den Priesteren eñ Richteren staen/
die ter seluer tydt zijn sullen.
18 m Ende de Richters sullent wel n ver-
ersschen: ende wanneer de valsche ghetuy
ghe een valsch ghetuyghenisse teghen zij-
nen broeder ghegheuen heeft/
19 o Soo sult ghy hem doen/ gelijck als hy
zijnen broeder dachte te doen/ dat ghy den
b/osen van u wech doet:
20 Op dat het de andere hooren/ hen vree-
sen/ ende niet meer sulcken boosen stuck
voor en nemen te doen onder u.

l Oft/ moet-
willich/ on-
beschaemt.
Rechte
straffe des
valschen ge
tuyghes.
m deut.13.14
ende 17.4.
n Oft/ door
gronden/
ondersoec-
ken:
o Pro.19.5.
Susan.62.

21 V ooghe en sal zijner niet verschoonen:
maer p ziele om ziele/ ooghe om ooghe/
tandt om tandt/ handt om handt/ voet
om voet.

p Exo.21.23
Leuit.24.20.
Mat.5.38.

Dat xx. Capittel.

1. Hoemen hem inden Krijch ende aen-
gryp houden sal. 10. Oock in Belegeringe
ende innemunghe der Steden/ 15. in ende
buyten Canaan/ 19. Vruchtbare Boomen
salmen ongheschendet laten.

Hoe sy hen
in kryghs
beloften
houden sul-
len.

1 WAnneer ghy in eenen Krijch trecket
tegen uwe vyanden/ a eñ siet Rossen
ende Wagenen des volcks/ dat groo
ter is dan ghy/ so en vreest u niet voor hen:

a Deut.7.18

want de Heere u God/ die u wt Egypten-
lant ghelepdt heeft/ is met u.
2 Wanneer ghylieden nu coemt totte stryj
de/ soo sal de Priester toe treden/ ende met
den volcke spreken/
3 Eñ tot hen seggē: Israel/ hoort toe: ghy
lieden gaet heden inden Strijt tegen uwe
vyanden: uwe herte en versage niet: b en
vreest u niet/ ende en verschrickt niet/ ende
en laet u niet grouwelen voor hen.

b Deut.1.29
Num.14.9.
1.mach.4.8.

4 c Want de Heere uwe Godt gaet met u/
dat hy voor u stryjde met uwen vyanden/ u
te helpen.

c Deut.28.7

5 Maer toe de Amptlieden sullen met den
volcke spreken/ eñ seggen: d Wie een nieu
huys gebout heeft/ ende en heeft het noch
niet e ingewyet/ die gae henen/ ende blijue
in zijnen huyse: op dat hy niet en sterue in-
den Krijch/ ende een ander wijhe het in.
6 Wie eenen Wijnberch gheplant heeft/
eñ en heeft hem noch niet ghemeyn ghe-
maeckt/ die gae henen/ ende blijue te huys
dat hy niet inden Krijch en sterue/ ende een
ander make hem ghemeyn.
7 f Soo wie een vrouwe ondertrout heeft/
ende en heeftse noch niet te huys gehaelt/
die gae henen/ ende blijue te huys/ dat hy
niet in den Krijch en sterue/ ende een an-
der haelse te huys.
8 Ende de Amptlieden sullen vreeder met
den volcke spreken/ eñ seggen : g Wie hem
vreeset/ eñ eē vertsaecht herte heeft/ die ga
henē/ ende blijue te huys/ op dat hy zijner
broederen herte oock niet verbaest en ma-
ke/ als zijn herte is.
9 Ende wanneer de Amptlieden wtgespro
ken hebben met den volcke/ so sullen sy de
Ouersten des Heyrs/ voor het volck aen de
spitse setten.

d Jud.7.3.
2.mach.3.56
e Een huys
wyen/ heet
op Hebr.
wanneermē
daerin be-
gint te woo
nen : Eenen
Wijnberch
gemeyn ma
ken/ heet/
wanneermē
vruchte be-
ginnet daer
wt te nemē/
dwelc voor
den vyfsten
Jare niet
gheoorloeft
was/ als
oock aen al-
len Boo-
men.
Leuit.19.23.
f Deut.24.5.
g Jud.7.3.

10 h Wanneer ghylieden voor een Stadt
trecket/ tegen haer te stryjden/ so sult ghy
haer den vrede aenbieden.
11 Antwoordet sy u vreedtsaem/ ende doet
u op/ soo sal u alle dat volck dat daer in
geuonden wordt/ i chijnsbaer ende onder-
danich zijn.
12 Wil sy daerentegen niet vreedsaem met
u handelen/ ende wil met u crijghen/ so be
legtse.

h deut.2.26.
Num.21.21.
Vrede aen-
bieden.
i Dat is die
schot ende
bede geuen
moeten.

13 Ende wanneerse u de Heere u Godt in
de handt geeft/ so sult ghy alles wat man-
nelick daer in is/ met des sweerts scherp-
te slaen.
14 Behaluen de vrouwen/ kinderen/ k en-
de Vee/ ende alles wat inder stadt is/ en-
de alle den roof sult ghy onder u wtdeylen
ende sult eten van de wtbuyte uwer vyan-
den/ die u de Heere u God gegeuen heeft.

k Josue 8.27.
ende 11.14.

15 Alsoo sult ghy allen steden doen/ die seer
verre van u ligghen/ ende niet en zijn van
den Steden deser Volcken hier.
16 l Doch in den steden deser Volcken/ die
u de Heere u Godt tot een Erue gheuen
sal/ en sult ghy niets leuen laten/ dat den
adem heeft:
17 Maer sultse verbannen/ m namelic-
ken/ de Hethiters/ Amoriters/ Canani-
ters/ Pheresiters/ Heuiters ende Jebusi-
ters: ghelijck als u de Heere u Godt ghe-
boden heeft.

l Deut.7.1.
Num.33.52.
Josue 6.21.
ende 8.26.
ende 10.28.
Judic.1.8.
De Canani
ters te ver-
deruen.
m Deut.7.1

18 Op dat sy u lieden niet en leeren doen al
le de grouwelen/ die sy haren Goden doen
ende ghy u besondicht aen den Heere u-
wen Godt.
19 Wanneer ghy voor eenighe stadt lange
tijt liggen moet/ daer ghy teghen stryjdet/
om die in te nemē/ n so en sult ghy de Boo
men niet verderuen/ dat ghy met Axē daer
aen houwet: wāt ghy cont daeruan eten/

n 2.reg.3.19

daerom

o Wat wilt ghy v tegen de Boomē legghen/ eñ bouwen/ als ware het een mensche ofte bolwerc voor v het is hout op den velde, en niet in der stat. Het en doet v niet. eñ is v nut. Hic sensus conspirat Allegorie. P.8 eñ pugnandum contra eos. qui non sunt contra nos/ sed pro nobis.

daerom en sult ghyse niet wtroeyen: o het
is doch hout op den velde, ende geen men
sche / dat het voor v een Bolwerck zyn
mochte.
20 Welcke dan noch Boomen zyn/ die ghy
weet datmen daer niet van en eet / die
sult ghy verderuen ende wtroeyen / ende
Bolwercken daer van bouwen. teghen de
stadt die met v kryght/ tot dat ghy haer
machtich wordet.

Dat xxj. Capittel.

1. Van sonde eens dootslachs, welcks Dader onbekent is/ 10. ende vertrouwinge eener Heydenscher vrouwen, die inden krijch geuangen wort/ 15. De eerstegeboren sone moet aller dingen zyns rechts ghenieten/ 18. Ongehoorsaemheyt tot de Ouderen. met den doot ghestraft/ 22. Ende dat de opghehangene, die by Gode veruloeckt is/ desseluen daechs begrauen sal worden.

1 Wanneermen eenen verslagenen vint
inden Lande, dat v de Heere v Godt
gheuen sal in te nemen / ende leyt in
den velde, ende men en weet niet wie hem
verslaghen heeft.

Van den Vermoorden/ wanneermen niet en weet wie dat ghedaen heeft.

2 So sullen uwe Oudtsten ende Richters
wtgaen. ende vanden verslagenen meten/
aen de steden die rondtom ligghen:
3 Welcke stadt de naeste is. dersuluē Oudt-
sten sullen een jonghe Koe van den Runde
ren nemen, daermen niet mede ghearbeyt
en heeft/ noch aen het Jock getrocken en
heeft,
4 Eñ sullen se nederwaerts brengen in ee-
nen a † steenachtigen gront. die noch gear-
beyt noch besaeyt en is. ende aldaer inden
gront haer den hals af houwen.

a † Anders/ kyzachtich Dal/

5 Soo sullen daer toe comen de Priesters/
de kinderen Leui: (b want de Heere v God
heeft se vercoren, dat sy hem dienen, ende
zynen Name louen, ende na haren monde
sullen alle saken ende alle schaden gehan-
delt worden:)

b Deut.17.9 Ezech.44.23 Dñ.45.19.

6 Eñ alle Oudtsten der seluer stat, sullender
toetreden, tot dē verslagenē / eñ hare han
den wasschen ouer de jonge Koe, die inden
gronde den hals afghehouwen is/
7 Ende sullen antwoorden/ ende segghen:
Onse handen en hebben dit bloet niet ver-
goten, soo en hebbent oock onse ooghen
niet ghesien.
8 c Weest ghenadich uwen Volcke Israels/
dat ghy Heere verlost hebt: legt dat ont-
schuldich bloet niet op v Volc Israels: so
sullen sy ouer den bloede versoent zyn.

c Jonas 1.14.

9 Alsoo sult ghy het ondtschuldich bloedt
van v doē, dat ghy doet wat recht is, voor
den ooghen des Heeren.
10 Wanneer ghy in eenen strydt trecket te-
ghen uwe vyanden, ende de Heere v Godt
gheeft se in uwe handen. dat ghy hare ghe-
uangheneu wech leydet/
11 Ende siet onder den gheuanghenen een
schoone vrouwe, ende hebt lust tot haer/
dat ghyse ten wyue nemet:

Heydensche vrouwen.

12 Soo brengtse in u huys/ ende laet haer
het hayr afscheeren, ende hare naghelen
besnyden/
13 Ende de cleederen af legghen daer sy in
gheuanghen is: ende laetse sitten in uwen
huyse: ende beweenen een Maendt lanck
haren vader ende haer moeder: d daer nae
slaept by haer. ende neemtse ten houwelic
ke, ende laetse v wyf zyn.

d Deut.7.3.

14 Wanneer ghy nu gheenen lust tot haer
en hebt/ soo sult ghyse wt laten / waer sy
henen wil, ende niet voor ghelt vercoopen
noch e † versetten/ daerom dat ghyse ver-
nedert hebt.

e † Anders/ een arbeyt gebruycken

15 f Wanneer yemant twee wyuen heeft/
eene die hy lief heeft, ende eene die hy haet
ende sy hem kinderen baren. beyde de lief-
ste ende de vyandtsalighe. dat de eerstghe-
boren der vyantsalighe is:

Recht des eerstghebooren soons.
f Gen.29.30

16 Ende de tydt coemt, dat hy zynen kin-
deren het Erue wtdeylt. soo en can hy den
sone der liefste niet ten eerstengeboren so-
ne maken, voor den eerstengheboren sone
der vyandtsalighe:
17 Maer hy sal den sone der vyandtsaligen
voor den eersten sone bekennen: g dat hy
hem dobbel geue, alles wat voorhanden is
h want de selue is zyne eerste cracht/ ende
der eerstgheboorten recht is zyne.

g 1. Par.5.1.
h Gen.49.3

18 i Wanneer yemandt eenen eyghenwil-
lighen ende onghehoorsamen sone heeft/
die zyns vaders eñ moeders stemme niet
en hoort/ ende als sy hem castyden , hen
niet hooren en wil:
19 So sal hem zyn vader eñ moeder grypē
ende tot den Oudtsten der stadt brengen/
ende tot der poorten der seluer plaetsen/
20 Eñ tot den Oudtsten der stadt segghen:
Dese onse sone is eyghenwillich ende onge-
hoorsaem ende en hoort onse stemme niet/
ende is een k † swelgher ende dronckaert.

i Exo.21.17.
Onghehoorsaemheydt der Ouderē wert met den doot gestraft.

k † Anders/ slemmer.

21 l So sullen hem steenigen alle de lieden
der seluer stadt/ dat hy sterue: ende sult also
m † den boosen van v doen dattet het gāt-
sche Israel hoore. ende hem vreese.

l 2.Sam.18.17
m † anders/ het boose.

22 n Wanneer yemant een sonde ghedaen
heeft, die des doodts weerdich is / ende
wort alsoo gedoodt / datmen hem aen een
hout hanghet:
23 Soo en sal zyn lichaem den nacht ouer
niet aen den houte blyuen / maer men sal
hem desseluen daechs begrauen: o want
een opghehanghene is veruloeckt by Go-
de: op dat ghy v Landt niet en verontrey-
nighet. dat v de Heere v Godt gheeft tot
een Erue.

De opghehanghene is veruloect
n Josue 8.29. ende 10.27. Joan.19.31.
o Gal.3.13.

Dat xxij. Capittel.

1. Des naesten, oock des vyants schade salmen weeren/ 5. Ghesette van cleedinge 6. vogelnesten/ 8. nieugeboute/ 9. besaeyinge des Wynberchs/ 10. arbeyt met onghelycken Dieren/ 11. Rosende belegsel der cleederen. 13. Item van eener vrouwen die maecht/ 20. ofte niet maecht beuondē wort inden houwelicken staet/ 22 Vā straffe des ouerspels/ 23. beslapinge ofte verkrachtinge eener ghetrouder / 28. ofte onghetrouder Maecht. 30. Des vaders deckel en salmen niet ontdecken.

1 Wanneer ghy ws broeders a Osse oft
Schaep siet gaen dolen / soo en sult
ghy v niet ontrecken van hen , maer
sultse weder tot uwen broeder brenghen.

Ghy sult helpen keeren de schade ws naesten, oock ws vyants
a Exo.23.4.

2 Wanneer v nu v broeder niet nae en is/
eñ en kēt hem niet, so sult ghyse in v huys
nemen, dat sy by v zyn. tot dat se v broeder
soecke/ ende dan hem weder gheuet.
3 Also sult ghy doen met zynen Ezel / met
zynen cleede, ende met allen verloren / dat
v broeder verliest, ende ghy het vindet: ghy
en cont v niet ontrecken.
4 b Wanneer ghy ws broeders Ezel oft
Osse siet vallen op den weghe. soo en sult
ghy v niet van hem ontrecken / maer sult
hem op helpen.

b Mat.12.11. Luce 13.15. ende 14.5.

5 c Een vrouwe en sal gheen mans d † ha-
byt draghen / ende een man en sal gheen
vrouwen cleederen aentrecken: want wie
sulcks doet/ die is den Heere uwen Godt
eenen grouwel.

c 1. Cor.11.6.
d † anders/ ghewaet.

6 Wanneer ghy op den wege vindet eenen
voghelnest, op eenen Boom / oft op der
Aerden / met jonghen / oft met eyeren/

ende dat de Moeder op de Jonghen / oft op de Eyeren sitt/ so en sult ghy de Moeder met den Eyeren niet nemen.
7 Maer sult de moeder vlieghen laten/ ende de Jonghen nemen, op dat het v wel ga/ ende langhe leuet.
8 Wanneer ghy een nieu huys bouwet so maket een leene daerom op v dack:op dat ghy gheen bloedt op v huys en ladet. wanneer yemandt daer af viele.
9 e Ghy en sult uwen Wynberch niet met menigherley besaeyen. dat ghy ter vullinghe niet en heylighet sulck zaedt (dat ghy ghesaeydt hebt/) met het Incomen des Wynberchs.
10 Ghy en sult niet te ghelijck ackeren met eenen Osse ende Ezel.
11 f Ghy en sult niet aentrecken een cleedt van wullen ende lijnen tsamen ghemengt.
12 g Ghy sult v leypkens maken aen de vier h † hoecken uws manteels/ daer ghy v mede bedecket.
13 i Wanneer yemant een wijf neemt/ ende wort op haer k gram / als hyse beslapen heeft/
14 Ende leyt haer wat schandelicks op ende brengt een boos gherucht ouer haer wt/ ende spreeckt: Dese vrouwe hebbe ick genomen / ende doe ick my tot haer dede. en vandt ickse gheen maecht.
15 So sullen der Deernen vader ende moeder haer nemen ende voor de Oudtsten der Stadt inde Poorte / voortbrenghen der Deernen maechdom.
16 Ende der Deernen Vader sal tot den Oudtsten segghen: Ick hebbe desen Man myn Dochter ten wyue ghegheuen/ nu is hy haer gram gheworden/
17 Ende leyt een schandelick dinc op haer/ ende seydt: Ick en hebbe v Dochter geen maecht geuonden: hier is de maechdom myner Dochter: ende sullen de cleederen voor den Outsten der Stadt wtbreyden.
18 So sullen de Oudtsten der Stadt den man nemen ende castyden.
19 Ende om hondert Sikel siluers straffen/ ende de selue der deerne vader geuen: daerom dat hy een Maecht in Israel beruchticht heeft/ ende salse ten wyue hebben dat hyse zyn leefdaghe niet verlaten en can.
20 Is het dan noch de waerheydt / dat de Deerne gheen maecht gheuonden en is/
21 So salmese buyten voor de deure haers vaders huys brenghen ende de lieden der Stadt sullense doodt steenigen: l daerom dat sy een dwaesheydt in Israel begaen heeft / ende in haers vaders huys gehoereert heeft/ ende sult het boose van v doen.
22 m Wanneer yemant geuonden wort / die by eener vrouwen slaept/ die eenen echten man heeft so sullen sy beyde steruen/ de man ende de vrouwe/ daer hy by geslapen heeft/ ende sult het boose van Israel doen.
23 Wanneer een Maecht yemant beloeft is/ ende een Man crychtse inder Stadt/ ende slaept by haer/
24 So sult ghyse alle beyde tot der Stadtpoorten wtbrenghen / ende sultse beyde steenighen/ dat sy steruen : de Maghet/ daerom dat sy niet geroepen en heeft / dewyle sy inder stadt was:de Man/ daerom dat hy zyns naesten Wijf geschendet heeft: ende sult het boose van v doen.
25 Wanneer daerentegen yemant een † beloefde maecht op den velde crycht ende grypt se/ ende slaept by haer/ so sal de man alleen steruen/ die by haer gheslapen heeft.
26 Ende de Maecht en sult ghy niet doen/ want sy en heeft gheen sonde des doodts weerdt gedaen : maer gelijck als wanneer

† Om dat het dac der huysen plat was gelijck het blijckt/ Mat.21.10.27. Marc 2.4.
e Leuit.19.19.
f Leuit.19.19
g Nu.15.38.
h † Anders geeren/ oft panden.
i Num.5.12
k of. hatich Wanneer een man wil seggen/ dat zyn wyf geen maecht gheweest en is. etc.
l Deu.13.17. Ouerspel gestraft met den doodt.
m Leu.20.10 Job 31.11. Joan.8.5.
Vertroude Maghet.
† Of ondertroude.

hem yemant tegen zijnen naesten verhieff/ ende slaech zijn ziele doot / so is dit oock.
27 Want hy vandtse op den velde / ende de n verloefde Maecht schreyde: ende daer en was niemandt die haer halp.
28 o Wanneer yemandt aen een Maecht coemt/ die niet beloeft en is/ ende grypt se/ ende slaept by haer/ ende het wordt alsoo beuonden:
29 Soo sal die/ diese beslapen heeft/ haren Vader vyftich Sikel siluers gheuen/ ende salse ten Wyue hebben / daerom dat hyse gescheydt heeft/ hy en canse niet verlaten zyn leefdaghe.
30 p Niemandt en sal zyns Vaders wijf nemen ende niet ontdecken zyns Vaders deckfel.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hoedanige inde Ghemeynte des Heeren comen sullen/ oft niet. 9. Hoe sy hen inden Legher houden sullen. 15. Hoe sy eenen verloopenen knecht beschutten sullen. 17. Alle hoererye vermyden/ 18. ende gheen onrecht goet noch oneerlick gelt in des Heeren huys brenge. 19. Van Woecker/ 21. Beloften. 24. Druyuen eten/ 25. ende ayren plucken ouer den wech.

1 Gheen a ghebrooken/ noch ghesneden/ en sal in de Menichte des Heeren comen.
2 Oock en sal geen hoerenkindt inde Menichte des Heeren comen / ooc niet na dat thiende lidt/ maer het en sal al gheensins inde Menichte des Heeren comen.
3 b De Ammoniters ende Moabiters en sullen niet inde Menichte des Heeren comen/ oock niet nae het thiende lidt maer sy en sullen daer nimmermeer in comen.
4 Daerom dat sy u lieden niet teghen en quamen met Broodt ende Water. op den wech/ doe ghy wt Egypten toocht: c ende daertoe tegen v huerden den Bileam den sone Beor/ van Pethor / wt Mesopotamia dat hy v veruloecken soude.
5 Doch de Heere uwe God en woude Bileam niet hooren / ende veranderde v den vloeck inden seghen/ daerom dat v de Heere uwe Godt lief hadde:
6 Ghy en sult hen noch geluck noch salicheyt wenschen / uwe leefdage eewichlick.
7 Den Edomiter en sult ghy voor geenen grouwel houden: d hy is uwe broeder: den Egyptenaer en sult ghy oock voor geenen grouwel houden/ want ghy zyt een Vreemdelinck in zynen Lande gheweest.
8 De kinderen die sy in het derde lidt baren/ sullen inde Menichte des Heeren comen.
9 e Wanneer ghy wt den Legher gaet teghen uwe vyanden / so hoedt v voor alle f quaden.
10 Wanneer yemant onder v is / die niet reyn en is / dat hem des nachts wat ghescheedt is/ die sal buyten gaen voor den Legher/ ende daer niet weder in comen.
11 Tot dat hy hem voor den auondt met water bade: ende als de Sonne ondergegaen is/ so sal hy weder inden Legher gaen/
12 Ende ghy sult buyten voor den Leger een plaetse hebben/ daer ghy ter noot wt gaet.
13 Ende sult g † een Schupken hebben/ ende als ghy v daer buyten setten wilt/ so sult ghy daer mede grauen: ende wanneer ghy gheseten hebt/ so sult ghy toedecken/ wat van v ghegaen is.
14 Want de Heere uwe God wandelt onder uwen Leger dat hy v verlosse / ende geue uwe vyanden voor v: daerom sal uwen Leger heylich zyn/ dat daer geen schande onder v gesien en werde / ende hy hem van v keere.

n Of ondertroude.
Die een Maget onteert.
o Exo.22.16 Gene.34.2.
p Leuit.18.8 ende 20.21. Deut.27.20. 1Cor.5.1.
a Esa 56.3. Hoedanige inde Ghemeynte des Heeren comen sullen/ ende hoedanighe niet.
b Nehe.13.1
c Nu.22.5. Josue 24.9
Bileam.
d Gen.25.25 Hoe sy hen inden Leger houden sullen.
e Eph.6.4. 2.Cor.10.3.
f Dat ghy selfs niet straffelick zyt ende alsoo de ouerwinninghe ter straffe verliesst/ ende gheslagen wordt: als ter tyt Eli ende Saul's gheschiedde.
g † Anders/ eenen beughel onder den gordel hebben.

Ghy

15 Ghy en sult den knecht synen Heere
niet h † overleveren/ die hem van hem tot
v afgheleert heeft.
16 Hy sal by v blijven aen de plaetse die
hy verkiest in eener uwer poorten/ hem
te goede/ ende en sult hem niet schenden.
17 i Daer en sal geen hoere zijn onder den
dochteren Israels/ ende geenen hoerenle-
ger onder den kinderen Israels.
18 k Ghy en sult geenen hoeren loen/ noch
honden ghelt/ in het huys Godts uwes
Heeren brenghen/ wt eenigher beloften:
want dat is den Heere uwen God beyde
eenen grouwel.
19 l Ghy en sult aen uwen broeder niet
woeckeren noch met gelde/ noch met spij-
se/ noch met allen daermen mede woec-
keren kan/
20 Aen den Vreemden meucht ghy woeckeren/
doch niet aen uwen broeder: op dat v de
Heere uwe God segene/ in allen dat ghy
voorhanden neemt/ inden lande/ daer ghy
henen koemt dat selve in te nemen.
21 m Wanneer ghy den Heere uwen God
een belofte doet/ so en suldy het niet ver-
trecken te houden: want de Heere uwe
God/ sal het van v eysschen/ ende sal v
sonde syn.
22 Wanneer ghy het beloven onderwegen
latet/ so en ist v geen sonde.
23 Doch wat tot uwen lippen wtgegaen
is suldy houden/ ende daer na doen/ als
ghy den Heere uwen God vrijwillich be-
lost hebt/ dat ghy met uwen monde ghe-
sproken hebt.
24 Wanneer ghy in uwes naesten Wijn-
berch gaet/ so meucht ghy der Druyvē etē
na uwen wille/ tot dat ghy genoech hebt:
doch ghy en sult niets in v vat doen.
25 n Wanneer ghy in het zaedt dijns nae-
sten gaet/ so meucht ghy met der hant aa-
ren afbreken/ doch met der o sickele en
suldy daer niet in herwaerts ende der-
waerts varen.

h † Anders/ overant-woorden: Verstaet ten doode/ wanneer de heere so boos is: anders en sal niemant eenen sijnen knecht voor ont-houden/ want het is roof ende te-ghen de vrede.
i Numeri. 21.6. Deuter. 22.21.
k Michee. 1.7.
Woecker verboden.
l Exodi. 22.25. Levitic. 25.35. Ezech. 22.12. Nehemie. 5.7.
Van Beloften
m Num. 30.2 Eccle. 5.3. Baruch. 6.34. Actuum. 5.3.
n Matth. 12.4.
o Of sichte

Dat xxiiij. Capittel.

1. Van den Scheydtbrief den Joden ter vertwijffelder hardicheyt gegeven/ 5. Van vrijheyt des nieuwē gehoudē mans/ 6.10.17. ende pandt nemen. 7. Menschē diefstal wordt met den doot ghestraft. 8. Voor Melaetschepe te wachten: 14. ende verdienden loonghelen ernstelick ghebo-den: 16. Ende eygen sonden eygen straffe op gelept/ 17. Vreemdelinghen/ weduwē ende weesen salmen te rechte helpen/ 19. ende hem tegen de selve inden Oogste/ Olye lesen/ ende wijnwinninghe weldadich bewijsen.

1 Wanneer yemant een wijf neemt/ ende
neemtse ten houwelicke/ ende sy en
vindet gheen ghenade voor synen
ooghen om eeniger onlust wille/ a so sal
hy eenen Scheydtbrief schrijven/ en haer
inde handt gheven/ ende wt synen huyse
verlaten.
2 Wanneer sy dan wt synen huyse ghe-
gaen is/ ende henen gaet/ ende wordt
eens anders wijf/
3 Ende de selve ander man op haer ooc
b gram wort/ ende eenen Scheydtbrief
schrijft/ ende haer in de handt geeft/ ende
haer wt synen huyse verlaet: of so de selve
ander man sterft/ diese hem ten wyve ge-
nomen hadde/
4 So kanse haer eerste man/ diese wtliet/
niet wederom nemen dat sy zijn wijf sy/
na dien sy onreyn is/ want sulcks is ee-
nen grouwel voor den Heere: op dat ghy
het lant niet tot sonden en maket/ dat v
de Heere v God ten Erve ghegheven
heeft:
5 c Wanneer yemant nieuwelinck een
wijf genomē heeft/ die en sal niet in d † het
Heyr trecken/ ende men en sal hem niet op
legghen: hy sal vrij in synen huyse zijn
een Jaer lanck/ dat hy vrolick sy met sy-
nen wyve die hy ghenomen heeft.
6 e Ghy en sult niet te pande nemen den
ondersten ende den oversten Meulensteen:
want hy heeft v de ziele te pande gheset.
7 f Wanneer yemant ghevonden wordt/
die wt synen broederen een ziele steelt wt
den kinderen Israels/ ende g † verset se of
verkoopt se/ een sulck dief sal sterven/ dat
ghy het quaet van v doet.
8 Wacht v voor de plaghe der Melaet-
schept/ dat ghy met neersticheyt houdet
ende doet/ alles dat v de Priesters/ de Le-
viten leerē/ h ende alles sy v heden gebie-
den/ dat sult ghy houden/ ende daer nae
doen.
9 i Ghedenckt wat de Heere v God dede
met Mir Jam op den wech/ doe ghy wt
Egypten toocht.
10 Wanneer ghy uwen naesten ergens een
schult borghet/ soo en sult ghy niet in zijn
huys gaen/ ende hem een pant nemen:
11 Maer ghy sult daer buyten staen/ ende
hy/ dien ghy borghet/ sal zijn pant buyten
tot v brenghen.
12 Is hy dan noch een nootdruftiger/ so
en sult ghy v niet slapē leggen met synen
pande:
13 Maer sult hem zijn pant weder geven/
wanneer de Sonne onder gaet/ dat hy in
synen kleede slape/ ende seghene v: dat sal
v voor den Heere uwen God een gherech-
ticheydt zijn.
14 k Ghy en sult den nootdruftighen ende
Armen synen loon niet behouden/ hy sy
van uwen broederen/ of Vreemdelinghen/
die in uwer poorten is
15 Maer sult hem synē loon l des daechs
geven/ dat de Sonne daer niet over onder
en ga: want hy is nootdruftich/ ende m
onthoudt zijn ziele daer mede: op dat hy
den Heere niet tegen v en aenroepe/ ende
sy v sonde.
16 n De vaders en sullen niet voor de kin-
deren/ noch de kinderen voor de vaders
sterven/ maer een yeghelick sal voor zijn
sonde sterven.
17 o Ghy en sult het Recht des Vreemde-
lincks ende des Weesen niet buygen: en
en sult der Weduwen het kleet niet te
pande nemen:
18 Want ghy sult ghedenckē/ dat ghy een
knecht in Egypten gheweest zijt/ ende de
Heere v God/ v van daer verlost heeft:
daerom ghebiede ick v/ dat ghy sulcks
doet.
19 p Wanneer ghy op uwen Acker geoog-
stet hebt/ ende een q garve vergeten hebt
op den Acker/ so en suldy niet omkeeren
die selve te halen: maer sy sal des Vreem-
delincx/ des Weesen ende der weduwen
zijn: op dat de Heere v God seghene/ in
alle wercken uwer handen.
20 Wanneer ghy uwe Olyboomen hebt af
gelesen/ so en suldy daer na niet nauwe af
lesen: het sal des Vreemdelincks/ der Wee-
sen ende der Weduwen zijn.
21 Wanneer ghy uwen Wijnberch gelesen
hebt/ so en suldy daer na niet nauwe op le-
sen: het sal des Vreemdelincks/ des Wee-
sen/ ende der Weduwen zijn.
22 Ende sult ghedencken/ dat ghy een

De scheydt brief hoort tot der ver-twijffelden hardicheyt der Joden.
a Jeremie. 3.1. Matthei. 5.31 ende 19.7. Marc. 10.4
b Of, hatich
c Deut. 20.7
d Of, Heyr-vaert/
† Anders/ den krijch
e Exod. 22.26.
f Exo. 21.16 1. Tim. 1.10.
g † And. ghebruyckt se ten arbeyt/
h Deu. 17.11 Levit. 14.2. Mat. 23.3.
i Nu. 12.10.
Van pant-nemen.
k Levi. 19.13 Syr. 7.22. ende 34.27 Tobie. 4.15
Verdiendē loon roept tot God.
l Dat is/ in dien dach als hy ghe-arbeydt heeft/
m Dat is te segghen na sommi-ghen/ het ghene dat hy arbeyt/ is om den loon die hy verwacht.
n Jere. 31.29 2. Reg. 14.6 2. Par. 25.4 Ezech. 18.20 b. 19. 20.
o Deu. 16.19 ende 27.19
Van wel-daedt tegen den Armen
p Levi. 19.9.
q Of schoof

knecht in Egyptenlande gheweest zijt: daer
om ghebiede ick v/ dat ghy sulcks doet.

Dat xxv. Capittel.

1 De Boose salmen rechtelick en met
billicheyt straffen/ 4. ende den Arbeyder
zijn voeder niet ontwenden. 5. Broeder
sal den broeder zaedt verwecken/ 11. en een
onbeschaemt wijf harer onbeschaemtheydt
straffe draghen. 13. Onrechten handel en
coopmanschap wort verboden/ 17. ende
datse de Amalekiters vernielen souden/
gheboden.

a 1. Cor. 6. 1.

1 WAnneer daer eenen a twist is tusschē
mannen/ so salmense voor Tgerichte
brenghen ende den gherechten recht
spreken/ ende den Godloosen verdoemen.
2 Ende so de Godloose slaghen verdient
heeft/ so sal hem de Rechter heeten neder-
vallen/ ende sullen hem voor hem slaen/
na der mate ende ghetale synder misdaet.
3 b Wanneermen hem veertich slaghen
ghegheuen heeft/ so en salmen niet meer
slaen: op dat hy niet/ so men meer slaghen
geeft/ te vele gheslagen en worde/ en uwe
broeder c† eyselick voor uwē oogen en sy.
4 d Ghy sult den Osse den mont niet toe-
binden/ die daer dorscht.
5 e Wanneer broeders by malkanderen
woonen/ en de eene sterft sonder kinderē/
so sal dat wijf des verstoruenen/ gheenen
vreemden man daer buyten nemen/ maer
haer Swagher salse beslapen/ ende ten
wijue nemen/ ende haer f† trouwen:
6 En den eersten sone die sy baert/ sal hy
g† bestedighen/ na den name zijns verstor
uen broeders/ dat synen naem niet wtge-
daen en worde wt Israel.
7 Beualt het nu den man niet/ dat hy zijn
Swagherinne neme/ so sal sy zijn Swa-
gherinne/ opwaerts gaen/ onder de poor-
te/ voor de Oudtsten/ ende segghen: Mijn
Swagher weygheret hem synen broeder
eenen naem te verwecken in Israel/ ende
en wil my niet te houwelick nemen.
8 Soo sullen hem de Oudtsten der stadt
roepen/ ende met hem spreken. Wanneer
hy dan staet/ en seyt: Het en beualt my niet
haer te nemen:
9 So sal zijn Swagherinne tot hem tre-
den/ voor de Oudtstē/ en hem eenē schoen
wttrecken van synen voeten/ ende in zijn
aensicht spouwen/ ende sal antworden/ en
segghen: Also salmen doen eenen yegelic-
ken/ die zijns broeders huys niet bouwē
en wil.
10 Ende synen naem sal in Israel heeten/
des Barvoeten huys.
11 Wanneer twee mannen met malkande
ren twisten/ ende des eenē wijf loopt toe/
dat sy haren man verlosse van der handt
des ghenen die hem slaet/ en steeckt haer
handt wt/ ende grijpt hem by synen scha-
melheyt:
12 So suldy haer de handt af houwen/ en
uwe ooghe en sal harer niet verschoonen.
13 h Ghy en sult niet tweerley ghewichte
in uwen sack/ groot ende kleyn hebben.
14 Ende in uwē huyse en sal niet tweerley
i† Schepel/ groot ende kleyn zijn.
15 Ghy sult een volcomen ende recht Ge-
wicht/ ende eenen volcomen ende rechten
Schepel hebben: op dat uwe leuen lange
duere/ inden lande/ dat v de Heere uwe
God gheuen sal.
16 Want wie sulcks doet/ die is den Heere
uwen God eenen grouwel/ als alle die/ die
quaet doen.

Veertich slaghen
b 2 Cor. 11. 24.
c† Anders schuvselick of snoode.
d 1 Cor. 9. 9.
Gheeft den Arbeyder zijn voeder.
e Gen. 38. 8. Rut. 4. 5. 10. Mat. 22. 24. Mar. 12. 19. Luc. 20. 28.
f† And. vermaechscappen/ of vervrienden.
g Of in stede settē.
† An. oprechten

Onrechten handel en coopmanschap wort hier verboden.
h Leu. 19. 35. Ezec. 45. 9. Mich. 6. 10. Prou. 11. 1.
i† Anders. Epha. Epha/ is by dē Hebreeschen een seker mate dorrer dingē/ veruaet soo veel alsmen met eenen holen eye op 430. mael soude meughen opmeten.

17 k Gedenckt wat v de Amalekiters de-
den/ op den wech doe ghy wt Egypten
tooght:
18 Hoe sy v aengrepen op den wech/ ende
sloeghen uwe achtersten/ alle de swacken
die v achter na toghen/ doe ghy moede en
mat waret/ l ende en vreesden God niet.
19 Wanneer v nu uwe Heere uwe God tot
ruste brengt/ van alle uwe vyanden rondt-
om/ inden lande dat v de Heere uwe God
geeft ten Erue in te nemen/ m so suldy de
gedachtenisse der Amalekiters wtroeyen
onder den Hemel: dat en vergheet niet.

k Exo. 17. 8. Teghen de Amalekitē.
l Te weten/ de Amalekiters.
m† Sa. 14. 48. en 15. 3.

Dat xxvj. Capittel.

1. Den Heere salmen met lof en danck
segginge alle eerste vruchten toebrengen/
12. en den Leuiten/ Vreemdelinghen/ Wee-
sen ende Weduwen alle tienden des derdē
Jaers op gheliјcke wijse gheuen 16. Vā
den Verbonde des Heeren als hier te vo-
ren int seuenste ende tienste Capittel.

1 WAnneer ghy in het landt coemt/ dat
v de Heere uwe God ten Erue ghe-
uen sal ende neemt het in ende woo-
net daerinne/
2 So suldy nemen a allerley eerste vruch-
ten des Lants/ die wt der Aerden comen/
die v de Heere uwe God geeft/ ende sultse
in eenen korf legghen/ ende henen gaen/
aen de plaetse die de Heere uwe God ver-
kiesen sal/ dat synen naem aldaer woone.
3 Ende sult tot den Priester comen/ die te
dier tijt daer is/ ende tot hem seggen: Ick
bekenne heden den Heere uwen God/ dat
ick ghekomen ben in het lant/ dat de Hee
re onsen Vaderen ghesworen heeft/ ons
te gheuen.
4 Ende de Priester sal den korf nemen van
uwer hant/ ende voor den Altaer des Hee-
ren uws Gods neder setten.
5 Daer suldy antwoorden/ ende segghen
voor den Heere uwen God: b† De Syriers
wouden mynen vader verdoen/ die tooch
af in Egyptē ende was aldaer een vreem-
delinck met c† weynighen volcke/ ende
werdt aldaer een groot sterck ende veel
volcks:
6 d Doch de Egyptenaers handeldē ons
qualick ende dwonghen ons/ ende leyden
eenen harden Dienst op ons.
7 Doe schreyden wy tot den Heere den
God onser Vaderen: en de Heere verhoor
de onse schreyen/ ende sach onse ellende/
angst/ ende noot.
8 e En leyde ons wt Egypten met mach-
tigher Handt/ ende wtgerechten Arm/ en
met groot verschricken/ door Teeckenen
ende Wonderen:
9 Ende bracht ons in dese plaetse/ en gaf
ons dit Lant/ daer Melck ende Heunich
in vloeyt:
10 Nu brenghe ick de eerste vrucht des
Lants die ghy Heere my ghegheuen hebt:
ende sultse laten voor den Heere uwen
God/ ende aenbidden voor den Heere u-
wen God.
11 Ende vrolick zijn ouer allen goede/ dat
v de Heere uwe God ghegheuen heeft/ en
uwen huyse: ghy/ ende de Leuyt/ ende de
Vreemdelinck die by v is.
12 f Wanneer ghy alle tienden uws inco-
mens tesamen ghebracht hebt inden der-
den Jare/ dat een Jaer der Tienden is/ so
suldy den Leuiten/ den Vreemdelingen/ dē
Weesen ende den Weduwen gheuen/ dat
sy eten in uwer poorten/ ende sat woordē.
13 Ende sult spreken voor den Heere uwen
God: g Ick hebbe h† ghebracht dat ghe-
heyl-

Eerste vruchten/ bewys der danckbaerheyt.
a Prou. 3. 9. Mala. 3. 10.
b† Anders. Mijn Vader de Syrier ware vergaen/ en hy tooch etc. Gen. 42. 2. ende 46. 5.
An. Mijn Vader was een Syrier/ arm man/ ende tooch af etc.
c† Anders. kleynē/ etc.
d Exo. 1. 11.
e Exo. 14. 30.
1 Mac. 4. 9.
f Deu. 14. 28.
g Lu. 18. 11.
h† An. sunder wech gaen.

heylicht is/wt mynen huyse/ende hebbe
het ghegheuen den Leuiten den Vreemde
linghen, den Weesen ende Weduwen/ i na
alle uwe Ghebodē/ die ghy my gheboden
hebt: ick hebbe uwe gheboden niet ouer-
treden noch vergheten.
14 Ick en hebbe daer niet van ghegheten in
mynen k leede / ende en hebbe daer niet
van ghedaen in onreynicheydt: ick en heb-
be tot den Dooden daer niet van ghegheuen:
ick ben de stemme des Heeren mijns
Gods ghehoorsaem gheweest/ ende hebbe
ghedaen alles / als ghy my gheboden
hebt.
15 l Siet nederwaert van uwe heylighe
wooninge van oen Hemel/ende segent uwe
Volck Israel ende het Lant dat ghy ons
ghegheuen hebt: als ghy onsen Vaderen
ghesworen hebt/een Lant daer Melck eñ
Heunich in vloeyt.
16 Heden ten daghe ghebiedt v de Heere
uwe God/ dat ghy doet na alle dese Ghe-
boden ende Rechten/dat ghyse houdet, eñ
daer na doet van gantscher herten ende
van gantscher zielen.
17 m Den Heere hebdy heden geseydt/dat
hy uwe God sy/dat ghy in alle syne we-
ghen wandelt/ende houdet syne Wetten/
Gheboden eñ Rechten ende zyn stemme
hooret:
18 n Ende de Heere heeft v heden ghespro-
ken / dat ghy zyn eyghen Volck zyn sult/
als hy v ghesept heeft, dat ghy alle syne
gheboden houdet:
19 o Ende hy v het hoochste make eñ dat
ghy ghepreset/ geprezen ende geeert wor
det ouer alle volcken/ die hy ghemaeckt
heeft, dat ghy den Heere uwen Gode een
heylich volck zijt/ als hy v ghesept heeft.

i Deu.14.28

k Godes offer / sal vrolick zeyn/ eñ hey:ich zyn / daerō sal niets daer van in treurichheyt ghegeten/ niets in onreynicheyt daer van ghenomen/ niets dē Afgodē oft dē Dooden daer van gegeuē zyn.

l Esa 63.15. Baruc. 2.16

m Exo. 19.8 ende 24.3 Deut.5.27 ende 7.6 ende 14.2

n Deut.7.6 ende 14.2 Esaie 43.1

o Iere.13.11 ende 30.22

Dat xxvij. Capittel.

1. Steenen salmen op ghene zyde der Jordanen oprechten/ 5. ende daer op de Gheboden des Heeren schrijuen. 12 Grisim eenen Berch te segenen 13. ende Ebal eenen Berch te veruloecken.

1 Ende Moses ghebood met tsamen de
Oudtste Israels / den Volcke / ende
sprack: Behoudt alle gheboden, die ick
v heden ghebiede.
2 a Ende te dier tijdt als ghy ouer de Jor-
dane gaet, int Lant dat v de Heere uwe
God gheuen sal, so suldy groote steenen op
rechten, ende haer met calck bestrijcken/
3 Ende daer op schrijuē alle woordē deser
Wet, wanneer ghy ouer coēt: op dat ghy
comet int Lant/dat v de Heere uwe God
gheuen sal/ een Lant / daer Melck ende
Heunich in vloeyt / als v de Heere uwer
Vaderen God ghesepdt heeft.
4 Wanneer ghy nu ouer de Jordane gaet/
so sult ghy sulcke steenen oprechten/ (daer
ick v heden van ghebiede,)op den Berge
Ebal, ende met calck bestrijcken.
5 b Ende sult aldaer den Heere uwē God/
eenen steenen Altaer bouwen, daer gheen
yser op en coemt.
6 c Van heelen steenen suldy desen Al-
taer/ den Heere uwen Godt bouwen/ende
Brandtoffer daer op offeren/den Heere
uwen God.
7 Ende sult Danckoffer offeren/ ende al-
daer eten /ende vrolick zijn voor den Hee-
re uwen God.
8 Ende sult op den steenen alle woorden de-
ser Wets schrijuen / claer ende duyde-
lick.
9 Ende Moses/ met tsamen de Priester-
ren ende Leuiten/ spraken met den gant-

Groote Ghedenckstenē op dē berch Ebal.

a Josue 4.2

b Josu.8.30

c Exo.20.25

schen Israel/ende seyden: Merckt ende
hoort toe Israel: Heden op desen dach zijt
ghy een Volck geworden des Heeren uws
Gods.
10 Dat ghy der stemme des Heeren uws
Gods ghehoorsaem zijt/ende doet na sy-
ne Gheboden ende Rechten / die ick v he-
den ghebiede.
11 d Eñ Moses geboot den Volcke dessel-
uen daechs/ ende seyde:
12 Dese sullen staen op den Berch Gri-
sim/ te seghenen het volck/ Wanneer ghy
ouer de Jordane ghegaen zijt: Simeon /
Leui/ Juda/ Isaschar/ Joseph/ ende Ben
Jamin.
13 Ende dese sullen staen op den Berch
Ebal, te vloeckē: Ruben/ Gad/ Asser/ Ze-
bulon/ Dan, ende Naphthali.
14 Ende de Leuiten sullen beginnen / ende
segghen tot alle man van Israel, met luy-
der stemmen:
15 e Veruloect zy/ wie eenen Afgod of ge-
goten Beeldt maeckt/ eenen grouwel des
Heeren / een werck des Wercmeesters
hant/ ende settet verborgen: ende alle het
volck sal antwoorden ende segghen:
Amen.
16 f Veruloeckt zy / wie synen vader of
moeder vloeckt : ende alle het volck sal
segghen: Amen.
17 g Veruloeckt zy / wie zijns naesten pa-
len engher maeckt: ende alle het volck sal
segghen: Amen.
18 h Veruloect zy /wie eenen Blinden dwa
len maect op den wech: ende alle het volck
sal segghen: Amen.
19 i Veruloect zy/ wie het recht des Vreem
delincks / des Weesen ende Weduwen
buyght : ende alle het volck sal segghen:
Amen.
20 k Veruloeckt zy / wie by zijns vaders
wijf leyt / dat hy ontdeckt l † het deckfel
zijns vaders : ende alle het volck sal seg-
ghen: Amen.
21 m Veruloect zy/ wie ergens by een Vee
leyt / ende alle het Volck sal segghen:
Amen.
22 n Veruloect zy/wie by syner suster leyt/
die zijns vaders of zijns moeders dochter
is/ende alle het volck sal seggen: Amen.
23 o Veruloeckt zy / wie by zijn sweerinne
leyt: ende alle het volck sal seggen: Amen.
24 p Veruloeckt zy/ wie synen naesten hey-
melicken slaet: ende alle het volck sal seg-
ghen/ Amen.
25 q Veruloect zy /wie geschencken neemt/
dat hy de ziele des onschuldighen bloets
slaet: ende alle dat volck sal seggen/ Amen.
26 r Veruloeckt zy / wie niet alle woorden
deser Wet veruult/dat hy daer na doe: eñ
alle het volck sal segghen/ Amen.

d De.11.29 Josue.8.33. Grisim/ eenen Berch te ghebenedyden ende Ebal te vermaledyden. Vermaledijdinge der ouertreders des Wets

e Exo.20.4 Leui 26.1. Esaie. 57.8. Daniel.9.12

f Exo.21.17. Leui 20.9. Prou 20.20 Mat.15.5

g Den.18.14

h Leui.19.14 Blinden verdwalen. Recht rechten. Verboden gradē.

i Deu.24.17

k Leui.18.8. Deut.22.30

l † An den geeren

m Exo 22.19 Leui.18.23 ende.20.15.

n Leui 18.9 2 sam.13.14.

o Leui.18. 6.15. Sluypslagen.

p Exo 21.12 Leui.24.17. Deu.19.11

q Ezec. 22.12 Deu.16.19. Geschenckē

r Gal.3.10

Dat xxviij. Capittel.

1. Wat gheluck ende heyl dien gemoeten sal/ die Gods Gheboden houden. 15. Wat ongheluck ende straffe den Ouertreders.

1 Ende a wanneer ghy de stemme des
Heeren uws Gods hooren sult/ dat ghy
houdet ende doet alle syne Gheboden/
die ick v heden ghebiede, so sal v de Heere
uwe Godt het hoochste maken ouer alle
Volcken op Aerden.
2 Ende alle dese segeningen sullen ouer v
comen/ ende sullen v treffen/ daerom dat
ghy der stemme des Heeren uws Godts/
zijt ghehoorsaem gheweest:
3 Ghesegent suldy zijn inder Stadt ghese-
ghent op den Acker.

Ghebenedijdinghe/ so ghy de Wet houdet.

a Leui.26.3.

4 Ghesegent sal zijn de vrucht uws lic-
haems/de vrucht uws Lants en de vrucht
uws vees/ende de vrucht uwer Ossen/ende
de vrucht uwer Schapen.
5 Ghesegent sal zijn uwen b corf/ende c †
dat v over is.
6 Ghesegent sult ghy zijn/wanneer ghy in-
gaet/ghesegent wanneer ghy uitgaet.
7 d Ende de Heere sal uwe vyanden/die
hen teghen v verheffen/voor v slaen:door
eenen wech sullen sy uittrecken teghen v/
ende door seven weghen voor v vlieden.
8 De Heere sal ghebieden den seghen/dat
hy met v sy in uwen kelder/ende in allen
dat ghy voor handen nemet/ende sal v se-
ghenen inden Lande/dat v de Heere uwe
God ghegheven heeft.
9 De Heere sal v hem ten heylighen Volc-
ke oprechten: als hy v ghesworen heeft/
daerom dat ghy de gheboden des Heeren
uws Gods houdet/ende wandeldt in sijne
weghen:
10 Dat het alle Volcken op Aerden sullen
sien/dat ghy na den Naem des Heeren ge-
noemt zijt/e en sullen hen voor v vreesen.
11 Ende de Heere sal maken/dat ghy over-
vloedt aen goederen hebben sult/aen de
vrucht uws lichaems/aen de vrucht uws
Vees/ende aen de vrucht uws Ackers/op
den Lande/dat de Heere uwen Vaderen
ghesworen heeft/v te gheven.
12 f En de Heere sal v sijnen goeden schat
op doen/den hemel/dat hy sijnen Lande
reghen gheve tot sijner tijdt/ende dat hy
segene alle wercken uwer handen: g ende
ghy sult velen volcken leenen/ghy daeren-
teghen sult van niemanden h † borghen.
13 Ende de Heere sal v ten hoofde maken/
ende niet ten steerte/ende sult boven swe-
ven/ende niet onder ligghen:daerom dat
ghy ghehoorsaem zijdt den Gheboden
des Heeren uws Gods/die ick v heden ge-
biede te houden ende te doen.
14 h Ende dat ghy niet en wijcket van ee-
nighen woorde/dat ick v heden ghebiede/
noch ter rechter handt/noch ter slincker/
op dat ghy anderen Goden na wandeldet
hen te dienen.
15 i Wanneer ghy daerenteghen niet hoo-
ren en sult de stemme des Heeren uws Gods/
dat ghy houdet ende doet alle sijne ghebo-
den ende Rechten/die ick v heden ghebie-
de/so sullen alle dese Vloecken over v ko-
men/ende v raken.
16 Vervloeckt sult ghy zijn inder stadt/ver-
vloeckt opten Acker.
17 Vervloeckt sal zijn uwen korf/en wat v
over is.
18 Vervloeckt sal zijn de vrucht uws lic-
haems/de vrucht uws Lands/de vrucht
uwer Ossen/en de vrucht uwer Schapen.
19 Vervloeckt sult ghy zijn wanneer ghy in-
gaet/ende vervloeckt wanneer ghy uit-
gaet.
20 De Heere sal onder v senden k tongeval/
l onraet/ende ongheluck/in allen dat ghy
voor de hant neemt/dat ghy het doet:tot
dat ghy vernielt wordet/en haest onder-
gaet/om uws boosen doens wille/dat ghy
my verlaten hebt.
21 De Heere sal v de m † Pestilencie aen-
hanghen/tot dat hy v verdoe inden Lan-
de daer ghy henen koemt/dat selve in te
nemen.
22 De Heere sal v slaen met ghesweI/fe-
bris/hitte brandt/n † doorrichheyt/ver-
ghiftighe locht/en gheelsucht/en sal v ver-
volghen tot dat hy v verdoe.
23 o Uwen Hemel/die boven uwen hoofde

b Dat is/ alles wat ghy teghenwoordich ghebruycket/ende wat ghy bezijdenlegt te bewaren/
c † aen. uwe brootkiste/ of meelkiste
d Deu.20.4
e Josu.2.9
f Deu.11.14
g Deu.15.6
h † Anders. ontleenen
h Deu.4.2. ende.12.32. ende.17.10.
i Levi.26.14 Judic.2.14. Thre.2.17. Dan.9.14. Mala.2.2.
Wederom vermaledijdinghe: wat de Wet dreycht/ drijft/ en laet geven vrede.
Ongeluck.
k † aen verswijmen. en verwerren/ en beschelдinghe/
l Of misraeck/
m † Anders/ Sterf/droesen/ Pestilencie. Febris.
n † Anders/ gheswel/ brandt. en bleeckheyt.
o Levi.26.19 Deu.11.17

is/sal metael zijn/ende de Aerde onder v
ijseren.
24 De Heere sal uwen lande stof en Asschen
voor reghen gheven/vanden Hemel op v/
tot dat hy v verdoe.
25 De Heere sal v voor uwe vyanden slaen:
door eenen wech sult ghy tot hen uittrecken/
en door seven weghen sult ghy voor hen vlie-
den/en sult p † verstroyt worden onder alle
Rijcken op Aerden.
26 V lichaem sal een spijse zijn/allen ghevo-
gelten des Hemels/ende allen gedierten
op Aerden/en daer en sal niemant zijn/die
se daer van jaghe.
27 q De Heere sal v slaen metten sweeren
Egypti/metten spenen/met grillicheyt en
schorftichheyt/dat ghy niet en kont gesont
worden.
28 r De Heere sal v slaen met onsinnicheyt/
blintheyt ende raserijen des herten.
29 s Ende sult om v tasten inden middaghe/
als een blinde om hem tastet int doncker/
en sult op uwen wech gheen gheluck heb-
ben/ende sult gewelt ende onrecht lijden
moeten uwe leefdage/ende niemandt en
sal v helpen.
30 * Een wijf sult ghy v vertrouwen laten/
doch een ander sal by haer slapen:een huys
sult ghy bouwen/doch ghy en sult daer niet
in woonen:eenen Wijnberch sult ghy plan-
ten/doch ghy en sult hem niet t ghemeyn
maken.
31 Uwen Osse sal voor uwen ooghen ghe-
slachtet worden/doch ghy en sult daer niet
van eten: uwen Ezel sal voor v aengesich-
te met ghewelt genomen/ende v niet we-
der ghegheven worden; uwe Schaep sal
uwen vyanden ghegheven worden/ende
niemandt en sal v helpen.
32 Uwe sonen ende uwe dochteren sullen
eenen anderen volcke ghegheven worden/
dat het uwe ooghen aensien/ende amech-
tich worden over hen den gantschen dach/
ende daer en sal gheen stercke in uwen
handen zijn.
33 De vrucht uws Lands/ende alle uwen
arbeyt sal een volck verteeren/dat ghy niet
en kennet:ende sult onrecht lijden/en ver-
stooten worden v leefdaghe:
34 Ende sult onsinnich worden/van dien/
dat v ooghen sien moeten.
35 De Heere sal v slaen met eenen boosen
sweer aen de knyen ende schenen/dat ghy
niet en kont gheheelt worden/vanden voet
sole aen/tot op de schedel.
36 u De Heere sal v/ende uwen Koninck/
dien ghy over v ghesett hebt/drijven onder
een volck/dat ghy niet en kent/noch uwe
Vaders/ende sult aldaer dienen anderen
Goden/hout ende steenen.
37 Ende sult een Schusel/ende een Spreec-
woort ende een Spot zijn onder allen
Volcken/daer v de Heere henen gedreven
heeft.
38 x Ghy sult veel zaets uit voeren op het
velt/ende weynich in vergaderen/want de
sprinckhanen sullent af eten.
39 Wijngaerden sult ghy planten ende bou-
wen/doch gheenen wijn drincken noch le-
sen/want de wormen sullent verteeren.
40 Olyboomen sult ghy hebben in allen uwen
lantpalen/doch ghy en sult v niet salven
met olye/want uwen Olyboom sal uitghe-
scheurt worden.
41 Sonen ende dochteren sult ghy genereren/
ende doch niet hebben/want sy sullen ge-
vanghen wech ghevoert worden.
42 Alle uwen Boomen ende vruchten uws
Lants sal p † het boose gewormte eten.

p † an. ten verschricken worden allen Rijcken etc.
q Exo.9.8.
Droesen/ Schorft.
Grouwelicke blindtheydt.
r Mich.3.6 Rom.1.27
s Job.5.14.
*2.Sam.12.11 Deu.20.5. 6.7.
t Hebr. onte- maechden/ namelicken in vier Jaeren. als voorseyt is.
u Deu.4.27 2 Reg.24.15 2.Para.33.11 ende.36.10. Jere.14.18.
x Mich.6.15 Hag.1.6.
p † An. de roode. of meeldouwe

43 De vreemdelinck die by v is / sal ouer v
climmen / ende altoos bouen sweuen / ghy
daerentegen sult onderdalen / ende altoos
onder ligghen.
44 Hy sal v leenen / ghy daerenteghen sult
hem niet leenen: hy sal het hooft zijn / ende
ghy sult de steert zijn.
45 Ende alle dese vloecken sullen ouer v co-
men / ende v veruolghen ende treffen / tot
dat ghy verdaen werdet: daerom dat ghy
de stemme des Heeren uws Gods niet ghe-
hoort en hebt / dat ghy syne Gheboden
ende Rechten hieldet / die hy v gheboden
heeft.
46 Daerom sullen Teeckenen ende Won-
deren aen v zijn / ende aen uwen zade ee-
wichlick.
47 Dat ghy den Heere uwen Godt niet ge-
dient en hebt / met vreucht ende lust uws her-
ten / doe ghy allerley ghenoech haddet.
48 Ende sult uwen vyanden / die v de Heere
toeschicken sal / dienen in hongher ende dorst /
in bloothept ende allerley ghebreken: ende
sal een yseren Jock op uwen hals leggen /
tot dat hy v verdoe.
49 ʒ De Heere sal een volck ouer v schicken
van verre / vander Wereldt eynde / als een
Arent vliecht / welckers sprake ghy niet
en verstaet /
50 Een wreet volck / dat de persoonen des
ouden niet aensiet / noch verschoont den
Jongheling hen:
51 Ende sal verteeren de vrucht uws Vees /
ende de vrucht uws Lants / tot dat ghy a ver-
daen wordet: ende sal v niet ouer laten aen
coren / most / olye / aen vruchten der Ossen
ende Schapen: tot dat het v ombrenghe.
52 Ende sal v benauwen in alle uwe poor-
ten / tot het nederworpe uwe hooghe ende
vaste mueren daer ghy v op verlatet / in al-
le uwen Lande: ende sult benaut worden in
alle uwe poorten / in uwen gantschen Lan-
de / dat v de Heere uwe God gegeuen heeft.
53 b Ghy sult de vrucht uws lijfs eten / het
vleesch uwer sonen ende dochteren / die v
de Heere uwe Godt ghegheuen heeft / inden
angst ende der noot / daer v uwe vyant me-
de benauwen sal.
54 Dat een man die te voren seer c † teerlick
ende in lusten geleeft heeft onder v / sal synen
broeder ende het wijf in synen arm / ende den
soon die noch ouer is van synen sonen /
55 Vergunnen te gheuen yemanden onder
hen / vanden vleesche syner sonen / dat hy
eet / nademael hem niet ouer en is van al-
len goede / inden angst ende der noot / daer
v uwe vyant mede dringhen sal in alle uwe
poorten.
56 Een wijf onder v / die te voren teerlick
ende in lust gheleeft heeft / dat sy niet ver-
socht heeft / hare voetsolen op de Aerde te
setten van d † teerheyt ende wellust. die sal
den man in haren armen / ende haren sone /
ende harer dochter /
57 Vergunnen de e † achtergheboorten / die
tusschen haer eyghen beenen zijn wtgege-
gaen / daer toe hare sonen die sy ghebaert
heeft: want sy sullense voor allerley ghe-
breck heymelick eten / in den angst ende der
noot / daer v uwe vyant mede beangsten
sal in uwer poorten.
58 So ghy niet sult houden / dat ghy doet
alle woorden deser Wet / die in desen Boeck
geschreuen zijn / dat ghy vreeset desen heer-
licken ende verschrickelicken Naem / den
Heere uwen God /
59 Soo sal de Heere wonderlick met v om-
gaen / met plaghen op v ende uwe zaedt /
met groote ende f † lanckduerende pla-

ʒ Bar. 4. 15. Jere. 5. 15. Ende 50. 41.

a Of gantsch tonder brenght / of verniet / of teniete ghe bracht / etc.

b Leui 26. 29. 4 Reg. 6. 28. Thre. 4. 10. Baru. 2. 3.

c † An. cleyn lick / of tpaertlick

d † An. cleyn lichept / of tpaertlick hept

e † An. doch tot die sy tusschen hare beenen in haren schoot ver- draghen heeft. Alij, infantes ce- teros natos

Waerschu- winghe ende vermanin- ghe aen het volck Israels.

f † Anders bestendige

ghen / g met boose ende lanckduerende
cranckheden.
60 Ende sal v toekeeren alle siecten Egyp-
ti / daer ghy voor vreeset / ende sullen v aen-
hanghen.
61 Daer toe alle cranckheydt ende alle pla-
ghen / die niet gheschreuen en zijn inden
Boeck deser Wet / sal de Heere ouer v co-
men laten / tot dat ghy verdaen wort.
62 Ende uwer sal een weynich ghemeyns
volcks ouerblijuen / ghy die te voren ghe-
weest zijt h als de Sterren aen den Hemel /
na der veelheydt / daerom dat ghy niet ge-
hoort en hebt de stemme des Heeren uws
Godts.
63 i Ende ghelijck als hem de Heere te vo-
ren ouer v verblijdde / dat hy v wat goets
dede / ende vermeerderde v: also sal hy hem
ouer v verblijden / dat hy v vermeele ende
verdoe: ende sult verstoort worden vanden
Lande / daer ghy als nu in trecket / het in te
nemen.
64 Want de Heere sal v verstrooyen onder
alle Volcken / van eenen eynde der Wereldt
tot aent ander / ende sult aldaer anderen
Goden dienen / die ghy niet en kent / noch
uwe Vaders / hout ende steenen.
65 Daer toe sult ghy onder de selue Volc-
ken gheen blijuende wesen hebben / ende
uwe voetsolen en sullen gheen rust heb-
ben: want de Heere sal v aldaer een beuen-
de herte gheuen / ende amechticheydt der
ooghen / ende een versmachte ziele:
66 Dat uwe leuen sal voor v sweuen / nacht
ende dach suldy v vreesen / ende uws leuens
niet seker zijn.
67 Des morghens suldy segghen: Och / dat
ick den auont af leuen mochte. Des auonts
sult ghy segghen: Och / dat ick den mor-
ghen af leuen mochte / van grooter vreese
uws herten / die v verschricken sal / ende
voor het ghene / dat ghy met uwen ooghen
sien sult.
68 k Ende de Heere sal v met Schepen vol
weder in Egypten voeren / door den wech
daer ick v van ghesept hebbe: Ghy en sult
hem niet meer sien: ende ghylieden sult al-
daer uwen vyanden tot knechten ende
maechden vercocht worden / ende daer en
sal gheen Cooper zijn.

g Exo. 15. 26. 2 Paral. 21. 14.

h Deu. 10. 22.

i Jere. 31. 28.

k Exo. 14. 13.

Dat xxix. Capittel.

1 Het Verbont wort vernieut / 2. ende
met verhael menigherley weldaden ende
wonderwercken Godts / den onuerstandi-
ghen volcke door Mosen aenghesept. 18.
De ouertreders worden met grousame
straffen ende vloecken ghedreycht. 29.
God openbaert syne heymelickheden sy-
nen Volcke.

1 DIt zijn de woorden des Verbondts /
dat de Heere Mosi gheboden heeft
te maken metten kinderen Israels /
a inder Moabiten Lant / ten anderen mael /
b na dien hy dat selue met hen ghemaeckt
hadde in Horeb.
2 Ende Moses riep het gantsche Israel / ende
sprack tot hen: Ghy hebt gesien alles wat
de Heere ghedaen heeft in Egypten / voor
uwen ooghen den Pharao met tsamen al-
le synen knechten / ende synen gantschen
Lande,
3 De groote versoeckinghen die uwe oo-
ghen gesien hebben / dat het groote Teec-
kenen ende Wonderen waren.
4 * Ende de Heere heeft v lieden tot op de-
sen huydighen dach noch niet ghegheuen
een herte / dat verstandich ware / oogen die
daer saghen / ende ooren die daer hoorden.

a Num. 21. 20 ende 22. 1.

b Exo. 19. 5.

c Exo. 19. 4.

* Deuter. 30. 6. Jere. 31. 33.

5 b Hy heeft v lieden veertich Jaer inder Woestijne laten wandelen: uwe cleederen en zijn aen v lieden niet veroudt/ ende uwen schoen en is niet veroudt aen uwe voeten.

b Deu. 8.2

6 Ghylieden en hebt gheen broodt ghegeten/ ende gheenen Wijn gedroncken/ noch stercken dranck: op dat ghy weter dat ick de Heere uwe God ben.

7 c Ende doe ghylieden quaemt aen dese plaetse/ tooch wt de Coninck Sihon tot Hesbon/ ende de Coninck Og tot Basan/ ons teghen/ om met ons te strijden: ende wy hebbense gheslaghen/

c Nu. 21.23 Deut. 2.29 ende 3.2

8 Ende haer lant inghenomen/ ende ten Erfdeele ghegheuen den Rubeniten/ den Gadditen/ ende den halven stamme der Manassiten.

9 Soo houdt nu de woorden deses Verbonts/ ende doet daer nae/ op dat ghylieden f wijsselick handelen meucht in allen uwen doen.

f Sonder voorwoort is alle onse voorsichtigh.

10 Ghy staet heden alle voor den Heere uwe Godt/ de Oversten uwer stammen/ uwe Oudtsten/ uwe Ampteluyden/ een yeghelick in Israel.

11 Uwe kinderen/ ende Wijuen/ uwe vreemdelinck die in uwen Legher is/ g beyde uwe Houdthouwers ende uwe Waterdraghers/

g Josua 9.21

12 Dat ghy gaen sult in het Verbondt des Heeren uws Godts/ ende inden Eedt/ die de Heere uwe God heden met v maeckt:

13 Op dat hy v heden hem ten volcke oprichte/ ende hy uwe Godt sy/ als hy ghesept heeft/ h ende als hy uwen Vaderen/ Abraham/ Isaac/ ende Jacob gheswooren heeft.

h Gen. 17.2.

14 Want ick en make dit Verbondt ende desen Eedt/ niet met v lieden alleene:

15 Maer beyde/ met v lieden/ ghy die heden hier zijt/ ende met ons staet voor den Heere onsen God/ ende met dien/ die heden niet met ons en zijn.

i Act. 2.39

16 Want ghy weter hoe wy in Egyptenlandt gewoont hebben/ ende midden door de Heydenen ghetoghen zijn: door welcke ghy tooght/

17 Ende saecht haren grouwel ende hare Afgoden/ hout ende steen/ silver ende gout/ die by hen waren.

18 Dat niet misschien eenen man/ ofte een wijf/ ofte een ghesin/ of eenen stamme onder v lieden zy/ diens hert e hem heden van den Heere onsen Godt ghewendet hebbe/ dat het henen gae/ ende diene den Goden deser Volcken/ i ende worde misschien een wortel onder v lieden/ die daer Galle ende Alssen draghe.

k Dat is/ der roeckeloose lieden woort end gedachte Ep. desselue is niet soo heet/ het heeft gheen noot/ de Duyuel is so grouwelick niet als men hem maeckt: wele alle de werc heyligh vrij end coninck doen/ Jae noch loon ende Hemel daer voor verwachten. l Dat is/ de wyle ic also doe/ end myn Afgoderye byque/ so is Godt gelucke daer: wie Godt dient/ dien gaet het nimmermeer wel. Deut. 11.8 m Au. verswelt

19 Ende of hy alreede hoore de woorden deses Vloecks/ nochtans hem seghent in zijn herte/ ende spreecke: k Het gaet my wel/ l de wyle ick wandele als het mynen herte dunct: op dat de dronckene metten dorstighen m † verloren worde.

20 Soo en sal de Heere dien niet ghenadich zijn/ maer dan sal synen toorn ende yuer/ roocken ouer sulcken man/ ende alle Vloecken sullen hem op hem leggen/ die in desen Boeck gheschreuen zijn/ ende de Heere sal synen naem wt doen/ onder den Hemel:

21 Ende sal hem afscheyden ten onghelucke wt allen stammen Israels/ na inhoudt aller Vloecken des Verbondts/ dat inden Boeck deser Wet gheschreuen is.

22 Soo sullen dan segghen de nacomelinghen uwer kinderen/ die na v lieden opcomen sullen/ ende de vreemden/ die wt verren Landen comen/ wanneer sy de plaghen deses landts sien/ ende de cranckheden/ daerse de Heere mede beladen heeft,

23 Dat hy alle haer lant met sulpher ende sout verbrandt heeft/ dat het niet besaeyt worden en can/ noch wast/ noch eenich cruydt daer in op gaet: n ghelijck als Sodoma/ Gomorra/ Adama ende Zeboim omgekeert zijn/ die de Heere in synen toorne ende grimmicheyde/ omgekeert heeft.

n Gen. 19.24

24 o So sullen alle Volcken seggen: Waerom heeft de Heere desen Lande alsoo ghedaen? Wat is dat voor eenen soo grimmighen toorne?

o 1 Reg. 9.8. Jere. 22.8

25 Soo salmen segghen: Daerom dat sy dat Verbondt des Heeren des Godts haerder vaderen verlaten hebben/ dat hy met hen maeckte/ doe hyse wt Egyptenlandt leydde:

26 Ende zijn henen ghegaen/ ende hebben andere Goden ghedient/ ende hen aengebeden/ sulcke Goden/ die sy niet en kennen/ ende die p † hen niet ghegheuen en hebben.

p † And. hy hen niet toegedeylt/ etc.

27 Daerom is des Heeren toorne begrimt ouer dit Landt/ dat hy ouer hen heeft comen laten alle Vloecken/ die in desen Boeck gheschreuen staen.

28 Ende de Heere heeft se wt haren Lande ghestooten/ met grooten toorne/ grimmicheyt ende onghenade/ ende heeftse in een ander Landt gheworpen/ als het staet heden ten daghe.

29 q † De heymelickheyt des Heeren onses Gods/ is ons ende onsen kinderen gheopenbaert eewichlick/ dat wy doen sullen alle woorden deser Wet.

q Hy wil also seggen: Ons Joods heeft God voor allen volcken op Aerde syns wille geopenbaert/ ende wat hy in de sinne heeft/ daerom sullen wy ooch dies te dieper gheghenen zijn. † And. Wat heymelick is/ hoort de Heere onsen Godt te straffen/ maer wat openbaer is/ dat ende onsen kinderen eewichlicek.

Dat xxx. Capittel.

1. Barmhertichheydt/ 6. Besnijdinghe des Heeren/ 9. daer toe allerley Seghen ende voorspoet/ worde toeghesept dien/ die hen tot God bekeeren/ 17. verderf daerenteghen/ die hen van hem afwenden. 15. Moses betuyght den Volcke/ hy hebbe hen Leuen ende Seghen/ Doot ende Vloeck voorghestelt. 19. ende vermaentse met heftighe woorden/ sy en willen gheen voor desen verkiesen.

1 Wanneer nu ouer v coemt dit allen/ a het zy den Seghen ofte den Vloeck/ die ick v voorgheleyt hebbe/ ende in uwe herte gaet/ waer ghy onder den Heydenen zijt/ daer v de Heere uwe God henen verstooten heeft/

1 Col. 4.5 Barmhertichz worde toeghesept dien/ die hen bekeeren.

2 Ende bekeert v totten Heere uwen God/ dat ghy synder stemme hooret/ ghy ende uwe kinderen van gantscher herten/ ende van gantscher zielen/ in allen dat ick v heden ghebiede:

3 b Soo sal de Heere uwe Godt/ uwe ghevanckenisse wenden/ ende hem uwer ontfermen/ ende sal v weder vergaderen wt allen Volcken/ daer v de Heere uwe Godt verstroyt heeft.

a 1 Reg. 8.33 2 Par. 33.12 Psal. 106.45

4 Wanneer ghy tot aen der Hemelen eynde verstooten waert/ so sal v doch de Heere uwe God/ van daer vergaderen/ ende v van daer halen.

b Jere. 32.37

5 Ende sal v in het lant brengen/ dat uwe Vaders beseten hebben/ ende sult het in nemen/ ende sal v wel doen/ ende v vermeerderen bouen uwe Vaders.

2 Mac. 1.29 ende 2.18

6 c Ende de Heere uwe Godt sal uwe herte besnijden/ ende het herte uws zaets/ dat ghy den Heere uwen God lief hebbet/ van gantscher herten/ ende van gantscher zielen/ op dat ghy leuen meucht.

De geestelicke Besnijdinghe. c Deu. 10.16 Jer. 4.4 Rom. 2.29 Phil. 3.9 Col. 2.11

7 Daerenteghen dese Vloecken sal de Heere uwe Godt/ alle op uwe vyanden

legghen/ende op die die v haten ende ver-
volghen.
8 Ghy dan / sult v bekeeren / ende de
stemme des Heeren hooren / dat ghy doet
alle syne Gheboden / die ick v heden ghe-
biede.
9 Ende de Heere uwe Godt/ sal v gheluck
gheuen in alle wercken uwer handen / aen
de vrucht ws lichaems/ aen de vrucht ws
Vees/aen de vrucht ws Lants/dat het v v
te goede come : c want de Heere sal hem
keeren/ dat hy hem ouer v verblijde / v te
goede / als hy hem ouer uwen Vaderen
verblijdt heeft:
10 Daerom dat ghy de stemme des Heeren
ws Gods hooret te houden syne Ghebo-
den ende Rechten / die gheschreuen staen
inden Boeck deser Wet. so ghy v sult be-
keeren totten Heere uwen God van gant-
scher herten/ende van gantscher zielen.
11 Want dat Ghebodt / dat ick v heden
ghebiede/ en is v niet verborghen/noch te
verre:
12 Noch inden Hemel / dat ghy mochtet
segghen : f Wie wil ons inden Hemel va-
ren/ende ons halen/dat wy het hooren en-
de doen?
13 Het en is oock niet op ghene zyde der
Zee/ dat ghy mochtet segghen : Wie wil
ons ouer de Zee varen ende ons halen/dat
wy het hooren ende doen?
14 Want het Woordt is vast na by v/in u-
wen monde/ ende in uwer herten/ dat ghy
het doet.
15 g Siet/ ick hebbe v heden voorghelept/
het leuen ende den doot:het goet/ ende het
quade/
16 Die ick v heden ghebiede / dat ghy den
Heere uwen Godt lief hebt / ende wandelt
in syne Weghen / ende syne Gheboden/
Wetten ende Rechten houdet / ende leuen
meucht/ ende vermeerdert wordet/ ende v
de Heere uwe Godt seghene inden Lande
daer ghy in treckt/dat selue in te nemen.
17 Keert ghy daerenteghen uwe herte/ en-
de en hoort niet / maer laet v verleyden/
dat ghy andere Goden aenbiddet / ende
hen dienet/
18 Soo verkondighe ick v lieden heden/
dat ghy omcomen sult / ende niet langhe
in den Lande blijuen / daer ghy henen
treckt ouer de Jordane/ dat selue in te ne-
men.
19 h Ick neme Hemel ende Aerde heden
ouer v lieden tot ghetuyghen / ick hebbe
v lieden het Leuen ende den Doot/ den Se-
ghen ende Vloeck / voorghelept/ dat ghy
het Leuen verkieset / ende ghy ende uwe
zaet leuen meucht:
20 Dat ghylieden den Heere uwen Godt
lief hebbet/ ende syner stemme hoort/ en-
de hem aenhangt : want i † dat is uwe le-
uen / ende uwen langhen ouderdom / dat
ghy inden Lande woonet/ dat de Heere u-
wen Vaderen/Abraham/Isaac/ ende Ja-
cob ghesworen heeft/ hen te gheuen.

b Want de Godloosen hebbē oock wel eere eñ goet/eñ die-wils meer als de Heyli-ghe/ maer tot haer eñ der anderē ver-derue.
c Iere.32.28 ende 32.41 Zach.8.14
f Rom.10.6
g Deu.11.27 Iere.21.8
h Deu.4.26 ende 31.28
i † And.hy

Dat xxxi. Capittel.

1. Mosis beuel aen Israel. 7. ende
Josua/ cort voor synen doot/ 10. ende dat
sy het Boeck des Wets alle seuen Jaer
lesen. 14. God settet Josua in zyn Ampt/
16. voorsept synen toorn ouer des Volcx
afual. 19. ende laet een Liet/ hen ter ghe-
tuyghenisse schrijuen/ 25. Moses heet
het Wetboeck legghen in de Arcke des
Ghetuyghenisses. 27. Settet den Volc-
ke zyn herighe ende coemstighe onghe-
hoorsaemheydt voor ooghen / 28. ende
spreeckt des Liedts woort voor de gant-
sche Menichte wt.

1 Ende Moses ginck henen/ ende sprack
dese woorden metten gantschen Is-
rael:
2 Ende seyde tot hen: Ick ben heden hon-
dert ende twintich Jaer oudt / ick en can
niet meer wt eñ in gaen : daer toe heeft de
Heere tot my ghesept : a Ghy en sult niet
ouer dese Jordane gaen.
3 De Heere uwe Godt sal selfs voor v he-
nen gaen: hy sal selue dese Volcken voor v
henen verdoen/ dat ghyse in neemt: Josua
die sal voor v ouer gaen/b als de Heere ge-
sept heeft.
4 Ende de Heere sal hen doen/als hy ghe-
daen heeft Sihon ende Og den Coninghen
der Amoriten ende haren Lande / c die hy
verdaen heeft.
5 d Wanneerse nu de Heere voor v lieden
gheuen sal / soo sult ghy hen doen / na al-
le Ghebodt dat ick v lieden gheboden
hebbe.
6 e Weest goets moets eñ onuertzaecht/
en vreest v niet / ende en laet v lieden niet
voor hen grouwelen : want de Heere uwe
Godt / sal selfs met v wandelen/ f ende
en sal de handt niet af trecken/ noch v ver-
laten.
7 Ende Moses riep Josua / ende sprack
tot hem voor de ooghen des gantschen
Israels: g Syt goets moets ende onuer-
tzaecht/ h want ghy sult dit Volck int lant
brenghen/dat de Heere haren Vaderen ge
sworen heeft, hen te gheuen/ ende ghy sult
het onder hen wt deylen.
8 Maer de Heere die selfs voor v lieden
henen gaet/ die sal met v zyn/ ende sal de
handt niet af trecken / noch v verlaten/
en vreest v niet / ende en verschrickt v
niet.
9 Ende Moses schreef dese Wet / ende
gaffse den Priesteren / den kinderen Leui/
i die de Arcke des Verbondts des Heeren
droeghen/ ende allen Oudtsten Israels:
10 Ende gheboodt hen/ende seyde : k Ouer
seuen Jaer/ ter tydt des Vryen Jaers/aen
het Feest der Loof hutten/
11 Wanneer het gantsche Israel coemt/
te verschijnen voor den Heere uwen God/
aen de plaetse / die hy verkiesen sal / soo
sult ghy dese Wet voor den gantschen Is-
rael wtroepen laten/ voor haren ooren:
12 Namelicken voor de Vergaderinge des
Volcx / beyde der mannen ende der vrou-
wen/ kinderen / ende ws vreemdelincx die
in uwer poorten is : op dat sy het hooren
ende leeren/op dat sy den Heere haren God
vreesen/ende houden/dat sy doē alle woor-
den deser Wet.
13 Ende dat het hare kinderen / die het
niet en weten / oock hooren ende leeren/
op dat sy den Heere uwen Godt / vreesen
alle uwe leefdaghe / die ghylieden op den
Lande leeft / daer ghy in gaet ouer de Jor-
dane/om dat in te nemen.
14 Ende de Heere sprac tot Mosen: Siet/
uwen tydt is hier by ghecomen / dat ghy
steruet : Roept Josua/ ende treedt voor de
Hutte des l † Bescheydts/ dat ick hem be-
uel doe. Moses ghinck henen met Jo-
sua / ende traden in de Hutte des Be-
scheydts.
15 Ende de Heere verscheen in der Hut-
ten/ in een m Wolckencalumne/ n ende de
selue Wolckencalumne stondt in der Hut-
ten deure.

Mosis ouderdom 120 Jaer.
a Nu.20.24 ende 27.13 Deut.3.27 ende 4.21 ende 32.48 Josua.
b Nu.27.18
c Nu.21.24 35.
d De u.7.2 ende 20.16
e Esa.35.4 Josue 1.7.9.
f Josue 1.5. Hebr.13.5
g Deu.31.23 1 Reg.2.3
h Nu.27.16
i Num.3.6 Josue 8.33.
Alle seuen Jaer salmē het boec der Wet lesen.
k Nehe.8.1
Josua wort in zyn ampt geset van God.
l † An.misal/ of Ghetuyghenisses.
m Of/ wolckenpilaer.
n Exo.33.9

God weet wel dat niet goets in ons en is.
o 1 Sam. 8. 7.

16 Ende de Heere sprack tot Mosen: Siet/
ghy sult slapen met uwen vaderen/ eñ dit
Volck sal opcomen/ eñ sal vreemden Godē
nahoereren/ dies Landts daer sy in comē/
o eñ sal my verlaten/ eñ het Verbont varē
laten/ dat ick met hen ghemaeckt hebbe:
17 So sal mynen toorne vergrimmen over
hen ter selver tijdt/ ende salse verlaten: eñ
myn aensicht voor hen verberghen/ dat sy
verteert worden: p ende wanneer hen dan
veel ongheluck ende angsts treffen sal/ so
sullen sy segghen: Is my dit quaet niet al
le wedervaren/ dewijle mijn God niet met
my en is?
18 Ick dan/ sal mijn aensicht verberghen
te dier tijdt/ om alle het quaets wille/ dat
sy gedaen hebben/ dat sy hen tot anderen
Goden ghekeert hebben.

p Iere. 2. 27

Een Liedt/ Israel ter getuygenisse gegeven.
q Deut. 32. 1
r Deu. 8. 14
Prov. 30. 1.

19 So schrijft u lieden nu dit Liedt/ eñ leert
het den kinderen Israels/ ende legt het in
haren mont/ dat my dat q Liedt een getuy
ghe sy onder den kinderen Israels.
20 Want ick wilse int Lant bringhen/ dat
ick haren vaderen ghesworen hebbe/ daer
Melck ende Heunich in vloeyt: r ende als
sy eten/ ende sat ende vet worden/ so sullen
sy hen keeren tot anderen Goden/ eñ hen
dienen/ ende my lasteren/ ende mijn Ver-
bondt varen laten.
21 Ende wanneer hen dan veel ongheluck
eñ angsts wedervaren sal/ so sal dit Liedt
hen antworden ter ghetuyghenisse: want
het en sal niet vergheten worden uyt den
monde haers zaets: s want ick weet hare
ghedachten/ daer sy nu alreede mede om-
gaen/ eer ickse int Landt brenghe/ dat ick
ghesworen hebbe.

s Rom. 7. 18.
Ioan. 2. 25.

22 Also schreef Moses dit Liedt ter selver
tijdt/ eñ leerde het den kinderen Israels.
23 Ende beval Iosue den soone Nun/ eñ
sprack: t Weest getroost ende onver-
vertsaecht: want ghy sult den kinderen
Israels in het Lant leyden/ dat ick hen ge
sworen hebbe/ ende ick wil met u zijn.
24 u Doe nu Moses de woorden deser
Wet/ gantsch uytgeschreven hadde in ee-
nen Boeck/
25 Gheboot hy den Leviten/ die de Arcke
der ghetuyghenisse des Heeren droeghen/
ende sprack:
26 Neemt dat Boeck deses Wets/ eñ legt
het in de zijde der Arcke des Verbondts
des Heeren uwes Gods/ dat het aldaer een
ghetuyghe sy teghen u.
27 x Want ick kenne uwe onghehoorsaem-
heyt eñ hardneckicheyt: siet/ dewijle ick
noch heden met u lieden leve/ zijt ghy on-
ghehoorsaem gheweest teghen den Heere/
hoe veel meer na mynen doodt?
28 So vergadert nu voor my alle Outsten
uwer stammen/ ende uwe Amptlieden/ dat
ick dese woordē voor haren ooren spreke/
y eñ hemel ende Aerde tegen hen tot ghe-
tuyghe neme.
29 Want ick weet het/ dat ghylieden het
na mynen doot verderven sult/ ende uyt
den weghen treden/ dien ick u geboden
hebbe: so sal u lieden dan ongheluck ont-
moeten hier na/ daerom dat ghy quaet ge
daen hebt voor de ooghen des Heeren/
dat ghyliedē hem vertoornt/ door de werc
ken uwer handen.
30 Also sprack Moses de woorden deses
Liedts gheheel uyt/ voor de ooren der gant
scher Menichten Israels.

t Deu. 31. 7.
Iosue. 1. 9.
ende. 23. 15.
u Deu. 10. 5
x 2 Reg. 17. 14.
Mala. 3. 7.
y Deu. 4. 26
ende 30. 19.

Dat xxxij. Capittel.

1. Moses/ so hy God hooch prijst/ 5. straft heftich de afvallighe Ioden/ 7. eñ vermaentse tot nadencken der weldaden Gods. 15. Weelde brengt Israel tot Afgoderie 29. so dreycht hem God met grousame straffen 29. Ia niet eenigher uytroepinghe/ so hy hem des onrecht en roems der vyanden niet en ontsage. 35. Wrake is des Heeren/ die alleene den synen can eñ wil in noode helpen. 40. ende synen vyanden hare boosheydt op den cop brenghen. 44 Moses na ernstighē beveele aen het Volck/ deses Liedts halven. 48. wort ghebodē/ hy sal hem opten Berch Nebo vergaderen/ ende het beloofde Landt voor synen doodt besien.

a Esaie. 1. 2.
Mich. 1. 2.
b Esa. 55. 10.
† And. aenroepen.
c Dat is/ laet ons de Heere God alleen God zijn/ eñ alle eere hebbē/ ende geenē anderen.
* De Hebreusche sprake heet God eenen Rotzsteen/ dat is eenē trotztrouwe/ Stercke/ eñ versekeringhe/ allē die hen op hem verlatē ende hem vertrouwē.
d Gen. 13. 2.
e By den Godloosen moet God altijdts onrecht hebben/ en hem meesteren laten Mat. 11. 19. De wijsheyt moet haer laten rechtveerdighen vā harē kinderen die weten alle dinck beter als het God maeckt/ sou en deughet niet.
f Mala. 1. 6
g Gene. 1. 26
h Gene. 11. 8
i Deut. 4. 20
k Exo. 19. 3.
† An. Hy verhoedde
†† Anders. verstandt:
m Exo. 19. 4
n Psal. 81. 17
o Deu. 6. 10
p † And. vet wert/ rechtich behoorde te zijn/ werdt hy wederspannich (ofte vertel)
r Psa. 106. 63
s Dat is/ daer van sy geen bevel noch Gods woort en hebben/ maer verkiesen uyt eyghner aendacht/ nieuwe Godsdinsten.
t † And. nieu welcx comen zijn/ etc. gerueest hebben.

1 Merckt op/ ghy a Hemelen/ ick wil
spreken/ ende de Aerde hoore de redē
mijns mondts.
2 b Myne leere druppe als den reghen/
ende mijn reden vloeye als den dauwe/
als den reghen opt gras/ ende als de drup
pen op het cruydt.
3 Want ick wil den Naem des Heeren †
prijsen: gheeft onsen God c alleen de eere.
4 Hy is een * Rotzsteē/ d syne werckē zijn
onstraffelick: want alles wat hy doet/ dat
is recht: getrouwe is God/ eñ niet quaets
aen hem/ e rechtveerdich eñ vroom is hy.
5 De verkeerde eñ boose aert/ valt van
hem af: sy zijn schandsvlecken/ eñ niet syne
kinderen.
6 Danct ghy also den Heere uwen God/
ghy dwaesachtich ende onwijs volck? is
f hy niet uwe vader ende uwe Heere? g is
hy het niet alleen/ die u ghemaeckt ende
bereydt heeft?
7 Ghedenckt aen de voorleden daghen/
tot nu toe/ ende merckt wat hy ghedaen
heeft aen den ouden Vaderen: vraecht het
uwen vader/ die sal het u verkondighen/
uwe Oudtsten/ die sullent u segghen.
8 h Doe de Alderhoochste de Volcken uyt
deylde ende verstroyde der menschen kin-
deren/ doe settede hy de Landtpalen der
Volckē/ na het getal der kinderē Israels.
9 i Want des Heeren deel is zijn Volck/
Iacob is het snoer zijnder Erven.
10 k † Hy vandt hem in de Woestijne/ inde
dorren Wildernisse/ daer het huylde: hy
voerde hem eñ gaf hem l † de Wet: hy be-
waerde hem als synen Ooghenappel.
11 Als een Arendt syne ionghen vervoert/
ende boven hen sweeft: m hy breydde syne
vederē uyt/ eñ droechse op syne vleugelen.
12 De Heere alleen leydde hem/ ende daer
en was gheen vreemt God met hem.
13 Hy liet hem hooch varen op Aerden/ eñ
spijsde hem metten vruchten des Velts:
n ende liet hem Heunich suyghen uyt den
Rotzsteenē/ eñ Olye uyt den hardē steenen.
14 Boter vanden Koeyen/ eñ Melck van-
den Schapen/ met het vette vanden Lam
meren: ende vette Rammen/ ende Bocken
met vette Nieren/ eñ Tarwe: ende drenc-
tet hem met goet Druyvenbloedt.
15 o Doe hy p † nu vet ende sat wert/ wert
hy weeldich: hy is vet ende dick/ eñ sterck
ghewordē: ende hy heeft den God laten
varen/ die hem ghemaeckt heeft/ hy heeft
den Rotzsteen zijns heyls kleyn gheacht:
16 Ende heeft hem tot yver verweckt door
vreemde Goden/ door de grouwelē heeft
hy hem vertoornt.
17 r Sy hebben den Veltduyvelen gheof-
fert/ ende niet haren Gode: den Goden die
sy niet en s kenden/ den nieuwen/ die tt te
vorē niet geweest en zijn/ die uwe Vaders
niet gheeert en hebben.
18 Uwen Rotzsteen die u ghebooren heeft/
hebdy uyt der acht ghelaten/ ende hebt
Godt vergheten/ die u ghemaeckt heeft/

Ende

19 Ende doe het de Heere sach / werdt hy
toornich ouer syne sonen ende dochteren.
20 Ende hy sprack: ick wil myn aensicht
voor hen verbergen/ wil sien/ wat hen ten
laetsten wedervaren sal: want het is eenen
verkeerden aerdt/ het zijn ontrouwe kin-
deren.
21 Sy hebben my verwecht aen dien/ dat
gheen God en is/ met haerder Afgoderye/
hebben sy my vertoornt: u ende ick wilse
weder verwecken aen dien dat geen Volck
en is/ aen een dwaesachtich Volck wil ick
se vertoornen.
22 Want het vyer is aenghegaen door my
nen toorne ende sal bernen tot in de on-
derste Helle: ende sal verteeren het Lant met
syne vruchten ende sal aensteken de funda
menten der Aerden.
23 Ick wil alle ongheluck ouer hen hoopen/
ick wil alle myne pylen in hen schieten.
24 Van hongher sullen sy versmachten/ ende
verteert worden van de x fe[illegible]/ ende van
snellen doodt: y ick wil der Dieren tanden
onder hen schicken / ende der Slanghen
verghift.
25 Van buyten salse het Sweert z beroo-
uen ende inwendich het verschricken bey
de ionghelinghen ende maeghden/ de suy-
ghende kinderen met den grysen mannen.
26 Ick wil segghen: Waer zijn sy? ick sal
hare gedachtenisse wech nemen onder den
menschen:
27 Wanneer ick den toorne der vyanden
niet en schoude/ dat hare vyanden niet
stout en werden/ ende mochten segghen:
Onse macht is hooch/ ende de Heere en heeft
sulcx niet alles ghedaen.
28 Want het is een Volck daer gheen
a raet in en is/ ende daer en is gheen ver-
standt in hen.
29 O dat sy wijs waren/ ende vernamen
sulcx dat sy verstonden wat hen hier na
ontmoeten sal.
30 Hoe gaet het toe / dat een sal haerder
duysent iagen/ ende twee sullent thien duy
sent vluchtich maken? is het niet also om
datse haren Rotzsteen vercocht heeft? ende
de Heere heeftse ouergheghenen.
31 Want onsen Rotzsteen en is niet als ha
ren Rotzsteen/ b des zijn onse vyanden selfs
Richters.
32 Want haren Wijnstock is vanden Wijn
stock tot Sodom/ ende vanden Acker Go-
morra/ hare Wijndruyuen zijn Galle / sy
hebben bitter Besyen.
33 Haren Wijn is Draken verghift / ende
woedender Adderen galle.
34 Is sulcx niet by my verborghen: ende
e versegelt in myne schatten?
35 d De wrake is myne. ick wil betalen.
Te syner tydt sal haren voet slibberen:
want den tydt haers ongevals is na by/
ende wat hen ontmoeten sal/ haestet hem
hiertoe.
36 e Want de Heere sal zijn Volck rechten/
ende ouer syne knechten sal hy hem ont-
fermen: want hy sal aensien/ dat hare cracht
wech is/ ende dat beyde f het besloten ende
verlaten wech is.
37 Ende men sal segghen: g Waer zijn hare
Goden? haren Rotzsteen/ daer sy op betrou-
den?
38 Van welcker Offer sy vet aten/ ende drone
ken den Wijn haers Dranckoffers: laetse
op staen ende v lieden helpen/ ende v be-
schutten.
39 Siet ghylieden nu/ dat ick het alleen ben/
h ende datter gheen God beneuen my en
is/ i ick can dooden ende leuendich maken:
ick can k t verslaen / ende can heelen/ l ende
daer en is niemandt die wt myner handt
verlosse.
40 Want ick wil myne hant inden Hemel hef-
fen/ ende wil segghen/ Ick leue eewichlick.
41 m Als ick het blinckende myns Sweerts
wetten sal/ ende myne hant ter straffe gry-
pen sal/ so wil ick my weder wreken aen
myne vyanden/ ende dien die my haten/
betalen.
42 Ick wil myne pylen met bloede drone-
ken maken/ ende myn Sweert sal vleesch
eten n ouer den bloede der verslaghenen/
ende ouer de gevanckenisse/ ende ouer den
ontblooten hoofde des vyants.
43 o Juycht alle ghy die zijn Volck zijdt:
want hy sal het bloet syner knechten wre-
ken: ende sal hem aen syne vyanden wreken/
ende genadich zijn den Lande zijns Volcx.
44 Ende Moses quam/ ende sprack alle woor-
den deses Liets voor den ooren des Volcx/
hy ende Josua de sone Nun.
45 Doe nu Moses sulcx al wt ghespro-
ken hadde/ tot alle Israel:
46 Sprack hy tot hen: p Nemet ter herten
alle woorden/ die ick v lieden heden betuy
ge/ dat ghy uwen kinderen beveelt/ dat sy
houden: ende doen alle woorden deses Wets/
47 Want het en is niet een vergeefs woort
aen v lieden/ maer het is uwe leuen: ende so-
danige woort sal uwe leuen verlengen op-
ten lande/ daer ghylieden heuen gaet ouer
de Jordane/ dat ghy het in neemt.
48 q Ende de Heere sprack met Mose des-
seluen daechs ende seyde:
49 Gaet op het gheberchte Abarim/ opten
Berch Nebo/ die daer leyt in der Moabi-
ten Lant/ teghen Jericho ouer/ ende besiet het
Lant Canaan/ dat ick den kinderen Israels
ten eyghendom gheuen sal.
50 Ende sterft opten Berch/ als ghy daer
op ghecomen zijt / ende vergadert v tot
uwen volcke: r ghelyck als uwe broeder
Aron sterf opten Berch Hor/ ende hem tot
synen volcke vergaderde.
51 s Daerom dat ghylieden v besondich
hebt onder den kinderen Israels/ by den
Twistwater te Cades / in de Woestyne
Zin/ dat ghylieden my niet en heylichdet
onder den kinderen Israels.
52 Want ghy sult het Lant teghen v sien/
dat ick den kinderen Israels gheue/ doch
ghy en sult daer niet in comen.

Dat xxxiij. Capittel

1 Moses seghent voor synen doot de
twaelf stammen Israels/ ende seydt wat
hen wedervaren sal.

1 DIt is den Seghen / daer Moses de
man Gods de kinderen Israels voor
synen doodt mede seghende:
2 Ende sprack: De a Heere is van Sinai
ghecomen/ b ende is hen op ghegaen van
Seir: c hy is claerlick verschenen vanden
Berch Paran/ ende is ghecomen met veel
duysent Heylighen: tot syner rechterhant
is een vyerighe Wet aen hen.
3 d Hoe heeft hy de lieden so lief? e alle sy-
ne Heylighen zijn in uwer hant: f sy sullen
hen setten tot uwen voeten / ende sullen
leeren van uwe woorden.
4 Moses heeft ons de Wet ghebodē/ de
erue der Menichten Jacobs.
5 Ende hy volbrenge g het ampt eens Co
ninck/ ende hielt te hoope de Oversten des
Volcx/ met tsamen den stammen Israels.
6 Ruben leue/ ende en sterue niet/ ende zijn
ghemeyn volck zy h gheringhe.
7 Dit is den Seghen Juda: ende hy sprack:
Heere/ verhoort de stemme Juda/ maeckt

a Rom. 10. 19
Jere. 15. 14.
x Anders. brandende sucht ende van bitteren ghifte.
y Jere. 5. 6.
Joel. 1. 6.
z Dat is buyten sullen sy Weduwen ende Weesen worden door t sweert/ ende geuanckenis se der kinderen mannen ende vrouwen beroost worden maer wat overblijft sal door verschricken/ dat is door hongher/ pestilencie/ oproer/ iammerlick omcomen.
a Dat is/ Sy en achten Gods woort niet/ weten niet beter.
b Exo. 14. 25
1 Sam. 5. 7.
c Dat is/ Sy en ghelooven niet/ tot dat sy het bevinden/ want het is voor haren ooghen verborgen.
d Rom. 12. 19
Syr. 28. 1
Hebr. 10. 30
e Psal. 134. 14
Matth. 7. 6.
f Dat is/ het vleesch ende snoodt.
g Jere. 2. 28
h Deu. 4. 35
i 1 Sam. 2. 6.
Tob. 13. 2.
Sapi. 16. 13
k Of/ ontwee sla/
l Anders/ verwondē/
l Job 10. 7.
m Psalm. 149. 10.
n Wy straf fen des Sweerdts onder den Joden: Verworginghe/ Ghevanckenisse/ ende Beroovinghe des Coninckrycx ende Priesterdoms/ door het hayr op den hoofde bediet.
o 2 Mac. 7. 6
Rom. 15 10
p Deut. 6. 6
ende 11. 18
q Nu. 27. 12
Deu. 3. 27
r Nu. 20. 28
ende 33. 38
s Nu. 20. 12
ende 27. 14
Moses seghent voor synen doot de xij. stammen Israels.
a Exo. 3. 2
ende 19. 3
b Nu. 21. 4.
c Num. 11. 17. 31
d Tit. 3. 4
e Sap. 3. 1.
f Luc. 10. 39
g Hy en was niet Coninc/ en hadde oock niet daervan ende hielt doch het volck te samen: alsoo dat het een hooft hadde/ als eenen Coninck/ en niet gestropt under hyghseringhe gingen.
Ruben.
h Of/ slecht dunne/ verachtelick.
Juda.

Teuit.
i Dat is/
als Exo.28.
staet/ het
heylichdom
oft borst-
lappe. Hy
wil also seg
ghen: Uwe
Priesterlick
ampt zy ge
luckfalich
voor Gode
eñ dē men-
schē met bid-
den eñ leerē
k Nu.20.10
l Mat.10.37
m† An. den
Bē Jamin.
n Dat is de
Tempel eñ
Jerusalē/
eñ het Co-
ninckrijcke
was in Bē-
Jamin.
Joseph.
Josue16. 17
o Dat is vā
den Coninc
rijcke Israe-
els gheseyt:
welc hooch
ghesegheut
weet in allē
dat de He-
mel/Sonne
Mane/Aer
de/ Berch/
Dal/ Wa-
ter/eñ alles
dat eertlick
goet brocht
eñ gaf:daer
toe oock Pro
pheten eñ
heylige Re-
gētē hadde
p Exo.3.2
q Hebr.tien
duysent
Sebulon.
Isaschar.
r Dit heeft
Debora eñ
Barac ge-
daē Judi.5
Gad.
s Iere.10 Gad
verwoestert.
t An.gesegēt
zy die den
s† An.sijnē
genuanc/dz
daer des
Leeraers
deel hoorgē
lagen/ ende
quam/etc.
u Dē Segē
Gad heeft
de Coninck
Jehu wtge
richt/4 Re.
10. daer hy
Baal te niet
te brenget/
eñ dat volc

hem ten Regente in sijnen volcke/ eñ laet
sijne macht groot worden/ende hem moet
teghen sijne vyanden gheholpen worden.
8 Ende tot Levi sprack hy: i Uwe Recht
ende uwe Licht/ blijve by uwen heylighen
Name k dien ghy versocht hebt tot Mas
sa/ doe ghylieden twistedet aen het Twist
water.
9 l Wie tot sijnen vader eñ tot sijner moe-
der sprecht: Jck en sie hem niet: ende tot
sijnen broeder/ Jck en kenne hem niet: eñ
tot sijnen sone/ Jck en weet hem niet: die
houden uwe redenen/ ende bewaren uwe
Verbondt.
10 Die sullen Jacob uwe Rechten leeren/
ende uwe Wet: die sullen Reucwerck voor
uwen neuse leggen/ ende gheheel Offer op
u wen Altaer.
11 Heere/ seghent zijn vermeughen/ eñ laet
u bevallen de wercken sijner handen: ver-
slaet den rugghe der gener/ die hen tegen
m † hem verheffen/ ende der gener die hem
haten/ dat sy haer niet op en richten.
12 Ende tot Ben Jamin sprack hy: n Het
lieflicke des Heeren sal seker woonen/ alle
tijdt sal hy over hem houden/ ende sal tus-
schen sijne schouderen woonen.
13 Ende tot Joseph sprack hy: Zijn landt
leyt in den Seghen des Heeren: daer zijn
o edele vruchten vanden Hemel / vanden
Dauwe/ ende van der diepte die hier on-
der leyt.
14 Daer zijn edele vruchten vander Son-
nen/ eñ edele rijpe vruchten der Manen/
15 Ende vanden hooghen Bergen teghent
Oosten/ ende vanden cleynen Bergen ee-
welick:
16 Ende edele vruchten der Aerden / ende
wat daer in is: de genade des genen p die
in dē Bossche woonde/ come op het hooft
Josephs/ eñ opten schedel des Nasir/ on-
der sijnen broederen.
17 Sijne heerlickheyt is als eenen eerstge-
boren Osse/ eñ sijne Hoornen zijn als eens
Eenhorens Hoorne: metten seluen sal hy
de Volcken stooten te hoope/ tot aen des
lāts eynde: dat zijn de q duysēt Ephraim/
ende de duysent Manasse.
18 Ende tot Sebulon sprack hy: Sebulon
verheucht u r s wttochte/ ende Isaschar
verheucht u uwer Hutten.
19 Sy sullen de Volcken opten Berch roe
pen/ ende aldaer offeren Offer der gherech
tichteydt: want sy sullen de veelheydt des
Zees suyghen/ ende de versoncken schattē
inden zande.
20 Ende tot Gad sprack hy: s† Gad zy ghe-
seghent de Ruymmaker: hy leyt als een
Leeuwe/ ende rooft den arm ende den sche
del.
21 Eñ hy sach/ t† dat hem een u Hooft ghe
ghevē was/ een Leeraer die verborgen is/
welcker quam metten Oversten des volcx/
ende beschickte de Gerechticheyt des Hee
ren/ ende sijne Rechten aen Israel.
22 Ende tot Dan sprack hy: Dan/ een jon-
ghe Leeuwe die sal x† vloeyen van Basan.
23 Ende tot Naphthali sprack hy: Napht
hali sal genoech hebben/ wat hy begeert/
y ende sal vol Seghens des Heeren zijn/ te
gens Westen ende Suyden/ sal sijne besit-
tinghe zijn.
24 Ende tot Asser sprack hy: Asser sy ghe-
segent met sonen: hy sy aenghenaem sij-
nen broederen/ ende doope sijnen voet in
Olye.
25 Jser ende/ metael a† sy aen uwen schoe-
nen uwen ouderdom als uwe ieucht.
26 Daer en is gheen God/ als de God des

b† Rechtveerdighen / die inden Hemel sit:
die sy uwe hulpe/ ende dieus sijne heerlick
heydt inde Wolcken is.
27 c Dat is de Wooninghe Gods vanden
beginne/ ende onder den armen eewelick:
ende hy sal voor u henen/ uwen vyant wt-
drijven/ ende segghen: d Zijt verstroyt.
28 e Israel sal seker alleen woonē: de Fon
teyne Jacobs sal zijn opten Lande/ daer
Koren ende Most is: daer toe sijnen Hemel
sal met dauwe druppen.
29 Wel u Israel/ wie is u ghelijck? O volc/
die ghy door den Heere salich wordet/ die
uwer hulpe Schilt eñ het Sweert uwer
overwinninghe is: uwen vyanden sal het
faelgeren/ doch ghy sult op haer Hoochte
henen treden.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Moses/ als dien hy het Beloofde lant
heeft ghesien/ 5. sterft. 6. Wordt vanden
Heere begraven/ 8. ende van Israel be-
weent. 9. Josua coemt na hem ten regi-
mente. 10. Daer en staet voortaen geen
Propheet meer op als Moses.

1 Ende a Moses ghinck vanden Velde
der Moabiten / opten Berch Nebo/
op de spitze des ghebercghtes Pisga/ te-
ghen Jericho over: eñ de Heere wees hem
het gantsche Lant tot Dan toe:
2 Ende het gantsche Naphthali/ ende het
lant Ephraim ende Manasse: ende het
gantsche Landt Juda tot aen de wterste
Zee:
3 Ende teghent Suyden/ ende de contrey
en der breydde Jericho/ der Palmen stadt
tot Zoar toe.
4 Ende de Heere sprack tot hem: b Dit is
het Lande/ dat ick Abraham/ Isaac ende
Jacob ghesworen hebbe/ ende geseyt: Jck
wil dat uwen zade gheven: ghy hebt het
met uwen ooghen ghesien/ c doch ghy en
sult niet over gaen.
5 Also sterft Moses de knecht des Heeren
aldaer inden Lande der Moabiten/ na den
woorde des Heeren.
6 d Ende hy begroef hem inden Dale in-
den Lande der Moabiten/ teghen den huy
se Peor/ ende niemant en heeft zijn graf
vernomen tot op desen huydighen dach.
7 e Ende Moses was hondert ende twin
tich Jaer oudt/ doe hy sterf: sijne ooghen
en waren niet doncker ghewo rden / ende
sijne kracht en was niet vervallen.
8 f Ende de kinderen Israels beweenden
Mosen inden Velde der Moabiten / der-
tich daghen/ ende de dagen des weenens
ende klaghens over Moses / werden vol
eyndt.
9 Josua de sone Nun/ werdt vervult met
den Gheest der wijsheyt: g want Moses
hadde sijne handen op hem ghelegt: ende
de kinderen Israels hoordē hem/ ende de-
den als de Heere Mosi geboden hadde.
10 h Ende daer stont namaels gheen Pro-
pheet in Israel op/ als Moses/ die dē Hee
re ghekent hadde van aenghesichte i†/
11 Tot allerley Teeckenen eñ Wonderen/
daer hem de Heere toe sandt/ dat hy se de-
de in Egypten lande / aen Pharao / ende
allen sijnen knechten/ ende aen allen sijnē
lande:
12 Ende tot aller deser machtigher handt/
ende groote k† ghesichten/ die Moses de-
de / voor de oogen des gantschen Israels.

Eynde des vijfften Boecx
Mosis.

weder te
rechte
bracht / eñ
sloech twee
Coninghen
doot/ daer
toe Jesabel:
eñ de Lee-
raer is E-
lias de Pro-
pheet/ die
indē Hemel
genomē eñ
verborgē is/
wāt hi was
een Burger
wt Gilead/
inden stam-
me Gad.
Dan.
x† An. sprin
ghen
Naphthali
y Mat. 4.13
Asser.
z Of eerin
a † An. sullē
uwe sloten
zijn/ eñ uwe
smerte als
uwe goede
daghen.
b† And. Is-
raels.
c Godswoo
ninge is int
volc Israel
van begin,
af/ onder
welcke sy
eewichlick
blijven als
de Hoedere-
kens onder
de armē ofte
te vleugelē
der Hinnen.
d Of, wtge-
roeyt/ver-
niett.
e Jere.23.6.
f † An. ooge
Moses siet
het beloof-
de lāt/ maer
en mach
daer nz in.
a Nu.27.12.
* 2 mac. 2.4
b Gen.12.7
c Nu.20.12.
Mose sterft
d Jude 9
Mose heeft
120. Jaer ge
leeft.
e Deu.31.2.
f Nu.20.29
Josua coēt
na Mosen
totte Regi-
mente.
g Nu.27.23.
Act.6.6
1 Tim. 4.14
h Deu.18.15
i † An. tot al
gesichte.
k † Anders
schrickin/

Argument.

DAer na volcht dat Boeck Josue / het
welcke voornemelick de waerheydt der
Godlicker belofte bewijst/ te weten/ hoe
het volck Israel is na de doodt Mosis in het
beloofde Landt ghebracht door Josue/ (van
welcken dit boeck den naem heeft gecregen)
de Coninckrijcken ende volcken des Lants Ca-
naan gantschelick te niete gebracht hebben-
de, tot grouwelicke straffe der grooter grou-
welicker sonden. In dit boeck is oock een be-
schrijvinghe des heylighen Landts, ende een
patroon ofte exemplaer eens goedē Princen/
ende eens gehoorsamen volcx: ende daer
waer een historie veruolcht ontrent
van ses ofte seuen ende
twintich Jaren.

Het Boeck Josua.

Dat Eerste Capittel.

1 God sterckt ende troost Josua/ 7. ende
gheeft hem een Leesboeck in de hant/ daer
in hy hem altoos oeffenen sal. 10. Josua
ghebiedt den Volcke dat sy voorraet be-
reyden ter reyse/ 12. ende den Rubeniten/
Godditen ende den haluen stamme Ma-
nasse/ dat sy na aenghedinghder toeseggin-
ghe haren broederen tot ruste helpen / 16.
ende belouen hem volcomen gehoorsaem-
heydt/ als den Mosi toeghesepdt was.

God sterckt ende troost Josua.
1 N den doodt Mosis
des knechts des Hee-
ren/ sprack de Heere tot
Josua den sone Nun/
a Mosis Dienaer:
a Exo.33.11.
Mijn knecht Moses
is ghestoruen: so maeckt
u op/ ende treckt ouer
dese Jordane ghy ende dit gantsche volck/
in het Landt dat ick hen/ den kinderen Is-
raels, ghegheuen hebbe.
b Deu.11.24 Jos.14.9.
3 b Alle Steden daer uwe voetsolen op
treden sullen/ hebbe ick u lieden ghegheuen/
als ick Mosi ghesepdt hebbe.
4 Van der Woestijne aen/ ende desē Libano/
tot aen het groote water Phrath: het
gantsche Landt der Hethiteren/ tot aen de
groote Zee teghen Westen / sullen uwe
Landtpalen zijn.
c Jos.3.7
d Deu.31.6 Heb.13.5
5 Het en sal niemandt wederstaen uwe leef
daghe: c ghelijck als ick met Mose ghe-
weest ben, also wil ick oock met u zijn:
d ick en wil u niet verlaten / noch van u
wijcken.
6 Zijt ghetroost/ ende weest onuertsaecht:
want ghy sult desen Volcke het Lant wt-
deylen, dat ick haren Vaderen gesworen
hebbe, dat ick het hen gheuen wilde.
e 1 Reg.2.3 Jos.21.6
f of auēsinu
g Deu.12.16
7 e Hebt slechts eenen goeden moet/ ende
weest gantsch vrijmoedich, dat ghy hou-
det ende doet allerdinghe na de Wet f die
u Moses mijn knecht geboden heeft: g en
wijct daer niet van/ noch ter rechter noch
ter slincker hant/ op dat ghy cloeckelicken
handelen meucht/ in allen dat ghy doen
sult.
h Deu.17.19 ende 18.14.
i Of, besint
8 h Ende laet het Boeck deser Wet van
uwen monde niet comē maer i ouerdenct
het dach ende nacht: op dat ghy houdet ende
doet al temael na dien, dat daer in geschre-
uen staet, als dan sal het u wel ghelucken
in allen dat ghy doet/ ende sult wijsuck han-
delen connen.
9 Siet, ick hebbe u gheboden/ dat ghy ee-
nen goeden moet hebt / ende vrijmoedich
zijt: en laet u niet grouwelen/ ende en ont-
settet u niet: want de Heere uwe God is
met u / in allen dat ghy doen sult.
10 Doe ghebodt Josua den Hooftlieden
des Volcx/ ende sprack:
11 Gaet door den Legher/ ende gebiet den
Volcke, ende segt: Bereydet u lieden voor
raet: want na drij daghen/ sult ghy lieden
ouer dese Jordane gaen/ dat ghy in coemt/
ende het Lant inneemt/ dat u de Heere u-
we God gheuen sal.
12 Ende totten Rubeniten/ Godditen / ende
den haluen stāme Manasse sprack Josua:
13 k Denckt aen het woort / dat u lieden k Nu.32.20. 28
Moses de knecht des Heeren seyde/ ende
sprack: de Heere uwe God heeft u lieden Jos.4.12.
tot ruste ghebracht/ ende dat Landt ghe-
gheuen.
14 Uwe wijuen ende kinderen/ ende Vee/
laet inden Lande blijuē/ dat u lieden Mo-
ses ghegheuen heeft, op dese zijde der Jor-
danen: daerentteghen sult ghy lieden voor
uwen broederē heuen trecken gewapent/
wat strijdtbare mannen zijn: ende hen hel-
pen:
15 Tot dat de Heere uwe broederen oock
tot ruste brengt/ ghelijck als u lieden / dat
sy oock in nemen het Lant, dat hen de Hee-
re uwe God gheuen sal/ als dan sult ghy
lieden wedercom keeren in uwe Lant, dat
u Moses de knecht des Heeren ingegeuen
heeft te besitten op dese zijde der Jorda-
nen/ teghen den Opganck der Sonnen.
16 Ende sy antwoordden Josua/ ende spra- l Deu.5.27.
ken: l Alles wat ghy ons ghebođen hebt/ Jere.42.5.
dat willen wy doen/ ende waer ghy ons he- n Nu.2.34
uen sendet/ daer willen wy heuen gaen.
17 Ghelijck als wy Mosi gehoorsaem ge-
weest zijn / so willen wy u oock ghehoor-
saem zijn: alleen dat de Heere uwe God/
slechs met u zy. ghelijck als hy met Mo-
se was.
18 Wie uwen monde onghehoorsaem is/
ende en hoort niet uwe u woorden/ in allen
dat ghy ons gebiedet, die sal steruen: hebt
slechs eenen goedē moet, ende weest on-
uertsaecht.

Dat ij. Capittel.

1. Josua sendt Verspieders wt / het
Lant te bespieden 3. Rahab verberchtse
voor den Coninck. 8. Doet bekentenisse
haers gheloofs. 12. ende biddet om harer
ende der haren verschooninge, in der Stadt
innemīnghe. 14. De Verspieders maken
met haer een Verbant. 22. Gaen henē der
werchs als sy ghewesen worden. 23. ende co-
mende, vertellen Josue alle saken.

1 JOsua de sone Nun, hadde twee Verspie- Verspieders
ders heymelicken wt gesonden van Sit- worden wt
tim/ ende hen gesept. Gaet henen / besiet ghesonden
het Lant, ende a † Jericho: die ghingen he- het Lant te
nen/ b ende quamen in het huys eener besien.
c † Hoeren, die hiet Rahab, ende lagen al- Rahab.
daer ter herbergen. a † Anders. Jericho.
2 Doe wert den Coninck tot Jericho ghe- b Hebr.11.31
sept: Siet, in deser nacht zijn mannen hier c † Anders, weerdinne
in ghecomen vanden kinderen Israels/
het Lant te verspieden.
3 Doe sandt de Coninck te Jericho tot Ra-
hab, ende liet haer segghen: Geeft de man-
nen wt/ die tot u in uwe huys ghecomen
zijn: want sy zijn ghecomen/ het gantsche
Lant te verspieden. Rahab. ver-
4 Doch het wijf verberch de twee mannē/ berchte de
ende sprack also: Daer zijn wel mannen man- Verspie-
nen tot my in ghecomen: doch ick en wiste ders.
niet van waer sy waren.

Ende

5 Ende doemen de Poorte wilde toesluy-
ten/ doe het duyster was/ gingen sy wt/ dat
ick niet en weet/ waer sy henen ghegaen
b Of/ flucx zijn: iaecht hen b haestelick na/ want ghy-
c And. ach- lieden sultse c † grijpen.
terhalen 6 Doch sy lietse op het Dack climmen/ eñ
f † And. de verberchdese onder het f † vlas/ dat sy haer
vlas stenge op den Dake wtghebreyt hadde.
li/ die sy etc 7 Ende de mannen iaechden hen na op den
wech na de Jordane/ tot aen het Veyr/ eñ
men sloot de Poorte toe/ doe die daer wt
waren/ die hen na iaechden.
8 Ende eer hen de mannen slapen leyden/
clam sy op tot hen/ op het Dack/
g Hebr. 11.31 9 Ende sprack tot hen: g Jck weet het/ dat
h Deu. 28.10 de Heere v lieden dit Lant ghegeuen heeft:
Josue 5.1 h want een verschrickinge is op ons ghe-
uallen uwent haluen/ ende alle Jnwoon-
ders des Landts zijn voor uwer toecomst
vertzaecht ghewordden.
i Exo. 14.21 10 Want wy hebben i ghehoort/ hoe dat de
Josue 9.9 Heere het water in de k † Schelfzee heeft
k † An. riet- wtgedrooght voor v lieden henen/ doe ghy
zee/ Roode lieden wt Egypten toocht: l ende wat ghy-
zee. lieden den tween Coningen der Amoritẽ/
l Nu. 21.24. Sihon eñ Og/ op gene zijde der Jordanen
gedaen hebt/ hoe ghyse verbannen hebt.
11 Ende sint dat wy sulcx ghehoort hebbẽ/
is onse herte vertzaecht/ ende daer en is
geen opgericht gemoet meer in yemandẽ/
voor uwer toecomst: want de Heere uwe
God is een Godt/ beyde/ bouen inden He-
mel/ ende beneden op Aerden.
m Jud. 1.24 12 m So sweert my nv n by den Heere/ dat/
n Deu. 10.20 nademale ick barmherticheyt aen v lieden
ghedaen hebbe/ dat ghylieden oock weder
om aen mijns vaders huys barmhertic-
heydt doet/ ende gheeft my een ghewisse
teecken/
13 Dat ghylieden leuen laet mynen vader/
myne moeder/ myne broeders/ ende myne
susters/ ende alles wat sy hebben/ ende ver
lost onse zielen van den doot.
o Josue 6. 14 De mannen spraken tot haer: o En doen
17.25 wy geen barmherticheyt ende trouwe aen
v/ wanneer ons de Heere dit Lant gheeft/
soo sal onse ziele voor v lieden des doodts
zijn/ soo verre als ghy onsen aenslach niet
en verradet.
p 1 Sa. 19.12 15 p Doe liet sy deselue by een zeel neder
Act. 9.25 door de venster: want haer huys was aen
der stadtmueren/ ende sy woonde oock op
de mueren.
16 Ende sy sprack tot hen: Gaet op het ge-
berchte/ op dat v lieden die niet en ontmoe
ten/ die v na iaghen/ ende verberght v lie-
den aldaer drie daghen/ tot dat die weder
comen/ die v na iaghen: daer na gaet uwer
straten.
17 De mannen daerenteghen spraken tot
haer: Maer wy willen des Eedts los zijn/
dien ghy van ons ghenomen hebt/
Verbondt 18 Wanneer wy int Lant comen/ ende ghy
der Verspie dit roode zeel niet in de vẽster en knoopet/
ders met daer ghy ons mede af ghelaten hebt/ ende
Rahab. tot v int huys versamelt/ uwẽ vader/ uwe
moeder/ uwe broeders/ ende ws vaders
gantsche huys.
19 Ende wie ter deuren ws huys wt gaet/
diens bloet zy op zijn hooft/ ende wy ont-
schuldich: doch alle der ghener die in uwen
huyse zijn/ so een hant aẽ hen geleyt wort/
so sal haer bloet op onsen hoofde zijn.
20 Eñ so ghy vã desen onsen aenslach wat
sult na seggen/ so willen wy des Eedts los
zijn/ dien ghy van ons ghenomen hebt.
21 Sy sprack: Het zy als ghylieden segget/
ende lietse gaen: ende sy ginghen henen: eñ
sy knoopte het roode zeel in de venster.
22 Sy dan gingen henen/ ende quamen op
het gheberchte/ ende bleuen aldaer drie da-
ghen lanck/ tot dat die weder quamen die
hen nae iaechden: want sy haddense ghe-
socht op alle straten/ ende doch niet ghe-
uonden.
23 Also keerden de twee mannen weder/ eñ
ginghen van het gheberchte/ ende voeren
ouer/ eñ quamen tot Josua den sone Nun/
ende vertelden hem alle dinck/ als sy het
beuonden hadden.
24 Ende spraken tot Josua: q De Heere q Judi. 7.15
heeft ons alle dat Lant in onse handen ge-
gheuen: oock zijn alle Jnwoonders des
Landts verbaest voor ons.

Dat iij. Capittel.

1. Josua coemt metten Volcke aen de Jordane. 6. De Leuiten worden gheordineert metter Arcke voortaen henen te gaẽ. 7. Josua versterckt vanden Heere/ 9. geeft den Volcke een merckteecken der Goddelicker tegenwoordicheyt. 15. De Jordane staet eens deels/ het ander deel loopt af/ ende gaen alle drooch daer door.

1 Ende Josua maeckte hem vroech op/ Het Volck
ende sy toghen wt na Sittim/ eñ qua- coẽt aen de
men aen de Jordane/ hy/ ende alle kin- Jordane.
deren Jsraels/ ende bleuen aldaer dẽ nacht
ouer/ eer sy ouer toghen.
2 a Ende na drie daghen gingen de Hooft- a Josue 1.11
lieden door den Legher/ ende geboden den
Volcke/ ende spraken:
3 Wanneer ghylieden de Arcke des Ver-
bonts des Heeren ws Gods sien sult/ ende
de Priesters wt den Leuiten haer draghen/
so treckt wt van uwe plaetsen/ ende volcht
haer na.
4 Doch dat tusschen v lieden ende haer
ruymte zy/ by twee duysent ellen: ghylie-
den en sult v niet tot haer genaken/ op dat
ghy weten/ op welckẽ wech ghy gaen sult/
want ghylieden en hebt den wech te voren
niet ghegaen.
5 Ende Josua sprack totten Volcke: b Hey b Leu. 20.7
licht v/ want morghen sal de Heere een Nume. 11.18
wonder onder v lieden doen. 1 Sam. 16.5
6 Eñ totten Priesteren sprac hy: Draecht
de Arcke des Verbondts/ ende gaet voor
den Volcke henen: c doe droeghen sy de c Num. 7.9
Arcke des Verbondts/ ende ginghen voor
den volcke henen.
7 Ende de Heere sprack tot Josua: d He- d Josu. 4.14
den wil ick beginnẽ v groot te maken voor
het gantsche Jsrael/ dat sy weten/ dat e ge- e Josue 1.5
lyck als ick met Mose gheweest ben/ alsoo
oock met v zy.
8 Ende ghebiedt ghy den Priesteren/ die
de Arcke des Verbondts draghen/ ende
segt: Wanneer ghylieden coemt voor aen
int water der Jordanen/ so staet stille.
9 Ende Josua sprack totten kinderen Jsr
raels: Herwaerts/ ende hoort de woorden
des Heeren ws Gods:
10 Ende sprack: Daer by sult ghylieden
mercken/ dat een leuendich Godt onder v
is/ eñ dat hy voor v lieden wtdrijuen sal/
de Cananiten/ Hethiten/ Heuitẽ/ Pheresi-
ten/ Gergesiten/ Amoriten ende Jebusiten.
11 Siet/ de Arcke des Verbonts des Heer-
schers ouer de gantsche Werelt/ sal voor v
lieden henen gaen in de Jordane.
12 Soo neemt nv twaelf mannen wt den
stammen Jsraels/ wt eenen yeghelicken
stamme eenen.
13 Wanneer hen dan de voetsolen der Prie
steren/ die des Heeren Arcke/ des Heer-
schers ouer de gantsche Wereldt draghen/
in des Jordaens water laten/ soo sal hen

het water dat van bouen af vliedt in der
Jordanen af trecken / dat het op eenen
hoop staende blijue.
14 * Doe nu het Volck wt trooch wt syne
hutten / dat sy ouer de Jordane ghingen/
ende de Priesters / die de Arcke des Ver-
bonts voor den Volcke henen droegen/
15 Eñ aen de Jordane quamen / ende met
haren voeten voor int water traden (g eñ
de Jordane was vol aen alle hare Oeuerē/
den gantschen tijt des Oogsts.)
16 h Doe stondt het water/dat van bouen
neder quam/ opgherichtet in eenen hoop/
i ‡ gantsch verre vanden lieden der Stadt/
die ter zijden Zarthan leyt: daerentegē het
water dat na der Zee af liep ter Soutzee/
dat nam af/ ende verliep: k also ginck het
Volck henen ouer tegen l† Jericho.
17 Ende de Priesters / die de Arcke des
Verbondts des Heeren droeghen/ stonden
alsoo int drooghe / midden inde Jordane:
ende het gantsche Israel ginck drooch
door/ tot dat het gantsche Volck alle ouer
de Jordane quam.

* Dese ghe- schiedenisse beduydet/ hoe ons Chri- stus door de Apostelen voorgedra- gen inde E- uangelio/ leydet uit heymelijc- ke/ door de drooghe Jor- dane/ die hoch op dat mael als het alderuolste was: dat is de Wet / die ons met wercken be- angstet eñ drijft/ hou- dende hooyt Euangeliū/ dat onse cō- scientie vrij/ vrolick eñ seker door haer zijn/ eñ alleene Christum in den geloo- ue volgen...

f Josue 4.18 Act.7.45 g Syr.24.36 h Psal.114.3 i‡ And. eñ swelde gantsch ver- re van der Stadt Adom- me etc. k Psal.66.6 l† And. Je- richo.

Dat iiij. Capittel.

1. Twaelf Steenen wt de Jordane/ worden nac het beuel des Heeren/ 20. in Gilgal ter eewiger ghedachtenisse opghe- richtet. 9. Josua richtet twaelf andere op/ midden in de Jordane. 12. De Rubeni- ten / Gadditen/ ende den haluen stamme Manasse gaen ghewapent voor aen/ voor de kinderen Israels. 16. De Priesters climmen op met der Arcke wt de Jordane/ 18. so coemt die weder in haer stede.

1 EN de Heere sprack tot Josua:
2 a Neemt v lieden twaelf mannē/ wt
eenen yegelicken stamme eenen/
3 Ende ghebiet hen / ende segt : Neemt
twaelf steenen op wt de Jordane/ van der
plaetsen daer de voeten der Priesters b al-
soo staen/ ende neemt se met v lieden ouer/
dat ghyse in de herberghe laet / daer ghy-
lieden desen nacht herberghen sult.
4 Doe riep Josua twaelf mannē/ die ver-
ordineert waren vandē kinderen Israels/
wt eenen yeghelicken stamme eenen.
5 Ende sprack tot hen : Gaet henen ouer
voor de Arcke des Heeren ws Godts/
midden in de Jordane/ ende een yeghelick
neme eenen steen op syne schouderen / na
den ghetale der stammen der kinderen Is-
raels:
6 Dat sy een teecken zijn onder v lieden:
wanneer uwe kinderen hier namaels hare
vaders vragen sullen/ ende segghen: Wat
doen dese steenen daer?
7 f Dat ghylieden hen dan segt / hoe hem
het water der Jordanen afghetogen heeft
voor der Arcke des Verbonts des Heerē/
doe sy door de Jordane ghinghen: dat dese
steenen den kinderen Israels tot eener ee-
wigher ghedachtenisse zijn.
8 Doe deden de kinderen Israels/ als hen
Josua geboden hadde ende droegē twaelf
steenen midden wt de Jordane/ als de Hee-
re tot Josua gesept hadde/ c na den getale
der stammen der kinderen Israels / ende
brachtense met hen ouer in de herberghe/
ende lietense aldaer.
9 Ende Josua richtede twaelf steenen op
midden in de Jordane/ daer de voeten der
Priesteren gestaen hadden / die de Arcke
des Verbonts droegen/ ende sy zijn noch
aldaer/ tot op desen dach.
10 Want de Priesters die de Arcke droe-
ghen/ stonden midden in de Jordane/ tot

Twaelf stee- nen wordē opgericht. a Deu.27.2. b Dat is/ de Priesters die de Arcke droegē stonden als sy geordineert waren / eñ en dedē niet anders.

c 1.Reg.18.31

dat alles wtgericht wert/ dat de Heere Jo-
sua geboden hadde den Volcke te seggen/
d als dan Moses Josua gheboden hadde/ — d Deu.27.3.
ende het volck haestede hem / ende ginck
henen ouer.
11 Doe het Volck gantsch ouer ghegaen
was/ doe ginck de Arcke des Heeren oock
ouer/ eñ de Priesters voor dē Volcke henē.
12 e Ende de Rubeniters ende Gadditers/ — e Num.32.
eñ den haluen stamme Manasse / ginghen — 20.29
ghewapent voor de kinderen Israels he- — Josue 1.13
nen/ als Moses tot hen ghesept hadde:
13 By veertich duysent gerustet tenstrijde/
ginghen voor den Heere ten strijde op het
Velt f† Jericho. — f† And. Je-
14 g Aen dien daghe maeckte de Heere Jo- — richo.
sua groot/ voor het gantsche Israel/ ende — g Josue 3.7.
sy vreesdē hem/ gelijck als sy Mosen vrees-
den zijn leefdaghe.
15 Ende de Heere sprack tot Josua:
16 Ghebiedt den Priesteren/ die de Arcke
des Ghetuyghenisses dragen/ dat sy wt de
Jordane opclimmen.
17 Also geboot Josua den Priesteren/ ende
sprack: Climt op wt de Jordane.
18 h Ende doe de Priesters / die de Arcke — Het water
des Verbonts des Heeren droegen/ wt de — der Jorda-
Jordane opclommen/ ende met harē voet- — ne coēt we-
soelen op het drooge traden/ doe quam het — der in zijn
water der Jordanen weder in zijn stede/ — stede.
ende vloot als te voren / aen alle syne Oe- — h Josu.3.14
ueren.
19 Ende het was inden tienden dach der
eerster Maent/ doe het Volck wt de Jor-
dane op clam/ ende legerden hen in Gilgal/
tegent Oosten der stadt Jericho.
20 Ende de twaelf steenē/ die sy wt de Jor-
dane genomen hadden/ richtede Josua op
tot Gilgal/
21 Ende sprack tot den kinderen Israels: — Josua richt
i Wanneer uwe kinderen hier namaels ha- — 12. steenē op
ren vader vraghen sullen / ende segghen: — ter eewiger
Wat sullen dese Steenen? — ghedachte-
22 Soo sult ghy het hen condt doen / ende — nisse.
segghen: Israel ginck droochs voets door — i Exo.12.26
de Jordane/
23 Doe de Heere uwe Godt het water der
Jordanen verdrooghde voor v lieden / tot
dat ghy daer ouer ginckt : ghelijck als de
Heere uwe Godt dede in de k † Schelfzee/ — k† An. Riet-
l die hy voor ons verdrooghde/ tot dat wy — zee/ Roode
daer door ginghen. — zee.
24 Op dat alle Volcken op Aerden de hāt — l Exo.14.21
des Heeren bekennen / hoe machtich dat — Psal.114.3
sy is: dat ghylieden den Heere uwen Godt
vreest alle tijt.

Dat v. Capittel.

1. De Coninghen aen ghene zijde der Jordanen verschricken. 2. Het volck wort in Gilgal besneden. 10. Eten het Passah/ ende onghedeesemt broodt. 12. Het Man houdt op. 13. Een Engel verschijnt Josua.

1 DOe nu alle Coningen der Amoriteren/ — a Exo. 4.25
die op ghene zijde der Jordanen te- — b Dat is/
ghent Westen woonden/ ende alle Co- — scherp/ als
ninghen der Cananiters aen de Zee/ hoor- — een steenen
den/ dat de Heere het water der Jordanen — ghewettet/
hadde wtghedrooght / voor de kinderen — Psal.89.44
Israels tot dat sy daer ouer gingen / ver- — Auertisti la-
tsaechde haer herte / ende daer en was — pidē gladii
gheenen moet meer in hen/ voor den kinde- — tuis: De
ren Israels. — scherpte
2 Te dier tijt sprack de Heere tot Josua: — syns
a Maeckt v steenen Messen / ende Be- — sweerts is
snijdt de kinderen Israels weder ten an- — plomp/ dat
deren mael. — het niet en
3 Doe maeckte hem Josua v steenen — snijdt.
Mes-

Messen / ende besneedt de kinderen Is-
g Dat is / Voorhuyt.
raels op den Berghe g Araloth.
4 Ende dat is de sake daer Josua alle het
Volck dat wt Egypten ghetoghen was /
mans namen / om besneedt: want alle
Krijchs lieden waren gestorven in der woe-
stijne / op den wech / doe sy wt Egypten
toghen.
5 Want alle het Volck dat wttooch / was
besneden: daerentegen alle het Volck dat
inder Woestijne gheboren was op den wech /
doe sy wt Egypten toghen / dat en was
niet besneden.
6 Want de kinderen Israels wandelden
veertich Jaer inder woestijne / tot dat het
gantsche Volck der Crijchsmannen / die
wt Egypten getogen waren / om quamen /
daer om dat sy der stemmen des Heeren /
b Nu. 14. 22
niet ghehoort hadden: b als hen dan de Hee-
re ghesworen / dat sy het Landt niet sien en
souden welck de Heere haren Vaderen ge-
sworen hadde / ons te gheuen / een Landt
daer Melck ende Honich in vloeyt.
c Nu. 14. 31
7 c Der seluer kinderen die in haer plaetse
waren opgekomen besneedt Josua: want
sy hadden de Voorhuyt noch / ende en wa-
ren op den wech niet besneden.
8 Ende doe het gantsche Volck besneden
was / bleuen sy aen haer plaetse inden Le-
gher / tot dat sy heel werden.
9 Ende de Heere sprack tot Josua: Heden
hebbe ick de schande Egypti van v lieden
Gilgal.
ghewentelt: ende de selue plaetse wert Gil-
gal genoemt tot op desen dach.
10 Ende als de kinderen Israels in Gilgal al-
so het Leger hadden / f hielden sy Paeschen /
f Exo. 12. 3. Leui. 23. 14
inden veerthienden daghe der Maent aen
den auont op den velde Jericho.
11 Ende aten van den coorne des Landts /
aen den anderen dage des Paeschens na-
melick / ongheheuelt broodt / ende g San-
g Dat is / versengde aeren. Spicas tostas / het Man hout op.
ghen euen desseluen daechs.
12 h Ende het Man hielt op des anderen
daechs / doe sy des lants coorne aten / dat
de kinderen Israels gheen Man meer en
hadden / maer sy aten des coorns vanden
Lande Canaan / vanden seluen Jare.
h Exo. 16. 35
13 Ende het begaf hem / doe Josua by Je-
richo was / dat hy syne ooghen ophief / i ende
i Exo. 23. 23. Josua verschijnet een man.
wert ghewaer dat daer een Man teghen
hem stont / ende hadde een bloot sweert in
syner hant: ende Josua ginck tot hem / en-
de sprack tot hem: Hoordy ons toe / of on-
se vyanden?
k Dan. 10. 13
14 Hy sprack: Neen / maer ick ben een k
Vorst ouer het Heyr des Heeren / ende ben
als nv ghecomen. Doe viel Josua op zijn
aenghesichte ter Aerden / ende badt aen /
ende sprack tot hem: Wat seyt mijn Heere
synen knechte?
15 Ende de Vorst ouer het Heyr des Heeren
sprack tot Josua: l Treckt uwe schoenen wt
l Exo. 3. 5. Act. 7. 33
van uwen voeten / want de stede daer ghy
op staet / is heylich: Ende Josua dede also.

Dat vi. Capittel.

1. Hoe Jericho ghewonnen / inghenomen ende verwoestet wert. 22. Rahab met den haren wordt behouden. 26. De oprichter ende Bouwer Jericho veruloeckt.

a Anders Jericho.
b Josu. 24. 11
1 Ia a Ericho dan was b toegheslotten ende
bewaert / om der kinderen Israels
wille / dat daer niemandt wt of in comen
en conde.
2 Doch de Heere sprack tot Josua: Siet
daer / ick hebbe Jericho / met tsamen haren
Coninghen ende Crijchsluyden in uwe hant
ghegheuen.
3 Laet alle Crijchsmannen rondtom de
Stadt henen gaen eenmael / ende doet al-
so ses daghen lanck.
4 Aenden seuenden daghe nv / laet de Prie-
c Anders Ramshoornen. Dese Basuynen van hoornen gemaect / bedieden het Euangelium van Christo / door welcker gheluyt ende predicke valt Jericho / de Werelt / ende alle haere machte: doch de sondersse Rahab met haren vrienden wert behouden / de wercheylighen zijn alle verloren.
sters seuen c † Basuynen des Jupttiaers
nemen / voor de Arcke / ende gaet des sel-
uen seuenden daechs / seuenmael om de
Stadt / ende laet de Priesters de Basuy-
nen blasen.
5 Ende wanneermen het Jupttiaers hoorn
blaest / ende het langhe ruyt / dat ghy de
Basuynen hoort / so sal het gantsche volck
een groot Veldtgheschrey maken / so sullen
der Stadtmuren om vallen: ende het volck
sal daer in vallen / een yeghelick stracks
voor hem.
6 Doe riep Josua de sone Nun de Prie-
steren / ende sprack tot hen: Draecht de
Arcke des Verbonts / ende seuen Priesters
laet seuen Jupttiaers Basuynen draghen /
voor de Arcke des Heeren henen.
7 Doch totten volcke sprack hy: Treckt
henen / ende gaet om de Stadt: ende wie
wel gerustet is / die gae voor de Arcke des
Heeren henen.
8 Doe Josua sulcks den volcke ghesept
hadde / droeghen de seuen Priesters / seuen
Jupttiaers Basuynen / voor de Arcke des
Heeren henen / ende ghinghen / ende bliesen
de Basuynen / ende de Arcke des Verbonts
des Heeren volchde hen na.
9 Ende wie gherustet was / die ginck voor
de Priesters henen / die de basuynen bliesen /
ende den hoop volchde de Arcke na / ende
d Anders geclanck ende van Basuynen.
blies d † de Basuynen.
10 Josua dan / gheboodt den volcke / ende
sprack: Ghy sult geen Veltgeschrey maken /
noch uwe stemmen hooren laten / noch een
woort wt uwen monde geuen / tot op den
dach / wanneer ick tot v lieden segghen sal:
Maeckt een Veltgeschrey / so maeckt dan
een Veldtgheschrey:
11 Also ginck de Arcke des Heeren rontom
de Stadt eenmael / ende quamen weder int
Legher / ende bleuen daer in.
12 Want Josua plach hem des morghens
vroech op te maken / ende de Priesters droe-
ghen de Arcke des Heeren:
13 So droeghen de seuen Priesters / de se-
uen Jupttiaers Basuynen voor de Arcke
des Heeren henen / ende gingen / ende blie-
sen de Basuynen: ende wie gherustet was /
ginck voor hen henen / ende den hoop
volchde de Arcke des Heeren na / ende blies
Basuynen.
14 Des anderen daechs ginghen sy oock
eenmael om de Stadt / ende quamen weder
int Leger: Also deden sy ses dagen lanck.
15 Aenden seuenden daghe nv / doe den da-
gheraet opginck / maeckten sy hen vroech
op / ende gingen na der seluer wyse / seuen-
mael om de Stadt / dat sy des seluen eeni-
ghen daechs / seuenmael om de Stadt
quamen.
16 Ende aenden seuendenmael / doe de Prie-
sters de Basuynen bliesen / sprack Josua
totten volcke: Maeckt een Veldtgeschrey /
want de Heere heeft v lieden de Stadt ge-
gheuen.
17 Doch dese Stadt / ende alles wat daer
in is / sal den Heere verbannen zijn: e al-
e Josu. 2. 14
leen de f † Hoere Rahab sal leuendich bly-
f † An. Weert binne
uen / ende alle die met haer inden huyse
zijn: g want sy heeft de boden verborghen /
g Josue 2. 4
die wy wtsonden.
18 h Alleen wacht v lieden voor den ver-
h Josue 7. 1.
banden goede / dat ghy v niet verbannet:
so ghy des verbannen goets wat neemt /
ende maeckt het Legher Israels verban-
nen / ende brengt het tot ongheluck.

Doch

19 Doch alle het silver ende gout/ met tsa-
men de metalen ende yseren ghereetschap-
pe sal den Heere gheheylicht zijn / dat het
tot des Heeren schat come.
Jericho valdt te gronde. i Heb.11.30
20 Doe maecte het volck een Veltgeschrey/
ende bliesen in de Basuynen: want als het
volck den clanck der Basuynen hoorde/
maecte het een groot velgheschrey: i ende
de mueren vielen om / ende het volck clam
in de Stadt/ een yegelick strack voor hem:
k 2 Mach. 12.15 k Also ghewonnen sy de Stadt.
l Deu.20.16 21 l Ende verbanden alles wat inder Stadt
was/ met der Scherpte des Sweerts/ bey
de mannen ende vrouwen / jonck en oudt/
Ossen/ Schapen ende Ezels.
22 Ende Josua sprack tot den twee man-
m Josue 2.14. nen/ m die het lant verspiet hadden: Gaet
in het huys der Hoeren / ende brengt het
wijf van daer wt/ met alle dat sy heeft/ als
ghy haer ghesworen hebt.
Rahab wert behouden.
23 Doe gingen de Jongelingen de verspie-
ders daer in/ ende brachten Rahab wt/ met
tsamen haren vader ende moeder/ en broe-
deren/ alles wat sy hadde/ ende alle haer
gheslachte/ ende lietense buyten den Le-
gher Israels.
24 Ma de Stadt verbranden sy met vye-
re/ ende alles wat daer in was / alleen het
silver/ ende goudt/ ende metalen/ ende yse-
nf An.vaten ren n ghereetschap / deden sy ten schatte
in het huys des Heeren.
o Heb.11.31 Jaco.2.25 25 o Rahab daerentegen de Hoere met tsa-
men den huyse haers Vaders / ende alles
wat sy hadde/ liet Josua leven: ende sy
woont in Israel tot op desen dach/ daer-
om dat sy de Boden verborgen hadde/ die
Josua te verspieden wtghesonden hadde
na Jericho.
26 Te dier tydt swoer Josua/ ende sprack:
p 1 Re.16.34 p Vervloect sy de man voor den Heere/ die
dese Stadt Jericho opricht/ ende bouwet:
Als hy haren gront leyt/ dat coste hem sy-
nen eersten sone / ende wanneer hy hare
poorten settet/ dat coste hem synen jonck-
sten sone.
27 Also was de Heere met Josua/ datmen
van hem seyde in allen Landen.

Dat vij. Capittel.

1. Achan neemt vanden verbanden goe-
de. 2. Ai wert verspiedt. 4. Israel vliedt
voor syne vyanden. 6. Josua is in grooten
angst/ ende roept tot God/ 10. Die troost
hem/ en gheeft hem raet. 16. Josua volcht
hem. 19. Achan bekent syne misdaet. 22.
ende so die wert bevonden / wordt hy met
den synen ghesteenicht en omghebracht.

Achan neemt vanden verbanden goede
a Deu.7.26 Josue 6.18 ende 22.20 2 Mach.12.40. 1 Para.2.7.
1 DOch de kinderen Israels vergrepen
hen aen den verbanden goede: want
a Achan de sone Charmi / des soons
Zabdi/ des soons Serah/ vanden stamme
Juda / nam des verbanden goedts wat:
doe vergrimde den toorn des Heeren over
de kinderen Israels.
Ai wert verspiedt.
2 Doen Josua mannen wtsandt van Je-
richo na Ai/ die by Beth Aven leyt tegent
Oosten voor Beth El/ ende sprack tot hem:
Gaet henen op/ ende verspiedt het landt.
Ende doe sy opghegaen waren / ende Ai
verspiedt hadden/
3 Quamen sy weder tot Josua/ ende spra-
ken tot hem: Laet het gantsche volck niet
op trecken / maer by twee of drie duysent
mannen/ dat sy op trecken/ ende slaen Ai/
b Josue 8.5 dat hen het gantsche volck daer niet mede
bemoeye/ want haerer is weynich.
Israel vluchtet voor syne vyanden.
4 Alsoo toghen des volcx by drie duysent
mannen op/ b ende die vloden voor de man-
nen tot Ai.

5 Ende die van Ai sloeghen haerer by ses
ende dertich mannen/ ende iaechdense van
der poorten aen tot Sabarim toe / ende
sloeghense den wech neder: doe werdt den
volcke het herte verzaecht / c ende werdt c Psal. 22.15
als water.
6 Ende doe verscheurde Josua syne clee- Josua is in grooten angste/ en roept tot God.
deren/ ende viel op zijn aensicht ter Aerde/
voor de Arcke des Heeren tot aen den avont/
met tsamen den Oudtsten Israels / ende
werpen stof op hare hoofden.
7 b Ende Josua sprack: Och Heere Heere/ b Deu.9.26
waerom hebdy dit Volck over de Jordane
geleyt/ dat ghy ons in de handen der Amo-
riters gheven/ ons om te brenghen? O dat
wy waren op gene zyde der Jordanen ge-
bleven/ als wy begost hadden!
8 Och myn Heere / wat sal ick segghen/ de
wyle Israel synen vyanden den rugghe
toekeert?
9 Wanneer dat de Cananiters / en de alle
inwoonders des Landts hooren/ so sullen
sy ons omvanghen/ ende oock onsen name
wtroeyen vander Aerden: wat wildy dan
by uwen grooten Name doen?
10 Doe sprack de Heere tot Josua: Staet
op/ waerom ligdy also op uwe aensicht?
11 Israel heeft hem besondicht / ende heb-
ben myn Verbont overtreden/ dat ick hen
gheboden hebbe / daer toe hebben sy des
verbanden goets genomen ende gestolen/
ende versaeckt / ende onder haer ghereet-
schap gheleyt.
12 De kinderen Israels connen niet staen
voor hare vyanden/ maer moeten hare vy-
anden den rugghe toekeeren / want sy zijn
inden Ban: Ick sal voortaen niet meer
met v lieden zijn / so ghy den Ban niet wt
v en roeyt.
13 Staet op/ en heylicht het volck/ en segt:
e Heylighet v op morgen: want also seyt de e 1 Sam. 16.5
Heere de Godt Israels: f Daer is eenen f Deu. 13.17
Ban onder v Israel / daerom condy voor
uwe vyanden niet staen / tot dat ghy den
Ban wt v lieden * wech doet. * Of/ verdelghet.
14 En sult v vroech hier toe maken/ eenen
stamme na den anderen / ende welcker
stamme de Heere raken sal/ die sal hem hier
toe maken een gheslachte na den anderen
ende welcker gheslachte de Heere raken
sal / dat sal hem hier toe maken / een huys
na den anderen: ende welcker huys de Hee-
re raken sal/ dat sal hem hier toe maken/
een Huysweert na den anderen.
15 Ende wie bevonden wordt inden Ban/
dien salmen met vyere verbranden met al-
len dat hy heeft: daerom dat hy het Ver-
bondt des Heeren overtreden / ende een
dwaesheyt in Israel begaen heeft.
16 g Doe maecte hem Josua des morgens g 1 Sa.10.20
vroech op / ende brachte Israel hier toe/
eenen stamme na den anderen / ende den
stamme Juda wert gheraeckt.
17 Ende doe hy de geslachten in Juda hier
toe brachte/ wert het geslachte der Sera-
hiters gheraeckt: ende doe hy het geslach-
te der Serahiters hier toe brachte/ eenen
Huysweert na den anderen / werdt Sabdi
gheraeckt.
18 Ende doe hy zijn huys hier toe brachte/
eenen Weert na den anderen / werdt ghe-
raeckt Achan de sone Charmi / des soons Achan.
Sabdi/ des soons Serah / wt den stam-
me Juda.
19 Ende Josua sprack tot Achan: h Myn h 1 Sam.14
sone/ gheeft den Heere den God Israels de 43.
eere/ ende gheeft hem het lof/ ende segt my Joan.9.24
aen: Wat hebdy ghedaen? ende en verbercht
my daer niet van.

Doe

Achan bekent syne misdaet.

20 Doe antwoorde Achan Josua / ende
sprack: Voorwaer / ick hebbe my besondicht aen den Heere den God Israels: soo
ende so hebbe ick ghedaen.
21 Ick sach onder den roof / eenen costelicken Babyloniscshen mantel / eñ twee honderdt Sikel silvers / ende een gulden i tonghe / vijftich Sikel weert aen den gewichte: des lustede my ende nam het: ende siet /
het is begraven inder Aerden in myner
hutten / ende het silver daer onder.

i Of spansel / als een tõge gestalt

22 Doe sandt Josua Boden henen / die liepen ter hutten / ende siet / het was begravẽ
in syner hutten / ende het silver daer onder.
23 Ende sy namment wt der hutten / ende
brachtent tot Josua / ende tot allen kinderen Israels / ende leydent voor den Heere.
24 Doe nam Josua / ende het gantsche Israel met hem Achan den sone Serach / met
tsamen den silver mantel / ende gulden tongen / syne sonen ende dochterẽ / syne Ossen /
ende Ezels / ende Schapen / zijn hutte / eñ
alles wat hy hadde / ende voerdense opwaerts in het dal Achor.

Achan wert ghesteenicht.

25 Ende Josua sprack: Dewijle dat ghy
ons k † bedroevet hebt / soo bedroeve u de
Heere aen desen daghe. l Ende het gantsche Israel steenichde hem / ende verbrandese met vyere.
26 Eñ doe syse ghesteenicht hadden / maecten sy eenen grooten steenhoop over hem /
die blijft tot op desen dach: alsoo keerde hẽ
de Heere van de grimmicheyt zijns toorns.
Daer van heet de selve plaetze / het dal
Achor tot op desen dach.

k † An. eenẽ commer aẽ gherichtet hebt / so becõmere / etc.
l 2 Sam. 18.17

Het dal Achor.

Dat viij. Capittel.

1. De Heere geeft Ai Josua in de hant /
3. Soo bedeylt hy zijn Volck in twee hoopen. 14. De Coninck tot Ai iaecht Josua /
15. die hem als vluchtich stelt / met synen
gantschen Volcke / onbedachtsaem na. 18.
De achterhoede valt inde Stadt / ende
steecktse aen. 21. Josua wederom gekeert /
slaet met hulpe des achterhoedts / alles
wat buyten ende binnen Ai is. 28. Laet
de Stadt wtbranden / 29. ende haren Coninck / 23 levendich ophangen. 30. Bout
daer na den Heere eenen Altaer / 33. ende
laet de Segenen ende Vloecken van Moses ghebodenop den Berghen Ebal ende
Grimsim lesen.

Ai.
a Deu. 7.18 ende 20.1

1 Ende de Heere sprac tot Josua: a Vreest
u niet / ende vertzaecht niet: neemt met
u alle het crijchsvolck / ende maeckt u
op / ende treckt op na Ai: siet daer / ick hebbe den Coninck Ai / met synen Volcke / in
syner Stadt ende Landt / in uwe handen
ghegheven.
2 Ende sult met Ai ende haren Coninck
doen / b gelijck als ghy met Jericho eñ haren Coninck ghedaen hebt: c behalven dat
ghy haren roof ende haer Vee onder u lieden deylen sult: maer bestelt een d achterhoede achter de Stadt.

b Josu. 6.21
c Deu. 20.14
d Ofte / achterwacht / of achterlaghe. Josue 8.12

3 Doe maecte hem Josua op / ende alle het
crijchs volck op / te trecken na Ai: ende Josua las wt dertich duysent strijdtbare mannen / ende sandtse wt by nachte /
4 Ende ghebooddt hen / ende sprack: e Siet
toe / ghylieden sult de achterhoede zijn
achter de stadt: maeckt u dan noch niet al
te verre vander stadt / ende zijt niet al te
samen bereyt

e Jud. 20.29
1 Sam. 15.4

5 Maer enteghen ick / ende alle het volck
dat met my is / willen ons na der Stadt
maken: ende wanneer sy tegen ons wt vallen / f ghelijck als te voren / soo willen wy
voor hen vlieden.

f Josue 7.5

6 Dat sy ons daer wt na volghen / tot dat
wijse wtlocken vander Stadt: want sy sullen ghedencken / wy vlieden voor hen / gelijck als te voren: ende dewijle dat wy voor
hen vlieden /
7 Sult ghylieden u opmaken wt der achterhoede / ende de Stadt innemen: want de
Heere uwe Godt salse in uwe handen gheven.
8 Wanneer ghylieden van de Stadt ingenomen hebt / so steectse aen met vyer / ende
doet g na den woorde des Heeren: Siet /
ick hebbe het u lieden gheboden.

g Deut. 20.13.16

9 Alsoo sandtse Josua henen: ende sy ginghen op de achterhoede / ende hielden tusschen BethEl ende Ai / tegent Westen aen
Ai: Josua daerenteghen bleef dien nacht
onder den Volcke.
10 Ende maecte hem des morghens vroech
op / ende h † ordineerde het Volck / ende
tooch opwaerts met den Oudsten Israels /
voor den Volcke henen na Ai.

h † An. monsterde.

11 Ende alle het crijchsvolck dat by hem
was / tooch opwaerts / ende traden hier
toe / ende quamen teghen de Stadt / ende
legherden hen teghent Noorden voor Ai /
dat daer slechts een dal was, tusschen hen
ende Ai.
12 Ende hy hadde by vijf duysent mannen
ghenomen ende op de achterhoede ghesett /
tusschen BethEl ende Ai teghent Westen
der Stadt.
13 Ende sy ordineerden het volck des gantschen Leghers / dat teghent Noorden der
Stadt was / dat zijn eynde reyckte tegent
Westen der Stadt. Alsoo ginck Josua henen inder selver nacht / midden in het dal.
14 Als nu de Coninck tot Ai dat sach / haesteden sy hen / eñ maeckten hen vroech op /
i † eñ de mannen der Stadt togen wt / Israel te ontmoeten ten strijde / met allen synen volcke / aen k † een bestemde plaetse /
voor dat slecht velt: want hy en wiste niet /
dat daer eẽ achterhoede op hen was / achter de Stadt.

i † And. eñ tooch wt met de mannen der Stadt / Israel te etc.
k † And. op bestemden tijdt.

15 Josua dan eñ het gantsche Israel steldẽ
hen / als werden sy gheslagen voor hen / eñ
vloden op den wech na der Woestijnen.
16 Doe l † schreyde het gantsche volck inder Stadt / datmen hen soude nayagen: eñ
sy iaechden oock Josua na / eñ gaven hen
vander Stadt wt /

l † An. wert tsamen geroepen

17 Dat daer niet een man overbleef in Ai
eñ BethEl / die niet wt ghetoghen waren /
Israel na te iaghen: ende lieten de Stadt
open staen / dat sy Israel na iaechden.
18 Doe sprack de Heere tot Josua: Reckt
de spiesse wt / die ghy inder handt hebt / tegen Ai / want ick wilse in uwe hant geven:
ende doe Josua de spiesse die in syner hant
was / teghen de Stadt wtreckte /
19 Doe brack de achterhoede haestelick op
van harer plaetse / ende liepen na dien hy
syne handt wtreckte / ende quamen in de
Stadt / ende wonnense / ende haesteden hen /
ende stakense met vyere aen.
20 Ende de mannen van Ai keerden hen /
ende sagen te rugge / ende sagen den roock
der Stadt opgaen na den Hemel / eñ hadden gheen ruymte te vlieden / noch herwaerts noch derwaerts: ende het volck
dat na der Woestijne vluchtede / keerde
hem / om hen na te iaghen.

Ai wert ghewonnen eñ verbrant.

21 Want doe Josua ende het gantsche Israel sach / dat de achterhoede de Stadt gewonnen hadde / de wyle dat der Stadt
roock opginck / keerden sy wederom / ende
sloeghen de mannen van Ai.
22 Ende die inder Stadt quamen oock wt /
hen

hen teghen / dat sy midden onder Israel
quamen van beyden zyden / ende sloegen-
se / tot dat daer niemãt van hen over bleef /
oft ontloopen conde.
23 Ende grepen den Coninck te Ai leven-
dich / ende brachten hem tot Josua.
24 Ende doe Israel alle inwooners te Ai
hadde verworcht / op den Velde ende in-
der Woestyne / die hen na ghejaecht had-
den / ende vielen alle door de scherpte des
sweerdts / tot dat sy alle om quamen / doe
keerde het gandtsche Israel na Ai / ende
sloeghense met de scherpte des sweerts.
25 Ende alle die des daechs vielen / beyde
mannen ende vrouwen / dier waren twaelf
duysent / altemael lieden van Ai.
26 Eñ Josua troch zyne hãt niet weder tot
hem daer hy de spiesse mede wtreckte / tot
dat alle inwooners Ai verbannen werden
m Nu.31.26. 27 m Behalven het Vee ende den roof der
Deut.20.14 Stadt / deylde Israel wt onder hen / nae
Josue 8 2. den woorde des Heeren / dat hy Josua ge-
ende 22.8. boden hadde.
1.sam.30.24 28 Eñ Josua brandde Ai wt / ende maeck-
2.mach.8.28 te eenen hoop daer wt eewichlic / die noch
heden ten daghe daer leydt.
29 Eñ liet den Coninck tot Ai / aen eenen
n deut.21.22 boom hangen / tot aen den avont. n Doe
Josue 10.27 nu de Sonne was ondergegaen / geboodt
hy datmen zyn lichaem vanden boom na-
me / ende worpen het onder de Stadtpoort
te / eñ maeckte eenen grootẽ steẽhoop daer
op / die noch tot op desen dach daer is.
30 Doe bouwede Josua den Heere dẽ God
Ebal. Israels eenen Altaer / op den Berch Ebal
o Exod.20. 31 (o Als Moses de knecht des Heerẽ den
24.25. kinderen Israels geboden hadde / als ghe-
Deut.27.5. schreven staet int Wetboeck Mosis / eenen
Altaer van heelen steenen / die met geenen
ysere behouwẽ ware /) eñ offerde daer den
Heere op Brandtoffer ende Danckoffer.
32 Ende schreef aldaer op de steenen / de an-
der Wet / die Moses den kinderẽ Israels
voorgheschreven hadde.
33 Eñ het gantsche Israel / met zynen Out-
sten / eñ Amptlieden / ende Richteren / ston-
den tot beyden zyden der Arcken / teghen
den Priesteren over wt Levi / die de Arcke
des Verbonts des Heerẽ droegẽ / de Vreẽ-
delingen so wel als de Ingeborẽ: een helft
Grisim. by den berge Grisim / ende de ander helft
Ebal. by dẽ berge Ebal / p als Moses de knecht
p deut.11.29 des Heeren te voren gheboden hadde / het
Volck Israels te seghenen.
34 Daer na liet hy wtroepen alle woorden
des Wets / van den Segenẽ eñ Vloecken /
als sy gheschreven staen int Wetboeck.
35 Daer was geẽ woort dat Moses gebo-
den hadde / dat Josua niet hadde latẽ wt-
roepen / voor der gantscher Gemeyntẽ Is-
raels / eñ voor de wyven / eñ kinderen / eñ
vreemdelingen die onder hen wandelden.

Dat ix. Capittel.

1. De Heydensche Coningen rusten hen te-
gen Israel / 3. De Gibeoniters versoecken
listelick vrede ende verbondt met Israel /
14. ende verwervent / 16. Na dry daghen
coemt het bedroch wt / 18. De Ghemeyn-
te wiltse ombrengen / 22. so verlostse Jos-
ua / 27. ende maecktse tot Houthouwers
ende Waterdragers der Ghemeynten / en-
de des Heeren.

1 Doe nu dat alle Coninghen hoorden /
die op gene zyde der Jordanen warẽ /
op den geberchten / ende inden leegh-
ten / eñ aen alle havenen der grooter Zee /
oock die by den berge Libanon warẽ / na-
melickẽ de Hethiters / Amoriters / Canani-
ters / Pheresiters / Heviters / eñ Jebusiters

2 a Vergaderdẽ sy hẽ eẽdrachtelic te hoop a Jos.10.11.
dat sy tegen Josua ende Israel criichden.
3 b Daerenteghen de inwooners te Gi- b 2.sam.21.2
beon / doe sy hoorden wat Josua met Je-
richo ende Ai ghedaen hadde /
4 Bedachten sy eenen list / gingen henen / Listicheydt
ende maeckten een Boodtschap wt / ende der Gibeo-
namen oude sacken op hare Ezels / ende niters.
oude verscheurde ghelapte wynsacken /
5 Ende oude ghelapte schoenen aen hare
voeten / ende togen oude cleederen aen / en-
de alle het broodt dat sy met hen namen /
was hardt ende schimmelachtich.
6 Ende ginghen tot Josua int Legher / te
Gilgal / ende spraken tot hem / ende totten
gandtschen Israel: c Wy zyn wt verren c deut.20.10
Landen ghecomen / so maeckt nu een Ver-
bondt met ons.
7 Doe sprack het gantsche Israel tot den
Heviters: Misschien d † mochtet ghylie- d † anders /
den onder ons woonen / hoe coũde ick dan woont ghy
een verbondt met u maken? int midden
8 Doch sy spraken tot Josua: Wy zyn u- van my / en-
we knechten: Josua sprack tot hen: Wie de hoe / etc.
zyt ghy? ende van waer coemt ghylieden?
9 Sy sprakẽ: Uwe knechten zyn wt gãtsch
verren Landen gecomen / om des Naems
wille ws Godts / e want wy hebben zyn e Jos.2.10.
gheruchte ghehoort / ende alles wat hy in
Egypten ghedaen heeft /
10 f Eñ alles wat hy den tween Coningen f Num.21.
der Amoriters / op ghene zyde der Jorda- 24.35.
nen / gedaen heeft / Sihon den Coninc tot
Hesbon / ende Og den Coninck tot Basan
die tot Astaroth woonde.
11 Daerom spraken onse Oudtsten / eñ alle
inwooners onses lãts: Neemt spyse met
u lieden op de reyse / eñ gaet henen hen te-
gen / ende segt tot hen: Wy zyn uwe knech-
ten: so maeckt nu een Verbondt met ons.
12 Dit onse broot / dat wy wt onsen huy-
sen tot onser spysẽ namẽ / was noch versch
doe wy wt togen tot u lieden: nu daeren-
tegen siet / isset haert ende schimmelachtich
13 Eñ dese wynsacken vuldẽ wy vol / doe sy
nieuwe warẽ / eñ siet / sy zyn verscheurt: eñ
dese onse cleederen ende schoenen zyn out
ghewordden / over die al te langhe reyse.
14 g Doe namen de Hooftlieden hare spyse g De Ver-
aen / ende en vraechden den mont des Hee- bondtma-
ren niet. kers aten
15 h Ende Josua maeckte vrede met hen / met malcan-
eñ richtede een verbont met hen op dat sy deren / ten
levendich bleven souden / ende de Overr- teecken des
sten der Ghemeynten swoeren hen. aengegaen
16 Nu / na dry daghen / na dien sy een Ver- ende vasten
bondt met hen ghemaeckt hadden / quam Verbondts
het voor hen / dat de gene na by hen waren welcke wy-
ende souden onder hen woonen. se ooc Chri-
17 Want doe de kinderẽ Israels voort to- stus de Hee-
gen / quamen sy des derden daechs tot ha- re in zynen
ren Steden / die hieten / Gibeon / Caphira / laetsten A-
Beeroth / ende Kiriath Jearim: vontmale
18 Eñ en sloegense niet / daerom dat hen de ghehouden
Oversten der Ghemeynten geswooren had- heeft.
den / by den Heere den Godt Israels. Een Ver-
19 Doe nu de gantsche Gemeynte teghen bont maect
de Oversten murmureerden / spraken alle Israel met
Oversten der gantscher Gemeynten: Wy den Gibeo-
hebben hen geswore by den Heere dẽ God niters.
Israels / daer om connẽ wyse niet aẽtastẽ. h 2.sam.21.2
20 Doch dat willen wy hen doen: laetse le-
ven / dat daer gheenen toorn over ons en
come / om des eedts wille dien wy hen ge-
daen hebben.
21 Eñ de Oversten spraken tot hen: Laetse
leven / i dat sy Houthouwers ende Water- i deut.29.11.
draghers zyn der gantscher Ghemeynten /
als hen de Oversten ghesegdt hebben.

22 Doe riepse Josua/ ende sprack met hen
ende seyde: Waerom hebt ghylieden ons
bedroghen ende ghesept: Ghylieden zijt
gantsch verre van ons/ so ghylieden doch
onder ons woont?
23 Daerom sult ghylieden vervloeckt zijn/
dat onder v niet ophouden / knechten die
hout houwen/ ende water dragen ten huy
se mijns Godts.
24 Sy antwoorden Josue/ ende spraken:
Het is uwen knechten aenghesept / dat de
Heere v Godt / Mosi zynen knechte ghe-
boden heeft/ dat hy v lieden het gantsche
Lant geuen/ en alle inwoonders des Lants
voor v heuen vernielen woude. Doe vreef-
den wy onses leuens gandtsch seer voor v
lieden/ ende hebben sulcx ghedaen.
25 Nu dan siet/ wy zijn in uwe handē/ wat
v goet ende recht dunckt ons te doen/ dat
doet.
26 Ende hy dede hen alsoo / ende verlostese
van der kinderen Israels handt / dat syse
niet en * verworchden.
* Oft/ doo- 27 Alsoo maecktese Josua desseluen daechs
den. tot houthouwers ende Waterdragers der
Ghemeynten/ ende ten Altaer des Heeren/
tot op desen dach / aen de plaetse die hy
verkiesen soude.

Dat x. Capittel.

1. Gibeon van AdoniZedeck en zijnen hulpers beleghert/ 6. soeckt ontset aen Josua/ 7. Die coemt/ ende doet met hulpe des Heeren/ 10. door verschricken / 11. haghel/ 12. ende bestandicheyt Sonnen ende Maens/ eenen grooten slach/ 16. AdoniZedeck met den anderen Coningen/ wort in dat hol daer sy in geuonden werden/ besloten/ 22. voor Josua wtghebracht / 24. van den Ouersten Israels vertreden / 26. ende aen vijf boomen ghehanghen / 28. Josua vaert voort met hulpe des Heeren/ ende ouerwint noch vele andere Coninghen/ met Steden ende Landen.

AdoniZe- 1 DOe nu AdoniZedeck de Coninck tot
deck soeckt Jerusalem hoorde/ dat Josua Ai ghe-
hulpe tegen wonnen ende haer verbannen hadde
Gibeon. ende Ai met tsamen haren Coninc gedaen
hadde/ gelijck als hy Jericho en haren Co-
a Jos.9.14. ninck gedaen hadde: a ende dat die te Gi-
beon vrede met Israel gemaeckt hadden/
ende onder hen ghecomen waren/
2 Vreesde hy hem gantsch seer: (want Gi-
beon was een groote Stadt / als een Co-
nincklicke Stadt / ende grooter dan Ai/
ende alle hare Burghers strijdbaer.)
3 En sant henen tot Hoham den Coninck
tot Hebron/ en tot Piream den Coninc tot
Jarmuth/ ende tot Japhia den Coninck
tot Lachis/ en tot Debir den Coninck tot
Eglon/ ende liet hen segghen:
4 Coemt op tot my/ en helpt my / dat wy
Gibeon slaen: want sy heeft met Josua en
den kinderen Israels vrede ghemaeckt.
5 Doe quamen de vijf Coningē der Amo-
riters te hoop/ ende togen op / de Coninck
tot Jerusalem/ de Coninck tot Hebron/ de
Coninck tot Jarmuth/ de Coninc tot La-
chis/ de Coninck tot Eglon/ met allen ha-
ren Heyrleger/ ende beleyden Gibeon / en-
de krijchden teghen haer.
6 Nu/ die tot Gibeon sonden tot Josua/
in het Leger tot Gilgal/ en lieten hem seg-
b Of/ sloech gen: Trecht uwe hant niet van uwe knech
Josua ver- ten/ coemt v haestelick tot ons op/ verlost
lost de Gi- en helpt ons: want alle Coningen der A-
beoniters/ moriters/ die op het ghebercchte woonen/
en slaet vijf hebben hen teghen ons vergadert.
Coninghen 7 Josua tooch op van Gilgal / en alle het
krijchsvolck met hem/ ende alle strijdbare
mannen.
8 En de Heere sprack tot Josua: Vreest v
niet voor hen / want ick hebbese in uwe
handt gegeuen: niemant van hen sal voor
v staen connen.
9 Alsoo quam Josua onuersiens snel ouer
hen/ want den gantschē nacht ouer tooch
hy op van Gilgal.
10 c Ende de Heere verschricktese voor Is- c Esai.28.21
rael/ dat sy eenen grooten slach sloeghen 1.Sam.14.15.
tot Gibeon/ en iaechden hen na/ den wech
nae BethHoron/ ende sloegense tot Aseka
ende Makeda toe.
11 Ende doe sy voor Israel vloden / den Eenē groo-
wech af na BethHoron / liet de Heere ee- ten haghel.
nen grooten hagel van den Hemel op hen
vallen/ tot Aseka toe/ dat sy storuen : ende
harer storuen veel meer van den haghel/
dan de kinderen Israels met den swaerde
verworchden.
12 Doe sprack Josua met den Heere dies
daechs/ doe de Heere de Amoriters ouer
gaf voor de kinderen Israels/ ende sprack
in de teghenwoordicheyt Israels: d Son- d Syr. 46.5
ne staet stille tot Gibeon/ ende de Mane in Habac.3.11.
het dal Aialon.
13 Doe stont de Sonne ende de Mane stil De Sonne
tot dat hem het Volck aen zijne vyanden en de Ma-
wrekede: Is dit niet gescreuē indē Boec ne staen stil-
e † des Vromē: Also stont de Sonne mid- le.
den aen den Hemel/ ende vertrock onder te e † Anders/
gaen/ by na eenen gantschen dach. Jasar?
14 f Ende daer was geenen dach desen ge- Anders / in
lijck/ noch te voren/ noch daer nae / doe de het Rechtboeck?
Heere de stemme eens mans hoorde/ want Exo.34.10.
de HEERE streedt voor Israel. f Esai.38.8.
15 Josua dan trock weder int Legher nae Syr.46.5.
Gilgal/ ende het gantsche Israel met hem.
16 Nu/ de vijf Coningen waren geuloden/
ende hadden hen versteken inde spelöncke
tot Makeda.
17 Doe wert Josua aenghesept : Wy heb-
ben de vijf Coningen gheuonden/ verbor-
ghen in het hol tot Makeda.
18 Josua sprac: So wentelt groote steenen
voor het hol der spelonchen en bestelt daer
mannen voor/ diese bewaren.
19 Ghylieden oock staet niet stille / maer
iaecht uwen vyanden na / ende slaet hare
achtersten/ ende laetse niet comen in hare
Steden/ want de Heere uwe Godt heeftse
in uwe handen ghegheuen.
20 Ende doe Josua ende de kinderen Is-
raels den seer grooten slach aen hen ghe-
eyndt hadden / ende hen gantsch versla-
gen: wat doe van hen ouerbleef/ dat quam
in de vaste Steden.
21 Also quam alle het Volck weder in het
Leger tot Josua tot Makeda/ met vreden
ende niemant dorste voor de kinderen Is-
raels zijn tonghe roeren.
22 Josua dan sprack: Maeckt het hol der
spelonchen op/ ende brengt de vijf Conin-
ghen hier voor tot my.
23 Sy dedē also/ en brachten de vijf Conin
gen tot hem wt der spelonche / dē Coninc
tot Jerusalem/ den Coninck tot Hebron/
den Coninck tot Jarmuth / den Coninck
tot Lachis/ den Coninck tot Eglon.
24 Doe nu de vijf Coningen tot hem wtge
bracht waren/ riep Josua het gandtsche
Israel/ ende sprack tot den Ouersten des
krijchsvolcks/ die met hem togen : Coemt
hier toe/ ende treedt desen Coninghen met
voeten op hare halsen.
25 Ende Josua sprack tot hen: Vreest v lie-
den niet/ ende verschrickt niet/ hebt eenen
goeden moet/ ende zijt onuertsaecht: want
alsoo sal

also sal de Heere allen uwē vyanden doen
daer ghy teghen krycht.
26 Ende Josua sloechse daer na/ en̄ doodde
g Jos.8.29. h deut.21.22 dese/ g ende hinckse aen vyf boomen: h en-
de sy hinghen aen de Boomen tot aenden
auonde.
27 Doe nu de Sonne was ondergegaē ge-
boot hy/ datmense vanden boomen name/
en̄ worpense inde speloncke/ daer sy hen in
versteken hadden: ende leyden groote stee-
nen voor het hol der speloncken / die zyn
daer noch tot op desen dach.
Makeda. 28 Desseluē daechs gewā Josua oot Ma-
keda. ende sloechse met der scherpte des
i deut.20.16 sweerts: daer toe haren Coninc/ i en̄ ver-
banddese. en̄ alle zielen die daerin waren/
ende liet niemanden ouerblyuen: en̄ dede
k Jos.6.21. den Coninck tot Makeda / k als hy den
Coninck tot Jericho ghedaen hadde.
Libna. 29 Doe tooch Josua en̄ het gandtsche Js-
rael met hem/ van Makeda na Libna. en-
de krychde teghen haer.
30 Ende de Heere gaf de selue oock in de
handt Jsraels. met haren Coninc/ ende hy
sloechse met der scherpte des sweerts/ en-
de alle zielen die daer in waren/ ende en liet
daer niet een in ouerblyuen: ende dede ha-
ren Coninck/ als hy den Coninck tot Je-
richo ghedaen hadde.
31 Daer na tooch Josua/ ende het gātsche
Jsrael met hem/ van Libna na Lachis en-
de beleyderse/ ende krychden teghen haer.
Lachis. 32 En̄ de Heere gaf Lachis oot inde handē
Jsraels/ dat syse des anderen daechs won-
nen/ ende sloeghense met der scherpte des
sweerts/ ende alle zielen die daer in warē/
allesins als hy Libna ghedaen hadde.
Horam. 33 Terseluer tyt tooch Horam de Coninck
tot Geser op/ Lachis te helpen: doch Jo-
sua sloech hem/ met alle zynen volcke/ tot
dat niemandt daer in ouerbleef.
Eglon. 34 En̄ Josua tooch van Lachis. met tsamē
het gantsche Jsrael/ na Eglon/ ende beley-
dese/ ende krychde teghen haer.
35 En̄ wanse desseluen daechs/ en̄ sloechse
met der scherpte des sweerts/ en̄ verbandde
alle zielē/ die daerin warē desseluē daechs/
allesins als hy Lachis ghedaen hadde.
Hebron. 36 Daer na tooch Josua op / met tsamen
het gantsche Jsrael van Eglon nae He-
bron/ ende krychde teghen haer.
37 En̄ wanse. en̄ sloechse met der scherpte
des sweerts/ en̄ haren Coninc met alle ha-
ren Stedē/ en̄ alle zielen die daer in warē/
ende en liet niet eenen ouerblyuē/ allesins
als hy Eglon gedaen hadde. en̄ verband-
dese/ ende alle zielen die daer in waren.
Debir. 38 Doe keerde Josua wederom / met tsa-
men het gantsche Jsrael na Debir / ende
krychde teghen haer.
39 Ende wanse met haren Coninck/ en̄ alle
hare Steden: en̄ sloegense met der scherp-
te des sweerts / ende verbandden alle zie-
len die daer in waren ende en liet niet ee-
nen ouerblyuen/ ghelyckals hy Hebron ge-
daen hadde/ soo dede hy Debir oock / en-
de haren Coninck/ ende als hy Libna ende
haren Coninck ghedaen hadde.
40 Also sloech Josua alle het Lant op het
gheberchte/ ende teghent Zuyden / ende
inde Leeghten/ ende aen de Beken/ met al-
le haren Coninghen. ende en liet niet een
ouerblyuen: ende verbandde alles wat ee-
l deut.20.16 nen adem hadde/ l als de Heere de Godt
Jsraels geboden hadde.
41 Ende sloechse van Kades Barnea aen/
tot Gasa toe/ ende het gantsche Lant Go-
sen/ tot Gibeon toe.
42 Ende ouerwan alle dese Coningen met
haren Lande/ op eenmael: want de Heere
de Godt Jsraels krychde voor Jsrael.
43 Ende Josua tooch weder int Leger nae
Gilgal/ met het gantsche Jsrael.

Dat xj. Capittel.

1. Jabin vergadert vele Coninghen te-
ghen Jsrael/ 6. Josua versterckt van den
Heere/ brengtse alle om/ 10. Neemt hare
Steden in/ 15. ende verwoestht alle inwoo-
ners der seluer/ 19. De Heydensche Steden
werden alle met strydender handt gewon-
nen/ 21. Enakim werdt wegheroeyt.

1 DOe nu Jabin de Coninck tot Hazor/ Jabin ver-
sulcks hoorde/ sant hy tot Jabob den gadert vele
Coninck tot Madon / ende tot den Coninghen
Coninck tot Simron/ ende totten Coninc teghen Js-
tot Achsaph. rael.
2 Ende tot den Coninghen die teghent
Noorden op het gheberchte/ ende op den
slechten velde tegent Zuyden Cineroth/
ende inde Leechten/ ende in Naphoth Dor
aen de Zee woonden:
3 De Cananiters tegent Oosten ende We-
sten. de Amoriters. Hethiters. Pheresiters
en̄ Jebusiters op het geberchte. daertoe de
Heuiters beneden aen den berge Hermon/
inden Lande Mizpa.
4 Dese toghen uyt met allen haren Heyre/
een groot volck/ soo veel als des zandts
aen der Zee/ ende gandtsch vele Peerden
ende Waghenen.
5 Alle dese Coningē vergaderden hen/ en̄
quamen/ en̄ legerden hen te hoope aen het
water Merom/ te kryghen met Jsrael.
6 En̄ de Heere sprack tot Josua: Vreest v
niet voor hen: want morgen om dese tyt/
wil ickse alle verslagen geuen voor de kin-
derē Jsraels: hare peerdē sult ghy verlem-
mē/ en̄ hare wagenen met vyere verbrandē. a Jos.10.9.
7 a En̄ Josua quam onuersiens ouer hen/
ende alle het Krychsvolck met hem/ aen
het water Merom ende ouerviele nse.
8 En̄ de Heere gaffse inde handen Jsraels
ende sy sloegense/ en̄ iaechdense tot groot
Zidon toe en̄ tot aen de warme wateren/
ende tot aen de breyde tot Mizpa. tegē
Oosten ende sloegense / tot dat daer nie-
mandt onder hen ouerbleef
9 Doe dede hen Josua / als hem de Heere
ghesepdt hadde. ende verlemde hare peer-
den/ ende verbrandde hare waghenen.
10 En̄ keerde om ter seluer tyt/ en̄ wan Ha- Hazor werdt
zor/ ende sloech haren Coninck/ metten gewonnen.
sweerde: (Want Hazor was te voren de
Hooftstadt aller deser Coninghen.)
11 Ende sloeghen alle zielen/ die daer in
waren/ met de scherpte des sweerts/ ende † Anders/
† verbanddese. ende en liet niets ouerbly- verbanddē-
uen/ dat den adem hadde/ ende verbrand- se/ ende en
de Hazor met vyere. lieten niets
12 Daer toe wan Josua alle Steden deser etc. en̄ ver-
Coninghen/ met haren Coninghen / ende brandde Ha-
sloechse met der scherpte des sweerts/ en- zor/ etc.
de verbanddese/ b als Moses de knecht b Nu.33.52.
des Heeren gheboden hadde. Deut.7.2.
13 Doch verbrandden de kinderē Jsraels ende 20.16.
geene Steden. die op c † de Bergen lagen c † Anders/
sonder Hazor alleen verbrandde Josua. haren heuve-
14 d Ende allen roof deser Steden. ende het lē die na oor-
Vee. deylden de kinderen Jsraels onder logghe stonden/
hen: daerenteghen alle menschen sloegen
sy met der scherpte des sweerts / tot dat
syse vernielden. ende en lieten niets ouer- d Nu.31.26.
blyuen/ dat den adem hadde/
15 e Als de Heere Mosi zynen knechte/ e Exo.34.11.
en̄ Moses Josue geboden hadde. soo dede Deut.7.2.
Josua/ dat daer niets faelgeerde/ aen allen
dat de Heere Mosi gheboden hadde.

16 Also nam Josua in/ alle dat Lant op het
gheberchte/ ende alles wat tegent Zuyden
leyt/ ende alle het Lant Gosen en de Leech
ten/ en de vlacke Velden/ en het gheberchte
Israels met zynen Leechten/
17 Van het ghebercchte aen/ dat het Landt
opwaerts na Seir schepdet tot BaalGad
toe/ in der breydde des berchs Libanon/
beneden aen den berghe Hermon: alle ha-
re Coninghen ouerwan hy/ ende sloechse
ende dooddese:
f Exo.23.29. 18 f Ende hy voerde eenen tydt krych met
dese Coninghen.
19 Daer en was geen Stadt die haer met
g Jos.9.14. vreden gaf den kinderen Israels/ (g wt-
genomē de Heuiters die tot Gibeō woon
den/) maer sy wonnense alle met stryde.
20 En dat ghesciedde also vanden Heere/
dat haer herte verstockt werdt/ met stryde
te ontmoeten den kinderē Israels/ op dat
sy verbannet werden/ en hen geen genade
h deut.20.16 ghesciedde/ h maer vernielt werden/ als
de Heere Mosi ghebooden hadde.
21 Te dier tyt quam Josua/ en roepde wt
i Nu.13.33. i de Enakim vanden gebercchte vā Hebrō/
Enakim van Debir/ van Anab/ van alle gebercchten
wert wtge- Juda/ ende van alle gebercchten Israels/
roept van ende verbanddese met haren Steden:
Josua. 22 En en liet geenen Enakim ouerblyuen
inden Lande der kinderen Israels/ behal-
k 1.sam.17.4 uen tot Gasa/ k tot Gad/ ende tot Asdod/
daer bleuen sommighe ouer.
23 Alsoo nam Josua alle dat Lant in/ alle-
sins als de Heere tot Moses ghesproken
l Nu.26.53. hadde/ ende gaf het Israel ten Erue/ l ee-
nen yeghelicken stamme zyn deel. Ende
het Landt hielt op te kryghen.

Dat xij. Capittel.

1. Ghetal ende noeminghe aller Conin-
ghen/ so van Israel ende Josua verslagen
zyn/ aen beyden zyden der Jordanen.

1 DIt zyn de Coninghen des Landts/
a † anders/ Josua slorch/ dā † die de kinderen Israels sloegen/
ende namen haer Landt in/ op ghene
zyde der Jordanen/ teghen den Opganck
† Anders/ Aaron/ der Sonnen: vanden water † by Arnon/
tot aen den berch Hermon/ en het gandt-
sche effen velt teghent Oosten.
Sihon. 2 b Sihon de Coninck der Amoriten/ die
b Nu.21.24 tot Hesbon woonde/ en heerschapte van
Deut.2.32. Aroer aen/ die aen den Oeuer leyt/ des wa
ters by Arnon/ ende midden int water/ en-
de ouer het halue Gilead/ tot aen het wa-
Jabok. ter c Jabok/ die de Landtpale is der kin-
c Gen.32.22 deren Ammon.
3 En ouer het vlacke velt/ tot aen de Zee
Cinneroth tegent Oosten/ ende tot aen de
Zee des vlacken velts/ namelick/ de Zant
zee/ tegent Oosten/ des weechs na Beth-
Jesmoth/ ende van den Zuyden beneden
aen de Beken des gheberchts Pisga.
Og. 4 * Daer toe de Landtpale des Coninckx
* Nu.21.33. Og tot Basan/ die noch van den Repha-
Deut.3.3. im ouer was/ ende woonde tot Astaroth/
Rephaim ende Edrei.
zyn groote 5 Ende heerschapte ouer den berch Her-
Reusen. mon/ ouer Salcha/ ende ouer gantsch Ba
d Nu.32.33. san/ tot aen de Landtpale Gesuri/ ende
ende 34.14. Maachati/ ende des halwen Gilead/ welc
Deut.3.12. ke was de Lantpale Sihon/ des Coninckx
ende 29.8. tot Hesbon.
Josue 13.8. 6 Moses de knecht des Heeren/ ende de
ende 22.4. kinderen Israels sloeghense/ d ende Mo
Eenendert- ses de knecht des Heeren/ gaffse in te ne-
tich Conin- men/ den Rubeniteren/ Gadditeren/ ende
gen versla- den halwen stamme Manasse.
ghen van 7 Dit zyn daerenteghen de Coningen des
Josua. Lants/ e die Josua sloech/ ende de kinde-
e deut.7.24. ren Israels op dese zyde der Jordanen/
teghent Westen/ van BaalGad aen/ op
der breydde des Berchs Libanon/ tot aen
den Berch/ die het Landt opwaerts nae
Seir scheydt/ ende dat Josua den stam-
men Israels in te nemen gaf/ eenen yege-
licken zyn deel.
8 Wat op den Gebercchten/ Leechtē/ vlac-
ken Velden/ aen de Beken/ inde Woestyn-
nen/ ende tegent f Zuyden was: de Heui- f Jos.6.20.
ters/ Amoriters/ Cananiters/ Pheresi-
ters/ Heuiters/ ende Jebusiters.
9 De Coninck tot Jericho/ g de Coninck g Jos.8.23.
tot Ai/ die ter zyden aen BethEl leyt.
10 h De Coninck tot Jerusalem/ de Co- h Jos.10.23.
ninck tot Hebron/
11 De Coninck tot Jarmuth/ de Coninck
tot Lachis/
12 De Coninck tot Eglan/ de Coninck tot
Geser/
13 De Coninck tot Debir/ de Coninck tot
Geder/
14 De Coninck tot Harma/ de Coninck tot
Arad/
15 De Coninck tot Libna/ de Coninck tot
Adullam/
16 De Coninck tot Makeda/ de Coninck
tot BethEl/
17 De Coninck tot Thapuah/ de Coninck
tot Hepher/
18 De Coninck tot Aphek/ de Coninc tot
Lasaron/
19 De Coninck tot Madon/ de Coninck
tot Hazor/
20 De Coninck tot Simron/ de Coninck
tot Achsaph/
21 De Coninck tot Thaenach/ de Coninck
tot Megiddo/
22 De Coninck tot Kedes/ de Coninck tot
Jakneam aen Charmel/
23 De Coninck tot NaphothDor/ de Co-
ninck der Heydenen tot Gilgal/
24 De Coninck tot Tirza: dat zyn een en-
de dertich Coninghen.

Dat xiij. Capittel.

1. Hier begint de beschryuinge der wt-
deylinge des Landts/ als God hen toeghe
seydt hadde/ 7. der neghen stammen ende
des haluen Manasse dese zyde/ 8. ende 15.
Ruben/ 24. Gad/ 29. ende des anderē hal-
uen Manasse/ ghenezyde der Jordanen/
14. De stamme Leui/ is des Heeren Offer. Beschryf-
1 DOe nu Josua oudt was/ ende wel be- uinghe der
daecht/ sprack de Heere tot hem: Ghy wtdeylinge
zyt oudt gheworden/ en wel bedaecht/ des Lants.
ende des Landts is noch vast veel ouerble
uen in te nemen/
2 Namelick/ a † het gantsche Galilea der a † anders/
Philisteen/ ende gantsch Gessuri: alle Lantpa
3 Van Sihor aen/ die voor Egyptē vliet/ len oft Lant
tot aen de Lātpale Ekron tegent Noordē/ schappen
die den Cananiten toegerekent wort/ vyf der etc.
Heeren der Philisteen/ namelick/ de Gasi-
ten/ de Asdoditen/ de Askloniten/ de Ge-
thiten/ de Ekroniten/ ende de Auiten.
4 Nu/ van den Zuyden aen/ het gantsche
Landt der Cananiten/ ende Maara der
Sidoniers tot Aphek toe tot aen de Lant
pale der Amoriten.
5 Daer toe het Landt der Gibliten/ ende
den gandtschen Libanon/ teghen den Op-
ganck der Sonnen/ van BaalGad aen/
beneden aen den Berghe Hermon tot dat
men coemt tot Hamath:
6 Alle die op het gheberchte woonen/ van
Libanon aen/ tot aen de warme wateren/
ende alle Sidoniers: Ick wilse verdryuen
voor den kinderen Israels: legt slechs het
lot daerom/ haer wt te deylē onder Israel/
als ick v gheboden hebbe.

7 Soo deylt nu dit Lant ten Erue onder de
neghen stammen / ende onder den haluen
stamme Manasse.

Het Lande Rubē/ Gad eñ des haluē stamme Manasse/ ghene zyde der Jordanen.

8 Want de Rubeniten ende Gadditē heb-
ben met den anderen haluē Manasse Erf
deel ontfangen/ b dat hen Moses gaf op
ghene zyde der Jordanen/ tegen den Op-
ganck der Sonnen. als hen dat selue Mo
ses de knecht des Heeren ghegeuen heeft/

b Nu. 32.33. Deut. 3.12. Josue 1.13. ende 12.6. ende 22.4

9 Van Aroer aen / die aen den Oeuer des
waters c †.by Arnon leyt / ende van der
Stadt midden int water/ eñ alle d † Con-
treye Medba/ tot Dibon toe.

c † Anders/ Arnon/
d † Anders Lantstreke/

10 Ende alle Steden Sihon/ des Coninex
der Amoriten / die tot Hesbon regeerde/
* tot aen de Lātpale der kinderē Ammon:

* Josu. 12.2

11 Daer toe Gilead / ende de Lantpale aen
Gessuri ende Maachati / ende den gant-
schen berch Hermon/ eñ het gantsche Ba-
san tot Salcha toe.
12 Het gantsche Rycke Og tot Basan / die
tot Astaroth eñ Edrei regeerde / die noch
een van den ouerbleuen e † Reusen was:
Moses sloechse ende verdreefse.

e † Anders/ Rephaim

13 De kinderen Israels nu/en verdreuē de
Gessuriters ende Maachiters niet / maer
beyde Gesur eñ Maachat woondē onder
den kinderen Israels / tot op desen dach.

f Nu. 18.20. Deut. 10.9. Jos. 13. 14.33

14 f Nu den stamme der Leuiten en gaf hy
gheen Erfdeel : want het Offer des Heerē
des Gods Israels is haer Erfdeel/ als hy
hen ghesepdt heeft.

g Nu. 32.33. Ruben.

15 g Also gaf Moses den stamme der kin-
deren Ruben na haren gheslachten/
16 Dat hare Landtpalē waren van Aroer/
die aen den Oeuer des waters h † by Ar-
non leyt/ ende de Stat midden int water
met allen effen velden/tot Medeba toe.

h † Anders Arnon

17 Hesbon ende alle hare Steden/ die indē
effen velde liggen/ Dibon/ Bamoth Baal
ende Beth Baal Meon/
18 Jahza/ Kedemoth/ Mephaath/
19 Kiriathaim/ i † Sabama/ Sereth Sa-
har op het gheberchte k † in den Dale/

i † Anders/ Sibama/
k † Anders Emek.

20 Beth Peor / de Beke aen Pisga / ende
Beth Jesimoth/
21 Ende alle Steden op den effen velde:
eñ het gantsche Ryc Sihon des Coninex
der Amoriten/ die tot Hesbon regneerde:
l dien Moses sloech met tsamen den Vor-
sten Midian/ Eui/ Rekem/ Zur/ Hur ende
Reba/ de Geweldige des Coninex Sihon/
die inden Lande woonden.

l Nu. 31.24. ende 31.8.

Bileam werdt verworcht.
m Nu. 31.8.

22 m Daer toe Bileam den sone Beor/ den
Waerseggher / verworchden de kinderen
Israels met den Sweerde/ met tsamen de
verslaghenen.
23 Ende de Landtpale der kinderē Ruben/
was de Jordane : dat is het Erfdeel des
kinderen Ruben in haren geslachten / van
Steden ende Dorpen.

Gad.

24 Den stamme der kinderen Gad na harē
gheslachten gaf Moses.
25 Dat hare Landtpalen waren / Jaeser/
ende alle Stedē in Gilead/ ende het halue
Landt der kinderē Ammon/ tot Aroer toe/
die daer leyt voor n † Rabbath:

n † Anders Rabba.
o † Anders Ramath in Mizpe/

26 Ende van Hesbon tot o † Ramath toe/
Mizpe ende Bethonim/ eñ van Maha-
naim/ tot aen de Landtpale Debir.
27 Maer in het Dal Betharam / Beth
Nimra/ Sucoth ende Zaphon / die ouer-
bleuen was vandē Rycke Sihon des Co-
ninex tot Hesbō/ dat de Jordane de Lant-
pale was/ tot aen het eynde der Zee Cin-
neroth/ op dese zyde der Jordanen / tegen
den Opganck der Sonnen.
28 Dat is het Erfdeel der kinderen Gad/
in haren geslachtē/ vā Steden eñ Dorpen.

Manasse.
p Josu 17.1
1 Paral. 5.23

29 p Den haluen stāme der kinderen Ma-
nasse/ na haren gheslachten/ gaf Moses/
30 Dat hare Landtpalen waren van Ma-
hanaim aen het gantsche Basan/ het gāt-
sche Ryck Og des Coninex tot Basan/
ende alle Vlecken Jair / die in Basan lig-
ghen/ namelick tsestich Steden.
31 Ende het halue Gilead/ Astaroth/ Edrei
de Steden des Coninckrijcks Og tot Ba
san/ gaf hy den kinderē Machir des sōes
Manasse/ dat is de helft der kinderē Ma-
chir/ na haren gheslachten.
32 Dat is het/ dat Moses wtgedeylt heeft
op den velde Moab / op ghene zyde der
Jordanen voor Jericho / teghen den Op-
ganck der Sonnen.

q Nu. 18.20 Jos. 13.14 Ezec. 44.28
r Nu. 18.20

33 q Nu / den stamme Leui en gaf Moses
gheen Erfdeel: want de Heere de Godt
Israels is haer Erfdeel/ r als hy hen ghe-
sproken heeft/

Dat xiiij. Capittel.

1. Wederhalinghe der wtdeylinge des
Landts. 6. Caleb voordert syn Erfdeel/
na toeseggi nge des Heerē/ 13. eñ verkrijget.

Wtdeylinge des lāts door het lot
a Nu. 34.17.

1 DJt ist nu. dat de kinderen Israels in-
ghenomen hebben in den Lande Ca-
naan / a dat onder hen wtghedeylt
hebben/ de Priester Eleasar / ende Josua/
de sone Nun/ ende de Ouerste Vaders on-
der den stammen der kinderen Israels.

b Nu. 26.53 ende 33.54

2 Sy deylden het door het Lot onder hen/
b als de Heere door Mosen geboden had-
de / den neghen ende den haluen stamme
te gheuen.
3 Want den tween ende den haluen stam-
me/ hadde Moses Erfdeel gheghenen/ op
ghene zyde der Jordanen : c den Leuiten
daerenteghen en hadde hy gheen Erfdeel
onder hen ghegheuen.

c Jos. 13.14.
d Gen. 48.5

4 d Want de kinderen Josephs worden
twee stammen/ Manasse ende Ephraim:
daerom en gauē sy den Leuitē geen deel in-
dē Lande/ maer stedē daer in te woonen/ eñ
e † Voorsteden voor haer Vee ende goedē/

e † Anders Vryeplaetsen.
f Nu. 35.2.

5 f Als de Heere Mosi gheboden hadde/
soo deden de kinderen Israels/ ende deyl-
den het Lande.

Calebs Erfdeel.
g Nu. 14.24

6 Doe traden de kinderen Juda hier toe/
tot Josua/ tot Gilgal/ ende Caleb de sone
Jephunne / de Kenesiter sprack : g Ghy
weter/ wat de Heere tot Mosen den man
Gods seyde/ van mynent ende van uwent
weghen/ in Kades Barnea.

h Nu. 13.3.

7 Ick was veertich Jaer oudt/ h doe my
Moses de knecht des Heerē wtsandt van
Kades Barnea / het Landt te verspieden/
ende ick hem weder seyde / als ick het in
myn herte wist.
8 Eñ myne broeders die met my opwaerts
ghegaen waren/ maecchten den volcke het
herte vertzaecht : doch ick volchde den
Heere mynen God trouwelicken na.

i Josue 1.3.

9 Doe swoer my Moses desseluen daechs
ende sprack: i Het Lant daer ghy met uwē
voeten op getreden hebt / sal v ende uwer
kinderen Erfdeel zyn eewichlick : daerom
dat ghy den Heere mynen God trouwelic-
ken na gheuolcht hebt.

k Nu. 14.38

10 Ende nu siet/ de Heere heeft my laten le-
uen/ k als hy ghesproken heeft: het zyn nu
vyf ende veertich Jaer/ dat de Heere sulex
tot my seyde / die Israel in de Woestyne
ghewandelt heeft/ ende siet nu/ ick ben he-
den vyf ende tachtentich Jaer oudt/

l Syr. 46.11.

11 Ende ben noch heden in den dach soo
sterck / als ick was dies daechs / doe my
Moses wtsant: l als myne cracht op dat-
mael was/ alsoo is sy oock noch nu te stry-
den/ wt ende in te gaen.

Caleb eyscht ende vercrijcht zijn Erfdeel

12 So geeft my nu dit gheberchte/ daer de
Heere van ghesprokē heeft aen genen dage:
want ghy hebt het gehoort aen den seluē
dage: want de Enakim woonen daer bo-
uen/ eñ het zijn groote eñ vaste Stedē: oft
de Heere met my zijn woude/ dat ickse ver-
drieue/ als de Heere ghesproken heeft.

m Jud.1.20
1.Para.6.55
Josue 21.12.
n Oft/ daer wt..
1.mach.2.56

13 Doe seghende hem Josua/ m ende gaf
alsoo Hebron/ Caleb den sone Jephunne
ten erfdeele.
14 n Daer af werdt Hebron Calebs/ des
soons Jephunne des Kenisiters Erfdeel/
tot op desen dach/ daerom dat hy den Hee
re den Godt Israels trouwelick naeghe-
uolcht hadde.

o Jos.15.13.
p Dat is/ Arbastadt: als wy op Duytsch segghen/ Karlstadt/ Arnstadt.

15 o Ende Hebron hiet in voortijden p Ki-
riath Arba/ die was een groot mensche on
der den Enakim: ende het Lant hadde op-
ghehouden met kryghen.

Dat xv. Capittel.

1. De Lantpalen/ 20. ende de stedē des
Erfdeels des stams Juda/ 13. Calebs Erf-
deel bysonder in den stamme Juda/ 16.
Achsa Calebs dochter dē Athniel vertrou-
wet/ 18. ende met Erue beschencket.

De Lantpalen des Erfdeels des stams Juda.
Num.34.3.

1 HEt lot des stams der kinderen Juda
in haren geslachten/ was de Lantpa-
le Edom/ aen der Woestyne Zin/ die
teghent Zuyden schiet/ aen het eynde der
Landen teghent Zuyden.
2 Dat hare Landtpalen teghent Zuyden
waren/ van den eynde des souten Zees
aen/ dat is/ van der a tonghen die tegent
Zuydenwaert gaet/

a Dat is/ voorgheberchte/ oft roots: Andere willen/ het sy eenen Zeearm die ongewis(?) wtloopt.

3 Ende coemt wt van daer opwaerts tot
Akrabbim/ ende gaet door Zin henen/ eñ
gaet weder opwaerts van Zuydēwaerts
nae Kades Barnea/ ende gaet door Hezron
ende gaet op nae Adar/ ende gheeft haer
rondtom Karkaa.
4 Ende gaet door Azmon/ ende coemt wt
aen de Beke Egypti / dat het eynde der
Lantpalen/ de Zee wert: dat sy uwe Lant-
palen teghent Zuyden.
5 Nu/ de Landtpale teghent Oosten / is
van de soute Zee aen / tot aen het eynde
der Jordanen: de Lantpale tegent Noor-
den/ is van der tonghen der Zee/ die aen
den hoeck der Jordanen is/
6 Eñ gaet opwaerts na Beth Hagla/ ende
treckt haer vant Noorden waert na Beth
Araba/ ende coemt opwaerts totten steen
Bohen/ des soons Ruben.
7 Eñ gaet opwaerts na Debir/ vandē da
le Achor/ eñ vanden hoec des Noordē/ dat
tegen Gilgal leyt/ welck gelegen is tegen
ouer na Adumim opwaerts/ die van Zuy
denwaerts aent water leyt: daer na gaet
sy totten water En Semes / eñ coemt wt
totter b c † Fonteynen Rogel.

b † Anders totten Berghe.
c 1.Reg.1.9.

8 Daer na gaet sy op ten Dale des soons
Hinnam/ aen de zijde des Jebusiten / die
vā Zuydenwaerts woont/ dat is/ Jerusa-
lem/ eñ coemt opwaerts op de spitse des
berchs/ die voor den Dale Hinnā leyt/ vā
Westēwaerts/ dwelc stoot aen den hoeck
des Dals Rephaim tegē Noordē waerts
9 Daer na coemt sy van dessseluen berchs
spitse tot de waterfonteyne Nephthoah/
eñ coemt wt tot den steden des geberchts
Ephron/ ende neycht haer na Baala/ dat
is Kiriath Jearim.
10 Ende gheeft haer om van Baala tegent
Westen/ nae het gheberchte Seir / ende
gaet aen de zijde henen des gheberchts
Jearim/ van Noordenwaerts tot Ches-
salon/ ende coemt af na Beth Semes/ ende
gaet door Thimna.
11 Eñ breeckt wt aen de zijde Ekron tegēt
Noordenwaerts/ ende treckt haer na Si-
chrō/ eñ gaet ouer dē berch Baala/ eñ coēt
wt tot Jab Neel/ dat haer eynde de zee is
12 De landtpale nu teghent Westen/ is de
groote Zee: dat is de lantpale der kinde-
ren Juda rontom in haren gheslachten.

Calebs erfdeel bysonder/ in den stamme Juda.
d Jos.14.13.
Judic.1.10.
e Jud.1.20.

13 Caleb nu den sone Jephunne/ werdt zijn
deel gegeuē onder den kinderen Juda/ als
de Heere Josua beual/ d namelic/ Kiriath
Arba des vaders Enack/ dat is/ Hebron.
14 e Ende Caleb verdreef van daer de drij
sonen Enack/ Sesai/ Ahiman ende Thal-
mai gheboren van Enack.
15 Ende tooch van daer opwaerts tot den
inwooners Debir : maer Debir hiet in
voortijden Kiriath Sepher.

f Jud.1.12.
1.Par.11.6.
1.sam.17.25.
Achsa Calebs dochter.

16 Eñ Caleb sprack: f Wie Kiriath Sepher
slaet ende wint/ dien wil ick mijne doch-
ter Achsa ten wijue gheuen.
17 Doe wanse Athniel de sone Kenas/ des
broeders Caleb/ eñ hy gaf hem zijne doch-
ter Achsa ten wijue.

g Nu.36.2.
Josue 17.4.

18 g Eñ het begaf hem/ doe sy tot hē tooch/
wert haer geraden/ eenen acker van haren
vader te bidden: ende sy viel vanden Ezel:
doe sprack Caleb tot haer: Wat is v?

h † anders/ waterfonteynen/ oft waterspronghen.

19 Sy sprack: Geeft my eenen segen: want
ghy hebt my een lant tegent Zuyden ghe
gheuen/ gheeft my oock h † een waterich
landt: doe gaf hy haer een waterich landt
bouen ende beneden.
20 Dit is het erfdeel des stams der kinde-
ren Juda in haren gheslachten.

Stedē des stams Juda.

21 Eñ de stedē des stams der kinderen Ju-
da/ van eenen hoeck tot den anderen / aen
de lantpale der Edomiten tegent Zuyden
waren dese/ Kabzeel/ Eder/ Jagur/
22 Kina/ Dimona/ Ad Ada/
23 Kedes/ Hazor/ Jethnan/
24 Siph/ Thelem/ Bealoth/

i † Anders/ Hazor Hadatha/ Kerioth/ Hezron/ dat etc.

25 i † Hazor Hadatha/ Kiriath Hezron/ dat
is/ Hazor/
26 Aman/ Sema/ Molada/
27 Hazar Gadda/ Hesmon/ Beth Palet/
28 Hazar Sual/ Beer Seba/ Biziothja/
29 Baala/ Jym/ Azem/
30 El Tolad/ Ghesil/ Harma/
31 Ziklag/ Madmanna/ San Sanna/

k Jos.19.9.

32 Lebaoth/ Silhim/ Ain/ Rimon: k dat zijn
neghen ende twintich Steden ende hare
Dorpen.
33 Inde leeghten nu was Esthaol/ Zarea/
Asna/
34 Sanoah/ En Ganim/ Thapuah / Enā/
35 Jarmuth/ Adullam/ Socho/ Aseka/
36 Saraim/ Adithaim/ Gedera / Gidero-
thaim/ dat zijn veerthien Steden / ende
hare Dorpen.
37 Zenan/ Adassa/ Migdal Gad/
38 Delean/ Mispe/ Jaktheel/
39 Lachis/ Bazekath/ Eglon/
40 Chabon/ Lahman/ Cithlis/
41 Gederoth/ Beth Dagō/ Naema/ Make
da/ dat zijn sestien Steden eñ hare dorpen.
42 Libna/ Ether/ Asan/
43 Jephthah/ Asna/ Nezib/
44 Kegila/ Achsib/ Maresa: dat zijn negen
Steden ende hare dorpen.

l Judic.1.18
m † anders/ Westen.

45 l Ekron met haren dochterē eñ dorpen.
46 Van Ekron eñ tot aen de m † Zee/ alles
wat aen Asdod reyckt/ ende hare dorpen.
47 Asdod met haren dochteren eñ dorpen/
Gasa met haren dochteren eñ dorpen/ tot
aen het water Egypti/ ende de groote Zee
is zijn landtpale.
48 Op het gheberchte nu/ was Samir/ Ja-
thir/ Socho/
49 Danna/ Kiriath Sanna/ dat is/ Debir/
Anab/

50 Anab/Esthemo/Annim/
51 Gosen/ Holon/Gilo: dat zijn elf Steden
ende hare dorpen.
52 Arab/ Duma/ Esean/
53 Janum/ Beth Thapuah/ Apheka/
54 Humta/ Kiriath Arba/ dat is / Hebron/
Zior: dat zijn negen steden eñ hare dorpẽ.
55 Maon/ Carmel/ Siph/ Juta/
56 Jesrael/ Jakdeam/ Sanoag/
57 Kain/ Gibea/ Thimna: dat zijn tien Ste
den ende hare dorpen.
58 Halhul/ Bethzur/ Gedar/
59 Maarath/ Beth Anoth/ Elthekon: dat
zijn ses Steden en de hare dorpen.
60 Kiriath Baal / dat is Kiriath Jearim/
Harraba/ twee Steden ende hare dorpen.
61 In der Woestijne nu / was Beth Ara-
ba/ Middim/ Sechacha/
62 Nibsan/ eñ de Soutstadt/ eñ Engeddi:
dat zijn ses Steden ende hare dorpen.
n Jud.1.21. 63 n Ende de Jebusiten woonden te Jeru-
2 Sam.5.7. salem: ende de kinderen Juda en condense
David heeft niet verdrijuen: Alsoo bleuen de Jebusiten
se daer nae met den kinderen Juda tot Jerusalem tot
verdreuen/ op desen dach.
so men leest.

Dat rvj. Capittel.

1. Het erfdeel Ephraim/ eñ des haluen stamme Manasse/ 5. de lãtpale Ephraim.

Het erfdeel 1 Ende het lot viel den kinderẽ Josephs
Ephraim/ van der Jordanen tegen Jericho/ tottẽ
eñ des hal- watere by Jericho / van Oostenwaert:
uen stamme ende de Woestijne/ die wt gaet van Jeri-
Manasse. ho/ door het gheberchte Beth El/
a Jud.1.22. 2 Ende coemt van a Beth El wt na Lusa/
ende gaet door de lantpale Archi Ataroth
De lantpa- 3 Eñ treckt haer af tegent Westenwaert/
le Ephraim na de lantpale Japhleti/ tot aen de lantpa
len des nederen Beth Horon/ eñ tot Gaser
toe/ ende het eynde is aen de Zee.
4 Dat hebben de kinderẽ Josephs/ Ma-
nasse eñ Ephraim ten erfdeel ghenomen.
5 De lantpale der kinderen Ephraim in
haren gheslachten / haers erfdeels van
Oostenwaert/ was Ataroth Ador/ totten
hooghen Beth Horon.
6 Eñ gaet wt tegent Westen by Michme
thath/ die tegent Noorden leydt / aldaer
gheeft sy haer om tegent Oosten der stadt
Thaenath Silo/ ende gaet daer door van
Oostenwaert na Janoha:
7 Ende coemt af van Janoha/ na Ataroth
ende Naaratha/ ende schiet aen Jericho/
en de gaet wt aen de Jordane.
8 Van Thapuah gaet sy tegent Westen-
waert/ na Nahalkana/ ende haren wt-
ganck is aen de Zee: dat is het erfdeel des
stams der kinderen Ephraim / in haren
Gheslachten.
9 Ende alle de lantpalen/ Steden met tsa
men haren dorpen der kinderen Ephraim
waren verstropt onder het erfdeel der kin-
deren Manasse:
b Nu.33.51. 10 b Ende sy en verdreuen de Cananiters
Jud.1.29. niet/ die tot Gaser woonden: also bleuen de
Cananiters onder Ephraim tot op desen
dach/ ende werden chijnsbaer.

Dat rvij. Capittel.

1. Landt/ 7. ende landtpale des haluen stamme Manasse/ 13. chijnsbaerheyt der Cananiten/ 14. Manasse ende Ephraim begheeren meer landts/ ende wert hen der willicht.

Het landt 1 Ende het lot viel a den stamme Manas
des haluen se: b want die is Josephs eerste sone/
stamme ende viel op Machir / den eersten sone
Manasse. Manasse/ den vader Gilead: want hy was
a Jos.13.29. een strijdtbaer man/ daerom wert hem Gi-
b Gen.41.51 lead ende Basan.
ende 48.14.
2 c Maer den anderen kinderen Manas- c Nu.26.29
se/ na haren maechschappen/ viel het oock/
namelick/ den kinderen Abieser / den kin-
deren Helec/ den kinderen Asriel/ den kin-
deren Sechem/ den kinderen Hepher / eñ
den kinderen Semida: dat zijn de kinderẽ
Manasse/ des soons Josephs/ mans na-
men onder haren maechschappen.
3 d Nu Zelaphehad de sone Hepher / des d Nu.26.33
soons Gilead / des soons Machir / des
soons Manasse/ hadde gheen sonen/ maer
dochteren: ende hare namen zijn dese: Ma
hala/ Noa/ Hagla/ Milca/ Tirza.
4 Eñ sy traden voor den Priester Eleasar
eñ voor Josua den sone Nun / eñ voor de
Ouerstẽ/ eñ sprakẽ: e De Heere heeft Mo e Nu.27.1.
si gebodẽ/ dat hy ons soude erfdeel geuen ende 36.2.
onder onsen broederen: ende men gaf hen
erfdeel onder den broederen haers vaders
nae het beuel des Heeren.
5 Daer vielen dan op Manasse tien snoe-
ren/ behaluen het lant Gilead eñ Basan/
dat op ghene zijde der Jordanen leyt.
6 Want de dochteren Manasse / namen
erfdeel onder hare sonen: ende het lant Gi-
lead/ werdt den kinderen Manasse.
7 Ende de landtpale Manasse / was van
Asser aen na Michmethath/ die voor Si-
chem leyt / eñ streckt totter rechter zijden/
aen die van En Thapuah.
8 Want het lant Thapuah wert Manas- f † Anders/
se/ ende is de landtpale Manasse f † aen de eynde des
kinderen Ephraim. etc.
9 Daer na coemt sy af/ na Nahalkana/ te
ghent Zuydenwaert/ tot den beecksteden/
die Ephraims zijn / onder den Steden
Manasse: Nu van den Noordẽ/ is de lant-
pale Manasse aen de beke/ ende gaet wt
aen de Zee/
10 Den Ephraim teghent Zuyden / ende
Manasse teghent Noorden/ ende de Zee
is zijne landtpale: ende sal schieten / aen
Asser vant Noorden / ende aen Isaschar
vant Oosten.
11 g Soo hadde nu Manasse / onder Isa- g Jud.1.27.
schar ende Asser / Beth Sean / ende hare
dochteren/ Jeblaam/ ende hare dochteren
ende die tot Dor ende hare dochteren / eñ
die tot Endor ende hare dochteren/ eñ die
tot Thanach ende hare dochteren / eñ die
tot Megiddo ende hare dochteren / ende
het derde deel Naphet.
12 Ende de kinderen Manasse/ condẽ dese
Steden niet inneme/ h † maer de Canani- h † anders/
ters begostẽ te woonẽ in denseluen lande. hoewel de
13 Ende doe de kinderen Israels machtich Cananiters
werden/ maecktẽ sy de Cananiters chijns- hem afghe-
baer/ ende verdreuense niet. slagen had
14 Doe spraken de kinderen Josephs met den/ meer te
Josua/ eñ seyden: Waerom hebt ghy my woonen/ etc
maer een lot/ eñ een snoer des erfdeels ge-
geuen? eñ ick ben doch een groot volc/ als
my de Heere so wel ghesegheut heeft.
15 Doe sprack Josua tot hen: Dewyle dat
ghy een groot volck zijt/ so gaet opwaerts
in het wout/ eñ houwet omme/ eñ maeckt
v aldaer Steden/ inden lande der Pheresi-
teren/ ende Rephaim/ dewijle dat v het ge
berchte Ephraim te enghe is.
16 Doe spraken de kinderẽ Josephs: Wat
geberchte i † en sullen wy niet vercrijgen: i † Anders/
want daer zijn yseren waghenen by allen is ons niet
Cananiteren/ die in den dale des landts genoech: eñ
woonen/ by welcken leyt Beth Sean ende oock zijn
hare dochteren/ ende Jesreel in den dale. daer yseren
17 Josua sprac tot den huyse Josephs/ tot etc.
Ephraim eñ Manasse: Ghy zijt een groot Strijdtwa-
volck/ ende dewijle dat ghy soo groot zijt/ ghenen.
moet ghy niet alleen een lot hebben

18 Maer dat gheberchte sal v zijn/ daer het
woudt is/ dat houwet omme/ so sal het wt=
lots eynde zijn/ wanneer ghy de Canani=
teren verdrijft/ die de ijseren waghenen heb=
ben/ ende machtich zijn.

Dat xviij. Capittel.

1. De hutte des Bescheyts werdt tot
Silo opgherícht/ 4. drij mannen van den
seuen ouerbleuen stammen werden wtghe=
sonden het lant te besie/ ende wt te deylen/
10. het lot werdt gheworpen/ ende het erf=
deel BenJamin/ 21. met tsamen zijnen ste=
den beschreuen.

De hutte des Bescheydts, is te Silo opghericht.
a † anders/ Tuyghenisses oft Stifts/

1 ENde de gantsche Ghemeynte der kin=
deren Israels vergaderdē hen tot Si=
lo/ ende richteden aldaer op de hutte
des a † Bescheydts/ ende het landt was
hen onderworpen.
2 Ende daer waren noch seuen stammen
der kinderen Israels/ dien sy haer erfdeel
niet wtghedeylt hadden.
3 Ende Josua sprack totten kinderen Is=
raels: Hoe langhe zijt ghy soo traech/ dat
ghy niet henen gaet/ het lant in te nemen/
dat v de Heere uwer Vaderen Godt ghe=
gheuen heeft?
4 Beschicht v wt eenen yeghelicken stam
me drij mannen/ dat ickse henen sende: eñ
sy hen opmaken/ ende door het lant gaen/
ende beschrijuen het na haren erfdeelen/ ende
weder tot my comen.
5 Deylt het lant in seuen deelen/ Juda sal
blijuen op zijne lantpalen vanden Zuydē
af/ ende het huys Josephs sal blijuen op
zijne lantpalen/ van den Noorden af.
6 Ghy dan beschrijft het lant der seuen dee
len/ ende brenghtse herwaerts tot my/ soo
wil ick v het lot werpen voor den Heere
onsen Godt.

b Jos.13.14. ende 14.3.

7 Want de Leuiten en hebbē geen deel on=
der v/ maer het Priesterdom des Heerē is
haer erfdeel: Gad nu ende Ruben/ eñ den
haluen stamme Manasse hebbē haer erf=
deel genomen op gene zijde der Jordanē/
tegent Oostē/ c dat hen Moses de knecht
des Heeren ghegheuen heeft.

c Nu.32.33. ende 34.14. Deut.3.12. ende 29.8. Josue 12.6.
d † anders/ doe.

8 Doe maeckten hen de mannen op/ dat sy
henen ginghē: eñ Josua geboot hen/ d † dat
sy henen wouden gaen/ het lant te beschrij
uen/ eñ sprack: Gaet henen/ eñ doorwan=
delt het lant/ ende beschrijuet/ ende coemt
weder tot my/ dat ick v hier het lot werpe
voor den Heere tot Silo.
9 Also gingen de mannen henen/ eñ door=
toghen het landt/ eñ beschreuent op eenen
brief na den Steden in seuen deelen/ ende
quamen tot Josua int legher tot Silo.
10 Doe werp Josua het lot ouer haer tot
Silo voor den Heere/ ende deylde aldaer
het landt wt onder de kinderen Israels/
eenen yeghelicken zijn deel.

Erfdeel des stams der kinderen BenJamin

11 Ende het lot des stams der kinderen
BenJamin/ viel na haren geslachten/ en=
de den landtpale haers lots/ ginck wt/ tus=
schen den kinderen Juda/ ende den kinde=
ren Josephs.
12 Eñ haer lantpale was/ na den hoec te=
gent Noorden/ van der Jordane aen/ eñ
gaet opwaerts aen de zijde Jericho vant
Noordenwaert/ ende coemt op het ghe=
berchte teghent Westenwaert/ ende gaet
wt aen de Woestijne Beth Auen.
13 Eñ gaet van daer na Lus/ aen de zijde
aen Lus teghent Zuydewaert/ dat is/
BethEl/ eñ coemt af na Ataroth Adar aen
den berghe/ die van het Zuyden herwaert
leyt aen den nederen BethHoron.
14 Daer na neycht sy haer/ ende coemt haer
om na den hoeck des Westens/ teghent
Zuyden/ van den berghe/ die voor Beth=
Horon teghent Zuydenwaert leydt/ ende
gaet wt aen Kiriath Baal/ dat is/ Kiriath
Jearim/ de Stadt der kinderen Juda: dat
is het eynde teghent Westen.
15 Nu het eynde teghent Zuyden/ is van
den Kiriath Jeariam aen/ eñ gaet wt tegē
Westen/ ende coemt wt totter watersou=
teynen Nephtoah.
16 Eñ gaet af aē des berchs eynde/ die voor
den dale des soons Hinnam leyt/ welck in
de leechte Raphaim teghent Noordē leyt/
ende gaet af door het dal Hinnam/ aen de
zijde der Jebusiteren/ tegent Zuyden/ eñ
coemt af totter fonteynen Rogel.
17 Eñ treckt haer vant Noordenwaert/ eñ
coemt wt na EnSemes/ ende coemt wt
tot den e † hoopen/ die tegen Adumim op
waert ligghen/ ende coemt af totten steen
Bohen/ des soons Ruben.

e † Anders/ plaetsen Geliloth.

18 Ende gaet ter zijden henen by den blac=
ken velde/ dat tegent Noorden leyt/ ende
coemt af op het blacke velt.
19 Ende gaet aen der zijden BethHagla/
die teghent Noorden leyt/ ende zijn eynde
is aen der tonghe des souten Zees/ tegent
Noorden/ aen den f † hoeck der Jorda=
nen teghent Zuyden: dat is de landtpale
teghent Zuyden.

f † Anders/ eynde.

20 Nu het eynde tegent Oosten/ sal de Jor
daen eynden: dat is het erfdeel der kinde=
ren BenJamin/ in haren lantpalenront=
om na haren gheslachten.
21 De Steden nu des stams der kinderen
BenJamins in haren geslachtē/ zijn dese:
Jericho/ BethHagla/ EmeckKezi/
22 Beth Araba/ Zemaraim/ BethEl/
23 Auim/ Hapara/ Ophra/
24 Caphar Amonai/ Aphni/ Gaba: dat zijn
twaelf Steden ende hare dorpen.
25 Gibeon/ Rama/ Beeroth/
26 Mizpe/ Caphira/ Moza/
27 Reken/ Jerpeel/ Tarala/
28 Zela/ Eleph/ eñ Jebusiters/ dat is/
Jerusalem/ Gibeath/ Kiriath/ veerthien
Steden ende hare dorpen: dat is het erf=
deel der kinderen BenJamin in haren ge
slachten.

Dat xix. Capittel.

1. De erfdeelen der stammen/ Simeon/
10. Zebulon/ 17. Isaschar/ 24. Asser/ 32.
Naphthali/ 40. Dan/ 49. ende Josua.

Erfdeel des stams der kinderen Simeons.
a Gen.49.4
b 1.par.4.28

1 DAer na viel het ander lot des stams
der kinderen Simeons na haren ghe
slachten/ a eñ haer erfdeel was on=
der het erfdeel der kinderen Juda.
2 b Ende hem wert ten erfdeele/ BeerSe=
ba/ Molada/
3 HazarSual/ Bala/ Azem/
4 Eltholad/ Bethul/ Harma/
5 Ziklag/ BethMarcaboth/ HasarSussa
6 BethLebaoth/ Saruhen: dat zijn dertien
Steden ende hare dorpen.
7 Ain/ Rimon/ Ether/ Asan: dat zijn vier
Steden ende hare dorpen.
8 Daer toe alle dorpen/ die rondtom dese
Steden ligghen/ tot c † Balaath/ Beer/
Ramath/ teghent Zuyden: dat is het erf=
deel des stams der kinderen Simeon/ in
haren gheslachten:

c † Anders/ Baalatath Beer/ Ramath.

9 d Want der kinderen Simeons erfdeel
is onder dat snoer der kinderen Juda: de=
wyle dat het erfdeel der kinderen Juda
hen te groot was/ daerom erfden de kinde
ren Simeons onder haren erfdeel.

d Jos.15.32.

10 Het derde lot viel op de kinderē e Zebu=
lon/ na haren geslachten: ende de lantpale
haers erfdeels/ was tot Sarid toe.
11 Eñ gaet opwaerts na dē Westenwaert
na Ma=

Erfdeel des kinderen Zebulon.
e Gen.4. 1.

na Mareala/ en schiet aen Dabaseth / en
schiet aē de beke/ die voor Jakneam vliet.
12 Ende keert haer van Sarid/ teghen den
Opganck der Sonnen/ tot aen de lantpa-
le Cisloth Thabor/ ende coemt wt na Da-
brath/ ende gaet opwaerts na Japia.
13 Ende van daer gaet sy teghent Oosten
f† Anders/ Githa-Hepher, eñ Jt-hakazin/ door f† Githa Hepher/ J'hakazin / ende
coemt wt na Rimon/ Mithoar ende Nea.
14 Ende gheeft haer om van het Noorden
na Nathon/ ende haren wtganck is in het
dal Jephthah El/
2.Reg.14.25 15 Kahath/ Nahalal/ Simron/ Jedeala/ eñ
Bethlehem: dat zijn twaelf Steden ende
hare dorpen.
16 Dat is het erfdeel der kinderen Sebu-
lon in haren gheslachten: Dat zijn hare
Steden ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Jsaschar. 17 Het vierde lot viel op de kinderen Jsa-
schar/ na haren gheslachten.
18 Ende haer landtpale was/ Jesrael/ Ce-
sulloth/ Sunem/
19 Hapharaim/ Sion/ Anaharath/
20 Rabith/ Kiseon/ Abez.
21 Remeth/ Engannim/ En hadda/ Beth-
Pazez.
22 Ende schiet aen Thabor / Sahazima/
Beth Semes/ eñ haer eynde is aē de Jor-
dane: sestien Steden ende hare dorpen.
23 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Jsaschar in haren gheslachten / Ste-
den ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Asser. 24 Het vijfste lot viel op den stamme der
kinderen Asser/ na haren gheslachten.
25 Ende haer lantpale was/ Helkath/ Ha-
li/ Beten/ Achsaph/
26 AlaMelech/ Amead/ Misael : eñ schiet
g† anders/ Sihor ende Libnath. aen den Carmel aen de Zee/ eñ aen g† Si-
hor Libnath.
27 Eñ keert haer teghen den Opganck der
Sonnen na BethDagon/ ende schiet aen
Sebulon/ eñ aen het dal JephthaEl/ tegēt
Noorden/ BethEmek/ Negiel/ eñ coemt
wt tot Chabul ter slincker zijden.
28 Ebron/ Rehob/ Hamon/ Kana/ tot aent
groot Zidon.
29 Ende keert haer na Rama / tot der va-
ster Stadt Zor toe/ ende keert haer nae
Hossa/ ende gaet wt aen de Zee / nae dat
snoer tot Achsib/
30 Vma/ Aphek/ Rehob : twee ende twin-
tich Steden ende dorpen.
31 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Asser in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
Erfdeel der kinderen Naphthali 32 Het seste lot viel op de kinderen Naph-
thali in haren gheslachten.
33 Ende hare palen waren van Heleph/
Elon/ door Zaanaim / Adami / Nekeb/
JabneEl tot Lakum toe/ ende gaet wt aen
de Jordane.
34 Ende keert haer na den Westen/ na As-
noth Thabor/ ende coemt van daer wt nae
Hukok : ende schiet aen Sebulon teghent
Zuyden/ ende aen Asser teghent Westen/
ende aen Juda aen de Jordane / teghen
den Opganck der Sonnen.
35 Ende heeft vaste Steden/ Zidim/ Zer/
Hamath/ Rakath/ Chinnareth.
36 Adama/ Rama/ Hazor/
37 Kedes/ Edrei/ EnHazor/
38 Jereon/ MigdalEl/ Harem/ BethA-
nath/ Beth Sames: neghenthien Steden
ende hare dorpen.
39 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Naphthali in haren gheslachten/ Ste-
Erfdeel der kinderen Dan. den ende dorpen.
40 Het sevende lot viel op den stamme der
kinderen Dan na haren gheslachten.
41 Ende de palen haers erfdeels waren/
Zarea/ Esthaol/ Jrsemes/
42 Saalabim/ Ajalon/ Jethla/
43 Elon/ Thimnatha/ Ekron/
44 Eltheke/ Gibbethon/ Baalath:
45 Jehud/ BneBarak/ GathRimon/
46 MeJarkon/ Rakon met den palen te-
ghen Japho.
47 Eñ aen den seluen eyndet haer de lātpa-
le der kinderen Dan: eñ de kinderen Dan
togen opwaerts/ eñ krijchden teghen Le- Lesem ouer-
sem / ende wonnen eñ sloeghense met der wonnen.
scherpte des sweerts/ eñ namense in / ende
woonden daer in/ h ende noemdese Dan/ h Jud.18.29
nae haers vaders name.
48 Dat is het erfdeel des stams der kinde-
ren Dan in haren gheslachten / Steden
ende dorpen.
49 Ende doe sy het lant gantsch wtgedeylt
hadden met zijnen lantpalē/ gauen de kin-
deren Jsraels Josua den sone Nun / een Josua erf-
erfdeel onder hen. deel.
50 Ende gauen hem na den beuele des Hee-
ren/ de Stadt die hy begeerde / i namelic/ i Jos.24.30.
ThimnathSerah/ op het gheberchte E-
phraim: daer boude hy de Stadt, / ende
woonde daer in.
51 k Dat zijn de erfdeelen / die Eleasar de k Nu.34.17
Priester/ eñ Josua de sone Nun/ eñ de O-
uersten der Vaders onder den gheslachten
door het lot den kinderē Jsraels wtdeyl-
den/ tot Silo voor den Heere/ voor de deu-
re der hutten des l† Beschreyts/ ende vol- l† Anders/ Tuyghenis-
brachten also het wtdeylen des landts. ses.

Dat xx. Capittel.

1. Wtdeylinge der Vrijsteden/ ende van
haren ghebruycken.

1 ENde de Heere sprack met Josua / ende
seyde:
2 Segt den kinderen Jsraels : Gheeft Des Vrijs-
sommighe Vrijesteden onder v/ a daer ick steden.
b door Mosen van ghesept hebbe: a Exo.21.13.
3 Daer een doots lager die een ziele onuer Num.35.10
siens ende onwetende slaet / henen vlie- Deut.19.2.
den mach/ dat sy onder v vrij zijn voor den
bloetwreker.
4 Ende die tot dier Steden een vlucht/ die
sal staen buyten voor der Stadtpoorte/
ende voor den Oudtsten der Stadt zijne
saken vertellen : soo sullen sy hem tot hen
in de Stadt nemen ende hem ruymte ge-
uen/ dat hy by hen woone.
5 Ende wanneer hem de bloetwreker nae-
iaecht/ so sullen sy den doots lager in zijne
handen niet ouergeuē / dewijle dat hy on-
uersiens zijnen naesten gheslagen heeft/ eñ
is hem te voren niet vyandt gheweest.)
6 So sal hy in der Stadt woonen/ tot dat
hy stae voor der Ghemeynten voort Ghe-
richte: tot dat de hooghe Priester sterft/
die tot der seluer tijdt zijn sal : als dan sal
die dootslager weder comen in zijn Stadt
ende in zijn huys/ in der Stadt / daer hy
van ghevlodenis.
7 Doe heylichden sy Kedes in Galilea/ op
het gheberchte Naphthali/ ende Sechem/
op het gheberchte Ephraim/ ende Kiriath
Arba/ dat is/ Hebron/ op het gheberch-
te Juda.
8 Ende op gene zijde der Jordanen / daer
Jericho leyt/ tegen den Opganc der Son-
nen/ b gauen sy Bezer in der Woestijne/ b Deut.4.43
op dat effen velt/ wt den stamme Ruben/
ende Ramoth in Gilead/ wt den stamme
Gad/ ende Golan in Basan/ wt den stam-
me Manasse.
9 Dat waren de Steden/ die allen kinde-
ren Jsraels/ ende den vreemdelingen/ die c Oft/ be-
onder hen woonden/ c bestemt waren/ dat schepden.

daer henen vluchten soude / wie een ziele
ouersiens slaet / dat hy niet en sterue door
den bloedtwreker / tot dat hy voor de Ge-
meynte ghestaen heeft.

Dat xxj. Capittel.

1. Steden den Leuiten, Aarons kinde-
ren / 20. ende den anderen Kahathiten / 27.
Gersoniten / 34. ende Merariten gegeuē.

De Steden den Leuiten ghegheuen.

1 DE traden hier toe de Ouerste vaders
onder den Leuiten / tot den Priester
Eleasar / ende Josua den sone Nun /
ende tot den Ouersten Vaderen / onder dē
stammen der kinderen Israels /

a Nu.35. 2.

2 Ende spraken met hen tot Silo / in den
lande Canaan / ende seyden: a De Heere
heeft gheboden door Mosen / datmen ons
Steden gheuen soude te woonē / ende der
seluer b † Voorsteden tot onsen Vee.

b † An. Wijkvelden.

3 Doe gauen de kinderen Israels / den Le-
uiten van haren Erfdeelen / na den beuele
des Heerē / dese steden eñ hare Voorsteden.

Kahath. c Nu.3.4.

4 Ende het Lot viel op het gheslachte der
c Kahathiten / ende den kinderen Aaron /
des Priesters wt den Leuitē / worden door
het lot derthien Steden / van den stamme
Juda vanden stamme Simeon / ende van
den stamme BenJamin.
5 Den anderen kinderen daerentegen Ka-
hath / des seluen gheslachts / worden door
het lot thien Steden / van den stamme E-
phraim, van den stamme Dan / ende van-
den haluen stamme Manasse.

Gerson.

6 Nu den kinderen Gerson / des seluen ge
slachts / worden door het Lot derthien
Steden / vanden stamme Isaschar / vandē
stamme Asser / ende van den haluen stam-
me Manasse / tot Basan.

Merari.

7 Den kinderē Merari haers geslachts /
worden twaelf Steden / van den stamme
Ruben / van den stamme Gad / ende van-
den stamme Zebulon.
8 Also gauen de kinderen Israels / den Le-
uiten door het Lot dese steden / ende hare
Voorsteden / als de Heere door Mosen ge
boden hadde.
9 Van den stamme der kinderen Juda /
eñ vanden stamme der kinderē Simeons /
gauen sy dese Steden / die sy met haren
namen noemden.
10 Den kinderen Aaron / des gheslachts
der Kahathiten / wt den kinderen Leui /
want het eerste Lot was haer.

d 1.par.6.55

11 d So gauen sy hen nu Kiriath Arba / die
des vaders Enack was / dat is Hebron op
het gheberchte Juda / ende hare Voorste-
den rondtom haer.

e Jos.14.13. ende 15.13.

12 e Doch den Acker der Stadt / ende hare
Dorpen / gauē sy Caleb den sone Jephun-
ne / tot zynder besittinghe.
13 Also gauen sy den kinderen Aaron des
Priesters de Vrijestadt des doodtslagers /
Hebron ende hare Voorsteden / Libna ende
hare Voorsteden.
14 Jather eñ hare Voorsteden / Esthmoa /
ende hare Voorsteden.
15 Holon ende hare Voorsteden / Debir eñ
hare Voorsteden.
16 Ain ende hare Voorsteden / Juta ende
hare Voorsteden / BethSemes ende hare
Voorsteden: neghen Steden van desen
tween stammen.
17 Vanden stamme BenJamin nu / gauen
sy vier Steden: Gibeon ende hare Voor-
steden / Geba ende hare Voorsteden.
18 Anathoth ende hare Voorstedē / Almon
ende hare Voorsteden.
19 Dat alle Steden der kinderen Aarons
des Priesters / derthien waren met haren
Voorsteden.

Der Kahathiters steden. f 1 Par.6.66

20 f Den gheslachten nu der anderen kin-
derē Kahath / van den Leuiten / wordē door het
lot vier Stedē / van dē stamme Ephraim /
21 Eñ gauen hen de Vrijestadt der doodt-
slagers / Sechem ende hare Voorsteden /
op het gheberchte Ephraim / Geser / ende
hare Voorsteden.
22 Kibzaim ende hare Voorsteden / Beth-
Horon ende hare Voorsteden.
23 Vanden stamme Dan / vier Steden. El-
theke ende hare Voorsteden / Gibthon en-
de hare Voorsteden.
24 Ajalon ende hare Voorsteden / GadRi-
mon ende hare Voorsteden.
25 Vanden haluen stamme Manasse twee
Steden / Thaenach ende hare Voorstedē /
GadRimon ende hare Voorsteden /
26 Dat alle Steden der anderen kinderen
des gheslachts Kahath / thien waren met
haren Voorsteden.

Der Gersoniters stedē

27 Daerenteghen den kinderen Gerson wt
den geslachten der Leuiten / worden gege-
uen: vandē haluē stamme Manasse / twee
Steden / de Vrijestadt voor de Doodtsla-
gers / Golon aen Basan / ende hare Voor-
steden / Beesthra ende hare Voorsteden.
28 Vanden stamme Isaschar / vier Stedē:
Kision ende hare Voorsteden / Dabrath
ende hare Voorsteden.
29 Jarmuth ende hare Voorsteden / En-
Gannim ende hare Voorsteden.
30 Van den stamme Asser / vier Steden:
Miseal ende hare Voorsteden / Abdon en-
de hare Voorsteden /
31 Helkath ende hare Voorsteden / Rehob
ende hare Voorsteden.
32 Vanden stamme Naphthali / drie Ste-
den: de Vrijestadt Kedes voor de Doodt-
slaghers in Galilea / ende hare Voorste-
den / Hamoth Dor ende hare Voorsteden /
Karthan ende hare Voorsteden.
33 Dat alle Stedē des geslachts der Ger-
sonitē derthiē warē met haren Voorstedē.

Der Meraiters Steden.

34 Den gheslachten nu der kinderen Me-
rari / den anderen Leuiten / worden ghege-
uen: van den stamme Zebulon vier Ste-
den / Jakneam met haren Voorstedē / Kar-
tha met haren Voorsteden /
35 Dimna met haren Voorsteden / Naha-
lal met haren Voorsteden:
36 Vanden stamme Ruben / vier Steden:
Bezer met haren Voorsteden / Jahza met
haren Voorsteden.
37 Kedemoth met haren Voorsteden / Me-
phath met haren Voorsteden.
38 Vanden stamme Gad / vier Steden: de
Vrijestadt voor de Doodtslaghers / Ra-
moth in Gilead / met haren Voorsteden /
Mahanaim met haren Voorsteden.
39 Hesbon met haren Voorsteden / Jaeser
met haren Voorsteden.
40 Dat alle Steden der kinderen Merari
in haren gheslachten / der anderen Leuitē /
na haren Lote twaelf waren.

48. Steden der Leuiten

41 Alle Steden der Leuiten onder dat erue
der kinderen Israels / waren acht eñ veer-
tich / met haren Voorsteden.
42 Ende een yeghelicke deser Stede hadde
een Voorstadt rondtom haer / de eene ghe
lijck als de ander.

g Gen.13.15. ende 15.18 ende 17.6. ende 28.13.

43 Also gaf de Heere den Israelitē alle dat
Landt / g dat hy gheswooren hadde haren
Vaderen te gheuen / ende sy namen in / en-
de woonden daer in.
44 Ende de Heere gaf hen ruste van allen
rondtom / als hy haren Vaderen gesworen
hadde ende niemandt van haren vyanden
en wederstondt hen / maer alle hare vyan-
den gaf hy in haren handen.

Ende

45 Ende daer en faelgeerde niets aen alle
goede/ dat de Heere den huyse Israels ge
sproken hadde: het quam altemael.

Dat xxij. Capittel.

1. De twee stammen ende halven stam-
me worden te rugghe in haer landt gesonden/
5. met bevele/ dat sy Gods ghebodt
neerstelick houdẽ souden. 8. ende haer ver
overde goedt onder hare broeders wtdey-
len/ 10. den stamme in Canaan ontrustet
over den Altaer dien sy onderwegen bou-
wen/ willense verdryghen/ 13. senden hen
ernstighe bootschap na/ 21. ende so sy haer
verantwoorden hooren/ 32. worden sy au
Twee stam- versuns. ende loven God.
men ende ee- 1 DOe eyschte Josua de Rubeniten/ende
nen halven Gadditen /ende den halven stamme
werdt te Manasse/
rugghe in 2 Ende sprack tot hen: a Ghy hebt alles
zyn lande dat ghehouden. wat v Moses de knecht
ghesonden. des Heeren ghebodem heeft / ende mynder
a Nu. 32.29 stemme gehoorsaem geweest in allen wat
ick v ghebboden hebbe.
3 Ghy en hebt uwe broeders niet verlaten
eenen langhen tydt/tot op desen dach. en-
de hebt gehouden aen dat gebot des Hee-
ren ws Gods.
4 Dewyle nu de Heere uwe God uwe broe
ders heeft tot ruste ghebracht / als hy hen
b Nu. 32.33 ghesworen heeft/so keert v nu. ende treckt
Deut. 3.12.13 henẽ in uwe hutten. indẽ lande uwer b er-
Josue 12.6. ven/ dat v Moses de knecht des Heerẽ ge
ende 13.8. geven heeft / over gene zyde der Jordanẽ.
5 Houdt slechts aen met neerlicheyt / dat
ghy doet nae den Ghebode ende Wet/
c Deu. 10.12 dat v Moses de knecht des Heeren ghe-
boden heeft c dat ghy den Heere uwen
God bemint/ende wandelt in alle zyne we
ghen/ ende zyne ghebboden houdt / eñ hem
aenhangt / ende hem dient van gantscher
herten/ende van gantscher zielen.
6 Also segendese Josua / ende lietse gaen:
d Nu. 32.33. ende sy ginghen henen na haren hutten.
Josue 13.29. 7 d Den halven stamme Manasse/ hadde
ende 17.2. Moses Erfdeel ghegheven tot Basan: de
ander helft / gaf Josua erfdeel onder harẽ
broederen/ op dese zyde der Jordanen/ te-
gen het Westen: ende doe hyse liet gaen na
haren hutten/ende haer ghesegent hadde/
8 Sprack hy tot hen: Ghy coemt weder te
huys met grooten goede tot uwen huttẽ/
e Deu. 20.14 met seer veel Vees/ silver/ goudt/ metael/
Nu. 31.26. yser ende cleederen: e so deylt nu den Roof
Josue 8.27. uwer vyanden wt onder uwe broederen:
1.Sam. 30.24 9 Alsoo keerden de Rubeniten/Gadditen/
2 Machab. ende den halven stamme Manasse om/ eñ
8.28. ghinghen van den kinderen Israels wt
Silo/ die inden lande Canaan leyt / dat sy
in het landt Gilead togen/ ten lande haer-
der erven/ dat sy besaten wt dẽ bevele des
Heeren door Mosen.
f† Anders/ 10 Ende doe sy quamen aen de f † hoopen
plaetse Ge- aen de Jordane / die inden lande Canaan
lioth. ligghen / bouweden de selve Rubeniten/
De Rubeni- Gadditen/ ende den halven stamme Ma-
ten bouwen nasse aldaer/ aen de Jordane eenen groo
eenẽ Altaer. ten schoonen Altaer.
11 Doe nu de kinderen Israels hoordẽ seg-
gen: Siet. de kinderen Ruben/ de kinderen
Gad/ende den halven stamme Manasse/
hebben eenen Altaer ghebouwt tegen het
landt Canaan/ by de hoopen aen de Jor-
dane/op dese zyde der kinderen Israels.
12 Doe vergaderden sy hen met der gant-
scher Ghemeynten tot Silo/ dat sy tegen
hen op toghen met eenen Heyre.
13 Ende sonden tot hen int landt Gilead/
Pinehas den sone Eleasar des Priesters/
14 Ende met hem thien Overste Vorsten/
vanden huyse haerder Vaderen/ wt eenen
yeghelicken stamme Israels eenen.
15 Ende doe sy tot hen quamẽ in het landt
Gilead. spraken sy met hen/ ende seyden:
16 So laet v de gantsche Ghemeynte des
Heeren segghen: h Hoe besondicht ghy v h Jud. 20.12
also/aen den God Israels? dat ghy v van
den Heere afwendet / daermede dat ghy v
eenen Altaer bouwet/ dat ghy afvalt van-
den Heere.
17 Isset ons te weynich i aen der misdaedt i Nu. 25.3.
Peor? van welcker wy noch tot op desen Deut. 4.3.
dach niet gereynicht en zyn / eñ quam een
plage onder de Ghemeynte des Heeren.
18 Ende ghy wendt v oock noch heden vã
den Heere wech / ende zyt heden afvallich
ghewoorden van den Heere / dat hy heden
oft morghen over de gantsche Ghemeynte
Israels toornich worde.
19 Dunct v het landt uwer erven onreyn/
so coemt over in het landt dat de Heere be-
sitt/ daer de wooninge des Heerẽ is / ende
neemt erve onder ons/ ende en wordt niet
afvallich vanden Heere. ende van ons/ dat
ghy v eenen Altaer bouwt / boven den Al-
taer des Heeren onses Gods.
20 k Besondichde hem Achan de sone Se- k Jos. 7.1.
rah niet/ aen den verbanden goede / ende
den toorne quam over de gãtsche gemeyn-
te Israels : ende hy ghinck niet alleen on-
der/om zynder misdaedt.
21 Doe antwoordden de kinderen Rubẽn/
ende de kinderen Gad / ende den halven
stamme Manasse / eñ seydẽ tot den Hoof-
den ende Vorsten Israels:
22 De stercke God de Heere/ de stercke God
de Heere weet het : so weet het Israel oock:
vallen wy af/ oft sondigen tegen den Hee-
re/ so en helpe hy ons heden niet.
23 Ende so wy daerom den Altaer gebou-
wet hebben/ dat wy ons vanden Heere af-
wende wildẽ / Brandtoffer oft Spysoffer
daer op offeren/ oft Dancoffer daer op doẽ
den Heere: so eyssche het de Heere vã ons.
24 Ende so wy het niet veel meer wt sorge
des dincks gedaen en hebben/ eñ ghespro-
ken: heden oft morgen/ mochten uwe kin-
deren tot onsen kinderen segghen: Wat
gaet v de Heere de God Israels aen?
25 De Heere heeft de Jordaen ter Landt-
pale ghesett tusschen ons / ende uwen kin-
deren Ruben ende Gad / ghy en hebt geen
deel aen den Heere: daermede souden uwe
kinderen onse kinderen vander vreese des
Heeren afwysen.
26 Daerom spraken wy : Laet ons eenen
Altaer bouwen / niet ten Offer noch ten
Brandtoffer:
27 l Maer dat het een getuyge sy tusschen l Gen. 31.48
ons ende v / ende onsen nacomelinghen/ Deut. 30.19
dat wy den Heere dienst doen mogen voor Josu. 24.27
hem / met onsen Brandtofferen / Danck-
offeren/ende andere Offerẽ: ende uwe kin-
deren heden oft morghen niet segghen en
derven tot onsen kinderen : Ghy en hebt
gheen deel aen den Heere.
28 Wanneer sy dan noch also tot ons seg-
gen souden/ oft tot onsen nacomelinghen/
heden oft morgen. so conden m † sy seggẽ: m † An. wy
Siet de gelyckenisse des Altaers des Hee-
ren/ dië onse Vaders gemaect hebbẽ/ niet
ten Offer/noch ten Brandtoffer maer tot
eenen ghetuyghe tusschen ons ende v.
29 Dat sy verre van ons / dat wy afvallich
worden vanden Heere/ dat wy ons heden
wilden van hem afwenden/ ende eenen Al-
taer bouwen ten Offer / ten Brandtoffer/
ende ten Spysoffer/ende anderen offeren/
buyten

buyten den Altaer des Heeren onses Gods/
die voor zijne wooninghe staet.
30 Doe nu Pinehas de Priester/ ende de
Oversten der Ghemeynte/ de Vorsten Is-
raels/ die met hem waren/ hoorden dese
woorden/ die de kinderen Ruben/ Gad/ en
Manasse seyden/ bevielen sy hen wel.
31 En Pinehas de sone Eleasar des Prie-
sters/ sprack tot den kinderen Ruben/ Gad/
ende Manasse: Heden bekennen wy/ dat
de Heere onder u is/ dat ghy u aen den Hee-
re niet besondicht en hebt in deser daedt:
nu hebt ghy de kinderen Israels verlost
vander handt des Heeren.
32 Doe tooch Pinehas/ de sone Eleasar
des Priesters en de Oversten/ wt den lande
Gilead/ van den kinderen Ruben en Gad/
weder int lande Canaan/ tot den kinderen
Israels/ ende seydent hen weder.
33 Dat beviel den kinderen Israels wel:
ende en seyden niet meer/ dat sy wilden op-
trecken met eenen heyre tegen hen/ te ver-
derven het Lande/ daer de kinderen Ruben
ende Gad in woonden.
34 Ende de kinderen Ruben en Gad hieten
n † An. Het: want hy is ghetuyghe tusschen ons dat de Heere God is. den Altaer: n † Dat het een ghetuyghe sy
tusschen ons/ ende dat de Heere God sy.

Dat xxiij. Capittel.

1. Een schoone ernstelicke vermaninge
Josue aen het volck/ 6. dat sy hen in haer-
der ruste/ met gantscher ernste des Wets
des Heeren/ ende zijns eenigen Dienste be-
vlijtighen/ 12. ende hoe sy met vermengin-
ge met den Heydenen/ van den Heere af-
vallen/ 14. dat niet weynigher zijne ghe-
dreyghde straffe/ als zijne toegeseyde wel-
daet/ aen hen faelgeeren sal.

Een schoone vermaninghe Josue aen het volck Israels.

1 Ende na eenen langen tijt/ doe de Heere
Israel hadde te ruste ghebracht voor
allen haren vyanden rondtom/ ende
Josua nu oudt ende welbedaecht was/
2 Doe eyschede hy het gantsche Israel/
ende hare oudtste Hoofden/ Richters ende
Amptlieden te samen/ ende sprack tot hen:
Ick ben oudt ende wel bedaecht:
3 En ghy hebt ghesien alles wat de Heere
uwe Godt ghedaen heeft/ aen allen desen
Volcken voor u henen/ want de Heere uwe
a Judic.1.2. God heeft selfs voor u ghestreden.
4 a Siet/ ick hebbe u de overghebleven
Volcken door het Lott wtghedeylt/ eenen
yeghelicken stamme zijn Erfdeel/ van de
Jordane aen/ ende alle Volcken/ die ick
b Deu.12.19 wtgheroeyt hebbe aen de groote Zee/ te-
ghen den Onderganck der Sonnen.
5 b Ende de Heere uwe God salse wtstoo-
ten voor u henen/ ende van u verdrijven/
dat ghy haer lant inneemt/ als u de Hee-
c Josue.1.7. re uwe Godt ghesproken heeft.
6 c So hebt nu eenen gantsch bijsmoedi-
ghen moet/ dat ghy houdt ende doet/ alles
d Deu 4.2. ende 6.24. wat geschreven staet int Wetboec Mosis:
d dat ghy daer niet van en wijckt/ noch ter
rechter noch ter slincker handt.
7 Op dat ghy niet onder dese overbleven
e Deu. 10.20 Volcken en coemt/ die by u zijn/ ende niet
en gedenct e noch en sweert by den name
haerder Goden/ noch hen dient/ noch hen
en aenbidt.
8 Maer den Heere uwen God aenhanget/
f Deut. 7.1. ende 28.7 als ghy tot op desen dach ghedaen hebt.
9 f So sal de Heere voor u verdrijven groo-
te ende machtige Volcken/ ende niemant
g Levi.26.8. Esai.30.17. en heeft u wederstaen/ tot op desen dach.
10 g Uwer een sal duysent iaghen/ want de
Heere uwe God strijdt voor u/ als hy u ge-
sproken heeft.
11 Daerom soo bewaert op het alder neer-
stichste uwe zielen/ dat ghy den Heere u-
wen Godt lief hebt. h Deut. 7.3 ende 11 28.
12 h So ghy u daerentegen omkeert/ ende
desen overgebleven Volcke aenhangt/ en i † And. verbindt door houwelick/
u met hen i † vermaechschapt/ dat ghy on-
der hen/ ende sy onder u comen/
13 Soo weet dat de Heere uwe Godt niet
meer en sal alle dese volcken voor u verdrij-
ven: maer sy sullen u ten stricke ende nette/
ende ter geessel in uwer zijden worden/ en
ten doorne in uwen ooghen/ tot dat hy u
ombrengt vanden goeden Lande/ dat u de
Heere uwe Godt ghegheven heeft. k 1.Re.2.2.
14 Siet/ k ick ga heden daer van/ als alle
Werelt: en ghy sult weten van gantscher
herten/ ende van gantscher ziele/ dat niet
een woordt gefaelgeert en heeft aen allen
den goeden/ dat de Heere uwe Godt ghe-
sproken heeft: het is alles ghecomen/ ende
niet een achter bleven.
15 Ghelijck als alle het goet ghecomen is/
dat u de Heere uwe God gesproken heeft: l Deu. 28.15
l also sal de Heere oock over u comen laten
alle het quaet/ tot dat hy u verdelghe van
desen goeden Lande/ dat u de Heere uwe
God ghegheven heeft/ m Jos 24.20
16 m Wanneer ghy overtreedt het Ver-
bondt des Heeren uws Gods/ dat hy u ge-
boden heeft/ ende henen gaet ende anderen
Goden dient/ ende hen aenbidt/ dat den
toorne des Heeren over u vergrimmet/ en
u haest ombrenget vanden goeden Lande/
dat hy u ghegheven heeft.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een verhael der weldaden Gods/ van
Abraham af/ tot op de tyden Josue/ den
volcke Israels bewesen/ 14. ende daer op
een ander vermaninghe/ dat sy zijne gebo-
den trouwelicken houden/ en zijnen dienst/
19. dewyle hy een heylich/ sterck ende yve-
rich God is/ onvermengt bewaren. 15. Gods
Verbondt werdt/ 16. over des volcks be-
kentenisse/ 22. ende verplichtinghe/ ver-
nieut/ 26. ende een ghedencksteen ten ge-
tuyge opghericht. 29. Josua/ 33. ende E-
leasar sterven/ 32. Josephs gebeente wort
na zijnen bevele begraven.

1 Josua vergaderde alle stammen Israels Sichem.
tot Sichem/ ende a † eyschede de Oud- Een ander vermaninge Josue/ aen het volc Israels.
sten van Israel/ de Hoofden/ de Richters/
ende Amptlieden: ende doe sy voor Godt
ghetreden waren/
2 Sprack hy tot den gantschen Volcke: a † An. riep
So seyt de Heere de Godt Israels: Uwe b Ge. 11.26. 31.
Vaders woonden in voortyden op ghene
zyde des waters/ Tharath/ Abraham/ en
Nahors vader/ en dienden andere Goden. Judith. 5.6
3 c Doe nam ick uwen vader Abraham/ Actu.7.7.
op ghene zijde des waters/ ende liet hem c Gene.12.1
wandelen inden gantschen lande Canaan
ende vermeerderde hem zijn zaedt/ d ende d Gen.21.2.
gaf hem Isaac.
4 e Ende Isaac gaf ick Jacob ende Esau: e Gen.25.23
f ende gaf Esau het gheberchte Seir te be- f Gen. 36.8.
sitten: g Jacob daerenteghen ende zijne g Ge.46.6.
kinderen toghen af in Egypten.
5 h Doe sandt ick Mosen ende Aaron/ h Exo.3.10.
i ende plaechde Egypten/ als ick daer on- i Exo.7. 8.9
der hen ghedaen hebbe. 10.11.
6 k Daer na leydde ic u ende uwe Vaders k Exo.12.37
wt Egypten: l ende doe ghy aen de Zee l Exo.14.9.
quaemt/ ende de Egyptenaers uwen Va-
deren naiaechden/ met Waghenen ende
Ruyteren tot aen de m † Scheilfzee. m † Andere Rietzee/ oft Roodezee.
7 Doe schreyden sy tot den Heere/ die
sette een duysternisse tusschen u ende de
Egyptenaren/ ende voerde de Zee over
hen/ ende bedecktese; ende uwe ooghen
hebben ghesien/ wat ick in Egypten ghe-
daen hebbe: ende ghy hebt ghewoont

inder Woestijne/ eenen langhen tijdt.
8 Ende ick hebbe v ghebracht in het Lant
der Amoriten/ die op ghene zijde der Jor-
n Nume.21. 24.33. danen woonden: n ende doe sy teghen v
crijchden/ gaf icksē in uwe handē/ dat ghy
haer Landt besatet/ eñ vernieldese voor v.
o Nu.22.3. Deut.23.4. 9 o Doe maeckte hem Balack de sone Zi-
por/ der Moabiten Coninck op/ eñ crijch-
de teghen Israel: ende sandt henen/ ende
liet Bileam den sone Beor halen/ dat hy
v vervloeckte.
10 Doch ick en wilde hem niet hooren/ en-
de hy seghende v/ ende ick verloste v wt
zijnen handen.
11 Ende doe ghy ouer de Jordaen ginckt/
p Josu. 6.1. ende 11.3. ende tot Jericho quaemt/ p crijchden tegē
v de Burgers van Jericho/ de Amoriters/
Phereziters/ Cananiters/ Hethiters/ Gir-
gositers/ Heuiters/ ende Jebusiters/ doch
ick gafse in uwe handen.
12 q Ende sandt Horselen voor v henen/ die
q Exo. 23.28 ende 33.2. Deut.7.20. dreuense wt voor v henen/ de twee Conin-
ghen der Amoriten/ niet door v Sweerdt/
noch door uwen Boghe.
Josue 11.19. 13 r Ende hebbe v een Landt ghegheuen/
r Deut.6.10 daer ghy niet aen gearbeydt en hebt/ ende
Steden die ghy niet ghebouwet en hebt/
dat ghy daer in woonen soudt/ ende eten
vanden Wijnberghen ende Olyboomen/
die ghy niet gheplant en hebt.
s 1.Sam.7.3. 14 s So vreest nu den Heere/ eñ dient hem/
Tobie 14.11. ghetrouwelick ende oprechtlich/ ende laet
varen de Goden die uwe vaders gedient/
hebben op gene zijde des waters/ ende in
Egypten/ ende dient den Heere.
t 1.Reg.18.21 15 t Behaecht het v dannoch niet dat ghy
den Heere dient/ so verkiest v heden/ wel-
ken ghy dienen wilt/ den Gode die uwe
Vaders ghedient hebben/ op ghene zijde
des waters: of den Goden der Amoriten/
in welcker Landt ghy woont: daerentegen
ick eñ mijn huys/ willen den Heere dienē.
16 Doe antwoordde het Volck/ eñ sprack:
Dat sy verre van ons/ dat wy den Heere
verlaten/ ende andere Goden dienen.
17 Want de Heere onse Godt/ heeft ons eñ
onse Vaders wt Egyptenlandt geleydt/
wt den dienst huyse: ende heeft voor onsen
ooghen sulcke groote teeckenen voor ons
ghedaen/ ende ons bewaert op den gant-
schen wech die wy ghetoghen zijn/ ende
onder allen Volcken/ door welcken wy ge
gaen zijn.
18 Ende heeft wtghestooten voor ons he-
nen/ alle Volcken der Amoriten/ die inden
Lande woonden: daerom willen wy oock
den Heere dienen/ want hy is onse Godt.
19 Josua sprack tot den Volcke: Ghy en
condt den Heere niet dienen: want hy is
een heylich ende sterck God/ ende een yue-
rich Godt/ die uwer ouertredinghe ende
sonde niet verschoonen en sal.
u Josu.23.16 20 u Wanneer ghy den Heere verlaet/ ende
eenen vreemden Godt dient/ so sal hy hem
omkeeren/ ende v plagen/ ende v ombren-
ghen/ na dien hy v goedt ghedaen heeft.
21 Het Volck daerentegen sprack tot
Josua: Niet alsoo/ maer wy willen den
Heere dienen.
22 Doe sprack Josua tot dē Volcke: Ghy
zijt ghetuyghen ouer v/ dat ghy v den Hee
re vercoren hebt/ dat ghy hem dient/ ende
sy spraken: Ja.
23 So doet nu van v wech de vreemde Go-
den/ die onder v zijn/ ende neycht uwe her-
ten tot den Heere den God Israels.
24 Ende het Volck sprack tot Josua: Wy
willen den Heere onsen God dienen/ ende
zijnder stemme hooren.

25 x Also maeckte Josua desseluen daechs x 2.Reg.23.3
een verbondt met dē volcke/ ende gaf hem Josua geeft
Wetten ende Rechten voor tot Sichem. Gesetten in
26 Ende Josua schreef dit altemael in het Sichem.
Wetboeck Gods/ y ende nam eenen groo y 1.Sam.7.12
ten steen/ ende richtede hem op aldaer on- Josua richt
der een Eycke/ die bijden Heylichdom des een gedenc-
Heeren was. steen ofte ge
27 Ende sprack tot den gantschen Volcke: tuychsteen
z Siet/ desen Steen sal een ghetuyghe zijn op.
tusschen ons: want hy heeft ghehoort alle z Gen 31.48
redenen des Heeren/ die hy met ons ghe- Josue 22.27
sproken heeft/ ende sal een ghetuyghe ouer
v zijn/ dat ghy uwē God niet en versaket.
28 Also verliet Josua het Volck/ eenen ye-
ghelicken in zijn Erfdeel.
29 a Ende het gheuiel na dese gheschiede- Josua sterft
nisse/ dat Josua de sone Nun/ de knecht a Judi. 2.8.
des Heeren/ sterf/ doe hy hondert eñ thien
Jaer oudt was.
30 Ende men begroef hem inde landtpalen
zijns Erfdeels tot b Thimnat Serah/ die b Jos.19.50.
op het ghebercht Ephraim leyt van het
Noordenwaert aen den berghe Gaas.
31 c Ende Israel diende den Heere/ so lan- c 2.Paral.
ghe als Josua leefde/ ende de Oudtsten 34.33.
die langhen tijdt leefden na Josua/ die al-
le wercken des Heeren wisten/ die hy aen
Israel ghedaen hadde. Josephs ge
32 Het ghebeente Josephs/ d dat de kin- beente wort
deren Israels hadden wt Egypten ghe- begrauē nae
bracht/ begroeuen sy tot Sichem/ in den zijnē beuele.
stucke velds/ e dat Jacob cochte vanden d Gen. 50.25
kinderē Hemor des vaders Sichem voor Exo.13.19.
hondert Grossen/ ende werdt der kinde- Actu.7.16
ren Josephs Erfdeel. e Gene.33.19
33 Eleasar de sone Aaron/ sterf oock/ ende Eleasar
sy begroeuen hem tot Gibea/ zijns soons sterft.
Pinehas/ die hem ghegheuen was op het
ghebercht Ephraim.

Argument.

HEt Boeck der Richteren/ dat daer naer Judicum
volcht/ heeft desen naem vā de Richters Cap.21.
des volcx Israels: dwelck eene schoone
beschrijuinge veruaet van daden ende van de
regeringe der Policie ofte Burgerlicken Re-
giments. Ist datmen Josue mede telt/ so sal-
men vinden/ dat daer derthien Richters ghe
weest zijn ouer dit volck. Ende dese Richters
en warē noch Coningen noch Princen/ maer
Leydtslieden ende Regeerders eens vrijen
volcks/ ofte als Voorstanders ofte Raedts-
heeren. So beschrijft hy van de gestalte eens
vrijen volcks. Ja den staet der vrijheyt selue/
de menigerley wtcoemsten/ eerlicke ouerwin-
ningen/ ellendige verdruckinghen/ verlossin-
gen/ oordeelen/ ende menigerley beroeringe.
Bouen desen worđē hier vele geschiedenissen
voor oogen ghestelt/ de natuerlicke ongesta-
dichheyt des volcks/ ende ghenegentheyt tot
alle boose dingen/ ende wonderlicke strijden
tusschen de warachtige Religie ende valsche
superstitie. Bouen desen is daer by ghestelt
een exemplaer ofte standt eens volcx sonder
Ouerheyt/ daer een yegelick doetē volcht dat
hem goet dunct. Daer wort oock wel vertoont
wat eynde eñ ongeluck na sulcke ongeschicte
vrijheydt volcht. Want daer door coemt in-
landsche Crijch ende strijdt/ daer wt wordē
alle dinghen door verstooringhe vermengt.
Men sal in dit Boeck vinden een ghedueri-
ge Historie van driehondert ende sessen-
tich Jaren/ te weten/ ist dat mē
hier toe doecht de Jarē Josue
ende de twintich Jaren
voor de regeringe
Heli.

Judicum: het
Boeck der Richteren.

Dat Eerste Capittel.

1. Juda wordt het regiment bevolen/ 3. die treet op met Simeon zijnen broeder 4. ende slaet de Cananiters ende Pheresiters/ 8. wint Jerusalem/ 10. Hebron/ Debir/ (die den Athniel Achsa Calebs dochter ten wijue vercrijcht/) 17. eñ meer andere Steden. 16. Jethros kinderen comen onder Juda. 21. 28. Israel en roeyt de Volcken der Heydenen niet wt/ als het hen God ghebod.n hadde.

1 Aer den doodt Josua/
vraechden de kinderen
Israels den Heere/ eñ
spraken: Wie sal onder
ons den Crych voeren
2 teghen de Cananiters?
De Heere sprack: Juda
salt doeñ: siet/ a ic
hebbe het Landt in zijne handt ghegeuen.

a Josue 13.4.

3 Doe sprack Juda tot zijnen b broeder
Simeon: Treet met my opwaerts in mijn
Lott/ ende laet ons teghen de Cananiten
crijghen/ so wil ick weder met v trecken in
v Lott: also tooch Simeon met hem.

b Pro.18.19

4 Doe nu Juda opwaerts tooch/ gaf hem
de Heere de Cananiten ende Pheresitẽ in
hare handen/ ende sy sloeghen tot Besek
thien duysent mannen.
5 Ende vonden den Adoni Besek/ eñ streden
teghen hem/ ende sloeghen de Cananiten
ende Pheresiten.
6 Doch Adoni Besek vluchtede: ende sy
iaechden hem na/ ende doe sy hem grepẽ/
hieuwen sy hem de Duymen af/ aen zijne
handen ende voeten.

Adoni Besek worden de duymen afgehouwẽ

7 Doe sprack Adoni Besek: Tseuentich
Coningen met afgehouwen duymen harer
handen ende voetẽ/ lasen onder mijne Tafelen
de crummen op: c ghelijck als ick nu
ghedaen hebbe/ soo heeft my Godt weder
vergolden: ende men bracht hem tot Jeru
salem/ aldaer sterf hy.

c Leu. 24.19 Judic.15. 11.

8 Ende de kinderen Juda crijchden tegen
Jerusalem/ ende wonnense/ d ende sloeghense
met der scherpte des sweerts ende
staken de Stadt aen.

Jerusalem wordt ghewonnen.
d Deu.20.16

9 Daer na toghen de kinderen Juda af/
te crijghen teghen de Cananiten/ die op
het gheberchte/ ende teghen het Zuyden/
ende inden leechten woonden.

e Jos.14.15. ende.15.13.

10 Eñ Juda tooch henẽ tegen de Cananiten/
die tot Hebron woondẽ (e eñ Hebron
hiet in voortijdẽ Kiriath Arba) eñ f sloegen
den Sesai/ ende Ahiman/ ende Thalmai.

Caleb. f Naemlick de Vorst des stams Juda.

11 Ende tooch van daer tegen de Inwoon
ders tot Debir/ (maer Debir hiet in voortijden
Kiriath Sepher.)
12 Ende f Caleb sprac: g Wie Kiriath Sepher
slaet/ ende winnet/ dien wil ick mijn
dochter Achsa ten wijue gheuen.

g Jos.15.16. 1 Para.11.6. 1 Sam.17.25

13 Doe wanse Athniel de sone Kenas des
Calebs iongste broeder/ ende hy gaf hem
zijn dochter Achsa ten wijue.

Achsa.

14 Eñ het gheuiel doe sy tot hem in tooch/
werdt haer gheraden/ dat sy bidden soude
eenen Acker van haren vader: ende sy viel
van den Ezel: Doe sprack Caleb tot hare:
Wat is v?

h Dat is/ dat ick v bidden sal. i Of. middaechs/ dorre.

15 Sy sprack: Gheeft my h eenen seghen:
want ghy hebt my i Zuyden landt ghegheuen/
gheeft my oock een k ǂ waterich
Landt: doe gaf hy haer l ǂ een waterich
Landt bouen ende beneden.

k ǂ An. Watersonteynẽ [illegible] springẽ [illegible] water.
l ǂ And. de Fonteynen van bouen/ etc.

16 Ende de kinderen des Keniters Mosis
Sweers toghen op wt m der Palmstadt/
met den kinderen Juda/ in de Woestijne
Juda die daer leyt tegen het Zuyden der
Stadt Arad/ n ende ginghen henen/ ende
woonden onder den volcke.

m Deu.34.3 n Nu.10.30 1 Sam. 15.6

17 Ende Juda tooch henen met zijnẽ broeder
Simeon/ ende sloeghen de Cananiten
tot Sephat/ eñ verbandense/ o eñ noemden
de Stadt Harma.

o Nu.21.3.

18 p Daer toe wan Juda Gaza met haren
toebehoortẽ eñ Askalon met haren toebehoortẽ
eñ Ekron met harẽ toebehoorten.

p Jos.15.45.

19 Ende de Heere was met Juda/ dat hy
het gheberchte in nam: want hy en conde
de Inwooners inder leechte niet innemẽ/
daerom dat sy yseren Waghenen hadden.
20 Ende sy gauen den Caleb Hebron/ q als
Moses ghesyt hadde: ende hy verdreef
daer wt de drie sonen Enak.

q Nu.14.24 Josue 14.12. ende 15.14.

21 r Daerenteghen de kinderen Ben Jamin
en verdreuen de Jebusiten niet/ die
tot Jerusalem woonden/ maer de Jebusiten
woonden by den kinderẽ Ben Jamin
tot Jerusalem/ tot op desen dach.

r Jos.15.63. Israel en herft de Heydenen niet al verdrijuẽ connen.

22 s Desseluen ghelijcken toghen oock de
kinderen Josephs opwaerts na Beth El/
ende de Heere was met hen.

s Jos.16.2.

23 Ende het huys Josephs verspiedde Beth
El (die te voren Lus hiet.)

Lus.

24 Eñ de Wachters saghen eenen man wt
der Stadt gaen/ ende spraken tot hem:
t Wijst ons/ waer wy in de Stadt comen/
so willen wy barmhertichheyt aen v doen.

t Josu.2.12.

25 Ende doe hy hen wees/ waer sy in de
Stadt quamen/ sloegen sy de Stadt met
de scherpte des sweerts/ doch den man eñ
alle zijn gheslachte lieten sy gaen.
26 Doe tooch de seluc man int landt der Hethiten/
eñ bouwede een Stadt/ eñ hietse
Lus/ die heet noch heden ten daghe alsoo.
27 u Eñ Manasse en verdreef Beth Sean
met haren x dochterẽ niet/ noch Taenach
met haren dochterẽ/ noch de Inwooners
te Dor met haren dochteren/ noch de Inwooners
tot Jeblean met haren dochteren/
noch de Inwoonders tot Megiddo
met haren dochteren: ende de Cananiten
y begosten te woonen inden seluen Lande.

u Nu.33.52. Josue 17.12. x Dochterẽ zijn hier cleyne Steden ende Dorpen. y ǂ An. slogen hen af/ etc.

28 Doe nu Israel sterck werd/ maecte hy de
Cananitẽ chijnsbaer eñ en verdreefse niet.
29 z Desgelijcks en verdreef oock Ephraim
de Cananiten niet/ die tot Gaser woondẽ/
maer de Cananiten woonden onder hen
te Gaser.

z Jos.16.10.

30 Sebulon en verdreef oock de Inwoonders
tot Kitron ende Nahalol niet/ maer
de Cananiters woonden onder hen/ ende
waren chijnsbaer.
31 Asser en verdreef de Inwoonders tot
Ako niet/ noch de Inwooners tot Zidon/
tot Ahelab/ tot Achsib/ tot Helba/ tot Aphik
ende tot Rehob.
32 Maer de Asseriten woonden onder den
Cananiten/ die inden Lande woonden/
want sy en verdreuense niet.
33 Naphthali en verdreef de Inwoonders
tot Beth Semes niet/ noch tot Beth Anath/
maer woonden onder den Cananitẽ
die indẽ lãde woondẽ: doch die tot Beth
Semes eñ tot Beth Anat wordẽ chijnsbaer
34 Ende de Amoriten drongen de kinderẽ
Dan op het gheberchte/ ende en lieten niet
toe/ dat sy onder inden leechten quamen.
35 Eñ de Amoritẽ begosten te woonen op
het gheberchte Heres/ tot Aialon/ ende tot
Saalbim/ doch wert hen de hãt des huys

Josephs te swaer / en wordē chijnsbaer.
36 Ende de Landtpale der Amoriten was/
daerna van Akrabbim opwaerts gaet/ en
vanden Rotssteen/ ende van der hoochte.

Dat ij. Capittel.

1. Israel wert ghestraft, dat sy met den Heydenen verbont makē. 6. Onder Josua en zijns ghelijcken gaet de Godsdienst in swange. 10. Onder den Nacomelinghen/ die den Heere ende zijne wonderwercken niet en kennen / vertwyfelde Afgoderye/ 14. die de Heere met gheuanckenisse ende allerley ongeluck straft. 16. ende hoewel daer na verlossinge coemt, door opgeweckte Richters/ 17. soo veruallen sy euenwel weder/ en keeren weder tot dē Afgodē 20. en vertoornē den Heere heftich/ dat hy de ouerblieuen Heydenē niet verdrijuē en wil.

De Enghel Gods vermaent Israel.
1 ENde daer quam de a Engel des Heerē
opwaerts vā Gilgal tot b Bochim/ en
sprack : Ick hebbe v wt Egypten op-
waerts geleyt: ende in het Landt gebracht
dat ick uwen Vaderen ghesworen hebbe/
ende sprack : c Ick en wilde mijn Verbont
met v lieden niet na laten eewichlick.

a Dat was de Priester Pinehas. b Dat is/ plaetse des weenenden. c Nu.33.52. Deut.7.2. ende 12.1.

2 Dat ghy niet en soudet een Verbondt
maken met den Inwoonders deses lants/
ende hare Altaren breken : doch ghy en
hebt mijner stemmen niet gehoort : waer-
om hebt ghy dat ghedaen?
3 Doe sprack ick oock : Ick en wilse niet
voor v verdrijuen / dat sy v ten d † stricke
worden/ ende hare Goden tot eenen nette.

d † Anders doornē. etc. ten afstoot.

4 Ende doe de Enghel des Heeren sulcke
woorden ghesproken hadde, tot allen kin-
deren Israels, hief het volck zijne stemme
op, ende weende.
5 Ende hieten de stede e Bochim/ ende of-
ferden aldaer den Heere.

e Het des weenenden. f Jos.24.28. 2 Par.34.B

6 f Want als Josua het Volck van hem
ghelaten hadde/ ende de kinderen Israels
wech ghetoghen waren / een yeghelick in
zijn erfdeel het landt in te nemen/
7 Diende het volck den Heere soo langhe
als Josua leefde, ende de Oudtsten die lan-
ghe na Josua leefden, en alle groote werc-
ken des Heeren gesien hadden, die hy Is-
rael ghedaen hadde.

g Jos.24.29

8 g Doe nu Josua de sone Nun gestoruen
was/ de knecht des Heeren : doe hy hon-
dert ende thien Jaer oudt was/
9 Begroeuē sy hem in de Lantpalen zijns
erfdeels tot Timnath Heres, op het ghe-
berchte Ephraim / van Noordenwaert
aen den berch Gaas.
10 Doe oock alle / die te dier tijdt ghe leeft
hadden/ tot haren Vaderē vergadert wer-
den, doe quam na hen een ander geslachte
op / dat den Heere niet en kende / noch de
wercken die hy Israel ghedaen hadde/

Afgoderye des volcks Israels. h Judic. 3.5 en 4.1 en 6.1

11 h Doe dedē de kinderen Israels quaet
voor den Heere/ ende dienden Baalim.
12 Ende verlieten den Heere harer Vaderē
Godt / diese wt Egyptenlandt gheleydt
hadde / ende volchden andere Goden na/
oock de Goden der Volcken/ die rondtom
hen woonden/ ende badense aen, ende ver-
toornden den Heere:

Baal. Astaroth.

13 Want sy verlieten al meer en meer den
Heere, ende dienden Baal ende Astaroth.
14 So vergrimde dan den toorn des Hee-
ren ouer Israel / ende gaffse in de handt/
diese rooffden, dat sy se beroofden, ende ver-
cochtse inde handen harer vyanden ront-
om / ende sy en condē haer vyanden niet
wederstaen:

i Levi. 26.14. Deut 2. 14. ende 28.15.

15 Maer waer sy henē wilden, so was des
Heeren handt teghen hen ten ongheluckē/
i als hen de Heere ghesegdt en ghesworen
hadde / ende werden hardt ghedronghen.
16 Wanneer dan de Heere Richters opwec-
te, die hen holpen wt der Roouers handē/
17 So en hoorden sy den Richter oock niet/
maer bedreuē hoererye met anderē Godē/
ende badense aen / ende weken haest van-
den wech daer hare Vaders op ghegaen
hadden, des Heeren Ghebodē ghehoor-
saem te zijn / en en deden niet als de selue.
18 Wanneer hen dan de Heere Richters ver-
wecte, so was de Heere met den Richter,
ende halp hen wt der vyanden handt/ soo
lange als de Richter leefde : k want haer k Exo.2.24
weeclagen ouer de ghene diese dwonghen
ende drongen iammerde den Heere.
19 l Wanneer daerentegē de Richter sterf, l Judic.3.12
so keerden sy hen, en verdorvēt noch meer
dan hare Vaders / dat sy andere Goden
volchden hen te dienen, en aen te bidden:
sy en lieten van haren voornemen niet af/
noch van haren hardtneckighen wesen.
20 Daerō vergrimde alsoo des Heerē toorn
ouer Israel / dat hy sprack : Dewyle dat
dit volck mijn verbondt ouertredē heeft/
dat ick haren Vaderen geboden hebbe, en
en gheuen mijner stemme gheen ghehoor/
21 So en wil ick oock voortaen m † de Hey- m † Anders
nen niet verdrijuen, die Josua heeft laten niemande
blijuen doe hy sterf: verdrijuen
22 n Dat ick Israel aen hen versoecke / oft wt den Hey
sy op de wegen des Heeren blijuen / dat sy denen, die
daer in wandelen, gelijck als hare vaders etc.
ghebleuen zijn, oft niet. n Deu. 8.2.
23 Also liet de Heere dese Heydenen blijuē/ ende 13.3.
dat hyse niet haest en verdreef, die hy niet Jos.23.12.
en hadde in Josue handt ouer ghegeuen.

Dat iij. Capittel.

4. Ouerblieuen Heydenen, 5: met welcke hem Israel vermaechschapt, dē Heere vertoornt ende ghestraft werdt/ 9. Athniel/ 15. Ehud/ 31. en Samgar/ Richters : door welcke de Heere hen (so sy tot hem schreyen) wonderbaerlicken helpt.

1 DIt zijn de a † Heydenen/ die de Heere Welcke
liet blijuen, dat hy aen hen Israel ver- Heydenen
sochte/ die niet en wisten vanden cryg- onder Isra-
ghen Canaan/ el gebleuen
2 Ende op dat de gheslachten der kinde- zijn.
ren Israels wisten ende leerden cryghen/ a † Anders
die daer te voren niet van en wisten/ Volcken.
3 Namelickē, de vijf b † Vorsten der Phi- b † Anders
listeen/ en alle Cananiten, en Zidoniten/ Heeren
ende Heuithen, die aenden berge Libanon
woondē / vandē berch Baal Hermon aen/
tot datmen coemt te Hemath.
4 De selue bleuen/ c Israel aen hen te ver- c Deut.8.2.
soecken : datmen ghewaer werde / oft sy ende 13.3.
den gheboden des Heeren gehoor gauen/ Judic.2.22.
die hy haren Vaderen gheboden hadde/
door Mosen.
5 Doe nu de kinderē Israels also woon- d Exo.23.32
den onder dē Cananitē, Hethitē, Ammo- Deut.7.2.
riten, Pheresiten, Heuiten ende Jebusitē/ ende 11 28.
6 d Namen sy der seluer dochterē tot wy- e † Anders
uen ende gauen hare dochteren der seluer Aseroth.
sonen/ ende dienden hare Goden. Cusan Risa-
7 Ende deden quaet voor den Heere, ende thaim heeft
vergaten des Heeren hares Gods / ende Israel ghe-
dienden Baalim ende e † den Haghen. vanckelick.
8 Doe vergrimde den toorne des Heeren Athniel de
ouer Israel, en vercochtse onder de handt eerste Rich-
Cusan Risatham des Conincks tot Me- ter in Israel
sopotamia: ende also dienden de kinderen regeerde
Israels den Cusan Risathaim acht Iaer. 40. jaer.
9 Doe schreyden de kinderen Israels tot f Of Heyl-
den Heere, en de Heere verwecte hen eenē maker/
f Heylande, diese verloste, g † Athniel dē † an. Helper
sone Kenas, Calebs iongsten broeder. g Judi.1.13.

Ende

10 Ende den Gheeſt des Heeren was in
hem/ende hy werdt Richter in Iſrael / eñ
tooch wt ten ſtrijde: ende de Heere gaf den
Coninck tot Syrien Cuſanriſathaim in
zijne handt / dat zijne handt ouer hem te
ſterck werdt.

h 2 par.15.19

11 h Doen werdt het Landt ſtil veertich
Jaer/ende Athniel de ſone Kenas ſterf.

Eglon heeft Iſrael ghevanckelick.
i Judic.2.19 ende 4.1.

12 i Doch de kinderẽ Iſraels deden voort-
aen quaet voor den Heere: Doe ſterckte de
Heere Eglon den Coninck der Moabitẽ/
teghen de kinderen Iſraels / daerom dat
ſy quaet deden voor den Heere.
13 Ende vergaderde tot hem de kinderen
Ammon ende de Amalekiten: eñ hy tooch
henen / ende ſloech Iſrael / ende nam in
k de Palmſtadt.

k Exo.34.3.
Ehud de tweedde Richter in Iſrael.
l † And. ondudchtich met zijner rechterhãdt

14 Eñ de kinderen Iſraels dienden Eglon /
der Moabiten Coninck / acghtien Jaer.
15 Doe ſchreyden ſy tot den Heere: ende
de Heere verweckte hen eenen Heylandt/
Ehud den ſone Gera / des ſoons Jemini/
die was l † ſlincks: ende doe de kinderen
Iſraels door den ſeluen gheſchencken ſon
den/ Eglon der Moabiten Coninck/
16 Maeckte hem Ehud een tweeſnijdende
m † ſweert/ eener ellen lanc/ eñ gordde het
onder zijn cleedt/ op zijn rechte heupe/

m † Anders ſtootdegen/

17 Ende brachte het geſchenck den Eglon/
der Moabiten Coninc: Doch Eglon was
een gantſch vett man.
18 Ende doe hy het geſchenck hadde ouer
ghelevert. verliet hy het volck/ die het ghe
ſchenck ghedraghen hadden.
19 Ende keerden wederom vanden Afgo-
den tot Gilgal/ ende liet hem aenſegghen:
Jck hebbe v O Coninck wat heymelick te
ſegghen: hy daerenteghen hiet/ men ſoude
ſwijghen: ende alle die rondtom hem ſton-
den ghinghen van hem wt.
20 Ende Ehud quam tot hem in. maer hy
ſatt inde Somer ſale alleene: Ende Ehud
ſprack: n Jck hebbe Gods woordt aen v:
doe ſtondt hy op van zijnen ſtoele/

n 2 Samuel 3.27.
Ehud doorſteect Eglon

21 Ehud dan reckte zijne handt wt / ende
nam het ſweert van zijner rechter heupe/
ende ſtiet het hem in zijnen buyck.
22 Dat oock den hecht na het lemmer daer
in volchde/ eñ het vette den hecht beſloot/
(wãt hy en trock het ſweert niet wt zijnẽ
buycke) ſo dat den dreck van hem ginck/

o De Raetscamer, de Raedtſtoue: vbi ordinare erãt ſedes

23 Doch Ehud ginck o ter ſalen wt/ ende
dede de deure achter hem toe / eñ ſlootſe.
24 Doe hy nu wt was quamẽ zijne knech-
ten in / ende ſaghen dat de deure der So-
merſalen toegheſloten was/ ende ſpraken:
Hy is miſſchien ten ſtoele ghegaen / in de
Camer aen de Somerſale.
25 Doe ſy nu langhe beyden / tot dat ſy
hen ſchaemden: want niemant en dede de
deure der Salen op/ namen ſy den ſleutel/
ende ſlotenſe op: ſiet/ doe lach haer Heere
doodt op der Aerden:
26 Ehud dan was ontulodẽ/ dewijle dat ſy
het vertogen/ eñ ginck voor den Afgoden
voor by ende ontquam tot Seyrath toe.
27 Eñ doe hy daer in quam/ p blies hy de
Baſuynen op het geberchte Ephraim: eñ
de kinderen Iſraels togen met hem van
den gheberchte/ ende hy voor hen henen.

p Nu. 10.7.
Judic.5.11.

28 Ende hy ſprack tot hen: Volcht my na:
want de Heere heeft v de Moabiten uwe
vyanden in uwe handen gegeuen: ende ſy
volchden hem nae / ende wonnen dat Veyr
aen de Jordane die na Moab gaet/ ende
en lieten daer niemanden ouer gaen.
29 Eñ ſloegen de Moabiten te dier tijt/ by
thien duyſent mannẽ/ altemael de beſte eñ
ſtrijtbare mannẽ/ dat daer niet eẽ ontquã.

30 Alſo werden de q Moabiten te dier tijt/ q Deut.2.8.
onder de handen der kinderen Iſraels/
tondergebracht/ ende het Landt was ſtille
tachtentich Jaer:
31 Daer na was Samgar de ſone Anath/ Samgar de derde Richter in Iſrael
die ſloech ſes hondert Philiſteen met eenẽ
r † Oſſen ſtock/ ende verloſte Iſrael oock.

r † And. met een herders kudſe.

Dat iiij. Capittel.

1. Iſrael is geuanckelick onder Jabin/
4. Debora richtet Iſrael/ 6. ende ſchickt
Barack wt/ te crijgen met Siſſera/ 12. die
vergadert een gantſch groote macht/ Iſ-
rael te beregenen/ 15. wert vluchtich door
verſchrickinghe des Heeren/ 17. ende van
Jael verworcht.

Judic.5.5.

Iſrael is geuanckelick onder Jabin.

1 MAer a de kinderẽ Iſraels dedẽ voort-
aen quaet voor den Heere/ doe Ehud
ghestoruen was.

a Judic.2.11 ende 3.12.
1 Sam.12.9.

2 Ende de Heere vercochtſe onder de hant
Jabin / des Coninex der Cananiten / die
tot Hazor regeerde/ ende zijn Veldthooft-
man was Siſſera/ ende hy woonde b † tot
Harozeth der Heydenen.

b † An. in dẽ woude/ etc.
Siſſera.

3 Eñ de kinderen Iſraels ſchreyden tot
den Heere: want hy hadde negen hondert
pferen waghenen/ eñ dwanck de kinderen
Iſraels met gewelt/ twintich Jaren lanc.
4 Ter seluer tijdt was een Richterſſe in
Iſrael/ de Propheterſſe Debora/ een echte
wijf Lapidoth.

Debora Prophetinne/ de vierde Richterſſe in Iſrael/ regneert 40 Jaer.

5 Ende ſy woonde onder den Palmboom
Debora tuſſchen Rama ende BethEl/ op
het geberchte Ephraim/ ende de kinderen
Iſraels quamen tot haer opwarts voor
het Gherichte.

c Judic.5.11.
Barak Iſraels Hooftman.

6 c De ſelue ſandt henen/ ende liet eyſſchẽ
Barack den ſone Abi Noam / van Kedes-
Naphthali ende liet hem ſegghen: Heeft
v de Heere de God Iſraels niet gheboden:
Gaet henen/ ende treckt op het gheberch-
te Thabor/ ende neemt thiẽ duyſent man-
nen met v / van den kinderen Naphthali
ende Sebulon?
7 Want ick wil Siſſera den Veldthooft-
man Jabin tot v voortbrenghen aen het
water Kiſon/ met zijnen Waghenen/ ende
met zijnen Hoopen / ende wil hem in uwe
handen gheuen.
8 Barack ſprack tot haer: Wanneer ghy
met my treckt / ſoo wil ick henen trecken:
treckt ghy oock niet met my/ ſo en wil ick
niet henen trecken.
9 Sy ſprack: Jck wil met v trecken / doch
den prijs en ſal uwe niet zijn op deſe reyſe
die ghy doet/ maer de Heere ſal Siſſera in
eens Wijfs handt ouergheuen: alſo maec-
te haer Debora op / ende tooch met Ba-
rack nae Kedes.
10 Doe ontboodt Barack Sebulon ende
Nephthali tot hem na Kedes / ende tooch
te voete met thien duyſent mannen: De-
bora tooch oock met hem.
11 Maer Heber de Keniter / was van den
Keniteren / van den kinderen d Hobab/
Moſes Swaer / ghetoghen / ende hadde
zijn Hutten opgheſlaghen e † by de Eyc-
ken Zaanaim by Kedes.

Heber.
d Nu.10.29
e † Anders/ totter effene Zaanaim.
Siſſera.

12 Doe werdt Siſſera gheſeydt / dat Ba-
rak de ſone Abi Noam/ op den berch Tha
bor ghetoghen ware:
13 Ende hy vergaderde alle zijne Waghe-
nen te hoope/ neghen hondert pferen Wa-
ghenen / ende alle het volck dat met hem
was/ van Haroſeth der Heydenen/ aen het
water Kiſon.
14 Debora dan ſprack tot Barak: Op/ dit
is den dach/ in welckẽ v de Heere/ Siſſera
heeft in uwe handt ghegheuen: want de
Heere ſal voor v wt trecken; Alſoo tooch
Barak

Barak van den berch Thabor neder / en-
de de thien duysent mannen met hem.
15 f Ende de Heere verschrickte den Sisse-
ra, met alle zyne waghenen en gantschen
heyre/ voor de scherpte des sweerts Ba-
rak/ dat Sissera van zijnen wagen spranc/
ende vluchtet te voet.
16 g Barak dan iaechde den wagenen en-
de den Heyre na/ tot Haroseth der Heyde-
nen toe/ en alle het heyr Sissera viel voor
de scherpte des sweerts/ dat daer niet een
over bleef.
17 Maer Sissera vluchte te voet in de hut-
te Jael/ des wijfs Heber des Keniters:
want de Coninck Jabin tot Hazor / ende
het huys Heber des Keniters stonden met
malcanderen in goeden vrede.
18 Jael dan ginck wt Sissera te ghemoet,
ende sprack tot hem: Wijckt myn heere/
wijckt tot my in/ ende vreest v niet: en hy
weeck tot haer in hare hutte/ en sy bedeck-
te hem met eenen mantel.
19 Hy sprac daer na tot haer: h Lieve/ geeft
my een weynich waters te drincken/ want
my dorstet: * doe dede sy eenen melckpot
op. ende gaf hem te drincken/ ende deckte
hem weder toe.
20 En hy sprack tot haer: Treet inder hut-
ten deure/ ende wanneer yemandt coemt/
ende vraecht: Oft hier yemandt sy / soo
spreeckt: Niemandt.
21 i Doe nam Jael Hebers wijf eenen Na-
ghel van der hutten/ ende eenen Hamer in
haer hant/ en ghinck k heymelick tot hem
in/ ende sloech hem den nagel door zijnen
slaep/ dat hy l † ter Aerden sanck: hy dan
ontsluymerde/ wert amechtich ende sterf.
22 Doe nu Barak Sissera na iaechde/ ginc
hem Jael te gemoet/ ende sprack tot hem:
Coemt herwaerts/ ick wil v den man wy-
sen/ dien ghy soeckt / en doe hy tot haer
binnen in quam/ lach daer Sissera doodt/
ende den Naghel stack in zynen m slape.
23 Alsoo dempte Godt te dier tijdt Jabin
der Cananiten Coninck / voor den kinde-
ren Israels.
24 Ende de n † hant der kinderen Israels
voer voort/ ende werdt sterck teghen Ja-
bin der Cananiten Coninc / tot dat sy hem
wtroeyden.

f 1. Sam. 14. 15
g Psal. 83. 10
Jael. Jael Hebers wijf/ verberght Sissera/ en verworcht hem.
h 1. Reg. 17. 10
* Jud. 5. 24.
i Jud. 9. 15.
k Oft, lijslic
l † Anders/ in der Aerden stack/ en hy was ontslapen/ was moede ende sterf.
m Oft / den slaep zijns hoofts.
n † anders/ cracht van hem ginck/ en vermeerderde tegen etc.

Dat v. Capittel.

1. Dit Liet wil soo veel seggen/ dat God den Sissera heeft gheslaghen/ door de alderkleynste lieden in Israel/ op dat de alderkleynste oock eens heerlick ende groot ghewordden zijn/ doe de groote ende hooghe gheslachten Israels stille saten/ ende haer verlieten in den nooden : dat is dat nieuwe/ dat de Heere vercoren heeft: doe zijn de boeren Israels oock heerlick ende heeren ghewordden. Deut. 2.

1 Doe sang Debora ende Barak de sone
Abi Noam te dier tijdt/ ende seyden:
Loeft den Heere dat a † Israel weder
vry is ghewordden/ ende dat het volck wil
lich daer toe gheweest is.
2 Hoort toe ghy Coninghen/ ende merckt
op ghy Vorsten: ick wil / den Heere wil
ick singhen/ den Heere den Godt Israels
wil ick spelen.
3 b Heere/ doe ghy van Seir toghet/ ende
ghinghet van den velde Edom/ doe beefde
de Aerde/ den Hemel droop/ ende de Wolc-
ken dropen met water.
4 De Berghen versloten voor den Heere/
De Sinai voor dē Heere dē God Israels.
5 c Ten tijden Samgar/ des soons Anath
ten tijden d Jael/ warē vergaen de wegen
ende die daer op paden gaen souden/ die
wandelden door e cromme weghen.
6 Het ghebrack/ aen Boeren gebrack het
in Israel/ tot dat ick Debora op quam/
tot dat ick op quā/ een Moeder in Israel.
7 f † Wat nieus heeft Godt vercoren, hy
heeft de poorten in ghenomen: daer was
geen Schilt noch Spiesse/ onder veertich
duysent in Israel te sien.
8 Myn herte is wel aen de Regenten Is-
raels / die daer vrijwillich zijn onder den
volcke: loeft den Heere/
9 Ghy die op schoone Ezelen rijdt/ ghy die
int Gherichte sit/ ende g † singt ghy die op
den wech gaet.
10 h Daer de Schutters schreydden / tus-
schē den Waterdragers/ daer segge mē vā
der gerechticheyt des Heeren/ vander ge-
rechticheydt zyner Boeren in Israel: doe
tooch des Heeren volck af tot de poorten.
11 Wel op/ wel op Debora/ wel op/ wel op
ende singt een liedeken/ i maect v op Ba-
rak/ ende vangt uwe vanghers/ ghy sone
Abi Noam.
12 Doe heerscheden de Verlatene / over de
Machtigelieden: de Heere heeft gheheer-
schet door my over de Gheweldighe.
13 Wt Ephraim was haer k wortel tegen
Amalek: ende na v Ben Jamin in uwen
volcke: van Machir zijn Regenten gero-
men/ ende van Sebulon zijn regeerders ge
worden/ door de schrijfpenne.
14 Ende de Vorstē tot Isaschar warē met
Debora/ ende Isaschar was als Barak in
de leechte, gesonden met zijnen voetvolcke
Ruben hielt veel van hem / ende scheydde
hem van ons af.
15 Waerō blijft ghy tusschē dē l † schaephut
ten, te hooren het bleeten der kudden/ ende
hieldet groot van v/ en scheyddet v vā ons
16 Galaad bleef op ghene zijde der Jorda-
nen: ende waerom woonde Dan onder de
Schepen? Asser woonde aen de havē der
Zee/ en bleef in zijne verscheurde Vlecken
17 Sebulons volck daerentegen waechde
zijn siele in den doot, Naphthali oock in-
der hoochten des velts.
18 De Coninghen quamen en streden: doe
streden de Coninghen der Cananiten tot
Thaanath/ aen het water Megiddo doch
sy brachten gheen ghewin daer van.
19 Van den Hemel wert teghen hen gestre-
den/ de Sterren in haren loop streden te-
ghen Sissera.
20 De beke Kison wentelde se/ de beke Ke-
dumim/ de beke Kison: tredet myn ziele
op de stercken.
21 Doe beefdē der Peerdē voeten / van de
vertzaginghe harer machtigher Ruyteren
22 Vloeckt de Stat Meros/ sprac de En-
gel des Heeren/ vloeckt haren Burgeren/
dat sy den Heere niet te hulpe comen / te
hulpe den Heere totten Helden.
23 Gesegent sy onder den wijven Jael/ dat
wijf Heber des Keniters: gesegent zy sy in
der hutten onder den wijven.
24 m Melck gaf sy/ doe hy water begeer-
de/ ende boter bracht sy daer in eener heer
licker schale.
25 Sy greep met harer hant den nagel/ en
met harer rechter hant den smehamer / en
sloech hem Sissera door zijn hooft : ende
versloech ende doorboorde zynen slaep.
26 Tot haren voeten cromde hy hem / viel
neder en leyde hem: hy cromde hem / ende
viel neder tot haren voeten : als hy hem
cromde, soo lach hy oock verdorven.
27 De moeder Sissera sach ter venster wt/
en huylde door de Tralien: waerom blijft
zijnen waghen soo langhe wt/ dat hy niet

a † anders/ de wrake in Israel ghebroken is/ en dat het volc weder willich ghewordden is.
b Exo. 19. 16
Nu. 21. 4. 8.
Deut. 4. 9.
Psal. 68. 8.
c Judic. 3. 31
d Jud. 4. 17.
e Dat is/ Daer was gheen regiment noch ordeninghe inden lāde.
f † Anders/ Doe Israel nieuwe Goden vercoos was krych in haren poorten/ en was doch gheen/ etc.
g † anders/ ghy die opwaerts/ etc gaet segt (daer van)
h Dat is/ Daer de schutters Sissera schreydden van grooter noot by het water Kison/ daermen water pleecht te halen/ daer halp Godt zijnen boerē ende liet het recht gaen.
i Judic. 4. 6
k Dat is/ Josua was de eerste Vorst wt den stamme Manasse/ die sloech Amalek. Exod. 17. en na hem de anderen/ tot dat Sebulon oock eenmael eenen Josua ghecreghen heeft tegen Sissera. En merckt/ sy noemt de Vorsten Regeerders/ die met des Schrijfpennen stryden dat is/ Sy wonnen meer door den gelooue in Godes woort/ dan met den sweerde.
l † Anders/ lantpalen. Dat is/ ghy bleeft te huys/ hoewel ghy hoordet het arme hoopken te velde blasē/ en hielt het doch niet vā vere tot hem.
m Jud. 4. 21
Jael verworcht Sissera.

en creiit waerom blijnen de raders syner
waghenen so langhe te rugghe?
28 De wijste onder synen wyuen antwoord
den n† doe sy hare clachwoorden meer eñ
meer vermeerderde/
29 Sullen sy den roof niet vinden ende wt
deylen/ eenen yeghelicken manne een syne
Deerne ofte twee ten buete/ ende Sissera
bonte ghesteckte cleederen ten buete/ ghe-
stickte bonte cleederen o† om den hals/ ten
buete?
30 Also moeten omcomen/ Heere/ alle uwe
vyanden: die hem daerentegen lief hebbẽ/
moeten zijn ghelijck als de Sonne/ wan-
neer sy op gaet in harer macht. Ende het
lant hadde vrede veertich Jaer.

n† And. Ja oock sy selfs sette haer suicke woorden voor.
o† Anders/ den Hooftmanne.

Dat vj. Capittel.

1. Israel geuanckelick onder den Mi-
dianiten/ wert door eenen Prophete ghe-
straft/ 11. Gideon/ 15. met teecken/ vandẽ
Heere een verlosser gheeyscht/ 25. verstoort
den Altaer Baals/ 28. ende ouercoemt dẽ
naem Jerub Baal. 33. De Madianiten
vgaderen hen ten strijde/ 36. Gideon ey
schet van God een teecken ghewisser ver
lossinghe/ ende vercrijghet.

1 ENde doe de kinderen Israels quaet de
den voor den Heere/ gaf se de Heere on-
der de hant der Midianitẽ seuẽ Jaer.
2 Ende doe der Midianitẽ hant te sterck
wert ouer Israel/ maeckten de kinderen
Israels voor hen holẽ indẽ gheberchten/
ende grachten ende a vesten.
3 Eñ wanneer Israel wat saeyde/ so qua-
men de Midianiten ende Amalekiten/ eñ
die wt den Oostenlande/ opwaerts ouer
hen/
4 Ende legerden hen teghen haer/ eñ ver-
doruen de vrucht op het lant/ tot Gaza
toe/ ende lieten niets ouer van voederinge
in Israel/ noch Schapẽ/ noch Ossen/ noch
Esels.
5 Want sy quamen op met haren Vee eñ
hutten/ ghelijck als eenen grooten hoop
Sprinchanen/ datmen noch hen/ noch ha-
re Kemelen tellen en conde/ eñ vielen int
lant/ dat sy het verdoruen.
6 Also wert Israel seer b cleyn voor den
Midianiten: doe scryeden de kinderen I-
sraels tot den Heere.
7 Als sy dan totten Heere schreyden/ om
der Midianiten wille/
8 Sant de Heere eenen Propheet tot hen/
die sprack tot hẽ: So seyt de Heere de God
Israels/ c Ick hebbe v wt Egypten ghe-
leyt/ ende wt den dienstthuyse ghebracht.
9 Ende hebbe v verlost vander Egypte-
naers hant/ ende vander hant/ aller der ge
ner die v drongen/ ende hebse voor v wt-
ghestooten/ ende v haer lant ghegheuen.
10 Ende sprack tot v: Ick ben de Heere u-
we God/ d Vreest der Amoriten Goden
niet/ in welcker lant ghy woont: ende ghy
en hebt myner stemme ghee[n] ghehoor ge-
gheuen.
11 Eñ een Engel des Heeren quam/ eñ set-
tede hem onder een Eycke te Ophra/ die
was Joas des vaders der Esriten/ eñ
syn sone Gideon dorschede tarwe in der †
perssẽ/ dat hy vluchte voor dẽ Midianitẽ.
12 Doe verscheen hem de Enghel des Hee-
ren/ ende sprack tot hem: De Heere met u/
ghy strijdtbaer Helt.
13 Gideon daerentegen sprack tot hem:
Mijn Heere/ is de Heere met ons/ waerõ
is ons dan sulcks alle wedervaren? ende
waer zijn alle syne wonderen/ die ons on-
se vaders vertelden/ ende seyden: De Heere

Onder den Midianitẽ is Israel gheuanckelick seuen Jaer.
a Of/ Sterc ten.
b Of/ dunne † And. verarmt.
Een Propheet wort tot Israel ghesonden.
c Exod.13. 14.
d 2.Reg.17. 35. Jeremie 10 1.
† An. kelde/ of/ dorschvloer/
Gideons eyschinge.

heeft ons wt Egypten gheleydt? doch nu
heeft ons de Heere verlaten/ eñ onder der
Midianiten handen ghegheuen.
14 De Heere dan keerde hem tot hem/ ende
sprack: e Gaet henen in dese uwe cracht:
ghy sult Israel verlossen wt der Midiani-
ten handen: siet/ ick hebbe v ghesonden.
15 Hy sprack daerentegen tot hem: f Mijn
Heere/ waermede sal ick Israel verlossen?
siet mijn maechscap is dat slechtste in Ma
nasse/ ende ick ben de cleynste in mijns va-
ders huys.
16 De Heere dan sprack tot hem: Ick wil
met v zijn/ dat ghy de Midianiten slaen
sult/ ghelijck als eenen eenighen man.
17 Hy sprack daerentegen tot hem: Lieue/
heb ick voor v ghenade geuonden/ so geeft
my een teeckẽ/ dat ghy het zijt/ die met my
spreeckt.
18 Wijckt niet van hier/ tot dat ick weder
tot v come ende brenge mijn spijsoffer/ dat
ick voor v sette: hy sprack: ick wil hier bly
uen/ tot dat ghy wedercoemt.
19 Ende Gideon quam/ ende bereydde een
Bocxken/ ende een Epha ongheheuelts
meels/ ende leyde vleesch in eenen korf/ eñ
dede de broeye in eenen pot/ ende brachte
het tot hem wt onder de Eycke/ eñ tradt
toe.
20 Doch de Enghel Gods sprack tot hem:
g Neemt het vleesch ende dat ongeheuel-
de/ eñ legghet op den rotzsteen die hier is/
ende giet de broeye wt: ende hy dede also.
21 Doe stack de Enghel des Heerẽ dẽ stock
wt/ dien hy in der hant hadde/ ende roer-
de met den eynde het vleesch eñ het onghe
heuelde meel aen/ h eñ het vyer voer wt dẽ
rotzsteen/ eñ verteerde het vleesch eñ ong-
heuelde meel: ende de Enghel des Heeren
verdween wt synen ooghen.
22 Doe nu Gideon sach/ dat het een En-
ghel des Heeren was/ sprack hy: O Heere/
Heere/ i hebbe ick also eenen Enghel des
Heeren van aenghesichte ghesien?
23 Doch de Heere sprack tot hem: Vrede zy
met v/ vreest v niet/ ghy en sult niet ster-
uen.
24 Doe bouwde Gideon aldaer den Heere
eenen Altaer/ ende hiet hem/ k† de Heere
des vredes: die staet noch tot heden in den
dach/ tot Ophra des vaders der Esriten/
25 Ende in der seluer nacht sprack de Hee[r]e
tot hem: Neemt eenen Osse/ van den Ossẽ
die uws vaders zijn/ ende eenen anderen
Osse die seuenjarich is/ ende breeckt den
Altaer Baals/ die uws vaders is/ ende hou
wet af l † die Hagye/ die daerby staet.
26 Ende bouwet den Heere uwen God/ bo-
uen op der hoochten in des rotzsteens ee-
nen Altaer/ en de bereydet hem: ende neemt
den anderen Osse/ ende Offert den Brant
offer met den houte der hagen/ dat ghy af
gehouwen hebt.
27 Doe nam Gideon thien mannen wt sy-
nen cnechten/ ende dede als hem de Heere
ghesept hadde: doch hy vreesde hem sulcks
te doẽ des daechs/ voor zijns vaders huys/
ende den lieden in der Stat/ ende dede het
by nachte.
28 Doe nu de liedẽ der Stat des morgens
vroech op stondẽ/ siet/ doe was den Altaer
Baals ghebroken/ ende de haghe daerby
afghehouwen/ ende den anderen Osse/ een
Brandtoffer op den altaer die ghebouwet
was.
29 Ende eener sprack tot den anderen/ Wie
heeft het ghedaen: ende doe sy sochten eñ
nae vraechden/ wert ghesept: Gideon de
sone Joas/ heeft dat ghedaen.

e 1.Sa.12.11.
f Exo 3.11.
Gideon begeert een teecken.
g Jud.13.19
h Gen.15,17 3.Reg.18.38
i Exo 33.20 Jud 13.22.
Vrede Altaer. k † Jehouah Salom.
Gideon verstoort den Altaer Baals.
l † And. het wout/
m Judic. 6.20.

Dat

30 Doe sprahen de lieden der Stat tot Jo
as: Gheeft uwen sone wt/ hy moet sterue/
dat hy den Altaer Baals ghebroken/ ende
de haghe daer by afghehouwen heeft.
31 Joas daerentegen sprack tot allen/ die
by hem stonden. Wilt ghy om Baal twis-
ten: wilt ghy hem helpē: wie om hem twis
tet/ die sal om n† desen morghen steruen: is
hy God/ so richte hy voor hemseluen/ dat
synen Altaer ghebroken is.
32 Van dien dage aen hietmen hem o Je-
rubBaal/ ende sprack: Baal richte voor
hemseluen/ dat synen Altaer gebroken is.
33 Doe hen nu alle Midianiten ende Ama
lekiten/ eñ die wt den Oostenlande te hoop
vergadert haddē/ ende trocken der p door/
eñ legherdē hē in der leechtē Jes Raels/
34 Dooch de Gheest des Heeren Gideon aē:
q ende hy liet de Basuynen blasen/ r ende
riep AbiEser/ dat sy hem volghen souden.
35 Ende sandt bootschap in gantsch Ma-
nasse ende riep hen aen/ dat sy hem oock
na volgheden: sant oock bootschap tot As
ser/ ende Zebulon/ ende Naphthali/ die
quamen op/ hem te ghemoet.
36 Ende Gideon sprack tot God: Wilt ghy
Israel door myn handt verlossen/ als ghy
ghesproken hebt/
37 So wil ick een s vel metter wolle in den
hof legghen: sal den dauwe alleen op het
Vel zyn/ ende op de gantsche Aerde droo-
ge/ so wil ick mercken/ dat ghy Israel ver-
lossen sult door myne handt/ als ghy ghe-
sproken hebt.
38 Ende het geschiede also: ende doe hy des
anderen morgens vroech op stont/ druct e
hy den dauw wt het vel/ eñ vulde een gant
sche t† schale vol van den water.
39 Ende Gideon sprack tot God: uwe toorn
en vergrimme niet tegen my/ dat ick noch
eenmael spreke: ick wilt slechts noch een-
mael versoecken met den velle: Het sy allee-
ne op het vel drooge/ ende den dauw op de
gantsche Aerde.
40 Ende God dede also den seluen nacht/
dat het alleene drooghe was op den velle/
ende den dauwe op de gantsche Aerde.

n † Anders/ tusschen dit eñ morgen.
o Dat is/ Strecker van Baal.
De Midianiten vergaderen hen
p Dat is/ voor de Jordaen.
q Nu. 10. 7. Judic. 3.27.
r Judic. 8.2.
Gideon eyschet van God een teecken.
s Mē moet het also verduytschē/ een Vel/ hoe wel het slechs ghe-weest is/ de afgeschoorē wolle.
t† anders/ flesschen

Dat vij. Capittel.

1. Hoe Gideon na het beuel des Heeren zyn crychsvolck neemt ende deylt. 9. Hoe hy der Midianiten Legher verspiehet. 15. hen aengrypt/ 21. slaet.

1 DOe maecte hem a Jerub Baal/ dat
is Gideon vroech op/ ende alle het
volck dat met hem was/ ende legerdē
hen aen de Fonteyne Harod/ dat hy het
heyr der Midianiten hadde tegen Moor
den/ achter den berch oer wachten in der
leechten.
2 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is te vele dat met v is/ dat ick soude
Midian in hare handen gheuen/ Israel
mochte hem beroemen tegen my/ ende seg-
ghen: Myne handt heeft my verlost.
3 So laet nu wtroepē voor den oorē des
volcx/ ende seggen: b Wie bloode ende ver
saecht is/ die keere weder om: doe keerde
des volcks wederom/ twee ende twintich
duysent mannen/ dat daer slechts thien
duysent ouer bleuen.
4 Ende de Heere sprack tot Gideon: Des
volcx is noch te veel: leytse neder aent wa
ter/ aldaer wil ickse proeuen: ende vā welc
ken ick v seggē sal/ dat hy met v treckē sal/
die sal met v trecken/ doch van welckē ick
v seggen sal/ dat hy niet met v trecken sal/
die sal niet met v trecken.
5 Eñ hy leyde het volck nederwaerts aen
het water: ende de Heere sprack tot Gide-
on: Wie met syner tongen des waters lec-
ket/ ghelyck als een Hont leet/ dien set al-
leen: desseluen gelycken wie op syne knien
valt te drincken.
6 Doe was het getal der ghener/ die daer
gheleckt hadden wt der hant ten monde/
dry hondert mannen: het ander volck alles
hadde op de knien ghedroncken.
7 Ende de Heere sprack tot Gideō: c Door
de dry hondert mannen die daer gheleckt
hebben/ wil ick v verlossen/ ende de Midi-
aniten in uwe handen gheuen: daerentegē
het ander volck laet altemael gaen aē syn
plaetse.
8 Ende sy namen voedinge d † voor het
volck met hen/ ende hare Basuynen: nu de
ander Israeliten liet hy alle gaen/ eenen ye-
gelicken in syn hutte: hy sterckte hem met
dryhondert mannen: ende het heyr der Mi
dianiten/ lach daer benedē voor hem inder
leechten.
9 Ende de Heere sprack in der seluer nacht
tot hem: Staet op: ende gaet henen af int
legher: want ick heb het in uwen handen
ghegheuen.
10 Vreeset ghy v dannoch af te gaē/ so laet
uwen jonghē Pura/ met v af gaen int le-
gher/
11 Dat ghy hooret/ wat sy segghen: daerna
sult ghy met der macht af trecken ten le-
gher: doe ginck Gideon met synen jonghen
Pura af aen de plaetse der Schildtwach-
ters/ die in den legher waren.
12 Eñ de Midianiten eñ Amalekiten/ eñ
alle die van den Oostenlande/ hadden hen
neder gheleyt inder leechten/ ghelyck als
eenen hoop sprinckhanen/ ende hare keme
len waren ontellick van veelheyt/ ghelyck
als het zant aen den Oeuer der Zee.
13 Doe nu Gideon quam/ siet/ doe vertelde
daer eener eenen anderen/ eenen droom/ en
sprack: Siet/ my heeft eenen droom ghe-
droomt: my dochte/ een e† gherooster ger-
sten broot wentelde hem ten heyr der Mi
dianiten/ ende doe het quam aen de Tente/
stoech het deselue/ ende werpse neder/ ende
keerdese om/ dat het onderste bouen quā/
dat het ghetente lach.
14 Doe antwoorde de ander: Dat is niet
anders dan het sweert Gideons des soons
Joas des Israeliten: God heeft de Midia
niten in syne handen ghegheuen/ met den
gantschen heyre.
15 Doe Gideon dien hoorde sulcken droom
vertellen/ ende syne wtlegginge/ aenbadt
hy/ ende quam weder int heyr Israels/ eñ
sprack: Maeckt v op/ f want de Heere heeft
het heyr der Midianiten in uwe handen
ghegheuen.
16 g Ende hy deylde de dry hondert man-
nen in dry hoopen/ ende gaf eenen yegelic-
ken een Basuyne in syne hant/ ende ledige
kruycken/ ende lampen daerinne.
17 Ende sprack tot hen: h Siet op my/ ende
doet oock also: ende siet/ wanneer ick aen
de plaetse des heyrs come/ ghelyck als ick
doe/ so doet ghy oock.
18 Wanneer ick de Basuyne blase/ ende
alle die met my syn/ soo sult ghy oock de
Basuynen blasen/ rondtom het gantsche
heyr: eñ seggen: Hier de Heere ende Gideon.
19 Also quam Gideon/ ende hondert man-
nen met hem/ aen de plaetse des i † heyrs/
aen de eerste wachters/ die daer verordi-
neert waren/ ende weckense op/ ende bliesē
met Basuynen/ ende versloegen de kruyc-
ken in haren handen.
20 Also bliesē alle dry de hoopē met Basuy
nen/

a Judic. 6.32
b Deut. 20.8 1 Mac. 3.56
c Judic 9.16
d† And. van den volcke.
Pura Gideons schiltjonghen.
e† and. ruysschende
Gideon rust het zyn volck.
f Josue 2.24
g 1. Sam. 11.
h Judi. 9.48
i† an heyrlegers/ omtrent den tydt wanneer de middelste wacht aen gaet/ ende weckten de wachters op etc.

nen/ende brakẽ de kruypcken:maer sy hiel-
den de Lampen in haer slincker handt/ eñ
de Basuynen in harer rechter hant/ dat sy
bliesen eñ riepen Hier het sweert des Hee-
ren ende Gideon.

Gideon slaet de Midianitẽ
k Exo. 14.25
1 sam.17 51.
l 1 sa.84. 20.
2 Par..20.22
Psalm.83.10

21 Ende een yegelick stont aen zijn plaetse
rontom het heyr. k Doe werd het gantsche
heyr loopende ende schreyden ende vlo-
den.
22 Eñ in dien als de dry hondert mannẽ de
Basuynen bliesen / beschickte de Heere /
dat in den gantschen heyre/eens yeghelijc
ken sweert tegen den anderen was:eñ het
heyr vluchte tot Beth Sitta Zeredetha
toe/ tot aẽ de lantpalẽ der vreede Meho-
la by Tabath
23 Eñ de mannen Israels by Naphtali vã
Asser/ eñ van den ganschen Manasse rie-
pen/ende iaechden den Midianiten na.
24 Eñ Gideon sant bootschap op het gant-
sche geberchte Ephraim / ende liet segghẽ
Coemt af den Midianiten teghen / ende
onderloopt hen het water tot Beth Bara
ende de Jordaen: doe m † schreyden alle
die van Ephraim waren/ ende onderliepẽ
hen het water / tot Beth Bara / ende de
Jordaen

m † anders vergaderden hen.
Oreb ende Seb Vorstẽ der Midianiten.
n Esa 10 .26
Psal.83.12.

25 n Ende vingen twee Vorsten der Midi
anitẽ/ Oreb eñ Seb:ende verworchdẽ O-
reb op den rotzsteen Oreb / eñ Seb in der
persen Seb:ende iaechden de Midianitẽ
ende brachten de hoofden Oreb ende Seb
tot Gideon ouer de Jordane.

Dat viij. Capittel

1. Gideon stilt den toorn der mannen Ephraim/ 4. wert inden naiagen Sebah eñ Salmuna/van dien te Sucoth ende te Pnuel bespottet / 13. eñ vergeldet hen / 10 slaet het sorgheloos heyr der Midianitẽ 12. vangt hare Coningẽ/ 18. eñ verworcht se/ 24. maeckt eenen ergelicken lyfrock 29 heeft met vele wijuen vele kinderen/ 32 eñ sterft / 33. Israel keert hem weder tot afgoderije.

a Jud .12.1.
b Oft/sterckelick

1 Ende de mannen van Ephraim sprakẽ
tot hem: a Waerom hebt ghy ons dat
gedaẽ dat ghy ons niet en riepet/ doe
ghy in den stryde toocht / teghen de Mi
dianitẽ?ende sy twistichden b hefrich met
hem.

c Jud.6 34.
d † anders/ het naesoeckẽ Abi Eser

2 Hy sprack daerentegẽ tot hen: Wat heb-
be ick als nu gedaen/dat uwer daer gelyc
zy? c is niet d † een wijnranck Ephraims
beter dã den gantschen Wijnoogst Abieser.
3 God heeft de Vorsten der Midianiten/
Oreb ende Seb/in uwe handen ghegeuen
hoe hadde ick cõnen dat doen dat ghy ge
daen hebt?doe hy sulcx sprack / liet haren
toorne van hem af.

Gideon iaecht Seba ende Zalmuna nae.
e 1.sam.21.3. ende 25.8

4 Doe nu Gideon aen de Jordane quam/
ginc hy daer ouer met dẽ dry hondert man
nen/die by hem waren / eñ waren moede/
ende iaechden na,
5 Eñ hy sprack tot den lieden te Sucoth:
e Lieue/geeft den volcke dat onder my is/
sommige brooden want sy zijn moede/dat
ick na iagede Koningen der Midianitẽ/
Sebah ende Zalmuna.

f Gen 33. 17.
g 1 sa 10.28.

6 Doch de Ouersten tot f Sucoth spraken
g Zijn de vuysten Sebah ende Zalmuna al
reede in uwen handen dat wy uwen heyre
souden broot gheuen?
7 Gideon sprack: Wel aen wanneer de Hee
re Sebah eñ Zalmuna in mynen hãden
gheeft. so wil ick v vleesch metten doornẽ
wt der woestijne ende met distelen verdor-
schen.
8 Ende hy tooch van daer opwaerts na
Pnuel/ende sprack oock also tot hen:ende
de lieden tot Pnuel antwoorden hem/ghe
lijck als die tot Sucoth.
9 Eñ hy sprack oock tottẽ liedẽ tot Pnuel
Kome ick met vredẽ weder so wil ick desen
Torren breken.
10 Sebah dan eñ Zalmuna warẽ tot Kar-
kor/eñ haer heyr met hen/by vyftien duy-
sent/die al ouer ghebleuen waren van den
gantschen heyre der ghener van den Oostẽ-
lande:want hondert ende twintich duysẽt
warender geuallen/die het sweert wt trec-
ken konden.

h Hosee. 10, 14.
Psa. 83 .12

11 h Ende Gideon tooch opwaerts op de
strate/daermen in hutten woont / teghen
Oosten na Nobah eñ Jagbeha/ eñ sloech
het heyr:want het heyr was seker ende sõ-
der sorghe.
12 Eñ Sebah eñ Zalmuna vloden:doch hy
iaechde hen na/eñ vinck de twee Coningẽ
der Midianiten /Sebah ende Zalmuna /
ende verschrickte het gantsche heyr .

i † Anders / vanden opganck der sonnen.
k † anders/ onder ghegaen/oft doe de sonne noch hooch was.

13 Doe nu Gideon de sone Joas weder quã
van den stryde /i † eer de Sonne k † opge-
gaen was/
14 Vinck hy eenen ionghen van den lieden
tot Sucoht eñ vraechde hem:die beschreef
hem de Ouerste tot Sucoth/eñ hare Oudt
sten seuen ende tseuentich mannen.
15 Ende hy quam totten liedẽ tot Sucoth/
ende sprack: Siet/ hier is Sebah eñ Zal-
muna/ouer welcken ghy my bespottedet/
ende spraeckt: Is dan Sebahs eñ Zamu-
na vuyst alreede in uwen handen/ dat wy
uwen lieden die moede zyn/broot gheuen
souden?

l Dat is gewaer worden/etc.
m 1.Reg.12. 25
n Oft doode

16 Eñ hy nam de Oudtsten der Stat/ende
doornen wt der woestijne/ende distelen/eñ
liet het de lieden tot Sucoth l ghenoelen.
17 m Ende den thorren Pnuel brack hy/
ende n verwoorchde de lieden der Stadt.
18 Eñ hy sprack tot Sebah eñ Zalmuna/
Wat warent voor mannen/ die ghy ver-
worchdet tot Tabor?Sy spraken: Sy wa
ren als ghy/ende een yeghelick schoõ/ als
eens Koninck kinderen.

o Oft/dooden.

19 Eñ hy sprack : Het zijn mijne broeders/
myner moeder sonen geweest:so waer als
de Heere leeft/so ghyse haddet leuen latẽ/
so wilde ick v niet o verworghen.
20 Ende sprack tot synen eerst ghebozen
sone Jether ; Staet op/ende verworchse:
doch de Jongelinck trock zijn sweert niet
wt/want hy vreesde hem/ de wijle dat hy
noch een Jonghelinck was.

Gideon verworcht Sebah ende Zalmuna.

21 Sebah dan eñ Zalmuna spraken: Staet
ghy op eñ slaet ons: wãt daerna als de mã
is/daerna is oock syne macht/also stont
Gideon op/ende verworchde Sebah ende
Zalmuna/ eñ nam de spanselen die aẽ ha-
rer kemelen halsen waren.
22 Doe spraken sommige in Israel tot Gi
deon: Weest een heere ouer ons/ ghy ende
uwe soon/ende uws soons soon/dewyle gy
ons van der Midianiten handt verlost
hebt,
23 Doch Gideon sprack tot hen: Ick wil
gheen heere ouer v zyn/ende myn soon en
sal oock gheen heere ouer v zyn/ maer de
Heere sal Heer ouer v zijn.

p Exo.32.2.
q Oft oorringhen.

24 Gideon dan sprack tot hen:Eẽ dinck be
geer ick van v : p een yegelick geue my de
q voorhoofdbanden/die hy gherooft heeft:
want dewyle dat het Ismaeliten waren/
hadden sy voorhoofts banden.
25 Sy spraken: Die willen wy v geuen:eñ
spreydden een kleedt wt:eñ een yeghelick
werp de voorhoofts banden daer op/ die
hy gherooft hadde.
26 Ende de ghulden voorhoofts bandẽ die
hy eysch-

hy eyschte / maecte in ghewichte/ duysent
seuē hondert/ sickel gouts/ sonder de span-
selen ende ketenen ende scharlaken kleede-
ren/ die der Midianiten Koninghen droe-
ghen/ ende sonder de halsbanden harer
kemelen.

Gideons Lijfrock tot Ophra. e † And. Ephod

27 Ende Gideon maeckte daer eenē e † Lijf-
rock af/ ende settede hem in syne Stadt tot
Ophra: eñ gātsch Israel bedreef daer hoe-
rerie mede aldaer/ ende het werdt Gideon
ende synen huyse ter ergheruisse.
28 Also werden de Midianiten verootmoe-
dicht voor den kinderen Israels/ ende hie-
uen haren kop niet meer op: ende het lant
was stil veertich Jaer/ so langhe als Gide-
on leefde.
29 Ende Jerub Baal de sone Joas/ ghinck
henen/ ende woonde in synen huyse.

f 2 Re. 10. 1. Gideon hadde 70 soons.

30 f Ende Gideon hadde tseuentich sonen/
die wt syner heupe ghecomē waren: want
hy hadde veel wijuen.
31 Ende zijn bywijf die hy tot Sichem had-
de/ baerde hem oock eenen sone/ dien noem
de hy Abi Melech.

Abi Melech.

32 Ende Gideon de sone Joas sterf in goe-
den ouderdom / ende werdt begrauen in
zijns vaders Joas graf tot Ophra des Va-
ders der Esriten.
33 Doe nu Gideon ghestoruen was/ keer-
den hen de kinderen Israels om / ende be-
dreuen hoererye met Baalim/ t eñ maeck
ten hen u † Baal Berith tot eenen God.

t Num. 25. 3. u † An. Baal met eenen verbonde tot etc.

34 Ende de kinderen Israels dachten niet
aen dē Heere haren God/ diese verlost had-
de van der handt aller vyanden rontom/
35 Ende deden gheene barmherticheyt den
huyse Jerub Baal Gideon / ghelijck als
hy alle goedt by Israel gedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. Abi Melech koemt met liste 5. ende schentlicker moort ter Ouerheyt / 7. des straffet Jotham Gideons sone de Sichimiters 17. ende voorseyt hen/ haer ende haers Conincks ongheluck. 23. De Sichimiters verachten Abi Melech. 26 Gaal woet/ 30. met liste ende hulpe Sebul/ 35. voor hem vliedē. 42. so werde ghene met Stadt. 46. ende Thorren van hem verdelghet. 50. Den Thorren tot Thebez betaelt Abi Melech syner boosheyt loon.

Abi Melech beselde Richter in Israel

1 Abi Melech nu de sone Jerub Baal/
ghinck henen na Sichem tottē broe-
deren syner moeder / ende sprack met
hen/ ende met den ghantschen gheslachte
des huyses syner moeder vader/ eñ seyde:
2 Lieue/ spreeckt voor de ooren aller man-
nē tot Sichem: Wat is v beter/ dat tseuen
tich mannen/ altemael kinderen Jerub
Baal ouer v heeren zijn/ ofte dat een man
ouer v heere zy: Dencket oock daerbene-
uen / dat ick uwe gebeente eñ vleesch ben.
3 Doe spraken de broeders syner moeder
voor hem/ alle dese woorden/ voor den oo-
ren aller mannen tot Sichem / ende haer
herte neychde hem tot Abi Melech: Want
sy dachten/ Hy is onse broeder.
4 Ende ghauen hem tseuentich siluerlin-
ghen/ wt den huyse Baal Berith/ ende A-
bi Melech bestelde daermede a † loose lichte
ueerdighe mannen/ die hem navolchden.

a Of/ ydele † And. verdoruene. Abi Melech verworcht synē 70. broeders b 2. Par. 21. 4

5 Ende hy quam in zijns vaders huys tot
Ophra/ b ende verworchde syne broeders
de kinderen Jerub Baal/ tseuentich man-
nen op eenen steen: doch Jotham/ de jong-
ste sone Jerub Baal/ die bleef ouer/ want
hy werdt versteken.
6 Ende alle mannen van Sichem / eñ het
gantsche huys Millo/ vergaderden hen
ghinghen henen / eñ maecten Abi Melech
ten Coninck/ by der hoogher Eycken/ die
tot Sichem staet.
7 Doe dat Jothā aengeseyt werdt /ginck — Jotham Gideons sone spreeckt metten Sichimitē.
hy henen ende tradt op dehoochte des
berchs Grisim/ eñ hief syne stēme op / riep
ende sprack tot hen: Hoort my/ ghy man
nen tot Sichem/ dat v God oock hoore.
8 c De boomen ghinghen henen / dat sy — c 2. Par. 25. 18. 4. Esdre. 4. 13.
eenen Coninck ouer hen salfdē/ ende spra-
ken ten Olyboome/ Weest onse Coninck.
9 Doch de oliboom antwoorde hen: Sal
ick myne vetticheyt verlaten / die beyde
God ende de menschen aen my prysen/ eñ
henē gaē/ dat ick v sweue bouē de boomē — d Oft hy segghen wilde / Het bestaet niet het is doch een lichtueerdich kindisch dinck.
10 Doe sprakē de boomē ten Vygheboum
Coemt ghy/ ende weest Coninck ouer ons
11 Doch de Vijchboom sprack tot hē: Sal
ick myne soeticheydt / ende myne goede
vruchten verlaten/ ende henen gaen/ dat
ick bouen den boomen sweue:
12 Doe spraken de boomen ten Wijnstock:
Comt ghy/ ende weest onse Coninck.
13 Doch de Wijnstock sprack tot hen: Sal
ick mynen most verlaten/ die God ende e — e Psal. 104. 15.
den menschen vrolick maeckt/ ende henen
gaen/ dat ick bouen den boomen sweue:
14 Doe spraken alle boomen ten f † Door- — f † And/ eglentier
nenbossche: Comt ghy/ eñ weest Coninck
ouer ons.
15 Ende de Doornenbosch sprack totten
boomen: Isset waer/ dat ghy my ten Co-
ninc salft ouer v/ so Comt/ eñ vertrouwet
v onder myne schaduwe: so niet/ so ga vier
wt den doornen bossche / ende verteere de
Cederen Libanon.
16 Hebt ghy nu recht eñ redelicken gedaen
dat ghy Abi Melech ten Coninck ghe-
maeckt hebt: ende hebt ghy wel ghedaen
by Jerub Baal/ ende by synen huyse/ ende
hebt hem ghedaen / als hy aen v verdient
heeft/
17 Dat mijn vader om uwent wille ghe-
krijcht heeft/ ende syne ziele van hem henē
ghewórpen / dat hy v verlossede van der
Midianiten handt/
18 Ende ghy verheft v heden tegen mijns
vaders huys/ ende verworcht syne kinde-
ren/ tseuentich mannen op eenen steen eñ
maeckt v eenen Coninck Abi Melech/ sy-
ner maghet soon ouer de mannen tot Si-
chem/ de wijle dat hy uwe broeder is.
19 Hebt ghy nu recht ende redelicken ghe-
handelt by Jerub Baal/ eñ by synen huyse
in desen daghe / so weest vrolick ouer den
Abi Melech / ende hy zy vrolick ouer v — De Sichimiten verachten Abi Melech.
lieden.
20 Is dat niet/ so ga vier wt van Abi Me-
lech/ ende verteere de Mannen tot Si-
chem eñ het huys Millo: eñ daer ga ooc — g Esaie 45. 7.
vier wt vā dē mānē tot Sichem / eñ van-
den huyse Millo/ eñ verteere Abi Melech. — h † And vielen af van Abi Melech / dat dē wrenel moetwillighe onbillicheyt aendē 70. sonen Jerub Baal begaē ende haer bloedt ouer hen quame ende geleyt werde op Abi Melech / etc.
21 Ende Jotham vluchte ende ontweeck/
ende ghinck na Ber/ ende woonde aldaer
voor synen broeder Abi Melech
22 Als nu Abi Melech drij Jaer ouer Is-
rael gheheerschet hadde/
23 g Sandt God eenē boosen wille tusschē
Abi Melech ende den mannē tot Sichem
want de mannen tot Sichem h † verspra-
ken Abi Melech/
24 Ende toghen aen den moetwil / aen de
tseuentich sonen Jerub Baal / volbracht:
ende leydē der seluer bloet op Abi Melech
haren broeder/ diese verworcht hadde/ en-
de op de mannen tot Sichem / die hem
syne hant daertoe gesterct hadden/ dat hy
syne broeders verworchde.
25 Ende de mannen tot Sichem bestelden etc.

een achterwacht op de spitzen der bergē/
ende beroofden alle die op der straten tot
hen wandelden: eñ het werdt AbiMelech
aen ghesepdt.
26 Gaal oock de sone Ebed quam/ eñ sijne
broeders/ ende gingen tot Sichem in: eñ
de mannē tot Sichem verlieten hē op hē.
27 Ende toghen wt opt velt/ eñ lasen hare
wijnbergen af/ ende vertradense/ eñ maec-
ken eenen dans/ ende ghinghen in haers
Gods huys/ ende aten eñ droncken/ ende
vloecten AbiMelech.
28 Ende Gaal de sone Ebed sprack: Wie
is AbiMelech: ende wat is Sichem/ dat
wy hem dienen souden? is hy niet Jerub-
Baals sone/ eñ heeft Sebul sijnen knecht
l † gesedt ouer de liedē k Hemor des Vaders
Sichem? waerom soudē wy hem dienen?
29 Wilde God / het volck ware onder mij-
ne hant/ dat ick den AbiMelech verdreue:
ende l † AbiMelech werdt ghesepdt: Ver-
meerdert uwe heyr/ ende treckt wt/
30 Want Sebul de Ouerste in der stadt /
doe hy de woorden Gaal des soons Ebed
hoorde/ doe vergrimde hy in sijnē toorne/
31 Ende sant boodtschap tot AbiMelech
heymelicken/ ende liet hem segghen: Siet
Gaal de sone Ebed/ ende sijne broeders /
zijn tot Sichem gecomen/ ende maken de
Stadt wederspannich
32 So maeckt v nu op by der nacht / ghy
eñ v volck dat by v is / ende maeckt een
achterwacht op hen inden velde:
33 Ende des morghens wanneer de Son-
ne op gaet / so maeckt v vroech op / ende
ouervalt de stadt: eñ so hy ende het volck
dat by hem is/ tot v wt treckt/ so doet met
hem/ als het uwe handt vindet.
34 AbiMelech stondt op by nacht / ende
alle het volck dat by hem was/ ende hielt
op Sichem met vier hoopen.
35 Ende Gaal de sone Ebed trock wt/ ende
tradt voor den inganck aen der stadt poor-
te: eñ AbiMelech maeckte hem op wt de
achterwacht/ met tsamen den volcke dat
met hem was.
36 Doe nu Gaal het volck sach / sprack hy
tot Sebul: Siet/ daer coemt een volck ne-
der vā der hoochte des ghebercchs: Sebul
daerenteghen sprack tot hem: Ghy siet de
schaduwe der berghen voor lieden aen.
37 Gaal sprack noch meer / eñ seyde: Siet
een volck coemt neder wt het middel des
lants/ ende eenē hoop coemt op den wech
der Toouer Eycken.
38 Doe sprack Sebul tot hem: Waer is nu
uwen mont / die daer sprack: Wie is Abi-
Melech/ dat wy hem dienē souden? is dat
niet het volck / dat ghy verachtet hebt?
treckt nu wt ende strydt met hem.
39 Gaal trock wt/ voor den Burgheren tot
Sichem/ ende streedt met AbiMelech:
40 Doch AbiMelech iaechde hem/ dat hy
voor hem vluchte: ende daer vielē veel ver-
slagene/ tot aen den inganck der poorten
41 Ende AbiMelech bleef tot Aruma: eñ
Sebul veriaechde dē Gaal ende sijne broe-
ders/ dat sy tot Sichem niet moesten blij-
uen.
42 Op den morghen ghinck nu het volck
wt op het velt: doe dat AbiMelech werdt
aenghesept:
43 Nam hy het volck/ ende deylde het in
drij hoopē/ ende maeckte een achterwacht
op hen inden velde: als hy nu sach/ dat het
volck wt der stadt ghinck/ maeckte hy
hem ouer hen/ ende sloechse.
44 AbiMelech nu/ ende de hoopen die by
hem waren/ ouervielense/ eñ traden aen dē
inghanck der poorten der stadt: daeren-
teghen de ander twee hoopen ouervielen
alle die opten velde waren/ eñ sloegense.
45 Doe street AbiMelech teghen de stadt/
den seluen gantschen dach / ende wanse/
eñ verworchde het volck dat daer in was
m ende verbrack de stadt/ ende saeyde daer
sout op.
46 Doe dat hoorden alle mannen des tor-
rens tot Sichem/ ghinghen sy in de sterckte
des huys des Gods n Berith.
47 Doe dat AbiMelech hoorde/ dat hen
alle de mannen des torrens tot Sichem
vergadert hadden/
48 Ghinck hy op den bergh Zalmon/ met
alle sijn volck dat by hem was/ ende nam
een axe in sijn hant/ ende hieuw eenē dickē
tack vanden boome/ ende nam hem op/ eñ
leyde hem op sijne schouderen: ende sprack
tot allē volcke / dat met hem was: o Wat
ghy ghesien hebt dat ick doe dat doet ghy
oock haest/ ghelijck als ick.
49 Doe hieuw alle het volck/ een yegheliick
eenen tack af/ ende volchden AbiMelech
na: ende leydense aen de Sterckte/ ende sta-
kense aen met vyer/ dat oock alle mannen
des torrens tot Sichem storuen / by duy-
sent mannen ende vrouwen.
50 AbiMelech oock tooch na Thebez/ eñ
beleydese ende wanse.
51 Daer was nimmers eenen stercken Torrē
midden inder Stadt / op welcken vloden
alle de mānen ende vrouwen/ eñ alle Bur-
ghers der Stadt/ eñ sloten dic achter hen
toe/ eñ clommē op het dack des Torrens.
52 Doe quam AbiMelech tot aendē Torrē
ende bestormde hem: ende genaecte totter
dueren des Torrens/ dat hy hem met vye-
re verbrandde.
53 p Doch een wijf wierp een stuck van ee-
nen Meulensteen AbiMelech op dē kop/
ende brack hem de herssenpanne.
54 Doe riep AbiMelech haestelick dē Jon-
ghen/ die zijn wapen droech/ eñ sprack tot
hem: q Treckt v sweert wt / ende doodt
my/ datmen niet vā my en segge: Een wijf
heeft hem verworcht: doe doorstack hem
sijnen Jonghen/ ende hy sterf.
55 Doe nu de Israeliters die met hem wa-
ren/ saghen/ dat AbiMelech doodt was/
ghinck een yegheliick aen zijn plaetse.
56 Also betaelde God AbiMelech dat
quaet/ dat hy by sijnē vader gedaē hadde/
doe hy sijne tseuentich broeders r verworchde.
57 Desseluen gelijcken alle dat quaet der
mannen Sichem/ vergalt hen God oock
op haren kop: s ende den Vloeck Jotham
des soons Jerub Baals/ quam ouer hen.

Dat x. Capittel

1. Thola/ 3. ende Jair / regeren het Volck. 6. Aller Heydenē Afgoderye is by den Israeliten/ 7. so werden sy vanden Philisteen ende kinderen Ammon beangstet. 10. Schreyen totten Heere/ 11. die en wil hen haerder niet aennemen/ 15. dā door ghedurege bekentenisse haerder sō- den/ wtroepinghe vreemder Goden / ende ernstighe bekeeringhe tot God. 17. Ouerheyt wordt verordineert dien/ die met Ammon den strijdt beghint.

1 NA AbiMelech stōt een ander a † Hey-
landt op / Israel te helpen/ Thola /
een man vā Isaschar/ eñ een sone Pua
des soons Dodo: ende hy woonde tot Sa-
mir/ op het gheberchte Ephraim.
2 Eñ hy richtede Israel drij eñ twintich
Jaer/ eñ sterf/ eñ wert begrauē tot Samir.
3 Na hem stōt Jair een Gileaditer/ op eñ
richtede Israel twee ende twintich Jaer.
Ende

Gaal verheft hem teghen AbiMelech.

Sebul AbiMelechs knecht.

l † and geset/ maer dient den lieden Hemor des vaders Sichem/ etc

k Gene. 34. 2.

l † an bandē AbiMelech seyde hy vermeerdt/ etc. Maer Sebul de etc

m 1. Reg. 12. 31.

Berith een Afgod.

n Jud. 8. 33.

AbiMelech verdelcht de Sichimiten.

o Judic. 7. 17.

AbiMelech sterft schādelick.

p 2. Sam 11 21.

q 1. Sam. 31 4. 1. Paralip. 10. 4.

r Of doodde.

s Judic. 9. 20.

Thola de vij. Richter in Israel/ regneert xxiij. Jaer.

a Of. Heylander. † An. behelper

Jair de achtste Richter in Israel/ regneert xxij. Jaer.

b Ju. 12.14 4 Ende hadde dertich sonen/ b op dertich
Ezels veulen rydende: en hadde dertich
Steden die hieten Dorpen Jair tot op de-
sen dach/ ende liggen in Gilead.
Aller Heydenen Afgoderye is op den Israeliten. 5 Ende Jair starf ende werdt begrauē tot
Kamon.
6 Doch de kinderen Israels deden voort
een quaet voor den Heere / ende dienden
Baalim ende den Astaroth ende den Go-
den tot Syria ende den Goden tot Zidō/
ende den Goden Moab / ende den goden
der kinderen Ammon/ende den Godē der
Philisteen ende verlieten den Heere/ ende
en dienden hem niet.
7 Doe vergrimde den torn des Heerē ouer
Israel/ende gaffse ouer onder de handt der
Philisteen/ende der kinderen Ammon.
8 Ende sy vertradē en plaechdē de kinde-
ren Israels van dien Jare aen/ wel achtiē
Jaer lanck namelicken alle kinderen Is-
raels / op gene zijde der Jordanen / inde
Lande der Amoritē die in Gilead leydt.
9 Daer toe toghen de kinderen Ammon o-
uer de Jordane/ende krijchdē tegen Juda
BenJamin en teghen het huys Ephraim
also dat Israel seer beangstet werdt.
10 Doe schreyden de kinderē Israels tot
den Heere / en sprakē: Wy hebben aen v
ghesondicht. want wy hebben onsen God
verlaten/ ende Baalim ghedient.
11 Doch de Heere sprack tot den kinderē Is-
raels. Hebben v lieden de Egyptenaers, de
Amoriters/de kinderē Ammon/ de Phili-
steen/
12 De Zidoniters/de Amalekiters/ende
Moabiters/ oock niet gedwonghē? ende
ick halp v lieden wt haren handē. doe ghy
lieden tot my schreyedet.
13 Noch hebt ghylieden my verlaten/ende
anderen Godē gedient/ daerom en wil ick
v lieden niet meer helpen.
c Of/ wt huyse 14 Gaet henen/ en roept de Goden aen/ die
ghylieden verkorē hebt/ laet v de selue hel
pen. ter tydt c uwer droeffenissen.
15 Doch de kinderen Israels spraken tot
den Heere: Wy hebbē ghesondicht, maket
d 1. Sam.7 3. slechs ghy met ons als het v behaecht /
alleen verlost ons te deser tijdt.
16 d En sy dedē van hen de vreemde Godē
e 1. Sam.11.1 f Of/ riepche den † And / beriepen hē te samen/ en dienden den Heere: ende het iammerde
hem dat Israel also gheplaecht werdt.
17 e Ende de kinderen Ammon f † schreyd-
den en legerden hen in Gilead: daerentegē
de kinderen Israels vergaderden/en leger
den hen tot Mizpa.
18 Ende de Oversten des volcx tot Gilead
spraken onder malcanderen: Wie eerst be-
ghint te strijden tegen de kindern Ammō/
die sal het hooft zijn ouer alle die in Gilead
woonen.

Dat xi. Capittel.

1 Jephthah wort Regeerder des Volcx
12. Seynt Bootschap tot der Ammonitē
Coninck/ 28. en so die gheen gehoor wil
gheuen/ 29. gaet hy henen/ 30 met onbe-
dachter belofte/ 32 ende verootmoedicht
de kinderen Ammon. 34. Jephthah eeni
ghe Dochter / werd na zijn belofte/ 37
na twee Maenden gheoffert.

Jephthah/ een Hoeren kint / de ix. Richter in Israel/ regneert vi Jaer
1 Jephtha een Gileaditer/was een strijt-
baer/ Heldt / Doch een hoerenkindt. †
Doch Gilead hadde Jephthah ghegene
reert.
2 Doe nu Gileads wijf hem kinderē baer
de/en desseluen wijfs kinderen groot wer-
a Gen.21.10 Galat.4.30 den. stieten sy Jephthah wt/ en sprakē tot
hem: a Ghy en sult niet eruē in dses vads
huys /wāt ghy zijt een anders wijfs sone.

3 Doe vloot hy voor synen broederen en
woonde inden Lande Tob: b daer verga- b 1. Sam.22 2.
derden hen c † loose lieden ende togen wt
met hem. c Of/ ydele/ ledighe † And/ verdoruen
4 En ouer een wijle tijts daer na/ krijchdē
de kinderen Ammon met Israel.
5 Doe nu de kinderen Ammon also krijch-
den met Israel, ginghen de Oudtsten van
Gilead henē dat sy Jephthah haelden wt
den Lande Tob/
6 En spraken tot hem: Comt/ ende weest
onse Hooftman/ dat wy strijden teghen de
kinderen Ammon.
7 Doch Jephthah sprack tot dē kinderē
van Gilead: Zijt ghyliedē niet die, die my
haten en wt mijns vaders huys gestootē
hebbet/ ende nu coemt ghyliedē tot my de
wijle dat ghy in droeffenisse zijt?
8 De Oudtsten vā Gilead sprakē tot Jeph-
thah: Daerom comen wy nu weder tot v/
dat ghy met ons trecket/ ende helpet ons
strijden tegen de kinderen Ammon/ en zijt
onse Hooftman ouer alle die in Gilead
woonen.
9 Jephthah sprack tot den Oudtsten van
Gilead: So ghy lieden my wederhaelt te
krijghen tegen de kinderen Ammon / en de
Heere hen voor my gheuen sal. sal ick dan
uwe Hooft zijn?
10 De Oversten vā Gilead sprakē tot Jeph-
thah: De Heere zy een toehoorder tus-
schen ons/ist dat wy niet en doen als ghy
gheseydt hebt.
11 Also ghinck Jephthah met den Oudtstē d Deuter. 16.18.
van Gilead/ d en het volck sette de hem ten
Hoofde ende Oversten ouer hen: en Jeph-
thah sprack sulx alle/ voor den Heere te
Mizpa. Jephthah sendet Boden tot der Amoriten Coninck.
12 e Doe sandt Jephthah Bootschap tottē
Coninck der kinderen Ammō en liet hem
segghen: Wat hebdy met my te doen / dat
ghy tot my coemt / teghen mijn Landt te
krijghen? e Nu. 11.26
13 De Coninck der kinderen Ammon andt f Nu.21.23.31
woordde dē Boden Jephthah: f Daerom
dat Israel mijn Landt genomen heeft. doe
sy wt Egipten togē van Arnon aen/tot aē
Jabok/ en tot aen de Jordane: so geeft het
my nu weder met vreden.
14 Jephthah daerentegē sandt noch meer
Boden tot den Coninck der kinderen Am-
mon/
15 Die sprakē tot hem: So seydt Jephthah g deu. 2.8.19 2. Mach 15 33
g Israel en heeft gheen Lant ghenomen/
noch den Moabiteren noch den kinderen
Ammon/
16 Want doe sy wt Egyptē togē wandel- h † And/ Riet zee/ of Roode zee/
de Israel door de Woestijne tot aende h †
Schelfzee/ende quamen tot Kades.
17 i En sondē Boden totten Coninck der
Edomitē en sprackē: Laet ons door v lant i Nu.20.14
trecken: Doch der Edomiten Coninck en
verhoordese niet: oock sond en sy tottē Co-
ninck der Moabitē die en woude oock
niet: also bleef Israel in Kades.
18 Ende wandelde inder Woestijne /en to-
ghen het Lant der Edomiten ende Moa
biten om / en quam vanden Opganck der
Sonnen/ aen der Moabiten Lant ende le-
gerden hen op gene zijde Arnon/ende qua-
men niet in de Lantpalen der Moabiten:
k want Arnon is der Moabiten Landt- k Num.21.13
pale. l Num.21.21 Deuter.2.25
19 l En Israel sandt Boden tot Sihon der
Amoriten Coninck tot Hesbon. en liet hem
segghen. Laet ons door v Landt trecken
tot aen mijn plaetse.
20 Doch Sihon en betroude Israel niet
door syne palē te trecken: maer vergader

de alle zijn volck eñ legerde hem tot Jah-
za/ende streedt met Israel
21 De Heere van de God Israels gaf den
Sihon met alle synē volcke in de handen
Israels, dat syse sloegen: also nam Israel
in alle dat Lant der Amoritē: die indē sel-
uen Lande woonden.
22 Eñ namen alle palen derAmoritē in vã
Arnon aen tot aen Jabok/ eñ vã der Woe-
styne aen/tot aen de Jordane.
23 So heeft nu de Heere de God Israels de
Amoriters verdreuē voor synē Volcke Is-
rael ende ghy wiltse innemen.
24 Ghy soudet die innemen, die v God m
Camos verdreef/ n eñ ons latē nemē, alle
die/ die de Heere onse God voor ons ver-
dreuen heeft.
25 Meyndy dat ghy beter recht hebt o vã
Balack de sone Zipor der Moabitē Co-
ninck: heeft deselue oock opt gerechtet ofte
ghekrygher teghen Israel/
26 Hoewel Israel nu dry hondert Jaer ghe-
woont heeft in Hesbō/ eñ in haren Doch-
terē in Aroer, eñ in haren Dochteren ende
in allen Steden, die aen Arnō ligghē: waer
om en verlossedet ghyliedē het niet in der-
seluer tyt?
27 Ick en hebbe niets aen v ghesondicht/
ende ghy doet so qualick by my/ dat ghy
tegen my kryget: de Heere geue heden een
oordeel tusschen Israel ende den kinderen
Ammon
28 Doch de Coninck der kinderen Ammon
en verhoorde de reden Jephthah niet, die
hy tot hem sandt.
29 Doe quam de Geest des Heerē op Jeph
thah, eñ trock door Gilead ende Manas-
se, ende door Mizpa dat in Gilead leyt eñ
van Mizpa dat in Gilead leyt/teghen de
kinderen Ammon.
30 Eñ Jephthah beloefde dē Heere een Be
lofte/eñ sprack: p Geefdy de kinderē Am
mon in myne handt/
31 Wat tot myner huysdueren wtgaet/ my
te gemoete, als ick met vreden weder ko-
me van den kinderen Ammon/ dat sal des
Heeren zyn/ ende ick wilt ten Brantoffer
offeren.
32 q Also tooch Jephthah tegen de kinde-
ren Ammō, tegen hen te stryden, eñ de Heere
gaffse in syne handen.
33 Eñ hy sloechse/ van Aroer aen/tot dat-
men koemt tot Minnith twintich Stedē
eñ tot aen de pleyne der Wynbergen/ eenē
seer grooten slach: eñ also werdē de kinde-
ren Ammon veroot moedicht voor de kin-
deren Israels.
34 Doe nu Jephthah quã te Mizpa, voor
zyn huys/siet daer gaet zyn Dochter wt/
hem te ghemoete, met Tamborynen ende
reyen: ende sy was een eenich kint/ ende
hy en hadde anders gheen sone noch doch
ter meer.
35 Ende doe hyse sach verscheurde hy syne
kleederen, ende sprack: Och myn Dochter
hoe r buychdy my/ ende bedroeuet my:
want ick hebbe mynen mont opghedaen
teghen den Heere/ ende ick en kans niet
wederroepen.
36 Sy sprack daerentegē: Myn vader, heb
dy dynē mont opgedaen tegen dē Heere/so
doet my/ als het wt uwen monde gegaen
is/na dien v de Heere gewroken heeft aen
uwe vyanden/ den kinderen Ammon.
37 Eñ sy sprack tot haren vader: Ghy wil-
det my doch dat te wille doen dat ghy my
twee Maenden latet dat ick van hier af
gae op de Berghen/ ende myne Maeghde-
lickheydt beweene met myne Ghespelen.

Camos.
m Num.21.29.
1.Reg.11.11
n Jerem.27.6.
Leuit.25.23
o Num.22.2
Deut.23.4

Jephthah
onvedachte
Belofte
p Marc.6.23.

q Deu.2.18

r of/ veroot
moedicht
gy etc. God
heeft my
hooch ver-
heuen door
dese ouer
winninghe
dat ick myn
hooft
hooch ende
vrolick
oprichtede:
maer ghy
buycht my/
dat ick den
kop moet
neder slaen
met groot
hertenleedt
ende sulcke
groote
vreucht in
diep herten
leet verkee-

38 Hy sprack: Gaet henen/ eñ lietse twee
Maenden gaen. Doe ginck sy henen met
harē Ghespelē eñ beweende hare Maegh
delicheyt op de Berghen.
39 Eñ na twee Maenden quam sy weder
tot haren vader: eñ hy dede haer s als hy
beloeft hadde: ende sy en was noyt geens
mans schuldich ghewordem.
40 Eñ het wert een gewoonheyt in Israel
dat de Dochteren Israels Jaerlicx henen
gaen/ ende beclagē de Dochter Jephthah/
des Gileaditers, des Jaers vier daghen.

Dat xij. Capittel.

1. De Ephraimiters verheffen hen te-
gen Jephthah/ 4. eñ worden haerō twee
eñ veertich duysent verslagen. 7. Jeph-
thah sterft. 8. Ebzan/ 11. Elon/ 13. ende
Abdon/ volghen hem na malcanderen in
het regiment.

1 EN Nde die van Ephraim a † schreydden/
eñ gingen na den Noordenwaert/ ende
sprakē tot Jephthah: b Waerom zydy
inden krych getoghen teghen de kinderen
Ammon ende en hebt ons niet angheroept
dat wy met v togen: wy willē v huys met
v/met vyere verbranden.
2 Jephthah sprack tot hen: Ick eñ myn
Volc/ hadden een groote sake met dē kin-
deren Ammon, ende ick riep v lieden aen/
doch gylieden en holpt my niet wt haren
handen.
3 Doe ick nu sach dat ghyliedē niet helpē
en woudet/ r settede ick myne ziele in my-
ne hant/ ende tooch henen tegen de kinde
ren Ammon/ eñ de Heere gaffse in myne hãt
waerom coemt ghyliedē nu tot my op te-
ghen my te stryden?
4 Eñ Jephthah vergaderde alle mannē in
Gilead eñ streeot tegen Ephraim: ende de
mannē in Gilead sloegen Ephraim/ daer
om dat sy seyden: Zyt doch ghy Gileadi-
ters, onder Ephraim ende Manasse, als
d de vluchtighe te Ephraim.
5 Eñ de Gileaditers namē in het Veyr der
Jordanē voor Ephraim: Wanneer nu de
veltvluchtige Ephraim spraken: Laet my
ouer gaen: so spraken de mannen Gilead
tot hem: Zydy een Ephraiter? Wanneer
hy dan antwoorde Neen/
6 So hieten sy hem sprekē: e Schiboleth:
so sprack hy: Siboleth/ eñ en condes niet
recht seggen/ so grepen sy hem eñ versloe-
ghen hem aen het Veyr der Jordanen: dat
te dier tyt van Ephraim vielen twee ende
veertich duysendt.
7 Jephthah doch richtede Israel ses Jaer
eñ Jephthah de Gileaditer sterf, eñ werdt
begrauen in den steden tot Gilead.
8 Na desen richtede Israel Ebzan van
Bethlehem.
9 Die hadde dertich sonē/ eñ dertich doch
teren gaf hy wt: eñ dertich dochterē nam
hy wederom van buyten/ synen sonen/ eñ
richtede Israel seuen Jaer/
10 Ende sterf ende wert begrauen te Beth-
lehem.
11 Na desen richtede Israel Elon, een Se-
bulonite: eñ richtede Israel thien Jaer/
12 Eñ sterfende wert begrauen tot Aialon
inden Lande Sebulon.
13 Na desen richtede Israel Abdon/ een so-
ne Hillel, een Pirathoniter.
14 Die hadde veertich sonen/ ende dertich
soons kinderen/ f die op tseuentich Ezels
veulen reden: eñ richtede Israel acht Jaer/
15 Ende sterf ende wert begrauen te Pira-
thon inden Lande Ephraim/ op het ghe-
berchte der Amalekiten.

s Men wilt/
hy en hebse
niet
gheofferd t/
doch de
Text staedt
hier klaer.
Also sietmē
oock beyde
andē Rich-
teren ende
Coninghen
dat sy na
groote da-
den oock
groote sot-
heyt hebbē
begaen moe
ten/ te ver-
hoeden den
ledighen
hoochmoet
a † Anders
opvoerden/
ano. versa-
melden hem
b Judic.8.1
c Dat is/
Ick waech
de myn leuē
ende settede
my in vare.
d dat is die
in noode
tot Ephra-
im om hul-
pe geuldō
zyt: ons en
kan gheen
hulpe van
v lieden co
men maer v
lieden van
ons dewyle
wy van
eenen Co-
ninclicken
stamme zyn
e Heet een
onstuymige
waterloop;
andere be-
diedent een
aare aent
koren of
lantstrate/
of heyrstra-
te.
Jephthah
steruet.
Ebzan de
tiende Rich
ter in Isra-
el, regneert
vij Jaer
lanck.
Elon de elf-
ste Richter
in Israel
regneert
tien Jaer
lanck. Abdō
de xij Rich-
ter in Isra-
el, regneert
acht Jaer
lanck.
f Judic.10.4

Dat xiij. Capittel.

1. Israel komt in de handen der Philisteẽ.
3. Simsons, 5. diese verlossen sal, ontfanc-
kenisse wort een stuck der Moeder, 8. ende
daer na den Vader. 11. met berichte wyse en̄
weerc des geborẽ knechtkens, aengeseyt.
15. De Enghel des Heeren vaert in de vlã-
me des Brantoffers (dat hy in de stede sy-
ner spyse den Heere begeert) ten Hemel. 21
Manoah so hy hemselven zyns lyfs ont-
seyt, wordt van synen wyue gesterckt. 24.
Des Heeren Gheest is in Simson.

1 Ende de kinderen Israels deden voort
aen quaet voor den Heere, a en̄ de Hee-
re gaffse in de handen der Philisteẽ veer
tich Iaer.

a Iudic. 10.7.

2 Daer was een man te Sarga van eenen
geslachte der Daniteẽ, met name Manoah/
ende zyn wyf was onvruchtbaer/ ende en
baerde niet.

Manoah Simsons vader.

3 En̄ de Enghel des Heeren verscheen den
wyue, en̄ sprack tot haer: Siet, ghy zyt on
vruchtbaer/ ende en baert niet: doch ghy
sult swanger worden, en̄ eenẽ sone baren.
4 b So wacht v nu dat ghy geenen Wyn/
noch sterckeu dranck drincket / en̄ niet on-
reyns en etet.

b Num. 6.3.

5 Want ghy sult swanger worden, en̄ ee-
nen sone baren c dien geen Schermesse sal
op het hooft comen: want dat knechtkẽ sal
een d Verlosser Gods zyn, van Moeders
lyue aen: en̄ hy sal beginnen Israel te ver-
lossen wt der Philisteen handt.

c 1 Sam. 1.11.

d Een ghe-
boren Nasir/
oft Naza-
reus niet
na der Wet
der Belofte
wege maer
van Gode
sonderlick
daer toe ge-
maeckt/
e Gen. 16.11
Luc. 1.31.

6 Doe quam dat wyf en̄ seyde dat haren
man aen, ende sprack: Daer quam een mã
Gods tot my/ ende zyn ghestalte was aen
te sien/ als een Engel Gods seer verschric
kelick/ dat ick hem niet en vraechde van
waer, of waer henen / ende hy en seyde my
niet hoe hy hiet.
7 Hy sprack dannoch tot my: e Siet/ ghy
sult swanger worden, ende eenẽ sone ba-
ren: so en drinct nu gheenen Wyn / noch
stercken dranck, ende en eet niet onreyns:
f want dat knechtken sal een Verlosser
Gods zyn/ van Moeders lyue aen tot in
synen doodt.

f Mat. 2.23.

8 Doe badt Manoah den Heere, en̄ sprac:
Ach Heere/ laet den man Gods weder tot
ons comen, dien ghy ghesonden hebt: dat
hy ons leere, wat wy met het knechtken
doen sullen/ dat gheboren worden sal.
9 En̄ God verhoorde de stẽme Manoah:
en̄ de Engel Gods quam weder totten wy
ue: En̄ sy sat op den velde/ ende haer man
Manoah en was niet by haer.
10 So liep sy haestelick henen / ende seyde
het haren man aen, ende sprack tot hem:
Siet, die man is my verschenen, die heden
tot my quam.
11 Manoah maecte hem op, en̄ ginck synẽ
wyue na, en̄ quam tot den man, en̄ sprack
tot hem: Zydy de man die met den wyue
ghesproken hebt: Hy sprack: Ia.
12 Ende Manoah sprack: Wanneer nu co-
men sal, dat ghy gesproken hebt, wat sal
des knechtkens wyse ende werck zyn?
13 De Enghel des Heeren sprack tot Ma-
noah: g Hy sal hem wachten voor alle dat
ick den wyue ghesepyt hebbe.

g And. De
vrouwe sal
haer ere dat
ick haer ge-
seyt heb. Sy
en sal etc.

14 Hy en sal niet eten dat wt den Wynstock
coemt en̄ en sal geenen Wyn noch stercke
dranck drincken / ende niet onreyns eten
alles wat ick haer gheboden hebbe, dat sal
sy houden.

Num. 6.3.
Amos 2. 12.

15 Manoah sprack totten Engel des Hee-
ren: Lieve laet v hier behouden, wy willen
v een Bocxken bereyden.
16 Doch de Engel des Heeren antwoordde
Manoah: Wanneer ghy my hier alreede
behieldet/ h so en ete ick doch uwer spyse
niet: wildy et daerenteghen den Heere een
Brantoffer doen/ so meuchdy het offeren
want Manoah en wiste niet, dat het een
Enghel des Heeren was.

h Gene. 18.8
ende 19.3.
Tob. 12. 19.
i† And. doch
een Brant-
offer doen/
so doet het
den Heere.

17 En̄ Manoah sprack tot den Engel des
Heeren: Hoe heet ghy, dat wy prysen, als
nu coemt dat ghy ghesproken hebt?
18 Doch de Enghel des Heeren sprack tot
hem: k Waerom vraechdy na mynen Na-
me, die doch l† wonderlick is?

k Gene 32.29
Exodi 3.13.
l† And. ver-
borgen is?

19 m Doe nam Manoah een Bocxken en̄
Spysoffer/ ende offerde dat op eenẽ Hore
steen den Heere, n ende hy maeckte het o
wonderbaerlick: Manoah en̄ zyn wyf sa-
ghen toe.

m Iudi. 6.20
n Psalm. 72.
18.
ende 136. 4.

20 Ende doe de p† vlamme opuoer vanden
Altaer/ na den Hemel, voer de Enghel des
Heeren inder vlamme des Altaers op: doe
dat Manoah en̄ zyn wyf sagen/ vielen sy
ter Aerden op haer aenghesichte.

o dat is/
het ghinck
wonderbaer-
lic toe alsoo
volcht dat
de Enghel
verdween /
ende inde
vlamme op
voer.
p† An laepe

21 Ende de Engel des Heeren en verscheẽ
Manoah ende synẽ wyue niet meer. Doe
bekende Manoah dat het een Engel des
Heeren was/
22 Ende sprack tot synen Wyue: q Wy
moeten den doot steruẽ, dat wy God gesiẽ
hebben.

q Exo 33.20.
Iudic. 6.22

23 Doch zyn Wyf antwoordde hem: Wan-
neer de Heere lust hadde ons te dooden so
en hadde hy het Brantoffer en̄ Spysoffer
niet genomen van onsen handẽ: hyen had
de ons oock sulcx alles niet bewesen, noch
ons sulcx hooren laten, ghelyck als nu ge-
schiedt is.
24 En̄ dat wyf baerde eenen sone / en̄ hiet
hem r Simson, en̄ de Heere seghende hem.
25 En̄ de Gheest des Heeren begonst met
hem te zyn inden Legher Dan tusschen
Zarea ende Esthaol.

r 1. Sam 12
11.
De Gheest
des Heeren
is in Sim-
son.

Dat xiiij. Capittel.

1. Simson begheert een wyf onder den
Philisteen. 5. Doodt eenen ionghen Leeu
we, 8. ende vint Huenich in desseluẽ ase. 10
Geeft eẽ Raetsel op in zyn Bruyloftmael.
met winninge oft verbeurte van dertich
Hemden, en̄ so vele Overcleederen, in seuẽ
daghen te treffen. 15. Syne Ghesellen/ (11.
dien sulckes gheldt) dringhen zyn wyf 17
die hen dat seyt/ 19. so ghedyet hem datsel
ue tot toorne/ ende den Philisteen tot een
groot ongheluck.

1 Simson ginck henẽ af na Thimnath/ en̄
sach een wyf tot Thimnath/ onder den
Dochteren der Philisteen.
2 En̄ doe hy weder opwaerts quam/ seyde
hy dat synen vader/ ende syner moeder en̄
sprack: Ick hebbe een wyf gesien te Thim
nath onder den Dochteren der Philisteen/
gheeft my nu deselue ten wyue.
3 Zyn vader en̄ zyn moeder spraken tot
hem: a Is daer dan nu geen wyf onder dẽ
Dochteren uwer broederen/ ende in alle b†
uwen volcke/ dat ghy henen gaet, en̄ neẽt
eẽ wyf by den Philisteẽ, die onbesnedẽ zyn?
Simson sprack tot synen vader: Geeft my
dese, want sy beualt mynen ooghen.

a Deut. 7.3.
b† Anders.
mynen

4 Doch zyn vader en̄ syne moeder en wistẽ
niet, dat het vanden Heere ware: de Phili-
steen heerscheden te dier tydt ouer Israel.
5 Also ginck Simson af met zynen vader
en̄ syner moeder na Thimnath: ende als sy
quamẽ aen de Wynbergen te Thimnath/
siet, doe quam hem een ionghe brullende
Leeuw teghen.

Simson doot eenen jonghen Leeuw door de kracht des Gheests Goods. c 1 Sam 17.35. Dan 6.22. Hebr 11.33.

6 Ende de Gheest des Heeren wert veer-
dich ouer hem/ c ende verscheurde hem/ ge
lijck alsmen een Bocxken van malkande-
scheurt/ eñ en hadde doch gãtsch niet in sy-
ner hant: ende en seyde het synen vader
noch syner moeder niet/ wat hy ghedaen
hadde.
7 Doe hy nu af quam/ sprack hy met den
wijue/ eñ sy beuiel Simson in synen oogē.
8 Ende na sommighe dagen quam hy we
der/ dat hyse name: ende tradt wt den we-
ge dat hy dat aes des Leeuwen besaghe:
siet/ doe was een Byenswerm in den ase
des Leeuwen/ ende Heunich.
9 Ende hy nam het in syne handt/ ende at
daer van onderweghen: ende ginck tot sy
nen vader ende tot syner moeder/ ende gaf
hen daervan/ dat sy oock aten: hy en seyde
hen dannoch niet/ dat hy dat Heunich van
des Leeuwen ase ghenomen hadde.
10 Ende doe zijn vader af quam tot dē wij
ue/ maeckte Simson aldaer een Bruyloft/
gelijck als de Jongelingen plegen te doen.
11 Ende doe sy hem saghen/ gauen sy hem
dertich Ghesellen/ die by hem zijn souden.
12 Simson dan/ sprack tot hen: Jck wil v
lieden een Raetsel voor gheuen / wanneer
ghylieden my dat gheradet ende treffet/ in
desen seuen dagen der Bruyloft/ so wil ick
v lieden dertich Hemden geuen/ eñ dertich
Opercleederen:
13 Connet ghylieden dat daerentegen niet
gheraden/ so sult ghylieden my dertich Hē
den ende dertich Opercleederen geuen: eñ
sy spraken tot hem: Seeft uwe Raetsel voor/
latet ons hooren.

Simsons Raetsel.

14 Hy sprack tot hen: Spijse ginck vanden
Eter/ ende soeticheyt vanden Stercken: eñ
sy en conden dat Raetsel in drie dagen niet
gheraden.
15 Aenden seuenden daghe spraken sy tot
Simsons wijf: Ouerredet uwen man/ dat
hy ons dat Raetsel segge/ oft wy willen v
ende uws vaders huys met vyere verbernē:
hebt ghyliedē ons daerom genoot/ op dat
ghy ons soudt arm maken/ ofte niet?

d of hatich vyandisch/

16 Doe weende Simsons wijf voor hem/
ende sprack: Ghy zijt my d gram / ende en
hebt my niet lief: ghy hebt den kinderen
mijns volcx een Raetselvoorghegheuen/ eñ
en hebt het my niet gesept. Hy sprack daer

e Judic 14.6

entegen tot haer: e Siet/ ick en hebbe het
mynen vader ende myner moeder niet ge-
seydt/ ende soude het v segghen?
17 Ende sy weende de seuen daghen voor
hem/ dewijle dat sy Bruyloft hadden: Nu/
aen den seuenden dage seyde hy het haer/
want sy drēgde hem hardt: eñ sy seyde dat
Raedtsel den kinderen haers volcx.
18 Doe spraken de mannen der Stadt tot
hem aen dē seuenden daghe/ eer de Sonne
onderginck: Wat is soeter dan Heunich?
Wat is stercker dan de Leeuwe?

Hier ercricht Simson oorsake te-gen de Phi listeen. f Ruth voor.

19 Doch hy sprack tot hen: Wanneer ghy-
lieden met mynen Kalue niet en hadt ghe-
ploecht/ ghy en haddet myn Raetsel niet
gheraeckt.
20 Eñ de Gheest des Heeren wert veerdich
ouer hem/ ende ginck af tot Askalon / ende
sloech dertich mannen f onder hen: eñ nam
hare kleederen/ eñ gaf Opercleederen dien/
die het Raetsel geraden haddē/ eñ vergrim
de in synen toorne/ eñ ginck op in zijns va-
ders huys.

g 1 Sam. 18.19. ende 25.44. 2 Sam 3.14

21 g Nu/ Simsons wijf/ wert eenen syner
Gesellen gheghcuen/ die hem toebehoorde.

Dat xv. Capittel.

1. Simson veroorsaeckt tegen de Phili-
steen. 4. steeckt haer Koren eñ Wijnbergen
aen 9. Zijn wijf tsamen met haren vader/
wort om synent wille verbrant/ 7. noch en
wil hy van beschadigen niet ophouden 9.
Den Philisteen so sy Juda beleghceren/ 11.
wort hy gebonden ghelevert. 14. Breeckt
de stricken eñ slaet met eens Ezels kinne
backen duysent mannen. 18. God gheeft
hem water in synē dorst/ wt des Ezels kin
nebacken.

1 HEt begaf hem dan na sommige dagē/ Simson be
om den tijdt des Tarwenooghsts / dat schadicht
Simson zijn wijf besochte/ met een de Phili-
Bocxken / eñ als hy dachte: ick wil tot my steen.
nē wijue gaen in de Kamer/ eñ woude hem
haer vader daer niet in laten/
2 Eñ sprack: Jck meynde/ ghy waert haer
a gram geworden/ ende hebse uwen vrient a of hatich
gegheuen: sy heeft doch een jonghe suster/ vyandisch/
die is schoonder dan sy/ die laet uwe zijn
voor dese.
3 Doe sprac Simson tot hem: Jck hebbe
eenmael een rechte sake teghen de Phili-
steen: ick wil b/ ij v lieden schade doen. b/ And/ hen
4 Ende Simson ginck henen/ ende vinck
drie hondert Vossen/ ende nam Brandē/ eñ
keerde twee ende twee de Steerten te sa-
men/ eñ bandt steeds tusschen twee Steer-
ten eenen Brandt.
5 Eñ stack die aen met vyere / eñ lietse on-
der het Koren der Philisteen loopen / c eñ c Judi 2.17
stack al so de Opperen aen/ met tsamen den
staenden Koorne/ eñ de Wijnbergen eñ Oly
boomen.
6 Doe spraken de Philisteen: Wie heeft dat
gedaen? Doe seydemē: Simson/ des Thim
niters schoonsone: daerom dat hy hem syn
wijf ghenomen/ ende synen vrient ghegh-
uen heeft. Doe togen de Philisteen op / eñ
verbrandense met tsamē haren vader/ met
vyere.
7 Simson dannoch sprac tot hen: Hoewel
dat ghylieden alschoon dat gedaē hebbet/
so wil ick my doch aen v lieden seluen wre-
ken/ ende daer na ophouden.
8 Ende sloechse hardelick / d beyde aen de d dat is/
schouderen eñ lendenen: ende tooch af/ eñ Hy sloechse
woonde in het Steenhol Etam. als sy hem
9 Doe togen de Philisteen henen/ eñ bele- voorqua-
gerden Juda/ ende leyden hen neder tot men: sy wa
Lehi. ren van bō
10 Doch die van Juda spraken: Waerō sijt hooghē of vā
ghylieden tegen ons opgetoghen? Sy ant- leeghē stade.
woorden: Wy sijn opghecomen / Simson te
binden/ dat wy hem doen / ghelijck als hy
ons ghedaen heeft.
11 Doe togē drie duysent mannē vā Juda/
af in dat Steenhol tot Etam/ eñ spraken
tot Simson: En weet ghy niet dat de Phi
listeen ouer ons heerschen? Waerō hebdy
dan dat by ons gedaen? Hy sprack tot hē.
e Als sy my ghedaen hebben / so hebbe ick e Leu 24.19
hen weder ghedaen. Judic 1.7.
12 Sy spraken tot hem: Wy sijn afgecomē
v te binden ende in der Philisteen handen
te geuen. Simson sprac tot hen: So sweert
my/ dat ghylieden my niet f t weeren en f t An/ onte-
wilt. uallen/ of
13 Sy antwoorden hem: Wy en willen v dooden
niet weeren/ maer willen v slechs bindē/
eñ in hare handen geuen/ eñ en willen v nz
dooden: ende sy bondē hem met twee nieu
we stricken/ ende brachten hem op vanden
steen.
14 Ende doe hy quam tot Lehi toe / juych- Simson
den de Philisteen hem aen: g doch de Gheest slaet de
des Heeren wert veerdich ouer hem/ eñ de Philisteen.
stricken aen syne armen: werden als dradē g 1. Sam.
die het vyer versengt heeft/ dat de banden 10.10.
aen syne handen versmolten.

De Gheest des Heeren is in Simson, ende hy slaet met des Ezels kinnebackẽ dupsent mannen.

15 Eñ hy vant een vupl Ezelskinnebackẽ:
doe reckte hy zyn hant wt, eñ nam het, eñ
sloech daer dupsent mannen mede.
16 Eñ Simson sprack: Daer ligghen sy by
hoopen: met het kinnebacken eens Ezels/
hebbe ick dupsent mannen gheslaghen.
17 Ende doe hy dat wtghesproken hadde/
wierp hy het kinnebacken wt syner hant/
ende hiet de stede b Ramath Lehi.

b Heft, een werchworpẽ des kinnebackens.

18 Doe hem nu seer dorstede, riep hy dẽ Hee
re aen, ende sprack: Ghy hebt sulcken groo
tẽ heyl gegeuẽ door de hant ws knechts:
eñ nu moet ick van dorste steruen, eñ inder
Onbesneden handen vallen.

God gheeft Simson water wt des Ezels kinnebackẽ

19 Doe opende God eenen Backtandt, in
dat kinnebackẽ / dat daer water wt ginck
ende als hy dranck, quam synen gheest we
der ende wert verquickt: daerom heet hy
noch heden ten daghe, Des Aenroepers
fonteyne / die in dat kinnebacken werdt.

Simson de 13. Richter in Israel, regueert xx. Jaer

20 Ende hy richtede Israel ter tydt der
Philisteen twintich Jaer.

Dat xvj. Capittel.

1. Simson vanden Burgheren Gasa omringt, draecht der Stadtpoorten wech 4. Delila menichmael ghehoonet / verdwaelt hem ten laetsten/ 16. dat hy haer syne heymelichheyt vermeldt/ 18 ende van hen geuangen/ 21 iammerlick mishandelt wort. 23 De Philisteen maken den Dagõ een Feest ouer hem. 25. Hy roept in syner bespottinge den Heere aen/ 29. eñ maect meer doode in synen doodt / dan by synen leuen.

Simson hoereert te Gasa.
a † An. weer binne, ende quã tot ete

1 SImson ginck henen na Gasa/ ende sach
aldaer een a† Hoere/ ende lach by haer.
2 Doe wert den Gasiteren geseyt, Sim
son is hier in ghecomen: ende omringden
hem eñ lieten op hem loeren den gantschẽ
nacht inder Stadtpoorte / ende waren
den gantschen nacht stille ende spraken:
Beydt / morgen wanneer het licht wort/
so willẽ wy hem verworghen.
3 Ende Simson lach tot middernacht toe
doe stont hy op ter middernacht / ende
greep beyde de Deuren aen der Statpoor
te met tsamen de beyde posten, ende hiefse
wt met den rïchelen / eñ leydese op beyde
syne schouderen/ ende droechse opwaerts
op de hoochte des geberchs voor Hebron.
4 Daer na kreech hy een wyf lief aen der

Delila.

Beke Sorek, die hiet Delila.
5 Te dier tyt quamen der Philisteen Vor-
sten op/ ende spraken tot haer: Ouerreedt
hem / ende siet toe/ waer hy suicke groote
kracht in heeft / ende waermede wy hem
machtich meughen worden / dat wy hem
binden ende dwinghen: so willen wy v ge-
uen yegelick dupsent ende hondert Siluer
linghen.
6 Ende Delila sprack tot Simson: Lieue
seght my waer uwe groote kracht in zy/
ende waermen v mede bindẽ mach ende
datmen v dwinghe?
7 Simson sprack tot haer: Wanneermen
my bõde met seuẽ zeelẽ van versche bastẽ
die noch niet verdort en zyn/ so werde ick
swack ende ware als een ander mensche.
8 Doe brachten der Philisteen Vorstẽ tot
haer op/ seuen zeelen/ van versche basten/
die noch niet verdorret en waren/ ende sy
bandt hem daermede.
9 (Men loerde doch op hem by haer inder
kamer:) ende sy sprack tot hem: de Phili-
steen ouer v Simson: Hy daerenteghen
brack de zeelen / ghelyck als een vlassen
snoer breecke, wanneer het aent vier coẽt:
ende het en wert niet kẽnelick waer syne
kracht in ware.
10 Doe sprack Delila tot Simsõ: Siet ghy
hebt my b bedroghen/ ende voor my ghe-
loghen: nu/ so segt my doch waer tmen
v mede binden?

b Of, bespot

11 Hy antwoordde: Wanneer sy my bondẽ
met nieuwe stricken/ daer noyt geenen ar-
beyt mede geschiet is, so werde ick swack/
ende als een ander mensche.
12 Doe nam Delila nieuwe stricken, ende
bant hem daermede, ende sprack: De Phi-
listeen ouer v Simson / (men loerde doch
op hem inder kamer:) ende hy brackse vã
synen armen/ als eenen draet.
13 Delila voortaen sprack tot hem: Noch
hebdy my bedrogen, ende my ghelogen. Lie
ue / segt my doch: Waer kanmen v mede
binden: Hy antwoordde haer: Wanneer
ghy seuen lockẽ hayrs myns hoofts vloch
tet met c† een vlechtsnoer/ ende hechtede-
se met eenen Naghel ergheus aen

c † Anders een weuers webbe. Ende sy hechtede et met eenen Naghel in ende sprack etc.

14 Eñ sy sprack tot hem: De Philisteen o-
uer v Simson: Ende hy waecte op van sy
nen slape, ende trock de geulochten lockẽ
met den Naggel ende vlechtsnoer wt.
15 Doe sprack sy tot hem: Hoe kondy seg-
ghen: Ghy hebt my lief / so v herte doch
niet met my en is: drymael hebdy my be-
droghen/ ende my niet gheseyt, waer uwe
groote kracht in is.

Simson openbaert syne verborgentheyt eener Hoeren.
d Num. 6. 3 Judic. 13. 5.

16 Doe sy hem nu harde drincgde met harẽ
woorden alle dage ende en liet hem gheen
ruste, wert zyn ziele mat tot aenden doot.
17 Ende seyde haer zyn gantsch herte ende
sprack tot haer: d Daer en is noyt gheen
Scheermes op myn hooft ghekomen /
want ick ben een Verloefder Gods van
moeders lyue aen: wanneer ghy my nu be
schoert, so weke myn kracht van my/ dat
ick swack werde, ende ghelyck als alle an
der menschen.
18 Doe nu Delila sach dat hy haer alle zyn
herte gheopenbaert hadde/ sandt sy henẽ
ende liet der Philisteen Vorsten roepen/
ende segghen: Coemt noch eenmael op/
want hy heeft my alle zyn herte gheopen-
baert. Doe quamen der Philisteen Vorstẽ
tot haer op, ende brachten het gheldt met
hen in harer handt.
19 Ende sy lieten hem ontslapen op haren
schoot / ende riep eenen die hem de seuen
locken zyns hoofts afschoer: ende sy be-
gost hem te dwingen: doe was syne cracht
van hem ghewecken.
20 Ende sy sprack tot hem: De Philisteen
ouer v Simson. Doe hy nu van synẽ slaep
opwaeckte / dachte hy: Ick wil wtgaen/
als ick dickwils ghedaen hebbe/ ende wil
my los trecken: ende en wiste niet / dat de
Heere van hem ghewecken was.

Simson wort geuãghen / ende hem wordẽ de ooghen wtgesteken

21 Doch de Philisteen grepen hem / ende
staken hem de ooghen wt / ende voerden
hem af na Gasa, eñ bonden hem met twee
metalen ketenen: ende hy moeste malen in
der gheuanckenisse.
22 Nu/ het hayr zyns hoofts begonst we-
der te wassen: waer het beschoren was.

Een Feest des Afgods Dagon.
e 1. Sa. 5. 2.

23 e Doe hen nu der Philisteen Vorstẽ ver-
gaderden / haren Gode Dagon een groot
Offer te doen, ende hen te verblydẽ spra-
ken sy: Onse God heeft ons onse vyandt
Simson, in onse handen ghegheuen.
24 Desseluen ghelycken als hem het volck
sach, loefden sy haren God: Want sy spra
ken: Onse God heeft ons onse vyandt in
onse handen ghegeuen: die ons onse Lant
verderf, ende onser vele versloech.
25 Doe nu haer herte vrolick was / sprakẽ
sy: Laet Simson halen / dat hy voor ons
speie. Doe haeldẽ sy Simsõ wt de geuanc
kenisse

kemsse/ eñ hy speelde voor hen / eñ sy sette
den hem tusschen twee f † pilaernen.
26 Simson nu / sprack tot den Jongen die
hem by der hant leyde: Laet my gaen / dat
ick de pilaernen gheuoele / op welcke het
huys staet dat ick my daer aen lene.
27 Eñ het huys was vol mannen eñ vrou-
wen: Der Philisteen Vorsten alle waren
oock daer, eñ op den Dake by drie duysēt
mannen eñ vrouwen, die toesagē hoe Sim
son speelde.
28 Simson riep den Heere aen, ende seyde:
Heere/ Heere ghedenckt mynen / eñ sterckt
my doch God op dit mael, dat ick my voor
mijn beyde oogē, eens wreke aen den Phi-
listeen.
29 Eñ hy vattede de twee middelste pilaer-
nen op welcke het huys gesettet was, eñ
hem daer op onthiel, de eene in zijn rech-
ter, de ander in zijn slincker handt,
30 Eñ sprack: Mijn ziele sterue met dē Phi
listeen, eñ buych hem crachtelicken: doe viel
het huys op den Vorsten/ ende op alle dat
volck dat daer in was: dat d doodē meer
was, die in synen doot storuen / g dan die
hy sijnen leuen storuen.
31 Doe quamen syne broeders af/ eñ zijns
vaders gantsche huys, eñ namen hem op/
eñ droegē hem opwaerts / eñ begroeuē hē
in zijns vaders Manoah graf, tusschē Za
rea ende Esthaol: Hy richtede ouer Is-
rael twintich Jaer.

Dat xvij. Capittel,

1. Van Micha ende syner moeder Af-
goderye. 7. Van den gheyuerdē Leuyten
Priester in synen huyse.

1 DAer was een man op het gheberchte
Ephraim met namen Micha/
2 Die sprack tot syner Moeder: De
duysent eñ hondert Siluerlinghen/ a† die
ghy tot v genomen hebt/ eñ v gesworen eñ
ghesept voor mynen ooren. siet / dat selue
ghelt is by my/ ick hebbe het tot my geno
men. Doe sprack zijn Moeder: Ghesegent
zy mijn sone den Heere.
3 Also gaf hy syner Moeder de duysēt eñ
hondert Siluerlingē weder. Eñ zijn Moe-
der sprack: Ick hebbe dat ghelt den Heere
gheheylicht van myner handt/ voor mynen
sone, datmen een gegoten Beelt eñ Afgod
daer wt maken sal: daerom geue ick het v
nu weder.
4 Doch hy gaf syner Moeder dat ghelt
weder. Doe nam zijn Moeder twee hondē
Siluerlinghen/ ende brachtse tot dē Gout-
smit, die maeckte een gegoten Beelt eñ Af
god/ dat was daer na inden huyse Micha.
5 Eñ de man Micha hadde also eē Gods
huys, ende maecte eenen Lijfrock eñ c† her
heylige/ d eñ vulde syner sonen een dehāt/
dat hy zijn Priester werdt.
6 e Te dier tijt en was daer gheen Coninc
in Israel/ ende een yegelick dede, wat hem
recht dochte.
7 Daer was een Jongelinck van Bethle-
hem Juda/ onder den geslachte Juda/ eñ
hy was een Leuyt/ eñ was aldaer vreemt.
8 Ende hy tooch wt der Stat Bethlehē
Juda te wandelen waer hy henen konde.
Ende doe hy op het gheberchte Ephraim
quam ten huyse Micha/ dat hy synē wech
ghinghe.
9 Vraechde hem Micha: Van waer coem
dy? hy antwoorde hem: Ick bē een Leuyt
van Bethlehem Juda/ ende wandele waer
ick henen can.
10 Micha sprack tot hem: Blijft by my/
ghy sult myn vader eñ myn Priester zijn:
ick wil v Jaerlicx tien Siluerlingen/ ende
f † besproken kleederen/ ende uwe voetsel
gheuen: ende de Leuyt ginck met hem.
11 g † De Leuyt begonde te blyuen by den
man/ ende hy hielt den Jongelinck gelijck
als eenen sone.
12 Eñ Micha vulde den Leuijt de hant. dat
hy zijn Priester werd/ ende was also inden
huyse Micha.
13 Eñ Micha sprack: Nu weet ick/ dat my
de Heere sal wel doen/ dewyle dat ick een
Leuyt tot eenen Priester hebbe.

Dat xviij. Capittel.

1. Vijf verspieders van Dan weghe-
schicht, keeren by Micha in. 5. vragen sy-
nen Priester na haren wech, 8 ende weder
gekeert raden hare broederē het verspie-
de Lant in te nemen. 13. Micha worden sy
ne Afgoden ende Priester/ 22. metten ghe
wade ontuoert. 27. Lachis woort gewon
nen, ende Dan ghenoemt. 30. Ende Mi-
chas Beeldt wordt opghericht.

1 TE a dier tijdt en was daer gheen Co-
ninck in Israel: eñ de stam der Dani
ten socht haer een Erfdeel daer sy woo
nen mochten: b want daer en was tot op
dien dach noch geen Erue voor hen geual
len, onder den stammen Israels.
2 Eñ de kinderen Dan sonden wt haren
gheslachten, van haren eynden, vijf stryt-
bare mannen van Zarea eñ Esthaol, het
lāt te verspiedē eñ te ondersoeckē/ eñ spra
ken tot hen: Treckt henen/ eñ verspiet het
Lant: ende sy quamen op het gheberchte E
phraim aen het huys Micha/ eñ bleuē al
daer den nacht ouer.
3 Ende dewyle dat sy aldaer by den gesin
ne Micha waren kendē sy de stemme des
Jongelincx des Leuiten: eñ sy weken daer
henen/ eñ sprakē tot hem: Wie heeft v hier
gebracht? wat doedy daer? ende wat heb-
dy hier?
4 Hy antwoorde hen: So eñ so heeft Mi-
cha by my gedaen ende heeft my ghehuert
dat ick zijn Priester zy
5 Sy spraken tot hem: Lieue / c vraecht
God, dat wy bekennen oft onsen wech diē
wy wandelen, oock wel ghelucken sal.
6 De Priester antwoorde hen: Treckt he-
nen met vreden: uwen wech is recht voor
den Heere, dien ghylieden treckt.
7 Doe ghingen de vijf mannen henen/ eñ
quamen tot Lais/ eñ saghen het volck dat
daer in was/ seker woonen, na de wijse/ als
de Zidoniers / stil eñ seker, eñ daer en was
niemant die hen d leedt dede inden Lande/
oft een heere ouer hen ware: eñ warē verre
van den Zidoniers, eñ en hadden met den
lieden niet te doen.
8 Ende sy quamen tot haren broederen te
Zarea eñ Esthaol: eñ hare broeders spra-
kē tot hē: Hoe staet het nu met v liedē toe?
9 Sy spraken: Op/ eñ laet ons tot hen op
trecken, want wy hebben het Lant besien/
dat is gantsch goet: daerom haest v liedē/
ende en weest niet luy opwaerts te treckē/
dat ghy henen coemt dat Landt in te ne-
men.
10 Wanneer ghy daer henē coemt, so sult
ghyliedē tot eenē sekerē volcke comen: eñ
dat Landt is wijdt eñ breedt / want God
heeft het in uwe handen gegeuen: een sulc-
ken plaetse daer niet en ontbreeckt / alles
wat op Aerden is.
11 Doe toghen van daer/ wt den geslachte
Dan/ van Zarea eñ Esthaol ses hondert
mannen gherustet met haren wapenē ten
kryghe.

Ende

f† And. ca- lummen.
Simsō roept dē Heere aē
Simson sterft als hy Israel xx Jaer ghe-richtet had de.
g Judic. 14. 20. ende 15 8 15.
De Historie v.d Michas Afgoderye.
a† And. v ghenoemen zijn worden eñ ghy hebt geuloect/ eñ etc
b Dese vrou wesal be-loeft hebbē sulc gelt tot het beelt te geuen, ende dat en sal den sone int eerste niet beualē heb bē eñ heuet haer daerō gestolē daer na hem vā harē cla gen bewegen la tende heuet haer weder gegeuen eñ daermede doen laten/ wat sy wou de maer so het nu wel geluckt (ge lijck sulck v.ne plecht so laet hyt hem oock wel geualiē Een Afgod int huys Micha.
c† And. The raphim dat verduitschē wy het Hey ligdom: ge lijck te onsē tyden/ de houten Hey ligē/ Doo dē cleederē/ eñ dergelijc ken / Heyli-gen tuyge houden is voor Gods-dienst.
Een Leuit int huys Micha.
d Exo. 28. 41 Num. 3. 3 ende 4. 25 Judic. 13. 1. 1. Sam. 8. 5
f Of, benoo-de, † And. tweerley/ dat is / een wintersche eñ een so-mersche.
g† And. Al-so beliefde den Leuite / etc.
a Judic. 17. 6 ende 21. 25.
b Josue 19. 51
De Dani-ters schickē vijf mannē wt, het Lāt te verspiedē
c Judic. 1. 1. ende 20. 18.
d Dat is Si en hadden noch vyan-den noch heeren.

Das leger, 12 Ende togen op/ende legherden hen tot
Kiriath Jearim in Juda: daer van noem-
den sy de plaetse, het Legher Dan/tot op
desen dach/ dat achter Kiriath Jearim is.
13 En van daer gingen sy op het geberchte
Ephraim/ende quamen ten huyse Micha.
14 Doe antwoorden de vijf mannen die wt
gegaen waren het Lant Lais te verspieden/
en spraken tot haren broederen: Weet ghy
lieden oock dat in desen huyse eenen Lijf-
rock/Heylichdom/Beelden/ende Afgoden
zijn? nu meucht ghylieden bedencken wat
v te doen is?
15 Sy weken daer henen/ende quamen an
het huys des Jongelincx des Leuiten/ in-
den huyse Micha/ ende groetteden hem
vriendelick.
16 Nu de ses hondert ghernste met haren
harnasche/ die vanden kinderen Dan waren/
stonden voor de poorte.
17 Ende de vijf mannen die wtgetogen wa
ren/het Lant te verspieden, ginghen op en
quamen daer henen/ en namen het Beelt/
den Lijfrock, het Heylichdom/ende Afgod:
dewijle stondt de Priester voor de poorte/
by de ses hondert geruftede met haren har
nasch.
De Daniters nemen Micha zijn Afgoden en de Priester. 18 Als nu gene int huys Micha gecomen
waren/en namen het Beeldt/den Lijfrock/
het Heylichdom / ende Afgodt / sprack de
Priester tot hen: Wat maeckt ghylieden?
19 Sy antwoordden hem: Swijcht / ende
houdt den mondt toe/ ende treet met ons/
dat ghy onse vader ende Priester zijt: ist v
beter dat ghy in des eenigen mans huys
Priester zijt / oft onder eenen gantschen
stamme ende gheslachte in Israel?
20 Dat beviel den Priester wel / ende nam
beyde den Lijfrock, het Heylichdom ende
Beeldt, ende quam mede onder het volck.
21 En doe sy hen keerden / en wech togen/
schickten sy de kinderkens en het Vee/ en
e Anders/ verhinderlijck of/ den rijckdom/ wat sy e costelicx hadden/ voor hen henen.
22 Doe sy nu verre van Michas huys qua-
men, schreyden de mannen die inden huy
se waren by Michas huys / ende volchden
de kinderen Dan na/
23 Ende riepen den kinderen Dan: sy daer-
enteghen keerden haer aensicht om / ende
spraken tot Micha: Wat is v / dat ghy
sulck een gheschrey maket?
24 Hy antwoordde: Ghylieden hebt mijne
Goden ghenomen/ die ick gemaect hadde/
ende den Priester / ende treckt wech/ ende
wat hebbe ick nu meer? Ende ghylieden
vraecht noch/ wat my ghebreeckt?
25 Daerentegen de kinderen Dan spraken
tot hem: Laet uwe stemme niet hooren by
ons, dat niet ouer v en comen toornighe
lieden/ende uwe ziele / ende ws huys zielen
niet wech gherupt en worden
26 Also ghinghen de kinderen Dan haers
weechs: ende Micha / doe hy sach dat sy
hem te sterck waeren/ keerde hy hem/ende
quam weder in zijn huys.
Lais wordt gewonnen/ ende Dan genoemt. 27 Sy dan namen dat Micha ghemaeckt
hadde/ende den Priester dien hy hadde/ en
quamen aen Lais/aen een stil seker volck-
en sloeghen se met de scherpte des Sweerts/
ende verbranden de Stadt met vyere.
28 En daer en was niemant diese verloste:
want sy lach verre van Zidon/ en en had-
den met den lieden niet te doen: en sy lach
inde leechte die aen Beth Rehob leyt. doe
bouden sy de Stat/ende woonden daerin/
f Josue.19. 48.29 29 f Ende noemdense Dan / na den name
haers vaders Dan die van Israel ghebo-
g 1 Reg 12. 28. ren was: en de stat hiet in voortijden Lais.
30 g En de kinderen Dan richteden voor

hen dat Beelt op/ en Jonathan de sone
Gerson/des soons h Manasse/ en syne so- h Niet vander geboorte/
nen/waren Priesters/onder den stamme der na welcke Gersom/
Daniten/ i tot aen den tijdt/ doe sy wt den Mose sone
lande geuanghen wech gheuoert werden. was, maer
31 k En setteden also onder hen dat Beeldt van gelijck
Micha/dat hy gemaeckt hadde/ so lange heyt in sonden wegen/
als het huys te Silo was. dewijle Manasse oock een Afgodendienaer was

Dat xix. Capittel.

1 Eens Leuiten wijf verloopt tot haren
vader/ 3. wort vanden man wedergehaelt.
22. Vanden Gibeoniten/ (12. in welcke Stat
sy herbergen/)25. tot inden doodt schan-
delicken misbruyckt. 29. Ende in twaelf
stucken gedeylt / wordt in alle Lantpalen
Israels ghesonden.

i 1 sam 4 10.11
k 2 Reg.17. 29.
De historie van des Leuiten wijf

1 TE dier tijt en was daer gheen Coninc
in Israel/ende een Leuitisch man/ was
een vreemdelinck aen der zyden des ge
berchts Ephraim, ende hadde hem een by
wijf ten wijue ghenomen/ van Bethlehem
Juda.
2 Ende doe sy by hem hadde hoererye ghe
dreuen/liep sy van hem/ tot haers vaders
huys/ te Bethlehem Juda en was aldaer
vier Maenden lanck.
3 En haer man maeckte hem op/ en tooch
haer na / dat hy vriendelicken met haer
spracke/ en haer weder tot hem haelde/ en
hadde eenen Jongen/ en een paer Ezels met
hem: en sy brachten hem in haers vaders
huys: doe hem nu der Deernen vader sach/
werdt hy vrolick/ende ontfinck hem.
4 Ende zijn Sweer/ der Deernen vader/ be
hielt hem/ dat hy drie dagen by hem bleef/
aten ende droncken/ende bleuen daer des
nachts.
5 Des vierden daechs maeckten sy hen des
morgens vroech op/ ende hy stont op/ende
woude wech trecken. Doe sprack der Deer
nen vader tot synen schoonsoone: a Laest a Gen 18.4
uwe herte te voren met eenen bete broots/ psal 104.15.
daer na sult ghylieden wech trecken.
6 En sy setteden hen/ en aten beyde met
malkanderen/ en droncken. Doe sprac der
Deernen vader tot den man: Lieue/ blijft
ouer nacht/ en laet uwe herte vrolyck zijn.
7 Doe nu de man opstont/ en woude wech
trecken noodichde hem zijn Sweer/ dat hy
den nacht ouer daer bleef.
8 Des morghens aen den vijfsten daghe
maecte hy hem vroech op: en woude wech
trecken: Doe sprack der Deernen vader: Lieue/
laest uwe herte/ en laet het ons vertrecken/
tot dat hem de dach neyght: en also aten die
beyde met malkanderen.
9 En de man maeckte hem op, ende wou-
de wech trecken met synen bywijue, en met
synen Jongen: Doch zijn Sweer, der Deer-
nen vader sprack tot hem: Siet / de dach
neycht hem/ en het wil auont worden/ blijft
hier ouer nacht: siet/ hier is noch herberge b 2 sam.11.
desen dach: v blijft hier ouer nacht/ en laet
uwe herte vrolick zijn: morgen so staet ghy-
lieden vroech op/ ende trecket henen uwes
weechs tot uwer Hutten.
10 Doch de man en woude niet ouer nacht
blijuen/ maer maeckte hem op/ en tooch
henen, ende quam tot voor Jebus/ dat is/ Jebus/ is
Jerusalem/ en zijn paer Ezels beladen / en Jerusalem.
zijn bywijf met hem.
11 Doe zy nu te Jebus quamen/ ginck den
dach vast wech: en de Jonghen sprack tot
synen heere: Lieue/ treckt voort, en laet ons
in dese Stat der Jebusiten wycken/ en o-
uernacht daer in blijuen.
12 Daerentegen zijn heere sprack tot hem:

Wy en willen inder vreemder Stadt niet
wijcken/die niet en zijn vanden kinderen
Israels maer wy willen voortaen henen
ouer gaen na Gibea.
13 Ende sprack tot synen Jonghen: Gaet
voort/dat wy daer henen comen aen een
plaetse ende ouer nacht tot Gibea/ oft te
Rama blyuen.
14 Ende sy toghen voort ende wandelden/
ende de Sonne ghinck onder hardt by Gi
bea/die daer leyt onder Ben Jamin.
15 Eñ sy weken aldaer henen dat sy daer
henen quamen/ ende den nacht ouer te Gi
bea bleuen. Doe hy daer nu in quam/ sette
de hy hem op der stadt strate: wãt daer en
was niemant diese den nacht ouer in huys
herberghen woude.
16 Ende siet/ doe quam een oudt man van
synen arbeyde vanden velde/ op den auõt/
ende hy was oock van het gheberchte E-
phraim/ ende een vreemdelinck tot Gibea:
doch de lieden dier plaetsen/ waren kinde-
ren Jemini.
17 Ende doe hy zijn oogen ophief/ eñ sach
den gast op der straten/ sprack hy tot hem:
Waer wildy henen? eñ van waer coemdy?
18 Hy antwoorde hem: Wy reysẽ vã Beth
lehem Juda/ tot dat wy comẽ aen dese zy-
de des gheberchts Ephraim / van daer ick
bẽ: eñ ben na Bethlehem Juda getogẽ/ eñ
trecke nu na den huyse des Heeren/ eñ nie-
mant en wil my herberghen.
19 Wy hebben stroo ende voeder voor onse
Ezels/ ende broot ende wijn/ voor my eñ
uwe maeght/ eñ voor den Jongẽ die met
uwẽ knecht is/ dat ons niet en ontbreke.
20 De oude man sprack: De vrede sy met
v: alles wat v ontbreect / dat vindet ghy
by my/ en blijft slechs ouer nacht niet op
der strate.
21 Eñ bracht hem in zijn huys/ ende gaf dẽ
Ezelen voeder: ende sy wiesschen hare voe-
ten/ ende aten ende droncken.
22 Eñ doe haer herte nu vrolick was / siet/
c Hebreisch kinderen Belials/ doe quamen de lieden der Stadt/ c boose
Boeuen ende omsetteden het huys/ ende
sloeghen aen de duere / ende spraken tot
den ouden manne/ den huysweert: Brengt
den man buyten/ die in uwe huys ghecoe-
men is/ dat wy hem bekennen.
b Gen 19.7. 23 b Doch de man de huyswaert/ ginck tot
hen wt/ eñ sprack tot hen: Niet myne broe
ders/ en doet niet so qualick / na dien dese
man in myn huys gecomẽ is/ en doet niet
sulcke dwaesheyt.
24 Siet ick hebbe een Dochter / noch een
Maghet/ ende dese een bywijf/ die wil ick
v lieden wt brenghen: die meucht ghy liedẽ
te schanden maken/ eñ doet met hen wat v
lieden behaecht / doch aen desen man en
doet niet sulcke dwaesheyt.
Een verschrickelicke ende gruwelicke boosheit daet. 25 Doch de lieden en woudẽ hem niet hoo-
ren: doe greep de mã zijn bywijf/ eñ bracht-
se tot hen wt: die bekenden sy/ eñ ghingen
schandelicken met haer om/ den gantschen
nacht tot aen den morghen: eñ doe den da-
gheraet aenbrack / lieten syse gaen.
26 Doe quam de vrouwe vroech smorgẽs/
eñ viel neder voor de deure des huys des
mans/ daer haer heere in was / ende lach
daer tot dat het licht werdt.
27 Doe nu haer heere des morgens opstõt/
ende de Deure des huys op dede/ ende wt
ginck/ dat hy zijns weechs soude reysen/
siet/ doe lach zijn bywijf voor der deure des
huys / ende hare handen op den Dorpel.
28 Ende hy sprack tot haer: Staet op/ laet
ons voortaen trecken: doch sy en antwoor
de niet. Doe nam hyse op synẽ Ezel/ maec-
te hem op/ ende tooch aen zijn plaetse.
29 Als hy nu te huys quam / nam hy een
Mes ende greep zijn bywijf e eñ hieuw- e Sam.1
se met beenderen/ ende met alle/ in twaelf 7.
stucken/ eñ santse in alle lantpalẽ Israels.
30 Wie dat sach die sprack: Sulcx en is nie
ghescheet noch ghesien/ sint der tijt/ dat de
kinderen Israels wt Egyptenlande ghe-
toghen zijn/ tot op desen dach: nu bedenct
v lieden daerouer/ ende gheeft raedt ende
segt aen.

Dat xx. Capittel.

1. Israel verbint hem teghen Ben Ja
min/ 12. ende eysch de schandelicke Boe-
uen tot Gibea ter straffe. 13. Ben Jamin
en geeft gheen gehoor/ maer stelt hem in te
gen weer. 18. Israel wort eenmael. 22. eñ
andermael grauwelicken geslagen/ 26. eñ
so sy god tẽ derdenmael om raet vragẽ/ 28.
hooren sy/ hy wil de eere hebben / eñ Ben
Jamin in hare handẽ geuen. 33. Den strijt
gaet aen. 35. De stamme Ben Jamin
wort schier gantsch wtgheroeyt.

1 DOe a togen de kinderẽ Israels wt/ eñ a Hose 10.9
vergaderdẽ hẽ te hoope als een man/
van Dan tot Berseba toe/ eñ vanden
lande Gilead/ tot den Heere te Mizpa.
2 Ende b † traden te hoope/ de Ouersten b † An. Hen traden te
des gantschen volcx/ aller stammẽ Israels: hoope van
inder Gemeynte Gods/ vier hondert duy- allen hoec-
sent mannen te voete/ die het Sweert wt ken des
trocken. volcx/ ende
3 Nu de kinderen Ben Jamins hoorden/ van allẽ stã
dat de kinderen Israels c † opwaert na men etc.
Mizpa getogen waren: ende de kinderen c † And. wa-
Israels spraken: Segt / hoe is doch dat ren getogẽ/
quaet toeghegaen? eñ hadden
4 Doe antwoorde de Leuijt/ der vrouwen ghesept/
man die d verworcht was/ eñ sprac: Ick Segt ghy
quam tot Gibea in Ben Jamin met my- kinderen
nẽ bywijue õ dẽ nacht ouer daer te blijuẽ. Israels/
5 Doe maeckten hen tegen my op de Bur hoe is etc.
ghers te Gibea/ ende omringden my in dẽ d Of ghe-
huyse des nachs/ ende dachten my te ver- doot was
worghen: ende hebben myn bywijf ghe-
schendt/ dat sy ghestorven is.
6 Doe nam ick myn bywijf/ ende hieuwse
in stucken/ ende sandtse in alle velden des
Erues Israels: want sy hebbẽ eenẽ moet-
wille ende dwaesheydt ghedaen in Israel.
7 Siet/ daer zijt ghy kinderen Israels alle/
houdt raet/ ende doet hiertoe.
8 Doe maeckte hem alle dat volck op/ als
een man eñ sprack: Daer en sal niemãt in
zijn hutte gaen/ noch in zijn huys wijcken.
9 Maer dat willen wy als nu doẽ tot Gi-
bea/ Laet ons het lot daerom worpen/
10 Ende nemen tien mannen van hondert/
ende hondert van duysent/ eñ duysent van
tien duysent wt allen stammen Israels/
dat sy spyse nemen voor het volck/ dat sy
comen/ ende doen met Gibea Ben Jamin/
na alle hare dwaesheyt die sy in Israel ge-
daen hebben.
11 Also vergaderden hen tot der stadt/ alle
mannen Israels/ als een man/ ende verbõ
den hen.
12 Ende de stammen Israels sonden man-
nen tot allen gheslachten Ben Jamin/ eñ
lieten hen seggen: e Wat is daer voor een e Josue 22.
boosheydt/ die by v lieden ghesciedt is? 16.
13 f So gheeft nu wt die mannen/ die boo- f 2. Sam.
se boeuen tot Gibea/ dat wijse dooden/ eñ 20.21.
het quaet van Israel wech doen: doch de
kinderen Ben Jamin en wouden niet hoo
ren de stemme harer broederen/ der kin-
deren Israels:

14 Maer sy vergaderden hen wt den Ste-
den na Gibea/ wt te trecken inden strydt
teghen de kinderen Israels.
15 Ende dies daechs werden de kinderen
Ben Jamin wt den Steden ghetelt/ ses eñ
twintich duysent mannen / die het sweert
wttrocken/ behaluen de Burgers tot Gi-
bea/ dier werden seuenhondert ghetelt/ wt
ghelesen mannen.
16 Eñ onder alle desen volcke waren seuen
hondert mannen wtghelesen / g die slinc
waren eñ conden met den slingheren een
hayr treffen/ dat het hen niet en miste.
17 Nu der mannē van Israel/ (behaluē die
van Ben Jamin/) werden ghetelt/ vierhon
dert duysent mannē/ die het sweert voerdē/
ende alle strydtbare mannen waren.
18 Eñ de kinderē Israels maecktē hen op/
eñ togen opwaerts ten huyse Godts/ h eñ
vraechden God/ eñ spraken: i Wie sal voor
ons optrecken den strydt te beginnen met-
den kinderen Ben Jamin? de Heere sprack:
Juda sal beginnen.
19 Also maeckten hen de kinderen Israels
des morghens vroech op/ ende legherden
hen voor Gibea.
20 Eñ een yeghelick man van Israel ginck
wt te stryden met Ben Jamin / eñ schicktē
hen ten strydē teghen Gibea.
21 Doe vielen de kinderē Ben Jamin daer
wt/ wt Gibea/ ende sloeghen op dien dach
van Israel/ twee ende twintich duysendt
daer neder.
22 Doch het volck der mannē van Israel/
vermande hen / ende rusteden hen noch be
ter te stryden/ aen de selue plaetse / daer sy
hen des voorigen daechs gerustet hadden.
23 Ende de kinderen Israels togen op/ eñ
weenden voor den Heere/ tot aen den auōt/
ende vraechden den Heere / ende spraken:
k Sullen wy ons noch meer ghenaken te
stryden/ met den kinderen Ben Jamin o
sen broederen? De Heere sprack: Treckt op
waerts tot hem.
24 Ende doe hen de kinderē Israels maec-
ten aen den kinderen Ben Jamin / des an-
deren daechs/
25 Vielen de Ben Jamiters wt Gibea/ hen
teghen desseluen daechs ende sloegen van
den kinderen Israels/ noch achtien duy-
sent daer neder/ die alle het sweert voerden.
26 Doe toghen alle de kinderē Israels op/
eñ alle het volck/ eñ quamē tē huyse Godts/
eñ weenden/ eñ bleuen aldaer voor den Hee
re ende vasteden dien dach tot aen dē auōt/
ende offerden Brantoffer ende Dranckof-
fer voor den Heere.
27 Ende de kinderen Israels vraechden dē
Heere/ (de Arcke des Verbondts Godts/
was te der tydt aldaer/
28 Ende l Pinehas de sone Eleasar/ Aarōs
sone/ stont voor hem te dier seluer tydt/) eñ
spraken: Sullen wy noch meer wttrecken/
te stryden met den kinderē Ben Jamin on
sen broederen/ of sullen wy af laten? De Hee
re sprack: Treckt op / morgen wil ic Jckse
in uwen handen gheuen.
29 m Ende de kinderen Israels bestelden
een achterwachte op Gibea rondtom.
30 Ende also togen de kinderē Israels op/
des derden daechs/ aen de kinderen Ben-
Jamin ende rusteden hen aen Gibea/ ghe-
lyck als te voren tweemael.
31 Doe voeren de kinderen Ben Jamins
wt/ den Volcke tegen/ ende gauen hen van
der Stadt / ende begonden te slaen / ende
verwonden sommighe vanden Volcke/ ge-
lijck als te vooren tweemael / inden velde
op twee straten/ daer de eene na BethEl/
de ander na Gibea gaet / by dertich man-
nen in Israel.
32 Doe dachten de kinderen Ben Jamins:
Sy zijn gheslaghen voor ons/ ghelick als
te voren: doch de kinderen Israels spraké:
Laet ons vlieden/ dat wyse vander Stadt
trecken/ op de straten.
33 Doe maeckten hen op alle mannen van
Israel/ van hare stede ende rusteden hen te
Baal Thamar: ende de achterwachte Is-
raels brack voor van syner plaetse/ vandē
o † hole Gaba/
34 Eñ quamē teghen Gibea tien duysendt
mannē wt gelesen wt den gantschē Israel/
dat den strydt hardt wert: sy en wisten nz/
dat hen het ongheluck treffen woude.
35 Also sloech de p Heere Ben Jamin voor
den kinderen Israels: dat de kinderen Is-
raels op dien dach verdoruen/ vyf eñ twin
tich duysent eñ hondert mannen in Ben-
Jamin/ die alle het sweerdt voerden.
36 Want doe de kinderē Ben Jamin sagē/
dat sy geslagen waren/ gauen hen de mā-
nen Israels ruymte: want sy verlietē hē
op de achterwacht die sy by Gibea ghe-
stelt hadden.
37 Eñ de achterwacht haestede haer oock/
eñ brack voorwaerts na Gibea toe/ ende
tooch haer daer aen/ ende sloech de gant-
sche Stadt met de scherpte des sweerdts.
38 Eñ sy hadden een lose met malkanderē/
de mannē van Israel/ eñ de achterwachte/
met den sweerde hen te ouervallen / wan-
neer den roock vander Stadt opginghe.
39 Doe hen nu de mannen van Israel keer
den inden strydt ende Ben Jamin begōst
te slaen/ ende verwonden in Israel by der-
tich mannen / ende dachten: Sy zijn voor
ons gheslaghen/ ghelyck als inden voor-
gaenden strydt:
40 Doe begonst hem te verheffen vander
Stadt eenen roock/ recht opwaerts gaen-
de: ende Ben Jamin keerde hem te rugge/
ende siet/ doe ginck het branden van de
gantsche Stadt op in de locht.
41 Ende de mannen van Israel keerden hē
oock om / ende verschrickten de mannen
Ben Jamins: want de mannen Ben Ja-
mins sagen/ dat hen het ongheluck treffen
woude.
42 Ende keerden hen voor de mannen Is-
raels/ op den wech na der Woestyne: doch
den strydt volchde hen na: daer toe die vā-
den Steden daer ghecomen waren/ die ver-
dorvense midden onder hen.
43 Ende sy omringden Ben Jamin/ ende
iaechten hen na tot Menuah toe/ ende ver
nederdense tot voor Gibea/ tegē der Son-
nen Opganck.
44 Ende van Ben Jamin vielen achtien
duysent mannē/ die alle strydtbare mannē
waren.
45 Doe keerden sy hen/ ende vloden na der
Woestyne/ aen den Rootzsteen Rimmon:
ende op der seluer strate sloeghen sy vyf
duysent mannen/ ende volchdē hen achter-
na/ tot Gibeon toe/ ende sloeghen harer
twee duysendt.
46 Ende also vielen dies daechs van Ben
Jamin/ vyf ende twintich duysendt man-
nen/ die het sweerdt voerden/ ende alstrydt
bare mannen waren.
47 Alleen ses hondert mannen keerdē hen/
eñ vloden na de Woestyne/ ten Rootzsteen
Rimmon/ eñ bleuen inden Rootzsteen Rim
mon/ vier Maenden lanck.
48 Ende de mannen Israels quamen we-
der tot den kinderen Ben Jamins/ ende
sloeghen met de scherpte des sweerts die
inder

g Judic. 3.15

h Judic. 1.1 inde.8.4.
i Sy en vid den niet om ener wttinge maer saen ende vertrouwē op hare cracht ende ghrechtichheyt/ eñ ne-men eenen maet wt der kinderē Ben Ja-mins voorsheydt/

k Noch en vraeden sy niet ende hē en wort verhaluen ghene ander wunnin ghe toeghe seyt.

l Pinehas was Hoo-ge Priester te Silo/ eñ leide so de Schryften ge noemen 300. Jaer
m Ick/ spreecke God/ wille het doē: tot nu toe hebt ghy willen doen/ maer het heet/ Ic/ nz ghp.
n Josua 8.4

o † Ard. groene:

p Dē hEE-RE sloech se met Is-rael: wāt et heet Gloria in excelsis Deo.

25000. Ben Jamiters werden ver slaghen.

inder Stadt beyde lieden ende Vee/ende alles watmen vandt/ ende alle Stedē die men vandt/verbrandtemen met vyere.

Dat xxj. Capittel.

1. Hoe de overghebleven BenJamiten wijven crijghen/ die de Israeliten hen te gheven verswozen hadden.

1 DE mannē Israels nu/ haddē te Mizpa ghesworen/ ende ghesepdt: Niemant en sal zijn dochter/ den BenJamiten een wijue gheven.
2 Ende het Volck quam tot den hupse
Gods/ ende bleef daer tot op den avondt
voor Godt/ ende hieven op hare stemme/
ende weenden seer/
3 Ende spraken: Och Heere Godt van Is-
rael/ waerom is dat gheschiedt in Israel/
dat heden eenen stam van Israel weyni-
gher gheworden is?
4 Des anderen morgens maeckte hen het
Volck vroech op/ende boude aldaer eenen
Altaer/ ende offerden Brandtoffer ende
Danckoffer.
5 Ende de kinderen Israels spraken: Wie
is daer van den stamme Israels/ die niet
met der Ghemeynten en is opghecomen/
ten Heere? a want daer was eenē grootē
Eedt geschiet/ dat wie niet op en quam tē
Heere te Mizpa/ die soude dē doot sterué.
6 Eñ den kinderen Israels berouwdet ouer
BenJamin haren broeder/ ende spraken:
Heden is een stam van Israel afgebroken.
7 Hoe willen wy hem doen/ dat de over-
ghebleven wijven crijghen? want wy heb-
ben ghesworen by den Heere/ dat wy hen
van onsen dochteren gheene wijven ghe-
uen en willen.
8 Ende spraken: Wie is daer vandē stam-
men Israels/ die niet opghecomen en zijn
ten Heere te Mizpa? eñ siet/ daer en was
niemandt ghewerst in den Legher der Ge-
meynten/van Jabes in Gilead.
9 Want sy telden het volck/ eñ siet/gheen
Burger en was daer vā Jabes in Gilead.
10 Doe sandt de Ghemeynte daer twaelf
dupsent Mannen henen/ van strijdtbare
mannen/ ende geboden hen/ende spraken:
Gaet henē/ende slaet met de scherpte des
Sweerdts/ de Burgers te Jabes in Gi-
lead/met wijven ende kinderen.
11 Doch also sult ghylieden doen: b Alles
wat manlick/ ende alle wijven die by eenē
man ghelegen hebben/ verbannet.
12 Ende sy vonden by de Burgheren te
Jabes in Gilead/ vierhondert Deernen/
die Maechden waren/ ende by gheenen
man ghelegen en hadden/ die brachten sy
inden Legher te Silo/ die daer leyt inden
Lande Canaan.
13 Doe sandt de gantsche Ghemeynte he-
nen/ ende liet spreken met den kinderen
BenJamin/ c die inden Rootzsteen Rim-
mon waren/ende riepen hen vriendelickē.
14 Also quamen de kinderen BenJamins
weder ter seluer tijdt: ende sy gauen hen de
wijven/ die sy hadden behouden van den
wijven Jabes tot Gilead/ ende en vondē
gheene meer also.
15 Doe berouwdet den volcke ouer BenJa-
min/ dat de Heere een scheure ghemaeckt
hadde inden stamme Israels.
16 Ende de Oudtsten der Gemeynten spra-
ken: Wat willen wy doen/ dat de overge-
blevene oock wijven crijghen? want de
wijven in BenJamin zijn vernielt.
17 Ende spraken: De overghebleven van
BenJamin moeten haer Erve behouden/
dat niet eenen stam wtghero eyt en worde
in Israel.
18 Ende wy en connen hen onse Dochte-
ren niet gheven/tot wijven: want de kin-
deren Israels hebben ghesworen ende ge-
sepdt: Vervloeckt sy de gene/ die den Ben-
Jamiten een wijf gheeft.
19 Ende sy spraken: Siet/ daer is een Ja-
rich Feest des Heeren tot Silo/ die na den
Noordenwaert leyt/ teghen BethEl/ te-
ghen den Opganck der Sonnen/ op der
strate daermē henen opgaet van BethEl
na Sichem/ ende vā Zuydenwaert leyt sy
teghen Libano.
20 Ende sy gheboden den kinderen Ben-
Jamin/ ende spraken: Gaet henen/ ende
loert inden Wijnberghen:
21 Wanneer ghyliedē dā siet/ dat de doch-
teren Silo/ met reyen buyten ten Danse
gaen/ soo weset haest voorwaerts wt den
Wijnbergen/ ende een yegelick neme hem
een wijf vanden dochteren Silo/ eñ gaet
henen in het Landt BenJamin.
22 Wanneer dan hare vaders of broeders
comen/met ons te richten: willen wy tot
hen segghen: Sijt d † hen genadich/ want
wy en hebbense niet ghenomen met crij-
ghen/maer ghylieden en woudtse hen niet
gheven/de schult is als nu uwe.
23 De kinderen BenJamin deden also/ eñ
namen wijven na haren ghetale/ van den
Reyen/ diese roofden: ende toghen henen/
ende woondē in haer Erfdeel/ ende bouw-
den Steden/ ende woonden daerinne.
24 Oock maecten hen de kinderen Israels
van daer te dier tijdt/ een yeghelick tot zij-
nen stamme ende tot zijnen gheslachte:
ende toghen van daer wt/ een yeghelick in
zijn Erfdeel.
25 e Te dier tijdt en was daer gheen Co-
ninck in Israel: een yeghelick dede wat
hem recht dochte.

a 1. Samu. 11.12.

Jabes in Gilead vernielt

b Nu. 31.17.

c Judicum. 20.47.

Hier wordt beschreuen/ niet de gelegentheydt Silo/ die allen condt was/ maer de plaetse daer hen de Maechden vā Silo ter Speelfeeste henen vergaderden.

d † Anders/ ons ghenadich/ harent halven

e Jud. 17.6. ende 18.1. 1. Sam. 8.5.

Eynde des Boecks Judicum/
ofte der Richteren

Argument.

HEt Boeck Ruth volcht daer na/ dwelck den naem heeft van Ruth/ van welcke hier in/ voornemelick gheschreuen wort. Men sal hier vinden grouwelicke versoeckinghen/ sware geschiedenissen/ maer de wtcoemste is seer heughelick. Soo wordt dan hier in wel bewesen/ dat de deuchden niet ongheloont en blijven/ende dat God na groote versoeckinghen een heughelick eyndt ende wtcoemste gheeft/ so verre de menschen blijven eerlick levende/ ende gheenen heylighen arbeydt en vlieden. Boven desen wort hier veruolcht het Gheslacht regisster Dauids/ofte meer Messie/ om tot de nauolgende Historie te comen/ eñ tot de kennisse der beloften/ dwelck een seer nutte orden ende veruolginge is. Ende so veel dese Historie aengaet/ sy coemt den tijdt der Richterē toe.

Ruth. Capit. 4.

Het

Het Boeck Ruth.

Dat Eerste. Capittel.

1. Eli Melech treckt des dieren tijdts haluen met zijnen wijue ende twee sonen inder Moabiten Landt. 5. Naemi/ na den doodt haers Mans ende beyder Sonen/ keert weder in het Landt Juda/ 8. ende heet haer schoondochteren na huys gaen. 14. Arpa verlaetse/ 18. Ruth coemt met haer te Bethlehem.

Eenen dieren tijt by der Richters tyden.

1 TE dier tijt/ doe de Richters regeerden/ wert eenen dieren tijt inden lāde: ende een man van Bethlehem Juda tooch wt/ eñ wandelde inder Moabiten Lant/ met synen wijue eñ twee sonẽ/

Eli Melech Naemi.

2 Die hiet Eli Melech/ eñ zijn wijf Naemi/
ende syne twee sonen Mahelon ende Chil Jon/ die waren Ephraiters/ van Bethlehem Juda: ende doe sy quamen int Landt der Moabiten/ woonden sy aldaer.
3 Ende Eli Melech/ der Naemi man sterf/ ende sy bleef ouer met haren twee sonen/

a Ruth 4. 5 Arpa. Ruth.

4 a Die namen Moabitische wijuen / de eene hiet Arpa/ de ander Ruth: ende doe sy aldaer by tien Jaren ghewoont hadden/
5 Storuen sy alle beyde Mahelon ende Chil Jon/ dat dat wijf ouerbleef den beydẽ sonen/ ende haren man.
6 Doe maeckte sy haer op met haren twee soons wijuen / ende tooch weder wt der Moabiten Landt: want sy hadde vernomen inder Moabiten Landt/ dat de Heere zijn Volck hadde besocht/ ende hen broodt ghegheuen.
7 Ende ghinck wt van de plaetse daer sy gheweest was ende hare beyde soons wijuen met haer: ende doe sy ginck op den weghe/ dat sy weder quame int Landt Juda/
8 Sprack sy tot haren beyden soons wijuen: Gaet henen/ ende keert wederom / een yeghelick tot haers moeders huys: de Heere doe aen v lieden barmherticheyt / ghelijck als ghylieden aen den dooden ende aen my ghedaen hebt/
9 De Heere gheue v lieden / dat ghy ruste vindet/ een yegelick in haers mans huys: ende kustese: doe hieuen sy hare stemme op/ ende weenden/
10 Ende spraken tot haer: Wy willen met v/ tot uwen volcke gaen.

b † In. hebbe ick noch sonẽ in mijn lichaem die etc. Deu. 25. 5

11 Doch Naemi sprack / Keert wederom/ mijn dochteren: waerom wilt ghylieden met my gaen? b † hoe can ick nu voortaen kinderen in mijnen lijue hebben/ die uwe mannen zijn mochten?
12 Keert wederom/ mijne dochteren / ende gaet henen: want ick ben nu te oudt / dat ick eenen man neme: eñ wanneer ick spreke: Het is te hopen dat ick in deser nacht eenen man neme/ ende kinderen ghebare/
13 Hoe condet ghylieden doch beyden / tot dat sy groot worden: Hoe wilt ghylieden vertoeuen/ dat ghy geene mannen en soudt nemen? niet myne dochterẽ/ want my iammert uwer seer: want des Heeren hant is ouer my wtghegaen.

Arpa verlaet Naemi.

14 Doe hieuen sy hare stemmen op/ eñ weendẽ noch meer: eñ Arpa kussede haer Sweerinne: Ruth daerentegen bleef by haer.
15 Sy sprack dan: Siet / uwe Swagerinne is omgekeert tot haren volcke/ ende tot haren Gode: Keert ghy oock wederom/ uwer Swagerinne na.

c 2 Sa. 15. 21 Ruth wil van Naemi niet wijken.

16 Ruth antwoorde: c Spreeckt my dat niet in/ dat ick v verlaten soude/ ende van v omkeeren: waer ghy henen gaet/ daer wil ick oock henẽ gaen: waer ghy blijft/ daer blijue ick oock: uwe volck is mijn volck: d eñ uwe God is mijn God.

d Judi. 11 a

17 Waer ghy steruet/ daer sterue ick oock/ daer wil ick oock begrauen wordẽ: de Heere doe my dit ende dat / de doot moet my ende v scheyden.
18 Als sy nu sach/ dat sy haer vast in haren sin voorgeset hadde met haer te gaen/ liet sy af met haer daeruan te spreken.
19 Also gingen die beyde met malcanderẽ/ tot dat sy te Bethlehem quamen/ ende doe sy te Bethlehem inquamen / beweechde haer de gantsche Stat ouer hen/ ende spraken: Js dat de Naemi?

e Naemi. heet Mijn lust. Mare. heet bitter of bedroeft.

20 Sy sprack daerentegen tot hen: Heet my niet e Naemi/ maer Mara / want de Almachtighe heeft my seer bedroeft.
21 Vol tooch ick wt/ doch ledich heeft my de Heere weder thuys gebracht: waerom heet ghy my dan Naemi? so my doch de Heere veroodtmoedicht/ ende de Almachtighe bedroeft heeft.
22 Ende het was om de tijt/ dat den Gersten ooghst aenginck/ doe Naemi ende haers soons wijf Ruth de Moabitische weder quamen/ van den Lande der Moabiten/ tot Bethlehem.

Dat ij. Capittel.

1. Ruth vergadert aaren op den Acker Boas/ haers mans Ooms/ 8. ende vindet ghenade voor hem.

Boas/ Dauids ouergrootvader Mat 1. 5.

1 DAer was oock een man/ der Naemi mans vrient/ vanden gheslachte Eli Melech met namen Boas/ die was een redelick ende vermueghen man.
2 Ende Ruth de Moabitische sprack tot Naemi: Laet my op het velt gaen/ ende aaren oplesen/ dien na/ voor dien ick ghenade vinde. Sy sprack dan tot haer: Gaet henen mijn dochter.
3 Sy ghinck henen/ quam eñ las op / den Maeyers na op dẽ velde: eñ het beghaf hẽ euen/ dat dat selue velt des Boas was/ die van den gheslachte Eli Melech was.
4 Ende siet/ Boas quam euen van Bethlehem/ ende sprack tot den Maeyers: De Heere zy met v lieden: Sy antwoordẽ: De Heere seghene v.
5 Ende Boas sprack tot synen Jonghen/ die ouer de Maeyers gheset was: Wiens is die Deerne?
6 De Jonge die ouer de Maeyers geset was/ antwoorde ende sprack: De Deerne is de Moabitische vrouwe/ die met Naemi wedergheromen is vander Moabiten Landt.
7 Want sy sprack Lieue/ laet my op lesen/ eñ vergaderẽ onder de grauen/ den Maeyers na: ende is also ghecomen / ende heeft daer ghestaen van heden morghen aen/ tot nu toe/ a ende blijft weynich te huys.

a Dat is/ sy en is niet v meysens eene die thuys op de saechte kussens sitten/ ende ledighe luye daghen hebben.

8 Doe sprack Boas tot Ruth: Hoordy wel/ mijn dochter? ghy sult niet ghaen op eenen anderen Acker op te lesen / ende en gaet oock niet van hier/ maer houdt v tot mynen maechden/
9 Ende siet toe/ waer sy snijden inden velde/ daer gaet hẽ na: ick hebbe mijnẽ Jongẽ geboden dat v niemant aen en taste: eñ so v dorstet/ so gaet henen tot de Vaten/ ende drinckt daer myne Jonghers wt tappen.
10 Doe viel sy op haer aenghesicht / ende badt aen ter Aerden/ ende sprack tot hem: Waer mede hebbe ick die genade gevondẽ

Voor uwen ooghen / dat ghy my kennet/
die ick doch vreemdt ben?
11 Boas antwoordde/ en sprack tot haer:
Het is my ghesept / alles wat ghy gedaen
hebt by uwer Sweerinne / na uws mans
doot : dat ghy verlaten hebt uwen vader
ende uwe moeder/ende v Vaderlant/ende
zijt tot eenen Volcke ghetoghen/ dat ghy
te voren niet en kendet.
12 De Heere vergelde v uwe daet/en uwen
loon moet volcomen zijn/by den Heere den
God Israels / tot welcken ghy ghecomen
zijt / dat ghy onder syne vleugelē toevlucht
haddet.
13 Sy sprack: Laet my ghenade voor uwē
oogen vinden / myn heere: want ghy hebt
my ghetroostet/ende uwer maeghde vrien-
delicken toegesproken / soick doch niet en
ben/als uwer maeghden eene.
14 Boas sprack tot haer: Wāneer het etēs
tijdt is / so maeckt v hier toe / en eet van-
den broode / ende weyckt uwe bete inden
azyn: en sy stelde haer ter zijden der Maey
ers : hy leyde haer dan versengde aaren
voor: ende sy att / ende werdt satt / ende
liet noch wat ouer.
15 Ende doe sy haer opmaeckte te lesen/ ghe-
boot Boas synen Jonghen/ ende sprack:
Laetse oock tusschen de Schoouen lesen en
en beschaemtse niet.
16 Oock vanden hoopen laet wat ouerbly-
uen/ ende latet ligghen / dat sy dat oplese/
ende niemādt en schelde se daeromme.
17 Alsoo las sy op den velde / tot aenden
auont/ en sloech het wt wat sy opghelesen
hadde/ en het was by eenē Epha Gersten.
18 Ende sy nam het op / ende quam in de
stadt/ en haer Sweerinne sach het / wat sy
ghelesen hadde: daertoe track sy voor-
waerts/ en gaf haer wat ouerbleuen was/
daer sy satt van ghewordē was.
19 Doe sprack haer Sweerinne tot haer:
Waer hebdy heden ghelesen / ende waer
hebdy ghearbeydt? Ghesegent zy die/ die
v ghekent heeft. Sy seydet dan haerer
Sweerinne/ by wiē sy gearbeydet hadde/
ende sprack: De man daer ick hedē by ge-
arbeydt hebbe/ die heet Boas.
20 Naemi daerentegen/ sprack tot haers
soons wijf: Ghesegent zy hy den Heere/
want hy en heeft syne barmherticheyt niet
naghelaten/ beyde aen den leuendigen en
aen den dooden: ende Naemi sprack tot
haer: Die man hoort ons toe/ende is onse
b † Erfghenaem. b † And. na-bvrient.
21 Ruth de Moabitische sprack: Hy sprack Deut.25.5.
oock dat tot my: Ghy sult v tot myne Jon
ghen houden/ tot dat sy alle mynen Oost
verrichten.
22 Naemi sprack tot Ruth haers soōs wijf:
Het is beter myn dochter dat ghy met sy-
nen Maechden wtgaet/op dat v niemant
en roepe op eenen anderen Acker.
23 Also hielt sy haer tot Boas Maeghden/
dat sy las/tot dat den Ghersten oogst ende
Tarwenoost wt was / ende quam weder
tot haer Sweerinne.

Dat iij. Capittel.

1. Ruth leyt haer wt raet harer Sweer-
inne ten voeten aen het bedde Boas / 8
die wordt harer gewaer/ 11. beloeft haer/
hy wilse/ met afsegghen eens naderen ten
wijue nemen/ 14 ende veerdichtse des
morgens vroech met ses maten Gerstē af.

1 EN doe Naemi haer Sweerinne sprack
tot haer: Myn dochter/ ick wil v ruste
maken/dat het v wel ga.
2 Nu/ de Boas onse vriendt / by welckes
maechden ghy geweest zijt/ wannet desen
nacht Gerste op syne Dorschvloer.
3 So badet v nu/ende salft v / ende treckt
v kleedt aen / ende gaet henen af in het
Dorschhuus / dat v niemandt en kenne/
tot datmen gantsch ghegheten ende ghe-
droncken heeft.
4 Wanneer hy hem dan leyt/ so merckt de
stede daer hy hem henen leyt/ ende coemt/
ende slaet het decksel op te synen voeten/
ende leght v: so sal hy v wel segghen/ wat
ghy doen sult.
5 Sy sprack tot haer: Alles wat ghy my
seght/ dat wil ick doen.
6 Sy ghinck af in het Dorschhuys / ende
dede alles / als het haer haer Sweerinne
gheboden hadde.
7 En doe Boas ghegheten ende ghedronc-
ken hadde / werdt zyn herte vrolick / ende
quam / ende leyde hem achter eenē schoof:
ende zy quam stillekēs en dede het decksel a Of/heymelick/
op te zynen voeten ende leyde haer.
8 Doe het nu middernacht was / ver-
schrickte de man/ende greep om hem/ende
siet/ een vrouwe lach te zynen voeten.
9 En hy sprack: Wie sydy? Sy antwoord-
de: Ick ben Ruth uwe maeght : breydt
uwen vleugel ouer uwe maeght/ want ghy b † And/na-
zyt de b † Eerfghenaem. vrient.
10 Hy sprack dan: Ghesegent zydy den
Heere/ myn dochter/ ghy hebt eē beter bar
mherticheyt na ghedaen / dan te voren/
dat ghy niet en zyt na Jongelinghen ghe-
gaen/ noch ryck noch arm.
11 Nu / myn dochter / vreest v niet: alles
wat ghy seght / dat wil ick doen: want de
gantsche stadt myns volcks weet het / dat
ghy een deuchdelick wijf zijt.
12 Nu/ het is waer/ dat ick de Erfghenaem
ben/ doch daer is noch een naerder dā ick.
13 Blijft ouernacht/ morgē so hy v neemt/
goet: lustet hem oock niet v te nemen / soo
wil ick v nemen / so waerlick als de Heere
leeft: slaept tot morghen toe.
14 Ende zy sliep tot des morgens te zynen
voeten: en zy stont op / eer dan een den an-
deren kennen konde: en hy dachte/ dat het
slechs niemāt wijs en worde/ dat een wijf
in het Dorschhuys ghecomen zy/
15 En sprack: Langht herwaerts den man-
tel/ dien ghy aen hebt/ ende houdt hem toe
en zy hielt hem toe: ende hy matt ses matē
Gersten / ende leydet op haer: en hy quam
in de Stadt.
16 Ende sy quam tot haer Sweerinne / die
sprack: Hoe staet het met v toe/ myn doch-
ter? Ende zy seyde haer alles / wat haer de
man ghedaen hadde/
17 Ende sprack: Dese ses maten Ghersten
gaf hy my: want hy sprack / Ghy sult niet
ledich tot uwer Sweerinne comen.
18 Sy sprack dan: Beydt slechs/ myn doch-
ter tot dat ghy bekēnet/ waer het wt wil:
want de man en sal niet rusten hy en bren-
ghe het dan heden ten eynde.

Dat iiij. Capittel.

1 Boas werdt met recht als de naeste
Ruths ghetroude man / 13. die baert hem a † And/na-
Obed/ Dauidts Grootvader. 18. Dauidts vrient.
Voorouderen worden beschreuen. b Ploni/ A

1 BOas ghinck op in de Poorte / ende set- moni Noe-
tede hem aldaer: en siet / doe de a † Erf- men loci in
ghenaem daer voorby ghinck / sprack certi/ id est/
Boas met hem/ ende seyde: Comt/ en settet aliquo
v b † erghens/ hier of daer. Ende hy quam/ Waer ghy
ende settede hem. wilt/
2 En hy nam thien mannen vanden Oudt- † And/ hier/
sten der stadt / ende sprack: Settet v hier. hoe ghy
Ende zy setteden hen. heetet.

e Levi. 25.25 Jere. 32.7
3 Doe sprack hy tot den Erfghenaem: e
Naemi/die vanden lande der Moabiten
wes gecomē is/biedt veyl dat stuck velts/
dat onses broeders was/Eli Melech.
4 Daerom dachte ick voor uwen oorē te
brengen/ende te segghen: Wildy het beer-
uen/zo koopt het voor den Burgheeren/eñ
voor dē Oudtsten myns volcks: wildy het
oock niet beeruen/zo segghet my/dat ick
wete: want daer en is geen Erfghenaem
behaluen ghy/ende ick na v. Hy sprack: ick
wilt beeruen.
h Deu.25.5
5 Boas sprack: h Op welcken dach ghy
dat velt coopt vander handt Naemi/ soo
moet ghy oock Ruth de Moabitische/des
Verstoruenē wyf nemē/dat ghy den Verstoruē-
nen eenen naem verweckt op zyn Erfdeel.
6 Doe sprack hy: Ick en kās niet beeruē/
op dat ick myn Erfdeel niet misschien en
verderue: beeruet ghy/wat ick beeruē sou-
de/want ick en cans niet beeruen.
e Deut 25.7
7 e Daer was van ouders af een sulke ghe
woonheyt in Israel / wanneer eener een
goet niet beeruen noch coopen en woude/
op dat allerley zake bestonde/zoo track hy
zynen schoen wt/ende gaffen den anderen:
Dat was de ghetuyghenisse in Israel.
8 Ende de Erfghenaem sprack tot Boas:
coopt ghy het: ende track zynē schoen wt.
9 Ende Boas sprack tot den Oudtsten/eñ
tot allē volcke: Ghy lieden zyt hedē getuyge/
dat ick alle dat ghene gecocht hebbe/ wat
Eli Melechs gheweest is / ende alles wat
Chil Jon eñ Mahelon/vand hādt Naemi.
f Deut. 25.5
10 f Daer toe oock Ruth de Moabitische/
Mahelons wijf/neme ick ten wyue/dat ick
den Verstoruenen eenē naem verwecke op
zyn Erfdeel/ende zynen naem niet wtghe-
roept en worde onder zynen broederen/eñ
wt der poorten zyner plaetsen: des zyt ghy
lieden heden ghetuyghen.
11 Eñ alle het volck dat inder poortē was/
met tsamen den Oudtsten / spraken: Wy
zyn getuyghe: de Heere make de vrouwe/
die in v huys coemt / als Rahel ende Lea/
g Gen.29.30
g die beyde het huys Israels ghebouwet
hebben: ende wasse zeer in v Ephrata ende
worde ghepresen te Bethlehem:
(waset seer, Jo est/ der Heus/ vt cum illa magnifice- tus. vt certe factum est: Nam peperit Oved/ Auum Davides/ v Ephrata ende Bethlehem is een dinck.)
12 Eñ v huys worde/ als het huys Peres/
i diē Thamar Juda baerde/vanden zade
dat v de Heere geuē sal/vā deser vrouwē.
13 Alzo nam Boas Ruth / dat sy zyn wijf
wert: ende doe hy by haer lach/gaf haer de
Heere dat zy k swanger wert ende baerde
eenen sone.
14 Doe spraken de vrouwen tot Naemi:
Gheloeft zy de Heere / die v niet en heeft
laten ontbreken een Erfghenaem te deser
tydt/dat zynen naem in Israel bleue.
15 Die sal v verquicken/ende v ouderdom
versorghē: wat was soons wijf die v bemint
heeft / heeft hem ghebaert / die v beter es
dan seuen sonen.
i Gen.38 29
k Of/met kinde
l l And/Voester.
16 Eñ Naemi nam het kindt / eñ leyde het
op haren schoot/eñ werdt zyn l † Voester.
17 Eñ hare Nabuerinnen gauen hem eenē
naem/ ende spraken: Naemi is een kindt
ghebooren/eñ hieten hem m † Obed: die is
de vader Isai/welcker is Dauidts vader.
Obed/Isai m1. Par. 2. 4 12. Perez ghe-slachte tot op Dauid. n1 Par 2 5 6.9 10 11 13 15 Matt.1.3
18 Dit is het geslachte Perez: n Perez ge-
nereerde Hezron/Hezron genereerde Ram
Ram genereerde Amminadab/Amminadab
genereerde Naheson/Naheson gene-
reerde Salma: Salma genereerde Boas/
Boas genereerde Obed/Obed genereerde
Isai/Isai genereerde Dauid.

Hier eyndt dat Boeck
Ruth.

Argument.

Daer na volghen de twee Boecken Samuelis ende de Boecken der Coningen. (Samuel eñ de Coninghen.) Dese Boecken veruaten menigherley eñ schoone argumenten/eñ zyn vol seer schoone gesonder eñ saliger leere. De ordinancien eñ beloften Gods worden hier beneffens ende verclaert door schoone exemplen. Bouen desen zyn oock daer wt genomen de Psalmen eñ gemeyne Sermoonen der Propheten. Eñ om int korte te seggen/onder de Boecken die de voorneemste plaetsen hebben/eñ de sonderlicste leere eñ geleertheyt veruaten/en zyn dese de laetste niet/noch in het wel sprekē eñ in weerdicheyt/noch oock onder die/die seer nootsakelick zyn. Het Boeck der Richteren heeft ve wesen/hoedanich de Democratie ofte Aristocratie/dat is/de regheringhe des volcks ofte der Besten des volcx zy: maer de Boeckē Samuelis ende der Coningen / beschrijuen leuendichlick de Monarchie/ ofte regeringhe der Coninghen. Daer wordt oock niet alleenlick de persoon eens Coninck beschreuen / maer oock het hof eens Conincks eñ het gantsche Coninckrijcke beyde goet eñ quaet. Men sal in dese Boecken oock vinden schoone exempelen van alle staten/ van allerley menschen heylich ende onheylich: so vele verscheyden Mandaten ende ordinancien verandert / so vele verscheyden wysen eñ onderhoudingen/ ende oock verachtingen der Religie/ schoone exempelen des gheloofs/der trouwe/ ontrouwicheyt/voorsichticheyt/sterckeeñ rechtueerdicheyt. Int korte/men sal hier allerley wijse van leuen vinden: Item welcke de goede ende getrouwe Priesters/ende welcke de boose zyn: oock welcke de goede Princen zyn/ ende welcke die zyn/die wreede tyrannie bedrijuen. Maer het en is niet mogelick de argumenten ende lange materien/eñ het groot nut der grooter dingen in dese Boecken veruaet/met korte woorden te begrypen. Het eerste Boeck beschrijft alleenlick ende voorneemelick de regeringhe Samuelis/ende des Coninck Sauls: Het tweede spreect van Dauid: Het derde veruaet de eerlickheyt Salomonis/ende terstont daer na machmen lichtelick sien/hoe groote eerlicke Coninckrijcken comen te vallen/so sy niet door een heylighe begheerte der warachtigher Religie ende der reyner vreese Gods/ende der duecht eendrachticheyt bewaert en worden. Hierom wordt in het laetste bewesen/hoe dat de Coninghen Juda ende Israels malkanderen verdoruen hebben door crijghen/die sy teghen malcanderen gheuoert hebben/hoe sy oock in groote crijgē de Egyptische ende Assyrische Coningen tot hulpe geropen hebben/eñ door sulcken middel oorsake ghegheuen/het Coninckrijcke Israels in te nemē: het welcke het vierde Boeck breer verclaert/oock de grouwelicke verderuinghen der Joden verhalende/die ouer hen gecomen zyn eer sy werden geuoert werden/het welcke begonste tē tijde Jechonie/in het Jaer der scheppinge der Wereldt 3430. Want Samuelis Historie veruaet 110. Jaren / te weten/de 20. laetste Jaren Heli/ende de 40. Jaren Samuelis ende Sauls/eñ de 40. Jaren Dauids. Ende de twee Boecken der Coningen/tot de Babylonische geuanckenisse/hebbē 423. Jarē/ eñ 6. Maenden. Ist datmen wil daerby stellē de Jaren der Historie Mosis eñ der Richterē/ so salmen 3430. Jaren vinden. Ende ist datmē daer na oock wil de 70. Jaren der Babylonischer geuanckenisse tellen/so sullen daer wesē 495. Jarē eñ 6. Maenden na het twintichste Jaer Heli. Voort inde rekeninge der 70. Jarē

Het Eerste Boeck Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. Elkana heeft twee wijuen / 4. dier de eene der anderē haer onuruchtbaerheyt verwijt ende haer bedroeft. 9. Hanna bidt den Heere/ende doet hem een belofte. 12. Eli achtese droncken. 15. tonrechten. 19. Samuel wordt gheboren. 22. gespeent. 24. ende den Heere gheoffert.

Elkana eñ Hanna Samuels Ouderen.
a † An. vanden geslachte Zophim.
b 1. Par 6 34

1 Aer was een man van Ramathaim a † Zophim vā dē geberchte Ephraim / b die hiet Elkana / een sone Jeroham des soons Elihu / des soons Tohu / des soons Zuph / die daer vanEphrat was.
2 Ende hy hadde twee wijuē/ de eene hiet Hanna/ de ander Peninna. Peninna nu/ hadde kinderen/ eñ Hanna en hadde geen kinderen.

c Exo. 23.14 Deu. 16.16.
d † And. der heyren/

3 c Ende de selue man ginck op van synen stadt/ te synen tijt dat hy aenbade/ eñ offerde dē Heere d† Zebaoth/ te Silo: eñ aldaer waren Priesters des Heeren/ Hophni ende Phinehas/ de twee sonen Eli.

Hophni eñ Phinehas Priesters.
e † An. bysonder schyn-baer stuckē
f Gen. 29. 31 ende. 30. 2
g † An. moeder h Of/ misgonstige tegenstellinge i † An/ moeder
k † And. hy/ etc. wanneermen op etc. huyse: so terchde syse also/ etc.

4 Doe het nu op eenen dach quam dat Elkana offerde/ gaf hy synē wijue Peninna/ eñ allen haren sonen eñ dochteren stucken:
5 Daerentegen Hanna gaf hy een e stuck treurich/ wāt hy hadde Hanna lief / f doch de Heere hadde haer g † lijf toegheslooten.
6 Ende haer h Benijderssе bedroefdese eñ terchdese seer/ dat de Heere haer i † lijf toegheslooten hadde.
7 Also dedese k † sy alle Jaer / wanneer sy opginck tot des Heeren huys/ eñ bedroefdese also: so weende sy dan/ eñ en at niet.
8 Elkana dan haer man/ sprack tot haer: Hanna/ waerom weendy? ende waerom en eet ghy niet? ende waerom benauwt hem uwe herte so seer? ben ick v niet beter / dan tien sonen?
9 Doe stont Hanna op/ doe sy gegetē hadde te Silo ende gedroncken: (Ende Eli de Priester sat op eenen stoel/ aen de posten des Tempels des Heeren/)

Hanne ghebedt ende belofte.

10 Ende sy was van herten bedroeft / ende badt tot den Heere/ ende weende:
11 Ende belofde een belofte/ ende sprack: Heere Zebaoth/ so ghy uwer Maghet ellende aensiet/ ende aen my gedencket/ eñ uwer Maget niet en vergetet/ ende ghy uwer Maghet eenen sone gheuet/ so wil ick hem den Heere gheuen/ i zijn leefdaghe/ m ende daer en sal gheen Scheermesse op zijn hooft komen.

i Numeri. 4. 3.
m Numeri. 6. 5.
Judic. 13. 4

12 Ende doe sy lange badt voor den Heere/ hadde Eli achtinghe op haren mondt.
13 Want Hanna sprack in harer herten/ alleen hare lippen beroerden haer/ eñ haere stemme en hoorde men niet. Doe meynde Eli/ sy ware droncken/
14 Ende sprack tot haer: Hoe langhe wildy droncken zijn? laet den wijn van v comen/ dien ghy by v hebt.
15 Hanna daerentegen antwoorde/ ende sprack: Neen/ mijn heere/ ick bē eē bedroefde vrouwe: wijn eñ stercken dranck en hebbe ick niet gedroncken/ n maer hebbe mijn herte voor den Heere wtghegoten.
16 En wilt doch uwe Maghet niet achten als een o † loos Wijf; want ick hebbe wt

n Psal. 42. 5 ende. 62. 9.
o † An/ doch een Belials

mijnen grooten kommer ende treuricheyt ghesproken tot nu toe.
17 Eli antwoorde haer/ eñ sprack: Gaet henē met vreden: de God Israels sal v geuen uwe bede/ die ghy van hem gebeden hebt.
18 Sy sprack: Laet uwe Maeght ghenade vinden voor uwen ooghen: also ghinck de vrouwe henen haers weechs/ ende at/ ende en sach niet meer so treurich.
19 Ende des morghens vroech maeckten sy haer op/ ende doe sy aenghebeden hadden voor den Heere/ keerden sy wederom/ ende quamen te huys tot Ramath/ ende Elkana bekende zijn wijf Hanna/ ende de Heere dachte aen haer.
20 p Ende doe sommighe daghen om waren/ wert sy swangher/ ende baerde eenen sone/ ende hiet hem Samuel: want ick heb de hem vanden Heere ghebeden.

Samuel wort gheboren
p Gen. 21. 2.

21 Ende doe de man Elkana op toch met synen gantschen huyse/ dat hy den Heere offerde het offer ter gewoonlicker tijt/ ende zijn belofte/
22 Doe en tooch Hanna niet mede op/ maer sprac tot harē man: So lange tot dat het kint gespeent worde/ so wil ick hem brenghen/ dat hy voor den Heere verschijne/ eñ blijue aldaer q eewichlick.
23 Elkana haer man sprack tot haer: Soo doet/ als het v behaecht/ blijft tot dat ghy hem speenet: de Heere r beuestige doch wat hy gesproken heeft: also bleef de vrouwe eñ soochde harē sone/ tot dat sy hem speende.
24 s Eñ bracht hem met haer op/ doe sy hē gespeent hadde/ met drij Ossē/ met eē Epha Meels/ en eener Flesschen vol Wijns/ ende bracht hem in het huys des Heeren te Silo: maer het kint was noch jonck.
25 Ende sy slachteden eenen Osse/ eñ brachten het kindt tot Eli.
26 Ende sy sprack: Och mijn heere / so warachtelick als uwe ziele leeft/ mijn heere/ ick ben de vrouwe/ die hier by v stont/ eñ badt den Heere/
27 Doe ick om dit Jonesken badt: nu heeft de Heere mijne bede ghegeuen/ die ick van hem badt.
28 Daerom geue ick hem den Heere weder zijn leefdage/ dewijle hy vanden Heere gebeden is: eñ sy baden aldaer den Heere aen.

q Nu 4 3 ende. 8. 24.
r Of/ bestendighe/ of/ make stadtgrijpich
s Luc. 2. 41
a † An. Koot ze. b Dat is het vaste/ gewisse/ eerlicke/ ghijemen van spreect: Het is/ en ghewoonheyt/ vanouts af comen/ een lantsede eñ wijse: want op sulcke dingen trotzen of sprekē hooch moedich de lieden/ ende seggen: Ey lieue/ de oude wijse de beste/ onse Voorvaders en en zijn oock niet sotten ghe weest/ e.de pochen also tegen Gods werck/ als mochte hy het niet veranderē/ noch vernieuwen na zijn behaghen.

Dat ij. Capittel.

1. Een Prophetisch Lofpsalm Hanne. 12. Eli sonen zijn Godloose boeuen. 22. werdē vanden vader niet ghestraft met ernste. 30. daerom hem oock God sware straffen dreycht. 18. Samuel dient voor den Heere. 20. Hanna wordt ghesegent.

1 Ende Hanna badt/ eñ seyde: Mijn herte is vrolick inden Heere: mijnen Hoorn is verhoocht inden Heere: mijnen mont heeft hem wijdt opgedaen ouer mijne vyanden: want ick verblijde my uws Heyls.
2 Daer en is niemant heylich als de Heere: buyten v en is geen ander/ eñ daer en is gheen a † Sterckte/ als onse God is.
3 Laet uwe groote beroemē eñ trotzē/ laet wt uwen monde blijuen het b Oude/ want de Heere is een God/ die het mercket/ ende c † hy laet sulck voornemen niet gelucken.
4 Den d boghe der Stercken is gebrokē/ eñ de swacken zijn omgort met sterckheyt.
5 Die daer sat waren/ e zijn om broot verkocht worden/ eñ die hongher leden / dien en honghert niet meer: tot dat de onvrucht bare seuen baerde: ende die vele kinderen hadde/ afnaem.
6 f De Heere doodet/ eñ maket leuendich: leydet in de Helle/ ende weder wt.

c † And. wat hy aenslaet dat sal stijf zijn.
d Luc. 1. 52.
e Dat is/ sy moesten om het broot dienen.
f Deu. 32. 39 Tobie. 13. 2. Sapi. 16. 13.

De Heere

7 De Heere maeckt arm ende maeckt ryc-
ke:hy vernedert ende verhoocht.
8 g Hy heft op den noodtdurftighen wt dē
stof eñ verhoocht den Armen wt den drec
dat hy hem sette onder den Vorsten/ende
den stoel der eeren erue late:wāt der We-
relt h fteyndē zyn des Heeren:ende hy heeft
den Aerdtbodem daer op gheset.
9 Hy sal bewaren de voeten syner Heyli-
gen/daerentegē de Godloose moetē te nie-
te worden inder duysternisse: i want vele
vermeughen/helpet doch niemanden.
10 Die met den Heere twisten/ moeten te
gronde gaen,bouē hen sal hy donderē indē
Hemel:de Heere sal richten der Werelt eyn
de/ende sal macht geuen synen Conine/eñ
verhooghen den Hoorn zyns Ghesalfden.
11 Elkana dan ginck weder henen na Ra-
math in zyn huys : ende den Jongen was
des Heerē Dienaer/voor den Priester Eli.
12 Doch de sonen Eli waren k† boose boe-
uen/ende en wrachten niet na den Heere/
13 l† Noch na dē rechte d' Priesterē aen het
volck:wanneer yemant wat offerē woude
so quam des Priesters Jonghen / dewyle
dat het vleesch coocte/ende hadde eenen
krauwel met dry tacken in syne handt/
14 Ende greep in de teyle/of ketel/ of pāne
of pot / eñ wat hy met den krauwel voor-
waert tooch / dat nam de Priester daeruā
also dedē sy den gantschen Israel/die daer
henen quamen tot Silo.
15 Desseluen gelijcken/eer sy dan het vette
aenstaken/quam des Priesters Jonghen
eñ sprack tot dien / die het Offer brachte:
Gheeft my dat vleesch den Priester te bra
den:want hy en wil geen gecoockt vleesch
van v nemen/ maer rouw.
16 Wanneer dan yemant tot hem seyde:
Laet het vette aensteken/als het heden be
hoort/ende neemt daer na wat v herte be-
gheert: so sprack hy tot hem: Ghy sult het
my als nu gheuen so niet/ so wil ickt met
ghewelt nemen.
17 Daerom was de sonde der Jongers seer
groot voor den Heere:want de lieden las-
terden het Spysoffer des Heeren.
18 Samuel was een Dienaer voor dē Hee-
re: ende de Jonghe was ommegordt met
eenen lynen m Lyfrock.
19 Daertoe maecte hem zyn moeder eenen
cleynenrock/ ende brachtē hen op/n† te sy
ner tydt / wanneer sy met haren man op-
ginck te offeren so den Offer te syner tyt.
20 Ende Eli segende Elkana eñ zyn wyf/
ende sprack : De Heere gheue v zaedt van
deser vrouwen/voor de bede die sy vanden
Heere gebeden heeft:ende sy ginghen we-
der aen haer plaetse.
21 Ende de Heere besocht Hanna/ dat sy p
swanger wert/ende baerde drye sonen eñ
twee dochteren:q doch Samuel den Jon-
ghen nam toe by den Heere.
22 Ende Eli wert seer oudt/ende vernamt
alles wat syne sonen deden den gantschē
Israel/ende dat sy sliepen by de wyuē die
r† daer dienden voor der deure der Hutten
des s† Beschepdts.
23 Ende hy sprack tot hen : Waerom doet
ghylieden sulcks: want ick hoore uwe boo-
se wesen van desen gantschen volcke.
24 Niet/myne kinderen/ dat is geen goede
gheschrey dat ick hoore:ghylieden maect/
dat des Heeren volck ouertreedt.
25 t Wanneer yemant tegen eenē mensche
sondicht/ so cant de Richter slecht maken
wanneer daerentegen yemandt teghen
den Heere sondichde/ wie can voor hem
bidden? Doch sy en hoorden haers va-

g Psal.113.6

h† Anders. fondament

i Deu.8.17

k† And kinderē Belias

l† And. Dit doch ghebruyckte de Priesters met dē Volcke.

m Dat waren Priesterliche cleederen daermē dreeder van leest Exo.18 40.

n† An Jaerlicx.

o Deu.16.1.

p Of/ met kinde

q Luc.1.80.

Eli straft syne sonē niet met ernste.

r† And. daer waerten of vergaderdē voor etc.

s† And. Getuygenisses

t Als men teghen God sondicht/ eñ hy selue dat niet en verheeft/ so en is daer geē ander noch hooger/ die tusschen hē eñ den sondaer scheyden of middelē meuge als onder dē menschē etc.

Matt.12.31

ders stemme niet/want de Heere hadde in
willen hem te dooden.
26 u Doch de Jonghelinck Samuel ginck
ende nam toe / ende was aenghenaem by
den Heere/ende by den menschen.
27 Daer quam ooch een man Gods tot Eli
ende sprack tot hem: So spreect de Heere:
Ick hebbe my gheopenbaert uws vaders
huys doe sy noch in Egyptē waren in Pha
raos huys.
28 Ende hebbe hem aldaer my verkoren
voor allen stammen Israel/ten Priesterdō
dat hy offeren soude op mynen Altaer/ eñ
Reuckwerck aensteken/ ende den Lyfrock
voor my draghen: x ende hebbe den huyse
uws vaders ghegeuen/ alle y Vyeren der
kinderen Israels.
29 Waerom slaedy z dan achter wt tegen
mynen Offer eñ Spijsoffer, die ick gebodē
hebbe inder Wooninghe ? ende ghy eeret
uwe sonen meer dan my/ dat ghy v lieden
meстet van den bestē aller Spijsoffer myns
volcr Israel.
30 Daerom spreect de Heere de God Israels
Ick hebbe ghesept: v huys/ende uws va-
ders huys souden wandelen voor my ee-
wichlick:doch nu spreect de Heere: Het zy
verre van my: Maer wie my eert dien wil
ick ooch eeren:wie my daerentegē veracht
die sal wederom veracht worden.
31 a Siet / de tyt sal comen / dat ick wil in
tweeen breken uwen arm/ eñ den arm des
huys uws vaders/dat daer geen Oude zy
in uwen huyse.
32 Eñ sult sien uwē Wedersaker inder woo
ninghe in allerley goet/dat Israel geschie-
den sal:ende daer en sal gheen Oude zyn in
uws vaders huys eewichlick.
33 b Doch en wil ick wt v niemandē vā my
nen Altaer wtroepen:op dat uwe ooghen
versmachten/ende uwe ziele haer wtquele
ende alle veelheyt uws huys sullen steruē/
wanneer sy mannen gheworden zyn,
34 c Ende dat sal v een teecken zyn / dat o-
uer uwe twee sonen Hophni ende Pinehas
comen sal d Op eenen dach sullē sy alle bey
de steruen/
35 e Ick dannoch wil my eenen getrouwen
Priester verwecken/die sal doē/als het my
ner hertē eñ myner zielē welbehaecht:diē
wil ick een bestandich huys bouwen / dat
hy voor mynen Ghesalfden wandele ee-
wichlick.
36 Ende wie ouerbleuen is van uwen huy-
se/ die sal comen ende voor ghenen neder-
uallen/ om eenen silueren penninck / ende
een stuck broots/ende sal segghen Lieue/ f†
laet my tot een Priesterdeel, dat ick een
bete broodts etc.

Dat iij. Capittel.

1. Samuel viermael vanden Heere ge-
roepen/ 11. hoort wat ouer Eli ende ouer
zyn huys/om der sonde wille syner kinde-
ren/comen sal/ 16. ende sept hem altemael
aē. 19. God is met Samuel. 20. so wort
zyn Ampt allen Volcke kondt.

1 Ende doe Samuel de Jonghe/den Hee
re diende onder Eli / was des Heeren
woordt seldtsaem ende a dierbaer te
dier seluer tyt/ ende daer was weyninch b†
prophetie.
2 Ende het gheschiedde ter seluer tyt: Eli
lach aen zyn plaetse c ende zyn oogen be-
gonstē doncker te worden/ dat hy niet sien
en conde.
3 Ende Samuel hadde hem ghelept indē
Tempel des Heeren/ daer de Arcke Gods
was eer dan de Lampe Gods wtbluschte.

u Luc.2.52.

x Deu.12.11. Leuit.10.17.

y Of. Vieroffer

z Dat is ge lijck als S. Paulus Act 9 tegē eenē prickel achter wt slaen/ dat is stout eñ moetwillich was. God dreycht Eli swaere straffen.

a 1.Sa.9.11 1.Regu.2.27

b Ick wil ymmers uwe nakomelinghe niet gheheel wt roepen van mynen Altaer:doch sy sullen int bestē haes leuens steruen.

c 1.Sa.10.2 Esaie.38.7.

d.1.Sa.2.11.

e Jere.33.18. Sadoch eñ ghetrauwe Priester voor gesalf dē Salomo.

f† And. set ick my in Ick bidde het v tot eē etc dat ick eenē mont vol etc

a Dat is daer en waren niet Predikers noch Parochiheeren ghenoech: de Bibel heeft doe ōder de banck gelegen/ niemāt heeft gestudeert / doch Samuel is gecomen eñ heeft dat woort weder voortgebracht.

b† And geē openbaer gesicht.

c1.Sa.4.15.

4 Eñ de Heere riep: Samuel Hy antwoordde dan: Siet/ hier ben ick.
5 Ende liep tot Eli/ ende sprack: Siet hier ben ick ghy hebt my geroepen. Hy sprack daerentegen: Ick en hebbe v niet geroepen/ gaet weder henen ende legt v weder slapen. Ende hy ginck henen/ ende leyde hem slapen.
6 De Heere riep weder: Samuel. Eñ Samuel stont op eñ ginck tot Eli/ ende sprac Siet/ hier ben ick ghy hebt my geroepen. Hy sprac daerentegẽ: Ick en hebbe v niet geroepen myn sone/ gaet weder henen eñ legt v slapen.
7 Doch Samuel en kende den Heere noch niet/ ende des Heeren woort en was hem noch niet gheopenbaert.
8 Eñ de Heere riep Samuel weder ten derdẽmael: ende hy stont op/ ende ginc tot Eli ende sprac: Siet hier ben ick ghy hebt my gheroepen. Doe merckte Eli dat de Heere den Jonghen riep/
9 Ende sprack tot hem: Gaet weder henẽ/ ende legt v slapen: ende so v geroepẽ wort so segt/ Spreect Heere want v knecht hooret. Samuel ginck henen/ ende leyde hem aen zyn plaetse.

Godspreect met Samuel.

10 Doe quam de Heere/ ende tradt daer henen/ ende riep als te voorẽ: Samuel/ Samuel. Ende Samuel sprack: Spreect/ wãt u knecht hooret.
11 Eñ de Heere sprack tot Samuel: Siet ick doe een dinck in Israel dat wie dat hoorẽ sal/ dien sullen syne beyde ooren clincken.

b 1. Sa. 2. 27.

12 b Aen dien dage wil ick verwecken ouer Eli/ alles wat ick tegen zyn huys gesproken hebbe: ick wilt beghinnen ende volbrenghen.
13 Want ick hebt hem aengheseyt/ dat ick Richter zyn wil ouer zyn huys eewichlick om der misdaet wille dat hy wiste dat hen syne kinderen schandelicken hielden/ ende en hadde et niet eenmael daerõ suer gesiẽ.

e Anders hẽ niet niet een ste geweert.

14 Daerom hebbe ick den huyse Eli gesworẽ dat dese misdaedt des huys Eli/ niet en soude versoent wordẽ/ noch met Offer noch met Spijsoffer eewichlick.
15 Eñ Samuel lach tot aenden morgen ende dede de deure op aenden huyse des Heeren: doch Samuel vreesde hem/ dat gesicht Eli te segghen.
16 Doe riep hẽ Eli/ eñ sprack Samuel myn sone. Hy antwoordde: f Siet hier ben ick.

f Gen. 37. 13.

17 Hy sprack: Wat is dat woort/ dat tot v gesept is? en verborget niet voor my: God doe my dit eñ dat/ so ghy my wat verborget/ van allen dat met v ghesproken is.
18 Doe seyde hem Samuel altemael/ eñ en verborch niet voor hem. Eñ hy sprack: Het is de Heere/ hy doe wat hem wel ghevalt.
19 Samuel nu/ nam toe/ eñ de Heere was met hem/ ende daer en viel niet een van alle syne woorden op de Aerde.
20 Ende gantsch Israel/ van Dan aen tot Bersaba toe bekende dat Samuel een getrouwe Propheet des Heeren was.
21 Ende de Heere g verscheen voortaẽ meer te Silo/ want de Heere was Samuel openbaer geworden te Silo/ door het woort des h Heeren.

g Id est/ Deus cepit apparere copioso verbo sub Samuele/ etc.
h Luth Heeren eñ Samuel etc/ Israel. Cap iiij. Doch Israel tooch etc.

Dat iiij. Capittel.

1 Israel wert vanden Philisteen hardt gheslagen/ 4. ghedenckt met tegenwoordicheyt der Arcke Gods/ denseluen te ouerwinnen/ 9. ende wert noch harder geslagen. 11. De Arcke wert genomẽ/ Hophni ende Pinehas comen om. 12. Eli/ 19. eñ zijn Schoondochter so sy het hooren sterue van grooten rouwe.

1 Ende Samuel begonst te predicken den gantschen Israel: Doch Israel tooch wt/ den Philisteen tegen inden strydt/ ende legerden hen by a Eben Ezer: de Philisteen daerentegen hadden hen gelegert tot Aphek/

a Anders Helpensteens

2 Ende rusteden hen tegen Israel: ende dẽ strydt deylde hem van malcanderen ende Israel wert voorden Philisteen geslagen/ ende sloeghen inder ordeninghe indẽ velde/ by vier duysendt mannen.
3 Ende doe dat Volck inden Leger quam/ spraken de Oudsten Israel: Waerom heeft ons de Heere heden slaen laten vandẽ Philisteen? Laet ons tot ons nemen de Arcke des Verbondts des Heeren van Silo/ ende laetse onder ons comen/ dat sy ons helpe vander hant onser vyanden.
4 Ende het Volck sant henen na Silo ende liet van daer halẽ de Arcke des Verbonts des Heeren Zebaoth/ die bouen de Cherubim sit: ende daer waren de twee zonẽ Eli met de Arcke des Verbonts Gods/ Hophni ende Pinehas.
5 Ende doe de Arcke des Verbondts des Heeren inden Leger quam/ iuychte het gãtsche Israel met groot iuychen/ dat de Aerde clanck.
6 Doe nu de Philisteen hoorden het gheschrey sulckes iuychens/ spraken zy: Wat is dat voor een geschrey sulcx grootẽ iuychens inder Hebreen Leger? Ende doe sy vernamen dat de Arcke des Heeren indẽ Leger ghecomen was/
7 Vreesden zy hen eñ spraken: God is indẽ Legher ghecomen: ende spraken voorder? Wee ons/ want het en heeft te voren alsa niet ghestaen.
8 Wee ons wie wil ons verlossẽ vãder hãt deser machtiger Goden? dat zyn de Goden die Egypten sloegen met allerley plagen inder Woestyne.
9 So hebt nu eenen goeden moet eñ weest mannen ghy Philisteen/ op dat ghy niet en dienen en moest den Hebreen/ b als zy ons ghedient hebben/ weest mannen/ ende strydet.

b Judic. 13. 1

10 Doe streeden de Philisteen/ ende Israel wert geslagẽ/ ende een yegelick vluchtede in syner hutten: eñ het was eenẽ gantsch grooten slach/ dat wt Israel vielen dertich duysent mannen voetvolcks.

De Philisteẽ nemẽ de Arcke Gods/ eñ slaen Israel

11 Ende de Arcke Gods wert ghenomen/ c ende de twee zonen Eli/ Hophni ende Pinehas storuen.

c 1. Sa. 2. 34

12 Doe liep een van Ben Jamin wt dẽ heyre ende quam tot Silo des seluen daechs eñ hadde zyn cleedt verscheurt/ eñ hadde Aerde op zyn hooft ghestropt/
13 Ende siet/ als hy daer in quam/ sadt Eli op eenen stoel/ dat hy op den wech saghe/ want zyn herte was schroomende ouer de Arcke Gods: ende doe de man in de Stadt quam/ seyde het võ hem: ende de gantsche Stadt schreyde.
14 Ende doe Eli dat luyde schreyẽ hoorde/ vraechde hy Wat is dat voor een luyt rumoer? Doe quam de man haestelick/ ende seyde het Eli aen.
15 (Eli/ nu was acht ende tnegentich Jaer oudt/ ende syne d oogẽ waren doncker dat hy niet sien en conde.)

d 1. Sam. 3. 2

16 De man van sprack tot Eli: Ick come/ eñ ben heden wt den Heyre gheuloden. Hy sprack dan: Hoe gaet het toe/ myn sone?
17 Doe antwoordde de Verkondiger/ ende sprack: Israel is gheuloden voor den Philisteen/ ende daer is eenen grooten slach inden Volcke ghschiedt/ ende uwe twee sonen/

Waneer de menschē en̄ vernuft boven leyt, so gaet Gods woort en̄ al le eere onder so valt dat rechte Priesterlic ampt terug ghe ende sterft, ende dat alles wt Gods toorne Maer de gene die daer gewōnē hebben daer na geē ruste inder consciētie: wāt waer Gods woort niet recht gaet/ daer leyt het der con sciencië: alle plage en̄ hertsleer aen/ gelijck als hier de Arcke Gods den Philistēē/ so lāge tot dat sy ten laetsten haer schande bekennē moeten/ dat sy gods woort verkeert hebbē/ ende met eeren weer te rechte brengē moeten / dat is hier bediet metten gulden ersen en̄ muysē welc niet anders is dan de heymelicke plage der cōsciencië: die ten laetsten openbaer wort door Gods woort als S. Paul. seyt 1. Timot 4. Hare dwaesheyt sal alle men schen openbaer wordē f Is zonder eere de Arcke Godes

sonen Hophni ende Pinehas zijn ghestor-
uen: daer toe de Arcke Gods is genomen.
18 e Doe hy nu der Arcken Gods gedachte
viel hy te rugge vanden stoel aē der deure/
ende brack synen hals ontwee / ende sterf:
want hy was out / ende een swaer mā: hy
richtede Israel veertich Jaer.
19 Zijn schoondochter oock Pinehas Wijf
was swangher/ende soude schier int kin-
derbedde: doe zy dat geruchte hoorde/ dat
de Arcke Gods ghenomen/ en̄ haer Sweer
ende man doodt waren / cromde sy haer/
ende baerde want haren noot quam haer
aen.
20 Ende doe sy nu starf spraken de vrouwē
die by haer stonden: Vreest v niet / ghy
hebt eenen jonghen sone. Doch sy en ant-
woordde niet / ende en nam het oock met
ter herten.
21 Ende sy hiet dat kint f Icabod en̄ sprac:
de Heerlicheyt is wech van Israel/ dewyle
de Arcke Gods ghenomen was/ende haer
Sweer ende haer man.
22 Ende sprack noch eenmael/ De Heerlic-
heyt is wech van Israel / want de Arcke
Gods is ghenomen.

Dat v. Capittel.

1. De Arcke Gods wort gheset by den Afgod Dagon/ 4. So verschijnt daer een verschrickelic oordeel ende plage des Heeren aen den seluen/ 6. aen dien van Asdod/ 8. ende Gath. 10. Die van Ekron willen / men salse aen hare plaetse weder brenghen.

1 DE Philisteen van namen de a† Arcke
Gods ende brachtense van b† Eben-
Ezer na Asdod/
2 In het huys Dagon / ende steldense by
Dagon.
3 Ende doe die van Asdod des anderen
morgens vroech opstonden vonden zy Da
gon op zijn aensicht ligghen op der Aerdē
voor de Arcke des Heeren: doch zy namen
den Dagon ende stelden hem weder in zijn
stede.
4 Doe sy nu des anderē morgens vroech
op stonden vondē sy Dagon weder op zijn
aensicht liggen op der Aerdē, voor de Arc-
ke des Heeren/ doch zijn hooft en̄ zijn bey-
de handen afgehouwen op den dorpel dat
den romp alleen daer op lach.
5 Daerom tredē de Priester. c Dagon en̄ al
le die in Dagons huys gaen / niet op den
dorpel Dagō tot Asdod, tot op desē dach.
6 Doch de hant des Heerē wert swaer ouer
die van Asdod, ende verderfse/ c en̄ sloech
Asdod ende alle hare Lantpalen/ aen hare
heymelicke plaetse.
7 Doe nu de lieden te Asdod sagen/ dat het
so toeginck, spraken zy: d Laet de Arcke des
Gods Israel/ niet by ons blyuē, want zijn
hant is te hart ouer ons/ ende onzen God
Dagon.
8 Ende sonden henen / ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen tot hen / ende
spraken: Wat sullen wy met de Arcke des
Gods Israels maken? Doe antwoordden
zy: Latet die van Gad / de Arcke des
Gods Israels rondtom draghen: Ende
zy droeghen de Arcke des Gods Israels
rondtom.
9 Doe zy nu deselue rontom droegen wert
door de handt des Heeren inde Stadt een
gātsch groot rumoer/ en̄ sloech de liedē inde
Stadt/ beyde cleyn ende groot/ ende sy cre
ghen heymelicke plagen/ aen hare heyme
licke plaetsen.
10 Doe sonden zy de Arcke des Heeren na
Ekron: doe nu de Arcke Gods tot Ekron
quam/ schreyden die van Ekron: Sy heb-
ben de Arcke Gods rondrom ghedraghen
tot my, dat zy my ende mijn volck dooden
zouden.
11 Doe sonden zy henen/ ende vergaderden
alle Vorsten der Philisteen/ ende spraken:
Sendet de Arcke des Gods Israels weder
aen haer plaetse/ dat sy my ende mijn volc
niet en doode: want de hant Gods maecte
een seer groot rumoer met dooden in e† der
gantscher Stadt.
12 Ende welcke lieden niet en storuen / die
werden gheslaghen aen hare heymelicke
plaetsen, dat het gheschrey der Stadt op-
ginck inden Hemel.

a wort by dē Afgod Dagon gestelt.
a† An. Kiste
b† An. Heylsteen.
1 Sa. 7. 12
c Psal. 78 66
d Deu. 32. 31
e† An. sommighe.

Dat vj. Capittel.

1. De Philisteen door den raet haerder Papen ende Voorsegghers/ 10. schicken de Arcke den Volcke Gods weder/ 17. met sommige Offeren ende Gauen/ 13. des verblyden hen die van Beth Semes/ 15. offeren den Heere / 19. ende worden grouwelicken gheslaghen.

1 ALso was de Arcke des Heeren / seuen
Maenden inden Lande der Philisteen.
2 Ende de Philisteen riepen hare Prie-
steren ende a Voorseggers ende seydē: Wat
sullen wy met der b† Arcke des Heeren ma
ken: Leert ons/ waer mede sullen wyse aen
haer plaetse senden?
3 Sy spraken: Wilt ghyliedē de Arcke des
Gods Israels wech sendē/ so en sentse niet
ledich wech maer sullet haer een Schuld-
offer vergheldeN. so sult ghylieden ghesont
worden / ende v lieden sal kondt worden/
waerō zijn hant niet van v liedē af en laet.
4 Sy spraken dan: Welck is dat Schuld-
offer, dat wy hen gheuen sullen? Sy ant-
woordden: Vijf gulden Eersen / ende vijf
gulden Muysen na den getale der vijf Vor
sten der Philisteen: want het is eenerley
plagh: gheweest ouer v alle ende ouer uwe
Vorsten.
5 So moet ghylieden nu maken ghelijcke
gedaente uwer Eersen ende uwer Muysen
die uwer Lant verdoruen hebben/ dat ghy-
lieden den God Israels de eere gheeft: mis-
schien sal zyne hant lichter worden ouer v
lieden ende ouer uwen God / ende ouer u-
we Lande.
6 Waerom verstoct ghylieden uwe herte/
gelijck als de Egyptenaers ende Pharao
haer herte verstocten: c is het niet also, doe
hy hem aen hen bewees / lieten sy se varen
dat zy wech ghinghen?
7 d So neemt nu/ ende maect eenen nieuwē
wagen/ende twee jonge zuygende Koeyen
op welcke noyt geen Jock gecomē is ende
spantse aen den Waghen/ ende laet hare
Kalueren van hen te huys bliuen/
8 En̄ neemt de Arck des Heeren/ende setse
op den Wagen: ende de gulden kleynodiē-
die ghyliedē hem ten Schuldoffer geeft leg
get in een kistkin by haer zydē, ende sentse
henen ende laetse gaen.
9 Ende siet ghylieden toe: Gaet sy henē op
den wech harer Lantpalen na Beth Semes
so heeft hy ons alle dat groot quaet gedaē
is dat niet/, so sult ghylieden wetē dat ons
syne handt niet geroert en heeft/ maer het
is ons sus e by gheualle ghe schiedt.
10 De lieden deden also/ ende namen twee
jonge suygende Koeyen/ ende spandese aen
eenen Wagen ende behielden hare Kalue-
ren te huys.

De Arcke Godes is in der Philisteen lant.
a Of. toekomende dingen voorsegghers/
b† An. Kiste lade.
c Exo. 12. 31.
d 2. Sa. 6. 3
e Of. toeuallgher wyse ghebuert.

11 Ende setteden de Arcke des Heeren op
den Waghen/ ende het kistken mette gul-
den Muysen/ ende metten Beeldē haerder
Eersen.
12 Eñ de Koeyen gingen stracx weechs na
Beth Semes toe op eener straten/ eñ gin-
ghen ende loeyden/ eñ en weken niet noch
ter rechter noch ter slincker hant: ende de
Vorsten der Philisteen gingen hen na/ tot
aen de landtpalen Beth Semes.

de Beth Se-
miters ont-
fanghen de
Arcke Gods

13 Eñ de Beth Semiters maeyden euen in
der Tarwenoost in der leeghte/ ende hieuē
hare ooghen op/ eñ saghen de Arcke/ ende
verblyden hen de selue te sien.
14 De Wagen dan quam op den Acker Jo
sua des Beth Semiters/ ende stont aldaer
stille: ende aldaer was eenen grooten steē/
ende sy clouen het hout vanden Waghen/
ende offerden de Koeyen den Heere ten
Brandtoffer.
15 Doch de Leuitē hieuē de Arcke des Hee
ren af/ ende de kiste die daer by was/ daer
de gulden kleynodien in warē/ ende setten
se/ op den grootē steen: ende de lieden tot
Beth Semes offerden den Heere desseluen
daechs Brantoffer ende ander Offer.
16 Doe nu de vyf Vorsten der Philisteē toe
gesien hadden/ togen sy wederom na † E-
kron desseluen daechs.

† An. Acaro

17 Dit zyn de gulden Eersē die de Philisteē
den Heere ten Schultoffer gauen: Asdod
eenen/ Gasa eenen/ Asklon eenē/ Gath ee-
nen/ ende Ekron eenen.
18 Ende gulden Muysen na dē getale aller
Steden der Philisteen onder den vyf Vor-
sten/ beyde der ghemuerden Steden ende
Dorpen/ ende tot aen den grootē g † Abel
daer sy de Arcke des Heerē op lietē/ tot op
desen dach/ op den Acker Josua des Beth
Semiters.

g† And.
Claechsteen.

19 Ende sommige te Beth Semes werden
gheslaghen/ daerom dat sy de Arcke des
Heeren ghesien haddē: ende hy sloech des
volcx vyftich duysēt eñ tseuentich mannē:
doe droech dat volck leet/ om dat de Heere
sulck een groote slachtinghe inden volcke
ghedaen hadde.
20 Ende de lieden tot Beth Semes sprakē:
Wie kan staen voor den Heere sulcken hey
lighen God? ende tot wien sal hy van ons
trecken?
21 Ende sy sonden Boden totten Burgerē
Kiriath Jearim/ ende lieten hen segghen:
De Philisteen hebben de Arcke des Heerē
wedergebracht/ comt af/ ende haeltse tot
v lieden opwaerts.

Dat vij. Capittel.

De Arcke
des Heeren
tot Kiriath
Jearim/ in-
den huyse
Abi Nadab
des Prie-
sters tot Gi
bea.

1. De Arcke des Heeren coemt tot Ki-
riath Jearim. 3. Israel bekeert hem door
vermaninghe Samuels tot den Heere/ 7.
weet door desseluen hulpe der Philisteen
machtich/ 14. ende verkrycht syne afge-
nomen Steden weder. 15. Samuel be-
dient het Richtercampt na den doodt Eli/
met groote neerstichheydt.

a 2. Sa. 6. 3.
b 1. Par. 13. 3.

1 Also quamen de lieden van Kiriath Je-
arim/ ende haelden de Arcke des Hee-
ren op/ ende brachtense inthuys a Abi
Nadab tot Gibea: ende synē sone Eleasar
heylichden sy/ dat hy de Arcke des Heeren
bewaerde.

c Dat is/ Sy
droegē leet/
ende claech-
den dē Hee-
re haer leet
ouer de Phi
listeen.
† An. lamen-
ten.

2 b Ende van dien daghe aen dat de Arcke
des Heeren tot Kiriath Jearim bleef/ ver-
tooch hem den tydt so langhe/ tot dat het
twintich Jaerē werdē: ende het gantsche
huys Israels c † weende voor den Heere.
3 Samuel dan/ sprack totten gantschen
huyse Israels: d So ghy v lieden met gant
scher herten bekeert totten Heere/ so doet
van v liedē de vreemde Goden/ eñ Astarot
ende richtet uwe herte tottē Heere/ e ende
dient hem alleen/ so sal hy v verlossen wt
der Philisteen handt.

d Jos. 24. 14.
Tobi 14. 11.
e Deu. 6. 13.
Matt. 4. 10.

4 Doe deden de kinderen Israels van hē
Baalim ende Astaroth/ ende dienden den
Heere alleen.
5 Samuel dan sprack: Vergadert het gāt
sche Israel na Mizpa/ dat ick den Heere
voor v lieden bidde.
6 Ende sy quamen te samen tot Mizpa eñ
putten water/ ende gotent wt voor den
Heere/ ende vasteden den seluen dach/ ende
spraken aldaer: Wy hebben den Heere ge-
sondicht: also richtede Samuel de kinderē
Israels te Mizpa.

Samuel de
Propheet
is Richter
in Israel na
dē doot Eli
des Prie-
sters eñ zy-
ner kinderē.

7 Doe nu de Philisteen hoorden/ dat de
kinderen Israel te samen ghecomen warē
tot Mizpa/ toghen de Vorsten der Phili-
steen op teghen Israel: doe dat de kinderē
Israels hoorden/ vreesden sy hen voor dē
Philisteen.
8 Ende spraken tot Samuel: Laet niet af
voor ons te roepē tot den Heere onsē God
dat hy ons helpe wt der Philisteen handt.
9 Samuel nam een f † melcklammeken/ eñ
offerde den Heere een gantsche Brandoffer
ende schreyde totten Heere voor Israel:
ende de Heere verhoorde hem.

f Dat is dat
noch aē der
melc was en
noch sooch.
† An. Syrach
46. 19.

10 Eñ in dien als Samuel dat Brandtoffer
offerde/ quamen de Philisteen aen/ om te
stryden tegen Israel: doch de Heere liet ee-
nen grooten donder donderē ouer de Phi-
listeen desseluen daechs/ eñ verschrickte se/
dat sy voor Israel gheslaghen werden.
11 Doe togen de mannen Israels wt van
Mizpa/ ende iaechden de Philisteen/ ende
sloeghense tot onder Beth Car.
12 g Doe nam Samuel eenen steen eñ sette-
den tusschen Mizpa ende Sen/ ende hietē
h† Eben Ezer/ eñ seyde: Tot hier toe heeft
ons de Heere gheholpen.

g Jos. 26. 19.
h† And. Hel-
pensteen/
1. Sam. 4. 1.

13 Also werden de Philisteen gedempet/ eñ
en quamen niet meer in de Lantpalen Is-
raels: ende de hant des Heeren was tegen
de Philisteen/ so lange als Samuel leefde.
14 Also creech Israel de Stedē weder/ i die
hen de Philisteen ghenomen hadden/ van
Ekron aen/ tot Gath toe/ met tsamen harē
Lantpalen/ die verloste Israel vander hāt
der Philisteen: want Israel hadde vrede
met den Amoriten.

i 1. Sam. 4.

15 Samuel richtede Israel zyn leefdaghe.
16 Ende tooch Jaerlicx rondtom tot Beth
ende Gilgal/ ende Mizpa: ende wanneer
hy Israel aen alle dese plaetsen gherichtet
hadde.
17 So quam hy weder te k Ramath/ wāt
daer was zyn huys: eñ richtede Israel al-
daer/ eñ boude dē Heere aldaer eenē Altaer.

k Josu. 18. 25.
1. Sam. 1.
ende 15. 34.

Dat viij. Capittel.

1. Samuels sonen zyn Godloose Rich-
ters/ 4. so eyscht Israel ouer hen eenen
Coninck. 6 Samuel dien sulcx qualick be-
valt/ 10. settet dē volcke des Conincx recht
voor ooghen/ 19. ende sy varen ghelyckē-
wel voort in haren voornemen.

1 Doe nu Samuel oudt werdt/ stelde hy
syne sonen tot Richters ouer Israel.
2 a Zyn eerstegeboren sone hiet Joel
ende de ander hiet Abia/ ende waren Rich-
ters te Berseba.
3 Doch syne sonen en wandeldē niet in sy
ne weghē/ maer neyghden hen tot gierich-
eydt/ b ende namen gheschencken/ ende
buyghden het recht.

Samuels
sonen zyn
Godloose
Richters.
a 1. Paral. 6
28.
Joel
Abia.
b Deu. 16. 19

Israel eyscht eenẽ Coninck.
e 1.Sa.12.12
d Judi.17.6.
Ps.le.13.10.
Act.13.21.

4 Doe vergaderden hen alle Oudsten in
Israel/ eñ quamẽ tesãmath tot Samuel.
5 Eñ spraken tot hem: Siet ghy zijt out
geworden/ ende uwe sonen en wandelen
niet in uwe weghen: d so settet nu eenẽ
Coninck ouer ons/ die ons richte gheljck
als alle Heydenen hebben.
6 Dat verdroot Samuel qualick/ dat sy sey=
den: Gheeft ons eenen Coninck/ die ons
richte: eñ Samuel badt voor den Heere.
7 De Heere sprac doch tot Samuel: Hoort
de stemme des Volcx in allen dat sy tot v
ghesepdt hebben: e want sy hebben niet v
maer my verworpẽ: dat ick geen Coninck
en sal ouer hen zijn.

e Deut.31.16
1.Sa.10.20.

8 Sy doen v/ als sy altoos gedaen hebben
vandẽ dage aen/ doe ickse wt Egiptẽ leyd
de/ tot op desen dach: ende hebbẽ my verla
ten/ ende anderen Goden ghedient.
9 So hoort nu haer stẽme: doch betuycht
hen/ ende verkondicht hen f het recht des
Coninck/ die ouer hen heerschen sal.
10 Ende Samuel seyde alle woorden des
Heeren den Volcke/ dat eenen Coninck vã
hem versocht.

De Rechtẽ des coninck
f Deut.17.15.
1.Sa.10.26.

11 Dat sal des Coninck recht zijn die ouer
v lieden heerschẽ sal: g Uwe sonen sal hy ne
men tot sijnen Wagen ende Ruyteren/ die
voor sijnen Waghen henen draven.

g 1.Re.9.22.

12 Eñ tot Hooftliedẽ ouer duysent/ ende o=
uer vijftich: eñ tot Ackerlieden/ die hem sy
nen Acker bouwen/ ende tot Maeyers in
sijnen Oogst/ ende dat sy zijn Harnasch eñ
wat tot sijnen Waghen behoort/ maken.
13 Uwe Dochteren oock sal hy nemẽ/ dat
sy Apotekerssen/ Keuckenmaeghden ende
Backerssen zijn.

h 1.Re.21.1.

14 Uwe beste Ackeren ende h Wijnbergen/
ende Olijgaerden/ sal hy nemen/ ende sijnen
knechten gheuen.
15 Daer toe van uwe zaet ende Wijnbergẽ/
sal hy de tiende nemen/ ende sijnen Kamer
linghen ende knechten gheuen.
16 Ende uwe Knechten ende Maeghden/
ende uwe schoonste Jongelinghen/ ende uwe
Ezels/ sal hy nemen/ ende zijn volck daer=
mede wtrichten.
17 Van uwe Cudden sal hy de Tienden ne=
men eñ ghylieden moet sijne knechtẽ zijn.
18 Wanneer ghyliedẽ dan schreyen sult te
dier tyt ouer uwẽ Coninck dien ghy v lie=
dẽ vercorẽ hebt/ so en sal v de Heere te dier
seluer tijdt niet verhooren.
19 Doch het Volck weygerde hem te hoo=
ren de stemme Samuels/ eñ spraken: Geen
derley wijse/ maer daer sal een Coninck o=
uer ons zijn:
20 Dat wy oock zijn als alle ander Heyde=
nen dat ons onse Coninck richte/ eñ voor
ons wt trecke/ wanneer wy onse crijghen
voeren.
21 Doe hoorde Samuel alle het ghene dat
dat volck seyde/ ende seyde het voor den
ooren des Heeren.
22 De Heere dan sprach tot Samuel: Hoort
haer stemme/ ende maeckt hen eenen Co=
ninck: eñ Samuel sprach tot dẽ mannẽ Is=
raels: Gaet henẽ eẽ yegelick in zijn Stadt.

Dat ix. Capittel.

2. Saul soect de Ezelinnẽ zijns vaders
5. Coemt door aenghevẽn zijns Jonghen/
14. tot Samuel/ 19. die seyt hem hoe zijn
Ezelinnen ghevonden/ ende hy ten Co=
ninck vanden Heere verordent zy.

Kis sendet Saul de Ezelinnen te soecken.
a 1.Par.8.33
ende 9.39.
1.Sa.14.51

1 Daer was een mã van BenJamin met
namen a Kis/ een sone AbiEl/ des
soons Zeror/ des soons Bechorath/
des soons Aphiah/ des soons eens mans Je=
mini/ een strijtbaer man.
2 Die hadde eenen sone met namen Saul
die was een fijn jonck man/ eñ daer was
geen fijner onder den kinderen Israels b
eens hoofts langher dan alle het volck.
3 Kis nu Sauls vader/ hadde sijne Ezelin
nen verloren: ende hy sprack tot sijnẽ sone
Saul: Neẽt der Jongers een met v maer
v op/ gaet henen/ ende soeckt de Ezelinnẽ.
4 Ende hy ginck door het gheberchte E=
phraim/ ende door het Lant Salisa/ ende
vondẽse niet: sy ghinghen door het Lande
Saalim/ ende sy en warẽ niet daer: sy gin=
ghen door het Lant Jemini/ ende en von=
dense niet.

b † An. van de schoude ren aen/ eñ daer bouen was hy hooghe., etc.

5 Doe sy nu quamẽ int lãt c Zuph/ sprack
Saul tot den Jonghen die met hem was:
Coemt/ laet ons weder na huys gaẽ: myn
vader mochte van den Ezelinnen af laten/
ende voor ons sorghen.

c Zuph was Samuels landt/ 1. Sam.1.1.

6 Hy sprack daerentegen: Siet hier is een
beroemder man Gods in deser Stadt/ al=
les wat hy seydt/ dat geschiet: nu laet ons
daer henen gaen/ misschien seyt hy ons on
sen wech dien wy gaen.
7 Saul dan sprack tot sijnẽ Jongẽ: Wan=
neer wy daer alreede henen gaen/ wat brẽ
ghen wy dan den manne? want het broot
is wech wt onsẽ sack/ so en hebbẽ wy oock
sus gheene ghave/ die wy den man Gods
brenghen: wat hebben wy?
8 De Jonghẽ antwoordde Saul weder/
eñ sprack: Siet/ ick hebbe een vierendeel
eens silueren Sikels by my/ dien willẽ wy
den man Gods/ gheuen dat hy ons onsen
wech segghe.
9 In voortijden in Israel/ wanneermen
ginck God te vraghẽ so sprack men: Coẽt/
laet ons gaen totten d Siender: want die
men nu Propheten heet/ die hietmen in
voortijden Sienders.
10 Saul sprack tot sijnẽ Jongẽ: Ghy hebt
wel ghesept: Comt/ laet ons henen gaen.
Ende doe sy henen gingen na der Stadt/
daer de man Gods was/
11 Ende ter Stadt op quamen/ vonden sy
Maeghden die wtghegaen waren water
te halen: tot denseluen spraken sy: Is de
Siender hier?

d Proheten heeten Sienders/ die daer siẽ con nẽ wt Gods woort wat Gods wille zy

12 Sy antwoordden hen eñ sprakẽ: Ja siet
daer is hy/ haest v/ want hy is heden inde
Stadt ghecomen/ dewijle het Volck hedẽ
te offeren heeft op der Hoochte.
13 Wanneer ghylieden in de Stat coemt/
so sult ghy hem vinden eer hy dan opgaet/
op de Hoochte te eten: want het Volck en
sal niet eten tot dat hy coemt/ want hy se=
gent het Offer: daer na eten die ghenoodt
zijn: daerom so gaet op/ want nu sult ghy=
lieden hem euen treffen.
14 Ende doe sy op totter Stadt quamẽ/ eñ
midden inder Stadt waren/ siet doe ginck
Samuel wt/ hen teghen/ ende wilde op de
Hoochte gaen.
15 e Nu de Heere hadde Samuel sijne oorẽ
geopenbaert/ eenen dach te vorẽ/ eer Saul
quam/ ende ghesepdt:

e 1.Sa.15.1.
Act.13.21.

16 Morgen om dese tijt/ wil ick eenẽ man
tot v senden/ wt den Lande BenJamin/
dien suldy ten Voorst salven ouer mijn Volc
Israels/ dat hy mijn Volc verlosse wt der
Philistẽ hant: want ick hebbe mijn Volck
aengesien/ ende zijn gheschrey is voor my
ghecomen.
17 Doe nu Samuel Saul aensach/ antwoorde
de hem de Heere/ Siet/ daer is de mã/ daer
ick v van geseydt hebbe/ dat hy ouer mijn
Volck heersche.

Saul koōt tot Samuel.

18 Doe tradt Saul tot Samuel onder der
poorte/ende sprac: Segt my / waer is hier
des Sienders huys?

19 Samuel antwoorde Saul/ ende sprach:
Ick ben de Siender / gaet voor my op /
op de Hoochte / want ghylieden sult heden
met my eeten: morghen wil ick v laten
ghaen / ende alles wat in v herte is / wil
ick v segghen.

20 Ende om de Ezelinnen/die ghy voor dry
dagen verloren hebt/ bekommert v slechs
niet/sy zijn geuonden/ende wiens sal zijn,
alles wat in het beste is in Israel? sal het
niet uwe/ ende des gantschen huys uws va
ders zijn?

Saul is ootmoedich eer hy koninck wort.

21 Saul antwoorde/ Ben ick niet een sone
van Jemini f ende van de g slechtsten stā
men/ende mijn geslachte het kleynste on-
der allen gheslachten der stammen Ben Ja
min? waerom segdy my dan van sulcken?

f Judi 20 35 47.

22 Samuel dan nam Saul ende zynen Jon
ghen ende brachtse in de Sale/ende sette-
se bouen aen/ onder die/ die genoodt warē/
dier waren by dertich mannen

1 Sa 15.17
g Of/ dunsten/ veracht ken

23 Ende Samuel sprac tot den Kock/ Geeft
dat stuck herwaerts/dat ick v dede ēn be-
ual/ ghy souder dat by v behouden.

24 Doe droech de Kock eē Schouder op/ēn
dat daer aen hinck: ēn hy leyde het Saul
voor/ ende sprack: Siet/dat is ouer bleuen
legt het voor v / ēn eet: want het is euen tot
deser tijt op v behouden/ doe ick het volck
noode: also at Saul met Samuel dies
daechs.

25 Ende doe sy af ghinghen vander Hooch
te in de Stadt/ sprack hy met Saul op den
Dake/

26 Ende stonden vroech op / ende doe den
dageraet opginck/ riep Samuel den Saul
op den Dake/ ēn sprack: Op/dat ick v gaen
late: ēn Saul maecte hem op/ ende die bey
de ginghen met malkanderen wt/ hy ende
Samuel.

27 Ende doe sy af quamen aen der Stadt
eynde/ sprack Samuel tot Saul: Segt den
Jonghen/ dat hy voor ons henen ga: ende
hy ghinck voor henen: doch staet ghy nu
stille dat ick v kondt doe/ wat God ghe-
seydt heeft.

Dat x. Capittel.

1. Saul wort met sommighe teeckenen
ten Koninck ouer Israel gesalft. 9. Kryeht
een ander herte 10. Prophetecrt. 14. ende
verberght des Koninckrijcx handel. 17 Sa
muel settet den Volcke syne sonden voor
oogen. 21 Gheeft hen haren Koninck/ 27.
dien sy alle niet aen en nemen. 26. Ende
schrijft desseluen Recht in een Boeck.

Saul wort ten Koninc ouer Israel ghesalft.

1 Doe a nam Samuel een Oly glas/ende
goot op zijn hooft/ende custe hem/ ēn
sprack: b Siet ghy dat v de Heere ten
Vorst ouer c zijn Eerfdeel ghesalft heeft?

a 1 Sa 10.13
b Hose 19 15
Act. 13.21.
c Deu. 9.26
d Gen. 35.19.

2 Wanneer ghy nu van my gaet/ so suldy
twee mannen vindē by d den graue Rahel/
in de Lantpale Ben Jamin tot Zelzah die
sullen tot v segghen: De Ezelinnen zijn ge-
uonden die ghy te soecken zijt wtgegaen:
ende siet/ uwe vader heeft de Ezels wt der
sorghen ghelaten/ende sorghet voor v lie-
den/ ende seydt: Wat sal ick om mynen so-
ne doen?

3 Ende wanneer ghy van daer voortaen
gaet/ so suldy komen tot der Eycken Tha-
bor/ aldaer sullen v aenkomen dry mannē/
die opghaen tot God na e Beth El: deen
draecht dry Bocxkens/ de ander dry stuc-
ken broots/ de derde een Flessche met wijn,

e Josue. 18. 22.

4 Ende sy sullen v vriendelick groeten/ ēn
v twee brooden gheuen/ die suldy van ha-
ren handen nemen.

5 Daer na suldy komē op dē Berch Gods.
daer der Philisteen Leger is: ende wanneer
ghy aldaer in de Stadt koemt / sal v ont-
moetē eenen hoop Prophetē/ vāder Hooch
te afkomende/ ende voor hen een Psalter/
ende Tamborijnen/ ende Pypen/ ende Har
pen/ ende sy prophetecrende.

6 f Ende de Gheest des Heeren sal veerdich
worden ouer v/ dat ghy met hem sult pro-
pheteren/ so suldy een ander man worden.

f Judi. 13 24

7 Wanneer v nu dese teeckenen komen g
so doet wat v voor handen koemt / want
God is met v.

g 1 Sa. 7.3.
1 Para 17.2

8 Ghy sult voor my af gaen na Gilgal/ siet,
daer wil ick tot v afkomē te offeren Brant
offer ende Danckoffer: h seuen dagen sul-
dy beyden/ tot dat ick tot v kome/ ende v
kondt doe/ wat ghy doen sult.

h 1. Sa. 13.8.

9 Ende doe hy zijn schouderen keerde/ dat
hy van Samuel ghinck/ gaf hem God een
ander herte / ende alle dese teeckenen qua-
men op den seluen dach.

10 Ende doe sy quamen aen den Berch/ siet
doe quam hem eenen hoop i Propheten
teghen / k ende de Gheest Gods werdt
veerdich ouer hem/ dat hy onder hen pro-
pheteerde.

i By Propheten verstaen de Hebreen Propheten leer jongheren/ die hen der leere der H. Schriftē bevlytigen.
k 1 Sa. 11.6

11 Doe hem nu alle die saghen / die hem te
voren ghekent hadden/ dat hy met den Pro-
pheten prophetecrde/

12 Sprakē sy alle onder malkanderē: Wat
is den sone Kis geschiet? is Saul oock on-
der den Propheten?

13 Ende een aldaer antwoorde/ ēn sprack:
l Wie is haer vader? m Daer is eē Spreec
woort af ghekomen: Is Saul oock onder
de Propheten?

l Dat is/ laetse prophetecrē/ het en is hen doch van vader niet aengeborē/ maer van God/ die is de rechte vader.
m 1 Sa 19 24

14 Ende doe hy wt gheprophetecrt hadde/
quam hy op de Hoochte.

15 Ende Sauls Oom sprack tot hem/ ende
tot synen Jongen: Waer zijt ghylieden he
nen gegaen? Sy antwoorden: De Ezelin-
nen te soecken: ēn doe wy sagen dat sy niet
daer en waren/ quamen wy tot Samuel.

16 Doe sprac Sauls Oom: Segt my: Wat
seyde v lieden Samuel?

17 Saul antwoorde synen Oom: Hy seyde
ons dat de Ezelinnen gheuonden waren:
doch van den Koninckrijcke en seyde hy
hem niet/ wat Samuel ghesept hadde.

18 Samuel dan eyschte het Volck te samē
ten Heere na Mizpa/

19 Ende sprack tot den kinderen Israels:
So seydt de Heere de God Israels: Ick
hebbe Israel wt Egypten geleydt/ ende v
lieden van der Egyptenaeren handt ver-
lost/ ende vander handt aller Koninckrijc-
ken die v dwonghen,

20 n Ēn ghylieden hebbet heden uwen God
verworpen/ die v wt alle uwe ongeluck ēn
droeffenisse geholpen heeft/ ende seydt tot
hem: Set eenen Koninc ouer ons: Wel aē/
so treedt nu voor den Heere/ na uwen stam
men ende o Maechschappen.

n 1 Sa. 8.7.
o t Aud. Hoofteliedē.

21 p Doe nu Samuel alle stammen Israels
daer toe bracht/ werdt gheraeckt de stam-
me Ben Jamin.

p Jos. 7.16
Jone. 1.7.

22 Ende doe hy den stamme Ben Jamin
daer toe brachte met synen gheslachten /
werdt gheraeckt het geslachte Matri/ ēn
werdt gheraeckt Saul/ de sone Kis: ende sy
sochten hem/ doch zy en vonden hem niet.

23 Doe vraechdē zy voorder den Heere: Sal
hy oock noch herwaerts komen? De Heere
antwoorde/ Siet/ hy heeft hem onder de
Vaten versteken.

Voor dee re salmen v lieden/ende hem daer toe drijuen laten.

Doe

24 Doe liepen sy henen/ ende haelden hem
van daer: ende doe hy onder het Volc trat/
q was hy eens hoofts langer dan alle het
Volck.
25 Ende Samuel sprack tot allen Volcke:
Daer siet ghy welcken de Heere verkoren
heeft: doe juychte alle dat Volck/ ende sprac:
Gheluck ende Heyl den nieuwen Koninck.
26 r Samuel nu seyde den Volcke alle dat
recht des Koninckrijcx/ ende schreef het in
eenen Boeck/ ende leyde dat voor den Hee
re: ende Samuel liet alle dat Volc gaen/
eenen yeghelicken in zijn huys.
27 Ende Saul ginck oock thuys na Gibea.
ende des Heyrs ghinck een deel met hem/
welcker herte God roerde.
28 Doch sommighe boose lieden spraken:
Wat soude ons dese helpen? u ende ver-
achteden hem ende en brachten hem geen
gheschencken: doch hy dede als hoorde hy
het niet.

q † And. doe ginck hy hooch bouē alle het volck van de schouderen aen en daer bouē. 1 Reg 1 29. r Deu 17.15 1.Sa.8.11. 1 Sa 8.22

u Judic.8.7 1.Sa.11.12

Dat xj. Capittel.

1. De Amoniters belegen Israel. 9. De Geest Gods koēt ouer Saul. 11. die slaet se. 14. ende wordt in synen Rijcke beuesticht.

Nahas belegghet Israel. Judic 10.17

1 Ende Nahas de Amoniter tooch op-
waerts ende belegherde Jabes in Gi-
lead: ende alle mannen te Jabes spraké
tot Nahas: Maeckt een verbont met ons,
so willen wy v dienen.
2 Doch Nahas de Amoniter antwoorde
hen: Daer wil ick een verbont met v liedē
in maken/ dat ick v alle de rechte ooge wt
steke/ ende make v te schanden onder het
gantsche Israel.
3 Doe spraken tot hem alle Oudtsten te
Jabes. Gheeft ons seuen daghen/ dat wy
Boden senden in alle Landtpalen Israels:
is daer dan niemandt die ons verlosse/ so
willen wy tot v wt gaen.
4 Doe quamen de Boden te Gibea tot Sa
ul/ ende seydē sulcx voor de oorē des Volcx:
Doe hief alle dat Volc zijn stemme op/ ende
weende.
5 Ende siet/ doe quam Saul vanden Vel-
de/ achter den Runderen/ ende sprac. Wat is
den Volcke/ dat het weent? Doe vertelden
sy hem de sake der mannen van Jabes.
6 a Doe werdt de Gheest Gods veerdich o-
uer hem als hy sodanige woordē hoorde/
ende synen toorne vergrimde seer.
7 Ende nam een paer Ossen/ b ende hieuse
in stucken/ ende sandtse in alle Landtpalen Is-
raels/ door de Boden/ ende liet seggen: Wie
niet wt en treckt Saul ende Samuel na/
dies Runderen salmen also doen: doe viel
de vreese des Heeren op het Volck/ dat sy
wttogen/ gelijck als een eenich man.
8 c Ende men maeckte de ordeninge te Ba
sec: ende der kinderen Israels waren/ drij
hondert mael duysent mannen/ ende der kin-
deren Juda dertich duysent.
9 Ende sy seyden den Boden die daer ghe-
komen waren: Alsosegget den mannen te
Jabes Gilead: Morghen sal v lieden hulpe
gheschieden/ wanneer de Sonne begint
heet te schijnen. Doe de Boden quamen/
ende verkondichdē dat den mannen te Ja
bes/ doe werden sy vrolick
10 Ende de mannen te Jabes spraké Mor
ghen willen wy tot v lieden wt gaen/ dat gy
ons doet alles wat v lieden behaecht.
11 d Ende des anderen morghens/ ordineer-
de Saul het Volck in drij hoopen/ ende qua-
men inden Leger om de Morghenwake/ ende
sloech de Amoniten tot dat den dach heet
werdt: die nu ouerbleuen/ die werden also
verstropt/ dat haerder niet twee by malca
deren en bleuen.
12 Doe sprack het Volck tot Samuel: Wie
zijn sy die daer seyden: e Soude Saul ouer
ons heerschen? geeft se herwaerts die man
nen/ dat wyse dooden:
13 Saul daerenteghen sprack: Daer en
sal op desen dach niemandt steruen: want
de Heere heeft heden Heyl ghegheuen in
Israel.
14 Samuel sprack ten Volcke. Koemt/ laet
ons na Gilgal gaen/ ende het Koninckrijc-
ke aldaer vernieuwen.
15 Doe ginck alle dat Volck na Gilgal/ ende
maeckten aldaer Saul ten Koninck/ voor
den Heere tot Gilgal/ ende offerden Danck-
offer voor den Heere: ende Saul met tsa-
men alle mannen Israels/ verblyden hen
aldaer gantsch seer.

De Gheest Gods coēt ouer Saul/ a 1 Sa.10.10 b Jud 19.29

c 1 Sa 13.15. Jude. 13.4

d Judi 7.16 1.Sa.10.28

e 1 Sa 10 27.

Dat xij. Capittel.

Samuel is hier eenen Spiegel ende Voor
beeldt aller vromer Ouerheden ende Rich
ters. 7. Straft het Volck harer ondanck-
baerheyt dat sy voor haren Koninc God/
eenen mensche ten Koninck gekoren had-
den. 10. God dringtse door een ongewoō-
lick teecken tot kennisse harer sonden. 20.
Samuel troostse/ 23. ende neemt aen/ voor
hen altijt te bidden/ dat sy slechs trouwe-
licken den Heere aenhanghen.

1 Doe sprack Samuel ten gantschen Is
rael: a Siet/ ick hebbe uwer stemme
gehoort in allen dat ghy lieden my ge
seyt hebt/ ende hebbe eenen Coninck ouer
v lieden ghemaeckt.
2 Ende nu siet/ daer trecke uwen Koninck
voor v lieden henen: ick nu ben oudt ende
graw ghewordden/ ende myne sonen zijn by
v lieden/ ende ick hebbe voor v lieden henē
ghegaen van myner ionckheyt op/ tot op
desen dach.
3 b Siet hier ben ick/ antwoordet teghen
my voor den Heere ende synen Gesalfden/
oft ick yemants Osse ofte Ezel genomen
hebbe? oft ick yemandē hebbe ghewelt of-
te onrecht ghedaen? oft ick yemanden on-
derdruct hebbe? oft ick van yemants hant
een gheschenck genomen hebbe/ ende my de
ooghen blinden laten: so wil ick het v liedē
weder gheuen.
4 Sy spraken: Ghy en hebt ons gheen ge-
welt noch onrecht gedaē/ noch onderdruct
ende van niemants handt wat genomen.
5 Hy sprack tot hen: De Heere zy een ghe
tuyge teghen v lieden ende synen Gesalfden
heden ten daghe/ dat ghy niet in myner
handt geuonden en hebt. Hy spraken: Ja
sy sullen ghetuyghen zijn.
6 Ende Samuel sprack ten Volcke: Ja/
de Heere/ die Mosē ende Aaron gemaect/
ende uwe Vaders wt Egyptenlandt ghe-
leydt heeft/
7 So tredet nu herwaerts/ dat ick met v
liedē rechte voor den Heere/ ouer alle wel-
daet des Heeren/ die hy aen v lieden ende
uwen Vaderen ghedaen heeft.
8 c Als Jacob in Egypten ghekomē was/
doe schreyden uwe Vaders tot den Heere:
d ende hy sandt Mosē ende Aaron/ dat sy
uwe Vaders wt Egyptē leyden/ ende hen
aen dese plaetse woonen lieten.
9 Doch doe sy des e Heeren haers Gods
vergaten/ verkocht hyse onder het gewelt
f Sissera des Hooftmans tot Hazor/ ende
onder het ghewelt der Philisteen/ g ende on-
der het ghewelt des Koninckx der Moabi-
ten/ die vechtden teghen hen.

a 1 Sa. 8.4.

b Syr 46 Act.20.18

c Gen 46. 5 Exo.2.23. d Exo 3.10

e Judic 4 1 f Judic 13 1 g Judic 3.12

Ende

10 Ende sy schreyden voortaen tot den Hee
re ende spraken: Wy hebben gesondicht/
dat wy den Heere verlaten/ ende Baalim
ende Astaroth ghedient hebben: doch ver-
lost ons nu van der hande onser vyanden/
so willen wy v dienen.

h Judi 6.14 i Judi 13.24 k Judi.11.1 l1.Sam.7.4 m1.Sa.8.5

11 h Doe sandt de Heere Jeru Baal/ i Be-
dan/ k Jephthah/ l ende Samuel/ ende ver
loste v lieden van der hant uwer vyanden
rontom/ ende liet v lieden seker woonen.
12 Doe ghylieden nu saecht/ dat Nahas de
Koninck der kinderen Ammon tegen v lie
den quam/ m spraeckt ghylieden tot my:
Niet ghy/ maer een Koninck sal ouer ons
heerschen: so doch de Heere uwe God uwe
Koninck was.

n God verfoeit den Koninck/ en is doch toornich/ dat sy hem gekoren hadden. Dat is so veel geseyt. Sy deden quaet/ dat sy haer vertrouwen vã God op eenen mensche ende op hen selfs setten: so sy doch sus lange/ so dick sonder Koninck door God verlost waren. Daerom de wyle dat hẽ toegeseydt was Koninghen te hebben/ so en laet het God niet toe/ dat zy hem verkiesen/ maer hy verkiest hem selfs: op dat het bestã/ dat alles wat God niet en beghint ende doet/ voor God niet en gelt.

13 Nu daer hebt ghylieden uwẽ Koninck/
dien ghy ghekoren ende ghebeden hebt: n
want siet/ de Heere heeft eenen Koninck o-
uer v lieden gheset.
14 So ghylieden nu den Heere vreest ende
hem dient ende syne stemme hoort/ eñ den
monde des Heeren niet ongehoorsaem en
zyt/ so sullet beyde ghylieden ende uwe Ko
ninck die ouer v lieden heerschet/ den Hee-
re uwe God volghen.
15 So ghylieden daerentegen des Heeren
stemme niet en hoort/ maer synen monde
ongehoorsaem zyt/ so sal de hãt des Heerẽ
tegen v lieden/ eñ teghen uwe vaders zyn.
16 Oock tredet nu herwaerts/ ende siet dat
groote dinck/ dat de Heere voor uwen oo-
ghen doen sal.
17 Is als nu niet den Tarwoogst: ick wil
dannoch den Heere aenroepen/ dat hy sal
donderen eñ regenen laten: dat ghy bevin-
den eñ sien sult/ dat groot quaet/ dat ghy
voor des Heeren oogen ghedaen hebt/ dat
ghy v lieden eenen Coninck gebedẽ hebt.
18 o Ende doe Samuel den Heere aenriep/
liet de Heere donderen eñ regenen desselven
daechs: doe vreesde dat gantsche volck dẽ
Heere ende Samuel seer.
19 Eñ spraken alle tot Samuel: Bidt voor
uwe knechtẽ/ den Heere uwẽ God/ dat wy
niet en steruen: want bouen alle onse son-
den/ hebben wy oock dat quaet gedaẽ dat
wy ons eenen Koninck ghebeden hebben.
20 Samuel daerentegen sprach ten Volcke:
Vreest v niet/ ghy hebt tis waer dat quaet
alle gedaen: doch wijckt niet achter vandẽ
Heere af/ maer dient den Heere van gant-
scher herten:
21 Ende wijckt der ydelheyt niet na/ want
het en baet v lieden niet/ eñ en kan v niet
verlossẽ/ dewijle dat het een ydel dinck is.

o1 Reg 18.41 p Exo 34.10 Deut.9.26 Josue.7.7.

22 p Doch de Heere en verlaet zyn Volck
niet/ om zyns grooten Naems wille: want
de Heere heeft begost/ v hemseluẽ ten Volc
ke te maken.
23 Doch het zy oock verre van my/ my also
aen den Heere te besondigen/ dat ick soude
aflaten voor v lieden te bidden/ ende v lie-
den te leeren den goeden eñ gerechtẽ wech.
24 Vreest slechs den Heere/ ende dient hem
trouwelicken van gantscher herten: want
ghylieden hebt gesien hoe groote dinghen
hy met v doet.
25 So ghylieden daerentegen quaet han-
delt/ so sult beyde ghylieden ende uwe Ko-
ninck verloren zyn.

Dat xiij. Capittel.

1. De Philisteen van Saul eñ Jonathã
gesiagen. 5. wedergaen den stryt met ontal
licke rijchscrustinghe. 6. Israel verschrickt
hem van bangicheyt. 9. Saul wort ghe-
straft zyns Offers halũ. 15. Telt zyn volc/
89. ende vindt het ouer al wapenloos.

1 Saul was af een Jaer Koninck geweest/
ende doe hy twee Jaer ouer Israel gere
geert hadde/ a Af An. als een Jarich kint in zynen Rycke, ende doe etc.
2 Verkoos hy hem dry duysent mannen
wt Israel: twee duysent waren met Saul
te Michmas/ ende op het gebercht Beth
El/ ende een duysent met Jonathan/ tot
Gibea Ben Jamin/ nu het ander volck liet
hy gaen/ eenen peghelijcken in zyne Hutte. 1.Sa.13.17.
3 Doch Jonathan sloech de Philisteen in
haren Leger/ b die tot Gibea was: dat quã
voor de Philisteen: eñ Saul liet de Basuy
nen blasen inden gantschen Lande/ eñ seg-
ghen: Dat Laet den Hebreen hooren.
4 Ende het gantsche Israel hoorde seggẽ:
Saul heeft der Philisteen Leger geslagen: Jonathan slaet de Philisteen.
want Israel stanck voor den Philisteen: b1.Sa 10.5
ende alle dat Volck schreyde Saul na/ na
Gilgal.
5 Doe verghaderden hen de Philisteen te
stryden met Israel dertich duysent Wage
nen/ ses duysent Ruyters/ eñ ander volck/
so vele als des zants aenden Oeuer der
Zee: eñ toghen op/ ende legherden hen te
Michmas/ tegent Oostẽ voor Beth Amẽ.
6 Doe dat de mannen Israels saghen dat
sy in noode waren/ (want den Volcke was
banghe/) verstaken sy hen in de speloncken
ende kuylen/ ende rotzsteenen/ ende holen/
ende bornputten.
7 De Hebreen nu gingen ouer de Jordane/
int lant Gad ende Gilead: ende Saul was
noch tot Gilgal/ ende alle dat volck wert
achter hem vertzaecht
8 c Doe toefde hy seuen dagẽ/ op den tyt c1.Sa.10.8
van Samuel bestemt: ende doe Samuel
niet en quam tot Gilgal/ verstropde hen
het volck van hem.
9 Doe sprac Saul: Brengt my herwaerts Saul offert
Brantoffer ende Danckoffer: ende hy of- Brantoffer
ferde Brandtoffer.
10 Als hy nu dat Brantoffer volbracht had
de/ siet/ doe quam Samuel: doe ginck Sa-
ul wt hem teghen/ hem te seghenen.
11 Samuel daerenteghen sprach: Wat heb Samuel
dy ghemaeckt? Saul antwoorde: Ick sach straft Saul.
dat hen het volck van my verstropde/ ende
ghy en quaemt niet ter bestemder tyt/ eñ
de Philisteen waren vergadert te Mich-
mas.
12 Doe sprack ick: Nu sullen de Philisteen
tot my af komen te Gilgal/ ende ick en heb
be het aenghesicht des Heeren niet ghebe-
den/ doe waechde ick het eñ offerde Brant
offer.
13 Samuel daerenteghen sprach tot Saul:
Ghy hebt sottelick gedaen/ eñ niet gehou-
den des Heeren uws Gods ghebodt/ dat hy
v geboden heeft: want hy hadde uwe Ryc-
ke v beuesticht ouer Israel voort eñ voort
14 Doch nu en sal uwe Rycke niet bestaen/ d Of/ nadẽ gryplick gemaeckt
e de Heere heeft hem eenen man wtgesocht
na zynder herten/ dien heeft de Heere ghe- e1.Sa.16.13 Psal.78.70 Act.13.22
boden/ Vorst te zyn ouer zyn Rijck: want
ghy en hebt des Heeren ghebot niet ghe-
houden.
15 Ende Samuel maecte hem op/ eñ ginck
van Gilgal op na Gibea Ben Jamin: f eñ f1.Sam.11.8 ende.15.4
Saul telde het volck dat by hem was/ by
ses hondert mannen.
16 Saul ende zyn sone Jonathan/ ende het
volck dat by hem was/ bleuen op den klep
nen berch te Ben Jamin/ de Philisteen
daerentegen hadden hen gelegert te Mich
mas.
17 Ende wt den Legher der Philisteen to-
ghen dry hoopen/ het lant te verderuen: dẽ
eenen keerde hem op de strate na Ophra/
int landt Sauls;

Den

18 Den anderen keerde hem op de strate
Beth Horon/ den derden keerde hem op de
strate. die daer gaet na den dale Zeboim/
aen der woestyne.
g Judi. 5. 7. 19 g Ende daer en wert gheen Smit inden
gantschen lande Israels gevonden / want
de Philisteen dachten: De Hebreen moch-
ten sweerden ende spiessen maken.
20 Ende gātsch Israel moest af trecken tot
den Philisteen. wanneer yemāt hadde een
h† Anders. saeghser. ploechyser/ houweel/ byl of h † seyssen te
scherpen.
21 Ende de sneden aen de seyssens/ eñ hou-
weelen ende gaffelen/ ende bylen waren
afgearbeydet. ende de scherpten stomp ge-
worden.
22 Doe nu den strijdtdach quam/ en werdt
daer gheen sweert noch spiesse ghevonden
in des gantschen volcx hant. dat met Saul
ende Jonathan was behalven Saul ende
zijn sone hadden wapen.
23 Ende der Philisteen Legher tooch wt door
Michmas over.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jonathan met synen Wapendrager
slaet der Philisteen Legher op de vlucht/
16. Saul so hy hem met den volcke te hul-
pe coemt/ 24. doet een verbot der spyse tot
op den avont/ 27. dat Jonathā onwetende
overtreet/ 32. desgelijcx het volck eet bloe
dich vleesch/ tegē de Wet/ 36. Saul vraecht
God om raet tegen de Philist. en/ 30. wil
synen sone die metten lote geraect werdt/
doot hebben/ 45. ende moet denseluē door
den volcke los gheven/ 47. van Sauls cry
ghen/ 49. ende ghesl achten.

Jonatha Sauls sone 1 HEt gheviel op eenen dach / dat Jona
than de sone Saul sprack tot synen
Jongen. die zijn Wapendrager was:
Koemt/ laet ons over ghaen tot der Phili-
steen Legher/ die daer boven leydt: ende en
seydet synen vader niet aen.
a† An. Migron 2 Ende Saul bleef te Gibea / aent eynde/
onder eenen Granaten boom die in a† der
Voorstaet was b eñ des volc. dat by hem
was was by ses hondert mannen.
b 1. Sa. 13. 15
c 1. Sa. 21. 1.
d 1. Sa. 4. 21
3 Eñ c Ahia de sone Ahitob / d Icabods
broeds Phinehas sone. des soons Eli/ was
Priester des Heeren tot Silo/ eñ droech dē
lijfrock aen: het volck en wiste ooc niet
dat Jonathan was henen ghegaen.
4 Daer waren aen den weghe/ daer Jona-
than socht over te gaen tot der Philisteen
Leger. twee spitze steenklippen / deen op
dese zyde. de ander op ghene zyde: de eene
hiet Bozez/ de ander Senne.
5 Ende de eene sach vanden Noorden na
Michmas/ ende de ander vanden Zuyden
na Saba.
6 Ende Janathan sprack tot synen Wa-
pendrager: coemt laet ons over gaen tot
den Legher deser onbesneden. misschien sal
e 1. Pa 14. 11 de Heere wat door ons wtrichten: e want
het en is den Heere niet swaer/ door vele of
te weynighe te helpen.
7 Doe antwoorde hem zijn Wapēdrager:
Doet alles wat in uwe herte is : vaert
voort. siet/ ick bē met v. als uwe herte wil.
8 Jonathan sprack: Wel aen. Wanneer wy
over comen tot den lieden ende hen int ge
sichte comen/
9 Ist dat sy dan seggē: Staet stille/ tot dat
wy aen v comē/ so sullen wy aen onse plaet
se staen blyven
10 Ist dat sy daerenteghen segghen: Koemt
tot ons op: so willen wy tot hen opgaē. so
heeftse ons de Heere in onse handen ghe-
gheven: ende dat sal ons een teecken zijn.
11 Doe sy nu der Philisteen leger alle bey-
de int gesichte quamen/ spraken de Phili-
steen. f Siet. de Hebreen zyn wt de holen f 1. Sa 13. 6. Judic 14. 11
ghegaen/ daer sy hen in versteken hadden.
12 Ende de mannen inden Leger. antwoor-
den Jonathan ende synen Wapendrager/
ende spraken: Koemt tot ons opwaerts/
so willen wy het v wel leeren: doe sprack
Jonathan tot synē Wapendrager: g Klimt g 1. Mac 4. 30.
my na/ de Heere heeft se ghegheven in de han
den Israels.
13 Ende Jonathan klauerde met den han- Jonathan slaet der Philisteen Leger op de vlucht.
den ende met den voeten daer op ende zyn
Wapendragher hem na: doe vielense voor
Jonathan neder. ende zyn Wapendrager
doodese hem altoos na/
14 Also dat de eerste slachtinge/ die Jona-
than eñ zyn Wapendrager deden. was by
twintich mannen. byna in een half Bun-
der lants / dat een iock Ossen om ploecht
15 h Ende daer quam een verschricken in- h Jud 14. 14
den Legher op den velde. ende in het gant-
sche volck des Legers/ ende de stroopende
roevende rotten verschrickē ooc. also dat
het landt beefde: i want het was een ver-
schricken van God. i Jos 10. 10 Esa. 28. 21. Judic 4. 15
16 Eñ de wachters Sauls tot Gibea Ben-
Jamin sagen. dat hem den hoop verstroey
de/ ende verliep hier ende daer / ende wert
versmetten.
17 Saul sprack tot den volcke dat by hem
was: Tellet ende siet toe. wie van ons zy
wech gegaen: ende doe sy telden/ siet. doe
was Jonathan ende syn Wapendragher
niet daer.
18 Doe sprack Saul tot k Ahia: Brengt de k 1. Sa 14. 3
Arcke Gods herwaerts (want de l† Arcke l† An. kiste/ of lade.
Gods was te dier tyt by den kinderen Is-
raels.)
19 Eñ doe Saul noch sprack metten Prie-
ster. doe wert dat rumoer eñ t' at loopen in
der Philisteen leger noch grooter: eñ Saul
sprack ten Priester: Treckt uwe handt af.
20 Ende Saul riep. ende alle dat volck dat
met hem was/ ende quamen ten strijde. eñ
siet/ m doe ginck een yegelicx sweert tegē m Judi. 7. 22 2. Par. 20. 22 2. Ma. 12. 22
den anderen/ ende daer was een gantsch
groot rumoer.
21 Ooc de Hebreen die te voren by den Phi
listeen geweest waren. ende met hen int le
ger op getogen waren rontom gaven hen
tot Israel / die met Saul ende Jonathan
waren.
22 Ende alle mannen van Israel / die hen n 1. Sa. 13. 6
op het gebercht e Ephraim n verstekē had-
den/ doe sy hoorden dat de Philisteen vlo-
den/ streke sy achter hen wech inden strydt.
23 Also halp de Heere te dier tydt Israel eñ
den strydt duerde tot Beth Auen toe.
24 Eñ doe de mannen Israels moede wa-
ren desselven daechs / beswoer Saul alle
dat volck eñ sprack: Vervloeckt zy een ye-
ghelick. die broot eet. voor den avont/ dat
ick my aen mynen vyanden wreke: doe en
at ooc alle dat volck gheen broot.
25 Eñ het gantsche lant quam in het wout
ende daer was honich inden velde.
26 Ende doe het volck henen in het woudt
quam: siet. doe vloeyde het honich/ doch
niemant en nam desselven mettet hant tot
synen monde: want het volck vreesde hem
voor den eedt.
27 Maer Jonathā en hadde niet gehoort/
dat zyn vader het volck beswooren hadde/
eñ recktet synen staf wt/ dien hy in syner
hant hadde. eñ stac metter spitzē indē hou-
nichseem/ eñ keerde syne handt tot synen
monde: doe werden synē ooghen wacker.

Doe

28 Doe antwoordde een van den volcke / ende
sprack: Uwe vader heeft het volck beswo-
ren/ende gheseyt: Vervloeckt zy een yege-
lick die hedẽ wat eet: ende het volck was
moede gheworden.
29 Doe sprack Jonathã: Mijn vader heeft
het lant bedroeft: siet/hoe wacker zijn my-
ne oogen geworden dat ick een weynich
deses heunichs ghesmaeckt hebbe.
30 Dewijle dan het volck heden niet heeft
mogen eten/van der buyte syner vyanden/
die het ghevonden heeft / so heeft oock nu
den slach niet grooter geworden konnen
tegen de Philisteen.
31 Sy sloegen dannoch de Philisteen dies
daechs van Michmas tot Aialon toe: ende
het volck wert seer moede.
Teghen de Wet. 32 Ende het volck richtede den buyte toe/
ende namen Schapen ende Runderen / ende
Kalueren/ende slachtedense opter Aerden/
a Deu.12.16 a ende atent so bloedich.
Leuit. 3.17 33 Doe verkondichde men Saul: Siet/ het
ende.7.26. volck besondicht hem aen den Heere / dat
ende.17.14 het bloet eet: hy sprack: Ghy hebt quaet
ende.19.26 gedaen wentelt herwaerts tot my als nu
eenen grooten steen.
34 Ende Saul sprack voorder: Verstroeyt
v onder het volck ende segghet hen/ dat een
yegelick synen Osse ende syne Schapen/ tot
my brenge/ende slachtse hier/dat ghyse e-
tet/ende v niet besondicht aen den Heere/
met dẽ bloet etẽ: doe brachte alle dat volck
een yeghelick synen Osse met syner handt
† And. tot den nacht/ hiertoe † dies nachts / ende slachtedense
aldaer.
p 1.Reg.18.30 35 Ende Saul boude den Heere eenen p Al
taer: dat is den eersten Altaer dien hy den
Heere boude.
36 Ende Saul sprack: Laet ons af trecken/
de Philisteen na by nacht/ende hen beroo-
uen/tot dat het licht morghen wordt/dat
wy niemandẽ van hen ouer laten. Sy ant
woordẽ: Doet alles wat v behaecht: Daer
toe de Priester sprack: Laet ons herwaert
tot God genaken.
q 1.Sa.28.6 37 q Ende Saul vraechde God: Sal ick af
trecken den Philisteen na? ende wildyse ge
uen in Israels handẽ? doch hy en antwoor
de hem te dier tijde niet.
38 Doe sprack Saul: Laet hiertoe tredẽ al-
le hoopen des volcks/ende ondervindt/ende
siet toe/aen wien de sonde zy te deser tydt.
r Of/Heyl-geuer 39 Want so waer als de Heere leeft/ de r Hey
lant Israels/ende wanneer sy oock alreede
aen mynen sone Jonathan ware/ so sal hy
steruen: ende niemandt en antwoordde hẽ
wt den gantschen volcke.
40 Ende hy sprack tot het gantsche Israel
Weest ghylieden op gener zyden/ ick ende
myn sone Jonathan willen zijn op deser zy
den: het volck sprack tot Saul: Doet wat
v behaecht.
41 Ende Saul sprack tot den Heere/den God
Israels: Doet wat recht is. Doe wert Jo-
nathan ende Saul gheraeckt/ daerentegen
het volck ghinck vry wt.
42 Saul sprack: Worpt het lot ouer my/ende
mynen sone Jonathan: doe wert Jonathã
gheraeckt.
s Josue 7.19 43 Ende Saul sprac tot Jonathan: s Segt
my/wat hebt ghy ghedaen? Jonathan seyde
het hem/ende sprack: Ick hebbe een wey-
nich heunichs ghesmaect met den staf dien
ick in myner handt hadde/ende siet/ick moet
daerom steruen.
44 Doe sprack Saul: God doe my dit ende
dat Jonathan ghy moet den doot steruẽ.
45 Doch het volck sprack tot Saul: Sou-
de Jonathan steruen/die sulck eenen groo
tẽ heyl in Israel gedaen heeft? dat zy verre
t so waer als de Heere leeft/ daer en sal geẽ t 2.Sa.14.11
hayr van synen hoofde op de Aerde vallẽ:
want u God heeft het heden door hem ge- u † And. met
daen: alsoo verloste het volck Jonathan/ God heeft
dat hy niet steruen en moeste. hy te deser
46 Doe tooch Saul op vanden Philisteen: tyt ghe-
ende de Philisteen toghen aen haer plaetse. wrocht.
47 Nu doe Saul het Rijck ouer Israel in-
genomen hadde/ krijchde hy teghen alle sy
ne vyanden rontom tegẽ de Moabiters/
tegen de kinderen Ammon/tegen de Edo-
miters/ teghen de Koningen Zoba/tegen
de Philisteen: ende waer hy hem henẽ keer
de daer oeffende hy straffe.
48 x Ende maeckte een Heyr/ ende sloech de x Deu.25.19
Amalekiten: ende verloste Israel van der
handt aller diese beroofden.
49 Saul hadde sonen: Jonathan / Jswi/ Sauls ghe
Malchisua: ende zijn twee dochteren hie- slachte.
ten alsoo/ de eerstgeboren Merob/ ende de
ionckste Michal.
50 Ende Sauls wijf hiet Ahinoam/een doch
ter Ahimaaz/ende zijn Velthooftman hiet
Abner/een sone Ner/Sauls Oom.
51 y Ende Kis was Sauls vader: ende Ner y 1.Sa.9.1.
Abners vader/ was een sone AbiEl. 1.Par.8.33.
52 Daer was doch eenen harden krijch te-
gen de Philisteen/ so lange als Saul leefde/
ende waer Saul eenen z trustighen ende sterc z † And. man
ken man sach/dien nam hy tot hem. geschickt tẽ
crijge sach
etc.

Dat xv. Capittel.

1. Samuel heet Saul wt Gods beuel
Amalek slaen ende wtroyen. 9. Saul on
ghehoorsaem/ 13. 20 stelt hem als hadde hy
ghehoorsaẽ geweest/ 17. 22. hoort zijn straf
fe/ 24. ende laet hem syne sonden slechs hyp-
cheischer wyse rouwen. 32. Samuel hou-
wet Agag in stuckẽ 35. ende draecht eenst
lick leedt ouer Saul.

1 SAmuel dan sprack tot Saul: a de Heere Gods beuel
heeft my herwaerts ghesonden/ dat ick aen Saul
v een Koninck salfde ouer zijn volck Is- dat hy de A
rael: so hoort nu de stemme der woorden malekiten
des Heeren. slaen ende
2 So spreeckt de Heere Zebaoth: Ick heb verbannen
be bedacht wat Amalek Israel dede / b ende soude.
hoe hy hem den wech verleyde/ doe hy wt a 1.Sa.9.15
Egypten trooch. b Exo.17.8
3 So treckt nu henen/ ende slaet de † A- Nu.24.20.
malekiters ende verbandtse met allen dat Deu.25.15.
sy hebben: ende verschoont syner niet / maer † Anders/
doot beyde mans ende vrouwen/kinderẽ/ Amalec/
ende soochkinderen/Ossen ende Schapen/
Kemelen ende Ezels.
4 Saul liet alsulcx voor het volck komen/ d 1.Sa.11.8
d ende hy telde se te Telaim/ tweehondert ende.13.16
duysent voetvolcks/ende tien duysent mã-
nen wt Juda.
5 Ende doe Saul quam tot der Amaleki-
ters Stat / maeckte hy een achterwacht aẽ
der Beke.
6 Ende liet den Keniter seggen: Gaet wech/ de Keniters
wijcket / ende treet af vanden † Amale- zijn vanden
kiteren/ dat ick v niet met hen wech ruy- Kenter
me: want ghy hebt barmhertichheyt aen Jetro/ Mo
allen kinderen Israels/dat sy wt Egyptẽ sis Sweer.
toghen: alsoo maecten hen de Keniters van † An. Ama-
den Amalekiteren. lec/
7 Doe sloech Saul de Amalekiters vã He e Exo.8.19
uila aẽ tot/Sur toe/ die voor Egypten leyt. Nu.10.29.
8 Ende greep Agag der Amalekiters Koninc Judic.1.16
leuendich/ f ende alle dat volck verbande hy ende.4.17.
met de scherpte des sweerts. Agag der
9 Doch Saul ende het volck verschoon- Amaleki
de Agag/ende wat goede Schapen ende ters konine
Runderen/ ende gheniester was / ende de f 1.Sa.27.9
Lammeren/

lammerē/ ende alles wat goet was/ ende
en woudent niet verbannen: wat daeren-
teghen slim was ende niet en dochte, dat
verbanden sy.
g Exod.6.6 10 Doe gheschiedde des Heeren woordt tot
1.Sa.15.29. Samuel/ ende sprack:
11 g Het rouwet my dat ick Saul ten Co-
ninck gemaeckt hebbe want hy heeft hem
achter vā my afgekeert/ ende myne woor-
dē niet vervullet: dies wert Samuel toor-
nich / ende schreyde tot den Heere den
gantschen nacht.
12 Eñ Samuel maeckte hem vroech op/
dat hy Saul ontmoettede: eñ hem werdt
h Deu.15.22 gesept, dat Saul te Charmel gecomē ware
i t An calum ne. Anders. h ende hadde hem een i t litteeken opghe-
plaetse/ (dē richt. ende ware daerom getogen, eñ af te
heyre den Gilgal ghecomen.
buyt wt te 13 Als nu Samuel tot Saul quam/ sprack:
deylen) ver- Saul tot hem: Ghesegent zydy den Heere
sporat. Ick hebbe des Heeren woort vervult.
14 Samuel antwoordde: Wat is dan dat
voor een bleeten der Schapen in mynē oo
rē/ eñ eē loeyē der Runderē/ die ick hoore?
15 Saul sprack: Vanden Amalekiten heb-
ben syse gebracht: wāt het volck verschoō-
de der besten Schapen eñ Runderen / om
des Offers wille des Heeren uws Gods/
het ander hebben wy verbannen.
16 Samuel daerentegen antwoorde Saul:
Laet v segghen/ wat de Heere met my ge-
sproken heeft / desen nacht. Hy sprack:
Segt op.
k 1.Sa.9.21. 17 Samuel sprack: k Isset niet also? doe
ende 10.1.22 ghy cleyn waret voor uwen ooghen/ wer-
ende 13.1. det ghy het Hooft onder den stammen Is-
raels/ ende de Heere salfde v ten Coninck
ouer Israel?
18 Eñ de Heere sandt v op den wech/ ende
sprack: Treckt henen ende verbant de Sō-
daers/ de Amalekiters. eñ stryt tegen hen/
tot dat ghyse verdelghet.
19 Waerom en hebdy niet gehoort de stem
me des Heeren: maer hebt v totten roof ge
keert / ende quaet ghedaen voor de oogen
des Heeren?
20 Saul antwoordde Samuel: Ick hebbe
doch de stemme des Heeren gehoort / ende
ben henen ghetogen den wech dien my de
Heere henen sandt. ende hebbe Agag der
Amalekiten Coninck ghebracht/ ende A-
malekiters verbannen.
21 Doch het volck heeft des roofs genomē
Schapen ende Runderen. het beste vandē
verbannen/ den Heere uwen Gode te offe-
ren in Gilgal.
22 Samuel daerenteghen sprack Meyndy
dat de Heere lust heeft aen Offer eñ Brant-
offer/ als aen gehoorsaemheyt der stemmē
l Eccl.4.17.5 des Heeren? Siet. l Gehoorsaemheyt is be
Hosee. 6.7. ter dan Offer / ende Opmercken is beter
Math 9.13. dan het vette van den Rammen.
ende 12.7. 23 Want ongehoorsaemheyt is m een sōde
m Ex.22.18 der toouerie. eñ wederspannicheyt is Af-
Deut.18.11. goderie ende Afgodendienst: dewyle ghy
nu des Heeren woordt verworpen hebt/
so heeft hy v oock verworpen dat gy geen
Coninck zyt.
24 Doe sprac Saul tot Samuel: Ick hebbe
gesondicht/ dat ick des Heeren beuel ende
uwe woorden ouertreden hebbe: want ick
vreesde het volck. eñ hoorde haer stemme.
25 Ende nu vergeeft my de sonde/ eñ keert
met my om dat ick den Heere aenbede.
26 Samuel sprac tot Saul: Ick en wil niet
n ...e.11.11.37 met v omkeeren/ n want ghy hebt des Hee
ren woort verworpen/ ende de Heere heeft
v oock verworpen, dat ghy geen Coninck
zijt ouer Israel.

27 Ende als hem Samuel omkeerde/ dat hy
wech ginge greep hy hem by eender slip-
pen zyns rocks ende sy scheurde.
28 Doe sprack Samuel tot hem: o De Heere o 1.Sa.28.17
heeft het Coninckrijcke Israels heden van p Men sal
v gescheurt/ ende uwen naeste gegeuen die Gods woort
beter is dan ghy. niet veran-
29 Oock en liegt de Helt in Israel niet eñ deren noch
het en p berout hē niet: q wāt hy ē is niet verbeteren/
een mensche/ dat hem wat berouwē soude. want hy en
30 Hy sprack daerentegen: Ick hebbe ghe- laet hē niet
sondicht: dannoch eert my doch voor den verāderē of
Outsten myns volcks / ende voor Israel/ beweghen.
ende keert met my om/ dat ick den Heere q 1.Sa.15.11/
uwen God aenbede. r Dat is/ hy
31 Also keerde Samuel om / ende volchde stelt hē voor
Saul na dat Saul den Heere aenbedede. eñ moedich
32 Samuel dan sprack: Laet Agag der Ama als die den
lekiten Coninck herwaerts tot my brengē: doot veracht
ende Agag ginck r getroostet tot hem/ eñ tede/ ende
sprack: Also moetmen des doots bitter- daermede
heydt verdriuen. de bitte-
33 Samuel sprack: s Ghelyck als v sweert/ heyt des
de vrouwen harer kinderen berooft heeft/ doots ver-
also sal oock v moeder/ harer kinderen be- dreuē. s Als
rooft zyn onder den vrouwē: also hieu Sa teerderlick
muel den Agag in stucken voor den Heere tot hem eñ
te Gilgal. sprack: het
34 t Ende Samuel ginck henen na Ramath is waer, de
Saul daerentegen tooch op na synen huy bitterheyt
se te Gibea Saul. des doots
35 u Ende Samuel en sach Saul doe voort- is schoon
aen niet meer tot aen dē dach zyns doots: hier.
euenwel doch droech Samuel leet om Sa- t Exod 17.8
ul dat het dē Heere x berouwet hadde/ dat Nu.14.22.
hy Saul tot eenen Coninck ouer Israel ge t 1.Sa.7.17
maeckt hadde. u 1.Sa.28.15
x God en

Dat xvj. Capittel.

feylt ofte hy
1. Samuel treurich ouer Saul / wert en berout.
met voorwendinge eens Offers henen ge- niet aen het
sonden eenen wt Isai sonen ten Coninc te gene wat
salven. 14. Saul vanden boosen geest ge- hy van ee-
quelt 19. laet wt aengeuen syner knechtē wicheyt
Dauid halen/ dat hy hem met Harpenspel hebben wil.
verlichtinghe zyns quaets doen soude. 1.Sa.15.29.
Psal.10.4.
1 Ende de Heere sprack tot Samuel: Hoe Maer wat
lange draechdy leedt om Saul dien ick hy veran-
verworpen hebbe/ dat hy geen Coninc deren wil.
zy ouer Israel? Vult uwen Hoorn met olie/ hoewel hyt
ende gaet henen/ ick wil v henē senden tot selfs be-
den Bethlehemiter Isai: want onder syne schickt
sonen hebbe ick my eenen Coninck wt- heeft/ daer
ghesien van spreect
2 Samuel daerentegen sprack: Hoe sal ick de Schrift
henen gaen? Saul sal het vernemen/ ende menschelic-
my verworghen. De Heere sprack: Neemt licker wyse/
een Kalf vanden Runderen tot v/ ende dat het Go
spreect: Ick ben ghecomen den Heere te de berout:
offeren. als hier/ en-
3 Eñ ghy sult Isai ten Offer nooden so wil de Gen.6.
ick v wysē/ wat ghy doen sult dat ghy my Wat is dan
salvet dien ick v segghen sal. wat nieus
4 Samuel dede als hem de Heere ghesept by ons
hadde/ ende quā tot Bethlehem Doe ont- maer niet
seteden hen de Oudesten der Stadt/ eñ by Gode/
gingen hem tegen ende spraken: a Is uwe die alle
toecomst oock vreedtsaem. dinck te vo-
5 Hy sprack: Ja/ ick ben gecomen dē Heere ren weet
te offeren: b heyliget v heden. ende coemt a 1.Reg 2.13
met my ten Offer: eñ hy heylichde Isai eñ b Nu.11.18
syne sonen. ende noodese ten Offer: Josue.3.5.
6 Doe sy nu in quamen/ sach hy den Eliab ende.7.13.
aen/ ende dachte: Oft hy voor den Heere sy God is geē
zyn Ghesalfde? aenneemer
7 Doch de Heere sprack tot Samuel: Siet d persoonē.
niet aen zyn ghestalte / noch de grootte Act.10.34.
zyns persoons/ ick hebbe hem verworpen: 1.Para.2...
want

wāt het en gaet niet toe/als een mensche
e Psal.7.10. siet/ e een mensche siet wat voor oogen is/
daerenteghen de Heere siet het herte aen.
8 Doe riep Isai den Abinadab/ eñ liet hem
voor Samuel voor by gaen/eñ hy sprack:
Desen heeft de Heere oock niet verkoren.
9 Doe liet Isai Samma voorby gaen: hy
sprack weder: Desen heeft de Heere oock
niet verkoren.
10 Doe liet Isai syne seuen sonen voor Sa
muel voorby gaen: doch Samuel sprac tot
Isai: De Heere heeft dier gheene vercoren.
11 Eñ Samuel sprac tot Isai: Zyn dat de
Jonghers alle? hy sprack: De cleynste is
daer noch ouer/ eñ siet/ hy hoedt de Scha-
b 2.Sa.7.8 pen. Doe sprack Samuel tot Isai: d Sent
Psal.78.70 henen/eñ laet hem halen: e want wy sullen
ende.89.21 ons niet settē tot dat hy hier henē coemt.
e Gen.24.B 12 Doe sant hy henen/ eñ liet hem halen: eñ
hy was bruynachtich met schoonen oogē/
eñ goeder gestalte. Ende de Heere sprack:
f Psal.78.70 f Op/ ende saluet hem/ want hy isset.
Act.13.22. 13 * Doe nam Samuel synen Oliphoorne/
*1.Sa.10.1 ende salfde hem midden onder synen broe-
God is met deren: ende de Geest des Heeren wert veer
synen Geest dich ouer Dauid/ van dien dage aen/ ende
te by Da- voortaen: Ende Samuel maeckte hem op/
uid maer ende ginck na Rama.
de boose 14 g De Gheest van des Heeren weeck van
gheest is by Saul/ h ende eenen boosen gheest vanden
Saul. Heere maeckte hem seer onrustich.
g Act.13.22. 15 Doe spraken Sauls knechten tot hem:
h 1.Sa.19.9 Siet/ eenen boosen geest van Gode maeckt
v seer onrustich/
16 Onse heere segge syne knechten die voor
hem staen dat sy eenen man soecken/ die
op der Harpen wel spelē konne: op dat hy/
wanneer de boose Geest Gods ouer v coēt/
met syner handt spele/ dat het beter met v
worde.
17 Doe sprack Saul tot syne knechtē: Siet
na eenen man/ die goet zy op Snarenspel/
ende brengt hem tot my.
18 Doe antwoorde der Jongers een/ ende
i Amos.6.5 sprack: i Siet ick hebbe gesien eenen sone
Isai des Bethlemitē/ die kan wel op Sna
renspelē/ een rustich man/ eñ strijtbaer/ eñ
Gen.39.6. verstandich in saken/ k ende schoon/ ende
de Heere is met hem.
19 Doe sandt Saul Boden tot Isai/ eñ liet
hem seggen: Sendt uwen sone Dauid tot
my/ die by den Schapen is.
20 Doe nam Isai eenen Ezel met broot/ eñ
een Flessche wijns/ eñ een Geytenbocxkē/
ende sandt het Saul by synen sone Dauid.
Dauid 21 Also quam Dauid tot Saul/ eñ diende
wert Sauls voor hem/ ende hi kreech hem seer lief: eñ
Wapendra hy werdt zijn Wapendragher.
gher. 22 Eñ Saul sant tot Isai/ eñ liet hē seggē:
Laet Dauid voor my blyuē/ want hy heeft
ghenade gheuonden voor mynen oogen.
23 Wanneer nu de Geest Gods ouer Saul
quam/ so nam Dauid de Harpe/ eñ speelde
met syner handt: so verquickte hem Saul/
ende het wert beter met hem/ eñ de boose
gheest weeck van hem.

Dat xvij. Capittel.

1. De Philisteen rusten hen ten strijde
met Israel. 4. Goliath beroept met groo
ter hoonsprake eenen bysonderen kamp/
op verlies des gantschen Heyrs. 12. Da-
uid van synen vader/ 17. inden Leger ge-
sonden/ 22. hoort het. 26. Soeckt oorsa
ke/ tegen den seluen geuordert te wordē/
32. ende set hem wt verwonderinge Godlicker
bystant/ gewisse ouerwinninghe voor/ 38.
maeckt hem wapenloos/ met staf/ slinger/
eñ vyf gelatte steene den Goliath onder oo
ghen/ 42. wederlegt hem syne verachtelic
keschimpreden/ 45. met ernstinge woor
den/ 48. ende brengt hem wonderlick om.
51. Israel slaet de Philisteen in de vlucht.
54. Dauid koemt met Goliaths hooft
voor Saul.

1 DE Philisteen vergaderden haer Heyr
ten strijde/ ende quamen te samen tot
Socho in Juda/ eñ legerden hen tus-
schē Socho eñ Aseka/ aē het eynde Damim
2 Daerentegē Saul eñ de mannē Israels/
quamen te samen/ eñ legherden hem inden
Eyckgront/ ende rusteden hen ten strijde
teghen de Philisteen.
3 Eñ de Philisteen stonden op eenen berch
op gene zijde/ ende de Israeliten op eenen
berch op dese zijde/ dat daer een dal tusschē
hen was.
4 a Doe tradt daer voor wt den Leger der a 1.Sa.21.19
Philisteen een b† Reuse/ met namen Goli- Goliath eē.
ath van c Gath/ ses ellen ende een handt- Reuse.
breet lanck. b† An. Tus-
5 Ende hadde eenen coperen helm op zijn schenbey-
hooft/ ende een schubachtich pantzier aen treder dat
ende het ghewichte zyns pantziers was/ is/ die mid-
vyf duysent Sikel kopers/ den tusschē
6 Ende hadde koperen beenharnasch aen twee Heyrē
syne beenen/ ende eenen koperen schilt/ op henen trat.
zyne schouderen. And. breck
7 Ende den schacht syner spiessen was als man.
eenen weefboom/ ende het yser syner spies- c Josue 11.21
sen hadde ses hondert Sikel ysers: eñ zijn
Wapendragher ginck voor hem henen.
8 Ende stont/ ende riep totten Heyre Is- Goliath
raels/ ende sprac tot hen: Wat zijt ghy wt trotzet met
getogen v lieden te rusten in eenen strijdt? Israel.
ben ick niet een Philisteus/ ende ghy Sa-
uls knechten? Kiest eenen onder v lieden
wt/ die tot my afkome.
9 Kan hy tegen my strijden/ ende slaet my/
so willē wy uwe knechtē zijn: can ick daer-
en tegen hem ouerweldigen/ ende sla hem/
so sult ghy lieden onse knechtē zijn/ dat ghy
ons dient.
10 Ende de Philisteus sprack: Ick hebbe d† An. hoon
hedē tē dage dat Heyr Israels d veschimpt gesproken/
Gheeft my eenen/ ende laet ons met mal-
kanderen strijden.
11 Doe Saul ende het gantsche Heyr dese
redenen des Philisteus hoorden/ ontsette-
den zy hen/ ende vreesden hen seer.
12 e Ende Dauid was een Ephratischen Isai Da-
mans sone/ van Bethlehem Juda/ die hiet uids vader.
Isai/ die hadde ach sonen/ ende was een e 1.Sa.16.1
oudt man te Sauls tijden/ ende was wel 11.18.
bedaecht onder den mannen.
13 Ende de drie grootste sonen Isai/ waren
met Saul inden crijch getogen/ ende hietē
met namen: Eliab de eerstgheboren/ Abi-
nadab de ander/ ende Samma de derde.
14 Doch Dauid was de ioncxste. Doe nu
de drie oudtste/ met Saul inden crijch togē/
15 Ginck Dauid wederom van Saul/ dat
hy de Schapē zijns vaders hoedde te Beth
lehem.
16 Nu/ de Philisteus tradt hiertoe des mor
gens vroech/ ende des auonts/ ende boodt
hem wt/ veertich dagen lanck.
17 Isai dan/ sprack tot synen sone Dauid: Isai sendt
Neemt voor uwe broederē dese Epha ver- Dauid int
sēgde aaren/ ende dese tien brooden/ ende Legher.
loopt inden Legher tot uwen broederen/
18 Ende dese tien weeckie keesen/ eñ brengt
se den Hoofman/ ende besoeckt uwe broe-
ders/ of het hen wel gaet/ ende neemt wat
sy v beuelen.
19 Saul dan/ ende sy/ ende alle mannen Is-
raels/ waren inden Eyckgrondt/ eñ crych-
den teghen de Philisteen.

20 Doe maeckte hem David des morgens vrouch op/ eñ liet de Schapen dē Hoeder eñ vroech dat eñ ghinck henen/ als hem Isai g bode hadde eñ quam ter Wagenborch: eñ het heyr was wtgetogē eñ hadde hem gherustet ende schreyde inden strydt.

21 Want Israel hadde hem gherustet / soo waren de Philisteen tegen haer Heyr oock gherustet.

22 Doe liet David dat Vat dat hy broch/ by dē bewaerdē d f† Vatē / eñ liep int Heyr/ eñ ginck daer in eñ groettede syne broeds.

f Anders. Tuyche of Gherete: schaps/

23 Ende doe hy noch met hen sprack: siet/ doe tradt de Rie ise met name Goliath de Philisteus van Gath voorwaerts wt der Philisteen Heyr ende sprack als te vooren. ende David hoorde het.

24 Doch een yeghelick in Israel / wanneer hy den man sach so vluchtede hy voor hē/ ende vreesde hem seer.

[illegible]

25 Eñ yegelick in Israel sprack : Hebt ghy dē man gesien voortredē? wāt hy is voort ghetreden Israel te* beschimpen: g eñ wie hem slaet / dien wil de Coninck zeer rijck maken h eñ hem zyn dochter geuē eñ wil zyns vaders huys vrij maken in Israel.

* Of smaet heyt te spreken:
g Jos 15.16
Jud 1.12
1 Para 11.6
h 1. Sa 18 17

26 Doe sprack David tot den mannen die by hem stonden: Wat salmē dien doen die desen Philisteus slaet/ ende de schande vā Israel keert? want wie is de Philisteus/ dese onbesneden/ die het Heyr des leuendighen Gods i† beschimpt.

i† Anders. wreyschet?

27 Doe seyde hem het volck als te vooren: So salmen dien doen die hem slaet.

28 Eñ Eliab zyn grootste broeder / hoorde hem spreken met den mannen eñ vergrimde met toorn teghen David ende sprack: Waerom syt ghy afghecomen? ende waerom hebt ghy daer inde Woestyne gelaten de weynighe Schapen? Ick kenne uwe vermetentheyt wel ende uws herten boosheyt: want ghy zyt afghecomen / dat ghy den strydt saghet.

29 David andtwoorde: Wat hebbe ick dan nu ghedaen? k† Istet my niet beuolen?

k† And. Is daer gheen oorsake?

30 Ende keerde hem van hem teghen enē anderen ende sprack als hy te voren ghesept hadde: Doe andtwoorde hē dat volck als te vooren.

31 Ende doe zy de woorden hoorden / die David zeyde / vercondichden zy die voor Saul. ende hy liet hem halen.

32 Eñ David sprack tot Saul : Het herte ontualle gheenen mensche/ om dies wille: v knecht zal henen gaen / eñ met den Philisteus stryden.

33 Saul daerenteghen sprack tot David: Ghy en cont niet henen gaen tegen desen Philisteus/ om met hem te stryden: want ghy zyt een Jongelinck / dese daerenteghē is een crijchsman van zyner ionckheyt op.

34 David daerentegē sprack tot Saul: l v knecht hoedde de Schapen zyns vaders/ eñ daer quam eenen Leeuwe eñ enē Beyr/ eñ nam een Schaep wech vander kudde.

l Spr. 47.3

35 Eñ ick liep hem na/ eñ sloech hem/ ende ontruckte et wt zynen monde: m eñ doe hy hem ouer my maeckte / greep ick hem by zynē baerde eñ sloech hem/ eñ doode hem.

m Judi 14.6
Daniel. 6.22
Hebr. 11.32.

36 Also heeft v knecht ghe slagen beyde dē Leeuwe eñ den Beyr: So sal nu dese Philisteus de onbesneden zyn/ ghelijck als dier een: want hy heeft geschempt het Heyr des leuendighen Gods.

37 Ende David sprack : De Heere die my vanden Leeuwe ende Beyr verlost heeft/ die sal my oock verlossen van desen Philisteo. ende Saul sprack tot David : Gaet henen ; de Heere zy met v.

38 Ende Saul tooch David zyne cleederen aen / ende settede hem eenen metalen helm op zyn hooft. eñ dede hem een pantzier aē.

39 Ende David gorde zyn sweert ouer zyne cleederen, eñ begōst te gaē, want hy haddet noyt versocht. Doe sprac David tot Saul: Ick en kan also niet gaen, want ick en bens niet ghewoon: ende leyde het van hem.

40 Ende nam zynen staf in zyn handt / las vijf glatte steenen wt der Beke / eñ stackse in zyn Herders tessche die hy hadde eñ indē sack ende nam den slingher in zyn handt/ ende maeckte hem tot den Philisteum.

41 Ende de Philisteus ghinck oock henen/ ende maeckte hem tot David/ eñ zyn Wapendragher voor hem henen.

42 Doe nu de Philisteus opsach / ende sach David aen / verachtede hy hem : want hy was een Jonghelinck / bruynachtich van schooner ghestalt.

43 Eñ de Philisteus sprack tot David: Bē ick dan een Hondt dat ghy met eenen stock tot my compt ? Ende vloeckte David by zynen Gode/

44 Ende sprack tot David : compt hier tot my / ick wil v vleesch gheuen den Vogelen onder den Hemel ende den Dieren op den Velde.

45 David daerentegē sprack tot dē Philisteum. Ghy compt tot my met een Sweerdt/ Spiesse ende Schilt : doch ick come tot v/ inden n Name des Heeren Zebaoth des Gods des Heyrs Israels , dien ghy beschimpt hebt.

n Tegen dē duyvel eñ tegē de sonde, doot eñ valsche leere/ is met met mēsche lickercracht maer met den Name Gods/ ende Gods woort te strijden.
Psalm 20.6

46 Hede ten daghe sal v de Heere in myn handt ouerleueren dat ick v slae, eñ neme v hooft van v/ eñ geue v lichaem des Heyrs der Philisteen/ heden den Voghelen onder den Hemel eñ den o Wildtwerck op Aerdē: dat alle dat Landt verneme? dat Israel eenen God heeft.

o Of Ghewilde

47 Eñ dat alle dese Gemeynte beuinde / dat de Heere niet door Sweerdt noch door Spiesse en helpt : want den strydt es des Heeren/ ende sal v gheuen in onsen handen.

48 Doe hem nu de Philisteus opmaeckte, ghinck daer henen ende genaeckte hem tot David haestede hem David/ eñ liep p† wt den Heyre teghen den Philisteum.

p† An. tottē kamp

49 Ende David greep met der handt in de tessche ende nam daer eenen steē wt ende slingerde: q ende treffte den Philisteus aen zyn voorhooft dat den steen in zyn voorhooft voer / ende hy ter Aerden viel op zyn aensicht.

q Spr. 47.4

50 r Also ouerwan David den Philisteum met der slingher ende met den steen , ende sloech hem eñ doode hem: s† Eñ doe David gheen sweert in syner handt en hadde,

r 1. Mach 4.30.
s† And hem/ Ja David/ die daer geen sweert hadde. Eñ David liep hee etc.

51 Liep hy henen/ eñ tradt tot den Philisteum t ende nam zyn sweert/ ende trock het wt der scheede ende doode hem / eñ hieuw hem den kop daer mede af. Doe nu de Philisteen sagē, dat haer alder sterckste doodt was u vloden sy.

t 1. Par 11.23
u Judi. 7.21.

52 Eñ de mannen Israels eñ Juda maecten hen op eñ riepen eñ iaechden den Philisteē na tot datmen koemt in het dal ende tot aen de poorte Ekron: Ende de Philisteen vielen verslagē op den wech x† na de poorte tot Gath ende tot Ekron toe.

x† An. Saaraym

53 Ende de kinderē Israels keerdē om van den naiaghen der Philisteen/ eñ beroofden haren Legher.

54 Ende David nam des Philisteus hooft/ ende brachte het tot Jerusalem: syne wapē daerenteghen leyde hy in zyn Hutte.

55 Doe nu Saul David sach wtgaen tegen den Philisteum sprack hy tot y Abner sy-

y 1. Sa 14 50

nen Velthooftman: Wiens sone is die Jon-
ghelinck?
56 Abner sprack: So waerachtich als v ziele
leeft/ Heer Coninck/ ick en weets niet.
57 De Coninck sprack: So vraecht daer
na/ wiens sone die Jonghelinck zy.
58 Doe nu David wedom quam vanden slach
des Philisteus/ nam hem Abner/ eñ bracht-
te hem voor Saul/ eñ hy hadde des Phili-
steus hooft in zyner handt.
59 Eñ Saul sprack tot hem: Wiens sone
zydy/ Jonghelinck? David sprack: Ick ben
een sone uwes knechts Isai/ des Bethle-
hemiten.

Dat xviij. Capittel.

1 Jonathan ende David worden groote
vrienden eñ maken een verbont te samen/
6. Saul eergierich/ 10. pooget dẽ David
te verspeten: 13. Sedt hem wt ontsach/
ten Vorste over duysent mannen/ 17. eñ
buut met zyner dochter Merob. 20. met
Michal die hem lief heeft/ deneit hy hem
inder Philisteen handt te brenghen. 22.
Ghebruyckt teghen hem menigherley list:
27. eñ so hy ziet dat hem alle geluck toe-
slaet/ 29. werdt hy hem vyandt zyn lees-
daghe.

Jonathan ende David werden groote vriẽden/ eñ maken een verbont te samen. 1 Ende doe hy hadde wt ghesproken met
Saul/ a verbandt hem het herte Jo-
nathe met het herte David/ ende Jo-
nathan creech hem lief/ als zyn eyghen
herte.
2 Ende Saul nam hem dies daechs/ ende
liet hem niet weder tot zyns vaders huys
commen.
a 1. Sa 19.1 3 b Ende Jonathan ende David maecten
b 1. Sa. 20 8 een verbondt met malcanderen: c want
16. ende 23.18 hy hadde hem lief als zyn eyghen herte.
c 1. Sa 20 13 4 Ende Jonathan track zynen rock wt/
ende. 22. 8. dien hy aen hadde/ eñ gaffen David/ daer-
toe zynen mantel zyn sweert/ zynen boge/
ende zynen gordel.
5 Ende David tooch wt/ waer hem Saul
henen sandt/ ende hielt hem cloucklick: eñ
Saul settede hem over de crychslieden/
ende hy beviel allen volcke wel/ oock den
knechten Sauls.
6 Het gheviel/ doe hy weder ghecommen
d Judi 11.34 was van des Philisteus slach/ d dat de
vrouwen wt allen steden Israels waren
ghegaen/ met ghesanghe ende reyen/ den
Coninck Saul teghen met Tamborijnen/
met vrueghden ende met Vedelen.
7 Ende de vrouwen songhen teghen mal-
e 1. Sa 21 12 kanderen/ ende speelden/ ende spracken: e
ende. 29. 5. Saul heeft duysent gheslaghen/ daer en-
Spr 47.7. teghen David tien duysent.
8 Doe vergrimde Saul seer/ eñ dat woort
beviel hem qualick ende sprack: Sy hebbẽ
David tien duysent ghegheven/ ende my
duysent: het Coninckrycke wil noch zyne
worden.
9 Ende Saul sach David qualick aen/ van
dien daghe aen ende voort aen.
Sauls list tegẽ David 10 f Des anderen daechs werdt den boosẽ
f 1. Sa 19.9 gheest van Gode beroerde over Saul/ ende
propheteerde midden indẽ huyse: David
nu speelde op de Snaren met zyner handt/
als hy dagelijcx plach: ende Saul hadde
een spiesse inder handt/
11 Ende schoot na hem/ ende dachte: Ick
wil David aen de wandt spitten: Ende Da-
uid ontweeck tweemael van hem.
12 Ende Saul vreesde hem voor David:
want de Heere was met hem/ ende was
van Saul ghewecken.
13 Doe dede Saul van hem/ ende settede
hem ten Vorste over duysent mannen: eñ
hy ghinck wt ende in voor den volcke.
14 Ende David hielt hem cloecklick in alle
synen doen/ ende de Heere was met hem.
15 Doe nu Saul sach/ dat hy so ghantsch
cloeck was/ g schuwede hy hem voor hem. g Al. vreesde hy voor hem/ of ontsach.
16 Doch het gantsche Israel ende Juda had-
de David lief/ want hy tooch wt eñ in voor
hen henen.
17 Ende Saul sprack tot David: Siet/ h
myne grootste dochter Merob wil ick v tẽ Merob Sauls dochter
wyue geven/ zyt slechs i dapper/ eñ voert h 1. Sa 17 25
des Heeren kryghe: k want Saul dachte: i Of, vroo-
Myn hant en sal niet aen hem zyn/ maer moedelick
de handt der Philisteen. an. redelick.
18 David daerentegen antwoorde Saul: l k Psal 64.6
Wie ben ick? ende wat is myn leven eñ ghe- l 2. Sa 9.8
slachte myns vaders in Israel/ dat ick des
Coninckx Schoonsoon worden sal?
19 m Doe nu den tydt quam dat Merob de m Judi 14 2 8
dochter Sauls/ soude David gegeven wor- 1 Sa 25 44.
den/ doe wert sy Adriel den Meholathiter- 2 Sa 21.8.
ten wyue ghegheven.
20 Ende Michal Sauls dochter hadde Da- Michal Sauls dochter
uid lief. Doe dat Saul ghesevdt werdt n/ n/ And. ghe-
sprack hy: Dat is recht. viel hem de
21 Ick wilse hem geven/ dat sy hem ten va[l]- sake wel/ eñ
le ghedye/ ende der Philisteen handen over sprack: Ick
hem komen: ende sprack tot David: Ghy etc.
sult heden met der andere myn Schoon-
soon worden.
22 Eñ Saul geboodt syne knechten: spreect
met David heymelicken/ ende segt: Siet/ de
Coninck heeft lust tot v/ eñ alle syne knech-
ten hebbẽ v lief: so weest nu des Coninckx
Schoonsoon.
23 Eñ de knechten Sauls spraken/ sodanige
woorden voor den ooren Davids. David
daerenteghen sprack: Dunckt v dat een o o Of, licht/
kleyn dinck zyn/ des Koninck Schoonsoõ slecht/
te zyn? Ick ben doch een arm slecht man.
24 Ende Sauls knechten seydẽ hem weder
ende spraken: Sulcke woorden heeft Da-
uid ghesproken.
25 Saul sprac: So segt tot David: De Ko-
ninck en begeert geen p Morgengave/ dan p Of, Bruyt-
alleen hondert Voorhuyden vanden Phi- gave/.
listeen/ datmẽ hem wreke aen des Koninckx
vyanden: want Saul poochde David te vel-
len door der Philisteen handt.
26 Doe seyden syne knechten David sulcke
woorden weder. eñ de sake dochte David
goet zyn/ dat hy des Koninckx Schoonsoõ
soude werden: ende den tyt en was noch
niet om.
27 Doe maeckte hem David op/ ende tooch
henen met syne mannen/ ende sloech van-
den Philisteen tweehondert mannen: ende
David brachte hare Voorhuyden/ eñ ver-
noechde den Koninck van t ghetal/ dat hy
des Koninck Schoonsoõ werde: q Doe gaf
hem Saul syne dochter Michal ten wyue. Michal Davids wyf/
28 Ende Saul sach ende merckte/ dat de Hee-
re met David was Ende Michal Sauls q 2. Sa 3 14
dochter hadde hem lief.
29 Doe vreesde hem Saul noch meer voor
David/ eñ wert zyn vyandt zyn leefdaghe.
30 Ende doe der Philisteen Vorsten wt to-
gen/ handelde David cloeckelicker/ dan alle
knechten Sauls/ wanneer sy wt toghen/ so
dat synen name gheacht werdt.

Dat xix. Capittel.

1. Jonathan waerschout David/ 4.
spreect van hem het beste/ 6. ende stilt zyns
vaders quaden moet/ 8. David slaet we-
derom de Philisteen/ 10. verkrycht daerme-
de datmen hem na zyn leven stelt/ 13. ende
moet hem door hulpe Michal met vluchte
daervan brenghẽ/ 19. Saul eñ syne dienaers
so sy

so sy den Dauid naiaghen / worden met den prophetereuden Propheten.

Jonathan waerschout Dauid.
a1.Sa.13 13

1 SAul dan sprack met synen sone Jonathan/ ende met alle syne knechten / dat sy Dauid souden dooden: a doch Jonathan Sauls sone hadde hem seer lief/

2 Eñ verkondichde het hem/ ende sprack: Myn vader Saul pouget daer na / dat hy v doode: so bewaert v nu des morgens/ eñ blijft verborghen/ ende versteeckt v.

Jonathan spreect voor Dauid.

3 Doch ick wil wtgaen / ende by mynen vader staen/ op den velde daer ghy zijt/ eñ van v met mynen vader spreken : eñ wat ick sie/ dat wil ick v condt doen.

4 Ende Jonathan sprack het beste van Dauid/ met synen vader Saul/ ende seyde tot hem: De Coninck besondige hem niet aen zynen knecht Dauid/ want hy heeft geen sonde tegen v gedaen: ende zyn daden is v seer nut.

b 1.Sa.17 49

5 b Ende hy heeft zijn leuen in zijn handt gheset/ ende sloech den Philisteus/ ende de Heere dede eenen grooten Heyl den gantschen Israel: dat hebdy gesien/ ende v des verblijdt / waerom wilt ghy v dan / aen ontschuldich bloet besondighen / dat ghy Dauid sonder oorsake doodet?

6 Doe hoorde Saul der stemme Jonathe/ ende swoer: So warachtich als de Heere leeft/ hy en sal niet steruen.

7 Doe riep Jonathan Dauid/ ende seyde hem alle dese woorden/ eñ brachte hem tot Saul/ dat hy voor hem was als te voren.

8 Daer verhief hem weder eenen krijch: ende Dauid tooch wt eñ krijchde teghen de Philisteen/ eñ dede eenen grooten slach dat zy voor hem vloden.

c 1.Sa.16 14. ende 18.10.
Saul leget Dauid laghen op dat hy hem ombrenge.

9 c Doch de boose geest vanden Heere quā ouer Saul/ ende hy sat in synen huyse / eñ hadde een spiesse in zyner hant : ende Dauid speelde op de Snaren met der handt.

10 Ende Saul poochde Dauid met der spiesse aen de wandt te spitten: doch hy ontweech van Saul/ ende de spiesse vlooch in de wandt. Dauid dan vluchtede/ ende ont quam denseluen nacht.

11 Saul nu sant Boden henen tot Dauids huys/ dat sy hem bewaerden / ende doodē des morgens. Dat verkondichde den Dauid zijn wijf Michal/ ende sprack: Ist dat ghy desen nacht v ziele niet v verlosset/ so moet ghy morghen steruen.

d Of behoe det. daer vā maket/
e Josue.2.15 Act.9.25.
Michal helpt Dauid daeruan

12 e Doe liet hem Michal door de venster neder/ dat hy henen ginck/ ontvluchte / eñ ont quam.

13 Ende Michal nam eē beelt/ eñ leyde het int bedde/ eñ leyde een Geytenvel tot synē hoofde/ ende deckte het met kleederen toe.

14 Doe sant Saul Boden henē/ dat sy Dauid haelden. Doch sy spraken: Hy is cranck.

15 Saul dan sant Boden henen/ Dauid te besien/ ende sprac: Brenget hem op tot my met den bedde dat hy ghedoodt worde.

16 Doe nu de Boden quamē/ siet/ doe lach dat beeldt int bedde/ ende een Geytenvel tot synen hoofde.

17 Doe sprack Saul tot Michal: Waerom hebdy my bedroghen/ ende mynen vyant verlaten/ dat hy ontvluchte? Michal sprac tot Saul: Hy sprack tot my: Laet my gaen/ oft ick doode v.

Dauid vlucht voor Saul.

18 Dauid dan ontvluchte/ ende ontliep/ eñ quam tot Samuel te Rama/ eñ seyde hem aen/ alles wat hem Saul ghedaen hadde: ende hy ginck henen met Samuel / eñ bleuen te Naioth.

19 Ende het wert Saul aengeseydt : Siet Dauid is te Naioth in Rama.

20 Doe sant Saul boden henen/ dat sy Dauid haleden: ende sy sagen f twee Choorē Propheten prophetereren/ eñ Samuel was haer Opsiender. Doe quam de Geest Gods op de Boden Sauls/ dat sy oock propheteerden. f And. eenen hoop

21 Doe dat Saul wert aenghesept / sant hy andere Boden henē/ die prophetceerdē oock Doe sant hy de derde Boden henen/ die pro pheteerden oock.

22 Doe ginck hy selue na Rama / eñ doe hy quam ten grooten Borneput/ die tot Sekv is/ vraechde hy/ ende sprack: Waer is Samuel ende Dauid? Doe wert hem ghesept: Siet/ te Naioth in Rama.

23 Ende hy ginck aldaer henen/ na Naioth in Rama: ende de Geest Gods quam oock op hem / eñ ginck / ende propheteerde/ tot dat hy quam te Naioth in Rama.

24 Eñ hy tooch oock syne kleederen wt / eñ propheteerde oock voor Samuel/ ende viel g bloot neder den gantschen dach ende den gantschē nacht. Daer wt spreectmen: h Is Saul oock onder de Propheten?

g Niet dat hy naect gheweest zy/ maer hy heeft de Coninckliicke kleederen afgeleypt/ eñ slechs ghemeyne kleederen aen behouden/ als een ander mensche. Eñ viel neder etc. dat is/ hy badmet hem ende wanneer sy neder vielē/ so viel hy oock neder met hen.
h 1.Sa 10.12

Dat xx. Capittel.

1. Dauid spreeckt met Jonathan/ 8. eñ vermaent hem des verbonts. 12. Jonathā vernieut het / 18. eñ besteint hem een teecken zyns vaders sin te bekennen. 17. Saul baert syne boosheyt/ 33. ende wil Jonathā dooden/ om Dauids wille. 35. Jonathan na trouwer waerschouwinghe / maeckt een liefliick afscheyt met Dauid.

DAuid nu vluchtede vā Naioth tot Rama ende quam/ eñ sprack voor Jonathā: Wat hebbe ick gedaen: wat hebbe ick mishandelt? wat hebbe ick ghesondicht voor vwen vader/ dat hy my na myn leuen staet?

Dauid spreect met Jonathan/ ende vermaent hem des verbondts.

2 Hy sprack daerentegen tot hem : Dat zy verre/ ghy en sult niet steruen: Siet/ myn vader doet niets/ noch groot noch kleyn/ dat hy mynen ooren niet en openbare waerom soude dan myn vader dit voor my verberghen? Het sal so niet zyn.

3 Doe swoer Dauid voorder/ eñ sprack V vader weet het wel/ dat ick genade voor vwen oogen geuonden hebbe/ daerom sal hy dencken: Jonathan en sal sulcx niet weten/ het mochte hem bekommeren: Voorwaer/ so warachtich als de Heere leeft/ eñ so warachtich als v ziele leeft/ daer is slechs een schrede tusschen my ende den doodt.

4 Jonathan sprack tot Dauid: Ick wil hy v doen wat v herte begheert.

5 Dauid sprack tot hem: Siet morghen is de Nieuwe Maen dat ick met den Coninc ter Tafelen sitten soude/ so laet my nu gaē/ dat ick my op den velde verberghe tot aenden auont des derden daechs.

6 Ist dat v vader na my vraecht/ so seght: Dauid badt my / dat hy a na Bethlehem tot synder Stat loopen mochte/ want aldaer is een Jaerlicks Offer den gantschen gheslachte. a Luce.2.4. Joan.7.42

7 Ist dat hy seydt: Het is goet/ so staet het wel om vwen knecht: sal hy daerenteghen vergrimmen/ so suldy mercken / dat wat quaets by hem besloten is.

8 So doet nu barmherticheydt aen uwen knecht: b wāt gy hebt met my uwē knecht/ een verbont inden Heere gemaeckt: is daenoch een misdaet in my/ so doodet ghy my: want waerom woudet ghy my tot uwen vader brenghen.

b 1.Sa 18.3. ende 23. 16.

9 Jonathan sprack: Dat zy verre van my/ dat ick soude mercken/ dat wat quaets by

mynen vader besloten ware/ ouer v te brenghen/ ende soude het v niet aenseggen?

10 David daerentegen sprack: Wie wil my aenseggen, so v v vader wat hardts antwoordet?

11 Jonathan sprac tot David Koemt laet ons wt op het velt gaen. Ende sy gingen beyde wt op het velt.

12 Ende Jonathan sprack tot David: Heere Godt Israels, wanneer ick e sweure aen mynen vader/ morgen ende aen den derdē daeghe dat het wel staet met David/ ende niet henē sende tot v/ ende het voor uwen ooren openbare/

e Anders. onderuinde Jonathan vernieut het verbont met David, inden Naē des Heerē.

13 So doe de Heere Jonathan dit ende dat: wanneer oock het quaet mynen vader behaecht teghen v/ so wil ick het oock voor uwen ooren openbaren/ ende v verlaten/ dat ghy met vredē wech gaet/ eñ de Heere zy met v/ gelyck als hy met mynen vader gheweest is.

14 Doe ick het niet/ so en doet gheen barmherticheyt des Heeren aen my/ dewyle dat ick leue oock niet so ick sterue.

15 Ende wanneer de Heere de vyanden Davids wtroeyen sal/ eenen yegelicken wt dē Lande/ so treckt ghy uwe barmherticheyt niet van mynen huyse eewichlick.

16 Also maeckte Jonathan een verbōt met den huyse Davids (eñ sprack:) De Heere eyssche het vander hant der vyanden Davids.

17 Ende Jonathā voer voort ende dē sweer David: so lief hadde hy hem/ e want hy hadde hem so lief/ als zyn ziele.

b Au nam eenen eedt van David. by der liefde die hy tot hem hadde.

18 Ende Jonathan sprac tot hem: Morgē is de Nieuwe Mane so salmen na v vraghen: want men sal uwer ghenuissen, daer ghy pleecht te sitten.

c 1. Sa 18.3

19 Des derdē daechs nu/ koemt haestelick neder/ ende gaet aen een plaetse/ daer ghy v verberget aen de werckdagen/ eñ settet v by den steen Asel.

20 So wil ick tot synder zydē drye pylē schieten/ euen als schote ick na dat teecken.

21 Eñ siet ick wil de Jongē henen senden/ Gaet henē/ soeckt de pylen weder: Ist dat ick ten Jongē segge: Siet de pylen liggen herwaerts achter v/ haeltse: so koemt wāt het is vrede/ eñ heeft gheen peryckel, so waerachtich als de Heere leeft.

22 Segghe ick daerenteghen ten Jonghelinc: Siet/ de pylen liggen derwaerts voor v: so gaet henen/ want de Heere heeft v laten gaen.

23 f Wat ghy ende ick met malkanderen ghesproken hebben/ daer is de Heere by/ tusschen my ende v eewichlick.

f 1. Sa 20 42

24 David verberch hem inden velde: ende doe de Nieuwe Mane quam/ settede hem de Koninck ter Tafelen te eten.

25 Doe hem nu de Koninck geset hadde in zyn stede als hy te voren gewoon was aē de wandt/ doe stont Jonathā op: eñ Abner settede hem aen Sauls zyde/ ende men gemiste David in zyn stede.

26 Ende Saul en sprack dies daechs niet/ want hy dachte: Hem is ergens wat ontmoet/ dat hy niet reyn en is.

27 Des anderen daechs der Nieuwer Mane/ doemen David ghemiste in zyn stede/ sprac Saul tot synē sone Jonathan: waer om en is de sone Isai niet ter Tafelen ghekomen/ noch ghisteren noch heden?

28 Jonathan sprac: Hy badt my dat hy na Bethlehem mochte gaen/

29 Ende sprac: Laet my gaen want onse geslachte heeft een Offer inder Stadt, ende myn broeder heeft het my selue geboden: hebbe ick nu genade voor uwen oogen geuonden/ so wil ick henen gaen/ ende myne broederen sien: daerom en is hy niet gekomen tot des Koninckx Tafel.

30 Doe vergrimde den toorn Sauls tegen Jonathan eñ sprack tot hem: Ghy g onge hoorsaem Booswicht/ ick weet het wel dat ghy den sone Isai wtuercoren hebt/ v ende uwer schandelicker moeder te schanden.

Saul schelt Jonathan. g Niet een bzij Edel/ maer eener schendelicker snoodcr eñ onaerdiger vrouwen kint.

31 Want so lange als de sone Isai leeft op Aerden/ sult ghy daertoe oock v Koninckryck niet bestaen: so sendet nu henen/ ende laet hem halen tot my. h want hy moet steruen.

32 Jonathan antwoordde synen vader Saul, ende sprac tot hem: Waerom sal hy steruen? Wat heeft hy ghedaen?

h 1. Sa 26 16

33 Doe schoot Saul de spiesse na hem/ dat hy hem speten soude. Doe merckte Jonathan/ dat het by synen vader gantschelick besloten was/ David te dooden.

34 Ende stont op vander Tafelen met grimmigen toorne/ ende en at desselmen anderen daechs der Nieuwer Mane geen broodt: want hy was bekommert om David/ dat hem zyn vader also verdoemde.

35 Des morgens ghinck Jonathan wt op het velt, daer henen hy David bestemt hadde ende eenen kleynen Jonghē met hem.

36 Ende hy sprack tot den Jongē: Loopt henen eñ soeckt my de pylen weder/ die ick schiete. Doe nu de Jongē henē liep, schoot hy eenen pyl ouer hem henen.

37 Ende als dē Jonghē aen de stede quam/ daer Jonathan den pyl henen gheschoten hadde/ doe riep hem Jonathan na/ ende sprack: De pyl leyt derwaerts voor v.

38 Ende riep hem noch eenmael na: Haest v rasch ende en staet niet stil. Doe las de Jōghē Jonathan de pylen op/ eñ brachtse tot synen heere.

39 Ende de Jonghē en wiste daer niet van/ alleen Jonathan ende David wisten om de sake.

40 Doe gaf Jonathan syne wapen synē Jōghē/ ende sprack tot hem: Gaet henen/ ende draechse in de Stadt.

41 Doe de Jongē daer in quam/ stont David op van de plaetse tegent Zuyden/ ende viel op zyn aensicht ter Aerden/ ende badt drymael aen: Eñ sy kusten i malkanderen/ ende weenden met malkanderen/ David dannoch allermeest.

Jonathan waerschouwet David. i Of yeu te samen

42 Ende Jonathan sprack tot David: Gaet henen met vreden: k Wat wy beyde gesworen hebben inden Name des Heeren eñ gesept: De Heere zy tusschen my ende v. tusschen mynen zade ende uwen zade/ dat blyue eewichlick.

k 1 Sa 20 42

43 Ende l Jonathan maeckte hem op/ eñ quam in de Stadt.

l And David maecte hem op eñ trooch henē: doch Jonathan quam in de Stat.

Dat xxj. Capittel.

1. David koemt tot Ahimelech te Nobe. 6. Eet van den Toonbrooden. 8. ende neemt met hem het sweerdt Goliath. 10. Koemt tot den Koninck Achis/ 13. ende stelt hem als ware hy niet wys.

1 David quam tot Nobe totten Priester a Ahimelech: Eñ Ahimelech ontsettede hem/ doe hy David tegē ginck/ ende sprack tot hem: Waerom koemdy alleen/ ende gheen man en is met v?

David coēt tot Ahimelech tot Nobe. a 1. Sa 14 3

2 David sprack tot Ahimelech den Priester De Koninck heeft my een sake beuolen/ eñ sprack tot my: Laet het niemande weten/ waerom ick v wtgesondē hebbe/ ende wat ick v beuolen hebbe: want ick hebbe oock mynen Jongen hier of daer henen bescheyden:

Hebby

3 v Hebdy nu wat onder uwer handt / een
broot ofte vijue die geeft my in myn hant/
of wat ghy vindet.
4 De Priester antwoordde David eñ sprac:
Ick en hebbe gheen ghemeyn broot onder
myner hant/ sonder heylich broot: wanneer
hen slechs de Jongers vanden wijuen ont
houden hadden.
5 David antwoordde den Priester/ eñ sprac
tot hem: de wijuen zijn ons drij dagen be-
sloten gheweest doe ick wttooch ende der
Jongers Vaten warẽ heylich: Js dannoch
desen wech onheylich so sal hy hedẽ gehey
licht worden aen de c Vaten.
6 d Doe gaf hem de Priester des heyligen/
dewijle dat daer geen ander broot voorhã-
den was / dan de Toonbroodẽ diemẽ voor
dẽ Heere opnam datmẽ ander versch broot
opleggen zoude dies daechs / doe hy die
wech ghenomen hadde.
7 Daer was nu dies daechs een mã e daer
binnen besloten voor den Heere / vanden
knechten Sauls/ met namen Doeg een E-
domiter/ die machtichste onder den Herde-
ren Sauls.
8 Eñ David sprac tot Ahimelech: Js hier
niet onder uwer hant een spiesse of sweert?
Icken hebbe myn sweert ende wapen niet
met my ghenomen/ want de zake des Co-
ninck was haestich.
9 De Priester sprack: Het sweert des Phili-
steus Goliath f diẽ ghy sloecht inder Eye-
ken gront/ dat is hier gewonden in eenen
mantel/ achter dẽ Lijfrock: wildy datselue
hebbẽ so neemt het henẽ want hier en is
geen ander dan dat. David sprack: Zyns
ghelijcken en is niet/ langhet my hier.
10 g Eñ David maecte hem op/ ende vluch
te voor Saul / ende quam tot Achis den
Coninck tot Gath.
11 Maer de knechten Achis spraken tot
hem: Dat is David des Lants Coninck/
daer sy van songen in reyen/ ende spraken:
h Saul sloech duysent daerentegen David
tien duysendt.
12 Ende David nam de reden ter herten eñ
vreesde hem seer voor Achis den Coninck
tot Gath/
13 Ende veranderde zijn gelaet voor hem/
ende stelde hem/ als of hy niet wijs ware/
onder haren handẽ i† striet hem aen de deu-
re aen der poortẽ eñ zijn zeeuer vloot hem
inden baert.
14 Doe sprac Achis tot synẽ knechtẽ: Siet
ghy siet dat dese mã onsinnich is waerom
hebt ghylieden hem tot my ghebracht?
15 Hebbe ick der onsinnigẽ te weynich/ dat
ghylieden desẽ hier brochtet/ dat hy by my
rasede? Soude die in myn huys comen?

a 1. Sa. 25. 8
Judicu. 8. 5.

c Inder Schriftheet een ygelijc lijf een Vat instrument of werctuych daerom dat God daer mede werct, gelijc als eẽ Hantwercx man met sy-nen tuyghe of instrumẽten / so wil nu David hier seggen: wanneer de persoõ hey-lich is, so is het altemal heylich wat mẽ eet/ drinct doet ofte laet. Als Paulus T. t. spreect Den reynẽ is allẽ dinc reyn.

d Exo. 25. 30.
Leuiti 24. 5.
Math 12. 3.
Luce. 6. 3.
e 1. Sa 22. 9.
f 1. Sa 17. 49
g 1. Sa. 27. 1
h 1. Sa. 18. 7
ende 29. 5.
Spra 47. 7.
i† An. kret-sede met dẽ nagelẽ aen Ad.

Dat xxij. Capittel.

1. David staet zijn vrienden/ eñ anderr becommerden lieden voor/ tot Adullam. 3. Laet zijn Ouderen by der Moabitẽ Coninc 5. ende gaet wt rade Gads in het Lant Juda. 7. Saul beschuldicht de syne heymelickes verbonts met hem. 9. Laet wt verraden ende hantplicht Doeg dẽ Ahimelech mettsamẽ zijns vaders gantsche huys vijf ende tachtentich Priesters/ schandelicken vermoorden/ 19. ende haer Stadt Nobe met den zweerde slaen. 20. Abiathar een sone Ahimelech ontloopt/ ende seyt David aen.

1 David ginck van daer/ eñ vluchte in de
al spelõcke Adullã. Doe dat syne broe
deren hoorden / eñ het gãtsche huys
zijns vaders/ quamẽ sy dwaerders tot hẽ af.
2 b Eñ allerley mannen die in noot ende
schult / ende eens bedroefden hertẽ waren/
vergaderden haer tot hem: eñ hy was haer
Ouerste/ c dat daer by vier hondert mannẽ
by hem waren.
3 Ende David ginck vã daer na Mizpa/ in
der Moabiten Lant/ eñ sprack tot der Mo-
abiten Coninck: Laet myne vader eñ myne
moeder by v lieden wt ende in gaẽ / tot dat
ick verneme/ wat God met my doen sal.
4 Ende hy liet se voor den Coninc der Mo-
abiten dat sy by hem bleuen so langhe als
David in de Burcht was.
5 Ende de Propheet Gad sprac tot David:
Blijft niet in de Burcht/ d maer gaet henẽ/
eñ coemt int Lãt Juda. e Doe ginck David
henen/ ende quam in het Woudt Hareth.
6 Ende het quam voor Saul dat David eñ
de mannen die by hem waren hier voor ge
comen waren. Ẽ is nu Saul tot Gibea woõ-
de onder eenen f† Hagen in Rama hadde hy
zijn g† spiesse in de hãt ende alle syne knech
ten stonden by hem.
7 Doe sprack Saul tot synen knechten/ die
by hem stonden: Hoort ghy kinderen Jemi-
ni: Sal oock de sone Isai/ v lieden alle Ac-
kers ende Wijnberghen gheuen/ ende v al-
le ouer duysent ende ouer hondert tot Ouer
sten maken?
8 Dat ghy v alle verbonden hebt tegẽ my/
h ende daer en is niemant die het mynẽ oo-
ren openbaerde i dewijle dat oock myn so-
ne een verbont gemaect heeft met den sone
Isai: daer en is niemant onder v lieden die
het eens ke mi neint halven/ ende het mynẽ
ooren openbaerde: want myn sone heeft my-
nẽ knecht tegen my opgeweckt/ dat hy my
stelt als het aen den dach is.
9 Doe antwoordde Doeg de Edomiter/ die
by dẽ knechten Sauls stont eñ sprack: Ick
sach den sone Isai/ dat hy tot Nobe quam
tot Ahimelech den sone Achitob/
10 Die vraechde raet voor hem den Heere/ eñ
gaf hem spyse/ ende het sweert Goliath des
Philisteus
11 Doe sant de Coninck henen/ ende liet roe-
pen Ahimelech den Priester den sone Achi-
tob/ eñ zijns vaders gãtsche huys/ ende de
Priesters die tot Nobe waren: ende sy qua-
men alle totten Coninck.
12 Ende Saul sprack: Hoort ghy sone Achi-
tob. Hy sprack: Hier ben ick myn heere.
13 Ende Saul/ sprack tot hem: Waerom
hebt ghy een verbont tegen my gemaeckt/
ghy ende de sone Isai dat ghy hem broodt
eñ dat sweert ghegheuen/ eñ God voor hem
raedt geuraget hebt/ dat ghy hem verwec-
ket/ dat hy my na stelle/ als het aen den
dach is?
14 Ahimelech antwoordde den Coninck en-
de sprack: Ende wie is onder uwen knech-
ten, als David/ die trouwe is ende des Co-
nincx Schoonsoon / ende gaet in uwe ghe-
hoorsaemheyt ende is heerlick ghehouden
in uwen huyse?
15 Hebbe ick dan heden eerst aengeuangen/
God voor hem raedt te vragen: Dat zy ver
re van my: de Coninck en legghe sulcx sy-
nen knecht niet op / inden gantschen huyse
myns vaders: want v knecht heeft van al-
len desen niet ghewetẽn/ noch cleyn noch
groot.
16 Doch de Coninck sprack: Ahimelech ghy
moetet den doodt steruen/ ghy / ende uwes
vaders gantsche huys.
17 Ende de Coninck sprack tot synen Tra-
vanten die by hem stondẽ: Wendet v ende
doodet des Heeren Priesters: want haer
hant is oock met David: ende doe sy wistẽ
dat hy vluchtede/ hebben sy het my niet

a† Arb. het hol
a Psalm. 57. 1.

b Judic 11. 3
c 1. Sa. 23. 13

De Propheet Gad is by David.
d Mat 2. 20
e Psal. 63. 1.

Saul pooget na David.
f† An. woud
g† An. speer

h 2. Re. 6. 11.
i 1. Sa. 18. 3.
ende 20. 8. 16
ende 23. 18.

Doeg.
k 1. Sa. 21 7.
Psal 50. 20.
ende 52. 2.

Saul laet de Priesters vermoordẽ, om Davids wille.

gheopenbaert. Doch de knechten des Co-
nincks wonden hare hãdẽ aen de Priesters
des Heeren niet legghen/ hen te verslaen.
Doeg moordt de Priesters. l 1.Sam 2.31 2 Sam. 21.1. m Anders. Ephod.
18 Doe sprack de Coninck tot Doeg: Wen-
det ghy v/ ende verslaet de Priesters. l
Doeg de Edomiter wendde hem ende ver
sloech de Priesters: dat dies daechs stor-
uen vijf ende tachtentich mannen/ die lij-
nen m Lijfrocken droeghen.
19 Eñ de Stadt der Priesters Nobe/ sloech
hy met de scherpte des sweerts/ beyde mã
nen ende vrouwen/ kinderen ende sooch-
kinderen/ Ossen ende Ezels/ ende Schapẽ.
Abiathar des sone Agimelech ontloopt.
20 Daer ontquam dannoch een soon Ahime-
lech des soons Achitob/ die hiet Abiathar/
ende vluchtede tot David/
21 Ende verconddichde hẽ dat Saul de Prie-
sters des Heeren verworcht hadde.
22 David dan sprac tot Abiathar: Ick wiste
het wel aen dien daghe/ doe de Edomiter
Doeg daer was/ dat hy het Saul soude
segghen: ick ben schuldich aen allen zielen
des huys uws vaders.
23 Blijft by my/ eñ vreest v niet. wie na my
nen leuen staet/ die sal oock na uwen leuen
staen ende sult met my behouden worden.

Dat xxiij. Capittel.

1. David verlost die van Kegila vandẽ Philisteen. 7. Saul meynt hem aldaer te versluyten. 13. eñ wert door des Heerẽ beschickinge gewaerschut. 16 Jonathã sterct David/ vernieut hem het verbont. 19. Saul/ door verradische aenbrenghen der Siphiters/ iaecht hem hefich na/ 26. eñ moet nu inden aengrijp/ van synen boosen voornemen afstaen.

David verlost die tot Kegila vãdẽ Philisteen. a 2 Sam 2.1. ende 5.19.
1 ENde David wert aenghesept: Siet/ de
Philisteen cryghen teghẽ Kegila/ ende
berooven de Schueren.
2 a Doe vraechde David dẽ Heere eñ sprac:
Sal ick henen gaen/ ende dese Philisteen
slaen? Ende de Heere sprac tot David: Gaet
henen/ ghy sult de Philisteen slaen/ ende
Kegila verlossen.
3 Doch de mannen by David spraken tot
hem: Siet/ wy vreesen ons hier in Juda eñ
willen henen gaen na Kegila/ tot der Phi-
listeen heyr?
4 Doe vraechde David dẽ Heere weder eñ
de Heere antwoordde hem/ ende sprac: Op/
treckt af na Kegila/ want ick wil de Phili-
steen in uwe handen gheuen.
5 Also tooch David met tsamen synen mã-
nen na Kegila/ ende street teghen de Phili-
steen/ eñ dreef hen haer Vee wech ende dede
eenen grooten slach aen hen. Also verloste
David die tot Kegila.
6 Want doe Abiathar de sone Ahimelech:
vluchtede tot David na Kegila/ droech hy
den b Lijfrock met hem af.
b Een ephod
7 Doe wert het Saul aẽgesept/ dat David
tot Kegila ghecomen ware/ ende sprach:
God heeft hem in mijne handen ouergege-
uen/ dat hy be sloten is nu hy in een Stadt
ghecomen is/ met poorten ende grendelen
bewaert.
8 Ende Saul liet alle dat volck roepen ten
stryt/ nederwaerts na Kegila/ dat sy David
ende syne mannen belegden.
9 Doe nu David merckte/ dat Saul wat
quaets ouer hem dachte/ sprac hy tot den
Priester Abiathar: c Langt dẽ Lijfroc hier.
c 1.Sam 30.7
10 Ende David sprac: Heere God Jsraels/
v knecht heeft ghehoort/ dat Saul daer na
pooget/ dat hy tot Kegila coemt de Stadt
te verderuen om mijnent wille:
11 Sullen my oock de Burgers tot Kegila/
ouer leueren in syne handt? d ende sal oock d 1.Sa.26.2
Saul afcomen/ als v cnecht ghehoort heeft?
Dat verconddighe de Heere God Jsraels u-
wen knechte. Ende de Heere sprack: Hy sal
afcomen.
12 David sprack: Sullen de Burgheren tot
Kegila/ my ende mijne mannen ouerleueren
inde handen Sauls? De Heere sprack: Ja.
13 Doe maeckte hem David op/ met tsamẽ
syne mannen/ e dier by ses hondert waren/ e 1.Sa.22.2
eñ togẽ wt van Kegila ende wandeldẽ waer
sy henen conden. Doe het nu Saul ghesept
wert/ dat David van Kegila ontulodẽ wa-
re/ liet hy zijn wt trecken aenstaen.
14 David nu bleef in der Woestyne/ in de
Burcht/ ende bleef op den Berch/ in der
Woestyne Siph: ende Saul sochte hem zijn
leefdaghe/ doch God en gaf hem niet in sy-
ne handen.
15 Eñ David sach/ dat Saul wtgetogẽ was/
zijn leuen te soecken: Ende David was in-
der Woestyne Siph/ inder heyden.
16 Doe maeckte hem Jonathan de sone Sauls Jonathan coemt tot David ende vernieuwet het verbont
op/ eñ ginck henen tot David inder heyden
ende sterckte zijn handt in God/
17 Ende sprack tot hem: Vreest v niet/ mijns
vaders Sauls hant en sal v niet vinden/ eñ
ghy sult Coninc wordẽ ouer Jsrael: So wil
ick de naeste by v zijn: Oock weet sulcx mijn
vader wel.
18 f Ende sy maeckten beyde een verbondt te f 1.Sam.18.3 ende 20.8.
hoop/ voor den Heere: ende David bleef in-
der heyden/ ende Jonathan tooch weder
na huys.
19 g Ende de Siphiters togen op tot Saul na g Daer van in den tittel des 54. Psal. 1 Para.2.42. 1.Sam.26.1
Gibea/ ende spraken: Js niet David by ons
verborgen in de Burcht inder heyden/ op de
berch Hachila/ die ter rechterhant leyt inder
Woestyne?
20 So come nu de Coninc neder/ na allẽ zijns
herten begeerte/ so willen wy hem ouerleue-
ren in des Conincks handen.
21 Doe sprack Saul: Gesegent zijt ghylieden
den Heere/ dat ghy v mijner ontfermt hebt.
22 So gaet nu henen/ eñ wort dies noch ghe-
wisser/ dat ghy iedt weet ende siet aen welc-
ke plaetse syne voeten geweest zijn/ ende wie
hem aldaer gesien heeft: want my is ghesept
dat hy listich is.
23 Besiet/ ende verspiet alle plaetsen/ daer hy
hem versterckt/ ende coemt weder tot my/
wanneer ghylieden dies ghewis zijt/ so wil
ick met v lieden trecken: is hy inden Lande so
wil ick na hem h tspeuren onder allen Duysẽ- h Anders. vereysschen
den in Juda.
24 Doe maeckten sy hen op/ ende ghingen na
Siph/ voor Saul henẽ: David nu/ ende syne
mannen/ waren inder Woestyne Maon/ op
den velde ter rechterhandt der Woestynen.
25 Doe nu Saul henẽ tooch met syne mannẽ/
hem te soecken/ wert het David aenghesept:
ende hy maecte hem nederwaerts inde Rots
steen/ eñ bleef inder Woestyne Maon. Doe
dat Saul hoorde/ iaechde hy David na/ inder
Woestyne Maon.
26 Ende Saul met syne mannen/ ginck aen-
der eener zyde des berchs/ David met syne
mannẽ aen de ander zyde des Berchs. i Doe i Psal.113. 8
hem nu David haeste Saul te ontgaen/ doe
omringde Saul/ met tsamen synen man-
nen/ David ende syne mannen/ dat hyse
grepe.
27 k Doch daer quam een Bode tot Saul/ eñ k Esaie 7.8
sprac: Haest v/ ende coemt: want de Philisteẽ
zijn int Landt ghevallen.
28 Doe keerde hem Saul van het naiaghen
Davids/ ende tooch henen den Philisteen te-
gẽ: daer van heetmen die plaetse: l Sela- l Dat is / scheydtsteen.
Mahelkoth.

Dat

Dat xxiiij. Capittel

1. Saul soect Dauid/ 5. die/ hoewel hy den Saul dooden conde/ verschoont syner/ 9. ende hout hem voor zijn onschult tegen hem met vrientdelicke reden. 17. Saul bekent zijn onrecht/ 21. ende begeert/ Dauid wil hem zijner ende zijns zaedts/ in synen Rycke aen nemen.

1 E Nde Dauid tooch op vā daer/ eñ bleef
in de Borcht tot EnGedi.
2 Doe nu Saul weder quam van den
Philisteen wert hem ghesept: Siet/ Dauid
is inder Woestyne EnGedi.
3 Eñ Saul nam dry duysent ionge mannē
wt den gantschen Israel ende tooch henen
Dauid met tsamen syne mannen te soeckē/
op den Rotzsteenen der a † Gemsen.

a † An. Steenbocken

4 Eñ doe hy quam tot den Schaepshutten
aen den wege/ was aldaer eē b † speloncke/
ende Saul ginck daerin/ syne voeten te be
decken: ende Dauid ende syne mannen sa-
ten achter in de speloncke.

b † An. hol.
c So tuchtich is dese Schrift dat sy voeten be decken heet sijn geuoech doen/

5 Doe spraken de mannen Dauids tot
hem: Siet/ dat is den dach/ daer v de Hee-
re van gesept heeft: Siet/ ick wil uwen vy-
andt in uwe handē geuen/ dat ghy met hē
doet/ wat v behaecht. Ende Dauid stondt
op/ ende sneedt d † heymelicken een stuck van
Sauls rock.

d † An. liselick een slippe of lijste
Dauid verschoont Saul inder speloncke.

6 Doch daer na als hy dat stuck Sauls
hadde afghesneden/ sloech e † hy in hem/
7 Eñ sprac tot synen mannen: f Dat late de
Heere verre van my zijn/ dat ick dat doē sou
de. ende myn hant leggen aen mynen heere
den Ghesalfden des Heeren: want hy is de
Ghesalfde des Heeren.

e † an hē zijn herte/
f 1 Sa. 26.11

8 Ende Dauid wees syne mannen met
woorden van hem/ ende liet se hen teghen
Saul niet verheffen. Doe hem nu Saul op
maeckte wt der speloncke/ ende ghinck op
den wech/
9 Maecte hem daer na Dauid oock op/ eñ
ginck wt der spelōcke/ eñ riep Saul achter
na ende sprac: Myn heer Coninck. Saul
sach om: ende Dauid neychde zijn aensicht
ter Aerden/ ende badt aen.

Dauid spreect vrientdelick met Saul.

10 Ende sprack tot Saul: Waerom hoordy
menschen woorden die daer seggen: Dauid
soeckt v ongheluck?
11 Siet/ heden sien dat gesien uwe oogen/ dat
v de Heere heden heeft in myne handt gege
uen inder speloncke: eñ daer weet gesept dat
ick v soude verworghen/ doch uwer werdt
verschoont: want ick sprac: Ick wil myne
hant aen mynen heere niet legghen/ want
hy is de Ghesalfde des Heeren.
12 Myn vader/ Siet doch dat stuck vā uwē
rock in myner hant/ dat ick v niet verwor-
ghen en woude/ doe ick dat stuck van uwē
rock afsneet: Bekennet ende siet/ dat daer
niet quaets in myner hant is/ noch eenige
ouertredinghe: Ick hebbe oock aen v niet
gesondicht/ ende ghy iaecht myn ziele/ dat
ghyse wech nemet

g 1.Sam.3.1.

13 g De Heere sal Richter zijn tusschen my eñ
v/ ende my aen v wreken: doch myne handt
sal niet ouer v zijn.

h Judic 9.5.

14 Als men seyt na der ouder Spreucke: h
Van den Godloosen coemt ondeucht: doch
myne handt sal niet ouer v zijn.
15 Wien treckt ghy na/ Coninc van Israel?
wien iaechdy na? Eenen dooden Hont ende
een eenighe Vloo.
16 De Heere zy Richter/ eñ richte tusschē my
ende v/ ende sie daerin/ ende voere myn sa-
ke wt/ ende verlosse my van uwer handt.
17 Als nu Dauid sulcke woorden tot Saul
hadde wtgesproken/ doe sprac Saul: i Is

i 1 Sa. 26.17.

dat niet v stemme/ myn sone Dauid? Ende
Saul hief zijn stemme op/ ende weende/
18 Ende sprac tot Dauid: Ghy zijt rechtueer-
diger dan ick: ghy hebt my goet vergolden/
doch ick hebbe v quaet vergolden.

Saul bekent zijn onrecht.

19 Eñ ghy hebt my heden gewesen hoe ghy
wat goets by my ghedaen hebt/ dat my de
Heere hadde in uwe handen besloten/ ende
ghy my doch niet en hebt verworght.
20 Hoe soude yemant synen vyant vinden eñ
hem laten eenen goeden wech gaen? De Hee
re verghelde v dat goede voor desen dach/ dat
ghy aen my ghedaen hebt.
21 Nu siet/ ick weet het dat ghy Coninc wor
den sult/ ende het Conincrijck Israels staet
in uwer handt.
22 So sweert my nu by den Heere/ dat ghy
mijn zaedt niet wtroeyet na my/ ende my-
nen name niet wtdelghet van mijns va-
ders huys.
23 Ende Dauid swoer Saul: doe tooch Saul
weder na huys: Dauid daerentegen met sy
ne mannen maeckten hen op inde Burcht.

Dat xxv. Capittel.

1. Samuel sterft. Dauid in Paran/ 4. sendt om een handtreyckinghe aen den rycken Nabal/ 10. die verachtet hem/ 12. so rust hy hem met synen volcke ter wrake. 14 Abigail dies vernomen/ 18. rijdt Dauid te ghen/ 23. bruyckt een schoone ende wyse reden/ 32. ende versoent hem. 37. Dauid loeft God ouer den doodt Nabals. 40. Neemt Abigail/ 43. ende Ahinoam ten Wyuen/ 44. ende is der Michal berooft ghewoorden.

1 E Nde a Samuel starf: ende het gantsche
Israel vergaderde hem/ drueghen leedt
om hem/ ende begroeuen hem in synen
huyse tot Rama: Dauid nu maecte hem
op/ ende tooch af in de Woestyne Paran.

Samuel de laetste Richter sterft/ nu het Conincrycke is aē gegaen.
a 1 Sa. 28.3.
Spra 46 23

2 Ende daer was een man tot Maon/ en-
de zijn b † wesen tot Carmel/ ende die man
was gantsch van grooten vermeughen/ en-
de hadde dry duysendt c Schapen/ ende
duysendt Gheyten: ende het gheschiedde
iust/ dat hy syne Schapen beschoer tot
Carmel.

b † An. besittinge
Nabal Abigail.
c Gen. 31.19 ende 38 12
2 Sam. 13 23

3 Ende hy hiet Nabal: maer zijn wijf hiet
Abigael/ ende was een wyf van goeden
verstande/ ende schoon van aenghesichte:
de man daerenteghen was hardt ende boos
achtich in synen doen/ ende was een van
Caleb.
4 Doe nu Dauid inder Woestijne hoorde
dat Nabal zyn Schaepen beschoer/
5 sant hy tien Jongelingen wt/ ende sprack
tot hen: Gaet op na Carmel/ eñ wanneer gy-
lieden tot Nabal coemt/ so groet hem van
mynent weghen vrientdelicken/

Dauid schickt syne Boden tot Nabal.

6 Eñ spreecut: God groete v/ vrede zy met
v/ ende met uwen huyse ende met allen dat
ghy hebt.
7 Ick hebbe gehoort/ dat ghy Schaepscheer
ders hebt: nu/ uwe Herders die ghy hebt/
zijn met ons gheweest: wy en hebbense niet
d † veracht/ ende hen en heeft niet ghebro-
ken aen den ghetale/ so lange als sy tot Car
mel gheweest zijn.

d † An. beschaemt

8 Vraecht uwe Jongelinghen daerom/ die
sullent v segghen: ende laet de Jongelingen
genade vinden voor uwen oogen: want wy
zijn in eenen goeden dage ghecomen: e geeft
uwen knechtē ende uwen sone Dauid/ wat
uwe handt vindt.

e Judic 8.5.
1. Sam. 21.3.

9 Ende doe de Jongelingen Dauids henen
quamen/ ende van Dauids weghen alle de
se woorden met Nabal ghesproken haddē/
hielden sy op.

10 Doch Nabal antwoorde den knechten Davids/ ende sprack: Wie is die David? eñ wie is de sone Isai? der knechten woorden nu te mael vele die van haer heeren loopen.

11 Soude ick mijn broot / water eñ vleesch nemen dat ick voor mijne scheerders gheslachtet hebbe ende den lieden geven/ die ick niet en kenne van waer sy zijn?

12 Doe keerdẽ hen de Jongelingẽ Davids wed op haren wech ende doe sy weder tot hem quamẽ seyden sy hem sulcs altemael.

13 Doe sprack David tot syne mannẽ: Een yegelick gorde zijn sweert om hem. ende eẽ yegelick gorde zijn sweert om hem. f ende David gorde zijn sweert oock om hem: eñ hem toghen na opwaerts by vier hondert mannen: nu de twee hondert bleven by het ghereetschap.

f 1. Sa. 2. 8.

14 Nu der Abigail/ Nabals wijf seyde een der Jongelingen/ende sprac: Siet/ David heeft boden hier ghesonden wt der woestyne, onsen heere te segenen: doch g hy richtese qualick af.

g Hy an. weers se met spitzicheyt af ende misvoelt af.

15 Eñ sy zijn ons doch seer nutte lieden geweest. eñ en hebben ons niet versmaet eñ ons en heeft niet gefalgeert aen het getal/ so langhe als wy by hen ghewandelt hebben wanneer wy op den velde waren:

16 Maer zijn onse muere n geweest dach eñ nacht / so langhe als wy de Schapen by hen ghehoedt hebben.

17 So merct nu eñ siet, wat ghy doet: want daer is gewisselick een ongeluck voorhandẽ over onsẽ heere: eñ over zijn gantsche huis ende hy is een h heyloos man. die niemãt wat segghen en derf.

h Beliaes

18 Doe haestede haer Abigail/ eñ nam twee hondert brooden/ende twee flesschẽ wyns ende vijf ghecoocte Schapẽ, eñ vijf schepel meels. ende hondert stucken rozyns, ende twee hondert stucken vijghen/ ende loedt het op Ezels.

Abigail ryt David tegẽ hẽ te verslomen. i Gen. 32. 14. 1. Sam. 16. 1

19 Eñ sprack tot haren Jongelingen: Gaet voor my henen. siet ick wil na comen: ende sy seyde haren man Nabal daer niets van.

20 Ende als sy op den Ezel reet, eñ aftooch in het doncker des berchs siet doe ontmoetede haer David ende syne mannen nederwaerts. dat sy aen hen stiet.

21 Ende David hadde geseyt: Welaen, ick hebbe tegeefs gehoet/ alles wat dese heeft inder woestyne / dat daer niets gefalgeert heeft aen allen wat hy hadde/ ende hy betaelt my goedt met quaedt.

22 k God doe dit eñ noch meer den vianden so ick desen tot aen den lichten morghẽ/ l eenen over late/ die aen de wandt pisset/ van allen dat hy heeft.

k Judic. 21. 5 1. Re. 14. 10 4. Reg. 9. 8.

23 Doe nu Abigail David sach eñ sy haestelick vanden Ezel ende viel voor David op haer aensicht ende badt aen ter Aerdẽ.

24 Eñ viel tot synen voeten eñ sprack: Och myn heere/ myn zy dese misdaet. ende laet uwe maeghet spreken voor uwen ooren/ ende hoort de woorden uwer maghet.

Eẽ schoone eñ wijse redẽ der Abigail.

25 Myn heere en sette zijn herte niet tegen desen Nabal/ den heyloosen mã: wãt hy is dwaes als synen name heet/ eñ dwaesheit is by hem: maer ick uwe maget, hebbe de Jongelinghen mijns heeren niet ghesien/ die ghy hier ghesonden hebt.

Nabal heet een dwaes eñ ondancbaer.

26 Nu oñ myn heere. so waerachtich als de Heere leeft. ende so waerachtich als v ziele leeft/ de Heere heeft v verhindert m dat ghy niet quaemt teghen het bloet, ende heeft v uwe hant verlost/ so moeten nu worden als Nabal uwe vianden, ende die mynen heere quaedt willen.

m Van daerõ doe ghy verlostuwe hãt dã bloetues ...

27 n Hier is den segen/ die uwe maget mynẽ heere hier ghebracht heeft. dien gheeft den Jongelingen / die onder mynen heere wandelen. n Ge 43. 11 ...

28 Vergeeft uwer maghet de overtredinge/ wãt de Heere sal mynẽ heere een vest Hoich huys maken: want ghy voeret des Heeren crijch. ende laet niet quaets aen v ghevonden worden/ v leefdaghe.

29 Ende wanneer hẽ een mensche verheffẽ sal v te vervolgen. eñ na uwer sielen staet/ so sal de ziele myns heeren ingheboden zijn int bondelken der levendighen by den Heere uwen God: daerenteghen de ziele uwer vyanden/ sal geslingert wordẽ met der slingher.

30 Wanneer dan de Heere alle dat goet mynẽ heere doen sal/ dat hy v ghesproken heeft/ ende gebieden/ dat ghy een Hertoch zijt over Israel/

31 So sal het den herte mijns heeren/ geenen aenstoot noch ergherniisse zijn, dat ghy geen bloet vergoten heeft sonder oorsake ende v seluen ghehoipen: so sal de Heere mijnẽ heere wel doen/ ende sult aen uwe maghet ghedencken.

32 Doe sprack David tot Abigail: Ghelooft zy de Heere de God Israel/ die v heden tẽ daghe my heeft teghen ghesonden.

33 Ende gesegent zy uwe redenen/ende ghesegẽt zijdy/ dat ghy my hedẽ gekeert hebt/ dat ick niet tegent bloet ghecomen ben/ eñ my met eyghener hant verlost hebbe.

34 Warachtelick/ so warachtich als de Heere de God Israels leeft die my verhindert heeft dat ick gheen quaedt aen v dede, waret ghy my niet snellick ontmoetet. so ware den Nabal niet een overbleven tot op desen lichten morghen / die aen de wandt pisset.

35 Also nam David van haerder handt wat sy hem ghebracht hadde / ende sprack tot haer: Treet met vreden op in v huys: Siet / ick hebbe v stemme gehoort. ende uwen persoon aengheseen.

36 Doe nu Abigail tot Nabal quam/ siet doe hadde hy een maeltyt bereyt in synẽ huyse/ als eẽs Coninckx maeltyt/ ende zijn herte was goeder dinghen/ o by hem selven ende hy was seer droncke: doch sy seyde hẽ niets noch cleyn noch groot tot aen den lichten morghen.

o Niemant en noodehy ende hadde de arme gẽ achtinghe.

37 Doe het nu morghen wert ende den wijn an Nabal ghecomen was , seyde hem zijn wijf sulcks: doe bestervde zijn herte in zijn lijf/ dat hy werdt als eenen steen.

38 En na thien daghen sloech hem de Heere dat hy starf.

Nabal sterft

39 Doe dat David hoorde dat Nabal doot was sprack hy: p Gelooft zy de Heere, die mijne versmaetheyt ghewroken heeft aen den Nabal/ ende synen knecht onthouden heeft voor het quaet: ende de Heere heeft den Nabal dat quaet op synen cop vergoldẽ: eñ David sãt henẽ en liet met Abigail spreken. dat hyse tot een wijve soude nemen.

p Psal. 58. ...

40 Eñ doe de knechten Davids tot Abigail quamen tot Carmel, spraken sy met haer/ ende seyden: David heeft ons tot v gesonden/ dat hy v tot wijve neme.

41 Sy stont op ende badt aen op haer aensichte ter Aerden. ende sprack: Siet/ hier is uwe maget, dat sy diene dẽ knechtẽ myns heeren ende haer voeten wassche.

42 Ende Abigail haestede haer/ ende maeckte haer op/ ende reedt op eenen Ezel/ ende vijf Jonckvrouwen die onder haer waren/ ende tooch den Bodẽ Davids na, ende werdt zijn wijf.

Oock

Abigail ende Ahinoam Dauids wyuē. q 1.Sa 18.19 2.Sam.3.14 Wijsach 3.12

43 Oock nam Dauid Ahinoam vā Jesreel: ende waren alle beyde zijn wyuen.
44 Ende Saul gaf Michol zijn dochter q Dauids wyf Phalti, den sone Lais van Galim.

Dat xxvj. Capittel.

1. Dauid vanden Siphiters andermael verraden, 2. wort van Saul ghesocht, 7. coemt by nachte in desseluen legher, 8. ende neemt hem (met verschoouinge syner) zijn Spiesse ende waterbeker, 13. beschelt dat volck ende Hooftmā dat sy haer Coninck niet beter en bewaren ende den Saul dat hy hem sonder oorsake veruolcht. 21. Saul bekent zijn onrecht, 23. so hout hem Dauid Gods gerechticheydt voor, ende scheydt daer van.

de Siphiters verradē Dauid wederō a 1.Sa. 23.19 Psalm 54.2. b 1.Sa.24.12

1 Ende die van Siph quamen tot Saul te Gibea ende spraken: a Is Dauid niet verborgen op den Berch Hachila voor der Woestyne?
2 b Doe maecte hem Saul op, ende tooch af na der Woestyne Siph ende met hem drie dupsent ionghe Manschap in Israel, dat hy Dauid sochte, in der Woestyne Siph.
3 Ende legerden hen op dē Berch Hachila, die voor der Woestyne leyt aen den wege: Dauid daerentegen bleef in der Woestyne: ende doe hy sach dat Saul hem na quam in de Woestyne,
4 Sant hy verspieders wt ende vernā dat Saul ghewislick gecomen ware.
5 Ende Dauid maecte hem op ende quā aen de plaetse daer Saul syn leger hadde ende sach de stede daer Saul lach met synen Velthooftmane Abner den sone Ner: wāt Saul lach inden Wagenborch, ende het heyr volck rondom hem. c 1.Sa. 14.51
6 Doe antwoordde Dauid ende sprac tot Ahimelech den Hethiter, ende tot Abisai den sone Zeru Ja, den broeder Joab: Wie wil met my af gaen tot Saul inden legher? Abisai sprack: Ick wil met v afgaen.
7 Also quam Dauid ende Abisai totten volcke des nachts ende siet Saul lach ende sliep inden Wagenborch ende zijn d spiesse stack inder Aerden tot synen hoofden. Doch Abner ende het volck lach rondtom hem. d An syn hooft
8 Doe sprack Abisai tot Dauid: God heeft uwen viant hedē in uwe hant besloten: so wil ick hem nu met de Spiesse steken in de Aerde eenmael, dat e hy dies sal genoech hebben. e Dat ick het tweedemael niet en behoeue.
9 Dauid daerentegen sprac tot Abisai: Verderft hem niet: want wie wil de handt aen den Gesalfden des Heeren leggen, ende ont schuldich blyuen?

Dauid verschoont Saul inden leger des nachts f 1.Sa. 24.7.

10 Voorder sprac Dauid: f So warachtich als de Heere leeft, so hem de Heere niet en slaet, oft synen tijt coemt dat hy sterue, oft in eenen strydt treckt ende come om:
11 So late de Heere dat verre van my zijn, dat ick myn hant soude aen dē Gesalfdē des Heeren leggen: so neemt nu de Spiesse tot synen hoofde ende den g Waterbeker, ende laet ons wech gaen. g Oft water schale.
12 Also nam Dauid de Spiesse ende den Waterbeker tē hoofde Sauls ende gingē wech: ende daer en was niemant die het sach noch mercte noch opwaecte maer sy sliepē alle: want eenen diepen slaep vandē Heere was op hen ghevallen.
13 Doe nu Dauid ouer op ghene zijde ghecommen was, trat hy op des Berchs spitse van verre, dat een wydt ruym tusschen hen was,
14 Ende riep dat volck aen, ende Abner de sone Ner. ende sprack: Hoordy niet Abner? Ende Abner antwoordde, ende sprac: Wie zijdy, dat ghy so schreyet teghen den Coninck?
15 Ende Dauid sprack tot Abner: Zijdy niet een man? ende wie is v gelijck in Israel? waer om hebdy dan uwen Heere den Coninc niet bewaert? want een van den volcke is daer in ghecomen, uwen Heere den Coninck te verderuen.
16 Het en is niet fijn dat ghy ghedaen hebt: so warachtich als de Heere leeft h ghy lieden zijt kinderen des doots, dat ghy uwen Heere den Ghesalfden des Heeren niet bewaert en hebt: nu siet hier de Spiesse des Coninck ende den Waterbeker, die te synen hoofde waren. h 1.Sa.20.31
17 i Doe kende Saul de stemme Dauids, ende sprack: Is dat niet v stemme myn sone Dauid? Dauid sprac: het is myn stemme, myn Heere heer Coninck. i 1.Sa.24.17
18 Ende sprack voorder: Waerom veruolcht myn heere also synen knecht? wat hebbe ick ghedaen? ende wat is quaets in mynen handt.
19 So hoore doch mijn Heere de Coninck de woorden zijns knechts, k verweckt v de Heere teghen my, l so late men hem een m Spysoffer riecken: doen t daerentegen men schen kinderen, so zijn sy vermaledijt voor dē Heere, dat sy my heden verstooten dat ick niet en woone in des Heeren Eersdeel, ende spreken: Ghaet henen, dient andere Goden

k Oft hitzet etc tegē my l An dat hy dē offer hade aēgenaē zy. dat is, dat God int offer met een claer teeckē bewijse hoe de saken aē als inden offer Abels ende Caims Gen 4 ende Nu 16 m 1 Sa 24.8 n 1 Sa. 24.5 dē ōgetrouwen valschē ende godloosē en salmen niet geloouen o t And. spreeck

20 So en beualle nu mijn bloet niet op Aerdē van het aengesichte des Heeren: n want de Coninck Israels is wtgetogen te soeckē een Vloye, ghelijck als men een Velthoen iaecht op de Berghen.
21 Ende Saul sprack: Ick hebbe gesondicht: comt weder myn sone Dauid, ick en wil v voortaen gheen leet doen, daerom dat myn ziele heden ten dage dier baer gewerst is in uwen oogē: siet, ick hebbe dwaesselick ende seer onwijsselick ghedaen.
22 Dauid antwoordde ende sprack: Siet, hier is of de Spiesse des Coninck: een der Jongelinghen come herwaerts ende haelse.
23 De Heere doch sal een yegelick vergelden na syner gerechticheydt ende geloove: want de Heere heeft v heden in myne hant ghegeuen, doch ick en woude myn hant aen den Ghesalfden des Heeren niet legghen.
24 Ende ghelijck als heden v ziele in mynen ooghen is groot gheacht gheweest, so worde myn ziele groot gheacht voor de ooghen des Heeren ende verlosse my van aller droefenisse.
25 Saul sprack tot Dauid: Ghesegent zijdy myn sone Dauid, ghy sult het doē, ende wt voeren. Dauid dan ginck syner strate, ende Saul keerde wederom in zijn plaetse.

Dat xxvij. Capittel.

1. Dauid vliet tot Achis den Coninck tot Gath, 5. die geeft hē Ziklag in, 8. De Philistee worden van hem verrycht, 11. ende Achis bedroghen.

Dauid vlucht voor Saul tot Achis dē Coninck te Gath.

1 Dauid dan dachte in syner herten: Ick sal der daghen een Saul in de handen vallen: my is niet beter, dan dat ick ontvliede in der Philisteen Lant, dat Saul van my aflate my voortaen te soecken in allen Landpalen Israels, so sal ick syner handen ontcomen.
2 a Ende maeckte hem op, ende ginck ouer met den ses hondert mannen die by hem waren tot Achis, den sone Maoch, de Coninck te Gath. a 1 Sa. 21.10

3 Also bleef David by Achis/ tot Gath/ met
syne mannen een yegelick met synen huyse:
David oock met syne b twee wyuen. Ahi-
noam de Jesreelitische/ ende Abigail Na-
bals wijf der Carmelitischen.
4 Ende doe het Saul ghesept wert/ dat Da-
uid na Gath ghevloden ware/ en socht hy
hem niet meer.
5 Ende David sprack tot Achis: Hebbe ick
ghenade voor uwen ooghen ghevonden/ so
laet my een ruymteghenen/ in eender Ste-
den op den lāde dat ick daerin woone: wat
sal v knecht in de Coninckliicke Stadt by
v woonen?
6 Doe gaf hem Achis dies daechs Ziklag:
daeruan is Ziklag der Coningen Juda/ tot
op desen dach.
7 De tijt nu die David inder Philisteē Lant
woonde/ is c vier Maendt.
8 David nu tooch op met tsamen synē mā-
nen ende viel int Landt der d Gessuriters/
ende Girgisiters ende Amalikiters: want
dese waren van oudts af de Inwooners
deses Lants/ alsmen coemt tot Sur/ tot aen
Egypten Landt/
9 Doe van David dat Lant sloech/ e en liet
hy noch mans noch vrouwen leuen/ ende
nam Schapen/ Runderen/ Ezels/ Kemelen
ende cleederē/ ende keerde weder/ ende qua
tot Achis.
10 Wanneer dā Achis sepde: En hebt ghy-
lieden heden geenen inual gedaen? so sprac
David: Tegent Suyden Juda/ ende tegent
Suyden der Jerahmeeliters/ ende teghent
Suyden der Keniters.
11 Ende David en liet noch man noch vrou
we leuendich tot Gath comen/ ende dach-
te: Sy mochten teghen ons spreken/ ende
clappē: also dede David ende dat was zyn
wyse/ so langhe als hy inder Philisteē Lant
woonde.
12 Daerom gheloofde Achis David/ ende
dachte: Hy heeft hem stinckende ghemaect
voor zijn volck Israel: daerom sal hy al-
toos myn knecht zyn.

b 1 Sa.30.5
Ziklag Davids Stadt
c an Maē-den/ eñ sommige dagen An een Jaer ende vier Maenden.
d Sa.13.37
e Deu.20.13

Dat xxviij. Capittel.

1. So de Philisteen inden strijdt trecken teghen Israel/ wert David geset ten hooft hoeder Achis. 7. Saul beängstiget vraecht raet eener Toouernersse/ 11. laet hem/ als hy meynt/ den Samuel opbrengen/ 16. eñ so hy syne ende des gantschē Israels straffe hoort/ ouer syner onghehoorsaemheyt/ 20. wort hem so banghe/ 22. dat hy hem aller lyfs nootdurft afslaet.

1 Ende het gheschiedde ter seluer tijt/ dat
de Philisteen haer Heyr vergaderdē in
eenen strydt te trecken tegen Israel: eñ
Achis sprack tot David: Ghy sult weten/
dat ghy/ ende uwe mannen sullen met my
wtrecken int Heyr.
2 David sprac tot Achis: Welaen ghy sult
beuindē wat v knecht doē sal. Achis sprac
tot David: Daerom wil ick v ten bewaer-
der myns hoofts setten myn leefdaghe.
3 a Eñ Samuel was gestoruen/ eñ gantsch
Israel hadde leedt om hem ghedragen/ eñ
hē begrauen in syner Stadt Rama: b so had
de Saul wt den Lande verdreuen de Waer-
segghers ende Teeckenbedieders.
4 Doe hen nu de Philisteē vergaderden/ eñ
quamē eñ legherden hen tot Sunem/ doe ver
gaderde Saul oock het gantsche Israel/ en-
de legherden hen tot Gil Boa.
5 Doe nu Saul der Philisteen Heyr sach/
vreesde hy hem/ ende zyn herte verzaechde
gantsch seer.

a 1 Sam.25.1
b Dat stelt de Schrifte daerom/ op dat sy een yegelic waerschouwe dat hy de nauolghende spreucke van Samuel recht versta/ ende wete dat Samuel doot zy/ ende dat suler de boose geest met der Toouernesse eñ Samuel spreect eñ doet/ in Samuels persoō eñ name
b Exo 22 18.

6 e Eñ hy vraechde raet den Heere/ doch de
Heere en antwoordde hem niet/ noch door
droomē/ noch door het d Licht/ noch door
Propheten.
7 Doe sprack Saul tot synē knechtē: Soect
my een vrouwe/ e die eenen waersegghendē
gheest heeft/ dat ick tot haer ga eñ haer vra
ghe. Zyn knechten spraken tot hem: Siet/
te Endor is een vrouwe/ die heeft eenē waer
segghenden gheest.
8 Ende Saul wisselde zijn cleederē om/ ende
tooch ander aen/ ende ginck henen eñ twee
mannen met hem/ eñ quamē by nacht tot
der vrouwē/ ende sprack: Lieue/ propheteert
my door den waersegghenden gheest/ ende
brengt my op/ dien ick v segghe.
9 De vrouwe sprack tot hē: Siet/ ghy weet
wel wat Saul ghedaen heeft/ hoe hy de
Waersegghers ende Teeckenbedieders wt-
gheroeyt heeft vanden Lande: waerom wil-
dy dan myn ziele in het Nette voerē dat ick
ghedoodt worde?
10 Saul dan/ swoer haer by den Heere/ ende
sprack: So waerachtich als de Heere leeft/
het en sal v ter misdaet niet gedyen.
11 Doe sprack de vrouwe: Wien sal ick v
dan opbrengen? Hy sprack: Brengt my Sa
muel op.
12 Doe nu de vrouwe Samuel sach/ schreyde
sy luyde/ ende sprack tot Saul: Waerom
hebdy my bedroghen? ghy zyt Saul.
13 Ende de Coninck sprac tot haer: Vreest v
niet: wat siedy? De vrouwe sprac tot Saul:
Ick sie f Goden opclimmen wt der Aerden.
14 Hy sprack: Hoe is de ghestalte? Sy sprac:
Daer coemt een oudt man op/ ende is be-
cleedt met eenen zyden rock: Doe vernam
Saul/ dat het Samuel was/ eñ neyghde hē
met syn aenghesichte ter Aerden/ ende
badt aen.
15 g Samuel nu sprack tot Saul: Waerom
hebdy my onrustich gemaeckt dat ghy my
opbrenghen latet? Saul sprack: Ick ben
seer beangst: de Philisteen kryghen teghen
my/ ende God is van my geweken/ ende en
antwoordt my niet/ noch door Propheten/
noch door droomen: daerom hebbe ick v la-
ten eysschen/ dat ghy my wyset wat ick doē
soude.
16 Samuel sprac: Wat wildy my vragen de-
wyle dat de Heere van v ghewecken/ ende v
vyandt gheworden is?
17 De Heere sal v doen/ h als hy door my ge-
sproken heeft/ ende sal het Rijcke van uwer
handt scheuren/ ende David uwen naesten
gheuen:
18 Daerom dat ghy der stemme des Heeren
niet ghehoort/ ende de grimmicheydt zyns
toorns niet wtghericht en hebt teghen A-
malek: daerom heeft v de Heere als nu sulcx
ghedaen.
19 Daertoe sal de Heere Israel met v oock/
inder Philisteen handen gheuen: i morgen
suldy ende uwe sonen met my zyn: oock sal
de Heere het Heyr Israels inder Philisteen
handt gheuen.
20 Doe viel Saul haestelic ter Aerdē so lanc
als hy was/ ende verschrickte zeer vanden
woorden Samuels/ dat daer gheen kracht
meer in hem en was: want hy en hadde niet
ghegheten den ghantschen dach/ ende den
gantschen nacht.
21 Eñ de vrouwe ginck tot Saul in/ eñ sach
dat hy seer verschrickt was/ ende sprac tot
hem: Siet/ uwe maeght heeft uwer stemme
gehoort/ ende hebbe myn ziele in myne hāt
geset/ dat ick uwe woorden gehoort hebbe/
die ghy tot my sepdet.
22 So hoort nu oock de stēme uwer maecht:

e 1 Sa.14.37.
d Dat Licht is dat op dē borstlap des Ouerpriesters was/ Exodi.28.
† Anders. Drum.
e Leui.20.27 Deut.18.11
Saul vraecht raet eender Toouernersse tot Endor.
f dat is/ Richters Exod.22. eñ den zijdē rock is den Priesterlicken rock/ Exodi.28.
g Syr.46.23
h 1 Sa.15.28
i 1 Sa.31.5.

a Gene.18.5 k ick wil v een bete broots voor setten dat
ghy etet dat ghy tot crachten comet/ende
uwe strate gaet.
23 Doch hy weygerde hem/ende sprac: Jck
en wil niet eten: Doe noodichden hem syne
knechten ende de vrouwe, dat hy haer stē=
men hoorde: ende hy stont op vander Aer=
den, ende settede hem op het bedde.
24 Ende de vrouwe hadde een ghemest kalf
in huys: doe haeste sy haer ende slachtedet:
ende nam meel/ ende kneeddet/ ende bieck
het ongheheuelt/
25 Eñ brachte het voor Saul ende voor sy=
ne knechten: ende doe sy gegeten hadden/
stonden sy op/ ende gingen den nacht ouer.

Dat xxix. Capittel.

1. Der Philistren Vorsten en betrouwē hen Dauid eñ syner mannen inden krychs tocht niet. 6. De Coninck schicktse weder thuys.

1 DE Philisteē vergaderden alle haer heyr
te Aphek: ende Jsrael leghērde hem te
a† An Fonteyne. a† Ain in Jesrael.
2 Eñ de Vorsten der Philisteen/ gingē daer
henen met honderden ende met duysendē:
ende Dauid ende syne mannen gingen ach
ter na by Achis.
3 Doe spraken de Vorsten der Philisteen:
Wat sullen dese Hebreen? Achis sprack tot
hen: Js dat niet Dauid de knecht Sauls/
des Conincx Jsraels? die nu by my geweest
is Jaer ende dach/ ende ick en hebbe niets
aen hem ghevonden/ sint der tyt dat hy af=
ghevallen is/ tot nu toe?
b 1Pa.12.19 4 b Doch de Vorsten der Philisteē werden
toornich op hem ende spraken tot hē: Laet
c 1.Sa.27.6. den man omkeeren/ ende aen c zijn plaetse
blyuē, daer ghy hem henē bestelt hebt/ dat
hy niet met ōs af en trecke tē strijde/ eñ on
se wederpartye worde inden strydt: want
hoe konde hy synen Heere beter een welbe=
haghen aen doen/ dan aen de hoofden de=
ser mannen?
5 Js hy niet die Dauid/ daer sy van songē
d 1.Sa.18.7 ende 21.12. Syrac 47.7 inden reye: d Saul heeft duysent gheslagen
Dauid daerentegen thien duysent?
6 Doe riep Achis Dauid/ ende sprack tot
hem: So waerachtich als de Heere leeft/ ick
houde v redelick/ ende uwen wtganck ende
inganck met my inden Heyre behaecht my
wel/ ende en hebbe niet quaets aen v ghe=
speurt/ sindt der tydt/ dat ghy tot my geco
men zyt/ tot nu toe: doch ghy en behaecht
den Vorsten niet.
7 So keert nu om/ ende gaet henē met vre=
dē/ op dat ghy niet quaets en doet voor dē
ooghen der Vorsten der Philisteen.
8 Dauid daerentegē sprac tot Achis: Wat
hebbe ick ghedaen/ eñ wat hebdy gespeurt
aen uwē knecht sint der tyt dat ick voor v
gheweest ben tot nu toe/ dat ick niet en sal
komen ende stryden teghen de vyanden
myns Heeren des Conincx?
9 Achis antwoorde ende sprac tot Dauid:
Jck weet het wel: want ghy behaghet my
in den ooghen als een Engel Gods: doch der
Philisteen Vorsten hebben ghesepdt: Laet
hem niet met ons op inden strydt trecken.
10 So maeckt v nu morghen vroech op/ eñ
de knechten uws Heeren/ die met v gheco=
men zijn: ende wanneer ghy lieden v mor=
ghen vroech opgemaect hebt/ dat het licht
is/ so gaet henen.
11 Also maeckten hen Dauid ende syne mā
nen vroech op/ dat sy des morghens wech
ghinghen/ ende weder inder Philisteen Lant
quamen/ de Philisteen daerentegen togen
op na Jesrael.

Dat xxx. Capittel.

1. De Amalekiters plonderen ende verbrandē Ziklag. 6. Dauid iaecht hē na wt Gods raedt. 11. Vintse door het aenleyden eens Amalekiters knechts/ 17. eñ slaetse. 21. Den roof wort na den gheboden rechte w[illegible]deylt/ 26. ende den Oudsten in Ju d[illegible]eschencken ghesonden.

1 DOe nu Dauid des derden daechs quā De Amalekiters plonderen ende verbranden Ziklag.
te Ziklag met syne mannen/ doe wa=
ren de Amalekiters daer in ghevallen
teghen t Zuyden ende te Ziklag/ ende had=
den Ziklag gheslaghen/ ende met vyere
verbrandt:
2 Eñ hadden de vrouwen daerwt wech ge=
voert/ beyde cleyn ende groot: sy en hadden
nochtans niemanden ghedoodt/ maer wech
gedreuen/ ende waren wech haers weechs.
3 Doe nu Dauid met tsamen synen mannē
ter Stadt quam/ ende sach dat sy met vyere
verbrant was/ ende hare wyuen/ sonē ende
dochteren ghevanghen waren/
4 Hief Dauid eñ dat volc dat by hem was/
haer stemme op/ ende weenden/ tot dat sy
niet meer weenen en conden.
5 a Want Dauids twee wyuen waren ooc a 1.Sa.27.3
ghevangen/ Ahinoam de Jesreelitische/ eñ
Abigail Nabals wijf des Carmeliten.
6 Ende Dauid was seer bedroeft/ want het
volck woude hem steenighen: want des
gantschen volckx ziele was onwillich/ een
yeghelick ouer syne sonen ende dochteren:
Dauid nochtans sterckte hem in den Heere
synen God/
7 Ende sprac tot AbJathar den Priester/
Ahimelechs sone: b Brenght my den c Lyf= b 1.Sa.23.9
rock hier. Ende doe AbJathar den Lyfrock c 1 Anders. Ephod.
tot Dauid ghebracht hadde/
8 Vraechde Dauid dē Heere eñ sprack: Sal
ick den krychsknechten nayagen/ ende sal ickse
grypen? Hy sprack: Jaecht hen na: ghy sult
se grypen/ ende verlossinghe doen.
9 d Doe tooch Dauid henen/ ende de ses d Ge.14.14.
hondert mannen die by hem waren: ende Jerem.41.11
doe sy quamen aen de Beke Besor/ bleuen
sommighe staende.
10 Dauid daerentegen ende de vier hondert
mannen iaechden hen na: de twee hondert
mannen die staende bleuen waren te moede
ouer de Beke Besor te gaen.
11 e Ende sy vonden eenen Egyptischen man e Prouer.25
op den velde/ dien brachten sy tot Dauid 21.
ende gauē hem broot dat hy att/ ende drenc
ten hem met water:
12 Ende gauen hem eenen klomp vyghen/
ende twee klompen rozynen: ende doe hy
gegeten hadde/ quam synen geest weder tot
hem: want hy en hadde in dry daghen ende
dry nachten niet ghegheten/ ende geen wa=
ter ghedroncken.
13 Dauid sprac tot hem: Wiē behoordy toe?
ende van waer zijdy? Hy sprack: Jck ben een
Egyptisch Jongē/ eēs Amalekiters knecht
ende myn Heere heeft my verlaten: want
ick werdt cranck voor dry daghen.
14 Wy zijn hier in ghevallen tegen t Zuydē
Crethi/ ende na Juda ende teghen t Zuydē
Caleb/ ende hebben Ziklag verbrandt.
15 Dauid sprack tot hem: Wildy my henen
af leyden tot desen krychslieden? Hy sprac:
Sweert my by Gode/ dat ghy my niet en
doodet/ noch in myns Heeren handt ouer
en leuert/ so wil ick v henen af leyden tot
de krychslieden.
16 Ende hy leydese henen af: ende siet/ sy
hadden hen verstropt op der gantscher Aer
den/ aten ende droncken/ ende vyerden/
om alle des ghrooten roofs wille dien sy
ghenomen

genomen hadden wt der Philisteen ende Ju
da landt.

Dauid slaet de Amalekiters/ die Ziklag geplondert eñ verbrãt hadden.

17 Eñ Dauid sloechse/ vanden morgen aen/
tot aenden auont des anderen daechs/ dat
haerder geen en ontquã/ behaluen vierhon
dert Jongelingen/ die vielen op de Kemels
ende vloden.
18 Also verloste Dauid alles wat de Amali-
kiters ghenomen hadden/ ende syne twee
wijuen.
19 Eñ het en faelgeerde aẽ niemandẽ/ noch
cleyn noch groot/ noch sonen noch dochte-
ren/ noch roof/ noch alles dat sy genomen
haddẽ/ Dauid brachte het altemael wed.
20 Eñ Dauid nam de Schapen ende Runde
ren/ ende dreef het Vee voor hem wech: eñ
sy spraken: Dat is Dauids roof.
21 Ende doe Dauid tot den twee hondert
mannen quam die te moede geweest warẽ
Dauid na te volgen/ ende aender Beke Be
sor ghebleuen waren/ ghinghen sy wt Da-
uid tegen/ ende den volcke dat by hẽ was:
ende Dauid trat totten volcke/ ende groet-
tese vriendelicken.

f van Belial

22 Doe antwoordden wat boose eñ f † hey-
loose mannẽ warẽ/ onder dien die met Da-
uid getoghen waren/ en spraken: Dewijle
dat sy niet met ons getoghen en zijn/ so en
salmen hen niets gheuen vanden roof dien
wy verlost hebben: maer een yegelick neme
zijn wijf ende kinderen/ ende ga wech.
23 Doe sprac Dauid: Ghy liedẽ en sult so niet
doen myne broeders/ met dien dat ons de
Heere gegeuẽ heeft/ ende heeft ons behoet/
ende dese Krijchsluden die tegen ons ghe-
comen waren/ in onse handen ghegheuen.

g Nu.31.27 Deut 20.14 Josue 8.27. ende 22 8. 1 Mac 8.28 dit was een ghebodẽ Recht/ Num.3..27. doch hier wort het ge houden eñ vernieut. h Ge. 14.22

24 Wie soude vliedẽ daerin hoorẽ? g gelijc
als der gener deel is/ die neder inden strijt
getogen zijn/ so sal oock zijn het deel der ge
ner/ die by de ghereetschap ghebleuen zijn/
ende sal ghelijck ghedeylt worden.
25 Dat is sint dien tijt ende namaels in Is-
rael een Wyse ende Recht ghewordẽ/ tot
op desen dach.
26 h Ende doe Dauid te Ziklag quam/ sãt
hy des roofs/ den Outsten in Juda syne
vrienden/ ende sprack: Siet/ daer hebt gy-
lieden den Segen vanden roof der vianden
des Heeren.
27 Namelickẽ/ dien tot Bethel/ dien tot Ra
moth teghent Zuyden/ dien tot Jathir/
28 Dien tot Aroer/ dien tot Siphamoth/
dien tot Esthemoa/
29 Dien tot Racal/ dien inden Steden der
Jerahmeliters/ dien inde Steden der Ki-
niters.
30 Dien tot Harma/ diẽ tot Bor Asan/ diẽ
tot Athach.
31 Diẽ tot Hebrõ/ eñ in allen plaetsen daer
Dauid gewandelt hadde met synẽ mannẽ.

Dat xxxj Capittel.

1. Israel wort vanden Philisteẽ gesla-
ghen. 4. Saul doorsteeckt hem seluen/ 8.
zijn lichaem wort bespot/ 11. van diẽ tot
Jabes by nachte gehaelt/ ende met tsamẽ
syne sonen eerlicken begrauen.

Hier wordt beschreuen Sauls doot met zijn drie sonen. a1. Par 10.1 † Au. achter volgeden. b 1 Sa 24 14

1 DEn Philisteen nu/ streden teghen Is-
rael: ende de mannen Israels vloden
voor de Philisteen/ ende vielen versla
ghen op het gheberchte Gilboa.
2 Eñ de Philisteen † leyden hem aen Saul
eñ syne sonen/ ende sloegen Jonathã ende
Abinadab/ eñ Malchisua de sonẽ Sauls.
3 b Ende de strijdt werd hart teghen Saul/
ende de Schutters schoten op hem met de
Boghen/ ende werd seer ghewont vanden
Schutters.
4 Doe sprack Saul tot synen Wapendra-
ger: c Treckt v Sweert wt/ eñ doorsteect
my daer mede/ dat dese Onbesneden niet
en comen/ ende my doorsteken/ ende drijuẽ
eenen spot met my: doch zijn Wapendra-
gher en woude niet/ want hy vreesde hem
seer: Doe nam Saul het Sweert ende viel
daerin.

Saul doorsteect hem seluen. c Jud 9.54.

5 Doe nu zijn Wapẽdrager sach/ dat Saul
doot was/ viel hy oock in zijn Sweert eñ
starf met hem.
6 Also starf Saul eñ syne drie sonen/ eñ zijn
Wapendragher/ ende alle syne mannen te
ghelijck op desen dach.
7 Doe nu de mãnẽ Israels/ die op dẽ gene
zijde der leechten/ eñ op ghene zijde der Jor
danen waren/ saghen/ dat de mannen Isra
els gevloden waren/ eñ dat Saul ende zijn
sonen doot waren/ verlieten sy de Stede/
eñ vloden oock: also quamen de Philisteẽ/
ende woonden daerinne.

d aud. des zyde

8 e Des anderen daechs quamen de Philis-
teẽ/ de verslagenẽ wt te trecken eñ vondẽ
Saul ende zijn drie sonen/ ligghen op het ge
berchte Gilboa.
9 Ende hieuwen hem zijn hooft af/ ende to
ghen hem zijn Wapen wt/ ende sondẽse in-
der Philisteen Landt rontom/ te vercondigen
inden huyse haerder Afgoden/ ende onder
den volcke.
10 Eñ leyden zijn Harnasch in het huys A-
staroth/ daerentegen zijn lichaem hingen
sy op der meuren te Bethsan.
11 Doe die tot Jabes in Gilead hoordẽ wat
de Philisteen Saul ghedaen hadden/
12 Maecten sy hen op/ wat strijtbare mannẽ
waren/ eñ ghingen den gantschen nacht eñ
namen de lichaemẽ Sauls ende syner sonẽ/
vander mueren te Bethsan/ ende brachten
se te Jabes/ ende g † veroockten se aldaer.
13 Ende namen haer ghebeenten/ ende be-
grouense onder den Boom te Jabes/ ende
vasteden seuen daghen.

Sauls lichaem wordt bespot. e 1 Par.10 8

f 1.Sam.11.1 2.Sam. 2.4

g † An. verbrandden se Jere.34.5 2.Par.16 14

Het tweede Boec Samuelis.

Dat Eerste Capittel.

1. De vercondiger van Sauls ende Jo-
nathans doot/ wort van Dauid gedoot. 17.
ende sy lieden beweent ende beclaecht.

Dauid Saul ende Jonathans doot werdẽ dauid vercondicht. a 1 Sa.30.17

1 A den doot Sauls doe
Dauid van a den slach
der Amalekiters weder
ghecomen was eñ twee
daghen te Ziklag gheble-
uen was.
2 Siet/ doe quã aen den
derden daghe een man
wt den Heyre van Saul/ met verschuerdẽ
cleede en eñ Aerde op zijn hooft: ende doe
hy tot Dauid quam/ viel hy ter Aerden/ en-
de baede aen.
3 Dauid nu sprac tot hẽ: Van waer comes-
tu? Hy sprac tot hem: Wt den Heyre Israe-
els ben ick ontulåden.
4 Dauid sprack tot hẽ: Segt my hoe gaet
het toe? Hy sprack: Het volck is ghevloden
vanden strijde/ ende veel volcx is ghevallẽ
daertoe is Saul doot/ ende zijn sone Jo-
nathan.
5 Dauid sprack tot den Jongeline die hem
sulcx seyde: Waeruan weet ghy het/ dat Sa
ul ende zijn sone Jonathan doot zijn?
6 De Jongheline die hem sulcx seyde/

sprack

sprack: Ick quam onverhoets op het ghe-
berchte Gilboa ende siet/ Saul leende hē
op zijn spiesse ende de Waghenen eñ Ruy
teren iaechden achter hem henen.
7 Ende hy keerde hem om/ ende sach my/
ende riep my: ende ick sprack: Hier ben ick.
8 Ende hy sprac tot my: Wie zijt ghy? Ick
sprack tot hem: Ick ben een Amalekiter.
9 Ende hy sprack tot my: Treet tot my/ eñ
doot my/ want ick ben ghedrongen rondt-
om/ eñ mijn leuen is noch gantsch in my.
10 Doe tradt ick tot hem/ eñ doodde hem:
wāt ick wiste wel/ dat hy niet leuē en con
de na synen valle: ende nam de kroone van
synen hoofde/ ende het armghesmijde van
synen arme/ ende hebbe het hier gebracht
tot v mynen heere.
11 a Doe vattede Dauid syne kleederen eñ
verscheurdese/ ende alle mannē die by hem
waren.
David bewekt Saul eñ Jonathā eñ beclachtse.
12 Ende droegen b leedt ende weenden/ eñ
vasteden tot aenden auondt ouer Saul eñ
Jonathan synen sone/ ende ouer het volck
des Heeren ende ouer het huys Israels/
dat sy door het sweert ghevallen waren.
a 1. Sa 3 31. ende 13. 21.
b Of rouwe
13 Ende Dauid sprack tot den Jongelinck
die het hē seyde: Van waer sydy? Hy sprac:
Ick ben eens vreemdelincx eens Amaleki-
ters sone.
14 Dauid sprack tot hem: c Hoe/ dat ghy
niet gheureest hebt uwe hant te legghen
aenden Gesalfden des Heeren hem te ver-
deruen?
c Psal.105.15
15 Ende Dauid sprack tot syner Jonghe-
lingen een: d Hier toe ende slaet hem: ende
hy sloech hem dat hy sterf.
d 2.Sa. 4.10
16 Doe sprack Dauid tot hem: V bloet zy
op uwen kop: e want uwen mont heeft te-
ghen v seluen ghesproken/ ende ghesepdt:
Ick hebbe den Gesalfden des Heeren ghe
doodt.
e Mat.12.37 Luc. 19.22.
17 Ende Dauid klaechde dese klaghe ouer
Saul ende synen sone:
18 Eñ beual men soude den kinderen Juda
den f Boghe leeren: siet/ het staet geschre-
uen inden boeck g der redelicken.
f So heet dit liet ghelijck als oock by ons sommige liedekens namen hebbē.
g Ande. des gherechtigē oft vromen (Mos.) In des Jasar.
19 De Edelste in Israel zijn op uwer hooch
ten verslagen. hoe zijn de Helden geuallen?
20 h Segt het niet tot Gath/ verkondicht
het niet op de strate tot Askalon: dat hen
niet en verblijden de dochteren der Phili-
steen/ dat niet vrolick en zijn de dochteren
der onbesneden.
h Mich.1.10
21 Ghy bergē tot Gilboa: het en moet noch
dauwen noch reghenen op v/ noch ackers
zijn daer Heffoffers van komen: want al-
daer is den Helden haren Schilt afgesla-
gen: den Schilt Sauls gelijck als en wa-
re hy niet gesalft met olye.
22 i Den boge Jonathan en heeft noyt ge-
feylt/ k eñ het sweert Sauls en is noyt le-
dich weder gekomen van den bloede der v
slagenen/ ende vanden vette der Helden.
i 1.Sam.13.3 ende 14.13.
k 1.Sa 15.7. ende 21.11.
23 Saul ende Jonathan vriendelijc ende
liefelick in haren leuen/ en zijn oock inden
doodt niet ghescheyden: lichter dan den A-
rent/ ende sterker dan Leeuwen.
24 Ghy Dochteren Israels weent ouer Sa
ul/ die v kleedet met rosijnuerwe suyuer-
lick/ ende verciert v met gulden kleyno-
dien/ aen uwe kleederen.
25 Hoe zijn de Helden geuallen indē strijdt?
Jonathan is op uwe hoochten versla gē.
26 Het is my leet om uwē wille/ mijn broe
der Jonathan: ick hebbe groote vreucht eñ
l vrolickheyt aen v gehadt. v liefde is my
sonderlicker geweest dan vrouwen liefde.
l Of herten vrolickheyt
27 Hoe zijn de Helden geuallen/ ende de
strijdtbaer omkomen?
m In het harnasch verloren.

Dat ij. Capittel.

1. Dauid treet wt Gods raet na Hebrō/ wort gesalft ten Koninck ouer Juda 5. eñ prijst hoochlick de weldaet der Burgheren Jabes. 8. Isboseth wert Koninck ouer Israel. 14. zijn Hooftman Abner richtet een bloedich spel ende daer na een groot ongeluck aen synē volcke 18. doorsteeckt Asahel 24. ende kan Joab ende Abisai desseluen broederen sonder genade soecken/ niet ontloopen.

1 NA dese gheschiedenisse a vraechde Da
uid den Heere/ eñ sprack: Sal ick henē
op trecken in eene der Steden Juda?
ende de Heere sprac tot hem: Treckt op: Da
uid sprack: Waer henen? Hy sprack: Na He
bron.
David wort verkoren tot een Koninck ouer Juda.
a 1 Sa.23.2 2 Sa 5. 19. 1 Reg. 22.6 2 Par. 18.4 Judic. 1.1. ende. 20.18
2 Also tooch Dauid daer henen/ met zijn
twee wyue Ahinoam d' Jesreelitischen eñ
met Abigail Nabals des Carmeliten wijf.
3 Daertoe leyde Dauid oock den mannen
die by hem waren opwaerts een yegelick
met synen huyse/ eñ woonden inden Stedē
Hebron.
4 b Ende de mannen Juda quamen/ ende
salfden aldaer Dauid ten Koninck ouer het
huys Juda: eñ doe het Dauid wert aen ge-
seyt/ c dat die van Jabes in Gilead/ Saul
begrauen hadden.
b 1 Mac 2 57
c 1 Sa. 31. 11
5 Sandt hy Boden tot hen/ eñ liet hen seg-
ghen: Ghesegent zijt ghy dē Heere/ dat ghy
sulcke bermhertichenheyt/ aen uwen heere Sa
ul ghedaen ende hem begrauen hebt.
6 Soo doe nu de Heere aen v barmhertic-
heyt ende trouwe: eñ ick wil v oock goedt
doen/ dat ghy sulcks ghedaen hebt.
7 So zijn nu uwe handen getroostet/ ende
weset dapper ende koen: want uwe Heere
Saul is doot/ so heeft my het huys Juda
ten Koninck ghesalft ouer hen.
8 Abner nu de sone Ner/ die Sauls Velt
hooftman was/ nam Isboseth Sauls sone
ende leyde hem dt door het Heyr
Isboseth is Koninck ouer Israel twee Jaer.
9 Ende maeckte hem ten Koninc ouer Gi-
lead/ Assuri/ Jesreel/ Ephraim/ Bē Jamin/
ende ouer gantsch Israel.
d t And. na Mahanaim
10 Eñ Isboseth Sauls sone was veertich
Jaer oudt/ doe hy Koninck wert ouer Is-
rael eñ regeerde twee Jaer/ daerentegghen
het huys Juda hielt het met Dauid.
11 e Den tydt nu die Dauid Koninck was
te Hebron ouer het huys Juda/ was seuen
Jaer ende ses Maenden lanck.
e 2. Sa. 5. 5.
12 Ende Abner de sone Ner/ tooch wt/ met
tsamen den knechten Isboseth/ des soons
Sauls wt den Heyre na Gibeon.
13 Ende f Joab de sone Zeru Ja/ tooch wt/
met tsamen den knechten Dauids/ eñ qua
men te hoope by den g poel te Gibeon/ eñ
leyden hen/ dese op deser zyden des poels/
ghene op ghener zyden.
f 1. Par. 11. 6
Abner ende Joab comē te samen.
g t And. Piscine
14 Ende Abner sprack tot Joab: Laet hen
de Jonghers opmaken/ ende voor ons
spelen. Joab sprack: Wel aen/ het ghelde
wel.
15 Doe maeckten hen op ende ghingen he-
nen/ aen den getale twaelf wt Ben Jamin/
van Isboseth Sauls soons deel. eñ twaelf
van den knechten Dauids.
16 Ende een yegelick greep den anderen by
den kop/ ende stiet hem zijn sweert in zijn
zyde/ ende vielen met malkanderen: daer
van wert de plaetse ghenoemt h Helkath
Hazurim.
h dat is de acker der Vallen oft Helden.
17 Ende daer verhief hem eenen seer harden
strijt in dien dage: Abner eñ de ee mannen
Israels/ werden geslagen/ voor den knech-
ten Dauids.

Aldaer

Asahel Joabs broeder. 2. Sa. 23. 13. 24. 1 Par. 11. 20. 26

18 Aldaer waren nu drij sonen ZeruJa / Joab/ Abisai ende Asahel: Asahel dā was van lichten voeten/ als een Rhee op den velde,
19 Ende iaechde Abner na/ eñ en weeck niet van Abner/ noch ter rechter noch ter slincker handt.
20 Doe keerde hem Abner om / eñ sprack: Zijt ghy Asahel? Hy sprack: Ja.
21 Abner sprack tot hem: Maect v wech hier een ter rechter of ter slincker hant/ eñ neemt voor v der Jongeren een / eñ neemt hem zijn Harnasch: doch Asahel en woude niet van hem aflaten.
22 Doe sprack Abner voorder tot Asahel: Maect v van my: waerom wildy dat ick v ter Aerden sla? eñ hoe dorste ick myn aensicht opheffen voor uwen broeder Joab?
23 Doch hy en woude niet wijcken: f doe stack hem Abner achter hē met eener Spiessen in synen buyck/ dat de Spiesse door henen ghinck: ende hy viel aldaer / eñ starf voor hem: eñ wie aen de plaetse quā daer Asahel doot lach die stont stille.

Abner doorsteeckt Asahel. f 2. Sa. 3. 27 ende 20. 10 Int Aud. onder zijn vijfste ribbe.

24 Nu Joab eñ Abisai iaechden Abner na/ tot dat de Sonne ondergingk: ende doe sy quamen op den Berch Amma / die voor Giah leyt/ op den wege na der Woestyne Gibeon/
25 Vergaderden hen de kinderen BenJamin achter Abner henen/ ende werden een hoopken/ eñ traden op eens berchs spitze,
26 Ende Abner riep tot Joab/ ende sprack: Sal dan het sweert sonder eynde verslinden? weet gy niet dat hier namaels mocht meer iammers worde? hoe lange wildy dē volcke niet seggen/ dat het aflate van synen broederen?
27 Joab sprack: So warachtich als Godt leeft. haddet ghy heden morgen so gesproken/ het volck hadde een yeghelick van synen broeder afgelaten.

g 2. Sa. 20. 22

28 g Ende Joab blies de Basuynen/ ende alle dat volck stont stille/ ende en iaechden Israel niet meer na/ eñ en streden oock niet meer.
29 Abner dan ende syne mannen / ghingen den seluen gantschen nacht/ ouer het vlacke velt/ eñ ghingen ouer de Jordane/ ende wandelden door het gantsche Bithron/ eñ quamen in den Leghet.
30 Joab oock keerde hem van Abner/ ende vergaderde het gantsche volcke/ eñ daer gebraken aen den knechten Dauids neghenthien mannen/ ende Asahel.
31 Daerentegen de knechten Dauids hadden geslagen onder BenJamin/ ende den mannen Abner. dat daer drij hondert ende tsestich mannen waren doot ghebleuen.
32 Ende sy namen Asahel op ende begroeuen hem in zyns vaders graf te Bethlehem: ende Joab met synen mannen/ ghinghen den gantschen nacht, dat hen int het licht aenbrack te Hebron.

Int An. de dach ghebrek

Dat iij. Capittel.

1. Van stande des huys Dauids ende Sauls. 2. Item van Dauids kinderē tot Hebron gheboren. 7. Abner van weghen Rizpa Sauls bywijf bescholden 12. Valt tot Dauid. 17. Wendet hem het herte Israels ende BenJamins toe/ 20. eñ wordt van hem eerlicken met tsamen Michal die hy mede brenght/ ontfangen. 23. Joab wt misgunst eñ haet/ doorsteeckt hem listelicken/ 28. wort met vloecken vervaect. 31. eñ moet met tsamen den gantschē volcke wt beuel des Koninck/ 35. dien dese daet qualick beualt/ leedt draghen.

1 Ende daer was eenen langen krijch/ tusschen den huyse Sauls/ ende den huyse Dauids: Dauid ymmers ghinck ende nam toe/ ende het huys Sauls ginck ende nam af.

Dauids kinderen. a 1 Par. 3. 1. 2. Sa. 5. 14.

2 a Ende dauid werden kinderen geboren te Hebron: zyn eerstgeboren sone/ Ammon/ der Jesreelitischen.
3 De ander/ Chileab/ van Abigail Nabals wijf des Carmeliten: de derde Absalom / de sone Maacha/ der dochter Thalmai / des Koninckx te b Gesur.

b 1. Sa. 27. 8.

4 De vierde Adonia/ de sone Hagith: de vijfste/ SaphaJa / de sone Abital:
5 De leste/ Jethream/ van Egla den wijue Dauid: dese zyn Dauid ghebooren te Hebron.
6 Als nu den krijch was tusschen den huyse Sauls/ ende den huyse Dauids sterckede Abner het huys Sauls/

Rizpa Sauls bywijf.

7 Ende Saul hadde een bywijf die hiet Rizpa/ een dochter Aia: ende (Isboseth) sprack tot Abner: Waerom slaept ghy by myns vaders bywijf.
8 Doe werde Abner seer toornich ouer dese woorden Isboseths/ ende sprack: Ben ick dan een hontskop/ ick die teghen Juda/ aenden huyse uws vaders ende aen synen broederen ende vrienden barmherticheydt doe: ende en hebbe v niet in Dauids handen ghegheuen/ ende ghy rekenet my hedē eenige misdaedt toe / om eener vrouwen wille:

c 1. Sa. 15. 28 ende. 16. 13

9 God doe Abner dit ende dat/ wāneer ick niet en doe/ c als de Heere Dauid gesworen heeft/
10 Dat dat Koninckrijcke van den huyse Sauls genomē worde/ ende den stoel Dauids opgerichtet worde ouer Israel ende Juda/ van Dan tot BerSeba toe.
11 Doe en konde hy hem voortaen gheen woort voorder antwoorden/ so vreesde hy hem voor hem.
12 Ende Abner sant Boden tot Dauid voor hem eñ liet hem seggen: Wiens is het lant ende sprack: Maeckt v verbondt met my: siet myn handt sal met v zijn/ dat ick tot v keere het gantsche Israel.
13 Hy sprack: Wel/ ick wil een verbont met v maken. doch eenerley bidde ick van v/ dat ghy myn aengesicht niet en siet / gy brengt dan te voren tot my Michal/ Sauls dochter/ wanneer ghy koemt myn aengesicht te sien.

Michal. d 1. Sa. 18. 19. ende 25. 44

14 Oock sant Dauid Boden tot Isboseth den sone Sauls/ ende liet hem seggen: d Geeft my myn wijf Michal weder/ die ick my getrouwet hebbe / met hondert voorhuyden der Philisteen.

e 1. Sa. 25. 44

15 e Isboseth sant henen/ ende liet se nemen vanden manne Patiel/ den sone Lais.
16 Ende haer man ginck met haer/ eñ weende haer na tot Bahurim toe: doe sprac Abner tot hem: Keert wederom/ eñ gaet wech: ende hy keerde wederom.
17 Ende Abner hadde een reden met den outsten in Israel/ ende sprack: Ghy hebt te voren lange na Dauid ghetracht/ dat hy Koninck ouer v ware.
18 So doet het nu: want de Heere heeft van Dauid geseyt: Ick wil myn volck Israel verlossen door de handt Dauids myns knechts/ vander Philisteen hant / ende van alle haerder vyanden handt.
19 Oock sprack Abner voor den ooren BenJamin: ende ginck oock henen/ te spreken voor den ooren Dauids tot Hebron / alles wat Israel ende den gantschen huyse BenJamin wel behaechde.

20 Doe nu Abner te Hebzon tot david quā/
ende met hem twintich mannen/ maeckte
hem David een maeltydt.
21 Eñ Abner sprack tot David: Jck wil my
op maken/ eñ henen gaen/ dat ick het gant
sche Jsrael tot mynē heere dē Koninck ver
gadere/ eñ dat sy een verbont met v makē/
op dat ghy Koninck zyt/ als het uwe ziele
begeert: also liet David Abner vā hem/ dat
hy henen ghinghe met vreden.
22 Eñ siet/ de knechten Davids ende Joab/
quamen vanden krychsluedē / eñ brachten
met hen eenen grooten roof : eñ Abner en
was nu niet by David te Hebron/ maer hy
hadde hem van hem ghelaten/ dat hy met
vreden wech ghegaen was.

f 2.Sa.2.4.

23 f Doe dan Joab ende het gantsche heyr/
met hem ghekomen was/ werdt hem ghe-
seyt/ dat Abner de sone Ner/ tottē Konine
gekomen was/ eñ hy hadde hem van hem
ghelaten/ dat hy met vreden was wech ge
gaen.
24 Doe ginck Joab totten Koninck in/ eñ
sprack: Wat hebdy gedaen? Siet/ Abner is
tot v gecomen: waerom hebdy hem van v
ghelaten/ dat hy is wech ghegaen?
25 Kendy Abner den sone Ner niet? want
hy is gekomen/ v te overreden/ dat hy ve-
kenne uwen wtganck ende inganck / ende
verneme alles wat ghy doet.
26 Eñ doe Joab van David wt ginck/ sant
hy Boden Abner na/ dat sy hem wederom
haeldē van Borhasira/ ende David en wis-
te daer niet af.

Joab ver-
moort Ab-
ner met list.
g 1.Reg.2.5
Judic.3.20

27 g Als nu Abner weder tot Hebron quā/
leyde hem Joab midden onder de poorte/
dat hy heymelick met hem sprake/ ende
stack hem aldaer in h t den buyck/ dat hy
starf/ i om zyns broeders Asahels bloet wille.

h t And. on-
der de vyf-
ste ribbe.
i 2.Sa.2.23
k Act.20.26
Susan.6.4

28 Doe dat David daer na vernam/ sprack
hy: k Jck ben ontschuldich/ ende myn Ko-
nincryck voor den Heere ewichlick / aen
den bloede Abner/ des soons Ner.
29 Het valle daerentegen op de kop Joab/
eñ op zyns vaders gantsche huys: eñ daer
en moet niet ophouden inden huyse Joabs
die een etterulloet eñ melaetsheyt hebbe/
ende by den stock ga / eñ door het sweert
valle/ ende aen broot ghebreck hebbe.
30 Also verworchden Joab ende zyn broe-
der Abisai/ Abner daerom/ dat l hy haren
broeder Asahel ghedoot hadde inden kryt
te Gibeon.

l 2.Sa.2.23

31 David dan sprack tot Joab ende allen
volcke dat met hem was: m Scheurt uwe
kleederē/ ende gort sackē om v/ eñ draecht
leedt om Abner: ende de Koninck ghinck
achter de bare.

m 2.Sa.1.11
ende 13.31

32 Ende doe sy Abner begroevē tot Hebrō/
hief de Koninck zyn stemme op/ ende ween
de op Abners graf: ende alle dat volc weē-
de oock.
33 Ende de Koninck beklaechde Abner/ eñ
sprack: Abner en is niet gestorven ghelyck
als een Sot sterft.

David be-
klaghet Ab
ner.

34 Uwe handen en zyn niet gebonden/ uwe
voeten en zyn niet in n † veteren gesloten:
ghy zyt gevallen/ gelyck als men voor boo-
se schalcken valt: doe beweenden hem alle
dat volck noch meer.

n Of, voeyē
† An. ketenē

35 Doe nu alle dat volck binnen quam/ met
David te eten/ doe het noch hooch dach
was/ swoer David ende sprack: God doe
my dit eñ dat/ so ick broodt ofte yets wat
smake eer de Sonne ondergaet.
36 Ende alle het volck bekende het / eñ het
beviel hen oock wel/ alle dat goede/ dat de
Koninck dede/ voor den oogen des gant-
schen volcks.
37 Ende alle dat volck/ eñ gantsch Jsrael/
merckten dies daechs/ dat het vanden Ko-
ninck niet en quam/ dat Abner de sone Ner
ghedoodt werdt.
38 Eñ de Coninck sprack tot synen knechtē:
Weet ghy niet/ dat op desen dach eē Vorst
ende groot man ghevallen is in Jsrael?
39 Nu/ ick ben noch o † teeder/ ende een Ge-
salfde Coninck/ p so zyn de mannē q de kin-
deren Zeru Ja verdrietelick : de Heere ver-
ghelde dien/ die het boose doet / na zynder
boosheydt.

o † An. cleyn
lick
p † An. doch
de mannen
de etc. zyn
my te hart.
q 2.Sa.19.22

Dat iiij. Capittel.

1. Jsboseth Sauls sone wert van sy-
nen Hooftlieden Baena ende Rechob ver-
raderlicken doorsteken/ 8 ende wordt zyn
doot/ aen denselven van David gewroken.

1 Doe nu Sauls sone hoorde/ dat Abner
tot Hebron doodt ware / werden syne
handen mat/ ende gantsche Jsrael ver-
schrickte.
2 Daer warē dannoch twee mannē Hooft
lieden over de krygers onder den sone Sa
uls/ die eene hiet Baena/ de ander Rechob/
sonen Rimon des Berothiters/ wt den kin-
deren Ben Jamin: wāt Beroth wert oock
onder Ben Jamin ghereckent.

Baena eñ
Rachob
Hooftliedē
Jsboseths.

3 Ende de Berothiters waren ghevloden
na Gethaim / ende woonden aldaer gasts
wyse/ tot heden in den dach.
4 a Oock hadde Jonathan de sone Sauls
eenē sone/ die was lam aē de voetē/ eñ was
vyf Jaer oudt/ doe het gheschrey van Saul
ende Jonathan wt Jesreel quam/ eñ zyn
Voester hem opnam / ende vluchtede: ende
in dien als sy haer haestede ende vluchtede/
viel hy/ ende wert hinckende / ende hy hiet
Mephi Boseth.

Mephi Bo
seth Jona-
thans sone.
a 2.Sa.9.3

5 So gingen nu de sonen Rimon des Be-
rothiters/ Rechob/ ende Baena henen / eñ
quamen ten huyse v Jsboseths / doe den
dach aldermeest heet was/ eñ hy lach op
synen legher in den middaghe.

Jsboseth
wort ver-
moort van
Baena eñ
Rechob.

6 Ende sy quamen int huys om / tarwe te
halen/ ende staken hem c † inden buyck / eñ
liepen wech.

b 2.Sa.2.8
c † And. on-
der de vyf
ste ribbe.

7 Want doe sy int huys quamen / lach hy
op zyn bedde in zyn slaepkamer/ eñ staken
hem doodt/ eñ hieuwen hem den kop af: eñ
namen synen kop/ ende ghingen henen des
weechs op den vlacken velde/ den gantschē
nacht.
8 Ende brachten het hooft Jsboseths tot
David te Hebron/ ende spraken totten Co-
ninck: Siet/ daer is het hooft Jesboseths
Sauls soon/ uws vyants/ die na uwer zie-
len stont: de Heere heeft heden mynen hee-
re den Koninck ghewroken/ aen Saul/ ende
aen synen zade.
9 Doe antwoorde hen David: So waerach
tich als de Heere leeft/ die myn ziele wt al-
ler droeffenisse verlost heeft.

Davids
straft de
Moorde-
naers Jsbo
seths.
b 2.Sa.1.15

10 Jck greep dien/ d die my verkondicht/ eñ
sprack: Saul is doot/ ende meynde/ hy wa-
re eē goet Bode/ eñ verworchde hem te Zi-
klag/ dien ick soude bodenloon ghegeven.
11 Ende dese Godlouse lieden/ hebben eenē
rechtveerdighen man in synen huyse op sy
nen leger verworcht: Ja en soude ick dies
bloet niet eysschen van uwen handen: ende
v vander Aerden afdoen?
12 Ende David gheboodt synen Jongelin-
ghen: die verworchdense ende hieuwen hē
handen ende voeten af/ ende hinghense op
aenden Pael te Hebron: nu het hooft Jsbo-
seths namen sy / ende begroeventet in e Ab-
ners graf te Hebron.

e 2.Sa.3.32

Dat v Capittel.

1. Dauid wort gesalft ten Koninck ouer
gantsch Israel. 6. wint de Burcht Zion.
11. ende bouwet een Koninclick huys 13
krycht wt meer wyuen eñ bywyuen meer
kinderen 17 ende slaet tweemael wt raet
ende hulpe des Heeren, de Philisteen.

a 1 Par.11.1 ende 12.23
b Psa.78.17
c 1 Reg.2.11.
b† Anu. ghy dryft vā de Lamme eñ Blinde af. Dese Blinde eñ Lāme. zyn haer Afgoden gheweest welcke sy Dauid te spyt. eñ tegen hem op demuerẽ stelden/ als hare Patronen diese beschutten eñ beschermen souden: gelijc alsmẽ nu ter tydt ooc met de Beeldẽ der Heylighen doet. Ghy en kryghet niet met ons, maer met onse Goden: biet v met hen/ sy zullẽ v welweerẽ Niet dat sy deselue Blinden of Lamme geheeten hebbẽ, maer de Geest Gods inden genẽ/ die daer na de Historien bescreue heeft hebbẽ noẽt se also.
e 1 Par.11.6. dit zyn haestige afgebrokẽ worden alsomẽ in vreechdẽ ende treurẽ plach te spreken of hy segghen woude / diẽ sal het wel eñ sonderlick geloont worden.
f Leui. 21.18.
g 1. Par.14.1
h 1 Sa.3. 2.
i 1 Par.3.5
k Luc 1.3.
l 1. Pa.14.8.
m 1. Sa.23.2
2. Sa 11.2.1. Dauid slaet de Philistẽ.
n Esa.28.21.

1 Ende alle stammen Israels quamen tot
Dauid te Hebron/ende spraken: a Siet/
wy zyn wo gebeẽts ende ws bleeschs.
2 Daer toe oock te voren doe Saul Ko-
ninck ouer ons was voerdet ghy Israel
wt ende in: so heeft v de Heere geseyt: b Gy
sult myn Volck Israel hoeden eñ sult een
Hertoghe zyn ouer Israel.
3 Ende alle Oudtsten in Israel quamen
tottẽ Koninck te Hebron: ende de Koninck
Dauid maeckte een verbont met hen te He
bron voor den Heere/ eñ sy salfden Dauid
ten Koninck ouer Israel.
4 Veertich Jaer was Dauid oudt / doe hy
Koninc werdt c eñ regeerde veertich Jaer.
5 Te Hebron regeerde hy seuẽ Jaer eñ ses
Maenden: ouer Juda eñ te Jerusalem re-
geerde hy dry eñ dertich Jaer, ouer gātsch
Israel ende Juda.
6 Ende de Koninck tooch henen met syne
mannen na Jerusalem tegẽ de Jebusiters/
die inden Lande woondẽ. Doch sy spraken
tot Dauid. Ghy en sult hier niet in komẽ/
d† maer Blinde ende Lamme sullen v af
dryuen: (dat meyndẽ sy doch / dat Dauid
daer niet in en soude komen.)
7 Van Dauid wan de Burcht Zion/ dat
is Dauids Stadt.
8 Doe sprack Dauid desseluen daechs: e
Wie de Jebusiters slaet / ende verkrycht
de dackgoten / de Lammen ende Blinden/
diẽ de ziele Dauids vyant is: daerwt spreect
men: f Laet geenen Blinden noch Lammen
int huys komen.
9 Also woonde Dauid op de Burcht/ende
hietse Dauids Stadt: ende Dauid boude
rondtom van Millo/ende van binnen.
10 Ende Dauid ginck/ende nam toe / ende
de Heere de God Zebaoth was met hem.
11 g Eñ Hiram de Koninck te Tyro sandt
Boden tot Dauid ende Cederen boomen
ter want eñ Timmerlieden eñ Steenhou-
wers/dat sy Dauid een huys bouweden.
12 Ende Dauid merckte dat hem de Heere
een Koninck ouer Israel beuesticht hadde/
ende zyn Koninckryck verhoocht / om zyn
Volck Israels wille.
13 h Ende Dauid nam noch meer wyuen
ende bywyuen te Jerusalem daer na als
hy van Hebron ghekomen was ende hem
werden noch meer sonen ende dochteren
gheboren.
14 i Ende dat zyn de namen dier / die hem
te Jerusalem geborẽ zyn: Samua/ Sobab/
k Nathan/ Salomo/
15 Jebehar/ Elisua/ Nepheg/
16 Japhia/ Elisama/ Eliada/ Eliphelet.
17 l Ende doe de Philisteen hoorden datmẽ
Dauid ten Koninck ouer Israel gesalft had
de/ togẽ sy alle op, Dauid te soecken. Doe
dat Dauid hoorde, tooch hy af in een Burcht.
18 Doch de Philisteen quamen/ eñ leyden
hen neder inde leechte Rephaim.
19 m Ende Dauid vraechde den Heere / eñ
sprack: Sal ick op trecken tegen de Phili-
steen eñ wildyse in myn hant gheuen? De
Heere sprack tot Dauid Treet op: ick wil
de Philisteen in uwe handen gheuen.
20 n Eñ Dauid quam te Baal Prazim ende
sloechse aldaer/ eñ sprack: De Heere heeft
myn vyanden voor my van malkanderen
gescheurt ghelijck als hen de wateren van
malkanderen scheuren: daeruan heetmen
de selue plaetse o Baal Prazim.
21 Ende sy lieten haer Afgoden aldaer: Da
uid dannoch eñ syne mannen namense op.
22 p De Philisteen dannoch togen weder-
om op ende leyden hen neder in de leechte
Rephaim.
23 Eñ Dauid vraechde dẽ Heere die sprac:
Ghy en sult niet op treckẽ / maer koemt vā
achter tot hen/dat ghy aen hen koemt te-
ghen de q† Moerbesienboomen ouer.
24 Ende wanneer ghy hooren sult het ruys
schen op de r† tacken der Moerbesienboo-
men henen gaen, so s† weest dapper: want
de Heere is dan wtgegaen voor v henen/te
slaen het Heyr der Philisteen.
25 Dauid dede als hem de Heere gheboden
hadde ende sloech de Philisteen/van Ge-
ba aen tot datmen koemt te Gaser.

o Peretz. heet een scheure of dack/ daeruan heet de stede Baal-Prazim/ Scheurman. dat de Philisteen daer van malkanderen ghescheurt zyn.
p 1. Pa 14 13
q† An. Peerboomen
r† An. wippen
s† Ind. roet v.

Dat vj. Capittel.

1. De Arcke Gods wort gehaelt van Gi
bea 6. die brengt Vsa diese aenroert / den
doot: 10. eñ ObedEdom diese herbercht/
des Heeren seghen. 12. Dauid gesterckt/
laetse daer na in zyn Stadt halen / 16.
Springt eñ dansset voor den Heere/ 20. eñ
werdt van zyn wyf Michal veracht.

1 Ende Dauid a verghaderde wederom
alle ionge Manschap in Israel/ dertich
duysendt.
2 Ende maeckte hem op/ende ginck henen
met allen volcke dat by hem was vanden
Burgeren Juda dat hy de b† Arcke Gods
van daer op halen soude, welcr Naem heet
Den Naem des Heeren Zebaoth woont
daer op c† bouen den Cherubim.
3 d Ende sy lieten de Arcke Gods voerẽ op
eenen nieuwen Waghen/ eñ haeldense e wt
den huyse Abi Nadab, die te Gibea woon-
de: Vsa ende Ahio de sonen Abi Nadab/ dre
uen den nieuwen Wagen.
4 Ende doe sy hem met de Arcke Gods wt
den huyse Abi Nadab voerden, die tot Gi-
bea woonde/ende Ahio voor de Arcke he-
nen ginck/
5 Speelde Dauid eñ het gantsche huys Is-
raels voor den Heere henen / met allerley
Snarenspel van Dennen houte met Har-
pen ende Psalteren, ende Tamborynen/ eñ
Schellen, ende Cymbalen.
6 f Eñ doe sy quamẽ ter Schueren Nachō/
g greep Vsa toe/ eñ hielt de Arcke Gods/
want de Runderen traden ter zyden wt.
7 Doe vergrimde den toorn des Heeren o-
uer Vsa ende God sloech hem aldaer / om
zyns h† vermetenheyts wille / dat hy al-
daer starf by der Arcken Gods.
8 Doe wert Dauid bedroeft, dat de Heere
sulc een scheure aen Vsa dede/ ende hiet de
selue stede Perez Vsa tot op desen dach.
9 Ende Dauid vreesde hem voor den Hee-
re dies daechs/ende sprack: Hoe sal de Arc
ke des Heeren tot my komen?
10 Ende en woudese niet laten tot hem brẽ-
gen in de Stadt Dauids, maer lietse bren-
gen int huys Obed Edom des Gathiters.
11 Eñ doe de Arcke des Heeren dry Maen-
den bleef in ObedEdom des Gathiters
huys segende hem de Heere ende zyn gant
sche huys.
12 i Ende het wert den Koninck Dauid aen
ghesept / dat de Heere het huys ObedE-
dom seghende / ende alles wat hy hadde/
om der Arcken Gods wille. k Doe ghinck
hy henen / ende haelde de Arcke Gods wt
den huyse Obed Edom opwaert in de stadt
Dauids, met vreuchden.

Dauid haelt de Arcke Godes van Gibea/
a 1 Par 13 5.
b† An. kiste. Lade/
c† Anders/ tusschen
d 1. Sa.6.7.
e 1. Sa.7.1.
f 1. Pa.13. 9.
God doot Vsa
g Nu. 4 15 19. ende 7 6
h† An. syne verwaentheyt. And. feyls
God segent ObedEdō.
i 1. Par 13 14
k 1. Par 15 25

Ende

13 Eñ doe sy henen ghingen met de Arcke
ll Anders scheden/ des Heeren ses ll gangen, offerde men ee-
nen Osse ende een vet Schaep.
14 Eñ David danste met aller macht voor
den Heere henen: ende was begordet met
m l And. Ephod. eenen lynen m lijfrock.
15 Ende David met tsamen den gantschē
Israel, voerden de Arcke des Heeren op/
met juychen ende basuynen.
n 1. Par 15. 29. 16 n Ende doe de Arcke des Heeren in de
stadt Davids quā, keeck Michal de doch-
ter Sauls door de venster / ende sach den
Koninck David springen eñ danssen voor
den Heere, eñ verachtede hē in haer herte.
o 1. Par 16 1. subs. 17. 1 17 o Doe sy nu de Arcke des Heerē inbrach
ten, stelden sy die in haer stede, midden inde
hutten, die David voor haer hadde op ge-
slaghen: ende David offerde Brantoffer
ende Danckoffer voor den Heere.
18 Ende doe David hadde wtgheoffert dē
Brandtoffer ende Danckoffer, segende hy
dat volck in dē Naē des Heeren Zebaoth.
19 Ende deylde wt allē volcke/ eñ der veel-
heyt Israels/ beyde mannē ende vrouwē/
eenen yegelicken eenen broodtkoeck/ ende
een stuck vleeschs/ ende een flessche wijns.
Doe ginck alle dat volck henen, een yege-
lick in zijn huys.
Michal veracht David. 20 Doe nu David weder quam/ zijn huys
te seghenē / ginck Michal de dochter Sa-
uls wt, hem tegen/ ende sprack: Hoe heerlic
is heden de Koninck van Israel geweest/
p l Anders. onnutte die hem voor de maeghden sijner knechtē
ontbloodt heeft/ ghelijck als hem de p loo
se lieden ontblooten.
21 David dan sprack tot Michal: Ick wil
voor den Heere spelē, die my verkorē heeft
voor uwen vader, eñ voor alle sijnen huy-
se/ dat hy my bevolē heeft een Vorst te zijn
over het Volck des Heeren over Israel.
q Of, snood/ veracht elic ken. 22 Ende wil noch q gheringer worden dan
also/ ende wil nederich zijn in mijnen oogē/
ende metten maeghden daer ghy van ghe-
seydt hebt tot eeren worden.
23 Doch Michal Sauls dochter en hadde
geen kindt, tot aen dē dach haers doodts.

Dat vij. Capittel.

1. David neemt hem voor, den Heere eē
huys te bouwen/ 5. dat wort hem vāden
Heere door Nathan verboden/ 12. eñ op sij-
nen sone gespaert. 18 David seyt den Heere
danck/ 25. ende biddet hem, hy wil zijn toe-
segghinghe volbrenghen.

a 1. Par. 17. 1 Nathan de Propheet. 1 Doe nu de a Koninck in zijn huys sat /
ende de Heere hem ruste gegeven had-
de van alle sijne vyanden rondtom.
2 Sprack hy tot den Propheet Nathan:
Siet/ ick woone in een Cederen huys eñ de
b l Anders kiste lade 2. Reg 8. 16. c 1. Sa 10 7. b l Arcke Gods woont onder de Tapijten.
3 Nathan sprack totten Koninck: Ghaet
henen / c alles wat ghy in u herte hebt/
dat doet/ want de Heere is met u.
4 Des nachts quā nu het woort des Hee-
ren tot Nathan ende sprack:
5 Gaet henen, eñ segt mijnen knecht Da-
vid: So spreect de Heere: Soudet ghy my
eē huys bouwen, dat ick daer in woonde?
d 2. Re 8. 16. 1. Par. 17. 5 2. Par. 6. 5. Esai. 66. 1 6 d Ick en hebbe doch in geenen huyse ge
woont/ sindt dien dage/ doe ick de kinderē
Israels wt Egypten leydde/ tot op desen
dach / maer ick hebbe ghewandelt inder
hutten ende Wooninghe.
7 Waer ick met allen kinderen Israels
henen wandelde/ hebbe ick oyt yegens met
eenen der stammen Israels gesproken/ diē
ick bevolē hebbe mijn Volck Israel te wey
den/ ende gesegt: Waerom en bouwet ghy
my niet een Cederen huys?

8 So sult ghy nu also mijnen knecht David
segghen: So spreect de Heere Zebaoth: e e 1. Sa. 16. 11 Psal. 78. 70.
Ick hebbe u ghenomen vanden Schaeps-
hutten/ dat ghy zijn soudet een Vorst over
mijn Volck Israel.
9 Ende ben met u geweest/ waer ghy henē
ghegaen zijt/ ende hebbe alle uwe vyanden
voor u wtgheroeyt/ f ende hebbe u eenen f Mat. 16 18
grooten Naem gemaeckt/ als de namē der
Grooten op Aerden
10 Ende ick wil mijnen Volcke Israels een
plaetse setten, ende wil het planten, dat het
aldaer woone/ ende dat het niet meer dwa-
lende en ga/ ende het de kinderen der boos-
heyt niet meer dringhen als te voren/
11 Ende sindt der tijt dat ick Richters over
mijn volck Israel gheordineert hebbe: ende
wil u ruste geven van alle uwen vyanden:
ende de Heere verkondiget u / dat de Heere
u g een huys maken wilt. g Dat is
12 h Wanneer nu uwen tijdt wech is / dat na Hebreeu
ghy met uwen Vaderen slapen light/ so wil scher wyse/
ick u Zaedt na u verwecken / dat van u- een kindt of
wen lijve komen sal, dien wil ick zijnRijck i oor gheven.
bevestigen. Christus
13 Die sal mijnen Naem een huys bouwen/ woort Da-
ende ick wil den Stoel zijns Koninckrijcx be vidt toeghe
vestighen eewichlick. seyt
14 k Ick wil zijn Vader zijn / eñ hy sal mijn h Psal. 89 30
Sone zijn: l wanneer hy eē misdaedt doet/ ende. 132. 11.
so wil ick hem met menschē roeden, eñ met 1 Reg. 5. 5.
der menschen kinderen slaghen straffen. 1 Par. 22. 10
15 Doch mijn barmhertichheydt en sal niet ende 28. 5.
van hem gewendet worden, gelijck als ick- Iere 33 10.
se ghewendet hebbe van Saul, m dien ick i Of stadt-
voor u hebbe wech ghenomen. grijpich ma
16 Doch u huys ende u Koninckrijck sal ken.
bestendich zijn eeuwichlijck voor u / ende k Hebr. 1. 5.
uwen Stoel sal eewichlijck bestaen. l 1 Reg. 9 6
17 Doe Nathan alle dese woorden, ende alle ende. 11. 9.
dat ghesichte David gheseydt hadde/ Psal. 89. 31
18 Quam David de Koninck, ende stelde hē m 1 Sa. 15 26
voor den Heere/ eñ sprac: Wie ben ick Heere Davids ge
Heere? ende wat is mijn huys, dat ghy my bett of God
tot hier toe ghebracht hebt?
19 Daertoe hebt ghy dat noch te n gheringhe n Of, slech
gheacht Heere Heere, maer hebt den huyse weynich etc
uws knechts noch van over langhe toeko
menden ghesproken: o dat is een p wijse o Dat is/
eens menschen/ die God de Heere is. ghy spreect
20 Ende wat sal David meer met u sprekē? met my vā
ghy kennet uwen knecht/ Heere Heere. sulck een ee
21 Om uws woorts wille/ ende na uwer her- wich Rijcke
ten, hebt ghy sulcke groote dingen alle gedaē/ daer niemāt
dat ghyse uwen knecht kondt dedet. can Coninc
22 Daerom sijt ghy oock groot gheacht Heere in zijn/ hy
God: q want daer en is niemant ghelijck en moet dan
als ghy/ eñ daer en is geen God dā alleene God ende
ghy/ na allen dat wy met onsen ooren ghe- Mensche
hoort hebben. zijn: dewyle
23 r Want waer is een volck op Aerden/ als hy mijn so-
u Volck Israel? om welkers wille God is ne, ende
henen gegaen hem een Volck te verlossen/ doch voort
ende hem eenen Naem te maken/ ende sulc- ende voort
ke groote ende verschrickelicke dinghen te een Coninc
doen/ op uwen Lande voor uwen Volcke s zijn sal,
dat ghy verlost hebt van Egypten/ vandē welck alles
Heydenen ende haren Goden. alleen God
24 Eñ ghy hebt u u Volck Israel bereydet/ toebehoort
u ten Volcke in eewicheyt/ ende ghy Heere p l An. recht
zijt haer God ghewordden. eens etc.
25 So bekrachtighet nu Heere God dat Heere heere
woordt in eeuwicheyt/ dat ghy over uwen q Deu 32 39
knecht eñ over zijn huys gesproken hebt/ r Deu. 4. 7.
ende doen als ghy ghesproken hebt. s Exo 14. 19.
26 So sal uwē Naē groot wordē in eeuwic-
heyt, datmē sal seggē: De Heere Zebaoth is
de God over Israel/ eñ dat huys u knechts
Davids, sal bestandich zijn voor u.

27 Want ghy Heere Zebaoth ghy God Is-
raels/ hebt de ooren ws knechts geopent/
ende geseyt: Ick wil v een Huys bouwen:
daerō heeft v knecht zijn herte geuonden/
dat hy dit ghebedt v bade.

t Deu.32.39

28 t Nu Heere Heere/ ghy zijt God/ ende u-
we worden sullen waerheyt zyn: ghy hebt
sulck goedt ouer uwen knecht ghesprokē.
29 So begint nu/ ende segent het huys ws
knechts/ dat het eewichlick voor v zy: wāt
ghy Heere Heere hebt het gesproken: ende
met uwen segen sal ws knechts huys ge-
seghent worden eeuwichlick.

Dat viij. Capittel.

1 De Philesteen/ 2. Moabiters/ 3. ende HadadEser/ 5. oock de Syriers te Damasco/ 13 ende in het Soutdal/ worden van David geslagen/ 14. eñ de Edomiters onderdanich ghemaeckt. 9. Thoi de Koninc Hemath begeert vrede. 11. David heylicht dē Heere veel gouts siluers ende metaels/ 15. ende houdt een ordentlick regiment in synen Houe.

De Philisteen/ Moabiters ende HadadEser oock de Syriers wordē van David ghe slagen.

a 1.Pa.18.b

b Nu.24.17

c 2.Reg 1.1 ende.3.4.

Dit zyn alle groote stryden ghe weest/ doch seer kort be schreuen.

1 ENde het gheuiel daer na/ a dat David
de Philisteen sloech/ ende maecktese
swack/ ende nam den Dienstroom van
der Philisteen handt.
2 b Hy sloech oock de Moabiters also ter
Aerden/ dat hy twee deelen totten doot
brachte ende een deel by den leuen liet: c
Also werden de Moabiters David onder-
danich/ dat sy hem geschencken brochten.
3 David sloech oock HadadEser den sone
Rehob/ den Koninck te Zoba/ doe hy henē
tooch zyn macht weder te halen aen het
water Phrath.
4 Ende David vinck van hen/ duysendt
ende seuē hondert Ruyters/ ende twintich
duysendt voetvolcx/ eñ verlemde alle wa-
ghenen/ ende hielt ouer/ hondert waghe-
nen.
5 Ende de Syriers vā Damasco quamen
te helpen HadadEser den Koninck te Zo-
ba: ende David sloech der Syriers/ twee
ende twintich duysendt mannen.
6 Eñ leyde volck te Damasco in in Syri-
a: also weet Syria David onderdanich/
dat sy hem geschenckē brochten: want de
Heere halp David waer hy henen tooch.

d Judi.16.23

7 d Ende David nam de gulden Schildē/
die HadadEsers knechten hadden/ ende
brachtse te Jerusalem.
8 Daertoe van Betah ende Berothai/ dē
Steden HadadEsers/ nam de Koninck
gantsch veel e metaels.

e Of/ eerins

f 1.Par.18.9

Thoi Koninck te Hemath.

9 f Doe nu Thoi de Koninck te Hemath
hoorde/ dat David hadde alle macht Ha-
dadEsers gheslaghen/
10 Sandt hy Joram synen sone tot David/
hem vriendelicken te groeten/ ende hem te
seghenen/ dat hy teghen HadadEser ghe-
kryght/ eñ hem gheslagen hadde: (want
Toi hadde eenē kryoh met HadadEser) eñ
hy hadde met hem/ silueren/ gulden/ ende
metalen kleynodien.

g Dat is/ hy en ghebruyckte se niet door hē selnen/ maer gaffse Gode totten toecomenden Tempel/ die Salomo bouwde.

11 Welcke de Coninck David/ oock den
Heere g heylichde/ met tsamen het siluer
eñ gout/ dat hy den Heere heylichde van
allen Heydenen/ die hy onder hem bracht.
12 Van Syria/ van Moab/ vanden kinde-
ren Ammon/ vādē Philisteen/ vā Amalek/
vanden roof HadadEser den sone Rehob/
den Koninck te Zoba.

h 1 Pa.18.12 Psal.60.1.

i Gen.25.23. Nu.24.18.

13 h Oock maeckte hem David eenē naem/
doe hy weder quam/ eñ sloech de Syriers
int Soutdal/ achtien duysendt.
14 i Ende hy leyde volck int gantsch Edo-
mea/ ende het ghansche Edom was David
onderworpen: want de Heere halp David
waer hy henen tooch.
15 Also was David Koninck ouer gantsch
Israel. ende hy dede recht ende gerechtic-
heyt allen volcke.
16 k Joab de sone Zeru Ja was ouer het k 2.Sa.20.23
heyr: ende Josaphat de sone Ahilud was
Kanceliet.
17 Zadok de sone Ahitob/ eñ Ahimelech de
sone Ab Jathar waren Priesters/ Seraia
was Schryuer.
18 Benaia de sone Joiada/ was ouer de l† l† An. Chreti eñ Phleti.
Creti ende Plethi. m ende de sonen David
waren n † Priesters.

Dese warē als de gaerde Davids/ eñ bleuen altoos in synē houe: sommige willen/ de eene hebben Schutters/ eñ de andere Slingerers geweest.

m 1.Pa.18.17

n† An. heeren. An. de Voornemste.

Dat ix. Capittel.

1 David laet Mephi Boseth den sone Jonathan halen/ 7. gheeft hem alle goeden Sauls/ 9. ende den Ziba met synen kinderen ende knechten/ dat sy syne Lantbouwers zyn.

1 ENde David sprack: Is daer oock noch
yemandt ouer ghebleuen vanden huyse
Sauls/ dat ick barmherticheyt aē hem
doe/ om Jonathans wille?
2 Daer was dannoch een knecht vanden
huyse Sauls/ die hiet a Ziba/ dien riepen
sy tot David: ende de Koninck sprack tot
hē: Sydy Ziba? hy sprack: Ja/ v knecht.
3 De Koninck sprack: Is daer noch ye-
mandt vanden huyse Sauls/ dat ick Gods
barmherticheyt aen hem doe? Ziba sprack
totten Koninck: b Daer is noch een sone
Jonothan/ lam aen de voeten.
4 De Koninck sprac tot hem: Waer is hy?
Ziba sprack totten Koninck: Siet hy is te
Lodabar/ inden huyse c Machir des soons
Ammiel.

Ziba Sauls knecht.

a 2.Sa.16.1

b 2.Sa.4.4

c 2.Sa.17.27

5 Doe sandt de Koninck David henen eñ
liet hem halen van Lodabar/ wt den huyse
Machir des soons Ammiel
6 Doe nu Mephi Boseth de sone Jonathā/
des soons Sauls/ tot David quam/ viel hy
op zyn aenghesicht/ ende badt aen. David
dan sprack: Mephi Boseth hy sprack: Hier
ben ick v knecht.

Mephi Boseth Jonathans sone.

7 David sprack tot hem: Vreest v niet/
want ick wil barmherticheydt aen v doen/ d 2.Sa.19.28
om Jonathan ws vaders wille/ d ende wil
v alle Ackeren ws vader Sauls wederge-
uen: ende ghy sult dagelicks by myner Ta-
felen het broodt eten.
8 Hy daerentegen badt aen/ ende sprack.
Wie ben ick v knecht/ dat ghy v wēdet tot
eenen dooden Hondt/ als ick ben?
9 Doe riep de Koninck Ziba Sauls Jon-
ghē/ ende sprack tot hem: e Alles wat Sa- e 2.Sa.16.4
uls geweest is/ ende zyns gantschen huys/
dat hebbe ick den sone ws heeren gegeuen.
10 So bearbeydt hem nu synen Acker/ ghy
ende uwe kinderen ende knechtē/ eñ brengt
het hem in/ dat het ws heerē soons broodt
zy/ dat hy hem ghenere: doch Mephi Bo-
seth ws heeren sone sal dagelicks het broot
eten by myner Tafelen. Ziba hadde vyftiē
sonen/ ende twintich knechten.
11 Eñ Ziba sprac tot dē Koninck: Alles als
myn heere de Koninck synen knecht ghebo-
den heeft/ so sal zyn knecht doen: eñ † Me- † An de Koninck sprac etc.
phi Boseth ete by myner Tafelen/ als des
Konincks kinderen een.
12 Ende Mephi Boseth hadde eenen kleynē
sone/ die hiet Micha: ende alles wat inden
huyse Ziba woonde/ dat diende Mephi Bo-
seth.

Micha Mephi Boseths sone.

13 Ende Mephi Boseth woonde te Jerusa-
lem: want hy at daghelicx by des Koninck
Tafel f eñ hinckte met synen beydē voetē. f 2.Sa.4.4

Dat

Dat x. Capittel.

1. Hanon de Koninck der kinderen Am
mon schent Dauids Boden. 6. De Sy=
riers so sy hen onderstaen den kinderẽ Am
mon te helpen werden 13. 18. tweemael vã
Dauid ende synen volcke gheslaghen.

a 1. Par. 19. 1 Hanon.

1 E Nde het gheuiel daer na/ a dat de Ko=
ninck der kinderen Ammon starf/ ende
zijn sone Hanon werdt Koninck in zijn
stede.
2 Doe sprack Dauid: Ick wil barmhertic=
heyt doen aen Hanon/ den sone Nahas/ b
ghelyck als zijn vader aen my barmhertic=
heyt gedaen heeft: ende sant henẽ ende liet
hem troosten door zijn knechten ouer synẽ
vader. Doe nu de knechtẽ Dauids int lãdt
der kinderen Ammon quamen/

b 1. Sa. 22. 3

3 Spraken de Geweldige der kinderen Am
mon tot haren heere Hanon: Meyndy dat
c Dauid uwen vader eere voor uwen oogẽ/
dat hy Troosters tot v ghesonden heeft?
meyndy niet/ dat hy daerom zijn knechten
heeft tot v ghesonden/ dat hy de Stat ver=
speure/ ende verspiede/ ende omkeere?
4 Doe nam Hanon de knechten Dauids/
ende schoer hen den baert half ende sneedt
hen de kleederen half af tot aenden gordel
ende liet se gaen.
5 Doe dat Dauid wert geseyt/ sant hy hen
teghen: want de mannen waren seer ghe=
schendt: ende de Koninck liet hen segghen:
Blijft tot Jericho/ tot dat uwen baert we=
der wasset/ so coemt dan weder.

c Of het is om uwen vader te eeren in uwe tegenwoordicheyt dat Dauid troosters etc. tot v/ etc.

Hanon de Koninc der kinderen Ammon/ schent Dauids bodẽ.

6 Doe dan de kinderen Ammon sagen/ dat
sy voor Dauid stinckende gewordẽ warẽ/
sonden sy henen ende namen aen de Sy=
riers des huys Rehob/ ende de Syriers te
Zoba twintich duysent mannẽ voetvolc/
eñ vandẽ coninc Maacha duysent mannẽ/
ende van Jstob twaelf duysendt mannen.
7 Doe dat Dauid hoorde/ sant hy Joab he
nẽ met dẽ gantschen Heyre dẽ krijchslieden.
8 Ende de kinderen Ammon togen wt/ eñ
rustedẽ hen ten strijde voor den ingang der
poorten: ende de Syriers van Zoba/ van
Rechob/ van Jstob/ ende van Maacha/
waren alleen int veldt.
9 Doe nu Joab sach/ dat den strijdt op hẽ
gestelt was voor ende achter/ verkoos hy
sommighe wt alle ionge Manschap in J=
srael/ ende rustede hem teghen de Syriers.
10 Ende dat ouergebleuen volck dede hy on
der de hant zijns broeders Abisai/ dat hy
hem rustede tegen de kinderen Ammon.
11 Ende sprack: d Jst dat my de Syriers te
machtich zijn/ so coemt my te hulpe: wordẽ
v oock de kinderen Ammon te machtich/
so wil ick v te hulpe komen.

d 1. Pa 19. 12

12 Hebt eenen goeden moet/ ende laet ons
sterck zijn voor ons volck eñ voor de Ste=
den onses Gods: de Heere dannoch doe wat
hem behaecht.
13 Eñ Joab maeckte hem daertoe/ met den
volcke dat by hem was te strijden teghen
de Syriers: ende sy vloden voor hem.
14 Ende doe de kinderen Ammon sagẽ/ dat
de Syriers vloden/ doe vlodẽ sy oock voor
Abisai/ ende togen in de Stat: Also keerde
Joab om van den kinderen Ammon/ ende
quam te Jerusalem.

De Syriers eñ Ammoniters vliedẽ voor Dauid

15 Eñ doe de Syriers sagen/ dat sy voor J=
srael gheslagen waren/ quamẽ sy te hoope.
16 Ende HadadEser sandt henen eñ bracht
de Syriers op ghene zijde des waters wt/
ende voorde haer macht daer in/ ende So=
bach de Velt Hooftman HadadEsers tooch
voor hen henen.
17 Doe dat Dauid wert aengeseyt/ verga=
derde hy te hoope het gantsche Jsrael/ eñ
tooch ouer de Jordane/ ende quam te He=
lam: eñ de Syriers rusteden hen teghen Da
uid/ met hem te strijden.

HadadEser

Sobach.

18 Nu/ de Syriers vloden voor Jsrael: eñ
Dauid verworchde vanden Syriers seuen
hondert waghenen/ ende veertich duysendt
Ruyters: daertoe Sobach den Veldthooft=
man sloech hy dat hy aldaer starf.
19 Doe nu de Koninghen die onder HadadE=
ser waren/ saghen/ dat sy gheslaghen warẽ
voor Jsrael/ maeckten sy vrede met Jsrael/
ende werden hem onderdanich: ende de Sy
riers vreesden hen/ den kinderen Ammon
meer te helpen.

Dat xj. Capittel.

1. Joab ende het gantsche Jsrael trec=
ken wt inden strijdt teghen Ammon. Dauid
valt thuys in Ouerspel/ 6. ende so hy dat
soeckt te bedecken. 9. ende hem niet en wil
ghelucken/ 14. sendt hy den trouwen Vri=
am met eenen moordadigen brief in synen
doodt. 18. Joab schickt den Koninckboot=
schap weder/ 25. die laet hem deselue wel=
behagẽ/ 27. eñ neemt BathSeba ten wyue.

1 E Nde doe dat Jaer om quam/ a ter tijdt
wanneer de Koninghen pleghen wt te
treckẽ/ sant Dauid Joab ende syne knech
ten met hem/ ende het gantsche Jsrael henẽ/
dat sy de kinderen Ammon verderuen sou=
den: ende beleggen Rabba: Dauid daerente
ghen bleef te Jerusalem.

a 1 Par. 20. 1 Rabba belegdt.

2 Ende het gheschiede/ dat Dauid om den
auont opstont van synen Leger/ ende ginck
op het dack des Koninc huys/ eñ sach van
het dack een wijf b haer wasschen: ende dat
wijf was van seer schoonen ghestalte.

b Exod. 2. 5. Susan. 15.

3 Ende Dauid sandt henen ende liet na dat
wijf vragen ende seggen: Js dat niet Baht=
Seba de dochter Eliam/ dat wijf Vria des
Hethiters?
4 Ende Dauid sandt Boden henen/ ende
liet se halen ende doe sy tot hem in quam/ c
sliep hy by haer: Ende sy d reynichde haer
van hare onreynicheyt/ ende keerde weder=
om na haren huyse.
5 Ende de vrouwe wert e swanger/ eñ sant
henen/ ende liet het Dauid verkondigen eñ
segghen: Jck ben swangher ghewordẽ.

Dauid valt in Ouerspel. c Leui. 18. 20 d Anders/ heylichde Leui. 15. 30. e Of met kinde/

6 Ende Dauid sant henen tot Joab: Sendt
tot my Vriam den Hethiter: Eñ Joab sant
Vriam tot Dauid.

Dauid.

7 Ende doe Vria tot hem quam/ vraechde
Dauid/ of het met Joab/ ende met dẽ volc=
ke/ ende met den krijch wel stondt?
8 Ende Dauid sprac tot Vria: Gaet af in v
huys/ ende wascht v voeten. Ende doe Vria
tot des Koninc huys wtginck/ volchde hẽ
des Konincks gheschencken na.
9 Ende Vria leyde hem slapen/ voor de
deure des huys des Koninc daer alle knech
ten zijns heeren laghen/ ende ginck niet af
in zijn huys.
10 Doe men nu Dauid seyde: Vria en is niet
af in zijn huys ghegaen: sprack Dauid tot
hem: Sydy niet ouer veldt hier ghekomen?
waerom en sydy niet ghegaen in v huys?
11 Vria daerentegen sprack tot Dauid: De
Arcke ende Jsrael/ ende Juda/ blijuen in de
Tenten/ ende/ Joab mijn heere/ ende mijns
heeren knechten ligghen te velde/ ende ick
soude in mijn huys ghaen/ dat ick ate ende
droncke/ ende by mynen wyue laghe? f So
waerachtich als ghy leuet/ ende v ziele leeft/
ick en doe sulcx niet.

f 2 Sa 14. 19

12 Dauid sprack tot Vria: g So blijft hedẽ
oock hier/ morghen so wil ick v laten gaen.

g Judi 9. 9

So bleef Vria te Jerusalem dies daechs/
ende des anderen daechs daer toe.
13 Eñ Dauid noode hem, dat hy voor hem
at ende dranck ende maeckte hem dronc-
ken: ende des auonts ginck hy wt, dat hy
hem slapen leyde op synen leger met zijns
heeren knechten/ ende en ghinck niet af in
zijn huys.
Vrias brief 14 Des morgens schreef Dauid eenen Brief
tot Joab, ende sandt en hem by Vria.
h 1.Reg 21.8 15 h Eñ hy screef alsu inden brief: Stellet
Vria aen de plaetse des strydts, daer hy tē
aller hartste is, eñ went v achter vā hem
af dat hy verslagen worde ende sterue.
16 Als nu Joab ontrēnt om de Stadt lach/
stelde hy Vria aen de plaetse daer hy wiste
dat daer strydtbare mannen waren.
17 Ende doe de mannen der Stadt wt vielē/
ende streden tegen Joab/ vielen sommighe
wt den volcke vanden knechten Dauids:
ende Vria de Hethiter starf oock.
18 Doe sandt Joab henen/ ende liet Dauid
segghen allen handel des strydts/
19 Ende gheboodt den Bode/ ende sprack:
Wanneer gy allen handel des strydts hebt
wtghesproken met den Koninck.
20 Ende siet, dat de Koninck toornich is/ eñ
tot v spreecht: Waerom hebt ghy v nedē so
na ter Stadt gemaeckt met den strydt? en
weet ghy niet/ datmen pleecht van de
mueren te schieten?
i Judic.9.53 21 i Wie sloech Abi Melech den sone Jeru-
Beseth? wierp niet een vrouwe een stuck
van eenen Meulen op hem vanden mue-
ren, dat hy starf te Thebez? waerom hebt
ghy v neden so na ter mueren gemaect? So
suldy seggen. V knecht Vria de Hethiter is
oock doodt.
22 De Bode ginck henen / ende quam ende
seyde Dauid alles/ daer hem Joab om wt-
ghesonden hadde.
23 Eñ de Bode sprack tot Dauid: De man
nen namen de ouerhant tegen ons/ eñ vielē
tot ons wt op het velt: wy waerentegē wa-
ren aen hen/ tot voor de deure der poortē.
24 Ende de Schutters schoten vander mue
ren op uwe knechten, eñ dooden sommige
van des Coninckx knechten: daertoe is V-
ria v knecht de Hethiter oock doodt
25 Dauid sprack totten Bode: So suldy tot
Joab seggen: En laet v dat niet qualick be
hagen: want het sweert verslindt nu desen
nu dien: laet slechs niet af vanden kryeh
teghen de Stadt, dat ghyse breket, eñ hebt
eenen goeden moet.
Dauid neēt Bath Seba tot wyue. 26 Ende doe Vrias wijf hoorde / dat haer
man Vria doodt was, droech sy leede om
haren Huysweerdt.
27 Doe sy nu wtghetreurt hadde/ sant Da-
uid henen ende liet se in zijn huys halen: eñ
sy wert zijn wijf, eñ baerde hem eenē sone:
doch de daedt beuiel den Heere qualick/ die
Dauid dede.

Dat xij. Capittel.

1. Nathan stelt Dauid synen sonden grootheyt / 10. ende des Heeren ernstighe straffe ouder oogen. 13. Dauid bekent zijn sonde. 16. treurt om het geboren knechtkē dat de Heere met kranckheyt slaet / 19. ende so hy verneemt het zy doodt, 20. bedaecht hem dat wonderlicken wel. 24. Salomo wordt gheboren. 26. Dauid wt verkrijgt den ge Joabs, 29. wint Rabba, 31. ende straft hare Burgeren, met tsamen allen anderen Ammoniten grouwelicken/

Nathan straft Dauid
a 1 Rē.20.38
1 Ende de Heere sant Nathan tot Dauid:
Doe die tot hem quam / sprack hy tot
hem: a Daer waren twee mannen in
eener Stadt: de een rijcke / de ander arm.
2 De rijcke hadde gantsch veel Schapen
ende Runderen:
3 Daerentegē de arme en hadde niet meer/
dan een eenich cleyn Schaepken dat hy ge
kocht hadde / eñ hy voedet / dat het groot
wert/ by hem ende by synen kinderen te ge
lyck: het adt van synē broot ende dranck vā
synen beker ende sliep in synen schoot / eñ
hy hielt het als een dochter.
4 Doe nu den rijcken man eenen Gast quā/
verschoonde hy te nemen van synen Scha-
pen ende Runderen, dat hy den Gaste wat
bereyde die tot hem gecomen was: eñ nam
dat Schaep des armen mans ende bereyd-
de het dien man / die tot hem ghekomen
was.
5 Doe vergrimde Dauid met grootē toor-
ne tegen dien man/ ende sprack tot Nathā
So waerachtich als de Heere leeft/ die man
is een kindt des doodts / die dat ghedaen
heeft:
6 b Daertoe sal hy dat Schaep viervoudich b Exo.22.1
betalen/ daerom dat hy sulcks gedaen, ende
niet verschoont heeft.
7 Doe sprack Nathan tot Dauid: Ghy zijt
die man: so spreect de Heere de God Israels:
c Jck hebbe v ten Coninck ghesalft ouer J- c 1.Sa.16.13
srael / ende hebbe v verlost wt der hande
Sauls/
8 Ende hebbe v uws heeren huys gegeuen/
daertoe syne wyuen in uwen schoot/ eñ heb
be v het huys Jsraels ende Juda gegeuen:
ende is dat te weynich / so wil ick dit ende
dat noch daer toe doen:
9 Waerom hebdy dan het woordt des Hee-
ren veracht, dat ghy sulcken quaet voor sy-
nen ooghen dedet? Vriam den Hethiter heb
dy verslagen met den sweerde. zijn wyf heb
dy v ten wyue genomen: hem dannoch heb-
dy verworcht met den sweerde der kinderē
Ammon.
10 d Nu so en sal van uwen huyse het sweert d Pro.17.13
niet aflaten eeuwichlick / daerom dat ghy 2.Sam.13.18
my verachtet hebt, ende het wijf Vria des 16.18.etc.
Hethiters ghenomen hebt / dat sy v wyf
zy.
11 So spreect de Heere: e Siet/ ick wil onge- e Deu.28.30
luck ouer v verwecken/ wt uwen eygē huy- 2.Sa.16.22
se, ende wil uwe wyuen nemen voor uwen
oogen/ ende wilse uwen naesten geuen / dat
hy by uwe wyuen slapen sal aen der lichter
Sonnen.
12 Want ghy hebt het heymelick ghedaen:
doch ick wil dit doen voor den gantschen J-
srael/ ende aen der Sonnen.
13 Doe sprack Dauid tot Nathan: f Jck heb f Syr.47.13
be ghesondicht teghen den Heere. Nathan Psalm.51.1
sprack tot Dauid: So heeft oock de Heere
uwe sonde wech ghenomen: ghy en sult niet
steruen.
14 Doch dewijle dat ghy de vyanden des
Heeren door dese geschiedenisse hebt laste-
ren de gemaeckt, sal de sone die v gheboren
is/ den doodt steruen.
15 Eñ Nathan ghinck weder te huys: eñ de
Heere sloech het kint dat Vrias wijf Da-
uid gebaert hadde, dat het doot cranck wert
16 Ende Dauid g t versocht God om dat g And. versochte ernstelicken
knechtken, ende vastede/ ende ghinck in/ eñ
lach den nacht ouer op de Aerde.
17 Doe stonden de Ouders zijns huys op/
ende wouden hem oprichten vander Aerdē:
doch hy en woude niet, ende en at niet met
hen.
18 Aenden seuenden daghe nu, starf dat kint:
ende de knechten Dauids vreesden hē, hem
te seggen, dat het kint doodt waer: want sy
dachten: Siet, doe het kint noch leuend sy
was/

was/spraken wy met hem/ende hy en hoor
de onser stemme niet: hoeveel te meer sal
hy hem wee doen, so wy seggen: Het kindt
is doodt:

b † And. flick

19 Eñ David sach dat zijn knechtẽ hẽ heym-
licken spraken, ende merckte dat het kint
doodt ware/ende sprack tot synen knechtẽ
Is het kindt doodt? Sy spraken/Ja.
20 Doe stont David op vander Aerden/ eñ
wiesch hem/ende salfde hem/ende tooch an
der kleederen aen ende ghinck in het huys
des Heeren/ende badt aen/ende doe hy we
der int huys quam, hiet hy hem broodt op
draghen/ende adt.
21 Doe spraken syne knechtẽ tot hem: Wat
is dat voor een dinck/ dat ghy doet? doe
dat kint leefde vastedet ghy / ende ween-
det: nu het daerentegen ghestorven is/ sta
dy op ende eet?

t Esa.38.9 28.34

22 Hy sprack: Om des kints wille vastede
ick ende weende, dat het leefde: want ick
dachte: Wie weet het/ of my de Heere gena
dich wert, dat dat kindt levendich blijve.
23 Nu het daerenteghen doodt is/ wat sal
ick vasten? kan ick hem oock wederom ha-
len? ick sal wel tot hem varen / het en coẽt
dannoch niet weder tot my.
24 Ende doe David zijn wijf BathSeba
ghetroost hadde, ghinck hy tot haer in/ eñ
sliep by haer: ende sy baerde eenen sone/
dien hiet hy Salomo: ende de Heere l be-
minde hem.

k 1 Par.3.5 Matth.1.6 l Of/ hadde hem lief. om dat hy lief ick dẽ heere m 1. Par.20 1

25 Ende hy dede hem onder de handt Na-
than des Propheten die hiet hem in Je-
did Ja/om des Heeren wille.
26 m So kryghde nu Joab teghen Rabba
der kinderen Ammon/eñ wan de Koninc-
lycke stadt.
27 Ende sandt Boden tot David/ ende liet
hem segghen: Ick hebbe ghekryght teghen
Rabba/ ende hebbe oock ghewonnen de
Waterstadt.
28 So neemt nu te hoope het overgebleven
volck/ ende belegt de Stadt/ ende winnt se:
op dat ickse niet en winne/ende den naem
daer van hebbe.
29 Also nam David alle dat volck te hoope
ende tooch henen/ende kryghde tegen Rab
ba ende wanse.

David wint Rabba.

30 Ende nam de kroone haers Koninex vã
synen hoofde/die aenden ghewichte eenen
Centener goudts hadde/ende edel steenen,
ende wert David op zijn hooft geset/ende
voerde gantsch veel roofs wt der Stadt.
31 Maer dat volck daer binnẽ voerde hy wt/
ende leydese onder yseren saghen ende o †
tacken/ende ysere bijlen ende verbrande
se in Tichelovens: so dede hy allen Stedẽ
der kinderen Ammon: doe keerde David
ende alle dat volc wederom na Jerusalem.

o † Of eechden eñ yserẽ Weghelen: tan.aren af bylen.

Dat xiij. Capittel.

1. Ammon. 3. met listighen raet Jonadab. 9. schendt Thamar/ 15. haetse daer na/ 17. ende stootse van hem wt. 19. Absalon haer broeder vertroostse/ 23. heeft een Scheermaeltijdt na twee Jaren/ 28. ende laet Ammon dootslaen. 30 Het gheschrey coemt voor David/die is boven maten drouich. 37. Absalom vliedt na Gesur.

Thamar Absaloms suster. Hier gaet nu dat ongheluck aẽ/ dat Nathã hiervoor Cap.12. dẽ David vercondicht heeft.

1 Ende het gheviel daer na/ dat Absalom
de sone Davids/ hadde een schoone su-
ster/ die hiet Thamar/ ende Ammon de
sone Davids kreech se lief.
2 Ende Ammõ stelde hem cranck/ om Tha-
mar syner suster wille: want sy was een Ma
ghet ende het dochte Ammon swaer zyn/
dat hy haer wat doen soude.
3 Ammon nu/hadde eenen vrient/die hiet
Jonadab een sone Simea, Davids broe-
der/ eñ deselve Jonadab was een seer wys
man.
4 Die sprack tot hem: Waerom sydy so ma
ger, ghy Koninex sone, van dage te daghe?
meuchdy het my niet seggẽ? Doe sprac Am-
mon tot hẽ: Ick hebbe Thamar mijns broe
ders Absaloms suster lief ghekreghen.
5 Jonadab sprac tot hem: Legt v op v bed-
de/ende maeckt v kranck: wanneer dan v
we vader coemt v te besien / so spreecht tot
hem: Lieve/ laet myn suster Thamar komẽ/
dat sy my spyse/ eñ make voor my een etẽ/
dat ick het aensie ende van harer hant ete.
6 Also leyde hem Ammon / ende maeckte
hem cranck. Doe nu de Koninck quam hem
te besien, sprack Ammon totten Koninck:
Lieve/ laet myn suster Thamar komen, dat
sy voor my een moes of twee make/ ende
ick van harer handt ete.
7 Doe sandt David na Thamar int huys/
ende liet haer seggen: Gaet henen int huys
ws broeders Ammon, ende maeckt hem eẽ
spyse.
8 Thamar ghinck henen int huys haers
broeders Ammon: hy nu lach te bedde: ende
sy nam a † meel, ende roerde het te hoop/
ende soodt het voor synen oogen/ eñ koockt
te hem een moes.

a † Anders. deech ende kneedde eñ brack het voor synen oogen/ende koockte hẽ een geback. Ende sy nam de panne ende schudde het voor hẽ wt ete.

9 Ende sy nam dat gerichte /ende goot het
voor hem wt: doch hy en woude niet eten:
ende Ammon sprack: Laet een peghelick vã
my wtgaen. Ende een pegelick ghinck van
hem wt.
10 Doe sprack Ammon tot Thamar: Brẽgt
my dat eten in de kamer, dat ick van uwer
hant ete. Doe nam Thamar dat moes dat
sy ghemaeckt hadde / ende brachte het tot
Ammon haren broeder in de kamer.
11 Ende doe sy het tot hem brachte, dat hy
ate, greep hyse ende sprack tot haer: Komt
hier myn suster, slaept by my.

Ammon schendet Thamar.

12 Doch sy sprac tot hem: Niet/myn broedẽ/
onteert my niet: want so en doetmen niet
in Israel: ende doet niet sulcke een sotheyt.
13 Waer wil ick met myne schande henen?
ende ghy sult zijn als de sotten in Israel:
spreeckt daerentegen niet den Koninck/ die
sal my v niet ontsegghen.
14 Doch hy en woude haer niet hooren / eñ
overweldichdese/b ende onteerdese/ eñ sliep
by haer.

b Gen 34.2 Leuit.18. 9. c Of: vyandisch hatie/

15 Ende Ammon wert op haer over maten c
gram/ dat den haet grooter was dan te vo
ren de liefde was: eñ Ammon sprac tot haer
Maeckt v op ende packt v wech.
16 Sy sprack daerenteghen tot hem: Dat
quaet is grooter dan dat ander/dat ghy aẽ
my gedaen hebt, dat ghy my wtstoot: doch
hy en hoorde haerer stemme niet:
17 Maer riep synen Jongẽ/die zijn Dienaer
was ende sprack: Dryft dese van my wt/eñ
sluyt de deure achter haer toe.
18 Eñ sy hadde eenen bontẽ rock aen: want
sulcke rocken droegen des Koninex dochte-
ren, bewyle dat sy maeghden waren: ende
doe haer zijn Dienaer wt ghedreven / eñ de
deure achter haer toegheslooten hadde.
19 Wierp Thamar asschen op haer hooft, eñ
scheurde den bonten rock dien sy aen had-
de/ende leyde hare handen op het hooft/ eñ
ghinck daer henen/ende schreyde.

b Dat is sy hielt haer in huys / ende en ghinck niet meer als een maget met een krantz ont beliebeu.

20 Ende haer broeder Absalom sprack tot
haer: Is v broeder Ammon by v ghewest?
nu myn suster / swijcht stille: het is v broe-
der/ende en neemt de sake so niet ter hertẽ.
Also bleef Thamar b bedroeft in Absaloms
haers broeders huys.

21 Eñ doe de Koninck David sulcks alles
hoorde, werdt hy seer toornich.
22 Doch Absaloñ sprack met met Ammon /
noch quaet noch goet: doch Absalom was
op Ammon gram daerõ dat hy zijn suster
Thamar onteert hadde.
23 Na twee Jaren nu hadde Absalom e
Schaepscheerders te Baalhazor/ die on-
der Ephraim leyt: ende Absalom noodde
alle kinderen des Konincks/

e Gen. 38.19. ende 38.12. 1. Sam. 25 2.

24 Ende quam tottẽ Koninck/ende sprack:
Siet/ v knecht heeft Schaepscheerders, de
Koninck woude doch met tsamen synen
knechten / met synen knecht henen gaen.
25 De Koninck dan sprack tot Absalom:
Niet mijn sone/ en laet ons niet alle he-
nen ghaen dat wy v niet en beswaren: en-
de doe hy hem noodichde / en woude hy
doch euen wel niet henen ghaen, maer se-
ghende hem.
26 Absalom sprack: Sal dan mijn broeder
Ammon niet met ons gaen? De Koninck
sprack tot hem: Waerom sal hy met v gaẽ?
27 Doe noodichde hem Absalom, dat hy
Ammon ende alle kinderen des Konincx /
liet met hem henen gaen.
28 Absalom nu/ geboot syne Jonghers/ eñ
sprack: Siet daer op / wanneer Ammon f
vrolick wordt vanden wyn/ ende ick tot v
lieden spreke: Slaet Ammon/ ende doodet
hem. dat ghy v lieden niet en vreest/ want
ick hebbe het v geheetẽ: weest vrymoedich
ende g† dapper daer aen.

f of: gheneucht wort etc.

g† an. frisch

29 Also dedẽ Absaloms Jonghers Ammõ /
als hen Absalom geboden hadde. Doe stõ-
den alle kinderẽ des Konincx op, ende een
yegelick sat op synen Muyl/ ende vloden.

Absaloñ laet Ammon voor slaen.

30 Ende doe sy noch op den wech waren /
quam het geruchte voor David / dat Absa-
lom hadde alle kinderen des Konincx ver-
slaghen/ dat daer niet een van hen ouer en
ware.
31 h Doe stondt de Koninck op / eñ scheur-
de zijn kleederen / eñ leyde hem op de Aer-
de, ende alle zijn knechten die rondtom hem
stonden/ scheurden hare kleederen.

h 2 Sam 1. 11 ende 3. 31.

32 Doe antwoordde Jonadab de sone Si-
mea, des broeders David, eñ sprack: Mijn
heere en dencke niet/ dat alle Jongelingen
de kinderen des Konincx doot zijn / maer
Ammon is alleene doodt: want Absalom
heeft het by hem behouden / van dien dage
aen/ doe hy zijn suster Thamar onteerde.
33 So neme nu mijn heere de Koninc sulckx
niet ter herten / dat alle kinderen des Ko-
nincx doodt zijn: maer Ammon is alleene
doodt.
34 Absalom dannoch vluchtede: eñ de Jon-
ghẽ op der wacht/ hief zijn oogen op / ende
sach/ ende siet/ een groot volck quam op dẽ
wech na malkanderen, aen der zyden des
Berchs.
35 Doe sprack Jonadab totten Koninck:
Siet/ de kinderen des Koninckx comẽ: also
v knecht geseydt heeft, so isset toegegaen.
36 Ende doe hy hadde wtgesproken / siet/
doe quamen de kinderẽ des Konincx, ende
hieuen haer stemme op / ende weenden: de
Koninck ende alle zijn knechten weenden
oock gantsch seer.
37 Absalom dan vluchtede / ende trooch tot
Thalmai den sone Ammihud/ den Koninc
te Gesur: ende i hy droech leedt ouer synen
sone alle daghe.

Absalom. vlucht tot Thalmai.

i Te weten/ David.

38 Doe nu Absalom vluchtede, e. de te Ge-
sur trooch/ was hy aldaer drij Jaer.
39 Ende de Koninck David hielt op wt te
trecken tegen Absalom: want hy hadde hẽ
getroost ouer Ammon, dat hy doodt was.

Dat xiiij. Capittel.

1. Joab handelt voor Absalom / 2. dien
neemt zijn vader in ghenaden / 24. doch so
dat hy zijn aenghesicht niet sien en mach.
25. Absalom is schoon / 29. steeckt den on-
willigen Joab zijn veldt aen / 31. eñ koemt
so totten Koninck.

1 Ende Joab de sone Zeru Ja / meerckte
dat des Konincx herte was teghen Ab-
salom. Joab han- delt by Da- uid voor Absalom
2 Ende sandt henen te Thekoa / ende liet
van daer halen een kloecke vrouwe/ ende
sprack tot haer: Draecht leedt / ende treckt
leedt kleederen aen / ende en salft v niet met
olye / maer stelt v als een vrouwe die eenen
langhen tydt leedt ghedraghen heeft ouer
eenen dooden.
3 Ende sult totten Koninck ingaen/ eñ met
hem spreken so ende so: ende Joab gaf haer
in wat sy spreken soude.
4 Eñ doe de vrouwe van Thekoa met den
Koninck spreken woude/ viel sy op haer aẽ-
ghesicht ter Aerden eñ badt aen/ eñ sprack:
a Helpt my heer Koninck. a 2. Re. 6. 26
5 De Koninck sprack tot haer: Wat is v?
Sy sprack: Ick bẽ een Weduwe/ een vrou-
we die leedt draecht/ ende myn man is ghe-
storuen.
6 Ende uwe maeght hadde twee soonẽ/ die
twisteden met malkanderen op den velde /
eñ doe hen niemant en weerde / sloech een
den anderen/ ende doodde hem.
7 Ende siet/ nu staet het gantsche Maech-
schap op teghen uwe Maeght/ eñ seggẽ: b b. Deu. 19. 12
Gheeft dien hier/ die synen broeder versla-
ghen heeft/ dat wy hem dooden voor de zie-
le zijns broeders/ dien hy verworcht heeft/
ende oock den Erfgenaem verdelgen: ende
willen myn voncke wtblusschen, die noch
ouer is/ dat mynen man geenen name/ ende
niets en ouerblijue op Aerden.
8 De Koninck sprac totter vrouwen: Gaet
te huys/ ick wil voor v ghebieden.
9 Ende de vrouwe van Thekoa sprack tot
den Koninck: Myn heere Koninck, de mis-
daedt zy op my eñ op myns vaders huys/
daerentegen de Coninck ende synen stoel zy
onschuldich.
10 De Coninck sprach: Wie tegen v spreect/
dien brengt tot my / so en sal hy v niet meer
aentasten.
11 Sy sprack: De Coninck ghedencke aen
den Heere uwen God / dat der Bloetwre-
kers niet te vele en worden te verderuen/
ende mynen sone niet en verdelghen. Hy
sprack: c Sowarachtich als de Heere leeft / c 1 Sa. 14. 45
daer en sal geen hayr van uwen sone op de
Aerde vallen.
12 Eñ de vrouwe sprack: Laet uwe maeght
mynen heere den Coninck wat segghen. Hy
sprack: Segt aen.
13 De vrouwe sprack: Waerom hebdy een
sulcken gedachte tegẽ Gods Volck / dat de
Coninck sulcks gesproken heeft/ dat hy hẽ
ver schuldige, ende synen Verstooten niet
weder halen en laet?
14 Want wy steruen den doodt/ ende gelijck
als het water in de Aerde verloopt / datmẽ
niet op houdt: d ende God en wil het leuen d Ezec. 18. 32 ende 33. 11
niet wech nemen, maer bedenckt hem / dat
het Verstootene oock niet van hem verstoo-
ten en worde.
15 So ben ick nu ghekomen/ met mynen hee-
re den Coninck sulcx te spreken / wandt het
volck maeckt my bange: wãt uwe Maeght
dachte: Ick wil metten Coninck spreken /
misschien sal hy doen wat syne Maeght
seydt.

Want

16 Want hy sal syne Maeght verhooren/ dat
hy my verlosse vander hant alle der genen/
die my met mynen sone verdelghen willen
vander Erve Gods.
17 En uwe maeght dachte: Myns heeren des
Coninex woort / sal my eenen troost zyn: e
e 2.Sa.19.27 want myn heere de Coninc is als een Engel
Gods. dat hy goet en quaet hooren can: daer
om sal de Heere u God met u zyn.
18 De Coninck antwoorde/ ende sprack tot-
ter vrouwen: En versaeckt my niet/ wat ick
u vrage. De vrouwe sprack: Myn heer de
Coninck spreke.
19 De Coninc sprac: Is niet de hant Joabs
f 2.Sam.11.11 met u in allen desen? De vrouwe antwoor-
de ende sprack: f So warachtich als u ziele
leeft. myn heer Coninck/ daer en is niemãt
anders/ noch ter rechter noch ter slincker-
hant/ dan als myn heere de Coninc gespro-
ken heeft: want u knecht Joab heeft het my
geboden/ ende heeft sulcks alle uwer maget
inghegheven:
20 Dat ick dese sake also wenden soude dat
heeft u knecht Joab ghemaeckt: doch
myn heere is wys/ als de wysheydt eens
Enghels Gods/ dat hy alle dinck mercket
op Aerden.
David neemt Absalom tot genaden 21 Doe sprack de Coninck tot Joab: Siet/
ick hebbe sulcx gedaen: so gaet henen/ ende
brenght den Jonghelinck Absalom weder.
22 Doe viel Joab op zyn aensicht ter Aerden
ende badt aen ende dancte den Coninc/ en-
de sprach: Heden merckt u knecht/ dat ick
ghenade ghevonden hebbe voor uwen oo-
gen myn heere Coninc/ dat de Coninc doet
wat zyn knecht seydt.
23 Also maeckte hem Joab op/ ende tooch na
Gesur/ ende bracht Absalom te Jerusalem.
24 Doch de Coninck sprack: Laet hem weder
in zyn huys gaen/ ende myn aenghesicht
niet sien. Also quam Absalom weder in zyn
huys/ ende en sach den Conincs aengesicht
niet.
25 Daer en was dannoch int gãtsche Israel
gheen man so schoon als Absalom: van sy-
nen voetsolen aen tot op zyn schedel en was
niet een ghebreeck aen hem.
26 Ende wanneermen zyn hooft beschoer/
(dat ghesciedde ghemeynlick alle Jaer/
want het was hem te swaer/ datmen het af-
scheeren moeste/) so woech zyns hoofts
hayr twee hondert Sikel na den Coninck-
g 2.Sa.18.18 licken ghewichte.
27 g En Absalom werden dry sonen geboren
ende een dochter/ die hiet Thamar/ ende was
een vrouwe schoon van ghestalte.
28 Also bleef Absalom twee Jaer te Jerusa-
lem/ dat hy des Coninex aenghesichte niet
en sach/
29 Ende Absalom sandt na Joab/ dat hy
hem totten Coninck sonde: ende hy en wou
de niet tot hem comen: hy sant dannoch ten
anderen mael henen/ noch en woude hy niet
komen.
h Exod.22.5 30 Doe sprack hy tot synen knechten: h
Siet/ dat stuck Ackers Joabs by den my-
nen: ende hy hadde Gherste daer op/ so gaet
henen/ ende steket met viere aen. Doe sta-
ken Absaloms knechten dat stuck met vie-
re aen.
31 Doe maeckte hem Joab op/ en quam tot
Absalom int huys/ ende sprack tot hem:
Waerom hebben u knechten myn stuc met
vyere aenghesteken.
32 Absalom sprack tot Joab: Siet/ ick sant
na u/ ende liet u segghen: Coemt hier/ dat
ick u totten Coninck sende: waerom ben
ick van Gesur ghecomen? het waer my be-
ter dat ick daer noch ware: so latet my nu
het aengesichte des Conincks sien: is dan-
noch een misdaedt in my/ so doodet my.
33 Ende Joab ginck in totten Coninc/ ende
seyde het hem aen: ende hy eyschede Absalõ
dat hy totten Coninc in quam: ende hy badt
aen op zyn aensicht ter Aerden/ voor den
Coninck: ende de Coninck kuste Absalom.

Dat xv. Capittel.

1. Absalom werdt een listich oproerder
teghen synen eyghenen vader. 10. ende hem
valt veel volcks toe. 13 David vlucht met
den synen/ 19. ende den trouwen Jathi. 24
Zadok Ab Jathar/ ende hare sonen keeren
met de Arcke weder. 32. Husaisal dies Achi-
tophels raedt te niete maken.

1 Ende het gheviel daer na/ a dat hem Ab-
salom liet maken/ waghenen ende peer- a 1 Regu. 1.
den/ ende vyftich mannen/ die syne Tra-
vanten waren.
2 Ende Absalom maeckte hem alletydt des
morghens vroech op/ ende tradt aenden Absalom
wech by der poorte: ende wanneer yemant wort een op
eenen handel hadde/ dat hy tot den Co- roerder tegẽ
ninck voort gherichte kommen soude/ riep synen eyghe
hem Absalom tot hem/ ende sprack: Wt nen vader
welcker Stadt syt ghy? Wanneer die dan David.
sprack: U knecht is wt der stammen Isra-
els eenen.
3 So sprack Absalom tot hem: Siet/ u sake
is recht ende slecht/ doch ghy en hebt ghee-
nen verhoorder van den Coninck.
4 Ende Absalom sprack: O wie settet my tẽ
Richter inden Lande/ dat een yeghelick tot
my quame/ die een sake ende gerichts hãdel
heeft/ dat ick hem ten rechte hielpe?
5 Ende wanneer hem yemant tot hem b Luth. vest
maeckte/ dat hy hem woude aenbidden/ so xl. Jaer re-
reyckte hy zyn hant wt/ ende greep hem en- kenen wy
de kuste hem. aen vander
6 Na dier wyse dede Absalõ het gantsche Is- eerste salvin
rael/ wanneer sy quamen voor het ghe richte ge Davids:
tot den Coninck/ ende stal also het herte der want hy is
mannen Israels. twintich
7 b Na veertich Jaren/ sprac Absalom tottẽ Jaer out ge
Coninck: Ick wil henen gaen/ ende myn be- salft/ en heft
lofte te Hebron wtrichten/ die ick den Heere x Jaer ver-
beloeft hebbe. volghinghe
8 Want u knecht dede een belofte/ c doe ick gheleden/ en
tot Gesur in Syria woonde/ ende sprack: is inden ver-
Wanneer my de Heere weder te Jerusalem tichsten Jare
brenghet/ so wil ick den Heere eenen Gods- Coninck ve
dienst doen. uesticht en
9 De Coninck sprack tot hem: Gaet henen aengenomẽ
met vreden: ende hy maeckte hem op/ ende ander vere-
ghinck na Hebron. kenense vã
10 Absalom hadde verspieders wtghesondẽ tyt aen/ als
in allen stammen Israels/ ende laten seggẽ: de kinderen
Wanneer ghy der Basuynen gelupt hooren Israels ee-
sult/ so spreket: Absalom is Coninc geworde nen Coninc
tot Hebron. eyschten/ aẽ
11 Ende daer ginghen twee hondert mannen den tienden
met Absalom/ van Jerusalem geeyscht/ doch Jare Samu
sy ginghen in haer eenvoudicheydt/ ende en els dry iaer
wisten niets van de sake. voor David
12 Absalom dan sant oock na Achitophel den tot in het 37
Giloniter/ Davids Raet wt syner Stadt Gi iaer toe des
lo: doe hy nu den Offer dede/ wert het verbõt selven.
sterck/ ende het volc liep toe/ ende vermeer c 2.Sa.13.37.
derde hem met Absalom. Achitophel
13 Doe quam daer een/ die seyde het David Davids raet
aen ende sprack: d Het herte eens yeghelicx valt tot Ab
in Israel volcht Absalom na. salom.
14 Doe sprack David: Op/ laet ons vlieden d Psalm.3.1.
want hier en sal gheen ontvlieden zyn voor David
Absalom: Haest u/ dat wy gaen/ dat hy ons vlucht voor
niet en verrassche/ ende grype ons/ ende Absalom.
brenghe een ongheluck op ons/ ende slae

de Stadt met de scherpte des sweerdts.
15 Doe spraken de knechten des Coninckx
tot hē: Wat myn heere de Coninc verkiest/
siet/ hier zijn uwe knechten.
16 Eñ de Coninck ginck te voete wt met sy
nen gantschen huyse: e hy liet daer van- *e 2.Sa.16.21 ende 20.3.*
noch thien bywyuen het huys te bewarē.
17 Ende doe de Coninck ende alle dat volck
te voete wt quamen/ traden sy verre van-
den huyse.
18 Ende alle syne knechten gingen by hem:
daertoe alle f Crethi ende Plethi/ ende alle *f dese bedie- dē sommige de gaerde des coninex An. Hartsheeren ende wetleeraers*
Gethiters/ g ses hondert mannen/ die van
Gath te voete ghecomen waren/ ginghen
voor den Coninck henen.
19 Ende de Coninck sprack tot h Ithai den
Gethiter: Waerom gady oock met ons? *g 1.Sa 23.13*
keert wederom ende blyft by den Coninck
want ghy zijt vreēt/ ende van v plaetse her *Ithai.*
waerts ghetoghen.
20 Ghisteren sydy ghecomen/ ende heden *h 2.Sa 18.2*
waerdy v met ons teghen: doch ick wil
gaen waer ick henen gaē can: keert weder-
om ende uwen broederen met/ v geschiede
barmherticheyt ende trouwe.
21 Ithai antwoorde/ ende sprack: i So wa- *i Ruth 1.16.*
rachtich als de Heere leeft/ eñ so warachtich
als myn heere de Coninck leeft/ aen welcke
plaetse myn heere de Coninck zijn sal/ het
ghevalle ten doode oft ten leven/ daer sal v
knecht oock zijn.
22 David sprack tot Ithai: So comt ende
gaet mede: also ginc Ithai de Gethiter/ eñ
alle zijn mannen mede/ ende den gantschen
hoop der kinderen die met hem waren.
23 Ende het gantsche lant weende met luy-
der stēmen/ ende alle het volck ginck mede:
ende de Coninc ginc over de k beke Kidron *Kidron. k Joan 18.1*
ende alle het volck ginck voor/ op den we-
ghe/ die ter woestyne gaet.
24 Ende siet/ Zadok was oock daer/ ende *Zadok.*
alle Leviten die by hem waren/ ende droe-
ghen de l† Arcke des verbonts Gods/ en- *l† An. Kiste lade Ab Jathar.*
de stelden se daer henen: eñ Ab Jathar tradt
inde hoochte/ tot dat alle dat volck ter
Stadt wt quam.
25 Doch de Coninck sprack tot Zadok:
Brengt de Arcke Gods weder inde Stadt
sal ick ghenade vinden voor den Heere/ so
sal hy my weder halen/ ende salse my siē la-
ten/ ende zijn huys.
26 Spreect hy oock also: Ick en hebbe gee-
nen lust tot v: siet hier ben ick/ hy make het
met my alsoot hem welbehaecht.
27 Ende de Coninck sprack tot den Priester
Zadok: O ghy m Siender/ keert wederom *m 1.Sa.9.9*
inde Stadt met vreden/ ende met v/ uwer
beyder sonen/ Ahimaaz v sone/ ende Jona-
than de sone Ab Jathar.
28 Siet/ ick wil so langhe wttrecken op dē
vlacken velde inder woestyne/ tot dat daer
boodtschap van v come/ ende segghe het
my aen.
29 Also bracht Zadok ende Ab Jathar de
Arcke Gods weder te Jerusalem/ ende ble-
ven aldaer.
30 David nu ginck henen aenden Olyberch
ende weēde/ ende zijn hooft was n† toege- *n† An. ver- hullet/ ende hy ghinck barvoets.*
wonden/ want hy ghinck toeghewonden:
daertoe hadde alle het volck dat by hem
was/ een yegelick zijn hooft toegewondē/
ende ginghen aen/ ende weenden. *Ahitophel is met Absalom.*
31 Ende doe het David aengesēyt wert/ dat
Ahitophel met Absalom int verbont was/
sprack hy: Heere/ maect dē raet Ahitophels
tot sotheyt. *Husai Davids vrient*
32 Ende doe David op de hoochte quam/
daermen God plegh aen te bidden/ siet/
doe antmoettede hem Husai de Arathiter/
met eenen verscheurden rock/ ende Aerde
op zijn hooft.
33 Ende David sprac tot hem: Wanneer ghy
met my gaet/ so suldy my eenen last zijn.
34 Wanneer ghy daerentegen weder in
de Stadt ghinghet/ ende spraket tot Absa-
lom: Ick ben v knecht/ ick wil des Coninckx
zijn/ die ick uwes vaders knecht was te dier *o 2.Sa. 17.8*
tyt/ wil nu v knecht zijn: o so soudet ghy
my te goede/ den raetslach Ahitophels te
niete maken.
35 So is doch Zadok eñ Ab Jathar de Prie-
sters met v: alles wat ghy hoordet wt des
Coninks huys/ dat seydet ghy den Prieste-
ren Zadok ende Ab Jathar.
36 Siet/ by hē zijn hare twee sonē Ahimaaz
Zadoks/ ende Jonathan Ab Jathars sone
by den selven cont ghy my ontbieden/ wat
ghy hooren sult.
37 Also quam Husai de vriendt Davids inde
Stadt/ ende Absalom quam te Jerusalem.

Dat xvj. Capittel.

1. Ziba bedriecht David. 5. Dē vloec-
ker Simei/ 9. wil Abisai doot hebben/ 10.
ende wort hem van David geweert. 15. Ab
salom coemt te Jerusalem/ 16. Husai biet
hem gheluck toe. 20. Ahitophel geeft hem
eenen schandelicken raedt.

1 Ende doe David een weynich van der *Ziba bedriecht David.*
hoochte gegaen was/ siet/ doe ontmoet
te hem a Ziba Mephi Boseths Jongē/ *a 1.Sam 9.2*
met twee ghesadelde Ezels/ daer waren op
twee hondert brooden/ ende hondert stuc-
ken rozyns/ ende hondert stucken vyghen/
ende een flessche wyns.
2 Doe sprack de Coninck tot Ziba: Wat
wildy daermede maken? Ziba sprack: De
Ezels sullen voor het ghesinne des Coninckx
zijn/ daer op te ryden/ ende de brooden ende
vyghen/ voor de Jonghers te eten/ ende dē
wyn te drincken/ wanneer sy moede wordē
inder woestyne.
3 De Coninck sprack: Waer is de sone uwes
heeren? Ziba sprack totten Coninc: b Siet/
hy bleef te Jerusalem: want hy sprack: Hedē *b 2.Sa 19.27*
wort my het huys Israels/ myns vaders
Ryck/ weder ghegheven.
4 De Coninc sprack tot Ziba: Siet/ het sal
uwe zijn/ alles wat Mephi Boseth heeft.
Ziba sprack: Ick bidde aen: laet my gena-
de vinden voor v/ myn heere Coninck.
5 Doe nu de Coninck tot Bahurim toe quā *Simei vloeckt David.*
siet/ doe ghinck een man aldaer wt/ van
het gheslachte des huys Sauls/ die hiet c *c 2.Sa 19.16*
Simei de sone Gera: die ghinck wt/ d ende *d Exo 22.28*
vloeckte/
6 Ende wierp David met steenen/ ende alle
knechten des Coninckx Davids/ wāt alle het
volck ende alle Geweldighe waren te syner
rechter ende slincker handt.
7 So sprack nu Simei doe hy vloeckte de: e *e Spr 23.20*
Herwt/ herwt/ ghy bloedthondt/ ghy loose
Belials man/
8 De Heere heeft v vergolden/ alle dat bloet
des huys Sauls/ dat ghy in syne stede zijt
Coninck gheworden: nu heeft de Heere dat
Ryck ghegheven in de handt uwes soons
Absalom: ende siet/ nu steeckt ghy in v on-
gheluck: want ghy zijt een bloethondt.
9 Ende Abisai de sone Zeru Ja/ sprac tottē
Coninck: Soude dese doode hont mynē hee *f 2.Sa 16.20 Also sal hē een gheloovich herte in allen noo den oock in Gods wille overgheven.*
re den Coninck vloecken? ick wil henē gaen
ende hem den cop af slaen.
10 De Coninck sprack: f Ghy kinderen Ze-
ru Ja/ wat hebbe ick met v te doen? laet hē
vloecken/ want de Heere heeft het hem ghe
heeten: Vloeckt David: wie can nu seggen
Waerom doet ghy also?

Ende

11 Ende Dauid sprack tot Abisai ende tot
alle syne knechten: Siet/ myn sone die van
mynen lyue gecomen is staet my na mynẽ
leuen: waerõ nu niet de sone Jemini? laet
hem ghewordẽ dat hy vloecke/ want de
Heere heeft het hem gheheeten.

g 1 Re 2.45.

12 g Misschien sal de Heere myn ellende a-
sien/ ende my met goede vergheldẽ zyn
huydighe vloecken.
13 Also ghinck Dauid met syne lieden zyns
weechs: nu Simei ginck aen des berchs zy
de neuen hem heuen/ ende vloeckte/ ende
wierp met steenen tot hem in/ eñ bespreng-
de hem met Aerde clompen.
14 Ende de Coninc quam in moede met al
lẽ volcke dat by hem was ende verquickte
hem aldaer.

Absalom eñ zyn volc comen te Jerusalem.

15 Ende Absalom ende alle het volc der mã-
nen Israels quamen te Jerusalem/ ende
Ahitophel met hem.

Husa i

16 Doe nu Husai de Arathiter Dauids vriẽt
tot Absalom in quam/ sprack hy tot Absa-
lom: Geluck toe heer Coninck/ gheluck toe
heer Coninck.
17 Absalom daerenteghen sprack tot Husai:
Is dat uwe barmherticheydt aen uwen
vrient? waerõ en syt ghy niet met uwen vrient
ghetoghen?
18 Ende Husai sprack tot Absalom: Niet al
so/ maer welcken de Heere verkiest/ ende dit
volck: ende alle man in Israel/ diens wil ick
zyn/ ende by hem blyuen.
19 Ten anderẽ: wien soude ick dienen? soude
ick niet voor synen sone dienen? ghelyck
als ick voor uwen vader gedient hebbe/ so
wil ick voor v zyn.
20 Eñ Absalom sprack tot Ahitophel: Geeft
raedt/ wat sullen wy doen?

h 2 Sa 13.14 ende 15.16. Ahitophels schandelicken raedt. it An. voor uwen vader stinckende zyt ghewordẽ/ k Gen. 35.22

21 Ahitophel sprack tot Absalom: h Be-
slaept de bywyuen uwes vaders/ die hy
hier ghelaten heeft het huys te bewaren:
so sal het gantsche Israel hoorẽ/ dat it ghy
uwen vader hebt stinckende gemaeckt en-
de aller hant die by v zyn/ sal dies te stou-
ter worden.
22 Doe maeckten sy Absalom een hutte op
den dake: k ende Absalom besliep de bywy-
uen zyns vaders/ voor de oogen des gant-
schen Israels.
23 Te dier tydt/ wanneer Ahitophel eenen
raet gaf/ dat was/ als wanneermen God om
yet ghevraecht hadde: also waren alle raet-
slaghen Ahitophels/ beyde by Dauid ende
by Absalom.

Dat xvij. Capittel.

1. Ahitophels raedt teghen Dauid/ 6. Husai raet voor Dauid/ 15. Bootschap wort aen Dauid gheschickt door de Priesters/ 23. Ahitophel verhanght hem selue 24. Absalõ iaecht synen vader na met Amasa synẽ hooftman/ 27. Dauid kryght onthout in der woestyne.

Ahitophels raedt teghen Dauid.

1 Ende Ahitophel sprack tot Absalom: a
Ick wil twaelf duysent mannen wtlesẽ
ende my opmaken ende Dauid naiagẽ
by nacht/

a 2 Sa 15.34

2 Ende wil hem ouervallen/ dewyle dat hy
mat ende moede is: wanneer ick hem dan
verschricke/ dat alle het volck dat by hẽ is
vlucht/ so wil ick den Coninck alleene slaẽ/
3 Ende alle het volck weder tot v brengen:
wanneer dan een yeghelick tot v gebracht
is/ als ghy begeeret/ so blyft alle het volck
met vreden.
4 Dat dochte Absalom goet zyn/ ende alle
Oudtsten in Israel.
5 Doch Absalom sprack: Lieue/ latet Husai
den Arathiter oock eyschen/ ende hooren
wat hy daer toe seydt.

6 Ende doe Husai tot Absalom inquã/ sprac
Absalom tot hem: Sulcks heeft Ahitophel
ghesproken: segt ghy: Sullen wy het doen
ofte niet?
7 Doe sprack Husai tot Absalom: Het en is
gheenen goeden raet dien Ahitophel op dit
mael ghegheuen heeft.

Husai raedt voor Dauid

8 Ende Husai sprack voorder: Ghy kent u-
wen vader wel/ ende syne lieden/ dat sy stercke
zyn/ ende eens toornich en ghemoets/ b als
eenen Beyr/ dien de ionghen op den velde
genomen zyn: daertoe is v vader een Kryghs
man/ ende en sal niet versuymen met den
volcke.

b Pro 17.12

9 Siet/ hy heeft hem nu misschien versteken
erghens in eenen kuyl/ oft eenige aen een
plaetse: wanneert dan gheschiedde dat het
ten eerstemael qualick verginck/ ende daer
quame een gheschrey/ ende sprake: daer is
eenen slach ghescheet inden volcke/ dat Ab-
salom nauolchde/
10 So soude yeghelick verzaecht worden die
dus oock een krygsman is/ ende een herte
heeft als eenen Leeuw: want gantsch Israel
weet/ dat v vader sterck is/ ende kryghsliedẽ/
die by hem zyn.
11 Daerenteghen/ dat rade ick: dat ghy tot v
vergaderet het gantsche Israel/ van Dã aen
tot Berseba toe so vele als des zandts aen
de Zee/ ende uwe persoon trecke met hen.
12 So willen wy hem ouervallen/ aẽ welcke
plaetse wy hem vinden/ ende willen ouer hẽ
comen/ ghelyck als den dauw op de Aerde
valt/ dat wy van hem ende alle syne mannẽ
niet eenen ouer laten.
13 Ist dat hy hem dannoch in een Stadt ver
gadert/ so sal het gantsche Israel stricken
aen de Stadt worpen/ ende in het water
trecken/ datmen daer niet een steenken van
en vinde.
14 Doe sprack Absalom/ ende een yegelick in
Israel: Den raet Husai des Arathiter is be-
ter/ dan Ahitophels raet: c doch de Heere
schickte de het also/ dat den goeden raet Ahi
tophels verhindert werdt: op dat de Heere
ongheluck ouer Absalom brochte.

c Esaie 8.10 ende 19.11

15 d Ende Husai sprack tot Zadok ende Ab-
Jathar den Priesteren: So ende so heeft A-
hitophel Absalom ende den Oudtsten in Is-
rael gheraden: daerentegen ick hebbe so en-
de so gheraden.

d 2 Sa. 15.36 Door de Priesters wort aẽ Dauid bootschap ghe schickt. et An. flucx vãstondẽ aẽ

16 So sendet nu et haestelic heuen/ ende laet
het Dauid aenseggthen/ ende segt: En blyft
niet ouer nacht op den vlackẽ velde der woe
stynen/ maer maeckt v daer ouer/ dat de Co-
ninck niet verslonden en worde/ eñ alle het
volck dat by hem is.
17 Jonathan nu ende Ahimaaz stonden by
de fonteyne Rogel: ende een maeght ginck
henen/ ende seyde het hen aen: eñ sy gingen
henen/ ende seyden Dauid aen: want sy en
dorsten hen niet siẽ laten/ dat sy in de Stadt
quamen.
18 Eenen Jongen dannoch sachse ende seyde
het Absalom aen: doch die beyde ghinghen
haestelick henen/ ende quamen in eens mãs
huys te Bahurim/ die hadde eenẽ Bornput
in synen hof/ daer daelden sy in.
19 Ende de vrouwe nam ende spreydde een
decksel ouer dẽ put/ ende spreydde daer gort
ouer/ datmen het niet en merckte.
20 Doe nu de knechtẽ Absaloms tot de vrou
we int huys quamen/ spraken sy: Waer is
Ahimaez ende Jonathan? de vrouwe sprac
tot hen sy ginghen ouer dat waterken: ende
doe sy se sochten ende niet en vonden/ gingẽ
sy weder na Jerusalem.
21 Ende doe sy wech waren/ clommen sy wt
den put/ ende ghinghen henen/ ende sey-

 deus

vent David den Coninck aen / ende spraken
tot David: Maeckt v op / ende gaet haeste
lick ouer dat water / want so ende so heeft
Achitophel teghen v raedt ghegheuen.
22 Doe maeckte hem David op / ende alle het
volck dat by hem was / ende ginghen ouer
de Jordane tot dat het licht morgen werd:
ende het en faelgeerde niet aen eenẽ die niet
ouer de Jordane ghegaen en ware.

Achitophel verhanght hemseluen. f Mat. 27.5

23 Als nu Achitophel sach / dat synẽ raet niet
voortghegaen en was / sadelde hy synen E-
zel / maeckte hem op / ẽñ tooch na zyn huys
in zyn Stadt / ende beschickte zyn huys / f
ende verhinck hem / ende sterf / ende wert be
grauen in zyns vaders graf.
24 Ende David quam tot Mahanaim: eñ
Absalom tooch ouer de Jordane / ende alle
mannen Israels met hem.

g 2. Sa. 19.13 Amasa is Absaloms hooftman. h 1. Par. 2.17 it and. Israeliter.

25 g Ende Absalom hadde Amasa in Joabs
stede ghestelt ouer het Heyr: h Amasa nu
was eens mans sone / die hiet Jethra / een
i Jesraeliter / die welcke lach by Abigail
der dochter Nahas / der suster Zeru Ja Jo
abs moeder.
26 Israel nu ende Absalom legherden hen in
Gilead.

Mahanaim. k 1. Sa. 11.1. l 2. Sam 9.4 m 2. Sa 19.31 1. Reg. 2.7. n Ofte bedde ghewaert /

27 Doe David te Mahanaim ghecomen
was / doe brachten Sobi de sone k Nahas /
van Rabbath der kinderen Ammon / ende l
Machir de sone Ammiel van Lodabar / eñ
m Barsillai een Gileaditer van Roglim.
28 n Bedde werck / Beckens / Aerden vatẽ
Tarwe / Gerste / Meel / Saughen / Boonẽ /
Erweten / Gortte /
29 Heunich / Boter / Schapẽ / eñ Runderkese
tot David / ende tot den volcke dat by hem
was: want sy dachten / dat volck sal honge
rich / moede eñ dorstich zyn / inde woestyne.

Dat xviij. Capittel.

1. David ordineert zyn Veltordeninge.
3. ende so hem gheweert wort mede te trec-
ken / 5. doet hy ernstich beuel / sy sullen des
Absaloms verschoonen / 7. de oproerighe
comen om / 9. Absalom hangt by dẽ hayre
aen den boom / 14. wert dorsteken / 17. eñ
eergierich / oneerlick begrauen / 19. Ahi-
maaz ende Cusi loopen tydinghe draghen
den Coninck / 33. die werdt hoochlick be-
droeft.

Veltordeninge Davids.

1 Ende David ordineerde het volck dat
by hem was / eñ settede ouer hen Hooft
lieden / ouer duysendt eñ ouer hondert.

a 1. Sa. 11.11. b 2. Sa. 15.19. c 2. Sa. 21.17

2 a Ende sant des volcks een derdẽdeel vt
onder Joab / ende een derdedeel onder Abi-
sai / den sone Zeru Ja / Joabs broeder / eñ
een derdedeel onder b Jthai den Gethiter:
ende de Coninck sprack totten volcke: Jck
wil oock met v vttrecken.
3 Doch het volck sprack: c Ghy en sult niet
vttrecken: want wanneer wy al vlielẽ of de
helft steruen / so en sullen sy hen onser niet
aennemen: want ghy zyt als wãneer onser
tien duysent warẽ: so isset nu beter dat ghy
ons vt der Stadt helpen mueghet.
4 De Coninc sprac tot hẽ: wat v behaecht
dat wil ick doen: Ende de Coninck tradt
aẽ de poorte / ende alle het volck tooch vt
by honderden ende by duysenden.
5 Ende de Coninck gheboodt Joab / ende
Abisai / ende Jthai / ende sprack: Gaet my
suyuerlicken om met den Jonghelinck Ab-
salom: ende alle het volck hoorde het / doe
de Coninck allen Hooftlieden ghebaot van
Absalom.
6 Ende doe het volck vt quam op het velt
Israel teghen / verhief hem den strydt int
woudt Ephraim.
7 Ende het volck Israels wert aldaer ghe-
slagen / voor den knechten Davids / dat des
seluen daechs eenen grooten slach gheschie
de / twintich duysent mannen.

Slach ende straffe der oproerigen / die Absalom aen hingen.

8 Ende den strydt was aldaer verstroydt
op alle den lande: ende het woudt verslinde
veel meer volcks dies daechs / dañ het sweert
verslinde.
9 Eñ Absalom ontmoettede den knechten
David / eñ reet op eenẽ Muyl: Eñ doe den
Muyl onder eenen grooten v dicken Eyck
quam / verhinck zyn hooft aen dẽ Eyck / eñ
sweefde tusschen Hemel ende Aerde / ende sy
nen Muyl liep onder hem wech.

Absalõ hãgt aender Eycke. d dat is / die veel tacken hadde.

10 Doe dat een man sach / seyde hy het Joab
aen / ende sprack: Siet / ick sach Absalõ aen
eender Eycken hanghen.
11 Joab sprac tot den man / die het hem had-
de aengheseyt: Siet / saghet ghy dat / Waer
om eñ sloecht ghy hem dan niet aldaer ter
Aerden? So woude ick v van mynent wege
thien silverlinghen / ende eenen gordel ghe-
gheuen hebben.
12 De man sprack tot Joab: Wanneer ghy
my duysent silverlinghen in myne hant ghe
woghen hadt / so en woude ick dannoch
myne handt niet aen des Conincks sone ge
leydt hebben: want de Coninck ghebood v /
ende Abisai / ende Jthai voor onsen ooren /
ende sprack: Hoedet v / dat niet yemant den
Jonghelinck Absalom. e

e Verstaet leedt doet /

13 Oft wanneer ick wat valsch ghedaen had
de / op myner zielen perijckel / dewyle dat
den Coninck niets verholen wert / so soudet
ghy selue teghen my ghestaen hebben.
14 Joab sprack: Jck en kan niet so lange by
v vertrecken: Doe nam Joab dry Spiessen
in syne handt / ende stietse Absalom in zyn
herte / doe hy noch leefde aen der Eycken.

Absalom wert doorsteken / ende vercrycht zynẽ loon.

15 Ende tien Jonghers / Joabs Wapendra
ghers / maeckten hen rontom hem / eñ sloe-
ghen hem doodt.
16 Doe blies Joab de Basuynen / eñ brachte
het volck weder / dat het Israel niet voor-
der najaechde: want Joab woude des volcks
verschoonen.
17 f Ende sy namen Absalom / ende worpen
hem int woudt in eenen grooten kuyl / ende
leyden eenen gansch grootẽ hoop steenẽ op
hem: ende het gansch Israel vluchtede een
yeghelick in zyn hutten.

Absaloms graf. f Deu. 21.21. Josue 7.25 Absaloms Calumme. g Deu. 16.22 1. Sam. 15.12 h Of standt teecken. i 2. Sa. 14.27

18 g Absalom nu hadde hem een h Calumme
opghericht / doe hy noch leefde / die staet in
des Conincx valleye: want hy sprack: i Jck
en hebbe geenen sone / daerom sal dit myns
naems ghedachtenisse zyn / ende hiet de Ca
lumme na synẽ name ende heet oock tot op
desen dach Absaloms ruyme.
19 Ahimaaz de sone Zadok sprac: Lieue laet
my henen loopen / eñ den Coninck verkon-
digen / dat hem de Heere recht gedaen heeft /
van syner vyanden handen.
20 Joab daerenteghen sprack: Ghy en breng
ghet heden gheen goede bootschap: Op ee-
nen anderen dach suldy bootschap brengen /
ende heden niet: want des Conincks sone
is doodt.
21 Ende tot Cusi sprack Joab: Gaet henen /
ende segt den Coninck aen / wat ghy gesien
hebt: ende Cusi badt aen / ende liep henen.
22 Ende Ahimaaz de sone Zadok / sprack
noch eenmael tot Joab: Hoe / wanneer ick
oock henen liep den Cusi na? Joab sprack:
Wat wildy henen loopen myn sone? Coemt
herwaerts / ghy sult geen goede bootschap
brenghen.
23 Hoe of ick henen liepe? Hy sprack tot hem:
So loopt doch henen: Also liep Ahimaaz
henen op den stracken weghe / ende quam
voor Cusi.

24 Dauid nu satt tusschen twee poorten: en̄
de Wachter ginck op het dack der poorten
aen der meuren/ ende hief syne ooghen op/
ende sach eenen man loopen alleen/
25 En̄ riep/ ende seyde het den Coninck aen:
De Coninck sprac is hy alleē so is een goe
de boodschap in synen monde: ende doe de-
selue ghinck ende hiertoe quam/
26 Sach de Wachter eenen anderen man
loopen ende riep inde poorte ende sprack:
Siet/ een man loopt alleen: En̄ de Coninc
sprack: Die is oock een goedt Bode.
27 De Wachter sprack: Ick sie des eersten
loop aen/ als den loop Ahimaaz des soons
Zadok: Ende de Coninck sprack: Het is
een ghoedt man/ ende brenght een ghoede
boodtschap.
28 Ahimaaz nu riep/ ende sprack tot den
Coninck: Vrede/ ende badt aen voor den
Ahimaaz brengt Dauid tydinge
Coninck op zyn aensicht ter Aerden/ ende
sprack: Gheloeft zy de Heere v God/ die de
lieden/ die hare handt teghen mynen Hee-
re den Coninck ophieuen/ ouer ghegheuen
heeft.
29 De Coninck daerenteghen sprack: Gaet
het oock den Jonghelinck Absalom wel:
Ahimaaz sprack: Ick sach een groot ru-
moer doe des Conincks knecht Joab/ my
uwen knecht hier sandt/ ende en weet niet
wat het was.
30 De Coninck sprack: Gaet daer om/ ende
treedt herwaerts: Ende hy ginck daer om/
ende stondt daer.
31 Siet doe quam Cusi/ ende sprack: Ick
Cusi brengt oock tydinge
brenghe goede boodeschap myn Heere Co-
ninck: De Heere heeft v heden recht gedaen
van der handt aller/ die hen teghen v ver-
hieuen.
32 De Coninck sprack tot Cusi: Gaet het dē
Jongelinck Absalom oock wel: Cusi sprac:
Het moet allen vyanden myns Heeren des
Conincx so gaen/ als het den Jonghelinck
gaet/ ende allen die hem teghen v verheffen
quaedt te doen.
33 Doe wert de Coninck bedroeft/ en̄ ginck
opwaerts op den Sael inde poorte/ ende
Dauids claghe ouer Absalom. b2 Sa 19 14
weende: en̄ int gaē/ sprack hy also: b Myn
sone Absalom/ myn sone/ myn sone Absa-
lom: woude het God/ dat ick voor v moe-
ste steruen: O Absalom/ myn sone.

Dat xix. Capittel.

1. Wt der ouerwinninge Absaloms wert leet ende schande. 5. Dauid wort ghedrongen vriendelicken metten volcke te spreken. 9. Israel bekent zyn dwaesachtighe ontrouwe aen Dauid beghaen. 11. Juda sal ten eersten den Coninc weder halen/ 13. ende Amasa aen Joabs stede comen. 16. Simei ende Ziba handelen om ghenade/ ende vindese/ 24. desgelijcken Mephi Boseth. 31. Barsilai bewijst den Coninck veel vriendtschap. 41. Israel wil vp hem meer rechts hebben dan Juda.

1 Ende het wert Joab gheseydt: Siet de
Coninck weent/ ende draecht leedt om
Absalom.
2 Ende wt der ouerwinninghe wert dies
daechs een leedt onder den gantschen volc
ke: want het volck hadde dies daechs ghe-
hoort/ dat hem de Coninck om synen sone
bekommerde.
3 Ende het volck stal hem aen dien daghe/
dat het niet in de Stadt quam: ghelijck als
hem een volck wech steelt/ dat te schanden
ghe vorden is/ wanneer het inden strijt ge-
vloden heeft.
4 De Coninck nu hadde zyn hooft toeghe-
wonden/ ende schreyde luyde: a Och myn a2. Sa. 18. 33
son a Absalō/ Absalom myn sone/ myn sone.
5 Joab nu quam tot den Coninc int huys en̄
sprack: Ghy hebt hedē schaemroot gemaect
alle uwe knechten/ die heden uwe/ uwer so-
nen/ uwer dochteren/ uwer wyuen/ ende u-
wer bywijuen zielen verlost hebben:
6 Dat ghy lief hebt/ die v haten/ ende hatet/
die v lief hebbē: want ghy latet v hedē merc-
ken/ dat v niets gheleghen is aen den Hooft
lieden ende knechten. wāt ick mercke heden
wel/ wanneer v Absalom slechs leefde/ ende
wy heden alle doodt waren/ dat dochte v
recht zyn.
7 So maeckt v nu op/ ende gaet wt/ ende
spreeckt met uwen knechten vriendelicken:
wāt ick sweere by dē Heere: So ghy niet wt
en gaet/ so en sal daer geen man by v blyuen
desen nacht ouer: dat sal v erger zyn/ dan al
le het quaet dat ouer v ghecomen is/ van u-
wer ionckheyt op tot nu toe.
8 Doe maeckte hē de Coninck op/ ende set-
tede hem inde poorte: en̄ men seyde het allē
volcke: Siet/ de Coninck sit inde poorte: doe
quam alle het volck voor den Coninck: doch
Israel was ghevloden een yeghelick in syne
Hutten.
9 Ende alle het volck in allen stammen Is-
raels twistеden/ ende spraken: De Coninck
heeft ons verlost van de hant onser vyandē/
ende verloste ons wt der Philisteen handt/
ende heeft moeten wt den Lande vliedē voor
Absalom.
10 So is Absalom gestoruen inden strijt/ die
wy ouer ons ghesalft hadden: waerom zyt
ghy nu liedē nu so stil/ dat ghy den Coninc niet
weder en haelt?
11 De Coninck nu sant tot Zadok en̄ AbJa-
thar den Priesteren/ ende liet hen segghen:
Spreect met dē Outsten in Juda ende segt:
Waerom wilt ghy lieden de laetste zyn/ den
Coninck weder te halen in zyn huys? (Wat
de reden des gantschen Israels was voor
den Coninck ghecomen in zyn huys.)
12 Ghy zijt myne broederen/ myne beenen/ en̄
myn vleesch.
13 Ende tot Amasa segt: Zijdy niet mijn beē
ende myn vleesch? God doe my dit ende dat b2 Sa. 17. 25
b so ghy niet en sult zyn Velt hooftmā voor ende 20. 4
my/ v/ leefdaghe in Joabs stede. Amasa
14 Ende hy maecte het herte aller mannē Ju hooftman.
da/ als eens mans: ende sy sonden henen tē
Coninck: Coemt weder/ ghy ende alle uwe
knechten.
15 Also quam de Coninc weder: Ende doe hy Dauid coēt
aen de Jordane quam/ waren de mannē Ju weder te Je
da tot Gilgal gecomen/ om af te trecken dē rusalem.
Coninck te ghemoete/ dat sy den Coninc o-
uer de Jordaen voerden.
16 c Ende Simei de sone Gera/ des soons Je Simei
mini/ die tot Ba Jurim woonde/ haestede c 2. Sa. 16. 6
hē/ ende tooch met den mannen Juda af/ dē 1. Reg. 2. 36.
Coninck Dauid teghen.
17 Ende duysent mannen waren: met hem vā Ziba.
Ben Jamin: d daertoe oock Ziba de knecht d 2. Sa. 9. 2
wt den huyse Sauls/ met synen vijftien sonē ende 16. 1.
en̄ twintich knechten/ en̄ haesteden hē voor
de Jordane voor den Coninck henen.
18 Ende maeckten dat veer/ dat sy het gesin
des Conincx ouer voerden/ ende deden wat
hē behaechde: Simei dan de sone Gera viel Simei bidt
voor den Coninck neder/ doe hy ouer de Jor ghenade.
daen voer/
17 Ende sprack ten Coninck: Mijn heere/ en
rekenet my niet toe de misdaet/ e ende en ge- e 2. Sa. 16. 5
dencket niet/ dat v v knecht leyden aen dede in
dien daghe/ doe mijn heere de Coninck wt
Jerusalem ginck/ ende de Coninck en neme
het niet ter herten.

Want

20 Want v knecht bekent/ dat ick ghesondicht hebbe: Ende siet/ ick ben hedē de eerste die gecomen is vanden gantschē f huyse Josephs / dat ick mynen Heere den Coninck te ghemoete aftooch.

f dat is/ Israel / of Ephraim Benjamin eñ Manasse/ bisonder dē standaerdt Josephs la ghen.

21 Doch Abisai de sone Zeru Ja antwoordde/ ende sprack: Eñ en soude Simei daerō niet sterven so hy doch den gesalfden des Heerē gheulocckt heeft?

22 David daerentegen sprac: g Wat hebbe ick met u lieden te doen ghy kinderē Zeru Ja dat ghy my hedē wilt den Satan worden? Soude hedē yemāt sterven in Israel? Meyndy/ ick en wete niet/ dat ick hedē eē Coninck ghewozden ben over Israel?

g 1.Sa.16 10 Matt.16 23

23 Ende de Coninck sprach tot Simei: Ghy en sult niet sterven. ende de Koninck swoer hem.

Mephi Boseth.

24 h Mephi Boseth de sone Sauls/ quā ooc af den Coninck teghen: ende hy en hadde syne voeten noch synen baert niet schoon i ghemaeckt/ ende syne kleederen niet gewasschen/ van dien daghe aen doe de Coninck wech gegaen was tot aenden dach/ doe hy met vreden weder quam.

h 2.Sa.9.3 i Of ghepalleert/

25 Doe hy nu tot Jerusalem quam/ den Coninck te ontmoeten/ sprack de Coninck tot hem: Waerom en zydy niet met my getogē Mephi Boseth?

26 Ende hy sprach: myn Heere Coninck myn knecht heeft my bedroghen: want v knecht dachte: Ick wil eenen Ezel zadelen/ eñ daer op ryden / ende totten Koninck trecken: want v knecht is lam.

27 k Daertoe heeft hy uwen knecht aengegheuen voor mynen Heere den Coninck: l doch myn heere de Coninck is als een Enghel Gods: Doet wat v wel ghevalt.

k 2 Sa.16.3 l Gene 33.10 2 Sam 14 17

28 Want alle myns vaders huys is niets geweest dan lieden des doots voor mynē Heere den Coninck: m so hebdy uwen knecht ghesett onder die/ die by uwen Dissche eten: wat hebbe ick meer voor gerechticheit ofte meer te schreyen aen den Coninck?

m 2 Sa.9.7

29 De Coninck sprack tot hem: Wat spreect ghy noch voorder vā uwen dinge? n Ick hebbe ghesegt: Ghy ende Ziba deylt dē Acker onder malkanderen.

n 2 Sa 16.4

30 Mephi Boseth sprack ten Coninck: Hy neme het oock gantsch wech/ na dien myn Heere de Coninck met vreden te huys ghecomen is.

31 o Ende Barsillai de Gileaditer quam af van Roglim / ende voerde den Coninck over de Jordane/ dat hy hem inder Jordane beleydde.

o 1 Reg.2.7

32 p Ende Barsillai was gantsch oudt/ wel tachtentich Jaer/ die hadde den Coninc besorcht/ dewyle dat hy te Mahanaim was: want hy was een seer treflick man.

p 2 Sa.17.22

33 Eñ de Coninck sprack tot Barsillai: Ghy sult met my over treckē: ick wil v versorgen by my te Jerusalem.

34 Doch Barsillai sprack ten Coninck: Wat is het noch dat ick te leven hebbe / dat ick met den Coninck soude optrecken na Jerusalem?

35 Ick ben heden tachtentich Jaer out: hoe soude ick kennen/ wat goet of quaet is/ oft smaken wat ick ete ofte drincke oft hooren wat de Sanghers ende Sanghersen singē? Waerom soude v knecht mynen Heere den Coninck voorder beswaren?

36 V knecht sal met den Coninck een weynich gaen over de Jordane: Waerom wil my de Coninck sulck een vergheldinghe doen?

37 Laet uwen knecht weder om keeren / dat ick sterve in myner Stadt / by myns vaders ende myner moeder graf: Siet/ daer is v knecht Chimham/ dien laet met mynē Heere den Coninc over trecken/ ende doet hem wat v wel ghevalt.

Chimeham

38 De Coninc sprack: Chimeham sal met my over trecken/ ende ick wil hem doē wat q t v wel ghevalt: Ooch alles wat ghy aen my verkiest/ dat wil ick v doen.

q t And. my

39 Ende doe alle het volck over de Jordane ghegaen was / ende de Coninck oock: kuste de Coninck den Barsillai/ ende seghende hem: Ende hy keerde wederom aen zyn plaetse.

40 Ende de Coninck quam over na Gilgal/ ende Chimeham tooch met hem: ende alle het volc Juda hadde den Coninck over ghevoert: Doch des volcks Israels/ was de helft slechs daer.

41 Eñ siet/ doe quamen alle de mannen Israels ten Coninck ende spraken tot hē: Waerom hebben v onse broeders de mannē Juda ghestolen ende hebben den Coninck eñ zyn huys over de Jordane ghevoert / ende alle mannen Davids met hem?

42 Doe andtwoordden de mannen Juda/ dien van Israel: De Coninck behoort ons na toe: Wat zyt ghylieden gram daerom? Meyndt ghy dat wy van den Coninck onderhoudinghe oft gheschencken ontfangen hebben?

43 So andtwoordden die van Israel/ dien van Juda / ende spraken: Wy hebben thienmael meer by den Coninck / daertoe oock by David / dan ghylieden: Waerom hebdy my dan so r gheringe gheachtet/ dat het onse niet het eerste geweest is onsen Coninck te halen? Doch die van Juda spraken harder dan die van Israel.

r Of snoode oft verworpen.

Dat xx Capittel.

1. Seba maect gantsch Israel afvallich 3. David besluyt syne geschyende bywyuen. 4. Denckt de Seba met Amasa ende den gantschen Juda te ghemoeten: ende so deser op comen hem vertreckt/ 6. wordt Abisai met den volcke dat voorhanden is/ henen gheschickt: 8. Joab doorsteect den Amasa verradelicken. 13. Drijft den Seba in Abel/ 16. ende laet hem door wijsheydt eens vernuftighen wyfs / ter behoudinghe der Stadt/ ombrenghen. 23. Davids Hofregiment wort weder aengheteeckent.

1 Ende aldaer was een vermaerdt a heyloos man/ die hiet Seba / een sone Bichri eens mans van Jemini / die blies de Basuynen/ ende sprack: b Wy en hebbē geen deel aen David noch Erve aen den sone Isai: Een yegelick make hem na zynder Hutten O Israel.

Seba oproeriger. a Dat is/ eē vandē grooten Hansen, van hoogen Adel/ die eenen grootē aenhanc onder den volcke. ende een aensien of naemhadde als Catiline te Roomen ete b 1 Re.12.16 c 2. Sa.15.16

2 Doe viel van David een yghelick in Israel / ende volchden Seba den sone Bichri: Daerentegen de mannen Juda / hinghen aen haren Coninck/ van de Jordane aen tot Jerusalem toe.

3 Doe nu de Coninck David te huys quam tot Jerusalem/ nā hy de tien bywyvē die hy c ghelaten hadde het huys te bewaren / eñ bedese in een bewaringhe/ ende besorchde se doch hy en besliepse niet: Eñ sy waren also besloten tot aen haren doot/ ende leefdē als Weduwen.

4 Eñ de Coninc sprac tot d Amasa: Roept my te samen alle mannen in Juda op den derden dach/ ende ghy sult hier oock staen.

Amasa d 2 Sa.17.25 ende 19.13.

5 Eñ Amasa ghinck henen/ Juda te roepē: Doch hy vertooch den tydt die hy hem bestemt hadde.

6 Doe sprack David tot Abisai: Nu sal

ons

Abisai iaecht den Seba na.

ons Seba de sone Bichri meer leeds doē/
van Absalom. Neemt ghy de knechten ws
Heeren, ende iaecht hem na, dat hy nergēs
vaste Steden voor hem en vinde, ende ont-
vliede wt onsen ooghen.
7 Doe toghen hem na de mannen Ioabs:
daertoe de Crethi ende Plethi, ende alle de
Sterckcen: ende sy toghen wt van Ierusa-
lem te iaghen Seba den sone Bichri.
8 Doe sy nu by den grootē Steen waren te
Gibeon, quam Amasa voor hen henē: Ioab
nu was begort op zyn kleedt, dat hy aen
hadde ende hadde daer een Sweert om ge
ghordt, dat hinck op zynder heupe in de
Scheede, dat ghinck geerne uit ende in.
9 Ende Ioab sprac tot Amasa: Vrede met
v myn broeder: Ende Ioab vatede met zyn
der rechter hant Amasa by den baerdt, dat
hy hem kuste.
10 f Eñ Amasa en hadde geen achtinge op
het Sweert inder hant Ioabs: eñ hy stack
hem daer mede gē inden buyck, dat hē zyn
ingewant op de Aerde goot eñ en gaf hem
gheenen steeck meer, ende hy starf: Ioab
nu ende zyn broeder Abisai, iaechden Se-
ba den sone Bichri na.
11 Ende daer tradt eener van Ioabs Ion-
gers by hem, ende sprack: h† Trotz dat hē
yemant maue aen Ioab, ende voeghe hem
by David na Ioab.
12 Amasa nu lach in bloet gewentelt mid-
den op der straten: Doe dan eener sach, dat
alle het volck daer staende bleef, nam hy A-
masa vander stratē op den Acker eñ wierp
kleederē op hem: Dewyle hy sach, dat wie
aen hem quam, staende bleef.
13 Doe hy nu vander straten genomē was,
volchde alleman Ioab na, Seba den sone
Bichri na te iaghen.
14 Ende hy tooch door alle stāmē Israels,
na Abel ende Beth Maacha ende gantsch
Haberim: ende sy vergaderdē hen, eñ volch
den hem na/
15 Ende quamen, ende beleyden hem tot A-
bel ende Beth Maacha: ende maeckten eē
Bolwerck om de Stadt ende traden aen
de mueren: Ende alle het volck dat met Io
ab was, stormde, ende wouden de mueren
neder worpen.
16 Doe riep een wys Wyf wt der Stadt:
Hoort, hoort spreect tot Ioab dat hy her-
waerts kome: Ick wil met hem spreken.
17 Ende doe hy tot haer quam, sprack het
Wyf: Zydy Ioab? hy sprack: Ia. Sy sprac
tot hem: Hoort de reden uwer Maget. Hy
sprack: Ick hoore.
18 Sy sprack: In voortydē sprackmen: i †
Wie vraghen wil, die vraghe te Abel, ende
so ghinck het wel voort.
19 Ick ben een vanden vreedtsamen ende
trouwen Steden in Israel ende ghy wilde
de Stadt dooden, ende de Moeder in Is-
rael: Waerom wildy het Erfdeel des Heerē
verslinden?
20 Ioab antwoordde, ende sprac: Dat zy ver
re, dat zy verre van my, dat ick verslinden
ende verderuen soude.
21 Het en is niet also daerom: maer eē man
van het gheberchte Ephraim, met namen
Seba, de sone Bichri, heeft hem k† ver
heuen tegen den Coninck David: l gheeft
den seluen hier alleen, so wil ick van der
Stadt treckē: Het Wyf sprack tot Ioab:
Siet, zyn hooft sal tot v ouer de mueren ge
worpen worden.
22 Ende het Wyf quam in tot allen volcke
me haerder wysheyt: ende sy hieuwen Se-
ba den sone Bichri den kop af ende wier-
pen hem tot Ioab: m Doe blies hy de Ba-

e† And. ont-wel hem Ioab streckt Amasa voor om afgonst wille der Veltoverstemanschap f 2 Sa. 2. 23 ende 3. 27. 1. Reg. 2. 32

g† An. o. b de vyfde ribbe.

h Gr. Doch.

i An. Wie met Ioab eens is vaer toe ooch met David, die volghe Ioab na.

Een wys wyf verlost de Stadt Abel

i† An. Men sal vraghe aē hieven: also souden men noch met Abel voortgevaren zyn. Deu. 20. 10.

k† An. opgeworpen l Iud 20. 13

Seba de oproerder wort om.

m 2 Sa 2. 28

suypen, ende sy vertroyden hen van der
Stadt, een yegheliick in zyn Hutten: Ioab
dan quam te Ierusalem totten Koninck.
23 n Ioab nu was ouer het gantsche Heyr
Israels, Benaia de sone Ioiada was ouer
Crethi ende Plethi.
24 Adoram was Rentmeester: Iosaphat de
sone Ahilud, was Canzeller.
25 Seia was Schryuer: Zadok ende Ab-
iathar waren Priesters. Daertoe was Ia-
ra de Iairiter, Davids Priester.

Davids hof regiment n 2 Sa 8 16

Dat xxj. Capittel.

1 Dry Iarigen dieren tyt wort door seuē mannen, . wt Sauls huyse den Heere op-gehangen gheslust. 7. David houdt dē eede Ionathan gheswooren. 10. wort bew echt Sauls ende Ionathans gebeente te begrauen. 15. ende voert vier groote kryghen teghen de Philisteen.

1 Daer werdt oock eenen dieren tydt tot
Davids tyden, dry Iaer na malkan-
deren: ende David sochte het aenghe-
sichte des Heerē. Eñ de Heere sprac: a Om
Sauls wille eñ om des bloet huys wille,
dat hy de Gibeoniters ghedoodt heeft.
2 Doe liet de Koninck de Gibeoniters eys-
schen, eñ sprack tot hen: (b De Gibeoniters
nu en waren niet van den kinderen Israels
maer ouerblieuen vanden Amoriten: c ende
de kinderen Israels hadden hen gesworen
ende Saul sochtese te slaen in synen yuer,
voor de kinderen Israels ende Iuda.)
3 So sprack nu David totten Gibeoniten:
Wat sal ick v [illegible] doen? ende waer mede
sal ick versoenen, dat ghy het Erfdeel des
Heeren seghenet?
4 De Gibeoniters spraken tot hem, het en
is ons niet om gout ende siluer te doen aen
Saul ende synen huyse, ende het en is ons
niet te doen om yemant te doodē in Israel.
Hy sprack: Wat segget ghy nu dan, dat
ick v doen sal?
5 Sy spraken totten Koninck: Dien man
die ons verdoruen, ende te niete ghemaect
heeft, sullen wy verdelghen, dat hem niets
blyue in allen Landtpalen Israels.
6 Geeft ons seuen mannen wt synen huyse,
dat wyse ophangē den Heere tot Gibea Sau-
uls, des vercoren des Heeren. De Koninck
sprack: Ick wilse gheuen
7 Doch de Koninck verschoonde Mephi-
boseth, d des soons Ionathan, des sōns Sa
ul, v om des Eedts wille des Heeren die
tusschen hen was, namelick, tusschen Da-
uid ende Ionathan den sone Sauls.
8 Doch de twee sonen Rizpa, der dochter
Aia die sy Saul ghebaert hadde, Armoni
eñ Mephi Boseth: e daertoe de vyf sonen
Michal der dochteren Sauls, die se Adriel
ghebaert hadde dē sone Barsillai den Ma-
holathiters nam de Koninck,
9 Ende gaf se in de handē der Gibeoniters,
die hingense op den Berch voor den Heere:
also vielen dese seuen op eenmael, ende stor-
uen ter tydt des eersten Oogsts, wanneer
den Gerstenoogst aengaet.
10 Doe nam Rizpa de dochter Aia, eenen
sack, ende spreyde hem op dē Rotzsteen, int
begin des Oogsts tot dat daer water van
den Hemel op hen druppede: ende en liet
des daechs de Vogelen des Hemels niet op
hen rusten, noch des nachts de Dieren des
Velds.
11 Eñ het wert David geseyt, wat Rizpa de
dochter Aia, Sauls bywyf gedaen hadde.
12 g Eñ David ghinck henen, ende nam het
gebeente Sauls, eñ het gebeente Ionathā

eenē dieren tyt dry Iaren lanck a 1. Sa 22 18

b Iosue 9 3

c Iosue 9 15

David houdt dē Eet Ionathan ghesworen.

d 1 Sam 18. 3 ende 20. 8 ende 23. 18.

e 1 Sa. 18 19

f Dat was haer een teecken der verloeninge Gods ouer de straffe haerder kinderen dewyle de plaghe der dierte wt groote drooghte quam.

David begraeft Sauls ende Ionathans gebeente.

g 1 Sam 31 13 2. Sa 2. 5.

zyns soons / vanden Burgheren tot Ja-
bes in Gilead. (die sy vander strate Beth-
san ghestolen hadden / daerse de Philisteen
henen gehangen haddē, te dier tyt/ doe de
Philisteen Saul sloeghen op den Berch
Gilboa.)
13 Ende brachtese van daer op/ende verga
derdense te hoope / met den ghebeente der
ghehanghenen.
14 Ende begroeven het ghebeente Sauls/
ende zyns soons Jonathā inden lande Bē
Jamin tot Zela/ in het graf zyns vaders
Kis : ende dedē alle dinck / als de Coninck
ghebooden hadde: Also wert God na desen
dier groote den Lande weder versoent.
kriggen Da- 15 Daer verhief hem nu weder eenen Krijch
uids tegē de vanden Philisteen teghen Israel/ ende Da-
Philisteen: uid tooch af ende syne knechten met hem/
ende streden teghen de Philisteen: ende Da
uid wert moede.
h 1.Sa.17.4. 16 h Ende Jesbi tot Nob(die daer was der
kinderē Rapha een ende het gewichte zyn
der Spiessen/ was dry hondert ghewicht i
i Of. eerins/ metaels ende hadde een nieuwe Harnasch
aen)die dachte Dauid te slaen.
k 2.Sam.23 17 k Doch Abisai de sone Zeru Ja halp hē/
ende sloech den Philisteus doot: Doe swoe
l 2.Sam 18. 3 ren hem de mannen Dauids/ende spraken:l
Ghy en sult niet meer met ons wttrecken
inden stryt/ dat het licht in Israel niet wt
en blussche.
m 1.Pa.20.4 18 m Daer na verhief hem noch eenē Krijch
n† An. Gob tot n† Nob/met den Philisteē: Doe sloech
Sibechai de Husathiter den Saph/die ooc
der kinderen Rapha een was.
19 Ende daer verhief hem noch eenē Krijch
tot Gob met den Philisteen: Doe sloech El-
hanam de sone Jaere Orgim een Bethlehe-
miter/ Goliath den Gethiter/ die daer had
de een Spiesse/ welckers staf was als eenē
Weuers boom
20 Ende daer verhief hem noch eenē Krijch
tot Gath/daer was een lanc man/ die had-
de ses vingheren aen zyn handen/ ende ses
teenen aen zyn voeten/ dat is/ vier eñ twin-
tich aen den ghetale/ ende hy was ouck ge
boren van Rapha.
21 Ende doe hy Israel beschimpte / sloech
hem Jonathan de sone Simea / des broe-
De kinderē ders Dauid.
Rapha ghe 22 Dese viere waren den Rapha gheboren
noemt Ra- tot Gath/ ende vielē door de hant Dauids/
phaim/ zyn ende syner knechten.
ouerbleuen/
van dē groo

Dat xxij. Capittel.

ten Reusen. Een Dancsegginge Dauids/ daeromme
dat hem God vā alle syne viandē verlost had
de.

1 ENde Dauid sprack voor den Heere de
woorden deses Liedts te dier tydt/ doe
hem de Heere verlost hadde van der
hant allerzynder viandē ende vander hant
a Psalm 18 3 Sauls.
2 Ende sprac: a De Heere is myn Rotzsteē/
b† An Hort ende myn Borcht/ ende myn Verlosser.
oft rotze/ 3 God is myn b† Troost / op welcken ick
c† And. ver- vertrouwe/ myn Schilt ende Hoorne myns
hooghinge. Heyls/ myn c† Bescherminge eñ myn Toe
d Of Schou ulucht/ myn d Heylandt die ghy my helpet
der/ die etc. van ghewelde.
vā moetwil 4 Ick wil den Heere louen ende aenroepen
ligē gewelt. so sal ick van myne vianden verlost wordē.
e† An. ver- 5 Want my hadden omuangen de e† sme r
knutsinge of ten des doots/ ende de Beken Belials ver-
vermelinge. schrickten my.
6 Der Hellen banden omgauen my / ende
des doots stricken/ ouerweldichden my.
7 Wanneer ick beangstet ben/ so roepe ick
den Heere aen / ende schreye tot mynen
God: So verhoort hy myn stemme van sy-
nen Tempel/ ende myn geschrey coemt voor
hem tot synen ooren.
8 De Aerde beefde/ende wert beweecht/ de
fundamenten des Hemels verroerden hen
ende beefden/doe hy toornich was.
9 Roock ginck van zynder neusen/ ende ver
teerende vyer van synē monde/ dat het daer
van blixende.
10 Hy neychde den Hemel / ende voer neder/
het was doncker onder syne voeten.
11 Ende hy voer op den Cherub/ ende vlooch
daer henen/ende hy sweefde op de * vederē * Psa.104.4
des Windts.
12 Zyn Tente rontom hē/ was duysternisse/
ende swarte dicke Wolcken.
13 Van den f glantz voor hem g† brandde
het met blixem. f Of strael-
14 De Heere donderde vanden Hemel / ende schynsel.
de Hoochste liet synen Donder wt. g† And. ont
15 Hy schoot syne Stralen/ ende verstroydese: branden de
Hy liet blixemen/ende verschrickte se. vyerkolen.
16 Daer sachmen Watergotē/ ende des Aert
bodems gront wert opghedeckt/ voor het
schelden des Heeren/ voor den adam ende
tsnuyuen syner Neusen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte ende hael-
de my / ende trock my wt groote wateren.
18 Hy verloste my van myne stercke vyan-
den/van myne haeters/ die my te machtich
waren.
19 Die my ouerweldichden ter tydt myns
ongheuals / ende de Heere wert my n Toe-
uerlaet.
20 Hy voerde my wt in het ruyme: Hy ruckte
my wt/ want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel by my/na mynder ge-
rechticheyt : Hy verghelt my na der reyníc-
heydt mynder handen.
22 Want ick houde de Weghen des Hee-
ren/ ende en ben niet Godloos tegen mynen
God.
23 Want alle syne Rechten houde ick voor
ooghen/ ende syne Gheboden en worpe ick
niet van my.
24 Maer ick bē sonder h† vlecke voor hem/ h† And ver-
ende hoede my voor sonden. keertheyt
25 Daerom vergelt my de Heere/na mynder
gherechticheyt na mynder reynicheyt voor
synen ooghen.
26 i By den Heylighen zydy Heylich/ by den
vromen zydy vroom. i Psal.18.26
27 By den reynen zydy reyn/ende by dē ver
keerden zydy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendighen volc-
ke ende met uwen oogen vernedert ghy de
hooghe.
29 k Want ghy Heere zyt myn Licht: de Hee-
re maeckt myn duysternisse ten lichte. k Psal.19.8.
30 l Want met v can ic :i Krychsvolc versmy- ende 119.105
ten/ ende met mynen Gode ouer de meuren l 1.Sam 17 50
springhen.
31 Gods Weghen zyn sonder vlecke: des Hee
ren Redē zyn doorloutert: Hy is eenē Schilt
allen die hem vertrouwen.
32 Want waer is een God/ behaluē de Heere?
Ende waer is een m† Troost behaluen onse m† an Hort
God? of Rotze.
33 God stercket my met kracht / ende wyset
my eenen wech sonder vlecke.
34 Hy maeckt myne voeten gelyck den Her-
ten/ende settet my op myne hoochten.
35 n Hy leert myne handen stryden ende leert n Psal.144.1
mynen arm een Metalen boghe spannen.
36 Ende gheeft my den Schilt uws Heyls eñ
wanneer ghy my verootmoediget/ so maect
ghy my groot.
37 Ghy maket onder my ruym te gaen / dat o Ofstwācke
myne Enckelen niet en o slibberen. len.

Ick

p Die hen met velen Godsdiēstē by ende om God veel h: dienen willen/ meynē van Heeren ēn doēt met ernste: maer sōder Gods woordt/ wt eygen bercoren boorne: men. als dse Monicken ende alle Afgodische doen.
q† And. De vreemde kinderen hebbē my ghelooch-ende.
r† An woordē ghzacht in hare binnenste cameren.
s† An Heere te/
t Gods lof onder den Heydenen/ Roma 15.9.
u Psal.18.51
a† And. geordineert Gods Geest heeft door Dauid ghesproken.
b† And. Israels
c† an Rotze
d Moses richtede des Heeren Ryc-ken op dē Berge Sinai met dō-deren ende wolcken ēn donder/ ver-schrickelick. Maer dit Ryke sal lieflick zyn/ gheliick het inde Meye/ wanneer het ghereghent heeft ēn de Sonne des morghens bloeyschȳn
e 2Sam 7 12
f† And. lust
g gheen Coninckrijck en is so hooch voor God/ sal oockniet also wassen. Maer moetē alle vergaē/ alleen dit Ryke sal staet in

33 Ick wil mijne vianden naiagen/ ende hen
verdelgen: en en wil niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
39 Ick wilse ombrengen ende versmijten ende en sullen my niet wederstaen: Sy moetē onder mijne voeten vallen.
40 Ghy cont my rusten met stercke ten stryde: ghy cont onder my worpen, die hen tegen my setten.
41 Ghy gheeft my mijne viandē die vlucht/ dat ick verstoore die my haten.
42 Sy p liepen hen toe doch daer en is gheen Helper: totten Heere, doch hy en antwordet hen niet.
43 Ick wilse ontwee stooten als stof op der Aerden: Als dreck op der straten/ wil ickse verbreyden ende verstroyen.
44 Ghy helpt my vanden twistigen volcke: ende behoet my ten Hoofde onder den Heydenen: Een volck dat my niet en kende/ dienet my.
45 q† Den vreemden kinderen heeft het tegē my gefalgeert/ ende hooren mijner met gehoorsamen ooren/
46 De vreemde kinderen zijn versmachtet/ ende r† dwinghen hen in hare banden.
47 De Heere leeft/ ende gheloeft sy mijnen s† Troost/ ende God de Troost mijns Heyls moet verheuen worden.
48 De God die my wrake gheeft ende worpet de volcken onder my.
39 Hy voert my wt van mijne vianden/ ende verhooghet my van dien/ die hen tegen my verheffen: Ghy helpt my vanden moetwilighen.
50 t Daerom wil ick v dancken Heere/ onder den Heydenen/ ende uwen Name lofsinghen.
51 u Die sijnen Coninc groot Heyl bewijset/ ende barmhertichheyt doet sijnen Gesalfden Dauid/ ende sijnen zade eewichlick.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid betuycht in sijnen laetstē woorden/ Gods Geest hebbe door hem gesprokē 8. De Helden aen sijnē Houe wordē beschreuen. 15. Dauid hoewel hy met luste bevāghen is/ en wil des waters niet drincken dat met lijfs perijckels ghehaelt werdt.

1 DIt zijn de laetste woorden Dauids: Dauid de sone Isai sprack: De man/ die vanden Messia des Gods Jacob/ a† verseckert is/ lieflic met Psalmē Israels/ sprack:
2 De Gheest des Heeren heeft door my gesproken/ ende sijne reden is door mijnen mont ghescheedt.
3 De God b† Jacobs heeft tot my gesproken de c† Hort Israels heeft gesproken/ een rechtueerdighe Heerscher onder dē menschē/ een Heerscher in der vreese Gods.
4 Ende gheliick als het licht des morgens/ wanneer de Sonne opgaet des morgens d sonder Wolcken so van den glantze na den reghen het gras wt Aerden wasset.
5 Want mijn huys is niet also by God: e want hy heeft my een Verbont geset/ dat eewich ende altemael wel geordineert ende gehouden wort: Want alle mijn Heyl ende f† doet is/ dat niets en g† wasset.
6 Daerenteghen de h Belial zijn altemael als wtgheworpen i† Distelen/ diemen met den handen niet vaten en can.
7 Maer wiese aengrijpen sal die moet yser ende spiesboomen inder hant hebben: ende sy sullen met vyere verbrant worden inder wooninghe.
8 Dit zijn de namen der k Helden Dauids
l† Jasabeam de sone Hachmoni/ de voorneemste onder drijen Hy hief zijn Spiesse op ende versloech acht hondert op eenmael.
9 Na hem was Eleasar de sone Dodo, des soons Ahohi/ onder den drijen Helden met Dauid/ doe sy den Philisteen beschimpten ende aldaer vergadert waren ten stryde/ ende mannen Israels op toghen.
10 Doe stont hy/ ende sloech de Philisteen/ tot dat zijn hant moede aen het Sweert verstyfde: ende de Heere gaf eenen grooten Heyl te dier tijdt/ dat het volck omwendede hem na te roouen.
11 Na hem was Samma de sone Age des Harariters: Doe hen de Philisteē vergaderden in een Dorp/ ende aldaer was een stuck Ackers vol Wicken, ende het volck vluchtede voor de Philisteen.
12 Doe tradt hy midden op dat Stuck ende verloste dat volck/ ende sloech de Philisteen/ ende God gaf eenen grooten Heyl.
13 m Ende dese drij Voorneemste onder dertigen/ quamen af in den Oogst tot Dauid in de Spelonck Adullam ende het Heyr der Philisteē lach in der leechten Rephaim
14 Dauid aen was op dat mael in de Borcht ende der Philisteen volck lach tot Bethlehē.
15 Ende Dauid wert lustich/ ende sprac: Wie wil my te drincken halen des waters/ wt den Bornputte tot Bethlehem onder de Poorte?
16 Doe vielen die drij Helden inden Leger der Philisteen ende hulden des waters wt den Putte tot Bethlehem onder de Poorte/ ende droeghent/ ende brachtent Dauid: Doch hy en woude het niet drincken/ maer goot het wt den Heere,
17 Ende sprack: Dat late de Heere verre vā my zijn/ dat ick dat doe: Is het niet het bloedt der mannen/ die haer leuē gewaecht hebben/ ende daer henen gegaen zijn? Ende en woude het niet drinckē: dat deden de drij Helden.
18 n Abisai Joabs broeder/ de sone Zeru Ja was oock een Voorneemste onder drijen: Hy hief zijn Spiesse op/ ende sloech der drijhondert/ ende was oock beroemt onder drijen/
19 Ende de heerlicste onder drijen, ende was haer Ouerste: doch hy en quam niet tot aen de o† drij.
20 p Ende Benaia de sone Joiada/ des soons Jishail/ vā grooten daden/ van Kabzeel: die sloech twee leeuwen der Moabitē ende ginck af ende sloech eenen Leeuwe inden put ter sneeu tydt.
21 Ende sloech ooc eenen Egyptischen grouwelicken man/ die hadde een Spiesse in zijnder handt: ende hy ginck tot hem af met eenen stock/ ende nam den Egyptenaer de Spiesse/ ende verworchde hem met zijn eyghen Spiesse.
22 q Dat dede Benaia de sone Joiada: ende was beroemt onder den drijen Helden/
23 Ende heerlicker dā de dertich: doch hy en quā niet tot aen de drij: Ende Dauid maecte hem ten heymelicken rade.
24 Asahel de broed Joab/ is onder den dertige: Elhanā de sone Dodo tot Bethlehem.
25 Samma de Haraditer/ Elika de Haraditer.
26 Herez de Paltiter/ Ira de sone Ikes des Tekoiters.
27 Abieser de r† Anthothiter/ Mebunai de s† Husathiter.
28 Zalmon de Ahohiter/ Maherai de Netophatiter.
29 Heleb de sone Baena de Netophatiter/ Ithai de sone Ribai van Gibea/ der kinderen Ben Jamin.

eewichheyde h Belialzijn die dē Ryke Christi vyāt zijn als de Jodē, Paus Ketters ēn Turckē: deselue willen alleen nutte ēn de beste zijn/ ēn zijn dannoch de schadelicste: daerom heetē sy Belial/ dat is de onnutte ofte schadelicke/ Eest Je 33 12
i† An. Doornen/
k Dat is heerlicke koene mannen
l Van die dat sit indē Raet der wijsheyt die voorneēste onder de Helden is: Adino Ha-Ezuidie versloech etc.
m 1 Par 11 15
n 1. Par 11 20 2. Sa. 21.17.
o† An. drij eersten.
p 1 Par 11.22
q 1 Par 11.24 ende 28.
4
r† An. Anathothiter.

Benaia

30 Benaia de Pirgathoniter/Hidai van dẽ
Beken Gaas.
31 Abialbon de Arbathiter/Asmaueth de
Barhumiter.
32 Eliaheba de Saolbaniter/de kinderẽ Ja
sen/ende Jonathan.
33 Samma de Harariter/Ahiam de sone
Sara des Harariters.
34 Elipheleth de sone Ahasbai/des soons
Maechati/Eliam de sone Ahitophels des
Gibeoniters.
35 Hezrai de Carmeliter/Paerai de Arbi-
ter.
36 Jegeal de sone Nathan van Zoba/Ba-
ni de Gabiter.
37 Zeleg de Ammoniter: Naharai de Bee-
rothiter/de Wapẽdrager Joabs des soõs
Zeru Ja.
38 Jra de Jethriter/Gareb de Jethriter.
39 Uria de Hethiter: Dier is altẽsamen seuen
ende dertich.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Dauid vertoornt int tellẽ des volcks den Heere, 10. wert zyne sonden ghewaer/ eñ so hem dryerley straffe werdt opgeleyt/ kiest meer in Godes/ dan in menschen han den te vallen/17. Hem is wee/om der straffe wille der ontschuldiger Schapen. 19. Koopt een ruymte/den Heere eenen Altaer te bouwen/24. ende en wil niet/dat hem ten offer yet geschoncken sal worden.

Dauid laet het volck tellen wt Gods heymelicken gerichte daer toe bewoghen.
a 1. Par. 21. 1
b Exo. 30. 12

1 Ende den toorn des Heeren vergrimde
weder teghen Jsrael/a ende beweech-
de Dauid onder hen/dat hy sprac: Gaet
henen: telt Jsrael ende Juda.
2 Ende de Koninck sprack tot Joab synen
Veldthooftman: Gaet rontom in allen stam
men Jsraels/van Dan aen tot Berseba toe
b ende telt het volck/dat ick wete/hoe vele
dat het is.
3 Joab sprack totten Coninck: De Heere v
God doe tot desẽ volcke/als het nu is/noch
hondertmael so vele/dat myn Heere de Co-
ninck syner oogen lust daer aen sie: Doch
wat heeft myn Heere de Coninck tot deser
saken lust?
4 Doch des Konincks woort ginck voort
tegen Joab ende de Hooftlieden des Heyrs.
Also tooch Joab wt/ende de Hooftlieden
des Heyrs/vanden Coninck/dat sy het volc
Jsraels telden.
5 Ende ginghen ouer de Jordane/ende le-
gerden hen tot Aroer/ter rechterhant der
Stadt/die in de Beke Gad leydt/ende tot
Jaeser.
6 Ende quamen te Gilead/ende int neder-
lant Hadsi/ende quamen te Dan Jaan/eñ
rondtom Zidon.
7 Ende quamen tot der vaster Stat Tyro/
ende allen Steden der Heuiters/ende Cana
niters/ende quamen wt aent Zuyden Ja-
da/tot Berseba.
8 Ende togen int gantsche Lant rondtom/
ende quamen na negen Maenden eñ twin-
tich daghen te Jerusalem.
9 Ende Joab gaf den Coninck de summe
des volcks/dat geteit was: ende daer wa-
ren in Jsrael/acht ondertmael duysẽt sterc
ke mannen/die het sweert wtrogen/ende
in Juda/vyf hondertmael duysendt man-
nen.

Summa des volcks Jsraels eñ Juda.

10 Eñ het herte sloech Dauid/na dien als
het volck geteit was: Eñ Dauid sprack tot
ten Heere: Jck hebbe swaerlick gesondicht/
dat ick dat ghedaen hebbe/ende nu Heere/
neemt de misdaet wes knechts wech/want
ick hebbe gantsch sotelick gedaen.

11 Ende doe Dauid des morgens opstont/
quam des Heeren woort tot Gad den Pro-
phete Dauids Sienders/ende sprack:

Gad de Prophete

12 Gaet henen/ende spreect met Dauid: So
seyt de Heere: Dryerley brenge ick tot v/ver
kiest v dier een wt/dat ick v doe.
13 Gad quam tot Dauid/eñ seyde het hem
aen/eñ sprac tot hem: Wildy dat seuen Jaer
lanck dieren tydt in v Landt come: Of dat
ghy dry Maenden voor uwe Wederpartye
en vlieden moetet/ende sy v veruolgen: Of
dat dry daghen lanck Pestilencie in uwen
Lande zy? So merckt nu/ende siet toe/wat
ick weder segghen sal dien/die my hier ge-
sonden heeft.
14 Dauid sprack tot Gad: c My is seer van
ge/doch laet ons in de hant des Heeren val
len/(want syne barmhertichheyt is groot/)
ick en wil niet inder menschen hant vallen.

Dauid verkiest Pestilencie.
c Spra. 2. 2.
Susan. 22.

15 Also liet de Heere Pestilencie in Jsrael co-
men/vanden morgen aen/tot den bestemdẽ
tydt/dat des volcx starf/van Dan aen tot
Berseba toe tseuentich duysent mannen.

70000. mannen van der Pestilencie ghestoruen.
d 1. Sa. 15. 11

16 Ende doe de Engel syne hant wtstreckte
ouer Jerusalem/dat hyse verdorue/d rouwe
de het den Heere ouer het quaet/eñ sprack
ten Engel/tot den Verderuer int volck: Het
is ghenoech/uwe handt late nu af. Ende de
Engel des Heeren was by e der Schuere A-
raffna des Jebusiters.

e Of den dorsch vloer.
1 Par. 21. 15

17 Dauid nu/doe hy den Engel sach die het
volck sloech/sprack hy tot den Heere: Siet/
ick hebbe gesondicht/ick hebbe de misdaet
gedaen: wat hebben dese Schapen gedaẽ?
Laet uwe handt teghen my/ende myns va-
ders huys zyn:
18 Ende quam tot Dauid te dier seluer tyt/
ende sprack tot hem: Gaet op/ende richtet
den Heere eenen Altaer op/inder Schuere
Araffna des Jebusiters.
19 Also ginck Dauid op/als Gad geseyt/eñ
de Heere geboden hadde.
20 Ende doe Araffna hem omwẽde/sach hy
den Coninck met synen knechten tot hem
comen/ende badt aen op zyn aengesichte
ter Aerden/
21 Ende sprack: Waerom coemt myn Heere
de Koninck tot synen knechte? Dauid sprac
Te koopen van v de Scheure/ende te bou-
wen den Heere eenen Altaer/dat de Plage
vanden volcke ophoude.
22 Doch Araffna sprack tot Dauid: Myn
Heere de Koninck neme ende offere/soo het
hem geualt: Siet/daer is f1 een Rundt tẽ
Brandtoffer/ende een g1 Sledde/ende
de ghereetschap dat ten Offer behoort/tot
houdt.

f1 Ende syn Runderen
g1 An wagen ende Ossen- tuych te halen.

23 Alle dinck gaf Araffna den Coninck/ Eñ
Araffna sprack ten Coninck: De Heere v
God late v hem aengenaem zyn.
24 Doch de Koninck sprack tot h Araffna:
Niet also/maer ick wilt v afkoopen om
zyn gheldt: i want ick en wil den Heere my
nen God gheen Brantoffer doen/dat ick
õ niet hebbe. Also kochte Dauid de Schue-
re ende het Runde/voor vyftich Sikel sil-
uers.

h Dese Araffna/sal der Jebusiten Koninck geweest zyn te Jerusalẽ eñ daer na tot God bekeert/broõ eñ salich geworden/eñ van den Koninckrycke afgestaen zyn/om Godswille.
i Pro. 3. 9.

25 Ende bouwede aldaer dẽ HEERE eenẽ
Altaer/ende offerde Brantoffer ende Danc
offer. Ende de Heere werdt den Lande ver-
soent/ende de Plage hieldt op van den volc
ke Jsraels.

Eynde des tweeden Boecks Samuelis.

Regum/Het Eerſte Boeck van den Coninghen.

Dat Eerſte Capittel.

1. So Dauid ſwack werdt in zijn ouderdom/ 5. ſtaet Adonia na zijn Rijcke. 11. Salomo verkrijcht het door beſchickinghe Nathan ende BatSeba. 32. Wert ingehullet. /38. ende geſalft. 41. Adonia hoozt het/ 49. ende vliedt.

Dauid wert ſwack in ſijn ouderdō.

1 Ende doe de Coninc Da-
uid oudt was/ eñ wel be
daecht / konde hy niet
warm werden/ wanneer
men hē oock ſchoon met
cleederen bedeckte.
2 Doe ſpzakē ſyne knech
ten tot hem: Laetſe my-
nen heere den Koninck een ſyne Deerne eñ
Maghet ſoecken/ die vooz den Koninck
†An.plege/
ſta/ ende hem † onderhoude/ende ſlape in
ſyne armen/ende warme mynen heere den
Koninck.
3 Ende ſy ſochten een ſchoone Deerne in
alle Lantpalen Iſraels ende vonden Abi-
Abiſag.
ſag van Sunem/ eñ brachtenſe dē Koninck.
4 Eñ ſy was een gantſch ſchoone Deerne/
†An. pleech de des
ende † onderhiel den Koninck/ ende diende
hem: Doch de Koninck en bekendeſe niet.
Adonia ſtaet na den Rijcke.
5 Adonia nu de ſone Hagith verhief hem/
ende ſpzac: Ick wil Koninck wozden/ ende
maeckte hem wagenen ende Ruyteren/
2.Sam.15.1
ende vijftich mannen tot Trabanten vooz
hem henen.
6 Ende zijn vader woude hem niet bekom
meren by ſyner tyt/ dat hy hadde gheſeydt:
Waerom doedy alſo? Ende hy was oock
a 1.Reg.3.12
een ſeer ſchoon man/ a ende † hy hadde hem
†An. de moeder had de hem ghe baerde.
gheboren naeſt Abſalom.
7 b Ende hadde ſynen raet met Joab den
ſone Zeru Ja/ eñ met AbJathar den Prie-
ſter/ die holpen Adonia.
b 1 Reg 2.22
8 Doch Zadok de Prieſter/ ende Benaia de
ſone Joiada/ende Nathan de Propheet/
ende Simei/ ende Rei/ende de Helden Da-
uids/ en waren niet met Adonia.
9 Ende doe Adonia Schapen ende Rundē-
ren ende ghemeſt Vee offerde by den ſteen
c Joſue 15 8 ende. 18.17
Soheleth/ die by der Fonteyne Rogel leyt/
noode hy alle ſyne broeders des Konincks
ſonen/ ende alle mannē Juda des Konincx
knechten.
10 Daerentegen den Propheet Nathan/eñ
Benaia/ende de Helden/ ende Salomo ſy-
nen broeder/ en noodde hy niet.
11 Doe ſpzack Nathan tot BethZeba Sa
lomons moeder Hebdy niet ghehoozt/ dat
Adonia de ſone Hagith/ is Koninck gewoz-
den/ende onſe heere Dauid weet daer niets
van?
12 So coemt nu/ick wil v eenen raet geuē/
dat ghy v ziele/ ende ws ſoons Salomo zie
le verloſt.
13 Gaet henen/ende gaet ten Koninck Da-
uid in/ ende ſpzeeckt tot hem: Hebdy niet/
myn heere Coninck/ uwer maget geſwozen
ende gheſeyt? V ſone Salomo ſal na my Ko
ninck zijn/ende hy ſal op mynen Stoel ſit-
ten? Waerom is dan Adonia Koninck ghe-
wozden?
14 Siet/ dewijle dat ghy daer noch zijt/ende
met den Coninck ſpzeect/ wil ick na v daer
in komen/ eñ v woozt te vollen wtſpzekē.
15 Ende BathSeba ghinck in totten Ko-
ninck in de kamer: ende de Koninc was ſeer
oudt/ ende Abiſag van Sunem diende den
Koninck.
16 Ende BathSeba neychde haer / eñ badt
dē Coninck aen. De Coninck daerentegen
ſpzack: Wat is v?
17 Hy ſpzac tot hem: Mijn heere/ghy hebt
uwer maget geſwozen/ by den Heere uwen
God: V ſoone Salomo ſal Coninck zijn na
my/ ende op mynen Stoel ſitten:
18 Nu daerentegen ſiet/ Adonia is Coninck
ghewozden/ ende mijn heere Coninck / ghy
en weet daer niets van.
19 Hy heeft Oſſen ende gemeſt Vee/ ende veel
Schapen gheoffert/ ende heeft ghenoodt
alle ſonen des Coninck: daertoe AbJathar
den Prieſter/ ende Joab den Veldhooftmā:
Doch uwē knecht Salomo en heeft hy niet
ghenoodt.
20 Ghy zijt ymmers mijn heere de Coninck/
de ooghen des ghantſchen Iſraels ſien
op v/ dat ghy hen kondt doet/ wie op den
Stoel mijns heeren des Conincks na hem
ſitten ſal.
21 Wanneer nu mijn heere de Coninck/ met
ſynen Vaderen ontſlapen is / ſo ſullen ick
d Dat is/ Adonia ſal ons haten/ of dooden/ wy moeten de archſte worden
ende mijn ſone Salomo/ moeten d ſondaers
zijn.
22 Dewijle ſy nu noch al ſpzack met den Co
ninck/ quam de Propheet Nathan.
Nathan coemt tot Dauid.
23 Ende ſy ſeydent den Coninck aen: Siet/
daer is de Propheet Nathan: Ende als hy
in quam vooz den Coninck/ badt hy den Co
ninck aen/ op zijn aengeſichte ter Aerden/
24 Ende ſpzack: Mijn heere Coninc/ hebdy
gheſeyt: Adonia ſal na my Coninck zijn/ eñ
op mynen Stoel ſitten?
25 Want hy is henen afghegaen / ende heeft
geoffert Oſſen ende gemeſt Vee / ende vele
Schapen/ eñ heeft alle ſonen des Conincks
ghenoodt/ ende de Hooftlieden/ daertoe den
Prieſter AbJathar: ende ſiet / ſy eten ende
drincken vooz hem/ ende ſeggen: Geluck eñ
Heyl den Coninck Adonia.
26 Daerentegē my uwen knecht/ eñ Zadok
den Prieſter/ ende Benaia den ſone Joiada/
ende uwen knecht Salomo en heeft hy niet
ghenoodt.
27 Is dat van mynen heere den Coninck be
uolen/ ende en hebt het uwen knecht niet
weten laten/ wie op den Stoel myns heerē
des Conincks na hem ſitten ſal?
28 De Coninck Dauid antwoozde/ eñ ſpzac:
Roept my BathSeba herwaerts: Ende ſy
quam in vooz den Coninc: Ende doe ſy vooz
den Coninck ſtondt/
29 Swoer de Coninck/ ende ſpzack: So waer
achtich als de Heere leeft/ die mijn ziele ver
loſt heeft wt aller noodt/
30 Ick wil heden doen/ als ick v gheſwozen
hebbe by den Heere den God Iſraels/ ende
gheſeydt: Dat Salomo v ſone/ ſal na my co
ninck zijn/ ende hy ſal op mynen Stoel ſit-
ten vooz my.
31 Doe neychde haer BathSeba met haren
aengeſichte ter Aerden/ ende badt den Co-
ninck aen/ ende ſpzack: Gheluck ende Heyl
mijn heere den Coninck Dauid eewichlick.
32 Ende de Coninck Dauid ſpzack: Roept
my den Prieſter Zadok herwaerts / eñ den
Propheet Nathan / ende Benaia den ſone
Joiada. Ende doe ſy in quamen vooz den
Coninck/
33 Spzack de Coninck tot hen: Neemt met
v lieden ws heeren knechtē/ ende ſettet my
nen ſone Salomo op mynen Muyl/ eñ voert
hem af na e Gihon.
e 2Par 32.D
34 Ende de Prieſter Zadok/met tſamen den

Propheet Nathan / salue hem aldaer ten
Coninck ouer Israel: ende blaest met de
Basuynen/ ende segt: Gheluck ende Heyl
den Coninck Salomo.
35 En trecht hem na opwaerts/ en comt:
so sal hy sitten op mynen Stoel/ en Coninc
zijn voor my/ ende ick wil hem ghebieden/
dat hy Vorst zy ouer Israel ende Juda.
36 Doe antwoordde Benaia de sone Joiada
den Coninck/ ende sprack: Amen/ de Heere
de God mijns heeren des Coninckx segghe
oock alsoo.
37 Gelijck als de Heere met mijnen heere de
Coninck gheweest is/ so sy hy oock met Sa-
lomo/ dat syn Stoel grooter worde/ dan
den Stoel mijns heeren des Coninckx
Dauids.
Salomo wert ten Coninck ghesalft/ van de Priester Zadock.
38 Doe ginghen af/ de Priester Zadock/ en de
Propheet Nathan/ ende Benaia de sone
Joiada/ ende Crethi ende Plethi/ ende set-
teden Salomo op den Muyl des Coninckx
Dauids/ ende voerden hem na Gihon.
39 En de Priester Zadock nam de Olyhoor-
ne wt der Hutten/ en salfde Salomo: en blie
sen met der Basuynen/ ende alle het volck
f 1.Sa.10 25 sprack: f Gheluck den Coninck Salomo.
40 En alle het volck tooch hem na op/ ende
het volck pijpte met pijpen/ ende was seer
vrolijck/ dat de Aerde van haren geschreye
clanck.
41 Ende Adonia hoorde het/ en alle die hy
genoodt hadde/ die by hem waren. ende sy
hadden alreede gegeten. En doe Joab der
Basuynen geluyt hoorde/ sprack hy: Wat
wil dat gheschrey ende rumoer der Stadt?
42 Ende doe hy noch sprack/ siet/ doe quam
Jonathan de sone Ab Jathar des Priesters:
Ende Adonia sprack: Comt in/ want ghy
zijt een redelick man/ ende brenghet goede
boodtschap.
43 Jonathan antwoorde/ ende sprac tot Ado
nia: Ja/ Onse Heere de Coninck Dauid/
heeft Salomo ten Coninck ghemaeckt/
44 Ende heeft met hem henen gesonden den
Priester Zadock/ ende den Propheet Na-
than/ ende Benaia den sone Joiada/ ende
Crethi ende Plethi/ ende sy hebben hem
op des Coninckx Muyl ghieset:
45 Ende Zadock de Priester/ met tsamen de
Propheet Nathan/ heeft hem ghesalft ten
Coninck te Gihon/ ende zijn van daer op-
ghetogen met vreuchden/ dat de Stadt al-
so te werck gaet: dat is het gheschrey dat
ghy ghehoort hebt.
46 Daer toe sit Salomo op den Conincklicke
Stoel.
47 Ende de knechten des Coninckx zijn inge
ghaen/ onsen heere den Coninck Dauid te
seghenen ende hebben ghesept: U God ma
ke Salomo eenen beteren name/ dan uwen
name is/ ende make synen Stoel grooter
dan uwen Stoel/ ende de Coninck heeft aen
ghebeden op den Legher.
48 Ooch heeft de Coninck also gesept: Ghe-
loeft zy de Heere de God Israels die heden
eenen heeft laten sitten op mynen Stoel/
dat het myne ooghen ghesien hebben.
49 Doe verschrickten ende maeckten hen op/
alle die by Adonia ghenoodt waren/ ende
ginghen henen/ een yeghelick synen wech.
g 1.Reg.2.14 50 g Doch Adonia vreesde hem voor Salo
mo/ ende maeckte hem op/ ginck henen/ en
vattede de hoornen des Altaers.
51 Ende het wert Salomo ghesept: Siet/ A-
donia vreest den Coninck Salomo/ en siet/
hy vattet de hornen des Altaers/ en spreeckt:
De Koninck Salomo sweere my heden/ dat
hy synen knecht niet en doode met den
sweerde.
52 Salomo sprac: Sal hy redelick zijn/ so en
sal gheen hayr van hem op de Aerde vallen:
werdt daerentegen wat boos aen hem ge-
vonden/ so sal hy steruen.
53 h Ende de Coninck Salomo sant henen/ h Exo 21 14
ende liet hem afhalen vanden Altaer: Ende
doe hy quam/ badt hy den Coninck Salo-
mo aen: Ende Salomo sprac tot hem: Gaet
in v huys.

Dat ij. Capittel.

1. Dauids beuel aen Salomo voor sy
nen doodt. 13. Adonia begeert Abisag. 23.
tot zijn verderf. 26. Ab Jathar werdt vant
Priesterdom ghesett/ 28. Joab. 36. ende Si
mei ghedoodt.

1 Als nu den tijt aen quam/ dat Dauid ster Dauids beuel aen Salomo/ voor syne doot
uen soude/ gheboot hy synen sone Sa-
lomo/ ende sprack:
2 a Ick ga henen den wech der ghantscher
Werelt: so zijt getroost/ ende weest een man. a Jos 23 14. Deut. 31.14.
3 Ende neemt waer de wacht des Heeren
ws Gods/ dat ghy wandelt in syne Wegen/
ende houdet syne Wyse/ Geboden/ Rechte/
en Getuyghenissen/ b als gheschreuen staet b Deu 17 18
in de Wet Mosis: op dat ghy cloeck zijt/ in
allen dat ghy doet/ ende waer ghy v henen
wendet.
4 Op dat de Heere zijn woordt verwecke/ c c 2 Sa. 7.12
dat hy ouer my gesproken heeft/ en gesept:
Souwe kinderen haren wech bewaren/ dat sy
trouwelijck/ ende van gantscher herten/ en
van gantscher ziele voor my wandelen/ soo
en sal van v nummermeer een man ontbre-
ken/ op den Stoel Israels.
5 Oock weet ghy wel/ wat my Joab de so- Joab.
ne Zeru Ja gedaen heeft d wat hy dede de d 2 Sa 3 27
tween Velthooftlieden Israels/ Abner den ende 20. 10.
sone Ner/ Amasa den sone Jether/ die hy
verworcht heeft/ ende vergoot krijchsbloet
in vrede: ende dede krijchsbloet aen synen
gordel/ die om syne lendenen was/ ende aen
syne schoenen/ die aen syne voeten waren.
6 Doet na uwer wijsheyt/ dat gy zyn grau
hayr niet met vreden onder ter Hellen en
brenghet.
7 Oock sult ghy den kinderen e Barsillai des Barsillai.
Giliaditers/ barmherticheyt bewijsen/ dat e 2 Sa 17 27
sy by uwen Dissche eten: want also deden ende. 19.31
sy by my/ doe ick voor Absalom uwen broe-
der vluchtede.
8 Ende siet/ ghy hebt by v Simei den sone Simei.
Gera/ des soons Jemini/ van Bahurim/ f f 2 Sa 16. 5.
die my schandelicken vloeckte/ ter tydt/ doe ende 19.18
ick na Mahanaim ghinck: hy dannoch qua
af my tegen aen de Jordane: Doe swoer ick
hem by den Heere/ ende sprack: Ick en wil v
niet dooden met den sweerde.
9 Ghy dannoch laet hem niet ontschuldich
zijn: want ghy zijt een wys man/ ende suit
wel weten/ wat ghy hem doen sult/ dat ghy
zijn grauw hayr met bloede onder in de Hel
le brenghet. Dauid sterft/ als hy hadde 70 iaer geleeft 2. Sa. 5. en 40. Jaer gheregeert.
10 g Also ontsliep Dauid met synen Vade-
ren/ en wert begrauen in der Stadt Dauids.
11 Den tijt nu/ die Dauid Coninck geweest
is ouer Israel/ is veertich Jaer: h Seuen
Jaer was hy Coninck te Hebron/ ende dry
ende dertich Jaer te Jerusalem.
12 i Ende Salomo sat op den Stoel zijns Va g Act. 2.29
ders Dauids/ ende zijn Coninckrijck wert ende. 13.36
seer standachtich. h 2. Sa. 5.4
13 Ende Adonia de sone Hagith/ quam in i 1 Pa. 29.23
tot Beth Seba der moeder Salomo/ ende sy Adonia
sprack: k Comdy oock met vreden? Hy begeeret
sprack Ja. Abisa.
14 Ende sprac: Ick hebbe wat met v te spre k 1. Sa. 16.4
ken. Sy seyde: Segt aen.
15 Hy sprack: Ghy weet/ dat het Coninck-
rijck

rijck mijn was: ende het gantsche Israel
hadde hem op mij gherichtet/ dat ick Co-
ninck zijn soude: doch nu is het Coninck-
rijck ghewendet/ ende mijns broeders ghe
worden: vandẽ Heere is het hem geworden.
16 Nu bidde ick een bede vā v/ ghij en wou
det mijn aenghesicht niet beschamen. Sy
sprack tot hem: Segt aen.
17 Hy sprack: Spreect met den Coninck Sa
lomo/ (want hy en sal v aengesicht niet be
h. 3. Reg 1. 4. schamen/) dat hy mij gheue l Abisag van
Sunem ten wijue.
18 BathSeba sprack: Wel/ ick wil met den
Coninck uwent halven spreken.
19 Eñ BathSeba quam in tot den Coninc
Salomo/ met hem te spreken Adonias hal
ven: Ende de Coninck stont op/ ende ginck
haer teghen/ ende badtse aen/ ende settede
hem op sijnen Stoel: ende des Conincks
moeder wert eenen stoel ghesét/ dat sy haer
settede tot zijner rechter zijden.
20 Ende sy sprack: Ick bidde een cleyn bede
van v/ ghij en woudet mijn aengesicht niet
beschamen. De Coninck sprack tot haer
Bidt mijn moeder/ ick en wil v aengesicht
niet beschamen.
21 Sy sprack: Latet Abisag van Sunem/ u-
wen broeder Adonia ten wijue gheuen.
22 Doe antwoorde de Coninck Salomo/ eñ
sprack tot sijner moeder: Waerom biddet
ghij om Abisag van Sunem/ den Adonia?
m 1. Reg 1 7. Biddet hem het Coninckrijck oock want hy
is mijn grootste broeder/ m ende heeft den
Priester AbJathar/ ende Joab den sone
ZeruJa.
23 Ende de Coninck Salomo swoer by den
Heere/ ende sprac: God doe mij dit ende dat
Adonia sal dat tegen zijn leuen gesproken
hebben.
n Ofte/ stat 24 Eñ nu/ so warachtich als de Heere leeft/
gheijnich ghe die mij n† bevestiget heeft/ ende sitten latẽ
maeckt/ op den Stoel mijns vaders Dauids/ ende
†An. toebe- die mij een huys gemaeckt heeft/ o als hy
reydet gesproken heeft/ Heden sal Adonia steruen.
o 2. Sa. 7. 12 25 Ende de Coninck Salomo sandt heenen/
Adonia door Benaia den sone Joiada/ die sloech
wert gedoot hem dat hy starf.
Abiathar 26 Ende tot den Priester AbJathar sprack
de Priester de Coninck: Gaet henen na Anathoth op
wert afgeset uwẽ Acker/ want ghij zijt des doots: Doch
ick en wil v heden niet dooden: want ghij
hebt de Arcke des Heeren voor mijnen va-
der ghedraghen/ ende hebt mede gheleden/
waer mijn vader gheleden heeft.
27 Also verstiet Salomo den AbJathar dat
hy niet en mochte Priester des Heeren zijn:
p 1. Sa. 2 31 p Op dat veruult worde des Heerẽ woort
dat hy ouer het huys Eli gesproken hadde
tot Silo.
28 Ende dit geruchte quam voor Joab wāt
Joab Joab hadde aen Adonia ghehangen/ hoe-
vlucht wel niet aen Absalon: Doe vluchtede Joab
in de Hutte des Heeren/ eñ vattede de hoor-
nen des Altaers.
29 Ende het wert den Coninck Salomo aen
gesept/ dat Joab ter Hutten des Heeren ge
vloden ware: ende siet/ hy staet by den Al-
taer: Doe sandt Salomo Benaia den sone
Joiada henen/ ende sprack: Gaet henen/ eñ
slaet hem.
30 Ende doe Benaia ter Hutten des Heerẽ
quam/ sprac hy tot hem: So seyt de Coninc
Gaet hier wt: Hy sprack: Neen/ hier wil ick
steruen Eñ Benaia seyde sulcx den Coninck
weder/ ende sprack: So heeft Joab ghespro
ken/ ende so heeft hy mij gheantwoordt.
31 De Coninck sprack tot hem: Doet als hy
gesept heeft/ ende slaet hem/ ende begraeft
hem: dat ghij dat bloedt/ dat Joab te ver-
gheefs vergoten heeft/ van mij doet/ ende
van mijns vaders huys/
32 Ende de Heere hem zijn bloet betale op sij
nen cop/ dat hy twee mannẽ geslagen heeft
die rechtueerdigher ende beter waren dan
hy/ ende heeftse verworcht met den sweerde
dat mijn vader Dauid daer niets van en
wiste/ namelicken/ q Abner den sone Ner/ dẽ
Veltoostman ouer Israel/ ende Amasa dẽ q 2. Sa 3 27.
sone Jether/ den Velthooftman ouer Juda. ende. 20. 10
33 Dat haer bloedt betaelt worde op dẽ cop
Joab/ ende zijns zaets eewichlick: Maer en
teghen Dauid ende zijn zaet/ zijn huys en-
de sijnen stoel/ vrede hebbe eewichlick van-
den Heere.
34 Eñ Benaia de sone Joiada ginck op/ eñ Joab wert
sloech hem/ ende doode hem: ende hy wert ghedoodt.
begrauen in zijn huys in der Woestijne.
35 Ende de Coninck settede Benaia dẽ sone
Joiada in zijn stede ouer het Heyr: r ende Za r Ezec 44. 15
dok den Priester settede de Coninck in Ab-
Jathars stede.
36 Ende de Coninck sandt henen/ ende liet
Simei roepen/ ende sprack tot hem: Bou- Simei
wet v een huys te Jerusalem/ ende woont
aldaer/ eñ gaet van daer niet wt/ noch hier
noch daer henen.
37 Welckes daechs ghij sult wtghaen/ ende
ouer de Beke Kidrō gaen/ so weet/ dat ghij
den doodt steruen moet/ v bloet zij op uwen
cop.
38 Simei sprack tẽ Coninc: Dat is eẽ goede
meyninge: Als mijn Heere de Coninck ghe-
sproken heeft/ so sal uwẽ knecht doen: Also
woonde Simei te Jerusalem langen tijdt.
39 Ende het gheuiel na drij Jaren/ dat twee
knechten den Simei ontliepen/ tot Achis
den sone Maecha/ den Coninck te Gath.
Ende het wert Simei aengesept: Siet/ uwe
knechten zijn te Gath.
40 Doe maeckte hem Simei op/ ende zadel-
de sijnen Ezel/ ende tooch henen na Gath/
tot Achis/ dat hy sijne knechten sochte: Eñ
doe hy daer henen quam/ bracht hy sijne
knechten weder van Gath.
41 Ende het wert Salomo aenghesept/ dat
Simei henen getogen ware van Jerusalẽ/
na Gath/ ende weder ghecomen.
42 Doe sant de Coninck henen/ ende liet Si
mei roepen/ ende sprack tot hem: Hebbe ick
v niet gesworen by den Heere/ eñ v betuyght
ende ghesepdt: Welckes daechs ghij sullet
wt trecken/ ende hier of daer henen ghaen/
dat ghij weten soudet/ ghij moet den doodt
steruen: Ende ghij spraket tot mij: Ick heb-
be een goede meyninghe ghehoort.
43 Waerom en hebdy v dā niet gehoudẽ na
den Eedt des Heeren/ ende Gebode dat ick
v gheboden hebbe?
44 Ende de Coninck sprac tot Simei: s Ghij s 1. Sa. 16. 5.
weet alle de boosheyt/ die uwer herte bekent Simei wort
is/ die ghij mijnẽ vader Dauid gedaen hebt ghedoodt.
De Heere heeft uwe boosheyt betaelt op u-
wen cop.
45 Ende de Coninck Salomo is ghesegent/
ende den Stoel Dauids sal beuesticht zijn
voor den Heere eewichlick.
46 Ende de Coninck gheboodt Benaia den
sone Joiada: die ginck wt/ ende sloech hem
dat hy starf. Ende het Coninckrijck werdt
beuesticht door Salomons handt.

Dat iij. Capittel.

1. Salomo neemt een Heydensch wijf/
5. bidt den Heere om wijsheyt/ 10. ende ver-
crijchtse met tsamẽ rijckdom ende eere/ dat
zijns gelijcken niet en is. 16. Van eenen wij
sen ende scherpsinnigen gerichte Salomons.
wt de heymelickheyt der naturen vliet die.

Salomo neemt eẽ Heydensch wijf.
a Deu.7.3
Of/ beurien dede
b Deu.12.17

1 Ende Salomo a vermaechschapte hẽ
met Pharao den Coninck in Egypten/
ende nam Pharaos dochter eñ bracht-
se in de Stadt Dauids/ tot dat hy bouwe-
de zijn huys/ ende des Heeren huys ende
mueren rondtom Jerusalem.
2 b Doch het volck offerde noch op de
hoochten: wandt daer en was noch gheen
huys gebouwet dẽ Name des Heeren / tot
op die tijdt.
3 Salomo nu/ hadde den Heere lief/ eñ wan
delde na de zeden zijns vaders Dauids:
behaluen dat hy op de Hoochten offerde eñ
rouckte.

c 2. Parel.1 3

4 c Ende de Coninck ghinck henen na Gi-
beon/ aldaer te offeren: want dat was een
heerlicke Hoochte: Ende Salomo offerde
duysent Brantoffers op den seluen Altaer.

d 1. Reg 9.2

5 d Ende de Heere verscheen Salomon te
Gibeon/ inden droom des nachts. eñ God
sprack: Biddet wat ick v gheuen sal.
6 Salomo sprack: Ghy hebt by mynen va-
der Dauid uwẽ knecht/ groote barmhertic
heyt gedaen/ als hy dan voor v gewandelt
heeft/ in waerheyt ende gherechticheyt/ eñ
met een oprecht herte voor v/ eñ hebt hem
dese groote barmherticheyt gehouden / eñ
hem eenen sone gegeuen/ die op synẽ Stoel
sate. als het dan als nu voor ooghen is.

e Sap.9.4.
2. Parel.1.9
Salomo bidt vã God wijsheydt/. welcks alle goet met hẽ brenget. eñ dit treflick exempel is allen Vorsten eñ Heeren voorgestelt/ ten saligen regimente harer Landen ende lieden

7 e Nu Heere myn God. ghy hebt uwen
knecht ten Coninck gemaeckt. in myns va
ders Dauids stede: So ben ick een cleyn
Jongelinck weet niet. noch mynẽ wtganc
noch inganck.
8 Ende v knecht is onder den volcke / dat
ghy vercoren hebt/ so groot / dat het nie-
mandt tellen noch beschrijuen en can/ van
veelheydt haluen.

*2. Par.1.10
f Eccle.1.13
g Mat 6.33
Psalm 37.25
ende 55.23.
Sapien.7.11
h 1. Reg 15 4
i 2 Par.1 13.
k Het Hebreisch woordt/ beduydt een hoere/ ende oock een Weerdinne. Eñ dewyle hoeren of niet enbarẽ, offo sy barẽ hare vruchten ombrengen of ten minstẽ niet lief en hebben/ so houden de Gheleerden veel meer/ dit sullen weerdinnen geweest zijn, welcker mannen te der tijdt haers handels haluen niet te huys gheweest en

9 * So wilt doch uwen knecht geuen een
ghehoorsaem herte/ dat hy v Volck richten
mach/ ende verstaen wat goet ende quaet
is: want wie vermach dit/ v machtich Volc
te richten?
10 Dat beuiel den Heere wel / dat Salomo
sulcx badt.
11 Ende God sprack tot hem: Dewijle dat
ghy sulcx biddet/ ende en biddet niet om
een lanck leuen / noch om rijckdom / noch
om uwer vyanden ziele/ maer om verstant/
gherichte te hooren.
12 Siet/ so hebbe ick gedaen na uwe woor-
den f Siet/ ick hebbe v een wijs ende ver-
standich herte gegeuen. dat ws ghelijcken
voor v niet geweest en is/ ende na v niet op
komen en sal.
13 g Daertoe/ dat ghy niet gebedẽ en hebt/
hebbe ick v oock gegeuen/ namelick: Rijck
dom/ ende Eere dat ws gelijcken niemant
onder den Coninghen en is te uwen tijden.
14 Ende so ghy sult in mijne Weghen wan-
delen/ dat ghy houdet myne Zeden Ende
Ghebode gheiijck h als v vader Dauid
ghewandelt heeft/ so wil ick v gheuen een
lanck leuen.
15 Ende doe Salomo opwaeckte/ siet /doe
was het eenen droom: i Ende quam te Je-
rusalem/ ende tradt voor de Arcke des ver
bondts des Heeren/ ende offerde Brandt-
offer ende Dancoffer: ende maecte een groo
te Maeltijt allen synen knechten.
16 Te dier tijdt quamen twee k Hoeren ten
Coninck ende traden voor hem.
17 Ende het een wijf sprack: Och mijn hee-
re/ ick ende dit wijf woonden in een huys/
ende ick quam by haer inden huyse int kin-
derbedde.
18 Eñ nu drij dagen/ doe ick gebaert hadde/
baerde sy oock: Eñ wy waren by malcande
ren, dat daer niemandt vreemdts met ons
en was in huys/ sonder alleen wy beyden.
19 Ende deses wijfs sone starf inder nacht/
want sy hadde hem inden slaep doodt ghe-
druckt.
20 Eñ sy stondt inder nacht op/ eñ nam my-
nen sone van myner zijden/ doe v Maghet
sliep/ ende leyde hem in haeren arm/ eñ harẽ
dooden sone / leyde sy in mynen arm.
21 Ende doe ick des morgens opstont/ mynẽ
sone te soogen: siet/ doe was hy doot: Doch
des morgens sach ick hem euen aen/ eñ siet
het en was myn sone niet. dien ick gebaert
hadde.
22 Het ander wijf sprack: Niet also/ mijn so-
ne leeft/ ende v sone is doot: Ghene daeren-
tegen sprack: Niet v sone is doodt/ eñ mijn
sone leeft: Ende spraken also voor den Co-
ninck.
23 Ende de Coninck sprack: Dese spreeckt:
Myn sone leeft/ ende v sone is doodt: En de
ghene spreeckt: Niet also/ v sone is doot/ eñ
mijn sone leeft.

Eẽ wijs eñ scherpsinnich gerichte Salomonis / wt de heymelicheyt der natueren vlietende.

24 Ende de Coninck sprack: l Haelt my een
sweert hier: Ende doe het sweert voor den
Coninck ghebracht werdt.
25 Sprack de Coninck: Deylt dat leuendige
kint in twee deelen/ ende geeft deser de helft
ende ghener oock de helft.

l Susan. 51
m Gen.43.30

26 Doe sprack het wijf/ welckers sone leef-
de/ ten Coninck: (want m haer moederlick
herte ontbrande ouer haren sone) Och myn
heere/ gheeft haer dat kindt leuendich/ ende
en doodt het niet: Ghene daerentegẽ sprac:
Het en zy noch myn noch v: Laet het deylen.
27 Doe antwoorde de Coninck/ ende sprac?
Gheeft deser het kindt leuendich / ende en
doodt het niet: Die is zyn moeder.
28 Ende dat oordeel dat de Coninck gespro-
ken hadde werdt luydtbaer voor het gant-
sche Israel: ende vreesden hen voor den Co-
ninck/ want sy sagen dat de wijsheyt Gods
in hem was/ gherichte te houden.

Dat iiij Capittel.

1. Ordentlicke bestellinge des Hofs Sa
lomonis met synen Vorsten. 22. Daechlie-
sche spijsinge voor zijn Hof/ 29. ende van
syner grooter wijsheydt.

Ordentlicke bestellinghe des Hofs Salomonis met synen Vorsten.

1 Also was Salomo Coninc ouer gantsch
Israel.
2 Ende dit waren syne Vorsten: Asar-
Ja de sone Zadok des Priesters.
3 Elihorep ende Ahi Ja de sone Sisa/ warẽ
Schrijuers. Josaphat de sone Ahilud was
Canzelier.
4 Benaia de sone Joiada was Velthooft-
man: Zadok eñ Ab Jathar warẽ Priesters.
5 Asaria de sone Nathan / was ouer de
Amptlieden: Sabud de sone Nathan des
Priesters/ was des Conincx Vriendt.

a 1. Reg.12.18

6 Ahiser was Hofmeester. a Adoniram de
sone Abda/ was Rentmeester.

Twaelf Amptliedẽ salomonis.

7 Eñ Salomo hadde twaelf Amptlieden o-
uer het gantsche Israel/ die den Coninck eñ
zijn huys besorchden: een yeghelick hadde
des Jaers een Maendt lanck te besorgen.
8 Ende hieten also: De sone Hur/ op dẽ ge-
berchte Ephraim.
9 De sone Deker/ de Makaz/ ende te Saal
bim/ ende Beth Sames/ ende te Elon ende
Beth Hanan.
10 De sone Hesed te Aruboth /ende hadde
daertoe Socho/ ende het ghantsche Landt
Hepher.

Thaphat

11 De sone Abi Nadab/ de ghantsche Heer-
schappie te Dor/ ende hadde Thaphat/ Sa-
lomons dochter ten wijue.
12 Baena de sone Ahilud/ te Thaenach ende
te Megiddo/

te Megiddo/ ende ouer het gantsche Beth
Sea/ die daer leyt by Zarthana/ onder Je-
sreel/ van Beth Sean tot aen de Lantpale
Mehola/ tot op ghene zijde Jakmeam.
13 De sone Geber te Ramoth in Gilead/ ende
hadde de Vlecke Jair des soons Manasse
in Gilead/ ende hadde de streke Argob/ die
in Basan leyt/ tsestich groote Steden be-
muert/ ende met metalen grendelen/
14 Abi Nadab de sone Jddo/ te Mahana-
im.
15 Ahimaaz in Naphthali: ende die nam oock
Salomons dochter Basmath ten wijue.
16 Baena de sone Husai/ in Asser ende te
Aloth.
17 Josaphat de sone Paruah/ in Jsaschar.
18 Simei de sone Ela in Ben Jamin.
19 Geber de sone Vri/ inden Lande Gilead/
inden Lande Sihon des Coninex der Amo-
niten/ ende Ogh/ des Coninex te Basen: een
Ampteman was in denseluen Lande.

b. Par.14 28

20 b Juda nu ende Jsrael dies daechs was
vele/ als des zandts aender Zee/ ende aten/
ende droncken/ ende waren vrolick.

c Gen.15.18. Exod.23.31. Psalm 72.8. Syr.47.15.

21 c Also was Salomo een heere ouer alle
Coninckrijck/ vanden water aen in der Phi
listeen Lant/ tot aen de Lantpalen Egypti/
die hem gheschencken brachten/ ende dien-
den hem zijn leefdaghe.

Daechlicksche spijsinge voor Salomons Hof. d Of/ Meel bloemen/ e † And. Genoeghte.

22 Ende Salomo moeste dagheliicx ter spij-
singhe hebben/ dertich Coor d Semelmeels
ende tsestich Coor ander Meel.
23 Tien ghemeste Runderen/ ende twintich
Weyderunderen/ ende hondert Schapen:
wtgenomen Herten/ ende Reheen/ ende Gem-
sen/ ende ghemest e † Vee.
24 Want hy heerschede inden gantschen Lan
de op dese zijde des waters/ van Tiphsah
aen tot Gasa toe/ ouer alle Koninghen op
dese zijde des waters: f Ende hadde vrede
van allen synen Onderdanen rondtom.

f Leuit.26.6. Mach.14 4.12.

25 Dat Juda ende Jsrael seker woonden/ een
yeghelick onder synen Wijnstock/ ende onder
synen Vijchboom/ van Dan aen tot Ber-
Seba toe/ so langhe als Salomo leefde.

g Deu.17.16 1.Reg.10.26 2.Par 9.25. h † And. wagenpeerden staende/

26 g Ende Salomo hadde veertich duysent
h † wagenpeerden/ ende twaelf duysent Rey
sighers.
27 Ende de Amptlieden besorchden den Co
ninck Salomo ende alles wat ter Tafelen
des Coninex behoorde/ een yeghelick in sy
ner Maent/ ende en lieten niet faelgeren.
28 Oock Gherste ende stroo voor de Peerden
ende i † Loopers/ brachten sy aen de plaetse
daer hy was/ een yeghelick na zijn beuel.

i † An. Muylen.

Van de groote wijsheyt Salomonis. k Eccle.1.13 Syr.47.16.

29 k Ende God gaf Salomo seer groote wijs-
heyt ende verstant/ ende een ghetroost her-
te/ als zandt aenden Oeuer der Zee leyt.
30 Dat de wijsheyt Salomo grooter was/
dan aller kinderen tegen Oosten/ ende aller
Egyptenaers wijsheyt.
31 Ende was wijser dan alle menschen/ oock
wijser dan de l † Dichter Ethan de Esrahi-
ter/ Heman/ Chalchal ende Darda: ende was
beroemt onder allen Heydenen rondtom.

l † And. Ethan de Esrahiter/ Heman/ Chalcal ende Darda/ de sonen Mahol ende etc. Spreucken Hooghliedt.

32 Ende hy sprack drij duysent Spreucken/ ende
syne Lieden waren duysendt ende vijue.
33 Ende hy sprack van Boomen/ vanden
Ceder aen te Libanon/ tot aenden Jsop die
wt der wandt wasset: Oock sprack hy van
Vee/ van Voghelen/ van Wormen/ ende van
Visschen.
34 Ende wt allen Volcken quamen sommi-
ghe/ te hooren de wijsheyt Salomo/ van al
len Coningen op Aerden/ die van syner wijs
heydt ghehoort hadden.

Dat v. Capittel.

1. Hiram sendt syne Boden tot Salomo
6. verwilliget hem na zijn begeerte, houdt
ende knechten/ ten bouwe des Tempels/ 12
ende maeckt een verbont met hem. 13. Van
den ghetale der Arbeyders Salomo.

Hiram schickt syne Boden tot Salomo. a 1. Sa 5.11

1 Ende Hiram de Coninck te Tyro sandt
syne knechten tot Salomo: Want hy
hadde ghehoort/ dat sy hem ten Co-
ninck ghesalft hadden in zijns vaders stede:
a want Hiram hadde Dauid lief zijn leef-
daghe.

b 2. Par. 2.3

2 b Ende Salomo sandt tot Hiram/ ende liet
hem segghen:

* 1. Par 22.8 ende 28.3.

3 * Ghy weet dat mijn vader Dauid niet
konde bouwen een Huys den Name des
Heeren zijns Gods/ om des kryghs wille/ die
rontom hem was/ tot datse de Heere onder
syne voetsolen gaf:
4 Nu daerentegen heeft my de Heere mijn
God ruste ghegheuen ront om/ dat daer geen
wederpartijder noch quade hindernisse
meer is.
5 Siet/ so hebbe ick ghedacht een huys te
bouwen/ den Name des Heeren mijns Gods
als de Heere gesproken heeft tot mynen va-
der Dauid/ ende ghesept: V sone/ dien ick in
v stede setten sal op uwen Stoel/ die sal my
nen Name een Huys bouwen.

c 2 Sa 7.13 1. Par 22.10

Salomo begeert hout van Hiram ten Tempel

6 So beueelt nu/ datmen my Cederen wt
Libanon houwe/ ende dat uwe knechten met
mynen knechten zijn: Ende het loon uwer
knechten wil ick v geuen/ alles als ghy segt
want ghy weet/ dat by ons niemandt en is
die hout te houwen weet/ ghelijck als de
Zidoniters.
7 Doe Hiram nu hoorde de worden Salo-
mo/ verblijde hy hem hooch/ ende sprack:
Gheloouft zy de Heere heden/ die Dauid ee-
nen wijsen sone ghegheuen heeft/ ouer dit
groot volck.
8 Ende Hiram sandt tot Salomo/ ende liet
hem segghen: Jck hebbe ghehoort dat ghy
tot my ghesonden hebt: Jck wil doen na al-
le v begheerte/ met Cederen ende Dennen
houte.
9 Myne knechten sullense van Libanon af
brengen aen de Zee/ ende wilse in vloten leg-
ghen laten op de Zee/ tot aen de plaetsen/
die ghy my sult aensegghen laten: ende wil-
se behouwen laten aldaer/ ende ghy sult het
halen laten: Doch ghy sult oock mijn be-
gheerte doen/ ende spijse gheuen mynen
ghesinne.
10 Also ghaf Hiram Salomo Cederen ende
Dennen hout na allen zijn begherte.
11 Salomo daerentegen gaf Hiram twintich
duysent Coor Tarwen/ te eten voor zijn ge
sin/ ende twintich Coor ghestooten Olye.
Sulcks gaf Salomo Jaerlicks den Hiram.

Een verbont tusschen Salomo ende Hiram, d † An. maeckte een wtschot

12 Ende de Heere gaf Salomo wijsheyt/ als
hy hem gesproken hadde: Ende daer was vre-
de tusschen Hiram ende Salomo/ ende sy
maeckten beyde een verbondt te samen.
13 Ende Salomo d † verkoos een summe volcx
wt den gantschen Jsrael: Ende de somme was
dertich duysent mannen.

e † And. Ja op een etc. f 1. Reg.4.6. ende 12.18.

14 Ende sandtse inden Libanon/ ettelcken op
een Maent tien duysent/ dat sy een Maent
lanck inden Libanon waren ende twee Maen
den te huys: f Ende Adoniram was ouer sulc
ken somme.
15 Ende Salomo hadde tseuentich duysent/ die
daer last droegen/ ende tachtentich duysent
die daer timmerden op den Berghe.
16 Behaluen de ouerste Amptlieden Salomo
die ouer het volck ghesel waren/ namelick/
drij duysent ende drij hondert/ die ouer het
volck heerscheden/ dat daer aenden wercke
arbeydde.
17 Ende de Koninck gheboodt/ dat sy groo-

te ende kostelicke steenen wtbraken/name
lick ghehouwen steenen/ten Fundamente
des huys.
18 Ende de Bouwlieden Salomo / ende de
Bouwlieden Hiram ende de Gebliten hieu
wen wt ende bereydden toe, hout ende stee
nen, het huys te bouwen.

Dat vj. Capittel.

1. Vanden gebouwe ende ghestalte des Tempels Salomonis. 11. Item toeseggin ghe Gods ouer denseluen.

1 IN den a vierhondertsten ende tachtich
sten Jare na den Wegancx der kinderen
Israels wt Egyptenlande/inden vierdē
Jare des Conincrijcks Salomo ouer Is
rael, inder Maendt Siff / dat is de ander
Maendt/werdt het huys den Heere ghe
bouwet.
2 Dat huys nu / dat de Coninck Salomo
den Heere bouwede was tsestich ellen lanc
twintich ellen breedt / ende b dertich ellen
hooch.
3 Ende bouwede een c Voorhuys voor dē
Tempel/twintich ellen lanck, na der breyd
de des huys/ende tien ellen breedt voor dē
huyse henen.
4 Ende hy maecte vensteren aen het huys/
d inwendich wijdt, wtwendich enghe.
5 Ende hy bouwede eenen omganck aen de
wandt des huys rontom dat hy beyde om
den Tempel ende Choor ginck/ende maeckte
syden buytensten wandt rondtom.
6 Den ondersten † ganck was vijf ellē wijt
ende den middelsten ses ellen wijdt / ende
den derden seuen ellen wijdt: Want hy ley
de balcken buyten aenden huyse rondtom/
dat sy hen aen de wande des huys niet en
hielden.
7 Ende een deure was ter rechter zijden
midden aen den huyse / datmen door eenē
windelsteen op ginck / op den middelsten
ganck / ende vanden middelsten ganck op
den derden.
8 Ende doe het huys gebouwet werdt wa
ren de steenen te voren gantsch toegherich
tet, datmen gheenen hamer/noch bijl/noch
eenich yseren instrumendt int bouwen en
hoorde.
9 Also bouwede hy het huys/ende volbrachte
het: Ende e beschoot het huys met Cederē/
beyde bouen aen de wanden.
10 Hy bouwede oock eenen ghanck bouen
op den gantschen huyse rondtom vijf ellen
hooch/ende bedeckte het huys met Cederē
houte.
11 Ende des Heeren woordt gheschiedde tot
Salomo ende sprack:
12 Dat zy het huys dat ghy bouwet: ist dat
ghy in mijne Gheboden wandelt / ende na
mynen Rechten doet, ende alle myne Ghe
bodē houdet/om daer in te wādelen/so wil
ick mijn woordt met v f beuestighen, g als
ick Dauid uwen vader ghesproken hebbe.
13 Ende wil woonen onder den kinderen
Israels/ende en wil mijn volc Israels niet
verlaten.
14 Also bouwede Salomo het huys / ende
volbracht het.
15 Ende bouwede de wanden des huys/bin
nen aen de zijden/vā Cederen/vā des huys
vloer aen /tot aen het dack: ende beschoo
tet binnen met houte/ende solderde den vloer
des huys met Dennen berderen.
16 Ende hy bouwede achter int huys eenen
Cederen wandt/ twintich ellen lanck van
den vloer aen tot aen het dack: Ende bou
wede daer binnen het h Choor/ende het Al
derheylichste.

gheboūwte ende ghestalte des Tēpels Salomo.
a 2 Para 3.1, Actu. 7.47.
b Verstaet tot aen den onderstē sol der: want des gantschen huys hooch te (als 2 Pa 3. stat/) was 120. ellen.
c Ende An. halle, Joan 12.23. Actum 3.11. ende 5.12.
d De venste ren die so zijn/daer en canmen niet wel / noch veel in sien/ doch seer wel ende veel daer wt siē. Sulcx rijmt hem fijn met dē mysterio een geestelic mensche kēt alle dinc, ende siet het wel wtwendich doch niemāt en kēt hem. Dat is na mijn meynin ghe / dat de Textsprect: De venste ren warē o pē ende toe: my wāneer ick daer bin nen bē / zijn sy open/ v daer buytē zijn sy toe. an. inwen dich ēge/wt wēdich wijt †an solderin ghe.
e Of besette
Toeseggin ghe Gods.
f Oste stadt grypich of vastmaken.
g 2 Sam 7 12 1. Pa/.22.10 10
h Het Choor daer de Arcke des Heerē in stont/als inder huttē Mose te voren.

17 Ende het huys des Tempels voor den
Choor was veertich ellen lanck.
18 Binnē was het huys enckel Cederen met
ghedraeyden knoopen ende bloemwerck/
datmen gheenen steen en sach.
19 Nu het Choor bereydde hy binnen inden
huyse datmen de Arcke des Verbondts des
Heeren aldaer henen settede.
20 Ende voor den Choor / die twintich ellen
lanck/ende twintich ellen wijdt/ende twin
tich ellen hooch was/ende ouertoghen met
louteren goude beschoot hy den Altaer met
Cederen.
21 Ende Salomo ouertooch het huys binnē
met louterē goude: Ende tooch guldē rych
elen voor den Choor henen/diē hy met gou
de ouertoghen hadde.
22 Also dat het gantsche huys gantsch met
goude ouertoghen was: daertoe oock den
gantschē Altaer voor den Choor/ouertooch
hy met goude.
23 i Hy maeckte oock inden Choor twee Che
rubim/ tien ellen hooch / van Olyeboomen
houte. i Exo.25.18
24 Vijf ellen hadde eenen vleugel eens yege
licken Cherubs/dat tien ellen waren vandē
eynde zijns eenē vleugels/tottē eynde zijns
anderen vleughels.
25 Also hadde de ander Cherub oock tien el
lē ende daer was eenerley mate/ ende eener
ley rymte beyde der Cherubim:
26 Dat also een yeghelick Cherub tien ellen
hooch was
27 Ende hy settede de Cherub binnen int huys:
Ende de Cherubim breydden hare vleughe
len wt/dat des eenē vleugel roerde aen dese
wandt: ende des anderen Cherubs vleu
ghel/aen de ander wandt roerde: Doch mid
den inden huyse roerde een vleughel den
anderen.
28 Ende hy ouertooch de Cherubim met goude:
29 Ende aen allen wandē des huys alom/liet
hy ghesneden werck maken, van wtgehool
den Cherubim, Palmen ende Bloemwerck/
inwendich ende wtwendich.
30 Oock ouertooch hy dē vloer des huys met
gulden platen inwendich ende wtwendich.
31 Ende inden inganck des Choors / maeckte
hy twee deuren van Olyeboomē houte/met
k vijfkantighe posten. k Of vijf hoeckighe.
32 Ende liet ghesneden werck daer op makē
van Cherubim/ Palmen ende Bloemwerc/
ende ouertoochse met gulden platen.
33 Also maeckte hy oock inden inganck des
Tempels/vierkantige posten van Olyeboo
men houte.
34 Ende de twee deuren van Dennen hout/
dat een yeghelicke deure twee l vleughelen
hadde aen malcanderen hangende in harē
henghen. l Of bladers
35 Ende maeckte daer op gesneden werck vā
Cherubim/Palmen ende Bloemwerck ende
ouertoochse met goude/m recht als het be
volen was. m † au sijn e uen op den wtgegrauen.
36 Ende hy bouwede oock eenē hof/daer bin
nen/van dry ryen ghehouwen steenen, ende
van eener rye gheschaefder Cederen.
37 Inden vierden Jare inder Maent Siff/
wert het Fundament ghelept aen het huys
des Heeren.
38 Ende inden elfstē Jare inder Maent Bul/
(dat is de achtste Maent/)wert het huys be
reydet/als het zijn soude: dat sy seuen Jare
daer aen bouweden.

Dat vij. Capittel.

1. Vā het gebouwe des huys Salomo. 13 ende menigherley toe behoorde aen het huys des Heeren.

Maer

Salomons huys.
a 1.Reg.9.10

1 MAer aen zijn huys bouwede Salomo
a dertien Jaer/ dat hy het gansch vol
bouwede:

De Koninck-
licke Sael.

2 Namelick hy bouwede een huys vandẽ
woude Libanon hondert ellen lanc/ vyftich
ellen wijdt/ende dertich ellen hooch: op dat
selue vierkantighe ghebouwte/leyde hy dẽ
solder van Cederen berderen / op Cederen
Pilaren/na der rijen henen.
3 Ende bouen daer op/een ghetimmer van
Cederen op der seluer Pilaren/welcker wa
rẽ vijf eñ veertich/ ie vijftien in eener rijen.
4 Eñ daer waren vensteren inde drye rijen/
teghen malkanderen ouer.
5 Drie tegen drye/ende waren in hare postẽ
vierkantich.

Voorsael/
Cantzelrije,
of An Balle

6 Hy bouwede oock een vᵗ Voorhuys met
Pilaren/vyftich ellen lanck/ eñ dertich ellẽ
breet: Ende noch een Voorhuys voor desen
met Pilaren ende dicke balcken.

Richthuys.

7 Ende bouwede oock een Voorhuys ten
Richtstoel/daerinnẽ gericht in hielt ende be
schoot beyde de solders met Cederen.
8 Daertoe zijn huys daer hy in woonde in-
den Achterhoue/ achter aen dẽ Voorhuyse
ghemaeckt/ als de andere: ende maecte ooc
een huys / ghelijck als dat Voorhuys der

b 1.Regu.3.1

dochter Pharao/ die Salomo ten wijue ge
nomen hadde.
9 Sulcke alle waren kostelicke steenen / na
den winckelhaeck ghehouwen/ met saghẽ
gesneden op allen zijden/ vanden gront op
tot aen het dack: Daertoe oock buyten dẽ
grooten Hof.
10 De Fundamenten nu/ waren oock koste
licke ende groote steenen/tien ende acht ellẽ
groot.
11 Eñ daer op kostelicke gehouwen steenen
na den winckelhaeck /ende Cederen.
12 Nu den grootẽ Hof rontom hadde drye
rijen ghehouwen steenen ende een rije van
Cederen berderen: Also oock den binnenstẽ
Hof aen den huyse des Heeren eñ het Voor
huys aen den Huyse.

Hiram.
d 1.Par.2.13

13 Ende de Coninck Salomo sant henen/en-
de liet halen d Hiram van Tyro/
14 Eener Weduwen sone wt den stamme

e Exodi 31.3
f Of, eerm.

Naphtali/ ende zijn vader was een mã vã
Tyro gheweest: e die was een f Meester in f
metael vol wijsheyt / verstant ende konste
te arbeydẽ allerley metaelwerck: doe hy tẽ
Coninck Salomo quam / maeckte hy alle
zijn werck:

Twee meta
len Pilaren
g 2.Reg.25.
16.17.
2.Para.19.8
Jer.51.20.21

15 g Ende maeckte twee metalen Pilarẽ/een
peghelick achtien ellen hooch / ende eenen
draet van twaelf ellen/was de mate om elc
ke Calumne.
16 Eñ maeckte de twee cnoopen van metael
ghegoten/ bouen op de Calumnen te setten
ende elcken knoop was vijf ellen hooch.
17 Ende aen eenen peghelicken knoop bouẽ
op de Calumne/waren seuen geulochtẽ ree-
pen/als ketenen.
18 Ende maecte aen eenen pegelicken knoop
twee rijen Garnaetappelen rondtom / aen
eenen reep / daer den knoop mede bedeckt
werdt.
19 Ende de knoopẽ warẽ gelijck als de Roo
sen voor den Voorhuyse/ vier ellen groot.
20 Eñ der Garnaetappelen inden rijen ront
om/ waren twee hondert/ bouen eñ benedẽ
aen dẽ reep/ die om den buyck des knoops
henen ghinck / aen elcken knoop op beyde
Calumnen.
21 Eñ hy richtede de Calumnen op/ voor dẽ
Voorhuyse des Tempels : Ende die hy ter
rechterhandt settede hiet hy Jachen/ eñ die
hy ter slincker handt settede hiet hy Boas.
22 Ende het stont also bouen op de Calum-
nen/ als Roosen: Also werdt volbracht het
werck der Calumnen.

Koperen of
metalen
Zee.
2.Para.4.2
Jere.52.20

23 Ende hy maeckte een gegoten Zee tien el
len wijt/ vanden eenẽ rant ten anderen ront
om / ende vijf ellen hooch: Ende een snoer
dertich ellen lanck/ was de mate rondtom.
24 Ende om deselue Zee/die tien ellen wijdt
was gingen cnoopen aen synen rande ront
om de Zee: Dier knoopen nu/ waren twee
rijen ghegoten.
25 Ende sy stont op twaelf Runderẽ/ vier dry
tegent Noorden ghewendet waren/ drye te-
ghent Westen/ drye tegent Zuyden/ ende drye
teghent Oosten/ende de Zee daer bouẽ op/
dat alle haer achterdeel inwaerts ghekeert
was.
26 Zijn dicke nu/ was een hant breet/ende
synen randt was als eens Bekers rant/als
een opgegaen Roose: Eñ daer ginck in/ twee
duysendt Bach.

tien koperẽ
of Metalen
Gestoelten.

27 Hy maeckte oock tien metalen Gestoeltẽ/
een pegelick vier ellẽ lanck ende breet/ ende
drye ellen hooch.
28 Eñ dat Gestoelte was also gemaeckt/dat
het zijden hadde tusschen den lijsten.
29 Ende aen den zijdẽ tusschen den lijstẽ wa-
ren Leeuwen/Runderen/ ende Cherubim: eñ
de zijden daer de Leeuwen ende Ossen aen
waren/ hadden lijsten bouen ende onder/ eñ
voeten daer aen.
30 Ende een peghelick Ghestoelte hadde vier
metalen raderen met metalen stelẽ: ende op
den vierhoecken waren voeten gegoten/ eẽ
peghelick tegen den anderen ouer/ onder aẽ
den ketel ghelenet.
31 Nu/ den hals midden op het Ghestoelte/
was een elle hooch ende ront/ anderhalf el-
le wijdt: ende daer waren puckelen aen den
hals inbebelden/ die vierkant waren/ ende
niet rondt.
32 De vier raders nu/stonden beneden aẽ de
zijden/ eñ de assen der raders/ waren aen het
Gestoelte: een pegelick radt was anderhalf
elle hooch.
33 Ende het warẽ raders/als wagenraders:
ende hare assen nauen speecken ende velgẽ
waren altemael ghegoten.
34 Ende de vier voeten op de vierhoecken
eens pegelicken Gestoelts/ waren oock aens
Ghestoelte.
35 Ende aen den hals bouen het Ghestoelte/
een half elle hooch rontom/ waren lijsten eñ
zijden aen het Ghestoelte.
36 Ende hy liet op het vlacke derseluer zijden
ende lijsten grauen/ Cherubim Leeuwen eñ
Palmboomen/ een peghelick aen den ande-
ren rondtom daer aen.
37 Op die wijse maeckte hy tien ghegoten
Gestoelten: eenderley mate eñ ruymte was
aen allen.

tien koperẽ
of metalen
ketelen.
2.Par.4.6.

38 Ende hy maeckte tien metalen ketelẽ dat
veertich Bach in eenen ketel ghingen/ ende
was vier ellen groot/ende op eenen pegelic-
ken Ghestoelte was eenen ketel.
39 Ende settede vijf Gestoelten aen den rech-
ten hoeck des huys/ende de andere vijue aẽ
dẽ slincken hoeck: Nu de Zee settede hy ter
rechterhant/ voor aen teghent Zuyden.

hᵗ Anders,
ketelen

40 Eñ Hiram maeckte oock hᵗ koperen pot
ten/ Schoeffelen/ Beckens/ ende volbracht
also alle wercken/ die de Koninck Salomo
aen den huyse des Heeren maken liet.
41 Namelick/ de twee Calumnen/ ende ron-
de knoopen bouen op de twee Calumnẽ/ en-
de de twee gheulochten reepen/ te bedecken
de twee ronde knoopen/ op de Calumnen.
42 Ende de vier hondert Garnaetappelen/
aen de twee geulochten reepen/ telckẽ twee
Granaetappelen aen eenen reep / te bedec-

ken de twee ronde knoopē op de Calummē
43 Daertoe de tien Gestoelten, ende tien Ke
telen daer bouen op.
44 Ende de Zee/ende twaelf Runderen on-
der de Zee.
45 Ende de Potten/Schoeffelen/ende Bec-
kens: ende alle dese Vaten die Hiram den
Koninck Salomo maeckte ten huyse des
Heeren, waren van louteren metael.
i† An.streke of euene 46 In de i† contreye aen de Iordane/ liet se
de Coninck ghieten/in de dicke Aerde, tus-
schen Suchot ende Zarthan.
47 Ende Salomo liet alle vaten onghewe-
ghen/ der seer grooter veelheyt haluen des
Metaels.
48 Oock maecte Salomo alle de gereetscap/
die ten huyse des Heeren behoorde: name-
k Exo.2325 lick/ k eenen gulden Altaer/ eenen gulden
Tisch/daer de Thoonbrooden op laghen.
49 Vijf Kandelaers ter rechter handt ende
vijf Kandelaers ter slincker, voor dē Choor
van louteren goude/met gulden Bloemen/
Lampen ende Snuyters.
50 Daertoe Schalen/ vaten / Beckens/Le-
pelen ende pannen van louteren ghoude:
Oock waren de Herren aen der Deure aen
den huyse binnen in het Allerheylichste, en
de aen de Duere des Huys des Tempels
gulden.
51 Also wert volbracht alle dat werck/ dat
l 2. Sa.8.7. de Coninck Salomo maeckte aen den Huy
2. Par.5. 1. se des Heeren. l Ende Salomo bracht daer
in/wat zijn vader Dauid geheylicht hadde
van siluer eñ gout, eñ Vaten / ende leyden
het in den Schat des Huys des Heeren.

Dat viij. Capittel.

1. De Arcke des Heeren wort aen haer
plaetse gebracht. 15. Salomo danckt/prijst
22. ende biot God. 54. Seghent de gant-
sche Ghemeynte/ 62. ende wyet/met Offe-
ren/den Tempel.

a 2.Par.5.2 1 DOe a vergaderde de Coninck Salomo
tot hem de Oudtsten in Israel/alle O-
uersten inden stammen ende Vorsten
der vaderen onder den kinderen Israels/
tot Ierusalem de Arcke des Verbondts
b 2. Sa.5.8 ende.6. 17. des Heeren op te brenghen wt b der Stadt
Dauids dat is Zion.
2 Ende alle mannen in Israel vergaderdē
hen totten Coninck Salomo/in der Maēt
Ethanaim aen de Feeste, dat is de seuende
Maent.
3 Eñ doe alle Oudtsten Israels quamē/na
men de Priesters de Arcke des Heeren op/
4 Ende brachtese op: daertoe de Hutte des
Bescheyts/ende alle de ghereetschap des
Heylichdoms/dat in der Hutten was: dat
deden de Priesters ende Leuiten.
5 Ende de Coninck Salomo/ende de gant
sche Ghemeynte Israels/ die hen tot hem
vergadert hadden, ginghen met hem voor
de Arcke henen/ende offerden Schapen eñ
Runderen/so vele datmē het niet tellē noch
rekenen en konde.
De Arcke des Verbonts wort aen haer plaetse ghebrocht. 6 Also brachten de Priesters de Arcke des
Verbondts des Heeren aen haer plaetse in
het Choor des Huys/in het Allerheylichste
onder de Vleughelen der Cherubim.
Exodi 25.29 7 Want de Cherubim breyden de Vleughe
lēn wt aen de plaetse daer de Arcke stondt/
ende bedeckten de Arcke ende haer Handt-
boomen van bouen neder.
8 Ende de Handtboomen waren so lanck/
dat hare knoopen ghesien werden, inden
Heylichdom voor den Choor / doch sy en
werden buyten niet ghesien: Ende waren
aldaer op desen dach.
9 Ende daer en was niets in de Arcke/dan
allēe twee steenen Tafelen Mosis / c die hy
aldaer liet in Horeb/doe de Heere met den Wat. in de Arcke gheweest is.
kinderen Israels een Verbondt maeckte/
doe sy wt Egyptenlande getoghen waren.
10 d Doe nu de Priesters wt het Heylichdom Hebr.9. 4.
gingen vervulde een Wolcke het huys des c Exo 34.29
Heeren/ ende.40.20
11 Dat de Priesters niet en konden staen eñ Deut.10.5
des Ampts volbrenghen voor den Wolcken d Exo 40.34
want de heerlickheyt des Heeren vervulde Ezech.9. 3.
het huys des Heeren. 2. Par.7.1.
12 e Doe sprack Salomo: De Heere heeft ge- e Leuit 16.2
seydt: Hy wil int doncker woonen. 2. Par.6.1.
13 Ick hebbe tot waer een Huys ghebouwet
v ter woninge/eē stede/dat ghy daer eewich
lick wonet.
14 Ende de Koninck keerde zijn aenghesichte
ende segende de gantsche Gemeynte Israels
ende de gantsche Ghemeynte stondt.
15 Ende hy sprack: Gheloeft zy de Heere de Salomo danckt eñ prijst God.
God Israels/ die door synen mont mynē va
der Dauid ghesproken, ende door zijn hant
vervult heeft/ende ghesept.
16 f Van dien daghe aen doe ick mijn volck f 2.Sa.7.6.
Israels wt Egyptē leyde/en hebbe ick noyt 1. Par.17.5.
gheen Stadt verkoren onder eenighen stā- 2. Par.6.5.
me Israels, dat my een Huys ghebouwet
worde dat mynen Name daer waer: g Da- g 1.Sa.16.1
uid dannoch hebbe ick verkoren / dat hy o-
uer mijn Volck Israels zijn soude.
17 h Eñ myn vadē Dauid hadde het is waer h 2.Sa.7.5
in den sin/dat hy den Name des Heerē des
Gods Israels een huys bouwede.
18 Doch de Heere sprack tot mynen vadē Da
uid: Dat ghy in sinne hebt mynen Name
een Huys te bouwen / daer hebdy wel aen
ghedaen, dat ghy sulcx voornemet/
19 Doch ghy en sult dat Huys niet bouwen/
maer v sone die wt uwen lendenen komen
sal/die sal mynen Name een Huys bouwen.
20 Eñ de Heere heeft zijn Woort beuesticht/
dat hy ghesproken heeft: Want ick ben op-
ghekomen in myns vaders Dauids stede/
ende sitte op den Stoel Israels/als de Hee-
re ghesproken heeft/ ende hebbe den Name
des Heeren des Gods Israels een Huys
ghebouwet.
21 Ende hebbe aldaer een stede bereydet der
Arcken/daer het Verbont des Heeren in is/
dat hy ghemaeckt heeft met onsen vaderen
doe hyse wt Egypten lande leyde.
22 Ende Salomo tradt voor den i Altaer Salomons ghebet tot God.
des Heeren/teghen de gantsche Ghemeynte
Israels/ende breyde zijn handt wt na den
Hemel/ i 2. Par.4.1
23 Ende sprack : k Heere God Israels/ daer k 2. Par 6.14
en is gheen God/noch daer bouen indē He- 2. Mac 2.10
mel/noch hier beneden op Aerden/v ghelick
die ghy houd het Verbondt ende de barm-
herticheyt uwen knechten/die voor v wan-
delen van ganzscher herten.
24 Die ghy hebt ghehouden uwen knechte
mynen vader Dauid/wat ghy hem ghespro
ken hebt: Met uwen monde hebdyt gespro
ken/ende met uwer handt hebdyt vervult/
als aen desen daghe voor ooghen staet.
25 Nu Heere God Israels/ houdt uwē knech l 2. Sa 7.12.16
myne vader Dauid/wat ghy hem ghespro-
ken hebt/ende ghesept: l Het en sal v niet on
breken aen eenen man voor my/die daer sit
op den Stoel Israels: Also doch/ dat uwe
kinderen haren wech bewaren/ dat sy voor
my wandelen/ghelick als ghy voor my ge-
wandelt hebt.
26 Nu God Israels/laet uwe woordē waer
worden/die ghy uwen knecht mynen vader
Dauid ghesproken hebt. m Esai.66.1
27 Want meyndy oock/ dat God op Aerden Iere.23.24
woonet? Siet/ in de Hemel/ende aller Heme- Act.7.49.
len Hemel/

ut And.be-scheppen.

len Hemel/ en cōmen v niet ut verforghen:
Hoe soudet dan dit Huys doen/ dat ick ghe
bouwet hebbe?
28 Wendet v dānoch ten Gebede ws knechts
ende tot synen smeecken/ Heere myn God:
op dat ghy hooret het Lof ende Ghebet/ dat
v knecht heden voor v doet.
29 Dat uwe ooghē open staen ouer dat Huys
nacht ende dach/ ouer de stede daer ghy vā
geseydt hebt: o Mynen Name sal daer zyn o Deu.12.11
ghy woudet doch hooren het Ghebet/ dat v
knecht aen dese stede doet.
30 Eñ woudet doch verhooren het smeeckē
ws knechts ende ws volcx Israels/ dat sy
hier doen sullen aen dese stede uwer Woo-
ningen inden Hemel: ende wanneer ghy het
hoort/ ghenadich zyn.
Eedt. p 2.Par.6.22 Exod.22.8.
31 p Wanneer yemant teghen synen naestē
sondicht/ eñ neemt dies eenen Eedt op hem
daer hy hem mede verbindet/ eñ den Eedt
koemt voor uwen Altaer in desen Huyse:
32 So woudet ghy doch hooren indē Hemel
ende recht doen uwen knechten/ den God-
loosen te verdoemen/ ende synen wech op
synen kop brenghen/ ende den Rechueerdi-
ghen rechueerdich maken/ hem te gheuen
na zynder gerechticheyt.
Krych. Deut.30.1.
33 Wanneer v Volck Israels voor syne vy-
anden gheslaghen wordt/ dewyle dat sy tē
v gesondicht hebben: ende bekeeren hē tot
v/ ende bekennen uwen Name/ ende biddē
ende smeecken tot v in desen Huyse:
34 So woudet ghy doch hooren indē Hemel
eñ der sonden ws volcx Israels genadich
zyn: ende hem weder brengen int Lant dat
ghy haren vaderen ghegheuen hebt.
Gebreck af reghen. 1.Reg.17.1.
35 Wanneer den Hemel toe ghesloten wort
dat het niet en reghent/ dewyle dat sy aen
v ghesondicht hebben: ende sullen bidden
aen dese stede/ ende uwen Name bekennen
ende hen van haren sonden bekeeren/ dewy
le dat ghyse dringhet:
36 So woudet ghy doch hooren indē Hemel/
ende ghenadich zyn der sonden uwer knech
ten/ ende ws Volcks Israels: dat ghy hen
den goeden wech wyset/ daer sy in wande-
len sullen/ ende latet reghenen op dat Lant
dat ghy uwen Volcke tot een Erue ghegheuen hebt.
Dierē tydt. q Als wanneer het koren versenget oft van der Sonnē verbrant is. r Esa 56.6.
37 Wanneer eenē Dieren tyt oft Pestilēcie
oft Dorheyt/ oft q Brant/ oft Sprinckha-
nen/ oft Rupsen inden Lande zyn sal/ oft zyn
vyandt inden Lande syne Poorten belegert
oft erghens een plaege oft cranckheydt:
38 Wie dan biddet ende smeecket/ r het zyn
sus menschen oft u Volck Israels/ die daer
ghewaer worden harer plaghe/ een yeghe-
lick in syner herten/ ende breydet zyn hant
wt tot desen Huyse:
39 So woudet ghy doch hooren inden He-
mel/ inder stede daer ghy woonet/ ende ghe
nadich zyn/ ende doen/ dat ghy geuet eenē
yeghelicken/ als hy ghewandelt heeft/ als
ghy zyn herte bekent: Want ghy allēē kent
het herte aller kinderen der menschen:
40 Op dat sy v vreesē alle tyt/ so lāge als sy
op den Lande leuen/ dat ghy onsen vaderē
ghegheuen hebt.
s Joā.12.20 Act.8.27.
41 s Wanneer oock yemandt vreemdts/ die
niet ws Volcx Israels is/ koemt wt eenen
verren Lande/ op ws Naems wille/
Dit Huys sal een Bedehuys zyn allen volcken. Esa.56.7. Mat.21.13.
42 (Want sy sullen hooren van uwen groo-
ten Name/ ende van uwer machtiger hant
eñ van uwen wtgerecktē arme/) en coemt
dat hy bidde aen desen Huyse:
43 So woudet ghy doch hooren inden He-
mel/ inder stede uwer Wooninghe/ eñ doen
alle dat/ daer v de vreemde om aenroept:
op dat alle Volcken op Aerden uwē Naem
bekennen/ dat sy v oock vreesen/ gelick als
v Volck Israel: ende dat sy vernemen/ dat
dit Huys na uwen Name ghenoemt zy/
dat ick gebouwet hebbe.
44 Wanneer v Volck wttreect inden Krych Krych
teghen synen vyanden/ des wech dien ghy-
se henen senden sult/ t ende sullen v bidden tē t Dani.6.10
Heere teghen den wech na der Stadt/ die
ghy verkoren hebt/ ende na den Huyse/ dat
ick uwen Name ghebouwet hebbe?
45 So woudet ghy doch haer Gebedt ende
smeecken hooren inden Hemel/ eñ recht doē
46 Wanneer sy aen v sondighen sullen: (u u 2.Pa.6.36
want daer en is gheen mensche/ die niet en Eccle.7.20.
sondicht)ende ghy wordet toornich/ ende Prou.20.9.
gheeftse voor hare vyanden/ dat syse geuāc- 1 Joan.1.8
kelic leydē indē vyandē Lant/ verre oft na by. Israels geuangē wech gheleydt.
47 Eñ sy in haer herte slaē indē Lande daer
sy gheuangen zyn/ ende bekeeren hen/ ende
smeecken v inden Lande haerder gheuancke
nisse/ eñ spreken: Wy hebben gesondicht eñ
misdaen ende Godloos gheweest:
48 Eñ bekeerē hen/ also tot v van gantscher
herten/ ende van gantscher zielen/ in harer
vyanden Lant/ diese wech geuoert hebben/
ende bidden tot v/ teghen den wech na harē
Lande/ dat ghy haren vaderen ghegheuen
hebt/ ende na den Huyse/ dat ick uwen Na-
me ghebouwet hebbe:
49 So woudet ghy doch haer Ghebedt ende
smeecken hooren inden Hemel/ x van der ste x Amos.9.6
de uwer Wooninghe/ ende recht doen:
50 Ende uwen Volcke genadich zyn/ dat aen
v ghesondicht heeft/ ende alle hare ouertre-
dinghen/ daer sy teghen v mede ouertreden
hebben/ y ende hen barmherticheyt gheuen y Esd.1.1
voor dien/ die geuanckelick houden/ z ende z An. dat sy
v haerder ontfermen.
51 Want sy zyn v Volck/ eñ v Erue/ die ghy
wt Egypten/ wt den yseren Ouen gheleydt
hebt.
52 Dat uwe ooghen open zyn op het smeec-
ken uws knechs/ ende uws Volcx Israels/
dat ghyse hooret in allen/ daer sy v om aen-
roepen.
53 a Want ghy hebse v afgesondert ten Er- a Exod.19.5
ue/ wt allen Volcken op Aerden/ als ghy
ghesproken hebt door Mosen uwē knecht/
doe ghy onse vaders wt Egypten leydet/
Heere Heere.
54 b Ende doe Salomo alle dit Ghebedt eñ b 2.Par.7.1
smeecken hadde voor den Heere wtgebedē/
stont hy op van den Altaer des Heerē/ eñ liet
af van knielen/ ende handen wt te breyden
na den Hemel/
55 Ende tradt daer henen/ ende seghende de Salomo seghent de Gemeynte.
gantsche Gemeynte Israels met luyder stē
men/ ende sprack:
56 Gheloeft zy de Heere/ die synen Volcke
Israels ruste gegeuē heeft/ als hy gesprokē
heeft: Daer en is niet een woort vernalē vā
alle syne goede woorden/ die hy ghesproken
heeft door synen knecht Mosen.
57 De Heere onse God zy met ons/ gelyck
als hy geweest is met onsen vaderen. Hy en
verlate ons niet/ ende en trecke de hande
niet van ons af.
58 Te neyghen onse herten tot hem/ dat wy
wandelen in alle syne weghen/ ende houdē
syne Gheboden/ Wyse ende Rechten/ die hy
onsen vaderen gheboden heeft.
59 Ende dese woorden/ die ick voor den Hee-
re ghesmeeckt hebbe/ moeten genaken den
Heere onsen God/ dach ende nacht/ dat hy
recht doe synen knecht/ ende synen Volcke
Israels/ een yeghelicken te zynder tydt.
60 Op dat alle Volcken op Aerden beken-
nen/ dat de Heere God is/ ende niemandt
meer.

61 Eñ v lieden herte zy oprecht met dē Hee
re onsen God, te wandelen in syne Wijsen/
ende te houden syne Gheboden/ als het he
den gaet.

Salomo offert ende wyet den Tempel.
e 2. Par. 7. 5

62 Ende de Coninck met tsamen den gant=
schen Israel, offerden voor den Heere Offer
63 e Eñ Salomo offerde Danckoffer, (die
hy den Heere offerde,)twee ende twintich
duysent Ossen, ende hondert ende twintich
duysent Schapen: Also wijddē sy het huys
des Heeren in/ de Coninck ende alle kinde=
ren Israels.
64 Desseluen daechs wijdde de Coninck dē
middelstē Hof/ die voor den Huyse des Hee
ren was daermede dat hy Brātoffer Spijs
offer ende het vette der Dancofferē. aldaer
wtrechtede: Want den Metalen Altaer/
die voor den Heere stont was te kleyn tot
den Brandtoffer/ Spijsoffer/ ende tē vette
der Danckofferen.

a Deut 16. 16

65 b Ende Salomo maeckte te dier tijt een
Feest/ ende het gantsche Israel met hē/ een
groote Vergaderinghe/ van de Landtpale
Hemath aen/ tot aē de Beke Egypti/ voor
den Heere onsen God: Seuen daghen/ ende
noch seuen dagen/ dat warē veertien dagē
66 Ende liet het volck des achsten daechs
gaen: Ende sy segendē den Coninck/ ende
gingen henen na hare Hutten vrolick/ ende
goets moets. ouer alle den ghoede/ dat de
Heere by Dauid synen knecht/ ende by sy=
nen volcke Israels ghedaen hadde.

Dat ix. Capittel.

1. God verschijnt ten anderen mael Sa
lomo/ 10. die geeft den Hiram twintich ste
den. 16. Pharao geeft syner dochter/ Ga=
ser. 20. Salomo maeckt de Cananiters
ende andere Heydenē chijnsbaer, 22. plecht
des Volcx/ ende des Heeren/ 26. ende laet
gout wt ophir halen.

God verschijnt Salomo ten anderen mael.
a 1. Par. 7. 11
b 1. Reg. 3. 5

1 Ende a doe Salomo hadde vol ghebou
wet des Heeren huys/ ende des Coninck
huys/ ende alles wat hy begeerde, ende
lust hadde te maken/
2 Verscheen hē de Heere ten anderen mael
b gelijck als hy hem verschenen was te Gi
beon.
3 Eñ de Heere sprach tot hem: Ick hebbe
v Ghebet eñ smeecken ghehoort/ dat ghy
voor my ghesmeeckt hebt/ ende hebbe dit
Huys gheheylicht/ dat ghy gebouwet hebt/
dat ick mynen Name aldaer henen sette/
eewichlick/ ende myne oogen ende mijn her
te sullen daer zijn altoos.
4 Ende so ghy voor my wandelt/ ghelijck
als v vader Dauid ghewandelt heeft. met
een oprecht herte/ ende oprechtelick/ dat
ghy doet alles wat ick v geboden hebbe, en
de myne Gheboden ende myne Rechten
houdet/

a Oft. stadt=gropich ma ken
b 2 Sa 7 12 16
1. Par. 22. 10
c Psal. 89. 21

5 So wil ick c beuestighen den Stoel uws
Coninckrijcr ouer Israel/ d als ick uwen
vader Dauid ghesproken hebbe ende ghe=
seydt: Het en sal niet ontbreken aen eenen
man/ op den Stoel Israels.
6 e Sult ghylieden v daerentegen achter
van my afwendē ghylieden ende uwe kin=
deren/ ende niet houden myne Geboden eñ
Rechten/ die ick v voorghegeuen hebbe/
ende gaet henen/ ende dient andere Godē/
ende bidt se aen:

f 2. Reg 25. 9
Iere. 7. 10. ende. 19. 8.
g Psa 44. 14 ende. 79. 4
† And. opgehenen zijn.

7 So sal ick Israel wtroeyen/ van den lan
de/ dat ick hen ghegheuen hebbe: ende dat
Huys dat ick gheheylicht hebbe mynen Na
me/ wil ick verlaten van mynen aengesich=
te: g ende Israel sal een Spreeckwoordt eñ
Fabel zijn onder allen Volcken.
8 Ende dat Huys sal † neder ghetrocken
worden/ dat alle die daer voor by gaen, hen
sullen ontsetten, ende blasen, ende segghen
h Waerom heeft de Heere desen lande, ende
desen Huyse also ghedaen?

h Deu. 29. 24
Iere. 22. 8

9 So sullen antwoorden: Daerom dat sy
den Heere haren God verlaten hebben/ die
hare vaders wt Egypten lant leyde/ eñ heb
ben andere Goden aenghenomen/ ende hen
aengebeden: Daerom heeft de Heere alle
dit quaedt ouer hen ghebracht.
10 i Doe nu twintich Iaren om waren/ in i. 2. Par. 8. 1
welcken Salomo de twee huysen bouwe=
de des Heeren huys, eñ des Coninckx huys
11 k Daer Hiram de Coninck te Tyro/ Sa= k 1. Reg. 5. 4
lomo Cederboomen, ende Dennenboomē/
eñ ghout na alle zijn begheerte toebrachte:
Doe gaf de Coninck Salomo/ Hiram, twin
tich Steden in den lande Galilea.
12 Eñ Hiram tooch wt van Tyro/ de Stedē
te besien, die hem Salomo gegeuen hadde
ende sy en behaechden hem niet.
13 Eñ sprack Wat zijn dat voor Stedē mijn
broeder, die ghy my gegeuen hebt? eñ hiet=
se het Landt † Cabul, tot op desen dach

† Cabul heet iet acker/ of kleyn lant.

14 Eñ Hiram hadde den Coninck gesondē
hondert ende twintich Centener gouts.
15 Ende datselue is de summe der chijnse, die
de Coninck Salomo opnam, te bouwē des
Heeren huys, ende zijn huys, ende l Millo/
ende de mueren Ierusalems, ende Hazor/ eñ
Migiddo/ ende Gaser.

l Dat was eē opēbaers hof. binnen Ierusalem/ daerinē vā= dē gemeynē Lantsaken in handelde

16 Want Pharao de Coninck in Egypten/
was opgecomen, ende hadde Gaser gewō=
nen, ende met vyere verbrant/ ende de Ca=
naniters verworcht die inder Stadt woon
den/ ende haddese syner dochter/ Salomōs
wijf, ten gheschencke ghegheuen.
17 Also bouwede Salomo Gaser/ ende het Gaser.
m† leeghe Beth-Horon.
18 Eñ Baelath/ ende Thamor inder Woe=
stijne inden Lande.

m † And. zyde

19 Eñ alle Steden der n† Koornhuysen/ die
Salomo hadde/ ende alle Steden der Wa=
ghenen/ ende de Steden der Ruyters. ende
Waer hy lust toe hadde te bouwen tot
Ierusalem/ in Libanon, ende inden ghant=
schen Lande syner heerschappie.

n † And. Schathuysē.

20 o Ende alle het ouergebleuen volck/ van o Iudic. 2. 3
den Amoriters/ Hethiters/ Phereziters/
Heuiters/ ende Iebusiters/ die niet van
den kinderen Israels en waren/
21 Derseluer kinderen die sy na hen ouer=
bliuen lieten inden lande, die de kinderen
Israels niet en conden verbannē die maec
te Salomo chijnsbaer tot op desen dach.
22 p Daerentegen van den kinderen Israel p Leui. 25. 48
en maeckte hy gheene knechten/ maer liet= 2. Par. 8. 9.
se Krijchslieden/ ende syne knechten/ ende
Vorsten/ ende Ridders, ende ouer syne Wa=
ghenen ende Ruyters zijn.
23 Ende der Amptlieden die ouer Salomōs
wercken waren/ dier was vijf hondert ende
vijftich/ die ouer het volck heerscheden. eñ
de wercken wtrichteden.
24 Ende de dochter Pharao tooch op van
der Stat Dauids/ q in haer huys/ dat hy q. 1 Par. 7. 8
voor haer gebouwet hadde: r doe bouwede 2. Par. 8. 11
hy oock Millo. r. 2 Sa. 5. 9.
25 Ende Salomo offerde des Iaers drymael
Brandtoffer ende Danckoffer/ op den Al=
taer s dien hy den Heere ghebouwet hadde s 2. Par. 4. 1
eñ roockte bouen hem voor den Heere. ende
also wert het huys veerdich.
26 t Ende Salomo maeckte oock Schepen t 1 Reg 22. 49
tot Ezeon Geber, die by Elon leyt/ aenden 2 Para. 8. 17
Oeuer der u† Schelfzee/ inden lande der
Edomiters.

u† Anders Rietzee

27 Ende Hiram sandt syne knechten henen
in de Schepen/ die goede Schiplieden, ende
op de

op de Zee eruaren waren/met den knech-
ten Salomo
y Jere.10.9. 28 Ende quamen tot y Ophir/ eñ haelde al
daer vier hondert ende twintich Centener
gouts/ eñ brachtent den Coninck Salomo

Dat x. Capittel.

1. De Conninginne wt ryck Arabia comt tot Salomo/ 6. verwondert haer van zyn wysheyt/ 10. ende gheeft hem geschencke/ 14. Van ryckedaghen/ Schatten/ ende heerlickheydt Salomons.

De Koninginne wt ryc Arabia. 1 Ende doe het gerucht Salomo/ van dē
a 2.Par.9.1 Name des Heeren/ a quam voor de Ko
Mat.12.42. ninghinne van b† ryck Arabien/ quam
Luc.11.31. sy/ hem te versoecken met raetselen.
b† Anders/ Saba. 2 Eñ sy quam te Jerusalem met eē gātsch
groot Heyr/ met Kemelen die Specerhen
droeghen/ eñ veel gouts eñ edele steenen: eñ
doe sy totten Koninck Salomo inquam/
sprack sy met hem / alles wat sy voorghe
nomen hadde.
3 Ende Salomo seyde het haer altemael:
eñ den Coninck en was niets verborghen
dat hy haer niet en seyde.
4 Doe nu de Koninghinne van ryck Ara-
bien sach alle wysheyt Salomo / ende het
huys dat hy ghebouwet hadde/
5 Ende de spyse voor synen Tisch/ ende sy
ner knechten wooninghe/ ende syner Die-
naers ampt/ ende hare kleederen/ ende zyn
Schenckers/ ende synen Brandoffer/ die
hy inden Huyse des Heeren offerde en kon
de sy haer niet langher onthouden/
6 Eñ sprack totten Coninck: Het is waer
wat ick in mynen Lande ghehoort hebbe/
van uwen wesen/ ende van uwe wysheyt.
7 Ende ick en hebbe het niet willen ghe-
looven/ tot dat ick gecomen ben/ ende heb
be het met mynen oogen gesien: ende siet/
het en is my niet de helft geseyt: ghy hebt
meer wysheyts ende goets / dan het ghe-
rucht is/ dat ick ghehoort hebbe.
c Mat.12.42 8 c Salich zyn uwe lieden/ eñ uwe knech-
Luc.10.23. ten/ die alle tydt voor v staen/ eñ uwe wys
heydt hooren.
9 Gelooft zy de Heere v God/ die tot v lust
heeft/ dat hy v op den Stoel ghesett heeft/
daerom dat v de Heere Israel lief heeft ee-
wichlick/ ende v ten Koninck ghesett heeft/
dat ghy het Gherichte ende Rechtueerdic
d Dat is de heydt d hanthavet.
hant daer 10 Eñ sy gaf den Koninck hondert eñ twin
aen houdet. tich Centener goudts/ eñ gā seer veel Spe-
cerhen/ eñ edele steenen: eñ daer quam niet
meer so veel Specerhen/ als de Koningin-
ne van ryck Arabien den Coninck Salo-
mo gaf.
e 1.Reg.9.24 11 Daertoe de Schepen Hiram/ e die gout
f In een wt Ophir voerden/ brachten seer veel f†
boom/ nu/ In Hebenhout/ ende edel steenen.
dien Lant. 12 Eñ de Coninck liet Pilaren maken van
f† An Brasi- Hebenhout inden Huyse des Heeren/ ende
lien hout. inden huyse des Coninck/ ende Harpen eñ
An coral. Psalters voor de Sangers: daer en quam
Hebr. Almu niet meer sulcken Hebenhout/ het en werdt
gim. ooch niet meer gesien/ tot op desen dach.
13 Eñ de Coninck Salomo gaf der Conin-
ginnen van ryck Arabien/ alles wat sy be-
geerde eñ badt/ behalven wat hy haer gaf
van hemselven: eñ sy keerde haer/ eñ trock
weder in haer Lant met haren knechten.
Ryckedaghe 14 Des goudts nu/ dat Salomo in eenen
eñ schat Sa Jare ghebracht werdt/ was aen ghewichte
lomons. ses hondert ende seßentsestich Centener.
g† An Konin 15 Behalven wat aenden Kremers ende
gen teghen Kooplieden/ ende Apotekers/ ende van al
Westen. an. len g† Coninghen/ ende vanden Ghewaldi
Arabien/ ghen inden Landen quam.

16 h Ende de Coninck Salomo liet maken h 1.Reg.14.26
twee hondert Schilden vanden besten gou
de: ses hondert stucken gouts dede hy tot
eenen Schildt.
17 Ende dry hondert i† Tartschen vanden i† An. cleyne
besten goude/ Ja dry pont gouts tot eener Schilden
Tartschen : ende de Coninck leydsem int k 1.Reg.7.2
k huys vanden Woude Libanon.
18 Ende de Koninck maeckte eenen grooté
Stoel van l Elpenbeē/ ende overtooch hem l Of/ Yvoor
met den edelsten goude. been
19 Ende de Stoel hadde ses trappen/ eñ het Salomons
hooft aen den Stoel was achter ront/ ende stoel.
daer waren leuen op beyde zyden/ om het 2.Par.9.17.
ghesittel/ ende twee Leeuwen stonden aen
de leuen.
20 Ende twaelf Leeuwen stonden op deses
trappen op beyde zyden / sulcx en is noyt
ghemaeckt in gheenen Koninckrycken.
21 Alle drinckvaten des Koninck Salomo
waren gulden/ ende alle Vaten inden huyse
vanden Woude Libanon/ waren oock lou-
ter gout: m want des silvers en achtede mē m Sy.47.20
ten tyde Salomo niets.
22 n Want het Zeeschip des Koninck / dat n 1.Reg 9.
op de Zee met den Schepe Hiram voer/ 11.28.
quam in dry Jaren eenmael / ende bracht
Gout/ Silver/ Elpenbeen / Simmen/ ende
Pauwen.
23 o Also werdt de Koninck Salomo groo- o.2.Pa.9.22
ter/ met ryckdom ende wysheyt/ dan alle co
ninghen op Aerden.
24 Eñ de gantsche Werelt begheerde Salo
mo te sien/ dat sy de wysheyt hoorden / die
hem God in zyn herte ghegheven hadde.
25 Eñ een yegheliick bracht hem ghescheńc
ken/ silveren ende gulden gereetschap/ clee
deren ende Harnasch/ Cruyden/ Peerden/
ende Muylen Jaerlicx.
26 p Ende Salomo bracht te hoope Wage-
nen ende Ruyters/ dat hy hadde duysendt p Deu.17.16
eñ vier hondert Waghenen eñ twaelf duy- 1.Reg.4.26
sent Ruyters: eñ liet se in de Wagensteden/ 2.Par.1.14
ende by den Koninck te Jerusalem. ende 9.25.
27 Ende de Koninck maeckte/ dat des silvers
te Jerusalem so vele was/ als de steenen/ eñ Des silvers
des Cederenhouts so vele als der wilden was so veel
Vyghboomen in de valleyen. als steenen/
28 Eñ men brachte den Koninck Salomo in Salomons
Peerden wt Egypten ende alderley Ware: tyden.
want de Kooplieden des Koninck kochten
dese selve Ware.
29 Eñ brachtense wt Egypten op: q elcken
eenen Wagen voor ses hondert Silverlin- q Of/ telcke
ghen/ ende een Peert voor hondert ende vyf etc.
tich: also brachtmense oock allen Koningē
der Hethiters/ ende den Koninck tot Sy-
rien/ door hare handt.

Dat xj. Capittel.

1. Salomo vertoornt den Heere/ 14. die verweckt hem wederpartyders Hadad. 23/ Reson. 26. ende Jerobeam. 29 Het Koninckrycke Israels wort Jerobeam van Ahia toegheseyt. 40. Salomo slaet na zyn leven 43. ende sterft.

Salomo
1 Ende de Koninck Salomo a hadde vele neemt veel
wtlandische Wyven lief/ b de Dochter vreemde wy
Pharao/ ende Moabitische/ Ammoni- ven teghen
tische/ Edomitische/ Zidonitische/ ende He de Wet.
thitische. a Deu 17.17
2 Van sulcke Volcken daer de Heere den b 1.Reg.3.1.
kinderen Israels van gheseyt hadde/ c En c Exo.34.16
gaet niet tot hen/ ende en laetse niet tot v Deut.7 3.
lieden comen: sy sullen gewis uwe her ende.17.17
te neyghen tot haren Goden: aen desē hinc Salomons
Salomo met liefde. wyven ende
bywyven.
3 d Ende hy hadde seven hondert vrouwē d Cant.6.8
tot Wyuen/

Salomons wyuen eñ bywyuen. Cant.6.7. 1.Syr.47.21

tot Wijuē / eñ dry hondert Bywyues. e eñ
syne Wijuen neychden zijn herte.
4 Ende doe hy nu oudt was neychden sy=
ne Wijuen zijn herte tot vreemde Goden/
dat zijn herte niet gantsch en was met den
Heere synen God / als dat herte zijns va=
ders Dauids.
5 Also wandelde Salomo Astaroth dē Go
de dier van Zidō na/ eñ Milcom dē grou=
wel der Ammoniters.

Salomo doet dat dē Heere mis=hacht.

6 Ende Salomo dede dat den Heere qua=
lick beuiel/ende en volchde niet gantsche=
licken den Heere/als zijn vader Dauid.

f 2.Reg.21.3 ende.23.13.

7 f Doe bouwede Salomo een Hoochte/
Chamos den ghrouwel der Moabiters/
op den Berch die voor Jerusalem leydt eñ
Moloch den grouwel der Ammoniters.
8 Also dede Salomo allen synen wtlandi=
schen Wijuen/die haren Goden roockten eñ
ders offerden.
9 De Heere dan was toornich op Salomo
dat zijn herte vanden Heere den God Js=
raels geneycht was / g die hem tweemael
verschenen was/

g 1.Reg.3.5 ende.6.11. ende.9. h 1.Reg.9.3

10 h Eñ hem sulcx gheboden hadde dat hy
anderen Goden niet na en wandelde: eñ hy
doch niet gehouden en hadde wat hem de
Heere ghebodē hadde.

i.1.Reg 11.33

11 Daerom sprack de Heere tot Salomo: i
Dewijle dat sulcx by v gheschiedt is / ende
en hebt myn Verbondt ende Geboden niet
ghehouden/ die ick v gheboden hebbe: k so
wil ick oock het Koninckrijcke van v scheu
ren/ende uwen knecht gheuen.

k.2.Sa.15 28 1.Reg.12.15

12 Doch by uwer tijdt en wil ick het niet
doen/ l om ws vaders Dauids wille maer
van der hant ws soōs/wil ick het scheurē.

l Esai.37.35

13 Doch en wil ick het gantsche Rijck niet
van hem afscheuren: eenen stam wil ick u=
wen sone gheuen/om Dauids wille mijns
knechts/ende om Jerusalems wille/die ick
verkoren hebbe.

God verweckt Hadad tegē Salomo. m Jere.51.11. n 2.Sa.8:14.

14 m Ende de Heere verweckte Salomo ee=
nen Wederparthijder/Hadad den Edomiter
vanden Koninckliicken zade/ die daer was
in Edom.
15 n Want doe Dauid in Edom was/ende
Joab de Veldthooftman op tooch / de ver=
slaghenen te begrauē/ sloech hy wat māns
persoonen waren in Edom.
16 (Want Joab bleef aldaer ses Maenden/
eñ het gantsche Jsrael/ tot dat hy wtroey=
de alles wat mans persoonen warē in Edō.
17 Doe vluchtede Hadad eñ met hem som=
mige mannen der Edomiters van zijns va
ders knechten/ dat sy in Egypten quamē:
Hadad nu / was een ionck gheselle.
18 Ende sy maeckten hen op van Midian/ eñ
quamen tot Paran eñ namen lieden met hē
wt Paran ende quamen in Egypten / tot
Pharao den Coninck in Egypten / die gaf
hem een huys ende o voedinghe/ende gaf
hem een Landt in

o Of/kost.

19 Eñ Hadad vant groote genade voor Pha
rao dat hy hē oock † zijns wijfs Taphenes
der Koninghinnen suster ten wiue gaf

† And. ten wyue gaf/ de Suster zyns wyfs/ de suster Taphenias Koninginnen Genubath. Hadads sone.

20 Ende Taphenes suster bae de hem Ge=
nubath synen sone: ende Taphenes tooch
hem op in Pharaonis huys / dat Genu=
bath was inden huyse Pharao: onder den
kinderen Pharao.
21 Doe nu Hadad hoorde in Egypten/ dat
Dauid ontslapen was met synen vaderen/
ende dat Joab de Veldthooftman doot was
sprack hy tot Pharao: p laet my in myn
Landt trecken.

p Gen.30.25

22 Pharao sprac tot hem: Wat gebreeckt v
by my/dat ghy wilt in v Lant trecken: Hy
sprack: Niet: s: dannoch laet my trecken.

23 Oock verweckte hem God eenen Weder=
parthyder Reson den sone El Jada / die van
synen heere Hadad Eser/den Coninck te Zo
ba gheuloden was/

Reson Salomōs weder partyder.

24 Ende vergaderde tegen hem mannen/ eñ
werdt een Hooftman der Rijchsknechten/
doese Dauid verworchde / ende toghen na
Damasco / ende woonden aldaer/ ende re=
gheerden te Damasco.
25 Ende hy was Jsraels Wederparthijder/so
langhe als Salomo leefde: dat is q † de
schande die Hadad leedt daerom hadde hy
eenen haet teghen Jsrael / ende werdt Co=
ninck ouer Syrien.

q † And het quaet dat Hadad dede/ eñ hadde etc.

26 Daertoe Jerobeam de sone Nebat een
Ephrateer van Zareda/ Salomons knecht/
eñ zijn Moeder hiet Zeruga een Weduwe:
die hief oock de handt op teghen den Co=
ninck.

Jerobeam Salomons vyant. 2.Par.13.6.

27 Ende dat is de sake/ daerom hy de handt
teghen den Coninck op hief: doe Salomo
Millo bouwede sloot hy de muerē volcomē
toe aen de Stadt Dauids zijns vaders.
28 Eñ Jerobeam was een stercker man:
ende doe Salomo sach dat de Jongelinck
behendich was stelde hy hem ouer alle last
des huys Josephs.
29 r Het geuiel nu te dier tijt dat Jerobeam
wt ginck van Jerusalem ende de Propheet
Ahia van Silo/quā aen hem op den wege/
ende hadde eenen nieuwen Mantel aen/ eñ
die beyde waren alleen op den Velde.

Ahia den prophete. r 1.Sa.15.28

30 Ende Ahia vattede den nieuwē Mantel
die hy aen hadde,eñ scheurde dien in twaelf
stucken.
31 Ende sprack tot Jerobeam: Neemt tien
stucken tot v: want so spreect de Heere de
God Jsraels: Siet ick wil het Koninckrijcke
vander handt Salomo scheuren/ ende v tiē
stammen gheuen.
32 Eenē stā sal hy hebbē, om mijns knechts
Dauids wille eñ om der Stadt Jerusalem
wille/ die ick verkoren hebbe wt allen stam
men Jsraels.

Juda ende Ben Jamin wordē hier voor eenen stam gerekent daerom dat sy onder malcanderē v. mögt warē/ eñ de andere Koninck maer tien stāmē en kreycht

33 Daerom dat sy my verlaten / eñ aengebe=
den hebbē Astaroth den God der Zido=
niers/Chamos den God der Moabiters/
ende Melcom den God der kinderen Am=
mon / ende niet gewandelt en hebben in my
ne weghen/dat sy deden wat my behaecht/
myne Geboden ende Rechten, ghelyck als
Dauid zijn vader.
34 Jck en wil oock niet het gantsche Rijck
wt synder handt nemen maer ick wil hem tē
Vorst makē zijn leefdage/ om Dauid mijns
knechts wille/ dien ick verkoren hebbe / die
myne Gheboden ende Rechten ghehouden
heeft.

s 2.Par.7.17

35 t Wt der handt zijns soons / wil ick het
Koninckrijck nemen/ ende wil v tien stam=
men/

t 1.Reg 12.15

36 Eñ synen sone eenen stamme gheuen: u op
dat Dauid mijn knecht voor my een Licht
hebbe x altoos/inder stadt Jerusalem die
ick my vercoorē hebbe, dat ick mijnen Naem
daer henen settede.

u 1.Reg.15.4 Psal.132 17. x 2.Sa.7.13

37 So wil ick v nemen/dat ghy regeret ouer
alles wat v herte begeert/ ende sult Konīnc
zijn ouer Jsrael.

Jerobeam wort het Koninckrijcke Jsraels toegheseydt.

38 Sult gy nu hooren alle dat ick v gebieden
sal ende in mynen Wegen wandelen/ ende
doen wat my behaecht / dat ghy houdet
myne Rechten ende Geboden / ghelyck als
myn knecht Dauid gedaen heeft: so wil ick
met v zijn / eñ v een bestandich huys bou=
wen als ick Dauid ghebouwet hebbe: ende
wil v Jsrael gheuen:

y Dat is/ om Salomons daet wille.

39 Eñ wil het zaedt Dauids om y dies wille
verootmoedigē/nochtans niet eewichlick.

g) Anders/ trachtede Sisak.

40 Salomo dan g) sochte Jerobeam te doo
den: doe maeckte hem Jerobeam op/ ende
vluchtede in Egypten/ tot Sisak den Co=
ninck in Egypten: ende bleef in Egypten
tot dat Salomo starf.

a 2.Pa.9 29

41 a Wat meer van Salomo te seggē is/ eñ
alles wat hy gedaen heeft/ eñ zijn wysheyt
dat is gheschreuen inder b Chronica van
Salomo.

b Dit boeck en is niet voor handē.

42 Den tijt nu die Salomo Coninck was
te Jerusalem ouer het ghantsche Israel/ is
veertich Jaer.

Salomo veertich Jaren Coninc ouer t gantsche Israel/ Reeft.

43 Ende Salomo ontsliep met synen vade=
ren ende wert begrauen inder Stadt Da=
uid zijns vaders: ende zyn sone Rehabeam
werdt Coninck in zijn stede.

Dat xij. Capittel.

1. Israel wil zyn Jock ghelicht hebben van Rehabeam/ 6. die verachtet der Oudē ende Wysen raet/ 8. ende beantwoort het volck na het aenghenen der Jongen eñ onverstandighen/ 16. Israel valt af van Juda. 21. Rehabeam wort verboden met hē te crygen. 25. Jerobeam haeltse met list eñ gulden Caluern aen hem.

a 2 Par 10.1 Rehabeam Salomons sone, is alleen Coninc ouer Juda. b 1 Reg 11 40

1 Ende a Rehabeam tooch na Sichem:
want het gantsche Israel was te Si=
chem ghekomen/ hem tot een Coninck
te maken.

2 Ende Jerobeam de sone Nabat/ hoorde
dat/ doe hy noch in Egypten was (b daer
hy voor den Coninck Salomo henen ghe=
vloden was/) ende bleef in Egypten.

3 Ende sy sonden henen/ ende lieten hem
roepen: ende Jerobeam met tsamen der gā
tscher Ghemeynte Israels / quamen ende
spraken met Rehabeam, ende seyden:

4 U vader heeft ons iock te hart gemaect/
so maecke ghy nu den harden dienst eñ dat
sware iock lichter. dat hy ons opgheleydt
heeft/ so willen wy v onder danich zyn.

5 Ende hy sprack tot hen/ Gaet henen tot
aenden derdē dach so coemt weder tot my
ende het volck ghinck henen.

6 Ende de Coninck Rehabeam hielt eenen
raet met den Oudtsten die voor synen va=
der Salomo stonden doe hy leefde, ende
sprack: Hoe radet ghylieden dat wy desen
volcke een antwoordt gheuen?

7 Sy spraken tot hem: Ist dat ghy heden
desen volcke eenen dienst doet ende hem te
wille zijt, ende hen verhoort/ ende hen goe=
de worden geeft/ so sullen sy v onder zyn v
leefdaghe.

Der Oudē eñ Wijsē raet veracht Rehabeam.

8 Doch hy verliet der Oudtsten raedt die
sy hem gegeuen hadden / ende hielt eenen
raet met den Jongen/ die met hem opghe=
wassen waren ende voor hem stonden.

9 Ende hy sprack tot hen: Wat radet ghy
lieden dat wy antwoordē desen volcke die
tot my ghesept hebben: Maeckt het iock
lichter. dat v vader op ons gheleyt heeft?

Der Jonghen eñ onverstandigē raedt

c Spr.47 28

10 Ende de Jongen die met hem opgewas=
sen waren spraken tot hem: c Ghy sult tot
den volcke (dat tot v seyde: V vader heeft
onse iock te swaer gemaeckt maeckt ghy
het ons lichter) alsoo seggen: Mynen kleyn
sten vingher sal dicker zyn / dan myns va=
ders lendenen.

11 Nu myn vader heeft een swaer iock op
v lieden geladen/ doch ick wils noch meer
ouer v lieden maken: myn vader heeft v lie=
den met roeden gecastijdt, doch ick wil v
lieden met Scorpioenen castijden.

12 Also quam Jerobeam met tsamen den
gantschen volcke tot Rehabeam aenden
derden dage/ als de Coninck geseyt hadde
ende ghesproken: Coemt weder tot my aen
den derden daghe.

13 Ende de Coninck gaf den volcke een har
de antwoort/ ende verliet den raet dien hē
de Oudtste ghegheuen hadden/

14 Ende sprack met hen na den raet der Jon
ghen ende seyde: b Myn vader heeft uwe b Esa.14 29
iock swaer gemaeckt / doch ick wils noch
meer ouer v lieden maken: myn vader heeft
v lieden met roeden ghecastijt: doch ick wil
v lieden met Scorpioenen castijden.

15 Also en hoorde de Coninc den volcke niet:
want het was also gewendet vanden Hee=
re: op dat hy zijn woordt beerachtichde / e 1 Reg 11 29
dat hy door Ahia van Silo gesproken had=
de tot Jerobeam den sone Nebat.

16 f Doe nu het gantsche Israel sach, dat de
Coninck hen niet hooren en woude/ gaf het
volck den Coninck een antwoorde/ eñ sprac:
g Wat hebbē wy dan voor een deel aen Da
uid / oft Erue aen den sone Isai? Israel
maeckt v na uwe Hutten: so siet ghy nu tot
uwen huyse Dauid: also ginck Israel in sy=
nen Hutten:

Israels afual van Juda. f 2 Reg.17.21 g 2.Pa.20.1

17 Dat Rehabeam slechs regeerde ouer de
kinderen Israels/ die inden Steden Juda
woonden.

18 Ende doe de Coninck Rehabeam henen
sant h Adoram den Rentmeester / wierp hē
het gantsche Israel met steenen ten doodt:
nu de Coninck Rehabeam clam haestelick
op eenen Wagen, dat hy vluchtede na Je=
rusalem.

Adoram Salomons Rentmeester wordt met steenen doodt ghe worpen. h 1 Reg 4 6.

19 Also viel Israel vanden huyse Dauids/
tot op desen dach.

20 Doe nu het gantsche Israel hoorde/ dat
Jerobeam was weder gecomen sonden sy
henen ende lieten hem roepen tot der gant
scher Ghemeynte/ ende maeckten hem tot
Coninck ouer het gantsche Israel/ eñ nie=
mant en volchde den huyse Dauids/ dan dē
stamme Juda alleen.

Jerobeam wordt Coninck ouer Israel.

21 i Ende doe Rehabeam te Jerusalem quā/ i 2.Par. 11.1
vergaderde hy het gantsche huys Juda/ eñ
den stamme Ben Jamin, hondert ende tach
tentich dupsent ionge strijt bare manschap/
om teghen het huys Israels te stryden. eñ
het Coninckrijcke weder aen Rehabeam dē
sone Salomo te brenghen.

22 Doch Gods woordt quam te Semaja
den man Gods/ ende sprack:

Semaja de Propheet. 2 Para.11.2

23 Segt Rehabeam den sone Salomo / den
Coninck Juda, ende totten gantschen huy=
se Juda ende Ben Jamin/ ende den anderen
volcke ende segt:

24 So spreeckt de Heere: Ghylieden en sult
niet op trecken: ende strydē tegen uwe broe
deren de kinderen Israels: een yegelick ga
weder te huys want sulcx is van my ghe=
schiet: ende sy hoorden den woordē des Hee
ren ende keerden om dat sy henen gingen/
als de Heere ghesepdt hadde.

25 Jerobeam nu boude Sichem, op het ghe=
berchte Ephraim/ ende woonde daerin / eñ
tooch van daer wt k ende bouwede Pnuel. k Judi .8.17

26 Ende Jerobeam dachte in zyn herte: l l 1.Reg11 36
het Coninckrijcke sal nu weder ten huyse
Dauids vallen /

27 So dit volck sal opgaen / offer te doen in
des Heeren huys te Jerusalem: eñ het her=
te deses volcx sal hem keeren tot haren Hee
re Rehabeam, den Coninck Juda, ende sal
my verworgen/ ende weder tot Rehabeam
den Coninck Juda vallen.

28 Eñ de Coninck hielt eenē raet/ eñ maect e
m twee gulden Caluern / eñ sprack tot hen
het is v lieden te veel/ op na Jerusalem te
gaen: n siet/ daer zyn uwe Goden Israel die
v wt Egyptenlande ghelepdt hebben.

Jerobeams gulden Kalueren. m Tob. 1.5 2.Reg17.16. Exodi 20.4 n Exod.32.8

29 Ende hy settede het een te BethEl/ende
het ander te Dan.

Afgodische onsinnicheyt/soeckt in verre Landē dat sy thuys heeft gelijck als die van BethEl tot Dā en̄ wederom die van Dan tot BethEl

30 Ende dat werdt tot sonde: want het Volc
ginck henen voor het een tot Dan toe.
31 Hy maeckte oock een huys der Hoochtē/
o ende maeckte Priesters vandē p cleynstē
inden Volcke/ die niet vandē kinderen Levi
en waren.
32 Ende hy maeckte een Feest/ aenden vijf-
tienden dage der achtster Maent/ ghelijck
als het Feest in Juda/ende offerden op dē
Altaer: so dede hy te BethEl/ datmen den
Kalveren offerde/ die hy gemaeckt hadde:
ende stichtede te BethEl de Priesters der
Hoochten/ die hy ghemaeckt hadde.
33 Ende offerde op den Altaer (dien hy ghe-
maeckt hadde) te BethEl/ aenden vijftien-
den dage der achtster Maent / dien hy wt
zijn herte verdacht hadde: ende maecte den
kinderen Israels Feeste/ ende offerde op dē
Altaer/ datmen roocken soude.

o Num 3.10. 3 Reg 17 32 2. Par. 11. 15 p Of/ slechsteen/ ongeachtsten.

Dat xiij. Capittel.

1. Een Propheet propheteert tegen dē Altaer te BethEl. 4. Jerobeams arm/ diē hy tegē hem wtreckt/ verdorret/ 6. en̄ wort door desselven Propheten gebedt als te voren. 8. De Propheet heeft Gods bevel/ hy en sal aen die plaetse noch eten noch drincken/ 14/ laet hem dat selve van eenen anderen Propheet ontgheven/ 20. ende wordt na des Heeren woordt/ (24 van eenen Leeu wt ghedoodt/) 30. in een vreemt graf begraven. 33. Jerobeam blijft Godloos en̄ onbekeert.

Prophetie tegen dē Altaer te BethEl

1 Ende siet/ een man Gods quam van Ju-
da/ door het woordt des Heeren te Beth
El ende Jerobeam stont by den Altaer
om te roocken.
2 Ende hy riep teghen den Altaer door het
woort des Heeren/ en̄ sprack: Altaer/ altaer/
so spreeckt de Heere: a Siet/ daer sal een so-
ne den huyse Davids geboren worden/ met
name Josia/ * die sal op v offeren de Prie-
sters der Hoochten/ die op v roocken/ ende
sal menschen beenen op v verbernen.

a Gen. 16. 11 ende 17 19 Judic 13. 20 * 4 Reg 23 16

3 Ende hy gaf dies daechs een teecken/ en̄
sprac: Dat is het teecken/ dat de Heere sulcx
ghesproken heeft: Siet/ den Altaer sal van
malcanderen scheuren/ ende de asschen ver-
goten worden die daer op zijn.

Jerobeās arm verdort

4 Doe nu de Coninck dat woort vanden
man Gods hoorde die tegen den Altaer te
BethEl riep/ reckte de hy zijn hant wt vp
den Altaer/ ende sprach: Grijpt hem: ende
zijn handt verdorde die hy teghen hem wt
gereckt hadde/ ende en condese niet weder
na hem trecken.
5 Ende den Altaer scheurde van malcande
ren/ ende de asschen werdē vergoten vandē
Altaer/ na het teecken dat de man Gods
ghegeven hadde / door het woordt des
Heeren.
6 Ende de Coninck antwoorde/ ende sprac
tot den man Gods: b Bidt het aengesichte
des Heeren ws Gods/ ende bidt voor my/
dat mijn hāt weder tot my kome: doe badt
de man Gods het aengesichte des Heeren/
ende den Coninck wert syne handt weder
tot hem ghebracht/ ende wert als sy te vo-
ren was.

b Exod. 8. 8 ende. 9. 28. ende. 10. 17. Nume. 21. 7. Act. 8. 23

7 En̄ de Coninck sprach met den man Gods
Coemt/ ende gaet met my te huys/ en̄ laeft
v/ ick wil v een Gheschenck gheven.
8 Daerentteghen die man Gods sprack tot
den Coninck: c Wanneer ghy my oock uwe
half huys gavet/ so en ginge ick doch niet
met v: want ick en wil aen dese plaetse

c 4 Reg. 5. 16

gheen broodt eten noch water drincken.
9 Want alsoo is my gheboden door des Hee
ren woort/ ende ghesept: Ghy en sult gheen
broot eten/ ende gheen water drincken/ en̄
niet weder door den wech comen / dien ghy
ghegaen zijt.
10 En hy ghinck wech door eenen anderen
wech/ ende en quam niet weder door den
wech/ dien hy na BethEl ghecomen was.
11 Daer woonde nu een oude Propheet te
BethEl/ tot dien quam zijn sone/ ende ver-
telde hem alle wercken die de man Gods
ghedaen hadde dies daechs te BethEl/ en̄
de woorden die hy totten Coninck ghespro-
ken hadde.
12 Ende haer vader sprack tot hem: Waer
is de wech dien hy getogen is? ende zijn so-
nen wesē hem den wech/ dien de man Gods
ghetoghen was/ die van Judea ghekomen
was.
13 Ende hy sprac tot syne sonen: Sadelt my
den Ezel: ende doe sy hem den Ezel sadeldē/
reedt hy daer op.
14 Ende tooch den man Gods na/ en̄ vandt
hem onder een Eycke sitten: ende sprack tot
hem: Zijt ghy de man Gods / die van Judea
ghecomen is? Hy sprach: Ja.
15 Hy sprach tot hem: Coemt ende gaet met
my te huys/ ende eet broodt.
16 Hy sprack daerentteghen/ Ick en can niet
met v omkeeren/ ende met v gaen: ick en wil
oock geen broot eten/ noch water drincken
met v/ aen dese plaetse.
17 Want daer is met my ghesproken door
het woort des Heeren: Ghy en sult aldaer
noch broot eten/ noch water drincken: ghy
en sult niet weder door den wech gaen/ dien
ghy ghegaen zijt.
18 Hy sprach tot hem: Ick ben oock een Pro-
pheet als ghy/ d ende een Enghel heeft met
my ghesproken door des Heeren woort / en̄
gesept: Voert hem wederom met v te huys/
dat hy broot ete/ ende water drincke: doch
hy looch hem voor:

d Galat. 1. 8

19 Ende voerde hem wederom/ dat hy broot
at/ ende water dranck in synen huyse.
20 Ende doe sy ter Tafelen saten/ quam het
woort des Heeren tot den Propheet/ die hē
wederom gheuoert hadde/
21 Ende riep den man Gods aen/ die van Ju
dea ghecomen was/ ende seyde: So spreeckt
de Heere: Daerom dat ghy den monde des
Heeren zijt ongehoorsaem geweest/ ende en
hebt niet gehouden het gebodt/ dat v de Hee
re v God gheboden heeft/
22 Ende zijt wederom ghekeert / hebt broot
ghegheten/ ende water gedroncken/ aen de
plaetse daer hy v vā seyde: Ghy en sult daer
noch broot eten/ noch water drincken: so en
sal v lichaem niet in uwer vaderen ghraf
comen.
23 Ende doe hy broot gegeten en̄ ghedronc-
ken hadde/ sadelde men den Propheet / dien
hy wederom gheuoert hadde/ den Ezel.
24 e Ende doe hy wech tooch/ vant hem ee-
nen Leeuwe op den wech/ ende doode hem:
en̄ zijn lichaem lach gheworpen inden wech
en̄ dē Ezel stont by hem/ en̄ de Leeuwe stont
by het lichaem.

e 1 Reg 20 36. De Propheet die Gods stemme ongehoorsaem is wordt van eenen Leeuwe gedoodt.

25 Ende doe daer lieden voor by gingen/ sa-
gen sy het lichaem inden wech ghewórpen:
ende den Leeuwe by het lichaem staen: ende
quamen ende seyden tinder Stadt/ daer de
oude Propheet in woonde.
26 Doe dat de Propheet hoorde/ die hem we
derom geuoert hadde/ sprack hy: Het is de
man Gods/ die den monde des Heeren is on
ghehoorsaem gheweest/ daerom heeft hem
de Heere den Leeuwe ghegheven/ die heeft
hem

hem ghebrokē ende gedoodt/ na het woort/ dat hem de Heere ghesept heeft
27 Ende sprack tot sijne sonen: Sadelt mp den Ezel: Ende doe sp hem ghesadelt hadden/
28 Tooch hp henen/ ende vant zijn lichaem inden wech geworpen/ ende den Ezel ende den Leeuwe by het lichaem staen: de Leeuwe en hadde niets gegeten van het lichaē ende den Ezel oock niet ghebroken.
29 Doe nam de Propheet het lichaem des mans Gods op/ ende leyde hem op den Ezel/ ende voerde hem wederom/ ende quam in de Stadt des Ouden Propheten/ dat sp hem beclaechden ende begroeuen.
30 Ende hp leyde het lichaem in zijn graf/ ende beclaechde hem: Och broeder.
31 Ende doe sp hem begrauen haddē/ sprac hp tot sijnen sonen: Wanneer ick sterue/ so begraeft mp in het graf daer de man Gods in begrauen is/ ende legt mijn gebeente by zijn ghebeente/
1.Reg 13 16 32 f Want het sal ghescheiden/ wat hp gheroepen heeft teghen den Altaer te BethEl/ door het woort des Heeren/ ende tegen alle hupsen der Hoochten/ die indē steden Samaria sijn.
33 Euenwel na dese ghescheidenisse/ en keerde hem Jerabeam niet van sijnen boosen weghe/ maer verkeerde hem/ ende maeckte Priesters der Hoochten/ vanden g alderslechtsten des volcx: tot wien hp lust hadde/ diens hant vulde hp/ ende die wert Priester der Hoochten. g Of/ alderverachtsten
34 Ende dit wert den hupse Jerobeam tot sonde/ dat hp verdoruen/ ende vander Aerden verdeighet werdt.

Dat xiiij. Capittel.

1. Jerobeam schict wt oorsake zijns crancken soons/ zijn Wijf aen den Propheet Ahia/ 7. die Prophetêert tegē Jerobeams hups/ 12. ende het benoemde teecken/ 17. coemt. 22. Juda doet allerlep Afgodische grouwelen. 25. Sisak Coninck in Egypten berooft den Tempel. 29. Rehabeam sterft.

Ahia Jerobeams sone 1 TE dier tijdt was Abia de sone Jerobeam cranck.
2 Ende Jerobeam sprack tot sijnē Wijue: a Maect v op/ ende verkleedt v dat het niemandt en merckte/ dat ghp Jerobeams wijf zijt/ ende gaet henen na Silo: siet/ aldaer is de Propheet Ahia/ b die mp gesproken heeft/ dat ick soude Coninck zijn ouer dit volck. a 2 Reg 8 18. Ahia. b 1. Reg 11 31
3 Ende neemt met v tien brooden en̄ coekken/ en̄ een kruycke met Heunich/ ende gaet tot hem/ dat hp v segge/ hoe het den Jonghen gaen sal.
4 Ende Jerobeams wijf dede also/ ende maeckte haer op/ ende ginck na Silo/ ende quam int hups Ahia: Ahia nu/ en conde niet sien/ want zijn ooghen starreden van ouderdom.
5 Doch de Heere sprack tot Ahia: Siet/ Jerobeams wijf Coemt/ dat sp een sake van v vrage om haren sone/ want hp is kranck: so spreeckt ghp met haer/ so ende so: Doe sp nu in quam/ steldē sp haer vreemt.
6 Als dan Ahia hoorde het rupsschē haerder voeten ter deuren in gaen/ sprack hp Coemt hier in/ ghp wijf Jerobeams: waerom stelt ghp v so vreemt: ick ben tot v ghesonden een harde Bode. Ahia prophetêert teghen Jerobeams
7 Gaet henen/ en̄ segt Jerobeā: So spreeckt de Heere de God Israels: c Ick hebbe v verheuen wt den Volcke/ ende tot een Vorst ouer mijn Volck Israel ghesét. c 1. Reg 12 15 ende 16. 2.
8 Ende hebbe het Coninckrijck van Dauids hupse gescheurt/ ende v ghegeuen: ghp dannoch en zijt niet geweest als mijn knecht Dauid/ die mijn ghebodt hielt/ ende wandelde mp na van ghantscher herten/ dat hp dede wat mp slechs wel beuiel:
9 Ende hebt quaet ghedaen bouen alle die voor v geweest zijn: zijt henen gegaen/ ende hebt v ander Goden ghemaeckt/ ende gegoten Beelden/ dat ghp mp tot toorne verwecket/ ende hebt mp achter uwen rugge geworpen.
10 d Daerom siet/ ick wil ongeluck ouer het hups Jerobeams voeren/ ende wtroepen aē den Jerobeam/ e oock dien/ die aen de wandt pist/ f den besloten ende verlaten in Israel: ende wil de nacomelingen des hups Jerobeams wtvaghen/ gelijck alsmen drech wt vaecht/ tot dat het ghantsch met hem wt zp. d 1 Reg. 15. 29 e Sa 25 22. 2. Reg 9. 8. f Dat is/ oock de verworpens en̄ verachtste van zijn ghe slachte: wāt alle mans geslachte/ de beste met ten slechstē sullen vuiels worden.
11 g Wie van Jerobeam inder Stadt sterft/ dien sullen de Honden eten: wie daerentegen op den velde sterft/ dien sullen de Voghelen des Hemels eten: want de Heere heeft het ghesproken.
12 So maect ghp v nu op/ ende gaet te hups ende wanneer uwen voet ter Stadt in treet/ so sal het kint sterven.
13 Ende het gantsche Israel sal hem beclagen/ ende sullen hem begrauen: want dese alleen van Jerobeam/ sal ten graue komen/ daerom/ dat wat goets aen hem gheuonden is voor den Heere den God Israels indē hupse Jerobeams. g 1. Reg 16. 4
14 h De Heere dannoch sal hem eenen Coninc ouer Israel verwecken/ die sal het hups Jerobeams wtroepen dies daechs: i ende wat is nu wt ghe rechtet? h Reg 15. 29 i Minnesis. Wanneer dit coemt/ so salmen segghen: wat heeft Jerobeam nu weghe-richt
15 k Ende de Heere sal Israel slaen ghelijck als het Riet in het water beweecht wordt ende sal Israel wtplucken van desen goedē lande/ dat hp haren vaderen gegeuen heeft/ ende salse verstroven ouer het water/ daeromme dat sp haer l Hagen ghemaeckt hebben/ den Heere te vertoornen. k 2. Reg 17 18 l Of/ lust wouden. m Cane 5. 4
16 Ende sal Israel ouergeuen om Jerobeās sonden wille/ die daer ghesondicht heeft/ en̄ heeft Israel sondighen ghemaeckt.
17 Ende Jerobeams wijf maeckte haer op/ ginck henen/ ende quam te m Thirza: ende doe sp op den Dorpel des hups quam/ sterf de Jonghen.
18 Ende sp begroeuen hem/ en̄ het gantsche Israel beclaechde hem n na dē woorde des Heeren/ dat hp ghesproken hadde door sijnē knecht Ahia den Propheet. n 1 Reg 14
19 Wat meer van Jerobeam te segghen is/ hoe hp gecrijcht ende geregeert heeft/ siet/ dat is ghescreuen inder Cronica der Coninghen Israel.
20 Den tijt nu dat Jerobeam regeerde/ zijn twee ende twintich Jaer: ende ontsliep met sijnen vaderen: ende zijn sone Nadab werde Coninck in zijn stede. Jerobeam is xxij. Jaer Coninck ouer Israel.
21 So was Rehabeam de sone Salomo/ Coninck in Juda: een ende veertich Jaer was Rehabeam oudt/ doe hp Coninck wert/ en̄ regeerde seuentien Jaer te Jerusalem/ inder Stadt die de Heere verkoren hadde wt allē stammen Israels/ dat hp sijnen Name aldaer henen settede: zijn Moeder hiet Naema/ een Ammonitische. Nadab Coninck in Israel Rehabeam xvij. Jaer Coninc in Juda.
22 Ende Juda dede dat den Heere qualick beuiel/ ende verweckten hem tot yuer/ meer dan alles dat hare vaders gedaen hadden/ met haren sonden die sp deden. 2. Par. 12. 1
23 Want sp bouweden hen Hoochten/ o Calummen ende Haghen/ op alle hooghe Berghen/ ende onder alle groote Boomen. o Of Pilaers beelden ende lust wouden.

Dan

p 1 And. bug 24 Jongelingen: scorta mascula.

24 Daer waren oock p Hoereniagers inden
Lande/ende sy deden alle de grouwelen der
Heydenen/die de Heere voor den kinderen
Israels verdreuen hadde.
25 Nu/inden vijfsten Jare des Coninex Re
habeam/tooch Sisak de Coninck in Egyp-
ten op/teghen Jerusalem/
26 Ende nam den schat wt den huyse des
Heeren/ende wt den huyse des Conincks/
ende alles wat daer te nemen was:eñ nam
alle gulden Schilden/r die Salomo hadde
laten maken.
27 In welcker stede liet de Coninck Reha-
beam metalen Schilden maken/ende be-
ualse onder de hant der Oversten Trauan-
ten/die de deure bewaerden aenden huyse
des Conincks.
28 Ende so dickwils als de Coninck in het
huys des Heeren ginck/droegense de Tra-
uanten/ende brachtense weder inder Tra-
uanten kamer.
29 Wat meer van Rehabeam te segghen is/
ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is
gheschreuen inder Chronica der Coningen
Juda.
30 Ende daer was crijch tusschen Rehabe-
am ende Jerobeam haer leefdaghe.
31 sEnde Rehabeam ontsliep met synen Va-
deren/ende wert begrauen met synen Va-
deren inder Stadt Dauids/ende zijn moe-
der hiet Naema/een Ammonitische:ende
zijn sone Abiam wert Coninck in zijn stede.

Sisak Coninck in Egypten beroofst den Tempel
2. Par.12.2.
r 1 Reg 10 16
2. Par 9.15.

Rehabeam sterft
s 2.Pa.12.19

Dat xv. Capittel.

1. Abiam regeert ouer Juda/8 ende na hem Assa/16 die wert bekrijcht van Baesa/18. ontset van Ben hadad/23. eñ sterft/ 25. Baesa slaet den Nadob/29. daertoe het gantsche huys Jerobeams/33. eñ wordt Coninck ouer Israel.

a 2.Pa.13.1
Abiam Coninc in Juda regeert 3. Jaer.

1 IN den achtienden Jare des Coninex Je-
robeam des soons Nebat/werdt Abiam
Coninck in Juda.
2 Ende regeerde drij Jaer te Jerusalem:
zijn moeder hiet Maecha/een dochter A-
bisalom.
3 Ende hy wandelde in alle sonden zijns
vaders/die hy voor hem gedaen hadde/eñ
zijn herte en was niet oprecht aenden Her-
re synen God/als het herte zijns vaders
Dauid.
4 b Want om Dauids wille ghaf hem de
Heere synen God een licht te Jerusalem/
dat hy synen sone na hem verweckede ende
onderhielte Jerusalem:
5 Daerom/dat Dauid gedaen hadde wat
den Heere wel beuiel/ende niet geweken en
was van allen dat hy hem gheboodt/zijn
leefdaghe: behaluen alleen in c den handel
met Uria den Hethiter.
6 Daer was dan eenen crijch tusschen Re-
habeam ende Jerobeam/zijn leefdaghe.
7 Wat nu meer van Abiam te seggen is/eñ
alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat is ge-
schreuen d inder Chronica der Coningen
Juda:daer was oock krijch tusschen Abiã
ende Jerobeam.
8 Ende Abiam ontsliep met synen vade-
ren/ende sy beghroeuen hem inder Stadt
Dauids: e eñ Assa zijn sone wert Coninck
in zijn stede.
9 Int twintichste Jaer des Coninex Je-
robeams ouer Israel/wert Assa Coninck
in Juda/
10 Ende regeerde een ende veertich Jaer
te Jerusalem:zijn f moeder hiet Maecha/
een dochter Abisalom.
11 Ende Assa dede dat den Heere wel beuiel/
als zijn vader Dauid.

b 1 Reg.11 36
c 2.Sa.11.4 17.eñ.12.9
d 2.Pa.13.3
Assa Coninc in Juda regeert 41. Jaer.
e 2.Par.14.
f Is hier grootmoed/ ghelijck als Dauids vader voorgrootvader dickwils vader ghenoemt wordt.

12 g Ende verdreef de Hoereniagers wt dẽ
Lande/ende nam wech alle Afgoden/die
zijn Vaders ghemaeckt hadden.
13 Daertoe settede hy oock zijn moeder Mae-
cha af vanden Ampte/dat sy den h Miple-
zeth ghemaeckt hadde inden i Hagen:ende
Assa roeyde haren Miplezeth wt/ende ver-
brande hem inder Beke Kidron.
14 Euenwel de Hoochten en namen sy niet
wech:doch was het herte Assa oprecht aen-
den Heere/zijn leefdaghe.
15 Ende het siluer/ende gout/ende Vaten/
dat zijn vader geheylicht hadde/ende wat
geheylicht was ten huyse des Heerẽ/bracht
hy daer weder in.
16 Eñ daer was crijch tusschen Assa eñ Bae-
sa den Coninck Israels haer leefdaghe.
17 Baesa de Coninck Israels tooch op te-
ghen Juda ende bouwede Rama/dat nie-
mandt en soude wt ende in trecken/op Assa
zyde des Conincks Juda.
18 Doe nam Assa alle het siluer ende goudt/
dat ouergebleuẽ was inden schat des huys
des Heeren ende inden schat des huys des
Coninex/ende gaf het in synen knechtẽ han-
den/ende sandt se k tot Benhadad den sone
Tabrimon/des soons Hesion/den Coninck
in Syrien/die te Damasco woonde/eñ liet
hem segghen:
19 Daer is een verbont tusschen my ende v/
ende tusschen mynẽ vader ende uwen vader
daerom schicke ick v een geschenck/siluer
ende gout/dat ghy varen latet het verbont/
dat ghy met Baesa den Coninck Israels
hebt/dat hy van my af trecke.
20 Benhadad hoorde den Coninck Assa/eñ
sandt zijn Hooftlieden tegen de Steden Is-
raels/ende sloech Jjon eñ Dan/eñ Abel-
Beth Maacha/het gantsche Cinerot l aen
den gantschen Lande Naphthali.
21 Doe dat Baesa hoorde/liet hy af Rama
te bouwen/ende tooch weder na Thirza.
22 De Coninck Assa dan/liet wtroepen indẽ
gantschen Juda: Hier en sal niemant onghe-
straft blijuen:ende sy namẽ de steenen ende
het hout van Rama wech/daer Baesa me-
de ghebouwet hadde:ende de Coninck Assa
bouwede daer mede Geba Ben Jamin/ende
Mizpa.
23 Wat nu meer van Assa te seggen is/ende
alle zijn macht/ende alles wat hy ghedaen
heeft/eñ de Steden die hy gebouwet heeft/
siet/dat is gheschreuen inder Chronica der
Coningen Juda/behaluen dat hy in synen
ouderdom aen syne voeten kranck was.
24 Ende Assa ontsliep met synen Vaderen/
ende wert begrauen met synen Vaderen in
der Stadt Dauids zijns Vaders: eñ Jo-
saphat zijn sone wert Coninck in zijn stede.
25 Ende Nadab de sone Jerobeam wert Co-
ninck ouer Israel/inden anderen Jare Assa
des Coninex Juda/ende regeerde ouer Is-
rael twee iaer.
26 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde inden wege zijns vaders/eñ
in synen sonden/daer hy Israel mede hadde
sondighen ghemaeckt.
27 Ende Baesa de sone Ahia wt den huyse
Isaschar/maeckte een verbont tegen hem/
ende sloech hem te Gibethon/die daer was
der Philisteen:want Nadab ende het gant-
sche Israel/belegerden Gibethon.
28 Also doodde hem Baesa inden derdẽ Ja-
re Assa des Coninex Juda/ende wert Co-
ninck in zijn stede.
29 Als hy nu Koninck was/sloech hy het
gantsche huys Jerobeams/eñ en liet niet
ouer/dat den adem hadde van Jerobeam/
tot dat hy hem verdelchde/n na dẽ woor-
de des

g 1 Reg 22 47
h wie die Miplezeth zy/is onseker-sommige seggen/het zy dẽ Afgod Priapus geweest
i Of/ buẽ wouden
Baesa Coninck in Israel.
2.Par.16.1
k 1.Reg 20.1
l Anders. met tsamen
Josaphat Coninck in Juda.
2. Par.17.1
Nadab Coninck in Israel twee
Baesa Coninck in Israel.
1 Reg.15.17
Jerobeams huys wort wtgeroeyt door Baesa
m 1.Reg.14 10.24

de des Heeren / dat hy ghesprokẽ hadde
door synen knecht Ahia van Silo.
30 Om der sonden wille Jerobeams / die hy
dede, eñ Israel daermede sondigen maecte:
met u den verwecken, daer hy den Heere dẽ
God Israels mede vertoornde.

u Of, tergẽ.

31 Wat nu meer vã Nadab te seggen is / eñ
alles wat hy gemaeckt heeft / siet / dat is
geschreuen inder Chronica der Coninghen
Israels.
32 Ende daer was kryech tusschen Asa ende
Baesa den Coninck Israel, haer leefdaghe.
33 Inden derden Jare Asa des Conincks
Juda werdt Baesa de sone Ahia / Coninc
ouer het gantsche Israel te Thirza / vier eñ
twintich Jaer.

Baesa is 24 Jaer Coninck ouer Israel.

34 Ende dede dat den Heere qualick beuiel /
ende wandelde indẽ wech Jerobeams eñ /
in syner sonde / daer hy Israel mede hadde
doen sondighen.

Dat xvj. Capittel.

1. Jehu de Propheet, propheteert tegẽ Baesa. 6. Ella twee Jaer Coninc, 10. met tsamẽ dẽ gantschen huyse Baesa, wort vã Simri verslagẽ. 16. Amri koemt in Simri stede / 24. bouwet Samariã / 29. ende erft de kroone op synen sone Ahab. 30. Jericho wordt herbouwet / ende des Heerẽ woort door Josua ghesproken, volbracht.

Jehu propheteert teghen Baesa
a 1 Reg. 14. 7

1 Ende het woordt des Heeren quam tot
Jehu / den sone Hanani teghen Baesa /
ende sprack.
2 a Daerom dat ick u wt den stof verheuen
hebbe / ende ten Vorste gemaeckt ouer myn
Volck Israels / eñ ghy wandelt indẽ wege
Jerobeams, eñ maket myn Volck Israels
sondigẽ, dat ghy my vertoornet door hare
sonden:
3 Siet / so wil ick de Nakomelingen Baesa
/ eñ de Nakomelingen zyns huys wech
nemen / ende wil u huys settẽ / als het huys
Jerobeams, des soons Nebat.

b 1 Reg 14. 11 ende 15. 29. ende 16. 12.

4 b Wie van Baesa sterft inder Stadt, diẽ
sullen de Hondẽ eten: eñ wie van hem sterft
op dẽ velde / dien sullen de Vogelen des Hemels
eten.
5 Wat nu meer van Baesa te seggen is / eñ
wat hy gedaen heeft, eñ syne macht / siet /
dat is geschreuen c inder Chronica der Coningen
Israels.

c 2 Par. 6. 1.
Baesa sterft Ella Coninc in Israel.

6 Ende Baesa ontsliep met synẽ Vaderẽ /
eñ werdt begrauẽ te Thirza: ende zyn sone
Ella / werdt Coninck in zyn stede.
7 Ooch quam het woort des Heeren door
den Propheet Jehu den sone Hanani ouer
Baesa ende ouer zyn huys / ende tegen alle
quaet dat hy dede voor den Heere / hem te
vertoornẽ door de werckẽ syner handẽ, dat
het werde als het huys Jerobeams, ende
daerom d dat hy desen verslagen hadde.

d 1. Re. 15. 27
* Cap. xvj.
Luth. Ella twee Jaer Coninck ouer Israel.

8 * Indẽ ses eñ twintichstẽ Jare Asa des
Conincx Juda, wert Ella de sone Baesa Coninck
ouer Israel te Thirza, twee Jaer lãc.
9 Eñ zyn knecht Simri, de Ouerste ouer de
helft der wagenẽ, maecte een verbont tegẽ
hem: nu / hy was te Thirza / drancke / eñ was
dronckẽ / indẽ huyse Arza des Voochts te
Thirza:

Simri doodet het huys Baesa.
e 2. Reg 9. 31
f 1 Reg. 14. 10 ende. 15. 29. ende. 21. 27.

10 e Eñ Simri quã daer in / eñ sloech hem
doodt / inden seuen ende twintichsten Jare
Asa des Conincks Juda / eñ wert Coninck
in zyn stede.
11 f Ende doe hy Coninck was / eñ op synen
stoel sat / sloech hy het gãtsche huys Baesa
ende en liet niemandẽ ouer / die aende wãt
pist / daertoe syne Erfghenamen ende syne
vrienden.
12 Also verdelgede Simri het gantsche huys
Baesa / g na dẽ woorde des Heeren / dat hy
ouer Baesa ghesprokẽ hadde / door dẽ Propheet
Jehu:

g 1 Reg. 16. 1

13 Om aller sonden wille Baesa / ende zyns
soons Ella, die sy deden, ende Israel sondighen
maeckten, den Heere den God Israels
te vertoornen / door hare Afgoderye.
14 Wat nu meer van Ella te seggen is / ende
alles wat hy ghedaen heeft / siet, dat is ghescreuen
in der Chronica der Coninghen
Juda.
15 Inden seuen / eñ twintichsten Jare Asa
des Conincks Juda, wert Simri Coninck
seuen dagẽ lanck te Thirza: wãt het volck
lach te Gibbethon der Philisteen:

Simri is seuen daghen Coninck in Israel.

16 Doe nu het volck inden Legher hoorde
seggen / dat Simri een verbondt ghemaect,
ende oock den Coninck verslagen hadde, h
doe maeckte het gantsche Israel desseluen
daechs Amri den Veldthooftman ten Coninck
ouer Israel in den Legher.

Amri Coninck in Israel.
h 1 Reg. 12. 19

17 Ende Amri tooch op / ende het gantsche
Israel met hem / van Gibbethon / eñ belegerden
Thirza.
18 Doe nu Simri sach / dat de Stadt soude
ghewonnen wordẽ / ginck hy in het Palleys
inden huyse des Conincks ende verbrande
hem in dẽ huyse des Conincks / ende sterf /

Simri verbrande hem seluen.

19 Om syner sonden wille / die hy ghedaen
hadde / dat hy dede dat dẽ Heere qualick beuiel
/ eñ wandelde inden wege Jerobeams /
eñ in syner sondẽ die hy dede, dat hy Israel
dede sondighen.
20 Wat nu meer van Simri te segghen is /
ende hoe hy een verbont maecte, siet, dat is
gheschreuen inder Chronica der Coninghẽ
Israels.
21 Op dat mael deylde hem het Volck Israels
in twee deelẽ: deen helft hinck Thibni
den sone Ginath aen / dat sy hem ten Coninck
maeckten: de ander helft daerentegẽ
ginck Amri aen.

Israel wort ghedeylt.

22 Doch het volck dat aẽ Amri hinck / wert
stercker dan het volck dat Thibni den sone
Ginath aẽhinck: eñ Thibni sterft doe wert
Amri Coninck.
23 In het een ende dertichste Jaer Asa des
Conincx Juda, werdt Amri Coninck ouer
Israel twaelf Jaer / eñ regeerde te Thirza
ses Jaer.

Amri Coninck ouer Israel 12. iaer lanck.
Samaria wort ghebouwet.

24 Hy kochte den berch Samaria / van Semer
/ voor twee Centener siluers / eñ bouwde
/ op den berch / ende hiet de Stadt die hy
bouwde, na den name Semer / des berchs
heere / Samaria.
25 Ende Amri dede dat den Heere qualick
beuiel, ende was argher / dan alle die voor
hem gheweest waren /
26 Ende wandelde in alle weghen Jerobeams
des soons Nebat / ende in synẽ sondẽ /
daer hy Israel mede dede sondighen, dat sy
den Heere den God Israels vertoornden
in hare Afgoderye.
27 Wat nu meer van Amri te seggen is / ende
alles wat hy gedaen heeft / ende zyn macht
die hy ghedreuen heeft, siet, dat is gescreuen
inder Chronica der Coninghen Israels.
28 Eñ Amri ontsliep met synen vaderen, eñ
wert begrauen te Samaria: ende Ahab zyn
sone wert Coninck in zyn stede.
29 In het acht eñ dertichste Jaer Asa des
Conincx Juda wert Ahab de sone Amri /
Coninck ouer Israel / eñ regeerde ouer Israel
te Samaria / twee ende twintich Jaer.

Achab Coninck ouer Israel 22. Jaer.

30 Ende dede dat den Heere qualick beuiel /
bouen alle die voor hem gheweest waren.
31 Eñ het was hem een i slecht dinck / dat
hy wandelde in de sonden Jerobeams des

i Of, cleyn / licht.

k Deut.7.3. Jesabel — soons Achab: k ende nam daer toe Jesabel
de dochter Eth Baal/des Conincks te Zi-
don/ten wyue: en ginck henen. ende diende
Baal. ende badt hem aen.
32 Ende richtede Baal eenen Altaer op in-
den huyse Baal / dat hy hem bouwede te
Samaria/
l Of. lust wouden — 33 En maeckte een l haghe: dat Achab meer
dede dē Heere den God Israels te vertoor-
nen dan alle Coninghen Israels /die voor
hem gheweest waren.
Hiel bout Jericho — 34 Ter seluer tijt bouwede Hiel vā Beth-El
Jericho: het kostede hem sijnen eerstē sone
Abiram/ dat hy den gront leyde. ende sijnē
iongersten sone Segub dat hy de poorte set-
m Jos 6.26. — tede: m na den woorde des Heeren/ dat hy
gesprokē hadde door Josua dē sone Nun.

Dat xvij. Capittel.

1. Elias voorseyt den Achab eenen dierē tijt/ 6. wort vandē Rauen/9. daerna vand Weduwen te Zareptha gespijst/19. ende maeckt sijner Werdinnen sone leuendich.

De historie van Elia dē Prophete. — 1 Ende Elia de Thisbiter/ vandē Burgerē
Gilead. sprack tot Achab: a So warach
a Spr.48.3. Jacob.5.17. 1.Reg.18.14 Luce.4.25. Eenē dierē tijdt te Elias tyden. — tich als de Heere de God Israels leeft/
voor dien ick sta: Daer en sal dit Jaer ouer/
noch daw noch reghen komen / ick en seg-
ghe het dan.
2 Ende het woort des Heeren quā tot hem/
ende sprack:
3 Gaet wech van hier / ende wendet v te-
ghent Oosten/ en verberght v aen der Beke
Crith/die teghen de Jordane vliet.
4 Ende sult vander Beke drincken / ende
ick hebbe den Rauen gheboden/ dat sy v al
daer sullen besorghen.
5 Hy dā ginck henen/ en dede na dē woorde
des Heeren: ende ginck wech / ende settede
hem aen de Beke Crith / die tegen de Jor-
dane vliet.
6 Ende de Rauen brachten hem broodt en
vleesch/ des morghens ende des auonts/ en
hy dranck wt der Beke.
7 Ende het ghescheide na sommighe daghē/
dat de Beke wtdrooghde/ want daer en
was gheenen reghen inden Lande
8 Doe quam het woort des Heerē tot hem/
ende sprack:
b Lu.4.26. Elias coēt totter Weduwen te Zareptha. — 9 b Maeckt v op/ende gaet na Zareptha/
die bi Zidon leyt/ ende blijft aldaer / want
ick hebbe aldaer eener Weduwen geboden/
dat sy v besorghe.
10 Ende hy maeckte hem op/ende ginck na
Zareptha: ende doe hy quam aen de poorte
der Stat/ siet / doe was daer een Weduwe/
ende las hout op: en hy riep haer/ en sprac:
c Judi.4.19. — c Haelt my een weynich waters int Vat/
dat ick drincke.
11 Doe sy nu henen ginck wat te halē/ riep
hy haer. ende sprack: Brenget my oock een
bete broodts mede.
12 Sy sprack: So warachtich als de Heere
v God leeft/ ick en hebbe niets gebackens/
sonder alleē een hantuol Meels indē Cad/
ende een weynich Olye inder kruyken: en
siet / ick hebbe een hout of twee opgelesen/
ende gae in. ende wil my ende mynen sone
wat toerichten/ dat wy eten ende steruen.
13 Elias sprac tot haer: En vreest v niet:
gaet henen / ende maeckt het als ghy ghe-
seyt hebt; doch maeckt my eerst eenkleyn
ghebackē daer van / ende brengt het hier
wt; v dan ende uwen sone / suldy daerna
oock wat maken.
14 d Want also spreect de Heere de God Is-
raels: Het Meel inden Cad en sal niet ver-
mindert worden/ ende der Olykruyckē en
sal niets ontbreken/ tot op den dach/ wan
neer de Heere reghen laten sal op Aerden.
Een troostlick exempel tegē de buyckfsorge — 15 Sy ginck henen/ en maeckte het als Elia
gheseydt hadde: ende hy at / ende sy oock/ en
haer huys / eenen tijdt lanck.
16 Het Meel inden Cad en werdt niet ver-
mindert/ ende der Olykruyckē en ontbrack
niets/na dē woorde des Heeren/ dat hy ge-
sproken hadde door Eliam.
d Of/daden — 17 Ende na dese d gheschiedenissen wert der
vrouwen sijner Weerdinnen sone kranck/ en
sijn kranckheyt was so seer hardt/ dat gee-
nen adem meer in hem en bleef.
18 Ende sy sprack tot Eliam: Wat hebbe ick
met v te doen/ ghy man Gods? ghy zijt tot
my hier in ghekomen / dat myner misdaedt
ghedacht/ en mijn sone ghedoodt worde.
19 Hy sprack tot haer: Gheeft my uwen sone
hier: ende hy nam hem van haren schoot. en
ginck op/ op de sale daer hy woonde. en ley-
de hem op sijn bedde/
20 Ende riep den Heere aen / ende sprack
Heere mijn God/ hebdy oock der Weduwē
by welcke ick een Gast ben/ so qualick ghe-
daen dat ghy haren sone doodet.
Elia maect sijner Weerdinnē soon leuendich. — 21 e En hy mat hem ouer dē kinde drymael/
en riep den Heere aen/ en sprack. HEERE
mijn God/ laet de ziele des kints weder tot
hem komen.
e 2.Reg.4:34 Sp.48.5.15. Luc.7.14. Act.20.10 — 22 En de Heere verhoorde de stemme Elie:
en de ziele des kindts quā weder tot hem:
ende werdt leuendich.
23 En Elias nam het kint/ ende brachte het af
vā de sale int huys/ en gaf het sijner moeder/
ende sprack: siet daer/ v sone leeft.
24 Ende de vrouwe sprack tot Elia: Nu be-
kēne ick/ dat ghy een man Gods zijt/ en des
Heerē woordt in uwē mōde/ is waerheydt.

Dat xviij. Capittel.

1. Elias gaet wt beuel des Heeren na Achab/ 3 die is met sijnen Hofmeester wtgetogen/ hoy te soecken voor het Vee. 7. Elias ontmoet Obad Ja. 17. straft Achab. 21. ende het gantsche Volck Israels seer/ 23. ende gheeft voor / men sal door Offer een teecken des warachtigē Gods nemē 26. De Propheten Baals staen met schande. 30. De Heere bewijst hem aen dē Offer Elie/40. en geeft/ (na het dooden der Baalscher Propheten) op desseluen ghebedt/ reghen.

1 Ende na eenen langhen tijdt / quam het — a Jac.5.17. † And. en ick sal den regē geuē op etc.
woordt des Heeren tot Eliā / indē derdē
Jare/ ende sprack: a Gaet henen/ ende
vertoont v Achab/ † dat ick wil late reghenen
op Aerden.
2 Ende Elias ginck henē / dat hy hem van
Achab sien liet: daer was dā eenen grootē
dieren tijdt te Samaria.
Obad Ja Achabs Hofmeester. — 3 En Achab riep Obad Ja sijnē Hofmeester:
(Obad Ja dannoch vreesde den Heere seer/
b Mac.10.41 Jesabel doot de Propheten — 4 Want doe Jesabel de Prophetē des Heerē
wtroeyde/ b nam Obad Ja hondert Pro-
phetē/ en verstackse in ee † Spelonckē/ hier
vijftich/ en daer vijftich / ende versorchde se
met broodt ende water.)
c † And. dē hole/ — 5 So sprack nu Achab tot Obad Ja: Treckt
door het Landt / tot allen Waterfonteynen
ende Bekē/ of wy mochtē hoy vinden/ ende
de Peerden en Muylen behouden / dat het
Vee niet altemael en vergae.
6 Ende sy deylden hen int Landt/ dat sy het
doortoghen: Achab tooch alleen op eenen
wech / ende Obad Ja oock alleen den an-
deren wech.
Elias ontmoet Obad Ja. — 7 Doe nu Obad Ja op den wech was/ doe
ontmoettede hem Elias/ en doe hy hem kē-
de/ viel hy op sijn aensicht/ en sprack: Zijdy
niet mijn heere Elias?

Hy sprack:

8 Hy sprack? Ja gaet henen/ ende segt uwē
heere/ Siet/ Elias is hier.
9 Daerenteghen hy sprack: Wat hebbe ick
ghesondicht/ dat ghy uwen knecht wilt in
de handē Achabs geuen/ dat hy my doode?
10 So waerachtich als de Heere v God leeft
daer en is geen volck noch Coninckrijcke daer
myn heere niet en heeft henen gesonden/ v
te soecken: eñ wanneer sy spraken: Hy en is
hier niet: so nam hy eenen eedt vanden Co-
nincrijcke ende volcke/ datmen v niet ghe-
vonden en hadde.
11 Ende ghy spreket nu: Gaet henen/ segt u-
wen heere Siet/ Elias is hier?
12 Wanneer ick nu henen ginghe van v/ so
soude v de Gheest des Heeren wech nemen/
ick en weet niet waer henē ende ick dā qua-
me/ ende seyde het Achab aen/ ende en vōde
v niet/ so verworchde hy my: nu v knecht
vreest den Heere van syner ionckheydt op.
13 Is het mynen heere niet ghesepdt/ wat
ick gedaen hebbe/ doe Jesabel de Prophetē
des Heerē verworchde? dat ick der Prophe-
ten des Heeren hondert verstack/ hier vyf-
tich eñ daer vijftich/ inde spelonckē/ ende
versorch dese met broodt ende water.
14 Eñ ghy spreket nu: Gaet henen/ segt uwē
heere: Elias is hier: dat hy my verworgt.
15 Elias sprac: So waerachtich als de Heere
Zebaoth leeft/ voor dien ick sta/ ick wil my
heden van hem sien laten.
16 Doe ginck Obad Ja henē/ Achab tegen/
ende seyde het hem aen: ende Achab ginck
henen Elia teghen.

a Amos 7.10
Elias strafs Achab
b Jerem. 4.18

17 Eñ doe Achab Eliā sach/ sprac Achab tot
hem: a Zijt ghyt/ die Israel verwerret?
18 Hy sprack daerentegen: Ick en verwerre
Israel niet/ e maer ghy ende uws vaders
huys/ daer mede/ dat ghy des Heeren gebot
verlaten hebt/ ende wandelt Baalim na.

450. Propheten Baals ende der Haghen.
f Of/ Lustwoudts

19 Welaen/ so sent nu henen/ ende vergadert
tot my het gantsche Israel/ op den Berch
Carmel/ ende de vierhondert ende vijftich
Propheten Baals: ooc de vierhondert
Propheten des f Hagens/ die vandē dissche
Jesabels eten.
20 Also sant Achab henē onder alle kinderē
Israels/ ende vergaderde de Propheten op
den Berch Carmel.

g Jos 24.15
h Rom. 11.3

21 Doe trat Elias tot allen volcke/ eñ sprac:
Hoe lange hinckt ghy op beyde zijden? g is
de Heere God zo wandelt hē na: is het ooc
Baal zo wandelt hem na: Ende het volck
en antwoorde hem niets.
22 Doe sprack Elias tottē volcke: h Ick bē
alleen ouergebleuen een Propheet des Hee-
ren: daerentegen der propheten Baals zijn
vierhondert ende vijftich mannen.
23 So geeft ons nu twee Ossen/ ende laet se
wtkiesen eenen Osse/ eñ hem in stucken hou
wen/ ende op het hout leggen/ ende gee vier
daer aen leggen: so wil ick den anderen Osse
nemen/ ende op het hout leggen/ ende ooc
geen vyer daeraen legghen.
24 So roept ghylieden aen den naē ws Gods
ende ick wil den Naem des Heeren aenroe-
pen: welcker God nu met vier antwoorden
sal/ die zy God. Ende het gantsche volc ant
woordde ende sprack: Dat is recht.
25 Eñ Elias sprac tot den Prophetē Baals:
Kiest ghylieden eenen Osse wt/ ende maect
het ten eersten: want uwer is vele/ eñ roept
uws Gods naem aen/ ende en legt daer
gheen vier aen.
26 Ende sy namen den Osse dien hy hē gaf/
ende richteden toe/ eñ riepen aen den naem
Baals/ vanden morghen aen/ tot aen den
middach/ ende spraken: Baal verhoort ōs:
doch daer en was gheen stemme noch ant-
woorde ende i sy hinckten rondtom den Al-
taer dien sy ghemaeckt hadden.
27 Doe het nu Middach werdt/ bespotte se
Elias/ ende sprac: Roept luyde wāt hy is eē
God/ hy dichtet misschien/ of heeft wat te
doē/ of is ouer velt/ of slaept misschien/ dat
hy opwake.
28 Ende sy riepen luyde/ ende prickelden hen
met messen ende priemen/ na haer wijse/ tot
dat het bloedt daer na volchde.
29 Doe nu de Middach voor by was/ pro-
pheteerden sy/ tot datmē het Spijsoffer doē
soude/ ende daer en was geen stemme/ noch
antwoordt noch opmercker.
30 Doe sprac Elias tot allē volcke: Coēt hier
alle het volck tot my: ende doe alle het volck
tot hem tradt/ heelde hy k dē Altaer des Hee
ren die ghebroken was.
31 l Ende nam twaelf steenen/ na den ghetale
der stammē der kinderen Jacobs/ (tot wel-
ken het woort des Heeren sprac/ ende seyde:
m Ghy sult Israel heeten.)
32 Ende bouwede vanden steenen eenen Al-
taer inden Name des Heeren: ende maeckte
rontom den Altaer een groeue/ twee koorn-
maten wijdt.
33 Ende richtede het hout toe/ ende hieuw dē
Osse in stuckē/ ende leyde hem op het hout/
34 Ende sprack: Haelt vier Cad vol waters/
ende ghietet op het Brantoffer/ ende op het
hout/ ende sprac: Doet het noch eenmael: en
de sy deden noch eenmael: ende hy sprack:
Doet het ten derdemael. Ende sy deden ten
derde mael.
35 Eñ het water liep rontom dē Altaer/ ende
de groeue werdt ooc vol waters.
36 Ende doe den tijdt was Spijsoffer te offe-
ren/ tradt Elias de Propheet daertoe/ ende
sprack: Heere God Abrahams/ Isaacx/ ende
Jacobs/ laet het heden kondt worden dat
ghy God Israels zijt/ ende ick v knecht/ ende
dat ick sulckes alles/ na uwen worde ghe-
daen hebbe.
37 Verhoort my Heere/ verhoort my: dat dit
volck wete/ dat ghy Heere God zijt/ dat ghy
haer herte daer nae bekeeret.
38 n Doe viel het vyer des Heeren neder/ en
de verslindde het Brandtoffer/ hout/ steenē
ende Aerde/ ende leckte het water op inde
groeue.
39 Doe dat alle het volc sach/ viel het op zijn
aengesicht/ ende spraken: De Heere is God/
de Heere is God.
40 Elias daerentegen sprac tot hen: o Grijpt
de Propheten Baals/ dat harer gheen en
ontloope: ende sy grepen se. p Ende Elias
voerde se neder aen de Beke Kison/ eñ sloech
se aldaer.
41 Ende Elias sprac tot Achab: Treet op eet
ende drinckt/ want het ruyscht/ als woude
het seer reghenen.
42 Eñ doe Achab optooch te eten en te drinc
ken/ ginc Elias op des Carmels spitse/ ende
buychde hem ter Aerden/ eñ leyde zijn hooft
tusschen zijn knyen/
43 Ende sprack tot synen Jonghe: Gaet op-
waert/ eñ siet henen na de Zee. Hy ginck op
waerts ende sach toe/ ende sprack: Daer en
is niets. Hy sprack: Gaet weder opwaerts
seuenmael.
44 Eñ inden seuensten male sprack hy: Siet
daer gaet een kleyn wolcke op wt der Zee/
als eens mans handt. Hy sprack: Gaet op-
waerts/ ende segt Achab: Spant aē/ eñ vaert
af/ dat v den reghen niet en treffe.
45 q Ende eer men toesach/ wert den Hemel
swart van Wolcken eñ Winde/ eñ daer quā
eenen grooten regen: Achab van voer/ ende
tooch na Jesreel.

i De valsche Heylighen wanneer sy eer aēdachtich zijn willen so worpē sy dē cop op beyde zijdē/ ghelijck als een Gans gaet dat het schijnt ghelijck als een hinckende/ die op beide zijdē ōwaert eñ herwaert waggheit. Daeruan koemt ooc het Pasah/ Exodi 12 doe God in Egypten doorginc/ eñ hincte/ daer hy doodtsloech op beyde zijdē/ hier eñ daer ghelijck als een droncken man ghaet/ als bouen/ Wat hinct ghy op beyde zijdē? Eñ dat is de meyninghe dat de God/ loose lichtveerdich zijn/ dobbelmoedich/ eñ en hebbē niets ghewis/ Ephes 4. daer uā heetse de Schrift ooc dātiers/ om dat sy met hopworpen verdantiers ghebeer ws drucken/ eñ rechte hopdāsers zijn
k 1. Sam 4.35
l Jos. 4.5.20
m Ge. 32.28, ende 35.10.
2. Reg. 17.34
het ghebet Elie.
n Judi. 6.21. Syra. 48.3. 2 Mac. 1.32
Elias doot de Propheten Baals.
o Deut. 13.1. ende 18.20.
2 Reg. 12.25.
p Num 25.5
2. Pa. 25.33
q 1. Re. 17.1.

49 Ende de hant des Heeren quã ouer Elia/
ende hy gordde syne lendenen eñ liep voor
Ahab henen/ tot dat hy quam te Jesreel.

Dat xix. Capittel.

1. Elia vluchtich voor Jesabel/ wẽschet
te steruen. 5. Wordt vanden Enghel met
broot eñ water gesterckt/ 9. eñ vandē Hee
re in syner noodtklaghe ghetrooster. 15. de
HEERE heet hem Hasael/ Jehu ende E-
lisa/ ter straffe der Afgodenmakers in Js-
rael/ saluen.

1 ENde Ahab seyde Jesabel aē/ alles wat
Elia gedaen hadde: ende hoe hy hadde
alle Propheten Baals met den sweerde
verworcht:
2 Doe sant Jesabel een Bode tot Elia/ ende
a 3 Re. 20. 10. 2. Regu. 6. 31
liet hem segghen: a de Goden doen my dit
eñ dat/ so ick niet morgen om dese tyt uwer
ziele en doe/ als deser zielen een.
Elia vlucht voor Jesabel
3 b † Doe hy dat sach/ maecte hy hem op/ eñ
ghinck waer hy henen woude/ ende quam
tot Berseba in Juda ende liet synē Jongē
aldaer.
b † an. Doe vreesde hy/ maecte hem op etc. Jere 26. 23.
4 Eñ hy ghinck henen inde Woestyne een
dachreyse: ende quam daer in/ ende settede
hem onder eenen Jeneuerboom/ ende badt
dat zyn ziele storue/ ende sprack: c Het is ge
Elia gebet! c Josue. 4. 3
noech. so neemt nu Heere myn ziele: ick en
ben niet beter dan myn Vaders.
5 Ende leyde hem ende sliep onder den Je-
neuerboom: ende siet/ de Engel roerde hem
aen/ ende sprac tot hem: Staet op eñ etet.
6 Eñ hy sach om ende siet/ tot synē hoofde
lach een geroostet broot ende een kanne met
water: ende doe hy ghegheten ende gedronc
ken hadde/ leyde hy hem weder slapen.
7 Ende de Engel des Heeren quam ten an-
deren male weder eñ roerde hem aen/ ende
sprack: Staet op ende eet/ want ghy hebt
eenen grooten wech voor v.
d Exo 34. 28 Matt. 4. 2.
8 Ende hy stont op. ende at/ ende dranck/ d
eñ ginc door de cracht der seluer spyse veer-
tich daghen ende veertich nachten tot aen
den berch Gods Horeb.
9 Ende quã aldaer in een Spelonche/ ende
bleef aldaer dē nacht ouer: eñ siet het woort
des Heeren quam tot hem/ ende sprack tot
hem: Wat maeckt ghy hier/ Elia?
10 Hy sprack: e Jck hebbe f gheyuert om den
e Rom. 11. 3. 3 Regu 18 21
Heere den God Zebaoth: want de kinderen
f. dat is/ met hert brandigen vroegē ontsteken ghweest
Jsraels hebben v Verbont verlaten/ eñ v-
we Altaren ghebroken ende uwe Propheten
met den sweerde verworcht/ ende ick bē al-
leene ouergebleuen/ ende sy staen daer na/
dat sy myn leuen nemen.
11 Hy sprac: Gaet wt/ eñ treedt op dē Berch
voor den Heere: eñ siet/ de Heere ginck daer
voor by/ ende eenen grootē stercke wint/ die
de Berghen scheurde/ ende de Rotzsteenen
brack/ voor den Heere henen: na den wint
dan quam een Aertbeuinghe: doch de Heere
en was niet inder Aertbeuinghe.
12 Ende na de Aertbeuinghe quam een vier
doch de Heere en was niet in het vyer: en-
de na het vyer quam een stil sachtmoedich
suysen.
13 Doe dat Elia hoorde/ bedeckte hy zyn aē
sicht met synen mãtel/ ende ginck wt/ ende
tradt inde deure der Speloncken: ende siet/
doe quam een stemme tot hem/ ende sprac:
Wat hebdy hier te doen/ Elia?
14 Hy sprack: Jck hebbe om den Heere den
g Rom. 11. 3.
God Zebaoth gheyuert: g want de kinde-
ren Jsraels hebben v Verbondt verlaten/
uwe Altaren ghebroken/ uwe Propheten
met den sweerde verworcht/ ende ick bē al-
leene ouerghebleuen/ ende sy staen daer na/
dat sy my het leuen nemen.
15 Nu de Heere sprac tot hem: h Gaet weder h Spr 48. 8
om uwes weechs/ door de Woestyne na Da-
mascō: ende gaet daer in/ ende salft i Hasael i 2. Reg. 8. 7.
ten Coninck ouer Syrien.
16 Ende k Jehu den sone Nimsi ten Coninc k 2. Reg. 9. 2
ouer Jsrael/ ende l Elisa den sone Saphat l Spr. 48. 12.
van Abel Mehola/ ten Propheet in v stede.
17 Ende het sal geschiedē/ dat wie den sweer-
de Hasael ontloopt/ dien sal Jehu dooden eñ
wie dē sweerde Jehu ontloopt/ diē sal Elisa
dooden.
18 m Ende ick wil laten ouerblyuen seuē duy m Rom 11. 4
sent in Jsrael/ namelick/ alle knyen/ die hen
niet gebuyecht en hebben voor Baal/ ende al
le mont/ die hem niet ghekust en heeft.
19 Ende hy ginck van daer/ ende vandt Elisa
Elisa
dē sone Saphat dat hy ploechde met twaelf
Elia salft
Jock Ossen voor hē henen ende hy was sel-
Elisa tot eē
ue onder den twaeluen. Ende Elia ginc tot
Propheet.
hem/ ende wierp synen mantel op hem.
20 Hy nu verliet de Runderen/ ende liep E-
lia na ende sprack: n Laet my mynen vader n Luc. 9. 61.
ende myn moeder kussen/ so wil ick v nauol-
ghen. Hy sprack tot hem: Gaet henen/ ende
coemt weder/ want o † ick hebbe wat met o † An. wat soude ick v doen?
v te doen.
21 Ende hy liep weder van hem/ eñ nam een
jock Runderen/ ende offerde het/ ende kooc-
te het vleesch met den houtwercke aen den
Runderen/ ende gaf het den volcke/ dat sy a-
ten: ende maecte hem op/ ende volchde Elia
na/ ende diende hem.

Dat xx. Capittel.

1. Benadab belegheret Samariam/ 13. 22.
zyn Heyr de Syriers/ wordē tweemael door
des Heeren hulpe gheslagen. 32. Ahab be-
sondicht hem aen den Heere dat hy des Bē
hadabs verschoont/ 35. ende wort daerom
van eens Propheten Scholier ghestraft.

1 ENde a Benhadab de Coninck te Syriē
Benhadab belegert Samariā.
vergaderde alle zyn macht/ ende daer
waren twee ende dertich Coningē met
a 3. Re. 15. 18
hē/ ende peerden/ ende wagenen/ ende tooch
op/ ende beleyde Samariam/ ende crychden
teghen haer.
2 Ende sandt Boden tot Ahab den Coninc
Jsraels in de Stadt/
3 Ende liet hem segghen: So spreeckt Ben-
hadad: V siluer ende v gout is myne/ ende
uwe wyuen ende uwe beste kinderen zyn
oock myne.
4 De Coninck Jsrael andtwoorde/ ende
sprack: Myn heere Coninck/ als ghy geseyt
hebt: ick ben uwe/ ende alles wat ick hebbe.
5 Ende de Boden quamē weder/ ende spra-
ken: So spreect Benhadad: dewyle dat ick
tot v gesonden hebbe. ende laten seggen: V
siluer ende gout/ uwe wyuen ende uwe kin-
deren suldy my gheuen/
6 So wil ick morgē om dese tyt/ myn knech
ten tot v senden/ dat sy v huys/ ende uwer
Onderdanen huysen besoecken: ende wat v
lief is/ sullen sy in hare handen nemen/ ende
wech draghen.
7 Doe riep de Coninck Jsraels alle Outsten
des lants/ ende sprack: Merckt ende siet/
hoe quaet hy het voorneēt: hy heeft tot my
ghesonden/ om myne wyuen ende kinderen/
siluer ende gout/ ende ick en hebbe hem des
niet gheweygert.
8 Doe spraken tot hem alle Ouders/ eñ alle
het volck: Ghy en sult hem niet hoorē/ noch
bewillighen.
9 Ende hy sprack tot den Boden Benha-
dabs: Segghet mynen heere den Coninck
Alles wat ghy inden eerstē uwen knecht ō
boden hebt/ dat wil ick doen/ doch dit en cā
ick niet

ick niet doen: ende de Boden ghinghen henē/
ende seyden hem sulcx weder.
10 Doe sant Benhadad tot hem/ eñ liet hem
b 1.Reg.19.2 2.Regn.6.31 segghen: b de Goden doen my dit ende dat
waer het stof Samarie genoech sal zijn/ dat
alle het volck onder my/ een handtvol daer
van brenghe.
11 Daerentegen de Coninck Israels ant-
c Dat is/ hy ensegge niet Hup/ eer hy ouer den berch comt: want wie ghewonnen heeft/ die legt het harnasch af: maer die het aentreckt die en heeft het daerō noch niet gewonnen.
woordde/ ende sprack/ Segget hem: die het
harnasch aentreckt/ die en sal hem niet c be
roemen/ als die het heeft afgheleyt.
12 Doe dat Benhadad hoorde/ (eñ hy dranc
euen mette Coningen in de Tenten/) sprac
hy tot synen knechten: Rustet v: ende sy ru-
steden hen teghen de Stadt.
13 Ende siet/ een Propheet tradt tot Achab
den Koninck Israels/ ende sprack: So
spreect de Heere: Hebt Ghy nu gesien/ alle
desē grootē hoop? Siet/ ick wil haer heden
in uwe hant geuen/ dat ghy weten sult/ ick
zy de Heere.
14 Achab sprac: Door wien? Hy sprack: So
spreect de Heere: Door de Jongen der Lant-
voochden. Hy sprack: Wie sal den stryt be-
ghinnen? Hy sprack: Ghy.
15 Doe telde hy de Jonghen der Lantvooch
den/ ende haer was twee hondert eñ twee
ende dertich: ende telde na hen het gātsche
volck aller kinderen Israels/ seuen duysent
mannen.
16 Eñ togen wt inden middage: Benhadad
nu dranck ende was droncken inder Tentē
met tsamen den twee ende dertich Conin-
Benhadad is dronckē. ghen/ die hem te hulpe ghecomen waren.
17 Eñ de Jongen der Lantvoochden togen
ten eersten wt: Benhadad dan sant wt/ eñ
die seyden hem weder/ eñ spraken: daer trec
ken mannen wt Samaria.
18 Hy sprack: Grypt se leuendich/ sy zijn om
vrede of om strydts wille wtghetoghen.
19 Doe nu de Jongen der Lantvoochden wa
ren wtghetoghen/ ende het Heyr hen na.
De Syriers worden geslagen van Achab. 20 Sloech een yegelick wie hem voor quam:
ende de Syriers vloden/ ende Israel iaech
de hen na: eñ Benhadad de Koninc te Sy-
rien ontuloot met Peerden ende Ruyteren.
21 Eñ de Coninc Israels tooch wt/ eñ sloech
Peerden ende Waghenen/ dat hy aenden
Syriers eenen grooten slach dede.
22 Doe tradt een Propheet totten Coninck
Israels/ ende sprack tot hem: Gaet henē eñ
sterct v/ ende merct ende siet wat ghy doet:
want de Coninc te Sy[...] sal teghen v op
trecken/ wanneer het [...] om is/
23 Want de knechten des Coninex te Sy-
rien/ spreken tot hē: hare Goden zijn Berch
goden/ daerom hebben sy ons afgewonnē:
O dat wy met hen op den slechten velden
stryden mochten/ wat gheldet/ wy wouden
hen afwinnen.
24 Doet hem also: Neēt de Coningen wech/
een yeghelicken van zijn plaetse/ ende stelt
heeren aen hare steden.
25 Eñ ordineert v eē Heyr/ als dat Heyr was
dat ghy verloren hebt/ ende Peerden ende
Waghenen/ als de ghene waren/ ende laet
ons tegen hen stryden op effenen velde: wat
gelt het/ wy willen bouen ligghen? Hy hoor
de haer stemme/ ende dede also.
26 Als nu het Jaer om was/ ordineerde Be
hadad de Syriers/ eñ tooch op na Aphek/
teghen Israel te stryden.
27 Ende de kinderen Israels ordineerde hē
ooc/ ende besorchden hen/ ende togen henē/
hen teghen/ ende legerden hen teghen haer
gheliick als twee cleyne kudden Gheyten/
ende der Syriers was het Landt vol.
28 Ende een man Gods tradt toe/ ende sprac
totten Coninck Israels: So spreeckt de
Heere: d Daerom dat de Syriers hebben ge d Deut.9.2
seyt: De Heere zy een God der Berghen eñ
niet een God der leechten: so hebbe ick alle
desen grooten hoop in uwer hant gegeuen:
dat ghy weetet/ ick zy de Heere.
29 Ende sy legerden hen straex tegē de gene/ De Coninc van Syrien wort weder om geslagē
seuen dagen lanck: aenden seuendē dage to-
ghen sy te hoope/ om te stryden: ende de kin
deren Israels sloeghen der Syriers hōdert
duysendt voetvolcx op eenen dach.
30 Ende de ouergebleuene vloden na Aphec
in de Stadt/ ende de muer viel op de ouerge
bleuene seuē ende twintich duysent mannē.
Ende Benhadad vluchtede ooch inde Stat
van deen kamer in de ander.
31 Doe spraken zijn knechten tot hem: Siet/
wy hebben ghehoort dat de Coninghen des
huys Israels barmhertighe Coningē zijn:
so laet ons sacken om onse lendenen binden
ende stricken om onse hoofden/ ende totten
Coninck Israels wtgaen/ misschien laet hy
v ziele leuen.
32 Ende sy bonden sacken om hare lendenē/
ende stricken om hare hoofden/ ende quamē
totten Coninck Israels/ ende spraken: Be-
hadad v knecht laet v seggē: Lieue laet mijn
ziele leuen. Hy sprack: Leeft hy noch/ so is hy
mijn broeder.
33 Eñ de mannen namē also haest dat woort Also for dichde ooc Saul met Agag e 1.Sam.15.9
van hem/ ende beduedent voor hē/ ende spra-
ken: Ja v broeder Benhadad. Hy sprack: e
Komt eñ brengt hem hier. Doe ginck Ben-
hadad tot hem wt/ ende hy liet hem op den
Waghen sitten/
34 Ende sprack tot hem: De Steden die mijn
vader uwen vader genomen heeft/ wil ick v
weder gheuen: ende maeckt v strat en te Da-
mascon/ als mijn vader te Samaria gedaen
heeft: so wil ick v met eenen verbonde verla
ten: f ende hy maeckt e een verbont met hem f 1.Re.20.42
ende liet hem trecken.
35 Doe sprack een man van den kinderen der Een nā Prophetē Scholier.
Propheten tot synē naesten/ door het woort
des Heeren: Lieue/ slaet my: doch hy wey-
gherde/ hem te slaen.
36 Doe sprack hy tot hem: Daerom dat ghy
der stemme des Heeren niet en hebt gehoort
siet/ so sal v eenen Leeuwe slaen/ wanneer
ghy van my gaet: g ende doe hy van hem g 1.Re.13.24
wech ginck/ vandt hem eenen Leeuwe/ ende
sloech hem.
37 Ende hy vandt eenen anderen man/ ende
sprack: Lieue slaet my: eñ die man sloech hē
ende wondde hem.
38 Doe ginck de Propheet henen/ ende tradt
totten Coninck aenden wech/ ende besmeer
de zijn aenghesicht met asschen.
39 Ende doe de Coninck daer voorby tooch/
schreyde hy den Coninc aen/ eñ sprack: h V h 2.Sam.[...]
knecht was wtgetogen midden inden stryt
ende siet/ een man was geweckē/ ende bracht
eenen man tot my/ ende sprack: bewaert de-
sen man: some[...] syner sal missen/ so sal v ziele
in syner zielen stede zijn: of sult daer eenen
Centener siluers voor weghen.
40 Ende doe v knecht hier ende daer te doē
hadde/ en was die daer niet meer. De Co-
ninck Israels sprach tot hem: Dat is v oor
deel/ ghy hebt het selue ghesproken.
41 Doe wischte hy de asschen i haestelicken i Of/ flux
van zijn aengesicht: ende de Coninc Israels
kende hem/ dat hy der Propheten een was.
42 Eñ hy sprack tot hem: So spreect de Hee-
re: k Daerom dat ghy den verbannen man k 1.Re.22.[...]
hebt van v gelaten/ sal v ziele voor zijn ziele
zijn ende v volck voor zijn volck.
43 Doch de Coninc Israels tooch henen be-
droeft ende toornich in zijn huys/ ende quā
te Samaria.

Dat xxj. Capittel.

1. Naboth weygert Achab synē Wijn-
berch 8 wort door eē grousame beschickin
ge Jesabels gesteenicht. 15. Achab met wil
leur schandlicker daet/settet hem in zijnEr
ue. 17. Elias prophetteert tegen Achab eñ
Jesabel. 27. Achab buyecht hē voor dē Hee-
re/ ende kryeht des toegheseyden onghe-
lucks een vertreck.

Achab staet na Naboths wijnberch. a1.Sa.8.14

1 NA dese gheschiedenissen gheuielt / dat
Naboth een Jesreeliter/eenen a Wijn
berch hadde te Jesreel by den Palley
se Achabs des Coninckx te Samaria.
2 Ende Achab sprack met Naboth/ eñ sey
de: Geeft my uwen Wijnberch: ick wil my
eenē Coolhof daeruā makē/ dewijle dat hy
so na aen mynē huyse leyt: ick wil v eenen
beterē Wijnberch daer voor geuen: ofte so
het v behaget/wil ick v siluer daer voor ge
uen/so vele als hy gheldt:
b Leui.25.23. Num.36.8. Ieremi.32.7 Actu.4.34.
3 Doch Naboth sprack tot Achab: b Dat
late de Heere verre van my zijn / dat ick v
mynes vaders Erue soude gheuen.
4 Doe quam Achab te huys verdroeft ende
toornich / om des woorts wille / dat Na-
both de Jesreeliter tot hem ghesept hadde/
ende gesproken: Ick en wil v myner vader
Erue niet geuen: ende hy leyde hem op zijn
bedde/ende keerde zijn aensicht om/ende en
at gheen broot.
5 Doe quam Jesabel zijn wijf tot hem in/eñ
sprack met hem: Wat is het/dat uwē geest
so verdroeft is / ende dat ghy gheen broodt
en etet?
c Dat is/ ghy/zijt het doch die het maect dat Israel een Coninc zijt is: son-der v ware het niets. d Sa.2.11.15 e Schande-licke mis-daet op va-stel dagē ge wroedert eñ ghestraft. f Dat is/ge-lastert/Wāt de Schrift noemt het grousamen laster/dat God lasterē heet/aen de seplaetse opt allers tuchtichste: als oock Job 3 staet. Doch God lasterē/hadde Moses by pene des doots ver-bodē:so was het Coninerijcks de Israels vā God in-geset/also dat den Coninck lasterē/oock God aenghinck. g Leui.24.13 Actu.7.58.
6 Hy sprack tot haer: Ick hebbe met Na-
both dē Jesreeliet ghesproken/ende geseyt:
Gheeft my uwē Wijnberch om gelt: of so
ghy lust daer toe hebt/ wil ick v eenē ande-
rē daer voor geuē. Doch hy sprack: Ick en
wil v mynen Wijnberch niet gheuen.
7 Doe sprac Jesabel zijn wijf tot hem: Wat
waer daer voor een Coninckrijck in Israel,
c wāneer ghy het niet en dedet? Staet op/
eñ eet broodt/ende weest goets moets: ick
wil v den Wijnberch Naboth des Jesree-
liten doen hebben.
8 d Ende sy schreef brieuen onder Achabs
name/ende versegheldese met zijn Signet/
ende sandt se tot den Oudtsten ende Ouer-
sten in syner Stadt / die rondtom Naboth
woonden/
9 Ende schreef also in de brieuen: Laet een
e Vasten wtroepen ende settet Naboth bo-
uen aen inden volcke.
10 Eñ stellet twee lose boeuen voor hem/die
daer getuygē ende spreken: Ghy hebt God
ende den Coninck f niet gesegent: eñ voert
hem wt/ende steenicht hem/dat hy sterue.
11 Eñ de Oudtsten eñ Ouerstē syner Stadt/
die in syner Stadt woondē/ deden als hen
Jesebel ontboden hadde als sy in de brieuē
gheschreuen hadde die sy tot hen sandt.
12 Eñ lieten een Vasten wtroepen/ende lie-
tē Naboth bouē aen sittē onder dē volcke.
13 Doe quamē de twee loose boeuē/eñ sette
den hen voor hem/ende getuychden teghen
Naboth voor dē volcke/eñ spracken: Na-
both heeft God eñ den Coninck niet ghese
gent. g Doe voerdē sy hem voor de Stadt
wt/ende steenichden hem dat hy sterf.
14 Ende sy ontbodē Jesabel/eñ lieten haer
segghen: Naboth is gesteenicht eñ doodt.
15 Doe nu Jesabel hoorde/ dat Naboth ge
steenicht eñ doot was/sprack sy tot Achab:
Staet op/ eñ neemt dē Wijnberch Naboth
des Jesreeliten in/ dien hy weygerde / v om
ghelt te geuē: want Naboth en leeft niet
meer/maer is doodt.

16 Doe Achab hoorde/dat Naboth doodt
was / stont hy op / dat hy af ginck inden
Wijnberch Naboth des Jesreeliten / ende
hem inname.
17 Doch het woort des Heerē quam tot Elia
den Thisbiter/ ende sprack:
18 Maeckt v op/ ende gaet henen af/ Achab
den Coninck Israels tegen/die te Samaria
is/ (siet/hy is inden Wijnberch Naboths/
daer henen is hy afghegaen/ dat hy hem
inneme/)
19 Ende spreeckt met hem / ende segt : So
spreeckt de Heere: Ghy hebt doot gheslagē/
daer toe oock ingheuomen: ende sult met
hem spreken/ende segghen: So spreeckt de
Heere: h Aen de stede daer de honden het
bloet Naboths geleckt hebben / sullen oock
de honden v bloet lecken. h1. Reg. 22.38.
20 Eñ Achab sprac tot Eliā: Hebdy my oock
opt uwen vyant geuonden? Hy sprack: Ja/
ick hebbe v geuonden: daerom dat ghy ver-
kocht zijt slechs quaet te doen voor den
Heere
21 i Siet/ick wil ongheluck ouer v brengen/
ende uwe Nakomelingē nemē/ ende wil vā
Achab wtroepen oock dien/die aen de wāt
pisset/ende die besloten ende ouergelaten is
in Israel. i2.Reg.9.8. Hosee.1.4
22 Eñ wil v huys maken/ k als het huys Je
roboams/ des soons Nebat/ l eñ als het
huys Baesa/des soons Ahia/om des tergēs
wille/ daer ghy my mede vertoornet / ende
Israel sondighen ghemaeckt hebt. k1 Reg.15.29 l1. Reg.16.3.
23 Ende ouer Jesabel sprac de Heere oock/eñ
seyde: m De Honden sullen Jesabel eten/ aē
de mueren Jesreels. m2. Regum 9.10.36.
24 n Wie van Achab steruet inder stadt/dien
sullen de honden eten: ende wie op den vel-
de sterft/ dien sullen de voghelen onder den
Hemel eten. n1 Re.14.11. ende.15.29. ende.16.4.
25 o Also en was daer niemāt/ die so gātsch
verkocht ware quaet te doē voor den Hee-
re/als Achab: wāt syn wijf Jesabel ouerrede
de hem also. o1. Mach. 1.16.
26 Eñ hy maeckte hem ten grootē gruwel/
dat hy den Afgodē na wandelde in alle ma-
nierē als de Amoriters gedaen haddē/p die
de Heere voor den kinderen Israels ver-
dreuen hadde. p Nu.21.24.
27 Doe nu Achab sulcke woordē hoorde ver
scheurde hy syne kleederen/ ende nam eenen
q sack om zijn lijf/ eñ vastede/ ende sliep in
sacken/ ende ginck iammerlick henen. q Dat is/de droefde slechte klee-derē/als wanneermē leedt dracht of arbeydt.
28 Ende het woort des Heerē quam tot Eliā
den Thisbiter ende sprack:
29 Hebdy niet gesien/ hoe hem Achab voor
my buycht? dewijle dat hi hem nu voor my
buycht en wil ick dat ongeluck niet inuoe-
rē by synē leuē/ doch by zyns soons leuen
wil ick ongheluck ouer zijn huys r voeren. r Sebast. mun. voerē. Eñ sy saten dry Jaer/ dat daer gee nen eet. Israel Cap 22. Maer indē derdē Jare tooch etc.

Dat xxij. Capittel

1. Achab/met hulpe Josaphats ōdersteet
Ramoth te bekrijghen. 6. Zijn valsche Pro-
pheten 11 met tsamen Zedekia/ sprekē daer
gheluck toe. 15. De eenighe Micha onghe-
luck/ 24. ende wordt daerom/ van Zedekia
gheslagen/)van den Coninck in de geuanc-
kenisse ghewórpen. 29. Achab koemt om in
den krijch 41. Josaphat sterft.

Achab ende Josaphat strijden tegē Ramoth a 2 Par.18.2

1 ENde dry Jaer quamen om/dat daer gee-
nen krijch en was tusschen de Syriers
ende Israel.
2 a Inden derdē Jare dan/tooch Josaphat
de Coninck Juda af tottē Coninck Israels.
3 Ende de Coninck Israels sprack tot synē
knechten: En weet ghy lieden niet/dat Ra-
moth in Gilead onse is / ende wy sittē stille/

ende en nemense niet vander hant des Co-
nincks te Syrien?
4 Ende sprack tot Josaphat: Wildy met
my trecken inden strijdt na Ramoth in Gi-
lead? Josaphat sprack totten Coninck Is-
b 2.Reg.3.7 raels: b Jck wil zijn als ghy / ende myn
volck als v volc, ende myne Peerden als u-
we Peerden.
5 Ende Josaphat sprack totten Coninck
c 1.Sam 23.8 2.Sam.2.1. ende 5.19. Jsraels: c vraecht doch heden om het woort
des Heeren.
6 Doe vergaderde de Coninck Jsraels Pro
d 1.Re.18.22 pheten, by d vierhondert mannen eñ sprac
tot hen: Salick na Ramoth in Gilead trec
kē te strijden, of sal ick het laten aenstaē: sy
spraken: Treckt op, de Heere salse in de hāt
des Coninckx gheuen.
7 Josaphat daerentegen sprack: En is hier
gheen Propheet meer des Heeren / dat wy
van hem vraghen?
Micha de Propheet.
8 De Coninc Jsraels sprack tot Josaphat:
Daer is noch een mā Micha, de sone Jem
la / van dien men den Heere vraghen kan:
e Of, hatisch vyandisch / doch ick ben hem e gram / want hy en pro-
pheteert my niets goets maer ēckel quaet.
Josaphat sprack: De Coninck en spreke
niet also.
9 Doe riep de Koninck Jsraels / eenen Ka-
f Of, flucx merlinck: eñ sprac: Brengt f haestelick hier
Micha den sone Jemla.
g 2.Pa.18.9 10 g Nu, de Coninck Jsraels ende Josaphat
de Koninck Juda, saten een peghelick op
synen stoel, aenghetoghen met cleederē, op
de plaetse voor der deuren aender poorten
Samarie / ende alle Propheten propheteer
den voor hen
Zedekia eē valsch Propheet.
11 Eñ Zedekia de sone Chanaana hadde hē
ysere n hoornen ghemaect, ende sprack: So
spreeckt de Heere: Hier sult dy de Syriers me
de stooten / tot dat ghyse te niete maket.
12 Ende alle Propheten propheteerdē also /
ende spraken: Treckt op na Ramoth in Gile
ad, ende vaert gheluckelick, de Heere salse in
de handt des Koninckx gheuen.
13 Ende de Bode die henen ghegaen was /
Micha te halen, sprack tot hem: Siet, der
Propheten redenen zijn eendrachtich goet
voor den Koninck: so laet nu v woort ooch
zijn, als het woort der seluen, ende spreeckt
wat goets.
14 Micha sprac: So warachtich als de Hee
re leeft / ick wil spreken wat my de Heere
segghen sal.
15 Ende doe hy totten Koninck quam / sprac
de Koninck tot hem: Micha sullen wy na
Ramoth in Gilead trecken te crijghen, of
sullen wy het laten aenstaen? Hy sprack tot
hem: Ja, treckt op, ende vaert gheluckelick
de Heere salse in de hande des Koninckx
gheuen.
16 De Coninck sprack noch eenmael tot hē:
Jck besweere v / dat ghy my niet anders
seght / dan de waerheydt, inden Name des
Heeren.
Micha propheteert.
17 Hy sprack: Jck sach het gantsche Jsraels
verstropt op de Berghen / als de Schapen
die geenen Herderen hebben: ende de Heere
sprack: En hebben dese gheenen Heere? Eē
peghelick keere wederom te huys met vre-
den.
18 Doe sprack de Coninck Jsraels tot Jo-
saphat: En hebbe ick v niet ghesepdt dat
hy my niet goets en propheteert, maer ene
kel quaet?
h 2.Pa.18.18 19 Hy sprack: Daerom hoort nu het woort
des Heeren: h Jck sach den Heere sitten op
synen Stoel / ende alle het Hemelsche Heyr
by hem staen / ter synre rechter ende slincker
handt.

20 Ende de Heere sprack: Wie wil Achab
ouerreden / dat hy op trecke / ende valle te
Ramoth in Gilead? Eñ de eene seyde dit / de
ander dat.
21 Doe ghinck eenen Gheest wt / ende tradt
voor den Heere / ende sprack: Jck wil hem
ouerreden. De Heere sprack tot hem: Waer
mede?
22 Hy sprack: Jck wil wtgaen / ende wil ee-
nen valschen Gheest zijn, in aller syner Pro
pheten mont. hy sprack: Ghy sult hem ouer
reden, ende sult het wtrichten gaet wt, en-
de doet also.
23 i Nu siet / de Heere heeft eenen valschen i Esa 19.14. Ezec.14.4.9
Geest ghegheuen in alle dese uwer Prophe-
ten mont: ende de Heere heeft quaet ouer v
ghesprocken.
24 k Doe trat Zedekias de sone Chanaana k Job.16.10 Marc.14.65 Jere. 20 2.
toe / eñ sloach Micha op de kinnebacke ende
sprack: Hoe: is de Geest des Heeren van my
ghewecken, dat hy met v spreke?
Zedekias slaet den Propheet Micha.
25 Micha sprack: Siet, ghy sult het sien, aē
dien daghe, wanneer ghy van de een camer
in de ander gaen sult, dat ghy v versteket.
26 De Koninck Jsraels sprac: Neemt Mi-
cha, ende laet hem bringen by Amon dē Bur
ghemeester, ende by Joas den sone des Ko-
nincks.
27 Ende spreeckt: So sept de Koninc: Desen
settet indē kercker, eñ spijset hem met broot
ende water der droeffenisse, tot dat ick met
vreden weder come.
28 Micha sprack: coemdy met vreden weder
so en heeft de Heere door my niet gesprokē
ende sprack: Hoort toe alle het volck.
29 Also tooch de Koninck Jsraels, ende Jo-
saphat de Koninck Juda / op na Ramoth in
Gilead.
30 Ende de Koninck Jsraels sprac tot Josa-
phat: Verkleedt v ende coemt in den strijdt /
aenghetoghen met uwen cleederen: ende de
Koninck Jsraels verkleedde hem oock / ende
tooch inden strijdt.
31 Nu de Koninck te Syrien gheboodt den
Ouersten ouer syne Waghenen, die waren
twee ende dertich / ende de sprakē: l Ghy liedē l 2.Pa.18.30 1.Reg.20.42
en sult niet strijden noch tegen cleyne noch
teghen groot, maer teghen den Koninc Js-
raels alleen.
32 Ende doe de Ouersten der Waghenen / Jo
saphat saghen / meyndensy hy waer de Co-
ninc Jsraels / eñ vielen op hem met dē strijt:
doch Josaphat schreyde.
33 Doe nu de Ouersten der Wagenen saghē /
dat hy de Koninc Jsraels niet en was / keer
den sy hen te rugghe van hem.
Achab crijcht om inden crijch
34 Een man dannoch spandde den Boghe
m onuersiens / ende schoot den Koninc Js-
raels tusschen het pantzier ende n hangsel: m Of, onbedacht / Heb. in synes eenuoudicheydt /
ende hy sprack tot synen Voerman: Keert v
hant ende voert my wt den Heyr, want ick
ben ghewont.
35 Ende den strijt nam de ouerhādt desseluen
daechs: ende de Koninc stont op den wagen
tegen de Syriers ende sterf des auonts, en-
de het bloet vloyde vanden wonden middē
inden Waghen.
36 Ende men liet wtroepen in het Heyr / doe
de Sonne onderginck ende seggen: Een pe
ghelick ga in syner Stadt, ende in zijn Lant.
37 Also sterf de Koninck ende werdt na Sa-
maria ghebracht / ende sy begroeuen hem te
Samaria.
38 Ende doe sy den Wagen wiesschen by den
Poel Samaria lecten de honden zijn bloet
(o ende hem wiesschen de Hoeren (p na
den woorde des Heeren, dat hy ghesproken
hadde /
39 Wat meer van Achab te seggē is, ende al

l And harde n Dat is / daer het sweerdt aē hinc bouen vā de schouderen henē / tot op de heupe.
o Of, An. daer de hoeren of weerdinnen wiesschen.
p 1.Reg.11.19
q Of, pantz...

Ahaſia Koninck in Iſrael.
Jo aphat w 25 Jaer Coninck in Juda.
2 Par. 17. 1. ende 20.31.

les wat hy ghedaen heeft / ende het q Elpenbeenen huys dat hy bouwede/ende alle
Steden die hy ghebouwet heeft: ſiet/ dat
is gheſchreuen inder Chronica der Konin-
ghen Iſraels.
40 Alſo ontſliep Achab met ſynen vaderen/
ende zijn ſone Ahaſia/wert Coninck in zijn
ſtede/
41 Ende Joſaphat de ſone Aſſa/wert Coninc
ouer Juda/ inden vierden Jare Achab des
Konincks Iſraels.
42 Ende was vijf ende dertich Jaer out/doe
hy Koninck wert / ende regeerde vijf ende
twintich Jaer te Jeruſalē: zijn moeder hiet
Aſuba/ een dochter Silhi.
43 Ende wandelde in allen wegen zijns va-
ders Aſſa/ende en weeck daer niet van/en-
de dede dat den Heere wel beuiel.
44 Doch en nam hy de hoochten niet wech
ende het volck offerde ende roocte noch op
de hoochten.
45 Ende hadde vrede met den Koninck Iſ-
raels.
46 Wat nu meer van Joſaphat te ſeggen is
eñ de macht/wat hy ghedaen/ ende hoe hy
ghecrijcht heeft/ ſiet/ dat is gheſchreuen in
der Chronica der Koninghen Juda.
r1. Re.15.12. 47 Ooch verdreef hy wt den lande/wat daer
noch ouerbleuen Hoerenmagers waren/ die
ter tijdt zijns vaders Aſſa/waren ouergh
bleuen,
ſ2. Sa.8.14. 49 ſ Ende daer en was gheen Koninck in
Edom.
t 1 Reg. 9 26 2 Par 20.36. vf An thien Schepen.
49 t Ende Joſaphat hadde u † Schepen la
ten maken op de Zee / die in Ophir gaen
ſouden/gout te halen: doch ſy en ghinghen
niet: want ſy werden ghebroken te Ezeon
Geber.
50 Op dat mael ſprac Ahaſia de ſone Achab
tot Joſaphat: Laet mijn knechten met v
knechten in de Schepen varen: x ende Jo-
x 2 Pa. 20 37
ſaphat en woude niet.
51 Ende Joſaphat ontſliep met zynen va-
deren/ende wert begrauen met ſynen vade
ren/ inder Stadt Dauids zijns vaders: en-
Jozam.
de Jozam zijn ſone wert Koninck in zijn
ſtede.
y 2. Re. 8.16 Ahaſia is twee Jaer Koninck ouer Iſrael.
52 * y Ahaſia de ſone Achabs/wert Coninc
ouer Iſrael te Samaria/ inden ſeuentiendē
Jare Joſaphat des Konincks Juda/ende
regeerde ouer Iſrael twee Jaer.
* Dat eerſte Capitt. des tweeden boecr der Koninghen Luth.
53 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ende wandelde inden weghe zijns vaders
ende ſyner moeder/ ende inden weghe Je-
robeams des ſoons Nebat/die Iſrael ſon
dighen dede.
54 Ende diende Baal/ ende badt hem aen:
ende vertoornde den Heere den God Iſra-
els/ghelijck als zijn vader zt dede.

z† An. dede Oock viel de Moabiters vā. etce

Eynde des Eerſten Boecks
der Koninghen.

(*.*) (*.*)

(*.*)

Regum. Het twee-
de Boeck vanden
Coninghen.

Dat Eerſte Capittel.

1. Moab valt af van Iſrael/ 2. Elias
prophetecrt teghen den Afgodiſchen Aha-
ſia/ 9. ſo ſoeckt hy hem behendelicken te
dooden/ende hem worden twee Hooftliedē
ouer vijftich met haren vijftighen / vanden
vyere vanden Hemel verteert/ 13. des der-
den ſmeecken laet hem Elias geuallen. 16.
Ahaſia ſterft na den woorde des Heerē/ 17.
Ende Jozam wert Koninck in zijn ſtede.

a 2. Sa. 8. 2. 2. Reg. 3. 4

1 Ock viel a de Moabi-
ters van Iſrael af doe A-
chab doodt was.
2 Ende Ahaſia viel door b of/ ſchrens werck.
de b Tralie in zijn ſale te
Samaria eñ wert cranc:
ende ſant Boden wt/ eñ
ſprack tot hen: c Gaet he c 1 Reg. 14. 2
nen/ ende vraghet Baal Sebub den God 2 Regu 8. 8
te Ekron/oft ick van deſer cranckheydt ghe- Baal Sebub.
neſen ſal?
3 Doch de Engel des Heeren ſprac met Elia
den Thiſbiter: Op/ende ontmoet den Bo-
den des Konincx te Samaria/ ende ſpreect
tot hen: Is daer gheen God in Iſrael/dat
ghy henen gaet vraghen Baal Sebub den
God Ekron.
4 Daerom ſo ſpreect de Heere: Ghy en ſult Elias propheteert te gen Ahaſia.
niet vanden bedde comen/daer ghy v opge-
leyt hebt/ maer ſult den doot ſteruen: ende
Elias ginck wech.
5 Ende doe de Boden weder tot hem qua-
men: ſprack hy tot hen: Waerom comt ghy
weder?
6 Sy ſpraken tot hē: Ons quam een mā op
waerts teghen/ende ſprack tot ons: Gaet
wederom henen tot den Koninck: die v wt-
geſonden heeft/eñ ſegt tot hem: So ſpreect
de Heere: Is daer dā geē God in Iſrael/dat
ghy henen ſendet te vraghen Baal Sebub/
den God Ekron? daerom en ſuldy niet ko-
men vanden bedde/ daer ghy v op gheleydt
hebt/ maer ſult den doodt ſteruen.
7 Hy ſprac tot hen: Hoe was de mā gheſtelt
die v ontmoettede/ ende ſulcks tot v ſeyde?
8 Sy ſpraken tot hem: d Hy hadde een rou- b Matt. 3 4 kleedinghe Elias
we huyt aen / ende eenen lederen gordel om
zijn lendenen/ Hy ſprack doen noch: Het is E-
lias de Thiſbiter.
9 Ende hy ſant henen tot hem eenen Hooft-
man ouer vijftich/ met tſamen denſeluē vijf-
tigen: ende doe hy tot hem opwaert quam/
ſiet/doe ſat hy bouen op den berch/ hy ſprac
dan tot hem: Ghy man Gods/ de Coninck
ſeydt/ghy ſult afkomen.
10 Elias antwoorde dē Hooftman ouer vijf- Elias ghebiet het vyer vā den Hemel te kommen.
tich/ ende ſprack tot hem: Ben ick den man
Gods/ ſo valle vier vandē Hemel/ ende ver-
ſlinde v/ende uwe vijftich: doe viel het vyer
vanden Hemel / ende verſlindde hem/ ende Syra. 48. 3. Luce 9. 54.
ſyne vijftich.
11 Ende hy ſandt wederom eenen anderen
Hooftman ouer vijftich tot hem/met tſamē
ſyne vijftighen: die antwoorde/ ende ſprack
tot hem: Ghy man Gods/ ſo ſpreeckt de Ko e Of ſtucks van ſtondē aen/ ſonder toeuen.
ninck: Koemt e haeſtelick af.
12 Elias antwoorde/ ende ſprac: Bē ick een
man Gods/ ſo valle vyer vanden Hemel af/
ende verſlinde v/ ende uwe vijftich: doe viel
het vyer Gods vanden Hemel / ende ver-
ſlindde hem ende ſyne vijftich

13 Doe sandt hy wederom henen/ den derdē
Hooftman ouer vijftich/ met tsamen synen/
vijftighen: doe die tot hem opwaert quam/
buychde hy syne knyen teghen Eliā/ ende
smeecte hem/ ende sprack tot hem: Ghy
man Godts/ laet mijn ziele/ ende de ziele
uwer knechten deser vijftich/ voor v wat
ghelden.
14 Siet/ het vier is van den Hemel geuallē/
ende heeft de twee eerste Hooftlieden ouer
vijftich met haren vijftegen verslondē: nu
dan laet mijn ziele wat ghelden voor v.
15 Doe sprack de Engel des Heerē tot Eliā:
Gaet met hem af/ eñ en vreest v niet voor
hem: ende hy maecte hem op/ ende ghinck
met hem af totten Coninck.
16 Eñ hy sprac tot hē: So spreect de Heere:
Daerom dat ghy hebt Bodē henen gesonden/
ende laten vragen Baalzebub den God
tot Ekron/ ghelijck als en ware daer geen
God in Israel/ diens woort men vraghen
kōde: so en sult ghy vandē bedde niet komē/ daer
ghy v opghelept hebt/ maer sult den doodt
steruen.

Ahasia sterft. Joram Ahasia broeder wordt Coninck in Israel.

17 Also sterf hy na den woorde des Heeren/
dat Elias ghesproken hadde: ende Joram
wert Coninck in zijn stede/ inden anderen
Jare Joram des soons Josaphat/ des
Conincks Juda: wāt hy en hadde geenen
sone.

3.Reg.32.

18 Wat meer van Ahasia te seggen is/ wat
hy gedaē heeft/ siet/ dat is gheschreuē in der
Chronica der Coninghen Israels.

Dat ij. Capittel.

1. Eliseus/ so hy dē Elia onuerscheydēlicken aenhangt/ 9. krijcht des Gheests Elie tweeuoudich. 16. Elias wort ghesocht ende niet geuondē. 19. Eliseus maeckt boose wateren ghesont/ 23. zijn bespotters xlij. kinderen/ werden vandē Beyrē verscheurt.

Elias Elisa.

1 DOe nu de Heere Eliam woude int on-
weder ten Hemel halen/ ginck Elias
ende Eliseus van Gilgal.
2 Ende Elias sprac tot Eliseo: Lieue/ blijft
hier/ want de Heere heeft my na BethEl
ghesonden: Eliseus daerentegen sprac: So
warachtich als de Heere leeft/ ende v ziele/
ick en verlate v niet/ eñ doe sy af te BethEl
quamen/
3 Ghinghen der Propheten kinderē die te
BethEl warē/ wt tot Eliseus/ ende sprakē
tot hem: Weet ghy oock dat de Heere hedē
uwen heere/ sal a van uwē hoofde nemē? hy
daerentegē sprack: Ick weet het oock wel:
swijcht slechs stille
4 Eñ Elias sprac tot hem: Elisee/ lieue blijft
hier/ want de Heere heeft my na Jericho
ghesonden. Hy sprack daerenteghen: So
warachtich als de Heere leeft/ ende v ziele/
ick en verlate v niet: ende doe sy te Jericho
quamen/
5 Traden der Propheten kinderen/ die te
Jericho waren/ tot Eliseū/ ende sprakē tot
hem: Weet ghy oock dat de Heere hedē uwē
heere/ sal van uwē hoofde nemen. Hy sprac
daerentegē: Ick weet het oock wel: swijcht
slechs stille.
6 Ende Elias sprac tot hem: Lieue/ blijft
hier/ want de Heere heeft my gesondē aen
de Jordane. Hy sprack daerenteghen: So
warachtich als de Heere leeft/ eñ v ziele/ ick
en verlate v niet: eñ die beyde gingen met
malkanderen.
7 Ende vijftich mannen vandē kinderē der
Propheten/ ghingen henen/ eñ stondē daer
teghen ouer van verre: nu die beyde stonden
aen de Jordane.
8 Doe nam Elias synen mantel/ ende wāt

a Eē hoofde zijn heet een Meester eñ Leeraer zijn. Eē voeten zijn/ heet eē Scholier eñ ondedaen zijn: want wanneer de leeraer leert so sit hy hooger dan de scholiers dat hyse leert/ ende sy hem ten hoofde hebbē. Also seyt S. Paulus. Act. 22. Hy hebbe ten voeten Gamaliels de Wet gheleert. Ende het is vast den gemeyn wyse der Schrifturen also te spreken op Hebreeusch

hem te samē/ eñ sloech int water: dat deylde
hem op beyde zijdē van malkanderē/ dat sy
beyden drooch daer door henen ghinghen.
9 Ende doe sy ouer quamen/ sprack Elias
tot Eliseū: Biddet wat ick v doen sal/ eer
ick van v genomē worde. Eliseus sprack: b
Dat uwen Gheest by my zy tweeuoudich.
10 Hy sprack: Ghy hebt een hardt dinck ghebeden:
doch so ghy my sien sult/ wanneer ick
van v genomen worde/ so sal het Ja zijn/ so
niet/ so sal het Niet zijn.
11 Ende doe sy met malkanderen ghinghen/
ende hy sprack/ siet/ doe quam eenen vyerighen
Waghen met vyerighe peerden/ ende
scheydden die beyde van malkanderen: eñ
Elias voer also in onweder ten Hemel.
12 Eliseus dan sach het/ eñ schreyde: c Mijn
vader/ mijn vader/ Waghen Israels eñ zijn
Ruyters: eñ en sach hem niet meer/ ende hy
vattede syne kleederen/ ende scheurdese in
twee stucken.
13 Ende nam den mantel Elie/ die hem ontuallen
was/ op/ ende keerde wederom/ ende
tradt aen den Oeuer der Jordanen.
14 Eñ nam denseluen mantel Elie/ die hem
ontuallen was/ ende sloech int water/ ende
sprack: Waer is nu de Heere de God Elie? eñ
sloech int water: doe deylde het hem van
malkanderen op beyde zijden/ ende Eliseus
ghinck daer henen door.
15 Ende doe hem der Propheten kinderen saghen/
die tot Jericho tegen hem ouer warē/
sprakē sy: Den Geest Elie rustet op Eliseus/
ende ghinghen hem tegen/ ende baden aen
ter Aerden/
16 Ende spraken tot hem: Siet/ daer zijn
onder uwe knechten vijftich mānen stercke
lieden die laet henen ghaen/ ende uwen heere
soecken: misschien heeft hem den Gheest
des Heeren ghenomen/ ende ergens op eenen
berch/ oft ergens in eenen dale ghe
worpen. Hy sprack daerenteghen: Laetse
niet henen ghaen.
17 Doch sy noodichden hem/ tot dat hy hem
onmoedich stelde/ ende sprack: Laet se henen
gaen/ ende sy sonden vijftich mannen henē/
ende sochten hem drie daghen/ doch sy en
vonden hem niet/
18 Ende quamen weder tot hem: eñ hy bleef
te Jericho/ eñ sprac tot hem: En seyde ick v
niet/ ghy en soudet niet henen ghaen?
19 Eñ de mannē der Stat sprakē tot Eliseum
Siet/ daer is goet woonen in deser Stadt/
als mijn heere siet/ doch daer is quaet water/
ende het landt onuruchtbaer.
20 Hy sprack: Brengt my hier een nieuwe
schale/ ende doet daer zant in: eñ sy brachten
hem.
21 Doe ginck hy wt tot den watersprонck/
ende wierp het zant daerin/ ende sprack:
So spreect de Heere: Ick hebbe dit water ge
sont ghemaeckt: daer en sal nu voortaen
gheen doodt noch onuruchtbaerheyt meer
van komen.
22 Also werdt het water ghesont tot op desē
dach/ na den woorde Elisei/ dat hy sprack.
23 Ende hy ghinck op na BethEl: eñ als hy
op den wech daer voortaen ghinck/ quamē
kleyne Jongers ter Stadt wt/ eñ bespotteden
hem/ ende spraken tot hem: Kaelkop/
koemt op/ Kaelkop/ koemt op.
24 Ende hy keerde hem om: ende doe hyse
sach/ vloeckte hyse inden Name des Heerē:
doe quamen twee Beyren wt den woude/
ende verscheurden der kinderen twee ende
veertich.
25 Van daer ghinck hy op den berch Carmel/
ende keerde wederom van daer na Samaria.

b Eliseus en woude niet den Gheest Elie dobbel hebben/ so het doch eē Geest is/ die in allen heylighen is 1. Corint. 12 maer eenen dobbelen mont des seluen Gheests dat hy stercker eñ meer predikēn cōde/ dan Elias: als hy oock dede. † And. lieue/ dat twee deelen ws Gheests ouer my comen.

c Syr. 48. 13/ Gene 5. 24.
b 2. Re. 13. 14
De historie van Elia ende Elisea.

Elias wert ghesocht ende niet gheuonden.

42. kinderē worden vāden Beyren verscheurt.

Dat iij. Capittel.

1. Jozam/ 7. met tsamen Josaphat/ 9: ende den Coninck Edom rusten hen te strijden teghen Moab/ 10. ende meynen van dorste te sterue͂ 13. Eliseus propheteert om Josaphats wille/ 16. seyt toe water sonder reghe͂ ende wint. 18. daertoe der Moabiters ouerwinninge/ 20. ende zijn prophetinghe brengt de daet met water veyt.

Jozam is 12 iaer Coninc ouer Jsrael.

1 JOzam de sone Achabs wert Coninc ouer
Jsrael te Samaria inden achtienden Ja
re Josaphat des Conincks Juda ende re-
geerde twaelf Jaer.
2 Eñ dede dat de͂ Heere qualick beuiel/ doch
niet als zijn vader ende zijn moeder: a wa͂t
hy nam wech de b Calumne͂ Baals die zijn
vader maken liet.

a 1. Re. 16. 32
b Of/ pilare͂ stantteecke͂.

3 Ghelijckewel hy bleef hanghen aen de
sonden Jeroboams des soons Nebat/ die
Jsrael sondigen dede/ ende en liet daer niet
van af.

Mesa valt af van Joza͂

4 Mesa der Moabiten Coninc hadde veel
Schapen/ ende gaf te chijnse den Coninck
Jsraels wolle va͂ hondert duysent Lammeren/
ende van hondert duysendt Rammen.

c 2. Reg. 1. 1.

5 c Doe nu Achab doot was/ viel der Moa
biten Coninck vanden Coninck Jsrael af.
6 Doe tooch ter seluer tijt de Coninck Jo-
ram wt van Samaria/ ende ordineerde het
gantsche Jsrael.
7 Eñ sant henen tot Josaphat den Coninc
Juda/ ende liet hem segghen: Der Moabi-
ten Coninck is van my afgheuallen: comt
met my te strijden teghen de Moabiten. Hi
sprack: d ick wil op comen: ick ben als ghy/
ende mijn volck als v volck/ ende mijn peer
den als v peerden.

d 1. Re. 22. 4.

8 Ende sprack: Door welcken wech willen
wy optrecken? Hy sprack: Door den wech
inder woestijne Edom.
9 Also tooch henen de Coninck Jsraels/
de Coninck Juda/ ende e de Coninc Edom:
ende doe sy seuen dachreysen togen/ hadde
het Heyr ende het Vee/ dat sy met he͂ hadde͂
gheen water.

e Dese was een Sathouder des Coninex Juda. 2. Regu. 8. 20 2. Pa. 8. 14.

10 Doe sprack de Coninck Jsraels: O wee/
de Heere heeft dese drye Conínghen te gaste
ghenoot/ dat hyse inder Moabiten hande͂
gheue.

f 1. Reg. 22. 7

11 f Josaphat daerentegen sprack: Js daer
geen Propheet des Heeren/ dat wy de͂ Hee
re door hem raet vraghen? Doe antwoorde
een van de knechten des Conincks Jsraels
eñ sprack: hier is Eliseus de sone Saphat/
die Elias water op de handen goot.
12 Josaphat sprac: Des Heeren woort is by
hem: also togen de Coninck Jsraels eñ Jo-
saphat/ ende de Coninck Edom tot hem af.
13 Eñ Eliseus sprack totten Coninc Jsraels:
Wat hebdy met my te doen? gaet hene͂ tot
den Propheten uws vaders/ ende tot de Pro
pheten uwer moeder. De Coninck Jsraels
sprack tot hem: Neen/ want de Heere heeft
dese drye Coningen ghenoot/ dat hyse inder
Moabiten handen gheue.

Eliseus propheeert om Josaphats wille.

14 Eliseus sprac: So waerachtich als de Hee
re Zebaoth leeft/ voor dien ick sta/ wan-
neer ick Josaphat den Coninck Juda niet
aen sage: ick en woude v niet aensien noch
achten
15 So brengt my nu eenen Speelman: ende
doe de Speelma͂ op het snarenspel speelde/
quam de handt des Heeren op hem/
16 Eñ hy sprack: So spreect de Heere: maect
hier ende daer grachten/ aen dese gr beke.

g r an euene h 1. Reg. 17. 1 ende 18. 45.

17 Want so spreeckt de Heere: h Ghy en
sult gheenen windt noch reghen sien/ dan-
noch sal de beke vol waters worde͂/ dat gy
ende uwe gesinne/ ende uwe Vee drincken.
18 Daer toe is dat een slecht dinck voor den
Heere: hy sal oock de Moabiters in uwe
handen gheuen/
19 Dat ghy slaen sult alle vaste Stede͂ ende
alle wtgelesene Steden/ i eñ sullet velle͂ alle
goede boome͂ ende sullet toestoppe͂ alle wa
ter fonteynen/ ende sullet allen goeden Ac-
ker met steenen woest maken.

i Deu. 20. 19

20 Des morgens nu wanneer men Spijsoffer
offert/ siet doe quam een water des wechs
van Edom herwaerts/ ende veruulde het
lant met water.
21 Doe nu alle Moabiters hoorden/ dat de
Coninghen optoghen/ om tegen hen te strij
den/ riepen sy alle/ die ter rustinghe out ge-
noech/ ende daer ouer waren/ ende traden
aen de landtpalen.
22 Ende doe sy hen des morgens vroech op-
maeckten/ ende de Sonne opghinck op dat
water/ dochte den Moabiteren/ het water
teghen hen root zijn/ als bloet/
23 Ende spraken: Het is bloet: de Coninghen
hebben hen met den sweerde verdorven/ eñ
deen sal den anderen geslagen hebben: huy
Moab/ maeckt v op ter wtbuyte.

De Moabiters werde͂ gheslaghen

24 Doch doe sy ten leghet Jsraels quamen/
maeckte hem Jsrael op/ eñ sloegen de Moa
biters: ende sy vloden voor hen: doch sy qua
men in/ ende sloeghen Moab.
25 De Stede͂ brake͂ sy/ eñ een yegelick wierp
zijn steenen op alle goede͂ Acker/ ende maec-
tense vol/ ende stopten alle waterfonteynen
toe/ ende velden alle goede boomen/ tot dat
slechs de steenen aen k t Tichelsteenen mue
ren ouerbleuen: ende sy omringdense met
slingheren/ ende sloegense.

k t And. den Tichelstade

26 Doe nu der Moabiten Coninck sach/ dat
hem den strijdt te sterck was/ nam hy seuen
hondert manne͂ tot hem/ die het sweert wt-
toghen/ wt te vallen teghen den Coninc E-
dom/ doch sy en konden niet.
27 Doe nam hy synen eerste͂ sone/ die in zijn
stede soude Coninck worden/ ende offerde
hem ten Brantoffer op de muere͂/ doe wert
Jsrael seer l toornich/ dat sy van hem af to-
ghen/ ende keerden weder te lande.

Der Moabiteren Coninck offert synen sone.
l Vel/ quod ipsi Jsrael offensi ista abominatione/ timuere ne Deus ne ipsos quoque irasceretur.

Dat iiij Capittel.

1. Eliseus helpt een arm Weduwe. 8. Wert kryght syner onuruchtbaerer Weerdinne͂ eenen sone/ 18. ende maeckt hem ghestoruen/ wederom leuendich. 38. Jnden dieren tyt/ maeck hy bitter moes suet/ 42. ende weynich broots vermeerdert.

Elisues helpt de arme weduwe

1 ENde een wijf onder de wijuen der kinde
ren der Prophete͂/ riep tot Eliseu͂ ende
sprack: V knecht mijn man/ is ghestor-
uen: so weet ghy/ dat hy/ v knecht/ den Hee-
re vreesde: nu coemt de schultheere/ ende
wil mijn beyde kinderen nemen tot eyghen
knechten.
2 Eliseus sprac tot haer: Wat sal ick v doe͂?
segt my: Wat hebdy inde͂ huyse? Sy sprac:
Uwe Maeght en heeft niets inden huyse/
dan alleen een Olykruycke.
3 Hy sprack: Gaet hen/ n/ eñ leent daer buy-
ten van alle uwe Nabuerinnen/ ledige Vaten/
ende der selue niet weynich.
4 Ende gaet in/ ende sluyt de deure achter
v toe met uwe sonen/ ende ghiet in alle Va-
ten: ende wa͂neer ghyse geuult hebt/ so geef
se henen.
5 Sy ginck henen/ ende sloot de deure ach-
ter haer toe/ met tsame͂ hare͂ sone͂/ die brach
ten haer de Vaten toe/ so goot sy in.
6 Ende doe de Vaten vol waren/ sprach sy
tot haren sone: langt mi noch ee͂ Vat hier.

Hy sprack tot haer: Hier en is gheen Vat
meer: doe stont de Olye stille.
7 Ende sy ghinck henen ende seyde het den
man Gods aen: hy sprack: Gaet henen/ver
coopt de Olye/ende betaelt uwen Schuldt-
heere: ghy dan ende uwe sonen/gheneert u
van het overghebleuene.

Elisei weer binne te Sunem.

8 En het gheviel op eenen tijt/dat Eliseus
ginck na Sunē/aldaer was een rijcke vrou
we/die hielt hem op/dat hy by haer at: ende
als hy nu dickwils aldaer doortooch/ginc
hy tot haer in/ende at by haer.
9 Ende sy sprack tot haren man: Siet/ ick
mercke dat dese man Gods heylich is/ die
hier altoos doorgaet.
10 Laet ons hem een cleyn verderen Camer-
ken daerbouen makē/ende een bedde/disch
stoel ende kandelaer daerin setten: op dat/
wanneer hy tot ons coemt/ hy daerin zy.
11 Ende het gevlel op eenen tijt/dat hy daer
in quam/ ende leyde hem bouen in de Ca-
mer ende sliep daerin.

Gehasi/ Elisei knecht.

12 Ende sprack tot synen Jonghen Gehasi:
Roept de Sunamitische: ende doe hy haer
riep/tradt sy voor hem.
13 Hy sprack tot hem: Segt haer: Siet/ ghy
hebt ons alle desen dienst ghedaen/wat sal
ick u doen? hebdy een sake aenden Coninc/
oft aenden Velthooftman? Sy sprac: a ick
woone onder mynen volcke.

a Dat is: ic en hebbe te doue niets te doen/ ick woone ouē de lieden al leene:
b Ge. 18. 14.
c Dat is/ na ganck ende loop den iaers/ daer alle leuendi ghe in leuen

14 Hy sprack: Wat salmen haer dan doen?
Gehasi sprack: Och sy en heeft geenen sone
ende haer man is oudt.
15 Hy sprack: Roept haer: ende doe hy haer
riep/ tradt sy in de deure.
16 Ende hy sprack: b Om dese tijt c over een
Jaer suldy eenē sone cussen. Sy sprac: Och
niet myn heere/ ghy man Gods/ liecht u-
wer Maeght niet voor.
17 Ende de vrouwe wert bswangher/ende
baerde eenen sone om deselue tijt/over een
Jaer/ als haer Eliseus ghesepdt hadde.
18 Doe nu het kint groot wert/ ghebeurdet
dat het wt tot synen vader tot den Maey-
ers ghinck/

d Of, met hinde

19 Ende sprac tot synē vader: O myn hooft/
myn hooft. Hy sprack tot synen Jonghen:
Brengt hem tot syner moeder.
20 En hy nam hem/ ende bracht hem in tot
syner moeder: ende sy sette de hem op haren
schoot tot aenden middach/doe starf hy.

Der Sunamitischen vrouwen sone sterft.

21 Ende sy ginck op/ en leyde hē op het bed
de des mans Gods/sloot toe ende ginc wt.
22 Ende riep haren man/ende sprack: Sent
my der Jonghers een/ ende een Ezelinne
ick wil tot den man Gods/ ende weder
comen.
23 Hy sprack: Waerom wildy tot hem? het
en is doch heden niet Nieuwe Maue noch
Sabbath. Sy sprack: Het is goedt.
24 Ende sy sadelde de Ezelinne/ende sprack
tot den Jonghen: Drijft voort/ende en ver-
suymt my niet lange met den rijden als ick
u segghe.
25 Alsoo tooch sy henen/ ende quam tot den
man Gods op den berch Carmel: als nu de
man Gods haer teghen hem sach/ sprac hy
tot synen Jonghen Gehasi: Siet/ de Suna-
mitische is daer.
26 So loopt haer nu tegen/ en vraecht haer
of het haer ende haren man ende sone wel
ga? Sy sprack: Ja wel.
27 Doe sy nu tot dē man Gods op dē berch
quam/ hielt sy hem by synen voeten: Ge-
hasi dan tradt hier toe/ dat hyse afstiete:
doch de man Gods sprack: Laetse ghewor-
dē/ want haer ziele is bedroeft/ ende de Hee
re heeft het my verborgen/ ende niet condt
ghedaen.
28 Sy sprac: Wanneer hebbe ick eenē sone/
ghebeden van mynen heere? seyde ick niet
ghy en soudet my niet bespotten?
29 Hy sprack tot Gehasi: e Gordet uwe lende
nen/ende neemt mynen staf in uwe hant en
de gaet henen (f so u yemant ontmoet/ so en
groet hem niet: ende groet u yemandt so en
danckt hem niet) ende legt mynē staf op des
Jonghens aenghesicht.

e 2. Reg. 6. 1
f Luc. 10. 4.

30 De moeder daerenteghen des Jonghens
sprack: So waerachtich als de Heere leeft/ en
u ziele ick en late van u niet af: doe maeckte
hy hem op/ ende ghinck haer na.
31 Gehasi ginck voor hem henen / ende ley
de den staf den Jonghen op het aensicht:
daer en was gelyckewel geen stemme noch
ghevoelen/ ende hy ghinck wederom hem
teghen/ ende verkondichde het hem/ ende
sprack: De Jonghen en is niet opghe-
weckt.
32 En doe Eliseus int huys quā/ siet/ doe lach
de Jonghen doodt op zyn bedde.
33 g Ende hy ghinck daerin/ ende sloot de
deure toe/ voor hen beyden/ ende badt tot
den Heere.
34 h Ende clam op/ ende leyde hem op het
kint/ ende leyde synen mondt op des kints
mondt/ ende syne ooghen/ op syne ooghen/
ende syne handen op syne handē: ende bzep
de hem also over hem dat des kindts lyf
warm werdt.

g Matt 6. 6
Eliseus maeckt eenē doodē leuendich.
1. Reg. 17. 21.
h Act. 20. 10
Luce 7. 14.
2. Regu. 8. 1

35 Hy stont dan weder op/ en ginck int huys
eenmael herwaerts ende derwaerts/ ende
clam op/ende bzeydde hem over hem: doe i
snuysde de Jongen seuenmael: daerna dede
de Jonghen syne ooghen op.

i l Anders. geeuwde

36 Ende hy riep Gehasi ende sprack: Roept
de Sunamitische: ende doe hy haer riep quā
sy tot hem in: hy sprack: Siet daer neemt
wech uwen sone.
37 Doe quam sy/ ende viel te synen voetē/ en-
de badtaen ter Aerden: ende nam haren so-
ne ende ghinck wt.
38 Doe nu Eliseus weder te Gilgal quā/ wert
het dieren tijt inden lande: ende de kinderen
der Propheten woonden voor hem: ende hy
sprack tot synen Jonghen: Settet toe eenē
grooten Pot/ende coockt een moes voor de
kinderen der Propheten.

eenen dierē tyt te Eliseus tyden.

39 Doe ginck daer een op het velt/ dat hy
cruyt lase/ ende vant wilde rancke/ ende las
daer van Colochinten zyn kleedt vol/ ende
doe hy quam sneet hyse inden Pot tē moese
want sy en kendese niet.
40 Ende doe sy het opgauen voor de man-
nen te eten/ ende sy vanden moese atē schrey
den sy ende spraken: O man Gods/ de doot
is in den Pot: want sy en kondens niet
eten.
41 Hy daerenteghen sprack: k Brenget meel
hier: ende hy dede het inden Pot/ ende
sprac: Geeft het den volcke op/ dat sy eten
doe en was daer niet quaets meer in den
Pot.

k Exo. 15. 25

42 Daer quam dan een man van Baal Sa-
lisa/ ende brachte den man Gods eerstē-
linghen broot/namelick/ twintich gherstē
broodē ende nieuwe koorn in synen l clee-
de: hy sprack dan: Gheeft den volcke/dat sy
eten.
43 Syn Dienaer sprack: m Wat sal ick hon
dert mannen daeruan gheuen? Hy sprack:
Gheeft het den volcke dat sy eten: want so
spreect de Heere: Men sal eten/ ende daer sal
overblijuen.
44 Ende hy leyde het hen voor/ dat sy aten:
ende daer bleef noch wat over/ na den woor
de des Heeren.

l l Au. hulse na sommiger wtlegginghe of gaeuen.
m Joa. 6. 6
Eliseus vermeerdert het broodt.

Dat v. Capittel.

1. Naaman van Syrien comt door aen
gheuen eener Hebreeusche Deerne/ en met
Coninclicke Brieuen/ tot den Coninc Isra-
els/ 8. wort door Eliseu van syner melaets
heydt ghereynicht/ 15. ende versaeckt met
warachtigen geloone/ allen valschen Gods-
dienst. 20. Gehasi ergherlicke ghiericheyt
wort met Naamans melaetschept gestraft.

Eliseus maeckt Naaman reyn van syner melaetsheyt

a† Anders. Krijchsbenden

1 NAaman de Velthooftman des Coninex
te Syrien/ was een treflick man voor
synen heere/ ende groot aenghesien:
want door hem gaf de Heere Heyl in Syrien/
ende hy was een Gheweldich man/ ende
melaetsch.
2 De a† krijchslieden nu in Syrien waren
hier wt ghevallen/ ende hadden een cleyn
Deerne wech gheuoert/ wt den Lande Is-
raels/ die was inden dienst des Wyfs
Naamans/
3 Die sprac tot haerder vrouwen: Och dat
myn heere by de Propheet te Samaria wa-
re/ die soude hem van syner melaetschepdt
los maken.
4 Doe ghinck hy in tot synen heere/ ende
seyde het hem/ ende sprach: So ende so
heeft de Deerne wt den Lande Israels ghe-
sproken.
5 De Coninck te Syrien sprach: So treckt
henen/ ick wil den Coninck Israels eenen
Brief schryuen. En hy tooch henen/ ende na
met hem tien Centener siluers/ ende ses duy-
sendt gulden/ ende tien b vperkleederen.

b Hebr. wisselcleederen dat is/ diemen alleen ter eeren/ en int openbaer droech ende inden huyse veranderde

6 Ende brachte den brief den Coninc Isra-
els/ die luydde also: wanneer dese Brief tot
v coemt/ so weet/ ick hebbe mynen knecht
Naaman tot v ghesonden/ dat ghy hem van
syner melaetschept los maket.
7 Ende doe de Coninck Israels den Brief
las/ scheurde hy syne cleederen/ ende sprac
c Ben ick dan God/ dat ick dooden ende le-
uendich maken conne/ dat hy tot my schic-
ket/ dat ick den man van syner melaetschept
los make? Merckt ende siet/ hoe soeckt hy
oorsake tot my.

c Deut. 32.39 1. Sam. 2.6. Sapi. 16.13

8 Doe dat Eliseus de man Gods hoorde/ dat
de Coninc Israels syne cleederen verscheurt
hadde/ sant hy tot hem/ ende liet hem seggen:
Waerom hebdy uwe cleederen verscheurt?
Laet hem tot my comen/ dat hy verneme/
dat daer een Propheet in Israel is.
9 Also quam Naaman met Peerden ende
Wagenen/ ende hielt voor der deure aen den
huyse Elisei.
10 Doe sant Eliseus eenen Bode tot hem ende
liet hem seggen: Gaet henen/ ende wascht v
seuenmael in der Jordane/ so sal v v vleesch
weder ghegheuen/ ende reyn worden.
11 Doe wert Naaman toornich/ ende tooch
wech/ en sprach: Ick meynde/ hy soude tot
my wt comen/ ende herwaerts gaen en den
Name des Heeren zyns Gods aenroepen/ en
met syner hant ouer de stede stryken: ende
de melaetschept also verdryuen.
12 Zyn niet de wateren Amana ende Par-
phar te Damascon/ beter dan alle wateren
in Israel/ dat ick my daer in wiesschs/ ende
reyn worde: ende keerde hem/ ende tooch
wech met toorne.
13 Doe maeckten hen syne knechten tot hem/
ende spraken met hem/ ende seyden: Lieue
vader/ wanneer v de Propheet wat groots
hadde geheeten/ soudet ghy dat niet doen?
hoe veel meer/ so hy tot v seyt: Wascht v so
wordt ghy reyn?

d Luce. 4.27

14 d Doe klam hy af/ ende wiesch hem seuen-
mael in de Jordane/ als de man Gods ge-
seydt hadde: ende zyn vleesch werdt hem
weder ghegeuen/ gelijck als een vleesch eens
ionghen Jonghelincx/ ende werdt reyn.
15 Ende hy keerde wederom tot den man
Gods/ met synen ghantschen Heyre: ende
doe hy in quam/ tradt hy voor hem ende
sprac: Siet/ ick weet het/ dat daer geen God
en is in allen Landen/ sonder alleen in Isra-
el soo neemt nu den Seghen van uwen
knecht.

Eliseus veracht alle Gauen en Gheschencken Naamans

e 1. Reg. 13.8 Dani. 5.17.

16 Hy sprack daerentegen: e So warachtich
als de Heere leeft/ voor dien ick sta/ ick en
neemts niet: Ende hy noodichde hem dat hy
het name/ doch hy en woude niet.
17 Doe sprach Naaman: Mochte dan uwen
knecht niet gegeuen worden eenen last deser
Aerden/ so veel als twee Muylen dragen?
want v knecht en wil niet meer andere Go-
den offeren/ ende Brantoffer doen/ sonder
den Heere.
18 Dat de Heere uwen knecht daer in woude
ghenadich zyn/ so ick aenbidde inden Huyse
Rimmon/ wanneer myn heere in het huys Rim-
mon gaet/ aldaer aen te bidden/ ende hy hem
aen myn f handt lenet.

f Dat is op Hebreeus ghesproken ghelyck als wy Duytschen segghen: Hy is by my duer en richtet wt/ wat ick hem beuele/ en ick verlate my op hem.

19 Hy sprack tot hem: Treckt henen met vre-
den: ende als hy een Velt weechs van hem
wech ghetoghen was op den Lande/
20 Ghedachte Gehasi den Jonghen Elisei/
des mans Gods: Siet/ myn heere heeft de-
sen Syrier Naaman verschoont/ dat hy
niets van hem ghenomen en heeft/ dat hy
ghebracht heeft: So warachtich als de Hee-
re leeft/ ick wil hem naloopen/ ende wat van
hem nemen.
21 Also iaechde Gehasi den Naaman na: En
doe Naaman sach/ dat hy hem na liep/ clam
hy van den Wagen/ hem tegen/ ende sprach:
Gaet het recht toe?

Merckt de giericheyt Gehasi.

22 Hy sprach: Ja/ Doch myn heere heeft my
hier gesonden/ ende laet v seggen: Siet/ als
nu zyn twee Jonghers van den kinderen der
Propheten tot my ghecomen/ van den Ghe-
berchte Ephraim: Gheeft hen een Centener
siluers/ ende twee Vperkleederen.
23 Naaman sprach: Lieue/ neemt twee Cen-
teners/ ende hy noodichde hem/ ende bant
twee Centener siluers in twee Buydels en
de twee Vperkleederen/ ende dede het synen
twee Jonghers/ die droeghent voor hem
henen.
24 Ende doe hy quam tot g† Ophel/ nam hy
het van haren handen/ ende leyde het bezy-
den int huys/ ende liet de mannen gaen.

g Ande. int doncker

25 Ende doe sy wech waren/ trat hy voor sy-
nen heere; Ende Eliseus sprac tot hem: Wa-
waer Gehasi? Hy sprac: V knecht en is noch
hier noch daer ghegaen.
26 Hy sprach daerentegen tot hem: h Wan-
delde niet myn herte/ doe de man omkeerde
van synen Waghen/ v teghen: Was dat de
tyt/ siluer ende cleederen te nemen/ Olyfgaer-
den/ Wynberghen/ Schapen/ Runderen/
Knechten ende Maeghden?

h Dat is/ hebdy nergens henen gewandelt/ hoe gaet het dan toe dat myn herte wandelde/ en was by den wagen etc.

27 Nu/ de melaetschept Naamans sal v aen-
hanghen/ ende uwen zade eeuwelick: i Doe
ghinck hy van hem melaetsch/ als sneeu.

i 2 Par. 26.19

Dat vj. Capittel.

1. Eliseus maect het yser swemmende. 8.
De Coninck wt Syrien/ diens laghen hy
ontdect/ wil hem vanghen/ 15. ende wort
van God wonderbaerlic verlost/ 18. Brengt
syne vyanden met blintheyt gheslagen tot
Samarien/ 21 weert des Coninex handen
van hen af/ 23. ende beschaffet hen met al-
le weldaet/ ooc k dryuen weder keer na huys.
24. Samaria wort van den Syriers beleyt
25. met hongher opt hefticlyste beladen/ 30.
de Koninck wil Eliseo den cop afhouwen.

De kinderen

Elisa de Propheet maect yser swemmende.

1 DE kinderen der Propheten spraken tot
Elisa. Siet de ruymte daer wy voor u
in woonen, is ons te enghe.
2 Laet ons aen de Jordaen gaen, ende eenen
yegelicken aldaer houten halen, dat wy ons
aldaer een stede bouwen, daer wy woonen.
Hy sprack: Gaet henen.
3 Ende daer sprac een: Lieve, gaet met uwen
knechten. Hy sprack: Ick wil mede gaen.
4 Ende hy ginck met hen: Ende doe sy aen
de Jordaen quamen, hieuwen sy hout af.
5 Ende doe daer een eenen boom velde, viel
het yser int water: Ende hy schreyde, ende
sprack: O wee, myn heere, daer toe is het
gheleent.
6 Doch de man Gods sprack: Waer isset
henen gevallen? Ende doe hy hem de stede
wees, hieu hy een houte af, en stiet aldaer
henen: Doe swemde het yser.
7 Ende hy sprac: Neemt het op. Doe reecte
hy zyn handt uut, ende nam het op.
8 Ende de Coninck uut Syrien voerde eenen
kriech tegen Israel, ende beraetslaechde hem
met synen knechten, ende sprack: Wy willen
ons legheren, daer ende daer.
9 Doch de man Gods sprac tot den Coninc
Israels ende liet hem segghen: Hoedt u dat
ghy aen die plaetse niet en trecket: want de
Syriers rusten aldaer.
10 So sandt dan de Coninck Israels henen
aen die plaetse, die hem de man Gods sey-
de, verwaerde hem, ende wachtede hem al-
daer, ende en dede dat niet eenmael of twee-
mael alleen.
11 Doe wert het herte des Coninex te Syrien
getroubeert daer over, ende riep syne knech-
ten, ende sprac tot hen: a Wilt ghy het my
dan niet seggen? Wie is vanden onsen tot
den Coninck Israels gheuloden?

a 1. Sa. 22. 8.

12 Doe sprac syner knechten een: Niet also,
myn heere Coninc, maer Elisa de Propheet
in Israel, seyt het al te mael den Coninc Is-
raels, wat ghy inder kamer spreect daer u-
wen legher is.
13 Hy sprack: So gaet henen, en siet waer hy
is, dat ick henen sende, ende late hem halen:
ende sy seyden hem aen, ende spraken: Siet
hy is te Dothan.
14 Doe sandt hy henen peerden en wagenen
ende een groote macht: ende doe sy daer by
nacht henen quamen, omgaven sy de Stat.

God verlost Elisa wonderbaerlick.

15 Ende de dienaer des mans Gods stondt
vroech op, dat hy hem opmakede ende uut-
toghe: ende siet, doe lach een macht om de
stadt henen, met peerden ende wagenen: doe
sprack synen ionghen tot hem: O wee, myn
heere, hoe willen wy nu doen?

b 2 Pa. 32. 7.

16 Hy sprack: b Vreest u niet, want dier is
meer die by ons zyn, dan die, die by hen zyn.
17 Ende Elisa badt, en sprack: Heere, opent
hem de ooghen, dat hy sie: doe opende de
Heere den iongen syne ooghen dat hy sach:
ende siet, doe was den berch vol vyeriger
peerden ende waghenen, om Elisa henen.
18 Ende doe sy tot hem af quamen, badt Eli-
sa en sprac: Heere, c slaet dit volck met blint-
heyt: ende hy sloechse met blintheydt, na
den woorde Elisa.

c Gen. 19. 11.

19 En Elisa sprac tot hen: dit en is de wech
niet, noch de stadt: volget my na, ick wil u
leyden tot den man, dien ghy soeckt: ende
leydde se na Samaria.
20 Ende doe sy tot Samaria quamen sprac
Elisa: Heere opent desen de ooghen, dat sy
sien: ende de Heere opende hen de oogen dat
sy saghen, ende siet, doe waren sy midden
in Samaria.
21 Ende de Coninck Israels, doe hyse sach,

22 Hy sprac: Ghy en sultse niet slaen: die ghy
met uwen sweerde ende Boge vanghet, die
slaet: sedt hen broot ende water voor, dat sy
eten ende drincken, ende laetse tot haren hee-
re trecken.
23 Doe wert een groote maeltyt bereydet: en
de doe sy gegeten ende gedroncken hadden,
liet hyse gaen, dat sy tot haren heere togen:
na dier tydt en quamen de kryghslieden der
Syriers niet meer in Israel.
24 Na desen begaf het hem, dat Benhadad
de Coninck te Syrien alle zyn heyr verga-
derde, ende tooch op, en belegde Samariam.
25 En daer was eenen grooten dieren tyt te
Samaria: sy belegden ymmers de stadt, tot
dat eenen Ezels kop tachtentich silverlingen,
ende een vierendeel kab duyvenmest vyf sil-
verlinghen galde.

Eenen grooten dieren tydt is te Samaria.

26 Ende doe de Coninc Israels op de meuren
gaen woude, riep hem een wyf aen en sprack:
b Helpt my, myn heere Coninck.
27 Hy sprack: Helpt u de Heere niet, waer af
sal ick u helpen: vanden Dorschvloer, of van
der Wynpersse?

b 2 Sa. 14. 4

28 Ende de Coninck sprack tot haer: Wat is
u? Sy sprack: Dit wyf sprack tot my: Geeft
uwen sone hier, dat wy hem heden eten: mor-
ghen willen wy mynen sone eten.
29 So hebben wy mynen sone gekoocht, en-
de gheghetén, ende ick sprack tot haer aen-
den anderen daghe: Gheeft uwen sone hier
ende laet ons eten: doch sy heeft haren sone
versteken.

Mercket dese grusame daet.
Leuit. 26. 22.
Deut. 28. 52.

30 Doe de Coninc de woorden des wyfs hoor-
de, verscheurde hy syne kleederen, inden als
hy henen ginck op de meuren: doe sach alle
het volc, dat hy eenen sack onder aent lichaem
aen hadde.
31 Ende hi sprac: e God doe my dit ende dat,
so het hooft Elisa des soons Saphat, heden
op hem staen sal.

e 1. Reg. 19. 2 ende 20. 10.

32 Elisa nu sat in zyn huys, ende de Oudsten
saten by hem: ende f hy sant eenen man voor
hem henen: doch eer de Bode tot hem quam
sprack hy tot den Oudtsten: Hebt ghy ghe-
sien, hoe dat hy g dit Moorkint heeft hier
ghesonden, dat hy myn hooft afhouwe, siet
toe, wanneer de bode koemt, dat ghy de deu-
re toesluyt, ende stoot hem met der deure
wech: siet, het ruysschen der voeten zyns hee-
ren volcht hem na.

f De Coninc

g Dat is de sone Achab, die den Naboth met de willinge vermoort heeft

33 Doe hy noch also met hen sprac siet, doe
quam de Bode tot hem af, ende sprack: Siet,
h sulck quaet koemt vanden Heere: wat sal
ick meer vanden Heere verwachten?

h Ja, also gaet het ons wanneer wy uwen God dienen, ghy heyloose Propheten: hoe veel beter hadden wy het, doe wy Baal dienden.
Jeremi. 44

Dat vij. Capittel.

1. Elisa verkondicht den Samariteren verlossinge en overvloet. 3. Vier Melaetschen die haer leven waghen, 5. bevindent ende verkrygent, 9. brenghent in de Stat. 12. ende blyft ongheloooft, tot dat hem de waerheydt an allen zyden voorghecft. 17. Een ongeloovich Ridder koemt om na den woorde des Heeren.

Elisa propheteert vander Samariteren verlossinghe en overvloede.

ENde Elisa sprack: Hoort des Heeren
woort: so spreeckt de Heere: a Morghen
om dese tyde sal een Schepel van Semel-
meels eenen Sikel ghelden, ende twee Sche-
pel gherssten eenen sikel, onder de poorte te
Samaria.
2 Doe antwoorde een Ridder, op welckers
hande hem de Coninck leende, den man
Gods, ende sprack: Ende wanneer de Heere
vensteren inden Hemel maeckte, hoe konde
sulcks ghescheiden? Hy sprack: Siet daer,

a 4. Reg. 7. 16
b Van Meel bloeme

ct And. den inganck.

3 Ende daer waren vier Melaetsche man
nen by et der deure voor der poorten/ ende
een sprack ten anderen : Wat willen wy
hier blyuen/ tot dat wy steruen?
4 Wanneer wy alreede dachten in de Stat
te comen/ so is daer dieren tydt inder Stat
ende moeten daer doch steruen : Bly-
uen wy daerenteghen hier/ so moeten wy
oock steruen: so laet ons nu henen gaen/ en
tot den Heyre der Syriers vallen: laten sy
ons leuen/ so leuen wy: dooden sy ons / so
zijn wy doodt:
5 Ende maeckten hen vroech op/ dat sy tē
Heyre der Syriers quamen: eñ doe sy voor
aen de plaetse des Legers quamē/ siet/ doe
en was daer niemandt.

God ver-schrickt eñ verjaecht de Syriers. Math. 5. 2 Esaie 13. 4.

6 Want de Heere hadde de Syriers laten
hooren een ghelupt van Peerden Waghe-
nen/ ende grooter Heyrcracht/ dat sy onder
malcanderen spraken: Siet/ de Coninck I-
sraels heeft teghen ons gehuert de Conin-
ghen der Hethiten/ ende der Coningen der
Egypters / dat sy ouer ons comen sullen.
7 Ende maeckten hen op/ ende vloden alst
noch duyster was/ eñ lieten hare Hutten/
Peerden ende Ezels inden Legher/ als het
stont/ eñ vloden met haren leuen daer van
8 Als nu de Melaetsche aen de plaetse des
Leghers quamen/ gingen sy inder Hutten
eene/ aten ende droncken/ ende namen sil-
uer/ gout/ ende kleederen/ ende ghingen he
nen ende verberchdent: ende quamen we-
der/ ende gingen in een ander Hutte/ ende
nament daer wt ende gingen henen/ ende
verberchdent.
9 Doch een sprack ten anderen : Laet ons
also niet doen/ dese dach is een dach eener
goeder bootschap: so wy dat verswygen eñ
beyden/ tot dat het licht morgen wordt/ so
sal onse misdaet geuonden worden: so laet
ons nu henen gaen/ dat wy henen komen/
ende segghent den huyse des Coninckx aen.
10 Eñ doe sy henen quamen/ riepen sy voor
der poorte der Stadt / ende seydendt hen
aen/ ende spraken: Wy zijn ten Legher der
Syriers gecomen/ ende siet/ daer en is nie-
mandt meer/ noch gheens menschen stem-
me/ maer Peerden ende Ezels aengebōdē
ende de Hutten als sy staen.
11 Doe riepmen de Poortwachters dat sy
het daer binnen aenseydē inden huyse des
Coninckx.
12 Ende de Coninck stondt op inder nacht
eñ sprac tot synen knechten: Laet v seggen/
hoe de Syriers met ons omgaen: sy weten
dat wy honger lydē ende zijn wt dē Leger
ghegaen/ dat sy hen inden velde versteken
ende dencken: Wanneer sy wt der Stadt
gaen/ so willen wyse leuendich grijpen/ eñ
in de Stadt comen.
13 Doe antwoorde synder knechten een/ eñ
sprack: Men neme de vijf ouerghebleuen
Peerden/ die noch hier binnen zijn ouerge-
bleuen/ (siet/ die zijn hier binnen ouerghe-
bleuen van aller veelheyt in Israel/ die alle
te niete ghewoorden is/) die laet ons henen
senden/ ende toesien.
14 Doe namen sy twee Wagenen met peer
den/ ende de Coninck sandtse den Legher
der Syriers na/ ende sprack: Treckt henen
ende siet toe.
15 Ende doe sy hen na togen tot aen de Jor
dane/ siet/ doe lach den wech vol kleederē
ende gereetschap/ dat de Syriers van hen
ghewoorpen hadden/ doe sy hen haesteden.
Ende doe de Boden weder quamen/ eñ sey
dent den Coninck aen/
16 Ginck het volck wt/ ende beroofde den
Legher der Syriers: eñ een Schepel Semel
meels galdt eenen Sikel/ eñ twee Schepel
Gersten/ oock eenen Sikel/ b na den woor-
de des Heeren.

b 2 Reg. 7. 1

17 Ende de Coninck bestelde den Ridder/ op
des handt hy hem leende/ onder de Poorte
ende het volck vertradt hem inder Poorte/
dat hy sterf/ als de man Gods gesprokē had
de/ doe de Coninck tot hem af quam.

De ongelo-righe Ridd. coemt om

18 Ende het geschiede gelijck de man Gods
den Coninck seyde/ doe hy sprack: Morgen
om dese tijt/ sullen twee Schepel Gherstē
eenen Sikel ghelden/ ende een Schepel Se
melmeels eenen Sikel/ onder der Poorte te
Samaria/
19 Ende de Ridder/ antwoorde dē mā Gods
/ ende sprack: Siet / wanneer de Heere ven
steren aen den Hemel maeckte / hoe konde
sulcx ghesc hieden? hy daerenteghen sprack
Siet/ met uwen ooghen suldy het sien/ ende
daer niet van eten.
20 Eñ het ghinck hem euen also / want het
volck vertrat hem inde Poorte/ dat hy sterf.

Dat viij. Capittel.

1. Eliseus heet zyn Weerdinne in een ander Landt trecken toecomender dieren tijt hal uen/ 3. die koemt weder/ 5. ende roept den Coninck aen om haer huys ende acker. 7. Hasael van Benhadad den Coninck te Syrien/ tot Eliseus/ wt gesonden/ 11. hoort wat hy voor quaet doen sal den kinderē Israels 16. Joram Coninck Juda wandelt den huyse Achab na. 26. Edom ende Libna vallen van hem af. 24. Ahasia. quaet kieckē quaet Ey/ wort Coninck in zijn stede

1 Eliseus sprac met den Wijue a welckers
sone hy hadde leuendich ghemaeckt/ eñ
seyde? Maeckt v op/ ende ghaet henen
met uwen huyse/ ende weest een vreemde-
linck waer ghy coemt: want de Heere sal ee
nen dieren tijdt roepen/ die sal int Landt co
men seuen Jaer lanck.

a 2. Reg 4 35

Een dieren tijt seuen Jaer lanck.

2 Het Wijf maeckte haer op/ ende dede als
de man Gods seyde/ ende tooch henen met
haren huyse/ ende was een vreemdelinck in
der Philisteen Lant seuen Jaer.
3 Doe nu de seuen Jaer om waren / quam
het Wijf weder wt der Philisteen Landt:
ende sy ginck wt den Coninck aen te roe-
pen/ om haer huys ende acker.
4 De Coninck dan sprack met Ghehasi/ den
Jonghen des mans Gods/ ende seyde: Ver
telt my alle groote daden/ die Eliseus ghe-
daen heeft.
5 Ende in dien als hy den Coninck vertel-
de/ hoe hy hadde eenen dooden leuendich
ghemaeckt/ siet/ doe quam euen het Wijf
daertoe/ welckers sone hy hadde leuendich
ghemaeckt/ ende riep den Coninck aē/ om
haer huys ende acker: doe sprack Gehasi:
Mijn heer Coninck/ dit is het Wijf / ende
dit is haer sone/ die/ Eliseus heeft leuēdich
ghemaeckt.
6 Ende de Coninck vraechde dē Wijue: eñ
sy vertelde het hem: doe gaf haer de Co-
ninck eenen Camerlinck/ ende sprack: Doet
haer weder alles dat hare is / daertoe alle
incominge des Ackers/ sindt dien tijdt/ dat
sy het Landt verlaten heeft/ tot nu toe.
7 b Ende Eliseus quam tot Damascon: doe
lach Benhadad de Coninck te Syriē crāc:
ende men seyde het hem aen/ ende sprac De
man Gods is hier ghecomen.

b 1 Reg 19 15

8 Doe sprack de Coninc tot Hasael: c Neēt
gheschencken met v / ende ghaet den man
Gods teghen/ ende vraecht den Heere door
hem/ ende segt: Oft ick van deser cranckheyt
mach ghenesen,

Benhadad. sēt tot Eliseus

c 1. Reg. 14. 2 2. Reg. 1. 2.

Hasael

9 Hasael ginck hem teghen/ende nam Ghe
schencken met hem / ende allerley ghoeden
te Damasco/veertich Kemels last: ende doe
hy henen quam / tradt hy voor hem / ende
sprack: V sone Benhadad de Coninck te
Syrien / heeft my tot v ghesonden / ende
laet v seggen: Kan ick oock van deser cranc
heydt ghenesen?
10 Eliseus sprac tot hem: Gaet henen ende
segt tot hem: Ghy sult ghenesen: Doch de
Heere heeft my kondt ghedaen/ dat hy den
doot sterven sal.
11 Ende de man Gods sach ernstlick/ ende
stelde hem bedroeft/ ende weende.
12 Doe sprack Hasael: Waerom weent myn
heere? Hy sprack: d Ick weet het wat quaet
ghy den kinderen Israels doē sult: ghy sult
hare vaste Steden met vyere verbranden/
ende hare jonge manschap met den sweer-
de verworghen/ ende hare jonge kinderen
dooden/ende hare swanger wyven in stuc-
ken houwen.
13 Hasael sprack: Wat is v knecht de hont/
dat hy sulck groot dinc doē soude? Eliseus
sprack: e De Heere heeft my kondt gedaen/
dat ghy Coninck te Syrien zijn sult.
14 Ende hy ginc wech van Eliseo/ eñ quam
tot synen heere / die sprack tot hem: Wat
sept v Eliseus? hy sprac: Hy seyde my Ghy
sult ghenesen.
15 Des anderē daechs nu nā hy de ff Sard
se/ ende staese int water/ ende breydese over
g hem henen: doe sterf hy/ ende Hasael wert
koninck in zijn stede.
16 Indē vijfsten Jare Jozam des soōs Achab
des Coninc h Israels/ wert Jozam de so-
ne Josaphat/ Coninck in Juda.
17 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Koninck wert/ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem:
18 Ende wandelde op den wege der Conin-
gē Israels gelyck als het huys Achab dede:
wāt Achabs dochter was zyn wijf ende hy
dede dat den Heere qualick beviel.
19 Doch de Heere en woude Juda niet vder
uen/om zijns knechts Davids wille/ i als
hy hem ghesproken hadde hem te geven een
licht onder synen kinderen altoos.
20 k Te synen tijdt vielen de Edomiters af
van Juda / ende maeckten eenen Koninck
over hen:
21 Want Jozam was door Zair getogen en
de alle waghenen met hem/ ende hadde hē
des nachts opgemaeckt/ende de Edomiters
gheslagen/ die rontom hem ware: daertoe
de Oversten over de Wagenen/ dat het volc
vluchtede in syne hutten.
22 Daerom vielen de Edomiters af vā Juda
tot op desē dach: oock viel te dier selver tijt
Libna af.
23 Wat nu meer van Jozam te segghen is/
eñ alles wat hy ghedaen heeft / siet/ dat is
ghescreven inder Chronica der Coningen
Juda.
24 l Ende Jozam ontsliep met synen vaderē/
ende wert begraven met synen vaderē inder
Stadt Davids/ ende Ahasia zijn sone wert
Coninck in zijn stede.
25 Inden twaelfsten Jare Jozam des soons
Achabs des Coninckx Israels/ wert Ahasia
de sone Jozam/ Coninck in Juda.
26 Twee eñ twintich Jaer was Ahasia out/
doe hy Coninc wert ende regeerde een Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia/ een
dochter Amri/ des Koninckx Israels.
27 Ende wandelde op dē wech des huys A-
chabs/ eñ dede dat den Heere qualick beviel
gelijck als het huys Achabs: want hy was
Schoonsone inden huyse Achabs.

d 2. Re. 10.32 ende 12.17. ende 13.7.
Hasael Coninck in Syrien.
e 1. Re. 19.17.
f Of, kulcte ? And. een dick stuc lakens.
g in sulcken verstande dat Hasael synen heere versmachtet hebbe.
Jozam acht Jaer Coninck in Juda.
i Par. 21.4.
h Hebr. Israel doe nu Josaphat de Coninck Juda ghe-storuē was
i 2. Sa 7.13. 3 Reg. 11.36.
De Edomiters vallen vā Juda af
k 2 Sa. 8.14. 1. Re. 22.48. 2. Par 21.8.
l 2. Pa. 21.19
Ahasia is eē jaer Coninc in Juda.
2. Para 22.1

28 Ende hy tooch met Jozam dē sone Achab
inden krijch teghen Hasael/ den Coninck te
Syrien/ na Ramoth in Gilead: doch de Sy-
riers sloeghen Jozam.
29 m Doe keerde Jozam de Coninc wederom
dat hy hem heelen liete te Jesreel / van den
slaghen/ die hem de Syriers ghesl agen had
den te Rama/ doe hy met Hasael den Coninc
te Syrien krijchde: ende Ahasia de sone Jo
zam de Coninck Juda/ quam af te besien Jo
zam den sone Achab te Jesreel/ wāt hy lach
kranck.

m 2. Re. 9.15

Dat ix. Capittel.

1. Jehu een Coninck gesalft over Israel/ 15. overvalt onversiens beyde Coningē Jozam ende Ahasia/ 24.27. ende verslaetse 30. Jesabel wert gedoot/ 25. ende van den honden ghegheten.

1 Eliseus dan de Propheet/ riep ð Prophe
ten kinderen een/ ende sprack tot hem: a
Gordt uwe lendenen/ ende neemt dese
Olykruycke met v/ ende gaet henen na Ra-
math in Gilead.
2 Eñ wanneer ghy daer henen comt/ sult ghy
aldaer sien Jehu de sone Josaphat/ des soōs
Nimsi: ende gaet in/ende heet hem opstaen
onder syne broederen/ ende brengt hem inde
binnenste camer/
3 Ende neemt de Olykrucke/ ende giet hem
op zijn hooft/ ende spreeckt: So sept de Hee-
re: Ick hebbe v ten Coninck over Israel ge-
salft: ende sult de deure op doen/ ende wech
vlieden/ ende het niet vertrecken.
4 Ende de Jonghelinck des Propheten/
jonghē ginck henen na Ramoth in Gilead.
5 Ende doe hy daer in quam/ siet daer saten
de Hooftlieden des Heyrs: ende hy sprack:
Ick hebbe v Hooftman wat te seggē. Jehu
sprack: Welcker onder ons allen: Hy sprack:
V Hooftman.
6 Doe stont hy op eñ ginck in: hy dan goot
de Olye op zijn hooft ende sprack tot hē: So
sept de Heere dē God Israels: Ick hebbe v
ten Coninck gesalft/ over des Heeren Volck
Israel.
7 b Eñ ghy sult het huys Achabs ws heerē
slaen/ dat ick het bloet der Prophetē myner
knechten/ ende het bloet aller knechten des
Heeren wreke/ c vander handt Jesabels/
8 d Dat dat gātsche huys Achabs omcome:
ende ick wil van Achab wtroeyen/ dien die
aen de wandt pisset / ende den besloten en
verlaten in Israel.
9 Eñ wil het huys Achabs makē e als het
huys Jerobeams des soōs f Nebat/ eñ als
het huys Baesa des soons Ahia.
10 g Ende de Hondē sullen Jesabel eten op dē
Acker te Jesreel/ ende niemandt en salse be-
graven: ende hy dede de deure op/ eñ vluch-
tede wech.
11 Ende doe Jehu weghinck tot den knechtē
zijns heeren/ spracmē tot hē: Staet het wel
toe? Waerom is dese rasende mensche tot v
gecomen? Hy sprac tot hen: Ghy kent doch
den man wel/ ende wat hy seydt.
12 Sy spraкē: Dat en is niet waer: doch seg-
ghet ons aen. Hy sprack: So ende so heeft
hy met my ghesproken / ende ghesepdt: So
spreeckt de Heere: Ick hebbe v ten Coninck
over Israel ghesalft.
13 Doe haesteden sy hen/ h ende een yegelick
nam zijn cleet/ ende leyde het onder hem op
de i hooghe trappen: ende bliesen met der
Basuynen/ ende spraken: Jehu is Coninck
ghewo rden.
14 Also maeckte Jehu de sone Josaphat/ des
soons Nimsi/ een verbondt teghen Jozam:
k Jozam dan lach voor Ramoth in Gilead/

a 1. Re. 19.16 2 Reg. 4.29.
Jehu.
Jehu wert ten Coninck gesalft over Israel.
b 1. Re. 21.21 Jesabel.
c 1. Re. 18.4.
d 1. Re 21.21
e 1. Re. 14.16 ende 15.19.
f Reg. 16.1.
g 1. Re. 21.23
Propheten, rasende eñ onsinnighe te ische by den godloosen.
h Mat. 21.7
Dit sal der Overheydt Israel gewest zyn/ hooch verheven in der stadt/ eñ wit binne ker de als beenen? Hier sullē sy Jehu opgesettet hebbē eñ bewyse sy hem met Coninckliicke gesmuc ke tapyten so haest niet hebben connen ereeren/ hebbē sy hē inder haest sulcke pracht hare cleederē onderghelept/
i An. op den Sōnē wiser
k 2 Reg. 8.28

met den gantschen Jsrael/ teghen Hasael dē Coninck in Syrien.

15 Ende Jozam de Coninck was weder ghekomen / dat hy hem heelen liete te Jesreel/ vanden slaghen/ die hem de Syriers geslagen hadden/ doe hy crychde met Hasael dē Coninck te Syrien: ende Jehu sprac: † Jsset uwe gemoet/ so en sal niemant ontcomē wt der Stadt / dat hy henen ga / ende het verkondighe te Jesreel.

† An. so het v belieft/

16 Ende hy liet hem voeren / ende tooch na Jesreel/ want Jozam lach aldaer: so was Ahasia de Coninck Juda afghetogen Jozam te besien.

17 De Wachter nu/ die op dē Torren te Jesreel stont/ sach den hoop Jehu comen/ ende sprac: Jck sie eenen hoop volcks: doe sprac Jozam: Neemt eenen Ruyter ende sent hē teghen ende spreecht: Jsset vrede?

18 Ende de Ruyter reedt henen hem teghen/ eñ sprack: So seyt de Coninck: Jsset vrede? Jehu sprack: Wat ghaet v den vrede aen? went v achter my: De Wachter vercondichde het/ eñ sprack: De Bode is tot hen ghekomen/ ende koemt niet weder.

19 Doe sandt hy eenen anderen Ruyter henen: Doe die tot hem quam/ sprack hy: So spreect de Coninc: Jsset vrede? Jehu sprac: Wat gaet v den vrede aen / wendet v achter my.

20 Dat vercondichde de Wachter eñ sprack: Hy is tot hen gecomen/ ende en coemt niet weder: ende het is een dryuen/ als het dryuen Jehu des soons Nimsi: want hy dryft/ als of hy onsinnich ware.

21 Doe sprack Jozam: Spant aen: ende mē spande aen voor synen Waghen ende sy toghen wt/ Jozam den Coninck Jsraels ende Ahasia de Coninc Juda/ een yegelick op synen Waghen/ dat sy Jehu teghen quamen: ende sy quamen aen hem op den Acker Naboth des Jesreeliten.

22 Eñ doe Jozam Jehu sach/ sprac hy: Jehu isset vrede: Hy sprack daerentegen: wat vrede? Uwer moeder Jesabels hoererye eñ toouerye werdt altoos grooter.

23 Doe keerde Jozam zijn hant/ eñ vluchtede/ ende sprac tot Ahasia: Het is verraderye Ahasia.

Jozā werdt doorschotē van Jehu.

24 Ende Jehu vattede dē Boge ende schoot Jozam tusschen dem armen in/ dat dē pyl door zijn herte henen voer / ende viel in synen Waghen.

25 Ende hy sprack totten Ridder Bidekar: Neemt ende werpt hē op dat stuck Ackers Naboths des Jesreeliten: want ick gedencke des/ dat ghy ende ick/ op eenen Waghen synen vader na voeren/ dat de Heere sulcke last ouer hem hief.

26 Wat geldt het/ sprac de Heere: Jck wil v het bloet Naboths eñ syner kinderen dat ick gisteren sach/ vergeldē op desen Acker: so neemt nu/ ende werpt hem op den Acker m na den woorde des Heeren.

m 1 Re. 21.18
n 2 Re 22.6.7
Ahasia wert geslaghen ende sterft

27 n Doe dat Ahasia de Coninck Juda sach/ vluchtede hy des weechs henen na dē huyse des Hofs: ende Jehu iaechde hem na/ eñ hiet hem oock slaen op den Wagen na Gur die by Jebleam leyt: ende hy vluchtede na Megiddo/ ende sterf aldaer.

28 Ende syne knechten lieten hem voerē na Jerusalem ende begroeuē hem in zijn graf met synen vaderen/ inder Stadt Dauids.

29 Ahasia regeerde ouer Juda/ indē elfsten Jare Jozam des soons Achab.

30 Ende doe Jehu te Jesreel quam/ ende Josabel dat vernam/ blanckettede sy haer aēghesichte/ ende verçierde haer hooft/ ende keeck ter vensteren wt.

31 Eñ doe Jehu onder de poorte quam/ sprac sy: Jsset Simri wel gheghaen/ o die synē heere verworchde?

o 1 Re. 16.10

32 Ende hy hief zijn aenghesicht op na der vensteren/ ende sprack: Wie is hier by my? Doe keerden hen twee of drie Kamerlingen tot hem.

33 Hy sprack: Stootse van bouen af/ ende sy stietense af / dat de wandt eñ de peerdē met haren bloede bespreng werdē/ ende sy wert vertreden.

Jesabel wert ghedoot vā Jehu.

34 Ende doe hy inquam/ ende gegeten ende gedroncken hadde/ sprack hy: Siet doch na de vervloeckte/ ende begraeftse/ p want sy is eens Conincks dochter.

p 1. Re. 9.3

35 Doe sy nu henen ginghen/ haer te begrauen/ en vonden sy niets van haer/ dan alleē de herssepanne/ ende voetē/ ende hare vlacke handen.

36 Eñ quamen weder ende seyden hem aen: hy dan sprack: Het is/ q dat de Heere gesproken heeft door synen knecht Elia den Thisbiter/ ende gheseyt: op den Acker Jesreels/ sullen de Hondē der Jesabels vleesch eten.

Jesabel wert vanden Honden ghegheten.
q 1. Re. 21.23

37 Also wert het aes Jesabels/ als dreck op den velde/ inden Acker Jesreels/ datmē niet segghen en konde: Dat is Jesabel.

Dat x. Capittel.

2. Het gantsche gheslachte Achabs/ 18. met den Baals dienst/ wert wtgeroept. 12. twee ende veertich broeders Ahasia verworcht/ 15. ende Jonadab opgenomen dat hy den yuer Jehu saghe. 30. Jehu verkryght het Ryske Jsraels tot in het vierde lidt. 32. Jsrael werdt van Hasael swaerlicken gheslaghen. 35. Joahas koemt in Jehu stede.

1 Achab nu hadde tseuentich sonē te Samaria: ende Jehu schreef brieuen / ende sandtse na Samaria / tot den Ouersten der Stadt Jesreels / tot den Oudtsten ende Voormunderen Achabs/ die luydden also:

Het geslacht Achab/ met dē Baals dienst/ wert wtgeroept/ na dē woorde Elie. 2. Regum.1

2 Wanneer desen brief tot v lieden koemt/ ghy die ws heeren sonen/ waghenen/ peerden/ vaste Steden/ ende Rustinghe by v liedē hebt/

3 So siet toe/ welcker de beste ende geschicste zy onder den sonē ws heeren/ ende settet hem op zijns vaders Stoel/ ende stryt voor ws heeren huys.

4 Doch sy vreesden hē gantsch seer/ eñ spraken: Siet/ twee Coningen en zijn niet voor hem bestaen/ hoe willen wy dan bestaen?

5 Eñ die ouer het huys ende ouer de Stadt waren/ ende de Outsten/ ende Voormunders sonden henen tot Jehu/ ende lieten hem segghen: Wy zijn uwe knechten: wy willen alles dat doen/ wat ghy ons segt: wy en willen niemanden ten Coninc maken: doet wat v behaecht.

6 Doe schreef hy den anderen brief tot hen die luydde also: So ghy lieden mijn zijt/ ende myner stemmen hoort/ so neemt de hoofden vanden mannen ws heeren sonen/ ende brengtse tot my/ morgen om dese tijt tot Jesreel: (der sonen van des Coninx waren tseuentich mannen/ eñ de grootste der Stadt voedden se op.

7 Doe nu den Brief tot hen quam/ namē sy des Coninx sonen/ ende sloegen tseuentich mannen/ ende leyden hare hoofden in korvē ende schicktense tot hem na Jesreel.

Tseuentich sonen Achabs werden gedoot.
Judicū. 6.5.

8 Ende doe de Bode quam/ en seyde het hē aen/ ende sprack: Sy hebben de hoofden der kinderen des Coninx gebracht: Doe sprac hy: Legtse op de twee hoopen/ voor de deure aen de poorte tot morghen toe.

Ende

9 Ende des morghens doe hy wtghinck/trat
hy daer henen/ende sprac tot allen volcke:
Ghylieden wilt ymmers recht hebbẽ:siet/
hebbe ick teghen mynen Heere een verbont
gemaeckt/ende hem verworcht/wie heeft
dan dese alle verslaghen?
10 So bekennet ymmers/dat gheen woordt
des Heeren is op de Aerde gevallen/dat de
Heere gesprokẽ heeft tegẽ het huys Achab:
a 1.Re.21.29 ende de Heere heeft ghedaen/a als hy ghe-
sproken heeft door zijnen knecht Elia.
11 Also sloech Jehu alle overgeblevene vã
dẽ huyse Achabs te Jesreel/alle syne Groo
te/syne Maghen/ende syne Priesters/ tot
dat hem niet een over en bleef.
12 Ende maeckte hem op/tooch henen/en-
de quam tot Samaria: ende onderweghen
b† And. Her- was een b† Herdershuys.
dersschaers- 13 Daer quam Jehu aen de broederen Aha-
huys. sia des Coninck Juda/ eñ sprack: Wie zijt
ghylieden? Sy spraken: Wy zijn broeders
Ahasia/ende trecken af/te groeten des Co-
nincks kinderen/ende der Coninghinnen
kinderen.
42 broeders 14 Hy sprack daerenteghen: Grijptse leven-
Ahasia ver- dich: ende sy grepense levendich/ende sloe-
worcht Je- gense by dẽ Bornput aen des Herdershuys
hu. twee ende veertich mannẽ/ende en liet niet
eenen van hen over.
Jonadab. 15 Ende doe hy van daer tooch/vandt hy
c Jere.35.2. Jonadab den sone c Rechab/die hem ont-
moetede/ende groetede hem/ende sprack
tot hem: Is v herte oprecht als mijn herte
met uwen herte? Jonadab sprac: Ja: Isset
also/so geeft my v handt. Ende hy gaf hem
zijn hant/ende liet hem met hem op dẽ Wa
ghen sitten/
16 Ende sprack: Comt met my/ende siet my
nen yver tot den Heere: ende sy voerdẽ hem
met op synen waghen.
17 Ende doe hy tot Samaria quam/sloech
hy alles wat daer over was van Achab te
d 1.Re.21.21 Samaria/tot dat hy hem verdelchde/d na
den woorde des Heerẽ/dat hy tot Elias ge
sproken hadde.
18 Ende Jehu vergaderde alle het volck/
e 1.Re.16.32 ende liet tot hen seggen: e Achab heeft Baal
een weynich ghedient/ Jehu wil hem beter
dienen.
19 So laet nu roepen alle Prophetẽ Baals/
alle syne knechten/eñ alle syne Priesterẽ tot
my/datmen niemandt ghemisse/want ick
hebbe eenen grootẽ Offer den Baal te doẽ:
diemmen ghemissen sal/die en sal niet levẽ:
doch Jehu dede sulcks te ondertreden/dat
hy de dienaers Baals ombrochte.
20 Ende Jehu sprac: Heyliget den Baal het
Feest/ende latet wtroepen.
21 Oock sant Jehu in het gantsche Israel/
eñ liet alle dienaers Baals comẽ/dat daer
niemant over was/die niet en quame: eñ sy
quamen in het huys Baals/dat het huys
Baals vol werdt aen allen eynden.
† Dat is/o- 22 Doe sprack hy tot dien/die over het clee-
ver de Ca- derhuys waren: Brenghet allen dienaers
sijtie Baals cleederen wt: ende sy brachtẽ de clee
deren wt.
23 Ende Jehu ghinck in de kercke Baals/
met Jonadab den sone Rechab/ende sprac
tot den dienaers Baals: Ondersoeckt ende
siet toe/dat hier niet ergheus een Dienaer
des Heeren onder v lieden en zy/maer Ba-
als dienaers alleen.
24 Ende doe sy daerin quamen/om Offer eñ
Brantoffer te doẽ/bestelde hem Jehu daer
buyten tachtentich mannen/ende sprack:
Wanneer der mannẽ yemant ontloopt/die
ick onder uwe handen geue/so sal voor zijn
ziele/desselven ziele zijn.

25 Doe hy nu dẽ Brantoffer volbracht had-
de/sprac Jehu tot den Trauanten ende Rid
derẽ: f Gaet in/ende slaet alle man/laet nie- De Prophe
mant daer wt gaen: ende sy sloeghense met ten Baals
der scherpte des sweerts: ende de Trauantẽ worden ver
ende Ridders wierpense wech/ende gingen worcht.
in de stadt der kercken Baals/ f 1 Re.18.40
26 Ende brachtẽ wt de g Calumnen der kerc g Of, stant-
ken Baals/ende verbrandense. teeckenen/
27 Eñ braken de Calumnen Baals/met tsa of stantbeel
men der kercken Baals/ende maecten daer den
een heymelicheydt van/ tot op desen dach.
28 Also verdelchde Jehu dẽ Baal wt Israel.
29 Doch vanden sondẽ Jeroboams des soõs
Nebat/die Israel sondighen maecte/en liet
Jehu niet af/vanden gulden Kalveren en te
BethEl ende te Dan.
30 Eñ de Heere sprac tot Jehu: h Daeromdat h 2.Re.15.12
ghy ghewillich gheweest zijt te doen/wat Exodi 20.5
my behaecht heeft/ende hebt aenden huyse
Achabs gedaen/alles wat in myner herten
was: so sullen v op uwen Stoel Israels sit
ten/uwe kinderen/tot int vierde lidt.
31 Ghelijckewel doch en hielt Jehu niet/dat
hy in de Wet des Heeren des Gods Israels
wandelde van gantscher hertẽ: want hy en
liet niet af vanden sonden Jeroboams/ die
Israel hadde sondighen ghemaeckt.
32 Te dier selver tijt begost de Heere i † ver- Hasael.
drietich te worden over Israel: want Ha- 1.Reg.19.15
sael sloechse in allen Landtpalen Israels. i † An Israel
33 Van de Jordane teghen den Opganck der
Sonnen/ende het gantsche Lant Gilead der
Gadditers/Rubeniters ende Manassiters
van Aroer aen/k † die aen de Beke by Arnõ k † Anders.
leyt/ende Gilead/ende Basan. tot aẽ de Be
34 Wat nu meer van Jehu te segghen is/en ke die by etc
de alles wat hy gedaen heeft/ende alle zijn
macht/siet dat is geschreuẽ inder Chronica
der Coninghen Israels.
35 Ende Jehu ontsliep met synen vaderẽ/eñ
sy begroevẽ hem te Samaria: ende Joachas Joachas/
zijn sone werdt Coninck in zijn stede. Jehu sone.
36 Den tijt die Jehu over Israel gheregeert Jehu 28.
heeft/zijn acht ende twintich Jaer te Sa- Jaer Ko-
maria. ninck over
Israel.

Dat xj. Capittel.

1. Joas de sone Ahasia/werdt voor der
tyrannischer Athalia verborghen. 4. Den
Oversten vanden Priester Joiada na seven
Jaren ghewesen/ 9. ende over Juda Co-
ninck ghemaeckt. 13. Athalia wert gedoot
17. Het volck maeckt een verbont met God
ende den Coninck. 18. Baal met synen
dienst wordt wtgheroydt.

1 ATHALIA van a Ahasia moeder/doe sy Athalia.
sach dat haer soon doot was/maecte sy a 2 Pa 22.19
haer op/ende brachte om/ alle het Ko-
ninckliicke zaedt.
2 Doch Joseba de dochter des Konincks
Joram/Ahasia suster/nam Joas den sone Joas de so
Ahasia/ende stal hem van des Konincks ne Ahasia/
kinderen/die ghedoodt werden/met syner wordt voor
Voester inder slaepcamer: ende sy verberch Athalia ver
den hem voor Athalia dat hy niet ghedoot borghen.
en werdt.
3 Ende hy was met haer verborghen indẽ
Huyse des Heeren/ses Jaer lanck: Athalia
nu was Koninghinne inden Lande.
4 b Inden sevenden Jare nu/sant Joiada b 2 Par.23.1
henen/ende nam de Oversten over hondert Joiada.
met den Hooftlieden/ende de Trauantẽ/eñ
liet se tot hem int Huys des Heeren comen/
eñ maeckte een verbont met hen/ende nam
eenen Eedt van hen inden huyse des Heeren
ende wees hen des Konincks sone.
5 Ende gheboodt hen/ende sprack: Dat is
het dat ghylieden doen sult: Uwer een der-

de Dat warē die die op des Koninex dienst wachtedē/ eñ weke om de ander: wanneer eē deel afginck/ so ginck het ander aen.

dedeels ghylieden die des Sabbaths aenghaen/ sult de wacht houden inden huyse
des Koninckx.
6 Eñ een derdedeel sal zijn aen der poorten
Sur ende een derdedeel aen der poortē die
achter den Trauanten is/ eñ sullē de wacht
houden aen den huyse Massa.
7 Mu/ twee deelen uwer allen/ die ghy des
Sabbaths afgaet/ sult de wacht houdē inden huyse des Heeren om den Koninck.
8 Ende sult v rondtom den Koninck makē/
een yegelick met synen gheweere in de hant:
ende wie hier in tusschē de b † want koemt/
die sterue/ dan ghy by den Koninc zijn/ wanneer hy wt ende in gaet.

b † and. ordeninghe

ee. Par. 23. 8

9 e Ende de Ouersten ouer hondert dedē alles/ als hen Joiada de Priester gheboden
hadde/ ende namē tot hen hare mannē/ die
des Sabaths aengingen met dien/ die des
Sabbathis afginghen/ ende quamen tot dē
Priester Joiada.
10 Ende de Priester gaf den Hooftliedē spiessen ende schilden/ die des Koninckx Dauids
geweest waren/ ende inden huyse des Heeren waren.
11 Ende de Trauanten stonden rondtom
den Koninck/ een yeghelick met synen gheweere in de handt/ van den hoecke des
huys/ ter rechter zijden aen/ totten hoeck
der slincker zijden/ na den Altaer toe/ ende
na den huyse.

Joas wert Koninck ouer Juda. f Dat was/ het vijfste Boec Mosi/ dat den Koninck beuolen wert. Deut 17. 18. g † An. klapten hem

12 Ende hy liet des Koninex sone hier voor
komē/ eñ settede hem een kroone op/ ende
gaf hem het f Ghetuygenisse/ eñ maecte hē
ten Koninck/ ende waren g † vrolick/ ende
sloegen de handen tesamen/ ende spraken:
Gheluck toe den Koninck.
13 Eñ doe Athalia hoorde het geschrey des
volcks dat toeliep/ quam sy tottē volcke in
het Huys des Heeren/
14 Ende sach toe. siet/ doe stondt de Coninck
aē de Columne/ als het eē gewoonheit was:
ende de Sanghers ende Trauanten by den
Koninck/ eñ alle het volck des Landts was
vrolick/ ende bliesen met Trompetten: Athalia dan verscheurde hare kleederē/ ende
sprach Oproer/ Oproer.
15 Ende de Priester Joiada gheboot den
Ouersten ouer hondert/ die ouer het Heyr
geset waren/ ende sprach tot hen: leydt se tē

h † An. tusschen d ordeninghe

huyse uwt h † inden Hof/ ende wie haer
volcht/ die sterue door het sweerdt: want de
Priester hadde gheseyt/ sy en soude inden
Huyse des Heeren niet sterven.
16 Ende sy leyden de handen aen haer/ eñ sy
gingen in/ des weechs/ daer de peerden tot
ten huyse des Koninck gaen/ ende werdt
aldaer ghedoodt.

Een verbōt des volcx Juda met God eñ den Koninck Joas.

17 i Doe maeckte Joiada eē Verbōt tusschē
den Heere ende den Koninc/ ende dē volcke/
dat sy des Heerē Volck zijn soudē: also ooch
tusschen den Koninck ende den volcke.
18 Doe ghinck alle het volck des Landts in

i 2. Par. 23. 16 Mathan Baals Priester wort ghedoodt.

de kercke Baals/ eñ braken syne altarē af/
ende braken syne beelden recht wel: Mathan den Priester Baals verworchdē sy voor
dē Altaer: de Priester nu bestelde Ampten
inden Huyse des Heeren/
19 Ende nam de Ouersten ouer hondert/ eñ
de Hooftlieden/ ende de Trauanten/ eñ alle
het volck des Lants/ eñ leyddē dē Koninck
af van dē Huyse des Heeren/ ende quamē op
dē wech vander poortē der Trauantē/ tot

k 1. Re. 1. 17. 46.

tē huyse des Koninex/ k ende hy settede hem
op der Koninghen Stoel.
20 Eñ alle het volck indē Lande was vrolic/
ende de Stadt werdt stille/ Athalia nu
doodden sy met den sweerde/ in des Koninckx huys/

1 Ende Joas was seuē Jaer oudt/ doe hy
Koninck werdt.

Dat xij. Capittel.

1. Joas God vruchtich/ so langhe hem de Priester Joiada leert. 4. Heet den Priesteren verbeteren/ wat aen den Huyse des Heeren bauballick is/ 6. ende so sy dat aenstaen laten/ 10. doet hy het selue. 17. Hasael beerchcht Juda. 20. Joas werdt vā synen eyghen knechten verslaghen.

1 IN den seuenden Jare Jehu wert Joas Koninck/ ende regeerde veertich Jaer te Jeru Joas regeerde 40. Jaer te Jerusalem.
salem: zijn moeder hiet Zebea van Ber-
Saba.
2 a Ende Joas dede wat recht was/ eñ den 2. Par. 24. 1
Heere wel beuiel/ solanghe als hem de Prie- a 2. Par 26. 4.
ster Joiada leerde.
3 Sonder dat sy de hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende rocte
noch op de Hoochten.
4 Ende Joas sprac tot den Priesterē: b Alle b Exo 30. 12
het gheldt/ dat gheheylick werdt/ dat het in
het Huys des Heerē gebracht worde/ dat
ganchaer eñ onganchaer is/ het gelt dat eē
yegelick geeft inder schattinghe syner zielē/
eñ alle het ghelt dat een yegelick van vryer
herten offert/ dat het in des Heeren Huys
ghebracht worde.
5 Dat laet de Priesters tot hen nemen/ eenē
yegelicken van synen bekenden: daer sullen
sy v an beteren/ wat c † veruallick is aenden c † And. bouballich
Huyse des Heeren/ waer sy vinden/ dat het
veruallich is.
6 Doe nu de Priesters tot int drij en twin
tichste Jaer des Koninck Joas/ niet en beterdē/ wat d † veruallich was aendē Huyse/ d † And. bouballich
7 Riep de Koninc Joas den Priester Joiada/
met tsamen den Priesteren/ eñ sprac tot hen:
Waerom en betert ghylieden niet/ wat veruallich is aenden Huyse? so en sult ghylied
niet tot v nemen het geldt/ een yegelick van
synen bekenden/ maer sult het geuē tot dien/
dat veruallich is aenden Huyse.
8 Ende de Priesters bewillichden vanden
volcke gheen gheldt te nemen/ ende het veruallich aen den huyse te beteren.
9 e Doe nam de Priester Joiada een kiste/ eEen Offerkiste of Schatkiste
eñ boorde daer bouē een hol in/ ende settese
ter rechterhandt by den Altaer/ daermen in
het Huys des Heeren gaet: ende Priesters die 2. Par. 24. 8
aen den doorpel de wacht hieldē/ stakē daer
in alle het gheldt/ dat tot des Heeren Huys
ghebracht werdt.
10 Ende wanneer sy dā saghen/ dat daer veel
gheldts inder kisten was/ f so quam des f 2 Reg. 22. 3
Koninex Schrijuer op met den Hooghen
Priester/ ende bonden dat gheldt te samen/
ende telden t/ wat voor des Heeren Huys
ghevonden werdt.
11 Ende men gaf dat gelt g gereet ouer/ dien/ g Of/ blaede
die daer arbeydden/ ende bestelt waren tot
den Huyse des Heerē: ende sy gauent wt den
Timmerliedē/ die daer bouwedē eñ arbeyden aenden Huyse des Heeren:
12 Namelicken/ den Muerlieden ende Steenhouwers/ ende die daer hout ende gehouwē
steenen kochten/ dat het h † veruallich aen h † And. bouballich
den Huyse des Heeren gebetert werde/ ende
alles wat sy vonden aenden Huyse/ dat van
noode was te beteren.
13 Doch en lietmē niet maken siluerē Schalen/ Psalters/ Beckens/ Trompetten/ noch
eenicht gulden of siluerē Ghereetschap indē
Huyse des Heeren/ van sulcken gelde/ dat tot
des Heeren Huys ghebracht werdt/
14 Maer men gaf het den Arbeyders lieden/
dat sy het veruallige aen den Huyse des Heeren daermede beterden.

Doch

15 Ooc en dorsten de mannen gheen reken-
schap doen/ dien men dat ghelt dede/ dat sy
het den Arbeyts lieden gauen, maer sy han
delden op gheloove.
16 Doch het ghelt van Schuldtofferen ē
Sondofferen / wert ten huyse des Heeren
niet gebracht want het was der Priesters.

Hasael be-
krijgt
Juda.
i 2. Reg. 12. 25
k 2. Reg. 8. 11
2. Par. 14. 3.
l 2. Reg. 18. 15

17 i Te dier tijt tooch Hasael de Koninc te
Syrien op/ ende krijchde tegen Gath/ ende
wanse: k ende doe Hasael zijn aenghesichte
richtede na Jerusalem op te trecken/
18 l Nam Joas de Coninck Juda/ alle het
Gheheylichde. dat syne vaders / Josaphat/
Joram/ ende Ahasia de Koninghen Juda/
gheheylicht hadden/ ende wat hy ghehey-
licht hadde: daertoe alle het gout / datmen
vant inden schatte. in des Heeren Huys/ en
de in des Koninck huys / ende schickte het
Hasael den Koninck te Syrien: doe tooch hy
van Jerusalem af.
19 Wat nu meer van Joas te segghen is ē
alles wat hy gedaen heeft/ dat is geschreuē
inder Chronica der Koninghen Juda.

Joas wert
vā zijn eygē
knechtē ver
slaghen.
m 2 Re. 14. 5
Millo.
1 Regum. 9. 15
ende. 11. 27.
Amasia Ko-
ninc Juda.

20 m Ende syne knechten ve- hieuē hen / ē
maeckten een verbont/ ē sloegē hem indē
huyse Millo/ daermen afgaet na Silla.
21 Want Josabar de sone Simeath/ ē Josa
bad de sone Somer/ syne knechten / sloegē
hem doodt: ē men begroef hem met synen
vaderē inder Stadt Dauids: ē Amazia zijn
sone werdt Koninck in zijn stede.

Dat xiij Capittel.

1. Israel koemt door Joachas sonde
onder de hant der Syriers. 4 ende krijcht
vanden Heere eenen * heylant. 9. Joas
Joachas sone koemt in zijns vaders stede
ende sonde. 14. Eliseus wert kranck/ en-
de prophetereert teghen de Syriers. 20. Ee-
nen dooden staet leuendich wt den graue
Elisei op. 23. De Heere ontfermet hem
zijns Volcks om zijns Verbondts wille.

* Of. Noot
helper. Ver
losser/

Joachas 17
iaer Koninc
ouer Israel.

1 In den drij ē twintichste Jare Joas des
soons Ahasia des Konincks Juda wert
Joachas de sone Jehu Koninck ouer Is
rael te Samaria seuentien Jaer.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ē wandelde na den sondē Jeroboams des
soons Nebat/ die Israel sondigen maeckte/
ende en liet daer niet af.
3 Ende des Heeren toorn verghrimde ouer

a 1. Reg. 19. 15

Israel/ a ē gaf se onder de hant Hasael des
Konincks te Syrien / ē Benhadad des
soons Hasael. haer leefdaghe.
4 Doch Joachas badt des Heerē aengesich
te. ē de Heere verhoorde hem: want hy sach
den iammer Israels aen/ hoe se de Koninck
te Syrien dreef

b Of. Noot
helper/ na-
melickē Jo
as den sone
Joachas.

c Het lust
woude

d 2. Reg. 8. 12

5 (Ende de Heere gaf Israel eenen b Hey-
lant/ die se wt het geweldt der Syriers voer-
de/ dat de kinderen Israels in haren Huttē
woonden/ als te voren.
6 Doch lietē sy niet af vander sonde des
huys Jeroboams/ die Israel sondigē maec
te/ maer wandelden daerin: ooc bleef c de
Haghe te Samaria staen.)
7 d Wandt des volcx Joachas en was niet
meer ouergheblieuen/ dan vijftich Ruyters/
tien waghens / ende tien duysent voet-
volcks: want de Koninck te Syrien hadde-
se om ghebracht/ ende hadde se ghemaeckt
als dorschstof.
8 Wat nu meer van Joachas te seggē is/ ē
alles wat hy gedaen heeft / ē zijn macht
niet / dat is geschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.

Joachas
sterft

9 Ende Joachas ontsliep met synē vaderē/
ē men begroef hem te Samaria: ende zijn
sone Joas werdt Koninck in zijn stede.

10 Inden seuen ende dertichsten Jare Joas
des Konincx Juda / werdt Joas de sone
Joachas Koninck ouer Israel te Samaria/
sestien Jaer

Joas Ko-
ninck ouer
Israel 16.
Jaer lanck.

11 Ende dede dat den Heere qualick beuiel ē
en liet niet af van allen sonden Jeroboams
des soons Nebat. die Israel sondigē maecte/
maer wandelde daerin.

e 2. Re. 14. 16

12 e Wat nu meer van Joas te seggen is/ ē
wat hy gedaen heeft/ ē zijn macht / hoe hy
met Amasia dē Koninc Juda gekrijcht heeft/
siet/ dat is gheschreuen inder Chronica der
Koninghen Israels.
13 Ende Joas ontsliep met synen vaderen:
ende Jeroboam sat op synen Stoel: Joas
nu werdt beghrauen te Samaria / by de
Koninghen Israels.

Jeroboam
Koninck o-
uer Israel.
Eliseus
wert kranc/
en prophe-
teert tegē de
Syriers.
f 2. Reg. 2. 12

14 Ē Eliseus werdt kranck / daer hy ooc
van sterf: ē Joas de Koninck Israels / quā
tot hem af. ē weende voor hem: ē sprack: f
Mijn vader/ mijn vader/ Wagen Israels/ ē
zijn Ruyters.
15 Eliseus nu sprack tot hem: Neemt dē Bo
ge ende den Pijle: ende doe hy den Boge ē
Pijle nam/
16 Sprack hy totten Koninck Israels: Spant
den Boge met uwer handt: ende hy spande
hem met syner handt: ē Eliseus leyde zijn
handt op des Konincks handt/
17 Ende sprack: Doet de vensteren op tegent
Oosten ende hy dedese op: ē Eliseus sprac:
Schiet: ē hy schoot: ē hy sprack: Eenen
Pijl des Heyls vanden Heere/ eenen Pijl des
Heyls teghen de Syriers: ē ghy sult de
Syriers slaen g tot Aphek/ tot dat sy te

g 1. Re. 20. 30

niete worden.
18 Ē hy sprack: Neemt uwe Pijlē: ende doe
hyse nam sprack hy totten Koninck Israels:
Slaet de Aerde: ende hy slooch drijmael. ē
stondt stil.
19 Doe wert de man Gods toornich op hem/
ende sprack: Haddet ghy vijf of ses mael ge-
slagen / so soudet ghy de Syriers geslagen
hebben/ tot dat sy te niete geworden warē:
doch nu sultyse drijmael slaen.

Eliseus ge-
storuen
h I An. indē
nauolgē den
Jare.
i Syr. 3. 14.

20 Doe nu Eliseus gestoruē was/ ē mē hem
begrauen hadde/ vielen de krijchsliede der
Moabiters int Landt/ h desseluen Jaers.
21 Ende het begaf hem dat sy eenen man be-
groeuen: doe sy nu de krijchs knechten sagē/
worpē sy dē man in Eliseus graf: i ē doe hy
daerin quam/ ende het ghebeente Elisei aen
roerde/ werdt hy leuendich/ ende tradt op sy
ne voeten.
22 Also dwanck nu Hasael de Koninck te Sy
rien/ Israel / so langhe als Joachas leefde.
23 Doch de Heere dede hen genade/ ende ont
fermde hem harer. ende keerde hem tot hē/
om zijns Verbonts wille met Abraham I-
saac ē Jacob gemaeckt/ ē en woudese niet
verderuē ē en verwarpse ooc niet vā zijn
aenghesichte/ k tot op deser tijt toe.

k 2. Re. 14. 27

24 Ende Hasael de Koninck te Syrien sterf/
ē zijn sone Ben Hadad werdt Koninck in
zijn stede.

l 2. Reg. 12. 17

25 Joas nu keerde wederom / ē nam l de
Steden wt der hant Ben Hadad des soons
Hasael / die hy wt der hant zijns vaders
Joachas ghenomen hadde met krijghe: drij
mael slooch hem Joas. ende bracht de Ste-
den Israels weder.

Dat xiiij. Capittel.

1. Amazia Koninck Juda / 5 slaet den
slagher zijns vaders. 8. Tergt Joas den
Coninck Israels totten kamp/ 11. ende haelt
ouer hem/ zijn volck. Jerusalem ende den
Tempel/ groot ongheluck 15 Joas sterft 17.
Amazia werdt vā dē synē gedoodt. 23. Jero
boam brengt Israel veel landts weder.

Amazia 29. Jaer Coninck over Juda.
a 2. Pa.25.1

1 IN den anderen Jaere Joas des soons Joa
has, des Conincks Israels/ werdt Ama
zia Coninck/ de sone Joas des Conincks
Juda.
2 a Vyf en twintich Jaer was hy out doe
hy Coninck wert/ ende regeerde neghen en
de twintich Jaer te Jerusalem: zijn moeder
hiet Joadan van Jerusalem.
3 Ende hy dede dat den Heere wel beviel/
doch niet als zijn vader David: maer gelijc
als zijn vader Joas/ so dede hy oock.
4 Want de Hoochten en werden niet wech
genomen: maer het volck offerde en rooc
te noch op de Hoochten.
5 Doe hy nu des Coninckrijcks machtich

b 2. Re.12.20

wert/ sloech hy sijne knechten/ b die sijnen
vader gheslaghen hadden.
6 Doch de kinderen der dootslagers en doo
de hy niet: als het dan gheschreven staet in
het Wetboeck Mose/ daer de Heere gebo

c Deu.24.16
Jerem.31.29
Eze.18.19.20

den heeft/ en ghesept: c De vaders en sullen
niet om der kinderen wille sterven/ ende de
kinderen en sullen niet om der vaders wil
le sterven/ maer een yeghelick sal om sijner
sonden wille sterven.
7 Hy sloech oock der Edomiters int Zoutda
dal tien duysent/ ende gewan de Stadt Se
la met krijge ende hietse Jaktheel/ tot op
desen dach.

d 2. Pa.25.17

8 d Doe sant Amazia Boden tot Joas den
sone Joachas/ des soons Jehu/ den Coninc
Israels/ ende liet hem segghen: Comt hier
laet onser een den anderen besien.
9 Maer enteghen Joas de Coninck Isra
els/ sandt tot Amasia den Coninck Juda/

e Of, distel ofte haeghdenstruyck.

ende liet hem segghen: e Den Doornen
struyck die in Libanon is/ sandt totten Ce
deren in Libanon/ ende liet hem segghen: Geeft
u dochter mynen sone ten wijve: doch het

f Of, wildt

f wildtwerck op den velde in Libanon liep
over den Doornen struyck/ ende vertradt
hem.
10 Ghy hebt de Edomiters gheslagen/ des
verheft hem u herte: hebbet den roem/ ende
blijft te huys: waerom soeckt ghy na onge
luck/ dat ghy vallet/ ende Juda met u?
11 Doch Amazia en hoorde niet: doe tooch
Joas de Coninck Israels op ende sy besa
ghen hen onder malcanderen/ hy ende A
masia de Coninck Juda te Bet Semes die
in Juda leyt.
12 Doch Juda werdt gheslaghen voor Is
rael/ dat een yegelick in sijne hutten vluch
tede.

Joas de Coninck Israels/ windt Jerusalem/ plondert den Tempel en des Conincx huys
g 2. Pa.32.5

13 Ende Joas de Coninck Israels/ greep
Amazia/ den Coninck Juda den sone Jo
as/ des soons Ahasia te Beth Semes: ende
quam te Jerusalem/ g ende verscheurde de
muere Jerusalems van der poorte Ephraim
aen/ tot aen de Hoeckpoorte/ vier hondert
ellen lanck.
14 Ende nam alle het gout ende silver ende
ghereetschap/ dat ghevonden wert in den
huyse des Heeren/ ende inden schatte des Co
nincx huys: daertoe de kinderen te pande en
tooch weder na Samaria.

h 2. Re.13.12

15 h Wat nu meer van Joas te seggen is/ dat
hy ghedaen heeft/ ende zijn macht/ ende
hoe hy met Amazia den Coninck Juda ghe
krijcht heeft/ siet/ dat is gheschreven in der
Chronica der Coninghen Israels.
16 Ende Joas ontsliep met sijnen vaderen
en wert begraven te Samaria onder den Co

Jeroboam Coninck over Israel.

ninghen Israels: ende zijn sone Jeroboam
wert Coninck in zijn stede.
17 Amazia nu de sone Joas des Conincks
Juda/ leefde na den doodt Joas des soons
Joachas/ des Conincks Israels/ vijfthien
Jaer.

i 2. Pa.25.26

18 i Wat nu meer van Amasia te segghen is
dat is gheschreven in der Chronica der Co
ninghen Juda.
19 Ende sy maecten een verbont teghen hem
te Jerusalem: doch hy vluchtede na Lachis:

Amasia werdt ghedoot van den sijnen.

ende sy sonden heuen hem na Lachis/ ende
doodden hem aldaer.
20 Ende brachten hem op Peerden/ ende wert
begraven te Jerusalem by sijne vaders/ in
der Stadt Davids.

Asaria Coninck Juda
2 Par.26.1
k 2. Re.16.6

21 Ende het ghantsche volck Juda/ nam A
saria in sijnen sesthienden Jare/ en maecten
hem ten Coninc/ in zijns vaders Amasia stede.
22 Hy bouwede Elat/ k ende brachtse weder
tot Juda/ na dien de Coninck met sijnen va
deren ontslapen was.
23 Inden vijfthienden Jare Amazia des soons

Jeroboam Coninck over Israel 41. Jaer lanck

Joas/ des Conincks Juda/ wert Jeroboam
de sone Joas/ Coninc over Israel te Sama
ria een ende veertich Jaer.
24 Ende dede dat den Heere qualick beviel/
ende en liet niet af van allen sonden Jerobo
ams/ des soons Nebat/ die Israel sondigen
dede.
25 Ende hy brachte weder hier toe de lantpa
len Israels/ van Hemath aen tot aen de Zee/
die inden vlacken velde leyt: na den woorde
des Heeren des Gods Israels/ dat hy ghe

l Jone.1.1

sproken hadde door sijnen knecht l Jona den
sone Amithai/ den Propheet/ die van Gath-
Hepher was.
26 Want de Heere sach aen den ellendighen
iammer Israels/ dat oock de besloten ende
verlaten wech waren/ ende gheen Helper en
was in Israel.

m 2. Re.13.5
Osee 1.4

27 m Ende de Heere en hadde niet ghesproken/
dat hy den naem Israels woude uitdelighen
onder den hemel: ende halp hen door Jero
boam den sone Joas.
28 Wat nu meer van Jeroboam te segghen is
ende alles wat hy ghedaen heeft/ ende zijn
macht/ hoe hy ghecrijcht heeft/ ende hoe hy
Damascon ende Hemath weder brachte/ aen
Juda in Israel/ siet/ dat is gheschreven in
der Chronica der Coninghen Israels.
29 Ende Jeroboam ontsliep met sijnen vade
ren/ met den Coninghen Israels/ ende zijn

Zacharias Coninck Israels.

zone Zacharia werdt Coninck in zijn stede.

Dat xv. Capittel.

1. Van Asaria. 32. ende Jotham/ Co
ningen Juda: 8. Zacharia 10. Sellum.
14. Menahem/ 22. Pekahia/ 25 Pekah
30. en Hosea Coningen over Israel/ en wat
hem tot haren tyden begeven heeft.

Asaria 52. Jaer Coninck over Juda
a 2. Pa.26.3

1 IN den seven ende twintichsten Jare Jero
boams des Conincks Israels/ werdt Co
ninck Asaria de sone Amazia/ des Co
nincks Juda.
2 a Ende was sesthien Jaer out/ doe hy Co
ninc wert/ ende regeerde twee ende vijftich
Jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jecha
lia van Jerusalem.
3 Ende dede wat den Heere wel beviel/ aller
dinghen als zijn vader Amazia.
4 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en
namen: want het volck offerde ende roocte
noch op de Hoochten.

b 2 Pa.26
c Levit.13.46
Jotham richtet het volc in zijns vaders stede.

5 b En de Heere plaechde den Coninck dat
hy melaetsch was tot aen zijn doot c ende
woonde in een besondert huys/ ende Jotham
des Conincks sone, regeerde het huys/ ende
rechtede het volck in den lande.
6 Wat nu meer van Asaria te seggen is/ en al
les wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is gheschre
ven in der Chronica der Coninghen Juda.
7 Ende Asaria ontsliep met sijnen vade
ren/ ende men begroef hem by sijne vaders/
inder

inder Stadt Dauids/ende zijn sone Jotha werdt Coninck in zijn stede.

8 In den acht ende dertichsten Jare Asarie des Conincks Juda/wert Sacharia de sone Jeroboam/Coninck ouer Israel te Samaria ses Maenden lanck/

Zacharia 6 maent Koninck ouer Israel.

9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel gelijck als sijne vaders gedaen hadden: hy en liet niet af van den sonden Jeroboams des soons Nebat/die Israel sondighen maeckte

Sallum.

10 Ende Sallum de sone Jabes/maeckte een verbondt tegen hem: ende sloech hem voor den volcke/ende doodde hem/ende wert Coninck in zijn stede.

11 Wat nu meer van Sacharia te segghen is/siet/dat is gheschreuen inder Chronica der Coninghen Israels.

b 2.Reg.10.30

12 b Ende dat is/dat de Heere Jehu gesproken hadde: V sullen kinderen tot in het vierde lidt/sitten op den Stoel Israels: en het is alsoo gheschiet.

Sallum een maent Koninck ouer Israel. e And. lesen Vsai

13 Sallum nu de sone Jabes/wert Coninck inde negen en dertichsten Jare e Asaria des Conincks Juda/ende regeerde een Maendt lanck te Samaria

Manahem.

14 Want Manahem de sone Gadi/tooch op van Therza/en quam tot Samaria/ende sloech Sallum den sone Jabes te Samaria/ende doodde hem/ende werdt Koninck in zijn stede.

15 Wat nu meer van Sallum te segghen is/ende zijn verbont dat hy maeckte/siet/dat is gheschreuen in der Chronica der Coninghen Israels.

16 Op dat mael sloech Manahem Tephsah/en alle die daer in waren/en hare landtpalen van Threza: daerom dat sy hem niet en wouden in laten/ende sloech alle hare bevruchte/ende verscheurdese.

17 Inden neghen en dertichsten Jare Asaria des Conincks Juda/wert Manahem de sone Gadi/Coninck ouer Israel thien Jaer/te Samaria.

Manahem Jaer Koninck ouer Israel.

18 Ende dede dat den Heere qualick beuiel: hy en liet zijn leefdage niet af van den sonden Jeroboams/des soons Nebat/die Israel sondighen maeckte.

Phul Koninck van Assyrien. 1. Par. 5. 25.

19 Ende Phul de Coninck van Assyrien/quam int landt: ende Manahem gaf den Phul duysent Centener siluer/dat hy het met hem hielde/ende bekrachtichde hem het Coninckrijck.

20 En Manahem settede een gelt in Israel op de rijcksten/vijftich Sikelsiluers op eenen yeghelicken man/dat hy den Coninck van Assyrien gaue: also tooch de Coninck van Assyrien weder na huys/ende en bleef niet inden lande.

21 Wat nu meer van Manahem te segghen is/ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is gheschreuen in der Chronica der Coningen Israels.

22 Ende Manahem ontsliep met sijnen vaderen/ende Pekahia zijn sone werdt Coninck in zijn stede.

23 In den vijftichsten Jare Asaria des Conincx Juda/werdt Pekahia de sone Manahem/Coninck ouer Israel/te Samaria twee Jaer lanck.

Pekahia Koninck ouer Israel 2. Jaer lanck

24 En dede dat den Heere qualick beuiel: want hy en liet niet af van den sonden Jeroboams/des soons Nebat/die Israel sondighen maeckte.

25 Ende Pekah de sone Remalia zijns Ridders/maeckte een verbont teghen hem/ende sloech hem te Samaria/in het Palleys des Conincx huys/met Argob en Arie/ende vijftich mannen met hem van den kinderen Gilead/ende doodde hem/ende wert Koninck in zijn stede.

26 Wat nu meer van Pekahia te segghen is/ende alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat is gheschreuen inder Chronica der Koninghen Israels.

27 In den twee ende vijftichsten Jare Asarie/des Koninckx Juda/wert Pekah de sone Remalia Koninck ouer Israel/te Samaria twintich Jaer.

Pekah twintich Jaer Koninck ouer Israel.

28 Ende dede dat den Heere qualick beuiel: want hy en liet niet af vanden sonden Jeroboams des soons Nebat/die Israel sondighen maeckte.

29 Ten tijden Pekah des Koninckx Israels/quam Thiglath Pillesser/de Koninck te Assyrien/en nam Hion/f † Abel Beth Maecha/Jonoha/Kedes/Hazoor/Gilead/g † Galilea/en het gantsche lant Naphthali/ende voerdese wech in Assyrien.

Thiglath Pillesser Koninck in Assyrien. Esaie 9. 1. f † And. Abel/Beth Maecha/ n † An. Galilaea/

30 Ende Hosea de sone Ella/maeckte een verbondt tegen Pekah den sone Romelia/ende sloech hem doodt/ende werdt Koninck in zijn stede/in den twintichsten Jare Jotham des soons Vsia.

31 Wat nu meer van Pekah te segghen is/ende alles wat hy gedaen heeft/siet/dat is gheschreuen in der Chronica der Koningen Israels.

32 Inden anderen Jare Pekah des soons Remalia/des Koninckx Israels/wierdt Koninck Jotham/de sone Vsia des Konincks Juda.

33 En was vijfende twintich Jaer out/doe hy Koninck wert/en regeerde sesthien Jaer te Jerusalem: zijn moeder hiet Jerusa een dochter Zadok.

Jotham 16 Jaer Koninck in Juda. 2. Par. 27. 1.

34 En dede dat den Heere wel beuiel/allerdinghen als zijn vader Vsia ghedaen hadde.

35 Sonder dat sy de Hoochten niet wech en namen: want het volck offerde ende roockte noch op de Hoochten: hy bouwede de hooge Poorte aen den huyse des Heeren.

36 Wat nu meer van Jotham te segghen is/ende alles wat hy ghedaen heeft/siet/dat is gheschreuen in der Chronica der Koninghen Juda.

37 Te dier tijdt begonste de Heere te senden in Juda/Rezin den Koninck te Syrien/ende Pekah de sone Remalia.

Rezin Koninc te Syrien.

38 Ende Jotham ontsliep met sijnen vaderen/ende werdt begrauen by sijne vaderen/in der Stat Dauids zijns vaders: ende Achas zijn sone werdt Koninck in zijn stede/

Dat xvi. Capittel.

1. Achas begheeft hem ter ghrousamer Afgoderye. 5. werdt van den Koninghen te Syrien ende Israel bekrijcht/7. ende verbint hem met Thiglath Pillesser den Koninck te Assyrien/hulpe haluen. 10. Vria bouwet eenen Altaer na den bewerpe/hem van Damasco gesonden. 12. Achas offert daer op allerley offer. 15. ende verwoestet den dienst Gods/den Assyrischen Koninck ten ghevalle.

1 In den seuenthienden Jare Pekah des soons Romelia/wert Koninck Achas/de sone Jotham des Koninckx Juda.

2 Twintich Jaer was Achas oudt/doe hy Koninck werdt/ende regheerde sesthien Jaer te Jerusalem: ende en dede niet/wat den Heere sijnen God wel beuiel/als zijn vader Dauid.

Achas 16 Jaer Koninck in Juda. 2. Par. 28. 1.

3 Want hy wandelde op den weghe der Koningen Israels: a daertoe liet hy sijnen sone door het vyer gaen na de grouwelen der Heydenen/die de Heere voor den kinderen Israels verdreuen hadde.

a Deut. 18. 10 2. Reg. 21. 6.

Eñ dede offer/ende raocte op de hoochten/
ende op alle kleyne bergen/ ende onder alle
groene boomen.

Rezin/Pekah.
b Esaie 7.1.

5 b Op dat mael tooch Rezin de Koninck te
Syrien/eñ Pekah de sone Remalia/de Koninck
in Israel/op/na Jerusalem te kryghē/
ende beleyden Achas: doch sy en kondense
niet ghewinnen.

c 2.Re.14.22

6 Te dier seluer tijdt bracht Rezin de
Koninck te Syrien / c Elath weder aen
Syrien / ende stiet de Joden wt Elath:
ende de Syriers quamen / ende woonden
daer in tot op desen dach.

Thiglath Pillesser.
d 2.Pa.28.16

7 d Nu Achas sant Boden tot Thiglath
Phillesser / den Koninck te Assyrien / ende
liet hem segghen: Jck ben v knecht ende
v sone koemt op ende helpt my wt der
hande des Konincks te Syrien / ende des
Konincks Israels/die hen teghen my heb
ben op ghemaeckt.
8 Ende Achas nam het siluer eñ gout/dat in
den huyse des Heeren/ende in de schattē des
Konincks huys geuonden werdt / eñ sant
den Koninck te Assyrien gheschencken

Esaie.8.4.

9 e Ende de Koninck te Assyrien hoorde
hem/ende tooch op na Damascon / ende
wanse/ende voerdse wech na Kir / ende
doodde Rezin.
10 Ende de Koninck Achas Thiglath Pi-
lesser den Koninck te Assyrien teghen Da-
masco: f ende doe hy eenen Altaer sach / die

f Esai 17.10.
Ezech.13 12

te Damasco was / sant de Koninck Achas
desseluen Altaers euenbeelt ende ghelicke-
nisse tot den Priester Vria/als deseluen ge-
maeckt was.

Vria

11 Ende Vria de Priester bouwede eenen
Altaer/ende maeckte hem/als de Koninck
Achas tot hem gesonden hadde van Da-
masco/tot dat de Koninck Achas van Da-
masco quam.
12 Ende doe de Koninck van Damasco quā/
ende den Altaer sach/offerde hy daer op.
13 Ende stack daer op aen zijn Brandtoffer/
Spijsoffer/eñ goot daer op zijn Drancoffer/
eñ liet het bloet des Dancoffers die hy offer
de/op den Altaer springhen.
14 Daerentegē den metalen Altaer/die voor
dē Heere stont/nam hy wech/dat hy niet en
stonde tusschē dē Altaer ende dē huyse des
Heeren/maer settede hem aen den hoec des
Altaers teghen t Noorden.

g 1.Re.7.23.
27.38.
h Daer sy des Sabbath daechs ondsatē ofte stōdē: ghelijck als nu de Vorsten eñ heerē onder Tapijten of Pouwelioenē sittē Andere beduydēt eñ Sut-te/daer die tē des Sabbaths in onthielden/ die de voorige weke des diensts ghepleecht hadden eñ sondē den dachs daer na/na huys trecken.

15 Ende de Koninck Achas gheboodt Vrie
den Priester/ende sprack: Op den grooten
Altaer suldy aensteken den Brantoffer des
morghens/ende den Spijsoffer des auonts
ende den Brantoffer des Konincks ende
zijn Spijsoffer/ende den Brandtoffer alles
volcks in den lande / met tsamen haren
Spijsoffer ende Dranckoffer: ende alle het
bloet der Brantofferen/eñ aller anderen of
fers bloet/suldy daer op springhen: nu met
den metalen Altaer wil ick dencken: wat ick
daermede make.
16 Vria de Priester dede alles / wat hem de
Koninck Achas hiet.
17 g Ende de Koninck Achas brack af de zij-
den aen de ghestoelten/ende nam den Ketel
daer bouen af/ende de Zee nam hy van
den metalen Runderen / die daer onder
waren / ende settede het op steenen
plaueysel.
18 Daertoe dat deckfel h des Sabbaths/ die
sy aen den huyse gebouwet hadden/eñ den
ganck des Konincks daer buytē/wēde hy
ten huyse des Heeren/den Koninck te Assy-
rien te dienste.
19 Wat nu meer van Achas te seggen is/dat
hy ghedaen heeft/siet/ dat is geschreuē in
der Chronica der Koninghen Juda.
20 Ende Achas ontsliep met synen vaderē/
ende werdt begrauen by syne vaderē/in der
Stadt Dauids / i eñ Ezechia zijn sone wert
Koninck in zijn stede.

i 2.Pa.28.27

Dat xvij. Capittel.

1. Israel wert van den Salmanasser
chijnsbaer ghemaeckt. 4. ende daer na van
den seluen wech gheuoert in Assyrien/ 7. om
syner sonden wille. 24. Samaria met Hey-
denen besettet / wert gheplaecht met Leeu-
wen. 27. van eenen Jodischen Priester in
Gods wijse onderrichtet. 29. vermengt
den waren God met den Afgoden. 31. ende
en dienen noch desen noch gheuen recht.

Hosea Koninck ouer Israel 9. Jaer lanck.

1 In den twaelfstē Jare Achas des Koninc
Juda/werdt Koninck ouer Israel te Sa-
maria Hoseas de sone Ella neghen Jaer.
2 Eñ dede dat dē Heere qualick beuiel/doch
niet als de Koningen Israels/die voor hem
waren.

Salmanasser Koninck te Assyrien.
a 4 Es.13.40

3 Tegen denseluen tooch op Salmanasser de
Koninck te Assyrien/ a ende Joseas werdt
hem onderdanich / dat hy hem gheschenc-
ken gaf.
4 Doe nu de Koninck te Assyrien vernam/
dat Josea een verbont maecte/eñ Bodē had

Sua Koninc vā Egyptē.

de tot Sua dē Koninc in Egypten gesondē/
ende niet en gaf de geschencken dē Koninck
te Assyrien alle Jaer/belegerde hy hem / eñ
leyde hem in de ghevanckenisse.

b 2.Reg 18.9
Salmanasser voert Israel ghevanckelick in Assyrien
c Esa.8.4.

5 b Ende de Koninck te Assyrien tooch int
gantsche lant/ende na Samaria/ende beley
dese drye Jaer lanck.
6 c Ende in den negenden Jare Hosee wan
de Koninck te Assyrien Samariā; eñ voerde
Israel wech in Assyrien / ende settede tot
Hahah/ende tot Habor/aent water Gosan/
ende in de Steden der Meden.

d Exo.14.30

7 Want doe de kinderen Israels teghen den
Heere harē God sondich den/d diese wt Egy-
pten lant geleyt hadde/wt der hant Pharao
nis des Konincks in Egypten/ende andere
Goden vreesden.

Om welcker sonden wille God Israel verworpē hebbe.

8 Ende wandelden na de zeden der Heyde-
nen/die de Heere voor den kinderen Israels
verdreuen hadde/ende dedē als de Koningē
Israels.

e of/palliereden/dat is/ sy wouden haer sonde verdedigen/ als recht eñ wel gedaen/ als alle Ketters eñ Afgodische doen.

9 Ende de kinderen Israels e verclerdē hare
saken tegen den Heere haren God/die doch
niet goet en waren/namelicken/ dat sy hen
Hoochten bouweden in allen Steden/beyde
in Borchten ende vaste Steden.
10 Ende richteden Calumnen op/ende Hagē
op alle hooghe bergen/eñ onder alle groene
boomen.
11 Ende roockten aldaer op alle Hoochten/
ghelijck als de Heydenen/die de Heere voor
hen wech gedreuen hadde: ende bedreuen
boose stucken/ daer sy den Heere mede ver-
toornden/

f Deut.2.13.

12 Ende dienden den Afgoden: daer de Heere
tot hen van gesept hadde: f Ghy en sult sulcx
niet doen.
13 Ende wanneer de Heere betuychde Israel
ende Juda/door alle Propheten/ende Sien

g Jere.25.5.

ders/ende liet hen segghen: g Keert om van
uwen boosen weghen/ende houdt myne ge-
boden ende rechten/na alle Wetten die ick
uwen Vaderen gheboden hebbe/ende die ick
tot v gesonden hebbe door myne knechten
de Propheten/

h Deu.31.27
Malac.3.7.

14 So en hoorden sy niet / h maer verhard-
den hare necken/ als de necken harer Va-
ders / die niet en gheloofden aen den Heere
haren God.
15 Daertoe verachteden sy syne Geboden
ende zijn Verbont/dat hy met harē Vaderē
ghemaeckt

ghemaeckt hadde/ eñ syne Getuygenisse die hy onder hen dede: maer wandelden harer ydelheyt na/ eñ werden ydel ghelijck als de Heydenen die rondtom hen woonden: van welcker de Heere gheboden hadde/ Sy en souden niet doen als sy.

i 2. Re. 12. 28
k of: Lust-woonden

16 Doch sy verlieten alle gheboden des Heeren haers Gods / i ende maeckten hen twee ghegoten Kalueren/ ende k Haghen/ ende baden aen alle Heyr des Hemels, ende dienden Baal/

l Deu. 18. 10.
2. Reg. 16. 3.

17 l Eñ lieten hare soonē ende dochterē door het vyer gaen/ ende ghingen met waersegghinghe ende toouerie om/ ende gauen hen ouer te doen/ dat den Heere qualick beuiel/ hem te vertoornen.

Israel wert wech gheuoert in Assyrien.

18 Doe werdt de Heere seer toornich ouer Israel/ ende dedese wech van synen aengesichte/ dat daer niets ouerbleef/ m dan den stāme Juda alleen.

Osee 1. 6. 7.
m 1. Re. 12. 20

19 (Waertoe en hieldt oock Juda de gheboden des Heeren haers Gods niet / ende wandelden na de zeden Israels/ die sy ghedaen hadden.)

n of: Ende walchde dē Heere ouer alle etc.
o 1. Re. 12. 16

20 Daerō nv verwierp de Heere alle het zaet Israels/ ende dronghse/ ende gaffse in de hādē der Rooners, tot dat hyse warp van synē aenghesichte.

21 o Want Israel wert gescheurt vā dē huyse Dauids: eñ sy maeckten Jeroboam dē sone Nebat tē Koninck: deselue wende Israel achter af van den Heere/ eñ maeckte dat sy swaerlicken sondichden.

22 Also wandeldē de kinderē Israels in allē sondē Jeroboams/ die hy aengerichtet hadde/ ende en lieten daer niet af/

p Jer. 25. 9.
Osee 1. 6.
Amos 7. 17.

23 Tot dat de Heere Israel vā zijn aengesichte wech dede/ p als hy gesprokē hadde door alle syne knechten de Propheten: also wert Israel wt synen lande wech gheuoert in Assyrien/ tot op desen dach.

Samaria wert met Heydenen besettet.
q Esa. 4. 10

24 q Nu de Koninck te Assyrien liet komē vā Babel/ van Chuta/ van Ana/ van Hemath/ ende Sepharuaim/ eñ besettede de Steden in Samaria/ in der kinderen Israels stede: ende sy namen Samariā in, ende woonden in denseluen steden.

25 Doe sy nu begosten aldaer te woonen eñ den Heere niet en vreesden/ sandt de Heere Leeuwen onder hen/ die verworchdense.

26 Ende sy lieten dē Koninck te Assyrien segghen: De Heydenen die ghy hebt hier ghebracht/ ende de Steden Samarie daermede besettet/ en weten niets vā der wijse des Gods in dē lande: daerom heeft hy Leeuwē onder hen ghesonden/ ende siet/ deselue doodense/ dewyle dat sy niet en weten van der wijse des Gods in den lande.

27 De Koninck te Assyrien geboot/ eñ sprac: Brengt der Priesters een daer henen/ die vā daer zijn wech gevoert/ ende treckt henen/ eñ woonet aldaer / ende hy leere hen de wijse des Gods in den lande.

28 Doe quam der Priesters een/ die van Samaria wech gevoert waren, ende settede hē te BethEl/ ende hy leerdese/ hoe sy den Heere vreesen souden.

Afgoderye der Samariten.

29 Doch een yeghelick volck maeckte synen Godt / ende settense inde huysen op de hoochten/ die de Samariters maeckten/ een yeghelick volck in synen Steden/ daer sy in woonden.

30 Die vā Babel maecktē Suchoth Benoth: die vā Chuth maeckten Nergel: die vā Hemath maeckten Asima.

31 Die van Aui maecktē Nebeas ende Tharthak: die Sepharuaim verbrandden hare sonen den Adramelech ende Anamelech dē Goden dier van Sepharuaim.

32 Ende dewijle dat sy den Heere oock vreesden/ r maeckten sy hen Priesters op de hoochten van dē s kleynsten onder hen/ ende settedense in de huysen op de hoochten.

r Nu. 3. 10.
1. Reg. 12.
s Of: slechsten/ of versachtesten.

33 Also vreesden sy den Heere / ende dienden oock den Goden na eens yegelicken volcks wijse/ van daer sy ghebracht waren.

34 Eñ noch tot op desen dach doen sy na der ouder wijse: dat sy noch dē Heere vreesē/ noch hare wijsen ende rechten houden/ na de Wet ende gheboden/ die de Heere gheboden heeft den kinderen Jacobs / t dien hy den naem Israel gaf.

t Gen. 32. 28

u Judic 6 10
Jerem. 10. 5

35 Ende maeckte een Verbondt met hē/ ende gheboot hen/ ende sprack: u Vreest geene andere Goden/ ende en bidtse niet aen/ ende en dient hen niet/ ende en offert hen niet/

36 Maer den Heere / die v wt Egypten lant ghelept heeft, met grooter kracht ende wtgherechten arme, dien vreest / dien bidt aen/ ende dien offert.

37 Ende de zeden /rechten/ wetten/ ende gheboden/ die hy v heeft beschreuen laten / die hout/ dat ghy daer na doet alle tijt/ ende ander Goden niet en vreest

38 Ende des Verbōts dat hy met v gemaect heeft / vergetet niet/ dat ghy andere Goden niet en vreeset.

39 Maer vreeset dē Heere uwen God/ die sal v verlossen van alle uwe vyanden.

40 Doch sy en hoordē niet/ maer dedē na hare voor leden wijse.

41 Also vreesden dese Heydenen den Heere/ ende dienden oock hare Afgoden: also deden oock hare kinderen/ ende de kints kinderē/ gelijck als hare vaders gedaen hebben/ tot op desen dach.

Ezechias 29 Jaer Koninck in Juda.
2. Par. 28. 27
ende 29. 1.

Dat xviij. Capittel.

1. Ezechia werdt hooch gepresen syner vroomicheyt haluen. 9. Samaria werdt te synen tyden van Salmanasser ghewōnen. 13. Senacherib kryght tegen Juda. 19. vreyeyden Ezechiam door synē sendt boden 37. ende lastert God smaedelicken.

a Deute. 7. 5
2. Reg. 23. 4.
b Of: stante teeckenen.
c of/ Lust-woonden
d Num. 21. 9
e Een stout Koninck is dat/ die de Slange vā God selue te dier tydē gebodē eñ opgerechtet/ afbreect/ daerom dat sy in eenen misbruyck der Afgoderie gekomē was, eñ der verachtelic predikē latē Het/ zy Nehusthan/ dat is/ eē cooperē Slāgskē/ eē slecht stucken cooper/ een kleyn coperē dinck. Wat soude dat voorē God zijn?
f Esai. 14. 30.
g 2. Re. 17. 3

1 In den derden Jare Hosee des soons Ela/ des Konincks Israels / werdt Koninc* Ezechias de sone Achas / des Koninck Juda.

2 Ende was vijf eñ twintich Jaer out / doe hy Koninck wert, ende regeerde negen ende twintich Jaer te Jerusalē: zijn moeder hiet Abi/ een dochter Sacharie.

3 Ende dede wat den Heere wel beuiel / als zijn vader Dauid.

4 a Hy nam de Hoochtē wech / eñ brac de b Calumnen, eñ roeydde de c Hagen wt/ eñ brack de metalen Slanghe/ d die Moses ghemaeckt hadde: want tot dier tijt toe hadden haer de kinderen Israels gerooct/ ende mē hietse e Nehusthan.

5 Hy betroude den Heere den God Israels/ also dat na hem zijns gelijcken niet en was/ onder allen Koningē Juda/ noch voor hem gheweest en was.

6 Hy hinck dē Heere aen/ eñ en weeck niet achter van hem af/ ende hielt syne geboden/ die de Heere Mosi gheboden hadde.

7 Ende de Heere was met hem/ ende waer hy wttooch / handelde hy kloeckelicken: daertoe werdt hy afuallich van den Koninck te Assyrien / ende en was hem niet onderdanich.

8 f Hy sloech oock de Philisteen tot gasa toe/ ende hare lantpalen/ van den bergen aen tot aen de vaste Steden.

9 g In dē vierdē Jare Ezechie des Koninck Juda/ dat was het seuende Jaer Hosee des

soons Ela des Coninex Israels/doe tooch
Salmanasser de Coninck te Assyrien op/te
ghen Samaria/ende beleydese.

Salmanasser. Samaria van Salmanasser gewonnen.

10 Ende wanse na dry Jaren: in den sesten
Jare Hiskia. dat is inden negendē Jare Ho
sea/des Coninex Israels/doe wert Sama-
ria ghewonnen.
11 Eñ de Coninck te Assyrien voerde Israel
wech na Assyrien/ende settese te Halah/en-
de Habor/ende aent water Gosan/ende in
de Steden der Meden.

h Deut.28.

12 h Daerom dat sy niet ghehoort en haddē
der stemme des Heeren haers Gods/ende
overtredē hadden zijn Verbont: ende alles
wat Moses de knecht des Heerē geboden
hadde/dier hadden sy geene ghehoort/noch
ghedaen.

Senacherib Koninck te Assyrien kryght tegē Juda. 2.Par.32.1 Esaie.8.7. ende 36.1. Syr.48.9.

13 i Indē veertienden Jare nu des Coninex
Ezechias/tooch Senacherib/ de Coninck
te Assyrien op/tegen alle vaste Steden Ju
da ende namse in.
14 Doe sandt Ezechias de Coninc Juda tot
ten Coninck van Assyrien tot Lachis/ende
liet hem seggen: Ick hebbe my besondicht/
keert wederō vā my: wat ghy my oplegt/
dat wil ick draghen: Doe leyde de Coninck
van Assyrien/Ezechie den Coninck Juda
op/dry hondert Centener silvers/ende der
tich Centener gouts.

k 2.Re.12.18

15 k Also gaf Ezechias alle het silver/dat in
den huyse des Heeren/ende inde Schattē
des Coninex huys ghevonden wert.
16 Te selver tijt brack Ezechias de Coninck
Juda de Deuren aen den Tempel des Hee-
ren/ende het bleck/dat hy selfs hadde daer
over trecken laten/ende ghaf het dē Coninc
van Assyrien.

Een ander optooch Senacherib. 2.Par.32.9 l Rabsake heet op Duytsch eē Ertzschincker.

17 Ende de Coninck vā Assyrien sant Thar
than ende den Oversten Kamerlinck/ende
den l Rabsake van Lachis/totten Coninck
Ezechiā: met grooter macht na Jerusalē:
eñ sy toghen op: ende doe sy henen quamē/
hielden sy by der waterkuyle/by den Over-
sten Poel/die daer leyt aen der strate/op dē
Acker des Vollers.
18 Eñ riep den Coninc: Doe quam tot hem
wt Eliakim/de sone Hilkia de Hofmeester/
ende Sebena de Schrijver/ende Joah de
sone Assaph/de Cantzeller.

Senaherib dreycht den Ezechiam door syne Sentboden

19 Ende de Overste Schencker sprack tot
hem: Lieve/seght den Coninck Ezechiā: So
spreeckt de groote Coninck/de Coninck vā
Assyrien: Wat is dat voor een stoutheydt
daer ghy u op verlaet?

m Al. ghy zijt genoech beredet/ maer inden crijch moet raedt ende macht zijn: oft/ ghy zijt wel beredet eñ hebt raet ende etc.

20 Meyndy/m nu daer zy noch raet eñ macht
te strijdeñ: Waerop verlaet ghy u dan nu/
dat ghy afvallich van my ghewordē zijt?
21 n Siet verlaet ghy u op desen ghebrokē
o Rietstock op Egypten? welcker/so hem
yemant daer op leent/sal hy hem in de hāt
gaen/ende die doorboorēn: also is Pharao
de Coninck in Egypten/allen die op hem
verlaten.

n 2.Re.17.4 o Esa 36.6. Ezech.29.6

22 So ghylieden nu wondet tot my seggen:
Wy verlaten ons op den Heere onsen God:
is het dan niet die/diens Hoochten ende
Altaren Ezechias heeft afghebroken/eñ ge
seyt tot Juda ende tot Jerusalem: Voor de
sen Altaer die te Jerusalem is/sult ghylie-
den aenbidden?
23 So ghelooft nu mynen heere den Coninc
van Syrien: so wil ick u twee duysent Peer
den gheven/dat ghy meucht Ruyterē daer-
toe bestellen.

p Of/slechtsten ongheachten

24 Hoe wildy dan blijven voor der p minstē
heeren een/mijns heeren onderdanen: ende
verlaet ghy u op Egypten/om der Wagenē
ende Ruyteren wille?
25 Meyndy dā, ick zy sonder den Heere op-
ghetogen/dat ick dese Steden verdorve? de
Heere heeft het my gheheeten: Treckt op in
dit Landt/ende verderft het.
26 Doe sprack Eliakim de sone Hilkia/ende
Seneba/ende Joah tot den Oversten Schē
ker: Spreect met uwē knechten op Syrisch
want wy verstaent wel/ende en spreect niet
met ons op Jodisch/voor den ooren des
volcx/dat op de mueren is.
27 Doch de Overste Schencker sprack tot
hen: Heeft my dan mijn heere tot uwen hee-
re/ofte tot u gesonden/dat ick sulcke woor-
den spreke? Ja tot den mannen die op der
mueren sitten/dat sy met u lieden haren
eyghen Dreck eten/ende haer eygen water
suyppen.

Senacherib lastert ende versmaedt God.

28 Also stōt de Overste Schencker/ende riep
met luyder stemme op Jodisch/seyde ende
sprac: Hoort het woort des grootē Coninex
des Coninex van Assyrien.
29 So spreect de Coninck: Laet u liedē Eze-
chias niet bedrieghen: want hy en vermach
u lieden niet te verlossen van myner handt.
30 Eñ en laet u liedē Ezechias niet vertroo-
sten op den Heere/dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen/ende dese Stadt en sal niet in
de handen des Coninex van Assyrien ghege-
ven worden.
31 Hoort Ezechiam niet: want so spreeckt de
Coninck van Assyrien: Neemt aen mijn ge-
nade/ende coemt tot my hier wt: so sal elck
man van synen Wijnstock/ende van synen
Vijgheboom eten/ende wt syne Fonteyne
drincken/
32 Tot dat ick come/ende hale u lieden in eē
Lant/dat uwen Lande gelijck is: daer Corē/
Most/Broot/Wijnberghen/Olyboomen/
Olye ende Heunich in is: so sult ghyliedē le-
vendich blijven/ende niet stervē: hoort Eze
chiam niet/want hy verleydet u lieden/dat
hy seyt: De Heere sal ons verlossen.

q Esai 10.9.

33 q Hebben oock de Goden der Heydenē een
yeghelick zijn Lant verlost/vā der hant des
Koninex van Assyrien?
34 Waer zijn de Goden te Hemath ende Ar-
phad? waer zijn de Goden te Sepharvaim/
Ana ende Ava? hebben sy oock Samariā
verlost van myner handt?
35 Waer is een God onder alle Goden der Lā
den/die haer Lant hebben van myner handt
verlost? dat de Heere soude Jerusalem van
myner handt verlossen?
36 Het volc nu/sweech stille/eñ en antwoor
de hem niets: want de Coninck hadde gebo
den ende gheseydt: Antwoordet hem niet.
37 Doe quam Eliakim de sone Hilkia de Hof-
meester/ende Sebena de Schrijver/ende Jo
ah de sone Assaph de Cantzelier/tot Ezechi-
am met verscheurde kleederen/ende vertel-
den hem de woorden des Oversten Schenc
kers.

Dat xix. Capittel.

1 Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaiā/ 6. ende wort van hem door Gods toesegghinge getroost/ 7. 36. Senacherib treckt te rugge na huys/ende lastert wederom God. 14. Ezechias geeft hem totten gebede. 20. Jesaias troost hem/ende vercondicht hē de overwinninghe. 35. Het Heyr des Koninex van Assyrien wort gheslagen.

Ezechias sent Boden tot den Propheet Jesaia. Esaie 37.1

1 Doe de Koninck Ezechias dat hoorde/
verscheurde hy syne kleederen/ende
troock eenen sack aen/ende ginck in het
huys des Heeren.
2 Ende sant Eliakim den Hofmeester/ende
Sebena den Schrijver/met tsamen dē Ou
sten Priesteren/met sacken becleet/tot den
Propheet Jesaiam den sone Amos.

Jesaia.

3 Ende sy spraken tot hem: So seyt Ezechi
as: Dat is eenen dach der noot/ ende schel-
dens ende lasterens; de kinderen zijn geco-
men tot aen de ghebooꝛte/ ende daer en is
gheen kracht te baren.
4 Of misschien de Heere v Godt hooren
woude alle woorden des Ouersten Schenc
kers / dien zijn Heere de Coninck van As-
syrien hier ghesonden heeft/ schimp te spre
ken den leuendighen God/ ende te schelden
met woorden / die de Heere / v Godt wel
ghehoort heeft: so heft v ghebedt op voor
de ouergheblevene/ die noch voorhanden
zijn.

Jesaia pro-
pheteert en
troost door
Gods toe-
segghinghe
Ezechiam.

5 Ende doe de knechten des Conincs Eze-
chias tot Jesaias quamen/
6 Sprac Jesaias tot hē: So segt uwē Hee-
re/ So spreect de Heere: Vreest v niet/ voor
de woorden die ghy gehoort hebt daer my
de Jongelingen des Coninck vā Assyrien
mede ghelastert hebben.

a Esai 37 38
2 Par. 32. 22

7 Siet/ ick wil hem eenen geest geuen latē/
dat hy een gerucht hooren sal/ ende weder
in zijn Landt trecken/ a ende wil hem door
het Sweerdt vellen in synen Lande.
8 Ende doe de Ouerste Schencker weder
quam/ vandt hy den Coninck van Assyrien
stryden teghen Libna: want hy hadde ge-
hoort/ dat hy van Lachis ghetogen was.

Tharaka
Coninc der
Mooren.

9 Ende hy hoorde van Tharaka den Co-
ninck der Mooren: Siet/ hy is wt getogen
met v te krijghen: doe keerde hy om: ende
sandt Boden tot Ezechias / ende liet hem
segghen:

Het derde
Belech Je-
rusalems
van de Assy
riers.

10 So segget Ezechias den Coninc Juda:
laet v uwē God niet bedriegē/ daer gy v op
verlatet/ ende spreket: Jerusalē en sal niet
in de handt des Coninck van Assyrien ge-
gheuen worden.
11 Siet/ ghy hebt ghehoort/ wat de Conin-
gen van Assyrien ghedaen hebben allen lā-
den/ eñ die verbannen: eñ ghy soudet ver-
lost worden?

Senache-
rib
lastert we-
derom God.

12 Hebben der Heydenen Goden die ooc
verlost/ die myne vaders verdoruen hebbē/
Gosan/ Haran/ Rezeph/ ende de kinderē E-
den/ die te Thelasser waren?
13 Waer is de Coninck te Hemath/ de Co-
ninck te Arphad/ eñ de Coninck der Stadt
Sepharuaim/ Ana ende Aua?
14 Eñ doe Ezechias de Brieuen vāden Bo
den ontfanghen ende gelesen hadde/ ginck
hy op ten Huyse des Heerē/ eñ spreydde se
wt voor den Heere/

Het ghebet
Ezechie
des Co-
ninckx Ju-
da tot God.

15 Eñ badt voor den Heere/ ende sprac: Hee-
re God Israels/ die ghy bouen Cherubim
sittet/ ghy zijt alleen God/ onder allen Co-
ninckrijcken op Aerden: ghy hebt Hemel eñ
Aerde ghemaeckt.
16 Heere/ neycht uwe oorē ende hoort: doet
uwe oogen op/ ende siet/ eñ hoort de woor-
den Senacherib/ die hier gesonden heeft v
schimp te spreken den leuendighen Godt.

h Of/ smaet
heydt

17 Het is waer Heere/ de Coningen vā Assy
rien hebbē de Heydenen met den Sweerde
om ghebracht/ ende haer Landt.
18 Eñ hebben hare Goden int vier ghewor-
pen: want het en waren geene Goden/ maer
menschen hātwerck/ hout ende steen: daer
om hebben syse omghebracht.

Jesaias de
Propheet
troost Eze-
chiā / ende
ver cōdicht
hē de ouer-
winninge.

19 Nu dan Heere onse God/ helpt ons wt
syner handt / op dat allen Coninckrijcken
op Aerden bekennen/ dat ghy Heere alleen
God zijt.
20 Doe sāt Jesaias de sone Amoz tot Eze-
chias/ ende liet hem segghen: So spreect de
Heere de God Israels: Wat ghy tot my ge
beden hebt/ om Senacherib dē Coninck vā
Assyrien/ dat hebbe ick ghehoort.

21 Dat is het dat de Heere teghen hem ghe-
sproken heeft: De Maghet de Dochter Zi
on/ verachtet v/ ende bespot uwer/ de Doch
ter Jerusalem/ schuddet v met haren hoof-
de na.
22 c Wien hebdy beschimpt ende ghelastert?
ouer wien hebdy v stemme verheuen? ghy
hebt uwe oogen verheuen tegen den Heyli-
ghen in Israel.

c Zach. 2. 8.
Mat. 25. 40
Act. 9. 4.

23 Ghy hebt den Heere door uwe Boden be-
schimpt/ ende ghesept: Ick ben door de veel
heyt myner Waghenen op de hooghtē der
Bergen ghecommen/ op den zijden des Li-
banon: ick hebbe zijn hooghe Cederen ende
wt ghelesen Dennen / afgehouwen/ ende bē
ghecomen aen d† de buytenste herberge des
Wouts zijns Carmels.

d† And. her
berge zijns
nestens/ eñ
achter woud
syner eruen
e† An. weer-
achtige stat
grauen.
f† And. dese
stadt van lā
ghe tijt her-
waerts ghe
maeckt heb
de. eñ haer
van aenbe-
ghin toe ge
richtet? eñ
salse nu hier
toe comē la-
ten/ dat sy
woest wor-
de/ hoe wel
dat vaste
Steden in
steenhoopē
vallen? Eñ
die daer in
woonē/ dat
sy mat etc
rype is.
g Psa. 37. 2.
ende 120. 6.
h† An. selfs
wasset/ indē
anderen Ja
re/ wat van
selfs wassi-
ghen weder
wt spruyter/
inden der-
den etc.

24 Ick hebbe ghegrauen ende wtgedronckē
de vreemde waterē/ ende hebbe verdroocht
met mynen voetsolen de e† Reen.
25 Hebdy vā niet gehoort dat ick f† suler lā-
ge te voren ghedaen hebbe/ ende van aenbe
gin hebbe ick het berept? doch nu hebbe ick
het comen laten/ dat vaste Steden sullē val
len in eenen woesten steenhoop.
26 Eñ die daer in woonen / sullen mat wor
den/ ende hen vreesen ende schamen moeten
g eñ worden als het gras op den velde/ eñ
als het groen cruyt tot hop op de Daken/
dat verdoreet eer dan het rijp is.
27 Ick weet v woonīghe wel/ v wt ende in
trecken/ ende dat ghy teghen my woedet/
28 De wijle gy dan tegen my woedet/ ende
v ouermoet voor mynen ooren opgecomen
is/ so wil ick v eenen Rinck in dē Neusleg-
ghen/ ende een Ghebit in uwen mont/ ende
wil v dē wech weder henen voerē/ daer ghy
hier ghecomen zijt.
29 Ende dit zy v een teecken: In desen Jarē
etet wat h† vertreden is/ in den andrē Jare
wat van selfs wasset / in den derden Jare
saeyet ende maeyet/ eñ plantet Wijnbergē/
ende etet haer vruchten.
30 Ende de dochter Juda / die verlost/ ende
ouergheblevuen is/ sal voortaen onder haer
wortelen / ende bouen haer vrucht dragen.
31 Want van Jerusalem sullen wtgaen die
ouergheblevuen zijn/ ende de verloste vā den
Berch Zion: den yuer des Heeren Zebaoth
sal sulcx doen.
32 Daerom spreect de Heere vāden Coninck
vā Assyrien alsoo: Hy en sal niet in dese Stadt
comen/ ende gheenen Pijl daer in schieten/
eñ gheenen Schildt daer voor comen/ ende
en sal gheenen Wal daerom maken.
33 Maer hy sal den wech weder om trecken/
dien hy gecomen is/ ende en sal in dese Stat
niet comen/ de Heere seydt het.
34 Ende ick wil dese Stadt beschermen/ dat
ick haer helpe/ om mynent wille/ eñ om Da
uid mijns knechts wille.
35 i Ende in derseluer nacht voer de Enghel
des Heeren wt/ ende sloech inden Legher vā
Assyrien/ hondert ende vijf ende tachtentich
duysent mannen: eñ doe sy s morgēs
vroech opmaeckten: siet doe lach het allent
henen vol enckel dooder lichamen.

Het Heyr
des Co-
ninckx vā As
syrien/ wort
ghe slagen.
i Esai 37. 36.
Osee 1 7.
Tob. 2. 2 1.
Syr. 48. 2 1
1 Mac. 7 40
2 Mac 8. 19
k Tob. 1. 24

36 k Also brack Senacherib de Coninck vā
Assyrien op/ ende tooch wech/ ende keerde
wederom/ ende bleef te Niniue.
37 Ende doe hy aenbadt inden Huyse Nis-
roch zijns Gods/ sloech hem met dē Sweer
de/ Adra Melech ende Sar Ezer syne sonē:
ende sy onthloden int Lant Ararat / l ende
zijn sone Assarhaddā wert Coninck in zijn
stede.

Dat xx. Capittel.

1. Den Ezechias so hy doot cranck is.
3. wort zijn leuen verlengt vijfthien Jaer/

8. ende kreghet dies een ghewis waerteec-
ken vanden Heere. 12. Brodach brenght
hem gheschencken. 14. Iesaia strafst hem
syner onbedachtsaemheyt haluen/ 17. en-
de seyt hem de Babyloinsche geuanckenis-
se aen.

Ezechias wort cranc. a2. Pa 32 24 Esaie.38.1. Syra 48.25
1 TE dier tijt wert Ezechias a doot cranc:
ende de Propheet Iesaias de sone A-
mos / quam tot hem: ende sprack tot
hem: So spreect de Heere: Beschict v huys
want ghy sult steruen/ ende niet leuendich
blijuen.
2 Hy dã keerde zijn aengesicht na de want
ende badt den Heere/ende sprack:
3 Och Heere/gedenckt doch/dat ick voor v
trouwelicken ghewandelt hebbe/ende met
een oprecht herte/ende hebbe ghedaen dat
v wel gheualt/ende Ezechias weende seer.
b Of And. ten voorhuyse
4 Doe nu Iesaia noch niet half vt ter stat
wt ghegaen was/ quam des Heerẽ woort
tot hem/ ende sprack:
5 Keert wederom/ende seght Ezechie den
Vorst mijns volcx: So spreecht de Heere/
de God uws vaders Dauids: Ick hebbe
v ghebedt ghehoort/ende uwe tranen ghe-
sien: siet/ick wil v ghesont maken/aen den
derden dage sult ghy opgaen in het huys des
Heeren.
6 Eñ wil vijfthien Iaer tot uwen leuen doẽ/
ende v ende dese Stadt verlossen vanden
Coninck te Assyrien ende dese Stadt besche
mẽ/om mynẽ wille/ eñ om mijns knechts
Dauids wille.
7 Ende Iesaias sprac: Brengt een stuc Vy-
ghen hier: ende doe sy die brachten/leyden
c Esai 38.7.
syse op het gheswel/ende hy wert ghesont.
8 Ezechias dã sprack tot Iesaiã: c welcker
is het Teecken/dat my de Heere sal gesont
maken/ende ick in des Heeren Huys opgaẽ
sal/aen den derden daghe?
9 Iesaias sprac: Dat Teecken sult ghy hebbẽ
vanden Heere/ dat de Heere doen sal/ wat
hy ghesproken heeft: Sal de schaduwe tien
graden voorwaerts gaen/ofte tien graden
te rugghe gaen?
10 Ezechias sprack: Het is lichtelick dat de
schaduwe tien gradẽ nederwaerts gae dat
en wil ick niet/ maer dat sy tien gradẽ ach
terwaerts te rugghe gae.
11 Doe riep Iesaias de Propheet dẽ Heere aẽ
d Sy.48 26. d ende de schaduwe ginck achterwaerts te
rugghe tien graden/aen den Wijser Achas/
Brodach die sy was nederwaerts ghegaen.
Coninck te Babel. Esaie 39.1.
12 Te dier tijt sandt Brodach/de sone Bale
dan/des soons Baledan/Coninc te Babel/
Brieuen ende Geschencken tot Ezechiam:
want hy hadde gehoort/dat Ezechias cranc
gheweest was.
e Of An. hoor de/ of wil lichkeurde he
13 Ende Ezechias e was vrolick met hem
ende wees hem het gantsche Schathuys/
Siluer/ Gout/ Spescrie/ eñ de beste Olye/
ende de Harnaschcamer/ ende alles wat in
synen Schatten voorhanden was: daer en
was niets in synen huyse/ende in syner gãt
scher Heerschappien/dat hem Ezechias niet
en thoonde.
14 Doe quam Iesaias de Propheet tot dẽ
Coninck Ezechiam/ende sprack tot hem:
Wat hebben dese Lieden ghesepdt: ende vã
waer zijn sy tot v gecomẽ? Ezechias sprac
Sy zijn wt verren Landen tot my ghecomẽ
van Babel.
15 Hy sprack: Wat hebben sy ghesien in uwẽ
huyse: Ezechias sprack: Sy hebben alles
dat gesien/ wat in mynen Huyse is/eñ daer
en is niets in mynen Schatten/ dat ick hẽ
niet ghewesen en hadde.
16 Doe sprack Iesaias tot Ezechiã: Hoort
des Heeren woordt:

17 f Siet/de tijt comt/dat alle dinck sal wech f2.Re.24 13. ende 25.13 Iere.20.5.
geuoert worden na Babel/wt uwen huyse/
ende wat uwe vaders vergadert hebbẽ tot
op desen dach/ ende daer en sal niets ouer-
ghelaten worden/spreecht de Heere.
18 g Daertoe de kinderẽ die van v comẽ/die
ghy genereren sult/sullen genomen worden g Danie.1.3
dat sy Camerlinghen zijn int Palleys des
Coninex te Babel.
19 Ezechias daerenteghen sprac tot Iesaiã:
Dat is doch goet/dat de Heere ghesproken
heeft: ende sprac voorder: het sal doch vrede
ende trouwe zijn te mynen tijden.
20 Wat meer van Ezechia te segghen is en-
de alle zijn macht/ende wat hy gedaẽ heeft/
ende den Poel/ ende de Waterpijpen/ daer
hy water mede in de Stadt gheleydt heeft/
siet/dat is ghescreuen inder Chronica der
Coninghen Iuda.
21 h Eñ Ezechias ontsliep met synen vaderẽ h 2.Pa.32 33
ende Manasse zijn sone wert Coninc in zijn
stede.

Dat xxj. Capittel.

1. Manasses settet weder in allerley Af-
goderije. 10. Des Heeren Propheten pro-
pheteren teghen Ierusalem ende Iuda. 19.
Manasses vergiet veel ontschuldich bloet.
18. Zijn sone Amon / die na hem op synen
weghe wandelt/ 23. wordt van synen ey-
ghen knechten omghebracht.

1 MAnasses was a twaelf Iaer oudt/doe Manasse 55. Iaer Coninck in Iuda.
hy Coninck werdt/ ende regeerde vijf
ende vijftich Iaer te Ierusalem: zijn
Moeder hiet Hephzibo.
2 Ende hy dede dat den Heere qualick be- a2.Pa.33 2.
viel/ na den grouwel der Heydenen / die de
Heere voor den kinderen Israels verdreuen
hadde.
3 b Ende verkeerde hem / ende bouwede b 1.Reg.11 7
de Hoochten/die zijn vader Ezechias hadde 2.Reg.18.4
omghebracht/ ende richtede Baals Altaer
op/ende maeckte c Haghen/ghelijck als A- c Of. Lust-
chab de Coninck Israels ghedaen hadde/ wouden/
ende badt aen allerley Heyr aen den Hemel/
ende diende hen.
4 Ende bouwede Altaeren / in den Huyse
des Heeren / daer de Heere van ghesepdt
hadde: d Ick wil mynen Name te Ierusalẽ d 1.Re.8.29
setten. 2 Par.6.6.
5 e Ende hy bouwede allen Heyre aen den Iere.32.34.
Hemel Altaren/ in beyden Houen aen den e2 Re.23.12.
Huyse des Heeren.
6 f Ende liet synen sone door het vyer gaen/ f Leu.23. 29
ende achtede op Voghelgeschreyen eñ Teecke-
nen/ ende hielt Waerseggers ende Teecken Deut.18.10
bedieders/ ende dede des veel dat den Hee- 2.Reg.16.3
re qualick beuiel / daer hy hem mede ver-
toornde.
7 Hy settede oock eenẽ Haghen Afgod/dien
hy ghemaect hadde/in het huys/g vã welc
ken de Heere tot Dauid ende tot Salomo sy g 2.Sa.7 10
nen sone ghesept hadde: In desen huyse en- 1 Reg.8.16.
de te Ierusalem/ die ick vercoren hebbe wt ende 9.3.
allen stammen Israels/wil ick mynen Na-
me setten eewichlick.
8 Ende en wil dẽ voet Israels niet meer be-
weghen laten vanden lande dat ick haren
vaderen ghegeuen hebbe: so doch/sy so hou
den ende doen na allen/dat ick gebodẽ heb-
be/ende na alle de Wet/ die hen mijn knecht
Moses ghebodeu heeft.
9 Doch sy en hoorden niet/maer Manasse
verleydde se/dat sy argher deden dã de Hey-
denen/ die de Heere voor den kinderen Isra-
els verdelghet hadde.
10 Doe sprack de Heere door syne knechtẽ de
Propheten/ende seyde.

Prophetie teghen Jerusalem ende Juda. Jerem. 15.4 a. Par. 33.9.

11 Daerom dat Manasses de Coninc Juda/
dese grouwelen ghedaen heeft/ die argher
zijn dan alle grouwelen die de Amoriten ge
daen hebben/ die voor hem gheweest zijn/ en
heeft oock Juda sondighen ghemaect met
sijnen Afgoden/

b Jere. 19.3

12 Daerom spreeckt de Heere de God Isra-
els alsoo: b Siet/ ick wil ongheluck ouer Je
rusalem ende Juda brenghen/ dat wie het hoo
ren sal/ dien sullen sijne beyde ooren clincken.
13 Ende wil ouer Jerusalem het meetsnoer
Samarie trecken/ ende het ghewichte des
huys Achabs/ ende wil Jerusalem it wtgie
ten gheliick alsmen Vaten wtgiet/ en wilse
omstorten.

it An wtua gen/ gelijck alsmen een schotel wt-uaecht / en weluetse daer na om.

14 En ick wil sommige mijns Erfdeels ouer
blijuen laten/ ende hen gheuen in de handen
harer vyanden/ dat sy eenen roof ende pluc
ken worden/ alle haren vyanden.
15 Daerom dat sy ghedaen hebben dat my
qualick beualt en hebben my vertoornt/ van
dien dage aen/ doe hare Vaders wt Egyp-
ten ghetoghen zijn tot op desen dach.

onschuldich bloet vergo ten door Manasse.

16 Oock vergoot Manasses gantsch veel on-
schuldich bloets/ tot dat Jerusalem hier en
daer vol wert: behaluen de sonde/ daer hy
Juda mede sondighen maecte/ dat sy deden
dat den Heere qualick beuiel.
17 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende alles wat hy gedaen heeft/ en syne
sonden die hy dede/ siet/ dat is geschreuen in
der Chronica der Coninghen Juda.
18 En Manasses ontsliep met synen vade-
ren/ ende wert begrauen inden Hof aen synen
huyse/ namelick/ inden Hof Usa: ende zijn
sone Amon wert Coninck in zijn stede.

Amon Coninck Juda twee Jaer lanck. 2. Par. 33 20

19 Twee en twintich Jaer was Amon out/
doe hy Coninck werdt/ ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Me
suzemeth/ een Dochter Hazur van Jatba.
20 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
gheliick als zijn vader Manasses ghedaen
hadde.
21 Ende wandelde in allen weghe / die zijn
vader gewandelt hadde/ ende diende de Af-
goden/ die zijn vader ghedient hadde/ ende
badtse aen.
22 Ende verliet den Heere syner vaderen
God/ ende en wandelde niet inden weghe
des Heeren.
23 Ende syne knechten maecten een verbont
teghen Amon/ ende doodden den Coninck
in synen huyse.
24 Doch het volc inden Lande sloech alle de
ghene die dat verbont ghemaeckt hadden/
teghen den Coninck Amon: ende het volck
inden Lande maeckte Josia synen sone ten
Coninck in zijn stede.
25 Wat nu Amon meer ghedaen heeft/ siet/
dat is gheschreuen in der Chronica der Co-
ninghen Juda.
26 Ende men begroef hem in zijn graf / in
den Hof Usa/ ende zijn sone Josia wert Co-
ninck in zijn stede.

Dat xxij. Capittel.

1. Josias een vroom Coninc/ 3. laet den Tempel weder beteren. 8. bekommert hem ouer het gheuonden Wetboeck/ 13. en sa hy daer den Heere ouer raedt vraecht. 16. hoort hy van den ongheluck dat ouer Jerusalem ende hare Inwooners ontstaen soude na zijn doot.

Josias/ Coninck Juda 31. Jaer. a 2. Pa. 34.1

1 Josia was a acht Jaer out/ doe hy Coninc
wert/ ende regeerde een ende dertich Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Jedida/
een dochter Adaia/ van Bozkath.
2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ en-
de wandelde in allen weghen zijns vaders
Dauids/ ende en weeck niet/ noch ter rech-
ter noch ter slincker handt.

Den Tepel wort weder ghebetert. b 2 Pa. 34.8 c 2. Re. 12.10 of And. op-houde van den ghelde dat tot etc.

3 b Ende in den achtienden Jare des Coninx
Josie/ sandt de Coninck Saphan/ den sone
Azalia/ des soons Mesulam den Schrijuer/
henen in het huys des Heeren/ ende sprack:
4 c Gaet op tot den Hooghen Priester Hil-
kia/ datmen by hem doe dat gelt/ dat totten
huyse des Heeren gebracht is/ dat de Wach
ters aen den Dorpel vergadert hebben van
den volcke:
5 Dat sy het gheuen den Arbeydtslieden/
die bestelt zijn inden Huyse des Heeren/ ende
gheuet den Arbeydtslieden aen den huyse
des Heeren/ dat sy beteren wat veruallich is
aen den Huyse:
6 Namelicken/ den Timmerlieden en Bouw
lieden/ ende Muerlieden/ ende die daer hout
ende ghehouwen steenen coopen sullen/ het
Huys te beteren.
7 Doch datmen gheen rekenschap van hen
en neme vanden ghelde/ dat onder hare han-
den ghedaen wort/ maer dat sy het op ghe-
looue handelen.

Het Wet-boeck wort ghevonden e 2. Pa. 34 15 Manasses haddet al-les inden Tempel ver-woestet/ daertoe ooc de heylighe Boecken hen gedaen als het hier blijckt.

8 Ende de Hooghe Priester Hilkia sprac tot
den Schrijuer Saphan: e Ick hebbe het
Wetboeck ghevonden inden Huyse des Hee
ren/ ende Hilkia dede Saphan het Boec dat
hy het lase.
9 Ende Saphan de Schrijuer/ bracht het
den Coninck / ende seyde hem weder/ ende
sprack: Uwe knechten hebben dat ghelt te
samen ghebracht/ dat in den Huyse geuonden
is/ ende hebbent den Arbeytslieden ghege-
uen/ die daer bestelt zijn aen den Huyse des
Heeren.
10 Oock seyde Saphan de Schrijuer den Co
ninck/ ende sprack: Hilkia de Priester dede
my een Boeck: ende Saphan las het voor
den Coninck.
11 Doe nu de Coninck hoorde de woorden
in het Wetboeck/ verscheurde hy syne clee-
deren.
12 Ende de Coninck gheboot Hilkia den Prie-
ster/ ende Ahikam den sone Saphan/ ende
Achbor den sone Michaia/ ende Saphan de
Schrijuer/ en Asaia den knecht des Coninx
ende sprack:

f Jerem. 4.4

13 f Gaet henen/ ende vraecht den Heere voor
my/ voor het volck/ ende voor het ghant-
sche Juda / om de woorden deses Boecx/
dat ghevonden is: want het is een groote
grimmicheydt des Heeren/ die ouer ons aen-
ghesteken is/ daerom dat onse Vaders niet
gehoort en hebben de woorden deses Boecx/
dat sy deden alles wat daer in gheschre-
uen is.

Hulda een Prophetinne. g Hebr. schoolhuyse

14 Doe ghinck Hilkia de Priester Ahikam/
Achbor/ Saphan ende Asaia henen tot der
Prophetinnen Hulda/ den wyue Sallum des
soons Thikwa / des soons Harham / des
Wachters der cleederen: ende sy woonde te
Jerusalem g in den anderen deele/ ende sy
spraken met haer.
15 Sy dan sprac tot hen: So spreect de Heere
de God Israels: Segt den manne die v lie-
den tot my ghesonden heeft/
16 So spreect de Heere: Siet/ ick wil onghe-
luck ouer dese Stadt ende haer Inwooners
brengen/ alle woorden des Wets/ die de Co-
ninck Juda heeft laten lesen.
17 Daerom/ dat sy my verlaten/ ende andere
Goden gheroockt hebben / dat sy my ver-
toornden met allen wercken harer handen:
daerom sal haer myn grimmicheyt tegen de-
se Stadt aensteken/ ende niet wtghebluscht
worden.
18 Doch den Coninc Juda/ die v lieden hier
ghesonden heeft/ den Heere te vraghen/ sult

ghy lieden alsa feggen: So spreeckt de Hee-
re de God Israels:
19 Daerom dat u herte weeck geworden is
ouer de woorden die ghy gehoort hebt/ ende
hebt u veroetmoediget voor den Heere doe
ghy hoorder wat ick gesproken hebbe tegen
dese Stadt / ende hare Inwooners/ dat sy sul
len een verwoestinge ende vloeck zijn/ ende hebt
uwe kleederen verschuert / ende hebt voor
my geweent: so hebbe ick het oock verhoort/
spreect de Heere.
20 h Daerom wil ick u tot uwen vaderen
vergaderen dat ghy met vreden in u graf
vergadert wordet / ende uwe ooghen niet
en sien alle dat ongheluck dat ick ouer
dese Stadt brenghen wil : ende sy seyden
den Koninck weder.

Dat xxiij. Capittel.

1. Josias met samen den volcke treedt in een verbont voor den Heere. 4. Alle Afgoderye wordt van hem verdelghet. 21. Paschen ende alles wat in de wet Mosi gheboden was na de Wet neerstelick ghehouden. 26. de Heere wil ghelijcke wel zijn ghrimmichept ouer Juda niet sincken laten. 26. Josias sterft. 31 Joiakim wort in des geuangen Joachas stede/ van Pharao Necha Koninck ghemaeckt.

1 Ende de Koninck a sandt henen / ende het
vergaderden hen tot hem alle Oudtsten
in Juda ende Jerusalem.
2 Ende de Koninck ghinck op int Huys
des Heeren/ ende alle man van Juda/ ende
alle Inwoonders te Jerusalem met hem/
Priesters ende Propheten/ ende alle het
Volck beyde kleyn ende groot: b ende men
las voor haren ooren alle woorden des
Boecx vanden Verbonde: dat inden Huyse
des Heeren ghevonden was.
3 c Ende de Koninck tradt aen d een e Ca-
lumne/ ende maeckte een verbont voor den
Heere / dat sy souden wandelen den Heere
na/ ende houden syne Gheboden / Ghetuy-
ghenisse ende Rechten/ van gantscher her-
ten/ ende van gantscher zielen/ dat sy oprichteden
de woorden deses Verbonts/ die gheschre-
uen stonden in desen Boeck : ende alle het
Volck tradt mede in het Verbont.
4 * Ende de Koninck gheboot den Hoo-
ghen Priester Helkia / ende den Priesteren
der tweedder ordeninghe/ ende de Wach-
ters aen den Dorpel/ f dat sy souden wt den
Tempel des Heeren brenghen/ alle de ghe-
reetschap /die den Baal ende den Haghen/
ende allen Heyre des Hemels ghemaeckt
was: ende verbrandden het buyten voor
Jerusalem inden Dale Kidron / ende zijn
stof werdt ghedraghen na BethEl.
5 Ende hy verdelchde de g † Camarim/ die
de Koninghen Juda hadden ghesticht/ te
roocken op de Hoochten / inden Steden
Juda / ende rontom Jerusalem : oock de
Roockers den Baals: ende der Sonnen/
ende der Manen/ ende der Planeten/ ende
alles des Heyrs aen den Hemel.
6 Ende liet de h Haghen wt den Huyse des
Heeren voeren/ buyten voor Jerusalem / in
de Beke Kidron/ ende verbrandde dien in-
der Beke Kidron / ende maeckten tot stof/
ende wierp het stof op de doode grauen der
ghemeynen lieden.
7 Ende hy brack af de huysen der Hoeren-
iaghers / die aen den Huyse des Heeren
waren/ daer de vrouwen i † huysen maeckten
ten Haghen.
8 Ende hy liet alle Priesters komen wt de
Steden Juda / ende verontreynichde de
Hoochten/ daer de Priesters roockten/ van
Geba aen tot BerSabe toe : ende brack de
Hoochte in de Poorten af/ die inder deuren der
Poorten waren Josua des Stadtvoochts
welcke ter f lincker handt was/ wanneermen
na der Poorte der Stadt gaet.
9 Doch en hadden de Priesters der Hoochten/
noyt geoffert op den Altaer des Heeren te Je-
rusalem/ maer atensdes ongeheuelden broots
onder haren broederen.
10 Hy verontreynichde oock het k Thophet/
inden Dale der kinderen Hinnom / dat nie-
mant synen sone ofte dochter/ den Moloch
door het vyer liet gaen.
11 Ende nam wech de Peerden/ die de Konin-
ghen Juda der Sonnen hadden geset inden
inganck des Huys des Heeren/ aen de Kamer
Nathan Melech des Kamerlincx/ die l † te
Parwarim was ende de Wagenen der Son
nen verbrandde hy met vyere.
12 Ende de Altaren op den Dake in de Sale
Achas/ die de Koninghen Juda ghemaeckt
hadden / m ende de Altaren / die Manasse
ghemaeckt hadde in de twee Houen des
Huys des Heeren/ brack de Koninck af: ende
liep van daer / ende wierp haer stof in de Beke
Kidron.
13 n Oock verontreynichde de Koninck de
Hoochten die voor Jerusalem waren / ter
rechter handt aen den Berch o Mathith/
die Salomon de Koninck Israels ghebouwet
hadde/ Asthoraeth den grouwel van Zidon/
ende Camos den ghrouwel van Moab/
ende Milkom den ghrouwel der kinderen
Ammon
14 Ende brack de Calumnen/ ende roeyde wt
de Haghen/ ende veruulde haer stede met
menschen beenen.
15 p Oock dien Altaer te BethEl / ende de
Hoochte die Jeroboam gemaect hadde / de
sone Nabat, die Israel sondigen maecte/ den
seluen Altaer brack hy af/ ende de Hoochte:
ende verbrandde de Hoochte/ ende maecktese tot
stof/ ende brande de Haghen.
16 Ende Josias keerde hem om/ ende sach der
dooden grauen/ die daer waren op den Berch/
ende sandt henen/ ende liet de beenen wt de
grauen halen/ ende verbrandde se op den Altaer/
ende verontreynichde dien/ q na den woorde des
Heeren/ dat de man Gods wtgeroepen had-
de/ die sulcx wt riep.
17 Ende hy sprack: Wat is dat voor r eene
grafteecken / dat ick hier sie ? ende de lieden
inder Stadt spraken : Het is het graf des
mans Gods die van Juda quam/ ende riep
sulcx wt/ dat ghy ghedaen hebt teghen den
Altaer te BethEl.
18 Ende hy sprack : Laet hem ligghen / nie-
mandt en beweghe zijn ghebeente : also
werdt zijn ghebeente behouden/ met den
gebeente des Propheten/ die van Samaria
ghekomen was.
19 Hy nam oock wech alle huysen der Hooch-
ten inden Steden Samaria/ die de Koningen
Israels gemaeckt hadden te vertoornen/ ende
dede met dien in alle manieren/ als hy te Beth
El ghedaen hadde.
20 s Ende hy offerde alle Priesters der Hooch
ten/ die aldaer waren op de Altaren/ ende ver-
brandde also menschen beenen daer op / ende
quam weder te Jerusalem.
21 t Ende de Koninck gheboot den volcke/ ende
sprack: Houdet den Heere uwen Gode Paschen/
u gelijck als het gheschreuen staet inden Boeck
deses Verbondts/
22 Want daer en waren gheen Paschen so
ghehouden als dese/ van der Richters tijt aen/
die Israel gerichtet hebben/ ende in allen tijden
der Koninghen Israels/ ende der Koningen
Juda.

h 1. Re. 23. 29 Een verbont des volcx met God na synen woorde.
a 2 Pa. 34. 19
b Nehe. 8. 3.
c Jos. 24. 25.
d 2 Par. 6. 13
e Of Pilaer
* 2. Re. 18. 4
f Hyer. 49. 3
g Camarim, Dat waren sonderlicke geestelicke lieden/ als nu ter tijt de alder aendachtichste ende strengste Moncken zijn willen daer hebben sy oock den name Camarim, die luyt als van groo ter vierigen aendacht/ Ende het roocken oft wieroocken halt hyhen so vele/ als by ons der Moncken singen ende bidden in de kercken: want euen were deduyt het alom het Ghebet inder Schrift: maer gelijcke als deser Gebet is/ so was oock ge ner roocken/ alle beyder leyp niet sonder bont sonder Gods Geest ende Woordt.
† And. Baals Papen.
Zepha. 1. 4
h Of het Lustwoudt
i Haeren huysen af ghedaen
i † And. gardijnen

k Thophet
k Jer. 7. 30.
l † And. ouer de Voorsteden.
m 2. Re. 21. 5
n 1. Reg. 11.
o Heet der verderuinge/ ende men houdt het daer voor/ het zy den Olyberch gheweest/ daer men de Gua doenders heeft afgheschaen/ dat wy den Sa geberch ofte Kaudsteen heeten.
p 1. Re. 12. 28
q 1. Re. 13. 32
r Wat toch sulcke Kamers of Gazophilacia of merckteeckenen of grafteeckenen zijn/ sulcx by in Jeremia ende Hesechiel wel vinden.
s 1. Reg. 13. 2
t 2. Par. 35. 1
3. Esdr. 1. 1.
Paschen gehouden na der Wet.
u Deu. 19. 8

23 Maer inde achtienste Jare des Koninck
Josia, wert desen Paschen ghehouden den
Heere te Jerusalem.
24 Ooch vaechde Josia wt alle Waerseg-
ghers, Teeckenduyders, beelden ende Af-
goden, ende alle grouwelen die inden Lan-
de Juda ende te Jerusalem ghesien werdē/
op dat hy oprichtede de Woorden des
Wets/ die geschreuen stonden inden Boeck
die Hilkia de Priester vant inden Huyse des
Heeren.
25 Zijns ghelijcken en was voor hem geen
Koninck geweest die hem so van gantscher
herten, van gantscher zielen/ ende van al-
len crachten ten Heere bekeerde/ na alle de
Wet Mose/ ende na hem en quam zijns ge-
lijcken niet op.
26 Doch en keerde hem de Heere niet af van
de grimmichept zijns grooten toorns/ daer
hy ouer Juda mede vertoornt was om al-
le de terginge wille daer hem Manasse me-
de ghetercht hadde.
4. Re. 24. 3. 27 Eñ de Heere sprach: r Jck wil Juda ooc
van mynen aenghesichte wech doen/ ghe-
lijck als ick Jsrael wech ghedaen hebbe eñ
wil dese Stadt verworpen/ die ick vercoren
hadde/ namelicken Jerusalem eñ het Huys
daer ick van geseyt hebbe/ Mynen Naem
sal aldaer zijn.
28 Wat nu meer van Josias te seggen is/ en
de alles wat hy ghedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen inder Chronica der Koningen
Juda.
Pharao Necho 29 p Te spner tijdt tooch Pharao Necho de
p 2 Pa. 35. 20 Coninck in Egypten op/ teghen den Ko-
ninck van Assyrien/ aen het water Phrath:
q1 An. Pharao doode hem. ende de Koninck Josias tooch hem tegen/
ende zi sterft te Megiddo/ doe hy hem ghe
Josias sterft sien hadde.
30 Ende syne knechtē voerden hem doot vā
a2 Re. 21. 20 Megiddo/ ende brachten hem te Jerusalē/
b 2. Par. 36. 1 a ende begroeuen hem in zijn graf: b ende
Joachas is drie Maent Koninck in Juda. het volck indē Lande nam Joachas/ den so
ne Josias/ ende salfden hem/ ende maecten
hem ten Koninck in zijns vaders stede.
31 Drye ende twintich Jaer was Joachas
oudt/ doe hy Koninck wert/ ende regeerde
c1 An. Hamuel drye Maenden lanc te Jerusalem: zijn Moe
der hiet c1 Hamutal/ een dochter Jeremia
van Libna.
32 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
b Eze. 19. 4. ghelijck als syne vaders ghedaen hadden.
e1 An. doe wij le hy regeerde 33 d Doch Pharao Necho vinck hem te Ri-
blat inden Lande Hemath/ eñ dat hy niet re
geeren en soude te Jerusalem/ ende leyde eē
Schattinghe op het Lant hondert Cente-
Joakim is elf Jaer Koninck in Juda. ner siluers/ ende eenen Centener gouts.
34 Eñ Pharao Necho maecte Eliakim dē
sone Josia tē Koninc in zijns vaders Josia
2 Par. 36. 4. stede/ ende veranderde synen name f1 Joa
f1 An. Jehoakim kim: g nu Joachas nam hy/ ende bracht hē
in Egypten: aldaer sterf hy
35 Ende Joakim ghaf dat siluer ende gout
g Jer. 22. 10 Pharao: doch schattede hy het Lant/ dat hy
sodanighen siluer soude gheuen na Phara-
os beuel: eenen yeghelicken na zijn vermo-
ghen schattede hy aen siluer ende gout on-
der den volcke inden Lande/ dat hy het den
Pharao Necho gaue.
36 Vyf ende twintich Jaer was Joakim
out doe hy Koninc werdt/ ende regeerde elf
Jaer te Jerusalem: zijn Moeder hiet Se-
buda/ een dochter Pedaia van Ruma.
37 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als syne vaders ghedaen hadden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Joakim wort afuallich vanden Ko-
ninck Nabuchodo Nozor/ na dat hy hē drye
Jaer onderdanich was gheweest. 2. On-
schuldich bloet wort vanden Heere ghewro-
ken. 5. Joakim sterft. 8. Joiachin be-
geeft hē onder Nabuchodo Nozor. 14. wort
van hem gheuanckelick ghevoert na Babel.
17. Zidekia wordt Koninck in zijn stede.

1 Te syner tijt a tooch op Nabuchodo No- Nabuchodonozor Koninc te Babel.
zor de Koninck te Babel/ ende Joakim
wert hem onderdanich drye Jaer lanck
ende hy keerde hem om, ende wert afuallich a2. Par. 36. 6
van hem. Dani. 1. 1.
2 Ende de Heere liet Krijchsknechten op
hem commen wt Chaldea/ wt Syrien/ wt
Moab/ ende wt dē kinderen Ammon/ ende
liet se in Juda commen/ dat sy hen ombrach
ten/ b na den woorde des Heeren dat hy ge- b Jere. 25. 9
sproken hadde door syne knechten de Pro-
pheten.
3 c Ende het gheschiede Juda also/ na den c 2. Re. 21. 2.
woorde des Heeren/ dat hyse van synen aen ende 22. 27.
gesichte wech dede/ om der sondē wille Ma Jerem 15. 4
nasse/ die hy ghedaen hadde.
4 Ooch om des onschuldigen bloets wille/ onschuldich bloet wreect God
dat hy vergoot/ ende maeckte Jerusalē vol
met onschuldich bloet/ daerom en woudet
de Heere niet vergheuen.
5 Wat meer te segghen is van Joakim/
ende alles wat hy gedaen heeft/ siet/ dat is
gheschreuen inder Chronica der Koninghen
Juda.
6 Ende Joakim ontsliep met synē vaderen
ende zijn zone d1 Joachin wert Coninck in d1 An.
zijn stede. Jechonias
7 e Eñ de Koninc in Egypten en tooch niet Jere. 36. 30
meer wt synen Lande: want de Coninck te e Jere 46. 2
Babel hadde hem ghenomen alles wat des
Koninex in Egypten was/ vander Beke E-
gypti aen/ tot aen het water Phrath.
8 Achtien Jaer was Joachin oudt/ doe Joachin drie Maenden lanc Coninck in Juda.
hy Koninck wert/ ende regeerde drye Maen-
den lanck te Jerusalem: zijn Moeder hiet
Nehustha/ een dochter Elnathan van Je-
rusalem.
9 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als zijn vaders ghedaen hadden.
10 f Te dier tyt togē de knechtē Nabuch- do Jerusalem belegert eñ gewonnen.
Nozor des Koninex tot Babel/ op na Jeru-
salem/ ende quamen aen de Stadt met Bol-
wercken. 2. Par. 26. 10
11 Eñ doe Nabuchodo Nozor aen de Stadt Ezech. 17. 12.
quam/ ende zijn knechten belepde hyse. f Dani. 1. 1.
12 Nu/ Joachin de Koninck Juda ginck wt 3. Esd. 1. 44
totte Koninc van Babel met syner Moeder
met synen knechten/ met synen Ouersten en-
de Kamerlinghen: ende de Koninck van Ba
bel nam hem aen/ inden achtsten Jare zijns
Koninckrijcx.
13 g Eñ nam vā daer wt alle Schatten indē g2. Re. 20. 17
Huyse des Heeren/ ende inden Huyse des Ko Jerem 20. 5
ninex/ ende versloech alle gulden Vatē/ die
Salomō de Coninck Jsraels ghemaect had
de inden Tempel des Heeren/ als dan de Hee
re ghesproken hadde.
14 Ende voerde wech het gantsche Jerusa-
lem/ alle Ouersten/ alle Gheweldighe/ thien
duysent gheuanghen/ ende alle Timmerlie-
den eñ alle Smeden/ ende en liet niets ouer
sonder alleen h1 slecht volck des Lants h1 An. arm
15 i Ende voerde Joachin wech na Babel/ Joachin wort gheuanckelick na Babel gheuoert.
de Moeder des Koninex/ de Wyuen des
Koninckx/ ende zijn Kamerlinghen: daer-
toe de Machtighe inden Lande voerde
hy oock gheuanckelick van Jerusalem na
Babel. i Deu. 28. 36
16 Ende wat der besten Lieden waren/ seuen Jere. 24. 1
duysent/ ende Timmerlieden ende Smeē/ ende 27. 20.
duysent/ alle stercke Krijchslieden: eñ de Ko- 2 Pa. 36. 10.
ninck van Babel brachtse te Babel. Hester 2. 6.
k Ende

k Jere. 37.3. ende. 52.1.
Zedekia is elf Jaer Koninck in Juda.
Jerem. 52 1.

17 k Ende de Coninck van Babel maeckte
Mathania synen Oom een Coninc in zijn
stede ende verãderde synen naem Zedekia.
18 Eñ ende twintich Jaer was Zedekia out/
doe hy Coninck werdt/ eñ regeerde elf Jaer
te Jerusalem: zijn Moeder hiet Hamutal/
een dochter Jeremia van Libna.
19 Eñ hy dede dat den Heere qualick beviel/
ghelijck als Joachim ghedaen hadde.
20 Want het gheschiedde also met Jerusa-
lem ende Juda/ wt den toorne des Heeren/
tot dat hyse van zijn aenghesichte wech
wierp: eñ Zedekia wert afvallich vandē Co
ninck te Babel.

Dat xxv. Capittel.

1. Jerusalem wordt beleghert ende gewonnen. 5. Zedekia ghevanghen/ 8. den Tempel ende alle groote huysen verstoort ende verbrandt/ 11. het slechte volck wort inden Lande gelaten/ de andere/ of gedoot/ of na Babel wech ghevoert. 22. Godalia wordt over het overghebleven volck indē Lande Juda gheset. 25. Ismael slaet hem doodt. 27. Joachim wort wt de ghevanckenisse weder verheven.

Jerusalem wort belegt gewonnen/ verstoort eñ verbrãt.
a 2. Pa. 36 17 Jerem. 39. 1 ende 52. 4.

1 Ende het gheviel int a neghende Jaer
zijns Coninckrijcks aenden tienden da
ge der tiender Maent/ quam Nabucho
donozor de Coninck te Babel/ met alle zijn
macht teghen Jerusalem: ende sy legerden
hen teghen haer/ ende bouweden Bolwerc
ken rondtom haer.
2 Also wert de Stadt beleghert/ tot in het
elfste Jaer des Coninck Zedekia.

b Jere 39. 1, Hesek. 4. 16. ende 5. 16.
c† An negēden daghe der vierder Maent etc.
d Zedekia.

3 b Nu inder c† negender Maent wert dē
hongher sterck in der Stadt/ dat het volck
des Landts niet te eten en hadde.
4 Doe braecmen in de Stadt: ende alle
Krijchslieden vloden by der nacht/ des
weechs henen van der Poorte tusschen dē
twee mueren/ die na des Coninck Hof gaet:
(nu de Chaldeers lagen rontom de Stadt)
ende d hy vloodt des weechs henen na den
vlacken velde.

Zedekia wort ghevanghen.

5 Doch de macht der Chaldeen iaechde
den Coninck na/ ende grepen hem inden
vlacken velde te Jericho: ende alle Krijchs-
lieden die by hem waren, werden van hem
verstropt.

e Deu. 28. 36 Jere. 44. 30

6 e Sy dan grepen den Coninck/ ende voer
den hem opwaert totten Coninck van Ba-
bel na Ribla: ende sy spraken een oordeel
over hem.

f Nepha. 1. 8

7 f Eñ sy sloegen de kinderen Zedekia voor
synen ooghen/ ende verblinden Zedekia zijn
ooghen/ ende bonden hem met ketenen/ eñ
voerden hem na Babel.

Den Tẽpel te Jerusalē wort verstoort ende verbrandt.

8 Aendē sevendē dage der vijfster Maent/
dat is het neghentiende Jaer Nabuchodo-
nozors, des Coninck te Babel/ quã Nebusar
dan de Hofmeester/ des Koninckx te Babel
knecht/ te Jerusalem/

g 1. Reg 9. 7 2 Par. 30 19 Hese. 16. 42.

9 g Ende verbrande het Huys des Heeren/
ende het Huys des Coninck ende alle huysē
te Jerusalem/ ende alle groote huysen ver-
brande hy met vyere.
10 Ende de gantsche macht der Chaldeē/ die
met den Hofmeester was, brack de mueren
rondtom Jerusalem.

Juda wort ghevanckelick wech ghevoert in Babylonien.
h Of armste.

11 Het ander volck nu dat overgebleuē was
inder Stadt/ ende die totten Koninc te Ba-
bel vielen/ ende het ander ghemeyne volck/
voerde Nebusardan dē Hofmeester wech.
12 Eñ vanden h slechsten inden Lande/ liet
de Hofmeester Wijngaerdeniers ende Ac-
kerlieden overblijven.

i 3. Re. 20 17 Je. 27. 10 22

13 i Nu de metalen Calumnen aenden Hup
se des Heeren/ ende de Ghestoelten/ ende de
metalen Zee/ die aenden Huyse des Heeren
was/ braken de Chaldeen/ ende voerdē het
metael na Babel.
14 Ende de Potten/ Schuppen/ Messen/ Le-
pels/ ende alle metalen Waren daermen me
de diende/ namen sy wech.
15 Daertoe nam de Hofmeester de Pannē eñ
Beckens wat gulden ende silveren was.
16 Twee Calumnen/ een Zee/ ende de Ghe-
stoelten die Salomon gemaect hadde tottē
Huyse des Heeren: men en conde het metael
aller deser Waren niet ghewegen.
17 k Achtien ellen hooch was elcke Calum- k 1. Re. 7. 15. 2 Par. 3. 15. Jere. 52. 21.
ne/ ende haren cnoop daerop/ was oock
metael/ ende drye ellen hooch/ ende de reepē
ende Granaetappelen aen de Knoopē ront-
om/ was altemael metael: na der wyse
was oock de ander Calumne met den Ree-
pen.
18 Ende de Hofmeester nam den Priester Se-
ra Ja der eerster ordeninge ende dē Priester
Zephan Ja der anderer ordeninghe/ ende
drye Deurwachters.
19 Ende eenen Camerlinck wt der Stadt/ die
ghestelt was over de Krijchslieden/ ende vijf
mãnen/ die altijts by den Koninc waren/ die
inder Stadt ghevonden werden/ ende l† So l† An. eenen schrijver des Veldt-hooftmãs/ die het volc in den crijch voerde.
pher den Velthooftmã/ die den volcke indē
Lande crijghen leerde/ ende tsestich mannen
vãden volcke op den Lande/ die inder Stat
ghevonden werden.
20 Dese nam Nebusardan de Hofmeester/
ende brachtse totten Koninck van Babel te
Ribla.
21 Eñ de Coninck van Babel sloechse doot
te Ribla inden Lãde Hemath: also werdt
Juda wech ghevoert wt synen Lande.
22 m Nu/ over het overghebleven volck indē m Je 40. 5
Lande Juda/ dat Nabuchodonozor de Ko-
ninc van Babel over liet/ stelde hy Godalia Godalia.
den sone Ahikam/ des soons Saphan.
23 Doe nu alle des volcx Hooftliedē/ ende de
mannen hoorden/ dat de Coninc van Babel
Godalia daer ghestelt hadde/ quamen sy tot
Godalia te Mizpa namelickē Ismael de so- Ismael.
ne Nethania/ ende Johanã de sone Kareah/
eñ Seraia de sone Thanehumeth de Netho
phatiter/ ende Jezonias/ de sone Maachati
met tsamen haren mannen.
24 Ende Godalia swoer hen/ ende haren mã
nen/ ende sprack tot hen: n En vreest v lie- n Jer. 40. 9
den niet onderdanich te zijn den Chaldeen/
blijft in den Lande/ ende weest onderdanich
den Coninck van Babel: so sal het v lieden
wel gaen.
25 o Nu inder sevender Maent quã Ismael Godalia wort doodt gheslaghen
de sone Nathania/ des soons Elisama/ vã
Coninclicken gheslachte/ ende tien mãnen
met hem/ ende sloeghen Godalia doot: daer o Jere. 41. 1.
toe de Joden ende Chaldeen/ die by hem wa
ren te Mizpa.
26 Doe maecten hen op alle het volck/ beyde
cleyn ende groot/ eñ de Oversten des crijchs
ende quamen in Egypten/ want sy vreesden
hen voor den Chaldeen/
27 p Nu inden sevenden ende dertichsten Ja- Joachin de Koninc Juda wort wederom verheuē wt der ghevanckenisse
re/ na dien Joachim de Koninck Juda/ wech
ghevoert was/ inden sevenden ende twin-
tichsten daghe der twelffter Maendt/ hief
Evil Merodach de Coninck te Babel/ inden
eersten Jare zijns Coninckrijcx/ het hooft
Joachim des Coninck Juda/ wt dē kercker
voort.
28 Ende sprack vriendelicken met hem/ ende p Jer. 52. 31.
stelde synen Stoel boven de Stoelen der Co
ninghen/ die by hem waren te Babel
29 Ende veranderde de kleederen syner ghe-
vanckenisse/ ende hy at altoos voor hem/
zijn leefdaghe.

Ende

30 Ende bestemde hem zijn deel / datmen
hem altoos gaf vanden Coninck, op eenē
yeghelicken dach alle zijn leefdaghe.

Eynde des tweedden Boecx der
Coninghen.

Argument.

Chronica / ofte Parali pomenon.

HEt boeck der Cronijcken, dwelck de Grieken ende ooch de Latijnsche ghedeylt hebben in twee ende hebbenst genoemt Paralipomenon, dat is / van dinghen die voorby ghegaen ofte achterghelaten zijn. Want men sal in dese boecken vinden / dinghen in het breede verhaelt / die in de voorgaende boecken sonderlinghe in de boecken der Coningen wt ghelaten zijn. Nochtans is het seker / dat niet en zijn de Jaerboecken / ofte Chronijckboeckē der Coninghen Juda ofte Israels van de welcke dickmaels ghesproken wort in de boecken der Coninghen. Want het is sonder twijfel / dat de boecken zijn gheweest breede ende langhe beschrijvinghē der daden ende ghescheidenissen der Coninghen Juda ende Israel / eñ voor boose tyden vergaen zijn. Sommighe meynē, dat dese boecken zijn een kort verhael ende vercortinghe der boecken der Coningen / eñ voornemelick der Coningen Juda. Hoe het sy sy dienen grootelicks tot verclaringhe der Propheten. Dusverre hebben wy verhaelt alle boecken der heyligher Historie / de welcke van den beghinne der Wereldt aen / tot de wederoprechtinghe der Stadt Jerusalem, te weten / tot het 32. Jaer des Conincrijcks Darij, vervaet 3488. Jaeren / ende ses Maendē. Wie de heylighe Historien neerstichlick doorsoeckt / die sal bevinden dat dese rekenschap warachtich is. Want wy hebben dese rekenschap gemaeckt wt de Jaren der Patriarchē / Richteren / Coninghen ende Princen. Josephus ende Eusebius / ende meer andere volghen yet anders in hare rekeninghe: maer wy zijn de heylighe Schrijvers / Ja de waerheydt selve naghevolcht.
Laet ons nu komen tot de andere boeckē der heyligher Schrifturs.

Het Eerste Boeck der Chronica.

Dat Eerste Capittel.

1. Geslachte Adams tot op Israel. 35. De kinderen Esau / 43. met tsamen den Coninghen ende Vorsten in Edom.

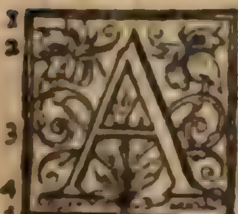

Adam. a Gene. 2. 8 ende 4. 25. ende 5. 6.
1 Adam / a Seth / Enos /
2 Kainan / Malaleel /
Jared /
Henoch / Mathusa-
3 lem, Lamech /
Noah / Sem / Ham /
4 Japheth.
Japheth. b Gen. 10. 2
5 b De kinderē Japheth
zijn dese: Gomer, Magog / Madai, Jauā /
Thubal / Mesech / Thiras.
6 Nu / de kinderen Gomer zijn: Ascenes /
Riphath / Thogarma.
7 De kinderen Javan zijn: Elisa / Tharsisa /
Chitim, Dodanim.
Ham. 8 De kinderen Ham zijn: Chus / Mizraim
Put / Canaan.
9 Nu de kinderē Chus zijn: Seba / Hevila /
Sabtha Ragema Sabtecha. De kinderen
Ragema dan zijn: Scheba ende Dedan.
10 Chus dā genereerde Nimrod: die begonst Nimrod.
Gheweldich te zijn op der Aerden. Gen. 9. 10. 8.
11 Mizraim genereerde Ludim / Ananim, Lehabim / Naphthuhim /
12 Pathrusim, Casluhim: van welcken zijn
voortghecommen de Philisteen ende Caph
thorim.
13 Canaan dan genereerde Zidon sijnen eer- Canaan.
sten sone /
14 Heth / Jebusi / Amori, Girgosi /
15 Hevi / Arki Sini /
16 Arwadi, Zemari ende Hemathi.
17 De kinderen Sem zijn dese: Elam, Assur / Sem.
Arphachsad / Lud / Aram / Uz, Hul / Gether Gen. 10. 22.
ende Masech. ende 11. 10.
18 Arphachsad dā genereerde Salah. Salah
genereerde Eber.
19 Eber werden twee sonen gheboren / deen Eber.
hiet Peleg / daerom dat te sijner tydt het
landt ghedeylt wert / ende zijn broeder hiet
Jaktan.
20 Jaktā genereerde Almodad / Saleph / Ha
zarmaveth / Jarah /
21 Hadoram, Usal, Dikla /
22 Ebal / Abimael / Scheba /
23 Ophir / Hevila eñ Jobab: dat zijn altemael
Jaktans kinderen.
24 Sem / Arphachsad / Salach / Eber / Peleg
Regu.
25 Serug / Nahor / Tharah /
26 c Abram / dat is Abraham. Abram.
27 d Nu de kinderen Abrahams zijn: Isaac c Ge. 11. 26.
ende Ismael. d Ge. 16. 15.
28 Dit is haer gheslachte: De eerste sone ende 21. 3.
Ismaels: Nebaioth / Kedar / Abdeel, Mib- Ismaels
sam / kinderen
29 Misma / Duma / Masa / Hadad / Thema / Gen. 25. 18.
30 Jetur / Naphis, Kedma. Dat zijn de kin-
deren Ismaels.
31 Maer de kinderen Ketura Abrahās by- Ketura kin
wijf / die sy baerde / zijn: Simrā, Jaksan Me deren.
dan / Midian / Jesbak / Suah. Gene. 25. 1.
32 Nu de kinderen Jaksan / zijn: Scheba en-
de Dedan.
33 e Ende de kinderen Midian zijn: Epha / e Gen. 25. 4
Epher / Henoch / Abida / Eldaa: dat zijn al-
te mael Keturas kinderen.
34 Abram genereerde Isaac. Ende de kinde- Isaac Esau
ren Isaac zijn: Esau ende Israel. Israel.
35 f De kinderen Esaus zijn: Eliphas / Re- f Gen. 36. 9.
guel / Jeus / Jaelam Korah.
36 De kinderen Eliphas zijn: Theman / O-
mar / Zephi / Gaethan / Kenas / Thimna /
Amaleck.
37 De kinderē Reguel zijn / Nahath / Serah
Samma ende Misa.
38 De kinderen Seir zijn: Lothā / Sobal / Zi Seir.
beon / Ana: Dison / Ezer, Disan. Gen. 36. 28
39 De kinderen Lothā zijn: Hori / Homam: eñ
Thimna was Lothans suster.
40 De kinderen Sobal zijn: Aliā / Mana-
hath / Ebal / Sephi, Onan. De kinderen Zi
beon zijn / Aia ende Ana.
41 De kinderen Ana: Dison. De kinderen
Dison zijn: Hamram / Esban / Jethran /
Chran.
42 De kinderen Eser zijn: Bilhan / Saewan /
Jaekan. De kinderen Disan zijn: Uz ende
Aran.
43 Dit zijn de Coninghen die daer geregeert Coninghen
hebben inden Lande Edom / eer daer dā een in Edom.
Coninck regeerde ouder den kinderen Isra- Gene. 36. 31.
els: Bela de sone Beor / ende zijn Stadt hiet
Dinhaba.
44 Ende doe Bela sterf wert Jobab, de so-
ne Seba van Bazra, Coninck in zijn stede.
Ende

45 Eñ doe Iobab sterf/ wert Husam wt der Themaniter lant/ Coninck in zijn stede.
46 Doe Husam sterf/ wert Hedad sone Bedad die de Midianiters sloech inden Moabiten velde/ Koninck in zijn stede/ ende zijn Stadt hiet Awit.
47 Doe Hadad sterf/ wert Samla van Masreka Koninck in zijn stede.
48 Doe Samla sterf/ wert Saul van Rehoboth aent water/ Koninck in zijn stede.
49 Doe Saul sterf/ wert Baalhanan de sone Achbor Koninck in zijn stede
50 Doe Baalhanan sterf/ wert Hadad Koninck in zijn stede: ende zijn Stat hiet Pagi/ eñ zijn wijf hiet Mehetabeel / een dochter Madrzed/ die Mesahabs dochter was.

Vorsten in Edom. Gen.37.40.

51 Doe nu Hadad sterf/ werden Vorsten te Edom: Vorst Thimna / Vorst Ala/ Vorst Jetheth.
52 Vorst Ahalibama/ Vorst Ela/ Vorst Pinon/
53 Vorst Kenas / Vorst Theman / Vorst Mibzaar/
54 Vorst Magdiel/ Vorst Iram: dat zijn Vorsten te Edom.

Dat ij. Capittel.

1 Geslachte Israels tot op Isai/ Dauids vader.

Jacob. a Gen.29.32 ende 30..5 Juda. Gene.38.3. b1 And.Ec

1 DIt zijn de kinderen Israels: a Ruben/ Simeon. Leui/ Juda/ Isaschar / Sebulon/
2 Dan Joseph/ BenJamin / Nephthali/ Gad/ Asser.
3 De kinderen Juda zijn: b1 Ger/ Onam/ Sela/ die drij werden hem geboren vander dochter Sua/ der Cananitische: Ger dã/ de eerste sone Juda/ was quaet voor dẽ Heere/ daerom doode hy hem.

c Matth.1.3

4 c Thamar dan zijns soons wijf/ baerde hem Perez ende Serah: dat aller kinderen Juda vijue waren.

Perez. Ruth.4.18.

5 De kinderẽ Perez zijn: Hezrõ eñ Hamul.
6 Ende de kinderen Serah zijn: Simri/ Ethan/ Heman/ Chalcol/ Dara : dier alle zijn vijue.

d Josue7.1

7 De kinderen Charmi zijn: d Achar/ welcke bedroefde Israel/ doe hy hem an het verbannen bergreep.
8 De kinderen Ethan/ zijn: Asaria.

Hezrom. Ruth 4.18. Matth.1.3

9 De kinderen Hezron dan die hem gheboren zijn: Jerahmeel/ Ram/ Chalubai.
10 Ende Ram genereerde Ammi Nadab: Ammi Nadab genereerde Nahesson den Vorst der kinderen Juda.
11 Nahesson genereerde Salma. Salma genereerde Boas.
12 Boas genereerde Obed. Obed genereerde Isai.

Isai. e1.Sa.16c1 ende.7.12 Dauid.

13 e Isai genereerde synen eersten sone Eliab/ Abi Nadab den anderen/ Simea den derden.
14 Nathanael den vierden / Raddai den vijfsten/
15 Ozem den festen/ Dauid den seuenden.
16 Ende hare susteren waren Zeru Ja ende Abigail. De kinderen Zeru Ja zijn: Abisai Joab/ Asahel/ die drij.

f2.Sa.17.25 g1 Par.2.9. Caleb. h1 An.wt A suba synen wijue. Asuba eñ Jerigoth and Asuba, Isa ende Jerigoth i Exod.31.2

17 Ende Abigail genereerde Amasa. f de vader Amasa nu/ was Jether/ een Ismaeliter.
18 g Caleb de sone Hezrõ genereerde h1 met Abusa synen Wijue ende Jerigoth: ende dit zijn derseluer kinderen: Jeser/ Sobab ende Ardon.
19 Ende doe Abusa sterf / nam Calbe / Ephrath/ die genereerde hem Hur.
20 i Hur genereerde Uri. Uri genereerde Bezaleel.
21 Daer na besliep Hezron de dochter Machir/ des vaders Gilead / ende hy nãse doe hy tsestich Jaer out was/ ende sy baerde hem Segub.
22 Segub genereerde Jair/ die hadde drij eñ twintich Steden inden Lande Gilead.
23 Eñ hy nam wt denseluen Gesur eñ Aram de Dorpe Jair: daertoe Kenath met haren dochteren/ tsestich Stedẽ: dat zijn altemael kinderen Machir/ des Vaders Gilead.
24 Na den doot Hezron in Caleb in Ephrata/ liet Hezron na Abia zijn wijf/ die baerde hem k Ashur/ den vader Thekoa. k 1 Par. 4.5
25 Jerahmeel de eerste sone Hezrõ hadde dese kinderen: den eersten Ram/ Buna/ Oren/ ende Ozem/ ende Ahia.
26 Ende Jerahmeel hadde noch een ander wijf/ die hiet Atara/ die is Onams moeder.
27 Nu/ de kinderen Ram/ des eersten soons Jerahmeel zijn: Maaz/ Jamin/ ende Eker.
28 Eñ Onam hadde dese kinderen: Samai/ ende Juda. Ende de kinderen Samai zijn Nadab ende Abisur.
29 Ende dat wijf Abisur hiet Abihail/ die hem baerde Ahban ende Molid.
30 Ende de kinderẽ Nadab zijn: Seled ende Appaim: ende Seled sterf sonder kinderen.
31 De kinderen Appaim zijn: Jesei. De kinderen Jesei zijn: Sesan. De kinderen Sesan zijn: Ahelai.
32 Ende de kinderẽ Jada/ des broeders Samai zijn: Jether ende Jonathan. Ende Jether sterf sonder kinderen.
33 Ende de kinderen Jonathan zijn: Peleth ende Sasa: dat zijn de kinderen Jerahmeel.

Caleb. l 1. Par.4.15 m 1.Sa.23.19 † And genereerde † And.genereerde Achsa Calebs dochter.

34 Ende Sesan en hadde gheen sonen/ maer dochteren.
35 Eñ Sesan hadde eenen Egyptischẽ knecht die hiet Jarha: ende Sesan gaf Jarha synẽ knecht / zijn dochter ten wijue / die baerde hem Athai.
36 Athai genereerde Nathan. Nathan genereerde Sabad.
37 Sabad genereerde Ephlal. Ephlal genereerde Obed.
38 Obed genereerde Jehu. Jehu genereerde Asaria.
39 Asaria genereerde Halez. Halez genereerde Elleasa.

n Josu 15.16 Judic.1.12. o† an Caleb des iongen des soons Hur/ des eersten soons van etc.

40 Elleasa genereerde Sissemai. Sissemai genereerde Sallum.
41 Sallum genereerde Jekamia. Jekamia genereerde Elisama.
42 l De kinderen Calebs des broeders Jerahmeel zijn: Mesa zijn eerste sone die is de vader m Ziph/ ende der kinderen Maresa/ des vaders Hebron.

p De Propheten Sieners of schouwers ind Schrift: eñ sien/ heet leeren ofte prediken. Also is dese Sobal een Propheet of prediker geweest inden halven Manuhoth. Eñ dat is eenen naem eens landtschaps dat bi lichte stille eñ wel gelegen is: daerõ heet het Manuhoth/ dat is rulle of een stede der ruste.

43 De kinderen Hebrõ dan zijn: Korah/ Thappuah/ Rekem ende Sama.
44 Samo genereerde Raham/ dẽ vader Jarkaam. Rekem genereerde Samai.
45 Ende de sone Samai hiet Maon/ eñ Maon was Beth-zurs vader.
46 Epha oock Calebs bywijf/ † baerde Haran/ Mosa ende Gases. Haran genereerde Gases.
47 De kinderen Jahdai dãzijn: Regem/ Jotham/ Gesan/ Peleth/ Epha ende Saaph.
48 Oock Maecha Calebs bywijf baerde Seber ende Thirhena.
49 Eñ † baerde ooc Saaph den vader Madmanna/ ende Sewa den vader Machbena/ ende den vader Gibea : n ende Achsa was Calebs dochter.
50 Dit waren de kinderen o † Calebs : Hur de eerste sone van Ephrata/ Sobal de vader Kiriath Jearim.
51 Salma de vader Bethlehem / Hareph de vader Betgader.
52 Eñ Sobal de vader Kiriath Jearim hadde sonen/ die p sach de helft Manuhoth.

53 De maechschap nu te Kiriath Jearim wa
ck de Jethriters/ Puthiters/ Sumathiters/
ende Misraiters: van desen zijn ghecomen
de Zaregathiters ende Esthaliters.
54 De kinderen Salma zijn: Bethlehem/ en
de Netophathiters/ de croone des huys
Joabs/ ende de helft der Manathiters vā
den Zarethiters.
55 Ende het maechschap der Schrijuers/ die
b Judi. 1. 16
te Jabetz woonden/ zijn de Thireathiters/
Simeathiters/ Suchathiters/ b dat zijn
de Keniters/ die daer ghecomen zijn vā Ha-
math/ des vaders Beth Rechab.

Dauids kinderen.
a 2. Sam. 3. 2

Dat iij. Capittel.

1. Dauids kinderen. 10. Salomons ge
slachte tot op Zedechia. 17. Kinderen des
ghevanghenen Jechania.

1 Dit zijn de kinderē Dauids/ die hem te
Hebron gheboren zijn: a de eerste Am-
mon/ van Ahinoam de Jesreelitische:
De ander/ Daniel/ van Abigail der Carme
litische:
2 De derde/ Absalom/ de sone Maecha/ der
dochter Thalmai/ des Conincs te Gesur: de
vierde/ Adonia/ de sone Hagith:
b dese wert alleene Dauids wijf ghenoemt/ welchte daerom dat sy de eerste ende eenige is geweest/ doe hi noch de Schapē ghehoedt heeft.
3 De vijfste/ Saphat Ja/ van Abital/ de se-
ste/ Jethream/ van b sijnen wijue Egla.
4 Dese sesse zijn hem gheboren te Hebron:
want hy regeerde aldaer seuen Jaer/ en ses
Maenden: daerenteghen te Jerusalem re-
geerde hy drij ende dertich Jaer.
5 c Ende dese zijn hem gheboren te Jerusa
lem: Simea/ Sobab/ Nathā/ Salomo/ die
viere/ d vander dochter Sua/ der dochter
Ammiel.
6 Daertoe Jebaar/ Elisama/ Eliphaleth/
7 Noga/ Nepheg/ Japhia/
8 Elisama/ Eliada/ Eliphalet/ die neghen.
c 2. Sa. 5. 14
9 Dat zijn altemael Dauids kinderen son-
d 2. Sam. 13.
der wat der bywijuē kinderen noch warē:
e 2 Sam 13. 1
e ende Thamar was haer suster.
10 Salomons sone was Rehabeam/ diens
Salomons gheslachte.
sone was Abia/ diens sone was Assa/ diens
sone was Josaphat/
Matth. 1. 7.
11 Diens sone was Joram/ diens sone was
Ahasia/ diens sone was Joas/
12 Diens sone was Amazia/ diens sone was
Asaria/ diens sone was Jotham/
13 Diens sone was Achas/ diens sone was
Ezechias/ diens sone was Manasses/
14 Diens sone was Amon/ diens sone was
Josias.
15 Josias sonen dā waren: De eerste Joha-
nā/ de ander Joakim/ de derde Zedechia/ de
vierde Sallum.
f Math 1. 11
16 f Ende de kinderen Joakim waren: Je-
chania/ diens sone was Zedechia.
17 Ende de kinderen Jechania/ g † die ghe-
Kinderen Jechania.
vanghen wert waren Sealthiel/
g † An. warē Assir/ diēs sone was Sealthiel.
18 Malchiram/ Phadaia/ Semneazar/ Je-
kamia/ Hosama/ Nedabia.
19 De kinderē Phadaia waren/ Zerubabel/
ende Simei. De kinderen Zerubabel wa-
ren: Mesullam ende Hanania/ ende haer su
ster Selomith/
20 Daertoe Hasuba/ Ohel/ Berechia/ Hasa-
dia/ Jasub Heses/ die vijue.
21 En de kinderen Hanania waren: Plat Ja
ende Jesaia/ diens sone was Rephia/ diens
sone was Arnā/ diens sone was Obed Ja/
diens sone was Sachan Ja.
22 De kinderen Sachā Ja nu waren: Sema
Ja. De kinderē Sema Ja waren: Hathus/
Jegeal/ Bariach/ Near Ja/ Saphat die ses
se. De kinderē Near Ja nu warē: Elioenai
Ezechias/ Asrikam/ die drij.
23 En de kinderen Elioenai waren/ Hoda-
Ja/ Eliasib/ Pla Ja/ Akub/ Johanā/ Dela
ia/ Anani/ die seuene.

Dat iiij. Capittel.

1. Vanden kinderen Juda. 9. Jaebez
ghebet/ 15. Calebs/ 21. ende Sela kinde-
ren. 24. Vanden stamme Simeon/ 28. ha-
rer Wooninghe/ 39. ende Hams ghesl ach-
te/ dat van hen verdreuen werdt.

1 De kinderen Juda waren: a Perez/ Hez- Kinderē Juda.
ron/ Charmi/ Hur ende Sobol.
2 Reaia nu de sone Sobal/ genereerde a 1. Par. 2. 4
Jahath. Jahath genereerde Ahumai/ ende Gen. 38. 29.
Lahad: dat zijn de maechschappen der Za- ende 46. 12.
regathiters.
3 En dit is den stamme des vaders Etham:
Jesreel/ Jesma/ Jedbas/ ende haer suster
hiet Hazalelphuni.
4 En Pnuel de vader Gedor/ ende Eser de
vader Husa: dat zijn de kinderē Hur/ des eer-
sten soons Ephrata/ des vaders Bethlehē.
5 b En Ashur de vader Thekoa hadde twee b 1. Pa. 2. 24
wijuen: Halaa ende Naara.
6 Ende Naara baerde hem Ahusā/ Hepher/
Themni/ Ahastari. Dat zijn de kinderen
Naara.
7 Ende de kinderen Halaa/ waren Zeth/ Ge
zohar/ ende Ethnan.
8 Koz genereerde Anob ende Hazobeba/
ende het maechschap Aharhel des soons
Harum.
9 Jaebez nu was heerlicker dan zijn broe-
ders/ ende zijn moeder hiet hem Jaebez/
want sy sprac: Ick hebbe hem met commer
ghebaert. Jaebez roept God aen.
10 Ende Jaebez riep dē God Israels aen/ en
sprac: c So ghy my seghenen sult/ ende mijn
landtpalen vermeerderen/ ende v hant met c Ge. 28. 20.
my zijn sal/ ende sult met den quaden doen/
dat het my niet en bekommere: ende God
liet comen dat hy badt.
11 Chalub nu de broeder Suha/ genereerde
Mechir/ die is de vader Esthon.
12 Esthon dan genereerde Bethrapha/ Pas
seah/ ende Thehinna/ den vader der stadt
Nahas. Dat zijn de mannen van Recha.
13 De kinderen Kenas waren: Athniel ende
Seraia. Ende de kinderen Athniel waren
Hathath.
14 Ende Meonathai genereerde Ophra: en-
de Seraia genereerde Joab/ den vader des
Dals der Timmerlieden/ want sy waren
Timmerlieden.
15 d Ende de kinderē Caleb des soons Jephu d 1 Pa. 2. 42
ne waren: Jru/ Ela ende Naam. De kinde- Calebs kinderen.
ren Ela waren: Kenas.
16 Nu de kinderen Jehaleel warē: Siph/ Si
pha/ Thiria ende Asrahel.
17 De kinderen Esra dā waren: Jether/ Me-
red/ Epher ende Jalon/ ende e † Thahar e † An. genereerde Esra
met Mir Jam/ Samai/ Jesba den vader wijf oock
Esthemoa. Mir Jā. etc.
18 Ende zijn wijf Juda Ja genereerde Jered
den vader Gedor/ Heber den vader Socho/
Jekuthiel den vader Sanoah: dat zijn de
kinderen Bithia der dochter Pharao/ die
Mered nam.
19 De kinderen des wijfs Hodi Ja/ der suster
Nahā des vaders Kegila waren: Garmi: en
Esthomoa de Maechathiter.
20 De kinderen Simeon waren: Ammō/ Rin
na ende Benhanā: Thilon. De kinderen Je
sei waren: Soheth ende Ben Soheth.
21 De kinderē Sela nu des soons Juda wa- Sela kinderen.
ren: Er de vader Lecha/ Laeda de vader Ma
resa/ ende het Maechschap der Lijnewe- Gen. 38. 5.
vers inden huyse Asbea.
22 Daertoe Jokim/ ende de mannen van Co
seba/ Joas/ Saraph/ die huysvaders werdē
in Moab/ ende Jasubi te Lahem/ ghelijck
de oude reden luyden.

23 Sy waren Potbackers / ende woonden onder de planten ende tuynen/ by den Coninck tot synen wercken/ ende quamen en dienen aldaer.

f Ge. 46.4. Num 26.12. Dē stamme Simeons.

24 f De kinderen Simeon waren: Nemuel/ Jamuel/ Jarib/ Serah/ Saul.
25 Diens sone was Sallum/ diēs sone was Mibsam/ diens sone was Misma.
26 De kinderen Misma dan waren: Hamuel/ diens sone was Zachur/ diēs sone was Simei.
27 Simei nu hadde sesthien sonen/ ende ses dochteren/ eñ zyn broeders en hadden niet veel kinderen: oock alle haer maechschap en vermeerderden hen so niet/ als de kinderen Juda.

g Josu.19.2

28 g Ende sy woonen te Berseba/ Molada/ Hazar Sual/
29 Bilha/ Ezem/ Tolad/
30 Bethuel/ Harma/ Ziklagh/
31 Beth Marchaboth/ Hazar Susim/ Beth Biree/ Saarim: dit waren hare Stedē/ tot op den Coninck David.
32 Daertoe hare Dorpen by Etham/ Ain/ Rimmon/ Thochen/ Asan/ die vyf Stedē.
33 Eñ alle Dorpen die rontom dese Steden waren/ tot Baal toe: dat is haer Wooninghe ende Maechschap onder hen.
34 Ende Mesobab/ Jamlech/ Josa de sone Amaz Ja/
35 Joel/ Jehu de sone Josib Ja/ des soons Sera Ja des soons Asiel/
36 Elioenai/ Jaecoba/ Jesohaia/ Asa Ja/ Adiel/ Jsmeel ende Bena Ja/
37 Sisa de sone Siphei/ des soons Alō/ des soons Jeda Ja/ des soons Simri/ des soōs Sema Ja.
38 Dese werdē vermachtige Vorsten/ in haren geslachten des huys harer vaderen eñ deylden hen na der veelheydt.
39 Eñ sy toghen henen/ dat sy te Gedor quamen/ tot tegen Oostē des dals/ dat sy weyde sochten voor hare Schapen.
40 Ende vonden vette ende goede weyde/ eñ een Landt wydt van ruymten / stille ende ryck: want te voren woonden aldaer die vā Hem.

Hams ghe-slachte wort verdre-ven vande kinderen Si-meon. Ezechias.

41 Eñ die als nu by namen beschreuen zyn/ quamen daer ter tyt Ezechie des Coninex Juda/ ende sloeghen der ghener Hutten eñ Wooninghen/ die aldaer gevonden werdē ende verbandense tot op desen dach / ende woondē in hare stede: wāt aldaer was weyde voor de Schapen.

Cap.6: Ruth. ende dit Boeck eyndet also niet.30. Cap.

42 Oock ghinghen wt hen/ tot den kinderē Simeon/ vyf hondert mannen tot den gebergte Seir/ met haren Oversten Plat Ja/ Near Ja/ Repha Ja ende Usiel/ den kinderen Jesei.

Dē stamme Ruben.

43 Ende sloeghen de overgheblevene der Amalekiters/ die ontloopen waren/ eñ woōden aldaer tot op desen dach.

Dat v. Capittel.

1. Ruben/ die syner eerste gheboorte ontset wert/ 11. Item Gad/ 23. ende des haluen Manasses gheslachte ende wooninge 10. 18. met tsamen haer cryghen ende ghevanckenisse.

a Ge.35.22. Exodi.6.11. Num.26.5 b Ge.49.4. c] An. hoe-her geslach te na der sel uer eerster gheboorte / niet en wert gherekent. d Gen.49.8 e Dat is/ de eersterghe-boorte maeghte.

1 DE kinderen Ruben des eersten soons Jsraels/ a wāt hy was de eerste sone: b doch daerō dat hy zyns vaders bedde verontreynichde/ wert zyn eerstgeboorte gegeuen den kinderen Joseph/ des soons Jsraels/ c en de hy en wert niet gherekent totter Eersteghebooorte.
2 d Maer Juda / die machtich was onder synen broederen/ diē wert het Vorstendom voor hem ghegheuen/ ende Joseph e de eerstegheboorte.

f Gen.46.9 Exodi.6.13. Num.26.5.

3 f So zyn nu de kinderen Ruben/ des eerstē soons Jsrael: Hanoch/ Pallu/ Hezron ende Charmi.
4 De kinderen Joel dan waren: Semeia/ diēs sone was Gog/ diens sone was Simei.
5 Diens sone was Micha/ diens sone was Reaia/ diens sone was Baal/

Beera. g 2.Re.15.29

6 Diens sone was Beera/ g welckē voerde gevanckelick wech Tiglath Pilnesser de Coninck van Assyrien: ende hy was een Vorst onder den Rubeniten.
7 Ende syne broeders onder synen geslachten/ doe sy onder hare gheboorte gherekent werden/ haddē tot Hoofden/ Jeiel ende Zacharia.

h Josu.13.16

8 Ende Bela de sone Asā/ des soons Sema/ des soons Joel/ h die woonde tot Aroer/ eñ tot Nebo toe/ ende Baal Meon.

i Num.32.1

9 Eñ woonde tegen den Opganck der Sonnen/ tot datmen comt aen de Woestyne/ aēt water Phrath: i wāt haers Vees was vele inden Lande Gilead.

Saul. Hagariters

10 Ende ter tydt Sauls voerden sy crych teghen de Hagariters / dat de ghene vielen door haer hant/ ende woonden inder gener Hutten / teghen de gheheele Oostenzyde in Gilead.

Dē stamme Gad.

11 Maer de kinderen Gad woonden teghen hen ouer/ inden Lande Basan/ tot Salcha toe.
12 Joel de voornemste/ ende Saphā de ander/ Jaenai ende Saphat te Basan.
13 Ende haer broeders des huys harer vaderen waren: Michael/ Mesullam/ Seba/ Jorai/ Jaekan/ Sia ende Eber die seuen.
14 Dit zyn de kinderē Abigail/ des soons Huri/ des soons Jaroah/ des soōs Gilead/ des soons Michael/ des soons Jesisai/ des soōs Jahdo/ des soons Bus.
15 Ahi de sone Abdiel/ des soons Guni/ was een Overste inden huyse harer Vaderen.
16 Ende woonde te Gilead in Basā/ ende in haren Dochteren/ ende in allen Voorsteden Saron/ tot aen haer eynde.
17 Dese werdē alle gerekēt ter tyt Jonathan des Conincks Juda/ ende Jeroboam des Conincks Jsraels.

De Rubeniters eñ Gaditers stryden tegē de Hagariters

18 De kinderen Ruben/ der Gadditers/ ende des haluē stams Manasses/ wat strytbaer mānen waren/ die den schilt eñ sweert voerden/ ende den boghe spannen conden/ ende stryts eruarē waren/ dier was vier eñ veertich duysent ende seuē hondert ende sestich/ die in het Heyr toghen.

k† an Jetur Naphes/ eñ Nodab Quam hen te hulpen tegen haer/ eñ de etc.

19 Ende doe sy stredē met de Hagariters k† holpen hen Jetur/ Naphes ende Nodab.
20 Ende de Hagariters werden ghegeuen in hare handen/ ende alles wat met hen was: want sy schreyden tot God inden stryt/ ende hy liet hem l verbidden/ want sy vertrouden hem.

l Siet hoe yet recht ge loove alle dinck ver-mach/ gelijc oock Chri-stus betuycht in [illegible]

21 Ende sy voerden wech haer Vee/ vyf duysent Kemelē/ twee hondert ende vyftich duysent Schapen/ twee duysent Ezels/ ende hōdert duysendt menschen zielen/
22 Want daer vielen vele/ die daer verwont waren/ want den stryt was vā God: ende sy woonden in haer plaetse/ totter tyt toe doe sy in gheuanghen werden.

m [illegible] Den haluē stam Manasse. n Jos.13.29

23 Ende de kinderen des haluen stams Manasses/ woonden inden lande n vā Basā af/ tot Baal Hermon ende Senir toe/ ende den berch Hermon/ ende harer was vele.
24 Ende desē warē de hoofden des huys harer vaders/ Epher/ Jesei/ Eliel/ Asriel/ Jeremia/ Hadawia/ Jahdiel/ gheweldighe redelicke mannen/ ende beroemde Hoofden indē huyse harer vaderen.

o 2.Re.15.19

25 o Eñ doe sy hen aen den God harer vaderen besou-

ren be sondichden/ ende hoererijhe bedreuen met
den Afgoden der Volcken inden lande/ die
God voor hen verdeelcht hadde/

Phul.

26 Verwecte de God Israels dē geest Phul/
des Conincx van Assyrien/ ende den gheest
Thiglath Pilnesser des Coninckx vā Assy-
rien en voerden wech de Rubeniten/ Gadi-
ten/ en den haluen stā Manasses: en bracht
se te Halah/ ende Habor/ ende Hara/ ende
aent water Gosan/ tot op desen dach.

Rubeniters Gadditers/ ende dē hal- uē stā Ma- nasses/ wor- dē in Assyriē wech ghe- voert.

Dat vj. Capittel.

1. Geslachtregister der kinderen Leui/ 31. Sanghers van David besteit. 54. Der Priesters/ 61. ende Leuiten Steden / 67. met noch ander Vrijsteden den Leuiten ghegheuen.

Vā stamme Leui. a Ge.46.11. b 1.Pa 23.12 Exodi 6.17.

1 DE kinderen Leui waren: a Gerson/ Ka-
hath/ ende Merhori.
2 b De kinderen Kahath nu waren:
Amram/ Jezehar/ Hebron ende Vsiel/
3 De kinderen Amrā waren: Aron/ Mose
ende Mir Jam. De kinderen Aaron warē:
Nadab/ Abihu/ Eleasar ende Ithamar.

Aarons kinderen Eleasar.

4 Eleasar genereerde Pinehas. Pinehas
genereerde Abisua.
5 Abisua genereerde Buki. Buki genereer-
de Vsi.
6 Vsi genereerde Seraia. Seraia genereer
de Meraioth.
7 Meraioth genereerde Amaria. Amaria
genereerde Ahitob.
8 Ahitob genereerde Zadok. Zadok gene
reerde Ahimaaz.

Asaria. c 2 Pa.26.17

9 Ahimaaz genereerde Asaria. Asaria ge-
nereerde Johanan
10 Johanan genereerde c Asaria / dien die
Priester was indē huyse dat Salomo bou-
wede te Jerusalem.
11 Asaria genereerde Amaria. Amaria ge-
nereerde Ahitob.
12 Ahitob genereerde Zadok. Zadok gene
reerde Sallum/

d 2 Re.22.4 ende 23.4. e 2 Re 22.18

13 Sallum genereerde d Hilkija. Hilkija ge-
nereerde Asaria/
14 Asaria genereerde e Seraja. Seraja ge
nereerde Jozadak.

Jozadak.

15 Jozadak nu/ wert mede wech ghevoert/
doe de Heere Juda ende Jerusalem/ door
Nabuchodonozor liet geuanckelick wech
voeren.

f Exod.6.15.

16 f So zijn nu de kinderen Leui: deser Ger-
son/ Kahath/ Merari.
17 So hieten dan de kinderen Gerson/ Lib-
ni ende Simei.
18 Ende de kinderen Kahath hieten: Amrā/
Jezehar/ Hebron ende Vsiel.
19 De kinderen Merari/ hieten Maheli eñ
Musi: Dat zijn de gheslachten der Leuitē
onder haren Vaderen.
20 Gersoms sone was Libni/ diēs sone was
Jahath/ diens sone was Simea/
21 Diens sone was Joah/ diens sone was
Iddo / diens sone was Serah/ diens sone
was Jeathrai.

Elkana.

22 Kahaths sone dā was Amminadab/ diēs
sone Korah/ diens sone was Assir/
23 Diens sone was Elkana/ diēs sone was
Abiassaph/ diens sone Assir/
24 Diens sone was Thahath / diens sone
was Vriel/ diens sone was Vsija/ diens so
ne was Saul.
25 De kinderen Elkana waren Amasai/ Ahi
moth ende Elkana.
26 g Diens sone was Sophai/ h diens sone
was Nahath/
27 Diens sone was Eliab/ diens sone was
Jeroham/ diens sone was Elkana/

g Heb. Elka na. De kin- der eñ Elka na waren/ Zophai zijn sone diens sone was Na- hath: diens sone etc. h 1.Sam 1.1

28 Diens sone was Samuel: diens eerstege
boren Vasni ende Abija.

i Samue-

29 Merari sone was Maheli/ diēs sone was
Libni / diens sone was Simei / diens sone
was Vsa/
30 Diens sone was Simea/ diens sone was
Haggija/ diens sone was Asa Ja.
31 i Dit zijn nu/ die David stelde te singē in-
den huyse des Heeren/ doe de Arcke rustede/

i 1. Par. 25. Sanghers van Dauid besteit. k † Au. Ghe- tuygenisses of Stifts

32 Ende dienden voor de Wooninge der Hut
ten des k † Gheschepts / met singhen tot dat
Salomo het huys des Heeren bouwede te
Jerusalem/ ende stondē na haer wyse in ha-
ren Ampte.
33 Ende dit zijn sy die daer stondē/ ende haer
kinderen: van den kinderen Kahath was He-
man de Sangher/ de sone Joel/ des soons l
Samuel.

Heman. l 1.Sam.1.1

34 Des soons Elkana/ des soons Jeroham/
des soons Eliel/ des soons Thoah/
35 Des soons Zuph/ des soons Elkana/ des
soons Mahath/ des soons Amasai/
36 Des soons Elkana/ des soons Joel/ des
soons Asaria/ des soons Zephana/
37 Des soons Thahath/ des soons Assir/ des
soons Abi Assaph/ des soons Korah/
38 Des soons Jezehar/ des soons Cahath/
des soons Leui/ des soons Israel.
39 Eñ sijn broeder Assaph stondt te synen
rechter zijden: ende hy/ de Assaph/ was een
sone Berech Ja/ des soons Simea/

m des heeren Assaph.

40 Des soōs Michael/ des soons Basa Ja
des soons Malchija/
41 Des soons Athni/ des soons Serah/ des
soons Adaia/
42 Des soons Ethā/ des soons Sima/ des
soons Simei/
43 Des soons Jahath/ des soons Gersom/
des soons Leui.
44 Hare broeders van de kinderen Merari/
stonden ter slincker zijdē/ namelicken Ethā
de sone Kusi / des soons Abdi / des soons
Malluch/

Ethan

45 Des soons Hasabia/ des soons Amazia/
des soons Hilkija/
46 Des soons Amzi/ des soons Bani / des
soons Samer/
47 Des soons Maheli/ des soōs Musi/ des
soons Merari/ des soons Leui.
48 n Haer broeders nu de Leuiten/ waren ge
gheuen tot allerley Ampt/ aen der Wooninn-
ghe des huys des Heeren.

n 1 Pa 23.24

49 Aaron nu ende syne sonen /waren in het
Ampt/ aen te steken op den Brandoffers Al
taer/ ende op dē Reuckaltaer/ ende / tot allē
wercke in het Allerheylichste/ ende Israel te
versoenen/ als Moses de knecht Gods ge-
boden hadde.
50 Dit zijn dan de kinderen Aaron: Eleasar
zijn sone/ diens sone was Pinehas/ diēs so-
ne was Abisua/

Aarons kinderen.

51 Diēs sone was Buki/ diens sone was V-
si/ diens sone was Serahja/
52 Diēs sone was Meraioth/ diēs sone was
Amaria/ diens sone was Ahitob /
53 Diens sone was Zadok/ diens sone was
Ahimaaz.
54 Ende dit is hare Wooninge ende Steden
in haren Lantpalen/ namelicken/ der kinde
ren Aaron/ des geslachts der Kahathiters/
want het lot viel hen.

Der Pries- ters Stedē Num.35.2.

55 o Ende sy ghauen hen Hebron inden Lan
de Juda/ ende derseluer Voorsteden rondt-
om.

o Jos.14 13. ende 21.11.

56 Doch het Velt der Stadt ende haer Voor
steden/ gauen sy Caleb den sone Jephunne.
57 So gauen sy nu den kinderen Aaron de
Vrijsteden/ Hebron ende Libna met haren
Voorsteden/

58 Jather ende Esthemoa/met haren Voor
steden/
59 Hilen/Debir/Asa ende Beth Semes met
haren Voorsteden.
60 Ende wt den stāme Ben Jamin/ Geba/
Alemeth ende Anathoth/met haren Voor
steden: dat aller Steden in haren geslachte
dertien waren.

Der Leuitē Steden.

61 Nu den anderen kinderē Kahaths haers
gheslachts/wt den haluē stamme Manas
se/werden door het lot tien Steden.
62 Den kinderen Gerson haers gheslachts
werden wt den stamme Isaschar/ eñ wt dē
stamme Asser/ende wt den stamme Naph-
thali/ ende wt den stāme Manasses in Ba-
san/ dertien Steden.
63 Den kinderen Merari haers geslachts/
werden door het lot/wt den stamme Rubē/
eñ wt den stamme Gad/ende wt den stam-
me Sebulon/twaelf Steden.
64 Eñ de kinderen Israels gauen den Leui-
ten oock Steden met haren Voorsteden/
65 Namelicken door het lot:wt dē stamme
Juda / ende wt den stamme der kinderen
Simeon / ende wt den stamme der kinderē
Ben Jamin / de Steden/ die sy namen be-
stemden.

p Jos.21.20

66 p Ende den geslachten der kinderen Ka-
hath/ werden Steden harer palen/wt den
stamme Ephraim.

Vrijē steden den Leuiten ghegheuen.

67 So gauen sy nu hen/ den gheslachte der
anderen kinderen Kahath / de Vrijsteden:
Sichē op het gheberchte Ephraim/Geser/
68 Jakmeam/ Beth Horon/
69 Aialon ende Gath Rimon met harē Voor
steden.
70 Daertoe wt den haluē stam Manasses: A
ner ende Bileam met haren voorsteden.
71 Daerentegen de kinderen Gerson/ gauen
sy wt den geslachte des haluen stams Ma
nasses: Golā in Basā/ende Astharoth/met
haren Voorsteden.
72 Wt dē stāme Isaschar: Kedes/ Dabrath/
73 Ramoth eñ Anem/met harē Voorstedē.
74 Wt den stamme Asser: Masal/ Abdon/
75 Hukok eñ Rehob/met haren Voorsteden/
76 Wt den stamme Naphthali: Kedes in Ga
lilea/ Hammon ende Kiriathaim/met harē
Voorsteden.
77 Den anderen kinderen Merari gauen sy
wt/den stamme Sebulon: Rimono eñ Tha-
bor/met haren Voorsteden.
78 Op gene zijde der Jordanē tegen Jericho
ouer teghen den Opganck der Sonnen/ aē
de Jordane: wt den stamme Ruben: Bezer
in der Woestijne/ Jahza/
79 Kedemoth ende Mepaath / met haren
Voorsteden.
80 Wt den stamme Gad: Ramoth in Gilead
Mahanaim.
81 Hesbō eñ Jaeser/met haren Voorsteden

Dat vij. Capittel.

1: Geslachtregister Isaschars/ 6. Ben
Jamin/ 13. Naphthali/ 14. Manasses/ 22.
Ephraim/ 30 ende Assur.

Dē stamme Isaschar. Gen. 46.13.

1 DE kinderen Isaschar waren: Thola/
Pua/ Jasub ende Simron: die viere.
2 De kinderen Thola nu/waren: Vsi/
Rephaia/ Jeriel/ Jahemai/ Jebsam ende
Samuel Hoofden inden huyse harer Vade
ren van Thola/ende gheweldighe liedē in
haren geslachte/ a aen dē getale te Dauids
tijden/ twee ende twintich duysendt/ende
ses hondert.

a 2 Sam. 24

3 De kinderen Vsi waren/ Jesraia/ende de
kinderen Jesraia warē: Michael/ Obadia
Joel/ende Jesia/ die vijue: ende waren alte
mael hoofden.
4 Eñ met hen in haren geslachte indē huy
se harer vaderen/waren gerustet heyrvolck
ten strijde/ses ende dertich duysendt : want
sy hadden vele wijuen ende kinderen.
5 Ende harer broeders/ in allen gheslachten
Isaschar/ ghewelbighe lieden/ waren seuen
ende tachtentich duysent: ende werden alle
gherekent.

Dē stamme Bē Jamin.

6 De kinderen Ben Jamin waren : Bela/
Becher/ende Jediael: die drij.
7 Ende de kinderen Bela waren : Ezbon/
Vsi/Vsiel/Jeremoth eñ Iri/die vijue hoof
den inden huyse der Vaderen/ende ghewel-
dighe lieden : ende werden ghereken twee
ende twintich duysendt/ende vier ende der-
tich.
8 De kinderē Becher warē: Semira/ Joas
Eliezer/ Elioenai/ Amri/ Jeremoth/ Abia/
Anathoth/ eñ Ala Meth/ die warē alle des
Bechers kinderen.
9 Ende werden ghereken in haren geslach
ten/ na de hoofden inden huyse harer Vade-
ren/ ghewelbige lieden twintich duysent eñ
twee hondert.
10 De kinderen Jediael nu waren: Bilhan.
Ende Bilhans kinderen waren: Jeus Ben
Jamin/ Ehud/ Cnaena/ Sethan/ Tharsis/
ende Abisahar.
11 Die waren altemael kinderē Jediael/ hoof
den der Vaderen/ ghewelbige lieden/ seuen-
tien duysent/ twee hondert/ die int heyr wt
toghen te krijghen.
12 Ende Supim ende Hupim waren kinderē
Ir: Husim nu waren kinderen Aher.

Dē stamme Naphthali

13 De kinderen Naphthali waren: Jahziel/
Guni/ Jezer/ ende Sallum/ b kinderen vā
Bilha/

b Gen. 30.3. ende 46.24.

De ander helft des stās Manasses/ op dese zijde der Jordanen.

14 De kinderen Manasses zijn dese: Esreel/
welche baerde † Aramia zijn bywijf: c ende
hy genereerde Machir den vader Gilead.

† And. zijn wijf/ Aramia zijn bywijf heeft ge-genereert/ Machir den etc.

15 Ende Machir gaf Hupim ende Supim wij
uē/ende zijn suster hiet Maecha: zijn ander
sone hiet Zelaphead: d ende Zelaphead had
de dochteren.
16 Ende Maecha Machirs wijf/ baerde ee-
nē sone/ dien hiet sy Perez/ ende zijn broeder
hiet Sares/ende desseluen sonen waren: Vlā
ende Rakem.
17 Vlams sone was e Bedan: dat zijn de kin
deren Gilead/ des soons Machir/ des soōs
Manasses.

c Josu 17.2. d Nu. 26.33 ende 27.1. ende 36.2. e 1 Sa. 12.11

18 Eñ zijn suster Molechet / baerde Ischud/
Abiezer ende Mohola.
19 Ende Semida hadde dese kinderen: Ahe-
an/ Sichem/ Lekhi ende Aniam.

Dē stamme Ephraim.

20 De kinderen Ephraim waren dese: Suthe
lah/ diens sone was Bered/ diens sone was
Thahath/ diens sone was Eleada/ diens so
ne was Thahath/
21 Diens sone was Sabad/ diens sone was
Suthelah/ diēs sone was Eser ende Elead:
ende de mannen tot Gath/ inwoonders des
lants verworchdēse/ daerom dat sy afgetto
ghen waren/ haer Vee te nemen.
22 Ende haer vader Ephraim droech langen
tijt leedt/ ende zijn broeders quamen hem te
troosten.
23 Ende hy besliep zijn wijf/ die wert f swan
gher/ ende baerde eenen sone dien hiet hy
Bria/ daerom dat het qualick in synen huy
se toeghinck.

f Of/ met kinde/ Bria.

24 Zijn dochter nu was Seera/ die bouwe-
de het leeghe ende hooghe Beth Horon/ eñ
Vsen Seera.
25 Diēs sone was Rephah eñ Reseph/ diens
sone was Thelah/ diens sone was Thahā.
26 diens sone was Laedan/ diens sone was
Ammihud/ diens sone was Elisama/
27 Diēs sone was Nū/ diēs sone was Josua Josue.

Ende

28 Eñ haer haue eñ wooninghe was Beth
El ende hare dochteren ende teghent Oo-
sten Naeran / ende teghent Westen Geser
eñ hare Dochteren: Sechem eñ hare Doch
gt and. Ab- teren/ gt tot Aiatos ende hare Dochteren.
Ja, ende etc 29 Ende aen den kinderẽ Manasses/ Beth-
and. tot Zia Sean ende hare Dochteren/ Thenach/ en-
tos. de hare Dochteren / Megiddo ende hare
Dochteren/ Doz ende hare Dochterẽ: in de
sen woonden de kinderẽ Josephs des soõs
Israels.
Dẽ stamme 30 De kinderen Asser warẽ dese: Jemna/ Je-
Asser. swa/ Jeswai/ Bria/ eñ Serah haer suster.
Gen. 46.17. 31 De kinderen Bria warẽ: Heber eñ Mal-
chiel/ dat is de vader Birsawith.
32 Heber nu/ genereerde Japhlet/ Somer:
Horham/ ende Sua haer suster.
33 De kinderen Japhlet waren: Passach/
Bimehal. eñ Aswath. Dat warẽ Japhlets
kinderen.
34 De kinderen Somer waren: Ahi. Rahga
Jehuba ende Aram.
35 Ende de kinderen zijns broeders Helem/
warẽ. Zophah/ Jemna/ Seles ende Amal.
36 De kinderen Zophah warẽ: Suah/ Har-
nepher/ Sual/ Beri/ Jemra/
37 Bezer Hod/ Sama/ Silsa/ Jethran/ en
de Beera.
38 De kinderen Jether waren: Jephunne
Phispa ende Ara.
39 De kinderen Vlla waren: Arah/ Haniel/
ende Rizia.
40 Dese warẽ altemael kinderẽ Asser/ Hoof-
den inden huyse harer Vaderen/ wtgelesẽ/
gheweldige lieden ende Hoofden ouer Vor-
sten: ende werden gherekent int Heyr ten
stryde/ aen haren getale/ ses ende twintich
duysendt mannen.

Dat viij. Capittel.

1. Vandẽ geslachte der BenJamiterẽ.

Ben Jamins geslachte. I. Par. 7.6. Gen. 46.21.

1 BEn Jamin genereerde Bela synen eer-
sten sone/ Asbal den anderen/ Ahrah dẽ
derden/
2 Noha den vierden Rapha den vijfsten.
3 Ende Bela hadde dese kinderen: Addar/
Gera/ Ahihud/
4 Abisua / Naeman/ Ahoah/
5 Gera/ Sphuphan/ ende Huram.
6 Dit zijn de kinderen Ehud die daer Hoof
den waren der Vaders/ onder dẽ Burgeren
te Geba: ende togen wech na Manahath/
7 Namelicken: Naeman/ Ahia/ ende Gera:
deselue voerdese wech/ ende hy genereerde
Vsa. ende Ahiud.
8 Ende Seharaim genereerde inden Lande
Moab/ (doe hy gene van hem gelaten had
de) van Husim ende Baera syne wijuen.
9 Eñ hy genereerde van Hodes synen wy-
ue: Jobab/ Zebia/ Mesa/ Malcham/
10 Jeuz/ Sach Ja. ende Mirma: dat zijn sy
ne kinderen/ Hoofden der Vaderen.
11 Ende van Husim genereerde hy Ahitob
ende Elpaal.
12 Eñ de kinderẽ Elpaal waren: Eber/ Mi-
seam ende Samed: deselue bouwede Ono/
ende Lod/ ende hare Dochteren.
13 Ende Bria ende Sama waren Hoofden
der Vaders/ onder den Burgeren te Aialõ:
sy veriaechden die tot Gath.
gt an. Daer 14 at Zyn broeders nu: Sasak/ Jeremoth/
toe Ahio 15 Sebadia Arad/ Adar/
Elpaal sone 16 Michael/ Jespa / ende Joha: Dat zijn
Sasak etc. Bria kinderen:
17 Sebadia/ Mesullam/ Hiski/ Heber/
18 Jesmerai/ Jeslia/ Jobab: dat zijn Elpaa
kinderen.
19 Jakim/ Sichri/ Sabdi/
20 Elioenai/ Zilthai/ Eliel/
21 Adaia/ Braia/ ende Simrath: dat zijn kin
deren Simei.
22 Jespan/ Eber/ Eliel/
23 Abdon Sichri Hanan/
24 Hanania/ Elam Anthoria/
25 Jephdeia ende Pnuel: dat zijn de kinderẽ
Sasak.
26 Samserai/ Sehar Ja/ Athal Ja/
27 Raeres Ja/ Elia ende Sichri. Dat zijn Je
robohams kinderen.
28 Dat zijn de Hoofden der Vaderẽ harer ge
slachten/ die woonden te Jerusalem.
29 b Ende te Gibeon woonde de vader Gi- b I. Par. 2.35
beon: ende zijn wijf hiet Maecha.
30 Eñ zijn eerste sone was Abdon/ Zur/ Kis
Baal/ Nadab/
31 Gedor/ Ahio ende Secher.
32 Mikloth nu genereerde Simea: ende sy Sauls ghe
woonden teghen haer broeders ouer te Je- slachte.
rusalem/ met hen. Jonathan.
33 Ner genereerde Kis c Kis genereerde Sa c I. Sam. 9.1
ul/ Saul genereerde Jonatha. Melchisua/ ende 14. 51.
Abinadab/ ende Esbaal. I. Par. 9.39
34 Eñ de sone Jonathã was / MeriBaal.
MeriBaal genereerde Micha.
35 De kinderen Micha waren: Pithõ/ Me-
lech/ Thaerea ende Achas.
36 Achas genereerde Joadda. Joadda ge-
nereerde Alemeth/ Asmaueth/ ende Simri.
Simri genereerde Moza.
37 Moza genereerde Binea/ diẽs sone was
Rapha/ diens sone was Eleasa/ diens sone
was Azel.
38 Eñ Azel hadde ses sonen/ die hieten: Ebri
kam/ Bochru/ Jsmael/ Sera Ja/ Abad Ja/
Hanan: die waren altemael Azels sonen.
39 De kinderen Esek zijns broeders waren:
Vlam zijn eerste sone/ Jeus de ander/ Elipe
let de derde.
40 De kinderen Vlã nu waren ghewelddige
lieden/ ende gheschickt met Boghen: ende
hadden vele sonen/ ende soons sonen hon-
dert ende vijftich: die zijn altemael vanden
kinderen BenJamin.

Dat ix. Capittel.

1 Van dien/ die te Jerusalem/ na de we-
derbouwinge der Stadt ghewoont hebbẽ.
10. Vanden Priesteren ende Leuiten Ampt.
35. Item Sauls gheslachte.

1 ENde het gantsche Israel wert gerekent:
ende siet / sy zijn aengheschreuen inden
Boeck der Coningen Israels eñ Juda:
a ende nu wech gheuoert na Babel/ om ha- a Deut. 28.
rer misdaedt wille.
2 Die te voren woonden op hare goederen
ende steden namelicken/ Israel/ Priesters/
Leuiten ende de b Nethinim/ b Nethi-
3 Nu te Jerusalem woonden sommighe der nim. hetten
kinderen Juda/ sommige der kinderen Ben de gegeuene
Jamin / sommighe der kinderen Ephraim of geschenc-
ende Manasses. ten waren
4 c Namelicken/ vanden kinderen Perez des de Leuiten/
soons Juda. was Vthai de sone Ammihud/ die hẽ in sõ-
des soons Amri/ des soons Jmri/ des soons derheyt tot
Bani. Godsdienst
5 Vã Siloni/ dã/ Asaia de eerste sone/ ende gheghuen
syne andere sonen. haddẽ/ waer
6 Vãden kinderen Serah/ Jeguel/ ende zijn Gods hutte
broeders/ ses hondert ende neghentich. eñ de Arcke
7 Vanden kinderen Ben Jamin/ Sallu de was onder
sone Mesullam/ des soons Hodaw Ja/ des dẽ Priesterẽ
soons Hassnua. c Nehem.
8 Ende Jebne Ja de sone Jeroha: ende Ella 11.4.
de sone Vsi/ des soons Michri: ende Mesul d Nehem.
lam de sone Sephat Ja/ des soons Reguel/ 11.7.
des soons Jebne Ja.
9 Daer toe hare broederẽ in haren geslach-

ten/negen hondert ende ses eñ vijftich: alle
dese mannen waren Hoofden der Vaderen
inden huyse harer Vaders.
e Neh. 11. 10 Priesteren. 10 e Vanden Priesterē nu/ Iedaia/ Ioiarib
Iachin:
11 Ende Asaria de sone Hilkia/ des soons Me
sullam/ des soons Zadok/ des soons Me-
raioth/ des soons Ahitob/ een Vorst inden
huyse Gods/
12 Ende Adaia de sone Ieroham/ des soons
Pashur/ des soons Malchia: ende Maesai
de sone Adiel/ des soons Iahsera/ des soōs
Mesullam / des soons Messilemeth/ des
soons Immer.
13 Daertoe hare broeders/ Hoofdē indē huy
se harer vaders/ duysent seuē hondert ende
tsestich/ vlijtighe lieden/ aen het werck des
Ampts inden huyse Gods.
Leuiten. Neh. 11. 15. 14 Vanden Leuiten oock/ vanden kinderen
Merari/ Semaia de sone Hasub/ des soōs
Asrikam/ des soons Hasab Ia/
15 Ende Bakbakar de Timmerman / ende
Galal/ ende Mathā Ia de sone Micha des
soons Sichri/ des soons Assaph.
16 Eñ Obad Ia de sone Semaia/ des soons
Galal/ des soons Iedithun: ende Berechia
de sone Assa/ des soons Elkana/ die inden
Dorpen der Netophathiters woonde.
Poortiers. Nehe. 11. 19 17 De Poortiers nu waren Sallum/ Akub/
Thalmon/ Ahiman met haren broederen/
ende Sallum was de Ouerste.
18 Want dus langhe hadden aender poorte
des Conincx/ tegen den Opganck der Son-
nen/ wacht gehouden de kinderen Leui met
Leghers.
19 Eñ Sallum de sone Kore/ des soons Abi-
assaph/ des soōs Korah/ ende zijn broeders
Deurwach ters. wt den huyse zijns Vaders/ de Koriters/ aē
den wercke des Ampts/ dat sy wachteden
aen den dorpel der Hutten: eñ hare Vaders
inden Legher des Heeren/ dat sy waer sou-
den nemen den Inganck.
20 Ende Pinehas de sone Eleasar/ was een
Vorst ouer haer/ daerom dat de Heere te vo-
ren met hem ghe weest was.
f in Stifts of Getuyge nisses. 21 Sachar Ia oor de sone Meselem Ia/ was
Wachter aen de Poorte der Hutten des f
Beschepdts.
22 Alle dese waren wtgelesen tot Wachters
aen dē dorpel/ twee hondert ende twaelue:
die waren gerekent in haren Dorpen: ende
g Dat is so veel gesept: Sulck stich ten en dedē sy niet wt menschelic- ker aēdacht ende goede meyninghe maer door Gods beuel ende haren gheloouen: want in Gods saké en sal geen menschelic- ke stichtin- ghe wat gheldē Dauid eñ Samuel de Siender/ stichtedense
g door haer gheloone.
23 h Dat sy ende hare kinderen de wacht
houden souden aen den huyse des Heeren/
namelickē/ aen den huyse der Huttē/ dat sy
dat waer soude nemen/
24 i Sulcke Deurwachters waren tegen de
vier Winden ghestelt/ teghent Oosten/ te-
ghent Westen/ teghent Noorden/ ende te-
ghent Zuyden.
25 Eñ hare broeders waren op hare Dorpē/
dat sy telcken des seuensten daechs daer in
quamen/ alle tijdt by hen te zijn.
26 Wāt de Leuiten waren dese vier Ouerstē
Deurwachters toebetrout: eñ sy waren o-
uer de kisten eñ schattē/ inden Huyse Gods.
27 Oock bleuē sy dē nacht ouer/ rontom het
Huys Gods: want hen behoorde de wacht
te houden/ dat sy alle morghen op deden.
h 1 Pa. 26. 12 i Num. 3. 6. ende 18. 2. 28 Ende sommighe van hen waren ouer de
ghereetschap des Ampts: wāt sy droeghen
ghetelt wt ende in.
29 Eñ harer sommige waren bestelt ouer de
Vaten/ ende ouer alle de heylighe ghereet-
k t an Meel bloeme/ schap/ ouer k t Semelmeel/ ouer Wijn/ ouer
Olie/ ende Wierooch/ ouer Reuckwerck.
30 Ooch der Priesters kinderen maeckten
l Exo. 30. 20 so minighe het l Reuckwerck.
31 Mathithia wt den Leuiten/ den eersten so-
ne Sallum des Korhiters/ warē toebetrout
de Pannen.
32 Vanden Kahathiteren nu haren broede-
ren/ waren sommighe ouer de Toonbroo-
den/ die te bereyden/ dat syse alle Sabbath
bereydeden.
33 Dat zijn de Sangers/ de Hoofdē onder dē
Vaderen der Leuiten/ ouer de kisten wtghe-
sondert: want dach eñ nacht waren sy daer
ouer int werck.
34 Dat zijn de Hoofden der Vaders/ onder dē Sauls ghe slachte.
Leuiten in haren ghes lachten: dese woondē 1 Par. 8. 29.
te Ierusalem. 1. Sa. 14. 49.
35 Te Gibeon woonden Ieiel/ de vader Gibe
on: zijn wijf hiet Maecha.
36 Ende zijn eerste sone Abdon / Zur / Kis/
Baal/ Ner Nadab/
37 Gedor/ Ahaia/ Sacharia/ Mikloth.
38 Mikloth genereerde Simeam: eñ sy woō
den oock rondtom hare broederen te Ieru-
salem/ onder den haren.
39 m Ner dan genereerde Kis/ Kis genereer- m 1. Pa. 8. 33
de Saul/ Saul genereerde Ionathā Melchi
sua/ Abi Nadab/ Esbaal.
40 Ende de sone Ionathan was Meribaal.
Ende Meribaal genereerde Micha.
41 De kinderen Micha waren: Pithō Me-
lech/ ende Thaerea.
42 Achas genereerde Iaera. Iaera genereer
de Alemeth/ Asmaueth/ ende Simri. Simri
genereerde Moza.
43 Moza genereerde Binea/ diens sone was
Rapha Ia/ diens sone was Eleasa/ diens so
ne was Azel.
44 Eñ Azel hadde ses sonen/ die hieten Asri
kam/ Bochru/ Ismael/ Sera Ia/ Obad Ia
Hanan: dat zijn Azels kinderen.

Dat x. Capittel.

I. Saul met tsamē syne drij sonē ghslagē,
II. eñ vā die te Iabes in Gilead begrauen.

1 De Philisteen a streedē tegen Israel/ ende Saul eñ sy ner sonen doodt.
die vā Israel vloden voor de Philisteen
ende de verslagene vielen op den berch
Gilboa. a 1. Sam 31. 2
2 Nu de Philisteen hingen hen aen Saul/ eñ
syne sonen/ ende iaechden achter hen henen
ende sloeghen Ionathan/ Abi Nadab/ ende
Melchisua de sonen Sauls.
3 Ende den strijt wert hardt tegen Saul/ eñ
de Boghen schutters quamen aen hem/ dat
hy vanden Schutters ghewondt werdt.
4 Doe sprack Saul tot synē Wapendrager:
b Treckt v sweerdt wt/ ende doorsteect my b Rich. 9. 54
daer mede: op dat dese Onbesnedene niet en
comē/ ende schandelicken met my omgaen:
doch zijn Wapendrager en woude niet/ wāt
hy vreesde seer: Doe nam Saul zyn sweert
ende viel daerin.
5 Doe nu zijn Wapendragher sach dat Sa
ul doodt was/ viel hy oock int sweert/ ende
starf.
6 Also sterf Saul/ ende zijn drij sonen/ e ende c 1. Pa. 8. 34
zijn gantsche huys te ghelijck. ende 9. 39.
7 Doe nu de mannen Israels die in de leech
te waren/ sagen dat sy gevloden warē/ ende
dat Saul ende zijn sonen doot waren/ verlie
ten sy hare Steden ende vloden: eñ de Phi-
listeen quamen/ ende woonden daerinne.
8 d Des anderen morgens quamen de Phi- d 1 Sam 31. 8
listeen / de verslaghene wt te trecken/ ende
vonden Saul ende syne sonen liggen op den
berch Gilboa.
9 Eñ togen hem wt/ ende namen zijn hooft
ende zijn wapen op/ ende sondent int Landt
der Philisteen rontom / eñ lieten verkondi-
ghen voor haren Afgoden/ ende dē volcke.

10 Ende leyden syne wapen int huys haers
Gods / eñ zyn hooft hechteden sy aen het
huys Dagon.
e 1.Sã.31.11. 2.Sam.2.4
11 e Doe nu alle die te Jabes in Gilead
hoorden/alles wat de Philistẽ Saul ghe-
daen hadden/
12 Maecten sy hẽ op alle stryrbare mannẽ/
ende namẽ het lichaem Sauls eñ synen so-
nen/ende brachtense te Jabes/eñ begroenẽ
hare ghebeenteren onder de Eycke te Jabes/
ende vasteden seuen daghen.
f 1.Sã.15.323 g 1.Sã.28.8
13 Also sterft Saul in syner misdaet/ die hy
tegẽ dẽ Heere gedaen hadde/ f aendẽ woor
de des Heeren dat hy niet en hielt: g oock
dat hy de Waersegster vraechde/
14 Ende en vraechde dẽ Heere niet: daerom
doodde hy hem ende keerde het Coninckryc
tot Dauid den soñ Jsai.

Dat xi. Capittel.

1. Dauid wordt Coninck ouer Jsrael.
4. winnet de Burcht Zion. 17. ende en
wil des waters niet drincken/ dat dry sy-
ner Helden. (10. die onder twee ende der-
tich werden ghetelt) met lyfs noodt halẽ.

Dauid wort tẽ Coninck ghesalft ouer Jsrael.
a 1.Pa.12.23 2.Sam.5.1. b 1.Sa.16.1
1 ENde het gantsche Jsrael vergaderde
hem tot Dauid na Hebron/ ende sprack:
a Siet / wy zyn uwe beenen / ende v
vleesch.
Jebus. 2.Sam 5.6. Dauids stadt.
2 Oock voerdet ghy ons te voren wt eñ in/
doe Saul Coninck was: so heeft v de Heere
v God ghesproken: Ghy sult myn Volck Js
rael weydẽ / ende ghy sult Vorst zyn ouer
myn Volck Jsrael.
c Jos.15.16. Judic.1.12. 1.Sa.17.27.
3 Ende alle Oudtsten quamẽ oock tottẽ Co
ninck te Hebron: ende Dauid maecte eẽ ver
bont met hen/ te Hebron voor dẽ Heere: eñ
sy salfdẽ Dauid tẽ Coninc ouer Jsrael / v
naden woorde des Heeren door Samuel.
d †And. er-bouwede het ouergebleuẽ inder stat.
4 Ende Dauid tooch henẽ/ eñ het gantsche
Jsrael na Jerusalem dat is Jebus. wãt de
Jebusiters woonden daer in inden Lande.
e 2.Sa.23.8 Dauids Helden Jasabeam.
5 Ende de Burghers te Jebus spraken tot
Dauid: Ghy en sult niet hierin komẽ. Da-
uid dannoch wan de Burch Zion / dat is
Dauids Stadt.
f 2.Sam.23. staen 800. Wie nu eenẽ hoop vã 800. aengrypt/ende slaet 300. daeruan doot/eñ de 500 in de vlucht/ die heetse alle 800. geslagẽ. Also dat hier (onder dertich) staet/ dat heeft de Text 2.Sã. 23. onder dryen. Wãt wie onder dẽ bestẽ dry en de voornẽste is/ die is oock onder den dertigẽ allẽ de voornẽste
6 Eñ Dauid sprack: c Wie de Jebusiters tẽ
eersten slaet/ die sal een Hooft ende Ouerste
zyn: doe beklamse aẽ het allereerste Joab/ de
soñ Zeru Ja/ ende werdt een Hooftman.
7 Dauid nu woonde op de Burcht/ daerũ
hietmense Dauids Stadt.
8 Ende hy bouwede de Stadt rondtom/
van Millo aen tot gantsch rondtomme:
ende Joab d † liet leuen de ouerghbleuene
inder Stadt.
9 Ende Dauid voer voort/ ende nam toe/ en
de de Heere Zebaoth was met hem.
10 e Dit zyn de Ouerste onder den Heldẽ Da
uids/ die hen redelickẽ met hẽ hieldẽ in zyn
Coninckrycke/ by dẽ gantschẽ Jsrael/ datmẽ
hem ten Coninc maecte/ na dẽ woorde des
Heeren ouer Jsrael.
11 Ende dit is het getal der Heldẽ Dauids:
Jasabeã de sone Hachmoni/ de voornẽste
onder dertigen: hy hief zyn spiesse op/ ende
sloech f dry hondert op eenmael.
12 Na hẽ was Eleasar de sone Dodo/ de Aho
thiter/ eñ hy was onder den dry en Helden.
g Te Pas Dammim.5 h 2.Sa.23.1
13 Dese was met Dauid / g doe sy schimp
sprakẽ ende de Philisteen hẽ aldaer verga-
dert hadden tẽ stryde: ende daer was een
stuck Ackers vol Gersten/ eñ het volc vluch-
tede voor de Philisteen.
14 Ende sy traden middẽ op het stuc/ eñ ver
losten dat ende sloegẽ de Philisteen / eñ de
Heere gaf eenen grooten Heyl.
15 h Ende de dry vandẽ dertich Voornem
stẽ/ togẽ af tẽ Rotzsteen tot Dauid inde Spe
lonche Adullam: eñ der Philisteen Leger
lach inder leechte Rephaim:
16 Dauid nu was in de Burch: ende der
Philisteen volck was op dat mael te
Bethlehem:
i 2.Sa.23.15
17 i Ende Dauid werdt met luste / ende
sprach: Wie wil my te drincken gheuen
des waters wt den Bornput te Bethlehem
onder de poorte?
18 Doe vielen der dry inder Philisteen Leger/
ende vulden des waters wt den Bornput
te Bethlehem onder de poorte / ende
droeghent / ende brachtent tot Dauid:
doch hy en woudet niet drincken / maer k
goot het den Heere wt/
k Dat is/ offerde het Gode ten Dranckoffer.
19 Ende sprack: Dat late God verre van my
zyn/ dat ick dat doe, eñ drencke het bloet de
ser mannen/ in haers leuens peryckel: want
sy hebbent met haers leuens peryckel ghe-
bracht: daerom en woude hy het niet drinc-
ken. Dat deden die dry Helden.
Abisai.
20 Abisai de broeder Joabs / die was oock
de Voornemste onder dryen: eñ hy hief zyn
spysse op eñ sloech dry hondert / eñ hy was
onder dryen beroemt.
l †An. dry eersten Benaia. 2.Sa.23.20. m †And grooterẽ daden van Cabzeel
21 Ende hy de derde/ heerlicker dan de twee/
ende hy was haer Ouerste: doch aende l † dry
en quam hy niet.
22 Benaia de sone Joiada/ des sõds Jshail/
van m † grootẽ dadẽ vã Cabzeel: hy sloech
twee Leeuwen der Moabiten: ende ginc af/
ende sloech eenẽ Leeuwe midden indẽ Born
put/ ter Sneeuwtydt.
m 2.Sa.23.21
23 Hy sloech oock eenẽ Egyptischẽ man/ die
was vyf ellẽ lanc / eñ hadde eẽ spiesse inder
handt/ als eẽs Weuers boom: doch hy ginc
tot hem af met eenẽ stock ende nam hem de
spiesse wt der hant/ n eñ verworchde hẽ met
zyn eyghen spiesse.
24 Dat dede Benaia de sone Joiada/ eñ was
beroemt onder dry Helden/
25 Eñ was de heerlickste onder dertigẽ: doch
aen de dry en quã hy niet: eñ Dauid maecte
hem ten Heymelicken rade.
Strydtbare Heldẽ Dauids Asahel.
o †An. zyns Oons sone.
p †An. Sebechai
26 De strybare Helden zyn dese: Asahel de
broeder Joabs/ Elhanan o † de sone Dodo/
van Bethlehem/
27 Camoth de Haroriter/ Helez de Peloniter/
28 Jra de sone Ekes de Thekoiter/ Abieser
de Anthothiter/
29 p † Sibechai de Husathiter/ Jlai de Aho-
hiter/
30 Maherai de Netophathiter/ Heled de so-
ne Baena de Netophathiter/
31 Jthai de sone Ribai vã Gibeath der kinde
ren Ben Jamin/ Benai de Pirgathoniter/
32 Hurai vãdẽ Beken Gaas/ Abiel de Arba-
thiter.
33 Asmoueth de Baherumiter / Eliahba de
Saalboniter/
34 De kinderẽ Hasem des Gisoniters/ Jona
than de sone Sage de Harariter/
35 Ahiam de sone Sachar de Hararither/ Eli
phal de sone Ur/
36 Hepher de Macherathiter / Ahia de Pelo
niter/
37 Hezro de Carmeliter/ Naerai de sone Az-
bai/
38 Joel de broeder Nathan/ Mibear de sone
Hagri/
39 Zelet de Ammoniter / Naherai de
Berothiter / Joabs des soons Zeru Ja
Wapendragher/
40 Jra de Jethriter/ Gareb de Jethriter/
41 Uria de Hethiter/ Sabad de sone Ahelai/
42 Adina de sone Sisa de Rubeniter/ eẽ Hooft
man der Rubeniters/ ende dertich warẽ on-
der hem/

43 Hanā de sone Maecha/ Josaphat de Ma
thoniter/
44 Vsia de Astrathiter/ Sama eñ Jaiel de so
nen Ho'ham des Aroeriters/
45 Jediael de sone Simri/ Joha zijn broeder
de Thiziter/
46 Eliel de Mahewiter/ Jeribai eñ Josowia
de sonen Elnaam/ Jethma de Moabiter/
47 Eliel/ Obed/ Jaesiel van Mesobaia.

Dat xij. Capittel.

1. Dauids krijsvolc dat te Ziklag tot hē koemt. 23. Het getal des krijchsvolcks/ dat tot Dauid te Hebron ghekomen is.

Veel krijchsvolc koemt tot Dauid te Ziklag.
a 1. Sa. 27. 6
b Dat is/ verborgen

1 OOck b quamen dese tot Dauid te Zi
klag / a doe hy noch b besloten
was voor Saul den sone Kis / ende
sy waren oock onder de Helden / die ten
stryde holpen/
2 Eñ met Bogen geschickt waren tot bey-
den handen/ op steenen/ op pijlen/ eñ Bogē:
vandē broederen Sauls/ die wt Bē Jamin
waren/
3 De voorneemste/ Ahieser eñ Joas/ de kin
deren Samaia des Gibeathiters/ Jesiel eñ
Pelet de kinderen Asmaueth/ Barachu eñ
Jehu de Anthothiter:
4 Jesmaia de Gibeoniter/ geweldich onder
dertigen/ ende ouer dertich: Jeremia/ Jahe
siel/ Johanan/ Josabad de Gederathiter/
5 Eleusai/ Jerimoth / Bealia / Samaria/
Saphat Ja de Harophiter.
6 Elkana/ Jesija/ Asareel/ Joeser/ Josabeā
de Korhiter/
7 Joela ende Sabadia/ de kinderen Jerohā
van c † Gedor.

c † And. Ged ud-
Krijslieden die tot Dauid gekomē zijn wt Israel.

8 Vanden Gadditeren scheyden hen wt
tot Dauid inder Burcht inder Woestij-
ne / stercke Helden ende krijslieden / die
schilt ende spiessen voerden/ ende haer aen
gesichte als der Leeuwen/ ende snel als de
Rheen op de Berghen.
9 De eerste Eser/ de ander Obad Ja/ de derde
Eliab/
10 De vierde Masmāna/ de vijfste Jeremia/
11 De seste Athi/ de seuende Eliel/
12 De achste Johanan/ de negende Elsabad/
13 De tiende Jeremia/ de elfste Machbanai.
14 Dese waren vanden kinderen Gad Hoof
dē indē Heyre/ de kleynste ouer hondert/ eñ
de grootste ouer duysendt.
15 Dese zijn het / die ouer de Jordane gin-
gen in der eerster Maendt / doe sy vol
was aen beyde Oeueren/ d † dat alle leech-
ten effen waren: beyde teghent Oosten ende
teghent Westen.

d † And. eñ veriaechdē alle so in leechtē woōdē beyde etc.
e † An. moet heil

16 Ende daer quamen oock sommige vādē
kinderē Bē Jamin eñ Juda/ tot der Burcht
Dauids.
17 Ende Dauid ghinck tot hen wt / ende
antwoorde ende sprack tot hen: So ghy-
lieden in vreden tot my koemt/ ende my te
helpen/ so sal mijn herte met v lieden zijn: so
ghy daerenteghen koemt op list / ende my
teghen te zijn/ so doch gheen onbillickheydt
aen my en is / so sie de God onser Vaderen
daerin/ ende straffe het.
18 Maer dē Geest tooch aē Amasai/ dē Hooft
man onder dertigen/ ende sprack: Wwe zijn
wy Dauid/ eñ met v houdē wy het/ gy sone
Jsai: vrede/ vrede zy met v/ vrede zy met u-
wē helpers/ wāt v God helpt v. Doe nāse
Dauid aen/ eñ stelde se tot Hoofden ouer de
krijslieden.
19 Ende van Manasse vielen sommighe tot
Dauid/ doe hy quam met den Philisteen te
gen Saul ten stryde/ ende en halp hē niet/ f
want de Vorsten der Philisteen/ lieten hem

f 1. Sa. 29. 4

mer rade vā hē/ eñ sprakē: Wāneer hy tot sy
nē heere Saul viel / so mochtet ons onsen
hals kosten.

g 1. Sa. 30. 1

20 g Doe hy nu na Ziklag tooch/ vielē tot hē
vā Manasse/ Adna/ Josabad/ Jediael/ Mi
chael/ Josabad/ Elihu / Zilthai / Hoofdē o-
uer duysent in Manasse.
21 Eñ sy holpen Dauid tegen de krijslieden/
want sy waren altemael redelicke Helden/ eñ
werden Hooftliedē ouer het Heyr.
22 Oock quamen alle dage sommige tot Da
uid/ hē te helpen/ tot dat het een groot Heyr
werdt / ghelijck als een Heyr Gods.

Het ghetal des volcx/ dat tot Dauid te Hebron gekomen is/
h 2. Sa. 5. 1.

23 Ende dit is het getal der Hoofden/ gerust
tē Heyre h die tot Dauid te Hebron quamē/
het Koninckrijck Sauls tot hem te wendē/ na
den woorde des Heeren.
24 Der kinderen Juda/ die schildē eñ spiessē
droegen/ waren ses duysent/ eñ achthondert
gherustet ten Heyre.
25 Der kinderē Simeon/ redelicke Heldē ten
Heyre/ seuen duysent/ ende hondert.
26 Der kinderen Leui/ vier duysent ende ses
hondert.
27 Eñ Joiada de Vorst onder diē vā Aaron/
met drij duysendt ende seuen hondert.
28 Zadok de Jongelinck/ een redelick Helt/
met zijns vaders huys / twee eñ twintich
Ouersten.
29 Der kinderē Bē Jamin/ Sauls broederē/
drij duysent i wāt op die tijt hieldē haer
noch vele met den huyse Sauls.
30 De kinderen Ephraim / twintich duy-
sendt/ ende acht hondert/ redelicke Helden/
ende beroemde mannen inden huyse harer
vaderen.
31 Des haluen stamme Manasse / achtien
duysent / die by namen ghenoemt werden/
dat sy quamen / ende maeckten Dauid ten
Koninck.

i Dat is/ krijchs verstandich.

32 Der kinderē Jsaschar/ die i verstādich wa
ren/ ende rieden wat Jsrael op elcke tijt doē
soude/ tweehondert Hooftliedē/ ende alle ha
re broeders volchden hare woorden.
33 Van Zebulon/ die int Heyr togē tē stryde/
gerustet met allerley wapenen tē stryde/ vijf
tich duysent / hē in de ordeninge te schickē
eendrachtelicken.
34 Van Naphthali/ duysent Hooftlieden/ eñ
met hen die schilden ende spiessen voerdē se-
uen ende dertich duysendt.
35 Vā Dan/ ten stryde gerustet/ acht eñ twin
tich duysendt/ ses hondert.
36 Van Asser/ die int Heyr togen/ gerustet tē
stryde/ veertich duysendt.
37 Van ghene zijde der Jordanen/ vādē Ru-
beniteren/ Gadditeren/ ende den haluen stā-
me Manasse/ met allerley wapenē tē stryde/
hondert ende twintich duysendt.

k 2. Sa. 5. 1

38 Alle dese krijslieden / het Heyr te ordine-
ren/ k quamen van gantscher herten tot
Hebron/ Dauid ten Koninck te maken ouer
gantsch Jsrael: oock was alle het ander Js-
rael eens herten / datmen Dauid ten Ko-
ninck maeckte.
39 Ende waren aldaer by Dauid drij dagen/
atē eñ droncken: want haer broeders haddē
voor hen wat bereydt.
40 Oock die de naeste rondtom warē/ tot aē
Jsaschar/ Sebulō/ eñ Naphthali/ die brach
tē broot op Ezelen/ Kemelē/ Muylē/ eñ Run
deren/ te eten/ Meel/ Vijgenkoornē/ Wijn/
Olye/ Runderen eñ Schapē plenteyt: wāt
daer was een blijschap in Jsrael.

Dat xiij. Capittel.

1. Dauid laet ouer ghebleuen gheslach-
ten roepen 5. ende de Arcke Gods van Ki-
riath Jearim halen.

Ende

Dauid haelt de Arcke Gods.

1 Ende Dauid hielt eenen raedt a metden Hooftlieden ouer duysendt / ende ouer hondert / ende met allen Vorsten/
a 1.Sa.6.1.
2 Ende sprack tot der gantscher Gemeynten Israels: Behaecht het v lieden/ eñ ist vandē Heere onsē God/ so laet ons ouer al wt schic ken tot dē anderen onsen broederē in allen landē Israels/ ende met hē de Priesters eñ Leuitē/ inden Stedē daer sy Woonstedē heb ben dat sy tot ons vergadert werden/
b 1.Sa.7.3.
3 Eñ laet ons de Arcke onses Gods weder tot ons halen: b wāt by dē tydē Sauls/ en vraechden wy niets na haer.
4 Doe sprack de gantsche Gemeynte: Mē soude also doen/ want sulcks behaechde al len volcke wel.
c 2.Sa.6.1.
5 c Also vergaderde Dauid het gātsche Is rael / van Sihor Egypti aen / tot datmen koemt te Hemath de Arcke Gods te halen van Kiriath Iearim.
6 Ende Dauid tooch op met dē gātschē Is rael tot Kiriath Iearim/ die daer leyt in Iu da /dat hy van daer op brochte/ de Arcke Gods des Heeren /die op dē Cherubim sit/ daer den Name aengheroepen werdt.
7 Ende sy lieten de Arcke Gods/ op eenen nieuwen waghen voeren / wt den huyse Abi Nadab : Vsa nu ende zyn broeder dre uen den waghen.
8 Dauid nu eñ het gantsche Israel/ speeldē voor God/ wt gātscher macht/ met lieden/ met Harpen/ met Psalteren/ met Tamborij nen / met Cymbalen/ ende met Basuynen.
d 2.Sa.6.6. 1.Para.16.1.
9 d Doe sy nu quamen op de pleyne Chidō/ reckte Vsa zyn hant wt/ de Arcke te houdē/ want de Runderen traden ter zyden wt.
e Nu.4.15.19
10 Doe vertoornde de grimmicheyt des Hee rē ouer Vsa/ eñ sloech hem dat hy zyn hāt hadde wt ghereckt aen de Arcke/ e dat hy aldaer sterf voor Gode.
Perez Vsa.
11 Doe wert Dauid bedroeft / dat de Heere een sulcke scheure dede aē Vsa/ ende hiet de stede/ Perez Vsa/ tot op desen dach.
12 Ende Dauid vreesde hem voor Gode dies daechs / eñ sprack : Hoe sal ick de Arcke Gods tot my brenghen?
Obed Edō.
13 Daerom en liet hy de Arcke Gods niet tot hem brenghen in de Stadt Dauids/ maer keerdese henen int huys Obed Edom des Gethiters.
14 Also bleef de Arcke Gods by Obed Edom in synen huyse/ dry Maenden lanck: ende de Heere seghende het huys Obed Edom/ ende alles wat hy hadde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hiram schickt Dauid houdt ende Werckliedē/ een huys te bouwen. 3. Da uid kryght by veel wyuen vele kinderen. 8. De Philisteen worden van hem met rade. 14. ende hulpe Gods tweemael gheslagen.

Hiram. a 2.Sa.5.11.
1 Ende a Hiram de Koninc te Tyro / sandt Boden tot Dauid/ ende Cederen hout/ Metsers ende Timmerlieden / dat sy hem een huys bouweden.
2 Ende Dauid merckte/ dat hem de Heere ten Koninck ouer Israel b beuestight hadde: want zyn Koninckryck klam op/ om zyns Volcx Israels wille.
b Of/ stade gelyck ghemaeckt:
3 Ende Dauid nam noch meer wyuē te Je rusalem/ ende genereerde noch meer sonen ende dochteren.
Kinderen Dauids/ te Jerusalem ghebooren.
4 Ende die hem te Jerusalem geboren wer dē/ die hietē also: Sāmua/ Sobab/ Nathā/ Salomo/
5 Iebehar/ Elisua/ Elipalet/
6 Noga/ Nepheg/ Iaphia/
7 Elisamma/ Baal Iada/ Eliphalet.
c 2.Sa.17.5 [sic: 2.Sa.5.17]
8 c Ende doe de Philisteen hoordē/ dat Da uid ten Koninck gesalft was ouer het gant sche Israel/ toghen sy alle op/ Dauid te soec ken. Doe dat Dauid hoorde / tooch hy wt teghen hen.
9 Eñ de Philisteen quamen/ ende leyden hē neder inder leechten Rephaim.
10 Dauid dan vraechde God / ende sprack: Sal ick op trecken teghen de Philisteen/ en de wildyse in myn handt gheuen? De Heere sprack tot hem: Treckt op/ ick hebse in v handt ghegheuen.
d Baal/ heet een huys/ wert/ of man: Perez heet/ eē scheure of vackeel. Daerom moet dese stede Baal Prazim heeten bewyle dat de Philisteen daer verstropt eñ van mal kanderē gescheurt zyn.
11 Ende doe sy op togē na d Baal Prazim/ sloechse Dauid aldaer: eñ Dauid sprac God heeft myn vyandē door myn hant van mal kanderē gescheurt/ gelyck als hem het wa ter van malkanderen scheurt/ daerom hietē sy die stede/ Baal Prazim.
12 Ende sy lieten hare Goden aldaer : e doe hietse Dauid met vyere verbranden.
e Deut.7.5. 2 Sam.5.21
13 f Nu/ de Philisteē maecktē hen daer weder aen/ ende leyden hen neder inder leechten.
14 Ende Dauid vraechde God noch eens: en de God sprack tot hem: Ghy en sult niet op trecken achter hen henen: maer gheeft v vā hen/ dat ghy aen hen komet tegen de g † Moerbezien boomen ouer.
g † And Peerbomē
15 Wanneer ghy dan hooren suldt/ het ruys schen bouen op de Moerbezien boomen henen gaen/ so koemt wt ten stryde: want God is dan voor v wtghetoghen/ te slaen der Philisteen Heyr.
16 Eñ Dauid dede als hem God gebodē had de: eñ sy sloegē het Heyr der Philisteē / van Gibeon aen tot Gaser toe.
17 Ende Dauids naem breydde hem wt in allen Landen: ende de Heere liet zyn vreese o uer alle Heydenen komen.

Dat xv. Capittel.

1. Dauid bouwet eē stede voor de Arcke Gods. 12. die wordt vanden Priesteren en de Leuiten. 16. met ghesanghe Snarenspe len ende blyschap op waerts ghebracht. 27. Dauid wordt zyns doens haluen van Michal veracht.

1 Ende hy bouwede hem huysen in de Stadt Dauids/ ende bereydde de Arc ke Gods een stede / ende bereydde een hutte ouer haer.
Dauid laet de Arcke Gods op waerts halē aen haer stede.
2 Op dat mael sprack Dauid : De Arcke Gods en sal niemāt dragē dan alleen de Le uitē: a want deselue heeft de Heere verkorē/ dat sy de Arcke des Heeren dragē/ ende hem dienen eewichlick.
a 2.Sam.6.6 Nu.4.15.19 ende 7.9.
3 Daerom vergaderde Dauid het gantsche Israel te Jerusalē /dat sy de Arcke des Hee rē op brachten/ aen de stede/ die hy daer toe bereyt hadde.
4 Ende Dauid bracht te hoope/ de kinderē Aaron/ ende de Leuiten.
5 Vanden kinderen Kahath/ Vriel den Ouer sten/ met tsamen synen broederen / hondert ende twintich.
6 Vanden kinderen Merari/ Asaia de Ouer ste/ met tsamē synē broederen/ twee hondert ende twintich.
7 Vanden kinderen Gerson/ Joel de Ouer ste/ met tsamen synen broederen hondert en de dertich.
8 Vandē kinderē Elizaphan/ Semaja de Ouerste/ met tsamen synen broederen/ twee hondert.
9 Vanden kinderē Hebron: Eliel de Ouerste/ met tsamen synen broederen tachtentich.
10 Vanden kinderen Vsiel : Amminadab de Ouerste: met tsamen synē broederē hondert ende twalue.
11 Eñ Dauid riep Zadok eñ AbJathar den

Prieſteren/ende den Leuiten: namelicken/
Vriel/Aſa Ja/ Joel/Sema Ja/Eliel/Am-
minadab/
12 Ende ſprack tot hen: Ghy zijt de Hooftdẽ
der Vaders onder den Leuiten/ſo heyliget
v lieden nu/ende uwe broederẽ/dat ghy de
De Arcke Gods.
Arcke des Heerẽ des Gods Iſrael opwaert
brenget/ aen de ſtede die ick haer bereydet
hebbe.
b 1. Pa. 13. 10
13 b Want te voren/doe ghy liedẽ daer niet
en waert/dede de Heere onſe God een ſcheu
re onder ons/ daerom dat wy hem niet en
c Nu. 4. 15. 19. ende 7. 9
ſochten/c als het hem behoort.
14 Alſo heylichden hen de Prieſters ende Le-
uiten/dat ſy de Arcke des Heeren des Gods
Iſrael opwaerts brochten.
15 Ẽ de kinderen Leui droeghen de Arcke
Gods des Heeren op hare ſchouderen/met
d Exo 25. 13.
dẽ handtboomẽ daer aen/d als Moſes ge-
boden hadde/na den woorde des Heeren.
16 Ẽ Dauid ſprac tot den Ouerſten der Le
uiten/dat ſy hare broeders tot Sanghers
Sanghers met Snarẽ-ſpelen.
ſetten ſouden/met Snarenſpelen/met Pſal
terẽ/Harpen/ẽ hellen Cymbalẽ/dat ſy luy
de ſonghen ende met blijſchappen.
Heman. Aſſaph.
17 Doe beſtelden de Leuiten/Heman den ſo
ne Joel/ende van ſynen broederen/Aſſaph
den ſone Berechia/ ende vanden kinderen
Ethan.
Merari haren broederen/Ethan den ſone
Kuſa Ja.
18 Ẽ met hen hare broederen des anderen
deels/namelicken/Zachar Ja/Bẽ/Jaeſiel/
Semiramoth/Jehiel/Vnni/Eliab/Bena
ia/Maeſeia/Mathathia/Elipheleia/Mi
kneia: ObedEdõ/Jehiel/de deurwachters
19 Want Heman/Aſſaph/ende Ethã/waren
Sanghers met metalen Cymbalen/ helle
te klincken.
20 Sachar Ja daerentegen/Aſiel/Semira-
moth/Jehiel/Vnni/Eliab/Maeſeia/ende
e Anders ten Alamoth.
Benaia/met Pſalteren e na te ſinghen.
21 Ende Mathithia/Elipheleia/Mikneia
ObedEdom/Jehiel ẽ Aſaia/met Harpen
van acht Snaren voor te ſinghen.
22 Chenan Ja nu/ der Leuiten Ouerſte/de
Sangmeeſter/dat hyſe onderweſe te ſingẽ/
want hy was verſtandich.
23 Ẽ Berechia/ende Elkana/warẽ Deur-
wachters der Arcken.
f Anders. Ephod
24 Nu Sechan Ja/Joſaphat/Nethaneel/
Amaſai/Sachar Ja/Benaia/Elieſer de
Michal. 1. Sa. 6. 16.
Prieſters/blieſẽ met Trompetten voor de
ArckeGods: ẽ ObedEdom ẽ Jehia warẽ
Deurwachters der Arcken.
Dauid offert ende ſegẽt het volc.
25 Alſo ginghen Dauid ende de Outſten Iſ
a 2Sa. 6. 17
raels/ende de Ouerſten ouer de duyſent he-
b 2Sa. 6. 16
nen/de Arcke des Verbonts des Heeren op
c Deſe drij hebreiſche woordẽ Eſcar/Eſpar/Aſiſa en heeten niet allẽ de materia/als broot/vleeſ wijn/ maer ooch de mate ofgewich te derſeluẽ: als ſo iclijck Duytſch ſpreke: hy gaf een loot broots/ een põt vleeſch/ een Meuſſel wijns.
te halen/ wt den huyſe ObedEdom/ met
blijſchappen.
26 Ẽ doe God dẽ Leuitẽ halp/die de Arcke
des Verbondts des Heeren droegen/offer-
de men ſeuen Oſſen/ende ſeuen Rammen.
27 Ẽ Dauid hadde eenẽ lijnen rock aẽ/daer
toe alle Leuiten die de Arcke droegen/ende
de Sanghers/ ende Chenan Ja de Sang-
meeſter/met den Sangers: ooc hadde Da
uid eenen lijnen f Lijfrock aen.
28 Alſo bracht het gãtſch Iſrael/de Arcke des
Verbonts des Heeren opwaerts met Jup
chen/Baſuynen/Trompetten/ende hellen
Cymbalen/met Pſalteren ende Harpen.
29 Doe nu de Arcke des Verbonts des Hee-
ren in de ſtadt Dauids quam/ſach Michal
Sauls dochter ter venſteren wt: ende doe
ſy den Coninck Dauid ſach danſſen ẽ ſpe
len/verachtede ſy hem in harer herten.

Dat xvj. Capittel.

1. Dauid offert ende ſegent het volc/ 4.
beſtelt lof ẽ wachte by der Arcken Gods.

1 Ende a doe ſy de Arcke Gods in brachtẽ
ſtelden ſyſe in de Hutte/ die haer Dauid
opgericht hadde: ẽ offerdẽ Brantoffer
ende Danckoffer voor Gode.
2 Ẽ doe Dauid den Brantoffer ende Danc
offer volbracht hadde/ſegende hy het volck
inden Name des Heeren.
3 b Ende deylde wt eenen yegelicken in Iſ
rael/beyde mans ende vrouwen/een c ghe-
wichte broots/ een ſtuck vleeſch/ ende een
Meuſel wijns.
4 Ende hy ſtelde voor de Arcke des Heeren/
ſommighe Leuiten tot Dienaers/dat ſy den
Heere den God Iſraels prijſden/ danckten
ende loefden.
5 Namelicken/Aſſaph dẽ eerſtẽ/Sachar Ja
dẽ anderẽ/Jeiel/Semiramoth/Jehiel/Ma
thithia/Eliab/ Bena Ja/ObedEdom ende
Jeiel/met Pſalteren ende Harpen: ende Aſ-
ſaph met hellen Cymbalen.
6 Bena Ja daerentegehen ende Jehaſiel de
Prieſters met Trompetten/alletijt voor de
Arcke des Verbondts Gods.
7 Te dier tijdt beſtelde Dauid ten eerſten/
den Heere te dancken/door Aſſaph ende ſyne
broeders.
8 d Danct den Heere/predickt ſynen Name/ d Pſa. 105. 1 Eſaie 12. 4.
doet kondt onder den Volcken zijn doen.
9 Singet/ſpelet/ende dichtet hem/vã allen
ſynen Wonderen.
10 Roemet ſynen Heyligen Name/het herte
der ghener die den Heere ſoecken/ verblijde
hem.
11 Vraecht na dẽ Heere/ende na ſyner macht
ſoeckt zijn aenghesichte alletijdt.
12 Ghedenckt ſyner Wonderen/die hy ghe- e Van der ge
daen heeft/ſyner Wonderen/ ende e zijns richte zijns
Woorts. mondts.
13 Ghy het zaet Iſraels zijns knechts/ghy
kinderen Jacobs zijns Wtuerkoren eenen.
14 Hy is de Heere onſe God/hy richtet ouer
de gantſche Werelt.
15 Gedenckt eewelick zijns Verbonts/wat
hy beloeft heeft in duyſent gheſlachten.
16 f Dat hy ghemaect heeft met Abraham/g f Gen. 22. 16
ende zijns Eedts met Iſaac. g Gen. 26. 3
17 h Ende hy ſtelde het Jacob ten Rechte/ẽ h Gen 28. 13
Iſrael ten eewighen Verbonde/
18 Ende ſprack: Jck wil v het Landt Canaã
gheuen/het Lot ws Erfdeels.
19 Doe ſy noch weynich ende i cleyne warẽ/ i Of/ ſlechte/
ende Vreemdelinghen daerin. verachtelic
20 Ende ſy togen van eenen Volcke ten an-
deren/ende wt eenen Coninckrijcke ten an-
deren Volcke.
21 Hy en liet niemanden hen ſchade doen/ẽ
ſtrafte om harent wille Coninghen.
22 k Taſtet mynen Geſalfden niet aen/ende k Pſa. 105 15
en doet niet quaets mynen Propheten.
23 l Singhet den Heere alle Landen/vercon- l Pſal. 96. 1.
dighet daghelicks zijn Heyl.
24 Vertellet onder dẽ Heydenen zijn Heerlic-
heydt/ende onder de Volcken zijn Wonder.
25 Want de Heere is groot/ ende ghantſch
loflick/ ende Heerlick bouen alle andere
Goden.
26 Want aller Heydenen Goden zijn Afgo- m Gen. 1. 1.
den: m doch de Heere heeft den Hemel ghe-
maeckt.
27 Het ſtaet eerlick ende ſtatich voor hem/ẽ
gaet gheweldich ende vrolick toe/ aen zijn
plaetſe.
28 Gheeft herwaerts den Heere ghy Volc-
ken/gheeft herwaerts den Heere/Eere ende
kracht.
29 Gheeft herwaerts den Naem des Heeren
de Eere/brengt Gheſchencken/ ende coemt
voor hem/ende bidt den Heere aen in heyli-
ghen verciersel.

30 De gantsche Werelt vreese hem/ hy heeft
dẽ Aertbodem bereyt dat hy niet beweecht
en wordt.
31 Dẽ Hemel verblijde hem/ ende de Aerde
zy vrolick eñ men segghe onder de Heyde-
nen/ dat de Heere regeert.
32 De Zee bruyse/ eñ wat daer in is: eñ het
Velt zy vrolick/ ende alles wat daer op is.
23 Eñ laet juychen alle Boomen indẽ Wou
de voor den Heere/ want hy comt te richtẽ
de Aerde.
34 Dancket dẽ Heere/ wãt hy is vriendelick/
ende zijn barmherticheyt duert eewelick.
n Of/ Heyl-maker/ Behouder/
35 Eñ segt: Helpt ons God onsen n Heylant/
ende vergadert ons eñ verlost ons vanden
Heydenen: dat wy uwen heylighen Name
dancken/ ende v lof segghen.
36 Gelooft zy de Heere de God Israels/ van
eewicheyt tot eewicheyt: eñ alle het volck
segghe: Amen ende loue den Heere.
Lof ende wacht by d' Arck Gods
37 Also liet hy aldaer voor de Arcke des Ver
bonts des Heeren/ Assaph eñ zijn broeders
te dienen voor de Arcke alle tijt in eenen ye
ghelicken daghe zijn dachwerck.
† And. syne
38 Daerenteghen ObedEdom ende † hare
broederen/ acht ende tsestich/ ende ObedE-
dom dẽ sone Jedithun/ ende Hossa tot Deur
wachters.
39 Eñ Zadok den Priester/ eñ zijn broeders
de Priesters/ liet hy voor de Wooninge des
Heeren/ op der Hoochte te Gibeon:
o Exo 29.38 Num. 28.3.
40 Dat sy den Heere dagelicx Brantoffer de
dẽ/ op dẽ Brantoffer Altaer/ des morgens
ende des auonts/ o als gheschreuen staet
in de Wet des Heeren/ dat hy aen Israel ge
boden heeft.
41 Ende met hen/ Heman ende Jedithun/ eñ
andere verkoren/ die by namen ghenoemt
waren/ te dancken den Heere/ dat syne bar-
mherticheyt eewelick deurt.
42 Ende met hen Heman ende Jedithun/
met Trompetten ende Cymbalen te clinc-
ken/ ende met Snarenspelen Gods: de kin-
ren Jedithun dan/ maeckte hy tot Deur-
wachters.
43 Also tooch alle het Volck weder henen/
een yegelick in zijn huys: eñ Dauid keerde
ooch wederom/ zijn huys te seghenen.

Dat xvij. Capittel.

1. De Heere/ so hy hem geẽ huys en wil
laten bouwen/ 7. doet Dauid met verhael
bewesener weldadẽ/ 9. 11. tweederley/ (dat
is/ tijtlicke ende eewighe) toeseghinghe 16.
Dauid looft ende danckt God met grooten
verwonderen/ 23. Ende bidt dat hy wil
zijn toesegghinghe houden.

Dauid wil eenẽ Tẽpel bouwen. 2. Sam. 7. 1.
1 Ende het geuiel/ doe Dauid in synẽ huy
se woonde/ sprack hy tot den Propheet
Nathan: Siet/ ick woone in een Cederẽ
huys/ ende de Arcke des Verbonts des Hee
ren is onder de Tapyten.
a 1. Sa. 10.7
2 Nathã sprac tot Dauid: a Alles wat in v
wer hertẽ is/ dat doet: want God is met v.
Nathan wordt van God tot Dauid ghesonden.
3 Doch inder seluer nacht/ quam het woort
Gods tot Nathan/ ende sprack:
4 Gaet henẽ/ eñ segt Dauid mynen knecht:
So spreect de Heere: Ghy en sult my gheen
huys bouwen ter Wooninghe.
b 1 Re. 8.16. Paral. 6. 5.
5 b Want ick en hebbe in gheenen huyse ge
woont/ vanden dage aen/ doe ick de kinde-
ren Israels wtleyde tot op desẽ dach: maer
ick ben gheweest/ waer de Hutte gheweest
is/ ende de Wooninghe.
6 Waer ick ghewandelt hebbe inden gant-
schen Israel: hebbe ick tot der Richterẽ ee-
nen in Israel opgeweest/ dien ick ghebood
mijn Volck te weyden/ ende ghesproken:
Waerom en bouwet ghy my geen Cederen
huys?
7 So segt nv also tot mynẽ knecht Dauid
So spreect de Heere Zebaoth: Ick hebbe v
genomen van de Weyde achter de Schapẽ
dat ghy soudet zijn eẽ Vorst ouer mijn volc
Israels/
8 Eñ ben met v gheweest/ waer ghy henen
ghegaen zijt: ende hebbe v vianden wtghe-
roeyt/ voor v/ ende hebbe v eenen naem ge-
maeckt/ gelijck als de Groote op der Aerdẽ
eenen name hebben.
Dit is een tijtlicke toeseggínghe. Dit is eẽ eewighe toesegginghe/ 2. Sam. 7. v. 12. Want Christus wort Dauidi toegheseyt.
9 Eñ ick wil mynẽ volcke Israels een stede
settẽ/ eñ wil het plantẽ dat het aldaer woo
nen sal/ ende niet meer beweecht en worde:
eñ de kinderen der boosheyt en sullent niet
meer swacken als te voren.
10 Ende te diẽ tijden/ doe ick Richters ouer
mijn volck Israels ordineerde: ende ick wil
alle v vyanden veroctmoedigen/ eñ vercon
dighen v/ dat de Heere v een huys bouwen
wil:
c Of/ stat gronich vast maken.
11 Wanneer nu v daghen wt zijn/ dat ghy
henen gaet tot uwen Vaderen/ so wil ick v
Zaet na v verwecken/ dat uwer sonen een
zijn sal/ dien wil ick zijn Koninckryck c be-
uestighen/
d Psa. 132. 11 1 Par. 22. 10. ende 28. 6.
12 d Die sal my een huys bouwen/ eñ ick wil
synen Stoel beuestighen eeuwichlick.
e 1 Sa. 15. 26
13 Ick wil zijn Vader zijn/ ende hy sal mijn
Sone zijn: ende ick en wil mijn barmherticí-
heyt niet van hem wenden/ e gelijck als ick
se van dien ghewendet hebbe/ die voor v
was:
Dauid looft eñ danckt God/ verwõdert hem syner grooter weldaedt.
14 Maer ick wil hem setten in mijn huys/ eñ
in mijn Coninckrijcke eewichlick/ dat synen
Stoel standtuastich zy eewichlick.
15 Ende doe Nathan na alle dese woordẽ eñ
ghesichte/ met Dauid sprack/
f Of/ slecht/ g dat is/ niet mynen Persoon/ maer mijns bloedes Nacomeline/ Sci licet in futurum et in aeternum/ die een sulc mensche zijn sal/ die inder Hoochte God de Heere is/ Psal. 29. Wie kan God gelijck zijn onderdẽ kinderen Gods: hy is ooch Gods kindt/ doch wijt eñ vele ouer de ander kinderẽ Gods/ als die selfs oot God is.
16 Quam de Koninck Dauid/ eñ stelde hem
voor den Heere/ eñ sprac: Wie ben ick Heere
God? eñ wat is mijn huys/ dat ghy my tot
hier toe ghebracht hebt?
17 Ende dat heeft v noch f te cleyn gedocht/
God: maer hebt ouer het huys vws knechts/
noch van ouerlanghe toecomenden gespro-
ken: ende hebt my aenghesien/ g als inder
ghestalt eens menschen/ die inder Hoochte
God de Heere is.
18 Wat sal Dauid meer tot v seggen/ dat hy
uwen knecht so heerlick maket? ghy kent u
wen knecht.
19 Heere/ om vws knechts wille na uwer her-
ten/ hebt ghy alle sulcke groote dingen gedaẽ/
dat ghy kondt dedet alle Heerlicheyt.
20 h Heere/ vws gelijcke en is niet/ ende daer
en is geen God/ dã alleene ghy/ vã welcken
wy met onsen ooren ghehoort hebben.
i And. ende hebt my HEERE God aenghesien etc. hoochdeis h Deu. 32. 39 i Deut 4.6.
21 i Eñ waer is een volck op Aerden/ gelijck
als v Volck Israel/ daer een God henen ge-
gaen zy/ hem een Volck te verlossen/ eñ hem
seluen eenen naem te maken/ van grooten en
de verschrickelicke dingen/ Heydenen wt te
stooten voor uwen Volcke henẽ/ dat ghy wt
Egypten verlost hebt?
22 Eñ hebt v Volck Israels ten Volcke ge-
maeckt eewichlick/ ende ghy Heere/ zijt haer
God gheworden.
23 Nu Heere/ het woort dat ghy gesproken
hebt ouer uwẽ knecht ende ouer zijn huys/
worde waer eewichlick/ ende doet als ghy
ghesproken hebt.
Dauid bidt dat God zijn toesegginghe houden wil.
24 Eñ uwen Naem worde waer ende groot
eewichlick/ datmen segghe: De Heere Zeba
oth de God Israels/ is God in Israel/ ende
het huys vws knechts Dauids/ zy stanstua-
stich voor v.
25 Want ghy Heere/ hebt de ooren uwes
knechts geopẽt/ dat ghy hem eẽ huys bou
wen:

wen wilt: daerom heeft v knecht gevondē/
dat hy voor v soude bidden.
26 Nu Heere / ghy zijt God / en hebt sulck
goet uwen knecht ghesproken.
27 Nu beghint te seghenen het huys uws
knechts/ dat het ewichlick voor v zy: want
wat ghy Heere seghenet/ dat is ghesteghent
ewichlick.

Dat xviij. Capittel.

1. David / na dien hy de Philisteen. 2. Moabiters 3. Hadad-Esers. 5. Syriers. 12. ende Edomiters heeft gheslagen ende onder hem gebracht. 7. 10. heylicht veel gouts/ silvers en metaels dē Heere. 14. en voert een ordentlick hofregiment 9. Thogu handelt hy hem om vreds.

Vele volckē woorden vā David gheslagen. a 2.Sa.8.1. Moabiters. HadadEser.

1 Na desen a sloech David de Philisteen/
ende verootmoedich dese / ende nam
Gath ende hare Dochteren / wt der
Philisteen handt.
2 Oock sloech hy de Moabiters / dat de
Moabiters David onderdanich werden/
ende gheschencken brachten.
3 Hy sloech oock Hadad Eser / den Koninck
te Zoba in Hemath / doe hy henen
tooch/ zijn Teecken op te richten / aen het
water Phrath.
4 Ende David wan hem duysent waghens
af/ seuen duysent Ruyteren/ ende twintich
duysendt mannen te voet. ende David verlemde
alle waghenen/ ende behieldt hondert
Waghenen ouer.

De Syriers vā Damasco.

5 En de Syriers van Damascon quamē/ dē
HadadEser den Koninck te Zoba te helpē:
doch David sloech derselue Syriers/ twee
ende twintich duysendt mannen.
6 En leyde volck te Damascō in Syria/ dat
de Syriers David onderdanich werdē/ en
brachten hem geschencken: want de Heere
halp David/ waer hy henen tooch.
7 En David nam de gulden Schilden/ die
HadadEsers knechtē haddē/ ende brachtse
te Jerusalem.
8 Oock nam David wt de steden Hadad-
Esers/ Thibeath ende Chun/ gantsch veel
Metals. b daer Salomo de metalen Zee/
ende c Calumnen/ ende metalen Vaten van
maeckte.

b1. Re.7.15.23 c Of, Pilaers. b 2.Sa.8.9. Thogu/ of Thohu.

9 d Ende doe Thogu de Coninc te Hemath
hoorde/ dat David alle macht HadadEsers
des Conincks te Zoba gheslaghen hadde/
10 Sant hy synen sone Hadoram totte Coninck
David/ en liet hem groetē ende e segenē/
dat hy met HadadEser gekrycht en hē
gheslagen hadde:(want Thogu hadde eenē
krych met f HadadEser.)

e Dat is/ geluck wenschen.

11 Oock heylichde de Coninc David dē Heere
alle gulden/ silveren/ ende metalen Vaten/
met den silver ende goude/ dat hy den
Heydenen ghenomen hadde: namelick/ den
Edomiten/ Moabiten/ Ammoniten/ Philisteen/
ende Amalekiten.
12 En Abisai de sone Zeru Ja/ sloech der Edomiten
inhet Soutdal/ achtien duysendt/
13 Ende leyde volck in Edomea/ dat alle Edomiters
David onderdanich waren: want
de Heere halp David/ waer hy henē tooch:
14 Also regeerde David ouer het gantsche
Israel/ ende hanthaefde gerichte ende gherechticheydt
alle synen volcke.
15 Joab de sone Zeru Ja was ouer het Heyr/
Josaphat de sone Ahilud was Cantzeler.
16 Zadok de sone Ahitob/ en Abi Melech de
sone Ab Jathar waren Priesters. Sawsa
was Schrijuer.
17 Bena Ja de sone Joiada / was ouer de
Chreti ende Plethi : ende de eerste sonen
Davids waren den Coninck ter handt.

f Hebr. Hadad Eser/ en santmet hē allerley gulden/ silverē/ en metalen Vaten/ 11 Welcke de Coninc David oock heylichde dē Heere/ tsamen met het silver en etcet. Abisai slaet achtiē duysent Edomiters. 2.Sa.8.13.

Dat xix. Capittel.

1. Hanon schēt Davids Bodē 6. Zijn hulpers de Syriers. 8. wordē vā David ende synē volcke. 14. 16. tweemael geslagē.

1 Ende na desen / a sterf Nahas de Coninck
der kinderen Ammon / ende zyn
sone werdt Coninck in zyn stede.

Nahas. a 2.Sa.10.1.

2 Doe dachte David : Ick wil barmhertic-
heyt doē aen Hanon dē sone Nahas: want
zyn vader heeft aen my barmherticheyt gedaē.
Ende sant Boden henen/ hem te troostē
ouer synen vader. Ende doe de knechtē Davids
int landt der kinderen Ammon quamen
tot Hanon/ hem te troosten/

Hanon.

3 Sprakē de vorstē der kinderen Ammon
tot Hanon: Meyndy dat David uwē vader
eere voor uwē oogē/ dat hy Troosters tot v
ghesondē heeft: Ja/ synē knechtē zijn tot v
gekomen/ teb verspeuren/ ende om te keeren
ende te verspieden het Landt.

b voorgronden.

4 Doe nam Hanon de knechtē Davids/ en
beschoerse/ ende sneedt hare kleederen half
af/ tot aen de lenderen/ ende lietse gaen.

c Gelijck alsmen een dinck om keert/ achter en voor besiet/ datmē eygētlic bemerckē wil.

5 Ende sy gingē wech/ en lietent David ae
seggen/ door sommighe mannen: hy nu sant
hen tegen:(want de mannen waren seer geschent/)
ende de Coninck sprack: Blijft te
Jericho/ tot dat uwē baert weder wasse: so
koemt dan weder.
6 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat sy
stoncken voor David/ sonden sy henē/ beyde
Hanon en de kinderē Ammon/ duysent Centener
silvers / Waghenen ende Ruyters af
te nemen/ wt Mesopotamia/ ende d † Maecha
ende wt Zoba.

d † And Maecha in Syria.

7 Ende namen aen twee ende dertich duysent
waghenen/ ende den Coninck Maecha
met synen volcke: die quamen / ende legerden
hen voor Medba/ ende de kinderen Ammon
vergaderden hen oock wt haren Steden/
ende quamen ten stryde/
8 Doe dat David hoorde/ sāt hy Joab henē/
met den gantschen Heyre der Helden.
9 De kinderen Ammon dan waren wtghetoghen
ende rusteden hen ten stryde/ voor
der Stadtpoorte: daerentegen de Coninghen
die ghekomen waren / hielden inden
Velde alleene.
10 Doe nu Joab sach/ dat beyde voor en achter
hem stryt tegē hē was: verkoos hy sommighe
wt alle ionghe Manschap in Israel/
ende rustede hem teghen de Syriers.
11 Ende het ouergebleuē volc dede hy onder
de hant Abisai zyns broeders/ dat sy hē rusteden
teghen de kinderen Ammon/
12 Ende sprack: Wanneer my de Syriers te
sterc wordē/ so koemt my ter hulpe: so daerentegen
de kinderē Ammon v te sterck worden/
so wil ick v helpen.
13 Hebt eenē goedē moet/ ende laet ons vromoedich
handelē voor ons volck/ ende voor
de Steden onses Gods: de Heere doe wat
hem behaecht.
14 Ende Joab maeckte hem daer toe/ met dē
volcke dat by hem was/ teghen de Syriers
te stryden: ende sy vloden voor hem.

De Syriers en Ammoniters wordē geslagē vā David.

15 Doe nu de kinderen Ammon sagē/ dat de
Syriers vlodē/ doe vlodē sy oock voor Abisai
synen broeder/ en togē in de Stat: Joab
nu/ quam te Jerusalem.
16 Doe nu de Syriers sagē/ dat sy voor Israel
gheslagen waren/ sondē sy Bodē henē en
brachten de Syriers wt/ op ghene zyde des
waters: ende Sophach de Veltheerman zyn
HadadEsers touch voor hen henen.
17 Doe dat David aēgesent werr/ vergaderde
hy te hoope het gantsche Israel/ en toch
ouer de Jordan: ende doe hy aen hen quam/
rustede

rustede hy hem teghen haer : ende David
rustede hem teghen de Syriers ten stryde/
ende sy streden met hem.
18 Nu/ de Syriers vloden voor Israel eñ Da
vid verworchde der Syriers/ seuẽ duysent
waghenen/ ende veertich duysẽt mannẽ te
voet : daertoe doodde hy Sophach den
Veldthooftman.
19 Ende doe de knechten HadadEsers sagẽ/
dat sy voor Israel geslagen warẽ maecktẽ
sy vrede met David ende e ſ dienden hem knechtẽ:
ende de Syriers en wouden den kinderen
Ammon niet meer helpen.

e ſ And. werdẽ hem dienstbaer.

Dat xx. Capittel.

1. De Ammoniters ontgeldẽ het schandelick versmadẽ der Bodẽ Davids. 4. De Philisteen ende Reusen werden geslagen.

Het versmadẽ der bodẽ Davids/ wert hier ghewrokẽ. grousaemlick.

1 Ende doe het Jaer om was/ a ter tijt wanneer de Coninghen wt trecken / voerde
Joab des Heyrs macht/ eñ verderf der
kinderen Ammon lant/ quam ende belegde
Rabba/ David dan bleef te Jerusalem: eñ
Joab sloech Rabba/ ende brackse.
2 Eñ David * nã de kroone haers Coninex
van synen hoofde/ eñ vant aen haer een Centener gouts swaer/ ende edelsteenen: eñ sy
wert David op zyn hooft geset: oock voerde
hy wt der Stadt gantsch veel roofs.
3 Ende het volck daer binnẽ voerde hy wt/
eñ deyldese met Sagen/ eñ ysere b ſ Tackẽ/
eñ c Bylẽ. Also dede David allẽ Stedẽ der
kinderẽ Ammon: ende David trock met dẽ
volcke weder na Jerusalem.
4 b Daer na verhief hem noch eenen stryt
te Gaser / met den Philisteen: op dat mael
sloech Sebechai de Husathiter, den Sibai/
die vanden kinderen der Reusen was/ ende
veroot moedichde hem.
5 Eñ daer verhief hem noch eenẽ stryt met
den Philisteen: doe sloech Elhanan de sone
Jair, den Lahemi/ den broeder Goliath den
Gathiter/ die daer hadde eenen Spiesstaf/
als eenen Wevers boom.
6 Noch eens wert eenen stryde te Gath:
daer was een groot man / die hadde ses
vingheren ende ses teenen/ die maken vier
ende twintich : ende hy was oock vanden
Reusen ghebooren/
7 Ende beschimpte Israel: doch Jonathan
de sone Simea des broeders Davids/
sloech hem : dese waren ghebooren vanden
Reusen te Gath/ ende vielen door de handt
Davids/ ende syner knechten.

a 2. Sa. 11. 1 ende 12. 26. Rabba. Joab slaet Raba/ 2. Sam. 12. 27.
* 2. Sa. 12. 30
b ſ And. eechden
c Of/ beyels.
De Philisteen eñ Reusen werden geslagẽ. Sibechai.
b 2. Sa. 21. 18. Elhanan.
Jonathan

Dat xxj. Capittel.

1. David laet het volck tellen wt vermetenheyt/ 8. werdt syner sonde gewaer/ 10. ende so hem drierley straffe werden voorgheleyt/ 13. kiest hy meer in Godes dan in menschen handẽ te vallen. 16. Hem is wee om der straffe wille der onschuldiger Schapẽ. 18. koopt een tuyn ... den Heere eenen Altaer te bouwen/ 22. ende wil alleen vanden synen offeren.

David besondicht hem int tellẽ des volcx 2. Sa. 24. 1.

1 Ende de Sathan stont op tegen Israel/
a ende gaf David in/ dat hy Israel tellen liet.
2 Ende David sprack tot Joab / ende tot
den Oversten des volcks: Gaet henen/ telt
Israel/ van BerSeba aen tot Dan toe/ en
de brengt het tot my/ dat ick wete, hoe veel
dat haer is.
3 Joab sprack: De Heere doe tot synẽ volcke/ als sy nu zijn/ noch hondertmael so veel:
doch myn heere Coninck / zijn sy niet altemael myns heerẽ knechtẽ : Waerõ vraecht
van myn heere daer na ? Waer om sal een
schuldt op Israel komen?
4 Ghelijcke wel des Coninex woort ginck
voort/ tegẽ Joab: ende Joab trock wt/ ende
wandelde door het gantsche Israel : ende
quam te Jerusalem/
5 Ende gaf het ghetal des ghetelden volcx
David: ende des gantschen Israel/ was elf
hondert mael duysent mannen / die het
sweert wt trocken: ende Juda/ vier hondert
mael ende tseventich duysent mannen/ die
het sweerdt wt trocken.

Summa des volcks Israels eñ Juda.

6 Levi nu eñ BenJamin/ en telde hy niet on
der dese: want des Coninex woort/ was Joab eenen grouwel.
7 Nu/ sulcx behaechde God qualick/ want
hy sloech Israel.
8 Ende David sprack tot God: Ick hebbe
swaerlick gesondicht / dat ick dat gedaen
hebbe: nu dannoch/ neemt wech de misdaet
ws knechts. want ick hebbe gantsch b sottelick ghedaen.
9 c Eñ de Heere sprack met Gad den Siender
Davids/ ende seyde:
10 Gaet henẽ/ spreect met David/ ende segt:
So spreeckt de Heere: Drierley gheve ick v
voor/ kiest v dier een wt/ dat ick v doe.
11 Ende doe Gad tot David quam/ sprac hy
tot hem: So seydt de Heere:
12 Kiest v wt dier een: Dry Jaren dieren tyt/
of dry Maenden lanck vlucht voor uwen
Wederparthyen, ende voor den swerde uwer
vyanden/ dat het v grype ? of dry daghen
lanck het sweert des Heeren, ende Pestilencie inden Lande, dat het de Enghel des Heeren verderve in allen Landtpalen Israels:
So siet nu toe : wat ick antwoorden sal
dien/ die my hier ghesonden heeft.
13 David sprack tot Gad : My is gantsch
banghe : doch ick wil in de handt des Heeren vallen / want zyn barmherticheydt is
seer groot/ ende en wil niet in der menschen
handen vallen.
14 Doe liet de Heere Pestilencie in Israel komen / dat tseventich duysendt mannen van
Israel vielen.
15 Ende God sant den Engel na Jerusalem/
haer te verderven: ende in het verdervẽ sach
de Heere daer in/ eñ het quaet rouwede hẽ/
ende sprack tot den Engel den Verderver:
Het is genoech/ v handt laet nv af. Ende de
Enghel des Heeren stont by der Schuere
Arnan des Jebusiters.
16 Ende David hief syne ogẽ op/ ende sach
den Engel des Heeren staen/ tusschen Hemel
ende Aerde ende een bloodt sweerdt in synes
hant/ wt ghereckt over Jerusalem. Doe viel
David ende de Oversten met b sacken bedect
op haer aensicht/
17 Eñ David sprac tot God: Bẽ ick het niet/
die het volck tellẽ hiete? Ick bẽ de gene/ die
gesondicht, ende dat quaet gedaen heeft: dese
Schapẽ daerentegen/ wat hebbẽ die gedaẽ?
Heere myn God/ dat v hant tegen my/ ende
myns vaders huys/ ende niet tegen v volck
en zy/ hen te plaghen.
18 Ende de Engel sprack tot Gad/ dat hy David soude seggen: Dat David op gaen eñ dẽ
Heere eenen Altaer oprichten soude / in der
Schuere Arnan des Jebusiters.
19 Also ghinck David op / na den woorde
Gad/ dat hy ghesproken hadde in des Heeren Name.
20 Arnan nu / doe hy hem omwende / ende
sach den Enghel/ ende syne vier sonen met
hem/ verstaken sy hen: want Arnan dorschte
de Tarwe.
21 Als nu David tot Arnan ginck/ sach Arnã
op/ ende wert David gewaer, ende ghinck /
wt der Schuere/ ende badt David aen/ met
synen aensichte ter Aerden.

b David de stont de ỹ del eere/ dat hy woude ... / hoe het Coninckryck door hem/ als door zyn dom/ so heerlick hadde toe ghenomen. Daer siet dy. dat fiducia operis, ydel eere/ teghen Godts eere ende Afgoderie is.
c God sprecke tot David.
70000. duysent mannẽ vallen door de pestilentie in Israel.
b Dat is/ met slechtẽ grovẽ kledẽrẽ/ als daer men sacken wt maeckt/ als by ons de kedelẽ eñ het grave lijnwaet.

21 Ende Dauid sprack tot Arnan: Gheeft
my cuymte inder Schuere dat ick den Hee
re eenen Altaer daerop bouwe: om zijn vol
le ghelt suldy het my gheuen: op dat de pla
ghe vanden volcke op houde.
23 Arnā daerentegē sprack tot Dauid Neē
het v mijn Heere Coninck, eñ maeckt wat v
e † an. de Runderen
behaecht: siet. ick geue e † dat Runt tē Brāt
offer / eñ de ghereetschap die daer tot be
hoort/tot hout ende Tarwe ten Spijsoffer/
altemael gheue ick v.
24 Doch de Koninck Dauid sprac tot Arnā:
Niet also: maer om zijn volle ghelt wil ick
het koopen: want ick en wil niet dat uwe
is nemē / voor den Heere/ende en wilt niet
te vergheefs hebben een Brandtoffer.
25 Also gaf Dauid Arnan voor de cuymte/
goudt aen ghewichte / ses hondert Sikel.
26 Eñ Dauid bouwede aldaer dē Heere eenē
Altaer eñ offerde Brantofferen eñ Dancoffer:
ende doe hy den Heere aenriep / verhoorde
hy hem door het vyer/vanden Hemel op dē
Altaer des Brandtoffers.
27 Ende de Heere sprack totten Engel / dat
hy zijn sweert in zijn schede soude steken.
28 Terseluer tyt/doe Dauid sach/dat hem
de Heere verhoort hadde/opde pleyne Arnan
des Jebusiters. plach hy aldaer te offeren.
f Exod 36.8. 2. Par. 1.3.
29 f Want de Woonninge des Heerē/ die Mo
ses inder Woestyne gemaeckt hadde/ende
des Brantoffers Altaer/ was te dier tyt in
der hoochte te Gibeon.
30 Dauid nu en konde daer niet henen gaen
voor denseluen/God te soecken/so was hy
verschrickt voor dat Sweert des Engels
g † And. Heerē Eñ Dauid sprack: Hier etc.
des g † Heeren.

Dat xxij. Capittel.

1. 14. Dauid beschickt voorraet tot den
Tempel. 6. dat hem daer Salomo van bou
we. 11. Vermaent synen sone Salomo, dat
hy den Heere vreese. 17. ende alle
Ouersten Israels /. dat sy God van herten
soecken.

Brantoffer Israels. Ca. xxij. Eñ Dauid hiet etc. Niet een selfs verkoren plaetse/ maer van God gewe||t/ verkiest Dauid

1 Ende Dauid sprack: a Hier sal het Huys
Gods des Heeren zijn/ende dit den Al
taer totten Brandtoffer Israels.
2 Ende Dauid hiet vergaderē de Vremde
linghen/die inden Lande Israels waren/ eñ
bestelde Steenhouwers/ steenē te hauwē/
het Huys Gods te bouwen.
a 2. Par. 3.1. Voorraedt tot dē Tempel
3 Ende Dauid bereydde veel ysers/ tot na
gelen / aen de deuren der poorten / eñ wat
te nagelen ware/ende so veel metaels/ dat
men it niet weghen en konde.
4 Ooch Cederen hout sonder getal: want
die van Zidon ende Tyro brachten veel
Cederenhouts tot Dauid.
5 Want Dauid dachte: Mijn sone Salo
mo is een iongelinck ende teer: het huys
daerentegen dat den Heere sal ghebou
wet worden/sal groot syn/dat synen name
ende roem verheuen worde in allen lan
den: daer o wil ick een voorraet beschic
b 1. Pa. 20. 11
ken. b Also beschickte Dauid veel voor
raedts/ voor synen doodt.
6 Ende hy riep synen sone Salomo: ende ge
boodt hem te bouwen het Huys des Heerē
des Gods Israels/
c 2. Sa. 7. 2.
7 Ende sprack tot hem: Mijn sone / c ick
hadde het inden sin den Naem des Heeren
myns Gods een Huys te bouwen/
8 Doch het woort des Heeren quā tot my/
d 1. Pa. 28 3. 1 Regum 5.3
eñ sprack: d Ghy hebt veel bloets vergotē/
ende groote cryghen ghevoert: daerom en
suldy mynen Naem gheen Huys bouwen/
dewijle dat ghy soveel bloedts op de Aerde
vergoten hebt voor my.
† An. geboren is
9 Siet/ de sone die v † sal geboren werden/
die sal een gherustich man zijn: want ick
wil hem rustē latē vā alle syne vyandē ront e Salomo heet vrede
om: want hy sal Salomo heeten: want ick saem/ of vre
wil e vrede ende rust gheuen ouer Israel/ dervch
zijn leefdaghe.
10 f Die sal mynen Naem een Huys bouwē: f 2. Sa. 7. 13.
hy sal mijn Sone zijn/ eñ ick wil zijn Vader 1 Regum. 5. 5
zijn: ende ick wil synen Koninckluckē Stoel Hebr. 1. 5.
ouer Israel g beuestighen eewichlick. g stadtgrō
11 So sal nu/ mijn sone/ de Heere met v zijn/ pich of vest
ende sult gheluckfalich zijn/dat ghy dē Heere maken
uwen God een Huys bouwet/als hy van v
ghesproken heeft.
12 h Ooch sal v de Heere gheuen kloeck h 1. Re. 3. 10.
heyt ende verstant / ende sal v Israel be
uelen/dat ghy houdet de Wet des Heeren
ws Gods.
13 i Dan ymmers suldy gheluckfalich zijn/ wā i Merct dit
neer ghy v hout/dat ghy doet na den Ghe groot be
boden ende Rechten/ die de Heere Mosi ge schept deser
boden heeft aē Israel: k weest vrymoedich/ toeseggin
ende hebt eenen goeden moet/ vreest v niet/ ghe
ende en versaechtniet.
14 Siet/ ick hebbe in myner armoet bestelt k 1. Reg. 2. 2.
ten Huyse des Heeren / houdert duysent l l Een Cente
Centener gouts/ende duysentmael duysent ner is by
Centeren siluers/ daertoe metael ende yser 100. pondt/
sonder ghetal: want dies is te veel: ooch doch aen eē
hebbe ick beschickt hout ende steenen/ dies yegelicke
mueghdy noch meer maken. plaetse min
15 So hebdy ooch vele Arbeyders/ Steēhou der of mee
wers/ eñ Timmerlieden/ tot steenen eñ hout/ der etc. In
ende allerley wyse liedē, op allerley arbeyt/ Greciaisser
16 Aen gout/ siluer/ metael/ eñ yser sonder ge 600 kroonē.
tal: so maeckt v nu op/ ende richt het wt: de
Heere sal met v zyn.
17 Eñ Dauid gheboodt allen Ouerstē Isra
els/ dat sy synen sone Salomo helpē soudē/
18 Is niet de Heere uwe God met v: eñ heeft
v ruste gegeuē rontom: want hy heeft de in
woonders des Lants in uwe handen gege
uen/ende het Lant is ouer gebracht voor dē m † An. Also
Heere ende synen Volcke. maeckte
19 So gheeft nu v herte eñ v ziele daer henē/ Dauid synē
dat ghy den Heere uwē God soeckt/ eñ maect sone Salo
v op/ende bouwet God den Heere een Hey mo ten Co
lichdom / datmen de Arcke des Verbonts ninck ouer
des Heeren/ende de heylighe Vaten Gods Israel/ doe
in het Huys brenghe / dat den Naem des hy out/ende
Heeren sal ghebouwet m † worden. des leuens
sat was.

Dat xxiij. Capittel.

1. Dauid voor synen doot / laet de Le
uiten tellen / ende bestelt de Ampten inden
Huyse Gods.

Cap. xxiij. Eñ Dauid vergaderde alle etc. Salomo Coninck.

1 Doe nu Dauid oudt / eñ des leuens sat
was / maeckte hy synen sone Salomo
ten Coninck ouer Israel.
2 Ende vergaderde alle Ouerstē in Israel/
ende Priesters ende Leuiten a Het schynt/ dat de Hebreesche Bibliē hier verualschet zijn: want sus staet alom. (twintich:) geschreuen als eē weynich hier na. 24. 28. eñ ooch by Mosen/ Numeri 4.
3 Daerinnē de Leuiten telde/ van a dertich Ia
ren ende daer bouen: eñ haer getal was van
hoofde te hoofde dat stercke mannē warē/
acht ende dertich duysendt.
4 Van welcken werden vier eñ twintich
duysent gheordineert/ die het werck inden
huyse des Heeren dreuen/ ende ses duysent
Amptlieden ende Richters.
5 Ende vier duysent Deurwachters/ ende
vier duysent Loffanghers des Heeren/ met
Snarenspel, die ick gheordineert hebbe/ lof
te singhen.
6 b Ende Dauid maeckte de ordeninge on Vanden Ampt der Leuiten.
der den kinderen Leui: namelicken / onder
Gerson/ Cahath ende Merari.
7 De Gersoniten waren: Laedan eñ Simei. b Exo. 6. 17. 1 Par. 9. 1.
8 De kinderen Laedan: de eerste Jehiel/ Se
than ende Joel. die drij.
9 De kinderē Simei dan warē: Salomith/ Gersoniten.
Hasiel eñ Haran/ die drij: dese waren de voor
neemste onder den vaderen van Laedan.

Ooch

10 Ooch waren dese Simei kinderen: Jahath Sina Jeus, en Bria: dese vier waren ooch Simei kinderen.
11 Jahath nu, was de eerste, Sina de ander: nu Jeus ende Bria en hadden niet vele kinderen, daerom werden sy voor eens vaders huys ghereekent.
12 De kinderen Kahath waren Amram, Jezehar, Hebron, ende Usiel, die viere.
13 c De kinderen Amram waren: Aaron ende Moses: d Aaron nu wert afghesondert, dat hy gheheylicht werde ten Allerheylichsten, hy ende syne sonen eewichlick, te roocken voor den Heere, ende te dienen, ende te seghenen inden Name des Heeren eewichlick.
14 En Mosis des mans Gods kinderen werden gerekent onder den Leuiten stammen.
15 e De kinderen Mosis nu waren: Gerson ende Eliezer.
16 De kinderen Gerson: de eerste was Sebuel.
17 De kinderen Eliezer: de eerste was Rehabia. ende Eliezer en hadde geen ander kinderen: en der kinderen Rehabia waren veel meer.
18 De kinderen Jsahar waren: Salomith de eerste.
19 De kinderen Hebron waren: Jeria, de eerste Amaria de ander, Jehasiel de derde, ende Jakmeam de vierde.
20 De kinderen Usiel waren: Micha de eerste, ende Jesia de ander.
21 De kinderen Merari waren: Maheli en Musi: de kinderen Maheli waren: Eleasar ende Kis.
22 Eleasar nu sterf, en en hadde geen sonen, maer dochteren: ende de kinderen Kis hare broeders, namense.
23 De kinderen Musi waren: Maheli, Eder ende Jeremoth, die drye.
24 Dat zijn de kinderen Leui in haers vaders huysen, en voorneemste der vaders, die ghe rekent werden na het getal der namen, na de hoofden: welcker deden het werck des Ampts inden huyse des Heeren, f van twintich Jaren ende daer bouen.
25 Want Dauid sprac: de Heere de God Jsraels heeft synen volcke rust gegeuen, ende sal ten Jerusalem woonen eewichlick.
26 Ooch g† werden onder den Leuiten getelt, sommighe der kinderen Leui,
27 Van twintich Jaren en daer bouen, h dat sy de Wooninghe niet dragen en, dorsten, met alle hare ghereetschap haers Ampts: maer na den laetsten woorden Dauids,
28 Dat sy staen souden onder der hant der kinderen Aarons, te dienen inden huyse des Heeren, inden Houe, ende i† tot der Arcken, ende ter reyninge, ende tot allerley Heylichdom, en tot allen wercke des Ampts inden huyse Gods.
29 Ende ten Toonbroode, k ten Semelmele, ten Spijsoffer, tot ongeheuelde vladen, ter Pannen, ten Roosters, ende tot allen ghewichte ende mate.
30 Ende te staen des morghens te dancken ende te louen den HEERE, en des auonts ooch alsoo.
31 Ende alle Brantoffer, den Heere te offeren op de Sabathen, Nieuwe Maenden ende Feesten, na den getale en behoorte, altoos voor den Heere.
32 Dat sy de wacht houden aen der Hutten des Verbonts, ende des Heylichdoms, en der kinderen Aarons harer broeders te dienen in den Huyse des Heeren.

Kinderen Kahath. c Exod. 2.2. ende 6.19. 1. Par. 6.2. d Hebr. 5.4. Exodi. 28.1. ende 29.1.
Kinderen Mosis. e Exod. 2.22 ende 18.3.
Kinderen Merari.
f Num. 4.3.
g† An. heeft hy rust ghegheuen, den Leuiten, dat sy de wooninghe niet draghen en dorven, met alle haren vaten haers Ampts. Want na den laetsten woorden Dauids, werden ghetelt de kinderen Leui, van twintich Jaren ende daer bouen, dat sy etc.
Veranderinge der Ampten Mosis. h Num. 1.50 k 1. Par. 33.3. i† And. camere. k Of, ter Meelbloemen.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Ordeninghe der Priesters.

1 Ende dit was de ordeninge der kinderen Aaron: a de kinderen Aaron waren: Nadab, Abihu, Eleasar ende Jthamar.
2 Ende Nadab ende Abihu storuen voor haren vaderen, ende en hadden geene kinderen: ende Eleasar ende Jthamar werden Priesters.
3 Ende Dauid ordineerde se alsoo: Zadok van den kinderen Eleasar, en Ahimelech van den kinderen Jthamar, na haren ghetale ende Ampte.
4 Ende der kinderen Eleasar werden meer geuonden, tot voorneemste stercke mannen, dan der kinderen Jthamar: ende hy ordineert dese alsoo: naemelick, sestien van den kinderen Eleasar, tot Oversten onder harer vaderen huys: ende acht van den kinderen Jthamar onder harer vaderen huys.
5 Hy ordineerde se dan door het lot, daerom dat beyde van Eleasars en Jthamars kinderen, Oversten waren int Heylichdom, ende Oversten voor God.
6 En de Schrijuer Semaia de sone Nethaneel, wt den Leuiten, beschreef se voor den Coninck, ende voor den Oversten, en voor Zadok den Priester, ende voor Ahimelech den sone Abjathar, ende voor den Oversten vaderen onder den Priesteren ende Leuiten, namelicken, eens vaders huys voor Eleasar, ende het ander voor Jthamar.
7 Ende het eerste lot viel op Joiarib, het ander op Jedaia,
8 Het derde op Harim, het vierde op Seorim,
9 Het vijfste op Malchia, het seste op Maiman,
10 Het seuende op Hakoz, het achste op b Abia,
11 Het negende op Jesua, het tiende op Sechania,
12 Het elfste op Eliassib, het twaelfste op Jakim,
13 Het dertiende op Hupa, het veertiende op Jesebeab,
14 Het vijftiende op Bilha, het sestiende op Jmmer,
15 Het seuentiende op Hesir, het achtiende op Hapizez,
16 Het neghentiende op Pethahia, het twintichste op Jehesekel,
17 Het een en twintichste op Jachin, het twee ende twintichste op Gamul,
18 Het drye en twintichste op Delaia, het vier ende twintichste op Maasia.
19 Dat is haer ordeninge na haren Ampte te gaen in het huys des Heeren, na harer wyse onder haren vader Aaron, als hem de Heere de God Jsraels gheboden heeft.
20 Nu van den anderen kinderen Leui, was van den kinderen Amram, Subael: van den kinderen Subael, was Jehedei.
21 Van den kinderen Rehabia, was de eerste Jesia.
22 Daertoe van den Jezehariteren, was Salemoth, van den kinderen Salemoth, was Jahath.
23 De kinderen c† Hebron waren: Jeria de eerste, Amaria de ander, Jehesiel de derde, Jakmeam de vierde.
24 De kinderen Usiel waren: Micha. Van den kinderen Micha: was Samir.
25 Micha broeder: was Jesia. Van den kinderen Jesia: was Sacharia.
26 De kinderen Merari waren: Maheli en Musi. diens sone was Jaesia.
27 De kinderen Merari, van Jaesia synen sone: waren Soham, Sacur ende Jbri,
28 Maheli nu hadde Eleasar: d† want hy en hadde gheene sonen.

Ordeninge der Priesters. a Leui. 10.1 2 Numeri. 3.2 ende 26.6.
Abia. b Luce. 1.5.
c† And. Bana
d† van die en hadde etc.

Van

29 Van Kis. De kinderen Kis/ waren: Je-
rahmeel/
30 De kinderen Musi waren: Maheli/ Eder/
ende Jerimoth: dat zijn de kinderen der Leuiten
in haren vaderen huysen.
31 Ende men werp voor haer oock het lot/
neffens haren broederen den kinderen Aa-
ron/ voor den Coninc Dauid/ ende Zadok
ende Ahimelech/ ende voor den Overstē va-
deren/ onder den Priesteren ende Leuitē/ dē
cleynsten broeder euen so wel als den Over-
sten onder den Vaderen.

Dat xxv. Capittel.

1. Dauid ordineert Sanghers.

Dauid ordineert Sanghers.
a Syr.47.11

1 Ende Dauid met tsamē den Veltheostelie
den/ afscheyde af tot Ampten vandē kin
deren Assaph/ Heman ende Jedithum/
de Propheten met Harpen/ Psalteren/ ende
Cymbalen: ende sy werden ghetelt ten wer
ke na haren Ampte.
2 Vandē kinderē Assaph was: Sachur/ Jo
seph/ Methania/ Asarela/ kinderen Assaph
onder Assaph / die daer propheteerden by
den Coninck.
3 Va Jedithum/ de kinderē Jedithum warē:
Gedalia/ Zori/ Jesaia/ Hasabia/ Mathati
as/ die ses onder harē vader Jedithum/ met
Harpen/ die daer propheteerden/ te danckē
ende te louen den Heere.
4 Van Hemā/ de kinderen Hemā waren: Bu
kia/ Mathania/ Usiel/ Subuel/ Jerimoth/
Hanania/ Hanani/ Eliatha/ Gidalthi/ b
Romamthi Eser/ Jesbakassa/ Mollothi/
Hothir ende Mahasioth.
5 Dese waren altemael kinderen Heman/
des Sienders des Coninck/ inden woordē
Gods/ c den Hoorne te verheffē: want God
hadde Heman veertien sonē ende drie doch-
teren ghegheuen.
6 Dese waren altemael onder harē vaderē:
Assaph/ Jedithum ende Heman/ te singē in
den huyse des Heeren/ met Cymbalē/ Psal-
teren ende Harpen/ na den Ampte inden huy-
se Gods by den Coninck.
7 Ende haer ghetal was met tsamen harē
broederen/ die inden gesange des Heeren ge
leert waren/ altesamen Meesters twee hō-
dert ende acht ende tachtentich.
8 Ende sy worpen het d lot ouer haer Ampt
te ghelijck/ den cleynsten als den grootsten
den Leeraer als den Scholier.
9 Ende het eerste lot viel onder Assaph op
Joseph: het ander op Gedalia/ met tsamē
synen broederen ende sonen / dier waren
twaelue.
10 Het derde op Sacur/ met tsamē synē sone
ende broederen/ dier waren twaelue.
11 Het vierde op Jezri/ met tsamē synē sonē
ende broederen/ dier waren twaelue.
12 Het vijfste op Nathania/ met tsamē synē
sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
13 Het seste op Bukia/ met tsamē synē sonē
ende broederen/ dier waren twaelue.
14 Het seuende op Jsreela/ met tsamē synē sa
nen ende broederen/ dier waren twaelue.
15 Het achtste op Jesaia/ met tsamē synen so
nen ende broederen/ dier waren twaelue.
16 Het neghende op Mathania/ met tsamē
synen sonen ende broederen / dier waren
twaelue.
17 Het tiēde op Simei/ met tsamē synē sonē
ende broederen/ dier waren twaelue.
18 Het elfste op Asareel/ met tsamē synē sonē
ende broederen/ dier waren twaelue.
19 Het twaelfste op Hasabia/ met tsamen
synen sonen ende broederen / dier waren
twaelue.
20 Het dertiende op Subael/ met tsamē synē
sonen ende broederen/ dier warē twaelue.

b And. Romamtiche ser/

c Luth. Ick houde / dat dese Heman zy Dauids Propheet gheweest, in Coninclickē saken/ die het Coninckrijck belangt hebben/ hoe hy heest strijdē ende regerē moetē: wāt Hoorne bediedt telckē het Regiment ende Coninckrijck.

d Pro.16.33

21 Het veertiende op Mathathia/ met tsamē
synen sonen ende broederen / dier waren
twaelue.
22 Het vijfthiende op Jeremoth/ met tsamē sy-
nē sonē ende broederen/ dier waren twaelue.
23 Het sestiende op Anania/ met tsamē synen
sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
24 Het seuentiende op Jasbekasa/ met tsamē
synen sonen ende broederen / dier waren
twaelue.
25 Het achtiende op Hanani/ met tsamē synē
sonen ende broederen/ dier waren twaelue.
26 Het neghentiende op Malothi/ met tsa-
men synen sonen ende broederen/ dier warē
twaelue.
27 Het twintichste op Eliatha/ met tsamen
synen sonen ende broederen / dier waren
twaelue.
28 Het een ende twintichste op Hothir/ met
tsamen synen sonen ende broederē dier wa-
ren twaelue.
29 Het twee ende twintichste op Gidalthi/ met
tsamen synen sonen ende broederē/ dier wa
ren twaelue.
30 Het drie ende twintichste op Mahesioth/
met tsamen synen sonen ende broederē/ dier
waren twaelue.
31 Het vier ende twintichste op Romamthi E-
ser/ met tsamen synen sonen ende broederē/
dier waren twaelue.

Dat xxvj. Capittel.

1. Wachters des Tempels/ 20. Schatmee-
sters des Godshuys/ 29. Item Regeerders
deser zijde/ 30. ende ghener zijde der Jordanē/
werden gheordineert.

1 Van der ordeninghe der Deurwachters: Ordeninghe der wachte des Tēpels
van den Korhiten was Meselemia de
sone Kore/ van den kinderen Assaph.
2 De kinderen Meselemia dan waren dese:
de eerstgeborē Sacharias/ de ander Jadiel
de derde Sebadia/ de vierde Jathanael/
3 De vijfste Elam/ de seste Johanan/ de se-
uende Elioenai.
4 De kinderen Obed Edom nu waren dese:
de eerstgeboren Semaia/ de ander Josabad/
de derde Joah/ de vierde Sachar/ de vijfste
Nathanael/
5 de seste Ammiel / de seuende Jsaschar/ de
achtste Peguilthai: Want God hadde hem
ghesegent
6 Ende synen sone Semaia werden oock so-
nen gheboren/ die inden huyse haerer vade-
ren heerscheden: want het waren stercke a
Helden.
7 So waren nu de kinderen Semaia: Athe
ni/ Raphael/ Obed ende Elsabed/ welckers
broeders vlijtighe lieden waren: Elihu ende
Samachia.
8 Dese waren altemael vandē kinderen O-
bed Edom: sy met tsamen haren kinderen
ende broederen/ vlijtighe lieden/ gheschickt
tot Ampten/ waren twee ende tsestich van
Obed Edom.
9 Meselemia hadde kinderen ende broeders/
vlijtighe lieden / achtien.
10 Hosa nu/ vandē kinderen Merari/ hadde
kinderen den voornemstē Simre: want de
eerstegeboren en was niet voorhandē/ daer
om settede hem zyn vader tē Voornemstē.
11 Dē anderē Helkia/ den derdē Tabelia/ dē
vierdē Sacharia: alle kinderē ende broeders
Hosa/ waren dertiene.
12 Dit is de ordeninge der * Deurwachters
onder den Hoofdē der Helden aen den Amp-
te/ neffens haren broederen/ te dienen indē
huyse des Heeren.
13 Ende het lot werdt geworpē/ den cleynstē
als den grootstē/ in haerer vaders huys/ tot
eener yeghelicker poorten.

a Want de Priesters moesten ter tijt des crijchs de voornemste inde Heyr zijn met den Trompetten

*1.Par.9.

14 Het lot teghent Oostē / viel op Meselemia: ende sijnē sone Sacharia, die eē cloeck raetsman was, werpmen het lot, ende het viel hem teghent Noorden.
15 ObedEdom nu teghent Zuyden / eñ sijnen sonen by den b huyse Esupim.

b Dit is het raedthuys gheweest.

16 Ende Supim eñ Hossa teghent Westen / by der poorten / daermen gaet op der straet des Brantoffers / daer de wacht tegen malkanderen ouer staen.
17 Teghent Oosten waren der Leuiten ses: tegent Noorden des daechs viere: tegent Zuyden des daechs viere: by Esupim nu ghestadelick twee ende twee.
18 Aen c Parbar dan teghent Westen / viere aender strate, ende twee aen Parbar.

c Wert door het Getuyghenisse of Gereedtkamer ghehouden.

19 Dit zijn de ordeninghen der Duerwachters / onder den kinderen der Korhiters / eñ den kinderen Merari.

Schatmeesters des Gods huys.

20 Vanden Leuiten nu, Was Ahia ouer de schatten des huys Gods / eñ ouer de schatten die daer gheheylicht werden.
21 Vanden kinderen Laedan der kinderen der Gersoniten: van Laedan waren Hoofden der vaders / namelicken / de Jehieliten.
22 De kinderen der Jehieliten waren: Setham / eñ zijn broeder Joel / ouer de schatten des huys des Heeren.
23 Vanden Amramiten / Jezehariten / Hebroniten / ende d † Vsieliten.

d † And. Vsieliten. waren oock sommighe Schatmeesters. Sebuel de sone etc. was Vorst etc.

24 Was Sebuel de sone Gersom, des soons Mosis / Vorst ouer de Schatten.
25 Ende zyn broeder Elieser hadde eenen sone Rehabia, diens sone was Jesaia diens sone was Joram / diens sone was Sichri diens sone was Selomith.
26 Deselue Selomith eñ sijne broeders / waren ouer de schatten der Gheheylichden / die de Koninck Dauid heylichde, ende de Ouerste Vaders onder den Oversten ouer duysendt / ende ouer hondert / ende de Ouersten inden Heyre
27 Van crijgen ende roouē hadden sy het geheylicht, te beteren het huys des Heeren.
28 Ooch alles wat Samuel de Siender / eñ Saul de sone Kis / ende Abner de sone Ner ende Joab de sone Zeru Ja / Gheheylicht hadden: alle het Gheheylichde was onder de handt Selomith ende sijner broederen.
29 Vanden Jezehariten was Chenaia met sijnen sonen ten wercke daer buyten ouer Jsrael / Amptlieden ende Richters.

Dese zijde der Jordanen Regeerders.

30 Vanden Hebroniten nu was Hasabia eñ sijne broederen, vlijtige Lieden, duysent eñ seuen hondert / ouer de Ampten Jsraels / op dese zijde der Jordanen teghent Westen / tot allerley werck des Heerē / ende te dienē den Coninck.
31 Item / vanden Hebroniten: was Jeria de voornemste onder den Hebroniten zijns gheslachts onder den vaderen: daer werdē dan onder hen ghesocht ende ghevonden / inder veertichsten Jare des Coninckrijcks Dauids, vlijtighe mannen te Jaeser in Gilead.
32 Ende hare broeders / vlijtighe mannen / twee duysent ende seuen hondert Ouerste vaders: ende Dauid stelde se ouer de Rubeniten / Gadditen / ende den haluen stamme Manasse / tot allen handelen Gods ende des Coninckx.

Dat xxvij. Capittel.

1: Hof ende Lantregiment bestelt Dauid met Amptlieden.

Hof eñ Lāt regiment Dauids.

1 De kinderen Jsraels dan na haren getale waren Hoofden der vaders / ende ouer duysent ende ouer hondert / ende Amptlieden die op den Coninc wachtedē / na haer ordeninge, af eñ toe te trecken: in eener peghelijcker Maent een / in allen Maendē des Jaers: een peghelicke ordeninghe nu hadde vier ende twintich duysendt.
2 Ouer de eerste ordeninghe der eerster Maent was Jasabeam de sone Sabdiel / ende onder sijner ordeninghe waren vier eñ twintich duysendt.
3 Nu vanden kinderen Perez / was de Ouerste ouer alle Hoofdlieden der Heyren / in der eerster Moendt.
4 Ouer de ordeninghe der anderer Maent was Dodai de Ahohiter: ende Mikloth was Vorst ouer zyn ordeninghe, ende onder sijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.
5 De derde veldthooftman der derde Maēt / de Ouerste was Benaia de sone Joiada des Priesters: ende onder sijner ordeninge waren vier ende twintich duysendt.
6 a Dat is de Benaia / de Helt onder dertighen / ende ouer dertich: ende zyn ordeninghe was / onder sijnen sone Ami Sabad. a 2 Sa 23.20 1. Par. 11.22
7 De vierde inder vierder Maent, was Asahel Joabs broeder: ende na hem Sabad Ja zijn sone / ende onder sijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.
8 De vijfste inder vijfster Maent, was Samehuth de Jesrahiter: ende onder sijner ordeninghe waren / vier ende twintich duysendt.
9 De seste inder sester Maent, was Jra de sone Jkes de Thekoiter: ende onder sijner ordeninghe waren / vier e nde twintich duysendt.
10 De seuende inder seuēder Maēt / was Heletz de Peloniter / vanden kinderen Ephraim: ende onder sijner ordeninghe waren / vier ende twintich duysent.
11 De achste inder achster Maent / was Sibechai de Husathiter / vanden Sarehiteren ende onder sijner ordeninge waren, vier eñ twintich duysendt.
12 De negende inder negender Maent / was Abieser de Anthothiter / vanden kinderen Jemini / ende onder sijner ordeninghe waren / vier ende twintich duysendt.
13 De tiende inder tiender Maēt / was Maherai de Netophatiter van den Sarehiteren: eñ onder sijner ordeninghe waren vier ende twintich duysendt.
14 De elfste inder elfster Maent / was Benaja de Pirgathoniter vanden kinderen Ephraim: ende onder sijner ordeninghe warē vier ende twintich duysent.
15 De twaelfste inder twaelfster Maendt / was Heldai de Netophatiter van Athniel: ende onder sijner ordeninge waren vier eñ twintich duysendt.
16 Ende ouer de stammen Jsraels waren dese: onder den Rubeniteren / was Vorst Eliefer / de sone Sichri: onder den Simeoniteren / was Sephat Ja de sone Maecha.

Vorsten der stammen Jsraels.

17 Onder den Leuitē was / Hasab Ja de sone Kemuel: Onder den Aaroniteren / was Zadok.
18 Ond Juda was Elihu / van den broederē Dauids: Onder Jsaschar was Amri / de sone Michael.
19 Onder Sebulon was / Jesmaia de sone Obad Ja: onder Naphthali was / Jeremoth de sone Asriel.
20 Onder den kinderen Ephraim was / Osea de sone Asasia: onder den haluē Manasse / was Joel de sone Pedaia.
21 Onder den haluen stamme Manasse in Gilead / was Jeddo / de sone Sacharia: onder BenJamin / was Jasiel de sone Abner.
22 Onder Dan was Asareel / de sone Jeroham. Dat zyn de Vorstē d stammē Jsraels.

23 Doch Dauid en nā niet getal niet der ge
ner/die vā twintich Jaren ende daer bene
den waren: wāt de Heere hadde gesprokē/
Israel te vermeerderen / gheligck als de
Sterren aenden Hemel.
b 1.Par.21.4 24 b Joab nu de sone Zeru Ja/die hadde be
gonst te tellen/ ende en volbracht het niet:
want den toorne quam daerom ouer Israe
el : daerom en quam het ghetal niet in de
Chronica des Coninckx Dauids.
De Ouersten ouer de goe dē Dauids werdē hier beschreuen. 25 Ouer dē schat des Coninckx was Asma
ueth de sone Adiel: eñ ouer de schattē op dē
Lande inden Stedē/Dorpē ende Sloten/
was Jonathan de sone Vsia.
26 Ouer de Ackerlieden het Lant te bouwē/
was Esri de sone Chelub.
27 Ouer de Wijnbergē was Simei de Rama
thiter: ouer de Wijnkelders ende schatten
des Wijns/was Sabdi de Siphimiter.
28 Ouer de Olijfhouen eñ Moerbesiebomē
inde Landauwē/ was Baal Hanan de Ga
deriter: ouer de Olijfschat ten was Joas.
29 Ouer de Weyderunderē te Sarō/ was Si
tain de Saroniter: ende ouer de Runderē in
de Valleyen/ was Saphat de sone Adlai.
30 Ouer de Kemelen/ was Obil de Ismae
liter: ouer de Ezels/ was Jehedia de Me
ronothiter.
31 Ouer de Schapen/ was Jasis de Haga
riter: Dese waren altemael Ouersten ouer
de goederen des Coninckx Dauids.
a Of/Be richt geuer 32 Jonathā nu Dauids Oom/ was dē Raet/
ende c Hoofmeester/ eñ Cantzelier: ende Je
hiel de sone Hachmoni/ was by den kinde
ren des Coninckx.
d 2.Sa.15.12 ende 16.23. 33 d Achitophel was oock des Coninckx
Raedt: Husai de Arachiter/ was des Co
ninckx vriendt.
34 Naest Achitophel/ was Joiada de sone
Benaia/ ende Ab Jathar/ ende Joab was
Veldthoofman des Coninckx.

Dat xxviij. Capittel.

1. Een ghemeyn Vermaenreden Da
uids aen zijn volck. 9. ende aen synen sone
Salomo. 11. dien hy des Tempels ende
zijns gantschen ghereets bewerp/ met tsa
men allen toebehoorte. 20. met ernstiker
verweckinghe ouergheeft.

1 Ende Dauid vergaderde te Jerusalem
alle Ouersten Israels / namelicken / de
Vorsten der Stammen/ de Vorsten der
a Of/wacht eñ acht hielden. Ordeningē/ die op dē Coninck a wachtedē/
de Vorstē ouer duysent ende ouer hondert/
de Vorstē ouer de goederē eñ het Vee des
Coninckx ende syner sonen/ met dē Camer
lingen/ de Krijchslieden/ ende alleredelicke
mannen.
2 Ende Dauid de Coninck stōt op syne voe
tē/ eñ sprack: Hoort my toe/ myne broeders
b 2.Sa.7.1. eñ mijn volck: b Jck hadde my voorgeno
Wederom spreckt Dauid vā Salomo eñ dē Tempel. mē een huys te bouwen/ daer de Arcke des
Verbonts des Heeren in rusten soude/ ende
een voet schabel den voeten onses Gods/
ende hadde my gheschickt te bouwen.
3 Doch God liet my segghen : c Ghy en
c 1.Reg.5.3. 1.Pa.22.8. sult mynen Name gheen Huys bouwen:
want ghy zijt een Crijchsman / ende hebt
bloet vergoten.
* 1.Sa.16.1. 4 * Nu heeft my de Heere de God Isra
els verkorē/ wt dē gātschē huyse mijns va
ders/ dat ick een Coninck ouer Israel zijn
d Ge.49.8. 1.Par.5.2. soude eewichlick: d wāt hy heeft Juda ver
korē tē Vorstēdom/ ende indē huyse Juda
mijns vaders huys/ ende onder dē kinderē
mijns vaders/ heeft hi een welgeuallen ge
hat aen my/ dat hy my ouer het gātsche Is
rael ten Coninck makede.

5 Eñ onder alle myne sonen/ (wāt de Heer e
heeft my vele sonen gegeuen /)heeft hy my
nē sone Salomo verkorē/ dat hy sittē sal op Salomo.
dē Stoel des Coninckrijcx des Heerē/ ouer 1.Par 21.9.
Israel/ Sap.9 6.
6 Ende heeft my geseyt: e V sone Salomo e 1.Pa.17.1
sal mijn Huys ende Hofbouwē: wāt ic heb 2.Para.6.9
be hē my wtuerkorē tē Sone/ ende ick wil f 1.Reg.8.25
zijn Vader zijn/ g Of staegrijch/ of/ dat makē. Beschept der toeseghinghe.
7 f Ende wil zijn Coninckrijck g beuestigen
eewichlick/ so hy sal neerstichept aenwendē/
dat hy doe na mynen Gebodē ende Rechtē/
als het heden staet.
8 Nu voor den gantschen Israel der Ghe
meynten des Heeren / ende voor den ooren
onses Gods : h so houdet ende soecket alle h 1.Reg.2.3.
Gheboden des Heeren ws Gods : op dat
ghy besittet het goede Lant ende eruet op
uwe kinderen na v eewichlick.
9 Ende ghi/ mijn sone Salomo/ bekent den
God ws vaders/ ende dient hem met gant
scher herten/ ende met eener willigher ziele:
i want de Heere k ondersoeckt alle herten/ i Psal.7.10.
ende verstaet aller ghedachten dichten: so k of/ doorgrondet.
ghy hem soecket / so sult ghy hem vinden: so
ghy hem daerenteghen verlatet/ so sal hy v
verwerpen eewichlick.
10 So siet nu toe: want de Heere heeft v ver
koren / dat ghy een Huys bouwet ten Hey
lichdom: hebt eenen goeden moet / ende be
reydet.
11 Ende Dauid gaf synen sone Salomo/ een/
Voorbeelt l† des Voor huys/ eñ zijns Huys l † And. der halle/ Salo no bouwet wt Gods/ beuel na dē woorde Gods/ synē vader toegheseyt: Hier bouen 17.11. Oock geeft hem Dauid het monster daerto: beuel na dē woorde Gods wāt selfsverkorē Gods dienst eñ werckē/ en wil God niet hebbē.
ende der m Gemaecken/ ende Salen/ ende
Kameren daer binnē in/ ende des huys der
Ghenadenstoels.
12 Daertoe Voorbeeldē aller dies/ dat hy in
synen gemoet hadde/ namelicken/ des Hofs
aen den Huyse des Heeren/ eñ aller Gemac
ken rontom/ des schats inden Huyse Gods/
ende des schats der Gheheylichden.
13 De ordeninghe der Priesters eñ Leuiten/
ende alle der wercken der Amptē inden Huy
se des Heeren.
14 Gout/ na den Goutgewichte tot allerley
Vaten eens yeghelicken Ampts/ eñ aller
ley silueren gereetschap/ na den ghewichte/
tot allerley Vaten eens yegelicken Ampts.
15 Eñ gout tot gulden Kandelarē/ ende gul
den Lampen/ eenē yeghelickē Candelaer eñ
syner Lampē/ zijn gewichte: also ooc tot sil
ueren Candelaren/ gaf hy het siluer/ tē Can
delaer ende syner Lampē/ na dē Ampte eens
yeghelicken Candelaers.
16 Oock gaf hy goudt / tot Disschen der
Thoonbrooden/ tot eenen yeghelicken Dis m Of ghe maeckkameren.
sche zijn ghewicht: also oock siluer tot silue
ren Disschen.
17 Eñ louter gout tot Crauwelen/ Beckens
ende Cannen/ ende tot gulden Bekeren/ ee
nen yeghelicken Beker zijn ghewicht: ende
tot silueren Bekeren / eenen yeghelicken
Beker zijn ghewicht.
18 Ende ten Reuck altaer zijn gewicht / het
aller louterste gout: oock een Voorbeelt des
Waghens der guldenen Cherubim/ dat sy
hen wt vreydeden/ eñ bedeckeden bouen de
Arcke des Verbondts des Heeren.
19 Het is my almael beschreuen ghegheuen
vander hant des Heeren/ dat het my onder
wese alle wercken des Voorbeeldts.
20 Ende Dauid sprac tot synē sone Salomo:
Weest vrijmoedich / eñ hebt eenen goeden
moet/ eñ vereyde het: vreest v niet/ eñ en ver
zaecht niet: God de Heere/ mijn God/ sal met
v zijn ende en sal de handt niet aftrecken/
noch v verlaten / tot dat ghy alle wercken
ten Ampte in den Huyse des Heeren vol
brenghet.

21 Siet daer / de ordeninge der Priesters ende Leuiten tot allen Ampten inden huyse Gods/ zijn met v tot allen wercken/ ende zijn willich ende wijs tot allen Ampten: daertoe de Vorsten ende alle het volck/ tot allen uwen handelen.

Dat xxix. Capittel.

1. Voorraedt ten Tempel. 6. oock der Vorsten ende des volcks willigen offeren. 10. Dauids danckseggbinghe ende ghebet. 20. Item vermaninghe aen het volck/ dat sy den Heere louen 22. Salomo werdt ten Coninck ghesalft 28. Dauid sterft.

Voorraedt tot de Tempel/ oock der Vorsten en des volcx willigen Offer.

1 Ende de Coninck Dauid sprack tot
der gantscher Ghemeynten: God
heeft Salomo/ eenen mijner sonen/ ver-
coren/ die noch ionck ende teer is/ het werck
daerentegen is groot: want het en is niet
eens menschen wooninge/ maer Gods des
Heeren.
2 Ick nu/ hebbe wt allen mijnen crachten ge
schickt ten huyse Gods/ gout tot gulden/
siluer tot siluer/ metael tot metalen/ yser
tot yseren/ hout tot houtenen gereetschap:
Onyxsteenen/ ingestelde Robijnen/ ende bon
te steenen / ende allerley Edelsteenen/ ende
Marmelsteenen de volheydt.
3 Daertoe wt welghevallen aenden huyse
mijns Gods/ hebbe ick eyghens goets/ gout
ende siluer / drij duysent Centener gouts/
van Ophir/ ende seuen duysendt Centener
louter siluers/ dat gheue ick ten heylighen
huyse Gods.
4 Bouen alle het ghene/ dat ick daertoe ge
schickt hebbe/ de Wanden aen de huyse te
ouertrecken.
5 Dat het gulden werde/ wat gulden: ende sil
ueren wat siluer zijn sal/ en tot allerley werc
ke/ door de hant der Werckmeester: en wie
is nu bijwillich/ zijn hant heden den Heere
te vullen?
6 Doe werden de Vorsten der Vaders/ de Vor
sten der stammen Israels/ de Vorsten ouer duy
sent ende ouer hondert/ ende de Vorsten ouer
des Conincks wercken/ bijwillich.
7 En gauen ten Ampte inden huyse Gods/
vijf duysent Centener gouts/ ende tien duysent
gulden/ ende tien duysent Centener siluers/
achtien duysent Centener metaels / ende
hondert duysendt Centener ysers.
8 Ende bij wien steenen geuonden werden/
die gauen sy ten schatte des huys des Heeren/
onder de handt Jehiel des Gersoniters.
9 En het volck was vrolick/ dat sy bijwillich
waren: want sy gauen van gantscher herten
den Heere vrijwillich: ende Dauid de Coninc
verblijde hem hooghlicken/

Dauids Danckseggin ge en gebet.

10 Ende loefde God/ en sprack voor der gan
scher Gemeynten: Gelouet zijt du Heere God
Israels onses Vaders eewichlick.
11 V behoort de Maiesteyt ende Gewelde/
Heerlickheyt / Ouerwinningheen Danck:
want alles wat inden Hemel en op Aerden
is / dat is uwe: v is het Rijcke/ en ghy zijt
verhooght ouer alle dinck ten Ouersten/
12 Vwe is Rijckdom ende Eere voor v: ghy
heerschet ouer alle dinck / in uwer hande
staet alle Cracht ende Macht: in uwer han
staet het / yeghelicken groot ende sterck
te maken.

Van God ontfangen wy/ dat wy hem geuen. e Gen. 15.12 ende 47.9. Hebr. 11.13. Psal. 39.13

13 Nu onse God/ wy dancken v / ende roe
men den Naem uwer Heerlickheydt.
14 Want wat ben ick/ wat is mijn Volck Dat
wy de kracht souden vermeugen bijwillich
te geuen/ als het nu geschiet: want van v
is het altemael ghecomen/ en van uwer hand
hebben wy het v ghegheuen.

15 Want wy zijn Vremdelinghen ende Gasten
voor v/ gelijck als alle onse Vaders: b onse b Sap. 2.5.
leuen op Aerden is/ als een schaduwe/ ende ende 5.9.
daer en is gheen ophouden. Psa. 144.4.
16 Heere onse God/ allen desen hoop/ die wy Job. 8.9.
geschickt hebben/ v een Huys te bouwen/ u
wen heylighen Name/ die is van uwer hant
ghekomen/ ende is altemael uwe.
17 Ick weet het/ mijn God/ dat ghy het her
te proeuet/ ende oprechticheyt is v aenghe
naem: daerom hebbe ick dit alles / wt op
rechtiger herten bijwillich ghegeuen/ ende
hebbe als nu met vreuchden gesien v volck/
dat hier voor handen is / dat het v bijwil
lich ghegheuen heeft.
18 Heere God onser vaderen/ Abraham/ Isaac
ende Israel/ beware eewichlick sulcken sin
ende ghedachten/ in het herte uws volcks/ en
schicke hare herten tot v.
19 Ende mijnen sone Salomo / gheeft een
rechschapen herte/ dat hy houde uwe Ghe
boden/ Ghetuyghenissen ende Rechten/ dat
hy het altemael doe/ ende bouwe dese Woo
ninghe / daer ick alle dinck toe gheschickt
hebbe.
20 Ende Dauid sprack tot der gantscher Ge
meynten/ Louet den Heere uwen God: En de
gantsche Gemeynte loefde den Heere den God
harer Vaderen: ende neychden hen/ ende ba
den den Heere aen/ ende den Coninck/
21 Ende offerden den Heere Offer: ende des
anderen morghens offerden sy Brantoffer/
duysent Ossen/ duysent Rammen/ duysent
Lammeren/ met haren Dranckofferen/ ende daer
offerden de volheyt onder den gantschen
Israel.
22 Ende aten ende droncken desseluen daechs
voor den Heere met grooter vreuchden: en
de maeckten ten anderen mael Salomo den Salomo
sone Dauids/ ten Coninck/ ende salfden hem wort ten Co
den Heere ten Vorst/ ende Zadok c ten Prie ninc ghe
ster: salft.
23 d Alsosat Salomo op den Stoel des Heeren/ c 1. Reg. 2.35
een Coninck in zijns vaders Dauids stede/ d 1. Re. 2.12.
ende wert gelucksalich: ende gantsch Israel
was hem ghehoorsaem.
24 Ende alle Ouersten ende Gheweldighen/
oock alle kinderen des Conincks Dauids/
gauen hen onder den Coninck Salomo.
25 Ende de Heere maeckte Salomo altoos
grooter voor den gantschen Israel/ e ende e 1. Regu. 4.
gaf hem een loflick Coninckrijck / dat nie
mandt voor hem/ ouer Israel/ sulck een ghe
hadt hadde.
26 So is nu Dauid de sone Isai/ Coninck ge
weest ouer gantsch Israel.
27 Den tijt nu / die hy Coninck ouer Israel Dauid is
geweest is/ is veertich Iaer: te Hebron re 40. Iaer Co
geerde hy seuen Iaer / ende te Ierusalem ninck ouer
drij ende dertich Iaer. gantsch Is
28 Ende sterft in goeden ouderdom/ vol leuens/ rael.
rijcdoms ende eere: en zijn sone Salomo wert 1. Regu. 2.12
Coninck in zijn stede.
29 De ghescbiedenissen nu des Conincx Da
uids/ beyde de eerste ende de laetste/ siet/ die
zijn geschreuen onder de geschiedenissen Sa
muels des Sienders/ ende onder de geschie
denissen des Propheten Nathan/ en onder
de ghescbiedenissen Gads des Sienders/
30 Met allen sijnen Coninckrijcke/ macht ende
tijt/ die onder hen verloopen zijn/ beyde ouer
Israel/ en allen Coninckrijcken inden Landen.

Eynde des eersten Boecks
der Chronica.

Het tweede Boec der Chronica.

Dat Eerste Capittel.

1. Salomo offert te Gibeõ/ 17. bit vã God wijsheyt eñ kennisse: 11. verkrijcht het/ 14. ende wert bouen mate rijck.

Salomo.

1 Ende Salomo de sone Da-
uids wert in zijn Rijc be
crachticht: ende de Heere
zijn God was met hem/
ende maecte hem altoos
grooter.

a 1. Reg. 3. 4

2 a Ende Salomo sprac
met den gantschẽ Israel
met den Ouerstẽ ouer duysent eñ hondert/
met den Richteren eñ met allen Vorsten in
Israel/ met den Ouersten Vaders/

Te Gibeon is de Hutte Mosis. b 1. Par. 21. 29 b† An. Ghetuygenisses c Exod. 26. 8 d 2. Sam. 6. 2 De Hutte Dauids.

3 Dat sy henen ghingen/ Salomo ende de
gantsche Gemeynte met hem op de Hooch-
te die te Gibeon was: want aldaer was de
Hutte des b† Gescheyts Gods/ c die Moses
de knecht des Heeren ghemaeckt hadde in
der Woestijne.
4 d Want de Arcke Gods hadde Dauid hier
op ghebracht van Kiriath Iearim/ in de ste
de die hy haer bereyt hadde: want hy had-
de haer een Hutte opgheslaghen te Ieru-
salem.

e Exod. 38. 1

5 Doch den metalen Altaer/ e dien Bezaleel
de sone Uri/ des soons Hur/ gemaect hadde/
was aldaer voor der Wooninge des Heerẽ
ende Salomo eñ de Gemeynte plegen hem
te besoecken.
6 Ende Salomo offerde op den metalen Al
taer voor den Heere/ die voor der Hutten
des Gescheydts stont/ duysent Brandtof-
fers.

God verschijnt Salomo.

7 Eñ inder seluer nacht verscheen God Sa-
lomo/ ende sprac tot hem: Bidt wat ick v
gheuen sal.
8 Ende Salomo sprack tot God: Ghy hebt
groote barmherticheydt aen mynen vader
Dauid ghedaen/ eñ hebt my in zijn stede tẽ

f 1. Par. 17. 11

Coninck ghemaeckt.
9 f So laet nu Heere God/ uwe woordẽ waer
worden/ aen mynen vader Dauid: want
ghy hebt my ten Coninck ghemaeckt ouer
een Volck/ dies so veel is/ als des stofs op
Aerden:

g Sap. 9. 4

10 g So geeft my nu wijsheyt ende kennisse
dat ick voor desen volcke wt eñ inga: want
wie can dit groot volck richten?

h 1. Reg. 3. 11

11 Doe sprac God tot Salomo: h dewijle dat
ghy dat indẽ sinne hebt/ eñ en hebt niet om
rijcdom/ noch om goet/ noch om eere/ noch
om uwer viandẽ ziele/ noch om het lanck le
uen ghebeden: maer hebt om wijsheyt ende
kennisse gebedẽ/ dat ghy myn Volck richtẽ
meughet/ daer ick v ten Koninck ouer ghe-
maeckt hebbe:

i 1. Reg. 4. 21

12 i So zy v wijsheyt ende kennisse gegeuen:
daertoe wil ick v rijckdom/ ende goet/ ende
eere geuen/ dat ws gelijcken onder den Co-
ninghen voor v/ niet gheweest en is/ noch
worden en sal na v.
13 Also quam Salomo vander Hoochten/
die te Gibeon was/ tot Ierusalem/ vander
Hutten des Gescheyts/ ende regeerde ouer

Macht eñ rijckdom Salomonis. k 1. Re. 4. 26 en 10. 26.

Israel.
14 k Eñ Salomo vergaderde hem wagenen
eñ Ruyters/ dat hy te wege brachte/ duysẽt
ende vier hondert waghens/ eñ twaelf duy
sent Ruyters/ ende liet se inden Wagenste-
den/ ende by den Coninck te Ierusalem.
15 Ende de Coninck maecte des siluers ende
gouts te Ierusalem so veel/ als de steenẽ eñ
der Cederen/ als de l† Moerbesienboomen/
die in de Landouwen zijn.

l† An. wilde Vijchboomen.

16 Ende men brachte Salomo Peerden wt
Egypten/ ende allerley Ware: ende de Coop
lieden des Conincks cochtẽ de selue Ware/
17 Ende brachtense wt Egypten/ elcken Wa
gen om ses hondert Silverlingen/ eñ eenen
Hengst om hondert eñ vijftich: also brachtẽ
sy oock allen Coningen der Hethiters/ ende
den Coninghen te Syrien.

Dat ij. Capittel.

1. Salomo sendt aen Huram/ om hout ende konstelicke Arbeyders/ ten ghebouwe des Tempels 11. Huram danckt God/ 13. ende neemt hem der bede ghewillich aẽ. 17. De Arbeyders Salomo worden ghetelt.

Tempels bouwinghe Salomonis. 1. Regu. 5. 1.

1 Ende Salomo dachte eẽ huys te bouwẽ/
den Naeme des Heeren/ ende een huys
zijns Coninckrijcks,
2 Eñ telde af tseuentich duysent mannẽ ter
last/ ende tachtentich duysent Timmerliedẽ
op den berge/ ende drie duysent eñ ses hon-
dert Amptlieden ouer haer.

Huram. 1. Regu. 5. 3. a 2. Sa. 6. 11

3 Eñ Salomo sant tot Huram den Coninck
te Tyro/ ende liet hem seggen: Ghelijck als
ghy met mynen vader Dauid dedet/ a ende
hem Cederen sondet/ dat hy hem een Huys
bouwede/ daer hy in woonde/ also doet ooc
met my.
4 Siet/ ick wil den Naeme des Heeren
mijns Gods een Huys bouwen/ op dat hem
gheheylicht worde/ goet Reuckwerck voor
hem te roocken/ ende Thoonbroodt altoos
te bereyden/ ende Brantoffer des morgens
ende des auondts/ op de Sabbathen ende
Nieuwe Maenden/ ende op de Feesten des
Heeren onses Godts eeuwichlick voor Is-
rael.
5 Ende het Huys dat ick bouwen wil/ sal
groot zijn: want onse God is grooter dan al
le Goden.

b 3. Re. 8. c Esaie. 66. 1. c† And. begrijpen: Actuum 17. God en is niet eener/ die innẽ met menschen handen pleecht etc.

6 Doch wie vermach hem/ dat hy hem een
huys bouwe: b want den Hemel/ eñ aller he
melen Hemel/ en connen hem niet c† versor-
ghen: wie soude ick dan zijn/ dat ick hem eẽ
Huys bouwede: maer alleen d† datmẽ voor
hem roocke.

d† And. sal dit ghebouwe zijn dat etc. e† An. blauwer

7 So sent my nu eenen wijsen mã te arbey-
den/ met gout/ siluer/ metael/ yserẽ/ scharla-
ken/ rosijnroot/ e† gheler zijden/ eñ die daer
weet wt te grauẽ/ met den Wijsen die by my
zijn in Iuda ende Ierusalem/ die myn vader
Dauid gheschickt heeft.

f Dit is een sonderlinck hout in India ende is hier belichte het ghene/ datmen als nu Sandali heet etc. † An. Koral/ Brefelyhout. Hebr. Algumim.

8 Eñ sendt my Cederen/ Dennen/ eñ f† He-
benhout wt dẽ Libanon: want ick weet het
dat uwe knechten het hout weten op den Li
banon: ende siet/ myne knechten sullen met
uwe knechten zijn/
9 Datmen my veel houts bereyde: want het
Huys dat ick bouwẽ wil/ sal groot ende son
derlick zijn.
10 Ende siet/ ick wil den Timmerliedẽ uwen
knechtẽ/ die dat hout bouwẽ/ twintich duy
sent Cor gestooten der Tarwen/ eñ twintich
duysent Cor Gersten/ ende twintich duysent
Bath Wijns/ ende twintich duysent Bath
Olye gheuen.
11 Doe sprac Huram de Coninc te Tyro door
schriften/ ende santse Salomo: Daerom dat
de Heere zijn Volc lief heeft/ heeft hy v ouer
hen ten Coninck ghemaeckt.
12 Ende Huram sprack weder: Gheloeft zy
de Heere de God Israels/ die Hemel ende
Aerde ghemaeckt heeft/ dat hy den Coninck
Dauid heeft eenen wijsen/ cloecken eñ ver

standigen sone ghegeuen die den Heere een
Huys bouwe/ ende een huys zyns Coninc
rijcks.

gt An. ende op mynẽ va der Huram ghewerest is ano Huram Abi/ h1.Reg7.13

13 So sende ick nu eenen wijsen mã/die ver
standt heeft/ gt Huram Abif/
14 Die een sone is eens wijfs vandẽ dochte
ren Dã/ ende zijn vader een Tyrier gewerest
is: h die weet te arbeydẽ aẽ het gout/ siluer/
metael/ ijseren/ steen/ hout/ scharlakẽ/ geler
zyden/ lynen/ rozijnroot/ eñ te grauen aller
ley/ eñ allerley constelick te maken/ datmen
hem voorgheeft / met uwen Wijsen / ende
met den Wijsen mijns heeren des Conincs
Dauids ws vaders.
15 So sende nu mijn heere/ Tarwe/ Gerste/
Olye ende Wijn synen knechten/ als hy ge
sproken heeft:
16 So willẽ wy het hant houwen op den Li
banon/ so veel als diesvan nooden is/ ende
willent op vloten brengen op de Zee na Ja
pho: vã daer meuchdy het op na Jerusalem
brenghen.

i 1.Par.23.1

17 Eñ Salomo telde alle Vreemdelingen in
den Lande Israels/ na dẽ getale tals Dauid
zijn vader telde/ ende daer werdẽ geuondẽ
hondert ende vijftich duysent/ dry duysent
ende ses hondert.
18 Ende hy maecte van denseluen tseuentich
duysent dragers ende tachtentich duysent
Houwers op den Berge/ ende dry duysent
eñ ses hondert Opsienders/ die het volck tẽ
dienste aenhielden.

Dat iij. Capittel.

1 Den Tempel wert begonst te bouwẽ.

Aenuãc des Tempels bouwinghe
1.Regu.6.1
a Op desen Berge offer de Abrahã synẽ sone Isaac Ge 22.9
b 1 Pa.22.31
c Sijnẽ hielt/ Arnã zy der Jebusiten Coninck ghe weest eñ be keert tot den God Abrahams.

1 ENde Salomo hief aen te bouwen het
Huys des Heeren te Jerusalem/ op den
Berge a Moria/ b die Dauid synẽ va
der ghewesen was/ die Dauid toebereydet
hadde tot eener ruymte/ op de pleyne c Ar
nan des Jebusiters.
2 Eñ hy hief aen te bouwen/ inder anderer
Maent des anderen daechs/ inden vierdẽ
Jare zijns Coninckrijcks.
3 Eñ alsoleyde Salomo den gront/ te bou
wẽ het huys Gods: tẽ eerstẽ de lengde/ tse
uentich ellen lanc/ de wijde twintich ellen.

Gronde.
Voorhuys.
d† Andr. de Halle
Het groote Huys.
e† And. de posten.

4 Ende d† het Voorhuys voor de wijde des
huys henen was twintich ellen lanck: de
hoochte nu was hondert ende twintich el
len: ende ouertooch het binnen met loute
ren goude.
5 Het groote huys nu/ decte hi met Dennẽ
houte/ eñ ouertooch het met den alderbesten
goude/ ende maeckte daer op Palmen ende
Ketenwerck.
6 Ende ouertooch het Huys met edelẽ stee
nen/ ter verciersinge: het gout nu/ was Par
uaim goude.
7 Ende ouertooch de e† balcken bouen/ eñ
de wanden/ ende de deurẽ met goude/ ende
liet Cherubim snyden aen de wanden.

Het huys des Allerheylichsten.

8 Hy maecte ooch het huys des Allerhey
lichsten/ dies lengde was twintich ellẽ/ na
der wijdde des Huys/ ende zijn wijdde was
ooc twintich ellen/ ende ouertooch het met
den allerbesten goude/ by ses hondert Cen
teners.
9 Ende gaf ooch tot nagelen/ vijftich Sikel
gouts aen het gewichte: ende ouertooch de
Sale met goude.

Cherubim.
f† An iongẽ knechten ghestalt.

10 Hy maecte ooch indẽ Huyse des Allerhey
lichstẽ/ twee Cherubim/ na f† der Beeltsnij
ders const/ ende ouertooch se met goude.
11 Eñ de lengde der vleugelen aen den Che
rubim / was twintich ellen/ also dat eenen
vleugel vijf ellen hadde/ ende roerde aen de
want des huys: eñ den anderen vleugel ooc
vijf ellen hadde/ eñ roerde aen den vleughel
des anderen Cherubs.
12 Also hadde ooch dẽ eenen vleugel des an
deren Cherub/ vijf ellen/ ende roerde aen de
want des huys/ ende synen anderẽ vleugel
ooch vijf ellen/ eñ roerde aen dẽ vleugel des
anderen Cherubs.
13 Also dat dese vleugelẽ der Cherubim/ wa
ren wtgebreydet/ twintich ellẽ wijt: ende sy
stondẽ op haren voeten/ ende haer aensicht
was ghekeert na den huysewaert.
14 Hy maecte ooch eenen Voorhanck van g†
gelewerck/ Scharlaken Roozijnroot/ eñ lyn
werck/ ende maeckte Cherubim daer op.

Voorhanc.
g† An. blau wer zyden.

15 Ende hy maecte voor den huyse twee Ca
lumnen/ vijf eñ dertich ellen lanck: ende den
cnoop daer bouen op/ vijf ellen.

Twee Calumnen of Pylaren
1 Reg.7.15.
hof bescheis plaetse.

16 Ende maecte Ketenwerck ten h Choore/
ende maeckte se bouen aen de Calumnen: eñ
maecte hondert Granaetappelen/ eñ maec
te se aen dat Ketenwerck.
17 Eñ richtede de Calumnẽ op voor dẽ Tem
pel/ de eene ter rechter/ eñ de ander ter slinc
kerhandt: ende hiet die ter rechterhant Ja
chin/ ende die ter slinckerhandt Boas.

Dat iiij. Capittel.

1. Des Tempels gereetschap eñ Vatẽ

Metalen Altaer.

1 HY maecte ooch eenen metalen Altaer/
twintich ellen lanck ende breedt/ ende
tien ellen hooch.

a 1.Re.7.23
Gheghoten Zee.

2 a Ende hy maeckte een gegoten Zee/ tien
ellen wijt/ van eenen rant tot aen den ande
ren rontom/ ende vijf ellen hooch: ende een
mate van dertich ellen/ die mochtse rontom
begrijpen/
3 Eñ Ossenbeeldẽ waren onder * hem ront
om: b† ende daer waren twee rijen cnoopen
rontom de Zee/ (die tien ellẽ wijt was/) die
daer mede aenghegoten waren.

* Te weten de Zee/ na sommigher wtleggẽ eenen Ketel.
b† And tien aen elcker el len/ die ginghen met twee rijẽ en rondtom de Zee, ende waren daer mede aengegoten.

4 Eñ sy stont also op dẽ twaelf Ossen/ dat de
dry gekeert warẽ tegẽt Noordẽ/ dry tegent
Westẽ/ dry tegent Zuyden/ dry teghent Oo
sten: eñ de Zee bouen op hen/ ende alle haer
achterdeel/ was inwaerts ghekeert.
5 Haer dickte was een hantbreet/ ende harẽ
randt was als eens Bekers randt/ ende eẽ
opgegaen Roose: eñ daer ginck in dry duy
sendt Bath.

Tienketels.
1 Regu.7.38

6 Ende hy maecte tien Ketels: dier stelde hy
vijue ter rechter eñ vijue ter slincker zijden:
daer in te wasschen/ wat ten Brant offer be
hoort/ dat sy het daer in stieten: de Zee nu/
dat hen de Priesters daer in wiesschen.

Tien guldẽ kãdelaers.

7 Hy maecte ooch tien gulden Kandelaers/
als sy zijn souden/ ende stelde se inden Tem
pel/ vijue ter rechter/ ende vijue ter slincker
zijden.

Tiẽ Disschẽ of Tafelen.

8 Ende maeckte tien Disschẽ/ ende stelde se
indẽ Tempel/ vijue ter rechter ende vijue ter
slincker zijden: ende maeckte hondert guldẽ
Beckens.
9 Hy maeckte ooch eenen Hof voor de Prie
sters/ ende een grootschrenckwerck/ ende deu
ren in dat schrenckwerck/ ende ouertooch de
deuren met metael.
10 Ende stelde de Zee op den rechtẽ hoeck te
ghen Oosten na den Zuydenwaert.
11 Ende Huram maeckte c de metalen pottẽ/
Schoeffelen eñ Beckens: also volbracht Hu
ram den arbeyt dien hy den Coninck Salo
mo dede aen den Huyse Gods:

c Of/ eerin potten.

12 Namelicken/ de twee Calumnen met den
buycken ende cnoopen/ bouen op beydẽ Ca
lumnen/ ende beyde gewonden reepen te be
decken beyde buycken ende cnoopen/ bouẽ
op de Calumnen.
13 Eñ de vierhondert Granaetappelen/ aen
de beyden gewonden reepen/ twee rijen Gra
naetappelen aen eenen yegelicken reepe/ te
bedecken beyde buycken eñ cnoopen/ die bo
uen op de Calumnen waren

Gestoelten 14 Oock maeckte hy de Gestoelten/ eñ de Ke-
telen op den Ghestoelten/
15 Ende een Zee/ ende twaelf Ossen daer
onder.
16 Daertoe metalen Potten/ Schoeffelen/
Krauwelen/ende alle hare vaten/ maeckte
Huram Abif/ dē Coninck Salomo/ten huy
se des Heeren wt den louteren metael.
ofte op een euene 17 Inder vlackte der Jordanen liet se de
eñ An d. Coninck ghieten/in eē dicker Aerde/ tus-
kleyighen schen Suchoth ende Zaredatha.
18 Ende Salomo maecte alle deser vaten
gantsch vele/ also datmen des metaels ghe
wichte niet weten en conde.
f 1 Reg 7. 48 19 f Ende Salomo maeckte alle de gereet-
schap ten huyse Gods/ namelicken/ dē gul
den Altaer/ de Disschen ende Thoonbroo
den daer op.
20 De Kandelaers met haren lampen van
louteren gouwe/ dat sy brandeden voor den g
g Of/ Be- Choore/ als het behoort.
scheytplaet- 21 Ende de Bloemen aen den lampen/ eñ de
sen Snuyters waren guldē/ dat was altemael
dicht goude.
22 Daertoe de Messen/ Beckens/ Lepelen
ende Nappen/ waren louter gout: ende dē
Inganck ende syne Deuren binnen tot dē
Allerheylichsten/ ende de Deuren aen den
h † An. gul- huyse des Tempels/ waren h † gulden: also
den. Cap v. weert alle arbeyt volbracht/ dat Salomo de
Also werde de aen den huyse des Heeren.
alle etc des Dat v. Capittel.
Heeren eñ 1. Salomo laet alle het Gheheylichde
Salomo zijns vaders/ 2 ende de Arcke Gods indē
etc. Tempel brengen. 11. De Priesters Leui-
ten ende Sanghers/ louen den Heere met
sanghe ende spel.

a 1 Reg 7. 51 1 ENde Salomo a brachte daerin/ alles
wat zijn vader Dauid gheheylicht had
de: namelicken/ siluer ende goudt/ ende
allerley ghereetschap/ ende leyde het inden
schat inden huyse Gods.
b 1. Reg 8. 1. 2 b Doe vergaderde Salomo alle Outsten
in Israel/ alle hoeftlieden der stammen eñ
Vorsten der Vaders onder den kinderen I
sraels/ te Jerusalem/ dat sy de Arcke des
Verbonts des Heeren/ op brachten wt dē
Stadt Dauids/ dat is Zion.
De Arcke 3 c Ende alle man in Israel vergaderde hē
wort ghe- tot den Coninck op het Feest/ dat is inder
bracht inne seuenster Maent.
dē Tempel 4 Ende alle Outsten Israels quamen/ ende
c 1. Re 7. 51. de Leuiten namen de Arcke op.
ende 8 1.
d † An. Tuy- 5 Ende brachtense op met samen der Hut
ghenisses ten des d † Bescheyts/ eñ alle het heylige
of Stifts/ gereetschap/ dat inder Hutten was: eñ de
Priesters eñ de Leuitē brachtense mede op
6 Mn de Koninck Salomo/ ende de gant-
sche Ghemeynte Israels/ tot hem verga-
dert/ voor der Arcken/ offerden Schapen
ende Ossen/ so vele/ datse niemandt tellen
noch rekenē en konde.
7 Also brachten de Priesters/ de Arcke des
Verbonts des Heeren aen haer stede indē
e Of de Be- e Choor des huys/ in het Allerheylichste/
scheytplaet- onder de vleughelen der Cherubim.
sen. 8 Dat de Cherubim hare vleughelen wt
breyddeden/ ouer de stede der Arcken/ ende
de Cherubim bedeckeden de Arcke ende ha
re Handtboomen van bouen neder.
9 De Handtboomen nu waren so lanck dat
men hare knoopen sach/ verre van der Arc-
ken voor den Choor/ ghelijckewel daerbuy
ten en sach mense niet: ende sy was aldaer
tot op desen dach.
f 1 Reg 8. 9. 20 Ende daer en was niet inder Arcken/ sō
Hebr. 9. 4. der alleen de twee tafelē/ die Moses in Ho
reb daer in ghelevt hadde/ doe de Heere
een Verbondt maeckte met den kinderen
Israels/ als sy wt Egypten toghen.
11 Ende doe de Priesters/ wtghinghen wt
den Heylighen: (want alle Priesters die voor
handen waren/ heylichden hen/ dat oock de
ordeninghen niet ghehouden en werden)
12 Ende de Leuiten met allen die onder As-
saph/ Heman/ Jedithun/ ende haren kinde
ren ende broederen waren/ becleedt met lijn
waet/ songen met Cymbalen/ Psalteren eñ
Harpen/ ende stondē tegent Oosten des Al-
taers/ eñ by hen hondert eñ twintich Prie-
sters/ die met Trompetten bliesen.
13 Ende het was/ euen als ware het alleen
een die daer trompettede ende songhe/ als
hoordemen een stemme/ te louen ende te dā
ken den Heere: ende doe hem de stemme ver
hief van den Trompetten Cymbalen/ eñ an
deren Snarenspelen ende van den loue des
Heeren: Dat hy goedich is/ eñ zijn barmher
ticheyt eewich duert: doe wert het huys de
Heeren veruult met eener Wolcken/
14 Dat de Priesters niet stāē en condē te die g † An. voor
nen/ g † om der Wolckē: wāt de Heerlicheyt den Neuele
des Heeren/ veruulde het huys Gods.

Dat vj. Capittel.

1. Salomo segēt het volck/ 4. danckt
den Heere/ dat hy zijn beloofte Dauid syne
vader ghehouden hebbe/ 14. ende bit God/
dat die/ so in synen Tempel bidden/ van hē
verhoort worden.

1 DOe sprack Salomo: a De Heere heeft a 1 Reg. 8. 12
ghesproken/ te woonen int doncker.
2 Ick hebbe (tis waer/) een huys ghe
bouwet v ter wooninghe/ daer ghy eewich
lick woonet.
3 Ende de Koninck keerde zijn aensicht/ eñ
segende de gantsche Gemeynte Israels: wāt
de gantsche Ghemeynte stondt/
4 Ende hy sprack: Ghelooft zy de Heere de
God Israels/ die door synen mont mynē va
der gesproken/ ende met syner hant veruult
heeft/ doe hy seyde:
5 b Sindt dier tijt/ dat ick myn volck wt b 2 Sa. 7. 6
Egyptenlant geleydt hebbe/ en hebbe ick 1 Reg. 8. 16
geen Stadt verkoren in allen stammen I- 1 Pa. 17. 5.
sraels/ een huys te bouwē/ dat mynē Naē
aldaer ware/ ende en hebbe oock gheenen c 1 Par. 7 18
man verkoren/ dat hy een Vorst ware ouer d Merct
myn Volck Israels hier hoe
6 c Doch Jerusalem hebbe ick d verkorē/ dat alle
dat mynen Naem daer zy/ ende Dauid heb dinck wt
be ick verkoren/ dat hy ouer myn Volck I Gods be-
srael zy. uel geschie-
7 Ende doe het myn vader indē sin hadde dē moet: op
een huys te bouwen den Name des Heerē dat nie-
des Gods Israels. mant wt ey-
8 Sprack de Heere tot mynen vader Da- gener aen-
uid: Ghy hebt wel ghedaen/ dat ghy inden dacht/
sinne hebt/ mynen Name een huys te bou- Godsdien-
wen: stē aenrichs
9 Doch ghy sult/ dat huys niet bouwen/ te: Wāt Sa
maer v sone/ die wt uwen lendenen komen lomo roe-
sal/ die sal mynen Name een huys bouwē met hier/
10 So heeft nu de Heere zijn woort e beuest- seyde de
tiget/ dat hy gesproken heeft: want ick bē Stat Jeru
opgekomen in myns vaders Dauids stede salē/ eñ des
eñ sitte op den Stoel Israels/ als de Hee- persoon
re ghesproken heeft: ende hebbe een huys Dauids/ eñ
gebouwet/ den Name des Heerē des Gods so dat sy
Israels: beyde van
11 Ende hebbe daerin ghesett de Arcke/ daer God ver-
het Verbont des Heeren in is/ dat hy met koren zyn.
den kinderen Israels ghemaeckt heeft. e Of/ stadts
12 Ende hy tradt voor dē Altaer des Hee- grondich ghe
ren/ voor der gantscher Ghemeynten Isra maeckt.
els/ ende strechte syne handen wt.

Want

f † And. kät geistoel.

13 Want Salomo hadde eenẽ metalẽ Ketel gemaeckt/ ende geset in het Schijnewerck/ vijf ellẽ lanck ende breet/ eñ drij ellẽ hooch: aen denseluẽ trat hy ende viel neder op zijn knyen/ voor der gantscher Gemeynten Israels/ ende streckte wt syne handẽ na dẽ hemel/

Salomons ghebedt tot God. 1. Reg 8.22. 2. Mach. 2.8

14 Eñ sprach: Heere God Israels/ daer en is geen Godt gelijck/ noch inden Hemel noch op Aerden die ghy houdet het Verbont eñ barmherticheydt uwen knechten/ die voor v wandelen van gantscher herten.

15 Ghy hebt ghehouden uwen knecht David mynen vader/ wat ghy hem gesproken hebt: met uwen mont hebdy het gesprokẽ/ ende met uwer handt hebdy het vervult/ als het heden ten daghe staet.

16 Nu/ Heere God Israels/ houdt uwen knecht David mynen vader/ wat ghy hem gesproken hebt/ ende ghesejdt: Het en sal v niet ontbreken aen eenẽ manne voor my die op den Stoel Israels sitte: doch so verre/ als uwe kinderẽ haren wech bewaren/ dat sy wandelen in myne Wet/ gelijck als ghy voor my ghewandelt hebt.

g Nu laet ghy Salomo v woort doch waer worden/ dat ghy God gesproken hebt/ te wandelen in syne Wet anders so sal het moyte hebben.

17 Nu/ Heere God Israels/ g laet v woordt waer worden/ dat ghy uwen knecht David ghesproken hebt.

18 Want meyndy ooch dat God by dẽ menschen op Aerden woonen sal? Siet/ den Hemel/ eñ aller Hemelen Hemel/ en kan v niet i † versorgen: hoe soude het dan het huys doẽ/ dat ick ghebouwet hebbe?

h Esaie.66.1 Jere.23 23. Act.7.49. i † And. bevaten.

19 Keert v dannoch/ Heere mijn God/ tot den gebede wes knechts/ eñ tot synen smeecken/ dat ghy verhooret het bidden ende bede/ dat v knecht voor v doet.

20 Dat uwe oogen open zyn ouer dit huys/ dach ende nacht/ ouer de stede/ daer dat ghy uwen Naem henen te setten gesprokẽ hebt/ dat ghy hooret het gebet/ dat v knecht aen deser stede doen sal.

21 So hoore nu het smeecken wes knechts/ ende wes volcks Israels/ dat sy bidden sullen aen dese stede: hoore het doch vander stede uwer Wooninghe vanden Hemel: ende wanneer ghy het hooret/ so willet ghy doch ghenadich zyn.

Eedt doen. 1. Reg. 8.31. Exod. 22.8.

22 Wanneer yemant tegen synen naestẽ sondigen sal/ ende hem wert eenen Eedt opgeleyt/ dien hy sweerẽ sal/ ende dẽ Eet koemt voor uwen Altaer/ in desen huyse:

23 So willet doch hooren vanden Hemel/ ende uwen knecht recht doen: dat ghy den Godloosen vergeldet/ ende gheuet synen wech op synen kop/ ende den Rechtveerdighen doet/ ende gheuet hem na syner gherechticheydt.

k Deut.30.1. Baruc.2.14

24 k Wanneer v Volc Israel/ voor syne vyanden geslagen wert/ dewyle dat sy aen v gesondicht hebben/ eñ bekeeren hen/ ende bekennen uwen Name/ bidden ende smeeckẽ voor v in desen huyse.

25 So willet doch hooren vanden Hemel/ en de genadich zyn der sonde wes Volcks Israels/ ende hen weder in het Landt brenghen/ dat ghy hen ende haren Vaderen gegheuen hebt.

Gebreck als reghen. 1. Reg.17.1. Jacobi.5.17

26 Wanneer den Hemel toegheslooten wert/ dat het niet reghen/ dewyle dat sy aen v ghesondighet hebben/ ende bidden aen deser stede/ ende bekennen uwen Name/ ende bekeeren hẽ van haren sonden/ dewyle dat ghy se verootmoedicht hebt:

27 So willet doch hooren inden Hemel/ ende ghenadich zyn den sonden uwer knechten/ ende wes Volcks Israels/ dat ghy hen den goeden wech leeret/ daer sy in wandelen sullen: ende reghen laet op v Landt/ dat ghy uwen Volcke ghegheuen hebt te besitten.

28 Wanneer eenẽ dierẽ tijt indẽ Lande wert/ of Pestilentie/ of dorheyt/ l brant/ Sprinckhanen/ Rupsen: m of wanneer zyn vyant indẽ Lande zyn poorten belegert/ of erghens een plaghe of kranckheydt:

Dieren tijt eñ andere 6 Plaghen 2. Par.20.9. l † Anders. bruchtverderft/ bleeckheit/ meeldouw/ brander.

29 Wie dã bidt of smeecht/ vñ u allerley mẽschen/ ende van allen uwen Volcke Israels/ so yemant zyn plage of smerte voelet/ ende syne handen wtbreydet tot desen huyse.

m 2. Pa.12 2 n Esaie 56.7 o Mat.5.34 ende 23 22 p 1. Pa.29.9. Jerem.17.10 Psalm.7.10. Apoc.2.23

30 So willet doch hooren vanden Hemel/ vander stede o uwer Wooninghe/ ende ghenadich zyn/ ende yeghelicken gheuen na alle syne wegen/ als ghy zyn herte bekennet: (Want ghy p alleen bekẽt het herte der mẽschen kinderen/)

31 Op dat sy v vreesen/ ende wandelen in uwen weghen alle daghe/ so langhe als sy leuen/ op den Lande/ dat ghy onsen vaderen ghegheuen hebt.

32 Wanneer ooch yemant vreemdts/ die niet van uwen Volcke Israels en is/ koemt wt verren Landen/ om wes grootẽ Naems/ ende machtigher handt/ ende wtghereckten Arms wille/ ende bidt tot desen huyse:

Den Tempel te Jerusalem eñ Bedehuys aller Volckẽ. Esaie 56/7. Joan 12.20.

33 So willet doch hooren vanden Hemel/ vã der stede uwer wooninghe/ ende doen alles dat/ daer hy v om aẽroept: op dat alle Volcken op Aerden/ uwẽ Naem bekennen/ eñ v vreesen ghelijck als v Volck Israel/ ende bevindẽ/ dat dit huys/ dat ic gebouwet hebbe/ na uwen Name ghenoemt zy.

34 Wanneer v Volck wttrecht inde strijdt/ tegen syne vyanden/ des weghs/ dien ghy se henen senden sult/ ende tot v bidden q tegẽ den wege na deser Stadt/ die ghy verkoren hebt/ ende tot den huyse/ dat ick uwẽ Name ghebouwet hebbe.

Strijdt. Deuter.6. q Dan.6.10

35 So willet doch haer ghebedt ende smeecken hooren vanden Hemel/ ende hen tot haren rechte helpen.

36 Wanneer sy aen v sondighen sullen/ (r na de mael daer geen mensche en is/ die niet en sondicht/) ende ghy ouer hen toornich wordt/ ende gheeftse voor haren vyanden/ dat syse ghevanckelick wech voeren/ in een verre of na Lande.

Wanneer het volck gevanghen wech ghevoert wert. r 1. Re.8.46 Prouer.20.9 Eccles.7.20 1. Joan.1.8. s Deut.30.2

37 s Ende sy hen in haren herten bekeeren in den Lande/ daer sy ghevanckelick in zyn/ ende bekeeren hen/ ende smeecken v inden Lande harer ghevanckenisse/ ende segghen: Wy hebben ghesondicht/ misdaẽ/ ende Godloos gheweest:

38 Ende hen also van gantscher hertẽ/ eñ vã gantscher zielen tot v bekeeren/ in dẽ Lande harer geuanckenisse/ daer mense gevanckelick houtende sy bidden t tegẽ den wech na haren Lande/ dat ghy haren vaderen gegeuen hebt/ eñ tot d Stadt/ die ghy verkorẽ hebt/ ende tot den huyse/ dat ick uwen Naem gebouwet hebbe:

t Dan.6.10

39 u So willet doch haer gebet ende smeecken hooren vandẽ Hemel/ vander stede uwer wooninge/ ende hen tot haren rechte helpẽ/ ende uwen Volcke genadich zyn/ dat aen v ghesondicht heeft.

u Amos.9.6

40 So laet nu/ myn God/ uwe oogẽ op zyn/ ende uwe ooren opmerckẽ/ op het gebet aẽ deser stede.

x Psal.13.2 Num 10.35. Josue.3.14. ende.6.6. 1. Sam.5.?

41 x So maect v nu op/ Heere God tot uwer ruste/ ghy eñ de Arcke uwer macht: laet uwe Priesters/ Heere God/ met Heyl bekleet worden/ ende uwe Heyligen hen verblydẽ/ ouer den goeden.

42 De Heere God en wende niet wech/ het aensicht wes Ghesalfden/ gedencke aen de barmherticheydt uwen knechte David toeghesejt.

Dat vij.Capittel.

1. Het vyer vanden Hemel verteert den offer Salomo. 4. Den Tempel wert inge wyet. 8. Salomo hielt een groote Feest. 12. De Heere verschynt hem. 17. eñ geeft een bedriedelic beschept syner toesegginge.

a 1 Re.8.10. 1 Ende a doe Salomo wtgebeden hadde/
b 1. Re 18.36 b viel een vyer vanden Hemel/ende ver
2 Mac.1.32 teerde het Brantoffer ende ander Offer:
ende 2.10 ende de Heerlicheydt des Heeren veruulde
het Huys/
2 Dat de Priesters niet en conden ingaen
int huys des Heeren/dewyle dat de Heer-
lichheyt des Heeren /het huys des Heeren
verbulde.
3 Oock saghen alle kinderen Israels het
vyer af vallen:ende de heerlicheyt des Hee-
ren ouer den huyse:ende c vielen op haer
c 1 Mac 4 55 knyen/met den aengesichte ter Aerden op
het plaueytsel/ende baden aen /eñ danckẽ
den Heere: Dat hy goedich is/eñ zyn barm
herticheyt eewichlick duert.
4 De Coninck dan/ende alle het volck/of-
ferden voor den Heere.
5 d Want de Coninc Salomo offerde twee
Inwyinge ende twintich duysent Ossen/ende hondert
des Tem- ende twintich duysent Schapen/ende wyē
pels Salo- den also het huys Gods in/beyde de Coninc
monis. ende alle het volck.
1.Reg.8.92. 6 Nu de Priesters stonden in hārer wacht
d Esra 6.16. ende de Leuiten met den Snarenspelẽ des
Heeren/die de Coninck Dauid hadde latẽ
maken / den Heere te dancken: Dat zyn
barmherticheyt eewichlick duert/met den
Psalmen Dauids door haer hant:ende de
Priesters bliesen Trompetten tegẽ hen/eñ
het gantsche Israel stont.
7 Ende Salomo heylichde den middelsten
Hof/die voor den huyse des Heeren was:
wāt hy hadde aldaer Brātoffer eñ het vet
te der Danckofferen/wtggerichtet: Want
den metalen Altaer / dien Salomo hadde
makẽ latẽ/en konde alle Brantoffer/Spys
offer ende het vette niet geuaten.
8 e Eñ Salomo hielt in de selue tydt een
e 1 Mac 8 56 Feest seuen dagen lanck/ende het gantsch
Deut.16.15. Israel met hẽ/een gantsch groote Gemeyn
te. vā Hemath aen/tot aẽ de Beke Egypti.
9 Ende hielt aen den achsten dage een f†
f† And. op- vergaderinghe: want de inwyinghe des Al
onthoudin- taers hielden sy seuen dagen lanck/ eñ het
ghe/ of ver- * Feest oock seuen dagen lanck.
houdinghe. 10 Nu/inden dry ende twintichsten daghe
* Verstaet/ der seuender Maent/liet hy het volck gaẽ
de Looner- in haren Hutten/vroolick ende goet moets
hutten. ouer allen goede/dat de Heere aen Dauid/
Salomo/ende synen volcke Israel gedaen
hadde.
g 1.Reg.9.1. 11 g Also volbracht Salomo het huys des
Heeren/ende het huys des Konincks/ende
alles wat in zyn herte gecomen was/te ma
ken in den huyse des Heeren/ende in synen
huyse gheluckfalichlicken.
12 Ende de Heere verscheen Salomo des
nachts/ende sprach tot hem: Ick hebbe v
gebet verhoort/ h ende my dese stede verko
De Heere ren een Offerhuyse.
verschynt 13 Siet/wanneer ick den Hemel toesluyte/
Salomo. dat het niet en regent/of heete de Sprinck
h 1.Reg.9.7 hanen het lant verslinden/of laet een Pes-
2.Para.6.6 tilentie onder myn volck comen/
14 Dat sy myn Volck verootmoedigen/dat
na mynen Naem genoemt is:ende sy bid-
den/ende soecken myn aenghesicht/ende
hen van haren boosen wegen bekeeren sul
len: so wil ick van den Hemel hooren/ende
hare sonden vergheuen / ende haer Landt
heelen.
15 Soo sullen nu myne ooghen open zyn/
ende myne ooren op mercken/op het gebet
aen deser stede.
16 i So hebbe ick nu dit huys verkorẽ eñ ge i 2.Par.3.4
heylicht/dat mynẽ Naem aldaer zyn sal ee 1 Mac.7.36
wichlick/ende myne oogen ende myn herte
sal daer zyn altoos.
17 Ende so ghy sult voor my wandelen/ghe- Beschepde
lyck als v vader Dauid gewandelt heeft/ der toeseg-
dat gy doet alles wat ick v heete/ende hou ghinghe.
det myne Geboden ende Rechten.
18 So wil ick den Stoel ws Koninckrycks
k beuestigen/gelyck als ick my uwen vad k stadt gehe
verbonden hebbe/ende ghesept : l Het en pich vast
sal v niet ontbreken aen eenen manne/die o maken/
uer Israel een Heere zy. l 2.Sam 7.12
19 Sullet ghy v daerentegen omkeeren/eñ
myne Rechten ende Geboden die ick v voor
gegeuen hebbe/verlaten/ ende henen gaen
ende andere Goden dienen/ende haer aen-
bidden:
20 So sal m† ickse wtwortelen wt mynen m† And.ick
Lande /dat ick hen gegeuen hebbe:ende dit v etc.
huys/dat ick mynen Naem geheylicht heb
be/sal ick van mynẽ aengesichte wech wer n Deu. 29 22
pen/n eñ sal het tẽ gemeynẽ Spreeckwoort Jerem.22.8
gheuen/ende tot een fabel onder allen Vole
ken.
21 Ende voor desen huyse/dat het allerhooch
ste geworden is/ sullẽ hen ontsetten alle die
daer voor by gaen/eñ seggen: waerom heeft
de Heere desen Lande ende desen Huyse also
ghedaen?
22 So salmen seggen: Daerom/dat sy dẽ Hee
re harer vaderen God verlaten hebbẽ/die se
wt Egypten lant geleydt heeft/eñ hebben an
dere Goden aenghehangen/ende haer aen-
ghebeden/eñ hen gedient: daerom heeft hy
alle dit ongheluck ouer hen ghebracht.

Dat viij.Capittel.

1. Salomo bouwet vele Stedẽ/17. brẽgt onder hem vele Volckẽ/ 11. eñ laet zyn wyf de dochter Pharao in haer Stadt halẽ/ 12. Offert dẽ Heere na dẽ gebode Mosis. 14. be stelt de Ampten inden huyse des Heeren/ 17 ende laet veel gouts van Ophir halen.

1 Ende na a twintich Jarẽ/in welcker Sa a 1.Re.9.10
lomo des Heeren huys ende zyn huys
bouwede/
2 b Bouwede hy oock de Steden/die Huram b 2.Pa.11.5
Salomo gaf/ende liet de kinderen Israels ende 14.6.
daer in woonen.
3 Ende Salomo tooch na Hemath Zoba/eñ
beuestichde se.
4 Ende bouwede Thadmor inder Woestyn-
ne/ende alle coornstedẽ/die hy bouwede in
Hemath:
5 Hy bouwede ooch hooge ende Neder Beth
Horon/welcke vaste Stedẽ waren met mue-
ren/poorten ende grendelen.
6 Oock Baelath / ende alle coornsteden die
Salomo hadde/ende alle wagenstedẽ/ende
der Ruyters/eñ alles waer Salomo lust toe
hadde te bouwen/beyde te Jerusalem ende
op den Libanon/ende inden gantschẽ Lande
syner Heerschappyen.
7 Alle het ouerbleuen volck van de Hethitẽ/
Amoriten/Phereesiten/Heuiten ende Jebu-
siten / die niet en waren vanden kinderen
Israels/
8 Ende hare kinderen/die sy na hen gelaten
hadde inden Lande/die de kinderen Israels
niet verdelget haddẽ/maecte Salomo chyns
baer tot op desen dach.
9 c Doch vanden kinderen Israels/en maec- c 1.Reg.9.22
te Salomo gheene knechten / maer sy wa- Leuit 25.11.
ren krychs lieden / ende ouer syne Vorsten/

ende ouer sijne Waghenen ende Ruyters.

Querste Amptliedē Salomo. 250.

10 Eñ der Oversten Amptliedē des Conincx Salomo, warē twee hondert ende vijftich/ die ouer het volck heerscheden.

b 1.Reg.7.8

11 Ende de dochter Pharao liet Salomo op halen wt der Stadt Dauids/ b in het huys dat hy voor haer gebouwet hadde: wāt hy sprac: mijn wijf en sal nz woonē indē huyse Dauids/ des Koninccs Israels: want het is geheylicht/ bewijle dat de Arcke des Heerē daer in ghecoemen was.

12 Van doe aen offerde Salomo den Heerē Brantoffer, op den Altaer des Heeren/ dien hy ghebouwet hadde voor den Voorhof.

e Nu.28.3. f Exo.23.14

13 Een yegelick op sijnen dach/ te offerē e na dē gebode Mosis/ op de Sabbathē/ Nieuwe Maenden/ eñ bestemde tijden/ f des Jaers drymael: namelicken/ op het Feest der ongeheuelder brooden/ op het Feest der Weken/ ende op het Feest der Loofhutten.

g 1.Pa.9.10

14 Ende hy settede de Priesters in harer ordeninge tot haren Ampte, g gelijck als het Dauid zijn vader gheordineert hadde ende de Leuiten op haer wacht, te louen ende te dienen voor den Priesteren/ een yegelick op harē dach: ende de Deurwachters in harer ordeninghe een yegelick op haer poorte: want also hadde het Dauid de man Gods beuolen.

15 Ende daer en wert niet ghewekē van dē ghebode des Conincks/ ouer de Priesters ende Leuiten/ aen allerley saken / ende aen den schatten.

16 Also wert bereyt alle het werck Salomo/ van dien dage aen/ doe des Heerē huys gefundeert wert/ tot dat hy het volbrachte/ dat des Heerē huys gantsch bereyt wert.

h 1.Re.9.26 ende 22.49

17 h Doe tooch Salomo na EzronGeber/ eñ na Eloth aen den Oeuer der Zee, inden Lande Edomea.

18 Eñ Huram sant hem Schepen door sijne knechten/ die der Zee heruaren warē/ ende voeren met dē knechten Salomo in Ophir/ ende haelden van daer/ vier hondert eñ vijftich Centener gouts, ende brachtent dē Coninck Salomo.

Dat ix. Capittel.

De Conninghinne Saba coemt tot Salomo om sijner wijsheyt wille/ 9. brenght. 12. ende ontfangt gheschencken. 13. Salomons Jaerlicke inkomst/ 17. heerlicheyt. 25. ende macht/ 29. daertoe zijn steruē/ wert den beschreuen.

De Coninginne Saba. a 1.Reg.10.1 Matt.12.42 Luce.11.31.

1 Ende doe a de Koninginne van Rijck Arabien het gheruchte Salomo hoorde/ quam sy met eenē gantsch grootē Heyrte te Jerusalem/ met Kemelen die cruyden eñ gouts de volheyt droeghen/ ende Edelsteenen. Salomo met Raetselen te versoeckē. ende doe sy tot Salomo quam/ sprac sy met hem/ alles wat sy inden sinne hadde voorghenomen.

2 Ende de Coninck seyde haer/ alles wat sy brachte: ende Salomo en was niet verborghen/ dat hy haer niet ghesedt en hadde.

3 Eñ doe de Coninginne van Rijck Arabien sach de wijsheyt Salomo/ eñ het huys dat hy ghebouwet hadde/

4 De spijse voor sijnen Disch/ de Wooninge voor sijnen knechten. de Ampten sijner dienaers/ eñ hare cleederen/ sijne Schenckers met hare cleederen eñ zijn b Zale/ daermē op ginck int huys des Heeren/ en conde sy haer niet langer onthouden/

b Al. Brantoffer die hy offerde indē huyse etc.

5 Eñ sy sprack tot den Coninc Het is waer/ wat ick in mijnen Lande ghehoort hebbe/ vā uwen wesen ende van uwer wijsheydt.

6 Ick en woude dannoch harē woordē niet gelooven/ tot dat ick gecomē ben/ ende hebbe het met mijnen oogen ghesien: ende siet de helft uwer grooter wijsheydt en is my niet geseyt: daer is meer aen v. dan het gheruchte dat ick ghehoort hebbe.

7 Salich zijn uwe mannē/ eñ salich zijn dese uwe knechten/ die altoos voor v staen/ ende uwe wijsheyt hooren.

8 De Heere v God zy gelooft/ die v lief heeft/ dat hy v op sijnen Stoel ten Coninck ghesett heeft/ den Heere uwen God: † dat maect dat v God Israel lief heeft: dat hy hem eewichlick oprichte/ daerom heeft hy v ouer hen tē Coninck geset/ dat ghy recht ende redelickheydt c hant hauet.

† Om dat v etc.

c voorstaet eñ wt richter.

9 d Ende sy gaf den Coninc hondert eñ twintich Centener gouts/ eñ gansch veel cruyts/ ende Edelsteenen: daer en was gheen cruyt/ gelijck als dit/ dat de Coninginne van Rijck Arabien/ den Koninck Salomo gaf. d 1.Re.10.10

10 e Daertoe de knechtē Huram/ eñ de knechten Salomo/ die daer gout wt Ophir brachten/ die brachten oock f Ebenhout ende Edelsteenen. e 1.Re.9.27.

f † An. Algumim

11 Ende Salomo liet maken Ebenhoudt/ trappen inden huyse des Heeren/ ende indē huyse des Conincks maken/ ende Harpen eñ Psalteren voor de Sangers: sulcke houten en waren te voren noyt gesien inden Lande Juda.

12 Ende de Coninck Salomo gaf der Coninghinnen van Rijck Arabien / alles wat sy begeerde ende badt, g † sonder wat sy tē Coninck gebracht hadde: ende sy keerde harē/ ende tooch weder in haer Landt met haren knechten.

g † An. doch niet so vele als sy etc.

13 Des gouts nu/ dat Salomo in eenen Jare gebracht wert/ was ses hondert ende ses eñ sestich Centener:

Summa des Jaerlicken incomst Salomonis

14 Sonder wat de Kremers ende Koopliedē brachten: ende alle Coningen der Arabiers/ ende de heeren inden Landen/ brachten gout ende siluer tot Salomo.

15 Daerom maecte de Coninc Salomo twee hondert h Schilden van dē bestē goude/ dat ses hondert stucken gouts tot eenen Schilt quamen.

h 1.Re.10.16 ende 14.16.

16 Ende drij hondert Tartsen van den besten goude dat drij hōdert stuckē gouts tot eener Tartsen quamen/ i ende de Coninck leyde se in het huys vanden Woude Libanon,

i 1.Reg.7.2.

17 Ende de Coninck maeckte eenen grooten k Elpenbeenen Stoel/ ende ouertrock hem met louteren goude.

Salomons stoel van Elpenbeen 1.Reg.10.18. k Of yuoor.

18 Ende den Stoel hadde ses trappen: ende een guldē voetbanck aen den Stoel: eñ hadde twee lenen op beyde zyden rondtom het Sitten/ ende twee Leeuwen stonden aen de lenen.

19 Ende twaelf Leeuwē stonden aldaer op de ses trappē tot beyde zyden: sulcks en is niet ghemaeckt in allen Conninckrijcken.

20 Ende alle drinckvatē des Conincks Salomo, waren gulden ende alle Vatē des huys vanden Woude Libanon/ warē louter gout: want het siluer en werdt niet gheachtet ter tijt Salomo.

21 Want de Schepen des Conincs voerē op de Zee, met dē knechtē Huram/ eñ quamen in drij Jaren eenmael / eñ brachten gout, siluer/ Elpenbeen/ Simmen ende Pauwen.

22 l Also werdt de Coninck Salomo grooter/ dan alle Coningen op Aerdē/ met rijckdom ende wijsheydt.

23 Ende alle Coningen op Aerden/ begeerdē het aenghesicht Salomo/ op dat sy zijn wijsheyt hoorden/ die hem God in zijn herte gegheuen hadde. l 1.Re.10.23

24 Ende sy brachten hem/ een yegelick zijn
gheschencken/ silueren eñ gulden Vaten/ clee
derē/ harnasch/ cruyden/ Peerden eñ Muy
len Jaerlicks.

Waghenen ende Reysighe peerden Salomonis.
25 Ende Salomo hadde vier duysent mī Wa
ghenpeerden/ ende twaelf duysent Ruyters
ende men dedese in de Wagensteden/ eñ by
den Coninck te Jerusalem.

Deut.17.16 3.Reg 4.26 mit Au.stenden voor de wagenpeerden.
26 Eñ hy was een heere ouer alle Coningen/
vandē water aen/ tot aen der Philistē Lant
ende tot aen de Landtpalen Egypti.
27 Eñ de Coninck maecte des siluers so veel
te Jerusalem als der steenē: ende der Cede
ren so veel/ als der Moerbesienboomen in
den Leechten.
28 Eñ men bracht hem Peerden wt Egyptē/
ende wt allen landen.

a 3.Re.11.41
29 a Wat nu meer van Salomo te seggen is/
beyde zijn eerste eñ sijn laetste/ siet dat is ge
schreuen inder Chronica des Prophetē Na
than/ ende inde prophetien Ahia van Silo
ende inden Gesichten Jeddi des Sienders/
teghen Jeroboam den sone Nebat.

Salomō 40 iaer Coninc ouer Israel
30 Ende Salomo regeerde te Jerusalem ouer
gantsch Israel/ veertich Jaer.
31 Ende Salomo ontsliep met synen vaderē/
ende mē begroef hem inder Stadt Dauids
zijns vaders: ende Rehabeā zijn sone werd
Coninck in zijn stede.

Dat x. Capittel.

1. Israel maect Rehabeam ten Coninc.
3. ende wil van hem zijn swaren Jock gelicht
tet hebben. 6. Rehabeam volcht der Jon
gen voor der Ouden raet/ 12. wil den volc
ke niets te wille zijn/ 16. ende maeckt also
Israel van Juda afvallich.

Rehabeam Coninck. a 1.Reg.12.1
1 Rehabeam a tooch na Sichem: want
gansch Israel was te Sichem gecomē/
hem ten Coninck te maken.

b 1.Re.11.40
2 Eñ doe dat Jeroboam hoorde de sone Ne
bat/ die in Egyptē was (b daer hy voor dē
Coninck Salomo henen ghevloden was/)
quam hy weder wt Egypten.
3 Ende sy sondē heen/ ende lieten hem roe
pen: ende Jeroboam quam met den ganschē
Israel ende spraken met Rehabeam/ ende
seyden:
4 V vader heeft onse Jock te hart gemaect:
so maect ghy nu den harden dienst uws va
ders/ ende het sware Jock/ dat hy ons op
geleyt heeft/ lichter: so willen wy v onder
danich zijn.
5 Hy sprack tot hen: Na drye daghen coemt
weder tot my. Ende het volck ginck henē.

Der Ouden raedt.
6 Ende de Coninc Rehabeam raet vraechde
met den Outsten/ die voor synen vader Sa
lomo gestaen haddē doe hy leefde/ eñ sprac:
Hoe raedt ghylieden/ dat ick desen volcke
antwoordt gheue?
7 Sy spraken met hem/ ende seyden: Ist dat
ghy desē volcke vriendelick zijt/ ende wert
se goedelick handelē/ ende hen goede woor
den gheuen/ so sullen sy v onderdanich zijn
altijdt.
8 Doch hi verliet den raet der Outstē/ dien
sy hem gegeuen hadden/ ende raet slaechde
met den Jongen/ die met hem opgewassen
waren/ ende voor hem stonden/
9 Ende sprack tot hen: Wat raet ghylieden
dat wy desē volcke antwoordē/ die met my
ghesproken hebben/ ende seggen: Maeckt
dat Jock lichter/ dat v vader op ons ghe
leyt heeft?

Der Jongē raedt.
10 De Jongen nu/ die met hem opghewassē
waren spraken met hem: ende seyden: Al
sulc sult ghy seggen tot den volcke dat met v ge
sproken heeft/ ende seyt: V vader heeft onse
Jock te swaer ghemaect: maeckt ghy onse
Jock lichter: ende spreeckt tot hen: Mynen
cleynsten vingher sal dicker zijn/ dan mijns
vaders lendenen:
11 Heeft nu mijn vader al te swarē Jock op v
lieden geladen/ so wil ick uws Jocks noch
meer maken: mijn vader heeft v lieden met
roeden ghecastijt/ doch ick wil v met Scorpi
oenen castyen.
12 Als nu Jeroboam eñ alle het volck tot Re
habeam quam aen den derden dage/ als dē
de Coninck gheseyt hadde: Comt weder tot
my aen den derden daghe/
13 Antwoorde hen de Coninck hardelick: eñ
de Coninck Rehabeam verliet den raet der
Oudtsten/
14 Ende sprack met hen na den raet der Jon
gen/ ende seyde: Heeft mijn vader uwe Jock
te swaer ghemaeckt/ so wil ickx noch meer
maken: mijn vader heeft v met roeden ghe
castijt/ doch ick wil v met Scorpioenen cas
tijen.
15 Also en hoorde de Coninck dē volcke niet/
want het was also van God gewēt: op dat

c Aldus sprac de prophete Ahia.
de Heere zijn woordt c beuestichde/ dat hy
gesproken hadde door Ahia van Silo/ te Je
rusalem/ den sone Nebat.

d 1 Re.1.29.
16 Doe nu het gansche Israel sach/ dat hē de
Coninc niet en hoorde/ antwoorde het volc
den Coninck/ eñ sprack: wat hebben wy dā
voor een deel aen Dauid/ ofte Erue aendē so
ne Isai? een yegelick van Israel make hem
na syner Hutten: so siet ghy nu tot uwē huy
se Dauid. Ende het gantsche Israel ghinck
in syne Hutten/
17 Dat Rehabeam slechs alleen ouer de kin
deren Israels regeerde/ die inden Stedē Ju
da woonden.
18 Nu/ de Coninc Rehabeam sant henen Ha
doram den Rentmeester/ doch de kinderē Is
raels steenichden hem ter doot: ende de Co

Hadoram wert ghesteenighet. Afual Israels van Juda. 1.Reg.12.16
ninck Rehabeam clam rasch op synē wagen
dat hy vluchtede na Jerusalem.
19 Also viel Israel af vandē huyse Dauids/
tot op desen dach.

Dat xj. Capittel.

1. Rehabeam wort geweert tegē Israel
te strijden. 5. bouwet eñ maeckt vele Ste
den in Juda eñ Ben Jamin vaste. 13. de Prie
sters des Heeren eñ Leuiten/ met velen God
salighen lieden/ moeten voor Jeroboam wt
den ganschen Israel in Juda vlieden. 18.
Rehabeam heeft vele wijuen. 22. eñ maect
onder derseluen kinderen/ Abia den sone
Maecha ten hoofde.

a 1.Re.12.21
1 Ende a doe Rehabeam te Jerusalem
quam/ vergaderde hy het huys Juda
ende Ben Jamin/ hondert ende tachten
tich duysent Jongher Manschap/ die strijt
baer waren/ tegen Israel te strijden/ dat sy
het Coninckrijck weder aen Rehabeā brach
ten.
2 Doch des Heeren woort quā tot Semaia
den man Gods/ ende sprack:

Semaia de Prophete.
3 Segge Rehabeam den sone Salomo den
Coninck Juda/ ende den gantsche Israel/
dat onder Juda ende Ben Jamin is/ ende
spreeckt:
4 So spreect de Heere: ghyliedē sult niet op
trecken/ noch teghen uwe broeders strijden:
een yegheliick gae weder te huys/ want dat
is van my gheschiet. Sy hoordē de woordē
des Heeren/ ende lieten af van wt trecken te
ghen Jeroboam.

b 2.Pa.12.4
5 Rehabeam nu woonde te Jerusalem/ b eñ
bouwede de Steden vast in Juda/
6 Namelickē: Bethlehem/ Etam/ Tekoa/
Bethzur/

7 Bethzur/Socho/Adullam
8 Gath/Maresa/Siph/
a Jere.34.7. 9 Adoraim/a Lachis/Aseka/
10 Zarega/Aialon ende Hebron/ de welcke
waren de vasteste Stedē in Juda ende Ben
Jamin.
11 Ende maecktese vast/ende settede daer Vor
sten in/ende voorraet van Spijse/Olye en-
de Wijn.
12 Ende in allen Steden beschicte hy Schil
den ende Spiessen/ende maecktese gantsch
vast: ende Juda ende Ben Jamin waren on
der hem.
13 Ooc maeckten hen tot hem de Priesters
ende Leviten/wt den gantschen Israel ende
alle hare Landtpalen.
Jerobaam. 14 Eñ sy verlieten hare Voorstedē ende haue
ende quamen tot Juda te Jerusalem: want
Jeroboam ende syne sonē verstietense/dat
sy den Heere gheene Priesterlicke Ampten
pleghen en mochten.
b 1.Re.12.31 15 b Hy stichtede hem daerentegen Priesters
c Levit.16. tot den Hoochten/eñ tot den Veltduyvelen/
c ende Kalveren die hy maken liet.
16 Ende na hem quamē wt alle stammen Is-
raels/die haer herte daer henen gaven/dat
sy na den Heere den God Israels vraechdē/
te Jerusalem/ dat sy offerden den Heere dē
God harer vaderen.
17 Ende sterckeden also het Coninckrijck Ju-
da ende bevestichden Rehabeā den sone Sa
lomo/drij Jaer lanck: want sy wandeldē in
den wegen Davids ende Salomo/ drij Jaer
lanck.
18 Eñ Rehabeam nam Mahelat de dochter
Jerimoth/des soons Davids ten wyue: eñ
Abihail de dochter Eliab des soons Isai:
19 Die baerde hem dese sonē/Jehus/Sama
ria/ende Saham.
f1.Re.15.2. 20 Na dien nam hy f Maecha de dochter Ab
saloms/ die baerde hem Abia/Athai/Sisa
ende Selomith.
21 Eñ Rehabeam hadde Maecha Absaloms
dochter liever dan alle syne wijuē eñ bywijue-
uē want hy hadde achtiē wijuē eñ tsestich
bywijuē: eñ genereerde acht ende twintich
sonen/ende tsestich dochteren.
Abia Reha-beams sone 22 Ende Rehabeam settede Abia den sone
Maecha tē Hoofde ende Vorste onder syne
broederen: want hy dachte hem Coninc te
maken.
g Hy voorsach wijslic/en verstroyde alle syne sonē in alle Landen Juda etc. 23 Ende hy g nam toe/ende brack wt voor
alle synen sonen inden Lande Juda eñ Ben
Jamin/in allen vasten Steden: ende hi gaf
hen voedtsels de volheydt / ende nam vele
wijuen.

Dat xij. Capittel.

1. Sisak neemt door een gherichte des Heeren, de vaste Steden Juda in. 5. Semaia predickt Rehabeā ende synen volcke des Heeren straffe: 6/ ende so daer beteringhe coemt/ werdt des Heeren toorne noch door een deel/van Jerusalem ende Juda ge wendet. 13. De tijt des Regiments Rehabeam/zijn wesen ende sterven wert int corte verhaelt. 16. Abia werdt Coninck in zijn stede.

1 DOe nu het Coninckrijck Rehabeam/be
vesticht ende becrachticht werdt/ver-
liet hy de Wet des Heeren/eñ het gant
sche Israel met hem.
Sisak. 2 a Nu indē vijfsten Jare des Coninckx Re
a 1.Re.14.25. habeam/tooch Sisak de Coninc in Egyptē
meest waer van lant eñ stedē verdor- op/tegen Jerusalem: (want sy hadden hen
ven. versondicht aen den Heere/)
3 Met duysent ende twee honderd waghe
nen/ende met tsestich duysent Ruyteren en
de des volcks en was geen getal/ dat met
hem quam wt Egypten/Libia/Suchim/eñ
Moorenlandt.
4 Eñ hy wan b de vaste Stedē/die in Juda b 2.Pa.11.5
waren/ende quam tot Jerusalem toe.
5 Doe quam Semaia de Propheet tot Re- Semaia
habeam/ende tot den Oversten Juda/ die Propheet.
hen te Jerusalem vergadert haddē voor Si
sak/ende seyde tot hen: So spreecke de Hee
re: Ghy lieden hebt my verlatē: daerom heb
be ick v lieden oock verlaten in Sisaks
hande.
6 Doe verootmoedichdē hen de Oversten in
Israel met den Coninck/eñ spraken: De Hee
re is rechtveerdich.
7 Als nu de Heere sach/dat sy hē verootmoe-
dichden / quam het woordt des Heeren tot
Semaia/ende sprac: Sy hebben hen veroot
moedicht/ daerom en wil ickse niet verder-
ven/maer ick wil hen een cleyne verlossinge
gheven/dat mijn grimmicheyt niet en drup
pe op Jerusalem.
8 Doch so sullen sy hem onderdanich zijn:
dat sy ondervinden/ wat het zy my dienen/
ende den Coninckrijcken inden Lande die-
nen.
9 c Also tooch Sisak de Coninck in Egyptē
op na Jerusalem/ende nam de schattē indē c 1.Re 14.25
huyse des Heerē/ende de schattē inden huy
se des Konincks wech/ende nam alle dinck
wech: eñ nam oock de gulden Schildē wech
d die Salomo maken liet. d 2.Pa 9.15
10 In welcker stede liet de Koninck Rehabe
am metalen Schilden maken/ ende bevalse
den Oversten der e Travanten / die aen der e Of/ Lom
deure des huys des Conincks bewacht hiel pers.
den.
11 Ende so dickwils als de Koninck in des Hee
rē huys ginck/ quamen de Travanten/ ende
droeghense/eñ brachtense weder inder Tra
vanten camer.
12 Eñ dewijle dat hi hem verootmoedichde/
keerde hem des Heeren toorne van hem/ dat
het niet altemael verdorven en wert, want
in Juda was noch wat goets.
13 f Also wert Rehabeam de Coninck g beve f1.Re.14.21
sticht in Jerusalem. eñ regeerde: een eñ veer g Of stadts
tich Jaer was Rehabeā oudt/doe hy Coninc grijpich ge-
wert/ende regeerde seventien Jaer te Jeru maecht.
salem/ inder Stadt h die de Heere vercoren Rehabeā 17.
hadde wt allen stammen Israels/dat hy sy iaer Coninc
nen Name daer henen settede: zijn moeder in Juda.
hiet Naema/een Ammonitische. h2.Pa.6.6.
14 Eñ hi handelde qualic/ende schickede zijn
herte daer niet na/dat hy den Heere sochte.
15 De geschiedenissen nu Rehabeams/beyde
de eerste ende de laetste/zijn geschreuē inde
Gheschiedenissen Semaia des Propheten/
ende Jddo des Sienders/eñ aengeteeckēt:
daertoe de crijgen Rehabeams ende Jerobo
ams haer leefdaghe.
16 Ende Rehabeam ontsliep met synen va-
deren/ende wert begraven inder Stadt Da
vids: ende zijn sone Abia werdt Coninck in
zijn stede.

Dat xiij. Capittel.

1. Inden crijghe/so tusschen Abia ende Jeroboam ontstack/ 4. werdt Israel vermaent/vandē strijde tegen den Heere harer vaderen God/af te staē. 13. Jeroboā vaert gheweldichlic voort met listighen aenslagen aen Juda/ 15. die schreyet totten Heere/ so wert ghene vanden Heere gheplaecht/ende Israel grousamelicken gheslaghen.

1 INden a achtienden Jare des Coninckx Je Abia drij
roboams/wert Abia Koninck in Juda. iaer Coninc
2 Ende regeerde drij Jaer te Jerusalem: in Juda.
zijn moeder hiet Michaia/ een dochter a 1.Reg.15.2
Uriel

Uriel vã Gibea: ende daer verhief hem eenẽ
crijch tusschen Abia ende Jeroboam.

b 1.Reg.15.7

3 b Ende Abia ruste hem tot den strijde/
met vier hondert duysent iongher Man-
schap/ stercke liedẽ tẽ crijge: Jeroboam nu
rustede hem met hem te strijden / met acht
hondert duysent iongher Manschap/ sterc
ke lieden.

Een reden Abia.

4 Ende Abia maecte hem op/ bouen op den
Berch Zemaraim, die daer leyt op den ge-
berchte Ephraim, ende sprac: Hoort my toe
Jeroboam/ ende gantsch Israel:
5 Weet ghy liedẽ niet/ dat de Heere de God
Israels, heeft het Coninckrijcke te Israel/ Da-
uid gegeuen eewichlick/ hem eñ syne sonẽ/
met een Soudtverbondt.

c 1.Re.11.26

6 Ende wel Jeroboã de sone Nebat de knecht
Salomo Dauids sone/ werp hem op/ c eñ
werdt synen heere afuallich.
7 Ende loose lieden, ende kinderen Belials/
hebben hen tot hem gegeuen/ ende hebben
hen ghesterckt tegen Rehabeam den sone Sa
lomo: want Rehabeam was ionck/ eñ blou
de van herten / dat hy hem voor hen niet
en weerde.
8 Nu denckt ghy v lieden te settẽ tegen het
Rijcke des Heeren/ onder den sonẽ Dauids/

d 1.Re.12.28

dewijle dat uwer eenen grooten hoop is/ d
eñ hebt gulden Kalueren/ die v Jeroboam
tot Goden ghemaeckt heeft.

e 1.Reg.12.31 2.Par.11.15.

9 e Hebt ghy liedẽ niet de Priesters des Hee
ren de kinderen Aaron ende de Leuiten wt
ghestooten, ende hebt v eygen Priesters ge-
maeckt, ghelijck als de volcken inden Lan-
den? Wie daer coemt zijn hant te vullẽ met
eenen iongen Osse ende seuen Rammen/ die
wert Priester der ghenen/ die geen Goden
en zijn.
10 Met ons daerenteghen is de Heere onse
God, die wy niet en verlatẽ: eñ de Priesters
die den Heere dienen/ de kinderen Aaron, eñ
de Leuiten in haren wercke/
11 Die den Heere alle morgen ende alle auõt
Brandtoffer aensteken: daertoe het goede
Reuckwerck, ende de bereydde brooden op
den reynen Disch: eñ den gulden Kandelaer
met synẽ Lampẽ dat sy alle auont aengeste-
ken wordẽ: want wy behoudẽ de wacht des
Heeren onses Gods / ende ghy lieden hebt
hem verlaten.
12 Siet/ met ons is in spitzen God/ eñ syne

f Nume.10

Priesters/ ende de f Trompetten/ te trom-
petten, datmẽ tegen v liedẽ trompette: ghy
kinderen Israels/ en strijt niet tegen dẽ Hee
re uwer Vaderen God: want het en sal v lie
den niet wel ghelucken.

Jeroboam aenslagen.

13 Doch Jeroboam maeckte een achterlage
rontom hen/ dat hy van achter tot aen hen
quame, ende achterlaghe achter hen.
14 Doe hẽ nu Juda omkeerde/ siet/ doe was
voor ende achter hem strijt: doe schreydẽ sy
tot den Heere/ eñ de Priesters trompetredẽ
met den Trompetten/
15 Ende een yeghelick in Juda maecte een
gheluyt: ende doe een yegelick in Juda een
gheluyt maeckte, plaechde God Jeroboam
ende het gantsche Israel/ voor Abia ende
Juda.
16 Ende de kinderen Israels vlodẽ voor Ju
da/ ende God gaf se in hare handen.

Israel wort verslagen.

17 Dat Abia met synen volcke eenen grootẽ
slach aen hen dede, ende vielen van Israel
verslaghen/ vijf hondert duysent Jonger
Manschap.
18 Also werden de kinderẽ Israels veroot-
moedicht te dier tijt: daerentegẽ de kinderẽ
Juda werden getroostet/ want sy verlieten
hen op den Heere harer vaderen God.
19 Ende Abia iaechdẽ Jeroboam na/ ende
nam hem Stedẽ af: Bethel met harẽ Doch
terẽ, Jesana met harẽ Dochteren, eñ Ephrõ
met haren Dochteren.
20 Also dat Jeroboam niet weder tot crachtẽ
en quam, dewijle dat Abia leefde: eñ de Hee-
re plaechde hem dat hy sterf.

Jeroboam sterft.

21 Doe nu Abia gesterct was/ nam hy veer-
tien wyuẽ/ ende genereerde twee ende twin
tich sonen/ ende sestien dochteren.
22 Wat nu meer van Abia te seggen is/ ende
syne weghen eñ zijn doen/ dat is gescreuen
inder Historien der Propheten g Iddo.

g In Iddo Ende Abia etc. tot Jaer, Cap xiiij. Eñ Assa etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. Assa werdt Coninck in Abia stede. 3. Sterckt/ met wtroepen aller Afgoderie zijn Landt. 9. ende heeft een wonderbaerlicke ouerwinninghe teghen de Mooren.

1 Ende Abia ontsliep met synen vaderen/
ende sy begrouen hem inder Stadt Da
uids: ende Assa zijn sone wert Coninck in
zijn stede. Te diens tyden was het Lant stil
tien Jaer.

Abia sterft. 1.Reg 15.8. Assa Coninc Juda. 1.Reg.15.8.

2 Ende Assa dede dat recht was/ eñ den Hee
re synen God wel beuiel.
3 a Ende brack af de vreemde Altaren/ ende
de Hoochten/ ende brack die Calumnen/ eñ
hieuw de Haghen af.

a 2.Par.17.3 ende 3.11. ende 33.15. b Of: standt teeckenen/ Pilaren.

4 Eñ liet Juda seggen/ dat sy den Heere den
God harer vaderen sochten/ eñ deden na de
Wet ende Gheboden.
5 Ende hy nam wech wt allen Stedẽ Juda/
de Hoochten eñ Afgoden: want het Conin-
rijcke was stil voor hem.
6 c Ende hy bouwede vaste Stedẽ in Juda/
dewijle dat het Lant stil, ende gheenen strijt
tegen hem en was/ inden seluen Jaren: wãt
de Heere gaf hem ruste.

c 2.Par.8.8 ende 11.5.

7 Eñ hy sprack tot Juda: latet ons dese Ste
den bouwen, ende Mueren daerom treckẽ/
ende Torren/ Poorten ende Grendelẽ/ dewij
le dat het Landt noch voor ons is: want wy
hebbẽ den Heere onsen God ghesocht/ ende
hy heeft ons ruste ghegheuen rontom. Also
bouweden sy/ ende het ghinck gheluckelick
vander handt.
8 Ende Assa hadde een Heyrcracht/ die daer
Spiessen ende Schilden droegen/ eñ met dẽ
Bogen schieten conden/ twee hondert ende
tachtentich duysent: eñ dese waren altemael
stercke Helden.
9 Serah nu de Moor/ tooch wt tegen hen/
met eener Heyrcracht/ duysentmael duysent/
daertoe drij hondert Waghenen/ eñ quamen
tot Maresa toe.

De Moorẽ crijgen tegẽ Juda.

10 Ende Assa tooch wt teghen hem: ende sy
rustedẽ hen ten strijde in het dal Zephata/
by Maresa.
11 Ende Assa riep aen den Heere synen God/
ende sprack: Heere/ by v en isset gheen onder-
scheydt/ te helpen voor veel/ oft daer gheen
cracht en is: helpt ons Heere onse God: wãt
wy verlaten ons op v/ ende in uwen Name
zijn wy ghecomen teghen desen hoop: Heere
onse God, voor v en vermach geen mensche
wat.

Het ghebedt Assa. Judic.7.2 1.Sam 14.6 2.Pa.16.8. 1.Mac.3.18

12 Eñ de Heere plaechde de Moorliedẽ voor
Assa ende Juda/ dat sy vloden.

Een wõderbaerlicke ouerwinninghe Juda.

13 Ende Assa/ met tsamen den volcke dat by
hem was / iaechde hen na / tot Gerar toe:
ende de Moorlieden vielen / dat harer niet
een leuendich bleef/ maer sy werden geslagẽ
voor den Heere/ ende voor synen Heyrleger:
ende sy brachten ghantsch veel roofs daer
van.
14 Eñ hy sloech alle Steden rontom Gerar:
want de vreese des Heeren quam ouer hen:
ende sy beroofden alle Steden / want daer
was veel roofs in.

Ooch

15 Oock sloegen sy de Hutten des Vees/ eñ brachten Schapen de volheyt/ eñ Kemelē/ ende quamen weder te Jerusalem.

Dat xv. Capittel.

1. Asa door prophetieringe Asaria ver-
sterct/ 8. neemt alle grouwelen Juda/ Bē
Jamin eñ allen gewonnen Stedē. wech. 10
Laet een verbondt voor den Heere maken/
dies hem gansch Juda verbindt/ 16. ende
set zijn Grootmoeder van het Ampt.

Asaria de Prophect prophe-teert.

1 Ende op Asaria den sone Obed, quam dē
Gheest Gods/
2 Die ginck wt/ Asa teghen/ eñ sprack
tot hem: Hoort ghy tot Asa ende gantsch
Juda eñ Ben Jamin: a De Heere is met v — a Sap. 1.1.2
lieden/ dewijle dat ghylieden met hem zijt: — b 1. Pa. 33.12 Math. 7.7
b ende wanneer ghylieden hē soeckt so sal hy
hem van v lieden vinden latē: c sult ghy — c 2 Pa. 14.20
hem daerentegen verlaten/ so sal hy v oock
verlaten.
3 d Maer sullen nu veel dagen zijn in Israel/ — d Hosee 3.4
dat daer gheen recht God/ geen Priester die
daer leert/ ende gheen Wet zijn en sal.
4 e Ende wanneer sy hen bekeeren in hares — e Deu 4.29 ende 30.1. 2. Par. 33.12. Psal. 106. 44.
noot/ tot den Heere den God Israels/ ende
hem soecken sullen/ so sal hy hem vinden
laten.
5 Te dier tijt en sal het niet wel gaē/ dié/ die
wt eñ ingaet: want daer sullē groote rumo
ren zijn/ ouer alle die op Aerden woonen.
6 Want een volck sal het ander verslaē/ eñ
een Stadt de andere: want God salse ver-
schricken met allerley angst.
7 Ghylieden daerenteghen hebt eenen goe
dē moet/ ende en treckt uwe handē niet af:
want v werck heeft synen loon.
8 Doe nu Asa de woorden/ eñ dese prophe
tie Obed des Propheten hoorde/ kreech
hy eenen goeden moet/ ende nam wech de
grouwelen wt den gantschen lande Juda
ende Ben Jamin/ ende wt den Steden f die — f 2 Pa 13.19. ende 14.14.
hy ghewonnen hadde op het geberchte E-
phraim/ ende vernieuwde dē Altaer des Hee
ren/ die voor den g voorhuyse des Heeren — g I. Au. halle
stondt.
9 Ende vergaderde het gantsche Juda en-
de Ben Jamin/ ende de vreemdelinghen
by hen wt Ephraim/ Manasse eñ Simeō:
want van Israel vielen der veel tot hem/
als sy sagen/ dat de Heere zijn God met hem
was.
10 Eñ sy vergaderden hen te Jerusalem/ des
derden Maents inden vijfthienden Jare des
Coninckrijcks Asa/
11 Ende offerden deselven daechs den Hee-
re/ van den roof dien sy ghebracht hadden/
seuen hondert Ossen/ ende seuen duysendt
Schapen.
12 h Eñ sy traden in het Verbont/ dat sy den — h Jos 14.25 Nehe 10.29 4. Reg 23.3.
Heere hares Vaderē God sochten/ vā gant
scher herten/ ende van gantscher zielen.
13 Eñ wie den Heere den God Israels niet
sal soecken/ die soude sterué/ beyde cleyn eñ
groot/ beyde man ende vrouwen.
14 Ende sy swooren den Heere met luyder
stemmen/ met Dennen/ met Trompettē eñ
Basuynen.
15 Eñ het gantsche Juda was vrolick ouer
den eet: want sy haddē geswoorē van gant-
scher herten/ eñ sy sochtē hem vā gantschē
wille: ende hy liet hem van hen vindē/ ende
de Heere gaf hen ruste rondtom. — i 3. Reg 15. 13.
16 i Ooc stelde Asa de Coninc/ Maecha zijn
moeder af vanden Ampte dat sy gestichtet — Miplezeth k Of ver-duysdde.
hadde inden Hagen Miplezeth. ende Asa
roeyde harē Miplezeth wt/ ende k verstiet
hem/ eñ verbrande hem inder Beke Kidrō.

17 Euenwel de hoochtē en werdē niet wech
genomē wt Israel: doch was het herte Asa
rechtsinnich zijn leefdaghe.
18 Ende hy brachte in wat zijn vader gehey
licht/ eñ wat hy geheylicht hadde/ int huys
Gods/ siluer/ gout/ ende Vaten.
19 l Ende daer en was gheenen crijch/ tot in — l Judic. 3.11
het vijfende dertichste Jaer des Coninck-
rijcks Asa.

Dat xvj. Capittel.

1. Asa soeckt hulpe aen den Coninc te
Syrien/ teghen Baesa den Coninck Israel:
7. ende so hem daer de Sienden Hanani ouer
straft/ 10. laet hy hem met toorne vangē/
12. ende soeckt in syner cranckheyt de Me-
decijnen bouen den Heere.

1 In den ses eñ dertichsten Jare des Coninc
rijcks Asa a tooch op Baesa de Coninck — Baesa. a 1. Re. 15.17
Israels tegē Juda/ ende bouwede Rama/
dat hy Asa den Coninck Juda belette de/ in
ende wt te trecken.
2 Ende Asa nam wt den schat inden huyse
des Heeren eñ inden huyse des Coninx sil-
uer ende gout/ eñ sant tot Benhadad dē Co
ninck te Syrien/ die te Damascon woonde/
ende liet hem segghen:
3 b Daer is een verbont tusschen my ende — 2. Sa. 8.6.
v/ tusschen mynen vader ende uwen vader:
daerom hebbe ich v siluer ende gout geson-
den/ dat ghy het verbont met Baesa dē Co-
ninck Israels brekē laet/ dat hy van my
aftrecke.
4 Benhadad hoorde den Coninc Asa/ ende
sant syne Heyrvorsten teghen de Steden Is-
raels: die sloegen Eion/ Dā/ ende Abel Ma
im/ ende alle Voorraetsteden Naphtali.
5 Doe Baesa dat hoorde/ liet hy af Rama
te bouwen/ ende hielt op van synē wercke.
6 Ende de Coninck Asa nam tot hem het
gansche Juda/ ende sy droegen de steenen eñ
het hout van Rama wech/ daer Baesa me-
de bouwede/ ende hy bouwede daer Geba
ende Mizpa mede.
7 Te dier tijt quam Hanani de Siender tot — Hanani de Prophect wort geuā ghen van Asa.
Asa den Coninck Juda/ ende sprack tot
hem: Dat ghy v op den Coninck der Syriē
verlaten hebt/ ende en hebt v niet op dē Hee
re uwen God verlaten: daerom is de macht
des Coninx te Syrien uwer handt ontco-
men
8 c Waren niet der Moorlieden ende der — c 2. Pa. 14.9
Libiers/ eenen grooten hoop/ met gansch
veel Waghenen ende Ruyteren: noch gaffe
de Heere in v handt/ doe ghy v op hem ver-
lieter:
9 d Want des Heeren oogen sien alle Landē/ — d 2 Mac 9.9 ende. 11.22 Psal 33.13. Job 28.24.
dat hy stercke de ghene e die van gantscher — e Joan. 7.38
herten aen hem zijn: ghy hebt sottelickē ge-
daen/ daerom suldy oock van nu aen crijch
hebben.
10 Doch Asa werd toornich op den Siender/ — Merct: De Prophect wort geuā-ghen/ ende het volck verdruckt.
ende leyde hem inde ghevanckenisse: want
hy murmureerde met hem ouer dese saken eñ
Asa onderdruckte sommighe des volcx te
dier tijdt.
11 De geschiedenissen Asa beyde de eerste eñ
de laetste siet/ die zijn geschreuen int Boeck
vanden Coninghen Israel ende Juda.
12 Ende Asa werd cranck aen syne voetē in
den negen eñ dertichsten Jare zijns Coninc
rijcks eñ zijn cranckheit nam seer toe: f oock — f Syr. 38.9
en sochte hy in syner cranckheydt den Heere
niet/ maer de Medecijnmeesters.
13 Also ontsliep Asa met synen vaderē ende
sterf inden een ende veertichsten Jare zijns
Coninckrijcks.
14 Eñ men begroef hem in synen graue. dat
hy hem hadde laten grauen in der Stadt
Dauids.

Dauids: ende sy leyden hem op synen legher/ dat men gevult hadde met goeden Rieckwercke/ ende allerley Specerye na der Apotekers konst ghemaeckt/ ende maeckten een gantsch groot bernen ouer hem.

Dat xvij. Capittel.

1. Josaphat/ so hy den HEERE soeckt. 5. vercrijcht grooten rijckdom ende eere. 7. Laet des Heeren Wet leeren in allen Steden Juda. 12. Wordt gheuereest van allen Koningen rontom 13. ende heeft met veel voorraets ende stercke wachte af Hooftlieden.

Josaphat Koninck Juda. a 1.Re 15.24

1 Ende zijn sone a Josaphat wert Koninc in zijn stede. ende wert machtich tegen Israel.

2 Ende hy leyde krijchsvolck in alle vaste Steden Juda. ende stelde Amptlieden inden lande Juda. ende inden Steden Ephraim/ die zijn vader Asa ghewonnen hadde.

3 Ende de Heere was met Josaphat: want hy wandelde in de voorgaende wegen zijns vaders Dauids. ende en socht Baalim niet/

4 Maer den God zijns vaders: ende wandelde in syne Gheboden / ende niet na de wercken Israels.

5 Daerom beuestichde hem de Heere het Koninckrijck: ende gantsch Juda gaf Josaphat geschencken/ ende hy hadde rijckdom ende eere de volheydt.

6 Ende doe zijn herte moedich wert in de wegen des Heeren/ nam hy voortaen wech de Hooghten ende Haghen wt Juda.

Een Koninclicke daedt ter salicheyt des lants/

7 Inden derden Jare zijns Koninckrijcx sant hy zijn Vorsten Benhail/ Obad Ja/ Sachar Ja/ Nethaneel ende Michaia henen/ dat sy leeren souden inden Steden Juda:

8 Ende met hen de Leuiten. Sema Ja/ Netha Ja/ Sebadia/ Asahel/ Semiramoth/ Jonathan/ Adonai/ Tobia ende Tob Adonai: ende met hen de Priesters Elisama ende Joram.

9 Ende sy leerden in Juda/ ende hadden het Wetboeck des Heeren met hen/ ende togen rondtom in allen Steden Juda/ ende leerden het volck.

10 Ende de vreese des Heeren quam ouer alle Koninckrijcken inden Lande/ die rontom Juda laghen/ dat sy niet en krijchden tegen Josaphat.

11 Ende de Philisteen brachten Josaphat geschencken/ een last siluers: ende de Arabiers brachten hem seuen duysent ende seuen hondert Rammen/ ende seuen duysent ende seuen hondert Bocken.

12 Also nam Josaphat toe/ ende wert altoos grooter: ende hy bouwede in Juda Burchten ende Koornsteden.

b Niet alleen des Koorens/ maer oock des krijchtuichs als wapenen ende alle rustingh

13 Ende hadde veel b voorraets inden Steden Juda/ ende strijdbare mannen ende geweldighe lieden te Jerusalem.

14 Ende dit was de ordeninghe in harer vaderen huys/ die in Juda ouer duysent Oeuersten waren: Adna een Oeuerste / ende met hem waren drie hondert duysent gheweldighe lieden.

Hooftlieden Josaphats

15 Naest hem was Johanan de Oeuerste/ ende met hem waren twee hondert ende tachtentich duysendt.

16 Naest hem was Amasia de sone Sichri/ de vrijwillighe des Heeren / ende met hem waren twee hondert duysendt gheweldige lieden.

17 Vanden kinderen BenJamin was Eliada een geweldich man/ ende met hem waren twee hondert duysent/ die met de Boghen ende Schilden gherustet waren.

18 Naest hem was Josabad/ ende met hem waren hondert ende tachtentich duysent/ ghe rustet ten Heyre.

19 Dese wachteden alle op den Coninc/ behaluen die/ die de Coninck noch geleyt hadde in de vaste Steden/ in het gantsche Juda.

Dat xviij. Capittel.

1. Achab ende Josaphat willen met malkanderen inden strijdt. 4. Alle valsche Propheten spreken daer gheluck toe. 15. de eenige Micha ongheluck. 23. ende wordt daerom van Zidekia gheslaghen. 25. ende vanden Koninck in de geuanckenisse ghesett 28. Den strijdt beghint. 31. Josaphat wert vanden Heere gheholpen. 33. Achab wordt doorschoten.

1 Ende Josaphat hadde grooten rijckdom ende eere / ende maeckte vrientschap met Achab. Achab

2 Ende na twee Jaren tooch hy af tot Achab/ na Samaria: ende Achab liet voor hem ende voor het volck dat by hem was / vele Schapen ende Ossen slachten: ende hy ouerredede hem / dat hy op na Ramoth in Gilead toghe. a 1.Re.22.2

3 Ende Achab de Koninc Israels/ sprac tot Josaphat den Koninck Juda: Treckt met my na Ramoth in Gilead. Hy sprac tot hem: b Ick ben als ghy / ende myn volck als v volck: wy willen met v inden strijdt. b 2 Reg.3.7

4 Nu Josaphat sprac totten Koninc Israels: Lieue/ vraecht heden des Heeren woordt.

5 Ende de Koninck Israels vergaderde der Propheten vier hondert mannen/ ende sprac tot hen: Sullen wy na Ramoth in Gilead trecken inden strijt/ of sal ick het laten aenstaen? Sy spraken: Treckt op / God salse in des Konincks handt gheuen.

6 Ende Josaphat sprac: Is hier niet ergens noch een Propheet des Heeren / dat wy van hem vraechden?

7 De Koninck Israels sprac tot Josaphat: c Daer is noch een man / dat men den Heere van hem vrage: doch ick ben hem d gram: want hy en prophetet niet goets ouer my/ maer altijt quaet namelicken Micha de sone Jemla. Josaphat sprack: De Koninck en spreke alsoo niet. c 1.Reg.22.8 d Of/ vyandisch/ hatich

8 Ende de Koninck riep syner Kamerlingen een/ ende sprack: Brengt haestelick herwaerts Micha den sone Jemla. Micha de Propheet. e 1 Re 22.10

9 Ende de Koninck Israels/ ende Josaphat de Koninck Juda/ saten een yeghelicken op synen stoel/ met kleederen aenghetoghen: sy saten nu op de pleyne voor de deure aende poorte tot Samaria/ ende alle Propheten prophetteerden voor hen.

10 Ende Zidekia de sone Cnaena/ maecte hem yseren hornen/ ende sprac: So spreect de Heere: Hier suldy de Syriers mede stooten / tot dat ghyse te niete maket. Zidechia een valsch Propheet

11 Ende alle Propheten prophetteerden oock alsoo: ende spraken/ Treckt op. het sal v ghelucken/ de Heere salse geuen in des Conincx handt.

12 Ende de Bode die heenen ghegaen was/ Micha te roepen/ sprack met hem. ende seyde: Siet. der Propheten reden zijn eensdrachtich goet voor den Koninck: lieue laet v woort oock zijn/ als dier een/ ende spreeckt wat goets. Micha.

13 Micha daertentegen sprack: So warachtich als de Heere leeft/ want myn God seghen sal/ dat wil ick spreken/

14 Ende doe hy totten Koninck quam/ sprack de Koninc tot hem: Micha. sullen wy na Ramoth in Gilead inden strijdt trecken / of sal ick het laten aenstaen? Hy sprack Ja/ treckt op/ het sal v lieden ghelucken: het sal v in uwe handen ghegheuen worden.

Doch

15 Doch de Koninck sprack tot hē: Ick be-
swere v noch een mael/ dat ghy my niet an-
ders en segget dan de waerheyt/ inden Na-
me des Heeren.

Micha de Prophect prophe-teert.

16 Doe sprack hy: Ic sach het gātsche Israel
verstropt op de Berghen / gelijck als de
Schapen die geenen Herder en hebben: en-
de de Heere sprack: Hebben dese geenen Hee-
re ? een yegheliick keere wederom na huys
met vreden.
17 Doe sprack de Koninck Israels tot Jo-
saphat : Seyde ic v niet: Hi en propheteert
ou er my niet goedts / maer enckel quaedt ?

f 1. Re. 22. 19 Esaie 6. 1. ende 66. 1.

18 Hy sprack dā noch: Hoort des HEEREN
woordt : f Ick sach den Heere sitten op sy-
nen Stoel / ende alle het Hemelsche Heyr
stont tot synen rechter ende tot syner slinc-
ker handt:

g Of/met woorden wys maké.

19 Ende de Heere sprack : Wie wil Achab dē
Koninck Israels g ouerredē/ dat hy optrec-
ke ende valle te Ramoth in Gilead? eñ doe
de eene sus/ de andere so seyde:
20 Quammer een Geest voort/ eñ trat voor
den Heere/ eñ sprac: Ick wil hem ouerredē.
De Heere daerentegen sprack tot hē: Waer
mede?
21 Hy sprack: Ick wil wtuarē/ende eenē val-
schē geest zijn in alle syner Prophetē mōt.
Ende hy sprac: Ghy sult hem ouerreden/ en
de sult het wtrichten: vaert henē/ ende doet
also.

h Ezec. 14. 4. Job 12. 20.

22 h Nu siet / de Heere heeft eenen valschen
gheest ghegeuen in deser uwer Propheten
mondt/ ende de Heere heeft quaet teghen v
ghesproken.

Zidekia slaet Micha. 1. Reg. 22. 24 i Job 16. 10. Marc. 14. 65

23 Doe tradt Zidekia de sone Cnaena daer
toe / eñ i sloech Micha op de kinnebackē ;
ende sprack: Door welckē wech is de Geest
des Heeren van my gegaen/ dat hy door v
spreken soude?

k And. van deuer ko-mer in de ander ka-mer.

24 Micha sprack: Siet/ghy sult het sieñ/ wā-
neer ghy in k de binnenste kamer komet/
dat ghy v versteket.
25 Ende de Coninck Israels sprack: Neemt
Micha / ende laet hem blijuen by Amon
den Stadtvoocht/ ende by Joas den sone
Melech.
26 Eñ segt: So spreeckt de Koninck: Legt de-
sen in de geuanckenisse/ ende spyst hem met
broot ende water der droefheniffen/ tot dat
ick met vreden weder kome.
27 Micha sprack: Koemdy met vredēn we-
der so en heeft de Heere door my niet ghe-
sprokē. Ende hy sprack: Hoort toe ghy volc-
ken alle.
28 Also tooch de Coninck Israels op / ende
Josaphat de Koninc Juda/ na Ramoth in
Gilead.
29 Ende de Koninc Israels sprac tot Josa-
phat: Ick wil my verkleedē/ ende inde strijt
komen: ghy daerentegen hebbe uwe kleede-
ren aen: eñ de Koninck Israels verkleedde
hem ende quam inden strijdt.
30 Nu / de Koninck te Syrien hadde synen
Oversten Ruyteren gheboden : Ghylieden
en sult niet strijden / noch teghen kleyn
noch tegen groot/ maer tegen den Koninck
Israels alleen.

l 2. Re. 22 32.

31 l Doe nu de Oversten Ruyters Josaphat sa-
gen/ dachtensy: Het is de Koninck Israels/
ende togen rontom/ tegen hem te strijden/
doch Josaphat schreyde / ende de Heere

m 1. Re. 22 34. n Of/onge-wisse. † And. hoort/ Ahab werè doot gescho ten

halp hem/ ende God wendde se van hem.
32 Want doe de Oversten Ruyters sagen/ dat
hy de Koninck Israels niet en was/ keerdē
sy hen van hem af.
33 m Doch daer spandde een man synē boge
n † ongeuaerlick/ eñ schoot dē Koninck Is-
raels tusschen het panzier ende hangsel:
Doe sprack hi tot synen Voerman: Keert u-
we hant/ ende voert my wt den Heyre/ wāt
ick ben ghewont.

o † And. hielt op.

34 Ende dē strijdt o † nam toe dies daechs:
eñ de Koninck Israels stont op synē wagē
teghen de Syriers/ tot aenden auont: ende
sterf/ doe de Sonne onderginck.

Dat xix. Capittel.

1. Josaphat vanden Prophete Jehu gestraft/ 4. brengt het volck weder tot dē Heere/ 5. settet Richters aē allen Vasten Steden Juda/ 8 ende Leuiten ende Priesters te Jerusalem/ met ernstighen beuele ende vermane/ dat sy een recht gericht hou den.

Jehu de Propheet/ een sone Hanani. 2. Re. 16. 7.

1 ENde Josaphat de Koninc Juda/ quam
weder te huys met vreden te Jerusa-
lem.
2 Eñ Jehu de sone Hanani de Sieder/ ginc
wt hem teghen/ ende sprack totten Koninc
Josaphat : Suldy so den Godloosen hel-
pen/ ende lief hebben die den Heere haten?
ende om dies wille is ouer v dē toorn des
Heeren.
3 Gelijckewel doch is wat goets aen v ge-
vonden/ dat ghy de Hagē hebt wt geuaecht
wt den Lande/ ende hebt v herte gerichtet/
God te soecken.

a 2. Pa. 17. 7

4 Also bleef Josaphat te Jerusalē: ende hy
tooch a wederom wt onder het volck/ van
Berseba aen tot op het gheberchte Ephra-
im/ ende brachte se weder tot den Heere ha-
rer Vaderen God.
5 Ende hy stelde Richters inden Lande/ in
allen vasten Steden Juda/ in eener yeghe-
licker Stadt sommighe.

Een verma ninge Josa phats aē de Richters.

6 Ende sprack tot den Richters : Siet toe
wat ghy doet: want ghy hout het gerichte/
niet den menschen/ maer den Heere/ ende hy
is met v lieden int gherichte.
7 Daerom laet de vreese des Heeren by v lie-
den zijn/ ende hoet v/ ende doet het: wāt by
den Heere onsen God en is gheen onrecht/

b Deu. 10. 17 Job 34. 19. Rom 2 11. Act. 10. 34. Galat. 2. 6. 1. Petri. 1. 17. Sap. 6. 8. Syrac 35. 22

b noch aensiē der persoonē/ noch aennemin-
ghe des gheschencks.
8 Oock stelde Josaphat te Jerusalē/ vandē
Leuiten ende Priesteren/ eñ vandē Oversten
Vaderen in Israel/ ouer het gherichte des
Heeren/ ende ouer de saken / ende lietse te
Jerusalem woonen/

Een recht gerichte be-ueelt Josa-phat. c Deu. 1. 16.

9 Ende geboot hen/ ende sprack: Doet also
c inder vreese des Heeren/ trouwelick ende
met rechter herten.
10 In allen saken die tot v lieden komē van
uwen broederen/ die in haren Stedē woonē/
tusschen bloet ende bloet/ tusschen Wetten
ende Gheboden/ tusschen Zeden ende Rech
ten/ sult ghyse onderrichten/ dat sy hen niet
en beschuldighen aenden Heere/ ende eenen
toorne ouer uwe broederen en kome : doet
hem also/ so en sult ghy v liedē niet beschul-
dighen.
11 Siet/ Amar Ja de Priester/ is de Overste
ouer v lieden/ in allen saken des Heeren : so
is Sabad Ja de sone Ismael/ Vorst inden
huyse Juda/ in allen saken des Coninx: so
hebt ghylieden oock Amptlieden de Leuitē
voor v lieden: Hebt eenen goedē moet/ ende
doet het / ende deß eere sal met den goeden
zijn.

Dat xx. Capittel.

1. Josaphat gheeft hem in krijchsnooden tot vasten ende bidden. 14. wordt vanden Heere. (18. dies hy zijn volck met dancksegghinghe / tot warachtighen gheloove onderrichtet) ghetroost. 22. ende behaelt een ouervloedinge wtbeute aē dié/ die

sonder

sonder alle sweert slach vallẽ/27. keert daer
na met vruechden ende vrede na huys/ 31.
wort zijns wandels voor een deel ghepre
sen. 35. ende syner vereeninge met den God
loosen Ahasia ghestraft.

Krijch tegẽ Josaphat.
a 2 Reg. 5. 12
Amunin vandẽ berge Seir, daer de Edomitẽ waren: als hier onder staet v. 10.

1 NA desen quamen de kinderen Moab/
de kinderen Ammon, ende met hen vã
den a Amunin/ om tegen Josaphat te
krijghen.
2 Ende men quam/ eñ seyde het Josaphat
aen/ ende sprack: Daer koemt een groote
menichte teghen v / van gene zijde der Zee
van Syrien/ eñ siet/ sy zijn te Hazeron Tha
mar/ dat is En Geddi.
3 Josaphat dan vreesde hem/ eñ stelde sijn
aengesicht den Heere te soecken: eñ liet een
vasten wtroepen in gantsch Juda.
4 Ende Juda quam te samen/ den Heere te
soecken: oock quamen vele wt allen Stedẽ
Juda/ den Heere te soecken

Josaphats ghebedt.
b 2 Par. 6. 12

5 b Eñ Josaphat tradt onder de Gemeynte
Juda eñ Jerusalems/ inden huyse des Hee-
ren voor den nieuwen Hof.
6 Eñ sprac: Heere onser Vaderẽ God, syt
ghy niet God inden Hemel/ eñ Heerscher in allẽ

c Mat 6. 13
1 Par. 30. 12.

Koninckrycken der Heydenen? c ende in u-
wer Handt is kracht ende macht / eñ daer
en is niemant, die v wederstaen mach.
7 Hebdy/ onse God/ niet de inwooners de
ses landts verdreuen/ voor uwen Volcke
Israel/ ende hebt het ghegheuen den zade
Abrahams uws liefhebbers eewichlick/
8 Dat sy daer in gewoont/ eñ v een Heylich
dom tot uwen Name daer in ghebouwet
hebben/ ende ghesevdt:

d 2 Pa 6. 28
Mic 7. 13.

9 d Wanneer een ongheluck/ sweert/ straf-
fe/ Pestilencie of dieren tijdt ouer ons comẽ
so sullen wy staen voor desen huyse voor v
(want uwen Naem is in desen huyse/) eñ
schreyen tot v in onser noot: so willet ghy
hooren ende helpen.
10 Nu siet/ de kinderen Ammon/ Moab/ eñ
die vanden geberchte Seir/ e tegen de wel

e Deut. 2. 1.
ende 8. 18.

ke ghy de kinderen Israels niet trecken en
lietet, doe sy wt Egypten lande togẽ/ maer
moesten van hen wijcken/ ende hen niet ver
delgen
11 Ende siet/ sy laten ons dies ontgelden/
ende komen ons te stooten wt der Erue/
die ghy ons hebt ingheghcuen.
12 Onse God/ wildy se niet richten? want in
ons is geen kracht tegen desen grooten
hoop/ die teghen ons koemt. wy en weten
niet wat wy doen sullen/ maer onse oogẽ
sien tot v.
13 Eñ het gantsche Juda stont voor dẽ Hee
re/ met haren kinderen/ vrouwen eñ sonen.
14 Eñ op Jehasiel den sone Zachar Ja des

De Prophet Jehasiel troost het volck.

soons Bena Ja/ des soons Jehiel/ des sõs
Mathan Ja den Leuyt, vanden kinderẽ As
saph/ quam de Geest des Heeren midden in
der Ghemeynten/
15 Ende sprack: Merct op gantsch Juda/ eñ
ghy inwoonders te Jerusalem ende de Co-
ninc Josaphat, so spreect de Heere tot v lie-

f Exo 14. 13

dẽ: f Ghy en sult v niet vreesẽ/ noch verzaech
achtich worden voor desen grooten hoop:
want ghy lieden en strydt niet/ maer God.
16 Morgen sult ghi tot hen af trecken: ende
siet/ sy trecken aen Zitz op/ ende ghy sult aẽ
hẽ comẽ by de g† Rietzee/ inder Beke voor
der Woestyne Jeruel.

g† Anders. Schelfzee/ of biesẽ lisse An. eynden der beken voor der etc

17 Want ghy en sult niet strijdẽ in deser sake:
Tredet slechs henen/ ende staet stille/ ende
siet den Heyl des Heerẽ/ die met v lieden is:
Juda ende Jerusalem en vreest v niet: eñ en
vertzaecht niet/ morghen treckt wt teghen
hen, de Heere is met v lieden.
18 Doe buychde hem Josaphat met zijn aen
sichte ter Aerdẽ/ ende gantsch Juda/ ende de
inwooners te Jerusalem/ vielẽ voor dẽ Hee
re/ ende baden den Heere aen.
19 Ende de Leuiten vanden kinderen der Ka-
hathiters/ ende vanden kinderen der Korhi-
ters/ maeckten hen op/ te louen den Heere
den God Israels/ met luyder stemmen inder
hoochte.
20 Ende sy maeckten hẽ des morgens vroech
op/ ende toghen wt na der Woestyne The-
koa: ende doe sy wt toghen/ stont Josaphat/
eñ sprac: Hoort toe Juda ende ghy Inwoo
ders te Jerusalem: gelooft aenden Heere u-
wen God/ so sult ghy lieden seker zijn: ende
gelooft zijn Propheten/ so sult ghy lieden ge
luck hebben.

Loffsanc voor den crijchsliede henen.
h Psal 136 1

21 Eñ hi onderwees het volck/ ende stelde Sã
gers den Heere/ dat sy hem loefden in heyli-
ge cieragie/ ende voor de geruste souden trec
ken/ eñ spraecken: h Dancket den Heere. wãt
zijn barmhertichevdt duert eewichlick.
22 Ende doe sy aenhieuen met dancken eñ lo
uen/ i liet de Heere de achterlage, die teghen

i Jud. 7. 22.
1 Sa 14. 20

Juda gecomen was ouer de kinderen Am-
mõ/ Moab/ eñ die van het geberchte Seir/
comen/ ende sloeghense.
23 Doe verhieuẽ hen de kinderen Ammon eñ

Een ouerwinninghe sonder alle sweert slach

Moab tegen die vanden ghebercnte Seir/
hen te verbannẽ eñ te verdelgen ende doe sy
alle die vanden geberchte Seir/ haddẽ te nie
te ghemaeckt/ halp een den anderen/ dat sy
hen oock verdoruen.
24 Doe nu Juda tot Mizpa quã aender Woe
stijne / wenden sy hen tegen dẽ hoop: eñ siet
doe lagen de doode lichamen op der Aerdẽ/
dat daer niet een ontcomen en was.
25 Ende Josaphat quam met synẽ volcke ha
ren roof wt te deylẽ: ende vonden onder hen
so veel goets/ eñ cleederen/ ende costelickes
gereetschaps/ welcke sy hen namen/ datmẽ
het oock niet dragen en conde: ende deyldẽ
drij daghen lanck den roof wt / want dies
was vele.

k 2 Mac 5 14.
Lofdal.

26 k Aendẽ vierden daghe nu/ quamẽ sy tsa-
men inden dale des Lofs want aldaer loefdẽ
sy den Heere: daer van heet de stede: Het dal
des Lofs/ tot op desen dach.
27 Also keerde een yegelick vã Juda ende Je
rusalem wederom/ eñ Josaphat voer aen de
spitze/ dat sy na Jerusalem togẽ met vreuch
den: want de Heere hadde hen een vreuchde
ghegheuen aen hare vyanden.
28 Ende toghen te Jerusalem in/ met Psalte
ren/ Harpẽ ende Trompetten/ ten huyse des
Heeren.
29 Ende de vreese Gods quam ouer alle Co-
ninckrijcken inden Lande/ doe sy hoorden dat
de Heere tegen de viandẽ Israels gecrijcht
hadde.
30 Also was het Coninckrijck Josaphats stil
le/ ende God gaf hem ruste rontom.

Josaphat is 25. Jaer Coninck in Juda.
1. Re. 22. 41.

31 Ende Josaphat regeerde ouer Juda/ ende
was vijf eñ dertich Jaer out doe hy Coninc
werdt/ ende regeerde vijf ende twintich Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Asuba/ een
dochter Silhi.
32 Ende hy wandelde inden weghe zijns va-
ders Assa. eñ en liet daer niet van af/ dat hy
dede wat den Heere wel beuiele.
33 Sonder alleene de Hoochtẽ en werdẽ niet
wech genomẽ: want het volck en hadde zijn
herte noch niet gheschict/ tot den God hares
vaderen.
34 Wat nu meer van Josaphat te seggen is/
beyde het eerste ende het laetste/ siet/ dat is
geschreuen inde ghescniedenissen Jehu des
sõs Hanani/ die hy aengeteeckent heeft int
Boeck der Coninghen Israels.

Doe

35 Daer na vereenichde hẽ Josaphat de Co-
Ahasia. ninc Juda met Ahasia dẽ Coninc Israels/
welcke Godloos was met synen doen.
1I.Re.22.49 36 Eñ hy vereenichde hem met hem Sche-
pen te maken dat sy op de Zee voeren: eñ
sy maeckten de Schepen te EzeonGaber.
Elieser de 37 Doch Eliezer de sone Dodoua van Mare
Prophect. sa/prophetee: de tegen Josaphat/eñ sprac:
Daerom dat ghy v met Ahasia vereenicht
hebt/ heeft de Heere v wercken ghescheurt;
eñ de Schepen werden ghebroken/ende en
conden op de Zee niet varen.

Dat xxi. Capittel.

1. Jozam wort Coninck in Josophats
stede/ 4. verworcht beneuẽ zijn Afgoderye
zijn broeders/ 8. eñ maect de Edomiters
eñ die van Libna/van Juda afuallende. 12.
wert van Elia door schriften gestraft/ .6.
ende vanden Heere/met vyandelicke ver-
stooringhe/ 18. ende met eysselicker cranc
heydt tot den doodt gheplaecht.

Jorã 8.iaer Coninck in Juda. 1 Ende a Josaphat ontsliep met synẽ va-
deren/ ende wert begrauen by syne va-
deren in de Stadt Dauids: ende zijn so
a 1.Re.22.51 ne Joram wert Coninck in zijn stede.
2.Reg.8.16. 2 Eñ hy hadde broeders/ Josaphats sonẽ/
Asar Ja/ Jehiel Sachar Ja/ Asar Ja/ Mic
hael/ eñ Sephat Ja: dese warẽ altemael Jo
b ã Israel saphats des Coninck b Juda kinderen.
3 Eñ haer vader gaf hen vele gavẽ van sil-
ner gout/ eñ clenodien/ met vasten Steden
in Juda: doch het Coninckrijcke gaf hy Jo-
ram: want hy was de eersteghebozen.
4 Doe nu Jozam opquam/ ouer het Conine
Jozam ver- rijcke sijns vaders/ eñ des machtich wert/
worcht of c verworchde hy zijn broeders altemael/
doot zijn met den sweerde/ daertoe oock sommighe
broeders. Ouersten in Israel.
c Judi.9.5. 5 d Twee eñ dertich Jaer was Jozam oudt
d 2.Re.8.17. doe hy Coninc wert/ eñ regeerde acht Jaer
te Jerusalem.
6 Ende wandelde inden weghe der Conin
ghen Israels/ gelijck als het huys Achabs
gedaen hadde: want Achabs dochter was
zijn wijf/ ende dede dat den Heere qualick
beviel.
e 2.Sa.7.12 7 e Doch de Heere en wonde het huys Da-
uids niet verderuẽ/ om des Verbonts wille
dat hy met Dauid ghemaect hadde/ eñ als
hy ghesproken hadde/ hem een licht te ge-
uen/ ende synen kinderen altoos.
8 Te syner tijt vielẽ de Edomiters af vã Ju
De Edomi- da/ ende maeckten ouer hen eenen Coninc.
ters vallẽ af 9 Want Jozã was ouer ghetogen met synẽ
van Juda. Ouersten/ ende alle waghenen met hem: eñ
2.Reg.8.20. hadde hem des nachts opgemaect/ ende de
Edomiters ront om hem/ ende de Ouersten
der waghenen gheslagen.
10 Daerom vielẽ de Edomiters van Juda af
tot op desen dach: Ter seluer tijt viel Libna
oock van hem af: want hy verliet dẽ Heere
syner vaderen God.
11 Oock maecte hy hoochten op de Bergen
in Juda/ ende maecte/ dat die te Jerusalem
hoererye bedreuen/ ende verleydde Juda/
Eliebriefaẽ 12 Daer quamen nu schriften tot hem vandẽ
Jozam. Propheet Elia/ die luydẽ also: So spreect de
Heere/ de God uwes vaders Dauids: daerom
dat ghi niet gewandelt en hebt inde wegen
uws vaders Josaphat/ noch in de weghen
Assa des Conincks Juda.
13 Maer wandelt in de wegẽ der Coningen
Israels/ ende maket/ dat Juda eñ die te Je
rusalem hoererie bedrijuẽ/ na der hoererye
des huys Achabs: ende hebt daertoe uwe
broederẽ uws vaders huys verworcht/ die
beter waren dan ghy:

14 Siet/ so sal v de Heere met eener grooter
plaghe slaen/ aen uwen volcke/ aen uwe
kinderen/ aen uwe wijuen/ ende aen alle u-
wer haue.
15 Doch ghy sult vele cranckheyt hebben in v
ingewant/ tot dat v ingewant van grooter
cranckheydt wt ga/ van daghe te daghe.
16 Also verweckte de Heere tegen Jozam/ den
geest der Philisteren ende Arabiers/ die hart
by de Mooren ligghen/
17 Eñ toghen op in Juda/ ende verstoorden
hen eñ voerden wech alle haue die voorhã-
den was inden huyse des Conincs: daertoe
zijn sonẽ ende zijn wijuen dat hem niet een
sone ouer en bleef/ dã alleen Joas zijn jonck
ste sone.
18 Ende na dien alle/ plaechde hem de Heere
in zijn ingewant/ met sulck eener cranckheyt
die men niet heelen en conde.
19 Eñ dat duerde van dage te dage: als den Jozam de
tijt van twee Jaer om was/ ginck zijn inge- Coninc Ju
want van hem met syner cranckheyt: ende hi da sterft.
sterf aen boose crancheden: eñ sy en maectẽ
geen bernen ouer hem/ f gelijck als sy synen f 2.Pa.16.14
vaderen ghedaen hadden.
20 Twee ende dertich Jaer was hy out/ doe
hy Coninck wert/ ende regeerde acht Jaer
te Jerusalem: eñ wandelde dat het niet fijn
en was: ende sy begroeuen hem inder Stat
Dauids/ doch niet onder der Coninghen
grauen.

Dat xxij. Capittel.

1. Ahasia wort vã zijn moeder tot God
loosheyt ghewent/ 5. treckt met Jozam dẽ
sone Achabs inden strijdt/ 8. eñ wort met
synẽ broederẽ indẽ straffe des huys Achabs
van Jehu omghebracht. 10. Der Tyrannis
scher Athalia wort Joas Ahasie sone ont
stolen/ ende ses Jaer lanck inden huyse des
Heeren versteken.

1 Ende die te Jerusalem maeckten Ahasia Ahasia een
synen jongsten sone ten Coninck in zijn iaer Coninc
stede: a want de krijchsliden die vandẽ in Juda
Arabiers met den Heyre quamen/ hadden 2.Reg.2.24
de eerste alle verworcht: daerom wert Aha- a 2.Pa.21.17
sia de sone Jozam des Conincks Juda/
Coninck.
2 Twee ende veertich Jaer was Ahasia out
doe hy Koninck wert/ eñ regeerde een Jaer
te Jerusalem: zijn moeder hiet Athalia/ de
dochter Amri.
3 Ende hy wandelde oock inde wegen des
huys Achabs: want zijn moeder hielt hem
daertoe/ dat hy Godloos was.
4 Daerom dede hy dat den Heere qualic be-
uiel/ gelijc als het huys Achabs: wãt sy wa
ren zijn Raetgeuers na zijns vaders doot/
dat sy hem verdoruen.
5 Ende hy wandelde na haren raet: ende hy Jozam Co
tooch henẽ met Jozam den sone Achabs dẽ ninck Israels.
Coninc Israels/ indẽ strijt na Ramoth in Gi
lead/ teghen Hasael den Coninck te Syrien:
doch de Syriers sloeghen Jozam/
6 Dat hy wederom keerde/ om hem te latẽ
heelẽ te Jesreel: want hy hadde wonden die
hem geslagen waren te Rama/ doe hy street
met Hasael den Coninck te Syrien: eñ Aha
sia de sone Joram/ de Coninc Juda tooch
af/ Jozam den sone Achabs/ die daer cranc
lach/ te besoecken te Jesreel.
7 Want dat ongeual was Ahasia van Gode
toegheuoecht dat hy tot Jozam quame eñ al
so met Joram wt toge teghẽ Jehu den sone
Nimsi/ b dien de Heere gesalft hadde wt te b 2.Reg.9.6
roepen het huys Achabs.
8 Doe nu Jehu straffe oeffende aen dẽ huyse Jehu.
Achabs vãt hy sommige Ouersten wt Juda:
ende de kinderen der broeders Ahasia/ die
Ahasia dienden/ ende verworchde se.

9 Ende hy sochte Ahasia / ende kreech hem
daer hy hē versteken hadde tot Samaria:
ende hy wert tot Jehu gebracht die dood
de hē/ ende men begroef hem want sy spra-
ken: Hy is Josaphats sone / die na dē Hee-
re sochde vā gantscher herten: eñ en was
niemant meer van den huyse Ahasia / die
daer Koninck werde.

Athalia.
2.Regu 11.1.

10 Doe nu Athalia Ahasia moeder sach / dat
haer sone doot was / maeckte sy haer op / eñ
vernielde alle het Koninclicke zaet inden
huyse Juda.

Joas wort
versteken in
dē Tempel.

11 Doch Josabeath des Koninck suster/
nam Joas den sone Ahasia / ende stal hem
van den kinderen des Koninck die gedoot
werdē ende bracht hem met synen Voester
in een slaepkamer: also verberch hem Josa
beath / de dochter des Konincks Joram/
Joiada des Priesters wijf (want sy was
Ahasia suster/) voor Athalia / dat hy niet ge
doodt en werde.
12 Ende hy wert met hen indē huyse Gods
versteken ses Jaer lanck dewijle dat Atha
lia Koninghinne was inden Lande.

Dat xxiij. Capittel.

1. Joas wort door beschickinge Joiada.
Koninck. 12. Athalia ghedoot. 16. het huys
Baals met tsamē synē Priesteren verstoort.

Joas wort
Koninck.
2.Reg.11.4.

1 Ende inden sevenden Jare/ nam Joiada
eenen moet/ ende nam de Oversten over
hondert/ namelicken/ Asar Ja den sone
Jeroboam / Jsmohel den sone Johanan/
Asar Ja den sone Obed/ Maese Ja den so
ne Adaia ende Elisaphat den sone Sichri
met hem ten verbonde.
2 Die togē rontom in Juda/ ende brachten
de Leviten te hoope wt allē Steden Juda/
ende de Overste Vaderen in Jsrael/ dat sy
quamen te Jerusalem.
3 Ende de gantsche Gemeynte maeckte eē
verbont inden huyse Gods met dē Koninck:
ende a hy sprack tot hē: Siet/ des Coninck
sone sal Koninck zijn/ b als de Heere gespro
ken heeft over de kinderen Davids.

a Joiada
b 1.Pa.7.12

4 So sult ghy liedē nu also doen: Uwer het
derde deel die des Sabbaths aengaen sal
zijn onder den Priesteren eñ Leviten die de
Deurwachters zijn aen den dorpel.
5 Ende het derde deel in den huyse des Ko-
ninck ende het derde deel aē de Fundamēt
poorte: maer alle het volck sal zijn inden Hof
aen den huyse des Heeren
6 Ende dat niemāt in het huys des Heeren
en ga dan alleen de Priesters ende Leviten/
die daer dienen/ die sullen daer in gaē wāt
sy zijn † Heylichdō: ende alle het volck hou
de de wacht des Heeren

† Ap. gheheylicht:

7 Ende de Leviten sullen hen rondtom den
Koninck maken/ een yegelick met synen ge
weere in de handt: ende wie int huys gaet/
die zy des doodts: ende sy sullen by den Ko
ninck zijn/ wanneer hy wt ende in gaet.

c 2.Re.11.9.

8 c Ende de Leviten ende gātsch Juda dedē
als de Priester Joiada gebodē hadde ende
een yegelick nam syne lieden/ die des Sab
baths aenginghen/ met dien/ die des Sab-
baths af gingen: want Joiada de Priester
liet de twee hoopen daer buyten niet van
malkanderen komen.
9 Ende Joiada de Priester/ gaf dē Oversteē
over hondert Spiessen ende Schilden/ eñ
wapenen des Conincks Davids die inden
huyse Gods waren.
10 Ende stelde alle het volck/ een yegelicken
met syne wapenen inder hant/ van den rech
tē hoeck des huys/ totten slincker hoec na
den Altaer ende na den huyse wa... ront-
om den Koninck.

11 Ende sy brachtē des Koninck sone voort/
ende setedē hem de kroone op/ ende b het
Ghetuyghenisse ende maeckten hem tot Ko
ninck: ende Joiada met tsamen synen so nen
salfden hem / ende spraken: Gheluck ende
Heyl den Koninck.
12 e Doe nu Athalia hoorde het gheschrey
des volcks dat toeliep / ende den Koninck
loefde: ginck sy ten volcke inden huyse des
Heeren/
13 Ende sy sach toe: eñ siet/ de Koninck stōdt
op zijn stede indē ingãnck/ ende de Oversteē/
ende Trompetten rontom den Koninck eñ
alle het volck des Lants was vrolick/ ende
blies Trompettē/ ende de Sangers met al
lerley Snarenspel gheschickt te loven: doe
verscheurde sy hare kleederen/ ende sprack:
Oproer Oproer.
14 Doch Joiada de Priester maecte hem wt/
met dē Oversten over hondert/ die over het
Heyr waren / ende sprack tot hen / Leydtse
van den huyse over den Hof wt / ende wie
haer navolcht dien salmē met den sweerde
dooden: want de Priester hadde bevolen/
men soudese niet dooden inden huyse des
Heeren.
15 Ende sy leyden de handen aen haer: ende
doe sy quam tot den ingane der Peerden-
poorte aenden huyse des Koninck / dooden
sy se aldaer.
16 f Eñ Joiada maeckte een verbont tusschē
hem eñ allen volcke/ ende den Koninck/ dat
sy des Heeren Volck zijn souden.
17 Doe ginck alle het volck int huys Baal
eñ braken hē af ende zijn Altaren eñ Beel-
dē braken sy eñ verworchden den Matha
den Baals Priester voor de Altaren.
18 Ende Joiada bestelde de Ampten inden
huyse des Heeren onder den Priesteren dē
Leviten g die David geordineert hadde tot
ten huyse des Heeren / Brantoffer te doen
den Heere: h als het gheschreven staet in de
Wet Mose/ met vreuchden ende Liedere/ vā
David ghedichtet.
19 Eñ stelde Deurwachters in de poortē aē
den huyse des Heerē dat daer niet onreyns
in en quame/ van eenighen dinghen.
20 Eñ hy nam de Oversten over hondert/ eñ
de Machtige eñ Heeren indē volcke eñ alle
het volck des Lants eñ voerdē dē Koninck
af van den huyse des Heeren eñ brachtē hē
door de hooge Poorte aen dē huyse des Ko
nincks ende lieten den Coninck op den Ko
ninchlicken Stoel setten.
21 Eñ alle het volck des Lants was vrolick/
ende de Stadt was stille: Mu Athalia wert
met den sweerde verworcht.

b Den Koninck is heerlicken beyde de kroone eñ het boeck des Wets gegevē worden: op dat hy niet alleene machtich maer oock wijs zijn soude. Of (gelijck men het seggen mach) dat hy Gods woort ende het recht/ weten soude. Also maectmen als nu Koningē met eenen Sweerde eñ Boeck.

e 2 Re.11.15.
Athalia wordt ghedoodt.

Verbondt des volcks.
f 2.Re.11.17.
Hos 24 25.
2.Par.6.12.

Het huys Baal wort verstoort/ met tsamen synen Priesteren.

g 1.Pa 23 24
h Numeri 28.

Dat xxiiij Capittel.

1. Joas eenen tijt lanck vroom. 4. bou
wet den Tempel / ende wat totten Gods-
dienst behoort. 15. laet hem naden doot Jo
iada verleyden. 19. ende so hy daer over ge-
straft wort. 21. steenicht des Heeren Pro-
pheet zijns ghetrouwen vrients sone. 23.
God straft Juda door de Syriers. 25. Jo-
as wordt van zijn eyghen knechten ver-
worcht.

1 Joas was seven Jaer out/ doe hy Koninc
wert / ende regeerde veertich Jaer te Je-
rusalem: zijn moeder hiet Zibia van Ber-
seba.

Joas 40. Jaer Coninck in Juda.
2.Reg.12.1.

2 Ende Joas dede wat dē Heere wel beviel/
so langhe als de Priester Joiada leefde
3 Ende Joiada gaf hem twee wijuen/ ende
hy genereerde sonen ende dochteren.
4 Daer na nam Joas voor / het huys des
Heeren te vernieuwen.

5 Ende vergaderde de Priesters eñ Leuitē
ende sprack tot hē. Treckt wt in alle Stedē
Juda ende verzadert gelt wt den gātschē
Israel/ het huys ws Gods Jaerlick te be-
teren, ende haest v sulcks te doen: doch de
Leuiten en haesteden hen niet.
6 Doe riep de Koninc/ Joiada dē Voornē-
sten ende sprack tot hē: Waerom en hebby
geen achtinge op de Leuiten/ dat sy inbrin-
a Deu 30 12 gen van Juda ende Jerusalē/ de schattinge/
a die Mose de knecht des Heerē geset heeft/
diemen vergaderde in Israel/ tot der Hut-
b † Anders. Schrifts of Getuygenisses. ten des b † Bescheydts.
7 Want de Godloose Athalia eñ hare sonē/
hebbē het huys Gods verscheurt, eñ alles
wat ten huyse des Heerē geheylicht was/
hebben sy aen Baalim vermaeckt.
c 2. Re. 12. 9. 8 c Doe beual de Koninck/ dat men eē kiste
maeckte, eñ settese buyten in de poorte, aē
den huyse des Heeren.
9 Ende liet wtroepē in Juda eñ te Jerusa
lem datmē dē HEERE in bringē soude de
schattinge van Mose dē knecht Gods/ op
Israel ghelegt inder Woestijne.
10 Doe verblijden haer alle Ouersten/ ende
alle het volck/ ende brachtense ende staken
se in de kiste, tot dat sy vol werdt.
11 Ende wanneer het tijt was, datmen de
kiste voortbrenghen soude/ door de Leui-
ten/ na des Koninckx beuel (wanneer sy sa-
ghen dat daer vele gelts in was/) so quam
de Schrijuer des Koninckx ende wie vandē
Voornemsten Priester beuel hadde/ ende
goten het ghelt wt der kiste ende droegen
de kiste weder aen haer plaetse: so deden sy
alle daghe/ dat sy des gelts de volheydt te
hoope brachten.
12 Ende de Koninck ende Joiada gauent
den Arbeydtslieden/ die daer arbeydden
aenden huyse des Heeren, de selue huerden
Steenhouwers ende Timmerlieden, te ver
nieuwen het huys des Heeren: oock den
Meesters aen yser ende metael, te beteren
het huys des Heeren.
13 Ende de Arbeydtsliedē arbeydē dat de
beteringe inden wercke toenam door hare
handen/ ende maeckten het huys Gods
gantsch veerdich/ ende wel toegherichtet/
ende maecktent vaste.
14 Ende doe zijt volbracht hadden/ brachtē
sy het ouergebleuen gelt voor den Koninck
ende Joiada: daeruan maecktemen Vaten
ten huyse des Heeren. Vaten ten Dienste/ en
de tot Brantofferen Lepelen ende gulden
ende silueren gereetschap: ende sy offerden
Brantoffer vp den huyse des Heeren/ altijt/
so langhe als Joiada leefde.
Joiada 130. Jaer oudt/ sterft 15 Ende Joiada wert oudt/ eñ des leuens
sat/ ende sterf, ende was hondert ende der-
tich Jaer oudt, doe hy sterft.
16 Ende sy begrouen hem inder Stat Da-
uids/ onder de Koningen/ daerom dat hy
hadde wel gedaen aen Israel/ ende aē God/
ende synen huyse.
17 Ende na den doodt Joiada/ quamen dē
* aē hē oot-moedelick biddende te veranderen den Dienst Gods. Ouersten in Juda/ ende * badē dē Koninck
aen: doe hoorde hen de Koninck.
18 Ende sy verlietē het huys des Heerē des
Gods harer vaderen/ ende dienden den Ha
gen ende Afgodē: doe quam den toorne des
Heeren ouer Juda ende Jerusalē/ om deser
harer schuldt wille.
19 Eñ hy sant Propheten tot hē/ dat sy hen
tot den Heere bekeeren soudē/ ende betuych
dese: doch sy en nament niet ter ooren.
20 Eñ de Geest Gods tooch aen Zacharia
den sone Joiada des Priesters/ die trat op
in de hoochte ouer het volck/ ende sprack
tot hem: Waerom ouertreedt ghy de ghebo
den des Heeren/ dat v niet wel v gelucken? d Of slaen
want ghy hebt den Heere verlaten/ so sal hy e 2. Par. 19.
v weder verlaten.
21 Doch sy maeckten een verbondt teghen 4. Esd. 1. 25.
hem ende steenichden hem, na den gebode De Pro-
des Koninckx/ inden hof aenden huyse des pheet Zacharia wort gesteenicht.
Heeren.
22 Ende de Koninc Joas en dachte niet aen
de barmhertichheyt, die Joiada zijn vader/ aē
hē gedaen hadde. f maer verworchde synen f Mat. 23. 3
sone Doe hy nu sterf/ sprack hy. De Heere
salt sien/ ende soecken.
23 Ende g doe het Jaer om was, tooch op g 2. Re. 12 17
het Heyr der Syriers, ende quamē in Juda
ende Jerusalem, ende verdoruen alle Ouer
sten inden volcke, ende alle haren roof son-
den sy den Koninck te Damascon.
24 Want der Syriers macht quā met wey- Weynich Syriers straffen Juda.
nich mannē/ noch gaf de Heere in haer hant/
een gātsch groote macht/ daerom dat sy den
Heere harer Vaderen God verlaten haddē/
oock oeffenden sy aen Joas straffe.
25 Ende doe sy van hem toghen lieten sy hē Joas wort verworcht of doot ghe slagen van zijn eyghen knechten.
in groote kranckheden: syne knechten dan
maeckten een verbont teghen hem, om des
bloets wille der kinderen Joiada des Prie
sters ende verworchdē hem op zijn bedde:
ende hy sterf: ende men begroef hem inder
Stadt Dauids doch niet onder der Konin
ghen grauen.
26 Die nu het verbont tegen hem maecten/
warē dese: Sabad de sone Simeath der Am
monitischē. ende Josabad de sone Simrith
der Moabitischen.
27 Nu zijn sonen, eñ de summe die onder hē
vergadert was, eñ het gebouwte des huys
Gods/ siet/ die zijn beschreuē in de Historien
inden Boeck der Koningen: ende zijn sone
Amazia werdt Koninck in zijn stede.

Dat xxv. Capittel.

1. Amazia wreeckt zijns vaders doot. 5.
woordt ghewaerschout hy sal hem op Israel-
sche hulpe niet verlaten 11. ende valt
na den slach der Edomiten. 14. in Afgode
rije daeruan hy hem niet en wil straffen la-
ten. 17. Treckt Joas den Koninck Israels
ten strijde. 21 Vader op hem ongheluck en-
de schade. 27. ende wordt ten laetsten van
den synen verslaghen.

1 VYf ende twintich Jaer was Amazia Amazia 29. Jaer Co- ninck in Juda.
oudt/ a doe hy Coninck werdt/ ende
regeerde neghen ende twintich Jaer te
Jerusalem: zijn moeder hiet Joadan van Je
rusalem.
2 Ende hy dede wat den Heere wel beuiel a 2. Re. 14. 2.
doch niet van gantscher herten.
3 Doe nu zijn Koninckrijc beuesticht werd/
verworchde hy syne knechtē die de Koninc
synen vader verslaghen hadden.
4 Doch hare kinderen en doodde hy niet:
want also staet gheschreuen in de Wet, in
het Boeck Mose daer de Heere gebiet ende
spreect: De vaders en sullē niet steruen voor b Deu. 24. 16
de kinderē/ noch de kinderē voor de vaders: 2 Reg 14. 6.
maer een yghelick sal om syner sonden wil Jer. 31 29.
le steruen. ende 31 30.
5 Ende Amasia bracht te hoop Juda/ ende Eze. 18. 20.
stelde se na der vaderen huysen, na dē Ouer
stē ouer duysent ende ouer hondert, int gāt
sche Juda ende Ben Jamin, ende telde se vā
twintich Jaren aen ende daer bouen/ ende
vant harer drie duysent wtghelesene die int
Heyr trecken mochten, ende Spiessen ende
Schilden voeren konden.
6 Daertoe nā hy aē wt Israel/ hondert duy
sent stercke krijchsliedē/ om hondert Cente
nars siluers.

Een Propheet waerschout Amazia.

7 Daer quam nu een man Gods tot hem/
ende sprack: Heer Coninck/ en laet het Heyr Is
raels niet met v coemen: want de Heere en
is niet met Israel/ noch met allen kinderen
Ephraim.
8 Want so ghy koemt / dat ghy een koen-
heyt bewysen inden stryde, so sal v God val
len laten voor uwe vyanden: Want by God
de staet de cracht te helpen/ ende vallen te
laten.
9 Amazia sprac tot den man Gods: wat sal
men dan doen met de hondert Centeners/
die ick den crijchsknechten van Israel ghe-
gheuen hebbe? De man Gods sprac: de Hee
re heeft noch meer dan dies is, dat hy v ge
uen can.
10 Doe schepde Amazia de krijchsknechten
af/ die tot hem wt Ephraim gecomen wa-
ren dat sy henen gingen aen haer plaetse: doe ver
grimde haren toorne teghen Juda gansch
seere ende togen weder aen haer plaetse met
grimmighen toorne.

De Edomiters worden geslagen ende ghedoodt.

11 Ende Amazia creech eenen goeden moet/
ende leyde zijn volck wt/ ende tooch wt in het
Soutdal ende sloech der kinderen van Seir
tien duysendt.
12 Ende de kinderen Juda vingen harer tien
duysent leuendich, ende voerdense henen op
de spitze eens rotzsteens/ ende stiettense van
der spitzen des rootzsteens/ dat sy altemael
borsten.
13 Nu/ de crijchsknechten die Amazia had-
de laten wederom trecken/ dat sy met synen
volcke ten stryde niet en toghen leyden hen
neder inden Steden Juda/ van Samaria
aen tot Beth Horon toe/ ende sloegen harer
dry duysendt / ende namen ghantsch veel
roofs.

Afgoderye des coninck Amazia.

14 Ende doe Amazia weder quam vanden
slach der Edomiters bracht hi de Goden der
kinderen van Seir mede/ ende stelde se hem
tot Goden / ende badt voor hen aen/ ende
roockte hen.

Een Propheet strafst Amazia.

† An. verlossen

15 Doe vergrimde den toorne des Heeren ouer
Amasia/ ende sant eenen Propheet tot hem/ die
sprack tot hem: Waerom soecktu de Goden
dies volcx/ die haer volck niet en conden †
verlossen van uwer hande?
16 Ende doe hy met hem sprac/ seyde hy tot
hem: Heeftmen v tot des Conincks Raedt
ghemaeckt? hout op waerom wildy geslag-
hen zijn? Doe hielt de Propheet op/ ende
sprack: Ick mercke wel / dat God by hem
besloten heeft v te verderuen/ dat ghy sulcs
ghedaen hebt/ ende en hoort mynen raedt
niet.

e 2. Re. 14. 8.
Amasias heeft Joas ten stryde.

17 e Ende Amazia de Coninck Juda wert des
sins/ ende sant henen tot Joas den sone Joa-
chas/ des soons Jehu den Coninc Israels ende
liet hem seggen: Comt herwaerts/ laet ons
sie een den anderen besien.
18 Doch Joas de Coninck Israels/ sant tot
Amazia den Coninck Juda/ ende liet hem
seggen: d Den † Doornstruyck in Libanon/
sandt totten Cederen in Libanon/ ende liet
hem seggen: Geeft uwe dochter mynen so-
ne ten wyue: ende het Wiltwerck in Libano
liep ouer den Doornstruyck/ ende vertradt
hem.

d Judi. 9. 8. 4. Esd. 4 17.
† An distel, of karden-struyck.

19 Gy denckt: Siet/ ick hebbe de Edomiters
gheslaghen dies verheft hem v herte/ ende
soecket roem: nu blijft te huys / waerom
poochdy na ongheluck, dat ghy vallet/ ende
Juda met v.
20 Doch Amazia en hoor de niet: want het ge
schiede also van God/ op dat sy gegeuen wer
den in † de hant/ daerom dat sy de Goden der
Edomiten ghesocht hadden.

† And. zijn

21 Doe trock Joas de Coninck Israels op/
ende besagen hen onder malcanderen, hy ende
Amazia de Coninc Juda, tot Beth Semes
die in Juda leyt.
22 Doch Juda wert geslagen voor Israel/ ende
vloden een yeghelick in syne Hutten.
23 Ende Amasia den Coninc Juda den sone Joas/
greep Joas den sone Joachas de Coninck
Israel te Beth Semes/ ende bracht hem te Je
rusalem: f ende brac de mueren te Jerusalem/ f 2. Pa 32. 5
van der poorten Ephraim aen tot aen de hoeck-
poorte, vier hondert ellen lanck.
24 Ende alle het gout ende silver, ende alle Va-
ten/ die voorhanden waren inden huyse Gods
by Obed Edom/ ende inden schatte inden huy
se des Coninckx/ ende de kinderen te pande/
nam hy met hem na Samaria.
25 Ende Amazia de sone Joas, de Coninc Juda
leefde na den doot Joas, des soons Joachas
des Conincks Israels/ vyftien Jaer.
26 g Wat nu meer van Amazia te segghen g 2 Re. 14 18
is/ beyde het eerste ende laetste/ siet/ dat is ge-
schreuen int Boeck der Coningen Juda ende
Israels.
27 Ende van dier tijt aen, doe Amasia vanden
Heere afweeck, maeckten sy een verbont te
gen hem te Jerusalem: hy dan vluchtede na
Lachis: doe sonden sy hem na te Lachis/ ende
dooden hem aldaer.
28 Ende sy brachten hem op peerden / ende
begroeuen hem by syne vaderen inder Stadt
Juda.

Dat xxvi. Capittel.

1. Vsia richtet met hulpe des Heeren/ 5. dien hy voor eenen tijt lanc soeckt veele din ghen te h... ende in den crijch gheluckelic wt. 11. heeft een wel gerustet ende stercrijchs volck/ 16 ende so hy hem aenden Heere niet te roecken begrypt / 19. wort met melaetscheyt tot aen synen doot/ gheslaghen.

1 Doe nam het gantsche volck Juda V- Vsia of Asaria 52. Jaer Koninck in Juda.
sia, die was sestien Jaer out/ ende maec-
ten hem ten Coninck in zijns vaders
Amasia stede.
2 Die selue bouwede Eloth/ ende brachtse we a 2. Re. 14. 22
der aen Juda/ na dien de Coninc ontslapen
was met synen vaderen.
3 b Sestien Jaer was Vsia out /doe hy Co- b 2. Re. 15. 2
ninc wert/ ende regeerde twee ende vyftich
Jaer te Jerusalem: zyn moeder hiet Jechalia
van Jerusalem.
4 c Ende dede dat den Heere wel beviel/ c 2. Re. 12. 3.
ghelijck als zyn vader Amazia ghedaen
hadde.
5 Ende hy socht God / so langhe als Za-
charias leefde/ de Leeraer inden d gesichten
Gods: ende so langhe als hy den Heere soch
te / liet hem God alle dinck wel e gheluc-
ken.
6 Want hy tooch wt/ ende crijchde tegen de
Philisteen/ ende verscheurde de mueren te
Gath, ende de mueren te Jabne/ ende de mueren
te Asdod/ ende bouwede contom Asdod/ ende
ander den Philisteen.
7 Want God halp hem tegen de Philisteen/
teghen de Arabiers teghen die te Gurbaal
ende teghen de Meunniters.
8 Ende de Ammoniters gauen Vsia geschenc
ken/ ende hy wert beroepen/ tot datmen comt
in Egypten: want hy wert altijt stercker en
de stercker.
9 Ende Vsia bouwede Torrens te Jerusa-
lem aen de Hoeckpoorte/ ende aen de Dal-
poorte/ ende aen andere eynden/ ende beuest
tichdese.
10 Hy bouwede ooch Torrens inder Woestij
ne ende groef vele Bornputten: Want hy
hadde veel Vees / beyde in de Landou-
wen/ ende op de effen Velden: ooch Ackerlie-
den

d Gesichten/ zijn prophecien. Ende hy wil so veel seggen: Zacharia zy geleere ghewεεst in Mose ende inden Propheten/ als Samuel/ Dauid Gad ende dierghelijcken.
e Of/ slaen.

den/ ende Wijngaerdeniers aen den Ber-
gen ende aen Charmel: want hy hadde lust
tot Acker werck.
Het ghetal des krijchs volcks Vsia 11 Ende Vsia hadde een macht ten strijde/
die uit Heyr toghen van krijchsknechten/
inden ghetale ghereckent onder der handt
Jeiel des Schrijvers/ ende Maeseia des
Amptmans/ onder der handt Hanania vā
den Oversten des Coninckx.
12 Ende het ghetal der Voornemsten va-
ders onder den stercken krijgheren/ was
twee duysendt ende ses hondert.
13 Eñ onder harer hant des Heyrs macht/
drij hondert duysent/ ende seven duysendt/
ende vijf hondert/ ten strijde gheschickt/ in
Heyrs kracht/ den Coninck te helpen tegē
de vyanden.
14 Eñ Vsia schickte hem voor het gantsche
Heyr Schilden Spiessen/ Helmen/ Pant-
ziers Boghen ende slingherstenen.
15 Eñ maeckte te Jerusalem Borstgeweerē
konstelick/ die op den Torren ende hoecken
zijn souden te schieten met pijlen ende groo
te steenen: ende zijn gheruchte quam wijt
wt/ daerom dat hem sonderlick geholpen
werdt/ tot dat hy machtich werdt.
f Judi.1.6. 16 Eñ doe hy machtich gheworden was/ f
verhief hem zijn herte tot synen verderve:
want hy vergreep hem aen den Heere sijnē
God/ ende ginck inden Tempel des Heerē
te roocken op den Reuckaltaer.
g 1.Par.6.10 17 g Doch Asaria de Priester ghinck hē na
eñ tachtentich Priesters des Heeren met
hem/ redelicke lieden/
h Nu.18.1 18 Eñ wederstonden Vsia den Coninck/ eñ
sprakē tot hem: het en behoort v niet Vsia
den Heere te roocken: maer den Priesterē/
Aarons kinderen/ die te roockē geheylicht
zijn: gaet wt/ wt het Heylichdom/ want gy
vergrijpet v/ ende het en sal v gheen eere
zijn/ voor God den Heere.
Vsia de Coninck wort Melaetsch Zach.14.5 i Nu.12.10 19 Doch Vsia wert toornich eñ hadde een
Wieroockvat inder handt: i eñ doe hy met
dē Priesteren murmureerde/ voor de melaet
schept wt aen zijn voorhooft/ voor dē Prie
steren/ in het huys des Heeren/ voor den
Reuckaltaer.
20 Eñ Asaria de Overste Priester keerde hē
tot hem/ ende alle Priesters/ ende siet/ doe
was hy melaetsch aen zijn voorhooft: ende
sy stieten hem wt/ Hy haestede oock selfs wt
te gaen: want zijn plage was vandē Heere.
k 2 Re 15 5 l Levi 13 46 Num. 5. 2. Iudo.12.14. 21 k Also was Vsia de Coninc melaetsch/ tot
aen synē doot/ eñ l woonde in een bysonder
huys melaetsch: want hy werdt verstooten
van den huyse des Heeren. Jotham nu zijn
sone stont des Koninckx huys voor/ eñ rich-
tede het volck inden Lande.
22 Wat nu meer vā Vsia te seggē is/ beyde
het eerste ende het laetste/ dat heeft beschre
ven de Propheet Jesaia de sone Amoz.
23 Ende Vsia ontsliep met synē Vaderē/ en
de sy begroevē hem by syne Vaderen/ indē
Acker/ by der begravenisse der Koninghen:
want sy spraken: Hy is melaetsch: ende Jo
tham zijn sone werdt Coninck in zijn stede

Dat xxvij. Capittel.

1. Jotham regeert loffelick. 5. eñ soo
hy syne wegen voor God richtet/ wort der
Ammoniters machtich.

Jotham 16 Jaer Coninck in Juda. 1 Ende Jotham a was vijf ende twintich
Jaer oudt/ doe hy Koninck werdt/ ende
regeerde sestien Jaer te Jerusalem: zijn
moeder hiet Jerusa/ een dochter Zadok.
a 2 Re 15 32 2 Ende dede dat dē Heere wel beviel/ gelijc
als zijn vader Vsia gedaen hadde: behalvē
b† An. niet/ wreuktlick. dat hy inden Tempel des Heerē b† niet en
ginck ende het volck hem noch verderf.
3 Hy bouwede de hooge poorte aendē huy-
se des Heeren/ ende aender mueren Op Jel
bouwede hy vele.
4 Ende bouwede de Steden op het ghe-
berchte Juda/ ende inden Wouden bouwe
de hy Burchten ende Torrens.
5 Eñ hy krijchde met den Coninck der kin
deren Ammon ende hy werdt harer mach-
tich/ dat hem de kinderen Ammon desselvē
Jaers ghaven/ hondert Centener silvers/
tien duysent Cor Tarwen/ ende tien duysēt
Gherstem: so vele ghaven hem de kinderen
Ammon oock in den anderen ende derden
Jare.
6 Also wert Jotham machtich: want hy
richtede zijn wegen voor den Heere synen
God.
7 Wat nu meer van Jothan te seggen is/
eñ alle syne krijgheu/ ende alle zijn weghen/
siet/ dat is gheschreven in het Boeck der co
ninghen Israels ende Juda.
8 Vijf ende twintich Jaer was hy oudt/
doe hy Koninck werdt ende regeerde sestien
Jaer te Jerusalem.
9 Eñ Jotham ontsliep met synen Vaderen/
ende sy begroeven hem inder Stat Davids/
ende zijn sone Achas werdt Coninck in zijn
stede.

Dat xxviij. Cappittel.

Achas/ so hy groote grouwelen teghen
God aenrichtet. 5. 17. ladet op hem ende
zijn volck menigherley ongheluck ende iam
mer. 9. Israel syner ongenade van Obed
ghestrafe. 12. sendet de ghevanghenen vā
Juda weder. 16. Achas verlaet hem op on
ghewisse hulpe vreemder Koninghen. 32.
Maeckt (oock in nooden) syner Godeloos-
heyt mate noch eyndt/ 26. ende sterft.

1 Achas was twintich Jaer oudt/ doe hy Achas. 16.
Koninck werdt/ ende regeerde sestien Jaer Co-
Jaer te Jerusalem/ ende en dede niet dat in Juda/
den Heere wel beviel/ ghelijck als zijn vader steet Gode-
David: loos.
2 Maer hy wandelde in de wegen der Ko a 2 Re.16 2
ningen Israels: daertoe maeckte hy ghego
ten Beelden Baalim/
3 Eñ roockte inden dale der kinderen Hin-
non/ b eñ hy verbrande syne sonen met vier b Deu 18.10
na den grouwel der Heydenen/ die de Hee 2 Re 21 6.
re voor den kinderen Israels verdreven Jere.7.30.
hadde. eñ 19.5.
4 Eñ offerde ende roockte op de Hoochten
eñ op de Berghen/ ende onder alle groene
Boomen. c Esa.7.1.
5 c Daerom gaf hem de Heere zijn God in
de handt des Koninckx te Syrien/ dat sy
hem sloeghen/ ende eenen grooten hoop vā
den synen ghevanckelick wech voerden/ eñ
tot Damascum brachten: oock wert hy ghe
gheven onder de handt des Koninckx Israe-
els/ dat hy eenen grooten slach aen hē dede Pekah Co-
6 Want Pekah de sone Remalia/ sloech in ninc Israel
Juda/ hondert ende twintich duysent op slaet Juda
eenen dach/ die altemael redelicke liedē wa
ren: daerom dat sy den Heere harer vaderē
God verlieten.
7 Eñ Sichri een geweldich mā in Ephraim Sichri.
verwoorchde Maeseia den sone des Co-
ninckx/ eñ Asrikam den huysvoorst/ eñ El Obed de
kana den naesten na den Coninck. Propheet
8 Eñ de kinderen Israels voerden gevanc verschrie
kelijck wech van haren broederen/ twee hō ket de Isra
dert duysent vrouwen/ sonen eñ dochteren/ eliten/ also
ende namen daertoe grooten roof van hen/ dat sy de
ende brachten den roof te Samaria. gevanghe-
9 Aldaer nu was een Propheet des Heerē/ nen van Ju
die hiet Obed/ die ghinck wt/ den Heyr te- da weder
ghen dat na Samaria quam/ ende sprack ghaven.

tot hen: siet/ dewijle dat de Heere uwer va-
deren God ouer Juda toornich is/ heeft hy
se in uwe handē ghegeuen: ghyliedē dā hebt
se verworcht so grouwelicken/ dat het inden
Hemel reyckt.
10 Nu denct ghylieden daertoe/ de kinderē
Juda ende Jerusalem/ v te onderworpen
tot knechten ende Maeghden: Is dat dan
gheen schult by v lieden/ teghen den Heere
uwen God?
11 So hoort my nu/ eñ brengt de geuangenē
weder heinen die ghylieden hebt wech ghe-
uoert van uwen broederē/ want des Heerē
toorne is ouer v lieden vergrimmet.
12 Doe maecten hen op/ sommighe vanden
Voorneemsten der kinderen Ephraim/ Asa
rja de sone Johanā/ Berechia de sone Me
sillemoth/ Jehi kia de sone Sallum/ ende
Amasa de sone Hadlai/ tegen die/ die wt dē
Heyre quamen/
13 Eñ spraken tot hen: ghy en sult de geuan
ghenen niet hier in brengen: want ghy lie-
den denct slechts schult voor den Heere ouer
ons: op dat ghy onser sonde eñ schuldt dies
te meer maket: want der schuldt is alreede
te voren al te vele/ eñ den toorne ouer Israe-
el vergrimmet.
14 Doe lietē de gheharnaschte/ de geuangenē
ende den roof/ voor den Ouersté/ ende voor
der gantscher Ghemeynten.
15 Doe stonden de mannē op/ die als nu by
namen genoemt zijn/ ende namen de geuan
genen/ eñ alle die daer bloot onder hen wa
ren/ toghen sy aen van den geroofden/ ende
cleedense/ ende toghen hen schoenen aen/ eñ
gauen hen te eten ende te drincken/ eñ salf-
dense/ eñ voerdēse op Ezelen/ alle die swack
warē/ eñ brachtēsen a Jericho tot der Palm
stadt by harē broederen/ ende quamen we-
der te Samaria.
16 b Te dier seluer tijt/ sant de Coninc Achas
tot den Coninghen van Assur/ dat sy hem
holpen.
17 Ende de Edomiters quamen noch eens/
ende sloegen Juda/ ende voerden sommige
wech.
18 Ooc leyden hen de Philisteen neder indē
Stedē int Landouwe/ eñ tegen het Zuydē
Juda/ ende wonnen Beth Semes/ Ajalō/
Gederoth/ ende Socho met haren Dochte
ren/ eñ Thimna met haren Dochteren/ en-
de Gimso met haren Dochteren/ eñ woon
den daerin:
19 Want de Heere verootmoedichde Juda/
om Achas wille des Koninc[x] eñ Juda/ daer
om dat hy Juda f bloot maeckte/ ende ver
greep hem aen den Heere.
20 Ende Tiglath Pilnesser de Coninck van
Assur quam g[h] teghen hem op/ die beleger
de hem: doch hy en was hem niet machtich
ghenoech.
21 Want Achas beylde het huys des Heerē/
ende het huys des Coninckx/ eñ der Ouer-
sten/ welcker hy den Coninck te Assur gaf:
doch het en halp hem niets.
22 Daertoe in syner noot/ maecte de Coninc
Achas des vergrypens aendē Heere noch
meer.
23 Ende offerde den Godē te Damascon/ die
hem gheslagen hadden/ eñ sprack: h De Go-
dē der Coningen te Syrien helpē hen/ daer-
om wil ick hen offeren/ dat sy my oock hel
pen: so doch deselue hem ende dē gantschē
Israel eenen val waren.
24 Eñ Achas bracht te hoope/ de Vaten des
huys Gods/ eñ i[t] vergaderde de Vaten in
den huyse Gods/ k eñ sloot de deure toe aā
den huyse des Heeren/ ende maecte hem Al
taren in alle hoecken te Jerusalem.

a 2. Re. 16. 7

e Van Israel
f Dese bloot
heydt was/
dat het volc
onder God/
nas pnen
woorde niet
en leefde/
maer bypna
schreef hen
goetdunckē
in Godsdien
stenghelijck
als Exo. 32.
Aaron het
volc onbloo
tede.
g Ian. tot hē
ende becom
merde hem
meer/ dā dat
hy hē sterc-
te.
h Habac. 1. 11
e Aud. ver-/
spraeck
Pa. 29. 3

25 Eñ inden Steden Juda hier eñ daer maec
te hy Hoochten/ te roocken anderē Goden/
ende verwecte den Heere syner vaderē God
tot toorne.
26 Wat nu meer vā hem te seggen is/ eñ alle
sijn weghen/ beyde de eerste ende de laetste/
siet/ dat is geschreuen int Boeck der Conin
ghen Juda ende Israels.
27 Ende Achas ontsliep met synē vaderē/ eñ
sy begroeuen hem inder Stadt Jerusaleme
doch sy en brochtē hem niet onder de grauē
der Coningen Israels: ende zijn sone Ezechi-
as werdt Coninck in zijn stede.

Dat xxix. Capittel.

1. Ezechias onderstaet den verlaten eñ
verwoestedē dienst des Heeren weder te bren-
gē/ 6. eñ leert hoe de selue zy alles ongeluc
eñ straffe oorsake/ 12. des Heeren Tempel
wort door dē Leuiten eñ Priesterē gereynicht
20. De Coninck met den Ouersten offeren
daerin. 25. De Sanghers louen God met
Snarenspel/ 31. Des volcks offer 34./ is
meer/ als de Priesters wtrichten connen.

1 EZechias was vijf ende twintich Jaer
oudt/ a doe hy Coninck wert/ eñ regeer-
de neghen eñ twintich Jaer te Jerusa-
salem: zijn moeder hiet Abia/ een dochter
Sacharia.
2 Eñ hy dede dat den Heere wel beuiel/ ge-
lijck als zijn vader Dauid.
3 b Hy dede op de deure inna den huyse des
Heerē inder eerster Maent des eerstē Jaers
zyns Coninckrijcks/ ende beuestichdese.
4 Ende bracht daer in de Priesters eñ Leui
ten/ ende vergaderdese op de breede strate
teghen het Oosten/
5 Ende sprac tot hen: hoort my toe/ ghy Le
uiten: heylicht v/ dat gy heylicht het huys
des Heeren uwer vaderē God/ eñ brengt de
onreynicheydt wt het Heylichdom.
6 Want onse vaders hebben hen vergrepē
ende gedaen dat den Heere onsen God qua-
lick beualt/ eñ hebben hem verlatē: want sy
hebben haer aenghesicht vander Wooninge
des Heeren ghekeert/ ende haer den rugghe
toe ghekeert.
7 Ende hebben de deuren aendē Voorhuyse
toegesloten/ ende de Lampen wtgebluscht/
ende gheen Reuckwerck gherooct/ ende gee
nen Brantoffer ghedaen inden Heylichdom
den God Israels.
8 Daer vā is den toorne des Heerē ouer Ju-
da eñ Jerusalem ghecomen/ ende heeftse ge-
geuen in verstropinghe ende verwoestinge/
dat men se aenspijt/ als ghylieden met uwē
ooghen siet.
9 Want siet/ om desselue willē/ zijn onse va-
deren ghevallen door het sweert/ onse sonē/
dochteren ende wijuen/ zijn wech gheuoert.
10 Nu hebbe ick het inden sinne/ een verbont
te maken met den Heere den God Israels/
dat hem synē toorne ende grimmicheyt van
ons wende.
11 Nu myne sonē/ en weest niet traech: c want
v liedē heeft de Heere verkorē/ dat ghy voor
hem staen sult/ eñ ghy lieden syne Dienaers
ende Wierooekers zijt.
12 Doe maecten de Leuitē hen op: Mahath
de sone Amasai/ eñ Joel de sone Asaria/ van
den kinderē der Kahathiters: eñ vandē kin
deren Merari: Kis de sone Abdi/ eñ Asaria
de sone Jehaleel: Nu vanden kinderen der
Gersoniters: Joah de sone Simma/ ende E-
den de sone Joah.
13 Ende vanden kinderen Elizaphā: Simri/
ende Jeiel: ende vanden kinderen Asaph:
Sacharia ende Mathania.

Ezechias of
Ezechias
Coninck in
Juda 29.
iaer gansch
vroom.
a 2. Reg. 18. 2
b 2. Pa. 28. 24

Vermaninge
ge Ezechie
aen de Leui-
ten.

c Num. 18. 2.

Ende

14 Ende vanden kinderen Heman: Jehiel eñ
Semei: ende vanden kinderẽ Jedithun/ Se
maes ende Usiel.
15 Eñ sy vergaderden hare broeders/ eñ hey
lichden hen/ ende gingen daer in na den ge
bode des Coninckx/ wt den woorde des Hee-
ren/ te reynighen het huys des Heeren.
16 Ende de Priesters ghingen in/ binnen int
het huys des Heeren/ te reynigen/ eñ brach
ten alle onreynicheit/ (die inde Tempel des
Heeren ghevonden werdt/) op den Hof aen
den huyse des Heeren: ende de Leviten na-
menseop / ende droeghense wt in de Beke
Kidron.

De Priesters reynigen dẽ Tempel des Heeren.

17 Ende sy begonsten inden eersten daghe
der eerster Maent/ hen te heyligen/ ende aẽ
den achtsten daghe der Maent/ ghingen sy
in het Voorhuys des Heeren/ eñ heylichdẽ
het huys des Heeren acht dagen lanc/ ende
volbrachtent inden sestienden dage der eer
ster Maendt.
18 Eñ sy gingen in totten Coninc Ezechias/
eñ spraken: wy hebbẽ gereynicht het gant
sche huys des Heerẽ/ dẽ Brantoffers altaer
ende alle zijn ghereetschap / den Disch der
Thoonbrooden ende alle zijn gereetschap.
19 Ende alle Vatẽ/ die de Coninck Achas/ doe
hy Coninc was/ wech geworpen hadde/ doe
hy hem besondichde/ die hebben wy bereyt
eñ gheheylicht: siet/ sy zijn voor den Altaer
des Heeren.
20 Doe maecte hẽ de Coninc Ezechias vroech
op/ ende vergaderde de Oversteñ der Stadt/
ende ginck op ten huyse des Heeren.
21 Ende brachten hier toe seven Ossen/ sevẽ
Rammẽ/ seven Lammeren/ ende sevẽ Geytẽ-
bocken ten Sondoffer/ voor het Coninckrijc/
voor het Heylichdom/ ende voor Juda: ende
hy sprac tot den Priesterẽ den kinderen Aa-
ron/ dat sy offeren souden op den Altaer des
Heeren.

De Coninc metten Oversteñ in Juda/ offerẽ inden Tempel

22 Doe slachtedẽ sy de Runderen: eñ de Prie
sters namen het bloet/ eñ sprengdent op dẽ
Altaer: eñ slachteden de Rammen/ eñ spreng
den het bloet op den Altaer/ ende slachtedẽ
de Lammeren/ ende sprengden het bloet op
den Altaer.
23 Ende brachten de Bockẽ ten Sondoffer/
voor den Coninck/ eñ voor der Gemeyntẽ/
ende leyden hare handen op haer.
24 Eñ de Priesters slachtẽse/ eñ ontsondich-
den haer bloet op den Altaer te versoenen
het gantsche Israel: want de Coninc hadde
bevolen/ Brantoffer eñ Sondoffer te doen
voor het gansche Israel.
25 Ende hy settede Leviten inden huyse des
Heeren/ met Cymbalen/ Psalterẽ ende Har-
pen/ b als David bevolen hadde/ eñ Gad
de Siender des Coninccs/ ende de Propheet
Nathan: want het was des Heeren gebot
door syne Propheten.

De Sãgers loven God met Snarenspel.
b1.Par.25.1.

26 Eñ de Leviten stonden met den Snaren-
spelen Davids/ ende de Priesters met den
Trompetten.
27 Ende Ezechias hietse Brantoffer doẽ op
den Altaer: eñ om den tyt alsmen het Brant
offer begonde/ begonste ooc den sanck des
Heeren/ ende Trompetten/ ende op men-
gerley Snarenspel Davids des Coninckx
Israels.
28 Eñ de gantsche Gemeynte badt aen: ende
den sanck der Sanghers/ eñ het trompettẽ
der Trompetters/ duerde altemael/ tot dat
het Brandtoffer wtgherichtet was.
29 Doe nu het Brantoffer wt gerichtet was
buychde hem de Coninc/ eñ alle die by hem
voorhanden waren/ ende baden aen.
30 Eñ de Coninck Ezechias/ met tsamen dẽ
Oversten/ hiet de Leviten den Heere loven/
met den gedichte Davids/ ende Assaph des
Sienders: eñ sy loefden hem met vreuchdẽ/
ende neychden hen/ ende baden aen.
31 Eñ Ezechias antwoorde/ ende sprac: Nu
hebt ghy lieden uwe handen gevult den Hee
re/ treedt toe/ ende brengt hier den Offer/ eñ
Lofoffer/ ten huyse des Heeren: ende de Ghe-
meynte bracht daer toe Offer ende Lofof-
fer/ ende elck man met vrywilligen herten/
Brandtofferen.
32 Eñ het getal der Brantofferen/ die de Ge-
meynte daer toe bracht/ was tseventich Run
derẽ/ hondert Rammen/ ende twee hondert
Lammeren/ ende sulcks alle tot Brantofferẽ
den Heere.

Des volcx Offer.

33 Ende sy heylichden ses hondert Runderẽ/
ende dry duysent Schapen.
34 Doch der Priesterẽ was te weynich/ eñ en
conden alle Brantofferẽ de huyt niet af tree
ken: daerom namẽ sy hare broederẽ de Levi-
ten te hulpe/ tot dat het werck wtgerichtet
wert/ ende tot dat hen de Priesters heylich-
den: want de Leviten zijn lichter te heyligen
dan de Priesters.
35 Oock was der Brantofferen vele/ met den
vette der Dancofferen eñ Drancofferen/ tot
den Brantofferen: Also wert het Ampt aen
den huyse des Heeren veerdich.
36 Ende Ezechias verblijde hem met tsamẽ
allẽ volcke/ datmen met God bereydt ghe-
worden was: want het gheschiede gantsch
haestich.

Dat xxx. Capittel.

1. Ezechias vermaent het volck Passchẽ te houden. 6. ende hem tot den Heere harer vaderen God bekeeren/ 10. Vele drijvẽ haren spot daer mede/ 11. Andere / dier een ghantsch grooten hoop is/ nemen hen der vermaninghe vlijtich aen. 14. Het Passah wordt gheslachtet/ 17. Onreyne worden door Ezechie ghebedt / vanden Heere gheheylicht. 21. Het Feest wordt met dobbelen daghen/ 24. met ghantsch vele offeren ende groote vreuchde toegebracht.

1 Ende Ezechias sandt henen ten gantschẽ
Israel ende Juda/ ende schreef brieven
aen Ephraim ende Manassen / dat s
quamen ten huyse des Heeren te Jerusalem
Passah te houden/ den Heere den God Isra
els.

Een vermaninghe Pa- houe

2 Eñ de Coninck hielt eenen raet met synen
Oversten/ ende der gantscher Gemeyntẽ te
Jerusalem/ a het Passah te houden inder an
derer Maendt.

a Exo.12.3 Num.9.10.

3 Want sy en conden te dier seluer tijt niet
houden/ daerom dat de Priesters noch niet
ghenoech geheylicht waren/ ende het volck
noch niet te hoope ghecomen was te Jeru
salem.
4 Ende het behaechde den Coninck wel/ eñ
der gantscher Ghemeynten.
5 Ende bestelden sulcx/ dat het wtgeroepen
wert/ door gansch Israel/ van Berseba aen/
tot Dan toe/ dat sy quamen Pasah te houdẽ
dẽ Heere den God Israels te Jerusalem: wãt
het en was langhe niet ghehouden/ als het
gheschreven staet.
6 Ende de Loopers ghinghen henen met de
brieven/ vander handt des Coninckx ende
syner Oversten/ door gantsch Israel ende Ju
da/ wt den bevele des Coninckx/ ende spra-
ken: Ghy kinderen Israels/ bekeert u tot dẽ
Heere den Godt Abrahams / Isaacx ende
Israels: so sal hy hẽ tot u keerẽ tot dẽ over
gebleven / die noch overghebleven onder u
lieden zijn/ wt der handt der Coninghen te
Assur.

Een troostelicke vermaninghe Ezechie aen het volck.

7 Ende en weest niet als uwe vaderen ende
broederen, die hen aen dē Heere harer vade
ren Godt verghrepen/ ende hy gaffe in een
verwoestinghe, als ghy lieden selfs siet.
8 So en weest nu niet halstarrich/ als uwe
vaderē. maer geeft uwe handt dē Heere en
de koemt tot synē Heylichdō, dat hy geheylicht heeft eewichlick/ ende dient dē HEEre
uwen God so sal hy de grimmicheydt zijns
toorns van v lieden keeren.
9 Want so ghy vlieden bekeert tot den Hee
re/ so sullen uwe broederen ende kinderen
barmhertichheydt hebben/ voor dien/ diese
ghevanckelick houden/ dat sy weder in dit
Lant komen: b want de Heere uwe God is
genadich ende barmhertich/ ende sal zijn
aengesicht niet van v lieden keeren/ so ghy
v tot hem bekeert.

b Exo.39.7.

10 Ende de Loopers gingē van eener Stat
tot der anderer/ indē Lande Ephraim ende
Manasse, ende tot Sebulon toe. doch sy be
lachtense ende bespottense.
11 Doch veroot moedichden hen sommighe
van Asser/ ende Manasse ende Sebulon/
ende quamen te Jerusalem.
12 Oock quam Gods hant in Juda/ dat hy
hen gaf eenerley herte/ te doen na des Ko=
nincx ende der Oversten gebot/ wt dē woor
de des Heeren.
13 Ende daer quā een groot volck te hoope
te Jerusalē/ te houdē het Feest der ongehe=
uelder brooden/ inder anderer Maent, een
gantsch groote Ghemeynte.
14 Ende sy maeckten hen op/ ende brakē of
c de Altaren/ die te Jerusalem waren/ ende
alle Reuckwerck namē sy wech/ ende wier
pense in de Kidron.
15 Eñ slachteden het Passah/ aendē veertiē
den dage der anderer Maent: ende de Prie
sters ende Leuitē bekendē hare schande/ en
de heylichden hen ende brachten de Brāt=
offer ten huyse des Heeren/

Paschen woort gehou den tot Ezechie tydē.
c 2.Pa.28,24

16 Eñ stonden in harer ordeninge/ als het be
hoort/ na der Wet Mosis des māns Gods:
eñ de Priesters sprengden het bloet vander
hant der Leuiten.
17 Want harer warē vele inder Gemeyntē/
die hen niet geheylicht haddē/ daerō slach
teden de Leuiten het Passah/ voor alle die/
die niet reyn en waren/ dat sy den Heere ge
heylicht werden.

18 Oock was des volcks vele vā Ephraim/
Manasse/ Isaschar eñ Sebulon/ die niet
reyn en waren: maer en aten het Paschlam
niet/ als geschreuen staet: want Ezechias
bat voor hen/ ende sprac: De Heere die goe
dich is/ sal ghenadich zijn.
19 Allen die haer herte schickē/ God te soec
kē/ den Heere/ den God harer Vaderē/ d eñ
niet om der Heylighen reynicheydt wille.
20 Ende de Heere verhoorde Ezechiam/ eñ
heylichde het volck.
21 Also hieldē de kinderē Israels/ die te Je
rusalem geuonden werden/ het Feest der on
geheuelder brooden/ seuē dagen lanck/ met
grooter blyschappē: ende de Leuitē eñ Prie
sters loefden den Heere alle dage/ met stercken Snarenspelen des Heeren.
22 Eñ Ezechias sprac van herten met allen
Leuiten/ die een goet verstant hadden aen
den Heere/ ende sy aten het Feest ouer/ seuē
daghen lanck/ ende offerden Danckoffer/
ende danckten den Heere harer Vaderen
God.

d Dat is/ God siet het herte aē: wāneer dat oprecht is aen God/ so en braecht hy na de wtwē dighe reynicheyt niet/ die na de Wet heylich is.

23 Eñ de gantsche Gemeynte wert des sins/
noch ander seuen dagen te houdē: eñ hieldē
oock de seuen daghen met blyschappen.
24 e Want Ezechias de Koninc Juda/ gaf
een Heffinge voor de Ghemeynte, duysent

e 2.Pa.35.7

Ossen eñ seuē duysent Schapen: ende de O=
uerste gauen een Heffinge voor de Gemeyn=
te duysent Ossen/ ende tien duysēt Schapē:
also heylichden hen de Priesters vele.
25 Eñ de gantsche Gemeynte Juda verblij=
de haer/ ende de Priester als de Leuiten: eñ
de gantsche Ghemeynte/ die wt Israel ghe
komen was/ ende de vreemdelingen/ die wt
den Lande Israels ghekomen waren/ ende
die in Juda woonden.
26 Ende daer was eē groote blijschap te Je=
rusalem/ want sint der tijt Salomonis/ des
soons Dauids des Koninx Israels/ en was
sulcks te Jerusalem niet gheweest.
27 Ende de Priesters ende de Leuiten stondē
op/ ende segenden het volck/ ende haer stem
me werdt verhoordt/ ende haer ghebedt
quam in/ voor syn heylige Wooninge inden
Hemel.

Dat xxxj. Capittel.

1. Alle Afgodische kramen worden in Juda, BenJamin Ephraim/ ende Manasse/ na Paschen houden/ verstoort. 2. Priesters ende Leuiten werden in haer Ampt ge stelt. 3. merighs neeringe ouer bloedich ver sorcht. 11. ende met getrouwe Opsienders ende wtdeylers haers inkomens voorsien 20. Ezechias soeckt den Heere vā gantscher herten/ so heeft hy groot gheluck.

1 ENde doe dit altemael wtgherichtet
was/ togen wt alle Israliten/ die inden
Steden Juda gheuonden werden/ a
braken de Calumnen/ ende hieuwen de Ha=
ghen af/ ende braken de Hoochten ende Al=
taren af/ wt den gantschen Juda/ BenJa=
min/ Ephraim eñ Manasse: tot dat syse te
niete maeckten: ende de kinderen Israels to
gen altemael weder tot haren goede in ha=
ren Steden/

a 2.Pa.14.3 ende 17.3 ende 33.15.
b Of standt teecheuen.

2 Ezechias stelde oock Priesters eñ Leuitē in
hare ordeninge/ eenen yegheliicken na synen
Ampte/ beyde de Priesters ende Leuitē/ tot
Brantofferen ende Danckofferen/ dat sy
dienden/ danckten ende loefden/ inde poor=
ten des Leghers des Heeren.
3 Ende de Koninck gaf/ zijn deel van syner
haue/ tot Brantofferen des morghens ende
des auonts/ eñ tot Brandtofferē des Sab
baths eñ der Nieuwer Maenden eñ Fees
ten/ c als het gheschreuen staet in de Wet
des Heeren.

c Nu.28.3.9

4 Ende hy sprack totten volcke/ dat te Je=
rusalem woonde/ dat sy deel gauen den Prie
sterē eñ Leuiten: op dat sy des te b blijtiger
waren/ tot de Wet des Heeren.
5 Eñ doe dat woort wt quam/ gauen de kin=
deren Israels veel Eerstelingen van Koorn
Most/ Olye/ Heunich/ eñ allerley inkomin=
ge van velden/ ende allerley Tienden/ brach
ten sy vele in.
6 Ende de kinderen Israels ende Juda/ die
in den Steden Juda woonden/ brachten
oock Tienden van Runderen ende Schapē/
ende Tienden vanden gheheylichden/ dat sy
den Heere haren God gheheylicht hadden/
ende maeckten hier eenen hoop/ ende daer
eenen hoop.
7 Inder derder Maent begonsten sy hoo
pen te legghen/ ende inder seuender Maent
richteden sy het wt.
8 Ende doe Ezechias met den Ouerstē daer
in ginck/ ende sagen de hoopen/ loefden sy
den Heere ende zijn volck Israel.

b Op dat sy niet gebreeck halven des boetsels eñ der boeckē/ beyde het studeren te verlaten: eñ haer boetsel te soeckē, gedrongē werdē: want de kerckendienaers sullen versorcht zijn/ eñ studeren: als Nehemias eñ Sprach oock leeren

9 Ende Ezechias vrechde de Priesters/ eñ
de Leuiten/ om de hoopen.
10 Ende Asaria de Priester/ de Voorheem=
ste inden huyse Zadok/ sprack tot hem:
Sinde

Sindt der tijt datmē begonst heeft, de Hef-
finge te brengē int huys des Heerē, hebbē
wy gegeten ende zijn sat ghewordē, ende
daer is noch vele ouergebleuen: wāt de Hee
re heeft zijn Volck gesegent, daerom is de-
sen hoop ouergheblieuen.

Kiste voor de Priesterse ende Leuiten.

11 Doe beual de Coninck, datmen de kisten
maken soude aenden huyse des Heeren: eñ
sy maecktense.
12 Ende leyden daer in de Heffinge, de Tien
den, ende het geheylichde, trouwelicken: eñ
ouer dat selue was e † Ouerste, Chanā Ja
de Leuyt, eñ Simei zijn broeder, de ander.

e † Anders. Voorgesette.

13 Ende Jehiel, Asasia, Nagath, Asahel,
Jerimoth, Josabad, Eliel, Jesmachia,
Mahath eñ Bena Ja, geordineert vander
hant Chanan Ja ende Simei zijns broe-
ders, na den beuele des Coninck Ezechie:
nu Asaria was Ouerste indē huyse Gods.
14 Eñ Kore de sone Jemna de Leuijt, de Deur
wachter tegē Oostē, was ouer de vrijwilli
ge gauen Gods, hē toebetrout, die den Hee
re ter Heffinge gegeuen werden, ende ouer
de Allerheylichsten.
15 Ende onder syne hant waren: Eden,
Miniamin, Josua, Semaia, Amaria ende
Sachania, in de Steden der Priesters, op
geloove, dat sy geuen souden haren broede
ren, na harer ordeninghe, den cleynsten als
den grootsten.

f † And. wt ghenomen

16 f † Daertoe de gene die daer gerekēt wer
dē voor mans persoonē van drie Jarē oudt,
eñ daer bouen, onder allen die in het huys
des Heeren gingen, g † een yeghelicken aen
synen dage tot harē Ampten harer wacht,
na harer ordeninghe.

g † An. eenē yegelicken dach behoorte of dachrecht.

17 Ooc die voor Priesters gerekent werdē
inden huyse harer vaderen, eñ de Leuiten,
van twintich Jaren eñ daer bouē in harer
wacht na harer ordeninghe.
18 Daertoe die gerekent werdē onder hare
kinderen, wijuen, sonē ende dochterē inder
gantscher Ghemeynte: want sy heylichden
getrouwelicken het gheheylichde.

h † And. de mannē met namen benoemt verordent dat sy deel gauē den kinderē Aarōs etc. steden, allen etc.

19 Ooc warē h † daer mannē met namē be
noemt onder de kinderē Aaron dē Prieste-
ren, op den veldē der Voorstedē in allē Ste
den, dat sy deel gauen allē Mans persoonē
onder den Priesteren, ende allen die onder
de Leuiten ghereckent werden.
20 Also dede Ezechias indē gantschē Juda,
ende dede wat goet, recht ende warachtich
was, voor den Heere synen God.
21 Ende in allen doen, dat hy begonde aen
den dienste des huys Gods, na de Wet en-
de Geboden, te soecken synen God, dat de-
de hy van gantscher herten, daerom hadde
hy ooc gheluck.

Dat xxxij. Capittel.

1. Ezechias stopt alle putten voor Sena
cherib. 5. steret Jerusalem oueral met vrij
moediger herten. 6. eñ vermaēt zijn volck
op God te betrouwē. 9. Senacherib onder
staet den volcke de vermaninghe Ezechie
te ondernemen. 16. lastert Godt. 20. ende
wort na grouwelicker slachtinghe zijns
Heyrs, van synen eyghenen sonen in synen
Lande verworcht. 24. Ezechias is ondanc
baer tegen God. 3. wort van hem verla-
ten. 33. ende sterft.

Senacherib stryder tegē Jerusalem. 2. Reg. 18. 13. Esaie. 7. 33. ende 36. 1. Syra 48. 20

1 NA dese ghescheidenissen ende trouwe,
quam Senacherib de Coninc te Assur,
ende tooch in Juda, ende leyde hem
voor de vaste Steden, ende dachtese tot hē
te trecken.
2 Eñ doe Ezechias sach, dat Senacherib
quam, ende zijn aen gesichte stont te krijgē
teghen Jerusalem,
3 Werdt hy des raedts met synen Ouer-
sten ende Geweldigen, te bedecken de wa-
teren vanden Bornputten die buytē voor
der Stadt waren: ende sy holpen hem.
4 Ende een groot volck vergaderde hen eñ
deckten toe alle Bornputtē, eñ vloeydē de wa
teren middē indē Lande, eñ spraken: Op dat
de Coningen van Assur, niet vele waters en
vinden, wanneer sy komen.
5 Ende hy vreech eenen goeden moet, a eñ
bouwede allemuerē, waer sy ontwee warē, a 2. Pa. 29. Syra 48. 19
ende maeckte daer Torrens op: ende bouwe
de daer buyten noch eenē anderen muer, en
de beuestichde Millo, aen der Stadt Da-
uids: ende maeckte vele Wapenen ende
Schilden,
6 Ende stelde de Hooftlieden ten stryde, by
het volck, ende vergaderdese tot hem, op de
breede strate aen de poorte der Stadt, ende
sprack van herten met hen, ende seyde:
7 b Hebt eenen goeden moet, ende weest vrij b 2. Re. 6. 16.
moedich, en vreest v liedē niet, ende en wor
det niet vertzaecht voor den Coninck van
Assur, noch voor alle den hoop die by hem
is: want daer is een grooter met ons, dan
met hem.
8 c Met hē is eenē vleeschelickē arm, met c Jer. 17. 5.
ons daerentegen is de Heere onse God, dat 1. Joan. 4. 4
hy ons helpe, eñ voere onsē krijch: ende het
volck verliet hem op de woorden Ezechie,
des Coninckx Juda.
9 d Daer na sāt Senacherib de Coninc te As 7d 2. Re. 8. 2.
sur, syne knechten na Jerusalem, (want hy
lach voor Lachis, eñ alle zijn Heerschappen
met hem,) tot Ezechias den Coninck Juda,
ende ten gantschen Juda, dat te Jerusalē
was, ende liet hen seggen:
10 So spreect Senacherib de Coninc te As-
sur: Waer op vertrooft ghy v, ghy die woōt
in den beleghreden Jerusalem?
11 Ezechias ouerredet v liedē, dat hy v geue
in dē doot, honger ende dorst, ende seyt: De
Heere onse God sal ons verlossē vander hāt
des Coninckx van Assur.
12 Is hy niet de Ezechias, die zijn Hoochten
ende Altaren afghebroken heeft, ende ghe-
seyt tot Juda ende Jerusalem: Voor eenē
Altaer sult ghylieden aenbidden, ende daer
op rooken?
13 Weet ghyliedē niet, wat ick ende mijn va
der gedaen hebben allen Volcken indē Lan
den? Hebben oock de Goden der Heydenē in
den Landen konnen haer Lant verlossen vā
myner handt?
14 Wie is daer van allen Godē deser Heyde-
nē, die mijn vaders verbannē hebbē, die zijn
volck hebbe konnen verlossen wt myner
hant? Dat uwe God v lieden soude konnen
verlossen wt myner handt?
15 So en laet vlieden nu vā Ezechia niet be-
drieghen, ende en laet v lieden sulcks niet
ouerreden, ende en gheloost hem niet: want
so gheen God aller Heydenen ende Coninc-
rijcken, heeft zijn volck konnen van myner,
ende myner vaderen hant verlossen: so en
sullen v lieden oock uwe Goden niet verlos-
sen van myner handt.
16 Daertoe spraken zijn knechtē noch meer,
teghen den Heere den God, ende teghen sy-
nen knecht Ezechiam.
17 Ooc schreef hy brieuen, schimp te sprekē
den Heere den God Israels ende sprac van
hem ende seyde: Ghelijck als de Goden der
Heydenen inden Landen, harer volck niet
verlost en hebben van myner hant, so en sal
oock de God Ezechie, zijn volck niet ver-
lossen van myner handt.
18 Ende sy riepen met luyder stemmen op
Jodisch tot dē volcke te Jerusalem, dat op
der mueren was, hen verschrickē te makē,

ende te verschrickē/dat sy de Stat mochtē
ghewinnen.
19 Ende spraken teghen den God Jerusa-
lems / ghelijck als teghen de Goden der
Volcken op Aerden / die menschen hant-
werck waren.
20 Doch de Coninck Ezechias/ende de Pro
pheet Jesaia de sone Amoz/baden daer te-
ghen/ende schreyden inden Hemel.
21 Ende de Heere sant eenen Engel/die ver
delchde alle Geweldigē des Heyrs/eñ Vor
sten ende Oversten inden Legher des Co-
ninex te Assur/dat hy met schanden weder
in zijn Lant toech: e ende doe hy in zijns
Gods huys ginck/velden hem aldaer voor
het sweert/die van sijnen eyghen lijve ghe-
komen waren.

Senacherib wordet van zijn eyghen soonen ghedoodt.
e 2. Re. 16. 37 Tobie 1. 24.

22 Also halp de Heere Ezechiam/ende dien
te Jerusalem/wt der hant Senacherib des
Coninex te Assur/eñ alle andere/ende sont
hieltse voor allen rondtom.
23 Dat vele den Heere geschencken brachtē
te Jerusalem / ende kleyn odien Ezechie
den Coninck Juda :/ende hy wert daer na
verheven voor alle heydenen.
24 g Te dier tijt wert Ezechias doot kranc/
ende bat den Heere: die seyde het hem toe/
ende gaf hem een teecken.
25 Doch Ezechias en vergalt het niet ghe-
lijck als hem gegeven was: want sijn herte
verhief hem: daerom quam den toorne over
hem ende over Juda ende Jerusalem.
26 Doch Ezechias verootmoedichde hem/
dat hem zijn herte verheven hadde met tsa
men dien te Jerusalem: daerom en quam
den toorne des Heeren niet over hen, bewij
le dat Ezechias leefde.
27 Eñ Ezechias hadde gantsch grootē rijc-
dom ende eere/eñ maeckte hem schattē vā
silver/gout/edelsteenen/cruyden/schilden/
ende allerley kostelicke ghereetschap.

f Gelijck als een Herder zijn Schapē onderhoudt tegē de Wolvē/eñ hoedse/dz sy hier en daer gaē: ter Weyden also konden die te Jerusalem/oock wt ende in treckē/seker eñ sonder schade. Ezechias wert kranck.
g Reg. 20. 1. Esaie 38. 1/

28 Eñ Coornhuysen/tot der inkominge des
Coorns / Mosts ende Olye: ende Stallen
voor allerley Vee, eñ Schaepstallen/ voor
de Schapen.
29 Ende bouwede hem Stedē/eñ hadde Vee
aen Schapen ende Runderen de volheyt:
want God gaf hem seer groot goedt.
30 Hy is de Ezechias/die de hooge Wateren
dere in Gihon verdeckte/ende leydde se on-
der van westēwaert/na der Stat Davids:
want Ezechias was gheluckzalich in alle
zijn wercken.
31 Doe nu de Sentbaden der Vorsten van
Babel tot hem gesonden waren/te vragen
na het wonder dat inden Lande ghescjiet
was/h verliet hem God also / dat hy hem
versochte:op dat kont werde alles wat in
sijner herten was.

h Deu. 8. 2. ende 13. 3.

32 Wat nu meer van Ezechia te seggen is/
ende sijne barmhertichheyt/siet/dat is ghe-
schreven inden Gesichte des Prophetē Je
saie/des soons Amoz/inden Boeck der Co
ninghen Juda ende Israels.
33 i Ende Ezechias ontsliep met sijnen va-
deren/ende sy begroeven hem boven de gra
ven der kinderen Davids/ende gantsch Ju
da ende die te Jerusalem/dedē hem eere in
sijnen doot: ende zijn sone Manasses wert
Coninck in zijn stede.

i 2. Re 20. 21.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Manasses een heyloos Afgodēstich-
ter. 4. ende verwoester aller Godlicker Re
ligie. 11. wordt na zijn ghevanckenisse een
ware Dienaer Gods / ende Afgodenver-
stoorder. 21. Amon/die alleen sijnen vader in
den quaden na wandelt. 24. wordt van sy
nen knechten ghedoodt.

1 Manasses was a twaelf Jaer oudt/doe
hy Coninck werdt / ende regeerde vijf
ende vijftich Jaer te Jerusalem.
2 Ende dede dat den Heere qualick beviel/
na de grouwelen der Heydenē/die de HEE
RE voor den kinderen Israels verdreven
hadde.
3 Eñ keerde hem om/eñ bouwede de Hooch
ten. b die zijn vader Ezechias afghebroken
hadde: ende stichtede Baalim Altaren/ende
maeckte Hagen / ende bat aen allerley Heyr
aenden Hemel/ende diende hen.
4 Hy bouwede ooc Altarē inden huyse des
Heeren / c daer de Heere van ghesproken
heeft: d Te Jerusalem sal mijnen Naem zijn
eewichlick.
5 Ende bouwede allerley Altaren / allerley
Heyr aenden Hemel/in beyden Hoven aendē
Huyse des Heeren.
6 Ende hy liet sijne sonen e door het vyer
gaen/in het dal des soons Hinnon: ende ver
koos daghen/ende achtede op Voghelghe
schrey/ende toonerde / ende stichtede Waer
seggers ende Teeckenbedieders/ende dede
veel dat den Heere qualic beviel/hem te ver
toornen.
7 Hy stelde oock Beelden ende Afgoden/die
hy makē liet int huys Gods/f daer de Heere
David vā geseyt hadde/ende Salomo sijnē
sone: In dit huys te Jerusalē/g dat ick ver-
koren hebbe voor allen stammen Israels/
wil ick mijnen Name stellen eewichlick.
8 Ende en wil niet meer den voet Israels
laten wijcken vanden Lande/ dat ick haren
vaderen bestelt hebbe: so verre als sy hen
houden/dat sy doen alles wat ick hen gebo-
den hebbe/in allen Wetten/Geboden ende
rechten door Mose.
9 Doch Manasses verleydde Juda/eñ die
te Jerusalem/dat sy erger werden dan de
Heydenen/ die de Heere voor den kinderen
Israels verdelcht hadde.
10 Ende wanneer de Heere met Manasse en
de sijnen volcke spreken liet/en merckten sy
daer niet op.
11 h Daerom liet de Heere over hem komē de
Vorsten des Heyrs des Coninckx te Assur/
die namen Manasse gevangen met i † dete
ren ende bonden hem met ketenen/eñ brach
ten hem na Babel.
12 k Ende doe hy inden angst was/ smeecte
hy voor den Heere sijnen God/ende veroot
moedichde hem seer voor den God sijner va
deren.
13 Ende bat eñ smeeckte hem: doe verhoorde
hy zijn smeeckē/ende bracht hē weder te Je
rusalem in zijn Coninckrijcke: doe bekende
Manasses/dat de Heere God is.
14 Daer na bouwede hy de buytēste muerē
aen der Stat Davids/ vā Westenwaert aē
Gihon inder Beke, ende daer mē ter Visch
poorten in gaet/ende rontō aen l Ophel/eñ
maecktese seer hooch: ende leyde Hooftlieden
in de vaste Steden Juda.
15 m Ende nam wech de vreemde Goden/en
de de Afgoden wt den huyse des Heeren: eñ
die Altaren die hy gebouwet hadde op den
Berch des Heeren/ende te Jerusalem/ende
wierpse wt voor de Stadt.
16 Ende richtede toe den Altaer des Heeren/
ende offerde daer op Dancoffer eñ Lofoffer/
ende beval Juda/ dat sy den Heere den God
Israels dienen souden.
17 n Doch offerde het volck op de Hoochtē/
maer alleen den Heere haren God.
18 Wat nu meer van Manasse te segghen
is/ ende zijn ghebedt tot God / ende de Re-
denen der Sienders/die met hem spraken in
den Name des Heerē des Gods Israels/
siet

Manasses. 55. Jaer Konink in Juda.
a 2. Re. 21. 1.
b 2. Re. 18. 4
c 2. Sa. 7. 10
d 1. Re. 8. 29
2. Par. 7. 16.
e Leu. 18. 21.
Deut. 18. 10
2. Reg. 16. 3.
f 2. Sa. 7. 10
1. Reg 8. 16.
ende 9. 3.
g 1. Reg. 8. 3
h Deu. 28. 36
Job 36. 8.
Manasses gevangē tot Babel ghevoert.
i † An d. Velden.
k Deu. 30. 1.
1. Par. 15. 4.
l Neh. 3. 27. 3
m 2. Pa. 14.
ende 17. 3.
ende 31. 1.
n Deu. 12. 4.

siet/die zijn onder de Ghescchiedenissen der
Koninghen Israels.
19 Ende zijn gebet ende smeecken/ende alle
syne sondē ende misdaet/ende de stedē daer
a Of int wouden
hy de Hoochten op bouwede/ende a Hagē
eñ Afgodē stichtede/eer hy verootmoedicht
wert/siet/die sijn gheschreuen onder de ge
schiedenissen der Sienders.
Amō twee Jaer Coninck in Juda.
20 Eñ Manasses ontsliep met synē vaderen/
ende sy begrouen hē in synen huyse:eñ syn
sone Amon werdt Koninck in zyn stede.
21 Twee eñ twintich Jaer p was Amō oud/
p 2.Re.2.18
doe hy Koninck werdt, ende regeerde twee
Jaer te Jerusalem.
22 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
ghelijck als sijn vader Manasses gedaen
hadde:ende Amon offerde allen Afgoden/
die zijn vader Manasses gemaeckt hadde/
ende diende hen.
23 Doch hy en verootmoedichde hem niet
voor den Heere/ gelijck als hem zyn vader
Manasses verootmoedicht hadde:wāt A-
mon maeckte der schuldt vele.
24 Ende zijn knechten maeckten een ver-
bondt tegen hem ende doodden hem in sy-
nen huyse.
25 Doe sloech het volck indē lande/alle de
gene die dat verbont teghen den Koninck
Amon gemaeckt hadden:ende het volck in
den lande maeckte Josiā synen sone ten
Koninck in zyn stede.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Josias/na verstooringe aller Afgo-
derije inden lande .8. laet den Tempel veer
dich maken ten Dienste des Heeren .4.
Bekommert hem hooch ouer het gheuon-
den Wetboeck .20. ende so hy daer den
Heere om raedt vraecht .23. wort van des
Lants ongheluck .26. dat dannoch syn oo-
ghen niet sien en sullen/ berichtet .29.
Maeckt een verbondt met God .31. ende
houdt zijn Volck onder des Heeren ghe-
hoorsaemheyt zijn leefdaghe.

Josias 31. Jaer Koninck in Juda.
1 Acht a Jaer was Josias oudt / doe hy
Koninck wert/ende regeerde een ende
dertich Jaer te Jerusalem.
a 4.Re.22.1
2 Ende dede dat den Heere wel beuiel/ende
wandelde in de wegē zyns vaders Dauids/
ende en weeck niet/noch ter rechter noch
ter slincker zyden.
3 Want inden achtsten Jare zyns Koninck
rijcx/doe hy noch een Jongelinck was/be-
gonst hy te soecken den God zyns vaders
Dauids:ende inden twaelfsten Jare/ be-
b 2.Re.23.1
gonst hy Juda ende Jerusalem te reyni-
gen. b vanden Hoochten ende Hagen/ende
Afgoden/ende gegoten Beelden.
De Afgoderie werdt verstoort door Josiā.
4 Ende liet voor hem af breken de Altaren
Baalim/eñ de Beeldē daer bouē op. hieuw
hy daer bouen af:ende de Hagē/ende Afgo
den/ende Beelden brack hy/ende maeckte
se tot stof/ende strooydese op de doode grauē
der ghener die hen gheoffert hadden.
c 1.Re.13.2. 2.Re.23.20.
5 Ende c verbrandde het gebeente der Prie
sterē op den Altaren / ende reynichde also
Juda ende Jerusalem.
6 Daertoe inden steden Manasse Ephra-
im/Simeon/ende tot aen Naphthali/ in
d 2.Re.22.3
haren Woestynen rondtom.
Den Gods dienst wort weder aengerichtet na Godes Woort eñ Wet door Josiā.
7 Eñ doe hy de Altaren ende Haghen afghe
broken/ende de Afgodē kleyn vergruyst/en
de alle Beelden afgehouwen hadde/inden
gantschen lande Israels/quam hy weder
te Jerusalem.
8 d Indē achtienden Jare zyns Coninckrijcx/
doe hy het lant ende het huys ghereynicht
hadde/sandt hy Saphan den sone Azal Ja/
eñ Maeseia den Statvoocht/eñ Joah den
sone Joahas den Kantzilier henen/te beterē
het huys des Heeren zyns Gods.
9 Ende sy quamen tot den Hoogen Priester
Hilkia/eñ men gaf hen het gelt dat ie hup
se Gods gebracht was. het welc de Leuiten/
die aen den dorpel de wacht hielden/verga
dert hadden van Manasse/Ephraim/eñ vā
allen ouergebleuen in Israel/eñ vāden gant
schen Juda ende BenJamin/eñ e † vā dien/
e † And. weder te Jerusalem kommē waren.
die te Jerusalem woonden/
10 Ende gauent onder de handē der Arbeyts
lieden/die daer bestelt waren aenden huyse
des Heeren:ende sy gauent dien/die daer ar
beyd den aenden huyse des Heeren / ende
waer het veruallich was / dat sy het huys
beterden.
11 Deselue gauent voortaen den Timmerlie
den ende Bouwlieden:ghehouwen steenen
eñ geschaeft hout te koopen/ tot den balckē
aen den huysen/die de Koningen Juda ver-
doruen hadden.
12 Ende de mannen arbeydden aen den werc
Het Wetboeck wort weder ghevonden/ door Hilkia dē Priester. 2.Reg.22.8
ke trouwelicken:eñ ouer hen waren geordi-
neert: Jahath eñ Obad Ja de Leuiten vādē
kinderen Merari:Sacharia ende Mesullā/
vāden kinderen der Kahathiten/ het werck
voort te drijuen:ende warē altemael Leuitē/
die op Snarenspel konden.
13 Nu/ ouer de Lastdragers eñ toedriuers/
tot allerley arbeyt in allen Ampten/ waren
vanden Leuiten de Schrijuers/ Amptlieden
ende Deurwachters.
14 Eñ doe sy dat gelt wt namē/dat ten huy
se des Heeren ingelept was/ vant Hilkia de
Priester/het Boeck des Wets des Heeren/
door Mose ghegheuen.
15 Ende Hilkia antwoordde/eñ sprac tot Sa
phā den Schrijuer: Jck hebbe het Wetboec
geuonden inden huyse des Heeren:ende Hil/
kia dede het Boeck Saphan.
16 Saphan nu/brachte het totten Koninck
ende seydet den Coninck weder/ende sprac
Alles wat onder de handen uwer knechten
ghegheuen is/dat maken sy.
17 Ende sy hebben het gelt te hoope gegotē/
dat inden huyse des Heeren geuonden is eñ
hebbent gegeuen dien/die daer toe verordi-
neert zijn/ende den Arbeyders lieden.
18 Ende Saphan de Schrijuer seydet den Ko
ninck aen / ende sprack : Hilkia de Priester
heeft my een Boeck gedaen: ende Saphan
Het vijfste Boeck Mosis.
las daer in voor den Koninck.
19 Eñ doe de Koninck de woordē des Wets
hoorde/ verschuerde hy sijn kleeren.
20 Ende de Koninck gheboot Hilkia ende
Ahikam den sone Saphan / ende Abdon
den sone Micha/ende Saphan den Schrij
uer/ende Asa Ja den knecht des Conincks/
ende sprack:
21 Gaet henen/ende vraecht den Heere voor
my/ eñ voor de ouergebleuene in Israel/eñ
voor Juda/ ouer de woordē des Boecks/ dat
geuonden is: want de grimmicheyt des Hee
ren is groot/die ouer ons aengesteke is:dat
onse Vaderen niet ghehouden hebben het
woort des Heeren/dat sy deden/als geschre
uen staet in desen Boeck.
Hulda Prophetersse
22 f Doe ginck Hilkia henen/met samen den
f 2.Re.22.14
anderen van den Coninck wtghesonden/ tot
der Prophetersse Hulda / den wiue Sal-
g † Anders. Schoolhuyse. And. binnen der anderer muyren.
lum des soons Thakeath/des soōs Hasra/
des Cleederbewaerders/die te Jerusalem woon
de int g † ander deel/ende sprakē sulcks met
haer.
23 Eñ sy sprack tot hen: So spreeckt de He e
re de God Israels: Segt den man/die v lie e
den tot my ghesonden heeft/
24 So spreeckt de Heere:Siet/ jck wil on

gheluck brenghen ouer dese stede, ende ha-
re inwooners alle de vloecken, die ghe-
schreuen staen inden Boeck, diemen voor
den Koninck Juda ghelesen heeft.
25 Daerom dat sy my verlaten, ē andere
Goden gheroockt hebben, dat sy my ver-
toornden met allerley wercken harer han-
den: ende myn grimmicheyt sal aenghesto-
ken worden ouer dese stede, ende niet wt-
ghebluscht worden.
26 Ē tot den Coninck Juda, die v lieden wt
gesondē heeft den Heere te vragen, sult gy
also seggen: So spreecht de Heere de God
Israels, vā den woorden die ghy gehoort
hebt.
27 Daerom dat v herte weeck geworden is
ende hebt v veroo tmoedicht voor God, doe
ghy syne woorden hoordet teghen dese
Stat, ende teghen hare inwooners, ende
hebt v voor my verootmoedicht, ende uwe
kleederen verscheurdt, ende voor my ghe-
weent/ so hebbe ick v ooc verhoort/ spreect
de Heere.
h 2 Re 22.20 28 h Siet/ ick wil v vergaderen tot uwe va-
deren/ dat ghy in v graf met vreden verga-
dert wordet: dat uwe ooghen niet en sien/
alle dat ongheluck, dat ick ouer dese stede
ende hare inwooners brengen wil: ende sy
seyden den Koninck weder.
i 2 Reg 23.1. 29 i Doe sant de Coninc henē/ ē liet te hoo
Josua pe komen alle oudtsten in Juda ende Je-
maeckt. rusalem.
Een vbont 30 Ende de Coninck ginck op int huys des
met God na Heeren, ē alle man in Juda, ēde inwoo-
Gods Wet. ners te Jerusalem/ de Priesters, de Leuiten
ē alle het volck, beyde kleyn ē groot: ē
alle woorden inden Boeck des Verbonts
dat inden huyse des Heeren geuondē wert/
werden voor haren ooren ghelesen.
k 2 Re. 23.3 31 Ende de Coninck k tradt aen zijn plaet-
l Josu. 24.25 se: ende maeckte een l Verbondt voor den
2 Par. 6.12. Heere: datmen den Heere na wandelen sou
de/ te houden syne Geboden, Getuygenissē
ē Rechten/ van gantscher herten/ ende vā
ghantscher zielen, te doen na alle woorden
des Verbonts/ die gheschreuen stonden in
desen Boeck.
32 Ē alle die te Jerusalem ende in Ben Ja
min voorhanden waren/ stonden daer: ē
de inwooners te Jerusalem deden na den
Verbonde Gods harer Vaderen God.
33 En Josia nam wech alle grouwelen wt
allen Landen/ die der kinderen Israels wa
ren: ende maeckte dat alle die in Israel ge-
m Jos 24.31 uonden werden, den Heere haren God dien
Judic. 2.7. den: m solange als Josia leefde/ en weken
sy niet vanden Heere haren Vaderen God

Dat xxxv. Capittel.

1. Josia houdt Paschenfeest / 2 bestelt
Priesters ē Leuiten, die met berichte des
volcx, den Godsdienst, na harer ordeninge
wtrichten: 20. wordt vanden Coninck in
Egypten, dien hy na des Heeren woordt nz
en wil wijcken/ ghewont/ 24. ende na zijn
doodt vanden synen beclaecht.

Paschen wort gehouden na de Wet/ te Josie tijden.
a 2 Re 23.21
3 Esdr. 1.1.
Deut. 16.1.

1 Ende Josia a hielt den Heere Passah te
Jerusalem, ende slachtede het Passah
inden veertienden daghe der Eerster
Maendt.
2 Ē hy settede de Priesters in hare wacht
ende sterckte se tot haren Ampte indē huy
se des Heeren.
3 Ende sprack tot den Leuiten/ die gantsch
Israel leerden/ ende den Heere gheheylicht
waren: Settet de heylighe Arcke int huys/
b Pa 23.27 dat Salomo de sone Dauids des Coninex
Israels ghebouwet heeft: b ghy en sultse
niet op de schouderen draghen: so dient nu
den Heere uwen God / ende synen volcke
Israels.
4 Ende bereyt het huys uwer Vaderen in
uwer ordeninge, als sy gheschreuen is van
Dauid den Coninck Israels ende synen so-
ne Salomo.
5 Ē staet int Heylichdom na der ordenin-
ge der vaderē huysen, onder uwē broederē/
vanden volcke ghebooren: oock de ordenin-
ge der vaderen huysen onder den Leuiten.
6 Ē slachtet het Passah, ē heyliget v lie-
den, ende schickt uwe broederen, dat sy doē
na den woorde des Heeren door Mose.
7 c Ē Josia gaf ter Heffinge voor den ge- c 2 Pa 30.24
meynen man, Lammeren ē ionge Gheytē/
(altemael tot den Passah/ voor alle die daer
voorhanden waren) aenden getale dertich
duysent/ ende drie duysent Runderen, alte-
mael vanden goede des Conincks.
8 Syne Vorsten daerentegen/ gauen ter hef
finge vrywillich voor het volck, ē voor de
Priesters/ ē Leuiten/ (namelicken / Hilkia/
Sachar Ja ē Jehiel, de Vorsten inden huy
se Gods onder den Priesteren/) ten Passah/
twee duysendt ende ses hondert Lammeren
ende Gheyten: Daer toe dry hondert Run
deren.
9 Mu Chanan Ja/ Sema Ja/ Methaneel/
ende syne broederen/ Hasab Ja/ Jeiel ē Jo
sabad/ der Leuiten Oueersten, gauen ter Hef
finge den Leuiten ten Passah/ vyf duysende
Lammeren ende Gheyten, ende daer toe vyf
hondert Runderen.
10 Also wert den Godsdienst beschickt/ ende
de Priesters stonden in harer stede/ ende de
Leuiten in harer ordeninge/ na den gebode
des Conincks.
11 d Ende sy slachteden het Passah ende de d 2 Pa 29.22
Priesters namen van haren handen/ ende
sprengden, ende de Leuiten toghen hen de
huydt af.
12 Ē namen de Brandtofferen daer van/
dat syse gauen onder de deelen der Vaderen
huysen/ in haren gemeynen hoop/ den Hee-
re te offerē/ e als het geschreuen staet in het e. Leuit. 1.2.
Boeck Mosis: so deden sy met den Runde-
ren ooch.
13 Ē sy koockten het Passah by den vyere
f also het behoort: daerentegen wat geheyl- f Exod. 12.9
licht was, dat koockten sy in Potten Kete
len/ ende Pannen / ende sy maecktent met
haeste voor den gemeynen hoop.
14 Ē daer na bereyden sy ooch wat voor
hen/ ē voor de Priesters: want de Priesters
de kinderen Aaron/ arbeyddē aē de Brant-
offer ē vette, tot inden nacht: daerom mee
sten de Leuiten voor hen ende voor de Prie-
sters de kinderen Aaron wat bereyden.
15 Ē de Sangers/ de kinderen Asaph/ stō
dē in harer stede/ g na den gebode Dauids g 1 Pa 25.2.
ē Asaph / ende Heman/ ē Jedithun/ des ende. 26.1.
Sienders des Koninex, ende de Deurwach-
ters in allen poorten: ende sy en weken niet
van haren Ampte: want de Leuiten hare
broeders/ bereyden wat voor hen.
16 Also wert beschickt allen Gods dienst des
Heeren/ des daechs, datmen Passah hielt/ ē
Brandtoffer dede op den Altaer des Heerē
na den gebode des Konincks Josia.
17 Also hielden de kinderen Israels/ die voor
handen waren/ Passah te dier tijt/ ende het
Feest der ongheheuelder brooden/ seuen dagē
lanch.
18 Daer en was geen Passah ghehouden in
Israel/ als dat, vāder tijt Samuelis aē des
Propheten/ ende geen Coninck Israels had
de sulcken Passah gehouden/ gelijck als Jo
sia Passah hielt/ ende de Priesters / Leuiten/
gantsch

gantsch Juda/ende wat van Israel voor
handē was/eñ de inwoonders te Jerusalē
h 2.Reg 23.23 19 h Inden achtienden Jare des Conincks
rijcks Josia/ wert dit Passah ghehouden.
20 Na desen/als Josia het huys berept had
Necho Co-ninck in Egyp-ten. de/tooch i Necho de Coninck in Egyppten
op/te strydē tegen Carchemis aen Phradt
ende Josia tooch wt hem teghen.
i 2.Re.23.29. 3 Esd.1.25 21 Doch hy sant Boden tot hem/eñ liet hē
seggen: Wat hebbe ick met v te doen/ ghy
Coninck Juda: ick en kome als nu niet te-
ghen v/ maer ick krijghe teghen een huys/
ende God heeft ghesept/ick soude my has
ten: hout op van Gode die met my is/ dat
hy v niet en verderue.
22 Doch Josia en keerde zijn aengesicht
niet vā hē / maer schickte hem met hem te
stryden/ eñ en hoorde de woorden Necho
k Zach 12.11 niet/wt den monde Gods: k ende quā met
hem te stryden op den effenen velde by Mi
giddo.
23 Nu/de Schutters schoten den Coninck
Josia wort doodelick gewont/eñ sterft Josia: ende de Coninck sprack tot synen
knechten: l Voerdt my ouer/ want ick ben
seer ghewont.
24 Eñ zijn knechten namen hem vandē wa
l 1.Reg 22.34 3 Esd 1.30. gen/ ende voerden hem op synen anderen
waghen/ende brachten hem te Jerusalem
eñ hy sterf/ eñ werdt begrauē onder de gra-
uen syner vaderen: eñ gantsch Juda eñ Je
rusalem/droeghen leedt om Josia.
Jeremi as de Prophet beklaecht Josiā. 25 Eñ Jeremias beclaechde Josiā: eñ alle
Sanghers eñ Sangherssen/spraken hare
Klaechlieden ouer Josiā/tot op desē dach
ende maeckten een ghewoonheyt daer wt
in Israel: siet/ het is gheschreuen onder dē
Zach 12.11.12 Klaechlieden.
3 Esd.1.31. 26 Wat nu meer van Josia te seggen is/eñ
syne barmherticheyt na der Schrifte/in de
Wet des Heeren/
27 Eñ syne geschiedenissen/beyde de eerste
eñ de laetste/siet/ dat is ghescreuen in het
Boeck der Coninghen Israels ende Juda

Dat xxxvj. Capittel.

1. Joachas wort door den Coninck in Egyppten vanden Coninckelicken Ampte afghesettet. 4. Joiakim/ 9. Joiachin/ 11. Zedekia/ wordē na malkāderē om harer/ 14. der Priesteren / ende des ghantschen volcx sonde wille met den vaten des huys des Heerē/ ende allen den volcke/ 7. na Babel gevoert. 18. Jerusalem ende den Tempel verstoort. 20. ende na tseuentich Jaer onder den Coninck Cores/ verlossinghe eñ vryheyt wt der Babylonischer ghevanckenisse ghegheuen.

Joachas drie Maenden Coninc in Juda. 1 Ende a het volck inden lande/nam Joa
chas den sone Josia/ende maeckten hē
ten Koninck in zijns vaders stede te Je
rusalem.
a 2.Re.23.30 3.Esd.1.34. 2 Drie eñ twintich Jaer was Joachas out
doe hy Koninc wert/eñ regeerde drie Maē
den te Jerusalem.
3 Want de Coninck in Egyppten stelde hē
af te Jerusalem/ende schattede het landt
om hondert Centener siluers/ ende eenen
Centener goudts.
Necho. b 1.Mac.1.13. 4 b Ende de Coninck in Egyppten / maecte
Eliakim synē broeder ten Coninck ouer Ju
da ende Jerusalem/ende veranderde synē
2.Re.24.1 name Joiakim: nu synē broeder Joachas
Joiakim elf Jaer Co-ninck in Juda. Necho/ ende bracht hem in Egyppten.
5 Vyf ende twintich Jaer was Joiakim
oudt/doe hy Koninck wert ende regeerde
elf Jaer te Jerusalem: ende dede dat dē Hee
re synen God qualick beviel.
b 2.Re.24.1 6 Ende d Nabugodonozor der Coninc te
Babel tooch tegen hem op/ende bandt hem
met ketenen/dat hy hem na Babel voerde.
Nabucho donozor. 7 Ooc brachte Nabuchodonozor sommi-
ghe e Vaten des huys des Heeren na Babel
e Esd 1.7. Dani.1. ende leyde se in synen Tempel te Babel.
8 Wat nu meer van Joiakim te seggen is/
ende syne grouwelen die hy dede/ende die
aen hem gheuonden werden/ siet/ die zijn
gheschreuen in het boeck der Koninghen Is
raels ende Juda: eñ de sone Joiachin wert
Coninck in zijn stede.
Joiachin drie Maent eñ tiē dagē Koninck in Juda. 9 Acht Jaer was Joiachin oudt/doe hy Co
ninck werdt/ende regeerde drie Maenden
ende tien dagen te Jerusalem: ende dede dat
den Heere qualick beviel.
10 Doe nu het Jaer om quam/sandt Nabu
chodonozor henen ende liet hem na Babel
halen/met de Costelicke Vaten inden huyse
f Nn. zijns vaders broeder Zede kia elf Jaer Koninck in Juda. des Heeren: ende maeckte Zedechiā f synen
broeder tē Coninc ouer Juda eñ Jerusalem.
11 Een ende twintich Jaer was Zedechias
oudt/doe hy Coninck werdt ende regeerde
elf Jaer te Jerusalem.
12 g Ende dede dat dē Heere synen God qua
2 Reg 24.17 Jerem 37.1 ende.52 1. lick beviel/ende en verootmoedichde hem
niet voor den Propheet Jeremiā die daer
sprack wt den monde des Heeren.
g Jere.52.3 13 Daertoe wert hy afvallich van Nabucho
donozor den Coninc te Babel/die/ eenen eet
by Gode van hem ghenomen hadde: ende
werdt hardtneckich/ende verstocte zijn her
te/dat hy hem niet en bekeerde/ tot den Hee
re den God Israels.
14 Ooc maeckten alle Ouersten onder den
Priesteren/met tsamen den Volcke/des son
dighens vele/na allerley grouwelē der Hey
denen: ende verontreynichdē het huys des
Heeren/dat hy gheheylicht hadde te Jeru
salem.
15 h Ende de HEERE harer Vaderen God
h Jere 25.4 i Dat is: hy seyde het hē tytlyckē ge noech te vo rē/ dat sy al le weghe tyt genoech hadden hen te beteren/ eer de straf fe quam. i sant droech tot hen door syne Boden: wāt
hy verschoōde synes Volcx/ ende syner Woo
ninghe.
16 Doch sy bespotteden de Boden Gods/
ende verachteden syne woorden / ende be-
schimpten syne Propheten/tot dat de grim
micheyt des Heeren ouer zijn Volck wies/
dat daer geen heelen meer en was.
17 k Want hy voerde ouer henden Coninck
der Chaldeen/ ende liet verworghen hare
ionghe Manschap met den sweerde/inden
huyse haers Heylichdoms: eñ en verschoō-
k 1. Reg 9.6 2. Reg 25.1 De verstoo inge Jeru salems eñ des Tem pels. de noch der Jongelingen noch der Maegh
den/noch der Ouden noch der Grootvaders/
altemael gaf hyse in zijn handt.
18 Eñ alle Vaten inden huyse Gods/groot
ende kleyn/ de Schattē inden huyse des Hee
ren/ende de Schatten des Conincks ende
syner Vorsten / liet hy altemael na Babel
l 2 Re. 20.17 ende 25.8 Jere. 20.5. Dan 5.1. voeren.
19 Ende sy verbrandden het huys Gods/eñ
braken af de Mueren te Jerusalem / ende
alle hare Pallaysen verbranden sy met vye
re/ dat alle haer kostelicke tuych verdorvē
m Jeremi as Hoodich de. 70. iaer inder ghe vanckenisse Babel. werdt.
20 Ende voerde wech na Babel/ wie vandē
sweerde ouer gebleuē was: eñ sy werdē syne
ende syner sonen knechten/tot dat het Co-
ninckrijck der Persen regeerde.
n Jere.25.1 ende 29 10 Leuit 26 34. 21 Op dat veruult werde het woort des Hee
ren/door den mont m Jeremie/ n tot dat
het lant aen synē Sabbathē genoech had
Cores Co ninck in Persen. de: want den gantschen tydt ouer der ver-
stooringe/ was het Sabbath/ tot dat tseuē
tich Jaer vol werden.
o Esra. 1.1 p Jere.25.12 q Dani 9 2 3 Esd.2.1. 22 o Nu inden eersten Jare Cores des Co-
ninx in Persē/ op dat veruuldt werde het
woordt des Heeren/p door den mont Jere
mie ghesproken: q Verweckte de Heere den
gheest

geest Cores des Coninckx in Persen/ dat hy
liet wt roepen door zijn gansch Coninckrijc
ooc door schriften/ ende segghen:
a 23 So spreeckt Cores de Coninck in Persen:
De Heere de God vanden Hemel/ heeft my
alle Coninckrijcken inden Lande ghegheuẽ/
eñ heeft my beuolen/ hem een huys te bou-
wen te Jerusalem in Juda: wie nu onder v
lieden van sijnen volcke is / met dien zy de
Heere zijn God/ ende trecke op.

Eynde des tweeden Boecks
der Chronica.

Argument.

1. Esdras. Cap. 10.

NV volghen de boecken/ door welcken ver
claert wort/ wat dẽ volcke Gods geschiet
is na de Babilonische geuanckenisse. Het
eerste is Esdras / waer door de waerheyt der
beloften Gods bewesen wort. Want dewyle
de Babilonische gheuanckenisse deurde/ heeft
het volck tot den Heere gheroepen/ eñ de Heere
heeftse door zijn goetheyt verhoort. Waerom
me doe de 70. Jaren veruult warẽ/ was de Co
ninck Cyrus hen gonstich eñ ghenadich/ ende
gaf hen vryheyt wederomme in haer landt te
gaen/ Ja met groote gauen vã gout eñ siluer
om met hen te dragen/ op dat de Tempel we-
der opgebouwet wordt. So hebben sy dã be
gonnen eenen Altaer op te richten: ende eẽ ye
gelick maecte hem bereyt tot de wederopbau
winge des Tempels: nochtans waren sy daer
veertich Jaren lanck besich / om haer goede
wercken volbrenghen. Ende de Tempel wert
ten eynde wederopghericht ende gheheylichte
onder Coninck Darius den Jonghen. Daer-
na quam Esdras/ die de Wetten ende oorde
ẽ wederoprichtede/ ende heeft sommi-
ge groote feylen in de Ghemeynte
ende in de Voorneemste der
Gemeynte ghebetert/
ende wederom
te rechte ge
bracht.

Het Boeck
Esdras.

Dat Eerste Capittel.

1. Cores na den wtgane der tseuentich
Jaren/ laet het volck in Judeam trecken/
den Tempel ende de Stadt Jerusalem we
der te bouwen. 4. Vermaent zijns Lants
Insaten/ tot milderhandtreyckinge aen de
selue/ 7. ende sent de Vaten des huys des
Heeren/ van Nabuchodonozor wech ghe-
uoert/ weder.

Cores/ na den wtganc der tseuen-tich Jaren/ laet het volc in Judeam trecken/ dẽ Tempel eñ de stadt Je-rusalem we-der te bou-wen.
a 2 Pa. 36 22
3. Esd. 2. 1.
b Jer. 25 12. ende 29. 10.
c Esa 45 1 13

1 [I]N dẽ eersten Jare a Cores
des Coninckx in Persẽ op
dat veruullet werde het
woort des Heerẽ b door
dẽ mont Jeremie gespro
ken: Verweckte de Heere
den gheest Cores des Co
ninckx in Persen: dat hy
liet wtroepen door zijn gansch Coninckrijc
ooch door schriften/ ende segghen:
2 So spreect Cores de Coninck in Persen:
c de Heere de God vanden Hemel heeft my
alle Coninckrijcken inden Lande ghegheuẽ/
eñ heeft my beuolen/ hem een huys te bou-
wen/ te Jerusalem in Juda.
3 Wie nu onder v lieden van sijnẽ volcke is
met diẽ sy zijn God/ ende hy trecke op na Je
rusalẽ in Juda/ eñ bouwe het huys des Hee
rẽ des Gods Israels: hy is de God die te Je-
rusalem is.
4 Eñ wie noch ouerblevẽ is/ aen allen plaet
sẽ/ daer hy een vremdelinck is/ dien helpẽ de
lieden sijner plaetsen / met siluer ende gout/
goede ende Vee/ wt vryen wille/ ten huyse
Gods te Jerusalem.
5 Doe maecktẽ hen op de Ouerste vaders wt
Juda ende Ben Jamin/ ende de Priesters eñ
Leuiten/ alle/ welcker gheest God verweckte
op te trecken/ ende te bouwen het huys des
Heeren te Jerusalem.
6 Ende alle die rontom hen waren/ stercten
haer hãt/ met silueren eñ guldẽ gereetschap/
met goude/ ende Vee/ ende kleynodien/ be-
haluen wat sy vrywillich gauen:
7 d Eñ de Coninck Cores brachte wt de Va d Jer. 27. 6
tẽ des huys des Heeren/ e die Nabuchodo- Het ghetal
nozor wt Jerusalem genomen/ ende in zijns der Vaten
Gods ghedaen hadde. des huys
8 Ende Cores de Coninck in Persen/ brach- des Heeren/
tese wt door Mithredath dẽ Schatmeester/ die wt beuel
ende teldese f Sesbazar den Vorste Juda. Cores/ we-
9 Eñ dit is haer getal: dertich gulden Bec- der te Jeru-
kens/ ende duysent silueren Beckens/ neghẽ salem ghe-
ende twintich Messen/ bracht zijn.
10 Dertich gulden Bekers/ ende der anderen e 2 Pa 36. 7
silueren Bekers/ vier hondert ende tiẽ/ ende 10. 13
ander Vaten duysendt. Dan. 1. 2.
11 Dat aller Vaten/ beyde gulden eñ silueren/ Sesbazar,
vijf duysent ende vier hondert waren: alte- een Vorst
mael brachtese Sesbazar op/ met dien/ die Juda.
wt der geuanckenisse van Babel/ op togen f Esra 5. 14.
na Jerusalem.

Dat ij. Capittel.

1. Summa der / die na den lxx. Jaren
geuanckenisse te Babel weder opgetoghen
zijn. 68. gauen der Ouersten vaderen/ tot
Tempelbouwinghe ghegheuen.

1 DJt zijn de kinderẽ wt den Landen/ a die Summa der/
optoghen wt der geuanckenisse/ die Na die na tseuẽ
buchodonozor de Coninck te Babel/ tich Jaren/
hadde na Babel geuoert/ ende weder tot Je wt der ghe-
rusalem/ ende in Juda quamẽ/ een yegelick uanckenisse
in zijn Stadt. te Babel/
2 Ende quamen met Serubabel / Jesua/ b weder opge
Nehemia/ Sera Ja/ Reel Ja/ Mardochia/ comen zijn.
Bilsan/ Mispar/ Bigenai/ Rehum eñ Bae- a Neh. 7. 6
na: dit is nu het getal der mannẽ des volcx 3 Esd. 5. 1.
Israels: Serubabel.
3 Der kinderen Pareos/ twee duysent/ hon b Nehe. 2. 8
dert ende twee ende tseuentich.
4 Der kinderẽ Sephatia/ drye hondert ende
twee ende tseuentich.
5 Der kinderẽ Arach/ seuen hondert eñ vijf
ende tseuentich.
6 Der kinderẽ Pahath Moab/ onder dẽ kin
derẽ Jesua Joab/ twee duysent/ acht hõdert
ende twaelue.
7 Der kinderẽ Elam/ duysent/ twee hondert
ende vier ende vijftich.
8 Der kinderen Sathu/ neghen hondert ende
vijf ende veertich.
9 Der kinderen Sacai/ seuen hondert ende
tsestich.
10 Der kinderẽ Bani/ ses hondert ende twee
ende veertich.
11 Der kinderen Bebai/ ses hondert ende drie
ende twintich.
12 Der kinderẽ Asgad/ duysent twee hondert
ende twee ende twintich.
13 Der kinderẽ Adonikam: ses hondert ende
ses ende tsestich.
14 Der kinderen Begenai/ twee duysent eñ
ses ende vijftich.

15 Der kinderē Adin/vier hondert ende vier
ende vijftich.
16 Der kinderen Atar van Ezechias/ acht
ende tneghentich.
17 Der kinderē Bezai/drie hondert ende drie
ende twintich.
18 Der kinderē Jorah hondert eñ twaelue.
19 Der kinderen Hasum/ twee hondert ende
drie ende twintich.
20 Der kinderen Gibbar/ vijf ende tneghen
tich.
21 Der kinderē Bethlehem hondert/eñ drie
ende twintich.
22 Der mannen Netopha/ ses ende vijftich.
23 Der mannē van Anathoth/hondert ende
acht ende twintich.
24 Der kinderen Asmaueth/twee ende veer
tich.
25 Der kinderen van Kiriath Arim Caphi-
ra/ende Beeroth seuen hondert/ ende drie eñ
veertich.
26 Der kinderē van Rama eñ Gaba/ses hon
dert ende een ende twintich.
27 Der mannen vā Michmas hondert ende
twee ende twintich.
28 Der mannē van Beth El eñ Ai twee hon-
dert ende drie ende twintich.
29 Der kinderen Nebo twee ende vijftich.
30 Der mannen vā Magbis hondert eñ ses
ende vijftich.
31 Der kinderen des anderen Elam duysent
twee hondert ende vier ende vijftich.
32 Der kinderē Harim/ drie hondert eñ twin
tich.
33 Der kinderen Lot/ Hadid ende Ono/ seuē
hondert ende vijf ende twintich.
34 Der kinderen Jericho/ drie hondert eñ vijf
ende veertich.
35 Der kinderē Senaa/ drie duysent ses hon
dert ende dertich.
36 Der Priesters/ der kinderē Jodaia/ vandē
huyse Jesua/negen hondert ende drie ende
tseuentich.
37 Der kinderen Immer duysent ende twee
ende vijftich.
38 Der kinderen Puthur/duysent/twee hon-
dert ende seuen ende veertich.
39 Der kinderen Harim duysent ende seuen
tiene.
40 Der Leuiten: der kinderen Jesua eñ Kad-
miel/ vanden kinderen Hodauia/ vier ende
tseuentich.
41 Der Sangers: der kinderē Assaph/ hōdert
ende acht ende twintich.
42 Der kinderē der Poortwachters: de kinde
rē Sullum/de kinderē Atar/de kinderē Tal-
mon/ de kinderen Akub/de kinderē Hatita/
ende de kinderen Sobai al te samē hondert
ende neghen ende dertich.
43 c Der Nethinim: de kinderē Ziha/ de kin-
deren Hasupha/ de kinderen Thabaoth.
44 De kinderen Keros/ de kinderē Sieha/ de
kinderen Padon/
45 De kinderen Lebana/de kinderē Hagaba/
de kinderen Akub/
46 De kinderen Hagab/de kinderē Samlai/
de kinderen Hanan/
47 De kinderen Giddel/de kinderē Gahar/
de kinderen Reaia/
48 De kinderen Rezin/de kinderen Nekoda/
de kinderen Gasam/
49 De kinderen Usa/de kinderē Passeah/de
kinderen Besai/
50 De kinderen Asna/de kinderē Meunim/
de kinderen Nephusim/
51 De kinderen Bacbuc/ de kinderen Hakn-
pha/ de kinderen Harhur/
52 De kinderen Bazeluth/ de kinderē Meh
ida/ de kinderen Harsa/

c Nehem.7.46.

53 De kinderen Barkom/de kinderē Sissera
de kinderen Thamah/
54 De kinderen Nezia h/de kinderen Hathi
pha/
55 De kinderen der knechtē Salomō: de kin
deren Sotai/ de kinderē Sophereth/ de kin
deren Pharuda.
56 De kinderen Jaela/ de kinderē Darkon/ de
kinderen Giddel/
57 De kinderen Sephatia/ de kinderē Hattil/
de kinderē Pochereth van Zebaim/ de kin-
deren Ami.
58 Aller Nethinim eñ kinderen der knechtē
Salomō waren te samen/ drie hondert ende
twee ende tneghentich.
59 d Ende dese toghen oock mede op/ et Mi
thel Melah Thel/ Harsa/ Cherub Addon/
e de Immer/ doch sy en condē harer vaderē
huys noch zaet niet bewijsen/ of sy wt Israe
el waren.
60 De kinderen Delaia/ de kinderen Tobia/
de kinderē Nekoda/ ses hondert ende twee
ende vijftich.
61 Eñ vanden kinderē der Priesters: de kinde
ren Haboia/ de kinderen Hakoz/ de kinderen
Barsillai/ die vandē dochterē Barsillai des
Gileaditers een wijf nam/ ende wert onder
derseluer namen ghenoemt.
62 Deselue sochten hare Gheboortregister/
eñ en vonden gheen/ daerom werden sy des
Priesterdoms los.
63 Ende Hathirsatha sprack tot hen: Sy en
soudē niet eten van het Allerheylichste/ tot
dat een Priester stonde met gl den Lichte eñ
R chte.
64 Der gantscher Gemeynten als een man/
was twee eñ veertich duysent/ drie hondert
ende tsestich.
65 Wtgenomen hare knechten eñ maeghdē/
die waren seuen duysent/ drie hondert eñ se
uen ende dertich: ende hadden twee hōdert
Sanghers ende Sanghersssen.
66 Seuē hondert ende ses ende dertich Peer
den: twee hondert ende vijf ende veertich
Muylen.
67 Vier hondert ende vijf eñ dertich Kemelē/
ende ses duysent seuen hondert/ ende twin
tich Ezels.
68 Eñ sommige der Ouersten vaderen/ doe
sy quamē totten huyse des Heeren te Jerusa
lem/ werden sy vrywillich ten huyse Gods/
datmen het stelde op zijn stede.
69 Eñ gauen na harē vermueghen/ tē schatte
aent werck/ een ende tsestich duysent guldē/
ende vijf duysent pont siluers ende hondert
Priesters rocken.
70 Also stelden hen de Priesters ende Leuitē/
ende eensommige des volcks/ ende de Sangers
ende de Poortwachters/ ende de Nethinim
in hare steden/ ende het gansche Israel in sy
ne steden.

d Neh.7.61 et Ano. van Thel Mela eñ Thelhar sa/

f Neh.7.64. 3.Esd.5.36.

Licht ende Recht gtan. Vrim eñ Thumim. Exod 28.30.

Gauen ten Tempel te bouwen.

Dat iij. Capittel.

1. Des Heeren Altaer wert gebouwet. 4 Loofhutten Feest eñ ander Feeste des Hee ren gehouden/ 8. eñ na versorghinge aller ley voorraets/ 10. des Tempels gront met lof ende dancksegghinghe gheleyt.

1 Ende doe a de seuende Maendt hier toe
quam/ ende de kinderē Israels nu in ha
ren stedē waren/ quam het volck te samē
als een man/ te Jerusalem.
2 b Eñ Josue de sone Jozadak/ maecte hē
op/ eñ syne broeders ende Priesters/ ende c
Zerubabel de sone Salathiel/ende syne broe
derē/ ende bouweden den Altaer des Gods
Israels om Brandtoffer daerop te offeren/
als het gheschreuen staet in de Wet Mose/
des mans Gods.

Josua de Priester eñ Zerubabel de Vorst bouwen dē Altaer.

a Nehe 8.1. 3.Esd.5.45. b Sp 49.14. c Mat 1.12

3 Ende stelden den Altaer op zijn Ghestoelte: (want daer was een verschrickinghe onder hē vanden volcken inden Landen/) ende offerdē den Heere Brandtoffer daer op/ b des morghens ende des avonts.

b Nu.28.3.

4 Ende hielden der Loofhutten Feest/ e als het gheschreven staet/ ende dedē Brandtoffer alle daghe/ na den getale/ als het hem behoort op eenen yeghelicken dach synen Offer.

Loofhutten Feest/ na de Mosis Wet Leui.23.34. f Nu.9.12

5 Daer na oock de daghelicksche Brantoffers ende der Nieuwer Maenden/ ende aller Feestdagen des Heeren die gheheylicht waren/ ende allerley vrijwillighen Offer/ die sy den Heere vrij willich deden.

6 f Aenden eerstē dage der sevender Maent/ hieven sy aen den Heere Brantoffer te doen: doch den gront des Tempels des Heerē en was noch niet ghelept.

f 1.Esd.5.51

7 Sy gaven nu gelt den Steenhouwers ende Timmerlieden/ ende spijse ende dranck ende Olie dien te Zidon ende te Tyro/ dat sy Cederen hout vanLibano op de Zee na Japho brochten/ na den bevele Cores des Conincks in Persen aen hen.

Dē gront of fundament des Tēpels wort gelept door Zerubabel ende Jesua den Priester.

8 Inden anderen Jare harer toecomst ten huyse Gods te Jerusalē/ der tweeder Maēt hieven aen Zerubabel de sone Sealthiel/ ende Jesua de sone Jozadak/ ende de overblevene harer broederen/ Priesters ende Leuiten/ ende alle die vander gevanckenisse gecomen waren te Jerusalem/ ende stelden de Leuiten van twintich Jaren ende daer en bovē voort te drijven het werck aen den huyse des Heeren.

9 Ende Jesua stont met synen sonen ende broederen ende Kadmiel met synen sonen/ ende de kinderen Juda / als een man te drijven de Arbeytslieden aenden huyse Gods/ namelickē/ de kinderen Hanadad met harē kinderē ende haren broederen/ de Leuiten.

10 Ende doe de Bouwlieden den gront leyden/ aenden Tempel des Heerē/ stonden de Priesters aengetogen met Trompetten: ende de Leuiten de kinderen Assaph/ met Cymbalen te loven den Heere/ g met den gedichte Davids des Conincks Israels.

g 1.Pa.16.8 Psal.147.1. ende 150.1.

11 Ende songen eenom den anderen/ met lovē ende dancken den Heere/ dat hi goedich is/ ende zijn barmhertichheit eewichlic duert over Israel: ende alle het volck riep luyde /met loven den Heere/ dat den gront aenden huyse des Heeren ghelept werde.

12 h Doch vele der ouder Priesteren ende Leuiten/ ende Oversten vaderen/ die het voorleden huys gesien hoddē/ ende dit huys nu voor haren oogen gegrondet wert/ weenden seer luyde: vele daerentegen riepen met vreuchden/ dat het gheschrey hooch clanck:

h Hagg.2.4

13 Dat het volck niet bekennē en conde/ het gelupt met vreuchden/ voor den geschrey des weenens inden volcke: want het volck riep luyde/ datmen het ghschrey verre hoorde.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heydenē willen met dē Joden bouwē/ 3. ende so hen dat afgeslagē wert/ 4. verhinderen sy het met rade/ 7. ende brieven.

Samariters. a 3.Esd.5.66. 2.Re.17.24. Joan.4.9.

1 DOe a nu de wederpartijders Juda ende BenJamin hoorden/ dat de kinderen der gevanckenisse/ den Heere den God Israels den Tempel bouweden/

2 Quamen sy tot Zerubabel/ ende tot den Oversten vaderen/ ende spraken tot hen: wy willen met v lieden bouwen: want wy soecken uwen God/ gelijck als ghylieden: ende wy en hebbē niet gheoffert/ b sint dier tijt/ dat ons Asser Haddon de Coninc te Assur heeft opghebracht.

b 2.Re.17.29 Asser Haddō een sone Senacherib 2.Re.19.37.

3 Doch Zerubabel ende Jesua/ ende de andere Oversten vaderē onder Israel/ antwoorden hen: het en betaemt hem niet/ ons ende v lieden het huys onses Gods te bouwen: maer wy willē alleen bouwē/ den Heere den God Israels/ c als ons Cyrus de Coninck in Persen gheboden heeft. c Esd 1.3.

4 Doe verhinderde het volck indē Lande/ de hant des volcks Juda/ ende verschricten se daer af te bouwen. De bouwinge des Tempels wordt verhindert.

5 Ende huerden Raetgheuers teghen hen/ ende verhinderden haren raet/ so lange als Cyrus de Coninck in Persen leefde/ tot aen het Coninckrijck Dary des Conincks in Persen. Darius.

6 Want doe Assuerus Coninck werdt / int beginsel zijns Coninckrijcks/ schreven sy een aenclaghe/ teghen die van Juda ende Jerusalem. Assuerus

7 Ende ten tijdē Arthahsastha/ schreefd' Bislam/ Mitredath/ Tabeel/ ende de andere haers raets/ tot Arthahsastha dē Coninc in Persen: ende de schrift des briefs was op Syrisch gheschreven/ ende wert op Syrisch wtghelept.

Arthahsastha. d an ter tijt des briefs An vrede

8 Rehum de Cantzelier/ ende Simsai de Schrijver schreven desen brief tegen Jerusalem/ tot Arthahsastha den Coninck:

9 Wy Rehum Cātzelier/ ende Simsai de Schrijver/ ende andere des Raets van Dina/ van Arpharsath van Tharplat/ van Persē/ van Arah/ van Babel/ van Susan/ van Deha/ ende van Elam.

10 Ende de andere volcken/ e die de groote ende deftige Asnaphar overgebracht/ ende haer ghesettet heeft inde stede Samaria/ ende de andere op dese zijde des waters/ ende in Canaan.

e 2.Re.17.24 f t an. beroē de

11 Ende dit is het inhout des briefs/ diē sy tot den Coninck Arthahsastha sonden: uwe knechtē/ de mannē op dese zijde des waters ende in Canaan.

Der Samariters ende anderer volckē brief aen Arthahsastha/ teghen de Joden.

12 Het zy cont den Coninck/ dat de Jodē/ die van v tot ons opgecomē zijn/ te Jerusalem inde oproerische ende boose Stadt/ bouwen deselve/ ende makē hare mueren/ ende brengense wt den grondt.

13 So zy nu den Coninc condt/ so dese Stadt ghebouwet wordt/ ende de mueren weder ghemaeckt/ so en sullen sy den Schot Tollē/ ende Jaerlicksche Chijnse niet gheven/ ende haer voornemen sal den Coninc schade brenghen.

14 Nu/ wy alle die daer by zijn/ wy die dē Tempel verstoort hebbē/ wy hebbē de versmaetheyt des Conincks niet langher willen sien: daerom schicken wy henen/ ende latent den Coninck te weten doen/

15 Datmen late soecken/ inden Chroniken uwer vaderē/ so suldy vindē inden selvē Chronijken/ ende bevindē/ dat dese Stadt oproerisch ende schadelick is/ den Coningen ende Landen/ ende maken dat andere oock af vallen/ van outs af: daerom is de Stadt oock verstoort.

16 Derhalvē doen wy den Coninc te weten/ dat so dese Stadt ghebouwet wert/ ende haer mueren gemaect/ so en suldy voor haer niet behouden/ op dese zijde des waters.

17 Doe sandt de Coninck antwoort tot Rehum dē Cātzelier/ ende Simsai den Schrijver/ ende den anderen haers raets/ die in Samaria woonden/ ende den anderen op gene zijde des waters: g Vrede ende groetē:

Antwoorde des Conincx. g t An. Sela ende Chetheth.

18 Den brief dien ghy ons gheschict hebt is openbaer voor my ghelesen:

19 Ende het is van my bevolen/ datmen soecken soude: ende men heeft ghevonden/ dat hem dese Stadt van outs af tegen dē

Coninck

Conīgē gesettet heeft / ende oproer eñ af-
ual daer in ghescłiet.
20 Ooch zijn machtige Coningen te Jerusa-
lem ghewee ſt/ die daer gheheerschet hebbē/
ouer alles dat op gene zijde des waters is/
dat hen Tollen/ Schot ende Jaerlicksche
chynse ghegheuen werden.
21 So doet nu na desen beuele: Weeret den
seluen mannen, dat de Stat niet gebouwet
en worde/ tot dat van my het beuel ghege-
ven worde.
22 So siet nu toe / dat ghylieden hier niet
traech in en zijt/ op dat daer gheen schade
wt ontsta den Coninck.
23 Doe nu den brief des Coninck Artarer-
xes gelesen wert/ voor Rehum eñ Simsai dē
Schrijuer/ eñ haren Rade, togē sy haestelic
op na Jerusalem/ tot den Joden/ ende weer
den hen met den arme ende ghewalt.
h Esra 6.9. 24 h Doe hielt het werck aendē huyse Gods
te Jerusalē op eñ bleef na, tot in het twee-
de Jaer Darij / des Conincks in Persen.

Dat v. Capittel.

1. Haggai ende Sacharia vermanen dē Tempel te bouwen. 3. Thathnai de Lantvoocht so hy het niet verhinderen en kan/ 6. schrijft aen Darium/ wat daer zijn meyninghe ouer zy.

Haggai eñ Sacharia prophetérē eñ vermanē den Tempel te bouwen. a 3. Esd 6.1 b Hagg. 1.12

1 DE a Propheten nu Haggai eñ Sacha-
ria de sone Iddo prophetérdē tot dē
Joden/ die in Juda eñ Jerusalem wa-
ren, in den Name des Gods Israels.
2 b Doe maecten hen op/ Serubabel de sone
Sealthiel ende Josua de sone Jozadak/ eñ
bieuen aen te bouwen het huys Gods te Je
rusalem/ eñ met hen de Propheten Gods/
diese sterckten/

Thathnai.

3 Te dier tijt quā tot hen Thathnai de Lāt-
voocht op dese zijde des waters, ende Stat
Bosnai eñ haren Raet eñ spraken also tot
hen: wie heeft v lieden beuolen dit huys te
bouwen/ ende syne mueren te maken?
4 Doe seyden wy hen/ hoe de mannen hie-
ten, die dit bouwen deden.
5 Doch de ooghe haers Gods quam op de
Outsten der Joden, dat hen niet geweeret
en werde, tot datmen de sake aen Darium
comē liete, ende daer ouer een schrift weder
quame.

Darius.

6 Dit is nu het inhout des briefs/ dē Thath
nai de Lantuoocht op dese zijde des waters
eñ Stat Bosnai/ eñ haren Raet vā Arphar
sach/ die op dese zijde des waters warē, aē
den Coninck Darium sonden.

Inhout des brie s Tathnai aen Darius.

7 Eñ de woorden die sy tot hem sondē lup-
den also: De Koninck Dario allen vrede:
8 Het zy cont den Coninck/ dat wy int Jo-
dische Lant gecomen zyn/ tot den huyse des
grooten Gods welck men bouwet met al-
lerley steenē ende balcken leytmē inde wā
den/ ende dat werc gaet rasch voort onder
haer handt.
9 Wy dan hebben de Outsten gheuraecht/
ende also tot hen gesept: Wie heeft v lieden
beuolen dit huys te bouwen, ende syne mue
ren te maken?
10 Ooch vraechden wy, hoe sy hietē/ op dat
wyse v cont deden ende hebben de namen
der mannen/ die hare Ouersten waren/ be-
schreuen.
11 Ende sy gauen ons sulcke woorden tot
antwoorde/ ende spraken: Wy zijn knechtē
des Gods des Hemels ende der Aerden/
c 3. Reg. 6.1. ende bouwē het huys/ dat te vooren voor
velen Jarē gebouwet was/ c dat een groot
Coninck Israels ghebouwet hadde/ ende
opghericht.

12 Doch doe onse vaders dē God vandē He-
mel vertoornden/ d gaf hyse in de hant Na-
d 2. Re. 24. 10 end. 3.1.
buchodonosor des Conincks te Babel des
Chaldeers/ die brach dit huys, ende voerde
het volck wech na Babel.
13 e Nu inden eerstē Jare Cores des Coninck
e Esra. 1. 8. 3. Esd. 2. 1.
te Babel, beual deselue Koninck Cores dit
huys Gods te bouwen.
14 Want ooch de gulden ende siluerē Vatē
indē huyse Gods/ die Nabuchodonosor wt
den Tempel te Jerusalem nam ende bracht
se indē Tempel te Babel nam de Coninc Co
f Esra. 1. 8 Sesbasar.
res wt den Tempel te Babel/ f eñ gaffse Ses
basar met namen/ dien hy ten Landtuoocht
settede/
15 Ende sprack tot hem: Dese Vaten neemt/
ende treckt henen ende brengse inden Tem
pel te Jerusalē/ eñ laet het huys Gods bou-
wen aen syner stede.
16 Doe quam deselue Sesbasar / ende leyde
dē gront aenden huyse Gods te Jerusalem:
sint dier tijt bouwetmē/ ende het en is noch
niet volbracht.
17 Behaecht het nu den Koninck/ so late hy
soecken inden Schathuyse des Conincks/
dat te Babel is, of het vandē Coninc Cores
beuolen zy, dat huys Gods te Jerusalem te
bouwen: ende sende tot ons des Conincks
meyninghe hier van.

Dat vi. Capittel

1 Darius vernieut het beuel Cores/ ouer des Tempels bouwinghe gegeuen/ 3. Den Tempel wert volbracht/ 16. ende inghe-wyet. 19. Paschen wert ghehouden.

1 DOe a beual de Coninck Darius/ datmē
Darius. a 3. Esd. 6.23
soecken soude inder Cantzelrije/ inden
Schathuyse des Konincks/ die te Ba-
bel lach
2 Doe vandtmen b t te Ahmetha op der
b t An. in ee- ner Laden.
Burcht/ die in Meden leyt/ een Boeck ende
daer stont een ghescłiedenisse in/ also ghe-
schreuen.
3 Inden eersten Jare des Conincks Cores/
beual de Koninck Cores het huys Gods te
Jerusalem te bouwen/ op der stede daermē
offert ende den gront te leggen ter hoocht t
tsestich ellen / ende ter wijdde oock tsestich
ellen.
4 Ende drij Wanden van c t allerley steenē/
c t an. groote of marmele steenen.
ende eenen Wandt van houte: ende dē cost
sal van den huyse des Conincks ghegheuen
worden.
5 b Daer toe de gulden ende siluerē Vatē
b Esra 1.7 ende 5.14
des huys Gods, die Nabuchodonosor wt
den Tempel te Jerusalem genomen/ eñ naer
Babel gebracht hadde, salmen weder geuē
dat sy weder ghebracht worden indē Tem-
pel te Jerusalem/ aen haer stede/ inden huy
se Gods.
6 So maect v nu verre van hen/ ghy Tath-
Darijs beuel of antwoort van den Tēpel eñ Gods dienst weder op te richten.
nai Lantuoocht op ghene zijde des waters/
ende Sthar Bosnai, ende haren Raedt van
Arphar sach, die ghy op ghene zijde des wa
ters zijt.
7 Laetse arbeydē aendē huyse Gods/ dat der
Joden Lantuoocht ende hare Oudtsten het
huys Gods bouwen aen zijn stede.
8 Ooch is van my beuolē, wat mendē Out-
stē Juda doen sal/ te bouwē het huys Gods:
namelickē/ datmen vā des Koninck goede-
rē/ vandē Rentē op gene zijde des waters/
met vlijteneme/ ende geue het den lieden/ eñ
datmen hen niet en weere.
9 e Ende so sy behoefden Kaluerē Lamme
e 3. Esd. 6.29
ren of Bocken/ ten Brantoffer den God vā-
den Hemel/ Tarwe/ Sout / Wijn ende Olye/
na der wijse der Priesters te Jerusalem/

salmen hen daghelicks gheuen haer toebe
hoorte: ende dat sulcks niet versuymelic en
ghescheide:
10 Dat sy offeren ten suetẽ Reucke den God
vanden Hemel, f eñ biddẽ voor des Coninex
f 1. Tim. 2. 2. leuen/ ende syner kinderen.
11 Van my is sulcken beuel geschiet: eñ wel
ker mensche dese woorden verandert/ van
diens huyse salmen eenen balck nemen/ eñ
g In mis- oprichten/ ende hem daer aen hanghen: eñ
schutte wer- zyn huys sal g tot den gerichte veruallen zyn/
den. om dier daet wille.
12 De God nu/ die indẽ Hemel woonet/ bren
ghe om/ alle Coningen ende volck/ dat zyn
hant wtrecket te veranderen ende te brekẽ
dat huys Gods in Jerusalem: ick Darius
Dẽ Tempel hebbe het beuolen/ dat het met vlyte gedaẽ
werdt vol- werde.
bracht. 13 h Dat deden met vlyte Thathnai de Lant
h 3. Esd. 7. 1 vocht op gene zyde/ des waters, eñ Star-
Bosnai met haren Rade/ tot welcker de
i Esdras. Coninck Darius ghesanden hadde.
18. 14 i Eñ de Outstẽ der Joden bouweden: ende
het ginck voort/ door de prophetie des Pro
phetẽ Haggai/ ende Zacharie des soõs Ad-
do: ende bouweden eñ richtent op/ na den
beuele des Gods Israels/ ende na dẽ beuele
Cores/ Darij/ ende Artaxerxes/ der Co-
ninghen in Persen.
15 Eñ volbrachtẽ dat huys/ tot aenden derdẽ
dach der Maendt Ader: dat was het seste
Jaer des Conincks Darij.
Inwijinghe 16 k Eñ de kinderen Israels/ de Priesters/ de
des nieuwẽ Leuiten/ eñ de andere kinderen der geuanc-
Tempels. kenissen/ hielden een inwijinghe des huys
k 2. Par. 7. 5. Gods met vreuchden.
17 Ende offerden inder inwijinghe des huys
Gods/ hondert Kaluerẽ/ twee hondert Lam
meren/ vier hondert bockẽ/ ende tẽ Sond-
offer voor het gantsche Israel/ twaelf Gey
tenbocken/ na den getale der stammen Is-
raels.
l Num. 9. 12 18 Ende stelde de Priesters l in hare ordenin
ende 8. 16. ge/ ende de Leuiten in hare wacht/ te dienẽ
God die te Jerusalem is/ als het geschreuẽ
staet int Boeck Mosis.
Passah 19 Ende de kinderẽ der gheuanckenisse hieldẽ
wert gehou Passah/ inden veertienden daghe der eer-
den. ster Maendt.
Exod. 12. 5. 20 Want de Priesters eñ Leuiten haddẽ hen
Nume. 9. 2. gereynicht dat sy altemael reyn warẽ/ als
ende 28. 16. een man: eñ slachtedẽ het Passah voor alle
Leuit. 23. 15. kinderen der geuanckenissen/ eñ voor hare
Deut. 16. 1. broederen den Priesters/ ende voor hen.
Ezec. 45. 21. 21 Eñ de kinderẽ Israels/ die wt der geuanc
kenisse waren weder gecomen/ ende alle die
hen tot hen wtgeschepden haddẽ/ vãder on
reynicheyt der Heydenẽ indẽ Lande/ te soec
ken den Heere den God Israels/ aten/
22 Ende hielden het Feest der ongeheuelder
brooden/ seuen dagen lanck met vreuchdẽ:
want de Heere haddese vrolick ghemaect/
eñ het herte des Conincks te Assur tot hen
gewendet/ dat hare handen gesterct werdẽ
in het we[r]k aenden huyse Gods/ die den
God Israels is.

Dat vij. Capittel.

1. Esdras reyst op/ 10. met beuelbrieuẽ van Babel in Judeam. 26. Danct eñ loeft God voor syne weldaedt.

Esdra reyst op van Ba- 1 NA dese ghescheidenisse int Coninck-
bel in Jude- ryc Artaxerxes a des Coninex in Per-
am sẽ/ tooch op van Babel/ b Esdras de so
a 3. Esd. 8. 1 ne Sera Ja/ des soons Asar Ja/ des soons
b 4. Esd. 1. 1. Hilkia/
2 Des soons Sallum/ des soons Zadok/
des soons Ahitob/
3 Des soõs Amaria/ des soons Asar Ja des
soõs Meraioth/ des soons Serah Ja/ des
soons Vsi/ des soons Buki/
4 Des soõs Abisua/ des soõs Pinehas/ des
soons Eleasar/ des soons Aaron/ des Ouer-
sten Priesters/
5 Welcke was eẽ geschickt Schriftgeleerde
in de Wet Mosis / c die de Heere de God c Exo. 1.
Israels ghegeuen heeft; ende de Coninck
gaf hem alles wat hy begeerde/ na der hant
des Herren syns Gods ouer hem.
6 Ende sommige der kinderen Israels/ ende
der Priesters eñ Leuiten der Sangers/ der
Deurwachters/ eñ der Nethinim/ togen op
na Jerusalem/ inden seuenden Jare Arta-
xerxes des Conincks.
7 Ende sy quamen te Jerusalem inder vijf-
ster Maendt/ dat is het seuende Jaer des
Conincks.
8 Want aen den eersten daghe der eerster
Maẽt/ wert hy des sins/ op te treckẽ van
Babel/ eñ aen den eersten daghe der vijfster
Maent/ quam hy te Jerusalem/ na der goe
der handt Gods ouer hem.
9 Wãt Esdras schicte zyn herte/ te soeckẽ de
Wet des Heeren/ eñ te doen/ ende te leeren
in Israel Ghebođen ende Rechten.
10 Ende dit is het inhout des Briefs/ diẽ de Inhout des
Coninck Artaxerxes/ gaf Esdre den Priester Briefs/ diẽ
den Schriftgeleerden/ die een Leeraer was Artaxerxes
in de woorden des Heeren/ ende syner ghe- dẽ Esra gaf
boden ouer Israel.
11 Artaxerxes Coninck aller Coninghen Es-
dre den Priester eñ Schriftgheleerdẽ/ inder
Wet des Gods vanden Hemel: Vrede ende
groete:
12 Vã my is beuolẽ/ dat alle/ die daer vrijwil
lich zyn in mynen rijcke/ des volcx Israels/
eñ de Priesters eñ Leuiten naer Jerusalem
te trecken/ dat die met v trecken.
13 Vanden Coninc ende den seuen Raetshee-
ren wtghesonden/ te besoecken Juda eñ Je
rusalem/ na de Wet Gods/ dat onder uwer
handt is.
14 Ende mede nemet siluer ende gout/ dat de
Coninck ende syne Raetsheeren vrijwillich
gheuen den God Israels, diens Wooninge
te Jerusalem is.
15 Ende allerley siluer ende goudt/ dat ghy
vinden cont/ in het gantsche Lantschap te
Babel/ met dien dat het volck ende de Prie
sters vrijwillich gheuen ten huyse Gods te
Jerusalem.
16 Alle dat selue neemt ende coopt met vlyte
vanden seluen gelde/ Kalueren/ Lammeren/
Bocken/ eñ Spijsoffer eñ Dranckoffer dat-
men offere op den Altaer/ by den huyse ws
Gods te Jerusalem.
17 Daertoe wat v ende uwen broederẽ/ met
den ouerbleuen gelde te doen behaecht/ dat
doet na den wille ws Gods.
18 Ende de Vaten die v ghegheuen zyn ten
Ampte inden huyse ws Gods ouerleuert
voor God te Jerusalem.
19 Oock wat meer van nooden zyn sal / ten
huyse ws Gods/ dat u voorcoemt wt te ge-
uen/ dat laet geuen wt den Cameren des Co
ninex.
20 Jck Coninc Artaxerxes/ hebbe dit beua-
lẽ dẽ Schatmeesters op gene zyde des wa-
ters/ dat wat Esdras vã v voorderẽ sal/ de
Priester eñ Schriftgeleerde in de Wet Gods
vanden Hemel/ dat ghy dat vlijtigen doet/
21 Tot op hondert Centener siluers/ ende op
hondert Cor Tarwen/ eñ op hondert Bath
wijns/ eñ op hondert Bath Olye/ ende sout
sonder mate.
22 Alles wat totter Wet Gods vanden He-
mel behoort/ dat men dat selue vlytigẽ doe/

te huyse des Gods vandē Hemel/dat daer
geenē toorne en kome ouer des Conincks
Coninckrijck/ende syne kinderen.
23 Ende v lieden zy kōt/dat ghy geē macht
en hebt/Chijns/Tollen/eñ Jaerlicke Ren-
tē op te leggen op eenighen Priester/Leuijt/
Sangher/Deurwachter/Nethinim/ende
Dienaer inden huyse deses Gods.
Merckt de- 24 Ghy oock Esdra / na der wijsheydt/ ws
se daet van Gods die onder uwer handt is / set Rich-
eenen Hey- ters ende Amptliedē/die alle het volck rich
denschen ten/dat op ghene zijde des waters is: alle
Coninck. die de Wet ws Gods weten / ende die het
niet en weten/dien leere het.
25 Ende alle die niet met vlijte doen en sullē
de Wet ws Gods/eñ de Wet des Conincx/
die sal zijn oordeel om der daedt wille heb-
ben/het zy ten doodt/of inden Ban/of ter
breucke aen goede /of in de geuanckenisse.
Lof eñ danc- 26 Gelooft zy de Heere onser Vaderen God/
segginge die sulcks den Coninck heeft inghegheuen/
Esdre. dat hy het huys Gods te Jerusalem soude
vercieren.
27 Ende heeft tot my barmhertichеyt ghe
neyght voor den Koninck/ende syne Raets-
heeren/ende allen Ghewelдighen des Ko-
nincks: ende ick werr ghetroostet / na der
handt des Heeren mijns Gods ouer my/eñ
vergaderde de hoofden wt Israel/ dat sy
met my optoghen.

Dat viij. Capittel.

1. Welcke met Esdra / van Babel in
Juda gheroghen zijn .15. Esdras int ouer
sien zijns hoops / misset der Leuiten / diee
hy sommighe laet halen ,21. roept wt een
vasten .24. ende bestelt het opghehaelde
gout ende siluer / onder twaelf Priesters
handen te bewaren .30. den hoop breeckt
op .31. ende komen met spoede te Jerusa-
lem/daer sy haer beuel .34. ende den Heere
loeflicke offer wtrichten.

Optoch wt 1 DJt zijn de hoofden harer vaderen/die
Babel. gherekent werden/die met my op to-
a 3.Es.8.31. ghen van Babel/te dien tijden/doe de
Coninck Artaxerxes regeerde.
2 Vanden kinderē Pinehas: Gersō: van dē
kinderen Jthamar/ Daniel: vandē kinderē
Dauid/ Huttus.
3 Vanden kinderē Sechan Ja der kinderē
Pareos/ Sachar Ja ende met hē mās per
soonen gherekent/hondert ende vijfstich.
4 Vanden kinderen Pahath Moab/Elioe-
nai de sone Serah Ja ende met hem twee
hondert mans persoonen.
5 Vanden kinderen Sechan Ja de sone Je
hasiel / ende met hem drie hondert mans
persoonen.
Die vā Ba- 6 Vandē kinderē Adin Ebed/de sone Jona
bel getogen than/ende met hē vijftich mans persoonē.
zijn in Ju- 7 Vanden kinderen Elam Jesaia de sone
dea met Es- Athal Ja /ende met hem tseuentich mans
dras. persoonen.
8 Vanden kinderen Sephat Ja / Sebadia
de sone Michael / ende met hem tachten-
tich mans persoonen.
9 Vanden kinderen Joab/ Obad Ja de so-
ne Jehiel/ende met hem twee hondert ende
achtien mans persoonen.
10 Vanden kinderen Selomith de sone Jo
siph Ja / ende met hem hondert eñ tsestich
mans persoonen.
11 Vanden kinderen Bebai/ Sachar Ja de
sone Bebai/ende met hem acht ende twin-
tich mans persoonen.
12 Vanden kinderen Asgad : Johanan de
iongste sone/ende met hem hondert eñ tien
mans persoonen,

13 Vanden laetsten kinderen Adonikam/eñ
hietē alsoo: Eliphelet/ Jeiel eñ Sema Ja/
ende met hen tsestich mans persoonen.
14 Vanden kinderen Biguai / Vthai ende
Sabud/ende met hen tseuentich mans per
soonen.
15 Ende ick vergaderde se aent water/dat te
Aheua koemt/ende bleuen aldaer drij dagē: Aheua.
ende doe ick achtinghe hadde op het volck
ende de Priesters/en vandt ick aldaer geen
Leuiten.
16 Doe sant ick henen Elieser/Ariel/ Sema
Ja/Elnathan: Jarib/Elnathan/ Nathan/
Sachar Ja/ende Mesullam de Ouersten/
ende Joiarib/ende Elnathan de Leeraers/
17 Eñ santse wt/tot Jddo den Ouersten tot
Casphia/dat sy ons Dienaers haelden inte
huys onses Gods: ende ick gaf hen in/wat
sy sprekē souden met Jddo/eñ synen broede
ren den Nethinim te Casphia.
18 Ende sy brachten ons/na der goeder hant
onses Gods ouer ons/eenen kloecken man/
vanden kinderen Maheli/des soons Leui/
des soons Israels/Sereb Ja met synen so-
nen ende broederen/achtiene.
19 Ende a Hasabia/eñ met hē Jesaia/vanden
kinderen Merari/met synen broederen eñ
haren sonen twintich.
20 Ende vanden Nethinim/die Dauid ende
de Vorsten gaven te dienen den Leuiten/
tweehondert ende twintich / altemael by
namen ghenoemt,
21 Ende ick liet aldaer aēt water by Aheua/ Nethinim.
een vasten wtroepen / dat wy ons veroot- b 3.Es.8.49.
moedichden voor onsen God/te soecken vā
hem eenen rechten wech/ voor ons ende on-
sen kinderen ende alle onse haue.
22 Want ick schaemde my vanden Coninck
geleyde ende Ruyters te begeeren/ende ons
teghen de vyanden te helpen op den wech:
want wy hadden den Koninck ghesеyt: De
hant onses Gods/ is ten besten bouen allē/
die hem soecken: ende zijn stercke ende toor-
ne ouer alle/ die hem verlaten.
23 Also vasteden wy/ende sochten sulcks aen
onsen God: ende hy verhoorde ons.
24 Ende ick scheydde twaelue wt vanden
Ouersten Priesteren/ Sereb Ja ende Hasab
Ja/ende met hen tien harer broederen.
25 Ende woech hen toe het siluer ende gout/
ende Vaten ter Heffinghe ten huyse onses
Gods/ die de Koninck ende syne Raetshee-
ren/ ende Vorsten ende gantsch Israel dat
voorhanden was/ ter Heffinghe ghegheuen
hadden.
26 Ende woech hen toe onder haer hant: ses
hondert ende vijftich Centener siluers/ ende
aen silueren Vaten hondert Centener/ ende
aen goude hondert Centener: twintich gul-
den c Bekers/ die hadden dusent gulden/ c Ofte Bec-
eñ twee goede metalen costelicke Vaten/ kens/of
blinckende louter goudt/ Schalen.
27 Ende sprack tot hen: Ghylieden zijt hey-
lich den Heere / so zijn de Vaten oock hey-
lich/daertoe het vry gegeuen siluer en gout/
den Heere uwer Vaderen God.
28 So waect nu/ende bewaert het/ tot dat
ghylieden het toe weget voor den Ouersten
Priesteren ende Leuiten ende Ouersten Va-
deren in Israel te Jerusalem/in de kiste des
huys des Heeren.
29 b Doe namen de Priesters ende Leuiten b 3.Es.6.8.
dat gewegen siluer ende gout ende Vaten/
dat sy het brochten na Jerusalem / totten
huyse onses Gods.
30 Also braken wy op van het water Aheua/
aen den twaelfsten dage der eerster Maent/
dat wy na Jerusalem toghen: ende de hant
onses Gods was ouer ons / ende verloste

sche ons vander hant der vyandē/ ende der
ghener/die op ons loerden op den weghe.
31 Ende quamen tot Jerusalem/ ē bleuen
aldaer drie daghen.
32 Nu aenden vierdē dage wert gewegen/
het silver ē gout/ ende Vatē int huys on-
ses Gods onder de hant Meremoth/ des
soōs Uria des Priesters/ ē met hem Elea
sar dē sone Pinehas/ ē met hem Josabad/
den sone Jesua / ende Noad Ja / den sone
Benni den Leuijt/
33 Na den getale ē gewichte eens yegelic-
ken: ē het gewichte wert te dier tijt alte-
mael beschreuen.
34 Ē de kinderen der geuanckenissē die wt
der geuanckenisse gecomen warē/ offerden
Brandoffer dē God Israels twaelf Ossē/
voor het gansche Israel ses ē tnegentich
Rammen/ seuen ē tseuentich Lammeren/
twaelf Bocken ten Sondoffer / altemael
ten Brandoffer den Heere.

Israel met dē Heydenē vermaechschapt.

35 Ē sy leuerden des Coninckx beuel ouer/
den Amptlieden des Coninckx/ ē den Lant
voechdē op dese zijde des waters : ende sy
verhieuen het volck ē het huys Gods.

a 3. Esd. 8.69

Dat ix. Cappittel.

b Deut. 7. 2 ende 12. 30. Josue. 13. 12. Judic. 2. 8.

1. Esra is bedroeft/ daerom dat vele wt
Israel hen met den Heydenen vermaech-
schapt hadden.

1 Doe dat a altemael wtgerichtet was/
tradē tot my de Ouersten/ ē spraken:
Het Volck Israels/ ēde Priesters ē
Leuiten/ en zijn niet afgesondert vādē volc
kē inden Landen na haren grouwelē naem
lickē der Cananiters/ Hethiters/ Pheresi
ters/ Jebusiters/ Ammoniters/ Moabi-
ters/ Egypters/ Amoriters.
2 b Want sy hebbē hen ē haren sonē der-
seluen dochteren genomē/ ē het heylighe
zaet gemeyn gemaect met den volcken in-
den Landen: ende de hant der Ouersten ē
Raetsheeren / was de voornemste in de-
ser misdaet.

c† And. die wt der gheuanckenisse gecomē waren/ vergrypinghe etc.

3 Doe ick nu sulcx hoorde/ verschuerde ick
mijne kleederen ē mynen rock/ ē trock
myn hoofthayr ende mynen baerdt wt/ ē
sat eenlick.

Esre gebet. d. 3. Esdr. 8. 71.

4 Ē alle die des Heeren woort des Gods
Israels vreesden/ vergaderden hen tot my/
om der c† grooter vergrypinge wille: ē ick
sat eenlick tot op het Auontoffer.

e Deu. 28. 36. Leui. 26. 33.

5 Ē om dē tijt des Auondoffers/ stont ick
op van myner ellende/ ende verschuerde my
ne kleederen ende mynen rock/ ende streck-
te myne handen wt tot den Heere mynen
God.

f Of/ rasschē

6 Ē sprack: Mijn God/ v ick schame my/
ē ontsie my myne ooghen op te heffē tot
v/ mijn God: wāt onse misdaet is ouer onse
hooft gewassen/ ē onse schult is groot tot
aenden Hemel.

g Nagel ē Tuyn is ghesproken/ na der wijse eener gemeyner spreuke dat alle het ander landt ende lieden omgecomē zijn ende sy noch ouerblieuen zijn/ als eenē nagel vanden huyse/ ende eenen tuyn vandē lande.

7 Van dier tijt onser vaderē aen zijn wy in
grooter schult geweest tot op desē dach: e
ē om onser misdaet wille/ zijn wy/ ē onse
Coninghen ende Priesters/ ghegeuen in de
hant der Koningen indē Landē/ in sweert/
in gheuanckenisse/ in roof/ ende in schaem-
te des aenghesichts/ als het hedensdaechs
gaet.
8 Nu dan is een weynich ē gansch f snelle
genade vandē Heere onsen God geschiet/
dat ons noch wat ouerblevēs is ontcomē/
dat hy ons gaue eenē g nagel an syner hey
liger stede/ dat onse God onse ooghen ver-
lichtede/ ē gaue ons een weynich leuēs/
daer wy knechten zijn.
9 Want wy zijn knechten ē onse God en
heeft ons niet verlatē/ hoe wel dat wy knech
tē zijn/ ē heeft barmherticheyt tot ons ge-
neycht/ voor dē Coningen in Persē/ dat sy
ons het leuen latē/ ē verhoogen het huys
onses Gods/ ē richten op syne verstooringhe/
ende gheuen ons eenen tuyn in Juda
ende Jerusalem.
10 Nu wat sullen wy segghen onse God/ na
desen: dat wy uwe ghebodē verlaten heb-
ben/
11 Die ghy door uwe knechtē de Propheten
gebodē hebt/ ē geseyt: h Het Lant daer ghy
in comt/ het te eruē/ is een onreyn Landt/
door de onreynicheyt der Volckē indē Lan-
den/ in haren grouwelē/ daer sy het hier en-
de daer vol onreynicheyts mede gemaeckt
hebben.

h Leui. 18. 24.

12 i So en sult ghy luedē nu uwe dochterē niet
gheuen haren sonen/ ende hare dochteren en
sult ghy luedē uwen sonen niet nemen/ ē en
soect haren vrede noch goet niet eewichlick
op dat ghy machtich werdet/ ende etet het
goet inden Lande/ ende eruet op uwe kinde
ren eewichlick.

i Deut. 7. 3.

13 Ē na allen dien/ dat ouer ons gecomē is/
om onser boose wercken ē grooter schult
wille/ hebt ghy onse God/ onser misdaet ver-
schoont/ ē hebt ons een behoudinge gege-
uen/ als het voor ooghen staet.
14 Wy daerentegen hebbē ons omgekeert/
ē v gebot laten varē/ dat wy ons met den
volckē deser grouwelē vermaechschapt heb
bē: wilt ghy dan ouer ons grā zijn/ tot dat het
gans wt zy/ dat daer niets ouer/ noch eeni-
ghe behoudinghe en zy?
15 Heer God Israels/ ghy zijt rechtueerdich/
want wy zijn ouergebleuē tē behoudinge/
als het hedē tē dage voor oogen staet/ siet/
wy zijn voor v in onser schult/ wāt om dies
wille en cunnen niet bestaen voor v.

Dat x. Cappittel.

1. Den volcke Israels berouwt het/ dat
het vreemde Wyuen ghenomen heeft/ ende
verlaet deselue. 12. God bestelt den Esra in
deser sake een willich volc. 18. De namē der
ghener die vreemde Wyuen ge[nom]en had-
den/ worden beschreuen.

Israel bewilliget syne vreemde Wyuen te verlaten. a 3. Esd. 8. 92

1 Ende doe a Esra also badt/ ē bekende/
weende/ ē voor den huyse Gods lach/
vergaderde hen tot hem wt Israel/ een
gantsch groote Ghemeynte/ van mans ē
vrouwen ende kinderen : Want het volck
weende seer.
2 Ende Sechania/ de sone Jehiel/ vanden
kinderen Elam/ antwoorde ende sprac tot
Esra : Welaen/ wy hebben ons aen onsen
God vergrepen/ dat wy vreēde Wijuē van
den Volcken des Lants ghenomen hebbē:
nu/ daer is noch een hopen in Israel ouer
dien.
3 So laet ons nu eē verbont makē met on-
sen God/ dat wy alle wijuē/ ē die vā hen ge
boren zijn/ wt doē/ na den rade des Heerē/
ē b† dier/ die de Gebodē onses Gods vree-
sen/ dat men doe na de Wet.

b † An. staē inder vreese der gebodē onses Gods/ dat etc.

4 So maeckt v nu op/ want v behoort het/
wy willē met v zijn: hebt eenē goedē moet/
ende doet het.
5 c Doe stont Esra op/ ē nam eenen Eedt
vanden Ouersten Priesteren ē Leuiten/ ē
dē ganschen Israel/ dat sy na desen woorde
doen soudē: ende sy swoeren.

c 3. Esd. 6. 1

6 Ē Esra stont op voor den huyse Gods/
ende ginck in de camer Johanan des soōs
Eliasib: ē doe hy aldaer henen quam/ en at
hy gheen broot/ ende en dranck ghēen wa
ter: want hy droech leedt om der vergrij-
ping [w]il

pinge wille/ der ghenen/ die geuangen ghe- weest waren.

7 Eñ sy lieten wtroepẽ door Juda ende Jerusalem/ tot allen kinderen die gheuangen ghewe(e)st waren/ dat sy hen te Jerusalẽ vergaderden.

8 Ende wie niet en quame in drij daghẽ, na den raedt der Ouersten eñ Oudtsten/ diens haue soude altemael verbannen zijn eñ hy afgesondert vander Gemeynte der geuanghenen.

9 Doe vergaderden hen alle mannen Juda ende Ben Jamin te Jerusalem in drij daghẽ dat is/ inden twintichsten dage der negenden Maent: eñ alle het volck sat op der strate/ voor den huyse Gods/ eñ d beefden om der saken wille/ ende vanden reghen.

d Of schulden.

10 Ende Esdras de Priester stondt op ende sprack tot hen: e Ghylieden hebt v vergrepen/ dat ghy vreemde wijuen genomen hebt/ dat ghy der schult Israels noch meer makedet.

e Deut.7.3. Judic.3.5. Nehem.13 25.

11 So bekennet nu den Heere uwer vaderẽ God/ ende doet zijn welbehagen/ eñ scheydet v lieden vanden Volcken des Landts/ ende vanden vreemden wijuen.

12 Doe antwoorde de gantsche Gemeynte/ eñ sprack met luyder stemmen: het geschiede als ghy geseyt hebt.

13 Mach des volcx is vele/ eñ een regenachtich weder/ ende en can hier buyten niet staen: so en is het oock niet eens of tweer daghen werck: want wy hebben sulcker ouertredinghe veel ghemaeckt.

14 Laet ons onsen Ouersten bestellen inder gantscher Ghemeynten/ dat alle die in onsen Steden/ vreemde wijuen genomen hebben/ op bestemden tijdt komen/ ende de Oudtsten eener yegheliicker Stadt/ ende hare Richters mede/ tot dat van ons ghewendet worde den toorne onses Gods om deser saken wille.

15 Doe werden bestelt Jonathan de sone Asahel/ ende Jehas Ja de sone Thikwa/ ouer dese sake: ende Mesullam ende Sabethai de Leuiten/ holpen hen.

16 Ende de kinderen der geuanckenisse deden also: ende de Priester Esdras/ ende de Voornemste vaderen in harer vaderen huysen/ eñ alle voorghenoemde scheyden hen: ende setteden hen aenden eersten daghe der thiender Maent/ dese sake te verhooren.

17 Ende sy richteden wt aen allen mannen/ die vreemde wijuen hadden/ inden eersten daghe der eerster Maent.

De mannen der gener die vreemde wijuen ghenomen hadden.

18 Ende daer werden ghevonden f onder den kinderen der Priesters/ die vreemde wijuen genomen hadden/ namelicken/ onder den kinderen Jesua des soons Jozadak/ ende sijnen broederen: Maese Ja/ Eliezer/ Jarib/ ende Gedalia.

f 3.Esd.9.18

19 Eñ sy gauen haer hant daer op/ dat sy de wijuẽ woudẽ wtstooten/ eñ tot Schult offer eenen Ram voor hare Schult geuen.

20 Onder den kinderen Jmmer: Hanani ende Sebad Ja.

21 Onder den kinderen Harim: Maese Ja/ Elia/ Sema Ja/ Jehiel ende Vsia

22 Onder de kinderen Pashur: Elioenai/ Maeseia/ Jsmael/ Nethaneel/ Josabad/ ende Eleasa:

23 Onder den Leuiten: Josabad/ Simei/ eñ Kelaja/ (hy is de Kilta/) Pethah Ja/ Juda ende Eliezer.

24 Onder de Sangers: Eliasib/ onder den Duerwachters: Sallum/ Telem ende Vri

25 Van Jsrael: onder den kinderen Paros Ramia/ Jesia/ Malchia/ Meiamin/ Eleasar/ Malchia/ ende Benaia.

26 Onder den kinderen Elam: Mathania Sacharia/ Jehiel/ Abdi/ Jeremoth eñ Elia

27 Onder den kinderen Sathu: Elioenai/ Eliasib/ Mathania/ Jeremoth/ Sabad eñ Asisa.

28 Onder den kinderen Bebai: Johannan/ Hanania/ Sebai ende Athlai.

29 Onder den kinderen Bani: Mesullam/ Malluch/ Ada Ja/ Jasub/ Seal ende Jeremoth.

30 Onder den kinderen Pahath Moab: Adna/ Chelal/ Bena Ja/ Maese Ja/ Mathan Ja/ Bezaleel/ Benui ende Manasse.

31 Onder den kinderen Harim: Eliezer/ Jesia/ Malch Ja/ Sema Ja/ Simeon/

32 Ben Jamin/ Malluch ende Samaria.

33 Onder den kinderen Hasum: Mathnai/ Mathatha/ Sabad/ Eliphelet/ Jeremia/ Manasse ende Simei.

34 Onder den kinderen Bani: Madai/ Amram/ Huel/

35 Bena Ja/ Bedia/ Chelui/

36 Naia/ Meremoth/ Eliasib/

37 Mathania/ Mathnai/ Jaesan/

38 Beni/ Benui/ Simei.

39 Selemia/ Nathan/ Adaia/

40 Machabai/ Sasai/ Sarai/

41 Asareel/ Selem Ja/ Samaria/

42 Sallum/ Amaria/ ende Joseph.

43 Onder den kinderen Nebo: Jeiel/ Mathithia/ Sabad/ Sebina/ Jaddai/ Joel/ ende Benaia.

44 Dese hadden altemael vreemde wijuen ghenomen: Ende daer waren sommighe onder denseluen wijuen/ die daer kinderen ghedraghen hadden.

Eynde des Boecks. Esdre

Argument.

NA Esdras coemt Nehemias wt de Babylonische gheuanckenisse/ daer hy noch was/ ende doe hy te Jerusalem gecomen was/ dede hy de Stadt wederbouwen/ ende de meuren/ ende de sterckten. Hy verlichtet oock het volck van sommighe ongerechtighe schattinghen/ lasten ende woecker/ waerdoor sy ouerladen waren: ende beschermde de Burgers met grooten voorspoet ende standtvasticheyt/ oock sommige misbruyckẽ die in de Gemeynte waren/ beterende. Bouen desen wort bewesen: hoe noodich het den gheloouighen zy/ te waken ende voorsichtich te syne/ omme vyanden des volcks Gods te bedriegen ende te ouerwinnen/ ende haer hoouerdich voornemẽ te niete te maken. In dese Historie zijn tseuentich Jaren veruaet/ want van den eersten Jare Cyri/ tot het 20. Jaer Darij/ telt men 58. Jaren/ ende van daer tot het 32. Jaer Darij/ telt mẽ 12. Jarẽ/ in de welcke de muerẽ der Stadt weder opghrecht zijn.

Nehemias of 2.Esdras.

Het Boeck Nehemie.

Dat Eerste Capittel.

I. Nehemias treurt eñ beclaecht de ge vanckenisse des volcks.

Nehemias/ Schencker des Coninex Artaxerxes

1 Je zijn de geschiedenis-
sen Nehemie/des soös
Hachalia: Het geschiede
inō Maēt Chislef/ des
twintichstē Jaers/ dat
ick was te Susā op de
Burcht.
2 Doe quam Hanani eē
mijner broederen/met sommighe mannen
wt Juda: eñ ick vraechde se: Hoe het dē Jo-
dē ginge/die behouden eñ ouerbleuen wa-
ren vander geuanckenisse/ eñ hoe het te Je
rusalem stonde.
3 Ende sy spraken tot my: De ouerbleuene
vander gheuanckenisse/ zijn aldaer inden
Lande in grooten ongeluck ende versmaet
heyt: a de mueren Jerusalems zijn gebro-
ken / ende haere Poorte i met viere ver-
brandt.

a 2. Reg. 25. 4. 8. 2. Par. 36. 19

4 Doe ick nu sulcke woordē hoorde/ sat ic/
eñ weende/ ende droech leet b† twee dagen
lanck/ eñ vastede/ ende badt voor den God
vanden Hemel/

b† Anders sommighe

Nehemie ghebedt.

5 Ende sprack: O Heere God vandē Hemel
ghy groote ende verschrickelicke Godt/ c
die daer hout het Verbont ende barmher-
tichheyt dien/ die hem lief hebben/ ende syne
Gheboden houden.

c Nehe. 9. 32 Dan. 9. 4. d Exo. 20. 5. ende 34. 6. Deut. 7. 9. Jer. 32. 19.

6 Laet doch uwe ooren opmercken/ eñ uwe
oogen open zijn/ dat ghy hooret het gebet
ws knechts/ dat ick nu voor v bidde/ dach
ende nacht/ voor de kinderen Israels uwe
knechten/ ende bekenne de sonden der kin-
derē Israels/ die wy aē v gedaen hebbē: eñ
ick ende mijns vaders huys hebben oock
ghesondicht.
7 Wy zijn verdorven geworden/ dat wy niet
gehoudē en hebben de Geboden/ Beuelen/
ende Rechten/ die ghy geboden hebt uwen
knechte Mosi.
8 Gedenckt doch des woorts/ dat gy uwē
knechte Mosi geboden/ eñ spraket: e Wan-
neer ghy v lieden vergrijpt: so wil ick v on
der de Volcken verstroyen.

e Deu. 30. 1.

9 f So ghy v daerentegē bekeert/ tot my/ eñ
houdet mijne geboden/ eñ doet se: ende wā-
neer ghy liedē oock verstootet waert/ tot aē
des Hemels eynde/ so wil ic v doch vā daer
vergaderen/ eñ wil v brengen aen die plaet
se/ die ick verkoren hebbe/ dat mynen Naē
aldaer woone.

f 2. Par. 6. 37

10 Sy zijn doch uwe knechten eñ v Volck/
die ghy g verlosset hebt/ door uwe groote
kracht/ ende machtigher handt.

g Exo. 14. 30

11 Och Heere/ laet uwe oorē opmercken op
het gebet ws knechts/ ende op het ghebet
uwer knechten/ die daer begeeren uwē Na
me te vreesē: eñ laet het uwen knechte he-
den wel gelucken/ ende geeft hem barmher
tichehdt voor dese mannen: want ick was
des Conincks Schencker.

Dat ij. Capittel.

I. Nehemias reyst met oorlof eñ brieuē
Artaxerxes na Jerusalem. II. besiet de
stadt heymelickē/ haer te helpen/ 19. eñ hem
geraet zijn voornemen tot naeclap eñ spot
voor den vyanden Israels.

1 IN der Maent Nissan/ a des twintichstē
Jaers des Conincks Artaxerxes / doe
wijn voor hem stont/ nam ick dē wijn op/
ende gaf hem den Koninc/ ende ick sach b†
treurich voor hem.

Nehemias reyst na Jerusalem. a Nehem. 13 b† And. te vooren treurich

2 Doe sprack de Coninck tot my: Waerom
siedy so iammerlicken? ghy en zijt immers
niet kranck? dat en isset niet/ maer ghy zijt
swaermoedich: Ick nu: vreesde my gantsch
seer/
3 Eñ sprack tottē Coninck: de Coninck leue
eewichlick: soude ick niet iammerlickē sien?
de Stadt/ daer het huys der begrauenisse
mijner vaderē is/ leyt woest/ eñ hare poor-
ten met viere verteert.
4 Doe sprack de Coninck tot my: Wat be-
geerdy dan? Doe badt ick God vanden He-
mel.
5 Eñ sprack totten Coninck: Behaecht het
dē Coninck/ ende uwē knechten voor v/ dat
ghy my henē sendet in Juda/ tot der Stadt
der begrauenisse mijner vaderen/ dat ickse
bouwe?
6 Ende de Coninck sprack tot my/ eñ de Co-
ninginne die by hem sat: Hoe lange sal uwe
reyse duerē? eñ wanneer suldy weder comē?
ende het behaechde den Coninc wel/ dat hy
my henen sant: ende ick settede hem teenen
ghewissen tijt/
7 Eñ sprack totten Coninck: c Behaechtet
de Coninck/ so geue hy my brieuen/ aen de
Lantvoochden op ghene zijde des waters/
dat sy my ouer ghelevden/ tot dat ick come
in Juda.

c 3. Esd. 4. 4. 7.

8 Eñ brieuen aen Assaph den d Houtvorst
des Coninex/ dat hy my hout geue tot balc
kē der Poorten/ aendē Palleyse die inden
huyse eñ Stadmueren zijn/ ende tottē huy
se daer ick in trecken sal: ende de Coninck
ghaf my na der goeder handt mijns Gods
ouer my.

d Of Forestmeester

9 Eñ doe ick quā tottē Lantvoochdē op ge
ne zyde des waters/ gaf ick hē des Coninc
brieuen: ende de Coninck sandt met my Ho-
nen/ de Hooftlieden ende Ruyteren:
10 Doe nu Sanneballat de Horoniter/ eñ To Saneballat
bia een Amonitich knecht/ dat hoordē/ ver
droot het hem seer/ dat een mensche gheco-
mē ware/ die wat goets sochte voor de kin-
deren Israels.
11 Ende doe ick te Jerusalem quam/ eñ daer
drij daghen gheweest was.
12 Maecte ick my des nachts op/ eñ wey-
nich mannē met my: want ick en seyde gee-
nē mensche/ wat my mijn God inghegeuen
hadde/ te doen aen Jerusalem: ende daer en
was gheen Dier met my/ dan alleen daer ic
op reedt.

Nehemias besiet de Stadt heymelick hae te helpen.

13 Eñ ick reet ter Dalpoorte wt by nachte/
voor der Draken fonteyne/ eñ aen de Mest-
poorte/ eñ e† het dede my wee dat de muerē
Jerusalems verscheurt warē/ eñ de Poortē
met vyere verteert.

e† And. he trachtede/ hoe de muē ren etc.

14 Ende ginck ouer ter Fonteynpoorte/ eñ
tot des Coninex f† Wyer/ eñ daer en was
gheen ruymte mynen Diere/ dat het onder
my hadde connen gaen.

f† And. Cisterne of Wyuere.

15 Doe tooch ick by nacht lancx de Beke he
uen/ eñ het dede my weede mueren also te
sien: ende keerde wederom/ ende quam ter
Dalpoorten weder in.
16 Eñ de Ouersten en wisten niet/ waer ick
henē ginck/ of wat ick maecte: want ick en
hadde tot dier tijt toe dē Jodē eñ dē Prie-
steren/ den Raedtsheeren eñ den Ouersten/
eñ den anderen die aen het werck arbeydē/
noch niet ghesepdt.
17 Ende sprack tot hen: Ghy lieden siet het
ongheluck/ daer wy in zijn/ dat Jerusalem

woest

woest leyt/ en haer poorten zijn met vyere verbrant: koemt/ latet ons de mueren Jerusalems bouwen / dat wy niet meer een versmaetheyt zijn.
18 Eñ seyde hen aen de hant mijns Gods/ die goet ouer my was: daertoe de woorden des Coninck/ die hy tot my ghesproken hadde: eñ sy spraken: So latet ons op zijn/ ende wy bouweden ende hare handen werden blijmoedich ten goeden.
19 Doe nu Saneballat de Horoniter/ eñ Tobia de Ammonitische knecht/ ende Gosem de Araber/ dat hoorden bespotteden sy ons/ eñ verachteden ons/ eñ spraken: Wat is dat/ dat ghylieden doet? wilt ghylieden vanden Coninck weder af vallen?

De Samariters met haren Byhulpers/ spreken tegen het bouwen etc.

20 Doe antwoorde ick hen/ ende sprac: De God vanden Hemel sal het ons wel gelucken laten wät wy syne knechten hebben ons opgemaect/ eñ bouwen: ghylieden daerentegen/ en hebt het geen deel/ noch recht/ noch ghedachtenisse in Jerusalem.

Dat iij. Cappitteel.

1 De namen der ghener / door welcke de mueren te Jerusalem weder ghebouwet zijn.

De namen der Bauwers Jerusalems.

1 ENde Eliasib de Hooge Priester maeckte hem op met synen broederen den Priesteren/ ende bouweden de Schaepspoorte: sy heylichdense/ ende setteden hare deuren in: eñ sy heylichdense tot aen den Thoren Mea namelicken/ tot aen den a Thoren Hananeel.

a Jer.31.38. Zac.14.10

2 By hem bouweden de mannen van Jericho: oock bouwede by hem Sachur/ de sone Imri.
3 Nu de Vischpoorte/ bouweden de kinderen Senaa/ die decktense/ eñ stelden hare deuren in/ sloten ende grendelen.
4 By hen bouwede Meremoth / de sone Vria/ des soons Hakos: by hem bouwede Mesullam/ de sone Berechia / des soons Mesesabeel: By hem bouwede Zadok de sone Baena.
5 By hen bouweden die van Thekon: doch hare b Geweldigen en brachten haren hals niet ten dienste harer heeren.

b De Armen moeten het Cruyce dragen/ de Rijcke en geuen niets/ Deux aes en heeft niet/ Six cincque en geeft niet/ Quater dry: die helpen bey.

6 De Oude poorte bouweden Joiada de sone Passeah ende Mesullam de sone Besodia: sy decktense/ ende stelden de deuren in/ ende sloten ende grendelen.
7 By hen bouweden Melathia van Gibeon/ ende Jadon van Merono/ mannen van Gibeon eñ van Mizpa/ aen de stoel des Lantvoochts/ op dese zijde des waters.
8 By hem bouwede Vsiel/ de sone Harhaja/ de Goutsmidt: by hem bouwede Hanania de sone c † des Apotekers: ende sy bouweden wt te Jerusalem/ tot aen de Breede mueren.

c † Anders/ Harakahim

9 By hem bouwede Repha Ja de sone Hur de Ouerste des haluen d † vierendeels te Jerusalem.

d † And. deels

10 By hem bouwede Jedaia/ de sone Harumaph/ tegen synen huyse ouer: by hem bouwede Hattus/ de sone Hasabenia.
11 Nu Malchia de sone Harim/ eñ Hasub de sone Pahath Moab/ bouwede twee stucken/ ende den Thoren byden Ouen.
12 By hem bouwede Sallum de sone Halohes/ de Ouerste des haluen vierendeels te Jerusalem hy ende syne dochteren.
13 De Daelpoorte bouwede Hanun/ eñ de Burgers van Sanoah: sy bouwedendense/ eñ setteden hare deuren in/ sloten eñ grendelen/ ende duysent ellen aen der mueren/ tot aen de Mestpoorte.
14 De Mestpoorte / bouwede Malchia de sone Rechab/ de Ouerste des e † vierendeels der Wyngaerdeniers: hy bouwedese/ ende settede hare Deuren in/ Sloten ende Grendelen.

e † An haluen deels An. des wyngaerts Beth Cherem

15 Nu de Fonteynpoorte bouwede Sallum/ de sone Chal Hose /de Ouerste des vierendeels te Mizpa/ hy bouwedese ende decktese/ ende settede hare Deuren in/ Sloten ende Grendelen: daertoe de Mueren aenden † Poel Siloah byden Hof des Coninck/ tot aen de trappen/ die vander Stadt Dauids afgaen.

† Anders Piscine

16 Naest hem bouwede Nehemia/ de sone Asbuk/ de Ouerste des haluen f † vierendeels te Bethzur/ tot teghen de doode grauen Dauids ouer/ ende tot aen den poel Asu Ja/ eñ tot aen het huys der Helden.

f † An. deels

17 Naest hem bouweden de Leuiten/ Rehum de sone Bani: naest hem bouwede Hasabia/ de Ouerste des haluen vierendeels te Regila in synen vierendeele.
18 Naest hem bouweden hare broederen Banai de sone Hanoda/ der Ouersten des haluen vierendeels/ te Regila.
19 Naest hem bouwede Eser / de sone Jesua / de Ouerste te Mizpa/ twee stucken lancks den hoeck henen / teghen het Harnaschhuys.
20 Naest hem op den Berch bouwede Baruch de sone Sabai/ twee stucken/ vanden hoeck/ tot aen de huysdeure Eliasib des Hooghen Priesters.
21 Naest hem bouwede Meremoth/ de sone Vria des soons Hakos/ twee stucken/ vander huysdeure Eliasib / tot aen het eynde des huys Eliasib.
22 Naest hem bouweden de Priesters/ de mannen/ wt den g † Landtstreken.

g † An/ Contreyen.

23 Daer naest bouwede Ben Jamin ende Hasub / teghen haren huyse ouer : daer naest bouwede Asaria/ de sone Maeseia / des soons Anania/ teghen synen huyse ouer.
24 Naest hem bouwede Benui/ de sone Henadad/ twee stucken van Asarie huys/ tot aen den hoeck/ ende tot aen den kant.
25 Palal de sone Vsai / teghen den hoeck ende den hoogen Thoren ouer / die van des Coninckx huys wt lyckt / by den Houe des Kerckers: naest hem Pedaia de sone Pareos.
26 De Nethinim van h † woonden aen Ophel/ tot aen de Waterpoorte/ tegent Oosten/ daer den Thoren wtlyckt.

h † And. die daer woonden etc. bauweden tot aen etc.

27 Naest dien/ bouweden die van Thekoa/ twee stucken/ teghen den grooten Thoren ouer/ die wt lyckt/ ende tot aen de mueren i Ophel.

i 2 Pa.33.14

28 Nu vander Peerdtspoorte aen / bouweden de Priesters/ een yegelick teghen synen huyse ouer.
29 Daer naest bouwede Zadok/ de sone Immer/ tegen synen huyse ouer: naest hem bouwede Semaia/ de sone Sachania/ de Deurwachter teghent Oosten.
30 Naest hem bouwede Hanania de sone Selemia/ ende Hanun de sone Salaph de seste / twee stucken : naest hem bouwede Mesullam de sone Berechia/ teghen zyn † kiste ouer.
31 Naest hem bouwede Malchia / de sone des Goudtsmidts/ tot aen het huys der Nethinim/ ende der Kramers/ tegen de Raetspoorte ouer/ ende tot aen den Zael aen den hoeck.

† And. solders. of/ kamers

32 Ende tusschen den Zale aen den hoeck ter Schaepspoorte / bouweden de Goutsmeden ende Kramers.

Dat iiij. Capittel.

1. De Samariters ende hare medehul-
pers/spotten teghen Gods werck.4. Ne-
hemias bidt teghen hen/7.so werden ha-
re boose aenslaghen te niete ghemaeckt.9
De Joden waken ende bidden/ende rustē
hen te bouwen ende te strijden.

Spot d' Samariteeē eñ harer bijhulpers/tegen Gods werc

1 DOe nu Saneballat hoorde, dat wy de
mueren bouweden/ wert hy toornich
ende seer grimmich / ende bespottede
de Joden.
2 Ende sprack voor synen broederen ende
den Machtigen te Samaria: Wat makē
de amachtige Joden? Salmense laten ge-
werden/sullen sy offeren, sullen sy het in ee-
nen daghe volbringhen, sullen sy de steenē
leuendich maken / die daer stof hoopen
ende verbrandt zyn/
3 Ende Tobia de Ammaniter by hē sprack
laetse slechs bouwen: wanneer Vossē daer
op toghen/die verschuerden hare steenen
mueren wel.

Dit zijn Nehemie woorden.

4 Hoort /onse God/ hoe veracht zijn wy:
keert hare versmaetheyt op haren kop /
dat ghyse geuet in verachtinghe/indē lan
den harer geuanckenisse.
5 Decket hare misdaet niet toe /eñ hare sō
de en werde niet voor v: want sy hebben
de Bouwlieden gheterght.
6 Doch wy bouweden de mueren/eñ voer
dense gansch aenmalcanderen/tot aen de
halue hoochte: ende het volck kreech een
herte te arbeyden.

Boose aenslagē maect God te niete. Wat God bouwē wil dat en kan niemāt weren.
a Of/verbwalinghe.

7 Doe nu Saneballat/eñ Tobia / ende de
Arabiers eñ Ammoniters eñ Asdoditers
hoorden dat de mueren te Jerusalem toe-
gemaeckt waren ende dat sy de schueren
begonnen hadden te beteren / werden sy
seer toornich.
8 Eñ maeckten alle samen een verbondt te
hoop/dat sy quamen ende krijchden tegen
Jerusalē, ende daer een a verlet sel in maeck
ten.
9 Wy daerentegen baden tot onsen God/
ende setteden een wacht op hen dach ende
nacht tegen hen/

b Dat is/ sommighe vlagē en hadden sy niet haest oock haer bystādt ter mueren/ als sy woudē: daerom stelden sy daer henen de gewapēde hant/als hier na staet.
c Dat zijn de grauen rondtom de Stadt.
d Nu 11.9. Deut.1.21. ende.20.3.
2.Mac.4.8

10 Ende Juda sprack:b De cracht der dra-
gers is te swack/ende des stofs is te vele/
wy en konnen aen der muerē niet bouwen
11 Onse Wederpartijders vā dachten: Sy
en sullen niet weten noch sien/tot dat wy
onder hen comen/ende hen verworgen/eñ
het werck verhinderen.
12 Doe nu de Joden die by hen woonden/
quamen/ende seyden ons wel tienmael/
wt allen plaetsen / daer sy rondtom ons
woonden.
13 Doe stelde ick beneden aen de plaetse/
achter der mueren in der c grauen/het volc
na haren gheslachten, met haren sweerdē
spiessen ende Boghen.
14 Eñ sach toe, eñ maeckte my op/eñ sprack
tot den Raetsheeren eñ Oversten / eñ den
anderen volcke:d Vreest v niet voor hen/
dencket aen den grooten eñ verschrickelickē
Heere /ende strijdet voor uwe broederen/
sonen dochteren, wyuen eñ huysen.
15 Doe nu onse vyanden hoorden /dat het
ons was kondt ghe worden/ maeckte God
haren raet te niete: ende wy keerden alte-
mael wederom na der mueren /een peghe-
lick tot synen arbeyt.
16 Ende het geschiede voortaen dat de jon
gelingen, die helft den arbeyt deden/eñ de
ander helft hielden Spiessen / Schilden/
Boghen ende Pantziers ende de Overste
stonden achter den gantschen huyse Juda.
17 Die daer bouweden aen der mueren/ eñ
droeghen den last van dien die hen oplae-
den: met eener handt deden sy den arbeydt/
ende met der ander handt hielden sy de wa
penen.

Die Jerusalem weder bouwen/arbeyden met eener hant/inder anderē houdē sy de wapenē

18 Ende een yegelick die daer bouwede/had
de zyn sweert aen syne lendenen gegordet/
ende bouweden also: ende die met der basuy
nen bliesⁱ /was by my.
19 Ende ick sprack tot den Raetsheeren eñ
Oversten/ende ten anderen volcke : Het
werck is groot ende wijdt/ende wy zyn ver-
stropt op der mueren/ verre van malcan-
deren:
20 Aen welcker plaetse ghy nu der Basuy-
nen gheluydt hoort / daer vergadert v
henē tot ons: e eñ God sal voor ons strijdē
21 So willen wy aen het werck arbeydē: eñ
de helft hielt de Spiessen/vanden opganck
des dageraets aē/tot dat de Sterren voor
quamen.
22 Ooch sprack ick te dier tijdt ten volcke:
Een peghelick blijue met synen Jonge den
nacht ouer te Jerusalē, dat wy des nachts
de wacht / ende des daechs den Arbeydt
wachten.
23 Nu/ick eñ myne broederen/eñ myne jon
gers/ende de mannen op der wacht achter
my/wy en toghen onse kleederen niet wt/
een peghelick f liet het baden achterwaerts.

e Exo.14.25 Deut.1.30 ende 20.4. ende 23.7.

f Anders met synen sweerde tot het water.

Dat v. Capittel.

1. Daer comt een gheschrey inden volc-
ke/des dieren tijdts halven .6. Nehemia
verbiet den Woecker/ 14.ende gaet in synē
Ampte zyns rechs te buyten.

1 ENde daer verhief hem een groot ghe-
schrey des volcks/eñ harer vrouwen te
ghen hare broeders der Joden.
2 Ende daer waren sommige/die daer spra
ken: Onser sonen eñ dochteren zyn te vele/
laet ons koorn voor hen nemen ende eten/
dat wy leuen.
3 Doch sommighe spraken: Latet/ons on-
se Ackers, Wijnberghen/ende huysen ver-
setten/ende koorn daer voor nemen / inden
dieren tijdt.
4 Sommighe daerentegen spraken: Latet
ons gelt leenen op chijnse vanden Coninck
op onse Ackeren ende Wijnberghen.
5 Want onser broeders lijf/is als onse lijf
ende hare kinderen als onse kinderen: ande
souden wy onse sonen ende dochterē onder
werpen den dienste: ende daer zyn alreede
sommighe van onsen dochteren onderwor-
pen, ende daer en is gheen vermeughen in
onsen handen: ooch worden onse Ackeren
ende Wijnbergen/der anderen.
6 Doe ick nu haer gheschrey ende sulcke
woorden hoorde, werdt ick seer toornich.
7 Ende mijn herte wert des sins met my/
dat ick de Raetsheerē eñ Oversten berispte
ende sprack tot hen: a wilt ghy een op den
anderen woecker drijuen ende ick brachte
een groote Ghemeynte te samen teghen
hen/
8 Ende sprack tot hē: Wy hebben onse broe
deren de Joden weder gekocht/die den hey
denen verkocht waren / na onsen vermeugē
ende ghy liebert wilt ooc uwe broederen ver
koopen/die wy tot ons ghekocht hebben:
Doe sweghen sy, ende en vonden niets te
antwoorden.
9 Ende ick sprack: Het en is niet goet dat
ghy liden daer: soudet ghy niet inder vree-
se Gods wandelen /om der versmaetheydē
wille der Heydenen onser vyanden:
10 Jck ende myne broederen/eñ myne jon-
ghers / hebben hen ooch ghelt ghedaen

De woecker wert verboden door Nehemiā.
a Deu.23.19 Exod.22.25 Leuit.25.36

ende koorn/den woecker van hebben wy
naghelaten.
11 So gheuet hen nu heden ten daghe we-
der/hare Ackers/Wijnberghen / Olijfgaer
den ende huysen/ende den hondersten van-
den ghelde/van Coorn/van Moste/ ende
van Olye/dat ghylieden aen hen gewoec-
kert hebt.
12 Doe spraken sy:wy Willē weder geuē/
ende en willen niets van hen begheeren/
ende willen doen/als ghy ghesegt hebt:
ende ick riep den Priesteren/ende nam ee-
nen Eedt van hen/dat sy also doen soudē.
13 Oock schuddede ick mynē boesem wt/eñ
sprack: also schudde God wt/elcken man
b Dat is de hant daer aen houdet: van synen huyse/ende van synen arbeydt/
die dit woort niet b hanthaeft : ende de
gantsche Gemeynte sprack Amen:eñ loef-
den den Heere:ende het volck dede also.
c Nehē.2.6 Nehemias en drupelt zyns rechts niet de wyle het volck daer beswaert is:
14 c Oock van dier tydt aen/doe my beuolē
werd/een Landtvooght te zijn inden Lande
Juda/namelicken / vanden twintichsten
Jare aen tot in het twee ende dertichste
Jaer des Conincks Artaxerxes/ dat zyn
twaelf Jaer/gheneerde ick my ende myne
broederen nz vand Landtvoochden kost
15 Want den voor leden Landtvoochden/
die voor my ghewe est waren/ hadden het
volck beswaert/eñ haddē vā hem genomē
broodt eñ wijn/daer toe oec veertich Sikle
d Dat zyn haerknechten geweest silvers:oock hadden hare d Jongē/met ge
welt gheuaren ouer het volck:doch ick en
dede also niet/om der vreese Gods wille.
16 Oock arbeyde ick aender muren ar-
beydt ende en kochte geenen Acker/ende al
le myne Jongers moesten aldaer totten ar
beydt te hoop komen.
17 Daer toe waren der Joden ende Ouer-
sten/hondert ende vijftich by mynē dissche
die tot my ghekomen waren vanden Hey-
denen/die rondtom ons zyn.
18 Ende men bereyde my den daechs eenen
Osse ende ses wtghelesen Schapen/ ende
Vogelen:eñ telcken in thien dagen allerley
Wijn de volheyt noch en voorderde ick
der Landt voochden kost niet want den
dienst was swaer op den volcke.
e Neh.13.14 19 e Gedenckt my myn God/ ter besten/al-
les wat ick desen volcke ghedaen hebbe.

Dat vj. Capittel.

1. Menigerley listige aenslaghen tegē
Gods werck/daer door men het bouwen
verhinderē wil/werden door Nehemiā ge
stuert /ende te schanden ghemaeckt.

Listige aenslaghen teghen Gods werck daer door men het bouwen verhinderē wil.
1 ENde doe Saneballat/Tobia ende Go
sē de Arabiter/ende ander onse vyandē
vernamen/dat ick de murē gebouwet
hadde/ende gheen schuer e meer daer aen
en was/ (hoewel ick de deuren te dier tijt
noch niet ghehangen en hadde in de poor
ten/)
2 Sandt Saneballat eñ Gosem tot my / eñ
lieten my segghen:Koemt/ende laet ons
te samen comen inden Dorpen / op den
vlacken velde Ono :Sy dachten dan my
quaet te doen.
3 Doch ick sandt Boden tot hen/ende liet
hen segghen/ Ick hebbe een groot werck
wt te richten/ick en can niet af comen het
werck mochte na blijuen/wanneer ick de
handt af toghe/ende tot v lieden afquame
4 Sy sondē nu wel viermael tot my/op die
wyse:eñ ick antwoorde hen op dese wijse.
5 Doe sandt Saneballat ten vijfsten mael
tot my synen ionghen/ met eenen openen
brief in syner handt/
6 Daer was in ghescreuen : het is voor
de Heydenen ghecomen/ende Gosem heeft Saneballat Sent brieuē aen Nehemiam.
het geseyt /dat ghy ende de Joden/ denct
af te vallen daerom ghy oec de muren bou
wet/ende ghy wilt haer Koninck zijn in de-
sen saken.
7 Ende ghy hebt v Propheten bestelt/ die
van v wtroepen sullen te Jerusalem/eñ seg
gen/Hy is de Koninck Juda:nu/ sulcx sal
voor dē coninck comen/so coemt nu/eñ laet
ons met malcanderen raedtslaghen.
8 Doch ick sant tot hem/ende liet hem seg
gen Sulcks en is niet geschiet / dat ghy
segt/ghy hebt het wt uwer hert en versiert.
9 Want sy alle wouden ons veruersē makē
eñ dachten/Sy sullen de hant aftrecken vā
haren wercke/dat sy niet en arbeyden /
a f doch ick sterckte myne handt dies te a f An. Daerom stercke nu/O Heere
meer.
10 Eñ ick quam in het huys SemaJa / des re aen Saneballat
soons DelaJa/des soons Mehetabel myn handē.
eñ hy hadde hem besloten/ende sprac laet Valsche
ons te samen comē in den huyse Gods mid broeders.
den inden Tempel/ende de duere des Tem Hier siet hy/
pels toesluyten:want sy sullē comē v ver- dat altydt
worghen /ende sullen by der nacht comen onder Gods
dat sy v verworghen. Volck/
11 Doch ick sprack : Soude sulck een man valsche lie
vliedē soude sulck een man als ick ben/in- den zyn.
den Tempel gaen/dat hy leuendich bleue/
ick en wil daer niet in gaen.
12 Want ick merckte dat hem God niet ge-
sondē en hadde/want hy seyde wel prophe
tien op my: doch Tobia ende Saneballat
hadden hem gelt ghegheuen.
13 Daerom nam hy gelt/dat ick my vreesen
soude/ende also doen/ende sondigē:op dat
sy een quaet gherucht hadden daer sy my
mede lasteren mochten.
14 Ghedenct myn God/des Tobie eñ Sane
ballat/na dese syne wercken :oock b f des
Propheten Noadia ende der andere Pro- b f And. des Propheten.
pheten/die my woudē daer af verschricken
15 Ende de muer werd reede/inden vijf eñ
twintichsten daghe der Maent Elul / in
twee end vijftich daghen.
16 Ende doe alle onse vyanden dat hoorden
vreesden hen alle Heydenen/die rontō ons
waren/ende den moet ontviel hen:want sy
merckten/dat dit werck van ons was.
17 Oock waren ter seluer tijdt vele der Ouer
sten Juda welcker brieuen gingen tot To-
bia/ende van Tobia tot hen.
18 Want harer waren vele in Juda/die hem
ghesworen warē:want hy was eñ c Schō c Of dochterman.
soon Sachan Ja/des soons Arah : eñ zyn
sone Joannan hadde de dochter Mesullam
des soons Berechia.
19 Ende seyden alle goet van hem voor my
ende brachten myne reden wt tot hem : soo
sandt dan Tobia brieuen henen, my daer af
te verschricken.

Dat vij.Capittel.

1. Jerusalem wort door de wacht/ be
waert : het volck/so het wt der gheuanckc
nisse ghecomen is /wordt ghetelt.

1 DOe wy nu de mueren ghebouwet hade
den/ hinck ick de deuren/ende de Duer Jerusalem wort door wacht bewaert.
wachters/Sangers ende Leuiten wer
den bestelt.
2 Ende ick ghebood myne broeder Hana-
niā eñ Hananiā dē Palays voocht te Jeru Spre.49.5
salem/(want hy was een ghetrouwe man
ende Godturuchtich/)voor veelen anderen
3 Ende sprac tot hen: Men en sal de Poor
ten te Jerusalem niet op doen / tot dat de
Sonne heet wort:ende wanneermen noch
arbeyt / soo salmen de poorten toesluyten

en̄ grendelē: en̄ daer werden wachters be-
stelt vandē Burgeren Jerusalems/ een ye
a† An. tegē syn huys ouer/ ghelick op syne wacht/ en̄ a† op zijn huys.
4 De Stadt nu was wijt van ruymte/ en̄
groot : doch weynich volcx daerin/ en-
de de huysen en waren niet ghebouwet.
5 En̄ mijn God gaf my int herte dat ick de
Raetsheerē ende de Ouersten/ en̄ het volck
vergaderde/ hen te rekenen: ende ick vant
b Esdr.2.1. een Register harer rekenschap/ b die te vo-
ren opghecomen waren wt der geuancke-
nisse.
6 Die Nabugodonozor de Coninc te Ba
bel/ hadde wech gevoert/ en̄ te Jerusalem
woonden/ ende in Juda/ een yegelick in sy
ner Stadt.
Zerubabel, Jesua. 7 En̄ warē gecomē met Zerubabel/ Jesua/
Nehemia/ Asaria/ Raamia/ Nahemani/
Mardochei Bilsā/ MisPereth/ Bigeuai/
Nehum en̄ Baena. Dit is het ghetal der
mannen vanden volcke Israels:
Ghetal des volcks. 8 Der kinderē Pareos waren/ twee duysēt
hondert ende twee ende tseuentich.
Esdr.2.3. 9 Der kinderen Sephatia/ drij hondert en̄
twee ende tseuentich.
10 Der kinderē Arah/ ses hondert en̄ twee
ende vijftich.
11 Der kinderē Pahath Moab/ onder den
kinderē Jesua en̄ Joab/ twee duysent acht
hondert ende achtien.
12 Der kinderen Elam/ duysent/ twee hon-
dert ende vier ende vijftich.
13 Der kinderen Sathu/ acht hondert ende
vijf ende veertich.
14 Der kinderen Saccai/ seuen hondert en̄
tsestich.
15 Der kinderē Benui/ ses hondert en̄ acht
ende veertich.
16 Der kinderen Bebai/ ses hondert en̄ acht
ende twintich.
17 Der kinderē Asgad/ twee duysēt/ drij hon
dert ende twee ende twintich.
18 Der kinderen Adonikam/ ses hondert en̄
seuen ende tsestich.
19 Der kinderen Bigeuai/ twee duysent en̄
c† seuen ende tsestich.
c† And. ses hondert en̄ seuen. 20 Der kinderen Adin/ ses hondert en̄ vijf
ende vijftich.
21 Der kinderen Ater van Ezechia/ acht en̄
tneghentich.
22 Der kinderen Hasum/ drij hondert ende
acht ende twintich.
23 Der kinderen Besai/ drij hondert en̄ vier
ende twintich.
24 Der kinderen Hariph/ hondert ende
twaelue.
25 Der kinderen Gibeon/ vijf ende tnegen-
tich.
26 Der mannē van Bethlehē en̄ Netopha/
hondert ende acht ende tachtentich.
27 Der mannen vā Anathoth/ hondert en-
de acht ende twintich.
28 Der mannen van BethAsmaueth/ twee
ende veertich.
29 Der mannē van Kiriath Jearim/ Caphi
ra ende Beroth/ seuen hondert en̄ drij en-
de veertich.
30 Der mannen van Rama ende Gaba/ ses
hondert ende een ende twintich.
31 Der mannen van Michmas/ hondert en̄
twee ende twintich.
32 Der mannen van BethEl ende Ai/ hon
dert ende drij ende twintich
33 Der mannen vandē anderen Nebo/ twee
ende vijftich.
34 Der kinderē des anderen Elam/ duysēt/
twee hondert ende vier ende vijftich.
35 Der kinderen Harim/ drij hondert ende
twintich.
36 Der kinderen Jerecho/ drij hondert en̄ vijf
ende veertich.
37 Der kinderē Lohadid en̄ Ono/ seuen hon-
dert ende een ende twintich.
38 Der kinderen Senaa/ drij duysent/ negē
hondert ende dertich.
39 De Priesters: der kinderē Jedaia/ vandē
huyse Jesua/ neghen hondert ende drij ende
tseuentich.
40 Der kinderen Immer/ duysent ende twee
ende vijftich.
41 Der kinderen Pashur/ duysent twee hon
dert ende seuen ende veertich.
42 Der kinderen Harim/ duysent ende seuē-
tiene.
43 De Leuitē: der kinderen Jesua van Kad-
miel/ onder den kinderen Hodua/ vier ende
tseuentich.
44 De Sangers: der kinderen Assaph/ hon-
dert ende acht ende veertich.
45 De Deurwachters warē: de kinderē Sal-
lum/ de kinderē Ater/ de kinderen Talmon/
de kinderen Hakub/ de kinderen Hatita/ de
kinderen Sobai: altesamen hondert ende
acht ende dertich.
46 b De Nethinim: de kinderē Ziha/ de kin- b Esdr.2.43
deren Hasupha/ de kinderen Tabaoth.
47 De kinderen Keros/ de kinderen Sia/ de
kinderen Padon/
48 De kinderē Libana/ de kinderē Hagaba/
de kinderen Salmai/
49 De kinderen Hanan/ de kinderē Giddel/
de kinderen Gahar/
50 De kinderen Reaia/ de kinderē Rezin/ de
kinderen Nekoda/
51 De kinderen Gasam/ de kinderen Vsa/ de
kinderen Paseah/
52 De kinderē Besai/ de kinderē Megunim/
de kinderen Nephussim/
53 De kinderen Bakbuk/ de kinderē Haku-
pha/ de kinderen Harhur/
54 De kinderen Bazlith/ de kinderē Mehi-
da/ de kinderen Harsa/
55 De kinderē Barkos/ de kinderē Sissera/
de kinderen Thamah/
56 De kinderen Nezia/ de kinderen Hati-
pha.
57 De kinderē der knechten Solomo warē:
de kinderē Sotai/ de kinderē Sophereth/
de kinderen Prida/
58 De kinderen Jaela/ de kinderen Darkō/
de kinderen Giddel/
59 De kinderē Sephat Ja/ de kinderē Hathil/
de kinderē Pochereth van Zebaim/ de kin-
deren Amon.
60 Aller Nethinim/ en̄ kinderen der knech-
ten Salomo/ waren drij hondert ende twee
ende tneghentich.
61 e En̄ dese togen oock mede op f† Mithel/
Melah/ Thel/ Harsa/ Cherub/ Addon ende e Esd.2.59.
Immer: doch sy en condē harer vaders huys f† And. van
noch haer zaet niet bewijsen/ hoewel sy wt Mithel
Israel waren. Melah en̄
62 Der kinderē Delaia/ der kinderen Tobia/ Thelharsa
en̄ der kinderen Nekoda/ warē ses hondert
ende twee ende veertich.
63 En̄ vanden Priesteren waren: de kinderē
Haba Ja/ de kinderē Hakoz/ de kinderē Bar
sillai/ die vanden dochteren Barsillai des
Gileaditers een wijf nam: ende werdt na
derseluen name ghenoemt.
64 Dese sochten haer ghevoort register: en̄
doe sy het niet en vonden/ werden sy des
Priesterdoms los.
65 Ende Hathirsatha sprack tot hen/ sy en g† And. met
soudē niet eten van het Allerheylichste/ tot den Vrimen
dat een Priester opquame/ met den g† Licht Thumim.
ende Recht. Exo.28.30
66 h Der ghantscher Ghemeynte/ als een h Esd.2.64.
man/

man/was twee ende veertich duysent/drye
hondert ende tsestich.
67 Wtgenomen hare knechten eñ maech-
den/dier waren seuen duysēt/drye hondert
ende seuen ende dertich/ende hadden twee
hondert ende vijf ende veertich Sangers
ende Sangherssen/
68 Seuē hondert ende dertich peerdē/twee
hondert ende vijf ende veertich Muylen/
69 Vierhondert ende vijf ende dertich Ke-
melen/ses duysendt/seuen honderde ende
twintich Ezels.
70 Ende sommige der Ouersten Vaderen/
gauē wat tē wercke: Hathirsatha gaf ten
schatte/duysent guldē vijftich Beckens/
vijfhondert ende dertich Priesterrocken.
71 Ende sommighe Ouerste Vaderen ga-
uen ten schatte aent werck/twintich duy
sent gulden ende twee duysent ende twee
hondert pondt siluers/
72 Ende het ander volck gaf twintich duy-
sendt gulden/ende twee duysendt pont sil
uers/eñ seuen ende tsestich Priesterrockē.
73 Eñ de Priesters/eñ de Leuiten/de Deur-
wachters/de Sangers/ende sommige des
volcx/ende Methinim/ende gansch Israel
setteden hen in hare stede.

Dat viij. Cappittel

1. Esdras leest den volcke het boeck des
Wets. 15. Het Loofhutten Feest wort ghe
houden.

a. Esdre.3.1.
3 Esd.9.39.
1 DOe nu de a seuende Maendt hier toe
quam/ende de kinderen Israels in ha
ren steden waren/
2 Vergaderde hen het gantsche volck als
een man/op de Breedestrate voor de Wa-
terpoorte/eñ sprakē tot Esdra dē Schrift
geleerdē/dat hy het Wetboeck Mosis hael
de/dat de Heere Israel ghevoden heeft.
Het Boeck des Wets wert gelesē.
b Deu.31.11
Exodi.23.2.
3 b Eñ Esdras de Priester brachte de Wet
voor de Gemeynte/beyde mans ende vrou
wen/ende alle diese verstaen konden/indē
eersten daghe der seuender Maendt.
4 Ende las daerin op der Breedestrate/die
voor der Waterpoorte is/vanden lichten
morghen aen/tot op den middach : voor
mans ende vrouwen/ wiese verstaen kon-
de: ende des gantschen volcx ooren waren
tot het Wetboeck ghekeert.
5 Ende Esdras de Schrift geleerde/stondt
op eenen hooghen houten stoel/dien sy ge-
maeckt hadden te predicken :ende by hem
stont Mathithia/Samaia/Anania/Vria/
Hilkia eñ Maseia/tot synen slincker hant/
Pedaia/Mesael/Malchia/Hasum/Hasba
dana/Sacharia ende Mesullam.
c Luc.4.17.
6 Ende c Esdras dede het boec op voor dē
gantschen volcke / want hy stondt bouen
alle den volcke wt: ende doe hy het op de-
de/stondt alle het volck.
7 Ende Esdras loefde den Heere dē grootē
God: eñ alle het volck antwoorde: Amen/
Amen/met hare handen in de hoochte/eñ
neychden hen/ende baden den Heere aen/
met het aenghesichte ter Aerden.
8 Eñ Jesua/Bani/Sereb Ja/Jamin/A-
kub/Sapthai/Hodi Ja/Maeseia/Klita/
Asaria/Josabad/Hanan/Plaia/eñ de Le-
uiten maeckten dat het volck op de Wet
merckede /ende het volck stondt/op syne
stede.
9 Eñ sy lasen in het Wetboeck Gods klare
licken ende verstandelicken / dat men het
verstondt/doemen het las.
10 En Nehemias/die daer is Hathirsatha/
ende Esdra de Priester de Schriftgeleerde/
ende de Leuiten/die daer maeckten/dat het
volck opmerckede/sprakē tot allen volcke:
Dese dach is heylich den Heere uwen God
daerom en weest niet treurich/eñ en weent
niet want alle het volck weende/doe sy de
woorden des Wets hoorden.
11 Daerom sprack hy tot hen : d Gaet henē/
ende eet het vette / ende drinckt het soete/
ende sendt dien oock deel/die niets voor hem
bereydt en hebben:want desen dach is hey
lich om onsē Heere/daerom en bekommert
v niet:want de blijschap aen den Heere / is
uwe sterckte.
12 Ende de Leuiten stilden alle het volck/ eñ
spraken Weest stille/want den dach is hey
lich/ en bekommert v lieden niet.
13 Ende alle het volck ginck henen / dat het
ate/droncke/ende deelen sendede / ende een
groote blijschap makede : want sy hadden
de woorden verstaen / diemen hen hadde
kondt ghedaen.
14 Ende des anderen daechs vergaderden
hen de Ouerste Vaders onder den gantschē
volcke/ende Priesters ende de Leuiten/tot
Esdrā den Schriftgeleerden/dat hy hen de
woorden des Wets onderrichtede.
15 Ende sy vondē in de Wet geschreuē/e dat Loofhutten Feest.
de Heere door Mosē geboden hadde dat de e Leu.23.34.
kinderen Israels in Loofhutten woonē sou Nu.29.12.
den/ op het Feest inder seuender Maendt.
16 Ende sy lietent luytbaer werden ende wt
roepen/in alle hare Steden eñ te Jerusalē/
ende seggen:Gaet wt op de Bergen/eñ ha-
let f Olymeyen/Hartzboomen meyē/Myr f An. Oly
ten meyen/ Palm meyen/ende meyen van tacken Bal
dichten boomē/datmen Loofhutten make/ sem tacken
als het g heschreuen staet. etc.
17 Ende het volck ghinck wt/ ende haelden
sommighe/ ende maeckten hen Lofhutten/
een yeghelick op synen dake/ende in haren
houen/eñ in de zalen aen den huyse Gods/
ende op der Breedestrate aen de Water-
poorte/ende op der Breedestrate aen der
poorte Ephraim.
18 Ende de gantsche Gemeynte der ghener/
die wt der ghevanckenisse waren weder ge
komen/maeckten Loofhutten/eñ woonden
daerin:want de kinderen Israels en had-
den sint der tijt Josua des soons Nun/tot
op desen dach/also niet ghedaen/ende was
een gansch groote blijschap.
19 Ende daer werdt in het Wetboeck Gods ge
lesen alle dage/van den eersten dage af/tot
op den laetsten : eñ hielden het Feest seuen
dagen lanck/ende aenden achtsten dage g't g Anders.
de Vergaderinghe/als het behoort. Op onthou
dinge/

Dat ix. Cappittel.

1. Israel bekent hare sonden. 5 werdt
vermaendt den Heere alletijdt te louen.
6 . Nehemias doet een schoone dancksegg-
inghe tot God / voor alle weldaden en
de ghenade/ van Abraham aen / tot op sy-
nen tijdt:
1 INden vier ende twintichsten dage deses
Maents/quamen de kinderen Israels te
samen/met vasten/ende sacken/ende Aer-
de op hen/
2 Ende scheydden het zaet Israels van al-
le vremde kinderen : ende traden henē en-
de bekenden hare sonden/ende harer vade-
ren misdaedt:
3 Ende stonden aen hare stede / ende men
las in het Wetboeck des Heeren hares
Gods/viermael des daechs:ende sy beken
den/ende baden aen den Heere haren God/
viermael des daechs.
4 Ende de Leuiten stonden op inde hooch-
te/namelicke/ Jesua / Bani / Cadmiel/
Sebania/Buni/Serebia/Benai/eñ Cha

nai/ende schreyden luyde tot den Heere ha-
ren God.
5 Eñ de Leuitē/Jesua/Cadmiel/Bani/Ha
Eñ schoone dancseggin ghe Nehemie tot God. sabenia/Serebia/Hodia/Sebania/ /Peta
thia spraken: Staet op/ looft dē Heere uwen
God vā ewicheyt tot ewicheyt: eñ mē lo
ue dē Name uwer heerlicheyt/ die hooch
is met allen seghen ende loue.
a Gene.1.1. 6 Heere ghy zijt het alleen a ghy hebt ghe
Act.14.14. maect den Hemel/eñ aller Hemelen Hemel/
ende.17.24. met allē haren Heyre/ de Aerde ende alles
Psal.146.6. wat daer op is/ de Zee/ eñ alles wat daer
Apoca.14.7 in is: ghy maket alle dinck leuendich/ende
het Hemelsche Heyr bidt v aen.
b Gen.11.31. 7 b Ghy zijt de Heere God/ die ghy Abram
vercoren hebt / ende hem van Ur in
c Gen.17.5. Chaldeam wegheuoert/ c en v Abraham
ghenoemt.
8 Eñ zijn herte trouwe voor v gheuonden/
d Gen.15.18. d ende een Verbont met hem gemaect/ synē
zade te geuē/ het Lant d' Cananiten/ Hethi-
ten/ Amoriten/ Pheresiten/ Jebusiten ende
Gergositen: ende hebt v woort gehouden/
want ghy zijt rechtueerdich.
e Exodi 3.7. 9 e Ende ghy hebt aengesien de ellendicheyt
onser vaderen in Egypten /eñ haer schrey
f An. Biesē Rietzee. Roodzee. en verhoort aen de f Schelfzee.
10 Eñ Teeckenen eñ Wonder gedaē aen Pha
rao/ eñ aen alle synen knechten/ eñ aen allē
Volcke syns Lants: want ghy bekendet/
dat sy stout tegen hen waren / ende hebt v
eenen Naem gemaect/ als het hedē voor
ooghen staet.
g Exo.14.21. 11 g Eñ hebt de Zee voor hen van malcan
Psal.114.3. deren gescheurt/ dat sy midden in de Zee/
Ju.5.14. droochs daer door gingen/ ende hare veruol
gers in de diepte verworpen / als steenē in
machtighe wateren.
h Exo.13.21. 12 h Ende hen geleyt / des daechs in eener
ende 14.19. wolcken Columne eñ des nachts in eener
Psal.105.39. vier Columne/ hen te lichten op den wege/
Exo.19.3.18. dien sy toghen.
ende.20.1. 13 Eñ zijt afghecomen op den berch Si
Deut.4.11. nai/ende hebt met hen vanden Hemel ghe-
sproken/ ende hen ghegheuen een warach
tich Recht/ende een rechte Wet/ende goe
de Gheboden ende Zeden.
14 Ende uwen Heylighen Sabbath hen
kondt ghedaen/ende Gheboden Zeden eñ
Wetten hen ghebodē/ door uwen knecht
Mose.
i Exo.16.13. 15 i Ende hen broot vanden Hemel gegeuē
k Nu.10.11. doe hen hongerde / k ende water uit den
l Gen.22.17. Rootzsteē laten gaen doe hē dorstede/ l eñ
Deuter.1.8. hen gesproken/ sy souden ingaen/ende het
Nume.14.21 lāt innemen daer ghy uwe hant ouer hie
uet/ het hen te gheuen.
Sonde eñ ondanckbaerheyt des volcx Israel. 16 Doch onse vaderen werden stout ende
halsterck / dat sy uwe Gheboden niet en
hoorden.
m Nu.14.4. 17 Eñ weygerden hen te hooren/ende dach
ten oock niet aen uwe Wonderen/ die ghy
aē hē dedet: maer sy werdē halsterck/ m eñ
wierpen een hooft op / dat sy hen keerden
tot harer dienstbaerheyt/ in harer onuerdul
n Exo.34.6. dicheyt: doch ghy mijn God vergaeft het
Psa.86.15. hen/ n ende waret genadich/ barmhertich/
ende.103.8. geduldich / ende van grooter barmhertic-
ende.145.8. heyt/ende en verlietet se niet.
o Exo.32.8. 18 o Ende hoe wel dat sy een gegoten Kalf
p 1.Re.12.28. maecten / ende spraken: p Dat is v God/
die v uit Egypten lant geleyt heeft /eñ de-
den groote lasteringhe/
19 Noch en verlietet ghyse niet inder Woe
q Exo.13.21. stijne na uwer grooter barmhertichheyt: q
ende 14.19. eñ de Wolcken kolumne en week niet vā
hen des daechs/ hen te leyden op dē wege
noch de vyer kolumne des nachts / hen te
leyden op den weghe/ dien sy toghen.
20 Eñ ghy gauet hen uwen goeden Geest/
hen te onderwijsen: r ende v s Mā en wey r Ex.16.13. ende 17.6.
det ghy niet van haren monde ende gauet
hen water/ doe hen dorstede. s Dat is He mels broot.
21 t Veertich Jaer lanck versorghdet ghyse
inder Woestijne/dat hen niets ontbrac: ha t Deu.8.2.4. ende 29.5.
re kleederen en verouderden niet/ ende hare
voeten en swollen niet.
22 Ende gauet hen Coninckrijcken eñ Volc u Nu.21.24.
ken/ ende deyldese hier ende daer henen/ u
dat sy innamen het Lant Sihon des Co
nincks te Hesbon /eñ het Lant Og des Co-
ninck in Basan.
23 x Ende vermeerderdet hare kinderen/als x Gen.22.17.
de sterren aen den Hemel / ende brachtet se
int Lant dat ghy haren vaderen gesproken
haddet / dat sy daer in trecken/ende het in-
nemen soudē.
24 Eñ de kinderen togen daerin/ ende namē y Jos.2.3.4.
dat Lāt in: y eñ ghy veroodmoedichdet voor
hen de inwoonners/ des Lants/ de Cananī
ters/eñ gauet se in hare handen: eñ Coninc-
gen ende Volcken inden Lande/ dat sy met
hen deden na haren wille.
25 Ende sy wonnen vaste Steden/eñ een vet
Lant / eñ namen huysen in/ vol allerley goe-
den/ uitgehouwen bornputten/ Wijnber-
gen/ Olygaerden/ ende boomen daer men vā
eet/ de volheyt: ende aten/ ende werden sat
eñ vet/ eñ leefden in wellust/ door uwe groo-
te goedicheyt/
26 Doch sy werden ongehoorsaem/ende we ondanckbaerheyt eñ ouertredinghe des volcx Israels.
der streefden v/ eñ worpen uwe Wetten ach
ter hen te rugghe z ende verworchden uwe
Propheten die hen betuychden/ dat sy hen
souden tot v bekeeren/ ende deden groote z 1.Re.18.4. ende 19.10.
lasteringhe.
27 Daerom gauet ghyse inde handt harer 2 Pa.24.20.
vyanden/ die se beangstten/ ende a inder tijt a Judic.3.9. ende 4.3.
haers angsts/ schreyden sy tot v / ende ghy
verhoordese vanden Hemel: ende door uwe ende 6.7.
groote barmherticheydt gauet ghy hen * ende.10.10.
Heylanden/ die hen holpen uit harer vyan- * Of Heylmakers/ Behouders
den handt.
28 Wanneer sy dan tot ruste quamen/ keer Int Boeck der Richteren: Item 2. Sam.7.1.
den sy hen/ quaet te doen voor v: verlietet
ghyse in harer vyanden hant/ dat sy ouer
haer heerscheden/ so bekeerdē sy hen/ dan eñ
schreyden tot v: eñ ghy verhoordetse van-
den Hemel/ ende verlossedet se na uwer groo
ter barmherticheydt menichmael.
29 Ende lietet se betuygen/ dat sy hen beke-
ren souden tot uwer Wet: doch sy warē stout
eñ en hoorden uwe geboden niet/ende son/ b Leui.18.5.
dichden a en uwe Rechten/ (b welcke so yemāt Eze.20.11.
mensche doet/ leeft hy daerin)eñ wendden Roma.10.5.
hare schouderen wech/eñ werden halsterc/ Galat.3.12.
ende en hoorden niet.
30 c Eñ ghy vertoochdet het vele Jaren ouer c 2.Reg.17.6. ende 25.4.
hen/ ende lietet se betuygen door uwē Geest
in uwen Propheten: doch sy en namen niet
ter ooren/ daerom hebdyse ghegheuen in de
handt der Volcken inden Landen.
31 Doch na uwer grooter barmherticheydt
hebdy het niet gātsch met hē uitgemaect/
noch hen verlaten want ghy zijt een gena-
dich ende barmhertich Godt.
32 Nu onse God/ ghy groote God machtich Een ernstighe biechte Nehemie Nehem.1.5. Daniel.9.4.
eñ verschrickelick/ die ghy hout het Verbōt
ende barmherticheyt/ achtet niet d geringe d Of slecht/ kleyn.
alle de moeyte/ die ons gheraect heeft/ ende
onsen Coningen Vorsten/ Priesteren/ Pro-
pheten/ Vaders/ ende v gantsche Volck/ vā
der tijt der Coninghen Assur aen/ tot op
desen dach.
33 Ghy zijt rechtueerdich/ aen allen dat ghy
ouer ons ghebracht hebt: want ghy
hebt recht ghedaen/ doch wy zijn Godloos
gheweest.

34 Eñ onse Coningen/Vorsten/Priesters/
ende Vaders/ en hebben na uwer Wet
niet ghedaen/ ende gheen achtinge ghe-
hadt op uwe Gheboden ende Ghetuy-
genissen/ die ghy hen hebt laten betuygen.
35 Ende sy en hebben u niet ghedient in
haren Koninckrijcke/ eñ in uwen grooten
goeden/ die ghy hen gauet/ ende inden
wijden ende vetten Lande/ dat ghy hen
ingegeuen hebt/ eñ en hebben hen niet be-
keert van haren boosen wesen.
Eñ Verbont dat Israel met Gode ghemaeckt heeft.
36 Siet/ wy zijn heden ten dage knechten/
ende inden Lande/ dat ghy onsen Vaderen
ghegeuen hebt/ te eten syne vruchten ende
goeden: siet/ daer zijn wy knechten in.
37 Ende zijn inkominge vermeerdert hem
den Coningen/ die ghy ouer ons ghesettet
hebt/ om onser sonden wille: ende sy heer-
schen ouer onse lijuen ende vee/ na haren
wille/ ende wy zijn in grooter noot.
38 Ende in allen desen maken wy een vast
Verbont/ ende schrijuent/ ende latent onse
Vorsten/ Leuiten ende Priesters versege-
len.

Dat x. Capittel.

1 Het Verbondt dat het Volck met God
maeckt/ werdt verseghelt.

Des volcx Verbõt met Godt wert versegelt.
a † Anders Opgheteeckenden.

1 DE a † Verseghelaers dan waren:
Nehemia/ Hathirsatha de sone Hac-
halia/ ende Zedechias.
2 Seraia/ Asaria/ Jeremia/
3 Pashur/ Amaria/ Malchia/
4 Hattus/ Sebania/ Malluch/
5 Harim/ Meremoth/ Obadia/
6 Daniel/ Ginthum/ Baruch/
7 Mesullam/ Abia/ Meiamin/
8 Maasga/ Bilgai/ ende Semaia: dat
waren de Priesters.
9 De Leuitē nu warē: Josua de sone Asania
Binnui vanden kinderē Henadad/ Kadmiel.
10 Eñ hare broederen: Sechan Ja/ Hodia/
Klita/ Plaia/ Hanan/
11 Micha/ Rehob/ HasaJa/
12 Sachur/ Sereb Ja/ Seban Ja/
13 Hodia/ Bani ende Beninu.
14 De Hoofden indē volcke warē: Paros/
Pahath/ Moab/ Elam/ Sathu/ Bani/
15 Buni/ Asgad/ Bebai/
16 Adonia/ Bigeuai/ Adin/
17 Ater/ Ezechia/ Asor/
18 Hodia/ Hasum/ Bezai/
19 Hariph/ Anathoth/ Neubai/
20 Magpias/ Mesullam/ Hesir/
21 Meschesabeel/ Zadok/ Jaddua/
22 Platia/ Hanan/ Anaia/
23 Hosea/ Hanania/ Hasub/
24 Halohes/ Pilha/ Sobek/
25 Rehum/ Hasabna/ Maeseia/
26 Ahia/ Hanan/ Anan/
27 Malluch/ Harim ende Baenā.
28 Eñ het ander volck/ Priesters/ Leuiten/
Deurwachters/ Sanghers/ Nethinim/
ende alle die hen vanden Volcken inden
Landen afghesondert hadden totter Wet
Godes/ met tsamen haren wijuen/ sonen
ende dochteren/ alle die het verstaen kon-
den/ eñ hare Machtige/ nament aen voor
hare broeders.
b Josue 24. 25. 2. Par. 15. 21 4. Re. 23. 3.
29 b Eñ sy quamen dat sy swoeren/ eñ hen
met eenen Eede verplichteden/ te wande-
len in de Wet Gods/ die door Mose den
knecht Gods ghegeuen is/ dat sy houden
ende doen wouden/ na allen Gheboden/
Rechten ende Zeden des Heeren onses
Heerschers.
c Deu. 7. 3.
30 c Eñ dat wy den Volcken inden Lande/
onse dochteren niet gheuen/ noch hare
dochteren onsen sonen nemen en wouden.
31 d Oock wanneer de Volckē indē Lande/ d. Nehē. 13. 15.
op Sabbathsdagen/ Ware ende allerley
voederinge brengen te verkoopen/ dat wy
het niet van hen nemen en wouden/ op den
Sabbath eñ heylighe dagen: e eñ dat wy e. Leuit. 25. 4
des seuendē Jaers/ allerhande beswaringe Deut. 15. 1.
vry laten wouden.
32 Eñ leggen een ghebodt op ons/ dat wy
Jaerlicx een derdē deel eens Sikels geuen
willen/ ten dienste indē huyse onses Gods.
33 Namelicken/ tot Thoonbrooden/ ten
dagelicschen Spijsoffer/ ten daghelicschen
Brantoffer des Sabbaths/ der Nieuwer
Maenden ende Feestdaghen/ ende tot den
Gheheylichden/ eñ tot Sondoffer/ op dat
Israel versoenet werde/ ende tot allen
wercke inden huyse onses Godts.
34 Ende wy wierpen het Lot/ onder den
Priesteren/ Leuiten/ eñ den volcke/ om het
Offer des houts/ datmen ten huyse onses
Gods Jaerlicken brenghen soude/ na den
huyse onser Vaderen/ op bestemden tijt te
branden op den Altaer des Heeren onses
Gods/ als het f in de Wet geschreuē staet. f. Leuit. 6.
35 Eñ Jaerlicx te brenghen de Eerstelingen Josue. 9. 27.
onses lants/ ende de Eerstelinghen aller
vruchtē op alle Boomē/ tē huyse des Heerē.
36 g Eñ de Eerstelingen onser sonen/ ende g. Exo. 13. 2
onses vees/ als het in de Wet gheschreuen
staet: eñ de Eerstelinghen onser Runderen
eñ onser Schapē/ dat wy dat alles tē huyse
onses Gods brengen souden/ dē Priesteren
die inden huyse onses Gods dienen.
37 Oock souden wy brengen de Eerstelingen Der Priesters ende Leuiten voedtsel.
onses Deechs eñ onser Heffinghe/ ende de
vruchten allerley Boomen/ Most ende
Olye/ den Priesteren/ in de kiste aen den
huyse onses Gods: eñ de h Thiendē onses h. Nehem. 13 13.
Lants/ dē Leuiten/ dat de Leuiten de Tien-
dē hebbē in allē stedē onses Ackerwercks.
38 Ende de Priester de sone Aaron/ sal met
den Leuiten/ oock aen de Tienden der
Leuiten/ deel hebben: dat de Leuiten de
Tiende harer Tienden opbrenghen/ ten i. † Anders kamer.
huyse onses Gods/ in de i † kiste in het
Schathuys.
39 Want de kinderen Israels/ eñ de kinde-
ren Leui/ sullen de Heffinghe des Koorns/
Most ende Olye op brenghen in de kiste:
aldaer zijn de Vaten des Heylichdoms/ eñ
de Priesters die daer dienen/ ende de Deur-
wachters ende Sangers/ dat wy het huys
onses Gods niet en verlaten.

Dat xi. Capittel.

1. Het volck wert ghedeylt/ sommige te
Jerusalem/ 20. sommighe inden anderen
Steden Juda te woonen.

1 ENde de Ouersten des volcks woonden Welcke te Jerusalem ghewoont hebben/ als de stadt weder ghebout is.
te Jerusalem: het ander volck daer en
tegen wierp het lot daerom/ dat van
tienen/ een deel na Jerusalem in de heylige
Stadt togen/ daer te woonen/ ende neghen
deelen in de Steden.
2 Eñ het volck segende alle de mannē/ die
vrijwillich waren te Jerusalem te woonen.
3 Dit zijn de Hoofden des Landtschaps/
die te Jerusalem woonen: a † inden Ste- a † And. eñ inden steden Juda woonden/ een yegelic op etc.
den Juda nu woonde eē yegelick op synen
goede/ dat in haren Steden was/ name-
licken/ Israel/ de Priesters/ Leuiten/ Net-
hinim/ eñ de kinderē der knechtē Salomo.
4 Ende te Jerusalem woonden sommighe
der kinderen Juda ende Ben Jamin: b b. 1. Par. 9. 4
vanden kinderen Juda: Athaja de sone
Usia/ des sons Sacharia/ des sons Amar
Ja/ des sons Sephat Ja/ des sons Ma-
helaleel/ vanden kinderen Parez.

5 Eñ Maeseia de sone Baruch/des soons
Chalhose/des soõs Hasa Ja/des soõs Ada-
ia/des soõs Joiarib/des soons Sachar-
Ja/des soons Siloni.
6 Aller kinderen Parez/ die te Jerusalem
woonden/warẽ vier hondert ende acht eñ
tsestich redelicke lieden.
c1.Par.9.7 7 c Dit zijn de kinderẽ Ben Jamin: Sallu
de sone Mesullam / des soons Joed/des
soons Peda Ja / des soons Kola Ja / des
soons Maese Ja / des soons Jthiel / des
soons Jesa Ja.
8 Eñ naest hem Gabai/ Salai/negen hon-
dert ende acht ende twintich.
9 Eñ Joel de sone Sichri/was haer Voor-
stander: eñ Juda de sone Hasnua/ouer het
ander deel der Stadt.
10 d Vandẽ Priesteren woondẽ daer: Jedaia
d1.Pa.9.10 de sone Joiarib/ Jachin.
11 Sacharia de sone Hilkia/des soons Me-
sullam/des soons Zadok/des soons Me-
raioth/des soons Ahitob/was Vorst indẽ
huyse Gods.
12 Eñ syne broeders die indẽ huyse arbey-
den/dier waren acht hondert ende twee eñ
twintich: ende Adaia de sone Jeroha/des
soons Plalia/des soons Amzi/ des soons
Sachar Ja/des soons Pashur/des soons
Malchia.
13 Eñ syne broeders/Ouerstẽ onder den va-
deren/dier warẽ twee hondert eñ twee eñ
veertich: ende Amassi de sone Asareel/des
soons Ahusai/des soõs Mesillemoth/des
soons Jmmer.
14 Ende syne broederen/gheweldige lieden/
dier warẽ hondert ende acht eñ twintich:
ende haer Voorstander was Sabdiel/ de
sone Gedolim.
15 e Vandẽ Leuiten: Semaia de sone Hasub/
des soons Asrikam/des soons Hasab Ja/
e1.Pa.9.14 des soons Bunni.
16 Ende Sabthai eñ Josabad/vanderLeui-
ten Ouersten aenden wtwendigen wercke
inden huyse Gods.
17 Eñ Mathania de sone Micha/des soons
Sabdi / des soons Assaph/ die het hooft
was/danckbaerheyt te beginnẽ ten gebede:
eñ Bakbukia de ander onder synẽ broede-
ren/eñ Abda de sone Sammua/des soons
Galal/des soons Jedithum.
18 Aller Leuiten inder heyliger Stadt/warẽ
twee hondert ende vier ende tachtentich.
19 f Ende de Deurwachters Akub eñ Tal-
mon/eñ hare broeders die inde poorten de
f1.Par.9.17. wacht hielden/ dier waren hondert ende
twee ende tseuentich.
20 Het ander Jsrael nu Priesters eñ Leuitẽ/
waren in allen Steden Juda/een yegelick
in synen Erfdeele.
21 Ende de Nethinim woonden an Ophel
ende Ziha ende Gispa behoorden tot den
Nethinim.
22 De Voorstandt nu ouer de Leuitẽ te Jeru
salẽ/was Vsi de sone Bani/des soõs Hasa-
bia/des soõs Mathania/des soõs Micha:
vanden kinderen Assaph waren Sangers/
tot den wercke inden huyse Gods.
23 Want des Coninckx ghebodt ouer hen/
was: dat de Sangers souden trouwelickẽ
handelen/op eenen yeghelicken dach syn
toebehoorte.
24 Eñ Petah Ja de sone Mesabeel/ vanden
kinderẽ Serah des soons Juda/was Be-
uelhebber des Coninckx / tot allen wercke
aen het volck.
25 Ende der kinderen Juda die buyten op
de Dorpen op haren Lande waren/ woon-
den sommighe te Kiriath Arba/ ende in ha-
ren Dochteren; ende te Dibon / ende in
haren Dochteren: eñ te Kabzeel/ ende in ha
ren Dorpen/
26 Ende te Jesua/ Molada/Bethpalet.
27 Hazarsual/Berseba/ende haren Dochte-
ren:
28 Ende te Ziklag ende Machona/ende ha
ren dochteren.
29 Eñ te Enrimmon/Zarega/Jeremuth.
30 Sanoah Adullã/eñ harẽ Dorpẽ: te Lachis
ende op haren velde: te Aseka/ende in harẽ
Dochteren: ende legerden hen van Berseba
aen/tot aen het dal Hinnom.
31 De kinderen Ben Jamin nu van Gaba/
woonden te Michmas/ Aia/ Beth El eñ ha-
ren Dochteren.
32 Ende te Anathoth/ Nob/Anan Ja/
33 Hazor/ Rama: Githaim.
34 Hadad/Ziboim/Neballat/
35 Lod/Ono/ende int Simmerdal.
36 Eñ sommige Leuitẽ die deel in Juda had
den/woonden onder Ben Jamin.

Dat xij. Capittel.

1. Hier wordẽ beschreuẽ de Priesters eñ Leuitẽ die van Babylonien gecomen zijn/ eñ haer ghes lachte.27. Der Stadtmuer en worden ingewyet/43. ende Schatmeesters voor de Priesters eñ Leuiten gheordineert.

De Priesters eñ Leuiten die van Babylonien gecomen zijn/ eñ haer ghes lachte.
1 DJt zijn de Priesters ende Leuiten / die
met a Zerubabel den sone Sealthiel/
ende Jesua op togen: Sera Ja Jerem-
Ja/Esdra/
a Esdra.1 5.
a1.Pa.9.10
2 Amaria/Malluch/Hattus/
3 Sechan Ja/Rehum/ Meremoth/
4 Jddo/Ginthoi/Habia/
5 Meiamin/Maadia/Bilga/
6 Sema Ja/Joiarib/ Jedaia/
7 Sallu/Amok/Hilkia eñ Jedaia: dit warẽ
de hoofden onder den Priesteren ende harẽ
broederen/ten tyden Jesua.
8 Ende de Leuitẽ warẽ dese: Jesua/Benui/
Kadmiel/ Sereb Ja/ Juda ende Mathan- b.And. hy eñ hare broeders.
Ja ouer het Danckampt/ b hy ende syne
broederen.
9 Bakbukia eñ Vnni hare broederen/ wa-
ren rontom hen ter wacht.
10 Jesua genereerde Joiakim. Joiakim
genereerde Eliasib. Eliasib genereerde
Joiada.
11 Joiada genereerde Jonathan. Jonathan
genereerde c Jadua.
c Dat is/ Jaddua die den grootẽ Alexander te Jerusalẽ ontfinck. Also heeft Nehemia/ veel lichte oock Esdras tot op de tyde des grootẽ Alexandri geleeft ende zijn ... out g. wordẽ/ eñ hebben vier of vyf hooge Priesters ouerleeft. van.onder
12 Ende ten tyden Joiakim / waren dese de
Ouerste Vaders onder de Priesteren/name
lieken/ dẽ van Seraia was Meraia/ vã Je-
remia was Hanan Ja.
13 Van Esdra was Mesullam: Vã Amaria
was Johanan:
14 Van Malluch was Jonathan: van Se-
bania was Joseph:
15 Van Harim was Adna: Van Maraioth
was Helkai:
16 Van Jddo was Sachar Ja: Vã Ginthon
was Mesullam:
17 Van Abia was Sichri: Van Meiamin
Moadia was Piltai:
18 Van Bilga was Sammua: Van Sema-
Ja was Jonathan:
19 Van Joiarib was Mathnai: Van Jedaia
was Vsi:
20 Van Sallai was Kallai: Van Amok was
Eber:
21 Van Hilkia was Hasab Ja: Van Jedaia
was Nethaneel:
22 Eñ inden tyde Eliasib/ Joiada/ Johanan
ende Jaddua/ werden de Ouerste Vaders
onder de Leuiten ende de Priesters beschre-
uen / onder den Koninckrijcke Darij des
Persen.

Ende

23. Eñ de kinderẽ Leui de Ouerste vaders/
werdẽ geschreuẽ in de Chronijcken/tot der
tijdt Johanan des soons Eliasib toe.
24 Eñ dit waren de Ouerste onder de Leui-
ten: Hasab Ja/Sereb Ja/ eñ Jesua de sone
Kadmiel/eñ hare broeders by hen/ te louen
ende te dancken/ als het Dauid de Man
Gods ghebaden hadde/ deen wacht by der
anderen.
25 Mathania/Bakbukia/Obad Ja/ Me-
sullam/Talmon ende Akub/ waren Deur-
wachters aen der wacht / aen den dorpel
in de poorten.
26 Dese warẽ inden tijdẽ Jojakim des soōs
Jesua/des soōs Jozadak/eñ ten tijdẽ Ne-
hemie des Lantvoochts/eñ des Priesters
Esdre des Schriftgheleerden.
Der stadt-muerenwy-inghe/met Psalmsanc der Leuiten. 27 Eñ inder inwijinge der muerẽ te Jerusa-
lem/sochtmen de Leuitẽ wt alle harẽ plaet-
sen/datmense te Jerusalem brochte/de in-
wijinghe te houden met blijschappen/met
dancken/met singhen/cymbalen/ psalterẽ
ende harpen.
ẽ Al. stedẽ 28 Eñ de kinderẽ der Sangers vergaderdẽ
hen/ vander Lantstreke rontom Jerusalẽ/
ende van den ẽ hoeuen Nethophathi/
29 Ende vanden huyse Gilgal/ende vanden
Ackeren te Gibea eñ Asmaueth: want de
Sangers hadden hen hoeuen gebout ront
om Jerusalem.
30 Ende de Priesters eñ Leuiten reynichdẽ
hen/eñ reynichden het volck/de poorten/
ende de mueren.
31 Eñ ick liet de Vorsten Juda vouẽ op de
muer en klimmen/ eñ bestelde twee groote
Danckchooren/die gingen henen ter rech-
f Nehe.3.14 terzyden/ bouen op de muerẽ na de f Mest-
poorte waert.
32 Ende hen ginck na/Hosa Ja/ eñ de helft
der Vorsten Juda.
33 Eñ Asar Ja/Esra/Mesullam/Juda/Ben
Jamin/Sema Ja ende Jerem Ja.
34 Ende sommighe Priesters kinderen met
Trompettẽ/namelickẽ/Sachar Ja de sone
Jonathā/des soōs Semaia/des soōs Ma-
thania/des soons Michaia/des soōs Sa-
chur/des soons Asaph:
35 Eñ zijn broeders: Sema Ja/Asareel/Mil
lai/Galalai/Maai/Nethaneel/eñ Juda/
Hanani / met den Snarenspelen Dauids
des mans Gods: eñ Esdras de Schriftge-
leerde voor hen henen/nader Fonteynpoor
ten waert.
36 Ende gingen neffens hen op de trappen/
ter Stat Dauids de mueren op/na dẽ huy
se Dauids waert/tot aen de Waterpoorte
teghent Oosten.
37 Dē anderẽ Danckchoor ginck tegen hen
ouer/eñ ick na hem/ eñ de helft des volcx/
de muerẽ lancx/ naden Ouentorens/op-
waerts/tot aen de breede mueren.
38 Eñ na der poorte Ephraim henen/ eñ na
der Oudepoorte/eñ nader Vischpoorte/eñ
naden Toren Hananeel/eñ na den Toren
Mea/tot aen de Schaepspoorte/eñ bleuen
staen inder Kerckerpoorte.
39 Ende de twee Danckchooren stondẽ alsoo
inden huyse Gods/ eñ ick ende de helft der
Ouersten met my/
40 Ende de Priesters/ namelicken/ Eliak-
Jm/ Maseia / Min Jamin / Micha Ja/
Elioenai/Sacharia/Hanania/met Trom-
petten.
41 Eñ Maseia/Semaia/Eleasar/Vsi/Joha
nan/Malchia: Elam eñ Asar: eñ de San-
ghers songhen luyde/ ende Jesrahia was
de Voorstander.
42 Ende desseluẽ daechs werden groote of-
feren gheoffert/ ende waren vrolick: want
God hadde hen een groote blijschap ghe-
maeckt/dat hen beyde vrouwẽ eñ kinderen
verheuchden/ende men hoorde de blijschap
Jerusalems verre. Schatkiste voor de Priesters ende Leuitẽ
43 Te dier tijt werdẽ mannen geordineert o-
uer de Schatkistẽ/ daer de Heffinge Eerste
lingen eñ Tienden in waren/ dat sy se verga
deren souden vanden Ackeren rontom der
Stede/ wt te deylẽ na de Wet voor de Prie-
sters ende Leuiten: want Juda hadde een
blijschap/ aen den Priesteren ende Leuiten/
dat sy stonden/
44 Eñ wachteden de wacht haers Gods/ eñ
de wacht der Reyninge: eñ de Sanghers eñ
Duerwachters stonden na den gebode Da-
uids/ende zijns soons Salomo.
45 g Wāt ten tijdẽ Dauids eñ Asaph wer- g 1.Par.25.
den de Ouerste Sangers/ ende Lofliedeẽ/ eñ
Danck tot God ghestichtet.
46 Eñ gansch Israel gaf den Sangers ende
Deurwachters deel/ ten tijdẽ Serubabel eñ
Nehemie/ op eenẽ yegelickẽ dach zijn deel/
eñ sy gauen wat geheylichts voor de Leui-
ten: ende de Leuitẽ gauen wat geheylichts
voor de kinderen Aaron.

Dat xiij. Capittel.

1 Na de Wet wort het volck wederom
gereynicht/ vander Heydenen gheselschap/4
Int afwesen Nehemie veel onrechts voor-
genomen/ 10. den Leuitẽ haer behoorlic deel
niet gegeuen. 15. Den Sabbath niet gehou-
dẽ. 23. De Joden nemen wederom Heydẽn-
sche wijuen.

Ende te dier tijt a werdt het boec Mosis a Nehe.8.c
1 ghelesen voor de ooren des volcx/ b en- b Deu.23.3
de daer werdt in geuonden ghescreuen/
Dat de Ammoniten ende Moabitẽ/nem-
mermeer sullen in de Ghemeynte Gods co-
men.
2 Daerom dat sy den kinderẽ Israels niet c Nu.22.5.
voorquamẽ met broot eñ water/ c eñ huer-
den tegen hen Bileam/ dat hy se vervloeckẽ
soude: doch onse God keerde den vloeck in
eenen seghen.
3 Doe sy nu de Wet hoorden / scheyden sy
alle vreemdelinghen van Israel af.
4 Eñ voor dien d hadde de Priester Eliasib d Al. was
in de kiste aenden huyse ons Gods/ gheleyt gestelt ouer
het Offer Tobie. de kiste aen
5 Wāt hy hadde hem een groote kiste ghe- dẽ huyse ons
maect/ eñ daer hadden sy te voren henen ge Godes
leyt/ Spijsoffer/ Wieroock Gereetschap/ eñ de Priester
de Tienden van Koren/ Most eñ Olye/ nae Eliasib die
den ghebode der Leuiten/ Sanghers ende was verwant
Deurwachteren/ daertoe de Heffinghe der Tobia. Eñ
Priesters. hadde hem
6 Doch in allẽ desẽ en was ick niet te Jeru een groote.
salem: e want indẽ twee eñ dertichstẽ Jare etc.
Artaxerxes des Conincx te Babel/ quam e. Al. welc-
ick tot den Coninck: eñ na sommige dagen ke warẽ na
verwerf ick vanden Coninck/ dat ick na Je- den gebode
rusalem trock. der Leuiten
7 Eñ ick merckte dat het niet goet en was/ etc.
dat Eliasib by Tobia ghedaen hadde/ dat Int afwesẽ
hy hem een kiste maeckte/ inden hof aenden Nehemie
huyse Gods. wert veel
8 Ende het verdroot my seer/ ende wierp al onrechts
le ghereetschap vanden huyse Tobie wt weder voor
voor de kiste. ghenomen.
9 Ende hiet/ dat sy de kiste reynichden: eñ f Nehe.2.1.
ick bracht aldaer weder henen de ghereet-
schap des huys Gods/ het Spijsoffer/ ende
den Wieroock. De Leuiten
10 g Eñ ick vernam/ dat de Leuiten deel hen verlatẽ door
niet gegeuen waer: daerom de Leuiten ende gebreck den
Sanghers ghevloden warẽ/ een yeghelick dienst des
tot synen Acker te arbeyden. Heeren.
11 Doe beschuldt ick de Ouersten/ eñ sprack: g Neh.10.37

Waerom verlaten wy het huys Gods?
doch ick vergaderdese/ eñ steldese aen hare
stede.
12 Doe brachte gantsch Juda de Tiendē
van Koren/ Most ende Olye/ ten schatte.
13 Ende ick stelde over de schatten Selem
Ja den Priester/ eñ Zadok den Schrift-
gheleerden/ eñ vanden Leviten Pedaia/
ende onder haer handt Hanan/ den sone
Zachur/ des soons Mathan Ja: want
sy werden trouwe gehouden: eñ het werT
bevolen/ haren broederen wt te deylen.

b Nehem 5. 19.

14 b Ghedenckt myner myn God daer aen/
eñ en delcht myne barmherticheyt niet wt/
die ick aen myns Gods huys/ eñ aen synen
wacht ghedaen hebbe.

Den Sabbath wordt ontheylicht Nehem. 10. 31.
i. Of/ schooven.

15 Ter selver tijt sach ick in Juda Wijn-
perssen treden op den Sabbath/ eñ i gar-
ven in brenghen/ ende Ezels beladen met
Wijndruyven/ Vyghen ende allerley last te
Jerusalem brengen op dē Sabbathdach:
ende ick betuychdese dies daechs/ doe sy
de voederinghe verkochten.
16 Daer woonden oock Tyriers inne/ die
brachten Visschen/ eñ allerley Ware ende
verkochtense op dē Sabbath/ dē kinderen
Juda ende Jerusalem.
17 Doe beschold ick de Oversten in Juda/
ende sprack tot hen: Wat is dat voor een
boos dinck dat ghy doet/ ende breeckt den
Sabbathdach:

k Esra. 10. 10

18 Deden onse vaders also niet/ eñ God
k bracht alle dit ongeluck aen ons/ eñ over
dese Stadt? eñ eñ ghy lieden maeckt den
toorn over Israel noch [illegible] dat ghy den
Sabbath breeckt.

l Al. het begōst donker te worden in de poorten te Jerusalem/ voor etc.

19 Eñ doe l [illegible] de poorten [illegible] Jerusalem op-
ghe[illegible] waren voor den Sabbath/ hiet
ick de deu[illegible] toesluyten/ ende beval men
soudese niet op doen tot na den Sabbath:
ende ick bestelde myner Jongers sommige
aen de poorte/ datmen geenen last daer in
en brachte aen den Sabbathdage.
20 Doe bleven die Kremers eñ verkoopers
met allerley Ware/ dien nacht over buyten
voor Jerusalem/ eenmael of twee.
21 Doe betuychde ick hen/ ende sprack tot
hen: Waerom blijft ghy lieden den nacht
over rontom de mueren? so ghy het noch
eens doet/ so wil ick de handt aen v lieden
leggen. Van dier tijt aen/ en quamē sy des
Sabbaths niet.
22 Eñ ick sprack tot den Leviten/ die daer
reyn waren/ dat sy quamen/ eñ wachten de
poorte/ te heylighen den Sabbathdach.
Myn God/ ghedenckt my dies oock/ ende
verschoont myner/ na dyner grooter bar-
mhertichheyt.

De Joden nemē wed. 8 om heydensche wijven.
m. Nehe. 10 29.
Esra. 10. 11.

23 m Ick sach oock te dier tijt Joden/ die
daer Wijven namen van Asdod/ Ammon
ende Moab.
24 Eñ hare Kinderen spraken de helft Asdo-
disch/ eñ en conden geen Jodisch spreken/
maer na der sprake eens yegelicks volcks.
25 Eñ ick bescholdtse/ eñ vloeckte hen/ eñ
sloech sommige mannen/ eñ plucktese/ eñ
nam eenen Eedt van hen by Gode: n Ghy

n. Deut. 7. 3

en sult uwe Dochteren niet gheven haren
Sonen/ noch hare Dochteren nemē uwen
Sonen/ of v selven.

o. 1 Reg. 3. 1. ende. 11. 1.

26 o En heeft niet Salomo de Koninck Isra-
els daer aen ghesondicht/ eñ daer en was
doch in velen Heydenen/ gheen Koninck

p. 1. Reg. 11. 4
Syrac 47. 21
q † Anders Sul en wi v nu hier in horen/ dat etc.

hem ghelijck: eñ hy was synen Gode lief/
eñ Godt stelde hem Koninck over gantsch
Israel: p noch maecten hem de Wtlandi-
sche Wijven tot sonden.
27 q † Hebt ghy dat niet ghehoort/ dat ghy
sulck groot quaet doet/ v lieden aen uwen
God te vergrijpē/ met Wtlandische wijven
te nemen?
28 Eñ een vanden Kinderen Joiada/ des
soons Eliaß b des Hoogen Priesters/ hadde
hem vermaechschapt met Sanaballat den
Horoniter/ doch ick iaechde hem van my.
29 Ghedenckt aen hem myn Godt/ die des
Priesterdoms los ghewordenzijn/ eñ des
Verbonts des Priesterdoms eñ der Leviten.
30 Also reynichde ickse van allen Wtlandi-
schen/ eñ stelde wacht der Priesters ende
Leviten/ eenē yegelicken tot synen wercke.
31 Eñ te offeren het hout tot bestemden tij-
den/ eñ de Eerstelingen. Gedenckt myner
myn God/ ten besten.

Eynde des Boecks
Nehemie.

Argument.

Hester. Cap 10. Het boeck Hester wort hier ghestelt nae de ordē des tijts.

DAt van Hester gheschreven is/ schijnt
ghescheit te zijn onder Astyages/ den
welcken meughelick Euilmerodach Na-
buchodonosors sone/ heeft toeghelaten heer-
schappie te hebben over de Volcken ende
Natien/ daer vā in het eerste Capittel Hester
ghesproken wordt. Ende so veel alsmen kan
wt het 9. Capittel Danielis verstaen/ so
schijnt het wel dat dese Astyages sy oock ghe-
naemt gheweest Assuerus/ ter cause der Ko-
ninckliicker eerlickheyt. Het is dese/ die ghe-
weest is de grootvader Cyri van zijns moe-
ders weghe/ ende de vader Darij/ niet des
Histaspis/ maer dies oudē Meden/ welcken
Xenophon noemt Cyaxares/ die Danielem
met hem in het Medische lant brachte/ te
dien tyde onder zijn trouwe hebbende 120.
Heerschappien. Want het is seker/ dat de
seven/ die zijn vader Assuerus ofte Astyages
hadde/ (ghelijckmen mach sien in het tweede
Capittel Hesters) warē doe onder der Persen
Jocke gevallen: ende ten eynde hebben oock
de andere hen onderworpen gheweest te we-
sen/ na den doot des Medischen Darij/ die
zijn Dochter hadde Cyro tē wyve ghegeven/
die heere ende Koninck ghebleven is/ over
Babylon/ ende Media ende Persia. Hoe het
sy/ men siet in dit boeck een beschrijvinghe
eens Hofschen dwasen/ rasenden ende ver-
derffelicken levens. Daer sietmen alle groot-
scheyt/ ende alle dingen verderven door on-
gheschictheyt eñ overdadicheyt. Desgelijcks
sietmen daer droevige ghesciedenissen/ be-
nautheden/ groote periculē ende verraderien.
Van eener zijde is daer voor oogen ghestelt/
de Koninginne Vasti/ hooveerdich ende we-
derspannich/ van dander zijde Hester/ ootmoe-
dich/ goedich/ onderdanich ende zedich.
Oock wort daer Aman voor oogen ghestelt/
als een eerghierich mensche/ vol ongherech-
ticheyt/ hooveerdicheyt ende wreetheyt: de
welcke is van kleynen state ghekomen tot
hooge eere/ eñ daer na in seer korten tyde af-
ghewerpen/ ende ten eynde ghehanghen/ een
exempel eener seer veranderlicker fortune ghe-
vende/ ende bewijsende wat eynde alle hoo-
veerdighe/ wreede Hofsche lieden meughen
verwachten/ die onrechtveerdigen raet brou-
wen. Daerentegen wort Mardocheus voor
ghestelt/ als een exempel ende patroon eens
goeden duechdelicken Princes. Eñ daerom
blijft synen staedt standtvastich/ ende door
zijn deuchdē ende vromicheyt/ wort hy selves
eñ zijn volck behouden/ eñ is den vreemden
Koninghe seer nut. Voort ghelijck het boeck
Ruth synen naem heeft van den voornemstē
persoon/ daervan meest gheschrevē wort/ alse
heeft oock dit boeck synen naem van Hester/
als den voornemsten persoon.

Het Boeck Esther.

Dat Eerste Capittel.

1. Assuerus maeckt groote maeltijt synen Vorsten ende knechten, 5. ende synen volcke te Susan. 10. Zyn wijf Vasthi en wil hem niet ghehoorsaem zijn, 13. so laet hyse door raet synder Wijsen / met openen en strengen Mandaten / vanden Koninckrijcke afsetten.

1 TEn tijden Assueri / die daer Koninck was van India / tot aen Mooren landt / ouer hondert en seuen ende twintich Landen.
2 Ende doe hy op synen Koninclicken stoel sat / a † op der burcht Susan.
a † And. inde Hoofstadt.
3 Inden derden Jare zijns Koninckrijcx maeckte hy by hemeen maeltijt alle synen Vorsten ende knechten / namelicken / den Ghewelbigen in Persen ende Meden / den Lantvoochden en Ouersten in synen Landen:
4 Dat hy sien liete den heerlicken rijckdom zijns Koninckrijcx / ende de kostelicke heerlicheyt syner Maiesteyt / vele daghen lanck / namelicken / hondert ende tachtentich dagen lanck.
5 En doe die daghen wt waren / maeckte de Koninck een maeltijt / allen volcke / dat op der Burcht Susan was / beyde groot ende kleyn / seuen dagen lanck / inden b houe des hofs aen den huyse des Konincx.
b Of / voorpleyne des Hofs.
6 Daer hingen witte / roode ende c † ghele lakens / met lijnen ende scharlaken zeelen ghevatet in silueren ringen / op marmelen d Colomnen: de bancken waren gulden en siluerē opt plaueytsel van groenē / witten / ghelen / ende swerten marmelsteenen ghemaeckt.
c † Anders blauwe.
d Of / pilaerposten.
7 Ende den dranck droechmen in gulden Vaten / en voorgaens in anderen en anderen Vaten : ende Koninclicken wijn de volheyt / als dan de Koninck e vermocht.
e Dat is / ghelijck het behoorde eenen soo machtigen Koninck.
8 f † Ende men en dede niemant wat hy drincken soude : want de Koninck hadde allen Voorstanders in synē huyse beuolē / dat een yegelick soude doen / als het hem behaechde.
† f And. En den dranck was na de wijse: ende men etc.
9 Ende de Koninghinne Vasthi / maeckte een maeltijt voor de vrouwen / inden Koninclicken huyse des Conincks Assueri.
Vasthi de Conniginne
10 Ende aen den seuenden daghe / doe de Koninck goets moets was vā wijne / hiet hy Mahuman / Bistha / Harbona / Bigtha / Abagtha / Sethar ende Charcas / de seuen Kamerlingen / die voor den Koninck Assuero dienden.
11 Dat sy de Koninghinne Vasthi haelden / voor den Koninck / met der Koninclicker kroone / dat hy den volcke ende Vorsten wese haer schoonheyt: want sy was gantsch schoone.
12 Doch de Koninginne Vasthi en woude niet komen / na den woorde des Konincx door syne Kamerlinghen. Doe wert de Koninck seer toornich / en zijn grimmicheyt ontbrandde in hem.
13 Ende de Koninck sprack tot den Wijsen die hen op lants wijse verstonden (wāt des Conincks sake moeste gheschieden / voor allen verstandigē in recht en handel.
14 De naeste nv by hem waren: Charsena / Sethar / Admatha / Tharsis / Meres / Marsena ende Menuchan / de seuen Vorsten der Persen ende Meden / die het aengesichte des Conincks saghen / ende saten bouen aen in het Koninckrijcke.)
15 Wat men voor een recht aen der Koninginnen Vasthi doen soude / daerom dat sy niet ghedaen en hadde na de woorden des Conincks / door syne Kamerlingen.
16 Doe sprac Menuchan / voor dē Koninck en den Vorsten : De Koninghinne Vasthi en heeft niet alleen aen den Koninck quaet ghedaen / maer oock aen allen Vorsten / en aen allen Volcken / in allen Landen des Conincks Assueri.
17 Want sodanige daedt der Koninginnen / sal wtkomen tot allen vrouwen / dat sy hare mannen verachtē voor haren oogen / ende sullen segghen : De Koninck Assuerus hiet de Koninginne Vasthi voor hem komen / doch sy en woude niet.
18 So sullen nv de Vorstinnē in Persen en Meden / oock also seggen / tot allē Vorsten des Konincx / wanneer sy sodanighe daedt der Koninginnen hooren: so sal hem verachtens ende toorns genoech verheffen.
19 Behaecht het den Koninck / so late men een Koninclick ghebodt van hem wtgaen / en schrijuen na der Persen ende Meden Wet / welcke men niet en derf ouertreden: Dat Vasthi niet meer voor den Koninck Assuero kome / ende de Koninck gheue haer Koninckrijcke harer naesten / die beter is dan sy.
20 Ende dat desen brief des Konincx / die ghemaeckt wert in synen gantschē Rijcke / (welck groot is) wtghebaert werde: dat alle vrouwen hare mannen in eeren houden / beyde onder den grooten ende kleynen.
21 Dat behaechde den Koninck ende den Vorsten wel : ende de Koninck dede na den woorde Menuchan.
22 Doe werden brieuen wtgesonden in alle Landen des Konincks / in een yeghelick lant na syner Schrift / en tot eenē yegelickē volcke na syner sprake: Dat een yegelick man de Ouerheere in synen huyse zy : ende liet spreken na der sprake zijns volcks.

Dat ij. Capittel.

1. Onder den dochteren diemen den Koninck socht, 5. wert Esther een arme weese, des Mardochei ghekoren dochter / oock in des Conincks huys ghebracht 15. werdt van hem bemint bouen alle andere / ende in Vasthi stede tot Koninginne ghemaeckt. 21. Mardocheus behoedt den Koninck zijn leuen.

1 NA dese ghescheidenissen / doe hem de grimmicheydt des Konincx Assueri ghelegt hadde / dachte hy aen Vasthi / wat sy ghedaen hadde / ende wat ouer haer besloten ware.
Een ander Conniginne wordt ghesocht.
2 Doe spraken de Jongen des Konincx / die hem dienden: Men soecke den Koninck jonghe schoone a Maeghden.
a Of / Jonckvrouwen.
3 En de Coninck bestelle Toesienders in allen Landen zijns Koninckrijcx / dat sy allerley ionge schoone Maeghdē te samen brengen b † op de Burcht Susan int vrouwen getimmer / onder de handt Hegai des Conincks Kamerlinck / die op de vrouwen wachtet / ende gheue hen haer c cieragie.
b † Anders / in de Hoofstadt.
c Of / ghesmucke, vercierssel / opmutsinghe / opmorsel.
4 Ende welcke Maeght den Koninck behaecht / die worde Koninginne in Vasthi stede: Dat behaechde den Coninck wel / en dede alsoo.

Mardocheus een Jode.
b 2 Esd.4.1

5 Daer was nu een Jodisch man / op der
Burcht Susan/ die hiet d Mardocheus/
eē sone Jair/ des soons Simei/ des soons
Kis/ des soons Jemini/
6 Die mede wech ghevoert was van Je-
rusalem/ e doe Jechania de Koninck Ju-
da wech ghevoert werdt/ dien Nabugo-
donosor de Coninck te Babel wech voerde.

e 2. Reg. 24 15.

f † Andere Opvoeder Hadassa/ die anders Esther heet

7 Ende hy was een f † Voormunder
Hadassa / die is Esther / een dochter zijns
Ooms: wāt sy en hadde noch vader noch
moeder: eñ sy was een fijn schoon Deerne:
eñ doe haer vader ende moeder sterf/ namse
Mardocheus aen voor een dochter.

Esther een arm weeskē des Mardochei ghecoren dochter/ wort in des Coninckx huys ghebracht.

8 Doe nu het ghebodt ende Wet des
Coninckx luydebaer wert / eñ vele Maegh-
den te hoop ghebracht werdē op de Burcht
Susan/ onder de handt Hegai/ wert Esther
oock genomē in des Conincks huys/ onder
de handt Hegai des Hoeders der vrouwē.
9 Ende de Maeght behaechde hem wel/
ende sy vandt barmherticheydt voor hem:
ende hy haestede hem met haer vercierssel/
dat hy haer/ haer deelgaue/ ende seuen fijne
Deernen van des Coninckx huys daer toe:
ende hy brachtse met haren Maeghdē/ aen
de beste plaetse in het vrouwen getimmer.
10 Ende Esther en seyde het haer volck eñ
haer maechschap niet aen: want Mar-
docheus hadde haer geboden / sy en soude
het niet seggen.
11 Ende Mardocheus wandelde alle dage
voor den Hof/ aen het vrouwen getimmer/
dat hy vername / of het Esther wel ginge/
ende wat haer ghescheiden soude.
12 Wanneer nu den bestemden tydt eener
yegelicker maegts quam dat sy totten
Coninck Assuerus komen soude / na dien
sy twaelf Maenden lanck in vrouwen g †
verciersel gheweest was/ (want haer ver-
cieringe moeste so veel tyts hebben name-
licken / ses Maenden met Balsem ende
Myrrhe / ende ses Maenden met goeder
Specerye: So waren dan de vrouwen
verciert.

g † Anders oynmopen.

h † An. wat sy etc. dat moeste etc. dat is met haer etc.

13 Als dan ginck een Maget ten Coninck
eñ h † welcke sy hebben woude/ die moeste-
men haer doen/ dat sy met haer van het
vrouwen getimmer/ tot des Coninckx huys
ginck.
14 Ende wanneer eene des auonts daer in
quam / die ginck des morghens van hem
in het ander vrouwen getimmer/ onder de
hant Saasgas des Coninckx Kamerlinck/
der bywrouwen Hoeder: ende sy en moeste
niet weder totten Coninck komen / het en
lustede dan den Coninck/ ende liet se by na-
men roepen.

Esther een geboren Jodische/ wort Coninginne.

15 Doe nu den tydt Esther hier toe quam/
der dochter Abihail / des Ooms Mar-
dochei / (die hy voor een dochter hadde
aengenomē) dat sy totten Coninck komen
soude/ en begeerde sy niets, dan wat Hegai
des Coninckx Kamerlinck / der vrouwen
Hoeder sprack: ende Esther vandt genade
voor alle diese aensagen.

i Dat is/ Wintermaent / of December.

16 Esther nu wert genomen totten Coninck
Assuerus / int Coninclicke huys / inde i
tiender Maent / die daer heet Thebeth/
inden seuenden Jare zijns Coninckrycks.
17 Eñ de Coninck kreech Esther lief bouen
alle vrouwen/ ende sy vandt ghenade ende
barmherticheydt voor hem / voor alle
Maeghden: eñ hy stelde de Coninckliicke
kroone op haer hooft / ende maeckte se ter
Coninginne in Vasthi stede.
18 Eñ de Coninck maeckte een groote mael-
tijt alle sijnen Vorsten ende knechten / dat
was een maeltijt om Esthers wille: eñ liet
de landen rusten / ende gaf Coninckliicke
gheschencken wt.
19 Eñ doemē ten anderen mael Maeghden
vergaderde/ sat Mardocheus in de poorte
des Conincks.

Mardocheus.

20 Eñ Esther en hadde haer maechschap
noch niet geseyt/ noch haer volck / als haer
dan Mardocheus gheboden hadde: want
Esther dede na den woorde Mardochei /
ghelijck als doe hy haer voormunder was.

k 1. Est.6.2. Bigthan eñ Theres wordē ghehangen.

21 k Ter seluer tyt/ doe Mardocheus in de
poorte des Coninckx sat / werden twee Ka-
merlingen des Coninckx / Bigthan ende
Theres/ die de deure wachteden/ toornich
eñ poochden hare handen aen dē Coninck
Assuerum te leggen.
22 Dat wert Mardocheo kont/ eñ hy seyde
het der Coninghinnen Esther: eñ Esther
seyde het dē Coninck in Mardochei name.
23 Eñ doemen daer na l † sochte/ wert het
so beuonden: eñ sy werden alle beyde aen
boomen gehangen/ eñ het wert geschreuen
in de Chronica voor den Coninck.

l † Anders vernam.

Dat iij. Capittel.

1 Haman vandē Coninck verhoocht/ 5. soeckt om Mardochei willen/ alle Joden te verdelghen.

Haman wort vanden Koninck verhoocht.

1 NA dese ghescheidenissen maeckte de
Coninck Assuerus Haman groot/ den
sone Medatha den Agagiter / eñ ver-
hoochde hem/ ende stelde sijnen stoel bouen
alle Vorsten die by hem waren.
2 Eñ alle knechtē des Coninckx/ die aen de
poorte des Coninckx warē bucchdē de kny-
en/ eñ baden Haman aen: wāt de Coninck
hadde het also geboden: a doch Mardo-
cheus en buychde de knyē niet/ eñ en badt
hem niet aen.

a 2. Esther 1. 7.

3 Doe spraken des Coninckx knechten/ die
inder poorte des Conincks waren / tot
Mardocheum: Waerom ouertreedt ghy
des Coninckx ghebodt:
4 Eñ doe sy dagelicx sulcx tot hem seyden/
ende hy hen niet en hoorde / seyden sy het
Haman aen/ op dat sy sagen/ of sulck doen
Mardochei / bestaen soude: want hy
hadde geseyt/ dat hy een Jode ware.
5 Eñ doe Haman sach/ dat Mardocheus
hem de knyen niet en buychde / noch hem
aenbadt/ wert hy vol grimmicheyts.
6 Eñ verachtede het/ dat hy aen Mardo-
cheum alleen soude de hant leggen: wāt sy
hadden hem het volck Mardochei aen-
geseyt: maer hy poochde het volck Mar-
dochei / alle Joden / die inden gantschen
Coninckrijcke Assueri warē / te verdelgen.
7 Inder eerster Maent/ dat is de Maent
Nissan/ indē twaelfsten Jarē des Coninckx
Assueri / werdt het lodt ghewornen voor
Haman / op wat dach eñ op wat Maent
dat soude geschieden eñ is geuallē op de
twaelfste Maent/ dat is de Maent Adar.

Hamans boosen raet teghen de Joden.

8 Ende Haman sprack totten Coninck
Assuero: Daer is een volck verstroyt/ eñ
het deylt hem onder alle volcken / in allen
landen dijns Coninckrijcx/ ende haer Wet
is anders / dan aller Volcken / eñ en doen
niet na des Coninckx Wetten / eñ het en is
den Coninck niet te lydē/ hen also te laten.
9 Behaget den Coninck / so schrijue hy
datmen het ombrenghe: so wil ick tien
duysent Centeners siluers henen weghen/
onder de hant der Amptlieden datmen het
brenghe in de kamer des Coninckx.
10 Doe tooch de Coninck sijnen rinck van
der hant/ ende dede hem Haman/ den sone
Medathā/ dē Agagiter/ der Jodē vyant.

11 Eñ de Coninck sprack tot Haman:
Dat siluer zy v ghegeuẽ, daer toe dat volc/
dat ghy daer mede doet/ wat v behaecht.
12 Doe riepmẽ de Schryuers des Coninckx
inden dertienden dage der eerster Maent:
eñ daer wert gheschreuen/ als Haman be-
ual/ aen de Vorsten des Coninckx/ eñ tot
de Lantvoochdẽ hier eñ daer indẽ Landẽ/
eñ tot den Hooftlieden eens yeghelicken
volcx inden Landen hier eñ daer/ na der
schrift eens yegelickẽ volcks/ eñ na harer
sprake/ inden name des Coninckx Assueri/
eñ met des Koninckx rinck versegelt.

Een ghebodt des Coninckx/ dat alle Joden op eenẽ dach sullen verdelcht worden.
b Dat is/ Sprockel.

13 Eñ de brieuen werden gesonden door de
Loopers/ in alle Landen des Coninckx/ te
verdelgen/ te verworgẽ/ eñ om te brengen
alle Joden/ beyde ionck eñ oudt kinderen
ende vrouwen/ op eenen dach/ namelicken
op den dertienden dach der b twaelffter
Maendt/ dat is de Maent Adar/ eñ haer
goet te roouen.
14 Also was het inhoudt der schrift:
Dat een ghebodt gegeuen ware in allen
Landen/ allen volcken kondt te doen/ dat
sy op den seluen dach bereydt waren.
15 Eñ de Loopers gingen haestelick wt/ na
des Coninckx gebodt: eñ op der Burcht
Susan wert een ghebodt aengeslagen: eñ
de Coninck eñ Haman saten eñ droncken/
doch de Stadt Susan wert verwerret.

c Of/ onrustich.

Dat iiij. Capittel.

1. Mardocheus draecht leedt/ 5. geeft
dies Esther bericht/ eñ ghebiedt haer/ sy
sal een bede doen/ aen den Coninck voor
haer volck/ 10. Esther/ die haer des niet
en derf aennemen/ 13. wert daer na door
Mardochei listige redẽ also beweecht 15
dat sy op vertrouwen vastens eñ biddens
der Joden/ haer in de waghe geeft.

Mardocheus draecht rouwe om des gebots wille.

1 DOe Mardocheus vernam alles wat
geschiet was/ verscheurde hy zijn
kleederen/ eñ tooch eenen sack aen/
eñ asschẽ/ eñ ginck wt middẽ in de Stadt/
ende schreyde luyde/ ende klaechlicken.
2 Eñ quam voor de poorte des Coninckx:
a † want daer en mochte niemant tot des
Coninckx poorte ingaen/ die eenen sack aen
hadde:

a † Anders maer tot des Coninckx poorte en mochte hy niet ingaẽ/ dewijle hy eenen/ etc.

3 Eñ in allen Landen/ aen welcke plaetse
des Coninckx woordt eñ ghebodt quam/
was een groot klagen onder dẽ Joden/ eñ
vele vasteden/ weenden/ droeghen leedt/ eñ
laghen in sacken/ ende inder asschen.
4 Doe quamẽ de Jonckvrouwẽ Esthers/
eñ haer Kamerlingen/ ende seyden t haer.
Doe verschrack de Coninginne seer/ ende
sy sandt kleederen henen/ datse Mardo-
cheus aentoge/ eñ den sack vã hẽ af leyde:
doch hy en namse niet.

Esther schickt aen Mardocheum van hẽ te vraghen de oorsake des leedts ofte rouwe.

5 Doe riep Esther Hathach/ van des Co-
ninckx Kamerlingen/ die voor haer stondt/
eñ dede hẽ beuel an Mardocheum/ dat hy
vername/ wat dat ware/ eñ waerom hy so
dede.
6 Doe ginc Hathach wt tot Mardocheum
op de strate inder Stadt/ die voor de poor-
te des Coninckx was.
7 Ende Mardocheus seyde hem alles/
wat hem wedervaren ware/ eñ de summe
des siluers/ dat Haman gesproken hadde/
in des Coninckx kamer te weghen/ om der
Joden wille hen te verdelgen.
8 Eñ gaf hem een wtschrift des gebodts/
dat te Susan aengheslagen was hen te
verdelgen/ dat hy het Esther wese eñ haer
seyde: eñ ghebood haer dat sy tẽ Coninck
in ghinge/ eñ dede een bede aen hem/ om
haer volck.
9 Ende doe Hathach in quam/ ende seyde
Esther de woorden Mardochei/
10 Sprack Esther tot Hathach/ eñ geboodt
hem aen Mardocheum:
11 Alle knechten des Coninckx weten/ dat
wie totten Coninck ingaet binnen int hof/
hy sy man of vrouwe/ die niet geroepen en
is/ die sal stracks gebodts steruen/ (het en
sy dan/ dat de Coninck den guldẽ Scepter
teghen hem wtrecke/ op dat hy leuendich
blyue/) eñ ick ben nu in dertich dagẽ niet
geroepen/ totten Coninck in te komen.
12 Eñ doe de woordẽ Esther/ Mardocheo
ghesevdt werden/
13 Hiet Mardocheus Esther weder seggen:
En dencke slechs niet/ dat ghy v leuen b †
behoudet/ dewyle dat ghy inden huyse des
Coninckx zijt voor allen Joden:

Een listige antwoordt Mardochei aen Esther.
b † Anders lossen.

14 Want so ghy te deser tijt swijgen sult/ so
sal den Joden een hulpe eñ verlossinge wt
een ander plaetse ontstaen/ eñ ghy eñ uws
Vaders huys sult omkomen: eñ wie weet
het/ of ghy om deser tijdt wille/ totten Co-
ninckrijcke ghekomen zijt?
15 Esther hiet Mardocheo antwoorden:
16 So gaet henen/ eñ vergadert alle Jodẽ/
die te Susan voorhanden zijn/ ende vastet
voor my/ dat ghy niet en eet eñ drinckt in
drie daghen/ noch des daechs noch des
nachts: ick eñ myne Jonckvrouwẽ willen
oock also vasten: eñ also wil ic tẽ Coninck
ingaen/ tegen het ghebodt: kome ick om/
so kome ick om.
17 Mardocheus ginck henen/ eñ dede alles
wat hem Esther ghebdoden hadde.

Dat v. Capittel.

1. Esther bidt dẽ Coninck eñ Haman te
gaste/ 9. Haman is stout/ eñ in synen ghe-
lucke verheuẽ 14. Laet voor Mardocheo/
dien hy haet/ een galghe toerichten.

Esther gaet totten Coninck.
a 1 Esther 2. 1.

1 ENde a aendẽ derdẽ dage/ tooch Esther
de Coninclicke kleederen aen/ eñ tradt
binnen int hof aenden huyse des Co-
ninckx/ tegen het huys des Coninckx: eñ de
Coninck satt op synen Coninclickẽ stoel/ in
het Coninclicke huys/ teghẽ der deure des
huys.
2 Eñ doe de Coninck/ Esther de Coningin-
ne sach staen inden hof/ vandt sy ghenade
voor synen oogen: eñ de Coninck rechte dẽ
guldẽ Scepter in syner handt/ tegẽ Esther
wt: doe tradt Esther toe/ ende roerde de
spitze des Scepters aen.
3 Doe sprack de Coninck tot haer: Wat
is v Esther ghy Coninginne? eñ wat be-
geerdy? oock de helft des Coninckrijcks
sal v gegeuen wordẽ.
4 Esther sprack: Behaget den Coninck/
so kome de Coninck eñ Haman/ heden tot
der maeltijdt/ die ick bereyt hebbe.

Esther bidt dẽ Coninck eñ Haman te gaste.

5 De Coninc sprack: Haest v/ dat Haman
doe/ wat Esther ghesevt heeft. Doe nu de
Coninck ende Haman tot der maeltijdt
quamen/ die Esther bereydt hadde/
6 Sprack de Coninck tot Esther/ doe hy
Wijn ghedroncken hadde: Wat biddet ghy
Esther? het sal v ghegeuen worden: eñ wat
begeerdy? oock de helft des Coninckrijcx/
het sal ghescheiden.
7 Doe antwoordde Esther/ ende sprack:
Mijn bede ende begeerte is/
8 Hebbe ick ghenade gheuonden voor dẽ
Coninck/ eñ so het den Coninck behaecht/
my te gheuen mijn bede/ eñ te doen mijn
begeerte/ so kome de Coninck eñ Haman/
tot der maeltijt/ die ick voor hen bereyden
wil/ so wil ick morgen doẽ wat de Coninck
ghesevt heeft.
9 Doe ginck Haman dies daechs wt/ vro-

lick eñ goets maeltz:eñ doe hy Mardocheū
Haman is stout eñ verheft in zyn gheluck.
sach inder poorte des Coninck/ dat hy niet
op en stōt/ noch hem voor hem en bewerch=
de/ werd hy vol toorns ouer Mardocheū.
10 Doch hy onthiel hem: eñ doe hy int huys
quam/ sant hy heuen/ eñ liet halen zyn vriē
den/ ende zyn wijf Seres/
11 Eñ vertelde hem de heerlicheyt zyns rijc=
doms/ ende de veelheyt syner kinderen/ eñ
alle dinck/ hoe hem de Koninck so groot
gemaeckt hadde/ ende dat hy ouer de Vor=
sten ende knechten des Koninckx verheuē
ware.
12 Oock sprack Haman: Eñ de Coninginne
Esther en heeft niemandē laten comē/ met
dē Koninck ter maeltijt/ die sy bereyt had=
de/ dan alleene my: eñ ick ben oock morgen
tot haer ghenoodt/ met den Coninck.
13 Doch aen dien alle/ en hebbe ick niet ge=
noech/ so lāge als ick dē Jode Mardocheū
sitten sie aen de poorte des Coninckx.
Hamās galghe wort toe ghericheet. Esther.7.9.
14 Doe sprack syn wijf Seres / eñ alle syn
vriēden tot hem: Men bereyde eenen Boō
vijftich ellen hooge/ eñ segt morgen dē Co=
ninck/ datmen Mardocheū daeran hange
so comdy met den Coninck vrolick tot ter
maeltijt. Dat behaechde Haman wel/ ende
liet eenen Boom bereyden.

Dat vj. Capittel.

1. Mardochei trouwe den Coninck be=
wesē/ wort door Gods beschickinge vandē
Koninck bekent. 7. eñ met Koninckliker
eerē geloont. 14. Haman wort treurich tot
der Maeltijt Esthers ghedreuen.

God gheeft oorsake dat Mardohei getrouwicheyt dē Coninc bewesen/ bekent wort vandē Coninck. a Esther.2. b Esther.2.

1 In der seluer nacht en konde de Coninck
niet slapen/ ende hiet de Chronica eñ de
Historien voortbrengen: doe die voor dē
Coninck ghelesen werden/
2 Troffemē de plaetse daer geschreuē was/
a hoe Mardocheus hadde aengeseyt/ dat de
twee Kamerlingen des Coninck/ Bigtha
na eñ Theres/ die aenden dorpel de wacht
hielden/ ghepoocht haddē de hant aen den
Coninck Assuero te legghen.
3 Ende de Koninck sprac: Wat hebben wy
Mardocheo/ voor eere eñ goets daer voor
gedaen: Doe spraken de Jongers des Co=
ninck/ die hem dienden: Hem en is daer niets
voor gheschiet.
4 Eñ de Coninck sprac: Wie is inden hof?
(want Haman was indē hof gegaen/ buytē
voor des Coninck huyse/ dat hy dē Coninck
seyde/ Mardocheū te hangen an dē boom/
dien hy hem bereydt hadde.)
5 Eñ des Coninck Jōgers sprakē tot hem:
Siet: Haman staet inden hof. De Koninck
sprack: Laet hem hier in gaen.
6 Ende doe Haman daerin quam sprack de
Koninck tot hem : Wat salmen den man
doen/ dien de Koninck geerne eerē woude?
Haman nu dachte in syner herten : Wien
soude de Coninck anders geerne eere doen/
dan my?
7 Eñ Haman sprack totten Coninck: Dien
man dien de Coninck geerne eeren woude/
8 Salmē hier vrēgen/ datmē hem Coninc=
licke cleederē aentrecke/ die de Coninc placht
te dragen/ eñ den Hengst daer de Koninc
op ryt/ ende datmen de Coninclicke croon
op zyn hooft sette:
9 Ende men sal sodanigen cleet eñ Hengst
geuen/ inde hant eens Vorstē des Coninck/
dat deselue dē mā aentrecke/ dien de Coninc
gheerne eeren woude/ eñ voere hem op den
Hēgst inder Stadtstratē/ eñ late voor hem
henē roepen: So salmen dien manne doen/
dien de Coninck gheerne eeren woude.

10 De Coninck sprack tot Haman: Haest u/
ende neemt dat kleet ende den Hengst/ als
ghy geseyt hebt/ ende doet also met Mar=
docheo dē Jode/ die voor de poorte des Co=
ninckx sit/ ende en laet niets ghebrekē aen
allen dat ghy ghesproken hebt.
11 Doe nam Haman het cleet eñ den Hengst/
eñ tooch het Mardocheo aen/ eñ voerde hem
op der Stadt straten/ ende riep voor hem.
So salmen den man doen/ dien de Coninck
gheerne eeren woude.
12 Eñ Mardocheus quam weder nā de poor
te des Coninck: ende Haman snelde hem te
huys/ ende droech leedt met bewimpelden
hoofde.
13 Ende vertelde synen wijue Seres/ eñ alle
le syne vrienden/ alles wat hem wedervarē
was. Doe spraken syne Wyse/ eñ zyn Wijf
Seres tot hē: Is Mardocheus vandē zade
der Jodē/ voor welckē ghy hebt begonnen
te vallen/ so en vermuechdy niets aen hem/
maer ghy sult voor hem vallen.
14 Doe sy nu noch met hem spraken/ quamē
des Coninck Kamerlinghen daer by/ eñ dre=
uen Haman tot der Maeltijt te comen/ die
Esther bereydt hadde.

Dat vij. Capittel.

1. Esther bidt voor haer seluen eñ de Jo=
den/ eñ ontdeckt Hamans schalcheyt. 7. De
Coninck wort gantsch toornich/ 9. eñ laet
Haman hanghen aen den boom / dien hy
Mardocheo hadde maken laten.

1 Ende doe de Koninck met Haman quam
ter maeltijt/ die de Koninghinne Esther
bereydt hadde/
Esther bidt voor haer seluen ende de Jodē eñ ontdect Hamās schalcheydt.
2 Sprack de Coninc tot Esther des anderē
daechs/ doe hy wijn gedronckē hadde: Wat
biddet ghy Conninginne Esther / datmen u
geue? eñ wat begeerdy? oock het halue Co=
ninckrijck/ het sal ghescheiden.
3 Esther de Conninghinne antwoorde/ ende
sprack: Hebbe ick ghenade voor u geuondē/
O Heere Coninck ende behaecht het dē Ko=
ninck/ so gheeft my myn leuen/ om myner
bede wille/ ende myn volck/ om myns be=
gheerens wille.
4 Want wy zyn vercocht/ ick eñ myn volc/
dat wy vernielt/ verworcht/ eñ omgebracht
worden: eñ woude het God/ wy werdē doch
tot knechten eñ maegden vercocht/ so wou=
de ick swyghen/ so en soude de vyandt doch
den Koninck niet schaden.
5 De Koninck Assuerus sprack/ ende seyde
tot der Koninginnen Esther: Wie is die? of
waer is hy/ die sulckx in synen sin nemen
derf/ also te doen?
6 Esther sprac: De Vyant ende Wederpar=
tijder/ is dese boose Haman: eñ Haman ont=
settede hem / voor den Coninck ende der
Koninghinnen.
7 Eñ de Coninck stont op vander maltijt/
ende vanden wijn/ in syner grimmicheyt/ eñ
ginc indē hof aendē huyse: eñ Haman stont
op/ eñ badt de Koninghinne Esther om zyn
leuē/ want hy sach dat hem eē ongeluck vā
den Coninck alreede bereydt was.
8 Ende doe de Coninck weder wt den hof
aen den huyse in de Saledaermen gegeten
hadde quā/ lach Haman op de banck/ daer
Esther op sat. Doe sprack de Coninck: Wil
hy oock de Conninginne a verworgen by my
int huys: Doe dat woort wt des Coninckx
monde ginck/ bedeckten sy Haman het aen
ghesichte.
a Of, doodē
9 Eñ Harbona der Camerlinghen een voor
den Coninck / sprack: Siet daer/ staet ee=
nen boom inden huyse Haman/ vijftich ellē
hooghe/

hooge, dien hy Mardocheo bereyt hadde/
die wat goedts voor den Koninck ghespro
ken heeft. De Koninck sprack/ Laet hem
daer aen hanghen.
10 b Also hinckmen Haman aen den Boom/
dien hy Mardocheo bereydt hadde. Doe
leyde hem des Conincks toorne.

b Dan. 6.24. Susan 1.62. Psalm. 7.16. Eccle. 10.4. Prou. 26.27. Syrach 28.2

Dat viij. Capittel.

1. Mardocheus wort verheuen in Hamans stede. 3. Esther bidt voor haer volck. 7. De grouwelicke Mandaten teghen den Joden ghegheuen/ 16. worden tot harer grooter vruechden wederroepen.

1 AEn dien daghe gaf de Coninck Assu-
erus / der Coninghinne Esther het
huys Haman / des vyandts der Jo-
den: ende Mardocheus quam voor den Co
ninck: want Esther seyde hem, dat hy haer
toe hoorde.

Mardochei wort verheuen in Hamans stede.

2 Eñ de Coninck tooch af synen vingerlinc/
dien hy van Haman genomen hadde/ ende
gaf hem Mardocheo: ende Esther stelde
Mardocheum ouer het huys Haman.
3 Eñ Esther sprack voorder voor den Co-
ninc/ eñ viel hem te voete/ weende eñ smeec
te hem/ dat hy wech name de boosheyt Ha
man des Agahiters / ende zyn aensla-
ghen / die hy teghen de Joden verdacht
hadde.

Esther bidt voor haer volck

4 Eñ de Coninck reckte den gulden Scep-
ter wt/ teghen Esther: doe stont Esther op/
ende tradt voor den Coninck/
5 Eñ sprack: Behaecht het den Coninck/
eñ hebbe ick genade voor hem ghevonden/
ende ist den Coninck gelegen/ ende behage
ick hem: so schryuemen, dat de brieuen der
aenslagen Hamans/ des soons Medatha/
des Agahiters, a wederroepẽ worden, die
hy geschreuen heeft de Joden om te bren-
ghen in allen Landen des Conincks.

a Dat is/ de wyle dat de voorige brieuen Hamãs/ met des Conincks segel verseghelt warẽ hadde het dẽ Jodẽ niets geholpen wanneer sy niet en warẽ op het nieuwe/ door ander brieuen wed roepen.

6 Want hoe kan ick dat quaet aensien/ dat
myn volck treffen sal/ ende hoe kan ick aen
sien/ dat myn geslachte omkome.
7 Doe sprack de Coninc Assuerus totter
Conniginnen Esther/ ende tot Mardocheũ
den Jode: Siet/ ick hebbe Esther het huys
Haman ghegheuen/ ende hem heeftmen aen
eenen boom gehangen/ daerom dat hy zyn
handt heeft aen de Joden gheleyt:
8 So schryft ghylieden nu voor de Joden/
als het v lieden behaecht/ in des Conincks
name: ende versegelt het met des Conincx
rinck: want de schriften die in des Conincx
name gheschreuen / ende met des Conincx
rinc versegelt werden/ en moeste niemant
wederroepen.
9 Doe werden des Conincx Schryuers ge
roepẽ/ te dier tyt/ inder derder Maent/ dat
is de Maent Siuã inden drie eñ twintich
sten dage: eñ daer werdẽ brieuen gheschre-
uen als Mardocheus geboot/ tot den Jo
den/ ende tot den Vorsten/ Landvoochden
ende Hooftlieden in den Landen van In-
dia aen/ tot aen de Moorliedẽ namelickẽ/
hondert eñ seuen ende twintich Landen: ee
nen yegelicken Lande na synẽ Schriften/ ee
nen yegelicken volcken na syner sprake/ eñ
den Joden na harer schrift ende sprake.

Wederroep des grouwelicken Mandaets tegen de Jodẽ ghegheuen.

b 2. Esth. 7.

10 b Ende sy werden geschreuen in des Co
nincx Assueri name / ende met des Co-
nincks rinck versegheIt: ende hy sandt de
brieuen henen/ door de rydende Boden/ op
Jonge Muylen.
11 Daer de Coninck den Joden in beual/
waer sy inden Steden waren/ hen te ver-
gaderen/ eñ te staen voor haer leuen/ eñ te
verdelgen/ te verworgen/ ende om te bren-
gẽ/ alle macht des volcks eñ Lants/ die hẽ
beangsteden / met tsamen den kinderen eñ
vrouwen/ ende haer goedt te roouen.
12 Op eenen dach/ in allen Landen des Co-
nincks Assueri/ namelicken / inden dertien
den daghe der twelffter Maendt/ dat is de
Maendt Adar.
13 Het inhout nu der schrift was: Dat eñ Ge
bot ghegeuen ware in allen Landen/ kondt
te doen allen volcken/ dat de Joden op dien
dach bereydt zyn souden/ hen te wreken aẽ
hare vyanden.
14 Ende de rydende Boden op de Muylen/
reden snellicken ende met haeste wt/ na den
woorde des Conincx: ende het ghebot werd
c † op der Burcht Susan aen gheslaghen.
15 Mardocheus nu ginck wt vandẽ Coninc/
in Conincklicken kleederen / d † geel ende
wit/ ende met eener grooter guldẽ kroone/
bekleedt met eenen lynen ende purpuren
mantel: ende de Stadt Susan juychede/ en-
de was vrolick.

c † An. inder Hooftstadt
d † An. blauwe.

16 Den Joden nu/ was een licht/ ende vreuch
de/ ende vrolicheydt ende eere ghekomen.
17 Ende in allen Landen ende Steden / aen
welcke plaetse des Conincx woort ende ge
bodt quam daer was vreuchde ende vrolic-
heyt onder den Joden/ e wel leuen/ ende goe
de daghen: so dat vele Volcken inden Lan-
de/ Joden werden: want de vreese der Jodẽ
quam ouer hen.

e Of. Weerschap

Dat ix. Capittel.

1. De Joden wreken hen aen hare vyanden. 7. Hamans sonen oock omghebracht ende ghehangen. 20. Danckfeest ende Gedenckfeest wordt ghehouden/ 27. ende tot een eewighe wyse aenghenomen.

1 INder twaelffter Maendt / dat is de
Maendt Adar inden dertienden daghe/
dien des Conincx woort ende ghebodt be-
stemt hadde/ datmen het doen soude/ eñ in
deselven daechs/ doe de vyanden der Jodẽ
hoopten/ hen te ouerweldighen/ keerde het
hem om/ dat de Joden hare vyanden ouer-
weldighen souden.
2 Doe vergaderden hen de Joden in hare
Steden/ in allen Landen des Conincx Assue
ri dat sy de handt leyden aen die / die hen
quaet wilden/ ende niemant en konde hen
wederstaen: want haer vreese was ouer alle
Volcken ghekomen.

De Joden wreken hen aen hare vyanden.

3 Oock alle Oversten inden Landen/ eñ Vor
sten/ ende Lantvoochden/ ende Amptlieden
des Conincx/ verhieuen de Joden: want de
vreese Mardochei quam ouer hen.
4 Want Mardocheus was groot indẽ huy
se des Conincx: ende zyn gheruchte werdt
luydtbaer in allen Landen/ hoe hy toenam
ende groot werde.
5 Also slaegẽ de Joden aen allen hare vyan
den met † des sweerts slach/ eñ verworch-
den eñ brachten om eñ deden na haren wil-
le met dien/ die hen vyandt waren.

† And. de slachtinghe des etc.

6 Ende a † op der Burcht Susã/ verworch
den de Joden / ende brachten om vyf hon-
dert Mannen.

a † An inder Hooftstadt

Hamãs sonẽ wordẽ ooc omgebracht eñ gehangẽ.

7 Daertoe verworchden sy/ Parsandatha/
Dalphon/ Aspatha/
8 Poratha/ Adalja/ Aridatha/
9 Purmastha/ Arissai/ Aridai/ Vaiesathai/
10 De tien sonen Haman des soons Me-
datha/ des vyants der Joden/ doch aen sy-
ne goeden en leyden sy de handen niet.
11 Ter seluer tyt quam het ghetal der ver-
worchden op de Burcht Susan voor den
Coninck.
12 Ende de Coninck sprack tot der Conin-
ghinnen Esther: De Joden hebben op der

Burcht Susan vijf hondert mannen ver-
worcht/eñ omgebracht/ ende de tien sonẽ
Haman wat sullen sy dan noch doen indẽ
anderen Landen. des Coninckx/wat biddet
ghy datmen v geue:eñ wat begeerdy meer
datmen doen sal?
13 Esther sprack: Behaecht het den Co-
ninck/so late hy morgen de Joden te Su-
san oock doen/na dat ghebodt van heden/
dat sy de tien sonen Haman aen den boom
hanghen.
14 Eñ de Koninck hiet alsoo doen:eñ het ge-
bot wert te Susan aengeslaghen/ende de
tien sonen Haman werden ghehanghen.
15 Ende de Joden vergaderdẽ hen te Susã/
aen den veertiẽden dage der Maent Adar.
eñ verworchden te Susan drij hondert mã
nen:doch aen hare goeden en leyden sy ha-
re handen niet.
16 Nu de andere Jodẽ inden Lande des Ko
ninckx/quamen te samen/ ende stondẽ voor
haer leuen/dat sy hen ruste souden maken
voor hare vyanden:ende verworchdẽ ha-
rer vyanden/vijf ende tseuentich duysent:
doch aen hare goeden/en leyden sy hare
handen niet.
17 Dat geschiede aenden dertienden daghe
der Maendt Adar:ende rusteden aen den
veertienden dach der Maent Adar: dien
maeckremen ten daghe des welleuens eñ
blijschappen
18 Daerentegen de Joden te Susan warẽ
te samen comen/beyde aenden dertienden
ende veertienden dage/ende rusteden aen-
den vijftienden dage:ende dien dach maec-
temen ten daghe des welleuens ende blij-
schappen.
19 Daerõ maecten de Jodẽ/die op de Dor-
pen eñ in de Vlecken woondẽ/dẽ veertien
dẽ dach der Maent Adar/tẽ dage des wel
leuens eñ blijschappen/ende deen sant den
anderen gheschencken.
20 Eñ Mardochei beschreef dese geschiede-
nisse/eñ sant de brieuen tot allen Jodẽ/die
in allen Landen des Coninckx Assueri wa-
rẽ/beyde diẽ/die daer na by waren/eñ dien
die daer verre waren.
21 Dat sy aennamen ende hieldẽ Jaerlicx/
den veertienden ende vijftienden dach der
Maent Adar.
22 vt Na dẽ dagen/daer de Jodẽ in tot ruste
gecomen warẽ van haren vyanden/ eñ na
der Maẽt/daerin haer smerte in blijschap/
eñ haer leet in goede dagẽ verandert was:
dat sy deselue houden soudẽ/ voor daghen
des welleuens ende blijschappẽ/ende deen
den anderen geschencken senden/ende den
Armen mede deylen.
23 Eñ de Joden nament aen/dat sy begonst
haddẽ te doen ende dat Mardocheus tot
hen schreef.
24 Hoe Haman de sone Hadatha/de Agahi
ter/aller Joden vyant/gedacht hadde alle
Joden om te brenghen/ende het lot te wor
pen laten / hen te verschricken ende om te
brenghen.
25 Eñ hoe Esther ten Coninck gegaen was/
eñ gesproken hadde/dat door brieuen syne
boose aenslagen die hy tegen de Joden ge
dacht hadde/op synẽ cop gekeert werden/
ende hoemen hem ende syne sonen aen dẽ
boom ghehanghen hadde.
26 Daervã dese dagen Purim heeten/na dẽ
naẽ des Lots/na alle woordẽ deses briefs/
ende wat sy selfs gesien hadden/ende wat
aen hen ghecomen was.
27 Ende de Joden richteden op/eñ nament
op hen/ende op haer zaet/ende op alle die
hen tot hen gauẽ/dat sy niet en souden ouer
treden/Jaerlicx te houden dese twee dagẽ/
als sy beschreuẽ eñ bestemt werdẽ:dat de-
se dagen niet te vergetẽ/maer te houdẽ zijn
by kints kinderen/by allen geslachten/ in
allen Landen ende Steden.
28 Het zijn de dagen Purim/ die niet en sul-
len ouergetreden worden onder den Jodẽ/
ende hare ghedachtenisse niet vergaen by
haren zade.
29 Eñ de Conninginne Esther/de dochter A-
bihail/eñ Mardocheus de Jode/ schreuen
met gantscher macht te c beuestigen desen
anderen brief van Purim/
30 Ende sant de brieuẽ tot allen Joden/inde
hondert eñ twee ende tseuentich Landẽ des
Conincrijcx Assueri/met vriendelicken ende
trouwen woorden/
31 Dat sy beuestichden dese daghen Purim/
op haren beste nden tijt gelijck alsse Mar-
dochei de Jode ouer haer beuesticht hadde/
ende de Conninginne Esther/hae sy op hare
ziele/ende op haer zaet beuesticht hadden/
de ghescheddenisse der vasten / ende harer
schreyens.
32 Ende Esther beual dese geschiedenisse de
ser Purim te beuestighen/ eñ in een Boeck
te schrijuen.

Dat x. Capittel.

1. Vander ghewel Assueri/eñ Mardo
chei heerlickheyt by hem.

1 ENde den Coninck Assuerus leydde den
Landẽ chijns op/ ende dẽ Eylanden in
de Zee.
2 Nu alle werckẽ syner macht eñ gewelt/
eñ de heerlichheyt Mardochei/die hem de
Koninck gaf/siet/dat is gheschreuen inder
Chronijcken der Conninghen in Meden eñ
Persen.
3 Want Mardocheus de Jode/was de twee
de/naest den Coninck Assuerus/ende groot
onder den Joden/eñ aenghenaem onder de
veelheyt syner broederẽ:die voor zijn volck
wat goets sochte/ende sprac het beste voor
alle zijn zaet.

Eynde des Boecks Esther.

Argument.

HEt boec Hiob leert voornemelik/hoemẽ
moet lijdtsaemlick dat ongerief verdra
gen/dat God toesent:ende dat niet wt
de leeringhe ofte ghebodẽ der Philosophie/
maer door een wonderlicke wijse / eñ door de
aenmerckinghe der Godlicker voorsieninge.
In het beghin des boecks is de Historie van
desen heylighen persoon Hiob/te weten/van
zijn teghenspoet/ende versoeckinghe/dwelck
was eẽ seltsaem exempel des oordeels Gods.
Daerna wordt dit oordeel Gods door men
gherley redenen ghehandelt ende ondersocht
Ten laetsten wort de ouerwinninge ende tri-
umphe deses heylighen Mans beschreuen.
Voort is in dit boeck meer reyner Philoso-/
phie/dan in alle de boecken aller Philosophẽ
die opt gheweest zijn:ghelijck daer voorwaer
noyt mensche onder hen gheweest en is /die/
dese materie suptijlick ghehandelt heeft. Die
Epicureen leeren haer volck vanden cruyce
af/ende willense tot wellust ende ghemacchte
brenghen. De Peripatetici stellen de sieck ten
ende kranckheden/ende armoeden / onder het
grootste quaedt. Sommighe Stoici raden
den verdruckten mensche: dat hy hemseluen
het leuen neme. Hierin sietmẽ de schoone wijs
heydt der Heydenscher menschen / die noch-
tans den naem hebben/dat sy den menschen
die Philosophie ofte wijsheyt leeren.

Dancksfeest eñ Gedenc-feest houdẽ de Joden.

vt And. Als dagen daer etc. eñ als een Maent etc.

De daghen Purim. Pur/heet een lot. Purim. vele loten.

c Of/stadt-gryjich te maken.

Hiob. Cap 44.

Het Boeck
Hiob.

Dat Eerste Capittel.

1. Hiobs vromicheyt/2. welstant/5. ende sorge voor zijn kinderē. 6 zijn ongeval wt gehengenisse Gods vādē Satā aengerichtet/20. eñ zijn wonderlic gedult daer inne.

Hiob is Jobab de Koninck Edō/ Gen. 36. 33. Scilicet/ iuxta Arabiam felicem in Petrea Arabia/quia Uz fuit filius Sabei. a Gen. 22. 21 Thren. 4. 21 b Ezec. 14. 14. 20. c Job. 42. 14 d Niet dat hy so rijcke eñ gheweldich ghe weest zy/ maer om sijner wijsheyt/ verstāts eñ Godsalicheyt wille. is hy heerlicker gehoudē ge worden/ dā andere. e Dat is/ge lastert. f Job. 1. 1. g 1. Pet. 5. 3.

1 DAer was een man in den Lāde a Uz/die hiet b Hiob. die selue was slecht eñ recht/Godvreesende/ ende vermijdende het quaet.
2 Ende generrerde seuen sonē ende drij dochteren.
3 c Eñ zijns Vees was seuen duysēt Schapen/drij duysēt Kemelen vijf hondert Jock Ossen/eñ vijf hondert Ezelinnē/eñ gantsch vele gesints: ende hy was d heerlicker/dan alle die teghen Oosten woonden.
4 Ende syne sonen gingen henen/eñ maecten Maeltijden/een yegelick in sijnē huyse op synen dach: ende sonden henen/eñ nooden hare drij susteren/met hen te eten ende te drincken.
5 Eñ wanneer eenē dach des welleuens om was sant Hiob henen. ende heylichdese/eñ maecte hem des morgens vroech op eñ offerde Brantoffer/na harer aller getal: wāt Hiob dachte: Myne sonē mochten gesondicht/eñ God e geseghent hebben in haren herten: Also dede Hiob alle daghe.
6 f Het begaf hem nu op eenē dach doe de kinderen Gods quamen/eñ voor dē Heere traden/quam de Satan oock onder hen.
7 Ende de Heere sprac tot den Satan: Van waer comdy? Satan antwoorde dē Heere/ ende sprack: g Ick hebbe het Lant rontom doorghetoghen.
8 De Heere sprack tot Satan: Hebdy geen achtinge gehadt op mynen knecht Hiob? want zijns gelijcken en is niet indē Lande/ slecht ende recht/Godvreesende/ende vermijdt het quaedt.
9 Satan antwoorde den Heere/ende sprac: Meyndy dat Hiob om niet God vreest?
10 Gy hebt doch hem/zijn huys/eñ alles wat hy heeft/rontō bewaert: ghy hebt het werc syner handen ghesegent/eñ zijn goet heeft hem wtghebreydet inden Lande.
11 Doch strect v hant wt/eñ tastet aē alles wat hy heeft: wat geldet/hy sal v int aengesichte h seghenen?

h Dat is/ vloecken eñ lasteren/

12 De Heere sprac tot Satā: Siet/alles wat hy heeft/dat zy in uwer hant/sonder alleen aen hemseluen en legt uwe handt niet: doe ginck Sathan wt vanden Heere.
13 Des daechs nu doe syne sonen eñ dochteren aten/eñ droncken wijn/in haers broeders huys des eerstegheboren/
14 Quam een Bode tot Hiob/eñ sprack: De Ossē ploechden/ende de Ezelinnen gingen by hen inder Weyden/
15 Doe vielē die wt Rijck Arabiē daerin/en namense/ende sloegen de Jongers met de scherpte des sweerts: eñ ick ben allēē ontkomen/dat ick v aen seyde.

i 3. Regu. 1. 20. 12. 14.

16 Doe hy noch sprack/quam een ander/eñ sprac: i Het vyer Gods viel vandē Hemel/ eñ verbrande beyde Schapen eñ Jongers/ ende verteerdese: eñ ick ben alleene ontkomen/dat ick het v aen seyde.

k t'Dr. hoopen.

17 Doe die noch sprack/quam daer eē/ende seyde: De Chaldeen maecten drij k hoopen/
ende ouervielen de Kemelen/ende namense wech/eñ sloegen de Jongers met de scherpte des sweerts: eñ ick ben alleen ontloopē/ dat ick het v aen seyde.
18 Doe die noch sprack/quam daer een/ende seyde: l Uwe sonen ende dochteren atē ende droncken/inden huyse haers broeders des eerstegheboren l Job. 8. 4.
19 Eñ siet/doe quā eenen grooten wint van ouer de Woestyne/eñ stiet aen de vier hoecken des huys/eñ wierp het op de Jongelingen/dat sy storuen: eñ ick ben alleen ontcomen/dat ick het v aen seyde.
20 Doe stont Hiob op/eñ verscheurde syne cleederen/eñ pluckte syn hooft/ende viel op de Aerde/ende badt aen/
21 Ende sprack: m Ick ben naect van mijns moeders lijf gecomen/naect sal ick daer weder henē varen: de Heere heeft het gegeuen/ de Heere heeft het genomen: den Naem des Heeren zy gelooft. m Eccl. 5. 14 ende 11. 10. 1. Tim. 6. 7. Job. 27. 19. Psal. 49. 18.
22 n In allē desen en sondichde Hiob niet/eñ en dede niet sotteliicks teghen God. n Job. 2. 10

Dat ij. Capittel.

1. Hiob wort door gehengenisse Gods/ oock in het lichaē aēgegrepē/9. dat draecht hy met gelijcker gedult. 11 Syne drij vrienden komen om hem te troosten.

1 HEt begaf hem nu dies daechs/ a doe de kinderen Gods quamen/ende traden voor den Heere/dat Sathan oock onder hen quam/ende voor den HEERE tradt. a Job. 1. 6.
2 Doe sprack de Heere tot Satā: Van waer koemdy? Satan andtwoordde den Heere/ ende sprack: Ick hebbe het Landt rondtom doorghetoghen.
3 De Heere sprack tot den Sathan: Hebdy geen achtinghe ghehadt op mynen knecht Hiob? want zijns gelijcken en is inden Lande niet/slecht ende recht/Godvreesende/ende vermijdt het quaedt/ende blijft noch vast by syner vromicheyt: ghy dannoch hebt my bewoggen/dat ick hen sonder oorsake verdoruen hebbe.
4 Satan antwoordt den Heere/ende sprac: b Huyt voor huyt/ende alles wat een man heeft/laet hy voor zijn leuen. b Dat is/ Voor zijn huyt laet hy varen/kinderen/vee/ gesinne/eñ aller anderē huydt.
5 Doch streckt v hant wt/ende tast zijn ghebeente ende vleesch aen: wat geldet. hy sal v int aensicht seghenen?
6 De Heere sprac tot dē Satan: Siet daer/ hy zy in uwer hant: doch verschoont zijns leuens.
7 Doe voer de Satan wech vandē aēgesichte des Heeren/ende sloech Hiob met boose sweeren. vanden voetsolen aen/tot op sijnē schedel. c Prou. 13. 8
8 Ende hy nam een stuck van eenen pot/eñ schrabde hem/ende sat inder asschen.
9 Ende zijn wijf sprack tot hem: d Blijfdy noch vaste by uwer vromicheyt? e Ja seghē God ende sterfe. Jobs wijf. d Mich. 7. 6 Tobi. 2. 22. Mat. 10. 36. e Ja ghy doet sijne kens/louet ende dienet God/ende gaet daeruer te grōde
10 Doch hy sprack tot haer: Ghy spreket als de sotte wijuen spreken: hebben wy het goede ontfangen van God/ende souden wy het quade oock niet aennemē? f In allen desē en besondichde hem Hiob niet met synen lippē. f Job. 1. 22.
11 g Doe nu de drij vrienden Hiobs hoorden/ alle het ongheluck/dat ouer hem gekomen was quamē sy een yegelijck van syner plaetsen/Eliphas van Theman/Bildad vā Suah/eñ Sophar van Naema: want sy werdēs eens/dat sy quamen hem te beclaghen ende te troosten. g Job. 42. 9
12 Eñ doe sy haer oogen ophieuen van verre/en kenden sy hen niet: eñ hieuen op hare stemmen/ende weenden: ende eē yeghelijck

verscheurde syne kleederen/ eñ sprengden
Aerde op haer hooft na den Hemel.
13 Eñ saten met hem op de Aerde seuen da-
gen ende seuen nachten/ eñ en spraken niets
met hem: want sy sagen dat de smerte seer
groot was.

Dat iij. Capittel.

1. Hiob vervloeckt den dach syner geboorten.

1 DAerna dede Hiob synen mont op/ ende
vervloeckte synen dach/
2 Ende sprack:
3 a De dach moet verloren zijn / daer ick
geboren ben: eñ den nacht doemen sprack:
Een b knechtken is ontfanghen.
4 Den seluen dach moet duyster zijn/ ende
God van bouen en moet doch niet na hem
vraghen: geenen glantz en moet ouer hem
schijnen.
5 Duysternisse eñ donckerheyt/ moeten hem
c† ouerweldigen/ eñ dicke wolcken moeten
ouer hem blijuen eñ den damp aenden dach
make hem afgrijselick.
6 Een donckerheyt moet dien dach inne-
men/ eñ en moet hem niet onder de dagen
des Jaers verblijden/ noch in het getal der
Maenden komen.
7 Siet/ dien nacht moet eensaem zijn / ende
gheen juychen daerinne.
8 De Vervloeckers d† moeten se vervloecken
des daechs/ ende die daer bereyt zijn te ver
wecken e† den Leuiathan.
9 Hare Sterren moeten duyster zijn in harer
dagheringe: sy hope op het licht/ ende het en
come niet/ eñ en moet niet sien het aenbre-
ken des dagheraets.
10 Dat sy niet toegesloten en heeft de deure
f myns lijfs/ ende niet verborgen het onge
luck voor mynen ooghen.
11 g Waerom en ben ick niet gestoruen van
moeders lijue aen: waerom en ben ick niet
omcomen/ doe ick wt den lijue quam?
12 Waerom heeftmen my op den schoot ge-
nomen: waerom ben ick met borsten ghe-
soocht?
13 So laege ick doch nu/ eñ ware stille/ sliep
ende hadde ruste
14 Met den Coningen ende Raetsheeren op
Aerden/ h die het woeste bouwen.
15 Of met den Vorsten die gout hebben/ ende
hare huysen vol siluers zijn.
16 Of als een ontijdige geboorte verborgen
eñ ware niets/ als de jonge kinderen/ die het
licht noyt ghesien en hebben.
17 Aldaer moeten noch ophouden de Godloo
sen/ met i rasen: aldaer rusten doch die vele
moeyte ghehadt hebben.
18 Daer hebben doch met malcanderen vrede
de ghevangenen/ ende en hooren de stemme
des Drijnghers niet.
19 Daer zijn beyde cleyn ende groot / de
knecht/ eñ die van synen Heere vry gelaten is.
20 Waerom is het licht gegeuen den katijui-
ghen ende het leuen den bedroefden herten,
21 (Die des doots verwachten/ ende hy en
coemt niet: ende groeuen hem wel wt den k
verborghen:
22 Die hen seer verblijden/ eñ zijn vrolic/ dat
sy het graf bekomen.)
23 Eñ den man/ welckers wech verborgen
is/ ende God voor hem den seluen bedect?
24 Want wanneer ick eten sal/ so moet ic such-
ten: ende myn huylen valt wt als water.
25 Want dat ick gevreest hebbe/ is ouer my
ghecomen: ende dat ick sorchde/ dat heeft
my ghetreft.
26 Was ick niet gelucksalich? was ick niet
sijn stille? hadde ick niet goede ruste? ende
daer coemt sodanighen onruste.

Het vleesch betoont hier zijn ongheduit/ eñ hier wort de per soon des ondildigen/ die tegen Gods oordeel murmureert afghebeelt.
a Jer. 20.14.
b Of/ manneken.
c† And. vermasschen of bevlecken.
d† And. der dagen moeten etc.
e† An. haer leedt.
f Daer ick wt geboren wart/ dat is des moeders lijf.
g Jer. 20.17 Hiob. 10.18
h of/ die met bouwen omgaen/ daer te vooren niets en staet.
i Of woeden.
k Dat is/ wt der Aerde.
l Wat sal de gene leuen die voor angst niet weet/ waer hy wt of in sal? de doot is hem beter.

Dat iiij. Capittel.

1. Eliphas straft Hiob synder onlijdtsaemheyt haluen/ eñ wil/ als oock syne me degesellen doen/ beweeren hy zy om synen sonden wille ghestraft: want God straft alleen de boose/ ende niet de goede.

1 DOen antwoorde Eliphas van Theman/
ende sprack:
2 Ghy hebt het misschien niet geerne
so men versocht met v te spreken: maer wie
kant doch laten?
3 Siet/ ghy hebt vele onderwesen/ ende mat
de a† handen ghesterckt.
4 Uwe reden heeft de geuallene opgericht/
ende de a† beuende knien hebdy bevesticht
5 Nu het dan aen v coemt/ nu werdy ver-
tsaecht: ende nu het v treft/ nu verschricty.
6 b Is dat c† v vreese Gods/ v troost/ v ho
pe/ ende uwe vromicheyt?
7 Lieue gedenckt: Waer is een die onschul-
dich was omcomen: Of waer zijn de Recht
ueerdighe opt verdelcht?
8 d Als ick wel gesien hebbe/ die daer moey-
te ploechden/ ende ongeluck sayden / ende
oogsteden se oock in.
9 Dat sy door den Adem Gods zijn omge-
commen/ ende vanden gheest zyns toorns
verdelcht.
10 Het brullen der Leeuwen/ eñ de stemme der
grooter Leeuwen/ eñ de tanden der jongher
Leeuwen/ zijn ghebroken.
11 Den Leeuwe is omgecomen/ dat hy niet meer
en rooft: ende de Jongen der Leeuwinnen
zijn verstropt.
12 Ende tot my is ghecomen een heymelick
woort/ eñ myn oore heeft een woordeken wt
denseluen ontfanghen.
13 Doe ick gesichten ouerdacht inder nacht/
wanneer de slaep ouer de lieden valt:
14 f Doe quam my vreese ende beuen aen/ eñ
alle myne been en verschrocten.
15 Ende doe den geest voor my voor bygine/
stonden my de hayren te berghe aen mynen
lijue:
16 Doe stont een beelt voor mynen oogen/ eñ
ick en kende zijn gestalte niet: het was stil-
le/ ende ick hoorde een stemme:
17 g Hoe canee een mensche rechtueerdiger zijn
van Godt? of een man reyner zijn/ van die
hem ghemaeckt heeft?
18 h Siet/ onder syne knechten en is geener
sonder ghebreck/ ende in syne Boden vint
hy sotheydt.
19 Hoe veel te meer sullen die vanden wor-
men ghegheten worden/ die inden leemen
huysen woonen/ ende die op Aerden ghe-
fundeert zijn?
20 Het duert vanden morgen tot anden auont/
so worden wy wtgehouwen: eñ eer sy het
ghewaer worden zijn sy gantsch wech.
21 Ende die van hen ouerblijuen/ vergaen eñ
steruen onuersiens.

a† An. swackende.
b Dat is/ Daer siet-men nu/ hoe vroom ghy zijt/ dat v God alsoo straffet.
c† And. niet uwe vreese eñ vromicheyt/ dz ghi wat dwaechtet ende hopet?
d Prou. 22.8 Galat. 6.7. Dese Leeuwen eñ Leeuwinnen zijn de rijcke eñ Gheweldige op Aerden/ die de Armeonder drucken.
e Of/ verswinde.
f Deu. 10.8
g Job. 9.2 ende 25.4. Psal. 143.3 Roman. 3.4
h Job 15.5 2 Pet. 2.4 Judas. 6.
i Of/ Engelen.

Dat v. Capittel.

1. Eliphas vaert voort te beweeren/ dat God alleen de Godloosen straft. 17 Vermaent den Job/ hem in syner straffe weder tot God te keeren.

1 NOemt my eenen: wat geldet/ of ghy ee-
nen vindet? eñ siet v om/ tegens na ee-
nen Heylighen.
2 Eenen dullen doch verworcht den toorne
wel: ende den onwetenden doot den yuer.
3 Ick sach eenen dullen ingewortelt/ eñ ick
vloeckte van stonden aen a† synen huyse.
4 Zyn kinderen sullen verre zijn vanden Heyl/
eñ sullen b verslagen worden inder poorten/
daer gheen Verlosser zyn en sal.

Dat is/ Wijst my eenen Heyligen/ die onschuldich sy geplaecht als ghy meynet: maer de dulle eñ onwetende/ heet hy hier de loose wreetlighe lieden/ die na God niet en vragen: suicke verderft de yuer ende toorn Gods wel.
a† An. syne woninge.
b Of/ te morsel geslagen.

5 · r Synen Oogst sal etẽ de d hongerighe/
eñ et de gewapende sullẽ hem halẽ. eñ zyn
goet sullen de Dorstighe wtsuypen.
6 Want moeyte en gaet niet wt der Aer-
de/ende ongheluck en wasset niet wt den
Acker:
7 Maer de mẽsche wort tot ongeluck gebo
ren/gelijck als de g† Voghelen swevẽ in
de hoochde te vlieghen.
8 Doch ick wil als nu van God spreken. eñ
van hem handelen.
9 Die groote dingen doet. diemẽ niet door
gronden en kan: ende wonderen. diemen
niet tellen en kan
10 h Die den regen op het Lant geeft/ eñ laet
water komen op de straten.
11 i Die de nederighe verhoocht/ eñ den be-
droefden ophelpt.
12 Hy maect te niete de aenslagẽ der listigẽ
dat het hare handt niet wtvoeren en kan.
13 k Hy vangt de Wysen in haer listicheyt/ eñ
stortet der Verkeerden raedt.
14 l Dat sy des daechs inder duysternisse loo
pen/ende in tasten inden middach/ gelijck
als inder nacht.
15 n Ende helpt dẽ Armen vandẽ sweerde/
ende van haren monde ende vander hant
des Machtighen.
16 Ende is des Armẽ hope/ dat de boosheyt
sal haren mont moeten toehouden.
17 o Siet/salich is de mẽsche diẽ God strast:
daerom en weygheret v der castijdinge des
Almachtighen niet.
18 p Want hy verwondet/ende verbindet:
Hy slaet/ ende zyn hant heelt
19 q Wt ses droefenissen sal hy v verlossẽ/
ende inder sevende en sal hy niet quaets
aenroeren.
20 Inden dieren tijdt sal hy v vanden doot
verlossen: ende inden krych/ vander handt
des sweerts.
21 Hy sal v verberghen voor de gheessel der
tõgen/ dat ghy niet en vreeset voor het ver
derven wanneer het koemt.
22 Int verderven ende honger sult ghy lachẽ/
r ende v voor den wilden Dierẽ inden Lan-
de niet vreesen.
23 s Maer v verbont sal zyn met den steene
op den velde/ eñ de wilde Dierẽ op den Lã-
de. sullen vrede met v houden.
24 Ende sult bevinden/ dat v Hutte vrede
heeft/ ende sult uwe behuysinge besorgen:
ende niet sondighen.
25 Ende sult bevindẽ/dat uw zaet sal vele
worden/ eñ uwe Nacomelingen/ gelijck als
het gras op Aerden.
26 Eñ sult indenouderdom ten grave comẽ/
gelijck als de t garven inghevoert worden
te syner tijdt.
27 Siet/ dat hebben wy ondersocht/ eñ het
is also: dat hoort/ ende merckt ghy het v.

e Deuter.28
d Hongheri
ghe eñ Dor-
stighe. heet
hy Hoo-
veers eñ Ty-
rannen.
e† And. sal
hem middẽ
wt dẽ door-
nen nemen.
f Dat is/ de
mensche ver
dient inicht
met sondigẽ
ands quaet
hem nergẽs
van.
g† An. Vinc
ken.
h Deu 28 12
Act.14.16.
i 1.Sa.2/7.
k 1.Co.3.19
l Deu.28.29
m Esa.59.10
2 Petri 1.9.
Deut.28.29
n Psa.140.2
o Prove.3 11
Hebr.12.5.
1. Pet.4.12.
p 1.Sa.2.7.
Deut.32.39
Tobie.13.2.
Hosee.6.1.
q 1.Co.10.13

r Psal.91.13

s Dat is/ de
steenẽ sullen
v koorne be
warẽ. dewijl
le daer van
ren en muer
rontom ge-
maect wort
t Of schoo
ven.

Dat vj Capittel.

1. Hiob berichtet zijn vriendẽ, dat hy niet
sonder oorsake so ongeduldich ghescheyt
en hebbe: de smerte zy groot 14. Treckse
heymelickẽ dat sy meer wt huychelrie dã
wt warachtigher liefden hem te troosten
ghecomen zijn.

1 Hiob antwoorde/ende sprack:
2 Wanneermen mynẽ iammer woe-
ghe/ ende mijn lijden te samen in een
Waghe leyde.
3 So soude het swaerder zijn/ dan het zant
aen der Zee: daerõ ist onnut wat ic spreke.
4 · Wãt de pijlẽ des Almachtigen steken in
my: derselver grimmicheyt suypt wt mynẽ
gheest ende de verschrickingen Gods/ zyn
op my ghericht.

† Anders de
Mondesel.
a dat is Gy
hebbet goet
troostẽ den
feyle niets:
mẽ eet niet
ongesoten/
wanneermẽ
het beter
weet: maer
ic moet als
nu beyde
dit eñ dz etc
Amos 3.4.
b Psa.37.7
* Of sloech
te morsel.

5 † Het Wilt en schreyt niet/ wanneer het
gras heeft: den Osse en loeyt niet/ wanneer
hy zijn voeder heeft
6 a Kanmen oock eten dat ongesouten is?
of hoe kanmen smaken het witte/ dat om
den doyer is?
7 b Wat myner ziele tegen was an te roerẽ
dat is myn spyse van smerten
8 O dat myn bede geschiede/ende my God
gave/ dat ick hope.
9 Dat God begost ende * versloech my/ eñ
liet syn handt gaen ende vermorselde my
10 So hadde ic noch troost/ eñ woude biddẽ
in myner cranckheyt dat hy slechs niet ver-
schoonde: ick en heb doch niet † versaect/ de
reden des Heylighen.
11 Wat is myn kracht. dat ick cã bestandich
blyvẽ: ende welcke is myn eynde. dat myn
ziele soude ghedultich zyn.
12 Myn cracht en is doch niet steenẽ so en is
myn vleesch oock niet metalen.
13 c Ick en hebbe doch nergẽs geen hulpe/ eñ
myn vermeughen is wech.
14 Wie synen naesten geen barmhertichheyt
en bewijst/ die verlaet de vreese des Almach
tighen.
15 Myn broeders gaen verachtelick voor by
my. gelijck als een Beke. gelijck als de wa-
terstroomen voor by vlieten.
16 d† Doch die hen voor den rijm schroemẽ/
over dien sal den sneeu vallen.
17 Te dier tijt wanneer haer de hitte druc-
ken sal sullen sy e versmachten ende wan-
neer het heet wort. sullen sy vergaen vã ha-
rer stede.
18 Harẽ wech gaet ter zijden wt/ sy tredẽ op
het ongebaende ende sullen omcomen.
19 Sy siẽ op de swegen Thema/ op de padẽ
van Rijck Arabien wachten sy.
20 Doch sy sullẽ te schanden wordẽ. wãneer
het op het allersekerste is eñ hen schamen
moeten wanneer sy daer henen comen.
21 Want ghylieden zijt g† nu tot my geco-
men/ eñ dewyle dat ghy iammer siet. vreest
ghy v.
22 Hebbe ick oock ghesept: Brenghet her-
waerts eñ van uwen vermeughen schenct
my wat?
23 Ende verrdt my wt der handt des vij-
ants ende verlost my wt der hant der Ty-
rannen?
24 Leert my/ ick wil swijgen: eñ wat ick niet
en weet. dat onderwijst my.
25 h† Waerom strast ghylieden de rechte re
den? wie is daer onder v lieden diese straf-
fen can?
26 Ghyliedẽ versiert woordẽ/ dat gy slechs
strast eñ dat ghy slect s woordẽ blaest. die
my vertzaecht maken souden.
27 Ghylieden overvalt eenen armen Weesẽ
ende graeft uwen naesten kuylen.
28 Doch dewyle ghylieden begonnen hebt/
so siet op my of ick voor v niet leughen be-
staen sal.
29 Antwoordet wat recht is myn antwoor
de sal noch recht blijven.
30 i Wat ghelder of myn meyninge onrecht
hebbe ende mynẽ mont wat quaets voor-
gheeft.

Dat vij. Capittel.

1. Eẽ vriendelicke twistinge Hiobs tegẽ
God. met vertellinge vã karigheden des
menschen leuens.

1 Moet de mensche niet a† altoos inden
strijt zijn op Aerden ende zijn daghen
zyn als eens b Dachlooners?
2 Gelijck als eenen knecht verlangt na der
schaduwe: eñ eenen Dachloonder dat synen
arbeydt wt zy.

† Datis/ Ic
en hebb het
doch ny ver-
dient dz ick
also ghe-
plaecht wor
de: woude
God ic wa
re doodt.
And. want
ick en wilig
afvallen vã
den woordẽ
des etc.
c Thren.1.2
d† An. welc
vervroest
And. rauws
worden van
yse/ soose de
sneeu bedeet
Te dier tijt
wãneer het
kout wordt
bevriesẽ sy
te samen/ eñ
wãneer het
heet wordt
vergaen sy
etc.
e Dat is/ de
whle dat
mijn vriẽdẽ
nu voorby
ruysschen/ ge
lijck als een
water/ ende
en kennen
my nz salse
oock eẽmael
een hitte
drucken: so
sullen sy dã
verloopẽ eñ
verdroogen
daerom dat
sy my nu
verlaten.
f Dat is/ sy
houdẽ met
dien die my
berooft heb
bẽ als voorẽ
int eerste
Cap staet:
geven dẽsel-
vẽ recht/ eñ
my onrecht
g† An. oock
so wordẽ etc
h† An Hoe
bondich of
vast zynde.
etc.
i Job.11.4

a† An. heeft
de mensche
niet een be-
stẽ ghedurende
tijt op Aer-
den.
b. Of Heur-
linck.

c Dat is/ Ick hebbe ruste/ ende des arbeyts een eynde ghesocht: maer dat is te vergeefs: daer blijft noch altoos onruste.
d Deu.28.67
e† An. Dan werde ic vā wentelē vā eender zydē op der and/ gantsch sat tot dat den dagheraet aenbrack.
f Job.9.25. ende 14.1.
g† An.sonder eenighe hope.
h† An.ooge diens die my siet.

3 Also hebbe ick wel gantsche Maenden
c te vergeefs ghearbeyt/ eñ der ellendiger
nachten zijn my vele ghewordē.
4 d Wanneer ick my leyde/ sprack ick:
Wanneer sal ick opstaē? eñ daer na reken
de ick wanneer het avont wordē woude?
e† want ick was gantsch een schuwsel
alleman, tot dat het duyster werde.
5 Myn vleesch is om ende om w ormach-
tich ende dreckich: myn huydt is ver-
schrompen ende te niete ghewordē.
6 f Myn dagē zijn lichter wech gevlogē/
dan een Wevers spoele, eñ zijn vergaen/
g† dat daer geen ophoudē geweest en is.
7 Gedenckt dat myn leven eenen wint is/
eñ myn oogen niet wedercomen te sien het
goede.
8 Eñ geen h† levendighe ooge sal my meer
sien/ uwe ooghen sien my aen/ daer over
vergae ick.
9 Een wolcke vergaet/ ende vaert daer
henen: also wie hier onder in de Helle
vaert, die en koemt niet weder op.
10 Ende koemt niet weder in zijn huys/
ende zijn plaetse en kent hem niet meer.
11 Daerom en wil ick oock mijnen mondē
niet weeren: ick wil spreken vandē angst
myns herten/ ende wil wt seggen vander
droefenisse myner zielen.
12 Ben ick dan een Zee/ of Walvisch: dat
ghy my also bewaert?
13 Wanneer ick gedachte: Myn bedde sal
my troosten/ mynen legher sal het my een
weynich verlichten/ wanneer ick met my
selven spreke?

i.Dan 2.1.

14 i So verschricktēy my met droomē/ ende
maket my grouwen/
15 Dat myn ziele wenschet ghehangen te
zijn/ende myn beenen de doodt
16 Ick en begeere niet meer te leven: houdt
op van my/ wāt myn dagen zijn vergeefs
gheweest.

k Psalm.8.5 ende 144.3. Hebr. 2.6.
l Deut.8.2 Gen.22.1.

17 k Wat is een mensche/ dat ghy hem
groot achtet, eñ bekommert v met hem?
18 Ghy soeckt hem dagelicks te huys/ l eñ
versoecket hem alle stonden.
19 Waerom maecktēy v niet vā my/ eñ latet
niet af/ tot dat ick myn speecsel versl inde.
20 Hebbe ick gesondicht/ wat sal ick v doē?
O ghy menschē hoeder/ waerom maecktēy
my, dat ick aen v stoote/ ende ben my sel-
ven eenen last?

m† And. so ic nu in stof sliepe/ ende ghi my morgen vroech soecken soudet/ so en waer ic niet daer.

21 Ende waerom en vergeefdy my myn
misdaet niet/eñ neemt wech myne sondē?
want m† nv sal ick my in de Aerde leggen
ende wanneermen my morghen soeckt/ so
en sal ick daer niet zijn.

Dat viij. Capittel.

1. Bildad straft dē Hiob. 5. Onderstaet hem tot bekentenisse syner sonden/ eñ also verdiender straffe te brengen/ 11. eñ leyt hem der huychelrie/ (dier aert hy sou beschrijft/) schuldt op.

Bildad spreeckt met Hiob.

a Hiob. 1.4.5.
b Deut.30.2.8.
c† And. de wooninghe dyner ghe-rechticheyt weder be-vredighen.

1 DOe antwoorde Bildad van Suah/
ende sprack:
2 Hoe lange wildy sulcx spreken? eñ
de reden uwes monts sulck eenen stouten
moet hebben?
3 Meyndy dat God onrecht richte/of de
Almachtige het Recht verkeere?
4 a Hebben uwe sonen voor hem ghesondicht/
so heeft hyse verstooten/ om haret
misdaet wille.
5 b So ghy v nv by tydē tot God maket/
ende den Almachtighen smeecket/
6 Eñ so ghy reyn eñ vroom zijt/ so sal hy
opwaken tot v/ eñ sal c† weder oprichten
de wooninghe/ om uwer ghe rechticheydt
wille.
7 Eñ wat ghy te voren te weynich gehadt
hebt, dat sal hier namaels seer toenemen.
8 Want vraecht de voorgaende geslachtē/
eñ neemt v voor, te voorsoecken hare va-
ders.
9 Want wy zijn van gisteren aen/ ende en
weten niets: onse leven is een schaduwe
op Aerden.
10 Sy sullen v leeren eñ v segghen/ eñ hare
redenen wt haren herten voortbrengen.
11 Kan oock het d schelf opwassen/ waer
het niet vocht en staet? of gras wassen
sonder water:
12 And. alst noch bloeyt eer het afgehouwē
wort verdortet eer/ dat e† inē hoy maeckt.
13 So gaet het alle dien/ die Godes verge
ten, ende de hope der Huychelaers sal ver-
loren zijn.
14 Want zijn toeversicht vergaet/ ende zijn
hope is een spinnewebbe.
15 Hy verlaet hem op zijn huys/ ende en sal
doch niet bestaen: hy sal hē daer aen hou-
den/ maer doch niet bestaende blijven.
16 f Het heeft wel vruchten, eer dan de
Sonne koemt, eñ rijsers wassen voorts in
synen Hof: Zijn zaet staet dick by den wa-
teraderen, ende zijn huys op steenen:
17 Wanneer hy hem nu verslindt van syner
plaetse, sal hy hem tegen hem stellen, recht
als en kende hy hem niet.
18 Siet/ dat is de vreuchde zijns wesens/
ende andere sullen wt het stof wassen.
19 Daerom siet/ dat God de Vrome niet
en verworpt/ ende en onderhout de handt
der Boosachtigen niet/
20 Tot dat uwen mondt vol lachens wor-
de/ ende uwe lippen vol juychens.
21 Die v dan haten/ sullen te schanden wor-
den, ende der Godloosen Hutte en sal niet
bestaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hiob ghestaet dies/ dat daer ghem Mensche voor God, (diens Almogentheyt hy prijst,) bestaen eñ onschuldich zyn kan, of hy schoon voor den menschen de vroomste zy: 22 noch so staet vaste/ dat God na synen wille eñ met rechtveerdigen oordeele niet alleenlick de boose, maer ooc de vrome menichmael straft.

1 HJob antwoorde/ ende sprack:
2 a Ja ick weet het seer wel/ dat het
also is/ Dat een mensche niet recht-
veerdich bestaen en kan teghen God.
3 Heeft hy lust met hem te twisten/ so en
kan hy hem op duysent niet een antwoor-
den.
4 b† Hy is wijs eñ machtich: wie heeft
het oyt wel c gelucket, die hem teghen hem
ghelegt heeft?
5 Hy settet de Bergen om/ eer sy het ghe-
waer worden/ die hy in synen toorne om-
keert.
6 Hy beweecht een Lant wt syner plaetse/
dat zijn pilaren beven.
7 Hy spreeckt totter Sonne/ so en gaet sy
niet op/ ende versegheit de Sterren.
8 Hy breydt den Hemel wt alleen/ eñ gaet
op de baren des Zees.
9 Hy maeckt den waghen aenden Hemel
eñ een Orion/ ende het Sevenghesterre, eñ
de Sterren teghent Zuyden.
10 Hy doet groote dingen diemen niet door
gronden en kan: eñ Wonderen/ dier gheen
ghetal en is.
11 Siet/ hy gaet voor my over/ eer ick des
ghe-

d Dat is/ biesen.
e† Anders eenich ander kruyt.
f And. Ghelyck als eenen (boom) groyt inder Sonnen/ eñ breydt zyn tacken over synen gaerdē, staet mz voortvlochten wortelē aen de Fonteyn wateren/ dat het een huys van steenen gelijck siet. So hy opghelicht wort van syner stede/ dat hyse versake/ ende spreke/ Ick en kenne v niet: Siet so is dat de vreuchde zijns wesens, dat hy in eē ander Aerde wast
Hiob spreeckt eñ prijst Gods Almogentheyt.
a Hiob.4.17 ende 25.4. Psal.143.2.
b† An. Wie is daer eē wijsen herten/ eñ geweldich in stercke/ die hem etc. ende het hebbe vrede ghehadt?
c Of/ gheslagen/
d Amos.5.8
e Is dat klaer ghesternte tegent Zuyden/ dat de Boeren/ dē Jacobs staf heeten.

ghewaer worde: eñ verandert hem/ en
ickt mercke.

f † An. wat wech neēt/ wil het etc.

12 Siet/ wanneer hy snellick f wech vaert/
wie wil hem weder halen? g wie wil tot
hem seggen: Wat maeckstu?

g Eccle. 8. 4

h Jere. 10. 10

13 h Hy is God, syner toorn en kan nie-
mandt stillen: onder hem moeten hem
buygen de i † hooveerdighe heeren.

i Dat zijnde hoochmoedige Joncker/ de hen op hare macht verlaten/ ende eenen yegelicke helpen konnen.

† And. allergeweldichste Helpers.

14 Hoe soude ick hem dan antwoorden/ eñ
woorden vinden teghen hem?
15 Wanneer ick oock allreede recht hebbe/
so en kan ick hē dan noch niet antwoordē
maer ick moeste om myn Recht smeecken.
16 Wanneer ick hem alreede aenroepe/ eñ
hy my verhoort/ so en gheloove ick doch
niet/ dat hy mijn stemme hoore
17 Want hy vaert over my met onstuymic-
heyt/ ende maeckt my der wonden vele
sonder oorsake.
18 Hy laet mynen geest hē niet verquickē/
maer maeckt my vol bedroeffenisse.
19 Wilmē macht/ so is hy te machtich: wil-
men Recht, wie wil k † myn getuyge zijn?

k † And. hē teghen my verdragen.

20 Segge ick/ dat ick rechtveerdich ben/
so verdoemt hy my doch: ben ick dan
vroom, so maeckt hy my tot onrecht.

l. 1 Cor. 4.

21 l Ben ick dan vroom/ so en derf hem
dies myn ziele niet aennemen/ ick en be-
geere geens levens meer

m Eccle. 9. 2

22 Dat is dat eene/ dat ick geseyt hebbe:
m hy brengt om/ beyde den Vromen ende
Godloosen.
23 Wanneer hy begindt te gheesselen/ so
dringt hy voort haest ten doot/ eñ bespot
de aenvechtinge der ontschuldighen.
24 Het Lande dan noch wordt ghegheven
onder de handt des Godloosen/ dat hy
hare Richters onderdrucke: Isset niet al-
so: hoe soude het anders zijn?

n Hiob. 7. 6

25 n Mijn dagen zijn snelle ghewreest dan
een Looper: sy zijn ghevloden/ ende en
hebben niet goedts beleeft.
26 Sy syn vergaen/ gheiyck de stercke
Schepen/ gheiyck als eenen Arendt ter
spyse vliecht.
27 Wanneer ick dencke: Ick wil myner
klage vergheten/ende mijn ghebaer laten
varen/ ende my verquicken:

o Namelicken/ dat sy niet weder en komen.

28 So vreese ick alle mijn o smerte, dewijle
dat ick weet/ dat ghy my niet onschuldich
zijn en laet.
29 Ben ick dan Godloos, waerom lijde ick
dan sulcke onnutte plaghe?

p Jere. 2. 22

30 p Wanneer ick my alreede met allen
sneeuwater wiessche, ende reynichde myn
handen met Fonteynwater:

q Dat is/ deuchden.

31 So suldy my doch duycken inden dreck/
ende myne q kleederen sullen my eyselic-
ken aenstaen.
32 Want hy en is niet mijns ghelijcken/
dien ick antwoorden mochte/ dat wy te
samen voor het gherichte quamen.

r 1. Tim. 2. 5

f Of. middelaer.

33 r Daer en is gheen f Scheydtsman
tusschen ons/ noch die zijn handt tusschen
ons legghe.
34 Hy neme van my syne roede/ ende late
syne verschrickinghe van my:

t † And. eñ dewijle dat het alsoniet en is/ moet ick my stille houden.

35 Dat ick mach spreken/ eñ my niet voor
hem vreesen en derf: t † anders en kan ick
niets doen dat voor my sy.

Dat x. Capittel.

1. Hy verantwoordt hē voor God als
voor eenē Richter/eñ voecht zijn gantsche
redene daer henen/ Dewijle op Aerden
niemandt sonder schult en leeft/ eñ Godt
dat weet/waerom hy dan so ron zy metter
strafe: Item/ waerom hy straft/ so doch
niemandt zijn gewelt ontloopen en mach.

1 Myner zielen verdriet myn leven: ick
wil myn klaghe over my gaen laten/
ende spreken vander bedroeffenisse
myner zielen.
2 Eñ tot God seggen: Verdoemt my niet
laet my wetē waerom ghy met my twistet
3 Behaecht het v/dat ghy ghewaldt doet
ende my verworpet/ dien uwe handen ghe-
maeckt hebben/ende maket der Godloosen
voornemen tot eeren?
4 Hebdy dan oock vleeschelicke ooghen/
of siedy als een mensche siet?
5 Of is uwen tijt, als eens menschen tijt/
of uwe Jaren/ als eens mans Jaren?
6 Dat ghy na myner misdaet vraget/ende
soecket myn sonde:

a Deu. 32. 39

b Psal. 119. 73

c Niets is aen my dat ghy niet gemaeckt en hebt/ of dat niet uwe en is: noch verwerpt ghy my/ als hadde my een ander ghemaeckt/ die v vyant ware/ so geheel en neēmdy v dijns eygens niet aen.

7 So ghy doch weret/ dat ick niet God-
loos en zy: a so doch daer niemandt en is/
die wt uwer hant verlossen kan.
8 b Uwe handen hebbē my geschapen/ eñ
ghemaeckt alles wat ick c om eñ om ben:
ende ghy verslucket my gheheelick.
9 Dencke doch/ dat ghy my wt leem ghe-
maeckt hebt/ende sult my weder tot Aerde
maken.
10 d Hebdy my niet gelijck als melck ghe-
molcken ende als kase laten runnen?
11 Ghy hebt my huydt eñ vleesch aenghetro-
ghen/met beenen ende aderen hebdy my te
samen gheuorcht.

d Sap. 7. 2.

e Dat is/ mijn leven/ dz dē adem wtwijst.

12 Het leven eñ weldaet hebdy aen my ghe
daen/eñ v opsien bewaert mynen e adem.
13 Eñ hoewel ghy sulcx in uwer herten ver-
berghet/so weet ick doch/dat ghy des ghe-
dencket.
14 Wanneer ick sondige/ so merckt ghy het
haest, ende en laet myne misdaedt niet on-
ghestraft.
15 Ben ick Godloos/ so is my wederom
wee, ben ick rechtveerdick/ so en derf ick
doch myn hooft niet opheffen/ als die ick
vol versmaetheyts ben/ eñ sie myn ellende.

f And. Als het come op het hoochste/ dat ghy my als een Leeu najaghet/ doch ghy doet wederom wonder met my.

16 f † Eñ gheiyck als een opgericht Leeuw
iaecht dy my/ eñ handelt wederom grouwe-
lycken met my.
17 Ghy vernieuwet uwe ghetuygen tegen
my/ eñ maket uws toorns vele op my: het
eene plaecht my oock het ander met hoopē.

g Hiob. 3. 11. Jere. 20. 14

18 g Waerom hebdy my wt moeders lyve
komen latē? och dat ic ware omgekomen/
ende my noyt geen ooghe ghesien en hab-
de.
19 So ware ick/ als die noyt ghewreest en
zijn, van moeders lyve tē grave gebracht.
20 Wil dan gheen eynde hebben myn kort
leven: ende van my aflaten/ dat ick een
weynich verquickt worde:
21 Eer dan ick henen ga ende en kome niet
weder/ namelicken int Landt der duystere-
nisse ende donckerheyt.
22 In het Lant daer het sticke dick duyster
is, ende daer gheen ordeninghe en is, daer
het schijnt als de donckerheyt.

Dat xi. Capittel.

1. Zophar straft dē Hiob/ 6. houdt hem
voor/ dat zijn sondē veel meer straffen ver-
dient hebben/ ende dat hem niemant tegen
Godt setten sal, 13. ende wijst hem lydt-
saemheyt ende beteringhe.

Zophar spreket/ eñ straft Hiob onbillick.

a Of/ Swetser/ klappaert.

1 Doe antwoorde Zophar van Naema/
ende sprack:
2 Wanneer eener langhe ghesproken
heeft/ moet hy niet oock hooren? moet dan
een a Wasscher altoos recht hebben?
3 Moeten de lieden tot uwen grooten
wasschen swyghen/ dat ghy bespottet/ ende
v niemant beschame?

b Hiob 6.30 ende.16.17
4 Ghy spreket v Mijn reden is reyne / eñ louter ben ick voor uwen ooghen.
5 Och dat God met v sprake / ende dede syne lippen op
6 Ende dede v kont de heymelicke wijsh: want hy hadde noch wel meer aen v te doē op dat ghy wistet/dat hy uwer sondē niet alle ghedencket.
7 Meyndy dat ghy so vele weter/ als God weet/ ende willet alle dinck so volcomelick treffen/ als de Almachtighe?
8 Hy is hoogher dan den Hemel/wat wildy doen? dieper dan de Helle / wat kondy weten?
9 Langher dan de Aerde/ende breeder dan de Zee.
10 So hyse omkeerde of verberchde/ of op eenē hoop worpe/wie wil het hem weerē/
c 1.Sam.16.7 Jer.17.10.
11 c Want hy kent de loose lieden: hy siet de ondeucht /ende soude het niet verstaen
d† An. cortē verstāde
12 Een onnut man d† blaest hem op / ende een geboren mensche wil zyn/als een ionck e wildt.
e Dat is/ vry ende syn eyghen wille hebbē
13 Wanneer ghy v herte haddet gherichtet/ ende uwe handen tot hem wtghebreydet.
14 Wanneer ghy de ondueght/die in uwer handt is haddet verre van v ghedaen/ dat in uwer Hutte gheen onrecht bleue/
15 So mochtet ghy v aensichte op heffen onstraffelick/ende soudet vaste zyn/ ende v niet vreesen.
16 Dan soudet ghy der moeyte vergheten/ ende so weynich dencken/als des waters dat voorby gaet.
f Esaie.58.8
17 f Ende den tyt ws leuens soude opgaen als den middach/ ende de duysternisse soude eenen lichten morghen worden.
g Leui.26.5 h† And. een gracht grauen/ ende se ker slapen.
18 g Ende mochtet v dies troostē/ dat daer noch hope voor handen zy / ende soudet h met ruste int graf komen.
i Leui.26.6
19 i Ende soudet v legghen/ ende niemant soude v opschricken/ende vele souden voor v vlieden.
k† And haer ziele beangsten.
20 Doch de ooghen der Godloosen sullen te niete worden ende en sullen niet ontloopē komen: want haer hope sal k† harer zielen feylen.

Dat xij. Capittel.

1. Hiob straft zyn vrienden/bewijst hē/ dat wt vrijē wille kenē Gods/ons alle dinc ontmoet/nz wt onsē verdiensten of misverdienstē: want de Godloosē hebbē hier me nichmael beter /dan de vrome. 14. Beschryft de macht Gods.

Hiob. antwoordet dē Zophar.
1 Doe antwoorde Hiob/ende sprack:
2 Ja ghy zyt v lieden/met v liedē sal de wijsheyt sterven.
a Of snood b† An. Jck ben als eener/ die van synen etc.
3 Jck hebbe so wel een herte als ghyliedē/ ende en ben niet a slechter dan ghy : ende wie is daer die sulcks niet en weet?
Wort: die God aēroep ende die God verhoort syn naesten eenen spot de rechtueerdighe .etc.
4 b† Wie van synen naesten belacht wort/ die sal God aenroepen/die sal hem verhooren: de rechtueerdige ende vrome moet belacht worden.
Prou.14.20. c Dat is een glimmende wille
5 Ende is een verachtet c lichtteecken in de ghedachten der Stouten/ staet dannoch dat sy hen daer aen ergheren.
6 Der Verstoorders Hutten hebben de volheyt /ende woeden teghē God koenlickē/ hoewel het hen God in hare handen ghegheuen heeft.
7 Vraecht doch het Vee/dat sal het v leerē ende de Vogelen onder den Hemel/die sullent v segghen.
8 Of spreect mit der Aerden/ die sal het v leeren/ ende de visschen in dē Zee sullent v vertellen.
9 Wie en weet sulcks alles niet / dat des Heeren handt dat gemaeckt heeft?
d Sapi.3.1.
10 d Dat in synen handt is de ziele alle des ghenen dat daer leeft / ende den Gheest alles vleeschs/eens yeghelicken?
e Hiob.34.3.
11 e Proeft de oore niet de reden: ende den monde smaket de spyse?
f Dat is/ gy segghet/ de wijsheyt zy by den grootvaderen: maer ick segge: sy zy by Gode/ die al leene/ aller Koninghen/ Priesteren/ Richterē ge walt/ kunst ende Heylicheyt te niete maeckt. Hiob.32.7.
12 f Ja by den Grootvaderen is de wijsh/ ende het verstandt by den Ouden.
13 By hem is wijsheyt ende ghewalt/ raet ende verstandt.
14 Siet/wanneer hy breeckt/ soo en helpt gheen bauwen: g wanneer hy yemanden be sluyt/ so en can niemant opmaken.
g Esa.22.22 Apocal.3.7. h Esai.50.2
15 h Siet/wanneer hy het water besluyt/ so wordt alle dinck dorre: ende wanneer hy het wtlaet/ so keert het landt om.
16 Hy is sterc/ende voert het wt: syne is beyde die daer dwaelt/ende daer verleydt.
17 Hy voert de Vroeden ghelijck als eenen roof/ ende maeckt de Richters dul/
18 Hy ontbindt der Koningē bedwanck/ eñ gordet met eenen gordel hare lendenen.
19 Hy voert de Priesters als eenen roof/ eñ laet het faelgeren den stercken.
i† An. keert de Geweldighe omme k 2Pa.18.28 Ezech.14.4
20 k Hy keert wech de lippen der warachtighen/ ende neemt wech de zeden der Oudē
21 Hy giet verachtinge op den Vorstē ende maeckt het verbondt der geweldighen los.
l Luce.12/2 m† And. te niete: hy etc
22 l Hy opent de duyster gronden/ende brēgt wt het donckere aen het licht.
23 Hy maeckt sommighe tot grooten volcke/ ende vreugt se m† wederō: hy breydt het een volck wt /ende drijft het weder wech.
24 Hy neemt wech den moet der Oversten des volcx inden lande / eñ maecktse dolen op eenen onweghe/ daer geenē wech en is
25 Dat sy de duysternisse tasten sonder licht ende maecktse dolen/gelijck als die daer dronckē zijn.

Dat xiij. Capittel.

1. Hiob spreeckt so hem te moede is/ eñ ongheueynst/ 4. scheldtse als Huychelaers/ ende maeckt de wijsheydt ende voorsichticheyt Gods met syner twistinghe / grooter ende heerlicker tegen hen/ met hare schemm reden.

1 Siet/ dat heeft mijn ooge altemael gesiē/ ende myn oore ghehoort/ ende ick hebbe het verstaen.
a Of snoder
2 Wat ghylieden weter/dat weet ick oock/ ende en ben niet a slechter dan ghylieden.
3 Doch woude ick geerne tegen dē Almachtigen spreken/ende woude geerne met God rechten.
b Pro.17.28
4 Want ghy bediedet valschelicken / ende zijt altemael onnutte Medecynmeesters.
5 b Woude God/ ghy swheghet/ so werdet ghylieden wijs gheachtet.
6 Hoort doch myn straffe/ ende merckt op de saken/ daer van ick spreke.
7 Wilt ghylieden God verantwoordē met onrechte/ende voor hem listicheyt gebruycken?
c† An. voor God twistē of richten.
8 Wilt ghylieden syn persoon aen sien/ wilt ghylieden c† God verbidden?
d Of Tuyschers wijse bedrieghen
9 Sal het v oock wel gaen/ wanneer hy v rechten sal / Meynt ghy /dat ghy hem d tuyschen sult/gelijck alsmen eenen mensch tuyschet/
10 Hy sal v straffen /so ghy den persoon heymelicken aensiet.
11 Sal hy v niet verschrickē/ wanneer hy hē sal voortwaerts maken/ ende zijn vreese sal ouer v lieden vallen.
e† And. lijf.
12 Uwe ghedachtenisse sal verghelijckt worden der asschen/ ende uwen e† rugge sal als eenen leemhoop zijn.

Swijghet

13 Swyghet my/dat ick spreke / het en sal
my niet faelgeeren.
14 Wat sal ick myn vleesch met mynen tan-
den f byten/ende myn ziele in myne handē
legghen.
15 Siet / g† hy sal my doch verworghē/ende
ick en kans niet verwachten / h doch wil
ick myne weghen voor hem straffen/
16 Hy sal ymmers myn Heyl zyn: want/geē
Huychelaer en koemt voor hem.
17 Hoort myne reden / ende myne wtleggin
ge voor uwen ooren.
18 Siet ick hebbe het oordel al reede ghe-
stelt: ick weet het/dat ick sal rechtveerdich
zyn.
19 Wie is daer / die met my rechten i† wil
doch nu moet ick swyghen/ende verderuē
20 Tweerley en doet my slechts niet/so wil
ick my voor v niet verberghen.
21 Laet uwe hant verre van my zyn: ende v
verschricken en verschricke my niet.
22 Roept my/ick wil v antwoorden: of ick
wil spreken / antwoordt ghy my.
23 Hoe vele is myner misdaet ende sonde?
laet my wetē myne ouertredinge ende sonde
24 Waerom verberchdy v aengesichte/ende
houdt my voor uwen vyandt?
25 Wil dy teghen een vliegende bladt so
ernstachtich zyn, ende eenen dorren hallem
veruolghen?
26 Want ghy schrijft my een bedroefenisse/
k ende wilt my ombringhen / om der sondē
wille myner ionckheyt.
27 l Ghy hebt mynen voet inden stoel geleyt
ende hebt achtinghe op alle myne paden/
ende siet op de voetstappen myner voetē
28 Ick die doch gelijck als een vuylaes ver
ga/ende als een cleedt dat de Motten eten.

f Dat is/ wat sal ick my vele castydē. ende my wee doē/ so ick doch steruē moet ende en helpt my niet. Jeghe/ myn siele in de handen leggen/ dat is/ wagen/ ende in vare geuen.
g† An. wan rieer hy my schoon doo dede/ so woude ick doch op hē hopen: alleene wil ick myne etc.
h Psal.32.5.
i Luc.15.18.
†† And. wil: dat ick nu swyghe ende den gheest opgheue?
k Psa.25.7.
l Hiob.33.11.

Dat xiiij. Capittel.

1. De cortheyt ende cranckheyt menschelicken leuens wort verteIt / ende dit hoort tot den voorighē twist/ aen het eynde tot xiij. Capittel begonst.

1 DE mensche van eener vrouwen gebo-
ren/leeft eenen corten tijdt/ ende is
vol onrusten.
2 a Gaet op ghelijck als een bloeme / ende
valt af / b vlucht als een schaduwe/ende en
blijft niet.
3 Ende ghy doet uwe ooghen ouer sulck ee-
nen op / dat ghy my voor v int gherichte
trecket.
4 c Wie wil eenen reynen vinden/by dien/
daer niemant reyn en is?
5 Hy heeft synen bestemden tijdt/het ge-
tal syner Maenden staet by v: ghy hebt eē
d perck ghesettet/dat en sal hy niet ouergaē
6 Maeckt v van hem dat hy rust hebbe /
tot dat synen tijdt come/dien hy / als een
Dachlooner verwachtet.
7 Eenen boom heeft een hope/wanneer hy
alreede afghehouwen is / dat hy hem we-
der verandere/ende syne spruyten en hou-
den niet op.
8 Hoewel synen wortel inder Aerde verou-
det/ende synen stam inden stof sterft:
9 So groent hy doch weder/vanden reuck
des waters, ende wast daerhenen / ende als
ware hy gheplantet.
10 Waer is daerentegen een mensche/wan-
neer hy doot/ ende omcomt/ende daervan is?
11 e Ghelijck als een water wtloopt wt der
Zee/ ende als eenen Vloet verloopt ende
verdroocht/
12 So is een mensche/wanneer hy hem leyt/
f ende en sal niet opstaen/ende en sal niet opwa-
ken, so lange als den Hemel blijft/noch vā
synen slaep opghewecht worden.

a Esa.40.6
b Hiob.8.9. Psa.144.4
c Psal.51.7.
d Of/ maete.
e Eccle.1.7.
f Dan.12.2 Joan.5.2. 1.Cor.15.52 1.The.4.16.

13 Ach/dat ghy my inder Hellē verdeckedet/
ende verberchdet, tot dat hem uwen toorne
legghe ende sette de my eenen tijt/dat ghy
aen my denckets.
14 Meyndy eē doot mensche sal weder leuē?
g ick wachte dagelicx/dewyle dat ick stryt/
dat myn veranderinghe kome.
15 Dat ghy my willet roepen/ende ick v ant
woorden/ h ende woudet i† het werck uwer
handen niet wt slaen.
16 k Want ghy hebt alreede myne gangen ge-
telt: doch ghy en wilt dannoch geen achtin
ghe hebben op myne * sonde.
17 Ghy hebt myne ouertredinge in een bun-
delken versegelt/ende myn misdaet te sa-
men ghevatet.
18 Eenen berch veruallt doch/ende vergaet/
ende een rotzsteen wort van zyn plaetse om
ghesettet.
19 Het water wascht de steenē wech/ende de
druppen dryuen de Aerde wech: doch des
menschen l hope is verloren.
20 Want ghy stoot hem gantsch om/dat hy
henen vaert: verandert zyn wesen/ ende laet
hem varen.
21 Zijn syne kinderen in eerē/dat en weet hy
niet: oft sy m † slecht zyn/dies en wordt hy
niet ghewaer.
22 Dewyle hy het vleesch aē draecht moet
hy smerte hebben: ende dewyle dat zyn ziele
noch by hem is/moet hy leet draghen.

g Gen.47.9.
h Psa.138.8
i† And. den wercke uwer handen wel.
k Pro.5.21. Hiob.31.4. ende 34.21.
* Of/ straffinghe.
l Dat is voor den doodt en heeft hy geē hope in desen leuen.
m Of/ karytich/ verachtelick/
† And. bekēmert.

Dat xv. Capittel.

1. Eliphas beweert/dat niemant voor God onschuldich ende reyn zy/dat welcke Hiob selfs toestaet, des haluen hy hem onbillicken straft. 20. Beschrijft daer mede het wesen der Godloosen.

1 DOe antwoorde Eliphas van Theman/
ende sprack.
2 Sal een wijs man so opghe blasene
woorden spreken/ende synen buyck vullen
met a† loose reden?
3 Ghy straffet met woorden die niet en
deughen/ende v redene is gheen nut.
4 Ghy hebt de vreese varen laten/ende spre-
ket te verachtelick voor God.
5 Want b† v misdaet leert uwen mont al-
so/ende hebt verkoren een schalckachtighe
tonghe.
6 Uwen mont sal v verdoemen/ende niet ick:
uwe lippen sullen v antwoorden.
7 Zydy de eerste mensche geborē: zijdy voor
allen Berghen ontfanghen?
8 Hebdy Gods heymelickē raet gehoort: ende
is de wijsheyt selue minder dan ghy?
9 Wat weetty, dat wy niet en weten: wat
verstady/dat by ons niet en is?
10 Daer zyn grauwe ende oude onder ons/die
langher gheleeft hebben dan uwe vaders.
11 b Souden Gods troostinge so weynich voor
v gelden? doch ghy hebt ergens een heyme
lick stuck by v.
12 Wat neemt v herte voor / wat siedy so
stout?
13 Wat settet hem uwē moet tegē God/dat
ghy sulcke redenen wt uwen monde latet?
14 Wat is eē mēsche/dat hy soude reyn zijn/
ende dat hy soude rechtueerdich zijn/die vā
eener vrouwen gheboren?
15 e Siet/onder zyn Heyligen en is niemant
onstraffelick / ende de Hemelen en zijn niet
reyn voor hem.
16 Hoe veel meer een mensche die eenē grou-
wel ende boos is/die het onrecht suypt als
water?
17 Ick wilt v kondt doen/hoort my toe/ende
wil v vertellen wat ick ghesien hebbe.

Eliphas.
a† And den Oostenwinde.
b† An. uwē mont leert (anderen v misdaedt)
c Of/ slechter/ verachter/
b Dat is/ Meyndy dat God de sondaers troost/ ende synen troost so geringhe of so echtelick henen werpt? ghy moet so vorrn v. oom wo den.
e Hiob.4.18

Wat

18 Wat de Wijsen geseyt hebben/ende harē
Vaderen niet verholen gheweest is:
19 Welcken alleen het Lant gegeuē is/dat
daer niemant vremts door henē gaē moet.
f Gen.4.12. 20 f De Godloose beeft alle zijn leefdaghe/
ende den Tyranne is het getal syner Jarē
verborghen.
g Leu.26.36 21 g Wat hy hoort/dat verschrickt hem/eñ
wanneer het oock alreede vrede is / noch
vreest hy hem de Verderuer come.
h Hebr. der 22 Eñ en gelooft niet/dat hy mach h het on
duysternisse gheluck ontloopen / eñ versiet hem altoos
des sweerdts.
23 Hy treckt henen ende weder na broot/ eñ
hem dunckt altoos/den tijt zijns ongelucx
zy voorhanden.
24 Angst ende noot verschricken hem/eñ slaē
hem neder. gelijck als eenen Koninck met
eenen Heyre.
25 Want hy heeft zijn hant tegen God wt=
gestreckt/ende hem teghen den Almachti=
ghen ghesterckt.
26 Hy loopt met dē cop aen hem/eñ vechtet
halsstarrich teghen hem.
i Namelic= 27 Hy i druypt hem als eenē vettē balch/eñ
ken teghen maeckt hem vet ende dicke.
God/als ee= 28 Hy sal doch woonen in verstoorde Ste=
nē vettē dic den, daer gheen huysen zijn/maer op eenen
ken eñ ver= houp ligghen.
telen Osse. 29 Hy en sal niet rijck blijuen/eñ zijn goet en
sal niet bestaē/eñ zijn geluck en sal hem nz
wtbreyden inden Lande.
k Esaie.11.4 30 Ongheual en sal niet van hem aflaeten/
2.Thess.2.8. de vlamme sal zijn tacken verdorren/k en=
de door den adem haers monts hem wech
eten.
31 Hy en sal niet bestaen/want hy is in synē
ydelen duncken bedrogen, ende ydel sal sy=
nen loon zijn.
32 Hy sal een eynde nemē/wanneer het hem
onbequaem is/ ende synen tack en sal niet
groenen.
33 Hy sal afgescheurt worden/gelijck als eē
onrijdige Druyue vanden Wijnstock/ende
ghelijck als eenen Olijboom zyn bloemen
afworpt.
34 Want der Huychelaerē vergaderinge sal
eensaē blijuen/eñ het vier sal de Hutten ver=
slinden, die gheschencken nemen.
l Psal.7.11 35 l Hy gaet beurucht met ongeluc eñ baert
Esaie.59.4. moeyte/ende haren buyck brengt liste.

Dat xvj. Capittel.

1. Hiob dringt daer henē, dat so de men
sche menschelicker wijse voor Godt soude
geoordeelt wordē/so ware hy vroom ende
rechtueerdich: Ja vromer dan dieveele/die
meer gelucx hebbē dan hy: deshaluen staet
noch vast/dat God na synen wille straft/
niet alleweghe hier na ons verdienen.

Hiob andt= 1 HJob antwoorde ende sprack:
woordet. 2 Jck hebbe sulcx dickwils ghehoort/
ghy zijt altemael ellendighe Troo=
sters.
3 Willen de loose woorden geen eynde heb=
ben/of wat maeckt v so stoutmoedich alsso
te spreken?
4 Jck conde oock wel spreken als ghy liedē:
woude het God/uwe siele ware in myner
zielen stede: ick woude oock met woorden
aen v lieden setten/ende mijn hooft ouer v
schudden.
5 Jck woude v lieden sterckē metten mon
de/ende met mynen lippen troosten.
6 Maer wanneer ick alreede spreke / so en
verschoont mynder dach de smerte niet:
late ick het aenstaen/so en gaet sy niet
van my.
7 Nu doch maect hy my moede/eñ verstoo
ret alles wat ick ben.
8 Hy heeft my rompelachtich gemaeckt/eñ
a betuycht tegen my/eñ mijn b1 wederspre a Dat is/
ker verheft hem tegen my/ende antwoort haer behnis
teghen my. teghen my:
9 Syne grimmicheyt scheurt/ende die my b1 An. ma=
c gram is/bijt de tanden ouer my te samē/ gherheydt.
mijn teghenpartye blicket met synē oogen c Of/ vyan=
op my. dich/hatich
10 Sy hebbē harē mont opgesperret tegen d1. Kt.22.24
my/d eñ hebben my e schimpelick op myne Mar.14.65
kinnebakē geslagen/sy hebbē f† harē moet e Of/smade
altesamen aen my ghekoelt. lick.
11 God heeft my ouergegeuen den onrecht= f† And hen
ueerdigen/ende heeft my inder Godloosen al te samen
handen laten komen. teghen my
12 Jck was rijcke/ doch hy heeft my te niete gherottet.
gemaect: hy heeft my by den halse genomē/
ende g verstooten/h ende heeft my hem ten g Of in stuc
teecken opgherichtet. ken gestou=
13 Hy heeft my omringt met syne Schutters/ ten/ of ver=
hy heeft my de nierē gecloven/ende niet ver morselt.
schoont/hy heeft mijn galle op de Aerde ge h Hiob.17.6
goten.
14 Hy heeft my deen wonde ouer de ander
ghemaect/hy is aen my gheloopen als een
Gheweldigher.
15 Jck hebbe eenen sack om myne huyt ghe=
naeyt, ende hebbe mynen i† hoorne in het i Dat is/
stof ghelept. mijn ghe=
16 Mijn aenghesicht is k† gheswollen van walt mache
weenen / ende mijn ooghenleden zijn ver= eñ heersch
duystert. appye/ende
17 Hoewel datter gheen l† vreuel in myner waer ic my
hant is ende mijn ghebedt reyn is op verliet.
18 Och Aerde/en bedect mijn bloet niet/en= k† An hooft
de mijn gheschrey en moet gheen ruymte l† And. wt
vinden. gebrant.
19 Oock siet daer mijn getuyge is inden He Of/ moet=
mel: ende die my kent/is inder hoochte. willighe
20 Mijn vriende zijn myne bespotters/doch boosheydt.
mijn ooghe traent tot God. † An. schalc=
21 m† Wanneer een mā conde met God rech= heydt.
ten ghelijck als een menschen kint met sy= m† Anders
nen vrient. Och dat eē
22 Doch de bestemde Jarē zijn gecomen/eñ man etc.
ick ga henē des weechs, diē ick niet weder
comen sal.

Dat xvij. Capittel.

1. Hy vertelt synen iammer eñ ellende/
als oock te voren.

1 MYnen adem is swack/ ende mijne da=
ghen zijn afghekort / het graf is voor
handen.
2 a† Niemanten is van my b bedrogē/noch a Daer en
moet mijn ooge daerom blijuen in bedroef= zijn niet dā
fenisse. bespouwers
3 Wanneer ghy alreede een Borghe voor tan bespot
my hebben woudet / wie wil ick voor my ters by my/
ghelooven? daerō moet
4 Ghy hebt harē hertē het verstant verbor mijn ooghe
ghen/daerom suldyse niet verhooghen. blijuen etc.
5 c† Hy roemt wel synen vriendē de wtbuy= b Of ruys=
te/doch syner kinderen ooghen sullen ver= schers wyse
smachten. bedroghen.
6 Hy heeft my ten d spreucke onder den lie= c† An. Wie
den ghesett c† ende moet een wonder onder met flatte=
hen zijn. ren met sy=
7 Mijn gestalte is duncker geworden van nen vrienden
treuren/ende alle mijne litmaten zijn als eē omgaet/
schaduwe. diens kinde
8 Daer sullen de rechtueerdige qualic ouer ren etc.
sien/eñ de ontschuldige sullen hen setten te= d Tob.2.10
ghen de Huychelaers. c† And. die
9 De rechtueerdige sal synen wech behou= ick te voren
den/ende die van reynen handen sal sterck eē vreuchde
blijuen. onder hen
10 Welaen/so keert v alle herwaerts/ ende was.
koemt

komt/ick en sal doch gheenen Wijsen on-
der v vinden.
11 Mijne dagen zijn vergangen/mijne aen-
slaghen zijn verstroyt/die mijn herte beses-
ten hebben.
12 En hebben vander nacht/dach gemaect/
ende vanden dach/nacht.
13 Wanneer ick alreede lange wachte/so is
doch de Helle mijn huys/en inder duyster-
nisse is mijn bedde ghemaeckt.
14 De verrottinge heet ick mijnen vader/
ende den worme mijn moeder ende mijn
suster.
15 Wat sal ick wachten? ende wie achtet
mijner hope?
16 Onderwaerts in de Helle sal het varen/ en
sal met my inden stof ligghen.

Dat xviij. Capittel

1. Bildad bescheldet den Hiob/ als eenen Godloosen. 5. en vertelt daermede/ wat straffe de Godloose hebben sal.

Bildad spreeckt.
a Van v selfs van toorne verscheuren/
b Dat is/ God en sal met v niet anders maken/ dan met allen anderen/ en zijn wijse niet nalaten om uwen wille.
c Hiob.11.17 ende 18.15. Prover.119. ende 24.20
* Of keerse.

1 DOe antwoorde Bildad van Suah/ en
sprack:
2 Wanneer wilt ghy der redenen een
eynde maken/merckt doch/daerna willen
wy spreken.
3 Waerom worden wy geachtet als Vee/en
zijn so onreyn voor uwen ooghen?
4 Wildy a van boosheyt verscheuren/b meyndy
dat om uwen wille de Aerde verlaten wor-
de/ende de Rotzsteen van syner plaetse ver-
settet worde?
5 Ooc sal het licht den Godtloosen wt-
gaen/ende de vonckе zijns viers en sal niet
lichten.
6 Het licht sal duyster worden in syner hut-
ten/ende zijn * licht over hem wtgaen.
7 De toegangen syner have sullen smal wor-
den/ende synen aenslach sal hem vellen.
8 Want hy is met synen voeten inden strick
ghebracht/ende wandelt int nette.
9 Den strick sal syne versenen houden/ende
de dorstighe sullen hem grijpen.
10 Synen strick is geleyt in de Aerde/ende
synen val op synen ganck.
11 d Om ende om sal hem haestighe vreese
verschricken/dat hy niet en weet waer hy
wt sal.
12 Hongher sal zijn have zijn/en ongheluck
sal hem bereedt zijn ende aenhanghen.
13 De sterckheyt syner huyt sal verteert wor-
den/ende zijn sterckheyt sal verteeren den e †
Vorst des doots.
14 Zijn hope sal wt syner hutten wtgeroyet
worden/en sy sullen hem drijven tot den Coninck
der verschrickinghe.
15 In syner Hutten sal niets blijven/over zijn
hutte sal solpher ghestroyt worden.
16 Van onder op sullen verdorren syne f wor-
telen/ende van boven af sal afghesneden
worden syne g † Oogst.
17 h Zijn ghedachtenisse sal vergaen inden
Lande/en en sal gheenen naem hebben op
der strate.
18 Hy sal vanden lichte inder duysternisse ver-
dreven worden i/ende vanden Aerdtbodem
verstooten worden.
19 Hy en sal gheen kinderen hebben/ende
gheen kints kint onder synen volcke. het en
sal niemant overblijven onder synen Erf-
ghenamen.
20 Die na hem comen/sullen hen over synen
dach ontsetten: en die voor hem zijn/die sal
een vreese aencomen.
21 Dat is de wooninghe des onrechtveer-
dighen/ende dit is de stede diens/die God
niet en acht.

d Levit.26.36 Hiob.15.21
e Dat is/de macht ende ghewelt des doots: also ooc de Coninck der verschrickinge/is het ghewelt der verschrickinge/dat hy moet onder ligghen/en niet ontcomen kan.
† An. Eerstgheboren.
f Wortelen heet hy alles wat inden Aerde gheplant is: Oogst/alles wat boven wt wast. het zy koorn ofte wijn etc.
g † an. tacken
h Prov.2.22.
i Psal.37.9.

Dat xix. Capittel.

1. Hiob vertelt met gansch treffelicke klaghe/synen iammer. 21. Bescheldet/syne vrienden/dat sy hem niet en troosten/ maer meer bekommeren.

1 HIob antwoordde/ende sprack:
2 Wat plaecht ghylieden doch mijn
ziele/ende pijnicht my met woor-
den?
3 Ghylieden hebt my nu tienmael beschimt/ — Hiob antwoordt.
ende en schaemt v niet/dat ghy my alsoo
omdrijft?
4 Dwale ick/so dwale ick my:
5 Doch ghylieden verheft v waerlicken te-
ghen my/ende scheldet my te mijner ver-
smaetheydt.
6 Merckt doch eens/dat my God onrecht
doet/ende heeft my met synen iaechstrick
omringt.
7 a Siet/wanneer ick alreede schreye over b
gewelt/so en worde ick doch niet verhoort:
ick roepe/ende daer en is gheen recht.
8 Hy heeft mijnen wech vertuynt/dat ic niet
en can voorby gaen/ende heeft duysternisse
op mijnen pade ghesett.
9 c Hy heeft my mijn eere wtgetogen/ende
de kroone van mijnen hoofde ghenomen.
10 Hy heeft my ghebroken om ende om/ende
laet my gaen/ende heeft mijn hope wtghe-
scheurt als eenen Boom.
11 Synen toorne is over my vergrimt/en hy
houdet my voor synen vyandt.
12 Zijn kryschslieden zijn met malcanderen ge-
comen/en hebben haren wech over ghepla-
veyt/en hebben hen rontomme mijne Hut-
ten ghelegert.
13 d Hy heeft mijn broeders verre van my ge-
daen/ende mijne e maghen zijn my vremt
gheworden.
14 Mijne naesten hebben hen onttoghen/en
mijn vrienden hebben mijner vergheten.
15 Mijne huysgenooten en maeghden ach-
ten my voor vremt/ick ben onbekent gewor-
den voor haren ooghen.
16 Ick riep mijnen knecht/en hy en antwoor-
de my niet. ick moeste hem smeecken met my-
nen eyghenen monde.
17 Mijn wijf f † stelt haer vremt/wanneer
ick haer roepe: ick moet smeecken de kinderen
mijns lijfs.
18 Ooc de ionge kinderen en achteden niets
op my: wanneer ick my tegen haer sette/so
gheven sy my boose woorden.
19 Alle mijne getrouwe hebben eenen grouwel
aen my: ende die ick lief hadde/die hebben
hen teghen my ghekeert.
20 Mijn gebeente hangt aen mijne huyt en
vleesch/ende ick g † en can mijne tanden met
der huydt niet bedecken.
21 Ontfermt v mijner/ontfermt v mijner/ghy
mijne vrienden/want de handt Gods heeft
my gheraeckt.
22 Waerom vervolcht ghy my/even so wel
als God/ende en cont mijns vleeschs niet
h sat worden?
23 Och dat mijne redenen geschreven werden:
Och dat sy in een Boeck ghesettet werden:
24 i Met een yseren griffie op het loot/ende
tot eener eewigher gedachtenisse/in eenen
Rotzsteen ghehouwen werden.
25 k Doch ick weet het/dat mijn l Verlosser
leeft/ende m † hy sal my hier namaels wt
der Aerden opwecken.
26 Ende n † ick sal daer na met deser mijner
huyt omvangen worden/ende sal in mijnen
vleesche God sien.
27 Den seluen sal ick my sien/ende mijn oo-
ghen sullen hem aenschouwen/ende geen
ander:

a Habac.1.2
b Of/onbillicheyt of/ vermetelheyt.
c Hiob.1.13.
Kroone/eere/hope: is altemael ghesproken van desen tijtlicken leven in goeder ruste.
d Psal.38.12
e Of/ bekenden
f † An. heeft een schuwen van mijnen adem/hoewel ick haer smeecke om de kinderen etc.
g † And. heb de alleene de huyt aen mijnen tanden noch overich.
h Dat is/en het niet ophouden/my te vyeren en te straffen.
i Jer.17.1.
k Job.14.12 Dan.12.2. 1.Cor.15.52 1.Thess.4.16
l Dz is/mijn Reder: Vinder: Want Christus verlost ende beschermt ons voor den Moordenaer den duyvel.
m † And. de laetste over den stof staen sal.
n † An daerna wanneer dit lijf verknaecht sal zijn/ sal ick sien etc.

ander: mijne nieren zijn verteert in mijnen
schoot.
28 Want ghylieden spreect: Hoe willen wy
hem veruolghen / ende een sake tot hem
vinden?
29 Vreeset v lieden voor het sweerdt: want
het sweerdt is den toorne ouer de misdaet:
op dat ghylieden weter / dat daer een ghe-
richte zy.

Dat xx. Cappittel.

1. Zophar vertelt de straffe der houerdighe Godloosen ende Huychelaers.

Zophar spreeckt.

1 DOe antwoorde Zophar van Naema /
ende sprack.
2 Daerop moet ick antwoorden / en-
de en kan niet beyden.
3 Ende wil geerne hooren / wie my dat sal
straffen ende omstooten: want den gheest
mijns verstants sal voor my antwoorden.
4 Weet gy niet: dat het alletijdt so toeghe-
gaen heeft / sint dat daer menschen op Aer-
den gheweest zijn?
5 Dat den roem der Godloosen niet lange
en staet / ende de blijschap des Huychelaers /
eenen oogenblick duert?

a Psal. 37. 37. 1. Ma. 2. 63.

6 a Wanneer syn hoochte alreede inden He-
mel reyckt / ende zijn hooft aen de wolcken /
roeret.
7 So sal hy doch ten laetsten omkomen als
eenen dreck: dat de gene van dien hy is aen
ghesien / sullen segghen: Waer is hy?
8 Ghelijck als eenen droom vergaet / so en
sal hy ooch niet geuonden worden / en ghe-
lijck als een gesichte inder nacht verdwijnt.
9 Welcke ooge hem gesien heeft die en sal
hem niet meer sien / ende zijn stede en sal
hem niet meer beschouwen.

b † An. de ar menversoenen of bidden en, zijn hant sal syn vermeugen moet en weder geuen.
c Dat is: Wanneer hy boosheyt beghint / sa heeft hy lust en custe: doch het en sal niet lange dueren. het sal haest bitter smaken.
d Dat is / Hy sal daatlick verteert leet en iammer lijden en alles goedes berooft worden.
e Eccle. 5. 11.

10 Syne kinderen sullen b † bedelen gaen / en
zijn hant sal hem moeyte te loon gheuen.
11 Syne beenen sullen syne heymelicke son
den wel betalen / ende sullen hen met hem
in de Aerde legghen.
12 c Wanneer hem de boosheyt alreede in
synen monde wel smaeckt / so sal sy hem doch
in syner tonghen saeigeren.
13 Soo sal hem verhouden worden / ende
niet toeghelaten / ende sal hem ghewecret
worden in synen hals.
14 Zijn spijse binnen inden lijue / sal hem ver-
anderen in aderen galle
15 De goeden die hy vers londen heeft / moet
hy weder wtspouwen / ende God salse wt
synen buyck stooten.
16 d Hy sal de aderen galle suygen / ende de
tonghe der Slanghen sal hem dooden.
17 Hy en sal niet sien den stroom noch de
waterbeken / die met henich ende boter
vlieten.
18 Hy sal arbeyden / ende dies niet genieten /
ende syne goeden worden anderen lieden
dat hy dier niet blijde en worde.
19 Want hy heeft onderdruckt en verlaten
den Armen hy heeft huysen tot hem getroc
ken / die hy niet ghebouwet en heeft.
20 e Want synen buyck en konde niet vol
worden / ende en sal voor zijn kostelick goet
niet ontkomen:
21 Van syner spijse en sal niets ouerblijuen:
daerom en sal zijn goet leuen ghveen ghesta-
dicheyt hebben.
22 Wanneer hy alreede de volheyt ende ge-
noech heeft / so sal hem doch bange worden:
aller hande moyte sal ouer hem komen.

f † An. hem ende zijn spijsse regenen laten.

23 Den buyck sal hem eenmael vol worden:
ende hy sal de grimmicheydt zijns toorns
ouer hem senden: hy sal ouer f † hem reghe-
nen laten synen strijdt.
24 Hy sal v lieden voor het ijseren harnasch /
ende den metalen boghe sal hem veriagen.
25 Een bloot sweert sal voor hem henen gaen
ende des sweerdts blicken / dat hem bitter
zijn sal / sal met verschrickinghe ouer hem
komen.
26 Daer en is gheen duysternisse / die hem be
decken mochte: een vyer sal hem verteeren /
dat niet g op gheblasen en is / ende wie o-
uerblieuen is in syner hutten / dien sal het
qualick gaen.

g dat is: dat God aenghesteken / niet door menschen opgeblasen.

27 Den Hemel sal syne misdaet openbaren /
ende de Aerde sal haer teghen hem setten.
28 Het koorn in synen huyse sal wech ghe-
uoert worden / verstroyt aen den dage zijns
toorns.

h Hi. 27. 13

29 h Dat is het loon eens Godloosen men-
sches by Gode / ende het Erue syner reden
by God.

Dat xxi Capittel.

1. De vrienden Hiob dringhen daerin alle hare reden op / dat alleen de Godloosen van God met ongheual ghestraft worden: wie gestraft wort / die zy Godloos ende onvroom: dat weder strijdet Hiob / en wil / dat het menichmael den schalcken hier eenen tyt lanck beter ga dan den vroomen: daerom en straffet God niet alletijdt na onser schalckheydt maer na synen wille.

Hiob antwoordet

1 HIob antwoordde / ende sprack:
2 Hoort doch aen mijne reden / ende la-
tet v lieden raden.
3 Verdraecht my / dat ick ooch spreke / ende
bespottet my daer na.
4 Handele ick dan met eenen mensche / dat
mijnen moet hier niet en soude onwillich
in zijn?
5 Keeret v hier tot my / ghy sullet suer sien / en
de handt op den mondt legghen moeten.
6 Wanneer ick daer aen dencke / so verschric-
keick / ende het beuen koemt mijnen vlee-
sche aen.

a Psal. 73. 2. Jerem. 12. 1. Habac. 3. 13.
b Pro 3. 11. 33 Hebr. 12. 5.
c Esaie 5. 12. Amos 6. 5.
d † An. vedelen.
e Of / kuymen
f Dat is: sy leuen wel tot aen de doot / ende so isset om eenen oogenblic met hen te doen / so zijn sy henen doot maer ick moet so lange tijt verschrickinge en ongeluck lijden.
g Luc. 19. 14
Hiob 22. 17.
h Exod. 5. 2.
i Ma. 3. 14.
k Of hoe dicke
Prou. 24. 29
l Hiob 18. 5.
m Psal. 1. 5.

7 a Waerom leuen dan de Godloose / wor-
den oudt / ende nemen toe met goederen?
8 Haer zaet is seker rondtom hen / en haer
nakomelinghen zijn by hen.
9 Haer huys heeft vrede voor de vreese / b
ende Gods roede en is niet boven hen.
10 Syne Ossen laet men toe / ende het en mis
raeckt hem niet: zijn Koe kaluet / ende en is
niet onvruchtbaer.
11 Hare ionge kinderen gaen wt / gelijck als
een Kudde ende hare kinderen springhen.
12 c Sy juychen met Tamborijnen en Har
pen / ende zijn vrolick met d † pijpen.
13 Sy worden oudt by goeden dagen / en ver
schricken e nauwelick eenen f ooghenblick
voor de Helle.
14 Die doch tot God segghen: g Maeckt v
van ons / wy en willen van uwen wegen niet
weten.
15 h Wie is de Almachtige / dat wy hem die-
nen souden? i Of wat zijn wy dies gebetert /
so wy hem aenroepen?
16 Doch siet haer goedt en staet niet in haren
handen: daerom sal der Godloosen sin verre
van my zijn.
17 O hoe sal dat k licht der Godloosen ende
haer ongeluck ouer hem komen? hy sal her-
tenleedt wt deylen in synen toorne.
18 Sy l sullen zijn gelijck als stoppelen voor
den winde m ende als kaf / dat den storm-
winde wech voert.
19 God bewaert desseluen ongeluck op syne
kinderen: wanneer hy het hem betalen sal /
so salmen het vernemen
20 Syne ooghen sullen zijn verderuen sien /
ende van der grimmicheyt des Almachtighen
sal hy drincken.

21 Want wie sal een welgevallen hebben
aen synen huyse na hem: ende het ghetal
synen Maendē sal nauwelick half blyuen.
22 Wie wil God leeren / die oock de hoo-
gen richtet?
23 Dese sterft u frisch eñ ghesont/ in allen
rijckdom ende voller ghenoeghe.
24 Zyn † o Melckvat is vol melcks / eñ
syne beenen worden gemestet met march.
25 Ghene daerentegen sterft met bedroef-
der zielen/ eñ en heeft noyt met vreuchden
ghegeten.
26 Eñ liggen ghelijck met malcanderen in
der Aerden/ eñ de wormen decken se toe.
27 Siet, ick kenne uwe gedachten wel/ eñ
uwe p vermeten voornemen tegen my.
28 Want ghy spreeckt: Waer is het huys
des Vorsten? eñ waer is die Hutte daer de
Godloose woonden?
29 q † Ghy spreeckt doch daer van / gelijck
als het ghemeyn volck/ eñ en merckt niet/
wat ghener wesen bedIedet.
30 r Want de boose werdt verwaert tot op
den dach des verderuens/ eñ op den dach
der grimmicheyt blijft hy.
31 Wie wil seggen wat hy verdient/ wan-
neer men het uytwendich aenſiet? wie wil
hem s vergheldē wat hy doet?
32 Doch hy wordt ten graue ghetrocken/
eñ moet blyuen by den t hoopen.
33 u † Den slijm der Beken beuiel hē wel/
eñ alle menschen werden hē na ghetogen/
eñ dier, die voor hem gheweest zijn / en is
gheen ghetal.
34 Hoe troostet ghy my so vergeefs? ende
uwe antwoorde wort ourecht beuonden.

n Psal. 49. 12
Eccl. 2. 14. 16
o † Anders/
sine borsten
zijn.
p Of / erch-
grondich /
onbilluck.
q † Anders
Wanneer
daer wech-
reysers
voorby gin
ghen / en
vraechdet
ghyse niet:
gewis hare
teeckenē en
kondt ghy
niet afslaē.
r Spraeh. 12
13.
2. Pet. 2. 9.
s Dat is:
Wie kandt
oordeelen/
wat hem te
vergeldē zy
sonder alleē
God.
t Dat is: hi
is oock een
graf bereyt
onder den
anderen
grauen.
u Dat is/
den wellust
inden vlee-
sche/ eñ het
goet leuen.
† And. daer
zijn hem de
cussen des
dals aenge
naem.

Dat xxij. Capittel.

1. Eliphas besluyt met syner rede / de
whyle Hiob ghestraft wordt/ so zy hy on-
vroom. 5 Vertelt. doch met onwaerheyt/
wat misdaden hy ghedaen heeft / 13. eñ
hoe hi Gods voorsichticheyt versaket. 21.
ende vermaent hem ter boete:

1 Doe antwoorde Eliphas vā Theman/
ende sprach:
2 Wat behoeft God eens Stercken?
eñ wat is hem nut eenen kloecken?
3 Meyndy dat den Almachtighen wel
beualt/ dat ghi v vroom maket? Ofte wat
helpt het hem/ wanneer ghy uwe weghen
alreede sonder vlecke maket?
4 Meyndy hy sal hem voor v vreesen/ v
te straffen/ ende met v voor tgherichte te
treden?
5 a Ja uwe boosheyt is te groot/ eñ uwer
misdaet en is gheen eynde.
6 Ghy hebt uwen Broeder ergens eenen
pant ghenomen/ sonder oorsake: ghy hebt
den naeckten de kleederen wtgetogen.
7 b Ghy en hebt de vermoeyde niet ghe-
drencket met water/ ende hebt den honge-
rigen u Broodt ontseydt.
8 c † Ghy hebt ghewelt inden Lande ghe-
oeffent. eñ v moet willich daer in geseten.
9 De Weduwen hebdy ledich latē gaen/
eñ de armen der Weesen ghebroken/
10 Daerom zijdy met stricken omuangen/
eñ vreese heeft v onuersiens verschrickt.
11 Soudet ghy dan niet de * duysternisse
sien/ eñ den wateruloet v niet bedecken?
12 e Siet/ God is hooch daer bouen inden
Hemel/ ende siet de Sterren daer bouen in
der hoochte.
13 Ende ghy spreket: Wat weet God daer
van? soude hy dat gene dat in donckeren
is/ richten konnen?

Eliphas
spreeckt.
a Iere. 2. 19
Osee. 13. 9.
b Iob. 27.
29. 30. 31.
c † Anders.
Die gewelt
oeffene.
(satt) inden
Lande/ ende
die hooch
aengheſien
wert/ woon
de daer in.
d Of/ met
onbillicke
moet wille.
* Duyster-
nisse heet/
droeffenisse
ende onge-

14 De Wolcken zijn sijn voordecksel / ende
en siet het niet / ende wandelt inden om-
ganck des Hemels.
15 Wildy f † der Wereldt loop achten/ daer
de onrechtueerdige inghegaen hebben?
16 Die vergaen zijn eer het tyt was / eñ het
water heeft haren gront wech gewasschen?
17 Die tot God sprakē: g Maeckt v vā ons,
† wat soude hen de Almachtige doen kon-
nen?
18 So hy doch haer huys met goederē ver-
uullet: doch der Godloosen meyninghe zy
verre van my.
19 h De Rechtueerdighe sullent sien/ eñ hen
verblijdē. eñ de onschuldige salse bespotten.
20 Wat gheldt het/ haer wesen sal verdwijnē
ende haer overblyffsel sal het vyer vertee-
ren.
21 So vereenicht v nu met hem / ende hebt
vrede daer sal v veel goets wtkomen.
22 i Hoort de Wet van synen monde / ende
vatet syne reden in v herte.
23 * So ghy v bekeeret tot den Almachtigē/
so suldy gebouwet worden/ eñ onrecht verre
van vwer Hutten doen.
24 So suldy voor Aerde goudt gheuen/ ende
voor den k † Kotzsteen gulden Beken.
25 Eñ de Almachtighe sal v l † goudt zijn/
ende siluer sal v toeghehoopt worden.
26 Dan suldy uwen lust hebben aen den
Almachtighen/ ende v aensicht tot God op
heffen:
27 m So suldy hem bidden / ende hy sal v
hooren/ ende sult uwe beloften houden.
28 Wat ghy sult voornemē/ dat sal hy v latē
wel gelucken/ eñ het licht sal op uwen wege
schijnen.
29 n † Want die hen veroolmoedighen/ die
verhoocht hy: ende wie syne ooghen neder-
slaet. die sal ghenesen.
30 Ende de onschuldige sal o † verlosset wor-
den: hy wordt doch verlosset/ om p † syner
handen reynicheyt wille.

luck: weder
om / licht/
heet geluck
ende heyl.
f Spraeh. 23
25.
Esaie. 29. 15
Ezech. 8. 12
ende. 9. 9.
f † And. den
oudē wech
houdē dare
etc.
g Hiob 21. 14
† And. Eñ
vraechden
wat haer de
Almachtige
doen soude.
h Psal. 107.
42.
i Pro. 2. 1.
* Gene. 15. 1.
Deut. 4 29.
ende. 30. 1.
k † Anders
Beecsteen &
Ophirisch
goudt.
l † Anders
vasticheyt.
m Jer. 29. 12
Mat. 7. 7.
Joan. 14. 13.
ende. 16. 2. 3
n † Anders
Wanneer
(de Godloo
sen) verne-
dert wordē/
suldy seggē:
Ick ben
hooch: wāt
wie/ etc.
Pro. 29. 23.
o † And. het
Eylant be-
hoeden / hy
sal het pui-
mers behoe
den om/ etc.
p † Anders
vwer.

Dat xxiij. Capittel.

1. Hiob dringt noch daer op: Somen
menschelicker wyse soude richten/ so zy hy
vroom: ende of hy schoon de vroomste eñ
onschuldichste ware/ noch gelijckewel straft
hem God.

1 Hiob antwoorde/ ende sprach:
2 Mijn redē blyft noch bedroeft/ myne
macht is swack ouer mijn suchten.
3 Och dat ick wiste / hoe ick hem vinden/
ende tot synen stoel komen mochte.
4 Eñ het rechte voor hē soude voorleggen/
ende den mondt vol straffinge daten.
5 Ende vernemen de reden/ die hy my ant-
woorde / ende verstaen / wat hy myseggen
soude.
6 Wil hy met grooter macht met my rech-
ten? hy en stelle hem so niet teghen my.
7 Maer legge het my ghelijck voor/ so wil
ick mijn recht wel ghewinnen.
8 Doch gae ick nu strack voor my wech/ so
en is hy daer niet: ga ick te rugghe / so en
speure ick hem niet.
9 Is hy ter slincker a † hant / so en grijpe
ick hem niet: verberght hy hem ter rechter
handt/ so en sie ick hem niet.
10 Doch hy kendt mynen wech wel: b hy
versoecke my/ so wil ick beuonden wordē/
ghelijck als het goudt.
11 Want ick sette mynē voet op syne bane/ eñ
houde synē wech/ eñ en wijcke daer niet af.
12 Ende en trede niet vanden ghebooden
syner lippen/ ende beware de reden syns

Hiob ant-
woordt.
a † Anders/
hant / daer
hy zijn were
wercheet/
so. etc.
b 1. Pet. 1. 7.
Sap. 3 6.
c And. meer
dan mijns
lijfs noot-
druft.
† And. dat
sy my een
ghebruyck
zijn.

mondts eñ meer dan ick schuldich ben.
13 Hy is v eenich/wie wil hem eñ antwoor
den/ende hy maket so hy wil.
14 Ende wanneer hy my alreede betaeldt/
wat ick verdient hebbe/ so is dies noch
meer daer achter.
15 Daerom verschricke ick voor hem / ende
wanneer ick het mercke / so vreese ick my
voor hem.
16 God heeft mijn herte bloode gemaeckt/eñ
de Almachtighe heeft my verschrickt.
17 Want de duysternisse en maeckt dies geē
eynde met my / ende de donckerheyt en wil
voor my niet bedeckt worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. De vorige meyninge beweert Hiob/ dewijle doch niemant meer geluck/rijckdõmen / eere ende ghewelt hebbe/ dan de Godloosen: daerentegen niemant meer iammers/ ellende ende armoet/ dan de vrome?

1 WAerom en a souden de tijden den Al-
machtighen niet verborgen zijn? ende
die hem kennen / en sien syne daghen
niet.
2 b Sy drijuen de palen te rugge/sy rooueñ
de kudden/ende weydense.
3 c Sy drijuen der Weesen Ezelen wech/eñ
nemen der Weduwen Ossen te pande.
4 De Arme moeten hen wijcken / d ende de
nootdruftige inden Lande moeten hen ver-
berghen.
5 Siet/ e † het Wildt inder woestijne gaet
daer wt als sy plegē/vroech ten roove/ dat
sy spijse bereyden voor de ionghen.
6 Sy oogsten op den Acker / alles wat hy
draget/ende belesen den Wijnberch/dien sy
met onrecht hebben.
7 De naeckten laten sy liggen/ende en lateē
hen geen decksel inden vrost, diē sy de klee
deren ghenomen hebben.
8 Dat sy hen moeten tot den Rotzsteenen
houden wanneer/ eenen slachregen vandē
Bergen op hen giet/dewijle sy anders gee
nen troost en hebben.
9 Sy rucken het kint vanden borsten/ ende
makent een Weese/ende maken de lieden
arm met panden.
10 Den naeckten laten sy sonder kleederen
gaen/f ende den hongerighen nemen sy de
garuen.
11 Sy dwingense Olije te maken op horer ey
ghen Meulen/ende hare eygen Wijnpersse
te treden/ende latense doch dorst lyden.
12 Sy maken de lieden inder Stat suchten/
eñ de zielen der verslagenen schreyen/ ende
God en g † stortse niet.
13 Daerom zijn sy afuallich geworden vandē
lichte/ende en kennē synen wech niet/ ende
en keeren niet weder tot syner straten.
14 Wanneer dē dach aenbreeckt, so staet de
Moorder op/ende verworget den armē eñ
nootdrufstighen/ende des nachts is hy als
een Dief.
15 De ooge des Echtbrekers/heeft achtinghe
op het doncker/ende seyt: My en siet geen
ooghe: ende meynt/ hy zy verborghen.
16 Inden duysteren breken sy tot den huysē
in h † des daechs verbergē sy hen te samē/
ende schuwen het licht.
17 Want wanneer hen de morgē koemt / is
hy hen als een duysternisse: wāt hy geuoelt
het verschricken der duysternissen.
18 Hy vaert lichtueerdich / ghelijck als op
een water henen wech/ zyn haue wordt i †
kleyne in den Lande / ende en bouwet synen
k Wijnberch niet.
19 De Helle neemt wech die daer sondigen /
ghelijck als de hitte ende dorheyt het sneeu
water verteert.
20 De barmhertige sullē syner vergetē/ synē
lust sal wormachtich worden: syner en wort
niet meer gedacht/ hy sal gebroken wordē/
ghelijck als eenen vuylen boom.
21 Hy heeft beledigt de eensame/die niet en
baert/ende heeft der Weduwen niet goets
ghedaen.
22 Ende de Machtige onder hē getogē met
syner kracht: wanneer hy staet/ en l † sal hy
zijns leuens niet ghewis zijn.
23 Hy maeckt hemseluen wel een sekerheyt/
daer hy hem op verlaet : doch sien syne oo-
ghen op m haer doen.
24 Sy zijn een kleyne tijt verheuen/ende sul
len te niete ende onderdruct/ ende gantsch
ende geheelick wtgedelget worden/ ende ge
lijck als het eerste bloeyen aen den aerē. sul
len sy afgheslaghen worden.
25 Isset niet also? welaen/wie wil my leugen
straffen/ eñ beweerē/ dat myne redene niets
en zy.

Dat xxv. Capittel.

1. Bildad beweeret/dat voor God niemant onschuldich ende reyn zijn konne.

1 DOe antwoordde Bildad van Suah/ en
de sprack:
2 Is de heerschappie ende vreese niet
by hem/die den vrede maeckt onder synen
Hoochsten?
3 * Wie wil syne krijchsliedē tellen? eñ ouer
wien en gaet zijn licht niet op?
4 a Ende hoe kan eē mēsche rechtueerdich
zijn voor God? ende hoe kan eener vrouwen
kindt reyn zijn?
5 Siet/de Mane en schijnt noch niet / eñ de
Sterren en zijn noch niet reyne voor synen
ooghen:
6 Hoe b veel weyniger eē mensche/de made/
ende een menschen kindt de worme?

Dat xxvj. Capittel.

1. Hiob bespottet syne vrienden / als die daer beweerē/ dat hy niet en verneemet/ ende vertelt de macht Gods.

1 HJob antwoordde ende sprack:
2 a Wien stady by? dien/ die geen kracht
en heeft? helpt y dien / die gheen sterck-
heydt inden armen heeft?
3 Wien gheefdy raet? dien/ die/ gheen wijs-
heyt en heeft? ast eñ bewijset eenen Mach-
tighen/ hoe hy het wtvoeren sal?
4 Voor wien sprecktj? ende voor wien gaet
den adem van v?
5 b † Den Reusen is bange onder den wate
ren/ende dien / die by hen woonen.
6 De Helle is opgedeckt voor hē/ ende het
verderuen en heeft gheen decksel.
7 Hy breydet wt het Noorden nergens aē/
ende hanget de Aerde aen niets.
8 Hy vatet het water te samen in syne Wolc
ken / ende de Wolcken en verscheuren daer
niet onder.
9 Hy houdt synen Stoel/ende breydet syne
Wolcken daer ouer.
10 c Hy heeft rondtom het water eē d teeckē
ghesettet / tot dat het licht met tsamen der
duysternisse verga.
11 De e Columnen des Hemels beuen/ eñ ont
setten hen voor zijn schelden.
12 f Voor syner kracht wort dē Zee g onuer-
hoets onstuymich: ende vā synen verstande
verheft haer de hoochte des Zees.
13 Aen den Hemel wordt het schoon voor sy-
nen winde / ende zijn handt bereydet de h †
rassche Slanghe.
14 Siet/also ghaet zijn doen: doch daervan
hebben

b Also oock Galat.3. God is eenich: daer en is geē Middelaer eens eenighen.
c † An. afwē den?
a Dewijle dat God de Boosen so laet maken/ hoe sy willē; so schijnt het/ ghelijck als were hy daer niet vā Dewijle ghy dan segget/ hy straft de Boosen/ eñ uz de Vro men: so moeset ghy my= mers toelaten. dat hy het niet en wete/ eñ die hem kennē/ oock niet en weten/ tot welcker tijdt hy straffen sal/ ghelijck als ghy v be raemet te we ten.
b Deu.19.14. ende 27.17.
c Exo.22.22.
d Exo 33.6.
e dat zijn de brie/ wreuele lieden eñ Tyrannen.
† Anders. de Woutezelen in etc. gaen daer wt tot haren wercke/ makē hē vroech op tē roove etc.
f Deut 24.19 ende 25.4. Leu.19.9. ende 23.22.
g † An. doet sulcke onge- rijmde din- ghen niet.
h † An. die sy des daechs bemercket hebben.
i sinal. ver- achtelic † An verbloeckt op Aerdē/ eñ en siet op dē wech d' Wijn bergen niet.
k Datis: Die Hoerechs maegden/ die

l † And. be- rouwet niemandē. zijns leuens
m dat is: dat sy gheen op roer tegen hē en maken/ dwingt hyse altoos/ ende moet also se- kerheyt met list soeckē: maer het en duert niet lange/ eñ en is niet bestā- dich.
Bildad spreeckt
* Wie soude v wat doen= God is Al- machtich/ eñ kan wel stue ren den God loosen/ wan- neer ghy slechs vreē waret: ende ghy meynt: hy en weet hermet ghe- lijck als ghy nu nieuwe- licken geseyt hebt.
a Hiob.4.17. Ioan.10.3.5. Psal.143.2.
b Hiob.15.16.
Hiob ant- woordet.
a An. ghy be wyset wel de hoorbeninge
† An rechtigē leuens staet
b De groote Waluisschē. welcke bedie dē de groote Tyrannē op Aerden. † an Werden niet de leefloose dingē onder den water ge schapen/ en is wat na by hen is?
c Gen.1.9. Hiob.38.8. Ierem.5.22 Prou.8.29.
d Of. pale/ perck
e Of. pilaren
f Mat.8 26. Psal..89.10 eñ 10 7.29.
g Op desen te gē woordigē ooghenblick.

p In gedoghen
† An. sidderinghe.

hebben wy een kleyn woordeken vernomen
wie wil dan het donderen syner macht verstaen?

Dat xxvij. Capittel.

1. Van desen Cap. aen tot int xxxij. verchtet Hiob tegen syne vrienden/ende bewereert/dat God niet en straffet na onsen verdiensten: so hy/(teghen anders ghereekent/) vroom zy/ende ghelycke wel ghestraffet worde.

1 Ende Hiob sprack voorder/ende hief aen
syne sprueeken/ende seyde:
2 So waer als God leeft/die my mijn
recht niet en laet/ende de Almachtighe/
die mijn ziele bedroevet.
3 So langhe als mynen adem in my is/ende
het snuyven van God in mynerneusen is/
4 Sullen myne lippen niet onrechts spreken/ende
mijn tanghe en sal gheen bedriegerie
segghen.
5 Dat sy verre van my/dat ick u lieden recht
geve: tot dat mijn eynde koemt/en wil ick
niet wijcken van myner vromicheydt.
6 Van myner gherechticheyt die ick hebbe
en wil ick niet aflaten: mijn conscientie
byt my niet/mijns gants schen levens halven.

a Hiob.42.7.

7 a Doch mynen vyandt sal een Godlooser
bevonden worden/ende die hem teghen
my verheft/een onrechtveerdigher.

Eens Huychelaers heet hy in desen boeck allomme/eenen valschen mensche als sy altemael zijn voor God sonder het gheloove.

8 Want wat is de hope des † Huychelaers
dat hy so gierich is/ende God doch zijn ziele
wech schuert?

b Prou.1.28.

9 Meyndy dat b God zijn schreyen hooren
sal/wanneer den angst over hem koemt?
10 Hoe kan hy aenden almachtighen lust
hebben/ende God eenmael aenroepen?
11 Ick wil u lieden leeren vander handt
Gods/ende wat by den Almachtigen gelt
en wil ick u lieden niet verhelen.
12 Siet/ghylieden houdet u altemael kloec
waerom ghevet ghylieden dan sulcke onnutte
dinghen voor.
13 Dat is het loon eens Godloosen menschen
by God: ende het Erve der Tyrannen
dat sy vanden Almachtigen nemen sullen.

Het loon der Godloosen menschen.
Hiob 20.29.

14 Sal hy vele kinderen hebben/so sullen
sy des sweerts zijn: ende syne nacomelingen
en sullen des broodes niet sat worden.
15 Syne overblevene sullen inden doodt begraven
worden/ende syne Weduwen en sullen
niet c weenen.

c Dat is: sy sullen vrolick zijn dat hy slechs doot is.

16 Wanneer hy gelt te samen brengt als Aerde/ende
vergadert kleederen als leem:
17 So sal hyse wel bereyden/doch de rechtveerdige
salse aentrecken/ende de onschuldighe
sal dat ghelt wtdeylen.
18 Hy bouwede zijn huys ghelijck een Spinne/ende
gelijck als een Hoeder een Schuylhutte
maeckt,

d Psal.39.7. ende 48.18. ende 92.8. Hiob 1.21. Luc 12.20. Eccle.5.14. 1.Tim.6.7. Sprach 11.10

19 d De Rijcke/wanneer hy hem leyt/en
sal hy het niet mede rapen: hy sal syne oogen
op doen/ende daer en sal niet u zijn.
20 Verschrickinghe sal hem aenvallen/ghelijck
als water/des nachts sal hem het onweder
wech nemen.
21 Den Oostenwindt sal hem wech voeren/
dat hy daer henen vaert ende onsinnichey
sal hem van syner plaetse drijven.
22 Hy sal sulcks over hem voeren/ende en
sal syner niet verschoonen: alle dinck sal hy
wt synen handen ont vlieden.
23 Men sal over hem met den handen cloppen/
ende over hem tisschen/daer hy gheweest is.

Dat xxviij. Capittel.

1. Een beschrijvinghe ende aenwijsinghe Godlicker Wijsheydt ende voorsichticheyt/ende waermen die vindt.

1 Het silver heeft syne ganghen/ende het
gondt heeft zijn plaetse/daermen het
smeltet.
2 a Het ijser brengtmen wt der Aerden/ende
wt den steenen smeltmen b metael.

a Deu.8.9
b Of/ertz

3 c Des duysternis wert ymmers eenmael een
eynde/ende yemant vindet ymmers ten laetsten
den scheversteen diep verborghen.

c Dat is: Men graeft ten laetsten so diepe/dat men vint/dat verborghen leyt inder duysternisse der Aerden.

4 Daer d springhet sulck een Beke wt/dat
de ghene die daerom woonen/den wech aldaer
verliesen: ende valt weder/ende schiet
daer henen vanden lieden.
5 Men brenget oock vyer onder wt der Aerden/daer
doch spyse boven opwasset.

d Of/breect

6 Men vindet Saphier aen sommige plaetsen/ende
Aerdenclompen daer goudt is.
7 Den padt en heeft geen Vogel bekent/ende
gheens Ghiers ooge ghesien.
8 De e stoute kinderen en hebben daer niet
op ghetreden/ende gheen Leeuwe en heeft
daer op ghegaen

e Dat zijn/ jonge Leeuwen.

9 Oock leytmen de handt aen de Rotzsteenen/ende
graeft de berghen om.
10 † Men trecht Beken wt den Rootzsteenen/
ende alles wat kostelick is/siet de ooghe.

† And. Hy suyt/etc. inden etc.

11 Men weeret den stroom des waters/ende
brenghet dat daer verborghen in is/aent
licht.
12 Waer wilmen dan wijsheyt vinden? ende
waer is de stede des verstandts?

Gods wijsheyt.
Proue.2.6.
Sprach.1.1.
Jacobi.1.5.

13 Niemant en weet f † waer sy leyt/ende en
wordt niet gevonden inden lande der levendighen.

f † And. haer weerde: sy en wort oock niet etc.

14 Den Afgront spreect: Sy en is in my niet:
ende de Zee spreeckt: Sy en is niet by my.
15 g Men en kan geen gout voor haer gheven/noch
silver weghen haer te betalen.

g Sap.7.9.

16 Haer en is niet ghelijck Ophirisch gout/
of kostelicke Onix ende Saphyr.
17 Gout ende h† Demant en kan haer niet
ghelijck zyn/noch om haer gulden kleynodien
verwisselen.

h† And. Crystal.

18 Ramoth ende Gabis en achtemen niet:
de Wijsheyt is hooger te achten dan Peerlen.
19 Topasius wt Moorenlant en wort haer
niet gelijck gheachtet: ende het allerreynste
gout en gelt haer niet ghelijck.

i Mat.11.25

20 Van waer koemt dan de Wijsheyt: ende
waer is de stede des Verstandts?

k Psal.33.13
2.Par.16.9.
2.Mach.9.5
ende 21.22.
l Spr.23.27
Hiob.2.10.
Jerem.5.22

21 Sy is verholen voor den oogen aller levendighen/
oock verborghen den Vogelen
onder den Hemel.
22 De Verdoemenisse ende de doot spreken:
Wy hebben met onsen ooren haer geruchte
ghehoort.
23 i God weet den wech daer toe/ende kent
haer stede.
24 k Want hy siet de eynden der Aerden/ende
schouwet alles wat onder den Hemel is.

m Psa.111.10
Prouer.1.7
ende 9.10
Spr.1.16.25

25 Doe hy den winde zijn gewichte maecte/
l ende het water zijn ghewisse mate settede.
26 Doe hy den regen een teecken maecte/ende
den donder ende blixem den wech.
27 Doe sach hyse/ende vertelde se/bereydese
ende vandtse.
28 Ende sprack tot den mensche: m Siet/de
vreese des Heeren dat is de Wijsheyt/ende het
boose vermijden/dat is Verstant

Dat xxix. Capittel.

1. Hiob vertelt synen voorgaenden welstant ende ontschult/oock de goede daden die hy ghedaen heeft.

1 Ende Hiob hief noch eens syne Sprueeken
op/ende sprack:
2 O dat ick ware ghelijck als inden
voorledenen Maenden/inden daghen die
my God bewaerde.

3 Die zijn licht bouen mijnen hoofde scheē/
ende ick bij sijnen lichte in duysteren ginck.
4 Als ick was inder tijt mijner ionckheyt/
doe Gods heymelickheyt bouen mijner hut
ten was.
5 Doe de Almachtige noch met mij was/
ende mijne kinderen rontom mij.
6 Doe ick mijne treden wiesch in a boter/
ende de Rotzsteenen mij Olyebloedt goten.
7 Doe ick ter poorten wtginck inder Stat/
ende liet mij mijnen Stoel op der straten be
reyden.
8 Doe mij de Jongers sagen/ende hen ver
staken/ende Ouden voor mij opstonden.
9 Doe de Oversten ophielden te spreken/eñ
leyden haer handt op haren mondt.
10 Doe hē de stemme der Vorsten verberch/
ende haer tonge aen hare b raken kleefde.
11 Want welcker oore mij hoorde/ die prees
mij salich: ende welcker ooghe mij sach die
roemde mij.
12 c Want ick verlossede den Armē die daer
riep/ ende den Weesen/ die geenen helper en
hadden.
13 De segen dies/die verderuen soude quā
op mij: ende ick verblijdde het herte der We
duwen.
14 d Gherechticheydt was mijn kleyt/ dat
ick aentrock ghelijck als eenen rock/ ende
mijn recht/was mijne Vorstelicke beschut
tinghe.
15 Ick was des Blinden ooge/eñ des Lam
men voet.
16 Ick was een vader der Armen/eñ welcke
sake ick niet en wiste/ die e ondersocht ick.
17 Ick brack de backtanden des onrecht
ueerdighen/f ende troch den roof wt sijnen
tanden.
18 Ick dachte: Ick wil in mijnen neste ster
uen ende mijner dagen veel makē/ als des
zandts.
19 Mijn g † zaet ginck op aent water ende
den dauwe bleef ouer mijnen h† oogst.
20 Mijne heerlickheyt vernieude haer door
gaens aen mij ende mijnen i boghe/beterde
hem in mijner handt.
21 Men hoorde mij toe ende swegen ende
wachteden op mijnen raedt.
22 Na mijnen woorden en sprack niemant
meer/ ende mijne reden druppede op hen.
23 Sij wachteden op mij gelijck als op den
regen/ende sperden haren mont op gelijc
als na den auontreghen.
24 k Wanneer ick met hen lachede/so en l†
werden sij niet te koene daer op/ ende het
licht mijns aengesichts en maeckte mij niet
m kleynder.
25 Wanneer ick tot haren geselschap wou
de komen/ soo moeste ick bouen aensitten:
ende woonde als een Coninck onder den
krijchsknechtē/ n doe ick troostede die daer
leedt droeghen.

Dat xxx. Capittel.

1. Beklaecht hem dat hij vanden on
wetenden ende kleynen verachtet zij /
16. ende van God met plaecken ouerschad
det.

1 NV daerentegē lachten mijner/die ion
gher zijn dan ick/ welcker vaders/ick
verachtet hadde/te setten onder mijne
Schaephonden.
2 Welcker vermeugen ick voor niets hielt/
die ten ouderdom niet komen en konden.
3 Die van honger ende kommer eensaē vlo
den in a† de woestijne/nieuwelicken ver
dorven/ende ellendich ghewordē/
4 Die daer b† netelen wtpluckten/rontom
de Bosschen: eñ Jeneuer wortel was haer
spijse.

a Dat is: Doe ick alles dinck ouervloedelicken ghenoech/eñ alle dinck vet ende vol op hadde.
b† Dat is/ het gehemelte des mōts.
c Prou.21.13. 2 Par.11.18.
d Esai 59.17. Sap.5.19. Ephes.6.14. 1.Thess.5.8.
e Of. ondergrondde
f Gen.14.15.
g† An. wortel
h† An. tackē
i Dat is mijne macht nam doorgaens toe.
k Dat is vriendelick ende vrolick met hē was/ so en werdē sij daerom niet koene/ mij te verachten.
l† And. ghelooфdē sij het niet/
m Of. verwerpelicker.
n Syr.7.37.
a† An. in eē duyster/ ontreyn eñ gātsch woeste plaetse/
b† An. papelen af brauē rontdom de struyckē henen/ etc. spijse. Wanneer sij dan wt gedreuen werdē/wert daer een geschrey/hen na/als eenē dief.

5 Ende wanneer sij die wt trocken/juychten
sij daer ouer/ghelijck als een dief.
6 Aen den grousamen Beken woonden sij/
in de holen der Aerden/ende steenrotsen.
7 Tusschen den Bosschen riepen sij ende on
der den c† Distelen vergaderden sij hen.
8 De kinderen der loosen eñ verachtedē lie
den/die de d kleynste in den Lande waren.
9 e Nu ben ick haer f† Snarenspel gewor
den/ende moet haer Fabelken zijn.
10 Sij hebben eenen grouwel aen mij/ ende
maken hen verre van mij/ende en verschoo
nen niet/ voor mijnen aenghesichte wt te
spouwen.
11 g Sij hebben mijne zeelen wtgespannen
ende mij te niete gemaeckt / ende het mijne
h afghetoomt.
12 Ter rechter zijden/daer ick groende/heb
ben sij hen tegē mij gesettet/ ende hebbē mij
nen voet wtgestooten/eñ hebben eenē wech
ouer mij ghemaeckt/mij te verderuen.
13 Sij hebben mijne paden gebrokē: het was
hen also licht mij te beschadigē/dat sij daer
gheener hulpe toe en behoefden.
14 Sij zijn daer in gekomen/ gelijck als door
een wijde scheure/ ende zijn sonder ordenin
ghe daer in ghevallen.
15 Verschrickinge heeft en tegē mij gekeert/
eñ heeft veruolcht gelijck als den wint /mij
ne heerlickheyt/ ende als eē loop ende wolc
ke/ mijnen ghelucksalighen standt.
16 Nu dā giet haer wt mijn ziele ouer mij/eñ
mij heeft vergrepen den ellendighen tijdt.
17 Des nachts werden mijne gebeentē door
gebooret allenthaluen/ ende i† die mij iagē
en legghen hen niet slapen.
18 Door de veelheydt der kracht worde ick
anders ende anders k gekleet/ende mē gor
det mij daer mede/ ghelijck als met den hole
mijns rocks.
19 Men heeft mij inden drech getreden/ende
gelijck gheachtet den stof ende der asschen.
20 l Schreye ick tot v/so en antwoordet ghij
mij niet: trede ick hier voor/so en hebbij geē
achtinghe op mij.
21 Ghij zijt mij verandert in eenen grouwe
licken ende bewijset uwē haet aen mij met
der sterckheydt uwer handt.
22 Ghij heffet mij op eñ laet mij op dē wint
varen/ende versmeltet mij krachtelicken.
23 Want m ick weet het/ ghij sult mij dē doot
ouerleueren/daer is het bestemde huys al
ler leuendighen.
24 n Doch en sal hij de hant niet wtstrecken
int beenhuys/ende sij en sullen niet schreyen
van sijnen verderuen.
25 Ick weēde immers o† inder harder tijt/
ende mijner ziele iammerde der armen.
26 Ick verwachtede des goeden eñ nu koomt
het boose: p ick hoepte op het licht/ ende nu
koomt de duysternisse.
27 Mijne ingheuwanden sieden/ ende en hou
den niet op/mij heeft ouervallen den ellen
dighen tijdt.
28 Ick ga swart daer henen/ende mij en brā
det doch gheen Sonne niet: ick sta op inder
Gemeyne ende schreye.
29 Ick ben een broeder der Slangen eñ een
geselle der Struyssen.
30 Mijn huydt ouer mij is swart gewordē/
ende mijne beēders zijn verdorret vā hitte.
31 Mijn Harpe is een klage geworden/ ende
mijn Fluyte een weenen.

Dat xxxj. Capittel.

1. Hiob geeft hemseluen de hoochste bra
micheydt ende onschult toe/doch dat alleen
wt dier oorsaken dat hij behoude / dat wt
Gods voorsichticheyt ende wille/den men
sche alle straffe ende ongheual toekome
niet

c† An. Braē bessenhagen
d Of. smalste verworpenste
e Psal.69.13. Thren.3.62. Ezech.33.32.
f† And. liet
g De Chaldeen
h Dat is/ mij mijner heerschappie beroofst.
i† An mijne slincke aderen of zenuwen
k Dat is/ Menigheleye ongeluck wort mij an ghetogen geweldichlicken/ dat ick mij dies niet beweeren eñ kan: eñ gordet mij dat ick daer niet wtkomē en kā/eñ moet het aen hebben gelijck als eenē roc aen dē hals.
l Mat.15.22. Thren.3.8.
m Heb.9.27.
n Dat is: Jn den beenhuyse sal ick nimmer rust te hebben.
o† An. ouer die/ die harder dagen hadde.
p Esai.59.9

niet altoos wt syne verdiensten: want so
dat niet also en ware/ so hinge Gods voor-
sichticheydt aen onse wercken/ dat on meu
ghelick/ ende der Godlicker wijsheyt nae-
deelich is.

1 Ick hebbe een verbont ghemaeckt met my-
a Syr. 41. 25 Tobie. 3. 14. nen oogen/ a dat ick niet achtede op een
vrouwe.
Matt. 5. 28. 2 Wat gheeft my daerenteghen God van
bouen ten loone? ende wat voor een erue/
de Almachtighe vander hoochte?
3 Soude niet billicker de onrechtueerdige
sulcks ongheluck hebben? ende een quaet-
doender also verstooten worden?
b Pro. 5. 21. 4 b Siet hy niet myne weghen / ende telt
Hiob. 14. 16. alle myne gangen?
ende 34. 21. 5 Hebbe ick gewandelt in ydelheyt/ of heeft
c Of/ met haeste gelo-pen. mynen voet c ghesnellet ter bedriegherijen?
6 So weghe men my op eener rechter wa-
ghe/ so sal God vernemen myne vromicheyt
7 Heeft mynen ganck geweken wt den we-
ghe/ ende myn herte mynen ooghen nage-
uolghet/ ende is daer wat in mynen handen
bekleuet?
8 So moete ick saeyen ende een ander ete
het/ ende myn ghe slachte moete wtgewor-
telt worden.
d 2. Sa. 11. 3 9 d Heeft hem myn herte laten verwecken ter
ende 12. 10. vrouwen/ ende hebbe ick voor mijns naesten
deure gheloert?
10 So moete myn wijf van eenen anderen
geschendet worden/ ende andere moeten se
beslapen.
e Deu. 22. 22 11 e Want dat is eenen laster ende misdaet
voor de Richters.
12 Want dat ware een vyer/ dat tot int ver-
deruen verteerde/ ende alle myne inkomin-
ghe wtworteldet.
13 Heb ick gheachtet het recht mijns knechts
of myner maget/ wanneer sy een sake tegen
my hadden?
f Luce. 16. 3. 14 f Wat woude ick doen/ wanneer hem God
opmaeckte: ende wat soude ick antwoorden
wanneer hy te huys sochte:
15 Heeft hem die oock niet gemaect/ die my
in moeders lijue maecte? ende heeft hem in
den lijue euen so wel bereydt?
16 Hebbe ick den armen haer begeeren ont-
seyt/ ende de oogen der Weduwen laten ver-
smachten?
17 g Hebbe ick mynen bete alleen ghegeten?
g Esai. 58. 7 ende en heeft de Weese daer oock niet van
ghegeten?
18 Want ick hebbe my van myne Jonckheyt
op als een vader ghehouden/ ende van my-
h Esai. 56. 7 ner moeder lijue aen/ hebbe ick gheerne ge-
i Dat is: hem
troostet.
herwaerts ende der-waerts ghe-dreuen ende veruolghet. k t An. myn hulpe. 19 k Hebbe ick yemanden sien omcomen/ dat
hy geen cleet en hadde/ ende den armen son-
der deksel gaen laten?
20 Hebben my niet gesegent syne zyden/ doe
hy vanden vellen myner Lammeren ver-
waermt werd?
21 Hebbe ick myn hant aen den i Weesen ge-
l Luc. 18. 24. leyt/ dewijle dat ick my sach inder poorte
m Of/ toe-verlaet. k † macht hebben te helpen?
22 So valle mijn schoudere vanden schou-
n Dat is: Wâe my ge-luckfalich ginc/ so heb-be ick myn vreuchde daer niet in ghehadt. derbeene/ ende mynen arm breke af vander
pijpen.
23 Want ick vreesde God/ ghelijck als een
ongheual ouer my/ ende en koude syne last
niet verdraghen.
24 l Hebbe ick het gout tot mynen m toeuer-
sicht ghesettet/ ende tot den goutklompen
geseyt: Mynen troost.
Deut. 4. 19. ende 17. 3. 25 Hebbe ick my verblijdt/ dat ick groot
Sapi. 13. 2. goet hadde/ ende mijn hant allerley verwor-
uen hadde?
26 n Hebbe ick het licht aenghesien / want
het klaer lichtede/ ende de Mane/ wanneer sy
vol ginck:
27 Heeft hem myn herte heymelicken ouer-
o De hande kussen/ heet/ zijn eyghen were prijsen/ welcke alleen God toebe-hoort. reden laten/ dat mynen mont myn handt
kusse:
28 Welcker is oock een misdaet voor de rich-
ters: want daer hadde ick God mede ver-
saect van bouen.
29 o Hebbe ick my verblijdt/ want het my-
o Prou. 17. 5 nen vyanden qualick ginck/ en hebbe my ver-
heuen/ dat hen ongheluck ghetreffet hadde?
30 Want ick en liet mynen mont niet sondi-
ghen/ dat hy eenen vloeck wenschede myne
ziele.
31 p Hebben de mannen in myner Hutten
niet moeten segghen: O woude God/ dat wi
van synen vleessche niet versaedt en werden,
32 q Den Gast en moeste daer buyten niet
p Dat is: myn gesinne en moeste oock niets be-geeren af my-nen vyanden blijuen maer myn deure dede ick den Wan-
delmanne op.
33 Hebbe ick myne schalckheydt/ gelijck als
een mensche bedecke/ dat ick heymelicken
myne misdaet verberchde?
q Hebr. 13. 1. 34 Hebbe ick my grouwelen laten voor der
Rom. 12. 13. grooter veelheyt / en heeft my de verachtin-
1. Petr. 4. 9. ghe der maechschap afghesclicht? ic bleef
stille ende en ginck ter dueren niet wt.
35 Wie gheeft my eenen Verhoorder/ dat de
Almachtighe myn begeerte verhoore / dat
yemandt een Boeck schryue van myne
sake.
36 So woude ick het op myne schouderen
nemen/ ende my gelijck als een kroone om-
binden:
37 Ick woude het ghetal myner gangen seg-
r Dat is: Wij onbe-schroken. gen/ ende gelijck als een Vorst woude ick se
voorbringhen.
38 Sal myn Lant teghen my schreyen/ ende
te samen syne voren weenen?
39 Hebbe ick syne vruchten onbetaelt ghe-
geten/ ende het leuen den Ackerlieden suer
ghemaeckt?
40 So wasse my Distelen voor tarwe/ ende
Doornen voor Gerste.

De woorden Hiobs hebben een eynde.

Dat xxxij. Capittel.

1. Elihu straffet der vrienden Hiob onwijs-
heyt 13. vermeynt/ hy wil de sake met vol ko-
mener beantwoordinghe wtvoeren.

1 DOe hielden de dry mannen op/ Hiob te
antwoorden/ de wijle hy hem rechtueer-
dich hielt.
a Gen. 22. 21. 2 Doch Elihu de sone Baracheel van a
Bus/ des geslachts Ram/ wert toornich
op Hiob/ dat hy zijn ziele rechtueerdigher
hielt/ dan God.
3 Oock wert hy toornich op syne dry vrien-
den/ dat sy geen antwoorde en vonden/ en
Hiob doch verdoemden/
4 Want Elihu hadde ghetoeft/ tot dat sy
met Hiob gesproken hadden/ dewijle sy ou-
der waren dan hy.
b Sy. 32. 4. 5 Daerom doe hy sach/ dat daer geen ant-
woort en was inden monde der dryer man-
nen werdt hy toornich.
6 Ende so antwoorde Elihu de sone Bara-
cheel van Bus ende sprack: b Ick ben iong
daerenteghen ghy lieden zijt oudt: daerom
hebbe ick my gemijdt/ ende geureeset/ myn
konst aen v lieden te bewijsen.
c Hiob. 12. 12 7 Ick dachte: Latet de Jaren spreken/ c en
de veelheyt des ouders laet wijsheyt bewij-
sen.
8 Doch de Geest inden lieden/ d ende den
d Dan. 1. 17. Adem des Almachtighen/ maeckt se verstan-
Prou. 2. 6. dich.

9 De groote en zijn de wijste niet/ende de Ou
de en verstaen het recht niet.
10 Daerom wil ick oock spreken : hoort mij
aen/ick wil mijn conste ooch sien laten.
11 Siet/ick hebbe ghetoeft/dat ghylieden ge
sproken hebbet: ick hebbe opghemerct op
v lieden verstant/tot dat ghy de rechte re-
den treffedet.
12 Ende hebbe achtinghe op v lieden ghe-
hadt:doch siet/daer en is niemant onder v
lieden/die Hiob straffet of sijner reden ant-
woorde.
13 Ghylieden sult misschien seggen: Wy heb-
ben de wijsheyt getreffet/dat hem God ver-
stooten heeft/ende anders niemandt.
14 Dit redene en doet my niet genoech: ick
en wil hem so niet na uwer redene andt-
woorden.
15 Och sy zijn vertzaecht/en connen niet meer
antwoorden: sy en connen niet meer spre-
ken.
16 Dewijle ick dan getoeft hebbe/ende sy niet
meer spreken en connen/(want sy staen stille/
ende en antwoorden niet meer.)
17 Wil ick doch mijn deel antwoorden/ende
wil mijn const bewijsen.
18 Want ick ben der reden so vol/dat my den
adem in mynen buyck banghe doet.
19 Siet/mynen buyck is gelijck als den Most/
die toegheftopt is/die de niewe Vaten ver
scheurt.
e Of/ick ver 20 Ick moet spreken/e dat ick adem hale:ick
kiese andos moet myne lippen opdoen/ ende antwoor-
den grooter den.
wijsheydt. 21 Ick en wil niemants persoon aensien/ende
en wil gheenen mensche roemen.
f Sa.1.10. 22 Want ick en weets niet/(f wanneer ick het
dede/)of my mijn Schepper/ouer een cley-
ne wijle wech nemen soude.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Elihu vertoont den Hiob/waer hy in
gesondicht heeft: 15. Item hoe God de men-
schen der sonden haluen straffet/23.ende hen/
so sy hen int gebet tot hem keeren/weder-
om in ghenade aenneemt.

1 Hoort doch Hiob myne reden/ende merct
opalle myne woorden.
2 Siet/ick doe mynen mont op/ende mijn
tonghe spreeckt in mynen monde.
a Prou.2.7. 3 a Mijn herte sal recht spreken/ende myne
lippen sullen het reyn verstandt segghen.
b Gen.2.7. 4 De Geest Gods heeft my gemaeckt/ b ende
den Adem des Almachtighen heeft my het
leuen ghegheuen.
5 Kondy/so antwoort my:schickt v teghen
my/ende settede v hier.
c Gen.12.7 6 c Siet/ick ben Gods/euen so wel als ghy:
ende van leem ben ick oock ghemaeckt.
7 Doch ghy en dorvet voor my niet ver-
schricken/ende mijn hant en sal v niet swaer
zijn.
8 Ghy hebt gesproken voor mynen ooren/
d Hiob.11.4 de stemme uwer reden moest ick hooren.
ende 16.17. 9 d Ick ben reyn/ende sonder misdaet/onschul-
ende 34.5 dich/ende en hebbe gheen sonde.
10 Siet/ghy hebt een sake tegen my geuonden/
e Hiob.13.27 daerom hout hy my voor sijnen vyant.
11 e Hy heeft mynen voet inden stock gelept/
ende heeft alle myne weghen bewaert.
12 Siet/euen daer wt besluyte ick tegen v/dat
ghy niet rechtueerdich en zijt: want Godt
is meer dan een mensche.
13 Waerom wildy met hem twisten/dat hy v
gheen rekenschap en geeft/van allen sijnen
* de mensche doen?
raetslaet na 14 Want wanneer God eenmael wat besluyt/
sijnen voor so en * bedenckt hy het niet eerst daer na.
15 f Inden droome des gesichts inder nacht/
wanneer den slaep op de lieden valt/wanneer laet het hem
sy slapen op het bedde. berouwen/ende
16 Dan opent hy de ooren der lieden/ende ver- trachtet na
schrickt se/ende onderwijst se. veranderin-
17 Dat hy den mensche van sijnen voornemen ge. De Helt
wende/ende bescherme hem voor hoouaer- en leydt in
dye. Israel niet/
18 Ende verschoont sijner zielen voor den ver- ende en laet
deruen/ende zijns leuens/ dat het niet int hem niet be
sweert en valle. rauwen.
19 Hy straffet hem met smerten op zijn bedde/ 1.Sa.5.29
ende alle sijne beenen strenghelick. f Gen.20.6.
20 Ende richtet hem zijn leuen also toe/dat hem ende 28.12.
voor der spijse grouwelt/ende zijn ziele/dat sy ende 31.24
gheenen lust te eten en heeft. Dani.2.1.
21 Zijn vleesch verdwijnt/ g dat hy niet wel Math.2.13
sien en mach/ende sijnen beenen werden h t ver g Of dat hy
slaghen/dat mense niet gheerne en siet. het gesichte
22 Dat zijn ziele naket ten verderuen/ ende zijn vergaet dat
leuen tot den dooden. hy noch siet
23 So dan een Engel/een van duysend en met noch hoort
hem spraken te verkondigen den mensche/hoe h Of/in
hy recht soude doen/ twee gesla-
24 So sal hy hem genadich zijn/ende segghen: ghen. t And
Hy sal verlosset worden/dat hy niet onder- ontblootet/
waerts en vare int verderuen: want ick heb- dieinen te
be een versoeninghe gheuonden. voren niet
25 i Zijn vleesch groene weder/als inder ieu- en sach.
ghet/ende laet hem weder ionck worden. i Psa.103.5
26 Hy sal God bidden/die sal hem genade be-
wijsen/ ende sal zijn aensicht sien laten met
vreuchden/ k ende sal den mensche na sijner
gherechticheyt vergelden. k Psa.8.25
27 Hy sal l voor den lieden bekennen/ende seg
ghen: Ick woude gesondicht ende het recht l t An.op an
verkeert hebbe: doch het en hadde my niet dere lieden
nut gheweest. mercken.
28 Hy heeft mijn ziele verlost/dat sy niet voe
re in het verderuen/maer mijn leuen het licht
sien soude.
29 Siet/dat alles doet Godt/m drij of vier- m Dat is/
mael met eenen yeghelicken. dickmael.
30 Dat hy zijn ziele wederom hale wt den ver-
deruen/ende verlichtet hem met den lichte
der leuendighen.
31 Merct op Hiob/ende hoort my toe/ende
swijcht/dat ick spreke.
32 Hebdy dan noch wat te seggen/so antwoor
det my:segghet op/zijdy rechtueerdich/ick
wilt gheerne hooren.
33 Hebdy oock niet/so hoort my toe/ende swij
ghet/ick wil v wijsheyt leeren.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Hy bewijst dat God rechtueerdich zy/
dewijle hy een Richter der Werelt/ ende een
gheweldich Verwalter of Regeerder aller
dinghen zy.

1 Ende Elihu antwoorde/ende sprack:
2 Hoort ghy Wijsen/myne reden/ende ghy
Verstandighe merckt op my.
3 a Want de oore proeuet de reden/ende den
mondt smaeckt de spijse. a Hiob.12.11
4 b Laet ons een oordeel wtkiesen/dat wy
bekennen tusschen ons wat goet zy. b 1 Pa.14.29
5 Want Hiob heeft geseyt: c Ick ben recht-
ueerdich/ende Godt weygheert my mijn c Hiob.12.18
Recht. ende 16.17.
6 Ick moet liegen/hoewel ick recht hebbe: ende 33.9.
ick ben gequelt met v mynen pijlen/ hoewel
ick niets verschuldet hebbe. v Dat zijn
7 Wie is een sodanighe/als Hiob/die daer Gods pijlen/
spotterie drinckt/als water: die in my
8 Ende op den wege gaet met den Quaet- steken.
doenders/ende wandelt met den Godloosen
lieden?
9 Want hy heeft geseyt: Wanneer yemant
alrede/

alreede vroom is/ so en ghelt hy doch niet
by God.
10 Daerō hoort my toe/ ghy wyse liedē: dat
zy verre/ dat God soude Godloos zyn/ eñ
de Almachtighe onrechtueerdich:
e Psa. 28. 4. ende 62. 13. Iere. 25. 14. Roman. 2. 6. Apoc. 2. 23.
11 e Maer hy vergeldet den mensche daerna
als hy verdient heeft/ eñ treffet eenē yege-
licken na synen doen.
f Roma. 3. 4.
12 f Sonder twyfel/ God en verdoemt nie-
manden met onrechte/ ende de Almachtige
en buycht het Recht niet.
13 Wie heeft dat op Aerdē is/ verordineert?
ende wie heeft den gantschen Aertbodem
ghesettet?
g Ps. 104. 29. ende 145. 15.
14 So hy hem dies soude onderwindē/ g so
soude hy aller geest ende adem tot hem ver
gaderen.
h Psa. 146. 4.
15 Alle het vleesch soude alles met malcāde-
ren vergaen/ h eñ de mensche soude weder
tot asschen worden.
16 Hebdy nu verstant/ so hoort dat/ eñ merct
op de stemme myner reden.
i † an. eñ heerscher zyn/ dat hy het Recht hatet
17 Soude eener daerom i † het Recht dwin-
gen/ dat hy het hatet: eñ dat ghy stout zyt
soudet ghy daerom den Rechtueerdighen
verdoemen?
18 Soude eener ten Coninck segghen: Ghy
loose man? ende tot den Vorste: Ghy God
loose?
k Deu. 10. 17. 2. Pa. 19. 7. Sapien. 6. 8. Syra. 35. 16. Roman. 2. 11. Acto. 10. 34. Galat. 2. 6.
19 k Die doch niet aensiet de persoonen der
Vorsten/ eñ en kent dē heerlickē niet meer/
dan den Armē: want sy zyn altemael syner
handen werck.
20 Hem nu moeten de liedē sterven/ ende te
middernacht verschricken ende vergaen:
de Machtighe werden crachteloos wech
ghenomen.
l Hiob. 31. 4. Prou. 5. 21. Psa. 33. 13.
21 l Want zyn oogen sie op eens yegelicken
wech/ ende hy siet op alle hare ganghen.
22 Daer en is geen duysternisse noch dōcker
heyt/ dat hem daer de Misdadighe mochte
verberghen.
m Rom. 9. 20.
23 m Wāt het en wort niemandē toegelatē/
dat hy met God rechte.
24 Hy brengt der Stouten veel om / die mē
n Dan. 2. 21.
niet tellen en can/ n eñ settet sommige an-
dere in haer stede.
o Dan. 5. 30. p of/ in twee gheslaghen.
25 o Daerom dat hy kent hare wercken/ eñ
keertse om des nachts/ dat sy p verslagen
werden.
26 Hy werpt de Godloose op eenen hoop/
daermen het geerne siet.
27 Daerom dat sy van hem geweke zyn/ eñ
en verstonden syner weghen gheene.
28 Dat het schreyen der Armē moeste voor
hem comen ende hy het schreyen der ellen
q Rom. 8. 7. Esaie. 50. 8.
dighen hoorde.
29 q Wanneer hy vrede gheeft/ wie wil ver-
r † And. dat de huychelaer niet en regere/ dat het volck/ nz mōdē strict en valle.
doemen? eñ wanneer hy het aenschyn ver-
berght/ wie wil hem sien onder den volckē
ende lieden?
30 r † Eñ laet over hem regerē eenen huyche
laer/ het volck s te dwinghen.
31 Ick moet voor God spreken/ eñ en kant
niet laten.
s Dat is/ hy laet eenen Tyran rege ren/ die het volc met op settinghen/ schattet eñ schendet/ eñ dwinghet eñ quellet.
32 Hebbe ick het niet getreffet/ so leere het
ghy my beter: hebbe ick onrecht gehādelt
ick en wilt niet meer doen.
33 Men verwachtet des antwoorts van v:
wat ghy verworpet alle dinck/ eñ ghy hebt
het aengegeven ende niet ick: weet ghy nu
wat: so segghet op.
34 Wyse lieden laet ick my seggen/ ende een
wys man hoort my.
t † An. Dat men antwoorde geve den onrechtueerdighen.
35 Doch Hiob spreect met onverstādichept/
ende syne woorden en zyn niet cloeck.
36 Myn Vader/ laet Hiob versocht wordē
tot aen het eynde. t † daerō dat hy hem tot
onrechtueerdighen lieden keert.

37 Hy heeft over syne sondē noch daertoe ge
lastert: u † daerō laet hem tusschē ons gesla-
ghen worden/ ende daerna veel tegen God
met synen woorden twisten.
u † An. hy clappet onder ons/ eñ maeckt der woordē veel teghen God

Dat xxxv. Capittel.

1. De mensche is hem vroom of ondvrod/ niet God. 12. Des sondaers gheschrey tot God/ blyft onverhoort.

1 Ende Elihu antwoorde/ ende sprack:
2 Houdy dat voor recht/ dat ghy spre-
ket: Ick ben rechtueerdiger dan God?
3 Want ghy spreeckt: Wie ghelt hy v wat?
wat a helpt het/ wanneer ick my sonder
a Hiob. 9. 30.
sonde make?
4 Ick wil v andtwoorden een woort/ ende
uwen vrienden met v.
5 Merct na dē hemel/ ende siet toe/ eñ siet
aen de wolcken dat sy v te hooghe zyn.
6 Sondichdy wat condy met hem maken?
ende of uwer misdaet veel is/ wat cōdy hem
doen?
7 b Eñ of ghy rechtueerdich zyt/ wat condy
b Psa. 40. 7. Hebr. 10. 7. Psa. 50. 8.
hem geven? of wat sal hy van uwen handē
nemen?
8 Eenen mēsche als ghy zyt/ mach uwe boos
heyt wel wat doen: ende uwe gerechticheyt
eenen menschen kinde.
9 Deselve meughen schreyen/ wanneer hem
veel gewelts geschiet/ ende roepen over dē
arm der Grooten.
10 Die daer niet na en vragen/ waer is God
c Dat is/ der Vogelen sanck: ofte geestelickē/ datmē hem loeft in leet eñ ongeval: als ooc in dē Psalm segt: Et nocte canticum eius.
myn Schepper? die c het gesanck maeckt in
der nacht/
11 Die ons geleerder maeckt/ als het Vee op
Aerden: ende wyser/ dan de Voghelē onder
den Hemel.
12 Doch sy sullen daer oock schreyen over dē
hoochmoet der boosen/ ende hy en salse niet
verhooren.
13 Wāt God en sal de ydelheyt niet verhoo-
ren/ ende de Almachtighe en sal het niet aē
sien.
14 Daertoe spreeckt ghy: Gy en sult hem niet
siē: doch daer is een gerichte voor hem/ ver
wacht syner slechs.
15 Of synen toorn so haest niet te huys en
soect/ ende hem dies so haest aenneemt/ dat
daer so vele lasteren zyn.
16 Daerō heeft Hiob synen mont ydelick op
ghedaen/ ende geeft woorden voor met on-
verstandt.

Dat xxxvj. Capittel.

1. Elihu bewyset Gods rechtueerdicheyt wt synē wonderbaren werckē. 8. Ooc wt dien/ dat hy de menschen straffet/ dat hyse betere. 13. Of so sy huychelaers zyn/ dat hy se tot schande ende wanhope brenghe.

1 Elihu sprack voort/ ende seyde:
2 Verbeyt my noch eē weynich: ick wils
v cont doen: want ick hebbe van Gods
weghen noch wat te segghen.
3 Ick wil myn verstant verre halen/ eñ my
nen Schepper bewysen/ dat hy rechtueer-
dich zy.
4 Myne reden en sullen sonder twyfel niet
valsch zyn/ myn verstandt sal sonder vlecke
voor v zyn.
5 Siet/ God en verworpt de Machtige niet/
want hy is oock machtich van crachte des
herten.
a Psal. 3. 4. ende 34. 16.
6 Den Godloosen en onderhoudt hy niet/
maer helpet den ellendighen ten rechte.
b † And. met den Coninghen het hyse etc. 1. Sa. 2. 8. 2. Sam. 7. 13. 2. Reg. 10. 30. ca. Re. 33. 8.
7 a Hy en keert syne ooghen niet af van den
Rechtueerdigen/ ende b † de Coningen laet
hy sittē op dē Throone altoos/ dat sy hooch
blyven.
8 c Eñ waer gevangenen liggen in de stockē
ende ghebonden met stricken ellendichlick

9 So vercondiget hy hen/wat sy gedaẽ heb
bẽ/ ende haer ondeucht/ dat sy met gewelt
ghehandelt hebben.
10 Ende opent hen de ooꝛe ter † tucht/ende
seyt hen/ dat sy hen vanden onrechte bekee
ren sullen.
11 b Hooꝛen sy/ende dienen hem/so sullen sy
in goeden dagen oudt woꝛden/ eñ met lust
leuen.
12 c Hooꝛen sy niet/ so sullen sy int sweerdt
vallen/ ende vergaen/ eer sy het ghewaer
woꝛden.
13 De f Huychelaers/g† wãneerse vẽ tooꝛne
treffet/ so en schꝛeyen sy niet/ wanneer sy
ghevanghen ligghen/
14 So sal haer ziele met quale steruẽ/eñ haer
leuen onder den Hoerenmaghers.
15 h Daeren tegen den ellendigen sal hy wt
syner ellende verlossen/eñ den armẽ de ooꝛe
openen inder bꝛoeffenisse.
16 Hy sal v trecken wt der wijder kele des
angsts/ die geenen gront en heeft:eñ uwen
disch sal ruste hebben/vol alles goeden.
17 Ghy daerentegen maket de sake der God
loosen goet/ dat haer sake ende recht i be
houden woꝛt.
18 k† Siet toe/dat v nietmisschiẽ tooꝛnicheyt
bewogẽ hebbe/yemandẽ te plagẽ of groot
gheschenck v niet ghebuyghet en hebbe.
19 Meyndy/dat hy v gewelt achte of gout/
of eenighe sterckheyt of vermeughen?
20 Ghy en dooꝛuet l† den nacht niet begeerẽ/
den lieden aen haer plaetse te overuallen.
21 Hoedt v/ eñ en keert v niet ten onrechte/
als ghy dan van ellendicheydt beghonnen
hebt.
22 Siet/God is te hooch in syner cracht:wie
is een leeraer als hy is?
23 Wie wil ouer hem te huys soecken syner
wech? ende wie wil tot hem segghen: Ghy
doet onrecht?
24 Denct/dat ghy zijn werck niet en m† we
tet/als de lieden singhen.
25 Want alle menschen sien dat/ de lieden
sient van verre.
26 Siet/God is groot ende onbekẽt/syner
Jaren ghetal kan niemant ondervinden.
27 n Hy maeckt het water tot cleynen druy
pen/ ende drijft syne wolcken te samen ten
reghen.
28 De Wolcken vlieten/eñ druppen seer op
de menschen.
29 o† Wanneer hy vooꝛneẽt de Wolcken wt
te breyden/als zijn hooghe Tente/
30 Siet/ so breydet hy synẽ blixẽ wt over de
selue/ende bedecket p alle eynden der Zee.
31 Want daermede verschꝛickt hy de liedẽ/
ende gheeft doch spijse de volheydt/
32 Hy bedeet den blixem als met handen/eñ
ghebiedt hem dat hy weder come,
33 Daervã getuycht zijn geselle namelickẽ/
des donders tooꝛne inden Wolcken.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Beschꝛijft vooꝛtaen Godes ghewelt
ende wijsheyt/ wt synen wercken/ 14. ende
bescheldet den Hiob.

1 DAer af ontsettet hem mijn herte/ende
beuet.
2 Heue/hooꝛt doch/hoe synen a† don
der tooꝛnet/ende wat verspꝛeken wt synen
monde wt gaet.
3 Hy siet onder allẽ Hemelen/eñ synen blix
em schijnt op de eynden der Aerden.
4 Na hem bulder t den donder/ eñ hy don
dert met synen grooten geluyde/ ende wan
neer zijn donderen gehooꝛt woꝛt/so en can
men het niet ophouden.
5 God dondert met synen donder grouwe

† dat is/tot straffinghe/ onderwijsinghe.
b Esai.1.19.
c Exodi.14. 7.27.
f Of/bedrieghelaers/ of veynsers
g† And. gevẽ God den tooꝛne.
h Psa.34.23 ende 37.40.
i Of/ stadt gegrepen.
k† Anders/ Maer den tooꝛne is/ op dat hy v niet gansch henen en werpe met straffe/ eñ v niet veel h/ soengauen helpen en meughen.
l† And. des nachts niet versuchten/ dat een volc vooꝛ het ander opga.
m† an groot maket.
n Deu.1.14. ende 28.12. 1. Reg.18.45 Psal.47.8.
Een Poetische beschꝛijvinghe des onweders.
o† An. Wie mach doch der Wolckẽ ondschept/ eñ het duenen syner Hutten verkennen?
p Dat is/ vã het Westen tot in het Oosten.
a† An. stemme maket/

licken/ende doet groote dingen/eñ en woꝛt
doch niet bekent.
6 b Hy spꝛeect ten sneeuw/so is hy van stõ
den aẽ op Aerden: ende tẽ slachregen/ so is
den slachreghen daer met macht.
7 Alle menschen heeft hy inder hant/als be
sloten/op dat de lieden leeren wat hy doen
can.
8 Het wilde ghedierte gaet in de kuylen/eñ
blijft aen zijn plaetse.
9 Wt den c† Zuydẽ coemt het onweder/eñ
vant Nooꝛden de koude.
10 Van den d adem Gods coemt den vꝛost/eñ
groote wateren/e† wanneer hy het op doy
en laet.
11 De dicke Wolcken scheyden hen/ dat het
claer woꝛde: ende dooꝛ den nevel vꝛeect zijn
licht.
12 Hy keert de f† Wolcken waer hy henẽ wil/
dat sy wtrichten alles wat hy hen gebiet op
den Aerdbodem/
13 Hy zy g† ouer een geslachte/ ofte ouer een
Lant/ so men hem barmhertich vindet.
14 Daer merct op Hiob/staet ende verneemt
de wonderen Gods.
15 Weetty/ wanneer God sulcx h† over hen
bꝛengt: eñ wanneer hy het licht syner Wolc
ken laet hier vooꝛ bꝛeken?
16 Weetty/hoe hen de Wolcken verstroyen:
i† welcker Wonderen de Volcomenen we
ten.
17 Dat uwe cleederẽ warm zijn/ wãneer het
Landt stille is vanden Zuyden winde.
18 Ja ghy sult met hem de Wolcken wtbꝛey
den/die daer vast staen/ als een ghegheten
Spieghel.
19 Leert ons wat wy hem seggen sullen: wãt
wy k† en sullẽ daer niet henen reycken van
de duysternisse.
20 Wie sal hem vertellẽ/dat ick spꝛeke? so ye
mant spꝛeeckt/ die woꝛt verslonden.
21 Als nu en siemẽ het licht niet/dat inden
wolckẽ helle lichtet: wanneer daerentegen
de wint wayt/ so woꝛt het claer.
22 Want Nooꝛdẽ comt l gout/tot lof vooꝛ dẽ
verschꝛickelicken God.
23 Den Almachtigen nu en cõnen sy niet be
grijpẽ/die so groot is van cracht: wãt hi sal
van synen rechte eñ goeder sake/ geen reken
schap gheuen.
24 Daerom moeten hen de lieden vꝛeesẽ/en
de hy en vꝛeest hem vooꝛ gheenen/hoe wijs
sy oock zijn.

Dat xxxviij. Capittel.

1. God spꝛeeckt tot Hiob/ eñ bewijst hem
syne rechtueerdicheyt/ wt synen ongronder
licken wercken.

1 ENde de Heere antwooꝛde Hiob wt eenẽ
onweder/ ende seyde:
2 Wie is die/ die also a faelgeert in der
wijsheyt/ eñ spꝛeect so met onverstandicheyt?
3 b Goꝛdet uwe lendenẽ als een man ick wil
v vraghen leert my.
4 Waer waerdy/ c doe ick de Aerde fondeer
de? segghe het my/ sydy so cloeck.
5 Weetty/ wie haer de mate gesettet heeft?
ofte wie ouer haer een richtsnoer getrockẽ
heeft?
6 b Ofte waer op staen hare voeten gesonc
ken? ofte wie heeft haer enen hoecksteen
gheleyt?
7 Doe my de Moꝛghensterren alle met mal
canderen loefden/ende alle kinderen Gods
iuychden.
8 c Wie heeft de Zee met haren deuren toe
gesloten/ doese haer wt bꝛack als wt moe
ders lijue?
9 D oe ick het met Wolcken kleedde/ ende
met Donc

b Psa.147. 16.
c† An. came vã der wolcken.
d Psa 147.17
e† An. werden met hãe schollẽ ouer toghen.
f† And. om loop of Sphereen.
g† And. ter gheessele/of tennutte zijns Lants of ter welvaedt/ hy laetse komẽ
h† An. verooꝛdent?
i† An. eñ de wonderwerckẽ des die volcomelick wijs is.
k† And. zijn wi daer met toegeschict vooꝛ duystere.
l Dat is/ claer weder als louter gouden/
God spꝛeect tot Hiob.
a Hebr. den raet verduystert:
b Job.40.2.
c Genes.1.1.
Psa.146.6.
b Psal.124.2 ende 136.6
c Jere .5.22 Job 26.8. ende 28.26 Pꝛoue.8.29

in duysterheyt inwandt / ghelijck als in
windelboecken.

f Psal. 33. 7 ende 104. 9 Luce 8. 25.

10 f Doe ick haer den loop brack met mij-
nen damme / ende settede haer grendelen
ende deuren/
11 Ende sprack: Tot hier toe suldy komen/
ende niet voorder: hier sullen hen leggen
uwe stoute baren.
12 Hebdy by uwer tijdt den morghen ghe-
boden/ ende den dagheraet haer plaetse ghe-
wesen?
13 Dat de eynden der Aerden gheuatet/
ende de Godloosen daer wt gheschuddet
werden.

g Dat is/ haer staet ende wesen/ dies sy ghe-
wis zijn will/ als ware het also ver-
seghelt/ † And. Sy (de Aerde) verwandelt haer als seghelleem/ ende etc.

14 g † Den seghel sal hem veranderen als
leem/ sy staen als een kleedt.
15 h Ende den Godloosen sal haer licht ghe-
nomen worden / ende den arm der hoouer-
digen sal ghebroken worden.
16 Sydy inden gront der Zee ghekomen/
ende hebdy in de voetstappen der diepten
ghewandelt?
17 Hebben haer v des doots poorten opt
opgedaen? ofte hebdy ghesien de poorten
der duysternissen?
18 Hebdy vernomen / hoe breedt de Aerde
zy? segt op/ weetty sulcks altemael?

h Job 18. 5 ende 21. 17. Prou. 13. 9 ende 24. 20

19 Welcker is den wech daer het licht
woont/ ende welc is der duysternissen stede?
20 Dat ghy meuget afnemen syne palen/
ende mercken den padt tot synen huyse.
21 Wistet ghy/ dat ghy te dier tijdt soudet
gheboren worden: ende hoe vele dat uwer
dagen zijn souden?
22 Sydy geweest van daer de sneeu koemt/
of hebdy ghesien van waer den haghel
koemt?

i Exo. 9. 23. Josue. 10. 11.

23 i Die ick hebbe bewaert tot op den tijdt
der droeffenissen / ende op den dach des
strijdts ende krijchs.
24 Door welcker wech deylt hem het licht?
ende den Oostenwint vaert henen op der
Aerden?
25 Wie heeft den slachregen synen loop wt
gedeylt? ende den wech den blixem ende
donder?
26 Dat het regendt op het lant daer nie-
mant en is / inder woestyne daer gheen
mensche en is?
27 Dat hy vullet de woestijne ende wilder-
nisse/ ende maeckt dat het gras wasset.
28 Wie is des regens vader? wie heeft de
druppen des dauws ghebooren?
29 Wt wiens lyue is het ys ghegaen? ende
wie heeft den rijm onder den Hemel geboren?
30 Dat het water verborgen wert/ ghelijck
als onder steenen / ende de diepte bouen
bevriest?

k † And. lieflicke invloeyinge/ (of influentie) der etc. of de verstyuende kracht des etc.

31 Kondy de k † banden der Seuensterren
te samen binden? ofte den bant des Orions
oplossen?
32 Kondy de Morgensterre hier voor bren-
gen tot harer tijdt? ofte den Waghen aen
den Hemel ouer syne kinderen voeren?
33 Weetty / hoe den Hemel te regeren is/
ofte kondy hem meesteren op Aerden?
34 Kondy uwe donder inder wolcken hooch
opuoeren? ofte sal v de veelheyt des wa-
ters bedecken?
35 Kondy de blixemen wtlaten/ dat sy henen
varen ende spreken: Hier zijn wy?

l Dat is/ int herte.

36 Wie geeft de wijsheyt int l verborghen?
wie geeft verstandige ghedachten?

m † Anders/ Waten des etc.

37 Wie is so wijs / die de wolcken tellen
konne? wie kan de m † waterbulgen aen den
Hemel toe stoppen?
38 Wanneer het stof begoten wort/ dat het
te hoope loopt/ ende de klompen aen mal-
kanderen kleuen?

Dat xxxix. Capittel.

1. Godes goedtichheydt ende Wonder-
wercken aen den onredelicken Dieren.

1 Kondy der Leeuwinnen haren roof te
jagen gheuen/ ende de ionge Leeuwen
versadighen?
2 Dat sy hen legeren in harer stede/ ende
rusten in de kuylen daer sy loeren?

a Psal. 147. 9 * Ca. 39. Munst. Pagni. ende anderen.

3 a Wie bereydet der Rauen de spijse/ wan-
neer hare iongen tot God roepen / ende vlie-
gen dwalende/ wanneer sy niet te eten en
hebben?

b † Anders Steengeyten.

4 *Weetty den tijdt/ wanneer de b † Gem-
sen op de Rootzsteenen baren: of hebdy
ghemerckt/ wanneer de Hinden swangher
gaen?
5 Hebdy hare Maenden ghetelt/ wanneer
sy vol worden/ of weetty den tijdt wanneer
sy baren?
6 Sy buygen hen wanneer sy baren/ ende
scheuren hen van malkanderen/ ende laten
wt hare Jongen.

c † And. den Woudtezel.

7 Hare Jongen worden vet/ ende wassen
int koorn/ ende gaen wt/ ende en komen
niet weder tot hen.
8 Wie heeft het c † Wilt so vrij laten gaen?
wie heeft de banden des Wildts opgelosset?
9 Dien ick het velde ten huyse ghegeuen
hebbe/ ende de Woestyne ter wooninghe.
10 Het belachet het rumoer der Stadt/ het
pochen des Drijuers en hoort het niet.

d Nume. 23. 22. ende 24. 8 Psal. 22. 22

11 Het siet na de Bergen daer de Weyde is/
ende soeckt waer het groen is.
12 Meyndy/ dat v een Eenhoorn sal v dienen/
ende sal blijuen aen uwer Kribben?
13 Kondy hem het Joch aenknoopen de voren
te maken / dat het achter v ploeghe inden
leechten?
14 Meuchdy v op dat verlaten/ dat het so
sterck is? suldy het vlaten arbeyden?
15 Meuchdy hem betrouwen/ dat het v zaedt
wederbrenge/ ende in uwe Schuere vergadere?

e † Anders/ Hebdy den Pauwe/ so lustlicke vederen/ of den Struys (ander Struysvogel/) syne vleugelen ende vederen ge-geuen:

16 e † De vederen des Pauwen zijn schoo-
ner / dan de vleughelen ende vederen des
Struys.
17 Die syne eyeren op der Aerden laet/ ende
laetse op de heete Aerde wtbroeyen.
18 Hy vergheet het/ dat sy mochten vertre-
den worden/ ende een wildt Dier haer ver-
breken.
19 Hy wordt so hardt tegen syne Jonghen/
euen als waren sy niet syne: hy en achtet
dies niet/ dat hy om niet arbeydet.

f Dat is/ het is sterckx dies te koener ende moediger/ ende snuyft ende briesschet/ gelijck als verroemde het hem dies/ waer schrickelick dinck/ als strijt ende krijch voor handen is.

20 Want God heeft hem de wijsheyt ghe-
nomen / ende en heeft hem gheen verstant
ghegeuen.
21 Te dier tijdt wanneer hy hooch vliecht/
verhoocht hy hem / ende belachet beyde
Peert ende man.
22 Kondy den Peerde kracht gheuen/ of sy-
nen hals vercieren met synen gheschreye?
23 Kondy het verschricken als de Sprinck-
hanen? f dat is prijs syner neusen / wat
verschrickelick is.
24 Het trampet op der Aerden/ ende is vrij
moedich met kracht/ ende treckt wt / den
gheharnaschten teghen.

* Dat is/ het doet als waer hem daer aen niet ghelegen/ dwele doch so verschrickelick dinck is.

25 Het bespottet de vreese / ende en ver-
schrickt niet/ ende en vliedt voor den swerde
niet.
26 Wanneer oock alreede den koker teghen
dat klinckt/ ende beyde de Speer ende Schilt
blinckt.
27 Het beeft ende woedet/ ende scharret inder
Aerden/ ende en * acht niet der Trompet-
ten ghelupdt.
28 Wanneer de Trompette seer klinckt / so
spreeckt het: Hyh: ende riecket den strijdt

van verre / het schreyen der Vorsten ende
luychen.
29 Vliecht den Hauick door v verstant/ eñ
breydet syne vleughelen na den Zuyden?
30 Vliecht den Arnt so hooch wt uwen
beuele / dat hy synen nest in de hoochte
maeckt?
31 Inden Rootzsteenen woondt hy / ende
blijft op den steenklippen / aen dē Rootz-
steenen ende in de vaste plaetsen.
32 Van daer siet hy na de spijse/ ende zijn
oogen sien verre.
33 Syne Jongen suypen bloet: g eñ waer
een aes is / daer is hy.
34 Ende de Heere antwoordde Job / ende
sprack:
35 h Wie met den Almachtighen twisten
wil/ sal die het hem niet ouerbrengen? eñ
wie God straffet sal die niet antwoordē?
36 Hiob daer en teghen antwoordde den
Heere / ende sprack:
37 Siet/ ick ben te lichtueerdich ghewe est/
wat sal ick antwoorden? i Ick wil myne
handt op mynen mondt leggen.
38 Ick hebbe eenmael ghesproken/ daerom
en wil ick niet meer antwoorden: ick en
wilt hier na niet meer doen.

g Mat.24.28.
h Ca. 40. Munster. Sal yemāt met God dē Almachtighen twistē/ dien hy straffet: eñ wien God/ etc.
i Mich.7.16

Dat .xl. Capittel.

1. Aenwysinge menschelicker swacheyt/ in vergelijckinghe Godlicker macht / die hem oock/ 10. in eyslicken Dieren/ 20. ende Visschen vertoonet.

1 ENde de Heere antwoordde Hiob wt
eenen onweder/ ende sprack:
2 a Gordet als een man uwe lendenē:
Ick wil v vragen: leert my.
3 Soudet ghy mijn oordeel te niete ma-
ken/ eñ my verdoemen dat ghy rechtueer-
dich zijt?
4 Hebdy eenen arm als God/ ende kondy
met ghelijcker stemmen donderen?
5 Verciert v met hoouerdicheyt / eñ ver-
heft v: b treckt v lofslicken ende heerlickē
aen.
6 Stroyt wt den toorne uwer grimmic-
heyt: Schouwet aen de hoochmoedighe/
waer sy zijn/ eñ veroetmoedichtse.
7 Ja schouwet aen de hoochmoedighe/
waer sy zijn/ ende buychtse: eñ maeckt de
Godloosen dunne daer sy zijn.
8 Begraeftse altesamen inder Aerden/ eñ
versinckt haer c † pronckerye int verbor-
ghen.
9 So wil ick v oock bekennen / dat v
uwe rechterhandt helpen kan.
10 Siet de d Behemoth / dien ick neffens
v ghemaeckt hebbe/ eet hoy ghelijck als
een Osse.
11 Siet/ syne kracht is in synen lendenen
eñ zijn vermeughē indē nauel zijns buycks.
12 Synen steert streckt hem wt als een
Ceder de aderen zijns ghemechts e † star-
ren/ als eenen tack.
13 Syne knoken zijn als vast metael: syne
ghebeenten zijn als ijseren stauen.
14 Hy is het aenbegin der weghen Gods/
die hem ghemaeckt heeft / die grijpt hem
aen met synen sweerde.
15 De bergen dragen hem kruyderen/ eñ
alle de wilde Dieren spelen aldaer.
16 Hy leyt gheerne int schaduwe/ int riet/
ende int f † slijm verborghen.
17 Het Boschwerck bedeckt hē met syner
schaduwe/ eñ de Beeckwilgen bedeckē hē.
18 Siet/ hy f lickt in hem den stroom/ ende
achtet het niet groot/ laet hem dunckē/ hy
wil de Jordane met synē mondē wtsuppē

a Hiob.38.3.
b Os/ kleedt v/ etc.
c † An. pracl
d Behemoth / heet allerley groote schuysticke dierē/ gelijc als Leuiathan/ alle groote schuysticke Visschen: doch daer onder beschrijft hy het ghewelt ende macht des Duyuels / ende zijns ghesints des Godloosen hoopen inde Wereldt.
e † Anders/ zijn verwickelt of doorvlochten.
f † Anders/ vochte plaetsen.

19 Noch vangetmen hem met synen eyghen
oogen / eñ door valstricken doorboortmen
hem synen neuse.
20 g Kondy den h Leuiathan trecken met
den i hangel/ eñ zijn tonge met eenen strick
vaten?
21 Kondy hem eenen anghel in de neuse
doen/ ende met eenen priem hem de backen
doorbooren?
22 Meyndy dat hy v sal veel smeeckens
maken/ k † ofte v huychelen?
23 Meyndy dat hy een verbondt met v
maken sal / dat ghy hem l altoos ten
knecht hebbet?
24 Kondy met hem spelen/ ghelijck als met
eenen Vogel? ofte hem uwen maeghden
binden?
25 Meyndy/ de gheselschappen sullen hem
versnijden / dat hy onder de Koopluyden
ghedeylt worde?
26 Kondy het nette vullē met syner huydt/
eñ de Visschers koruen met synen hoofde?
27 Wanneer ghy v handt aen hem legt / so
ghedenckt dat het eenē strijdt zy/ dien ghy
niet wtuoeren sult.
28 Siet / zijn hope sal hem faelgeren / ende
wanneer hy hem int gesichte krijcht/ so m †
swenget hy hem daer henen.

g Cap. 41. Luth. Leuiat han noemt hy de groote Walvisschē inder Zee: doch beschrijft hy daer onder der Wereldt Vorsten/ dē Duyuel mz synen aenhanghe.
h Esai.27.1.
i Of/ hake.
k † And. met v vriendelic spreken?
l Of/ allewe ghe.
m † Anders/ valtmen daer neder.

Dat .xli. Capittel.

1. Wt der stercke der Leuiathan / wert aengheroonet/ dat niemandt God wederstaen kan.

1 NIemant en is so koene/ die hem a † ter-
ghen derf: b wie is dan die voor my
bestaen konne?
2 Wie heeft my wat te voren ghedaen/ dat
ick het hem vergelde? c het is myne/ wat
onder allen Hemelen is.
3 Waer toe moet ick seggen/ hoe groot/ hoe
machtich/ ende welgeschapen hy is.
4 Wie kan hem zijn kleedt op decken? eñ
wie derf het waghen/ d † hem tusschen den
tanden te grijpen?
5 Wie kan de kinnebacken zijns aensichts
opdoen? verschrickelick staen syne tanden
rontom.
6 Syne stoute schubben zijn / ghelijck als
vaste schildē/ vast eñ enghe in malcanderē.
7 Eene roeret aen de ander / dat daer niet
eenen kleynē winde tusschen komē en kan.
8 Eene hanghet aen der anderen / eñ hou-
den hen te samen/ dat sy niet en konnē van
malkanderen ghetoghen worden.
9 Zijn pruyssen schijnt ghelijck als een
licht: syne ooghen zijn/ als de oogen leden
der dageraet.
10 Wt synen monde varen fackelen / ende
vyerighe voncken schieten daer wt
11 Wt syner neusen gaet roock/ ghelijck als
van heeten potten ende ketelen.
12 Synen adem e † is als lichte kolen/ ende
wt synen monde gaen vlammen.
13 Hy heeft eenen stercken hals/ ende het is
synen lust waer hy wat verderft.
14 De lidtmaten zijns vleeschs hangen aen
malkanderen/ eñ houden hardt aen hem/
dat hy niet veruallen en kan.
15 Zijn herte is so hardt als eenen steen/ eñ
so sterck als een stuck vanden ondersten
Meulensteen.
16 Wanneer hy hem opheft / so ontsetten
hen de f stercken: ende wanneer hy daer
henen breeckt/ g so en is geen genade daer.
17 Wanneermen tot hem wil met dē sweer-
de/ so en verroert hy hē niet/ of met spiessen
gheschut ende pantzier.
18 Hy achtet ijser als stroo / ende metael als
vuyl hout.

a † And. opwecken.
b Jere. 50.44.
c Psal.24.1. Deut.10.14. Exodi.19.5. 1.Cor.10.26
d † And. met dobbelen roome aen te/ etc.
e † Anders/ maeckt kolē gloeyen.
f Dat is, de groote Visschen vliedē voor hem: Also vliedē oock voor des Wereldts ghewelt / de Machtighē.
g Also hebbē sy ghesondiget / dat wy sy moetent gedaen hebben: eñ hiet houden/ als arme sondaers.

Gher=

19 Gheen geschutte en sal hem verjagen/
de slingersteenen zijn hem als stoppelen.
20 Den hamer achtet hy als stoppelen:
hy bespottet de beuende spiessen.
21 Onder hem ligghen scherpe steenen/ eñ
hy vaert ouer de scherpe kotzsteenen/
als ouer dreck.
22 Hy maeckt dat de Zee siedt / ghelijck
als eenen pot/ ende roeret door malkan-
deren, ghelijck alsmen een salue menget.
23 Na hem h lichtet dē wech/ hy maeckt
de diepte gantsch grauwe.
24 i† Op Eerden en is k † hem niemandt
te vergelijcken/ hy is ghemaeckt sonder
vreese te zijn.
25 Hy i † verachtet alles wat hooch is
hy is een Koninck ouer alle stouten.

h Dat is/ hy swēmet eñ leeft in de Zee, hoe hy wil/ dat men synen wech van verre siet.
i † An. Zijn heerschappie is maer op der Eerden.
k † And. zijn ghewelt niet, etc.
l † And. siet alle; hooge dingen: hy is de Koninck ouer alle kinderen der houeerdichz.

Dat xlij. Capittel.

1. Hiob bekent zijn sonde. 7. De Heere straft Eliphan met synen medegesellen 10 eñ gheeft den Hiob weder / wat hy voor henen verloren heeft.

1 ENde Hiob antwoordde den Heere/ eñ
sprack:
2 a Ick bekenne dat ghy alle dinck
vermeucht/ ende gheen ghedachte en is v
verborghen.
3 b Het is een c † onbesint man/ die synen
raedt meynt te verbergen: daerom beken-
ne ick, dat ick hebbe onwijsticken gespro-
ken, dat my te hooch is/ eñ niet en versta.
4 So verhoort nu / laet my spreken: ick
wil v vragen leert my.
5 Ick hebbe v met den ooren ghehoort/
ende myn ooghe siet v oock nu.
6 Daerom beschuldige ick my / ende doe
boete in stof ende asschen.
7 Doe nu de Heere dese woorden met
Hiob ghesproken hadde / sprack hy tot
Eliphas van Theman: Mynen toorne is
vergrimt ouer v, eñ ouer uwe twee vrien-
den: want ghy lieden en hebt niet recht
van my gesproken, gelijck als myn knecht
Hiob.
8 d So neemt nu seuen Ossen/ ende seuen
Rammen/ ende gaet henen tot mynen
knecht Hiob/ ende offert Brantoffer voor
v lieden: ende latet mynen knecht Hiob
voor v lieden bidden: want hem wil ick
aensien: dat ick v lieden niet sien late/ hoe
ghy sot heyt bedreuē hebt: want ghylieden
en hebt niet recht van my ghesproken/
ghelijck als myn knecht Hiob.
9 e Doe ginghen Eliphas van Theman/
Bildad van Suah / ende Zophar van
Naema henen, eñ deden als hen de Heere
ghesept hadde; f ende de Heere sach aen
Hiob.
10 Ende de Heere wende de ghevanckenisse
Hiobs/ doe hy badt voor syne vrienden: g
ende de Heere gaf Hiob dobbel so vele/ als
hy ghehadt hadde.
11 Ende alle syne broederen ende alle syne
susteren/ ende alle die hem te voren kendē/
quamen tot hem / ende aten met hem in
synen huyse / ende keerden hen tot hem /
ende troosteden hem/ ouer alle quaet, dat
de Heere ouer hem hadde komen laten: eñ
een yegelick gaf hem h † eenen schoonen
grosschen/ ende eenen gulden i † voorhoofd
bandt.
12 k Eñ de Heere seghende daer na Hiob
meer dan voorhenen / dat hy kreech veer-
tien duysent Schapen/ eñ ses duysent Ke-
melen / eñ duysent Jock Runderen / ende
duysent Ezels.
13 Eñ kreech seuē sonen/ eñ dry dochteren.

Hiob antwoordet Gode.
a Esai. 19. 21
1. Sam. 16. 7
Spr. 43. 4
Hebr. 4. 12.
b Hiob. 38. 2
c † Anders/ onbesinnē.
Godt spreeckt tot Eliphas vā Theman.
d Mat. 5. 24
e Hiob. 2. 11.
f Gen 4. 4. Hiob kreych Godt wr. der wat hy te voren verloren heeft.
g Mat. 19. 29.
Luc. 18. 29.
Dan. 4. 35.
h † An. een Schaep.
i † Anders/ voorbandt.
k Pro. 10. 22
Sprac. 11. 12
Hiob. 1. 3.

14 Ende hiet de eerste Jemima / de ander
Kezia/ ende de derde Kerenhapuch.
15 Eñ daer en werden so schoone vrouwen
niet gheuonden in allen Landen / als de
dochteren Hiob: eñ haer vader gaf hen
Erfdeel onder haren broederen.
16 Ende Hiob leefde daer na hondert ende
veertich Jaer, l dat hy sach kinderen ende
Kints kinderen / tot int vierde lidt.
17 Ende Hiob sterf, oudt eñ des leuens sat.

l Gen. 50. 23
Psal. 128. 6.
Tobis 14. 1

Eynde des Boecks
Hiobs.

Argument.

HEt boeck der Psalmen is gantschelick eñ heylich Godlick boeck, vol menigerley argumenten / eñ seer schoone materien/ van grooter nutticheyt/ verheuginghe ende wonderlicke leere. De Godlicke wijsheyt / die ghēen konste voorby en gaet / eñ heeft de Musycke oock willē aenroeren/ eñ die sunuerlickē leeren/ om dē menschē door desen middel (so het mengelick ware) van die ouereyne ende onkuysche Musycke af te trecken. So heeft dan de Heere onse goede God/ wiens wijsheyt ongemeten is alle heylighe Psalmen/ Liedekens eñ Danckseggingen, van verscheyden dingen eñ tijden/ die door Dauid ende andere heylige eñ wijse mannē Gods, Philosophen/ Sangers, Poeten/ Priesters, eñ Leuitē ghemaeckt eñ beschreuen zijn/ willen in dit boeck teenen male der Werelt voor ooghen stellen. Want de Psalmen veruaten den l: f Gods/ eñ synder wonderlicker wercken menigherley exempelen der aenroepinge, biddinge/ klaginghe danckseggingen, eñ beteringe. Sommige veruaten menigerley goede wercken des leuens, schoone Sententiē, wenemende daden/ die der ghedachtenisse weerdich zijn: oock exempelen van boose woorden ende daden. Int korte/ men sal in dit boeck allerley wijse eñ gedaente des leuens vinden. Men sal hier sien / hoe de Gheloouighe ende ghetrouwe Dienaers Gods moeten in allen geualle des leuens ghetelt zijn. Dit woort Psalm, beduydet een Liedt ofte Ghesanck.

Psalm. 150

De Psalter
Dauids.

Den Eersten Psalm.

1. Der Vromen (die hen met vermijden der boosen tot Gods Wet begeuen) geluck salicheyt. 4. Desghelijcken der Godloosen onduchticheydt ende ondergancK werdt beschreuen.

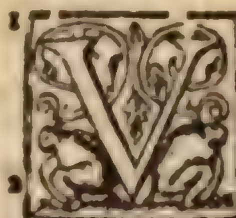

1 Wel dien / die niet en
wandelt in a den raedt
der Godloosen / noch
treedt op den wech der
Sondaers/ noch sit daer
de b Bespotters sitten.
2 c Maer heeft lust tot
de Wet des Heerē, d eñ
spreeckt van syner Wet dach ende nacht.
3 e Die is als een Boom/ gheplantet aen
de waterbeken/ die syne vrucht brenget te
syner tijt: eñ syne bladeren verwelckē niet/
eñ wat hy maeckt, dat f ghelucket wel.
4 g Doch so en zijn de Godloosen niet/
maer als kaf / dat den wint verstroyt.
5 h Daerom en blijuen de Godloosen niet
int i Gerichte / noch de Sondaers in de
Vergaderinghe der Rechtueerdigen.

a Esai. 8. 10 ende 19. 11. ende 30. 1.
Psal. 33. 10
b Die het voor enckel dwaesheyt houden/ wat God spreeckt ende doet.
c Prou. 3. 3.
d Josue. 1. 8
Psal. 119. 12 97.
e Jere. 17. 8
Ezec 47. 12
f Of/ slaet.
g Pro. 10. 16
Esaie. 29. 5
h Esai. 26. 10
i Dat is/ Sy en sullen noch ampt hebben / noch sijn inder Christenen versamelinge bliuen: Ja sy verwapen hen seluen als het kaf van den koorne.

6 Want de Heere kent den wech der Rechtveerdighen: daerentegen der Godloosen wech vergaet.

a Acto 4.25. Psalm.71.10. ende 83.3.
b † And. hoe nemen de liede den ydele dinghen voor etc.
c Prou.1.26.
d Psal.37.13 Prouer.1.26. Psalm 59.9.
Sapien.4.18
e Eze 37.13 Esaie 52.1. Jerem 23.5. ende 33.15.
f Van eener nieuwer wijse/ dat is/ de nieuwe leere des Euangelij/ van Christo Godes Sone.
g Act.13.33. Hebr.1.5. ende 5.5.
* Apoc.12.5 ende 19.15.
h Esaie 30.14
i Weset ghehoorsaem/ onderdanich
k Of/ Huldiget de Sone.
l Dat is in uwer wijse ende wesen
m Esai 30.18
a 1 Sa.15.14
a Psal.25.19. ende 119.157.
b Bediedet/ opheffinghe of uitschreyinge/ ende was een teecken struistlicker nadinckinge met stilte.
c Psal.18.7. en 120.1.
d Thren.3.55 Jone 2.2.
e Psalm.4.9.
e † An onder steunet
f Psalm.27.3 ende 118.10.
Spreuc.24.16
g Psal.121.2 ende 124.8.

Den ij. Psalm.

1. Christi Rijck en meughen noch Heydenen noch Joden met alle hare aenslagen dempen: 4. maer moeten daer over tot spotte worden/ Ja gansch ende gaer omkomen / 10. het en zy dan dat sy hen onderricht en laten/ ende hen onder Christo ende synen Scepter buygen.

1 WAerom a woeden de Heydenen/ b † eñ spreken de lieden so verghesfs.
2 De Coninghen inden Lande richtē hen op / ende de Heeren raedtslaghen met malkanderen/ teghen den Heere ende synen Ghesalfden.
3 Latet ons verschuerē hare banden/ eñ vā ons werpen hare zeelen.
4 c Doch die inden Hemel woont/ d lachet harer/ ende de Heere spottet harer.
5 Hy sal eens met hen spreken in synē toorne/ ende met synen grimmicheydt sal hyse verschricken.
6 e Nu ick hebbe mynen Coninck ingeset/ op mynen heylighen Berch.
7 Ick wil van eener suicker f wijse prediken/ dat de Heere tot my ghesepdt heeft: g Ghy zijt myn Sone / heden hebbe ick v ghebooren.
8 Eysche van my/ * so wil ick v de Heydenen ten Erue gheuen/ ende der Wereldt eynden ten Eyghendomme.
9 Ghy sultse met eē ijserē Scepter ontwee slaen/ h als potten sul dyse versmijten.
10 So latet v nu onderwijsen ghy Coninghen/ ende latet v tuchtighen / ghy Richters op Aerden.
11 i Dienet den Heere met vreesen/ eñ verblijdt v met beuen.
12 k Kust den Sone dat hy niet en toorne/ ende ghy omkomet l op den wege. want sy nē toorne sal haest aenbrandē: m doch! wel allen/ die op hem vertrouwen.

Den iij. Psalm.

1. David met grooten hoopen vyanden omgeuen/ ende beangstet/ 4. vertroostet hem zijns Gods/ 5. roept hem aen/ eñ set hem een ghewisse hulpe voor.

1 Eenen Psalm Davids / * doe hy vloot voor synen sone Absalom.
2 OCh Heere/ a hoe is myner vyanden so vele. ende so vele setten hen teghen my?
3 Vele seggē van myner ziele/ Sy en heeft gheen hulpe by God. b Sela.
4 Doch ghy Heere zijt dē Schilt voor my/ ende die my tot eeren settet/ eñ myn hooft oprichtet.
5 c Ick roepe aen met myner stemme den Heere. so verhoort hy my van synen heylighen Berghe. Sela.
6 d Ick ligghe ende slape/ ende ontwake: want de Heere e † onthoudt my.
7 Ick en vreese my niet f voor vele hōdert duysent/ die hen rontom tegen my leggen.
8 Op Heere/ ende helpt my myn God: wāt ghy slaet alle myne vyanden op de kinnebacken. eñ verbreket der Godloosē tandē.
9 g By den Heere vindtmen hulpe. ende uwen seghen ouer v volck. Sela.

Den iiij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen het Cruyce/ dat den Gheloovighen der bekentenisse haluen aengeleyt wert / 3. met eener troostelicker leere / teghē des cruyces ergernisse/ namelicken/ dat God see r wonderbaerlicken omgaet / ende hen aent allerhoochste beschermt/ wanneer sy aent meeste verlatē schijnen.

1 Eenen Psalm Davids voor te singhen op Snarenspelen.
2 VErhoort my. wanneer ick roepe / God myner gherechticheydt / a die ghy my troostet in angste: weest my ghenadich/ ende hoort myn ghebedt.
3 b Lieue heeren/ hoe langhe sal myne c eere gescheynt worden/ hoe hebt gy het ydele so lief. ende de leughenen so gherne! Sela.
4 Bekennet doch dat de Heere syne Heylighen wonderlick leydt: de Heere hoort/ wanneer ick hem aenroepe.
5 b † Toornet ghy/ so so ndiget niet spreeckt met uwer herten op uwen Legher/ eñ e verbeydet. Sela.
6 Offert rechtueerdicheydt/ ende hoopt op den Heere.
7 Vele segghen: hoe soude ons dese wijsen wat goet is? doch Heere verheft ouer ons het licht uws aensichts.
8 Ghy verheuget myn herte. g † hoewel gene ghierighe vele wijn ende coren hebben.
9 h Ick ligghende slape gansch met vredē want alleene ghy Heere helpet my / dat ick seker woone.

a Psal.91.10
b dat is/ ghy groote Hansen/ ende wat groot gearchter wil zijn.
c Dat is, mynen Psalm ofte leere/ daer ick God mede eere.
d Of/ Verweerche
b wat tot en ruste
† And. Verschrickt ende sondiget. etc.
Ephes 4.26.
e Dat is/ weest stille.
f Js een vriendelic eñ genadich aensien.
g † An. Van der tijt aen/ als genen vele koorns eñ mosts ghewordden is.
h Psal.3.6. Leu 26.4. Job 11.19. Prou.3.24.

Den v. Psalm.

1. Een gebet tegen de valsche Leeraers/ met eener merckelicke beschrijuinghe/ valscherleere/ die de menschen door vertrauwē eyghener verdiensten ouermoedich/ eñ also seker in swaere sonden maket: daer dannoch ten laetsten ghespuerret wort. dat de cōscientien nerghens dan in Gods woort verusten connen.

1 Eenē Psalm Davids voor te singē voor het Erue.
2 HEere hoort myn woort/ merct op myne reden.
3 Hebt acht op myn schreyen/ myn Coninck ende myn God: want ick wil voor v bidden.
4 Heere / vroech woudet ghy myn stemme hooren / vroech wil ick my tot v schicken/ ende daer op mercken.
5 a want ghy en zijt niet een God/ diē Godloos wesen behaecht: wie boos is / die en blijft niet voor v.
6 b † De grootsprekers en bestaē niet voor uwen ooghen. ghy zijt vyandt allē quaetdoenders.
7 c Ghy vrenget de leughenaers om: de Heere heeft eenen grouwel aen den bloetgierighen ende valschen.
8 d Ick daerentegen wil in v huys gaen/ op uwe grootegoedicheyt. ende aenbidden teghen uwen heylighen Tempel / in uwer vreese.
9 Heere. leyt my in uwer gerechticheyt/ om myner vyanden wille: richtet uwen wech voor my henen.
10 Want in harē monde en is niets e gewis/ hare inwendicheyt is herteleet/ f haer kele is een open graf/ met haren tonghen g huychelen sy.
11 h † Beschuldichtse God/ dat sy vallen van haren voornemē. stootse wt om harer grooter ouertredinghe wille: want sy zijn u onghehoorsaem.
12 Laet hen verblijden alle die op v betrouwen

a Sapi.14.8. Prouer.3.31.
b † And. ontsinnigen ofte ouuerstandighe n.
g Psal.101.7.
c Psal.138.2.
e Dat is/ haer leere maect ydele onrustige eñ onsalige conscientien/ die wyle sy ydele wercken/ eñ niet Gods ghenade en prediken.
f Rom.3.13.
g Of. kiepen
h † And. Verwaestse.

wen/eeuwichlick laetse roemen:want ghy beschermtse/vrolick laet zijn in v/ die uwen Naem lief hebben.
13 Want ghy Heere segheut de rechtveerdighe/ghy croonetse met genaden/als met eenen schilde.

Den vj. Psalm.

1. Ghebedt eenes die met Gods toorne/ende der conscientie beschuldinghe hefrich bekommert/slechs tot Gods barmherticheyt(die alleen der menschen herte kan stillen)zijn toevlucht neemt.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen op acht Snaren.

a Jer.10.24 ende 30.11. Psalm 38.2

2 Och Heere/a en straft my niet in uwen toorne/ende en castydt my niet in uwer grimmicheyt.
3 Heere zijt my ghenadich/Want ick ben swack:heylt my Heere/wāt myne beenderen zijn verschrocken.
4 Ende myn ziele is seer verschrickt:Och ghy Heere/hoe langhe/
5 Wendet v Heere/ende verlosset mijn ziele:helpt my om uwer goedicheyt wille.

b Psal.30.10 ende 88.12 ende 115.17. Esai.38.18. Syra.17.26 c† An.graf. d Of/ick ben in sw.ete gheleghen. e Of/ allent heuen f Mat.7.23 ende 25.41. Luc 13.27. Psal.119.115

6 b Want inden doodt en ghedenckt men uwer niet:wie wil v inder c† helle dancken.
7 Ick ben so moede van suchten:d ick swemme mijn bedde den gantschen nacht/ende nette met mynen tranen mynen legher.
8 Mijn ghestalt is vervallen van treuren/ ende is oudt ghewoorden:wāt ick worde e allentalven beangstet.
9 f Wijckt van my alle quaetdoenders / want de Heere hoort mijn weenen.
10 De Heere hoort myn smeecken/mijn gebet neemt de Heere aen.
11 Alle mijne vyanden moeten te schanden worden/ende seer verschricken:hen te rugghe keeren/ende te schanden worden snellicken.

Den vij. Psalm.

1. Biddet met outslach onbillicker vervolginghe Sauls.7.in syn beloefde Rycke ghesetet te worden.10.ende dat syn/ vyanden.13(welcker straffe hy op toeuersicht Godlicker rechtveerdicheyt voorseydt.18. ende daer voor den Heere danckt)tot schanden werden.

a† And.onwetenheyt. *2.Sa.16.7

1 De a † ontschult Dauids/daer hy van sanck den Heere/* van wegen der woorden des Mooren des Jeminiten.

b Psal.25.1. ende 31.1. ende 71.1. Luc.19.19 ende 24.26

2 Op v b Heere betrouwe ick/ mijn God helpt my c van alle myne vervolgers/ ende verlost my.
3 Dat sy niet als Leeuwē mijn ziele en grijpen/ende verschueren/de wyle daer gheen Verlosser en is.
4 Heere mijn God/hebbe ick suler ghedaen ende is onrecht in myne handen.
5 Hebbe ick quaet vergolden dien/ die vreet saem met my leefden:of die/welcker my son der oorsake vyandt waren/geschadicht?
6 So vervolge mijn vyant myn ziele/ ende grypese/ende trede myn leuē te gronde eñ legghe mijn eere in het stof. Sela.

d an.waect voor my in dē gerichte/ regeert dat ghy geordineert hebt. e Dat is: Als ie noch yem le maer God selfs regeert ouer ons.

7 Staet op Heere in uwen toorne verheft v ouer de grimmicheyt myner vyandē ende d helpt my weder in het Ampt / dat ghy my beuolen hebt.
8 Dat hen de lieden weder tot v vergaderen:ende om derseluen wille koemt weder bouen.
9 e De Heere is Richter ouer de liedē: richt my Heere/na myner gherechticheydt ende vromicheydt.
10 Laet der Godloosen boosheyt een eynde worden/ende vordert de Rechtveerdighe f want ghy rechtveerdige God/ proevet de herten ende nieren. f 1Par.28.9 1.Sa.16.7. Jer.11.20. ende 17.10. ende 20.12.
11 Mynen schilt is by God/die den vromen herten helpet.
12 g God is een recht Richter/ende een God die dagheliex dreycht. g Deuter.10 Psalm.9.5. Jer.11.20. 2.Tim 4.8 h Ezec.11.13
13 Wilt men hem niet bekeeren/ h so heeft hy zyn sweert ghewettet/ende synen boge gespannen/ende ooghet.
14 Ende heeft daerop ghelept doodlick geschut: syne pylen heeft hy toegherichtet te verderuen.
15 Siet/die heeft wat quaets inden sin/met ongeluck is hy swanger:hy sal dan noch eē faute baren. i Esaie.59.4 Hiob.15.35
16 k Hy heeft eenen kuyl gegrauen/ende weghebracht/ende is inden kuyl geuallen/die hy ghemaeckt heeft. k Esthe.7.9 Spr.27.29. Eccle.10.4. Pro.26.27. Susan.62. Dani.6.24.
17 Zijn ongheluck sal op synen cop komē/ ende syne m vermetenheyt op synen schedel vallen.
18 Ick dancke den Heere om syner gherechticheyt wille/ende wil louen den Name des Heeren des Allerhoochsten. l Psa.140.10 m Of/ wreeuel/of moetwillige onbillickheyt.

Den viij Psalm.

1. Verwondert hē Godlicker mogentheyt in der scheppinge aller dingen.5.daertoe wōderbaere eere ende goedicheyt/ so God aen den menschen bewesen heeft. Ende is hier eē sonderlinghe prophetie van Christo ende synen Rycke:dat hy door het cruyce vernedert/wederom door de opstandinge hooch verheuen worde soude een geweldich Heere aller creatueren/ooch na der menscheyt: ende dat de Kercke (op Aerden den iongen kinderen ende sooghelinghen verghelecken) haer Hooft ende Koninck Christum door predike des Euangelij soude verklaeren/ ende ouer de ghantsche Wereldt voeren.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singen /a † op der Githith. a† An. voor den Herbst.

2 Heere onse Heerscher/hoe heerlick is uwen Name in allen Landen: daermē v dancke inden Hemel.
3 b Wt den monde der ionger kinderen ende suygelinghen hebdy een machte toegherichtet/om uwer vyanden wille:dat ghy c† verdelget den Vyandt ende den Wraeckgierighen.

b Mat.21.16 c† an.swichtet. * Of/ bereydet hebt. d Psa.144.3 Hebr.2.6. e† An. hebt hem eē weynich ringer gemaect dā God met eerē eñ cieraet hebdy hem gecroonet. f Philip.2.7 Gen.1.28. 1.Cor.15.27 Ephes.1.22. Hebr.2.8. De Christenen sullen ooch te eten hebben op Aerden.

4 Wāt ick sal sien de Hemelen uwer vingeren werck/de Mane eñ de Sterren/die ghy * bereydet.
5 Wat is de mensche dat ghy syner gedencket/ende des menschen kint/dat ghy syner aenneemt?
6 Ghy e† sult hem laten een cleyne tijt van God verlaten zijn: doch niet eeren eñ vercieringhe sult ghy hem croonen.
7 Ghy sult hem een Heere makē/ouer uwer handē werck:f alle dinck hebdy onder syne voeten ghedaen.
8 Schapen eñ Ossen altemael:daertoe ooch de wilde Dieren.
9 De voghelen onder den Hemel/eñ de visschen inder Zee ende wat inder Zee gaet.
10 Heere onse Heerscher hoe heerlick is uwē Name in allen Landen?

Den ix Psalm.

1. Danct God ouer syne ouerwinnē vyandē 10. Prijst syne goedicheyt gerechticheyt eñ macht daer hy de synē wānēer het tijdt ende stondt is/inede verlost.

Eenen

1 Eenen Psalm Dauids / van de schoone ieughet/ voor te singhen.

2 a IC k dancke den Heere van ghantscher herten/ ende vertelle alle uwe Wonderen.
3 Ick verblijde my / ende ben vrolick in v/ende loue uwen Name/ghy Allerhoochste.
4 Dat ghy myne vyanden te rugge gedreuen hebt: sy zijn gheuallen ende omcomen voor v.
5 Want ghy voeret mijn recht en sake wt: ghy sittet op den Stoel een b recht Richter.
6 Ghy scheldet de Heydenen/ende brenget de Godloosen om:haren name verdelcht ghy altoos ende eewichlick.
7 De c† sweerden des vyants hebben een eynde:d de Steden hebdy omgekeert:haer gedachtenisse is omkomen met hen.
8 De Heere daerentegen blijft eewichlick:hy heeft synen Stoel bereydet ten Gerichte.
9 e Hy sal den Aerdbodem recht richten/en de lieden regeren oprechtelick.
10 En de Heere is des Armen beschuttinge/ f een beschuttinge inder noot.
11 Daerom hopen op v /die uwen Name kennen:g want ghy en verlaet niet/die v Heere soecken.
12 Loeft den Heere/h die tot Sion woonet:vercondicht onder den lieden zijn doen.
13 Want hy dencket ende vraecht na haren bloede: hy en vergheet des schreyens der Armen niet.
14 Heere/weest my genadich:siet aen mijn ellende/onder den vyanden, ghy die my verheffet wt de poorten des doots.
15 Op dat ick vertelle alle uwen prijs/in de poorten der dochteren Sion:dat ick vrolick zy ouer uwer hulpe.
16 De Heydenen zijn versoncken i inder cuylen/die sy toegherichtet hadden:haren voet is ghevanghen in het net / dat sy ghestelt hadden.
17 So bekentmen dat de Heere recht doet: k de Godloose is verstrict inden wercken synder handen/door l† het woordt. Sela.
18 Och dat de Godloosen moesten tot der Hellen ghekeert worden/ ende alle Heydenen die Gods vergheten.
19 Want hy en sal des Armen niet so gantsch vergheten/en de hope der Ellendighen en sal niet verloren zijn eewichlick.
20 Heere staet op/dat de menschen de ouerhant niet en crijghen:laet alle Heydenen voor v gherichtet worden.
21 Gheeft den Heere eenen Meester:dat de Heydenen bekennen/ dat sy menschen zijn. Sela.

a Psal. xi. 1. ende 138.1.
b Psal.7.12 Jerem.11.20
c† And. verwoestinge.
d Ge.19.24
e Acto.17.31
f Esaie.33.2.
g Deu.4.31.
h Psal.76.3 Esaie 8.10.
i Psal.7.16. ende 35.8. Prou.26.27 Syra.28.3 Eccle.10.4. 1.Hest.7.10. Susan.61. Dan.6.24.
k Pro.5.22. ende 26.6.
l Betrachtinghe des woorts/son der geweit/ sweert ende vleeschelicken arm. In silentio et spe erit fortitudo vestra. † And. Higaion. Sela.

Den x. Psalm.

1. Een gebet der Kercken tegen den Antichrist/ die met woorden en valscher leere de Kercke onderdruckt ende verwoestet.

1 HEere/waerom treedt ghy so verre af? verberghet v ter tijt der noot?
2 So langhe de Godloose ouermoet drijft/moet de ellendige lijden: al sy hangen hen aen malcanderen en bedencken boose b† nucken.
3 Want de Godloose beroemt hem zijns moetwillen/en c† de ghierighe segent hem/ ende lastert den Heere.
4 De Godloose is stout ende toornich/ dat hy na niemanden en vraecht: in allen synen nucken houdt hy God voor niets.
5 d Hy vaert voort met synen doen altoos: v gherichten zijn verre van hem: hy handelt trotzich met alle syne vyanden.

a† And. Och dat sy in haren listighen aenslagen/ die sy bedencken/ geuangen werden.
b† An. tucken
c† An. prijst den gierigen/ die God eenen grouwel is/
d Hy arbeyt en latet hem suer worden/ Ja doch geern/op dat zijn doen bestae en voortgae.
e Of/ schamperen en spijtich.

6 Hy spreect in syner herten:Ick en sal nemmermeer omgestooten worden:het en sal allewe ghe voortaen gheen noot hebben.
7 f Synen mont is vol vloeckens/valschept en bedriegherie:zijn tonghe richtet moeyte ende arbeyt aen.
8 g Hy sit en loert in de hoven: hy verworcht de onschuldige heymelick:syne oogen hebben acht op de Armen.
9 Hy h loert int verborgen als eenen Leeuwe inder cuyle:hy loert dat hy den ellendigen grijpe:ende grijpt hem/wanneer hy hem in syn net treckt.
10 Hy i† verslaet ende druckt neder/en stoot ter Aerden den Armen met ghewelt.
11 k Hy spreect in syner herten : God heeft het vergeten:heeft zijn aenghesicht verborgen/ hy en sal het nummermeer sien.
12 Staet op Heere God:verheft v hant vergheet der ellendighen niet.
13 Waerom sal de Godloose God lasteren/ en in syner herten spreken:Ghy en vraget daer niet na?
14 Gy siet het immers:want ghy beschouwet de ellendighe/en den iammer:het staet in uwen handen: l de Armen beuelent v:ghy zijt der Weesen Helper.
15 m Breeckt den arm des n† Godloosen/en soect het boose: so en salmen zijn Godloose wesen niet meer vinden.
16 De Heere is Coninck altoos ende eewichlick: de Heydenen moeten wt synen Lande omkomen.
17 Het verlangen der ellendigen hoordy/Heere:haer herte is ghewis/dat v oore daerop mercke:
18 p Dat ghy recht doet den Weesen ende Armen/dat de mensche niet meer en q trotze op Aerden.

Den xj. Psalm.

1. Een bescheidinge der Godlooser leeraers / die de menschen vander waerer leere des Godlicken woorts op menschelicke droomen/en van vertrouwen Godlicker barmhertichheydt/op menschelicke hulpe en bystant voeren: desen dreycht hy verderf: maer den vromen seyt hy verlossinghen toe.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen.

2 a IC k betrouwe op den Heere: hoe segghet ghy dan tot mynder zielen : b Sy soude vlieghen als eenen Voghel c† op uwen berghen?
3 d Want siet/ de Godtloosen spannen den boge/ende legghen haer pijlen op de pese? e om daer met heymelick te schieten den Vromen.
4 Want sy rucken de fundamenten om:f wat soude de rechtueerdighe wtrichten?
5 g De Heere is in synen heyligen Tempel:h des Heeren Stoel is inden Hemel/syne oogen sien daer op: syne ooghenleden proeuen de menschen kinderen.
6 i De Heere proeft den Rechtueerdigen:zijn ziele haet den Godloosen/en die daer geern k wreuel oeffenen.
7 l Hy sal regenen laten ouer de Godloosen/ blixem/vyer en solpher/ende sal hen een onweder te loon gheuen.
8 De Heere is rechtueerdich/m en heeft de gerechticheyt lief: daerom dat n haere aengesichten aenschouwen op dat/dat recht is.

Den xij. Psalm.

1. Ghebet voor de Kercke ende den waren Godsdienst/die in synen woorde bestaet/dat God de Kercken soude bewaren/ ende alle

f Rom.3.14. Psalm 14.4. ende 140.4.
g Prou.1.11.
h Ps.37.32. Jerem.9.8. Sapie.2.17.
i† An. duyct in een/ende beroot moedicht hem dat der Armen hope door syne stercke leiden valle.
k Psal.73.11. ende 94.4.
l 2.Sa.16.1. Jere.11.20. 1.Pet.2.23.
m Psal.37.17
n† An. schalcken/ende soecht syne schalckheyt na so en suldy hem nergens vinden.
o Psa.29.10
p Ps.140.14
q Of/ schamperen moetwille brupeke.
a Psalm.7.1 ende 31.1. ende 71.1.
b Luc.13.31
c† And. van uwe berghe?
d Pro.26.18.
e Psal.64.5.
f Houdeons de Narre weeren of leeren?
g Haba.2.20
h Esai.66.1. Math.5.34
i Sapie.3.5. Deute.8.2. 2.Par.32.31.
k Of/ onbillicken moetwille.
l Hiob 18.15 Gen.19.24.
m Psal.45.8 Hebreen.1.9
n dat is/de rechtueerdighe en vrome worden niet anmoedich inden veruolghe/ maer sien alleen op dat daer recht is daerom onderbinden sy dat ghe rechticheyt Gode aengenaem is.

God-

Godloose leeraers ombrenghen: na den woorde Christi: Biddet den HEERE des Oogsts dat hy Arbeyders wtsende.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singen/ op acht Snaren.

2 HElpt Heere: de Heylighen hebben afgenomen / ende der gheloouighen is weynich/ onder den menschen kinderen.
3 Een spreect met den anderē onnutte dinghen ende a huychelē/ ende leeren wt oneenighen herten.

a Of/ vleyen bedrieghelicken.

4 De Heere woude doch wtroeyē alle huychelrye / ende de tonghe die daer stoudt spreeckt.
5 Die daer seggen: Onse tonge sal de ouerhant hebben: ons behoort te spreken: Wie is onse Heere?
6 Dewyle dā de Ellendighe verstoort worden/ eñ de Armen suchtē/ wil ick op/ spreect de Heere: ick wil een hulpe beschicken/ b† datmen vrymoedich leeren sal.
7 c De redē des Heeren is louter/ als doorloutert siluer in Aerdenē d degel/ beproeft seuenmael.
8 Ghy Heere woudetse doch bewaren/ ende ons behoeden voor desen ghesIachte eeuwichlick.
9 Want het wort e allenthaluen vol Godloosen/ waer sulcke loose lieden onder de menschen heerschen.

b† And. diē de Godloose strickē leyt.
c Psa. 18.31. ende 19.8. ende 1.9. Prou. 30.5.
d Of/ teyle/
e† Of/ ouer al

Den xiij. Psalm.

1. Een gebet tegen de treuricheyt ende verdrietsaemheydt des Gheests/ die of wt der sonde/ of wt der sonden straffe voortcōt. Hier van spreeckt Salomo: Prouerb. 17. 22. Een bedroeft ghemoedt verdort de beenderen.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen

2 HEere/ hoe langhe wildy myner so gātsch vergheten? hoe langhe verberchdy v aensicht voor my:
3 Hoe langhe sal ick a† sorgen in myner zielē/ ende my angsten in myner herte dagelicx? hoe langhe sal hem myn vyandt ouer my verheffen?

a† An. raet slaghen.

4 Aenschouwet doch/ eñ verhoort my Heere myn God: b verlichtet myne oogen/ dat ick niet inden doot ontslape.
5 Dat hem myn vyant niet en beroeme: Hy sy myner macht ghewor den/ c ende myne wederpartijders hem niet en verblydē/ dat ick nederligghe.
6 Ic hope doch daerop dat ghy so genadich zijt: myn herte verheuget hem dat ghy so gerne helpet: Ick wil den Heere singen/ dat hy so wel aen my doet.

b Of/ maect my het aensicht vrolick/
c Psal. 25.2.

Den xiiij. Psalm.

1. Een prophetie van der Joden Godloosheyt op de tyden Christi: derhaluē hy aent eynde begheert/ dat Christus een verbeterder ende veranderder sulcker Godloosheyt/ door de leere zijns Euangelij gesonden worde. Paulus bedieedt dit int ghemeyn / dat de ghantsche Nature/ sonder den Gheest Gods / door de sonde verdoruen zy.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

DE a* Dwasen spreken in haerer hertē: Daer en is gheen God: sy en deughen niets/ eñ zijn eenē grouwel in harē wesē: daer en is niet een/ die wat goets doet.

a Psa. 53.2.
* Dwasen heet hy roeckeloose lieden/ die na God niet en vragen.

2 b De Heere sach vandē Hemel op der menschē kinderen/ c dat hy sage/ of yemant verstandich ware/ ende na God vraechde.
3 Doch sy zijn alle afghewecken/ ende alle met malcanderē onbruychbelick: daer en is niemandt die wat goets doet/ oock niet eenen.
4 Wil dan niemant d† vanden quaetdoenders dat merckē: die myn Volck verslindē/ dat sy hen generen: doch den Heere en roepen sy niet aen.
5 e Aldaer vreesen sy hen: doch God is by dē ghesIachte der Rechtueerdighen.
6 Gy schendet des Armen raet/ doch God is zijn toeuersicht.
7 f Och dat de hulpe wt Zion ouer Israel quame/ eñ de Heere zijn geuanghen Volck verlossede: so soude Jacob vrolick zijn/ ende Israel hem verblyden.

b Gen. 11. 5. ende 18. 21.
c Rom. 3.10.
d† And. niet merckē dat sy alle quaetdoenders zijn/ eñ myn volck eten als het broot vretē of opetē/ eñ den Heere niet aen en roepen?
e God vreesen sy niet/* anders vreesen sy allerley / als den buyck het broot/ goet/ eere, vaerlicheyt/ doot.
f Esa. 59.20. Rom. 11.26.

Den xv. Psalm.

1. Handel eñ wandel eens warachtigen Burghers des Hemelrijcks.

1 Eenen Psalm Dauids.

HEere/ a wie sal woonen in uwer Hutten? wie sal blyuen op uwen heylighen Berghe?
2 Die sonder vlecke daer henen gaet / ende recht doet/ ende spreeckt de waerheydt van herten.
3 Wie met syner tonge b niet achterclapt/ ende synen naesten geen leet en doet/ eñ synen naesten niet en schendet.
4 c† Wie de Godloosē niets en achtet/ maer eert de Godvreesende: wie d† synen naestē/ sweert/ ende houdt het.
5 Wie zijn ghelt niet e op woecker en geeft eñ en f neemt niet geschencken ouer den onschuldigen: wie dat doet/ die sal wel blyuen.

a Psa. 24.3. Esai. 33.15. Mat. 19.17. 1. Joan. 1.6.
b Jaco. 4.10 Prouer. 18 8. ende 26.22. Leuit. 19.16.
c† And. een yemseluē eñ mishaghen eñ verachtinge heeft/ eñ eert etc.
d† An. syne schade.
e Exo. 22.25. Leui. 25.35. Deut. 23.19 2. Esdr. 5.7.
f Deu. 27.26 Ezech. 22.12 Prou. 17.23.

Den xvj. Psalm.

1. Een ghebet Christi in syner vernederinghe/ met dancksegghinghe desseluen in syner verreesinghe/ ende heerlicker ouerwinninghe des doots ende des Satans. Derhaluen ooch den Titel is: Een gulden kleynoot/ ende is een voornemelicke Prophetie van Christo ende synen Kercke/ daer de Apostelen treflicke ghetuyghenisse wt nemen/ vander verworpinghe der Synagoghe/ eñ ophoudinghe des gantschen Wets Mosis Actor 28.13

1 Een gulden kleynoot Dauids.

BEwaert my Godt/ want ick betrouwe op v.
2 Ick hebbe geseyt tot den Heere: Ghy zijt ymmers de Heere: a† ick moet om uwent wille lyden.
3 Voor de Heylighen die op Aerdē zijn/ ende voor de Heerlicken: aen denseluē hebbe ick myn welghevallen.
4 Nu ghene/ die eenen anderen naloopen sullen groot hertenleedt hebben: ick en wil haers Dancoffers b met den bloede niet offeren/ c noch haren naem in mynen monde voeren.
5 De Heere doch is d myn goet eñ myn deel: ghy e onderhoudet myn Erfdeel.
6 Het Lot is my geuallē op het lieflicke/ my is een schoon Erfdeel ghewordē.
7 Ick loue den Heere/ die my geradē heeft: oock castijen my myne nieren des nachts.
8 Ick hebbe dē Heere allertijt voor ooghen: f want hy is my ter rechter hant/ daerom sal ick wel blyuen.

a† An. myn goet langet niet aen v: Maer aen de etc. ende aen de etc.
b Dat is/ die met Voorvloet Godt vlomēmaer ick met mynen eyghen bloede etc.
c Dat is/ ick en wil haer dingen niet leeren noch predikē/ die met werckē sgaen: maer vādē geloone dat God gheeft.
d Thre. 3.24. Psal. 73.26. ende 119.57
e Of/ onderstennet.
f Actuū. 2.25 Psal. 109.31

Daerom

9 Daerom verblijt hem mijn herte/ende h
mijn eere is vrolick : oock sal mijn vleesch
seker ligghen.
10 i Want ghy en sult mijn ziele niet inder
Hellē laten: ende niet toelaten dat v Heyli
ghe verrotte.
11 Ghy doet my cont dē wech ten leuē: voor
v is vreuchde de volheyt/ende lieflick we=
sen tot uwer rechter handt ewichlick.

h Dat is/ mijn tonge daer ic God mede eere ende prijse.
i Act.2.32. ende 13.35.

Den xvj. Psalm.

1. Roemt ouer een met den inhoudt des xvj. Psalms: wat hy bidt tegen de valsche Propheten eñ Ketters: eñ begeert dat hem God in heylsamer leere beware: geeft daer beneuen te kennen/ dat hy om des woorts wille (gelijck als oock heden ten dage alle warachtighe Christenen) zy ghehaet/ende als een Ketter ghescholden.

1 Een ghebedt Dauids.

HEere/a* verhoort de gherechticheyt/
merckt op mijn roepen/ verneemt op
mijn gebet/ dat niet wt valschen mon
deen gaet.
2 Spreect ghy in mynen saken/ eñ siet ghy
op het recht.
3 b Ghy proeft mijn herte/ eñ besoeckt het
des nachts/ende reyniget my/ eñ en vindet
niets: ick hebbe my voorgheset/dat mynen
mont niet en sal ouertreden.
4 Ick beware my inden woorde uwer lip=
pē/ voor menschen werck op den wege des
Moordenaers.
5 c Onderhout mynen ganck op uwe voet=
paden/dat myne treden niet en slibberen.
6 Ick roepe tot v/ dat ghy God my woudet
verhoorē: neyght uwe oozen tot my/hoort
myne reden.
7 Bewijst uwe wonderlicke goedicheyt/ghy
d Heylant dier die v betrouwen/ tegen die/
die hen teghen v rechter handt setten.
8 e Behoet my als eenē oogen appel/ inder
ooghe: f beschermt my onder de schaduwe
uwer vleughelen.
9 Voor dē Godloosē die my verstoorē: voor
myne vyanden/ die om ende om na mynen
zielen staen.
10 Hare g Vette houden te samē: sy spreken
met haren monde stout.
11 Waer wy gaen/ so omringen sy ons: hare
ooghen richten sy daer henen/ dat sy ons
ter Aerden stozten.
12 Gelijck als eenen Leeuwe die des roofs
begheert/ als eenen iongen Leeuwe/ die in
de kuylen sit.
13 Heere/maect v op/ouerweldicht hen/ eñ
veroot moedicht hen/ verlost mijn ziele vā
den Godloosen/h met uwen sweerde.
14 Vanden lieden i uwer hant Heere vandē
lieden deser Werelt/k welcke haer deel heb=
bē in haren leuen/ diē ghy den buyck vullet
met uwen schatte/ die daer kinderē de vol=
heyt hebben/ ende laten haer ouerschot ha
ren Jonghen.
15 Ick doch wil schouwen v aensicht in ge=
rechticheyt: ick wil sat woordē/ wanneer ick
l opwake na uwen Beelde.

a Psal.16.1. * Ick weet/ dat ick niet valsch/ maer v woort leere: daerom wildy my niet verhooren/ so verhoort uwe eygen rechte sake.
b Prou.17.3. Psal.7.10.
c Of/ Onderstoudt.
d Of/ Heylgeuer Salichmaker.
e Zach.2.8.
f Mat.23.37. Psal.63.8. 4.Esd.1.30.
g Dat is/ de Groote eñ Geweldige.
h Of/ An. dat v sweert is. Ephes.6.17. Apoc.19.15.
i Dat is/ die v in v hant kommen te straffen. Heb.10.31. Psal.21.9.
k Sap.2.9.
l Opwakē/ dat is/ wacker inden woorde eñ in het geloo ue zijn/ ende nz slorcken noch traech zyn.

Den xviij. Psalm.

1. Seyt lof eñ danck den Heere. 5. vertelt in wat grooter vaerlicheyt hy gheco=
men zy. 8. Beschrijft gantsch syn ende kon=
stich de almachticheyt Gods/ 17. ende be=
singt syne weldaden.

1 Eenē Psalm voor te singen Dauids des
Heeren knechts/ die den Heere de woorden
desen liets a ghesproken heeft/ a ter tijt doe
hem de Heere verlost hadde vander handt
syner vyanden/ende vander handt Sauls/
2 Ende sprack:

HErtelick lief hebbe ick v Heere / mijn
Sterckte.
3 b Heere mijnen Roodtsteen / mijn
Burcht/ mijn Verlosser/ myn Godt/ mynen
c† Troost/ d op dien ick vertrouwe: mynen
Schilt/ ende Hoornemijns Heyls/ eñ mijn
Beschutter .
4 e Ick wil den Heere louen eñ aenroepen/
so worde ick van mynen vyanden verlost.
5 f Want my omuingen des doots g† ban=
den/ ende de Beken Belials verschrickten
my.
6 Der Hellen banden omringhen my/ ende
des doots stricken ouerweldichden my/
7 h Wanneer my angst is/ so roepe ick den
Heere aen/ eñ schreye tot mynē God/ so ver
hoort hy mijn stemme van synen Tempel/
ende mijn roepen coemt voor hem/ tot synē
oozen.
8 i De Aerde beefde ende wert beweecht/ eñ
de fundamē ten der Bergen beuerdē haer/
ende beefden/ doe hy toornich was.
9 Damp ginck op van syner nuesen/ eñ ver
teerende vyer van synen monde/ dat het k†
daer van blieruide.
10 Hy neyghde den Hemel / ende voer daer
af/ende donckerheydt was onder syne voe=
ten.
11 Ende hy voer op den Cherub/ endevlooch
daer henen: l hy sweefde op de vederen des
windts.
12 m Zijn Tente rontō hem was duysternis=
se/ende swarte dicke Wolckē/ daer was hy
in verborghen.
13 Vandē n glantze voor hem/ deyldē hen de
Wolcken/ met Haghel/ ende Blixem.
14 Ende de Heere donderde inden Hemel/ eñ
de Hoochste liet wt o† synē Donder/ p met=
Haghel ende Blixem.
15 q Hy schoot syne r† stralen/ eñ verstroyde=
se: hy liet seer blixemen/ ende verschrictese.
16 Daer sachmen watergaten/ eñ des Aerd
bodems gront wert ontdect/ Heere/ van u=
wen schelden/ van den adem ende snuyuen
uwer nuesen.
17 Hy schicte wt vander Hoochte/ eñ haelde
my/ t ende troch my wt groote wateren.
18 Hy verlossede my vā mynen sterckē vyan=
den/ van mynē haters/ die my te machtich
waren.
19 Diem y ouerweldichden ter tijdt mijns
ongheluks/ u ende de Heere wert mijn toe=
uersicht.
20 Eñ hy voerde my wt in het ruyme: hi rue=
te my daer wt/ want hy hadde lust tot my.
21 De Heere doet wel aē my/ na myner x ge=
rechticheyt hy vergeldet my/ na de reynic=
heyt myner handen.
22 Want ick houde de y wegen des Heeren/ eñ
en ben niet Godloos teghen mynen God.
23 Want alle syne Rechten hebbe ick voor
ooghen/ ende zyn gebot en worpe ick niet
van my.
24 Maer ick ben sonder vlecke voor hem/ eñ
beware my voor sonde.
25 z Daerō vergeldet my de Heere na myner
gerechticheyt/ na der reynicheyt mijner hā=
den/ voor synen ooghen.
26 a By den heylighen sijdy heylich/ ende by
den Vromen zijdy vroom.
27 Ende bydē reynen zijdy reyn/ ende by dē
Verkeerden zijdy verkeert.
28 Want ghy helpet den ellendigen volcke
b ende de hooghe ooghen vernedert ghy.

a 2.Sa.22.1.
b 2.Sa.22.2. Psal.91.2. ende.144.2.
c† An. Hoort.
d Heb.2.13. 2.Sa.22.4.
f Psa.116.3.
g† An. smerten.
h Thre.3.1. Jone.2.2. Psalm.3.5. ende 118.5. ende 120.1.
i Mat.27.51. 2.Sa.22.8. 4.Esd.16.16. Judi.16.18.
k† An. daer de kolen vā outfunckt werden.
l Psal.104.3.
m Psa.97.2.
n Of glinster schijn.
o† And. zijn stemme.
p Exo.9.23.
q Haba.3.4. Dan.17.
r† An. pijlen.
s Psal.57.4.
t Psal.40.3.
u Psa.91.9. Esa.34.16.
x Non personalis/sed realis : dat is/ Ick en heb niet wt wreuel aen ghehevē/ maer vē by Gods woort gebleuē/ heb be daer ouer geleden.
y Dat is/ de gerechticheyt daer hi hier vā spreecke.
z Iob.33.20. a 2.Sa.22.26.
b Pro.6.17. Esa.2.11. 1.Pet.5.5.

c Psa. 119.105
d Of keersse
e Phil. 4.13

29 c Want ghy verlichtet mijn d licht: de Hee
re myn God maeckt mijn duysternisse licht
30 Want met v can ick kryghsvolck versing
ten/ende met e mynen God ouer de mueren
springhen.

f Psa. 12.7. ende. 19.9. eñ 119. 140. Prou. 30.5.
g Deut. 4.35 ende. 35.39.
h Of/ Rotze: of Steencate
i Abac. 3. 19.
k Psa. 144.1. 2. Sa. 22.35.
l † And. ver-breken.

31 Gods weghen zijn sonder vlecke: f de re-
den des Heerē zijn voorlouteert: hy is eenen
schilt allen die hem betrouwen.
32 g Want waer is een God / sonder allen
de Heere? of een h Hordt / sonder onse God
33 i God rustet my met kracht/ende maeckt
myne weghen sonder vlecke.
34 Hy maeckt myne voeten ghelijck dē Her-
ten/ende settet my op myne hoochte.
35 k Hy leert myn hant stryden /eñ leert my
nen arm eenen metalen boghe l† spannen.
36 Ende geeft my den schilt ws Heyls/ende
uwe rechterhant sterckt my: ende wanneer
ghy my veroótmoediget / so maecktẏ my
groot.
37 Ghy maket onder my ruymte te gaē dat
myne enckelen niet en slibberen.
38 Ick wil myne vyanden naiaghen / ende
haer grijpen/ende niet omkeeren/ tot dat
ickse omghebracht hebbe.
39 Ick wilse versmyten/ ende en sullen my
niet wederstaen: sy moetē onder myne voe
ten vallen.
40 Ghy kont my rusten met sterckte tē strij
de: ghy kont onder my worpen/ die hen te-
ghen my setten.
41 Ghy geeft my myne vyandē in de vlucht
dat ick myne haters verstoore.

m Pro. 1.28 Hebr. 12.17

42 m Sy roepen /doch daer en is geen Hel-
per: totten Heere/doch hy en antwoordet
hen niet.

n Of te mor selen stootē/ of† And. ver pletteren.

43 Ick wilse n ontwee stooten/als stof voor
den winde: ick wilse o† wechruymen / als
den dreck op der straten.
44 Ghy helpet my vanden twistighen volc-
ke: ende maket my een Hooft onder de Hey
denen: een volck dat my niet en kende/ die-
nt my.

p† And. de vreemde kin deren hebbē hen my ghe loochent.
q† An. tzay pelen. ver-schricken in hare binnen kameren
r Of/ Sterck te.
s Of met moetwille onbillicken
t Rom. 15.9
u 2. Sa. 22.50

45 Het hoort my met ghehoorsamen ooren:
p† ende den vreemden kinderen heeft het
tegen my gefaelgeert.
46 De vreemde kinderen versmachten/ende
q† grabbelen in haren banden.
47 De Heere leeft/ ende ghelooft zy mijn r
Hordt/ende de God mijns Heyls moet ver
heuen worden.
48 De God die my wrake gheeft/ eñ dwingt
de volcken onder my.
49 Die my verlost van mynen vyanden: en-
de verhoocht my wt dien/ die hen teghen
my setten: ghy helpt my vanden s verme-
tenen.
50 t daerom wil ick v dancken Heere onder
de Heydenen ende uwen Name lof singen.
51 Die synē Koninck groot u Heyl bewyst/
ende wel doet synen ghesalfden/ dauid eñ
synen zade eewichlick.

Den xix. Psalm.

1. Een vrolicke Prophetie vanden Euā
gelio (diēs loflicke prijs hier aengestelt
wort) ouer de gantsche Werelt te verbrey
den door de Apostelen 13. Aent eynde bidt
hy om vergiffenisse/ so hy ergens vanden
woorde zy ghewecken/ende dat hy daer
voortaen totten eynde toe door Godlicke
regeringhe mūe bewaert worde.

a Psa 89.6. ende. 97.6. Rom. 1.20.
b† And. on-derslach wt spānen
c† An. op dē anderē stoo-tē de reden voortwaerts ende eenen op den ande ren doet het houdē.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singhen.

2 De Hemelen a vertellen de eere Gods/
ende b † vastichept verkondicht syner
handen werck.
3 Eenen dach c† seydt het den anderen /en
de eenen nacht doet het kondt den anderē.
4 Daer en is geen sprake noch reden/ daer
men hare stemme niet en hoore.
5 d haer recht snoer gaet wt in alle landen/ d Rom. 10.18
haer reden aen der Werelt eynde: hy heeft
der e Sonnen een Hutte in den selfighen e Gen. 1. 16.
ghemaeckt/ 4. Esd. 6 45
6 Ende deselue gaet daer wt als een Bruy Syr. 43.2.
degom wt syner kamer: f ende verblijdt f Luc. 24.46
haer als een Helde/ g teloopen den wech. g Syr. 43 15
7 Sy gaet op aen een eynde: des Hemels/
eñ loopt wederom tot aen dat selue eynde: h Syr. 43.17
eñ h niets blijft voor haer hitte verborgen
8 i De Wet des Heeren is sonder vlecke./ i Psalm 22.9
ende verquickt de zielen: de getuyghenisse ende. 18.31.
des Heeren is ghewis/ k ende maeckt de on eñ. 119.146.
verstandighe wijs. k Deut. 4. 6.
9 De beuelen des Heeren zijn gherechtich l Psalm. 22 9
ende verblijden het herte: l de ghebodē des ende 18. 31
Heeren zijn louter/eñ verlichten de oogen ende. 119.105
10 De vreese des Heeren is reyn/ende blijft Prou. 30. 5.
eewichlick: de Rechten des Heeren zijn wa-
rachtich/al te samen rechtueerdich.
11 m Sy zijn kostelicker van goudt ende veel m Iob 28.19
schoons goudts: sy zijn soeter van heunich Prou. 8. 10.
ende heunichseem.
12 Oock wert v knecht door haer vermaent: n Psal. 119.2
n ende wiese houdt/ die heeft grooten loon. Ioan. 8. 51
13 Wie can mercken hoe dickwils hy feylt?
vergheeft my de verborghen ghebreken.
14 Bewaert oock uwē knecht voor den stou
ten/dat sy niet ouer my heerschen: so sal ick
sonder vlecke zijn/ende onschuldich blijuen
van grooter misdaet.
15 Laet v wel behaghen den reden mijns
monts/ende het spreken mijns herten voor
v: o Heere mijn p† Troost ende mijn verlos o Psal. 18. 3.
ser. p† Anders Hordt. Rots

Den xx. Psalm.

1. Een gemeyn ghebedt voor de welvaert
der Ouerheyt/ datse God in allen goeden
ende vare regere ende bescherme.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.

2 De Heere verhoore v inder noot: den
Name des Gods Iacobs beschutte v.
3 Hy sende v hulpe vanden Heylichdom/
ende stercke v wt Zion.
4 Hy ghedencke alle ws Spijsoffers / eñ a† And. tot
v Brandtoffer moet a† vet zijn. Sela. asschen wor
5 Hy b geue v wat v herte begheert / ende den.
veruulle alle uwe aenslaghen. b Psal. 37. 4.
6 Wy roemen dat ghy ons helpet/ende in-
den Name onses Gods worpen wy de Ba
niere op: de Heere veruulle alle uwe bede.
7 c Nu mercke ick dat de Heere synen Ghe c Dat is
salfden helpt/ende verhoort hem in synen God moet
Heyligen Hemel: d† zijn rechterhandt helpt helpen ende
geweldichlijck. raden/ onse
8 e Jene verlaten hen op wagens eñ peer- aenslaghen
den: wy daerenteghen dencken aen den Na ende doenius
me des Heeren onses Gods. anders te
9 Sy zijn neder ghestoort ende ghevallen: vergheefs.
wy daerenteghen staen opghericht. d† An. met
10 Helpt Heere: de Coninck verhoore ons / cracht synes
wanneer wy roepen. heylsamer
rechterhant

Den xxj. Psalm.

1. Een Prophetie van Christo ende sy- e Iudi. 9.8.
nen Kercke: Het en can ymmers van Dauid 2. Re. 19 32.
niet verstaen worden dewijle hy seyt: Hy sal Esaie. 30.2.
leuen eewichlicken. ende zy gesettet ten se- ende. 31. 1.
gen/namelicken dat hy andere segene/ als
Gen. 12. staet. 13. Hier wordt oock toeghe-
settet een Prophetie vanden afual ende on-
derganck der Synagoge.

1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.

2 ᵃ HEere / de Coninck verheucht hem in
uwer cracht: ende hoe gantsch vrolick
is hy in uwer hulpe.
3 ᵃ Ghy gheeft hem zijns herten wensch / eñ
en weygheret niet / wat zijnen mondt bidt
Sela.
4 Want ghy overschuddet hem met goe-
den seghen: a ghy settet een gulden kroone
op zijn hooft.

a2.Sa.12.30

5 Hy bidder u om het leven / so geeft ghy hē
een lanck leven / altoos ende eeuwichlick.
6 Hy heeft groote eere aen uwer hulpe: gy
legget lof ende cieragie op hem.
7 Want ghy settet hem ten segen eewich-
lick: ghy verheuget hem met der vruechdē
ws aenghesichts.
8 Want de Coninck hoept op den Heere /
ende sal door de goedicheyt des Hoochsten
vast blijven.
9 U hant sal vinden alle uwe vyanden : u
rechter handt sal vinden die u haten.
10 Ghy sultse maken als eenen vyerouen /
wanneer ghy in de sake sien sult: de Heere
salse verslinden in sijnen toorn / het vyer
salse verteeren.
11 Hare vrucht sult ghy ombringhen van-
den Aerdbodem / eñ haer zaet vanden men
schen kinderen.
12 Want sy dachten u quaet te doen / ende
maeckten aenslaghen / die sy niet en kondē
uytvoeren.
13 Want ghy sultse ter schouderen maken:
met uwer pese sult ghy teghen haer aenge-
sicht ooghen.
14 Heere et verheft u in uwer cracht / so wil
len wy singhen / ende louen uwe macht.

b Dat is / Dat sy al-tijdts vlu-ghen ende ongheluck lijden moe-ten.
c Hebr. Heft u op

Den xxij. Psalm.

1. Prophetie van Christo / daer eerst sy-
ne vernederinge. 23. ende daerna syne ver-
hooginge. 26. met tsamen zijns rijcx uytbrei
dinge ende ghedurichheydt inghesongen
wordt.

1 Eenen Psalm Davids voor te singen / vā
der Hinde, a die vroech ghejaecht wort.

a Hebr. der dagheraedt
b Ma. 27.46
Mar. 15.34.

2 MIn God / u mijn God / waerom hebt
ghy my verlaten? ick huyle / doch mijn
hulpe is verre.
3 Mijn God / des daechs roepe ick / so en
andtwoordet ghy niet / ende des nachts
en swijghe ick oock niet.
4 c Doch / ghy zijt heylich / die ghy woonet d
onder den lof Israels.
5 Onse Vaders hoepten op u / ende doe sy
hoepten / holpet ghy hen uyt.
6 e Tot u riepen sy / ende werden verlost: zy
hopten op ende werden niet tot schanden.
7 Ick daerentegē ben eenen worm ende
gheen mensche / eenen spot der lieden / ende
verachtinghe des volcx.
8 Alle die my sien / spotten myner : sperren
den mont op ende schudden den kop:
9 g Hy klage het den Heere / die helpe hem
uyt / ende verlosse hem / heeft hy lust tot hē.
10 h Want ghy hebt my uyt myner moeder
lijve ghetoghen: ghy waret myne toever-
sicht / doe ick noch aen myner moeder borst
ten was.
11 Op u ben ick ghewoorpen uyt moeder lij-
ue: ghy zijt mijn God van myner moeder
lijf aen
12 Weest niet verre van my / want angst is
na by: want hier en is gheen helper.
13 Groote Ossen hebben my omringt / i f
vette Ossen hebben my omringt.
14 k Haer kelen sperren sy op tegen my / als
een brullende ende verscheurende leeuwe.

c Levit. 19.2.
1. Petr. 1.16
d Dat is in den heylighē volcke / daer men u looft in Israel.
e Judic. 3.9
10.10
f Ps. 109.24.
Mat. 27.39
g Ma. 27.43
Sapie. 2.18.
h Psal. 71.5
ende. 129.15
i f Hebr. uyt Basan.
k Psa. 35.21

15 l Ick ben uyt gegoten als water: alle my-
ne beenen hebben hen ghedeylt / mijn herte
is in mynen lijve / als ghesmolten was.
16 Myne krachten zijn verdroogt / als een
potscherf / ende mijn tonge kleeft aen my-
nen m cake / ende gy legt my in des doots
stof.
17 Want honden hebben my omringt / ende
der boosen Rotte heeft hem over my ghe-
maeckt: n sy hebben myne handen ende voe
ten doorgraven.
18 Ick mochte alla myne beenen tellen: * sy
ymmers schouwen eñ sien haren lust aē my.
19 o Sy deylen myne kleederen onder hen /
ende worpen het lot om myn ghewaede.
20 Doch ghy Heere en weest niet verre: mijn
Stercke haest u my te helpen.
21 Verlost myn ziele vanden sweerde / mijn
eensaeme vanden honden.
22 Helpt my uyt der kelen des leeuwen / ende
verlost my vanden Eenhooren.
23 p Ick wil uwen Name predicken mynen
broederen / ick wil u inder Ghemeynten roe
men.
24 Roemt den Heere / ghy die hem vreest: hē
eere alle zaet Jacobs / ende voor hem schroe
me hem alle zaet Israels.
25 q Want hy en heeft niet veracht noch ver
smaet de ellende des armen / ende syn aen-
sicht voor hem niet verborghen: r ende doe
hy tot hem s schreyde, hoorde hy het.
26 U wil ick prijsen inder grooter Ghemeyn
ten: ick wil myne belofte betalen voor dien /
die hem vreesen.
27 t De ellendighe sullen eten / dat sy satt
worden ende die na den Heere vraghen / sul
len hem prijsen: uwe herte sal eewich leven
28 Aller Werelt eynde worde ghedacht / dat
sy hen totten Heere bekeeren: ende voor hē
aenbidden alle geslachten der Heydenen.
29 Want de Heere heeft een Rijcke / ende hy
heerschet onder de Heydenen.
30 Alle u Vetten op Aerden / sullen eten eñ
aenbidden: x voor hem sullen de knyen buy
ghen / alle die inden stof ligghen / ende die /
die kommerlick leven.
31 Hy sal een zaet hebben dat hem dient:
vanden Heere salmen verconidighen tot
kindts kinde.
32 Sy sullen komen / ende syne gherechticheyt
predicken: den volcke dat geboren wort / dat
hy het doet.

l Josu. 7.5.
2. Sa. 14.14.
m Dat is / het ghehe-melte des monts.
n Ma. 27.35
Mar. 15.24
Luc. 23.33.
Joan. 19.18.
* Sy koelē haren moet aen my.
o Ma. 27.35
Joan. 19.24
p Psal. 35.18
Joan. 20.17
Hebr. 2.12.
q Psal. 9.10
r Psa. 10.17.
ende. 34.7.
s Of riep /
t Psa. 131.15
u Dat zijn de rijcke ende groote: die int stof liggen: zijn de arme eñ slechte: Die qualick eñ kommerlick leven / of ter doode be-reyt zijn / al-le sullen Christum aē bidden.
x Esai. 45.23
Roma. 14.11
Phil. 2.10.

Den xxiij. Psalm.

1. Besinghet Gods wonderbare ghe-
nadicheyt ende weldaden aen zijn Gemeyn
te / dat hyse als een Herder / met synē woor
de weydt / troost / regeert, ende beschermt.

Eenen Psalm Davids.

1 DE Heere is mijn a Herder : my en sal
niets ontbreken.
2 Hy weydet my op een groene landou
we / ende voert my ten verschen watere.
3 Hy verquickt mijn ziele / hy voert my op
der rechter strate / om zijns Naems wille.
4 b Ende wanneer ick alreede wandelde in
duysteren dale / so en vreesde ick doch geen
ongheluck: want ghy zyt by my: uwē stock
ende staf troosten my.
5 Ghy bereydet voor my eenen disch tegē
myne vyanden: ghy salvet mijn hooft met
olye / ende schencket my vol in.
6 Dat goede ende de barmherticheyt sullen
my volghen mijn leefdaghe / c ende sal blij-
ven inden Huyse des Heeren eewichlick.

a Esai. 40.11
Jerem. 23.5
Hese. 34.33.
Joan. 10.11
Hebr. 13.20.
1. Petr. 2.25
ende. 5.4.
b Psal. 10.
c Psal. 27.4.

Den xxiiij. Psalm.

1. Een Prophetie vandē Rijcke Christi
of der

of der Kercken ouer de gantsche werlt ver-
breyt / die hy seker merckteeckenen geeft/
dat sy hebbe heylsame leere/ een herte door
den gelooue gereynicht/ ende een onschul-
dich leuen/ 7. aen den eynde/ is een heftige
vermaninghe/ als vooren inden tweeden
Psalm.

1 Eenen Psalm Davids.

DE a Aerde is des Heeren / ende wat
daer in is: dē Aerdtbodem / ende wat
daer op woont.
2 b Want hy heeft hem aen de Zee ghe-
fondeert/ende aen de wateren bereydet.
3 c Wie sal op des Heeren Berch gaen? eñ
wie sal staen aen syner heyligher Stede?
4 Die onschuldighe handen heeft / d ende
reyn van hertē is: die niet lust en heeft tot
looser leere/ e eñ en sweert niet valschelick.
5 Die sal den seghen vanden Heere ontfan
ghen/ ende gherechticheyt / vanden Godt
zijns heyls.
6 Dat is het gheslachte dat naer hem
vraecht / dat daer soecht f u aenghesicht
Jacob. Sela.
7 g† Maeckt de poorten wijdt / ende de
deuren inder Werelt hooghe / dat de Co-
ninck der eeren intrecke.
8 Wie is de selue Coninck der eeren? het
is de Heere sterck/ende machtich/de Heere
machtich inden strijdt.
9 Maeckt de deuren wijdt / ende de deurē
inder Werelt hooghe, dat de Coninck der
eeren in trecke.
10 Wie is de selue Coninck der eeren? het
is de Heere h† Zebaoth: Hy is de Co-
ninck der eeren. Sela.

a Exo.14. 5
Deu. 10.14.
1.Sam.2.8
1.Cor.10.26
Psal 50.12.
Jere. 27.5.
b Hiob.38.6
Psal. 136.6.
c. Psal.15.1.
d Psal.73.1
Esai.33.14.
Mat. 3.8.
e Exo.20.7
f Dat is/
Gods aen-
sicht eñ te-
genwoordic-
heyt/die int
volck Israë-
els was. eñ
anders ner-
gens.
g† Au. Ver
heft uwe
hoofden O
ghy poortē
eñ wordt
verheuen O
ghy eewige
poortē/ dat
etce.
h† And. der
heyrscharē.

Den xxv. Psalm.

1. Bidt dat hem God met synē woorde
regere/ 7. zijne sonden vergheue. 15. ende
van alle vaerlicheden die der Kercken vy-
anden aenrichten/ verlosse. Eñ hier wort
seer syn wtghedruckt de aenvechtinge der
ghener/die in waren gheloone bidden/ die
hen nu troosten/ nu vermanen / nu weder-
om hen tot den ghebede gheuen. etce.

1 Eenen Psalm Davids. Aleph.

NA den Heere verlangt my.
2 Beth. Mijn God a ick hope op
u/ en laet my niet te schande worden:
b dat hen mijne vyanden niet en verbligdē
ouer my.
3 Gimel. c Want niemāt wert tot schan-
den die uwer verbeydt: doch te schande moe-
ten worden de d loose verachters.
4 Daleth. e Heere wijst my uwe weghen
ende leert my uwe paden.
5 Vau He. Leydt my in uwer waerheyt/
ende leert my; Want ghy zijt de Godt die
my helpt/daghelicks verwachte ick uwer.
6 Zain. Ghedenckt Heere aen uwer bar-
mherticheyt / ende aen uwe goedertieren-
heyt/die vander Werelt aen gheweest is.
7 Heth. f Ghedenckt niet de sonden my-
ner ionckheyt/eñ myner ouertredinge: ge-
denckt daerentteghen myner/ na uwer bar-
mherticheyt/om uwer goetheyt wille.
8 Thet. De Heere is goet ende vroom:
daer om onderwijst hy den sondaers op
den weghe.
9 Jod. Hy leydt de elendighe recht/ende
leert den ellendighen synen wech.
10 Caph. De weghen des Heeren zijn ene
kel goetheyt ende waerheyt / dien die zijn
Verbondt ende Ghetuyghenisse houden.
11 Lamech. g Om uwes Naems wille
Heere weest ghenadich mijner misdaet/ die
daer groot is.

a Psal.25.1.
ende 71.1.
b Psal.13.5
ende 30.2.
c Rom.9.33
ende 10.11.
Esai.28.16.
Psal.31.2.
d Psal.27.11
ende 86.11
e Die groo-
te eñ doch
nietige oor-
sakē hebbē
te dachten:
als ghewelt/
konst/ wijs-
heyt / rijck-
dom/etce.
f Job.13.26

g Psal.43.25
Jere.33.8.

12 Mem. Wie is die/die den Heere vreest
hy sal hem onderwijsen h† den bestē wech.
13 Nun. Sijn ziele sal inden goeden woo-
nen/ende zijn zaet sal het lant besitten.
14 Samech. i De heymelickheyt desHeerē
is onder dien / die hem vreesen / ende zijn
Verbont laet hy hen weten.
15 Ayn. Myne ooghen sien altwege tot
den Heere: want hy sal mynen voet wt den
nette trecken.
16 Phe. Keert u tot my/ende weest my ge-
nadich / want ick ben eensaem ende ellen-
dich.
17 Zade. Den angst mijns hertē is groot/
voert my wt myne nooden.
18 Coph. k Siet aen mynen iammer ende
ellende/ ende vergeeft my alle mijn sonden.
19 Res. Siet aen / dat myner vyanden so
vele is/ l ende haten my wt m wreuele.
20 Sin. Bewaert mijn ziele/ ende verlost
my / en laet my niet te schande worden /
want ick vertrouwe op u.
21 Tau. Slecht ende recht dat behoede
my/ want ick verwachte uwer.
22 Phe. Godt verlosse Israel wt alle sy-
ne noodt.

h† Anders
heurlicken
i Jere.31.33
k Psal. 3.3.
l Joa.15.25.
m Of moet
willigher
schamperhz
oft booshz.
And. tresse-
licken of op
andelicken
hart.

Den xxvi. Psalm.

1. Biddet onder den persoon der Kerc-
ken Christi/ teghen de valsche broeders/ eñ
de Kercke der Godloosen / die het Euange-
lium als ketterie verdoemen/ende de God-
salighe op menigherley wijse schelden / en-
de beleedighen: Ende is hier een aerdighe
beschrijuinghe beyder Kercken/ende haren
handel ende wandel.

1. Eenen Psalm Davids.

HEere a besteit my recht / want ick b†
ben onschuldich: ick hope op den Hee-
re daerom en sal ick niet vallen.
2 c Proeft my Heere / ende versoeckt my /
reynicht myne nieren/ende mijn herte.
3 Want uwe d goetheyt is voor mynē oo-
ghen/ ende ick wandele in uwer waerheyt.
4 Ick en sitte niet by de ydele lieden/ e eñ
en hebbe niet ghemeynschap met den val-
schen.
5 Ick hate de vergaderinghe der boosach-
tigen/ eñ en sitte niet by den Godloosen.
6 f Ick wassche myne handē met onschult/
ende houde my Heere tot uwen Altaer/
7 Daermen hoort de stemme des dancks/
ende Daermen predickt alle uwe wonde-
ren.
8 Heere / ick hebbe lief de stede uwes huys/
ende de plaetse daer u eere woont.
9 Raept mijn ziele niet wech met den son-
darē/ noch mijn leuen met den bloetdorsti-
ghen.
10 Welcke met boose tucken omgaen / g eñ
nemen gheerne gheschenchen.
11 Ick daerenteghen wandele onschuldich-
lick: verlost my/ ende weest my ghenadich.
12 Mynen voet ghaet richtich: h ick wil u
louen Heere in de vergaderinghen.

a Psal.17.1
b† Anders
wandele.
c Psal.139.23
d Of goede-
tierenheyt.
e Eph. 5.11.
f Esai. 1. 16
Godts
huys ende
versamelin-
ge is /waer
Godts
woort gaet
eñ anders
nerghens:
wāt aldaer
wordt God:
daer d prijst
hy so vrolic
Gods huys
om des
woorts wil
le/ Psal. 12.
g Exo.23.8.
Deut.16.19.
Syra.20.31.
h Psal. 22.
23. ende 35.
15.

Den xxvij. Psalm.

1. Eerstelick seydt hy danck / voor de
verlossinge/ die hem gheschiet is / 7. daer
naer begeert hy inden woorde bewaert/ eñ
voor syne listige vyandē beschermt te wor-
den.

1 Eenen Psalm Davids.

DE Heere is mijn licht ende mijn Heyl:
voor a wien soude ick vreesē: b de Hee-
re is mijns leuens kracht: Voor wien
soude my grouwelen/
2 Daerom/ so de boosen/ mijn teghenparthy-
ders eñ vyandē aen my willē/ mijn vleesch

a Psal. 112.
4.7.
b Hab.3.19.

se verslinden / moeten sy aenloopen ende
vallen.
3 c Wanneer hem alreede een heyr teghen
c Psal.3.7. ende.118.10. Syrach 34. 16.
my leyde/ so vreest hē van noch myn herte
niet : wanneer hē krijch tegen my verheft/
so verlaete ick my op hem.
4 d Eenerley bidde ick van den Heere dat
d Luc.10.42 e Psal.23.6.
haddeick geerne: e dat ick indē huyse des
Heeren blijven mochte myn leefdaghe : te
aenschouwen de schoone Godsdienstē des
Heeren / ende synen Tempel te besoecken.
5 f Want hy bedeckt my in syner hutten/
f 1.Sam.21.1
ter booser tijt : hy verberght my heymelick
in syner tente/ g ende verhoocht my op ee-
g 1.Sam.23. 19.
nen rotzsteen.
6 Ende sal nu verhoogen mijn hooft/ouer
myne vyanden/ die rontom my zijn: so wil
ick in syner hutten lof offeren : ick wil sin-
ghen ende lof seggen den Heere.
7 Heere/ hoort myn stemme/ wanneer ick
roepe weest my genadich/eñ verhoort my.
8 Mijn herte hout u voor u woort/Ghy
sult mijn aengesicht soecken: daerom soec-
ke ick oock Heere u aengesicht.
9 Verberght u aenghesicht niet voor my/
ende en verstoot niet inden toorne uwen
knecht : want ghy zijt mijn hulpe. en ver-
laet my niet / ende en treckt de hande niet
van my af/God myn Heyl.
10 Want mijn Vader ende mijn Moeder
verlaten my/ doch de Heere neemt my op.
11 h Heere wijst my uwen wech/eñ leyt my
h Psal.25.4 i† Anders/ (Het ware met my wt gheweest) en hadde ick niet gelooft/ ic sal het goede sien/ etc. k Dat is/ daer het wel gaet. l Psal.31.25
op rechter bane / om myner vyandē wille.
12 Gheeft my niet indē wille myner vyan-
den; want valsche ghetuygen staen tegen
my / eñ doē my onrecht sonder schuywen.
13 i† Ick ghelooue ia doch dat ick sien sal/
het goet des Heeren inden lande der k le-
uendighen.
14 l Verbeydt des Heeren / weest ghetroost
ende onuersaecht / eñ verbeyt des Heeren.

Den xxviij. Psalm.

1. Desen Psalm schijnt gheschreuen te
zijn van David / doe hy in perijckel was
om des Konincrijcx wille / daer hy van
God door Samuel toe gheroepen was :
wāt hy bidt om bescherminge voor sulcke
vyanden; die allesins met list omghingen/
eñ niets opentlick aen en richteden : ghe-
lijck als Saul inden beginne dede.

1. Eenen Psalm Davids.

a Anders/ sterckte.

WAnneer ick roepe tot u / Heere mijn
a † Hort/so en swijcht my niet : op
dat niet/so ghy swijghet/ick ghelijck
worde dien die in de Helle varen :
2 Hoort de stemme myns smeeckens/wan
neer ick tot u schreye / wanneer ick myne
handē ophesse/tot uwen heyligen Choor.
3 Treckt my niet henen onder den God-
loosen/ eñ onder den quaetdoenders b die
b Iere.9.8
vriendelick spreken met haren naesten / eñ
hebben het boose int herte.
4 c Geeft hen na harer daet / eñ na haren
c Iob.34.11 Iere.17.10. Roma.2.6. Psal.62.13.
boosen wesen : geeft hen na de wercken
harer handen/ betaelt hen wat sy verdient
hebben.
5 Want sy en willen niet achten op het
doen des Heeren/noch op de werckē syner
handen: daerom sal hyse breken/ende niet
bouwen.
6 Gelooft zy de Heere/ want hy heeft ver-
hoort de stemme mijns smeeckens.
7 d De Heere is mijn sterckte ende mynen
d Rom.8.18
schilt/ op hem hoopt mijn herte/ eñ my is
gheholpen : ende mijn herte is vrolick/ eñ
ick wil hem dancken met mynen liede.
8 De Heere is haer sterckte : hy is de
Sterckte / die synen Ghesalfden helpt.
9 Helpt uwen volcke/ eñ segent u e Erve/
e Deut.32.9
eñ weydtse ende verhoochtse eewichlick.

Den xxix. Psalm.

1. Een Prophetie vandē Rijcke Christi /
dat door het Evangelium toegerichtet sou-
de worden : eñ desen gantschen Psalm is
inden verstande dieypgrondich ghelijck als
oock vanden Propheten sulcke heymelick-
heden onder gelijcke redenen bewanden
ende verhult worden.

1 Eenen Psalm Davids.
2 BRenget herwaerts den Heere / ghy
Gheweldige / brenget herwaerts den
Heeren/ eere ende sterckte.
3 a Brenget herwaerts den Heere eere
a Psal 96.7 b Of. vercierssel wt meysel.
zijns Naems : bidded aen den Heere in
heylighe b vercieringhe.
4 De c stemme des Heeren gaet op de
wateren/ d de God der eeren dondert/ e de
Heere op groote wateren.
c Exod.7.2. d Exo.9.23 e Exo.14.27 f Hesek.17. 22.
5 f De stemme des Heerē gaet met macht/
de stemme des Heeren gaet eerlick / de
stemme des Heeren verbreect de Cede-
ren/ de Heere g † verbreeckt de Cederen in
g † Anders/ verbreeckt
Libano/
6 Ende maecktse springhen als een Kalf/
h Deut.3.9 i Iob.39.12 k Nume.11. 3.
Libanon ende h Sirion/ als eenen iongen i
Eenhoren.
7 De stemme des Heeren houwet k als
vyervlammen.
8 De stemme des Heeren beweecht de
woestijne/ de stemme des Heeren beweecht
de woestijne Kades.
9 De stemme des Heeren l † beweecht de
l † Anders/ maket vare
Hinden/ende ontbloot de Wouden/ende in
synen Tempel sal hē yeghelick eere seggen.
10 De Heere sit een sundtvloet aen te rich-
m Psal.10. 16.
ten / m ende de Heere blijft een Koninck in
eewichheyt.
11 De Heere sal synen volck kracht gheven:
n Dat is/ dat hen wel gaen sal.
de Heere sal zijn volck segenen met n vrede.

Den xxx. Psalm.

1. Dancket God / dat hy hem / of van
doodlicke kranckheyt / oft van sulcker aen-
* 2.Sam.5.9 a Psal.25.2. b 1.Sam.2.6 c Psal.86.13 d Dat is/ predicket / dat God nu zy een God der valschē hyycheleers/ als sy hen toonē/ maer hy is heylich / eñ heeft de rechte Heylighen lief. Psal.18. 28. e Esai.54.7 2.Cor.4.17 Mich.7.18. f Het en is synen ernst niet : hy meynet goet ende niet het sterven/ als soot hem voelen laet.
vechtinge daer hy anders niet dan dē doot
in en sach / verlost hebbe : eñ is hier eenen
schoonen lof der barmherticheyt Gods eñ
troostinge/ dat God de syne/ hoe wel hyse
een kleyne tijt castijdt/ dannoch wederom-
me wt helpt : als hy seydt : Want synen
thoorne/ etc.

1. Eenen Psalm te singhen / vander *
inwijinghe des huys Davids.

1 ICk prijse u Heere/want ghy hebt my ver
hoocht/a ende en laet myne vyanden hen
niet ouer my verheugen.
3 Heere mijn God/ doe ick schreyde tot u/
maeckte ghy my ghesondt.
4 b Heere ghy hebt mijn ziele wt der Hellē
gevoert/ c ghy hebt my levendich behoudē/
daer die in de Helle varen.
5 Ghy Heylighen/ lofsinghet den Heere/
danckt ende prijst u syne Heylicheyt.
6 e Want synen toorn duert eenen oogen-
blick/ende heeft f lust ten leven : den avont
lanck duert het weenen/doch des morgens
de vreuchde.
7 Ick doch sprack doe het my wel ginck:
Ick en sal nemmermeer daer neder liggen.
8 Want Heere door u welbehagē hebt ghy
mynen berg sterck gemaeckt/ doch doe ghy
u aensicht verberghdet / verschrockick.

9 Ick wil Heere roepen tot v / den Heere
wil ick smeecken.
g Psal.6.6. ende 88.12. ende 115.17. Esai. 38.18 10 g Wat is nut aen mynẽ bloede wanneer
ick doot ben? sal v oock het stof dancken:
ende uwe trouwe vercondigen?
11 Heere hoort / ẽ weest my ghenadich:
Heere weest mijn hulper.
12 Ghy hebt my mijn klaghe verandert in
eenen reye: ghy hebt mynen sack wtghe-
toghen / ende my met vreuchden ghegor-
det.
h Mijn Tonghe ẽ snaren spel/ daer ick v mede eere. Psalm.16.9 13 Op dat v lof singhe mijn h eere/ ẽ niet
stille en worde: Heere mijn God/ ick wil v
dancken in eewicheydt.

Den xxxj. Psalm.

1. Een ghebedt/ daer menigherley aen-
uechtringen in ghespeurt worden / als nv
dier/ die God louen / nv wederom dier/ die
daer vertzaghen ende God aenbidden/ nv
dier/ die oock andere tot den ghelooue ver
wecken ẽ stieren / etc? Welcke verschey-
denheyt eenen schoonen troost met hem
brengt. want daer in sietmen/ dat oock de
Heyligen niet altoos euen gelijcke vastic-
heyt en houden in de aenuechtingen.

1. Eenen Psalm Dauids voor te singen.

a Psalm.7.1 ende. 25.2. ende. 71.1. Sprac.2.12. 2 HEere a op v betrouwe ick/ en laet my
nemmermeer te schanden worden: ver-
lost my door uwe gherechticheydt.
3 Neycht uwe ooren tot my/ haestelicken
helpt my: weest my eenẽ stercken Rotzsteen
ende Burcht dat ghy my helpt.
4 Want ghy zijt mijn Rotzsteen ende mijn
Burcht: ende om ws Naems wille/
woudet ghy my doch leyden ende voeren.
b 1.Sam.19.1 ẽ 23.7.24. 5 b Ghy woudet my doch wt den nette
trecken/ dat sy my ghestelt hebben: want
ghy zijt mijn stercke.
c Luc.23.46. Acto.7.59. 6 c In uwe handẽ beuele ick mynen geest:
ghy hebt my verlost Heere/ ghy getrouwe
Godt.
7 Ick hate die daer houden op loose leere:
ick hope doch op den Heere.
d Of / goe-dertieren-heyt: 8 Ick verheuge my / ẽ ben vrolick ouer
uwe d goetheyt: dat ghy mijn ellende aen-
siet/ ẽ bekennet mijn ziele inder noot.
e 1.Sam.23 26. 9 e Eñ en ouergeeft my niet in de handen
des vyants: ghy stellet mijn voeten op
wijde ruymte.
10 Heere zijt my ghenadich / want my is
angst: mijn ghestalte is veruallen van
treurẽ/ daer toe mijn ziele/ ẽ mynẽ buyck.
11 Want mijn leuen heeft afgenomen van
droeffenisse/ ẽ mynen tijt van suchtẽ: myn
kracht is veruallen door mijn misdaet/
ende mijn beenders zijn versmacht.
f Psal 44.14 ende 79.1. Iere. 20.10 12 f Het gaet my so qualick/ dat ick ben een
groote versmaetheydt ghewordẽ mynen
nabuerẽ/ ẽ een schuwen mynẽ g magen:
g Of, vrien-den/ of ghe-meynsamẽ: die my sien op der straten/ vliedẽ voor my.
13 Myner is vergheten inder herten/ als
eens dooden: ick ben ghewordẽ als een
ghebroken vat.
14 Want vele schelden my qualick / dat
h 2.Sa.17.1 yegelick hẽ voor my schuwet: h sy raedt-
slagen met malcanderẽ ouer my/ ẽ denc-
ken my het leuen te nemen.
i Psal.25.2. 15 i Ick dan noch Heere hope op v / ende
spreke: Ghy zijt mijn Godt.
k Iob.14.5 16 k Mynẽ tijt staet in uwe handẽ: verlost
my vander handt myner vyanden/ ẽ van
dien/ die my veruolghen.
l Of/ goeder tierenheyt. 17 Laet v aenghesicht lichten ouer uwen
knecht/ helpt my door uwe l goetheyt.
m Psal.25.2 18 m Heere/ en laet my niet te schanden
worden/ want ick roepe v aen: de God-
loosen moeten te schanden ẽ verstommet
wordẽ/ inder Hellen.
19 Verstommen moeten de valsche mondẽ/
die daer spreken tegen den rechtueerdigẽ/
n Of / met schamper versmadin-ghe. stijf / stout ende n schimpich.
20 Hoe groot is uwe goedertierenheyt / die
ghy verborghen hebt dien / die v vreesen/
ende verthoon het dien/ die voor dẽ lieden
op v betrouwen.
21 Ghy verberghetse heymelick by v / voor
yegheliex o trotz: ghy verdeckestse in der
o Of/ ouer-moedicheyt hutten/ voor den twistischen tongen.
22 Ghelooft zy de Heere / dat hy heeft een
wonderliche goedertierenheyt my bewesen
Een vaste stadt / heet. alderley se-kerheyt. in eener vaster stadt.
23 Want ick sprack in mynen vertzaghen/
Ick ben van uwen oogen verstooten: dan
noch hoordet ghy mijns smeeckẽs stemme/
doe ick tot v schreyde.
24 Bemint den Heere alle zijn Heylighen:
de gheloouige behoedt de Heere/ ẽ vergel-
det ryckelickẽ dien/ die hoochmoet oeffent.
25 p Weest ghetroost ẽ onuertzaecht/ alle p Psal.27.14.
ghy die des Heeren verbeydet.

Den xxxij. Psalm.

1. Een klare leere van der rechtueerdich
makinghe: namelicken/ dat wy nerghens
anders door rechtueerdich worden/ vroom
ofte salich zijn/ dan dat ons onser aller son-
den niet toegherekent/ maer ghedeckt ende
quijt gescholden worden. Dat is / Wy en
wordẽ niet gherechtueerdicht door eenige
werckẽ ofte Wetten/ maer alleen door het
ghelooue/ die de barmhertichheyt Gods/ die
in Christo bewesen is / grijpt ende vaet.
So leert Christus/ a Wie aen my gelooft/ a Ioã.3.18. ende. 8.51
die en sal den doot niet sien eewichlick.
Item / b Wie daer ghelooft ende gedoopt b Mar.16.16
wordt / die sal salich worden.

1. Een onderwijsinge Dauids.

WEl dien / dien de ouertredinghen ver-
geuen zijn/ c dien de sonde bedeckt is. c Rom.4.7.
2 Wel den mensche/ dien de Heere de
misdaet niet toerekent: in welckers gheest
gheen valschheyt en is.
3 Want doe ick het woude d verswijghen/
versmachtedẽ myne ghebeenten/ door mijn d Dat is/ Doe ic niet woude be-kennen/ dat euckel son-de in my ware / en hadde myne conscientie geen ruste/ tot dat ick het moeste bekennen/ ẽ alleene op Gods goetheyt betrouwẽ.
dagelicx huylen.
4 Want uwe handt was dach ende nacht
swaer op my: dat mijn sap verdroochde/
als het inden somer dorre werdt. Sela.
5 Daerom bekenne ick v myne sonden/ ẽ
en verhele myne misdaet niet: e ick sprack:
Ick wil den Heere myne ouertredinge be-
kennen: doe vergaefdy my de misdaet my-
ner sonden. Sela.
6 Daerom sullen v alle Heylighen bidden/
ter rechter tydt: daerom wanneer groote
wateruloeden komen/ sullen sy aen den sel-
uen niet gheraken.
7 Ghy zijt mijn beschermer / ghy woudet
my voor angst behoeden/ dat ick verlosset/
gantsch vrolick roemen konde. Sela.
8 f Ick wil v onderwijsen/ ende v den wech e Hiob.13.15 Esa.65.24. Luce.15.18. Pro.28.13. Psal.51.5.
leeren/ dien ghy wandelẽ sult: ick wil v met f Prou.2.3.
mynen oogen leyden.
9 g Weest niet als peerden ende muylen/ g Pro.26.3 Tob.6.14.
die niet verstandich zijn/ welckẽ men toom
ende ghebidt inden mont legghen moet/
wanneer sy niet tot v willen.
10 De Godloose heeft vele plagen: wie daer
entegen op den Heere hoopt / dien sal de h Of. goeder tierenheyt.
goetheyt omuangen.
11 i Verheucht v des Heeren / ende weest i Psal.33.1. ende 97.12.
vrolick ghy rechtueerdige/ ende roemet alle
ghy vrome.

 Den

Den xxxiij. Psalm.

1. Een schoone dancksegginghe/ daer in Godes goedertierenheyt ende weldadē in vertelt werden/ namelickē/ dat hy ons zijn woort gheeft/ de vrome beschermt/ de boose straft/ ende dat hy alle dinck wonderbaerlicken gheschapen heeft. etc. Welcke alles ons tot grooten troost is/ dat so wy weten/ wy hebben so eenen machtighen God/ wy des te stijver op hem vertrouwen derren.

1 Verheucht v a des Heerē ghy rechtveerdighe: de vrome sullen hem heerlick prijsen.
2 b Danct den Heere met harpen/ ende lofsinghet hem op den psalter c† van tien snaren.
3 d Singt hem een niewe liedt: maeckt het goet op snaren spelen met gheschalle.
4 e Want des Heerē woort is warachtich/ eñ wat hy f† toeseyt/ dat hout hy gewisse.
5 Hy bemint Gerechticheyt ende het Gherichte: g de Aerde is vol der h goedtheydt des Heeren.
6 i Dē Hemel is door het woort des Heeren gemaect/ ende alle zijn heyr door dē geest zijns monts.
7 k Hy hout het water in de Zee te samē/ als in eenen lederen balge/ ende leyt de l diepte inde verborghen.
8 Alle werlt vreese den Heere/ eñ voor hem m schuwe hem/ alles wat op den Aertbodem woont.
9 n Want so hy spreect/ so geschiet het: so hy ghebiedt/ so staet het daer.
10 De Heere maeckt te niete den raedt der Heydenen/ ende wendet de gedachten der volcken.
11 p Daerentegen den raet des Heeren blijft eewichlich/ zijns herten ghedachten in eewicheyt.
12 q Wel den volcke/ diens de HEERE is God is: het volck/ dat hy ten Erue vercorē heeft.
13 r De Heere schouwet vanden Hemel/ eñ siet aller menschen kinderen.
14 Van synen vastē throone siet hy op alle/ die op Aerden woonen:
15 Hy buycht henalle het herte: hy mercket op alle hare wercken.
16 Eenen Koninck en helpt niet zijn groote macht: eē Reuse en wort niet verlost door syne groote cracht.
17 t Peerdē en helpen oock niet/ eñ hare groote sterckte en verlost niet.
18 u Siet/ des Heeren ooghe siet op die/ die hem vreesen/ die op zijn goedertierenheydt hopen.
19 x Dat hy hare ziele verlosse vandē doot/ ende voetse inden dieren tijdt.
20 Onse ziele wachtet op den Heere: y hy is onse hulpe ende schilt.
21 Want onse herte verheughet hem syner/ ende wy vertrouwen op synen heyligen Name.
22 Uwe goedertierēheyt Heere zy ouer ons/ ghelijck als wy op v hopen.

a Psa.32.11. ende 97.12.
b Ephe.5.19 Coloss.3.16.
c† And. ende spelen van tien snaren.
d Psa.96.1. ende 98.1. Judit.16.1
e Psa.119.89
f† An. doet/ dat is trouwe.
g Psa.119.64
h Of goedertierenheydt
i Gene.1.6. ende 2.1. Coloss.1.16. Judit.16.17.
k Hiob.26.10 ende 38.10. Gen.1.9. Jerem.5.21.
l Of, afgronden.
m Of/ schroomen.
n Gen.1.3. Psa.148.5. Judit.16.17
o Esai.8.10 ende 19.11. ende 30.1.
p Esa.46.10
q Psa.144.15
r Psa.2.4. Prou.15.3. Job.28.25. 2.Par.16.9. 2.Mat.9.5 ende 12.22.
s Dzis wat sy gedēckē/ dat keert eñ wēt hy/ hoe hy wil.
Proue.16.1. ende 21.1.
t Prou.21.31
u Spr.15.20 ende 34.19. Hebzee.4.13
x Psa.34.11 ende 37.19. 1.Pet.3.12.
y Psa.115.9.

Den xxxiiij. Psalm

1. Is ghelijcken inhouts met den vorighen Psalme: is oock met lieuelicken vermaningen ondermengt/ ende met schoonē vertroostinghen/ dat de Heyligen/ hoewel hier beangstet eñ benauwet/ dan noch by Gode in ghestadighe achtinghe zijn/ etc. Ende Dauid heeft hem gedichtet/ doe hy in vaer was by Abimelech/ dat is/ Achis/ 1.Samuel.21.

1 Eenen Psalm Dauids/ a doe hy zijn gebaer veranderde voor Abimelech/ die hem van hem dreef/ ende hy wech ginck.

Aleph.

2 Ick wil den Heere louen allertijt: synen lof sal altoos in mijnen mont zijn.
3 Beth. Mijn ziele sal haer beroemē des Heeren/ dat het de ellendighe hooren/ ende hen verblijden.
4 Gimel. Prijset met my den Heere/ ende laet ons met malcanderen synen Naem verhooghen.
5 Daleth. Doe b ick den Heere sochte/ antwoorde hy my/ eñ verlossede my wt alle mynen vreesen.
6 Vau He. Die hem aensien c† ende d aenloopen/ dier aenghesicht sal niet te schandē worden.
7 Zain. Doe e dese ellendige riep/ hoorde de Heere/ ende halp hem wt alle synen nooden.
8 Heth. f De Enghel des Heeren leghert hem rontom dien/ die hem vreesen/ eñ helpt hen wt.
9 Thet. g Smaeckt ende siet/ hoe vriendelick de Heere is: wel dien/ die op hem betrouwet.
10 Jod. h Vreest den Heere ghy syne Heyligen: want die hem vreesen/ en hebben geen ghebreck.
11 Caph. De rijcke moetē nootdruftich zijn eñ hongeren: k daerentegen die den Heere soeckē/ hebben gheen gebreck aen eenighen goede.
12 Lamed. Koēt herwaerts kinderen/ hoort my toe: ick wil v de vreese des Heeren leeren.
13 Mem. l Wie isser/ die een goet leuen begheert: ende die gheerne goede dagen hadde?
14 Nun. m Behoedt v tonge voor den boosen/ ende uwe lippen dat sy geen bedriegerie en spreken.
15 Samech. Laet af van het boose/ eñ doet het goede: soeckt vrede ende iaecht hem na.
16 Ayn. n De ooghen des Heeren sien op de rechtveerdighe/ ende zijn ooren op haer schreyen.
17 Phe. Het aensicht daerentegen des Heeren staet ouer die/ die quaet doē dat hy hare ghedachtenisse o wtroeye vander Aerden.
18 Zade. Wanneer de rechtveerdighe roepen/ so hoort de Heere/ eñ verlostse wt alle haren noot
19 Coph. De Heere is na by dien/ die eens gebrokē herten zijn: ende helpet dien/ die p een verslaghen ghemoet hebben.
20 Resch. q De rechtveerdighe moeten veele lijden: doch de Heere helpt hem wt dien allen.
21 Sin. Hy bewaert hem alle zijn gebeente/ dat daer niet een ghebroken en wort.
22 Tau. Den Godloosen sal het ongeluck dooden: ende die den rechtveerdigen haten/ sullen schult hebben.
23 Phe. De Heere verlosset de zielen syner knechten/ eñ alle die op hem vertrouwē en sullen gheen schult hebben.

a 1.Sam.21.10.
b 1.Sa.30.7 Psa.22.25.
c† An. werdē verlichtet haer aengesichte. etc.
d Dz is/ die hem dringē/ als wonden sy hem ouervallē/ gelijck als de ghilē de vrouwe dē Richter. Luc.18. Oft/ ghelijck als waterē daerhenen vlietē/ met hoopen eñ stoormen: want hy heeft het geerne/ dat men soecke/ aen kloppe eñ huldere/ met bidden sonder aflaten.
e Psa.91.11
f 2.Reg.6.17 ende 19.35. Josue.5.14.
g Psa.25.2. 1.Petr.2.3
h Psa.128.2
i Heb. leeuwen.
k Gen.31.42 Psa.33.19. ende 37.19. Mat.6.33.
l 1.Pet.3.10
m Dat is/ Veringhde/ valsche leere/ ende dos wat goets/ ende lijdt v.
n Spr.15.20 Hebze.4.16.
o Dz is/ dat mēnig meer van hen en hout.
p Psa.51.19 Esai.57.15. ende 61.3. ende 66.2.
q Psa.34.16 2.Tim.3.12.
r Dz is, om ghebracht worden/ als quaetdoenders.

Den xxxv. Psalm.

1. Een gebedt tegen die/ die de vrome sondē alle schult/ haten/ eñ quellen/ eñ willen ghelijckewel voor vrienden aengesien zijn. So danighe lieden zijn gemeynlick in der Heeren houen te vinden.

1 Eenen Psalm Dauids.
2 Heere/ twist met mijnen twisters: strijt met mijne wederstrijders.

Grijpt

2 Grijpt den schilt en de wapen/ en maect
u op mij te helpen.
3 Treet hervoor de spere/ ende beschut mij
tegen mijne veruolgheren: spreect tot mijner
zielen: Ick ben u hulpe.
4 Sij moeten hen schamen/ ende gehoont
worden/ die na mijner zielē staen: sij moetē
te rugge keeren ende te schanden worden/
die mij quaet willen.
5 a Sij moeten worden als kaf voor den
winde/ ende de Engel des Heeren stoot se
wech.
6 Harē wech moet duijster ende slibberich
worden/ ende de Enghel des Heeren ver-
volghe se.
7 Want sij hebbē sonder oorsake gestelt haer
nette/ mij te verderuen/ ende hebbē sonder
oorsake mijner zielen kuijlen ghegrauen.
8 Hij moet onuersiens oueruallen worden:
ende zijn nette dat hij ghestelt heeft/ moet
hem vanghen/ ende moet daerin oueruallē
worden.
9 Doch mijn ziele moet haer verblijdē des
Heeren/ ende vrolick zijn op zijn hulpe.
10 Alle mijne beenen moeten seggen: Heere/
wie is u ghelijck? ghij die den ellendighen
verlosset van dien/ die hem te sterck is/ en
den ellendighen ende armen/ van sijnē roo-
vers.
11 Daer tradē c wreuelige getuijgen op: die
tijghen mij/ dies ick niet schuldich ben.
12 d Sij doen mij quaet voor goet/ / mij in e
hertenleedt te brenghen.
13 Ick daerentegen/ wanneer sij cranck wa-
ren/ tooch eenē sack aen: de de mij wee met
vasten/ ende f † badt van herten.
14 Ick hielt mij/ als ware het mijn vrient en
broeder: ick ginc treurich als eener die leet
draecht/ ouer sijner moeder.
15 g Sij daerenteghen verblijden haer ouer
mijn schade: en vergaderden hen: de h hinc-
kende vergaderen hen teghen mij/ sonder
mijne i schuldt: sij scheuren ende en houden
niet op.
16 Met dien die daer huijchelen en k † spot
tē/ om des buijcx wille/ bijten sij hare tandē
te samen ouer mij.
17 Heere/ hoe lange wilt ghij toesiē? verlost
doch mijn ziele van haren bulderen/ en mij
ne eensame/ van den jonghen leeuwen.
18 l Ick wil u dancken in der grooter Ghe-
meijnten/ ende onder vele volckē wil ick u
roemen.
19 Laet hen niet ouer mij verblijden/ die mij
onbillick vijant zijn/ noch met den ooghen
spotten/ die mij sonder oorsake haten.
20 Want sij dencken n † schade te doen: ende
soecken valsche saken tegen de o stille inde
lande.
21 Ende sperren haren mont wijt op tegen
mij/ ende spreken: Daer/ daer: dat sien wij
gheerne.
22 Heere/ ghij siet het/ swijcht niet: Heere/
weest niet verre van mij.
23 Ontweckt u/ ende waeckt op tot mijnen
rechte/ ende tot mijner sake/ mijn God en
de Heere.
24 Heere mijn God/ richtet mij na uwer ge-
rechticheijt/ dat sij hen ouer mij niet en ver
blijden.
25 Laetse niet seggē in hare hertē: daer/ daer
dat wouden wij: laetse niet segghen: Wij
hebben hem verslonden.
26 p Sij moetē hen schamen ende te schandē
worden q alle die hen mijns quaets ver-
blijden: sij moetē met schande ende schaem
te ghekleedt worden/ die hen teghen mij
roemen.
27 Roemen ende verblijden moeten hen/ die

a Psal. 83.14
b Spr. 27.29 Prou. 26.27.
c Dat is/ stoute ghe-weldadi-ghe.
d Psal. 109.4
e Sterilita-tem animæ mee ib est/ als moeste mijn ziele verlaten en eensaem zijn/ als een we-duwe oft on-vruchtbare. Andere duij-dent becoo-ringe des le-uens.
f † An. Dat ic bat/ woude ick/ het quame ouer mij.
g Prou. 17.5 Job. 31.29.
h Dat is/ die den bod op beijden schouderen dragen: die-nē Gode/ en dienē doch oock dē duij-uel. 1. Reg. 18.21.
i † An. wetē
k † And. on-nutten spot driuen.
l Psa. 22.23
m Joa. 15.25
n † An. gee-nen vrede/
o Dat is/ die gheerne vrede had-den.
p Psa. 40.15 ende 70.3. ende 71.13.
q Prou. 17.5 Job 31.29.

mij gunnen/ dat ick recht behoude: ende al-
toos seggen: De Heere moet hooch gelooft
zijn/ die sijnen knechte wel wil.
28 Ende mijn tonghe sal spreken van uwer
gherechticheijt/ ende u dagheliicx prijsen.

Den xxxvj. Psalm.

1. Troostet de vromen tegen het rasen
der Godloosen/ die hij seer fijn afmaelt. 10.
Ten eijnde biddet hij/ dat hem God inden
woorde/ voor den Godloosen ende hare listi-
ghe aenslaghen beware.

1 Eenen Psalm Dauids des Heerē knecht
voor te singhen.
HEt is a van gront mijns herten/ vanď
Godloosen weghen ghesproken/ Dat
gheen Godsvreese bij hen en is.
2 Sij b vercieren hen onder malcanderē sel
ue/ dat sij hare boose sake voordere/ ende an
dere c verongelimpen.
3 Alle haer leere is schadelick ende ghelo-
gen d sij en laten hen oock niet wijsen/ dat
sij wat goets deden.
4 Sij dencken e op haren leger na schade:
ende staen vast op den boosen wech/ ende
en schouwen geen erch.
5 f Heere/ uwe g goetheijdt reijckt so wijdt
als den Hemel is/ ende uwe waerheijt soo
wijdt als de Wolcken gaen.
6 Uwe gherechticheijt staet als h de bergē
Gods/ ende u rechte als groote diepte i Hee
re/ ghij helpet beijde den mensche ende
Vee.
7 Hoe dierbaer is uwe goedertierenheijt/
God dat de menschen kinderen onder de
schaduwe uwer vleugelen vertrouwen.
8 Sij worden dronken van de rijcke goe-
deren uws huijs/ ende ghij drenckese met
wellust/ als met eenen stroom.
9 k Want bij u is de leuendighe l fonteijne
ende in uwen lichte sien wij het m licht.
10 Breijt uwe goedertierenheijt ouer die/ die
u kennen/ ende uwe gherechticheijdt ouer
de vromen.
11 Laet mij vanden stouten niet ouertreden
worden/ ende/ de hant der Godloosen n stoo-
te mij niet.
12 m † Maer laet sij/ de quaetdoenders/ al-
daer vallen/ dat sij verstooten worden/ en
niet blijuen mueghen.

Den xxxvij. Psalm.

1. Eene schoone vertroostinghe tegen
de ergherniſſe der Godsalighen/ daer sij bij
wijlen mede worden aenghevochten: wan-
neer sij sien/ dat sij/ als van Gode verlaten/
de Godloosen daerenteghen met alderleij
voorspoet ende gheluck ouerschuddet wor-
den. Worden derhaluen hier vermaendt
tot ghedult/ dat sij daerom niet vertzagen
noch gener exempel niet souden nauolgen
Ende dat hier de vermaningheu ende ver-
troostingen so dickwils verhalt worden/
daer verthoont de heijlighe Gheest in/ hoe
wij van aerde wraeckgierich zijn/ ende daer
omme wel behoeuen/ dat ons sulcks beuel
des ghedults altijdts ingheprenckt worde.

1 Eenen Psalm Dauids. Aleph.
VErtoornt a u niet ouer de Boose:
weest niet nijdich ouer de quaetdoen-
ders.
2 b Want als het gras worden sij haest af
ghehouwen/ ende als het groene kruijdt sul-
len sij verwelcken.
3 Beth Hoopt op den Heere/ ende doet het
goede: c blijft inden lande/ ende ghenert u
redelick.

a Dat is/ wā neer ick ge-delick de waerheijt seggen sal/ wāt de Godloose schijnen als warē sij vroō en heijlich/ ende is doch inden gront valsch.
b Dat is/ op-topen.
c Dat is/ on-schijnich ha-telick makē.
d Spr. 21.7.14
e Dat is sōd ophoudē en rusten sij niet.
f Deut. 4.19 Math. 5.45
g Of/ goeder-tierenheijdt
h Dat is vaste onuer-stoorelick.
i Esai. 30.23.
k Jere. 2.13
l Of/ sprin-gende water ader.
m Dat is/ troost/ vreuchde.
n Of/ velle.
o † An. daer zijn geuallē die onghe-rechticheijt doen/ sij zijn afgeworpē geweest/ en sij en zijn niet connen we-der opghe-richt wordē
Dese Spreu-ke Salich zijn de sacht moedighe: want sij sullē het Aertrijc-ke besittē: is en Glose en wtduijdin-ghe deses Psalms. Matth. 5.5
a Pro. 23.17 ende 24.1.
b Psa. 129.6 2. Reg. 19.26
c Deu. 4.1. ende 5.33.
d Dat is/ met God en met eeren: oft ghij God vreeset/ en niemanden onrecht doet.

4 Hebt uwen lust inden Heere: die sal v ghe
uen wat v herte wenscht.
5 Gimel. e Beveelt dē Heere uwe wegen/
ende hoept op hem/ hy salt wel maken.
6 *Ende sal uwe gerechticheyt voortbren=
ghen als het licht/ ende v recht als dē mid
dach.
7 Daleth. f Weest stille dē Heere/ eñ g wacht
op hem: vertoornt v niet ouer dien/ dien sy
nen wech wille ghelucklick voortgaet.
8 He. Staet af van toorne/ ende verlaet de
grimmicheyt: vertoornt v niet/ dat ghi oock
quaet doet.
9 h Want de boose worden wtgeroept: die
daerentegen des Heeren verwachtē/ sullen
het Landt beeruen.
10 Vau. Het is noch om een cleyne tijt/ so is
de Godloose niet meer: i eñ wanneer ghy
na syner stede sien sult/ sal hy wech zijn.
11 k Daerentegē de ellendige sullē het Landt
beeruen/ ende lust hebben in grootē vrede.
12 Zain. De Godloose l† dreycht dē Recht
ueerdighen/ * eñ bijt syne tanden tsamen=
ouer hem.
13 m Doch de Heere lachet syner: wāt hy siet
dat synen dach coemt.
14 Heth. De Godloosen trecken het sweert
wt/ eñ spannen haren boghe/ dat sy vellen
den ellendighen eñ armen/ ende slachtē de
vrome.
15 Doch haer sweert sal in haer herte gaen/
ende haren boghe sal verbreken.
16 Thet. n Het weynige dat een rechtueerdi=
ge heeft/ is beter/ dan het groote goet veler
Godloosen.
17 o Want der Godloosē arm sal verbrekē:
daerenteghen de Heere onthout de Recht=
ueerdighe.
18 Jod. De Heere kent de dagen der vromē/
ende haer goet sal eewichlick blijuen.
19 Hy en worden niet te schandē inder boo=
ser tijt/ p ende inden dieren tijt sullen sy ge
noech hebben.
20 Caph. q Want de Godloose sullen omco=
mē/ eñ de vyanden des r† Heeren: wanneer
sy oock alreede zijn als costelicke landou=
we/ so sullen sy doch vergaen/ als dē rooc
vergaet.
21 Lamed. s De Godloose borcht/ eñ en be
taelt niet: de Rechtueerdige daerenteghen
is barmhertich ende mildt.
22 Want syne gesegende beeruen het Lant:
daerentegen syne vervloeckeden/ wordē wt
gheroept.
23 Mem. t Vanden Heere wort sulcr mans
ganck gevoordert/ ende heeft lust aen synē
wech.
24 u Valt hy/ so wort hy niet wech geworpē/
want de Heere houdt hem by der hant.
25 Nun. x Jck ben jonck gheweest/ ende out
ghewordden: ende en hebbe noch noyt gesiē
den Rechtueerdigen verlaten/ ofte zijn zaet
om broodt gaen.
26 y Hy is altijt barmhertich eñ leenet geer=
ne ende zijn zaet wort ghesegehent.
27 Samech. z Laet vanden boosē/ ende doet
het goede/ ende blijft altoos.
28 Wāt de Heere heeft het recht lief/ a eñ en
verlaet syne Heyligen niet/ eewichlick wor
den sy bewaert: doch der Godloosen zaedt
wort wtgheroept.
29 Ayn. b De rechtueerdige beeruē het Lant/
ende blijuen eewichlick daerinne.
30 Phe. c De mondt des rechtueerdighen
spreeckt de wijsheyt/ ende zijn tonghe leert
het Recht.
31 d De Wet zijns Gods is in zyn herte: sy=
ne treden en slibberen niet.
32 Zade. e De Godloose loeret op den

Iiob.13.15.
Prou.16.3.
*Esai 58.8.
Iob.11.17.
f Or is/ ver
toeft/ ver=
beyt/ eñ en
woedet niet
g Of/ houdt
wacht/ ver=
wacht.
h Pro.2.12.
Iiob.18.17
i Iiob.7.21.
Psa.37.36.
k Mat.5.5.
l† An. stellet
den etc. na.
Psa.112.10
59.9.
m Psa.2.4.
Prou.1.26.
n Prou.15.16
Sprā.29.29
Tim.6.8.
o Psa.10.15
p Psa.38.11
q Psa.92.10
Proue.12.7.
r† An. Hee=
re sullen
als lammē
het verteert
worden/ als
den rooc sul
len sy ver=
swinden.
s Psa.68.3.
t Psa.112.5.
Luce.6.35.
u Pro.24.16
Psa 34.20.
ende 145.15.
x Sprā.2.12
1.Reg.17.4.
y Psa 112.5.9
Prou.11.17
z Psa.34.15.
Amos.5.15.
a Hebr.13.5.
Josue.1.5.
b Prou.2.24
c Deu.31.6.
Prou.31.6.
d Esai.51.7.
e Jere.9.8.
Psa.10.9.
Sapie.2.12.

Rechtueerdigen/ ende dencket hem te doo=
den.
33 Doch de Heere en laet hem niet in synen
handen/ eñ en verdoēt hem niet/ wanneer
hy veroordeelt wort.
34 Coph. Wacht op dē Heere/ eñ hout synen
wech: so sal hy v verhooghen/ dat ghy het
Lant beeruet/ ghy sult het sien/ dat de God
loosen wtgheroept worden.
35 Resch. f Jck hebbe gesien eenen Godloo=
sen/ die was stoutmoedich/ ende breydde
hem wt/ ende groende als eenen Lauwer=
boom.
36 g Doemē voorby ginck/ siet/ doe was hy
wech: h ick vraechde na hem/ doe werdt hy
nerghens ghevonden.
37 Sin. Blijft vroom/ eñ hout v recht: want
sulcken sal het ten laetsten wel gaen.
38 i De Ouertreders daerentegē wordē ver=
delget met malcanderen/ eñ de Godloosen
worden ten laetsten wtgheroept.
39 Tau. Doch de Heere helpt dē Rechtueer
dighen: die is haer stercke inder noot.
40 Want de Heere sal hen bystaen/ k eñ sal=
se verlossen: hy salse vanden Godloosen ver
lossen/ ende hen helpen: want sy vertrouwē
op hem.

Den xxxviij. Psalm.

1. Een gebet tegen de sonde eñ boose cō=
scientie: eñ wort hier een costelicke leere ende
voorbeelt gegeuen/ datmen inden aengrijp
des toorns Gods eñ zijns gerichts/ met va
ster hope aē syne barmhertichept sal hou
den/ eñ hem tot vlijtige gebeden begheuen.

1 Eenen Psalm Dauids ter a ghedachte=
nisse.
2 HEere/ b straft my niet in uwen toorne/
ende castijt my niet in uwer grimmic=
heydt.
3 Want uwe pijlen steken in my/ ende uwe
handt drucket my.
4 Daer en is niet gesonts aen mynen lijue/
voor uwen dreyghen/ ende daer en is ghee=
nen vrede in mijn ghebeenten/ voor myne
sonden.
5 Wāt myne sondē gaen ouer mijn hooft/
als eenen swaren last zijn sy my te swaer ge
worden.
6 Myne wonden stincken/ eñ vloeyen van
etter/ om myner dwaesheyt wille.
7 Jck ga crom/ eñ seer gebucket/ den gants=
schen dach ga ick treurich:
8 Wāt myne c† lendenen verdorrē gantsch/
ende daer en is niet ghesondes aen mynen
lijue.
9 Het is met my gantsch anders gewordē/
ende ben seer ontween gestooten: ick huyle
van onruste mijns herten.
10 Heere/ voor v is alle mijn begheeren/ ende
mijn suchten is niet verborghen.
11 Mijn herte beeft/ mijn cracht heeft my ver
laten/ eñ d het licht myner oogen en is niet
by my.
12 e Myne beminden ende vriendē staen te=
ghen my/ ende sien mijn plaghe/ ende myne
naesten treden verre af.
13 Ende die na myner zielē staen/ stellen my
na: ende die my quaet willen/ sprekē hoe sy
schade doen willen/ ende gaen met enckel
list omme.
14 Jck dach moet zijn als eenen Doouen/ eñ
niet hooren: ende als een Stomme/ die synē
mondt niet op en doet.
15 Eñ moet zijn als een die niet en hoort/ en=
de die gheen wederreden in synen mondt en
heeft.
16 Doch ick f volherde Heere op v: ghy Hee=
re mijn God sult my verhooren.

Want

f Psa.92.8.
Iiob.20.6.
g 1.Thess.5.3
h Iiob.7.21.
Psa.37.10.
i Iiob.8.22
k Iiob.36.13
a God louē
eñ hemseluē
beschuldigē.
dat is/ recht
aen God eñ
hemseluen
ghedacht.
b Jer.10.24
Psa.6.2.
c† Anders.
dyen/ of
heupen.
d dz is/ mijn
aenghesicht
en is niet
licht eñ vro=
lick/ maer
siet suer/ be=
droeft ende
duyster.
e Iiob.19.13
Psa 55.14.
ende 88.9.
f Of/ beidt.

17 Want ick dencke/dat sy doch haer niet: o
uer my en verblijdẽ: wanneer mynen voet
slibberde/souden sy hen hooch roemen te=
ghen my.
18 Wãt ick ben tot lijdẽ ghemaect/eñ mijn
smerte is ghestadelick voor my.
19 Want ick doe myne misdaet cont/eñ sor
ghe voor myne sonden.
20 Doch myne vyanden leuen / ende zijn
g Psa.69.5. ende 35.19. machtich:g die my sonder schult hatẽ/zijn
groot.
h Psa.25.12/ ende 109.5 21 h Eñ die my quaet doen voor het goede/
setten hen tegen my/daerom dat ick ouer
het goede houde.
22 Verlaet my niet/Heere mijn God: weest
niet verre van my.
23 Haest v/my by te staen/Heere mijn Hulpe

Den xxxix. Psalm.

1. Stelt hem tweerley ergherniss voor
zijn ellende/ eñ der Godloosen voorspoet/
eñ sterckt hem teghen beyde. 5. Bidt daer
na/dat hem God voor der Godloosẽ seker=
heyt beware/9. eñ van sonden ende der sõ=
den straffe verlosse.

1 Eenẽ Psalm Dauids/voor te singẽ/voor
a Jeduthun.
a 1.Pa.16.38 ende 25.1.
2 IC[k] hebbe my voorghesettet/ ick wil my
hoedẽ/dat ick niet en sondige met myner
tongheu: ick wil mynen mont b toomen/
b Dat is/dat ick niet murmurere/ de=wijle het my so qualic/ eñ den boosen so wel gaet.
bewijle ick den Godtloosen also voor my
sien moet.
3 Ick bẽ verstommet/ende stille gewordẽ/
c Dat is/ het en is my niet lachelick.
ende c swijge der vreuchden/ eñ moet mijn
leet in my eten
4 Myn herte is ontbrant in mynẽ lijue/eñ
wanneer ick daer aen gedencke/worde ick
ontsunckt/ick spreke met myner tonghen.
5 d Dã noch Heere/ e leert my doch dat het
een eynde met my hebbẽ moet/eñ dat mijn
d Psa.90.10 ende 119.
leuen een merckteecken heeft/ende ick daer
van moet.
e Dat is dat ick nu so seker en leue/ als de Godloosẽ/die geẽ ander leuen verhopen.
6 Siet/ myne dagen zijn eener hant breedt
by v/eñ mijn leuen is als niets voor v:hoe
gantsch niets zijn alle menschen/ die doch
so seker leuen. Sela.
7 Sy gaen daerhenen/als eẽ schaduwe/eñ
maken hen veel onnutter onrustẽ: sy ver=
gaderen / ende en weten niet wie het kry=
ghen sal.
f Hiob.7.6. ende 8.9.
8 Nu Heere/wes sal ick my troostẽ: ick ho=
pe op v.
g Luc.12.10
9 Verlost my vã alle myner sonden/eñ laet
my niet den sotten eenen spot worden.
h Dat is ic wilse laten varen/eñ nu murmurerẽ teghen v.
10 Ick wil h swyghen/eñ mynen mont niet
op doen: ghy sult het wel maken.
11 Went uwe plaghe van my: want ick ben
versmacht voor de straffe uwer hande.
12 Wãneer ghy eenen castijdet om der sondẽ
wille/ so wort syne schoonheyt verteert als
i Psa.62.10
van Motten: i Ach hoe gantsch niets zijn
doch alle menschen. Sela.
13 Hoort mijn gebet Heere / ende verneemt
mijn schreyen/eñ en swijcht niet ouer myne
k 1.Pa.3.15. Hebr.11.13.
tranen: k wãt ick ben beyde v Pelgrim eñ
v Burgher/als alle myne vaders.
14 Laet af vã my/dat ick my verquicke/eer
ick van henẽ vare/eñ niet meer hier en zy.

Den xl. Psalm.

1. Desen Psalm is eygen den persoone
Christi: veruatet voorgaens een danckseg=
ginge voor zijn verlossinge. 7. Daer na een
prophetie van de afwerpinghe des Wets/
eñ wtcondinghe des Euangelij/eñ der wel
daet Christi / namelicken / dat hy de Wet
hebbe veruult/ende nu zijn verdienste/door
het Euangelium syner Kercken aenbiedt
ende schenckt. 14. Ten eynde is een ghebet
Christi/met der Werlt sonden beladẽ/ende
voor haer in synen lijue voldoende.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.

2 IC[k] verbeydde des Heeren/ende hy neych
de hem tot my/ende hoorde mijn schrey=
3 en.
a Eñ tooch my wt der grousamen kuylen/
a Psa.18.17
ende wt den slijcke: ende settede myne voe=
ten op eenen Rotzsteen/dat ick gewisse tre
den kan.
4 Ende heeft my een niewe Liet in mynen
mont gegeuen/te louẽ onsen God. Dat sul=
len vele sien/ende dẽ Heere vreesen/ende op
hem hopen.
5 b Wel dien/die zijn hope set op dẽ Heere/
b Jer.17.7 Psa.2.12.
ende hem niet en wendet tot dẽ houeerdi=
ghen/ende die met leughenen omgaen.
6 Heere mijn God groot zijn uwe wonderẽ
ende uwe gedachten die ghy aẽ ons bewij=
set: b is niets gelijck: ick wilse vercondigen
ende daeruan seggen/hoewel sy niet te ver=
tellen en zijn.
7 c Offer ende Spijsoffer en behaghen v
c Esai.1.11 Jere.6.20. ende 7.20. Hebr.10.5. Philip 2.7.
niet/ doch de ooren hebdy my opghedaen:
ghy en wilt noch Brandtoffer noch Sond
offer.
8 Doe sprac ick: Siet/ ick come/ int Boeck
is van my ghescreuen.
9 Uwen wille/mijn God/doe ick geerne/ d
d Jer.31:33
ende v Wet hebbe ick in mynen herten.
10 e Ick wil predikẽ de gerechticheyt in der
grooter Gemeynten: siet/ick en wil my my=
e Psa.22.23. ende 35.18.
nen mondt niet stoppen laten/ Heere dat
weet ghy.
11 f Uwe gerechticheyt en verborge ick niet
f Mat.12.34
in myner hertẽ: van uwer waerheyt eñ van
v heyl spreke ick: ick en verhele uwe g goet=
g Of goedertierenheydt
heyt ende trouwe niet/ in der grooter Ghe=
meynten.
12 h Ghy dannoch Heere/en wilt doch uwe
h Ma.12.35
barmherticheyt van my niet wendẽ: laet u=
we goedicheyt ende trouwe my allewegen
behoeden.
13 Want my heeft omuanghen lijden sonder
getal: myne sonden hebbẽ my aengegrepẽ/
dat ick niet i sien en can: haerer is meer als
i Dat is/dat my het ghesichte vergaet van grootẽ wee.
hayr op mynẽ hoofde/ eñ mijn herte heeft
my verlaten.
14 k Latet v welgeuallen Heere/ dat ghy my
k Psa.70.1.
verlosset: haest v Heere my te helpen:
15 Schamen moeten hen ende tot schanden
Vloeck der Synagoge.
worden/ die my na myner zielen staen/dat
sy se ombrengen/ l te rugge moeten sy vallẽ
l Job.38.29. Prou.17.5. Psa.70.3.
ende tot schanden worden / die my quaet
gonnen.
16 Sy moeten in harer schande verschrickẽ/
die ouer my roepen: Daer/ daer.
Seghen der Kercke.
17 Het moten hen verblijden eñ vrolick zijn/
alle die na v vraghen: eñ die v heyl beminnẽ/
m Psa.35.27 ende 70.8.
m moeten seggen allewegen: De Heere
zy hooch geloeft.
n 1.Pet.5.7.
18 Want ick ben arm ende ellendich: de Hee
re dannoch n sorget voor my: ghy zijt mijn
Helper eñ Verlosser: mijn God en vertoe=
uet niet.

Den xlj. Psalm.

1/ Desen Psalm hoort oock tot dẽ per=
soon Christi die daer biddet om verlossinge
teghen de aenslaghen der Synagoguen.
13. Ende is hier een openticke Prophe=
tie van de opstandinghe Christi. 5. die hem=
seluen hier oock Sondaer noemt/daerom
dat hy hemseluen aen onse stede gheset/en=
de voor onse sonden voldaen heeft. Wordt
beduedt van Christo/Joannis 13. So kan
het van op Dauid / na de dwalinghe der

onbekenden Joden/ niet getogen worden.
1 Eenen Psalm Dauids/ voor te singhen.
a Rom. 12.13 Syrach.7.35 ende 12. 8. Galat.6.10.
2 WEl dien/ a die hem des nootdruftigen
aenneemt: dien sal de Heere verlossen
inder booser tydt.
3 De Heere sal hem bewaren / eñ by den
leuen behouden / eñ hem latẽ wel gaen op
Aerden / ende hem niet gheuen in syner
vyanden wille.
4 De Heere sal hem verquicken op het
bedde syner kranckheyt: ghy helpet hem
van alle syner kranckheyt.
b Syrac.21.1 c Psal.51.6.
5 b Jck sprack: Heere zyt my ghenadich:
heeldt myn ziele / c want ick hebbe aen v
ghesondicht.
6 Myn vyanden sprekẽ quaet tegen my:
wanneer sal hy sterven / ende synen naem
vergaen?
7 Sy komen dat sy aenschouwen / ende
meynen het doch niet van herten / maer
soecken wat/ dat sy lasteren meugen: gaen
henen / ende draghent wt.
d Of. ruymen.
8 Alle die my hatẽ/ d mummelen te samen
teghen my / eñ dencken quaedt ouer my.
9 Sy hebben een boeuenstuck ouer my
besloten / Wanneer hy leyt / en sal hy niet
weder opstaen.
e Joã.13. 18 Mat. 26.21 Luce. 22. 21. Act.1.17.
10 e Ooch myn vrient/ dien ick vertroude/
die myn broodt att / treedt my onder de
voeten.
11 Ghy dan noch Heere, weest my ghenadich eñ helpt my op, so wil ickse betalen.
12 Daer by mercke ick dat ghy een welgheuallen aen my hebt / dat myn vyandt
niet ouer my juychen sal.
a† Anders/ Hinde.
13 My doch weerhoudet ghy om myner
vromicheyt wille / ende stellet my voor v
aensichte eewichlick.
14 Ghelooft zy de Heere de God Jsraels/
van nv aen/ tot in eewicheyt. Amẽ/ Amen.

b Psal 63.2. 143. 6. c Dat is/ Daer God woont/ als inden Tempel/ eñ waer zyn woordt is. d Psal.80.6 e Psal.115.2 ende 79. 10. f Psal.62. 9. g Psal. 42.12 ende 43. 5. h Dat is / syne bekentenisse ende tegenwoordicheyt door het woordt ende het gheloove. i Dat is/ in den Joerdaensche lande/ welcke hy so noemt/ de wyle de Jordane daerin vliet als het Atewater: ende Hermonim zyn groote bergẽ daer rontom/ tegen welckẽ de berch Zion kleyne is. Josue,12.2.

Den xlij. Psalm.

1. Een ghebedt teghen de treuricheydt
des ghee$tes die dan by den Gheloouigen
in sonderheydt onstaet, als sy met lyden
ende kommer beladen / daer toe der Godloosen spot als warẽ sy van God verlatẽ/
dragen moeten, ghelyck als Christus der
Joden aen het Cruyce. Hy bidt dan / dat
God zyn aensicht wil sien laten, ende hem
tegen sulcke treuricheyt door zyn woordt
troosten/ Ende hier zyn schoone in sulcke
troostredenen veruatet.
1. Een onderwysinge der kinderẽ Korach
voor te singhen.
2 GHelyck als het a † Hert schreyet na
versch water / so schreyt myn ziele/
God tot v.
3 b Myn ziele dorstet na Gode / na den
leuendighen God: wanneer sal ick daer
henen komen/ dat ick c Gods aenghesichte
aenschouwe?
4 d Myn tranen zyn myn spyse dach eñ
nacht: dewyle men daghelicx tot my seydt:
e Waer is nu v God?
5 Wanneer ick dan daer aen ghedencke/
f so schudde ick myn herte daer wt by my
seluen: want ick woude gheerne henen
gaen met den hoop/ eñ met hen wandelen
ten huyse Gods/ met vrolickheyt eñ dancken/ onder de hoopen die daer vyeren.
6 g Wat bedroeft ghy v myn ziele / eñ zyt
so onrustich in my? wacht op God/ want
ick sal hem noch dancken/ dat hy my helpe
met zyn h aensichte.
7 Myn God/ bedroeft is myn ziele in my/
daerom ghedencke ick aen v/ i indẽ Lande
aen der Jordane ende Hermonim/ op den
kleynen berghe.
8 Uwe k vloeden ruysschẽ daer henen/ dat
hier een dieypte/ eñ daer eẽ diepte bruysen/
l alle uwe waterwaghen ende baren gaen
ouer my.
k Ghelijck als in de Roode Zee den Egyptenaren geschiedde.
l Josue.2.4
9 De Heere heeft des daechs toegheseyt
zyn goedertierenheyt/ eñ des nachts singe
ick hẽ/ eñ bidde tot den God myns leuens.
10 Jck segghe tot God mynen Hortsteen:
Waerom hebt ghy myner vergeten? waerom moet ic so truerich gaen/ wanneer myn
vyandt my dringt?
11 Het is als een moordt in mynen beenen/
dat my myne vyanden schenden: wanneer
sy dagelicx tot my segghen: Waer is nu v
God?
12 Wat bedroeft ghy v myn ziele/ ende zyt so
onrustich in my? wacht op God: want ick
sal hem noch danckẽ/ m dat hy myns aensichts hulpe/ ende myn God is.

m Dat is/ hy sal myn aensichte niet laten te schande worden: vt supra: Psalm. 42. Maer my vrolick latẽ verhoogt zyn.

Den xliij. Psalm.

1. Een ghebedt van gelijcken verstande
met den voorgaenden: ende dese Psalmen
zyn misschien ghedichtet van Dauid / doe
hy voor Absolon / huys ende Tempel deruen moeste buytens landts.
1 RJcht my God, eñ voert myn sake/ tegẽ
het onheylige volck eñ verlost my van
den valschen eñ boosen lieden.
2 Want ghy zyt de God myner stercke:
waerom verstoot ghy my? a waerom laet
ghy my so treurich gaen/ wanneer my myn
vyandt dringt?
a Psal.42.10
3 Seyndt v licht ende uwe waerheyt/ dat
sy my leyden/ ende brengen tot uwen Heyligen berge/ ende tot uwer Wooninghe.
4 Dat ick ingae, tot den b Altaer Gods:
tot den God, die myn vreuchde eñ herten
lust is, ende v God op der herpen dancke/
myn God.
b Esai.56.7 Hebr. 13.10.
5 c Wat bedroefdy v myn ziele / ende zyt
so onrustich in my? wacht op God: want
ick sal hem noch dancken / dat hy myns
aensichts hulpe ende God is.
c Psal.42.6 12.

Den xliiij. Psalm.

1. Een ghebedt der Kercken tegen der
tyrannen woedighe veruolgingen/ want so
bedied Paulus Rom.8. Eñ wort hedensdaechs wel ghebeden/ niet alleen tegen die/
die Gods woordt haten ende veruolghen/
maer oock tegen den Turck: Voor aen is
een vertellinge der voriger verlossinge. 10.
daer na een klaghe, dat hen de selue so niet
laten speurẽ bydẽ tegenwoordigẽ tydẽ, 23.
eñ biddet / God woude om zyns woordts
wille/ helpen.
1 Een onderwysinge der Kinderen Korach
voor te singhen.
2 GOd; a wy hebbẽ met onse Ooren ghehoort b onse vaders hebbent ons vertelt/ wat ghy ghedaen hebt te haren
tyden/ van oudts herwaerts.
a 1.Sam.12.8 2.Sam.8. 1 b Deut.6. 7
3 Ghy hebt met uwer hande de Heydenen
verdreuen/ daer en teghen * hen hebt ghy
ingesettet: ghy hebt de Volcken verdreuẽ/
daer en teghen hen hebt ghy wtgebreydet.
* Te weten ōse Vaders
4 c Want sy hebbẽ het lant niet ingenomen
door haer swerdt/ ende haren arm en holp
hen niet: maer uwe rechterhant, uwẽ arm/
ende het licht ws aensichts: want ghy
haddet een welgheuallen aen hen.
c Deut.[illegible]
5 d God / ghy zyt de selue myn Koninck/
ghy die Jacob hulpe toesegt.
d Psal.[illegible] e Psal.[illegible]
6 Door v willen wy onse vyanden omwer
stooten: in uwen Name willen wy ondertreden/ die hen tegen ons setten.

Want

7 Want ick en verlate my niet op mynen
boghe / ende myn sweert en kan my niet
helpen.
8 f Maer ghy helpet ons van onsen vyan-
den/ende maket te schandẽ die ons haten.
9 Wy willen dagheliex roemen van God/
ẽ uwen Name danckẽ eewichlick. Sela.
10 Waerom verstoot ghy ons van nu / ẽ
laet ons te schanden worden ? ende en
trecket niet wt onder onsen Heyre:
11 Ghy laet ons vlieden voor onse vyandẽ/
dat ons berooven / die ons haten.
12 f Ghy laet ons op eten als Schapen/ẽ
verstroyet ons onder de Heydenen.
13 Ghy verkoopt u Volck g om niet/ ẽ en
h † nemet niets daer voor.
14 i Ghy maket ons ter versmaetheyt onsen
nabueren / ten spotte ende hoon dien die
rontom ons zijn.
15 k Ghy maket ons tot eener bysprencke
onder den Heydenẽ/ ende dat de Volcken
het hooft over ons schudden.
16 Dagheliex is myn versmaetheyt voor
my/ ẽ myn aenghesicht is vol schanden.
17 Dat ick de schenders ende lasteraers
hooren / ende de vyanden ẽ wraeckgieri-
ghen sien moet.
18 Dit alles is over ons ghekomen / ende
hebben doch uwer niet vergeten/noch on-
trouwlick in uwen Verbonde ghehandelt.
19 Onse herte en is niet afghevallen/ noch
onsen ganck ghewecken van uwen weghe.
20 Dat ghy ons also l † slaet onder de m
Drakẽ ẽ bedecket ons met duysternisse.
21 Wanneer wy des Naems onses Gods
vergeten hadden/ ende onse handen opge-
heven tot eenen vreemden God:
22 Dat sonde Godt welvinden: n nu kent
hy immers onses herten grondt.
23 o Want wy worden doch om ꝫ uwent
wille dagelicx verworcht/ ende zijn geacht
als slachtschapen.
24 q Ontweckt u Heere: waeromme slaept
ghy ? waeckt op / ẽ en verstoot ons niet
so gantschelick.
25 Waerom verberecht ghy u aensicht: ver-
getet onser ellenden ende benautheyts?
26 r Want onse ziele is ghebuycht ter Aer-
dẽ/ onsen buyck kleeft aendẽ Aerdbodem.
27 Maeckt u op/ helpt ons / ende verlost
ons, om uwer goedertierenheyt wille.

Den xlv. Psalm.

1. Een Prophetie vã het Rijcke Christi/
die hier afgemaelt wort/ een Bruydegom
met eener Bruydt der Kercken / wt den
Overigen der Joden met tsamen den Hey-
denen / vergadert. Hier zijn merckelicke
bewеersredenen/ dat Christi Rijcke bestaet
inden woorde: wãt hy spreect van lippen
ẽ Scepter 11. Item/ De Synagoge sal
haren afbreuck/ so veel het wtwerlicke ghe-
prange des Wets belanget/ hebben/ ẽ de
Heydenen gheroepen worden 12. Item
Christus zy ware God: dewyle hier een
wtdruckelick bevel is / Men sal hem aen-
bidden.
1 Een Bruydtliet ẽ onderwijsinghe
der kinderen Korach/ vanden a † Roosen/
voor te singen.
2 MIjn herte dichtet een fijn liedt : ick
wil singen van eenen Koninck : myn
Tonghe is een penne eens goeden
schrijvers.
3 Ghy zijt de schoonste onder der menschẽ
kinderen/ b lieftalich zijn uwe lippẽ/ daer
om c † seghent u God eewichlick.
4 d Gordt u sweert aen u zyde ghy Helde
ende verciert u schoon.

5 Het moet u ghelucken in uwer cieragie!
trecht heenen/ e † der waerheydt te goede/
ẽ de ellendighe by rechte te behouden : so
sal uwe rechter handt wonder bewijsen.
6 Scherp zijn uwe pijlen / dat de Volcken
voor u neder vallen/ f † midden onder den
vyanden des Koninex.
7 g God / uwen stoel blijft altoos ende
eewichlick/ de Scepter uws Rijcx is een h †
veerdich Scepter.
8 i Ghy hebt lief gherechticheyt/ ẽ hatet
een Godloos wesen: daerom heeft u God/
u God / ghesalft met vreuchdenolie / meer
dan uwe ghesellen.
9 Uwe kleederen zijn enckel Myrrhen/
Aloes ende Kezia l † wanneer ghy wt den
Elpenbeenen Palleyse daerhenen tredet/
in uwer schooner heerlicheydt.
10 In uwer cieragie gaen der Koninghen/
Dochteren: de Bruyt staet tot uwer rech-
terhande/ in enckelen kostelicken goude.
11 Hoort Dochter/ siet daer op/ ende neyght
u ooren : vergeet uws Volcx ẽ uws Vaders
huys.
12 So sal de Koninck lust aen uwer schoon-
heyt hebben: want hy is u Heere/ ende ghy
sult hem aenbidden
13 De Dochter m Zor sal met gheschenckẽ
daer zijn/ de Rijcke inden volcke sullen voor
u smeecken.
14 Des Koninex Dochter is gants heerlic
n inwendich : sy is met gulden stucken be-
kleedt.
15 Men leydtse in ghestickten kleederen
totten Koninck: ende hare o speelgenootẽ/
de maeghden die haer na gaen/ leydtmen p
tot u.
16 Men leydtse met vreuchdẽ ẽ q vrolick-
heydt/ ende gaen in des Koninex Palleys.
17 In de stede uwer Vaderen sult ghy kin-
deren krijgen/ die sult ghy tot Vorsten set-
ten in der gantscher Werelt.
18 Ick wil uws Naems gedenckẽ van kindt
tot kints kinde : daerom sullen u dancken
de Volcken altoos ende eewichlick.

Den xlvi. Psalm.

1. Een vertroostinge ẽ danckseggiunge
voor de weldaden Gods, dat hy so wonder-
licken zijn Kercke teghen alle ghewelt der
Werelt ende des Satans weerhoudet/ 9.
Rent epnde vermaent hy ernstlick/ datmen
dese weldaden Gods bekenne / ende hem
daer voor dancke.

1. Een Liedt der kinderen Korah / vander
jeucht/ voor te singhen.

GOd is onse toevlucht ẽ Stercke/
een b † hulpe inden grooten nooden/
die ons gheraeckt hebben.
3 Daeromme en vreesen wy ons niet /
wanneer oock alreede de Werelt ondergin
ghe/ ẽ de bergen middẽ in de Zee soncken.
4 c Wanneer oock alreede de Zee raesde/
ende wentelde/ dat van haerder ongestuy-
micheyt de bergen inuelen. Sela.
5 d † Dan noch sal e de Stadt Gods fijn
lustich blijven/ met haren bornputten/ daer
de Heylige wooningen des Hoochsten zijn.
6 f God is by haer daer binnen/ daerom sal
sy wel blijven : God helpt haer vroech.
7 De Heydenen moeten vertzaghen/ ende
de Koninckrijcken vallen: het Aerdtrijck
moet vergaen g wanneer hy hẽ hoorẽ laet.
8 De Heere h † Zebaoth is met ons / de
God Jacobs is myn beschermenghe Sela.
9 Koemt herwaerts/ ẽ siet de werckẽ des
Heeren die op Aerden sulck verwoestẽ heeft
aengherichtet.

f Esai.53.6
g Dat is/ sonder ghewin.
h † Anders laet haer wt roerin-ge niet ver-hooghen.
i Psal.97.5 31. 12.
k 1. Reg.9.7
l † Anders/ verstoot on der de. etc.
m Dat is/ dẽ vergifti-gẽ tyrannẽ: ẽ duyster-nisse hect. ongheluck.
n Psal.7.10 Jere.17. 10.
o Ro. 8. 36.
4 Esdr.15.10
p Dat is / Niet om wesen wille/ maer u woort ver-volgẽ zy in ons.
q Psal. 89. 47.
r Psa.119.25
a † Anders Lelien.
b Of/ gena-dentrijc met ghenade ẽ liefde trec-kende.
c † And. dat u Godt segent/ etc.
d Ephe.6.17 Apoc.19.15
e † And. op den woorde der waerh/ saechtmoe-dicheydt ẽ gerechtich/ so etc.
f † Anders/ (sy gaen) int herte d' vyandẽ/etc.
g Hebr. 1. 8.
h † Anders billich.
i Psal. 11. 8.
k Luth wat Kezia zy/ en weet ic niet Sommige noement Kasia: het moet een wortel zijn/ die wel riecht/ ende kleederen wel onder-houdt.

l † And. wt uwen Elpẽ beenen / oft Yvooren Palleysen / (dat is / schrijnen) daerinen u mede ver-heucht.
Koninghen Dochteren zijn onder uwen edelẽ (vrouwen) de/etc.
m Zor / sal heet de stadt Tyrus/ die te dier tijdt de rijcste ẽ beroemtste stadt was. Als soude hy seggen Ooc de rijc-sten inder werelt sullẽ Christum eeren.
Esai. 23. 18.
Esech.27.28.
n Ghelyck als int vrou wentimmer alles enckel gout ende zijden is.
o Dat is/ haer edel vrouwen/of staetvrouwẽ
p Als ten dansse of tot vreuchden.
q Of herten lust.
a Psal.43.4
b † Anders treffelicke hulpe/ heb-bẽ wy(hem) in nooden vonden.
c Psal.89.10 ende 93. 3
d † An. Daer is een vliet/ die mit sprũ bekẽde Stat Gods verheuche / de etc. Allerhooch-sten.
e Heb.12. 22
Apoc. 3. 12. ende 21. 2.
f Joã.14 .23
2. Cor 6. 16
Apoc 21 3.
g Dat is/ wanneer hy dondert.
h Anders der Heyr-scharen.

10 i Die de krijgen stuert in aller Werelt/ de bogen breeckt/ spiessen ontwee slaet/ ende waghenen met vyere verbrant.
11 Weest stille/ ende bekent dat ick God bē: ick wil eere k inleggen onder de Heydenen/ ick wil eere inleggen op Aerden.
12 De Heere Zebaoth is met ons/ de God Jacobs is onse beschuttinghe. Sela.

Psal.76. Esa.30.15.
k Of/ behalen.

Den xlvij. Psalm.

1. Een Prophetie van het Rijcke Christi door het Euangelium aen te richten. eñ voert hier in/ den dienst Gods int Nieuwe Testament/ namelicken de predicatie des woorts/ dwelck oock der Heydenen Vorsten souden aennemen/ ende een volck des Gods Abrahams wordē. So wort nu hier merckelicken ghespeurt de dwalingen der Joden/ die hier een wtlegghinghe maken/ vant muoeren der Arcken in het Huys des Heeren.

1 Eenen Psalm voor te singhen/ der kinderen Korah.
2 Slaet a inde handen alle Volcken/ eñ juychet Gode met vrolicken gheschalle.
3 b Want de Heere de aller Hoochste/ is verschrickelick een groot Coninc op dē gantschen Aerdtbodem.
4 Hy sal de Volcken onder ons dwinghen/ ende de lieden onder onse voeten.
5 Hy verkiest ons ten erfdeele/ de heerlicheyt Jacobs/ dien hy lief heeft. Sela.
6 God vaert op met juychen. ende de Heere met heller Basuynen.
7 Lossinghet/ Lossinghet Gode/ Lossinghet/ Lossinghet onsen Koninck.
8 Want God is Coninck op dē gantschen Aerdtbodem. Lossinghet hem c kloeckelic.
9 God is Coninck ouer de Heydenē/ d God sittet op synen Heylighen stoel.
10 De Vorsten onder de volcken zijn vergadert tot eenen Volcke den God Abrahās/ want God is seer verhoocht by dē e Schilden op Aerden.

a Psa.96.4. Spra.43.42 b Deu.4.20 ende 32.9.
c Dat is Door men int predikē het woort met blijde hande le/ ende daer by bliue/ in allerwege henen roepen eñ wasschē: als de wilde woeste schiepers eñ bespotters/ stoutmoedighe Predikers/ die daer sprekē wat hen duncke.
d Esa.66.1
e De Vorsten moeten oock Christenē zijn/ so sy genoemt werdē schilden op Aerden.

Den xlviij. Psalm

1. Is euen ghelijckes inhouts ende verstants met dē xlvj. Psalm: want hy vertelt wat God voor weldaden bewesen hebbe synen volcke in dien dat hy Jerusalem oft de Kercke ende synen dienst/ voor menigerley aenloopē der vyanden/ beschuttet ende beschermt heeft. Hodanighe exempelen maken ons oock eenē troost eñ toeuersicht/ God sal alle wege zijn Kercke wel bewarē.

1 Eenen Psalm der Kinderen Korah.
2 God is de Heere ende hooch beroemt/ in der Stadt onses Gods/ op synen Heylighen Berghe.
3 De Berch Zion is als eē schoō a† spruyt kē/ dies hem het gantsche lant troostet/ aen der zijden tegent Noorden/ leyt de b Stat des grooten Konincx.
4 God is in hare Palleysen bekent/ dat hy de beschuttinghe zy.
5 c Want siet/ Coningen zijn vergadert/ en de met malkanderen voor by ghetoghen.
6 Sy hebben hen verwondert/ doe sy sulcx saghen: sy hebben hen ontset/ ende zijn ghestortet.
7 Beuinge is hen aldaer aengecomē/ angst als eener die baert.
8 Ghy verbreeckt de Schepen in de Zee/ door den Oosten wint.
9 Als wy ghehoort hebben/ so sien wy het aen der Stadt des Heeren Zebaoth/ aen der Stat onses Gods: God onderhoudt de selue eewichlick. Sela.

a † An lanbouwe dies hem etc. verblijdt.
b Heb.12.22. Apo.21.2 10
c Dat is/ Coningen hebben voorder ser stat moetē verschricken/ eñ dies wils met schanden daervan treckē/ 2.Par.202

10 God wy verwachten uwer goedertierenheyt/ in uwen Tempel.
11 God/ als uwen Name/ so is oock uwen roem tot aender Werelt eynde: uwe rechterhant is vol gherechticheyts.
12 d De Berch Zion verblijdt hem ende de Dochterē Juda zijn vrolic/ om uwer Rechten wille.
13 Maeckt v op Zion: ende omuanghtse/ eñ telt hare toorrens.
14 Legt neersticheyt aen hare mueren/ ende verhooght hare Palleysen/ op datmen daer van e verkondighe by den nacomelinghen.
15 Dat dese God/ zy onse God altoos ende eewichlick: hy voert ons f als de ieucht.

d Psal.67.8
e Dat is. predikē moghen Gods woort.
f Dat is/ genadichlic eñ saechtmoedich door het woort v genade/ als vader ende moeder hare kinderen opbrengen: niet als henckers eñ stockmeesters. door Wetten eñ bedwanck/ drijuen ende worghen.
† Anr. roeij deu doodt.

Den xlix. Psalm.

1. Een ghelijcken inhout met den xxxvij. Psalm/ want it is een vertroostinge teghen dese ergherniße/ dat den Godloosen allenthaluen wel is/ de Godsalighe daerentegen bekommert worden. 16. ende is hier een ghewisse plaetse van der Godsalighen opstandinghe ten eewighē leuen.

1 Eenen Psalm der kinderen Korah/ voor te singhen.
2 Hoort toe alle Volcken: merckt op alle die a† in deser tijt leeft.
3 Beyde gheinepne man ende Heerē/ beyde Rijck ende Arm met malcanderen.
4 Mijnen mont sal van wijsheyt spreken/ ende mijn herte van verstande segghen.
5 b Wy willen een goede spreucke hooren/ eñ een fijn gedichte op der harpen spelen.
6 Waer om soude ick my vreesen in boose daghen/ wanneer my de misdaet myner c† ouertreders omringt?
7 b Die hen verlatē op haer goet/ eñ pochen op haren grooten Rijckdom/
8 Doch kan een Broeder niemanden verlossen/ noch Godt yemandt versoenen.
9 Want het kost te vele haer ziele te lossē/ dat hy het moet laten aenstaen eewichlick.
10 Wanneer hy oock alreede e langhe leeft/ ende den kuyl niet en siet.
11 f Wandt men sal sien/ dat sulcke wijsen doch steruen/ so wel als de dwasen eñ narren omkomen/ * ende moeten haer goet anderen laten.
12 Dat is haer herte/ dat hare g Huysen altoos durē: hare wooninghen blijuen voort eñ voort/ eñ hebben groote eere op Aerden.
13 Dan noch connen sy niet blijuen in salicker h weerde/ maer moeten daer van/ als een vee.
14 Dit haer doen is enckel dwaesheyt/ noch louent haere nakomelinghen met haeren monde. Sela.
15 Sy ligghen inder Hellen als Schapen/ de doot knaechtse/ doch de i vrome sullen gantsch geringhe ouer hen heerschen: Eñ haer k† pochen moet verghaen. inder Hellen moeten sy blijuen.
16 Doch Godt sal mijn ziele verlossen uwt der Hellen ghewelt/ want hy heeft my aenghenomen Sela.
17 l Laet v niet verschrickē/ of eener rijck wort of de heerlicheyt zijns huys groot wordt.
18 m Want hy en sal in synen steruen niets mede nemen/ ende syne heerlicheyt sal hem niet na varen.
19 Maer hy troost hem deses n goeden leuē ende lof het/ wanneer eener na goede dagē o † poocht.
20 So varen sy haren Vaderen na/ ende en sien het licht nimmermeer.
21 Summa: Wanneer de mensche inder

weer.

a † And. op Aerden. wooner.
b Psal.78.2. Mat.13.35.
c † An. versenen omstaet: Som nuge verlatē hen op/ etc.
b Psal.52.9. Sprac.5.1. Luc.12.19.
e Dat is/ heeft eenen goeden moet. denct nimmermeer aen dē doot.
f Eccle.2.14. 16. ende.3.18
* Eccl.11.10
g Dat is/ hare ghe slachten: kinderen. gesinne/ etc Sprac.11.10
h Dat is in goet eñ eere.
i Malac.1.3
k† And gestalte
l Psal.37.1. Eccl.5.14.
m Hiob.1.21. ende.27.19. 1.Tim.6.7. Spr.11.10.
n Dat is/ Hy houdet daer vā. dat men hier genoch hebbe ende pralē.
o† And. trachtet.

weerdicheyt is/eñ en heeft des gheen ver-
stant/so vaert hy daervan als een vee.

Den l. Psalm.

1. Een Prophetie vander gemeyner ver
condinge des Rijcx Christi. 8. ende vander
affettinge des Wets met alle haer offeren
eñ Godsdiensten: eñ zijn hier treffelicke ver
maningen eñ dreygingen/ dat wy met ach-
terstel des wets eñ haerder gerechticheyt/
de barmherticheyt ons in Christo bewesē/
begrijpen.

1 Eenen Psalm Assaph.

GOd de Heere/ de Machtighe spreect/
ende roept de Werlt/ vandē Opganck
der Sonnen/ totten Nederganck.
2 a Wt Zion breect aen/ de schoone b glātz
Gods.
3 Onse God comt eñ en swijcht niet: c ver-
slindende vyer gaet voor hem henen/ ende
rontom hem/ een groot onweder.
4 Hy roept Hemel endē Aerde. dat hy zijn
volck d richte.
5 Vergadert my myne Heyligen/ die e† het
Verbont meer achten van offer.
6 f Ende de Hemelen sullen syne gerechtic-
heyt vercondigen: want God is Richter.
Sela.
7 Hoort mijn volck/ laet my spreken/ Israel
laet my onder v betuyghen/ Ick God/ ben
v God.
8 g Wm offers halven straffe ick v niet: h† u
we brantoffers zijn doch altoos voor my.
9 Ick wil niet van uwē huyse Ossen nemē.
noch Bocken wt uwe stallen.
10 Wāt alle Dieren indē Woude zijn myne/
eñ het Vee op de Berghen/ daer sy by duy
senden gaen/
11 Ick kenne alle het gevogelte op de Ber-
ghen/ eñ alderley ghedierte op den velde is
voor my.
12 So my hongerde/ woude ick v daer niet
vā seggen: i want den Aertbodem is myne
ende alles wat daerinne is.
13 Meynt ghy dat ick Ossē vleesch etē wil/
oft Bocken bloet drincken?
14 Offert Gode danck. eñ betaelt den Hooch
sten uwe k ghelofte.
15 l Ende roept my aen inder noot/ so wil ick
v verlossen: so sult ghy my prijsen.
16 Daerenteghen totten Godloosen spreect
God: Wat vercōdicht ghy myne rechtē/ eñ
nemet myn Verbont in uwen mondt?
17 So ghy doch m† castydinge haet/ eñ wor
pet myne woorden achter v henen.
18 Wanneer ghy eenē Dief siet/ so loopt ghy
met hem/ ende hebt ghemeynschap mettē
Overspeelders.
19 Uwē mont laet ghy het quaetspreken/ eñ
uwe tonghe drijft valscheyt.
20 Ghy sittet ende spreket tegen uwē broe-
der: den sone uwer moeder achterklapt
ghy.
21 Dat doet ghy eñ ick swijge: so meynt ghy/
ick sal v gelijck zijn: doch ick wil v straffen/
ende wil v het onder ooghen setten.
22 Merct doch dat/ ghy die Gods vergeet/
dat ick v niet eenmael wech rucke/ eñ daer
gheen verlosser meer en sy.
23 Wie danck offert/ die prijst my: eñ daer is
dē wech/ dat ick hem wyse het Heyl Gods.

Den lj. Psalm.

1. Een sonderlinge gebet vā vergevinge
der sonden: eñ is hier een beweeringe des
voorigen Psalms: Want in dien hy om der
sondē vergiffenisse biddet. 17. Itē een losof
fer belooft/ geeft hy claerlicken te kennē/ sy

a Esai. 2. 3.
b Dat is/ glinsteren
c Deu. 4. 24 ende 9. 3. Heb. 12. 29. Johel. 2. 3.
d Dat is/ regere/ helpe/ verlosse/ vā dē Onpuel? menschen/ voor sonde. etc.
e† And. met my een verbont maken met offer.
f Psalm/ 19 ende 89. 6. ende 97. 6.
g Esai. 1. 11 Jerem. 7. 15
h† An. noch dat uwen brandt offer niet altoos voor my zij-
i Psa. 24. 1. ende 86. 12 Deu. 10. 14. Exod. 19. 5. Jerem. 27. 5 1. Cor. 10. 26
k Dat ghy hem geloeft hebt. hy sou de v God zijn/ int eerste ghebodt.
l 2. Pa. 15. 4.
m† au. tucht

zy een ghesthenck / eñ der barmherticheyt
Gods eenich werck: leert seer dapper van-
der sondē grootheyt eñ oorsake daertoe vā
onser swackheyt teghen de selve.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
2 a Doe de Propheet Nathan tot hem quā
als hy was tot Bath Saba in ghegaen.
3 GOdt zijt my ghenadich na uwer goe-
dertierenheydt: ende verdelcht myne
sonden / na uwer grooter barmhertic
heyt.
4 Wascht my wel vā myner misdaet/ eñ rey
nicht my van mynen sonden.
5 c Want ick bekenne myn misdaedt. ende
myn sonde is alleweghen voor my.
6 Aen v alleene hebbe ick gesondicht/ ende
quaet voor v gedaen: d op d dat ghy recht be
houdet in uwe woorden/ ende reyn blyvet/
wanneer ghy gherichtet wordet.
7 Siet/ ick ben e† wt sondtlicken zade gebo-
ren/ eñ mijn moeder heeft my in sonden ont-
fanghen.
8 Siet ghy hebt lust ter waerheyt die int ver
borgen leyt: ghy laet my wetē de heymelic-
ke wijsheydt.
9 f Ontsondicht my met Ysope dat ick reyn
worde: wascht my dat ic sneeu wit worde.
10 Laet my hooren vreuchde eñ g vrolicheyt/
dat de beenē vrolick worden/ die ghy h† ver
slaghen hebt.
11 Verberght v aensicht van myne sondē/ eñ
verdelcht alle myne misdaden.
12 Schept in my God een reyn herte/ eñ geeft
my eenen niewen i† ghewissen gheest.
13 Verworpt my niet van uwen aensichte/
ende neemt uwen Heylighen Gheest niet
van my.
14 Troost my weder met uwer hulpe/ eñ de
vrijmoedighe Gheest onthoude my.
15 Want ick wil den Overtreders uwe we-
ghen leeren/ dat hen de Sondaers tot v be-
keeren.
16 Verlost my vandē k bloetschuldigen God/
die ghy mijn God eñ l Heylant zijt: dat mijn
tonghe uwe gherechticheyt roeme.
17 Heere doet myne lippē op/ dat mynen mōt
uwen roem vercondighe.
18 m Wāt ghy hebt niet lust tē offer/ ick wou-
de het v anders wel geven: ende brantoffer
en behaghen v niet.
19 De offerhanden die God behagen/ zijn ee-
nen n† bedruckten gheest: o een bedruckt
ende verslaghen herte/ sult ghy God niet
verachten.
20 Doet wel by Zion na uwer genade/ bou
wet de mueren tē Jerusalem.
21 Dā sullen v behagen p de offerhandē der
gerechticheyt/ de brātofferen eñ gantschen
offer: dā salmen Ossē op uwē Altaer offerē.

Den lij. Psalm.

1. Desē Psalm beruaet een heftige over-
schuddinge eñ bedreyghinge der Tyrannen
eñ vyandē der Kerckē. 8. vertroostet daer en
tegen de geloovigen met Gods hulpe ende
hulde.
1 Een onderwijsinge Davids. voor te sin-
ghen/
2 a Doe Doeg de Edomiter quam/ eñ seyde
het Saul aen/ ende spraeck: David is in A-
bimelechs huys ghecomen.

3 WAt b† trotz ghy dan/ ghy Tyran/ dat
ghy kont schade doen? so doch Gods
goedertierenheydt, noch daghelicx
duert.
4 V tonghe poocht na c schaden/ ende snijt
met leughenen/ als een scherp scheermes.

a 2. Sa. 12. 1
b Psa. 56. 1.
c Job. 13, 15. Psa. 32. 5. Luce. 18. 13. ende 15. 21.
d Roma. 3. 4
e† An in sōdē geboren.
f Dat is/ Ab solveert my eñ spreeckt my los: als in voortijdē inde Wet voor het sprengē met Ysope/ bevolen werdt. Levit. 14. 6. Num. 19. 6 Ephe. 5. 26. 1. Pet. 3. 21.
g Of. herte lust/
h† And. om twee geslaghen.
i Dat is/ eñ gheest die int geloove sonder twijfel/ eñ der sake ghewis is eñ hem niet irren noch bewegen en laet vā meniger ley waenge dachtē/ leeren/ etc. als die dwinckelaers / ende twijfelaers doen. † An. richtighen. Heze. 36. 26. Acto 2. 4.
k Dat is/ vā der schulde daer ick den doot mede verdiēt hebbe/ ghelijck wy alle zijn voor God.
l Of/ Heyl maker Saelichmaker.
m Mir. 6. 8
n† And. ver knutsen.
o Jasa. 76. 2
p Rom. 12. 1
a 1. Sa. 22. 1
b† au. roemt ghy.
c dat is dat ghy anderē ongheluck teerichtet/ ende schade doet.

5 Ghy spreect liever het boose dan het goe
de/ende lievet valsch dan recht. Sela.
6 Ghy spreect geerne alles wat tot verder-
ven dient/met valscher tonghen.
7 Daerom sal v God oock d gantsch ende
gaer verstooren ende verslā/eñ wt der hut
ten rucken/ende wt den lande der levendi-
ghen wtroepen. Sela.

d Vier plagen vertelt hy: Dat hy sal gehuys ende gheen goet behouden/daertoe in gheen Stat noch in geenen lāde blijven.

8 Ende de rechtveerdige sullent sien /ende
hen vreesen/ende sullen spuer lachen.
9 Siet/dat is de mā/die God niet voor synē
troost en hiel/e maer verliet hem op synen
grooten Rijckdom/eñ was machtich scha
de te doen.

e Psal. 49.7 1. Tim. 6.17. Apc. 12.19.

10 Jck daerentegen sal blijven als eenē groe
nen Olyboom/inden Huyse Gods: verlate
my op Gods goedertierenheyt/altoos eñ
eewichlick.
11 Jck dancke v eewichlick/want ghy cont
het wel maken: eñ wil f verbeyden op uwē
Name. want uwe Heylighen hebben vreuch
de daer aen.

f Of bestaen.

Den lij. Psalm

i. Js ghelijcken inhouts met den xiij. Psalm.

1 Een onderwijsinge Davids/a int Choor/
om malcanderen voor te singhen.

a † An. Op den Mahalath
b Psal. 14.1

2 DE b Dwasen spreken in harer herten:
Daer en is gheen God: sy en deughen
niets/ ende zijn eenen grouwel in ha-
rē boosen wesē: daer en is niemant die wat
goets doet.
3 God sach vanden Hemel op der menschē
kinderen/dat hy sage/of yemant verstan-
dich ware/die na God vraechde.
4 Doch sy zijn alle afgevallen/eñ altemael
ondeuchdelick geworden: c daer en is nie-
mant die wat goets doet/oock niet eener.

c Rom. 3.10.

5 Willē dan de quaetdoenders hen niet seg
gen latē? die mijn Volck verslindē/ dat sy
hen generrē: doch God en roepē sy niet aen.
6 Daer vreesē sy hen doch/daer niet te vree
sen is: want God verstroyt de beenē der d
Drijvers/ghy maecktse te schanden: want
God versmaedtse.

d Dat zijn die/die met de Wet eñ gewelde de lieden willē vroom maken in haer eygē wercken: als de Apostlen den het Ketterhvolc (?) blijven.

7 Och dat de hulpe wt Zion over Jsrael
quame/eñ de God zijn gevanghen Volck
verlossede: so soude hem Jacob verblijden/
ende Jsrael vrolick zijn.

Den liiij. Psalm.

1. Een gebet/ dat hem God holpe wter
vare daer hy door verraderie inghecomen
was: eñ zijn hier schoone troostinghen/die
ons in gelijcke vare eeen toeverlaet makē/
van onser hulpe ende beschuttinghe/ ende
vander Kercken vyanden omcomen.

1 Een onderwijsinge Davids/voor te sin-
ghen op snarenspelen.
2 a Doe die vā Siph quamen/ende spraken
tot Saul: David heeft hem by ons verbor
ghen.

a 1. Sa. 23.19 ende 26.1.

3 HElpt my Godt door uwen Naeme/
ende doet my recht/ door v ghewelt.
4 God verhoort mijn gebet/verneemt
de redenen mijns monts.

b † And. vreemde/ etc. eñ schrickelicke staen/ etc.

5 Want b † stoute setten hen tegen my/en-
de c † trotzighe staen na myner zielen/ en-
de en hebben Godt niet voor ooghen.
Sela

c † An wijs velige dat is moet willige.

6 Siet/God staet my by: de Heere d † weer-
houdt mijn ziele.

d † And. is onder dien/ die mijn ziel weerhouden.

7 e Hy sal de boosheyt mynen vyanden be-
talen: verstoortse door v trouwe.

e Deu. 32.35

8 So wil ick v een vreuchdenoffer doen/eñ
uwē Name Heere dancken/dat hy so troo-
stelick is.

9 Want ghy f † helpet my wt alle myner
noot/ dat mijn ooghe aen mynen vyanden
lust siet.

f † An. Hy heeft my verlost van der hellen/ droefenisse. eñ mijn ooghe heeft gesien de wille op mijn vyanden.

Den lv. Psalm.

1. Een gebet onder den persoon Christi/
tegen de Synagoge eñ den verrader Juda
Ende wort recht ghebruyckt tegen de val-
sche broeders die met bestighē hart/dien
sy dannoch met huychelsse gelate behendich
deckende/ der Kercken aldermeest schaden.

1 Een onderwijsinge Davids/voor te sin
ghen op snarenspel.
2 GOd hoort mijn ghebet/ende verberght
v niet voor mijn smeecken.
3 Merckt op my/ende verhoort my/
hoe ick soo klaeghelick verzaghe ende
huyle.
4 Dat de vyant so schreyt/ende de Godloose
dringet: want sy willē my eenen boosē tuck
bewijsen/ende zijn my hestich a gram.

a Of. hatich/vyandich.

5 Mijn herte beangstet hem in mynē lijve/
ende des doots vreese is op my ghevallen.
6 Vreesen ende beven is my aengecomen/
ende grouwen heeft my overvallen.
7 Jck sprach: O hadde ick vleugelen als de
Duyven/dat ick vloge/ende yewers blijvē
conde.
8 Siet/so woude ick my verre wech makē/
ende in de Woestyne blijven. Sela.
9 Jck woude haestē/dat ick ontliepe/voor
den stormwindt ende onweder.

b Gene. 11.9
c Of/moetwillige onbillicheydt.
d Dat is/ Enckel boosheyt daermede sy hen ende andere beswaren.

10 b Maeckt hare tonghen oneens Heere/eñ
laetse ondergaen: want ick sie c wrevel ende
twist inder Stadt.
11 Sulckes gaet dach ende nacht om eñ om
in haren muerren: het is d moeyte eñ arbeyt
daerinne.
12 Schade doen regeert daerin: liegen ende
bedrieghen laet niet af van haren straten.
13 Wanneer my doch mijn vyant schendede/
woude ick het lyden: ende wanneer my mijn
hater overpochte/woude ick my voor hem
verberghen.

e Psal. 41.10 Mich. 7.6.
f Of. gheweonlicke

14 e Ghy dannoch zijt mijn geselle/mijn pleg-
gher ende f bekende vrient.
15 Die wy vriendelick met malcanderē wa-
rē/tusschen ons: wy wandelden in dē huyse
Gods met hoopen.

g Nu. 16.31.
h Of. overvallese

16 g De doot h overvalse/ende moeten levendich
in de Helle varē: want enckel boosheyt
is onder haere hoopen.
17 Jck dannoch wil tot God roepen / ende
de Heere sal my helpen.
18 Des avonts/ morgens ende middaechs/
wil ick klaghen ende huylen/so sal hy mijn
stemme hooren.
19 Hy verlost mijn ziele vā dien/die aen my
willen/ende geeft my ruste: want harer is
vele teghen my.
20 God sal hoorē eñ haer veroodmoedigen/
die altoos blijft: Sela: want sy worden niet
anders/ende en vreesen God niet.
21 Want sy legghen hare handen aen syne
vreedsamen / ende ontheylighen zijn Ver-
bondt.
22 Haren mont is glatter dan boter/eñ heb
bē doch kryech inden sinne: hare woordē zijn
sachter dan olye: eñ zijn doch bloote sweer-
den.

i Mat. 6.25 Luce. 12.22. 1. Pet. 5.7.
k Dat is/ Datse voor hebbē noch te doen by haren levē.

23 i Werpt uwen aenligghenden noodt/ op
den Heere/die sal v versorghen / ende sal dē
rechtveerdighen niet eewichlick in onruste
laten.
24 Doch God ghy sultse onderwaerts stootē
in de diepe kuyle: de bloetgierigen ende val
schen sullen k hare levē niet ter helfte bren
ghen: ick daerentegen hope op v.

Den

Den lvj. Psalm.

1. Een gebet om verlossinge wt den bare/daer hy in syner vlucht/ 1. Sam 21. inne was.

1 Een gulden kleynoot Davids van der a stomme duyue/onder de vreemde/ b doe hem de Philisteen grepen te Gath.

a David moeste als een Duyue stom zijn/dat is/stille swijgen/eñ Coninck Saul niet verklagen onder de Philistee. b 1. Sa.21. 11 Sauls Hofgesinne veraget my in de ellende/ eñ ick moet ymmer in de vlucht leuē. c Josu.1.5. Psalm.118.6 Hebreen.13. d Wat sy doen dat is gslaet. † An. Meynen sy te ontkomē om harer boosheydt wille? e Dat is/ Ghy weet/ hoe veel dier is/eñ en vergetse niet. f Psal.118.6. g Psal.116.8.

2 God weest my genadich/ want menschē willen my versincken/dagelicx strijdē sy ende beangstighen my.
3 Myne vyanden versincken my dagelicx/ want vele strijden teghen my stoutelick.
4 c Wanneer ick my vreese/ so hope ick op v.
5 Ic wil Gods woort roemē/op God wil ick hopen/ende my niet vreesen. wat soude my het vleesch doen?
6 Daghelicx vechten sy myne woorden aen / alle haer ghedachten zijn. dat sy my quardt doen.
7 Sy houden te hoope ende loeren/ eñ hebben acht op myne versenen / hoe sy mijn ziele grijpen.
8 d † Wat sy quaedts doen/ dat is schoon vergeuen: God slote sulcke lieden sonder al le ghenaden tonder.
9 Telt myne vlucht/ vaet myne tranen in v wen sack/sonder twyfel e ghy telletse.
10 Dan sullen hen myne vyanden moeten te rugghe keeren: wanneer ick roepe/so vermercke ick/dat ghy mijn God zijt.
11 Ick wil roemen Gods woort / ick wil roemen des Heeren woordt.
12 f Op God hope ick/eñ en vreese my niet/ wat konnen my de menschen doen?
13 Ick hebbe v God gelooft/ dat ick v dancken wil.
14 g Want ghy hebt myne ziele van den doot verlosset/ myne voeten van slibberen/ dat ick wandelē mach voor God/ int Licht der Leuendighen.

Den lvij. Psalm.

1. Een gebet den voorgaenden niet ongheliick/in eener anderen vaerlichept (daer van 1. Sam.21. ende 24.) van David ghedichtet.

a 1. Sa.22.1. ende 24.4. b Ma.23.37 c Dat is/ Schade eñ leet dat sy my doen. d Psal.35.7. ende 119.40. ende 140.6. e Psa.7.16. Prou.26.27 Eccle.10.4. 1.Hest.7.10. f Psal.108.1. g Dat is/ Mijn Psalter ende Liet/daer ic God mede eere etc. h Psal. 103 11 † An. groot tot in de Hemelen. etc. O God etc. ouer de Hemelen etc.

1 Een gulden kleynoodt Davids/ voor te singen (dat hy niet om en quame) a doe hy voor Saul vlucht ende inde speloncke.
2 Sijt my genadich God/ zijt my genadich want op v betrout mijn ziele/ b eñ onder de schaduwe uwer vleugelen hebbe ick toeulucht: tot dat het c ongheluck voor by gae.
3 Ick roepe tot God den Alderhooghsten/ tot God / die myns iammers een eynde maeckt.
4 Hy sendet van den Hemel ende helpet my/ vād versmaetheyt mijns versinckers/ Sela: God sendet syne goedertierenheyt eñ trouwe.
5 Ick ligge met myner zielē onder dē Leeuwen/ der menschen kinderen zijn vlammē/ hare tanden zijn glauien ende pylen/ende hare tonghen scherpe sweerden.
6 Verheft v God ouer de Hemel/ende uwe eere ouer alle Wereldt.
7 d Sy stellen mynē gange netten/eñ drucken mijn ziele neder: e sy grauen v voor my eenen kuyl/ ende vallen selfs daerin. Sela.
8 f Mijn herte is bereyt /God/ mijn herte is bereydt/dat ick singhe ende loue.
9 Waeckt op mijn g eere/waeckt op Psalter ende Harpe/ vroech wil ick opwaken.
10 Heere ick wil v dancken onder den Volcken / ick wil v lofsinghen onder den lieden.
11 h Want v goedicheyt is so i † wijt/als de Hemel is/ende uwe waerheyt so wijt/ als de wolcken gaen/
12 Verheft v God ouer dē Hemel/ende uwe eere ouer alle Wereldt.

Den lviij. Psalm.

1. Den tijtel deses Psalms ghetst wt/ hy zy eens inhoudts met den voorgaendē: want hy bidder teghen Saul/ ende die/ die den seluen teghen David/ als teghen eenen oproerischen verweckten. Voorts is eene heftighe bescheldinghe der wedersakers/ 7. daerna eenen vloeck der seluen/ 11. ende aent eynde een troostinge der vromē.

a Of stouten lick te verontgheliicken. b † And. der vreembet c Dat is/ Haren aert is niet goet/ eñ laten van aerden niet. d Acto.7.51. e Dat is/ Eer sy het half daer he nen brengē/ daer sy henē willen/ salse Gods toorne versloeende den rechtueerdighen helpen. † An. putten een donnen vyer geuoelen sal. etc. g 1. Sa.25 39 h Psal 68.24 i Dzis/ De wrake sal grooter wors dē/ als men begeert: dat waer hy een druppel bloets ende wrake begeert/ dat ze zijn/ dat hy mochte hen daerinne baden.

1 Een gulden kleynoodt Davids voor te singhen/ dat hy niet om en quame.
2 Sijt ghy van stom dat ghy niet spreekt en wilt wat recht is ende richtet wat ghe lijck is/ ghy menschen kinderen?
3 Ja moetwillich doet ghy onrecht in den lande ende gaet stracx voor met uwen handen a te wreuelen.
4 De Godloosen zijn b † verkeert vā c moeder lijue aen/ de leugenaers dolen van moeder lijue aen.
5 Haer woedē is als het woeden eener Slangen / d als een doone Ader die hare ooren toestopt.
6 Dat sy niet en hoore de stemme des Tooueraers/ des Beswerders/ die wel besweeren kan.
7 God/ verbreect hare tanden in haren monde / stoot ontwee Heere de backtanden der ionghen Leeuwen.
8 Sy sullen vergaen als water / dat daer henē vliet: sy oogen met haren pylen/doch de seluē verbreken.
9 Sy vergaē als een Slecke versmachtet/ als een ontijdighe geboorte eener vrouwen/ sien sy de Sonne niet.
10 e Eer uwe f † doornen rijp worden aen dē doorn struych/ salse eē toornicheyt so versch wech rucken.
11 g De rechtueerdige sal hem verblijdē/ waññeer hy sulcke wrake siet. h eñ sal syne voeten baden in des Godloosen i bloedt.
12 Dat de lieden sullen seggē: De rechtueerdige sal des ymmers geniesen, God is dan noch Richter op Aerden.

Den lix. Psalm.

1. Den tijtel wijst den inhoudt aen: de historie is 1. Sam. 19. Want hy bidder teghen Saul ende synen aenhanck / dat sy hem ontschuldigen niet beschadigen. Wert van sommighen beduidet op den persoon Christi, die daer bidt teghen de Godloose Synagogue: ende tis waer: beyder Christi ende Davids vyanden is gelijckes weder varen: want beyde zijn sy omkomē. Is een gansch heftich ghebet / derhaluen het ooch vele wederhalinghen heeft.

a 1. Sa.19.11

1 Een gulden kleynoot Davids (dat hy niet omquame) a Doe Saul henen sant eñ liet zijn huys bewaren/ dat hy hē doodede.
2 Verlost my mijn God/ van mynen vyanden/ ende beschut my voor dien/ die hen teghen my setten.
3 Verlost my van den quaetdoenders / eñ helpt my van den bloetgierighen.
4 Want siet Heere/ sy loeren op mijn ziele/ de Stercken vergaderen hen tegen my/ sonder schuldt ende misdaet.
5 Sy loopen sonder mijn schult/ende bereyden hen: waeckt op/ ende ontmoetet my/ en de siet daerin.

6 Ghy Heere God Zebaoth/God Israels/
waeckt op ende soeckt te huys alle Heyde
nē: b zijt niemanden genadich van dien die
so moetwillighe quaetdoenders zijn Sela.
7 c † Des auonts laetse wederom oock huy
len als de honden/ende in der Stadt rond=
tom loopen.
8 Siet sy spreke met malkanderē/sweerdē
zijn in hare lippen: d wie soude het hooren?
9 e Doch de Heere sal harer lachen / ende
aller Heydenen spotten.
10 Voor harer f macht houde ick my tot v:
want God is myn beschuttinghe:
11 God vertoont my r ijckelick zijn goeder=
tierenheyt: God laet my mynen lust siē aen
myne vyanden.
12 Verworchtse niet / dat het mijn Volck
niet en vergheten / maer verstroytse met u=
wer macht/ Heere onse Schilt/ende stootse
tonder.
13 g † Hare leere is enckel sonde/eñ h verhar
den in harer hoouerdie/ende prediken enc
kel vloecken ende weder spreken.
14 Verdelchtse sonder alle ghenade/dat sy
niets zijn/ ende bevinden / dat God Heer=
scher sy in Jacob in aller Werelt. Sela.
15 Des auonts laetse wederom oock huy=
len/als honden/ende in der Stadt herom
loopen.
16 Laetse henen ende her loopen/om spijse/
ende murmureren wanneer sy niet sat wor=
den.
17 Ick is wil van uwer macht singen/ ende
des morghens roemen v goedertierenheyt:
want ghy zijt mijn beschuttinghe ende toe
vlucht/in myner noodt.
18 Ick wil v mijn God lofsingen: want ghy
God zijt myne beschuttinge/ ende myn ge=
nadighe God.

Den lx. Psalm.

1. Een dancksegghinghe / dat God het
Rijcke/onder Saul verwoestet ende bekom
meert/met schoonē ouerwinningē/eñ in son=
derheyt met synen woorde eñ dienst/weder
om te rechte brengt/heylet ende verciert.

1 Een gulden kleynoodt Dauids/voor te
singhen van een gulden a Roosen spanne/
te leeren.
2 b Doe hy gestredē hadde met dē Syriers
te Mesopotamia eñ met den Syriers van
Zoba doe Joab omkeerde/ende sloech der
Edomiten int Soutdal twaelf Duysenden.
3 GOd/die ghy ons verstooten ende v er=
strooyt hebt/eñ toornich waret/c † troo
stet ons weder.
4 Die ghy de Aerde beweecht eñ verscheurt
hebt: heelt haer breucke/die so veruallē is.
5 Want ghy hebt uwen volcke een hart we
sen getoont: d ghy hebt ons eenen dranck
wijns ghegheuen dat wy tuymelden.
6 e Ghy hebt dannoch ia een teecken gege
uen/dien/die v vreesē/welcke sy opworpē/
ende hen seker maeckte. Sela.
7 f Op dat uwe beminde verlost werden: so
helpt nu met uwer rechter hant /ende ver
hoort ons.
8 God spreeckt in synen Heylichdō/des ben
ick vro ende wil g deylen Sichem/ende af
meten het dal Suchoth.
9 Gilead is myne. myn is Manasse Ephra
im is de macht mijns Hoofts/Juda is mijn
h Vorst.
10 Moab is mijn i Waschuat. mynen schoē
strecke ick ouer Edom / Philistea iuychet
tot my.
11 Wie wil my voeren in een k vaste Stat
wie beleydet my tot in Edom?
12 Sult ghy het niet doen God/die ghy ons
verstoot/ende en treckt niet wt God / l op
onse Heyr.
13 Doet ons bystant in der noot/want men
schenhulpe is gheen nutte.
14 Met God willen wy daden doen: hy sal
onse vyanden ondertreden.

Den lxj. Psalm.

1. Een ghebet voor Koninck ende Rijc=
ke/dat hy by den warachtigen Godsdienst
blijue/ende het Rijcke door nieuwe verande
ringhe/niet onrustet worde.

1 Eenen Psalm Dauids/voor te singen op
een snarenspel.
2 HOort God mijn schreyen/ende merckt
op mijn ghebedt.
3 Hier beneden op Aerden roepe ick
tot v/wanneer mijn herte in angste is: ghy
woudet my doch voeren op eenen hooghen
Rotzsteen.
4 a Want ghy zijt mijn Toeuersicht/eenen
stercken Toren voor myn vyanden.
5 Ick wil woonen in uwer hutten eewich
lick/ende betrouwen onder uwe vleugelen.
Sela.
6 Want ghy God hooret mijn b ghelofte/
ghy c beloonet dien wel / die uwen Name
vreesen.
7 Ghy geeft eenen Coninck een lanck leuē/
dat syne Jaren dueren altoos voort ende
voort.
8 Dat hy altoos sittende blijft voor God:
vertoont hem goedicheyt ende trouwe/dat
sy hem behoeden.
9 So wil ick uwen Name lofsinghen ee=
wichlick/dat ick myne gelofte betale daech
licks.

Den lxij. Psalm.

1 Voor aen is een sonderlinge troostinn=
ghe ende exempel/dat wy in vaerlicheydē/
ons onse betrouwen ende toeuersicht God=
licker hulpe niet ontrucken en laten. 9. daer
na vermaent hy/dat wy met mistrouwē mē
schelickes bystandts (dat doch ongewisse/ia
niets is) ons op Gods almachticheyt ende
goedicheyt/die eenē ghewisse toeuersicht ge=
uen/verlaten. Hier schijnen in sonderheyt
aengetoghen te worden de machtighe Vo=
uelinghen/die haer gheweldt ende vermeu=
ghen daer sy mede verdooft zijn/sonder ee=
nich achter dencken tot onderdruckinghe
der vromer misbruycken.

1 Eenen Psalm Dauids/voor Jeduthun/
voor te singhen.
2 MYn ziele is stille a tot God/die helpet
my.
3 Want hy is mynen b † troost / mijn
hulpe/mijn beschuttinge/dat my geenē val
storten sal/hoe groot hy oock is.
4 Hoe langhe stellet ghy allen eenen c † na
dat ghy hen verworcht/als een hanghende
wandt ende verschuerden muer?
5 Sy denckens lechts /hoe sy hem dempen:
bevlijtighen hen der leugen/gheuen goede
woorden/int herte daerentegen vloecken
sy Sela.
6 Doch mijn ziele bestaet allēē op God/want
hy is mijn hopeninghe.
7 Hy is mijnē troost mijn hulpe/ende mijn
beschuttinghe/dat ick niet vallen en sal.
8 By God is mijn Heyl/mijn eere/dē Rotz
steen myner Stercke/mijn Toeuersicht is
op God.
9 Hoopt op hē alle tijt/lieue liedē/d schud
det uwe herten voor hem wt/God is onse
Toeuersicht. Sela.

Daeren

b Dat is/ Laet v haer boose voor= nemen niet behagē/eñ helpt niet/ dz haer voorschz voort ga. c † And. Sy gaen eñ kee ren weder aen den a= uont/ huylē etc. eñ loo= penem het etc. onder Psalm. 59.15. d Dz is/ Sy doē als wa rer gheen God die het hoor de: eñ segghen noch dencken niet/ dz het eē mael moet luydt daer wordē. e Psal. 2. 4. f Dat is/ Wanneer sy my te machtich zijn/ so sie ick op v. g And. Om d' sonden willē haers mōts eñ der reden harer lippen laetse in harer hoouerdie geuanghen werden/ die met meyneede eñ lue= genen om= gaen † And. slapen gaen eer sy sat etc. h Dz is/ Sy blijuen op haren trotse eñ stoudt heydt. a Dz is/ Eē voorhanck of kostlick kleynoot in eener Roosē gestalt: also noemt hy hier zijn Co ninckrijcke/ het welck eē Godlic kley noot voor= spanne is. b Leest 1. Sa .8.1.13. ende.10.13.16. 1. Pa. 18.1.12 c † And. keert v tot ons etc. d Esai. 51.17 Jere. 25. 15. e Dat is/

Dat desen volke meerē ghestichteys verweckt zijn. dit se te ruste ghe= bracht ende geredder hebben/ siet mē allēthal= uen in den boecken der Richteren ende Conin gen. Andere duyden dit teecken/ de Kiste des Verbonts onder Saul verachtet. f 1. Para. 13. Psal. 108.7. g Dat is Ik rekene wat ick voor volc hebbe. h Dat is/ Die ter tijt des vredes met leere/ niet met Wapenen regeert. i Dat is/ Myne Ons verbanen. k Heet alles wat seker ende vast is l Dat is/ nu op onse macht/ maer op u= we macht dart ghy wat ghy ons doet. a Psal. 18. 19 ende 91. 9. Sprac. 34. 16 b Dat is/ Dat ick v loue ende aē roepe als eē nen God: welcker wy int eerste ge vot Gode be louen. c† An. geest erue dien/ die etc. a Dat is/ Sy is te vreden/laet God regerē murret ende wordet nz/ maer lijdet haer ende bestaet. b† And. Rotz of Vels. c † An. nae ghy sullet alle omkō= mē als etc.

10 Daer en teghen de menschen zijn doch niets: Groote lieden e feylen oock: sy wegen weyniger dan niets / so vele harer is.

11 f Verlaet u nz op onrecht en g † wreuel: houdet u niet tot sulckẽ dat niets is: valt u Rijckdom toe / so hanget het herte niet daer aen.

12 God heeft een woort ghesproken / dat hebbe ick somtijts ghehoort / dat God alleen machtich is.

13 Ende ghy Heere zijt ghenadich / h ende betalet eenen yeghelicken / als hy het verdient.

e Dat is / Wie hẽ op menschen verlaet / die feylet / hoe groot si oock zijn, so en is het doch niets met hen / ende moet feylẽ.
f Syrac.5.1.
1 Timo.6.17
g Of / moetwillige onbillichheyt.
† And. roof.
h Mat.16.27
Hiob.34.11.
Iere.17.16. ende 32.19.
Roma.2.6.
1.Cori.3.4. ende 14.12.
Galat.6.5.
Apoca.2.23. ende 22.12

Den lxiij. Psalm.

1. Beklaeght hem den gantschẽ Psalm / syns afwesens van den volcke ende dienst Gods te Jerusalem / en maeckt een syne vergheleyckinge eens lands / daer Gods woordt en dienst niet en is / met eener waterlooser woestyne, 10. aent eynde beschuldicht hy syne wedersakers / en dreycht hen die zijns quaets een oorsake waren. Wert wel ghebeden van dien / dien Gods woort door Tyrannen gheweert wert.

1 Eenen Psalm Dauids / a doe hy was in der Woestijne Juda.

2 GOd ghy zijt mijn God / b vroech wake ick tot u: mijn siele dorstet na u / mijn vleesch verlangt na u / in eenen droogen ende dorren lande / daer geen water is.

3 Aldaer sie ick na u in uwe Heylichdom / woude geerne aenschouwen uwe c macht ende eere.

4 Want uwe goedertierenheyt is beter dan het leuen: myne lippen prijsen u.

5 Aldaer woude ick u geerne louen mijn leefdaghe / ende myne handen in uwen Name opheffen.

6 Dat ware mijns herten vreuchde ende d ghenoechte, wanneer ick u met vrolickẽ monde louen soude.

7 e Wanneer ic my te bedde legge / so ghedencke ick aen u / wanneer ick opwake, so spreke ick van u.

8 Want ghy zijt mijn Hulper / f en onder de schaduwe uwer vleugelen roeme ick.

9 Mijn ziele hangt u aen / uwe rechter handt behoudt my.

10 Sy daer en tegen staen na myner zielen / my te ouervallen: sy sullen onder de Aerde onderwaerts varen.

11 Sy sullen int sweerdt vallen / ende den Vossen te deele worden.

12 Doch de Coninck verheucht hẽ in God g wie by hem sweert / sal h gheroemt worden: want de leughenmonden sullen verstopt worden.

a 1.Sa.22.23 ende 24.
b Psal.119.16 ende 143.6.
c Dat is / Ick woude gheerne by uwen Gods dienste zijn / daer ghy machtich zijt en gheeert wordt / maer nu moet ic hier zijn inder woestijne.
d Of / herten lust / vrolicheydt.
e Deut.6.7.
f Psal.17.5.
g Deut.6.13 ende 10.20.
h Of / ghepriesen.

Den lxiiij. Psalm.

1. Een sonderlinghe schoon ghebedt / tegen de fenijnige aenslagen der vyanden, die de vrome en de Kercke altijdt in der Werelt hebben.

1 Eenen Psalm Dauids / voor te singen.

2 HOort God myne stemme in myner klaghe / behoedt mijn leuen voor den grousamen vyandt.

3 Verberght my voor de vergaderinge der boosen voor dẽ hoop der quaetdoenders.

4 a Die hare tonghen scherpen als een sweert: die met harẽ vergiftigen woorden doghen / als met pylen.

5 b Dat sy heymelicken schieten den vromen: haestich schieten sy op hem / sonder alle schuwen.

6 Sy zijn koen met haren boosen aenslaghen / ende seggen c hoe sy stricken leggen willen / ende spreken: Wie kanse d sien.

7 Sy dichtẽ schalckheyt / e † ende houdent heymelick, zijn verslaghen / ende hebben listige schalcks stucken.

8 Doch God salse haestich schieten / dat het hen f wee doen sal.

9 Haer eygen tonge salse vellen / dat harer bespotten sal, wiese siet.

10 Ende alle menschen die het sien / sullen seggen: Dat heeft God ghedaen: ende mercken, dat het zijn werck is.

11 De rechtueerdighe sullen hen des Heeren verblijden / ende op hem vertrouwen / ende alle vrome herten / sullẽ hen des beroemen.

a Psal.57.5
b Psal.11.3.
c 1.Sam.18 17.21.
d Of / God sietse selfs niet.
e † Anders In sulcker betrachtinge gebruycken sy allen vlydt / een yegelick inwendich in der diepte zijns hertẽ.
f Dat is / Dat sy het voelẽ sullẽ.

Den lxv. Psalm.

1 Eenen liefelicken Psalm / vervatet vooraen een danck segginge 4. daer na een ghebedt om vergeuinge der sonde / om bestandicheyt indẽ woorde en verhooringe / 10 ten laetsten vertelt hy Gods weldaden in wereliicken leuen / dat hy vrede geeft / het Landt seghent etc. Also dat het gantsche Jaer zy als eenen lustighen krantz van Gods weldaden ghemaeckt. Sommighe beduyden de woorden deses Psalms in hoogeren verstande / vant Rijcke Christi / ende den Nieuwen Testamente / ende dat wt oorsake des derden ende sesten verses: wat sodaner Prophetien is niet weynich / die met ghelijcken deckreden verwickelt zijn.

1 Eenen Psalm Dauids een liede / voor te singen.

2 GOd / men loeft u in der a stilheyt te Zion / ende u betaeltmen ghelosten.

3 Ghy verhoort het ghebedt / daerom koemt alle vleesch tot u.

4 Onse misdaet drucht ons hart / ghy woudet doch onse sonden vergeuen.

5 b Wel dien / dien ghy verkieset, ende tot u laet / dat hy woone in uwe houen: die heeft rijcken troost van uwen Huyse, uwen Heyligen Tempel.

6 Verhoort ons na der wonderliche gherechticheyt / God onse Heyl / die ghy zijt de toeuersicht aller op Aerden / ende verre aen de Zee.

7 Die de Berghẽ vast settet in syne kracht / ende c gherustet is met macht.

8 d Die ghy stillet het bruysen des Zees / het bruysen harer wallen / ende het e woeden der Volcken.

9 Dat hem ontsetten / die aen den seluen eynden woonen / voor uwe f teeckenen: ghy maket vrolick alles wat hem herwt maket / beyde des morghen ende auondts.

10 Ghy besoeckt het Landt ende wateret / en maket seer rijcke: g Gods springborne heeft de volheyt: ghy laet harr koornen wel ghelucken: want also bouwet ghy het Landt.

11 Ghy drencket syne voren / ende vochtet dat gheploecht is: met reghen maket ghy het weeck / ende segenet syne vruchten.

12 Ghy kroonet het Jaer met uwen goede / ende uwe h voetstappen druppen vã vette.

13 De wooninghen in der Woestyne zijn noch vett, dat sy druppen / ende de kleyne Bergen zijn rontom lustich.

14 De driessen zijn vol Schapen / en de landouwen staen dick met koorne / datmen juychet ende singhet.

Desen Psalm louet God u goeden vredesamen tijts haluen.
a Dat is / In der ghedult, datmẽ hem lydet en stille is / etc.
b Eph.1.4.11
c Dat is / Ymmer vooraen en meer goedes te doen
d Psal.89.9
Mat.8.26.
e Of / oproeren.
f Dat is / het zijn eens hel groots wonderwercken / wanneer God vrede houdt / ende stueret den onuredsamen: so gaet dan en verwandelt hẽ beyde de menschen en het vee / welckes in den Krijch nz zijn can.
g Gods springborne, is zijn Landt ende Volck. Psalm. 46.
h Dat is / Waer hy gaet daer wast het wel.

Den lxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe / dat God zijn Volck en Kercke / hoe wel hyse met cruyce beladet / dan noch niet en verlaet / maer gheweldichlick te syner tijt verlost, ghelijck als hyse verlost heeft in de Roode Zee / voor den Tyran Pharao.

† And. wagen / of wolcken.

1 Een Psalmliedt / voor te singen.
2 Juychet a Gode / alle landen: Lofsinget
ter eeren synen Name/ roemt hem heer-
licken.
3 Spreeckt tot God: Hoe wonderlick
zijn uwe wercken: het sal uwe vyanden b
faelgeren/ door uwer grooter macht.
4 Alle landt bidde u aen ende Lofsinge u/
Lofsinghe uwen Name; Sela.
5 Koempt herwaerts / ende siet aen de
wercken Gods/ die so wonderlick is met
synen doen/ onder dẽ menschen kinderen.
6 c Hy verandert de Zee int drooghe/
datmen te voete ouer het water gaet: des
verheugen wy ons in hem.
7 Hy heerschet met zijn ghewelt eewich-
lick / d syne ooghen aenschouwen op de
Volcken: de afvallighen sullen hen niet e
verhoogen konnen. Sela.
8 Louet ghy Volcken onsen God / latet
synen roem wijdt luydtbaer worden.
9 Die onse zielen int leuen behoedt/ ende
laet onse voeten niet slibberen.
10 Want God ghy hebt ons f versocht / eñ
geloutert/ als het Silver geloutert wort.
11 Ghy hebt ons laten in den g † Torren
werpen/ ghy hebt op onse Lendenen eenen
last ghelept.
12 Ghy hebt menschen laten ouer onsen
Hoofde komen : h wy zijn in vyer ende
water ghekomen/ doch ghy hebt ons wt-
ghevoert ende verquickt.
13 Daerom wil ick met brandtoffer gaẽ in
u Huys/ i ende u myne gheloften betalen.
14 Also ick myne lippen hebbe opgedaẽ eñ
mynẽ mont gesprokẽ heeft in myner noot.
15 Jck wil dy vette Brandtofferen doen/
van gebrandde Rammẽ: ick wil u Offeren
Runderen met Bocken: Sela.
16 Koemt herwaerts / hooret toe / alle die
ghy God vreeset : ick wil vertellen wat hy
aen myner zielen ghedaen heeft.
17 Tot hem riep ick met mynen monde/
ende prees hem met myner tongen.
18 So ick wat onrechts voor hadde in my-
ner herten/ so soude de Heere niet hooren.
19 Daerom verhoort my God / ende merct
op mijn smeecken.
20 Gheloeft sy God/ die mijn ghebedt niet
en verwerpt / noch syne goedertierenheyt
van my wendet.

Den lxvij. Psalm.

1. Een ghebedt / dat het Euangelium
ghepredickt wordẽ mach: want daer wort
rechtschapen Gods aenghesicht / dat is
Christus ende de barmherticheyt Gods/
inne vertoondt : Ende is hier een klare
Prophetie van dẽ Heydenẽ/ dat die Gods
volck / ende een deel des Rijcks Christi
worden souden : want hy roeptse niet tot
der Besnijdinghe/ noch tot de Wet/ maer
slechs tot gheloove eñ dancksegghinghe.

1 Een Psalmliet/ voor te singen op sna-
renspel.
2 GOd sy ons genadich/ a eñ segene ons:
b hy laet ons zijn c aensicht lichten :
Sela.
3 Dat wy op Aerden bekennen synen
wech onder allen Heydenen zijn Heyl.
4 God u dancken de Volcken/ u dancken
alle Volcken.
5 De Volcken verheugen hen eñ juychen/
dat ghy de d lieden recht richtet/ eñ regeret
de lieden op Aerden. Sela.
6 God u dancken de Volcken/ u dancken
alle Volcken.
7 Het Landt geeft syne vrucht/ het segene
ons God / onse God.
8 Het segheneons God/ende alle Werelt
vreese hem.

Den lxviij. Psalm.

1. Een schoone Prophetie van den
Rijcke Christi ende Christo / daer hy seer
fijn den Koninck eñ het Hooft des Rijcks
inne beschrijft / dat hy soude verrijsen/ 19.
ten Hemel varen/ ende den Heyligen Geest
met synen gauen (namelick de Apostelen
ende Propheten/ door welcker woordt de
Satan soude worden ondertreden / ende
Christo zijn Rijcke opgerichtet)gheuen/12.
Settet hier toe van den onderganck der
Synagoge / ende ophoudẽ des Wets met
haren gheprancghe/ 29. en de vermaent tot
dancksegginghe ende vlijtich bidden/ dat
Godt sodanige gauen behoude.
1. Eenen Psalm Dauids/ voor te singen.
2 GOd a staet op / dat zijn vyanden ver-
strooyt worden / ende die hem haten/
voor hem vlieden.
3 b Verdrijfse gelijck den roock verdreuen
wort: als het was versmiltet van dẽ vyere/
so moeten omkomen de Godloosen voor
God.
4 De rechtueerdigen daerentegen moeten
hen verheugen/ eñ vrolick zijn voor Godt/
ende van herten hen verblijden.
5 Singet Gode / Lofsinget synen Name/
maect de bane dien/ die daer sachte henen
vaert: hy heet Heere/ eñ verblijt u voor hẽ.
6 c Die een Vader is der weesen/ ende een
Richter der weduwen : hy is God in syner
heyliger Wooninghe.
7 d Een God die den eensamen het huys
vol kinderen geeft / die de ghevangen wt-
voert e† ter rechter tijt/ f eñ laet de afvalli-
ghe blijuen int dorre.
8 g God/ doe ghy voor uwen Volcke henen
toghet / doe ghy henen ghinghet in der
Woestijne/ Sela.
9 h Doe beefde de Aerde/ende de Hemelen
druptẽ/ voor desen God in Sinai/ voor den
God die Jsraels God is:
10 Nu daerentegen geefdy God eenen ghe-
nadigen reghen/ende u Erue dat dorre is/
verquickt ghy.
11 Dat uwe Dieren daerinne woonen kon-
nen: God ghy lauet de ellendigẽ met uwen
goederen.
12 De Heere gheeft het woordt/ met grooten
scharen der Euangelisten.
13 De i Koningen der Heyrscharen k † zijn
ender malcanderen vlienden / ende de l
huysheere deylet den roof wt.
14 Wanneer ghy m † te velde ligghet / so
blincket als de vleugelen der Duyuen/die
als n Silver ende Goudt schemeren.
15 Wanneer de Almachtighe henen ende
weder onder hen Coningen settet / so wort
o † het klaer/ waer het doncker was.
16 Den Berch Gods / is eenen p vrucht-
baren Berch / een groot ende vruchtbaer
gheberchte.
17 Wat q huppelt ghy groote Berghen?
God heeft lust op desen Berch te woonen/
ende de Heere blijft oock altoos aldaer.
18 Der r Wagenen Gods is veel Duysent
mael Duysent/ de Heere is onder hem in dẽ
Heyligen Sinai.
19 s Ghy zijt in de hoochte ghevaren/ ende
hebt de ghevanckenisse ghevanghen: ghy
hebt gauen ontfangẽ t † voor de menschẽ/
oock de u afvallighen/ dat Godt de Heere
dan noch aldaer blijuen sal.
20 Gheloeft zy de Heere daechlicks/ God
leyt ons eẽ last op/ doch hy helpet ons oock.
Sela.
21 Wy hebben eenen God die daer helpt/
ende

a Psal.100.1.
Apoca.15.3.
b Dat is/
Dat sy tegẽ
u vaolnen
men.
c Exod.14.22
Josu. 3.16.
d Psal. 32.13
Hiob.28.25
2 Para.16.9
2 Mach.9.5
Spra. 23.27
e Dat is/
Hy sullen
niet ouer-
winnẽ noch
bouẽ blijuẽ/
hoe hooch
sy oock hen
verheffen.
f Deut.8.2.
2. Par.32.31
Sapi.3. 5.
Spra. 2. 5.
Pron.17. 3.
1. Pet.1. 6.
g † Anders
stricke.
h Esa.43.2.
Dani.3. 23.
i Eccle.5.3.
Deut.23.21.

a Psal.115.12
b Nu.6.25.
c Dat is/
Vrolick eñ
ghenadich
aensien/ hẽ
vriendelick
vertoonen.
d Dat is/
verdeghet
eñ regeret.
Desẽ Psalm
spreeckt
gãtsch door
vã Christo:
daerõ moet
men daer
op merckẽ:
want hy
doet seltsa-
me redenen/

eñ woorden
na d letter.
a Nu.10.35.
b Psa 7.20
Sapi.5.15.
c Deu.10.18
Psal.146. 9.
d Psal.113.21
e † Anders
geschickelic
f Psal.66.7.
g Exo.13.21
h Exo.20.18
Judic.5. 3.
i Dat zijn
de Apostelẽ/
die eẽdrach-
tich leeren.
k † Anders
vliedẽ ende
ontloopen.
l Heet op
hebreisch eñ
Huysvrou-
we ende
spreect hier
van der
Kercken eñ
Bruydt
Christi.
m † Anders
tusschen dẽ
deueren oft
drynoetpot
ten.
n Dat is/
Hoodt ende
witt/ als eñ
Heyr van
harnasch eñ
banieren
schijnet.
o † And. zy
witt als de
snee in
Salmon.
p Op Hebreu
sch/ vett/ dz
is/ een goet
landt/ ende
niet kale
berghen.
q Dat is/
Koemet/
trotzet ende
pochet ghy
op uwe heer
licheyt?
r † An. tupte
rije Gods
etc. duysent
Engelen/ de
Heere is on
der hen in
Heylichdõ
als in Sinai
s Dani.7.10
Apoca.5.11
Ephe. 4. 8.
t † Anders
onder den.
u Dat is/
Christum
mortẽ lydẽ
oot syne
vyanden.
Mat.11.27.

ẽ d'Heere Heere/die vand doot verlosser.
22 Doch God sal den kop synre vyanden
verslmyten/ met tsamen haren x Hayrsche-
del/ die daer voortvaren in haerer sonde.
23 Doch spreeckt de Heere: Jck wil onder
den y Vetrẽ sommige halen: wt der diepte
des Zees wil ick sommighe halen.
24 Daerom sal uwen voet inder vyanden
bloet ghevervet wordẽ/ende uwe Honden
sullen het lecken.
25 Men siet God / hoe ghy daer henen
trecket/ hoe ghy myn God ende Coninck
daer henen trecket in Heylichdom.
26 De Sangers gaen voor henen/ daer na
de Speellieden / onder de Maeghden die
daer bommen.
27 z † Looft God den Heere in de Vergade-
ringhen/ voor der a Fonteyne Jsraels.
28 Daer heerschet onder hen de kleyne
Ben Jamin/de Vorsten Juda met haren
Herpen/ de Vorsten Sebulon/de Vorsten
Naphthali.
29 V God heeft v b † Rijcke opgerichtet:
dat selve woudet ghy God ons stercken/
want het is v werck.
30 Om ws Tempels wille te Jerusalem/
sullen v de Coninghen gheschencken toe
voeren.
31 c † Scheldt het d Gedierte int riet/ het
Rotte der Ossen onder e haren Kalueren/
die daer f vertreden om gheldts wille: hy
verstroyt de Volcken / die daer gheerne
krijghen.
32 De Vorsten wt Egypten sullẽ komen/
Moorenlandt sal syne handen wtstrecken
tot God.
33 Ghy Coninckrijcken op Aerden singhet
Gode/ lossinghet den Heere. Sela.
34 Dien/die daer vaert indẽ Hemel over al
van aenbeginne: siet / hy sal g syner don-
der kracht gheven.
35 Geeft Gode de h Macht: zijn Heerlick-
heyt is in Jsrael / ende syne Macht in de
Wolcken.
36 God is wonderlick in zijn Heylichdom:
hy is een God Jsraels / hy sal den volcke
macht ẽ kracht gheven: ghelooft zy God.

Den lxix. Psalm.

1. Een gebedt Christi/aent Cruyce met
doodes smertẽ beanghstet om onser sonden
wille: ende biddet om verlossinghe syner
Kercken halven: als hy seyt 7. Laet niet
te schandẽ/ etc.23. Der Synagoge vloeckt
hy/ende verworpt se. Eñ dewyle het een
sonderlinghe Prophetie is / heeft hy den
Psalm eenen naem ghegeven/ van Lelien
ende Roosen.

1 Eenẽ Psalm Davids vandẽ a † Roosen/
voor te singhen.
2 GOd/ helpt my/ b want het water gaet
my tot aen de ziele.
3 Jck versincke in diepẽ c slijm/ daer
gheenen gront is: ick ben in diepe wate-
ren/ende de vloet wil my versuypen.
4 Jck hebbe my moede gheroepẽ. mynen
hals is heesch: d † het ghesichte vergaet
my/dat ick so langhe moet harden op my-
nen Godt.
5 Die e my sonder oorsake haten dier is
meer/ dan ick hayrs op dẽ hoofde hebbe:
die my onbillicken vyandt zijn / ende my
verdervẽ/ zijn machtich: ick moet beta-[illegible]
dat ick niet gheroofst en hebbe.
6 God/ ghy weet myne dwaesheyt/ ende
myne schulden en zijn v niet verborghen.
7 Laet niet te schandẽ wordẽ aen my/ die
uwer verwachten/Heere Heere Zebaoth/

x Dat is/ het Koninck-rijcke ende Priesterdõ der Joden/ daerom dat sy blijven in ongeloove.
y Dat is/ Wt den Volcke Jsraels/ dat rijcke ende heerlick was / van Gods wegẽ
z † An. Looft God in de vsamelinge eñ dẽ Heere/ (ghy die zijt vander afkomste Jsraels.)
a Dat is/ voor het Rijcke Christi/ dat begonnen heeft/ spruyt ende wast.
b † Anders Stercke.
c † An. Men sal v buckẽ met geslagẽ gelde / so de hoopen der Lancenoerders/ tsamẽ met de stotẽ der Ossen onder den Kaluerẽ der volcken verstooret / eñ de volcken die daer geerne krijgẽ verstroyet.
d Dat zijn de valsche Leeraers met haren hoopen.
e Dat is/ onder haren volcke.
f Dat is/ Gelijck als de groote Hengstẽ het water toe treden/ende modderich maken/ dat het niet te drinken deucht: also tretredẽ eñ maken modderich alle Rottenghee sten de Heylige Schrifture.
g Dat is/ syner predikinghe.

laet niet schaemroodt worden aen my/ die
v soecken/God Jsraels.
8 f Want om uwent wille draghe ick ver-
smaetheyt/myn aenghesicht is vol schandẽ.
9 g Jck ben vreemdt ghewordẽ mynen
broederen / ende onbekent myner moeder
Kinderen.
10 h Want ick yvere my schier ter doot om
v Huys / i ende de smaetheydt dier / die v
schenden/vallet op my.
11 Ende ick weene k eñ vaste bitterlicken/
ende men spottet myner daer toe.
12 Jck hebbe eenen sack aengetogen / doch
sy maken eenen spot daerwt.
13 Die inder poorten sitten/ l wasschen van
my/eñ inden Ghelagen singtmen van my.
14 Jck daerentegen bidde Heere tot v/indẽ
aengenamen tyt: God / door uwe groote
goedertierenheyt/ verhoort my/ met uwer
trouwer hulpe.
15 * Verlost my wt den dreck/dat ick niet en
versincke/ dat ick verlost worde vã mynen
Haters/ ende wt den diepen water.
16 Dat my de watervloet niet en versuype/
ende die diepte niet en verslinde/eñ het hol
der kuylen hem niet boven my toe en doe.
17 Verhoort my Heere / want uwe goeder-
tierenheyt is troostelick: keert v tot my/na
uwer grooter barmhertichheydt.
18 Eñ en verberght v aenghesicht niet voor
uwen knecht / want my is in angst: ver-
hoort my haestelick.
19 Maeckt v tot myner zielen/ eñ verlostse
verlost my om myner vyanden wille.
20 Ghy weet myne smaetheydt/schande eñ
schaẽte: myne Wedersakers zijn alle voor v
21 Den smaedt verbreeckt my myn herte/
eñ krencket my: ick wachtede / of het ye-
manden iammerde/ doch daer en was nie-
mandt: eñ op Troosters/doch icken vinde
gheene.
22 n Eñ sy gheven my galle te eten/eñ edick
te drincken/ in mynen grooten dorst.
23 o Haren Disch moet voor hen tẽ stricke
worden/tot vergeldinge/ eñ tot eenen val.
24 Hare ooghen moeten duyster worden/
dat sy niet en sien: ende hare lendenen laet
altyts slackeren.
25 Ghiet v ongenade op haer/ende uwen
grimmigen toorn gryepe se.
26 p Hare wooninghe moet woest worden/
ende daer en sy niemant die in hare Hutten
woonen.
27 Want sy vervolgen dien ghy gheslagen
hebt/ eñ roemẽ/ dat ghy die uwen seer slaet.
28 Laetse in een sonde over de ander vallen/
q dat sy niet komẽ tot uwer gerechticheyt.
29 Delchtse wt r den Boeck s der levendi-
ghen/ dat sy met den Rechtveerdigen niet
aengheschreven worden.
30 Jck doch ben ellendich/ende my is wee:
God v hulpe beschutte my.
31 Jck wil den Name Gods loven met ee-
nen Liede / ende wil hem hooch eeren met
Dancke.
32 Dat sal den Heere beter bevallen / dan
eenen Osse/ die hoornen eñ klauwen heeft.
33 Die ellendige sient/ ende verblijden hen:
eñ die God soeckẽ/ dien sal het herte leven.
34 Want de Heere hoort de Armen/ende en
veracht syne Ghevangenen niet.
35 t Hem love den Hemel / Aerde / ende de
Zee/ ende alles dat hem daer in verruert.
36 Want God sal Zion helpẽ/ eñ de Steden
Juda bouwen/ datmen aldaer woone/ eñ
die besitte.
37 u Ende het zaet syner knechten sullense
beerven/ ende die synen Name beminnen/
sullen daer in blijven.

h Dat is/ het Rijc: laet hem een Heere zijn.
a † Anders Lelien/of Violetten.
b Jone.2.6.
c Of/ modd.
d † An. mijn ooghen zijn beswecken/ verwachtẽde na mynẽ God.
e Psal.35.19. Joan.15.25
f Mat.10.22 ende 24.9.
g Psal.88.9. Hiob.19.14
h Psal.119.139. Joan.2.19
i Rom.15.3.
k Jone.3.5.
l Dat is/ vertellen/ etc. ende inden drinckstoelen of drinckgelagẽ / etc.
m Hiob.30.9. * Thre.3.63 Ezech.33.32
m Of/ dãger
n Ma.27.48 Joan 19.28
o Dat is/ hare predikẽ eñ leerẽ/ daer sy hen mede vermeynen te spijsen.
Actu.1.18. Roma.11.9
p Act.1.20 Mat.23.38
q Dat is/ en laet hen niets goede noch rechts sijn.
r Exo.32.32
s Philip.4.3 Apoca.3.5. ende 20.12. ende 21.27.
t Psal.148.1
u Pro.2.21.

Den lxx. Psalm

1. Is eenen eens inhouts met den voorgaendē Psalm: want hy biddet teghen de afvallige Synagoge/ende voor de Kercke.

1 Eenen Psalm Davids/voor te singē/ter ghedachtenisse.

a Psa.40.14 2 Haest v God/ a my te verlossen: Heere
3 my te helpen.

b Psa.35.26. b Sy moeten hen schamē/eñ te schāden worden / die na myner zielen staen: sy
ende 71.13. c Psa.35.26. moeten c te rugghe keeren/ende beschimpt
ende.71.13.9 d Hiob/31.2 worden/die my quaedt wenschen.
Prover.17.5 4 d Dat sy moeten wederom te schanden worden/die daer over my schreyen: Daer/daer.

5 Verheughen ende vrolick moetē zijn al v/die na v vraghen: ende die v Heyl lief
e Psal.35.27 hebben/ e altoos segghen: Hooch ghelooft
ende 140.17. zy God.

6 Ick doch bē ellendich eñ arm/God haest v tot my: want ghy zijt mijn Hulper ende Verlosser/mijn God en vertreckt niet.

Den lxxi. Psalm.

1. Desen Psalm is sonder Titel/misschiē dat het een ghemeyn ghebedt zy der gantscher Kercken/van allen tijden herwaerts/ voor de behoudinghe des woorts/ eñ verlossinge vanden Tyrannen eñ vervolgers/ die de Kercke/ghelijck als tot allen tijden/ also in sonderheyt in den laetsten tydē/als in haer ouderdom/hebben sal: want dā sullen de Geest eñ andere gaven also niet als inder eersten Kercken/ende onder den Propheten/in swanghe gaen.

a Psal.7.2. 1 HEERE/ a ick betrouwe op v/ en laet
ende 25.1. my nemmermeer te schanden wor-
ende 31.1. den.

Syrac.2.12. 2 Verlost my door uwe gherechticheyt/ eñ helpt my wt:neyght uwe ooren tot my/eñ helpt my.

b† An.Rotz 3 Zijt my eenen sterckē b† Troost/daerheen ick altoos vlieden mache/ ghy die toe gesept hebt my te helpē:wāt ghy zijt mijn Rotzsteen ende mijn Burcht.

4 Mijn God helpt my wt der hāt des Godloosen/wt der hant des onrechtveerdigen ende Tyrannen.

c Psal.22.10 5 c Want ghy zyt mijn Toeversicht Heere:
ende 91.9. mijn hope van myner ieughet aen.

Syra.34.16 6 Op v hebbe ick my verlatē van moeders
d Jerem.1.5 lijve aen: d Ghy hebt my wt mynes moeders lyf ghetoghen/mynen roem is altoos van v.

7 Ick ben voor v elk als een wonder/doch ghy zijt mijn stercke Toeversicht.

8 Laet mynen mont uwes roems ende uwes prijs vol zijn daghelicks.

9 e Verworpt my niet in mynē ouderdom/
e Psal.71.18 verlaet my niet/wanneer ick swack worde

10 Want mijn vyandē spreken tegen my/eñ die op mijn ziele houdē/ f beradē haer met
f Psalm.2.2 malkanderen.

11 Ende spreken: God heeft hem verlaten: iaecht na/ende grijpt hem:want daer en is gheen Verlosser.

12 God/weest niet verre van my:mijn God haest v/my te helpen.

13 g Schamen moeten hen/eñ omcomen/die
g Psal.35.26 mijn ziele tegen sijn:met schande eñ schimp
ende 70.3. moeten sy overschuddet worden/ die mijn ongheluck soecken.

14 Ick ymmers wil altoos h† herdē/eñ wil
h† And.ver- altoos uws roems meer maken.
wachten.

15 Mynen mont sal vercondighen uwe gerechticheyt/daghelicks v Heyl/dieick niet alle tellen en kan.

16 Ick ga henē inder cracht des Heeren:Heere ick prijse alleen uwe Gherechticheydt.

17 God/ghy hebt my van ieught op geleert/ daerom vercondighe ick uwe Wonderen.

18 Oock i verlaet my niet God inden ouder- i Psal.71.9
dom/wanneer ick grau worde/* tot dat ick * Deu.6.20
uwen arm vercondighe kindts kinderen/ ende v Kracht/ allen die noch coemen sullen.

19 God/uwe gherechticheyt is hooch/ ghy die groote dinghen doet:God wie is v ghelijck?

20 k Want ghy laet my beproeven vele ende k 1.Sam.2.6
grootē angst/ende maket my weder leven- Tobie.13.2.
dich/eñ halet my weder wt der diepten der Sap.12.13.
Aerden op.

21 l Ghy maket my seer groot/ende troostet l 2.Sam.7.9
my weder.

22 So dancke ick ooc v met Psalterspel voor uwe trouwe/mijn God:ick lofsinge v op der Harpen/ghy Heylighe in Israel.

23 Myne lippē/ende mijn ziele/die ghy verlosset hebt zijn vrolick/ende lofsinghen v.

24 Oock dichtet mijn tonge dagelics van uwer gerechticheyt:m want schamen moetē
hen ende te schanden worden/die mijn onge- m Psa.35.26
luck soecken. ende 40.15.
ende 70.3.
ende 71.13.

Den lxxij. Psalm.

. Een sonderlinge Prophetie vandē Rijcke Christi/ende Christo selfs/Dat hy God zy:5. Want hem (seyt hy) salmen vreesen/so langhe/etc. Item/ 11. Alle Coninghen sullen hem aenbidden/ etcet. Dat in zijn Rijcke zy/ vergheuinghe der sonden. 7. Overvloedige gerechticheyt 4. Verlossinghe der ellendigen ende armen:welcke weldadē hy hooch prijst.12. seyt ooch daerby vā het cruyce/dat/die onder desen Rijcke zijn/haere vyanden hebben/eñ ghemoordet wordē.14 daer hy dan noch in troostet/dat dese haere doot niet schandelic nochvoos maer ganss diere gheachtet wort door Christo.17. Aen het eynde wort hier toe ghesettet/ vanden Dienst der Kercken/van vercondinghe der weldaedt Christi.

1 Des Salomons.

GOd / gheeft v Gherichte den Coninck/ ende v Gherechticheydt des Conincks sone.

2 a Dat hy v Volck v† brenghe tot der a Deu 17.18
Gherechticheydt/ende uwe ellendigen ver- b† An.richte
losse. met gherech

3 Laet de Bergen dē vrede brenghen onder ticheydt/ eñ
het volck/ende de cleyne Bergen de gerech- uwe becom-
ticheyt. merden met

4 Hy sal het ellendich volck by dē rechte be- gerichte.
houden/ende den Armen helpen/eñ de laste- c Psa.89.30
raers versmijten. 37.

5 Men sal v vreesen/c so langhe de Sonne ende Mane duert/van kinde tot kints kin- d als Gheē
deren. gheschiede/

6 Hy sal afvarē/als dē regen op het d† Velt/ Judicu.6.37
als de druppen die het Landt vochtighen. † And.ghe-

7 Te synē tyde sal bloeyen de Rechtveerdi- mayde.
ge/eñ grooten vrede/tot dat de Mane niet e Exo.23.31.
meer en is. 1. Reg.4.21.

8 e Hy sal heerschē vander eener Zee tot aē Psal.80.12.
de ander/ende vanden f water aen/tot der Zacha.9.8.
Werelt eynde toe. f Dat is/dē

9 Voor hem sullē hen neygen die inde Wo- de Jordane.
stenen zijn/ende syne vyandē sullen het stof g 1.Reg.10.2
lecken. Esaie.60.6.

10 g De Coningen aen de Zee/eñ inden Ey- Matt.2.11.
landē/sullen Geschencken brengen: de Co- Een Conin
ningen wt Rijck Arabien ende Seba/sullen der armen
Gaven toevoeren. roepende. S

h Of/ stechten/ verworpen
i Of/ moetwilliger on billichepdt/ schamperheydt.
k † Anders. slechs een hantvol coorns saeyē ende zÿn etc.
l Dat is/ dē Berch Libanō staet dicke van coornē/ eñ beeft wanneer de wint waeyt: also dicke sal oock het Euāgelium staen eñ beuen inden steden. Dat is/ het Euāgelium ende de Christenen sullen rÿckelÿck wassen ende toenemen.
m Dat is/ mē sal synē Naē altÿts predikē/ vā gheslachte tot gheslachte hoewel de Oude stervē/ so doen het doch de Nacomelinghen
n Gen. 12. 3. ende 21. 18.
o Judi. 13. 19 Psa. 136. 4.
a Een reyn herte is/ dat hē hout aen Gods woort. reyn ende louter. Psa. 25. 4. Matth. 5. 8.
b Jiob 21. 7. Jeremi. 12. 1 Habac. 1. 13. Malc. 3. 15.
c † An. zÿn vet ende machtich Psal. 94. 3.
d † Anders. maectse hare overmoedichept verwaent/ eñ de Mantel moetwillighet onbillichept overdecktse.
e Streect de borst wt/

11 Alle Coninghen sullen hem aenbidden:
alle Heydenen sullen hem dienen.
12 Want hy sal den Armen verlossen/ die
daer schreyet: ende den Ellendighen/ die
gheenen hulper en heeft.
13 Hy sal ghenadich zÿn den h kleynen ende armen/ ende den zielen der armen sal hy
helpen.
14 Hy sal hare zielen wt der bedriegerie ende i wreuel verlossen/ ende haer bloedt sal
diere gheachtet worden voor hem.
15 Hy sal leuen/ ende men sal hem vanden
goude wt Rÿck Arabien geuen/ ende men
sal altoos voor hem bidden/ daghelicx salmen hem louen.
16 Op Aerden bouen op den Berghen sal
k † het koorns dick staē/ zÿn vrucht sal l beuē als Libanon/ ende sal groenen inden steden/ als gras op Aerden.
17 Synen Naem sal eewichlick blÿuen: so
langhe de Sonne duert/ sal synen Name
op de nakomelinghen m reycken/ eñ n sullen door den selven gesegent zÿn: alle Heydenen sullen hem prÿsen.
18 Geloeft zy God de Heere/ de God Israels/ o die alleene Wonder doet.
19 Ende geloeft zy synen heerlicken Name
eewichlick/ ende alle Landen moeten syner
eere vol worden. Amen. Amen.

De ghebeden Dauids des soons Isai/
hebben een Eynde

Den lxxiij. Psalm.

1. Is ghelÿcken inhoudts met den
xxxvij. Psalm: ende veruatet een schoone
leere/ dat wy ons door ghemeyne ergheuisse int cruyce der Godureesenden in desen leuen/ ende voorspoet der Godloosen niet verergheren laten: maer ons in onse ellende
troosten in den woorde/ ende sien met ghedult op der Godloosen wrake/ die God te
syner tÿt aen hen oeffenen wil.

1 Eenen Psalm Assaph.
ISrael heeft dannoch God ten trooste a
wie slechs van reynen herten is.
2 b Ick dannoch hadde schier gestruyckelt met myn voeten: mÿn treden haddē
byna ghe slibbert.
3 Want het verdroot my op de Grootsprekers/ doe ick sach dat het den Godloosē so
wel ginck.
4 Want sy en zÿn in gheen perÿckel des
doots/ maer c † staen vast als een Palleys.
5 Sy en zÿn niet in ongheluck als ander
lieden/ ende en worden niet als ander menschen gheplaecht.
6 Daerom d † moet haer trotzen kostelick
dinck zÿn/ ende haren wreuel moet wel gedaen heeten.
7 Haren persoon e † pruyst hem als eenen vetten balch: sy doen wat sy f slechs gedencken.
8 Sy vernieten alle dinck/ ende spreken
quaet daervan/ ende spreken ende lastē/ en
hooch hierin.
9 Wat sy spreken/ dat moet vanden Hemel
afghesproken zÿn: wat sy seggen/ dat moet
gelden op Aerden.
10 f † Daerom valt hen haer gemeyn Volck
toe/ ende loopen hen toe met hoopen/ als
water.
11 Ende spreken: Wat soude God na ghenen vraghen: wat soude de Hoochste hare
achten?
12 Siet/ dat zÿn de Godloosē: die zÿn gelucsalich in de Wereldt/ ende worden rÿck.
13 g Sal het dan te vergeefs zÿn/ dat myn
herte onstraffelick leeft/ ende ick myne handen in onschuldt wassche?
14 h Ende bē geplaecht dagelicx/ ende mÿn
straffe is alle morgen voorhanden?
15 Ick hadde oock schier also gesept/ als sy:
doch siet/ daermede hadde ick verdoemt alle uwe kinderen/ die oyt ghewéest zÿn.
16 Ick dachte daer na/ dat ickt begrÿpen
mochte/ doch het was my te swaer.
17 Tot dat ick ghinck in het i Heylichdom
Gods/ ende merckte op haer eynde.
18 Doch ghy settetse op het glatte/ eñ stortet se te gronde.
19 k Hoe worden sy so haest te niete: sy gaen
onder/ ende nemen een eynde met verschricken.
20 Als eenen droom/ wanneer eener opwaecht/ so maeckty Heere hare l Beelden
inder Stadt versmaedt.
21 Doch het doet my wee int herte/ ende
steeckt my in myne nieren.
22 Dat ick moet een sot zÿn/ ende niets weten: ende moet als een Dier zÿn voor u.
23 Dan noch blÿue ick allewege by u: want
ghy houdet my by myner rechterhandt.
24 Ghy leydet my na uwen rade/ ende nemet my eyndelick met eeren aen.
25 Wanneer ick slechs u hebbe/ so en vrage
ick niets na Hemel ende Aerde.
26 Wanneer my ooc lÿf ende ziele versmachtede/ so sÿdy doch God alletÿdt mÿns herten troost/ ende m mÿn deel:
27 n Want siet/ die van u wÿcken/ sullen omkomen: ghy brenget om alle die/ die teghen
u hoererie bedrÿuen.
28 Doch dat is mÿn vreucht/ dat ick my
tot God houde/ ende mÿn toeuersicht sette
op den Heere Heere/ dat ick verkondige allerne u Doen.

Den lxxiiij. Psalm.

1. Een Prophetisch ghebedt/ voor het
Volck Gods/ ende den Tempel of Godsdienst/ tegen de Heydenē/ die het Volck souden wech voeren/ ende den Tempel verwoesten als door de Chaldeen/ ende daer na
door den Antiochum ghschiedt is.

1 Een onderwÿsinghe Assaph.
GOd/ waerom verstoot ghy ons so
gheheel/ ende zÿt so grimmighen toornich/ over de Schapen uwer Weyde?
2 Ghedenckt aen uwe Ghemeynte/ die ghy
van a ouds her verworuen/ b ende u tē Erfdeele verlost hebt/ aen den Berch Ziō/ daer
ghy op woonet.
3 Tredt op hen met voeten/ ende stootse
gansch te gronde: de vyant heeft alle dinck
verdoruen int Heylichdom
4 Uwe Wederspannighe brullen in uwe d † Huysen/ ende setten hare Afgoden
daerinne.
5 Men siet de Axe bouen blicken: alsomen
in een Woudt houwet.
6 Ende verhouwē alle zÿn schutwerck met
Bylen ende Barden.
7 e Sy verbernen u Heylichdom: sy ontwÿen de Wooninghe uws Naems te gronde.
8 Sy spreken in harer herten: Laet ons
hen berooven/ sy verbernen alle f Huysen
Gods inden Lande.
9 Onse Teeckenen sien wy niet/ ende geen
Propheeten predickt meer/ ende g † gheen
Leeraer leert ons.
10 Och God/ hoe lange sal de Wederpartÿder schenden/ ende de vyandt uwen Name
so gantsch lasteren?
Waerom wendet ghy uwe hande af/ ende

f Dat is/ Sy zÿn vet/ dat is/ rÿck/ machtich in eerē daer om pruyssē sy hen/ willen voor eñ bouen aen zÿn/ eñ voor allen gesien zÿn: wat sy doen/ dat moet recht eñ schÿn zÿn: wat sy spreken/ dat is kostelÿck dinc/ dat hare pracht eñ hoouerdicheyt/ voor een eere eñ cyrae gheholden worde. Wat doch andere spreken eñ doē/ dat moet stincken eñ niets zÿn: haer tonge regeert indē Hemel ende Aerde.
† An. haer oogen puylen wt van vetheyt sy: etc
† Anders. Keert hem zÿn volck daer henen/ eñ hē wort water met vollen Bekeren ingeschoncken. Ende sprekē: Hoe soude het God weten? Hoe soude opmercken by den Hoochsten zÿn?
g Mal. 3. 14.
h Psal. 28. 3.
i Daermen Gods woort hoort/ ende sulcke saken recht leert verstaen.
k Psal. 37. 16 35.
l Dat is/ haer tÿtlick wesen welc slechs een beelt ende schÿn is.
Psalm. 90. 5
Esaie 29. 7.
Hiob 20. 8.
m Nu. 18. 20
Psalm. 16. 5.

uwe rechterhandt/ so gansch van uwen h Schoot?
12 Doch God is mijn Coninck van ouds a af/ die alle hulpe doet die op Aerden ghe-schiedt.
13 Ghy verdeylet de Zee door uwe kracht/ ende verbreket de koppen der i Draken int water.
14 Ghy verslaet de koppen der Walvisschen/ ende gheeftse ten spijse den volcke inder Woestijne.
15 Ghy laet herwt k Springfonteynen en Beken: ghy laet verdrooghen stercke stroomen.
16 Dach ende nacht is uwe: ghy maeckt dat beyde de Sonne ende Sterren haren ghewissen loop hebben.
17 Ghy settet eenen yegelicken Lande syne palen: Somer ende Winter maeckt ghy.
18 So ghedenckt doch dies dat de Vyant den Heere schendet/ ende een dwaesachtich volck lastert synen Name.
19 Ghy woudet doch den Ghedierte niet gheven de ziele uwer Tortelduyven / ende uwe ellendighe Dieren niet so gansch vergheten.
20 Ghedenckt aen het Verbont: want het Lant is allenthalven iammerlicken verheert/ ende de huysen zijn verscheurt.
21 Laet den l slechten niet met schande daer nae gaen: want de armen ende ellendighen roemen uwen Name.
22 Maeckt v op God/ ende voert wt v sake: gedenckt aen de smaetheyt die v dagelicx vā den dwasen wedervaeret.
23 Vergeet niet des roepens uwer vyanden: het rasen uwer wederpartijders wert hoe langher hoe grooter.

enden 7.36. Ghen.3.24. n Jer.17.13. Hebr. 10.38. a Of/ Ouds tijden af/ b Deu.4.20 ende 32.9. c Of Heiee dighe Wederstreuers. d Dat is/ Scholen en Synagogē/ daer Gods woort gheleert werdt. † Anders. Hoochtijdelicke Feesten/ ende steken haer Banieren tot teecken op. Men roemde hem als eenen/ die en hooch were dede/ die daer dicke boomē hieu wen: Nu doch verhouwen sy alle etc. e 1.Reg.9.7. 2.Reg 25.9. 2.Par 36.19. f Dat is/ de steden daer God zijn woort heeft als inden Scholen. g † An. Niemant onder ons weet hoe langhe. h Schoot/ dat is den Tempel/ daer God zijn Volck versamelt en leert: gelijck een moeder haer kint draget en soocht. i Dat is/ Tyrannen: als Pharao en zijn Vorsten: also oock de Walvisschen. Exod 14.27. Hiob 40.20 Esaie 27.1. k Dat is/ God houwet Landē ende Sterben/ hy verstootse oock weder. l Of/ verworpenen. m Dat is Die plus

Den lxxv Psalm.

1. Desen Psalm wordt wel bediet als een prophetie op dē persoō Christi/ die daer als een Koninck regeert/ door zijn Woordt inder Werelt/ zijn Kercke beschermt/ ende de Synagogue met allen vyanden des Euangeliū ombrenght. Sodanich verstant beweeren het tweedde ende het laetste veers/ die suick werck veruaten/ dat alleen Christo door het woordt zijns Euangeliū toekoemt.

1 Eenen Psalm ende liedt Assaph / dat hy niet om en quame/ voor te singhen.
2 Wy dancken v God/ wy dancken v/ ende verkondighen uwe wonderen: dat uwen Name so a na by is.
3 Want te syner tijt so sal ick recht richtē.
4 Het Lant beeft/ ende alle die daer in woonen: doch ick houde syne b Calumnen vā fte. Sela.
5 Ick sprack tot dē Grootsprekers: Roemt niet also/ ende tot den Godloosen: en pocht niet op c gheweldt.
6 Pochet niet so hooch op uwe gheweldt: spreeckt niet so halsterckich:
7 Het hebbe geenen noot/ noch vanden Opganck noch vandē Nederganck/ noch vanden gheberchte inder Woestijne.
8 d Want God is Richter: e die vernedert desen/ ende verhoocht ghenen.
9 f Want de Heere heeft eenē Beker inder hant/ ende met stercken wijne vol ingeschōcken/ ende g schenckt wt denseluen: doch de Godloose moeten alle drincken / ende den droesem wt suppen.
10 Ick dannoch wil verkondighen eewichlick/ ende lofsinghen den God Jacobs.
11 Ende wil alle ghewelt der Godloosen verbreken: dat het ghewelt der Rechtveerdighen verhoocht worde.

Den lxxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe voor twee vier-vanten Gods/ dat hy der Kercken ende synen Volcke geeft zijn woort/ 4. ende daer beneuen vrede/ in dien dat hyse voor der Tyrannen ghewelt beschermt/

1 Een Psalmliedt Assaph / op Snarenspel voor te singhen.
2 God is in Juda bekent/ in Israel is synen Name heerlick.
3 Te Salem is zijn Tente / a ende zijn Wooninghe tot Zion.
4 b Aldaer verbreeckt hy de pijlen des booghen schildt/ sweerdt ende strijdt. Sela.
5 Ghy zijt heerlicker ende machtiger/ dan de c Roofberghen.
6 De Stoute moeten beroofst worden/ ende ontslapen / ende alle Krijghers moeten de handt laten d sincken.
7 Van uwen schelden God Jacobs/ sincke inden slaep/ beyde peert ende waghen.
8 Ghy zijt verschrickelick: wie kan voor v staen/ wanneer ghy toornet?
9 e Wanneer ghy het oordeel laet hooren van dē Hemel/ so verschrickt het Aerdrijck/ ende wordt stille.
10 Wanneer God hem opmaeckt te richtē/ dat hy helpe allen ellendighen op Aerden. Sela.
11 Wanneer menschen teghen v woeden/ so legdy eere in: ende wanneer sy noch meer woeden/ so sydy noch gherustet.
12 f Gheloeft ende houdet den Heere uwen God/ alle die ghy rontom hem zijt: brenghet ghescheucken den Verschrickelicken.
13 Die den Vorsten den moet neemt / ende die verschrickelick is onder den Coninghen op Aerden.

Den lxxvij. Psalm.

1. Een leere ende sonderlinghe vertroostinghe/ hoe hen treurighe herten oprichten sullen / die met swaren ghedachten ende anderen bekommernissen onderdruckt worden: Namelicken / dat sy hen voor aen ten ghebede / ende daer na tot ernstigher nadenckinghe der wonderwercken Gods begheven. Die sulcx niet doen/ ende de ooghen alleene op het teghenwoordighe leedt vesten / dien ist vergheefs/ dat sy smerte met smerte soecken te verdrijven.

1 Eenen Psalm Assaph / voor Jeduthun/ voor te singhen.
2 Ick a roepe met myner stemmen tot God/ tot God schreye ick / ende hy verhoort my.
3 Inder tijdt myner noodt soecke ick den Heere/ mijn b † hant is des nachts wtghestreckt/ ende en laet niet af / want mijn ziel en wil haer niet troosten laten.
4 Wanneer ick bedroeft ben/ so ghedencke ick aen God: wanneer mijn herte in angsten is/ so spreke ick. Sela.
5 Myn ooghen houdy dat sy waecken: ick ben so aemechtich/ dat ick niet spreken en kan.
6 Ick gedencke des ouden tijt/ der voorleden Jaren.
7 c Ick dencke des nachts aen mijn Snarenspel/ en spreke met myner herten/ mynen geest moet d † nasoecken.
8 Sal dan de Heere eewichlick verstooten/ ende gheen ghenade meer betoonen?
9 Is het dan gantsch ende gaer wt met syner goedertierenheyt/ ende heeft de e † toesegginghe een eynde?
10 Heeft dan God vergeten genadich te zijn/ ende syne barmhertichheyt voor toorne besloten? Sela.

troostelicke helpet ende behoudt. b Of/ pilaer stijlen. Dat is/ de Vromē verschricken voor God: maer hy versterct se: doch de Godloosen blijvē stout/ ende gaen also onder. c Heb. hoorne/ welcke bebieden geweldt. d Spr.35.15. e 1.Reg.2.7. f Esaie.51.17 Jere.25.15. Psalm.60.5. g Dat is/ hi deylt eenen yegelicken zijn mate toe/ dat hy lyde/ doch het grontsop blijft dē Godloosen. a Psa.9.12. Esaie 8.10. Psa.46.10 e Dat zijn de grote Coninckrijckē ende Vorstēdommē: als Assyriē/ Babylon ende Egyptē/ die de Landen onder hen brachtē met strijt/ en also tot hen roof den. b Of/ En hebben geē huysē meer konnen niet staen/ zijn verzaecht. e Judi.4.15 2.Pa.20.22 2.Gen..9.35 f Dat is/ Gelooft dat God zijn/ al so het eerste gebot leert: ende en beloeft niet dē Heylighen noch anderen/ belofte. Sprach 5.3. a Psa.142.2 b † An. syner verbreyte des nachts/ ende etc. c Psa.143.5. d † An. ver-

Doch bemen/ of on

11 Doch so sprack ick: Ick moet dat lÿden
de rechter handt des Hoochsten f kan alle
dinck veranderen.
12 Daerom gedencke ick aen de daden des
Heeren/ Ja ick gedencke an uwe voorledē
Wonderwercken.
13 Ende spreke van alle uwe Werckē/ ende
segghe van uwen doen.
14 God/ uwen wech is g heylich: waer is so
een machtich God/ als ghy God zÿt?
15 h Ghy zÿt Godt, die Wonderwercken
doet/ ghy hebt uwe macht bewesen onder
den Volcken.
16 i Ghy hebt v Volck verlost gheweldich-
lick/ de kinderen Jacobs ende Josephs.
Sela.
17 De wateren sagen v God/ de wateren sa-
ghen v ende angsteden hen/ eñ de diepten
daverden.
18 De dicke Wolckē goten water/ de Wol-
ken donderden/ eñ de stralen voeren daer-
henen.
19 Het donderde indē Hemel/ uwe blixemen
lichtedē op dē Aerdbodem/ het Aerdrÿcke
verroerde hem/ ende beefde daervan.
20 Uwen wech was in de Zee/ eñ uwen pat
in groote wateren/ eñ men en spuerde doch
uwen voet niet.
21 k Ghy voerdet v Volck als een Kudde
Schapen/ door Mosē ende Aaron.

f Dat is/ ick mach my ter doot toe daerom becommeren/ ick en cā het dannoch nz veranderen,
g Dat is is verborgen: als wanneer God het leven geeft in den doot, eñ na drus: wāneer hy verre is: welc het vernuft niet en begrypt: het is te heylichē verborgen.
h Psa.136.4
i Exod.14.30
k Exo.14.19

Den lxxviij. Psalm.

1. Vertelt inden gantschē Psalm: Gods menichfuldige weldaden/ eñ zÿns Volcks menichfuldige ercheyt ende sonde/ die alle weghe ghestraft zÿn/ op dat also de lieden leerden/ God vertrouwen/ hem vreesen/ eñ syne Wet alle ghehoorsaem zÿn.

1 Een onderwÿsinghe Asaph.
HOort myn Volck/ mÿn Wet/ neyght
uwe Ooren tot der reden mÿnes
mondts.
2 a Ick wil mynen mondt op doen te spre-
ken/ ende oude ghescchiedenissen wt spre-
ken.
3 Die wy gehoort hebben/ ende weten/ eñ
onse Vaders ons vertelt hebben.
4 b Dat wy het niet verbergen en soudē ha-
ren kinderen die hier na comen: eñ vercon-
dichden den roem des Heeren/ ende syne
Macht ende Wonderen/ die hy ghedaen
heeft.
5 Hy richtede een Getuygenisse op in Ja-
cob/ ende gaf een Wet in Israel/ c die hy
onsen Vaderen gheboodt/ te leeren haren
kinderen.
6 Op dat het de Nacomelingen leerden/ eñ
de kinderen die noch souden geboren wor-
dē/ wanneer sy opquamē/ dat sy het oock
haren kinderen vercondichden.
7 Dat sy op God settedē hare hope/ eñ niet
en vergaten de Daden Gods/ eñ syne Ghe-
boden hielden.
8 Eñ niet en werden d als hare Vaders/ eñ
teghenwillige ende ongehoorsamen aerdt:
welcken haer herte niet recht en was/ ende
haren gheest en hieldt niet ghetrouwelick
aen God.
9 Als de kinderen e Ephraim/ die ghehar-
nascht den Boge voerden/ af vielen ter tÿt
des f strÿdts.
10 Sy en hielden het Verbont Gods niet/ eñ
en wouden niet in syne Wet wandelen.
11 Eñ vergaten syner Daden/ eñ syne Won-
deren/ die hy hen bewesen hadde.
12 g Voor haren Vaderen dede hy Wonder
in Egyptenlande inden Velde Zoan.
13 h Hy deylde de Zee/ ende liet se daer door

a Psa.49.4
Mat.13.35.
b Exo.12.26
Deute.4.9.
ende 11.19.
c Deu.6.7.20
d Nu 14. 1.
e Voor den Koninghen stont het regimēt indē Stamme Ephraim/ die voerden het harnas eñ Boghe: maer sy waren stout/ eñ en vertrouden God niet/ daerō werde het vā hen genomē/ eñ Silo verstoort/ ende wert in Juda opgericht
f Strÿt/ heet hier ād uechtinge/ vare ende noodt.
g Exo.7.8.9
10.12.
h Exo.14.21
Psa.136.13

henen gaen/ ende settede het water als ee-
nen muere.
14 i Hy leydese des daechs met eener Wol-
ken/ ende des nachts met eenen klaeren
vyere.
15 k Hy verscheurde de Rotzsteenen inder
Woestÿne/ ende drenckte se met grooten wa-
teren.
16 Ende liet Beken wt den Rotzsteenē vloey-
en/ dat sy henen af vloten als waterē stroo-
men.
17 Noch sondichden sy voorder tegen hem/
eñ vertoornden den Hoochsten inder Woe-
stÿne.
18 l Eñ versochten God in hare herten: dat sy
spyse voorderden voor hare zielen.
19 m Ende spraken tegen God/ eñ seydē: Ja/
God soude wel connen eenen Disch berey-
den inde Woestÿne.
20 n Siet/ hy heeft wel de Rotzsteenē geslagē/
dat de wateren vloten/ eñ Beken hen daer
wt gotē: doch hoe can hy broot geven: ende
synen Volcke vleesch verschicken?
21 o Doe nu dat de Heere hoorde/ ontbrande
hy: ende vyer ginck aen in Jacob/ eñ toorne
quam over Israel.
22 Dat sy niet en gelooften aē God/ eñ hoop-
ten op zÿn hulpe.
23 Eñ hy gheboot den Wolcken daerboven/
ende dede op de deuren des Hemels.
24 p Eñ liet het Man op hen regenen/ te etē
ende gaf hen Hemels broodt.
25 Sy aten Enghels broot: hy sant hen spyse
de volheyt.
26 q Hy liet waeyen den Oostenwint onder
den Hemel/ eñ voerde door zÿn sterckte den
Zuyden winde.
27 r Eñ liet vleesch op haer regenen/ als stof/
ende Voghelen/ als zandt inder Zee.
28 Eñ liet se vallen onder haer Legers/ allent-
halven daer sy woonden.
29 Doe aten sy/ ende werdē alte sat/ hy liet se
haren lust voeren.
30 Doe sy nu haren lust gheboet hadden/ s eñ
sy noch daervan aten.
31 Doe quam den toorne Gods over haer/
ende verworchde de Voornemste onder
hen/ ende t sloech daer neder de Beste in Is-
rael.
32 t Doch boven dat alle sondichden sy noch
meer/ ende en gelooften niet aen syne Won-
deren.
33 u Daerom liet hyse afsterven/ dat sy niets
x vercregen/ ende moesten haer leefdage ge-
plaecht zÿn.
34 Wanneer hyse verworchde/ so sochtē sy
hem/ ende keerden hen vroech tot God.
35 Eñ ghedachten/ dat God haren troost is/
ende God de Hoochste haer Verlosser is.
36 Eñ y huychelden hem met haren monde/
ende loghen hem met harer tonghen.
37 Doch haer herte en was niet vaste aē hē/
ende en hielden niet getrouwelicken aen sy-
nen Verbonde.
38 z Hy dānoch was barmhertich/ eñ vergaf
de misdaet/ ende en verdelchdese niet/ ende
wende dicwils synen toorne af/ ende en liet
niet synen gantschen toorne gaen.
39 a Want hy dachte dat sy vleesch zÿn/ eenē
wint die daer henen vaert/ ende niet weder
en comt.
40 Sy vertoornden hem gantsch dicwils in
der Woestÿne/ eñ maecten hem onmoedich
inde woeste plaetse.
41 Sy versochten God allewegen weder/ eñ
b meesterden den Heylighen in Israel.
42 Sy dachtē niet aē syne hant/ dies daechs
doe hyse verlossede vanden vyanden.
43 Als hy dan syne Teeckenen ghedaen

i Exo.13.22.
eñ 14.19.24.
Psa.105.39
k Exo.17.6.
Num 20.11.
Psa.105.41
1.Cor.10.4.
l Exod.16.3
Num.11.4.
m Exo.16.2
Nume.11.1.
n Exo.17.6.
Num.20.11.
Psa.105.41.
1.Cor.10.4.
Sapi.11.4.
o Num.11.1
p Exo.16.12
Nume.11.7
Deuter.8.3.
Sap.16.20.
Joan.6.31.
1.Corin.10.3
q Nu.11.31
r Exo.16.13.
Nume.11.31
s Num.11.33
Sapi.16.2.
t Num.14.1
u Nu.14.36
x Dat sy het Gheloofde Lant niet en cregē/ eñ te vergeefs getogē waren wt Egyptē.
y Betoonden hem schoon ghelaet.
z Exo.32.14.
Num.14.20.
2.Esd.9.17.
a Psa.103.14
b Dat is sy bestemmen Gode allewegen tÿde ende wÿse hoe hy sulcx teghenwoordich zÿn/ eñ bevindelick helpē soude ende woudē niet vertrouwen noch hopen op het toecomende als nu wonden sy vleesch/ dan water/ daer na broot hebbē Doch alsoo settē eñ leeren/ hoe het God maken sal dz heet/ God ÿstercken.
Plage over Egypten.

hadde in Egypten / ende zijne wonderen
inden lande Zoan.
44 c Doe hy haer water in bloet verander-
de / dat sy haer Beken niet drincken en konden.
45 d Doe hy boose Wormen onder haer schick-
te / die hen veraten: ende Vorschen diese
verdorven.
46 e Ende gaf haere vruchten den Rupsen /
ende haer f† saedt den Sprinckhanen.
47 g Doe hy haren Wijnstock met haghel
versloech / ende haer † Moerbesienboo-
men met vorste.
48 Doe hy haer Vee sloech met haghel / eñ
hare Kudde met stralen.
49 Doe hy boose Engeln onder haer sandt
in synen grimmighen toorne / ende lietse
rasen ende woeden / ende leedt doen.
50 h Doe hy synen toorne liet voortgaen /
eñ hare zielen voor den doot niet verschoon-
de / ende liet haer Vee aen der Pestilentie
sterven.
51 i Doe hy alle Eerstgheboorne in Egypten
sloech / de eerste Erfghenamen in de Hut-
ten Ham.
52 k Eñ liet zijn Volck uyttrecken als Scha
pen / ende voerdese als een Kudde inder
Woestijne.
53 Eñ hy leydese seker / dat sy hen niet vreese-
den / doch hare vyanden bedecktẽ de Zee.
54 Ende brachtese in syne heylige Lantpa-
len / tot desen Berge / dien zijn rechterhant
verworven heeft.
55 l Ende verdreef voor hen henen de Volc-
ken / ende liet hen het Erve uytdeylen / ende
liet in gener Hutten de Stammen Israels
woonen.
56 Doch sy versochten eñ vertoornden God
den Hoochsten / ende hielden syne Ghetuy-
ghenisse niet.
57 Ende vielen terugghe / ende verachteden
alle dinck als hare Vaders / ende hielden
niet / ghelijck als eenen loosen boghe.
58 m Eñ vertoornden hem met harẽ Hooch-
ten / ende terchden hem met haeren Af-
goden.
59 Ende doe dat Godt hoorde / ontbrande
hy / ende verwerp Israel seer.
60 n Dat hy syne wooninghe tot Silo liet
varen / de Hutte daer hy onder den men-
schen woonde.
61 Ende gaf hare o Macht in de ghevange-
kenisse / ende hare Heerlickheyt in de han-
den des vyants.
62 Ende gaf zijn Volck over int sweert / eñ
ontbrande over zijn Erve.
63 Haere ionghe Manschap verslinde het
vyer / ende hare p Jonckvrouwen moes-
ten ongheeuryet blijven.
64 q Hare Priesters vielen door het sweert /
ende † daer en waren geen Weduwen / die
weenen souden.
65 Ende de Heere waeckte op als een sla-
pende / als een steerck ruyter / die vanden
wijne koemt.
66 r Eñ sloech syne vyanden in het achter-
deel / eñ hinck hen een eewige schande aen.
67 s Ende verwerp de Hutte Joseph / ende
verkoos niet den stamme Ephraim.
68 Maer verkoos den stamme Juda / t den
Berch Zion / dien hy lief hadde.
69 Eñ bouwede zijn Heylichdom hooch / als
een Landt dat eeuwich vast staen sal.
70 u Ende verkoos synen knecht David / x
ende nam hem vanden Schaepsstallen.
71 Vanden sooghenden Schapen haelde
hy hem / y dat hy zijn Volck Jacob wey-
den soude / ende zijn Erve Israel.
72 Eñ hy weydese oock met aller trouwe /
ende regeerdese met allen vlijte.

c Exo.7.20.
Psal.105 29
d Exo.8.6.
24.
e Exo.10.12.
f† Anders arbeydt
g Exo.9.23
ende 10.13
Psal.105 32.
† And. wilde Vijghen boomen.
h Exo.9.3.
13.
i Exo.12.29
ende 13.15.
Psal.135.8.
Sap.18.11
k Exo 13.17
ende 14.19.
l Deu.3.3.
Josu.6.10.
ende 11.7.13.7.
m Jud.3.11
n 1.Sa.4.2
Jere.7.12.
o Dat is / de kiste ofte la de des ver- bonts / daer zy hen op verlieten.
1.Sam.4.5.
p Dat is ionghe Maechden moesten ongehillickt (sic) blijven.
† Heb. onghe eeret
q 1.Sa.4.11
† And. haer weduwen en weenden niet.
r 1.Sa.5.6.
Psal.87.1.
s Sam.7.5.
t Psal.132,13
u 1.Sa.16.12
x 2 Sa.7.8.
y 2.Sa.5.2.

Den lxxix. Psalm.

1. Is ghelijcken inhoudts met den 74.
Psalm: siet de comstighe verstooringe des
Tempels ende des volckx / ende biddet om
hulpe.

1 Eenen Psalm Assaph.
Heere / a Heydenen zijn in v Erve ghe-
vallen / die hebben uwen Heylighen
Tempel veronreynicht / b eñ van Je-
rusalem steenhoopen ghemaeckt.
2 c Sy hebben de lichamen uwer knechtẽ /
den Voghelen onder den Hemel te eten ge-
gheven / ende het vleesch uwer Heylighen /
den Dieren inden Lande.
3 Sy hebben bloet vergoten rondtom Je-
rusalem / als water / ende daer was niemãt
die begroef.
4 d Wy zijn onsen nabueren een smaetheyt
ghewordden / eenen spot ende schimp dien /
die rondtom ons zijn.
5 Heere / e hoe langhe wildy so gantsch ver
toornen? ende uwen yver / als vyer bernen
laten?
6 f Schuddet uwe grimmicheyt op de Hey
denen / die v niet kennen / eñ op de Coninc-
rijcken / die uwen Name niet aenroepen.
7 Want sy hebben Jacob opghegheten /
ende syne huysen verwoestet.
8 g Ghedenckt niet onser voorleden mis-
daet / ontfermet v onser in korten / want wy
zijn seer dunne ghewordden.
9 Helpt ghy ons / God onse Helper / om uws
Naems eere wille: verlost ons / eñ vergeeft
ons onse sonden / om uwes Naems wille.
10 Waer om laet ghy de Heydenen seggen:
h Waer is nu haren Godt? laet onder den
Heydenen voor onsen ooghen kondt wor-
den / de wrake des bloets uwer knechten /
dat vergoten is.
11 Laet voor v koemen het suchten der ghe-
vanghenen / naer uwen grooten arme be-
houdt de kinderen i des doodes.
12 Ende vergeldt onsen nabuerẽ sevenvou-
dich in haren schoot / hare smaetheyt daer-
mede sy v Heere ghescheudet hebben.
13 k Wy daerentegen v volck / eñ Schapen
uwer weyde / dancken v eewichlick / eñ ver-
condighen uwen roem voort ende voort.

a 2. Pa.36,17
b Jere.9.11
c Jer.15.3.
ende 16.4.
ende 34.20.
Deu.28.26.
1 Mac.7.17
d 1.Reg.9.7
Psal.31.12
ende 44.14
Jere.19.8.
e Esa.64.23
f Jer.10.25.
g Esa.64.9
h Psal.42,4
ende 115.2.
i Dat is / diemen dae gelick wech worgen / eñ gansch uyt roepen wil.
k Psa.95.7.
ende 103.

Den lxxx. Psalm.

1. Een schoon ghebedt / ghelijcken in-
houdts met den voorigen Psalm. want hy
biddet / dat Godt voor den omligghenden
Heydenen het Rijcke Israels (inden titel
een Rose genoempt / ende inden Psalm ee-
ner lustigher Rancke verghelicken / die van
Gode uyt Egypten ghenomen / door zijn
woordt is opghetuynet ende ghebouwet)
beschermt: ende wordt oock nu wel teghen
der Kercken vyanden ghebeden.

1 Eenẽ Psalm Assaph / vanden a Spanroo-
sen / voor te singhen.
2 Ghy Herders Israels / hoort / ghy die v
Joseph hoedet als de Schapen: ver-
schijnt / ghy die sittet boven Cherubim.
3 Verweckt v ghewelt / ghy die c voor E-
phraim / Ben Jamin ende Manasse zijt / eñ
coemt ons te hulpe.
4 God d troost ons / ende laet lichtẽ v aen-
sicht, so genesen wy.
5 Heere Godt e† Zebaoth / hoe langhe wil
dy vertoornen over den gebede uws volckx?
6 f Ghy spijstse met tranẽ broot / eñ drenck-
se met grooter mate vol tranen.
7 g Ghy settet ons onse nabueren ten h ge
kijf / ende onse vyanden spotten onser.
8 God Zebaoth troost ons / laet lichten v
aensicht / so ghenesen wy.

a Een kleyne noot als eñ Roose / eñ heet hier het Koninckrijcke Israels.
b Dat is / het Koninckrijcke Israels.
Psal.99.1.
c Dat is, op den Ghenadenstoel / achter welken dese stammẽ Israels lagen.
Num.2.18.
d An. bringt ons weder /
e † And. der Heyrschaer.
f Psal.42.4
g Psal.79.4
h Dat is / dat een yegelick oorsake tot ons soeckt / ons overvalt / ende vyer by ons haelt

9 i Ghy hebt eenen Wÿnstock wt Egyptē ghehaelt/ ē hebt verdreuen de Heydenen/ ende denseluen gheplantet.
10 Ghy hebt voor hem de bane gemaeckt/ ē hebt hem laten inwortelē/ dat hy het Lant veruult heeft.

k dat is/het Rÿcke is wt ghebreydet tot aē Libanon.
11 Berghen zÿn met syner schaduwe bedeckt/ ende met synen rancken de k Cederen Gods.
l Psalm.72.8 m Dz is/het water Phrat.
12 l Ghy hebt synen wasdom wtghebreydet tot aen de Zee/ ende syne tackē tot aē het m water.
n Psa.89.44 Esaie.5.5.
13 Waerom hebdy dan synen n tuyn gebroken/ dat hem of verscheurt alles wat voor by gaet.
o† And. Kerwepdt. p Esaie.7.13 q Cant.2.15 r† An.afgeten.
14 p De wilde Swÿnen hebben hem verwoelt/ ē de q de wilde Dierē hebben hem r† verdoruen.
15 God Zebaoth/wendet v doch/schouwet vanden Hemel/ ende siet aen/ende besoeckt desen Wÿnstock.
16 Ē houdt hem in bouwinge/ die v rechter hant geplant heeft/ ē dien ghy v vast verkoren hebt.
s† An. Hy is met vyer & brant/ ē wt gehouwen/ ē sy sullen van uwen schelden omcomen.
17 s† Siet/daerin ende schelt/ dat des verns ende scheurens een eynde worde.
18 V handt beschutte het volck uwer rechter hant/ ende de lieden die ghy v vast verkoren hebt.
19 So willen wy niet van v wÿcken: laet ons leuen/ so willen wy uwen Name aenroepen.
2.Par.35.17 t Psa.80.4.
20 t Heere God Zebaoth troost ons/ laet v aensicht lichten/ so ghenesen wy.

Den lxxxj. Psalm.

1. Desen Psalm songmen aen de Loofhutten Feeste/ dat daer ingesettet was ter gedachtenisse des wttochs wt Egyptenlant. Ē hier vermaent de Propheet/ de leere des eerstē gebots/ dat sy alleene dē God/ diese wt Egyptenlant gheuoert heeft/ betrouwen/ ē hem voor Afgoderie vermydē: hangt oock hier aen de toeseggingen ende dreygingen/ die indē eersten geboden zÿn.

a† An. voor de Wÿnpersse.
1 a† Op der Gittith voor te singē Assaph.
2 Singet vrolicken Gode/ die onse Sterckte
3 is/ juychet den Gode Jacobs.
Neemt de Psalmen/ ende gheeft herwaerts de Tamborinen/ lieflicke Harpen met Psalteren.
b† An. te de stemder tÿt/ ē aē onsen hoochtÿtlicken Feeste. Leuit.23.34. c Num.10.2 d Gen.41.45
4 Blaest in de niewe Mane de Basuynen/ b† in onsen Feeste der Loofhutten.
5 c Want sulcx is een wÿse in Israel/ ē een Recht des Gods Jacobs.
6 d Sulcx heeft hy ter getuygenisse ghesettet onder Joseph/ doe sy wt Egyptenlant toghen/ ende vreemde spraken ghehoort hadden.
7 Ē hy hare schouderen vanden last ontledighet hadde/ ende hare handen der potten los werden.
e Exod.3.7. f† And. ond den donder verborgen. Exod.19.16. g Exo.17.6 h Exo.20.2.
8 e Doe ghy my inder noot aenriepet/ halp ick v wt/ ē verhoorde v/ f† doe v het weder ouerviel: g ende versochte v aent Twistwater. Sela.
9 Hoort mÿn Volck/ ick wil onder v getuyghen/ Israel ghy sult my hooren.
10 h Dat onder v geen ander God zy/ ende gheenen vreemden God aenbiddet.
i Deut.5.6.
11 i Ick bē de Heere v God/ die v wt Egyptenlant gheuoert heeft: doet uwen mondt wÿdt op/ laet my hem vullen.
k Pro.1.24.
12 k Doch mÿn Volck hoorde mÿn stemme niet/ ende Israel wil myner niet
l Rom.1.20 Acto.14.16
13 l So hebbe ickse gelaten in haers herten goetdunckē/ dat sy wandelē na harē rade.
14 m Woude mÿn Volck my gehoorsaē zÿn/ ende Israel op mynen weghe gaen. m Baru.3.13
15 So woude ick hare vyandē in cortē dempē/ ende myne hant ouer haer wederparthders wenden.
16 Ē die den Heere haten/ moesten aen hem faelgeren/ haren tÿt dan woude ewichlick dueren.
17 Ende ick soudese met der bester Tarwe spÿsen/ n ende met heunich wt dē Rotzsteenen versadighen. n Deu.32.13

Den lxxxij. Psalm.

1. Een ernstige bescheldinge dier/ die in Ouerheyt haren Ampte niet nacomē maer misbruycken: gewelt tot onderdruckinghe der Armen/ ē rÿckdom tot allerley ouerdaet ē verelheyt: sulcken dreycht hy hefticht met gewissen omcomē. Maer dat hier de Ouerheyt Goden genoemt wort/ is derhaluen/ dat sy van Gode verordent. Rom.13. hare wrake/ diese na belange des Ampts oeffenē/ wtrichten.

1 Eenen Psalm Assaph.
God staet in der Ghemeynten Gods/ ē is Richter onder den Goden.
2 a Hoe lange willet ghylieden onrecht richten/ ende de persoonen der Godloosen voor trecken? Sela. a Mich.3.9 Zepha.3.3
3 Doet rechte den Armen ende den Weesen/ ende helpet den ellendigen ende nootdrufti ghen ten rechte.
4 b Verlost den verachteden ende Armen/ ē verlost hem wt der Godloosen ghewelt. b Of/ onnutte.
5 Doch sy laten hen niet seggen/ ē achtēs niet: sy gaen altoos henen in duysterē: daerom moeten c alle Fondamenten des Lants vallen. Prou.14.31. 1.Mac.14.7 Jere.22.13.
6 d Ick hebbe wel gheseyt/ Ghy zÿt Godē/ ende altemael kinderen des Hoochsten. c Esaie.3.1
7 Doch ghyliedē sullet steruē als menschē/ ende als een Tyran te gronde gaen. d Joa.10.34 Exodi.22.8
8 God maeckt v op/ ende richtet het Landt: want ghy zÿt een Heere ouer alle Heydenē.

Den lxxxiij. Psalm

1. Is gelÿckē inhouts met dē 80. Psalm: want hy biddet voor het volc/ tegen de omliggende Heydenen/ die het bekommerdē ē verstoorden.

1 Een Psalmliedt Assaph.
2 God/ swÿcht doch niet also/ ende weest doch niet also stille/ God houdt doch niet so in.
3 a Want siet/ uwe vyanden woeden/ ē die v haten/ rechten den kop op. a Psalm.2.1
4 Sy maken listighe aenslaghen teghen v Volck/ ende raetslaghen tegen uwe v Verborghene.
b Dz zÿn die int geloove der Werelt verborghen leuē dat mē sy voorsetters achtet.
5 b Wel aen/ sprekē sy/ laet ons hen wtroeyē/ dat sy geen Volck zÿn/ dat des naems Israels niet meer ghedacht en wort.
6 Want sy hebben hen met malcanderē vereenighet/ ende een Verbont teghen v ghemaeckt.
7 De Huttē der Edomiters ē Ismaliters/ der Moabiters ende Hagariters/
8 Der Gebaliters/ Ammoniters ende Amaleckiters/ de Philisteen/ met tsamen dien te Tyro.
9 Assur heeft hem oock tot hen gegeuen/ ē helpen den kinderen Lot. Sela. c Judic.7.22
10 c Doet hen als dē Madianiterē/ d als Sissera/ als Jabin aen e der Beke Kison. d Jud.4.15. 23.
11 Die verdelget werden tot Endor/ ē werden tot dreck op Aerden. e Judi.5.20
12 f Maeckt haere Vorsten als Oreb ende f Judi.7.25. ende 8.12.

Oreb/alle hare Oversten / als Sebah ende
Zalmuna.
13 Die daer seggen: Wy willen de Huysen
Gods innemen.
g Psalm 1.8 ende 35.5
14 God maeckse als eenen wervel / g als
stoppelen voor den winde.
15 Als een vyer dat het Woude verbrant/
ende als een vlamme de Berghen aensteeckt
16 Also vervolchtse met uwen weder/ ende
verschrictse met uwen onweder.
17 Maeckt haer aengesichte vol schanden/
dat sy na uwen Name vraghen moeten.
18 Schamen moeten sy hen ende verschric-
ken altoos meer ende meer, ende tot schan-
den worden/ende omkomen.
h† Anders Jehoua.
19 So sullen sy bekennen / dat ghy met u-
wen Name heetet /h† Heere alleene/ende
de Hoochste in aller Wereldt.

Den lxxxiiij. Psalm.

1. Tweerley vervatet dese Psalm: voor-
aen danckt hy God/voor zyn Woort/Tem
pel ende dienst .5. ende vertelt wat het voor
eene ghenade zy/sulcks te hebben.10. daer
na biddet hy/dat God dese behouden wille.

a† An. voor de Wynpersse.
1 Eenen Psalm der kinderen Korach / a†
op der Gitith/voor te singhen.
b† And. der Heyrscharen
c 2.Cor.5.2.
d Cantic.5.6
2 HOe liefelick zyn uwe Woonungen/Hee-
re b† Zebaoth.
3 c Myner ziele verlangt ende suchtet
na den Voorhoven des Heeren: myn d lyf
ende ziele verheughen haer inden levendi-
ghen God.
e† An. Mussche etc. Ende de Tortelduyue etc.
4 Want den e† Voghel heeft een huys ge
vonden: ende de Swaluwe haren nest/daer
sy jonghen opbrengen/namelicken uwen
Altaer Heere Zebaoth/myn Coninck ende
myn God.
5 Wel dien/die in uwen Huyse woonen/
die loven v altoos. Sela.
6 Wel dien menschen/die v voor hare Sterc
te houden/ende u na wandelen.
f Dat is Reysen hen ende weder/ende leeren de liedē.
† An. Moerbesien boomen dal.
7 Die door het f† Jammerdal gaen/ ende
maken aldaer Fonteynen/ ende de g† Leer
aers worden met vele seghens ghecieret.
g† And. dycken werden met reghen vol. Sy gaē van hoope te hoopen/ te verschynē voor Gode in Zion.
8 Sy behouden deen overwinninghe na
der andere/datmen/sien moet / de rechte
God zy te Zion.
9 Heere God Zebaoth/hoort myn gebedt/
verneemt het/God Jacobs. Sela.
h† And. Aen ghesichte
10 God onse Schildt/schouwet doch/ siet
aen het h† Aenschyn uws Ghesalfoen.
11 Want eenen dach in uwen Voorhove
is beter/dan anders duysent, ick wil lie-
ver de Deurewachtē in myns Gods huys
dan langhe woonē inder Godloosen Huttē
i Dat is/Hy leeret ende beschuttet/ troostet ende helpet
k Dat is/ Voor den haet ende smaetheyt der Wereldt.
12 Want God de Heere is der Sonne ende
Schildt/de Heere gheeft k ghenade ende
eere/den Vromen sal hy geen goet ontbre-
ken laten.
l Psalm.2.12 Jerem.17.7 Prou.16:26.
13 l Heere Zebaoth/wel dien mensche die
hem op v verlaet.

Den lxxxv. Psalm.

1. Is niet onghelycken inhoudts met
den voorleden want het is een gebedt dat
Religie ende gemeyne stammē behoudē wer
den. Voortaen biddet hy voor het woort
ende synen vruchten inden volcke. Daer
na voor gemeynen welstant inden lande/
ende vruchten des velts. Sommige makē
hier eene bediedinge op het Rycke Christi
ofte Euangelium: ende also moetmen in
hoogeren verstande nemen/ dat hier van
Acker of Lande ghesegt wordt.

1. Eenen Psalm der kinderē Korah/ voor
te singhen.
2 HEere/ghy zyt voormaels genadich ge-
weest uwen Lande ende hebt de ghe-
vanghenen Jacobs verlost.
a Psalm.32.1
3 a Die ghy de misdaet voormaels verge-
ven hebt uwen Volcke/ ende alle hare sun-
den bedecket. Sela.
4 Die ghy voormaels alle uwen toorne
hebt wech ghenomen/ ende v ghewendet
vander grimmicheyt uws toorns.
b† Anders Brengt ons weder/
c Dat is/ Heylgheuer, Salichmaker.
5 b† Troost ons/ God onse c Heylant/ende
laet af van uwer onghenade over ons.
6 Wildy dan eewichlick over ons toornē?
ende uwen toorne gaen laten altoos voort
ende voort?
b Psal.79.5. Esai.64.12.
7 d Wildy dan ons niet weder verquicken?
daet hen v Volck over v verheughen mo-
ghe:
8 Heere/vertoont ons uwe ghenade ende
helpt ons.
9 Och dat ick hooren mochte/dat God de
Heere spreeckt/ dat hy vrede toeseyde synē
volcke ende synen Heylighen/op dat sy niet
e op een dwaesheydt komen.
e Dat is/ dat synz ter laetsten en verzagen/ ofte onverduldich worden/ende God lasteren.
10 Doch is ymmers zyn hulpe na dien/ die
hen vreesē/dat in onse Lande f eere woone.
11 Dat goedicheyt ende trouwe hen onder
malcanderen ontmoeten gerechticheydt
ende vrede hen kussen.
f Dat is/ dat het loflick toegae/ ende de lieden vroom ende eerbaer zyn. voor goedē stant der Religie ende Burghelicken leuen allenthaluen.
12 Dat Trouwe op Aerden wasse/ende de
Gherechticheydt vanden Hemel schouwe.
13 Dat ons oock de Heere goet doe/op dat
onse Landt syne vruchten gheve.
14 Dat dannoch gherechticheyt voor hem
blyve/ende in swanghe gae.

Den lxxxvj. Psalm.

1. Biddet dat hy wt vare verlosset wor
de. Ende hy laet zyn gantsche gebedt steu
nen/niet op eenighe syne verdiensten maer
alleen op Gods goedertierenheyt ende barm
herticheydt /8. daer hy een schoon wtghe-
schrey van invoert/11. ende biddet / dat hy
in sulcken betrouwen/als Gods woort inne
de bringhet/behouden worde. 12. Mengt
hier oock een dancksegginge onder/als wa
re hy alreede verhoort.
1 Een ghebedt Dauids.
a Psal.88.3 Thre.3.57.
2 HEere a neycht uwe ooren ende ver-
hoort my/ want ick ben ellendich/ende
arm.
b Heylich hier oock heeten verdoemt ende verachtet/ per Antiphrasin/als een Ketter.
2 Bewaert myn ziele/ want ick ben b hey-
lich: helpt ghy myn God uwen knechte/die
hem verlaet op v.
3 Heere zyt my ghenadich/ want ick roepe
daechlicks tot v.
4 Verheucht de ziele uws knechts / want
na v Heere verlangt my.
c Joel.2.13
5 c Want ghy Heere zyt goet ende ghena-
dich/ van grooter goedertierenheyt / allen
die v aenroepen.
6 Verneemt Heere myn gebedt/ende merckt
op de stemme myns smeeckens.
d Jone.2.3. Psal.103.8. ende 145.8.
7 d Inder noot roepe ick u aen/ ghy wou
det my doch verhooren.
e Psa.89.7.
8 e Heere v is niemant ghelyck/ onder den
Goden ende daer en is niemant die doen
kan als ghy.
f Psa.25.4.
9 Alle Heydenen die ghy ghemaeckt hebt
sullen komen/ ende voor v aenbidden Heere/
ende uwen Name eeren.
10 Dat ghy so groot zyt/ende wonder doet
ende alleen God zyt.
g Dat is/ Gods woordt/dat blyft ende maeckt eenich: andere leere maeckt oneenicheyt ende partijen.
11 f Wyst my Heere uwen wech / dat ick
wandele in uwer waerheyt: behout myn
herte by den g eenighen / dat ick uwen
Naem vreese.
12 Ick dancke v Heere myn God van gant-
scher herten/ende eere uwen Naem eeu-
wichlick.

Want

13 Want uwe goedertierenheyt is groot o-
uer my/h eñ hebt mijn ziele verlost wt der
dieper Helle.
14 God/de stoute settē hen tegen my/eñ dē
hoop der Tyrannē staet my na mijner zie
lē/ende hebben v niet voor ooghen.
15 i Ghy daerentegen Heere God zijt barm-
hertich ende ghenadich/geduldich/eñ van
grooter goedertierenheyt ende trouwe.
16 Wendet v tot my. zijt my genadich: sterct
uwen knecht met uwer macht/ ende helpt
k den sone uwer Maghet.
17 Doet een teecken aē my/dat het my wel
ga: dat het sien die my haten/ende hen scha
men moeten/dat ghy my bystaet Heere/eñ
troostet my.

i Exo.34.6. Num.14.18 Psa.103.8. ende 145.8. Joel.2.13. Jone.14.2.
k Psa.116.15

Den lxxxvij. Psalm.

1. Een Prophetie vander Kercken des Nieuwē Testaments / dat sy zijn soude als een Stadt/die de gantsche Wereldt vulle: daerin geboren eñ opheuoet werdē/ Moorē/ Egypters/ Babiloniers/ Tyriers/ Philisteen/ende aller Tongen lieden: (Eñ dese gheboorte ende op bringinghe/ ghescniet door het woort des Euangelij/daer de sōden in worden vergeuen/de herten door dē geloue gereyniget/ende het eewich leuen ghescheucket.) ende dat de eenighe Godsdienst zijn soude/Gods eere eñ barmhertic heyt door het Euangelium besingen ende prediken.

1 Een Psalm liedt der kinderen a† Korah.
SY is v vast gesondeert op de Heyl: ghe
Berghen/
2 De Heere bemint de poorten Zions/
ouer alle woonnighen Jacobs.
3 Heerliche dinghen worden in v gepredict/
c ghy Stadt Gods. Sela.
4 Ick wil prediken laten d Rachab eñ Ba-
bel/dat sy my kennē sulkē: siet/de Philistēē
eñ Tyriers / met samen de Mooren wor-
den aldaer gheboren.
5 Men sal tot Zion seggen: dat allerley lie
den daerin geboren wordē/ende dat hy/de
Hoochste/haer bouwet.
6 e De Heere sal predikē laten f in allerley
sprakien/datter sommige ooch * aldaer sul
len gheboren worden Sela.
7 Eñ de g Sangers als h† aen Reyen/sul-
len alle in v singhen/deen om het ander.

a† And. Korah welckes gront is vā den heyligē Berghen. De Heere heeft de etc. lieuerdā alle etc.
b Psa.78.67
c Heb.12.22 Apoc.21.2.
d Dat is/ Egypten. Esai.30.7.
e Mar.16.17
f Acto.2.4.
* te Zion.
g Dz is/alle die Musikē connē/sullen hen gebrupecken om v te louen.
h† An. Ghelijck die op de Fluyten speilē: eñ alle mijn her cō-ste zijn in v.

Den lxxxviij. Psalm.

1. Een gebet tegen de aenuechtinge der conscientie/die wt vertwijfelinge/ende wt dien/datmē Gods toorne eñ doot voeldt/ hercomen. Sodaniger Psalmen zijn daer noch sommige hier voor aengeteeckent.11. Eñ dringet seer zijn daerop/dat daer Gods eere hooch inne geuoordert worde/dat hy de lieden wt sulcken aenuechtingē verlosse/ bewijle sy hem also dancken ende predikē: ende wederom lasteren / so sy in aenuechtinghen verlaten worden.

1 Een Psalmliet der kinderē Korah/voor te singen/vander swackheyt der ellendigen: een onderwijsinghe Heman des Esrahitē.
2 HEere God mijn Heylandt / ick roepe
dach ende nacht voor v.
3 Laet mijn ghebedt voor v comen/ a
neyght uwe ooren tot mijnen roepen.
4 Want mijn ziele is vol iammers/eñ mijn
leuen is na by der Hellen.
5 Ick ben geachtet gelijck diē/ die ter Hel-
len varen: ick ben als een man/die geen b†
hulpe en heeft.
6 Ick ligge onder den dooden verlatē/als
de verslagene/die in den grāue liggen/dier
ghy niet meer ghedencket/ende die vā uwer
handt afghesondert zijn.
7 Ghy hebt my in dē cuyl onderwaert ghe-
leyt/in de duysternisse ende in de diepte.
8 V grimmicheyt drucket my/eñ dringhet
my met alle uwe vloeden. Sela.
9 Mijne vriendē hebt ghy verre vā my ge- c Psa.69.6
daen: ghy hebt my hen eenen grouwel ghe- ende 38.12
maect: ick ligghe ghevanghen/ende cā niet Job.19.14
wtcomen.
10 Mijn gestalte is iammerlick van ellende
Heere ick roepe v daechlicx aen/ick breyde
mijne handen wt tot v.
11 d Suldy onder den dooden wonder doen? d Psa.6.6
oft sullen de verstoruene opstaen/eñ v danc ende 30.10
ken? Sela. ende 115.17
12 Salmen in den grauen vertellē uwe goe- Esai.38.18
dertierenheyt/ende uwe trouwe in het ver-
deruen.
13 Mogen dan uwe wonderen inder duyster
nisse bekendt worden/ofte uwe gherechtic-
heydt in den lande / daermen niets ghe-
dencket?
14 Doch ick roepe tot v Heere/ende mijn ge
bedt comt vroech voor v.
15 Waerom verstoot ghy Heere mijn ziele/eñ
verberghet v aengesichte voor my?
16 Ick ben ellendich eñ amechtich/e† dat ick
so verstooten ben/ick lyde v verschrickē/dat
ick schier vertzaghe.
17 Uwe grimmicheydt gaet ouer my/v ver-
schricken drucket my.
18 Sy omgeuen my daechlicks als water/eñ
omringhen my met malcanderen.
19 Ghy maket/ dat mijne vrienden eñ nae-
sten/eñ mijne f† bekendē/hen verre van my
doen/om sulcker ellenden wille.

a Thre.3.57 Psa.86.1.
b† Anders/ kracht.
e† And. vā ieughet op/ etc verschricke ende ben alle tijdt in vreesemijns leuens.
f† And. verwandte/dat is/ghewoōlicke, bekende.

Den lxxxix. Psalm.

1. Een Prophetie vant Rijcke Christi in den Hemele dat daer bestaet in der Predicatie des Euangelij/daer Gods barmherticheyt/eñ den segen/ Dauid eñ den Voorvaderen toegeseyt/inne verccondich wort. Eñ hier salmen mercken.5.30.27. hoe hy op de toeseggingē van dē eewigen zade Dauids dringhet: Want die siet niet op het lyfstickē Rijcke Dauids maer op het Rijcke Christi eñ de Ghemeynte. Want het lyflicke Joetsche Rijcke is nu ouerlanghe vaerheneu/eñ blijft dannoch waer/dat de Enghel spreect. Luce.1.32. God de Heere sal hem den Stoel. etc. Dit verbont wort in desē Psalm hooch gheroemet. Ende dewijle het Volck des Wets / inden wtterlicken Rijcke Dauids / om haerer sonden wille/ met geuanckenissē eñ menigerley iammer gheplaecht werden soude/ 47. so bidbet hy/ dat de Heere zijn Volck in sodanighen ongheluckē.(36 daer van hier een claer Prophetie is) niet gansch verwerpe / maer hen een ghenadighe hulpe beschaffe.

1 Een onderwijsinge Ethā/des Esrahitē.
2 ICk wil singhen van der ghenade des Hee
ren/eewichlick/ende syne waerheydt ver-
condighen met mijnen monde voort ende
voort.
3 Ende segge also/Dat een eewighe a ghe-
nade sal opgaen/eñ ghy sult uwe waerheyt
trouwelick houden in den b Hemel.
4 c Ick hebbe een Verbont ghemaeckt met
mijnen d† Wtuercorē/ick hebbe Dauid mij-
nen knechte ghesworen.
5 Ick wil v eewichlick zaet verschaffen/en-
de uwen Stoel bouwen voort ende voort.
Sela.

a Joan.1.17 Door Jesū is genade eñ waerheydt ghewordē
b Wāt Christi Rijcke is niet een Aerdtsch, Rijcke maer Hemelsche eñ nidē wolckē dat is nz op Aerden.
c 2.Sa.7.12 Psa.132.11.
d† An. wtuer weelden.

1 Ende

e Psa.19.2. ende 50.5. ende 97.7.6
6 e Eñ de Hemelen sullen Heere uwe won-
deren prijsen / ende uwe waerheyt inder
Ghemeynten der Heylighen.
f Psa.86.8.
7 Want wie mach in dẽ wolcken dẽ Heere
gelijck gheldẽ? f ende gelijck zijn onder dẽ
kinderen der Goden/den Heere?
g† And. verschrickelick.
8 God is seer g† machtich inder Vergaderin
ghe der Heyligen/ende wonderbaerlick o-
ver alle die rontom hem zijn.
9 Heere God Zebaoth/wie is als ghy/een
machtich God? ende v waerheydt is ront-
om v.
h Exo 14.21 Hiob.26.12, Psal.104.29 Esaie.51 15. Mat.8.26.
10 h Ghy heerschet over de onghestuymde
Zee/ghy stillet hare Barẽ/wãneer sy hen
verheffen.
i Dat is/ Egypten/ als voor henen eñ hertstout
11 Ghy slaet i Rahab ter doot/gy verstroy-
et uwen vyanden met uwen stercken arme.
k Genes.1.1. Psa.24.1. ende 50.12. Exodi.19.5 1.Cori.10.26 Deut.10.14 1.Sam.2.8. Jerem.27.5.
12 k Hemel eñ Aerde is uwe/ghy hebt ghe-
fondeert den Aertbodem/ende wat daerin
ne is.
13 Noorden ende Zuyden hebt ghy gescha
pen: Thabor eñ Hermon l juychen in uwen
Name.
l Dat is/ het gantsche landt groenet eñ staet lustich.
14 Ghy hebt eenen geweldigen arm/ sterck
is uwe handt/ ende hooch is uwe rechter
handt.
15 Gerechticheyt eñ Gerichte is ws Stoels
bevestinge/ genade eñ waerheyt/zijn voor
uwen aenghesichte.
m Dat is/ dat het vrolicke woort Gods heeft
16 Wel dẽ Volcke dat m juychen can: Heere
sy sullen inden lichte ws aenghesichts wã-
delen.
17 Sy sullen over uwen Name daeghlicks
vrolick zijn/eñ in uwer gerechticheyt heer-
lich zijn.
n Esaie.1.4 Habac.1.12.
18 Want ghy zijt den roem harer Stercte n/
eñ door uwe genade sult ghy onsen Hoor-
ne verhooghen.
19 Want de Heere is onsen Schilt/n eñ de
Heylighe in Israel is onse Coninck.
20 Ghy dat mael spraect ghy int gesichte tot
uwen Heyligen/ende seydet/Ick hebbe ee-
nen Helt verweckt/ die helpen sal/ ick heb-
be verhooghet een Wtvercoren wt den
Volcke.
o 1.Sa.16.14 ende 18.12. 2.Sam.5.2. Acts.13.22.
21 o Ick hebbe gevonden mynẽ knecht Da-
uid/ick hebbe hem gesalft met mynder Hey-
ligher Olye.
22 Myne hant sal hem onderhouden/eñ my
nen arm sal hem stercken.
23 De vyandẽ sullen hem niet overweldigen
ende de onrechtveerdighe sullen hem niet
dempen/
24 Maer ick wil uwe Wederparthĳders slaẽ
voor hem henẽ/ende die hem haten/wil ick
plaghen.
p 2.Sa.5.2
25 p Ja myn waerheyt eñ genade sal by hem
zijn/ende synen Hoorne sal in mynẽ Name
verheven worden.
q 2.Sam.8.
26 Ick wil syne hant in de Zee setten/ende
syne rechter hant in de wateren.
r Hebr.1.5. s† An. Rotzsteen.
27 Hy sal my noemen alsoo/ r Ghy zyt myn
Vader/ myn God ende s† Troost die my
helpt.
28 Eñ ick wil hem ten Eersten sone maken/
allerhoochst onder den Coningen op Aer-
den.
29 Ick wil hem eewichlick houden myne ge
nade/ende myn Verbont sal hem vast blij
ven.
30 Ick wil hem eewichlick zaet gheven/eñ
synen Stoel / so langhe den Hemel duert/
behouden.
t 2.Sa.7.14 1.Regu.9.6.
31 t So daerent eghen syne kinderen myne
Wet verlaten/ende in myner Rechtẽ niet
wandelen.
32 So sy myne Ordeninge ontheyligen/ eñ
myn ghebot niet en houden.
33 So wil ick hare sondẽ met der roede be
huys soecken eñ hare misdaet met plagen.
34 Doch myne genade wil ick niet van hem
wenden/ ende myne waerheydt niet laten
feylen.
35 Ick wil myn Verbont niet ontheylighen/
eñ niet veranderen wat wt mynen monde
ghegaen is.
36 Ick hebbe eens gheswooren by mynder
Heylicheydt/Ick wil David niet voor lie-
ghen.
u 2.Sa.7.16 Joan.12.34. Luce.1.33. x Psa.72.5.
37 u Zijn zaedt sal eewich zijn / ende synen
Stoel voor my/x als de Sonne.
y Dat is/de Regẽboge/ dien/welckẽ God ten getuyge sette des eewigẽ verbondts met Noah. Genes.9.13. Apoc.1.5. ende 3.5.
38 Als de Maen sal hy eewichlick behoudẽ
worden/ende gelijck als de y Getuyghen in
de wolcken/ghewisse zijn. Sela.
39 Doch nu verstoot ghy eñ verwerpt/ende
toornet met uwen Ghesalfden.
40 Ghy verstoort het verbont ws knechts/
ende treedt syne croone aen de Aerde.
z Psa.80.13
41 Ghy verbreket alle syne z muerẽ/eñ laet
syne Vorsten verscheuren.
42 Hem berooven alle die voorby gaen/ hy is
synen nabueren eenen spot gheworden.
43 Ghy verhooghet de rechter handt syner
belevedighers/ende verheughet alle syne vy
anden.
a† An. snede
44 Oock hebt ghy de a† cracht zyns sweerts
wech ghenomen/eñ laet hem niet overwin-
nen in den strydt.
b Dat is/ Alle zijn ghesmuckeende cieringe des Godsdienst.
45 Ghy verstoort syne b reynicheyt/eñ wer
pet synen stoel ter Aerden.
46 Ghy vercortet denghỹ syner jeucht/ ende
bedecket hem met hoon. Sela.
c Ps.44.24.
47 c Heere/hoe langhe wilt ghy v so gantsch
verbergen/ende uwe grimmicheyt als dier
bernen laten?
48 Denct hoe cort myn leven is: waeromme
wilt ghy alle menschen te vergeefs gescha-
pen hebben?
d Gen.2.17. ende 3.19. Eccle.9.5. Hebr.9.27
49 d Waer is yemant die daer leeft/ende den
doot niet siet? die zyn ziele verlosse/wt der
hellen handt? Sela.
e 2.Sa.7.12
50 Heere/waer is uwe voorleden ghenade?
e die ghy David gheswooren hebt/ in uwer
waerheydt.
51 Denct Heere aẽ de smaetheyt uwer knech
ten/die ick drage in mynen schoot/van alle
so vele Volcken.
52 Daermede v Heere uwe vyanden schen-
den/daer sy mede schenden de voetstappen
ws Ghesalfden.
53 Ghelooft sy de Heere eewichlick. Amen.
Amen.

Den xc. Psalm.

I. Voortaen verteit hy de ellendicheydt
menschelicken geslachtes/dat wy alle den
doot eñ toorne Gods onderworpen zijn. 7.
Daerna wijset hy aen/ de oorsake deses
quaets/namelicken/de oorspronclicke son
de/daer onse nature mede vergiftet is. 12.
ten laetsten biddet hy int gemeyne om bar-
mherticheyt/dat de sonde vergeven/gerech
ticheyt geschencket/eñ wy behoudẽ wordẽ.

1 Een gebedt Mosis/des mans Gods.

a Dat is/ de liedẽ sterven altoos hedẽ eñ andere comẽ weder daer Gods woort daerom is onse leven regeert als niets
HEere God / ghy zijt onse Toevlucht/
voort ende voort.
2 Eer dan de Berghen werden / ende
de Aerde/ende de Wereit ghetschapen wer-
den zijt ghy God van eewicheyt tot eewic
heydt.
3 Die ghy den mensche a laet sterven/ende
spreket/Comt weder ghy menschen kinde
ren.
b 2.Pet.3.8.
4 b Want duysent Jaer zijn voor v/als den
dach die gisteren vergangen is/eñ als eene
nachtwaecke.
c Psa.73.20.
5 c Ghy laetse daer henen varen als eenen
stroom/

d Psa.37.2. Esai.40.6. e † And. opgaet.

f Dat is/Adams sonde Roman.5. daer mede de doot verdienet is: en de Wereldt weet doch sulcks niet.
g Spr.18.8.
h Hiob.7.6. ende 9.25. ende 14.5.
i Dat is/ Wat sulcks uwen toorne is/ en onse sonden so groot zijn/ die sulcken toorn verdient.† An. toornet? wat daerna als men u vreeset/ so gaet ooch u we grimmicheyt aen.
k Psa.39.4.

l Dat is/Leven/en hulpe/ende alle goet.
m Dat is/ Geestelic en Wereltlick Regiment.

a Psa.18.3
b Of/ Toeverlaet† An Hope
c Psa.121.4
d Dat is: Het woordt ende toeseginge der genade.
e Hio[illegible] Allerley on gheluck toonet hy hier mede aen/ het zy ghewelt/onrecht/lust/ tucken/en wreuel. etc.
f Ephe.6.16

stroom/ende zijn als eenen slaep/ d ghelijck
als een gras / dat doch in korten e † ver-
welket wordt.
6 Dat daer vroech bloeyt / ende in korte
verwelckt wort/ en des avonts afghehou-
wen wort ende verdorret.
7 Dat maket uwen toorne/ dat wy so ver-
gaen / ende uwe grimmicheyt / dat wy so
onversiens daer van moeten.
8 Want onse misdaet settet ghy voor u/ on-
se f onbekende sonde / int licht voor uwen
aenghesichte.
9 Daerom varen alle onse daghen daer he-
nen/door uwen toorne/ wy brenghen onse
Jaren toe als een onnutte reden,
10 g Onse leven duert tseventich Jaren:
wanneert hooch koemt, so zijn het tachten
tich Jaren: en wanneert kostlick gheweest
is/ so is het moeyte ende arbeyt gheweest:
h want het vaert snel wech/ als vlogen wy
daer van.
11 Wie ghelooft het dannoch / dat ghy so
seer i † toornet? ende wie vreeset hem voor
sulcker uwer grimmicheydt?
12 k Leert ons bedencken / dat wy sterven
moeten/ op dat wy verstandich worden.
13 Heere, keert u doch weder tot ons/ ende
weest uwen knechten ghenadich.
14 Vult ons vroech met uwer ghenade / so
willen wy roemen / ende vrolick zijn onse
leefdaghe.
15 Verheucht ons nu weder / na dien ghy
ons langhe plaghet, na dien wy so langhe
ongheluck lijden.
16 Bewijst uwen knechten uwe l wercken/
ende uwe eere haren kinderen.
17 Ende de Heere onse God zy ons vrien-
delick , ende voordere het m Werck onser
handen by ons / Ja het Werc onser han-
den/ wonde hy doch voorderen.

Den xcj. Psalm.

1. Desen Psalm leeret den gheloovue/ en
de is vol liefflicker troostinge, daer de God
vreesende Gods sorchvuldighe achtinghe
over haer/ syne regeringhe ende beleydin-
ghe, wt leeren. Sommighe meynen/ hy ge-
hoore tot der Historie 2. Sam 24 van der
Pestilentie, om Davids sonde wille onder
het volck geschicket: dat de Godvreesende
in sulck een plotzlicken ongheluck ende va
re: eene ghewisse troostinghe hadden. Den
strick des Jaghers/ zijn de Pestilentie van
den verstoorischen Enghel te weghe ghe-
bracht. Die hier den hooghen verstandt
inne volghen/ bediden de sonderige vare/
op allerley noodt / daer de Godvreesende
onder staen.
1 WIe onder de bescherminge des Hooch
sten sit/ ende onder de schaduwe des
Almachtighen blijft/
2 Die spreecht tot den Heere / a Mijn b †
Toeversicht ende myne Burcht/ mijn God
op dien ick hope.
3 Want hy verlost my van den strick des
Jaghers/ ende van der schadelicker Pesti-
lentie.
4 c Hy sal u met synen vederen bedecken/
ende uwe toeversicht sal zijn onder synen
vleugelen: syne d waerheyt is scherm ende
schildt.
5 e Dat gy niet verschricken moetet/ voor
den grouwel des nachts / f voor de pijlen
die des daechs vlieghen.
6 Voor de Pestilentie die in het duyster
sluypt/ voor der sieckte/ die in den midda-
ghe verderuet.
7 Wanneer duysent vallen aen uwer sijde/
ende tien duysent tot uwer rechter handt/
so sal het doch u niet treffen.

8 Ja ghy sult met uwen ooghen uwen lust
sien/ ende aenschouwen/ hoe het den God-
loosen vergolden wordt.
9 g Want de Heere is uwe Toeversicht/ de
Hoochste is uwe Toevlucht.
10 U sal geen quaet wedervaren / ende geen
plaghe en sal tot uwer hutten ghenaken.
11 h Want hy heeft synen Enghelen bevolen
van u / dat sy u behoeden op alle uwe we-
ghen.
12 Dat sy u op den handen dragen/ ende ghy
uwen voet niet aen eenen steen en stootet.
13 i Op den Leeuwen ende Adderen sult ghy
gaen/ ende treden op de ionge Leeuwen en-
de Draken:
14 Hy begeert myner/ so wil ick hem wt hel-
pen: hy kent mynen Name/ daerom wil ick
hem beschutten.
15 k Hy roept my aen/ so wil ick hem verhoo
ren/ ick ben by hem in der noot: ick wil hem
daer wt trecken ende tot eeren maken.
16 Ick wil hem versadighen met langhen le-
ven/ ende wil hem toonen mijn Heyl.

Den xcij. Psalm.

1. Een troostlicke dancksegginghe voor
Gods goedertierenheyt ende ghenade, dat
hy de vrome ende syne kercke behoudet/
den Godloosen daerenteghen/ hoe wel sy in
eere ende welstandt bloyen/ ombrenghet.

1 Een Psalmliet op den Sabbathdach.
2 DAt is een kostelick a dinck / den Heere
dancken / en lofsinghen uwen Name
ghy Hoochste.
3 Des morghens uwe genade/ en des nachts
uwe waerheyt verkondighen.
4 Op den tien snaren ende Psalter / met spe
len op der Harpen.
5 b Want Heere ghy laet my vrolick singhe
van uwe wercken ende ick roeme de geschie-
denissen uwer handen.
6 c Heere, hoe zijn uwe Wercken so groot!
uwe ghedachten zijn so seer d diep.
7 Een dwaes achtich en gelooft dat niet/ en
de een sot en achtet sulcks niet.
8 e De Godloosen groenen als het gras/ en
de quaetdoenders bloeyen alle, tot dat sy v
delghet worden/ altoos ende eewichlick.
9 Doch ghy Heere zijt de Hoochste/ en blijft
eewichlick.
10 * Want siet/ uwe vyanden/ Heere siet uwe
vyanden sullen omkomen/ ende alle quaet-
doenders moeten verstroyt worden.
11 f Daerentegen mynen hoorne sal verhoo-
get worden/ als eens Eenhoorns/ ende wor
de n ghesalvet met verscher olye.
12 Ende mijn ooge sal haren lust/ sien/ aen my
ne vyanden, ende mijn oore sal haren lust hoo
ren aen den boosachtigen/ die hen tegen my
setten.
13 De rechtveerdighe sal groenen als een
Palm boom, hy sal wassen als een Cederen
op Libanon.
14 h Die geplantet zijn in den Huyse des Hee
ren/ sullen in den Voorhoven onses Gods
groenen.
15 Ende wanneer sy ooch oudt worden/ sullen
sy dannoch bloeyen/ vruchtbaer ende versch
zijn.
16 Dat sy verkondigen/ dat de Heere so vroom
is, Mynen Troost, en i geen onrecht is aen
hem.

Den xciij. Psalm.

Een Prophetie vant Rijck Christi over
de gantsche Wereldt, ende woedighen doch
verghreffischen vloede der Wereldt / het selue
te dempen, Ende prijst seer hooch de leere
des Evangelij / daer het Rijcke mede be-
staet/

a Heb.13.15.
b Rom.1.16
Sapi.13.1.
c Psa.111.2
d Dat is Wonderbaerlick/ dat hy ons also mede helpet/ dat het gheen mensche begrijpen noch bedencken konde.
e Psal.37.35
* Psa.37.20
f Nu.23.22. ende 24.8. Hiob.39:12.
g Dat is/ Ick worde verheuget.
h Ro.11.16.
i Dat is/ Hy siet geene persoonen aen/ en helpet der Godloose sake niet/ als sy doch meynen

g Psa.18.29 Spr.34.16. Prou.3.25.
h Mat.4.6 Luc.4.10. Exod.23.20 Psal.34.8.
i Luc.10.19.
k Psa.4.4. ende 50.15. ende 120.1.

staet/dat sy gewisse zy/ende de Kercke met
heylichheyt cieede en ciere. Als ooch Chri-
stus seyt/ Joan.15.3. Ghy zijt reyn om des
woorts wille/dat ic tot v gesproken hebbe.

1 DE a Heere is Koninck/en heerlick ver
cieret: de Heere is vercieret/ende heeft
een Rijcke beghonnen/so wordt als de
Werelt is/ende toegherichtet/ dat het blij-
uen sal.
2 Van dien aen/ b staet uwen Stoel vaste
ghy zijt eewich.
3 c Heere/de Waterstroomen verheffen hen/
de Waterstroomen verheffen haer Bruysen/
de Waterstroomen heffen op de Baren.
4 Heere de Waterbaren in de Zee zijn groot/
en Bruysen grouwelick. de Heere dannoch
is noch grooter in der Hoochde.
5 d† V woort is een rechte leere: heylichheyt
is de cieragie ws Huys eewichlick.

a Psa.96.10
b Psa.45.7.
c Psa.46.4. ende 89.10.
d† An. uwe ghetuychenissen zyn bewaert.

Den xciiij. Psalm.

1. Een gebet tegen der Kercken vyanden/
die hy swaerlicken beschuldicht/ dat sy met
harer leere anders niet/ dan de vromen moor-
den en dooden 1.8. ende dreyghet hen Gods
(dien sulcke lasteren niet onbewust zijn) streen
ghe Gherichte.12. Ende troostet de Kerc-
ke/ dat sy in sodanen cruyce niet verlaten/
maer behouden sal worden/en de vyanden.
(20. dier stoel/ dat is/ leere ende leuen/God
nummermeer ghevallen mach) omcomen.

1 HEere God/ a diens de wrake is/ God/
diens de wrake is/ b verschijnt.
2 Verheft v ghy Richter der Werelt/
vergelt den hoouerdighen wat sy verdie
nen.
3 c Heere/ hoe lange sullen de Godloosen/ hoe
langhe sullen de Godloosen pralen?
4 Ende so spijtelick spreken/ ende alle quaet
doenders hen alsoo roemen.
5 Heere/ sy slaen e in stucken v Volck/ende
plaghen v Erue.
6 Weduwen ende Vreemdeligen verwor-
ghen sy/ende dooden der Weesen.
7 f Ende segghen/ De Heere siet het niet/ en
de God Jacobs achtes niet.
8 Mercket doch ghy sotten onder den Vol-
ke/ ende ghy dwasen/ wanneer willet ghy
cloeck worden?
9 Die de oore geplantet heeft/ soude die niet
hooren? die de ooghen ghemaect heeft/ sou-
de die niet sien?
10 h Diede Heydenen tuchtighet/soude die
niet straffen: die den menschen leert wat sy
weten.
11 h Doch de Heere weet de gedachten der
menschen/ dat sy ydel zijn.
12 i Wel dien/ dien ghy Heere tuchtighet/ en
leeret hem door uwe Wet.
13 Dat hy gedult hebbe wanneer het qualic
gaet/ tot dat de Godloosen de cuyle berey-
det worde.
14 Want de Heere sal zijn Volck niet versto-
ten noch zijn Erue niet verlaten.
15 k† Want recht moet doch recht blijuen/
ende dien sullen alle vrome herten toeval-
len.
16 Wie staet by my / teghen de boosachti-
ghen? wie treedt tot my/ teghen de quaet-
doenders?
17 So de Heere my niet holpe/ so lage mijn
ziele schier l inder stilheyt.
18 Jck sprack: Mynen voet heeft gestruyc-
kelt/ doch uwe ghenade Heere/ hielt my.
19 m Jck hadde vele bekommernissen in my-
nen herten/ doch uwe troostinge verheuch-
den mijn ziele.

a Deu.32.35 Psalm. 7.9. Rom.12.19
b Dat is/ Vreect her-
voor/ laet v sien.
c Psal.73.4.
d Dz is. daer henen varen niet woorden als een Heere oft Tyranne/ dienmen vreesen moet/ende wat hy seyt oft wil.
e Of/te morsel.
f Psa.37.21.
g Gen.7.21. ende 19.24. Exod.14.27.
h 1.Cor.3.20
i 1.Cor.11.32
k† An. maer sal het ghe-richte weder na der ghe-rechticheyt rechten.
l Dat is/ in der Helle/ daer het stille en gansch wt.
m 2.Cor.1.5

20 Ghy woort nemmermeer eens met den r[illegible] / daer
men schadelicken stoels/ o† die de Wet qualick
bedrieder.
21 Sy p† rusten hen tegen de ziele des Rechtuee
erdighen / ende verdoemen onschuldich
bloet.
22 Doch de Heere is myne beschuttinge/ mijn
God is den q† Troost/ mijn toeuerlicht.
23 Ende hy sal hen haer onrecht vergelden/
en salse om harer boosheyt wille verdelgen/
de Heere onse God salse verdelghen.

[illegible] men schadelicke dingen en verderffenisse der zielen leert.
o† And. dat ghy comen door een Wet dichtet.
p† An. rotten
q† An. Rotze

Den xcv. Psalm.

1. Een vermaninghe/ dat wy Christum
ende zijn woort (dewijle hy onsen Schepper
en Verlosser/en wy syne Schapen zyn) mit ge
looue aennemen. Van desen Psalm wordt
seer heerlick gehandelt inden Brief tot den
Hebreeren. Ende wort hier (als men in ver-
maningen pleecht) het Jodische Volck/ dat
zyns ongheloofs haluen ghestraft/ int lant
Canaan/ niet heeft komen moghen/ ten ex-
empel ingeuoert/ dat wy ooch/ so wy Chri-
stum niet hooren / in de Hemelsche ruste
niet comen en sullen.

1 COemt herwaerts/ a laet ons den Heere
vrolicken/ende singhen den Troost on-
ses Heyls.
2 Laet ons met dancke voor sijn aengesicht
komen/ende met Psalmen hem singhen.
3 Want de Heere is een groot God/ en een
groot Koninck ouer alle Goden.
4 Want in syner hant is wat de Aerde brin-
get/en de hoochten der Berghen zijn ooch
syne.
5 b Want zijn is de Zee/ende hy heeftse ge-
maeckt/ en syne handen hebben het c droo-
ghe bereydet.
6 Koemt/ laet ons aenbidden/ende knielen
ende neder vallen voor den Heere / die ons
ghemaeckt heeft.
7 Want hy is onse Godt / d ende wy het
Volck syner weyden/ en Schapen syner e†
handen.
8 f Heden so ghy syne stemme hoort/ So
verstockt uwe herte niet/ g als tot Meri-
ba ghesciede/ als tot Massa in der Woe-
stijne.
9 Daer my uwe Vaderen versochten/ voelden
ende saghen myne wercken.
10 h Dat ic veertich Jaren moeyte hadde met
desen Volcke/ende sprack: Het zyn lieden/
dien haer herte altoos den onrechten wech
wil/ende die myne weghen niet leeren wil-
len.
11 i Dat ick swoer in mynen toorne/ Sy sou-
den niet tot myner rusten comen.

a Eph.5.19.
b Genes.1.9.
c Dat is/ de Aerde.
d Psa.23.1 ende 79.13. ende 100.3. Hesech.34.31
e† And. hadden so wy heden syne stemme hooren. Verstocket niet etc.
f Hebre.3.7.
g Exo.17.2.7 ende 20.11
h Nu.14.34
i Hebr.4.3

Den xcvj. Psalm.

1. Is gelijcken inhouts met den voorle-
den Psalm: want hy prophetert vant Rijc-
ke Christi/ouer de gantsche Werelt en ondert
alle Heydenen te verbreyden 8. en vermaent
tot dancseggiuge/ die daer gelegen is in Ge
schencoffer/ dat is (als hy selfs wtleyt) Gods
vreese/ aenbiddingen en Predike zyns Naems/
dat Christus de Koninck zy/ die daer rich-
te in gherechticheyt/ dat is/ de sonden ver-
gheue/ende rechtueerdich make.

1 SIngt a den Heere een nieuwe Liedt/ sin-
ghet den Heere alle Werelt.
2 b Singet den Heere/ ende loeft synen
Name/ Predickt den eenen dach aen den an-
deren zijn Heyl.
3 c Vertelt onder den Heydenen zijn eere/ on-
der allen Volcken zijn Wonderen.
4 d Want de Heere is groot ende hoochte
louen/

a Psa.33.3 ende 98.1.
b 1.Par.16.23
c 1.Pa.7..6
d Psa.47.3. Syra.43.32.

e Psa.135.4. lanen/wonderbaerlick ouer alle Goden.
ff Anders niet yvel. 5 e Want alle Goden der Volcken zijn f† Afgoden/doch de Heere g heeft den Hemel
g Gene.1.8. ghemaeckt.
h Psa.29.2. 6 Het staet heerlick ende verciert voor hē ende gaet gheweldichlick ende loflick toe in synen Heylichdom.
7 h Ghy Volcken brenget herwaerts den Heere/brenget herwaerts den Heere/ eere ende macht.
8 Brenget herwaerts den Heere de eere sy nen Name / brenghet gheschencken/ende koemt in syne Voorhouen.
9 Bidbet aen den Heere in Heylighe ciera gie/de gantsche Wereldt vreese hem.
i Psa.93.1. 10 i Segghet onder den Heydenen/ dat de Heere Coninck zy/ende hebbe zijn Rijcke/ so wijt de Wereldt is/ bereydet/dat het blij uen sal:ende richtet de Volcken recht.
k Psal98.7 11 k Den Hemel verheughe hem / ende de Aerde zy vrolick/de Zee bruyse/ende wat daerinne is.
12 Het Velt zy vrolick/ende alles wat daer op is/ende latet roemen alle Boomen in den woude.
l Mat.24.30 ende25.31. Jude.14. m Act.17.31 13 Voor den Heere/want hy koemt/l want hy koemt te richten Aerdtrijcke/ m hy sal den Aerdtbodem richten met Gerechtic heyt/ende de Volcken met syner Waerhz.

Den xcvij. Psalm.

1. Een prophetie van het Rijcke Christi/als inden voorleden Psalm/Ende wort hier deses Rijcks tweederley bedieninghe aenghewesen:den Vromen is het een Rijcke in den Wolcken met gherechte ende gerechticheyt beuestighet:dat is: een Rijcke des gelooues/der vergheuinghe der sonden ende bescherminghe/ den Godloosen daerenteghen is het een Rijcke verteerende vyers:derhaluen hy de Godureesende vermaent/Sy sullen hem met Heylicheyt tot desen Rijcke geuen/so sullen sy int eynde verlossinghe vercrijgen.

a Psa.44.5 ende.99.1. 1 DE a Heere is Coninck / dies verblijde hem het Aerdtrijcke/ ende de Eylanden zijn vrolick/so vele haerer is.
b Psa.18.12. 2 b Wolcken ende donckerheyt is rontom hem henen:Gherechticheyt ende Gerichte is synes Stoels beuestinghe.
c Acto.5.5. 3 Vyer gaet voor hem henē/c ende steeckt aen rondtom syne vyanden.
4 Syne blixemen lichten op den Aerdtbodem:het Aerdtrijck siet het/eñ verschricket
d Jud.5.4.8 Judit.16.1. 5 d Bergen versmelten/als was/ voor dē Heere/ voor den heerscher des gantschen Aerdtbodems.
e Psa.19.1. ende.50.5. ende.89.6. 6 e De Hemelen vercondigen syne gerechticheyt/ende alle volcken sien syne eere.
f Exo.20.4. Deut.5.8. Leuit.26.1. 7 f Schamen moeten hem alle/die dē Beelden dienen/ende hem der Afgoden beroemen:g bidbet hem aen/alle Goden.
g Hebr.1.6. h Psa.48.12 i† Anders Gerichten. 8 h Zion hoorde het/ende is vrolick/ende de dochteren Juda zijn vrolick/Heere ouer uwe i† Regimente.
k Amos.5.15 Psa.34.15. ende 37.27. ende.97.10. Roma.12.9. 9 Want ghy Heere zijt de hoochste in allen landen/ghy zijt seer verhooghet ouer alle Goden.
10 k Ghy die den Heere bemint / hatet het boose/de Heere bewaert de zielē syner Heylighen/vander Godloosen hant sal hyse verlossen.
l Psa.112.4. m Dat is/ Geluck eñ Heyl. 11 l Den rechtueerdigen moet m het licht altoos wederopgaen/ ende vreuchde den vromen herten.
n Psa.32.12 ende.33.1. 12 Ghy n rechtueerdighe/verheucht v des Heeren/ende dancket hem ende prijset zijn Heylicheyt.

Den xcviij. Psalm.

1. Eenen lieflicken Psalm/gantsch gelicken inhouts met de voorighen:want hy predicket vander ouerwinninghe Christi/teghen de sonde ende den Satan/daer hy ons onse salicheyt mede verworuen heeft/ende vermaent tot danckseggginghe.

1 Eenen Psalm.

SInget a den Heere een nieuwe liet / want hy doet wonder/ hy b† ouerwint met syner rechter hant/ende met synen Heyligen arme. a Psa.33.3 ende.15.5. Judit.16.2 b† Anders. schaffet hem heyl.
2 c De Heere laet zijn Heyl verkondigen/ voor den Volcken laet hy syne gerechtichz openbaren. c Esai.52.10 ende.63.7.
3 d Hy gedincket aen syne genade eñ waerheyt/den huyse Israels/e aller wereldt eynde sien het Heyl onses Gods. d Gen.12.2. ende.15.5. e Esai.15.10
4 Juychet den Heere alle Wereldt / singet/ roemet ende louet.
5 f Louet den Heere met Harpen/met Harpē ende Psalm. f Eph.5.19. Psa.33.2.
6 Met Trompetten ende Basuynen/juychet voor den Heere den Coninck.
7 g De Zee bruyse/ende wat daerin is/de Aerdtbodem ende die daerop woonen. g Psa.96.11
8 De waterstroomen vrolicken / ende alle berghen zijn vrolick.
9 Voor den Heere/ h want hy coemt het Aertrijck te richtē: hy sal den Aerdtbodem richten met gherechticheyt/ende den Volcken met gherechte. h Jude.14. Mat.24.30 ende 25.31.

Den xcix. Psalm.

1. Een dancksegginghe voor het Rijcke/Woort ende Godts dienst inden Volcke Gods:ende vermaent / niet te offeren/ maer tot dancksegginge. Wort niet onbequaemelicken bedieddet op het Rijcke des Euangelij/ dat het ghelijcken inhoudts zy met den Voorigen.

1 DE a Heere is Coninck/daerom worden de Volcken:hy sitt op Cherubim/daerom b† beweghet haer de Aerde. a Psa.44.5 ende.93.1. ende.97.1. b† Anders riteret.
2 c De Heere is groot tot Ziō/ende hooch ouer alle Volcken. c Psa.80.2.
3 Men dancke uwen grooten ende wonderbaerlicken Name/d die daer Heylich is. d Mat.6.9 Luc.11.2.
4 Int Rijcke deses Coninc heeftmen het recht lief:ghy gheeft rechtueerdicheyt/ghy beschaffet gherichte ende rechueerdicheydt in Jacob.
5 Verheft den Heere onsen God/ bidbet aē tot syner e Voetbanck:want hy is Heylich e 1.Par.28.2
6 f Moses ende Aaron onder synē Priesteren/ende Samuel onder dien/die synen Name aenroepen: sy riepen aen den Heere/ eñ hy verhoorde se. f Exo.19.18.
7 g Hy sprack met hen door een Wolcken calumne: sy hielden syne ghetuyghenissen ende Ghebodem/die hy hen gaf. g Num.12.5
8 Heere/ghy zijt onse God/ghy verhoordet se ghy God vergauet h† hen/ ende straffet haer doen. h† An. Om harent wil
9 Verhooget den Heere onsen God/eñ bidbet aen tot synen Heyligen Berghe: i want de Heere onse God is Heylich. i Leuit.19.2 ende 20.7. 1.Pet.1.16

Den C. Psalm.

1. Eenen corten/doch lieflicken Psalm/ ghelijcken inhouts met den voorigen:want hy vermaent tot danckseggen / ende leerde Christus zy ware God/ onse Scheper eñ genadighe Heere/ende van eewigher barmhertichept. Ende men sal mercken / dat sodanige Psalmen/die tot dancksegginge vermanen/ende tot den diensten des Nieuwen Testaments/bedecktelicken aenwijsē den ondergāck der diensten des Wets.

Eenen

1. Eenen Danck Psalm.

a Psal.66.2

Juychet a den Heere alle Wereldt.
2 Dienet den Heere met vreuchden / koemt voor zijn aenghesicht met b vervrolicken.

b Dat is / Vrolick ghe-hupt maken de.

3 c Bekennet dat de Heere God is : hy heeft ons ghemaeckt, en niet wy seluen / d tot synen Volcke ende tot Schapen syner weyden.

c Psal.95.7 Hesek.34.31
d Psal.79.13. ende 95.7. Hesek.34.30

4 Gaet tot synen Poorten in met dancken / tot synen Voorhouen met louen : danckt hem / looft synen Name.
5 Want de Heere is vriendelick / en syne ghenade e duert eewich / ende syne waerhevt voort ende voort.

e Psal.34.19 ende 106.1. ende 107.1. ende 118.1. ende 136.1. .3.25.

Den Cj. Psalm.

1. Eenen Hof Psalm / daer David zijn eyghen exempel mede inuoert / hoe hy hebbe zijn Hofregiment aengerichtet / en wat hem voor Lieden tot dienste gheweest zijn in syne saken : Leert ooch daerbeneuen / in wat grooten haet / hy door sulcken vlijt by den synen ghecomen sy. En benoemet hier der Houelingen voornemelickste ghebreken / dat sy zijn / verkeert / vloeckers / roouers / leughenachtige / wellustsoeckers etc.

1. Eenen Psalm Davids.

Van ghenade en rechte wil ick singen / ende v Heere Lof segghen

a † And. Ick wil my des weghes der onschult en vromichept verlijtigen / tot dat ghy tot my koemt : Ick wil met oprechten herten wandelen. etc
b † And. de ouertredinghe / dat sy aen my niet hangen sal.
c Dat is / Met liste en vriendelicken schijne achterclapt
d Psal.15.1. ende 24.3.
e Psal.5.7.
f Psal.37.35 Hiob.18.17. Prou.2.22

2 Ick handele voorsichtich en redelick by a † dien / die my toehooren : en wandele trouwelicken in mynen huyse.
3 Ick neme my gheene boose saken voor / ick hate b † den ouertreders, ende late hen niet by my blijuen.
4 Een verkeert herte moet van my wijcken / den boosen lijde ick niet.
5 Die synen naesten heymelicken c achterkotset, dien verdelge ick : ick en mach dies niet / die stout ghebaer / ende hoogen moet heeft.
6 Myne ooghen sien na den trouwen in den lande / d dat sy by my woonen ende hebbe geerne vrome dienaers.
7 Valsche lieden houde ick niet in mynen huyse : e de leugenaers en dijen niet by my.
8 f Vroech verdelge ick alle Godloosen in den lande, dat ick alle quaetdoenders wtroeye, wt der Stadt des Heeren.

Den Cij. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm onder der Persoone der Kercken des ouden Testaments / welcker / so sy hare sonden ende Gods toorne daer ouer voelet, verlanget met ghetreure en suchten / na het Rijcke Christi / dat der sonden vergeuinghe ende verlossinghe van den doodt den menschen brenghen soude. 8. Koemet hooch de goedichept Gods, die de ellendigen allewege hoordt, ende hem harer met barmhertichept aenneemt.

1. Een ghebedt des ellendigen / wanneer hy bedroeft is / ende syne klaghe voor den Heere wtgiet.

2 Heere a hoort mijn ghebedt / ende laet mijn roepen tot v komen.

a Psal.143.1

3 Verberght v aensicht niet voor my / in der noot b neyght uwe ooren tot my : wanneer ick v aenroepe, so verhoordt my haestelick.

b Psal.86.3 ende 88.3.

4 Want myne daghen zijn vergaen / c als eenen roock / ende myne beenen zijn verbrandt / als eenen brandt.

c Psal.68.3 Treen.3.58. Sapie.5.15.

5 Mijn herte is geslagen ende verdorret als gras, dat ick oock vergete mijn broot te eten.
6 d Mijn ghebeente kleuet aen mynen vleesche / van huylen ende suchten.

d Treen.4.8.

7 Ick ben ghelijck als een e † Roerdomp in der Woestijne / ick ben ghelijck als eenen Steenvol in den verstoorden Steden.

e † Anders Pellicaen of Roerkorck.

8 Ick wake / ende ben als een eensame f † Voghel op den dake.

f † Anders Mussche.

9 Dachlicks schenden my myne vyanden / ende die my bespotten / sweeren by my.
10 Want ick ete asschen als broodt / en vermenge mynen dranck met weenen /
11 Voor g † uwen dreygen ende toorne / dat ghy my opgeheuen en te gronde gestooten hebt

g † And. uwen ongenade.

12 Myne h daghen zijn i † vergaen als een schaduwe / ende ick verdorre als een gras.

h Hiob.8.9 ende 14.1. Psal.109.23 ende 144.4 1 Para.30.15 Sapi.2.9.
i † And. Als een auondts schaduwe.

13 Ende ghy Heere blijft eewichlick / en uwe ghedachtenisse voort ende voort.
14 Ghy woudet v doch op maken / en ouer Zion ontfermen : want het is tijt dat ghy harer ghenadich zijt / ende k de vre is ghekomen.

k 2 Pe.3.20 Iere.25.12. ende 29.10.

15 l Want uwe knechten m † woudent geerne dat sy ghebouwet worde / en saghen geerne dat hare steenen ende kalck / toegherichtet worde.

l Esra.1.5. ende 6.7.
m † Anders hebben liefde tot hare steenen / en en ontfermen aen haren staue.

16 Dat de Heydenen den Name des Heeren vreesen / ende alle Koninghen op Aerden / uwe eere.
17 Dat de Heere Zion bouwet / ende verschijnet in syner eere.
18 Hy wendet hem ten ghebede der verlatenen / ende versmadet haer ghebedt niet.
19 Dat worde n ghescreuen op de nacomelingen / ende het Volck dat gheschapen sal worden / sal den Heere louen.

n Op dat het gepredickt worde.

20 Want hy schouwet van syner heyligher hoochde / ende de Heere siet van den Hemel op Aerden /

Psal.87.5.

21 Dat hy het suchten der geuangen hoore / ende los make de kinderen des doodts.
22 Op dat sy tot Zion predicken den Name des Heeren / ende synen Lof te Jerusalem.
23 Wanneer de Volcken te samen komen / en de Koninckrijcken / den Heere te dienen.
24 Hy verootmoedicht op den wege myne kracht / hy verkortet myne daghen.
25 Ick segghe / Mijn God. neemt my niet wech o inder helfte myner daghen : uwe Jaren dueren voort ende voort.

o Dat is / Eer ick my des vermoede.

26 p Ghy hebt voor henen de Aerde ghefondeert / ende de Hemelen zijn uwer handen werck.

p Hebr.1.10

27 q Sy sullen vergaen, doch ghy blijft : sy worden verandert / als een kleedt / wanneer ghyse veranderen sult.

q Esai.51.6. Mat.24.35 2 Pet.3.7.10 Hebr.1.11.

28 Ghy daerentegen blijft als ghy zijt / ende uwe Jaren nemen geen eynde.
29 r Die kinderen uwer knechten sullen blijuen / en haer zaedt sal voor v ghedijen.

r Psal.103.17

Den Ciij. Psalm.

1. Eenen sonderlingen Psalm daer hy God in dancksegget voor allerley gheestelicke ende lieflicke weldaden, dat hy de sonden vergeeft / het leuen behoudet, troostet / beschermet, predicken laet / ghenade aenbiedet, etc. Aen het eynde is een Prophetie van het Rijcke Christi ende den nieuwen Testamente / dat dit alles openlicken ouer de gantsche Wereldt / door de Apostelen ghepredickt worden soude.

1. Eenen Psalm Davids.

Loeft a den Heere mijn ziele / ende alles wat in my is. synen Heylighen Name.

a Psal.104.1.3. ende 146.1. Tobi.13.19

2 Loeft den Heere mijn ziele / ende vergheet niet / wat hy my goets ghedaen heeft.

Die

3 b Die u alle uwe sonden vergeeft/ ende
heelet alle uwe ghebreken.
4 Die u leuen vant verderuen verlost/ die
u kroont met genade eñ barmhertichept.
5 c Die uwen monde urolick maeckt. ende
dat ghy weder jonck wordt als eenen
Arndt.
6 De Heere doet Gherechtichepdt ende
Gherichte/ allen die onrecht lyden.
7 Hy heeft syne Wegen Mosi weté latē/
de kinderen Israels zyn doen.
8 d Barmhertich ende ghenadich is de
Heere/ ghedueldich ende van grooter goe-
dertierenheyt.
9 Hy sal niet altoos * kijuen/noch eewic-
lick toorne behouden.
10 Hy handelt niet met ons na onse sondē/
eñ vergeldet ons niet na onser misdaet.
11 f Want so hooch den Hemel bouen der
Aerden is/ laet hy syne ghenade ghewel-
dich zijn ouer die die hem vreesen.
12 So verre het Oosten is vant Westen/
laet hy onse ouertredinghe van ons zijn.
13 Ghelijck hem een Vader ouer de kinde-
ren ontfermt/ so ontfermt hem de Heere
ouer die/ diehem vreesen.
14 g Want hy bekent wat wy voor een h
werck zijn: hy denckt daer aen/ dat wy
stof zijn.
15 i Een mensche is in synē leuē als gras/
hy bloeyet als een bloeme op den velde.
16 Wanneer den wint daer ouer gaet so is
sy niet meer daer/ ende haer stede k kentse
niet meer.
17 l De genade daerentegen des Heerē m
duert van eewichept tot eewichept/ ouer
die/ die hem vreesen/eñ syne gerechtichept
op kints n Kint/
18 By dien/die zijn Verbont houden/ ende
ghedenckē aen syne geboden/ n dat sy daer
na doen.
19 De Heere heeft synen Stoel in dē Hemel
bereydet/ ende zijn Rycke heerschet ouer
alle dinck.
20 o Loeft den Heere ghy syne Enghelen/
ghy Stercke Helden/ p ghy die zijn beuel
wtrichtet/ q † datmen hoore de stemme
zijns woorts.
21 Loeft den Heere alle syne Heyrscharen/
syne Dienaers/ die ghy synen wille doet.
22 r Loeft den Heere alle syne Werckē/ aen
allen plaetsen/ syner Heerschappie: loeft
den Heere mijn ziele.

b Psal. 32. 5
a Hiob. 33. 25
b Exo. 34. 6
Psal. 86. 15. ende 145. 8
2 Esdr. 9. 17
Num. 14. 18
e Of Ongenadich zijn.
f Psal. 57. 11 ende 108. 5.
g Psal. 78. 39
h Dat is/ Hoe een swack loos ghebouwte wy zijn/ eens korten armen leuens.
i Psal. 90. 6
Esai. 40. 6.
Jacob. 1. 10
1. Petr. 1. 24
Syrac. 14. 15
k Dat is/ Hy weet nu meer vā der Bloeme/ denckt oock niet meer daer aen: dat is/ daer blijft noch speurteeckē noch ghedachtenisse.
l Psal. 102. 29
m Of/ blijft.
n Deut. 6. 1.
o Psal. 148. 2
p Hebr. 1. 14
q † An ende hooret d/etc
r Psal. 104. 1 ende 146. 1

Den CIIII. Psalm.

1. Een danckseggbinge voor het gantsche werckstuck der Werelde/ dat sy wijslicken geschapen is dē menschē te dienste/ daer hy ordentlicken de wonderwercken des Hemels/ der Aerdē eñ der Zee/ verteit.

1 LOeft den a Heere mijn ziele/ Heere
mijn God ghy zijt seer heerlick/ ghy
zijt bt schoon eñ weermatē verciert.
2 c Licht is u kleedt/ dat ghy aen hebt/
ghy d breydet wt dē Hemel/ als eē Tapijt.
3 Ghy welft het bouen met water/ ghy
varet op den Wolckē/ als op eenē wagen/
e ende gaet op de vederen des windts.
4 f Ghy maeckt g† uwe Engelē tot win-
den/ eñ uwe Dienaers tot vyervlammen.
5 Die h ghy het Aerdtricke grondet op
synen bodem/ dat het blijft altoos ende
eewichlick.
6 Met der diepte bedeckt ghy het als
met eenen kleede/ i ende wateren staen
bouen den berghen.
7 Doch van uwen schelden vlieden sy/
voor uwen donder varen sy daer van.

a Psal. 146. 1
b † An. seer groot/ ghy zijt bekleet met glorie eñ heerlichz.
Hy kleedt hem met het licht/ als met eenē kleede.
Hemel.
c Gene. 1. 3.
d Hiob. 9. 8.
e Psal. 18. 11.
f Hebr. 1. 7.
g † And. de winden tot uwen Bodē eñ de vyervlammen tot uwen Dienaren.
Aerde.
h Gene. 1. 2
Psal. 106. 3.

8 De Bergen gaen hooch daer voor/ ende
de Dalen setten hen daer onder/ tot der
stede die ghy hen ghegrondet hebt.
9 k Ghy hebt eē pale gesettet/ daer komen
sy niet ouer/ eñ moeten niet wederom het
Aerdtryck bedecken.
10 Ghy laet Fonteynen springhen inden
leeghten/ dat de wateren tusschen de Ber-
ghen henen vlieten.
11 Dat alle Dieren op den velde drincken/
ende l † het Wildt synen dorst lessche.
12 By den seluen sitten de voghelen des
Hemels ende singen onder den tacken.
13 Ghy vochtet de Berghen van bouen af/
ghy maeckt het Landt vol vruchten/ die
ghy verleent.
14 m Ghy laet gras wassen voor het Vee/
ende zaedt n tot nutte der menschen/ dat
ghy broodt wt der Aerden brenghet.
15 o Eñ dat dē Wijn verheuge des menschē
herte/ eñ syne gestalt schoon worde vā olye
p eñ dat broot des menschē herte stercke.
16 Dat de q boomen des Heeren vol saps
staen/ de Cederē Libanon die hy geplantet
heeft.
17 Aldaer nestelen de voghelen/ ende de
Reygers woonen op den Dennen.
18 De hooghe Bergen zyn der Gemsen toe-
vlucht/ ende de steengaten der Konijnen.
19 Ghy maeckt de Mane/ het Jaer daer na
te deylē/ de Sonne weet harē nederganck.
20 Ghy maeckt duysternisse/ dat het nacht
wort/ dan verruerē haer alle wilde Dieren.
21 De ionghe Leeuwen/ die daer brullen na
den roof/ eñ hare spyse soecken van God.
22 Wanneer de Sonne opgaet/ maken sy
hen daer van/ eñ leggē hen in hare kuylen.
23 r So gaet dan de mensche wt tot synen
arbeyt/ ende by zijn ackerwerck/ tot aen
den auondt.
24 Heere/ hoe zijn uwe wercken so groot eñ
vele: ghy hebtse alle wijslickē geordineert/
ende de Aerde is vol uwer goederen.
25 De Zee die so groot ende wijdt is/ daer
wrimmelt het inne sonder ghetal/ beyde
groot ende kleyne ghedierte.
26 Aldaer gaen de schepen: daer zijn s †
Walvisschen/ die ghy ghemaeckt hebt/ dat
sy daerinne spelen.
27 t Het wachtet alles op u/ dat ghy hen
spijse gheuet tot syner tijdt.
28 Wanneer ghy hen gheeft/ so vergaderen
sy: wanneer ghy uwe handt opdoet/ so
worden sy met goede versadicht.
29 u Verberghet ghy u aenghesicht/ so ver-
schricken sy: ghy neemt wech harē x adem/
so vergaen sy/ eñ worden weder tot stof.
30 p Ghy laet wt uwen adem/ so worden sy
gheschapen/ ende vernieuwet de ghestalte
der Aerden.
31 De eere des Heeren is eewich/ de Heere
heeft een welgeuallen aen synen wercken.
32 Hy siet de Aerde aen/ z so beeft sy/ hy
roert de Berghen aen/ so roocken sy.
33 Ick wil a dē Heere singen myn leefdage/
ende mynen God louen so langhe ick ben.
34 Myne reden moet hem wel gheuallen:
ick verheughe my des Heeren.
35 Der Sondaers moeten een eynde wor-
den op Aerden/ eñ de Godloosen niet meer
zijn: loeft dē Heere mijn ziele: b† Halelúia.

k Gene. 9. 9.
Prouer. 8. 29
Ierem. 5. 19.
l † And. de Woudt ezel.
m Gene. 1. 29
Psal. 147. 9.
n † Door arbeyt der etc.
o Syra. 31. 32
Prouer. 31. 7
p Gene. 18. 5.
Judic. 19. 5.
q Boomen des Heeren heet hy/ die int Woudt staē/ die niet door menschen ghe-plantet zyn/
r Gene. 3. 15.
Zee.
s † An. is de Leuiathan/ den etc.
t Hiob. 40. 20
t Psal. 145. 15 ende 136. 25.
Mat. 6. 26.
u Hiob. 34. 14
x Gene. 3. 19
p Gene. 2. 7.
z Psal. 18. 8. ende 114. 7.
4. Esd. 16. 12.
Judit. 16. 18.
Judit. 5. 2.
a Psal. 146. 1
b † An. Loeft den Heere.

Den CV. Psalm.

1. Een dancksegginge voor de weldaden/ den volcke Israels bewesen/ 42. die hy op Gods barmhertichept brenget/ ende op de toesegghinge den Vaderen ghedaen: gelijck als ooc Moses/ Deuter. 29. de seluen in ghelijcker wyse optellet.

1 DAncket a dē Heere/ eñ predicket synē
Name/verkondicht zijn Doen onder
den Volcken.
2 Singet van hem ende loeft hē/spreeckt
van alle syne wonderen.
3 Roemt synen Heylighen Name: het
herte der ghener die den Heere soecken/
verheuge hem.
4 Vraget na dē Heere eñ na syner macht/
soeckt zijn aensicht allewegen.
5 Ghedenckt syner wonderwercken/ die
hy ghedaen heeft/ syner wonderen eñ b †
synes woorts.
6 Ghy het zaedt Abrahams zijns
knechts/ ghy kinderen Jacobs zijns wt-
verkoren.
7 Hy is de Heere onse God / hy richtet in
der gantscher Wereldt.
8 Hy dencket eewichlick aen zijn Ver-
bont/des woorts dat hy toegeseyt heeft/
op vele duysent voort ende voort.
9 c Dat hy ghemaeckt heeft Abraham/d
ende des Eedts met Isaac.
10 e Eñ settede dat selue Jacob tot eenen
rechte/eñ Israel ten eewigen Verbonde.
11 Eñ sprack: V wil ick het landt Canaan
gheuen/het lodt ws Erues.
12 Doe sy weynich ende f gheringe warē/
ende vreemdelingen daerinne.
13 Eñ sy toghen van Volcke tot Volcke/
van eenen Coninckrijcke tot den anderen
volcke.
14 Hy liet geenen mensche hen schade doē/
g ende strafte Koningen om harent wille.
15 h Tastet myne Gesalueden niet aen/ eñ
doet mynen Propheten gheen leedt.
16 i Ende liet eenen dieren tydt int landt
komen/ ende ontooch allen voorraet des
broodts.
17 k Hy sandt eenen man voor hen henen/
Joseph wort ten knechte verkocht.
18 l Sy dwongen syne voeten in stocken/
m zijn lijf moeste in ijseren liggen.
19 Tot dat zijn woort quam/ende hem de
reden des Heeren doorlouterde.
20 n Doe sandt de Koninck henen / eñ liet
hem los geuen/de Heere ouer de Volcken
hiet hem wt laten.
21 o Hy settede hē tē heere ouer zijn huys/
ten heerscher ouer alle syne goederen.
22 Dat hy syne Vorsten p † onderwese na
syner wijse/ eñ synē outstē wijsheyt leerde.
23 q Eñ Israel tooch in Egyptē/ eñ Jacob
wert een vreemdelinck in den lande Ham.
24 r Eñ hy liet zijn Volck seer wassen/ eñ
maecktese machtiger als haer vyanden.
25 s Hy verkeerde ghener herte / dat sy
synen Volcke gram werden/ende dachten
syne knechten met list te dempen.
26 t Hy sandt synē knecht Mosen/Aaron
dien hy hadde verkoren.
27 u Die selue deden syne teeckenen onder
hen/eñ syne wonderen in den lande Ham.
28 x Hy liet duysternisse komen/eñ maeck-
te het duyster/ eñ y waren niet ongehoor-
saem synen woorden.
29 z Hy veranderde hare waterē in bloet /
ende doodde hare Visschen.
30 a Haer landt wriemelde vorschen wt/
in den kameren harer Koningen.
31 b Hy sprack: doe quamē boose wormē/
Luysen in allen haren landtpalen.
32 c Hy gaf hen haghel ten reghen/vyer-
vlammen in haren lande.
33 Ende sloech hare Wijnstocken ende
Vijgenboomen/ende brack de boomen in
haren landtpalen.
34 d Hy sprack: doe quamen Sprinck-
hanen/ende Keuers sonder ghetal.

b 1.Par.16.8
Esaie.12.4.

b † And. der
ghericht
zijns
mondts.

c Gene.12.2.
ende 17. 2.
ende 22. 16.
Luce 1. 72.
Hebr. 6. 17.
d Gene.26.3
e Gene.28.13

f Dat is/
verachtet/
slechte/ver-
worpen.

g Gene.12.17
ende 20. 3.
1. Par.16.22.
h 2.Sa.1.14.
i Gene.41.54

k Gen.37.28

l Gene.39.20
m † An. yser
voor ghinck
syne ziele.
Luce 2. 35.
n Gen.41.14

o Gen.41.40
p † An. ghe-
vangen ley-
de na synen
wille.
q Gen.46.6
r Exod. 1.7
Act. 7. 17.
s Exo.1.8.16
Act.7. 18.

t Exod.3.10.
ende 4.15.30
u Exod.7.9

x Exod.10.22
Sapi.17. 2.
y Dat is/
Moses eñ
Aaron.
z Exod.7.20.
a Exod.8.6

b Exo.8.24

c Exod. 9.23

d Exod. 10.
4. 13.

35 Eñ sy braten alle het gras in haren lan-
de/eñ braten de vruchten op haren velde.
36 e Ende sloech alle eerste ghebooorte in
Egypten f alle eerste eruen.
37 g Eñ hy voerdese wt met siluer eñ gou-
de/eñ ondē harē stammē was geē krancke.
38 Egypten wert vrolick/ dat sy wttogen:
want hare vreese was op hen ghevallen.
39 h Hy breydde een wolcke wt tē decksel/
ende vyer des nachts te lichten.
40 i Sy baden: doe liet hy quackelē komē/
eñ hy versadichdese met Hemelsbroodt.
41 k Hy opende den Rotzsteen : doe vloten
wateren daer wt / dat beken liepen in der
dorren Woestijne.
42 l Want hy dachte aen zijn heylich woort/
Abraham synen knechte ghesproken.
43 m Also voerde hy zijn Volck wt met
vreuchdē eñ syne wtuercorē mit n herte lust
44 o Eñ gaf hen de landen der Heydenen/
dat sy de goeden der Volcken innamen.
45 Op dat sy houden souden syne rechten/
ende syne Wetten bewaren: Haleluia.

Den Cvj. Psalm.

1. Is een dancksegginge. Want gelijck
als hy voor henen des Heeren weldaden/
also verhaelt hy hier des Volcks sonden
eñ straffe: op dat also de barmherticheyt
Godts(die met so velen weldaden ende on-
vermetelicker goedicheyt / so boosen ende
ondanckbaren lieden ouerschuddet)des te
heerlicker worde. Eñ doet eene biechte der
sonden/eñ biddet dat God syne toeseggin-
ghe/ die hy so dicke belouet ende verklaret
heeft/ gedenckē wille / eñ zijn Volck voort
aen ghenadichlick verlossen.

1 a † Haleluia.
DAncket b den Heere/ want hy is vrient-
lick/ eñ syne goedertierenheyt dueret
eewichlick.
2 c Wie kan de groote daden des Heeren
wt sprekē: ende alle syne losflicke wercken
prijsen?
3 d Wel dien/die het gebodt houden/ende
doen alle tijde recht.
4 Heere ghedenckt myner/na der genade/
die ghy uwen Volcke gelouet hebt: bewijst
ons uwe hulpe.
5 Dat wy sien meughen de weluaert uwer
wtuerkoren/ende ons verblijden/ dat het
uwen Volcke wel gaet / ende onsē roemen
met uwen Erfdeele.
6 e Wy hebben ghesondicht met onsen
Vaderen: wy hebben mishandelt eñ zijn
Godloos ghewEest.
7 f Onse Vaderen in Egypten en wouden
uwe wonderen niet verstaen: sy dachten
niet aen uwe groote goedertierenheyt / g
ende waren onghehoorsaem aen de Zee/
namelicken aen de h † Schelfzee.
8 Hy halp hen dan noch om zijns Naems
wille/dat hy syne macht bewijsede.
9 i Eñ hy scholdt de Schelfzee/ doe werdt
het drooge: ende voerdese door de diepte/
als in eener Woestijne.
10 Eñ halp hen van der handt dies / diese
hatede / ende verlossedese van der handt
des vyandts.
11 k Ende de wateren versopen hare weder
partyders/dat niet een ouerbleef.
12 l Doe gheloofden sy aen syne woorden/
ende songen synen lof.
13 Doch sy vergaten haestelicken syner
wercken:/sy verbeyden niet zijns raedts.
14 m Eñ sy werden met luste in der Woestij-
ne/eñ versochten God in dē woestē lande.
15 n Hy ia gaf hen hare bede / eñ sandt hen
o † genoech/ tot dat hen daer voor walchde.
y Ende

e Exod.12.29
ende 13. 15
f Heb. Eerste-
linge harer
sterckte.
g Exo.12.35
ende 13. 17
h Exod.13.21
Psal.78. 14
i Exod. 16.13
k Exo.17. 6.
Nume.20.11
Psal.78. 20.
Sapi.11. 4.
1. Cor.10.4.
l Gene.22.16
m Josu.3.17
n Of/ vrolic-
heyt.
o Gene.15.18
Deute.7.1.

a † Anders
Loeft den
Heere.
b Judit.13.21
Psal. 107 .1.
c Syrac. 43.
32.
d Mat.7.21
Luce 11. 28.
Rom.2.13.

e Judith.7.
18.
Danie.9.5.
f Exod.4.5.
g Exo.14.11
h † Anders
Rietzee.
Anders
Roodezee.
i Exo.14.21

k Exo.14.27
l Exo.14.31
ende 15. 1.

m Exo.17.2
Num 11. 4
1. Cor. 10. 6
n Nu. 11.31.33
o † And. een
magerte in
hare zielen

p Num. 16. 1. q Num. 16. 32. Deut. 11. 6

16 p Ende sy verhieuen hem teghen Mosen
inden legher, tegen Aaron den Heylighen
des Heeren.
17 q De Aerde dede haer op / ende verslont
Dathan, ende deckte toe de rotten Abiram.
18 Ende vyer werdt onder haren rotten
aenghesteken/ de vlamme verbrandde de
Godloosen.

r Exod. 32. 4. 1. Corin. 10. 7. s Dat is/ God. Rom. 1. 23. t Of / Heyl-gheuers. Salichmakers. u Exo. 32. 11. ende 34. 6.

19 r Sy maeckten een Kalf in Horeb / ende
baden aen het ghegoten Beeldt.
20 Ende veranderden hare s Eere/ in eene
ghelijckenisse eens Ossen / die gras eet.
21 Sy vergaten Gods haers t Heylants/
die so groote dingen in Egypten gedaen
hadde.
22 Wonder inden lande Ham / ende ver-
schrickelicke wercken in de Schelfzee.
23 u Ende hy sprack / hy woudese verdel-
gen / so niet Moses zijn wtuercoren/ het
scheuren opgehouden hadde / zijn grim-
michheyt af te wenden / op dat hyse niet
verdorue.

x Num. 14. 1.

24 x Ende sy verachteden het lieue Landt:
sy gheloofden synen woorde niet.
25 Ende murmureerden in haren Hutten:
sy hoorden der stemme des Heeren niet.
26 Ende hy hief syne handt op tegen hen/
dat hyse nedersloege in der Woestyne.
27 Ende werp haer zaedt onder de Hey-
denen/ende verstroydese in den landen.

y Deut. 25. 2. Josu. 22. 17. 1. Cor. 10. 8. z Deu. 25. 7. a Gene. 15. 6. b Exo. 17. 7. Num. 20. 13. c † And. dat het oor den Mose qualick ghinck om harent wille. d Deut. 7. 1. ende 12. 1. Judi. 2. 2. 1. Sam. 15. 3. e Judi. 2. 11. f Deut. 32. 17. Leuit. 20. 2. Deut. 18. 10. g Jere. 7. 6. Hesek. 20. 31

28 y Ende sy gauen hen tot den Baal Peor/
ende aten van dẽ Offerẽ der dooder Afgodẽ.
29 Ende vertoornden hem met haren doen/
doe reett ooch de plaghe onder hen.
30 z Doe tradt toe Pinehas/ ende slichtede
de sake: doe wert de plaghe gheweeret.
31 a Ende wert hem ghereekent ter gerechtic-
heyt, voort ende voort eewichlick.
32 b Ende sy vertoornden hẽ aen het Twist-
water/ c † ende sy plaechden dẽ Mose seer.
33 Want sy bedroefden hẽ zijn herte / dat
hem sominige woorden ontuoeren.
34 d Ooch verdelchden sy de Volckẽ niet/
als hen doch de Heere ghehceten hadde.
35 Maer sy mengden haer onder de Hey-
denen / ende leerden der seluer wercken.
36 e Ende dienden haren Afgoden: die ghe-
dyden hen ter ergheernisse.
37 f Ende sy Offerden hare Sonen/ ende
hare Dochteren den Duyuelen.
38 g Ende vergoten onschuldich bloet / het
bloet harer Sonen ende harer Dochteren/
die sy Offerden dẽ Afgoden Canaan/ dat
het lant met bloetschuldẽ beuleckt wert.
39 Ende veronreynichden hen met haren
wercken/ ende hoereerden met haren doen.
40 Doe vergrimde den toorne des Heeren
ouer zijn Volck / ende kreech eenen grouwel
aen zijn Erue.

h Dat is/ hatisch-vyandisch.

41 Ende gaffse in de handt der Heydenen/
dat ouer hen heerscheden/die hen h gram
waren.
42 Ende hare vyanden angsteden hen / ende
werden veroot moediget onder hare han-
den.

i Judicum allenthaluẽ. k Dat is/ Slecht/ver-worpen. † And. onder drucket. l Deut. 30. 3.

43 i Hy verlostese dickwils: doch sy ver-
toornden hem met harẽ voornemen/ ende
werden k † klein/om harer misdaet wille.
44 Ende hy sach haren noodt aen/ doe hy
hare klaghe hoorde.
45 l Ende dachte aen zijn Verbondt met hen
ghemaeckt/ende het rouwede hem na sy-
ner grooter goedertierenheyt.
46 Ende lietse tot barmhertichheydt komen/
voor allen/ diese ghevangen hadden.
47 Helpt ons Heere onse God / ende brengt
ons te samen wt den Heydenen: dat wy
dancken uwen Heyligen Name/ende roe-
men uwen lof.
48 Gheloeft sy de Heere de God Israels
van eewicheydt in eewicheydt; ende alle
Volcken sprekẽ Amen/ Haleluia.

Den CVII. Psalm.

1. Ghelijck als inden tween voorleden
Psalmen/ God eyghentlicken ghedancket
wort, voor de weldadẽ, dẽ Volcke Israels
bewesen, also wordẽ hier veruatet allerley
weldaden: daer God den noordurftighen/
ghevangenen/ krancken/dien die daer zijn
in vare der Zees/in honger/in dierte, ende
van Tyrannen gheplaecht worden etc.
mede helpet: ende is derhaluen een ghe-
meyne danckseggingghe / Ende merckt dat
hy duytlickẽ seyt/dat ooch dien van Gode
gheholpen wort/die om harer sonde wille
ghestraft/ God met vertrouwen om hulpe
bidden.

Desen Psalm is eenen ghemeynen danck, hoe God allerley menschẽ wt allerley noot helpt: Gelyck Paulus seyt. 1. Timo. 2. Hy is een Heylant aller menschẽ.

1 DAncket den Heere/ want hy is vrient-
lick, ende syne goedertierenheyt duert
eewichlick
2 Segget / ghy die verlost zijt door den
Heere / die hy wt der noodt verlost heeft.
3 Ende die hy wt dẽ landen te samen ghe-
bracht heeft, van Oosten/van Westẽ, van
Noorden/ ende vander Zee.

I. De eerste zijn, die arm ende ellendich zijn/ noch huys noch hof hebben/ ende niets weten te beghinnen.

4 Die dolende ghinghen in der Woestijne
in eenen ongebaenden wech/ ende vonden
geene Stadt/daer sy woonen konden.
5 Hongherich ende dorstich/ende hare ziele ver-
smachtede.
6 Ende sy riepen tot dẽ Heere in harer noot/
ende hy verlostese wt haren angsten.
7 Ende leyddese in eenen richtighen wech/
dat sy ghinghen tot der Stadt / daer sy
woonen konden.

a Exo. 16. 13. Deut. 8. 3. Psal. 78. 24. ende 105. 40.

8 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt / ende voor syne wonde-
ren/die hy aen den menschen kinderẽ doet.
9 a Dat hy versadicht de dorstighe zielen/
ende vullet die hongherighe ziele met goede.

II. Die andere zijn/ die met ghevanckenisse ọ harer misdaet wil le gheplaecht ende door Gods hulpe verlost werdẽ.

10 Die daer sitten moesten inder duyster-
nisse ende donckeren/ gevangen in dwange
ende ysere n.

2 Para. 33. 11. b † An. woordẽ etc. ende dẽ raet des etc. verlastert hadden.

11 Daerom dat sy Gods b † ghebodẽn on-
ghehoorsaem gheweest waren/ ende de Wet
des Hoochsten ghescheudet hadden.
12 Daerom moeste haer herte met ongeluck
gheplaecht worden/dat sy daer laghen/ende
niemandt halp hen.
13 Ende sy riepen tot dẽ Heere in harer noot:
hy halp hen wt haren angsten.
14 Ende voerdese wt der duysternisse ende
donckerheyt/ ende verscheurde hare ban-
den.

III. Die derde zijn sotten/ die God met breesen/ ende in sonden leuen/ die worden gheplaecht: ende genesẽ/doch sommighe/ dat sy niet en steruen.

15 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt/ ende voor syne wonde-
ren/ die hy aen den menschẽ kinderẽ doet.
16 Dat hy in stuckẽ breect metalẽ deuren/
ende slaet ontwee ysere grendelen.
17 De sotten die gheplaecht waren om
harer ouertredinghe wille/ ende om harer
sonden wille.
18 Dat hen walchde voor alle spijse / ende
werden doodt kranck.

c Num. 21. 9. Esai. 38. 9. Mat. 8. 13. b Hebr. 13. 15. 1. Pet. 2. 5.

19 Ende sy riepen tot den Heere in harer
noot/ende hy halp hen wt haren angsten.
20 c Hy sandt zijn woordt /ende maecktese
ghesondt / ende verlostese/ dat sy niet en
storuen.

IIII. De vierde zijn/die op d' Zee noodt lijden/ende geberget of gheholpen worden.

21 Die sullen den Heere dancken voor syne
goedertierenheyt/ende voor syne wonderen/
die hy aen den menschen kinderen doet.
22 b Ende danck offeren/ende vertellẽ syne
wercken met vreuchden.
23 Die met schepen op de Zee varen/ende
dryuen haren handel in grooten wateren.

24 Die des Heeren werck ondersocht heb-
ben/ende syne wonderen inde Zee.
e Joan.1.4. Act.27.10. 25 e Wanneer hy sprack/ende eenen storm-
windt oproerde/ die de baren verhief.
26 Ende sy voeren op na den Hemel/ ende
voeren inden Afgrondt/ dat haere ziele
voor angst vertsaechde.
27 Dat sy tuymelden ende swanckten / als
een droncken man/ende en wisten gheenen
raet meer.
f Jona.1.14. 28 f Ende sy riepen tot den Heere in haeren
noot/ende hy voerdese wt haren angsten.
g Mat.8.26. Psa.8.26. 29 g Ende stilde het onweder / dat de Ba-
ren hen legerden.
30 Ende sy werdē vrolick/ dat het stille ghe
worden was. h eñ hy hen ten Lande vrach
h Joa.6.20 te na haren wenschen.
i Psa.107.8. 31 Die i sullen den Heere dancken voor sy-
ne goedertierenheyt/ ende voor syne won-
derē/ die hy aen den mēschen kinderē doet.
32 Ende hem inder Ghemeynte prysen / eñ
by den Ouderen roemen.
De vlijtste zyn/die met onvruchtba-
33 Die / welcker hare Beke verdrooghet /
eñ de waterspronghen verlo pen waren/
34 Dat een vruchtbaer Lant niets droech /
om der boosheydt wille dier / die daer in
woonden.
35 Ende hy k dat drooghe Landt wederom
waterrijck maeckte/ ende in dorren Lande
waterspron ghen.
36 Ende de Hongherighen daer henen ghe-
settet heeft / dat sy eene stadt bereyden /
daer sy woonen konden.
37 Ende Ackerē besaeyen/ende Wijnbergē
plantē mochten/ ende de Jaerlicke vruch-
ten kreghen.
38 Ende hyse segende / dat sy hen seer ver-
meerderden/ ende l hen veel Vees gaf.
39 Die / welcke nedergheduckt ende ghe-
swackt waren/ vanden boosen/ diese ghe-
dwonghen ende ghedronghen hadden.
40 Doe verachtinghe op de Vorsten ghe-
schuddet was / dat alle Landt dwaelde eñ
woeste stondt.
41 Ende hy den Armen beschuttede voor
ellende / ende zijn ghes lachte als een Kud-
de Schapen vermeerderde.

rē weder ghe plaecht wor den/eñ wed-om regen eñ vrucht crij-ghen. 3.Reg.17.1. Esaie.41.17. k 1.Re.18.41 Esaie.41.18 ende 43.19. l Gen.31.7. De seste zijn/ die met Ty-rannen ofte oproer ghe-plaecht wor dē/ende we-deromme vrede ende reinicheydt kreghen. m Job.22.1

42 m Sulckes sullen de Vrome sien / ende
hen verheughen/ ende alle boosheyt sal dē
mondt ghestopt worden.
n dz is/daer aen gedenc-ken/eñ daer mede ōgaen.
43 Wie is wijs/ende n behoudt dit? so sul-
len sy mercken/ hoe vele weldaden de Hee-
re bewijst.

Den Cviij. Psalm.

1 Een danckseggínghe/daer hy Godt
in danckt/voor het Rijcke Christi/ dat een
Rijcke der ghenaden zijn soude/ ende oock
voor syn eyghen lijffelick Rijck/dat als eē
fet groote zyn soude des toecomstigen Rijcx
Christi: Want het Heyl coemt vanden Jo-
den. Ende dit anderdeel deses Psalms/
staet met euen ghelijcken worden inden
lx. Psalm.
a Psa.57.8 b Dat is/ Mijn Snaren spel/daer ick v mede eere.
1 Een Psalmliedt Davids.
2 GOd a het is myn rechte ernst: Jck wil
singhen eñ dichten/ mijn b Eere oock.
3 Wel op Psalter ende Harpe: Jck
wil vroech op zijn.
4 Jck wil v dancken Heere onder de Volc
c Ps.103.11 ken/ ick wil v lof singen onder den lieden.
5 c Want v ghenade reyckt so wijdt als
den Hemel is/ ende uwe waerheyt so wijdt
als de Wolcken gaen.
6 Verheft v God ouer den Hemel / eñ uwe
Eere ouer alle Landen.
7 Op dat uwe lieue vrienden verlost wor-
den: Helpt met uwer rechter handt / ende
verhoort my.
d Psa.60.8 8 d God spreeckt in zijn Heylichdom/ dies
ben ick vrolick/ ende wil Sichem deylen/
ende het Dal Suchoth afmeten.
9 Gilead is myne/ Manasse is oock mij-
ne/ eñ Ephraim is de macht mijns hoofts/ e
Juda is myn e Vorst. e Jn.wtge ver. Gen.49.10.
10 Moab is mijnen Waschpot: Jck wil
mijnen schoen ouer Edom streckē/ ouer de
Philisteen wil ick juychen.
11 Wie wil my voeren in een vaste Stadt?
wie sal my voeren in Edom?
12 Suldy het niet doen/ Godt/ die ghy ons
verstoot? ende en treckt niet wt Godt met
onsen Heyre?
13 f Doet ons bystant inder noot: Want f Psa.60.13.
menschen hulpe en is gheen nutte.
14 Met God willen wy daden doen/ hy sal
onse vyanden ondertreden.

Den Cix. Psalm.

1. Een ghebedt Christi/ daer hy synen
vyanden den Joden alle ongheluck in toe-
wenscht/ eñ God om bystant biddet. Oor-
sake deser syner toewenschinge rekent hy
aen/ dat sy Christum gecruyst/ eñ zijn Heyl-
saem woort/ door de Apostelen ghepredickt/
niet gewilt en hebben.

1 Eenen Psalm Davids/ voor te singhen.
GOd mynen roem en swijcht niet.
2 Want sy hebben haren Godloosen
ende valschen mont teghen my opghe-
daen/ende spreken teghen my met valscher
tonghen.
3 Ende sy sprekē vergiftich tegen my ouer-
al/ende stryden teghen my sonder oorsake.
4 a Daer voor dat ickse lief hebbe zijn sy te a Psa.35.12
ghen my/ ick daerenteghen bidde.
5 Sy bewijsē my quaet voor goet/ende haet
voor liefde.
6 b Settet Godloose ouer hem/ c eñ den Sa- b Dat is/
than moet staen te syner rechter hant. haer leere/.
7 d† Wie hem denseluen leerē laet/ diens le- leuen leer en
uen moet Godloos zijn/ eñ zijn gebet moet ende biddē/
sonde zijn. moet al ver-
8 Syner dagen moetē weynich wordē/ e eñ doemt zijn.
zijn Ampt moet een ander ontfanghen. Leuit.26.15.
9 Syne kinderen moeten Weesen worden/ Deut.28.15.
ende zijn wijf een Weduwe. c Zachr.3.1.
10 Syne kinderen moeten verdwaelt eñ ver d† And. So
byster t gaen/ende bedelen/ende soeckē/ als hy voor het
die verdorven zijn. gerichte ge-
11 De Woeckeraers moeten wtsuygen alles stelt wordt/
wat hy heeft / eñ Vremde moeten syne goe wort hy ver-
deren roouen. oordeelt/ eñ
12 Ende niemant en moet hem weldaedt be- zyn bede
wijsen/ende niemanten ontferme hem syner worde hem
Weesen. ter sonde.
13 Syne nacomelinghen moeten wtgeroeyt e Joan.17.12
worden: haren naem moet int anderde lidt Actor.1.20.
verdelcht worden.
14 Syner vaderē misdaet moet gedacht wor
den voor den Heere/ eñ syner moeder sonde
en moet niet wtghedelcht worden.
15 De Heere moetse nemmermeer wt dē oo-
ghen laten/ eñ haer gedachtenisse moet wt-
gheroeyt worden op Aerden.
16 Daer ō dat hy so gantsch gheen barmher-
ticheyt hadde/ f maer veruolchde dē ellendi
ghen eñ armen/ ende den bedroefden/ dat hy f Psa.10.8.
hen doodde. ende 37.12.32
17 Eñ hy woude den g vloeck hebben/ die sal Exodi.23.7
hem oock comē: hy en woude dē segen niet/ Esaie.23.14
so sal hy oock verre van hem blijuen. g Psa.100.7
18 Eñ hy tooch aen den vloeck/ als zijn hem Syrac.23.9
de/ eñ is in zijn inwendige gegaē als water ende 27.17.
ende als olye in syne beenen.
19 So worde hy hem als een cleet/ dat hy aen
hebbe/ eñ als eenen gordel/ daer hy hem al-
tijdt mede gorde.

Alſo

20 Also ghesthiede dien vanden Heere / die
my teghen zyn, ende spreken quaet teghen
myn ziele.
21 Doch ghy Heere/ Heere / weest ghy met
my/ om ws Naems wille / want v ghena-
de is mynen troost verlost my.
22 h Want ick ben arm ende ellendich/ myn
herte is i† verslaghen in my.
23 k Ick vare wech als een schaduwe die
verdreuen wort/ ende worde veriaecht als
de Sprinchanen.
24 Myne knyen zyn swack van vaste: ende
myn vleesch is magher, ende en heeft geen
vette.
25 Ende ick moet haren spot zyn: l wanneer
sy my sien schudden sy haren kop.
26 Staet my by Heere myn God: helpt my
na uwer ghenade.
27 Dat sy beuinden/ dat dit zy uwe handt:
dat ghy Heere sulcks doet.
28 Vloecken sy/ so segent ghy/ setten sy hen
teghen my/ so moeten sy te schanden wor-
den: doch v knecht moet hem verheugen.
29 Myne teghenparthyders moeten met
smaetheydt aenghetoghen worden/ ende
met harer schande bekleet worden/ als met
eenen rock.
30 Ick wil den Heere seer dancken met my
nen monde/ ende hem roemen onder velen.
31 m Want hy staet den Armen te rechter
handt/ dat hy hem helpe van dien/ die zyn
leuen veroordeelen.

h Psa. 86.1. i † And. ontwee. k Psa. 102.12 ende 144.4. 1. Pac. 30.15. l Psal. 22.8. m Psa. 16.8. Prou. 3.25.

Den CX. Psalm.

1. Een Prophetie van Christo ende sy-
nen Kercke / Dat hy zy een warachtich
God: Item een eewich Koninck ende Prie
ster/ zyn Kercke (2. die te Jerusalem sou-
de hebben haer beghinsel/ ende van God
hare wtbreydinghe) te beschermen ende te
heylighen. 5. Item / dat syne ende zyns
Rycks vyanden omkomen sullen. 7. Ten
eynde seyt hy vander vernederinghe Chris
ti/ dat hy te vooren lyden (want dat is van
der Beken drincken) ende also tot heerlick
heydt komen moeste.

1 Eenen Psalm Dauids.
DE HEERE a sprack tot mynen Hee-
re: Set ter v te myner rechter handt/
tot dat ick uwe vyanden ter schabelle
uwer voeten legghe.
2 De Heere sal het Scepter b † ws Rycx
senden wt Zion/ heerschet onder uwe vy-
anden.
3 Na uwer ouerwinninge/ sal c v d Volck
gewillichlick offeren/ in heyliger cieragien:
d † uwe kinderen worden v gheboren/ als
den dauwe wt den morghenstondt.
4 De Heere heeft gheswooren / ende sal hem
niet berouwen: e Ghy zyt een Priester ee-
wichlick/ na der wyse Melchisedeck.
5 De Heere tot uwer rechterhant/ sal ver-
smyten de Koningen/ ter tydt zyns toorns.
6 f Hy sal richten onder den Heydenen/ hy
sal groote slachtinge doen/ hy sal g versmij
ten het Hooft ouer groote Landen.
7 h Hy sal drincken vander Beke op den
weghe/ daerom sal hy het hooft opheffen.

a Mat. 22. 44. Actu. 2.34. 1. Cor. 15.25. Heb. 1.13. ende 10.12. b † An. uwer Macht/ Stercke. c Roma. 12.1. 1. Pet. 2.5. Heb. 13.15. d † An den dauwe v-wer gheboorte is wt den lijue der da-gheraert. e Heb 5 6. ende 7 17. f Esaie 2.4. Psal. 96.13. Mat. 25.20 Joan 12.14 g Psal. 2.9. h Dat is/ Hy sal den doot lyden ende weder opstaen.

Den CXI. Psalm.

1. Een danckseggingе voor de weldaden
den Volcke Israels bewesen. Ende hy en
vertelt niet alleen de weldaden/ dat hy zyn
Volck ghespyst hebbe inder Woestyne/ dat
hy hen ghegeuen hebbe het lant Canaan/
6. maer meldet oock des Nieuwen Testa-
ments/ dat een eewich Testament is/ en de
verlossinghe door Christum gheschiedt ver
naert.

1 Haleluia.
ICk a dancke den Heere van gantscher
herten/ inden Rade der Vromen ende in-
der Ghemeynte.
2 b Groot zyn de Wercken des Heeren: wie
harer achtet/ die heeft enckel lust daer aen.
3 Wat hy ordineert / dat is louelick ende
heerlick ende zyn gherechticheyt blyft ee-
wichlick.
4 Hy heeft een ghedachtenisse gemaeck sy-
ner Wonderen/ de ghenadige ende barm-
herttighe God.
5 c Hy geeft spyse dien/ die hem vreesen: hy
ghedenckt eewichlick aen zyn Verbondt.
6 Hy laet verkondigen syne geweldige Da
den synen Volcke d dat hy hen gheue het
Erue der Heydenen.
7 De wercken syner handen zyn Waerheyt
ende Recht: alle syne Ghebоden zyn recht-
schapen.
8 Sy werden e weerhouden altoos ende ee-
wichlick/ ende gheschieden trouwelick en-
de redelick.
9 Hy sendet een verlossinge synẽ volcke: hy
geloeft/ dat zyn Verbont eewichlick blyuen
sal: Heylich ende Heerlick is synen Name/
10 g De vreese des Heeren is der Wysheyt
beginsel: dat is een schoone kloeckheyt/ wie
daer na doet/ diens lof blyft eewichlick.

a Spr. 51.1. Psal. 9.1. ende 138.1. b Psa. 92.6. ende 106.2. Spr. 43.42. c Psa. 34.11. Gen. 15.18. d Ps. 105.44 e Of/ stijf ghehouden/ ondersteunt f Psa. 105.37 g Hiob 28.28 Prou. 1.7. ende 9.10. Spr. 1.16.28

Den CXII. Psalm.

1. Vermaent tot vreese Gods / ende
weldadichz ofte werckẽ der liefde/ eñ doet
daer heerlicke beloften toe.

1 Haleluia.
WEl a dien/ die den Heere vreest / die
grooten lust heeft tot synen Ghebo-
2 den
b Diens saet sal gheweldich zyn op Aer-
den: het gheslachte der Vromen sal ghese-
ghent zyn.
3 Ryckdom ende de volheydt sal in haren
huyse zyn: ende hare gherechticheydt blyft
eewichlick.
4 c Den vromen gaet d het eLicht op inder
duysternisse/ vanden Ghenadighen / Bar-
mhertighen ende Rechtueerdighen.
5 f † Wel dien/ die barmhertich is / ende
geerne leent/ ende rechtet syne sake wt/ dat
hy niemanden onrecht en doet
6 Want hy sal eewichlick blyuen: g des
Rechtueerdighen en wordt nemmermeer
vergheten.
7 h † Warneer een plage komen wil/ so en
vreest hy hem niet: zyn herte hoept onuer-
tsaecht op den Heere.
8 Zyn herte is ghetroost / ende en vreest
hem niet/ tot dat hy synen lust aen syne vy-
anden siet.
9 i Hy stroyt wt/ ende geeft den Armen/ sy-
ne gherechticheyt blyft eewichlick / synen
Hoorne wordt verhoocht met eeren.
10 De Godloose sal het sien/ ende het sal hẽ
verdrieten: k syne tanden sal hy te samen by
ten ende vergaen: want wat de Godloose
geerne wouden/ dat is verloren.

a Psa. 128.1. Prouer. 1.7. ende 9.10. Spr. 1.19. ende 24.14. b Psal. 37.22. c Psa 97.11. d Joan. 1.4. e Dat is/ geluck eñ heyl midden inder noot. f † And. een vroom man die heeft mededoogen/ eñ leent. etc. Psal. 37.21. 26. Prou. 19.17 g Esa 49.14 Prouer. 10.7 h † An. van eenen boosẽ geschrey/ sa etc. Psal. 22.1. Prou. 1.24. Spr. 34.16. i Prou. 11.25 2. Cor. 9.9. Tobie. 1 17. ende 4.5.13 Spr. 7.31. k Psa. 37.12.

Den CXIII. Psalm.

1 Eenen schoonen Danckpsalm: daer
Gods barmherticheyt hooch in gheroemt
wort/ dat hy de verachteden ende verwor-
pene aensiet/ ende de vernederdẽ verhoocht.
Ende hier heeftmen een klare bewys teghen/
dat ons God daerom niet vernedert ende
afstoot/ dat wy vergaen/ maer dat wy hem
in waren gheloove aenroepen ende behou-
den worden.
1 Haleluia.

1 Louet ghy knechten des Heeren / louet den Name des Heeren.
2 a Gheloeft zy des HEEren Name/ van nu aen / tot in eewicheydt.
3 b Vanden Opganck der Sonnen / tot heren Nederganck toe / sy gheloeft / den Name des Heeren.
4 De Heere is hooch ouer alle Heydenen: zijn eere gaet so wijdt als den Hemel is.
5 Wie is als de Heere onse God? c die hē so hooch ghesettet heeft?
6 Eñ d † op het nederighe siet / in Hemel ende Aerde?
7 e Die den f kleynen oprichtet wt den stof / eñ verhoocht dē Armen wt dē dreck.
8 Dat hy hem sette neuen de Vorsten by de Vorsten zijns Volcks.
9 g Die de onvruchtbare inden huyse woonen maecht / dat sy een vrolicke kindermoeder wordt. Haleluia.

a Psal.134.1 ende 135.1. b Dan.2.20 Mala.1.11 c Psal.138.6 d † An. hem heraf laete kesten in/etc e 1 Sam 2.8 Psal.33.13. f Of/slechtē/verachtedē. g Psal.68.7

Den Cxiiij. Psalm.

1. Vertelt des volcx in Egypten / iammerlicken gheplaecht / wonderbare ende heerlicke verlossinghe: op dat de Godvreesende door suicke bekende weldaet / noch in andere vaerlickheden eñ nooden / hen ghewisse hulpe troosteden / eñ teghen so eenen barmhertigen God / allewegh danckbaer waeren.

1 Doe a Israel wt Egypten tooch / het huys Jacobs wt den vreemden volcke.
2 b Doe werdt Juda zijn Heylichdom / Israel zijn Heerschappie.
3 c De Zee sach het / ende vloodt / d de Jordane keerde haer te rugghe.
4 De Berghen spronghen als de Lammeren / de kleyne Berghen als de ionghe Schapen.
5 Wat was v ghy Zee / dat ghy vlodet? eñ ghy Jordane / dz ghy te rugge keerde?
6 Ghy Bergen / dat ghy opspronget als de Lammeren: ghy kleyne Bergen / als de ionghe Schapen?
7 e Voor den Heere f † beefde de Aerde / voor den God Jacobs.
8 g Die den Rotzsteen verandert in een Waterzee / ende de steenen in Waterfonteynen.

a Exodi.13.3 b Exodi.19.5 Deut.14.2. c Exo.14.21 d Josue.3.16 e Judit.5.2 Psalm.18.8. 4 Esd.16.12 f † An. beeft ghy Aerde. g Exo.17.6. Num.20.11

Den Cxv. Psalm.

1. Een dancksegginghe eñ prijs des Gods Israels / dat het Volck Israels / so eenen weldadighen God hebbe: 4. eñ hangt daer eenen fijnen teghensett aen / dat der Heydenen Goden sodanich niet en zijn / als die noch hooren / noch achtinge hebben op hare Vereerers / 8. Dat eygent hy daer na den Afgodendienaers selfs / namelicken / dat sy blindt eñ doof zijn etc. Maer die hebben alle Afgoden / die niet en ghelooven / dat God harer acht hebbe / dat hy sorghe voor hen draecht / hen verhoore / etc.

1 Niet ons Heere / niet ons: maer uwen Name geeft eere / om uwer ghenade ende waerheydt wille.
2 a Waerom sullen de Heydenen seggen: Waer is nu haren God?
3 b Doch onse God is inden Hemel: hy kan maken wat hy wil.
4 c Ghener Afgoden daerenteghen zijn siluer ende goudt / van menschen handen ghemaeckt.
5 d Sy hebben monden / ende en spreken niet: sy hebben ooghen / ende en sien niet.
6 Sy hebben ooren / ende en hooren niet: sy hebben neusen / ende en riecken niet.

a Psal.42.4 ende 79.10. b Mat.6.9 c Psal.135.15 2 Reg.19.17 Esaie 44.12. ende 46.4. Jerem.10.3 d Sap.13.13. ende 15.15. Baruch 6.3

7 Sy hebben handen / eñ en houden niet: voeten hebben sy / ende en gaen niet: ende en spreken niet door haren halse.
8 Die suicke maken / zijn gheliick alsoo: ende alle die op haer hopen.
9 e Doch Israel hope op den Heere: f die is haer Hulpe ende Schildt.
10 Het huys Aaron hope op den Heere: die is haer Hulpe ende Schildt.
11 Die den Heere vreesen / hopen oock op den Heere: die is haer Hulpe eñ Schildt.
12 De g Heere dencket aen ons / eñ seghent ons: hy seghent het huys Israels / hy seghent het huys Aarons.
13 Hy h seghent die den Heere vreesen / beyde kleyn ende groot.
14 De Heere seghene v ymmer meer ende meer / v ende uwe kinderen.
15 Ghylieden zijt de Ghesegende des Heeren / i die Hemel eñ Aerde gemaeckt heeft.
16 Den Hemel k † allenthalven is des Heeren: doch de Aerde heeft hy den menschen kinderen ghegeuen.
17 l De Dooden en sullē v Heere niet louē / noch die onderwaerts varen in het stille:
18 m Maer wy louen den HEEre / van nu aen tot in eewicheydt. Haleluia.

e Psal.131.3 f Psal.33.20 g Num.6.24 h Psal.5.13. i Genesis 1.1 Psal.146.6. Acto.14.14 Apoca.14.7 k And. aen allen zijden. † An. Ja de Hemelē/etc. l Psalm.6.6 Esaie.38.18. Baruch 2.17 m Dan.2.20

Den Cxvj. Psalm.

1. Het voorleden deel deses Psalms is een dancksegginge dat God zijn ghebedt verhoordt / eñ hem verlost hebbe: eñ hangt daer schoone toeseggingen aen 12. In het ander deel roemt hy hooch dē Godsdienst / dat wy ons in onsen Cruyce met ghedult onder synen wille gheuen / hem aenroepen ende prijsen.

1 Dat is my lief / dat de Heere mijn stemme ende mijn smeecken hoort.
2 Dat hy zijn Oore tot my neycht: daerom wil ick mijn leefdage hem aenroepen.
3 a Stricken des doots hadden my ombanghen / ende angsten der Hellen hadden my ghetreft / ick quam in iammer eñ noot.
4 Doch ick riep aen dē Name des Heeren / O Heere verlost mijn ziele.
5 b De Heere is ghenadich eñ rechtveerdich / ende onse God is barmhertich.
6 De Heere behoedt de eenvoudige wanneer ick onder ligghe / so helpt hy my.
7 Weest nu weder te vreden mijn ziele: want de Heere doet v c het goede.
8 d Want ghy hebt mijn ziele wt dē doot gherucht / mijn oogen vandē tranē / mynen voet van slibberen.
9 Ick wil wandelen voor den HEEre / inden Lande der leuendigen.
10 e Ick gheloone / daerom spreke ick: ick worde doch seer gheplaecht.
11 Ick sprack in mynen vertzaghen: f Alle menschen zijn g leughenaers.
12 h Hoe sal ick den Heere vergelden / alle syne weldaden die hy aen my doet?
13 Ick wil den Heylsamen Kelck nemen / ende des Heeren Naem i † predikien.
14 Ick wil myne ghelofte den Heere betalen / voor alle synen Volcke.
15 k De doodt syner Heylighen is weerdt ghehouden voor den Heere.
16 l O Heere / m ick ben v knecht: ick ben v knecht / uwer maget sone: ghy hebt myne banden verscheurt.
17 n V wil ick danck offeren / eñ des Heeren Name predikien.
18 o Ick wil myne ghelofte den Heere betalen voor allen synen Volcke.
19 Inden Houen aen dē huyse des Heeren / in v Jerusalem. Haleluia.

a 1 Sa.22.14 Psalm.18.15 b Exo.34.6. Psal.86.15 ende 103.8. ende 145.8 Joel.2.13 Jone 2.2. c † An. weder gheldinghe. d Psal.56.14 e 2.Cor.4.13 f Roma.3.4 g Dat is / op geenen mensche is te bouwen: hy en kan doch ten laetsten niet helpen / ende moet feylen. h Mich 6.6 Psal.103.2 i † Andere aenroepen. k Apo.14.13 l Psal.86.16 m Sapi.9.5 n Leuit.7.12 o Jone 2.9

Den Cxvij. Psalm.

2. Een Prophetie vant Rijcke Christi/
dat hy noemt een Rijcke der Ghenaden
ende Waerheyt / over de Kercke eñ deses
Rijcx onderdanen streckende / In dien
daer hy seyt/ Heydenen/ eñ noemet Gods
dienst/ So eenen ghenadigen God loven:
daermede neemt hy wech/ Besnijdinghe/
Wet/ Joodschen Godsdienst/ Vloeck des
Wets / etc.

a Rom.15.11 1 LOvet a den Heere alle Heydenen/ prijst
hem alle Volcken.

b Joã.12.14 2 Want zijn ghenade eñ b waerheyt
Psal.119.90 is gheweldich over ons in eewicheydt.
Halleluia.

Den Cxviij. Psalm.

1. Een Prophetie van het lijden Christi
ende syner verclaringe/ als Christus selfs
uitleyt/ Matth. 21. ende Petrus Act. 4.
Het meeste deel van voorzaen / zijn woor-
den Christi/19. die daer predict in Israel/
dat is/inder Kercke/ eñ onder den uitver-
koren/ dat hem in zijn lijden geholpen sy/
dat hy behouden eñ heerlick gemaeckt sy.
Daerna vermaent hy tot dancksegginge.
Biddet om voorspoedighen voortganck
eñ welstandt der Kercken / ende dancket.

a Psal.105.1 1 DAncket a den Heere/ wãt hy is vrien-
ende 106.1. delick / ende syne goedertierenheydt
ende 107.1. duert eewichlick.
ende 136.1.
Judit.13.21. 2 Nv segge Israel : Syne goedertieren-
heydt duert eewichlick.

3 Nv segge het huys Aaron : Syne goe-
dertierenheydt duert eewichlick.

4 Die den Heere vreesen/ segghen nv:
Syne goedertierenheyt duert eewichlick.

b Psal.18.7 5 b Inden angst riep ick dē Heere aen/ eñ
Thren.3.55 de Heere verhoorde my/ eñ troostede my.
Jone. 2.2. 6 c De Heere is met my daerom en vreese
c Heb.13.6. ick my niet : wat connen my de menschen
Psal.56.4. doen?

7 De Heere is met my/ my te helpen/ ende
ick wil mynen lust sien aen myne vyandē.

d Psal.146.3 8 d Het is goet op den Heere betrouwen/
Jerem.17.7 ende niet hem verlaten op menschen.

9 Het is goet op den Heere betrouwen/
ende niet hem verlaten op Vorsten.

e Psal.3.7. 10 e Alle Heydenē omringen my/ f doch in
f Psal.44.6 dē Name des Heerē wil ickse verhouwen.
g Of/ aen 11 Sy omringen my g allent halven/ doch
alle zijden. inden Name des Heeren wil ickse ver-
* Sy loopē houwen.
alle toe / eñ 12 Sy omringē my als Byen: sy* dempen
blusschē als als vyer inden doornen: doch indē Name
woude de des Heeren wil ickse verhouwen.
gantsche 13 Men stoot my dat ick vallē soude: doch
Werelt ver- de Heere helpt my.
delgen van 14 h De HEERE is myne macht ende
myner leere: mynen Psalm/ ende is myn Heyl.
niemant en 15 Men singet met vreuchdē vander over-
wil verlaet- winninge/ inden Hutten der Rechtveerdi-
ste zijn. gen : de rechter handt des Heerē behoudt
h Exo.15.2 de overwinninghe.
Esaie.12.2. 16 De rechter handt des Heeren is ver-
hooght/ de rechter handt des Heeren be-
houdt de overwinninghe.

17 Ick en sal niet sterven/ maer leven / eñ
des Heeren Werck verkondighen.

i Prove.3.11 18 i De Heere castijdt my wel/ doch hy en
Hiob 5.17. gheeft my den doodt niet.
Hebr.12.5.
k Esai.26.2 19 k Doet my de Poorten der Gerechticheyt
op/ dat ick daer in ga/ eñ dē Heere dancke.

20 Dat is de Poorte des Heeren/ ? de
Rechtveerdighe sullen daer in gaen.

l † Anders 21 Ick dancke v / dat ghy my l † veroot-
verhooret. moediget ende helpet my.

m Mat.21. 22 m De Steen die de Bouwlieden ver-
42. worpen / is een Hoecksteen ghewordeu.

23 Dat is vanden Heere ghe schiet / ende Marc.12.10
is een wonder voor onsen ooghen. Luce 20.17.
24 Dat is den dach/ dien de Heere maecte: Acts.4.11.
laet ons verheugen eñ vrolick daer in zijn. Rom.9.33.
25 n O Heere helpt: O Heere laet het wel o 1.Petri.2.6
ghelucken. Esaie.28.16
26 Ghelooft zy die daer komt indē Name n Mat.21.9
des Heerē : wy segenen v lieden/ ghy die Marci.11.9
vanden Huyse des Heeren zijt. Joan 12.13
27 De Heere is God/ die ons verlichtet: p* o Of/ laten
bereiert het Feest met meyen/ tot aen de spoedigen.
hoornen des Altaers. p † Anders
28 Ghy zijt myn God / ende ick dancke v: Bindet het
myn God/ ick wil v prijsen. slachtvee
29 Dancket den Heere / want hy is vrien- met zeelen/
delick / ende zijn goedertierenheydt duert tot aen/etc.
eewichlick.

Den Cxix. Psalm.

1. Inden gantschen Psalm biddet de
Propheet / dat hy by den Woorde Gods
behouden worde ende geeft den Woorde
eenen heerlicken prijs / Dat het leert/ ver-
weckt/ regeert/ troost/ behoudt/ voor son-
den bewaert/ ende niet en bedriecht. Dat
salmen dan noch altemael so verstaen/ dat
wy deser gerne buyten dē Woorde krijgen
konnen: derhalven hier ooc overal schoone
Tegensettingen in ghemengt zijn/ vanden
Godloosen Leeraers/ ende haer leere.

Aleph.

1 WEl a dien/ die sonder vlecke v leven/ I.
A die in de Wet des Heeren wandelen: a Hebr. zijn
2 c Wel dien/ die zijn Ghetuygenisse inde wege.
houden / die hem van gantscher herten b Psal.1.1.
soecken. c Psal.19.12
3 Want die op syne Weghen wandelen/
die en doen gheen quaedt. d Deu.4.5.
4 d Ghy hebt ghebooden / vlijtich te hou- 6.7.8.
den uwe Bevelen. Josue 22.24
5 O dat myn leven uwe Rechtē met gant-
schen ernste hielde!
6 Wanneer ick mercke alleene op uwe
Geboden/ so en worde ick niet te schandē.
7 Ick dancke v van rechten herten/ dat
ghy my leeret de Rechten uwer Gherech-
ticheydt.
8 Uwe Rechten wil ick houden : verlaet
my nemmermeer. II.
9 B. HOe sal een Jongelinck synen
Beth. wech onstraffelick gaen? Wan-
neer hy hem houdt na uwen
Woorden e Esai.63.17
10 Ick soecke v van gantscher herten / e
laet my niet feylen uwer Ghebooden.
11 f Ick behoude v Woort in myner hertē/ f Deut.6.6
op dat ick niet teghen v sondighe. ende 11.18.
12 Ghelooft sy de Heere/ leert my uwe
Rechten.
13 Ick wil met myne lippen vertellen/ alle
Rechten uws mondts.
14 Ick verheughe my des weechs uwer
Getuygenisse / als over allerley rijckdom.
15 Ick spreke wat ghy bevolen hebt/ ende
sie op uwe Wegen.
16 Ick hebbe lust tot uwen Rechten/ ende III.
en vergete uwer Woorden niet.
17 C. DOet wel uwen Knechte/ dat ick g Gen.47.9
Gimel. leve/ eñ uwe Woorden houde. 1.Par.30.15
18 Opent my de oogen/ dat ick Hebr.11.13.
sie de Wonderen aen uwer Wet.
19 g Ick ben een Gast op Aerdē: verberght
uwe Ghebooden niet voor my.
20 Myn ziele is verslagen van verlangen/ h Deu.11.26
na uwen Rechten alletijdt. 28.
21 Ghy scheldet de Stouten/ h vervloeckt ende 28.15.
zijn/ die uwer Ghebooden feylen.
22 Wendet van my/ smaetheyt ende ver-
achtinghe : want ick houde v Ghetuy-
ghenisse.

23 De Vorsten sitten oock/ende spreken te-
ghen my:doch v Knecht spreeckt van uwē
rechten.
24 Ick hebbe lust tot uwe getuygenissen/
die zijn myne Raetslieden.
XIIII 25 D. Daleth. Mijn t ziele leyt in het stof: ver
t Psal.44.26 quickt my na uwen Woor-
de.
26 Ick vertelle myne weghen/ende ghy ver
hooret my:leert my uwe Rechten.
27 Onderwijst my den wech uwer Bevelē/
so wil ick spreken van uwe Wonderen.
28 Ick ben bedruckt/dat my het herte ver
smachtet:sterckt my na uwen woorde.
29 Wendt van my den valschen wech/ende
gont my uwe Wet.
30 Ick hebbe den wech der Waerheyt ver-
koren:uwe Rechten hebbe ick voor my ge
settet.
k Psal.25.2 31 Ick hange aen uwe Ghetuyghenissen:
k Heere/en laet my niet te schanden wor-
den.
32 Wanneer ghy mijn herte troostet/so loo-
pe ick den wech uwer Gheboden.
V.
l Ma.10.22 33 E. He. Leert my Heere den wech uwer
Rechten/l dat ickse beware tot
aen het eynde.
34 Onderwijst my/ dat ick beware uwe
Wet/ ende houde haer van gantscher herten.
35 Voert my op den padt uwer Gheboden/
want ick hebbe lust daertoe.
36 Neycht myn herte tot uwer Getuygheni
ssen ende niet ter ghiericheyt.
37 Wendet myne ooghen af dat sy niet en
m† Anders
Ydelheydt sien na m† onnutter leere/maer verquickt
my op uwen Weghe.
38 Laet uwen Knecht v Gebodt vast voor
v Woordt houden/dat ick v vreese.
39 Wendet van my de smaetheydt die ick
vreese:want uwe Rechten zijn lieffelick.
40 Siet/ick begeere uwe Bevelē:verquickt
my met uwer Gherechticheydt.
VI. 41 F. Vau. Heere laet my v ghenade weder-
varen v hulpe/na uwen Woor-
de.
n 2.Pet 3.15 42 n Dat ick antwoorden mach mynen La-
steraer:want ick verlate my op v Woordt
43 Ende neemt doch niet van mynen mon-
de het woort der waerheyt:want ick hope
op uwe Rechten
44 Ick wil uwe Wet houdē alletijt/altoos
ende eewichlick.
45 Ende ick wandele vrolick/want ick soec-
ke v Bevel.
o Syr.42.22 46 Ick spreke van uwe Ghetuyghenissen
Roma.1.16 voor Koningen/ende en o schame my niet.
2 Timot.1.8 47 Ende hebbe lust aen uwe Geboden/en-
de sy syn my lief
48 Ende heffe myne handen op tot uwe
Gheboden die my lief zijn/ende spreke van
uwe Rechten.
VII. 49 G. Zain. Ghedenckt uwen Knecht aen v
Woort/op welcker gy my laet
hopen.
p Joa.14.23 50 Dat is mynen troost in myner ellende:p
want v Woort verquicket my.
51 De Stoute hebben haren spot aen my:
dannoch en wijcke ick niet van uwer Wet.
52 Heere/wanneer ick ghedencke hoe ghy
van der werelt aen gerichtet hebt/so wor
de ick ghetroostet.
53 Ick ben ontbrant over de Godloosē/die
uwe Wet verlaten.
54 Uwe Rechten zijn mijn Liedt/in mynen
huyse.
55 Heere/ick ghedencke des nachts aen u-
wen Name ende houde uwe Wet.
q† And my
wedervaer. 56 Dat is q† mynen schat/dat ick v Bevel
houde.

57 H. Heth. Ick hebbe geseydt: Heere/dat sal VIII
mijn Erve zijn/dat ick uwe r† weghē r Nu.18.20
houde. r† Anders
58 Ick smeecke voor uwen aengesichte/ van woordt.
gantscher herten: weest my genadich na u-
wen Woorde.
59 Ick et besinne myne weghen/ende keere s† Anders
myne voeten tot uwe Ghetuyghenissen. betrachte
60 Ick haeste/ende versuyme my niet te hou
den uwe Gheboden.
61 Der u Godloosen Rotte berooft my/doch u Coloss.2.8
ick en vergheet uwes Wets niet. Latet v nie
62 x Te middernacht stae ick op/v te danc- mant beroo
ken/voor de Rechten uwer gherechticheyt. ven/ etcete.
63 Ick houde my tot dien/die v vreesen/eñ x Psalm.63
v Bevel houden.
64 y Heere/de Aerde is vol uwer goedertie y Psal.33.5
renheydt:leert my uwe Rechten.
65 I. Thet. Ghy doet uwen Knechte goet/ IX.
Heere na uwen woorde.
66 Leert my heylsame zedē eñ z ve z Dat is/
kentenisse/wāt ick geloove uwe Geboden. bescheyden
67 Eer ick verootmoedicht wert/dwaelde heydt:
ick:maer nu houde ick v Woordt.
68 Ghy zijt goedertieren ende vriendelick:
leert my uwe Rechten.
69 De Stouten verdichten leughenen over
my:ick dannoch houde van gantscher her-
ten uwe Bevel.
70 a Haer herte is dicke als smeer:ick daer- a Esa.6.10.
entegen hebbe lust aen uwe Wet. b Psal.19.11
71 Het is my lief/dat ghy my verootmoedi- Hiob.28.19
ghet hebt/dat ick uwe Rechten leere. Prover.8.11
72 b De Wet uwes monts is my liever/ als Genes.1.27
vele duysendt stucken gouts ende silvers. ende 2.7
73 K. Jod. Uwe hant heeft my gemaeckt eñ Hiob.10.8
bereydet/ onderwijst my/ dat ick X.
uwe ghebođen leere.
74 Die v vreesen sien my/ende verheughen
hen:want ick hope op v Woordt.
75 Heere ick weet dat uwe Gerichten recht c Apo.19.2
zijn/ende ghy hebt my trouwelick veroot-
moedicht.
76 U ghenade moet mynen troost zijn/ als
ghy uwen knecht toeghesevt hebt.
77 Laet my uwe Barmherticheydt wedervā-
ren/dat ick leve:want ick hebbe lust tot u-
wer Wet.
78 Och dat de Stouten moesten te schandē
worden/die my met leugenen neder druckē
ick daerentegen spreke van uwen Beve-
le.
79 Och dat hen moesten tot my houden/die
v vreesen ende uwe Ghetuyghenissen be-
kennen.
80 Myn herte blijve rechtschapen in uwe
Rechten/dat ick niet tot schanden worde
81 L. Caph. Myne ziele verlangt na v Heyl:
ick hope op v Woort. XI.
82 Myn oogē verlangen hen na
uwē Woorde/eñ seggē wāneer troostu my.
83 Want ick ben als een d huydt inden d Daermen
roock:uwer Rechten en vergete ick niet. olye/wyn
84 e Hoe langh sal v knecht beyden:wāneer ende water
wildy Gherichte houden over myne Vervol inwoert/als
ghers. een water-
85 De Stoute graven my kuylen/die niet sack is.
en zijn na uwe Wet. e Psal.39.5
86 Uwe Geboden zijn enckel waerheyt: sy
vervolghen my met leughenen:helpt my.
87 Sy hebbē my schier omgebracht op aer
den:ick dannoch en verlate v Bevel niet.
88 Verquickt my door v genade/dat ic hou XII.
de de Ghetuyghenissen uwes monts. f Psal.33.11
89 M. Lamed/ Heere f v Woort blijft eewich ende 117.2
lick/so wijt den Hemel is. Esaie.40.8
90 Uwe Waerheyt duert voort Mat.5.18.
ende voort: Ghy hebt de Aerde bereydt/ ende.24.35
ende sy blijft staende. 1.Pet.1.25

91 Het blijft dagelicx na uwen woorde: want het moet v alles dienen.

92 So uwe Wet niet mijnen troost gheweest ware/ so ware ick vergaē in mijner ellende.

93 Ick en wil v Beuel nemmermeer vergeten: want ghy verquicket my daermede.

94 Ick ben uwe/ helpt my: want ick soecke uwe Beuelen.

95 De Godloose wachten op my/ dat sy my ombrenghen: ick dannoch mercke op uwe Ghetuygenissen.

96 Ick hebbe alles dincks een eynde gesiē: g doch v ghebodt duert eewichlick.

97 M. Mem. HOe h hebbe ic uwe Wet so lief: dagelicks spreke ick daervan.

98 Ghy maket my met uwen Gebode wijser/ als mijne vyanden zijn: want het is i † eewichlick mijnen schat.

99 k Ick ben geleerder als mijne Leraers want uwe Getuygenissen zijn mijne reden.

100 Ick ben verstandigher als de Ouden: want ick houde v Beuel.

101 Ick weere mijnen voeten alle boose weghen/ dat ick uwe Woorden houde.

102 Ick en wijcke niet van uwen Rechten: want ghy leeret my.

103 l † V Woorde is mijnen monde soeter Dan heunich.

104 V Woordt maeckt my kloeck/ daerom hate ick alle valsche weghen.

105 N. Nun. DYn m woordt is mijns voets Lanteerne/ ende een licht op mijnen wege.

106 Ick sweere/ ende wil het houden/ dat ick de Rechten uwer Gherechticheydt houden wil.

107 Ick bē seer verootmoedicht: HEERE verquickt my na uwen woorde.

108 Laet v gevallen Heere/ het willige Offer mijns monts/ ende leert my uwe Rechten.

109 n Ick draghe mijn ziele in mijnen handen/ ende ick en vergheten uwer Wet niet.

110 De Godloosen leggen my stricken: ick dannoch en dwale niet van uwen Beuele.

111 Uwe Getuygenissē zijn mijn eewige Erue: want sy zijn mijns hertē o vrolickheyt.

112 Ick neyghe mijn herte te doen na uwe Rechten/ altoos ende eewichlick.

113 P. Samech. ICk hate de p Fladdergeestē eñ hebbe lief uwe Wet.

114 Ghy zijt mijn Bescherminge eñ Schilt: Ick hope op v Woordt.

115 Wijcket van my/ ghy Boosachtige: ick wil houden de Ghebodē mijns Gods.

116 Onthoudt my door v Woordt/ dat ick leue: ende en laet my niet te schanden worden ouer mijner hope.

117 Sterckt my dat ick ghenese: so wil ick alle weghe mijnen lust hebben aen uwe Rechten.

118 Ghy vertreedt alle die die uwe Rechten feylen: want q † haer bedriegerye is enkel leughen.

119 r Ghy werpet alle Godloosen wech/ als wt vaechsel: daerom heb ick lief uwe Ghetuygenissen.

120 Ick vreese my voor v/ dat my de huyt beuet/ ende ontsette my voor uwen Rechten.

121 Q. Ayn. ICk houde ouer dat recht eñ Gerechticheyt: doch en gheeft my niet ouer diē die my willen gewelt doen.

122 Beschermt ghy uwen knecht/ ende troost hem dat my de Stoute niet gewelt en doen.

123 Mijne oogen verlangt na v heyl/ ende na den woorde uwer Gherechticheydt.

124 Handelt met uwen knecht/ na uwer genade/ ende leert my uwe Rechten.

125 s Ick ben v knecht: onderwijst my dat ick bekenne uwe getuygenissen.

126 Het is tijt/ dat de Heere daer toe doe: sy hebben uwe Wet verscheurt.

127 t Daerom hebbe ick lief v Ghebot ouer goudt ende ouer u † fijn goudt.

128 Daerom houde ick stracx alle uwe Beuelen: ick hate allen valschen wech.

129 R. Pe. DYne Ghetuyghenissen zijn wonderbaerlick/ daerom houdse mijn ziele.

130 Wanneer v Woordt openbaer wort so x † verheucht het/ y ende maeckt wijs de eenvoudighe.

131 Ick doe mijnen mondt op/ ende z † begheere uwe Ghebodēn: want my verlangt daer na.

132 Wendet v tot my/ ende weest my ghenadich/ als ghy pleecht te doen/ dien/ die uwē Name lief hebben.

133 Laet mijnen ganck ghewisse zijn in uwen woorde/ ende en laet geen onrecht ouer my heerschen.

134 Verlost my vander menschen a wreuel/ so wil ick houden v Beuel.

135 Laet v aensicht lichten ouer uwē knecht/ ende leert my uwe Rechten.

136 Mijne ooghen vlopen met water/ dat men uwe Wet niet en houdt.

137 S. Tsade. HEere ghy zijt rechtueerdich/ en de v b † Woort is recht.

138 c Ghy hebt de Getuygenissē uwer Gherechticheydt ende de Waerheyt hardt ghebodēn.

139 d Ick hebbe my schier totter doodt gequelt/ dat mijne Wederpartyders uwe Woorden e verghetēn.

140 f V Woordt is wel ghelouteret/ ende v knecht heeft het lief.

141 Ick ben h verworpen ende verachtet: ick en verghete dannoch niet uws Beuels.

142 Uwe Gerechticheyt is een eewighe gerechticheydt/ ende uwe Wet is waerheyt.

143 Angst ende noot hebben my getreft: ick hebbe dannoch lust aen uwe Ghebodēn.

144 De gerechticheyt uwer Getuygenissen is eewich: onderwijst my/ so leue ick.

145 T. Coph. ICk roepe van gantscher hertē/ verhoort my Heere/ dat ick uwe Rechten houde.

146 Ick roepe tot v/ helpt my/ dat ick uwe Ghetuyghenissen houde.

147 Ick kome vroech/ eñ schreye: op v woort hope ick.

148 h Ick wake vroech op/ dat ick spreke vā uwen woorde.

149 Hoort mijn stemme na uwer ghenade Heere/ verquickt my aen uwen Rechten.

150 i † Mijn boosachtige Veruolgers wonden my toe/ ende zijn verre van uwer Wet.

151 Heere/ ghy zijt na by: ende k uwe Gebodēn zijn enckel waerheydt.

152 Te voren weet ick dannoch dat ghy uwe Ghetuygenissen eewichlick ghefondeert hebt.

153 V. Res. SIet aen mijn ellende/ ende verlost my: helpt my wt/ want ic en verghete uwe Wet niet.

154 Voert mijn sake/ ende verlost my/ verquickt my door v Woordt.

155 l Het heyl is verre vanden Godloosen/ want sy achten uwe Rechten niet.

156 Heere/ uwe barmherticheydt is groote verquickt my na uwen Rechten.

157 m Mijner Veruolgers ende Wederpartyders is vele: ick en wijcke dannoch niet van uwe Ghetuyghenissen.

158 Ick sie de Verachters/ ende het doet my wee/ dat sy v Woordt niet en houden.

g Esa 40.8. XIII.
h Psal.1.2. ende 119.146
i † An. allewegher by my.
k Deu.4.6.
l † And. O hoe soete zyn uwe reden mijner kele: sy zijn soeter dan hueních in mijnē mōde Psal.19.9. Ezech.2.8. ende.3.3.
XIIII.
m 2 Sa.22.29. Psal.19.9.
n Dat is/ ic draghe mijn leuen veyl/ ben in vare.
o Of herten lust.
XV.
p Fladdergeesten/ heeten onbestādige geestē. Die altoos wat nieus vinden eñ vernemen/ als de Ketters plegen te doen.
q † An. leugen ende bedroch is in hen.
r Hiob 18.17 Psal.37.9. ende.101.1. Prou.1 22.
XVI.

s Psalm.116
t Psal.19.11. ende 119.72. Prou.8.11. Job 28.19.
u † An. edel ghesteente.
XVII.
x † An. verlicht
Deut 4.6. Psal.19.8.
y Mat.11.25
z † And. hale adem/ sule eñ verlanghen hebbe ick na uwen Ghebodeñ.
a Of moetwillic onrecht ghewelдt.
XVIII.
b † Anders. Gherichte
c Psa.119.4 Deu 4.5.6.7
d Psa.69.10
e Dat is/ niet alleene wt verachten/ maer so gantsche niet achten/ als en ware nopt gheen woort Gods gheweest.
f Psa.12.7 ende 18.31 ende 19.8. Prou.33.5
g Of/ snoode/ slechte.
XIX.
h Prou.8.16
i † And. die schalckheyt volgen/ maken hen daertoe/ eñ etcete.
k Joa.17.17 Psa.119.86
XX.
l Psa.109.17
m Psa.3.1. ende 25.19.

159 Siet/ick/hebbe lief v Beuel/Heere ver
quickt my na uwer ghenade.

a Joa.17.17 160 u Woort en is niets dan waerheyt
gerseest:alle Rechten uwer Gerechtichept
dueren eewichlick.

XXI.

s Esai.66.2 161 X. Schin. D E Vorsten vervolgen my son-
der oorsake/ende mijn hertt o
vreest hem voor uwē woordē.

p Esai.9.1. q Dat is/ Hupcheia-
rē/ende val-
schen liedē.

162 p Ick verheuge my ouer uwen woorde/
als een der eenen grooten Buet kreght.

r Of. vpan-
disch ha-
tisch/

163 Verq leugenen ben ick r gram/ende heb-
be eenen gruwel daeraen:s doch uwe Wet
hebbe ick lief.

s Psa.119 9.

164 Ic loue v des daechs seuenmael/om der
Rechten wille uwer Gherechtichepdt.

t Mat.11.29

u Dat is/ Sy sullen
niet dwalē
noch fepilē
noch doot
gheweldt/
noch door
list afgewē
der wordē.

165 t Grooten vrede hebben / die uwe Wet
li ef hebben/ende en sullē niet u strupckelē.

166 Heere ick verwachte op v Hepl/ende doe
na uwe Gheboden.

167 Mijn ziele houdt uwe Ghetupgenissen/
ende heeft se seer lief.

168 Ick houde uwe Beuelen ende uwe Ge-
tupghenissen/want alle mpne weghen zijn
voor v.

XXII.

169 P. Coū. H Eere/laet mijn klaghē voor v
komen:onderwijst my/ nau-
wen woorde.

170 Laet mijn smeecken voor v komē/verlost
my na uwen woorde.

171 Mijne lippen sullē v louen/wāneer ghy
my uwe Rechten leeret.

172 Mijn tonghe sal haer spreken hebben
van uwen woorde: want alle uwe Ghebo
den zijn recht.

173 Laet my uwe handt by staen:want ick
hebbe vercoren uwe Beuelen.

174 Heere my verlanget na v Hepl/ende ick
hebbe lust aen uwe Wet.

175 Laet mijn ziele leuen dat sy v loue/ ende
uwe Rechten my helpen.

x Esaie 53.9
1. Pet.2.25.
y Dat is/ Niemāt en
neemt hem
mijner aen.

176 x Ick ben als een y verdwaeltende verla
ten Schaep:soeckt uwen knecht/want ick
en verghete uwer Gheboden niet.

Den CXX. Psalm.

1 Een ghebedt / daer de Propheet in
bidt om bescherminghe teghen de valsche
tonghen/dat is/ van valscher leere/die hy
met scherpē en vperighen pijlen vergelijct

a † An. des Opstijgēs.
b Jone 2.3
Thren.3.55.
Psalm.3.5.
ende 18.7.
ende 118.5.
c Dat is/
vper in Je-
neuer hout
vuncket eñ
brandet
seer:wāt he
is ver :ende
brant geer-
ne:alsoo gaet
de Ketter-
sche leere/
oock met
groot ghe-
welt aē/eñ
brant seer
gheerne.
d † Anders.
Weckhout

1 Een Liedt a † inden Hooghen Chooz.
I Ck b roepe tot den Heere in mijner noot/
ende hy verhoort my.

2 Heere,verlost mijn ziele vanden leugen-
achtighen monden/ende vanden valschen
tonghen.

3 Wat kā de valsche tonge doen/ende wat
kan sy wtrichten?

4 Sy is als scherpe pijlen eens Gheweldi-
ghen als c vper in d † Jeneuer hout.

5 Wee my/dat ick een Vreemdelinck ben
onder Mesech:ick moet woonen onder dē
hutten Kedar,

6 Het wordt mijner zielen lanck/te woonē
by dien/die den vrede haten.

7 Ick houde vrede:doch wanneer ick spre-
ke so heffen sy kriich aen.

Den CXXI. Psalm.

1. Een toesegghe/dat God zijn Kercke/
hoewel sy somtijts verlaten schijnt / dan-
noch in achtinghe hebbe / ende haer ver-
hoort: 7. met eenen schoonen ende noodi
ghen ghebede daeraen ghehanghen.

a 1. Pa.20 12
Psal.124.8.
b Gene.1.1.
Psa.33.13.
ende 146 6.
Act.14.14.

1 Een Liedt int Hooghe Chooz.
I Ck heffe mijn oogen op tot den Bergen/
van welcker my hulpe koemt.

2 Mijn a hulpe koemt van den Heere/b
die Hemel ende Aerde ghemaeckt heeft.

3 Hy en sal uwen voet niet slibberen laten:
ende die v behoedet/en slaept niet.

4 c Siet/de Behoeder Israels en slaept
noch en slupmert niet.

c Psal.34.8
ende 9.11.
ende 125.2.
Prouer.3.23
d Apoc.1.16
Cant.1.6.
Esaie.49.10

5 De Heere beware v:de Heere is v schadu-
we/ouer uwer rechter handt.

6 d Dat v des daechs de Sonne niet en ste
ke/noch de Mane des nachts.

7 De Heere behoede v voor allen quaede:
hy behoede v ziele.

8 De Heere behoede uwen wtganck ende
inganck/van nu aen tot in eewichepdt.

Den CXXII. Psalm.

1. Een Dancksegginghe/dat God zijn
Woordt ende Kercke onderhoudt / welcke
weldaet (als billick) de Propheet hooch prij
set. 6. Ende bidder/datse God voortaen by
sijner Kercke alle weghe beware.

a † Anders.
met die/die
tot my spre
ken.
b Esaie.28.5
Waermen
Gods
Woort leert
ende hoort/
daer woont
God/eñ is
Gods hups
dies is hem
seer te ver-
heughen.
c † And. die
haer wel by
malkanderē
voeghet.
d Tob 13.18
e Joa.14.27
Col.3.15
f Dat is/
Dat het v
wel gae.

1 Een Liedt Dauids inden hoogen Chooz.
I Ck verheughe af my dies /dat my gesept
is:b Dat wy sullen int Hups des Heeren
gaen.

2 Ende dat onse voeten sullen staen/in uwē
Poorten Jerusalem.

3 Jerusalem is gebouwet/dat het eē Stat
zy/c† daermen tsamen komen sal.

4 Daer de Stammen henen opgaen sullē
namelicken/de Stammen des Heeren / te
predikē den Volcke Israels/te dancken dē
Naem des Heeren.

5 Want aldaer sitten de Stoelen ten Ghe
richte/Stoelen des hups Dauids.

6 d Wenschet Jerusalem geluck/het moet
wel gaen dien/die v lief hebben.

7 e Vrede moet zijn inwendich in uwen
Mueren/ende gheluck in uwen Pallepsen.

8 Om mijner broederen ende vriendē wille/
wil ick v f vrede wenschen.

9 Om des Hups wille des HEEren onses
Gods/wil ick v beste soecken.

Den CXXIII. Psalm.

1. Een gebedt der Kercken in harer ver
achtinge op der werelt/teghen de valsche
Broeders/ende Vyanden des Woordts.

1 Een Liedt inden Hooghen Chooz.
I Ck heffe mijn ooghen op tot v / a ghy die
inden Hemel sittet.

a 2.Pa.6.18
Esaie 66.1

2 Siet/ghelijck als de oogen der knechtē
op de handen harer heeren sien:als de oo-
gen der maechdē/op de handen harer vrou
wen:b alsoo sien:onse ooghen op dē HEEre
onsē God/tot dat hy ons genadich worde.

b Psa.141.8

3 c Zijt ons ghenadich Heere/zijt ons ghe-
nadich:want wy zijn seer vol verachtinge.

c Psa.67.1

4 Seer vol is onse ziele/der Stouten spot/
ende der Hoouerdighen verachtinghe.

Den CXXIIII. Psalm.

1. Een lieffelicke troostinghe der Kerc-
ken in haren cruyce.6.met eener dancksegg-
ginge voor de trouwe bystāt/dat haer God
doet/teghen den Satans ende der Werelt
woeden/dat hier de Propheet seer fijn af-
maelt.

1 Een Liet Dauids/inden Hoogen Chooz.
S O de Heere niet by ons en ware:so segge
Israel.

2 So de Heere niet by ons en ware/wā
neer de menschen hen teghen ons setten/

a Prou.1.12

3 a So verslondē sy ons leuēdich/wanneer
haren toorne ouer ons vergrimde/

b Esaie.8.7

4 b So versope ons water Stroomen gin
ghen ouer onse zielen:

c Psa.69.1
Jone 2.5.

5 c De waterē gingen al te hooch ouer onse
zielen.

6 Ghelooft zy de Heere/dat hy ons niet en
gheeft ten roove/in hare tanden.
7 Onse ziele is ontcomē/als een Vogel vā
stricke des Voghelvangers:het strick is ver
scheurt ende wy zijn los.
b Psal.30.9 ende 21.2. 8 b Onse hulpe staet inden Name des Hee-
ren/die Hemel ende Aerde ghemaect heeft.

Den Cxxv. Psalm.

1. Een toeseggingge/dat de Heere syne ge
loovige verlossen eñ bewaren wil/ met eenē
ghebede der Kercken/teghen hare vyandē.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.
DIe op a den Heere hopen/ die en sullē
niet vallen/ maer eewich blijven / als
den Berch Zion.
a Pro.10.30
2 Rontom Jerusalem henen zijn Bergen/
b Psa.34.8 ende 121.4 ben de Heere is rontom zijn Volck/van nu
aen tot in eewicheyt.
c Esaie.1.21 3 c Want der Godloosē Scepter en sal niet
d † And.lot. blijvē ouer het d † hoopkē der Rechtveerdi
Psalm.1.6 gen:op dat de Rechtveerdige hare hāt niet
ende 85.9 wt en strecken tot ongherechticheyt.
4 Heere/doet wel/den vromen ende goedē
herten.
5 Die daerentegen afwijcken op hare crom
me weghen/sal de Heere wech drijven met
e Gala.6.16 den Quaetdoenders: e doch vrede zy ouer
Israel.

Den Cxxvi. Psalm.

1. Een danckseggingge/met eener toeseg
ginge der verlossinge wt der gevanckenis-
se/daer het Volck Israels in Babilonien
onder gheweest is/ende wt dē cruyce/daer
de Kercke tot allen tijden in deser Wereldt
mede beangstet wort.

a Dz is/De vreuchde sal so groot zijn/dat wy se nau geloo ven sullē eñ sal ons zijn/ ghelijck als droōde het ons/ende en ware het nz waer.
b † And. als de Beke int Zuyden.
c Dz is/daer hy de Roo de Zee droo ge maeckte.
d Gala 6.8
e Esaie.33.7
a Ero 1.21.
b 2. Regum. 9.16.30.
c Hebre.2.13
d Dat is/ te vergeefs ist/ dat ghy het met uwē ar beyt wilt wtrichtē:de kinderē zijn doch selue voor welcke ghy arbeyt/ niet in uwer ghewelt: maer Gods gheeftse.
f And. eene des etc. in den loen.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.
WAnneer de Heere de gevangenen Zi-
on verlossen sal/so sullen wy zyn als
de a Droomende.
2 Dan sal onsē mont vol lachens/ende onse
tonge vol roems zijn:dan salmē seggen on
der de Heydenen:De Heere heeft groot by
hen ghedaen.
3 De Heere heeft groot by ons gedaē/dies
zijn wy vrolick.
4 Heere wendt onse gevanckenisse:als b† ghy
de wateren int c Zuyden zedroocht hebt.
5 d Die met tranen saeyen/sullē met vreuch
den maeyen.
6 e Sy gaen henen eñ weenen/ende dragen
edel zaet:eñ comen met vreuchden/eñ bren
ghen haer Garuen.

Den Cxxvij. Psalm.

1. Desen Psalm vervaet een nutte leere
Dat in Lantregimente eñ Huyshoudinge/
alle menschelicke aenslagen vergeefs zijn/
het en zy dan/ dat sy door Gods segen be-
spoedicht worden/als Salomo leert:Des
Heeren seghen maeckt rijcke.

1 Een Liet Salomo indē hoogen Choor.

SO de Heere a het huys niet en bouwet/
so arbeyden te vergheefs / die daer aen
bouwen/ b so de Heere de Stadt niet en
bewaerdt / so waken de Wachters ver-
gheefs.
2 Het is vergeefs dat ghy vroech opstaet/
eñ daerna lange sittet/ eñ etet uwe broot
met sorghen: want syne vrienden geeft hy
het slapende.
3 c Siet/de kinderen zijn een d† ghave des
Heeren/ende de vrucht des lijfs is een ghe-
schencke.
4 Gelijck als de pijlē inder hant eēs Stercx-
ken/also ghedijen de jonghe ghesellen.
5 Wel dien / die synen koker der selver vol
heeft : die en wort niet tot schanden/wan-
neer sy met haren vyanden handelē inder
Poorte.

Den Cxxviij. Psalm.

1. Inden voorgaenden Psalm leertmen/
dat alle gedijen onser handelinge/slechs vā
Gods segen coemt/ niet door eenige onsēn
arbeyt/vlijt of sorge:also wort hier geleert/
waer denselven segen zy:namelicken/by dē
ghelooviighen/die den Heere vreesen.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.
WEl dien/a die den Heere vreest/ende op a Psa.34.10 ende 112.1
syne weghen gaet.
2 Ghy sult u gheneeren uwer handen Syrach 19 ende 34.17
arbeyt:wel u/ghy hebt het goet.
3 U Wijf sal zijn als een vruchtbaer Wijn-
stock/rontom in uwen huyse:uwe kinderen
als de b† Olijfspruyten/rontom uwer Tafe b† An. Olijf
len henen. tackē/of ge-
4 Siet/also wort ghesegent de man/die den plantede
Heere vreest. Olijboomē.
5 c De Heere sal u segenen wt Zion/dat ghy c Nu.6.24
siet het geluck Jerusalems u leefdaghe.
6 d Ende siet uwer kinder kinderen/ vrede d Job.42.16
ouer Israel. Tobie.14.1 Gen.50.23

Den Cxxix. Psalm.

1. Een ghebedt eñ dancksegginghe daer
Gods wonderbaerlicke weldaden van synē
volcke inne gheroemt worden / dat hy zijn
Kercke int cruyce niet ōcomē en late/ maer
haer allewege bescherme ende onderhoude.

1 Een Liedt inden hooghen Choor.
SY hebben my dicwils ghedronghen van
myner ieucht op:so segghe Israel.
2 Sy hebben my dickwils ghedrongen
van myner ieucht op/doch sy en hebbē my
niet overmocht.
3 De Ploegers hebbē op mynē rugge ghe-
ackert / ende hare voren lanck ghetoghen.
4 De Heere die rechtveerdich is/ heeft der
Godloosena reepen afghehouwen. a Of/touwē
5 b Och dat doch moesten te schanden wor- b Psa.37.2
den/ ende te rugghe keeren alle die Zion c 2 Reg 19.25
gram zijn. Esai.37.27
6 Och dat sy moesten zijn/als het gras op c Of/ kran-
den daken/welck verdorret/eer men het wt disch/of/
plucke. hatisch.
7 Van den welcken de Maeyer zijn handt d of Schoo
niet en vullet/noch de Garvenbinder synē venbinder.
arm vol.
8 Ende die voor by gaen/niet sprekē:De se
geninge des Heeren zy over u:wy seghenen
u lieden inden Name des HEEREN.

Den Cxxx. Psalm.

1. Een gebet eens herten/dat wt voelē
der sonden eñ des toorns Gods over de sō
den verschrocken is. Eñ is hier dat voorne
melicken/dat hy synen sonden niets tegen-
set tet dan Gods enckele barmherticheyt/
ende biddet/dat sy hem wt ghenade verge-
ven worden.
1 Een Liedt inden hooghen Choor.
WT der diepte roepe ick Heere tot u: a Job.9.6 ende 25.4
2 Heere/hoort myn stemme:laet uwe Psa.143.2
ooren mercken op de stemme mijns
smeeckens. b Of/ houdt
3 a So ghy wilt Heere de sonden toerekenē wachte.
Heere wie sal bestaen? c† An. hefti-
4 Want by u is vergheuinghe : datmen u gher dan de
vreese. Wachteers
5 Ick wachte des Heeren/mijn ziele verbey op den dage
det /ende ick hope op zijn woort. raet/ ia dan
6 Mijn ziele b verwacht op dē Heere/ c† vā bewachters
eener morghen wake tot der ander toe. op den dage
7 Israel hope op den Heere : want by den raet.
Heere

Heere is ghenade / ende vele verlossinghe
by hem.

b Esai.43.25 Jerem.33.8

8 b Hy sal Israel verlossen/ wt alle syne son-
den.

Den Cxxxj. Psalm.

1. Stellet zijn exempel voor / ende ver-
maent dat wy inden woorde/ niet in onse
krachten wysheyt of menschelicke gerech-
ticheyt berusten.

1 Een liet Davids inden hoogen Choor.

a Prov.6.17 b Syr.3.22

HEere/ mijn herte en is niet hooveer-
dich/ a ende myne ooghen en zijn niet
stout: b ende en wandele niet in grooten
dinghen/ die my te hooch zijn.

c† An. maer ick sette ende stille mijn ziele als een kint dat gespeent wort by syner moed: mijn ziele is als een gespeet kindt.

2 c† Wanneer ick mijn ziele niet en settede ende
stilde/ so wert mijn ziele gespeent/ als eener
van syner moeder ghespeent wort.

d Psa.115.7

3 d Israel hope op den Heere/ van nu aen tot
in eewicheyt.

Den Cxxxij. Psalm.

1. Een gebet voor de Kercke ende het Rijc-
ke/ datse God beyde beware ende behoude. 11
Settet hier een toesegginge aen/ dat God
met Eede gesworen hebbe/ het Rijcke Da-
vids te behouden/ ende der Kercken in Zion
by te staen.

1 Een liedt inden hooghen Choor.

GHedencket Heere aen David/ ende aen
alle zijn lyden.

a 2.Sa.7.28 1.Para.23.7.

2 a Die den Heere swoer/ ende ghelooefde
den Machtighen Jacobs.

3 Ick en wil niet in de hutte mijns huys
gaen/ noch my op het leger mijns beddes
legghen.

4 Ick en wil myne oogen niet slapen laten/
noch myne ooghenleden sluymeren.

5 Tot dat ick een stede vinde voor den Heere/
ter wooninghe den Machtighen Jacobs.

b Dat is van der seluer stede.

6 Siet/ wy hooren van b haer in Ephrata:
wy hebbense ghevonden op den velde des
Wouds.

7 Wy willen in syne Woonings gaen/ ende
aenbidden voor syne Voetschabelle.

c 2.Pa.6.41. d Dat is/ uwer Heerscappie.

8 c Heere maect d op tot uwer ruste. ghy ende
de Arcke uwer d Macht.

e Exo.28.2. Ephes 6.11.

9 e Uwe Priesters laet hen cleeden met Ge-
rechticheyt/ ende uwe Heylighen hen ver-
heughen.

f† An. aengesichte.

10 Neemt niet wech het f† regiment uws Ge-
salfden/ om uws knechts Davids wille.

g 2.Sa.7.12 1.Par.28.5. Psa.89.30. ende 110.1. Luce.1.32. Actor.2.30

11 De Heere heeft David eenen warachtigen
Eet gesworen/ daer en sal hy hem niet van
wenden: g Ick wil v op uwen Stoel setten
de Vrucht uws lyfs.

12 Ist dat uwe kinderen mijn Verbont hou-
den/ ende myne Getuyghenissen die ick hen
leeren sal: so sullen oock hare kinderen op u-
wen Stoel sitten eewichlick.

h Psa.78.68 ende 87.2.

13 h Want de Heere heeft Zion verkoren/ ende
heeft lust aldaer te woonen.

14 Dit is myn ruste eewichlick: hier wil ick
woonen/ want het bevalt my wel.

i Psa.22.27

15 Ick wil haer spyse segenen/ i ende haer Ar-
men broots ghenoech gheven.

k Esa.61.10

16 Hare Priesters wil ick k met Heyl beclee-
den/ ende haer Heylighen sullen vrolick zijn.

l Luce.1.69. 1.Reg 11.36. ende 15.4. m Mal.3.1. m† An. Lampe. n Dat is het Koninckrijcke.

17 l Aldaer sal opgaen den Hoorn Davids: ick
hebbe mynen Gesalfden een m† Lanteerne
toegherichtet.

18 Syne vyanden wil ick met schanden be-
kleeden: doch over hem sal bloeyen zijn n
Kroone.

Den Cxxxiij. Psalm.

1. Prijs der eendrachte inder Kercken/ ende
in het Rijcke. Vercierdt se dannoch met sup-
perlicke vergelijckinge/ met balsem/ welc-

ke vergelijckinge/ met balsem/ welc- [illegible]

reuck hem wijt wtbreydet/ ende met Hemel-
schen dauwe/ haer landen ende weyden/ door
sonnenbrande verdorret / mede verquickt
worden.

1 Een liet Davids inden hooghen Choor.

a Dz is/ wanneer de Kercke groote heyligeende Wyse / den der armen kleynen Son daer's voren aennemen. Roma.14.1 Syra.25.2. Ephes.4.3. Philip.2.3

SIet a hoe fijn ende lieffelick ist / dat
broeders eendrachtich by malcanderen
woonen.

b Exo.30.22. Levitic.8.12

2 Als den kostelicken b Balsem is/ die van
den hoofde Aarons afvliet in syne gantsche
baert/ die af vliet in zijn kleedt.

c Prov.19.12

3 c Als den dauwe die van Hermon af valt/ op
de Berghen Zions: want aldaer geloeft de
Heere den segen ende het leven/ altoos ende
eewichlick.

Den Cxxxiiij. Psalm.

1. Vermaent de Kerckendienaers/ dat sy
Gods woort vlijtich leeren: want dat is recht
God loven/ ende dat sy stedes voor de Kercke
bidden. Ende hy hangt hier eenen schoonen
wensch aen/ dat God suicke dienaers segene.

a Psa.123.1. ende 125.1. Dani 3.83. b 1.Tim.2.8 Esai.1.15. c Nu.6.24.

1 Een liedt inden hooghen Choor.

SIet/ a loeft den Heere alle knechten des
Heeren/ ghy die staet des nachts inden
Huyse des Heeren.

2 b Heft uwe handen op int Heylichdom/ ende
loeft den Heere.

3 c De Heere seghene v wt Zion/ die Hemel
ende Aerde ghemaect heeft.

Den Cxxxv Psalm.

1. Is by na gelijcken inhouts met den
voorleden/ behalven dat hier de oorsaken toe
gesettet worden/ waerom men den Heere pre-
diken ende loven sal/ want hy vertelt niet al-
leene ghemeyne wonderwercken/ 8. maer
oock bysonderlinge/ ende die desen Volcke
eyghen zijn. Dat hy zijn Rijcke ende dienst
hebbe in Jacob: dat hy zijn Volck verlost
hebbe in Egypten: dat hy hen het lant Ca-
naan ghegeven hebbe/ etc.

a† An. loeft den Heere. b Psa.113.1 ende 134.1.

1 a† Halleluia.

LOeft b den Name des Heeren: loeft ghy
knechten den Heere.

2 Die ghy staet inden Huyse des Hee-
ren/ in den hove des Huys ons Gods.

c Psa.34.9 ende 118.1. ende 136.1 d Deu.4.20 37. ende 10.15. 4.Esd.6.54 e Exo.19.5 1.Petr.2.9.

3 d Loeft den Heere/ c want de Heere is vrien-
delick: lofsinghet synen Name/ want hy is
lieffelick.

4 d Want de Heere heeft hem Jacob vercoren/
Israel tot synen e Eyghendomme.

5 Want ick weet/ dat de Heere groot is/ ende
onse Heere voor alle Goden.

f 1.Sa.3.18

6 f Alles wat hy wil/ dat doet hy inden He-
mel/ op Aerden/ in de Zee/ ende in allen diep-
ten.

g Jer 10.13 ende 51.16. h An. ouder

7 g Die de wolcken laet opgaen vanden eyn-
de der Aerden: die den blixem h met samen den
reghen maecht: die den wint wt heymelicke
plaetsen comen laet.

i Exo.12.29. Psa.78.51. ende 136.10

8 i Die de eerste gheboorte sloech in Egypten/
beyde der menschen ende des Vees.

k Exod.7.8.9.10.

9 k Ende liet syne teeckenen ende wonderen
comen over v Egyptenlandt/ over Pharao/
ende over alle uwe knechten.

l Nu 21 24.35 Deut. 2.31. ende 3.3. m Josu.12.1

10 l Die vele Volcken sloech/ m ende doodde
machtighe Coninghen.

n Deut.3.1. Nu 21 24.35

11 n Sihon der Amoriten Koninck/ ende Og
den Koninck te Basan/ ende alle Koninckrijc-
ken in Canaan,

o Josu.12.6 ende 13.7.

12 o Ende gaf haer lant ten erve/ ten erve synen
Volcke Israel.

13 Heere/ uwen Name duert eewichlick: uwe
ghedachtenisse HEERE duert van ende
voort.

p Deu.32.36 2.Mac.7.6

14 p Want de Heere sal zijn Volck richten/ ende
synen knechten ghenadich zijn.

v Der

a Psa.113.4. Esaie.44.9. ende.46.6. Jerem.10.3. Sapi.13.15. Apoc.9.20. x Psa.135.8.

15 q Der Heydenen Afgoden zijn Siluer en Gout/van menschen handen ghemaeckt.
16 Sy hebben mont ende en spreken niet/ sy hebben ooghen ende en sien niet.
17 Sy hebben ooren ende en hooren niet/ oock en is gheenen adem in haren monde.
18 r Die suicke maken/zijn gelijck also: alle die op sulcke hopen.
19 Het huys Israels loue dē Heere: loeft dē Heere ghy vanden huyse Aaron.
20 Ghy vanden huyse Leui loeft den Heere ghy die den Heere vreest/ loeft den Heere.
21 Ghelooft zy de Heere wt Zion/die te Jerusalem woont. Halelujá.

Den Cxxxvj. Psalm.

1. Een dancksegginghe ghelijcken inhoudes met den voorigen Psalm: want hy vertelt de weldaden Gods in der scheppinge ende die hy sonderlinghen den Volcke Israels bewesen heeft/ende vermaent seal so tot dancksegginghe.

a Psa.105.1. ende.106.1. ende.107.1.
1 Dancket a den Heere/ want hy is vriendelick/ want syne goedertierenheydt duert eewichlick.
b Deu.10.17. Dani.2.47. ende.12.1
2 Dancket den b Gode aller Goden/ want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
3 Dancket den Heere aller heeren want syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
c Judi/13/19. Josu.22.22. Psal.72.18.
4 c Die groote wonderen doet alleene/ wāt syne goedertierenheyt duert eeuwichlich.
d Gen.1.1. Esaie.40.22
5 d Die de Hemelen e ordentlick gemaeckt heeft/ want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
e Dat de Hemelen ende Sterren: sodanen gewissē loop hebben ende met seylen.
† And/met vernust.
f Hiob.38.6. Gen.1.6. Psalm.24.2 Jere.10.12. ende 51.15.
6 f Die de Aerde op het water wtgebreydet heeft/ want syne goedertierenhz duert eewichlick.
g Gene.1.14
7 g Die groote lichten ghemaeckt heeft/ want syne goedertierenhz duert eewicilick
8 De Sonne den dage voor te staen want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
9 De Maen ende de Sterren/ der nacht voor te staen/ want syne goedertierenheyt duert eewichlich.
h Exod.12.29
10 h Die Egypten sloech aen haren eersten gheboorten/want syne goedertierenheydt duert eewichlick.
i Exod.12.37 ende 13.17
11 i ende leydde Israel wt/want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
12 Door een machtighe hant/ende wtghestrechten arme/ want syne goedertierenheyt duert eewelick.
k Exo.14.28 Psalm.78.13 †† And. Riet zee/Roode zee.
13 k Die de †† Schelfzee deylde in twee deelen/want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
14 Ende liet Israel daer door gaen/ want syne goedertierenheydt duert eewichlick.
m Ex.14.28
15 m Die Pharao ende zijn heyr inde Schelfzee stiet want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
n Ex.15.16 17 Psalm.78.53 ende 106.11.
16 n Die zijn Volck leydde door de Woestijne/want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
17 Die groote Coninghen sloech/ want syne goedertierenheyt duert eewichlich.
o Num.21. 24.35. Josu.12.1 4 Esd.1.10
18 o Ende verworgde machtige Coningen/ want syne goedertierenhz duert eewichlic
p Nu.21.24.
19 p Sihon der Amoriten Coninck/ want syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
q Num.21.33 Deut.3.1
20 Ende q Og den Coninck te Basan: wāt syne goedertierenheyt duert eeuwichlick.
r Josu.12.6. ende 13.7
21 r Ende gaf haer lant ten erue/ want syne goedertierenheyt duert eewichlich.
22 Ten erue synē knechte Israel want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
s Jud.2.3.4. etc.
23 s Want hy dachte aen ons/ doe wy onderdruckt waren/want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
24 Ende verlossede ons van onsen vyanden/want syne goedertierenheyt duert eewichlick.
t Psa.104.27 ende.145.15.
25 t Die allen vleessche spijse geeft/want syne goedertierenheyt duert eewichlich.
u Tobi.12.7
26 u Dancket den Gode vandē Hemel/ wāt syne goedertierenheyt duert eewichlich.

Den Cxxxvij. Psalm.

1. Vooraen is een klaghe ouer de Babylonische geuanckenisse/ ende ouermoedige verhooninge der Heydenen/ daerna is een troostinge/dat de selue gheuanckenisse eynden/ ende de vyanden Israels grousamelicken gestraft worden sullen.

a Aent eynde der Koningen en aent eynde der Chronyckē. Hesek.1.1. ende.3.15.
1 Aen a de wateren te Babel saten wy/ ende weenden/wanneer wy aen Zion ghedachten.
2 Onse Harpen hingen wy aen de wilgen/ die daer inne zijn.
3 Want aldaer hieten ons singen/die ons gheuanghen hielden/ ende in onsen huylen/ vrolick zijn: Lieue/singet ons een liedt van Zion.
b Mat.7.6
4 b Hoe souden wy des Heeren liet singen in vreemden landen?
5 Vergheet ick uwer Jerusalem: so worde myner rechter handt vergheten.
c Of/raken
6 Myn tonghe moet aen mynen c gaghel klenen/ so ick uwer niet en gedencke: so ick niet en late Jerusalē myn hoochste vreucht de zijn.
d Jer.49.20 Hesek.25.12. Obad.1.
7 d Heere/gedencket der kinderen Edom aen den daghe Jerusalem: die daer seggen/ Reyn af/ reyn af/ tot haren bodem.
8 Ghy verstoorde dochter Babel: wel dien die v verghelde/ als ghy ons gedaen hebt
e Esai.13.16 Jere.50.1. ende.51.1.
9 e Wel dien/die uwe ionge kinderen neēt ende f † verghrypsse aenden steen.

f † And. verssmettert of/ verplettert/

Den Cxxxviij. Psalm.

1. Een dancksegginge voor het Euangelium ende het Rijcke Christi/ die zijn Kercke hier op aerden in achtinghe heeft ende verlost.

1 Eenen Psalm Dauids.
a Psal.9.1. ende.111.1
Ick a dancke v van gantscher hertē: voor den b Goden wil ick v lof singen.
b Dat is/dē Engelen/ en Gods kinderen.
2 c Jck wil aenbidden tot uwen Heylighen Tempel/ende uwen Name dancken/ voor uwe goedertierenheyt ende trouwe: want ghy hebt uwen Name d † ouer alle dine heerlick gemaeckt door v woort.
c Psalm.5.8.
d † And. en v woort ouer etc. Ghemaecht/
3 Wanneer ick v aenroepe/ so verhoort my ende gheeft myner zielen groote kracht.
4 Heere alle Koningen op Aerden dancken v/dat sy hooren het woort ws mondts.
5 Ende singen op den wech des Heerē/dat de eere des Heeren groot zy.
e Psal.113.5
6 e Want de Heere is hooch/en siet op het nederighe/ende kent den stouten van verre
7 Wanneer ick midden inden angst wandele/so verquickt ghy my/ende streckt uwe handt ouer den toorne myner vyanden en helpet my met uwer rechter handt.
f † An. my alles mijns veerdich maken?
8 Ende de Heere sal f † des een eynde makē om mynent wille: Heere uwe goedertierenheyt is eewich/ g het werc uwer handen wondet ghy doch niet verlaten.
g Hiob.14.16

Den Cxxxix. Psalm.

1. Jn het voorgaēde deel deses Psalms is een dancksegginge voor de scheppinge/ ende wonderlicke regeringhe der Heyligē die in Gods handen/ buyten onse krachten ghedachten ende raedt slagen gansch bestaet. 19. Het ander deel veruatet een ghebedt dat de vyanden des woordts/ die we vertrouwen eygener kracht allerley moetwil

wil eñ stoutheyt pleghen/omcomen/eñ hy
in Gods woort behouden worde.

a Psa.7.15. 1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
HEere/ ghy doorgrondet my/a eñ kent
my.

b Job.42.1. 2 Jc sitte ofte sta op/so weet ghy het:
Spre.43.4. b ghy verstaet myne ghedachten van verre.
c Pro.20.24 3 c Jck ga ofte ligge so zijt ghy om my/ eñ
Jere.10.23. siet alle myne weghen.
4 Want siet/daer en is geen woort op my-
ner tonghen / dat ghy Heere niet alles en
d† And. stel weter.
let my ach- 5 Ghy d† beschickt het/ wat ic voor ofte na
ter eñ voor. doe ende houdet uwe hant ouer my.
6 Sulcke bekentenisse is my te wonderlick
ende hooch: ick en can het niet begrijpen.
e Sap.16.15 7 e Waer sal ick henen gaen voor uwen Gee-
Job.13.2. ste? ende waer sal ick henen vlieden/ voor
uwen aenghesichte?
f Amos.9.2 8 f Voer ick inden Hemel/so zijt ghy daer:
Jere.23.23. bedde ick my inder Hellen/siet/so zijt ghy
ooch daer.
9 Name ick vleugelen des dagheraets/ eñ
bleue in de uterste Zee:
10 So soude my doch uwe hant aldaer ley-
den/ende uwe rechterhant my houden/
11 Sprake ick: Duysternissen meugen my
bedecken:so moet den nacht oock licht om
my zijn.
12 Want oock de duysternisse en is niet duy
ster by v/ende den nacht lichtet als den dach
duysternisse is als het licht.
g Jer.17.10 13 g Want ghy hebt myne nieren in uwer ge-
welt:ghy waret ouer my in moeders lijue
14 Jck dancke v daer voor dat ick wonder
h Apoc.15.3 baerlick gemaeckt ben: h wonderbaerlick
zijn uwe wercken/eñ dat bekent mijn ziele
wel
15 Mijn gebeente en was v niet verborgen/
doe ick int verborgen ghemaect wert:doe
† Dat is/diep ick ghebeeldet wert i onder in der Aerden.
in moeders 16 k Uwe ooghen sagen my/doe ick noch on
lijue. bereydet was:ende alle l† daghen waren in
k Jerem.1.5 uwen boeck gheschreuen/die noch worden
l Dat is. hoe souden/ende derseluer noch gheen daer en
langs ick le- was.
uen soude/ dat 17 Doch hoe costelick zijn voor my. God u-
wistet ghy/ we ghedachten: hoe is harer so een groote
eer ic begost sommer
te leuen. 18 Soude ickse tellen/so soude harer meer zijn
† An. myne dan des zants: wanneer ick op wake, ben
leden waren ick noch by v.
als in uwen 19 Och God dat ghy doodedet de Godloo-
boec geschre sen eñ de Bloetgierighen van my wijcken
uen/hoewel moesten.
sy lagen daer 20 Want sy spreken van v lasterlick/eñ uwe
na gestaltet vyanden verheffen hen sonder oorsake.
werden/ en- 21 Jck hate doch Heere die v haten/eñ het
de etc. verdriet my op haer / dat sy hen teghen v
setten.
22 Jck haetse in rechte ernste : daerom zijn
m Psa.26.2. sy my vyant.
23 m Doorsoect my God/eñ ondervint mijn
herte:proeft my ende ondervindt/ hoe ick
het meyne.
24 Ende siet/oft ick op boosen wege ben:eñ
leyt my op den ewighen wech.

Den Cxl. Psalm.

1. Een ghebede teghen de vyanden der
Kercken die niet alleen schadich en zijn in
dien/dat sy de heylsame leere menigherley
wijse verhinderen /maer oock met tyran-
nie ende ghewelt/die sy met hefriger woe
dicheyt aenrichten. Biddet derhaluen/ dat
de Godvreesende behouden worden/eñ de
Godloosen door haer eyghene aenslaghen
omcoemen. Alsmen sulcks ghemeynlick
siet:want de Heere is Richter op Aerden.

1 Eenen Psalm Dauids voor te singhen.
2 VErlost my Heere vanden quaden men-
schen/behoet my vanden a wreuelighen a Of/stoute
lieden. moetwillige
3 Die boosheyt dencken in haren herten/eñ geweltdadi-
dagheliex krijch aenrichten. ghe.
4 b Sy scherpen haer tongen/als een Slan b Psa.10.7.
ghe: Adderen verghift is onder haer lippen. ende 14.3.
Sela. Rom.3.14.
5 Bewaert my Heere voor der handt der
Godloosen/ behoet my voor der wreuelen
lieden / die mynen ghanck dencken om te
stooten.
6 De hoouerdige c leggen my stricken/eñ c Psa.35.7.
breyden my zeelen wt ten nette /ende stellen 141.9.
my vallen aenden wech. Sela. Jere.18.22
7 Jck daerenteghen segghe tot den Heere: Ghy
zijt myn God / Heere verneemt de stemme
mijns smeeckens.
8 Heere Heere mijn Stercke hulpe: ghy be-
schermet mijn hooft ter tijdt des strijdts.
9 Heere/laet den Godloosen zijn begheeren
niet:stercket synen moetwille niet:sy mochtẽ
hen des verheffen: Sela.
10 d Het ongheluck daer van myne vyanden d Psa.7.17
raet slaghen /e moet op haren kop vallen. e Eccle.10.4
11 Hy sal stralen ouer haer schudden/ hy salse Prou.26.27.
met vyere diep in de Aerde f slaen/dat sy nem Spre.28.2.
mermeer niet op en staen. † Heete/ 7 ?
12 Eenen boosen mont en sal gheen gheluck Vieren eñ
hebben op Aerden: een wreuelich boos men- voud slase in
sche/sal veriaecht ende ghestort worden. de Aerde: als
13 f Want ick weet/ dat de Heere sal des el- inde Roode
lendighen sake/ende des armen recht wt- Zee.
voeren. f Psa.10.18.
14 Oock sullen de Rechtueerdige uwen Name
dancken/ende de vromen sullen voor v aen
ghesichte blijuen.

Den Cxli. Psalm.

1. Een noodich gebet daer hy tweederley
in biddet. Ten eersten/dat hy in heylsamer
leere behouden worde. 7. daerna dewijle het
cruyce den gheloouigen allewegen volget/ so a Exo.30.7.
biddet hy om verlossinge/ So wort de Kerc Apocal.8.4
ke allenthaluen afgemaelt/dat sy in commer b Nu.28.4.
eñ menigerley ellende is in deser Werelt. c Spr.22.3.
b Psa.27.2
1 Eenen Psalm Dauids. Prouer.9.8.
ende 15.31.
HEere ick roepe tot v / haest v tot my/ nde 25.12.
verneemt myn stemme/wanneer ick v e† And. eñ
aenroepe. het sal my
2 Mijn gebet moet voor v deugen/als een een vrientscap
a Rooc offer/ mijn handen opheffen/ als een zijn: hi stras
b Auontoffer. se my/eñ het
3 c Heere/behoet/mynen mont/eñ bewaert sal my een we
myne lippen. nemelicken
4 Neycht mijn herte niet op wat quaets/eñ balsem zijn:
Godloos wesen te voeren met den Quaetdoe- het sal mijn
ders:dat ick niet en ete dat hen belieft. hooft niet ver
5 b De rechtueerdige sla my e† vrientelicken/ broeken/ ick
eñ straffe my: dat sal my so wel doen als eenen ick wil noch
balssem op mynen hoofde : want ick bidde voor hare
alleweghe/dat sy my niet schade en doen. boosheyt bid-
6 Hare f† Leeraers moeten gestortet worden/ den.
ouer eenen Rotzsteen: so salmen aen mijn lee f† An. Rich
re hooren/ dat sy lieffelick zy. ters.
7 Onse beenderen zijn verstroyt totter Helle g† An. Gont
toe/als eener het g† landt verscheurt ende verhouwet
verwoelet. eñ verklieft
8 h Want op v Heere Heere sien myne oo- op den velde.
ghen/i ick betrouwe op v/en verstoot mijn h Psa.123.2.
ziele niet. i Psalm.7.1
9 k Bewaert my voor den strick/ die sy my ende 31.1.
ghelepdt hebben/ ende voor der vallen der ende 71.1.
quaetdoenders. k Psa.35.7.
De ende 57.7.

l Psa. 9.16. ende 35.8. Prou. 26.27 Syra. 28.2. a 1. Sa 24.4 Susan. 62. Dan. 6.44.

10 Del Godloosen moeten in haer eyghen
Net vallen met malcanderen/ Ick daerent-
teghen alle weghe voor bij gaen.

Den CXLII. Psalm.

1. Wat desen Psalms inhoudt zy/ leert
den tijtel: ende wort bequamelicken ghe-
beden teghen de vyanden der Kercken, en-
de hare veruolghers.

1 Een onderwijsinghe Dauids te bidden/
a doe hy in den kuyl was.

b Psa. 77.2

2 Ick b schreye tot den Heere met mijner stem-
men / ick smeecke den Heere met mijner
stemmen.
3 Ick schudde mijn reden voor hem uyt/ en
de vertoone voor hem mijnen noodt.
4 Wanneer mijnen gheest in angsten is: so
c † neemt ghy v mijner aen: d sy leggen my
stricken op den wech daer ick op ga.
5 Schouwet ter rechter handt / ende siet/
daer en wil my niemant kennen: e ick en
kan niet ontvlieden, niemant en neemt hē
mijner zielen aen.
6 Heere tot v schreye ick/ ende segge: f Ghy
zijt mijn Toeuersicht: g mijn deel inden lan
den der leuendighen.
7 Merckt op mijn klaghe/ want ick worde
seer gheplaecht: verlost my van mijnen ver
uolghers, want sy zijn my te machtich.
8 Voert mijn ziele uyt den h kercker / dat
ick dancke uwen Name: de rechtueerdighe
sullen hen tot my vergaderen/ wanneer ghy
my wel doet.

c † And. be-kēt ghy my nen wech. d Ps. 140.6. ende 141.9. Jere. 18.22. Spr. 24.16 e Jere. 25.35 f Psa. 13.9. g Psa. 16.6 ende 73.26. Trens. 3.24. h Dat is/ Uyt de Noot: ende angst/ daer ick in geuan ghen ben.

Den CXLIII. Psalm.

1. Een ghebedt om vergheuinghe der
sonden: ende dewijle deselue hare vyanden
heeft/ namelicken den Satan/ die tot ver-
twijffelinge drijft/ ende Leeraers/ die op de
Wet ende wercken wijsen: so biddet hy op
Gods waerheydt ende gherechticheydt/
verhoort te worden. Waerheyt is/ dat God
ghelooft/ hy wille de Godureesende verhoo
ren: gherechticheydt/ dat hy van onrecht-
ueerdighen rechtueerdighe maecke / ende
hen de sonden vergheeft om Christi wille.

1 Eenen Psalm Dauids.

a Psa. 102.2

Heere verhoort mijn gebet: a verneemt
mijn smeecken om uwer waerheydt
wille: verhoort my om uwer gherech-
ticheyt wille.
2 b Ende en gaet niet int Gerichte met u-
wen knechte: c want voor v en is gheen le
uendich mensche rechtueerdich.
3 Want de vyant veruolcht mijn ziele / eñ
d † verslaet mijn leuen ter Aerden: hy leyt
my int duyster/ als de dooden inder Werelt.
4 Ende mijnen geest is in my geangstet:
mijn herte is my in mijnen lijue verteert.
5 e Ick ghedencke aen de voorleden tijden:
ick spreke/ van alle uwe daden/ ende segge
van de wercken uwer handen.
6 f Ick breyde mijne handen uyt tot v: g
mijn ziele dorstet na v/ als een dorre landt.
Sela.

b Exo. 34.7 c Hiob. 4.17 ende 25.4. Psa. 130.3. Eccle. 7.21 Nahu. 1.3. 4 Esd. 8.35. 1. Joa. 1.8. d † An. slaet ontwee. e Psa. 77.7 f Psa. 63.2. g Psa. 42.3. ende 63.2.

7 Heere verhoort my in korten/ mijnen geest
vergaet: verberecht v aensicht niet van my/
dat ick niet ghelijck en worde dien / die in
de kuylen varen.
8 Laet my h vroech hooren v genade/ i want
ick hope op v: doet my kont dē wech: daer
ick op gaen sal/ want my verlangt na v.
9 Verlost my mijn God van mijnen vyan-
den: tot v hebbe ick toeuluchte.
10 Leert my doen na uwen welbehagē/ want
ghy zijt mijn God: uwen goeden Geest ley-
de my op effener bane.
11 Heere verquicke my om uws Naems wil
len/ leyt mijn ziele uyt der noot/ om uwer ge-
rechticheyt wille.
12 Ende verstoort mijne vyanden/ om u-

h Dat is/ Haest eñ by tijden/ niet spade noch lanckfaem. i Psa. 25.1.

wer goedertierenheydt wille/ ende brenght
om/ alle die mijn ziele beangsten/ k want ick
ben v knecht.

k Sap. 9.5. Psa. 116.16

Den CXLIIII. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm/ daer hy God
inte ghelijck dancket/ ende biddet voor het
Rijcke ende de Kercke teghen alle vyanden/
oproerische lieden/ ende valsche Propheten.
3 Ende veruatet een sonderlinghe a aen-
moedinghe/ dat hy hem verwondert/ dat
God teghen den ondanckbaren ende boosē
menschen so goedich ende weldadich zy. Hee
re seydt hy wat is de mensche, dat. etc.

a Griecx/ pathos.

1 Eenen Psalm Dauids.

Ghelooft zy de Heere / mijnen b Troost/
c die mijne handen leert stryden / ende
mijne vuysten kryghen.
2 d Mijne Goedertierenheydt ende mijne
Burcht mijn Beschuttinge/ eñ mijn Verlos
ser/ mijnen Schildt/ op dien ick betrouwe/
dien mijn Volck onder my dwinghet:
3 e Heere, wat is de mensche: dat ghy sijner
aennemet? ende des menschen kint, dat ghy
hem so achtet:
4 De mensche is doch ghelijck als niets: f sij
nen tijt vaert daer henen als eē schaduwe.
5 Heere neycht uwe Hemelen/ ende v aert
af/ tast de Berghen aen dat sy roocken.
6 g Laet blixemen/ ende verstrooytse/ schiet u
we h † Stralen/ ende verschricktse.
7 Sent uwe hāt vander hoochde/ ende ver-
lost my: ende i verlost my van groote waterē
vander handt der n vremder kinderen.
8 Welcker l † leere is geen nutte/ ende hare
wercke n zijn valsch.
9 God/ ick wil v een nieuwe liedt singhen:
ick wil v spelen op den Psalter van tien sna
ren.
10 Die ghy den Coninghen de ouerwinnin
ghe gheeft ende verlosset uwen knecht Da
uid / vanden Moordersche sweerde des
Boosen.
11 Verlost my ooch ende beschermt my van-
der hant der vremder kinderen: welcker
leere en is gheen nutte/ ende hare wercken
zijn valsch.
12 m Dat onse sonē opwassē in harer ieucht
als de planten, ende onse dochteren/ als de
uytghehouwen n Ackeners / ghelijck als
de Paleysen.
13 Ende onse kameren vol zijn/ die uytgeuen
komen eenen voorraet na den anderen: dat
onse schapen draghen duysent / ende hon-
dert duysent/ op onsen Dorpen.
14 Dat onse Ossen vele arbeydts voortbren
gen: dat geen o † schade/ geen verlies/ noch
p klaghe op onsen straten en zy/
15 q Wel den Volcke / dien het also gaet:
doch wel dien Volcke/ diens de Heere een
God is.

b Hort of Borze/ c Psal. 18.35 2. Sa. 22.35. d Psa. 18.3. e Psal. 8.5. Job. 7.17. Sapi. 2.5. ende 5.9. f Hiob. 8.9. ende 14.2. 1. Par. 30.15 g Dat is Laet een mael donde ren/ eñ slaet daer in. h † An. pijlē i Of helpe my uyt k Dat is/ die niet recht Gods kinderē zijn int geloove/ maer hebbē alleen dē na me ende schijn. l † An. mont spreect ijde-le dingen/ eñ haer rechter hant is een valsche rech terhandt. m Also spre-ken eñ wen ken die op God niet en bouwē: als de rijcke mā int Euange lie Luc. 12. Capittel. n Springh-bouwen oft ouersprongē o † And. in breucken/ gheenen ver looppen noch etc. p Dat is/ Dat ons geen onge-ual siecte of plaghe en treffe/ maer alles ghe noech heb ben/ seker ende vrolic in aller vol heyt leuen/ q Psa. 33.12

Den CXLV. Psalm.

1. Eenen schoonen Psalm / daer hy een
dancksegginghe inne veruatet / voor het
Rijcke Christi/ dat het zy een Rijcke der bar
mherticheyt ende genade/ 12. daertoe een
eewich Rijcke/ 14. daerin de Veruallen op
gherichtet/ 18. de Bidders verhoort/ 19.
ende die in vare ende kommer zijn / ghene-
geert/ beschuddet ende beschermt worden:
dit zijn voornemelicke weldaden/ dier men
int Rijcke Christi ghenietet in desen leuen.

1 Eenen lof Dauids. Aleph.
Ick wil v verhooghen mijn God ghy Co-
ninck/ ende uwen Name louen altoos eñ
eewichlick.
2 Beth. Ick wil v daghelicx louen: ende
uwen Name roemen altoos eñ eewichlick

Gimel

3 Gimel. a De Heere is groot ende seer
loffelick ende syne grootheyt is b) onwt=
sprekelick.
4 Daleth. Kindts kinderen sullen uwe
wercken prijsen/ende van uwer ghewelde
segghen.
5 He. Ick wil spreken van uwen heerlicke
schoonen Prale, ende van uwen Wonde=
ren.
6 Vau. Datmen sal spreken van uwe heer
licken Daden / ende datmen vertelle uwe
Heerlichheyt.
7 Zayn. Datmen prijse uwe groote goe=
dertierenheyt/ende uwe Gherechtichheydt
roeme.
8 Heth. c Ghenadich ende barmhertich is
de Heere geduldich ende van grooter goeder
tierenheyt.
9 Thet. De Heere is alleen goedich/ende
ontfermt hem ouer alle syne wercken.
10 Jod. Alle uwe wercken Heere sullen v
dancken/ende uwe Heylighen v louen.
11 Caph. Ende de eere uwes Coninckrijcx
roemen ende van uwer ghewelde spreken.
12 Lamed. Dat den menschen kinderen v
ghewelt cont worde/ende de eerlicke Pracl
uwes Coninckrijcks.
13 Mem. d V Rijcke is een eewich Rijcke
ende uwe Heerschappie e) duert voort en=
de voort.
14 Samech. f De Heere behout alle die daer
vallen/ende recht et op alle die neder gesla
ghen zijn.
15 Ain. g Aller ooghen h wachten op v/ ende
ghy gheeft hen hare spijse te syner tijdt.
16 Pe. Gy doet uwe hant op/ ende veruullet
alles wat leuet/met i welgheuallen.
17 Zade. De Heere is rechtueerdich in alle
syne wegen/ende heylich in alle syne werc
ken.
18 Coph. k De Heere is na by allen die hem
aenroepen/allen die hem met trouwe aenroe
pen.
19 Resch. l Hy doet wat de Godvreesende be
geeren/ende hoort haer schreyen/ende hel
pet hen.
20 Schin. De Heere bewaert alle/die hem
lief hebben/ende sal verdelghen alle God=
loosen.
21 Tau. Mijne mont sal des Heeren lof seg=
gen:ende alle vleesch loue synen heylighen
Name/altoos/ende eewichlick.

a Psa. 69.4. Syr 43.41. b) Gan. ongrondeerlick.
c Exo.34.6. Psa.86.15. ende 103.8. ende 116.5. Jone.4.2. Joel.3.13. 2.Esd.9.17.
d Psa.45.7. e) An. voort ende na.
f Psa.34.20 ende 37.24. Prou.24.16
g Ps.104.27 h Of. hebbe achtinge op v/ ende verbeyden.
i Dat is/genoech ende sat/dat sy een welgeuallen daeraen hebben mogen: hoe wel de gierige wat anders soeckt.
k Deut.4.7.
l Joan.15.7. 1 Joa.3.22. Mat.18.19 Marc.11.24

Den Cxlvj. Psalm.

Is ghestelt in inhouts met den voorgaen den Psalm:want hy vertelt Gods goeder= tierenheyt/dat hy aller dingen Schepper zy/dat hy syne geloofte houdet/ons vpstaet beschermt/verlosset/de sonde vergeeft/de Ellendighen ende verlatenen helpt/etc. Ende heeft een schoon tegensette/vertrouwens/ op menschen ende op sodanigen God/dat ghenes/gantsch onnutte ende vergheefs/ maer dit ghewisse ende onbedriegelick zy.

1 Halelupa.
Loeft a den Heere myn ziele.
2 Ick wil den Heere louen/so langhe
als ick v leue/ende mijnen Godt loffsin=
ghen/dewijle ick hier ben.
3 Verlatet v niet op de Vorsten: sy zijn men=
schen/die en connen ymmers niet helpen.
4 Want des menschen geest moet daerna/
ende hy moet weder tot Aerde worden:als dan
zijn verloren alle zijn aenslaghen.
5 Wel dien/welckers hulpe de God Jacobs
is/welckers hope op den Heere synen God
staet.
6 b Die Hemel/Aerde/Zee/ende alles wat
daerinne is gemaect heeft:die geloone hout
eewichlick.
7 Die recht doet dien/die gewelt lijden/die
e de hongerige spijst:de Heere verlost de ge=
uanghenen.
8 f De Heere maect de Blinden siende g de
Heere rechtet op/die nedergeslagen zijn/de
Heere heeft lief de Rechtueerdighe.
9 h De Heere bewaert de vremdelinghen ende
Weesen i ende behout de Weduwen/ende keert
terugghe den wech der Godloosen.
10 De Heere is Coninck eewichlick: b God
Zion/voort ende voort. Halelupa.

a Psa.103.1 ende 104.1.35 b Psa.104.31 Die op men= schen hoopt/ dien feylen sy ne aenslagen/ ende is vergheefs. Psalm.118. c) An. Jaop geenen men= sche.
b Act.14.15. Psa.115.15. ende 124.8. Apoc.14.7.
e Vet.14.
f 2.Par.33.11 g Tob.11.15. Joan.9.7.
h Deu.10.18 Psal.68.6.
i Prou.1..25 hy draeyt het teghenspel met hen.

Den Cxlvij. Psalm

1. Een dancksegginge voor de weldaden Gods/geestelicken ende lyffelicken/die hy met vreeden woorden vertellet.

1 Loeft den Heere/want onsen God louen/
dat is een costelick dinck:sulcken lof is
kostelick ende schoon.
2 a De Heere bouwet Jerusalem/ende breu
ghet te samen de b) veriaechde in Israel.
3 c Hy heelet/die eenes gebrokenen herten zijn/
ende verbint hare smerten.
4 d Hy tellet de Sterren ende noemtse alle met
namen.
5 Onse Heere is groot/ende van grooter cracht/
ende is e) onbegrijpelick als hy regeert.
6 f De Heere richtet op de Ellendige/ ende
stoot de Godloosen ter Aerden.
7 g Singhet een om den anderen den Heere
met dancke/ende loeft onsen God met Har=
pen.
8 h Die den Hemel met wolcken bedecket/ende
geeft regen op Aerden/i die het gras op de
Berghen wassen laet.
9 Die den Vee zijn voeder geeft/k den ion
ghen Rauen/die hem aenroepen.
10 l Hy en heeft gheenen lust aen der stercke
des Peerts/noch een welgheuallen aen ye=
mants beenen.
11 De m Heere heeft een welgheuallen aen dien/
die hem vreesen/ die op syne goedertieren=
heyt hopen.
12 Prijst Jerusalem den Heere/loeft Zion/u=
wen God.
13 Want hy maket vaste de grendelen uwer
Poorten/ ende seghent uwe kinderen daer
binnen.
14 Hy schaffet uwen lantpalen vrede/ende verf
sadicht v met der bester tarwen.
15 n Hy sendet syne rede op Aerden/zijn woort
loopt snelle.
16 Hy o gheeft sneeu als wolle/hy strayt den
Rijm als asschen.
17 Hy worpt synen hagel als beten:wie kan
blijuen voor synen p vroste?
18 Hy spreket/ so versmelt het:hy laet synen
wint waeyen/so loopt het op.
19 q Hy doet Jacob cont zijn Woort/Israel
syne Wijsen ende Rechten.
20 So en doet hy geenen Heydene/noch en
laet hen niet weten syne Rechten. Halelupa.

a Apoc.21.2 Tobie.13.12 b) And. ver stroyde.
c Esa.57.13. ende 61.1. ende 66.2.
d Esa.40.26 4.Esd.16.57 e) An. syne verstandenis= se en is geen ghetal.
f Luce. 1.52.
g Psa.104.14 h Job.36.27 i Psa.104.14
k Job.39.3 Luce.12 24.
l Judit.9.15.
m Psa.149.4 Prou.11.24.
n Gene.1.3. Psalm.33.9.
o Job.37.7.
p Dat is/ hy maect sulcken ter ende vorst/darmen vyer moet hebben:ende niemant en can de andere daervoor blijuen.
q Deut. 4.8

Den Cxlviij. Psalm.

1. Een vermaninge tot dancksegginge voor alle schepselen Gods / daer God syne goedertierenheyt ende macht inne vertoont/ dat wy leeren, so eenen goedigen ende machti gen God/in allerley vare ende noot vertrou= wen ende hem vreesen.

1 Halelupa.
Loeft ghy a) Hemelen den Heere: loeft
hem inder hoochde.
2 Loeft hem alle zijn Engelen:loeft hem
alle syne Heyren.
3 b Loeft hem Sonne ende Mane:loeft hem
alle lichtende Sterren.

a) And. van den Hemelen Psal.69.35.
b Dan.3.63 Psa.103.20

Loeft

a And. al al len zyden.
b Dan.3.58.
c zyn woort dat is/ wat hy wil.
Psalm 33.9.
Genes.1.1.
Judit.16.17
d Esd.16.56
f Dan.3.66.

4 Loeft hem ghy Hemelen en allenthalnen/ ende v de wateren die bouen aenden Hemel zyn/
5 Die sullen louen den Naeme des Heeren: want hy c ghebiedt/ so wordt het gheschapen.
6 Hy onderhoutse altoos ende eewichlick: hy ordineertse/ dat sy niet anders gaen en moeten.
7 Loeft den Heere op Aerden / ghy Walvisschen ende alle diepten:
8 f Vyer Haghel/ Sneeu en Damp/ Stormwinden die zyn Woordt wtrichten.
9 Berghen en alle cleyne Bergen/ Vruchtbare Boomen/ ende alle Cederen.
10 Dieren ende alle Vee. Ghewormte ende Voghelen.
11 Ghy Coningen op Aerden/ ende alle Lieden / Vorsten ende alle Richters op Aerden.
12 Jongelinghen en Maeghden/ de Oude met de Jonghen/
13 Sullen louen den Name des Heeren: want synen Name alleene is hooch: syn lof gaet so wijdt als Hemel ende Aerde is.

g Psa.145.10

14 Ende hy verhoocht den Hoorne zyns Volcks: g alle syne Heylighen sullen hem louen/ de kinderen Israels/ het Volck dat hem dient. Halelupa.

Den CXLIX. Psalm.

1. Een vermaninghe ter danckseggingen voor der genade die ons inden Euangelio vooghedraghen wort Dat God een welbehaghen hebbe aen synen Volcke: dat is/ dat hy niet toorne/ maer wt ghenade de sonden vergeue. Item dat hy de Kercke/ onder den cruyce in deser Weerelt/ bescherme also dat sy in het woort de ouerhandt behoude/ Coninghen ende Volcken verootmoedicht dat sy den Euangelio ghehoorsaem worden: want dat zyn de banden ende Kerckers / daer de menschelicke vernuft mede bedwonghen wordt.

a Esa.42.10
Judit.16.17

1 Halelupa.
2 Singhet den Heere een nieuwe liedt: h de Gheineynte der Heylighen sal hem louen.
3 Israel verheuge hem diens/ die hem ghemaeckt heeft: de kinderen Zions zyn vrolick ouer haren Coninck.

b Psa.105.4

4 Sy sullen louen synen Name b in reyen/ met Tamboryuen en Harpen sullen sy hem spelen.

c Psa.147.11

5 c Want de Heere heeft een welbehaghen aen synen Volcke/ hy helpt den ellendigen heerlick.
6 De Heyligen sullen vrolick zyn/ en prijsen ende roemen op haren legheren,

d And. een tweesnidich sweert.
Hebre.4.12.

7 Haren mondt sal God verhooghen/ ende d sy sullen scherpe sweerden in hare handen hebben.
8 Dat sy wrake oeffenen onder de Heydenen/ straffe onder den Volcken.
9 Hare Coningen te binden met ketenen/ en hare Edelen met ysren veteren.

e Deu.32.41
f Joan.16.8

10 e Dat sy hen doen het recht daer van gheschreuen staet: f suicke eere sullen alle syne Heylighen hebben. Halelupa.

Den CL. Psalm.

1. Een vermaninghe ter danckseggingen/ die hy niet op eenerley wyse bewesen hebben en wil daerom dat der weldaden Gods on der de Wet aen den Volcke Israels ende nu int Nieuwe Testament aen der Kercke so vele ende deselue so groot ende voorbondich zyn: Dat heet dan het Euangelium prediken/ God predike/ en daer by onse danckbaerheyt sonder alle huychelic betuyghen.

† And. Firmament.

1 Halelupa.
Loeft den Heere in synen Heylichdom: loeft hem inder † Vasticheydt synder macht.
2 Loeft hem in synẽ Dadẽ/ loeft hem in synen grooter Heerlickheyt.

a And. Lupe ten.
b 2.Sa.1.14
Psa.149.3.

3 Loeft hem met Basuynẽ/ loeft hem met a Psalter ende Harpen.
4 Loeft hem met Tamborijnen/ en b Reyen/ loeft hem met Snaren ende Pypen.
5 Loeft hem met hellen Cymbalẽ/ loeft hem met welklinckenden Cymbalen.
6 Alles wat adem heeft/ loue dẽ Heere. Halelupa.

Salomon.

Argument.

Aengaende Salomon/ van hem is geschreuen in het eerste boeck der Koninghen/ in het vierde Cap. dat hy ghesproken heeft drij duysent Parabolen/ ende zyn Gesanghen waren in ghetale vijf duysent. Maer alle dese dingen en zijn tot onse handen niet gecomen. Hy heeft in zyn Hof sommighe goede heylige ende wyse persoonen gehadt/ die gemeynsaemlick met hem leefden/ ende hebben wt alle dat Salomo gemaeckt hadde versamelt dat nutst was/ ende so veel als ons goet ende voordetlick was/ na de goetheyt ende voorsieninghe Gods heeft gheacht ons nut te syne: ende hebbent ghestelt in drij boecken.

Het eerste is ghenoemt Prouerbiorum/ ofte der Spreucken boeck. Want hy stelt daer ghemeyne sententien ende redenen/ welcke wel cort zyn/ maer zyn oock scherpsinnich ende seker/ ende dienen velen persoonen/ ende tot velen dinghen. Met dese sententien bewijst hy de waerheydt ende de leughenen/ het goede ende het quade : datmen het voordt te soecken / ende datmen het voort te vlieden. Hy gheeft oock hier ende daer vermaninghen ende raden.

Prouerbia:
Spreucken Salomonis.

Dat Eerste Capittel.

1. Vrucht/ deucht en kracht des Godlicken woordts/ met eener waerschouwinghe voor der boosen veruoeringe. 2: Verachtinge Godlicker wijsheyt/ 26 beladet de roeckeloose lieden met allerley ongheluck ende verderuinghe.

Prouerbiorum Cap. I.

a 1.Tim.3.16
b Of zedinghe.

1 Dit zyn de Spreuckẽ Salomonis/ des Coninckx Israel / Dauids soons.
2 a Te leeren Wysheydt/ b Tucht/ ende Verstant:
3 Kloeckheyt/ Gherechticheyt/ Recht ende Billickheyt.

c Psa.19.8

4 c Dat de onbesinnede cloeck/ ende de jonghelinghen vernustich ende voorsichtich worden.
5 Wie wijs is / die hoore toe/ ende betere hem: ende wie verstandich is / die laet hem raden

6 Dat hy versta de spreuken en hare bedie
dinghe/ de leere der Wysen/ ende hare vp
sprecken.
7 De vreese des Heeren/ is eē d beginsel te
leeren: de Roeckeloose verachten Wysheyt
ende Tucht.
8 Mijn kindt/ luystert der tucht ws Va-
ders/ ende en verlaet het gebot uwer Moe
der niet.
9 Want sulcx is een schoone vercieringe u-
wen hoofde/ ende een gulden kleynoot aen
uwen halse.
10 Myn kint/ wanneer v de boose Boeuen
locken/ so en volcht niet.
11 Wanneer sy seggen: f Gaet met ons: wy
willē op bloet loeren/ eñ den onschuldigen
sonder oorsake nastellen.
12 g Wy willen se leuendich verslindē/ als de
Helle/ ende de vromē als die onderwaerts
varen inden kuyle.
13 Wy willen groot goet vinden: wy willē
onse huysen met roof vullen.
14 Waget met ons: wy willen eenē buydel
te samen hebben.
15 Myn kint/ en wandelt dē wech niet met
hen: weert uwe voeten van haren pade.
16 h Want hare voeten loopen tē boosen/ eñ
haesten hen bloet te vergieten.
17 Want het is vergeefs/ i het nette wtwer
pen voor de ooghen der Voghelen.
18 Ooch loeren sy selue onder malcanderen
op haer bloet/ eñ deen stelt den anderē na
den leuen.
19 Also doen alle kr gierige/ dat een dē ande
ren het leuen neeme.
20 l De wijsheyt claecht daer buyten/ eñ laet
haer hooren op de straten.
21 Sy roept inder deure voor aē der poorte/
onder den Volcke: sy spreect hare woorden
in der Stadt.
22 Hoe lange wilt ghy onbesinneden/ onbe-
sinnet zijn/ ende de bespotters/ lust tot spot
terie hebben/ ende de roeckeloose de leere
haten?
23 Keert v tot myner straffe: siet/ ick wil v
wt seggen mynē Geest/ ende v myne woor
den kondt doen.
24 m Dewyle ick dan roepe/ eñ ghy weygert
v/ ick recke myne hant wt/ eñ niemandt en
achtet daerop/
25 Ende laetet varē alle mynen raet/ ende en
willet myner straffen niet.
26 So wil ick oock n lachen/ in uwē ongeual
le/ ende v bespotten/ wanneer daer koemt/
dat ghy vreest.
27 Wanneer ouer v comt/ als eenen storm/
dat ghy vreest/ ende uwen ongeual als eē
onweder: wanneer ouer v angst ende noot
coemt.
28 o Dan sullē sy my roepen/ doch ick en sal
niet antwoordē: sy sullen my vroech soeckē
ende niet vinden.
29 p Daerom dat sy haetteden de leere/ eñ en
wouden de vreese des Heeren niet hebben:
30 Wouden mijns raets niet/ ende lasterden
alle myne straffe.
31 So sullen sy oock eten vanden Vruchtē
hares weechs/ ende van haren raede sat
worden.
32 Dat den onbesinneden lustet/ dat doot se
ende der Roeckeloosen gheluck brenght se
omme.
33 q Wie my daerentegen luystert/ die sal se-
ker blyuen/ ende ghenoech hebben/ eñ geen
ongheluck vreesen.

b Dz is/ wie wel leerē wil die moet ten eerstē God vreesende zijn: maer wie God kleyn acht/ die en vraecht oock na geē wijsheydt/ eñ en lydt gheen straffe noch tucht.
Psa. 111. 10
Proue. 9. 10
Syr. 1. 16. 25
Iob. 28. 29
e Psa. 37. 1.
f Esai. 29. 21
g Psa. 124. 3
h Pro. 6. 18
Esaie. 59. 7
Roman. 3. 15
i Dat is/ een spreecwoort ende wil soo seggen: Het gaet hē als mē seyt: het is te vergeefs het nette etc.
Datis/ haer voornemen sal feylen/ sy sullen selfs omkoemen.
kr an. die na goet iaghen: wāt het neēt synen Besit ter het leuē.
l Proue. 8. 1
m Esa. 65. 12 ende 66. 4.
Ierem. 7. 13 ende 35. 15
n Psa. 2. 4 ende 37. 13 ende 59. 9
o Iob. 27. 9
Psa. 18. 42.
Esaie. 1. 15
Micha. 3. 4
4. Esor. 1. 20
Heb. 12. 17
p Rom. 1. 21.
De Dwasen wenden hen tot vleesche-licke lusten/ eñ en nemē hen des woorts niet aen.
q Pro. 2. 21

Dat ij. Capittel.

1. Hoemen wysheyt verkrycht. 9. eñ wat goet daer wt volcht.

1 Myn kint/ a wilt ghy myne reden aen-
nemen/ ende myne ghebodden by v be-
houden.
2 So laet v oore op Wijsheydt achtinghe
hebben/ ende neycht v herte b met vlyte
daertoe.
3 Want so ghy met vlijte daer na roepet/ eñ
daerom biddet:
4 So ghy se soect als siluer/ eñ vorschet daer
na als na den schatten:
5 So sult ghy de vreese des Heeren verstaē/
ende de bekentenisse Gods vinden.
6 c Want de Heere geeft Wijsheyt/ ende wt
synen monde coemt bekentenisse ende ver-
standt.
7 Hy laet het dē Oprechtigen wel d ghelue-
ken/ ende beschermt de vromen.
8 Ende behoedet die/ die recht doen/ eñ be
waert den wech syner Heylighen.
9 Dan sult ghy verstaen/ Gerechticheyt/ eñ
Recht/ ende Vromicheyt/ ende allen goedē
wech.
10 So v de wijsheyt ter herten gaet/ ende v
ziele lust heeft ter Bekentenisse.
11 e So sal v den goeden raet bewaren/ ende
verstant sal v behoeden.
12 Dat ghy verlost wordet vanden weghe
der Boosen/ ende vanden verkeerden clap-
paerts.
13 Die daer verlaten de rechte bane/ eñ gaen
duystere weghen.
14 Die hen verheughen quaet te doen/ ende
zijn vrolick in haren verkeerden boosen we
sen.
15 Welcke haren wech verkeeren/ eñ volgen
den afweghen.
16 f Dat ghy verlost wordet vā g† eens an
deren Wijf eñ die uwe niet en is/ die glatte
woorden gheeft.
17 Ende verlaet den h heere harer ieucht/ eñ
vergheet het Verbont hares Gods.
18 Want haer huys neycht hem t en doode/
ende hare ganghen tot i† den verlorenen.
19 Alle die tot haer in gaen/ die en coemen
niet weder/ ende en begrypen den wech des
leuens niet.
20 Op dat ghy wandelt op eenē goeden we
ghe/ ende blyuet op de rechte bane.
21 k Want de Rechtueerdige sullen indē lan
de woonen/ ende de vromen sullen daerin
blyuen.
22 l Daerentegen de Godloosen worden wt-
gheroeyt wt den lande/ ende de verachters
worden daer wt verdelghet.

Een vermaninghe tot Gods woorde.
a Iob 22. 22
b Dz is/ ghi moet groot acht daerop geuen eñ vā herten vlijtich zijn.
c Psa. 119. 7
Syrach. 1. 1
Dan. 2. 21.
Iacob. 1. 5
d Of/ slaen/
e Sapie. 8. 9
f Prouer. 5. 3 ende 7. 5
g† An. eener wtlādischer eñ vreemder Vrouwen die etc.
h Dz is/ haren ghetrouden/ mā/ dien sy ionck ge-nomē heeft.
i† And. der Helle.
k Psa. 37. 29 ende 69. 36
l Hiob. 18. 17
Psa. 37. 9. 20 ende 101. 8 ende 119. 119

Dat iij. Capittel.

1. Seghen dien/ die hen Gods ende zijns Woorts aennemē. 5. op hem steunē/ 9. hem eeren/ 11. eñ syne tuchtinge met gedult dragen. 13. De Wijsheyt wort hooch gepresen. 27. liefde tegē den naesten geuoordert. 31. eñ vermijdinghe der boosen ghebaden.

1 Myn kindt/ en vergheet mijns Wets
niet/ ende v herte beware myne gebo-
den.
2 a Want sy sullen v een lanck leuen ende
goede Iaren ende vrede brenghen.
3 Genadeende trouwe en sullen v niet ver-
laten: hangt se aen uwen halse/ ende schrijft
se in de tafelen ws herten:
4 So sult ghy gonst eñ c kloeckheyt vindē/
die God ende den menschen behaecht.
5 b Verlaet v op den Heere van ghantscher
herten/ ende en verlaet v niet op v ver-
standt:
6 Maer ghedenct aen hem in alle uwe we-
ghen/ so sal hy v recht leyden.
7 e Laet v niet wijs duncken/ maer vreest

Eē vaderlicke vermaninge tot Gods Woorde.
Deut. 11. 18
a Deute. 8. 1 ende 30. 15
b Prou. 7. 3
c Dat is/ gy sult een sinne vernuftich wtschemoorē dien alle dinck wel staet ende af gaet/ wat gij aengrijpet.
b Exod. 20. 5
e Esai. 5. 21 ende 26. 4
Roma. 12. 16

den Heere ende wijckt vanden boosen.
8 Dat sal uwen navel ghesont zijn/ende u-
we ghebeenten verquicken.

f Deut.26.2 Mala.3.10 Tobie.4.7 Luce.14.13
9 Eert den Heere van uwē goede / eñ van
den Eerstelinghen alles uws inkomens:
10 So sullen uwe schueren vol worden/en-
de uwe Wijnperssen van Moste overloo-
pen.

g Prob.5.17 Tobi.12.14 Hebreen.12 Apoca.3.19
11 g Mijn kint/en verworpt de h tucht des
Heeren niet/eñ en weest niet onverduldich
over syne straffe.

h Of, castij-dinge/ over-wysinghe.
12 Wāt wien de Heere lief heeft/dien straft
hy/eñ heeft een welbehaghen aen hem/als
een Vader aenden sone.

Een lof der Wijsheydt/ dz is/ Gods woordts.
13 Wel dien mensche/die wijsheyt vindet/eñ
dien mensche/die verstandt bekoemt.
14 Want het is beter om haer te hanteren/
als om silver/ eñ hare vrucht is beter dan
goudt.

i Prou.8.11 Psa.19.11 Sapien.5.8 Job.28.19
15 i Sy is edeler dan Peerlen/ eñ alles wat
ghy wenschen condt/ en is haer niet te ver-
ghelijcken.
16 Een lanck leven is tot haer der rechter
hant: tot haer der slincker hant/is rijck-
dom ende eere.
17 Hare wegen zijn lieffelicke wegen/ende
alle hare paden zijn vrede.

k Gen.2.17 Joan.17.3
18 k Sy is eenen Boō des levens/allē diese
aengrijpen. ende salich zijn/diese houden.

l Gen.1.1
19 l Wāt de Heere heeft de Aerde door Wijs-
heyt ghefondeert/ende door synen raet/ de
Hemelen bereydet.

m Of, woort Een lof der Wijsheydt/ dz is Gods woordts.
20 Door syne m wijsheyt zijn de diepten ge-
deylt/ende de wolcken met dauwe druppē-
de ghemaeckt.
21 Mijn kint/en laetse van uwen oogē niet
wijcken / so sult ghy ghelucksalich ende
kloeck worden.
22 Dat sal uwer zielen leven zijn/ende uwē
mont sal gunstrijck zijn.
23 Dan sult ghy seker wandelen op uwen
wech/dat hē uwen voet niet stootē en sal.
24 Legt ghy u / so sult ghy u niet vreesen/
maer soete slapen.

n Prou.1.26
25 n Dat ghy u niet vreesen en dorvet voor
haestighe verschrickinghe/ noch voor den
storm der Godloosen wanneer hy koemt.

o Psal.16.7. ende 17.5 ende 91.9 ende 121.4
26 o Want de Heere p† is u Toeversicht: hy
bewaert uwen voet/dat hy niet gevangen
en wort.

p† An. staet u aen der zijden.
27 Weygert u niet den nootdruftigen /wat
goets te doen/ so uwe hant vā God heeft/
sulcx te doen.

q Deut.15.7 Sprac.7.35 ende 11.8 Prou.25.21
28 En spreeckt niet tot uwen vrient: Gaet he-
nen ende coemt weder/ morgen wil ickt ge-
ven/so ghy het doch nu wel hebt.
29 r† Onderstaet niet quaets teghen uwen
vrient die op u trouwe by u woont.

r† Anders/ Tracht et.
30 Twistet niet met yemandē sonder oorsa-
ke/so hy u gheen leet ghedaen en heeft.

s Prou.25.8 t Psalm.37.1 Prouer.1.10
31 s Yvert niet eenen u wrevelighē mensche
na/ ende en verkiest syner weghen gheene.

u Dat is/ Wreckē ghe-weltdoenigē
32 t Want de Heere heeft eenen grouwel aē
den afvallighen/ eñ syne heymelickheyt is
by den Oprechtighen.

x Psa.125.5 Jerem.17.13 Sprach 2.16
33 Inden huyse des Godloosē is den vloeck
des Heerē/ daerentegē het huys des Recht-
veerdighen/wort ghesegghent.

y Dwasen die spotten dat is loose lie-dē die God niet en ach-tē noch zijn woort.
34 Hy sal de Bespotters bespotten/daeren
teghen den Ellendighen sal hy ghenade
gheven.

z 1.Pet.5.5
35 De Wijse sullen eere beervē/ daerentegen
wanneer de dwasen hooch comē/so wordē
sy doch te schanden.

Dat iiij. Capittel.

1. Vermaent/ men sal de wijsheydt met
haren vruchten eñ wegen/ vlijtich soecken.
14. de Godloosen mijden. 23. eñ den lijfs lij-
den voor erch bewaren ende hoeden.

a Prove 1.8 ende 6.7
1 Hoort a myne kinderē/de tucht ws va-
ders. merct op/dat ghy leert eñ cloeck
wordet.

Eē vaderlic-ke verma-ninghe tot Gods woort b† An gave
2 Want ick gheve u een goede b† leere: en
verlaet myne Wet niet.
3 Want ick was myns vaders sone eē teer
linck ende een eenich voor myner moeder.

c Deut.6.7 ende 11.18 ende 32.46
4 Ende hy leerde my/ende sprack: c Laet u
herte myne woorden aennemen: hout mijn
ghebodt so sult ghy leven.
5 Neemt aen der Wijsheyt/ neemt aen Ver-
stant: vergetet niet/ ende en wijckt niet van
der reden myns mondts.
6 Verlaetse niet/so sal sy u bewaren: hebtse
lief/so sal sy u behoeden.

d† An. voor haer handelt. Gods woort brē-ght eere eñ ver-stande.
7 Want der Wijsheyt beginsel is wanneer
men d† sy gheerne hoort / ende de cloeckheyt
liever heeft/als alle goederen.
8 Achtetse hooch/so sal sy u verhoogen/en-
de sal u tot eeren maken/ iñ dat ghyse om-
vanghet.
9 Sy sal u hooft schoone vercieren/ eñ sal
u vercieren met eener schooner kroonen.

Deut 26.18 e Of. topen/ opnutzen.
10 So hoort mijn kint/ende neemt aē myne
reden: so f sullen uwer goeden Jaeren vele
worden.

f Prou.9.12 ende 10.27
11 Ick wil u op den wech der Wijsheyt voe-
ren: ick wil u op de rechte bane leyden.
12 Dat / wanneer ghy gaet / uwen ganck u
niet suer en worde/eñ wanneer ghy loopet/
dat ghy u niet aenstooret.
13 Vatet de tucht/laet daer niet van af/be-
waertse: want sy is u leven.

g Psalm.1.1
14 g Koēt niet op der Godloosen padt/ende
en treedt niet op den wech der boosen.
15 Laet hem varen/ eñ en gaet daer niet inne:
wijckt van hem/ende gaet voor by.

h Psa.10.8 Proue.1.10
16 h Want sy en slapē niet/sy en hebben dan
quaet gedaen: eñ sy en rusten niet sy en heb
ben dan schade ghedaen.

i Dz is ston-tē geweits.
17 Want sy geneeren hen vanden Godloosen
broode/ende drincken vanden Wijn des i
wrevels.

k Luc.11.36 Sapien.3.7
18 k Doch der rechtveerdigē padt/schijnt als
een licht/ dat daer voor gaet/ eñ lichtet tot
op den vollen dach.

l Job.5.36. Esaie.59.10 2.Pet.1.9
19 l Der Godloosē wech daerentegen/is als
donckerheyt/ eñ en weten niet/ waer sy val
len sullen.
20 Mijn sone/merckt op myne woorden/eñ
neyght uwe ooren tot myner reden.

m Psa 15.39 Deut.11.18
21 m Laetse niet van uwen oogē komen/be-
houtse in uwer herten.
22 Want sy zijn het leven/dien/diese vindē/
ende ghesont haren gantschen lijve.
23 Bewaert u herte met allen vlijt: wāt daer
wt gaet het leven.
24 Doet van u den verkeerden mont/eñ laet
den laster mont verre van u zijn.
25 Laet uwe ooghen straer voor hen sien/en-
de uwe ooghenleden recht voor u henen
sien.

n† Anders/ weeght den ganck uwer voetē/ dz gy or-dētlick ge-schicket gaet.
26 n† Laet uwen voet gelijck voor hem henē
gaen so gaet ghy ghewisse.
27 o Wijcket niet ter Rechter/noch te Slincker
hant: want uwen voet vanden quaden.

Dat v. Capittel.

1. Een vermaninge/ hoererie te vermij-
den. 15. eñ hem syner houwelick geselschap
alleen te houden.

o Deut.4.2 14. ende 5.32 ende 17.11 ende 28.14 Josue.23.6 Esaie.30.21
1 Myn kint/merckt op myne Wijsheyt/
neyght u oore tot myner leere.
2 Dat ghy behoudet goeden raet/ en-
de uwen mont wete onderscheydt te heb-
ben.

a Prou.2.16 ende 6.24 ende 7.5
3 a Want de lippen der Hoeren zijn soet als
heunichseem/ ende haer kele is glatter dan
olye.

4 Doch daerna bitter als Alssen/ eñ scherp
als een tweesnijdich sweert.
5 Hare voetē loopen ten doode ondwaerts:
hare gangen vercrijcken de Helle.
6 b† Sy en gaet niet straex op dē wech des
levens: ongestadich zijn hare c tredē/ dat sy
niet en weet waer sy gaet.
7 d So luystert my nu/ mijne kinderen/ eñ
en wijckt niet vander reden mijns monts.
8 e Laet uwe wegen verre van haer zijn/ eñ
en naerdert v niet ter deuren haers huys.
9 Dat ghy niet denē vreemden en gheuet v
eere/ ende uwe Jaren den grousamen.
10 Dat hem geen vreēde van uwē vermeu-
ghen en versadige/ eñ uwen arbeyt niet en
zy in eens anders huys/
11 Eñ moeten daer na suchten/ wāneer ghy
v f lijf ende goet verteert hebt/
12 Eñ spreken/ Och! hoe hebbe ick de tucht
gehaet/ eñ mijn herte de straffe versmaedt/
13 Ende en hebbe niet gehoort der stemme
mijner Leeraers/ eñ mijn oore niet geneygh
tot dien die my leerden?
14 Ick ben schier in allē ongeluck gecomē/
voor allen lieden ende allen Volcke.
15 Drinct water wt uwen putte/ eñ vloeden
wt uwer fonteynen.
16 Laet uwe fonteynen wt vlieten/ eñ de water
beken op de strate.
17 Hebt ghyse dannoch alleene/ eñ niemant
vreemdes met v.
18 V fonteyne zy gesegent/ ende verheucht
v der Vrouwen uwer ieucht.
19 g Sy is lieffelic als h een Hinde/ ende gunst
rijck als een Rhee.
20 Laet v haer liefde alle tijt versadigen/ eñ
verquickt v alleweghe in harer liefde.
21 Mijn kint/ waerom wilt ghy v aen der
vreemder verquicken/ ende omhelst v met
eener anderen?
22 i Want eens yeghelicx wegen/ zijn straet
voor dē Heere/ eñ hy metet gelijck alle hare
ghanghen.
23 k De mysdaet der Godloosē sal hem van-
ghen/ ende sal met den strick synder sonden/
ghehouden worden.
24 Hy sal sterven/ daerom dat hy hem niet
wil onderwijsē laten/ eñ om synder grooter
dwaesheydt wille sal it het hem niet wel
gaen.

Dat vj. Capittel.

1. Waerschouwet voor Borgschap/ 6. Luyheyt. 12. ende schadelicken klap. 20. vermaent tot vlytich bedencken des Godlickē Woorts 24 daermede men voor Overspel 30. die den diefstal hooch overtreft/ behoedet wort.

1 Mijn kint/ a wort ghy borge voor uwē
naesten/ b† so hebt ghy uwe hant/ by
eenen vreemden verknoopt.
2 Ghy zijt verknoopt met der reden uwes
monts/ ende gevangen met der redene uwes
monts.
3 So doet doch mijn kint also/ eñ verlosse
v: want ghy zijt uwen naesten in de hande
gecomen: haest v/ c† dringt ende drijft uwē
naesten.
4 Laet uwe ooghen niet slapen/ noch uwe
ooghenleden sluymeren.
5 Verlost v/ als een Rhee vander handt/ eñ
als eenen Vogel wt der hant des Voghel
vanghers.
6 Gaet henen tot der Mierē ghy luye: siet
hare weghen aen/ ende leert.
7 d Hoewel dat sy geenē Vorst/ noch Hooft
man/ noch eere en heeft/
8 So bereyt sy doch haer broot inden So-
mer/ eñ vergadert hare spijse inden Oogst.

b† And. Of ghy schoon den wech haers levēs weghet/ soo zijn hare treden so ongestadich/ dat ghyse niet bekennē en cōnet.
c Prou.4.19
d Prou.1.8. ende 4.1.
e Spr.9.6.8
f Wā: de Hoere maghen Heerē haer goet eñ levē met boose Boeven: die hen daer na niet gruys noch de korste van den broode en gheven: gelijck den sone int Evangelio gheschiede/ doe hy zijn goet [illegible] hadde. Lu.15
g Prou.29.3
† An. waerō
h Dat is/ op eens gemeynen spreuckwijse gesproken/ alsovele/ als blijft by uwer Vrouwen eñ kinderen/ eñ bewaert v voor/ dat ghy het met Hoeren niet om brenghet/ maer anderē daermede helpet. De Vrouwe eñ kinderē zijn het liefslicste/ daer hout v toe. Want geen lieflicker wesē is op Aerdē dan hē Man ende Wijf vriēdelicken te samē houden.
i Eccles.9.9.
k Hiob.31.4. ende 34.21.
l Pro.29.1.6 ende 15.10
Sapien.3.12
b† And by bywalen.
a Pro.11.15. ende 17.18. ende 20.16. ende 22.26. ende 27.13.

9 e Hoe lange ligt ghy Luyaert/ wanneer wilt
ghy opstaen van uwen slape?
10 Ja slaept noch eē weynich/ sluymert noch
een weynich/ legt de handen noch een wey
nich te hoope/ dat ghy slapet.
11 So sal v de armoede overrasschen als een
Wandelaer/ eñ den kommer/ als een ghe-
wapent man.
12 Een f† loos mensche/ een schadelick man/
g gaet met eenen verkeerden mont om/
13 h Wenckt met den oogen/ beteeckent met
den voeten/ wijst met den vingheren.
14 Bedenct allertijt wat quaets eñ verkeerts
in synder herten ende richtet twist aen.
15 Daerō sal i hem onversiens syn ongeval
comen/ ende sal snellicken gebroken wordē
dat daer gheen hulpe zijn sal.
16 Dese ses stucken hatet de Heere/ eñ aende
sevenden heeft hy eenen grouwel.
17 Hooveerdighe ooghen/ l valsche tongen/
m handen die onschuldich bloet vergieten.
18 Een herte dat met boosen n† stucken om-
gaet: o voeten die snel zijn schade te doen.
19 Eē p valsch getuyge die q vreuelich leu-
ghen spreect ende die twist tusschē broede-
ren aenrichtet.
20 r Mijn kindt/ bewaert de gheboden uwes
Vaders/ eñ en laet niet varen de wet uwer
moeder.
21 Bintse te hoope op v herte allewegen/ s
ende hangtse aen uwen halse.
22 Wanneer ghy gaet/ dat sy u beleydē: wan
neer ghy v legt/ dat sy v bewaren: wanneer
ghy opwaket/ dat sy v ghespreke zijn.
23 t Want het gebot is een Lanteerne/ eñ v de
Wet een licht: eñ de straffe der tucht is ee-
nen wech des levens.
24 u Op dat ghy bewaert wordet voor den
boosen wijve/ voor der glatter tonghe der
vreemden.
25 x Laet v hare schoonheyt niet lusten in u-
wer herten/ eñ en bevangt v niet aen harē
ooghenleden.
26 Want een Hoere y brengt eenen om het
broot: doch een ghetroude Vrouwe/ vangt
het edele leven.
27 Can oock yemant een vyer inden boesem
behouden/ dat syne cleederen niet en ber-
nen?
28 Hoe soude yemant op colen gaē/ dat syne
voeten niet verbrant worden?
29 Also gaet het diē/ die tot zijns naestē Wijf
gaet: daer en blijft niemant onschuldich die
se beroert.
30 Het en is eenē dief niet so groote schande
wanneer hy steelt/ zijn ziele te versadighen/
dewijle dat hem honghert.
31 z Ende so hy begrepen wort/ geeft hy het
sevenvoudich weder/ eñ geeft over/ alle het
goet in synen huyse.
32 a Doch die met eener Vrouwē het houwe
lick breect/ die is een sot: die brenghet zijn
leven int verderven.
33 Daertoe treffet hem plage eñ schande/ eñ
syne schāde en wort niet wtghedelcht.
34 Want de grimmicheyt des mās v yvert/
ende en verschoondt niet/ tot der tydt der
wrake.
35 Ende en siet geenen persoon aen/ die daer
versoene: ende en neemt het niet aen: wan-
neer ghy oock alreede vele schencken wou-
det.

Dat vij. Capittel.

1. Een vermaninge tot wijsheyt. 5 met eener waerschouwinge voor Hoererie ende Overspel.

1 Mijn kint/ bewaert myne reden/ eñ ver
berghe mijn ghebodt by v.
2 a Bewaert mijn Ghebodt/ so sult ghy
leven

b† An. ende gelovet hy vā hant voor eenē anderē: So zijt ghy verstricket/ etc.
c† And. veroetmoedicht v/ eñ eert dē Borgher met uwen vrienden.
Arbeydt/ eñ bewerct Gode het gheboden.
b Pro.20.20 ende 30.25.
e Pro 13.4. ende 24.33
f† An. Belials.
g Datis/ die geen bestendige reden en voert/ eñ niemandt recht aensiet
h Pro.10.10 ende 16.30.
Spr.27.25.
i Jere.15.8.
1. Thessa.5.3
Pro.24.22.
k Psa 18.28
l Pro.14.12.
m Jere.7.6.
n† an.tuckē
o Prou.1.16
p Exo.20.16
Susan 4 9
q Of vrechē niet onbeschaemder stautheydt.
r Proue.1.8.
Een trouwe vermaninge voor Hoererye ende Overspel.
s Pro.3.3.23
t Psa.119.105
Psal.19.5.
u Prou.5.3 ende 7.5.
x Mat 5.28
y Dz is/ wie hen met Hoeren generet/ eñ wel Rakē veret/ dē is ongeluck beschoret. Want Overspel is een doot schult.
z Exo.22.1.
a Levit.20.10 Deut.22.22.
b Of/ yvert hertēvanc.
a Deu.11.18 Num.15.38

leuē: ende myne Wet/ als uwen oogappel.
b Prover. 3.3 3 Bintse aen uwe vingerē: v schrijftse inde
Tafelen uws herten.
4 Spreect tot der Wijsheyt: Ghy zijt mijn
Suster: ende hert de kloecheyt uwe Vrien
dinne.
c Prov. 2.16 ende 5.3 ende 6.24 5 c Dat ghy behoet worder voor der Vreem
der vrouwe: voor eener anderen die glatte
woorden gheeft.
6 Want voor der venster in mynen huyse
d Of hordē. keeck ick door de d tralien/
7 Ende sach onder den Onbesinneden/ ende
werde ghewaer onder den kinderen/ eenen
dwaesachtighen Jonghelinck.
8 Die ginck op der strate aen eenen hoeck/
ende ginck henen op den weghe aen haren
huyse/
9 Inder schemeringhe/ aen den auont des
daechs/ doe het nacht wert/ ende doncker
was:
e Prov. 9.13 10 Eñ e siet/ doe ontmoetede hem een vrou-
f Of opmut singhe. we in hare f cieragie/ g† listich.
g† And. met bewaerder herten. 11 Wilt ende ongebandich/ dat harē voetē
in haren huyse niet blijuen konnen.
12 Nu is sy buytē/ nu op der straten/ eñ loert
aen allen hoecken.
13 Ende greep hem/ ende custede hem onbe-
schaemt/ ende sprack tot hem:
h† An. vleesch by my: hedē hebbe ic myne ghelofte betaelt. 14 Ick hebbe h† Dancoffer heden voor my
betaelt/ voor mijn ghelofte.
15 Daerom ben ick wtgegaen/ v te ontmoe-
ten/ v aenghesicht vroech te soecken/ ende
hebbe v ghevonden.
i† An. deckē met doeckē eñ beddelen wt etcet. 16 Ick hebbe mijn bedde gereet/ met i† ge-
smucke/ met bonten Tappyten wt Egyp-
ten.
17 Ick hebbe mynen Legher met Myrrhen
Aloes ende Kaneel bespienget.
18 Koemt/ laet ons genoech boelen/ tot aen
den morghen/ ende laet ons der liefden ple
ghen.
19 Want de man is niet te huys. hy is eenē
verren wech ghetoghen.
20 Hy heeft den geltsack met hem genomen:
hy sal eerst op het Feest weder te huys co
men.
k Eccle 7.26 21 k Sy ouerredede hem met vele woorden/.
ende treech hem met haren glatten monde
22 Hy volchde haer in corten nā/ gelijck als
een Osse ter slachtbanck geuoert wort/ eñ
also ten voeyen/ daermen de Sotten mede
tuchtighet.
23 Tot dat sy hem met de Pijle/ de leuer vā
malcanderen cloof: als een Vogel ten stric-
ke hem snellet eñ en weet niet dat het hem
het leuen gheldt.
24 So luystert my nu/ myne kinderen/ ende
merckt op de reden mijns monts.
25 Laet uwe herte niet wijckē op harē wech/
ende laet v niet verleyden op harer bane.
26 Want sy heeft vele verwondet eñ geuel-
let/ ende allerley Machtighe zijn van haer
verworghet.
27 Haer huysē zijn wegē ter Hellen/ daermē
onderwaerts vaert in des doodts kamer.

Dat viij. Capittel.

1. De Wijsheyt prijst haer allen menschen
aen/ 32. ende verteilt het geluck dier/ die hen
harer bevlijtigen.

Een vermaninghe ter Wijsheyt of te Godes Woordt.
a Prov. 1.20
† An. de Verstandenisse/ en verheft sy haer stemme niet?

1 Roept de Wijsheyt niet/ eñ a† het Ver-
standt laet het hem niet hooren?
2 Openbaer aenden weghe / ende aen
der straten staet sy/
3 Aen der Poorten der Stadt/ daermē ter
Poorten ingaet/ schreyt sy:
4 O ghy Mannē/ ick schreye tot v liedē/ eñ
roepe den menschen kinderen.
5 Merckt ghy onbesinneden de Wijsheyt
ende ghy Dwasen/ neemt het ter herten.
6 Hoort/ want ick wil sprekē wat b Vorste-
lick is ende leeren wat recht is.
7 c Want mynen mont sal de waerheyt spre
ken: eñ myne lippen sullen haten/ dat Godt-
loos is.
8 Alle redē mijns monts zijn recht/ daer en
is niets verkeerts noch valsch in.
9 Sy zijn altemael recht/ dien diese verstaē/
ende oprecht dien/ die het aennemē willen.
10 d Neemt aen myne e tucht liever dan sil-
uer/ ende de leere acht hooger dan kostelick
goudt.
11 f Want Wijsheyt is beter dan Peerlen/ eñ
alles watmen wenschen mach/ cā haer niet
ghelijcken.
12 Ick de Wijsheyt/ woone by dē Verstande/
ende ick weet goeden raet te gheuen.
13 g† De vreese des Heeren hatet het quade/
de houeerdicheyt/ den hoochmoet/ eñ den
boosen wech: ende den vyant den verkeerdē
monde.
14 h Ick can raden ende wtvoeren: ick hebbe
verstandt ende macht.
15 Door my regeeren de Coninghen/ ende de
Raetsheeren setten het Recht.
16 i Door my heerschen de Vorstē/ ende alle
k† Regenten op Aerden.
17 Ick hebbe lief/ die my lief hebben: l eñ die
my vroech soecken/ die vinden my.
18 Rijcdom ende Eere is by my/ ouerachtich
goet/ ende Gherechticheyt.
19 Myne vrucht is beter dā gout/ eñ dat fijn
gout/ ende mijn incomen beter/ dan wtghe-
lesen siluer.
20 Ick wandele op dē rechten wech/ op der
strate des Rechts.
21 Dat ick wel berade/ die my lief hebbē/ eñ
hare schatten vol make.
22 De Heere heeft my ghehadt int beginsel
syner wegen: eer hy wat maeckte was ick
daer.
23 n Ick ben ingesettet van eewicheydt/ van
aenbeginne voor der Aerden.
24 o Doe de dieptē noch niet en waren/ doe
was ick alreede veerdich: doe de Fonteynē
noch niet en spronghen met water.
25 Eer dā de Bergen ingesenckt warē: voor
den kleynen Berghen was ick veerdich.
26 Hy hadde de Aerde noch niet gemaect/ eñ
wat daer vuyt is/ noch de Bergen des Aerd
bodems.
27 u Doe hy de Hemelē bereyde/ doe was ick
aldaer: doe hy de Dieptē met synen percke
veruaettede.
28 Doe hy de Wolckē daerbouen veuestich-
de: doe hy veuestichde de Fonteynen de
Diepten.
29 p Doe hy de Zee het q† perck settede/ eñ
dē wateren/ dat sy niet ouergaē zijn Beuel:
doe hy den gront der Aerden leyde.
30 Doe was ick r† de Werckmeester by hem/
ende hadde mynen lust dagelijcks/ eñ speel
de voor hem allertijt.
31 Eñ speelde op synen Aerdbodem: ende my
nen lust is byden menschen kinderen.
32 So luystert my nu/ myne kinderē: wel diē/
die myne Weghen bewaren.
33 Hoort de tucht/ ende wordet wijs/ eñ laet-
se niet varen.
34 Wel dien mensche/ die my luystert/ dat hy
wake aen myner Deure daerlicks/ dat hy
de wacht houde/ aen de Posten myner Deu
ren.
35 Wie my vint/ die vint het leuen/ ende sal
een welgheuallen becomen vanden Heere.
36 Wie daerentegen aē my sondicht/ die ver-
quest zijn ziele: alle die my haten/ hebbē lief
den doot.

b Dat is/ de Vorstē sullē eerlic eñ loflick handelē spreken/ schaffē ende doen/ opdat men haerer exempel volghen moeghe/ niet als de Tyrannen/ ousleders/ Cyclopen. etce.
c Job. 33.3.
d Pro. 16.16
e Dat is/ straffinghe/ onderwysinghe.
f Psa. 19.11 Prov. 3.15 Job. 28.19 Sapie. 7.9
g† an. by my is vreese des Heeren/ eñ hate des boosen/ der etc houeerdicheyt etce ben ick vyandt.
h Dz is/ my ne is beyde raet eñ daet
i Deut. 13.13 Sapi. 6.2.10
k† An. Gaef rijcken zijn Regentē etc
l Luce. 11.9
m† An. Edel ghesteente.
Godswoort is eewich/ door welcker alle dinc gemaect is/ Gen. 1. daerdoor wordē wy ooc tijdelick ende eewichlick behouden.
n Syr. 24.14
o Sapi. 9.9
p Genes. 1.5 Job. 26.10
q† An. hare ordeninghe.
r† And. Als een Voesterlinc by hem/ eñ maeckte hem vreuchde daechlicx etce.

Dat ix Capittel.

1. De wijsheyt voorbeert alle menschẽ tot haer, 8 leert der Spotters ende wijsen ondschept inder straffe, 13. eñ hoe de Dooꝛheyt, (die hyonder der persoone eenes klap achtighen onwijsen Wijfs beschꝛijft) de onbesinnede Wereldt veruoert.

1 DE Wijsheyt bouwede haer huys/ ende hieuw seuen a† Calumnen.
2 Slachtede haer Vee/ende dꝛoech haren Wijn op/ende bereydde haren Disch.
3 Ende sandt hare Maechden/ wt te nooden bouen op den Palleyse der Stadt.
4 Wie b† slecht is die make hem hier toe/ ende totten Sotten spꝛack sy:
5 Koemt/ eet van mynen Bꝛoode / ende dꝛincket des Wijns/ dien ick schencke.
6 Verlaet het onbesinnet wesen/ soo sullet ghy leuen: ende gaet op den wech des Verstandts.
7 Wie den c Bespotter tuchtiget/ die moet schande op hem nemen: ende wie den Godloosen straffet/ die moet ghehoont worden.
8 Straft den Bespotter niet/ hy hate v: straft den Wijsen/ die sal v lief hebben.
9 * Gheeft den Wijsen/ so sal hy noch wijser worden: leert den Rechtueerdighen / so sal hy inder leere toenemen.
10 b Der Wijsheyt beginsel is des Heeren vreese: ende het Verstandt leert wat heylich is.
11 e Want dooꝛ my sullen uwer daghen veele worden/ ende der Jaren uwes leuens sullen meer worden.
12 Sydy wijs/ so sydy v wijs: sydy een Bespotter/ so suldy het alleen dꝛaghen.
13 Daer is Ja een dwaesachtich onrustsaẽ Wijf vol klapperien/ ende weet niets.
14 Die sit inder Deure haers huys op den stoele bouen inder Stadt.
15 Te nooden alle die daer voorby gaen/ ende oprechtich op haren weghe wandelẽ
16 Wie is onbesinnet? die make hem hier toe: ende totten Dwasen spꝛeeckt sy:
17 De gestolen wateren zijn soete/ ende het verboꝛghen bꝛoodt is f hoosdelick.
18 Hy weet Ja niet/ dat aldaer dooden zijn ende hare Gasten inder dieper Hellen.

Dat x. Capittel.

Van desen Capittel tot int 31. worden verteeckent ontallicke vele wijse ende hubsche Spꝛuecken/ die men (koꝛthept ende verscheydenheyt halven) in gheen sommelijck begrijp veruaten kan. in welcken wijsheyt met grooten nutte woꝛdt gheleert / ende dwaesheyt met t'samen haren schaden afgheraden.

1 Dit zijn de Spꝛuecken Salomonis.

EEn a wijs sone/ is zijns vaders vreucht: daerenteghen een dwaesachtich sone/ is synder moeder bedꝛoeffenisse.
2 b Onrecht goet helpet niet/ daerentegẽ de Gerechticheyt verlost vanden doot.
3 c De Heere laet de ziele des Rechtueerdighen geenen hongher lijden: hy stoꝛtet Ja der Godloosen beschenderie.
4 Een traghe handt maket arm: daerentegen der vlijtighen hant maket rijcke.
5 Wie int Somer vergadert/ die is kloec: wie daerenteghen inden Oogst slaept/ die woꝛt tot schanden.
6 Den seghen heeft het Hooft der Rechtueerdighen: daerentegẽ den mont der Godloosen sal haer e wꝛeuel ouervallen.
7 f De ghedachtenisse der Rechtueerdigẽ blijft inden seghen: daerenteghen der Godloosen name sal g† vergaen.
8 Die wijs van herten is/ die neemt de gheboden aen: die daerentegen eenẽ dwaeslicken mont heeft/ die woꝛdt gheslaghen.
9 h Wie onschuldich leeft/ die leuet seker: wie daerenteghen verkeert is op synen weghe/ die sal openbaer woꝛden.
10 i Wie met den ooghen wencket / die sal moeyte aenrichten/ ende die eenen dwaeslicken mont heeft/ die woꝛdt gheslaghen
11 De mont des Rechtueerdighen / is een leuendighe Fonteyne: daerentegẽ dẽ mont der Godloosen sal haren wꝛeuel ouervallen
12 Haet verweckt twist: k daerentegen de liefde decket toe alle ouertredinghe.
13 In de lippen des Verstandighen / vindt men wijsheyt: daerentegen op den rugghe des Dwasen behooꝛt een roede.
14 De Wijsen bewaren de leere: daerentegẽ der Sotten mont/ is na by der verschꝛickinghe.
15 Het goedt des Rijckẽ/ is syne vaste Stat daerenteghen den Armen / maeckt de armoede bloode.
16 De Rechtueerdighe ghebꝛuyckt zijns goedts l ten leuen: daerenteghen de Godloosen gebꝛuyct synet inkominge ter sondẽ.
17 De bewaringhe der tucht/ is den wech ten leuen: wie daerenteghen de straffe verlaet/ die blijft m dolende.
18 n Valsche monden bedecken haren haet: ende wie achterklapt/ die is een sot.
19 Waer vele woordẽ zijn / daer gaet het sõder sonde niet toe: wie daerenteghen syne lippen houdt/ die is kloech.
20 De tonghe des Rechtueerdighen/ is kostlick siluer: daerentegen het herte der Godloosen is niet.
21 De lippen der Rechtueerdigen weyden vele: o daerenteghen de Sotten sullen aen harer dwaesheydt steruen.
22 p De seghen des Heeren maeckt rijcke/ sõder moeyte.
23 Een Dwaes dꝛijft moetwillen/ eñ heeft noch daer toe synen spot daer wt: daerenteghen de man is wijs/ die daerop mercket.
24 q Wat de Godloose vꝛeeset/ dat sal hem wederuaren: ende den Rechtueerdigen woꝛt ghegheuen/ wat sy begheeren.
25 r De Godloose is als een onweder/ dat haest ouer gaet/ ende niet meer is: de Rechtueerdighe daerentegen bestaet eewichlick.
26 Ghelijck als Edick den tandẽ/ ende roock den ooghen doet: so doet de Luye dien / die hem senden.
27 De s Vreese des Heeren vermeerdert de daghen: daerenteghen de Jaren der Godloosen woꝛden verkoꝛtet.
28 Het verwachten der Rechtueerdigen/ sal vreuchde zijn: t daerenteghen der Godloosen hope sal verloꝛen zijn.
29 De wech des Heeren/ is des vromen u trots: daerenteghen de Quaetdoenders zijn bloode.
30 x De Rechtueerdige woꝛt nemmermeer omghestooten: daerenteghen de Godloosẽ sullen inden lande niet blijuen.
31 Den mont des Rechtueerdighen bꝛenget wijsheydt: daerenteghen den mont der Verkeerden/ woꝛt wtgheroeyt.
32 De lippen des Rechtueerdighen / leeren heylsaem dinck: daerenteghen des Godloosen mont/ y† is verkeert.

Dat xj. Capittel.

1 EEn a valsche Waghe is den Heere eenẽ gruwel: daerenteghen een vol Gewicht is zijn welbehagen.
2 b Waer stoutheyt is/ daer is ooc hsmaetheydt: c daerenteghen wijsheyt is by den Oetmoedighen.

Left margin notes:
a† Anders Pilaren.
b† And. onbesinnet of onberichtet ende dooꝛ haestich is/ die etc. ende spꝛack tot peghelicken Koemt etc. De Wereldt wil onghestraft zijn.
c Bespotters heet Salomo alle Veracht ers ende Wederspannighe der Waerheydt.
* Te weten/ onderwijsinghe/
b Psal. 111.10 Prouer. 1.7 Syr. 16.25
e Prou. 4.10 Non me Doctorem/ sed te deuicis ipsum.
f Dat is/ daer men eenen toe nooden mach/ lieflick.
a Pro. 15.20
b Dat is on rechte Schatten Prou. 11.4 Syrac. 5.10
c Psalm. 37. 19.25 1. Reg. 17.4. Prou. 12.21
d Dat is/ dooꝛ welcker sy met aller lieden schade rijcke woꝛden. Prou. 6.9.11 Schande eñ eere heet Salomo dickwils armoede ende rijckdom/ daer om dat de gene die rijck is/ eere heeft.
e Dat is/ eer gemoetwilli gestoutheyt.
f Psalm. 112.1
g† Anders stincken.

Right margin notes:
h Psal. 23.4 Prouer. 28.18
i Syr. 27.25. Prouer. 16.30
k 1. Petr. 4.8 Prou. 11.12 1. Corin. 13.4 De liefde laet haer niet verbooꝛnen
* Dat is de vare ende ongheluck. Goetmaeckt moet armoet wee doet/
Prouer. 13.11
l Dat is/ Dat hy hem daerdooꝛ genete. Psalm. 1.4 Proue. 11.18
m Dat is/ het gaet hem nz wel.
n Dat is/ de eene bermanet synen bꝛoeder niet syner sonden haluen/ of so hy aenloopt so siet hy het geerne: de ander achterclappet/ eñ betert ooch niemand eñ daermede.
o Pro. 5.23 God bescheert God bereyt.
p Hiob. 42.12 Syrac. 11.12
q Esai. 66.4.
r Psalm. 1.4 Waer loose heeren ende Amptlieden zijn/ daer siẽ de ooghen niet/ ende de tanden bijtẽ niet: dat is daer gaet tucht ende straffe onder
s Prou. 4.10 ende 9.11
t Proue. 11.7 Sapien. 5.51 Hiob. 8.13 ende 11.20
u Dat is/ stoutereu/ Goede conscientien bestaen: de schuldighe beeft.
x Psal. 125.1.
y† And. wat verkeert is.
a Pro. 16.11 eñ 20.10.23.
b 1. Petri. 5.5
c Mat. 11.25

Deoꝛ-

Prou. 11.2
Spra 5.10
Ezech.7.19
Pro.10.28
Iob 8.13.
Sap.5.8 15
Dat is. de
Vromē moe
ten eerst lij-
en daerna
moeten het
houden de
Godloosē.
.Pet.4.17
Iere 25.29
Ezechie 9.6
Prou.21.18
Dat is/
p open-
aert des
naesten ge-
heck geer
ie: maer eē
wijs man/
decke het
toe: ende on
chuldicht
et.
Sa-16.5.11
Prou. 10.12
1.Re.12.10
Prou 14.28
nde 15-22
Prou.6.1
nde 17.18.
Of/gonst-
ucke Dat
s/Een vro
ne vrouwe
behout ha
e by eerē/
hoewel sy
niet rijck
n is: de
Tyrannen
trachten na
oet/eñ en
chten ghee
er eere.
Sam.25.18
Pro.10.16
Ier.17..1
Of zedic-
heyt/
†Anders.
Spaughen
op der nue-
sen.
p Psa.27.21
en de 112.9.
Luc 6.25.
Tobie 1.17
q Dat is/
onnutlick
verspaert.
2.Cor.9 6
Dat is/
wie rijcklic
ken gheeft/
dien wordt
rijcklicken
weder ghe-
gheuen.
r Prouer.18
12.
Iere 16.11
Luc.12.20.
u Psal. 1.3,

3 De onschult sal den Vromen leydē: daer
entegheu de boosheyt sal de Verachters.
verstooren.
4 b Het goet helpet niet aen den dage des
toorns: daerentegen de Gerechticheyt ver
lost vanden doodt.
5 De gherechticheyt des Vromen maeckt
synen wech effen: daerentegen de Godloose
sal vallen/ door zijn Godloos wesen.
6 De gherechticheyt der Vromen salse ver
lossen: daerentegheu de Verachters/ wor-
den ghevanghen in haerer boosheydt.
7 e Wanneer de Godloose mensche sterft so
is de hope verloren/ ende het verwachten
der Onrechtueerdighen wordt te niete.
8 f De Rechtueerdighe wordt wt der noot
verlosset. ende de Godloose koemt in zyn
stede.
9 Door den mont des hupchelaers/ wort
zijn naeste verdoruen: doch de Rechtueer-
dighen mercken/ ende worden verlost.
10 Een Stadt verheucht haer wanneert
den Rechtueerdighen wel gaet: ende, wan-
neer de Godloosen omkomen/ salmen vro-
lick zijn.
11 Door den seghen der Vromen/ wort een
Stadt verheuen: daerentegheu door den
mont der Godloosen wort sy ghebroken.
12 Wie synen naesten g schendet/ dat is eē
sot: daerenteghen een verstandich man/ stil
let het.
13 Een Achterklapper verraet wat hy hey
melickes weet: daerentegen wie eens trou
wen herten is/ die verberghet dat selue.
14 h Waer gheenen raedt is/ daer gaet het
volck onder: waer daerenteghen vele Raet
gheuers zijn/ daer gaet het wel toe.
15 i Wie voor eenen anderen Borghe wort/
die sal schade hebben: wie hem daerentegē
voorghelouen wacht/ die is seker.
16 Een k huldesalighe vrouwe behoudt de
eere/ daerentegen de Tyrannen behouden
den rijckdom.
17 Een barmhertich mā/ doet synē lijue wat
goets: daerentegē eē onbarmhertich man/
bedroeft oock zijn vleesch ende bloedt.
18 l Der Godloosen arbeyt sal feylen: daeren
teghen wie gherechticheydt saeyet/ dat is
ghewisse goedt.
19 Want gerechtichept voordert ten leuen/
daerenteghen den quade natagheu voor-
dert t.n doode.
20 De Heere heeft eenen gruwel aen dē ver-
keerden herten ende een welbehagen aen
den Vromen.
21 m Den Boosen helpet niets wanneer sy
oock alle handen tesamen deden: daerente
ghen der Rechtueerdighen zaedt. sal ghe-
lost worden.
22 Een schoō vrouwe sonder n tucht/ is als
een Soch/ met eenen gulden of haprbāde.
23 De begeerte der Rechtueerdigen/ moet
doch welghelucken: daerenteghen de hope
der Godloosen/ is ongeluck.
24 p Een deylet wt/ ende heeft altoos meer:
een ander q bekariget daer hy niet en sal/
ende wort doch armer.
25 r De ziele die daer rijckelicken seghenet
wort vet: ende wie f droncken maeckt, die
sal oock droncken worden.
26 Wie koorn inhout/ dien vloecken de lie
den: daerenteghen seghen koemt ouer dē/
die het verkoopt.
27 Wie het goede soeckt/ dien wedernaert
wat goets: wie daerentegen na ongeluck
pooghet/ dien sal het wedernaren.
28 t Wie hem op synen rijcdom verlaet/ die
sal onder gaen: u daerentegē de Rechtueer
dige sullen groenen/ ghelijck als een blat
29 Wie zijn eyghen huys bedroeft/ die sal x
wint tot erfdeel hebben: ende een Dwaes
moet des Wijsen knecht zijn.
30 De vrucht des Rechtueerdighen/ is ee-
nen p Boom des leuens ende een wijs mā
neemt hem der lieden van herten aen.
31 So de z Rechtueerdighe op Aerden lijden
moet/ hoe veel meer de Godloose ende Sō-
daer.

Dat xij. Capittel.

1 WIe hem gheerne laet straffen/ die sal
verstandich worden: wie daerentegē
ongheftraft wil zijn/ die blijft een
Dwaes.
2 Wie vroom is/ die a verwerft troost van
den Heere: daerenteghen wie moetwillich
is die verdoemt hem seluen.
3 b Een Godloos wesen voordert dē men-
sche niet: daerentegen de wortel der Recht
ueerdighen sal blijuen.
4 Een c† vlijtighe vrouwe/ is een kroone
haers mans: daerenteghen een d onuijti-
ghe vrouwe is etter in synen beenderen.
5 Wat de Rechtueerdighen raden/ dat is
ghewisse dinck: daerentegen wat de God-
loosen raden/ dat bedriecht.
6 e De woorden der Godloosen/ richten
bloetuergieten aen: daerentegen der oprech
ter mont verlossetse
7 f De Godloosen sullen omgestootet wor-
den ende niet meer zijn: daerenteghen het
huys der Rechtueerdighen blijft staende.
8 Eens wijsē mans raet wort gelooft: daer
entegen de g † tucken worden tot schandē.
9 h Wie niet groot geachtet is/ eñ † neemt
ware des synen/ die is beter/ dan een die
groot zijn wilt/ dien broodts ontbreeckt.
10 De Rechtueerdighe ontfermt hem zyns
Vees: daerentegen het herte der Godloo-
sen is onbarmhertich.
11 i Wie synen acker bouwerecket/ die sal
broots de volheyt hebben: wie daerentegē
onnoodighe saken nagaet/ die is een Sot.
12 Des Godloosen lust/ is schade te doen:
daerentegen de wortel der Rechtueerdigē/
sal vrucht brenghen.
13 k De Boose wort geuangen in synen ey-
genen valschen woorden: daerenteghen de
Rechtueerdighe ontgaet den angste.
14 Veel goets koemt eenen door de vrucht
des monts: ende den mensche l wort ver-
goldē/ na dien syne handē verdient hebbē.
15 Den Sotte behaecht syne wijse wel: daer
entegen wie na goeden raet luystert/ die is
wijs.
16 Een Sot laet synen toorne in korten sīē/
m daerentegē wie de smaetheyt verberght
die is voorsichtich.
17 Wie warachtich is/ die seydt vrij wat
recht is: daerenteghen een valsch ghetuy-
ghe bedriecht.
18 n Wie onuersichtich wt vaert/ die steect
als een sweert: daerenteghen de tonghe der
Wijsen is heylsaem.
19 Eenen warachtighen mondt bestaet ee-
wichlick: daerenteghen de valsche tonghe/
bestaet niet langhe.
20 Die wat quaedts raden/ bedrieghen
daerentegen die ten vrede raden/ die makē
vreuchde.
21 Dē Rechtueerdigē sal geen leet geschie-
den: daerentegen de Godloosen sullen vol
ongheluck zijn.
22 o Valsche monden zijn den Heere eenen
gruwel: die daerentegen trouwelicken han
delen, die ghevallen hem wel.
23 Een voorsichtich mā verberget de kloeck
heyt: daerenteghen het herte der Dwasen
roept syne dwaesheydt wt.

x Wie de ge-
neeret/ on-
urede ver
teeret.
p Dat is/
wat de
Rechtueer-
dighe doen/
dat koemt
yegelicken
te goede.
z So de
Vromē/ die
den anderē
alle goede
doen/ ende
God wel be
hagen. dan
noch veel
geplaecht
worden:
hoe wil het
dan den
Godloosen
gaen:
1 Pet 4.18
a Of/ beha
let.
Gen.4.4.
b Pro.14.11
c † An. huys
licke vrou-
we.
d Onhuys-
licke vrou-
we/ die haer
geens dincx
aenneemt/
als ware sy
slechs een
Gast inden
huyse.
e Psa.28.34
f Psa.37.9
20.
Waerheyt
ouerwint.
g † An nuc
ken
h Spr.20.
27.30.
† An. dient
uet of ar-
beyt hem
selfs
i Dat is/
Wie des sy
nen waer-
neemt in sy
nen beroep
ofte standt:
anders
hert het/
Veertien
handtwerc
ken vijftien
ongeluckē.
Spra 20.30
Prou. 18.19
k Prou.13.3
l Psal.62.13
Iob 34.11
Iere.17.10
Roma 2.6.
Apoc 2.23
1.Sa.10
28.
2.Sa.16.10
o Pr.16.27

24 p De vlijtige hant sal heerschen/ die daer
entegen traech is/ die sal chijns moeten ge
ven.
25 q Sorge int herte krencket: daerentegen
een vriendelick woort verheucht.
26 De rechtveerdige heeft het r beter dan
zijn naeste: daerentegen der Godloosen
wech/ veruoertse.
27 s† Eenen versuymlicken ghelucket synen
handel niet: daerentegen een vlijtich men-
sche wort ryke.
28 Op den wech der gerechticheyt is het le
ven / ende u† op den gebaenden x padt en
is gheen doodt.

Dat xiij. Capittel.

1 EEn wijs sone/ laet hem den vader tuch
tighen: daerentegen een Bespotter/
luystert der straffe niet.
2 Der vrucht des monts genietmen: daer-
entegen de Verachters gedencken slechs
te moetwillen.
3 a Wie synen mont bewaert/ die bewaert
zijn leven: wie daerentegen met synē mō
de daer wt vaert/ die kommt in b verschrickē.
4 c De Luye begeert/ ende krijcht het doch
niet/ daerentegen de vlijtighen krijghen
ghenoech.
5 De Rechtveerdige is der leughenen vy-
andt: daerentegen de Godloose schendet
ende hoont hem selven.
6 De gherechticheyt bewaert den onschul
dighen: daerentegen het Godloos wesen
brenghet eenen ter sonde.
7 Menige is arm by grooten goede/ ende
menighe is ryke by syner armoede.
8 d Met den ryckdom kan eener zijn levē
verlossen, daerentegen een arm man/ hoort
e het schelden niet.
9 Het licht der Rechtveerdigen maket vro-
lick/ daerentegen de f keersse der Godloosē
sal wtgaen.
10 Onder den Stoutē is altoos twist/ daer
entegen de Wysheyt maket vernuftighe
lieden.
11 g Ryckdom wort h kleyn/ wanneermen
hem vergiet: watmen daerentegen te sa-
men houdt, dat wort groot.
12 De hope die haer vertreckt/ angst het her
te: wanneert daerentegen koemt datmen
begeeret dat is eenen Boom des levens.
13 i Wie het Woort verachtet/ die verderuet
hem selven: wie daerentegen het Gebodt
vreeset/ dien wordt het vergolden.
14 k De leere des Wysen/ is een levendige
Fonteyn ader/ te vermijden de stricken des
doodts.
15 Eenen goeden Raet doet saechte: daeren
tegen der verachters wech brenget wee.
16 Een voorsichtich man doet alle dinck
met vernuft: daerentegen de dwaes vrey
det de dwaesheyt wt.
17 Een Godloos Bode l† brengt ongeluck
daerentegen een getrouwe m Werver / is
heylsaem.
18 n Wie de tucht varen laet/ die heeft ar-
moede ende schande: wie hem geerne straf
fen laet/ die sal tot eeren komen.
19 Wāneer koemt datmē begeert/ dat doet
het herte saechte: o daerentegen die het
boose vermijdet/ die is den Dwasen eenen
grouwel.
20 Wie met den Wijsen omgaet/ die wort
wijs: wie daerentegen der Sotten geselle
is/ die sal ongeluck hebben.
21 p Ongheluck veruolget de Sondaers:
daerentegen den Rechtveerdighen wordt
het goede vergolden.
22 De goede sal erven op kindts kindt:
daerentegen der Sondaers goet, wort dē
Rechtveerdighen voor ghespaert.
23 Daer is vele spyse inden voren derq ar
men: daerentegen die onrecht doen / ver-
derven.
24 r Wie syne Roede spaert/ die hatet synē
sone: wie hem daerentegen lief heeft/ die
tuchtighet hem terstondt.
25 s De Rechtveerdighe eet/ dat zijn ziele t
sat wort: daerentegen der Godloosē buyck
heeft nemmermeer ghenoech.

Dat xiiij. Capittel.

1 DOor a wijse vrouwen wort het huys
gebouwet: daerentegen een Sottin-
ne b verbreect het met haren doen.
2 Wie den Heere vreest / die gaet op der
rechten bane: wie hem daerentegen ver-
achtet/ die wijcket wt synen Weghe.
3 c Sotten spreken prammisch: daerentegē
de Wijsen bewaren haren mondt.
4 Waer geene d Ossen zijn, daer is de krib
be reyn: daerentegen waer den Osse wercke
achtich is/ daer is vele inkominghe.
5 e Een trouwe getuyge liecht niet: f daer-
entegen een valsch ghetuyghe / spreeckt
koenlicken leughenen.
6 g De Bespotter soect wijsheydt/ ende en
vindt se niet: daerentegen den Verstandi-
ghen/ is de bekentenisse licht.
7 h Gaet vanden Sotten / want ghy en
leeret niets van hen.
8 Dat is des voorsichtighen wijsheydt /
dat hy op synen wech mercket: daerentegē
dat is der Sotten dwaesheyt/ dat het eni
kel bedriegerie met hen is.
9 De Dwasē drijvē haer spotterie met der
sonde/ daerentegen de Vromēn hebben ha
ren lust aen den Oprechtighen.
10 Wanneer het herte treurich is/ so en hel
pet gheene wtwendighe vreuchde.
11 Het huys der Godloosen wort verdelget:
daerentegen de Hutte der Oprechtigen sal
groenen.
12 i Menigen behaget eenen wech wel: dan
noch eyndelick brenghet hy hem ter doot.
13 Na den lachen coemt treuren: ende na der
vreuchde coemt k leet.
14 Eenen l† loosē mensche sal het gaē als hy
handelt: daerentegen een vroom man/ sal
m† over hem zijn.
15 n Een onbesinnede gelooft alle dinck: daer
entegen een Voorsichtich merckt op synē
ganck.
16 Een wijs man vreest hem/ eñ vermijt het
quade: daerentegen een Sot/ vaert coenlic-
ken henen door.
17 Eē ongeduldich mā doet dwaeslickē: daer
entegen een bedachtsaē man/ o† haet het.
18 De onbesinnede beerven dwaesheyt: daer
entegen het is der Voorsichtigen kroone/
voorsichtichlick handelen
19 De Quade moeten hen bucken voor den
Goeden: ende de Godloosen in den Poortē
des Rechtveerdighen.
20 Eenen Armen haten oock synen Naesten:
daerentegen de Rijcken hebbē vele vrien-
den.
21 De Sondaer verachtet synen naesten: q
doch wel dien/ die hem der Ellendigen ont-
fermt.
22 Die met boose ranckē omgaen/ sullē fey-
len: die daerentegen wat goets denckē/ diē
sal trouwe ende goedicheydt wedervaren.
23 Waermē arbeydet/ daer is genoech: waer
men daerentegen met woorden omgaet/
daer is kommer.
24 Den Wysē is haren Rijcdom een croone:
daerentegen de dwaesheyt der Sottē/ blijft
slechs dwaesheyt.
25 Een trouwe ghetuyghe verlost het leven:
daer- q Psa.41.2

p Prou.10.4
q Prou.14.30 ende 15.13 ende 17.22 Syra.30.21
r Oft is/ hoe wel hy veel lyden moet/ r ende God loosen wel gaet.
s† And. Een valsche sal zyngevangē Wildtbradt niet braden.
1.Tim.6.6
u† And. Ende die selve wech leydet niet tot der doot.
x Dat is/ de lantstrate is seker / maer behoutwech is vaerlick.
Gods Woort leydet ten levē: maer eygen goet dunckē tot der doot
a Prou.12.13 ende 2.23
b Dz is/ daer ende straffe.
c Proue 6.6
d Iiob.2.4
e Dat is/ eenen Rycken schelden mē: maer men gheeft hem omme ghelt los: eñ Arm moet het houden: wie niet gelt en heeft/ die betale met der huydt.
f Pro.24.20 Iiob.18.5 ende 21.17 ende 38.15
g Pro.20.21 ende 28.20
h Of/ smal dunne.
i Ma.24.48
k Pro.14.27
l† And. valt in schade:
m Of/ Voorbode.
n Prou.12.1
o Sap.2.15 Prou.29.27
p Ma.25.34

q Dat is/ God geeft den armen ghenoech/ so sy vroom zijn.
r Pro.22.15. ende.23.13 Syrac.30.1 Hebr.12.7
s Psal.34.10
t Dat is/ Hy laet hem ghenoegen.
a Pro 11.16 ende 12.4
b Dat is/ die man moet verderven/ die eene onhuysliche ende traghe vrouwe heeft.
c 1.Sa.11.2 1.Reg 19.2 2.Reg.6.31 2.Mac.9.4
d Dat is/ Waermen niet arbeydet/ daer gewintmen oock niets.
e Pro.14.25
f Susan.34
g Dat is/ Loose lieden soecken de wijsheydt niet met ernste/ maer slechs tot haren nutte roeme ende prale.
h 2.Cor.6.14
Gods Woort ende Gheest troostet alleen -. Wanneer het herte recht bedroevet is.
i Deut.12.8 Prou.16.25
k Ghelijck alsmen spreeckt: Droncken vreuchde/ nuchteren leedt: gheen lief is sonder leet.
l† And. onnutten
m† Anders syner vrucht ghenieten.
n Ephe.4.3 Mat.24.23
o† Anders Wordt ghehatet.
p Prou.19.4 Iiob.12.4

Pro.13.14
1.Re.4.20
Eenẽ goe
ẽ moet/een
alf lijf
Spr.30.21
Prou.15.13
Dat is/
rechten der
chredẽ,etc.
Prouer.17.5
Zachar.2.8
Mat.25.41
Leu.26.36.
Prouer.28 1
Prou.11.11
† An:ende
goedertierẽ
hept is/der
iedẽ Sond
ffer.
Dat is/die
et huys-
houden te
niete maect
Een goet
woort/vint
eene goede
tede.
Judic.8.2
Prou.15 18.
ende 25.11 15
.Sa.25.23
1 Re 11.13
Dat is/ sy
an haer
ijn helpen/
nde de leere
vel inbeel-
den.
2.Par.16 9
Psal.33.13.
Job 28.28.
Spr 23.25.
.Mat.9.5.
nde 12.22.
eb.4.13.
Petri 3.11
Tobi 4.23
Merckt de
istorie van
ain ende
abel.
† An. Die
en rechten
erlaet/
oort hardt
hestraft:eñ
die de be-
cheldinghe
rte.
De Sotten
are hẽ niet
anderrich-
en.
Sapient.2.
Pro.12.25
ende 14.30.
ende 17.22.
Spr 30.22
Pro.17.22
Prou.16.8
Psal.37.16.
Spr 29.30.
Eccle.4.6.
1.Timo.6.8
Prou.15.18.
ende 29.22.
Judi.8.2
Prou.10.1.

daerenteghen een valsche ghetuyghe be-
driecht.
26 Wie den HEERE vreest/die heeft een se
kere vasticheyt/ende syne kinderen wordẽ
oock bescherint.
27 f De vreese des Heeren/is een Fonteyne
des levens:dat men vermijde de stricken
des doots.
28 t Waer een Koninck veel volcx heeft/dat
is syne Heerlicheyt:so daerentegẽ des volcx
niet veel is/dat maect eenen heere bloode.
29 Wie geduldich is/die is wijs:wie daer-
enteghen ongheduldich is/die openbaert
syne dwaesheydt.
30 * Een goedich herte/ is des lijfs leven:
daerentegen nijt is etter inden beenderen.
31 Wie den u gierigen ghewelt doet/ die la-
stert desselven Schepper:daerentegẽ wie
hem des Armen ontfermt/die eeret God.
32 x De Godloose bestaet niet in synen on-
gheluck:daerent eghẽ de Rechtveerdige is
oock in synen doodt blijmoedich.
33 Int herte des Verstandigen rustet wijs-
heyt/ende wort openbaer onder dẽ Sottẽ.
34 p De Gherechticheyt verhooghet een
volck:z † daerenteghen de sonde/is der lie
den verderf.
35 Een kloeck knecht bevalt den Koninck
wel: daerenteghen eenen a schendtlicken
knecht is hy vyandt.

Dat xv. Capittel.

1 EEn * vriendelicke antwoorde stillet dẽ
toorne:a daerentegen een hardt woort/
richtet grimmicheydt aen.
2 De tonghe der Wijsen maeckt de leere b
lieflick: der dwasen mont/spouwet enckel
sotheyt.
3 c De ooghen des Heeren / sien aen allen
plaetsen/beyde de Boosẽ ende de Vromẽ.
4 Een heylsame tonge is eenen boom des
levens:daerenteghen eenleughenachtighe
tonghe/richtet hertenleedt aen.
5 De Sot lastert de tucht zijns vaders:wie
daerenteghen de straffe aenneemt / die sal
voorsichtich worden.
6 d Des Rechtveerdigen huys heeft groot
goet/daerenteghen inder inkomunge des
Godloosen/is verderven.
7 Den mont der Wijsen/stroyt wt goeden
raet: daerenteghen des Dwasen herte / is
niet also.
8 Des Godloosen offer is den HEERE
eenen grouwel:daerentegen het gebet der
Oprechtighen/is hem aenghenaem.
9 Des Godloosen wech is den Heere eenẽ
grouwel:wie daerentegen der Gerechtic-
heyt naiaghet/die wordt bemint.
10 e † Dat is een quade tucht/den wech ver
laten : ende wie de straffe hatet / die moet
sterven.
11 De Helle ende het verderven is voor dẽ
Heere, hoeveel meer der menschen herte?
12 De Bespotter heeft die niet lief/die hem
straffet/ende gaet niet tot den Wijsen.
13 f Een vrolick herte maeckt een vrolick
aengesicht:daerentegen wanneer het her-
te bekommert is/so valt oock den moet.
14 Een verstandich herte handelt bedach-
telick: daerentegen de koene sottẽ/regeren
sotlick.
15 g Een bedroefde heeft nemmermer geenẽ
goeden dach: daerenteghen eenen goeden
moet/is een dachlicks welleven.
16 h Het is beter een weynich met der vree-
se des Heeren: dã eenen grootẽ schat/daer
onruste by is.
17 Het is beter een gerichte koolen met lief-
de/dan eenen ghemesten Osse met hate.
18 i Een toornich man richtet twist aen:
daerenteghen een gheduldich man/stillet
den twist.
19 Den wech des Luyen is doornachtich
daerentegen den wech des Vromen/is wel
ghebanet.
20 l Een wijs sone verheucht den vader:eñ
een dwaesachtich mensche/is syner moeder
schande.
21 Den Dwasen is de dwaesheyt eẽ vreuch
de:daerentegen een verstandich man/blijft
op den rechten wech.
22 m De aenslaghen worden te niete/waer
geenen raedt by is:waer daerenteghen vele
Raedtgheuers zijn/daer bestaen sy.
23 Het is eenen een vreuchde/wanneer men
hem recht antwoordet: * ende een woordt
te syner tijdt/is seer lieflick.
24 Den wech des levens gaet op waerdts
kloeck te maken : op datmen vermijde de
Helle nederwaerdts.
25 De Heere sal het huys der Hooverdigen
verbreken/n ende de palen der Rechtveer-
dighen o bevestighen.
26 De aenslaghen des ergen zijn den Heere
eenen gruwel:p daerentegen troostelicke re
den den Reynen.
27 De Ghierighe verstoort zijn eygen huys:
q wie daerenteghen geschencken hatet/die
sal leven.
28 Het herte des Rechtveerdighen / dichtet
wat te antwoorden is: daerenteghen den
mont der Godloosen /schuymet het boose.
29 De Heere is verre van den Godloosen:r
daerenteghen der Rechtveerdighen ghebedt
verhoort hy.
30 Vriendelick siẽ/verheucht het herte:een
goet gheruchte maeckt vet de gheheenten.
31 De oore die de straffe des levens hoort/
sal onder den Wijsen woonen.
32 f Wie hẽ niet t tuchtigẽ laet/u die maect
hemselven te niete: x wie daerenteghen de
straffe hoort/die wordt kloeck.
33 p De vreese des Heeren/ is de tucht der
wijsheydt : z ende eermen ter eeren koemt/
moet men te voren lijden.

Dat xvj. Capittel.

1 DE menschẽ settet hem wat voor inder
herten : a doch vanden Heere koemt/
wat de tonghe spreken sal.
2 b Eenen yegelicken duncken syne wegen
reyne zijn : c doch alleene de Heere maeckt
het herte ghewisse.
3 d Beveelt den Heere uwe wercken/so sul
len uwe aenslaghen voortgaen.
4 De Heere maeckt alle dinck om zijn selfs
wille :e oock den Godloosen ten boosen da
ghe.
5 Een stout herte is den Heere eenen gru-
wel:ende het en sal niet ongestraft blijven/
wanneer sy hen oock alle aen malkanderen
hinghen.
6 Door goedicheyt eñ trouwe/wort de mis
daet f versoenet:eñ door de vreese des Hee-
ren/vermijdet men het quade.
7 Wanneer yemants wegen den Heere wel
gevallen/so maeckt hy oock syne vyanden
met hem te vreden.
8 g Het is beter weynich met gerechticheyt
dan vele inkominghe met onrecht.
9 Des menschen herte slaet synen wech
aen/h doch de Heere alleene gheeft dat hy
voortgaet.
10 Prophetie is inden mont des i Coninckx:
synen mondt feylet niet int Gherichte.
11 Een k rechte wage ende gewichte is van
den Heere/ende alle ponden inden sacke zijn
sijn werck.
12 Voor den Coninghen onrecht doen/is
eenen gruwel:want door Gherechticheydt

ende 17.6.
ende 19.13.
ende 29.15.
m Pro.11.14
ende 24.6.
* Pro.25.11
n Psa.146 9
o Of/ vast
maken.
p Of/ de re-
den den vriẽ
delickẽ zijn
reyne.
q Psal 15.5.
Gheweldt
voor recht
nemen/ ghe-
dyet niet.
r Tobie 3.18
Susan.44.
Actor 10 4.
Joan.9.31.
f Prou.5.23.
t Dat is/ se-
dighen.
u Dat is/
hy koemt aẽ
de galghe.
x Prou.12.1.
ende 15.5.
p Spr. 1.16
z 1.Petri 1.6
Luc.24.26.
Actor 14.21
Prou.18.12.
So gantsch
staet alle
dinck in
Gods hãt.
Prou.21.1.
a Ma.10 19
Luc 12.11.
ende 21.15
b Prou.21.2
c Psal.73.15
d Psal.37.5
ende.55.23
Job 13.15
e Rom.9.17
f Dat is/ by
God eñ den
menschen:
want God
wendet de
straffe/eñ de
menschen
wordẽ vriẽ
den daer
door.
g Psa.37 16
Prou.15.16
Spr 29.30
1.Timo.6.8
h Prou.3.6.
ende 19 21.
i Want hy
richtet na
dẽ rechte/of
te Wet/ wel-
ke God be-
uestichte eñ
ghebiet als
zijn eygen
openbaer
Ampt huys-
chelt dẽ Hee
re niet:
Waerheydt
heeft eenen

 wort vastẽ grouc

k Pro. 11. 1. 3. Reg. 17. 14.

woordt den Throon beuesticht.

13 l Recht raden beualt des Coninghs wel: ende wie recht toe radet / die woordt bemint.

14 De grimmicheydt des Coninck is een Bode des Doodts: doch een wijs Man sal hem versoenen.

15 Wanneer des Coninckx aengesicht vrientlick is / dat is het leuen: ende syne ghenade is ghelijck als eenen auondtreghen.

m Pro. 3. 15. ende 8. 10. Hiob. 28. 19

16 m Neemt aen de Wijsheyt / want sy is beter dan goudt: ende verstant hebben / is edeler dan siluer.

17 Der Vromen wech vermijdet het quade: ende wie synen wech bewaert, die behoudt zijn leuen.

n Pro. 18. 12

18 n Wie te gronde gaen sal die woordt te voren stout: een hooueerdich ende stout ghemoet koemt voor den valle.

o Psal. 37. 16 Proue. 15. 16 p Esai. 9. 3.

19 o Het is beter eens nederigen ghemoets zijn / met den ellendighen, p dan roof wt deylen met den hoouerdighen.

q Psal. 2. 12. ende 34. 9. ende 84. 13 ende 125. 1.

20 Wie een sake kloeckelicken voert / die vindt gheluck: q ende wel dien / die hem op den Heere verlaet.

21 Een verstandige woordt gheroemt voor eenen wijsen Man: ende liefliche reden leeren wel.

r Dat is / Eere Leere / Wijsheydt / Heylicheyt / etc.

22 Kloecheydt is een leuendighe Fonteyne dien / diese heeft: daerenteghen de r Tucht der Dwasen / is dwaesheydt.

23 Een wijs herte spreeckt kloecklick / ende betert de leere in synen lippen.

24 De reden des vriendtlicken zijn Honichseem: troosten de ziele, ende verheugen de beenders.

s Pro. 14. 12. Esaie. 55. 8.

25 s Menighen behaecht eenen wech wel: doch zijn laetste gaet tot den doodt.

26 Menige koemt tot grooten ongeluck: door synen eyghen mondt.

27 Een loos mensche graeft na ongheluck / ende in synen monde brandt vyer.

28 Een verkeert mensche richtet twist aen: ende een Achterklapper maeckt de Vorsten oneens.

t Of / onbillich / verwel digher.

29 Een t wreuelich mensche lockt synen naesten / ende voert hem op geenen goeden wech.

u Pro. 6. 13. ende 10. 10. Spra. 27. 15.

30 u Wie met den oogen wenckt / die denckt niet goets: ende wie met den lippen beteeckent / die volbrengt het quaedt.

x Leuit 19. 32 Prou. 20. 29

31 x Grauwe hayren zijn een kroone der eeren / die op den wech der gherechticheyt ghevonden worden.

y Acto. 1. 26. 1 Para. 26. 8 Jone 1. 7. a Prou. 15. 8 ende 16. 8. Eccle. 4. 6 Spra. 29. 30

32 Een vuldich Man / is beter dan een sterck Man: ende die zyns mondts een Heere is / dan de ghene die Steden winnet.

33 y Het lott wort inden schoot geworpen: doch het valt als de Heere wil.

Dat xvij. Capittel.

b Spr. 10. 28 c † And. den schendtlicken Sone inden huyse.

1 EEnen a drooghen bete / daermen hem aen ghenoegen laet / is beter dan een huys vol gheslachtes Vees met twiste.

2 b Een kloeck knecht sal heerschen ouer c † onnuttighe Erfgenamen / ende sal onder den Broederen het Erue wtdeylen.

d † And. de smelter.

3 Ghelijck als d † het vyer het siluer / ende den ouen het gout: also proeuet de Heere de herten.

e Pro. 14. 31 Psal. 7. 10. ende 7. 10. ende 66. 10 Sapien. 3. 5 Syrach. 2. 5 f Hiob. 31. 29 Psal. 35. 15 Prou. 24. 17

4 Een boos mensche achtet op boose monden: ende een valsch mensche hoort geerne de schadelicke tonghen.

5 e Wie den Armen bespottet / die hoont desseluen Schepper: f ende wie hem zijns ongeuals verheucht / die sal niet ongestraft bliuen.

Een oudt eerlick ghe slachte is te louen.

6 Der Ouden kroone zijn kints kinderen: ende der Kinderen eere / zijn hare Vaders.

7 Het en staet eenen Sotte niet wel / van hooghen dinghen te spreken: veel weyniger eenen Vorst / dat hy gheerne lieght.

g † And. Een Steen der gonste. dien etc. Tot wien dat het koemt / dien bevoordert. And. Alles daer het toe koemt / laet het wel ge lucken

8 Het gheschenck is een g † edel steen / dien / die het heeft: waer hy hem henen wendet / is hy kloeck gheachtet.

h Pro. 10. 12 i Dat is / wederhaelt / weder aen roeret / weder vernieuwet / etc.

9 h Wie de sonde bedecket / die maeckt vrientschap: wie daerentegen de sake weder ende weder meldet / die maeckt de Vorsten oneens.

10 Schelden verschricket meer aen den Verstandighen / dan hondert slaghen aen den Sotten.

k † Anders trachtet.

11 Een bitter mensche k † pooghet schade te doen: doch eenen grouwelicken Enghel sal ouer hem komen.

12 Het is beter eenen Berre ontmoeten / dien syne Jongen berooft zijn / dan eenen Sotte in syner dwaesheydt.

l Deut. 32. 35 Pro. 20. 22. 1 Sam. 24. 18 2. Sam. 12. 9 Roma. 12. 17 1 Thessa. 5. 15 1. Petri. 3. 9

13 l Wie goet met quaden betaelt / van dien huyse sal het quade niet aflaten.

14 Wie twist beghint / is ghelijck als die den watere den Dam opscheurt: laet ghy af van den twiste / eer ghy daer in ghemenget wort.

m Esai. 5. 23

15 m Wie den Godloosen recht spreeckt / ende den Rechtueerdigen verdoemt / die zijn alle beyde den Heere eenen gruwel.

16 Wat is den Dwase geldt inder handt / wijsheyt te koopen / so hy doch een Dwaes is?

n † Anders / inder noodt werdt hy u Broeder.

17 Een vriendt heeft alletijdt lief: ende n † een Broeder woordt inder noodt bekendt.

o Prou. 6. 1 ende 11. 15. ende 20. 16.

18 o Het is een Dwaes die in de handt ghelooft / ende Borghe woordt voor synen naesten.

19 Wie twist lief heeft / die heeft sonde lief: ende wie syne Deure hooch maeckt / die staet na ongheluck.

p Pro. 12. 25 ende 15. 13 ende 22. 24. Syrac. 30. 22

20 Een verkeert herte vindt niet goets: ende die van eener verkeerden tonghe is / sal in ongheluck vallen.

21 Wie eenen Sot genereert / die heeft treuricheyt / ende eens sotten vader heeft gerne bly schap.

q Exod. 23. 8 r Eccle. 2. 14 ende. 8. 1. Spr. 2. 14. s Dat is / hy heeft een wilde gebeere † And. der Sotten oogen sweuen op der Werelt eynde.

22 p Een vrolick herte maect het leuen lustich: daerentegen eenen bedroefden moedt / verdorret de ghebeenten.

23 q De Godloose neemt heymelick geerne gheschencken / om te buyghen den wech des rechts.

24 r Een Verstandighe ghebeert wijslick: daerentegen een Sot / s † werpt de ooghen ghins ende weder.

t Prou. 15. 20 ende 19. 13 ende 29. 15

25 t Een dwaesachtich Sone / is zijns Vaders treuren / ende bedroefenisse syner Moeder / die hem ghebaert heeft.

u Jaco. 1. 16 Spra. 5. 13

26 Het is niet goedt / datmen den Rechtueerdigen schendet: ende den Vorst teslaen / die daer recht regeert.

x Dat is / weerde / edele, etc. y Hiob 13. 5

27 u Een vernustich Man / die matiget syne reden: ende een verstandich Man / is een x dierbaer ziele.

28 y Wanneer een Dwaes swege / so werde hy oock wijs ghehouden / ende verstandich / wanneer hy den mondt toe hielde.

Dat xviij. Capittel.

a Dat is / Niet de waerheydt / maer hem en het syne, b † And. men ghet hem in eē yegelicke sake in.

1 WJe hem affondert / die soeckt a wat hem ghelustet, ende b † settet hem teghen alles wat goedt is.

2 Een Dwaes heeft gheenen lust aen verstant / maer tot dat / wat in zijn herte steeckt.

3 Waer de Godloose henen koemt / daer koemt oock verachtinghe / ende smaetheyt met hoone.

c Deut. 1. 17 Prou. 24. 23 Deut. 1. 17. Jacob. 2. 9.

4 De woorden in eenes mondt / zijn als diepe wateren: ende de fonteyne der wijsheyt is eenen vollen stroom.

5 c Het en is niet goedt / de persoon des Godloosen achten / te buyghē den Rechtueerdigen int Gherichte.

6 De lippen des Sotten / brengen in twist / ende

o † Anders
lercht tot
kampen.
c Leuit.19.16
Prou. 26.22.
Psal.32.6.
Esai. 26. 1
f Pro.10.15.
g Pro. 16.18
1.Petr.1.6
Luce 24.16.
Spr. 11.8
Prou, 17.8
n † Anders
hardneckige
then.
Dat is/
Wanneer eē
Broeder vā
den anderē
nz onrechts
vertoornet
is/ so is het
lichter eene
vaste Stadt
te gewinnē/
dan hen te
versoenen,
hoe naerder
n de lieuer
vrient / hoe
bitterer eñ
heftigher
toorne: als
tusschen
Man ende
Wijf/ tusschē
Broeder eñ
Suster.
Pro,14.14
ende 31.10.
o Dat is/
Dāt schoon
onderwylen
tantsch on-
heylyck toe-
gaet, so weet
hy doch/ dat
syn Echte
Stādt Gode
behagelic is
als zyn
schepsel eñ
ordeninghe:
ende wat hy
daer in lydt
(...)fte doet/ dz
eet voor
God wel ge
daen ende
heleden.
Pro,28.6.
Want een
moet dē an-
deren duldē,
† Anders
verlanget,
Pro,14.20.
Deu.19.19
Prou,21.28
ende 24.28.
ende 25.18.
Susan. 62.
Of houdē
pacht ende
echt.
Dat is, hy
voedet hem
voor daer-

ende synen mondt b † pooghet na slaghen.
7 De monde des Sotten schadet hem
seluen/ende syne lippen vangen zyn eygen
ziele.
8 e De woorden des Achterklappers zyn
slaghen/ ende gaen eenen door het herte.
9 Wie traech is in synen arbeyt/die is een
broeder diens / die het syne ombrenget.
10 De Name des Heeren is een vaste
Burcht : de Rechtueerdighe loopt daer
henen/ ende wordt beschermt.
11 g Het goet des Rijcken is hem een vaste
Stadt/ende als eenen hoogē muer rontom
hem henen.
12 h Wanneer eener te gronde gaen sal/
so wordt zyn herte te voren stoudt: i ende
eer men tot eeren koemt/ moetmen te voren
lyden.
13 k Wie antwoordet eer hy hooret / dien
is het dwaesheyt ende schande.
14 Wie een vrolick herte heeft/die weet hē
in zyn lydē te houdē: wanneer daerentegen
de moet neder leyt/ wie kan het verdragen?
15 Een verstandich herte weet hem vernuf-
tichlick te houden / ende de Wijsen hooren
geerne datmen vernuftichlick handelt.
16 l Het gheschencke des menschen maeckt
hem ruymte / ende brenghet hem voor de
groote heeren.
17 De Rechtueerdige is syner sake te voren
ghewisse: koemt zyn naeste/ so vindt hy hē
also.
18 Het lott stillet den twist / ende scheydet
tusschen den m † machtighen.
19 Een broeder die n vertoornt is / hout
harder als eene vaste stadt: eñ twist houdt
harder/ als een grendel aen der Burcht.
20 Eenen manne wordt vergolden/ daerna
als synen mondt ghesprokē heeft / eñ wort
ghesadicht vander vrucht syner lippen.
21 De doot ende het leuen staen inder ghe-
welt der tonghen : wiese lief heeft / die sal
van harer vrucht eten.
22 o Wie eene echte Vrouwe vindet / die
vindet wat goedts/ ende kan wel p goe-
der dinghe zyn inden Heere.
23 Een arm man spreeckt met bidden: een
rijck man antwoordet stoutelick.
24 Een ghetrouwe vriendt heeft eenen
lieuer/ ende staet vaster by eenen / dan een
broeder.

Dat xix. Capittel.

1 EEn aarm Man / die in syner vromicheyt
wandelt / is beter dā een verkeert Man
met syner lippen/ die doch een Dwaes
is.
2 Waermen b niet met vernuft et handelt
daer gaet het niet wel toe : ende wie snel is
met den voeten/ die doet schade.
3 De dwaesheyt eens menschen verleydet
synen wech/ dat zyn herte teghen dē Heere
woedet.
4 d Goet maect vele vrienden: daerentegen
de Arme/ wort van synen vriendē verlatē.
5 e Een valsch ghetuyge blijft niet onghe-
straft : ende wie vrij leugenen spreeckt / die
en sal niet onthomen.
6 Vele f wachten op den persoon des
Vorsten/ende zyn altemael vrienden diens
die daer gheschencken geeft.
7 Den Armen haten alle syne Broeders :
Ja ooch syne vriendē maken hen verre van
hem : ende wie hem op woorden verlaet/
dien en wordt niets.
8 Wie kloeck is/ die h heeft lief zyn leuen:
ende de Verstandige vindt wat goedts.
9 Een valsch getuyge blijft niet ongestrafte
ende wie vrij leugenen spreeckt/ die sal om-
komen.

10 Den dwase staet het niet wel/goede dagē
hebben : veel weyniger een knecht/ te heer-
schen ouer Vorsten.
11 Wie verduldich is/die is een kloeck men-
sche: i ende het is hem eerlick / dat hy on-
deuchde verhooren kan.
12 k Deongenade des Koninex / is als het
brullen eens iongen Leeuwen : daerentegen
syne ghenade/ is als dauwe op het gras.
13 l Een dwaesachtich sone/ is zyns vaders
hertenleedt: m ende een twistighe vrouwe/
is een ghestadich druppen.
14 Huys ende goet eruen de Ouders: n daer
e entegen eene vernuftighe vrouwe/ koemt
van den Heere.
15 Luyheyt brenget slaep: eñ een ledichgaen-
de ziele/ sal honger lyden.
16 Wie het ghebodt bewaert / die bewaert
zyn leuen: wie daerenteghen synen wech
verachtet/ o die sal steruen.
17 p Wie hem der Armen ontfermt/ die leent
den Heere : q die sal hem het goede weder
vergelden.
18 r Tuchticht uwen Sone / bewijl dat daer
hope voorhanden is: s † doch laet uwe ziele
niet bewogen worden/ hem te dooden.
19 Want groote grimmicheyt brenget scha-
de: daerom laet hem los / so kondy hē meer
tuchtigen.
20 Luystert dē raet/ eñ neemt aen de t tucht/
dat ghy hier namaels wijs zyt.
21 u Daer zyn vele aenslagen in eens mans
herte : doch den raedt des Heeren blijft be-
staende.
22 Eenen mensche r † vercieret syne weldaet:
ende een arm man is beter dan een leughe-
naer.
23 De vreese des Heeren voordert ten leuen:
eñ sal satt blijuen/ dat hem gheen quaedt te
huys soecken en sal.
24 p † De Luye verberght syne handt inden
boesem/ ende kanse niet weder ten monde
brenghen.
25 Slaetmen den Bespotter / so wordt de
onbesinnede voorsichtich : straftmen eenen
Verstandigen / so wort hy vernuftich.
26 Wie den Vader verstoort/ eñ de Moeder
veriaecht/ die is een schendich eñ veruloeckt
kindt.
27 Laet af mijn Sone te hooren de tucht/ die
daer afuoeret van vernuftighe leere.
28 Een valsch ghetuyge bespottet het ghe-
richte : ende der Godloosen mont verslindt
het onrecht.
29 Den Bespotters zyn straffen bereydet/
ende slaghen op der Dwasen rugghe.

Dat xx. Capittel.

1 DEn Wijn maeckt a † loose Lieden ende
sterchen dranck maeckt b wildt / wie
daer lust toe heeft/ die wordt nemmer-
meer wijs.
2 c Het verschricken des Koninex / is als
het brullen eens iongen Leeuwen: wie hem
vertoornet/ die sondicht teghen zyn leuen.
3 Het is den manne een eere / van twiste
blijuen: daerentegen die geerne twisten/ die
zyn altemael dwasen.
4 Om der koude wille / wil de luye niet
ploegen : so moet hy oock inden Oogste be-
delen / ende niets verkrijghen.
5 Den raedt inder hertē eens mans/ is als
diepe wateren : doch een verstandich Man
kant mercken wat hy meynt.
6 Vele menschen worden vroom gheroemt:
doch wie wil vinden eenen/ die oprechtelick
vroom zy?
7 f Een rechtueerdich mensche/ die in syner
vromicheyt wandelt/ diens kinderen sal het
wel gaen na hem.

lickheyt, b de
trouwet de
menschen
niet in harē
woorden.
i Dat is/
wie wel ver
hooren kan,
die wil wijs
worden.
k Pro.20.2.
ende 28.15.
Rom.13.4.
l Pro.17.25.
m Pro.27.15
n Pro.18.22
ende 31.10.
Sprā. 26.1
o Dat is/ hy
koempt
Meester
Hanse in de
handen / eñ
aē de galge:
want onge-
hoorsaem
kinderen
ontloopen
hem niet.
p Psal.112.5
ende 25.40
q Mat.10.42
r Dat is/
straffende
onderwijst.
s † And. ende
van synen
gheschrey
laet v niet
bewegen
in uwer
herten.
t Dat is, de
straffēde ou
derwijsinge
u Pro.16.9
x † An. lustet
p † And. De
Luye / etc.
in de schotel
etc.
Prou.16.15
a Prou.21.11
† Dat is/ on
derwijsinge
gehoorsame
loose Boevē
moet de
Hencker
straffen /
daer toe kō-
men sy ghe-
wisse.
a † Anders
Bespotters
b Dat is.
Asotia illa.
Ephe.5.18.
Suppet v
niet vol
Wijns, daer
eē onordent
lick oft wilt
wesen wt
volget / etc
c Pro.19.12.
ende 24.21
f Psal.37.26
Tobie.14.1

8 Een Koninck die op dē stoele sit te rich-
ten/ verstropt alle quaet met synen oogen.
9 g Wie kan seggen: Ick ben reyn in my-
ner herten? eñ louter van myner sonde?
10 h Menigerley ghewichte ende mate/ is
alle beyde den Heere eenen gruwel.
11 i Oock kentmen eenen Jonghen aen
synen doē/ of hy vroom ende redelick wor-
den wil.
12 Een hoorende oore/ eñ siende ooghe/ die
maket de Heere alle beyde.
13 Hebt dē slaep niet lief/ dat ghy niet arm
wordet: laet uwe ooghen wacker zijn/ so
suldy broodes ghenoech hebben.
14 k Quaet/ quaet/ spreecktmen/ wanneer-
men het heeft: doch wanneert wech is/ so
prijstmen het dan.
15 Daer is goudt ende vele Peerlen/ doch
eenen vernuftigen mondt/ is een edel kley-
noodt.
16 l Neemt dien zijn kleedt/ die voor eenen
anderen Borghe wordt/ ende pandt hem/
om des onbekenden wille.
17 Het m ghestolen broodt smaeckt yegelickē
wel: doch daer na sal hem den mondt vol
zantsteenen worden.
18 n Aenslagen bestaen/ wanneermense met
rade voert: ende kryēch salmen met vernuft
voeren.
19 Weest met dien onverweerret/ die hey-
melichheyt openbaert/ ende met den Achter
klapper/ ende met den valschen mondt.
20 o Wie synen Vader ende syne Moeder
vloecht/ diens keersse sal wtgebluscht wor-
den/ midden int duystere.
21 p Het Erve daermen met den eersten seer
na q haeſt/ sal ten laetsten niet ghesegent
zijn.
22 r Spreeckt niet/ Ick wil het quade ver-
geldē: verwacht des Heerē/ die sal v helpē.
23 s Menigherley ghewichte is den Heere
eenen gruwel/ ende een valsche Waghe is
niet goet.
24 t Eens yegelicken ganghen komen van
den Heere: welcker mensche verstaet synen
wech?
25 Het is den mensche eenen strick/ het
Heylighe lasteren/ ende daer na met ghe-
losten omgaen.
26 Een wys Koninck verstropt de God-
loosen/ ende brenget het radt ouer hen.
27 Deluchte des HEEren is des menschen
adem/ die gaet door het gantsche herte.
28 Goedertierē eñ warachtich zijn/ bewaert
den Koninck: ende synen Stoel wort door
goedicheyt bevesticht.
29 Der Jongelingen stercke/ is harē prijs:
ende grouwe hayrē is der Ouden cieragie.
30 Men moet den boosen weeren met har-
der straffe/ ende met ernstelicke slaghen/
diemen voelet.

Dat xxi. Capittel.

1 DEs a Koninckx herte is inder hant des
Heeren/ als water beken/ eñ hy neycht
het/ waer hy henen wil.
2 Eenen peghelicken duncket synen wech
recht zijn: doch alleen de Heere maeckt de
herten v ghewisse.
3 Recht doen ende Gherichte/ is den Heere
liever dan Offerhande.
4 Hooveerdige ooghen/ eñ eenen stouten
moet/ ende de c † luchte der Godloosen is
sonde.
5 De aenslagen eens d † vroetigen/ bren-
ghen overvloedicheyt: wie daerentegen al
te haestich is/ die heeft kommer.
6 Wie schatten vergadert met leughenen/
die sal feylen/ eñ vallen onder die/ die synen
doot soecken.

g 1 Re. 8. 46. 2 Para. 6. 36. 1. Joan 1. 8.
h Prov. 11. 1 ende 16. 11. ende 20. 23.
i Jonck ghewent/ oudt ghedaen. Prov. 22. 6.
k Dat is/ Watmen heeft/ dies wortmē verdrietich/ eñ wil hebben/ dat niet tegēwoordich ofte voorhanden is.
l Prove. 6. 1 ende 27. 13
m Dat is/ met leugen eñ onrecht verworven.
n Pro. 24. 6.
o Exo. 21. 17 Levit. 20. 9. ende 21. 9. Deut. 27. 16. Mat. 15. 4.
p Pro. 28. 20
q 2 Sam. 15. 1. Dat is/ Haestighen koopet. Als de kinderen doen. die gheerne hare ouders eñ vrienden doot sagen. Item/ Die ander lieden goet met eenen schijne tot hen brengen teghen het tiende Ghebodt. Exēpel zijn/ Absalon/ Brutus/ etc
r Mat. 5. 4. Pro. 17. 13. Roma. 12. 17
s Pro. 20. 10
t Jere. 10. 23
a 2. Reg. 1. 13
b Dat is/ Alles wat mē doet wt Gods bevel/ dies is men gewisse dat het recht sy/ buytē Gods woordt is alle dinck duyster eenē loosē waen/ eñ ōgewisse.
c † Dat is/ de gunst der Wereldt: wie der Wereldt vrient is/

7 t Der Godloosen rooven/ salse verschric-
ken: want sy en woudē niet doen wat recht
was.
8 Wie eenen f anderen wech gaet/ die is
verkeert: wie daerentegen g † in synen be-
vele gaet/ diens werck is recht.
9 h Het is beter inden hoeck woonen onder
den dake/ dan by een kijfachtich wijf/ in
eenen huyse te samen.
10 De ziele des Godloosen wenscht boose/
ende gonnet den naesten niet.
11 i Wanneer de Bespotter ghestraft wort/
so worden de onbesinnedē wijs: ende wan-
neermen eenen Wysen onderrichtet/ so
wordt hy vernuftich.
12 De Rechtveerdighe houdt hē wijslick
tegen des Godloosen huys: daerenteghen
de Godloosen dencken slechs schade te
doen.
13 k Wie syne ooren toestoppet voor het
schreyen des Armen: die sal oock roepen/
ende niet verhoort worden.
14 Eene l heymelicke gave stillet den toor-
ne: ende een gheschencke inden schoot/ die
heftighe grimmicheydt.
15 Het is den Rechtveerdigen een vreuch-
de/ te doē wat recht is/ doch een vreese den
quaetdoenders.
16 Een mensche die vandē wege der kloec-
heyt in dwaelt/ die sal bliven inder dooden
Ghemeynte.
17 n Wie gheerne in wellust leeft/ die sal
kommer lyden: ende wie Wijn ende Olye
lief heeft/ die wordt niet rijcke.
18 p De Godloose moet voor den Recht-
veerdighen ghegheven worden/ ende de
Verachter voor den Oprechtigen.
19 q Het is beter in eenen woesten Lande
woonen/ als by eenen twistighen ende
toornigen Wyve.
20 Inden huyse des Wijsen/ is eenen lief-
licken schadt ende Olye: daerenteghen een
Dwaes verslemt het.
21 r Wie der barmhertichheydt ende goedic-
heydt naiaget/ die vindt het leven/ barm-
hertichheyt ende eere.
22 Een wys man ghewinnet de Stadt der
stercken/ ende stortet hare macht door hare
sekerheydt.
23 s Wie synen mondt eñ tonghe bewaert/
die bewaert syne ziele voor angste.
24 Die stout eñ vermeten is/ heet een loos
mensche/ die in toorne stoutheydt bewijset.
25 De Luye sterft over synen wenschen:
want syne handen woudden niets doen.
26 Hy wenscht wel daechlicks: daerentegen
de Rechtveerdige geeft/ ende verseyt niets.
27 p Der Godloosen Offer is eenen grouwel:
want sy worden in sonden gheoffert.
28 z Een leugenachtige ghetuyghe sal om-
komen: daerentegen wie ghehoorgeeft/ dien
laetmen oock alletijdt wederom spreken.
29 De Godloose varet met den koppe door:
daerentegen wie oprechtich is/ diens wech
sal bestaen.
30 Daer helpet geen wijsheyt/ geen verstant
gheenen raedt/ a teghen den Heere.
31 b De peerden worden wel ten strijdtdage
bereydet/ doch de overwinninge komt van
den Heere.

Dat xxij. Capittel.

1 HEt a geruchte is kostlicker/ dan grootē
Rijckdom: ende gunst is beter/ als
Silver ende Goudt.
2 Rijcke ende arme moeten door malcan-
deren henen zijn: de Heere heeftse altemael
ghemaeckt.
3 De voorsichtighe siet het ongeluck/ ende

die is Godes vyant. Jacobi. 5.
d † An. endelighen/ Seer haestē vracht den hals ontwee: lanckseem gaetmen ooc eenen verren wech: wanneermen haestet/ so wortmen moede/ ende laet in korte af/ met sache moedicheyt eñ dan noch aenhouden/ brengetmen een dinck tē eynde. Festina lente.
e Esa. 32. 1.
f Dat is/ Wie het beter eñ anders maeckt/ als hem bevolē is/ die verderft het gantsch/ hoe goet dat ooc zijn goetduncken schijnet: gelyck als Saul dede over Amalec
g † Anders reyn is. Titi. 1. 15.
h Pro. 25. 24
i Prov. 19. 25
k Esai. 47. 6 Mat. 18. 30 Luc. 16. 20. 24
l Dat is/ Die syne weldaet niet roemet/ als de Phariseē deden. m Of, vijlter gaet.
n Pro. 23. 21
o Spr. 19. 5
p Pro. 11. 8.
q Pro. 21. 9. ende 25. 24. Spr. 25. 23.
r Mat. 5. 7.
t Pro. 12. 13 ende 13. 3.
p Pro. 15. 5. Esaie. 1. 13. Jere. 7. 20. Spr. 34. 21
z Deu. 19. 19 Prov. 19. 5. Susan. 1. 62
a Esa. 8. 9. ende 46. 10. 11
b Psal. 33. 17
a Eccle. 7. 1 Cantic. 1. 3.

verberghet hem: de onbesinnede gaen
henen door/ende worden beschadicht.
4 Waermen lijdet in des Heeren vreese/
daer is rijckdom / eere ende leven.
5 Doornen ende stricken zijn op den wech
des Verkeerden: wie hem daer verre van
maeckt/ die bewaert zijn leven.
6 b Ghelijck alsmen eenen jonghen ghe-
wennet/ so laet hy daer niet van af/ wan-
neer hy oudt wordt.
7 De Rijcke heerschet over de Armen:
en wie borget/ die is des Leeners knecht.
8 c Wie onrecht saeyet / die sal moeyte
maeyen / ende sal door de Roede syner
boosheydt / te niete worden.
9 d Een goede Ooghe wort ghesegent: e
want hy geeft van syn broode den Armen.
10 Drijft den bespotter wt / so gaet het
ghekijf wech: so houdet den twist ende
smaetheyt op.
11 Wie een trouwe herte en lieflicke reden
heeft/ diens vriendt is de Koninck.
12 De Oogen des Heeren bewaren f goeden
raedt: daerentegen de woorden des ver-
achters/ verkeert hy.
13 g De Luye spreeckt/ Daer is een Leeuwe
buyten: ick mochte verworcht worden op
der strate.
14 h Der Hoeren mondt is eenen diepen
kuyl: wien de Heere onghenadich is / die
valt daer in.
15 i Dwaesheyt steeckt den jongelinck int
herte: doch de roede der tucht/ salse verre
van hem drijven.
16 Wie den Armen onrecht doet / op dat
zijns goedts veel worde/ die sal oock eenen
anderen rijcken geven/ en noodt lijden.
17 Neycht uwe Ooren/ en hoort de woor-
den der Wijsen / ende neemt ter herten
myne leere.
18 Want het sal v saechte doen / so ghyse
sult by v behouden/ ende sullen al te samen
door uwen k mondt wel ghelucken.
19 Dat v hope zy op den Heere: ick moet
v sulcks daechlicks vermanen v ten goede.
20 Hebbe ick het v niet menichfuldichlick
voorgheschreven / met raden ende leeren?
21 Dat ick v leerde eenen gewissen gront
der waerheyt/ dat ghy recht antwoorden
kondet/ dien die v senden.
22 Berooft den armen niet/ hoe wel hy
arm is ende onderdruckt den ellendighen
niet in der l poorte.
23 Want de Heere sal hare saken handelen/
en sal hare Ondertreders ondertreden.
24 m Gesellet v niet ten toornigen manne/
en en houdt v niet tot eenen grimmighen
manne.
25 Ghy mochtet anders synen wech leeren/
ende erghernisse uwer zielen daer van
krijghen.
26 n Weest niet by dien die hare handt ver-
knoopen en voor schuldt borghe worden.
27 Want so ghy het niet en hebt te betalen/
so salmen v u Bedde onder v wech nemen.
28 o Drijft niet te rugge de voorigen palen/
die uwe Vaders ghemaeckt hebben.
29 p Siet ghy eenen Man rasch in synen
wercke/ die sal voor den Koningen staen/
en en sal niet voor den Onedelen staen.

Dat xxiij. Capittel.

1 WAnneer u ghy sittet ende etet met
eenen Heere / so merckt daer op / v †
wien ghy voor v hebt.
2 Ende settet een mes aen uwe kele/ wilt
ghy het leven behouden.
3 En wenscht v syner spijse niet: want het
is valsch broodt.
4 c Bemoeyt v niet rijcke te worden/ ende
laet af van uwe vonden.
5 Laet uwe ooghen daer niet henen vlieghen/
dat ghy niet hebben en kont: want dat selve
maket hem vleugelen/ als een Arendt/ ende
vlieght na den Hemel.
6 Eett gheen broodt by eenen nijdischen/
en wenscht v syner spijsen niet.
7 Want ghelijck als een v schijnsel / is hy
inwendich hy spreeckt/ Eett ende drinckt:
ende zijn herte en is doch niet aen v.
8 Uwe beten die ghy ghegheten haddet/
moet ghy wtspouwen / ende moet uwe
vriendelicke woorden verloren hebben.
9 e Spreeckt niet voor des sotten ooren:
want hy verachtet de kloeckheyt uwer reden.
10 d Drijft niet te rugge de vorigen palen/
en en gaet niet op der Weesen Acker.
11 e Want haer Verlosser is machtich: die
sal hare sake teghen v wtvoeren.
12 Geeft v herte ter tucht/ ende uwe ooren
tot vernuftighe redenen.
13 f Laet niet af den Jongelinck te tuch-
tigen: want so ghy hem met der roeden
slaet/ so en dersmen hem niet dooden.
14 Ghy slaet hem met der roeden/ doch ghy
l † verlosset syne ziele van der Hellen.
15 Mijn sone/ so ghi wijs zijt/ so verheuget
hem oock mijn herte.
16 Ende myne Nieren zijn vrolic wanneer
uwe Lippen spreken wat recht is.
17 m V herte en volghe niet de Sondaers/
maer weest daechlicks in der vreese des
Heeren:
18 Want het sal v hier namaels goet zijn/
en v verwachten en sal niet feylen.
19 Hoort mijn sone ende zijt wijs/ en richtet
v herte op den weghe.
20 n Weest niet onder den Suppers ende
Slemmers.
21 o Want de Suppers ende Slemmers
verarmen/ ende een slaper moet verscheurde
kleederen draghen.
22 Luystert uwen Vader/ die v gegenereert
heeft: ende en veracht uwe Moeder niet/
wanneer sy oudt wordt.
23 p Koopt de Waerheyt/ en en verkooptse
niet: Wijsheyt/ Tucht ende Verstandt.
24 Een Vader des Rechtveerdighen ver-
heucht hem/ ende wie eenen wijsen Sone
gegenereert heeft/ die is daer vrolick over.
25 Laet hem uwen Vader en uwe Moeder
verheugen/ ende vrolick zijn die v ghebaert
heeft.
26 Gheeft my/ mijn Soon/ v herte en laet
uwen Ooghen myne weghen wel gheval-
len.
27 q Want eene Hoere is eenen diepen kuyl/
en een Overspeelster/ is eenen engen kuyle.
28 Oock loert sy als een Roover/ en de r †
stouten onder den menschen vergadert sy
tot haer.
29 Waer is wee? waer is leede? waer is
ghekijf? waer is klaghen? waer zijn won-
den sonder oorsake? waer zijn roode ooghen?
30 s Namelijcken/ waermen by den Wijne
sitt ende te samen koempt/ wt te Suppen
wat inschencket is.
31 Siet den Wijn niet aen/ dat hy root is/
ende in het Glas so schoon staet: hy gaet
syn gladt in:
32 Doch daer na steeckt hy ghelijck als een
Slanghe/ ende vergiftiget ghelijck als een
Adder.
33 So sullen uwe Oogen na andere vrouwen
sien/ en v herte sal verkeert dinck spreken.
34 En sult zijn/ gelijck als eener die midden
in de Zee slaept ende als eener die boven
op den Mastboom slaept.

1. Timo. 6. 9
c Sprac. 22. 7. 17. ende 31. 41.
Mat. 7. 6
d Pro. 22. 28 Deut. 19. 14 ende 27. 17 Hiob 24. 2.
e Pro. 22. 23
f Pro. 13. 24 ende 22. 15. Sprac. 30. 1
g Dat is/ te sedigen/ oft/ straffen ende wysende.
l † Anders Geesselt ghi hem so en derf hem de Beucker niet gheesselen: want daer moet doch ghegeesselt zijn / doet het de Vader of de Moeder niet/ so doet het de Beucker/ daer en wordt niet anders wt: niemant en is hem opt ontloopen: want het is Gods ghe-richte.
m Prou. 24. 1. 21. Psal. 37. 1
n Pro. 21. 17 Sprac. 19. 5.
o Pro. 21. 28
p Esai. 55. 1
q Prou. 5. 3 ende 6. 27. ende 7. 10 ende 9. 18 ende 22. 14.
r † Anders Merckt de quaet doenders onder die menschen. Wat het volle drincken voor schade ende vreughet.
s Esaie. 5. 3
* Dat is/ laet v v arme ellendighe leven/ uw verdrieten/ dat ghy den bodem in hare goeden leven wollet na volghen.
Prou. 23. 17 ende 24. 21 Psal. 37. 1

Jonck ge- went / oudt gedaen. Pro. 20. 11. Hiob. 4. 8 Galat. 6. 8. Dat is/ een milde mensche. Syrac. 31. 28 Tobi. 1. 17. ende 4. 5. 13 Dat is/ Dat noch goedes rijft in lee- en raden/ at behoe- et God: nders zijn er valschen onden so ele/ oft alle oede raet- agen ver- oorden wor- en. Dat zijn le traghe redikers/ egenten/ esumne/ die en Gods n willen/ gaen niet oor dicke ende dunne. Pro. 23. 27 mondstraffe. Genes 8. 21 Dat is. hy sult v anderen ermede tte zijn helpen. Dat is/ Gerichs: want in poorten Stadt / achmen tot erichte is ten. Spr. 8. 19 Prou. 6. 1 de. 11. 15. de 17. 18 Deu. 27. 17 rou 23. 10 saie 5. 8. Verstandi en vyftie Liden sal en wel ge nyeken/ ype Sebel eren en zyn iet des goots eert. Spr. 31. 20 † An. wat voorghe- eit wordt. Spr. 27. 1 erem. 17. 11 rou. 20. 12. de 28. 20

a Pro.20.18
b Pro.11.14 ende 15.22
c Sommige menschē zyn so boosachtich/ dat sy henselfs geerne schade doen op dat haer naeste/ noch grooter schade lydē moet: als die hem laet een ooge wtsteken op dat den anderen twee oogē wtgesteken worden.
d Ro.14.24
Vele menschen zyn stout/ wanneer het wel staet/ ende vreesē hen voor thiene met/ wanneer hy alleen is
Spra.4.34
f Spr.4.15
Psal.82.4
Spriac.4.9.
Psal 82.4
Esaie.1.17
g Datis/ Gebruycht der goederen die v God gheeft ēn en spaert haer niet, u ten achterdeele.
h Als die doen/ die der Armen huysen ēn goederen tot hen rucken: of anders met lustighen nuckē haer daerwt bysten.
i Psalm.34 20. ende 37.24
k Pro.17.5
l Psalm 37.1
m Prou.11 9
Iiob.21.17.
n Prou.20 2
† Anders Dese dingē behooren ooch den Wysen:
s Leu.19.15
Deut.1.17.
Syrac.42.1
Prouc.17.15
Ioe 19.5

35 Sy slaen my / doch het en doet my niet
wee: Sy stooten my aen / doch ick en voe-
les niet: Wanneer wil ick opwaken/ dat
ick het meer ghebruycke.

Dat xxiiij. Capittel.

1 Volcht * niet boose liedē / ende wenscht
niet by hen te zyn.
2 Want haer herte pooget na schade/
ende haer lippen raden tot ongheluck.
3 Door wysheyt wordt het huys ghebou-
wet/ende door verstandt onderhouden.
4 Door a ordentlick huyshouden worden
de kameren vol/ aller kostelicken lieflicken
Rijckdom.
5 Een wijs man is sterck/ende een vernuf-
tich man/ is machtich van crachten.
6 b Want met rade moetmen de Kryghen
voeren/c ende waer vele staetgevers zijn/
daer is ouerwinninghe.
7 De wijsheyt is den Dwasen te hooch/hy
en derf synen mondt in den Poorten niet
op doen.
8 Wie hem seluen schade doet / dien heet-
men billick een d Ertzbooswicht.
9 e Der Sotten dichtē is sonde: ēn de Be-
spotter is eenen grouwel voor den lieden.
10 Die en is niet f sterck / die in der noodt
niet vaste en is.
11 g Verlost die/ diemen h dooden wil/ ēn
ontrecket v niet van dien/ diemen verwor-
ghen wil.
12 Spreecke ghy / Siet / wy en verstaens
niet: Meynt ghy niet dat de ghene/ die de
herten bereydet het mercket? ēn die op de
zielen achtinghe heeft / het bekent? ēn be-
taelt den mensche na synen wercke.
13 i Eet Heunich myn sone / wandt het is
goet/ ēn Heunichseem is soet in uwē halse.
14 Also is de bekentenisse der wijsheydt /
voor uwe ziele: Wanneer ghyse vindet / so
sal het daer na wel gaen / ende v hope / en
sal niet te vergheefs zyn.
15 Loert niet / ghelijck de Godloose/op het
huys des Rechtueerdighen: en verstoort
zyn k ruste niet.
16 l Want een rechueerdich mēsche m valt
seuenmael/ēn staet weder op: daerentegen
de Godloosen versincken in ongheluck.
17 n Verheucht v des vals uwes vyandts
niet / ēn v herte en zy niet vrolick ouer syn
ongheluck.
18 De Heere mochte het sien/ende hem qua
lick behaghen/ ende synen toorne van hem
wenden.
19 Vertoornt v niet ouer den Boosen/ ende
en yuert niet ouer den Godloosen.
20 p Want de Boose en heeft niet te hopē/
ēn de Lanterne des Godloosē sal wtgaen.
21 q Myn kindt/ vreest den Heere ende den
Coninck/ ende en menghet v niet onder dē
Oproerischen.
22 Wandt haren ongeual sal onuersiens ont-
staen: Ende wie weet / wanneer dat alle-
beyder ongheluck koemt?
23 † Dit coemt oock van den Wijsen: s Het
aensien der persoonen int Gherichte en is
niet goet.
24 Wie ten Godtloosen spreeckt / Ghy zijt
vroom: dien vloecken de lieden/ ende het
Volck haetet hen.
25 Die hem daerenteghen straffen / die be-
haghen wel/ende eenen rijcken segen comt
op hen.
26 Een richtighe andtwoordt, is als eenen
lieflicken kus.
27 Richtet daer buyten v werck wt/ ende
bearbeydet uwen Acker: daer naer bou-
wet v huys.
28 Weest gheen ghetuyge sonder oorsake
teghen uwen naesten / ēn en bedriecht niet
met uwen monde.
29 Spreeckt niet/ Alsmen my doet/ so wil
ick weder doen/ende eenen yeghelicken zyn
werck betalen.
30 Ick ginck voor den Acker des Luyen en-
de voor den wijnberghe des Sotten voor
by.
31 Ende siet/ daer waren enckel Netelen op/
ende stont vol † Distelen/ ende de muere
was neder gheuallen.
32 Doe ick dat sach/ nam ick het ter herten/
ende sach toe/ende leerde daer van.
33 r Ghy sult een weynich slapen/ ende een
weynich sluymeren/ende de handt een wey
nich tesamen leggen/ dat ghy rustet.
34 Doch v aermoede sal v komen / ghelijck
als een Wandelaer/ ende uwē kommer, als
een gewapent man.

Dat xxv. Capittel.

1 Dit zijn ooch Salomonis Spruecken /
die daertoe ghesettet hebben/ de mannen
Ezechiedes Coninckx Juda.
2 Het is Gods eere/ een sake a verbergen:
daerenteghen der Koninghen eere is
het een sake ondersoecken.
3 Den Hemel is hooch / ende de Aerde diep
doch de Coningen herte/ is ongrondelick.
4 b Men neme den schuym vanden siluer/
so wort daer een reyne vat wt.
5 Men neme een Godloos wesē van dē Co
ninck / so wort synen Throon met gherech
tichept beuesticht.
6 c Pracht niet voor den Coningen / ende
en treedt niet aen de plaetse der Grooten
7 d Want het is v beter datmen tot v seg-
ge: Treet hier op: als dat ghy voor den Vor
ste vernedert wordet/ dat het uwe ooghen
sien moeten.
8 e Vaert niet haestelick wt te twisten: f †
want wat wilt gy daerna maken/ wanneer
ghy uwen naesten gheschendet hebt.
9 Handelt uwe sake met uwen naesten/ en-
de en openbaert eens anderen heymelick-
heyt niet.
10 Op dat hy v niet qualick na en spreke /
die het hoort/ende v boose gheruchte nem-
mermeer ophoude.
11 Een woort gesproken te syner tijt/ is ge
lijck als g gulden Appelen in silueren Schael
len.
12 Wie eenen wijsen straffet die hem luystert
dat is ghelijck als eenen gulden Voorhooft
bant ende gulden Halsbandt.
13 Ghelijck als de koude des snees ter tijt
der Oogst/ also is een ghetrouwe Bode/ dien
die hem ghesonden heeft/ende hy verquickt
zyns heeren ziele.
14 h Wie vele gelouet/ ende en houdet niet/
die is als een wolcke ende windt sonder re-
ghen.
15 i Door gebuldicheyt wort een Vorst ver
soent: ende een vriendelicke tonghe vreket
de hardicheyt.
16 Vindet ghy Heunich/ so eet dies genoech
dat gy niet te sat en wordet/ende spouwet
het weder wt.
17 Treckt uwē voet van dē huyse uws nae
sten: hy mochte uwer verdrietich ēn v gram
worden.
18 k Wie teghen synen naesten een valsche
ghetuyghenisse spreeckt/ die is een spiesse/
sweerdt ende een scherpe pijle.
19 De hope des Verachters ter tijde der
noot/ is gelijck als eenen vuylen tant/ende een
slibberende voet.
20 Wie eenen boosen herten Liedekens
get/ dat is gelijck als een verscheurt kleedt
in den Winter/ ende edick opt in krijt.

p Pr.14.?? ende.19.5 ende 21.28 ende 25.18
q Pro.20.22 1.Pet.3.9 Math.5.39 Rom.12.17
Prou.6.9
r Anders hegghen.
f Also vertrecken de liedē haerer saken/ ende spreken/ Morghen/ morghē etc. Ey het coēt noch wel Item. Het is in korten ghescheidt.
Prouer.6.10
a Esai.1.22
b An. Dryfē geen gyprange ofte prael etc.
Prou.24.8
c Luc.14.10
d Spra.8.1
Matt.5.25
e † And. dat ghy veelichte daernae en doet daer hy v u naesten mede te schāde make.
f† Als Pomerantzen ende Citrin.
Een trouwe Dienaer ofte Onderdaē is niet te betalen. Ghelijck als de Wercelt doet/ Va le goede woorden en de wercsdaet na.
h Pro.15.4
Judic.8.2
1.Sa.25.18
i Prou.17.5 ende.21.28 ende.24.28
Susan.62
k Want hy wort doch erghēr ende stouter daer door: ēn met sulcken liedē isset (als men sept) De eerste toorn de beste/ want hy doch niet op sint tot dat hy cē een ongheluck

Hongerstaetsichte.

Rom.12.20
2.Sam.30.11
Pro. 21. 9
19.
Spr.25.23.
Spr.3.22
Te veel spr.
en doet
schade.
Eere / is
...oot / rijck-
...om / ende
...lle bz gene
...aermé eere
...an heeft.
Hy vloec-
...en God
...egenet.
Psal.109. 28
Psal.32.9
† Anders
(synē bode)
...e voeten
...f houwet.
De Sot: en
...n sullē niet
...loeck zijn/
...nde willen
...ochal toos
...loeckelen/
...at is / De
...ijste zijn.
† An steen
...n eē slinger
...onde.
Wet is/
Wanneer
...en Dronc-
...enbolte
...enē doorn-
...osch inder
...andt
...aecht / eñ
...nt afeert
...aer mede/
...s kratzt hy
...eer daer-
...ede / als
...at hy de
...oosen te
...erkē geur:
...lso doet eē
Sotte met
...er Schrift
...f Recht-
...preucken/
...ickwils
...eer schadē
...an vromē.
† And. De
Meester
...ie alle din-
...ē gemaect
...eeft / die
...elooner
...epde den
...ot ende
Duertreder
...Of/ Vroe-
...er..
2.Pet.2.22
Pro.22.13
Pro.19.15.
Pro.19.24
...Dz zyn de
...ene, die an
...ere lieven

21 n Hongert uwen vyandt / so spijst hem
met broodt: dorstet hem/ so drenckt hem
met water.
22 Want ghy sult kolen op zijn hooft
hoopen/ eñ de Heere sal het u vergheldeu.
23 Den Noordenwindt verdrijft dē regē/
eñ een suer sien/ de heymelicke tonghen.
24 o Het is beter / in den hoecke op den
dake sittē/ dan by eenen twistischē Wijue/
in eenen huyse te samen.
25 Een goedt gheruchte wt eenen verren
lande is ghelijck als koudt water / eener
dorstiger ziele.
26 Een rechtueerdich mensche die voor
eenen Godloosen valt/ is als een beroerde
Fonteyne/ ende verdoruen Ader.
27 p Wie te veel Heunichs eett / dat en is
niet goedt: ende wie swaer dinck onder-
soeckt / dien wordt het te swaer.
28 Een man die synen gheest niet houden
en kan/ die is gelijck als een opene Stadt
sonder mueren

Dat xxvj. Capittel.

1 Ghelijck als de Snee in den Somer/
eñ de Regen inden Oogste, also en
rijmt oock den Sotten de a eere niet.
2 Ghelijck als een Voghel wechuaert/
ende een Swaluwe daer van vliecht: b
also en treft eenen onuerdienden Vloeck
niet.
3 c Den Peerde een gheessel / ende den
Esel eenen toom ende den sottē een roede
op den rugghe.
4 Antwoordt den dwase niet na syner
dwaesheyt, dat ghy hem oock niet gelijck
en wordet.
5 Antwoordt dan noch den dwase na
syner dwaesheyt / dat hy hem niet wys
late duncken.
6 Wie zijn sake door eenē dwaesachtigen
Bode wtrichtet die is gelijck als een/ die
d† daer lam is aen de voeten, eñ neemt
schaden.
7 Gelijck als eenē kreupelen het dantzē:
also staet dē sottē, vā Wijsheyt te sprekē.
8 Wie eenen sotten eere aenlecht / dat is
ghelijck als wanneer eener eenen e† Ede-
len steen / op den galgenberch werpe.
9 f Een sprencke in eens sotten mondt/
is ghelijck als eenen doornstruyck/ die in
eens dronckenen handt steeckt.
10 g† Een goet meester maect een dinck
recht: daerentegen wie eenē h humpelaer
dinget, dien wordt het verdoruen.
11 i Ghelijck als een Hondt weder eett
Wat hy ghespouwen heeft: also is de
dwaes/ die syne dwaesheyt weder bedrijft
12 Wanneer ghy eenen siet, die hem wijs
duncken laet, so is aen eene sotte meer
hopens, dan aen hem.
13 k De Luye spreeckt/ Daer is een jonck
Leeuwe op den weghe / ende een Leeuwe
op der straten.
14 Een Luyaert wendet hem int Bedde/
ghelijck als de Deure in der herren.
15 m De Luye steeckt syne handt in den
boesem / eñ het wort hem suer / dat hyse
weder ten monde heft.
16 Een luyaert laet hem n wijser dunckē/
dan seuen/ die daer goede seden leeren.
17 Wie toegaet eñ menget hem in vreem-
den twist / die is ghelijck als een die den
Hondt by den ooren treckt.
18 Ghelijck als die schadelick is/ o die hey-
melick met gheschutte ende pijlen schiett
ende doodet:
19 Also doet een valsch mensche met synen
naesten / ende spreeckt daer na / p Ick
schimpte slechs.
20 q Wanneer daer geen houdt meer en is
so gaet het vyer wt: eñ wanneer de ach-
terklapper wech is/ so houdet de twist op
21 r Gelijck als de kolen eenen gloet, ende
hout een vyer/ so richtet eē twistich man/
ghekijf aen.
22 s De woorden des achterklappers zijn
gelijck als slagen/ eñ gaet door het herte.
23 Eenen vergiftigen mondt/ eñ een boos
herte / is ghelijck als een potscherf met
siluer schuym ouertoghen.
24 De vyant wort bekent by syner redene/
hoe wel dat hy int herte valsch is.
25 Wanneer hy zijn stemme vriendtlick
maeckt, so en gheloeft hem niet, wāt seuen
grouwelen zijn in syner herten.
26 Wie den haet verberget / dat hy schade
doet dies boosheyt sal voor der Gemeynte
openbaer worden.
27 t Wie eenen kuyl maect / die sal daer in
vallen: ende wie eenen steen wentelt / op
dien sal hy komen.
28 Een valsche tonghe/ hatet die u † hem
straffet: ende eenen huychelschen mondt/
richtet verderf aen.

Dat xxvij. Capittel.

1 Beroemt a v niet dies daechs die mor-
ghen koempt: want ghy en weet niet
wat noch heden begheuen mach.
2 Laet v eenen anderē louen eñ niet uwen
mondt: eenen vreemden/ eñ niet uwe eyge-
ne lippen.
3 c Eenen steen is swaer, eñ zant is eenen
last: doch des sotten toorne is swaerer/ dan
die beyden.
4 Toorn is een woedende dinck/ eñ grim-
michheyt is onstuymich, ende wie kan voor
den nyde bestaen?
5 d Openbare straffe is beter/ dan heymē-
licke liefde:
6 De slaghen des liefhebbers meynent
rechts trouwelick: daerentegen het kus-
sen des haters/ is bedriechlick:
7 e Een volle ziele treedt wel op Heunich-
seem: daerentegen eener hongerigē ziele/
is alte bitter/ soete.
8 Ghelijck als eenen f Voghel is / die wt
synen neste wijcket: also is de ghene / die
van syner stede wijcket.
9 Het herte verheucht hem der Salue eñ
des Rueckwercx: doch een vriendt is
lieflick/ om des raedts wille der zielen.
10 Uwen vriendt ende uws Vaders vrient/
en verlaet niet / ende gaet niet int huys
uws broeders / wanneert v qualick gaet:
want een Nabuer, die na by is/ is beter/
dan een Broeder / die verre is.
11 g Zijt wijs mijn Sone / so verheucht
hem mijn herte: so wil ick antwoordē dien/
die my schendet.
12 h Een voorsichtich man siet het onghe-
luck/ eñ verberget hē: daerentegen de on-
besinnedē gaen henen door eñ lijdē schade.
13 i Neemt dien zijn kleedt / die voor eenen
anderen borghe wordt / ende pandt hem/
om der vreemden wille.
14 Wie synen naesten met luyder stemmen
seghent/ ende vroech opstaet / dat wordt
hem voor eenen vloeck gerekent.
15 l Een twistighe Vrouwe/ ende stadich
druppen wanneert reghent / worden wel
met malcanderen verghelecken.
16 Wiese ophoudt / die houdt den winde/
ende wil de Olye mit met der handt vatē.
17 Een messe wettet het ander / ende een
man den anderen.
18 Wie synen Vijchboom bewaert/ die eett
daer vruchten van: ende wie synen heere
bewaert, die wordt gheeert.

willen leerē
eñ richten/
eñ en kon-
nene doch
selfs niet be-
ter maken
noch doen:
dat is een
verdriethick
boose volck
o Psal. 11. 3
p Dat is/
Feylet hem
zijn boose
aenslach, so
heeft hy ge-
schimpet/
eñ weet hē
syn te ont-
schuldigen:
het ware hē
doch lieuer
dat hy niet
gefeylet en
hadde.
Psal. 11. 2.
q Spr.28.12
r Spr.28 12
s Pro. 18. 8.
t Dat is/
Die na eens
anderē scha-
den pooget
etc.
Psal.7. 16.
ende 9. 16.
Eccle. 10. 8.
Hest.6. 10.
Susan. 62.
Dani.6.24.
Spr. 27. 29.
u† And. be-
kommert is
a Jaco.4.13.
Mat.6.34.
Eyghen lof
stinckt.
c Spr. 22. 18
d Psal.141.9
e Hiob.6. 6.
f Dat is/
Laet v geene
aenuechtin-
ge van uwē
beuele dry-
ven: maer
daer blijdt
daer by: t
God salt
wel goet
maken.
Spr.9. 14
g Hoedt v
voor d daer
der leughen
wordt wel
raedt.
Pro. 22. 21.
h Pro.22.3
i Pro.20. 16
ende 22. 26.
l Pro. 19. 13
m† Anders
in syner
handt
schrepen
maken.

19 a Ghelijck als de schaduwe int water
is teghen het aensicht/ also is des menschē
herte/ teghen eenen anderen mensche.
20 o De Helle ende verderuinghe worden
nemmermeer vol: ende der menschen oo-
ghen/ worden oock niet versadicht.
21 * Eē man wordt dooꝛ den mont des p lo
uers beproeft/ ghelijck als het silver in een
q veghel/ ende het Goudt in den Ouen.
22 Wanneer ghy den dwaes in den mor-
tier als gorte verstootet/ met den stooter/
so en liet zijn dwaesheyt doch niet vā hē af.
23 Op uwe Schapen hebt achtinghe/ ende
neemt v uwer kudde aen.
24 Want het goet en duert niet eewichlick
ende de r Kroone en duert niet voort ende
voort.
25 Het hoy is opghegaen/ ende het gras is
voorhanden/ ende krupt wordt vergadert
op den Berghen.
26 s De Lammeren kleeden v/ ende Bockē
gheuen v het Ackergelt.
27 t Ghy hebt Gheytenmelck ghenoech ter
spijse des huys/ ende ter neeringhe uwer
maechden.

Dat xxviij. Capittel.

1 De a Godloose v vliedt/ ende niemandt
jaget hem: de Rechtueerdige daeren-
teghen is vrymoedich als een ionck
Leeuwe.
2 Om des Lants sonden wille worden vele
veranderinghen der Vorstendommen: daer
enteghen om der lieden wille die verstan-
dich ende vernustich zijn/ bliuen sy langhe
leuendich.
3 Een arm man die de b gheringhe beleedi
ghet/ is ghelijck als een Meeldaw/ die de
vrucht verderuet.
4 Die de Wet verlaten/ louen den Godloo
sen: diese daerentegen bewaren/ die zijn on
willich op haer.
5 Boose liedē en merckē niet op het recht/
d die daerenteghen na den Heere vraghen/
die mercken op alle dinck.
6 e Een arm man/ die in syner vromicheyt
henen gaet/ is beter/ dan een rijck man/ die
in verkeerden weghe gaet.
7 Wie de Wet bewaert: dat is een verstan-
dich kint/ wie daerentegen Slemmers voe
det/ die schendet synen Vader.
8 Wie zijn goedt vermeerdert met Woec-
ker ende Ouersettinge/ f die vergadert het
tot der armen nutte.
9 g Wie syne oore afwendet/ te hooren de
Wet/ diens ghebedt is eenen grouwel.
10 h Wie de vromen veruoert op eenen
Boosen wech/ die sal in synen kuyl vallen:
daerenteghen de vromen sullen het goedt
eeren.
11 Eē rijck mā laet hem wijs duncke: doch
een arm verstādich man/ mercket op hem.
12 i Wanneer de Rechtueerdighen de ouer-
handt hebben so gaet het seer fijn toe/ wā
neer daerentegen de Godloosen opkomen:
so k † keeret hem om met den lieden.
13 l Wie syne misdaedt versaeckt/ dien en
sal het niet wel in ghelucken: wiese daeren
teghen bekendt ende laet/ die sal barmher-
ticheyt verkrijghen.
14 Wel dien/ die hem alleweghe vreest/ wie
daerenteghen halsstercki is/ die sal in on-
gheluck vallen.
15 n Een Godloose/ die ouer een arm Volck
regeert/ dat is eenen brullenden Leeuwe eñ
gierighen o Beyre.
16 Wanneer een Vorst sonder verstandt is/
so geschiet veel onrechts: wie daerentegen
de gi[illegible]icheyt ater/ die sal langhe leuen.
17 p Een mensche/ die veel bloets eenes zielen

a Sp.14.123
* Prou.17.
p Dat is/ Wie hē geerne hoort louē/ die wort haest bedrogē want hy bewijset daermede/ dat hy een loos mā zy/ die syne eere bouē alle recht lieuet.
q Of een tryle
r Dat is/ de heerschappijē in den huyse/ als soude hy seggen: laet v genoegen aen dit dat voorhandē is/ hier en is gheen bliuen.
s 1 Tim. 6 8
t Spr. 29.38 ende 39.21.
a Leuit. 26.31 Want de conscientie is meer/ als duysent Tuyghē. Wā neer God eē Lant straffē wil so heeft het allewegen nieuwe Heeren
b Dat is/ Armē Rechten/ verachteden verdrucker oft leer aēdoer.
c 1 Cor. 2 10
d Prou. 19.1 Spr. 19.21.
e Dat is/ Wie kruggen het/ dien hy het niet toe gedacht en heeft/
f Prou. 1.24
g 1. Re. 18 18 Iere. 23.11.
h Eccl 10.7 Prou. 28.28 ende 29.2.
i Iiob 13.15 Psal. 32.5.
k Of slaen.
l Prou. 19.12
m Dan. 7.5 Spr. 10.12.
n Gen. 4.10 ende 9.6.
o † And. sal tot in het graf oft put [illegible]

onrecht doet/ die en q† wort niet behoudē/
wanneer hy schoon tot inder Helle voere.
18 r Wie vromelicken henen gaet/ die sal ge-
nesen: Wie daerenteghen eens verkeerden
weechs is die sal op eenmael ſt veruallen.
19 t Wie synen Acker bouwercket/ die sal
broots ghenoech hebben: Wie daerentegē
den ledichganghen nagaet/ die sal armoede
ghenoech hebben.
20 Een ghetrouwe man wort vele gesegent:
u wie hem daerenteghen snellet rijck te wor
den/ die en sal niet onschuldich bliuen.
21 x De persoonen aensien/ en is niet ghoet:
wandt hy doet qualick/ oock wel om een
stuck broodts.
22 Wie ten Rijckdom haestet/ eñ is nijdisch/
die en weet niet/ dat hem ongheluck weder-
uaren sal.
23 p Wie eenen mensche straffet/ die sal daer
naer gonst vinden/ meer dan die daer huy-
chelt.
24 z Wie synen Vader oft Moeder wat
neemt/ ende spreeckt/ Het en zy geen sonde:
die is des Verderuers ghesellē.
25 Een stout man verweckt twist: wie hem
daerentegen op den Heere verlaet/ die wort
vet.
26 a Wie hem op zijn herte verlaet/ die is
een Dwaes: wie daerentegen met Wijsheyt
henen gaet/ die sal ontkomen.
27 b Wie den armen gheeft/ die en sal geenē
kommer lijden: wie daerenteghen syne oo-
ghen afwendet/ die sal seer afnemen.
28 c Wanneer de Godloosen opkoemen/ so
verbergen hen de lieden: Wanneer sy daer-
enteghen omkoemen/ so wordt der Recht-
ueerdighen vele.

Dat xxix. Capittel.

1 Wie a teghen de straffe halsstercki is/
die sal onuersiens verderuen/ sonder
alle hulpe.
2 b Wanneer der Rechtueerdighen vele is/
so verheuget hem het Volck: wanneer daer
enteghen de Goddeloose heerschet/ so such-
tet het Volck.
3 c Wie Wijsheydt lief heeft/ die verheucht
synen Vader: Wie hem daerenteghen met
Hoeren gheneert/ die coemt om zijn goet.
4 Een Coninck richtet het Landt op/ door
het Recht: Wie daerenteghen d gierich is/
die verderft het.
5 Wie met synen naesten e huychelt/ die
breydet een nette wt tot synē voetstappen.
6 f Wanneer een boos mensche sondicht/
so verstricket hy hem seluen: doch een recht-
ueerdich mensche verheucht hem/ eñ heeft
g vrolickheyt.
7 De rechtueerdighe bekent de sake der ar-
men: de Godloose en achter gheen vernuft.
8 De Bespotters brenghen koenelick een
Stadt in ongheluck: h daerentegen de Wij
sen stillen den toorne.
9 Wanneer een wijs man met eenen dwase
te handelen coemt/ hy toorne ofte lache/ so
en heeft hy gheen ruste.
10 i De Bloedtghierigen haten de Vromen:
daerenteghen de Rechtueerdighen soecken
zijn ziele.
11 Een Sot giet synē geest gansch wt: daer-
entegen een wijs man houdt aen hem.
12 k Een heere die tot leughenen lust heeft/
diens Dienaers zijn altemael Godloos.
13 Een arm man ende een l Rijcke/ ghemoe-
ten hen onder malcanderen: Doch beyder
ooghen m verlichtet de Heere.
14 n Een Coninck/ die de Armen trouwelic-
ken richtet/ diens Throon sal eeuwelick be-
staen.
15 De roede ende straffe gheeft Wijsheydt/
daeren-

maer wie verhoudt.
p Pro. 10.9.
q † Anders gantsch ons wee vallē.
r Prou. 12.11 Spr. 20.30
ſ Prou. 13.11 ende 20.21 ende 23.4
1. Timo 6.9
t Deut. 1.17 ende 17.2 Jacob. 2.9
Prou. 24.15.
u Prou. 27.5
x Mat. 15.5
p Iere. 17.5
Psal. 49.7
z Deut. 15.4
Psal 112.5
Prou 12.24
2. Cor. 9.6
a Pro. 28.[illegible] ende 19.2
b Prou. 5.23 ende 15.10.
Sapi. 3.11.
c Prou. 28.[illegible] 28.
a Prou. 5.[illegible] ende 10.1 ende 15.20
Sp. 9 6
Luc. 15.13
b Dat is/ Die het lāt oblicken schatten.
c Of den wir pelaer stheezer.
† And. liefkoset
d Prou. 5.22.
e Of hertē lust
Judic. 8.6
f Gen. 18.21
g 2. Sa. 20.9
h Spr. 10.2
i Een Rijcke heet hier/ die woeckeren kan: gelijck sy dan ghemeynlick alle woecke rē: als oock Esaias. ...cap 53. den Rijckē/ Godloos noēt.
k Dat is/ hy troostet ende gheeft ghenoech.
l Pro. 20.28
m Spr. 30.8
n Pro. 17.24 ende 23.13

daerenteghen een Jongelinck hemselven
ghelaten schendet syne moeder.
16 Waer vele Godloosen zijn/ daer zijn ve-
le sonden: doch de Rechtveerdighen sullen
haren val af leven.
17 Tuchticht uwē Sone/ so sal hy v verheu
ghen/ ende sal uwer zielen sachte doen.
18 Wanneer de p Prophetie wt is so wort
het Volck wilde ende woeste: wel daeren-
teghen dien/ die de Wet q handthavet.
19 Een knecht laet hem met woorden niet
tuchtigen: want wanneer hy het alreede
verstaet/ so neemt hy hē doch dies niet aē.
20 Siet ghy eenē/ die snel is te sprekē: soo
aen eenē Dwase meer hopens/ dan aē hē.
21 Wanneer een knecht van ionckheydt r
teerderlick gehouden wort/ so wil hy daer
na een s † Jonckerzijn.
22 t Een toornich man richtet twist aen: eñ
een grimmich man doet vele sonden.
23 u De hooveerdicheydt des menschen
sal hem stooten daerentegen den oot moe-
dighen sal eere ontfanghen.
24 x Wie met dieven een deel heeft/ hooret
lasteren/ ende en seyt het niet van hem die
hatet zijn leven.
25 Voor menschen hem schuwen/ brenghet
tot valle/ wie hem daerenteghen op den
Heere verlaet/ die wort bescherinet.
26 Vele soecken het aenghesicht eens y
Vorsten: doch eens yeghelicken gherichte
koemt van den Heere.
27 Een onrechtveerdich man/ is den Recht
veerdighen eenen grouwel: ende wie eens
rechten weechs is/ die is des Godloosen
grouwel.

1 Dat xxx. Capittel.

Dit zijnde woorden Agur/ des soons Ja-
ke/ leere ende redenen des mans Ien-
thiel/ Ienthiel ende Vchal.
2 WAnt ick ben de alder a dwaesachtich
ste/ eñ menschen verstandt en is niet
by my.
3 Ick en hebbe geen wijsheyt geleert / eñ
wat Heylich zy en weet ick niet.
4 Wie vaert henen op na den Hemel ende
daer af: wie vatet den wint in syne handen
wie bindet de wateren in een kleedt? wie
heeft alle de eynden der Werelt ghesettet?
hoe heet hy? ende hoe heet zijn Sone? weet
ghy dat?
5 b Alle woorden Gods zijn doorlouttert/ eñ
zijn eenē Schilt dien die op hen betrouwē.
6 c Doet niets tot synen woordē: dat hy v
niet straffe/ ende wordet leugenachtich ge-
vonden.
7 Tweederley bidde ick van v die wondet
ghy my doch niet weygeren/ eer dan ick
sterve.
8 d Afgoderie ende leugenen/ laet verre van
my zijn: Armoede r ende Rijckdom gheeft
my niet: laet my dan noc hmijn bescheydē
deel spijse wech nemen.
9 f Ick mochte v anders/ wanneer ick te
sat worde/ versaken/ eñ seggen/ Wie is de
Heere? g oft wanneer ick te arm worde/
mochte ick stelen ende my aen den Name
myns Gods vergrypen.
10 Vergadert den knecht niet teghē synen
Heere: hy mochte v vloecken / ende ghy
moeste de schult draghen.
11 h Daer is eenen arbeyt/ die haren Vader
vloeckt/ ende hare Moeder niet en segent
12 Eenen arbeydt/ die haer reyne dencken
laet/ ende is doch van haren dreck niet ge-
wasschen.
13 Eenē aert/ i die hare oogē hooch draeght
die hare ooghen lieden hooch verheffet.

Prou.13.24
ende 23.13.
Dat is/
sonder
Gods wort
dan de men
sche niet an-
ders doen/
dan afgode-
rije/ eñ spijsē
wille drijvē
Esai.30.3.
h Als met
handen
weerhoudt.
r Of. tzaert
lick
s † And. een
soon in den
huyse.
t Prou.15.18
u Hiob.22.29
1.Pet.5.5.
x Leuit.5.1.
y Op der
Vorsten ge-
nade heun
verlaten son
der God dat
is een ydel
en onnut
dinck.
Dit schijnt
als sy het
een toeset-
tinge eens
wijsē mans
tot den
Spreucken
Salomo-
nis.
a Wijse lie-
den beken-
nen/ dat ha
re wijsheyt
niets en sy:
Maer de
sotten wetē
alle dinck/
ende en
konnē niet
dwalen.
b Psal.7.12.
ende.12.7
ende.18.31.
eñ.119.140.
c Deu.4.2.
ende.11.32
ende12.11.
Een Gebet
tot God
d Een schoō
gebett is
dit: hy be-
geert Gods
woort ende
sijn daghe-
licke broot/
op dat hy
hier ende
daer leuen
moghe.
e Spr.27.4.
Prou.30.21.
ende.23.4.
ende.28.20
Iere.17.11.
1.Tim.6.9.

14 Eenen aerdt/ die sweerden voor tanden
heeft: die met haren backtanden verslint
k eñ verteert de Ellendigen in den lande/
ende den Armen onder den lieden.
15 Een Egel heeft twee Dochteren/ Brēgt
herwaerts: Brengt herwaerts: dry dingen
zijn niet te versadighen / ende het vierde
spreeckt niet/ Het is ghenoech.
16 l De Helle/ der Vrouwen toegheslaten
Moeder/ de Aerde en wordt des waters
niet sat/ ende het Vier spreeckt niet/ Het is
ghenoech.
17 m Een ooghe die den vader bespottet/ eñ
verachtet de Moeder / haer te luysteren/
die moeten de Raven aen de beke wtpickē
ende de ionghen Arenen verslinden.
18 Dry dinghen zijn my te wonderlick/ ende
het vierde weet ick niet.
19 n Des Arendts wech inden Hemel / der
Slanghen wech op eenen Rotzsteen/ des
Scheeps wech midden inde Zee/ ende eēs
mans wech tot eener o Maghet.
20 Also is oock den wech der Echbrekerschē
die verslindet ende wisschet haren mont
eñ spreeckt/ Ick hebbe niets quaets gedaē
21 Een Landt wordt door dryerley onrus-
tich/ ende het vierde en kant niet verdragē
22 p Een knecht wanneer die Coninc wort/
een Sot wanneer die broodts te sat wor-
dt.
23 Een boose Vrouwen persoone/ wanneer
die ter Echt ghenomen wordt / ende eene
Maget / wanneer die harer Vrouwe Erf-
genaem wort.
24 Vier dingen zijn kleyn op Aerden/ ende
kloecker dan de wijsen.
25 q De Mieren een swack volck/ dannoch
beschicken sy in den Somer haer spijse.
26 De Konnickens een swack volck/ dan-
noch leyt het zyn huys in de Rotzsteenen.
27 De Sprinckhanen hebben geenen Ko-
ninck / dan noch treckē sy wt met gantsche
hoopen.
28 De Spinne werckt met haren handen/
ende is inder Koningen Palleysen.
29 Dryerley hebben eenen schoenen ganck/ eñ
het vierde gaet gansch wel.
30 De leeuwe machtich onder den dieren/
ende en keeret niet om voor yemanden.
31 Eenen wint van goeden lendenen/ ende
eenen Ram/ ende de Koninck/ teghen wel-
ke hem niemandt leggen derf.
32 Hebt ghy r genarret/ ende hooch henen
gevaren/ ende wat quaets voor gehadt/ so
legget de handt op den mondt.
33 Wanneer men Melck stoot so maeckt-
men daer boter wt: ende wie de neuse har-
de snut die dwinghet het bloet daer wt: eñ
wie den toorne s† verweckt / die dwinget
daer twist wt.

1 Dat xxxj. Capittel.

Dit zijn de woorden des Koninckx a La-
muel: die leere/ die hem zijne Moeder leer
de.
2 OCh mijn wtverkoorne? Och ghy So-
ne mijns lichaems? Och myn ghewun
schede Sone.
3 Laet den Vrouwen niet v vermeugen/ eñ
gaet den wech niet/ daer hen de Koningen
in v verderuen.
4 O niet den Coningen/ Lamuel/ gheeft dē
Coninghen geenen c Wijn te drincken/
noch den Vorsten stercken dranck/
5 Sy mochten anders drincken/ ende der
Rechten vergeten/ ende veranderen ergēs
de saken der Ellendighen lieden.
6 Gheeft stercken dranck dien/ die omko-
mē sullen/ d ende den wijn den bedroefden
zielen.

f Deut.8.12
ende 32 20.
g Spr.27.1.
h Exo.21.18
Deut.27.16
Mat.15.4.
i Psal.18.28
Prou.6.17.
k Psal.10.8
Esaie 3.14
l Prou.27.20
m Exo.21.17
Deut.27.16
n Sapie.5.1
o Dat is/
de liefde en
is niet wt
te dencken
noch te spre
ken.
p 1.Reg.11.20
q Prou.6.7
Spr.10.38
r Dat is
Schaert v
niet/ wan-
neer ghy ee-
ghens waer
in ghefeylt
hebt/ ende
en verdedi-
ge het niet:
want feylen
is mensche-
lick/ maer
verdedigen
syne dwalin
ghen/ is
Duyvelsch.
s† And. in-
houdt.
Dat is/ van
der eene toe
settinghe
eens Ko-
nincks tot
den Spreuc
ken Salo-
monis.
a Heet/ God
by hem.
b Als de ge-
ne doen /die
veriaecht
oft verstekē
worden * of
te anders
schendelickē
omkomen.
c Spr.19.2.
d Spr.31.?.
Psal.104.15

e † An der: dorpen
f † An. Wie sal etc. vindẽ etc.
Prov.18.23. ende 19.18
Syrac.26.1.
g Dat is nz lenners en is op Aerden/ als vrouwen liefde/wien; die kan te veele woordẽ.
h† And roo: uen sullen. etc. Ofte roouen sal hy gheen noot hebben
i Dat is/ Sy is rustich in den huyse.
k Dat is/ Sy verhae: det/ schade ende merckt wat voor: deel in bren ghet.
4 And. keersse
l Dat is/in: der noot heeft sy troost
m Pro.22.9
n† Anders roosuerwi: ghe.
o Luc.6.21
p Dat is Sy onder: wyset hare kinderen eñ gesinne syn met Godes woordt/ ende leeret hen tucht ende eere
q Dat is/ Een vrou: we kan by haren man: ne/eerlick ende God: lick woonẽ/ ende met goeder con: scientie een huysvrouw zijn. Sy sal doch daer: one lende daerneuen God vreesẽ een hem ge looven ende bidd...
r Of gepriest Ecclesiastes Cap.12.

7 Dat sy drincken/ende haerer ellende ver:
ghetẽ/ ende haers ongheluckis niet meer
en gedencken.
8 Doet uwen mont op voor de stommẽ/eñ
voor de sake aller/ die e † verlaten zijn.
9 Doet uwẽ mont op/ende Richtet recht/
ende wreket den Ellendigen ende Armẽ.
10 Aleph. f † Wien een deuchsaem Wijf
beschicket is/die is veel g Edeler/ als de
kostelicke Peerlen.
11 Beth. Haers mans herte derf hem
op haer verlaten/ ende h† neeringe sal hem
niet ontbreken.
12 Gimel. Sy doet hem goet ende gheen
quaet/alle zijn leefdaghe.
13 Daleth. Sy gaet met wolle ende vlas
omme/ende arbeydet gheerne met haren
handen.
14 He. Sy is ghelijck als eens Koopmãs
Schip/dat syne neeringhe van verre bren
ghet.
15 Vau. i Sy staet des nachts op / ende
gheeft haren huyse voeder/ende eten ha:
ren maechden.
16 Zayn. Sy dencket na eenen Acker/eñ
koopt hem/ ende plantet eenen Wijnberg
vanden vruchten harer handen.
17 Heth. Sy gordet hare lendenen vast/
ende stercket hare armen.
18 Thet. Sy mercket/ hoe haren handel
k vromen brenghet: hare Lanterne en blus
schet l des nachts niet wt.
19 Iod. Sy strecket hare handt na den
spinrock/eñ hare vingheren vaten de spille
20 Chaph. m Sy breydet hare handen wt
totden Armen/ ende recket hare handen
den Noodtdruftighen.
21 Lamed. Sy vreeset haren huyse niet
voor den snee: want hare gantsche huys
heeft n† dobbel kleederen.
22 Mem. Sy maeckt haer seluen deckẽs
witte zijde ende purper is haer kleedt.
23 Nun. Haer man is beroemt inden
Poorten/wanneer hy sitt by den Ouerstẽ
des Landts.
24 Samech. Sy maeckt eenen rock/ende
verkoopt hem: eenen gordel gheeft sy den
Kramer.
25 Ayn. Haer cieragie is/dat reyn ende
blijtich is/o ende sal hier namaels lachen
26 Pe. p Sy doet haren mont op met
Wijsheydt/ende op harer tonghe is heyl:
same leere.
27 Zade. Sy schouwet/hoe het in haren
huyse toe gaet/ ende eet haer broot niet
met luyheydt.
28 Koph. Hare sonen komen op/ ende prij
sense salich /haer man loeftse.
29 Resch. Vele dochteren brenghen rijck
dom te samen/doch ghy ouertreffetse alle
30 Schin. Lieflick ende schoon zyn / is
niet q: q een Vrouwe die den Heere vreeset
salmen leuen.
31 Thau. Sy sal r gheroemt worden vã
den vruchtẽ harer handen/ ende hare werc
ken sullense louen inden Poorten.

Argument.

HEt tweede is ghenaemt Ecclesiastes. By de Griecken bedupdt Ecclesia een Vergaderinghe, te weten/een menichte volcks te samen gheroepen / om te hooren spreken van saken die de Ghemeynte aengaẽ. So is dan Ecclesiastes/die een Oratie oft sie laes doet voor het volck/ofte die van de sakẽ der Religie handelt/voor de Vergaderinghe des volcks. So stelt hem dan de Prediker hier/gelijck oft daer van alle eynden der Werelt groot volck versamelt ware/ ende dem teghen den anderen strede van het opperste goet: ende daer stelt Salomon hemseluen als in een hooghe wtnemẽde plaetse voor/ als al ler menschen meyninghe ende ghevoelen stra ffende ende verwerpende/ segghende: Het is enckel ydelheyt/ende alle dinghen zijn ijdel. Want in het eerste deel deses boecks/ hãdelt hy de vermaerde Questie vanden oppersten goede/dwelck is/met God vereenicht te zijne ende syner altijdts te ghenieten. Ende daer om wederlept hy de meyningen der menschẽ/ die het opperste goet ghestelt hebben in ken: nisse ende wetenschap veler dinghen/in ghe: noechte ende wellust/in eerlickheyt/wtnemẽ heyt ofte rijckdom: ende gheeft daerentus: schen ghebooden ende leeringhen/ van mati: ghen ghebruycke der wellust ende des rijck: doms. Inde laeste Capittelen onderricht hy/ wat voordeel men behoort te hebben/ vã het goede te volgen/ende het qua de te vlieden: ende dat door sulcke sententien/als hy in de Prouer: bia ghestelt heeft.

Ecclesiastes/ de Prediker.

Dat Eerste Capittel·

1. Alles wat inder Wereldt is / 16. Ja de menschelicke Wijsheydt selfs/is ijdel en de nietich.

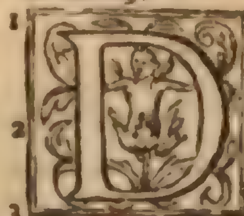

1 DIe zijn de woorden des
Predikers/ des Soons
Dauids/des Koninncks
te Jerusalem.
2 a Alle dinc is gantsch a Eccle.12.8
ijdel/ sprack de Prediker
alle dinc is gantsch ijdel
3 Wat heeft de mensche
meer van aller syner moeyte / die hy heeft
onder der Sonnen:
4 Een gheslachte vergaet/het ander comt
b doch de Aerde blijft eewichlick. b.1.Pet.3.7
5 De Sonne gaet op/ ende gaet weder on
der/ende loopt aen haer plaetse /dat sy al:
daer weder opgae.
6 De wint gaet tegent Suyden/ eñ koemt
omme c ter Middernacht/ende wederom: c Dat is/
me aen de plaetse/daer hy begost. Tẽ Noordẽ
7 d Alle wateren loopen inde Zee / noch d Prob.14.14
en wordt sy niet voller: aen de plaetse van
daer sy vlieten/ daer vlieten sy weder henẽ
8 e Alle doen is so vol moeyte/ dat het nie
mant wtspreken en kan: de ooghe siet haer e Dat is/
nemmermeer sat ende de oore hoort haer De iammer
nemmermeer sat. ende ijdel:
9 Wat is het dat ghescheidt is? euen dat heyt op Aer
selue dat hier na geschieden sal/ wat is het den is groo
datmen gedaen heeft? euen dat selue/datmẽ ter/ danmen
hierna doen sal; ende daer en ghescheet niet seggen kan:
nieus onder der Sonnen. eñ ick moet
10 Geschiet daer oock wat/ daermen van seg doch daer
ghen mochte/ Siet/ dat is nieuwe ? want van spreken
het is voor ghescheidt/ in vergangen tijden in desen
die voor ons gheweest zijn. Boecke.
11 Men en ghedenckt des voorighen niet/ Ecclesi.2.16.
hoe het gegaen is: also en salmen oock dies
dat hierna koemt/niet ghedencken by dien
die hierna zijn sullen.
12 Ick Prediker was Coninck ouer Israel
te Jerusalem/
13 f Ende begaf mijn herte te soecken/ ende
wijslicken te ondergronden/ alles watmen f 1.Reg 3.11
onder Hemel doet: sulcke onrustigen moey ende 4.29
te/ heeft God den menschen kinderen ghe:
ghenen/

ghen dat sy hen daerin moetē bewoeyen.
14 Ick sach aen alle doen / dat onder der
Sonnen gheschiet : ende siet / het was al-
temael ydelheyt ende iammer.
15 Het kromme en kan niet recht worden/
noch de feyle ghetelt worden.
16 Ick sprack in mijner herten / g Siet /
Ick ben heerlick gheworden / ende hebbe
meer Wijsheyt dan alle die voor my ghe-
weest zijn te Jerusalem / ende mijn herte
heeft veel gheleert, ende ondervonden.

g 1.Reg.3.8 ende 23.29.

17 Ende gaf mijn herte oock daer toe / dat
ick Wijsheyt ende Dwaesheyt/ eñ Kloeck-
heyt leerde: ick werdt dan ghewaer / dat
sulcks oock moeyte is.
18 Want waer vele Wijsheyt is / daer is
vele onmoedicheydt : ende wie vele leeren
moet, die moet vele lijden.

Dat ij. Capittel.

1. Wellust des vleeschs, ende Coninck-
licke pracht, 12. Item / deughtinghe der
Wijsheyt. 18. ende zijns arbeyts niet ge-
meten derren in desen leuen/ is ydelheydt.

1 Ick sprack in myner herten. Wel aen/ick
wil wel leuen. ende goede dagen hebben:
doch siet / dat was oock ydelheydt.
2 Ick sprack ten Lachen, Ghy zijt dul : eñ
ter Vreuchde, Wat maeckt ghy ?
3 Doe dachte ick in myner herten/ a† mijn
lichaem van den Wijne af te trecken / ende
mijn herte ter Wijsheydt te voeren, dat ick
begrepe wat Dwaesheydt is : tot dat ick
leerde/ wat den menschē goet ware. dat sy
doen souden / so langhe als sy onder den
Hemel leuen.
4 b Ick dede groote dingen : ick bouwede
huysen ick plantede Wijnberghen.
5 Ick maeckte my Houen eñ Lusthouen/
ende planttede daer allerley vruchtbare
Boomen in.
6 Ick maeckte my Vijcken / daer wt te
waterē het Woudt der groenender boomē.
7 c Ick hadde knechten ende Maeghden
eñ ghesinne : ick hadde eene groote haue
aen Runderen ende Schapen / dan alle die
voor my te Jerusalem gheweest waren.
8 d Ick vergaderde my oock siluer eñ goudt
ende van dē Koningen ende Landen eenen
schatt : ick bestelde my Sanghers ende
Sanghersssen eñ e † wellust der menschen/
ende allerley Snarenspel.
9 Ende nam toe/ bouen alle die voor my te
Jerusalem gheweest waren : oock bleef de
Wijsheyt by my.
10 Ende alles wat myne ooghen wensche-
den / dat liet ick hen, ende en weerde mijn
herte gheen blyschap/ dat het vrolick was
van alle mijnen arbeyt: ende dat hield ick
oock voor mijn deel. van alle mynē arbeyt.
11 Doe ick daerentegen aensach alle myne
wercken/ die myne handt ghedaen hadde/
eñ de moeyte. die ick gehadt hadde: siet doe
was het altemael ydelheydt ende iammer/
ende niets meer onder der Sonnen.
12 Doe wendde ick my te sien de Wijsheyt/
eñ Kloeckhz/ eñ Dwaesheyt. f† want wie
weet wat die voor een mensche worden sal/
na den Koninck. dien sy schoon alreede ghe-
maeckt hebben?
13 g Doe sach ick / dat de Wijsheydt de
Dwaesheyt ouertradt/ gelijck als het licht
de duysternisse.
14 h Dat den Wijsen syne ooghen in den
hoofde staen : i daerentegen dat de Sotten
in duysterē gaen : k ende merckte doch/ dat
het den eenen gaet als den anderen.
15 Doe dachte ick in myner herten/ Dewijle

a † Anders of ick mijn vleesch den wijne ouer-geuen: Of/ ofte ic mijn herte ter wijshz voe-ren woude/ dat etc.
b 1.Regum. 3.4.5.6.7.
c 1.Reg.4 9
d 2.Par.19. 13.20.
Syr.46.27.
1 Reg.10.27
e Dat is/ met singen. eñspringen/ dantzē ende huppelen.
†An. Konē-licke heuen ghelepdde vrouwen in kryghe/ die der menschē kinderen vreuchde zijn.
f Dat is dē tegenwoor-digen Nach-ten sy den koemstigen begeeren sy: ende weten doch uz hoe hy ghedygen sal.
† And. want wie is de mensche/ die het den Ko-ninc in sulc-ken werckē meughe na doen?
g 2.Cor 6 4
h Pro.17.24 Eccle.8.1.
i Prou.4.19 Hiob.5.14.
k Psa.49.11.

het dan den Dwase gaet als my / waerom
hebbe ick dan na Wijsheydt ghestaen ? doe
dachte ick in myner herten, dat sulcks oock
ydelheydt zy.
16 Want men en ghedenckt des Wijsen niet
eewichlick euen so weynich als des Dwa-
sen: eñ de toekomende daghen vergeten alle
dinck ; l † ende ghelijck als de Wijse sterft, l Psa.49.11. Hiob.21.23
also oock de Dwase.
17 Daerom verdroot my teleuen : want het
beviel my qualick . wat onder der Sonnen
gheschiedt / dat het so gantschelicken ydel-
heydt ende moeyte is.
18 Ende my verdroodt alle mijns arbeyts/
dien ick onder der Sonnen hadde : dat ick
den seluen eenen mensche laten moeste / die
na my zijn soude.
19 Want wie weet, oft hy wijs ofte dul zijn
sal ? ende sal doch heerschen in alle mijnen
arbeyde/ dien ick wijslicken ghedaen hebbe
onder der Sonnen : dat is oock ydelheydt.
20 Daerom wendde ick my daer heuen/ dat
mijn herte afliet/ van allen arbeyt/ m† dien
ick dede onder der Sonnen.
21 Want een mensche/ die synen arbeyt ghe-
daen heeft/ met wijsheyt vernuft eñ geschic-
licheydt/ moet hē eenen anderē ten Erfdeele
laten, die daer niet aen ghearbeyt heeft/ dat
is oock ydelheydt eñ een groot ongheluck.
22 Want wat krijcht de mensche van alle
sijnen arbeyt ende moeyte zijns herten/ die
hy heeft onder der Sonnen?
23 Van alle zijn leefdaghe smerte met on-
moedicheyt eñ leet ? dat oock zijn herte des
nachts niet rustet : dat is oock ydelheydt.
24 n Is het nu den mensche niet beter / dat
hy ete ende drincke/ ende zijn ziele o goeder
dingen sy/ in synen arbeyt? Ja sulcks sach
ick oock/ dat het van Gods handt koemt.
25 Want wie heeft vrolicker ghegeten/ ende
hem meer verheucht dan ick.
26 Want den mensche / die hem behaecht
geeft hy Wijsheyt/ kennisse ende vreuchde:
daerentegen den Sondaer gheeft hy onge-
luck: dat hy vergadere ende te hoop hoope/
ende het doch dien ghegheuen worde / die
God behaecht : daerom is dat oock enc-
kel iammer.

m† And. eñ wijshz/ die ick my be-vlytichde onder. etc.
n Eccl 3.13.22 ende 5.17.
o Dat is/ Goedts moets/ vro-lick zy.

Dat iij. Capittel.

1. Dewijle alle dingen haren bestemden
tijt hebben, 9. Niemen stedes waernemen
moet, 14. ende God in synen wercken vol-
komen is, 17. So besluyt hy, dat God een-
mael de Rechtueerdighen ende Godloosen
(die hier in desen leuen van Vee niet vele
verschillen) richten moet.

1 EEn yegelick dinck heeft synen tijdt/ ende
alle het voornemen onder den Hemel/
heeft syne vre.
2 Gheboren worden heeft synen tijdt/ † ster- a Syr.41.10
uen heeft synē tijdt: plantē heeft synē tijdt/ † Hiob.14.2
wtroeyen dat geplantet is/ heeft synē tijdt.
3 Dooden heeft synen tijdt / heelen heeft
synen tijdt/ te stuckē breken heeft synē tijdt/
bouwen heeft synen tijdt.
4 a Weenen heeft synen tijdt/ lachen heeft a Pro.14.13
synen tijdt : leedt dragen heeft synen tijdt/
dantzen heeft synen tijdt.
5 Steenen verwerpen heeft synen tijdt:
steenen vergaderen heeft synen tijdt : b in b 1 Cor.7.15
den arm nemen heeft synen tijdt/ verre zijn
van in den arm nemen heeft synen tijdt.
6 Soecken heeft synen tijdt, verliesen heeft
synen tijdt: bewaren heeft synen tijdt, wech
werpen heeft synen tijdt.
7 Verscheuren heeft synen tijdt/ toenaeyen
heeft synen tijdt: c swijgen heeft synen tijdt/ c Syr.20.6
spreken heeft synen tijdt.

8 Liefhebben heeft synen tÿt/hatē heeft sy
nen tÿt:d strÿdt heeft synentÿt/urede heeft
synen tÿdt.
9 e Men arbeyde hoemen wil/so kanmen
doch niet meer wtrichten.
10 Daer wt sach ick de moeyte/die God den
menschen ghegheuen heeft/f dat sy daer in
gheplaecht werden.
11 (Hy doet Ja alle dinck fÿn te syner tÿt) eñ
laet hare herte hem beangsten hoe het gaē
sal in der Werelt:want de mensche cā doch
niet verstaen het werck dat God doet/noch
het beghin noch eynde.
12 *Daerō merckte ick/dat daer niet beters
en is/dan urolick zÿn/g† eñ hemseluen goet
tecken doen in synen leuen.
13 Want een yegelick mensche/ die daer eet
eñ drincket/ende heeft eenen goedē moet in
alle synen arbeyt/dat is een gaue Gods.
14 h Ick merckte dat alles wat God doet/dat
bestaet alle wegen:men can daer niets toe
doen noch afdoen/ende sulcx doet God/op
datmen hem voor hem vreesen sal.
15 Wat God doet dat staet daer:eñ wat hy
doen wil dat moet wordē/want hy yaeget
ende iaghet hem na.
16 Vorder sach ick onder der Sonnē i stedē
des Gerichts/daer was een Godloos wesē:
ende steden der Gerechticheyt:daer waren
Godloose.
17 Doe dachte ick in myner hertē God moet
richten den Rechtueerdighen eñ Godloo-
sē:want alle het voornemen heeft synē tÿt/
ende alle wercken.
18 k Ick sprack in myner herten/van den we
sen der menschen/daer inne God aentoont
ende laet het aensien/ als waren sy onder
malcanderen als het Vee.
19 Want het gaet den menschē als den Vee:
ghelÿck als dit sterft/so sterft hy oock / eñ
hebben alle beyde eenerley adem:eñ de mē-
sche heeft niets meer/dan het Vee : Want
alle dinck is ydelheyt.
20 Alle dinck vaert aē een plaetse:alle dinck
is van stof ghemaeckt/ende wort weder tot
stof.
21 l Wie weet het/oft den adē der menschen/
opwaerts vaert/ende den adem des Vees
nederwaerts onder de Aerde vaert?
22 m Daerom segge ick/dat daer niet beters
is/dan dat een mensche urolick zy in synen
arbeyt:want dat is zÿn deel:want wie wil
hem daer henen brenghen/ dat hy sie/ wat
na hem gheschieden sal?

Dat iiij Capittel.

1. Dooden ende die niets zÿn ghelucki-
ger dan bekommerde leuendighen/4. konst
ende vlÿt der dwasen nÿde onderworpen/
8. Eensaemheyt ellendich/ 13. arme kint-
licke wÿsheyt beter dan oude Koninckli-
ke dwaesheyt/17. God vreesende mensche-
licke vernuft te buyten gaen/het troostelic
ste in desen ellendighen leuen.

1 Ick wende my eñ sach aen/a alle die daer
onrecht lÿden/onder der Sonnen/eñ siet/
daer waren tranen/der gener die daer on
recht leden ende hadden geenen Trooster/
ende die hen onrecht deden / die waren te
machtich dat sy geenen Trooster hebbē en
konden.
2 Doe louede ick de dooden/die alreede ge-
storuen waren/meer dan de leuendigen/die
het leuen noch hadden.
3 Eñ dannoch beter / dan die beyden / die
noch b niets is/ende de boose wercken niet
en siet/die onder der Sonnen gheschieden:
4 Ick sach aen den arbeyt ende gheschicy

b Esai.45.7
e Dat is/ wanneer de vre ende tÿt niet voorhā den is/ so zich teermē niets wt/men doe daerom wat men wil:wā neer eē dinc niet zÿn en sal/ so wort oock niets daer wt.
f Deut.8.2. Jacob.1.2
g Eccl.2.24 ende 5.17.
g† And. goet doen.etc.
h Wat God doet dat be-staet/wat hy hebben wil/dz gaet. Dat is/ hy is niet wāc-kelmoedich/ wort oock nz verdrietich als een men sche: Sōmā hy dringhet henen voor.
i Of/plaetsē
k Eccl.2.14 Psal.49.11.
l Eccl.12.7 Sapien.2.2
m Dat is/ Sorghet nz voor morgē wāt ghy en weet nz wat gheschieden sal:laet v ha dē benoegē/ morgen coēt oock dach ende raedt.
a Habac.1.2 Eccle.5.7
b Dat is/die noch niet in sulcke onge-luck leeft.
c Oft/in kan [illegible] wat/ so it mē hem [illegible] eñ de

lichheyt in allen saken:daer benÿdet een den
anderen:dat is oock ymmer ydelheydt ende
moeyte.
5 c Want een Sot slaet de vingeren in mal-
canderen/ende verslindt zÿn vleesch.
6 d Het is beter een hant vol met ruste/dan
beydde vuysten vol met moeyte ende iam-
mer.
7 Ick wende my/eñ sach aen de ydelheyt on
der der Sonnen.
8 e† Daer is een mensche alleene:eñ niet zÿn
tweeder ende en heeft noch kint noch broe-
der:noch en is zÿns arbeyts geen eynde/eñ
syne ooghen worden des Rÿcdoms niet sat:
wien arbeyden ick doch/eñ breke myner zie
len af? dat is oock ymmer ydelheyt ende eē
boose moeyte.
9 So is het ymmer beter/twee dā een:wāt
sy ghenieten doch des arbeyts wel.
10 Valt haer eē/so helpt hem zÿn geselle op:
wee diē die alleen is:wanneer hy valt so en
is daer gheen ander/die hem op helpe.
11 Oock wanneer twee by malcanderen lig-
gen/verwermen sy hen doch:hoe can een al
leen warm worden.
12 Een can ouerweldicht worden:doch twee
connē wederstaē:want eē drydoudich snoer
breeckt niet lichtelick ontwee.
13 Een arm kint dat wÿs is/is beter dan eē
oudt Koninc/ die een dwaes is/eñ en weet
hem niet voor te sien.
14 f Eener coemt wt der ghevanckenisse ten
Koninckrÿcke/ g ende een ander die in synē
Koninckrÿcke ghebooren is verarmt:
15 Ende ick sach dat alle de h leuendigen on-
der der Sonnen/wandelen by eenen anderē
kinde/dat in des ghenen stede sal opkomē.
16 Ende des Volcks / dat voor hem henen
ginck/was gheen eynde/eñ des dat hem na
ginck:ende en werden syner doch niet uro-
lick : dat is oock ymmer ydelheyt ende een
iammer.
17 *Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten
huyse Gods gaet/i ende k† koemt dat ghy
hooret:dat is beter dan der Dwasen Offer:
want sy en l† weten niet wat sy quaets doē

Dat v Capittel.

1. Met God salmen niet lichtueerdich
spreken/noch hem beloven/7. onbillickheyt
is vele inden lande/ende wort dannoch be-
houden. 9. Ghierigheyt is onuersaetlick/
12. ende brenghet somwÿlen met grooter
moeyte groote schade/ 17. Rÿcus arbeydts
ende goedts met gherusticheyt ghenieten/
is een gaue Gods.

1 Weest niet snel met uwen monde/ ende
laet v herte niet haesten/wat te sprekē
voor Gode:want God is indē Hemel/
eñ ghy op Aerdē/a daerom laet uwer woor
den weynich zÿn.
2 Want waer vele sorghens is/daer comen
droomen:ende waer vele woordē zÿn/daer
hoortmen den Sotten.
3 b Wanneer ghy Gode uwe ghelofte doet/
so vertreckt het niet te houdē:want hy heeft
gheen welbehagen aen den Sottē:wat ghy
beloeft/dat houdt.
4 Het is beter dat ghy niets beloeft/dā dat
ghy niet houdet/wat ghy gheloeft.
5 d Laet het uwen monde niet toe/dat hy v
vleesch verleyde:ende spreect niet voor den
Engel/ Ick ben donschuldich:God mochte
toornich wordē op uwe stemme/eñ verder-
uen alle wercken uwer handen.
6 Waer vele droomē zÿn/daer is ydelheydt
ende vele woorden:doch vreest ghy God.
7 e Siet ghy den armen onrecht doen/ ende

c Dat is/ de vyant is doch selfs een dwaes/ die niets eē dan dat hy hem selfs vā hare m[illegible] teert/daerom is het doch een ellēdich wesen op Aerden.
d Psa.37.16 Prouer.15.16 ende 16.8
e† Syr.29.30. 1.Timo.6.8
e† Au. Wat isser van den mensche die alleen is eñ en heeft geē tweede pare.
f Gen.41.14. 40.
1.Sam.16.13 1.Reg.12.19.
2.Par.33.11
g 2.Re.25.3
h Leuendigē heet Salo-mo/die daer heerlic leuē op Aerden:a als hy haue eñ anderen grooter pracht ghe-lÿck als wa-re het leuen eñ de werelt haer eygen.
i 1.Sa.15.22 Hose.6.7.
k† An. want hy nadert hem te hoo-ren:brenget niet Offer als de dwa sen/die daer niet en wetē wat drecht ghedaen is.
l† An. en cō-nen niet doē dat aenghe-naem is.
a Psal.115.3. Matth.6.7 Jacob.1.19
b Deu.23.21 Baruc.6.34 Psalm 76.11
d Dat is/ver bedicht uwe verleydinge niet als de valsche Get stē eñ Droo-meren doen: Engel heet hier de Prie sters ende Leeraers.
e Eccle.4.1 Habac.1.2

recht eñ gerechticheyt inden lande f wech-
rucke:so verwondert v des g l voornemēs
niet:want daer is noch een hooger Hoeder
ouer den hoogen eñ daer zijn noch hooger
ouer die beyden.
8 Daerenbouen is noch de Koninck in den
gantschen lande, h het velde te bouwen.
9 Wie ghelt lief heeft/die wort des geldes
nemmermeer sat:eñ wie Rijcdom lief heeft
die sal daer geen nutticheyt van hebbē. dat
is oock ydelheyt.
10 Wāt waer veel goets is/daer zijn vele die
het eten:eñ wat batet het diē/die het heeft
dan dat hy het met den ooghen aensiet?
11 * Wie arbeydet dien is dē slaep soete/hy
hebbe weynich oft vele gegeten:i daerente-
ghen de ouerulodicheyt des Rijcken/laet
hem niet slapen.
12 Dat is eē boose Plage/die ick sach onder
der Sonnen:Rijcdom bewaren ter schade/
diens/dien heeft.
13 Want de k Rijcke coemt om met grooten
iammer:ende so hy eenen sone gegenereert
heeft/dien blijft niets inder handt.
14 l Gelijck als hy is naeckt van zijns moe-
ders lijue gecomen/so vaert hy weder henē
als hy gecomen is/eñ neemt niets met hem
van synen arbeyt in syner handt/wanneer
hy henen vaert.
15 Dat is eē boose Plage/dat hy henē vaert
als hy gecomen is:wat helpet hem dā/dat
hy inden windt ghearbeyt heeft?
16 Alle zijn leefdage heeft hy in duysterē ge-
geten/ende in grooten onmoet/ende cranc
heydt ende treuricheydt.
17 m So sie ick dat nu voor goet aen/dat het
fijn zy/wanneermen eet eñ drinct/eñ goets
moets is in allen arbeyt/die eē doet onder
der Sonnen / alle zijn leefdaghe / die hem
God gheeft:want dat is zijn deel.
18 Want welckē mensche God rijckdom/ eñ
goeden/ende gewelt geeft/dat hy daer van
eet eñ drinckt voor zijn deel/ende vrolick is
in synen arbeyt/dat is een gaue Gods.
19 Want die gedenct niet veel aen het ellen-
dich leuen/ dewyle dat God zijn herte met
vreuchden veruult.

Dat vj. Capittel.

1. Der Gierigen Rijcke quale eñ plage.

1 DAer is een ongheluck/dat ick sach on-
der der Sonnen/ende is ghemeyn by
den menschen.
2 a Een dien God rijckdom/goederen eñ ee-
re gegeuen heeft/ende hem niets ontbreect/
dat zijn herte begeert:ende God hem doch
gheen macht gheeft des seluen te genieten/
maer een ander verteert het:dat is ydelheit
ende een boose plaghe.
3 Wanneer hy alreede hondert kinderē ge-
nereert/eñ hadde suick een lanck leuen/dat
hy vele Jaren ouerleefde:eñ zijn ziele versa
dichde haer doch des goets niets/eñ bleue
b sonder graf: van dien spreke ick/dat een
ontijdighe gheboorte beter zy/dan hy.
4 Want in ydelheyt comt hy/ende vaert in-
der duysternissen henen/eñ syne name blijft
inder duysternisse bedeckt.
5 c Hy en wort der Sonnen niet vrolick/eñ
weet gheen ruste noch hier noch daer.
6 Wanneer hy oock twee duysent, Jaer leef
de / so heeft hy doch nemmermeer eenen
goeden moet, coemt niet alle dinck aen een
plaetse?
7 Eenen yegelicken mensche is arbeyt op-
geleyt/na d syner mate/doch het herte en is
niet daer by bliuen.
8 e Want wat richtet een wijs man meer
uit/ dan een Sot? wat onderstaet hem de
Arme/ dat hy onder den f leuendighen wil
zijn:
9 Het is beter het tegenwoordige goet g† ge
bruycken/als na anderen gedencken:dat is
oock ydelheyt ende iammer.
10 Wat is het/wanneer eener schoon hooch
berōet is?so weetmen doch dat hy een men
sche is: ende kan niet twisten met dien/dat
hem te machtich is.
11 Want des ydelē dinct is te vele:wat heeft
een mensche meer daer van?
12 Want wie weet/wat dē mensche nut is in
den leuē/ so lange als hy leeft in syner ydel-
heyt/welcke wech vaert als een schaduwe?
of wie wil den mensche segghen / wat h na
hem comen sal/onder der Sonnen?

Dat vij Capittel

1. Menigherleyleere/het goede te vol-
ghen/ende het quade te myden/

1 EEn a goet gerucchte is beter/dan goede
salue:ende den dach des doots is beter/
dan den dach der gheboorten.
2 Het is beter in het b Klaechhuys gaen/dā
in het Drinckhuys:in genen is het eynde al-
ler menschen c† ende de leuendighe nemet
ter herten.
3 Treurē is beter dan lachen:wāt door treu
ren wort het herte ghebetert.
4 Het herte der Wijsen is inden Klaechhuy-
se:eñ het herte der Dwasen/inden huyse der
vreuchden.
5 d Het is beter het scheldē des Wijsen hoo-
ren dan hooren den sanck der Dwasen.
6 Want het lachen der Dwasen/is als het
knetteren der doornen onder den potten:eñ
dat is oock ydelheyt.
7 Een e† wederspannighe maeckt eenen
Wijsen onwillich / ende verderft een milde
herte.
8 f Het eynde eens dincx is beter dā zijn be-
ghin:een g† ghedult dich gheest is beter/dan
een hooch gheest.
9 h Weest niet eens snellen gemoets te toor
nen:want de toorne rustet int herte eēs sot-
ten.
10 Spreect niet:Wat isset/dat de voorgangē
dagen beter waren dan dese?want ghy vra-
ghet sulckes niet wijsselicken.
11 De wijsheyt met eenen erue is goet/ende
i† helpet / dat hem eener der Sonnen ver-
heughen kan.
12 Want gelijck als de Wijsheyt beschermt/
so beschermt het gelt oock:doch de bekente-
nisse der wijsheyt/gheeft het leuen dien/die-
se heeft.
13 Siet aen de Wercken Gods/want wie cā
dat slecht maken/dat hy kromt?
14 Aenden goeden dage weest goeder dingē/
eñ den boosen dach neemt oock voor goet:
want desen schept God neuens genen/daer
om dat de mensche niet weten sal/wat toe-
komende is.
15 Allerley hebbe ick gesien/den tijt ouer my
ner ydelheyt:daer is een Rechtuerdige/ende
de coemt om in syner gherechticheydt/ende
daer is een Godloose/ die leeft lange in sy-
ner boosheyt.
16 k Weest niet al te rechtuerdich/ende niet
al te wijs/dat ghy v niet en verderuet.
17 Weest niet al te Godloos/ende en dwaset
niet/dat ghy niet en steruet te ontijden.
18 Het is goet dat ghy dit vatet/eñ het gene
oock niet wt uwer hant en latet:want wie
God vreest/die ontgaet dien alle.
19 l De Wijsheyt sterckt den Wijsen meer/dā
tien Gheweldighe die in der Stadt zijn.
20 m Want daer en is gheen mensche op

Of/ wech-
gheren:
g† An. so dz
ghy denckē
soudet/ dat
God suicks
niet wetē en
soude:want
sulcken Ge-
welt vāder
heeft zijn O-
uerste die
neerstelic ne
dencke: wat
hy doet. Eñ
daer zijn an
der Querste
ouer die bey
de. Eñ bouē
die op der
gantscher
Aerdē:is diē
Koninc /die
hem te bre-
den houdt
met synē ar-
beydt.
h Or is/ hy
heerschet o-
uer alle dinc
eñ hantha-
uet het lāt/
dat het niet
en veruallo
eñ verwoe-
ste:dwelc dā
eens Konincx
Ampt ende
name is.
* Arbeyt is
goet eñ ge-
sont: gieric-
heyt verderft
lijf eñ ziele.
Spre.31.1.3.
i Hiob.20.20
k† An. Rijck
dom koemt
om/door
boosen han-
del.
l Hiob.1.21.
1. Timo.6.7
m Eccle.1.16
ende 2. 24.
ende 3.22
ende 8.15.
1. Timo.4.1
2. Timo.3.4
a Danie.5.1
b Dat is/
dies men geer
ne los is/eñ
syne begra-
venisse niet
eerlick en
maeckt.
c† And. Hy
heeft de Sō
ne noyt ghe
sien/ende en
weet niets:
noch heeft
sy meer ru-
ste dan de
ghene.
d† An. synē
monde/of
van wegen
zijns monts

e Dat is/ sy
zijn beyde
Sotten / de
Wijse eñ de
Sotte:de
Wijse wil
het met sor-
gen wtrich-
ten: so meyn
met de Ar-
me/ O ware
ick in diē ofte
te desē stan-
de/ hoe sijn
soude het
toegaen: Ja
achter-
waerts.
f Dat is/die
wel leuen eñ
teeren.
g† And. aen-
schouwen.
h Or is/ hoe
zijn doen ge
lucken ende
een eynde
nemen sal.
a Prou. 22.
Canti.1.3
Spre.42.7.
b Dat is/
daer yemāt
doot is.
c† An dat mē
het zijn leef-
daghe ter
hertē neme.
d Prou.27.5
e† An. Wijse
hatet wre-
uel of onbil-
lickheyt ende
heeft eenen
gruwel aen
dien/ die na
geschenckē
staet.
f Dat is/wā
neer het eyn
de goet is:
so isset alles
goet:begin-
nē is licht.
g† an. traech
h Mat.5.22
Jacobi.1.19
i† An. is eē
voordeel
diē/die hem
der Sonnen
verheught.
k Rom.12.20
l 2 Sa.20.16
m 1. Re.8.46
2. Par.6.46
Prou.20.9.
Luc.17.4
1. Joan.1.8

n Het is een ghemeyn Spreeck woort: Wie geerne veel hoort/ die hoort vele dat hy niet gheerne en hoorde.
o Hiob 23.12
p Prou. 7.21
q Want Gerspel verdient den doot/ en is des doots schuldich.
r Dat is/ hiertoe en gehoort geen wysisch weemoedich mensche/ maer eens mans ghemoet die sulcx alles wagen/ lyden en draghen kan/ als het ghelucht.
Doch deselne zynsel de saem: want wanneer sy hooren dat het niet in haerer machten staet/ so worden sy ongewillich/ en en willen niets doen: en doen sy dannoch wat/ dat niet wel en gelucht/ so worden sy noch onghewilligher: sulcke zyn wyuen ende niet mans.
f Gen. 1.27.
t Dat is/ sy willen eers essen/ en meynen/ het moet hen wel ghelucken.
* Cap viii. by anderen.
a Dat is/ een schalckheyt inden sin heeft/ of te ghedaen/ die en siet niemande ooghe noch recht aen: maer de onschuldighe siet vrolick ende seker.

Aerden die wat goedts doet/ ende en sondich nie t.
21 n Neemt oock niet ter herten alles wat
men seyt/ dat ghy niet hooren moetet/ dat
v/ v knecht vloecket.
22 Want v herte weet wel/ dat ghy anderẽ
oock dickwils ghevloeckt hebt.
23 Sulcx alles hebbe ick wijsselicken versocht: o ick dachte: Ick wil wijs zijn. doch
sy quam verder van my.
24 Het is verre/ wat sal het zijn? ende is seer
diepe/ wie sal het vinden?
25 Ick keerde myn herte/ te ondervindẽ/ eñ
te gronderen ende te soecken Wijsheyt eñ
konst/ te ondersoecken der Godloosẽ dwaesheydt/ ende dwalinghe der Dullen.
26 p Ende vant/ dat sulck een vrouwe/ welckers herte een q nette ende strick is/ ende
hare handen banden zyn/ bitterer zy dan
de doodt: wie Gode behaecht/ die sal haer
ontkomen: daerentegen de Sondaer wort
door haer ghevanghen.
27 Siet/ dat hebbe ick gevonden/ spreeckt
de Prediker/ een na den anderen/ op dat ick
konste ondervinde.
28 Ende myn ziele soecket noch/ eñ en heeft
se niet gevonden: onder duysent hebbe ick
eenen mensche ghevonden: doch r gheen
Vrouwe en hebbe ick onder dien allen gevonden.
29 Alleene siet dat aen: ick hebbe l ghevonden/ f dat God den mensche heeft oprechtich ghemaeckt: doch sy soecken vele t konsten: * Wie is so wijs? ende wie kan dat wt
legghen?

Dat viij. Capittel.

1. Wel doen en schaemt hem niet. 2. Ghehoorsaemheyt Gods/ ende der Overheyt/ weert der menschen ongheluck/ 11. Vertreckinge der straffe/ vermeerdert de boosheyt. 14. Het beste in desẽ levẽ daer doch de Rechtveerdige des Godloosen/ eñ hiertegen de Godloosen des Rechtveerdigen loõ draecht/ is zyns arbeydts met vreucht den ghenieten. 16. Gods wercken zyn onvervindelick.

1 DE wijsheyt des menschen a verlichtet
zijn aenghesicht: b † wie daerentegen
c ongoedich is/ die wordt ghehaet.
2 Ick houde het woordt des Conincks/ eñ
den Eedt Gods.
3 Haestet niet te gaen van synen aengesichte ende en blijft niet in een boose sake: wat
hy doet/ wat hem ghelustet.
4 In des Coninckx woort is gewelt: ende
wie kan tot hem segghen: Wat maeckt y?
5 e Wie het Ghebodt houdt/ die sal niet
quaets gewaer worden: ende eens Wijsen
herte/ weet tydt ende wijse.
6 Want een yegelick voornemen/ heeft synen tijt ende wyse: want des ongeluckx des
menschen/ is veel by hem.
7 Want hy en weet niet wat gheweest is:
ende wie wil hem segghen/ wat noch worden sal?
8 f Een mensche en heeft geẽ macht over dẽ
geest/ den geest te weeren/ eñ en heeft geene
macht ter tijt des doots/ ende en wert niet
los ghelaten inden strijdt: ende het Godloos wesen/ en verlost den Godloosen niet.
9 Dat hebbe ick altemael gesien/ ende gaf
mijn herte op alle wercken/ die onder der
Sonnen geschiedẽ: een mensche heerschet
onderwylen over den anderen/ tot synen
ongheluck e.
10 g Eñ daer sach ick godloosẽ/ die begravẽ
h waren: die ghegaen waren/ ende ghewandelt hadden inder Heyligen stede/ ende waren vergeten inder Stadt/ dat sy so gedaen
hadden: dat is oock ydelheydt.
11 Dewyle dat niet haest geschiet een oordeel over de boose wercken/ daer door wort
het herte der menschen vol quaets te doen.
12 Wanneer een Sondaer alreede hondert
mael quaet doet/ ende doch lange leeft/ so
weet ick doch/ dat het dien wel gaen sal/ die
God vreesen/ die zijn aenghesicht ontsien.
13 Want het en sal den Godloosen niet wel
gaen/ ende sullen gelijck als een schaduwe/
niet langhe leven/ die haer voor God niet
en vreesen.
14 Daer is een ydelheyt die op Aerden geschiet/ daer zijn Rechtveerdige/ dien gaet
het nypst/ als hadden sy wercken der Godloosen: ende daer zijn Godloosen/ dien gaet
het nypst/ als hadden sy wercken der Rechtveerdigẽ: ick sprack: Dat is oock ydelheyt.
15 i Daerom loefde ick de vreuchde/ dat de
mensche niet beters en heeft onder der
Sonnen/ dan eten ende drinckẽ/ ende vrolick zijn: ende dat hem sulcx geworde van
den arbeyt alle zijn leefdaghe/ die hem God
gheeft onder der Sonnen.
16 Ick gaf mijn herte te weten de wijsheyt/
ende te sien de moyte die op Aerdẽ geschiet
dat oock eener/ noch dach noch nacht den
slaep en siet/ met synen ooghen.
17 Eñ ick sach alle Wercken Gods: want eẽ
mensche en kan het werck niet vinden/ dat
onder der Sonnen geschiet: ende so de mẽsche meer arbeydt te soecken/ so hy weyniger vindet: wanneer hy alreede spreeckt:
Ick ben wijs/ ende weet het/ so en kan hy
het doch k niet vinden.

Dat ix. Capittel.

1. Gods liefde oft haet/ kannen wt wterlicken ende verganckelicken dingen niet speuren/ 4. wat de levendighe voor voordeel hebben voor de dooden, 7. met vreuchde ende danckbaerheydt der gaven Godes ghenieten, is des menschen deel, 11. Wijsheyt gaet boven macht.

1 WAnt ick hebbe sulcx altemael ter herten genomen/ dat alles te doorgondẽ
dat de Rechtveerdighen ende Wijsen
zijn/ eñ hare a† onderdanẽ/ in Gods hant:
doch kennet gheen mensche/ noch de liefde
noch dẽ haet eenichs/ b† dien hy voor hem
heeft.
2 c Het ontmoet den eenen als dẽ anderẽ:
den Rechtveerdighen als den Godloosen:
den goeden/ eñ den reynen/ als dẽ onreynẽ:
dien die offert/ als dien die niet en offert:
gelijck als het den Goedẽ gaet/ so gaet het
oock den Sondaer: als het den d† Meyn
eedigen gaet/ so gaet het oock dien/ die dẽ
Eedt vreest.
3 Dat is een quaet dinck/ onder allen dat
onder der Sonnen ghescheidt/ dat het den
eenen gaet als den anderen: daervan wort
oock het herte der menschen vol quaets/
ende dwaesheyt blijft in hare herten/ hare
leefdaghe: daer na moeten sy sterven.
4 Want by allen levendighen is/ daer men
wenschet/ namelicken Hope: (want een
levendige Hondt/ is beter dan eenen doodẽ
Leeuwe.)
5 e Want de levendige f weten/ dat sy sterven sullen: daerentegen de doodẽ en weten
niets: sy en verdienen oock niet meer/ want
hare ghedachtenisse is vergeten.
6 Datmense niet meer lief en heeft/ noch
en hatet noch en benijdet: ende hebbẽ geen
deel meer op der Werelt/ in allen dat onder
der Sonnen ghescheidt.
7 So gaet henen/ ende eet u Broodt
met vreucht

Prou. 17.24
b † And. eñ de macht zijns aenghesichts wort verandert.
c Of/ wreuelich/ of/ bijeck.
d Hiob 9.12.
e Levit. 18.5.
f Hiob 14.5.
g Psa. 37.20
h † An. waren/ dat sy weder quamen: eñ die gewandelt hadden in heyliger stede/ dat die vergheten werden inder Stadt/ daer sy so recht in ghedaen hadden/ etc.
i Eccl. 2.24 ende 3.23. ende 5.17.
k Dat is/ hy meynet wel te treffen/ maer het leyt doch altemael aent gelucken.
a † And. knechten.
b † An. dat
c Hiob. 9.22 Eccle. 2.14.
d † And. Sweerder
e Gen. 3.19 Psal. 89.49 Heb. 9.27.
f Dat is/ Sy mogen gebetert worden eñ door den doot verschricken maer de dooden eñ voelens niet

met vreuchden / drinckt uwen Wijn met
goeden moet: want u werck behaecht Go
de wel.
8 Laet uwe kleederen allewege wit zijn/ g
eñ laet uwē hoofde Salue niet ontbrekē.
9 h Ghebruyckt des levens met uwē Wij-
ve/ die ghy lief hebt / so lange als ghy het
ydel levē hebt / dat u God onder de Son-
nen ghegeven heeft / so lange als u ydel le
ven duert: want dat is u deel in den leven/
ende in uwen arbeyt/ dien ghy doet onder
der Sonnen.
10 Alles wat u voor de hant komt te doē/
dat doet fluck: want inder Hellen daer ghy
henen vaert / is noch werc/ kunst/ vernuft/
noch wijsheydt.
11 Ick wende my/ eñ sach hoe het onder der
Sonnē toegaet/ i dat tē loopē niet en helpt
snelle zijn/ tē strijde en helpt niet/ sterc zijn/
ter neeringe en helpt niet/ geschickt zijn: tē
rijckdom en helpt niet/ kloeck zijn: dat een
aengenaem zy/ daer en helpet niet toe/ dat
sy een dinck wel kan: maer het leyt alte-
mael aen den tijdt ende den ghelucke.
12 k Oock en weet de mensche niet synē tijt:
maer gelijck als de Visschen gevangē wor
den met eenen schadelicken l† Hame/ ende
gelijck als de Vogelen met eenen strick ge
vangen worden: so worden oock de men-
schen verucket ter booser tijdt/ wanneer sy
onversiens over haer komt.
13 Ick hebbe oock dese wijsheydt ghesien
onder der Sonnen/ die my groot docht.
14 Dat daer een kleyne Stadt was ende
weynich lieden daerinne. ende daer quam
een groot Koninck/ ende beleydese / ende
bouwede groote Bolwercken daer rondt-
omme henen.
15 Ende een arm wijs man wert daer inne
ghevonden / die de selve Stadt door zijn
wijsheyt konde verlossen: eñ geen mensche
en ghedachte desselven armen mans.
16 Doe sprack ick: m Wijsheydt is beter
dan sterckheyt. n noch werdt des Armen
wijsheydt verachtet / ende syne woorden
niet gheluystert.
17 Dat maket: Der Wijsen woorden gel-
den meer by den Stillen / dan des Heeren
schreyen by den Dwasen.
18 o Wāt Wijsheyt is beter dan Harnasch:
doch een eenich p Boeve / verderft veel
goets.

Dat x. Capittel.

1. Menigerley wijse Spreucken / ende
profijtelicken Leeringen.

1 Also a † verderven de schadelicke Vlie-
gen/ goede Salve: daeromme is onder
wijlen dwaesheyt beter / dan wijsheyt
ende eere.
2 Want des Wijsen herte is te syner rech-
ter zijden: daerentegen des Sotten herte/
is te syner slincker zijden.
3 Oock hoewel dat de Dwaes selve
dwaesachtich is in synen doē/ noch houdt
hy alle man voor eenen dwase.
4 b Daerom wanneer eens Geweldigen c
trotzen teghen dynen wille voortgaet so en
laet u niet vertoornen: want toegeven d
stillet groot ongheluck.
5 † Daer is een ongheluck dat ick sach
onder der Sonnen: namelicken / onver-
stant / dat e† onder den Gheweldighen
ghemeyn is.
6 Dat een Dwaes sitt in grooter weer-
dicheyt/ eñ de Rijcken hier beneden sitten.
7 f Ick sach Knechten op Peerden / ende
Vorsten te voete gaen/ als Knechten.
8 g Doch wie eenen kuyle maeckt / die sal
daer selve in vallen: eñ wie den tuyn ver-

g Mat. 6.17
h Pro. 5.15 Deut. 24.5.
i 1. Sam. 2.18
k Luc. 12. 40
l † Of, Angel † Anders, Visschgarē.
m Pro. 6.7.
n 1. Reg. 22. 24.
o Sapi. 6. 1
p Dat is, eē Boeve verderft somtijdts een gantsch Lādt met synen boosen raet eñ gelt meer dan een warachtighe met synē goedē raet.
a † Anders, Doode vliegen maken een welrieckende salve verdroesen eñ stincken: so doet oock eē kleyne dwaesheyt dien/ die anders om syner wijsheit eñ heerlicheyt wille hooge gheroemt wordt.
b Rom. 12.19
c Of, stouteren.
d Dat is/ verhooren/ eñ gaē latē, dat het hem selvē stillet/ is groote konst ende deuchte.
† Cap. x. Luth.
e † An. vandē herkomt.
f Pro. 17. 2.
g Psal. 7.16 ende 9. 16. ende 35. 8. Pro. 26. 27. ende 28. 2. Syra. 27.29 ende 28. 1. Susan. 62. Dan. 6. 24. 1. Hester 7.10

scheurt/ dien sal een Slanghe steken.
9 Wie Steenen wech h wentelt / die sal
daer moeyte mede hebben: eñ wie houdt
klieft/ die sal daervan verseericht worden.
10 Wanneer een yser stomp wort/ eñ ander
snede ongheslepen blijft / so moet men het
met macht weder scherpen: also ist volget
oock wijsheyt den vlyte.
11 Een * Wasscher is niet beter dan een
Slanghe / die onbeswooren steckt.
12 De woorden wt dē monde eens Wijsen/
zijn lieffelick: daerenteghen des Dwasen
lippen verslinden hem selven.
13 Het beginsel syner woordē is dwaesheyt
ende het eynde is schadelicke dwaesheyt.
14 Een Dwaes maeckt vele woorden: want
de mensche en weet k niet wat gheweest
is: ende wie wil hem seggen/ wat na hem
worden sal?
15 Den arbeyt der Dwasen wort hem suer:
dewyle men niet en weet in de Stadt te
gaen.
16 l Wee u Landt/ wiens Koninck een kindt
is/ ende wiens Vorsten vroech eten.
17 m Wel u Landt / diens Koninck edel is/
ende diens Vorsten ter rechter tijt eten/
ter sterckte ende niet ter lust.
18 (Want door luyheyt sincken de balcken/
ende door traghe handen / wordt het huys
lekende.)
19 Dat maeckt het / sy maken broot ten
lachen/ eñ n den Wijn moet de o levendige
verheugen/ eñ het gelt moet hen alle dinck
te weghe brengen.
20 Vloeckt dē Koninck niet in uwer hertē/
ende vloeckt den Rijcken niet in uwer slaep
kamer: want de Vogelen des Hemels voe-
ren de stemme wech/ ende die daer vederen
hebben/ seggent na.

Dat xj. Capittel.

1. Hier zijn oock vele wijse Spreucken/
ende nutte leeringhen.

1 Laet a u Woordt over het b † water
varen/ so suldy het vinden op langhe
tijdt.
2 b Deylt wt onder seven eñ onder achte:
want ghy weet niet / wat voor ongheluck
op Aerden komen sal.
3 Wanneer de Wolcken vol zijn/ so gheven
sy reghen op de Aerde: ende wanneer den
boom valt / hy valle teghent Zuyden ofte
tegent Noordē/ na welcker plaetse hy valt/
daer sal hy liggen.
4 Wie op dē wint achtet/ die en saeyt niet:
ende wie op de Wolcken siet / die en e†
maeyet niet.
5 f Ghelijck als ghy niet en weter dē wech
des Windts/ eñ hoe de beenē in Moeders
lijve bereyt worden: also en kondy oock
Gods Werck niet g weetē/ dz hy doet overal.
6 Vroech saeyet u zaedt/ eñ uwe hant late
des avondts niet af: want ghy en weet
niet / of dit ofte dat wel gheraken sal/
ende of het alle beyde wel gheraechte / so
ware het dies te beter.
7 Het licht is soete/ eñ den oogen lieffelick/
de Sonne te sien.
8 Wanneer een mensche langhen tijdt leef
de / eñ is vrolick in allen dingen/ g so ghe-
dencket hy doch sijns der boosen daghen/
dat haere so vele is: want alles wat hem
gheschiedt is/ dat is ydelheydt.
9 * So verheucht u Jonghelinck in uwer
jeucht/ eñ laet u herte h goeder dingē zijn/
in uwer jeucht: doet wat uwer herten
lustet/ ende uwen oogen behaget/ eñ weter/
dat u God om dit alles sal voor het Ghe-
richte voeren.

h Dat is/ Nieuwe Regiment maken / stercht ten laetsten gantsch seer: want dē gemeynē hoop heer Omnes is ongevandich eñ onbeladech.
i An. salmen het wel ende schickelick wtrichten/ dat is in wijsheydt gheleghen.
* Dat is/ onnut schampschietende klappaerts.
k Dat is, hy en ghedenct niet hoe het te voorē anderen gegaē is: hy vaert altoos voort/ eñ en weet doch niet wat het voor eenen wtganc hebben sal.
l Esaie. 3.4.
m Pro. 38.12
n Psal. 104.15 Syrach. 31.7
o Dat zijn/ die in suysen leven / ende niet vreuchden teeren.
a Luc. 14. 12.
b † Anders, Waterighe aengesichte.
c Dat is/ Heeft vry wech pegelicken / wat ghy vermeucht: wāt den tijdt mochte kanen/ ghy bedet het geerne/ ende sult het niet doē konnen.
d Tobi. 14. 5.
e † An. arnet.
f Joan. 3. 8.
g Syra. 11.20
* Cap. xij. Luth.
h Dat is, goets moets/ vrolick.

m Cap. xij. 10 Pagn. Munſ.
n Spr.30.22
a Mat.14.10 Johel.2.9 ende 3.15 Met deſe ghebroken woorde beſcrijft hi het onderdom eens menſchen: wanneer de handen beven/ de beenen haer krommen/ de oogen doncker worden/ de tanden niet wel malen/ de hayren grauwe worden/ ende de ſchouderen haer bucken/ de ooren hangen en doof worden etc.
b Of heuſch.

weiſt en de treurichept wt uwer herten/
en neemt het quaedt van uwen lijue: want
de kintſhept ende ieucht is ijdelhept.

Dat xij. Capittel.

1. Summa ende beſluyt deſes Boecks/
Niets is vaſte noch ghedueriche/ dan alleen
God/ende zijn Gherichte doorgaens van
ieucht op voor ooghen hebben.

1 Ghedenct aen uwen Schepper in uwer
ieucht/eer dan de booſe daghen comen/
ende de Jaren daertoe treden / wan-
neer ghy ſult ſegghen: Sy en behagen my
niet.
2 a Eer dan de Sonne en het Licht/de Ma
ne ende de Sterren duyſter worden/ en de
Wolcken weder comen na den reghen.
3 Te dier tijt/wanneer de Wachters inden
huyſe beuen/en de Stercken haer crommen/
ende de Mulders ledich ſtaen/dat harer ſo
weynich ghewoorden is/ende de ghesichten
duyſter worden door de venſteren.
4 En de Deuren op der ſtraten toegeſloten
worden/dat de ſtemme des Mulderſchen v
lijſelick wert/en opwaket wanneer de Vo-
gel ſinget/en alle Dochteren des geſancks
haer bucken.
5 Dat hem oock de Hoogen vreeſen en ont-
ſien op den weghe: wanneer den Amandel-
boom bloeyt/ende de Sprinckhane beladen
wort/ ende alle welluſt ophoudt (want de
menſche vaert henen daer hy ewich blijft/
ende de Klagers gaen rontom henen op der
ſtrate.
6 Eer dan de ſiluerẽ Strick wech come/en
de gulden Bornſpronck verloope/ende den
Eemer welcke aen den Bornput: ende het
Radt verbreke aenden Bornput.

c Eccle.3.20 Gen.3.19

7 c Want het ſtof moet weder tot Aerde co-
men/als het geweeſt is: ende den geeſt we-
der tot Gode/dien ghegheuen heeft.

d Eccle.1.2

8 d Alle dinck is gauſch ijdel/ ſprac de Pre-
diker/gantſch ijdel.
9 Deſelue Prediker en was niet alleen wijs/
maer leerde oock den volcke goede leere/ en
merckte ende ondergrondede/ e ende maec-
te veel Spreucken.

e 1 Re.4.32

10 Hy ſochte dat hy vonde aengename woor
den. en ſchreef recht de woorden der Waer-
hept.

f Heb.4.12

11 f Deſe woorden der Wijſen/zijn Spieſſen/
ende Naghelen/geſchreuen door den Mee
ſter der Ghemeynten/ende van eenen Her-
der ghegheuen.
12 Hoedt v wijn Sone/ voor anderen meer:
want vele Boecken/ makens / en is gheen
eynde/ende vele predikken maect het lichaem
moede.

g Apo.14.7 4.Eſd.16.68 h Mat.19.17 i Mat.12.36 Roma.14.10 2.Cor.5.10 k 1.Cor.4.5

13 Laet ons de Hooftſumme aller leere hoo-
ren: g Vreeſt God/ h en hout ſyne Geboden:
want dat behoort allen menſchen toe.
14 i Want God ſal alle werck voor Tgerich-
te brengen/ k dat verborgen is/ het ſy goet
ofte quaet.

Argument.

Canticum Canticorum. Cap.8.

HEt derde boeck is ghenaemt Canticum
Canticorum/ende is niet anders dan Al-
legorien. Want door ghelijckeniſſen ende
figuraten/ende eenyghen redenen / bewijſt hy
wat grooter goet het zy/met God vereenicht
te ſyne/het welcke warachtichlick het opper-
ſte goet is. God wort daer als een Bruydegō
voor ghestelt/ende de Gheloouige ziele als eē
Bruydt. Daer wort dickmael geſproken van
minne/van omhelſinghe/van kuſſen / van
ſchoonhept. Daermede heeft Salomo willen
afmalen ende voor oogen ſtellen/ de aert/ na-
ture behaechlichepdt ende cracht der liefde/
ende eenichept/ die de Gheloouighe ziele met
haren God heeft. Alſo heeft de Godlicke goet
hept willē met ons babbelen/dat is/haer vrië
delick toe voeghen/om met ons te ſpreken: de
wijle onder den menſchen geen ſoeter/ leach-
tigher/ noch wonderlicker dinck en is dan de
liefde. Daerom en ſal niemant hier wt yet be-
dencken/ dat onreyn of oncuyſch zy. Het zijn
hier alle goede/ heylighe/ reyne ende kuyſche
dinghen. Dit boeck is ghenaemt Canticum
Canticorum / dat is/ het Liedt der Liederen/
ghelijck ofmen ſeyde/ dat allerhoochſte ende
wtnemenſte Liet. Want als de Hebreen
willen een wtnemende dinck be-
duyden / ſo dobbelen ſy het
woordt. Alſo ſegghen ſy/
het Heylighe der Hey-
lighen/ dat is het
Alderhey-
lichſte.

Het Hooghe Liet Salomonis.

Dat Eerſte Capittel.

1 Een a† Hooghe Liedt Salomonis. a† An. oueꝛ ſchoon ende hubſch.
2 HY kuſſe my met den kuſ-
ſe zijns Monts: want u-
we Borſten zijn lieffelic-
licker dan Wijn.
3 Datmen uwe goede
Salue riecke: b uwē Na-
me is een wtgheſchudde b Eccle.7.1 Prouer.22.1
Salue/ daerom hebben v
de Maechden lief. Spr.42.1
4 Trecke my v na/ſo loopen wy: de Conninc
voerde my in ſyne camer/wy verheugē ons/
ende zijn vrolick ouer v: wy ghedencken aen
uwe Borſtē/meer dan aen dē Wijn. de Vro-
men hebben v lief.
5 Jck ben ſwart/doch geheel lieffelick/ghy
Dochteren Jeruſalē/als de Hutten c Kedar/ c Gen.25.13
als d de Tapijten Salomo. d 2 Par.3.14
6 Siet my niet aē/dat ick ſo ſwart ben: e want e Apoc.7.16
de Sonne heeft my ſo verbrant: mijner moe Pſalm.121.6
der kinderen toornen met my: men heeft my
tot eener Hoederinne der Wijnbergen ghe-
ſettet/doch mynē Wijnberch diē ick hadde/
hebbe ick niet behoedt.
7 Segghet my aen ghy/ dien mijn ziele lief
heeft/waer ghy weydet/waer ghy raſtet in
den Middage? dat ick niet f† henen en her
waerts gaen moet by den kudden uwer ge- f† An. ſchōne henen en her gaē/ als een verhulle de, by/ etc.
ſellen.
8 Kendy v niet ghy ſchoonſte onder dē Wij-
uen? ſo gaet henen wt op de voetſporen der
Schapen/ende weydet uwe Bocken/ by de
Herders huyſen.
9 Jck ghelijcke v myne Vriendinne/mynen
reyſighen ghetuyghe/ aenden Wagen Pha-
rao.
10 Uwe Wangen ſtaen lieffelick indē Span-
ghen/ ende uwen Hals inde Ketenen.
11 Wy willen v gulden Spanghen maken/
met ſilueren puckelen.
12 Doe de Koninck g† hem herwaerts wen- g† An. in ſy
de gaf mynen Nardus ſynen reuck. nen Sitten
13 Mijn Vrient is my een bundelken Myr- was.
rhen/ dat tuſſchen mynen Borſten hangt.
14 Mijn Vrient is my eē Druyue h† Copher/ h† An. Camphre. of/ vā
inden Wijngaerden tot Engeddi. Cypro.
15 i Siet mijn Vriendinne/ghy zijt ſchoone/ i Cant.6.4
ſchoone ſydy: k uwe oogen zijn als Duyuen
ooghen. k Cant.5.12
16 Siet mijn Vrient/ghy zijt ſchoone/en lief
felick: onſe bedde groenet.

Onſer

17 Onser huysen balcken zijn Cederen/ onse latten † Cypressen.

† And. Olnen.

Dat ij. Capittel.

1 Ick ben een a† Bloeme te Saron/ ende een Roose int Dal.

a† An. Lelie inden velde/

2 Als een Roose onder den doornen/ so is mijn Vriendinne onder den Dochteren.

3 Als eenen Appelboom onder de wilde Boomen/ so is mijn Vrient onder den sonen: ick sitte onder de schaduwe diens ick begeere/ b ende sijne vrucht is mijnder kelen soete.

b Ps.119.103

4 Hy voert my inden Wijnkelder/ en de Liefde is zijn Baniere ouer my.

5 c† Hy verquickt my met bloemen/ en laeft my met appelen: want ick ben cranck van liefde.

c† And. Om legt my int wijnvaten aen Druyuen en omsettet my etc.

6 d Zijn slincke hant leyt onder mijnen hooft/ ende zijn rechter hant omhelst my.

d Canti.8.3

7 e Ick besweere v/ ghy Dochteren Jerusalems/ by den Rheen ofte by den Hinden op den Velde/ dat ghy mijn Vriendinne niet op en weckt/ noch op en f stuert/ tot dat het haer selue behaecht.

e Cantic.3.5 ende 8.4.
f Of/ opporret.

8 Dat is de stemme mijns Vrients: siet/ hy coemt/ ende huppelt op de Bergen/ en springt op de cleyne Berghen.

9 Mijn Vrient is ghelijck een Rhee of een jonck Herte: siet/ hy staet achter onsen wandt/ ende siet door de vensteren/ ende kijckt door de tralien.

10 Mijn Vrient antwoordet/ en spreeckt tot my: Staet op mijn Vriendinne mijn Schoone/ ende coemt herwaerts.

11 Want siet de Winter is verganghen/ den reghen is wech/ ende daerhenen.

12 De Bloemen zijn voortgecomen inden Lande/ de g† Meytijt is daerby gecomen/ ende de Tortelduyue laet haer hooren in onsen Lande.

g† An. Sangtijdt.

13 De Vijgeboom heeft cnoppen gecregen/ h de Wijnstocken hebben ooghen gewonnen/ en geuen haren reuck: staet op mijn Vriendinne/ ende coemt/ mijn Schoone/ coemt herwaerts.

h Cant.7.10

14 Mijn Duyue inden Rotsholen/ inden i† steen scheuren: vertoont my v Gestalte/ laet my hooren v stemme: want v stemme is soete/ ende v Ghestalte lieffelick.

i† And. gaten der trappen.

15 Vanghet ons de Vossen/ de cleyne Vossen/ k die de Wijnberghen verderuen: want onse Wijnberghen hebben ooghen gewonnen.

k Psa.80.14.

16 Mijn Vrient is mijne/ ende ick ben sijne/ die onder den l† Roosen weydet.

l† An. Lelien

17 Tot dat den dach coemt woort/ ende de schaduwen wijcken: keert om/ woort als een Rhee mijn Vrient/ oft als een jonck Herte/ op den Scheydberghen.

Dat iij. Capittel.

1 Ick sochte des nachts in mijn bedde/ dien mijn ziele lief heeft: a ick sochte hem/ doch ick en vant hem niet.

a Cant.5.6.

2 Ick wil opstaen/ en inder Stadt ommegaen/ op de wijcken ende straten/ en soecken dien mijn ziele lief heeft: ick sochte hem/ doch ick en vandt hem niet.

3 Het vonden my de Wachters / die inder Stadt omgaen: hebt ghy niet ghesien dien mijn ziele lief heeft.

4 Doe ick een weynich hen voorby quam/ daer vant ick dien mijn ziele lief heeft: ick houde hem/ en en wil hem niet verlaten/ tot dat ick hem brenge in mijnder moeders huys/ in mijns moeders camer.

5 b Ick besweere v/ ghy Dochteren Jerusalems/ by den Rheen ofte Hinden op den Velde/ dat ghy mijn Vriendinne niet op en weckt/ noch c opsturet/ tot dat het haer selfs lustet.

b Canti.2.7 ende 8.4.
c Of/ opporret.

6 Wie is die/ die daer opgaet wt der Woestijne/ als eenen rechten rooc/ als een gherooc van Myrrhen/ Wierooch/ en allerley puluer eens Apotekers.

7 Siet/ rontomme het bedde Salomons/ staen tsestich Stercke/ wt den Stercken in Israel.

8 Sy houden alle sweerden/ en zijn geschickt te strijden: elck heeft zijn sweert aen sijner heupen/ om der vreesen wille inder nacht.

9 De Coninck Salomo liet hem een d† Beddestede maken/ vanden houte wt Libanon.

d† An. Palleys.

10 Derseluer e Calumnen waren siluer/ en f† het Vloordeck gulden/ het Gesitte purpuren/ den Bodem midden inne was lieffelick geplaueyt/ om der Dochter wille te Jerusalem.

e Of/ Pilaren
f† An. vloer gulden/ het ghehemelte purpuren/ inwendich int midden/ is het beleydt met liefde der Dochteren tot etc.

11 Gaet wt/ ende schouwet aen/ ghy Dochteren Zion/ den Coninck Salomo inder Croone/ daer mede hem zijn Moeder ghekroont heeft/ aen den dage sijner Hoochtijt/ ende aen den dach der vreuchden zijns herten.

Dat iiij. Capittel

1 Siet/ mijn Vriendinne/ ghy zijt schoone/ siet/ schoone zijdy: uwe Ooghen zijn als Duyuen oogen/ tusschen uwe a vlechten
b v Hayr is/ als de Geytenschare/ die c† beschoren zijn op den Berghe Gilead.

a Hy meynt de hayrtuyten/ welcke na der natuerlicker oude wyse/ ongheulochten ende te rugge geslagen den wyse beelden seer wel staen: wanneer sy met vollen aengesichte/ en rootachtighe wangen daer wt sien/ en de hayren te beyden zijden daer af hangen/ ouer de ooren en schouderen.
b Cant.5.6.
c† An. daer glinsteren op den etc.

2 d Uwe Tanden zijn als de Kudde met besneden wolle/ die wt der Waschsteden comt/ die altemael Tweelingen draghen/ en gheene onder hen is onvruchtbaer.

d Canti.6.6
e† And. een stuck.

3 Uwe Lippen zijn als een Roosenuerwich snoer/ en uwe reden lieffelick: uwe Wangen zijn als e† het afsnijtsel eender Granaetappel/ tusschen uwe vlechten.

4 Uwen Hals is als den Toren Dauids/ met Borstweeren ghebouwet/ daeraen duysent Schilden hangen/ en allerley wapenen der Stercken.

5 f Uwe twee Borsten zijn als twee jonghe Rhee Tweelingen/ die onder de g† Roosen weyden.

f Cant.7.3.
g† An. Lelien

6 Tot dat den dach koel wert/ en de schaduwe wijcke: ick wil ten Myrrhenberge gaen/ ende ten Wierooc berchsken.

7 Ghy zijt aller dingen schoone/ mijn Vriendinne/ ende daer is gheen vlecke aen v.

8 Comt mijne Bruyt van Libanon/ comt van Libanon: gaet henen in/ treet herwaerts vander hoochte Amana / vander hoochte Senir ende Hermon: vanden wooninghen der Leeuwen/ vanden berghen der h† Luypaerden.

h† Anders/ Parden.

9 Ghy hebt my het herte genomen/ mijn Suster/ lieue Bruyt/ met uwe ooghen eene/ ende met uwer halsketen eene.

10 Hoe schoone zijn uwe Borsten/ mijn Suster/ lieue Bruyt: uwe Borsten zijn lieffelicker dan Wijn/ en den reuck uwer Salue ouertreedt alle cruyden.

11 Uwe Lippen/ mijn Bruyt/ zijn als druppende Heunichseem: Heunich en Melck is onder uwer tongen/ en uwer cleederen reuck/ is als den reuck Libanon.

12 Mijn Suster/ lieue Bruyt/ ghy zijt eenen besloten Hof/ een besloten Bornsprongh/ eenen versegelden Bornput.

13 Uwe Vrucht is als eenen Lusthof van Granaetappelen met edele vruchten/ Cypreen met Nardus.

14 Nardus met Saffraen/ Kalmus/ ende Kaneel/ met allerley Boomen des Wierooc/ Myrrhen ende Aloes met allen besten cruyden.

15 Als een Hoffonteyne / als een Fonteyne leuendiger wateren/ die van Libanon vlieten.

16 Staet op Noordenwint/ ende comt Zuy-

f Cap. v. Pagn. Intp.

denwint/ende wayt door mynen Hof/ dat
syne cruyden druppen: f mijn Vrient kome
in synen Hof/ende ete zijn edele vruchten.

Dat v. Capittel.

1 ICk kome mijn Suster/ lieve Bruydt / in
mijnẽ Hof: ick hebbe mijn Myrrhe met
tsamen mynen cruyden afghebroken: ick
hebbe mijns Zeems met mynen Heunich
gegeten/ick hebbe mijns Wijns met mijn
Melck ghedroncken: etet myne Lieven/
ende drincket myne Vrienden/ ende wor-
det droncken.
2 Ick slape/ doch mijn herte waeckt: daer
is de stemme mijns Vriendts/ die aenklop
pet/ Doet my op / lieve Vriendinne / mijn
suster/ mijn Duyve/ mijn Vrom : wãt mijn
hooft is vol dauws/ ende myne hayren vol
nachts druppelen.
3 Ick hebbe mynen rock wtgetogen/ hoe
sal ick hem weder aentrecken? ick hebbe
myne voeten gewasschen/ hoe sal ickse we
der besoedelen?
4 Doch mijn Vrient steeckt zijn hant door
een hol/ende mijn lijf beeft daer voor.
5 Doe stont ick op/ dat ick mijnẽ Vriende
op dede: myne handen druypen met Myr
rhen/ ende Myrrhen liepen over myne
vingheren/ aen den grendel aenden slote.
6 Ende doe ick mynen Vrient opgedaen
hadde/ was hy wech ende henẽ gegaẽ: doe
ginck mijn ziele daer wt na synen woorden:
a Cant. 3.1. a ick sochte hem/ doch ick en vant hẽ niet:
ick riep/ doch hy en antwoordde my niet.
7 Het vonden my de Wachters / die inder
stadt omgaen/ die sloegen my wonden/ de
Wachters op den muer en namen my my-
nen sluyer.
b Cant. 2.7. ende 3.5. 8 b Ick besweere v/ ghy Dochterẽ Jerusa
lems/ vindet ghy mynen Vrient/ so segget
hem/ dat ick van liefde kranck ligghe.
9 Wat is v Vrient voor anderen vriendẽ/
O ghy schoonste onder den Wijven? Wat
is v Vriendt voor anderen vrienden/ dat
ghy ons so besworen hebt?
c † An. een Waendrag-gher
10 Mijn Vrient is wit ende root/ c † Wt-
ghecoren onder vele duysendt.
* Cant. 1.14.
11 Zijn Hooft is het fijnste gout/ syne hay
ren zijn croes/ swart als een Rave.
d † An. Die haer met Melck wasschen/ ende sitten by de volle Watẽ/ of woonen aen een ghenoechtighe plaetse.
12 Syne * Oogen zijn als Duyven oogen/
aen de Waterbeken/ d † met Melck ghe-
wasschen/ende staen in de e volheydt.
e Vollighe aengesicht ende oogen meynt hy/ eñ die niet vervallẽ of rumpelich zijn.
13 Syne Kinnebacken zijn als de wassen
cruythofkens der Apotekers: syne lippen
zijn als Roosen/ die met vlietender Myr-
rhen druppen.
14 Syne Handen zijn als gulden ringẽ vol
Turkoysen: zijn lijf is als reyn Elpenbeẽ/
met Saphyren f vercieret:
f Of/ gecusset.
g Spr. 26.34
15 Syne g beenẽ zijn als Marmerstalom-
nẽ/ gegrondet op guldẽ voetẽ: zijn gestalt
is als Libanon/ wtvercoren als Cederen.
16 Zijn kele is soet/ende gantsch lieffelick/
een sulckẽ/ is mijn vriendt/ mijn vrient is
h † An. Jerusalẽs. 17. een sulcken/ ghy dochteren h † Jerusalẽs.

Dat vj. Capittel.

Waer is v etc. soeckẽ. Cap. vj. Mijn vriẽt etc.

1 WAer is v vriendt henen ghegaen / O
ghy schoonste onder de wijven? waer
heeft hem v vrient henen gewendet?
so willen wy met v hem soecken.
2 Mijn Vriendt is henen afghegaen in
synen Hof/ tot den cruythoveckens/ dat hy
a † An. Lelien. hem weyde onder de Hoven/ ende a † Roo
sen breke.
b Can. 1.15.
3 Mijn Vrient is myne/ende ick ben syne/
c 1. Re. 14.17 ende 16.8.
die onder de Roosen hem weydet.
† An. die/ die yegelick wel bevalt.
4 b Ghy zijt schoone mijn Vriendinne/als
† Thirza/ lieffelick als Jerusalẽ/ verschric
kelick als Heyrspitsen.
5 (Wendet uwe ooghen van my/ want y
maken my vierich) d uwe hayren zijn als d Cant. 4.1.
een kudde Gheyten/ die e † op de Berghen e † An. daer glinstere en op/ etc.
Gilead ghescheoren zijn.
6 Uwe tandẽ zijn als een kudde Schapẽ/
die wt der wassche komen / die altemael
Tweelinghen draghen/ ende is gheen on-
vruchtbare onder hen.
7 Uwe wanghen zijn als f † afsnijtsel aen dẽ f † An. stucken
Granaetappel/ tusschen uwen vlechten.
8 g Tsestich is der Conninginnen/ ende tach g 1. Re. 11.3.
tentich der h † Byslaperssen/ eñ der Maegh h † An. By vrouwen.
den en is gheen ghetal.
9 Doch eene is mijn Duyve/ mijn Vrome-
eene is harer Moeder de liefste/ eñ de Wt-
vercorene harer Moeder: doese de Dochte
ren sagen/ prijsen syse salich/ de Conningin-
nen ende de Bysslaperssen loefdense.
10 Wie is die hier voor breeckt / als den
Dageraert/ schoon als de Mane / wtver-
coren als de Sonne/ verschrickelick als de
Heyrspitze?
11 Ick ben henen af inden Notenhof gegaẽ/
te schouwẽ de i † spruyten aen der Beke/ i † An. tacxkens.
te schouwen of de Wijnstock bloeyt / of de
Granaetappelen groeyden.
12 Mijn ziele en wistet niet / dat hy my ten
Waghen k † Ami Nadab ghesettet hadde. k † And. Mijns Vorstlicken An. chijnsbaren of bijwilligen volckes
13 Keert weder/ keert weder / O Sulamith:
keert weder/keert weder/ dat wy v aẽschou
wen: wat siet ghy aen Sulamith/ den Reyen
l † te Mahanaim. l † And. der Heyrleggers

Dat vij. Capittel.

1 HOe schoone is uwẽ ganck inden schoe
nen ghy Vorsten Dochter? uwe lende-
nen staen ghelijck aen malkanderen/
als twee Spangen/ die de Meesters hant
ghemaeckt heeft.
2 Uwen Navel is als eenen rondẽ Beker/
dien nimmermeer dranck en ontbreeckt: u-
wen Buyck is als eenen Tarwen hoop/ a † An. Lelien.
omme besteken met a † Roosen.
3 b Uwe twee Borsten zijn/ als twee ionge b Cant. 4.5.
Rheeweelinghen.
4 Uwen Hals is als eẽ Elpenbeenen Tor
ren: uwe Oogen zijn/ als de Vijckẽ tot Hes
bon aen der Poorte Bathrabbim: uwẽ Neu
se is als den Tooren op Libanon/ die tegen
Damascon siet.
5 U Hooft staet op v / als Carmelus : het
hayr op uwẽ hoofde/ is als de Purpur des
Connincks/ in vouwen ghebonden.
6 c Hoe schoone ende hoe lieffelic zijdy/ ghy c Cant. 1.15.
Lieve/ in wellusten?
7 Uwe lengde is gelijck eenen Palmboom/
ende uwe Borsten den Wijndruyven.
8 Ick sprack: Ick moet op dẽ Palmboom
klimmen / ende syne b † Tacken grijpen: b † And. Twijghen
laet uwe Borsten zijn / als Druyven aen And. Wijnreyen
Wijnstocken/ ende uwer Neusen reuck/ als
Appelen.
9 Ende v Kele als goeden Wijn / die my-
nen Vriendt glat inga / ende spreke van
den Ouden.
10 Mijn Vrient is myne / ende hy houdet
hem tot my.
11 Koemt mijn Vriendt: laet ons op het
Veldt henen wtgaen/ ende op den Dorpen
blijven.
12 Dat wy vroech opstaen tot den Wijnber
gẽ: dat wy sien/ of dẽ Wijnstock bloeye / eñ e e Can. 2.13.
oogen gekregen hebbe: of de Granaetap-
pelboomen wtgeslagen zijn/ daer wil ick v
myne Borsten gheven.
13 De f † Lelien gevẽ den reuck/ ende voor on f † An. Alruynen: of Mandragoren.
ser Deure zijn allerley edele vruchten: mijn
Vriendt/ ick hebbe v beyde nieuwe ende ou
de behouden.

Dat viij. Capittel.

 253

a O Dat ick v (myn broeder) die ghy my-
ner moeder Borsten sooget/ daer buy-
ten vonde/ ende v cussen moeste/ dat a† | a† And. v !
my niemant v hoonede. | b Dat is/ smaetheyt be ,e.
2 Jck woude v leyden ende in mijns moe-
ders huys brenghen/ daer ghy my leeren sout-
det: daer woude ick v drencken met gemaec-
ten Wijn/ ende met den Most myner Gra-
naetappelen. | s Cant. 2.26
3 c Zijn slincke hant leyt onder mynen hoof-
de/ ende zijn rechter handt omheist my. | b Cant. 2.7 ende 3.5
4 b Jck besweere v/ Dochteren Jerusalem/
dat ghy myn Beminde niet opwecket noch | e Of/ oppoys-
e opstueret/ tot dat het haer selfs lustet | set.
5 Wie is die/ die daer opvaert/ vander Woe-
stijne/ ende lenet haer op haren Vrient: On- | f Hier siet men wel/ dat Salomo in dit Liet/ van geestelicker liefde singhet/ die God gheeft/ ende ons oock betoont in alle syne weldaden.
der den Appelboom weckte ick v / daer u-
we moeder v ghebozen hadde / daer met v
gheteghen heeft / die v ghegenereert
heeft.
6 Settet my als eenen seghel op v herte/ ende
als eenen seget op uwen arm: want de liefde
is sterck als de Doot / ende yver is vaste als
de Helle: haren gloet is vyerich/ ende een f
Vlamme des Heeren.
7 g Dat oock vele wateren niet meugen de | g Rom. 8.35
Liefde wtblusschen/ noch de stroomen haer
verswpen: wanneer eener alle goet in synen
huyse/ om de Liefde geuen woude/ so golde
het alles niet.
8 Onse Suster is cleyn/ ende en heeft geene
Borsten: Wat sullen wy onser Suster doen/
wanneer mense nu sal aenspreken:
9 Js sy eenen Muer/ so willen wy silueren
Bolwerck daerop bouwen: is sy een Deure/
so willen wyse beuestighen/ met Cederen h† | h Luth. ball
palen. | † And. Tafe
10 Jck ben eenen Muer/ ende mijn Borsten | len/ dat is/
zijn als Torens/ daer ben ick geworden voor | Schutwerc.
synen ooghen/ als die vrede vindet.
11 Salomo heeft eenen Wijnberch te Baal-
hamon: i hy gaf den Wijnberch den Hoede- | i Mat. 21.33
ren/ dat een yegelick voor syne vruchten brach-
ten duysendt Siluerlinghen.
12 Mynen Wijnberch is voor my: v Salomo
behooren der duysendt / daerenteghen den
Hoederen twee hondert/ met tsamen synen
vruchten.
13 Die ghy woonet inden Houen/ laet my v
stemme hooren: de Geselschappen mercken
daerop.
14 Vliet mijn Vrient/ ende zijt gelijck een Rhee
of ionghen Herte/ op den Cruydtberghen.

Eynde des Hooghen Liedts
Salomonis.

KORTE

KORTE WTLEGGHINGHE OP SOMmighe plaetsen der twee laetste Boecken Salomonis/ te weten/ Ecclesiasten/ ende Canticorum.

Op Ecclesiasten.

Op het beghin des Eersten Cap.

God schickt alle dinck na synen Godlickē wille. Wy souden oock hem alle dinck beuelē/ eñ hem dancken voor alle zijn genade. Maer wy willen ende soecken / dat wy niet en hebben ende verachten dat wy hebben. Daerme de maken wy ons dat teghenwoordighe onnut/ ende eten onsselven op/ door onse ongheloouichept ende groote ondanckbaerheydt. Wat God ons ghegheuen heeft/ dat verachten wy: wat wy niet en meughen noch en connen hebben/ dat willen wy hebben. Van het ghene en verblijden wy ons niet / ende dit en hebben wy niet. Wat konde doch grooter plaghe ende ydelheydt op Aerden zijn:

Dat ij. Capittel. vers. 11

11 Doe ick daerenteghen aensach alle myne wercken die myne hant gedaen haddē/ ende etc.

Dat is/ Ick werd doch verhindert/ dat ick niet en konde die vreucht eñ herten lust ghebruycken die ick my berept hadde/ eñ gelijck ick gedacht ende voorghenomen hadde. My quam altijdts wat anders voor/ dat my verhinderde/ etc.

15 Doe dachte ick in myn herte: Dewyle het dan den Dwase gaet/ als my: waerom etc et.

Wt beuindinghe hebbe ick geleert/ datmen hem seluen niet en mach noch op goeden raet noch op boose daedt verlaten. God alleen gheeft het gheluck/ ende en doet niet na onse sinnelickheydt. Daerom leert God vreesen/ ende beueelt hem uwen raedt. Hem en behaecht noch vermetenheydt noch onsinnicheydt.

24 Is het nu den mensche niet beter/ dat hy ete ende drincke/ ende syne etcet.

Laet v ghenoeghen/ ende danckt God voor het ghene dat ghy hebt/ Heb. 13. Wie dat doen can / die heeft een sonderlicke ghenade van God/ etc.

Dat iij. Capittel.

1 Een yegelick dinck heeft synē tyt/ ende alle het voornemen onder dē Hemel etce.

Alle dinck coemt als God wil/ ende niet als wy willen/ ghelijck als wy gheboren worden ende ſteruen als God wil / ende niet als wy willen.

12 Daerō mercke ick/ dat daer niet beters inne en is/ dan vrolick zyn/ ende etcet.

Hier en spreect Saloma niet van vol drincken eñ oneerlick leuen/ want hy seyt daerby: In synen arbeyt. Item/ hy seyt oock: Dat is een gaue Gods: Want alle andere bekommeringhe is een Plaghe Gods.

16 Voorder sach ick onder der Sōnen steden des Gherichts/ daer was een etc.

Een recht Gherichte wort dickmaels vervalscht ende omghekeert met valscher listicheyt ende boosheyt. So dat het oock by een goede Overicheydt niet recht toe en gaet/ oock als alle dinck na het recht besteld ende beuolē is. De Raetslieden en zijn niet alle goet ende deuchdelick. Dat verdriet van der goeder Overicheyt/ ende het is oock sonder twijfel Salomoni dickmael ghesciedt. Hoe salmen dan nu doen? Men moet daeromme niet alle dinck laten vallen/ maer op het aller neerstichste alle dinck besorghen/ ende hem seluen op God verlaten/ die de Richter int Lant is.

18 Ick sprack in myn herte vanden wesen der menschen / daerinne God/ etcet.

Het wesen der menschen ende der Beesten/ gelijck het hier op der Aerden beuandē wort/ wort alleleens aengesien/ aengaende de gheboorte ende het sterven. Aller menschen vernuft en weet niet anders: maer het gheloove weet het wel anders ende beter/ eñ leert Gods gauen ghebruycken met danckseggheinghe/ 1. Timo. 4.

Dat iiij. Capittel.

1 Ick wende my/ ende sach aen/ alle die daer onrecht lijden/ onder der Sonnen/ ende etc.

De alderbeste Overicheydt en kan oock niet alle dinck beteren. Salmen daeromme alle dinck laten varen? Neen: Houdt niet op alle ghebreken na uwe vermeughen te beteren/ ende beueelt het Gode/ dat hy voort helpe. God sal sonder twijffel door uwen beuolen arbeydt ende Ampt wat goets beschicken/ als ghy hem aenroept ende om hulpe bidt.

13 Een arm kint dat wijs is/ is beter dan een Koninck die een dwaes is/ ende en weet etcet.

Het gaet gheheel wonderlick inder Werelt toe/ Daeromme weest alleenlick neerstich na alle uwe vermeugen/ in het gene dat v beuolē is. Eñ beueelt den wasdom Gode/ ende bidt hem om hulpe ende bystandt.

15 By eenen anderen kinde / dat in des ghenes stede sal ophoemen/ etcet.

Alle man siet op eenen Jonghen heere/ ende hoept dat van hem wat goedts worden sal. Maer het gaet dickmael ghelijck met Rehabeam des Salomons sone/ ende met vele andere.

17 Bewaert uwen voet / wanneer ghy ten huyse Gods gaet: eñ comt dat ghy hooret etc.

Ergert v niet in Gods woordē/ lastert niet wat ghy niet en verstaet. Verstaet niet datmē alle dinck verachten sal/ als het gheloove in God gheleert wort. Maer doet wat v beuolen is/ ende beueelt Gode de sake.

Dat v. Capittel

3 Wanneer ghy Gode een belofte doet/ so en vertreckt het niet te houdē: want hy/ etc.

Onmeughelicke dinghen ende sotte beloften en zijn gheen beloften. Ick swijghe noch vande beloften die teghen Gods woort zijn/ ende teghen het Christen gheloove ghehouden worden. Ghelijck nu zijn de Kloosterbeloften / ende diemen den Heylighen beloeft/ door welcke wercken de menschen God willē versoenen. Maer ghy hebt beloeft na Gods wille te doen / blijft daer by / ende doet dat

Ende.

Ende sulcken wille kont ghy wt Gods woort leeren.

13 **Ende so hy eenen sone ghegenereert heeft/ dien blyft niets in de hant etce.**

Nochtans rapen ende schrapen de Gierige met recht ende onrecht/ om groot goet te versamelen/ ende ontschuldighen hen met de kinderen/ dat sy die selue besorghen moeten. Maer mate is/ tot alle dinck goedt: God geeft de kinderen/ ende besorcht se oock. Maer onrechtueerdich goet en stadicht den kinderen niet.

Dat vj. Capittel.

9 **Het is beter het tegenwoordige goet te gebruycken/ als na den anderen ghedencken: dat etcet.**

Wat ghy hebt ende voor ooghen siet/ dat heeft v God ghegheuen/ en het is Gods gaue ghebruyckt dat tot nootdruft/ en en staet niet na yet anders/ want dat is ydelheydt/ laet v ghenoeghen aen het ghene dat teghenwoordich is.

10 **Wat ist/ wanneer eener schoon hooch verhoocht is? so weetmen doch dat hy een etcet.**

Een mensche is een mensche/ Synen name/ dat is/ wat faime of gheruchte hy hebben soude op der Aerden/ goet ofte quaet/ dat was al ghenaemt/ dat is/ verordent by God/ eer hy gheboren werd. Wat wil hy dan vele disputeren met den Machtichsten? dat is met God. Hy en doet niet meer dan dat hy hem seluen daermede besondicht/ en is daerenbouen gheheel onuruchtbaer. Daerom doet altyts wat goets tot Gods eere/ en gedenckt: Ick sie wel hoe vele dinghen qualick ghedien/ daer ouer wil ick doen/ etc.

Dat vij. Capittel.

2 **Het is beter in het klaechuys gaen/ dan in het drinckhuys: in ghenen is het eynde/ etcet.**

Deser reden heeftmen seer onrecht gebruyct tegen des Texts meyninghe. Dat huys der tbighschaps is/ als ghy een Meunicken meyninge gebrocht/ aldus: Ick wil my geuen tot vrede/ ick en wil met de Werelt niet meer te doen hebben/ daerom dat het niet recht toe en gaet. Ick en wil gheen Wijf nemen/ so en moet ick gheen huys sorghe hebben. Ick wil myn beuolen Ampt ouergheuen. Maer dat Treurhuys/ is/ als ghy de Werelt met Gheestelicke ofte Wereldtlicke regeringhe moet dienen/ so leydt v den Duyuel op den necke/ ende die ondanckbaere Wereldt verdruckt v. Maer ghy eert Gode daermede/ ende wort verstandich/ leerende v seluen op God verlaten. Alleen lick en bedroeft v niet/ latet God beschicken/ etcet.

21 **Neemt oock niet ter herten/ alles watmen seyt: dat ghy niet hooren moetet/ etcet.**

Denckt doch op dese woorden/ want het sal v veel onlusts benemen. Laet v niet altydts de ooren vol blasen. Wy willen alle menschen deuchdelick hebben/ maer selue en willen wy niet deuchdelick zyn. Maer en verlaet hierom niet/ wat ghy behoort te doen.

26 **Ende vandt dat sulck een vrouwe/ welckers herte een nette ende etcet.**

De vrouwe is ghescapen om den man te dienen/ ende kinderen voort te brenghen/ ende in dat werck is sy een edel gaue Gods/ sonder de welcke de Wereldt niet en konde staen. Maer als sy met hare wijsheydt wil heerschappie hebben/ dan steert sy haer te verre/ ende dat is een onlijdelick dinck/ etcetera. Het en is niet goet noch nut/ datmen de vrouwen laet regeren in Wereldtlicke regeringhe/ ghelyck hier na staet. Maer gheen vrouwe en hebbe ick onder alle die ghevonden/ etcet. Want de vrouwen en zyn daer toe niet ghescapen/ maer tot de huyshoudinghe/ etcet.

Dat viij. Capittel.

2. **Ick houde het woordt des Coninckx/ ende den Eedt Gods.**

Salomon spreeckt hier als een Ondersaet/ ende leert der Ouerichcheydt ghehoorsaem zyn/ na de ghesworen ghehoorsaemheydt/ naest God. Wil nu yemandt onghehoorsaem of oproerich zyn/ so valt hy in de straffe der Ouerichcheydt/ ofte in Gods strenge Oordeel. Als hy dan inden noot koemt/ so wilde hyt wel beter hebben/ maer dan ist te spade.

9. **Een mensche heerschet somtydts ouer den anderen/ tot syuen ongheluncke.**

Een Tyrannische Ouerichcheydt verliest dat gemeyn ghebet/ so moet sy dan vergaen. Daer na en ghedenckt mense niet meer. Ende men en can oock de deuchdelicke Regeerders niet lijden/ so ondanckbaer is de Werelt/ etc. Daerom schickt God ons somtyts krijch ende ander ongheluck toe.

14. **Daer zijn Rechtueerdighe/ dien het gaet iuyst al hadden sy wercken der etcet.**

Weest daerin niet bekommert/ veracht ghy oock de Werelt/ die v veracht/ en doet nochtans dat v van uwes Ampts weghen toebehoort/ en verblijt v/ van dat God v ghegheuen/ ende ghy voor handen hebt.

Dat ix. Capittel.

4. **Want by allen leuendighen is/ datmen wenscht/ namelicken hope/ etcet.**

Doet wat v beuolen is/ terwijle ghy leeft/ daer na sult ghy vergheten wesen: maer God en vergheet v niet. Doet niet quaets/ om der menschen liefde of haet. Want ghy moet steruen/ ende dan is sulckx al tevergheefs/ ende vergheten.

15. **Ende een arm wijs man werdt daerin ghevonden/ die de selue Stadt door syne wysheyt/ etce.**

Sulcke weldaedt is haest na den noot vergheten/ ende teghen sulcke mans wijf of kinderen niet ghedacht. Die dit wil bedencken/ die en soude der Wereldt niet dienen. Christus en konde het oock niet beter hebben. Hoe fijne Mannen zyn de Propheten gheweest. De Heylighe Paulus was oock een sonderlick Prediker. Maer als Paulus wechreysde/ so waren de valsche Apostels de beste ende heylichste/ ende Paulus werdt veracht.

11. **Een Wasscher en is niet beter/ dan een Slanghe die onbesworen steeckt.**

Een wijs man geeft goeden raet. Een onnut Spotter bederft het al met syuen boosen raet/ en brengt Landen en Steden tot schade. Sulcke zyn alomme vele int Regiment/ ende by de heeren. etcet.

Op de Cantica.

Salomon hadde in syn Lant grooten vrede ende eerlickheyt/ ende alle dinck was daer in

een kostelicke ordeninge/ ende goet regiment/ vernaet met alle eerbaerheyt. Waer aen oock de andere Koninghen ende Landen haer moesten verwonderen. Bouen desen werdt daer oock Gods Woordt reyn gheleert/ ende den Dienst Gods kostelick/ na het wtgheuen des Godlicken woorts wtgherichte. O wat een groote ghenade Gods is dat/ als het also in een Stadt of Lant toegaet dat Gods woort daer is/ ende een eerbaer Regiment tot straffe der boosen/ ende behulp der goeden. Daer is wel om te bidden ende God te dancken/ alsmen een weynich van sulcke genade in het Lant siet. Hier bekent Salomo dat het niet syne/ maer Gods Regiment is/ ghelijck het oock inder waerheyt is. Eñ hy maeckt in dit Liedt hem ende zyn volck tot een Huysvrouwe ende God tot eenen ghetrouden Man/ ofte Huyshouder. Hy danckt hem voor sulcke liefde ende genade/ ende bidt dat God also voortaen met zijn Woort ende Regiment wil huyshouden in zyn Coninckrijcke. Want sonder hem en helpt gheen wysheyt noch voorsichticheyt. Wederom leert/ vertroost ende loeft hier God oock zijn Volck/ ghelijck een ghetroude Man zijn wijf ofte volck/ ende beloeft haer alle liefde ende vriendtschap/ ende noemt se Schoone/ daerom dat sy haer met sulcken Regimente Godts laet regeren. Ende wordt daeromme eē goede Huyshouderse ofte Huysmoeder na allen wille haers heerlicken lieuē Mans/ die synen Wyue in sulcke ghehoorsaemheydt ende liefde vele dinghen int beste afnemē can/ of schoon alle dinck niet so recht wel en gaet. Gelijck een verstandich vriendelick man moet met synen wyue omghaen. De Vrouwe spreeckt hier eerst. Ende wanneer de Man antwoort/ eñ de Vrouwe wederspreeckt/ dat kan een verstandich Leser wel mercken. Ist dat ghy de meyninghe aller woorden niet en kondt doorgronden/ so hebt ghy doch hier de meyninghe in een korte summa veruaet. Vele hebben wonderlicke speculatien op dit Liedt ghemaeckt: Maer sy hebben goede Policie veracht als een Wereldtlick dinck/ etce.

FINIS.

DE PROPHECIEN DER PROPHETEN.

Luc.24.44.

DIT ZYN DE WOORDEN DIE ick tot v ſprack, doe ick noch by v was, namelick / dat het noodich was alles veruult te worden/al wat van my gheſchreuen is inde Wet Moſis/ inde Propheten/ende inde Pſalmen.

2. Petri.1.20.21.

Datter is noyt gheen Prophecie wt eyghener ingheuinghe gheſchiet/etc. Maer de heylighe menſchen Gods hebbenſe gheſprokent/ ghedreuen zynde van den Heylighen Gheeſt Gods.

Jeremie.35.15.

Jck hebbe v gheſtadelick laten Predikten / ende nochtans en hoort ghy my niet. Desghelijcks hebbe ick oock gheſtadelick tot v ghesonden alle myn knechten de Propheten/ende laten ſegghen: Bekeert v een yeghelick van ſynen booſen weſen/ ende betert uwe weghen.

DIT ZYN DE PROPHEten, so sy na malkanderen veruolghen.

J.	Esaias.
ij.	Jeremias.
iij.	HeZechiel.
iiij.	Daniel.
v.	Hoseas.
vj.	Joel.
vij.	Amos.
viij.	Abdias.
ix.	Jonas.
x.	Micheas.
xj.	Nahum.
xij.	Habacuc.
xiij.	Zophonias.
xiiij.	Haggeus.
xv.	Sacharias.
xvj.	Malachias.

De Prophe- ten.

Argument.

HJer naer volgen de Boecken/ ofte Openbaringen/ ofte Sermoenen/ ofte Oratien der Propheten. De Prophetẽ waren lieden/ die toecomende dinghen voorseyden eñ Gods H. Woort vercondichden/ Philosophẽ ofte wyse mannen/ Predikers ende heylighe Dienaers/ Priesters ofte anders wtnemende ende wtuercoren mannen/ wt de ghemeyne menschen: eñ leerdẽ ende onderwesen/ hoemẽ behoorde wel eñ heylichlick te leuen. Sy waren wonderlick in heylicheyt eñ eerbaerheyt des leuens / in de Religie/ in wetenschap/ in yuericheyt des Gheests/ in standtuasticheyt/ eñ moedicheyt/ in bequaemheyt der tonge/ eñ welsprekentheyt vol aller kracht. Het is openbaer/ dat inde oude tyden eñ middeleeuwe/ vele wtnemende Propheten gheweest zijn / onder de welcke warẽ Samuel/ Helias/ Nathan/ Heliseus/ Micheas Jemle sone: der welcker Prophecien eñ Openbaringẽ / zijn niet geheel tot onsen handen ghecomen/ anders dan so veel/ als de heylige Historie ons hare woorden eñ daden beschrijft. Maer hierentusschen hebbẽ wy van het ghene dat sy ghesproken hebben/ als van hande te handt so veel ontfangẽ/ als ons nut eñ noodich was: namelick / de Prophecien ende Openbaringẽ der 16. Propheten/ die onder ander weerdich waren versamelt eñ behouden te worden. Dese hebben in alle hare worden eñ daden dat selue voor oogen/ dat de gantsche Bibel heeft. Eensdeels beschrijuen sy Historien/ eensdeels zijn sy Predikers. In de Historien stellẽ sy Exempelen des eerlicken leuens/ des geloofs eñ der warachtigher deuchden voor oogen: sy beschrijuẽ de groote meughentheyt Godts/ zijn waerheyt ende goetheyt. In haer Sermoenen leeren sy seer wel den aert eñ de nature Gods/ hoe danich zijn wille sy/ in wat dingen hy zijn behaghen heeft/ oft met wat dingen hy vertoornt wort. Noemen hem in geloone/ in rechtueerdicheyt / in waerheyt eñ suyuerheyt / eñ con- dicheyt der conscientie/ ende in liefde moet men verdanich zijn. Sy vermanen eñ waerschouwen/ eñ troosten/ sy straffen de boosheyt grouwelick/ voornemelick de verachtinghe des Verbondts/ de ongheтrouwicheyt/ de Afgoderie/ doortslagen/ meyneedicheyt/ bedrieghery/ verdruckinghe der armẽ/ woecker/ onrecht/ ouerlast/ hoererije/ ouerspel/ ouerdaet ende andere diergheliicke sonden. Sy soecken altijts het volck te beweghen tot beteringhe: sy stellen de weldaden eñ beloften Gods ende dẽ grooten loon den ghehoorsamen voor ooghen/ eñ dreyghen de wederspannige met den oordeele eñ grouwelicke straffe. Bouen desen handelen ende spreken sy so openlick vandẽ zade Abrahe/ vanden Heere Jesu Christo/ den Sone Gods/ warachtich God/ ende warachtich mensche: Item van zijn seghenninghe/ verlossinghe/ eñ rechtueerdichmakinghe: oock van zijn Kercke/ ende van alle syne Dienaren. Bouen desen / van de Heydenen eñ haer roepinghe/ van de verworpinghe der Joden/ van de eerlickheyt der Ghemeynte/ eñ hare deuchdẽ/ so dat het meer schijnt dat sy een Euãgelische Historie van ghescheidde dinghen schrijuen/ dan dat sy toecomende dinghen beschrijuen ofte verhalen. Eñ dit is het ghemeyn eynde ende meerck aller H. Propheten Godts/ van welcker boecken wy nu wat moeten seggen.

Esaias heeft 66. Capit.

ESaias in goede letterkonstẽ wel geleert/ heeft ghepropheteert ten minsten eenẽ tyt van 60. Jaren lanck. Hy leefde ten tyde Ozia/ Jothan/ Achas/ Ezechia/ eñ Manasse. Oft wy schoon van Ozia/ eñ Manasses tyde niet en nemen/ so heeft doch der dryer Coninghen Rycke gheduert 61. Jaren. Inde vijf eerste Capittels/ straft hy den verdorvẽ staet zyns tyts/ eñ verwecket het volck tot beteringhe. Daerna meldet hy een gesichte dat hem geopenbaert is ten tyde Jothan/ eñ terstont daerna stelt hy de Sermoonen die hy gedaen heeft/ ten tyde Achas. Voort verkondicht hy sommigen vreemden Natien de grouwelicke straffen/ die ouer haer stonden te comẽ. Na desen beschrijft hy neerstelick dien grootẽ Assyrischen kryrh/ eñ wat hy voor den krijch also wel den Coninghe als den volcke voorseydt heeft. Eñ na het 40. Capittel begint hy te prophetẽrẽ van de verlossinge wt de Babylonische geuanckenisse door Cyrum den Coninck eñ vertroost het volck Gods/ dwelck seer bedruct was/ beschermt alomme de warachtige Religie/ eñ straft de valsche. Ten laetsten/ vanden 49. Capittel tot dẽ eynde zyns boecx/ prophetiert hy vã Christo/ eñ van de Gemeynte/ eñ dat so claerlick/ dat de Heylige Hieronymus achtede/ datmẽ hem meer soude Euãgeliste/ dan Prophete noemẽ. Want hy schrijft aldus: Want hy heeft alle de verborgentheden van Christo eñ van de Gemeynte so claerlick eñ openlick beschreuẽ/ dat hy niet en schijnt toecomende dingen te prophetẽren/ maer veel meer een Historie van geschiede te beschrijuẽ. Buiten desen seyt hy in de Voorrede des eersten boecks zijnder wtleggingghe op Esaiam: Niemant en dencke dat ick het Argument eñ Inhout deses boecks wil in korte woorden vatẽ/ dewijle dese Schrifture alle de verborgentheden eñ hooge geheymenissẽ des Heerẽ vaet/ eñ dat daerin verkondicht wort de groote Emmanuel vander Maget geboren/ wonderlicke teeckenen eñ wercken doende/ gestoruen/ begrauen/ wederopgeweckt van de dooden/ eñ hem seluen bewijsende dat hy is de Salichmaker aller volckẽ. Wat sal ick sprekẽ vã Physica/ Ethica/ ofte Logica? Al wat daer is vã de Heylige Schrifture/ al wat der menschẽ tonge mach voortbrengẽ/ al wat het menschelick verstant mach begrypen/ dat is veruaet in desẽ boec. Dit seyt de heylige Hieronymus.

De Propheet Esaias.

Dat Eerste Capittel.

1. Straffet der Joden ondanckbaerheyt/ 5. daertoe hare groote roeckeloosheyt/ dat sy met geenerley straffe te beteren en waren/ 11. verwerpet harẽ Godsdienst/ daer sy hen met valschen waen op verlietẽ/ 16. ende wijst aen den warachtigen Godsdienst/ diese met God verzoenen meuge/ 21. beschreyt heftich haer sonde/ ende toekomẽde straffe/ 26. met eener voorsegginge/ dat/ na omkomen der boosen/ de Rechtighe behouden/ ende Jerusalem noch weder gebouwet sal worden.

1 DJt is het ghesichte Esaie des soons Amos / dat hy sach vã Juda eñ Jerusalẽ a ter tyt Vsia Jothã Achas en Ezechias/ der Coningẽ Juda. a Daer van leest 2 Re. 14 tot int 20. Cap toe. Item 2 Par 25. tot int 32.
2 b Hoort ghy Hemelẽ eñ ghy Aerde neemt ter ooren: want de Heere spreeckt: ick hebbe kinderen opghetoghen ende verhooget eñ sy zijn van my afghevallen. b Deu. 32 1. Mich. 1. 2
3 c Eñ Osse kent synen heere/ eñ den Ezel de cribbe zijns heerẽ: daerentegen Israel en kent het niet/ ende myn Volc en verstaet het niet. c Jer. 8. 6. 7

4 d O wee des sondigē volcks/ des volcx
van grooter misdaet: des boosachtighen
zaets/ der eschadelicken kinderen: die den
Heere verlaten: f den Heylighen in Israel
lasteren, ende wijcken te rugge.
5 Wat salmē meer aen v slaen/so ghy des
afwijckens dies te meer maeckt? het gant
sche hooft is kranck/ het gantsche herte is
mat.
6 g Van der voetsolen af tot op het hooft
en is niets ghesondts aen hem/ maer wou
den ende stramen ende etterbuylen/ die nie
gherechtet/ noch verbonden/ noch met Oly
h versuet en zijn.
7 Uwe lant is woest/ uwe steden zijn met
vyere verbrāt: vremde verteerē uwe acke
ren voor uwen ooghen/ ende het is woest/
ghelijck dat/ dat door vreemde verheert is
8 Wat daerentegen noch overicht is/ van
der dochter Zion/ dat is ghelijck als een
huysken in den Wijnberge/ als een nacht
hutte in den kt Komkommerhof/ als een ver=
heerde stadt.
9 l So ons de Heere Zebaoth/ niet eē wey
nich liete overblijven/ so waren wy ghe=
lijck als Sodom ende als Gomorra.
10 Hoort des Heeren woordt/ ghy Vorsten
Sodom / neemt ter ooren onses Gods
Wet/ ghy Volck van Gomorra.
11 m n Wat sal my de veelheyt uwer offe
ren/ spreeckt de Heere: ick ben sat der brant
offeren/ van den rammen/ ende des vetē
van den ghemesteden/ ende en hebbe gee=
nen lust tot den bloede der Ossen/ der Lam
meren ende Bocken.
12 Wānneer ghy hier in koemt/ voor my te
verschijnen wie eyscht sulcks van uwen
handen/ dat ghy op mijnē voorhof tredet?
13 o Brenget niet meer spijsoffer so te ver
geefs: het reuckwerck is my eenen grou=
wel: de nieuwe Maenden ende Sabbathē
daer ghy in te samen koemt/ ende p moey
te ende angst hebt/ die en mach ick niet.
14 Mijn ziele is vyandt uwen nieuwen
Maenden ende Jaerghetijden: ick ben ha
rer over verdrietich/ ick bēn moede te lijdē
15 q Ende wānneer ghy alreede uwe handen
wt breydet/ so verbergeick doch myne oo=
gen van v: eñ wanneer ghy alreede veel
biddet/ so en hoore ick v doch niet: want u
we handen zijn vol bloets.
16 f Wasschet/ reynighet v/ doet uwe boose
wesen van uwē oogen: latet af vant boose
17 Leeret wat goets doē/ t† pooget na rech
ten: helpet dē verdruckten/ schaffet den wee
sen recht/ ende helpet der weduwen sake.
18 So koemt dan/ ende latet ons te samen
n richten spreeckt de Heere: wanneer uwe
sonde oock alreede bloetroot is/ so sal sy
doch sneeuwit worden: ende wanneer sy
oock alreede is als rosijnverwe/ so sal sy
doch wit als wolle worden.
19 x Willet ghy my ooren/ so sullet ghy des
landes goet ghenieten.
20 y Weygeret ghy v daerentegen/ eñ zijt
ongehoorsam/ so sullet ghy van dē sweer
de ghegheten worden/ want de monde des
Heeren seyt het.
21 Hoe gaet dat toe/ dat de vrome stadt
ter hoeren gewordē is? sy was vol rechts/
Gerechticheyt woonde daerin/ nu daerin
teghen moordenaers.
22 z V siluer is schuym ghewordē/ eñ uwe
afgedrencken met water vermengt.
23 Uwe Vorsten zijn afvallige/ ende der die
ven ghesellen: sy nemen alle gheeren ghe=
schencken/ ende poogē na gaven: den wee
sen en doen sy gheen recht/ ende der We=
duwen sake en koemt niet voor hen.

d Ose. 7.13.
e Die beyde met valscher leere ende Afgodische exempelen de lieden verleyt hebbende verderven.
f Psal. 89.19 Habac. 1.12
g Deu. 28.35
h Of / verlacht/ anders/ gesmijdiget
i Leu. 26.31. Esaie. 5.5.
kt And. komkommerhof
l Rom. 9.29 Gen. 19.24
m Jer. 6.20 Amos. 5.22 Miche. 6.6 Mat. 9.13.
n Of wat hebbe ick te doen met de veelheyt uwer offerhanden?
o Mic. 6.6
p Dat zijn twee stuckē des Duyvels/ als leughenen ende moort ofte valsche leere ende onrechten Wan.
q Esai. 59.3 Zacha. 7.13
r Esaie 16.3 Math. 6.7.
f Jerem. 7.3 ende 21. ende 22 3 I. Pet. 3. 11.
t† Anders/ soeckt oordeel.
* Pro. 24.11 Syrach. 4.9
u God moet altoos onrecht doen: wy zijn doch vroom waerom strafe ghy ons dan so hardt? De straffe is immer von se schult niet.
x Deu. 11.13 ende 28.1.
y Leu. 26.23
z Pro. 25.4 Ezec. 22.18.
a† An. wijn.
Jere. 5.28.
b Zach. 7.10

24 Daerom spreecht de Heere Heere Zeba=
oth de Machtighe in Israel: O wee / ick
sal my troosten c door myne vyanden, ende
my wreken door myne vyanden.
25 Ende moet mijn hant tegen v keeren/ eñ
uwen schuym op het aller louterste vagen/
ende alle u thin wech nemen.
26 Eñ v Richters wedergeven gelijck als
te voren waren/ eñ Raetsheeren gelijck als
in aenbeginne: d als dan sulty een stat der
gherechticheyt/ eñ een vrome stadt heeten.
27 Zion moet door recht verlosset worden/
eñ hare ghevangenen door Gherechticheyt
28 Dat de overtreders ende sondaers te sa=
men in twee ghebroken worden/ ende die
den Heere verlaten/ omkomen.
29 Want sy moeten te schanden worden o=
ver den e† Eyken/ daer ghy lust toe hebbet
ende schaemroot worden over de houē/ die
ghy verkieset.
30 Wanneer ghy zijn sullet als een Eyke
met dorren bladeren/ ende als eenen hof sō=
der water.
31 f Wanneer de g Beschuttinge sal zijn als
heyde/ ende zijn doen als een voncke/ ende
beyderley te samen aenghesteken worde/
dat het niemant wtblussche.

Dat ij. Capittel.

1 Van beroepinge der Heydenen/ ende
toecoemstighen vrede door Christum/ 6. vā
verwerpinghe der Joden/ ende oorsake der
selven.

1 DIt isset/ dat Esaias de sone Amoz sach
van Juda ende Jerusalem.
a Ter laetster tyt sal de Berch/ daer
des Heeren Huys is. b gewisse zijn/ hooger
dan alle berghen / ende boven alle kleyne
berghen/ verheven worden: ende alle Hey=
denen sullen daer toe c loopen/
3 b Ende vele Volcken heenen gaen / ende
segghen: † Koemt/ laet ons op den Berch
des Heeren gaen/ ten huyse des Gods Ja=
cobs: dat hy ons leere syne weghen / ende
wy wandelen op syne paden: c want van
Zion sal de Wet wtgaen/ ende des Heeren
woordt van Jerusalem.
4 Ende hy sal richten onder de Heydenen
ende straffen vele Volcken: f so sullen sy ha=
re sweerden tot ploechyseren/ eñ hare spies
sen tot sickelen maken: want gheen Volck
en sal teghen het ander een sweerdt ophef=
fē/ ende en sullen voortaen niet meer kryghē
leeren.
5 Koemt ghy van den huyse Jacobs/ latet
ons wandelen in den lichte des heeren.
6 Doch ghy hebt v volc/ het huys Jacobs
laten varen: gt want sy bedryvens meer/ dā
die teghen den opganck der Sonnen/ ende
zijn dachuerkiesers ghelijck als de Philis=
steen/ ende maken der h vreemden kinde=
ren vele.
7 i Haer lant is vol siluers eñ gouts/ eñ ha
rer schatten en is gheen eynde / haer lant
is vol peerden/ ende harer waghenen en is
gheen eynde.
8 Oock is haer lant vol Afgoden/ k ende
bidden aen harer handen werck/ dat hare
vingheren ghemaeckt hebben.
9 Daer bucket hem de ghemeyne mā/ daer
verootmoedighen hen de Jonckeren/ dat
en sulty hen niet vergheven.
10 Gaet in den rotz steen/ ende verberecht v
in der Aerden l voor der vreese des Heerē/
ende voor syner heerlicker Maiesteyt.
11 Want alle hooghe ooghen sullen verne=
dert worden/ ende wat hooghe lieden zijn/
die sullen hen bucken moetē: de Heere daer
enteghen sal alleen hooch zijn te dier tijdt.
12 m Want de dach des Heeren Zebaoth
sal gaen/

c Dat is/ Myne vyanden de Caldeen/ eñ andere koningē/ moeten my wreken aen mynen volcke.
d Zac. 8.3.
e † An. Gaerden
f Jere. 10.16
g Beschuttinge/ is haren Afgod. Doē is haren Godsdienst ende Afgoderye/ gelijck als alle Godloosen hebben.
a Mich 4.1
b datmen niet hier eñ daer en derf henen loopē maer gewisselick God al daer vinden sal.
c Gelijc als water loopet met gewelt ende vrij van selfs.
d Zac. 8.20
† Psal. 122.1 Jere. 31.6.
e Psal. 50.1. Act. 1.4. 8.
f Joel. 3.10. Mich 4.3
gt And. om dat sy vervult zijn vā den Oosten/ etc. Of vant gene dat voormaels ghewest heeft.
h Dat zijn kinderen der valscher leere ende Afgoderije/ die meer op gheloove hebben/ dan de Heydenē teghen Oosten.
i Deut. 8.13 eñ 17.16.17
k Esa. 44.12
l 2. Thes. 1.9
m Esa. 5.14

sal gaen ouer alle het hoochmoedige ende
hooghe ende ouer alle het verheuene/ dat
het vernedert worde.
13 Oock ouer alle hooghe ende verheuene
Cederen op den Libanon / ende ouer alle
Eycken in Basan.
14 Ouer alle hooge berghen/ende ouer alle
verheuene kleyne berghen.
15 Ouer alle hooghe torren/ ende ouer alle
vaste mueren.
16 Ouer alle schepen in der Zee/ende ouer
allen konstelicken arbeydt.
17 Dat hē bucken moet alle hoocheyt der
menschen / ende vernootmoedighen wat
hooghe lieden zijn / ende de Heere alleen
hooch zy te dier tydt.
n Zepha.2.11 18 n Ende met den Afgoden salhet gantsch
wt zijn.
o Hosee.10.8 Luce.23.30. Apoca.6.16 ende 9.6. 19 o So salmen in der rotzsteenen holen
gaen / ende inder Aerden klouen voor der
vreese des Heeren/eñ voor syner heerlicken
Maiesteydt / wanneer hy hem opmaken
sal te verschricken de Aerde.
p Esaie.31.7 Ezec.20.43 20 p Te dier tijt sal eē yegelick wech wer-
pen/syne silueren eñ guldē Afgodē/(die hy
hem seluē hadde laten makē om aen te bid
den) in de holē der Mollen ende Vleder-
muysen.
21 Op dat hy mach in de steenreten ende
rotzklouen kruppen / voor de vreese des
Heeren/ ende voor syner heerlicker Maie-
steydt / wanneer hy hem opmaken sal te
verschricken de Aerde.
22 So latet nv af / van den mensche / die
eenen adem in der neusen heeft: want ghy
weret niet hoe hooch hy gheachtet is.

Dat iij. Capittel.

1. Alle verstandt in den lande wech
ghenomē/4. wossche Vorsten eñ Regenten
met noch andere ellendicheden worden
daer henen gheschicket/ 8. om der sonden
wille/ des volcks/ 14. der ghiericheyt der
Regenten/16. ende der pracht of prael der
Vrouwen.

a† An. God der Heyr-scharen.
1 WAnt/ siet/ de Heere a† Heere Zebaoth
sal van Jerusalem ende Juda nemen
allerley b voorraet des Broots/ende
b Dat is/al datmē voor toekomende noot vepiet of opleyt.
allen voorraet des waters.
c Of/ Woorspraekers.
2 Stercken ende Krijchsslieden/ Richters/
Propheten/ waerseggers/ ende Oudtsten/
Hooftliedē ouer vijftich/ eñ eerlicke lieden/
Raedtgeuers ende wijse werckliedē/ ende
kloecke c Taelmannen.
d Pron.28.16
3 d Eñ wil hen Jongelingen tot Vorsten
e Of/ onnut/ verachtelick.
gheuen / ende kindische sullen ouer hen
heerschen.
f Heylmeester.
4 Eñ het volck sal schenderije drijuen/ een
g† And. we-derstreuen. and. tergen.
ouer den anderen/ ende een yeghelick ouer
synen naesten: ende de ionghe sal stout zijn
tegen den ouden/ eñ een e loos man tegen
den eerlicken.
h Sy willē voor deucht openbaer gheloeft hebben, dies sy hen doch billicker schamen souden/ nämelic ken / haerer Afgoderye: so roemē sy: Het zy God gedient: dat heet / eenen rod die wel swijghens weert ware.
5 Dan sal eener / synen broeder wt zijns
Vaders huyse aengrijpen / ende segghen:
Ghy hebt kleederen, weest onse Vorst:
helpt ghy desen ongheualle.
6 Doch hy sal te dier tijt sweeren / ende
seggē: Ick en bē geen f Medecijn. daer is
noch Broot noch Kleedt in mynen Huyse/
en sett my niet tot Vorste in den Volcke.
7 Want Jerusalem valt daer henen/ ende
Juda leyt daer neder / dewijle dat hare
tonghe ende haer doen tegen dē Heere is/
dat sy den oogen syner Maiesteyt g † we-
derstaen.
8 Sy ghebruycken haer wesen openbaer/
ende roemen hare sonde/ ghelijck als die te
Sodom ende en h verberghense niet: wee
haer zielen/ want daer mede brenghen sy
hen seluen in alle ongheluck.

9 Predicket van den Rechtueerdighen/ dat
sy het goet hebben: want sy sullē de vrucht
harer wercken eten.
10 Wee daerentegen den Godloosen/ want
sy zijn boos : ende het sal hen vergolden
worden/ ghelijck als sy het verdienen.
11 Kinderen zijn drijuers mijns volcx/ ende
wyuen heerschen ouer hen: i myn volck/ i Esaie.28.7
uwe Troosters verleyden v/ eñ verstooren
den wech/ daer ghy gaen sult.
12 k Doch de Heere staet daer ter rechter k Jude.14.
hant/ eñ is opgetredē de Volckē te richten. Apoca.1.7.
13 Eñ de Heere koemt ten gerichte/ met den
Oudtsten zijns volcks/ eñ met syne Vorstē: l Dat is/het
want ghy hebt dē l Wijnberch verwoestet/ volck Gods
eñ den roof van dē armen/ is in uwē huyse. Esaie.5.1.
14 Waerom m † vertredet ghy mijn volck/ m † Anders
ende verslaet de persoonen der ellendigen/ vertredet
spreeckt de Heere Heere Zebaoth. of / tredet
15 Eñ de Heere spreeckt : Daerom dat de ontwee etc.
dochteren Zion stout zijn/ eñ gaen met op- eñ verslaet/
gerechteden halse/ met n gheblanckten aen- of/ versmeltert.
gesichten treden henen/ eñ o triepelen ende
hebbē kostelicke schoenē aen haren voeten. n Of/schamperlick ghe-
16 So sal de Heere den schedel der dochter blanckettet/
Zion kael maken / eñ de Heere sal haer p † den.
ghesmijde wech nemen. o Lutth. weyen/
17 Te dier tijt sal de Heere het cieraet aen and. swetzen/ eñ maken
den kostelicken schoenen wech nemen/ de hare treden
hechtselen ende de spanghen. klinghen.
18 De keten/ de armspanghen / de huyuen. p † Anders/
19 De q futteren/ de r vreydel/ de snoeren/ de schaemte
mosschelaerknoppen / de oorenspanselen/ ontblooten.
20 De ringhen / s † de haerbanden. q Oft / het
21 De vierkleederen/ de huyckē/ de slupers hooftgeschmuck/
de buydelen/ and. tempeletten.
22 De spiegelen/ de schorteldoecken/ t † de r Of / beene
boorden ende de kedelen. vercierselen.
23 Eñ daer sal stanck voor goedē reuck zijn s † An. neuse
eñ eenen lossen bandt voor eenen gordel : cieraedt.
eñ eenen kalen kop voor ghekroest haer/ t† An. hulle
eñ voor eē wijde huycke/ eenen engen sack: doecken.
u † sulcks alles in de stede uwer schoonheyt. u † An. voor
24 Uwe mannen sullē voor het sweert val- syne schoonte/ brandt.
len/ ende uwe Kryghers in den strijde.
25 Ende hare poorten sullen treuren ende
leedt dragen / ende sy sal iammerlicken op
der Aerden sitten.

Dat iiij. Capittel.

1. Het kleyn ghetal der mannen na het
destrueren Jerusalems. 2. Een toesegginge
der ghenaden/ 5. eñ troosts door Christum.

1 ALso dat seuen Vrouwen / sullen te dier Cap. iiij.
tijt eenen Man aengrijpen/ eñ spreken: by allen an-
Wy willen ons seluen gheneeren ende deren.
kleeden / laet ons slechs na uwen name
heeten / op dat onse smaetheydt van ons
ghenomen worde. * Cap. iiij.
2 * In dier tijt/ sal des Heeren a† Spruyte lut.
lief ende weerdt zijn / ende de Vrucht der a† And. des
Aerden/ heerlick eñ schoone/ by den genen/ ghewassen
die daer behouden worden in Israel. vruchte/
3 b Eñ wie daer sal ouerich zijn te Zion/ Zachar.3.9.
eñ ouerblijuen te Jerusalem/ die sal heylich b Esaie.62.12
heeten/ een yegelick die ghescreuen is on- c † Anders/
der de leuendigen te Jerusalem. onflaet)/ dat
4 Dan sal de Heere c † de vuylheydt der is drech/
dochter Zion wasschē/ ende de bloetschulde woest/ ghe-
Jerusalems van haer drijuen / door den rech/ vuyl-
Geest die richten/ eñ een vyer aensteken sal. nisse.
5 d Eñ de Heere sal e† beschicken/ ouer alle d Exod 13.21
wooninghe des berchs Zion / eñ waer sy e † Anders/
versamelt is/ wolckē eñ roock des daechs/ scheppen.
eñ vyerglantz die daer brande des nachts: f Dat is/ dat
want daer sal een beschermynghe zijn/ ouer voor God
alles wat f heerlick is. heerlick is/
6 Ende sal een hutte zijn ter schaduwe des als de Ghe-
daechs voor dē hitte/ eñ eē toevlucht eñ der loouighen.

berghinghe voor den onweder ende regen.

Dat v. Capittel.

1. Hoe God dat volck Israels heeft/als eenē lustighē Wijnberch geplantet/ 2.maer hoe sy hē niet dan wilde Druyuē (welcker bywijse bediet) hebben ghebracht/25.ende also menichvuldighen Gods toorne 26.eñ ten laetsten een grousaem omcomen/door de Chaldeen/ende daer na door de Romeynen op hen gheladen.

1 WElaen/ick wil mynen Lieue een Liedt
mijns Ooms singen/van synen wijn-
berge: a Mijn Lieue heeft eenen wijn-
berch/aen eener vetter plaetse.

a Psa.80.9. Esai.3.13 Jerem.2.21 ende 12.10 Math.21.33

2 Eñ hy heeften betuynt/ende met steenhoo
pen bewaert/eñ edele wijnrancken daerin
gelept: hy bouwede daer oock eenē toorē in
ende groef daer een wijnperse in: ende ver-
wachtede dat hy druyuē brachte/ doch hy
brachte b* wilde druyuen.

b† An. heerlinghen.

3 Nu richtet ghy burghers te Jerusalem/
ende ghy mannen Juda/tusschen my eñ my
nen wijnberghe.
4 Wat soude men doch meer doen aen mynē
wijnberge/dat ick aen hem niet gedaen en
hebbe?waerom heeft hy dan wilde druyuē
ghebracht / doe ick verwachtede / dat hy
druyuen brachte?
5 Welaen/ick wil v cont doē/wat ick mynē
Wijnberge doen wil: synen wandt sal wech
genomen worden/dat hy verwoest worde/
eñ synen thuyn sal verscheurt worden/ dat
hy vertreden worde/
6 Ick willen woest liggen laten/dat hy niet
besnedē noch e behacke en worde/ maer dis
telen ende doornen daerop wassen/ eñ wil
den wolcken gebieden/ dat sy daer niet op
en regheenen

e Dat is/be bouwen/ofte begrauen eñ bemest.

7 Des Heeren d† Zebaoth Wijnberch doch/
is het huys Israel. eñ de mannen Juda sy
ne lieflicke e† wijnrancken/hy wachtet op
recht/siet/so isset schenderie: op gerechtic-
heyt/siet/so isset claghe.

d† And. der Heyrschare. e† An. plantē f Esai.32.12 ende 56.11. Hier bediedet de Propheet/welcke de wilde druyuē zijn/ schier tot aē het eynde des Capittels.

8 f Wee den genē/die deen huys aen het an-
der trecken/eñ eenen Acker totten anderen
brenghen/tot dat daer gheen ruym meer en
zy/dat sy alleen het landt besitten.
9 Het is voor den ooren des Heeren Zeba
oth/wat gelt het/so die vele huysen/niet en
sullen woest worden/ende de groote ende schö
ne ledich staen?
10 Want thien g ackers Wijnberchs sullen
slechs eē ame gheuen/ ende een h Mudder
zaedts sal slechts eenen Schepel gheuen.

g of/bunder h Hebr. Homer etc. een Ephi etc.

11 Wee den ghenen die des morgens vroech
op zijn/om hen tot suppen te beneerstigen/
ende sitten tot in den nacht / dat hen den
wijn verhittet.
12 i Ende hebben harpen/k † psalter/ tam-
borijnen/pijpen ende wijn in haren l welle-
uen/ende en sien niet op het m werck des
Heeren/ende en hebben gheen acht op het
gheschaepene syner handen.

i Job.21.12 Amos.6.5. k† An. luytē l Of/brasserije m Dat is/ wat God gebiet/eñ hebben wil.

13 n Daerom sal mijn volck moeten wech ge-
uoert worden onuersiens/eñ syne Heerlicke
sullen hongher lijden / ende zijn ghemeyne
volck dorst lijden.

Straffe der dronckenschap. n Hosee.4.6

14 Daeromme heeft de Helle de ziele wijt op
gesperret/ende de kele opgedaē sonder alle
mate: o dat onderwaerts vare/beyde hare
Heerlicken eñ de ghemeyne man/beyde ha-
re rijcken ende vrolicken.

o Esa.2.12.

15 Dat een pegelick hem buygen moet/ende
een pegheliick veroatmoedicht worde/ende
de ooghen der houeerdighen veroatmoe-
dicht worden.
16 Doch de Heere Zebaoth verhooght wor-
den in den Rechte / ende God de Heylighe/
gheheylighet worden in Ghrechticheyt.
17 So sullen haer dan de Lammeren wey-
den p † in gener stede/ende de vremdelin-
ghen sullen hen gheneeren inder Woestyne
der q vetten.

p† And. na harer ghewoonheyt. q Dat is/ grootē ende rijcken / die verdreuen zijn/eñ haer goet woest na hē worst laten.

18 Wee den genen die hen te samen coppelē/
met loose stricke om onrecht te doen/eñ met
waghenseelen te sondighen.
19 Ende spreken: Laet met haeste eñ geringe
comen zijn werck/dat wy het sien: laet her-
waerts varen eñ comen / den aenslach des
Heylighē in Israel/dat wy het wijs worde.
20 r Wee den genen/die het boose goet eñ het
goede boos heeten: die wt duysternisse licht
eñ wt licht duysternisse makē: die wt sueren
suet/ende wt sueten suer maken.

r Mich.3.2.

21 s Wee den genē/ die by henseluē wijs zijn/
ende houden henseluen cloeck.

s Prou.3.7. Roma.12.16

22 Wee den genē/ die Helden zijn om wijn te
suppen/ende crighers met vollen dranck.
23 t Die den Godloosen rechtspreken om ghe-
schencken wille eñ het Recht der Rechtueer
dighen van hen wenden.

t Deu.16.19 Ezech.13.19 Prou.17.15

24 Daerō gelijck als des vyers vlamme/stroo
verteert/eñ de laeye stoppelen wech neemt/
also sal haer wortel verrottē eñ hare spruy-
tē opuaren gelijck als stof: wāt sy verachtē
de Wet des Heeren Zebaoth/eñ lasteren de
reden des Heylighen in Israel.
25 u Daerō is oock den toorne des Heeren ver
grimmet ouer zijn Volck/eñ strect zijn hant
wt ouer hen/ende slaetse dat de bergen be-
uen/ende haer lichaem is ghelijck als dreck
op den straten: x ende in dies alle en laet sy
nen toorne niet af/ maer zijn handt is noch
wtghestreckt.

u Nu.11.33. x Esai 9.12. ende 10.4

26 y Wāt hy sal eē Banier opwerpē verre on
der den z Heydenen/ende deselue herwaerts
lockē vanden eynde der Aerden: eñ siet/ hae
stighen ende snelle komen sy herwaerts.

y Esa.42.13 Dani.9.11. z Dat zijn de Chaldeen.

27 Ende daer en is niemant onder hen moe-
de ofte swack/niemandt sluymert noch en
slaept/niemant en gaet het gordel op vā sy-
nen lendenen. ende niemant en breect eenen
schoenrieme.
28 Hare pylen zijn scherp/ende alle hare bogē
gespannen: harer peerden a hoornen zijn als
keyen geachtet/ende haer wagenraden als
eenen stormwint.

a Or zijn hareschoenen

29 Sy brullē als Leeuwen/eñ brullen als ion
ghe Leeuwen: sy sullen bruysen/ eñ den roof
grypen ende daer van brengen/ so datse nie
mant lossen en sal.
30 Eñ sal ouer hen bruysen/te dien tijt/gelijck
als de Zee: wanneermē dan het lant aensiē
sal/siet so isset duyster vā angste/eñ het licht
en schijnt niet meer b† bouen ouer hen.

b† An. in harē ghehemelte

Dat vj. Capittel.

1. Hoe de Propheet beroepen ende gesonden wert/ 9. den verstockeden ende weder spannighen volcke zijn toecomstige straffe/ 13. (dier dannoch het heylighe zaedt ontcomen sal.) te verkondighen.

1 DJes Jaers a doe de Coninc Vsias sterf/
sach ick den Heere sitten/b op eenē hoo
ghen ende verheuen Stoel/ende synen
soom veruulde den Tempel.

a 2.Reg.15.7 b Esa.66.1. 1.Reg.22.19. 2.Par.6.18.

2 Seraphim stondē bouen hem/eē pegelijck
hadde ses vleugelen/met tween bedecten sy
hare aensichten/met tween bedecten sy ha-
re voeten/ende met tween vloghen sy.
3 Ende deen riep tot den anderen/eñ sprac:
c Heylich / heylich / heylich is de Heere d†
Zebaoth: alle landen zijn synder eere vol.

c Apoc.4.8 d† And. der Heyrscharē.

4 So dat de bouenste posten beefdē/van der
stemme haers roepens/ende het huys werdt
vol roocks.

Doe

5 Doe sprac ick: Wee my/ ick ben verdorue:
want ick ben van onreyne lippen/ en woone
onder een volck van onreynen lippen:
want ick hebbe den Coninc den Heere Zebaoth
ghesien met mynen ooghen.
6 Doe vlooch der Seraphim een tot my/ en
hadde een gloeyende cole inder hant die hy
met der tanghen vanden Altaer nam/
7 Ende roerde mynen mont aen en sprack:
Siet/ hier zijn uwe lippe mede aengeroert/
dat uwe misdaet van u genomen worde/ en
uwe sonde versoent zy.
8 En ick hoorde de stemme des Heeren dat
hy sprac: Wien sal ick henen senden? wie wil
onse Bode zijn? Doch ick sprack: Hier ben
ick sendt my henen.
e Esai.29.11. 9 Ende hy sprack Gaet henen en spreect tot
desen Volcke: e Hoort het/ en en verstaet het
niet: Siet het/ ende en bekent het niet.
f Mat.13.14 10 f Verstocket het herte desen volcx en laet
Mar.4.12. hare ooren dicke zijn: ende verblendt hare
Luce.8.10 oogen dat sy het niet en sien met haren oo-
Acto.28.26. gen: en hooren met haren ooren/ noch en ver-
Roman.11.8. staen met haren herte/ ende hen bekeeren en
ghenesen.
11 Doch ick sprac: Heere hoe lange? hy sprac:
tot dat de Steden woest worde sonder In-
woonders/ ende de huysen sonder lieden/ en
het velt gantsch woest ligghe.
12 Want de Heere sal de lieden verre wech
doen dat het lant seer verlaten worde.
13 Doch sal noch het tiende deel daerin blijven/
want het sal wech gevoert en verheert wor-
den: gelijck als een Eycke en Linde/ welcker
den stam noch hebben/ hoewel hare blade-
ren afgestooten worden: Een heylich zaet/
sal sodanighen stamme zijn.

Dat vij. Capittel.

1. Jerusalem wort belegt 3. Achas so hem met synen volcke/ hulpe aengheboden wort/ 10. oock met eenen gewissen waerteecken/ so hy't slechs eyscht/ en neemt hem dies niet aen/ 17. ende hoort derhalven Godts straffe. 14. Christus wort toegheseydt.

a 2.Reg.16.9 1 Het gheschiedde a ter tijdt Achas/ des
2.Par.28.5. soons Usia des Coninex Juda/ dat Re-
Achas. zin optooch de Coninck te Assyrien/
Pekah. ende Peka'h de sone Remalia / de Koninck
Rezin. Israels, na Jerusalem teghen hen te krij-
ghen / sy en kondense dannoch niet over-
winnen.
2 Doe wert den huyse Davids aengeseyt: de
Syriers verlaten hen op Ephraim: doe beef-
de hem het herte/ ende het herte zijns volcx/
gelijck als de Boomen inden Woude beven
vanden winde.
3 Ende de Heere sprack tot Esaia: Gaet wt/
Achas tegen/ ghy ende u sone Sear Jasub/
aen het eynde der waterroere/ aen den over-
sten Wijver / aen den wege by den Acker des
b+ And. vol- b† Verwers.
lers.
4 Ende spreect tot hem: Hoedt u/ ende weest
stille: en vreest u niet/ ende u herte zy onver-
tsaecht/ voor desen tween roockenden blusch-
branden/ namelicken/ voor den toorne Re-
zin/ met tsamen den Syriers/ ende des soons
Remalia.
5 Dat de Syriers tegen u eenen boosen aen-
slach gemaect hebben/ met tsamen Ephraim
ende den sone Remalia/ ende segghen:
c Of/ benauwen. 6 Wy willen henen op Juda/ ende hen c op-
wecken/ en onder ons deylen/ en tot een Co-
ninck daer in maken/ den sone Tabeal.
7 Want also spreect de Heere Heere: Het en
sal niet bestaen/ noch also gheschieden.
8 Maer gelijc als Damascus het hooft is
in Syria/ so sal Rezin het hooft te Damas-
scus zijn/ en over vijf ende tseventich Jaer/ sal
met Ephraim wt zijn / dat sy niet meer een
Volck en zijn.
9 Ende gelijck als Samaria het hooft is in
Ephraim so sal de sone Remalia het hooft
te Samaria zijn: d en gheloofi ghy dit niet/ d Hebr.3.6
so en blijft ghy niet. ende 4.3.
10 En de Heere sprack wederom tot Achas/
ende seyde:
11 e Eyscht een teecken van den Heere uwen e Of/ Ver-
God/ het zy onder in der Helle/ of daer boven soecht.
in der Hoochte.
12 Doch Achas sprack: Ick en wils niet eys-
schen/ dat ick den Heere niet en versoecke.
13 Doe sprack hy: Welaen/ so hoore ghy van
den huyse Davids: Is het u lieden te weynich
dat ghy de lieden queliet/ ghy moetet oock
mynen God quellen.
14 Daerom so sal u lieden de Heere selfs een
teecken gheven: f Siet/ een Maghet g† is h f Mat.1.23
swanger/ en sal eenen sone baren/ dien sal sy Luc.1.31.
heeten Immanuel. g† An. sal be-
15 Boter ende heunich sal hy eten/ dat hy wete vrucht wor-
het boose te verwerpen/ en het goede te ver- den.
kiesen. h Of/ met
16 Want eer dat knechtken leert het boose ver- kinde/
werpen/ ende het goede verkiesen/ sal dat lant
daer u voor grouwelt/ verlaten zijn van sijnen
tween Koninghen.
17 Doch de Heere sal over u/ over u volck/ en
over ws vaders huys/ i dagen comen laten/ i 2.Re.18.13
die niet gecomen en zijn/ sint dier tijt/ k dat 17.
Ephraim van Juda gescheyden is/ door den k 1.Re.12.16
Koninck te Assyrien.
18 l Want te dier tijt sal de Heere tsissen de Vlie- l 2.Par.32.1
gen aen het eynde der wateren in Egypten/ Esaie.36.1
ende den Byen inden lande Assur/
19 Dat sy comen/ en hen altemael leggen aen
de drooghe Beken/ en inde Steencloven/ en
in alle Haghen/ ende in alle Bosschen.
20 m Ter selver tijt/ sal de Heere het hooft en m 2.Reg.2
de hayren aen den voeten afscheeren/ ende n der Coninc
den baert afnemen/ door een n gehuert scheer- te Assur/
messe namelicken door die. die op ghene zij- heet een ghe-
de des waters zijn/ als door den Koninck te huert scheer-
Assyrien. mes: want
21 Ter selver tijt/ sal een o† man eene koe Godt ghe-
koopen/ ende twee kudden opvoeden. bruyct synen
22 En sal so vele te melcken hebben/ dat hy bo- een tijt lanc
ter eten sal/ want wie inden lande overblij- om zijn volc
ven sal. die sal boter ende heunich eten. te straffen.
23 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat 2.Reg.19.35.
waer als nu duysent Wijnstocken staen/ duy- o† An. yege-
sent silverlingen weert/ daer sullen Doornen lick opvoe-
ende p† Distelen zijn. den een koe en
24 Datmen met pijlen en boghen daer henen twee Schaep-
gaen moet: want in den gantschen lande sal pen.
doornen ende distelen zijn. p† An. hege-
25 Datmen oock tot allen den Bergen/ diemen gen Dat is/
met houweelen plach om te hacken/ niet en can het lant sal
comen/ wt q† vreese der doornen en distelen: woest liggen/
maer men sal Ossen aldaer gaen/ en Schapen sonder lieden
daerop treden laten. die het be-
treden.
Dat viij. Capittel. q† An. voor
schuwinghe

1. Ghevanckenisse Israels/ 6. en Juda door de Assyriers/ 9 welcker tselaetsten haers krijghens niet veel eere en behalen. 11. de Joden vertrouwen hen meer menschelicker verbontenissen ende hulp dan Gods. 14 ende wert hen derhalven menigerley straffe voorgheleyt. 16. de ghetuyghenisse der heyliger Schrift / 19. die alleen / in allerley nooden troosten en beraden kan / is den Gods kinderen verstandelick ende klaer / 21. den verachteren doch brengt sy veel ongheluck op het ander.

1 Ende a de Heere sprack tot my: Neemt a Esai.30.8
voor u eenen ghrooten Brief/ ende
schrijft daer op met eener menschen

grijpe: Rooft haest/ Beut snellick.
2 Ende ick nam tot my twee ghetrouwe
Ghetuygen / den Priester Uria en Sacharia/ den sone Jeberechia.
3 Ende ginck tot eener Prophetinne/ die wert
b swanger/ en baerde eenen sone: en de Heere sprack tot my: Noemt hem Rooft haest/
Buetet snellick.
4 Want eer dat kindeken roepen kan: Lieue
vader/ lieue moeder/ sal de macht c Damasci/ en de wtbeute d Samarie/ wech ghenomen worden/ door den Coninck te Assyri.
5 Ende de Heere sprac voorder met my/ ende
seyde:
6 Dewijle dat dit volc verachtet e het water
te Siloah/ dat zijn stille gaet/ ende troostet
hem op f Rezin/ ende des soons Remalia.
7 f Siet/ so sal de Heere ouer hen comen laten/
stercke en vele wateren des g vliedts/ h namelicken den Coninck te Assyrien/ en alle
syne heerlicheyt: dat sy ouer alle Beken varen/ ende ouer alle hare Oeueren gaen.
8 En sullen inbreken in Juda/ en swemmen
ende ouer gaen/ tot dat sy aenden hals reyken: en sullen hare vleugelen wtbreyden/ dat
sy v lant/ O i ImmanuEl/ vullen/ so wydt
als het is.
9 * Weest boos ghy Volcken/ en geeft doch
de vlucht: hoort ghijt alle/ die ghy in verren
landen zijt: rustet v/ en geeft doch de vlucht:
lieue rustet v/ ende gheeft doch de vlucht.
10 Besluyt eenen raet/ hen daer en worde niet
wt: bespreeckt v/ ende het en bestaet niet: want
hier is ImmanuEl.
11 Want so spreect de Heere tot my/ gelijck als
hy my by der hant en onderwees my/
dat ick niet en sal wandelen op den weghe
desea volcx ende spreeckt:
12 Ghy en sullet niet seggen: † Een Verbont:
dit Volc en spreect nergens va/ dan van Verbont: ende vreest v niet also/ gelijck als sy doen/
ende en laet v lieden niet grouwelen.
13 Maer heyliget den Heere Zebaoth: in den
laet uwe vreese ende verschrickinghe zijn.
14 So sal hy een heyliginghe zijn: m doch eenen Ste n des aenstoots en een Rotzsteen
der ergernissen/ den tween huysen Israels/
tot eenen strick ende val den Burgeren te
Jerusalem.
15 Dat hen harer veel daer aen stooten/ vallen/ o verbreken/ bestrickt ende ghevangen
worden.
16 p Bint toe de Getuyghenissen/ versegelt
de Wet mynen Jongheren.
17 Want ick hope op den Heere/ die zijn aensicht verborgen heeft voor den huyse Jacobs
Ja ick verwachte syner.
18 q Siet/ hier ben ick/ en de kinderen die my
de Heere gegeuen heeft tot een teecken en
wonder in Israel/ van den Heere Zebaoth/
die op den Berghe Zion woont.
19 r Wanneer sy nu tot v segghen: Ghy moetet de Waerseggers ende Teeckenduyders
vragen/ die daer s wasschen en t disputeren:
so spreect: Sal niet een volck synen God vragen? ofte salmen de dooden voor de leuendighen vraghen?
20 Ja na de Wet ende de Getuyghenisse: sullen
sy dat niet seggen/ so en sullen sy den Dageraet niet hebben.
21 Maer sullen inden lande ommegaen/ seer
geslagen ende hongherich: wanneer sy dan
honger lyden/ so sullen sy toornich worden/
en vloecken haren Coninck/ en haren God.
22 Ende sullen ouer hen gapen / ende onder
hen de Aerde aensien/ en niets vinden/ dan
bedroefenissen ende duysternissen: want sy zijn
moede inden angste/ ende gaen dwalende in
duysteren.

b Of/ met kinde
c 2.Reg.16.9
d 2.Reg.17.5
e Esaie.30.1 Joan 9.7
f Psa 124.2.
g Dat is/ de Prath/ ouer welcker het lant Assyri lept.
h 2.Re.18:13 Esaie.36.1.
i Heet God met ons.
* Cap. dit- luch. Hy bespottet de Assyriers/ dat sy souden voor Jerusalem comen/ en doch met schanden daer weder van trecken.
2.Reg.19.36.
k Esaie.19.11
† Het Joodsche volcken betrouwede God niet/ en maecten een verbont met den Heydenen rontom/ die doch hare vyanden waren
l 1.Pet.3.14.
m 2.Re.17.35 Mat.10.28.
n Luc.2.34. Roma.9.33. 1.Petri.2.7
o Of/ bruoselen/ verpletteren.
p Dan.8.17. De Wet blijft onuerstaen/ en onveruullet/ waer het geloone nieten is/ dat tot Christi loongeren maect.
q Hebr.2.13.
r Leui.19.31
s Dat is/ onnuttelic clappen.
t Die daer cloeck zijn willen/ en met der vernuft beschijnen niet stieren.

23 * u Want het sal wel een ander moeyteyt
zijn/ die hen angst doet/ dan het der voorledener tijt was/ doe het lichtelicken toeginck
in den lande Zebulon/ en in den lande Naphthali/ en hiernamaels swaerer wert aen den
wege des Zees/ op dese zijde des Jordaens
in der Heydenen Galilea.

Dat ix. Capittel.

1. Toecomst Christi en zijn Rijck. 7. omcomen der tien geslachten om haers wederspannicheyts en moetwillens wille / tegen
God ende den naesten.

1 HEt volck dat in duysternisse wandelt/
siet een groot licht/ a ende ouer die/ die
daer woonen in de † duysteren lande/
schijnt het * helder.
2 Ghy maect der Heydenen vele/ daer mede
en maect ghy der vreuchden niet vele: c voor
v sa men Ja hem verheughen/ ghelijck als
men hem verheucht inden Oogst / ghelijck
alsmen vrolick is / wanneermen de buyte
wtdeylt.
3 b Want ghy hebt het Jock harer last/ en de
roede harer schouderen/ ende den Stock haers
Drijuers ghebroken/ e ghelijck als ter tijdt
Midian.
4 f † Want alle krijch met rumoer/ ende een
bloedich cleet/ sal verbrant/ ende met vyere
verteert worden.
5 g Want ons is een Kint geboren en Sone
is ons gegeuen/ welckers heerschappye is op
syner schouder/ ende hy heet: Wonderlick/
Raet/ h † Kracht/ Helt / Ewighe Vader/
Vredevorst.
6 i Op dat syne heerschapie groot worde/ en
des vredes geen eynde: op den Stoel Dauids
en synen Coninckrijcke: dat hy het bereyde
en stercke/ met Gerichte en Gerechticheyt/
van nu aen tot in eewicheydt: sulcx sal doen
de yuer des Heeren k † Zebaoth.
7 De Heere heeft een woort gesonden in Jacob/ ende het is in Israel gheuallen.
8 Dat het sullen ondervinden alle het volc
Ephraim/ ende de Burgheren te Samaria/
9 Die daer seggen in hoochmoet en stouten
sinne: Ticchelsteenen zijn geuallen/ doch wy
willent met l † werckstucken weder bouwen:
men heeft m † Moerbesienboomen afghehouwen/ so willen wy Cederen aen de stede
setten.
10 n Want de Heere sal des Rezins krijchsvolck tegen hen verhooghen/ ende hare vyanden te hoope rotten.
11 De Syriers van voren toe/ ende de Philisteen van achter toe/ dat sy Israel versinden
met vollen monde: o in alle dien en laet syn
toorne noch niet af/ zijn handt is noch
wtghestreckt.
12 Ooch en keert hem het volck niet tot dien/
die het slaet/ ende en vraghen niets na den
Heere Zebaoth.
13 Daerom sal de Heere afhouwen van Israel/
beyde den Kop ende den Steert/ beyde den
Stronck ende Tack op eenen dach.
14 De oude eerlicke lieden zijn den Kop: doch
de Propheten die daer valsch leeren/ zijn den
Steert.
15 p Want de Leyders des volcx zijn Verleyders/ ende die haer verleyden laten/ zijn verloren.
16 Daerom en can hem de Heere ouer haer ionge q † manvolck niet verheughen/ noch
harer Weduwen en Weesen ontfermen: want
sy zijn altemael r Huychelaers en boos/ ende aller mont spreeckt dwaesheydt: s in alle
dien en laet synen toorne niet af/ zijn handt
is noch wtghestreckt.
17 Want het Godloose wesen is aengegaen
als vyer/ ende verteert Doornen en t † Distelen/

* Cap. ix. by anderen.
u Psalm.50. Math.4.15
a 2.Re.15.29
b † An. inden lande der schaduwe des doots.
* Of/ klaer.
c Psa.119.162 Proue.16.19
d Esai.17.12 ende 37.29
e Judic.7.22
1.Cor.15.24.
f † And. Het geschiet/ in waer alle krych met oproerischer opmakinge/ en ontreyninge der cleederen in den bloede / dese doch inzbrandende Heere Jesus Christus.
g Luce.1.31. Joan.3.16.
h † An. God
i Phil. 2 9. Dan.2.44. ende 7.14 Joan.12.34.
k † And. der heyrscharen.
l † An. besne. den steenen
m † an. wilde vyghboomen.
n 2.Re.16.9.
o Esai.5.25 ende 10.4.
p Jer.23.11.
q † An. manschap.
r Of/ bewimpelaers.
s Esai.5.25. ende 9.11. ende 10.4.
t Au. heggh.

len ende brant als in dicken Woude/ende
gheeft hooghen roock.
18 Want in toorne des Heeren Zebaoth/is het
lant verduystert/dat het volck is/ghelijck
als spijse des vyers:niemant en verschoont
des anderen.
19 Roovenen sy ter rechter zijden/so lijden sy
honger:eten sy ter slincker zijden/so en wor
den sy niet sadt:een yeghelick verslindt het
vleesch zijns arms.
20 Manasse dē Ephraim/Ephraim dē Ma=
nasse/ēn sy alle beyde te samen tegen Juda:
in alle dien en laet synen toorne niet af/zijn
hant is noch wtghestreckt.

Dat x. Capittel.

1. Straffe der valschen ongerechten Ov
erheeren/ 5. Assur/ der kinderen Israels
roede. 12. wort daerna selfs vanden Heere
te huys gesocht/ēn geslagen 20 het overi=
ghe Israel/ (dwelck weynich is) bekeert
hem totten Heere/ 24. Juda wert getroo=
stet/dat zijn ongheluck niet langhe dueren
sal/ 28. ende zijn vyanden gewisselick om=
komen sullen.

a Esai.28.6. Math.23.3.

1 WEe den Schriftgheleerden/ a die on=
rechte Wetten maken ēn die onrech=
te Ordeelen schrijven.
2 Op dat sy de sake der armen buygen/ ēn
gewelt gebruycken inden Rechte der ellen
digen onder mynen Volcke:dat de Wedu=
wen haer roof/ ende de Weesen haer buyte
zijn moeten.
3 Wat wilt ghyliedē doen aen den dage der
huysoeckinge ēn des ongeluck/dat vā ver
re comt:tot wien wilt gy v liedē om hulpe
ende waer willet ghy uwe eere laten?
4 Dat sy niet onder de gevangene gebuy=
get en worde ende onder de verslagene en
valle:b in alle dien en laet synē toorne niet
af/zijn handt is noch wtghestreckt.
5 O wee dē c† Assur/die mijns toorns roe=
de/ende haer hant/eenen stock myner grim
micheydt is.
6 Ich wil hem senden teghen een d huychel=
lisch volck/ ēn hem bevel gheven tegen het
volck myns toorns: dat hy het beroove ēn
wtdeyle/ēn vertrede het/ghelijck als dreck
op der straten.
7 Hoewel hy het so niet en meynt/ende zijn
herte so niet en denct:maer zijn herte staet
te verdelghen/ende wt te roeyen niet wey=
nich Volcken.
8 Want hy spreect:e Zijn myne Vorstē niet
altemael Coninghen.
9 Is Cal No niet als Carchemis? is Ha=
math niet als Arpad? is niet Samaria als
Damascus?
10 Ghelijck als mijn hant ghevondē heeft de
Coningen der Afgodē/so doch haer Afgo=
den stercker waren/ dan die te Jerusalem
ende te Samaria zijn:
11 Soude ick Jerusalem ēn haren Afgoden
niet doen/gelijck als ick Samaria ēn haren
Afgoden ghedaen hebbe?
12 Doch wanneer de Heere alle syne werckē
wtgerichtet heeft op den Berghe Zion/ēn
te Jerusalem/so wil ick te huys soecken de
vrucht f des hoochmoedighen Conincx te
Assyrien/ēn de heerlickheyt syner hoovaer
dighen ooghen.
13 Daerom dat hy spreect:g Ick hebbe het
door cracht myner hant wtgericht/ēn door
myne wijsheydt / want ick ben kloeck: ick
hebbe h† de landen anders ghedeylt/ ende
hare incomingen geroofst/ ende gelijck als
een Geweldighe/ de Inwoonders ter Aer=
den ghewórpen.
14 Ende mijn handt heeft de Volcken ghe=

b Esai.5.25. ende.9.11.20
c† An. die re=nē stormyns toorns is/ in diens handt de roede my=ner straffen is Esaia.36.1. Jerem.25.9 Ezec.21.9.10
d Dat is/ge=veynst.
e 2.Re.18.33.
f 2.Re.19.35 Esai.37.36
g Deut.8.17 Esaie.47.8. Ezech.29.9.
h† An. lantpalē der volcken henen ghenomen.

vonden/ghelijck als een Vogelnest/dat ick
hebbe allen landē te samen geraept/gelijck
als mē eyeren opraept die verlorē zijn/ daer
niemāt een veder verruerét/ ofte den Beck
opsperret ofte i tziffert.
15 k Can haer ooch een l Axe beroemen tegē
dien die daer mede houwet:ofte een Sage
pochen tegen dien/ diese treckt?m† gelijck
als die roemen can/die den stock draeght / ēn
heffet/ende n voerten so lichte/als ware hy
gheen hout.
16 o Daerō sal de Heere Heere Zebaoth/ on=
der synē vetten/de wtdroogende siecte sen=
den ende syne heerlicheyt sal hy aensteken/
17 Ēn p het licht Israels sal een vyer zijn ēn
zijn q† Heylighe sal een vlamme zijn/ēn sal
syne Doornē ende r† Distelen aenstekē en=
de verteeren op eenen dach.
18 Ende de heerlicheyt zijns Wouts ēn zijns
Veldts sal te niete worden / van den zielen
aen tot op het vleesch/ ēn sal s† vergaen ende
verswinden.
19 Dat de overblevē Boomen zijns Wouts/
meughen ghetelt worden/ ēn eenen Jongen
haer mach aenschrijven.
20 Te dier tijt sullē de overgeblevē in Israel/
ēn die daer geloffet worden in den huyse Ja
cobs/hen niet meer verlatē op dien/ diese slaet
maer sy sullen hen verlaten op den Heere dē
Heylighen in Israel/ in der waerheydt.
21 De overghebleuene sullen hen bekeeren/
Ja overghebleven in Jacob / tot God den
stercken.
22 t Want so v volck/O Israel/is gelijck als
het zant aender Zee/ so sullē doch de overge
blevene desselvē bekeert wordē:want wan=
neer dē verdervē gestuert wort/so sal over=
vloedelicke gherechticheyt komen.
23 Want de Heere Heere Zebaoth/sal eē ver=
derven laten gaen/ ende het selve doch stie=
ren in den gantschen lande.
24 Daerom spreect de Heere Heere Zebaoth/
vreest v niet. myn volck/dat te Zion woōt/
voor Assur:hy sal met den stocke slaen/ende
synen staf teghen v opheffen/ghelijck als in
Egypten.
25 Want het is noch om een gansch weynich
te doen/so sal de ongenade/ēn mynen toor=
ne over haer ondeughet/ een eynde hebben.
26 u Als dā sal de Heere Zebaoth een geessel
over hem verweckē/x gelijck als inder slach
tinge Midian/op den Rotzsteen Oreb: ēn
sal synen staf/ die hy aen de Zee gebruycte/
opheffen y ghelijck als in Egypten.
27 Te dier tijt/sal synen last van uwer schou=
deren wijcken moeten/ende zijn Jock vā u=
wen halse: want het Jock sal z veruuylen
van vetticheyt.
28 a Hy komt/laet het alse zijn/te Aiath/hy
treckt door Migron/hy monstert zijn heyr
te Michmas.
29 Sy treckē door onsē leger Geba voorby/
Rama verschrickt/ Gibeath Sauls vliedt.
30 Ghy dochter Galim schreyt luyde/ merct
op Laisa/ghy ellendighe Anathoth.
31 Madmena wijcket/de Burgerē te Gebim
stercken hen.
32 Men blijft misschien eenē dach te Nob/so
sal hy zijn hant bewegen teghen den Berch
der dochter Zion/ende teghen den cleynen
Berch Jerusalem.
33 b Doch siet/ de Heere Heere Zebaoth/ sal
de tacken met macht verhouwen/ende wat
hooch opgerichtet staet/ verkorten/dat de
hooghen vernedert worden.
34 Ēn het dicke Wout sal met ysseren omge=
houwen worden/ēn Libanon sal vallē door
den Machtighen.

i Blaset of pypet.
k Esai.45.9 Roma.9.20
l Of/ Byle.
m† And. gelijc of de roe=de haer teghe=ne tegenden gheven diese opheft/ende dat de stock hem verhie=ve, gelijck of hy geē hout en ware.
n Gode isset lichter eenē Tyranne te verheffē/ dā ons eenen stropen stock die geē hout en is.
o Esai.37.36.
p dz is/ God in den Tempel te Jerusalem.
q† And. Hey=lichdom.
r† An. heggē Mat.13.8.22
s† An. zijn als een krychs=heyr diens vaendrager omcomē is.
t Rom.9.27. 1.Reg.19.18. Esai.11.11.
u Esai.37.36
x Judic.7.25.
y Exo.14.27
z Gelijck als een osse den Jocke ont=wasset/ wan=neer hy vet ende sterck wert/ dz hy het Joc ver=scheurt/ als een verrot seel/ etc. So spreectmen ooch: hy is der roede ontwassen.
a Hier be=schrijft hy dē Toch des Konincks te Assyrien na Jerusalem/ als die sulc=ke Steden plondert ēn wtpoochet/ etc. maer hy sal omghe=houwē wor=den/ghelijck als eē Wout /etc.
b Esaie.13.8. ende.37.36.

Dat xj. Capittel.

1. Christi gheboorte ende Ampt. 10. Beroepinghe der Heydenen/door de predicatie der Apostelen.

1 EN Rde a daer sal een Roede opgaen van
den stamme Isai/ende een Scheute wt
synen Wortelen vrucht brenghen.
2 b Op welcker sal rusten de Gheest des
Heeren/ c de Geest der Waerheyt en des
Verstants/de Geest des Raets ende der
Stercke/de Gheest der Kennisse/ende der
Vreese des Heeren.
3 Ende zijn d riecken sal zijn in de vreese
des Heeren:hy en sal niet richten na dien
dat syne ooghen sien / noch straffen /na
tghene dat syne ooren hooren.
4 Maer sal met Gerechticheyt de Armen
richten:en met e Gerichte straffen de ellen
dige in den Lande:en sal met den staf zijns
monds de Aerde slaen/f ende met den a-
dem syner lippen/den Godloosen dooden.
5 g Gerechticheyt sal het gordel syner Len
denen zijn:ende het Gelooue het gordel sy
ner Nieren.
6 h De Wolven sullen by den Lammeren
woonen ende de luypaert by den Bocken
ligghen:een kleyn Jonckxken sal Kalueren
ende ionge Leeuwen ende Mestvee te sa-
men dryuen.
7 Koyen ende Beyren sullen aender Wey-
den gaen / dat hare iongen by malkande-
ren liggen:ende Leeuwen sullen stroo eten/
ghelijck als de Ossen.
8 Ende een saechkindt sal synen lust heb-
ben aen den hole der Adderen ende een ge-
spenit kindt / sal zijn handt steken in de
kuylen des Basilisken.
9 i† Men sal nergens verseerigen noch ver
derven/op mynen heyligē Berge:k want
het Landt is vol kennisse des Heeren/ghe-
lijck als met water des Zees bedecket.
10 l Ende het sal geschieden te dier tijt/ dat
de Wortel Isai / die daer staet tot ee-
ner Baniere den Volcke/na dien sullen de
Heydenen vraghen:ende zijn ruste sal m †
eere zijn.
11 n Ende de Heere sal te dier tijt tē anderē
mael zijn hāt wtsteecken dat hy het ouer-
blijfsel zijns Volcx weder krijge/dat ouer
gebleuē is van dē Assyrien/ Egyptenarē/
Pathros/ Moorlant/Elamiten/Sinear/
Hamath/ende van den Eylāden der Zee.
12 o Ende sal een Baniere onder den Hey-
denen opwerpen/ende te samen brenghen
de veriaechde Israels/ ende de verstroy-
de wt Juda p † te hoope voeren / van de
vier hoecken des Aerdrijcx.
13 Ende de nijd tegē Ephraim sal op houdē/
ende de vyandē Juda sullen wtgeroyt wor
dē:q † dat Ephraim dē Juda niet en benij
de/ende Juda niet en zy teghen Ephraim.
14 Sy sullen doch den Philisteen op den
halse zijn teghen den Westen/ende beroo-
uen alle de ghene/die tegent Oosten woo-
nen:Edom ende Moab sullen hare handē
tegen hen bouwen/ de kinderen Ammon
sullen ghehoorsaem zijn.
15 Ende de Heere sal r † verbannē/dē stroom
der Zee in Egypten/ende sal zijn hant la-
ten gaen ouer het water /met synē sterckē
Winde:ende de seuen stroomen slaen/dat
men met schoenen daer door gaen mach.
16 Ende sal een Bane zijn/dē ouergebleuē
zijns Volcks/dat ouergebleuē is vā dē As
syrien:gelijck als Israel gheschiedde / f te
dier tijt/doe sy wt Egyptenlande toghen.

a Mat.1.6 16. Act.13.22.23 b Esai 61.1 c Rom.15.8. d Zijn Offer dat voor God wel riecket/en zijn Reuckwerc en sal niet zijn als des ouden Priesterdōs der Wet/in den wtwendigen reuckwercke/maer inder vreese Gods Dat is zijn gebet sal in den Geeste geschieden. Joan.4. want rooc ken heet bidden. Riecken/ heet verhooren. e Hy salse door genade rechtveerdich maken/en door het cruyce lastē straffen/den ouergebleuenen Joden Ezi. Dam/in den vleesche:en dat heet/met gerichte straffen/ Dat is/niet in grimmicheyt en toorne/maer met vernuft en tot harē eyghen nutte. f 2.Thes.2.8 g Eph.6.14 h Esai 65.25 i † An. Niemant en sal den anderē quaet doē/ l niemant dē anderen verderuen aen den gantschē Berch mijns Heylichdoms. k Haba.2.14 l Rom.15.12 m † An. heerlick. n Esai 10.22 o Luc.2.32. p † An. tsamen versamelen/ q † An.

Dat xij. Capittel.

1. Een Dancksegginghe/door de wonderbare weldaden Gods.

1 TE dier selver tijdt sult ghy segghen: Jck
dancke v Heere/ dat ghy toornich op
my gheweest zijt / ende uwen toorne
hem gewendet heeft/ende troostet my.
2 Siet/God is mijn a † Heyl/ick ben seker/
ende en vreese my niet: b want God de Hee
re is mijn Stercke/ende mynen Psalm/en
de is mijn Heyl ghewordden.
3 Ghy sult met vreuchden c water scheppē/
wt d der d † Heylsonteyne.
4 Ende sult seggē te dier selver tijt: e Danc
ket den Heere/predicket synen Name/ma-
ket kondt onder den Volckē zijn doen/ver-
kondighet hoe synen Name so hooch zy.
5 Lofsinget den Heere/ want hy heeft heer
licken ghehandelt:sulcks zy kondt in allen
Landen.
6 Juycht ende roemet ghy Inwoonder-
sche te Zion: want de Heylighe Israels is
groot by v.

Dat xiij. Capittel.

1. Straffe der Babyloniers.

1 DJt is de a Last ouer Babel/die Esaias
de sone Amos sach.
2 Werpt het Baniere op/b † op hooghe
Berghen/roept sluer teghen hen/werpt de
hant op/c † latet intrecken door de d † poor
te der Vorsten.
3 Jck hebbe mynen Gheheylichden gebo-
den/ende mynē Stercken geroepen tot my
nen toorne/die daer vrolick zijn in mijner
heerlickheydt.
4 e Daer is eē geschrey eener menichte op
dē Bergē/gelijck als eens grooten Volcx:
een geschrey/gelijck als eens rumoers der
versameldē Konnigē der Heydenē:de Hee-
re f † Zebaoth g † rustet een Heyr tē strijde:
5 Die wt verren Landen komen/vāde eyn
de des Hemels: Ja de Heere selue/ met tsa-
men den Heyre zijns toorns / te verderuen
het gantsche Landt.
6 Huylet/ want des Heeren dach is harde
by:hy komt ghelijck als een verwoestin-
ghe van den Almachtighen.
7 † Daerom sullen alle handen traech zijn/
ende aller menschen herte sal veych zijn.
8 Verschrickinge/angst ende smerte/sal hē
aenkomen/hen sal bange zijn/gelijck als ee
ner die daer baert/een sal hem door den an
deren ontsetten/vyeroot sullen haer aen-
ghesichten zijn.
9 Want siet/ des Heeren dach koemt grou
welick toornich ende grimmich/het Landt
te verstooren/ende de sondaers daer wt te
verdelghen.
10 Want de Sterren aen den Hemel/ende
zijn Orion/en schijnen niet h heller/ i de
Sonne gaet duyster op / ende de Maen
schijnt doncker.
11 Jck wil den Aerdbodem te huys besoec-
kē/om syner boosheyts wille/ende de God
loosen om harer ondeucht wille : ende wil
des hoochmoets der stouten een eynde ma
ken/ende hoouerdicheyt der Gheweldigē
verootmoedighen.
12 Dat een man dierbaerer zijn sal / dan fijn
gout/ende een mensche weerdiger dan stuc
ken gouts Ophir.
13 Daerom wil ick den Hemel bewegen/dat
de Aerde beuen sal van harer stede/door de
grimmicheyt des Heeren Zebaoth / ende
door den dach zijns toorns.
14 En l sy sal zijn gelijc als eē veriaecht Ree/
en als een kudde sonder m † hopen:dat hē
eē yegelick weder tot synen volcke keeren/
ende een yeghelick in zijn Landt vlieden sal.
15 Daerom/dat/wie hem daer vinden laet/
door steken wort: ende wie n † daer by is/
door het sweerdt vallen/sal.

Ephraim en sal Juda niet benijden/en Juda Ephraim niet vyandt zijn/ maer sy sullen met malkanderen teghen den Westen dē Philistinen op de schouderen vliegen/en etc. r † An. slypen de tonge der etc. f Exo.14.29 a † An. Salicheyt b Exo 15.2. Psal.118.14 c Joan.7.38 d † An. Fonteyne der salicheyt. e 1.Pa.16.8 Psa.105.1. a Jer.25.12 ende 50.1. ende 51.1. b † An. op den hoogen berch/ c † An. dat de Vorsten door de poorten binnen ingaen. d † An. poorten e 2.Re/7.6. 2.Mac.5.2 f † And. der Heyrscharē. g † An. monstert † And. daer sullen alle handen fael geren/en aller mannen herte versmelten. h Of/klaer/ i Ezec.32.7 Joel 2.10. ende 3.15. Amos.5.8. Mat.24.29 Marc.13.24 Luc.21.25. k Dat is/ der lieden sullen so weynich zijn in den Lande/ als des gouts. l Dat is/ Babel m † And. Schapen. n † An. hem hoopet/

o Psa.137.9.
16 o Oock sullen hare kinderen voor haren
oogen verworcht/hare huysē geplundert/
ende hare wijuen gheschent worden.
Meden.
17 Want siet/ick wil de Medē ouer hen ver
wecken:die geen silver en soecken/noch na
gheenen goude en vraghen
18 Maer de Jongheilinghen met den bogen
doorschietē eñ hen de vrucht des lijfs niet
ontfermen noch den kinderen verschoonē.
19 Also sal Babel / het schoonste onder den
Coninckrijckē/de heerlicke pracht der Chal-
deen/omgekeert wordē van God/p gelijck
als Sodom ende Gomorra.
p Gen.19.25 Jere.50.40.
20 Datmē daer voortaē niet meer en woone/
noch yemant daer en blijue altoos ende ee-
wichlick:dat oock de Arabische aldaer gee-
ne Hutten en maken/ende de Herderē daer
gheene kooyen opslaen.
21 Maer q Sijhim sullen haer daer legeren/
eñ hare huysen vol Ohim zijn:ende Struys
sē sullen daer woonen/eñ veltgeesten sullen
daer huppelen.
22 Eñ r† Wiern in haren paleysen singhen/
ende Draken in haren lustighen Borghen:
ende haren tijt sal schier comen / ende hare
daghen en sullen niet versuymen.

q Dat Ohim echte ic/zijn alderley wil de Dierē/die dieruoetich zijn:ghelijck als Sihim/ alderley wil de Vogelen. Munste der dieder Sihim wilde gruwelicke Dieren: Ohim/Meyzkatten.
r† And. wilde katten.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Heere troostet de ghevangenen te
Babel/3. eñ seyt hen toe/ dat sy noch sullē
haerer vyanden ongeual belachen/ 22. den
Babilonischen/ 24. Assyrischē. 28. eñ Philis-
teē/wort eē grouwelicke straffe gedreycht.

1 WAnt de Heere sal hem ouer Jacob ont
fermen/ende Israel noch voortaē ver-
kiesē. ende hen in haer Lant setten: eñ
vremdelingen sullē hen tot hen maken/ eñ
den huyse Jacobs aenhanghen.
2 Eñ de Volcken sullense aennemen / ende
brenghen aen haer plaetse/dat sy het huys
Israels besitten sal/inden Lande des Hee-
ren/tot knechten eñ maeghden:ende sullen
geuanckelick houdē/de ghene/ van welcke
sy geuangen waren/ eñ sullen heerschen o-
uer hare Drijuers.
3 *Ende te dier tijt/wanneer v de Heere ruste
geuen sal/van uwen iammer ende onrustē/
ende van den harden dienste/ daer ghy in-
ne gheweest zijt/
* Cap. xliij. Luth. Babel
4 So sult ghy sulc een Spreeckwoort gebruyc
ken/teghen den Coninck te Babel/eñ seg-
gen:Hoe isset met den Drijuer so gantsche-
lick wt/ende a† de Chijns heeft een eynde?
a† And. die het gout begheert/ etc.
5 De Heere heeft de roede der Godloosē ge-
broken. ende de roede des b Heerschers.
6 Die de Volckē sloech in grimmicheyt son-
der ophouden/eñ met woeden c heerschede
ouer de Heydenen/ ende veruolchde sonder
barmherticheyt.
b Of/Heerschappers.
c Of/Heerschapye.
7 Nu rustet doch de gantsche Werelt/eñ is
stille/ende iuychet vrolicken.
8 Oock verheugen hen de Dennē ouer v/ eñ
de Cederen op den Libanon/eñ seggen: Be-
wijle dat ghy ligt/so en comt niemant hier
op/die ons d† afhouwe.
d† And. wtroeye.
9 De Helle daer onder beefde voor v / doe
ghy haer tegen quamet/sy e† verweckede v
de f† Dooden/alle g Bocken der Werelt/eñ
heet alle Coningen der Heydenen/van ha-
ren Stoelen opstaen.
e† And. verschrict etc.
f† an. Reusē/ ende alle Vorsten.
g Dat is/de grote heerē.
10 Dat deselue alle een na den anderen spre-
ken/ende tot v seggen : Ghy zijt oock ghe-
slagen/ghelijck als wy/ende het gaet v/ ge
lijck als ons.
11 Uwe heerlickheyt is onderwaerts in de
Helle geuaren/met tsamen den geclange u-
wer h Harpen: Motten sullen v bedde zijn/
ende Wormen v decksel.
h Drin/weyde de gewelt eñ vreuchde tonst.
12 i Hoe sijt ghy vanden Hemel ghevallen/ghy
schoone k† Morghensterre? Hoe sijt ghy ter
Aerden l† geuelt/ ghy die de Heydenē crenc-
kede ?
i Luc.10.18. Apoc.12.9
k† An. O Lucife: g. p kindt des Morghenrootroot/ of dageraet.
l† And. ghepletst.
m† Anders/ Stifts.
13 Ghy dachtet in uwer herten ick wil in den
Hemel opclimmen/eñ mynen Stoel bouē de
Sterren Gods verhoogen: Ick wil my set-
ten op den berghe des m† bescheyts ander
syden teghen Noorden.
14 Ick wil ouer de hooge wolcken varen/eñ
ghelijck zijn den Allerhoochsten.
15 Ja n ter Hellen vaerdy/ter zijden der cuy-
len.
16 Wie v siet/die sal v beschouwen ende aen
sien /ende segghen: Is dat de Man/ die de
Werelt verschrickte/ ende de Coninckrijckē
beuende maeckte?
n Ezech.31.16 ende 32.18.
17 Die den Aerdbodē ter Woestijne maecte/
ende de Steden daer inne brack/eñ en gha
syne gheuanghene niet los?
18 Het is waer/ alle Coningen der Heydenen
te samen/ liggen doch met eeren/een yeghe-
lick in synen huyse.
19 Doch ghy zijt verworpen van uwē graue/
gelijck als een verachtede spruyte/ ghelijck
als een kleet der verslaghenen/ die met den
sweerde doorstekē zijn/die onderwaerts va-
rē tot den o steenhoopen der Hellen/ gelijck
als een vertreden lijf.
o Dat is/in het steenige Aerdrijck in den graue: ofte op de schendtkuylen.
20 Ghy en sult niet als dieseluen begrauen
worden:want ghy hebt v Lant verdoruen/
ende v volck verslaghen / want men en sal
des zaets der Boosachtigen nemmermeer
ghedencken.
21 Richtet toe/ datmē syne kinderē slachte/om
haerer vaderen misdaet wille:dat sy niet op-
comen/noch het Lant eruen/noch den Aerd-
bodem vol p† steden maken.
p† Anders/ vyanden.
22 Eñ ick wil ouer hen comē spreect de Hee-
re Zebaoth/ eñ te Babel wtroeyen haere ge-
dachtenissen haer ouerblevene gheslachte/
ende nakomelinghen/spreeckt de Heere.
23 Eñ wilse maken ten erue der Swijnege-
len/ende ter waterzee:ende wilse met eenen
besem des verderuens vaghen/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
24 De Heere Zebaoth heeft gesworen eñ ge-
seyt: Wat ghelt het/Het sal also gheschiedē/
als ick dencke/eñ sal blijuen/ gelijck als ick
inden sinne hebbe.
25 q Dat Assur r† verslaghen worde in my-
nen Lande/ende ick hem vertrede op myne
Berghen : op dat zijn Jock van hen geno-
men worde / ende zijn s borde van haren
halse come.
q Esai.37.36
r† An. ontwee gheslaghen
s Of/ pac/last
26 Dat is dē aenslach/ dien hy heeft ouer alle
Landen/ eñ dat is de wtghestreckte hant o-
uer alle Heydenen.
27 Want de Heere Zebaoth heeft het beslotē/
wie wilt weeren? ende zijn hant is wtghe-
streckt/wie wilse keeren?
Ca.15. Luth. Philisteen lande.
28 Inden Jare doe de Coninck Achas sterf/
wert dese Last ghesien.
t Jere.47.1. Ezech.25.15 Sepha.2.4.
u 1.Pa.12.14
x 2.Reg.18.8
29 t Verheucht v niet/ghy gantsche Philistēē
Lant/dat de Roede die v sloech/gebrokē is:
u want wt de wortel der Slangē sal eē Ba-
siliscus comen / ende haer vrucht sal eenen
vyerighen vlieghenden Draken zijn.
y Of/doodē/
z Or is/een groot heyr/ eñ en treckt niet lancsaē/ maer met grooten hoopen.
30 Want de eerstelingen der nootdruftighen
sullen hen weyden/ ende de Armen seker ru-
sten:x daerentegen v wortel wil ick met hon
gher dooden/ende uwe ouerblevene sal hy
y verworghen.
31 Huylet ghy Poorte/ schreyt ghy Stadt/
gantsch Philisteen Lant is veych: want vā
Noorden comt eenen z Roock/ende a† daer
en is gheen eensame in syne Tenten.
a† And. daer en sal hem geener affonderē als het onder hen bestemt is.
32 Eñ wat sullen de Boden der Heydenē hier
eñ daer segghen: namelicken/ Zion heeft de
Heere ghefondeert/ ende aldaer sullen de el

b † Anders/ hope etc.

lendigē zijns Volcks d† toeverlaet hebbē.

Dat xv. Capittel.

1. De straffe Moabs.

Cap. 16. Luth. Moab. a Jere.48.1 Ezech.25.8. Zephan.2.8

1 DIt is de Last over Moab: Des nachts komt verstooringe over Arin Moab: sy is daer henē: Des nachts komt verstooringhe over Kir in Moab: sy is daer henen.

2 Sy gaen opwaerts na Baith ende Dibon tot den Altaren dat sy weenē ende huylen over Nebo eñ Medba in Moab: b aller hooft is beschoren / alles baert is c † afghesneden.

3 Op haren straten gaen sy met sacken omgegordet: op haren daken ende straten huylen sy alle/ ende gaen weenende af.

4 Hesbon eñ Eleale schreyen: datmē het tot Jahza hoort: daerom d † karmen de ghewapende in Moab / want het gaet haren zielen qualick.

5 Mijn herte schreyet te Moab: hare veltvluchtigen vliedē vander drijarige e koe/ tot Zoar toe: wāt sy gaē na Luhith henē/ eñ weenen: eñ op den wege na Horonaim toe/ verheft hem een iammergheschrey.

6 Wāt de waterē te Nimrim verdroogē/ het hoy verdorret/ eñ het gras verwelcket ende geen groen kruyt en wasset.

7 Want het gaet dat sy ghesamelt / ende het volck dat sy gherustet hebben / moetmen over de wilgen beke.

8 Een gheschrey gaet omme in de Landtpalen Moab: sy huylen tot Eglaim toe/ eñ huylen by den f Bornput Elim.

9 Want de wateren te Dimon zijn vol bloets: daertoe wil ick over Dimon noch meer komen laten / beyde over die g † behouden zijn in Moab des h Leeuwen/ eñ over de overgebleuene in den Lande.

b Jer.48.37 Ezech 25.18 Actu. 18.18.
c † And. wt ghewortelt.
d † An. weerklaghen.
e Moab/ heet een drijjarige koe/ daerom/ dat het een schoon Landt/ ende rijck Volck was: gelijck als eē jonge koe vruchtbaer is/ eñ vele melck geeft.
f † And. tot in Beer Elim.
g † Anders/ antloopen: Ja achterwaert. Op bespottersse also.
h De Leeuwē Moab/ heet hij de groote hansen: eñ wil seggen/ dat beyde de heeren eñ onderdanen die daer overblijven/ sullen noch meer ongheluck hebbē.

Dat xvj. Capittel.

1. Oorsake der Moabiteren straffe/ is ontrouwe/ onbarmhertichheyt/ ende hoochmoedighe stoutheydt.

1 LIeve/ schicket ghy a † Lantsheeren b Lammerē van Sela wt der Woestijne tot den Berghe der Dochter Zion.

2 Doch gheliick als een voghel daer van vlieght/ die wt den neste ghedreven wort: so sullen zijn de dochteren Moabs / wanneer sy voor Arnon voor by trecken.

3 Vergadert raedt / houdt gherichte: maeckt u schaduwen des Middaechs/ gelijck als eenen nacht: verberght de veriaechdē/ eñ en meldet de veltvluchtigē niet.

4 Laet mijne veriaechde by u herbergen: Lieve Moab/ weest ghy hare bescherminge voor den Verstoorders: so sal de Drijver een eynde hebben/ de Verstoorder ophouden, eñ de Ondertreder aflatē indē Lande.

5 Daer sal Ja eenen Stoel bereydet worden wtgenaden/ dat daer een opsitte inder Waerheyt/ inder Hutte Davids/ eñ richte/ eñ pooge na Rechte/ ende voordere Gherechticheyt.

6 c Wy hooren doch vanden hoochmoede Moabs/ dat hy gantsch groot is/ dat oock haren hoochmoedt/ stoutheyt ende toorne grooter is/ dan haer macht.

7 Daerom sal deen Moabiter over den anderen huylen/ altemael sullen sy huylē: over de fondamenten der Stadt Kir Hareseth/ sullen de verlemden suchten.

8 Want Hesbon is een woest velt geworden/ den Wijnstock te Sibma is verdorrē: de heeren onder den Heydenē/ hebben syne edele Wijnranckē d verslagen / ende zijn ghekomen tot Jaeser toe/ ende trecken rondtomme inder Woestijne: hare Wijnrijsers zijn e † verstropt / ende over de Zee gheuoert.

a † And. het Lam / den Heerscher des Lants/ van etc.
b Dat is/ schickt offer na Jerusalē of het helpē woude.
c Jere.48.14 29.
d Of/ Stwern te morsel gheslagen/
e † And. weghedrevet, so dz sy over de Zee quamen.

9 Daerom weene ick om Jaeser/ eñ om dē Wijnstock te Sibma / ende vergiete vele tranen om Hesbon ende Eleale: wāt daer is een f ghesanck in uwen Somer ende in uwen Oogste ghevallen.

10 Dat de vreuchde eñ g herteluſt inden velde ophoudet/ ende inden Wijnberghen/ iuychet noch roepmen niet: men en persset gheenen Wijn wt in den Wijnpersen: ick hebbe des gesanckx een eynde ghemaeckt.

11 Daerom h † tommelt mijn herte over Moab/ gheliick als een Harpe/ ende mijn inwendige over Kir Hares.

12 Als dan sal het openbaer worden / hoe Moab moede is by dē Altaren/ eñ hoe hy tot k syner Kerckē gegaen sy om te biddē/ eñ doch niets wtgherichtet hebbe.

13 Dat isset/ dat de Heere op datmael tegen Moab ghesproken heeft.

14 Nu daerentegen spreeckt de Heere/ ende seydt: In drij Jaren / gheliick als eens Dachlooners Jarē zijn/ sal de heerlichheyt Moab m kleyn wordē/ inder grootē veelheydt: dat gaer een weynich overblijve/ ende niet vele.

f Der vyandē geschrey/ in de stede was vrolickē ghesancks.
g Of/ herten vrolickheyt.
h † Anders/ klinckt mijn inghewant over etc.
i Dat hy hē seer bemoyet heeft/ sonder alle vrucht ende nut.
k † An. syner Heylichdom
l Deut.32.7
m Of/ ongeachtet/ sulcks de.

Dat xvij. Capittel.

1. Straffe Damasci, 4. eñ harer Bondtghenooten der thien ghesiachten, door de Assyriers, 12. die oock selve aent eynde haer ghedreychde straffe hebben.

1 DIt is de Last over a Damascon: Siet/ Damascus en sal geen Stadt meer zijn maer eenen vervallen steenhoop.

2 De Steden Aroer sullen verlaten zijn/ dat aldaer Kudden weyden/ die niemandt veriaghen en sal.

3 Ende het sal wt zijn / metter b stercke Ephraim/ eñ het Koninckrijcke te Damasco/ eñ het overghebleven te Syrien / sal zijn/ gheliick als de heerlickheydt der kinderen Israels/ spreecht de Heere Zebaoth.

4 Te dier tijdt sal de heerlickheyt Jacobs dunne zijn/ eñ zijn vet lijf sal mager zijn.

5 Want sy sal zijn/ gelijck als wanneer een koornē ingesamelt indē Oogst/ eñ als wanneer eē met syne arme de aeren inoogstede/ ende gheliick als wanneer eene aeren lase inden Dale Rephaim.

6 Ende een naoogstinghe daer in bleve: c gheliick als wanneermen eenen Olijfboom schuddet / dat twee ofte drij besien boven inden toppe blijuen: ofte als wanneer vier ofte vijf vruchten/ aen den tack hanghen/ spreeckt de Heere de God Israels.

7 Te dier tijt sal hē de mensche houden tot dien/ die hē ghemaeckt heeft/ eñ syne oogen sullen op den Heylighen in Israel sien.

8 Eñ en sal hē niet houdē tot dē Altaren/ die syne handē ghemaeckt hebben/ eñ niet sien op dat/ dat syne vingheren ghemaeckt hebbē/ noch op d† Hagen/ noch op Beeldē.

9 Te dier tijdt / sullen de Steden harer e Stercktē zijn/ gelijck als een verlatē struyck ende tack / die verlaten wordt voor den kinderen Israels ende sullen woest zijn.

10 Wāt ghy hebt vergetē Gods uws Heyls/ eñ niet ghedacht aen den Rotzsteen uwer stercktē: f daerom suldy lustighe planten settē/ doch ghy sult daer mede dē vreemden de wijnrijsers ghelept hebben.

11 Ter tijdt des plantens suldy syner wel waernemen/ dat zijn zaet tijtlicken wasse: doch inden Oogst/ wanneer ghy de Mandelen eruen sult. suldy smerte eens bedroefden daer voor hebben.

12 O wee der veelheydt suler g grooten Volcks/ gelijck als de Zee sal het bruysen/ eñ het rumoer der lieden sal worden / ghelijck als groote watteren worden.

Damascus. a Jer.49.23. Amos.1.3.
b Damascus heet de Stercke des volcx Ephraim / daerom/ dat sy hen op Damascum verlieten.
Esaie.7.4.
Esaie 24.13
d † Anders/ Lustwoudē.
e Dat zijn de Steden/ daer hare Afgoden eñ Godsdienst in was/ daer sy hen op verlieten: maer gelijck als de kinderē Israels huyn eenen tack ende struycke blijuen lieten/ dat is weynich volcx/ doe sy het Lant der Cananiters innamen: also salt hen nu ooc gaen
f 2.Reg16.10
g Dat zijn de Assyriers: wāt hy verkondiget haer verderf tot troost den volcke Israels.

Ja

h Esaie.y.29
13 h Ia gelijck als groote wateren woedẽ/
so sullen de lieden woeden: doch hy salse
schelden/ so sullen sy verre wech vlieden/
ẽ salse vervolgen/ gelijck als den stof op
de berghen vanden winde gheschiet/ ende
ghelijck als eenen draeywindt van den
onweder gheschiedt.
14 Omtrent den avont, siet/ so is daer ver-
schrickinge ẽ eer het morgẽ wort/ en zijn
sy daer niet meer: dat is het loon onser
Roovers/ ende het erve der ghener/ die
ons het onse nemen.

Dat xviij. Capittel.

1 Straffe der Troglodyten. 7. Beroe-
pinghe der seluen tot den Volcke Gods.

a Dat Landt leyt tusschen Egypten ẽ der Roode Zee/ diemen heet Troglodytẽ Egyptios/ Arabes/ Ismaeliten/ een woest/ wildt/ roovische Volck/ die hen oock beroemen/ dat sy hen vã rooverie ende moortwillens gheneerẽ sullen.

1 WEe den Lande/ dat onder dẽ a seylen
in schaduwe vaert/ op dese zijde der
wateren des Moorenlandts
2 Dat Ambasaden op dẽ Zee sendt ẽ in
Rietschepen op den wateren vaert: gaet
henen ghy snelle Boden tottẽ Volcke/ dat
verscheurt ẽ geplondert is/ tottẽ volcke/
dat grouwelicker is/ dã sus eenich ander:
totten volcke/ dat hier ẽ daer wtgemeten
ẽ vertreden is/ dien de waterstroomẽ zijn
Landt innemen.
3 Alle die ghy op Aerden woonet, ẽ ghy
die inden Lande sittet/ sullet sien/ hoemen
de Baniere op de Bergen opwerpen sal/
ẽ hoorẽ hoemẽ de Trompettẽ blasen sal.
4 Want so spreeckt de Heere tot my: Ick
wil stille houdẽ/ ẽ aensien in myner stede/
gelijck als eẽ hitte/ die dẽ regẽ wtdroocht/
ẽ als Meeldouwe in dẽ hitte des Ooghsts.
5 Want voor den Ooghst sal de vrucht af-
nemẽ/ ẽ de onrijpe vrucht inder bloeyinge
verdorren: datmen de stelen met sickelen
moet afsnijden/ ẽ de Wijnrancken wech
doen ende afhouwen.
6 Datmen het te samen moet latẽ liggen/
den voghelen op den berghen/ ẽ den ghe-
dierten inden Lande: dat des Somers de
voghelen daer in nestelen/ ẽ des Winters
allerley gedierte indẽ Lande daer in liggẽ.
7 Te dier tijdt/ sal dat verscheurde ende
gheplonderde volck/ dat grouwelicker is/
dan sus eenich ander/ dat hier ẽ daer af
ghemeten ende vertreden is/ dien de wa-
b † An. tot eẽ gheschenck ghebrachte worden/ etc.
terstroomen/ zijn Lant innemen/ b † ghe-
schencken brengen den Heere Zebaoth/ c
aen de plaetse/ daer de Name des Heeren
Zebaoth is/ tot den Berghe Zion.
c Deut.12.5

Dat xix. Capittel.

1. Straffe der Egyptenaers/ 18. met
tsamen harer/ 23. ende der Assyriers be-
roepinghe tot den Heere.

Egypten.
a Jere.46.2
Ezech.29.2.

1 DIt is de Last over a Egypten: Siet/
de Heere sal op eener sneller wolcken
varen/ ende in Egypten komen: so
sullen de Afgoden in Egypten voor hem
beven/ ẽ den Egyptenaren sal het herte
veyth worden in haren lijve.
b Mat.13.8
2 b Ende ick wil de Egyptenaers aen
malcanderen hitsen/ dat een broeder tegen
den anderen/ een vrient tegen dẽ anderen/
een stadt tegen de andere/ een rijcke tegen
het ander strijden sal.
3 Ende de moedt sal den Egyptenaren
onder hen vergaen/ ẽ ick wil hare aensla-
gen te niete maken: so sullen sy dan c vra-
c Dat zijn hare Papen ẽ Geestelicke Prophetẽ ẽ Leeraers.
gen hare Afgoden/ ẽ Papen/ ende Waer-
seggers/ ende Teeckenbeduyders.
4 Doch ic wil de Egyptenaers overgeven
in de hant grusamer Heeren/ ẽ een hardt
d Den Coninc te Assyrien.
d Koninck sal over hen heerschẽ/ spreecke
de Heerscher de Heere Zebaoth.
5 Ẽ het water inder Zee sal wtghesopen
worden/ daer toe den stroom sal versijpen
ende verdroogen.
6 Ende de wateren sullẽ verloopen/ dat de
Meyren aende Dammen sullẽ kleyn ende
drooch worden/ beyde Riet ende e † Biesen e † An. lisch
verwelcken.
7 Ẽ het gras aen den wateren verdorren/
ende alle zaet aent water/ sal verwelcken
ende te niete worden.
8 Ende de Visschers sullen treuren/ ẽ alle
de gene/ die den anghel int water werpen/
sullen klaghen/ ende de ghene/ diet Nette
wtwerpẽ op het water/ sullẽ bedroeft zijn.
9 Die daer goet Garen werckẽ ẽ Netten
breyden/ sullen met schande bestaen.
10 Ẽ die daer vijvers hebben/ met tsamen
allen/ die vijcken om loon maken/ sullen
bekommert zijn.
11 De Vorsten te Zoan zijn dwasen/ f de f 2.Sa.17.14
wijse Raetgheveren Pharaonis zijn inden Esaie. 8. 10.
Raet tot sotten geworden: wat segget ghy g † An. tegen
doch g † van Pharao: Ick ben der Wijsen h Of den vã
kint/ h ẽ kome van ouden Koningen her? ouder Ko-
12 Waer zijn dan nu uwe Wijsen? laetse het ninghen af-
u verkondigen ẽ aenwijsen, wat de Heere komen.
Zebaoth over Egypten besloten heeft.
13 Doch de Vorsten te Zoan zijn tot sotten
gheworden/ de Vorsten te Noph zijn be-
drogen: sy verleyden met tsamen Egypten/
den i/ Hoeckstеen der ghеslachten. i Dat is/ dẽ
14 k Want de Heere heeft eenen Swijmel- Koninck.
geest onder hen wtgegotẽ/ dat sy Egypten k 1.Reg.22.23
verleyden in alle haren doẽ/ als een dron-
caert/ waggelt, wanneer hy spouwet.
15 Ẽ Egypten en sal niemant hebben/ die
hooft of steert/ struyck ofte tack opbrenge.
16 Te dier tijt sal Egypten zijn/ ghelijck als
wijven/ ende hem vreesen ende verschrickẽ/
wanneer de Heere Zebaoth de handt over
hen beweghen sal.
17 Ẽ Egypten sal hem vreesen voor den
Landen Iuda dat/ wie desselven gedencht/
sal daer over verschricken/ over dẽ raet des
Heeren Zebaoth/ dien hy over hen besloten
heeft.
18 Te dier tijt sullen vijf Steden in Egyp-
tenlande spreken/ na der sprake Canaan/ l l Deu.10.20
ẽ sweeren by den Heere Zebaoth: een sal
heeten m Ir-Heres. m Ir-Heres
19 Ter seluer tijt/ sal des Heeren Zebaoth heet, Sonnẽ
Altaer middẽ in Egyptenlande zijn, ẽ eenẽ Stadt/ ende
Merckstеen des Heeren aen dẽ Lantpalen. vele houdẽ/
20 Welcke sal een teecken ẽ ghetuyghenisse het sy Helio-
zijn/ den Heere Zebaoth in Egyptenlande: polis an.
want sy sullẽ tot den Heere roepen over de verworpe
n † Verdruckers/ so sal hy hen senden eenen Stadt.
o Heylandt ende Meester/ die se verlosse.
21 Want de Heere sal den Egyptenaren be- n † Anders/
kent worden/ ẽ de Egyptenaren sullẽ den Beleedi-
Heere kennen te dier tijt/ ẽ sullen hem die- gers.
nen met Offer ẽ Spijsoffer: ẽ sullen den o Of/ Heyl-
Heere belouen ende houden. maker.
22 Ẽ de Heere sal de Egyptenaers plagen
ẽ heelen: want sy sullen hen bekeeren tot
den Heere: ẽ hy sal hem verbidden laten/
ẽ haer heelen.
23 Te dier tijt sal een Bane zijn/ vã Egyptẽ
in Assyrien/ dat de Assyriers in Egypten/
ẽ de Egyptenaers in Assyrien komen/ ẽ
de Egyptenaers met tsamen den Assyriers
God dienen.
24 Te dier tijdt sal Israel p † een derde zijn/
met den Egyptenaers ẽ Assyriers/ door
den seghen die op Aerden zijn sal.
25 Want de Heere Zebaoth salse seghenen/
ẽ spreken: Ghesegent zijt ghy Egypten/
mijn Volck: ẽ ghy Assur/ myner handen
Werck: ende ghy Israel/ mijn Erve.

Dat xx. Capittel.

1. Noch vander Egyptenaers / met tsamen der Mooren straffe.

1 IN den Jare / doe Tharthan te Asdod
quam/ a als hem Sargon de Koninck te
Assyrien ghesanden hadde/ en krijghede
tegen Asdod/ ende wanse:
2 Ter selver tijdt / sprack de Heere door
Esaiam den sone Amos / en seyde : Gaet
henen / ende treckt den sack af van uwen
lendenen/ en treckt uwe schoenen wt van
uwen voeten : ende hy dede also / ginck
naeckt ende barvoets.
3 Doe sprack de Heere : Gelijck als mijn
knecht Esaias naeckt en barvoets gaet/
ten Teecken ende Wonder van drij Jaer/
over Egypten ende Moorenlandt:
4 Also sal de Koninck te Assyrien henen
drijven de ghevangen Egypten/ ende ver-
drevenen Moorenlandt / beyde jonck ende
oudt/ naeckt ende barvoets / met blooter
schamelheydt/ Egypten tot schande.
5 En c † sy sullen verschricken / ende met
schanden bestaen/ over den Moorenlande
daer sy hen op verlieten / en wederom het
Moorenlandt over den Egyptenaren/
dier sy hen beroemden.
6 Ende de Inwooners deser Eylanden/
sullen seggen ter selver tijdt : Is dat onse
toevlucht/ daer wy henen vlodē om hulpe/
dat wy verlosset worden vanden Koninck
te Assyrien? hoe souden wy ontkomen?

Dat xxi. Capittel.

1. Straffe Babels/ 11. Dume/ 13. ende Arabie.

1 DIt is de Last over de Woestijne aen de
Zee: Gelijck als een onweder vanden
Zuyden koemt/ dat alle dinck omkee
ret : so koemt het wt der woestijne / wt
eenen grouwelicken Lande.
2 Want my is een swaer ghesichte ghe-
wesen: a deen Verachter koemt tegen den
anderē : en deen Verstoorder tegen dē an-
derē/ treckt op Elam/ belegget Madai: Ic
wil alle zijns b suchtens eē eynde maken.
3 Derhalven zijn myne lendenen vol
smerte/ en angst heeft my gegrepen/ als een
die daer baert : ick kromme my/ wanneer
ick het hoore/ ende verschricke / wanneer
ick het aensie.
4 Mijn herte beeft / grouwelen heeft my
verschrickt : ick en hebbe inden lieven
nacht gheen ruste daervan.
5 Ja / richte eenen disch toe / laet waken
op der Hoede: etet / drincket: maeckt u op
ghy Vorsten/ smeert den Schildt.
6 Want de Heere seyt also tot my : Gaet
henen/ sett eenen Wachter/ die daer toesie/
ende het aenseggthe.
7 Hy siet Ja Ruyters rijden en varen / op
Peerden/ Ezelen ende Kemelen/ ende heeft
met grooten vlijte achtinge daer op.
8 c † En eenen Leeuwe riep : d Heere ic stae
op der hoede den gheheelen dach door/ eñ
stelle my op mijn wacht/ alle nacht.
9 Ende siet/ daer koemt een/ die vaert op
eenen wagen/ die antwoordt/ en spreeckt: e
Babel is ghevallen: sy is ghevallen/ ende
alle Beelden harer Goden zijn ter Aerden
gheslagen.
10 Myne lieven Dorschvloer/ daer is op
dorsche: wat ick ghehoort hebbe/ van den
Heere Zebaoth den God Israels/ dat ver-
kondighe ick u.
11 f Dit is de Last over Duma: Men roept
tot my wt Seir: Wachter / is de nacht
schier wech? Wachter/ is de nacht schier
wech?
12 De Wachter daerentegen sprack: Wan
neer de morghen alreede koemt / so sal het
doch g nacht zijn : wanneer ghy alreede
vraecht/ so sullet ghy doch weder komen/
ende weder vragen.
13 Dit is de Last over Arabia : Ghy sullet
inden Woude in Arabia woonen / op den
weghe na Dedanim.
14 h Brenget den dorstigen water teghen/
ghy die woont inden Lande Thema: biedet
Broodt den Vluchtigen.
15 Want sy vlieden voor den sweerde / Ja
voor den blooten sweerde / voor den ghe-
spannen boghe / voor den grooten strijdt.
16 Want also spreeckt de Heere tot my : i
Noch in eenen Jare/ gelijck als des Dach-
looners Jaren zijn/ sal alle heerlickheydt
Kedar ondergaen.
17 En de overighe Schutters/ de Helden te
Kedar/ sal weyniger wordē: want de Heere
de God Israel heeft het ghesproken.

Dat xxij. Capittel.

1. Straffe Jerusalems / 15. Sobna wort afgesettet/ 20. ende Eliakim aen zijn stede inghesettet.

1 DIt is de Last over den * Schouwdal:
Wat is u dan / dat ghy alle so op de
daken loopet?
2 Ghy waret vol geruchts een Stadt vol
Volcks/ een vrolicke Stadt: uwe verslage-
nen en zijn niet met dē sweerde verslagen/
ende niet inden strijde ghestorven.
3 Maer alle uwe Hooftluedē/ zijn voor den
Boghe wech ghewecken en ghevangen: alle
diemen in u ghevonden heeft / die zijn ghe-
vangen / ende verre wech ghevloden.
4 Daerom segge ick: a Maeckt u van my/
latet my bitterlicken weenen ; bemoeyet u
niet my te troosten / over de verstooringhe
der Dochter mijns Volcks.
5 Want het is eenen dach des rumoers/
en der vertredinge/ en verwerringe vanden
Heere/ Heere Zebaoth inden Schouwdale/
om des ondergravens wille der mueren/
ende des gheschreys aen den Berghe.
6 Want b Elam koemt daer henen met ko-
keren/ wagenen/ lieden/ en Ruyteren/ ende
Kir ghelinstert daer henen met schilden.
7 Ende het sal gheschieden / dat uwe wt-
verkorene dalen sullē vol wagenen zijn/ en
Ruyters/ sullē hen legeren voor de poorte.
8 So sal den c Voorhanck Juda ontdeckt
worden / datmen sien sal te dier tijdt het
Gereetschap inden huyse des Woudts.
9 En ghy sullet der reten aen der d Stadt
Davids veel sien/ en e l sult het water indē
ondersten waterloop vergaderen moeten.
10 Ghy f † sult oock de huysen afbreken/ om
de mueren te vevestighen.
11 Ende g † sult een gracht maken tusschen
beyde mueren / van het water des ouden
waterloops: noch en siet ghy niet op dien/
die sulcx beschickt van verre tijden.
12 Daerom sal de Heere Heere Zebaoth/ te
dier tijt beroepen laten / datmen weene en
klage/ en hē bescheere/ en sacken aentrecke.
13 Hoewel/ siet/ als nu isset enckel vreuchde
en herteniust/ Ossen worgē/ Schapē slachtē
vleesch eten/ wijn drincken/ (ende spreken:)
h Laet ons eten ende drincken/ wy sterven
doch morghen.
14 Sulcx is voor den oogen des Heeren
Zebaoth gheopenbaert: wat gelt het/ of u
dese misdaet sal vergeven worden / tot dat
ghy sterft/ spreeckt de Heere Heere Zebaoth.
15 So spreeckt de Heere Zebaoth: Gaet henē
in tot een i † Schatmeester Sebna den k
Hofmeester/ (ende spreeckt tot hem:)
16 Wat hebdy hier? wien hoordy toe? dat
ghy u een graf hier houwē latet/ als die zijn
graf

a Of gesondē zijnde vā Sargon dē Koninck vā Assur etc.
Tharthan.
Sargon.
b Dat is uwen grouē rock/ ofte werckdaechs kleet.
Egypten.
Moorenlandt.
c † An. sy (de Joden) sullē etc.
verschrickē/ en over den Egypt etc.
Babel.
Dat gaet tegen de Babyloniers.
Habacuc. 3. 2
a Dani. 6. 1.
b Dat hy aenrichtet/ daer mede/ dat hy dese lieden plaget/ sonderlickē/ het Volc Gods.
c † Anders/ En riep een Leeuwe:
d Habac. 2. 1
e Jere. 51. 8
Apoca. 14. 8 ende 18. 2.
Babel is Gods dorschvloer: want hy woude se dorschē ende verslaen.
Duma.
Jere. 49. 7
g Dat is/ duyster en bedroefden tijt ōgelucx halven.
Arabia.
h Esaie. 16. 1
i Jere. 49. 28
Schouwdal
* Jerusalem heet hy het Schouwdal daerom/ dat sy vele Sienders/ dat is/ Propheten en Leeraers in Gods woort hadden etc.
a Jerem. 9. 1
Luce. 19. 41
b Dat zijn de Persen met dē Chaldeē.
c Dat is de scharkamer en rusthuys/ sal alle open zijn den vyanden.
d 2. Sa. 5. 9
e † And. ghy hebt vergadert de wateren vā der onderste Piscine.
f † An. hebt de huysen getelt / ende hebt Jerusalem etc. de huysen afgebroken/ om de etc.
g † An. hebt een graf ghemaeckt.
h Also bespottē sy de Propheten/ die hen den doodt verkondighen.
Esaie. 56. 12.
Sapien. 2. 6
1. Cor. 15. 32
Sebna.
i † Anders/ Koorñmeester.
k Esaie. 36. 3

gen/ inder hoochte houwen laet/ ende zijn
wooninghe inden Rotzsteenen maken laet.
17 Siet, de Heere sal v wech werpen / ghe-
lijck als een sterck man eenen wech werpet
en v verstroepen:
18 En sal v ombrijuen/ gelijck als eenen beu
selkloot op wijden Lande: aldaer suldy ster
uen: aldaer sullen uwe kostelicke wagenen
blijuen/ met smaetheyt des huys uwer heeren
19 Ende ick wil v van uwen State stoten/
ende van uwen Ampte wil ick v setten.

Eliakim.

20 Ende te dier tijt/ wil ick roepen mijnen
knecht Eliakim/ den sone Hilkias/
21 Ende wil hem uwen rock aentrecken/
ende met uwen gordel gorden/ ende u ge-
welt in zijn handt gheuen : dat hy vader
zy der ghenen/ die te Jerusalem woonen/
ende des huys Juda.

l Job 12.14 Apoc.3.7. m Dat hy Schat meester zy in uwer stede. n Zach 10.4

22 l Ende wil den m Sleutel ten huyse Da-
uids/ op sijne schouderen leggen: dat hy op
doe/ en niemant toesluyte/ dat hy toesluy-
te ende niemant op doe.
23 Ende wil hem ten n naghel steken aen een
vaste plaetse / ende sal hebben den Stoel
der eeren in zijns vaders huyse.
24 Datmen aen hem hange/ alle heerlickheyt
des huys zijns vaders/ kinderen/ en kints
kinderen/ alle het kleyne gereetschap/ bey-
de Drinckvaten ende allerley snarenspel
25 Te dier tijde/ spreeckt de Heere Zebaoth/
sal den naghel wech ghenomen worden/ die
aen vasten plaetsen steecke / dat hy breke
ende valle/ ende sijnen last omkome/ want
de Heere seyt het.

Dat xxiij. Capittel.

1. Straffe Tyri. 15. ende weder hare
beroepinghe tot den Heere.

Tyrus. a Jere.47.4 Ezech.26.2. ende.27 28. b Dat heeft ghedaen de groote Alexander wt Macedonia: so gantsch langhe te voren/ heeft Esaias sulck dinck ghesien. Zidon. c Dat is/ Tyrus d† An. Ic barick noyt van kint gelegen/ dat ick noyt ghebaert/ dat ic noch Jonghelinghen opgheuoet/ noch Dochteren opghebracht en hadde.

1 DIt is de last ouer a Tyro: huylt ghy
schepen op der Zee/ want sy is ver-
stoort/ dat daer gheen huys meer en
is/ noch niemant daer henen treckt: wt den
Lande b Chitim sullen sy dies gewaer worden.
2 De Inwooners der Eylanden/ zijn stille
ghewordden: de Kooplieden te Zidon/ die
ouer de Zee toghen/ vulden v.
3 Ende wat daer voor vruchten aen Sihon/
ende koorne aent water wies/ dat bracht-
men tot haer in/ ouer groote wateren: en
ghy waert der Heydenen Marckt geworden
4 Ghy meucht wel verschricken Zidon:
want de Zee/ Ja de aller vaste aen der e
Zee spreeckt: d† Ick en ben niet meer swan
gher/ ick en bare niet meer/ so en voede ick
ooc gheen Jonghelingen op/ ende en bren-
ghe gheene Maechden op.
5 Ghelijck alsmen verschrickte / doemen
van Egypten hoorde: also salmen ooch ver
schricken/ wanneermen van Tyro hooren sal.
6 Vaert henen op de Zee: huylet ghy In-
wooners der Eylanden.
7 Is dat uwe vrolicke Stadt / die haer
hares ouderdoms beroemde: haer voeten
sullense verre wech voeren te wandelen.
8 Wie hadde dat ghemeynt: dat het Tyro
der kroonen/ so gaen soude: so doch hare
Kooplieden Vorsten zijn/ ende hare Kre-
mers de heerlickste inden Lande.
9 De Heere Zebaoth heeft het also ghe-
dacht: op dat hy krenckede allen pracl der
lustigher Stadt/ ende verachtelick makede
alle Heerlicken inden Lande.

e Job 12.18. * Gordel/ dat is/ geen Regiment inde Ouerichept f Dan.2.21. g† An. die Marct

10 Vaert henen door v Lant / ghelijck als
eenen stroom/ ghy Dochter der Zee: e daer
en is geen * Gordel meer.
11 Hy recket zijn hant ouer de Zee/ f ende
verschrickt de Koninckrijcken: de Heere ge
biedt ouer g† Chanaan/ te verdelgen hare
Machtighen.
12 Ende spreeckt: Ghy en sult niet meer bro-
lijck zijn/ ghy gheschendde Jonckvrouwe/
ghy Dochter Zidon: O h ! Chitim/ maeckt
v op/ ende treckt voort: want ghy en moet
aldaer oock niet blijuen:

h Alexander moeste na Tyro/ oock Babylon verstooren. † An. maect v op na Kitim/ daer ghy oock geen ruste sult hebben. Siet/ dit volck en was voortijden niet wt der Chaldeen lande/ maer et.

13 Maer inder Chaldeen landt/ dat gheen
volck en was: maer Assur heeft het aenghe
richtet/ datmen daer scheypet: ende hebben
vaste torens daer in opgherichtet / ende
Palleysen gebouwet: doch sy is ghesettet/
dat sy verstoort worden sal.
14 Huylet ghy Schepen op der Zee / want
uwe macht is verstoort.
15 Te dier tijdt sal Tyrus vergheten worden
tseuentich Jaer lanck/ so langhe als een Ko
ninck leuen mach: doch na tseuentich Jaren
salmen van Tyro een Hoerenliet singhen.
16 Neemt de Harpe/ gaet in de Stadt ront
om/ ghy vergetene Hoere: maeckt het goet
op het Snarenspel/ ende singt i f lucx / op
dat uwer weder ghedacht worde.

i Of/ lustich/ fijn/ wel/ k Act.21.3.

17 k Want na tseuentich Jaren/ sal de Hee
re Tyrum te huys besoecken/ dat sy weder
kome tot haren Hoerenloon / ende Hoere-
rije bedrijue met allen Koninckrijcken op
Aerden.

l Psal.45.13. m Dat is/ haren handel dien sy in Afgoderye bedrijft.

18 l Doch haren Koophandel ende m hoeren
loon/ sullen den Heere heylich zijn : men en
salse niet ten schatte vergaderen/ noch ver-
berghen/ maer die voor den Heere woonen/
sullen haer Koopgoet hebben dat sy eten/
ende sat worden/ ende wel bekleedt zijn.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Gemeyne straffe Landen ende Lieden

1 SIet/ de Heere maeckt het Lant ledich en
de woest/ ende werpet om/ wat daer in
is/ ende verstroyet sijne Inwooners.

a Hosee 4.9 b† And. op woecker neemt/ als die/ die op woecker borghet.

2 a Ende het gaet den Priester als den
volcke/ den heere als den knechte/ der vrou
wen als der maget/ den verkooper / als den
cooper/ den leener b † als den borger/ den
manenden als den schuldenaer.
3 Want het Lant sal ledich ende berooft zijn:
want de Heere heeft sulcks ghesproken.
4 Het Lant staet iammerlick/ en verderft / den
Aerdbodem neemt af/ en verderft/ de Hooch
sten des Volcks inden Lande/ nemen af.
5 Het Landt is ontheylicht van sijnen in-
wooners: want sy ouertreden de Wet/ ende
veranderen de Gheboden: ende laten varen
het eewighe Verbondt.

c Of verslint

6 Daerom c verteert den vloeck het Landt/
want sy verdienent die daer in woonen/
daerom verdorren de Inwooners des Lants/
dat weynich Lieden ouerblijuen.

b Of/ vergaet/

7 De Most d verswindet / de Wijnstock
versmachtet : ende alle die van herten vro-
lick waren/ suchten.
8 De vreuchde der Tamborinen vyeret/ het
juychen der Vrolicken is wt/ ende de vreuch
de der Harpen heeft een eynde.

e† An. sy en sullen geenen wijn meer drincken in ghesanghe. f† And. de Stadt der ydelheyt is verdoruen. g Of/ vrolick heyt. h Esai 17.6.

9 e† Men en singt niet by wijndrincken/
ende goeden dranck is bitter/ den ghenen
dien drincken.
10 Des f † ledighe Stadt is ghebroken/ alle
huysen zijn toegheslooten / dat daer nie-
mandt ingaet.
11 Men schreyet om wijn op den straten/ al-
le vreuchde is wech/ allen g herten lust des
Landes is daer henen.
12 Enckel verwoestinghe is inder Stat ge-
blieuen/ ende de poorten staen woest.
13 Want het gaet inden Lande en inden volcke
euen toe/ h als wanneer een Olyboom afge-
pluckt is: ende gelijck als wanneermen na
leest/ wanneer den Wijnoogst wt is.
14 Deselue heffen hare stemmen op / ende
roemen/ ende juychen ouer de Heerlicheyt
des Heeren van der Zee her
15 So prijset nu den Heere inden lechten/ in

den

den Eylanden der Zee, den Name des Heeren des Gods Israels.
16 i Wy hooren Loffsanck vanden eynde der Aerden/ om te eeren den Rechtueerdigen: en ick moet seggen. Hoe k ben ick doch so magher:hoe ben ick doch so magher: wee my: want de Verachters verachten/ Ja de Verachters verachten.
17 Daerom comt ouer v inwooners des Lants/ verschrickinghe/een kuyle ende strick:
18 l Ende so yemant ontuliedt voor den gheschreye der verschrickinge/so sal hy doch in de cuyle vallen:comt hy wt der cuyle/ so sal hy doch inden stricke geuangen worden: want de vensteren inder hoochte zijn opgedaen/ ende de fondamenten der Aerden beuen.
19 Het sal den Lande qualick gaen/ en m seer wel m gheluckich/ende sal veruallen.
20 Het Lant sal tuymelen gelijck als een dronken man/ en wechgheuoert worden/ gelijck als een hutte: want zijn misdaet druct het/ dat het vallen moet/ ende en can niet staen, de bijuen.
21 Te dier tijt/sal de Heere te huys soecken de hooghe n Ridderschappen / die in der hoochte zijn/ en de Koningen der Aerden/ die op Aerden zijn:
22 Dat sy vergadert worden in eenbundelken/ totter kuylen/ende besloten worden in den Kercker, ende na langen tijt weder besocht worden.
23 o Ende de Mane sal haer schamen ende de Sonne met schande bestaen/ wanneer de Heere Zebaoth Koninck zijn sal/ op den berch Zion ende te Jerusalem/ ende voor synen Oudtsten inder heerlichept.

k De Heydenen louen God inz hoopen, en onse volck is so dunne ende weynich die sulcr doen. k Ånd. m doch dat so een heymelick dinck! l Jer.48.44 m Of, staen/ n Ånd. Rijcke dien die op verheuen etc. o Luce.21.25.

Dat xxv Capittel.

1. Een dancksegginghe tot God/dat hy hem bewijst een Richter der Wereldt/ met straffen der boosen/ en behouden der Godvreesenden: 6. Met eener Prophecie van der beroepinghe der Heydenen. 10. en wtroepinghe der Kercken vyanden.
1 Heere/ ghy zijt myn God/ v prijse ic: ick loue uwen Name: want ghy doet wonder: uwe voornemen van oudts af zijn ghetrouwe ende warachtich.
2 a Want ghy maket de Stadt tot steenhoopen/ de vaste Stadt/ dat sy op eenen hoope leyt/ der vreemden Paleys/ dat het niet meer een Stadt en zy/ ende nemmermeer gebouwet en worde.
3 Daerom eeret v een machtich Volck/ de Steden ghewelldigher Heydenen vreesen v.
4 Want ghy zijt der b cleynen stercte/ der Armen stercte in droeffenisse/ een toeulucht voor den onweder/ een schaduwe voor der hitte/ wanneer de Tyrannen woeden/ als een onweder teghen eenen wandt.
5 Ghy verootmoediget der vreemden onstuymicheyt/ ghelijck als de hitte in eener dorrer plaetse: dat de hitte de Wijnrancken der Tyrannen verderue/ en de wolcke nochtans haer schaduwe gheue.
6 c En de Heere Zebaoth sal allen Volcken maken op desen Berge een vette maeltijt/ een maeltijt van reynen wijne/van vette / van merch/ van wijne daer gheen d droessem in is.
7 En hy sal op desen Berge/ het e bewinden wech nemen/ daer alle Volcken mede bewonden zijn/ende het decksel/ daer alle Heydenen mede toegedeckt zijn.
8 f Want hy sal den Doot gantsch verslinden g eewichlick: ende de Heere Heere/ sal de h tranen van allen aenghesichten afwisschen/ ende sal wechnemen de versmaetheyt zijns Volcx in allen Landen: want de Heere heeft het ghesept.

a Esai.26.5 ende 37.26. Jerem.9.11 b Of, slechten snooden ver achteden geringhen. c Mat.22.2 d Of, heffe/ e Gelijck als de dooden bewonden worden: dat is/ hy sal de doode, i leuen dich maken. f Hose.13.14 1.Cor.15.54 g Apoc.7.17 ende 21.4. h S. Paulus 1.Cor.15. bediet het also: De doodt is verslonden in der ouerwinninghe: dat is de doot leydt daer neder/ leyt bouen ende en heeft nu geen macht meer: maer het leuen/ en spreect: Hier is de ouerwinninghe: waer zydy nu doot, etc.

9 Te dier tijt sal men seggen: Siet dat is onse God op dien wy wachten: en hy sal ons helpen: dat is de Heere op dien wy wachten/ dat wy ons verheugen/ ende vrolick zijn in synen Heyle.
10 Want de hant des Heeren rustet op desen Berge: en Moab sal onder hem verdorschet worden gelijck als stroo verdorschet wort/ ende als dreck.
11 En hy sal syne handen midden onder haer wtstrecken/ gelijck als die een swemmer wtstreckt/om te swemmen: en sal haer pompeuse vernederen/met den armen syner handen/
12 En de hooghe i Vesten uwer mueren vryghen vernederen/ende in den stof ter Aerden werpen.

i Dat zijn de Stercken der etc.

Dat xxvj. Capittel.

1. Vertrouwen op God/ brengt den Gelooui gen troost ende behoudinghe in allen haren iammer. 19. Item. vander verrijsenisse der Dooden.
1 Te dier tijt sal men sulck een Liet singhen inden Lande Juda: a Wy hebben een stercke Stadt/ de mueren en geweeren zijn b Heyl.
2 c Doet de poorten op/ dat daer in ga het rechtueerdighe Volck/ dat het gheloooue bewaert.
3 Ghy onderhoudet alweegh vrede/na ghewisser toeseggingghe: want men verlaet hem op v.
4 Daerom verlatet v op den Heere eewichlick / want God de Heere is een Rotzsteen eewichlick.
5 d En hy buyghet de gene die inder hoochte woonen/ de hooge Stadt vernedert hy/ Ja hy stootse ter Aerden/ dat sy inden stof leyt.
6 Dat sy met voeten vertreden wort/ Ja met voeten der armen/ met den voettreden der e slechten.
7 f Doch der Rechtueerdigen wech is slicht: den padt der Rechtueerdighen maket ghy richtich.
8 Want wy wachten op den Heere, inden wech uwes Rechts/ des herten lust staet tot uwen Name ende uwer g Ghedachtenisse.
9 Van herten begeere ick uwer des nachts/ daertoe met mynen geeste in my/ wake ick vroech tot v: ht want waer v Recht in den Lande gaet/ so leeren de inwooners des Aertrycks Gherechticheyt.
10 Doch wanneer den Godloosen alreede genade aengheboden wort/ so en leeren sy doch geene gerechticheyt: maer doen slechs quaet in oprechtighen Lande: want sy en sien des Heeren Heerlicheydt niet.
11 Heere/ v hant is verhooget/ dat en sien sy niet: wanneer sy het doch sien sullen/ so sullen sy te schanden worden/ inden yuer ouer de Heydenen: daer toe sullen sy met vyere/ daer ghy uwe vyanden mede verteeret/ verteeren.
12 Doch ons / Heere/ sulty vrede schaffen: want alles wat wy it hebben / dat hebdy ons ghegheuen.
13 Heere onse God/ daer heerschen wel andere heeren ouer ons, dan ghy/ nochtans wy dencken doch alleen uwer ende ws Naems.
14 De Dooden en blijuen niet leuendich, de gestoruene en staen niet op: want ghy hebt se te huys ghesocht en verdelcht/ en te niete ghemaeckt alle hare ghedachtenisse.
15 Doch ghy Heere varet voort onder de Heydenen/ ghy varet altoos voort onder den Heydenen: bewijset uwe heerlicheyt/ ende comt verre tot aen der Werelt eynde.
16 k Heere/wanneer droeffenisse voorhanden is/ so soecken sy v: wanneer ghy * tuchtiget/ so roepen sy angstlicken.
17 l Ghelijck als een swanghere vrouwe/ wanneer

a Pro.18.10 Zachar.2.5 b Dat is/ dat sie thonouerwinnelick. c Psa.118.19 d Esai.25.2 e Of geringen snooden/ f Pro.16.9.17 Jerem.10.23 g Dat is/ tot uwer predike ofte woorde. h oc. facte in mei me morjam. h Ånd. mits dat uwe rechten inden lande zijn/ de inwoonders d werelt sullen gerechticheyt leeren. it Ånd. wt richten k Leu.26.39 * Of straffende onderwyset l Joan.16.21

aeer sy schier baren sal/so is haer banghe/
schreyt in haren smerten : so gaet het ons
oock Heere, voor uwen aenghesichte.
18 So zijn wy oock swanger/en ons is bange/dat wy nuyms adem halen:noch en con
nen wy den Lande niet helpen. en de inwoon-
ders op den Aerdboden en willen niet vallen.
19 m Doch uwe dooden sullen leven/ en met
den lichame opstaen.waket op/en roemet ghy
die ligghet onder der Aerden : want uwen
dauw is eenen dauw des groenen velts:doch
het Lant n der dooden suldy neder werpen.
20 o Gaet henen mijn Volck/in de camer/ en
sluyt de deure na u toe : verbercht u eenen
cleynen ooghenblick / tot dat den toorne
voorby gae.
21 p Want siet/de Heere sal wtgaen van syner
plaetse/te huys soecken de boosheyt der In-
woonners des Lants over haer:dat het Lant
sal openbaren haer bloet/ende niet langer
verhelen/die daer in q verworcht zijn.

Dat xxvij. Capittel.

1. Straffe der vyanden Israels. 2. 12.
Troostinge Israels/ over syner gevancke-
nisse. 10. Oorsake der straffe Jerusalems/
Afgoderye.

1 TE dier tijt sal de Heere te huys soecken/
met synen harden grooten en stercken
sweerde/beyde den a Leviathan/die een
slechte Slange. ende den Leviathan die een
cromme Slanghe is. en sal de Draken in-
der Zee verworghen.
2 Te dier tijt salmen singen, vanden Wijn-
berghe des besten wijns.
3 Ick de Heere behoede hem/en bochte hem
haest. datmen b syner bladeren niet en gemis
se/ick willen dach ende nacht behoeden.
4 c Godt en toornet niet met my:Och dat ic
mochte met den Distelen ende Doornen cryg
gen:so woude ick onder haer vallen/en haer
op eenen hoop aensteken.
5 Hy sal my behouden by myner cracht / en
sal my vrede schaffen/vrede sal hy my noch
tans schaffen.
6 d Het sal nochtans eenenwel daertoe comen
dat Jacob wortelen sal/ende Israel groenen
en bloeyen sal/ dat sy den Aerdbodem met
vruchten vervullen.
7 Hy en wort doch niet geslaghen/ghelijck
als hem syne vyanden slaen/en en wort niet
verworget/ gelijck als hem syne vyanden
verworghen.
8 Maer met mate richtet ghyse/ende laetse
los/wanneer ghyse bedroeft hebt met uwen
scherpen winde/namelicken/ met den Oo-
stenwinde.
9 Daerom sal daer door / de sonde Jacobs
op houden/en dat is de nutticheyt daervan/
dat syne sonden wech genomen worden:in
dien dat hy alle steenen e des Altaers maect/
ghelijck als verstoorte steenen tot asschen/
dat daer gheen hagen noch Beelden meer
en f blijven.
10 Want de vaste Stadt moet eensaem worden/
de schoone huysen verstooten ende verlaten
worden/ gelijck als een woestijne dat aldaer
Kalveren den weyden ende rusten/ende al-
daer rijsers af eten.
11 Hare tacken sullen van dorheyt breken. dat
de vrouwen comen en vyer daermede maken
sullen / want het is een onverstandich volck:
daerom en sal hy hem oock harer niet ont fer
men/die se ghemaeckt heeft/ en diese gescha
pen heeft/en sal hem niet ghenadich zijn.
12 Te dier tijt/sal de Heere g werpen vanden
Oever des waters tot aen de Beke Egyp-
ti:ende ghy kinderen Israels sult versamelt
worden,een na den anderen.

m 2. Cor. 6. 9
1. Cor. 15. 13.
n Of An. al de
dooden wt-
werpen/ An.
het Lant der
Reusen suldy
tot eenen val
trecken.
o Gen. 19. 12
Apoca. 6. 11
p Gen. 18. 20
Miche 1. 3.
q Of gedoot
a Job. 40. 20
1. Cor. 15. 25
Apoc. 12. 9.
b Of. An. daer
niet in en
breke wil ic
hem etc.
c Of And. Wy
my en is gee
nen toorne:
so hi daerom
heggen ende
doornen
brochte/
woude ick
daer mz cry-
ge inbreken/
en hem op ee
nen hoop af
steken : Ofte
hy mochte
mijn cracht
grijpen/ en
vrede mz my
maken/ Jae
vrede mochte
hy met my
maken.
d Jer. 33. 14
* Mortifi-
catio est/ nõ
traditio in
mortem/
Psalme 118.
Castigans
castigavit
me Domi-
nus/et morti
non tradidit
me. Casti-
gat ut pere-
at fiduciasui
et crescat fi-
des etc.
e Dat is/al-
le hare Afgo
derye.
Deut 7. 5.
f An. opco-
men.
g Gelijck als
men in den
borsch huys
het koorne
opwerpet.

13 Te dier tijt salmen met eener grooter Basuyn
en blasen:so sullen comen de verlorenen inden
Lande Assur/en de verstooteene in den Lande
Egypti/ ende sullen den Heere aenbidden/
op den heylighen Berge te Jerusalem.

Dat xxviij. Capittel

1. Teghen den hoochmoet ende wellust
Israels. 9. Straffe dier/die Gods woorde
verachten. 22. Vermaninghe ter boete.

1 WEe der heerlicker kroone a der dron-
kenen van Ephraim/der verwelckeder
bloemen harer liefllicker heerlickheyt/
welcker staet boven over een vet dal/der ge
nen/die van wijne tuymelen.
2 b Siet/een sterck ende machtich man van-
den Heere/ghelijck als eenen storm des ha-
gels/ gelijck als een schadelick weder/ghe-
lijck als een stroom der wateren/die mach-
tighen indrekken/wordt int Lande ghelaten
met ghewelde:
3 Dat de heerlicke croone der dronckenen
van Ephraim/met voeten vertreden worde.
4 c En de verwelckte bloeme harer lieflicker
heerlicheyt/die daer staet boven een vet dal
sal zijn/gelijck als het rijpe voor de Somer/
welcke of verderft / wanneermen het noch
aen synen tacken hanghen siet.
5 Te dier tijt sal de Heere Zebaoth zijn/een
lieflicke kroone ende heerlicken krantz/den
overblevenen zijns volcks.
6 En een Geest des rechts den ghenen die
tot gherichte sitt/ende een stercke den ghe-
nen die ef vanden strijde weder komen ter
poorten.
7 Daer toe zijn dese oock vanden wijne vul
geworden/en tuymelen van stercken dranc:
want beyde de Priesters en Propheten zijn
vul vanden stercken dranck/f zijn inden Wijn
versmoort/ende tuymelen van stercke dranc
ke:sy zijn vul in propheteren/en g vulcken de
oordeelen herwt.
8 Want alle Disschen zijn vol spouwens en
onreynicheyts/aen allen plaetsen.
9 h Wien sal hy dan leeren de bekentenisse:wien
sal hy te verstaen geven de predike : it den
ghespeenden van der melck/dien die vanden
borsten afghewent zijn.
10 Want k sy segghen:Gebiet henen/gebiet
daer/ghebiet henen/gebiet daer:wacht hier
wacht daer/wacht hier/wacht daer:hier een
weynich/daer een weynich.
11 l t Welaen/hy sal eenmael met spottischen
lippen/en met eener anderen tonghen spre-
ken/tot desen Volcke.
12 Welcken dit als nu ghepredict wort:m So
heeftmen ruste:so verquictmen de moede:so
wortmen stille: en sy en willen doch sulcke
predickinghe niet.
13 Daerom sal hen oock des Heeren woort/
even also worden: Gebiet henen/gebiet daer:
ghebiedt henen: ghebiet daer:wacht hier/
wacht daer:wacht hier/wacht daer:hier een
weynich/daer een weynich:dat sy henen gaen
ende te rugghe vallen/breken/bestrict ende
ghevanghen worden.
14 So hoort nu des Heeren woort/ghy bespot
ters/ghy die heerschet over dit volck/dat te
Jerusalem is.
15 Want ghy spreect:Wy hebben met den Doot
een verbont/ende met der Helle een verstant
ghemaect:wanneer daer een vloet comt/en
sal sy ons niet treffen: want wy hebben de
leughenen onse toevlucht/ende n huychelije
onse bescherminghe ghemaeckt.
16 Daerom spreeckt de Heere Heere:o Siet/
ick legghe in Zion eenen grontsteen/eenen
beproefsteen/ende eenen costelicken hoecsteen
vast/

a Hose. 3. 16
b Mat. 16 1
c Esai 40. 7.
d of And. van
fionden aen
so het gesiet
wort/eer het
wel in de
hant coemt/
verdwijnt
voort.
e f an. de dy-
anden veria
gen van der
etc.
f Levi. 10. 8.
Ezec. 44. 21
g En dronc-
ken richter
spouwen de
oordeelen we
geyse sy hem
slechs inden
mont vallen:
also de valse
Propheten/
seggen oock
alles/wat
hen slechs
inden sin valt
h Den armen
wert het E-
vangelium
ghepredict/
1. Cor. 14. 20
i t An. sy zijn
als de ghe-
speenden etc
als die/die
van etc. want
een ghebodt
op het ander
etc. en wachs
ten of ghebo
den op het
ander. etc.
k Dat staet /
de bespot-
ters.
l t And. want
wie tot desen
volcke
spreeckt / is
als eener die
met lisse der
tonghen. en
met eener an
dere sprake
spreeckt.
1. Cor. 14. 21
m Der con-
scientien vre
de en achten
sy niet. dor den
den gheloove
coemt/maer
bespotten des
geloofs lee
re. en porchē
op wercken.
n Dat is/ ver
ueynstheyt.
o Psa. 118. 22
Mat. 21. 42
Actor. 4. 11.
Roma 9. 33
ende 10. 11.
1. Petri. 2. 6

p Een boose conscientie vloed wel door eenen yseren berch/ want het mueghelick ware: so grouwelicken gheschickt sy/ eñ breest haer so dicmael eer de noodt beteghent: maer een gheloovich herte staet seker/ eñ bespottet ooc de Hellen poorten.
q† And. de wateren sullen verdrincken de verborghen plaetsen.
r De aenuechtinghe/ maeckt goe de Christen. Roma. 5. Tentatio probationem.
Onuersochte Kieden zyn onnutwaeren, ydel onnutte speculisten. Wat souden sy weten? Doch euenwel verleyden sy de gantsche Wereldt.
f 2. Sam. 5. 20. 1. Para. 14. 11. Esaie. 37. 36.
t † Ander woerden.
u Josu. 10. 10.
x 1. Corin. 1. Mat. 11.

die wel ghefondeert is: wie ghelooft / p
die en vlucht niet.
17 Ende ick wil het Recht tot een richt-
snoer/ eñ de Gerechticheyt tot een gewicht
maken: so sal de Haghel de valsche toe-
vlucht wech drijuen / ende wateren sullen
de bescherminghe wech q † swemmen.
18 Dat uwe verbondt met den Doot los
worde / eñ uwe verstandt met der Helle/
niet bestae: eñ wanneer een vloedt koemt/
sal sy u vertreden.
19 So haest als sy daer henen koemt / sal
sy u lieden wech nemen. koemt sy des mor-
gens/ so geschiedt het des morgens: also
oock sy kome des daechs/ of des nachts:
want alleen de aenuechtinge leert op het
woordt mercken.
20 Want het Bedde is so enghe / dat daer
niets ouer en schiet/ eñ het decksel so kort/
datmen hem daer onder buygen moet.
21 f Want de Heere sal hem op maken/ ghe-
lijck als op den Berghe Prazim / ende t †
toornen u gelijck als in den Dale Gibeon:
dat hy zijn werck doe x op een ander wyse/
ende dat hy sijnen arbeyt doe/ op een ander
wyse.
22 So latet nu uwe spotten / op dat uwe
banden niet harder en worden: want ick
hebbe een verderuen ende verstooren ghe-
hoort/ dat van den Heere/ Heere Zebaoth
ghescheiden sal/ in der gantscher Wereldt.
23 Neemt ter ooren / eñ hoort mijn stem-
me/ merckt op/ ende hoort mijn reden:
24 Ploeget of braket/ of bearbeydet oock
een Ackerman / sijnen Acker doorgaens
henen tot zaet?
25 Isset niet also? wanneer hy dien ghe-
lijck gemaeckt heeft/ so stroyet hy Wicken/
ende werpet Komijn/ eñ saeyt Terwe ende
Gerste / een yeghelick waer hy het henen
hebben wil / ende Speltе aen zijn plaetse.
26 Also onderwijstse oock haer God door
het Rechte/ ende leertse.
27 Want men en dorscht de Wicken niet
met egeden: so en laetmen oock het Wa-
genradt niet ouer den Komijn gaen: maer
de Wicken slaetmen wt met eenen staue/
ende den Komijn met eenen stocke.
28 Men maeckt het/ dat het broot worde/
ende dorscht het niet gantsch te niete/ als
men het met Wagenraden ende Peerden
wtdorschet.
29 Sulcx ghescheidt oock van den Heere
Zebaoth: wãt sijnen raedt is wonderlick/
ende voert het heerlicken wt.

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Jerusalems door de Koninghen. 9. De Joden worden verblindet/ dat sy der Propheten prophetie inge niet en verstaen. 13. huychelen met Gods Wet. 15. eñ laten sonde geen sonde zijn. 18. Gods Kercke wort wt Dooven/ Blinden/ Armen ende Ellendigen vergadert.

a Ezec. 43. 16.
† Ariel heet Gods Leeuwe. Also heeten sy de stadt Jerusalem/ om dies wille/ dat sy door God machtich was: maer nu sal die Gods Leeuwe heeten/ tegen welcken God stryden wil.
b † Anders scherper Lammeren/ Komyuen.

1 WEe a Ariel † Ariel / ghy Stadt des
leghers Dauids / ghy houdet Jaer-
ghetyden/ ende b † vieret Feesten.
2 Doch ick wil den Ariel beangsten / dat
hy treurich ende iammerlick sy / eñ sal my
een recht Ariel zijn.
3 Wãt ick wil u beleggen rontom henen/
ende wil u beangsten met Bolwercken/
ende wil Wallen rontom u trecken laten.
4 Als dan sult ghy vernedert worden/
ende wt der Aerden spreken / ende wt den
stoue met uwer sprake mommelen: dat u
stemme sy/ ghelijck als eens Toouenaers
wt der Aerden/ ende u sprake wt den stoue
wispele.
5 Ende de hoopen die u verstropen/ sullen
so vele zijn / als een dunne stof/ eñ de veel-
heyt der Tyrannen/ als waeyende kaf. eñ
dat sal haestigen onuersiens ghescheiden.
6 Want ghy sult van den Heere Zebaoth
te huys ghesocht worden/ met weder ende
Aerdbeuinghe/ ende grooten donder/ met
stormwint ende onweder/ ende met vlam-
men des verteerenden vyers.
7 * Doch ghelijck als een nachtgesichte in
den droom / so sal zijn de veelheydt aller
Heydenen/ die teghen Ariel stryden met
tsamen alle haren heyre ende bolwercken/
ende die hen beangsten.
8 Want ghelijck als eenen hongerighen
droomt/ dat hy ete: wanneer hy nu opwa-
ket/ so is zijn ziele noch ledich: eñ ghelijck
als eenen dorstigen droomt/ dat hy drincke:
wanneer hy nu opwaeckt/ so is hy † hillich
eñ dorstich: also sal zijn de veelheydt aller
Heydenen die tegen den Berch Zion stryden.
9 e † Verstarret eñ wordet verbaest: ver-
blindet u/ wordt droncken/ doch niet van
wijne: tuymelt/ eñ doch niet van stercken
drancke.
10 Want de Heere heeft u eenen gheest des
harden slaeps ingeschenckt/ eñ uwe oogen
toegedaen: uwe Propheten eñ Vorsten de †
met tsamen den Sienders/ heeft hy geblindet.
11 e Dat aller (Propheten) ghesichten zijn
sullen / ghelijck als de woorden eens ver-
segelden Boecx: dwelck so men het dede
eenen die lesen kan / eñ sprake: Lieue / leest
dat: eñ hy sprake: Ick en kan niet/ wãt het
is versegelt.
12 Ofte ghelijck als wanneermen het dede
dien/ die niet lesen en kan/ eñ sprake: Lieue/
leest dat: eñ hy sprake: Ick en can niet lesen.
13 Ende de Heere spreeckt: f Daeromme dat
dit Volck g † hen tot my naket met sijnen
monde/ eñ met sijnen lippen my eeret: doch
haer herte verre van my is/ eñ my breesen/
na menschen ghebоden/ die sy leeren:
14 So wil ick oock met desen volcke won-
derlicken omgaen/ op het aller wonderlickste
ende selsaemste: h dat de wysheydt sijner
Wysen onderga / ende het verstandt sijner
Kloecken i verblindet worde.
15 Wee dien die verborgen zijn willen voor
den Heere/ haer voornemen te verhelen/ eñ
haer doen in duysteren houden/ eñ spreken: i
Wie siet ons? Ende wie kennet ons?
16 Hoe zijt ghy so verkeert? ghelijck als oft
des Potbackers leem dachte / ende een
werck sprake van sijnen Meester: Hy en
heeft my niet ghemaeckt: eñ een maecksel
sprake van sijnen Potbacker: Hy en kent
my niet.
17 Wel aen/ het is noch om een gantsch wey-
nich te doen/ so sal m Libanon een velt wor-
den/ ende het Veldt / sal voor een Woudt
ghereckent worden.
18 Want ter seluer tijdt sullen de Dooven
hooren de woorden des Boecx/ eñ de oogen
der Blinden / sullen wt den donckeren ende
der duysternissen sien.
19 Ende de ellendigen sullen weder vreuchde
hebben aen den Heere / eñ de armen onder
den menschen / sullen vrolick zijn in den
Heyligen Israel.
20 Wanneer de Tyrannen een eynde hebben/
ende met den Bespotters wt zijn sal / ende
verdelget zijn sullen/ alle die so waken n om
moeyte aen te richten.
21 o Welcke de lieden sondigen/ maken door
het predicken/ eñ leggen dien laghen/ diese
straffet in der poorte/ p † wijcken door leuge-
nen vanden Rechtueerdighen.
22 Daerom spreect de Heere/ die Abraham

* Tegen de Romeynen. Psal. 73. 19.
† Of galpich
c† An. houdt u stille staende/ ende etc. Hy zijn blint ende verblinden: sy zijn droncken/ eñ niet van wijn: sy zijn dandere eñ niet van Bier.
d † And. die daer sien souden.
e Esaie. 6. 10
f Ezech. 33. 31. Mat. 15. 8. Marc. 7. 6.
g † And. in sijner noodt niet etc.
h Job. 5. 12. 1. Corin. 1. 19
i Want het woordt des Crupces maectse alle blindt/ dul eñ dwaes. Dat niemant wt den wercken des Wets ghrechtueerdicht en wort. Item dat de oude menschen gerechtueerdicht ende verdoemt moeten worden/ door het woordt des Wets / die de Wereldt straft van der sonde. Joan. 16. 6.
k De Joden bereieren hare eedommen ende leugenen.
Obad. 6. 8.
l Spra. 23. 25
Esai. 47. 10.
Ezech. 9. 9.
m Libanon/ is de stadt Jerusalems wt Libanon ghebouwet.
Esa. 32. 15.
n Dat is/ valsche leere ende werck.
o Prou. 1. 11.
p † And. eñ maken den vromen valslich sonder oorsake.

verlosset heeft/ tot den huyse Jacobs also:
q Esai.43.6.
q Jacob en sal niet meer te schanden wor-
den / eñ zijn aensicht en sal hem niet meer
schamen.
23 Want wanneer sy sien sullen hare kinde-
ren/ de wercken mijner handen/ onder hen/
so sullen sy mijnen Name heylighen / ende
sullen den Heyligen in Jacob heyligen/ eñ
den God Israels vreesen.
24 Want die sulcken dwalenden gheest
hebben/ sullen verstant aennemen eñ de r
Wasschers sullen hen leeren laten.

r Wasschers zijn de onnutte spouwers / die met schelden ofte met Geestloosen ghekiap/ het Volck ophouden.
† Anders / Murmureers.
a Esaie.8.6.

Dat xxx. Capittel.

1. Straffe der Joden / dat sy hen op
menschen troost eñ hulpe verlaten/ teghen
den Heere trouweloos zijn / 8. ende zijn
woordt schandelicken verworpen / 18.
De Heere dã noch biedet syne genade aen/
den ghenen/ die hen tot hem bekeeren/ 27.
ende latet hen harer vyanden der Assyriers
grousame straffe verkondighen.

1 WEe den afvalligen kinderen/ spreeckt
de Heere/ a die sonder my raedt slagẽ/
eñ sonder mijnen Gheest beschermin-
ghe soecken/ om te hoopen een sonde over
de andere.
2 Die henen aftrecken in Egypten / ende
en vraghen mijnen mont niet / dat sy hen
stercken met der macht Pharao/ ende hen
beschermen onder der schaduwe Egypti.
3 Wãt de stercktẽ Pharao sal u ter schan-
de ghedijen/ eñ de bescherminge onder der
schaduwe Egypti/ tot smaetheydt.
4 Hare Vorsten zijn wel gheweest tot
Zoan / ende hare Ambassaden tot Hanes
ghekomen.
5 Maer sy moeten doch alle te schanden
worden over den Volcke/ dat hen niet nut
zijn en kan / noch ter hulpe / noch anders
tot nutte/ maer allẽ ter schande eñ spotte.
6 Dit is den last over de ghedierten / die
tegen Suyden trecken/ daer Leeuwen ende
Leeuwinnen zijn. Ja Adderen ende vyerige
vliegende Draken/ in den lande der droef-
fenisse eñ des angsts: sy voeren haer goet
op den rugge der Veulen/ eñ hare schatten
op der Kemelen* bultẽ totten Volcke/ dat
hen niet nut zijn en kan.

* Of, heuuelen.

7 Want Egypten en is niets / ende haer
hulpe is te vergeefs / daerom predicke ick
b† daer also van: Det Rahab sal stille daer
toe sitten.

b † An. haer (Jerusalem) also: Stille sittẽ is haer stercke.
† Rahab is Egypten: eñ heet stout.
c Esai. 8. 1.
d Jere. 11. 21. Amos. 7. 12.
e † An. saecht moordighen smeeckelẽde.
f Of, bedriegherie.

8 c So gaet nu henen / eñ schrijft het hen
voor / in een Tafel ende teeckenet in een
Boeck / dat het blijve voort ende voort
eewichlick:
9 Want het is een ongehoorsaem Volck/
ende leugenachtige kinderẽ/ die niet hoo-
ren en willen des Heeren Wet.
10 Maer seggen tot den Sienders: d Ghy
en sullet niets sien: eñ tot dẽ Schouwers:
Ghy en sullet ons niet schouwen de rechte
leere: maer predicht ons e † wat behaech-
lick/ schouwet ons f tuyscherye:
11 Wijckt van den wege/ maeckt u van der
bane/ latet den Heylighen Israels ophou-
den by ons.
12 Daerom spreeckt de Heylighe Israels
also: Dewijle ghy het woordt verworpet/
ende verlatet u g † op vermetentheyt eñ
moetwille/ ende pochet daer op:

g † And. ghewelt etc. eñ zijt stout daer op.

13 So sal u sulcke ondeucht zijn / ghelijck
als een rete / aen eener hoogher mueren/
wanneer sy begint wt te rijsen/ die gantsch
haestelick ende onversiens invalt ende
vermorselt.
h Psal. 2. 9.
14 h Als wanneer eẽ Pot vermorselt wort/
datmen hem tot pulver stoot/ ende en ver-
schoont syner niet: also/ datmen van synen
stucken niet een scherf en vindet/ daermen
vyer in hale van den Heerde / ofte water
mede scheppe wt eenen Bornputte.
15 Want so spreeckt de Heere Heere / de
Heylighe in Israel: i Wanneer ghy stille
bleeft/ so soude u gheholpen worden/ door k
stille wesen ende hopen / soudet ghy sterck
zijn / doch ghy en willet niet.
16 Ende spreeckt: Neen/ maer op Peerden
willẽ wy vlieden: daerom sullet ghy (voor-
vluchtich zijn) ende op Loopers willen wy
rijden/ daerom sullen u uwe Vervolgers l †
overrasschen.
17 m Want uwer duysendt sullen vlieden/
voor eens eenigen schelden. Ja voor vijve/
sullet ghy alle vlieden / tot dat ghy over-
blijft/ gelijck als een Mastboom boven op
eenen Berge/ eñ als een Baniere boven op
eenen kleynen Berghe.
18 n Daerom verwacht de Heere/ dat hy u
ghenadich zy/ ende heeft hem opgemaeckt/
dat hy hem uwer ontferme: want de Heere
is een God des o Gherichts: p wel allen
(den ghenen /) die syner verwachten.
19 Want het Volck Zion/ sal te Jerusalem
woonen: ghy en sult niet weenen: hy sal u
genadich zijn/ wanneer ghy roept/ hy sal u
antwoorden/ so haest als hy het hoort.
20 Eñ de Heere sal u in droeffenisse Broot/
eñ angste water gheven: want hy sal uwen
q † Leeraer niet meer laten wech vlieden/
maer uwe oogen sullen uwen Leeraer sien.
21 Eñ uwe ooren sullen hooren het woordt
achter u heven segghen/ also: r Dit is den
wech/ den selven gaet/ f ende anders noch
ter rechter noch ter slincker handt.
22 Eñ ghy sullet ontwijden uwe oversilver-
de Afgoden/ eñ de guldene kleederen uwer
Beelden/ eñ sultse wech worpen/ gelijck als
s vuylnisse/ ende tot hen seggen: Henen wt.
23 So sal hy uwen zade / dat ghy op den
Acker gesaeyt hebt/ regen geven/ eñ broodt
van des Ackers inkominghe/ ende dessel-
ven u † volheyt planteyt: x eñ u Vee sal hẽ
te dier tijt weydẽ in eener wijder Landouwe.
24 De Ossen eñ p † Veulen/ die den Acker/
bouwen / sullen z ghemengt voeder eten/
welck opgeworpen is met der worpschoef-
fel ende Wan.
25 Eñ op allen grooten Bergen/ eñ op allen
grooten Berchskens / sullen ghedeylde
wateruleten gaen/ ter tijt der grooter slach-
tinge/ wanneer de a torrens vallen sullen.
26 Ende der Maens schijn sal zijn / gelijck
als der Sonnẽ schijn/ eñ der Sonnẽ schijn/
sal sevenmael klaerder zijn / als hy als nu
is: b te dier tijdt / wanneer de Heere den
breucke zijns volcx verbinden / ende syne
wonden heelen sal.
27 Siet/ des Heeren Name komt vã verre/
synen toorn brandt/ ende is seer swaer: syne
lippen zijn vol grimmicheyts / ende zijn
tonghe als een verteerende vyer.
28 Eñ synen adem als een waterulooet / die
tot aen den hals gaet / te verstropen de
Heydenen/ tot dat sy te niete worden/ eñ de
Volcken met eenen toome in haren kinne-
backen herwaerts eñ ghinswaerts drijve.
29 So sullet ghy lieden singen/ ghelijck als
in der nacht eens heyligen Feests/ eñ u van
herten verheugen/ gelijck als wanneer men
met der pijpen gaet / in den Berghe des
Heeren/ ter rotse Israels.
30 Ende de Heere sal zijn heerlicke stemme
hooren laten/ datmen sie synen wtgestreck-
ten arm/ met toornigen dreygen/ ende met
vlammẽ des verteerendẽ vyers/ met stralẽ/
met stercken reghen/ ende met haghel.

i Dat is/ lydẽ/ gedult hebben / eñ verwachten etc.
k Exod.14.13 2.Par.20.15
l † An. overloopen.
m Le.27.8.36 Josue.23.10
n Roma.2.4 2.Pet.3.9.15
o Psa.2.12.
p Niet des woedens of der grimmicheydt: maer straffet met mate / eñ en maeckt dies niet te veel/ als de wraeckgierigen plegẽ te doen.
q † An. regẽ niet meer verhouden/ maer etc. reghen sien.
r Deu.4.1.2
f † An. het sy dat ghi gaet ter rechter etc. het sy dat ghy ter slincker hant gaet.
t Of/ dreck.
u † An. vollẽ ghenoeghe.
x Psal.36.6
p † Anders Ezelsveulẽ.
z Gebetert/ het suere getempereert met den sueten.
a Torrens/ zijn de groote Tyrannẽ eñ Geweldighen.
b 2.Pet.3.13

e Esai.30.5.16.

31 e Want Assur sal verschricken voor der
stemme des Heeren /die hem met der roe-
den slaet.
32 Wat de roede sal gantsch door dringẽ eñ
wel treffẽ/wãneerse de Heere ouer hem voe
ren sal/met Tamborijnen ende Harpen / eñ
d † allenthaluen teghen haer strijden.
33 Want de e Kupie is van gisteren her be-
reydet/Ja de seiue is oock den Koninck be
reyt/diep eñ wijdt genoech: f so is oock in
de wooninge daer in, vyers ende houts de
volheyt: den adem des Heeren salse aenste-
ken/ ghelijck als eenen sweuelstroom.

d † An. allẽ zijden tegen
e Heb. Thopheth Hier-van siet voorder Jer.7.19.
f Dat luyt, als sy het van der Helle ende den eewigẽ vyre gesprokẽ. Mat.25.41.

Dat xxxj. Capittel.

1. Straffet wederomme de Joden/ dat sy den ghetrouwen God Israels verlaten/ ende hen op de Egyptenaers swacke menschen/ vertroosten. 4. Roeptse weder tot God / ende seydt hen syne hulpe ende bescherminghe toe.

a Esa.3.1.2. b Jere.17.5. Psal.20.8, 4. Re.19.22. Judith 9.8.

1 WEe den ghenen/ die a trecken in Egy-
pten om hulpe, ende b verlatẽ hen op
Peerden/ ende hopen op Waghenen/
dat derseluer vele zijn/ ende op Ruyters/
daerom dat sy seer sterck zijn: ende en hou-
den hen niet tot den Heylighen in Israel/
ende en vraghen niets na den Heere.
2 Doch hy is wijs/ eñ brengt ongeluc hier
toe/ eñ en wendet syne woorden niet: maer
sal hem opmaken tegẽ het huys der boosẽ/
ende teghen de hulpe der c quaetdoenders.
3 Want Egypten is mensche ende gheen
God: ende hare Peerden zijn vleesch ende
geen Gheest: ende de Heere sal zijn hant wt
strecken/ dat de Helper struyckele, ende diẽ
de d hulpe wordt, valle/ ende al te samen
ommekomen.
4 Want so spreect de Heere tot my: Gelijck
als een e Leeuwe, ende een f ionge Leeuwe
brullet ouer synẽ roof: wãneer hem de veel
heydt der Herders g aenroepen so en ver-
schrickt hy voor haren geschreye niet/ ende
hem en is oock niet leedt voor harer veel
heyt: also sal de Heere Zebaoth her af varẽ/
te strijden op den Berghe Zion/ ende op sy
nen Heuuel.
5 Ende de Heere Zebaoth sal Jerusalem
beschermen (h gelijck als de Voghelen doẽ
met den vleughelen) beschutten/ verlossen/
daer in rontomme gaen/ ende wt helpen.
6 Keert om ghy kinderen Israels/ die ghy
seer afghewecken zijt.
7 i Want te dier tijt/ sal een yeghelick syne
silueren ende gulden Afgoden verworpen/
welcker v uwe handen ghemaeckt hadden
ter sonde.
8 k Ende Assur sal vallen / niet door eens
mans sweert/ ende sal verteert wordẽ/ niet
door eens menschen sweert: ende sal doch
voor den sweerde vlieden/ ende syne ionge
Manschap sal cijnsbaer worden.
9 Ende † haer l Rotzsteẽ sal vã vreese wech
trecken, ende syne Vorsten sullen voor der
Baniere de vlucht gheuen/ spreeckt de Hee
re, die te Zion vyer/ ende te Jerusalem ee-
nen m heerdt heeft.

c Dat is/ der Joden/ die sulcke hulpe soecken.
d Of/ hulpe zijn sal/
e Apoca.5.5 f Gen.49.9.
g Of/ tegen hem roepen etc.
h Deu.32.11
i Esai 2.20.
Assur.
k Esa.10.16.26. ende 37.35.
† An. Hy sal van vreese voor zijn vaste heuen varen/ ende etc. verschricken.
l Rotsteen/ dat is haer Coninck/
m Dat is/ die te Jerusalem huys houdt, ende aldaer te huys behoort.

Dat xxxij. Capittel,

1. Van den welstãde des Rijcx Ezechie/ die een voorbeelde Christi is / 5. ende schadelickẽ Regimenten der dwaesachtighen. 9. Der Joden sekerheyt wordt ghestrafft/ 15. tot dat Christus zijn vreedtsame ende volghenoechsame Rijck aenrichtet.

1 SJet/ daer sal een Koninck regeren / om
Gerechticheyt aen te richten/ ende Vor
sten sullen heerschen / om het Recht te
handthauen.
2 Dat eñ yegelick zijn sal/ als eñ die voor dẽ
winde bewaert is, eñ als een die voor den
slachregen verborgen is: als de Waterbe-
ken aen dorren plaetsen / als de schaduwe
eens grooten rotzsteens in droogen lande.
3 Ende der sienden ooghen en sullen haer
niet blindẽ laten/ ende de ooren der toehoo-
ders/ sullen opmercken.
4 Ende de onuersichtigen/ sullẽ kloeckheyt
leeren/ ende der stamelende tonge/ sal veerdi
ghen ende a † reynlicken spreken.
5 Een Dwaes en sal niet meer Vorst hee-
ten/ noch een Gierige, Heere genoemt wor-
den.
6 Want een Sot spreeckt van sotheyt/ eñ
zijn herte gaet met ongeluck omme/ op dat
hy b huychelije aenrichte/ ende predicke vã
den Heere dwalingen: op dat hy de honghe
righe zielen wthongere/ ende den dorstigen
het drincken c weere.
7 Want des gierigen regeren/ is enckel scha
de: wãt hy vindt d † nucken/ om te verderuẽ
de ellendigẽ met valschen woordẽ, wãneer
hy des armen recht spreken sal.
8 e Daerentegẽ de Vorstẽ sullẽ Vorstelicke
ghedachten hebben/ ende daer van houdẽ.
9 Staet op ghy f † stoute vrouwen / hoort
myn stemme/ die ghy so seker zijt/ neemt ter
ooren myne redenen.
10 Het is om Jaer ende Dach te doen/ so sul
let ghy seker beuen: want daer en sal ghee-
nen Wijnoogst zijn/ so en sal daer oock geen
afpluckeu zijn.
11 Verschrickt ghy stoute vrouwẽ, beeft ghy
sekere/ daer is voorhanden wt trecken/ bloo
ten/ ende gorden om de lendenen.
12 Men sal leedt draghen om den Acker/ Ja
om de lieflicke Ackeren, om de vruchtbare
Wijnstocken.
13 Wãt op dẽ Acker mijns Volcx/ sullẽ Door
nẽ eñ Distelẽ wassẽ: daer toe op allẽ vreuch
denhuysen in der vrolicker Stadt.
14 Want de Palleysen sullen verlatẽ zijn/ eñ
de veelheyt in der Stat eensaem zijn/ dat de
Torrens ende Stercken eewige Speloncken
worden / ende den g † Wiltwercke ter
vreuchde/ een Kudde ter Weyde.
15 So lãge, tot dat ouer ons wt gegotẽ wor
de, de Geest wt der hoochte: h so sal dan de
Woestijne ten Acker wordẽ/ ende de Acker
voor een Woudt ghereckent worden.
16 Ende het Recht sal in der Woestijne woo
nen/ en de Gherechticheyt op den † Acker i
huysen.
17 k Ende der Gerechticheyt vrucht/ sal de
vrede zijn eñ der Gerechticheyt nutte, sal de
eewighe stilheyt ende sekerheydt zijn.
18 l Dat mijn Volck in huysen des vreedts
woonen sal/ in sekeren wooninghen / ende
in stouter ruste.
19 m † Doch Haghel sal zijn den n Woude
henen af / ende de Stadt daer beneden sal
nederich zijn.
20 Wel v/ ghy lieden die sayt alomme aẽ dẽ
wateren: want daer meucht ghy de voeten
der Ossen ende Ezelen/ op gaen laten.

a † An. onderscheydelicken.
b Dat is/ geveynstheydt
c Of beletts
d † An. listicheden/
e Pro.17.7
f † An rijcke weeldighe. An. die v gesettet hebt/
g † And. Woudtezelẽ
h Joel 2.22. Esai 29.17.
† Anders. vruchtbaren lande woonen.
i Of/ huys hebben.
k Rom.5.3.
l Jere.33.16.
m † And. Maer dẽ hagel/ so hy valt/ sal in het woudt eñ in de stat vallen. an. Maer dẽ hagel sal afkomen op het woudt. eñ de stadt sal in nederinghe plaetsen ghe set worden.
n Jerusalem heet hy het woudt/ daerom dat sy wt den woude Libanon ghe bouwet is.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Prophetyeringe tegen Senacherib/ 2. met eenen angstighen ghebede tot God om hulpe/ 10. De Heere dreycht den Godloosen/ 15. troostet de vromen. 20. eñ wil by Zion alwech machtich blijuen.

1 WEe doch v/ ghy Verstoorder: a meyn-
dy/ gy en sult niet verstoort worden?
ende ghy Verachter : meyndy men
sal v niet verachten ? b wanneer ghy het
verstooren gheeyndicht hebt / so suldy
oock

a † And. die ghy niet verstooret of verwoestet zijt: ende ghy lageleggher/ den welcken geen lagelegghinghe geschiet is.
Mat.26.3. Sapie.11.17. Matth.7.2. Psalm.9.16

aeck verstoort worden: wanneer ghy des verachtens een eynde ghemaeckt hebt/ so salmen v wederom verachten.
2 Heere/ weest ons ghenadich: want op v verwachten wy: c weest haren arm vroech daertoe onse Heyl/ ter tijt der droeffenissen
3 Latet vlieden de Volcken voor den grooten rumoer: ende de Heydenen verstroeyt worden/ wanneer ghy v verhooget.
4 b† So salmen v lieden oprapen/ als eenen roof ghelijck als men de Sprinckhaens opraept/ ende ghelijck als de Keuers verschupt worden/ wanneer mense ouervalt.
5 De Heere is verheuen/ want hy woont inder hoochte: hy heeft Zion vol Gerichs ende Gerechticheyt ghemaeckt.
6 Ende het sal te c† uwer tydt geloue zijn: ende Heerschappije/ Heyl/ Wijsheyt kloeckheydt/ ende vreese des Heeren/ sullen synen schat zijn.
7 Siet/ f hare Boden schreyen daer buyten ende de Enghelen des vredes/ weenen bitterlicken/
8 En spreken: De paden zijn woest: daer en gaet niemant meer op der strate: hy en hout noch trouwe noch gheloone: hy verworpt de Steden/ ende en achtet de lieden niet.
9 Het Lant leyt klagelick ende iammerlick/ de *Libanon staet schandelicken verhouwen: ende Saron is ghelijck als een slecht Velt ende Basan ende Carmel is woest.
10 Nu wil ick my opmaken/ spreeckt de Heere nu wil ick my verheffen/ nu wil ick hooch comen.
11 Met stroo gaet ghy swangher/ stoppelen baert ghy/ g vier sal v met uwen moede verteeren.
12 Want de Volcken sullen tot kalck verbrant worden/ ghelijck als men af ghehouwen Doornen met vyere aensteeckt.
13 So hoort nu ghy/ die ghy verre zijt/ wat ick ghedaen hebbe/ ende ghy die na by zijt/ merckt mijn sterckheyt.
14 De sondaers te Zion zijn verschrocken/ beuen is den h Huychelaren aen ghekomen ende spreken: Wie is onder ons/ die by eenen verteerenden vyere woonen kan? wie is daer onder ons/ die by der eewigen gloet woone?
15 i Wie in gherechticheyt wandelt/ ende spreeckt wat recht is: wie het onrecht haet met tsamen der ghiericheyt/ ende syne handen aftreckt/ dat hy geene gheschencken en neme: wie syne ooren toestoppet/ dat hy gheen bloetschulden en hoore/ en syne oogen toehout/ dat hy niet quaets en sie.
16 Die sal inder hoochte woonen/ ende rotz steenen sullen syne k vesten ende bescherminghe zijn: zijn broot wort hem ghegheuen/ zijn water heeft hy ghewis.
17 Uwe ooghen sullen den Koninck sien in syner schoonheyt: ghy sult het lant l verwijdt sien.
18 Dat hem v herte seer verwonderen sal/ ende seggen: m Waer zijn nu de n† Schriftgheleerden: waer zijn nu de Raden? waer zijn de Kantzeliers?
19 Daertoe en suldy dat stercke volck niet sien: dat volck van o dieper sprake/ diemen niet vernemen en kan/ en van onbeduyttelicker tonghen/ diemen niet verstaen en kan.
20 Aenschouwet Zion/ de stadt onses p† Stifs: uwe oogen sullen Jerusalem sien/ q een sekere wooninghe/ een hutte die nz wech gevoert en wordt. welcker r† naghelen sullen nemmermeer wtghetoghen/ ende harer seelen gheen ghebroken worden.
21 Want de Heere sal aldaer machtich by ons zijn/ en daer sullen wyde watergrachten zijn/ dat daer geen Schip met riemen ouervaren/ noch Galeyen daer heuen schepen sullen.
22 Want de Heere is onse richter/ de Heere is onse s† Meester/ de Heere is onse Coninc die helpet ons.
23 t† Laetse hare sticken spannen/ sy en sullen doch niet houden: also en sullen sy oock het vaenken niet wtsteken op den mastboom: dan sal vele kostelickes roofs wtghedeylt worden/ dat oock de lammen roouen sullen
24 Ende gheen Inwoonder sal seggen: Ick ben swack: want het volck dat daerinne woont/ sal vergheuinge der sonden hebben.

b† And. End uwe ghedispouilgeerde sullen vergadert worden/ gelijck alsmen etc. vergadert etc.
c† And. syner etc.
f Die tot hem ghesonden zijn/ ende en willen se doch niet hooren.
* Libanon/ Saron/ Basan/ Charmel/ is hier altemael een dinck/ namelijcken Jerusalem: daeromme dat het hem wt sulcken berghen en ackeren/ bouwede ende geneerde/
g Jer. 5. 14
h Of/ gheveynsden.
i Psal. 15. 1. ende. 24. 3.
k Dat is sterckten
l Of/ verbreedt.
m1. Co. 1. 20
n† Anders Schrijuer: waer zijn nu de Waghemeesters: waer zijn der hofselicke huysen Verteerkenders?
o Of/ verborghen etc.
p† And. de hoofstadt onses hoochtijtighen Feesten:
q Hebr. 9. 11
r† An. palen
s† An. Wetgheuer/
t† And. Ue rouwen O Assur zijn slap/ dat sy noch mastboom stof houden/ noch seyl wtspannen en meugen/ so sal etc.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. De Heere wreeckt zijn volck aen den Heydenen ende ongheloouighen.

1 KOemt herwaerts ghy Heydenen/ ende hoort/ ghy Volcken merckt op: de Aerde hoore toe/ ende wat daer inne is/ des Werelts perck/ met tsamen syner vrucht
2 Want de Heere is toornich op alle Heydenen/ ende grimmich op alle haer Heyr: hy salse verbannen/ ende totten slachten ouerleueren.
3 Ende hare verslaghene sullen wech ghesworpen worden: dat den stanck van haren lichamen opgaen sal/ ende de berghen van haren bloede vlieten.
4 a Ende alle het * heyr des Hemels sal verruylen/ ende den Hemel sal te hoop gerollet worden/ ghelijck als eenen brief/ ende alle zijn heyr sal verwelcken/ gelijck als een blat verwelcket aenden Wijnstock/ ende als een dorre bladt aen den Vijchboom.
5 Want mijn swoert is droncken in den Hemel/ ende siet/ het sal af varen op Edom/ en de ouer het verbande Volck/ ter straffe.
6 Des Heeren sweerdt is vol bloedts/ ende dicke van den vette/ van den bloede der lammeren ende bocken/ van der nieren vette wt den rammen: want de Heere houdt een slachten te Botzra/ ende een groot worghen in den lande Edom.
7 Daer sullen de Eenhoornen met hen daer onder moeten/ ende de Ossen met den ghemesteden ossen: want haer lant sal droncken worden van bloet/ ende haer Aerde dicke worden van vette.
8 b Want het is: den dach der wrake des Heeren/ ende het Jaer der vergheldinghe/ om Zion te wreken.
9 Daer sullen hare beken tot peck worden/ en haer Aerde tot swevel: Ja haer lant sal tot brandende peck worden/
10 Dat noch des daechs/ noch des nachts wtblusschen sal/ maer eeuwichlick sal roock van haer opgaen ende sal c† voort en voort meer woest zijn/ dat daer niemant door gaen en sal in eeuwicheyt.
11 Maer d Roerdompen en Swijneghels sullent in hebben/ Nachtwlen ende Rauen sullen aldaer woonen: want hy sal een meetsnoer daer ouer trecken/ dat sy woest worde ende een richtsnoer/ dat sy ledich zy.
12 Dat hare heeren heeten moeten: Heeren sonder lande/ ende alle hare Vorsten een eynde hebben.
13 Ende daer sullen doornen wassen in hare pallaysen/ netelen ende distelen in haren borghen/ ende sal een wooninghe zijn der Draken/ ende weyde voor de Struyssen.
14 e Daer sullen door malcanderen henen loopen/ f† Marters ende Ghieren/ ende der Veltduyuel sal den anderen g† ghemoeten: de h† Kobolt sal oock aldaer herbergen/ ende zijn ruste aldaer vinden.
15 Der i Swijnegel/ sal oock aldaer nestelen

a 2. Pet. 3. 10
* Heyr des Hemels heet hy hier het Jodische volck met haren Godsdienst daer sy hen tegen andere Heydenen als een Hemelsch volc mede hielden
b Esai. 63. 4
c† And van gheslachte tot geslachte.
d Putoorn/ And. Pellikanen/ ende Wlen.
Zepha. 2. 14
e Esa. 13. 4
f† And. Zihim ende Ohim.
g† And. toe schreyen.
h† And. onghetemde Nachtvrouwe.
Thren. 4. 3.
i† An. Wu

ende liggen/broeden ende wthicken onder
haer schaduwe: oock sullen de k† Wouwẽ
aldaer te samen komen.

k† Anders Ghieren: Deuter.28

16 l Soecket nu inden Boecke des Heeren
ende leset: het en sal niet aen eenen der sel-
uen feylen: men en misset oock niet noch vã
desen/ noch van dië: want hy isset/ die door
mynen monde ghebiedt/ ende synen Gheest
isset/ die het te samen brenget.
17 Hy gheeft het lott ouer haer / ende zijn
handt deylet de mate wt onder haer: dat sy
daer in eruẽ eewichlick/ ende daer in blyuẽ
m † voort ende voort.

m† An. van ouderdom tot ouderdom.

Dat xxxv. Capittel.

1. Van der toekoemst Messie/ eñ wat
hy voor goeden synen Gheloouighen doen
ghen sal.

1 DOch de Woestijne ende wildernisse sal
dat lustich zijn/ ende het velt sal vrolick
staen/ ende sal bloeyen ghelijck als de
Lelien.

a† An. haer verheugen/ ende etc.

2 Sy sal bloeyen eñ vrolick staen in aller
lust eñ vreuchde: want de heerlickheyt des
Libanon is haer gegeuen/ het cieraet Car-
mels eñ Sarons: sy sien de heerlichheyt des
Heeren/ het b† cieraet onses Gods.

b† And. de Maiesteyt

3 c Sterckt de moede handen/ eñ verquic-
ket de struyckelende knyen.

c Heb.12.12

4 Segghet den vertzaechden herten: d Heb
bet eenen goeden moet/ vreest v niet: siet/ u
we God/ die koẽt ter wrake/ God die daer
verghelden/ koemt ende sal v helpen:

d Deu.20.3 ende.31.6.

5 e Als dan sullen der blinden oogen opge
daen worden/ ende der doouen ooren sullẽ
gheopent worden.

e Esai.29.18 Mat.11.5 ende.15.30 Luce.7.22

6 Dan sullen de lamme springhen als een
Herte/ f ende der stommẽ tonghe sal lof seg
ghen: g want daer sullen wateren inder
woestijne hier ende daer vlieten/ ende Blie
ten inden velden.

f Psalm.8.3 g Esa.41.18 ende.43/19 ende.44.3.

7 Ende waer het te voren drooch gheweest
is/ daer sullen h† Wyuers zijn: ende waer
het dorre gheweest is/ daer sullen i spruick
bornen zijn: daer te voren de Slangẽ gele
gẽ hebben/ daer sal hoy eñ riet eñ biesẽ staẽ

h† Anders dijcken.
i Dat zijn springhen de fonteyn aderen.

8 Ende aldaer sal een bane zijn ende eenen
wech/ welcke de Heylighe wech heeten sal /
dat daer geen onreyner op gaen en sal: en-
de k de selue sal voor haer zijn/ l † datmen
daerop gae/ dat oock de dwasen niet dwa-
len en komen.

k Dat is/ hy salse geleyden door den wech.
l† And. dat noch die/ so des reysens ghewoon zijn/ noch de dwasen der dwalen sullen.

9 Daer en sal gheen Leeuwe zijn/ ende geẽ
schuerende gedierte en sal daerop treden
noch aldaer gheuonden worden/ maer men
sal vry seker aldaer gaen.
10 m De verlossede des Heeren sullen weder
komẽ/ eñ tot Zion komẽ met iuychen: n ee
wighe vreuchde sal op haren hoofde zijn/
vreuchde ende o hertenlust sullen sy omgrij
pen/ eñ smerte eñ suchten/ sal wech moeten

m 1.Pet.1.18
n Apoc.21.4
o Of/ hertẽ-vrolickheyt

Dat xxxvj. Capittel.

1. Dewijle de Propheet dickmael van
der Jerusalemscher verlossinghe ghespro-
ken heeft/ so achteruolcht hy hier der seluẽ
Historie/ op dat also syner prophetie waer-
heyt bewesen worde. Ende beschrijft hier
het beleeg Jerusalems. 4 met den lasterlic-
ken smaedtredenen des Assyrischen Hooft-
mans/ die hy teghen God ende den Koninc
Ezechia ghevoert heeft.

Senacherib.

1 ENde het ghesciedde in den veerthien-
sten Jare des Koninckx Ezechie / dat
de Koninck te Assyrien/ a Senacherib
optooch tegen alle vaste steden Juda/ ende
wanse.

a 2.Re.18.13 2 Par.32.1. Esaie.7.17. ende.8.7 ende.10.5 ende17.12. ende 33.1

2 Ende de Koninck te Assyrien/ sandt den b
Rabsake van Lachis/ na Jerusalem/ tot den
Koninck Ezechiam/ met grooter macht: en-
de hy tradt aen den waterloop des ouerstẽ
c† dijcks/ aen den wege by den acker des d†
Verwers.

b Rabsake heet op Duytsch eẽ Ertzschencker.
c† And. pisscine/
d† And. Wollers.

3 Ende Eliakim de sone Hilkias de Hofmee
ster/ ende e Sebena de Kantzelier/ ende Jo-
ah de sone Assaph de Schrijuer/ gingen tot
hem wt.

e Esai.22.15

4 Eñ Rabsake sprack tot hen: Segget doch
den Ezechie/ Soo spreeckt de groote Co-
ninc/ de Koninc te Assyrien: wat is dat voor
een f trotz/ daer ghy v op verlatet?

f Oft vermaentheyt

5 Ick houde/ ghy g† laet v ouerreden / dat
ghy noch raet ende kracht wetet om te strij
den: op wien verlaet ghy v dan/ dat ghy my
zijt afuallich gheworden.

met woordẽ wijs makẽ
g† And. verlaten v dat ghy wel bereydt zijt: maer salmẽ krijghen/ so moet raet ende macht daer zijn.

6 h verlaet ghy v op den ghebrokenen riet-
staf Egypten? welcken/ so hem yemant daer
op lenet/ gaet hy hem in de hant/ ende door
boortse? also doet Pharao de Koninck te
Egypten/ allen die hen op hem verlaten.
7 Wilt ghy my hiertegen seggen: Wy verla
ten ons op den Heere onsen God: isset dan
niet die/ welchers hoochten ende Altaren/
Ezechias heeft afghesproken? ende tot Ju
da ende Jerusalem ghesept: Voor desen Al
tare sult ghy aenbidden?

h 1.Re.18.21 Ezech.29.6

8 Welaen/ so i† neemt het aen/ met mynen
Heere den Koninc te Assyrien: ick wil v twee
duysent peerden geuẽ/ laet sien/ of ghy by v
su t konnen wtbringhen/ die daer op rijden.

i† Anders gheeft borghen mynen etc.

9 Hoe wildy dan blijuen voor eenen Hooft
manne der k slechten dienaer een mijns hee
ren/ ende ghy verlatet v op Egypten om der
waghen ende Ruyters wille?

k Of onghe achtesten/ geringhsten

10 Waertoe meyndy dat ick sonder den Heere
ben herwaerts opghetogen in dit lant/ om
dat seluete verderuẽ? Ja de Heere sprac tot
my: Treckt henen op in dit landt/ ende ver
derft het.
11 Doch Eliakim/ eñ Sebena/ eñ Joah spra
ken tot Rabsake: Lieue/ spreeckt met uwen
knechten op Syrisch/ want wy verstaẽ wel
eñ en spreect niet met ons op Jodisch/ voor
den ooren des Volcks dat op der muerẽ is
12 Doe sprac Rabsake: Meyndy dat my mijn
Heere/ tot uwen Heere/ of tot v gesondẽ heb-
be/ sulcke woorden te spreken/ ende niet veel
meer tot den mannen die op der mueren sit
ten/ dat sy met v haren eygen dreck eten/ eñ
haer eygen l water suppen?

l Of pisse

13 Ende Rabsake stont/ eñ riep luyde op Jo
disch/ ende sprack: Hoort de woorden des
grooten Konincx/ des Koninckx te Assyrien
14 So spreeckt de Koninck: Latet u van Eze
chia niet bedrieghen: want hy en kan v
niet m verlossen.

m Dat is helpen beschudden.

15 Ende latet v van Ezechia niet vertroos
ten op den Heere/ dat hy seyt: De Heere sal
ons verlossen: ende dese stadt en sal niet in
de handt des Coninckx te Assyrien gegeuẽ
worden.
16 Hoort Ezechiam niet: want so spreeckt de
Koninck te Assyrien: Doet het my te dancke
ende gaet tot my wt/ so sullet ghy een yege-
lick van synen Wijnstocke/ ende van synen
Vijchboom eten/ ende wt synen bornputte
drincken.
17 Tot dat ick kome/ eñ hale v in een lant/
gelijck als uwe lant is: een lant daer koorn
eñ mosten is/ een lant/ daer broot eñ wijn-
verghen in zijn:
18 Latet v van Ezechia niet n ouerreden/
dat hy seyt: De Heere sal ons verlossẽ/ o heb
ben oock der Heydenen Goden/ een yeghe-
lick zijn landt p † verlosset vander hant des
Koninckx te Assyrien?
19 Waer zijn de Goden te Hamath ende Ar-
pad? waer zijn de Goden Sepharuaim?

n Of/ met woorden wijs makẽ
o Esai.10.10
p† And. ghe redet/ dat is geholpẽ beschuttet

hebben sy ooch Samaria van myner hant
verlosset:
20 Welcker van allen Goden deser landen
heeft zijn lant verlosset van myner handt?
dat de Heere soude Jerusalem verlossē van
myner handt.
21 Maer sy swegen stille ende en antwoordē
hem niets, want de Koninck hadde gebo-
den ende ghesept: Antwoordet hem niets.
22 Doe quamen Eliakim de sone Hilkia de
Hofmeester / ende Sebana de Kantzelier
ende Joah de sone Assaph de Schryuer/
met verscheurde kleederen ende vertel-
den hem de woorden des Ertzschenckers.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Ezechias sent boden tot Esaiam/ 6. ende wordt van hem ghetroostet. 9. Senacherib trecht te rugge na huys 10. ende lastert wederom God, 14. Ezechias geeft hem ten gebede 21. hoort wederom van Esaia synen troost. 33. ende hoe Jerusalem voor den Assyrischen heyre ongeschent blijuen soude. 36. Senacheribs heyr wort geslaghen van den Enghel Gods.

a 1.Reg.19.1 Jone 3.6.

1 DOe nu de Koninc Ezechias dat hoor-
de, verscheurde hy syne kleederen, en
a nam eenen sack om hem, ende ginck
in het huys des Heeren.
2 Ende sant Eliakim den Hofmeester/ en
Sebena den Kantzelier / met tsamen den
Oudtsten Priesteren met sacken gekleedt/
tot den Propheet Esaiam den sone Amos
3 Dat sy tot hen seggen souden: So spreect
Ezechias: b † Dat is eenen dach der droef-
fenisse, des scheldens ende lasterens: ende
gaet euen toe als wanneer de kinderen tot
aen de gheboorte ghekomen zijn/ ende daer
en is gheen kracht te baren.

b † An. dese dach is den dach der etc.

4 Dat doch de Heere v God hooren wou-
de, de woordē des Ertzschenckers, die zijn
Heere de Coninck te Assyrien herwaerts
gesonden heeft, te lasteren den leuendigen
God, en te schelden met sulcke woordē, als
de Heere v God gehoort heeft: en ghy wou
det doch een ghebedt opheffen voor de ouer
ghebleuene, die noch voorhanden zyn.
5 Ende de knechten des Coninckx Ezechie
quamen tot Esaiam.
6 En Esaias sprack tot hen: so segghet u-
wen Heere/ De Heere spreeckt also: Vreest
v niet voor de woorden/ die ghy ghehoort
hebt/ met welcke my de knechten des Co-
ninckx te Assyrien ghesmadet hebben.

c Esai 32.8. d † An. eenen windt ouer hem gaen laten. e 1.Sa.17.27

7 c Siet/ ick wil hem d † eenen anderen
moet maken / ende hy sal wat hooren, dat
hy weder te huys trecke in zijn landt: ende
wil hem door het sweert vellē in synē lāde
8 e Doe nu Rabsake weder quam vant hy
den Coninck te Assyrien stryden tegen Lib-
na: want hy hadde ghehoort / dat hy van
Lachis ghetoghen was.

Thirhaka der Mooren Coninck.

9 Want daer quam een geruchte van Thir-
haka der Mooren Coninck, seggende (Hy
is wtghetoghen tegen v te stryden: doe hy
nu sulcks hoorde, sant hy boden tot Eze-
chiam/ ende liet hem seggen:
10 Segghet Ezechie den Coninck Juda
also? Laet v van uwen God niet bedriegē?
op dien ghy v verlaet, ende spreket: Jeru-
salem en sal niet in de handt des Coninckx
te Assyrien ghegheuen worden.
11 Siet, ghy hebt ghehoort, wat de Conin-
ghen te Assyrien ghedaen hebben allen lan-
den, haer te verbannen/ ende ghy soudet
verlosset worden?
12 Hebben oock de Goden der Heydenen de
landen verlost/ die myne vaders verdor-
uen hebben: als f Gosan / Haran / Reseph/
ende de kinderen Eden te g † Thelassar:

f 2.Reg.17 g † Anders † Bithlassar

13 Waer is de Coninck te Hamath / en de
Coninck te Arpad, ende de Coninc der stadt
Sepharuaim, Hena ende Jwa?
14 En doe Ezechias den brief vanden Bodē
ontfanghen/ en gelesen hadde, ginck hy he-
nen op in het huys des Heeren/ en streckte
hem wt voor den Heere.

Ezechie ghebedt tot God.

15 En Ezechias badt voor den Heere/ ende
sprack.
16 Heere Zebaoth ghy God Israels/ h die
ghy bouen den Cherubim sittet, ghy zijt al-
leen God ouer alle Coninckrycken op Aer-
den i ghy hebt Hemel ende Aerde gemaect

h Exo.25.22 i Gene.1.1.

17 Heere/ neyget uwe ooren ende hoort doch:
Heere doet uwe ooghen op / ende siet doch
hoort doch alle de woorden Senacheribs/
die hy herwaerts gesonden heeft, alleen te
lasteren den leuendighen God.
18 Het is waer Heere, de Coningen te Assyri-
en hebben woest ghemaeckt alle Coninc-
rycken met tsamen haren landen/
19 En hebben hare Goden int vyer ghewor-
pen: want sy en waren gheene Goden, maer
menschen handen werck/ hout ende steenen/
die zijn omghebracht.
20 Nu daerentegen Heere onse God / helpt
ons van syner handt / op dat alle Coninck-
rycken op Aerden onderuinden: dat ghy al-
leen Heere zijt.
21 Doe sandt Esaias de sone Amos tot E-
zechiam, ende liet hem seggen: So spreect de
Heere de God Israels: Dat ghy my ghebe-
den hebt des Conincks Senacheribs hal-
uen te Assyrien/
22 So isset dat, dat de Heere van hem seyt
De Jonckvrouwe dochter Zion verachtet v /
en bespottet v, ende de dochter Jerusalems
schuddet v het hooft na.
23 k Wien hebdy geschendet ende gelastert?
ouer wien hebdy de stemme verheuen: ende
heffet uwe ooghen op, teghen den Heyligē
in Israel.

k Zach.2.8 Mat.25.40 Acto.9.4

24 Door uwe knechten hebdy den Heere ge-
schendet/ ende spreket Jck ben door de veel-
heyt myner wagenē herwaerts opgetogen
op de hoochte der berghen, aen der zyden
Libanō, ende l † hebbe syne hooge Cederē af-
ghehouwen, met tsamen synen wtuercoren
Dennen/ ende ben ouer de hoochte tot aen
zyn eynde, aen dit woudt, op den lande ge-
komen.

l † And. wil etc. afhouwen etc. en wil ouer de hoochte koomen etc. Jck wil grauen ende drincken etc ende wil met etc. wtdrooghen.

25 Jck hebbe gegrauen en ghedroncken de
wateren/ ende hebbe met mynen voetsolen
wtghedrooghet alle verwaerde wateren.
26 Hebdy Ja niet gehoort/ dat ick m voor-
tyden m † also gedaen, en van ouden tyden
so ghehandelt hebbe, ende doe nu ooch also:
dat vaste steden verstoort worden/ tot steen-
hoopen.

m † An. dese stadt hebbe/ ghemaeckt ende van ouden tydē toegherichtet: ende sal se nu verwoesten/ verrijten en tot steēhoopen worden latē/ als de vaste steden

27 Ende hare Jnwoonders geswacket ende
vertzaecht worden/ ende met schanden be-
staen: en worden tot veltgras en tot groenē
kruyde/ ghelijck als hoy op den daken/ het
welck verdorret, eer het rijp worde.
28 Jck kenne Ja v wooninghe wel/ uwen
wttoch ende intoch/ en u woeden tegen my.
29 Dewyle ghy dan tegen my woedet, en v
stoutheyt herwaerts op voor myne oorē ge-
komen is: so wil ick v eenen rinck in de neu-
se leggen/ ende een gebiet in uwen monde/
en wil v des weechs weder te huys brengē,
dien ghy herwaerts ghecomen zijt.

Psalm 129.7 n † And van selfs wasset ten anderen Jare/ wat vanden self wassighen

30 Ende dat sy v het teecken: Eett dit Jaer
ouer/ wat n † vertreden is: ten anderen Ja-
re, wat van selfs wasset: des derden Jaers
saeyet/ maeyet, plantet wijnberghen ende
eett haer

31 Want de verloste vanden huyse Juda/
ende de overgebleuene/ sullen noch weder=
om onder hen wortelen / ende bouen hen
vrucht draghen.
32 Want van Jerusalem sullen noch wt=
gaen/ die overghebleven zijn/ ende de ver=
loste vanden berghe Zion: sulcx sal doen
den o yver des Heeren Zebaoth.

o Of, heeten brandt.

33 Daerom spreeckt de Heere also vanden
Koninck te Assyrien: hy en sal niet komen
in dese stadt/ eñ en sal daer ooc geenen pyl
henen schieté/ eñ geenen schildt daer voor
komé/ eñ en sal geenen wal om haer maké:
34 Maer des weechs/ dien hy ghekomen
is/ sal hy wederom keeren / dat hy in dese
stadt niet en kome/ spreeckt de Heere.
35 Want ick wil dese stadt beschermen/ dat
ick haer wt helpe om mijnent wille/ eñ om
mijns Dienaers Davids wille.
36 p Doe voer de Enghel des Heeren wt/
ende sloech in den Assyrischen Leger/ hon=
dert ende vijf ende tachtentich duysent
Mannen: ende doe sy hen des morghens
vroech opmaeckten / siet doe lach het q
allenthaluen vol euckel dooder lichamen.
37 Eñ de Koninck te Assyrié Senacherib/
brack op/ tooch wech / ende keerde weder
na huys/ ende bleef te Ninive.
38 Het ghescheidde ooc/ doe hy aenbadt
in den huyse Nisroch zijns Gods/ sloegen
hem syne sonen Adramelech eñ SarEser/
met den sweerde: ende sy vloden int lant
Ararat: ende zijn soon r † Asserhaddon/
werdt Koninck in zijn stede.

Senacherib heyr wordt gheslaghen van den Enghel Gods.
2.Reg.19.35.
p Esaie.31.8.
Tobie.1.21.
Syra 48.24
1.Mach.7.41
2.Mach 8.19
q Of, alomme, of, over al.
r † Anders, Esarhaddon

Dat xxxviij. Capittel.

1. Den Ezechie so hy doot kranck is, 4. seyt de Heere verlenghinghe zijns levens toe, 7. ende gheeft hem dies een ghewisse waerteecké, 9. Ezechias dichtet eñ singet den Heere eenen Lofsanck.

1 TE a dier tijt wert Ezechias dootkranc:
eñ de Propheet Esaias de sone Amos
quam tot hé/ eñ sprack tot hem: So
spreeckt de Heere: b Beschickt v huys: wát
ghy sult sterven/ eñ niet levendich blijven.
2 Doe keerde Ezechias zijn aégesichte na
de wandt/ eñ badt tot dé Heere/ eñ sprack:
3 Gedenckt doch Heere / hoe ick voor v
ghewandelt hebbe in der waerheydt met
vollenkomener herten/ ende hebbe gedaen
wat v wel behaecht heeft ; eñ Ezechias
weende seer.
4 Doe ghesciede het woordt des Heeren
tot Esaiam ende sprack:
5 Gaet hené/ eñ segt Ezechie/ So spreeckt
de Heere/ de God ws vaders Davids: Ick
hebbe v ghebet gehoort/ ende uwe tranen
gesien: c siet/ ick wil tot uwen dagen noch
vijftien Jaer toeleggen.
6 Eñ wil v met tsamé deser stadt verlossen/
van der handt des Konincks te Assyrien:
want ick wil dese stadt wel d verdedigen.
7 e Ende hebt v dat ten teecken van den
Heere/ dat de Heere sulcks doen sal / wat
hy ghesproken heeft.
8 Siet/ ick wil de schaduwe aen den Son=
nenwyser Achas/ thien linien te rugghe
trecken/ over welcke hy ghegaen is: dat de
f Sonne thien linien te rugge gaen sal aen
den wyser/ over welcker sy ghegaen is.
9 Dit is de schrift Ezechie des Konincks
Juda/ doe hy kranck gheweest eñ van der
kranckheyt ghesont ghewórden was.
10 Ick sprack: Nu moet ick tot der Hellen
poorten varen / doe mijnen tijdt wt was/
doe ick ghedachte noch langher te leven.
11 Ick sprack: Nu en moet ick niet meer
sien den Heere / Ja den Heere in den lande
der levendighen: nu en moet ick niet meer
sien de menschen/ by den ghenen/ die haren
tijdt leven.
12 Mijnen tijdt is daer henen/ ende van my
wech ghenomen/ ghelijck als eens herders
hutte: eñ ick g trecke mijn leven af/ ghelijck
als een h Wever: i hy snijdet my dorre wt:
ghy maket dies met my een eynde/ dé dach
voor den avondt.
13 k Ick dachte: Mochte ick doch tot mor=
ghen leven: doch hy brack my alle mijne
beenderen/ gelijck als een Leeuwe: wát ghy
maket met my wt/ dé dach voor dé avondt.
14 Ick pijpede als een kraen eñ Swaluwe/
eñ kirde als een Duyve: mijne oogen wou=
den my l breken/ Heere ick lyde noot/ maket
my saechter.
15 m † O hoe wil ick noch spreken / dat hy
my toegeseyt heeft/ ende doet het ooch: ick
sal my n schuwen alle mijn leefdaghe/ voor
sulcker droeffenisse mijnder ziele.
16 Heere / o daer van leeftmen/ eñ het leven
mijns geests staet gheheelick in dé selven:
want ghy lietet my ontslapen/ eñ maecktet
my levendich.
17 Siet/ om troost was my seer bange/ doch
ghy hebt v mijnder ziele hertelick aenghe=
nomen/ dat sy niet en verdorve: want ghy
werpet alle mijne sonden achter v te rugge.
18 p Wát de Helle en looft v niet/ so en prijst
v ooch de doot niet/ eñ die inde kuyle varé/
en wachten op uwe q waerheydt niet.
19 Maer alleen die daer leven/ loven v/ als
ick als nu doe: de Vader sal den kinderen
uwe waerheyt kondt doen.
20 r Heere helpt my: so willen wy mijne
liedekens singhen/ so langhe wy leven / in
den huyse des Heeren.
21 Eñ Esaias geboot/ men soude eé plaester
van vijghen nemen / ende op zijn gheswel
legghen/ dat hy ghesondt worde.
22 Eñ Ezechias s † sprack: Welck eé teecké
is dat/ Dat ick henen op ten huyse des
Heeren sal gaen.

a 1.Reg.20.1
2.Par.32.24
b Of, bestelt, etc.
c Jere.3.12.
Jone 3.10.
d Of, voorstaen.
e 1.Sam.2.34
Josue.10.13
g Of, breke.
h Ghelijck als een Wever den draet af trecht, eer hy hé dien voorsiet midden int den wercke.
i Dat ick noch kracht noch sap des levens behoude: ghelijck als een gieriger de arme lieden wtsuyghet in den lande.
k Deu 28.67
l Die seer kranck zijn, sien ghelijck als wouden hen de ooghé breken, ende het gesichte vergaen.
m † An. wat sal ic seggé? hy is het, die et my ghe seyt, eñ ghedaen heeft.
Ick sal alle mijne Jaren in dé bitterheydt mijns zielen wan=delen.
n Of, wachté
o Dat is, vá sulcke uwe woorden, wanneer ghy het levé toesegt, ende niet vá onser kracht eñ macht.
p Psal. 6. 6. ende 88. 11. ende 115.17.
q Dat is, de toesegginge der genaden ende des levens.
r Luce 1.74.
s † An. hadde geseyt, welck sal het teecken zijn, dat ick, etc.

Dat xxxix. Capittel.

1. Ezechias vertooget dé boden Merodach des Koninex te Babel alle syne heym=melickheyt ende rijckdom/ 3. eñ hem wort des Heeren toorn van den Propheet Esaia verkondicht.

1 TE a dier tijdt/ sandt Merodach Bal
Adan de sone Bal Adan / Koninck te
Babel/ brieven ende gheschencken/ tot
Ezechiam: wát hy hadde gehoordt/ dat hy
kranck gheweest / ende weder sterck ghe=
worden was.
2 b Dies verheuchde hem Ezechias/ ende
wees hen de schatkamer/ silver ende gout/
eñ specerye/ kostelicke salve/ eñ alle huysen
zijns gereetschaps/ eñ allen schadt dien hy
hadde: daer en was niets/ dat hen Ezech=
hias niet en wese in synen huyse / ende in
syner Heerschappye.
3 Doe quam de Propheet Esaias tot den
Koninc Ezechiam/ eñ sprack tot hem: Wat
seggen dese manné? ende van waer komen
sy tot v? Ezechias sprack: Sy komen
van verre tot my/ namelicken van Babel.
4 Hy sprack/ Ja/ Wat hebben sy in uwen
huyse gesien? Ezechias sprack: Alles wat
in mijnen huyse is / dat hebben sy ghesien:
ende daer en is niets / dat ick hen niet en
hadde gewesen in mijnen schatten.
5 Ende Esaias sprack tot Ezechiam: Hoort
het woort des Heeren Zebaoth:
6 c Siet/ den tijt koemt / dat alles wat in
uwen huyse is/ eñ wat uwe Vaderen verga
dert hebben/ tot op desen dach / dat sal na
Babel

a 2.Reg.20.12
b 2.Par.32.31
c 2.Reg.24.13

Babel ghebracht wordē/ so dat daer niets
blijuen en sal/ spreeckt de Heere.
7 Daer toe sullen sy uwe kinderē/ die van
v komen sullen ende ghy genereren sult/
nemen/ ende moeten Kamerlingen zijn in
den houe des Koninckx te Babel.
8 En Ezechias sprac tot Esaiā: Het woort
des Heerē is goet/ dat ghy segt: eñ sprack:
Het zy alleen vrede ende trouwe/ dewijle
ick leue.

Dat xl. Capittel.

1. Troostpredikinge vā der verlossinge
wt der Babylonischer geuanckenisse/ ende
dier/ die door Christum ghesciet is allen
Gheloouigen/ 18. bescheldinge der Afgo-
dendienaers/ x. ende dier/ die hen op dē
Heere niet vertrouwen.

1 Troostet/ troostet/ mijn Volck/ spreeckt
uwe God.
2 a † Spreeckt vrientlicken met
Jerusalem/ ende predickt haer/ Dat haer
b Ridderschap een eynde heeft: want hare
misdaet is vergeuen: want sy heeft c dob-
bel ontfangen van der handt des Heeren/
voor alle haer sonde.
3 d Daer is een stemme eens Predikers
in der woestyne: Bereydet den Heere den
wech/ maeckt op den velde een effene bane
onsen God.
4 Alle dalen sullen verhooghet worden/
eñ alle bergen eñ heuuelen/ sullē vernedert
worden: eñ wat ongelijck is/ dat sal effen/
eñ wat oneffen is dat sal geslicht worden.
5 e Want de heerlicheydt des Heeren sal
gheopenbaert worden: eñ alle vleesch met
malkanderen sal sien/ dat des Heerē mont
spreeckt.
6 Daer spreeckt een stemme: Predickt:
ende ick sprack: Wat sal ick prediken? f
Alle vleesch is hoy/ eñ alle zijn g goeder-
tierenheyt is als een bloeme op den velde.
7 Het hoy verdorret/ de bloeme verwelc-
ket: wāt des Heeren Gheest blaest daer in:
Ja het volck is het hoy.
8 Het hoy verdorret/ de bloeme verwelc-
ket: h doch het woordt onses Gods blijft
eewichlick.
9 i Zion ghy Predikersche/ klimt op eenē
hoogen berch/ Jerusalē ghy Predikersche/
heft v stemme op met macht/ heft op/ ende
en vreest v niet: segget den steden Juda: k
Siet/ daer is uwe God.
10 Want siet/ de Heere Heere koemt ghe-
weldichlicken/ eñ synen Arm sal heerschen:
siet/ synen loon is by hem/ ende syne ver-
geldinge is voor hem.
11 l Hy sal syne kudden weydē als een Her-
der: hy sal de Lammeren in syne armen
vergaderen/ eñ in synen schoote draghen/
ende m † de open leyden.
12 Wie meet de wateren met der vuyst/ eñ
vatet den Hemel met der spannen? ende be-
grijpt met eenen n drylinge de Aerde/ ende
weget de bergen met eenen ghewichte/ eñ
de heuuelen met eener waghe?
13 o Wie onderrichtet dē Geest des Heerē/
ende welcker Raetgeuer onderwijset hem?
14 Wien vraecht hy om raedt/ die hem ver-
stant gheue/ ende leere hem den wech des
rechts? ende leere hem de bekentenisse/ eñ
onderwijse hem den wech des verstants?
15 Siet/ de Heydenen zijn gheachtet/ als
een druppe die in dē emmer blijft/ eñ als een
p † scharde ken dat in der waghe blijft: siet
de Eylanden zijn als een kleyne stof.
16 De Libanon ware te q weynich tē vyere
eñ syne gedierten te luttel ten brandtoffer.
17 Alle Heydenen zijn niets voor hē/ ende
zijn als eē nietich eñ ydel dinck geachtet.
18 r Wien willet ghy dan God nabeelden?
ofte wat voor een ghelijckenisse wilt ghy
hem maken?
19 De Meester ghiet wel een beeldt/ ende
de Goudtsmit ouerguldet/ ende maket daer
silueren keten en aen.
20 Desghelijcken wie een arme s heffinghe
vermach/ die soeckt hem wt een hout dat
niet en vermuylet/ ende soeckt eenē kloecken
Meester daer toe/ die een beelt make/ dat t
bestandich zy.
21 Weet ghy niet? hoort ghy niet? isset v
niet voormaels verkondicht? hebt ghyt
niet verstaen/ van aenbeginne der Aerden?
22 Hy sitt bouen den kloot der Aerden/ eñ die
daer op woonen/ zijn als u Sprinckhanen:
x die dē Hemel wtrecket als eē dunne vel/ eñ
breydt se wt/ als eē hutte/ daer mē inwoonet.
23 Die de Vorsten te niete maeckt/ ende de
Richters op Aerden ydel maeckt.
24 y † Gelijck als hadde haer stamme noch
planten/ noch zaet/ noch wortelen in der
Aerden: dat sy/ so eenen winde onder haer
waeyet/ verdorren/ eñ haer eenē draeywint/
ghelijck als een stoppel wech voert.
25 Wien willet ghy my dan nabeeldē/ dien
ick ghelijck zy: spreeckt de Heylighe.
26 Heft uwe oogen in de hoochte/ ende siet:
wie heeft sulcke dinghen ghescapen/ ende
leydet haer Heyr/ by den ghetale hier wt? z
diese alle by namen roepet: zijn vermeugen
ende stercke kracht is so groot/ dat het niet
aen eenen feylen en kan.
27 Waerom spreeckt ghy dan Jacob/ ende
ghy Israel segt: Mynen wech is dē Heere
verborgen/ eñ mijn recht gaet voor mynen
God voor by?
28 Weet ghy niet? hebt ghy niet ghehoort?
de Heere eewighe God/ die de eynden der
Aerdē geschapē heeft/ en wordt niet moede
noch matt: zijn verstant is ongrondeerlick.
29 Hy geeft den moeden kracht/ eñ stercke
ghenoech den onuermogenden.
30 De a Jongē wordē moede eñ amechtich/
ende de Jonghelingen vallen.
31 Daerentegen die op den Heere wachten/
die krijgen nieuwe kracht/ dat sy opuaren
met vleugelen gelijck als Arenden: dat sy
loopen ende niet amechtich worden/ dat sy
wandelen/ ende niet moede worden.

Dat xli. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem dier/ die hem
verlaten/ ende op Afgoden vertrouwen/ 8.
troostet de syne in het cruyce/ 21. ende seyt/
hoe hy alleen toekoemstighe dinghen voor-
seggen ende te weghe brenghen mach.

1 Laett a de Eylanden voor my swijghen/
ende de Volcken hen stercken: laetse hier
toe treden/ ende nu spreken: latet ons te
samen rechten.
2 Wie heeft den b Rechtueerdigen/ van den
opganck der Sonnen verwecket? wie riep
hē dat hy ginck? wie gaf de Heydenen ende
Koningen voor hem/ dat hy harer machtich
wert/ eñ gaffse synen sweerde als stof/ ende
synen boghe als verstroyde stoppelen?
3 Dat hy hen najaechde/ eñ tooch door met
vrede/ c † eñ en wert des wechs noch nyet
moede.
4 Wie doet het/ eñ roept alle menschen na
malkanderē vā aenbeginne aen? d Ick bent
de Heere/ beyde der eersten eñ der laetsten.
5 e Doe dat de Eylandē sagen/ vreesden sy
hen/ eñ de eynden der Aerden verschrickten:
sy f † naderden hen/ eñ quamen daer toe.
6 Deen halp den anderen/ eñ sprack tot sy-
nen Naesten: Hebbet eenen goeden moet:
7 De Timmerman g † nam den Goutsmidt
tot hē/ eñ maecte met dē hamer/ het bleck

a † And. sal
sprekē/ etc.
b Ridder-
schap is dē
Godsdienst
in dē oud en
Testamēte.
c Namelic-
ken/ verghe-
uinghe der
sonden/ ende
vryheyt van
de Wet
Mosis: dat
is/ enckel
ghenade
voor sonde/
het leuen
voor den
doodt.
d Esai. 57. 14
Mat. 3. 3.
Marc. 1. 3.
Luce. 3. 4.
Joan. 1. 23.

e Joan. 1. 14
f Psal. 90. 6
Syrac. 14. 17
Jacobi. 1. 10
1. Pet. 1. 24.
g Jn alle
het goet
doen/ oft het
goede leuē/
dat het ver-
nuft ȝ mach
ende doet.
h Psal. 33. 11.
ende 117. 2.
ende 119. 90
Mat. 5. 18.
Joan. 12. 34
1. Pet. 2. 9.
k Esai. 62. 11
l Psal. 23. 1.
Ezec. 34. 23.
ende 37. 24
Joan. 10. 11.
m † An. der
draghender
verschoonē.
n Dat is/
met eener
mate drye
vinger breet
o Rom. 11. 34
1. Cor. 2. 16.
Sapi. 9. 13
p † Anders/
Roskens.
q Oft/ kleyn/
gheringe.
r Esai. 46. 5
Acto. 17. 29.
s Dat is/ eē
offer tē beel
de/ ghelijck
als het
hefoffer in
de Wet
Mosis.

Eñ hy wil
seggen: De
rycken ma-
kē guldene/
de armen
maken hou-
tene beelden
oft Afgodē.
t Of/ ghedu-
rich etc.
u Die lichte
lick draecht
eñ gheschupt
tert wordē.
x Esa. 44. 24
y † And. Na
dē male/ dat
sy niet meer
en sullen ge-
plant noch
gesaeyt wor
dē/ noch ha-
ren stam
geen worte-
len krijgen
sal in der
Aerdē: maer
hy salse
wech blasen
ende sullen
verdorrē etc
z Psal. 147. 7
a Dat is/ de
jonge man-
schap/ die
hen op haer
sterckheyt eñ
jonckheydt
verlaten.
a Dat is/
laet dach
hooren/ wat
sy konnen.
b Dat is/
Abraham.
Gen. 12. 14.
c † An. oock
door eenen
wech/ dien
syne voeten
nopt gegaē
en waren.
d Esai. 44. 6
ende 48. 12.
Apoc. 1. 17.
ende 22. 13.
e Hy bespot-
tet de Heyde
nen/ dat sy
hē so beang
sten eñ be-
moeyen/ dat
sy teghen
God eñ zijn
woort/ haer
doen verde-
digen: want
sy vreesen
hen/ dat sy
onderliggē
eñ verliesen
moeten.
f † And. zijn
tsamen mal-
kanderē ont
moetet/ ende
zijn gekomē
g † An. ster-
te den etc.

gelat op den Aenbildt/ eñ seyde: Dat sal sijn
staen: ende hechtedent met nagelen aen/
dat het niet en soude wycken.
8 Maer ghy Israel mijn knecht / Jacob
dien ick verkoren hebbe: ghy zaedt Abra-
hams mijns gheliefden.
9 Ick die v h ghesterckt hebbe / van der
Wereldt eynde aen/ ende hebbe v geroepen
van haren i Gheweldigen/ eñ sprack tot v:
Ghy sult mijn knecht zijn : want ick ver-
kiese v/ ende en verwerpe v niet.
10 k Vreest v niet/ ick ben met v : wijcket
niet / want ick ben v God : ick stercke v/
ick helpe v ooc/ ick weerhoude v/door de
rechter handt mijner gherechticheydt.
11 Siet/ sy sullẽ te spotte ende te schanden
worden / alle die v l gram zijn: sy sullen
worden als niets / ende de lieden die met
v twisten sullen omkomen.
12 Dat ghy na hen vragen mochtet/ ende
sultse niet vinden: de liedẽ die met v kijuẽ/
sullen worden als niets : eñ de lieden die
tegen v strijden/ sullen een eynde hebben.
13 Want ick ben de Heere v God / die v
rechterhant m stercket / eñ tot v spreeckt:
Vreest v niet/ ick helpe v.
14 So en vreest v niet / ghy wormken
Jacob: ghy armen hoop Israel/ ick helpe
v/ spreeckt de Heere/ ende v Verlosser / de
Heylige in Israel.
15 Siet/ ick hebbe v ten scherpen nieuwen
dorschwagen ghemaeckt/ die tackẽ heeft/
dat ghy sult berghen verdorsschen ende
vermorselen/ eñ de heuvelẽ als kaf makẽ.
16 Ghy sultse verstroyen/ datse den windt
wech voere / eñ den draeywint verwaeye:
daerentegen ghy sult vrolick zijn aenden
Heere/ ende sult v beroemen des Heyligen
in Israel.
17 n De ellendigẽ eñ armẽ soecken water/
eñ daer en is gheen/ haer tonge verdorret
van dorste: doch ic de Heere wilse o hooren/
ick de God Israels en wilse niet verlaten.
18 * Maer ic wil watervlietẽ op de hooch-
ten openen/ eñ fonteynẽ middẽ ot op den
veldẽ: ick wil de woestijne tot * waterzeen
makẽ/ eñ het dorre lant tot p wateraderẽ.
19 Ick wil in der Woestijne geuẽ Cederẽ/
q† Vueren/ Myrten/ eñ Oyehten: ick wil
op den velde geuen/ Dennen/ Bucken eñ
Busboom / door malkanderen henen.
20 Op datmen sie/ eñ bekenne/ eñ mercke/
eñ verstare gelijcke: dat des Heeren handt
sulcx ghedaen/ ende de Heylighe in Israel
sulcx ghescbapen hebbe.
21 So latet uwe sake hier komen/ spreeckt
de Heere: brenget herwaerts waer ghy op
staet/ spreeckt de Koninck in Jacob.
22 Laetse herwaerts toe treden/ ende ons
verkondighen/ wat toekoemstich is : ver-
kondiget ons/ eñ r voorsegget toekomen-
de dingen: latet ons met onser hertẽ daer
op achten/ ende mercken/ hoe het hier na-
maels komen sal: ofte latet ons doch hoo-
ren wat toekoemstich is.
23 Verkondighet ons/ wat hier namaels
komen sal : so willen wy mercken dat ghy
Goden zijt : trots / doet goet of schade : so
willen wy daer van spreken / eñ met mal-
canderen toesien.
24 Siet/ ghy zijt wt niet / ende v te * ver-
kiesen / is eenen grouwel.
25 s Doch ick verwecke eenen vant Noor-
den / ende koemt vanden Opganghe der
Sonnen: hy sal in mijnen Name prediken:
eñ hy sal ouer de t Gheweldigen gaen als
ouer leem / ende sal den dreck treden als
een Potbacker.
26 u † Wie kan wat verkondigen van aen-

h Dat is/ verwisschet/ ghegrepen / gehaelt etc.
i Dat is/ Vanden Vorsten Egypti.
k Esaie. 43. 1

l Of/ vyandisch / hatisch.

m Dat is/ grijpet/ vatet / als bouen.
n Gen. 21. 25 ende 26. 15
* Esaie. 35. 6. ende 43. 19 ende 44. 3.
o † An. inden dale.
* Dat zijn stille waterẽ
p Of/ water-springhen.
q † Anders/ Sittẽboom,
r Of/ segget Prophetischer wijse.
* Dat is/ Ick core v.
* Wie wat van v houdt ende uwe dingen aenneemt/ die is eenen grouwel.
s Esai. 43. 5. 6 Matth. 8. 11
t Gheweldigẽ heet hy hier Saganim/ dat zijn de Oversten in den Geeste-
...icken stare, ...als de hooge ...Priesteren/ ...uiten/ ...Bisschoppẽ ...nde Papen.
...† An. is de ...lue, die ver... ...ondicht ...eeft, van ...en beginne, ...y dat wy ...kennen: eñ ...het voor... ...ende, ende ...y sullen ...gghen, dat ...rechtich ...me.

beginne ? so willen wy het verstaen : ofte
propheteren van den voorgaenden: so wil-
len wy segghen: Ghy spreeckt recht : doch
daer en is gheen Verkondiger : niemandt
die wat hooren liete/ niemant die van v
een woordt hooren meughe.
27 Ick ben de eerste/ die tot Zion seyt: Siet
daer isset/ eñ gheue Jerusalem Predikers.
28 Ende daer sie ick toe/ doch daer en is
niemant: eñ sie onder haer/ doch daer en is
gheen Raetgeuer : ick vraghese/ doch so en
antwoorden sy my niets.
29 Siet/ het is altemael enckel moeyte/ eñ
geheel niet met haren doen: hare Afgoden
zijn windt ende ijdelheydt.

Dat xlij. Capittel.

1. Dewijle hy aen het eynde vant vorige
Capittel gesproken heeft/ van den Figuer-
licken Jodenverlosser Cores/ so brenget hy
nu hier Meesterlicken in/ dẽ Warachtigen
eñ Eewigen Jodenverlosser Christum met
sijnẽ Ampte eñ beroepinge vandẽ Vader, 10
Vermaent de Heydenẽ tot Dancksegginge
eñ Lofsanck: 12 Maer den roeckeloosen eñ
onwilligen Joden/ dreyght hy met sware
straffen.

1 Siet/ a dat is mijn Knecht/ b† ick onder-
houde hem : eñ mijnen Wtuercorenen/
aen welcken mijn ziele een welbehagen
heeft: ick hebbe hẽ mijnen Geest gegeuẽ/ hy
sal het Recht onder de Heydenen brengen.
2 Hy en sal niet schreyen noch roepen/ ende
zijn stemme en salmen niet hooren op den
straten.
3 Het c ghestooten Riet en sal hy niet in
stucken breken/ eñ de d glimmende wiecke/
en sal hy niet wtblusschen: hy sal het Recht
e † warachtichlick leeren houden.
4 Hy en sal niet murrisch noch f gruwelick
zijn : op dat hy op Aerden het Recht aen-
richte / ende de Eylanden sullen op zijn
Gherechticheyt wachten.
5 So spreeckt God de Heere/ die de Hemelẽ
scheppet ende wtbreydet / die de Aerde
maeckt/ ende hare vrucht: die den Volcke/
dat daer op is/ den adem geeft/ eñ dẽ geest
den ghenen / die daer op gaen.
6 Ick de Heere / hebbe v gheroepen met
Gherechticheyt/ eñ hebbe v by uwer handt
ghevatet / g ende hebbe v behoedt : ende
hebbe v ten Verbonde onder het Volck
ghegeuen / h ten Lichte der Heydenen :
7 Dat ghy sult openen de oogen der Blin-
den/ i eñ de Geuangenen wt der geuancke-
nisse leyden/ eñ die daer sitten in der duyster-
nisse/ wt den kercker:
8 Ick de Heere/ dat is mijnen Name: k
eñ en wil mijn eere geenen anderen geuen/
noch mijnen l roem den Afgoden.
9 Siet/ wat hier noch komen sal / dat ver-
kondige ick te voren/ eñ verkondighe ooc
wat nieus : eer het dan opgaet / late ick v
het hooren.
10 m Singet den Heere een nieu Liedt/ sijnen
roem is aen der Wereldt eynde: die in der
Zee varen/ eñ wat daer in is: de Eylanden/
ende die daer in woonen.
11 Roept luyde/ ghy Woestijnen / ende de
Steden daer in / met tsamen den dorpen
daer Kedar woonet: latet luyehẽ die in den
Rotzsteenen woonende roepen van der
hoochten der Bergen.
12 Laetse den Heere de eere gheuen / ende
sijnen roem in den Eylanden verkondigen.
13 De Heere sal wttrecken als een Riese:
hy sal den yuer opwecken/ als een Krijchs-
man: hy sal juychen eñ dreunen/ hy sal sijne
vyanden ouerweldighen.

Christus.
a Mat. 12. 18 ende 17. 5. 1. Petri 1. 17.
b † And. op dien ick steune.
c Of/ getrooste, of, ontween gestooten.
d Of, rookende vlas wiecke.
e † And. met waerheydt wtvoeren.
f Hy en sal niet harde of betisch, of suer, maer vriendelick, sachtmoedich, eñ ghenadich zijn.
g Esai. 49. 6. 8
h Luc. 2. 32. Act. 13. 47.
i Zachar. 9. 11
k Esai. 48. 11
l Of/ prijs.
m Psal. 149. 1.

Ick

14 Ick swijghe wel een tijtlanck / eñ ben
stille/eñ onthoude my:nu daerentegen wil
ick/als een die baert/wtschreyen:ick wilse
verwoesten/ende alle verslinden.
15 Ick wil bergen eñ heuuelen verwoestē/
eñ alle haer gras verdorren:eñ wil de wa-
terstroomen tot Eylanden maken / eñ de
stille wateren wtdrooghen.
16 Dan noch de blindē wil ick op dē wege
leyden, dien sy niet en weten: ick wilse ley-
den op den padt dien sy niet en kennen:ick
wil de duysternisse voor hen henē tē lichte
maken / eñ het oneffene slicht : sulcks wil
ick hen doen/eñ haer niet verlaten.
17 Daerentegen die hen op Afgoden ver-
laten eñ spreken tot den gegoten Beeldē:
Ghy zijt onse Goden : die sullen teruggh
keeren/ende te schanden worden.
18 Hooret ghy doouen / eñ siet herwaerts
ghy blynden dat ghy siet.
19 n Wie is so blindt als mijn Knecht/ eñ
wie is so doof als mijn o Bode dien ick
sende? wie is so blindt als de Volkomen/
ende so blindt als de Knecht des Heeren?
20 Men prediket wel veel/doch sy en hou-
dent niet: men seyt hen ghenoech/ doch sy
en willent niet hooren.
21 Noch wil hen de Heere wel / om syner
gherechticheyt wille / ende dat hy de Wet
heerlick ende groot make.
22 Het is een berooft ende gheplondert
Volck: sy zijn alle verstrickt in kuylen/ ende
versteken in den kerckeren: sy zijn tē roove
ghewordeu eñ daer en is gheen Verlosser:
geplondert eñ daer en is niemant die daer
seyt : Geeftse weder herwaerts.
23 Wie is daer onder u/ die sulcx ter ooren
neme: die daer op mercke / ende hoore dat
hier namaels koemt?
24 Wie heeft Jacob ouergegeuen te plon-
deren/ ende Israel den roouers ? heeft het
niet de Heere ghedaen, aen dē welcken wy
ghesondiget hebben ? eñ sy en wouden op
syne wegen niet wandelen, ende en p hoor-
den syne Wet niet.
25 Daerom heeft hy ouer haer wtgeschud-
det de grimmicheyt zijns toorens / eñ een
krijchsmacht / ende heeftse rondtom aen-
ghesteken doch sy en merckens niet : ende
heeftse q † aengesteken/doch sy en nemens
niet ter herten.

n Mat.15.14
Luce 6. 39.
o Dat zijn de
hooghe
Priesters /
ende die het
ampt hebbē,
endē volcke,
die de ande-
ren sullen
leeren, maer
sy zijn de al-
derblintstē,
als Christus
int Euange-
lio wtwijset
vant sout dz
dom is.
Ende de
Ghelcerden
de Phariseen.

p Dat is, sy
en wilden sy-
ne woorden
niet gehoor-
saem zijn.

q † Anders/
ghebrandt.

Dat xliij. Capittel.

1. De Heere troostet zijn Volck, 5. beloeft hen, (8. bouen alle verstandt der Heydenen ende Afgoden, 10. eñ als waerachtich God) hy wilse allewegen onderhouden, 14. ende wt Babel voeren, 21. niet om eenighe hare, 24. maer alleenlick om Christi verdiensten wille.

1 EN nu spreeckt de Heere/die u gescha-
pen heeft Jacob/ eñ die u gemaect heeft
Israel : a Vreest u niet / wāt ick hebbe
u verlost: b ick hebbe u by uwen name ge-
roepen: Ghy zijt myne.
2 c Want so ghy door water gaet, so wil
ick by u zijn / dat u de stroomen niet en
sullen versmooren: d ende so ghy int vyer
gaet en sult ghy niet brandē/eñ de vlamme
en sal u niet aensteken.
3 Want ick ben de Heere u God/de Heyli-
ghe in Israel / u e Heylandt: ick hebbe
Egypten/ Moorenlandt eñ f Seba / in u
stede ter versoeninge ghegeuen.
4 Dewijle ghy so weert gheacht zijt voor
mynen ooghen/ so moet ghy oock heerlick
zijn : ende ick hebbe u lief : daerom gheue
ick menschen in uwe stede/ende Volcken g
voor uwe ziele.
5 So vreese u nu niet/ want ick ben by u:

a Esai.41.10
2. Reg.17. 35.
b Deut.7.6.
ende 16. 18
Hosee. 1. 9.
Psal.66. 12.
c Exod.14.22
d Dani. 3.91
e Of, Heylige
ver, Salich-
maker.
f Seba is eē
Hooftstadt
in Mooren-
landt.
g Dat is, ick
late andere
landen ver-
stooren, door
den Koninck
te Assur, op
dat ghy be-
houden wordt
det.

h ick wil vandē Oosten u zaedt herwaerts
brengē/eñ wil u vandē Westē versamelen.
6 Eñ wil seggen teghen t Noorden: Geeft
herwaerts : eñ teghen t Suyden: En weert
niet : i brengt myne sonen van verre her-
waerts / ende myne dochteren van der
Wereldt eynde.
7 Alle die met mynen Name genoemt zijn/
namelick/die ick geschapē hebbe tot myner
heerlicheyt, eñ haer bereydet eñ ghemaeckt.
8 k Laet hier voor treden het blinde Volck,
welcke doch ooghen heeft: ende de doouen/
die doch ooren hebben.
9 l Laet alle Heydenen te samen komen/
op eenen hoop, eñ hen de Volckē vergade-
ren: wie is onder hen/ die sulcx verkondigē
konne, eñ ons hooren late te voren wat ge-
schieden sal ? laetse hare ghetuygen voort-
brengen, eñ bewijsen so salmē het hooren/
ende seggen: Het is de waerheyt.
10 Doch ghy zijt myn getuyge, spreeckt de
Heere/eñ mijn Knecht dien ick m † verkoren
hebbe/op dat ghy weter eñ my geloouet. n
ende verstaet dat ick het ben: voor my en is
geen God ghemaeckt/ so en sal oock na my
gheen zijn.
11 o Ick/ ick ben de Heere / ende daer en is
gheen p Heylandt dan alleen ick.
12 Ick hebbe het verkondicht/ ende hebbe
oock gheholpen, eñ hebbe het u laten seg-
gen/ ende daer en is gheen vreemt (God)
onder u: ghy zijt mijn ghetuyge/ spreeckt de
Heere : so ben ick God.
13 Oock ben ick eer dan eenich dach was/
eñ daer en is niemant die wt myner hande
verlossen kan : ick wercke / wie wil het af-
wenden ?
14 So spreeckt de Heere uwe Verlosser / de
Heylige in Israel: q Om uwent wille hebbe
ick na Babel gesonden, eñ hebbe de r Gren-
delen alle onderwaerts ghestooten, eñ de
klagende Chaldeen in de Scheypē gelaecht.
15 Ick ben de Heere uwe Heylighe ; ick die
Israel gheschapen hebbe / uwe Koninck.
16 So spreeckt de Heere/ s die in de Zee we-
gen/ t eñ in stercken wateren banen maeckt.
17 u Die daer wt brengt Waghen ende
Peerden/ Heyr eñ Macht/ dat sy daer op
eenē hoop liggen/eñ niet opstaē: dat sy wt-
bluschē gelijc als eē x wiecke wtbluschet.
18 Ende dencket niet aen het oude/ ende en
achtet niet op het voorledene.
19 y Want siet / ick wil wat nieus maken :
als nu salt opgaen / dat ghy onder vinden
sult/ z dat ick wegen in der Woestijne make/
ende waterstroomen in der Wildernisse.
20 Dat my het gedierte op dē Velde prijse/
de Draken eñ Struyssen: want ick wil wa-
ter in der Woestijne / ende stroomen in der
wildernisse geuen, te drincken mijn Volck/
myne wtuerkorenen.
21 a Dit Volck hebbe ick my bereydet/ het
sal mynen roem vertellen.
22 Niet dz ghy my haddet geroepē Jacob:
oft dz ghy om my gearbeyt haddet, Israel.
23 My en hebt ghy, het is waer / niet ghe-
bracht de schapē wt Brandoffers/noch my
gheeert met uwen offeren: b My en heeft
wt dienst niet ghelustet in Spijsoffer / en
hebbe oock gheenen lust aen uwen arbeyde
in wierooken.
24 My en hebt ghy voor geen gelt Kalmes
ghekocht : My en hebt ghy met den vette
uwer offeren niet gheuullet : Ja ghy hebt
my arbeyt gemaeckt in uwe sondē, eñ hebt
my moeyte ghemaeckt in uwen misdaden.
25 Ick/ ick c doe wt uwe ouertredinghe, d
om Mynent wille / ende en gedencke uwer
sonden niet.

h Esai.43.15
Mat. 8. 11.
Luce. 13. 27.
i Esaie.29.23
Galat. 3. 7
k Luc. 14. 21
l
Ephes. 3. 5
m † Anders
erwelet.
n Esai.44.6
Apoca.1. 8.
o Hosee.13. 4
p Of, Heylige
ver, Salich-
maker.
q Esaie. 5.16
r Dat is, de
Vorsten eñ
Geweldigen
te Babel,
door den
Koninck
Cores ver-
stoort.
s Exod.14.21
t Josue.3.16
u Esai.10. 5
ende 37. 36.
x † An. vlas.
y 2. Cor.5.17
Apoc. 21. 5.
z Psal.107.7.
Esaie.35. 6.
ende 41. 18
ende 44. 3.
a Dat is al
te mael so vo-
le ghesepdt ;
Dat onse
werckē voor
God gheen
sonde wtdel-
gen, ofte wt-
wisschen,
maer alleen
zijn genade:
als hy hier
seydt : My,
My spreeckt
hy : dat is,
My te diene
soenen.
b Esai. 1. 11
Jere.7. 21.
c Ofte, delge.
d Psal.25.11.
Jere. 33. 8.

26 Vermaent my: laet ons met malcander t
rechten: segghet op / hoe ghy rechtveerdich
zijn wilt.
27 e Uwe Vaders hebben gesondicht / eñ u-
we l Leeraers hebben tegē my mishandelt.
28 Daerō hebbe ick de Vorsten des Heylich-
doms ontheylighet / ende hebbe Jacob ten
Banne ghemaeckt / ende Israel ten spotte.

Dat xliiij. Capittel.

1. Ghelijck als hy in het voorleden Cap.
bescholdē heeft het lijflicke Jerusalem / also
troostet hy hier het Gheestelicke. 9. wijst af
der Afgoden eñ harer Dienaren nietichept
eñ dwaesheyt / 21. eñ vermaent met voor-
houden syner macht ende weldaden / zijn
Volck / sy sullen hen tot hem alleen houdē.

a Jer. 30. 10 ende 46. 27

1 SO a hoort nu mijn knecht Jacob / eñ Is-
rael dien ick vercoren hebbe.
2 So spreect de Heere die v ghemaeckt eñ
bereydet heeft / eñ die v bystaet vā moeders
lijue aen: Vreest v niet mijn knecht Jacob /
ende ghy Vrome dien ick vercoren hebbe.

b Esai. 35. 6 ende 41. 18 ende 43. 19
c Ezec. 36. 27 Joel. 2. 28. Joan. 7. 38 Actu. 2. 17.
d † And. ghe-wassen.
* Dese ende gene: dat is hier eñ daer eñ allenthalven sullen Christenen zijn oock onder den Heydenen.

3 b Want ick wil water gietē op de dorstigē /
eñ stroomen op de dorren: c Ick wil mynen
Geest op v Saet ghieten / ende mynen segē
op uwe d† Nakomelinghen.
4 Dat sy wassen sullen als gras / als de Wil
ghen aen den Waterbeken.
5 * Dese sal seggen: Ick bē des Heeren: eñ de
gene sal genoemt worden met den name Ja
cobs: ende dese sal hem met syner hant den
Heere toe schrijuen / ende sal met den name
Israels ghenoemt worden.
6 So spreect de Heere / de Coninck Israels /
eñ zijn Verlosser / de Heere Zebaoth: e Ick
ben de eerste ende ben de laetste / ende be-
haluen my en is gheen God.
7 Ende wie is my ghelijck / die daer roepe
ende vercondige / eñ het my bereyde / die ick
van der Werelt aen de Volcken sette? laet
se hen de teeckenen / ende wat komē sal / ver-
condighen.

e Esai. 41. 4 ende 48. 12. Apoc. 10. 17 ende 22. 13

8 Vreest v niet / eñ verschrict v niet / hebbe ick
het v niet op dat mael laten hooren / eñ ver-
condiget: want ghy zijt myne getuyghē: is'er
oock een God buyten my: daer en is geen f
Sterckte: ick en weet ymmers gheenen.

f Of Rotze / and. Schepper.
g Esa. 40. 18 ende 41. 6. ende 46. 6. ende 48. 14

9 g De Afgodenmakers / die zijn altemael
ydel / eñ haer kostelichept en is geen nutticheyt:
sy zijn hare getuyghen / ende en siē niet /
mercken oock niet: daerom moeten sy te
schanden worden.
10 Wie zijn sy die eenē God maken / eñ eenen
Afgod ghieten die gheen nut en is.
11 Siet / alle hare Medegenooten worden te
schanden: want het zijn Meesters wt men-
schen: wanneer sy schoon al te samen tredē /
moeten sy hen doch euenwel vreesē / ende te
schanden worden.

h Jere. 10. 3 Sapi. 13. 11

12 h Eener smedet het yser in der tangen / ar-
beydet in der gloet / ende bereyt het met ha
meren / ende arbeydet daeraē met gātscher
kracht zijns arms: lydt oock honger tot dat
hy niet meer en can: drinct oock gheen wa-
ter / tot dat hy amechtich wort.
13 De ander timmert hout / eñ metet met den
snoere / ende teeckenet met rootsteenen / ende
behouwet / ende crickelet af / ende maket als
een mans Beelt / ende eenen schoonen men
sche / die inden huyse woone.
14 Hy gaet haest daeraen onder den boomen
in den Woude / dat hy Cederen afhouwe / eñ
neme Bucken ende Eycken: Ja eenē Ceder-
ren die gheplantet / ende die van den regen
opghewassen is.
15 Ende die den lieden i vyerwerck gheeft /
datmen hē daer by warme / eñ dien mē aen-

i Dat is / brandwyghe

stoockt / ende broot daerby backet: aldaer
maeckt hy eenen God van / eñ biddet hem
aen: hy maect daer eenē Afgod van / eñ knie
let daer voor neder.
16 De helft verbrandt hy in den vyere / ende
ouer der andere helft k † eet hy vleesch: hy
braedt een ghebraedt / ende versadiget hem:
warmt hem oock / ende spreect: Heya / ick bē
warm ghewordē / ick sie mynen lust aen t
vyer.

k † Anders siedt &c.

17 Nu het ouergheblevene maect hy tot eenē
God dat het zijn Afgodt zy / daer hy voor
knielt eñ nedervalt / ende bidder eñ spreeckt:
Verlost my / want ghy zijt mijn God.
18 Sy en weetē niet / eñ en verstaen niet: want
sy zijn verblindt / dat hare oogen niet en siē /
ende haer herten niet mercken en konnen.
19 Ende en gaen niet in hare hertē / daer en is
gheen vernuft eñ cloeckheyt voorhandē / dat
sy doch dachtē: Ick hebbe de helft met vyer
verbrandt / ende hebbe op den kolen broodt
ghebacken / eñ vleesch gebraden: eñ gegeten:
ende soude ick het ouerblijfsel tot eenen grou
wel maken / ende soude ick knielen voor ee-
nen Block?
20 Het geeft asschen / ende bedriecht het herte /
dat hem tot hem neyghet / eñ en can zijn ziele
niet verlossen: noch en denct hy niet: Is dat
oock een bedriegerie / dat mijn rechter handt
bedrijft?
21 Daer aen ghedencke Jacob eñ Israel: wāt
ghy zijt mijn knecht: ick hebbe v bereydet /
dat ghy mijn knecht zyt / Israel en vergheet
myner niet.
22 l Ick † delge wt uwe misdaet als een Wolc-
ke / ende uwe sondē als den neuel: keert v tot
my / want ick verlosse v.

l Esai. 43. 25 † an. Doorstr

23 Juychet ghy Hemelē / want de Heere heeft
het m gedaen: roept ghy Aerde hier benedē /
ghy Bergen weest vrolick met iuychen / het
woud eñ alle Boomē daer in: want de Heere
heeft Jacob verlost / eñ is in Israel heerlick.
24 So spreect de Heere v Verlosser / die v van
moeders lijue bereydet heeft: n Ick ben de Hee
re / die alle dinck doet: o die den Hemel wt-
breydet alleen / ende de Aerde wijdt maeckt
sonder eenen hulper.

m Hy is een dader / ende geen valsch waersegher sōder daet / gelijck als de Afgodē zijn
n Ro. 11. 6.
o Gen. 1. 7. Esaie. 40. 22

25 Die de teeckenen der Waerseggers te nie-
te / ende de Voorsegghers dul maeckt: die de
Wijsen te rugghe keert / ende hare konst tē
dwaesheyt maeckt.
26 p Beuesticht daerentegen het woort zijns
knechts / ende volbrenghet q den raet syner
Boden: die tot Jerusalem spreect / Weest be-
woont: ende tot den Stedē Juda / Weest ge-
bouwet: ende ick die hare verwoestinghe op-
richte.
27 Ick die spreke tot der diepte / r † Verdwijnt /
ende tot den Stroomen / Verdroocht.
28 Ick die spreke tot Cores: die is mijn Herdē /
eñ sal alle mynen wille volbrengen: datmen
tot Jerusalem segghe / Weest ghebouwet: eñ
tot den Tempel: Weest ghefondeert.

p Of maect stantgrijpich.
q Dz is / haer predikien / daer sy den lieden mede raden.
r † And. Wert dorret.
Cores.

Dat xlv. Capittel.

1. Cores wordt van den Heere verordent
een Oplosser der ghevanckenisse te Babel. 9.
De ongeduldige Jodē / die dē tijt der verlossin
ghe / vā Gode bestemmet / niet onuerdrietsa-
licken verwachten / 15. noch hen tot dē wa-
rachtighen God. (19. die alleen toekomsti-
ghe dinghen voorseggen ende te weghe bren
ghen can /) in vasten ghelooue houden / wor-
den hestichlick gestraft / 22. ende aller werelt
eynde tot Gods dienst gheroepen.

1 SO spreeckt de Heere tot synen Ghesalf-
den / den Cores / dien ick by syner rechter-
handt grijpe / dat ick de Heydenen voor
hem

Cores.

hem ondetwerpe 'n ende den Koningen het
ſweerdt afgorde: op dat voor hem de deurē
gheopent worden/ende de poorten niet ge-
ſloten en bliuen.
2 Ick wil voor v henen gaen/ende de heuue
len effen maken:ick wil de metalē deuren te
morſel ſlaen/eñ yſeren grendelen in ſtucken
breken.
3 Ick wil v gheuen de heymelicke ſchatten/
eñ de verborgene kleynodien:op dat ghy be
kennet/dat ick de Heere de God Iſraels/ v
by uwen Name gheroepen hebbe.
b Gen.39.5 4 b Om Iacob myns knechts wille/ eñ om
Iſraels myns wtuercorens wille: Ja ic riep
v by uwen name/ende noēde v doe ghy my
noch niet en kendet.
c Eſa.43.10 5 c Ick ben de Heere/ende ſas niemāt meer:
d Jerem.1.5 daer en is gheen God/dan alleen ick: d ick
hebbe v ghegurtet/doe ghy my noch niet en
kendet.
6 Op datmē onderuinde/beyde vanden Op-
e Iud.9.23 ganghe der Sonnen/eñ vanden Nedergange
Vanden Co- der Sonnē dat behaluē my niets en zy: Ick
ninc Kores ben de Heere, ende niemant meer.
ſpreeckt hy/ 7 Ick die het licht make/eñ ſcheppe de duy-
dat hy comē ſterniſſe:e Ick die vrede ghene, ende ſchep-
ſal/eñ helpē pe het quade:ick ben de Heere/ die ſulcx al-
den volcke les doet.
Iſraels. 8 ff Druppet ghy Hemelen / van bouen af/
ff And. dau- eñ de Wolcken regenen de Gherechticheyt:
wet ghy etc. de Aerde doe haer op ende brenghe heyl eñ
g Eſai.29 16 Gerechticheyt waſſe mede toe: Ick de Hee-
Ierem.18.6 re ſcheppe het.
Sapie 15.7 9 g Wee dié/die met ſynē Schepper twiſtet
Syr. 33.13 namelickē den Scherf, met den Potbacker
Rom.9.20. des leems. Spreect ooc de leem tot ſynen
h Or is/die- Potbacker: Wat maecktu: ghy en bewijſet
ſe wel weder uwe handen niet aen uwen wercke.
tot eerē ma- 10 Wee dien/die tot den Vader ſeyt: Waerō
ken kan ge- hebdy my ghegenereert? Eñ tot den Wyue:
lyck als een Waerom baret ghy?
Potbacker/ 11 So ſpreect de Heere/de Heylige in Iſrael/
die een mee- eñ haer h Meeſter: Eyſcht van my de teecke
ſter eñ heere nen/wyſt mynē kinderen/eñ het werck my-
des leems ner handen i tot my.
is eñ kā wt 12 Ick hebbe de Aerde gemaect/ende dē men-
den leeme eē ſche daer op geſchapen: Ick bent/diens hā-
Vat maken/ den den Hemel wtghebreydet hebben/ende
hoe hi ſlechs hebbe alle ſynē heyre gheboden.
wil. 13 Ick hebbe hem verweet in gerechticheit/
i Dat is dat eñ alle ſyne wegen wil ick eff.n makē:k hy
ſy niet wt ſal myn Stadt bouwen, ende myne geuan-
onuerduldic ghenen los laten/niet om gelt, noch om ge-
heyt andere ſchencken/ſpreeckt de Heere Zebaoth.
Goden aen- 14 So ſpreeckt de Heere: Der Egyptenaers
roepen: wāt handel ende der Mooren l neeringe/ende
ick wil hen der langelieden te Zeba/ſullen hen v ouer-
wel voorſeg gheuen/ende v eyghen zyn: ſy ſullen v vol-
gē, wanneer ghen:in boeyen ſullen ſy gaen/ ende ſullen
haer ellende voor v neder vallen/eñ v ſmeecken: wāt by
ſal eeneynde v is God/ ende daer is anders gheen God
hebben: daer niet meer.
om beſchie- 15 m Voorwaer ghy zijt een verborgen God/
ket dat ſy ghy God Iſraels de n Heylandt.
hen tot my 16 Daerentegen de Afgodenmakers moetē
houdē: allee altesamē met ſchande ende ſpot beſtaē/ en-
ick can ende de met malkanderen ſchaemroodt wech
hebbe alree- gaen.
de eenen ver 17 Doch Iſrael wort verloſſet door dē Heere/
wecket / die door een eewige verloſſinghe, ende en wort
hen helpen niet te ſchanden noch tot ſpotte/altoos eñ
ſal. eewichlick.
k Eſdr.1.1. 18 Want ſo ſpreect de Heere/die dē Hemel ge-
ll And. hoop ſchapē heeft, de God die de Aerde bereydet
manſchap. heeft ende heeftſe ghemaect eñ toegerich-
m Ro.11.33 tet:eñ en heeftſe niet gemaect/dat ſy ledich
n Of/Heylige zijn ſal:maer heeftſe bereydet/datmen daer
mer/Salich- op woonen ſoude:ick ben de Heere, eñ daer
maker. en is gheen meer.

19 o Ick en hebbe niet int v verborgē geſpro o Exo.20 19.
ken/in duyſterē plaetſe der Aerdē:ick hebbe p Or is/ ge-
tot den zade Jacobs niet te vergeefs geſeyt: lyc als inder
Soeckt my: want ick ben de Heere, die van locht of daer
gerechticheyt ſpreeckt, ende verconidge dat gheen lieden
daer recht is. zyn/ die het
20 Laet haer verſamelen/eñ met malkanderē hooren con-
hier toe comen de Heiden der Heydenē/ die nen.
niet en weten:eñ ſleppen henſeluen met den
blocken harer Afgoden/ ende ſmeecken den
God die niet helpen en kan.
21 Vercondighet eñ maect v herwaerts/raet
ſlaget met malcanderen: wie heeft dit laten
ſegghen van ouders herwaerts: ende aldaer
verkondighet:en hebbe ick het niet gedaen
de Heere:ende daer en is anders geen God/
dan alleen ick:een gherecht God eñ Heylāt/
ende daer en is gheen dan ick.
22 Keert v tot my so wort ghy ſalich /alles
Werelt eynde:want ick ben God/ ende nie-
mant meer.
23 Ick ſweere by my ſeluen/eñ een woort der
gherechticheyt gaet wt mynen monde/daer
ſal by bliuen/namelicken:q My ſullen hen q Rom.14.11
alle knien buyghen/ ende alle tongen ſwee- Philip.2.10
ren/
24 Ende ſegghen: In den Heere hebbe ick ge-
rechticheyt ende ſtercke:ſulcke ſullen ooc
tot hem comē:doch alle die hem wederſtaē/
die moeten te ſchanden worden.
25 Want in den Heere wort gerechtueerdicht
alle het zaet Iſraels/ende ſullen haer ſpuer
beroemen.

Dat xlvj. Capittel.

1. Ondergancк der Babilonischer Afgo-
den. 3. Den Jodiſchen Volcke hout de Hee-
re ſyne weldaden 5. met tſamen der Afgodē
ydelheyt voor. 8. op dat ſy hen tot ſulcken
eenen Wonderbaren ende Gadighen God
allertydt houden. 12. Gods ghenade wort
ooc den Verachters aenghepredikct.

1 DEn Bel is afghebuyghet / den Nebo
is ghevallen : hare Afgoden zyn den
ghedieren ende den vee/ten deele ghe-
worden dat ſy hen moede draghen aen u-
wen laſt.
2 Ja ſy vallen ende buyghen hen altemale/
ende en connen den laſt niet wech brengen/
maer hare zielen moeten in de geuanckeniſ-
ſe gaen.
3 *Hoort my toe/ghy van dē huyſe Jacobs/ *Cap.48.
eñ alle ouergebleuene vandē huyſe Iſraels/ Luth.
ghy die van my inden lyue gedragen wort/ a l An. onder
eñ a l my inder v moeder ligghet. houden van
4 Ick wil v draghen tot int ouderdō, ende der moeder.
tot dat gy graw wort:ick wilt doē:ick wil b Rom.4,19.
heffen/ende draghen/ende verloſſen. c Eſai.40.18
5 c Na wien verlidet ghy/eñ wien vergelijcket ende 41.6.
ghy my dan?tegen wien meet ghy my/dien ende 44 9.
ick ghelijck zijn ſoude? Baruc.6.28
6 Sy ſchudden het gelt wt den buydel/ende
weghen daer het ſiluer met der Wage/ende
loonen den Goudtſmidt/dat hy eenen God
daer van make/voor dien ſy knielen ende aē
bidden.
7 d Sy nemen hem op de ſchouderen/eñ dra-
gē hem eñ ſettē hem op zyn ſtede: daer ſtaet d Baru.6.25
hy ende en komt van ſyner ſtede niet; roept
yemant tot hem so en antwoordet hy niet/eñ
en helpt hem niet wt ſyner noodt.
8 Aen ſulcx dencket doch eñ weeſt vaſte/ ghy
Ouertreders gaet in uwe herten.
9 Dencet des voorledē van ouders herwaerts:
want ick ben God ende niemant meer:Een
God/dies ghelycken nerghens en is.
10 Die ick te voren verkondighe / wat hier
na comen ſal/ende van te voren/eer dan het e l And. raet
geſchiet/ende ſegghe: e Myne l raet ſal be- ſal bliuen
ſtaen/

staet/ende ick doe alles wat my behaecht.
11 Ick roepe eenen f Vogel vanden Ooste/
en g † eenen man/die mynen aenslach doe/
wt eenen verren Lande: Wat ick segge/dat
late ick komē: wat ick dencke / dat doe ick
oock.
12 *Hoort my toe/h ghy van stouten hertē/
ghy die verre zijt vander gherechticheydt.
13 Ick hebbe myne gerechticheyt na by ghe
bracht/sy en is niet verre, ende myn Heyl
en versuymt niet: want ick wil te Zion het
Heyl gheuen / ende in Jerusalem myne
Heerlickheydt.

Dat xlvij Capittel.

1. Omkomen der Babyloniers. 6. met oorsake der seluen 12. daerse geen Meester noch Toouenaers wt verlossen konnen.

1 Hier onder a Jonckvrouwe ghy doch
ter Babel, settet v inden stof settet v
op de Aerde: want de dochter der
Chaldeen heeft geenen stoel meer: men sal
v niet meer noemen: Ghy teerdere ende lus
tighe.
2 Neemt de Meulē/en malet meel/vlecht
v vlechtsnoer wt/ontbloodt den voet/ont
deckt de beenen/ b † waedt door het water.
3 c Dat uwe schaemelheyt ontdecket/ ende
uwe schande gesien worde: ick wil my wre
kē/ende geen mensche en sal my afbidden.
4 Sulcx doet onse Verlosser / welcke heet
de Heere Zebaoth/ de Heylighe in Israel.
5 Settet v in het d stille gaet in de duyster
nisse/ gy dochter der Chaldeen: want ghy
en sult niet meer heeten/ Een Vrouwe o
uer Koninckrycken.
6 Want doe ick op mijn Volck toornich
was/ende ontwydde myn Erue / ouergaf
ickse in uwe handt. e doch ghy en bewesest
hen geen barmherticheyt/ oock ouer de Ou
den maecktet ghy v Jock al te swaer/
7 Ende dachtet: Ick ben een Koninginne
eeuwelick: ghy hebt sulcx sus langhe noch
niet ter herten genomen noch daer aen ge
dacht/ hoe het met hen hier namaels wor
den soude.
8 So hoore nu dit/ ghy die in wellust leeft/
en so seker sittet/ ende sprecket in uwer her
tē. f Ick bent/ ende geē meer: ick en sal geen
Weduwe worden/ noch onvruchtbaer zyn.
9 g Doch sulcks sal v allebeyde haestighē ko
men/op eenen dach. h dat ghy Weduwe en
onvruchtbaer zijt: Ja volkomelicken sullē
sy ouer v komen: om der veelheyt wille u
wer Toouenaers/ende om uwer Besweer
ders wille/ dier een groot hoop by v is.
10 Want ghy hebt v op uwe boosheyt verla
ten/ doe ghy dachtet: i Men ensiet my niet:
uwe wijsheyt ende konst/ heeft v u † gestoor
tet/ende sprecket in uwer herten: Ick bent/
ende anders gheene.
11 Daerom sal ouer v een ongeluck komen/
dat ghy niet en wetet/ wanneer het opgaet/
ende een ongheual sal op v vallen / dwelck
ghy niet versoenen en kont : want daer sal
haestelickē een rumoer ouer v komē/ dwelc
ghy v niet en versiet.
12 So treedt nu hier voor met uwē Besweer
ders/ en met de hoopen uwer Toouenaers/
onder welcke ghy v van uwer ieucht op be
moeyet hebt: of ghy v houdet l raden / of
ghy v mochtet stercken.
13 Want ghy zijt m moede/ vā veelheyt uwer
aenslagē: laet herwaerts treden ende v hel
pē / de Meesters des loops des Hemels en
de Sterrenkyckers/ die na den n † Maendē
rekenen wat ouer v komen sal.
14 Siet/ sy zijn alle stoppelē/ die het vyer ver
brandt/ sy en konnen haer leuen niet verlos
sen/ voor der vlammen: want het en sal niet

f Den Koninck Cores/ die snel le koemt/ als vloghe hy.
g † An. den man mijns raets van verre landē etc.
* Cap.47.
Tot Babel.
h Dat zijn die Babyloniers.
a Of/ Maghet/
b † And. op dat ghy door het etc gaet.
c Ezec 16 37 Nahum.3 5
d Dat is/ in den noot/ en in de nietichheydt.
e Pro. 21.13 Iere.50.11.
f Esai 10.13 Apoc 18.7.
g Esai 51 19 Apoc.18.8.
h Dan.5.30
i Esa 29 15. Spra 23.25 Job 22.13. Ezech.9.9
k † An om gekeert/dat ghy sprakest in etc.
l Of/ helpē/
m Dat is/ So vele aenslagen maken v dwalende en onsalich/ dier doch niet eē en deucht.
n † And. Manen

zijn een gloet daermen hem by warme: of
een vyer daermen rondtom sitten meughe.
15 Also zijn sy/onder welcke ghy v bemoyet
hebt/ uwe Hanteerders van uwer ieught
op/ een yegelick sal zijns weechs hier ende
daer henen gaen/ende o † en hebt gheenen
Hulper.

Dat xlviij. Capittel.

1. Besluyt der predikinghe/ int veertichste Cappittel aengheuanghen/daer hy der Joden huychelsch wesen/ 3. veertwyuelinge ontrouwe ende verstockthevdt in bestraft. 9. Gods lanckmoedicheydt verwachtet der lieden boete/op dat hy ouer harer onderhoudinghe gheeert worde. 16. Klachreden tot den gheuanghenen/ ouer harer geuanckenisse/ 20. met eener voorsegginge/dat sy noch tot den prijse des Heeren/daeruan komen sullen.

1 Hoort dat/ghy vandē huyse a Jsraels/
die ghy heetet by den name Jsrael/ en
wt dē water Juda gevlotē zyt/ die ghy b
sweert by den Name des Heeren/ende denc
ket des Gods in Jsrael/ doch niet inder
waerheydt noch gherechticheydt.
2 Want sy noemen hen wt der Heylighen
Stadt/ende pochen op dē God Jsraels/ c
die daer heet de Heere d † Zebaoth.
3 Ick hebbe te voren verkondighet dit toe
komende: wt mynen monde isset gekomen/
ende ick hebbet laten seggen: ick make oock
snellicken dat het koemt.
4 Want ick weet dat ghy hardt zijt / ende
uwen necke is een yseren ader/ ende v voor
hooft is koperen.
5 Ick hebbet v te voren verkondiget, ende
hebbet v laten seggen/ eer dan het gekomē
is: op dat ghy niet seggē en konnet: Mynē
Afgod doet het/ende myn Beeldt ende Af
god heeft het beuolen.
6 Sulcx alles hoort ghy/ en siet het/ ende en
hebt het doch niet verkondiget: wāt ick heb
be v te voren wat nieus seggen laten/ende
wat verborgens/dat ghy niet en wistet.
7 e Nu daerentegen isset geschapē/ en niet
op dat mael/ en en hebt niet eenē dach te vo
ren daer van gehoort: op dat ghy niet seg
ghen en konnet: Siet/dat wiste ick wel.
8 Want ghy en hoorde het niet/ en en wiste
het oock niet/ ende v oore en was op dat
mael niet geopent: doch ick wiste wel dat
ghy verachten soudet/ f † en van Moeders
lyue aen/ een Ouertreder ghenoemt zyt.
9 Daerom ben ick om mijns Naems wille
lanckmoedich/ en om myns roems wille/ wil
ick my/ v te goede/ onthoudē/ dat ghy niet
wtgeroyt en wordet.
10 Siet/ ick wil v louteren/ doch niet als sil
uer: g maer ick wil v wtuerkoren maken/ in
den ouen der ellenden.
11 * Om mynent wille/ Ja om mynent wil
le/ wil ick het doen/ dat ick niet gelastert en
worde: h want ick wil myne eere geenen an
deren laten.
12 Hoort my toe/ Jacob: en ghy Jsrael myn
geroepene: Ick bent / Ick ben de Eerste/
daer toe oock de Laetste.
13 Myn handt heeft den Aerdtbodem ghe
fondert/ ende myn rechterhandt heeft den
Hemel omspannen: wat ick roepe/ dat staet
alles daer.
14 Vergadert v alle/ en hoort: Wie is daer
onder desen/ die sulcx verkondighen kan? De
Heere heeft k hem lief/ daerom sal hy synen
wille aen Babel/ ende synen arm aen den
Chaldeen bewysen.
15 Ick/ Ja Ick hebbe het geseyt: Ick hebbe
hem gheroepen/ Ick wil hem oock laten ko
men/

o † An. daer en sal geene Helper wesen.
a † An. Jacobs/
b Mat. 3.9
c Esaie 9.25 ende 54.5. Iere. 31.35
d † An. der heyrscharē.
e Esai. 37.32
f † An. daer van hebbe ick v Ouertreder gheheeten/ van moeders lyue aen.
g Ero 3.7.
* Mercke hier/ dat God lasterē/ heet/ so men eygen werck ende verdienste roemt.
h Esai 42.8
i Esai 41.4. ende 43.10 ende 44.6.
k Cores.

l Of/ stam. men/ eñ sijnen wech sal hem wel l gelucken.
16 Tredet herwaerts tot my ende hoort dit
Ick hebbet niet int verborgen te voren ge
sproken: van dier tijt aen/ doe het gespro-
ken werdt/ ben ick daer: ende nu sendt my
de Heere Heere/ ende sijnen Gheest.
17 So spreeckt de Heere v Verlosser/ de Hey
m Ro.7.12. lige in Israel/ m Ick ben de Heere v God/
1.Tim.1.8. die v leeret wat nut is/ eñ leyde v op den
Titi.3.8. weghe/ die ghy gaet.
n Deut.28. 18 n O dat ghy op myne Geboden merck-
det/ so soudet uwen vrede zijn als eenẽ wa
o Of/ waghẽ terstroom/ ende uwe gherechticheyt als o
golven der Zee.
19 Ende v zaet soude zijn als zant/ ende de
vrucht ws lijfs/ als desselven steenkens/
wiens name niet en soude worden wtghe-
royt/ noch verdelget voor my.
p Iere.51.6 20 p Gaet wt van Babel/ vliedet van den
Esra.1.3. Chaldeen met vrolicken geschalle: verkon
diget ende laet sulcx hooren/ brengt het wt
tot aen der Werelt eynde: segget: De Heere
heeft sijnen knecht Iacob verlosset.
21 Sy en haddẽ geenẽ dorst doe hyse leyd-
de inder woestijne: q hy liet hen water wt
q Exo.17.6. den rotzsteenen vlieten: hy verreet den
Num.20.11. Rotsteen dat daer water wt liep.
r Esai 57.21. 22 r Doch de Godloosen/ spreeckt de Heere/
hebben gheenen vrede.

Dat xlix. Capittel.

1. Christi beroepinghe ende Ampt. 14.
Troostinge der kercken in haren kommer/
24. ende over der Tyrannen diese alle tijt
benauwen/ grouwelick ghewelt.

1 HOort my ghy Eylanden/ eñ ghy Volc
ken/ ghy die verre zijt/ merckt op: De
Heere heeft my gheroepen/ van moe-
ders lijve aen/ hy heeft mijns naems ghe-
dacht/ doe ick noch in moeders lijve was.
a Esa 51.16 2 a Ende heeft mynen mont gemaeckt/ als
Eph.6.17. een scherp sweert/ met der schaduwe sijner
b Die sijn hant heeft hy my bedeckt/ hy heeft my tot
glat eñ wel eenen b reynen Pijle ghemaeckt/ ende my
bereydet is in sijnen Koker ghesteken/
te schieten. 3 Eñ seyt tot my: Ghy zijt mijn knecht Isra
c Ioa.17.1. el/ c door welcken ick wil gepresen wordẽ.
4 Doch ick dachte: Ick arbeyde te ver-
geefs/ eñ brachte mijn kracht te vergheefs
ende onnuttelick toe: hoewel mijn sake des
Heeren/ ende mijn Ampt mijns Gods is.
5 Ende nu spreect de Heere/ die my van moe
ders lijve aen/ tot sijnen knechte bereydet
heeft: Dat ick Iacob sal tot hem bekeerẽ/
op dat Israel niet wech gherapet en wor-
de: daerom ben ick voor den Heere heerlick/
ende mijn God is mijn stercke.
6 Ende spreeckt: Het is een d slecht dinck/
d Of/ kleyn/ dat ghy mijn knecht zijt/ de geslachten Ia-
gheringhe/ cobs op te richten/ ende het verstroeckeloos
licht de in Israel weder te brengẽ: maer ick heb
be v oock ten lichte der Heydenẽ gemaect/
dat ghy zijt mijn Heyl/ tot aen der Werelt
eynde.
7 So spreeckt de Heere/ de Verlosser Isra
Christus is els/ zijn Heylige: tot der verachtede zielen/
der Heyde- tot dẽ volcke/ d aermẽ eenẽ grouwel voor
nen Licht heeft/ tot den knechte/ die onder dẽ Tyran
ende Heyl. nen is: Koningẽ sullen sien ende opstaẽ/ eñ
Esai 42.6. Vorsten sullen aenbidden/ om des Heeren
Luce.2.32/ wille/ die getrouwe is om des Heyligen in
Acto 13.47. Israels wille/ die v verkoren heeft.
Ioa.8.12. 8 So spreeckt de Heere: e Ick hebbe v ver
e 2.Cor.6.2. hoort ter genadigen tijt/ ende hebbe v aen
den dage des Heyls geholpen: ende hebbe
v behoedt/ f ende ten Verbonde onder het
f Esai.42.6 Volck gesettet/ dat ghy het lãt oprichtet/
ende der verstoorender Erve innemet.
9 Te seggen den ghevangenen: Gaet wt:
eñ tot dien inder duysternisse: Koemt voor

waerts: dat sy hen aen den wegt weyden/ g Apoc.7.16
ende op allen heuvelen hare Weyde hebbẽ. h Sinim/
10 g Sy sullen noch hongeren noch dorstẽ/ Sinai/ wat
oock salse geen hitte noch Sonne steken: den bosschẽ
want haer Ontfermer salse leyden/ ende ende wilde
salse aen de Waterfonteynen leyden. woestijnen
11 Ick wil alle myne Bergen ten wege ma- i Esaie 52.6
ken/ ende myne paden sullen gebaent zijn. k Psa.112.2.
12 Siet/ dese sullen van verre komen/ ende l Ier.14.16.
siet/ gene vant Noorden/ ende dese vander 21.
Zee/ ende ghene vanden Lande h Sinim. m Of/ alle-
13 i Juychet ghy Hemelẽ/ verhuecht v Aer- wech
de/ loeft ghy Bergen met juychen: want de n Gen.15.5
Heere heeft zijn Volck getroostet/ eñ ontfer Esaie.60.4
met hem sijner ellendighen. † Der on-
14 Ende Zion seyt: k De Heere heeft my ver vruchtbare
laten/ de Heere heeft m mijner vergheten. heyt kinde-
15 l Kan oock een vrouwe haers kints ver- ren/ die sy
geten/ dat sy haer niet ontferme over den heeft/ so sy
sone haers buycx ende so sy desselven ver- doch on-
geet/ so wil ick doch uwer niet vergheten. vruchtbare
16 Siet/ in de handẽ hebbe ick v geteeckent/ is: dat is/ eñ
uwe mueren zijn m doorgaens voor my. verlaten
17 Uwe Bouwmeesters sullen snel toegaen: volck ende
daerentegen uwe Brekers ende Verstoor- doch gãtsch
ders sullen hen daervan maken. seer vermeẽ
18 n Heft uwe oogen op rontom/ ende siet: al ret/ als de
le dese komen versamelt tot v: so waracht Christenen
tich als ick leve/ spreeckt de Heere/ ghy sult zijn.
met alle desen/ gelijck als met eenen cieraet Ioan.1.12.
bekleedt worden/ ende sultse om v nemen/ o † And.
als een Bruydt. maeckt my
19 Want v woest/ verstoort ende ghebroken plaetse/ dat
Lant/ sal v dan te enghe worden daer in te ick woonen
woonen/ wanneer uwe Verderuers verre mach.
van v komen. p † An. van
20 † Dat de kinderen uwer onvruchtbaer- waer komẽ
heyt sullen voorder seggen voor uwen oo- van etc.
ren: Het ruym is my te enge: o † ruckt bet * Esai.60.16
heuen/ dat ick by v woonen mach. q 1.Tess.2.7
21 Ende ghy sult seggen in uwer herte: Wie r † An. Ko-
heeft my dese geborẽ? ick bẽ onvruchtbaer/ ninginnen.
alleene/ verdreven eñ verstooten: wie heeft an. Princes
my dese opgevoet? siet/ ick was eensaem sen
ghelaten/ p † waer waren dan dese? s Psa.72.9.
22 So spreect de Heere Heere: Siet/ ick wil Acto.24.10
mijn handt opheffen tot den Heydenen/ eñ t Rom.9.33
tot den Volcken mijn Baniere opwerpen/ Eccle.2.12.
so sullen sy uwe sonen inden armen hier Psa.25.3.
toe brenghen/ ende uwe Dochteren op den u De Wet
schouderen draghen. ende de son
23 Eñ de * Koningen sullen q uwe Voester- de hadden
heeren/ ende haere † Vorsten uwe Vooch- ons gelijc-
voesteren zijn: s sy sullen voor v neder val- ke/ met
len ter Aerden op het aengesichte/ ende u- recht ende
wer voeten stof lecken/ so suldy onderuin- aller macht/
den/ dat ick de Heere ben: t aen welcken onder hem
niet te schanden worden/ die op my wachtẽ. sulcks
24 Kanmen oock eenen Reuse den roof ne- moest ons
men? of kanmen den u Rechtveerdigen sy- Christus
ne ghevanghenen los maken? met rechte
25 Want so spreect de Heere: x Nu sullen de weder win-
gevangenen den Reuse genomen worden: x nen.
ende den roof des Stercken los worden/ eñ n Luc.14.21
ick wil met uwen p † Twistighers twisti- Ephes.4.8.
ghen/ ende uwen kinderen helpen. x Col.2.15.
26 Ende ick wil uwe Schenders spijsen/ p † An. Ha-
met haren eygen vleesche/ ende sullen van derers hadde
haren eyghen bloede/ gelijck als van soeten ren/
wyne/ droncken worden: eñ alle het vleesch z Zijn de
sal bevinden/ dat ick ben de Heere v a Hey- Tyrannen
landt/ ende v Verlosser/ de Machtighe in over de con
Iacob. scientien/

Dat L. Capittel. met wercken

1. Verlatinghe der Ioden/ so sy haerer ende Wet
eyghen schult halven ghekomen is/ en ver- drijvende/
kleynet des Heeren macht niet: 4. de wyle etc.
noch Christus deselve/ in menschelicker a Of/ Heyl
swackheyt/ niet leere ende ghedult/ so ghe- gever Ge-
weldighen lichamen

weldigen ende heerlicken heeft wtgevoert/
10. dat hy allen boetveerdigen/ warachtige
verlossinghe beschicket heeft.

a Jerem.3.1
1 SO spreect de Heere: a Waer is de scheyt-
brief uwer Moeder/ daer ickse mede ver-
laté hebbe? oft wie is mijn Woeckenaer/
b Esai.59.2
dié ick u vercocht hebbe? b siet/ ghy zijt om
uwer sondé wille vercocht/ ende uwe Moe-
der is om uwer overtredinghe wille/ verla-
ten.
2 Waeromme quam ick/ eñ daer en was nie
mant? ick riep/ ende niemát en antwoorde:
c Esai.59.1
c is mijn hãt nu so cort geworde/ dat sy niet
verlossé en cá? ofte en is by my geen kracht
d Of/ wtrucken.
te d verlossen? e siet/ met mynen scheldé ma-
e Exod.14.21
ke ick de Zee drooghe/ f ende make de wa-
f Josu.3.16.
terstroomen als een woestyne: dat hare vis-
schen van gebreck des waters stincken/ eñ
van dorste sterven.
g Exo.10.20
3 g Ick kleede den Hemel met donckerheyt/
ende make zijn decksel als eenen sack.
h Die nz vá haerselven dichtet/ met leeret wat haer vá God geleert is: sy en is gheen meesterinne/ maer een Scholier.
4 De Heere Heere/ heeft my h een gheleerde
tonge gegeven/ dat ick wete met den mon-
de ter rechter tyt te spreké: hy weet my alle
morgen/ hy weckt my de oore/ dat ick hoo-
re als i een Leerjongher.
i Ãn. slechs de welgeleerde pleecht.
5 k De Heere Heere heeft my de oore gheo-
pent/ ende ick en ben niet ongehoorsaem/
ende en ga niet terugghe.
k Psa.40.7. Hebr.10.5.
6 l Ick hielt mynen rugge toe/ den ghenen/
die my sloeghen/ eñ myne wangen dien/ die
l Mat.26.67 Luce.22.64.
my ruckté: mijn aengesichte en verbergh ick
niet voor smaetheydt ende speecksel.
7 Want de Heere Heere helpet my/ daeró en
worde ick nz te schandé: daerom hebbe ick
mijn aenghesichte henen geboden/ als eené
keysteen: want ick weet/ dat ick niet te schã
den en worde:
m Rom.8.33
8 m Hy is na by/ die my n recht spreket: wie
n Ãn. recht veerdighet/
wil met my o twisten? laet ons te samen
o Ãn. haderé of kijven?
treden: wie isset/ die Recht tot my heeft? die
kome herwaerts tot my.
p Psa.102.27
9 Siet/ de Heere Heere helpet my: wie isset
die my wil verdoemen? p siet/ sy sullen alte-
mael als een kleedt verouden/ de Motten
sullense eten.
10 Wie is daer ondé u/ die dé Heere vreest/ die
der stemme zijns knechts hoore/ die in duy-
steren wandelt/ eñ hem niet en schijnet: die
hoept op den Name des Heeren/ ende ver-
laet hem op synen God.
q Of/ verdervet mongelucke/ dz ghi my bereydet.
11 Siet/ ghy alle/ die ghy een vyer aensteect/
met vlammen gerustet/ q wandelt henen in
den lichte ws vyers/ ende inder vlammen/
die ghy aengesteken hebt: sulcx gheschiet
u van mynder hant: in smerten moetet ghy
ligghen.

Dat LI. Capittel.

1. Vermaninge tot den wtvercorené/ dat sy/ (na den voorbeelde Abrahe/) in geloove eñ ghedult de koemst Christi/ 9. die hy als teghenwoordich tot synen Ampte roept/ verwachten/ 7.12. ende hen voor gheenen sterflicken mensche vreesen/ 17. Jerusalem wort ontslach haer grooter ellende/ 21. van den Heere toegheseyt.

1 HOort my toe/ ghy die der gherechtic-
heyt nat jaecht/ ghy die dé Heere soeckt
siet den Rotzsteen aen/ daer ghy vá ge
houwen zijt/ eñ des borns gracht/ daer ghy
wt ghegraven zijt.
a Gen.17.1 Roma.4.1.
2 Siet Abraham an/ a uwen Vad eñ Sara:
van welcker ghy gheboren zijt: b want ick
b Gen.12.1 ende 15.2.
riep hem/ doe hy noch alleen was/ eñ segen
de hem/ ende vermeerderde hem.
3 Want de Heere troostet Zion/ hy troostet
alle hare Waestijne: ende maeckt hare
Woestijnen als Lusthoven/ eñ hare Velden
als eenen Hof des Heeren: daermen c herten-
c Of/ hertenvrolickheyt.
lust ende vreuchde daer in vindet/ danc ende
Loffanck.
4 Mercet op my/ mijn Volck/ hooret my/ my-
ne Liedé: d want vá my sal een Wet wtgaé/
d Esaia.2.3
eñ mijn Recht wil ick ten Lichte der Volcké
gantsch haest setten.
5 Want mijn Gherechticheyt is na by/ mijn
Heyl treckt wt/ eñ myne armé sullé de Volc-
ken richten: de Eylanden wachten op my/ eñ
e houden wacht op mynen Arm.
e Of/ hoeyde
6 Heft uwe oogen op na den Hemel/ eñ siet
benedé op de Aerde: f want den Hemel sal als
f Psa.102.27 Mat.24.35 2.Petr.3.7.
eenen roock vergaen/ ende de Aerde als een
cleet verouden: eñ die daer op woonen/ sullé
henen sterné als g Dat: doch mijn Heyl blyft
g Sodanigé Dat/ moetmé niet eené dinger wysé als soegmé een knipken met de vingeren: gheljck alsmen seyt: Ick en geue niet Dat daerom/
eewichlick/ ende mijn Gherechticheyt en sal
niet h vertzaghen.
h Ãnd. ontvergaen/ ophouden.
7 Hooret my toe/ ghy die de Gherechticheyt
kennet: ghy Volck/ in i welckers herte myne
i Psalm.37.31 Jere.31.33
Wet is: vreest u niet/ wanneer u de lieden
schendé/ ende ontsettet u niet/ wanneer sy u
vertzaecht maken.
8 Want de Motten sullense veteten als een
kleedt/ eñ de Wormen sullense verteeren als
Wollenlaké: doch myne gerechticheyt blyft
eewichlick/ ende mijn Heyl voorder eñ voor-
der.
9 Wel op/ wel op/ treckt macht aé/ ghy Arm
des Heeren: wel op/ gelijck als in voortyden
van ouds herwaerts: k syt ghy die niet/ die l de
k Esai.14.9.
Stouten wtgehouwen/ ende den Drake ver-
l Dat is/ de Egypter eñ den Drake/ dat is/ den Koninc Pharao.
wondet hebt?
10 m Zijt ghy niet/ die de Zee der grooten dieyté
wateré verdroochde: die den grent des Zees
ten weghemaeckte/ dat de Verlossenden daer
door ginghen?
11 n Also sullen de Verlossedeu des Heeren
weder keeren/ ende tot Zion comen met roe-
m Exo.14.21
men/ ende eewige vreuchde sal op haré hoof
n Esra.1.3.
de zijn: hertenlust ende vreuchde sullen sy
grijpen. doch treuren ende suchten sal van
hen vlieden.
12 o Ick/ Ick bé uwe Trooster: p wie zijdy dá/
o 2.Cor.1.4.
dat ghy u voor menschen vreeset/ die doch
p Mat.10.28
sterven: ende voor menschen kinderen/ die ge
lyck als Hoy q+ verteert worden?
q+ And. ghe rekent.
13 Ende vergheet des Heeren/ die u gemaect
heeft: die den Hemel wtbreydet/ eñ de Aerde
fondeert? ende ghy vreeset u daechlicx den
gantschen dach/ voor de grimmicheyt des r
Woedenden/ wanneer hy hem voorneemt te
r Pharao. Exod.12.30.
verderven: waer bleef de grimmicheyt des
Woedenden?
14 Doe hy hem moest haesten/ ende rontom
s Dat is/ de kinderen Israels.
loopen? dat hy los gave/ ende s niet enstorue
onder den verderve/ oock geen ghebreck aen
broodt en hadde.
15 t Want ick bé de Heere u God/ die de Zee
t Mat.8.23.
beweecht/ dat hare wagen woeden: u+ syné
u+ And. myne ere.
Name heet Heere r+ Zebaoth.
Esai.48.2. r+ And. der Heyrschaere.
16 p Ick legge mijn woort in uwen mont/ eñ
bedecke u onder de schaduwe myner handé:
p Esai.49.2 Jerem.1.9.
op dat ick den Hemel plante/ ende de Aerde
fondere: ende tot Zion spreke/ Ghy zijt mijn
Volck.
17 Waeckt op/ waeckt op/ staet op Jerusalé/
z Psa.75.9. Jerem.25.15
die ghy vander hant des Heeren/ z dé Kelck
synder grimmicheyt gedroncké hebt/ vé droe
sem des Tuymelkelcks hebby wtghedronc-
ken/ ende de druppen wtghelect.
18 Daer en was niemant van allen kinderé/
die sy gebaert heeft/ die se leyde/ niemant vá
allen kinderen/ die se opghevoet heeft/ die se
vyder hant name.
19 a Deset tweerley zijn u òmoetet: wie draecht
a Esai.47.9
leet met u/ daer was verstooringe/ schade/
hongher/ ende sweert/ wie soude u troosten?
Wie

20 Uwe kinderē waren versmachtet/sy lagē
op allen straē/gelijck als eē bestrict Wout
osse/vol des toorns vanden Heere/ende des
scheldens van uwen Gode.
21 Daeromme hoort dit ghy ellendige ende
dronckene sonder wijn.
22 So spreect u Heerscher de Heere/eñ u God
die zijn Volck wreeckt: Siet/ick neme den
Tuymelkelck van uwer hant/met tsamen
dē droesem des Kelcks mijner grimmicheit:
ghy en sulten niet meer drincken:
23 Maer ick wil hem uwen Schenderē in de
hant geuen/die tot uwer ziele sprekē: Buct
u/dat wy ouer u henen gaen: ende legget u-
wen rugge ter Aerden/ende als een strate/
datmen daer ouer henen loope.

Dat LII. Capittel.

1. Der Phariseen eñ Verleyders commer-
licken last/neemt Christus door zijn toe-
komst henen. 7. Verquickt de beangstede
conscientien met troostlicke Euangely pre-
dikinghe: 11. eñ wil/sy sullen de selue door
Godsaligen wandel laten lichten. 13. Chri-
stus is door spoedich in synen Ampte, lijdt
ende wordt verclaert.

Teghen de Phariseē eñ Verleyders.
a Of/cieret/ u op.
b† And. ko- men.

1 Maeckt u op/maect u op Zion/treet u-
we stercheyt aen/a vercieret u heerlickē
ghy Heylige Stadt Jerusalem: want
daer en sal nu voortaen geen Onbesnedene
oft Onreyne in u b† regeren.
2 Maect u wt den stone/staet op ghy ghe-
uangene Jerusalem: Maect u los van den
banden ws hals/ghy gheuanghene Doch-
ter Zion.

c Rom.7.14.

3 Want so spreeckt de Heere: c Ghy zijt om
niet vercocht/ghy sult oock sonder ghelt
ghelost worden.

d Gen.46.6
Exodi.1.1.
e 2.Reg.18.8

4 Want so spreeckt de Heere Heere: d Mijn
Volck tooch ten eersten henen af in Egyp-
ten/dat het aldaer een Ghast ware/e ende
Assur heeft hem sonder oorsake ghewelt
ghedaen.
5 Doch hoe doet mē als nu hier/spreect de
Heere: Mijn Volck wort om niet verleydt/
syne Heerschers maken enckel f huylinghe/
spreect de Heere: g ende mynen Name wort
daechlicx altoos ghelastert.

f Haer leere is een huylē: eñ maken de conscientien met Wetten swaer ende huylende.

6 Daerom sal mijn Volck/mynen Name
kennē/ter seluer tijt: want siet/ick wil selfs
spreken.

g Eze.46.20
Roma.2.14
h Rom.10.15.
Nahum.1.15
i Joan.1.1.

7 h Hoe lieflich zijn op dē Bergen/de voetē
der Bodē/die daer vrede vercondigen/wat
goets predikē/Heyl vercondighen: die tot
Zion segghen: U God is Koninck.
8 i Uwe wachters roepen luyde met haer
stemme eñ roemen met malcanderen: want
men sal het met ooghensien/wanneer de
Heere Zion bekeeret.

k Esai.49.13

9 k Laet vrolick zijn/ende met malcanderē
roemen/het woeste te Jerusalem: want de
Heere heeft zijn Volck ghetroostet/ende Je-
rusalem verlosset.

l Psa.98.2.

10 l De Heere heeft geopenbaert synen heyli-
ghen Arm voor den ooghen aller Heydenen/
dat aller Wereldt eynde/siet het Heyl onses
Gods.

m 2.Cor.6.17
n Gelijc als sy wt Egypten met vreesen toghen. Exodi.12.
o Exod.13.21
p† And. de nawachte houden.
* Cap.liij. Luth.

11 Wijckt/wijckt/treckt wt van daer/m eñ
en roeret niet onreyns aen: gaet wt vā haer
reynighet u/ghy die des Heeren Vaten
draghet.
12 Want ghy en sullet niet met n haeste wt
trecken/noch met de vlucht wandelē: o wāt
de Heere sal voor u henen trecken/ende de
God Israels sal u p† versamelen.
13 * Siet mijn Knecht sal wijslicken handelē/
ende sal verhooghet/ende seer hooch verhe-
uen zijn.
14 Dat hen vele ouer u ergheren sullen/de-
wijle dat zijn ghestalte eyslicker is/dan an-
dere lieden/ende zijn aensien/dan der men-
schen kinderen.
15 Noch also sal hy vele Heydenen bespreng-
ē/dat oock Coningen sullen haren mont tegen
hem toehoudē: q wāt den welckē daer niets
van verkondighet en is/de selue sullent met
lust sien/ende die daer niets van gehoort en
hebben/die sullent mercken.

q Esai.65.
Rom.15.21

Dat LIII. Capittel.

1. Een eygentlicke beschrijuinge des lij-
dens Christi/7. met synen omstandē. 4. oor-
saken/10. ende vruchten.

a Joa.12.38
Rom.10.16

1 Doch a wie gheloost onser predickinge?
ende wien wordt den Arm des Heeren
gheopenbaert?
2 Want hy schiet op voor hem/gelijck als eē
rijs. eñ als een wortel wt dorren Aertrijcke:
hy en heeft geē gestalt noch schoonheyt: wy
sagen hem/doch daer en was geen gestalte/
die ons behaecht hadde.

b Mar.9.12

3 b Hy was de aller verachste eñ onweertste/
vol smerten ende cranckheyt: hy was so ver-
achtet/datmen het aenghesicht voor hem
verbarch: daerom en hebben wy hem niet
gheachtet.

c Mat.8.17
1.Pet.1.24

4 c Voorwaer hy droech onse cranckheyt/eñ
loet op hem onse smertē: wy dannoch hieldē
hem voor dien die geplaecht/ende van God
gheslaghen ende ghemartert ware.
5 Doch hy is om onser misdaet wille d won-
det/eñ om onser sonden wille d verslagen: de
straffe leyt op hem/op dat wy vrede haddē:
ende door syne wonden zijn wy ghegeylet.

d Ofte/te morsel ghe- slaghen.
e Ps.119.177.
1.Petr.1.25
f Mat.27.14
Jerem.11.19.
Acto.8.32.
Joan.1.29.
1.Corin.5.7
g† An. kerc- ker. and. for der vertreck
h Luth/lenge- de. Lat. gene- rationem.
i Mat.27.60
k Die zijn doen op rijc- dom settet/ dat is een Godloose.
l 2.Cor.5.21.
1.Pet.2.22.
1.Joan 3.5.
m Joa.12.24
Roma.8.32
n Of/te mor- sel slaen.
o Dat is/sy- nen wille eñ werck/dz hy inden sinne heeft/name- licken/de ver lossinghe der menschen.
p Rom.3.24.
q Colo.4.15
r Mar.15.28
Luce.22.37.

6 e Wy gingen alle dwalende/gelijck als Scha-
pen/een yegelijck sach op synen wech: doch
de Heere werp onser aller sonden op hem.
7 Doe hy ghestraft eñ gemartert wert/dede
hy synē mont niet op: f als een Lam dat ter
slachtbanck geleyt wort/eñ als een Schaep
dat stom wort voor synen Scheerder/ende
synen mondt niet opdoet.
8 Hy is Ja wt den g† angste eñ gerichte ge-
nomen: wie wil zijns leuens tijt wtspreken?
wāt hy is wt dē lande der leuendigen wech
geruckt/doe hy om der misdaet wille mijns
Volcks gheplaecht was.
9 i Eñ hy is begrauen als de Godloosen/eñ
gestorfē als een k Rijcke: l hoewel hy niemāt
onrecht gedaen heeft/noch eenige bedriege-
rie in synen monde gheweest is.
10 m Doch de Heere woude hem also n ver-
slaen met cranckheyt: wanneer hy zijn leuē tē
Schuldoffer ghegeuen heeft/so sal hy zaedt
hebben/ende langhe leuen: eñ des Heeren o.
voornemen/sal door zijn handt voortgaen
11 Daerom dat zijn ziele gearbeydet heeft/sal
hy synen lust sien/ende de volheyt hebbē: p
eñ door syne kennisse sal hy/mijn Knecht de
Rechtueerdighe/vele rechtueerdich maken:
wānt hy draecht hare sonden.
12 Daerō wil ick hem groote hoopē ter buete
geuen eñ hy sal de q Stercke ten roone heb-
ben: daerō dat hy zijn leuen indē doot gege-
uen heeft/r eñ den Quaetdoenders ghelijck
gerekent is: ende hy veler sonde ghedragen
heeft/ende voor de Ouertreders ghebeden.

Dat LIIII. Capittel.

1. Christus troostet zijn Kercke/hy wil-
se wederte rechte brengen/3. eñ gāetsch wijt
wtbreyden/7. wil synen toorne in eeuwic-
heyt van haer wenden/11. haer met allerley
costelicheyt ende Rijckdommen begauē/14.
ende voor allerley ghewelt ende onrecht be-
schermen.

a Luc.23.29
Sapi.3.13.
Gala.4.27.
b Of/niet. de.

1 Roemt a ghy onvruchtbare/die ghy niet
en baert/verheucht u met roemen/en-
de iuychet/die ghy niet u swanger
en zijt;

en zijt: want de eensame heeft meer kinde-
ren: dan die den mā heeft, spreeckt de Heere.
2 Maeckt het ruym uwer hutten wijt/ende
breydet wt de Tapijten uwer woonunghe:
spaertse niet: treckt uwe c reepen lanck/ ẽ
steeckt uwe naghelen vast in.
3 Want ghy sult wtbrekē ter rechter ende
ter slincker zijden/ende v zaet sal de Heyde-
nen erven/ ẽ in den verwoesteden Steden
woonen.
4 Vreest v niet/wāt ghy en sult niet te schan
den worden: en wort niet bloode/wāt ghy
en sult niet te spotte wordē: maer ghy sult
de schande uwer d Joncvrouschap vergetē/
ẽ de smaetheyt uwer weduweschap/ niet
meer ghedencken.
5 e Want die v ghemaeckt heeft/is v mā/ f
Heere Zebaoth heet sijnē Name/ẽ v Ver-
losser de Heylige in Israel/ die aller Werelt
God ghenoemt wort.
6 Want de Heere heeft v laten in geruchte
zijn/dat ghy zijt als een verlatene/ ende vā
herten bedroefde vrouwe/ende als een jon
ghe vrouwe/die verstooten is/ spreeckt v
God.
7 g Jck hebbe v eenen cleynen ooghenblick
verlatē/ doch met grooter barmherticheyt
wil ick v vergaderen.
8 Jck hebbe mijn aenghesicht in een oogen
blick des toorns een weynich van v verbor
ghen/ doch met eewigher ghenade wil ick
my uwer ontfermen/spreeckt de HEEre v
Verlosser.
9 Wāt sulcx sal my zijn/h als het water No-
ah/ doe ick swoer/dat de wateren Noah/ nu
meer en soudē over den Aertbodem gaen: i
also hebbe ick ghesworen/ dat ick niet op v
toornen noch v schelden en wil.
10 Want Bergē sullen wel wijcken/ ẽ Heu-
uelē vervallē: doch myne genade en sal niet
van v wijckē/ ẽ het Verbont mijns vreeds
en sal niet vervallen, spreeckt de HEEre v
Ontfermer.
11 Ghy ellendige/over welcker alle tēpeesten
gaen/ ẽ ghy troostloose siet/ k ick wil uwe
steenen als een l† cieraet legghen/ẽ wil u-
wen gront met Saphyren legghen.
12 Ẽ uwe vensteren van Crijstallen maken/
ẽ uwe poorten van Robijnen/ẽ alle uwe
landtpalen van wtvercoren steenen.
13 m† Ende alle uwe kinderen ghe'eert van
den Heere, ende n grooten vrede uwen kin-
deren.
14 Gy sult door gerechticheyt bereydet wor
den: ghy sult verre zijn van gewelt ẽ o on
recht/dat ghy nu en dorvet daer voor vree-
sen/ẽ daer van verschrickē: want sy en sal
niet tot v naken.
15 p† Siet/ wie wil hem tegen v vergaderen/
ẽ v overvallen/so sy hen sonder my verga
deren?
16 Siet/ick make het/dat de Smit/die de colē
int vyer opblaest/ een instrument daer van
maeckt tot sijnen q wercke: want ick make
het, dat de Verderver ommekoemt.
17 Want alle instrument/dat tegen v bereyt-
det wort/dien en salt niet r gelucken: f ende
alle tonghe die haer teghen v settet / suldy
int Gerichte verdoemen: dat is het erve der
knechten des Heeren/ende haer gherech-
ticheyt van my/spreeckt de Heere.

d Dat ghy sonder kinderen/ẽ ellendich sonder mā geweest zijt.
c Of zeylen of touwē.
e Esai. 62.4.
f Esai. 48.2. Luc. 1.31.
g Psa. 30.6.
h Gene. 9.11
i 2 Sa. 7.14
k Esa. 60.10
l† And. met karbonckel onder leggē.
m† an. sullen etc. zijn etc. ẽ daer sal wesen overvloedicheyt des vreeds uwen sonen.
n Joan. 6.45 Roma. 5.10 1. Jo. 2.1.2.3
o Dus/most wille suldy niet meer lijden.
p† And. het sal hem een rot te samē slaē: doch nu wt myn: wie hen binnen uwen palen tegen v versamelt/sal vallen.
q Dat is/dz hy hemseluē ẽ de syne/ ẽ niet v en verderue.
r Of/wel slaē
f Luc. 21.15. Acto. 4.13. ende 6.10.

Dat LV. Capittel.

1. Christus wort allen menschen aenge-
boden/ de warachtighe boete. 10. ẽ kracht
des Godlicken woorts/worden beschreuē.

1 WEl aen a alle gy die dorstich zijt/comt
herwaerts ten water, ẽ ghy die geen
ghelt en hebt, komt herwaerts/coopt
ende etet: comt herwaerts ende koopet son
der ghelt/ ende om niet/beyde Wijn/ende
Melck.
2 Waerom tellet ghylieden gelt henē/ daer
geen broot en is/ ẽ uwen arbeyt/daer ghy
niet sat van worden en connet? hoort my
doch toe/ ẽ etet het goede/ so sal uwe ziele
in wellust vet worden.
3 Neyghet uwe ooren herwaerts/ẽ coemt
herwaerts tot my: hoort/so sal uwe ziele le
ven: wāt ick wil met v liedē een eewich Ver-
bont maken/namelicken: b de ghewisse ge-
nade Dauids.
4 Siet/ick hebbe hem den lieden ten Getuy-
ghe ghesettet/ten Vorste ẽ Ghebieder den
Volcken.
5 Siet/ghy sult Heydenē roepē die ghy niet
en kent/ende Heydenen die v niet en kennē/
sullen tot v loopen/ om des HEEren wille
uws Gods/ ende des Heylighen in Israel/
die v prijset.
6 Soeckt den Heere de wijle dat hy te vinden
is/roept hem aen de wijle hy na by is.
7 c De Godloose laet af van synen wege/ẽ
de Quaetdoender van sijnē ghedachten/ẽ
bekeere hem tot den Heere, so sal hy hem sy
ner ontfermen: ende tot onsen God/wāt hy
hem is vele vergheuinghe.
8 Want * myne gedachten en zijn niet uwe
ghedachten/ ẽ uwe weghen en zijn niet my
ne weghen/spreeckt de Heere.
9 Maer so vele den Hemel hooger is/als de
Aerde/so zijn oock myne wegen hooger als
uwe weghen/ ẽ myne ghedachten als uwe
ghedachten.
10 d Want gelijck als den regē ẽ sneew van
den Hemel valt/ẽ daer niet weder henen en
comt/maer vochtet de Aerde/ende maeckse
vruchtbaer ẽ wassende/dat sy geeft zaet, te
saeyen, ende broodt te eten:
11 Also sal het woort dat wt synē monde gaet/
oock zijn: het en sal niet ledich weder tot my
comen/maer doē dat my behaecht/ende sal
hem wel e ghelucken/daer toe ick het sende.
12 Want ghy sullet in vreuchde wttrecken/ẽ
in vrede geleyt worden: Berghen ende Heu-
uelen sullē voor v henē vrolick zijn met roe-
men/ ẽ alle Boomen op den velde/met den
handen klappen.
13 Dennē sullen wassen voor f† Bosschen/ẽ
Myrtē voor Doornen: ẽ den Heere sal ee-
nen Name ende eeuwich Teecken zijn/ dat
niet wegheroept en wort.

b Die dauid toegesept is 2. Sa. 7.12. Acto. 13.34
c Ezec. 18.27 ende 33.14 Psa. 130.4.
* Sap. 9.16 1. Corin. 2.14
d Deut. 32.2
e Of/slaen/
f† an. heggē.

Dat LVI. Capittel.

1. Vermaninghe datmen Christum 3. die
door zijn toekomst alle onderscheyt der per
soonen wech neemt/met Godsaligen wandel
ẽ levē aēneme/ 9. straffe valscher Leeraers.

1 SO spreeckt de Heere: aſhoudt het Recht/ẽ
doet gerechticheyt: want mijn Heyl is na
by/ dat het come/ende mijn gerechticheit
dat sy gheopenbaert worde.
2 Wel dien mensche die sulcx doet/ẽ dien
menschē kint/die het vast houdt: dat hy den
b Sabaoth houde/ende niet ontheylige/ẽ
houdt zijn hant, dat hy niet quaets en doe.
3 Ende de vremde die hem tot den Heere ge-
ghenen heeft/en sal niet seggen: c De Heere
sal my scheyden van synen Volcke: ende de
ghesnedene/ en sal niet seggen: Siet ick ben
een dorre Boom.
4 Want so spreeckt de Heere tot den gesnede
nen/ d† die myne Sabbathen houden/ ende
verkiesen wat my wel behaecht/ ende mijn
Verbondt vast vaten/
5 Jck wil hen in mynen Huyse ende in my-
nen mueren een plaetse gheven/ ende eenen

a Sapi. 5.1. Matth. 3.2.
b Esa. 58.13
c Deut. 23.2
d† And. die

beteren

beteren name/ van den sonen ende dochte-
ren:e eenen eewighen name wil ick hen ghe
uen die niet vergaen en sal.
6 f Eñ der vreemdẽ kinderen/ die hẽ tot dẽ
Heere gegeuẽ hebben dat sy hem dienen/
ende sijnẽ Name lief hebbẽ/ op dat sy sijne
knecht ꝫ zijn/ een yeghelick die den Sab-
bath houdt/ dat hy hem niet en ontwijdet
ende mijn Verbondt vast houdt:
7 De selue wil ick tot mijnẽ heyligẽ Berch
brenghen/ ende wilse verheugen in mijnen
Bede huyse:ende haren Offer ende Brant
offer/ sullen my aenghename zijn op mijnen
Altaer:g want mijn Huys heet een Bede-
huys allen Volcken.
8 De Heere Heere/ die de verstootẽ wt Isra
el vergadert/ spreeckt: Ick wil noch meer
tot dẽ hoope die vergadert zijn/ vergaderẽ.
9 Alle gedierte op den velde/koemt eñ ver
slindt/ Ja alle ghedierte in den woude.
10 h Alle hare Wachters zijn blint/ sy en we
ten alle niets: stomme honden zijn sy/ die
niet straffen en konnen/ zijn luye/ liggen en
de slapen gheerne.
11 Het zijn dannoch stercke hondẽ vã lijue/
die nemmermeer sat wordẽ en konnẽ sy de
Herderen en weten gheen verstant: k een
yegelick siet op sijnen wech/ een yeghelijck
ghieret voor hem seluen in sijnen l standt.
12 m Koemt herwaerts/ laet ons wijn halẽ/
eñ ons vol suppen:ende het sal morgẽ zijn/
als heden/ eñ noch veel meer.

Dat LVII. Capittel.

1. De vromen worden henen genomen/
3. op dat de Godloosen ghestraft worden/
13. dien die hen met ootmoedighen herten/
tot den Heere bekeeren/ wort toegheseydt
genade/barmherticheyt/ende allerley wel
stant/ hoe wel sy dannoch voor eẽ tijt lanck
harer sonde straffe dragẽ moeten/ 20. maer
die in Godloosheyt blijuen/ worden met on
ruste ende allen ongheluck beladen.

1 DOch de Rechtueerdighe koemt omme/
ende daer en is niemant die het ter her
ten neemt:ende Heylighe lieden wor-
den wech gheraeyt/ ende niemant heeft ach-
tinge daer op:wãt de Rechtueerdigen wor
den wech gheraeyt/ voor den ongheluck.
2 Ende die oprechtich voor hen seluen ge-
wandelt hebben/ komen tẽ vrede/ ende rus-
ten in haren kameren.
3 * Ende ghy/ koemt hier toe/ghy kinderẽ
der † Wachuerkieserssen/ a ghy zaedt des
Ouerspeelders ende der Hoeren/
4 Aen wien wilt ghy lieden nu uwen lust
hebben? ouer wien willet ghy nu den mont
op sperren? ende de tonge wt steckẽ: zijt ghy
lieden niet de kinderen der ouertredinghe/
ende een valsch zaedt?
5 Ghy die inder hitticheyt tot den Afgodẽ
loopt onder alle groene Boomẽ/ ende slach
tet de kinderen aen den Beken/ onder den
Steenklippen.
6 V wesen is aen den glatten Beeckstenẽ/
de selue zijn v deel/ denseluen ghiet ghy v
Dranckoffer/ daer ghy Spijsoffer offert:
soude ick my dies v troosten?
7 Ghy maeckt uwen c leger op eenen hoogẽ
verheuenen Berch/ ende gaet aldaer oock
opwaerts te offeren.
8 d Ende achter der deure ende posten/ set
ghy uwe ghedachtenisse: want ghy wen-
telt v van my/ ende gaet opwaerts/ ende
maeckt uwen leger wijdt/ ende verbindet v
met hen: ghy hebt haren legher lief/ waer
ghyse siet.
9 Ghy treckt e met Olye tot den Koninc/

e Joan.1.12
f Sap.3.14.
g 1.Re.8.41
Mat. 21.13.
Marc.11.17
Luc.19. 46.
h Jer. 12.10
i Dat is/
Gods
woordt.
k Jere.6.13.
l † An. plaet
sen ofte pa-
len.
m Esa 22.13.
Sapi.2.6.
* Ca. LVII.
Luc.
† Wachuer-
kiesersse is
de valsche.
secte
tegen Gods
woordt.
a Mat.12.39
b Dat is/
my dat wel
geuallẽ laet
c Leger heet
hy haren Al-
taer ofte de
stede/ daer sy
met den Af-
goden hoerẽ
rijebedrijuẽ:
gelijck als eẽ
oneerlijck
wijf met eenẽ
ouerspeelder.
Eñ tot den
Coninck Pha
rao/ met ghe-
schenckẽ trec
kẽ is hen op
menschẽ ver-
laten.
Exo.20 24.
d Deut.27.15.
e Hosee 12.1
f Wanneer
eener eens
dincks moe
de e/ honer-
drietich
wort/ oft
ongeerne
meer doet/
so spreeckt
hy op
Duytsche
Dat late
ick. Item:
Dat laten
wy/ Dat la
ten sy wel.
Item: lie-
uer/ latet af/
houdt op.
g Mat 9.12
h De God-
loosen sorgẽ
voor harer
gen/ so het
doch enckel
leugen ende
valscheyt is
i Psalm.10.11

eñ hebt menigerley Kruyden/ende sendet u-
we Ambassaden verre henen/ ende zijt verne
dert tot der Hellen.
10 Ghy vermoeyt v in der veelheyt uwer we-
gen: ende en spreeckt niet: f Ick late het: g
maer dewijle dat ghy vindet een leuẽ uwer
handt/ so en wordt ghy niet moede.
11 Voor wien zijdy so h soorchuuldich/ ende
vreeset so seer: so ghy doch met leughenen
omgaet/ ende en dencket aen my niet/ eñ en
neemt het niet te herten: i meyndy ick sal
so oorgaens swijghen/ dat ghy my so niets
niet en vreeset?
12 Ick wil ooch uwe gerechticheyt kondt
doen/ ende uwe wercken/ dat sy gheen nut
te zijn en sullen.
13 Wanneer ghy roepen sult/ so laet v k u-
we hoopen helpen: doch de windt salse alle
wech voeren/ ende ijdelheyt salse wech ne-
men: l daerenteghen wie op my betrout/ die
sal het landt eruen/ ende mijnen heylighen
Berch besitten.
14 Ende sal seggen: m Maeckt banen: ruy-
met den wech/ neemt de aenstooten wt den
weghe mijns volcx.
15 Want also spreeckt de Hooghe ende Ver-
heuene/ die daer eewichlick woonet/ diens
Name heylich is: ick die inder hoochte en-
de inden Heylichdom woone/ ende by den
ghenen/ die eens * verslagen ende ootmoe-
digen geests zijn:n op dat ick verquicke den
geest der verootmoedichdẽ/ ende het herte
der verslaghenen.
16 Ick en wil niet eewelicken o kijuen/ ende
niet eewichlick toornen: maer eenen gheest
sal van mijnen aenghesichte waeyen/ eñ ick
wil p adem maken.
17 Ick was toornich op de ondeucht harer
giericheyt/ ende sloechse/ verberch my/ ende
was toornich: doe gingen sy herwaerts eñ
ginswaerts inden weghe haers herten.
18 Doch doe ick hare wegẽ aensach/ heelde
ickse/ eñ leyddese/ eñ gaf hẽ weder troost/ eñ
dien/ die ouer de ghene bleedt droeghen.
19 Ick wil r vrencht der lippen maken/ die
daer prediken s † Vrede vrede/ beyde dien
die verre zijn/ ende die na by zijn/ spreeckt de
Heere/ ende wilse heelen.
20 Doch de Godloosẽ zijn als eẽ onstuymige
Zee/ die niet stille zijn en kan/ eñ diens Wa-
ren/ t drech ende onreynicheyt wtwerpen.
21 u De Godloosen en hebben geenen vrede/
x † spreeckt mijn God.

Dat LVIII. Capittel.

1. Propheten ende Predickers moeten
den volcx sonde ende alle huychelijcke mensche
licker wercken vrijmoedich straffen. 9.
Rechtvasten. 13. ende Sabbath vyeren der
ghelooughen/ wordt beschreuen.

1 ROept a † luyt/ verschoont niet: verheft
uwe stemme als een Basuyne/ ende
verkondicht mijnen Volcke hare o-
uertredinghe/ ende den huyse Jacobs hare
sonde.
2 Sy soecken my daechlicx/ ende willen my-
ne wegen weten/ als een volck dat Gerech-
ticheyt alreede ghedaen/ ende het Recht
haers Gods niet verlaten hadde: b sy eyss-
schen my ten Rechte/ ende willen met haren
God rechten.
3 c Waeromme vastẽ wy/ eñ ghy en siet het
niet aen? waeromme doẽ wy onsẽ lijue wee/
ende ghy en wilt het niet weten? Siet/ wan
neer ghy lieden vastet/ so doet ghy uwen wil
le/ ende driuet alle schuldenaers.
4 Siet/ ghy liedẽ vastet/ dat ghy twistet eñ
kijuet/ ende slaet met der vuyst ongoddelicke
vastet niet also/ als ghy nu doet/ dat een

Esai.66.6.
k Dat is/ u
we leer-
raers/ mede
genooten
met tsamen
den Afgodẽ
dienst etc.
l Rom. 5. 5
m Dat is
In der
noot/ sullen
sy ruymen eñ
troost hebe
ben.
Esaie 40.3
ende 62..10
* Oft e/ te/
morsel gesla
ghen.
n Psal. 51.19
Esai 61..2.
ende 66. 2.
o † An. had-
deren/
p dat is:
Ick wil de
bedroefde
verqbicken.
q De oprech
tige dragen
leet ofte rou-
we ouer de
boosheyt
der Godloo-
sen/ gelijck
als Lot te
Sodõ etc.
r Gelijck als
het velt als-
lerley
vrucht
draecht/ al-
so sal de
mont ooch
vrucht bren-
ghen.
Hebr.13.15.
s † An. Ick
scheppe de
vrucht der lip
pen/ Vrede/
vrede/
Ephes.2.17.
t Drech is
haer heyl-
licheydt/
Philip.2.14.
Daer sy
met groo-
ter moyte
aen arbey-
den.
u Esa 48.22
x † An. (seyt
de Heere.)
a † An. wt
den halse/
b Mal.3.13.
c Esa.1.13.

ghescrey van vlieden inder hooghte ghe-
hoort wordt.
5 d Soude dat een vasten zijn/ dat ick ver-
kiesen soude / dat een mensche sijnen lijue
des daechs quaet doet/ oft sijn kop hange
ghelijck als een e Biese/ of op eenen Sack
eñ inder Asschen ligghe? wilt ghy lieden
dat een vasten heeten/ ende eenen dach den
Heere aenghename?
6 f Dat is dan eē vasten/ dat ick verkiese:
latet los/ die ghy met onrecht verbonden
hebt/ laetet ledich/ die ghy beswaert/ gheeft
vrij/ die ghy dringhet/ neemt wech allerley
beswaringe.
7 g Breeckt den hongerighen v Broodt/
eñ h † die/ die in ellendicheden zijn/ leydt int
huys: so ghy eenen naeckten siet/ so kleedet
hē: eñ en ontreckt v niet van uwē vleesche.
8 i Als dan sal v licht hier voor breken/ als
de dagheraedt/ eñ uwe k beteringe sal snel-
lick toenemen / eñ uwe gherechticheyt sal
voor v henen gaen eñ de heerlickheyt des
Heeren sal v tot haer nemen.
9 l Dan sult ghy roepen/ so sal v de Heere
antwoorden: wanneer ghy sult schreyen/
sal hy seggen: Siet / hier ben ick: so ghy
niemandt by v beswaren en sult/ noch met
vingeren wijsen noch quaet na spreken:
10 Ende sult den hongerigen laten vinden
v herte/ eñ de ellendighe zielen versadigen:
m so sal v licht in der duysternisse opgaen/
ende uwe donckerheydt sal zijn als de
Middach.
11 Eñ de Heere sal v n † doorgaens leyden/
ende uwe ziele versadigen in der drooghte/
eñ uwe beenderen stercken: eñ sult zijn als
eenen ghewaterden Hof / ende als een o
springende Fonteyne / dien het nemmer-
meer aen water en feylt.
12 p Eñ door v sal ghebouwet worden/
wat langhe woest ghelegen heeft/ eñ ghy
sult eenen gront leggen die voort eñ voort
blijue: ende sult heeten: q Die de reten ver-
tuynet/ eñ de weghen betert, datmen daer
woonen mueghe.
13 r So ghy uwen voet vanden Sabbath
keeret/ dat ghy en doet wat v behaecht/
aen mijnen heyligen daghe: so sal het een
lustich Sabbath heeten/ dē Heere te heyli-
gen ende te prijsen: want so sult ghy dē seluen
prijsen wanneer ghy uwe weghen niet en
doet/ noch daer in ghevondē en wort wat
v behaecht, oft wat ghy sprekt.
14 Alsdan sult ghy lust hebben aen dē Heere/
eñ s ick wil v ouer de hoochtē op Aerden
sweuen laten eñ wil v spijsigen met der erue
uws Vaders Jacobs: want des Heeren
monde seydt het.

Dat LIX. Capittel.

1. Bescheldet heftighen de valsche ver-
giftighe Leeraers / die hen des Heeren be-
klagen / 9. belijdt de oorsake alles quaets
eñ ongheluck / sy de sonde/ 16. ende dat de
Heere deselue grousamelicken wil straffen/
20. het en zy dan dat sy hen daer van be-
keeren / eñ also Gods ghenade ende hulde
verkrijghen.

1 Siet / a des Heeren hande eñ is niet te
kort/ dat hy niet helpen en konne/ ende
sijne ooren en zijn niet dicke gewordē/
dat hy niet en hoore.
2 * Maer uwe ondeuchden scheyden v
lieden eñ uwen God van malkanderen/ b
eñ uwe sonden verbergen het aenghesichte
van v liedē/ dat ghy niet gehoort en wort.
3 Want uwe handen zijn met bloede be-
vleckt/ eñ uwe vingeren met ondeucht: uwe
lippen spreken valscheyt / uwe tonghe
dichtet dat onrecht is.

Machs.7.5
e Also han-
ghen de
huychelaers
den kop/ sien
suer/ eñ stelle
hē lamme-
licken ende
ellendichlie-
den.
f Deute.15.1
Mat.6.16.
g Mat.25.35
Ezech.18.7.
h † Anders
de armen
dwaselinghē.
i Luc. 11. 41.
k Dat ghy
sekcker wort
eñ toeneemt
aen goet eñ
salicheydt.
l Pro. 21. 13.
m Mat.5.14
n † Anders
altoos.
o Of sprin-
gende fon-
teyn adere/
p Esai.61.4.
q Dat is/
Ghy sult eē
Beschutter
eñ Beschēr-
mer ende
Beteraer in
den lande
zijn / velen
nuttelick
zijn eñ helpē
r Hier geeft
hy het recht
verstant des
Sabbaths/
datmen
Gods
werck ende
woordt daer
in oeffenen
sal.
Esaie. 56. 2.
ende 66. 23.
s Abacuc 4.19
a Nume 11.23
Esaie.50.2.
* Jere. 5. 25.
b Esa.1 13.15
Psal. 66. 18.
Esaie. 1. 15.

4 Daer en is niemandt die van gerechtic-
heydt predicke / of trouwelicken e richte:
men vertrouwet op ydelheyt/ eñ en spreect
niets / dat wat deucht: d met ongheluckē
zijn sy * swanger/ eñ baren moeyte.
5 Sy broeden Basiliskes eyeren wt/ ende
wercken Spinnewebben/ eetmen vā haren
eyeren/ so moetmen sterven: vertreedtmen
het daerentegen/ so vaert daer eē Ader wt
6 Haer spinnewebbe en deucht niet tot
kleederen/ eñ dat sy ghewracht hebben/ en
deucht niet te decken: want haer werck is
moeyte/ ende in haren handen is e wreuel.
7 f Haer voeten loopen ten boosen / eñ zijn
snel unschuldich bloedt te vergieten: hare
ghedachten zijn moeyte / haren wech is
enckel verderuen ende schade.
8 Sy en kennen den wech des vredes niet/
eñ daer en is gheen recht in haren gangen:
sy zijn verkeert op haren straten: wie daer
op gaet/ die en heeft nemmermeer vrede.
9 Daerom is het recht verre van ons/ ende
wy en krijghen de gherechticheyt niet: g
wy wachten op het licht/ siet/ so wordt het
duyster: op den schijn / siet / so wandelen
wy in donckeren.
10 h Wy tasten na der wandt/ als de blindē/
eñ tasten als die geene oogen en hebbē: wy
stootē ons in dē Middach/ als in der sche-
meringe: wy zijn in duysterē als de doodē.
11 Wy brommen alle als de Beyren / ende
pijpen als de Duyuen: want wy wachten
op het recht / so en isset daer niet: op het
Heyl/ so is het verre van ons.
12 Want onser ouertredinghe voor v/ is te
vele/ eñ onse sondē antwoorden tegen ons:
want onse ouertredingen zijn by ons/ ende
wy ghevoelen onse sonde.
13 Met ouertredinghe eñ liegen tegen den
Heere/ eñ te rugghe keeren van onsen God/
eñ met boosen onbillicken spreken ende on-
ghehoorsaemheyt / verdencken eñ dichten
valsche woorden wt der herten.
14 Daerom is oock het recht te rugge ghe-
weken eñ gerechticheyt verre afgetreden: i
want de waerheyt valt op der straten/ ende
het recht † en kan niet daer her gaen.
15 Ende de waerheyt is wech eñ k wie van
den boosen wijckt, die moet allemans roof
zijn: sulcx siet de Heere / eñ het beualt hem
quaelick dat daer geen recht en is.
16 Eñ hy siet dat daer niemant en is/ ende
verwondert hem/ dat niemandt voor haer
en treedt: daerom helpet hy hem seluē met
sijnen arme/ ende sijne gherechticheydt on-
dersteunt hem.
17 l Want hy treckt Gerechticheyt aen / als
een pantzier / ende settet eenen Helm des
Heyls op zijn hooft: eñ treckt hem aen ter
wrake / eñ kleedet hem met yuer/ als met
eenen rock.
18 Als die sijnen wederpartijders vergeldē/
ende sijnen vyanden betalen wil met grim-
micheyt: Ja den Eylanden wil hy betalen.
19 Dat den m Name des Heeren ghevreest
worde vanden Nedergange/ eñ sijne heer-
lickheyt van den Opganghe der Sonnen/
wanneer hy komen sal/ gelijck als eē opge-
houdē stroom/ diē de wint des Heerē drijft.
20 n Want dien te Zion sal een Verlosser
komen / eñ dien die hen bekeeren vanden
sonden in Jacob / spreeckt de Heere.
21 Eñ ick make sodanich Verbont met hen/
spreect de Heere: Mijnen Geest, die by v is/
o eñ mijne woorden, die ick in uwen mondt
ghelept hebbe, en sullen van uwen monde
niet wijckē/ noch vandē monde uws zaedts/
ende kindts kindt/ spreeckt de Heere/ van
nu aen tot in eewicheydt.

c Dat is/
leere: want
hy spreeckt
hier van
valschē ver-
ghiftighen
Leeraers.
d Job.15.35
Psalm.7.15.
* Of / be-
vrucht.
e Of, moet-
willich on-
recht.
f Prouer.1.16
Roma.3.15.
g Job.30.26
h Deu.28.29
Joan.12.35.
2. Pet. 1. 9.
Job. 5. 14.
Prouer.4.19
i 4.Esdr.14.
17.
† Anders en
heeft niet
konnē henē
in komen.
k 2.Tim.3.[illegible]
l Ephe.6.17.
1. Thess.5.8
Sapiē. 5. 19
Job. 29. 14.
m Psal.113.3
Malac.1.11
n Psal.14.7
Roma.11.26
o Esai.51.16
Jerem.1.9.

Dat lx. Capittel.

1. Der Kercke wordt toegheseyt/ sy sal op de toecomst Messie/ wt allerley volcken op Aerden erbouwet worden/ 15. en door haer verlatentheyt en iammer/ ouervloedelicke vreuchde/ rijckdom en allerley welstandt hebben.

a Act.26.18. Ephe.5.14.
1 Maecke v op / wordt licht: want a v licht coemt / en de heerlicheydt des Heeren / gaet op ouer v.
b 4.Esd.14.20.
2 b Want siet / duysternisse bedeckt het Aerdtrijck / en donckerheydt de Volcken: doch ouer v gaet op de Heere / ende syne heerlicheyt verschijnt ouer v.
c Apo.21.24. Esai.19.23. d Of/ straelichte/ glinsterschijn.
3 c En de Heydenen sullen in uwen lichte wandelen/ en de Koningen inde d glantze/ die ouer v opgaet.
e Gene.13.5 Esaie.49.18. Mat.8.11. f Of/ opgetoghen.
4 e Heft uwe oogen op/ en siet rontomme dese alle versamelt/ komen tot v: uwe sonen sullen van verre komen/ en uwe dochteren ter zijden f opgheuoedt worden.
5 Dan sult ghy uwen lust sien/ en wtbreken/ ende v herte sal hem verwonderen/ ende g wtbreyden/ wanneer haer de veelheyt aen der Zee tot v bekeert / ende de macht der Heydenen tot v koemt.
g Ghelijck als de wateruloeden loopen / en hen wtbreyden.
6 Want de veelheyt der Kemelen sal v bedecken/ de Loopers wt Midian en Epha: h sy sullen wt Saba alle comen / Goudt ende Wieroock brenghen/ ende des Heeren lof verkondighen.
h Psal.72.10 Mat.2.11.
7 Alle Kudden in Kedar / sullen tot v versamelt worden / en de Bocken Nebaioth sullen v dienen: sy sullen op mynen i aenghenamen Altaer geoffert worden: want ick wil het Huys myner heerlicheyt vercieren.
i Hebr.13.15 Esaie.56.7.
8 Wie zijn die / die daer vlieghen als de Wolcken / ende als de Duyuen tot haren vensteren?
k† Anders Tharsis.
9 De Eylanden wachten op my / ende de Schepen k† aen der Zee van langher tijt herwaerts: dat sy uwe kinderen va verre hier toe brenghen: met haren goude ende siluer/ den Name des Heeren uws Godts/ ende den Heyligen in Israel/ die v heerlick ghemaeckt heeft.
l Esaie.54.11
10 l Vreemde sullen uwe mueren bouwen/ ende hare Koningen sullen v dienen: want in mynen toorne hebbe ick v gheslagen/ en in myner genade ontferme ick my ouer v.
m Apo.21.25 n Of/ allewech.
11 m En uwe poorten sullen n doorgaens open staen/ noch dach noch nacht toeghesloten worden: dat der Heydenen macht tot v ghebracht/ ende hare Koningen hier toe gheleydt worden.
o Psal.2.9.
12 o Want welcke Heydenen ofte Koninckrijcke / v niet dienen en willen / die sullen ommekomen / en de Heydenen verwoestet worden.
p Esai.35.10 q† Anders Cypresse/ Dueren en Cederen etc. te vercieren etc.
13 p De heerlicheydt Libanon sal aen v komen q† Dennen Buecken en Busboom met malkanderen/ te vercieren de Plaetse myns Heylichdoms: want ick wil de steden myner voeten heerlick maken.
14 Oock sullen ghebuycht tot v komen/ die v onderghedruckt hebben / ende alle die v ghelastert hebben/ sullen neder vallen/ tot uwen voeten: r ende sullen v noemen: Een Stadt des Heeren: Een Zion des Heylighen in Israel.
r Acto.16.29 Apoca.3.9.
15 Want daerom dat ghy zijt de verlatene en ghehatede gheweest/ daer niemandt en ginck/ wil ick v ten s pracle eewichlick maken/ en ter vreuchde voort ende voort.
s Of/ prachte t Esai 40.29 ende 61.6. u Of/ Heylgheuer/ Behoedder. x Of. kopere / aud yser etc.
16 t Dat ghy sult Melck vande Heydenen suygen/ ende der Koningen borsten sullen v soogen: op dat ghy ondervindet/ dat ick de Heere ben/ v u Heylandt / ende ick de Machtige in Jacob ben v Verlosser.
17 Ick wil Gout in de stede des x Metaels en Siluer in de stede des Ysers brenghen/ en Metael in de stede des Houts / en Yser in de stede der Steenen: y ende wil maken dat z† uwe Voorstanders vrede leeren sullen / ende uwe Pleghers gherechticheydt predicken.
y Esai.51.9. Tit.1.6. z† And. v Vrede ten Voochde zy en Gerechticheydt ten Schoutsheeren.
18 Men en sal geen a wreuel meer hooren in uwen lande noch schade of verderuen in uwen b lantpalen: maer uwe muerē sullen Heyl/ ende uwe poortē Lof heeten.
a Of/ moetwillighe onbillicheyt oueriast. b Of/ lantsbegrijp.
19 c De d Sonne en sal v des daechs niet meer schijnē/ en de glantz der Mane en sal v niet lichten: e maer de Heere sal v eewige licht/ ende v God sal uwe prijs zijn.
c Apoc.22.5 Sacha.14.7 d Apoc.21.23 e Apoc.22.5 f Psal.37.11 Matth.5.5. 2.Pet.3.13 g Of/ verachtesten.
20 Uwe Sonne en sal niet meer ondergaen/ noch v Mane den schijn verliesen: want v Heere sal v eewigh licht zijn en de daghen uws leedts sullen een eynde hebben.
21 En v Volck sullen enckel Rechtueerdige zijn/ f ende sullen het Aerdtrijck eewichlick besittē: als die de Spruyte myner plantinghe/ ende een werck myner handen zijn/ tot mynen prijse.
22 Wt dē kleynsten sullen duysende wordē/ en wt den g slechtsten/ een machtich Volck: ick de Heere/ wil sulcks te syner tijt snellick wtrichten.

Dat lxj. Capittel.

1 Christus een Leeraer des Euangelij/ 4 ordineert syne Leeraers en Predickers/ zyn bootschap te voerē ouer de wyde Wereldt/ 7. met eener vertroostinghe ouer dien Amptsvaerlicheyt/ 10. vreuchde der Kercken/ ouer de ghenade door Christum verkregen.

a Esai.11.2 Luce.4.18. ende 7.22. b Esai.57.15 ende 66.2. Psal.34.19 ende 51.19.
1 De a Gheest des Heeren Heeren is ouer my daerom heeft my de Heere ghesalft: hy heeft my ghesonden dē ellendighen te predicken / b de ghebroken herten te verbinden/ te predicken den geuangenen een verlossinghe/ den ghebondenen een ontbindinghe.
2 Te predicken een ghenadich Jaer des Heeren / ende eenen dach der wrake onses Gods c te troosten alle treurighen.
c Esai.66.10 Mat.5.4.
3 Te beschaffen den treurigen te Zion dat hen Cieraedt voor Asschen/ en Vreuchdenolye voor Treuricheyt/ en schoone kleederen voor eenen bedroefden geest ghegeuen worde/ dat sy ghenoemt worden Boomen der Gherechticheyt / Planten des Heeren/ ten prijse.
d Esai.58.12. † And. van gheslachte tot geslachte
4 Sy sullē de oude verwoestinge bouwen/ d en wat in voortijden verstoort is/ oprichten: sy sullen de verwoestede steden / die † voort en voort verstoort ghelegen hebben/ vernieuwen.
5 Vreemde sullen staen/ ende uwe Kudden weyden/ en Wtlanders sullen uwe Ackerlieden ende Wijngaerdeniers zijn.
e Esai.66.21. Jerem.33.18.
6 e Doch ghy sullet Priesters des Heeren heeten/ en men sal v Dienaers onses Gods noemen: en ghy sullet der Heydenen goedē eten/ en v ouer haer heerlickheyt beroemē.
7 Voor uwe smaedtheyt sal v tweemael so vele komen / ende voor de schande/ sullē sy vrolick zijn op haren Ackeren. want sy sullen tweemael so vele besitten in harē lande sy sullen eewighe vreuchde hebben.
f Dat zijn alle Godsdiensten/ die niet Godts eere en soecken/ maer eygen roem en vreuchde. g† Anders schutters.
8 Want ick ben de Heere/ die het Recht lief heeft/ en hate f roouische Brandoffer: ende wil beschicken / dat haren arbeydt sal ghewis zijn/ ende een eewich Verbondt wil ick met hen maken.
9 En men sal haer zaedt kennen onder den Heydenen/ en hare g† nakomelingen onder den Volckē: dat/ wie se sien sal/ salse kennē/ dat sy een zaedt zijn / ghesegent vanden Heere.

h Luc.1.46. i Psa.132.16.

10 Ick verheuge my inden Heere/ eñ mijn
ziele is vrolic in mijnẽ Gode: i want hi heeft
my aengetrocken met cleederẽ des Heyls/
eñ met den Rock der gherechticheyt geklee
det: gelijck als een Bruydegõ in k Priester-
licken cieraet verciertet/ ende als een Bruyt
schoni in haren ghesmijde.
11 Want ghelijck als Vrucht wt der Aerdẽ
wasset eñ zaet in den Houe op gaet: also sal
Gerechticheyt ende Lof/ voor allen Heydẽ-
nen opgaen/ wt den Heere Heere.

k De Priesters waren heerlic ende hoocheerbaer lick verciert: also is oock des Bruydegoms verciering he niet haonisch/ maer eerlic: hy wil doch segghen/ dat Christus te gelijck Priester eñ Bruydegom zy.

Dat lxij. Capittel.

1. Verlanghen der Godsaligen op Chri
stum 2. die hem syner Kercken in syner toe
komst/ met wonderbaerer ghenade wil aen-
nemen/ 10. met eener vermaninge/ denseluẽ
weerdichlicken aen te nemen.

1 OM Zions wille/ so en wil ick niet swij
ghen/ ende om Jerusalems wille/ so en
wil ick niet in houden/ tot dat hare ge
rechticheyt opgae als een a glantz/ eñ haer
Heyl ontbrande als een Fackel.
2 Dat de Heydenẽ sien uwe gerechticheyt/
ende alle Koninghen uwe heerlickheydt: b
ende ghy sult met eenen nieuwen name ghe-
noemt worden/ welcke des Heeren mondt
noemen sal.
3 Eñ ghy sult zijn een schoone Kroone inder
hant des Heeren/ ende eenen Koninclicken
Hoedt in der handt ws Gods.
4 Mẽ en sal v niet meer de Verlatene noch
v Lant een verwoestinghe heeten: maer ghy
sult/ Mijnen lust aen haer/ eñ v Lant/ Mijn
lieue c † Boele heetẽ: want de Heere heeft
lust aen v/ ende v Landt heeft eenen lieuen
Boele.
5 Want ghelijck een lief Boel eenen Boele
lief heeft/ so sullẽ v uwe kinderen lief heb-
ben: eñ als hem een Bruydegom verheucht
ouer syner Bruydt/ so sal hem v God ouer
v verheughen.
6 O Jerusalem/ ick wil Wachters op uwe
mueren bestellen/ die den gantschen dach eñ
de gãtsche nacht/ nemmermeer stille swijghẽ
en sullen/ eñ die des Heeren ghedencken sul
len: op dat by v gheen swijghen en zy/
7 Ende ghy vã hem niet en swijcht/ tot dat
Jerusalem bereydt ende ghesettet worde
een loue op Aerden.
8 De Heere heeft gesworen by syner rechter
hant/ ende by den Arme zijnner macht/ ick
en wil v koorne niet meer uwen vyanden
te eten gheuen/ noch uwen Most daer aen
ghy ghearbeydet hebt/ de vreemden drinc-
ken laten.
9 Maer die het insamelẽ/ die sullent oock e-
ten/ eñ den Heere roemen: ende die hem in-
brenghen/ sullen hem drincken inden Voor
houen mijns Heylichdoms.
10 e Gaet henen/ gaet henen door de poortẽ/
bereydet dẽ volcke den wech: maeckt Banẽ/
maect banẽ/ ruymet de steenẽ wech: worpet
een Baniere op ouer de Volcken.
11 Siet/ de Heere laet hem hoorẽ/ tot aen der
Werelt eynde: f segghet der dochter Zion:
g Siet/ v Heyl comt: siet/ h syn loon is by
hem/ ende syne verghelding is voor hem.
12 Men salse noemẽ: i het Heylige volck/ de
verlossenden des Heeren: ende v salmen hee
ten: De besochte eñ k † onuerlatene Stadt.

a Of stralen de klaerh.
b Joan.1.18
c Dat is/ eñ Bruydt/ die niet souder man eñ verlaten/ maer lief eñ weert zy/ als een boele/ † An. Echtgade.
d Esai.54.5
e Esai.57.14
f Zach 9.9. Matth.21.5 Joan.12 15
g Esa.40 10
h Dat is: hy sal het niet lanck make/ den vromen te loonẽ/ de boosen te straffen.
i Esaie.4.3.
k † And. niet de ouergegeuene.

Dat lxiij. Capittel.

1. Voert Christum in/ als eenẽ ouerwin
ner syner vyanden/ 7. vertelt met dancke de
weldadẽ/ die de Heere altoos aen zijn Volc
bewesen heeft/ 11. eñ dewyle het hem met
denseluen altoos also niet toeghaecht. 15. so
bidde hy/ de Heere wil hem doch haerer ge
nadichlicken weder aennemen.

1 WIe is die/ die van Edõ comt met root
achtighen kleederen van af Bazra: die a
so verciert is in syn kleederen ende
daer henẽ treedt in syner grooter crachtẽ: ick
bent/ die gerechticheyt leert/ ende een Mee-
ster ben te helpen.
2 b Waeromme is dan v ghewaedt so root-
uerwich ende v kleet als eens Wijnpersser
treders?
3 Ick trede de Wijnpersse alleẽ ende daer en
is niemant van den volcke met my: ick hebse
geperst in mynen toorne/ ende vertredẽ in
mynen grimmicheit: daer vã is haer ouervloe-
ghen op myne kleederen ghespringet/ eñ ick c
hebbe alle mijn ghewaedt besoedelt.
4 d Wãt ick hebbe eenẽ dach der wrake my
voorgenomen/ het Jaer/ de mynen te verlos-
sen/ is ghekomen.
5 Wãt ick sach omme my/ ende daer en was
gheen helper/ eñ ick was in verschrickinge/
ende niemant onderhieldt my: maer mynen
Arm moeste my helpen/ ende mynen toorne
onderhieldt my.
6 Daerom hebbe ick de Volcken vertredẽ in
mynen toorne/ eñ hebse dronckẽ gemaeckt/
in myner grimmicheyt/ eñ haer vermoegen
ter Aerden ghestooten.
7 * Ick wil der goedicheyt des Heerẽ gedenc
ken/ eñ des lofs des Heeren in allen dat ons
de Heere gedaẽ heeft: ende des grootẽ goets
aen den huyse Israels/ e dat hy hen gedaen
heeft door zijn barmherticheyt ende groote
goedicheydt.
8 Want hy sprac: sy zijn ymmers mijn volc/
kinderen die niet valsch en zyn/ daerom was
hy haer f Heylandt.
9 Wiese † beangstet/ die beangstet hem ooc/
g eñ de Enghel die voor hem is/ halp hen: hy
verlostese/ daeromme dat hyse lief hadde/ eñ
haer verschoonde hy: namse op/ ende droech
se alle tydt van outs hẽ her.
10 Doch sy verbitterden eñ vertoornden synẽ
heylighen Geest/ daerom wert hy haer vy-
andt/ ende street teghen haer.
11 Ende † hy dachte weder aen de vorige tijt/
aen den Mose/ die onder synen Volcke was:
k waer is dan nu/ diese wt der Zee leydde/
met tsamen den Herder syner Kudde? waer
is die synen heylighen Gheest onder haer
ghaf?
12 Die Mosẽ by der rechter hant leyde door
synẽ heerlicken arm: l die de waterẽ van mal
canderen deylde voor hen henen/ op dat hy
hem eenen eewighen Name makede.
13 Diese leyde door de diepte/ als de Peerden
in der Woestijne/ die niet en struyckelen.
14 Als het Vee/ dat henẽ af int velt gaet/ welc
ke den adẽ des Heeren drijft: also hebdy oock
v Volck gheleydt/ op dat ghy v eenen heer-
licken Name makedet.
15 m So siet nu vanden Hemel ende siet af vã
uwer heylighẽ heerlickẽ Wooninghe: waer
is nu uwen yuer / uwe machtẽ/ uwe groote
heerlicke barmherticheyt/ houdt haer hardt
teghen my.
16 Ghy zijt doch onse Vader: want Abraham
en weet vã ons niet/ ende Israel en kent ons
niet: n daerentegẽ ghy Heere zijt onse Vader
ende onse Verlosser/ van o† oudts her is dat
uwen Name.
17 p Waerom laet ghy Heere ons dwalen vã
uwen weghen/ ende ons herte verstockẽ/ dat
wy v niet en vreesen? Keert weder/ om uwer
knechten wille / om der stamme wille uwes
erues.
18 Sy besitten v heylige volck schier gantsch:
q uwe wederparthijders vertreden v Heylich-
dom.
19 Wy zijn ghelijck als te voren/ doe ghy niet
ouer

a An. Bozra
b Apoc.19.13
c Dat is: ick hebbe onder den getredẽ/ dat alle dat ghene/ daer sy my te veren mede ouermochten versmettert ende verplettert is: gelijc als oock nu/ het Euangelium onder het Pausdõ springhet eñ treet dat sy ne ouermacht versmettert/ eñ ons boose klicken aenhanget. Wy moeten Ketters/ Oproerers, duyuelsche Schoeliers heetẽ/ eñ allerley klicken aen ons hebben.
d Esaie.34.8
*Cap lxiij. Luth.
e Rom.10.12
f Of Helper.
† Of/ benaut
g Exo.13.21 ende 14.30. ende 23.20. Syrach.2.8
† An. tydẽ.
† An. Israel
k Exo.14.30
l Exo.14.21
m Deu.26.15 Baruc.2.16
n Mat.6.9 ende 23.9. Mala.1.6.
o † An. tydẽ
p Psa.119.10
q Psalm 74.

ouer ons en heerschedet/ende wy niet nau-
wen Name ghenoemt en waren.

Dat lxiiij. Capittel.

1. Ghebedt/dat God de verstockten son-
daers straffende/4. maer den swacken met
ghewoonlicker ghenade beteghene/ 9. eñ
hem haers ellendighen iammers aenneme.

1 Och dat ghy den Hemel verscheurdet eñ
voert daer af/dat de Bergen voor v ver-
vloten/ghelijck als een heet water van
heftighen vyerē ouersiede.
2 Dat uwē Name condt worde onder uwē
vyanden/ende de Heydenen voor v a† beuē
moesten.
3 Voor de wonderen die ghy doet/dier men
hem niet en versiet: doe ghy afvoert/ende de
Berghen voor v vervloten.
4 b† Als dan van aenbegin der Werelt her-
waerts niet ghehoort en is, noch met oorē
ghehoort: c het en heeft oock gheen ooghe
d† gesien/behaluen v God, wat diē geschiet/
die op e hem wachten.
5 Ghy ontmoetedet den vrolicken/ eñ dien/
die gerechticheyt oeffenden/eñ op uwē we-
gen uwer gedachtē: siet ghy toorndet wel/
doe wy sondichden/eñ lange daer in bleuē/
doch ons wert dannoch gheholpen.
6 Doch nu zijn wy altesamē als de onreynē
eñ alle onse gerechticheyt/als een drecKich
cleet: wy zijn altemael verwelcket als blade
ren, ende onse sondē voeren ons henē wech/
als eenen windt.
7 Niemant en roept uwen Naem aen / ofte
maect hem op/dat hy hem aen v houde: wāt
ghy verborghet u aengesichte voor ons eñ
laet ons in onsen sonden versmachten.
8 Doch nu Heere ghy zijt onse Vader: g wy
zijn leem/ghy zijt onse Potbacker/ende wy
alle zijn uwer handen werck.
9 h Heere/ en toornet niet te seer/eñ en denct
niet eewich der sonde: siet doch dat aen/dat
wy altemael v Volck zijn.
10 De Steden uws Heylichdoms zijn ter woe
stijne geworden: Zions ter woestijne ghe-
worden/Jerusalem leyt verstoort.
11 Het huys onser heylicheyt eñ heerlicheit/
daer v onse Vaders in ghelooft hebben is
met vyere verbrant/eñ alles wat wy schoōs
hadden/dat is te schanden ghemaeckt.
12 Heere i† wildy so hardt zijn tot sulcken/
ende swijgen ende ons so seer neder slaen?

Dat lxv. Capittel.

1. Beroepinge der Heydenen/2. wt oor-
sake der onghehoorsaemheyt der Joden/5.
11 die (wtghenomen seer weynighe) harer
Afgoderye haluen vanden Heere verworpē
ende grousamelicken ommeghebracht wor
den 13. der Vromen segen / der Godloosen
vloeck 17. van den nieuwen ende ieuchdigē
Kercke Christi/ 19. met tsamen synen ende
syner Burghers/ welstant/ 21. gelucksalic-
heyt/29. ende wonderbare vrede.

1 Ick a worde ghesocht van dien/die niet na
my en vraechden ick worde geuonden vā
dien die my niet en sochten: ende tot den
Heydenen die mynen Name niet aen riepē/
segghe ick: Hier ben ick hier ben ick.
2 Want ick strecke myn hant wt den gant-
schē dach tot eenen onghehoorsamē volcke/
dat synē ghedachten na wandelt/op eenen
weghe die niet goet en is.
3 Eē volc dat my vertoornet/is altoos voor
mynen aenghesichte: b offert in den houē/c
ende roockt op den d Tieghelsteenen/
4 Woonet onder den dooden grauen/ ende
outhout hem in den Kuylen: e eten Swyn-

a† Anders/ tzitteren.
b† An. Mē heeft het niet gehoort vā voorleden tyden.
c 1. Cor. 2. 9.
d† And. gee nen anderen God gesien/ behaluē v/ die also doet / dien/ die op etc.
e Of/ op v etc Of/ vuyl.
g Rom. 9. 20
h Psal. 79. 5. 8 Jere. 10. 24
i† An. sul dy v verdragē in dese dingen? ende sul dy swij-ghen.
a Esai. 52. 15 Rom 10. 20 ende 15. 21.
b Deu 12. 5. ende 14. 23.
c Exo. 20. 24
d Dat is: op den Altarē/ die sy selue maeckten.
e Leu. 11. 5. 7 Deu 14. 3. 8.
f Dat is/ Ghy Pro-phete en-de euict my niet leeren heylich wor den: laet my v lieuer hey ligen of lee-ren/hoe ghy heylich wor det.
g Josu. 7. 25

nenvleesch/ende hebben grouwelsoppen in
haren potten/
5 Ende sprekē: Blijft te huys/ende en roert
my niet aen: want ick sal v f heylighen: sulc-
ke sullen eenen roock worden in mynē toor-
ne/ ende een vyer dat den ghantschen dach
brandt.
6 Siet/het staet voor my geschreuen: Ick en
wil niet swijghen/maer betalen/Ja ick wil
hen in haren boesem betalen/
7 Beyde hare misdaet eñ harer vaderen mis-
daet te samē spreect de Heere: die op dē Ber-
gen gerooct/ende my op den cleynen Ber-
gen geschendet hebben: ick wil hen toemeten
haer vorighe wesen in haren boesem.
8 So spreect de Heere: Gelijck als wanneer
mē Most in eener Druyue vindet/eñ spreeckt
en verderft het niet, want daer is eenen segē
inne: also wil ick om myner knechten wille
doen/dat ick het altemael niet en verderue:
9 Maer wil wt Jacob zaet wassen laten/eñ
wt Juda dat mynen Berch besitte wāt my
ne wtuercorenen sullen hem besitten, eñ my
ne knechten sullen daer woonen.
10 Eñ Saron sal een huys voor de kudde/eñ
g het dal Achor sal een Veeleghe worden/
mynen Volcke dat my socht.
11 Daer enteghen ghy/ghy die den Heere ver
latet ende mijns heylighen Berchs verghe-
tet/ende richtet den * Gad eenen Disch aē/
ende schencket den Meni vol in van Dranc-
offer.
12 Welaen/ ick wil v tellen ten Sweerde dat
ghy v allebuygen moetet ter slachtinghe: h
daerō dat ick riep ende ghy en antwoordet
niet: dat ick sprack/ende ghy en hoordet niet
maer dedet wat my qualick beviel/ende ver
koost/dat my niet en behaechde.
13 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
myne knechtē sullen etē/doch ghy sullet hō-
geren: siet myne knechten sullen drincken/
doch ghy sullet dorsten: siet/myne knechten
sullen vrolick zijn/ doch ghy sullet te schan-
den worden.
14 Siet/myne knechtē sullen van goeden moe
de iuychen/doch ghy lieden sult van herten-
leedt schreyen ende van iammer huylen.
15 Ende sullet uwē name laten mynen wtuer
corenē ten i s voer: ende de Heere Heere sal v
dooden ende syne knechten met eenen ande-
re 1 name noemen/
16 k Dat wie hem segenen sal op Aerden/die
sal hem inden rechten God seghenen: eñ wie
sweeren sal op Aerden/die sal by den rechtē
God sweeren: want der vorighen angst is
vergheten/ende zijn van mynen oogen ver-
borghen.
17 l Want siet/ick wil eenen Nieuwen Hemel
ende Nieuwe Aerde scheppen daermē der vo-
righen niet meer ghedencken en sal/noch te
herten nemen.
18 Maer sy sullen hen eewichlick verheugē/
eñ vrolick zijn ouer het ghene dat ick schep-
pe: want siet ick wil Jerusalem maken ter
m hertenlust/ende haer volck ter vreuchde.
19 Ende ick wil vrolick zijn ouer Jerusalem/
ende my verheughen ouer mijn Volck: ende
daer en sal niet meer in ghehoort worden de
stemme des weenens/ noch de stemme des
klaghens:
20 Daer en sullen niet meer zijn kinderen/die
hare dagen niet ghekrijghen/ofte oudē/die
hare Jaren niet volbrenghen: maer de Jon
ghen van hondert Jaren sullen steruen/ende
de sondaers van hondert Jaren sullen ver-
vloeckt zijn.
21 o Sy sullen huysen bouwen eñ bewoonen:
sy sullen Wijnberghen planten/ende dersel
uen vruchten eten.

* Gad sal een Afgod ten kryghe geweest zijn als Mars: wāt Gad al heet custen. Meni heet een ghetale dat sal der Coopliedē God ghe-weest zijn/ als Mercu-rius/ die my ghelt/ eller om gaet.
f Dat roert hy/ als hy spreect: Ick wil v lieden tellen ten sweerde: als soude hy seg-gen: Ic wil v lieden tu-stens ende tellens ghe-noech ghe-uen.
h Pro. 1. 24. Jerem. 7. 13 Esaie. 66. 4.
i Dat is: tē exēpel eens vloecks.
k Jer. 9. 23. 1. Cor. 1. 31. 2. Cor. 10. 17.
l 2. Pet. 3. 13 Apoca. 21. 1 Esa. 66. 22.
m Of/ vro-licheyt.
n Jonghen vā etc. heetē de God-loosen wt sulcker re-den: Wan-neer ghy al e schoon hon-dert Jaer leefdet/so bleeft ghy doch een kint: want neer ghy doch alscoū hondert Jaer leefde/ so bleeft gy doch een schalck: dat is: ghy wilt doch nimmer meer wijs ende vroom wordē. Ende datselue heet oock: De daghen ghekrijgen/ ende de Ja-ren volbren-gen/ dat is/ wijs ende vroō wordē.
o Deu. 28. 30

22 Sy en sullen niet bouwen dat een ande
re bewoone/ ende niet planten/dat een an-
der ete: want de daghen mijns volcx sullen
zijn als de daghen eens Booms/ ende het
werck haerer handen sal oudt worden / by
mijnen wtuercorenen.
23 Sy en sullen niet te vergeefs arbeyden
noch pt ontijdighe geboorte baren: want
sy zijn het zaedt der ghesegenden des Hee-
ren/ende hare nacomelinghen met hen.
24 q Ende het sal gheschieden/eer sy roepē
wil ick antwoorden: wanneer sy noch spre
ken/wil ick hooren.
25 r De Wolf ende het Lam/sullen haer te
samen weyden: de Leeuwe sal stroo etē als
een Runt/ende de Slange sal Aerde eten:
sy en sullen niet schaden noch verderuen/
op mijnen gantschen heylighen Berghe/
spreeckt de Heere.

pt And. ter verschricking ghebarē
q Psal. 32.5
r Esaie. 11. 6

Dat lxvj. Capittel.

1. Wercken ende Godsdienst sonder ge loove/zijn God eenen grouwel/5. Die om Gods Naems wille lijden/10/ Item alle liefhebbers Jerusalems/worden hoochlicken ghetroostet/ 14/ alle Godloosen met grousame gerichte gedreycht/ 19. De Heydenen wordē tot Gods volcke/21. ende tot sijnen dienst gheroepen/door de Apostelen

1 SO spreect de Heere: a Den Hemel is my
nen Stoel/ende de Aerde mijn Voet-
bancke: wat is het dan voor een huys/
dat ghy lieden my bouwen wilt/oft welck
is de stede daer ick rusten sal?
2 Mijn handt heeft alle dat ghemaeckt/
wat daer is/spreeckt de Heere: b ick sie daer
entegen aen den ellendighen ende die eens
ghebroken geests is/ ende die hem vreeset
voor mijnen woorde.
3 Want die eenen Osse slachtet/ die is e-
uen als die eenen Man versloege: wie een
Schaep offert. die is/ als die eenen Hondt
den hals brake: wie Spijsoffer bringet/die
is/als die Swijnen bloet offert: wie den
Wieroock ghedenckt is als die het c on-
recht looft: sulcx verkiesen sy in haren wegē
ende haer ziele heeft een wel behagen aen
haren grouwelen.
4 d Daerō wil ick oock verkiesen / dat sy
verspotten/ende wat sy vreesen/ wil ick o-
uer haer komen laten: e daerom dat ic riep
en niemant en antwoorde: dat ick sprac/ eñ
sy en hoordē niet/ eñ deden wat my qualic
beuiel/ eñ verkoren dat my niet en beuiel.
5 Hooret des Heeren woort/ghy die v vree
set voor sijnen woorde: Uwe broeders die
v haten/ende sonderen v van hen af om
mijns Naēs wille: sprekē. f Latet sien hoe
heerlic de Heere zy: Latet hem verschijnē tot
uwer vreuchde: die sullē te schādē wordē.
6 Want men sal hooren een stemme des ru
moers inder Stadt / een stemme van den
Tempel/een stemme des Heeren/ die sijnen
vyanden vergeldet.
7 g Sy baert/eer haer wee wort: sy is eens
mannekens ghenesen/eer dan haer kindts
noot aen koemt.
8 Wie heeft sulcx opt ghehoort? wie heeft
sulcx opt gesien? ht kan oock/eer dat een lāt
de weedagē krijgt/een volck te gelijcke ge
boren worden? nu heeft nimmers Zion/ha-
re kinderen it sonder weedaghen gebaert.
9 Soude ick andere laten de moeder brekē
ende selfs oock niet ghebaren/ spreeckt de
Heere? soude ick andere laten baren / ende
selfs toegesloten zijn? spreeckt v God.
10 Verheucht v met Jerusalem/ende weset
vrolick ouer haer/alle/gy die haer lief hebt
& verheucht v met haer/alle ghy die ouer

a Acts. 7.49
3. Reg. 8.27.
2. Reg. 6.18
Mat. 5.34.
ende 23.22.
b Esai. 57.15
ende. 61.2.
Psa. 51.10.19
c Dat is hier/ Afgodendienst.
d Prou. 6.16
e Prou. 1.24
Jerem. 7.13
Esai 65.12.
f De Godloosē vieōs Christo trotz: so gewis zijn sy in haerer heylichheyt
g Dat is eē wonder/ als wāneer men spake: Sy baert eer sy swanger wordt: also hier oock: Eer haer wee wort/ dz is: Sy baert/ eñ en heeft doch geene weedagen/ gelijc als en ware sy niet swangher.
ht An. baert het Aertrijc oock heden daechs? ofte wort een volck op eē mael geboren?
it And. soo haest haer wee
k Mat. 5.4
Esaie. 61.3.

haer treurich ghewеest zijt.
11 Want daer door sullet ghy suygen eñ sat
worden/van den borsten haers troosts: gy
sullet daer ouer suygen ende v verquicken/
van der volheyt harer heerlickheydt.
12 Want so spreeckt de Heere: Siet/ic breyt
de wt dē vrede by haer/gelijck als eē water
eñ de heerlickhz der Heydenē als een ouer-
loopende Beke: so sullet gy suygē: gy sullet
op den armen gedragen worden/ eñ op den
schoot salmen v vriendelicken houden.
13 Ick wil v troosten/gelijck als eenen sijne
moeder troostet: Ja ghy sullet te Jerusalem
verquickt worden.
14 Ghy sult het siē/ eñ uwe herte sal hem ver
heughen/l ende uwe beenderen sullen groe
nen als gras: so salmen bekennen de handt
des Heeren aen sijnen knechten / ende den
toorne aen sijnen vyanden.
15 Want siet/de Heere sal koemen met vyer
ende sijne wagenen/als een onweder: dat
hy vergelde in grimmicheyt zijns toorns/
ende zijn schelden in vyervlammen.
16 Want de Heere sal door het vyer/eñ door
zijn sweert richten alle het vleesch: ende der
gedooden van den Heere/sal vele zijn.
17 Die hen heyligen ende reynighen in den
Houen/de eene hier/de ander daer/ende etē
Swijnen vleesch: gruwelen ende Muysē:
sullen wech gheraept worden altesamen/
spreeckt de Heere.
18 Want ick wil komen/ende vergaderē ha
re wercken eñ gedachten/met tsamen allen
Heydenen ende tongen: dat sy komen/ende
sien mijne heerlickheydt.
19 Ende ick wil een teecken onder haer ghe-
uen/ ende haer sommigen/ die verlosset zijn/
senden tot den Heydenen mt aen de Zee/ vā
Phul ende Lud/tot den Boghenschutters/
na Thubal ende Jauan-n ende verre henē
tot den Eylanden/daer men niets van my
ghehoort en heeft/eñ mijne heerlicheyt niet
gesien en hebben/ ende sullen mijne heerlick
heyt onder den Heydenen verkondighen.
20 Ende sy sullen alle uwe broederen wt al-
len Heydenen hier toe brengen/ den Heere
ten Spijsoffer/op Peerden ende Wagenen/
Rosbaren/op Muylen eñ Loopers/na Je-
rusalem tot mijnen heyligen Berge/ spreect
de Heere/ghelijck als de kinderen Israels
Spijsoffer in eenen reynen vate brenghen/
ten Huyse des Heeren.
21 o Ende ick wil wt den seluen nemē Prie-
sters ende Leuiten/spreeckt de Heere.
22 Want ghelijck als den nieuwen Hemel /
ende de nieuwe Aerde/die ick make / voor
my staen/spreeckt de Heere: also sal oock
uwe zaedt ende name staen.
23 Eñ alle Vleesch sal derē Maent na den an
deren/eñ eenē Sabbath na den anderen ko
mē/ aē te bidden voor my/ spreect de Heere.
24 Eñ sy sullen henen wt gaen/ende sien de
lichamen der lieden/die aē my mishandelt
hebben: p want harē Worm en sal niet ster-
uen/ende haer vyer en sal niet wtblusschen/
ende sullen allen vleesche eenē grouwel zijn.

l Prou. 17.22
Ezech. 37.5

mt And. in Cilicien/ Afrijcken/ eñ Lydiē/ daer men met bogen schieten kan / in Italien eñ Griecken lant ende verre etc.
n Esai. 49.1 ende 52.10.15 ende. 60.3. ende. 65.1.
o Esai. 61.6
Rom. 12.2.
Hebr. 12.28 ende 13.15.
1. Pet. 2.5.
Apocal. 1.6 ende. 5. 10.
p Mar 9.44
Syrac. 7.19

Eynde des Propheets
Esaie.

Argument.

JEremias en is Esaie niet ghelijck in cier-
lick spreken/maer sijne wijse van spreken is
wat harder/Ja wat lichter/ende den verstā
de des gemeynē volcks wat bequamer: maer
inden sin ende verstande zyn sy beyde gelijck.
Hy was wt de Stadt Anathot/dwelck ghele
gen is/by mijlen vander Stadt Jerusalem.
Hy was

Hy was een Priester/geboren wt Priesterlic-
ken gheslachte/ ende in zijns moeders buyck
gheheylicht. Hy was noch wel ionck/doe hy
het Prophetische ampt begonste te bedienen/
dwelck hy selve betuycht. Hy begandе te lee
ren in het 13. Iaer der Coninckrijcks Iosie/
ende na de verwoestinghe der Stadt Ierus-
salem/ dat is/ als hy nu 40. Iaren gheprо-
pheteert hadde/ en heeft hy noch niet opghe-
houden van predicken. Ia men seydt/dat hy
predikende/ om zijn vrijmoedicheyt met stee-
nen op hem ghewoрpē/bedeckt ghewordеn/
ende also sijnen geest den Heere over gegeuen
heeft. Hy heeft standvastelijck de sonden ghe-
straft/die te sijnen tijden regneerden/te weten
/Afgoderye afvallinge/ghiericheyt/bedriege-
rye/wreedtheyt / ende ouerdaet. Hy heeft
het volck vermaent tot beteringhe / ende tot
der deucht. Want hy heeft neerstichlijck het
gheloove in God den volcke gheleert/ ende
wat tot een heylich leuen dienende. Hy heeft
van de gevanckenisse ghesproken/ende de ge-
vangenen vertroost/ende de straffe der omlig-
ghender Heydenen ende Natien voorsеyt. Hy
heeft dickmael van Christo ende van zijn Rijc
ke gepropheteert. Hy heeft oock een boeck
der klaghen gemaeckt/waerin hy de ver der-
vinghe der Stadt Ierusalem/ende des Iodi-
schen Rijcks beklaecht. Nochtans
worden in die maniere van schrij-
ven/wonderlicke argumen-
ten der goetheyt ende
rechtueerdicheydt
Gods bewesen.

De Propheet Jeremias.

Dat Eerste Capittel.

1. Het gheslachte Jeremie / ende tot wat tijden hy gepredicket hebbe. 4. Hoe hy ten Ampte/ daer hy hem ongeschict toe kent 7. van den Heere wort ghestelt/ 13. In gesichte siet de Jerusalemsche verstooringhe. 17. ende sal Gods woordt onuertzaecht ende vrijmoedich drijuen ende predicken.

1 Dit zijn de ghesichten
Jeremie des soons Hil-
kia wt den Priesteren
a Jere.11.21 te a Anathoth/ in dē lan
de Ben Jamin.
2 Tot welcken geschie-
b 2.Re.22.1 de het woort des Heerē/
2.Paro.34.1 ter tijdt Josie des soōs
Amon des Coninck s Juda / inden der-
thienden Iare zijns Coninckrijcks:
c Jere.39.2 3 Ende daerna ter tijdt des Coninckx Ju
2.Reg.25.2. da/ Joiakim des soons Josia c tot aen het
eynde des elfstē Iaers Zedechie/ des soōs
Josie des Coninckx Juda/tot op de ghe-
vanckenisse Jerusalēs/in der vijfder Maēt
4 Ende des Heeren woort ghesciede tot
d Esai.64.8 my ende sprack:
ende.46.3. 5 d Ick kende v/eer dan dat ick v in moe
Psalm.71.6 ders lijue bereydde/ende sonderde v wt/ eer
ende.139.16 ghy van der moeder ghebooren werdet / eñ
e Exod.4.10 stelde v ten Prophete onder de Volcken.
Acto.9 6. 6 Doch ick sprack: e Och Heere Heere/ ick
en dooch niet te predikē/ want ick ben te
ionck.
f Mat.10.5 7 De Heere sprack daer entegen tot my:
g 1.Cor.3.9 Segget niet/ Ick ben te ionck: f maer ghy
sult henen gaen/ waer ick v henen sende/ g
h Luc.12.4. ende predicken/wat ick v heete.
8 h Vreest v niet voor hen/ want ick ben by
v/ ende wil v verlossen/spreeckt de Heere.
9 i Ende de Heere streckte zijn hant wt/ eñ i Esaie.66
roerde mijnen mont/ ende sprack tot my: k k Esaie.51.16
Siet/ick legghe mijne woorden in uwen ende.59.21
monde.
10 Siet/ick sette v heden deses daechs / o-
uer Volcken ende koninckrijcken/dat ghy
wtrijten verbreken/ l verstooten ende ver- l niet door
derven sult/ ende bouwen ende planten. kriegh maer
11 Ende des Heeren woort ghesciede tot met predic
my/ ende sprack: Jeremia/ Wat siedy? Ick ken ende
sprack/ Ick sie eenen wackeren staf. prophetee-
12 Ende de Heere sprack tot my: Ghy hebt rē.
recht gesien: want ick wil wacker zijn ouer 2.Tim.4.2
mijn woort/ dat ick het doe/
13 Ende des Heeren woort ghesciede ten
anderen male tot my/ ende sprack: Wat sie
dy? Ick sprack: Ick sie eenen heeten sieden m Job.41.20
den m pot / van t Noorden herwaerts.
14 Ende de Heere sprack tot my: n Van den n Jere.4.6.
Noorden sal het ongeluck wtbreken/ ouer ende.25.8.
alle die inden lande woonen.
15 o Want siet/ ick wil roepen alle Vorsten o Habac.1.6
inden Coninckrijcken teghen t Noorden /
spreeckt de Heere/ dat sy koemen sullen/ eñ
hare stoelen setten voor den poorten te Je-
rusalem/ende * rontomme de muren henē/ * Ofte inghe
ende voor allen Steden Juda. wijse om
16 Ende ick wil p het Recht laten ouer haer p t And. my
gaen/om alle haer boosheyt wille: dat sy ne gherich-
my verlaten/ ende roocken anderen Goden/ ten/ voor
q ende bidden aen/ haer handen wercken. haer bellē/
17 r So begordt nu uwe lenden/ eñ maeckt ouer alle
v op/ ende predickt hen/ alles wat ick v hee schalckheyt
te: s vreest v niet voor hen t als soude ick v t die/ die my
afschricken/ etc.
18 u Want ick wil v heden tot eener vaster q Esaie.2.8
Stadt/ tot eener ijseren x calomme/ eñ tot r Ezech.3.4
eener metalen muere maken indē gantschē s Esai.41.10
lande/teghen de Coninghen Juda/ teghen t Onder
hare Vorsten/ tegen hare Priesteren / tegē Gods Na
het Volck inden lande. me ver-
19 Dat/ wanneer sy schoon tegen v strijden/ schrickmen
dannoch niet en sullen tegen v winnen: wāt de rechte
ick ben by v/ spreeckt de Heere/ dat ick v ver Predikers.
losse. Ey ghy zijt
een Ketter/
Dat ij. Capittel. ghy predict
tegen God
1. 7. De Heere houdt den volcke voor ende zijn
zijn trouwe liefde/ende weldaden / die hy Kercke/etc.
hen van allen tijden herwaerts bewesen Daer be-
heeft: 5. daer sy hem alle ontrouwe/ onghe- hoeftmen
hoorsaemheyt ende ondanckbaerheyt (9. wel deses
meer dan de Heydenen haren ghewaenden troosts/ dat
Goden) voor vergelden. 14. Wijst hen aen men wete/
haers ongheluckx oorsake/ hare sondē / 20/ God en
die hy hen (so sy se verbloemen willen) sijn doet het
wtstrijcket/ 26. ende seyt/ sy sullē als Die niet. x And.
uen/ 29. ende als die een ongheгronde sake dat ick v
voeren/ te schanden worden. niet ergens
1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot voor hen
my/ende sprack: vreesen oft
2 Gaet henen/ ende predickt openbaer vallich mae
te Jerusalem/ ende spreeckt: So spreeckt ke/
de Heere: Ick ghedencke/ doe ghy een vrien
delicke ionge Maeget/ ende een lieue Bruyt u Jere.6.27
waeret/ doe ghy my volchdet in der Woestij ende.15.20
ne/ inden lande daer men niets en saeyet. eñ.25 15.28.
3 Doe Israel des Heeren eyghen was/ eñ x Of Pilare
sijne a eerste vrucht: b wie se verslindē wou a Exod.13.1
de/ die moeste schult hebben/ ende onghe- b Jere.10.25
luck ouer hem komen/ spreeckt de Heere. ende.30.16.
4 * Hoort des Heeren woort/ ghy van den Sacha/2.8.
huyse Jacobs/ ende alle gheslachten vandē Cap.ij.
huyse Israels: Luch.
5 So spreect de Heere: c Wat hebbē doch v- c Mich.6.3
we vaders voor feyl aen my gehadt/ dat sy
van my weken/ eñ hingen aen den onnuttē
Afgoden/ daer sy doch niets en behaelden/
6 Eñ en dachten niet eenmael: Waer is de

Heere/ b die ons wt Egyptenlande voerde/ eñ leydde ons inder Woestijne/ in woesten onghebaenden Lande/ in dorren ende duysterē Lande, inden Lande daer niemant en wandelde / noch eenich mensche en woonede.
7 e Eñ ick brachte v in een goet Landt dat ghy syne vruchten ende goeden etc: eñ doe ghy daer henen in quaemt, verontreynichde ghy myn Landt/ ende maeckedet my myn Erve ten grouwel.
8 De Priesters en dachten niet: Waer is de Heere? f eñ de Gheleerden en achteden myner niet: eñ de Herders voerdē de liedē van my: eñ de Prophetē g prophetecrden van Baal, h ende hingen aen dē onnutten Afgoden.
9 Ick moet my altoos met v/ eñ met uwē kints kinderen/ scheidē spreeckt de Heere.
10 Gaet henen in dē Eylanden Chitim eñ siet toe/ eñ sendet in Kedar/ eñ merckt met vlyte/ eñ siet toe, of het aldaer also toegaet.
11 Oft de Heydenen hare Godē veranderen/ i hoewel sy doch geene Goden en zijn? eñ myn volck heeft doch syne li heerlicheyt verandert in eenen onnutten Afgod.
12 l Den Hemel soude hē doch daer voor ontsetten, verschricken eñ beven, spreeckt de Heere.
13 Wāt myn Volck doet eē dobbelde sonde: my/ m † den Levendigen n Borne verlaten sy/ ende maken hen hier ende daer wtghehouwen o bornen, die doch vol holen zijn/ ende en gheven gheen water.
14 p Is dan Israel een knecht ofte q lijfeygē, r † dat s hy allemans roof zijn moet?
15 Want de Leeuwen brullen over hem/ eñ schreyen eñ verwoesten zijn landt/ eñ verbranden syne steden / dat daer niemandt inne en woonet.
16 Daer toe so t verslaen die van Noph ende Taphpanhes v den kop.
17 Sulcx maeckt ghy v selven/ dat ghy den Heere uwen God verlatet/ so dickwils hy v den rechten wech leyden wil.
18 Wat helpt het v, dat ghy in Egypten trecket, eñ wilt des waters Sihor u drincken? eñ wat helpt het v/ dat ghy na Assyrien trecket, eñ wilt des waters Phrath drinckē?
19 x Het is uwer boosheyt schult, dat ghy so ghegeesselt wort eñ ws ongehoorsaemheyts/ dat ghy so ghestraffet wordt: y also moet ghy ghewaer worden ende bevindē/ wat het voor iammer ende herteleedt brenget / den Heere uwen God verlaten/ eñ hem niet vreesen / spreeckt de z † Heere Heere Zebaoth.
20 a † Want ghy hebt voorgaens / v ioch verbroken/ eñ uwe bandē gescheurt/ eñ geseyt: Ick en wil so niet onderworpen zijn b maer op allen hoogen berchskens/ ende onder allen groenen boomē, loopt ghy der hoererye na.
21 c Doch ick hadde v geplantet tot eenen soetē wijnstocke/ een gantsch rechtschapen zaedt: hoe zijt ghy my dan dt ghewordē/ tot eenen bitteren wilden wijnstocke?
22 e Eñ wanneer ghy v alreede met looghe wiesschet/ eñ namet f † vele seepē daer toe/ so schijnt doch uwe ondeucht dies te meer voor my/ spreeckt de Heere Heere g † Zebaoth
23 Hoe dorst ghy dan seggen: Ick en ben niet onreyn? ick en hange Baalim n3 aen? h siet aen, hoe ghy het drijvet in dē dalen/ eñ bedenckt/ hoe ghi het wtgerichtet hebt: ghy loopet i rontom / als eene Kemelinne in der hitten.
24 Ende als een k † Wilt in der woestijne pleecht/ wanneer t van grooter hitte leckt

b Exod.13.14 c Deut.6.10 f Matt.12.24 38. Joan 5.27. 45. g Spraken Prophetische wyse. h1. Reg.18.26. Chitim. Kedar. i Psal.96.4. Esaie.37.19 k Dat is/ synen God. l † Anders/ O ghy Hemelen weest verbaest van desen dingē, hebbet in verwonderinge/ eñ zijt grootelicks verbroerst. m † And. de fonteyne des levens, n Psal.36.9 Jere.17.13. Joan 4.10. Baruc.2.12. o Of, borneputten. p Exod.4.22 q Dat is, slave. r † And. ghebooren in dē huyse / dat hy etc. s Of, pegelicks. t Dat is te morsel slaē. u Dat is/ hulpe soeckē by Koninck Pharao eñ Assur/ eñ n3 by God. x Job.22.5. Hose.13.9. y Bar.2.12. z † Anders/ God der Heyrscharē. a † And. van den beghin der Werelt hebbe ick v iock gebrokē/ eñ dyne banden verscheurt / eñ ghi spraket: Ick en wil niet overtreden: so ghy dannoch on alle hoogen heuvelen eñ onder alle groenē boomen loopet/ hier etc.

eñ loopt/ dat het niemant ophoudē en kan: wie wet wil/ die en derf niet wijt loopen: aen den Vierdagen sietmen het wel.
25 Lieve houdt doch/ eñ en loopt v niet so l heesch: doch ghy sprehet: Dat late ick/ ick moet met den vreemden boeleren, ende hen naloopen.
26 Als een dief te schanden wort/ wanneer hy beslagen wort: also sal het huys Israels te schandē wordē/ met tsamen harē Koningen Vorsten/ Priesteren ende Propheten/
27 m Die ten houte seggen: Ghy zijt myn Vader: ende ten steene: Ghy hebt my ghegenereert: n want sy keeren my den rugghe toe, eñ niet het aengesichte: o doch wanneer den noot aengaet / so spreken sy: Op/ ende helpt ons.
28 p Waer zijn dan nv uwe Goden/ die ghy v gemaect hebt: heetse opstaen: laet t sien/ of sy v helpē konnē in der noodt: q want so menige stadt/ so menigē God hebdy Juda.
29 Wat willet ghy noch recht hebbē tegen my? ghy zijt alle vā my afgevallen/ spreeckt de Heere.
30 Alle slaghen zijn verloren aen uwen kinderen, sy laten hen doch niet r onderwijsen: swant uwe sweert verslindet evenwel uwe Propheten, als een woedende Leeuwe.
31 Ghy boose aerdt/ merckt op des Heeren woordt: ben ick dan Israel een woestijne/ Ofte eensaem Lant? Waerom spreeckt dan myn Volck: Wy zijn de Heeren / ende en moeten v niet na loopen.
32 Een Joncvrouwe en vergeet doch haers verciersels niet / noch een Bruydt haers sluyers: doch mijn Volck vergheet myner eewichlick.
33 Wat verbloemdy vele v doen/ dat ick v t ghenadich zijn sal? onder sulcken schijn/ drijfdy teicken meer ende meer boosheydt.
34 Daer toe vindet men u bloedt der armen ende ontschuldighe zielen by v / aen allen plaetsen: ende en is niet heymelick/ maer openbaer aen den selven plaetsen.
35 Noch spreect hy Ick ben onschuldich: hy wende synen toorne van my: siet / ick wil met v richten, om dat ghy spreket: Ick en hebbe niet ghesondicht.
36 Hoe wanckty doch so geerne/ ende vallet/ nv daer henen/ nv hier henen? doch ghy sult aen Egypten te schanden worden/ als ghy aen Assyria te schanden worden zijt.
37 Want ghy moet van daer oock wech trecken, eñ uwe handē boven den hoofde te samen slaen: want de Heere sal uwe hope feylen laten: ende niets en sal v by hen x ghelucken.

Dat iij. Capittel.

1. De Heere roept zijn volck/ hoewel trouweloos tot hē/ 2. eñ settet hē hare schandelicke ontrouwe ende hoererye onder de oogen. 6. Juda siet Israel/ hoererye halvē/ grusaemlickē straffen, 8. Drijft der hoererye nz min, 11 eñ wort onvroom tegē de gene, 12. (die derhalven ter boete wordt gheroepen,) ghesproken, 14. Van wederbouwinghe der kercken met haren rechten Godsdienst, 20 Straffe des huys Israels/ haers verachtinghe halven: 22. Eñ bekentenisse der sonde/ dier, die hen tot den Heere bekeeren.

1 Ende a † spreeckt: b Wanneer hem een man van synen wijve scheyden laet/ eñ sy treckt van hem/ eñ neemt eenen anderen man/ derf hyse doch weder aennemen? en isset niet also / dat dat Landt verontreyniget wordt? ghy doch hebt met velen Boeleerders gehoereert: doch koemt weder tot my/ spreeckt de Heere.

Jerem.5.5. b Jere.3.6. c Esaie.5.1. d † Anders/ verandert. e Mat.21.33 Psal.80.9. Jere.4.30. f † And. des (kruydes) borith vele etc. g † And. de Heere God. h 2.Reg.17. Esaie.57.5. Jere.5.7. Ezech.16.15 i Of, aldōme. k † Anders/ wouderzel. l Dat is/ verschoonet doch uwer voeten/ dat sy niet bloot: eñ uwe hals / dat hy niet dorstich worde. m Rom.1.23 n Jere.32.33 Zach.7.11. o Esai.26.16 p Deu.32.37 q Jere.11.13 r Luth. optheen. s 2. Par.24.20. t Esd.1.32. Mat.23.35 t † Anders/ gonstich. u Exod.23.7 x Of, wel slaen. a Verstaet/ de Heere die v uwen hope sal feylen laten: siet aent eynde vorigens/ Cap. † An. Men spreeckt? b Deut.24.1

2 Heft uwe oogen op tot den Hoochten/ eñ
c Of/ alom/ ouerál — siet toe/ hoe ghy c allenthaluen hoererye
bryft: aen dẽ straten sittet ghy/ eñ v verbey-
det op haer/ ghelijck als een Araber inder
Woestijne/ ende verontreyniget het Landt
met uwer hoererye ende boosheydt.
d 1. Reg.17.1 — 3 d Daerõ moet oock de vroegeregen wt blij-
uen/ eñ gheen spadereghen comen: ghy hebt
eener hoeren aengesicht/ ghy en wilt v niet
meer schamen.
4 Ende schreyet euenwel tot my: Lieue Va-
der/ ghy Meester myner ieughet.
5 Wildy dan eewichlicken toornen/ ende
vander grimmicheyt niet aflaten? eñ siet/ ghy
leeret ende doet quaet/ ende en laet v niet
stueren:
6 *Ende de Heere sprack tot my/ ter tijt des
* Ca.3. Juth — Koninck Josie: Hebdy oock gesiẽ wat Israe-
f Jer.2.20. — el de Afvallige dede? f Sy ginck henen op al-
le hooghe Berghen/ ende onder alle groene
Boomen/ ende bedreef aldaer hoererye.
7 Ende ick sprack/ doe sy sulcx alles gedaen
hadde: Bekeert v tot my: doch sy en bekeer-
de haer niet.
8 g Eñ hoewel haer suster Juda/ de verstoc-
g Ezec.23.7 — kede ghesien heeft/ hoe ick der Afvallighen
Israels Overspeelderye gestraffet/ eñ haer
verlaten ende haer eenen Scheydbrief ge-
geuẽ hebbe/ noch en vreest haer hare suster/
de verstockede Juda niet/ maer gaet henen
ende bedrijft oock hoererye.
h t' An. haer lichtueerdi- gen hoeren oft hoereren is etc. — 9 Eñ vã h' dẽ geschreye haerer hoererye is
het Lant verontreynighet: want sy bedrijft
overspel met steenen ende houten.
10 i Ende in allen desen en bekeert haer de
verstockede Juda haer suster/ niet tot my/
van gantscher herten/ maer hypchelt also/
i Hosee 5.6. — spreect de Heere.
11 Ende de Heere sprack tot my: k De Afval-
k Ezec.16.51 — lighe Israels vrouw/ teghen de verstocke-
de Juda.
12 Gaet henen/ ende predickt teghen Noordẽ
also/ eñ spreect: Keert weder/ ghy Afvallige
l t' An. mynẽ toorne op v niet vallen laten. — Israel/ spreeckt de Heere/ so wil ick myn l'
aengesicht niet van v wendẽ: want m ick bẽ
barmhertich/ spreect de Heere/ eñ en wil niet
eewichlick toornen.
m 4.Esd.2.31 — 13 Alleen bekennet uwe misdaet/ dat ghy te-
gen den Heere uwen God gesondiget hebt/
ende hier ende daer gheloopen tot vreemdẽ
Goden/ onder allen groenen Boomen/ ende
en hebt myner stemme niet gehoort/ spreect
de Heere.
14 n Bekeeret v/ ghy afvallige kinderẽ/ spreect
n Syr.17.24 — de Heere: o want ick wil v my vertrouwen/
Jere.3.17. — eñ wil v halẽ/ dat een eene gantsche Stadt/
o Joa.3.29. — ende twee een gantsch Lant leydensullẽ/ eñ
wil v brenghen te Zion.
p Esai.1.26 — 15 p Ende wil v Herders gheuen na mynen
Jere.23.4. — herte/ die v weyden sullen met leere ende
wijsheydt.
16 Ende het sal geschieden/ wanneer ghy ghe
wassen/ ende uwer veel geworden is in den
Lãde/ so en salmẽ/ spreect de Heere/ ter seluer
tijt niet meer segghen van q des Verbonts
q Of/ de Kiste des Verbondes. — Arcke des Heeren/ oock derseluen niet meer
gedencken/ noch daervan predikẽ noch haer
besoecken/ noch aldaer meer offeren.
17 r Maer ter seluer tijt/ salmen Jerusalẽ hee-
r Gal.4.26. — ten/ Des Heeren Throon: ende alle Heydenẽ
Apoc.21.3. — sullẽ hen daer henen versamelẽ/ om des Hee
Ezech.43.7. — ren Naems wille te Jerusalem: eñ en sullen
niet meer wandelen na den gedachtẽ haers
boosen herten.
18 Te dier tijt sal het huys Juda gaen tẽ huy
se Israels/ eñ sullen met malcanderen comẽ
s Mat.8.11 — vant s Noorden/ int Lant/ dat ick uwen Va-
Luce.13.27. — deren ten Erve ghegheuen hebbe.
19 Ende ick segghe v toe: O hoe wil ick v so

vele kinderen gheuen/ ende dat lieue Lant/
dat schoone Erve/ namelicken/ het Heyr der
Heydenen: ende ick segghe v toe: Ghy sult
my als dan heeten: Lieue Vader: eñ niet van
my wijcken.
20 Doch het huys Israels/ en achtet myner
niet: ghelijck als een wijf haers Boels niet
meer en achtet/ spreeckt de Heere.
21 t Daeromme salmen een claechlick huylen — t Jere.31.9
ende weenen der kinderen Israels hoorẽ op
den Hoochten: daer voor dat sy quaet ghe-
daen ende des Heeren haers Gods verghe-
ten hebben.
22 u So keert nu weder ghy afvallige kinde-
ren/ so wil ick v heelen van uwer ongehoor- — u Jerem.3.8
saemheydt: siet/ wy komen tot v: want ghy
zijt de Heere onse God.
23 Waerlicken/ het is enckel bedriegerye met
den cleynen Berghen/ eñ met allen Bergen:
waerlicken/ Israel en heeft gheen hulpe/ dã
alleen aen den Heere onsen God.
24 Eñ onser Vaderẽ x arbeyt/ dit wy van ieu- — x Dz is/ ha-
get op gehouden hebben/ moeten met schan- — re stichtinge
den ondergaen/ met tsamen haren Schapen — ende Gods-
Runderen/ Kinderen/ ende Dochteren. — dienst/ ofte
25 Want daer wy ons op verlietẽ/ dat is ons — Afgoderye/
enckel schande/ ende dies wy ons troostedẽ/ — daer sy vele
dies moeten wy ons nu schamen: want wy — aen ghear-
sondichdẽ daer mede tegen den Heere onsen — beydet ende
God beyde wy ende onse Vaderen/ van onser — gedaen had-
ieuget op/ oock tot op desen hedighen dach/ — den.
eñ en hoorden de stemme des Heeren onses
Gods niet.

Dat iiij. Capittel.

1 De Propheet roept het volck tot ware
boete. 5 voorseyt de verstooringhe Juda. 11.
door de Chaldeen. 14. met eener vermanin-
ghe ter beteringhe/ 19. ende bedrijft groot her-
tenleedt over des Lants iammer/ 27. dat van
den Heere gantsch besloten is.

1 Wilt ghy v Israel bekeeren/ spreeckt de
Heere/ a so bekeere v tot my: eñ so ghy — a Zach.1.3
uwe gruwelen wech doet van mynen — Malac.3.7
aenghesichte/ so en suldy niet verdreuen wor-
den.
2 b Als dan suldy c' sonder hypchelye/ recht — b Jerem.5.2
ende heylichlicken sweeren: So warachtich — ende 12.16.
als de Heere leeft: ende de Heydenen sullen — c t' And. in
in hem ghesegghent worden/ ende hen syner — waerheydt.
beroemen.
3 Want so spreect de Heere tot dẽ in Juda/
eñ tot Jerusalem: d Ploeghet op het niewe/ — d Hose.10.12
ende en saeyt niet onder de Doornen.
4 e Besnydet v den Heere/ eñ doet wech de — e Jere.6.10
voorhuyt wes herten/ ghy mannen in Juda/ — ende 9.25.
ende ghy lieden te Jerusalẽ: f op dat myne — f Jere.21.12
grimmicheyt niet wtvare als vyer/ eñ bran-
de/ dat niemant blusschẽ en conne/ om uwer
boosheyt wille. — g Wanneer
5 g Ja dan verrondiget in Juda/ eñ schreyet — dat dyer aẽ-
luyde te Jerusalem/ ende spreect: h Blaest de — gaen sal/ eñ
Trompetten inden Lande/ roept met voller — ghy v niet
stemmen/ eñ spreect: Vergadert v/ ende latet — gebetert en
ons in de vaste Steden trecken. — hebt: so en
6 Werpet te Zion een Baniere op/ hoopt v/ — sal het niet
ende * suymet niet lange: i want ick brenge — helpen/ dat
een ongheluck herwaerts/ vant Noorden/ — ghy v rustet
ende een groot iammer. — h Jerem.6.1
7 k De Leeuwe comt daer voor wt syner kuy- — i Jere.1.14.
len/ eñ de Verstoorder der Heydenẽ treet he- — * Of toeuet.
nen van synerplaetse: dat hy v Lant verwoe- — k Dan.7.4
ste/ ende uwe Stedẽ wtbrande/ dat daer nie-
mant in en woone.
8 Daerom treckt sacken aen/ weenet/ eñ huy
let: want de grimmighet toorne des Heeren/
wil niet ophouden van ons.
9 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ sal den Ko-
ninghen ende den Vorsten het herte ont-

nallen/de Priesteren sullen verstoort / ende
de Propheten verschrocken zÿn.
10 Doch ick sprack: Och Heere Heere / ghy
hebt het desen volcke eñ Jerusalem wÿdt
feylen laten/ doe sy seyden:l Daer sal vrede
by v zÿn/ so doch het sweert tot aen de ziele
repeкt.
11 Terselver tÿdt salmen desen volcke ende
Jerusalem seggen: Het koemt eenen m vor
ren windt ouer het geberchte herwaerts/
als wt der Woestÿne/ des weechs henen
tot der Dochter mÿns Volcks/ niet om
† te werpen/ noch te suyueren.
12 Ja eenen n wint koemt die hen te sterck
zÿn sal/ so wil ick dan oock met hen richtẽ.
13 Siet hy vaert daer henẽ/ als Wolckẽ/ eñ
syne Wagenen zÿn / als eenẽ stormwindt/
o syne Peerden zÿn sneller dan p Arenden:
Wee ons, wy moeten verstoort worden.
14 q So wasschet nu/ Jerusalem / v herte/
van der boosheydt/ op dat v geholpen wor
de: hoe langhe willen by v blÿuen de leedi-
ghe r † leeren?
15 Want daer koemt een geschrey vã Dan
herwaerts, ende een boose Bodtschap van
den gheberchte Ephraim herwaerts/
16 Hoe de Heyden roemen: eñ het is tot Je-
rusalem toeruchtich geworden/ dat daer f
Hoeders komen wt verren Landen/ eñ sullẽ
schreyen teghen de Steden Juda.
17 Sy sullense rondtom beleggen / als de
Hoeders op den velde: want sy hebben my
vertoornet/ spreeckt de Heere.
18 t Dat hebdy te loon voor v wesen ende
v doen: dan sal v herte gevoelen, hoe dat u-
we boosheydt so groot is.
19 u † Hoe is my so hertlick wee: mÿn herte
slaet my in den lÿue/ ende en hebbe gheen
ruste: want mÿn ziele hoort der Basuynen
gheluydt/ ende de een Veldtslachtinghe/
20 Ende het een Moordt gheschrey ouer
het ander: want het gantsche Landt wordt
verheeret, haestigen worden myne Hutten
ende myne Tenten verstooret.
21 Hoe lange sal ick doch de Banier sien en-
de der Basuynen ghelupt hooren?
22 Doch mÿn Volck is dul, ende en geloouẽ
my niet: dwasen zÿn sy/ eñ en achtens niet:
wÿs gheнoech zÿn sy quaedt te doen/ doch
weldoen en willen sy niet leeren.
23 Jck sach het Lant aen: ende siet, dat was
woest ende eensaem: ende den Hemel / ende
hy was x duyster
24 Jck sach de Bergẽ aen: ende siet/ die beve
den/ ende alle kleyne Berghen schuddeden.
25 Jck sach/ eñ siet, daer en was gheen men-
sche: ende alle Vogelen onder den Hemel
waren wechghevloghen.
26 Jck sach/ ende siet/ het Bouwveldt was
een Woestÿne: ende alle Steden daerin/ wa
ren verbroken/ voor den Heere/ ende voor sy
nen grimmighen toorne.
27 Want so spreeckt de Heere: y Het gant-
sche Lant sal woest wordẽ ende ick en wil
z doch niet gantsch wt maken/
28 Daeromme sal het Landt bedroeft / ende
den Hemel daer bouen treurich zÿn: want
ick hebbe het gesproken: ick hebbe het beslo
ten ende en sal my niet rouwẽ/ ende en wil
oock niet daeruan af laten.
29 Alle Stedẽ sullen voor den geschreye der
Ruyters eñ Schutters vlieden, eñ in de a †
dicke Wouden loopen eñ b † in de Rotzstee
nen kruypen: alle Stedẽ sullen verlatẽ staẽ/
dat daer niemandt in en woonet.
30 Wat wildy dan doen/ ghy Verstoorde? c
wãneer ghy v schoon met purpuren beklee-
den/ eñ met gulden klevnodien d vercieren/
ende v aenghesichte blancketten wondet/ so

l Deut. 28.3
m De Coninck te Babel.
† Anders/ om te verwapen/
n Zach. 6.5.
o Tren. 7.4
Abac 1.8.
p Dan. 7.4.
q Psal 51.9
Esaie 1.16.
r † An. gedachten?
s Wedersinnich/ de Verstoorders heet hy Hoeders.
t Jer. 2.17.
3. Reg. 18.18.
Sapie. 1.5.
Dit spreeckt de Propheet.
u † An. Mÿn lÿf/ mÿn lÿf. Doet my wee ominstent myner herten/ mÿn herte etc so dat ick niet swÿgen en kan: want etc.
x Hebr. niet licht.
y Leu. 26.32
Esaje 1.7
z Dat is: Jck wil sommige laten ouerblÿuen. Dat hebbẽ sy te dier tÿt/ als eẽ gewoonlicke reden/ wel verstaẽ/ dat het soude gantsche wt zÿn/ tot op sommighe/ die niet en souden het vorigestÿck hebben.
a † An. wolcken sullen sy etc.
b † And. op de steẽklippen of rotzsteenen sullẽ sy klimmẽ. Alle etc.
c Jere. 7.22
4. Reg. 9.30
d Of/ tagesusten/

vercieret ghy v doch te vergeefs: want die
v nu houeren/ die sullen v verachten/ sy sul-
len v na den leuen e † pooghen.
31 Want ick hoore een geschrey als eener die
baert: eenen angst/ als eener die inden eerstẽ
kindts nooden is: een gheschrey der Doch-
ter Zion/ die daer klaghet/ ende de handen
wt werpet: Ach wee my/ ick moet schier ver
gaen/ voor den worghen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere verdedighet hem. 20. ende
wil sulcks van synen Propheten vlÿtnoe-
dich ghepredickt hebben / 6. dat hy zÿn
Volck/ niet sonder oorsake/ met den Babylo
niers straffe/ 11. dewÿle dat noch aen kley-
nen Hans/ 5. noch grooten Hans/ 11. noch
aen Regenten/ 31. Propheten ende Priesterẽ/
eenighe vroomheyt / dan alle lasteringhe/
onbillickheydt / ende grousame sonden te
speuren zÿn.

1 GAet henen door de a straten te Jerusa-
lem/ ende besiet toe/ ende v † onderuindet/
ende soeckt op hare straten / of ghy ye-
mandt vindet, die recht doet / ende na den
gheloove vraghe, so wil ick haer ghenadich
zÿn:
2 c Ende wanneer sy schoon spreken: By
den leuendighen God: so sweeren sy doch
valschelicken.
3 Heere/ uwe oogen sien na dẽ geloove: ghy
slaetse, doch sy en voelẽs niet: ghy plagetse/
doch sy en beteren hen niet: sy hebben een
harder aenghesichte dan een rotsteen / ende
willen hen niet bekeeeren.
4 Jck dachte Ja: Wel aen/ den armen hoop
is onuerstandich, weet niets van des Heerẽ
wegen / ende van haers Gods d † Rechten.
5 e Jck wil tot den Geweldigen gaen / ende
met hen spreken: die selue sullen van des Hee
ren Wegen, ende haers Gods Rechten we-
ten: f doch die selue al te samen hadden het
Jock verbroken ende de zeelen verreten.
6 g Daerom salse oock k h de Leeuwe/ die wt
den Woude koemt, verrÿten/ ende de Wolf
wt der Woestÿne/ salse verderuen/ ende de i †
Luypaert sal op hare steden loeren: alle die
aldaer wtgaen, sal hy verslindẽ: want harer
sonden zÿn te vele, ende blÿuen verstockt in
harer onghehoorsaemheydt.
7 Hoe sal ick v dan genadich zÿn? dewÿle
my uwe kinderen verlaten, k ende sweeren
by dien/ die geen God en is: ende nu ickse ge
vullet hebbe bedrÿuen sy ouerspel/ ende loo
pen int Hoerhuys.
8 l Een yegelick hunckert na zÿns naesten
wÿf, als de volle ledich gaende Hengsten.
9 m Ende soude ickse om sulcks niet te
huys soecken spreeckt de Heere, ende mÿn
ziele en soude haer niet wreken/ aen sulcken
volcke/ als dit is?
10 Bestormet hare muerẽ/ ende werptse om/
n † ende en maket niet gantsch wt: voeret
hare o † Wÿnrancken wech/ want sy en zÿn
niet des Heeren
11 Maer sy verachtẽ my/ beyde het huys Js-
raels/ eñ het huys Juda/ spreeckt de Heere.
12 p Sy versaken den Heere / ende spreken:
Dat en is hy niet / q ende so qualick en sal
het ons niet gaen: Swеert ende Honger en
sullen ouer ons niet komen.
13 Ja de Propheten zÿn r Wasschers / ende
en hebben Gods woordt niet: het gaet ouer
haer seluen also.
14 Daeromme spreeckt de Heere de God Ze
baoth: Dewÿle ghy sulcke redẽ drÿft/ s siet/
so wil ick myne woorden in uwẽ monde tot
vyere maken/ ende dit volck tot hout/ ende
het salse verteeren.

e † An. staẽ.
a Of/ wÿcken
b † And. ontwaret oft neẽt waer.
Doch voorsoeckt/ etc
c Jer. 4.2. ende 12.16.
d † An. gerichten
e Deu. 7.18.
Mich. 3.1.
f Jer. 2.17.
g Deu. 32.24
1. Reg. 13.24
h De Coninck te Babel/
i † An. Panteren
k Zepha. 1.5
l Ezec. 22.11
m Jer. 5.29 ende 9.9
n † An/ maer en etc.
o Het volck inden Lande. † An. hare scheutẽ ef/
p Het en moet niet Gods woort zÿn/ wat Jeremias spreeckt.
q Jer. 14.13.
r Dat is: vele Klappaerts/
s Esai. 13.18

t Deut.28. 15 t Siet/ ick wil ouer v vanden huyse Isra-
49. els/ spreeckt de Heere/ een volck van verre
Baruc 4.15 brengen/ een machtich volck/ die het eerste
volck gheweest zijn: een volck/ dies sprake
ghy niet en verstaet/ ende niet vernemen en
kont/ wat sy spreken.
16 Syne kokers zijn open doodengrauen/
het zijn enckel Reusen.
17 Sy sullen uwen Ogst ende v broodt ver-
teeren/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
opeten/ sy sullen uwe Schapen ende Runde
ren verslinden/ sy sullen uwe Wijnstockẽ
eñ Vijchboomen verteeren: uwe vaste Ste
dẽ/ daer ghy v op verlatet/ sullen sy met dẽ
Sweerde verderuen.
18 Ende ick en wilt/ spreeckt de Heere/ tersel
uer tijdt niet gantsch wt maken.
u Jer.16.10 19 u Ende of sy wouden segghen: Waerom
doet ons de Heere onse God sulcx altemael?
x Deut.28. So suldy hen antwoorden/ x Ghelijck als
64. ghy my verlaet ende vreemden Goden die-
net/ in uwen eyghen Lande/ also sullet ghy
oock vreemden dienen in eenen Lande dat
niet uwe en is.
20 Sulcks sullet ghy verkondighen/ inden
huyse Jacobs/ ende prediken in Juda/ ende
spreken:
y Esai 6.9. 21 y Hooret toe/ ghy dulle volck/ dat gheen
verstant en heeft: die daer ooghen hebben/
ende en sien niet: ooren hebben/ ende en hoo
ren niet/
22 Willet ghy my niet vreesen/ spreeckt de
z Job 26.10 Heere/ eñ voor my niet verschricken? z ick
ende 38.7. die der Zee het zandt ten Oeuer sette/ daer-
Prou.8.29 se alle tijdt in blijuẽ moet/ daerse niet meer
Gene.1.9. ouer gaen en moet: ende offe schoon bruy-
set/ so en vermachse doch niets: eñ of ha-
re goluen schoon woeden/ so en moeten sy
doch daer niet ouer gaen.
23 Doch dit volck heeft een afuallich onghe
hoorsaem herte/ blijuen afuallich/ ende gaẽ
altoos voortaen heuen wech/
24 Eñ en sprekẽ niet eenmael in harẽ herte:
Latet ons doch den Heere onsẽ God vreesẽ/
die ons vroechregen eñ spadenregẽ ter rech
ter tijt geeft/ a ende ons den Oogst trouwe
Vroech eñ licken ende Jaerlicks bewaeret.
spaderegẽ. 25 Doch uwe misdaden verhinderen sulcx/ en
a Gen.8.22. de uwe sonden keeren sulck goet van v.
Godloose 26 b Want men vindet onder mynẽ Volcke/
Ouersten/ Godloosen/ die den lieden c † lagen ende
hoe die han vallen bereyden/ haer te vanghen/ als de
delen. Vinkeuangers doen met den Slachnette.
b Abac.1.15 27 Ende hare huysen zijn vol tucken/ als een
c † An. stel d Vogelulucht vol Lockvogels is: daeruan
len/ of/ pre- worden sy gheweldich ende rijck/
een 28 Vett ende glatt: sy gaen niet boosen stuckẽ
d Of/ Vo- om/ sy en houden gheen Rechs/ den Weesen
gelvoer. en voorderẽ sy syne sakẽ niet/ ende het slaet
e Esai 1.23. hen wel/ eñ en e helpen den Armen niet tẽ
Ezech.22.7. Rechte.
Zac.7.10. 29 f Soude ick dan sulcks niet te huys soec-
Malac.3.5. kẽ/ spreeckt de Heere: eñ en soude mijn ziele
f Jere.5.9. haer niet wrekẽ aen sulckẽ volcke/ als dit is?
ende 9.9. 30 Het g staet gruwelicken ende eyslicken in
g Esa 24.4. den Lande.
ende 33.9. 31 h De Propheten leeren valsch/ ende de
Propheten. Priesteren heerschen in haren Ampte/ ende
Priesters. mijn Volck heeft het gheerne also: hoe wil
h Jere.8.9. het v ten lasten daer ouer gaen?

Dat vj. Capittel.

Oorsaken 1. Wt der beschrijuinghe des iammers
der straffe Jerusalems/ met menigherley oorsaken
des volcks. desseluen.
a Jer.4.5.
b 2.Sa.14.2 1 Versamelt v/ ghy kinderen Ben Jamin/
wt Jerusalem/ a ende blaest de Trom-
petten/ op der Wacht b Thekoa/ en-
de werpet op een Banier/ op der Wacht
Beth Cherem; want een ongheluck gaet
daer henen vant Noorden/ ende een groot
iammer.
2 De Dochter Zion is/ als een schoone lus
tighe Landouwe.
3 Doch/ daer sullen Herders ouer haer ko-
mẽ/ met harẽ Kuddẽ/ die sullẽ Tenten ront-
om haer opslaen/ ende weyden een yegelick
aen syner plaetse/ ende spreken:
4 Rustet v een kryghe tegẽ haer: Wel op/ la
tet ons henen op trecken/ dewyle het noch
hooch dach is: Ey/ het wil auont worden/
ende de schaduwen worden groot.
5 Welaen/ so laet ons op zijn/ als souden wy
oock by nacht henen optrecken/ ende hare
Palleysen verderuen.
6 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: c Vel c Deu.20.19
let Boomen/ ende maeckt Bolwercken te- Ouerecht.
gen Jerusalem: want sy is een Stadt die te d Of quel-
huys ghesocht worden sal: daer is doch enc- let/
kel onrecht in. e Of// moet
7 Want gelijck als eenen Bornput zijn wa willige on-
ter d wtslaet also slaet oock wt hare boos- billickheyt
heydt: haer e wreuel ende ghewelt schreyet Wreuel.
ouer haer/ ende haer moorden ende slaen/ de Ghewelt.
drijuense daechlicks voor my. Moordt.
8 Betert v Jerusalem/ eer hem mijn herte f Jere.4.4.
van v wende/ ende ick v ten woesten Lande ende 9.25
make/ daer niemandt in en woone. g dat is: Ic
9 So spreeckt de Heere Zebaoth: Wat o- moet Gods
uerghebleuen is van Israel/ dat moet oock vreyghen/
na ghelesen worden/ als aen den Wijn- ende zijns
stock: de Wijnleser sal deen na de anderen in toorns
den korf worpen. woort wt
10 Och met wien sal ick doch sprekẽ ende ge gieten/ ende
tuygẽ/ dat doch yemant hoorẽ woude: f doch gelijck den
hare oorẽ zijn onbesnedẽ/ sy en meugẽn niet Water dẽ va-
hooren: siet/ sy houdẽ des Heerẽ woort voor dem wtstor
eenen spot/ ende en willen syner niet. ten.
11 Daerom ben ick des g dreygens des Hee h † An/ ver-
ren so vol/ dat ick het niet latẽ en kan: giett samelinghe
wt/ beyde ouer de kinderen op den straten/ der Jonghe
ende ouer de h † Manschap in den Rade linghen.
met malkanderen: want beyde man eñ vrou Gierichheyt.
we/ beyde oude ende welbedaechde/ sullen i Esa 56.11
ghevanghen worden. Jere.8.10.
12 Hare huysẽ sullẽ dẽ vreemdẽ te deele wor k † An/ be-
den/ met tsamen den Ackeren eñ vrouwen: geuen haer
want ick wil mijn hant wtstreckẽ/ spreect de tot giericheydt.
Heere/ ouer des Landts inwooners.
13 i Want sy k † gierẽ alle te tsamẽ/ kleyn eñ Valsche lee-
groot eñ beyde Propheten ende Priesterẽ/ re.
leeren altesamen valschen Godsdienst. l Of lichte/
14 Ende troosten mijn Volck in synen on- gheringhe
geluck e dat sy het l slecht achten sullen en m Dat is/
de segghen: m Vrede/ vrede: ende het en het gaet eñ
is doch niet vrede. staet wel/
15 n Daerom sullẽ sy met schandẽ bestaẽ/ dat het is allẽ
sy sulcke gruwelẽ bedrijuẽ/ hoewel sy o on- t haluen/ se-
gescheydet willẽ zijn/ eñ en willẽ hẽ niet scha ker.
men: daerom moetẽ sy vallẽ op eenẽ hoop/ 1.The.5.3.
ende wanneer ickse te huys soeckẽ sal/ so sul Ezec.13.10.
len sy vallen spreeckt de Heere. n Jer.10.14
16 So spreeckt de Heere: Tredet op de we- o Sy en wil
gen/ ende siet toe eñ vraecht na de vorigen len niet hoo
weghen welcker den goeden wech zy/ ende ren/ dat sy
wandelt daerinne/ so sullet y ghyruste vin- boos zijn
den voor uwe zielen: Doch sy spreken: Wy souden/ eñ
en willens niet doen. te schanden
17 q Ick hebbe Wachters ouer v ghesettet/ worden.
merct op de stemme der Trompetten: Doch p Ma.11.29
sy spreken: Wy en willens niet doen. q Esai.62.6.
18 Daerom so hoort ghy Heydenen: ende Ezech.3.8
merckt op/ met tsamen uwen lieden. ende 33.7.
19 Ghy Aerde/ hoort toe/ r siet/ ick wil een on r Jere.19.3.
geluck ouer dit volck brengẽ/ namelickẽ/ ha s Esa 1.11.
rẽ verdiẽdẽ loon/ dat sy op mijn Woort niet Jere.7.20.
en achten/ ende mijn Wet verwerpen. Amos 5.22.
20 s Wat vraghe ick na den Wierooch/ die t † An. Red
wt Ryke Arabien/ ende na den goeden t † met

Kaneel/

Kaneel / die wt verren Landen komen ?
V.ve Brandoffers en zijn my niet aenge
naem en uwe Offers en behagē my niets
21 Daerom spreeckt de Heere also : Siet/
ick wil desen volcke een erghernisse setten/
daer aen hen beyde vader ende kinderen/
te samen stooten ende een nabuer met den
anderen, omkomen sullen.
22 So spreeckt de Heere: u Siet / daer sal
een volck komen vanden Noorden/ en een
groot volck sal hem verheffen / seer na aen
onsen Lande/
23 Die Bogen en Schilden voeren: het is
grusaem: en sonder barmhertichheyt : x sy
bruysen daer henen · als een onstuymighe
Zee ende rijden op Peerden· gerustet als
Krijchslieden tegen v/ Dochter Zion.
24 Wanneer wy van hen hooren sullen/ so
sullen ons de huysten ontsincken : ons sal
bange en wee worde/ als eener die barē sal
25 Het en gaet ymmers niemant henen wt
op den Acker niemant en gaet ouer velt:
want het is z allenthaluen onseker / voor
den sweerde des vyandts.
26 O Dochter mijns Volcks treckt sackē
aen/ en legghet v in de asschen : a draecht
leedt als om eenē eenigen sone/ en klaecht
als die die hooch bedroeft zijn : want de
Verderuer koēt ouer ons gantsch snellick.
27 Ick hebbe v b† ten Smelter ghesettet/
onder mijn Volck dat so hardt is dat ghy
haer wesen onderuinden en proeuen sult.
28 Sy zijn altemael afuallighe/ ende wan-
delen verradelicken : sy zijn enckel verdor-
uen c metael ende yser.
29 De Blaesbalck is verbrandt / het loot
d† vergaet : het smelten is te vergheefs:
want het boose en is daer niet van ghe-
scheyden.
30 Daerom heeten sy oock/ een verworpē
siluer: want de Heere heeftse verworpen.

Dat vij. Capittel.

1. Vermaninge tot warachtighe boet-
veerdicheyt 4. sonder welcke, Tempel en
alle Godsdiensten so seer niet en helpen 12.
dat sy oock derhaluen van God ghestoort
ende verwoestet worden/ 15. De Heere wil
voor het verstockt Afgodisch volck / niet
ghebeden hebben 21. Seydt, hoe hy van
henlieden meer ghehoorsaemheydt dan
Offer eyscht: 28. Ende laet hen een leedich
treuren ouer haer straffe. 31. die voorhan-
den is / verkondighen.

1 Dit is het woort. welcke geschiedde tot
Jeremia vanden Heere / ende sprack:
2 a Treedt in de poorte indē Huyse des
Heeren/ en predickt aldaer dit woort / ende
spreeckt: Hoort des Heeren woort. ghy alle
van Juda/ ghy die te deser poorten ingaet/
den Heere aen te bidden.
3 So spreeckt de Heere b† Zebaoth/ de God
Israels . c Betert uwe d † leuen en wesen/
so wil ick by v woonen aen deser plaetse.
4 Verlaet v niet op de leughen wanneer sy
seggen : Hier is des Heeren Tempel, hier
is des Heeren Tempel hier is des Heeren
Tempel.
5 Maer betert uwe leuen ende wesen / dat
ghy recht doet een teghen den anderen.
6 e En den Vreemdelingen / Weesen ende
Weduwen geen ghewelt en doet f en geen
onschuldich bloedt en verghiet aen deser
plaetse : ende en volcht niet na anderen
Goden / tot uwer eyghen schaden.
7 So wil ick altoos en eewichlick g† by v
woonen aen deser plaetse indē Lande/ dat
ick uwen Vaderen ghegeuen hebbe.
8 Doch nu verlatet ghy v op leughen/ die
gheen nutte en zijn.

u Jere.1 14. ende 5. 15. Habac. 1 6.
x Esaie.17.12
y Mat 24 16 Luce 21. 19.
z Of, allenthenen, alomme.
a Amos 8.10 Zach. 12. 10
b Door het woordt suldyse smeltē en straffen: maer het is voos yserwerck: alle smelten is verloren. De Blaesbalc, zijn de Priesters, door welcke hy de leere drijuē soude Viergelijcken reden voert de Propheet Ezechiel, Cap. 24. vā dē potte, etc
† An. tot eener Burcht en tot eener vastē weere ghesettet, onder mijn Volck dat ghy etc.
Jere. 9. 7.
c Of/ koper: and. eerin.
d † Anders, verswindet.
a Jere.17.19 ende 26.2.
b † And. der Heyrscharē.
c Esaie 1.16 Jere.26. 13.
d† An, wegē ende raedtslaghen.
Templum Domini, Templum Domini etc
e Exo.22.21 Zach.7.10.
f Prouer.6.17 Jere. 22. 3.
g † And. v woonē latē.

9 Daer toe zijt ghy Dieuen/ Moorders/ h
Ouerspeelders ende i Meyneedighe/ ende
roocket den Baal / ende volcht vreemden
Goden na· die ghy niet en kennet.
10 Daer na koemt ghy dan / en treedt voor
my in desen Huyse/ k dat na mynen Name
ghenoemt is / ende spreeckt : Het en heeft
gheenen noodt met ons/ dewijle wy sulcke
grouwelen doen.
11 l Houdet ghy dan dit Huys· dat na mynen
Name genoēt is/ voor eē Moorders kuyle?
siet / m ick sie het wel / spreeckt de Heere.
12 Gaet henen aen mijn plaetse te Silo/ n
daer te voren mynē Name gewoont heeft/
en siet toe o wat ick aldaer gedaen hebbe.
om der boosheyt wille mijns volcx Israels.
13 Dewijle ghy dan alle sulcke stucken be-
dreuen / spreeckt de Heere/ en ick v p stadich
predickē lare/ en ghy en willet niet hoorē: q
ick roepe v. en ghy en willet my antwoordē.
14 r So wil ick den Huyse / dat na mynen
Name genoemt is/ daer ghy v op verlatet/
en der plaetse/ die ick uwē Vaderē gegeuen
hebbe / euen doen/ s als ick Silo ghedaen
hebbe t en wil v vā mynē aengesichte wech
werpen/ als ick wech geworpen hebbe alle
uwe broeders, het gantsche zaet Ephraim.
15 u En ghy en sult voor dit volck niet biddē:
en en sult voor haer geen klage noch gebedt
voorbrenghen / oock haer niet voorbidden
voor my : want ick en wil v niet hooren.
16 Want en siedy niet / wat sy doen inden
Steden Juda/ en op dē stratē te Jerusalē ?
17 x De kinderen rapen hout/ y† so stekē de
Vaders het vyer aē en de vrouwe knedē dē
deech/ dat sy der z † Melcheth des Hemels
koecken backen / en den vreemden Goden
Dranckoffer gheuen. op dat sy my verdriet
doen.
18 Doch sy en sullen niet my daer mede /
spreeckt de Heere / maer henseluen verdriet
doen/ en moeten te schanden worden.
19 Daerom nu spreeckt de Heere Heere : a
Siet mynen toorne en myne grimmicheyt
is wtgegaen ouer dese plaetse/ beyde ouer
menschen en ouer Vee, ouer boomen op den
velde ende ouer de vruchten des Landts : b
ende die sal aenbranden/ dat hem niemandt
ghebluesschen en konne.
20 So spreeckt de Heere Zebaoth de God
Israels : c Doet uwe Brandtofferen ende
andere Offeren te hoop/ ende eett vleesch.
21 d Want ick hebbe uwen Vaderen / dies
daechs doe ickse wt Egyptenlande leydde,
noch ghesept noch ghebodē/ van Brandt-
offeren ende anderen offeren.
22 Maer dit geboodt ick hen en sprack : e
Hooret mijnen woorde: so wil ick uwe God
zijn ende ghy sullet mijn Volck zijn : ende
wandelt op allen wegen/ die ick v gebiede/
op dat het v wel gae.
23 f Doch sy en wouden niet hooren / noch
hare ooren toeneyghen· maer wandelden na
haren eyghen raden/ ende na haers boosen
herten duncken/ ende ghinghen te rugghe/
ende niet voorwaerts.
24 Ja van dien daghe aen/ doe ick uwe Va-
ders wt Egyptenlande ghelevdt hebbe tot
op desen dach/ g hebbe ick h allewech tot
gesonden alle myne knechtē de Propheten.
25 Doch sy en willen my niet hooren · noch
hare ooren toeneyghen maer zijn halsterck/
ende makent erger i dan hare Vaders.
26 En wanneer ghy hen dit alles schoon
segt/ so en sullē sy doch v niet hoorē: roept
hen/ so en sullen sy u niet antwoorden.
27 Daerom spreeckt tot hen : Dit is het
Volck dat dē Heere harē God niet hooren/
noch hen beteren en wil : het k gheloone is

h Jere.9. 2.
i 1. Tim.1.10
k 1. Reg 8.6 ende 9.7.
l Esaie.56.7. Mat.21.13 Marc. 11.17 Luc. 19. 46. Joan.2. 16.
m Jere.32.34
Silo.
n Josu.18.1. Jere. 26. 6.
o 1.Sam.3.4 5. 6.
p Of, allewech, Hebr. vroech.
q Prou.1.24 Esaie. 65.12
r Luce.21.6. Jere. 26. 6.
s 1.Sa.4 1.12
t 2. Reg.17.18
u Jere 11.14 ende 14.11. ende 15. 1. 1. Joan.5.16.
x Jere.44.19
y † An. ende de Vaders steken het vyer etc.
z Verstaen wy de werckinghe ofte kracht, goet weder ofte onweder des Hemels
† Anders / Koninginne
a Deut. 31.22 Jere. 15. 14.
b Ezech.21.3. Esaie.66.24
c Esaie. 1. 11. Jere. 6. 20.
d Deut.10.12 Esaie 43. 23. Jere 11. 43.
e Exod.19. 5.
f Jere. 11. 8. ende 13. 10. ende 16. 12. ende 18. 12. Zacha.7.11
g Jere 25. 4. ende 29. 19.
h Hebr. vroech
i Jere.16. 12.
k Dat is, de rechte leere is gantsch wech, en sy en prediken niets daer van.
Jerem.5. 1.

onder

l Ezec. 5.1.2 4. Esd. 1.8.
m † Anders perruke (O Jerusalem)
n Den dal Benhinnom.
2. Reg. 23.10 De Din Himon/ heet een Dal: Benhinnõ is een seer lustich Dal ghweest/ hardt by Jerusalem / als Josue. uenden 15. Capittel. aenroonet : etc.
Mat. 5.16. Leuit. 23. Job. 17. 6.
o Deu. 18. 10 2. Reg. 21. 6. Jere. 19. 5.
p Jere. 19. 6.
q Jere. 19. 11.
r Jere. 8. 12. ende 9. 21.
s Ezec. 26. 13 Jere. 16. 9. ende 25. 10.
t † Anders/ suychen.
u Dat is/ pijpē eñ alle vreuchden gheschrey/ datter Bruyloft, dē Bruydegom ter eeren klingt.
Apoc. 18. 23.
a Baru. 2. 24
b Deut. 4. 19 Sap. 13. 2.
c Apoc. 6. 16 ende 9. 6. Osee. 10. 8. Luce. 23. 29.
* Cap. 8. Ruth.
d † An. der bedriegerije
e Ezec. 20. 43
f Esaie. 1. 3
g Deut. 4. 9 Psalm. 19. 8.

onder gegaē eñ wtgeroept vā harē monde.
28 l Snijt nu wem † hayrē af/ eñ werptse van
v. eñ huylet klaechlicken op de Hoochten:
wāt de Heere heeft dit geslachte/ ouer wel-
ke hy toornich is/ verworpē eñ verstooten.
29 Want de kinderen Juda doē quaet voor
mynen ooghen/ spreeckt de Heere: sy setten
haren Gruwel in het huys / dat na mynen
Name ghenoemt is/ op dat sy het verunt-
reynighen.
30 Eñ bouwen de Altaren Topheth/ inden
dale n Ben Hinnon/ o op dat sy hare sonen
eñ dochteren verbranden / dwelck ick noyt
gheboden/ noch inden sin genomen hebbe.
31 p Daerom siet/ de tijt koemt/ spreeckt de
Heere/ datmen het niet meer heeten en sal
Topheth/ ende den dal Benhinnon/ maer
Moortdal : q eñ men sal in Topheth moe-
ten begrauen/ dewijle datter anders gheen
ruym meer zijn en sal.
32 r Eñ de lichamen deses volcks/ sullē den
voghelen des Hemels/ eñ den ghedierten op
Aerden ter spijse worden/ daerse niemandt
van verschuwen sal.
33 s Eñ ick wil inden Steden Juda/ eñ op
der straten te Jerusalem/ wech nemen het
gheschrey der vreuchden eñ t † hertenlust/
eñ de u stemme des Bruydegoms ende der
Bruydt : want het Landt sal woest zijn.

Dat viij. Capittel.

1. Dewijle des volcks hardtneckicheyt, 4. die hy beklaecht/ so groot is/ 10. eñ harer/ sonde so vele/ 13. dreycht hy hen sulcke gruwsame straffen/ 19. dat hem harer van herten iammert.

1 TEr seluer a tijt/ spreeckt de Heere/ salmē
het ghebeente der Koningen Juda/ het
ghebeente harer Vorsten/ het gebeente
der Priesterē/ het gebeente der Propheten/
het gebeente der Burgeren te Jerusalem/
wt harer grauen werpen.
2 Eñ sullense verstroyen b onder der Son-
nen/ Mane/ ende allen Heyre des Hemels:
welck sy lief gehadt/ eñ hen gedient/ eñ hen
naghevolcht/ eñ gesocht/ eñ aengebedet heb-
ben: sy en sullen niet weder opgelesen/ ende
begrauen wordē/ maer dreck op Aerdē zijn.
3 Ende alle ouerblieuene van desen boosen
volcke/ aen welcke plaetse sy zijn sullē/ daer
ickse henen verstooten hebbe/ c sullē liever
doodt dan leuendich zijn willen/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
4 * Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt
de Heere: Waer is yemant/ so hy valt die
niet gheerne weder opstonde? Waer is ye-
mant/ so hy dwalende gaet/ die niet geerne
weder te rechte en quame?
5 Noch wil Jo dit volck te Jerusalem/
dwalende gaen/ voort ende voort: sy houdē
so stijf aen d † den valschen Godsdiensten/
dat sy hen niet af keeren en laten.
6 Ick sie eñ hoore / dat sy niet rechts en
leeren: e daer en is niemant/ dien zijn boos-
heyt leedt ware/ eñ sprack : Wat make ick
doch? Sy loopen alle haren loop / als een
grimmich Hengst in den strijde.
7 f Een Ojuaer onder den Hemel weet sy-
nen tijdt: een Tortelduyue/ Kraen/ ende
Swaluwe mercken haren tijdt / wanneer
sy weder komen sullen : doch mijn Volck/
wil het Recht des Heeren niet weten.
8 Hoe meucht ghy doch seggen: Wy weten
wat recht is/ eñ hebben de heylige Schrift
voor ons? Het is doch enckel leughene/ wat
de Schriftgheleerden setten.
9 Daerom moetē sulcke Leeraers te schan-
den/ verschrickt eñ ghevanghen worden: g
want wat konnen sy goets leeren/ dewijle
sy des Heeren woordt verwerpen.

10 Daerom wil ick hare wijuen den Vreem-
den gheuen/ ende hare Ackeren dien/ diese
veriagen sullen: h want sy gieren altesamen/
beyde kleyn ende groot / eñ beyde Priesters
eñ Propheten leeren valschen Godsdienst.
11 i Eñ troosten mijn Volck in haren ongheu-
lucke/ dat sy het k kleyn achten sullen/ ende
seggen: l Vrede / vrede: ende het en is doch
niet vrede.
12 Daerom sullen sy met schanden bestaen/
dat sy sulcke gruwelen bedrijuen / hoewel sy
ongeschendet willen zijn / eñ en willen haer
niet schamen: m daerom moetē sy vallen op
eenen hoop: eñ wanneer ickse te huys soec-
ken sal/ so sullen sy vallen/ spreeckt de Heere.
13 Ick wilse also aflesen / spreeckt de Heere/
dat daer geene Druyuen aen Wijnstocken/
eñ geene Vyghen aen Vijchboomen blijuen:
Ja oock de bladers wech vallen sullen: ende
wat ick hen ghegheuen hebbe / dat sal hen
ghenomen worden.
14 Waer sullē wy dan woonen? Ja versamelt
v dan/ eñ latet ons in de vaste Steden trec-
ken eñ aldaer op hulpe wachten : want de
Heere onse God/ sal ons n † helpē/ met eenen
bitteren dronck/ dat wy also sondigen tegen
den Heere.
15 o Ja verlatet v daer op : Het en sal gheen
noot hebben: so doch niets goedts voorhan
den en is: ende dat ghy soudet heel worden/
so enckel schade voorhanden is.
16 Men hoort / dat hare Peerden alreede
snuyuen te Dan/ ende hare Guylen brieschē
dat het gantsche Landt daer van beeft: ende
sy komen/ daer henen/ ende sullen het gant-
sche Landt op eten/ met allen dat daer in is/
de Stadt/ met tsamē allē die daer in woonē.
17 p Wāt siet/ ick wil Slangen eñ Basilisken
onder v senden/ die niet beswooren en zijn/ die
sullen v steken/ spreeckt de Heere.
18 So wil ick my/ aen mynen moeyte eñ my-
nen hertenleedt verquicken.
19 Siet/ de Dochter mijns Volcks sal schrey
en/ wt verren Landen herwaerts: Wil dan de
Heere gheen God meer zijn te Zion? Ofte en
sal sy gheenen Koninck meer hebben : Ja/
waerom hebben sy my also vertoornet/ door
hare Beelden/ ende vreemde onnutte Gods
diensten?
20 Den Oogst is voorby/ dē Somer is henē
wech/ eñ ons en is gheen hulpe ghekomen.
21 My iammert van herten seer / dat mijn
Volck so verdoruen is: ick ontstelle my/ ende
hebbe my seer qualick.
22 Is dan geen salue in Gilead? Of en is daer
gheen Heylmeester? waerom is dan de
Dochter mijns Volcks niet gheheelet?

Dat ix Capittel.

1. Een klaghe ouer de ontrouwe ende schalckheydt des volcks/ 22. met eener vermaninghe tot kennisse Gods/ 24. die aen niemandt/ hy zy besneden of onbesneden / de boosheyt ongestraft wil laten.

1 OCh/ dat ick waters ghenoech hadde/ in
mynen hoofde / eñ myne ooghen traen-
ăderen waren / dat ick dach ende nacht
beweenen mochte/ de verslagenen in mynen
volcke.
2 Och dat ick een herberghe hadde inder
Woestijne: so woude ick mijn volck verlatē:
eñ van hen trecken: a want het zijn enckel
Ouerspeelders/ eñ een b wtreuelich hoop.
3 Sy schieten met haren tongen enckel leu-
ghenen/ eñ gheen waerheydt/ ende drijuen
met ghewelt inden Lande/ eñ gaen van eener
boosheyt ter anderen/ ende en achten my niet
spreeckt de Heere.
4 Een yeghelick behoede hem voor synen
vrient.

h Esaie. 56. 11 Jere. 6. 13.
i Jere. 23. 14
k Of/ lichtueerdinge.
l Vrede/ vrede.
l Ezec. 13. 10 Jere. 6. 14.
m Jere. 7. 30
n Hy sal ons tot ongeluck eñ iammer helpē/ ende niet gelijck als ghy meynet/ tot gheluck.
† An. passen eñ met vergalden water drenckē, dat etc.
o Jere. 14. 19
p Deut. 26. 21 Sapi. 11. 18. Syra. 40. 20
Een klaghe ouer de ontrouwe des volcks.
Esaie. 22. 4
a Jere. 7. 9. ende 23. 10.
b Dat is/ moedtwillighe boosheyt.

e Mic. 7.2.5
Jerem. 12.6
Mat. 10.21

vrient/ e eñ en betrouwe oock synen broeder
niet: want een broeder onderdruckt dē an-
deren/ ende een vrient verraet dē anderen.
5 Een vrient d tuyschet den anderen/ eñ en
spreect niet eē woort waer/ sy beulytigē hen
daerop hoe een den anderen bedriege. ende
het is hen leet/ dat sy het niet egher maken
en konnen.

b Of bedrie ghet Tuy- scher wyse.

6 † Daer is e allenthaluē enckel bedriegerije
onder hen/ ende voor bedriegerye en willen
sy my niet kennen/ spreeckt de Heere.
7 Daerōme spreect de Heere Zebaoth also:
f Siet/ ick wilse smeltē ende proeuen: want
wat sal ick anders doē/ g† dewyle hem myn
Volck so verciert?
8 Hare valsche tonghen zijn moortlicke pij-
lē: h met haren monde spreken sy vriendlic-
ken tegen den naestē/ i doch in haren herten
loeren sy op den seluen.
9 k Soude ick nu sulcx aen hen niet te huys
soecken/ spreect de Heere: ende mijn ziele en
soude haer niet wreken/ aen sulcken volcke/
als die is?
10 Ick moet op den Berghen weenen eñ huy
len/ eñ l† by den Herders Huttē in der Woe-
stijne clagen: want sy zijn so gantsch verhee
ret/ dat daer niemant meer en wandelt/ eñ
men oock geen Vee schreyen en hooret: bey-
de de Vogelen des Hemels ende het Vee/ is
alle henen wech.

† An. Uwe wooninghe O Jeremia is onder dē bedriegerē/ ende etc.
e Of allenthenen.
f Jere. 6.27. Ezech. 22.22
g† And. der dochter oft. voor de dochter mijns volcx
h Psa. 28.3.
i Psa. 37.12
k Jerem. 5.9
l† An. op de lustige plaetsen. ec etc.

11 m Eñ ick wil Jerusalē ten steenhoope/ ende
ter Draken wooninge maken: eñ wil de Ste
den Juda woest maken dat daer niemandt
in woonen en sal.

m Psal. 79.1
Mic. 3.12.
Jere. 51.37

12 Wie nu wijs ware/ eñ liete het hem ter her
ten gaē ende vercondichde/ wat des Heeren
mont tot hem seyt: Waerō het Lant verdor-
ven ende verheeret wort/ als een woestijne/
daer niemant en wandelt.
13 Ende de Heere sprac: Daerom dat sy mijn
Wet verlaten/ die ick hen voor gegeuē heb-
be/ eñ en hoorē myner reden niet/ leuen oock
niet daer na: n maer volghen haers herten
goetduncken/ ende Baalim/ als hen hare
Vaders gheleert hebben.

n Deu. 24.19
Josu. 24.38

14 Daerō spreect de Heere Zebaoth/ de God
Israels also: o Siet/ ick wil dit volck met
alssen spijsen/ ende met gallen drencken.

o Jer. 23.13

15 Ick wilse onder de Heydenen verstroyen/
welcke noch sy/ noch hare Vaders en kennē:
ende wil het Sweert achter hen schickē/ tot
dat het met hen wt zy.
16 So spreect de Heere Zebaoth: Besorcht eñ
bestelt klaechvrouwen/ dat sy comen/ ende
schict na dien/ die het wel connē/ dat sy ons
snellicken beclaghen:
17 Dat onse oogen met tranen loopen/ eñ on-
se ooghenleden met water vlieten.
18 Datmen een claechlick gheschrey hoore te
Zion/ namelicken also: Och hoe zijn wy so
geheel verstoort/ ende ter schanden gewordē
wy moeten het Lant ruymen/ want sy heb-
ben onse wooninghe verstoort.
19 So hoort nu ghy vrouwen des Heeren
woort/ eñ neemt ter ooren zijn monts redē;
leeret uwē Dochteren weenen/ ende de eene
leere den anderen klaghen/
20 Namelicken also: Den doot is tot onsen
vensteren hierin geuallen/ ende in onsē Pal-
leysen ghecomen/ de kinderen te verworgen
op de p wijcken/ ende de Jongelinghen op
der straten.
21 So spreect de Heere: Segghet/ q der men-
schen lichamen sullen ligghen/ als het mest
op den velde/ ende als Garuen achter den
Maeyer/ die niemant vergadert.
22 r So spreect de Heere: Een Wijse en beroe-
me hem niet synder wijsheyt: ende eē Stercke
en beroeme hem niet synder sterckheydt: een

p Of gassē/
q Jere 7.32 ende 8.32.

Rijcke en beroeme hem niet zijns rijcdoms.
23 r Maer wie hem beroemē wil/ die beroeme
hem dies/ dat hy my wete eñ kenne/ dat ick
de Heere ben/ die Barmherticheyt/ Recht eñ
Gherechticheyt oeffent op Aerden: s want
sulcx behaecht my/ spreect de Heere.
24 t Siet/ de tijdt komt/ dat ick te huys soec-
ken sal u alle/ de Besnedenen met den Onbe
snedenen.
25 Namelicken: Egypten/ Juda/ Edō/ de kin-
derē Ammon/ Moab/ eñ alle die indē plaet-
sen der Woestijne woonen: x want alle Hey-
denen hebben een onbesnedene Voorhuydt:
y doch het gantsche huys Israel/ heeft een
onbesneden herte.

r Esa. 65.16
1. Cor. 1.31.
2. Cor. 10.7
s Mat. 9.13 ende 12.7.
t Jer. 25.15
u Alle op eenen hoope/ beyde Jodē ende Heydenen/ de eene is so vroom als de anderē/ de Jodē zijn wel so boos als de Heydenen/ na der hertē/ of sy wel lijflicken besnedē zijn.
x Jere. 4.4. ende 6.10.
y Rom. 2.25

Dat x. Capittel.

1. Vermaninghe van Heydenschen ghe-
bruycken/ ende Afgoden/ die ymmers niets
en zijn af te staen/ 6. ende den Heere/ die allen
ware God is/ trouwelicken aen te hangen.
17. Klage des Propheten/ ouer des iammer-
licken verstooringe des Lants: 23. met eenen
ghebede/ dat de Heere synen toorne/ ende
strenghe/ niet ouer zyn Volck/ maer ouer de
Godloose Heydenen wtschudde.

1 HOoret/ wat de Heere tot v ghy huy
se Israel seyt.
2 So spreect de Heere: a ghy en sullet
der Heydenen wijse niet leeren/ ende en sult
v niet vreesen voor den Teeckenen des He-
mels: als hen de Heydenen vreesen.
3 Want der Heydenen b† Goden/ zijn enc-
kel niets: Sy houwen inden Woude eenen
Boom/ ende de Werckmeester maectse met
den Byle/
4 Ende verciertse met siluer ende goude/ c eñ
hechtse met nagheilen ende hameren aē/ dat
sy niet ommeuallen.
5 d† Het en zijn ymmers niets/ dan aenghe-
streckē pilaren: sy en connen niet spreken/ e so
moetmense oock draghen/ want sy en connē
niet gaen: f daerom en sullet ghy v niet voor
hen vreesen: want sy connen noch helpen/
noch schade doen.
6 g Doch v Heere/ en is niemāt gelijck/ h ghy
zijt groot/ ende uwen Name is groot: ende
kont het met der daet bewijsen.
7 i Wie en soude v niet vreesen/ ghy Koninck
der Heydenen? V soudemen Ja hoorē: want
daer is onder allen Wijsen der Heydenen/
ende in allen Koninckrijcken/ ws ghelijcken
niet.
8 Sy zijn altemael Sotten eñ Dwasen: wāt
een hout moet ymmers een nietich k† Gods
dienst zyn.
9 Silueren ‡ bleck brengt men l† op de Zee
herwaerts/ gout wt m Ophas/ door dē Mee-
ster ende Goutsmit bereydet/ n† ghele zyden
ende purpuren treckmen hem aen/ ende is al
les der Wijsen werck.
10 Doch de Heere is een recht Godt/ een leuē
dich God/ een eewich Koninck: o voor synē
toorne beeft de Aerde/ eñ de Heydenen kon-
nen zijn dreyghen niet verdraghen.
11 So spreect nu also tot hen: De Goden/ die
den Hemel ende Aerde niet gemaect en heb-
ben/ die moetē verdelget wordē vander Aer
den/ ende onder den Hemel.
12 p Hy daerentegen heeft de Aerde door syne
cracht gemaeckt/ eñ des Werelts circkel be-
reydet door syne wijsheyt/ eñ den Hemel wt
ghebreydet door zijn verstandt.
13 Wanneer hy doudert/ so is des waters de
volheyt onder den Hemel/ q ende treect dē ne
vel op/ vant eynde der Aerdē: hy maect den
blixem in reghen/ ende laet den wint comē/
wt heymelicken plaetsen.
14 Alle menschen zijn sottē met harer konst/

a Esai. 47.12
Leuit. 18.5.
b† Anders/ ordeninghe
Der Heydenē Afgoden
Sap. 13.11.
Esai 44.12. ende 46.8.
Psal. 115.4.
c Sap 13.15
d† And. Sy staen stracx als eē Palmboom.
e Esai. 46.6
Baruc. 6.3
f 2. Re. 17.35
g Esa 40.25 ende 44.7.
Jere. 49.19.
h Apoc. 15.4
1. Apo 15.4
k† And. vernichte.
‡ An. wtgebreydet.
l† And. wt Tharsis.
m 1. Re 9.28
n† An. blauwe.
o Nah. 1.6
Job. 9.13.
Psalm. 18.8
4. Esa. 26.13
p Gen. 1.16.
Psa. 146.6.
Jere. 51.15
Act. 14.14.
Esai. 45.12.
q Psal. 135.7

ende

ende alle Goutsmeden staen met schanden
met haren Beelden: want hare Beeldē zijn
bedrieghereye/ ende en hebben gheen leven.
15 Het is enckel niets/ ende een verleydisch
werck: sy moeten omkomen/ wanneer sy te
huys ghesocht worden.
16 Doch alsoo is die niet die Jacobs schat is:
maer hy ist/ die alle dinck gheschapē heeft/
ende Israel is zijn Erfdeel: hy heet Heere f
f And. der Heyrscharē.
Zebaoth.
17 Doet uwē handel wech wt den lande/ die
ghy woonet inder vaster Stadt.
18 Want so spreeckt de Heere: Siet/ ick wil de
inwoonders des Lants/ op ditmael verslin-
geren/ ende wilse beangsten/ dat sy het voe-
len sullen.
19 Och mijns iammers ende hertenleets: ick
dencke dannoch: Het is mijn plage/ ick moet
se lijden.
20 Mijn Hutte is verstoort/ ende alle myne f
f Dat zijn/ zeelen/ touwē: anders/ koorden.
reepen zijn verscheurt: myne kinderen zijn
wech/ eñ niet meer voorhanden: niemant en
rechtet mijn Hutte weder op ende mijn Tē-
te en slaet niemant weder op.
21 Wāt de Herderē zijn tot Sottē gewordē/
Herderen/ Pastooren.
ende en vraghen na den Heere niet: daerom
en connen sy oock niets rechts leerē/ maer
alle kudden zijn verstroyet.
22 Siet/ daer comt eē geschrey herwaerts/ eñ
een groot bevē/ wt dē Lande vant Noordē/
dat de Steden Juda verwoestet/ ende tot
Drakenwooninghe worden sullen.
23 t Ick weet het Heere/ dat des mēschen doē
t Pro. 20.24
niet en staet in synen ghewelt/ eñ en staet in
niemants macht/ hoe hy wandele/ of synen
ganck rechte.
24 u† Castijdt my Heere/ doch met mate: ende
u† Anders/ Tuchtiget. Psalm. 6.1. Esai. 64.9. Jere. 30.11
niet in uwer grimmichheyt/ op dat ghy my
niet te niete en maket.
25 x Schudtet daerentegen uwen toorne o-
ver de Heydenen/ die v niet en kennen/ ende
over de geslachten/ die uwen Name niet aē-
x Psa. 79.6. Sprā. 36.3. y Jer. 30.16 ende 50.7.
roepen: y want sy hebben Jacob opgegeten
ende verslonden: sy hebben hem wech ghe-
ruymet/ ende zijn wooninghe verwoestet.

Dat xj. Capittel

1. De Heere heet den volcke zijn Verbōde
voorhouden/ 8. ende so sy/ haren Vaderen
na/ dat selve niet en houden/ 11. dreyeht hy
hen met ongeluck eñ grooter ongenade. 15.
verwijt hen daerbenenen/ hare huychelijē
eñ gruwelicke schenderye/ so sy in synē huy-
se begaen. 18. Jeremias biddet om wrake
tegen syne vyandē/ 21. ende wort verhoort.

1 DIt is het woort/ dat tot Jeremia ghe-
schiede vanden Heere/ ende sprack:
2 Hoort de woorden deses Verbonts/
dat ghyse dien in Juda/ ende dē Burgeren
te Jerusalem segghet:
3 Ende spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere
de God Israels: a Vermaledijt zy/ wie niet
a Deu. 27.26 ende 28.15 Gala. 3.10
en hoort den woorden deses Verbondts/
4 Dat ick uwē Vaderē geboot des daechs/
doe ickse wt Egyptenlande leyde/ wt dē yse-
ren Ovē/ eñ sprac: b Hoort mijn stemme/ eñ
b Jer. 7.23 Exod. 19.5.
doet/ als ick v geboden hebbe/ so sullet ghy
mijn Volck zijn/ ende ick wil uwe God zijn.
5 c Op dat ick den Eedt houden meuge/ diē
c Gen. 15.18 ende 26.3. ende 28.13 Gala. 3.16.
ick uwē Vaderen gesworen hebbe/ hen te ge-
ven eē Lant/ daer melck eñ heunich inbliet/
als het van hedensdaechs staet: Ick ant-
woorde ende sprac: Heere/ Ja/ het zy alsoo.
d Jnden Hebr. is het: Amen.
6 Ende de Heere sprack tot my: Predickt
alle dese woorden inden Steden Juda/ eñ
op den straten te Jerusalem/ ende spreeckt:
Hoort de woorden deses Verbondts/ ende
doet daer na.
7 Want ick hebbe uwen Vaderen betuyget/
van dien daghe aen/ doe ickse wt Egypten-
lande leyde/ tot op den hedighen dach: ende
betuychde vroech/ ende sprack: Hooret mijn
stemme.
8 e Doch sy en hoorden niet/ neyghden oock
e Jer. 13.10
hare oorē niet herwaerts: maer eē yghelick
ginck na zijns boosen hertten goetduncken:
daerom wil ick oock over hen gaen latē/ alle
woorden deses Verbonts/ die ick ghebo-den
hebbe te doen/ eñ daer sy doch niet na ghe-
daen en hebben.
9 Eñ de Heere sprack tot my: Ick weet het
wel/ hoe sy hen in Juda ende te Jerusalem/
tsamen rotten.
10 Sy keeren hen euē tot den sonden/ harer
voorigen Vaderen/ die oock mynen woorden
niet hooren en wouden/ ende volchden oock
anderē Goden na/ eñ dienden hen/ also heeft
het huys Israels eñ het huys Juda/ f† stedes
f† And. altoos
henē/ mijn Verbont ghebroken/ dat ick met
haren Vaderen ghemaeckt hebbe.
11 Daerom siet/ spreeckt de Heere/ ick wil een
ongeluck over hen gaen latē/ dwelck sy niet
en sullē ontgaen connen: g eñ wanneer sy tot
g Zach. 7.13 Prou. 1.28. Esaie. 1.15.
my schreyen/ wil ickse niet hooren.
12 h So laet dā de Stedē Juda/ eñ de Burge-
h Deu. 32.37
ren te Jerusalem henen gaen/ i ende tot den
i Jere. 2.25.
Goden schreyen/ dien sy gheroockt hebben:
doch sy en sullē hen niet helpen inder noot.
k Jer. 2.28.
13 k Want so menighe Stadt/ so menige Go-
l Jer. 7.15. ende 14.11 ende 15.1.
den hebt ghy Juda: ende so menighe stratē als
te Jerusalem zijn/ so menighen Schanden-
altaer hebbet ghy opgherechtet/ den Baal
m Ghelijck als de moeder in toorne haer soonkē Joncker heetet: alsoo heet hi hier oock syne vyenden de vrome kinderkēs/ des alle boeverye ende Afgoderye bedrijvē/ eñ sal doch geliicwel wel ghedaen zijn.
te roocken.
14 l So en biddet ghy nu niet voor dit volc/ eñ
en doet geen smeeckē/ noch gebedt voor hen:
want ick en wilse niet hooren/ wanneer sy
tot my schreyen inder noodt.
15 Wat hebbē myne m vriendē in mynē Huy-
se te doen? Sy bedryven alle schalckheyt/ eñ
meynē/ het n heylige vleesch sal het van hen
nemen: ende wanneer sy quaet doen/ so zijn
sy o† vrolick daer over.
16 p De Heere noēde v eenen groenen/ schoo-
nē vruchtbaren Olijfboom: doch nu heeft hy
met eenen grooten moordgheschrey/ een q
vyer om den selven aengesteke/ dat syne tac-
ken verderven moeten.
17 Want de Heere Zebaoth/ die v geplantet
heeft/ heeft v een ongheluck ghedreyeht/ om
n Hag. 2.13 o† And. goeder dinghē
der boosheyt wille des huys Israels/ eñ des
huys Juda/ die sy bedryven/ dat sy my ver-
toornen/ met haren roocken/ dat sy den Ba-
al doen.
p Ezec. 16.7
18 De Heere heeft het my gheopenbaert/ dat
q Den Coninck te Babel.
ick het weet/ ende wees my haer voornemē/
19 r Namelicke/ dat sy my als eē arm Schaep
ter slachtbanck voeren willen: want ick en
Esa. 53.7.
wiste niet/ dat sy hen tegen my beraetslacht
s Jer. 18.18.
hadden/ ende ghesegdt s† Laet ons t† den
t† And. hem de spijse met houte verderven.
Boom met synen vruchten verderven/ ende
hem wt den lande der levendigen wtroeyen/
dat zijns naems nimmermeer ghedacht en
worde.
u 1. Pa. 28.9
20 u Doch ghy Heere Zebaoth/ ghy rechtveer-
Psalm. 7.10 Jer. 17.10. ende 20.12
dige Richter/ ghy die nieren eñ hertē proeft/
laet my v wrake over hen sien: x want ick
hebbe v mijn sake bevolen.
2. Tim. 4.8.
21 Daeromme spreeckt de Heere also/ tegen de
x Psa. 10.14
mannen te Anathoth/ die v na uwen leven
y Dat is/ leert ons niet prophetischer wyse/ etc.
staen/ eñ spreken: y Prophetect ons niet in
den Name des Heeren/ wildy anders niet
van onsen handen sterven.
22 Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth also:
Siet/ ick wilse te huys soecken: hare jonge
Esa. 20.10.
Manschap sullen met den Sweerde gedoodt
worden/ ende hare sonen ende dochteren
honghers sterven.

23 Dat daer niets van hen ouerblijue: want
ick wil ouer de mannen te Anathot/ onge-
luck gaen laten dies Jaers wanneer sy te
huys ghesocht worden sullen.

Dat xij. Capittel.

1. Waerom de Godloosen gheluck ende
de vromen veel leets ende iammers heb-
ben in desen leuen. 4. Jeremias seer bekom-
mert onder den synen. Coemt in meerder lij-
den te Jerusalem/ 10. beklaecht hem der
Herderen die den lande alle ongeluck toe-
richten 14. ende verkondicht der Jodẽ op
anden haer verstoorijnghe/ 15 met aenbie-
dinge dannoch Godlicker genade eñ hul-
pe so sy haer der ware Religie/ met den
volcke Gods aennemen.

1 HEere/ wanneer ick al schoõ met v rich-
ten woude/ so behieldet gy doch recht:
dannoch moet ick vanden rechte met
v spreken: a Waeromme gaet het doch den
Godloosen so wel/ ende de verachters heb-
ben alles dinck de volheyt.

b Job.21.7. Psalm.73.2. Haba.1.3.13

2 Ghy plant se dat sy wortelen krijghen/ eñ
wassen/ ende bringhen vrucht/ ghy laetse
vele van v roemẽ/ ende en tuchtichtse niet.
3 My daerenteghen Heere kendy/ eñ siet
my/ ende proeft myn herte voor v: b doch
ghy laetse vrij gaen als Schapen/ dat sy ge
slachtet worden/ ende c spaertse/ dat sy ge
worcht worden.

b 1. Pet.2.12

c In Hebreeuschen: heyliget/ oft bereydet se/

4 Hoe langhe sal doch het lant so iammer-
licken staen/ d ende het gras op den velde e
allenthaluen verdorren om der Jnwoo-
ners boosheyt wille: dat beyde Vee eñ Vo-
ghelen/ daer niet meer en zijn/ want sy spre-
ken: Ja hy weet vele hoe het ons gaen sal

d Jere.14.3

e Of/ ouer sal/ alomme

5 Wanneer v die f moede makẽ die te voe
ten gaen/ hoe wil het v dan gaen/ wanneer
ghy met den Ruyteren loopen sult: ende so
ghy inden lãde daer het vrede is sekerheyt
soeckt/ wat wil het dan met v worden/ by
der hoouerdigher Jordane.
6 Want oock uwe broeders/ ende uws va-
ders huys verachten v eñ schreyen te hoo
pe ouer v/ g daeromme vertrouwet ghy hẽ
niet/ wanneer sy alschoon vriendelickẽ met
v spreken.

f Lieue Jeremia/ vreest ghy v te Anathoth/ wat wil dy dan te Jerusalẽ noch doen/ daer de hoouerdige tyrannen tegen v zijn sullẽ/ vreest v niet also/ etc.

7 Daerom hebbe ick myn huys verlaten
moeten/ eñ myn erue verminden eñ myn lie
ue ziele in der vyanden handen ghegeuen.
8 h Myn erue is my geworden als eẽ Leeu
we inden Woude ende brullet teghen my/
daeromme ben ick hem i gram ghewordẽ
9 Myn erue is als de spranckelighe vogel/
om welcken hen de voghelen vergaderen:
wel op/ ende versamelt v alle veldtdieren/
koemt ende verslindet.

g Jere.9.4. Mich.7.5.

h Esa.19.25

i Of/ hatich vyandich

10 k Herders/ ende dier vele hebben mynen
l Wijnberch verdoruen ende mynen Acker
vertreden: sy hebben mynen schoonen Ac-
ker ter Woestyne ghemaeckt/ sy hebben hẽ
eensaem ende ledich ghemaeckt.

k Esa.3.13. ende.56.10

l Esai.5.1. Psal.80.14.

11 Jck sie alreede/ hoe iammerlicken dat hy
verwoestet is/ Ja het gantsche lant is woe
ste/ doch het en wil niemant ter hertẽ nemẽ
12 Want de verstoorders komen daer henẽ/
ouer alle Berghen der Woestyne/ ende het
verslindende Sweert des Heeren/ van eenẽ
eynde des lants tot den anderen/ ende geẽ
vleesch en sal vrede hebben.
13 Sy saeyen Tarwe/ doch Distelen sullen
sy maeyen/ ende wat sy ghewinnen/ dat en
koemt hen niet te nutte: sy sullen haer inko
minghe niet vrolick wordẽ/ voor den grim
minghen toorne des Heeren.
14 So spreect de Heere/ tegẽ alle myne boo-
se nabueren/ die het erfdeel aentasten/ dat
ick mynen volcke Jsrael weghedeylt heb
be: Siet ick wilse wt haren lande wtruckẽ/
ende het huys Juda/ wt haren middel ruc
ken.
15 m Ende wanneer ickse nu wt geruckt heb-
be/ wil ick my wederomme ouer haer ontfer
men/ n ende wil eenen yeghelicken tot synẽ
erfdeel/ ende in zijn lant weder bringhen.

m Deut.4.29 ende.30.3 Esaie.54.7

n Esra 1.3

16 o Eñ het sal ghescheiden/ so sy van mynen
Volcke leeren sullen/ dat sy sweeren by my-
nen Name/ So waerachtich als de Heere
leeft: als/ sy te voren mynen Volcke gheleert
hebben sweeren by Baal/ so sullen sy onder
mynen Volcke ghebouwet worden.

o Deut.10.20 u Jere.4.2. ende.5.2.

17 p So sy daerentegen niet hooren en wil-
len/ so wil ick sodanich volck wtrucken en-
de omme bringhen/ spreeckt de Heere.

p Mat.21.9

Dat xiij. Capittel.

1. De Heere vertoont den Jeremie/ met
een sichtbaerlick teecken zijns volcks straf-
fe. 12. laet de Ouerheyt/ Priesters/ Prophe-
ten/ met tsamen den gantschen volcke waer
schouwen/ dat sy der seluer met boete voor-
komen 23. ende so sy gantsch verstockt blij-
uen/ dat syse oock ghewisse ende op het grou
saemste verwachten.

1 SO spreeckt de Heere tot my: Gaet henen
ende koopt v een lijnen gordel/ eñ gordt
uwe lendenen daermede/ ende en maeckt
het niet nat.

q Lijnẽ gordel

2 Ende ick kochte een gordel na den beuele
des Heeren/ ende gordede het om myne len-
denen.
3 Doe ghescheide des Heeren woort ten an-
deren male tot my/ ende sprack:
4 Neemt het gordel dat ghy gekocht/ ende
om uwe lendenen gegordet hebt/ eñ maeckt
v op/ ende gaet henen aen den Phrath/ eñ
versteeckt het aldaer in een steenrotse.
5 Jck ginck henen eñ versteeck het aenden
Phrat/ als my de Heere gheboden hadde.
6 Na langhe tijdt nu sprack de Heere tot
my: Maeckt v op/ ende gaet henen aenden
Phrath/ eñ haelt dat gordel weder/ dat ick
v hiet aldaer versteken.
7 Jck ginck henen aenden Phrath/ eñ groef
het op/ ende nam het gordel van dier stede/
daer ick het henẽ versteken hadde/ ende siet
het gordel was verdoruen/ dat het niets
meer en dochte.
8 Doe geschiede des Heeren woort tot my
ende sprack:
9 So spreeckt de Heere: Euen also wil ick
oock verderuen de groote hoouerdicheydt
Juda ende Jerusalems.
10 Dat boose volck/ a dat myne woordẽ niet
hooren en wil: maer gaen henẽ/ na goetdunc-
ken haers herten/ ende volghen anderẽ Go-
den/ dat sy den seluen dienen/ ende aenbid-
den: sy sullẽ wordẽ als dat gordel/ dat niets
meer en deucht.

a Jere.7.24 ende.11.8. ende.18.12. ende.19.15.

11 Want gelijck als een man het gordel om
synen lenden bindt/ also hebbe ick/ spreeckt
de Heere/ het gantse huys Jsraels/ ende het
gantsche huys Juda om my gegordet/ b dat
sy myn volck zijn souden/ c tot eenen Name
lof ende eere: doch sy en willen niet hooren

b Deu.4.7 ende.16.18.

c Jer.30.22

12 So segget hen nu dit woort: So spreeckt
de Heere de God Jsraels: Alle flesschen sul-
len met wijne ghevult worden: so sullen sy
tot v seggen: Wie weet dat niet/ dat men de
flesschen met wijne vullen sal?
13 So spreeckt tot hen: So spreeckt de Heere
Siet/ ick wil alle die in desen lande woonen
de Coninghen/ die op den stoel Dauids sittẽ
de Priesters/ eñ Prophetẽ/ ende alle Jnwoo-
ners te Jerusalem/ vullen/ dat sy droncken
worden sullen.
14 Eñ wil eenen met dẽ anderẽ/ de vader met
tsamen den kinderen verstropen/ spreeckt de
Heere:

Heere: eñ en wil noch verschoonen noch
ouersien/ noch barmhertich zijn/ ouer hare
verderuen.

d Of/ stoute ret.

15 So hoort nv/ eñ mercket op/ ende en d
trotzet nz: wãt de Heere heeft het gesproké.

e Josu 7.19.

16 e Gheeft den Heere uwen God de eere/
eer dan het duyster worde/ eñ eer hen uwe
voeten aen den f donckeré bergen stooten:
dat ghy liedé des lichts verwachtet/ so hy
het doch gantsch duyster eñ doncker maké
sal.

f Dat is/ Ghy verlaet v op Egypten/ eñ hoopt des lichts eñ gheluck aen sulcken bergé/ doch sy sullé v in donckeren eñ ongeluck laté/ eñ uwé troost sal v feylen.

17 Wilt ghy lieden daerentegen sulcx niet
hooré/ so moet mijn ziele doch heymelické
weenen ouer sulcker hoouaerdie: g mijn
oogen moeten met tranen vlieten/ dat des
Heeren kudde ghevangen wordt.

g Thre.1.2. ende 3.49. Jere.14.16.

18 Segget dé Koninck eñ der Koninginné/
Settet v liedé hier onder: want de Kroone
der heerlicheyt/ is vã uwé hoofde geuallé.

19 De Steden tegent Suyden zijn toeghe-
sloten/ eñ daer en is niemandt diese opdoe:
het gantsche Juda is reyn wech geuoert.

20 Heft uwe oogen op/ eñ siet/ hoe sy van
Noorden daer he nen komen: waer is nv
de kudde/ die v beuolé was/ uwe heerlicke
kudde?

21 Wat wildy segghen / wanneer hy v so
thuys soeken sal : want ghy hebtse so
ghewennet teghen v/ dat sy Vorsten ende
Hoofden zijn willen: h wat gheldet/ v sal
angst aenkomen/ als eener Vrouwen in
kints nooden?

h Jere.20.6

22 Eñ wanneer ghy in uwer herten seggen
wilt: Waerom i gheschiet my doch sulcx?
k om der veelheyt wille uwer misdaet zijn
v uwe soomen ontdeckt/ ende uwe beenen
(met ghewelt) gheblootet.

i Of/ wedervaret.
k Jere.13.13 ende 30.15.

23 Kan oock een Moo..nan syne huyt ver-
anderen/ oft een Luypaert syne vlecken?
so konnet ghy lieden oock wat goets doé/
dewijle ghy des booses ghewennet zijt:

Moorman.

24 Daerom wil ick se verstroyen als stoppe-
len / die door den wint wt der woestijne
verwaeyt worden.

25 Dat sal uwen loon zijn/ eñ v deel/ dat ick
v toeghemeten hebbe/ spreeckt de Heere/
daeromme/ dat ghy mijner vergeten hebt/
ende verlaet v op leughenen.

26 l So wil ick uwe soomen hooch ontdec-
ken teghen v/ datmen uwe schamelheydt
wel sien moet.

l Hose.2.9. Ezech.16.37. Nahum.3.5

27 Want ick hebbe gesien v Ouerspel/ uwe
m geylheyt/ uwe onbeschaemde hoererie/
Ja uwe grouwelen beyde op Bergé eñ op
Ackeren: wee v Jerusalem/ wanneer wildy
doch ymmermeer ghereynicht worden?

m Dat is/ verteltheyt/ lackheyt.

Dat xiiij Capittel.

1. Hiere tijt schickt God om des volcx
sondé wille/ 7. Jeremias/ so hy om genade
biddet/ 10. eñ hem zijn ghebet vandé Heere
gewepgert wert 13. wendet voor/ ter ver-
schooninge des volcx/ de valsche Prophe-
té/ 15. de Heere vaert euenwel voort/ dreycht
beyde/ Propheten eñ volck diese hooren/
sweert eñ honger 17. eñ heet dies een ghe-
wisse woort predické/ 10. Het volck claecht
zijns iammers/ 20. Jeremias bidt weder-
om om ghenade/ ende houdt den Heere zijn
Verbont voor.

1 Dit is het woordt dat de Heere tot
Jeremiam seyde/ van der dieren tijdt.

2 Juda leyt a iammerlické/ hare poor-
ten staen ellendich: het staet klaechlicken
op den lande/ eñ te Jerusalem is een groote
b † dwaesheyt.

a Jere.12.4.
b † And. gheschrey.

3 c De grooteschicken de kleynen na water/
doch wanneer sy ten Bornputte komen/ so
en vinden sy geen water/ eñ brenghen hare
vaten ledich weder: sy gaen treurich ende

c Joel.1.17.

bedroeft henen/ eñ bewinden hare hoofden.

4 d Daeromme dat de Aerde van malkan-
deren scheurt/ dewijle het niet en reghent op
de Aerde: de Ackerlieden gaen treurich
henen/ ende bewinden hare hoofden.

d Jere.23.9

5 Want oock de Hinden / die op den velde
baren/ verlaten de iongen/ dewijle geen gras
wasset.

6 e † Het Wiltwerck staet op den Bergen/
eñ snappet na der locht/ als de Draken ende
versmachtet/ dewijle geen kruydt en wasset.

e † And. De woud ezels staen/ etc.

7 Och Heere / onse misdaden hebbent Ja
verdient: maer helpt doch om ws Naems
wille: wãt onse ongehoorsaemheyt is groot
daer wy tegen v mede ghesondicht hebben.

Jeremie ghebet.

8 f Ghy zijt de Troost Israels / ende haren
Noothelper: waeromme stellet ghy v / als
waerdy een g gast inden lande / ende als een
vreemt man die slechs ouer nacht daerinne
blijft?

f Esai.49.5 Jere.16.19. ende 17.17.
g Dat is/ Ghy stellet v/ ghelijck als een gast/ vreemde man/ ofte een die vertzaecht is: wãt ghy neemt v onser niet aen/ ende en bewijst uwe macht niet/ ons te helpé

9 Waeromme stellet ghy v als een Heldt die
vertzaecht is/ eñ als eé Reuse/ die niet helpé
en kan? ghy zijt ymmers onder ons Heere/
eñ wy heeté na uwé Name: en verlaet ons nz.

10 So spreeckt de Heere van desen volcke:
Sy loopen gheerne h henen eñ weder/ ende
blijué niet geerne te huys: daeromme en wil
haren de Heere niet/ maer hy denckt nv aen
hare misdaet/ ende wil hare sonde te huys
soecken.

h Of/ herwaerts eñ derwaerts.

11 Eñ de Heere sprack tot my: i Ghy en sult
niet voor dit volck om ghenade bidden.

i Jere.7.16.

12 k Wãt wanneer sy al schoon vasten/ so en
wil ick doch haer smeecken niet hooren: eñ
wanneer sy alschoon Brandoffer eñ Spys-
offer brenghen/ so en behaghen sy my doch
niet/ maer ick wilse met den sweerde/ hon-
ger eñ pestilentie te niete maken.

k Esaie.1.11. Jere.6.20. ende 7.20.

13 l Doe sprack ick: Och Heere Heere/ siet/
de Propheten seggen hen: Ghy en sult geen
sweert sien/ eñ geen diere tijt by v hebben:
maer ick wil v goeden vrede gheuen aen
deser plaetse.

l Jere.5.12. ende 23.16. ende 27.9. ende 29.8.

14 Eñ de Heere sprack tot my: De Prophe-
ten propheteren valsch in mijnen Name: m
ick en hebse niet ghesonden/ ende hen niets
beuolen / eñ niets met hen ghesproken: sy
predicken v valsche ghesichte/ n † duydinge/
Afgoderie/ eñ harts herten bedriegherie.

m Jere.23.21 ende 27.15. ende 29.9.
n † An. ghewaerseggerie.

15 Daeromme so spreeckt de Heere/ van de
Prophet é die in mijné Name propheteren/
so ickse doch niet ghesonden en hebbe: eñ sy
dan noch predicken/ daer en sal geen sweert/
noch diere tijdt in dit lant komen: o sulcke
Propheten sullen steruen door het sweerde
ende hongher.

o Zacha.13.3.

16 Ende het volck dat sy propheteré/ sullen
van den sweerde eñ honger/ op de straté te
Jerusalem hier eñ daer liggen/ p datse nie-
mant begrauen sal: also ooch hare wijuen
sonen eñ dochteren/ eñ wil hare boosheyt
ouer haer schudden.

p Jere.16.4.

17 Eñ ghy sult dit woordt tot hen segghen:
q Mijne oogen vlieten met tranen dach eñ
nacht/ eñ en houdé niet op: want de Jonck-
vrouwe de dochter mijns volcx is .. rouwe-
licken gheplaecht/ ende iammerlicken ghe-
slaghen.

q Thren.1.16. ende 2.18. ende 3.48. Jere.13.17.

18 Gae/ ick henen wt op het velt/ siet / so
ligghen daer verslaghene met den sweerde:
kome ick in de Stadt/ so ligghen daer van
honger versmachtede: want oock de Pro-
pheten/ daer toe oock de Priesters / moeten
in een lant trecken/ dat sy niet en kennen.

19 Hebby dan Juda verworpen? oft e heeft
uwe ziele een walginge aen Zion? waerom
me hebby ons dan also gheslagen/ dat ons
niemant helpen en kan? r wy hoopten het
soude vrede worden/ so en koemt daer niets

r Jere.8.15.

goets: wy hoopten/ wy souden heel worden/
doch siet/ so is daer niet schadens.
20 Heere/ wy bekennen onse Godloose we-
sen ende onser vaderen misdaet: f want
wy hebben tegen v ghesondicht.
21 Doch om ws Naems wille/ en laet ons
niet gheschendet worden: t laet den
Throon uwer heerlicheydt niet bespottet
worden: ghedenckt doch / ende laet v
Verbont met ons niet ophouden.
22 u Daer en is doch ymmers onder der
Heydenen Afgoden niemandt/ die reghen
konnen gheuen so en kan den Hemel oock
niet reghenen: ghy zijt doch ymmers de
Heere onse God/ op dien wy hopen: want
ghy kont sulcx alles doen.

Dat xv. Capittel.

1. Hoe qualick den Heere behaecht Afgoderie ende onboetueerdicheyt / wyst hy hier aen met ernstiger ongenade/ ende menigherley plaghen. 10. Jeremias misstroostich ouer zijn volck, wort getroostet, 15 bidt den Heere om verkortinge der straffe, 19 ende wort tegen alle zijns ampts vaerlicheden ghesterckt.

1 Ende de Heere sprack tot my: a Ende
wanneer oock Moses ende Samuel voor
my stonden / so en hebbe ick doch geen
herte tot desen volcke: drijftse van my
wech/ ende laetse henen varen.
2 Ende wanneer sy segghen: Waer sullen
wy henen? so spreecht tot hen: So spreeckt
de Heere: b Wien de doodt treffet / dien
treffe hy: wien het sweerdt treffet / dien
treffe het: wien de hongher treffet / dien
treffe hy: wien de ghevanckenisse treffet/
dien treffe sy.
3 Want ick wilse te huys soecken met
vierderley plagen/ spreeckt de Heere: c met
den sweerde/ dat sy verworcht worden: met
honden / die se sleppen sullen: d met den
vogelen des Hemels/ ende met den ghedier-
ten op Aerden / dat sy verslonden ende te
niete worden sullen.
4 Ende ick wilse in allen Koninckrijcken
op Aerden / herwaerts ende derwaerts drij-
uen laten e om Manasse wille des soons
Ezechia/ des Koninckx Juda/ dies haluen
dat hy te Jerusalem begaen heeft.
5 Wie wil hem dan uwer erbarmen Jeru-
salem? wie sal dan medelijdinghe met v
hebben? wie sal dan henen gaen / ende v
vrede verweruen?
6 Ghy hebt my verlaten/ spreeckt de Heere/
ende zijt van my af ghevallen: daeromme
hebbe ick mijn handt tegen v wtgestreckt/
dat ick v verderuen wil: ick ben des ont-
fermens moede.
7 Ick wilse met de worpschorffel ten lande
henen wt worpen / ende wil mijn Volck dat
hem van synen wesen niet bekeert en wil/
tot euckel Weesen maken ende ommebrengen.
8 My sullen meer Weduwen onder hen
worden/ dan des zandts aen der Zee is: ick
wil ouer de Moeder der ionghen Man-
schap/ komen laten f eenen openbaerlicken
verderuer/ g ende de Stadt daer mede gantsch
in kortan ende onuersiens ouervallen laten.
9 Wat die / die seuen kinderen heeft / sal
ellendich zijn/ ende van herten suchten: h
want haer Sonne sal by hooghen daghe
onder gaen/ dat i † heyde haren roem ende
vreuchde/ een eynde hebben sal: ende de
ouergebleuene wil ick int sweerdt gheuen
voor haren vyanden/ spreeckt de Heere.
10 k Och mijn moeder/ dat ghy my gebaert
hebt/ teghen welcken een yegelick twistet
ende kijuet inden gantschen lande: ick en
hebbe doch noch op woecker ghelcent/

Jeremie ghebedt. f Baru. 2. 12
t Esa. 49. 15
u Jere. 5. 24
Moses. Samuel. a Jere. 7. 15 ende 11. 14. ende 14. 11. Ezech. 14. 14 Met vierderley plagen dreycht God
b Ezech. 5. 12
In Hebreeusch noemt hy dese vierplaghen/ vierfamilias oft geslachten. Welcht om aen te toonen dat een Duyuel vele duyuels onder hem heeft/ ende een plage menigherley arrot ende wy se heeft te verderuen: ghelyck de Chirurgyns vaghelick bevinden.
c Jere 16. 4. d Psal. 79. 2. Deut. 28. 26 Manasses. e 2 Reg. 21. 11 2. Para. 33. 9 f Heb. inden middage. etc g 1. Tessa. 5. 3 Prouer. 6. 15
h Amos. 8. 9
i † An. sy tot schanden ende smaetheydt worden sal. k Jere. 20. 14

noch genomen: noch vloeckt my een yegelick.
11 De Heere sprack Wel aen / ick wil uwer
sommighe ouer behouden/ dien het sal we-
der wel gaen/ ende l † wil v lieden te hulpe
komen inder noodt ende angst / onder den
vyanden.
12 Meyndy niet/ dat daer ergens in een yser
sy/ welcker konne het yser ende metael van
Noorden n † verslaen?
13 o Ick wil dannoch te voren uwe goedt
ende schatten in de p † grabbelinge gheuen/
dat ghy lieden daer niets voor kryggen en
sult: q ende dat om uwer aller sonden wille/
die ghy in alle uwen landtpalen begaen hebt.
14 r Ende wil v tot uwen vyanden brenghen/
in een lant dat ghy niet en kent: s want het
vyer is in mynen toorne ouer v aengegaen.
15 Och Heere/ ghy weet het/ ghedenckt aen
ons ende neemt v onser aen/ ende wreeckt
ons aen onsen veruolgers: neemt ons op/
ende en vertreckt uwen toorne niet ouer
haer: want ghy weet het/ dat wy om uwent
wille ghehoonet worden.
16 t Onder dies onthoudt ons v woordt/
wanneer wy het krijghen: u ende dat selue v
woordt/ is onses herten vreuchde ende troost:
want wy zijn Ja na uwen Name genoemt/
Heere God x † Zebaoth.
17 Wy y en ghesellen ons niet tot den be-
spatters noch en verheugen ons niet met
hen: maer blijuen alleene voor uwer hant/
want ghy toornet seer met ons.
18 z Waeromme duert doch onse smerte so
langhe/ ende onse wonden zijn so gantsch
boos/ dat se niemant heelen en kan? ghy
zijt ons ghewordeN/ als een Fonteyne die
niet meer springhen en wil.
19 Daeromme spreeckt de Heere also: a So
ghy v tot my houdt / so wil ick my tot v
houden/ ende sult mijn Predicker blijuen: b
ende ist dat ghy de vromen leert hen * afson-
deren van boosen lieden / so sult ghy mijn
Leeraer zijn: c ende eer ghy soudet tot hen
vallen/ so moeten sy eer tot v vallen.
20 d Want ick hebbe v teghen dit volck ter
vasten metalen muere ghemaeckt: e oft sy
teghen v strijden/ so en sullen sy doch niets
aen v hebben: want ick ben by v/ dat ick v
helpe ende v f † verlosse/ spreeckt de Heere.
21 g Ende wil v oock verlossen wt der hant
der boosen/ ende verlossen wt der hant der
Tyrannen.

Dat xvj. Capittel.

1. De Heere waerschout den Propheet/ dat hy met den volcke geen gemeynschap hebbe/ 10. maer hen de oorsake alle haers quaets / (met tsamen der Babylonischer ghevanckenisse / 14. daer hyse dannoch na lange straffe van wil verlossen /) aenwijse/ hare Afgoderie ende schandelicke verachtinge Gods/ 19. Vent eyndelick een prophecie vanden Heydenen.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy en sult gheen wijf nemen / ende
noch sonen noch dochteren genereren aen
deser plaetse.
3 Want so spreeckt de Heere vanden sonen
ende dochteren die aen dese plaetse gheboren
worden/ daer toe van haren moederen diese
baren / ende van haren vaderen diese ge-
nereren in desen lande:
4 Sy sullen a † aen krancheden steruen/ b
ende noch beweent noch begrauen worden/
maer sullen tot dreck worden op den lande:
daer toe door het sweert ende honger omme-
komen / c ende haer lichamen sullen der
voghelen des Hemels/ ende der ghedierten
op der Aerden spijse zijn.

l † And. wil v beschicken / dat v de vyanden inder noodt ende angst vriendelick bejegenen sal.
m Dat is/ ende boose ouer den anderen: de Persen ouer de Chaldeen.
n † And. te meisel slaen
o Jere. 17. 3. ende 20. 5.
p † Of/ rabbuse. Anders. tot plonderen.
q Jere. 13. 22
r Deut. 32. 21 Roma. 10. 19
s Jere. 7. 19. Jeremie ghebedt.
t Ezech. 3. 1 Mat. 4. 4.
u Psal. 119. 103. 116. Sapi. 16. 26
x † And. der heyrscharen
y Psal. 1. 1 ende 26. 4.
z Jere. 10. 19
a Zacha. 1. 3 Malach. 3. 7
b Op Hebr. isch/ Kont ghy het kostelicke van den snooden scheyden/ so sult ghy als mijnen mont zijn.
* 2. Cor. 6. 16
c Jere. 21. 1.
d Jere. 1. 18.
e † And. ende sullen tegen v kryghen/ maer sy en sullen v niet ouerwinnen
f † Anders/ beschermen ofte helpen.
g Psal. 27. 7
Jeremias sal met den volcke geen ghemeynschap hebben
a † And. van
b Leuit. 10. 6 Jere. 14. 16.
c Psal. 79. 2. Jere. 7. 32. ende 15. 3. ende 19. 7.

Want

b Dat is/ Het lof met meskens op hicken / eñ bersnydẽn.
e Dat is/ broot/ spijse oft dierghelijcken.
f 1.Cor.5.14
g † And. der Herscharẽ/
h Jere.7.33. ende 25.10. Ezech.26.13.
i Apoc.18.22
k Jere.5.19.
l Deut.4.25
m Jere.7.23 25.
n Jere.9.7.
o Mat.4.19 Marc.1.17. Ezech.47.9
p † Anders/ spelonchen der rotzen.
q 2.Par.16.9 Psal.33.13. Job.28.25. Syrac.23.27 Prouer.15.3
r Dat is/ Dat sy vele kinderen offerden/ eñ den Afgod Moloch ber branden.
s Jere.14.8. ende 17.17.
t Of/ ydele.

5 Want so spreeckt de Heere: Ghy en sult
niet ten treurhuyse gaen/ ende en sult oock
nergens henen gaen/ leedt te dragen/ noch
medelydinghe ouer haer hebben: want ick
hebbe mynen vrede van desen volcke wech
ghenomen/ spreeckt de Heere/ met tsamen
myner ghenade ende barmhertichepdt:
6 Dat beyde groot eñ cleyn sullẽ in desen
lande sterven / eñ niet begrauen noch beweent
worden/ eñ niemandt en sal hẽ ouer
haer b verslyten/ noch zyn hayr wtplucken.
7 Eñ men sal oock niets onder haer e wtdeylẽ
ouer der klage haer te troosten ouer
den lyck/ eñ hẽ oock niet wt dẽ Troostbeker
te drinckẽ geuen ouer vader eñ moeder.
8 f Daerom en suldy in gheen Drinckhuys
gaen/ by hen te sitten/ noch te eten/ noch
te drincken.
9 Want so spreeckt de Heere g† Zebaoth/
de God Israels: h Siet/ ick wil aen deser
plaetsen wech nemen voor uwen ooghen/
eñ by uwen leuen/ de i stemme der vreuchden
ende hertenlust/ de stemme des Bruydegoms
ende der Bruydt.
10 Eñ wanneer ghy sulcke alle desen volcke
ghesept hebt/ eñ sy tot v spreken sullen:
k Waerom spreeckt de Heere ouer ons/
alle dit groot ongeluck? welcke is de misdaet
ende sonde/ daer wy teghen den Heere
onsen God mede ghesondicht hebben?
11 So suldy hen seggen: l Daerom/ dat
uwe vaders my verlatẽ/ spreeckt de Heere/
eñ anderen Goden ghevolcht / den seluen
ghedient eñ haer aengebeden/ my daerentegen
verlaten / eñ myn Wet niet ghehouden
hebben.
12 m Eñ ghy lieden noch ergher doet/ dan
uwe vaderen: want siet/ een yeghelick leeft
na zyns boosen herten goetdunckẽ/ op dat
hy niet en hoore.
13 Daerom wil ick v lieden wt desen
lande stooten/ in een lant / daer noch ghy/
noch uwe vaderen van en weten: aldaer
sult ghy andere Goden dienen dach ende
nacht/ aldaer en wil ick v lieden geen ghenade
bewijsen.
14 n Daerom siet/ de tijt koemt/ spreeckt
de Heere/ datmen niet meer segghen en sal:
So warachtich als de Heere leeft / die de
kinderẽ Israels wt Egyptenlande geleydt
heeft:
15 Maer / So warachtich als de Heere
leeft/ die de kinderen Israels geleydt heeft
wt den lande des Noordẽn/ ende wt allen
landen daer hyse henen verstooten hadde:
want ick wilse weder brengen in het lant/
dat ick haren vaderen ghegeuen hebbe.
16 Siet/ ick wil vele o Visschers wtsenden/
spreect de Heere/ die sullense visschẽ: eñ daer
na wil ick vele Jagers wtsendẽ/ die sullense
vanghen/ op allen Berghen ende op allen
kleynen Bergen/ eñ in allen p† steenreten.
17 q Want myne ooghen sien op alle hare
weghen/ dat sy hen voor my niet verhelen
konnen/ ende hare misdaet is voor mynen
ooghen onuerborghen.
18 Doch te vorẽ wil ick hare misdaet ende
sonde dobbel betalen / daerom dat sy
myn lant met dẽ r lycken harer Afgoderie/
verontreynighet/ e[n]de myn erue/ met haren
grouwelen vol ghemaeckt hebben.
19 s Heere/ ghy zyt myn sterckte eñ kracht/
eñ myne toevlucht in der noot: de Heydenẽ
sullẽ tot v komẽ vander Werelt eynde / eñ
seggen: Onse vaders hebbẽ valsche ende t
nietighe Goden gehadt/ die niet helpen en
konnen.
20 Hoe kan een mensche Goden maken/ die
niet Goden en zyn.

a Job.19.24
* Dat is/ haren Afgoderie drijuẽ sy seere/ eñ stichtẽ se vaste dat sy blijuẽ sal by dẽ nakomelinghen: ghelijck als by ons de Missen.
b † Anders/ bosschen/
c Jere.15.13. ende 20.5.
d Of/ rabbause.
† Anders te plonderen.
e Jere.25.9.
f Esa.30.1. ende 31.1. Psal.49.7. Pro.23.26.
g Psal.118.8 ende 146.3.
* Job.20.17
h Dat is/ hy sal onghelucklich ende onsalich blijuen.
i Psal.2.12. ende 118.8. ende 124.1.

21 Daerom siet/ nu wil ickse leeren/ ende
hen myne handt eñ gewelt kondt doen/ dat
sy gewaer wordẽ sullẽ / Ick heete de Heere.

Dat xvij. Capittel.

1. Hardt drijuen der Afgoderie/ wordt met harden ongelucke ghestraft 5. Op menschen verlaten / brengt vloeck 7. Op God verlaten / seghen 9. De Heere / dien niet verborgen en is/ geeft eenen yegelicken na synẽ doẽ 11. eñ en laet der onrechtueerdigen goet niet gelucken 13. Jeremias biddet om hulpe teghen die/ die hem beleedighen 19. ende wordt ghesonden de heylighinghe des Sabbaths te predicken.

1 DE sonde Juda is met a ysterẽ* griffien/
eñ met scherpe Diamantẽ geschreuen/
eñ in de tafelen harer hertẽ gegrauen/
ende op de hoornen aen den Altaren:
2 Dat hare kinderen ghedencken sullẽ/ der
seluen Altaren eñ b† Haghen/ by den groenen
Boomen/ op de hooghe Bergen.
3 Doch / ick wil uwe Hoochten/ beyde op
Bergen eñ Velden/ met tsamen uwer hauen
eñ alle c uwen schattẽ in de d† grabbelinge
geuen/ om der sonden wille/ in alle uwe lant
palen begaen.
4 Eñ ghy sult wt uwer erue verstootẽ worden/
dat ick v ghegeuen hebbe: e ende wil v
tot knechten uwer vyandẽ maken/ in eenen
lande/ dat ghy niet en kent: wa[nt] ghy lieden
hebbet een vyer myns toorns aengesteken/
dat eewichlick bernen sal.
5 So spreeckt de Heere: f Veruloeckt is de
man g die hem op menschen verlaet/ ende
houdt vleesch voor synen arm / ende met
syner herten van den Heere wijcket.
6 Die sal zijn als de heyde inder Woestijne/
* eñ en sal niet sien dẽ toekomstigẽ troost/
maer sal blijuen in h dorrẽ/ inder woestyne/
in eenen onvruchtbarẽ lande/ daer niemant
woonet.
7 i Ghesegent daerentegen is de man / die
hem op den Heere verlaet/ eñ de Heere zyn k
toeuersicht is.
8 l Die is als eenen Boom aent water geplantet/
eñ aen der Beke ghewortelt/ want
wãneer alreede eẽ hitte koẽt/ so en vreest hy
hẽ doch niet/ maer syne bladerẽ blijuẽ groẽ/
eñ en sorget nz wãneer een dorre iaer koẽt/
maer hy brengt sonder ophoudẽ vruchten.
9 Een trotzich eñ vertzaecht dinck is het
m herte: wie kant wt gronden?
10 n Ick de Heere kan het herte wtgronden/
eñ de nieren proeven/ o eñ gene eenen yegelicken
na synen doen / na de vruchten syner
wercken.
11 Want ghelijck als een p † vogel die hem
op eyeren settet/ eñ en broedtse niet wt: q
also is de gene/ die onrecht goet vergadert:
want hy moet daer van / wanneer hy het
aen aller weynichsten meynt/ eñ moet doch
ten laetsten spott daer toe hebben.
12 Doch de stede onses Heylichdoms/ namelicken/
den Throon der Godlicker eere / is
alle tijt vaste ghebleuen.
13 Want Heere/ r ghy zyt de Hope Israels: s
alle die v verlaten / moeten te schandẽ worden/
eñ t de afvallighe moeten in de Aerde
gheschreuen wordẽ: u want sy verlatẽ den
Heere/ de Adere des leuendigen waters.
14 Heelt ghy my Heere / so worde ick heel:
helpt ghy my / so is my ghehalpen: want
ghy zyt mynen roem.
15 Siet/ sy sprekẽ tot my: Waer is dan des
Heeren woordt? Lieue/ laet het her gaen.
16 x † Doch/ ick en ben daerom van v niet
geuloden/ myn y Herder/ so en hebbe ic oock
menschẽ dach niet begeert/ dat weet ghy:

k Of/ toeuersicht.
l Psal.1.3.
m Dat is/ Wanneert hem qualic gaet / so is daer enckel vertzagen / wãneert hẽ wel gaet/ so en kant niemant dwinghen / noch houden in synen moetwille: en hoort gheen straffe/ etc.
* weet hẽ wt te draeyen eñ te smuckẽ oock teghen Gods woort/ doch het en helpt niet/ Op Duytsch seggen wyt/ Het is een vertwijfelt boos dinck om s herte/ het en kan noch het boose noch het goede verdraghen.
n 1.Sam.16.7 Psal.7.10. Jere.11.20. o Rom.2.6. Apoca.2.23. ende 22.12.
Psal.18.4. ende 62.13. Job.34.11. Jere.25.14.
p † Anders/ veltHoen.
q Prou.11.28 Luc.12.19.
r Psal.115.9.
s Esa.1.28.
t Pro.3.30.
u Jere.2.13. Ezech.36.25 Psal.36.9. Joan.4.10.
x † And. Eñ ick en hebbe my niet aengstelicken gheuordert/ dat ick Herde ware n a v/ so hebbe/ etc.
y Psal.23.1. Esaie.40.11. Joan.10.11
z Dat is/ roem by den menschen/ die doch ellendich eñ niets zyne in haren roemẽ/ leuen eñ daghen.
1.Cor.4.3.

wat ick gepredict hebbe/dz is recht voor v.
17 Weest ghy my slechs niet verschrickelic/
a Jer. 14.7. ende 16.19. a myn toeuersicht inder noodt.
18 Laetse te schanden worden die my veruol
gen/ende niet my: laet den dach des onghe-
luck ouer haer gaen / ende slaetse te morsel
tweeuoudich.
b Jere. 7.7. ende 26.2. 19 So spreect de Heere tot my: b Gaet henē/
ende treedt onder de poorte des volcx daer
door de Koningen Juda wt ende in gaen/ eñ
onder alle poorten te Jerusalem/
20 Ende spreeckt tot hen: Hoort des Heeren
woort/ ghy Koningen Juda/ eñ gantsch Ju
da/ eñ alle Inwooners te Jerusalem/ die te
deser poorten in gaen.
21 So spreect de Heere: Hoedet v lieden/ eñ en
draecht geenen last aen den Sabbathdage/
door de poorte henen in te Jerusalem.
22 Eñ en voert geenen last aen dē Sabbath-
daghe/ wt uwen huyse/ eñ en doet gheenen
c Exo 8.20. arbeyt: maer heyliget den Sabbathdach/ c
als ick uwen Vaderen gheboden hebbe.
23 Doch sy en hooren niet/ eñ en neyghen ha
re oorē niet herwaerts/ maer blyuē halstar-
rich/ op dat sy my Ja niet en hooren/ noch
hen onderrichten en laten.
24 So ghy lieden my hoorē sullet spreect de
Heere/ dat ghy gheenen last en draecht des
Sabbathdachs door deser stadt poorte in/
maer den seluen heylighet/ dat ghy gheenen
arbeydt aen den seluen daghe en doet/
25 So sullē ooch door deser statpoorte wt eñ
in gaen/ Koningen ende Vorsten (die op den
Stoel Dauids sitten) ende ryden/ eñ varen/
beyde op Wagenen eñ Peerden/ sy eñ hare
Vorsten/ met tsamen/ allen die in Juda ende
te Jerusalem woonen / ende dese Stadt sal
eewichlick bewoont worden.
26 Ende daer sullen komen wt den steden Ju
da/ ende die rontomme Jerusalem henē lig
ghen/ ende wt den lande BenJamin/ wt dē
leechten/ ende vanden gheberchten/ eñ van
Suyden/ die daer brengen Brandoffer Of-
fer/ Spijsoffer/ ende Wieroock tē huyse des
Heeren.
27 So ghy my daerentegen niet hooren sult/
dat ghy den Sabbathdach heylighet/ ende
geenen last en draecht/ door de poortē Je
rusalem in/ aenden Sabbathdage/ so wil ick
een vyer onder hare poorten aensteken/ dat
de huysen te Jerusalem verteert/ ende niet
wtghebluschet worden en sal.

Dat xviij. Capittel.

I. Jeremias / van God in eens Potbac-
kers huys ghescicket/ leert exempel wijse/
hoe God syne verachters ombrengen/ ende
de seluen so sy hen bekeeren / weder te rechte
brengen mogen. II. Het volck/ so het hier wt
van Godes straffe ende syner boete berich-
tet wort/ en neemt hem dies alleene niet aē/
13. staet ooch van synen sonden niet af/ 18.
maer soeckt ooch daerenbouen synen ghe-
trouwen Prediker allesins te beleedighen/
19. Jeremias doet een heftich ghebedt te-
ghen syne weder partijders.

1 DIt is het woort/ dat vanden Heere ge-
schiede tot Jeremiam/ ende sprach:
2 Maeckt v op/ ende gaet henen af in
des Potbackers huys/ aldaer wil ick v my
ne woorden hooren laten.
3 Ende ick ghinck henen af in des Potbac-
a Of/ Wiel. kers huys: eñ siet/ hy arbeyde juyst op der a
schijuen.
4 Ende de Pot die hy wt den leem maeckte/
misuiel hem onder de handē: doe maecte hy
wederomme eenē anderen Pot/ als het hem
behaechde.

5 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprach:
6 b Kan ick ooch niet alsa met v liedē omme
gaē / ghy vandē huyse Israels/ als dese Pot b Esa. 45.9.
backer/ spreect de Heere? Siet/ als de leem in Jerem 19.11
des Potbackers hant/ also zijt ghy vanden Sapie. 15.7.
huyse Israels/ ooch in myner handt. Syr. 33.13.
7 c Gantsch haest spreke ick teghen eē volck Roma. 9.20
eñ Koninckrijcke/ dat ick het wtroepen/ ver- c Jere. 1.10.
breken / ende verderuen wille. Ezec. 18.21.
8 So het hem daerentegen bekeere van sy- ende 33.14
ner boosheyt/ daer ick tegen spreke/ so sal my Luce. 15.7.
ooch berouwen het ongheluck dat ick hem
dachte te doen.
9 d Ende gantsch haest spreke ick van eenen
volcke ende Koninckrijcke/ dat ick het bou- d 1. Sam. 15.
wen ende planten wille. Jone. 3.
10 So het daerentegen quaet doet voor mynē
oogen/ dat het myner stemme niet en hoort/
so sal my ooch berouwen dat goede dat ick
hem toegheseydt hadde te doen.
11 So spreeckt nu tot dien in Juda/ ende tot
den Burgheren te Jerusalem: So spreect de
Heere: e Siet/ ick bereyde v lieden eē onghe- e Jer. 25.5.
luck toe/ ende hebbe gedachten teghen v lie ende 35/15
den: daeromme keere hem een yegelick van- ende 36.3.
synen boosen wesen/ ende betert uwe wesen Jone. 3.8.
ende doen. 1. Reg. 17.13
12 Doch sy spreken: f Daer en wort niet wt: g f Of/ dat la-
wy willen na onse gedachten wandelen/ en- ten wy.
de een yeghelick doen/ na het goetduncken g Jer. 7.24.
zijns boosen herten. ende 11.8.
13 Daeromme spreect de Heere: Vraecht doch ende 13.21.
onder den Heydenen daer na: wie heeft opt h Hos. 5.15
des ghelijcken gehoort? h dat de Jonckvrou i Dat is/ sy
we Israel so gantsch grouwelicke dinghen dienē vreemde
doet? de Goden/
14 De snee blijft doch langer op de steenē in welcke harē
dē velde/ wanneert van Libanon af sneeut/ vaderen on-
ende het reghenwater en verloopt so in kor- bekent ende
ten niet/ een onghe-
15 Als myn volck myner vergeet: sy roocken woonlick
den Goden/ eñ richten erghernisse aen op ha dinck ghe-
ren weghen altoos meer ende meer/ eñ gaen weest is: ge-
op i onghebaende straten/ lijck als ee-
16 k Op dat haer lāt ter woestijne worde/ hen nē ongebaē-
ter eewigher schande: dat/ wie daer voor by den wech.
gaet/ hem verwondere/ eñ dē kop schudde. k Jer. 19.8.
17 Want ick wilse door eenē Oostenwint ver ende 49.17.
stroyen voor harē vyanden: ick wil hen den ende 50.13.
rugge/ ende niet het aensicht wijsē/ wanneer l Jer. 11.19.
sy verderuen. m Dat heet,
18 Doch sy spreken: l Coēt/ eñ laet ons tegen Sy zijn van
Jeremiam raet slaghen: m want de Priesters God inge-
en konnen niet dwalen in de Wet/ ende de ampt. gelijc
Wijsen en konnen niet feylen in raden/ eñ de als de onse
Propheten en konnen niet onrecht leeren: seggen: De
Koemt herwaerts/ laet ons hem met der ton Kercke/ de
ghen doot slaen / ende niets ghéuen op alle Kercke en
syne reden. cā niet dwa
19 n Heere hebbet achtinghe op my/ eñ hoort len.
de stemme mijner wederpartijders. n Jeremie
20 o Isset recht/ dat mē goet met quadē vergel- ghebedt.
de/ want sy hebbē myner ziele eenen cuyl ge- Jere. 15.23
grauen: gedenct doch/ hoe ick voor v gestaen ende 14.7.
hebbe/ dat ick haer ten besten sprack/ ende u- o Pro. 17.13
we grimmicheyt van hen wendede. p Thr. 3.64.
21 p So straffet nu hare kinderē met honger/ Jerem. 11.22
ende laetse in het sweert vallen/ dat hare wijf q Of geselle.
uen ende weduwen sonder kinderen zijn/ eñ r Of/ subgre
hare mannen doot geslagen/ ende jonghe q lick onuer-
Manschap / inden strijde door het sweerdt siens.
verworcht worden. f Je. 18.22.
22 Dat een geschrey wt haren huysen gehoort Psalm. 7.16
worde/ gelijck ghy plotzlick hebbet Krychs ende 35.7.
volck ouer haer comē laten: r want sy hebbē ende 140.6.
eenen kuyl ghegrauen/ my te vanghen/ ende ende 141.9.
mynen voeten stricken ghelegt. ende 142.4.
23 Ende dewijle ghy Heere weet alle hare aē

t Oft is/ laet v haer doen niet behaghē eñ en helpt hen niet.
u † An. neder gheslaghen,

slaghen tegen my/ dat sy my dooden willē:
t so en vergeeft hen hare misdaet niet/ eñ en
laet hare sonde voor v niet wtgedelcht wor
den: laetse voor v ut ghestortet worden/ en-
de handelt met hen na uwen toorne.

Dat xix. Capittel.

1. De Propheet wort henen geschicket/ de grousame verstooringe Topheth eñ Jerusalems wt te verconbigē. 10. ende deselue met sichtbaerlicker vertooginge den volcke in te beelden: daeromme dat sy halstarrich/ God verlaten/ ende zijn woort niet hooren willen.

1 So spreect de Heere: Gaet henen/ eñ coopt
v een aerden kruycke vanden Pot bac-
ker/ met tsamen sommigen vanden Oud-
sten des volcx/ ende voor den Oudtsten der
Priesteren.

Benhinnoms Dal.

2 Eñ gaet henen wt inden Dale Benhinnō/
die voor de Tichelpoorte lept/ ende predict
aldaer de woorden die ick v segghe.
3 Eñ spreeckt: Hoort des Heeren woort/ ghy
Koningen Juda/ eñ Burgers te Jerusalem/
So spreect de Heere Zebaoth/ de God Jsra-
els: a Siet/ ick wil sulck eē ongeluck ouer de
se stede gaen laten/ dat wie het hooren sal/
hem de ooren klincken sullen.

a 2. Re. 21 12
Jere/ 6. 19.

4 Daeromme dat sy my verlaten/ ende dese
stede eenen vreemden Gode ghegeuen heb-
ben ende anderen Goden daerinne gerooc-
ket hebben/ die noch sy/ noch hare vaderen/
noch de Koningen Juda gekent en hebben/
eñ hebbē dese stede vol onschuldich bloets
ghemaeckt.
5 b Want sy hebben den Baal hoochten ge-
bouwet hare kinderē te verbrandē/ dē Ba-
al tot Brantofferen/ welckes ick hen noch
gebodē noch daeruan gesproken en heb be/
daertoe in myn herte noyt ghecomen en is/
6 Daerōme siet/ c de tijt sal comen spreect de
Heere/ datmē dese stede/ niet meer Topheth
noch het Dal Bē Hinnom/ maer Moordal
heeten sal.
7 Want ick wil den d Godsdienst Juda eñ
Jerusalems van deser plaetse verstoorē/ eñ
wilse door het sweert vallen latē voor harē
vyanden/ onder de handt der ghenen die na
haren leuen staen: e ende wil hare lichamen
den voghelen des Hemels/ ende den Dierē
op Aerden/ te verslinden gheuen.
8 f Eñ wil dese Stadt woeste maken/ eñ ten
spottinghe/ dat alle die daer voor by gaen/ hen
sullen verwonderen ouer alle hare plagen/
ende haer bespotten.
9 Jck wilse laten harer sonen ende dochterē
vleesch eten/ ende een sal des anderē vleesch
eten inder noot eñ angst/ daermede hen ha-
re vyanden/ ende de gene die na haren leuen
staen/ bedrenghen sullen.
10 Ende ghy sult de kruycke verbrekē/ voor
den mannen die met v ghegaen zijn:
11 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Zebaoth: h Euē alsmē een Potbackers vat
verbreect/ dat het niet en can weder gansch
wordē/ so wil ick dit volck ende dese Stadt
oock verbreken: i ende sullen daertoe in To
pheth begrauē wordē/ dewijle daer anders
gheen ruym zijn en sal te begrauen.
12 So wil ick met deser plaetse/ spreeckt de
Heere eñ haren Jnwoonders omgaen/ dat
dese Stadt wordē sal/ gelijck als Topheth.
13 Daertoe sullen de huysen te Jerusalem/ eñ
de huysē der Koningen Juda/ euē so onreyne
wordē/ als de stede Topheth: Ja alle huy-
sen/ daer sy op de daken gerooket hebben/
allen Heyre des Hemels/ eñ andren Goden
dranckoffer gheoffert hebben.
14 Ende doe Jeremias weder van Topheth

b Deu. 12. 30 31. ende 18. 9 Ps. 106 36. 37 Ezec. 20. 31. Jerem. 7. 30 2. Reg. 21. 6
c Jer. 7. 31.
d Of/ Hebr. den Raet. De Propheten heetē gemeynlick de Afgoderije oft valschen Godsdienst/ bedrieghere eñ ydel dinck: als Christus Matth. 15. Item/ der Godloosen raet oft leere/ Psalm. 1. Jtē/ leugene/ valsche bedriegerije welckes wy het meeste deel Afgoderie verduytscht hebbē. Luth.
e Deu. 28. 26 Jerem. 15. 3. ende 16. 4. Psalm. 79. 2.
f 1. Reg. 9. 7 Jere. 16. 16. ende 49. 17 ende 50. 13
g Leu. 26. 29 2. Reg. 2. 29
h Jer. 18. 6.
i Jere. 7. 32

quam/ daer hem de Heere henen ghesonden
hadde/ te prophetere. tradt hy inden Voor-
hof aen den huyse des Heeren/ eñ sprack tot
allen den volcke:
15 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Js-
raels: Siet/ ick wil ouer dese Stadt/ eñ ouer
alle steden/ alle dat ongeluck comen latē/ dat
ick tegen haer gesproken hebbe: k daerōme/
dat sy l halstarrich zijn/ ende myne woorden
niet hooren en willen.

k Jere. 7. 24 ende 11. 8. ende 18. 12.
l Of/ hardtneckich.

Dat xx. Capittel.

1. Jeremias geslagen eñ geuangen/ voorseyt den Pashur/ wat hem eñ den gantschen Juda ouercomen soude. 7. bekommert hem hoochlick ouer zijn vaerlicke ampt/ 11. ende hoewel hy hem des Heeren/ (13. dien hy ooc danc seyt) troostet/ 14. wort noch wederom met swaerder versoeckinge aengheuochtē.

1 Doe nu Pashur een sone Jmmer a† des
Priesters: die ten Ouersten inden huyse
des Heeren ghesettet was/ Jeremiam
hoorde sulcke woorden propheteren/
2 b Sloech hy den Propheet Jeremiam/ eñ
wierp hem c† int gewelfste/ onder der bouen
ster poorte Ben Jamin/ welcke aen dē huy-
se des Heeren is.
3 Ende doe het morgen wert/ tooch Pashur
Jeremiam weder wt dē gewelfste: Doe sprac
Jeremias tot hem: De Heere en heet v niet
d Pashur/ maer Magur omme ende omme.
4 Want so spreeckt de Heere: Siet/ ick wil v
met tsamen alle uwen vrienden in de vreese
gheuen/ ende sullen vallen door het Sweert
harer vyanden/ dat suldy met uwen ooghen
sien: ende wil het gantsche Juda/ in de hant
des Koninex te Babel ouergheuen/ die salse
wech voeren na Babel/ ende met dē Sweert
de dooden.
5 e Ooch wil ick alle goederē deser Stat/ met
tsamen alle haren arbeyt/ eñ alle kleynodien
eñ alle schattē der Koningen Juda/ in harer
vyanden hant gheuen/ dat sy deselue roouē/
nemen/ ende na Babel brenghen.
6 Ende ghy Pashur sult met alle uwen huys
ghenooten gheuangen gaen/ ende te Babel
comen/ aldaer suldy sterven/ ende begrauen
worden/ met tsamē alle uwen vriendē/ wel-
ke ghy leughenen predicket.
7 Heere/ ghy hebt my f ouerredet/ eñ ick heb-
be my ouerredē latē: ghy zyt my te sterck ge-
weest/ ende hebt ghewonnen: g doch ick ben
daer ouer te spotte ghewordē dagelicx/ eñ
alleman belachet my.
8 Want sindt dat ick ghesproken / gheroe-
pen/ ende ghepredickt hebbe vander plaghē
ende verstooringe/ is my des Heeren woort/
h ten hoone ende spotte ghewordē daghe-
licks.
9 Doe dachte ick: Welaen/ ick en wil syner
niet meer gedencken/ eñ in synen Name niet
meer predikē: doch het wert in myner her-
ten/ als een bernende vyer in mynen bernde-
ren/ dat ick het niet lyden konde/ ende ware
schier vergaen.
10 i Want ick hoore/ hoe my vele schelden/ eñ
my allenthaluē verschrickē: Huy/ verclaecht
hem: wy willen hem verclagen (sprekē alle
myne vriendē ende gesellen) oft wy hem met
liste verooren/ ende aen hem comen conuen/
ende ons aen hem wrekē.
11 Doch de Heere is by my/ als eē sterck Helt/
daeromme sullen myne veruolgers vallen/ eñ
niet ghewinnen/ maer sullen seer te schandē
wordē: daeromme dat sy so dwaeslickē han
delen: k eewich sal de schande zijn/ dier men
niet vergheten en sal.
12 l Ende nu Heere Zebaoth / die ghy de

a † Anders/ de Priester.
b 1. Re. 22. 24 Jere. 32. 2. ende 33. 1. Act. 23. 2. Joan. 18. 22
c † And. indē stock.
d Pashur cōt vā Pas/ dat heet breedt/ ende Hur/ wordt/ Magur heet vreesē: so heet nu Jeremias dien synen naē ommer als soude hy seggen: Ghy en sult niet so groot/ breedt ende wordt henen gaen/ als uwen name luydt/ maer vreese eñ verschrickinge sal om ende rondtō v henen zijn/ dat het enge eñ smal ghenoech om sy.
e 2. Re. 20. 17 Jere. 15. 13. ende 17. 3.
f Dat is/ dy ick sulc predickampt hebbe aengenomē/ eñ en hebbe nz geweten/ dat de lieden so booswarē/ eñ het predickē so vele eñ groote vare habde.
g Tren. 3. 14 Psa. 44. 14. ende 79. 4.
h Of/ ter versmadinghe.
i Psa. 31. 13 Jeremie gebedt.
k Jere. 23. 40
l Jere. 11. 20 Psalm. 11. 6. Sapie. 2. 5.

m Jer.17.10 Rechtveerdige proevet / m nieren eñ herte
n Jer.11.20 siet/laet my uwe wrake aē hen sien: n wāt
ick hebbe v myn sake bevolen.
13 Singhet den Heere/roemt den Heere/ die
des armen leven wt den boosachtigen han⸗
den verlost.
o Job.3.3. Jere.15.10. 14 o Vervloect zy den dach/daer ick in geborē
ben/den dach moet ongesegent zyn/ daer
in my myn moeder in ghebaert heeft.
15 Vervloect zy de gene die mynen vader goe
de bootschap brachte/ende sprac: Ghy hebt
eenen iongen sone/dat hy hem vrolick ma⸗
ken woude.
p Ge.19.24 16 Deselve man moet zyn/als de Steden/p
die de Heere ommegekeert/ende hem niet
gherout en heeft: ende moet des morghens
hooren een gheschrey/ende des middachs
een huylen.
q Job.3.11 ende 10.18 17 q Dat ghy my doch niet ghedoot en hebt
in moeders lyve/dat myn moeder myn graf
r Of/bevrucht. ghewéest/ ende haer lyf eewich r swangher
ghebleven ware.
18 Waerommeben ick doch wt moeders lyve
voorts ghekomen / dat ick sulcken iammer
ende hertenleet sien moet/ende myne dagen
met schande toebrenghen.

Dat xxj. Capittel.

1. Die te Jerusalem so sy vandē Koninc
te Babel belegt wordē/4. wil de Heere niet
helpen/5. maer teghen haer met wtgerecktē
arme ende Pestilencie stryden.7. ende Zede
kiam met den synen/in des Koninex te Ba⸗
bel handen gheven. 8. Den Volcke worden
twee weghen voorghelept/eenen ten leven/
de ander ten doode.11. De Overheyt wort
in haer sekerheydt ter boete vermaent.

1 DIt is het woort/dat vanden Heere ge⸗
schiede tot Jeremiā/a doe de Koninck
a Jere.37.3 Zedekias tot hem sant/ Pashur den so
ne Malchia/eñ Zophonia den sone Mase⸗
ia des Priesters/ende liet hem segghen:
2 b Vraecht doch dē Heere voor ons: c want
b 2.Re.22.13 2.Par.18.4. d Nabuchodonosor de Koninck te Babel/
c Jer.42.10 2.Par.18.14 stryde tegē ons: dat de Heere doch met ons
doen wil/na alle synen wonderē/op dat hy
van ons aftrecke.
d Dese Koninck wort hier eñ hier namaels die wils/ Nabuchodonozor die doch an ders Nebucad Nezar of Nebucad Rezar heet) genaēt 3 Jeremias sprac tot hen: So segghet Ze⸗
dekie:
4 Dat spreecht de Heere / de God Israels/
Siet/ ick wil de wapenen te rugge wendē/
die ghy lieden in uwe handen hebt/ daerme
de ghy teghen den Coninck te Babel ende
teghen de Chaldeen/die v lieden daer buy⸗
ten aen der mueren belegt hebben / stryden/
eñ wilse te hoope versamelen/midden inder
Stadt.
5 Eñ ick wil tegen v lieden stryden/met wt
ghereckter handt/met stercken/met grootē
toorne/grimmichept eñ onbarmherticheyt
6 Ende wil de Burgeren deser Stat slaen/
beyde Menschen eñ Vee/dat sy sterven sul
len door een groote Pestilencie.
e Jere.39.5. 7 e Ende daerna/spreecht de Heere / wil ick
Zedekiā dē Koninck Juda/met tsamen synē
knechten/eñ den volcke/dat in deser Stadt
van der Pestilencie / Sweerde eñ Hongher
overblyven sal/ geven in de handē Nabucho
donozors des Koninckx te Babel: eñ in de
handen harer vyanden/ eñ in de handē der
ghenen / die hen na den leven staē: dat hyse
met der scherpte des sweerts also sla/ dat
daer geen verschoonen/ noch genade/ noch
barmhertichept/mede en zy.
8 Ende segghet desen volcke: So spreect de
f Deu.30.15 Heere: f Siet/ick legge v liedē voor/dē wech
g Jer.27.7. ende 38.2. ten leven/ende den wech ten doode.
9 g Wie in deser Stadt blyft/die sal sterven
morten door het Sweert/Hongher eñ Pesti
lencie: wie hem daerentegen henen wt geeft
tot dē Chaldeen/die v liedē beleggen/die sal
levendich blyven / h ende sal zyn leven als
een wtbeute behouden. h Jer.45.5
10 i Wāt ick hebbe myn aengesichte over dese
Stadt gherichtet/ten ongelucke/eñ tot gee i Jere.32.3.
nen goeden/spreect de Heere: sy sal den Ko⸗
ninck te Babel overghegheven worden/dat
hyse met vyere verberne.
11 Ende hoort des Heeren woort/vandē huy
se des Koninex Juda: Ghy huys David/ so
spreect de Heere:
12 k Houdet des morgens gherichte/ende ver k Esa.1.16 Psalm.82.4 Jerem.22.3
losset den beroofden wt des verweldighers
hant: l op dat myne grimmichept niet wt en Prov.24.11. Syra.4.12.
vare als een vyer/ende berne alsoo/ dat se nie⸗ l Jerem.4.4
mant wtblusschen konne/om uws boosē we⸗
sens wille.
13 m Siet/spreect de Heere/ick segge v/ die gy m Jer.48.7
woonet inder leechte: inden rotzsteene/eñ op
dē effenen velde/ ende spreket: Wie wil ons
overvallen/ oft in onse n Veste komen? n Of/vastigheydt of stercke.
14 Ick wil v lieden te huys soecken/spreecke
de Heere/na der vrucht uws doens: ick wil eē
vyer aensteken in haren Woude/dat sal alle
dinck rontomme henen verteeren.

Dat xxij. Capittel.

1. De Coninck met tsamen den gantschē
volcke / worden vermaent ter vromichepde
des levens/5. met aenkondige gewisser straf
fe van Gode/ so sy haer sulcker vermaninge
niet aennemē. 10. Den Sallum wort gepro
pheteert syne ghevanckenisse ende sterve/13.
Den onrechtveerdighen ende prachtighen
Joiakim/18. zyn schandelick eynde/24. ende
den Chania/ syne ende syner kinderē eerloo
se ellende ende verdorvenheyt.

1 SO spreect de Heere: Gaet henen af in het
huys des Coninex Juda/ende segt aldaer
dit woordt/
2 Eñ spreecht: Hoort des Heeren woort/ghy
Coninck Juda die ghy op dē Stoel Davids
sittet/beyde ghy ende uwe knechten/ ende v
volck/die tot desen poorten in gaen.
3 So spreect de Heere: a Houdet Recht ende a Esa.56.1 Jere.21.12.
Gherechtichept/ eñ b verlost den beroofden Recht eñ Gerechtichept
van des c wrevelers hant/ ende en schendet
niet de Vreemdelingen/Weesen ende Wedu b Esa.1.17
wen/ende en doet niemanden ghewelt/ b eñ Jere.21.12. Psalm.82.4
en vergiet geen ontschuldich bloet aen deser c Of/moetwilligē verweldighers
stede.
4 Sullet ghy sulckes doen/ so sullen door de
poorten deses huyses tutrecken/ Koningen/ Syra.4.12.
die op Davids Stoel sitten/beyde te wagen
ende te peerde/ met tsamen hare knechten eñ d Jere.7.6.
volcken.
5 Sullet ghy daerenteghen sulex niet hoorē/
e so hebbe ick by my selven geswooren spreect e Esa.45.23
de Heere/dit Huys sal verstoort worden. Jere.51.14
6 Want so spreecht de Heere vanden huyse Hebr.6.13.
des Coninckx Juda: Giliad ghy zyt my het
hooft in Libanon/ wat gelt het/ick wil v ter
woestyne/ ende de stede sonder Inwooners
maken.
7 Wāt ick hebbe Verdervers over v f bestelt/ f Heb. gheheylicht.
eenen yegelicken met synes wapen/die sullē
uwe wtvercoren Cederen ommehouwen/eñ
int vyer werpen.
8 So sullen vele Heydenen voor deser Stadt
voorby gaen/eñ onder malcanderen seggen:
g Waeromme heeft de Heere met deser groo g Deu.29.24 1.Reg.9.8.
ter Stadt also ghehandelt?
9 Ende men sal antwoordē: Daeromme/dat
sy het Verbont des Heerē hares Gods verla
ten / ende ander Goden aenghebeden/ ende
deselve ghedient hebben.

h Want

h 2 Re.23.34.10 h Weent niet ouer de dooden/ende ontstelt
bliueden daer niet omme: weent daerentegē
ouer dien/die daer henen treckt: want hy en sal
nemmermeer weder comen/dat hy zijn va-
derlant sien mochte.
11 Want so spreect/de Heere van Sallum/dē
Sallum. sone Josia/des Koninck Juda/die Koninck
2. Para. 3.15 is in de stede zijns vaders Josia/ die vā de-
ser stede henen wt getogen is/ hy en sal niet
weder herwaerts komen.
12 Maer moet steruē aen der plaetse/daer hy
gheuanckelick henen gheuoert is/eñ en sal
dit landt niet meer sien.
13 i Wee dien/ die zijn huys met sōde bouwet/
i Hagg. 1.4 ende syne k cameren met onrechte: die synē
k Ist An. ghe- naesten om niet arbeyden laet/eñ en gheeft
maecken. hem synen loon niet.
14 Eñ dencket: Welaen/ick wil my een groot
huys bouwen/ende wijde Palleysē/eñ laet
hem vensterē daerin houwen/eñ met Cede-
ren beschutten/ende root schilderen.
15 Meyndy/ ghy willet Koninc zijn/ dewijle
l Ist An. ghe- ghy met Cederē k pracit: heeft v vader ooc
praughe eñ niet gegeten ende gedroncken/eñ hielt dan-
hoouerdijc- noch ouer dat Recht ende Gherechticheyt/
heyt! ende het ginck hem wel?
l Recht eñ Ge-
rechticheyt.
m Esai.1.16.
16 m Hy halp den ellendighen armen te rech-
te/ende het ginck hem wel: is het niet also/
dat sulckes heet/my recht bekennē/spreect
de Heere?
17 Doch uwe ooghen ende v herte en staen
n Esai.59.7 niet also/maer op uwer giericheyt n op on-
o Of/moet- schuldich bloet te vergieten/op o wreuel/eñ
willige on- neder te stooten.
billicheyt. 18 p Daeromme spreecht de Heere van Joia-
Joiakim. kim/den sone Josia/dē Koninck Juda: Mē
p 2.Re.23.34 sal hem niet beweenen: Och broeder och su-
ende.24.1. ster: men en sal hem niet beclagen/Och hee-
Jere.36.30 re/och edele.
19 Hy sal als een Ezel begrauen worden/ver-
sleypt eñ henen wtgeworpen/voor de poor-
ten Jerusalems.
20 Ja dan so gaet henen op den Libanon/eñ
schreyet/ende laet v hooren te Basan/ende
schreyet vā Abarim: want alle uwe liefheb-
bers zijn iammerlick ommeghebracht.
21 Ick hebbe v tevooren gesept/doe het noch
wel om v stont: doch ghy spraecht: Ick en
q Heb. van wil niet hooren: also hebdy q alle uwe leue-
uwer ieught daghe gedaen/dat ghy myner stemme niet
op. en hoordet.
r Ist An. drijft 22 De wint r weydet alle uwe Kuddē/eñ u-
als een Vee we liefhebbers trecken gheuanckelick daer
alle etc. van: daer moet ghy doch tot spot eñ te schā-
den worden/ om alle uwer boosheyt willen.
23 Ghy die als nu in Libano woont/eñ in Ce-
deren nestelt: hoe schoone suldy sien/wāneer
v smerte ende s weedagen comen sullen/als
s Dat is/ eener in kinds nooden.
verdriet. 24 t So warachtich als ick leue/ spreecht de
t 2. Reg.24 Heere: Al ware Chania/de sone Joiakim/de
6.22. Koninck Juda/een Segheirinck aen myner
Jere.36.31 rechter hant/so woude ick v daer vā ruckē/
Chania. 25 Ende in de handen geuen der ghenen/ die
na uwen leuen staen/ende voor welckē ghy
v vreest/namelicken/in de handē Nabucho-
donozors des Konincx te Babel/ende der
Chaldeen.
26 Ende wil v eñ uwe moeder/die v gebaert
heeft/in een ander lant drijuē dat niet uwe
vaderlant en is/ende sullet aldaer steruen
27 Ende in het lant/daer sy van herten geer-
ne weder henen waren/en sullen sy niet we-
der komen.
28 Welck een ellendich verachtet/eñ verstoo-
ten man is doch Chania? een onweert vat:
Och hoe is hy doch met tsamen synen zade
so verdreuen/ende in een onbekent lant ge-
worpen?

29 O lant/lant/lant/hoort des Heeren woort.
30 So spreecht de Heere: Schrijft aen desen
man voor eenen verdorven/eenen man/dien
het zijn leefdaghe niet wel en slaet: want hy
en sal dat gheluck niet hebben/dat yemant
zijns zaets op den Stoel Dauids sitte/ende
voortaen in Juda heersche.

Dat xxiij. Capittel.

1 9. God scheldet de valsche Propheten/
ende Godloosen Ouersten. 5. Sept toe dē
waren Herder ende Koninck Christum. 33.
ende dreyecht synen spotters / die zijn woort
eenen last is / hy wil hen eenen ghewissen
last vaeren laten.

1 Wee v Herders/ghy die de Kudde myner Teghen de
Weyde ommebrenghet ende verstropt/ valsche Pro-
spreecht de Heere. pheten/ ende
2 Daeromme spreect de Heere de God Isra- Godloose
els vanden Herderen die myn Volck weydē: Ouersten.
Ghy hebbet myn Kudde verstropt ende ver- Ezech.13.3
stootē/eñ niet besocht: siet/ick wil v te huys ende 34.2.
soeckē/om ws boosen wesens wille/spreecht Zach.10.3
de Heere.
3 Eñ ick wil de ouergeblevene myner Kudde
vergaderen wt allen landen/daer ickse henē
verstooten hebbe/ende wilse weder brengen
tot haren Koyen/dat sy sullen wassen / ende
harer vele worden.
4 a Eñ ick wil Herderen ouer haer setten/die a Jer. 3.10.
se weyden sullē/dat sy hen niet meer en sullē
vreesē noch verschricken noch h̄t te huys gē q Ist And. ee-
socht worden/spreecht de Heere. nich gebrec
5 Siet/de tijt comt/spreect de Heere/t dat ick lyden/ost ge
den Dauid een rechte Wrucht verweckē wil/ mindert
eñ het sal een Koninck zijn/die wel regeren worden.
sal/ende Recht ende Gerechticheyt op Aer- c Jesus
den aenrichten. Christus
6 d Te er dier seluer tijt sal Juda geholpen wort toege-
worden/ende Israel seker woonen: eñ dit sal seydt.
syne Name zijn/datmen hem heeten sal/Hee- Jere.33.14.
re/die onse Rechtveerdicheyt is. Esaie.4.2.
7 g Daeromme siet/ de tijt sal comen spreect ende 40.11.
de Heere / datmen niet meer segghen en sal: ende 45.8.
So warachtelick als de Heere leeft / die de Ezec 34.11.
kinderen Israels wt Egypten lande geleyt Dan.9.24
heeft: Mich.7.20
8 Maer / so warachtich als de Heere leeft/ Joan.1.45.
die het zaedt des huys Israels heeft henen d Deu.33.28
wt gheleydt / ende ghebracht wt den lande et an. desselu-
des Noorden / ende wt allen landen / daer uen.
ickse henen verstooten hadde / dat sy in ha- f 1.Cor.1.30
ren lande woonen sal. g Jer.16.14

Teghen de Propheten.

9 Mijn herte wil in mynē lijue verbrekē/alle
myne beenderē beuē: my is als eenen droun-
kē manne/ende als eenen/die van wijne tuy-
melt/ voor den Heere/ende voor synen heyli-
ghen woorde.
10 Dat het lant so vol Ouerspeelders is/dat
het landt so iammerlick staet/dat het so ver-
vloect is/eñ de h Landouwē inder Woestijne h Jer.14.4
verdorren: en de haer leuen is boos / eñ haer
regiment en deucht niet.
11 Want beyde Propheten eñ Priesters/zijn
schalcken/eñ ick vinde oock in mynen Huyse
hare boosheyt spreecht de Heere.
12 Daeromme is harē wech als eenen glattē
wech in duysteren/daer sy op glijden eñ val-
len: want ick wil ongeluck ouer hen komen
latē/het Jaer harer te huyssoeckinge/spreect
de Heere.
13 Tis waer/ by den Propheten te Samaria
sach ick dwaesheyt/dz sy propheteerdē door
Baal/ende verleyden myn Volck Israel/

14 Doch by den Prophetē te Jerusalē/sie ick
grouwel hoe sy Ouerspel bedryuen: eñ gaen
met leugenen omme/ i eñ sterckē de boos-
achtige/ op dat hem / doch niemant en be
keere van syner booshept: sy zijn alle voor
my gelijck als k Sodoma / ende hare Bur
gheren als Gomorra.
15 Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth van-
dē Prophetē also: l Siet/ick wilse met Alsē
spijsen/ ende met Gallen drencken: want vā-
den Propheten te Jerusalem coemt m hup-
chelye wt/int gantsche lant.
16 So spreeckt de Heere Zebaoth: n Hoort niet
den woorden der Propheten/ die v prophe-
teren : sy o bedriegen v : want sy predicken
haers hert en gesichte/ende niet wt des Hee
ren monde.
17 Sy seggen dien die my lasteren: De Heere
heeft het geseyt: Het sal v wel gaen: eñ allen
die na haers herten goet duncken wandelē/
seggen sy: Daer en sal gheen ongeluck ouer
v lieden komen.
18 Want wie heeft inden Raet des Heerē ge-
staen/ die zijn woort ghesien ende ghehoort
hebbe? wie heeft zijn woort vernomen ende
ghehoort?
19 p Siet/een Weder des Heerē sal met grim
michept comen/eñ eē verschrickelick onwe-
der/den Godloosen op den kop vallen.
20 Ende des Heeren toorne en sal niet afla-
ten/tot dat hy doe eñ wt richte/wat hy indē
sinne heeft: Hier namaels sullet ghy het wel
beuinden.
21 q Ick en sant de Propheten niet/ noch liepē
sy : ick en sprack niet tot hen/noch prophe-
teerden sy.
22 Want so sy by mynen Rade ghebleuen/eñ
myne woort mynen Volcke gepredickt had
den/ r so hadden sy dat selue van harē boo-
sen wesen/ ende van haren boosen leuen be-
keeret.
23 s t Bē ick nu een God/die r na by is/spreeckt
de Heere/ ende niet een God die verre zy?
24 u Meyndy/dat hem yemandt so heymelic-
ken verbergen conne/dat ick hem niet en sie/
spreeckt de Heere? ben ick het niet/die x Hemel
ende Aerde vullet spreeckt de Heere?
25 Ick hoore het wel/dat de Prophetē predi-
ken eñ valsch Prophetecrē in mynen Name/
ende spreken: My heeft gedroomt/my heeft
ghedroomt.
26 Wanneer willē doch de Prophetē ophou-
den: die valsch propheteren/eñ haers herten
bedriegherije propheteren/
27 Ende willen/ dat myn Volck/myns Naēs
vergete/met harē droomen/die een den ande
ren predicket: gelijck als hare Vaders myns
Naems vergaten/ouer den Baal.
28 Een Propheet die droomē heeft/y die pre-
dicke droomē: z Wie daerentegē myn woort
heeft/die predicke myn woort recht: hoe rij-
men hen stroo ende tarwe te samen: spreeckt
de Heere.
29 Is myn woordt niet ghelijck als een vyer/
spreeckt de Heere/eñ als eenen hamer/die de
Rotzsteenen te morselslaet?
30 Daeromme siet/ick wil aen de Propheten/
spreeckt de Heere/die myne woorden a stelē/
een den anderen.
31 Siet/ick wil aen de Propheten/spreeckt de
Heere/die haer eyghen woort voeren/eñ spre
ken: Hy heeft het ghesepdt.
32 Siet/ick wil aē die/ die valsche droomē pro
pheteren/ spreeckt de Heere/ eñ predicken die
selue/ ende verleyden myn Volck/ met haren
leugheneu ende loosen bedrieghen/ b so ickse
doch niet ghesonden/eñ hen niets beuolen en
hebbe/ c ende sy ooch desen volcke niets nut-
te en zijn spreeckt de Heere.

i Jerem.8.8
Ezec.13.22.
k Gen.19.24
l Jere. 9.14
m Dz is/een valsch ghe-
stelich leuen ende by ghe-
loue.
n Je.27.9.14
ende 29.8.
o Esa.9.15.
p Jer. 30.23
ende 25. 32.
q Jer. 14.14
ende 27.15
ende 29.9.
r Godts woordt be-
keert/alle an dere leere
verleydet.
s Psa.139.8.
Ezech.8 1 ...
t An. Meyn by dat ick
God van v ben/eñ etc.
x Dz is/ Sy zijn so seker
eñ stout/ghe lijck als en
sage ick haer valsche leere
niet.
u Esa.29.15.
x 1. Reg.8.27
y Dat is/hy late mynen
Name met vreden/ende
en segge niet dat het myn
woordt zy/ wat hem
droōt : maer het zy zijn
woort/ ende hebbe synen
name.
z 1. Pet.4.11
1. Corin.4.2.
a Dz is/val schelickē de-
dieden/ende daermede dē
lieden het rechte woort
stelen.
b Je 14.14.

33 Wanneer v dit volck/ oft een Propheet/ oft
een Priester vragen sal/eñ segghen: Welcker
is de v last des Heeren? so suldy tot hen seg-
gen/wat de Last zy: Ick wil v wech werpen/
spreeckt de Heere.
34 Eñ waer een Propheet/ofte Priester/ofte
volck sal seggen: Dat is de Last des Heeren/
den seluen wil ick te huys soecken,/ ende zijn
huys daertoe.
35 Also sal nu een met dē anderen spreken/eñ
onder malcanderen segghen: Wat antwoor-
det de Heere/ende wat seydt de Heere?
36 Eñ noemt het niet meer: Een Last des Hee
rē: want eenē yegelicken sal zijn eygen woort
eenen Last zijn/ dewijle ghy also de woorden
e des leuendigen Gods/des Heerē Zebaoth
onses Gods/verkeeret.
37 Daerō sullet ghy tot den Propheten also
seggen: Wat antwoordet de Heere: ende wat
sept de Heere?
38 Dewijle ghy daerenteghen spreket: Eenē
Last des Heerē: daerom spreeckt de Heere also:
nu ghy dit woort/eenē Last des Heerē noēt/
ende ick tot v ghesonden hebbe/ende hebbe
segghen laten: Ghy en soudet niet noemē ee-
nen Last des Heeren:
39 Siet/so wil ick v henen wech nemen/ eñ v
met tsamen der Stadt/die ick v eñ uwē Va-
deren ghegheuen hebbe/van mynen aenghe-
sichte wech werpen:
40 f Ende wil v eewige schande ende eewighe
versmaethept toeuoeghen/die nemmermeer
vergheten worden en sal.

c Sy zijn wt haren nutte/
gheen nutte desē volcke.
Dz is/sy zijn de schadelic-
stē/eñ daer/ daer sy nutte
zijn willen.
d Sy hebbē spottischen
des Prophe ten woort ee-
nen Last ghe heeten/ende
Jeremiam daer voor ee
nen dwaes ghehouden.
e In Hebr. staet/ Der le
uendigē Go den / als vā
velē/eñ daer is doch een
Heere Zeba oth: te bedie
dē drij Per- soonē inder
eewigher Godhept.
f Jere.20.11

Dat xxiiij. Capittel.

1. Voorvertooninge tweer vijgenkoruen
met vijgen/ wort de Propheet bericht. 4. vā
der te huyskomst der geuangenē te Babel.
8. ende vanden omcomen dier die met Zede
chia te Jerusalem ghebleuen/ oft wt vreese
der Chaldeeu/ in andere Landen gheuloden
waren.

1 Siet/ de Heere wees my twee vijgenkor-
uen/gesettet voor dē Tempel des Heerē/
(a daerna als de Koninc te Babel Nabu-
chodonozor/ hadde wech gheuoert Jecho-
nia den sone Joiakim/den Koninck Juda/
met tsamen den Vorsten Juda/ b † Timmer
lieden/ende Smeden van Jerusalem/ ende
na Babel ghebracht.)
2 Indē eenen korue warē seer goede vijgen/
als de eerste rijpe vijgen zijn: inden anderen
korue/waren gantsch boose vijgen/datmen
se niet eten en konde/ so boos waren sy.
3 Eñ de Heere sprack tot my: Jeremia/wat
siedy? Ick sprack Vijgen: c de goede Vijgen
zijn seer goet/eñ de boose zijn seer boos/dat-
mense niet eten en can/ so boos zijn sy.
4 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
5 So spreeckt de Heere de God Israels: Ge-
lijc als dese vijgen goet zijn/also wil ick my
genadichlicken aennemen/der geuangenen
wt Juda/ die ick hebbe wt deser steden laten
trecken in der Chaldeen Lande.
6 Ende wilse ghenadichlicken aensien/ende
wilse weder in dit Lant/brengen/ende wilse
bouwen/ende niet afbreken: ick wilse plan-
ten/ende niet wtplucken.
7 d Ende wil hen een herte geuen/dat sy my
kennen sullen/ dat ick de Heere zy: e eñ sy sul
lē myn Volck zijn/ so wil ick haer God zijn:
want sy sullen haer van gantscher hertē tot
my bekeeren.
8 f Doch/ gelijck als de boose Vijgē so boos
zijn / datmense niet eten kan / spreeckt de
Heere: also wil ick henen wech geuen Zede-
chia den Koninck Juda / met tsamen synen
Vorsten/eñ wat ouergebleuē is te Jerusalē/
ende

Twee Vij- genkoruen
a 2. Re.24.15
b † An. Werc meesterē eñ
Werslupters dat is/ die
met legher- sluptē ende
met krijch- tuygen kon
den.
c Jere.29.17
Hosee.9.10.
d Deu.29.4
Jere. 31.33
ende 32.39
e Jer.13.12.
ende.31.1.33.
ende 32.38.
f Jer. 29.17
Hosee.9.10

ende onverblijvende is in desen Lande/ende
die in Egypten lande woonen.
9 Ick wil hen ongheluck toevoegen/g ende
in gheenen Koninckrijcke op Aerden blij-
uen latẽ/ dat sy sullen te schanden worden/
ten Spreeckwoorde/ter Fabelen/ ende ten
vloecke/ aen allen plaetsen/ daer ickse henẽ
verstooten sal.
10 Ende wil h Sweert/Hongher ende Pesti-
lencie onder haer schickẽ, tot dat sy omcomẽ
vanden Lande/dat ick hen eñ haren Vaderẽ
ghegheuen hebbe.

g Jer.29.18
h Jer.27.8. ende 42.17. Ezech.6.11 Syr.40.19. 4 Esd.15.49 ende 16.20.

Dat xxv. Capittel.

1. Jeremias voorseyt synen volcke/de tse-
uentichiarighe gheuanckenisse/om der ver-
achtinge wille Gods woort/12. den Babilo-
niers ende allen Heydenen een ghewisse om-
comen. (34. daeromme hy se oock tot ernste-
licken treuren vermaent/) omme hare mis-
daedt wille.

1 Dit is het woort / dat tot Jeremiã ghe-
schiede/ouer dat gantsche volck Juda/
inden vierden Jare Joiakim des soons
Josia/des Konincks Juda/(welcker is het
eerste Jaer Nabugodonozors/des Koninck
te Babel.)
2 Welcker oock de Propheet Jeremias seyde
tot den gantschen volcke Juda/eñ tot allen
Burgheren te Jerusalem/ende sprack.
3 a Des Heeren woordt is tot my gheschiet/
van den dertiendẽ Jare Josie des soons A-
mon/des Koninck Juda / tot op desen dach
toe: eñ ick hebbe v nu drij eñ twintich Jaer
lanck v met vlijte ghepredickt: doch ghy en
hebt nopt hooren willen.
4 c So heeft de Heere oock tot v gesondẽ al-
syne knechtẽ de Prophetẽ/v gantsch vlij-
tigen: doch ghy en hebt nopt hooren willẽ/
noch uwe ooren toeneyghen / dat ghy ghe-
hoort haddet/
5 Doe hy sprack: e Bekeeret v/een yegelick
van synen boosen weghe/eñ van uwen boosẽ
wesen: so sullet ghy inde Lande/dat de Heere
v eñ uwen Vaderen ghegeuen heeft/altoos
ende ewichlick blijuen.
6 Volget niet na anderẽ Godẽ/ dat ghy hen
dienet/eñ haer aenbiddet: op dat ghi my niet
en vertoornet/door uwer handen werck/eñ
ick v ongheluck toevoeghen moet.
7 Doch ghy en woudet my nz hoorẽ/ spreect
de Heere: op dat ghy my Ja wel vertoorne-
det/door uwer handen wercken/tot uwẽ ey-
ghen ongheluck.
8 Daeromme so spreect de Heere Zebaoth:
f Dewijle ghy dan myne woorden niet hoo-
ren en willet/
9 Siet/so wil ick wtschicken eñ comen latẽ
alle Volcken teghent Noorden/ spreeckt de
Heere: Oock g mynẽ knecht Nabuchodono-
zor/den Koninck te Babel/eñ wilse brengen
ouer dit Lant/ende ouer de gene die daerin-
ne woonen/eñ ouer alle het Volck/dat r ont-
omme henen leyt: ende wilse verbannen en-
de verstooren/ ende ten spotte ende eewiger
Woestijne maken.
10 h Eñ wil daer wt nemen allen vrolicken ge-
sanck/i de stemme des Bruydegõs ende der
Bruyt / de stemme der Meulders/ende het
licht der Lanteernen.
11 Dat dit gantsche Lant woeste eñ verstoort
ligghen sal: eñ dese Volcken sullen den Ko-
ninck te Babel dienen/tseuentich Jaer.
12 k Wanneer nu de tseuentich Jaren omme
zijn/so wil ick den Koninc te Babel te huys
soecken/ende alle dit volck/spreeckt de Hee-
re, om harer misdaet wille: daertoe het Lant
der Chaldeen/ende wil het tot eener eewiger
Woestijne maken.
13 Also wil ick ouer dit Landt brenghen alle

a Jer.1.2.3
b In Hebr. staet/vroech
c 2.Pa.36.15 Jere.29.15 ende 35.15. end 44.4.16
d os/vroech
e Jer.18.11. ende 35.15. 2.Reg.19.13 Ezec.18.30. Jone.3.8.
f Jer.1.14.
g Esai.10.5 Jerem.27.6 ende 43.10.
h Jer.7.33. ende 16.9.
i Apo.18.22
Tseuentich Jaer de gevanckenisse.
k 2.Pa.36.22 Esdr.1.1. Jere.29.10. Daniel.9.2 ende 8.1. Zach.1.12.

myne woordẽ/die ick tegen haer ghesproken
hebbe: namelickẽ alles wat in desen Boecke
geschreuẽ staet/dz Jeremias ghepropheteert
heeft ouer alle Volcken.
14 Ende sullen oock dienẽ/ hoewel sy groote
Volcken eñ Coningen zijn: l also wil ick hen
verghelden na haren verdiensten/ eñ na den
wercken harer handen.
15 Want also spreect de Heere de God Israels
tot my. m Neẽt desẽ beker wijns vol toorns
van myner hant/ende schencket daer wt al-
len Volcken/tot dien ick v sende.
16 Dat sy drinckẽ/tuymelen/eñ vol worden/
voor den Sweerde/ dat ick onder hen schic-
ken wil.
17 Ende ick nam dẽ Beker vander hant des
Heeren/ende schanck allen Volcken/ tot diẽ
my de Heere sandt.
18 Namelicken/Jerusalem/den Steden Ju-
da/haren Koninghen ende Vorsten / dat sy
woeste ende verstoort liggen/ende een Spot
eñ Vloeck zijn sullen/gelijck het dan hedens
daechs staet.
19 Oock Pharaoni den Koninck in Egyptẽ/
met tsamen synen knechten / synen Vorsten
ende synen gantschen volcke.
20 Allen n† Landẽ tegent Westen/allen Co-
ninghen inden Lande o Uz: allen Koningen
in der Palestiner Lant/ met tsamẽ Ascalon/
Gasa/Akaron/ende den ouergebleuenen te
Asdod.
21 Dien van Edom/dien van Moab/de kin-
deren Ammon:
22 Allen Koningen te Tyro/allen Koningen
te Zidon/ den Koninghen inden Eylanden
op ghene zijde des Zees.
23 Dien van Dedan/diẽ van Thema/diẽ vã
Bus/ende allen Vorsten in dien p plaetsen.
24 Allen Conninghen in Arabia/q† allen Ko-
ningen tegent Westen/r die inder woestijne
woonen.
25 Allẽ Koningen in Simri/ allen Koningen
in Elam/allen Koninghen in Meden.
26 Allen Koningen tegent Noorden/ beyde
na ende verre/eenen met den anderen: eñ al-
len Koninghen op Aerden/die op den Aert-
bodem zijn: eñ de Koninck s Sesach/sal na de-
sen drincken.
27 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Zebaoth/de God Israels: Drincket dat gy
droncken wordet/spouwet ende nedervallet
ende niet opstaen en connet voor dẽ Sweer-
de/dat ick onder v schicken wil.
28 Ende so sy den Beker van uwer hant niet
willen nemẽ/eñ drincken so spreect tot hen:
Also spreeckt de Heere Zebaoth: Nu sullet
ghy drincken.
29 t Want siet/inder Stadt die na mynẽ Na-
me ghenoemt is/begin ick te plaghen/ende
soudet ghy ongestraffet blijuen? ghy en sul-
let niet onghestraffet blijuẽ: want ick roepe
dat Sweert ouer alle die op Aerdẽ woonẽ/
spreect de Heere Zebaoth.
30 Eñ ghy sult hen alle dese woorden prophe-
teren/eñ spreect tot hen: u De Heere sal brul-
len wt der Hoochte/ eñ zijn donderen hoorẽ
laten wt syner heyligher wooninghe: hy sal
brullen ouer syne x† stallen: hy sal een y Lied
singen/als de Wijntreders/ouer alle inwoo-
ners des Lants.
31 Welckers geluyt klincken sal/tot aen der
Werelt eynde: de Heere heeft te richten met
den Heydenen/eñ wil met allen vleesche ge-
richte houdẽ: De Godloosẽ sal hy dẽ Sweer-
de ouergheuen/spreeckt de Heere.
32 So spreect de Heere Zebaoth: z Siet/daer
sal een plage comẽ vanden eenen volcke tot
den anderen/eñ een groot weder sal verwect
worden vander zijden des Lants.

l Job.34.11 Jere.17.10. ende 32.19. Roman.2.6 Jere.9.24.
m Esa.51.17 Psalm.60.5 ende 75.9.
n† And. gemeynẽ volke met malkanderen.
o Gen.22.21 Job.1.1.
p Dat zijn de Troglodyten/diemẽ noemt Arabers/Egypters/ inden hoec tusschẽ de Roode Zee ende Egypten.
† And. Afestooters aẽ de Lantpalẽ Jeremie.9.
q† An. eñ int gemeyne allen Conningẽ Arabie/ die etc.
r Jere.9.25.
s Dat sal de Koninckrijke Babel zijn.
t Jer.25.29 ende 49.12. Ezech.9.6. 1.Pet.4.17. Luc.23.31.
u Joel.3.16 Amos.1.2.
x† An/woonsteden.
y Dat is/de vyandẽ sullen juychen/ dat sy so ouerwinnen. etc.
z Jere.23.19 ende 30.23.

33 So sullen de verslagene des Heeren/ ter
selver tijt liggen/ vanden eenen eynde der
Aerden/ tot aen het ander eynde toe: die en
sullen niet beweenet/ noch wechghenomen/
noch begraven worden: maer moeten op
den velde ligghen/ ende tot messe worden.
34 Huylet nu ghy Heyderen/ ende schreyet:
wentelt u inder asschen/ ghy Geweldigen
over de Kudde: want de tijdt is gekomen/
dat ghy gheslachtet ende verstroyt worden/
ende vervallen moetet als een kostelick Vat
a Psa.142.5 35 a Ende de Herderen en sullen niet vlie-
den konnen/ ende de Gheweldigen over de
Kudde en sullen niet ontkomen konnen.
b Dat is de 36 Daer sullen de Herderen schreyen/ ende de
Vorsten ende Gheweldigen over de Kudde sullen huy-
Heere: hare len/ dat de Heere haer Weyde also verwoe
Weyden stet heeft.
zijn hare 37 Ende haer Landouwen/ die so wel ston-
Heerschappen den/ verdorven zijn/ vanden grimmighen
en/ die de toorne des Heeren.
Tyranne te 38 Hy heeft syne Hutten verlaten/ als een
Babel ver- jonck Leeuwe/ ende haer Lant is also ver-
woesten sal woest van den toorne der Tyrannen/ ende
van synen grimmigen toorne.

Dat xxvj. Capittel.

1. Jeremias so hy het volc ter boete ver
maent/ 7. wordt door beschickinge der Pa
pen ende valschen Propheten gevangen/
ende voor het gerichte gebracht. 13. Doet
syne verantwoordinge hy en hebbe niets
dan Gods woort gepredicket/ 16. ende wort
na ernstelicken in sien gheleyder wercken/
(20. tegen danck syner vyanden/) door rede
lickheyt der Vorsten/ Oudtsten/ ende Ahi-
kam vrij los ghegheven.

1 IN aenbeginne des Coninckrijcks Joia-
kim des soons Josie des Conincks Ju
da/ gheschiede dit woordt vanden Heere/
ende sprack:
a Jere.7.2. ende.17.19 2 So spreeckt de Heere: a Treedt inden voor
hof aen den Huyse des Heeren/ ende predict
allen Steden Juda/ die daer henen in gaen
aen te bidden inden huyse des Heeren/ alle
woorden/ die ick u bevolen hebbe/ hen te
seggen/ b ende doet daer niets van.
b Deut.4.2 ende.12.32. Prou.30.6. 3 Of sy misschien hooren wouden/ ende hem
bekeeren/ een yegelijck van synen boosen
wesen? op dat my oock berouwen mochte
te het quaet/ dat ick hen dencke te doen/
om haers boosen wesens wille.
4 Ende spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere: Sullet ghy my niet luysteren/ dat
ghy in mynen Wet wandelet/ die ick u voor
ghelept hebbe?
5 Dat ghy hoort de woorden myner knech
ten der Propheten/ die ick c voorgaens tot
c Of/ alle wege heb. vroech. u ghesonden hebbe/ ende ghy doch niet hoo
ren en woudet.
d 1.Sa.4.11 Je.6.7.12.14 6 So wil ick het met desen huyse maken/ d
als met Silo/ ende dese Stadt allen Hey-
denen op Aerden ten vloecke maken.
7 Doe nu de Priesters/ Propheten ende alle
het volck/ Jeremiam hoorden/ dat hy sulc
ke woorden sprac inden Huyse des Heeren.
8 Ende als Jeremias nu wtgesproken hadde
alles wat hem de Heere bevolen hadde/ al
len volcke te seggen/ e grepen hem de Prie
sters/ Propheten ende het gantsche volck/
e Jere.20.2 ende.17.12 ende.38.6. ende spraken: Ghy moet sterven.
9 Waerom dersy f propheteren inden Name
f Of/ Pro- phetischer wijse verkon- dighen. des Heeren ende seggen: Het sal desen huyse gaen
als Silo: ende dese Stat sal so woeste worden
dat daer niemant meer inne en woone? ende
het gantsche volck vergaderde hem inden
Huyse des Heeren tegen Jeremiam.
10 Doe sulcks de Vorsten Juda hoorden gin
gen sy wt des Konincks huyse/ henen op
in het Huys des Heeren/ ende setteden hem
voor de g Nieuwe poorten des Heeren. g 2.Re.15.35 Jere.36.10.
11 Ende de Priesters ende Propheten spra
ken voor den Vorsten ende allen volcke: De
se is des doodts schuldich: want hy heeft
gheprophetteert tegen dese Stadt/ als ghy
met uwen ooren ghehoort hebbet.
12 Doch Jeremias sprac tot allen Vorsten/
ende tot allen volcke: De Heere heeft my her
waerts ghesonden/ dat ick sulcks alles dat
ghy gehoort hebbet/ soude propheteren te-
ghen dit Huys/ ende teghen dese Stadt.
13 So betert nu uwe wesen ende handel/ ende
hoort der stemme des Heeren uws Godts: so h Jer.7.3.
sal hem oock berouwen het quaet/ dat hy Esai.1.16.
tegen u ghesproken heeft.
14 Siet/ ick ben in uwen handen/ ghy meugt
het met my maken/ hoe het u recht ende goet
dunckt.
15 Doch sullet ghy weten: so ghy my doodet/ i
so sullet ghy onschuldich bloet laten op u i Mat.23.35
selfs/ op dese Stadt ende hare inwooners:
want waerlicken/ de Heere heeft my tot u
gesonden/ dat ick sulcks alles/ voor uwen
ooren spreken soude.
16 Doe spraken de Vorsten/ ende het gant-
sche volck/ tot den Priesteren ende Prophe
ten: Dese en is des doots niet schuldich:
want hy heeft tot ons ghesproken/ inden
Naem des Heeren onses Godts.
17 Ende sommige der Oudtsten inden lande
stonden op/ ende spraken tot den gantschen
hoope des volcks:
18 Ter tijt Ezechie des Conincks Juda/ was
een Propheet k Michea van Maresa/ ende Micha.
sprack tot den gantschen volcke Juda: So k Mich.1.1
spreeckt de Heere Zebaoth/ l Zion sal als l Mich.3.12
een Acker geploeget worden/ ende Jerusa- Jerem.9.11
lem eenen steenhoope worde/ ende de Berch
des Huys des Heeren/ ten wilden Woude.
19 Noch en liet hem Ezechias de Coninc Ju
da/ ende het gantsche Juda daerom niet dooden
20 Ja sy vreesden veel meer den Heere/ ende
baden voor den Heere: doe berouwede oock
den Heere het quaet/ dat hy tegen haer ghe
sproken hadde: daeromme doen wy seer qua
lick tegen onse zielen.
21 So was daer oock een/ die inden Name
des Heeren propheteerde/ Vrias de soone Vrias.
Semaia/ van Kiriath Jearim/ de selve pro
pheteerde tegen dese Stadt/ ende tegen dit
Lant/ gelijck als Jeremias.
22 m Doe nu de Koninck Joiakim/ ende al- m 1.Regu.22.26.
Gheweldigen/ ende de Vorsten/ syne woor-
den hoorden/ woude hem de Coninck doo- n 1.Re.19.3
den laten: n ende Vrias vernam dat/ vreesde/ Mat.2.14.
ende vloodt/ ende tooch in Egypten.
23 Doch de Koninck Joiakim schickte lie-
den in Egypten/ El Nathan den sone Ach
bor/ ende andere met hem/
24 Die voerden hem wt Egypten/ ende brach
ten hem tot den Coninck Joiakim: die liet
hem met den sweerde dooden/ ende liet zijn
lichaem onder den gemeynen volcke begraven.
25 Also was de hant Ahikam des soons Sa Ahikam.
pham met Jeremia/ dat hy den volcke niet
in de handen en quam dat sy hem doodeden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Jeremia schicket wt bevele des Hee
re/ Jock tot den Heydenschen Koningen/
die rontom Juda henen ligghen. 6. Latet
daermede vermanen/ sy sullen hen de Ko-
ninck te Babel ondergeven/ 9. ende den val
schen bedriegeren/ die hen sulcks afraden
willen/ niet hooren/ 12. Op gelijcker wyse
vermaent hy oock Zedekiam den koninck Ju
da/ met tsamen synen volcke/ 16. ende wijset
syner Propheten leughenachtighe prophe-
teringhe aen.

Jeremias maket een houten Jock wt Godes bevel.

1 IN aenbeginne des Coninckrijcks Jo-
iakim des soons Josia des Coninc Ju
da ghesch:edde dit woort vanden Heere
tot Jeremiam ende sprack:

2 So spreeckt de Heere tot my: Maeckt v
a een Jock ende hange het aen uwe hals

3 Eñ schicke het tot den Coninc in Edom/
tot den Coninck in Moab/tot den Coninc
der kinderen Ammon/tot den Coninck te
Tyro ende tot den Coninck te Zidon / by
den Boden die tot Zedekia den Coninck
Juda te Jerusalem ghekomen zijn.

a t And. van den ende riemen/ende hangt se etc.

4 Ende beveelt hen dat sy haren Heeren
seggen/So spreeckt de Heere Zebaoth de
God Israels:

b Deu.10.14 Psalm.146.7 Act.14.14.

5 b Ick hebbe de Aerde gemaket/ende de
menschen ende het vee die op Aerden zijn/
door mijne groote cracht ende wtgestrec-
keden arm/ende gheve se wien ick wil.

c Sapi.10.8 Judic.11.24 Jerem.32.3. Dan.4.14.

6 c Nu dan hebbe ick alle dese Landen ghe-
gheven/in de hant d mijnes knechts Na-
buchodonozor des Conincks te Babel:eñ
hebbe hem oock de wilde Dieren op den
velde ghegeven dat sy hem dienen sullen.

d Jere.25.9 e Jere.21.9 ende.38.2. ende.42.12.

7 e Ende alle volcken sullen hem/ende sijnē
sone /ende sijns soons sone dienen/tot dat
de tijdt sijnes Lants oock come:want vele
Volcken ende groote Coningen sullen hem
dienen.

8 Welck Volck nu/ende Coninckrijcke/dē
Coninck te Babel/ Nabuchodonozor niet
dienen en wil/ende wie sijnen hals niet en
sal onder het Jock des Conincks te Babel
gheven / sodanich volck wil ick te huys
soecken/ f met den Sweerde/Honger/ende
Pestilencie/spreeckt de Heere/tot dat ickse
door sijne hant ommebrenghe.

f Jere.24.10 ende.42.17. Ezech.6.11

9 g Daerō hooret uwē Prophetē Prophe
teerders/ Droombeduyders/ h t Dachver-
kiesers/eñ Toveraers niet die v seggē: Ghy
en sullet den Coninc te Babel niet dienen.

Sapi.40.19 g Jere.23.16 ende.29.8. h t An. dach keurders/

10 Want sy propheteeren v valschelick: op
dat sy v verre wt uwen Lande brenghen/
eñ ick v wtstoote/ende ghy ommekomet.

11 Want welck volck sijnen hals onder het
Jock des Coninx te Babel geeft eñ dienet
hem/dat wil ick in sijnen Lande laten / dat
het dat selve bouwe ende bewoone/spreect
de Heere.

i Jere.38.17

12 i Ende ick seyde sulckes alle tot Zedechi
am den Coninc Juda/eñ sprack: Geeft uwē
hals onder het Jock des Conincks te Ba
bel/ende dienet hem / ende sijnen volcke/
so sullet ghy levendich blijven.

k Eze.14.21

13 Waeromme willet ghy sterven/ ghy ende
v volck/door k het Sweert/Honger eñ Pes
tilencie: als dan de Heere gesproken heeft
over het volck dat den Coninck te Babel
niet dienen wil.

l Jere.23.16 ende.29.8.

14 l Daerom en hoort niet den Propheten/
die v seggen : Ghy en sullet den Koninck te
Babel niet dienen: want sy propheteeren
v valschelick.

m Jer.14.14 ende 23.12. ende.29.9.

15 m Eñ ick en hebse niet gesonden spreect
de Heere/eñ sy propheteeren valschelick in
mijnen Name:op dat ick v wtstoote / ende
ghy omme koemt/met tsamen den Prophe
ten die v propheteeren.

16 Ende tot den Priesteren/eñ tot alle desen
volcke/seyde ick ende sprack: So spreeckt
de Heere : Hoort niet den woorden uwer
Propheten die v propheteeren eñ spreken:
n Siet/de Vaten wt den Huyse des Heerē /
sullē nu in kortē vā Babel weder herwaerts
komē: Wāt sy propheteeren v valschelick.

n Jere.52.3

17 Hoort hen niet/maer dienet den Coninc
te Babel/so sullet ghy levendich blijven:
waeromme sal doch dese Stadt tot eener
Woestijne worden.

18 Zijn sy dan Propheten/eñ hebbē sy des
Heerē woort/so laetse het den Heere Zeba-
oth o af bidden dat de overgebleven Va-
ten inden Huyse des Heeren/ende indē Huy
se des Conincks Juda/ende te Jerusalem/
oock niet na Babel ghevoeret worden.

o Merckt dat wie Godswoort heeft/die kā oock biddē Wie het niet en heeft die kan oock niet bidden: maer gelijck als zijn pre dickē valsch ende leugen is/so is ooc zijn gebede niets.

19 Want so spreeckt de Heere Zebaoth/van
den p Pilaren ende van de Zee/ende vandē
Ghestoelte ende van den Vaten / die noch
overghebleven zijn in deser Stadt.

p Of Colum nen/

20 Welcke Nabuchodonozor de Coninc te
Babel niet wech en nam q doe hy Jecho-
nia den sone Joiakim den Coninck Juda/
van Jerusalem wechvoerde na Babel/met
tsamen allen Vorsten in Juda/eñ Jerusalē

q 2.Re.24.15 r 2.Re.25.13 s Esra.1.4

21 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels vanden Vaten/die noch over
ghebleven zijn inden Huyse des Heeren/ eñ
inden huyse des Conincks Juda / ende te
Jerusalem.

22 r Sy sullen na Babel gevoert worden/eñ
aldaer blijven tot op den dach/dat ickse te
huys soecke spreeckt de Heere/s ende ickse
wederom aen dese plaetse brenghen late.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hananias valsche prophetie ringe/ 5. worden van den Jeremia nederlegt/eñ val sche bewesē. 10. De Heere wil voor het hou tē Jock Jeremie/ dz Hananias breket. 13 een ijseren gemaket hebbē/15. eñ laet dē Ha nanie sijner sonde straffe aenseggen.

1 ENde inden selve Jare/ in aenbeghinne
des Coninckrijcx Zedekie/ des Coninx
Juda inder vijfster Maent des vierden
Jaers sprac Hananias de sone Azur eñ Pro
phete van Gibion/tot my/ inden Huyse des
Heeren / in tegenwoordicheyt der Prieste-
ren/ende alles volcks/ende seyde:

Hananias een valsch Prophet.

2 So spreect de Heere Zebaoth de God I
sraels: Ick hebbe het Jock des Conincks
te Babel verbroken:

3 a Ende eer twee Jaer omme zijn/wil ick
de Vaten des Huys des Heeren/die Nabu
chodonozor de Coninck te Babel/heeft vā
deser Stadt wech ghenomen/eñ na Babel
ghevoert/wederom aen dese plaetse brengē

a Jere.27.16

4 Daertoe Jechonia den sone Joiakim/dē
Coninck Juda met tsamen allen gevange
nen wt Juda/die na Babel ghevoert zijn/
wil ick oock weder aen dese plaetse brengē
spreeckt de Heere:want ick wil het Jock
des Conincks te Babel verbreken.

5 Doe sprac de Prophet Jeremias/tot dē
Prophet Hananiā / in tegenwoordicheyt
der Priesteren ende des gantschen Volcx/
die inden Huyse des Heeren stonden/

Jeremias.

6 b Ende seyde: Amen: de Heere doe also: de
Heere c bestedige v woort/dat ghy ghepro-
pheteert hebt dat hy de Vaten wt dē Huy
se des Heeren / van Babel weder brenghe
aen dese plaetse met tsamen allen ghevan-
ghenen.

b Mich.3.8 c Dat is/ Make stae gh'ich/ bevestighe/

7 Doch nu hoort oock dit woort / dat ick
voor uwen ooren spreke ende voor den oo-
ren des gantschen volcks.

8 De Propheten die voor my ende v ghe-
weest zijn/van ouds herwaerts/die hebbē
tegen vele Landē/ende groote Coninckrije-
ken gheprophetēert/ van krijgen/van On-
geluck/ende van Pestilentie.

b Het zijn gewislicken valsche Pro pheten/die lijflicken trooston/ so de lieden doch voos zijn.

9 b Wanneer daertegen een Prophet
van vrede prophetēert / dien salmen ken-
nen/of hem de Heere warachtigen ghesen-
dē heeft/wāneer zijn woort vervulet wort.

Deuter.18. 20.22.

10 Doe nam de Prophet Hananias et het
Jock vanden halse des Propheten Jeremie
ende verbrack het.

Num.16.8 et Anders de keten

11 Ende Hananias sprack in tegēwoordic-
heyt des gantschen volcks: So spreeckt de
Heere

Heere: Euen so/wil ick verbrekẽ het Jock
Nabuchodonozors des Coninckx te Babel/
eer twee Jaer omcomen/ vanden halse aller
volcken: ende de Propheet Jeremias ginck
synes weechs.
12 Doch des Heerẽ woort geschiedde tot Je
remiã / na dat de Propheet Hanania / het
Jock vanden halse des Prophetẽ Jeremie
verbroken hadde/ende sprack:
13 Gaet henen / ende segghet Hananie: So
spreect de Heere: Ghy hebt het houtẽ Jock
verbroken / so maeckt nu een yseren Jock
aen sijnes stede.
14 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Een yseren Jock / hebbe ick
alle desen volcken aen den hals gehangen/
daer sy mede dienen sullen/ Nabuchodono-
zor den Koninck te Babel/ eñ moeten hem
dienen: want ick hebbe hem oock de wilde
Dieren ghegheuen.
15 Ende de Propheet Jeremias sprack tot dẽ
f Jere.29.31 Propheet Hananiã: f Hoort doch Hanania:
De Heere heeft v niet gesonden / ende ghy
hebt ghemaeckt/ dat hem dit volck op leu-
genen verlaet.
16 Daerom spreeckt de Heere also: Siet / ick
wil v vandẽ Aerdbodem nemẽ: deses Jaers
suldy steruen: want ghy hebtse met uwer
reden vanden Heere afgewendet. Also sterf
de Propheet Hananias des seluẽ Jaers in
der seuender Maendt.

Dat xxix. Capittel.

1. Brieuen Jeremie/ aen de geuangenen
te Babel/ 4. daer hyse van haren handel/
wandel/ 8 hoede/ 10. waerschuwinge der
geuanckenisse ende wederkoemste na Jeru
salem: 16. Item van des Coninckx / ende
dier die te Jerusalem gebleuen zijn/ 20.24.
met tsamen dryer valscher Propheten in
Babel omkomen/ inne vermaent.

a † And. Boeck/ 1 Dit zijn de woordẽ inden a † Brief diẽ
de Propheet Jeremias sant van Jeru
salem/ tot den ouergebleuenen Oudt-
sten/ die wech geuoeret waren/ ende tot den
Priesteren eñ Propheten/ ende tot den gant
schen volcke/ dat Nabuchodonozor van Je
rusalem hadde wech geuoert na Babel.
2 (Daer na als de Coninc Jechonias ende
de Koninginne met den Camerlingen ende
Vorsten in Juda ende Jerusalem/ met tsa-
b † And. men den b † Timmerlieden ende Smeden
Werckmees te Jerusalem/ wech waren:)
teren / ende 3 Door Eleasã dẽ sone Saphan / eñ Gema
Versluy- ria dẽ sone Hilkia/ (welcker Zedechia de Co
ters dat is/ ninc Juda sant na Babel tot Nabuchodo
die met le- nozor den Coninck te Babel/)ende sprack:
gersluyten/ 4 So spreect de Heere Zebaoth de God Is
ende anderẽ raels/ tot allen geuangenen/ die ick hebbe
kryghsruy- van Jerusalẽ laten wech voeren na Babel:
gen kondẽ/ 5 c Bouwet huysen / daer ghy in woonen
Brieuẽ Je- meughet/ plantet Houen / daer wt ghy de
remie/ aen vruchten eten meughet/
de geuange 6 d Neemt wijuen/ genereert soons eñ doch
nen te Ba- teren: neemt uwen soons wijuen/ ende ghe-
bel. uet uwen dochteren mannen/ dat sy soons
c Jer.35.7. ende dochteren baren: vermeeret v aldaer/
d Gen.1.27. dat uwer niet weynich zy.
ende 9.1. 7 Soecket der Stat e † beste/ daer henẽ ick v
e † An. vrede/ hebbe laten wech voeren/ f eñ biddet voor
f Baruc.1.11 haer dẽ Heere/ want wanneer het haer wel
1.Tim.2.2. gaet / so gaet het v oock wel.
g Jere.14.13 8 Wat so spreect de Heere Zebaoth/ de God
ende 23.16.21 Israels: g Latet v de Prophetẽ / die by v
ende 27.9.15 zijn/ eñ de Waerseggers/ niet bedriegen/ eñ
en hoort uwen Droomers niet/ die v droomẽ.
9 Want sy prophetеeren v leugenen/ in my
nen Name: ick hebse niet gesonden/ spreect
de Heere.

10 h Want so spreeckt de Heere: Wanneer te h Dat is/
Babel tseuentich Jaren wt zijn / so wil ick de hooft
v besoecken/ ende wil mijn genadige woort/ spreucke/
ouer v verwecken/ dat ick v weder aen dese die ter dier
plaetse brenghe. tijt het volc
11 Want ick weet wel/ wat ick voor gedach- behouden
ten ouer v hebbe/ spreeckt de Heere / name- heeft/ende
licken / ghedachten des vreedts / ende niet Daniel 9.
des leedts/ dat ick v gheue het eynde / dies ghepresen
ghy verwachtet. wordt.
12 i Ende ghy sullet my aenroepen / ende he- 2.Par.36.22
nen gaen/ende my bidden / ende ick wil v Esra.1.1.
verhooren. Jere.25.12.
13 k Ghy sullet my soecken / ende vinden: Dan 9.2.
want so ghy my van gantscher herten soec i Deu.4.29.
ken sullet. ende 30.1.
14 So wil ick my van v vinden latẽ/ spreect Job 22.27.
de Heere/ ende wil uwe geuanckenisse wen- k Joa.7.34
den/ ende v vergaderen wt allen Volcken/ Mat.7.7.
ende van allen plaetsen / daer ick v henen Luc.11.9.
verstooten hebbe / spreeckt de Heere : ende l Dat is/
wil v wederom aen dese plaetse brenghen Ghy en sul-
daer van ick v hebbe wech voeren laten. let uwe Pro
15 Want ghy meynet / de Heere hebbe v l te pheten te
Babel Propheten opghewecket. Babel niet
16 Want also spreect de Heere vãdẽ Coninc/ ghelooue:
die op Dauids stoele sit / ende van allen ick en hebse
volcke/ dat in deser Stat woonet/ namelic- niet verwec
ken/ van uwen broederen/ m die met v ghe- ket/ als ghy
uanckelick henen wtghetoghen zijn. meynet.
17 Ja also spreect de Heere Zebaoth: n Siet/ m 2.Re.24.
ick wil het Sweert/ Honger ende Pestilẽcie 15.
onder haer schicken/ ende wil met hen om- n Jer.24.8.
gaen/ als met den boosen Vyghen/ daer eenen Hosee 9.10.
voor walghet te eten.
18 Eñ wil achter hen henẽ zijn met dẽ Sweer
de/ Hanger eñ Pestilencie: o eñ wilse in gee- o Jere.24.9
nen Coninckrijcke op Aerden blijuen laten/
dat sy sullẽ tẽ Vloecke/ ten Wonder / ten * * Of/ ver-
Hoone/ ende ten Spotte/ onder allẽ Volckẽ smadinge/
worden/ daer ickse henen verstooten sal.
19 Daerom / dat sy myne woorden niet en
hooren/ spreeckt de Heere : p ick die myn p Jer.25.4
knechten de Propheten q voorgaens tot v ende 44.4.
gesonden hebbe: doch/ ghy woudet niet hoo q Of/ alle-
ren/ spreeckt de Heere. wege/ Hebr
20 Doch ghy alle / ghy die geuanckelick zijt vroech
wech ghevoeret/ die ick van Jerusalem heb
be na Babel trecken laten/ hoort des Hee-
ren woordt:
21 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels tegẽ Achab den sone Kolaia/ ende Achab.
tegen Zedekia dẽ sone Maseia/ die v valsch Zedekia.
lick propheteren in mynen Name: siet ick
wilse gheuen in de handen Nabuchodono-
zors des Koninckx te Babel/ die salse slaen la
ten voor uwen ooghen/
22 Datmen sal vandẽ seluẽ eenẽ Vloeck ma
ken/ onder allen geuangenẽ wt Juda/ die te
Babel zijn/ ende segghen: De Heere doe v/ ge
lijck als Zedekie eñ Achab/ welcker de Co-
ninck te Babel op den vyere braden liet.
23 Daerom dat sy een dwaesheyt in Israel be-
gingen/ ende bedreuẽ ouerspel met r † ande- r † And.
re wijuen/ ende predickten valschelick my- haers nae-
nen Name/ dat ick hen niet beuolen hadde: ten wijuen/
sulcks weet ick/ ende betuyge het / spreeckt etc.
de Heere.
24 Ende teghen Semaia vã Nehalam/ suldy Semaia.
segghen:
25 So spreeckt de Heere Zebaoth / de Godt
Israels: Daerom dat ghy onder uwẽ name
hebt brieuen gesonden tot allen volcke/ dat
te Jerusalem is / ende tot den Priester Ze
phonia den sone Maseia / ende tot allen
Priesteren/ ende ghesеydt:
26 De Heere heeft v ten Priester gesettet/ in
de stede des Priesters s Jehoiada/ dat ghy s 2.Re.11.4.
sullet Opsienders zijn inden huyse des Hee- 2.Par.23.1.
ren/

ren/ over alle Waersinninge ende Prophe-
teerders/dat ghyse inden Karcker ende Stoc
settet.
27 Nu waerom en strafte ghy dē Jeremiam
van Anathoth niet/ die v prophetcert?
28 Daerom dat hy tot ons na Babel ghe-
schicket heeft/ eñ laten seggen: Het sal noch
langhe dueren: bouwet huysen/ daer ghy
inne woonet/ eñ plantet Houen/ dat ghy
vruchten daer van etet.
29 Want Zephania de Priester/ hadde den
seluen brief gelesen/ ende den Propheet Je-
remia laten toe hooren.
30 Daerom gheschiedde des Heeren woordt
tot Jeremiā/ ende sprack:
31 Sendet henen tot allen geuangenen/ eñ
laet hen seggen: So spreeckt de Heere tegē
c Jere.28.15.
Semaia van Nehalam: c Daerom dat v
Semaia prophetcert/ ende ick en hebbe
hem doch niet ghesonden/ ende maeckt dat
ghy op leughenen vertrouwet.
32 Daerom spreeckt de Heere: Siet/ ick wil
Semaia van Nehalā te huys soecken/ met
tsamen synen zade/ dat der synen niemant/
sal onder desen volcke blijuen/ eñ en sal het
goede niet sien/ dat ick mynē Volcke doen
wil/ spreect de Heere: want hy heeftse met
syner reden vanden Heere afghewendet.

Dat xxx. Capittel.

1. De Heere wil zijn volck van der iam-
merlicken geuanckenisse verlossen/ 8. ende
hen het lastbaerlicke Jock vanden halse af
rijten. 11. Laet hen syne tuchtinghe/ eene
aentooninghe zijn harer sonden: ende wilse
(16. na straffe harer vyanden/) 18. weder
tot geluckfaligen welstande brenghen. 21.
Ten eynde is eene prophetceringe/ van de
verstooringe Jerusalēs door de Romeynē.

Dese twee Capittelen prophete-ren van Christo eñ den Nieu-wen Testa-mente door gaens.

1 Dit is het woort/ dat vanden Heere ge
schiedde tot Jeremia.
2 So spreect de Heere/ de God Israels:
a Schrijft v alle woorden in eenen Boeck/
die ick tot v spreke.
a Jere.36.2
3 Want siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Hee-
re/ dat ick de gheuanckenisse myns volcx/
beyde Israel ende Juda/ wendē wil/ spreect
de Heere: ende wilse weder brenghen in het
Lant: dat ick haren Vaderen gegeuen heb-
be/ dat sy het besitten sullen.
4 Dit zijn Ja de woordē/ die de Heere seyde
van Israel ende Juda.
5 Want so spreeckt de Heere: Wy hooren
een gheschrey des verschrickens/ b daer is
enckel vreese/ ende gheen vrede.
b Of doorsoeckt.
6 Maer v ondersoecket doch daerna/ ende
siet toe/ of een mans persoone barē konne?
hoe gaet het dan toe/ dat ick alle mannen
sie/ hare handen op hare heupen hebbē/ als
vrouwen in kindts nooden/ ende alle aen-
ghesichten so bleeck zijn?
c Joel 2.11 Amos 5.18. Zepha.1.14 Esaie 13.6.
7 c Het is immers een groot dach/ ende sy-
nes gelijcken en is niet geweest/ ende is ee-
nē tijdt des angstes in Jacob: noch sal hem
daer wt gheholpen worden.
8 Het sal Ja geschieden ter seluer tijt/ spreect
de Heere Zebaoth/ dat ick v zijn Jock van
uwen halse verbreken wil/ ende uwe ban-
den verscheuren: dat hy den vreemden daer
inne niet meer dienen en moet:
d Namelicken des Werts.
e Ezec.34.23
9 Maer dē Heere haren God/ e ende haren
Coninc Dauid/ dien ick hen verweckē wil.
f Esa 44.1. Jere.46.27. Luc.1.69.70
10 f Daerom en vreest v niet/ mijn knecht Ja
cob/ spreeckt de Heere/ eñ ontsett v niet/ Is-
rael: want siet/ ick wil v helpē wt verrē lan
dē/ eñ uwē zade wt dē Lande harer geuanc
kenisse: dat Jacob sal weder komen/ in vre
de leuen/ ende * ghenoech hebben/ ende nie
mandt en sal hem verschricken.
* Dat is/ van allen dingen ouer vloedich/ etc.

11 Want ick ben by v/ spreect de Heere/ dat
ick v helpe: g want ick wil het met allē Hey
g Amo.9.8. Jere.46.28
denē eē eynde makē/ daer ick v henen ver-
strept hebbe: doch met v en wil ick het niet
een eynde maken: h † tuchtigen nochtans
h Dat is/ Straffende onderwijsē.
wil ick v/ met mate/ dat ghy v niet ontschul
dich en houdet.
† And hoewel dat ick v niet ongestraft laten en sal
12 Want also spreeckt de Heere: V gebreck
is vertwijfelt boos/ eñ uwe wonden en zijn
niet te heelen.
13 Uwe sake en handelt niemant/ dat hyse
verbonde/ v en kan niemandt heelen.
14 Alle uwe liefhebbers vergeten uwer/ eñ
Jere.10.24 Esaie 27.8.
en vragē daer niets na: ick hebbe v geslagē/
als of ick eenē vyant sloege/ met onbarmher-
tiger geesselinge/ om uwer grooter misdaet/
ende om uwer stercker sonden wille.
15 i † Wat schrey dy ouer uwe gebreken/ ende
i Jere.15.18
ouer uwe groote smerte: k ick hebbe v doch
† An. Waerom ete mistroostichept: uwe smert is groot:
sulcks gedaen/ om uwer grooter misdaet/ eñ
om uwer stercker sonden wille.
16 l Daerom alle die v verslindt hebbē/ sullen
verslint wordē/ ende alle die v behangstet heb
ben/ sullen alle geuangen worden: ende die
v m † berooft hebben/ sullen berooft wor
k Jer.13.22. ende 15.13.
den/ ende alle die v geplondert hebben/ sul-
len geplondert worden.
l Jere.2.3. ende 10.25.
17 Doch/ v wil ick weder gesont makē/ ende
m † An. vertreden, etc.
uwe wonden heelen/ spreeckt de Heere: daer
om dat men v noemet/ de Verstootte: ende
Zion sy/ na dier niemandt en vraghe.
18 So spreeckt de Heere: Siet/ ick wil de ge-
uanckenisse der Huttē Jacobs wendē/ eñ my
ouer syne wooninge ontfermē: eñ de Stadt
sal weder op hare Bergē gebouwet wordē
ende den Tempel staen na syner wijse.
19 Ende lof eñ vreuchden gesanck/ sal van
daer henen wtgaen: want ick wilse vermeer
deren/ eñ niet verminderen: ick wilse so heer-
lick maken/ ende niet kleyner maken.
20 Haer soons sullen zijn ghelijck als te vo-
ren/ ende hare Ghemeynte voor my gedijen:
want ick wil te huys soecken/ alle diese pla-
ghen.
21 n Ende haer Vorst sal wt hen voortko-
n Mic.5.2
men/ ende haer Heerscher van hen wtgaen:
dien wil ick voor my komen laten/ ende hy
sal hem tot my naken: o want wie is die/
o Joa.6.44.
die also met williger herten/ hem tot my
naket? spreeckt de Heere.
22 p Ende ghy sullet mijn Volck zijn/ ende
ick wil uwe God zijn.
p Jer.13.11. ende 24.7. ende 31.1.33.
23 q Siet/ daer sal een weder des Heerē met
grimmichept komē een verschrickelick on-
weder sal den Godloosen op den kop vallē.
Verstooringe der Jodē door de Romeynen.
24 Want des Heeren grimmigen toorne/ en
sal niet af laten/ tot dat hy doe eñ wtrichte/
wat hy in sinne heeft: ter laetster tijt sullet
ghy sulcx wel r gewaer worden.
q Jer.23.19 ende 25.32.
r † An. verstaen.

Dat xxxi. Capittel.

1. Na troost ouer der Babylonischer
gheuanckenisse/ vrolicker verlossinghe/ 22.
beschrijft hier Jeremias/ de wōderbare ende
vreuchdenrijcke genade/ die door Christum
aengerichtet is/ inden Nieuwē Testamente

1 Ter seluer tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick
aller gheslachten Israels God zijn/ en-
de sy sullen mijn Volck zijn.
2 So spreeckt de Heere: a Het Volck dat
a Nu.14.20
ouergebleuen is vanden sweerde/ heeft ghe-
nade gheuonden inder Woestijne: Israels
treckt henen tot syner ruste.
3 De Heere is my verschenen van verre:
ick hebbe v opt eñ v doorgaens lief gehadt/
b Of alle wege
daerom hebbe ick v tot my ghetoghen/ wt
enckel goedertierenhept.
4 Welaen/ ick wil v wederom bouwen/ dat
ghy sult gebouwet heeten/ ghy Jonckvrou-
we

e † Anders/ verciert zijn van uwen Tambozijnē/ eñ tē dantze der Speelliedē gaen/
d Of/ trommelen.
e † Anders/ ghemeyn maken.
Leuit.19. 23.
f Esaie.2. 3.
Mich. 4. 3.
Zach. 8. 21.
g Of / met kinde.

h † An. so wil ickse ghenadichlicken leyden/ ick etc.
i Deut. 32.6.
k Gen.48.20
l Jere.2.14.
Zach.8. 13.
m Ezec.34 11
* Of waernemen.

n Of / Ghesellen.
o Joā 16. 20
p Coloss. 2. 10.

q Jere.3.21.
Mat 2. 18

r Of achter.

s Ezec.20.37 44.
t Of/ yeyl/ vertel/
u Tren. 5.21
Zacha. 1. 3.
x Op de heupe. slaen is een teecken der smerten: ghelijck als de vrouwen doen in kintsnoodē
y Dat is/ lachter/ versmadinghe.
z Gen.48.20

we Israel: ghy sult noch e † vrolick d
vommen/ eñ daer wt gaen aenden dantz.
5 Ghy sult wederom Wijnbergē planten
aen den Bergen Samarie: plantē salmen/
ende daer toe e † pijpen.
6 Want de tijdt sal noch komen / dat de
Hoeders aendē geberchte Ephraim sullen
roepē: f Welop, ende laet ons henen op-
gaen na Zion / tot den Heere onsen God.
7 Want so spreeckt de Heere: Roepet ouer
Jacob met vreuchden/ eñ juychet ouer het
hooft onder den Heydenen: roepet luyde/
roemet ende spreecht: Heere helpt uwen
Volcke den auergheblevenen in Israel.
8 Siet/ ick wilse wt dē Lande des Noordē
brengen/ eñ wilse versamelen wt dē eyndē
der Aerden / beyde Blinden / Lamme / g
Swangere/ ende Kinderbeddeschen/ dat sy
met grooten hoopen weder herwaerts
komen sullen.
9 Sy sullen weenende komen / h † ende
biddende, so wil ickse leyden: ick wilse
leyden aenden waterbeken / op slechten
weghe dat sy hen niet en stooten: wāt ick
ben Israels Vader: k so is Ephraim mijn
eerstgheboren sone.
10 Hoort ghy Heydenē des Heerē woordt/
eñ verkondight het verre inden Eylandē/
eñ spreect: l De ghene die Israel verstroyt
heeft/ die salt het oock weder versamelen/
m eñ sal haer * wachten / als een Herder
syner kudde.
11 Want de Heere sal Jacob verlossen / eñ
vander handt des Machtigen verlossen.
12 Eñ sy sullē komen eñ op der Hoochte te
Zion juychen; eñ sullen hen tot den gauen
des Heerē hoopen/ namelicken tē koorne/
moste/ olye/ ende ionge Schapen eñ Ossen:
dat hare ziele sal zijn als eenē watertyckē
hof / ende en sullen niet meer bekommert
zijn.
13 Als dan sullē de Jonckvrouwen vrolick
zijn: daer toe de n ionghe Manschap eñ
de Ouden met malkanderen; want o ick
wil haer treuren in vreuchde veranderen/
eñ haer troosten/ ende haer verheughen/ na
harer droeffenisse.
14 Ende ick wil der Priesteren herte vol
vreuchdē maken p eñ mijn Volck sal syner
gauen de volheyt hebbē/ spreeckt de Heere.
15 So spreeckt de Heere: q Men hooret
eene klaechlicke stemme eñ bitter weenen/
op der Hoochte/ Rachel weenet ouer hare
kinderen eñ en wil haer niet troostē laten
ouer hare kinderē: wāt het is met hen wte
16 Doch de Heere spreeckt also: Laet v
schreyen eñ weenen/ eñ laet r na de tranen
uwer oogen: wāt uwen arbeyt sal beloonet
worden/ spreeckt de Heere sy sullen weder
komen wt den Lande des vyandts.
17 Eñ uwe Nacomelinghen hebben vele
goets te verwachten / spreeckt de Heere:
want uwe kinderen sullen weder in hare
Landtpalen komen.
18 Ick hebbe wel ghehoort/ hoe Ephraim
klaget: s ghy hebt my ghetuchtiget / ende
ick ben ooch getuchtiget/ als eē t wulpsch
Kalf: u bekeert ghy my/ so worde ick be-
keert: want ghy Heere zijt mijn God.
19 Doe ick bekeert werdt/ dede ick boete:
want na dien ick kloeck ghemaket ben/ sla
ick my op x de heupe: wāt ick ben te schan-
den ghewozden/ eñ sta schaemroodt: want
ick moet lijden/ den y hoon myner ieughet.
20 z Is Ephraim niet mijn dierbaer sone/
eñ mijn troetelkint? want ick dencke noch
wel daer aen/ wat ick hem gesprokē hebbe:
daerom breect my mijn herte tegen hē/ dat
ick my syner ontfermen moet / spreeckt de
Heere.

21 Richtet v a † grafteeckenen op/ settet v
treurteeckenen / ende richtet v herte op de
ghebaende strate / daer ick op ghewandelt
hebbe: keeret weder/ Jonckvrouwe Israel/
keeret v weder tot desen uwe Steden.
22 Hoelanghe wildy inder verbijsteringhe
gaen/ ghy afgeweken Dochter: want de
Heere sal wat nieuwes inden Lande schep-
pen: b de vrouwe sal dē man ommeuangen.
23 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels: Men sal noch dit woordt/ weder
spreken inden Lande Juda / ende in synen
Steden/ wanneer ick hare ghevanckenisse
wendē sal: De Heere segene v ghy woonin-
ge der gherechticheyt/ ghy Heylige Berch.
24 Eñ Juda met tsamen allē synen Stedē/
sullē daerinne woonē/ daer toe Ackerliedē/
ende die met kudden omme henen trecken.
25 c Wāt ick wil de moede zielen verquickē/
ende de bekommerde zielen versadighen.
26 Daerom ben ick opgewaket/ eñ sach op/
ende hebbe so soete ghes lapen.
27 Siet, de tijdt koemt/ spreeckt de Heere/
dat ic het huys Israels/ eñ het huys Juda
besadē wil/ beyde met menschē eñ met vee.
28 d Eñ ghelijck als ick ouer haer gewaket
hebbe, wt te roepen / wt te rucken / af te
breken te verderuen/ eñ te plagen: also wil
ick ouer haer waken/ te bouwen ende te
planten/ spreeckt de Heere.
29 e Ter seluer tijt en salmē niet meer seggē:
De Vaderen hebben suere Wijndruyuen
ghegeten / ende der kinderen tanden zijn
stomp ghewozden.
30 Maer een yegelick sal om syner misdaet
wille steruen: ende welcke mensche suere
Wijndruyuen eet/ dien sullen syne tanden
stomp worden.
31 f Siet/ de tijt koemt spreeckt de Heere/ so
wil ick met den huyse Israels / eñ met den
huyse Juda/ een nieuwe Verbondt maken:
32 Niet als het Verbondt gheweest is/ dat
ick met haren Vaderen maeckte/ doe ickse
met der hant nam / dat ickse wt Egypten-
landt leydde: welcker Verbondt sy niet
ghehouden en hebben/ eñ ickse g dwingen
moeste spreeckt de Heere.
33 Maer dat sal het Verbondt zijn/ dat ick
met den huyse Israels maken wil na deser
tijt / spreeckt de Heere: h Ick wil myne
Wet in hare herte gheuen / ende in haren
sin schrijuen i ende sy sullē mijn Volck zijn/
so wil ick haer God zijn.
34 Ende niemandt en sal den anderen/ noch
een broeder den anderen leeren / eñ seggen:
Bekennet den Heere: maer sy sullē my alle
kennen/ beyde kleyn eñ groot / spreeckt de
Heere: k want ick wil hen hare misdaedt
vergeuen/ ende harer sonden nemmermeer
ghedencken.
35 So spreeckt de Heere/ l die de Sonne den
daghe den ten lichte geeft/ eñ de Maen/ eñ
de Sterren/ na haren loope/ der nacht ten
lichte: m die de Zee beweghet/ dat hare
golven bruysen/ n Heere Zebaoth is synen
Name.
36 Wanneer sulcke ordeninghen afkomen
voor my/ spreeckt de Heere/ so sal ooch op-
houden het zaedt Israels/ dat het niet meer
een Volck voor my en zy eewichlick.
37 So spreeckt de Heere: Wanneermen den
Hemel bouen kan meten / eñ de grondt der
Aerden doorgronden/ o so wil ick ooch
verwerpen het gantsche zaedt Israels/ om
alles dat sy doen/ spreeckt de Heere.
38 Siet/ de tijt koemt/ spreeckt de Heere dat
de stadt des Heeren sal ghebouwet worden/
van p den Toren Hananeel aen/ tot aen de
Hoeckpoorte.

a † An. merct/ teeckenē opsettet v hoopen/ eñ etc. daer ghy op ghewandelt hebt:
b Luther. Ick en weet/ ye het verstant niet wech/ daer de Ouden in ne segghen/ Christus zy de man van Maria ommeuangen/ dat is / ontfangen ende geborē, etc.
Roma. 7.
c Mat.5.4.6 ende 11. 28.
d Deut 28.63 ende 30. 9.
Jere 32. 41.
Zach 8 14.
e Ezech. 18. 2. 3.
Tren. 5. 7.
f Heb. 8. 8.
Baruc.2. 35.
g Door de Wet de onwillighe regeren.
h Heb.8 10. ende 10. 16.
Esaie.51.7.
Psal. 40. 9.
i Jere. 24. 7.
Jere 32. 34
Zach.8.8.
k Act 10.43.
Rom. 11. 27.
l Gen. 1.14.
Psal. 136.8.
Deut.4.19.
4. Esd.6.45
m Esai.51.15
n Esai.48.2. ende 51. 15. ende 54. 5.
o Rom.11.1
p Nehem 3.1
Zach.14.10.

39 Eñ het Richtsnoer sal hy der seluen wy-
der wtgaen/ tot aen het Berghelken Gareb/
ende hem na Gaath wenden.
q Iere. 19. 6. 40 q Eñ het gantsche Dal der lijcken ende
der asschen / met tsamen den gantschen
Acker / tot aen de Beke Kidron / tot den
egghe aen der Peerdenpoorte toe/ teghen
Oosten/ sal den Heere heylich zijn/ dat het
nemmermeer verreten noch afghebroken
worden en sal.

Dat xxxij. Capittel.

1. Ieremias geuanckelick/ 6. koopt wt
beuele des HEEREN een Erfgoet / te
Anathoth : ten teecken/ dat de Babyloni-
sche ghevanckenisse / (die nv voorhanden
was) niet doorgaens dueren en soude/ 16
Biddet tot den HEERE/ 26. die wijset
hem aen / de oorsake voorghemelder ghe-
uanckenisse/ 26. ende hoe hy de selue noch
ghenadichlicken wil wenden/ 34. dat zijn
Volck in zijn Landt komē/ ende daer noch
inne handelen sal.

Ieremias leyt gheuanckelick.
1 DIt is het woordt / dat van den Heere
gheschiede tot Ieremiā / indē tienden
Iare Zedechie des Konincks Iuda/
welcker is het achtiende Iaer Nabugo-
donosor.
2 (Op dat mael beleyde het Heyr des
Konincx te Babel / Ierusalem : (doch de
a Iere. 20. 2. ende 33. 1. Propheet Ieremias a lach geuanckelick/
inden Voorhoue der ghevanckenisse / aen
den huyse des Konincks Iuda.
3 Daer hem Zedechia de Koninck Iuda/
b Iere. 21. 10 ende 27. 6. ende 34. 2. ende 38. 3. ende 39. 1. hadde laten/ besluyten/ ende geseyt: Waer-
om prophetеerdy/ eñ spreeckt: So spreeckt
de Heere : b Siet/ ick gheue dese Stadt in
de handen des Konincks te Babel / ende
hy salse ghewinnen.
4 Eñ Zedechias de Koninck Iuda/ en sal
den Chaldeen niet ontkomen. maer ick wil
hem den Koninck te Babel in de handen
geuen/ dat hy mondelickē met hē spreken/
ende hem met synen ooghen sien sal.
5 Eñ hy sal Zedechiam na Babel voerē/
daer sal hy oock blyuen. tot dat ick hem te
huys soecke / spreeckt de Heere : want
wanneer ghy schoon teghen de Chaldeen
strydet so sal v doch niets wel slaen.
6 Ende Ieremias sprack : Des Heeren
woordt is tot my ghescheidt. eñ spreeckt:
Hanameel. 7 Siet / Hanameel de sone Sallum wes
Ooms. koemt tot v / ende sal segghen :
c Leui. 25. 25 Num. 27. 8. ende 36. 8. Ruth. 4. 3. Lieue. koopt ghy mynē Acker te Anathoth
c want ghy hebt het naeste vrиendtrecht
daer toe. dat ghy hem koopen sult.
8 Also quam Hanameel. mijns Ooms sone
tot my/ (als de Heere geseyt hadde/) voor
den Hof der ghevanckenisse/ eñ sprack tot
my: Lieue/ koopt mynē Acker te Anathoth/
die inden Lande Ben Iamin light : want
ghy hebt erfrecht daer toe/ ende ghy zyt de
naeste. Lieue/ koopt hem.
9 Doe merckte ick / dat het des Heeren
woort ware / ende kochte den Acker van
d Mat. 27. 9 Hanameel/ mijns Ooms sone/ te Anathoth
eñ d woech hē dat gheldt toe/ seuen Sikel/
ende tien Siluerlingen.
10 Eñ schreef eenen Brief/ ende versegelde
hem eñ nam getuygen daer toe / eñ woech
het geldt daer henē/ op eener Waechschale.
11 Eñ nam den versegelden koopbrief tot
my/ na den Rechte eñ der ghewoonheydt/
ende een opene wtschrift.
12 Eñ dede dē koopbrief/ Baruch dē sone
Neria/ des soons Mahasea / in teghen-
woordicheyt Hanameel mijns Ooms sone
eñ der getuygen/ die inden koopbrief ghe-
schreuen stonden / eñ alder Ioden/ die aen

den Houe der ghevanckenisse woonden.
13 Ende beual Baruch voor haren ooghen/ Baruch.
ende sprack:
14 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels : Neemt dese Brieuen / den verse-
gelden koopbrief met tsamen deser opene
wtschrift / ende legtse in een Aerden Vat/
dat sy langhe dueren meughen:
15 Want so spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Noch salmē huysen Ackers
eñ Wijnbergen koopen in desen Lande.
16 Eñ doe ick den koopbrief/ Baruch den Een Gebet.
sone Neria ghedaē hadde/ badt ick tot den Ieremie.
Heere / ende sprack:
17 Och Heere Heere/ siet / e ghy hebt Hemel e Gene. 1. 1.
ende Aerde ghemaeckt / door uwe groote Iere. 10. 12.
kracht / ende door uwen wtghestreckten f Iob. 42. 2.
arm/ f ende daer en is geen dinck voor v g† Sapi. 11. 18.
onmeugelick. Zach. 8. 6.
Mat. 19. 26.
18 h Die ghy wel doet vele duysenden/ ende Luce. 1. 37.
vergeldet de misdaet der Vaderen / inden ende 18. 27.
boesem harer kinderen na hen: ghy Groote g† Anders
ende Stercke God/ i Heere Zebaoth is verborgen.
uwen Name. h Exod. 34. 7
19 Groot van Rade/ eñ machtich vā Daede: i Esai. 48. 2
eñ k uwe oogen staen open ouer alle wegen ende 51. 15.
der menschen kinderen : l dat ghy eenen Iere. 31. 35.
yeghelicken gheuet na synen wandel/ eñ na k Pro. 15. 3.
der vrucht zijns wesens. 2 Para. 16. 9
20 Die ghy in Egyptenlande hebt Teecke- Psal. 33. 13.
nen eñ Wonderen ghedaen / tot op desen Iob. 28. 25.
dach/ beyde aen Israel ende den menschen/ Syrac. 23. 27
eñ hebt v eenen Name ghemaeckt/ als hy 2 Mach. 9. 5
hedensdaechs is. Iere. 17. 10.
21 m Eñ hebt v volck Israel/ wt Egypten- ende 25. 14
lant geleydt/ door Teeckenē eñ Wonderen/ Iob. 34. 11
eñ door een Machtighe handt/ door eenen l Roma. 2. 6.
wtghestreckten Arm / ende door groote Psal. 62. 13
Verschrickinghe. Apoc. 2. 23.
22 Eñ hebt hen dit Landt gegeuen / welcker m Exo. 7. 8. 9
ghy haren Vaderen ghesworen haddet/ dat 10. 11. 12. 13. 14
ghy het hen gheuen woudet / een Landt/
daer melck ende honich inne vliedt.
23 n Ende doe sy daer in quamen/ ende het n Iudic. 2. 3.
besaten / hoorden sy uwer stemme niet/ 4. 6. 8.
wandelden oock niet na uwer Wet : ende
alles wat ghy hen gheboden haddet. dat sy
doen souden/ dat lieten sy: daerom ghy hen
oock alle dit ongeluck lietet ghebeuren.
24 Siet / dese Stadt is beleyt / dat sy ghe-
wonnen/ eñ door dē Sweerde/ Hongher eñ
Pestilencie/ in der Chaldeen handen / die
tegen haer stryden/ ghegeuen wordē moet :
ende als ghy ghesproken hebt / so gaet het
nv. dat siet ghy.
25 Ende ghy Heere Heere spreeckt tot my:
Koopt ghy eenen Acker voor gelt / ende
neemt ghetuygē daer toe/ so doch de Stadt
in der Chaldeen handen ghegeuen wordt?
26 Eñ des Heeren woordt ghescheidde tot
Ieremiam/ ende sprack :
27 o Siet / ick de Heere ben een God alles o Num. 16. 22.
vleesches. soude my wat onmeugelick zijn?
28 Daerom so spreeckt de Heere also : p p Iere. 25. 9.
Siet/ ick gheue dese Stadt inder Chaldeen ende 32. 3.
handē/ eñ in de handt Nabugodonosor des ende 39. 8.
Konincks te Babel/ eñ hy salse gewinnen.
29 Eñ de Chaldeen/ die teghen dese Stadt
stryden/ sullen daer in komen/ eñ haer met
vyer aensteken eñ verbranden/ met tsamen
den huysen / daer sy op den daken Baal
gherooeket/ eñ andere Goden Dranckoffer
geoffert hebbē/ op dat sy my vertoornden.
30 Want de kinderē Israels. eñ de kinderen
Iuda/ hebbē van harer ieughet op gedaen/
dat my qualick behaecht: ende de kinderen
Israels hebben my vertoornt / door harer
handen werck. spreeckt de Heere.

Want

31 Want sindt der tijdt / dat dese Stadt
ghebouwet is/tot op desen dach/ heeft sy
my toornich eñ grimmich ghemaeckt/ dat
ickse moet vā mynē aengesichte wech doē.
32 Om alle der boosheyts wille/ der kinde-
ren Israels/ eñ der kinderen Juda / die sy
ghedaen hebben dat sy my vertoornden/ sy/
hare Koningē/Vorsten/Priesterē/eñ Pro-
q Jere.2.27 phetē/eñ die in Juda eñ Jerusalē woonē.
Zach. 7. 12. 33 Sy hebben my den rugge/ ende niet het
r Of / alle- aengesichte toegheleert : q hoewel ickse r
weghe. vroegh. vroeghens leeren liet: doch sy en wouden
Hebr. vroech niet hooren/noch hen beteren.
s 2. Reg. 21. 34 s Daertoe hebben sy hare gruwelen in
4. dat huys ghesettet/ dat van my dē Name
Jere.7.11.29 heeft/op dat sy het verontreynichden.
35 Eñ hebben de Hoochten Baals gebou-
t Levit.18.21 wet / inden dale BenHinnon: t op dat sy
ende 20. 2. hare soons eñ dochteren den Moloch ver-
2.Reg.16.3. branden : daer ick hen niets van bevolen
ende 17. 17. hebbe/eñ het en is my noyt inden sin ghe-
Deut.12.31 komen/dat sy sodanigē gruwel doē soudē/
ende 18. 9. daermede sy Juda also tot soudē brachtē.
Jere. 7. 30. 36 Eñ nu om diens wille spreeckt de Heere
ende 19. 5. de God Israels also vā deser Stadt daer
Ezec.16.20. ghy van segghet : Dat sy worde door den
Sweerde Hongher eñ Pestilencie / in de
u Deut.30.3. handen des Koninck te Babel ghegheven.
37 u Siet / ick wilse vergaderen wt allen
Landen/ daer ickse henen verstoote/ door
mynen grooten toorne/grimmicheyt/ ende
onbarmherticheyt/eñ wilse weder aen dese
plaetse brengen/dat sy sullē seker woonen.
x Jere.24.7. 38 x Ende sy sullen myn Volck zijn/ so wil
ende 31.33. ick haer God zijn.
Zach. 8. 8.
y Psa 119.36 39 y Eñ wil hen eenerley herte eñ wesen ge-
Ezech.11 19 ven/dat sy my vreesen sullē haer levedage:
op dat het hen/ eñ haren kinderen na hen/
wel gae.
z Ezec.36.26 40 z Eñ wil een eeuwich verbondt met hen
maken/dat ick niet en wil aflaten hen wel
a Esaie.55.3 te doen / eñ a wil hen mijn vreese int herte
Ezech.37.26 gheven/ dat sy niet van my en wijcken.
b Deut.30 9. 41 b Eñ het sal mynen lust zijn/ dat ick hen
Jere. 31. 28. wel doen mach: eñ ick wilse in desen lande
Zach. 8. 14. planten/ ghetrouwelicken/ van gantscher
c Of / in herten / ende van gantscher ziele.
trouwen be- 42 Want so spreeckt de Heere : Gelijck als
schrijvē.etc. ick over dit volck hebbe komen laten/ alle
dit groote ongeluck : also wil ick oock alle
dat goede over haer komen laten / dat ick
hen ghesproken hebbe.
43 Eñ daer sullen noch ackeren ghekocht
worden in desen lande/ daer ghy vā segget:
Het sal woest liggen / dat noch lieden noch
vee / daer inne bliven / ende worde in der
Chaldeen handen ghegeven.
44 Dannoch salmen Ackers voor ghelt
koopen/ende verbrieven/ c verseghelē ende
betuygen : in den lande Ben Jamin ende
rondtom Jerusalem henē/ eñ in dē Steden
Dit Capit- Juda/ in den Steden op den gheberchten/
tel is een in den Steden in dē leechtē/ eñ in den Ste-
openbaer den teghent Suyden : want ick wil hare
prophete- ghevanckenisse wenden spreeckt de Heere.
ringhe van Dat xxxiij. Capittel.
Christo 1. Na rechtveerdigher straffe. 6. wil de
Jesu ende Heere synē volcke/ eē genadige heylinge/ 10
synē Kercke. ende wedersettinge beschicken. 14. seyt tot
a Jere.20.2 den Heylandt Christum / 17. met synen al-
ende 32. 2. toos duerigen Kercke.
b t An. haer 1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
(Jerusalem) Jeremia ten anderenmael / a doe hy
maket / de noch in den Voorhove der ghevancke-
Heere diese nisse besloten was/ ende sprack :
ghestaltet/ 2 So spreeckt de Heere/ die b t sulcx maket
dat hyse be- doet ende wtrichtet/ Heere is zijn Name.
reyde/ Heere 3 Roept my/ so wil ick v antwoorden/
etc. eñ wil v kont doē groote ende gheweldige
dingen/ die ghy niet en weet.
4 Wāt so spreeckt de Heere/ de God Israels/
van den huysen deser Stadt/ ende van den
huysen der Koningen Juda/ welcke afghe-
brokē zijn/Bolwercken te maken ter weer.
5 Eñ van dien/ die daerin ghekomen zijn/
op dat sy tegē de Chaldeen strijdē meugen:
dat sy de selfste vullen moeten met dooden
lichamen/ welcke ick in mynen toorne ende
grimmicheyt verslaen wil: want ick hebbe
mijn aengesichte vā deser Stadt verborgē/
om alle harer boosheyt willē.
6 Siet/ ick wilse heelen eñ ghesondt maken/
eñ wil hen c † des ghebedts om vrede ende c † And. den
trouwe ontwijden. alderhooch-
7 Want ick wil de ghevanckenisse Juda/ stē vrede eñ
eñ de ghevanckenisse Israels wenden/ende trouwe op-
wilse bouwen als van aenbeghinne. doen.
8 d Eñ wilse reynighen van aller misdaet/ d Esai.43.25.
daer sy tegen my mede gesondiget hebben/ Psal. 25.11.
* eñ wil hen vergeven alle misdaet daer sy * Colos.2.13.
tegen my mede gesondiget eñ overgetreden
hebben.
9 Ende dat sal my eenen vrolicken Name/
roem eñ prijs zijn onder allen Heydenen op
Aerden/ wanneer sy hooren sullen alle dat
goede dat ick hen doe: eñ sullē hen verwon-
derē eñ ontsettē over alle den goedē eñ over f And. desen
alle den vrede dien ick hen / f † gheven wil. (Stadt)
10 So spreeckt de Heere : g Aen deser plaet- g Jere.7.19.
se / daer ghy van segghet : Sy is woeste/ 33.
dewyle dat noch lieden noch Vee in den
Steden Juda/ eñ op dē straten te Jerusalē
blijft (die so verwoestet zijn/ dat daer noch
liedē noch Borgers noch Vee/ daerinne is)
11 h Salmen dannoch wederomme hooren h Jere. 16.
een gheschrey van vreuchden eñ herten vro- ende 28.
licheyt/ de stemme des Bruydegoms ende
der Bruydt/ ende de stemme der ghener die
daer seggen: Dancket den Heere Zebaoth/
dat hy so ghenadich is/ eñ doet altoos wel:
ende dier/ die daer Danckoffer brengen ten i Jere.17.26
Huyse des Heeren : i wāt ick wil des landts
ghevanckenisse wenden / als van aenbe-
ginne / spreeckt de Heere.
12 So spreeckt de Heere Zebaoth: In deser
Stede die so woest is/ dat daer noch lieden
noch Vee daerinne zijn / ende in alle synen
Steden sullē dannoch wederomme Herders
huysen zijn/ die de Kudde weyden/
13 Beyde in den Steden op den gheberchten/
eñ in den Steden inden leechten / eñ in den
Steden teghent Suyden inden lande Ben
Jamin/ eñ rontomme Jerusalem henen/ eñ
in den Steden Juda : k daer sullen dan k Esai.27.6
noch wederomme de Kudden ghetelt wt
ende in gaen/ spreeckt de Heere.
14 l Siet/ de tijt koemt / spreeckt de Heere/ l Jere. 23. 5.
dat ick dat genadige Woort verweckē wil/
welcke ick den huyse Israels/ eñ den huyse
Juda ghesproken hebbe.
15 In den selven dagen eñ terselvertijt/wil
m ick in den David eene vrucht der gherech- m Jere.23.5.
ticheyt opgaen laten/ (n ende het sal een Ezech.37.24
Koninck zijn die wel regeren sal/) eñ sal het Jesus
Recht eñ Gerechticheyt aenrichtē op Aerden. Christus
16 Terselver tyt/ sal Juda gheholpen wor- is dese
den/ o eñ Jerusalem seker woonen: eñ men vrucht
sal hem heeten: p De Heere die onse Recht- Davids.
veerdicheydt is. n Esaie.32.1.
17 Want so spreeckt de Heere : q Het en sal o Esa.32.18.
nemmermeer feylen / daer en sal een van p 1.Cor.1.30.
David sittē/ op dē Stoel des huys Israels. q 2.Sam.7.
18 r Desghelijcx en salt nemmermeer feylen/ 13.
daer sullen s Priesters eñ Leviten zijn voor 1. Reg. 9. 5.
my/ die daer Brantoffer doē/ eñ Spysoffer r 1.Sam.2.35.
aensteken/ eñ Offer slachten eewichlick. s Esai.61. 6.
19 Ende des Heeren woort gheschiedde tot ende 66.21.
Jeremiam/ ende sprack : 1 Petr.2.9.

t Gene.8.22. 20 So spreeckt de Heere: t Wanneer mijn
Verbont ophouden sal met den daghe en
der nacht/ dat het gheen dach ende nacht
en zy te sijner tijdt:
21 So sal oock mijn Verbondt ophouden
met mijnen knechte Dauid / dat hy niet
eenen Sone en hebbe ten Koninge op sijnē
Stoel: u ende met den Leuiten en Priestē-
u Esa.61.6. ende 66.21. 1.Pet.2.9. ren mijnen Dienaren.
x Gene.15.5 ende 22.17. 22 x Ghelijckmen des Hemels Heyr niet
tellen noch het zant in der Zee niet meten
en kan / also wil ick vermeeren het Zaedt
Dauids mijns knechts / ende de Leuiten/
die my dienen.
23 En des Heeren woordt gheschiedde tot
Jeremia/ ende sprack:
24 Hebdy niet ghesien wat dit volck seydt/
en spreeckt? De Heere heeft doch oock de
y † And. wt-verkoren. twee gheslachten verworpen / die hy y †
verkoren hadde: en z lasteren mijn Volck/
z Dat is/ Hy beweeght het volck ten onghelooue ende vertwijuelinghe. als en souden sy mijn Volck niet meer zijn.
25 So spreeckt de Heere: Houde ick mijn
Verbont niet met Dach en Nacht / noch
de Ordeninge des Hemels ende Aerden:
26 So wil ick oock het Zaedt Jacobs en
Dauids mijns knechts verworpē, dat ick
niet wt haren zade en neme/ die daer heer-
schen/ ouer het zaedt Abrahams/ Isaacx
a Jere.33.11. en Jacobs: a want ick wil hare geuancke-
nisse wendē/ en my ouer haer ontfermen.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. 21. De Propheet seyt wt beuele Gods/
wat ongheluck ouer den Zedekia ende
Jerusalem komē sal/ 8. Item hoe de Heere
het volck/ 11 verbroken verbonts haluen
dat sy ouer den Vrij Jare ghemaeckt
hadden 17 straffen wil.

a Jere.39.1. 1 DIt is het woordt dat vanden Heere
ghesciedde tot Jeremia / a doe
Nabuchodonosor de Koninc te Babel
met tsamen alle sijnen Heyre / ende allen
Koninckrijckē op Aerden/ die onder sijnen
ghebiede waren/ ende alle Volcken streden
tegen Jerusalem / ende alle hare Steden/
ende sprack:
2 So spreeckt de Heere / de God Israels:
Gaet henen / ende segghet Zedekie den
Koninck Juda / en spreeckt tot hem: So
b 2.Reg.25.4 Jere.32.28. ende 39.8. spreeckt de Heere: b Siet / ick wil dese
Stadt in die handen des Koninckx te Ba-
bel gheuē, en hy salse met viere verbrandē.
3 Ende ghy en sult sijner hant niet ontco-
men / maer ghegrepen / en in sijne handt
ghegeuen worden: dat ghy hemmet oogen
sien / ende mondelicken met hem spreken
sult / ende na Babel comen.
4 Soo hoort doch Zedekia / ghy Coninck
Juda / des Heeren woort: Soo spreect de
Heere van v: Ghy en sult niet door het
Sweerdt steruen.
c 1.Sam.31.12 2.Para.16.14 5 Maer ghy sult in vrede steruen: c ende
alsmen uwe vaderen de vorige Coningen/
die voor v gheweest zijn / verbrandt heeft/
soo salmen v oock verbranden / ende v be-
claghen / Och Heere: want ick hebbe het
ghesproken/ spreect die Heere.
6 Ende de Prophcet Jeremias seyde alle
dese woorden tot Zedekiā den Coninck
Juda/ te Jerusalem/
7 Doe het Heyr des Coninckx te Babel al-
reede streedt tegen Jerusalē/ en tegen alle
Lachis. Aseka. ouergebleuen Steden Juda/ namelicken/
teghen Lachis ende Aseka: b want dese
b 2.Para.11.5.9. als de * vaste Steden / waren noch ouer
* Of. sterckste. ghebleuen vanden Steden Juda.
8 Dit is het woort dat vanden Heere ge-
schiedde tot Jeremia / daer na als de Co-
ninck Zedekia een verbont gemaeckt had-
de / met dē gantschen volcke te Jerusalē/ e e Exo. 21.2. Leuit.25.39. Deut.15.12.
een Vrij Jaer wt te roepen.
9 Dat een yeghelick sijnen knecht / en een
yeghelick sijne maegt / die Hebreers ende
Hebreerschen waren / soude vrij geuen dat
gheen Jode/ den anderen vanden seluen
voor lijfeyghen hielde.
10 Doe hoorden hem alle Vorsten / ende al-
le het volck/ die sodanich verbondt inghe-
gaen waren: dat een yegelick sijnen knecht
en sijne maegt soude vrij gheuen / en haer
nu meer voor lijfeygē houdē, en gaufse los.
11 Doch daer na keerden sy hen wederom/
en eyschten de knechten en maegden weder
tot hen/ die sy vrij ghegeuen hadden / ende
dwongense dat sy knechten en maeghden
zijn moesten.
12 Doe ghesciedde des Heeren woordt tot
Jeremiā vanden Heere/ ende sprack:
13 So spreeckt de Heere de God Israels:
Ick hebbe een verbondt ghemaeckt met
uwen vaderen/ doe ickse wt Egyptenlandt
wt den Diensthuyse leydde, ende sprack:
14 f Wanneer seuen iaer om zijn / so sal een f Exod.21.2 Deut.15.12.
yegelick sijnen broeder die een Hebreer is/
en hemseluen hem verkocht, ende ses Jaer
ghedient heeft / vrij van hem los laten:
doch uwe vaders en hoorden my niet/ en en
neyghden hare ooren niet herwaerts.
15 So hebbet ghy v heden bekeert / ende
ghedaen dat my wel behaechde / dat ghy
een Vrij Jaer liet wtroepen een yeghelick
sijnen naesten: en hebbet des een verbondt
ghemaeckt / voor my in den huyse/ g dat g 1.Reg.9.3
na mijnen Name ghenoemt is.
16 Doch ghy zijt omgheslagen/ en ghy ont-
heylighet mijnen Name / en een yeghelick
eyscht sijnē knecht en sijne maeght weder/
die ghy haddet vrij ghegheuen/ dat sy haer
selfs eyghen waren: en dwingtse nu dat sy
uwe knechten ende maeghden zijn moeten.
17 Daerom spreeckt de Heere also: Ghy en
hoort my niet / dat ghy een Vrij Jaer wt-
riepet/ een yegelick sijnen broeder en sijnen
naesten: siet / so roepe ick, spreect de Heere/
v lieden een Vrij Jaer wt ten Sweerde/ ter
Pestilencie, tē honger, en en wil v in geenen
Koninckrijcke op Aerden blijuen laten:
18 En wil de liedē die mijn Verbondt ouer-
treden/ en de woorden des Verbonts / dat
sy voor my ghemaeckt hebbē / niet en hou-
den/ so makē/ h als het Kalf / dat sy in twee h Gene.15.10
stucken ghedeylt hebben ende tusschen den
stucken henen ghegaen zijn/
19 Namelickē de Vorsten Juda/ de Vorsten
Jerusalems/ de Kamerlingen/ de Priesters/
en het gantsche volck des lande, die tusschē i Dat is een wijse gheweest ten waerteeckē/ dat dat verbondt soude vast zijn/ dewijle sy het offer Gods daermede eerden / als ter ghetuyghenisse der waerheyt.
des i Kalues stucken henen ghegaen zijn.
20 En wilse geuen in harer vyanden handt/
en der gener die hen na dē leuen staen: k dat
hare lichamē sullē dē Vogelen onder dē He-
mel/ en dē Dierē op Aerdē/ ter spijse wordē.
21 En Zedekiam dē Koninck Juda en sijne
Vorsten / wil ick gheuen in de handē harer
vyanden/ en der genen die hen na den leuen
staen/ en den Heyre des Koninckx te Babel/ l
die nu van v lieden afghetogen zijn.
22 Want siet/ ick wil hen beuelen/ spreeckt de
Heere / ende wilse weder voor dese Stadt
brengen/ en sullen teghen haer strijden/ ende
haer ghewinnen/ en met vyere verbranden: k Psal.79.2 Jere.7.33.
ende wil de Steden Juda verwoesten/ dat
daer niemandt meer woonen en sal. l Jere.37.5.

Dat xxxv. Capittel.

1. De Heere beklaecht hem met het
exempel der Rechabiterē/ 12. dat menschen
ghebooden bouen de sijne/ aenghenomen

ende ghehouden worden /17. dreyght de onghehoorsame Joden haer ongheluck/ 18. den ghehoorsamen Rechabiters doch/ seyt hy synen seghen toe.

1 DIt is het woort dat vanden Heere geschiede tot Jeremiã/ ter tijdt Joiakim des soons Josia/ des Koninckx Juda/ ende sprack:

Rechabiters. a 2.Re.10.15

2 Gaet henen in der a Rechabiters huys/ eñ spreeckt met hen/ ende brenghet haer in des Heerẽ huys/ in eene der Cappellẽ/ ende schincket hen wijn.

3 Doe nam ick Jasania den sone Jeremie/ des soons Habasinia, met tsamen synen broederen ende alle synen sonen/ ende het gantsche huys der Rechabiten/

4 Eñ brachtse in des Heeren huys/ in de Capelle der kinderen Hanan/ des soõs Jegdalia, des mans Gods/ welcke by der Vorstẽ Capelle is/ bouen der Capelle Maseia, des soons Sallum des b† Deurwachters/

b† Anders/ Schatwaerders.

5 Eñ ick settede den kinderẽ van der Rechabiten huyse/ bekers vol wijns, ende schalen voor/ ende sprack tot hen: Drinckt wijn.

6 Doch sy antwoordẽ: Wy en drincken geenẽ wijn: want onse vader Jonadab/ de sone Rechab/ heeft ons geboden eñ geseyt: Ghy lieden ende uwe kinderen en sult nemmermeer gheenen wijn drincken/

c Jere.29.5.

7 c Eñ gheen huys bouwen/ geen zaet saeyẽ/ gheenen Wijnberch planten/ noch hebben/ maer sult in Huttẽ woonen uwe leefdaghe: op dat ghy lange leuet indẽ lande daer ghy inne wandelet.

8 Also hoorẽ wy der stẽme onses vaders Jonadab des soõs Rechab in allẽ dat hy ons gheboden heeft / dat wy gheenen wijn en drincken/ onse leefdage noch wy/ noch onse wijuen/ noch soons/ noch dochteren.

9 Eñ en bouwen oock gheene huysen daer wy inne wooneden/ eñ en hebben noch wijnberghen noch Ackers noch zaede.

10 Maer woonen in Hutten ende hooren eñ doen alle dinck/ als onse vader Jonadab geboden heeft.

11 Als nu Nabuchodonozor de Coninc te Babel opwaerts int landt tooch/ spraken wy: Koemt laet ons na Jerusalem trecken voor den Heyre der Chaldeen eñ Syriers/ eñ zijn also te Jerusalem ghebleuen.

12 Doe gheschiede des Heeren woort tot Jeremia ende sprack:

13 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Israels: Gaet henen/ eñ spreect tot dien in Juda/ eñ tot den Burgeren te Jerusalem: Wilt ghy v dan niet beteren/ dat ghy mijnẽ woorden hooret/ spreeckt de Heere/

14 De woordẽ Jonadab des soons Rechab/ die hy synen kinderen geboden heeft, dat sy gheenen wijn drincken en sullen/ wordẽ gehouden/ ende en drincken gheenen wijn/ tot op desen dach/ daerom dat sy haers vaders gheboden hooren: doch ick hebbe v d voorgaens predicken laten / noch en hoort ghy lieden my niet.

d Of/ allewege/ Hebr. vroech.
e Jer.18.11 ende 25.3.5. Jone 3.8. 4.Reg.17.13. Ezech.18.30
f Pro.1.24. Esaie.65.12 ende 66.4. Jere.7.13.

15 e So hebbe ick oock voorgaens tot v gesõden/ alle myne knechtẽ de Propheten/ eñ laten segghen: Bekeert v een yegelick van synen boosen wesen, eñ betert uwe wesẽ ende volget anderen Goden niet na/ hen te dienẽ so sullet ghy inden lande blijuen / dat ick v eñ uwen vaderen gegeuen hebbe/ f doch gy en wendet uwe ooren niet herwaerts neyghen noch my hooren.

16 So doch de kinderen Jonadab des soons Rechab/ haers vaders ghebodt/ dat hy hen gheboden heeft/ gehouden hebben: doch dit volck en hoort my niet.

17 Daerõ/ so spreect de Heere/ de God Zebaoth/ ende de God Israels: Siet/ ick wil ouer Juda/ eñ ouer alle Burgers te Jerusalem comen laten alle het ongeluck/ dat ick teghen haer ghesproken hebbe: daerom dat ick tot hen gesproken hebbe/ ende sy niet hooren en willen/ ick hebbe geroepen/ ende sy en willẽ niet antwoorden.

18 Eñ ten huyse der Rechabiten/ sprack Jeremias: So spreect de Heere Zebaoth/ de God Israels: Daerom/ dat ghy lieden den gebode uws vaders Jonadab hebbet gehoort/ eñ alle syne gheboden gehouden/ ende alles dat gedaen/ wat hy v lieden gheboden heeft.

19 Daerõ spreect de Heere Zebaoth/ de God Israels also: g Het en sal Jonadab den sone Rechab nemmermeer feylen/ daer sal yemãt van den synen alle tijdt voor my staen.

g Jer.33.19

Dat xxxvi. Capittel.

1. Jeremias geuanckelick/ laet wt beuele des Heeren/ syne predicatie in een Boec verteeckenen/ 6. ende de selue aen den vastendaghe in den huyse des Heeren/ den gantschen Juda voorlesen. De Vorsten ende Oversten des volcx. 11. dien sulcx aengeseyt wort 14. eysschen dat Boeck/ hoorẽ oock lesen/ 19. eñ sy daer den Coninck van vermanen/ 23. laet hy het schandelicken verbranden/ 27. de Heere heet een ander Boeck schrijuen/ 29. ende den Koninck syne straffe aensegghen.

1 IN den vierden Jare Joiakim / des soons Josia des Koninckx Juda/ gheschiedde dit woordt tot Jeremiã van den Heere / ende sprack:

2 a Neemt een Boeck/ eñ schrijft daerin alle redenen die ick tot v ghesproken hebbe/ ouer Israel ouer Juda ende alle volcken: van der tijt aen/ dat ick tot v ghesproken hebbe/ namelicken/ van der tijdt Josia aen / tot op desen dach.

a Jer.30.2.

3 b Oft misschien het huys Juda / wanneer sy hooren alle het ongeluck/ dat ick hen dencke te doen/ hen bekeeren wouden/ een yegelick van synen boosen wesen: op dat ick hen hare misdaedt ende sonde vergheuen konde.

b Jer.8.20.

4 Doe riep Jeremias Baruch dẽ sone Neria: c de selue Baruch schreef in eẽ Boeck/ wt dẽ monde Jeremie/ alle redenen des Heerẽ, die hy tot hem ghesproken hadde.

Baruch Jeremie Schrijuer. c Jere.45.1.

5 Eñ Jeremias geboot Baruch / eñ sprack: Ick ben gheuanghen/ dat ick niet en can in des Heeren huys gaen.

6 Doch gaet ghy daer henen in/ eñ leest dat boeck/ daerin ghy des Heeren redenẽ wt mynen monde geschreuen hebt/ voor den volcke in den huyse des Heeren: aen den vasten dage: ende saltse oock lesen voor den oorẽ des gantschen Juda/ die wt haren Steden daer in komen.

7 Oft sy hen misschien met bidden voor den Heere veroetmoedigen wouden/ eñ hen bekeeren/ een yegelick van synen boosen wesẽ: want dẽ toorne ende grimmicheyt is groot/ daer de Heere teghen dit volck van ghesproken heeft.

8 Eñ Baruch de sone Neria/ dede alles wat hẽ de Propheet Jeremias beuolẽ hadde/ dat hy de redenen des Heeren wt den Boecke lase inden huyse des Heeren.

9 Het begaf hem Ja/ indẽ vijfsten Jare Joiakim des soõs Josia/ des Koninckx Juda/ inder negender Maent/ d datmen eenen vasten vercondichde voor den Heere/ allẽ volcke te Jerusalem/ ende allen Volcke dat daer wt den Stedẽ Juda/ tot Jerusalem koemt.

d Jone.3.5.

10 e Ende Baruch las wt den Boecke de redenẽ

e Baruc.1.3.

denen Jeremie/indē huyse des Heerē/inder
Capellen Gemaria/des soons Sapha des
f Jer.26.10 Kantzeliers/ inden bouensten Voorhof/ f
voor der niewer poorten aen dē huyse des
Heeren/voor den gantschen volcke/
11 Doe nu Micheas de sone Gemaria/des
soons Saphan/ alle redenen des Heerē wt
den Boecke ghehoort hadde/
12 Ginck hy henē af in des Koninck huys in
de Kantzelie:ende siet/aldaer saten alle Vor
sten/Elisama de Kantzelier/Delaia de sone
Semaia/Elnathan de sone Achbor/Gema
ria de sone Saphan/ ende Zedekia de sone
Hanania/met tsamen allen Vorsten.
13 Eñ Micheas vercondichde hen alle rede-
nē die hy ghehoort hadde/als Baruch las
wt den Boecke/ voor de ooren des volcks.
Judi. 14 Doe sondē alle Vorstē/Judi dē sone Na-
thania/des soons Selemia/des soons Chu
Baruch leest het Boec voor allen Vorstē ende Ouersten des volcx. si/na Baruch/eñ lieten hem seggen: Neemt
dat Boeck daer ghy voor dē volcke wt gele-
sē hebt met v/ende comt herwaerts: eñ Ba-
ruch de sone Neria/nā het Boeck met hem
ende quam tot hen.
15 Ende sy spraken tot hem: Settet v/eñ le-
set/dat wy het hoorē. ende Baruch las het
hen voor haren ooren.
16 Eñ doe sy alle redenē hoorden/ontsettedē
sy hen/een tegen den anderen/ende spraken
tot Baruch: wy willen alle dese redenen dē
Koninck condt doen.
17 Ende vraechden dē Baruch: Segget ons/
hoe hebdy alle dese redenen wt synen mon-
de ghescreuen?
18 Baruch sprac tot hen: Hy las my alle dese
redenen toe. wt synen monde/eñ ick schreefs
se met inckt int Boeck.
19 Doe sprakē de Vorsten tot Baruch: Gaet
henen/eñ verberget v met Jeremia/dat nie
mandt en wete waer ghy lieden zyt.
20 Sy dan ghinghen henen in ten Koninghe
in den Voorhof/ende lieten het Boeck bin-
nen inder kamer Elisama des Kantzeliers/
ende seyden voor den Coninck aen/alle dese
redenen.
21 Doe sant de Coninck den Judi henē/ het
Boec te halen: deselue nā het wt der camer
Elisama des Kātzeliers: eñ de Judi las het
voor den Koninck / ende allen Vorsten die
by den Coninck stonden.
22 De Coninck nu sat in den Winterhuyse/
g† An. ende voor hem brandde een gloedt. in der negender Maent/g† aen den Schoor-
steene.
23 Als nu Judi drye oft vier bladeren gelesen
Jeremie Boeck wort verbrandt. hadde/versneedt hy het met eenen Schrijf-
messe/ h eñ wierp het in het vyer / dat voor
den Schoorsteene was / tot dat dat Boeck
h 1 Mac 1,59 Actu.19.19 gantsch verbrandt inden vyere.
24 Ende niemant ontsettede hem/noch ver-
scheurde syne kleederen/ noch de Coninck/
noch syne knechtē/die doch alle dese redenē
ghehoort hadden.
25 Hoewel Elnathan/ Delaia eñ Gemaria/
baden den Coninck/ hy en woude doch dat
Boeck niet verbranden: doch hy en hoorde
hen niet.
26 Daertoe gheboot noch de Coninck/Jerah-
meel den sone Hamelech/eñ Sareia den sone
Asriel / ende Selamia den sone Abdeel / sy
souden Baruch den Schrijuer/eñ Jeremiā
den Propheet/grijpen: doch de Heere had-
dese verborghen.
27 Doe ghesciede des Heeren woort tot Je-
remiā / daer na als de Koninck het Boeck
eñ de redenen die Baruch ghescreuen had
de wt dē monde Jeremie/verbrant hadde/
ende sprack:
28 Neemt v wederomme een ander Boeck/
ende schrijft alle vorighe redenen daerin/die
inden eersten Boecke ghescreuen stonden/
welcke Joiakim de Coninck Juda ver-
brandt heeft.
29 Eñ segget den Joiakim/den Coninck Ju Joiakim Coninc Juda.
da: So spreect de Heere: Ghy hebt dit Boec
verbrant ende gesept: Waerom hebdy daer
in ghescreuen/ dat de Coninck van Babel
comen sal/ eñ dit lant verderuen/ende makē
dat daer noch liedē noch vee meer daerinne
zijn en sullen.
30 Daerom spreeckt de Heere van Joiakim
den Coninck Juda: i Daer en sal niemandt
van den synen op den Stoel Dauids sitten/ i 2. Re.24.19
k ende zyn lichaem sal wech geworpen/ des k Jer.22.18
daechs inder hitte/ende des nachts inden
vroste ligghen.
31 Ende ick wil hem ende zyn zaet/ende syne
knechten te huys soecken/ om haer misdaet
wille : ende ick wil ouer haer/ ende ouer de
Burgers te Jerusalem/eñ ouer die in Juda/
comen laten alle het ongheluck dat ick hen
ghesproken hebbe/ende sy doch niet en hoo-
ren.
32 l Doe nam Jeremias eē ander Boeck/eñ de l Jere.30.3 ende 36.2.
de het Baruch den sone Neria dē Schrijuer:
die schreef daerin wt den monde Jeremie/
alle de redenē die in den Boecke stondē/dat
Joiakim de Coninc Juda/hadde met vyere
verbranden laten: eñ tot den seluen/ werden
der redenen noch veel meer dan gener warē.

Dat xxxvij. Capittel.

1 Jeremias gheeyscht/ voor den Zedekia
te bidden/ 5. laet hem der stadt Jerusalems
ghewisse verstooringhe aenseggen. 10. wort
in voorghenomener reyse int lant Ben Ja-
min/voor eenen afuallighen aengegrepen/
en de ghevangen/ 16. ende na heymelickē ge
spreke met den Zedekia. 19. in een ander ge-
vanckenisse ghebracht.

1 Ende Zedekias de sone Josia/wert a Co
ninck in de stede Jechonia des soōs Jo- a 2. Re.24.17
iakim: want Nabuchodonozor de Coninc 2. Par.36.10
te Babel/maeckte hem ten Coninge in den
lande Juda.
2 Doch hy ende syne knechten/eñ het volck
in den lande/en hoorden des Heeren woor-
den niet/die hy door dē Propheet Jeremia
sprack:
3 b† Nochtans sant de Coninc Zedekiā/Ju b† And. Gelijckewel.
chal den sone Selemia/eñ Zophonia den so Jere.21.1.
ne Maseia den Priester/ tot den Propheet ende 42.2.
Jeremiā/eñ liet hem seggen: Bidt dē Heere
onsen God voor ons.
4 Want Jeremias ginc nu onder den volcke
wt ende in/ende niemandt leyde hem in de
ghevanckenisse.
5 c So was het Heyr Pharao wt Egypten c Ezec.17.15
getogen/ende de Chaldeen die voor Jerusa-
lem gelegen hadden/ doe sy sulck gheruchte
ghehoort hadden/waren van Jerusalem af-
gherogen. d Jer.34.19
6 Eñ des Heeren woort ghesciede tot den
Propheet Jeremia/ende sprack: So spreect
de Heere de God Israels: So segget den Co
ninge Juda/ die v lieden tot mij ghesonden
heeft my te vragē: Siet/het Heyr Pharao/
dat v te hulpe is wtgetoghen/sal wederom e Jer.46.3.
na huys in Egypten trecken.
7 Ende de Chaldeen sullen wedercomen/eñ
tegen dese Stadt strijden/eñ haer gewinnē/
ende met vyere verbranden.
8 Daerom spreeckt de Heere alsoo: f Bedrie- f Math.3.9.
ghet uwe zielen niet/ dat ghy dencket : De
Chaldeen sullen van ons aftrecken: sy sullen
niet aftrecken.
9 Ende wanneer ghy liedē schoon het gant-
sche Heyr der Chaldeen sloecht/ die tegen v

strijden / eñ harer sommighe verwondet
ouerbleuen/ so souden sy doch een yegelick
in synet tente hem op maken / ende dese
Stadt met vyere verbranden.
10 Als nv der Chaldeen Heyr vã Jerusalē
was afghetoghen / om des Heyrs wille
Pharaonis/
11 Ghinc Jeremias wt Jerusalē/ eñ woude
in het landt Ben Jamin gaen/ g† Ackers
te bestueren onder den volcke.

g † An. dat hy hem van den volcke afsonderde. And. onder den volcke verstecke.

12 Eñ doe hy onder de poorte Ben Jamin
quam/ doe was daer een bestelt ten Poort-
wachter/ met namen Jeria/ de sone Sele-
mia/ des soons h Hanania: i de selue greep
den Propheet Jeremiã/ ende sprack: Ghy
wilt tot den Chaldeen vallen.

Jeria grijpt Jeremiam.
h Jere. 28. 1. 5
i Jere. 20. 2. ende 26. 8. ende 36. 6.

13 Jeremias sprack: Dat en is niet waer/
ick en wil niet tot den Chaldeen vallen:
doch Jeria en woude hem niet hooren/
maer greep Jeremiã / eñ brachte hem tot
den Vorsten.
14 Ende de Vorsten werden toornich op
Jeremiam/ eñ lietē hem slaen/ eñ wierpen
hem in de gheuanckenisse / in den huyse
Jonathan des Schrijuers: k † den seluen
setten sy ten Stockmeester.

Jeremias wordt gheslagen/ eñ in de geuanckenisse geworpen.
k † Anders/ want dat selue haddē sy ten Stockhuyse ghemaeckt:
l Jere. 38. 6.
m Jere. 38. 14

15 l Also ginck Jeremias inden kuyl ende
keercker/ ende lach langhe tijdt aldaer.
16 m Eñ Zedekias de Coninc sandt henē/
eñ liet hem halē/ eñ braechde hem heyme-
licken in synen huyse/ eñ sprack: Is oock
een woort vandē Heere voorhandē? Jere-
mias sprack: Ja: wãt ghy sult dē Coninck
te Babel in de handen ghegeuen worden.
17 Ende Jeremias sprack tot dē Coninck
Zedekia: Wat hebbe ick teghen v/ tegen
uwe knechtē/ eñ tegē dit volc gesondiget/
dat sy my in dē kercker geworpē hebben?
18 n Waer zijn nv uwe Propheten die v
propheteerden/ eñ spraken: De Coninck te
Babel en sal niet ouer v lieden / noch ouer
dit landt komen?

n Jere. 28. 29

19 Ende nv mijn heer Coninck/ hoort my/
eñ laet myne bede voor v gheldē/ ende en
laet my niet weder in Jonathans des
Schrijuers huys brenghen/ op dat ick al-
daer niet en sterue.
20 Doe beual de Coninc Zedekia/ datmen
Jeremiam inden Voorhoue der gheuanc-
kenissen verwaren soude: eñ liet hem des
daechs een o leesbroodt geuen p† wt der
Backerstrate/ tot dat alle het broot inder
Stadt op was: also bleef Jeremias indē
Voorhoue der gheuanckenisse.

o Of/ lijfbroot.
p † Anders/ behaluen de taefspyse.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Jeremias wort van den Vorsten/ 4. die op synen doodt hefticlh dringhen/ 6. in een swaerer geuanckenisse geworpen/ 7. koemt door beschickinge Abdemelech weder in syne vorighe gheuanckenisse/ 14. eñ waerschuwet den Zedekia op trouwe/ wil hy by den leuen blijuen / hy sal hem ghewillichlicken in der Chaldeen handen gheuen/ 24. den handel Jeremie ende Zedekie blijft behendichlicken verholen.

1 SAphatia nv de sone Mathan / ende
Gedalia de sone Pashur / Juchal de
sone Selemia / ende Pashur de sone
Malchia/ hoordē de redenē/ die Jeremias
tot allen volcke seyde/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere: a Wie in deser
Stadt blijft/ die sal door het sweert/ hon-
ger/ ende pestilencie / steruen moeten: wie
daerentegen henen wt gaet/ tot den Chal-
deen/ die sal leuendich blijuen / eñ sal zijn
leuen/ als een wtbeute daer van brengen.

a Jere. 21. 9. ende 27. 7.

3 Want so spreeckt de Heere: b Dese Stadt
sal ouergheg euen worden/ den Heyre des

b Jere. 32. 3.

Coninckx te Babel/ eñ sullense ghewinnen.
4 Doe sprakē de Vorsten tot dē Coninck:
Laet doch desen man dooden: wãt met dier
wyse c † wendet hy de krijchslieden af/ die
noch ouerbleuen zijn in deser Stadt: des
gelijcken het gantsche volck ooch / dewyle
hy sulcke woorden tot hen seyt: want de
man en soeckt niet / wat ten vrede desen
volcke/ maer wat ten ongelucke dient.

c † Anders/ maket hy der krijchslie den handen matt.

5 De Coninck Zedekias sprack: Siet/ hy
is in uwen handen: want de Coninck en
kan daer niets teghen.
6 d Doe namen sy Jeremiam/ eñ worpen
hem inden kuyl Malchia des soons Ja-
melech/ die aen den voorhoue der gheuanc-
kenisse was: ende lieten hem met e reepen
henē af in dē kuyl/ daer geen water/ maer f
slijm inne was: eñ Jeremias sãc indē slijm.

d Jere. 20. 2. ende 26. 8. ende 37. 15.
e Of/ zeelen.
f Of/ modder

7 Als nv Abde Melech de Moorman /
een Kamerlinck in des Koninckx huys/
hoorde/ datmen Jeremiam hadde inden
kuyl ghewórpen/ eñ de Coninck euen satt
inder poorten Ben Jamin/

Abde Melech verlost Jeremiam/ Jere. 39. 7.

8 Doe ginck Abde Melech in des Coninckx
huys/ eñ sprack met dē Coninck/ eñ seyde:
9 Myn heere Coninck / de mannē hande-
len qualick met den Propheet Jeremia/
dat sy hem hebben inden kuyl ghewórpen/
dat hy moet van hongher steruen: want
daer en is gheen broodt meer inder Stadt.
10 Doe beual de Coninck/ Abde Melech dē
Moormanne / eñ sprack: Neemt dertich
mannen met v van desen/ eñ treckt dē Pro-
pheet Jeremiã wt dē kuyl/ eer dã hy sterft.
11 Eñ Abde Melech nam de mannē met hē
eñ ginck in des Coninckx huys / onder de
Schatkamer / eñ nam aldaer verscheurde
eñ versletene oude plondē/ eñ lietse met eenen
g reepe henen af / tot Jeremia inden kuyl.
12 Eñ Abde Melech de Moorman / sprack
tot Jeremiã: Legget dese verscheurde ende
versleten oude plonden/ onder uwe armen
omme den reep: ende Jeremias dede also.

g Of, touwe/ zeel.

13 Ende sy togen Jeremiam op waerts wt
den kuyl/ by dē strickē: eñ Jeremias bleef
also inden voorhoue der gheuanckenisse.
14 h Eñ de Coninc Zedekias sandt henē/
eñ liet den Propheet Jeremiã tot hē halē/
onder den derden ingang aendē huyse des
Heerē: eñ de Coninck sprack tot Jeremiã:
i † Ick wil v ergheus om vraghen / lieue/
verontHoudet my niets.

h Jere. 37. 16.
i † Anders. Ick vraghe v een dinck/ eñ verberght etc.

15 Jeremias sprac tot Zedekiã: Segge ick
v wat / so doodet ghy my doch: gheue ick
v ooch eenen raedt / so en hoordy my niet.
16 Doe swoer de Coninck Zedekias/ den
Jeremia heymelicken / ende sprack: So
warachtich als de Heere leuet/ die ons dese
ziele ghemaket heeft / so en wil ick v niet
dooden / noch den mannen in de handen
gheuen/ die v na uwen leuen staen.
17 k Ende Jeremias sprac tot Zedekiã: So
spreect de Heere de God Zebaoth/ de God
Israels / Suldy henen wt gaen tot den
Vorsten des Coninckx te Babel / so suldy
leuendich blijuen / ende dese Stadt en sal
niet verbrandt worden/ maer ghy ende v
huys/ sullen by den leuen blijuen.

k Jere. 27. 12

18 Suldy daerenteghen niet henen wtgaen
tot den Vorsten des Coninckx te Babel/
so wordt dese Stadt den Chaldeen in de
handen ghegeuen/ ende sullense met vyere
verbranden / ende ghy en sult ooch haren
handen niet onthomen.
19 De Coninc Zedekia sprac tot Jeremiã:
Maer ick besorge/ dat ick den Joden / die
tot den Chaldeen gheuallen zijn / mochte
ouergegeuen worden/ dat sy my bespotten.

20 Jeremias sprac: Men en sal v niet ouer
gheuen: lieue / hoort doch der stemme des
Heeren / die ick v segghe: so sal het v wel
gaen / ende ghy sult leuendich blyuen.
21 Suldy daerentegē niet henen wt gaen /
so is dit het woordt / dat my de Heere
ghewesen heeft.
22 Siet / alle Vrouwen die noch voor han-
den zijn / inden huyse des Coninck Juda /
sullen henen wt moeten tot den Vorsten
des Coninck te Babel: die selue sullē dan
segghen: Och / uwe troosters hebben v
ouerredet ende verleydet / eñ inden dreck
gheuoeret / ende laten v nv steken.
23 Also sullen dan alle uwe Vrouwen ende
Kinderen henen wt tot dē Chaldeen / ende
ghy selfs en sult haren handē niet ontgaē:
maer ghy sult vanden Coninck te Babel
k 2. Reg. 25. 9 ghegrepen / k eñ dese Stadt sal met vyere
verbrandt worden.
24 Eñ Zedekias sprac tot Jeremiā: Siet
toe / dat niemandt dese redenen gewaer en
worde / so en suldy niet steruen.
25 Eñ so het de Vorsten ghewaer worden /
dat ick met v ghesprokē hebbe / eñ quamen
tot v eñ spraken: Segget hier / wat hebdy
met dē Coninck ghesproken? en versaeckt
het ons niet / so en willē wy v niet doodē:
ende wat heeft de Coninck met v ghe-
sproken?
26 So spreeckt: Ick hebbe den Coninck
ghebeden / dat hy my niet en liete we-
derom in Jonathans huys brenghen / ick
mochte anders aldaer steruen.
27 Doe quamen alle Vorsten tot Jeremiā /
ende vraechden hem: ende hy seyde / als
hem de Coninck beuolen hadde: doe lieten
sy van hem af / dewyle sy niets van hem
ghewaer worden konden.
m Jere. 37. 21 28 m Eñ Jeremias bleef indē voorhoue der
gheuanckenisse / tot op den dach / doe
Jerusalem ghewonnen werdt.

Dat xxxix Capittel.

1. Jerusalem wordt inghenomen / 4. Zedekias inder vlucht gheuangen / ende iammerlicken mishandelt / 9. de voornemste Burgers na Babel gheuoeret / 11. Jeremias / 15. ende Abdemelech wordē behouden / ende van den Heere verlosset / of wegheholpen.

1 Ende het gheschiedde dat Jerusalem
ghewonnē wert: a want inden negendē
a 2. Reg. 25. 1 Jere. 52. 4. Jare Zedekie des Conincks Juda /
inder tiender Maent / quam Nabucho-
donosor de Coninck te Babel / eñ alle zijn
Heyr voor Jerusalē / eñ belegerdē de selue.
2 Eñ in den elfsten Jare Zedekie / aen
den negenden Dage der vierder Maent /
braeckmen in de Stadt.
3 Eñ alle Vorsten des Coninck te Babel /
togen daer henen in / eñ hielden onder der
middelster poorte / namelicken / b† Nergal
SarEzer / Sangar Nebo / SarSechim de
ouerste Kamerlinck / Nergal SarEzer de
Hofmeester / ende alle andere Vorsten des
Coninck te Babel.

† b Anders / Nergal / SarEzar / Sanger Nebo / Sarsechim / Rabsaris Nergal / SarEzar / Rab Mag / eñ alle / etc.

4 c Alsse nv Zedekias de Coninck Juda
sach met tsamen synē Krijchsluedē / vloden
sy by nacht ter Stadt henenwt / by des
Coninck hof / door de poorte tusschē tween
muerē / eñ togē d† door het veldt henvoor.
5 Doch der Chaldeen Heyr iaechde hen
na / eñ grepen Zedekiam inden velde vp
Jericho / eñ vingen hē: eñ brachtē hem tot
Nabuchodonosor dē Coninck te Babel /
na Riblath / die in den lande Hemath lepe:
die sprack een oordeel ouer hem.
6 Eñ de Coninck te Babel liet de Kinderē
Zedekie voor synen ooghen dooden / te

c Jere. 52. 7. 2. Reg. 25. 4
d † And. der woestijne toe.
Zedekias wordt gheuanghen / eñ hem de oogen wtghesteken.

Riblath / eñ doodede alle Vorsten Juda.
7 Doch Zedekie liet hy de oogen wtstekē /
ende hem met ketenen binden / dat hy hem
na Babel voerde.
8 e Eñ de Chaldeen verbranden beyde des e 2. Reg. 25. 9 Jere. 32. 29. ende 50. 13
Coninck huys / eñ der Burgheren huysen /
ende verbroken de mueren te Jerusalem.
9 Wat nv noch vandē volcke in der Stadt
was / ende wat sus tot hen geuallen was /
die voerde NebusarAdan de Hofmeester /
al te samen gheuanckelick na Babel.
10 Doch vandē f slechten volcke / dat niets f Of snoodē bunnen.
en hadde / liet ter seluer tijt NebusarAdan
de Hooftman / sommige inden lande Juda /
eñ gaf hen Wijnbergē eñ g† Dorpkens &c. g† And. velden.
11 Doch Nabuchodonosor de Coninck te
Babel / hadde NebusarAdan den Hooft-
manne beuolen van Jeremia / eñ ghesepdt:
12 Neemt hem / ende laet hem v beuolen
zijn / eñ en doet hem geen leedt / maer als hy
het van v begeert / so maeckt het met hem.

Jeremias wordt versorghet by Gedalia.

13 Doe sandt NebusarAdan de Hooftman /
eñ NebuSasban de ouerste Kamerlinck /
Nergal SarEzer de Hofmeester / ende alle
Vorsten des Coninck te Babel henen /
14 h Ende lieten Jeremiam halen / wt den h Jere. 38. 28
Voorhoue der gheuanckenisse: eñ beuolen
hem Gedalia den sone Ahikam / des soons i Jere. 40. 6
Saphan / dat hy hem henen wt in zijn huys
brachte / i ende hy by den volcke bleue.
15 Het woort des Heeren was oock geschiet
tot Jeremiā / dewyle dat hy noch in den
Voorhoue der gheuanckenisse gheuancke-
lick lach / ende hadde ghesproken:
16 Gaet henen / ende segghet Ebed Melech
den Moorimanne: So spreeckt de Heere
Zebaoth / de God Israels: Siet / ick wil
myne woordē komen latē ouer dese Stadt /
ten ongelucke eñ tot geenen goede / eñ ghy
sult het sien ter seluer tijdt.

God beschermet Ebed Melech.

17 Doch v wil ick verlossen ter seluer tijdt /
spreeckt de Heere / eñ en sult dien lieden niet
te deele worden / voor welcke ghy v vreeset.
18 Want ick wil v daer van helpen / dat ghy k Jere. 21. 9. ende 45. 5.
niet door het sweert en vallet / k maer sult v
l † leuen als een buete daer van brenghen / l † And. siele
daerom dat ghy my betrout hebt / spreeckt
de Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Jeremias wort los ghegeuen / ende hem te blyuen vergonnet waer hy wil / 7. alle vluchtigen ende verstroyden / vergaderen hen tot Gedalia. 13. Ismael soect hem om te brenghen.

1 Dit is het woordt dat vanden Heere a Jere. 43. 6
gheschiedde tot Jeremiā / a doe hem b An. Rama
NebusarAdan de Hooftman los liet te
v † Rama: want hy was oock met ketenen
ghebonden onder alle dien die te Jerusalē
ende in Juda gheuangen waren / datmense
na Babel wech voeren soude.
2 (Doe nv de Hooftman Jeremiam hadde
tot hem laten halen / sprack hy tot hem:
De Heere v God: heeft dit ongeluck ouer
dese Stadt ghesproken.
3 Ende heeft het oock komen laten / ende
ghedaen als hy ghesproken heeft: want
ghy lieden hebbet ghesondicht teghen den
Heere / ende syner stemme niet ghehoort /
daeromme is v lieden suler † ghebeurt.
4 Nu siet / ick hebbe v heden los gemaeckt
van den ketenen / daer uwe handen mede
ghebonden waren: behaecht het v met my
na Babel te trecken so koemt / ghy sult my
beuolen zijn en behaecht het v niet met my
na Babel te trecken / so laet het aenstaen: c
siet / daer hebdy het gantsche landt voor v /
waer het v goet duncket ende v behaecht /
daer treckt henen.

b An. Rama daer hi hem henen ghevoert hadde Josue 18. 25. Dese Parenthesis of tusschengelees eyndet. Cap. 42. 6.
† Of / gheschiede.
An. wedervaren.
Jeremias wordt los ghegeuen / eñ hem te blyuen vergonnet waer hy wil.
c Gene. 13. 9 Tob. 1. 13. Jere 42. 6

5 Want wilder henen wt/ende sal geen we
der keeren zijn: daeromme meucht ghy weder-
keeren tot Gedalia den sone Ahikam des
soons Saphan/ d welcken de Coninck te
Babel gesettet heeft ouer de Steden in Ju
da/ende by den seluen onder dē volcke bly-
uē: oft gaet henē waer het v wel behaecht:
ende de Hooftman gaf hem teeringhe ende
gheschencken/ende liet hem gaen.

Gedalia. d 2.Re.25.22

6 Also quam Jeremias tot Gedalia dē sone
Ahikam te e Mizpa/ende bleef by hem on-
der den volcke dat inden lande noch ouer-
ghebleuen was.

Jeremias blijft by Gedalia. Jere.39.14.

7 Doe nu de Hooftliedē/die hen op dē velde
onthielden/met tsamen harē liedē gewaer
werdē dat de Coninck te Babel Gedalia dē
sone Ahikam/hadde ouer het landt ghesettet/
ende beyde ouer mannē ende vrouwē/
kinderen/ende de e slechtsten in den lande/
die niet na Babel ghevoeret en waren/

Gedalia der Joden ouerste.

e Of diemoesten

8 Quamē sy tot Gedalia te Mizpa/name-
lickē/ Jsmael de sone Methania/ Johanan
eñ Jonathan de sonen Kareah/ ende Sera
ia de sone Thanhumeth/ eñ de sone Ephai
van Metophat/ende Jesania de sone Ma
achati/met tsamen haren mannen.

9 Ende Gedalia de sone Ahikam/des soōs
Saphan/dede hen ende haren mannen ee-
nen Eedt/ende sprack: f Vreeset v lieden
niet/ dat ghy den Chaldeen onderdanich
zijn sult: blijft in den lande/ende weest den
Coninck te Babel onderdanich/ so sal het
v lieden wel gaen.

f 2.Re.25.24

10 Siet ick woone hier tot Mizpa/ dat ic dē
Chaldeen diene die tot ons komē: daerom
vergadert in dē Wijn/ende g † oogen ende
olye ende doet het in uwe vaten/ eñ woo-
net in uwen stedē die ghy gekregē hebbet.

g † An. somervruchtē oft herfstvruchten.

11 Oock alle Joden/ die in dē lande Moab
der kinderē Ammon/ende in Edom/ende in
allen landē waren/doe sy hoordē dat de Co
ninck te Babel/sommighe in Juda hadde
latē ouerblyuē/ende Gedalia den sone Ahi
kam des soons Saphan/ouer hē gesettet.

12 Quamen sy alle weder van allen plaetsē/
daer sy henē verstootē warē/ int lādt Juda/
tot Gedalia te Mizpa/ ende vergāderden
in/gantsch veel wijns ende somervruchtē.

13 Doch Johanan de sone Kareah/ met tsa-
men alle den Hooftlieden/ die hen op den
velde onthouden hadden/ quamen tot Ge-
dalia te Mizpa/

Johanan. Jsmael verslaet Gedalia. a 2.Re.25.25

14 Ende spraken tot hem: Weet ghy oock dat
Baelim de Coninck der kinderē Ammon/
Jsmael den sone Methania heeft hier ghe-
sonden/dat hy v sal verslaen/ dat wolde
hen da noch Gedalia de sone Ahikam niet
ghelooven.

15 Doe sprack Johanan de sone Kareah tot
Gedalia heymelicken te Mizpa: Lieuer/
ick wil henen gaen ende Jsmael den sone
Methania slaen dat het niemandt gewaer
wordē en sal: waer om sal hy v verslaē/dat
alle Jodē die tot v vergadert zijn verstroyt
worden/ende die noch van Juda ouergheb
leuen zijn/omme komen?

16 Doch Gedalia de sone Ahikam/sprack tot
Johanan den sone Kareah: Ghy en sult dat
niet doen: het en is niet waer dat ghy van
Jsmael segt.

Dat xlj. Capittel.

I. Jsmael verslaet Gedalia/ende vele andere. 11. Johanan strydet teghen hem/ 16. ende dencket met den volcke in Egypten te vlieden.

1 DOch inder a seuender Maendt quam
Jsmael/ de sone Methania des soons
Elisama/ wt Koninclicken stamme/
met tsamen den Oversten des Conincks/
ende tien mannen met hem/tot Gedalia/dē
sone Ahikam tot Mizpa ende atē aldaer
tot Mizpa met malkanderen.

2 Eñ Jsmael de sone Methania/maecte hē
op met tsamē dē tiē mannē die by hem wa-
ren/ende sloegē Gedalia den sone Ahikam
des soons Saphan/met dē Sweerde doot:
daer om dat hem de Coninck te Babel/ouer
het gantsche landt ghesettet hadde.

3 Daertoe alle Jodē die by Gedalia waren
tot Mizpa/ende de Chaldeen die sy aldaer
vonden/eñ alle Krijchsliedē sloech Jsmael.

4 Des anderē daechs daer na als Gedalia
verslagē was/ende noch niemant en wiste/

5 Quamē tachtentich mannē van Sichem/
van Silo/ende van Samaria/ende hadden
de baerden afgeschoren/ ende hare kleede-
ren verscheurt/ende hē b verbrijket/eñ droe
gen Spijsoffer ende Wieroock met hen/dat
sy het brachten in het huys des Heeren.

b Dat is/ Met nagelen mes kē oft andersins verset ret. † And. v e kratst/

6 c Ende Jsmael de sone Methani a ghinck
henen wt van Mizpa/ den seluen teghen/
ginck daer henē ende weende. Als hy nu aē
haer quam/ sprack hy tot hen: Ghy sult tot
Gedalia den sone Ahikam komen.

c Spra. M.

7 Doe sy nu midden in de Stadt quamen/
vermoordese Jsmael de sone Methania/
ende de mannen die by hem waren/ by den
Bornputte.

8 Doch daer waren tien mannen onder/die
spraken tot Jsmael: Lieue/ en doodet ons
niet/wy hebben Schatten inden Acker lig-
ghen van Tarwe/Gerste/ Olye ende Heu-
nich: also liet hy af/ ende en doodde se niet
met den anderen.

9 d Den Bornput nu/daer Jsmael de doo
de lichamen in wierp/ die hy hadde versla-
gen/met tsamen den Gedalia/is die/dien de
Coninck Assa maken liet tegen Baesa den
Coninck Jsrael: dien vulde Jsmael de sone
Methania met den verslaghenen.

d 1.Re.15.22

10 Ende wat ouergebleuens volcks was tot
Mizpa/oock des Conincx dochteren/voer-
de Jsmael de sone Methania/ geuanckelic-
ken wech met tsamen allen ouergebleuenen
volcke tot Mizpa: e ouer welcke Nebusar-
Adam de Hooftman/ Gedalia den sone A-
hikam gesettet hadde/ende tooch henen/en
de wolde henen ouer tot den kinderen Am-
mon.

e 2.Re.25.22

11 f Doe nu Johanan de sone Kareah ver-
nam/ende alle Hooftlieden die by hem wa-
ren/alle het quaedt dat Jsmael de sone Me-
thania bedreuen hadde/

Johanan. f Gen.14.14 1.Sam.30.1

12 Namen sy tot hen alle mannen/ende togē
henen tegen Jsmael den sone Methania te
strijden: ende quamen aen hem by den groo-
ten water aen Gibeon.

Johanan strydet tegē Jsmael en synen aenhanck.

13 Doe nu alle het volck/ dat by Jsmael
was/sach den Johanan den sone Kareah/
ende alle Hooftliedē des Heyrs die by hem
waren/werden sy vrolick.

14 Ende het gantsche volck dat Jsmael had
de van Mizpa wech geuoert/wendde hem
om/ende keerde wederom tot Johanan dē
sone Kareah/

15 Doch Jsmael de sone Methania/ ontquā
Johanan met acht mannen/ende tooch tot
den kinderen Ammon.

16 Ende Johanan de sone Kareah/met tsa-
men allen Hooftlieden des Heyrs/ die by
hem waren/ namen alle het ouergheblevē
volck(dat sy weder ghebracht hadden van
Jsmael den sone Methania)wt Mizpa tot
hem bewijle dat Gedalia de sone Ahikam
verslagen was/namelicken/de krijchsman-
nen/vrouwen ende kinderen/ende kamerlinc
ghen/die sy van Gibeon hadden weder ghe
bracht.

g† And. Geruch Kimhā in/dz by etc. Jere.42.16.

17 Ende reysden henen/ende toghen tot g †
Kimham inder herberge/ die by Bethle-
hem woonderh ende wouden in Egypten
trecken voor den Chaldeen.
18 Wāt sy vreesdē haer voor hē/ dewijle dat
Ismael de sone Methanja/ Gedaliam den
sone Ahikam/ verslagen hadde. dien de Co-
ninck te Babel ouer het lāt gesettet hadde.

Dat xlij. Capittel.

1. De Hooftliedē badden Jeremiam/ dat
hy God om raedt vrage hoe sy hen houdē
sullen. 5. belouen daer toe by hoogen Ee-
de/ sy willen hen des seluen houden. 9. De
Heere laet hen aenseggen/ sy sullen in den
lande blijuen/ 11. ende hen noch voor den
Chaldeen vreesen/ 13. noch in Egypten
15. het en ware dan dat sy groot ongeluck/
18. ende Gods grimmigheit toorne op hen
laden wouden) treckē. 19 Jeremia houdt
hen hare meyneedicheyt/ met tsamē Gods
ghewisser straffe voor.

1 DOe traden daer toe alle Hooftlieden
des Heyrs/ Johanan de sone Kareah/
Jesania de sone Hosaia/ met tsamen
den gantschen volcke/ beyde kleyn ende
groot/

a Jer.21.2. ende 33.7. De Hooftliedē laetē dē Heere om raet vragen

2 Ende spracken tot dē Propheet Jeremiā:
a Lieue/ laet onse gebedt voor v gelden/ eñ
biddet voor ons den Heere uwen God/ om
alle dese ouergebleuene (want onser is ley-
der weynich gebleuen van velen/ als ghy
ons selfs siet met uwen ooghen.)
3 Dat ons de Heere v God woude kondt
doen/ waer wy henen treckē/ ende wat wy
doen sullen.

Jeremias vraget den Heere voor het volck.

4 Eñ de Propheet Jeremias sprac tot hen:
Wel aē/ ick wil v hoorē eñ siet. Jck wil dē
Heere uwen God bidden/ als ghy lieden ge-
seyt hebt/ eñ alles wat v de Heere antwoor-
den sal/ dat wil ick v kondt doen/ ende en
wil voor v lieden niets onthouden.

b Josu.1.16 1 Mac.2.34 Jerem.43.2.

5 Eñ sy spraken tot Jeremiā. b De Heere zy
een gewisse ende warachtich getuyge tus-
schen ons/ so wy niet doen en sullen/ alles
wat v de Heere God aen ons beuelen sal.
6 Het zy goet ofte quaedt/ so willen wy der
stemme des Heeren onses Gods tot wel-
ken wy v senden/ hooren: op dat het ons
wel gae/ so wy der stemme des Heeren on-
ses Gods hooren.)

Eynde des tusschenghe lees/ daer van Cap. 40.2.

7 Ende na tien dagen geschiedde des Hee-
ren woordt tot Jeremiam.
8 Doe riep hy Johanan dē sone Kareah eñ
alle Hooftlieden des Heyrs/ die by hem wa-
rē/ ende allen volcke/ beyde kleyn eñ groot/

Des Heeren beuel aen het volck.

9 Ende sprach tot hen: So spreect de Heere
de God Israels/ tot den welcken ghy my
gesonden hebbet/ dat ick uwe gebedt voor
hem brengē soude

c Jere.21.2

10 c So ghy lieden in desen lande blijuet/ so
wil ick v bouwen ende niet verbreken/ ick
wil v lieden plantē ende niet wtropen: wāt
dat quaet dat ick v lieden ghedaen hebbe/
heeft my alreede gerouwet.
11 Ghy lieden en sult v niet vreesen voor dē
Koninck te Babel/ voor diē ghy v vreeset/
spreeckt de Heere: want ick wil by v lieden
zijn dat ick v helpe ende van synes handt
d† verlosse.

d† Anders/ wtrucke.

12 Jck wil v lieden barmherticheyt bewijse-
sen/ ende my ouer v ontfermen/ ende v we-
der in uwe landt brenghen.
13 So ghy lieden dannoch seggen sult: Wy
en willen in desen lande niet blijuen/ op
dat ghy lieden pinmers niet en hoort der
stemme des Heeren ws Gods:
14 Maer segget: Neen/ wy willen in Egyp-
tenlande trecken/ op dat wy geenen krijch
en sien/ noch der Basuynen geluyt/ hoorē/
ende geenen honger broodts haluen lijden
en doruen/ aldaer willen wy blijuen.
15 Nu/ so hoort des Heeren woort/ ghy ouer
gebleuenē wt Juda: So spreect de Heere Ze-
baoth de God Israels: e So ghy uwe aen-
gesichten richtet/ in Egyptenlande te trec-
ken/ dat ghy aldaer blijuen willet/

e Jere.27.9. ende 44.11.

16 f So sal v lieden het Sweert/ voor dien
ghy v vreeset/ in Egyptenlande treffen/ eñ
den honger/ dies ghy v lieden besorget/ sal
g doorgaens achter v henen zijn in Egyp-
ten/ ende sult aldaer steruen.

f Jer.41.17 ende 44.27. g Of/ allewe-ghe.

17 Want sy zijn wie sy willē/ die hare aenge-
sichten daer henen richten dat sy in Egyp-
ten trecken/ aldaer te blijuen h die sullē ster-
uen/ voor het Sweerde/ Honghec ende Pes-
tilencie: ende daer en sal niemandt ouerblij-
uen/ noch den quade ontloopē/ dat ick ouer
hen wil komen laten.

h Jer.24.10 ende 27.8. Ezech.6.11.

18 Want so spreect de Heere Zebaoth de God
Israels: Gelijck als mynen toorne ende
grimmichept ouer de Jnwooners te Jeru-
salem gegaen is/ so sal hy ooch ouer v liedē
gaen/ so ghy in Egypten trecket: dat ghy tē
Vloecke/ ten Wonder/ ter Sweeringe eñ
ter schanden wordet/ ende dese stede niet
meer sien en sullet.

Jeremias betuyget eñ protesteert voor dē volcke.

19 Het woort des Heeren geldt v/ ghy ouer-
gebleuenen wt Juda/ dat ghy niet in Egy-
pten en trecket: daeromme so weet/ dat ick
v lieden heden betuyghe
20 Ghy lieden sullet anders v leuen bedroe-
gelooſē: i want ghy hebbet my gesondē tot
den Heere uwē God/ ende geseyt: Biddet dē
Heere onsen God voor ons/ ende alles wat
de Heere onse God seggen sal/ dat doet ons
kondt/ so willen wy daer na doen.

i Jere.42.2

21 Dat hebbe ick v lieden heden te wetē ge-
daen/ doch ghy en woudet der stemme des
Heeren ws Gods niet hoorē noch alle dien
dat hy my aen v lieden beuolen heeft.
22 So sult ghy liedē nu weten/ dat ghy door
het Sweerdt/ Honger ende Pestilencie ster-
uen moetet/ aen der stede daer ghy dencket
henen te trecken/ dat ghy aldaer woonen
wilt.

Dat xliij. Capittel.

1. Johanā eñ alle het volc/ en geloouē
de woorden des Propheten niet/ ende trec-
ken tegen Gods ghebodt in Egypten. 6.
De Propheet/ dien sy ooch mede nemē/ seyt
hen/ wat hen aldaer ontmoeten sal.

1 DOe Jeremias alle woordē des Heeren
haers Gods hadde wtgesproken/ tot
allen volcke/ als hem dan de Heere
haer God/ alle dese woorden aen hen beuo-
len hadde/
2 Sprack Asaria de sone Hosaia/ eñ Joha-
nan de sone Kareah/ eñ alle a vreuelighe
mannē tot Jeremiā: b Ghy liecht/ de Heere
onse God/ en heeft v niet tot ons gesonden/
noch geseyt: Ghy lieden en sullet niet in E-
gypten trecken/ aldaer te woonen.

a Dz is/ en billicke/ vreke stoute. b Jere.42.5

3 Maer Baruch de sone Neria ouerredet
v/ dies ons tegen: op dat wy den Chaldeen
ouergheghheuen worden/ dat sy ons doodē/
ende na Babel/ wech voeren.

Baruch.

4 Also hoorde Johanan de sone Kareah/
ende alle Hooftlieden des Heyrs/ met tsa-
men den gantschen volcke/ der stemme des
Heeren niet/ dat sy in den lande Juda ghe-
bleuen waren:
5 Maer Johanan de sone Kareah/ ende al-
le Hooftlieden des Heyrs/ namen tot hem alle
ouerghebleuen wt Juda/ c die van allen
volcken/ daer henen sy geuloden/ wederghe

c Jer.42.16

komen waren / dat sy in den lande Juda
woonden.
6 Namelicken / Mans / Vrouwen ende
Kinderē/ daer toe des Coninckx Dochterē/
ende alle zielen die Nebuzar Adan de d†
Hoofman by Gedalia den sone Ahikam/
des soons Saphan / e † ghelaten hadde:
oock den Propheet Jeremias/ eñ Baruch
den sone Neria.
7 Eñ togen in Egyptenlandt: want sy en
woudē der stemme des Heerē niet hooren/
ende quamen te Thachpanhes.
8 Ende des Heeren woordt geschiede tot
Jeremia, te Thachpanhes/ ende sprack:
9 Neemt groote steenen ende begraeft se
f† inden Tichelouen/ die voor der poortē
inden huyse Pharao is, te Thachpanhes/
dat het de mannen Juda aensien.
10 Eñ segt tot hen: So spreeckt de Heere
Zebaoth, de God Israels: g Siet/ ick wil
henen senden/ eñ mynen knecht Nabucho-
donosor dē Coninck te Babel halen laten/
eñ wil synen Stoel bouen op dese steenen
setten, die ick begrauen hebbe, ende hy sal
syne Tenten daer ouer opslaen.
11 Eñ hy sal komē eñ Egyptenlant slaen:
eñ dooden wien hy treft: eñ geuanckelick
voeren wien hy treft: met den Sweerde
slaen, wien hy treft.
12 Ende ick wil den huysen der Goden in
Egypten met vyere aensteken / dat hyse
verbrande eñ wech voere: eñ hy sal hem
Egyptenlandt aentrecken/ als een Herder
zijn kleedt aentreckt, ende met vreden van
daer trecken.
13 Hy sal de h † Beeldtpylaren tot Beth
Semes in Egyptenlandt verbreken eñ de
Afgodenkercken in Egypten met vyere
verbranden.

Dat xliiij. Capittel.

1. Jeremias seyt den volcke wat voor
straffe in Egypten ouer hen komen sal/ 15
eñ straftse om harer Afgoderie wille.

1 DIt is het woordt, dat tot Jeremiam
ghescchiede / aen alle Joden/ die in
Egypten woonden, namelicken / tot
Migdal, tot Thachpanhes, tot Noph eñ
die indē lande Pathros woondē, eñ sprac:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth / de
God Israels: Ghy hebbet gesien alle dat
quaet dat ick hebbe komen laten ouer
Jerusalem/ eñ ouer alle Steden in Juda:
eñ siet heden ten daghe zijn sy woest, ende
daer en woont niemandt inne.
3 Ende dat omme harer boosheydt wille/
die sy deden: dat sy my vertoornden ende
henen ghingen, ende roockten/ eñ dienden
andere Goden / welcke noch sy noch ghy
lieden, noch uwe vaderen en kenden.
4 a Eñ ick sandt b doorgaens tot v lieden
alle myne knechtē de Propheten/ eñ liet v
seggē: Doet sulckē gruwel niet, die ic hate.
5 Doch sy en hoordē niet, neyghden oock
hare ooren van harer boosheyt niet/ dat sy
hen bekeerden / ende andere Goden niet
gheroockt hadden:
6 Daeromme ghinck oock mynen toorne
eñ grimmicheyt aen, eñ ontbrande ouer de
Stedē Juda eñ ouer de stratē te Jerusalē/
dat sy tot eener woestijne eñ eensaemheyt
geworden zijn, als het hedensdaechs staet.
7 Nu, so spreect de Heere de God Zeba-
oth, de God Israels: Waeromme doet
ghy doch sulck groot quaet / teghen uwe
eyghen leuen: op dat vā v wtgeroept worde/
beyde Man eñ Vrouwe, beyde Kint ende
Soochkint wt Juda / ende niets van v
ouer blyue.
8 Dat ghy my so vertoornet / door uwer

d † Anders/ Hofmeester.
Jeremias moet met den volcke in Egypten reysen.
e † And. ende by den Propheet etc. den sone Neria gelaten hadde.
Jere. 40. 1. 4
f † And. inde mortel onder den Tichelouē.
g Jere. 25. 9. ende 46. 13.
h And. der Sonnen-tempels.
a Jere. 4. 24. ende 25. 4. ende 29. 19
b Of / allewege.
Hebr. vroech
c † And. ghy aengerichtet hebbet.
d Amos. 9. 4
Jere. 44. 27.
e Jere. 42. 15
f Melechet/ heet were-kinge/ Des

handen werck / eñ roockt anderen Goden
in Egyptenlande, daer ghy henen getogen
zijt, aldaer te herbergen: op dat ghy wt-
geroept/ eñ tē vloecke eñ ter versmaetheyt
wordet/ onder allen Heydenen op Aerden.
9 Hebt ghy vergeten des ongelucks uwer
Vaderen/ des ongheluckx der Koninghen
Juda/ des ongeluckx harer Vrouwē/ daer
toe ws eyghen ongeluckx, eñ des ongeluckx
uwer Vrouwē, dat c † v wedervarē is indē
lande Juda eñ op den straten te Jerusalē?
10 Noch en zijn sy tot op desen dach niet
verootmoedicht, vreesen hen oock niet/ eñ
en wandelen in myne Wet eñ Rechtē niet/
die ick v eñ uwē Vaderē voorgestelt hebbe.
11 Daeromme spreeckt de Heere Zebaoth/
de God Israels also: d Siet, ick wil myn
aengesicht tegen v richten/ ten ongelucke/
ende gantsch Juda sal wtgeroept worden.
12 e Eñ ick wil die ouergebleuene wt Juda
nemen, die haer aengesicht henen gerichtet
hebben in Egyptenlant te trecken / dat sy
aldaer herbergē/ het sal een eynde met hen
allen worden/ in Egyptenlande: door het
sweert sullen sy vallen / ende door hongher
sullen sy omkomē, beyde kleyn ende groot:
sy sullē door het sweerdt eñ honger steruen/
eñ sullen een Sweeren/ Wonder/ Vloeck/
ende versmaetheyt worden.
13 Ick wil oock de inwooners in Egypten-
lande / metten sweerde / hongher ende
pestilencie te huys soecken/ ghelijck als ick
in Jerusalem ghedaen hebbe/
14 Dat vanden ouergheblevene Juda /
niemant sal ontkomen / noch ouerblyuen:
die doch daeromme hier in Egyptenlande
ghekomen zijn ter herberghen / dat sy we-
deromme in het landt Juda komen moch-
ten / daer sy gheerne wouden weder henen
komen / ende woonen: doch daer en sal
niemandt weder henen komen/ dan alleen/
die van hier vlieden.
15 Doe antwoordde/ den Jeremia alle man-
nen/ die daer wel wistē/ dat hare Vrouwē
anderen Goden roockten/ eñ alle Vrouwē/
die by grooten hoopen daer stonden / met
tsamen allen volcke/ die in Egyptenlande
woonden / eñ in Pathros/ ende spraken:
16 Na den woorde / dat ghy ons inden
Name des Heeren segt / en willen wy niet
hooren:
17 Maer wy willen doē na alle dē woorde/
dat wt onsen monde gaet: ende willen f †
Melecheth des Hemels roocken / ende der
seluen dranckoffer offeren: als wy eñ onse
Vaders / onse Koninghen ende Vorsten/
ghedaen hebben inden Steden Juda/ ende
op den straten te Jerusalem: doe hadden
wy oock Broots ghenoech / eñ het ghinck
ons wel/ ende en saghen gheen ongheluck.
18 Sindt der tijt daerentegen, dat wy heb-
ben g afgelaten/ Melecheth des Hemels
te roockē/ eñ dranckoffer te offeren/ hebben
wy allen kommer gheleden/ ende zijn door
het sweert ende honger omghekomen.
19 h Oock wanneer wy Melecheth des
Hemels roocken/ ende dranckoffer offeren/
dat en doen wy ymmers niet sonder onser
Mannē wille/ dat wy haer koeckē backen/
eñ dranckoffer offerē, haer te i bekommerē.
20 Doe sprack Jeremias tot dē gantschen
volcke/ beyde Mannen / Vrouwen / ende
allen volcke/ die hem so antwoordden:
21 Ja ick meyne oock / de Heere hebbe ghe-
dacht aen dat roocken / dat ghy inden
Steden Juda/ eñ op de straten te Jerusalē/
gedreuen hebt/ met tsamen uwē Vaderen/
Koningen/ Vorsten/ eñ allen volcke inden
lande/ ende heeft het ter herten ghenomen.

Hemels. werckinge/ is/ dat hy regen/ dau/ sneeuw/ vorst/ ys/ koude/ hitte/ licht/ schyn/ eñ in somma/ allerley weder gheeft: dat Melecheth wel mochte heeten/ weder/ ofte des Hemels wederinge/ De Joden hebbē desen Godsdienst ghehouden/ om goet weders wille (als de text seyt: dat sy Broot ende alles dinckx ghenoech ghehadt hebben) Op dat de vruchten van donder/ hagel/ blixem/ meeldau/ ende ander onweder onuerseericht/ door goet weder rijckelick wiessen/ eñ te rechte tijt alle dinghen wel bequamen. Sulck Melechets stuck/ is by ons Sinte Vrbaen/ die sal goet weder Wijne geuen: ende S. Alexius teghen den donder ende blixem helpen: eñ dergelijcken meer.
† And. der Koninginne
g Namelicken/ na uwē woorde.
h Jere. 7. 17.
i Or sy haer onser van herten aen neme/ als om onse grootē noot wille bekommert. Alse God hem bekōmerde. Gene. 6. dat so groote boosheyt op Aerdē was.

22 Dat hy niet meer lyden en konde / uwe
boose wesen ende grouwelen / die ghy de-
det: daervan oock uwe lant ter woestyne/
ten Wonder/ ende ten Vloecke gewordẽ is/
dat niemant daerinneen woont / als het
hedensdaechs staet.
23 Daeromme dat ghy geroockt hebbet/ eñ
tegen den Heere gesondicht/ ende der stem-
me des Heeren niet gehoort / ende in syne
Wetten/ Rechten ende getuygenissen niet
gewandelt en hebbet: daeromme is u oock
sulcken ongeluck wedervaren / als het ho-
densdaechs staet.
24 Eñ Jeremias sprac tot allen volcke/ ende
tot allẽ vrouwen: Hoort des Heerẽ woort/
alle ghy wt Juda/ die in Egyptenlant zijt.
25 So spreect de Heere Zebaoth/ de God Is-
raels: Ghy eñ uwe vrouwẽ/ hebbet met u-
wen monde gesproken/ ende met uwẽ han-
den volbracht/ dat ghy seydet: Wy willen
onse gelofte houdẽ/ die wy Melecheth des
Hemels geloeft hebben / dat wy derselven
roocken/ ende Dranckoffer offeren: Welaen/
ghy hebbet uwe gelofte vervult/ ende uwe
ghelofte ghehouden.
26 So hooret nu des Heeren woort/ ghy al-
le wt Juda/ die ghy in Egyptenlande woo-
net: Siet/ ick sweere by mynen grootẽ Na-
me/ spreeckt de Heere / dat mynen Name
niet meer en sal door eenichs mẽschẽ mōt
wt Juda/ ghenoemt worden / in gantsch
Egyptenlande die daer segge: So warach-
tich als de Heere Heere leeft.
k Amo.9.4 Jere.4.11. 27 Siet/ k ick wil over hen wakẽ tẽ ongeluc-
ke/ ende tot geenen goede: l dat/ wie wt Ju-
l Jer.42.15. da in Egyptenlande is / die sal door het
sweert ende honger omkomen/ tot dat het
een eynde met hen hebbe.
28 Die daerentegẽ den sweerde ontgaen/ die
sullen doch wt Egyptenlande/ int Lant Ju-
m Of/ kunnen wepninghen da wederkomen moeten/ met eenen m klei-
nen hoop: ende also sullen dan alle de over
gebleuene wt Juda/ die in Egyptenlande
ghetoghen waren/ dat sy aldaer herberch-
den/ vernemen/ wiens woordt waer gewor-
den is/ myn/ ofte hare.
29 Ende ten teecken/ spreeckt de Heere/ dat
ick u aen dese plaetse te huys soecken wil/
op dat ghy weter/ dat myn woort sal waer
worden/ over u ten ongheluck/
30 So spreeckt de Heere also: Siet ick wil
Pharao Haphra den Koninck in Egyptẽ/
overgeven in de handen syner vyanden/ eñ
n 2.Re.25.6 Jere.39.5. der genẽ/ die hem na synen leven staen / n
gelijck als ick Zedekiã den Koninck Juda
overgegevẽ hebbe/ in de hant Nabuchodo-
nosors des Koninck te Babel/ zijns vyãts/
ende die hem na synen levẽ stondt.

Dat xlv. Capittel.

1. Jeremias troostet den Baruch.

Baruch wordt ghetroostet. a Jere.30.2 ende.36.4.
1 Dit is het woort/ dat de Propheet Je-
remias sprack / tot Baruch/ den sone
Neria/ a doe hy dese redẽ in een boeck
schreef/ wt den monde Jeremie/ inden vier-
den Jare Joiakim des soons Josia / des
Koninckx Juda/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere Zebaoth / de God
Israels/ van u/ Baruch:
3 Ghy sprekct: Wee my / hoe heeft my de
Heere iammer tot myner smerte toeghe-
voecht: ick suchte my moede/ ende en vin-
de gheen ruste.
4 Segget hem alsoo/ So spreeckt de Heere:
Siet/ wat ick gebouwet hebbe / dat breke
ick af/ ende wat ick geplantet hebbe / dat
rope ick wt / met tsamen desen gantschen
mynen eyghen Lande.
5 Ende ghy begeeret u groote dinghen: en
begeeres niet: want siet/ ick wil ongeluck ko-
men laten over alle het vleesch/ spreeckt de
Heere: b doch u ziele wil ick u ter buete ge- b Jere.21.9. ende 39.18.
ven/ aen welcke plaetse ghy treckt.

Dat xlvi. Capittel.

Jeremias prophetеert teghen Egyp-
ten/ 27. ende de voorseydt zijns volcks ver-
lossinghe.

1 Dit is het woort des Heeren/ dat tot dẽ
Propheet Jeremia ghescheit is/ tegen
alle Heydenen.

a Teghen Egypten/ a Esai 19.1. ende 20.3. ende 30.3. Ezech.24.2. ende 30.4. ende 31.1. 2.Reg.24.7

2 Tegen het Heyr Pharao Necho/ des Co-
ninck in Egypten/ dwelck lach aen het wa-
ter Phrath/ tot Carchemis/ dat de Coninck
te Babel Nabuchodonozor sloech / inden
vierden Jare Joiakim / des soons Josia/
des Coninckx Juda.
3 b Rustet Schilden ende Tartschen toe/ b Jere.36.9
ende treckt in de slachtinghe.
4 Spannet Peerden aen/ eñ latet de Ruy-
ters op sitten: settet de Helmen op/ eñ scher-
pet de Spiessen/ ende trecket Pantzier aẽ.
5 Hoe komt het doch? dat ick sie/ dat sy ver-
saget zijn/ ende de vlucht gheven/ eñ hare c
Helden verslagen zijn: sy vlieden/ dat sy hen c Dat is/ strijdtbare mannẽ verslaghen:
oock niet omme en sien/ verschrickinghe is
omme ende omme/ spreeckt de Heere.
6 De snelle kan niet ontvlieden / noch de
sterckẽ ontkomen: tegent Noorden aen het
water Phrath/ zijn sy gevallen ende neder-
ghelegt.
7 Waer is nu die/ die henen op tooch/ als
eenen stroom/ ende syne wallen hen verhie-
ven/ als wallen des waters?
8 Egyptẽ tooch henẽ op/ als eenẽ stroom/
eñ syne wallen verhievẽ haer als wallẽ des
waters/ eñ sprac: Ick wil opwaerts treckẽ
het Lant bedecken/ ende de stadt verderuẽ/
met tsamen dien/ die daerinne woonen.
9 Welaen/ sittet op de peerden/ rennet met
den wagenen/ laet de Helden/ de Moorlie-
den/ ende wt d † Puth/ die den schilt voerẽ:
ende de Schutters Lydia wt trecken. d † An. Lybia
10 Want dit is de dach des Heeren Heeren
Zebaoth/ eenen dach der wrake/ dat hy hem
aen syne vyanden wreke / daer het sweert
verslinden/ ende van haren bloede vol ende
droncken worden sal ; want sy moeten den
Heere Heere Zebaoth / een slachtoffer wor-
den in den Lande teghent Noorden/ aẽ het
water Phrath.
11 Gaet henẽ op na Gilead/ ende haelt c † sal-
ue/ Jonckvrouwe/ ghy Dochter wt Egyp- c † An. hars.
ten: doch het is vergheefs / dat ghy u vele
meestert/ ghy wordet doch niet heel.
12 Uwe schande is onder dẽ Heydenẽ luydt-
baer gewordẽ/ uws huylens is het Lant vol:
want deen Heldt valt over den anderẽ / eñ
liggen beyde met malkanderen daer neder.
13 f Dit is het woort des Heeren/ dat hy tot
den Propheet Jeremia sprack/ doe Nabu- f Jere.43.8.
chodonozor de Coninc te Babel/ daer henẽ
tooch/ Egyptenlandt te slaen:
14 Verkondiget in Egypten/ ende segt het
aen te Migdal: segt het aen tot Noph ende
Thachpanhes: ende spreeckt: Stellet u ter
weere: want het sweert sal verslinden/ wat
rondt omme u henen is.
15 Hoe gaet het toe: dat uwe Gheweldigen
ter Aerden vallen: ende en konnen niet be-
staen: de Heere heeftse so g ghestoortet.
16 Hy maeckt/ dat haerer vele vallen/ dat ee- g Dat is/ plotzlick neder ghestooten.
ne met den anderen daer nederlegt: doe spra-
ken sy: Wel op / laet ons weder tot onsen
volcke trecken: in onse Vaderlandt/ voor dẽ
sweerde des Tyrannen.

17 Aldaer schreyetmen hen na: Pharao de Koninck in Egypten leyt, hy heeft zyn h † Tente verlaten.
18 So warachtich als ick leve/ spreect de Coninck/ die daer Heere Zebaoth heet, hy sal daer henen trecken so hooch als de Berch Thabor onder den Bergen is, ende als de Charmel aen de Zee is.
19 Neemt v wandelgereetschap/ ghy inwoonersse dochter Egypten: want Noph sal woest ende verbrandt worden/ dat daer niemandt inne woonen sal.
20 Egypten is een gantsch schoone Kalf: doch de slachter koemt vant Noorden.
21 Ende de k Dachlooners/ die daer inne woonen zyn oock/ als gemeste Kalveren: doch sy moeten hen dannoch wenden/ veltvluchtich worden met malkanderen ende en sullen niet bestaen: want de dach harers ongevals sal ouer hen komen namelicken/ de tyt harer thuysoeckinghe.
22 l † Sy komen daer henen dat het harnasch klatert ende komen met Heyrskracht/ ende brenghen Axen ouer hen/ ghelyck als de Houthouwers.
23 Deselue sullen alsoo in haren Woude houwen/ spreeckt de Heere, dat het niet te tellen is: want harer is meer dan der Sprinckhanen/ die niemandt tellen en kan.
24 De Dochter Egypti staet met schanden: want sy is den volcke van Noorden in de handen ghegheuen.
25 De Heere Zebaoth / de God Israels spreeckt: Ick wil te huys soecken m † de Regenten tot No ende den Pharao ende Egypten met tsamen synen Goden ende Coningen: Ja Pharao n met alle dien/ die op hem verlaten/
26 Dat ickse gheue in de handen dier/ die hen na haren leuen staen, ende in de handen Nabuchodonozors des Koninck te Babel ende synen knechten: o ende daer na suldy bewoont worden als van ouders herwaerts/ spreeckt de Heere.
27 p Doch ghy myn knecht Jacob/ vreest v niet: ende ghy Israel en vertzaecht niet: want siet, ick wil v wt verren Landen: ende uwen zade wt den lande syner gevanckenisse helpen: dat Jacob sal weder komen/ ende in vrede zyn ende de volheyt hebben/ ende niemant en sal hem verschricken.
28 q Daerom en vreest v niet / ghy Jacob myn knecht spreeckt de Heere: want ick ben by v: met allen Heydenen daer ick v henen verstooten hebbe/ r wil ick een eynde maken: s maer ick wil v tuchtigen met mate / op dat ick v niet ongestraft en late.

Dat xlvij. Capittel.

1. Een prophetieringe tegen de Philisteen.

1 DIt a is het woort des Heeren dat tot den Propheet Jeremia gheschiedde teghen de Philisteen / eer dan Pharao Gaza sloech.
2 So spreeckt de Heere: Siet, daer komen wateren opwaerts van Noorden/ die een vloedt maken sullen ende beyde het Lande ende wat daer inne is beyde Steden ende die daer inne woonen/ wech dryuen sullen: dat de Lieden sullen schreyen ende alle inwoonders in den Lande huylen/
3 Voor den gedommel harer stercker peerden/ die daer heenen drauen/ ende voor het bolderen harer waghens ende ommeloopen harer raderen: dat hen de vaders niet en sullen ommesien na den kinderen/ so vertzaecht sullen sy zyn/
4 Voor den dage die daer koemt te verstooren alle Philisteen/ ende wt te royen b Tyrum ende Zidon met tsamen haren anderen hulperen: want de Heere sal de Philisteen/ die het ouerblijfsel zyn wt den Eylande Caphthor verstooren.
5 Gaza sal kael worden/ ende Ascalon met tsamen den ouergebleuenen in haren gronden verderuen: hoe langhe c krabstu d.
6 O ghy sweerdt des Heeren: wanneer wilt ghy doch ophouden? vaert doch in uwe scheyde/ ende ruste, ende weest stille.
7 Doch hoe kondy ophouden/ dewyle dat v de Heere beuel gheuen heeft teghen Ascalon/ ende v teghen de Hauen aen de Zee bestellet.

Dat xlviij. Capittel.

1. Een prophecie teghen de Moabiten.

1 Teghen a Moab. So spreeckt de Heere Zebaoth / de God Israels: Wee der stadt Nebo: want sy is verstoort / ende leyt ellendich / b Kiriathaim is ghewonnen/ c † de † Veste staet ellendich / ende is verschrickt.
2 De Stoutheyt Moabs is wte / dien sy aen Hesbon hadden: want men denckt wat quaets tegen haer, namelicken: Koemt, wy willense wtroyen, dat sy gheen volck meer en zyn: ende ghy Madmen moest oock verdoruen worden / het sweerdt sal achter v komen.
3 Men hoort een gheschrey te Horonaim/ van verstooren ende grooten iammer.
4 Moab is d † verslagen, men hoort hare Jonghen schreyen.
5 Want sy gaen met weenen den wech opwaerts na Luhith/ ende de vyanden hooren een iammergheschrey den wech van Horonaim af/
6 Namelicken/ e Maeckt v wech/ ende verlost uwe leuen: doch ghy sult zyn/ als de heyden in der woestyne.
7 f Daeromme dat ghy v g † op uwe gebouwede verlaten ende op uwe schatten/ suldy oock gewonnen worden ende Camos moet henen wt/ ende geuanckelick wech trecken/ met tsamen synen Priesteren ende Vorsten.
8 Want de Verstoorder sal ouer alle Steden komen dat niet een Stadt ontgaen en sal, daer sullen beyde de h gronden verdoruen ende het effen velt verstoort worden: want de Heere heeft het ghesepdt.
9 i † Geeft Moab veders: hy sal wegaen als vloge hy: ende hare Steden sullen woest liggen dat daer niemant inne woonen en sal.
10 Veruloecht zy die des Heeren werck tragelick doet: veruloecht zy/ k die zyn sweert op houdt/ dat het gheen bloedt en verghiete.
11 Moab is van synder ieucht op seker gheweest ende heeft op zyn l heffe stille gelegen/ ende en is noyt wt eenen Vate int ander gegoten/ ende noyt in de geuanckenisse getogen/ daeromme is hem synen smaeck gebleuen/ ende synen reuck niet verandert geworden.
12 Daerom siet spreeckt de Heere/ de tydt/ koemt/ dat ick hen wil m Aflaters schicken/ diese aflaten sullen/ ende hare vaten ledich maken ende hare Flesschen n verslaen.
13 Ende Moab sal ouer den Camos te schanden worden/ o gelijck als het huys Israels/ ouer BethEl te schanden geworden is daer sy hen doch op verlieten.
14 Hoe dorst ghy segghen: p Wy zyn de Helden/ ende de rechte Krychsliedem?
15 So doch Moab moet verstoort worden/ ende hare Steden beklommen worden / ende haer beste manschap/ ter slachtbanck afgaen moeten/ spreect de Koninck/ q welcke heet/ de Heere Zebaoth.
16 Want den ongeual Moabs sal schier komen/ ende haer ongheluck sneller hem seer.
17 Lieue hebbet doch medelydinge met hen/ ghy die om haer woont/ ende haren naem

ken

h † An. syne bestemde tyt voorby gaen laten.
i Esa 48.2. ende 51.15. ende 54.5.
Thabor. Charmel.
k Dat is/ de Vorsten ende Heeren/ die hem dienen, ende grooten solt nemen.
l † An. Jare Egypten stemme gaet als eener slanghen: want sy de Chaldeen komen/ etc.
m Hebr. Amon heet een Regent/ een Meester/ dat is/ die alle dinck voorgeest ende regeert/ daer door de lieden onderhouden ende beschutt worden. Prov. 8. Ick de Wysheydt/ was Amon: dat is/ de Meester of Onderhouder/ die alle dinc meestert ende regeert.
† And. het peupel van Alexandria
n Jere.17.13
o Ezech.29.13
p Esai 44 1 Jere.30.10.
q Hag 2.5. Esai.41 10. ende 43:1. ende 54.4.
r Jer.30.11.
s Jer 10 24. Esai 27 8.
Philisteen.
a Esa.14 29 Ezec.25.15. Zeph.2.4.
b Esa 23.1. Ezec.26 2. ende 27.28

c Van grooten rouwe: als die doe/ die ouer eenen dooden hen kratzen/ welck doch Mose verbiet/ Deut. int 14. Ca.1.
d Jer.48.10
Moab.
a Esaie 15.1 ende 16.1. ende 25.10. Ezech.25.8. Zepha.2.8.
b Jos 13.19
c An. Misgab
† And. Sterckte.
d † And. te morsel ghe slagen/
e Jere.17.6.
f Esai 2.7. Jer.2.13. Ezech.29.3.
g † An. in uwe wercken
Camos heet/ den Afgod der Moabiten.
h Of, lechten
i † An. Lieve laet Moab vlopen sy sal haest wt gheloopt hebben:
k Jer.47.6
l Of, ghist.
m Dat is/ Wynschroopers etc. wtschroopen/
n Of versmeten.
o 1.Re.12.29
p Esai 16.6.
q Esai 48.2 ende 51.15. ende 54.5. Jere.46.18. ende 50.34.

kennet/ ende spreket: Hoe is de stercke roede/
ende den heerlicken staf so ghebroken?
18 Heraf vander Heerlicheyt/ ghy Doch-
ter/ die ghy te Dibon woonet/ ende sittet
in dorren: want de Verstoorder Moabs
sal tot v henen op komen / ende uwe †
Vesten verbreken.

† Anders. Steeckten.

19 Treedt op de Strate / eñ siet toe / ghy
inwoonerſſe tot Aroer: vraget die/ die daer
vlieden ende ontloopen / ende spreeckt:
Hoe gaet het toe?
20 Och Moab is verwoestet eñ verdorven:
huylet ende schreyet / segt het aen tot
Arnon/ dat Moab verstooret zy.
21 De straffe is ouer het effene Lant gegaē/
namelickē/ ouer Holō. Jahza/ Mephaath/
22 Dibon/ Nebo/ Beth Diblathaim/
23 Kiriathaim/ Beth Gamul/ Beth Meon
24 Kirioth/ Bazra/ eñ ouer alle Stedē indē
Lande Moabs/ sy liggen verre of na by.
25 Den Hoorn Moabs is afgehouwen/ eñ
haren Arm is verbrokē/ spreeckt de Heere.
26 Maeckt se dronckē/ (want sy heeft haer
tegen dē Heere verheuen) dat sy spouwen
ende de handen wringhen moet: op dat sy
oock tot spot worde.
27 Wāt Israel heeft uwen spot zijn moetē/
als ware hy onder den Dieuen gevondē: r
eñ bewijle ghy sulcx teghen haer spreeckt/
suldy oock wech moeten.

r Num. 25. 2.

28 O ghy inwooners in Moab/ verlaet de
Steden/ ende woont in de Rotzsteenen/
ende doet als de Duyuen/ die daer nestelen
inden hooghen holen.
29 ſ Men heeft altoos ghesegdt vanden
stouten Moab / dat hy seer stout zy/
hoouerdich / hooghmoedich / t trotzich/
ende ouermoedich.

ſ Esaie. 16. 6
Jere. 49. 16.
t Of/ stout/ vermetel.

30 Doch de Heere spreeckt: Ick kenne synē
toorne wel/ dat hi so vele niet en vermach/
ende onderstaet hem meer te doen dan zijn
vermeughen is.
31 Daeromme moet ick ouer Moab huylē/
ende ouer het gantsche Moab schreyen/ u
eñ ouer de liedē tot Kir Heres leedt dragē.
32 x † Ick moet ouer v Jaezer / ghy Wyn-
berch te Sibma/ weenen: wāt uwe Wyn-
rancke zijn ouer de Zee gevarē/ eñ tot aen
de Zee Jaeser gekomen : de Verstoorder
is in uwen Oogst eñ Wynlesen ghevallen.

u 2. Reg. 3. 25
x † Anders/ Gelijck ouer Jaeser/ also moet ic ouer v/ ghy/ etc.
y Dat is/ het Rijcke Moabs/ is ghelijck als eē drijarige Koe/ sterck/ rijck/ prachtich/ vol goederē ende lieden.
† And. tot Horonaim toe/ sal de drijarighe Koe (volckeren:) Esaie. 16.

33 Vreuchde eñ herten blijdtschap is wt dē
velde wech/ ende wt den Lande Moabs:
eñ men en sal gheenen Wyn perssen / de
Wyntreder en sal niet meer zijn Liedt singē/
34 Van des gheschreys weghe te Hesbon/
tot Eleale toe / welcke tot Jahza toe
klinckt/ van Zoar aen. y † der drijarigen
Koe/ tot Horonaim toe: want oock de wa-
teren Nimrim sullen wtdroogen.
35 Eñ ick wil/ spreeckt de Heere/ in Moab
daer mede een eynde maken/ dat sy niet
meer op de Hooghten offeren/ ende haren
Goden roockē sullen.
36 Daeromme brummet mijn herte ouer
Moab als een z † Trompette/ eñ ouer de
Lieden te Kir Heres/ brummet mijn herte
als eē Trompette: wāt sy hebbens te vele
ghemaeckt/ daeromme moetē sy te gronde
gaen.

z † Anders / Treurschalmeye.

37 a Alle koppen sullen kael zijn/ ende alle
baerden afgeschoren/ alle handen b † ver-
hicket/ eñ eē yegelick sal c sackē aentreckē.
38 Op allen daken eñ stratē/ d allenthaluen
in Moab salmen klagen: want ick hebbe
Moab verbroken/ als een onweerdt vat/
spreeckt de Heere.
39 O hoe is sy verdorven / hoe huylen sy/
hoe schandelickē hangen sy de koppen: eñ
Moab is ten spotte eñ ter verschrickinge

a Esaie. 15. 2.
Ezech. 7. 18.
b Dat is/ met nagelen meskens/ of andersins verseericht.
† Anders/ gheritsē.
c Esaie. 16. 3
Jere. 49. 3.
d Of/ alomme/ oueral.

gheworden / allen / die rontomme haer
henen woonen.
40 Want so spreeckt de Heere: e Siet / hy
vlieght daer henen / als een Arendt / ende
breydet syne vlougheleu wt ouer Moab.

e Deu. 28. 49
Jere. 49. 22.

41 Kirioth is ghewonnen / ende de vaste
Stedē ingenomen: eñ het herte der Helden
in Moab / sal ter seluer tijt zijn / als eener
Vrouwen herte in kints nooden.
42 Want Moab moet verdelcht worden/
dat sy gheen volck meer en zijn/ daeromme
dat het hē tegen den Heere verheuen heeft.
43 Vreese/ kuylen/ eñ strick/ koemt ouer v/
ghy inwooners in Moab/ spreect de Heere.
44 ſ Wie de vreese ontulied / die sal inden
kuyl vallen : eñ wie wt den kuyl koemt/
die sal inden strick geuangen worden : dan
wil ick ouer Moab komen laten een Jaer
harer thuysoeckinge / spreeckt de Heere.

ſ Esai. 24. 18

45 Die wt den slacht ontloopen/ sullen toe
vlucht soecken tot Hesbon : doch een vyer
sal wt Hesbon/ eñ een vlamme wt Sihon
gaen/ welcke de plaetsen in Moab / ende
de krijchsliedeu verteeren sal.
46 g Wee v Moab / verloren is het volck
Camos: want men heeft uwe Sonen ende
Dochteren ghenomen/ ende gheuanckelick
wech ghevoeret.

g Num. 21. 29

47 Doch in den toekoemstigen tijt / wil ick
de geuanckenisse Moabs wendē/ spreeckt
de Heere. Dat zy ghesegdt vander straffe
ouer Moab.

Dat xlix. Capittel.

1. Prophetie tegen de Ammoniten/ 7. Edomitē/ 23. Syriers/ 28. Kedarrners/ 34. ende Elamiten.

1 Tegen a de Kinderen Ammon/ spreeckt
de Heere also: Heeft dan Israel geene
Kinderen/ of en heeft hy geen* eruen?
waeromme besit dan Malchom het Landt
Gad? eñ zijn volck woont in harē Stedē?

Ammon.
a Ezec. 21. 28
ende 25. 1.
Amos. 1. 13.
* Of/ Erfgenamen?
Malchom is der Ammoniten Afgod.

2 Daeromme siet/ de tijdt koemt/ spreeckt
de Heere / dat ick wil een krijchsgheschrey
hooren laten/ ouer Rabbath der Kinderen
Ammon / dat sal op eenen hoope woeste
liggen ende hare b Dochteren met vyere
aengesteken worden: daerentegen Israel
sal de ghene besitten / van den welcken sy
beseten waren/ spreeckt de Heere.

b Dat is/ omliggende Vlecken.

3 Huylt/ O Hesbon/ want Ai is verstoort:
schreyet ghy Dochter Rabba / eñ c treckt
sacken aen/ klaeght eñ loopt op de mueren
rontomme: want Malchom werdt ghe-
uanckelick wech geuoeret/ met tsamē synen
Priesteren ende Vorsten.

c Esaie. 16. 3.
Ezech. 7. 18.
Jere. 48. 37

4 Wat d trotz ghy op uwe Landouwen /
uwe Landouwen zijn verdroncken/ ghy
ongehoorsame Dochter / e ghy/ die v op
uwe schatten verlaet/ ende spreket in uwer
herten: Wie derf hem aen my maken?

d Of / stoutteerdy.
e Jere. 7. 18

5 Siet / spreeckt de Heere Zebaoth / ick
wil een vreese ouer v komen laten / van al-
len die rondtom v woonen/ dat eē yegelick
zijns weechs voor hem wech henen wt
verstooten worde/ eñ niemant en zy/ die de
veltvluchtighe vergad re.
6 Doch daer na wil ick weder wenden/ de
gheuanckenisse der Kinderen Ammon/
spreeckt de Heere.

Tegen f Edom.

7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Is daer
dan gheen wijsheyt meer te Theman? en
is daer dan geenen raet meer by dē kloec-
ken? is hare wijsheyt g so loos?
8 Vliedet/ wendet v/ eñ versteeckt v diepe/
ghy Burgeren te Dedan: want ick late
een ongheval ouer Esau komen/ den tijdt
syner thuysoeckinghe.

Edom.
f Esaie. 21. 11
Ezech. 25. 12
ende 32. 29.
ende 35. 1.
g Ydel, of nietich.

Wijnlesers

9 Wijnlesers sullen ouer v comen/die v geẽ
nalesen en laten / ende dieuen des nachts
sullen ouer v comen/die sullẽ hem genoech
verderuen.
10 Want ick hebbe Esau ontblootet/ eñ syne
heymelicke plaetse geopent/ dat hy hẽ niet
versteken en can: zijn zaet/ syne broeders/ eñ
syne nabuerẽ zijn verstoort/ dat harer geen
meer voorhanden en is.
11 h† Doch wat ouerblijft van uwen Weesẽ/
dien wil ick het leuen gonnen/ eñ uwe We-
duwen sullen op my hopen.
12 Want so spreeckt de Heere: i Siet/ de ge-
ne die het niet verdient en hadden/ dẽ kelck
te drincken/ die moeten drincken/ ende sou-
det ghy ongestraft blijuen? ghy en sult niet
ongheftraft blijuen / maer ghy moet oock
drincken.
13 Want ick hebbe by my seluen gesworen/
spreeckt de Heere/ dat Bazra sal een wonder/
versmaedtheyt/ woestijne ende vloeck wor-
den/ ende alle hare Steden een eewige woe
stijne.
14 l Ick hebbe gehoort vanden Heere/ dat eẽ
bootschap onder den Heydenen gesondẽ zy:
Vergadert v ende comt herwaerts/ maect
v op ten strijde.
15 Want siet/ ick hebbe v m kleyn gemaeckt
onder den Heydenen/ ende verachtet onder
den menschen.
16 n V trotz eñ ws herten hoochmoet/ heeft
v bedroghen/ dewijle dat ghy in Rotzsteen-
clouen woonet/ eñ hooghe gebercht en inne
hebt/ o wanneer ghy dan uwẽ nest alschoon
so hooch makedet/ als den Arendt/ dannoch
wil ick v van daer henen / onder stoten/
spreeckt de Heere.
17 Also sal Edõ woest worden/ p dat alle de
gene/ die daer voorby gaen/ hen verwonde-
ren/ ende sluyten sullen ouer alle hare plage
18 q Ghelijck als Sodom eñ Gomorra/ met
tsamen harẽ nabuerẽ/ omgekeert is/ spreect
de Heere/ dat niemant aldaer woonẽ/ noch
eenich mensche daerinne behuysen sal.
19 Want siet/ hy comt opwaerts als eẽ Leeu/
van de stoute Jordane herwaerts tegen de
vaste Huttẽ: want r† ick wil hem aldaer he-
nẽ snellicken loopen laten: eñ wie weet/ wie
de s Jongelinck is/ dien ick teghen haer ru-
sten sal: t want wie is my ghelijck? wie wil
my meesterẽ/ ende wie is de Herder/ die my
wederstaen kan?
20 u So hoort nu dẽ raetslach des Heeren/ diẽ
hy ouer Edom heeft / eñ syne ghedachten/
die hy ouer de inwooners in Themã heeft:
wat ghelt het/ of de x Herdersiongers haer
niet slecht maken en sullen/ ende hare woo-
ninghe verstoren?
21 Dat de Aerde beuen sal/ wanneert in mal
canderen valt/ ende haer gheschrey salmen
aen de y† Schelfzee hooren.
22 z Siet/ hy vliecht opwaerts als eenẽ Arent/
ende sal zijn vleughelen wtbreyden ouer
Bazra: ter seluer tijt/ sal het herte der Heldẽ
in Edom zijn/ als het herte eener vrouwen
in kints nooden.

h† An. ver-
laet uwe
Weesẽ/ wãt
diẽ wil/ etc.
i Jere.25.29
Ezech.9.6.
1.Pet.4.17
k Esa 45.23
Jere. 22.5.
Hebr.6.13.
l Obad.1.
m of/ dunne
n Of/ uwe
stouteringe
Jere.48.29
Esai.47.10.
o Amos.9.2
Abdia.1.4.
p Jer.18.16.
ende 19.8.
ende 50.13.
Tren.4.19
q Gen.19.25
r† An. so ick
ruste geuen
sal/ wil ick
hen/ etc. latẽ
eñ wien ick
daertoe ver-
kiese/ dien
wil ick tegẽ
haer monste
ren: etc.
s Dat is de
groote Alex
ander/ die
alle Landen
winnen sou-
de.
t Esai 44.7
Jere.50.44
Sapie.12.12
u Psa.137.7
Ezech 25.13
x Dat is/ der
Hooftliden
eñ Vorsten
volck: want
Herders hee
ten hier al-
omme Vor-
sten / die de
arme wey-
den sullẽ/ eñ
boose straf-
fen.
y† An. Riet-
zee/ of/ Roo-
de Zee.
z Jer.48.40
Deut.28.49

Teghen Damascon.

23 a Hemath ende Arpad staen iammerlickẽ/
sy zijn vertzaecht/ want sy hooren eẽ boos
gheschrey: b† die aen der Zee woonen/ zijn
so verschrocken/ dat sy gheen ruste hebben
konnen.
24 Damascus is vertzaecht/ ende gheeft de
vluchte: sy beeft/ eñ is in angsten eñ smerten/
als een vrouwe in kints nooden.
25 Hoe? is sy nu niet verlaten/ die beroemde
ende sekere Stadt?

Damascus.
a Esai. 17.1
Amos. 1.3.
b† an. sy zijn
verschrockẽ
als die die
in de Zee
zijn/ eñ voor
angste ghee
[illegible]/ etc.

26 Daeromme sullen hare ionge Manschap/ op
harer straten daer neder liggen/ eñ alle hare
cryghsliedẽ ondergaen/ ter seluer tijt/ spreect
de Heere Zebaoth.
27 Eñ wil de mueren te Damasco met vyere
ontsteken / dat het de palleysen Benhadad
verteeren sal.

28 Teghen Kedar/ ende de Ko-

ninckrijckẽ c Hazor/ die Nabuchodonosor de
Koninck te Babel sloech. So spreect de Hee-
re. Wel op/ treckt opwaerts in Kedar/ ende
verstoort de kinderen teghent Oosten.
29 Men sal hen hare hutten eñ kudden ne-
men/ hare Tenten/ alle hare ghereetschap/
eñ Kemelen sullen sy wech voeren/ ende mẽ
sal verschrickelicken ouer hen roepẽ / omme
ende omme.
30 Vliedet/ maeckt v ſiuer daeruan/ versteect
v diepe/ ghy inwooners in Hazor/ spreect de
Heere: want Nabuchodonosor de Koninc te
Babel/ heeft wat inden sinne tegen v/ ende
meynet v.
31 Wel op/ treckt opwaerts/ tegen een volck
dat ghenoech heeft/ eñ seker woont/ spreect
de Heere: sy en hebben noch poorten / noch
grendelen/ ende woonen alleene.
32 Hare Kemelen sullen gherooft/ eñ de veel-
heyt haers vees genomẽ worden: eñ ick wil
se verstropen in alle winden/ d† die indẽ hoec
kẽ woonen/ eñ van allen plaetsẽ herwaerts/
wil ick haer ongheluck ouer haer komen la-
ten/ spreeckt de Heere.
33 Dat Hazor sal een Draken woonige/ ende
een eewighe woestijne worden/ dat niemant
aldaer en woone/ eñ gheen mensche daer in
en behuyse.
34 Dit is het woort des Heeren/ dwelck ge-
schiede tot Jeremiã den Propheet / tegen e
Elam/ in aenbeginne des Coninckrijcks Ze-
dekie des Conincks Juda/ ende sprack:
35 So spreect de Heere Zebaoth: Siet ick wil
den boge Elam verbreken/ haer voornaem-
ste ghewelt.
36 Eñ wil de vier windẽ/ wt den vier hoeckẽ
des Hemels/ ouer hen comen laten/ eñ wilse
in alle de selve winden verstropen: dat daer
geen volck zijn en sal/ daer niet sommige ver
dreuen wt Elam/ henen komen sullen.
37 Ende ick wil Elam vertzaecht makẽ voor
haren vyanden/ ende dien/ die hen na haren
leuen staen/ ende ongheluck ouer haer comẽ
laten met mynen grimmigen toorne/ spreect
de Heere: ende wil het sweert achter hen he-
nen schicken/ tot dat ickse te niete make.
38 Mynen f stoel wil ick in Elam settẽ/ ende
wil beyde den Coninck ende de Vorsten al-
daer opbrenghen / spreect de Heere: doch in
toecomender tijt/ wil ick de ghevanckenisse
Elam weder wenden/ spreeckt de Heere.

Kedar.
Hazor.
c Esai.21.16
d† An. eñ in
de wterste
hoecken der
Aerden.
Elam/ de
Perser.
e Ezec.32.24
Daniel.8.2
f Dat is de
groote Alex
ander/ die
Elã gewan.

Dat L. Capittel.

1. Prophetie teghen Babel/ 21. ende de
Chaldeen. 4. daertoe van des volcx Israels
verlossinghe.

1 DIt a is het woort/ welck de Heere door
dẽ Propheet Jeremiam gesprokẽ heeft/
teghen Babel/ ende het Lant der Chal-
deen.
2 Verkondighet onder den Heydenen/ ende
laet het luydtbaer worden : Worpt een ba-
niere op/ laet het luydtbaer worden/ ende en
verberght het niet/ ende spreect: Babel is ge
wonnen/ b Bel staet met schanden/ c Me-
rodach is d vermorselt/ hare Afgoden staen
met schanden / eñ hare Goden zijn te niete
ghemaeckt.
3 Want van Noorden koemt een volck op-
waerts

Babel.
a Esa.13.8.
ende 47.1.
Jere.25.12.
ende 51.1.
b Esai.46.1
Jere.51.44.
Bel.2.22.
c Dan.5.6.
d of/ tot puy
ner gemaeckt

waerts tegen haer/dwelcke sal haer lât ter
Woestyne maken: dat niemandt daerinne
woonen sal/ maer beyde lieden ende Vee /
daeruan v lieden sullen.

Dat is/ het huys treckē wt babel door Coninc Cores verworloeft eñ toegelaten Esdr. 1.1.

4 Inden seluen daghe/ende ter seluer tydt/
sprect de Heere sullen de kinderē Israels/
met tsamen de kinderen Juda/comē/ ende
weenende derwaerts trecken/eñ den Heere
haren God soecken.
5 Sy sullen vraghen na den wege na Zion/
ende hen aldaer henen keeren: Koemt/ende
laet ons tot den Heere voegēn/met eenē eewigen
verbonde/dat nemmermeer vergetē
worden en sal.

e Jer. 23.1. Ezech. 34.5. ende 36.37.

6 Want myn Volck is als een e verloren
Kudde/hare Herders hebbense verlept / eñ
op den Berghen dwalende gaen laten/dat
sy van den Berghen/ op de kleyne Bergen
ghegaen zyn / ende hare Koyen vergheten
hebben.
7 Alles wat aen hen quam/ dat verslontse:
ende hare vyanden sprakē: Wy en doē niet
onrecht/daeromme dat sy hen hebbē verson
dicht aen den Heere / inder wooninghe der
gerechticheyt/ende aen dē Heere/ die harer
Vaders hope is.

f Jere. 51.6 Apoc. 18.4.

8 f Vliet wt Babel/ende treckt wt der Chal
deen Lant/ende stellet v als de Bockē voor
den Kudde henen.

g Jer. 50.41

9 g Want siet / ick wil groote volcken met
hoopen/wt den Lande tegent Noordē verwecken/ende
tegen Babel opwaerts brenghen/die
hen teghen haer rusten sullē/diese
dock sullen ghewinnen : syne pylen zyn als
eens goeden Kryghers/die niet en feylt.
10 Eñ het Chaldeer Lant sal eenen roof worden/dat
alle diese berooven ghenoech daeruan
hebben sullen. spreect de Heere.

h Esa. 47.6

11 h Daeromme dat ghy v dies verheucht/
ende beroemt/dat ghy myn Erfdeel geplon
dert hebbet:ende i† spronghet als de gheyle
Kalueren/ende † briescheder als de stercke
Guylen.

i† An. worpet vet/ als de Kalueren in het gras. † An. wrenschedet/ Of/ dunste.

12 Uwe moeder staet met grooter schanden/
eñ die v gebaert heeft/is tot spot gewordē:
siet/onder den Heydenen is sy de k snootste/
woeste/dorre/ende eensaem.

k Jer. 18.16. ende 19.8. ende 49.17.

13 Want vanden toorne des Heerē moet sy
onbewoont/ende gantsch woeste blyuen/l
dat alle die voor Babel voorby gaen / hen
sullen verwonderen/ende fluyten ouer alle
hare plaghe.
14 Rustet v teghen Babel rontomme henen
alle Schutters:schiet in haer:spaert de pylē
niet:want sy m heeft teghen den Heere ghe
sondicht.

m Jer. 50.29 ende 51.5. † An. sy heeft de hant ghegheuen.

15 Juychet ouer haer om eñ omme:‡ sy moet
haer opgheuen:hare Fondamenten zyn geuallen/hare
Muerē zyn afgebroken: want
dat is des Heerē wrake: Wreect v aē haer/
n doet ghy/als sy ghedaen heeft.

n Exo. 21.23 Leui. 24.20. Jer. 51.40. Ezec. 10.59 Joel. 3.7.

16 Roept wt van Babel/beyde den Saeyer
eñ den Maeyer/ inden Oogst/dat hem een
yegelick voor den sweerde der Tyrannen /
keere tot synen volcke / ende een yeghelick
in zyn Lant vliede.
17 Israel heeft moetē zyn eē verstroyde Kudde/dat
de Leeuwen verschuychtert hebbē: o
ten eerstē verslontse den Koninc te Assyrien:
p daerna ouerweldichdese Nabuchodono
zor de Koninck te Babel.

o 2. Re. 17.20 Esaie. 10.5. p 2. Re. 25.9.

18 Daerō spreect de Heere Zebaoth/de God
Israels also : Siet ick wil den Koninck te
Babel te huys soecken/eñ zyn Lant: q ghelyck
als ick den Koninc te Assyrien te huys
ghesocht hebbe.

q 2. Re. 19.37 Esai. 14.25.

19 Israel dannoch wil ick weder te huys tot
syner wooninge brengē/ dat sy op Charmel
ende Basan weyden/ende haer ziele op den
gebergte Ephraim ende Gilead ge[...]dicht
worden sal.
20 r Te dier seluer tyt/eñ inden seluen dagē/
salmen de misdaet Israels soeckē/spreect de
Heere/doch daer en sal gheene voorhanden
zyn:eñ de sonde Juda/doch daer en sal geen
geuonden worden:want ick wilse vergeuen
dien/die ick ouerblyuen late.

r Jere. 51.5

21 Treckt opwaerts teghen het Lant/dat alle
dinck f verbittert heeft/ treckt opwaerts/eñ
soect te huys de inwooners der te huyssoeckinge:
verheert eñ verbant hare nacomelingen/
spreect de Heere/eñ doet alles/ wat ick
v beuolen hebbe.

f Dat is/ die God eñ de menschē vertoornt heeft: die daer weerdē zyn/ datse wederom te huys ghesocht wordē

22 Daer is een kryghsgeschrey inden Lande/
ende groot iammer.
23 Hoe gaet het toe/dat den Hamer der gant
scher Werlt verbroken eñ verslagen is? Hoe
gaet het toe/ dat Babel een Woestyne ghe
worden is onder allen Heydenen?
24 Ick hebbe v gestelt/ Babel/ daerom zydy
ooc geuangen/eer ghy v dies voorsaget:ghy
zyt ghetreft ende ghegrepen:want ghy hebt
den Heere t ghetrotzet.

t Of/ stoutelicken ghetergert.

25 De Heere heeft synen schat opghedaen/eñ
de wapenē zyns toorns voortgebracht:wāt
suler heeft de Heere Heere Zebaoth inder
Chaldeen Lant opgherichtet.
26 Koēt herwaerts tegen haer/u† ghy vandē
eynde/opent haer Koorenhuysē: x† worptse
op eenen hoop/eñ verbant se/dat haer niets
ouerblyue.

u† An. want het eynde is voorhandē. x† An. treet se/ somen de scoouē doet.

27 Verworcht alle haer kinderen/brengtse af
ter slachtbancke: Wee hen/want dē dach is
gecomen/de tyt haerer te huys soeckinghe.
28 Men hoort een gheschrey der veltvluchti
gen/eñ dier/die ontloopen zyn wt dē Lande
Babel:op dat sy verkondighen te Zion/ de
wrake des Heeren onses Gods/ eñ de wrake
zyns Tempels.
29 Roept velen tegen Babel/belegtse omme
eñ omme/alle Bogenschutters/ende en laet
niemant daervā comē: y vergeldet haer als
sy verdient heeft: z als sy gedaē heeft/ so doet
haer weder : a want sy heeft hoochmoedich
ghehandelt tegen den Heere/den Heylighen
in Israel.

y Jer. 50.15 z Apoc. 18.6 a Jere. 51.5.

30 Daeromme sullen hare ionghe manschap
vallen op hare stratē/ende alle hare Kryghs
lieden ondergaen /ter seluer tydt/spreect de
Heere.
31 Siet/ghy stoute/ick wil aen v/spreeckt de
Heere Heere Zebaoth : want uwen dach
is ghecomen/den tydt uwer te huyssoeckinghe.
32 Dan sal de stoute storten eñ vallen/dat hem
niemant oprichte: ick wil syne Steden met
vyere aensteken/welcker sal/alles wat rontomme
is/verteeren.
33 So spreeckt de Heere Zebaoth : Siet/de
kinderen Israels / met tsamen de kinderen
Juda/moeten ghewelt ende onrecht lyden:
alle diese gheuanckelick wech gheuoert heb
ben/ behoudense/ ende en willense niet los
laten.
34 Doch haer Verlosser is sterck/ b die heet/
Heere Zebaoth:die sal haer sake wtuoeren/
dat hi het Lant c† beuende/eñ de inwooners
te Babel/ tzitterende make.

b Esai. 48.2 ende 51.15. ende 54.5. Jere. 46.18. ende 48.15. Amos. 4.13 c† An. tot rusten brenge/ eñ de/ etc.

35 Het sweert sal comen/ spreect de Heere/ouer
de Chaldeen/ende ouer de inwooners te
Babel / ende ouer hare Vorsten / ende ouer
hare Wysen.
36 Het sweerdt sal comen ouer hare Prophe
teerders / dat sy tot Sotten worden : het
sweert sal komen ouer hare Sterckē/ dat sy
vertzaghen.
37 Het sweert sal komen ouer hare Peerden
eñ Waghenen/ende allen ghemeynen man/

b Ofte die in kindts nooden klaghen.

die Meesterinne is/dat sy tot b vrouwen wor-
den: het sweert sal comen ouer hare schatte
dat sy gheplondert worden.
38 Droocheyt sal comen ouer hare wateren/
dat sy wtdrooghen: want het is een Afgo-
den Lant/ende pochen op hare gruwelicke
Afgoden.

e Heb. Tsijm ende Jim: daeruan siet Esaie.13.22.

39 Daeromme sullen e gruwelicke Dieren eñ
Vogelen daer inne woonen/ende de jonghe
Struyssen: ende en sal nemmermeer bewoont
worden/ende niemant daerinne behuysen/
ymmermeer ende ymmermeer.

f Gen 19.25 Esai.13.19.

40 f Ghelijck als God Sodom ende Gomor-
ra met tsamen haren nabueren omgekeert
heeft/ spreeckt de Heere/dat niemant daer/
inne woone/noch eenich mensche daerinne
en behuyse.

g Jer.50.9 Deu.28.40.

41 g Siet/een volck comt van Noorden/af/ve-
le Heydenen/ende vele Coningen sullen hen
van der zijden des Landts opmaken.
42 Die hebben Bogen ende Schilden: sy zijn
grusaem eñ onbarmhertich / haer geschrey
is/als het bruysen der Zee: sy rijden op Peer
den gerustet als krijchsmannen teghen v/
ghy dochter Babel.

h† An. so ick ruste geuen sal/wil ick hen etc. laten eñ wien ick daertoe verkiesen sal/ dien wil ick tegen haer monsteren.

43 Wanneer de Coninck te Babel haer ge-
ruchte hooren sal/so sullen hem de vuysten ont
sincken/hem sal so angst ende banghe wor-
den/als eener vrouwen in kints nooden.
44 Siet/hy comt daer op als een Leeuwe/van
de stoute Jordane/tegen de vaste Hutten: h†
want ick wil hem aldaer snellicken loopen
laten: eñ wie weet wie de i Jongelinck is/
dien ick tegen haer rusten sal? k want wie is
my gelijck? wie wil my meesteren? ende wie
is de Herder/die my wederstaen kan?

i Dat is/Alexander de groote.
k Job.41.1 Esai.44.7. Jere.49.19 Sapie 12.12

45 So hoort nu den raetslach des Heeren/ die
hy ouer Babel heeft: eñ syne gedachten/die
hy heeft/ouer de inwooners inden Lande der
Chaldeen: wat geldt het? of de Herders ion
gers haer niet slecht maken en sullen/eñ ha-
re wooninghe verstooren.
46 Eñ de Aerde sal beuen van den geschreye
ende het sal onder den Heydenen Luytbaer
woorden/wanneer Babel gewonnen wort.

Babel.
a Jer.25.12 ende 50.1.
b Gelijck als men het coorne wannet/ wanneer het wtgedorscht is.
c Of/als van allen zijden.

Dat LI. Capittel.

1. Voorder van der straffe Babels/ende
menigherley oorsake derseluer.

1 SO spreeckt de Heere/a Siet/ick wil eenen
scherpen wint verwecken/tegen Babel/
eñ tegen haer inwooners/ die hen tegen
my ghesettet hebben.
2 Ick wil ooc Wanners na Babel schicken/
diese b wannen sullen / eñ haer Lant wtua-
gen/die c allenthaluen rontomme haer zijn
sullen/aenden daghe haers ongheluckx.
3 Want hare Schutters en sullen niet schie
ten: ende haer gheharnaschte en sullen haer
niet weeren connen: so en verschoont nu ha
rer jongher Manschap niet / verbant alle
hare Heyren.
4 Dat de verslagene daer liggen inden Lan-
de der Chaldeen/ende de doorstekene op der
straten.

d Jer.50.20
e† An. worden/ of sy schoon haer lant vol misdaden geuult hebben/voor dien/oft/van weghen des Heyligen etc.
f Esai 48.20 Jerem.50.8 Apoca 18.4.

5 d Want Israel ende Juda sullen niet We-
duwen van haren God den Heere Zebaoth/
gelaten e† worden: want gheneer Lant heeft
hem hooch verschuldicht/aen den Heyligen
in Israel.
6 f Vliedet wt Babel/op dat een yeghelick
zijn ziele verlosse/ dat gy niet onder en gaet
in harer misdaet: want het is den tijdt der
wrake des Heeren/die een Vergelder is/eñ
wilse betalen.

g† An. babel is ghewerst een gulden Beker in de handt des Heeren / die de etc. heeft alle/etc.
Jere.25.15.
h Or is/ die haer so stout maeckt. gelijc als de sotten.

7 g† Den gulden Kelck te Babel/die de gan-
sche Wereilt dronckẽ gemaect heeft/is inder
hant des Heeren: alle Heydenen hebben van
haren wijn ghedroncken/daeromme zijn de
Heydenen so h dul ghewordeñ.

i Esai.21.9. Apoca.14.8. ende 18.2.

8 i Hoe gantsch haest is Babel geuallen eñ
te niete ghemaeckt: huylt ouer haer/neemt
oock salue tot haren wonden/of sy misschien
mochte heel worden.
9 Wy heelen Babel/doch sy en willen niet heel
worden: so laetse varen/eñ laet ons een ye-
gelick in zijn Lant trecken: want haer straffe
reyckt tot aenden Hemel / ende langhet op-
waerts tot aen de Wolcken.
10 De Heere heeft onse gerechticheyt voort-
gebracht/Comt/laet ons te Zion vertellen/
de wercken des Heeren onses Gods.
11 Ja palleert nu de pijlen wel/ende rustet de
schilden toe: k de Heere heeft den moet der
Coningen in Meden verweckt: want syne ge
dachten staen tegen Babel/dat hyse verder
ue: want dit is de wrake des Heeren: de wra-
ke zijns Tempels.

k Judi.2.14 1. Reg.11.14.

12 Ja steeckt nu de Baniere op de mueren te
Babel. l† neemt de Wacht in/set tet de Wach
ters/besteit de Schaerwacht: want de Hee-
re dencket wat/ende sal ooch doen/ wat hy
teghen de Inwooners te Babel gesproken
heeft.

l† An. sterket de schiltwacht/ bestelt de Schaerwacht/ stelt heymelicke hoede:

13 Die ghy aen groote wateren woonet/ ende
groote schatten hebt/v eynde is gecomen/eñ
uwe ghiericheyt is wte.
14 m De Heere Zebaoth heeft by syner zielen
gesworen/ Ick wil v met menschen vullen/
als warent keuers/die sullen v een nt Liedt
singhen.

m Jer.22.5 Esai.45.23. Amos.6.8. Hebr.6.13.
n† An. Wijnlesers Maet liedt.

15 o Die de Aerde door zijn kracht gemaeckt
heeft/ende den omloop der Werelt/door syne
wijsheyt bereydet/ende den Hemel p† ordent-
lick gheschicket.
16 Wanneer hy dondert/ so is daer waters de
volheyt onder den Hemel/q hy treckt den ne-
uel op van het eynde der Aerden: hy maeckt
blixem inden regen/ende laet r den wint co-
men wt heymelicke plaetsen.

o Gen.1.6. Psal.146.6. Jere.10.12 Act.14.14.
p† And. met syner voorsichticheyt wt ghespannen.
q Psa.135.7. Jere.10.13.

17 s Alle menschen zijn dwasen met harer t
const: ende alle Goutsmeden staen met schan-
den met haren Beelden: u want hare Afgo-
den zijn bedriegherie/ende en hebben gheen
leuen.

s Esai.44.4
t Dat is/ leere van Afgoderye.

18 Het zijn enckel ydelheden/ eñ verleydische
wercken: sy moeten omcomen/wanneer sy te
huys ghesocht worden.
19 Doch so en is die niet/ die Jacobs schat
is: maer die alle dinck maeckt/ die issert/x eñ
Israel is de roede zijns erues/hy heet Heere
Zebaoth.

u Psa.115.4.
x Deu.4.20 ende 32.9.
Esaie.19.25

20 Ghy zijt mynen Hamer/mijn krijchswa-
pen: door v hebbe ick de Heydenen y verslagen
ende de Coninckrijcken verstoort.

y Is te morsel geslagen: Also oock hierna.

21 Ick wil uwe peerden ende Ruyters ver-
slaen/ick wil uwe wagenen eñ Voerluyden
verslaen.
22 Ick wil uwe mannen ende vrouwen ver-
slaen/ick wil uwe ouden eñ jongen verslaen/
ick wil uwe Jongelingen ende Joncvrou-
wen verslaen.
23 Ick wil uwe Herders eñ kudden verslaen
ick wil uwe Boeren eñ Jocken verslaen: ick
wil uwe Vorsten ende Heeren verslaen.
24 Want ick wil Babel eñ allen inwooners
der Chaldeen vergelden/alle hare boosheyt/
die sy aen Zion begaen hebben/voor uwen
ooghen/spreeckt de Heere.
25 Siet/ick wil aen v/ghy schadelicke Berch/
die ghy de gantsche Werelt verderuet/ spreect
de Heere: ick wil mijn hant ouer v strecken/
ende v vanden Rotzsteenen daer af wente-
len/ ende wil eenen verbranden Berch van v
maken.
26 Datmen noch hoeckfteen/noch grontsteen
wt v nemen conne: maer een eewige woestij-
ne suldy zijn/ spreeckt de Heere.
27 Worpt Banieren op inden Lande/blaest

Ahenas.

de Basuynen onder den Heydenen: heyliget de Heydenen teghen haer/ roept teghen haer de Koninckrijcken Ararat/ Meni eñ Ascenas: bestellet Hooftlieden tegen haer/ brenghet Peerden opwaerts/ als snorrende Keuers.

28 Heyliget de Heydenen tegen haer/ namelicken/ de Coningen wt Meden/ met tsamē den Vorsten ende Heerē/ ende het gantsche Landt harer Heerschappye.

29 Dat het Lant bevende worde/ eñ verschricke: want de gedachten des Heerē willen vervult worden tegen Babel/ dat hy het Lant Babel tot eener woestyne make/ daer niemant inne woone.

30 De Heldē te Babel en sullen niet te velde treckē derren/ maer moetē inde Stercte blijven: hare stercheyt is wte/ ende zijn g wijuē geworden/ hare wooningen zijn aengesteken/ ende hare grendelen verbroken.

g Dat is/ vertzaecht eñ bloodtlick/ als de Vrouwē in Kints nooden.

31 Daer loopt hier een eñ daer een den anderen tegen/ ende eē Bootschap ontmoet hier eñ daer der anderen/ den Koninck te Babel aen te seggen/ dat syne Stadt gewonnē zy tot aen het eynde.

32 Ende de Havene ingenomen/ ende de Zee wtgebrandt zy/ ende de Krijchsluydē bloode ghewordē zijn.

33 Want so spreeckt de Heere Zebaoth de God Israels: De Dochter Babel is als eenen Dorschvloer/ wanneermen daer op dorschet/ harē Oogst sal gātsch haestelic comē.

34 Nabuchodonosor de Coninck te Babel/ heeft my verslondē eñ omgebracht/ hy heeft van my een ledich vat ghemaeckt: hy heeft my verslonden als eenen Drake/ hy heeft synen buyck gevult met mynen noodelicstē/ hy heeft my verstooten.

35 Nu daerentegen vindet hem over Babel den a wrevel aen my begaen/ eñ myn vleesch/ spreect de inwoonersse tot Zion/ ende myn bloet over de inwoonders in Chaldea/ spreect Jerusalem.

a Dat is/ onbillicken moetwille.

36 Daerom spreeckt de Heere also: Siet/ ick wil v uwe sake wtvoeren/ eñ v wreken: ick wil haer zee wtdroogen/ eñ haren Born put verloopen laten.

37 Ende b Babel sal een steenhoop/ ende tot eener Drakenwooninge worden/ een wonder/ ende een aenfluyten/ dat niemant daer inne woonet.

b Esai.25.2 ende 26.5. ende 37.26. Jerem.9.11.

38 Sy sullen altesamen brullen als de Leeuwen/ ende schreyen als de ionghe Leeuwen.

39 c Ick wilse met haren drincken in de hitte setten/ ende wilse dronckē maken/ dat sy vrolick werden/ d eñ eenē eewigen slaep slapen/ van welcken sy nemmermeer opwaken en sullen/ spreecke de Heere.

c dz is/ Ick wilse swer laten suppē/ der gantscher werelt goet eñ liedē/ eñ wanneer sy aent allersekerste is/ so wil ick se slapende maken/ dat sy te gronde gaen eewichlick.
d Jer.51.57.

40 Ick wilse daer onder voeren/ als Lammeren ter slachtbancke/ als de Rammen met den Bocken.

41 Hoe is Sesach so gewonnen/ ende de beroemde inder gantscher Werelt/ so ingenomen? Hoe is Babel so een wonder gewordē onder den Heydenen?

Sesach.

42 Een Zee is over Babel gegaen/ eñ is met desselven Wallen veelheyt/ bedeckt.

43 Haer Steden zijn tot eener woestyne/ ende tot eenen dorren eensamen Lande gewordē/ een Lande/ daer niemant inne woont/ ende daer gheen mensche inne en wandelt.

44 e Wāt ick hebbe dē Bel te Babel te huys gesocht/ ende hebbe wt syne kele getrockē/ dat hy verslonden hadde: eñ de Heydenē en sullen niet meer tot hem loopen: want ooch de mueren te Babel zijn neder ghevallen.

e Jere.50.2
f Esa.48.20 Jerem.50.8 ende 51.6. Apoc.18.4.
g¹ Anders/ wtrucke.

45 f Treckt henen wt myn Volck/ eñ een yegelick g¹ verlosse zijn ziele/ vanden grimmighen toorne des Heeren.

46 Uwe herte mocht anders weeck worden/ eñ vertzaghen/ voor den gheschreye dat mē inden Lande hooren sal: wāt indē Jare sal een geschrey gaen/ ende na den selven indē anderen Jare ooch een gheschrey/ over ghewelt inden Lande/ ende een Vorst sal teghen den anderen zijn.

47 Daeromme siet/ de tijt comt/ dat ick de Afgoden te Babel te huys soecken wil/ ende hare gantsche Lant te schanden worden sal/ ende hare verslaghene daer inne ligghen sullen.

48 Hemel eñ Aerde/ eñ alles wat daer inne is/ sullen juychē over Babel/ dat hare Verstoorders van Noorden ghecomen zijn/ spreeckt de Heere.

49 h Ende als Babel in Israel de verslagene ghevellet heeft/ also sullen ooch te Babel de verslagene gevelt worden/ inden gantschen Lande.

h Jerem.50.15.29.

50 So treckt nu henen/ ghy die dē sweerde ontvloden zijt/ eñ en suymt niet lange: ghedencket des Heeren in verren Lande/ ende latet v Jerusalem inden herten zijn.

51 Wy waren te schanden geworden/ doe wy de versmaetheyt hooren moesten/ eñ de schāde onse aengesichte bedeckte/ doe de vreemde over het Heylichdom des huys des Heeren quame.

52 Daeromme siet/ de tijdt coemt/ spreect de Heere/ dat ick hare Afgoden thuys soecken wil/ eñ inden gantschen Lande sullē de doodelick verwondeden suchten.

53 Eñ wanneer Babel inden Hemel clomme/ ende hare macht inder hoochte vast maecte/ so sullē doch Verstoorders vā my over haer komen/ spreeckt de Heere.

54 Men hoort een gheschrey tot Babel/ ende eenen grooten iammer inder Chaldeen Lande.

55 Want de Heere verstoort Babel: hy verderftse met sulcken grooten gheschrey ende rumoer/ dat hare wallen bruysē/ als de groote wateren.

56 Want de Verstoorder is over Babel gecomen: haer Helden worden ghevanghen: hare bogen worden ghebroken: want de God der wrake/ de Heere betaeltse.

57 Ick wil hare Vorsten/ wijsen/ Heeren/ eñ Hooftlieden/ ende Kryghers/ droncken maken/ i dat sy eenen eewighen slaep sullen slapen/ daer sy nemmermeer van opwaken/ spreeckt de Koninck/ die daer k heet/ Heere Zebaoth.

i Jer.51.39
k Esa.48.2 ende 51.15 ende 54.5. Jere.46.18. ende 48.15. ende 50.34

58 So spreect de Heere Zebaoth: De mueren der grooter Babel/ sullen ondergraven ende hare hooge poorten/ met vyere aengesteken wordē: dat der l¹ Heydenen arbeyt verloren zy/ ende verbrant worde/ wat de volckē met moeyte ghebouwet hebben.

l¹ An. volcken arbeyde vergeefs/ eñ der liedē eyghen aens vyer/ eñck moeyte zijn sal.

59 Dit is het woort/ dat de Propheet Jeremias/ Seraia dē sone Neria des sons Mahseia beval/ doe hy met Zedekia den Koninck m Juda m na Babel trock/ inden vierden Jare zijns Coninckrijcx: ende Seraia was een vreedsaem Vorst.

Seraia.
m Dat is geschiet voor der verstooringe dvich tot dē Coninc te Babel te huldigē/ etc.

60 Eñ Jeremias schreef alle het ongeluc/ dat over Babel comen soude/ in een Boeck/ namelicken/ alle dese woorden/ die teghen Babel gheschreven zijn.

61 Eñ Jeremias sprac tot Seraia: Wanneer ghy te Babel comt/ so siet toe/ ende leest alle dese woorden.

62 Ende spreect: Heere/ ghy hebt teghen dese Stadt ghesproken/ dat ghyse wilt wtroeyē/ dat niemandt daer in en woone/ noch menschen/ noch vee/ maer eewichlick woest zy.

63 Ende wanneer ghy dat Boeck hebt wtgelesen/ n so binder eenen steen daer aen/ ende worpt het/ inden Phrath/

n Apo.18.21.

64 Ende sprecckt: also sal Babel versoncken
worden ende niet weder op komen vanden
ongelucke/ dat ick ouer haer bringen wil/
maer vergaen. So verre heeft Jeremias
ghesproken.

Dat LII. Capittel.

1. Wt oorsake des afvals Zedekie/
4. wert Jerusalem belept / gewonnen/ 12.
gheplondert / ende verbrant. 15. Des volcx
so te Jerusalem gheuonden wort/ worden
sommige wech geuoert/ 16. sommige inden
lande ghelaten. 10. 24. sommighe gedoot/
28. tot het getal der gheuangenen wt Ju-
da/ vā Nabuchodonozor tot verscheyden
tijden wech gheuoert/ wort aengeteeckēt/
31. Joachim wort wt der geuanckenisse
los ghegeuen.

Zedechia. 1 ZEdekias a was eenentwintich Jaer
a2. Re. 24. 17 oudt/ doe hy Coninck werdt/ ende Re-
2. Par. 36. 10 geerde elf Jaer te Jerusalem: zijn moe
Jerem. 37. 1 der die hiet Hamutal/ een dochter Jeremie
tot Libna.
2 Ende dede dat den Heere qualick beuiel/
gelijck als Joiakim ghedaen hadde.
3 Want den toorne des Heerē ginck ouer
Jerusalem ende Juda/ tot dat hyse van sy
nen aengesichte verwierp: ende Zedekia
viel af vanden Coninck te Babel.
b 2. Reg. 25. 1 4 b Maer inden negenden Jare zijns Co
Jerem. 39. 1 nincrijcks aenden tienden daghe der tien
der Maēt quam Nabuchodonozor de Co
ninck te Babel/ met tsamen alle synen Hey
re/ tegen Jerusalem/ ende beleydense/ ende
maeckten daer een schantze rontomme.
5 Ende de Stadt bleef also belept/ tot int
elfde Jaer des Coninckx Zedekie.
6 Maer aenden negenden dage der vier-
der Maent/ nam den honger ouerhant in
der Stadt/ eñ het volck hadde niets meer
vanden Lande te eten.
7 Doe brackmen in de Stadt / ende alle
Krijchsliede gauen de vlucht/ eñ togē ter
Stadt henē wt/ by nachte/ des weechs he-
nen na der poorte/ tusschen den tween mue
ren/ na den Hof des Coninck: doch de Chal
deen lagen rondtomme de Stadt.
8 Ende doe dese henen togen des weechs
door het velt/ iaechde der Chaldeen Heyr
c2. Reg. 25. 3 den Coninc na/ c ende grepen Zedekia in
den velde by Jericho: doe verstroeyde hem
alle zijn Heyr van hem.
9 Ende sy vingen den Coninck/ ende brach
ten hem henen op tot den Coninck te Ba-
bel na Riblath/ die inden Lande Hemath
leyt: die sprack een oordeel ouer hem.
10 Aldaer liet de Coninck te Babel/ de kin-
deren Zedekie / voor synen oogen verwor-
ghen: ende hy verworchde alle Vorsten Ju
da te Riblath.
11 Doch Zedekie liet hy de oogen wt ste-
ken/ ende liet hem met tween ketenen bin-
den: ende de Coninck te Babel / voerde hē
also na Babel/ ende leyde hem inde ghe-
uanckenisse/ tot dat hy sterf.
12 Aenden tienden dage der vijfster Maēt
welcke is het negentiēde Jaer Nabucho-
donozors des Coninck te Babel/ quam Ne
d† And. Hof buzar Adā/ de d† Hooftmā/ die e dorgaēs
meester. by den Coninc te Babel was/ te Jerusalē.
e Oft alle 13 Ende f verbrande des Heeren huys ende
weghe. des Coninckx huys/ ende alle huysen te
f1. Reg. 9. 7. Jerusalem/ alle groote huysen verbrande
2. Reg. 25. 7. hy met vyere.
14 Ende het gantsche Heyr der Chaldeen/
dat by den Hoofman was/ ruckten om alle
m eren te Jerusalem rondtomme.
15 Doch het arme volck/ ende ander volck/
dat noch ouerich was inder Stadt/ ende
ten Coninck te Babel vielen/ ende het oue
rige Handtwercks volck/ voerde Nebusar
Adan de Hooftman geuanckelick wech.
16 Ende van den armen volcke op den Lan-
de/ liet Nebusar Adan de Hooftman/ Wijn
gaerdeniers ende Ackerlieden bliuen.
17 g Ende de metalen h Calomnen aenden g2. Re. 25. 13
huyse des Heeren/ ende het ghestoelte/ ende h Of pilaren
de Metalen Zee aenden huyse des Heerē/
verbraken de Chaldeen/ ende voerden alle
het metael vanden seluen na Babel.
18 Ende de ketelen/ schoeffelen/ messen be-
kens/ koocklepelen/ ende alle metalen Va-
ten/ diemen inden Godsdienst plach te ghe-
bruycken/ namen sy wech.
19 Daertoe nam de Hooftmā wech/ wat gul
den ende siluerē was/ aen i† Bekerē/ Koock i† Anders
pannen/ Beckenen/ Ketelen / Kandelaren/ skrupcken/
Lepelen ende Schalen.
20 De twee Calomnen/ de eenige Zee/ de
twaelf metalen Runderen/ die in k† der ste k† And. on
de des gestoeltes stonden/ l welcke de Co- der het ge
ninck Salomo hadde laten maken/ ten huy- stoelte.
se des Heeren: des metaels van alle dese † l 1. Regn. 7.
gereetschap/ was bouen maten vele. 15. 23.
21 Der twee Calomnen/ was een yeghelick † And. vat.
achtien ellen hooch/ ende een snoer twaelf
ellen lanck/ reyckte rontomme haer / ende
was vier vingeren dicke/ ende binnen hol.
22 Ende op eener yegelicken stont eenen me
talen knoop/ vijf ellen hooch/ ende m† ree- m† And. ge
pen ende Granatappelen waren aen euen ulochten
yegelijcken knoop/ rontōme henē/ altemael reepen.
metael: eñ deen Calomne was als de ander.
23 Der Granaetappelen waren ses ende tne
ghentich daer aen: ende al'er Granaetappe
len waren hondert aen eenē Reep rontom-
me henen.
24 Ende de Hooftman nam den n† Priester n† Anders
Seraia/ wt der eerster ordeninge/ ende den ouersten
Priester Zephania/ wt der anderē ordenin- Priester Se
ge/ ende drie Deurwachters. raia/ eñ Ze-
25 Ende eenen Camerlinc wt der Stadt/ die phania die
ouer de Krijchsliede ghesettet was / ende na hem de
seuen mannen/ die by den Coninck zijn moe ouerste
sten/ die inder Stadt geuondē werdē: daer was.
toe Sopher/ den Heyr Vorst/ die het landt-
volck plach te monsteren: daer toe tsestich
mannen lants volcx/ die inder Stat geuon
den werden:
26 Dese nam Nebusar Adan de Hooftman/
ende brachtse den Coninc te Babel/ na Ri-
blach.
27 Ende de Coninck te Babel sloechse doot
te Riblat/ die inden lande Hemath leyt: o al o 2. Re. 25. 21
so wert Juda wt synē lande wech geuoert.
28 Dit is het volck dat Nabuchodonozor
wech geuoert heeft/ namelickē/ indē seuēdē
Jare/ drie duysēt eñ drie eñ twintich Jodē.
29 Ende inden achtienden Jare Nabucho-
donozors/ acht hōdert/ ende twee ende der
tich zielen wt Jerusalem.
30 Ende inden drientwintichsten Jare des
Nabuchodonozors/ voerde Nebusar Adan
de Hooftman/ seuen hondert ende vijf ende
veertich zielen wech wt Juda: aller zielen
zijn vier duysent/ ende ses hondert.
31 p Ende inden seuenendertichsten Jare/ Joiachim
daer na als Joiachin de Coninc Juda wech p2. Re. 25. 27
gheuoert was/ aenden vijf ende twintich- q Jere. 52. 1
sten dage der twaelfster Maent/ verhief q
Euil Merodach de Coninck te Babel/ in-
den Jare doe hy Coninc wert/ het hooft Jo
iachin des Koninc Juda/ ende liet hem wt
de geuanckenisse/
32 Ende sprack vriendelicken met hem / en-
de settede synen Stoel/ bouen der Coninghē
Stoelen/ die by hem te Babel waren.

33 Ende veranderde hem de kleederen synder
r Of/alle wo ghe. gevanckenisse dat hy voor hem att/ r door
gaens zijn leefdaghe.
34 En hem wert doorgaens synen nootdruft
van den Koninck te Babel ghegheven/ als
het hem verordineert was zijn gantsche le=
ven lanck/ tot aen zijn eynde.

Eynde des Propheten
Jeremie.

De Klaechlie=
den Jeremie.

Dat Eerste Capittel.

1. De Propheet beclaecht den ellendigen
standt Jerusalems/ 5. wijst aen de oorsake
harer sonde/ 12. Jerusalem vermaent alle
gheloovighen tot medelydinghe/ 18. bekent
sy zy rechtveerdichlicken ghestraft/ dewyle
sy den Heere vertoornt hebbe/ 21. ende bid=
det/ de Heere wille zijn wrake/ over hare vy
anden gaen laten.

Aleph.

1 Oe leydt de Stadt so
woest/ die vol volcx was/
sy is als een Weduwe:
die een Vorstinne onder
den Heydenen / a ende
Koninghinne in den lan=
den was / b moet nu die=
nen.

a 1. Re. 4. 21
b 2. Reg. 25.
c† An. tynnsbaer zijn.
d Jer. 13. 17.

2 Beth. d Sy weent des nachts dat haer
de tranen over de kinnebacken loopē: daer=
en is niemant onder alle hare vrienden die
se trooste: alle hare naesten e† verachtense/
ende zijn hare vyanden ghewo(r)den.
e Job. 6. 13
f† An. handelen ontrouwelicken teghen haer.
g† And. tusschē mueren
3 Gimel. Juda is gevanckelick in ellende
en swaren dienste: sy woont onder de Hey=
denen/ ende en vindet gheen ruste/ alle hare
vervolghers houdense g† qualick.
4 Daleth. De straten na Zion liggen woe
ste/ dewijle dat daer niemant op geen Feest
en comt: alle hare poorten staen eensaē/ ha=
re Priesters suchten/ hare Jonckvrouwen
staen iammerlicken/ ende sy is bedroeft.
5 He. Hare wederpartijders sweven inder
hoochte haren vianden gaet het wel: want
de Heere heeftse vol iammers gemaect/ om
haerder grooter sonde wille/ ende hare kin=
deren zijn gevanckelick voor den vyanden
henen ghetoghen.
h† An. heerlickheyt.
i† An. Hertē ofte Hinden.
6 Vau. Alle h† cieraet is vander Dochter
Zion henen wech/ hare Vorsten zijn als de
i† Rammen die geene Weyde en vinden/ en
amechtich voor den Drijver henen gaen.
7 Zain. Jerusalē dencket in deser tijt hoe
ellendich ende verlaten sy is/ ende hoe vele
goets sy van outs af ghehadt heeft/ dewijle
dat alle hare volc daer neder leyt/ onder dē
vyanden ende haer niemant en helpt: hare
vyanden sien haren lust aen haer/ en bespot
ten hare Sabbathen.
k† An. is sy in menigerley iammer.
l An. gevanckenisse. And tot spotte comen.
8 Heth. Jerusalem heeft haer besondicht/
daeromme k† moet sy zijn/ als een onreyne
vrouwe: alle diese eerden/ versmadense nu/
dewijle sy hare schaemelheydt sien: doch sy
suchtet/ ende is te rugghe ghekeert.
m Of/ prachtet † An. neemet seer toe
9 Theth Hare onreynicheydt kleeft aen ha
ren soom: sy en haddeniet gemeynt/ dat het
haer ten laetsten so gaen soude: sy is Ja te
grouwelick hieronder ghestooten/ ende en
heeft daer toe niemant diese trooster: Och
Heere/ siet aen mijn ellende/ want de vyant
m† praelet seer.

10 Jod. De vyant heeft zijn hant aē alle ha
re kleynodien geleyt: want sy moeste het aē=
sien / dat de Heydenen in haer Heylichdom
gingen/ m daer ghy van gheboden hebt: Sy m Deu. 23. 3
en souden in uwe Ghemeynte niet komen.
11 Caph. n Alle haer volck suchtet/ en gaet n 2. Re. 6. 6.
om broot: sy geven hare kleynodien om spij= Tren. 5. 18.
se / op dat sy de ziele laven: och Heere/ siet
doch ende schouwet/ hoe iammerlick dat ick
ghewo(r)den ben.
12 Lamed. U segghe ick/ alle ghy die voorby
gaet/ schouwet doch ende siet toe / oft daer
eenighe smerte zy als mijn smerte/ die my ge
treft heeft: want de Heere heeft my vol iame
mers ghemaeckt, aen den daghe zijns grim
mighen toorns.
13 Mem. Hy heeft een vyer wt der hoochte
in mynen beenderē gesonden/ ende dat selue
laten woeden: hy heeft mynen voeten een
Nette ghestelt/ en my terugge ghestooten:
hy heeft my tot eener Woestyne ghemaect/
dat ick dagheliex treuren moet.
14 Nun. Myne swaere sondē/ zijn door zijn
straffe opghewaeckt/ en met hoopen my op
den hals gecomen/ dat my alle myne kracht
vergaet: de Heere heeft my also o toegepact/ o Of/ toegetastet/
dat ick niet en can opkomen.
15 Samech: De Heere heeft p† vertreden p† an. te mey sel getreden
alle myne Sterckē die ick hadde. hy heeft eē
Feest over my wtroepen laten myne Jonge
manschap te verderven: de Heere heeft der
Joncfrouwen dochter Juda/ een Wijnpersse
treden laten.
16 Ayn q Daerom weene ick also/ ende mijn q Jer. 13. 17. ende 14. 16.
beyde oogen vlieten met water. dat de Troo Treno. 2. 18. ende 3. 48.
ster die mijn ziele verquicken soude/ verre vā
my is: mijn kinderen zijn henen wech, want
de vyant heeft de overhandt ghekreghen.
17 Phe. Zion strecket haer handen wt/ ende
daer en is doch niemant diese trooste want
de Heere heeft rontomme Jacob henen synē
vyanden geboden/ dat Jerusalem sal tusschē
hen zijn/ als een onreyn vrouwe.
18 Zade. r De Heere is rechtveerdich/ want
ick ben synē monde ongehoorsaem geweest: r Dan. 9. 7.
hoort alle volcken/ en siet myne smerte. myne
Jonckvrouwen ende Jongelinghen/ zijn in
de ghevanckenisse ghegaen.
19 Coph Ick riep myne vrienden aen doch
sy hebben my bedroghen. myne Priesters en
de Oudtsten in der Stadt zijn versmachtet:
want sy gaen om broot/ op dat sy haer ziele
laven.
20 Resch. Och Heere/ siet doch/ s hoe bange s Tren. 2. [illegible]
dat my is / dat het my daer van inden lyve
wee doet: mijn herte slaet my in mynen ly=
ve/ want ick ben gantsch seer bedroeft: buy=
ten heeft my het sweerdt / ende inden huyse
heeft my de doot/ tot eener Weduwen ghe=
maeckt.
21 Sin. Men hoort het wel/ dat ick suchte/
ende en hebbe doch geenen trooster: alle my=
ne vyanden hooren mijn ongheluck/ en ver=
heughen hen/ dat maect ghy: so laet doch dē
dach comen / dien ghy wtroept/ dat het hen
gaen sal als my.
22 Thau. Laet alle haer boosheyt voor v co=
men/ ende t packtse toe/ als ghy my/ om alle t Of/ tastet.
mijner misdaet willen toegepact hebt: want
mijns suchtens is vele / ende mijn herte is
bedroeft.

Dat ij. Capittel.

1. Hy volhert in beklagen des ongevals
Jerusalem/ 14. wijst den oorspronck aen/ de
valsche Propheten diese verleyt hebben. 18.
ende vermaentse tot stadich schreyen en wee
nen voor den Heere. 20. Aen het eynde wen=
det hy zijn reden/ in dier hy zijns volcx iam=
mer voordraecht tot God.

Aleph.

a Tre.4.11 1 O a Hoe heeft de Heere de dochter Zion/
met synē toorne overschuddet: hy heeft
de heerlicheyt Israels vanden Hemel
op de Aerde geworpen: hy en heeft niet ge-
b 1.Par.28.2 Psal.99.5. dacht aen syne b voetbancke/ aenden dage
zijns toorns.
2 Beth. De Heere heeft alle wooningē Ja-
cobs sonder barmherticheyt verdelghet/ hy
* Of sterkte/ of vasticheyt heeft de * veste der dochter Juda/ afgebro-
kē in syner grimmicheyt/ eñ slecht gemaect:
hy heeft ontwyet/ beyde haer Coninckrijc-
ke/ ende hare Vorsten.
c Dz is/ het Coninckrijcke/ welcker sy een hoorne heeten. 3 Gimel. Hy heeft alle c hoornen Israels/
in synen grimmighen toorne ghebroken: hy
heeft zijn rechterhant te rugghe ghetogen/
d Tren.4.11. doe de vyant quam/ * ende heeft in Jacob
een vyer aenghesteken / dat rontomme he-
nen verteert.
4 Daleth. Hy heeft synen boghe ghespan-
nen als een vyandt/ syne rechterhant heeft
hy ghevoert als eenen wederpartijder/ en-
de heeft verworcht alles wat lieffelick aen
te sien was: ende syne grimmicheyt als een
vyer/ wtghegoten/ inder hutten der dochter
Zion.
5 He. De Heere is ghelijck een vyant/ hy
heeft Israel verdelcht: hy heeft verdelcht al-
le hare pallepsen/ eñ syne * vesten verdorvē:
* Of sterkte/ of vasticheyt hy heeft der dochter Juda vele clagens en-
de leedts ghemaeckt.
e Jere.7.14 6 Vau. e Hy heeft zijn Tente verwoest als
f Of Au. getuygenisse. An. versamelinghe. eenē hof/ ende syne f wooninge verdorvē:
de Heere heeft te Zion / beyde Vierdach eñ
Sabbath laten vergeten ende in synen grim-
mighen toorne/ beyde den Coninck eñ Prie-
ster/ schenden laten.
7 Zain. De Heere heeft synen Altaer ver-
worpen/ ende zijn Heylichdom verbannen:
hy heeft de mueren harer pallepsen/ in des
vyants handen gegeven/ dat sy inden huy-
se des Heeren gheschreyet hebben / als aen
eenen Vyerdach.
8 Heth. De Heere heeft gedacht/ de mueren
der dochter Zion te verderven/ hy heeft het
rechtsnoer daer over ghetogen/ eñ syne hant
niet afgewendet/ tot dat hyse verdelchde: de
dwinghers staen klaechlicken/ ende de mue-
re leyt iammerlicken.
9 Theth. Hare poorten liggen diepe inder
Aerden/ hy heeft hare grendelen gebroken:
f 2.Re.24.15. Jerem.52.8 f hare Coningen eñ Vorsten/ zijn onder den
Heydenē/ daer sy de Wet niet gebruyckē en
connen/ ende hare Propheten geen gesichte
van den Heere en hebben.
10 Jod. De Oudtsten der dochter Zion lig-
ghen op der Aerden/ ende zwijgh stille: sy
g Dz is/ het is met hen wte/ sy zijn daer henen. worpen stof op hare hoofden / ende hebben
sacken aenghetoghen: de Jonckvrouwen
van Jerusalem/ hanghen haer hoofden ter
Aerden.
11 Caph. Ick hebbe mijn ooghen schier wt-
h Tre.1.16.20 geweent/ dat my mijn lijf wee daervā doet:
mijn levere is op de Aerde wtgeschuddet/ o-
ver dē iammer der dochter mijns volcx/ doe
de soochkinderen eñ onmondige/ op de stra-
te inder Stadt versmachteden.
12 Lamed. Doe sy tot harē moederen sprakē:
waer is broot ende wijn? doe sy op de stratē
inder Stadt versmachteden/ als de dootlick
verwondeden/ eñ inden armen harer moe-
deren den gheest op gaven.
13 Mem. Och ghy dochter Jerusalem/ wien
sal ick v vergelijcken/ ende waer voor sal ick
Jere.13.5 ende 14.13 ende 23.16 ende 27.9. ende 29.8. v houden / ghy Jonckvrouwe der dochter
Zion? wien sal ick v vergelijcken/ daer ick
v mede troosten mochte? want v schande is
groot/ als een Zee: wie kan v helen?
14 Nun. i Uwe Propheten hebben v ijdele
ende dwaesachtighe ghesichten ghepredict/
ende v uwe misdaet niet geopenbaert/ daer-
mede sy uwe ghevanckenisse ghewert had-
den / maer hebben v ghepredickt ijdele pre-
dicatien/ op dat sy v ten lande henen wt pre-
dickten.
15 Samech. k Alle die voorby gaen / clappen
met den handen/ fluyten v aen/ eñ k schuddē k Psal.22.8.
den kop over der dochter Jerusalem: is dat
de Stadt/ daermen van seyt: Sy zy de aller-
schoonste/ dier hem het gantsche landt ver-
heucht?
16 Phe. l Alle uwe vyanden sperren haren l Psal.22.8.
mont op teghen v/ fluyten v aen / wijsen de Tren.3.46.
tanden/ ende sprekē: Hey/ wy hebben 't ver-
delcht: dat is den dach dien wy begeert heb-
ben: wy hebbent verkreghen/ wy hebbent af-
gheleeft:
17 Ayn. m De Heere heeft gedaen wat hy in m Leu.26.14
dē sinne hadde/ hy heeft zijn woort vervult/ Deut.28.15
dat hy lange te voren gebodē heeft/ hy heeft
sonder barmherticheyt verstoort: hy heeft dē
vyant over v verheucht/ ende uwer weder-
partijders hoorn verhoocht.
18 Zade. n Haer herte schreyde tot dē Heere/ n Deu.4.29
O ghy muere der dochter Zion/ laet dach eñ Jere.14.17
nacht tranen hier af vlieten/ als een Beke: Trenu.1.16.
hout oock niet op/ ende uwen ooghenappel
late niet af.
19 Coph. Staet des nachts op/ eñ schreyet/
schuddet v herte wt/ inder eerster wake/ tegē
den Heere/ als water: heft uwe handē tegen
hem op/ om der zielen wille uwer ionger kin-
deren/ die van hongher versmachten / voor
aen allen straten.
20 Resch. Heere/ schouwet/ eñ siet doch toe/ p Deu.28.53
wien ghy doch also verdorven hebt/ o sullē 2.Reg.6.28
dan de vrouwen haers lijfs vrucht eten/ de Tren.4.10
iongste kinderkens eener spanne lanck? sul-
len dan de Propheten ende Priesters/ inden
Heylichdō des Heeren so verworcht wordē?
21 Sin. Daer lagen in de stratē op der Aer-
den/ ionge ende oude/ myne Jonckvrouwen
ende Jongelinghen zijn door het Sweert ge-
vallen: ghy hebt verworcht aen den daghe
ws toorns/ ghy hebt sonder barmherticheyt
gheslachtet.
22 Thau. Ghy hebt mynen vyanden ront-
omme henen gheroepen/ als op eenen Vyer-
dach/ dat niemant aen den dage des toorns
des Heeren ontloopen eñ overghebleven is:
die ick opghevoedt ende opghetoghen heb-
be/ die heeft de vyandt ommeghebracht.

Dat iij. Capittel.

1. De Propheet vertelt/ onder den per-
soon des volcx/ de strengheyt der Godlicker
straffe/ 4. bekēt in goedē toeversicht/ Gods
wonderlicke goedicheyt/ in dië/ dat hy niet
gantsch ommecomen is/ 23. eñ gerechticheyt
dat hy de schuldighen niet onghestraft en
laet/ 35. ende biddet met ernstiger klaghe/ de
Heere wil synen wreeden vyanden/ een ghe-
wisse wrake aenlegghen.

Aleph.

1 Ick ben een ellendich man/ die de roede sy-
ner grimmicheyt sien moet.
2 Hy heeft my ghelepdet ende gaen latē in
de duysternisse/ ende niet int licht.
3 Hy heeft zijn hant ghewendet teghen my/
eñ handelt gantsch anders met my/ ymmer
ende ymmermeer.
4 Beth. Hy heeft mijn vleesch eñ huyt out a Dat is te
ghemaeckt/ ende myne beenen a verslagen. morsel ghe-
5 Hy heeft my rontomme bebouwet/ eñ my slaghen.
met galle ende moeyte omgheven.
6 Hy heeft my in de duysternisse gheleyt/ als
de dooden inder Werelt.

7 Gimel. Hy heeft my bemuert/dat ick niet
daer wt en kan/ende my in harde vj beterk
ghelept.
8 t Ende wanneer ick alreede schreye ende
roepe/so stopt hy de ooren toe/voor mynen
ghebede.
9 Hy heeft mynen wech toeghemuert met
grontsteenen/en mynen padt toeghemaect.
10 Daleth. Hy heeft op my gheloert/als een
Beyr/als een Leeuwe int verborghen.
11 Hy laet my des weechs feylē/ hy heeft my
in stuckē verscheurt/ ende te niet gemaect.
12 Hy heeft synen boge ghespannen/ende my
den pyle/ten o witte ghemaeckt.
13 He. Hy heeft wt den koker in myne nierē
schieten laten.
14 e Ick ben eenen spot allen mynen volcke/
ende dagheliex haer liedeken.
15 Hy heeft my met bitterheyt gesadicht/ en
met Alssen ghedrencket.
16 Vau. Hy heeft myne tanden g tot klep-
nen stucken geslagen/ hy wenteit my inder
asschen.
17 Myn ziele is wt den vrede verdreuen/ick
moet goede daghen vergheten.
18 Ick sprac: Myn vermuegen is daer henē/
ende myn hope op den Heere.
19 Zayn. Ghedencket doch hoe ick so ellen-
dich ende verlaten/h met alssen en galle ge-
drencket ben.
20 Ghy sult ymmers daeraē gedencken: wāt
myn ziele sept het my.
21 Dat neme ick ter herten/daeromme hope
ick noch.
22 Heth. De goedicheyt des Heeren is het/
dat wy niet gantsch wt zijn/syne barmher-
ticheyt en heeft noch gheen eynde;
23 Maer sy is alle morghen niewe/ende uwe
trouwe is groot.
24 i De Heere is myn deel/spreect myn ziele/
daeromme k wil ick op hem hopen.
25 Theth. l Want de Heere is vriendelic/diē/
die op hem wachtet/ ende der zielen/die na
hem vraghet.
26 Het is een costelick m dinc geduldich zijn/
ende op de hulpe des Heeren hopen.
27 Het is een kostelick dinck eenen manne/
dat hy het Jock in syner ieucht draecht.
28 Jod. n † Dat een die verlatē is/geduldich
zy/wanneer hem wat ouervalt/
29 Ende synen mont inden stof steke/ en des
hopens verwachte.
30 Ende o late hem op de kinnebacken slaen/
ende hem vele smaedtheyt aenlegghen.
31 Caph. Want de Heere en verstoot niet
eewichlick.
32 p Maer hy bedroeft wel/en ontfermt hem
weder na syne groote goedicheydt.
33 Want hy en plaecht ende en bedroeft de
mensche niet van herten.
34 Lamed. Als wonde hy de geuanghenen
op Aerden/ gantsch onder syne voeten ver-
treden.
35 En eens mans recht voor den Allerhooch
sten buyghen laten.
36 Ende eens menschen sake verkeeren latē/
ghelijck als saghe het de Heere niet.
37 Mem. q Wie derf dan segghen/dat sulcx
ghesciede sonder des Heeren beuel?
38 En dat r noch quaet noch goet en come/
wt den monde des Allerhoochsten?
39 Hoe murmureren dan de lieden inden le-
uen alsoo/een yegelick murmureere tegen zijn
sonde.
40 Nun. s Ende latet ons onse wesen onder
gronden ende soecken/ ende ons ten Heere
bekeeren.
41 Latet ons onse herte/met tsamen den han
den opheffen tot God inden Hemel.

† An.heldē
Job.30.21
Of/teeckē
Jer.20.7.
Job.30.9
Psal.69.13
‡ And.met
steenen te
gruysel ghe-
slaghen.
h Psa.69.22
i Psa.16.5.
ende 73.26.
k Psa.22.5.6
l Psal.34.6.
ende 106.1.
ende 107.1.
ende 136.1.
m Luc.21.19
Jaco.5.8.
n † An. hy sit
alleene ende
swijcht daer
omme dat
het also op
hem gelept
is. Zijn aen
gesichte lept
hy op de Aer
de/ oft hem
noch ergens
hopeninghe
come. Den
slaende biet
hy de kinne
backē daer/
en wort met
smaedtheyt
versadicht.
o 1 Re.22.24
Job.18.10.
Mar.14.65
q 1.Sam.2.6
r Amos.3.6
Spra.11.5.
s Job.13.15
Psalm.32.5.

42 t Wy/wy hebben ghesondicht/en zijn on-
gehoorsaem gewerest/daeromme hebdy met
recht niet verschoont.
43 Sameth. Maer ghy hebt ons met toor-
ne ouerschuddet ende veruolcht/ende sonder
barmherticheyt verworcht.
44 u Ghy hebt v met eener wolckē bedect/op
dat daer gheen ghebedt henen door komen
en konde.
45 Ghy hebt ons tot dreck en tot x vuylnisse
ghemaeckt onder den Volcken.
46 Phe. p Alle onse vyanden sperren haren
mont op teghen ons.
47 Wy worden gedruckt ende geplaecht met
verschrickinghe ende angste.
48 z Myn oogen loopē met waterbekē/ouer
den iammer der Dochter myns volcx.
49 Ayn. Myn ooghen vlieten/ende en con-
nen niet af laten/want daer en is gheen at
ophouden/
50 Tot dat de Heere vanden Hemel daer af
schouwe/ende sie daer in.
51 Myn ooge verslint my het leuē wech/om
der dochteren wille myner Stadt.
52 Zade. Myne vyandē hebben my vj lagē
ghelept als eenen Voghel / sonder oorsake.
53 Sy hebbē myn leuen in eenen kuyle omge
bracht/ende steenen op my verworpen.
54 Sy hebben oock myn hooft met water be
deckt: doe sprack ick: Nu isset gantsch met
my wte.
55 Coph. Ick riep c dannoch uwen Name
aen/Heere/beneden wt den kuyle/
56 Ende ghy verhoordet myn stemme : ver-
berght uwe ooren niet voor mynen suchten
ende schreyen.
57 Nadert v tot my / wanneer ick v aenroe-
pe/ende spreeckt: Vreest v niet.
58 Resch. Voert ghy Heere de sake myner zie
le/ende verlost myn leuen.
59 Heere/siet doch/ hoe onrecht dat my ghe-
schiet/ende helpt my tot mynen rechte.
60 Ghy siet alle haer wrake/en alle haer ghe-
dachten teghen my.
61 Sin. Heere/ghy hoort hare smaedtheyt/
ende alle hare gheDachten ouer my/
62 De lippen myner wederpartyders/ en ha
re dichten teghen my daghelicx:
63 Schouwet doch: sy gaen liggen ofte staen
op/e so singhen sy van my een Liedeken.
64 Thau. f Vergelt het hen Heere/g als sy
verdient hebben.
65 Laet hen het herte verschricken/ende uwē
vloeck voelen.
66 Veruolchtse met grimmicheyt/ ende ver-
delchtse onder den Hemel des Heeren.

Dat iiij. Capittel.

1. Wat iammer ouer Jerusalem gegaen
sy onder het Babylonische belech/13.oorsa-
ke desseluen/ de sonde der Priesters en Pro-
pheten.21.De Edomiters die Jerusalē vy-
ant [illegible]/worden ghedreycht.

Aleph.

1 O Hoe is het gout so gātsch verdonckert/
en het fyne gout so eyselick geworden!
ende de steenen des Heylichdoms/liggē
voor op allen straten verstroyt.
2 Beth. De edele kinderen Zions/ den gou
de gelyck gheachtet/ hoe zijn sy nu den Aer-
den potten ghelijck geacht/ die een Potbac-
ker maeckt?
3 Gimel. a De Draken geuen haren iongen
de borsten/en soogense: daerentegen de doch
ter myns volcx b moet onbarmhertich zijn/
als een Struys inder Woestijne.
4 Daleth. c Den soochkinde kleeft zijn ton
ghe aen synen braken van dorste: de ionghe

t Psa.106.6.
Judit.7.17.
Dane.9.5.
u Spra.33.28
x Of/ontrey-
nicheyt.
p Psa.22.8.
Tren.2.16.
z Jere.9.11.
ende 14.17.
Tren.1.16.
at And.ou-
derlaet ofte
ruste/
vj And.hef-
tich naghe-
iaecht/ als/
etc.
c Jone.2.3
Psalm.3.1.
ende 18.7.
ende 118.5
ende 120.1
d Psal.86.5
ende 88.3.
e Job.30.9
Psal.69.13
Ezec.33.32.
f Jer.17.10
Psa.62.13
Spra.35.26
Roman.2.6.
Apoca.2.23
g Heb.na de
wercken ha
rer handen.
a Esa.34.15
b Dat is, sy
en kan hare
kinderen niet
sooghē/ noch
harer pleghē/
welckers
doch doē de
alder grou-
saemste Die
ren: want de
diere tydt is
te groot.
c Tren.2.11.
Amos 8.13.
d Dats/tge
hemelte des
mondts.

kinderen eyschē broot/ ende daer en is nie-
mant die het hen breke.
5 He. Die te voren het alder noodelicste a-
tē versmachten nu op de straten: die te vo-
ren in e † zyden opghetogen zyn/ die moe-
ten nu in den drecke ligghen.
6 Vau. De misdaet der dochter myns
volcx/ is grooter dan de sonde Sodom f die
in g † eenen oogenblick omgekeert werdt/
ende daer en quam gheen handt toe.
7 Zayn. h Hare Nazarei waren reynder
dan de sneeu/ ende klaerder dan de melck:
hare i † ghestalt was rooder dan de koral
len/ haer aensien was als Saphir.
8 Heth. Nu daerentegen is haer gestal-
te so doncker van swerticheyt/ datmense
op der straten niet en kent/ k hare huydt
hangt aen de beenderen/ ende zyn so dorre
als een hout.
9 Teth. Den verworchdē door het sweert
ghescheidde beter/ dan dien die van honger
storuen/ die versmachten ende verderuen
moesten/ des ghebrecx halven der vruchten
des ackers.
10 Jod. l De aller barmhertichste vrouwē
hebben hare kinderen selfs moeten koken/
op dat sy te eten hadden/ in den iammer der
Dochter myns volcx.
11 Caph. m De Heere heeft syne grimmic
heyt volbracht. hy heeft synen grimmighen
toorne wtgegoten: hy heeft te Zion een
vyer aengesteken welcker oock hare funda
menten verteert heeft.
12 Lamed. De Coningen op Aerdē en had
dens niet gelooft noch alle lieden inder we-
relt/ dat de wederpartyder eñ vyandt soude
ter poorten Jerusalems intrecken.
13 Mem. Het is dannoch geschiet/ om der
sonden wille harer Propheten/ ende om de
misdaet wille harer Priesteren/ die n der
rechtueerdighen bloedt daerinne vergotē.
14 Nun. Sy gingen henen ende weder op
de straten/ als de blinden ende waren met
bloede o besmet ende en konden oock ghe-
ner kleederen niet aenroeren.
15 Samech. Maer riepēse aē: Wyckt ghy
onreynē wyckt/ wyckt/ roert niets aen: wāt
sy schuwdē haer voor hen eñ vlodē voor
hen: datmen oock onder de Heydenen sey-
de: Sy en sullen daer niet langhe blyuen.
16 Phe. Daerom heeftse den toorne des
Heeren verstroyt/ eñ en wilse niet meer aen
sien: dewyle dat sy de Priesters niet en eer-
den/ ende met den Oudtsten gheen barm-
herticheyt oeffenden.
17 Ayn. Noch gaepten onse ooghen op de
p nietige hulpe tot dat sy alreede moede
werden/ doe wy wachteden op een volck
dat ons doch niet helpen en konde.
18 Zade. Men iaechde ons/ dat wy op on
se straten niet gaen en dorsten: doe quam
oock onse eynde: onse dagen zyn wt/ ende
onse eynde is ghekomen.
19 Coph. q Onse veruolgers waēr sneller
dan Arenden onder den Hemel: op de Ber-
gen hebben sy ons veruolcht/ ende inder
Woestyne op ons gheloert.
20 Resch. Der Ghesalfde des Heeren/ die
onsen troost was is ghevangen gewordē/
doe sy ons verstoorden: dies wy ons troos
teden/ wy wouden onder syne schaduwe le
uen onder de Heydenen.
21 Sin. Ja verheucht v/ ende weest vro-
lick ghy dochter Edom/ die ghy woonet
inden lande s Vz want den Kelck sal oock
ouer v komen: ghy moet oock droncken eñ
de ghebloot worden.
22 Thau. t Maer uwe misdaet heeft een
eynde/ ghy dochter Zion: hy en sal nu meer

e † An. purpur
f Gen. 24. 25
g † An. nu/ vst/ vrotzlic
h Num. 6. 4
i † An. ghebeente was rooder dan peerlen/ als hadde het Saphir gehouwen geweest.
k Psa. 102. 6
l Deu. 28. 53 2. Reg. 6. 28. Tren. 2. 20.
m Tren. 2. 1
n Gene. 9. 6. Exod. 23. 7.
o dat is/ Sy hadden veel onschuldich bloets vergoten.
p Dat is/ Sy verlieten hen op Egyptē/ eñ op menschē eñ verworchden sulcx de vrome Propheten.
q Jer. 4. 13. ende 49. 16. Habac. 1. 8.
r Dat is/ Onse Koninck: want wy meyndē/ onse Coninck: want wy meyndē/ onse Coninckryck en soude geen noodt hebben/ eñ allen Heydenen trotzē.
s Job 1. 1.
t Esai. 21. 11. Jere. 49. 7. Mal. 1. 7.

laten wech voeren: doch uwe misdaet/ ghy
dochter Edom/ sal hy te huys soecken/ ende
uwe sonde ontrecken.

Dat v. Capittel.

1. Jeremias klaecht den Heere dē onge
val zyns volcx. 6. met tsamen der onder-
druckinge/ so hem vanden Egyptenaren
ende Assyriers is aengeleyt/ 16. geeft sulcke
haren ende harer vaderen sonden schult/
19. ende biddet hy wil hem harer noch met
genade aennemen.

1 GEdenct Heere hoe het ons gaet/ schou
wet ende siet aen onse smaetheydt.
2 Onse erue is den vremden te deele
geworden eñ onse huysen den Wtlanderē
3 Wy zyn Weesen/ ende en hebben geenen
vader/ onse moeders zyn als weduwen.
4 Onse eygen water moeten wy voor gelt
drincken/ onse hout moeten betaelt bren-
ghen laten.
5 Men dryft ons ouer hals/ eñ wanneer
wy alreede moede zyn: so en laetmen ons
doch gheen ruste.
6 Wy hebben ons moeten Egypten ende
Assur a opgeuen: op dat wy doch broots
sat te eten hebben.
7 b Onse vaders hebben gesondicht ende
en zyn niet meer voorhandē/ ende wy moe
ten harer misdaet ontghelden.
8 Knechten heerschen ouer ons/ eñ daer en
is niemāt die ons van harer hant verlosse.
9 Wy moeten ons broot met vare onses le
uens halen/ voor den sweerde inder Woe
styne.
10 Onse huydt is verbrant/ als in eenen
Ouen/ vanden gruwelicken hongher.
11 Sy hebben de vrouwen te Zion te schā-
den gemaeckt/ ende de Jonckvrouwen in
den Steden Juda.
12 De Vorsten zyn van hen gehangen/ en-
de de persoonen der ouden en heeftmē niet
gheleert.
13 De Jongelingen hebben Meulensteenē
moeten dragen ende de Jongers ouer het
houtdragen struyckelen.
14 De ouden en sitten niet meer onder der
poorte/ ende de Jonghelinghen eñ dryuen
geen Snarenspel meer.
15 Onses herten vreuchde heeft een eynde
onsen reye is in weeklage verandert
16 De kroone onses hooft is afgeuallen/ O
wee/ dat wy so gesondicht hebben.
17 Daeromme is oock onse herte bedroeft
ende onse oogen zyn c duyster ghewordden/
18 Om des berchs Zions wille/ dat hy so
woest leyt dat de Vossen daerouer loopen.
19 Doch ghy Heere/ die ghy eewichlic blyft
ende uwen Throon altoos ende eewichlick
20 Waerom wildy onser so gantsch verghe
ten/ ende ons d † inde lengde so gantsch ver
laten/
21 e † Brengt ons Heere weder tot v dat
wy weder te huys komen.
22 Vernieut onse dagen/ als van f † ouds
herwaerts: want ghy hebt ons verworpē/
ende zyt al te seer ouer ons vertoornt.

Eynde der Klaghen
Jeremie.

DE PRO-

Jeremie gebedt;
a Of ouergeuen/
b Jer. 31. 29. Ezech. 18. 2.
c Het gesicht te vergaet ons/ eñ ons is alle dinc swart voor den oogen/ van grootē iammer eñ leedt.
d † An. so lange tyde verlaten?
e Jere. 31. 18.
† And bekeert ons tot v Heere/ end e wy sullen bekeert zyn:
f † An aen beginne: want etc.

Argument.

Ezechiel. 48. Cap.

EZechiel is oock wt de Priesters ghesprotẽ
Hy werdt met den Coninck Jechonias in
de Babilonische geuanckenisse gebracht.
Ende wat Jeremias te Jerusalem gheleert
hadde/dat heeft Ezechiel in Babylonien ghe
leert. Hy heeft alomme in synen boeck (ghe-
lijck het den Prophetischẽ ampte betaemde)
ghemeyne materien van Christo ende van sy-
nen Rijcke gemengt. Hy prophetéert oock
tegen die van Tyro/ende teghen andere Na-
tien/hen oock de grouwelicke oordeelẽ Gods
vercondighende. Hy is seer neerstich in de
beschrijuinge der weder oprechtinge des Hey
lighen Tempels/ende der Stadt: Ende son-
der twijfel door sulcke bedeckte woor-
den heeft hy de verborgentheden
der Ghemeynte Christi/
voor ooghen
ghestelt.

a Psa.137.1. Joiachin.
b Eze.10.20
c Of/alom/ aen allen zijden.
d Luth. In Heb staet/ Als de ghestalt Hasmal. Dat wil niemãt weten/ wat het zy: wy latent zijn het alder heiste oft klaerste inden vyere oft blixem/ dat sommige/speciem Electri/den witten amermersteen gelijck houdẽ: ende hebbẽ dese meyninghe: Inder wolcken was root vyer/inden rooden vyere een klaer wit licht.
e † And. die waren ghestalt als een mensche.
f Eese.10.14
g Dat is/ waer sy me- ... konden ... alle ... plaetsen ... gaẽ/eñ dat ... waer de die- ... en doch ... niet krom- ... aen nach ... zenden en ... orsten.
... And. cun- ... eeten/
... Ezec.10.8
... Of. krom- ... an:
... Eze.10.14
... Apoc.4.7.
... Eze.10.14
... nde 17.3.
... Esd.11.1.
... Dan.7.4.

De Propheet Ezechiel.

Dat Eerste Capittel.

1. f Den tijdt ende plaetse der prophe-
tie Ezechiel. 5. ghesichte der vier Dieren. 15
vier Raders. 26. ende Stoelen met eens
menschen gelijckenisse daerop: door welc-
kes alle de Heere syne Maiesteydt/Voor-
sichticheypt/ wijsheypt ende Macht/ den
Propheet vertoont.

1 IN den dertichsten Jare/
aen den vijfsten daghe
der vierder Maent/ doe
ick was onder den ghe-
uanghenen aen den wa
ter a Chebar/ dede hem
den Hemel op/ende God-
wees my ghesichten.
2 De selue vijfste dach der Maent/ was e-
uen inden vijfsten Jare/daer na als Joia-
chim de Coninck Juda was gheuancke-
lijck wech gheuoert:
3 Doe geschiede des Heeren woort tot Eze
chiel/den sone Busi des Priesters/ inden
lande der Chaldeẽ/aen den water Chebar:
b aldaer quam de handt des Heeren op hẽ.
4 Ende ick sach ende siet/Daer quam eenẽ
onghestuymen wint vant Noorden af/met
eender grooter wolcken vol vyers: dat het
c alleneghaluen rontom blinckerde/eñ mid-
den inden seluen vyere was het als een d
helle licht.
5 Ende daer binnen inne was het ghestal
te als vier Dieren/ e ende eens ghestalte
onder hen/als een mensche.
6 f Ende een yeghelijck hadde vier aenge-
ghesichten/ende vier vleughelen.
7 Ende hare beenen stonden recht / doch
hare voeten waren als g ronde voeten/
eñ blinckerden als een klaer glatt Metal.
8 h Ende hadden menschen handen onder
haren vleughelen/aen haren vier eynden:
want sy hadden alle viere hare aenghesich-
ten ende hare vleughelen.
9 Ende der seluen vleughelen was elck een
aen den anderen: ende wanneer sy gingen/
so en dorsten sy hen niet om i wendẽ: maer
waer sy henen gingen daer gingẽ sy strack
voor hen wech.
10 k Hare aenghesichte ter rechter zijdẽ der
vierkante/waren l ghelijck een Mensche
ende Leeuwe/doch ter slincker zijden der
vierkante/waren hare aenghesichten ghe-
lijck een Osse ende m Arendt.
11 Ende hare aengesichten ende vleugelen/
waren bouen her verdeylt / dat elcke twee
vleugelen te samen sloegen/ende met tween
vleughelen haer lijf bedeckten.
12 Waer sy henen ghinghen daer gingen sy
stracx voor hen wech: sy gingẽ elckẽ / waer
n † de wint henen stont/ende en dorstẽ hen — n † An. de geest haer henẽ dreefe
niet omme wenden wanneer sy ghinghen.
13 Eñ de Dieren waren aen te sien/als vyeri — o Of/ glinsteringhe
ge kolen/die daer bernen/ende als fackelen
die tusschen den Dieren ghinghen: ende het
vyer gaf eenẽ o glantz van hem/ende wt dẽ
vyere ginck eenen blixem.
14 De Dieren nu liepen henen ende weder/
als eenen blixem.
15 Als ick de Dieren sach/siet/doe stont een
Radt op der Aerden/by den vyer Dieren eñ
was aen te sien/als vyer raders.
16 Ende p de selue Raders waren/als een q † — p Ezec.10. q † And. Tharsis/
Turkoys/ende warẽ alle viere/een als het
ander: ende sy waren aen te sien / als ware
een Radt inden anderen.
17 Wanneer sy gaen souden/so kondẽ sy in al
le vier plaetsẽ gaen/ende en dorstẽ hen niet
omme wenden/ wanneer sy ghinghen.
18 r Hare velgen ende hoofden waren schrie- — r Ezec/10.12
kelick: ende hare velgen waren vol ooghen
omme ende omme/aen allen vier Raderen.
19 Ende wanneer de Dieren gingen/so gin-
gen de Raderen oock by hen: ende wanneer
hen de Dieren vander Aerden ophieuen/ so
hieuen hen de Raderen oock op.
20 Waer de wint henen ginck/ daer ginghen
sy oock henen/ ende de Raderen hieuẽ haer
by hen op: want s † daer was een leuendi- — s † And. de gheest der Dierẽ was ende de Raders.
ghe windt in den Raderen.
21 Wanneer sy ginghen/so gingen dese oock/
wanneer sy stonden/so stonden dese oock/ en
de wanneer sy hen ophieuen vander Aerdẽ/
so hieuen haer de Raderen oock by hen op:
want t † daer was een leuendighe wint in — t † And. de geest. etc.
den Raderen.
22 Ende bouen de Dieren was het ghelijck
ghestalt/ als den Hemel / als een Christal/
schrickelick/ rechte bouen hen wegheƀreyt.
23 Dat onder den Hemel haret vleugelẽ/ een
stracx tegen den anderen stont: ende eens ye
ghelicken lijf bedeckten twee vleughelen.
24 Ende ick hoorde de vleugelen ruysschen/
als groote wateren/ende als u † een geluyt — u † And. stroom/
des Almachtigen/wanneer sy gingen/ende
als een rumoer in eenen Heyre: wanneer sy
nu stille stonden/ so lieten sy de vleughelen
neder.
25 Ende wanneer sy stille stonden / ende de
vleugelen neder lieten/ so donderde het in
den Hemel bouen ouer hen.
26 Ende bouen den Hemel/die bouẽ ouer hẽ
was/was het gestalt als eẽ Saphir/gelijck
als eenen Stoel: eñ op den seluen Stoel sat
een/ghelijck als een Mensche ghestalt.
27 Ende ick sach hem aen/eñ hy was gestalt
als eẽ x helle licht: eñ binnẽ was het gestalt — x Of/ klaer
als een vyer omme eñ omme: van synẽ lende
nen opwaerts eñ nederwaerts/sach ick het
als vyer blincken/ omme ende omme.
28 Gelijck als de Regenboge siet indẽ wolc-
ken wanneer het geregent heeft/ also blinckte
het omme ende omme: dit was het aensien
der Heerlickheyt des Heeren: ende doe ick
het gesien hadde/ viel ick op myn aengesich
te/ende hoorde eenen spreken.

Dat ij. Capittel.

1. De Prophete roẽt aen syne sendinge/
in wat ghestalte die ghesciet/ ende tot wiẽ
hy ghesonden zy.

1 EN de hy sprack tot my : Ghy menschen
kindt/treedt op uwe voeten/ so wil ick
met v spreken.

a Ezec.3.24 2 aEn doe hy so met my sprac/wert ick we-
der verquickt/ ende tradt op myne voeten/
ende hoorde dien toe/die met my sprack.
3 En hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
ick sende v tot den kinderen Israels/tot dē
b Exo.32.1 afvalligen volcke. die van my afvallich ge-
worden zijn: b sy met tsamen haren vaderē/
hebben tot op desen hedighen dach teghen
my ghedaen.
4 Ja de kinderen tot welcken ick v sende/
hebben harde koppen/ende verstockte her-
ten/tot dien suldy segghen: So spreeckt de
Heere Heere:
c Ezech.3.17 5 Sy hoorent ofte latent: c het is wel eē on-
ghehoorsaem Huys/dannoch sullen sy wetē/
dat een Propheet onder hen is.
d Iere.1.8. Luce.12.4. 6 Ende ghy menschē kint/ d sult v voor hen
niet vreesen/noch voor haren worden vree-
sen;daer zijn wel weder spannige eñ scherpe
Doornen by v / ende ghy woont onder den
Scorpioenen: doch ghy en sult v niet vree-
sen voor haren woorden/ende noch v voor harē
e 1.Pet.3.14 aenghesichte ontsetten/oft sy wel een onge
hoorsaem huys zijn.
7 Maer ghy sult hen mijn woort seggen/sy
hoorent ofte latent. want het is een onghe
hoorsaem volck.
8 Doch gy menschē kint/hoort ghy wat ick
v segghe/ende en weest niet ongehoorsaem/
als dat ongehoorsaem huys is: doet uwen
mont op/ende eet wat ick v gheuen sal.
f Apoca.5.1 9 Ende ick sach/f ende siet/doe was eē hant
teghen my wtghereckt/die hadde eenen te-
samenghelepden brief.
10 Dien breydese voor my wt/eñ hy was be-
schreuen buyten eñ binnen: ende daer stont
in gheschreuen: Klaghe Ach ende Wee.

Dat iij. Capittel.

1. Den Propheet wort eenen brief ghege-
uen te eten/4. wert ghesterckt tegen de har-
dicheyt des volcx. 10. ende tot hen met des
Heeren woort henen gheschicket. 16. De Hee
re berichtet hem/van eens waerachtich Pro-
pheten ampt. 22. laet hem syne heerlickheyt
wederomme sien. 24. ende bereidet hem des
volcks gheuanckenisse voor.

a Iere.15.16 4.Esd.14 39 Apoca.10.9 1 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint/a eet wat voor v is/namelicken/
desen brief ende gaet henen/ ende pre-
dickt den huyse Israels.
2 Doe dede ick mynē mont op/ ende hy gaf
my den brief te eten/
3 Eñ sprack tot my: Ghy menschē kint/Ghy
moet desen Brief dien ick v gheue/in v lijf e-
ten/ende uwen buyck daer mede vullen doe
b Psa.19 11. ende 119.103 Apoc.10.10. at ick hem/b ende hy was in mynē monde
so soet als Heunich.
c Iere.1.17. 4 Ende hy sprack tot my: c Ghy menschen
kint gaet henen tot den huyse Israels/ eñ
predickt hen myne woorden.
5 Want ick en sende v ymmers niet tot eenē
volcke dat een vremde reden eñ onbekēn-
de sprake heeft maer tot dē huyse Israels.
6 Ja voorwaer niet tot grooten Volcken/
die vremde reden ende onbekende sprake
hebben/ welcke woorden ghy niet verstaen
en kondet: d ende wanneer ick v alreede tot
d Iona.3.4 den seluen sonde/so souden sy v doch geerne
hooren.
7 Doch het huys Israels en wil v niet hoo
ren: want sy en willen my selfs niet hooren:
want het gantsche huys Israels heeft har-
de voorhoofden ende verstockte herten.
e Mich.3.8 Ierem.1.18 8 e Doch so hebbe ick v aenghesicht te hardt
ghemaeckt teghen haer aengesichte/ende v
† And. kepe voorhoof teghen haer voorhooft.
f Iere.1.17. ende 11.24. 9 Ja ick hebbe v voorhooft so hart als eenē
Dyamant/die harder is dan een † Kotsteē
ghemaeckt: f daer omme en vreest v niet/en
ontsettet v oock niet voor hen/ dat sy sulck
een onghehoorsaem huys zijn.
10 *Ende hy sprack tot my: Ghy menschen *Cap.15. Luth.
kint/alle myne woorden die ick v segge. die
vatet met der herten/ ende neemtse ter oorē.
11 Ende gaet henen tot den geuangenen ws
Volcx/ ende predickt hen ende spreeckt tot
hen: So spreeckt de Heere Heere: sy hoorent
ofte latent.
12 g Ende h† eenen wint nam my op/ende ick g Ezec.8.3. h† Anders/ de Gheest.
hoorde achter my eē bulderē als eener groo
ter Aertbevinge: (Gelooft zy de Heerlickheyt
des Heeren aen harer plaetse.)
13 Ende was het ruysschen vanden vleugelē
der Dierē/die hen aē malcanderen i cussedē/ i Or is/Sy scoegen aen roerden/ oft swonghen aen malcanderen/ of tegen malcanderen.
eñ oock het bulderen der Raderen/die harde
by hen waren/ende het bulderen eener groo
ter Aerdtbevinghe.
14 k Doe nam my de wint op/ende voerde my k Ezech.8.3 ende 11.21. l† And. met becommerdē eñ getreurtē gemoedē.
wech: eñ ick voer wech/l† eñ verschrack seer/
doch des Heeren handt hielde my vaste.
15 Ende ick quam tot den geuangenen/m die
aen den water Chebar woonden n† daer de m Psa.137.1
* Mandelen standen/inder Maent Abib: eñ n† And. in Thel Abib.
settede my by haer/die daer saten/ende bleef
aldaer onder hen seuen dagen lanck/gantsch * Dat zijn hoopē schoo uen vā nieu coren vruchten.
treurich.
16 Ende doe de seuen daghen omme waren/
gheschiede des Heeren woordt tot my/ ende
sprack:
17 o Ghy menschē kint/ick hebbe v ten Wach o Ezec.33.8 Esaie.62.6. 1.Timo.3.1.
ter ghesettet ouer het huys Israels: ghy sult
wt mynen mont het woort hoorē/ ende haer
van mynent weghen waerschuwen.
18 p Wanneer ick den Godloosen segge: Ghy p Ezec.33.8.
moet des doodes steruen: eñ ghy en waer-
schouwet hem niet / ende en segt hem niet/
dat hem de Godloose voor synē Godloosen
wesē hoede/op dat hy leuendich blyue: so sal
dē Godloose om syner sonde wille steruen/
doch zijn bloet wil ick van uwer handen ver-
eysschen.
19 So ghy daerentegen den Godloosen waer-
schuwet/eñ hy hem van synen Godloosen we
sen eñ wege niet en bekeert/so sal hy om zijn-
der sonden wille steruen: doch ghy hebt uwe
siele q† gelosset. q† Anders/ wtgheruct.
20 r Eñ wanneer hem een Rechtueerdige van r Eze.18.24.
syner gherechticheyt wendet/ende doet wat
quaets/so sal ick hem laten aenloopē/dat hy
moet steruen: want dewyle dat ghy hem niet
gewaerschouwt en hebt/ sal hy om syner sonde
wille steruen moeten/eñ syne gherechticheyt
die hy ghedaen heeft / en sal niet aenghesien
worden: doch zijn bloedt wil ick van uwer
handt vereysschen.
21 So ghy daerenteghen den Rechtueerdigen
waerschouwet/dat hy niet sondigen sal/eñ
hy en sondicht oock niet/so sal hy leuē: want
hy heeft hem waerschouwen latē/ende ghy
hebt v siele ghelosset.
22 Ende aldaer quam des Heeren hant ouer
my/ende sprack tot my: Maect v op/ende
gaet henen wt int veldt/ daer wil ick met v
spreken.
23 Ende ick maecte my op/ende ginck henen
wt int velt: eñ siet/doe stont de heerlickheyt
des Heeren aldaer/ s gheliick als ickse aen s Ezech.1.3
water Chebar ghesien hadde/ ende ick viel
neder op mijn aenghesichte.
24 t Ende ick wert verquickt/ende tradt op t Ezech.2.2.
myne voeten: ende hy sprack met my / ende
seyde tot my: Gaet henen/ende besluyt v in
uwen huyse.
25 Ende ghy menschen kint/Siet/men sal v
stricken aen v leggen/ende v daermede bin-
den/dat ghy hen niet ontgaen en sult.
26 Ende ick wil v uwe tonghe aen uwen
cahen

x Of, gagel: dat is het ghehemelte des monts.

y Ezech. 2. 5

u raken kleuen laten/ dat ghy stom worden
sult/ ende haer niet meer straffen en kont: x
want het is een onghehoorsaem huys.
27 Wanneer ick nu met v spreken sal/ so wil ick
v den mont op doen/ dat ghy tot hen seg-
ghen sult: So spreect de Heere Heere: Wie
het hoort/ die hoore het: wie het laet/ die la-
te het: want het is een onghehoorsaem huys.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Prophete wordt vertoont het be-
lech Jerusalems. 4. de dueringe der geuanc-
kenisse Israels ende Juda. 8. met tsamen den
kommerlicken honger/ die ouer Jerusalem
ter tydt des belechs gaen soude.

a Of, ontwerpt

1 Ende ghy menschen kindt/ neemt eenen
Tichelsteen/ dien legghet voor v/ ende a
bewerpt daer op de Stadt Jerusalem.
2 Ende maeckt een belegeringhe daeromme
henen/ ende bouwet een Bolwerck daerom
me henen/ ende treckt eenen Wal daeromme
henen/ ende maeckt een Heyr daeromme he
nen/ ende settet v Bocken ringswyse om
haer henen.

b Dat waren in den voorighen tyden Arietes/ daermen de mueren mede omstiet.

c Jere 13. 17.

3 Voor v nu/ neemt een yseren Panne/ die laet
eenen yseren muer zyn tusschen v/ ende der
Stadt: ende richtet v aenghesichte teghen
haer/ ende belegtse: dat zy een teecken den
huyse Israels.
4 c Ghy sult v oock op uwe slincker zyde leg
ghen/ ende de misdaet des huys Israels op
de selue leggen: so vele daghen als ghy daer
op ligt/ so langhe sult ghy oock hare misdaedt
draghen.

d Dan. 9. 24

e Nu. 14. 34.

5 d Ick wil v Jaren haerer misdaet na
den ghetale der daghen maken/ namelicken/
drie hondert ende neghentich daghen: e so
langhe sult ghy de misdaet des huys Israels
draghen.
6 Ende wanneer ghy sulcx wtgericht hebt/
sult ghy v daer na op uwe rechter zyde leg-
ghen/ ende sult dragen de misdaet des huys
Juda/ veertich daghen lanck: want ick ge-
ue v hier oock telcken eenen dach voor een
Jaer.
7 Ende richtet v aenghesichte ende uwen
blooten arm/ teghen dat belech Jerusalem/
ende prophetiert teghen haer.
8 Ende siet/ ick wil stricken aen v leggen/ dat
ghy v niet wenden en cont van eener zyden
ter anderen/ tot dat ghy de dagen uwer be-
legheringhe gheeyndet hebt.
9 So neemt nu tot v Tarwe/ Gerste/ Boo-
nen/ Linsen/ Herse ende Spelte/ ende doet
het altesamen in een vat/ ende maeckt v so
vele broots daer van/ so vele dagen als ghy
op uwer zyden ligghen sult. dat ghy drie hon-
dert ende neghentich daghen daer van te
eten hebt.

f Hy heeft by sulcken dreck moeten coken/ gelyck als men by wasen ende Koedreck kocket: ende de spyse rieckt dan na den vyere. Also souden sy oock in sulcken nout ende honger comen/ dat sy geen recht vyer noch broot hebben en souden.

g Hosee. 9. 3

10 Also dat uwe spyse die ghy daghelicx eten
moet/ twintich sikel swaer zy: sulcx sult ghy van
eener tydt ter anderen eten.
11 Het water sult ghy oock na der mate drinc-
ken/ namelicken/ het seste deel van Hin/ en-
de sult sulckes oock van eener tyt der ande-
ren drincken.
12 Gersten koecken sult ghy eten/ die ghy voor
haren ooghen by menschen f dreck/ backen
sult.
13 Ende de Heere sprack: g Also moeten de kin-
deren Israels haer onreyne broot eten/ on-
der den Heydenen/ daer ickse henen verstoo
ten hebbe.
14 Doch ick sprack: Och Heere Heere/ siet/
myn ziele en is noch noyt onreyne gewor-
den: want ick en hebbe van myner ieuget op
tot aen dese tyt geen aes/ noch wat verscheurt
was/ gegeten ende daer en is noyt geen on-
reyn vleesch in mynen mondt ghekomen.

h Ezec. 5. 1 ende 14. 13. 2. Reg. 25. 3.

15 Doch hy sprack tot my: Siet/ ick wil v Koe
mest voor Menschenmest toelaten/ daer ghy
v broot mede maken sult.
16 Ende sprack tot my: Ghy menschen kint/ siet/
h ick wil den voorraet des broots te Jeru-
salem wech nemen/ dat sy het broot eten moe
ten na der gewichte/ ende met kommer/ ende het
water na der mate/ met kommer drincken.
17 Daeromme dat het aen broot ende water
feylen sal/ ende een met den anderen treuren/
ende in hare misdaet versmachten sullen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere beeldet den Prophete voor/
het oncomen zyns volcx. 5. wyst aen de oor-
sake zyns toorns/ 12. ende geeft hem des teec-
kens bedieding he.

a Jere. 7. 29

1 Ende ghy menschen kindt/ a neemt een
Sweerdt so scherp als een Scheermes/
ende scheert daer mede v hooft/ ende u-
wen baert: ende neemt een Weechschale/
ende deylt de hayren daer mede van mal-
kanderen.
2 Het een derdedeel sult ghy met vyere verbran
den/ midden in der Stadt/ wanneer de dagen
der beleghering he omme zyn: het ander der-
dedeel neemt/ ende slaet het met den Sweerde
rontomme henen: het laetste derdedeel stroyt
in den wint/ dat ick het Sweert achter hen
wtrecke.
3 Neemt dannoch een kleyn weynich daer
van/ ende bintse in de slippe uws mantels.

b Verstaet/ het vyer.

4 Ende neemt weder om sommige daer van/
ende werptse in een vyer/ ende verbrantse/ met
vyere: van b dien sal een vyer wtcomen/ ouer
dat gantsche huys Israels.
5 So spreect de Heere Heere: Dat is Jerusa
lem/ die ick onder de Heydenen gesettet heb
be/ ende ringswyse om haer lant henen.
6 Doch sy heeft myne Wet verandert in God
loose leere/ meer dan de Heydenen/ ende my
ne Rechten meer dan de landen die rings wy
se om haer henen ligghen: want sy verwor-
pen myne Wet/ ende en willen na myne Rech-
ten niet leuen.

c Leui. 18. 24. 28.

7 Daeromme spreect de Heere Heere also: c
Dewyle dat ghy lieden dies meer maeckt
dan de Heydenen die rondtomme v lieden
zyn/ ende na mynen Geboden niet en leeft/
ende na mynen Rechten niet en doet: maer
doet na der Heydenen wyse/ die rondtom v
lieden zyn.
8 So spreect de Heere Heere also: Siet/ ick
wil oock aen v/ ende wil een recht ouer v gaen
laten/ dat de Heydenen toesien sullen.
9 Ende wil also met v ommegaen/ als ick noyt
ghedaen/ ende voortaen niet doen en sal/ om
alle uwer gruwelen wille.

d Deu. 28. 53. Tren. 4. 10. 2. Reg. 6. 28

10 d Dat in v de vaders hare kinderen/ ende de
kinders hare vaders opeten sullen: ende wil
sulck recht ouer v gaen laten/ dat alle uwe
ouerblyuende sullen in alle winden verstroyt
worden.
11 Daerom so warachtich als ick leue/ spreect
de Heere Heere/ dewyle ghy myn Heylichdom/
met allerley uwen gruwelen ende Afgoden/ ver
ontreynicht hebt/ wil ick v oock e verslaen/
ende myn ooghe en sal uwer niet verschoo-
nen/ ende en wil niet ghenadich zyn.

e t'an, te morsel slaen.

f Jerem. 15. 2

12 f Het derdedeel van v/ sal aen der Pestilentie
steruen/ ende door honger te niete worden: ende
het ander derdedeel door het Sweert vallen/
ringswyse om v henen/ ende het laetste derde
deel wil ick in alle winden verstroyen/ ende
het Sweert achter hen wt trecken.
13 Also sal mynen toorne volbracht/ ende my
ne grimmicheyt ouer hen wtgerichtet wor
den/ dat ick mynen moet koele: ende sy sullen
ghewaer worden/ dat ick de Heere in my

 nen

mynen yver gesproken hebbe/wanneer ick
myne grimmichept aen hen wtgherichtet
hebbe.
24 Ick wil v ter woestijne ende ter versmaet
hept setten/voor allen Heydenen/die ront-
omme v henen zijn: voor den ooghen aller/
die daer voor by gaen.
25 Ende sult een versmaetheyt/hoon/ exem-
pel ende wonder zijn allen Heydenen die
rondtomme v zijn/ wanneer ick ouer v het
Recht gaen late/met toorne/ grimmichept
ende toornighen schelden/g[1] dat segghe ick
de Heere.
16 Ende wanneer ick de boose pijlē des hon-
gers/onder haer schietē sal/die daer schade-
lick zijn sullen/eñ ickse wtschieten sal/v lie-
den te verderuen/h ende den honger ouer v
lieden altoos grooter worden late/ ende dē
voorraet des broots wech neme.
17 Ja honger eñ boose wilde Dieren wil ick
onder v schicken / die sullen v lieden sonder
kinderen maken/ende daer sal Pestilentie eñ
bloet onder v ommegaen/eñ wil het Sweert
ouer v brenghen: ick de Heere hebbe het ge-
sepdt.

g[1] An. Ick die de Heere ben / hebbe ghesproken
h Eze.4.16. ende 14.13. 2.Reg.25.3. Esaie.3.1.

Dat vj. Capittel.

1. Israel wert met grousamen straffen ghedreyght/om haerder grooter Afgoderie wille/ 8. dien die ouerblijuen ende hen tot den Heere bekeeren/ ghenade/ 11. den onboetueerdighen daerenteghen wert ongheluck ende verderf toeghesepdt.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/keert v aengesich-
te teghen a de Berghen Israels/ende pro-
pheteert teghen haer/
3 Eñ spreeckt: Ghy Bergen Israels/ hoort
het woort des Heeren Heeren/ So spreect de
Heere Heere/beyde tot den Berghen eñ cley-
nen Berghen/beyde tot den Beken eñ Da-
lē/Siet/ick wil het Sweert ouer v brengen/
ende uwe Hoochten ommebrenghen:
4 Dat uwe Altaren verwoestet / ende uwe
Afgoden verbroken worden sullen/ende wil
uwe b[1] lichamen voor den Beelden doot
slaen laten.
5 Ja ick wil de lichamen der kinderen Isra-
els / voor uwen Beelden vellen / ende uwe
ghebeenten rontomme uwe Altaren henen
verstropen.
6 Waer ghy lieden woont/daer sullē de Ste-
den woeste ende de Hoochten ter wildernis-
se worden: want men sal uwe Altarē/woest
ende ter wildernisse maken/ende uwe Afgo-
den verbreken ende te niete maken/ende u-
we Beelden c verslaen/ ende uwe d[1] stichtē
verdelghen.
7 Ende verslagene sullen onder v daer lig-
gen: dat ghy lieden gewaer wordet/Ick zy
de Heere
8 Ick wil dan noch sommige van v ouerblij-
uen laten/die den Sweerde ontgaen onder
den Heydenen/wanneer ick v in dē lande ver
stropt hebbe.
9 De selue uwe ouerblijuende/ sullen dan aē
my gedencken onder den Heydenen daer sy
geuanckelick zijn moeten: wanneer ick haer
hoerische herte/dat van my geweken is/eñ
hare hoerische oogen/die na haren Afgodē
ghesien hebben/verslaghen hebbe : ende de
boosheyt sal hem rouwē/die sy voor allerley
hare gruwelen begaen hebben.
10 Eñ sullen ghewaer worden dat ick de Hee-
re zy/ende niet v-rgheefs gesproken hebbe/
sodanich ongheluck hen te doen.
11 So spreeckt de Heere Heere: Slaet uwe
handen te samen/ ende stampet met uwen

a Eze.36.1
b[1] And. verwondeden.
c Dat is/ te morsel slaen
d[1] Anders/ wercken.

voeten/eñ spreect: Wee ouer al gruwel der
boosheyt inden huyse Israels/e daeromme e Iere.21.9 ende 24.10. ende 27.8.
sy door het Sweert/honger/eñ Pestilentie
vallen moeten.
12 f Wie verre is/die sal af der Pestilentie ster- ende 42.17
uen/eñ wie na by is/die sal door het Sweert f Ezech.7.9.
vallen: wie daerenteghen ouerblijft/eñ daer
ouer behoedt is / die sal van hongher ster-
uen: alsoo wil ick myne grimmichepdt onder
hen volbrenghen:
13 Dat ghy lieden gewaer worden sult/ick zy
de Heere/ wanneer hare verslaghene/ onder
haren Afgoden ligghen sullen / rondtomme
hare Altaren henen/bouen op allen kleynen
berghen/ende bouen op allen Bergen/ende
onder allen groenen Boomen/eñ onder allē
dicken Eycken / aen welcker plaetsen sy al-
lerley Afgoden soeten Reuckoffer deden.
14 Ick wil myne hant tegen haer wt streckē/
ende het lant/ woeste ende eensaem maken/
van der Woestijne af tot Diblath toe/waer
sy woonen: ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere zy.

Dat vij. Capittel.

1. De Heere wil zijn straffe/ 14. daer men gheen hulpe tegen vinden sal in korten ouer Israel schicken/ 23. dien die ontkomen/wert een kommerlicke gheuanckenisse/met eenen sichtbaerlicken teecken voorghebeeldet.

1 ENde des Heeren woordt gheschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/so spreect de Hee-
re Heere vanden lande Israels : Het eynde
koemt/het eynde ouer alle vier hoecken des
lants.
3 Nu coemt het eynde ouer v: want ick wil
myne grimmichept ouer v sendē/ende wil v
richten/a als ghy verdient hebt/ ende wil v
gheuen wat alle uwe gruwelen behoort.
4 b Myn ooge en sal uwer niet verschoonē/
noch v ouersien: maer ick wil v geuē als ghy
verdient hebt/ende uwe gruwelen sullen on-
der v comen: dat ghy lieden gewaer worden
sult/ick zy de Heere.
5 So spreect de Heere Heere: Siet een onge-
luck comt ouer het ander.
6 Het eynde comt/ het eynde comt : het is c
opghewaeckt ouer v: siet/het komt.
7 Het gaet alreede op/eñ breeckt daer voor:
ouer v/ghy Inwooner des lants: de tijt cōt/
den dach des iammers is na by / d wanneer
gheen singhen op den Berghen zijnen sal.
8 Nu wil ick in kortē myne grimmichept o-
uer v gieten/ende mynen toorne ouer v vol-
brengen: ende wil v richten als ghy verdient
hebt/ende v gheuen/wat alle uwe gruwelen
behoort.
9 e Myn ooge en sal uwer niet verschoonē/
ende wil niet ghenadich zijn: maer ick wil v
geuen/ als ghy verdient hebt: eñ uwe gruwe-
len sullen onder v comen / dat ghy ghewaer
worden sullet/ick zy de Heere/die v slaet.
10 Siet de dach: siet/ hy comt derwaerts/ hy
breket aen: de roede f bloeyet/ ende de stoute
groenet.
11 De Tyranne heeft hem opgemaket/ter roe-
de ouer de Godloosē/dat niets vā hen/noch
van haren volcke / noch van haren hoope
troost hebben sal.
12 Daerom comt de tijt/de dach naeckt hem
hier toe: de cooper en verheuge hem niet/ eñ
de vercooper en treure niet: want dē toorne
comt ouer alle haer hoopen.
13 Daerō sal de vercooper/na synen verkoch-
ten goede/niet weder g[1] pooghen: h[1] want
wie daer leeft/die sal het hebbē: want de pro-
phetie ouer alle haren hoopen/en sal niet te-
rugghe

a Heb. na uwen wegen
b Iere.7.9. ende 9.10.
c Of/ Sweert
d Of/ dat daer
Ezech.7.38
e Eze.6.11 ende 9.10.
f Dat is/ hy is gerustet/ eñ het sal hē wel geluckē. Ende het is vanden Koninc te Babel ghesept.
g[1] Anders/ trachten:
h[1] And. hoe wel sy noch leuen sullen

rugge gaen/geener en sal zijn leven behou-
den/omme sijner misdaet wille.
14 Laetse de Basuynen slechs blasen/ en alle
dinck toerusten/daer en sal oock niemant in
den strijt trecken:want mijne grimmichept
gaet ouer alle hare hoopen.
15 Op der straten gaet het sweert/inden huy
sen gaet pestilentie en honghet:wie op den
velde is/die sal vanden sweerde sterven:wie
nu inder stadt is/dien sal de pestilentie ende
hongher verteren.
16 Ende die van hen ontulieden/ die moeten
op den gheberchten zijn/ende als de Duyuen
inden leechten/ die alle onder malkanderen
kurren / een yeghelick om sijner misdaedt
wille.
17 Aller handen sullen daer henen sincken/en
aller knien sullen so onghewisse staen / als
water.
i Esaie.15.3 Jere.48.37
18 i Ende sullen sacken om haer gorden/ende
met vreesen ouerschuddet zijn/en aller aen-
gesichten iammerlicken sien/ende aller hoof
den sullen kael zijn.
k Of/ vuylnisse.
19 Sy sullen haer siluer henen wt op de straten
werpen/ende haer gout als eene k onreynic-
heyt achten: l want haer siluer en gout/salse
niet verlossen/aen den dage des toorns des
Heeren: en en sullen doch hare zielen daer-
van niet versadigen/noch haren buyck daer
van vullen:want het is hen geweest een er-
gernisse/tot harer misdaet.
l Pro.11.4. ende 21.4. Zeph.1.18. Syra.5.10.
20 m Sy hebben van haren edelen kleynodien/
daer sy hoouerdie mede bedreuen/beelden
harer gruwelen ende schuyselen ghemaket/
daerom wil ickse hen ter vuylisse maken.
m Ezec.16.17 Hosee 2.10 ende 13.2.
21 Ende wilse vreemden in de handen geuen/
dat syse roouen / ende den Godloosen op
Aerden ter wtbeute/dat syse ontheylighen
sullen.
22 Jck wil mijn aengesichte daer van keeren/
datse mijnen schat Ja wel ontheyligen: Ja
roouers sullen daer ouer comen / ende hem
ontheylighen.
23 Maket ketenen:want het lant is vol bloet
schulden/ende de Stadt vol n wreuels.
n Dat is/ onbillicken moetwilles
24 So wil ick de Allerergste onder den Hey-
denen comen laten/dat sy hare huysen sullen
innemen:en wil der hoouerdie der Gewel-
digen een eynde maken/ende hare kercken
ontheylighen.
25 De Wtroper comt/so sullen sy vrede soec-
ken/ende hy en sal daer niet zijn.
26 Een ongeluck sal ouer het ander comen/en
gheruchte ouer het ander: o so sullen sy van
een gesichte by den Propheten soecken.doch
daer en sal noch Wet by den Priesteren/noch
raedt by den Ouden meer zijn.
o Jer.18.14.
27 De Coninck sal bedroeuet zijn/en de Vor-
sten sullen treurich gecleet zijn/ende de han
den des volcx inden Lande/sullen vertzaget
zijn:ick wil met hen ommegaen/als sy gele-
uet hebben/p en wilse richten/als sy verdie
net hebben/dat sy ghewaer worden sullen/
ick zy de Heere.
p Jere.17.10 Psal.62.13 Syra.35.30 Mat.16.27 Roman.2.6 Apoca.2.23

Dat viij. Capittel.

1. De Propheet wort inden Gheeste in Je-
rusalem gheuoert/5. siet menigerley gruwel
en Afgoderie/die daer begaen wort.18.ende
hoort/ hoe grusaemlicken de Heere deselue
straffen wil.

1 ENde het beghaf hem inden sesten Jare/
aen den vijfsten dage der sester Maent/
dat ick sat in mijnen huyse/en de Outsten
wt Juda saten voor my:aldaer viel de hant
den Heeren Heeren op my.
2 Ende siet ick sach/dat van sijnen lendenen
onderwaerts was/dat was gelijc als vyer/
doch bouen ouer sijne lendenen/was het al
gantsch b helle.
a† And. als de ghestalt Hasmal. an. des Engels b Of/ klaer
3 c Ende reckte wt:ghelijck als eene handt/
ende greep my by den hayre mijns hoofts:
doe voerde my een Wint tusschen Hemel
ende Aerde/ ende brachte my te Jerusalem/
in eenen Godlicken ghesichte / tot der bin-
nenster poorten/ die tegent Noorden staet/
daer van sat een Beelde / tot verbitteren den
d Huysheere.
c Ezec.3.14. ende 11.24. Bel.35.
d God was Huysheere te Jerusalem/ en sy brachten hem eenen anderen Afgod daerheen in/ dat verdroot hem billicken.
4 Ende siet / daer was de Heerlickheyt des
Gods Israels/ * als ickse te voren ghesien
hadde inden velde.
5 En hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
heft uwe oogen op teghent Noorden:en doe
ick mijne oogen ophief tegent Noorden/siet/
doe sat tegent Noorden/ dat verbitterliche
Beelt/aen der poorten des Altaers/euen daer
men henen ingaet.
6 En hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
siedy oock wat dese doen? Namelicken groo
te gruwelen/die het huys Israels hier doet/
dat sy my Ja verre van mijnen Heylichdom
drijuen: e doch ghy sult noch meer en groo-
ter gruwelen sien.
* Ezech.1.3 e And. nu keeret v omme/so sult ghy noch grooter etc.
7 En hy brachte my voor de deure des voor
hofs / daer ick sach / ende siet / daer was een
hol inder wandt.
8 Ende hy sprac tot my:Ghy menschen kint/
graeft door de wandt : ende doe ick door de
wandt groef/siet/dye was daer eene deure.
9 En hy sprack tot my: Gaet daer henen in/
en siet de boose gruwelen/die sy hier doen.
10 Ende doe ick daer henen in quam / en sach
toe / siet / daer waren allerley beelden / der
wormen ende dieren/enckel schuyselen/ en-
de allerley Afgoden des huys Israels/ f al-
lenthaluen rondtom aen de wandt gheschil-
dert:
f Of/ aen alle zijden/oueral
11 Voor welcken stonden g tseuentich mannen
van den Outsten des huys Israels/en Jasa-
nia de sone Saphan / stont oock onder hen:
ende een yeghelick hadde zijn reuckwerck in
der hant/ende eenen dicken neuel ghinck op
van den reuckwercke.
g Exo.18.24 Num.11.16
12 En hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
siet ghy / wat de Outsten des huys Israels
doen inder duysternisse/een yegelick in sijner
schoonster camer? h want sy seggen:De Hee
re en siet ons niet / maer de Heere heeft het
Landt verlaten.
h Job.22.13 Esaie.29.15 ende 47.10. Jere.23.24 Ezech. 9.9. Psa.23.25.
13 Ende hy sprac tot my:Ghy sult noch meer
ende grooter gruwelen sien/ die sy doen.
14 En hy brachte my henen in ter poorte aen
des Heeren huys/die tegent Noorden staet /
ende siet/aldaer saten vrouwen/ die weenden
ouer den i Thamus.
i Luth. Dat sal zijn de Afgod Adonis daer de Poeten en Heydenen vele van geschreuen hebben/ en is Venus Boel gheweest:daeren beweenen hen de vrouwen. My dunckt het zy Bacchus de Afgod des Wijns: ghelijck by ons S. Vrbaen.
15 En hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
siedy dat? doch ghy sult noch grooter gruwe
len sien/dan dese zijn.
16 Ende hy brachte my inden binnensten hof/
aen den huyse des Heeren : en siet/ voor der
deure/aen den Tempel des Heeren/tusschen
den voorhuyse ende den Altaer/daer waren
by vijf ende twintich mannen/die haren rug
ghe tegen den Tempel des Heeren/ en hare
aengesichten teghent Oosten gekeert had
den/ende baden teghen den Opghanghe der
Sonnen.
k Dat is en wijse gheweest in den Godsdienste ghelijck als by ons het ghewijde sout/water/ende kruyt/ende dergelijcken den Afgode te eeren.
17 En hy sprack tot my:Ghy menschen kint/
siedy dat? is het den huyse Juda te weynich/
dat sy alsulcke gruwelen hier doen/so sy doch
anders inden gantschen Lande/enckel ghe-
weldt ende onrecht drijuen/ende varen toe/
en verwecken my oock noch daer toe tot toor-
ne : ende siet/sy houden de k † Wijnrancken
aen de neuse.
† And. laten een boos ge reuck in de neuse opgaen
18 Daerom wil ick oock teghen haer / met
grimmicheyt handelen/ende mijn ooghe en
sal haerer niet verschoonen/ ende en wil niet
ghenadich zijn: l ende wanneer sy alreede
l Prou. 1.28 Jerem.11.11 ende 14.12 Esaie.1.15 Mich.3.4. 4.Esd.1.26.

met luyder stemmen / voor mynen ooren schreyen / so en wil ickse doch niet hooren.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere heet syne straffe aengaen. 4. die over de sonden treurē, met dē teecken Thau vermercken ende verschoonen / 8. ende gheeft synen Propheet / dien sulcks bekommert, synes doens oorsake.

1 ENde hy riep met luyder stemmen voor mynen ooren / ende sprack: Laet hier toe komen de a† te huys soeckinge der Stadt / eñ een yegelick hebbe een moordtlicke Wapen in syner handt.

2 Ende siet / daer quamen ses Mannen op den weghe / vanden bovensten poorten af / die tegent Noorden staet / eñ een yegelick hadde een b † schadelicke Wapen in syner hant: doch daer was een onder hen / die hadde lynen kleederen aen / ende een * Schryftuych aen syner zydē: eñ sy gingen henen in / eñ traden by dē metalen Altaer.

3 Eñ de Heerlicheyt des Gods Israels / verhief haer vanden Cherub / d vovē dien sy was tot den dorpel aenden huyse / ende riep dien / die de lynen kleederē aen hadde / ende het Schryftuych aen syner zyden.

4 Eñ de Heere sprack tot hem: Gaet door de Stadt Jerusalem / e ende teeckent met eenen teecken aen het voorhooft de Liedē / die daer suchten ende iammeren over alle gruwelen / die daer inne gheschieden.

5 Tot ghenen daerentegen sprack hy / dat ickt hoorde: f Gaet desen na / door de Stadt / eñ slaet daer onder: uwe Oogen en sullen niet verschoonen / noch oversien.

6 Verworget beyde Oude / Jongelingen / Maeghden / Kinderen / ende Vrouwen / alle ter doot: doch die het teecken aen hen hebben / daer en sullet ghy geenen aenroeren: g ende beginnet aen mynen Heylichdomme: ende sy begonsten / aen den ouden Lieden / die voor den huyse waren.

7 Eñ hy sprack tot hen: Verontreyniget het Huys / ende maket de Voorhoven vol dooder Lichamen: gaet daer wt: ende sy gingen daer wt / eñ sloegen inder Stadt.

8 Ende doe sy h † wt gheslagen hadden / was ick noch overgebleven: eñ ick viel op myn aengesichte / schreyede ende sprack: Och Heere Heere / wildy dan alle overblyvende in Israel verderven / dat ghy uwen toorne so wtschuddet over Jerusalē.

9 Ende hy sprack tot my: De misdaet des huys Israels eñ Juda is al te seer groot: daer is euchel ghewelt inden Lande / ende onrecht inder Stadt: want sy spreken: i De Heere heeft het Lant verlaten ende de Heere en siet ons niet.

10 k Daeromme en sal myn Ooghe ooch niet verschoonen / ick en wil ooch niet ghenadich zyn / maer ick wil haer doen op haren kop werpen.

11 Ende siet / de Man / die lynen kleederen aen hadde / eñ het Schryftuych aen syner zyden / antwoordde / eñ sprack: Ick hebbe ghedaen / als ghy my gheboden hebt.

a† And. die over de Stadt ghesettet zyn.
b† Anders / hamerwapē
c Ezech.10.2
* Dat is / schryfgereetschap.
d Exo.40.34 Num.9.15. 1. Reg.8.10
e Exod.12.3. Apoc. 7. 3.
f Judit.2.6.
g Jere.25.29 ende 49.12 1. Pet.4.17.
h† And. het dooden ghedaē hadden,
i Job.22.13 Esaie.29.15. ende 47.10. Jere.23.24. Syrac.23.25
k Ezec.6.11 ende 7.9.

Dat x. Capittel.

1. De Propheet siet / hoe Jerusalem verbrandt worden soude / 9. Item een ander ghesichte der Raders / ende Dieren / als hy inden eersten Capittel gesien heeft.

1 ENde ick sach / eñ siet / aen den Hemel boven aen den hoofde der Cherubim / was het ghestalt als eenen Saphir / eñ boven den selven was het aen te sien / als eenen Throon.

2 Eñ hy sprack tot den a Manne in den lynen kleederen: Gaet henē in tusschen de Raders onder den Cherub / eñ vaet de handen vol gloeyender kolen / die tusschen den Cherubim zyn / eñ stroyetse over de Stadt: ende hy ginck henen in / dat ick het sach / doe de selve henen in ginck.

3 De Cherubim nu / stonden ter rechter zyden aenden Huyse / eñ de Voorhof wert binnen vol nevels.

4 b Eñ de Heerlicheyt des Heeren verhief haer / vanden Cherub / tot den dorpel aen den Huyse / eñ c het Huys wert vol nevels / ende de Voorhof vol d glantzes / vander Heerlicheyt des Heeren.

5 Ende men hoorde de vleughelen der Cherubim ruyschen / tot daer buyten wt voor den Voorhof / als een stemme des Almachtigen Gods / wanneer hy spreeckt.

6 Ende doe hy den Manne inden lynen kleederen gheboden hadde ende ghesegdt. Neemt vyer tusschen den Raderen / onder den Cherubim / ginck de selve henē in / ende tradt by het Radt.

7 Ende e † de Cherub streckte syne handt wt tusschen den Cherubim / tot den vyere / dat tusschen den Cherubim was / nam daer van / ende gaf het den Manne inden lynen kleede / in de handen: die ontfinck het / ende ginck henen wt.

8 f Ende het scheen g † aen den Cherubim / ghelyck als eens menschen Handt / onder haren vleugelen.

9 Ende ick sach / eñ siet / vier Raders stonden by den Cherubim / by eenen yegelicken Cherub een Radt: ende de Raders waren aen te sien / ghelyck als een Turkoys.

10 Ende waren alle vier een als het ander / even als ware deen Radt in den anderen.

11 Wanneer sy gaen souden / so konden sy in alle vier hoeckē gaen / eñ en dorsten haer niet omme wenden / wanneer sy ghinghen: maer waer het voorste henen ginck / daer gingen sy henen na / ende en dorsten haer niet ommewenden /

12 Met tsamen haren gantschen lyve / Rugghe / Handen ende Vleugelen: i ende de Raders waren vol Oogen omme eñ omme / aen allen vier de Raderen.

13 Ende hy riep tot den Raderen: Galgal / dat ick het hoorde.

14 l Een yegelick hadde vier aengesichten: het eerste aengesichte was een Cherub / m het ander was een Mensche / het derde een Leeuwe / het vierde een n Arendt.

15 Eñ de Cherubim sweveden inder hoochde: het is even dat Ghedierte / dat ick sach aen den water Chebar.

16 Wanneer de Cherubim gingē / so gingen de Raders ooch by hen: ende wanneer de Cherubim met haren vleughelen vluchterden / dat sy hen vander Aerden verhieven / so en wendē hen de Raders ooch nit vā hen.

17 Wanneer ghene stonden / so stonden dese ooch: wānt eē levendich Winde was in hen.

18 o Eñ de Heerlicheydt des Heeren ginck weder wt / van den dorpel aen den Huyse / ende settede haer boven de Cherubim.

19 Doe vluchterdē de Cherubim met haren Vleughelen / ende verhieven haer van der Aerden / voor mynen Ooghen: ende doe sy wtgingen / gingen de Raders by hen: ende sy traden in de deure / aen den Huyse des Heeren / tegent Oosten / eñ de Heerlicheyt des Gods Israels / was boven hen.

20 p Dat is het Gedierte / dat ick onder dē God Israels sach / aenden water Chebar / eñ merckte dat het q Cherubim waren:

21 Doe een yeghelick vier aenghesichten hadde / eñ vier Vleugelen / ende onder dan Vleugelen / gelyck als Menschen handen.

a Ezec.9.1.
b 2. Par.7.1.
c Exod.40.35
d Of glintsinghe.
e† Anders / een / etc.
f Ezech.1.8.
g† And. in.
h Ezec.1.16.
i Ezec.1.18.
k Galgal. luydet / als wy op Duytsch spreken tot Rade: Wendet / wendet / dat hem altoos wenden ende gaen sal.
l Ezech.1.10
m Apo. 4.7
n Ezec.27.3. Daniel.7.10
o Ezec.11.23 ende 43.4.
p Ezech.1.3 ende 10.8.
q Hier siet men / dat Cherub oft Cerubim nit en zyn een sonderlicke creatuer / maer een gevleugelde ghestalt / of een beeldt eens vogels / Ossen / Leeuwen / Menschen / daerinne de Engelen verschynen / hoe sy willē. Daerom heeten sy ooch Cherubim / ende wordē door Cherubim bedиedet. Als ooch de Engelen der Kercken / dat is de Apostelen / Propheten / Bisschoppē oft Predicanten / etc.

Hare

22 Hare aenghesichten waren ghestaldt/
ghelijck ickse aen den water Chebar sach/
ende ghingen stracks voor hen wech.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetecrt teghen de verleyders te Jerusalem/ 14. Voorseyt den ghevangenen te Babel eene ghenadighe te huys koemste/ 22. De Heerlickheyt des Heerẽ verlaet Jerusalem / 24. De Propheet koemt weder inden Geeste in Chaldea.

1 Ende my nam a eenen windt op / ende
brachte my voor de poorte aen den
huyse des Heerẽ/ die tegent Oosten siet:
ende siet/ onder der poorte waren vijf eñ
twintich Mannen: eñ ick sach onder hen
Jasania den sone Assur / ende Platia den
sone Benaia/ de Vorsten inden volcke.
2 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
Kindt/ dese Lieden hebben onsalige ghedachten / ende schadelicke raedtslagen in
deser Stadt.
3 Want sy spreken: b Het en is so na niet:
laet ons slechs huysen bouwen: Sy is de
pott/ so zijn wy het vleesch.
4 Daerom seldy / ghy menschen Kindt/
tegen haer propheteren.
5 Ende de Gheest des Heeren viel op my/
eñ sprack tot my: Spreeckt: So seydt de
Heere: Ghy hebbet alsu ghesproken/ ghy
vanden huyse Israels/ ende c uws gheests
ghedachten kenne ick wel.
6 Ghy hebter v † vele verslaghen inder
Stadt eñ hare stratẽ liggẽ e vol dooden.
7 Daeromme spreect de Heere Heere also:
Die ghy daer binnen ghedoodet hebbet/
die zijn het vleesch / ende sy is de f pott:
doch ghy moetet henen wt.
8 g Het sweerdt dat ghy vreest/ dat wil ick
over v komẽ laten/ spreect de Heere Heere.
9 Ick wil v van daer wt stooten / eñ den
vreemden in de handt gheven/ ende wil v
uwe recht doen.
10 Ghy sullet door het sweerdt vallen indẽ Lantpalen Israels wil ick v richten: eñ
sullet gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.
11 De Stadt nu en sal niet uwe pott zijn/
noch ghy het vleesch daer inne maer inden
Landtpalen Israels wil ick v richten.
12 Eñ sullet ghewaer worden / dat ick de
Heere ben: wãt ghy en hebbet na mynen
Gheboden niet ghewandelt / ende myne
Rechten niet ghehoudẽ / h maer gedaen na
der Heydenen wijse/ die rontomme v zijn.
13 Ende doe ick so propheteerde / sterf
Platia de sone Benaia. Doe viel ick op
mijn aengesichte / eñ schreyde met luyder
stemmen/ ende sprack: Och Heere Heere/
ghy sult het met dẽ overblijvendẽ Israels/
gantsch wt maken.
14 Doe ghesciede des Heerẽ woordt tot
my / ende sprack:
15 Ghy menschen kint/ uwe Broeders eñ
Nabrienden / ende het gantsche huys
Israels/ die noch te Jerusalem woonen/
spreken wel onder malcanderen: Ghene
zijn vanden Heere verre afgeweken/ doch
wy hebben het Landt inne.
16 Daeromme spreecke ghy: So spreeckt
de Heere Heere: Ja/ i ick hebse verre wech
onder de Heydenen laten dryven / eñ in de
Landen verstroyt: doch ick wil in korten
haer † Heylandt zijn/ inden Landen/ daer
sy henen ghekomen zijn.
17 Daeromme spreeckt: So seyt de Heere
Heere: Ick wil v versamelen vanden
Volcken / ende wil v versamelen wt den
Landẽ/ daer ghy henen verstroyt zijt/ ende
wil v het Landt Israels gheven.

a Ezec. 8. 3.
ende 11. 24.
ende 43. 5.
b De destruc-
tie / die
Ezechiel
voorseyt/ is
noch verre/
etc.
c Job. 42. 1
... Esd. 16. 55
Heb. 4. 12.
† Anders/
ghedoodt
vandẽ uwẽ
in dese stadt
eñ hebbet de
straten ver-
vult met
gedoodde
Lieden.
e So vele
Propheten
hadden sy
verworget /
eñ verroemdẽ
hen gelijcke
vel/ dat sy
door dẽn
Koninck te
Babel bijnẽ
ouden.
Want sy
meynden/
onse Heere
God konde
water so
weynich
ontbeerẽ/ als
des vlee-
sches in den
potten/ dat
... / als des
Godsdien-
stes eñ Of-
ferss inden
Tempel/ als
die nu onder
gaen en
konde.
Ezech. 24. 3
... Mat. 26. 52
... Leuit. 18. 3.
Deut. 12. 30.
Jere. 10. 2.
... Anders/
... esent gebie-
... dens wijse:
... Vliecht ver-
... re wech.
... Of/ Heyl-
... maker /
... Heylgever.
... And. hen
... een kleyn
... Heylichdom
... zijn.

18 Daer sullen sy henen komẽ/ eñ alle schuy-
selen ende gruwelen daer wt wech nemen.
19 l Ende wil v een eendrachtich herte ghe-
ven/ ende eenen nieuwen geest in v geven:
ende wil het steenen herte wech nemen wt
uwen lijve/ ende een vleeschen herte geven:
20 Op dat sy in mynen seden wandelen / eñ
myne rechten houden/ ende daerna doen: m
ende sy sullen mijn Volck zijn / so wil ick
haer God zijn.
21 Dien doch/ die na haers herten schuyse-
len ende grouwelen wandelẽ/ wil ick haer
doen op haren kop werpen / spreeckt de
Heere Heere.
22 Doe vluchterden de Cherubim met ha-
ren vleughelen/ ende de Raders gingen ne-
ven hen/ ende de Heerlickheyt des Gods
Israels was boven over hen.
23 n Eñ de Heerlicheyt des Heeren verhief
haer wt der stadt/ ende settede haer op den
berch die tegent Oostẽ voor der stadt leyt.
24 o Ende eenen wint hief my op/ eñ brach-
te my inden ghesichte ende inden Gheeste
Gods in Chaldea/ tot den gevangenen: eñ
het gesichte/ dat ick gesien hadde/ verdwin
de voor my.
25 Eñ ick seyde den gevangenen/ alle woor-
den des Heeren/ die hy my ghewesen hadde

l Jere. 21. 33
ende 32. 39
Ezech. 18. 31
ende 36. 26.
m Hebr. 8. 10
Jere. 24. 7.
n Ezec. 10. 18
ende 43. 4.
o Ezec. 3. 14.
ende 8. 3.
ende 11. 1.

Dat xij. Capittel.

1. De Heere geeft door synen Propheet den ongehoorsamen volcke een onsichtlick teecken harer ende haers Conincks gevanckenisse: Item/ komelicken hongers ende dorstes/ daer hyse mede wil beangstẽ 21. ende laet hen aenseggẽ hy wil alles wat over haer gepropheteert is / gãtsch in korten te weghe bringhen.

1 Ende des Heeren woort ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ ghy woonet on-
der eenen ongehoorsamen huyse/ a welcker
heeft wel ooghen/ dat hyse sien konden/ eñ
en willen niet sien: ooren/ dat sy hooren kon a Esaie. 6. 9
den/ ende willen niet hooren/ b maer het is
een onghehoorsaem huys.
3 Daeromme ghy menschen kint/ schicket b Ezec. 2. 5.
v daerna/ dat ghy wandelet / ende treckt ende 3. 27.
aenden lichten dage daer van/ voor haren
oogen: van uwer stede sult ghy wech treckẽ
aen eene andere stede voor haren oogen/ of
sy het misschien mercken wouden/ dat sy
een onghehoorsaem huys zijn
4 Ende sult v ghereede daer wt brenghen/
even als woudet ghy wandelen by lichten
daghe/ voor haren ooghen: ende ghy sult
wech trecken des avonts voor haren oo-
ghen/ gelijck als men wech treckt/ wanneer-
men wandelen wil.
5 Ende ghy sult door de wandt brekẽ/ voor
haren ooghen/ ende aldaer door heken wt
trecken.
6 Ende ghy sult het op uwe schouderen ne-
men/ voor haren ooghen/ eñ wanneert donc-
ker ghewordẽ is/ henen wt dragen: u aen-
ghesichte suldy toewinden/ dat ghy het Lãt
niet en siet: want ick hebbe v/ den huyse Is-
raels/ ten wonderteecken ghesettet.
7 Ende ick dede als my bevolen was/ ende
droech mijn gereede henen wt/ ghelijck als
wandel ghereetschap/ by lichten daghe: eñ
aenden avont/ brack ick met der hant door
de wandt/ ende doe het doncker ghewordẽ
was/ nam ick het op de schouderen / ende
droecht daer wt voor haren ooghen.
8 Ende des morgens vroech ghesciedde
des Heeren woort tot my/ ende sprack:
9 Ghy menschen kint / heeft het huys Is-
raels/ het onghehoorsame huys/ niet tot v
ghesceydt: Wat maecktỹ?

10 So spreeckt tot hen: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els / dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe / also sal v gheschie-
den. dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanchlick gheuoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderen draghē
† in den donckeren / ende moet wech treckē
door de wandt / die sy breken sullen / dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordē / dat hy met geenen
ooghe het Lant en sie.
13 e Jck wil oock mijn Nette ouer hem wer
pen / dat hy in mijner Jacht geuanghē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen / inder
Chaldeen Landt / f dat hy doch niet sien en
sal / ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rōtom hem zijn / syne hulpers /
ende alle syne aenhanck / wil ick in alle
Winden verstropē / ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordē / dat ick de
Heere zy / wanneer ickse onder de Heydenē
verstroye / ende in den Landē verstrope.
16 Doch ick wil haer sommighe ende wey-
nich ouerblijuen latē vanden sweerde / hon
ger ende pestilencie / die sullen gheuen gru-
welen vertellen onder den Heydenen / daer
sy henen komen sullen / ende sullen gewaer
worden / dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my / ende sprack:
18 Ghy menschen kindt / ghy sult v broot etē
met beuen / ende v water drincken met h
zitteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jerusalem / in dē Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woestworden / van allē dat daerinne is /
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden / die wel bewoonet zijn /
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden /
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my / ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els / ende spreeckt: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket / so en wordt voortaen niets
wt der prophetiem zhe.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Jck wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen / datmen het niet meer * voeren
en sal in Jsrael: ende segget tot hen: De tyt
is na / ende alles wat gheprophetteert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden / dat gheene gesichten feylen / ende
gheene prophetteringhe lieghen en sal / te-
ghen het huys Jsraels.
25 Wat ick ben de Heere: wat ick spreke / dat
sal gheschieden / ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt / ghy angehoor-
same huys / wil ick doen / wat ick spreke /
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my / ende sprack:
27 Ghy menschē kint / siet / het huys Jsraels
spreeckt / Het gesichte dat dese siet / daer is
het noch langhe henen / ende prophetteert
op de tydt / die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden / maer sal ghe
schieden / spreeckt de Heere Heere.

c Jer. 21. 7. ende 24. 8. ende 32. 4. ende 34. 3.
b Dat is / Hy en sal niet henen wt gaē oft varen / etc.
e Ezec. 17. 20 ende 32. 3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdē hem te Riblath wtgestekē / Jere. 39. 52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias sept / ende en sach doch Babel niet / als Ezechiel sept. welcker stucken / de Joden / als teghen malkanderen luydende / voor leugen hielden.
g Ezec. 15. 7. ende 22. 15.
h Dat is beuen of schudden 1 Reg. 25. 31. Esaie 1. 7.
k Dat is / Der moetwilliger ouerbillicheydt eñ gewelt
l Rom. 2. 4. 2. Petr. 3. 15
* gebruycken

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my / ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / propheteert tegē
de Propheten Jsraels / ende spreeckt tot
dien / die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten / die haren eygen geeste volgen /
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Jsrael / uwe prophetē zijn / als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen / ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Jsra-
els / ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets / eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: soie doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen / c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Jsset niet also / dat uwe d ghesichte niets
en is / ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken / so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt / ende leughenen prophetteert / so
wil ick aen v / spreeckt de Heere Heere.
9 Ende mijne handt sal komen ouer de Pro
pheten / die dat predicken / daer niets wt en
wort / ende leugenen prophetteren / sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn / ende inden getale des huys Jsraels
niet geschreuen worden / noch int Lant Jsra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē /
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden / f ende
eñ seggen: Vrede / so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt / g so plaest
teren sy de selue met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers / die met loo
sen kalcke plaesteren / dat het afuallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen / ende
daer sullē groote hagelē komen / die het vel-
len / eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet / so sal de Wādt inuallē: wat gelt het
dan salmen tot v seggen: Waer is nu het
gheplaesterde / dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Jck wil eenē
draeywint stormen laten in mijner grimmic
heyt / ende eenen slachregen in mijnen toor-
ne / ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt / die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt omme werpen / die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet /
ende wilse ter Aerden stooten / datmen hare
grondt sien sal / dat sy daer ligge / ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen / ende
ghewaer worden / dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick mijne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt / ende aen die / diese met
loosen kalcke plaesteren / ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer.
16 Dat zijn de Propheten Jsraels / die Jeru
salem propheteren / i ende predicken van vre
de / so daer doch gheen vrede en is / spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt / richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren uwes volc-
kes / welcke prophetteren wt haren herten /
ende prophetteert teghen haer /
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v / ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen / eñ peulwen tot den hoof-
den / beyde ionghen ende ouden / die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec. 24. 9
b Ezec. 14. 9 ende 34. 2. Jere. 23. 1. Mich. 3. 5.
c Jer. 27. 10. 14
d Dat is / haer predicken ende leeren.
f Esai 3. 12.
f Jere. 6. 14. ende 8. 11.
g Ezec 22. 28 De wandt bouwē / dat is arbeyden ende doen / wat men leeret: Plaesteren / is / toeseggunghe doen ende troostē / dat het sal goet worden / so doch albeyde verloren is eñ gheel valsche leugen zijn.
h Mat. 7. 27
Kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 3. 21. Mich. 3. 5.

vangen hebbet in mynen Volcke/ so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en soudē: ēn oordeelet die ten leuē, die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/ welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dē Heere Heere: Siet/ick
wil aē uwe kussenē/ daer ghy de zielē mede
vanghet ēn troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: ēn de zielen die ghy vā-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handē l verlossē, dat
ghyse niet meer vanghen en sullet/ ēn sullet
ghewaer worden, dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m ēn hebbet ghestercket
de handen der Godloosē dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren/ op dat sy
leuendich blijuen mochten.
23 Daerō en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch prophetetē: maer ick wil
myn Volc wt uwen handē verlossen/ ēn ghy
sullet gewaer wordē/ dat ick de Heere ben.

l Anders/ wtrucken.

Vrome herten verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick de swaert ende geuanghen mz valscher leere/ onder Gods Name voortge bracht.

m Jer. 23. 14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. ēn
wort met bedriegerye door valsche Prophe
ten. 6. daertoe met Gods ernstighen toorne
gestraffet. 12. Van vier ouuerbidtlicke plagē
Gods/ 21. daer dannoch sommige/ ten troo-
ste der geuangenē te Babel/ wtcomē soudē.

n Ezec. 20. 1.

1 Ende n daer quamen sommighe van den
Oudesten Israels tot my/ ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden, ende hou-
den vaste aen der ergherntsse harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: o Welcker
mensche van dē huyse Israels met der hertē
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet/ ēn comt tē
Prophet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/ daerom, dat sy van my ge-
weken zyn/ door menigherley Afgoderye.
6 Daerō suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: t Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/ ēn wendet uwe aen-
gheslchten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandē huyse Isra-
els/ of eē Vreēdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/ ēn met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget, ende vaste houde aē der
ergernisse syner Afgoderye/ ēn ten Prophete
comt, dat hy my door hem vraghe/ dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settē, dat sy sullen woest/ ēn ten Teeckē
ēn Spreecwoort worden, ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet, dat ick zy de Heere.
9 v So doch een e bedroghen Prophet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

o Job. 12. 20

p Ezec. 20. 18
q 1. Re 22. 23
Job. 12. 20.
Ezech 13 2.
ende 14. 3.
r Dat heet/ met goeden woorden be driegē/ oder goet / wt eygenen goet dunckē sonder Gods woort spreken / dit sullen syne gor de woorden selfs bewijsen/ tot synē ongheluckē.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/ also sal oor
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ ēn hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/ spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/ wanneer het Lant aen
my sondiget, ende my daerttoe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mē, ende wil daer dieretijdt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee, daerin
ne wtroepe.
14 h Ēn wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/ Daniel, ende Job daerinne warē so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossē/
door hare ghererechticheyt/ spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/ die de liedē wech ruy-
meden, ende dat selue verwoesteden/ dat nie
mandt daerinne wandelen konde voor den
ghedierten.
16 Ēn dese dry mannen waren daer oor inne:
so warachtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere, sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ ēn het
Landt moeste woest worden.
17 Ooch wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant/ ēn spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen ēn
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere, sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudē verlosset
zyn.
19 Of/ so ick pestilentie in het Lant schicken/
ēn myne grimmicheyt ouer datselue wtgietē
woude ēn bloet verstorten, also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 Ēn Noah/ Daniel/ ēn Job/ waren daerin
ne: so warachtich als ick leue/ spreect de Hee
re Heere/ sy souden noch soons/ noch dochte-
ren, maer alleene haer eygen ziele/ door hae-
re ghererechticheydt verlossen.
21 Want so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffē/ als het sweert, honger/
boose gedierte/ ēn pestilentie, ouer Jerusalē
schicken sal/ i dat ick daerinne wtroepe, bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullē sommige daerinne ouerbly-
uende daeruan comē/ die soons ēn dochteren
wt brenghen sullen/ ēn tot v hier herwaerts
comen/ dat ghy sien sullet/ hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke, dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwē k troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/ hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden, dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe, wat ick daerin ghe-
daen hebbe, spreeckt de Heere Heere.

f Ezec. 11. 20
Jere. 24. 7.
ende 31. 33.
Hebr. 8 10.

Vier plagē Gods.

I.
Hongher.

g Ezec. 4. 16
ende 5. 16.
h Jer. 15. 1.

Noah.
Daniel.
Job.

II.
Boose ghedierten.

III.
Sweerdt.

IIII.
Pestilentie.

i Jer. 17. 17.

k De geuangenē te Babel werden vrolick, dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen komen moestē: van welckē sy/ als de afvalligē versmadelicken ghehoont waren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere verghelijcket Jerusalem by
den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt ghescheide tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschē kint/ wat af is het hout
vanden Wynstocke/ voor den anderē houte/
of een Wynrancke, voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemt menfe oock ende maeckt wat daer
van: of maeckt men daer oock eenen naghel
daer

af An. wort wt de wyngaert houte onder allen houte: ende van dē wyngaertscheute onder dē houten inden woude.

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet: waer toe soude het nv deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van maken: hoe vele
weyniger kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheue: alsoo wil ick met den in-
woonders te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 Eñ wil mijn aengesichte tegē haer settē/
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
b Jere.12. 15 ende 22. 15. maer het vyer salse versinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden, dat ick de
Heere ben/ wanneer ick mijn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 Eñ het Landt woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15
wordt van synen volcke met grooter on-
danckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35
daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44
ende der Heydenen sonde voor kleyne ghe-
rekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke
toeseggínghe Godlicker ghenade/ dat hy
wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende
hare met tsamen dē get als der Heydenen/
tot hem bekeeren.

1 ENde des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
a † Anders/ wooninge/ of/ woonste-de. 3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere
tot Jerusalem: V ghestachte a † eñ ghe-
boorte/ is wt der Cananiters Lande: b
b Ezec.16.45 v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
Moeder vanden Hethiteren.
4 Vwe gheboorte is also gheweest: Vwen
Nauel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet, dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreuen/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem ouer v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen: maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen/ alsoo verachtet
was uwe ziele/ doe ghy gheboren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach
v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leuen: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
c Esaie.5.1. uwen bloede laget: Ghy sult leuen.
Jere.11. 16. 7 c Eñ hebbe v opgetogen/ eñ laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon
ghewordē: uwe Borsten warē gewassen/
eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt eñ beschaemt.
d Dat is/ ghy waret manbaer. 8 Eñ ick ginck voor v voorby/ eñ sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
e Of/ slippē/ vrelen: doe breydde ick mijne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy mijne zijn soudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ eñ trooch v f seemesche schoen aen: ick
gaf v sijne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 Eñ vercierde v met kleynodien/ eñ leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
eñ oorenringhen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt eñ Siluer/ eñ bekleedet met enckel
g Of, semels † And. Tarwenbloeme Lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
eñ Olye/ ende waret weermaten schoone/
ende verkreget het Coninckrijcke.
14 Eñ uwen roem wert luydtbaer onder den
h Of/ den ciersel. Heydenen/ uwer schoonheydt haluen/ die
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet v op uwe schoonheyt/
eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererije/ also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
i Hose. 2. 10. ende dedet synen wille.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
k Jere.2.3.5 makedet v boute Altaren daeruan/ ende
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
l Esaie.46.6 ghesciedt is/ noch ghescieden sal.
Ezech.20.31 17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat
Hosee. 2. 7. ick v van mijnen Goude ende Siluer ghe-
ende 13. 2. gheuen hadde/ ende makedet v n Mans-
m Of, baggē beelden daeruan/ eñ bedreuet uwe hoererije
n Deu.4.16. met den seluen.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
eñ bedecktetse daer mede/ ende mijne Olye
ende ruerwerck leydet ghy hen voor.
19 Mijne spijse/ die ick v te etengaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
o Leuit.18.21 20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de
ende 20. 2. Heere Heere/ o dat ghy namet uwe Sonen
Jere. 32. 35. ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren
Ezech.20.31 haddet/ ende offerdetse den seluen te ver-
† Anders/ ghebaert. slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht
dinck zy/ om uwe hoererije?
p Of, kleyn. 21 Dat ghy my mijne kinderen slachtet/
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijdt
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijckent
25 Eñ voor aen op allen straten/ bouwedet
q † An. dedet uwe beenen open. ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
r Ezec.23. die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote
hoererije.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerije/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede mijne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v
ouer inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen/ welcke hen schaemden
s Ezech.23. voor uwen onbeschaemden wesen.
28 s Daer na bedreefdy hoererye met den
kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden
t † Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacke Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede oock niet sat wordē.
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnijden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcke

sulcke wercken eener grooter Ertzhoeren doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/voor aen op allen straten/ ende uwe
Altaren maeckedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/noch als de overspeelderssche/ die in
de stede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt : doch ghy geeft allen uwen Boelee-
ders gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uyt allenthaluen/ende hoererye
met u bedryuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wyuen/met uwer hoererye/
dewyle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ende men u geen ghelt
toe en geeft : alsoo bedryfsy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere/ hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreeckt de Heere Heere: Dewyle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/door uwe hoererye tegen
uwe Boelen/ontblootet/ ende teghen alle
Afgoden uwer gruwelen/ende vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert :
37 Daeromme siet / so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
ende wilse beyde tegen u versamelen allent-
halven/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Overspeelder-
schen ende Bloetvergieterschen/ over u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstorten/ met
grimmicheyt ende yver.
39 Ende wil u in hare handen gheuen/dat sy
uwe Berchkercken afbreken/ ende uwe Berch
altaren u † ommeruckẽ/ende u uwe Kleederen
wt trecken/ende u uwe c † schoone cyraet nemen
ende u naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx over u
bringen/ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende u d recht doen/ voor den ooghen
veler Wyuen : Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yver aen u versadighen/ dat
ick ruste/ende niet meer toornen en dorve.
43 Daerom/dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tyt uwer f ieught/ maer my met alle
desen/ tot toorne verwecket : daerom wil
ick u oock/ alle u doen op den kop leggen/
spreeckt de Heere Heere : g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na den h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken /die sullen van u dit
Spreeckwoordt segghen : De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zyt uwer Moeder Dochter/ wel-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zyt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen ende Kinderen [...]
uwe Moeder is eene Hand[...]
ende uwe Vader een Amo[...]
46 Samaria is uwe gr[...]
haren Dochteren/ die [...]
woonet/ ende Sodom is [...]
met haren Dochteren/ [...]
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy dan [...]
hebt na haren wese[...]
hares gruwelen: daer
aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in allé uwen wesen.
48 So warachtich als ick leve/ spreeckt de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men haren Dochteren/ heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ ende in allen dingen
de volheyt/ende goede vrede/ dien sy ende hare
Dochteren hadden/ daerentegen den armen
ende nootdruftigen en holpen sy niet :
50 Maer waren stout/ ende deden gruwelen
voor my : n daerom hebbe ickse oock wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft oock Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelen so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu oock uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zyt : so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare gheuanckenisse
wenden/ namelicken/ de gheuanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
gheuanckenisse deser Samaria/ ende harer
Dochteren/ ende de gheuangenen uwer tegen-
woordiger gevanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande ende
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
ende ghy hen noch euenwel getroostet wordet
55 Ende uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy te
vooren geweest zyn/ende Samaria ende hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
vooren gheweest zyn : daer toe ghy oock/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zyt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tydt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe booshevt noch niet ontdecket
en was : als ter tyt / doe u de Dochteren
Syrie/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthaluen schenden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moestet uwen laster ende gruwel
draghen / spreeckt de Heere Heere.
59 Want so spreeckt de Heere Heere: r Ick
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ ende breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tydt uwer ieughet/ s ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 So suldy aen uwe wegen dencken/ ende u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/ tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheuen sal : doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken : dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere zy.

[...] /die hy ge-
recht ende wel/
[...]h behouden.
[...]hy siet/ ende bekeeret
[...]boosheydt/ die hy ghe-
[...]en/ ende niet steruen.
[...] den huyse Israels: De
[...]et recht: soude ic onrecht
[...]n huyse Israels hebbet

[...]orgegaen van ha-
renen ghy dancken/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbaren/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zyn/
33. sevt hen doch toe/ hy wilse in gheuanck-
nissen ende verstroyinghen met scherpen
dwange aen hem houden/ 40. ende daer na

Margin notes (left, partly cut off):
x Of/ alomme. † And. van allen plaetsen.
y † An. uwe onderleyde hier voor gheeft.
z 2. Re. 16. 3. ende 17. 17. Deut. 12. 31. ende 18. 9. Jere. 7. 30. ende 19. 5.
z Esai. 47. 3. Nahum 3. 5 Schamelhs ontblooten/ [...]eert hier [...] anders/ dan dat sy ghe-weldichlick verstoort/ ende haer Re-giment te niete gewor-den is.
a Ezech. 23. 10. 45.
b † And. te niete doen.
c † Anders/ costelicke [c]iweelen.
d Leui. 20. 10.
e 2. Reg. 25. 9
f Of/ ionckheydt.
g † And. dat ghy uwe roeckeloose ghedachten niet wruoe-[...]et / in alle [gru]wen/ etc.
h Luth: Wide[r] [...]ebreum/ et [...]de me-[...]us / si po[...]es.
i Ezech. 16. 3

Margin notes (right):
Sodome misdaedt.
k Gen. 15. 24
l Hoochmoet heet / Godt trotzen/ zyn woordt ver-achten/ ende hoop eygens wysheyt ende macht verla-ten/ euen als ware daer gheen God. Waer sulcke verachtinge Gods is/ daer toe de volheydt ende goede vrede, daer volget ooc allerley moetwil[le]-na.
m † And. [...] ouervloedt van broode/ ende etc.
n Gen. 19. 24. Luce. 17. 29. Deut. 29. 23.
o Jere. 3. 11 Sodom bediedet hier Juda/ gelyc Samaria Israel: ende spreeckt van den nieuwen Verbonde/ daer de gantsche Wereldt mede tot Christo bekeeret is.
p Amos. 9. 14
q Of. smadinghe.
r Exo. 21. 24. Leuit. 24. 19. Jere. 50. 15. ende 51. 49. Joel. 3. 7.
s Esai. 55. 3. Jere. 31. 31. Hebr. 8. 8. Ezech. 37. 26
t Jere. 31. 31. 32. 33. 34.

a Ezech.24.3
b De Joden te Jeruſalē beſpotteden de Prophetē eñ de liedē/ die hen den Koninck te Babel ouerghegheuen hadden / eñ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier / dat de ouergebleuenen te Jeruſalem / oock ghewiſlick wech moetē welcker van dē Koninck te Babel af gheuallen waren/ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerſte Arendt/is de Koninck vā Babel: de bouenſten tack op Libano / is de Koninck Jechonia/ die daer wech geuoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat looſe inghesettet is / is Zedekias / die ſoeckt hulpe by dē Koninck in Egypten.
Dit is de ander Arendt: doch het en halp hē niet
Dani.7.4.
Dani 7.4.
...o.11.1.
...7.10.
...14.
...ders/
...ypten.
Of/ nederē.
f † And.den

1 Ende des Heeren woordt geſchiede tot
my / ende ſprack:
2 Ghy menſchen kint / geeft den huyſe
Iſraels een a raetſel voor/ ende eene ghe-
lijckeniſſe/
3 Eñ ſpreect: So ſpreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ eñ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouenſten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant / eñ ſettede
hem in de Stadt / daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē ſeluen Lande/
ende ſaeyde het in dat ſelue goede Landt/
daer vele waters is/ eñ ſettede het looſe in
6 Ende het wies / ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnſtock/ doch hadde het
eenen e leegen ſtamme: wāt ſyne rancken
buygeden haer tot hem: eñ ſyne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnſtock / die ranckē kreech/ eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ eñ vele vederen:
eñ ſiet/ de Wijnſtock hadde een verlangen
aen ſynen Wortelen tot deſen Arendt/ ende
ſtreckede ſyne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetſe
ſyner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet / dat hy wel
hadde konnen tacken brengen / vruchten
dragen/ eñ een heerlick Wijnſtock wordē.
9 So ſpreeckt nu: Alſo ſeydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men ſal
ſyne wortelē wt roeyen / eñ ſyne vruchten
afſplijten/ ende ſal verdorrē/ dat alle zijns
ghewaſſes bladeren verdorren ſullen: ende
het en ſal niet ghiſchieden / door eenen
grootē Arm noch vele volcks/ op datmen
hem van ſynen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
ſoude hy ghedijen? Ja / ſo haeſt als hem
de Ooſtenwint aenroeren ſal ſo ſal hy ver-
dorren/ op der plaetſe ſynes waſſens.
11 Ende des Heeren woordt geſchiede tot
my/ ende ſprack:
12 Lieue ſpreeckt tot den ongehoorſamen
huyſe: Weetet ghy niet/ wat dat is? ende
ſpreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jeruſalem / ende nam haren
Coninck / ende hare Vorſten/ eñ voerde ſe
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Conincklicken zade/
ende maeckte een verbont met hem / ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrijcke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ eñ beſtonde.
15 Doch/ dat ſelue (zaedt) viel van hem af/
eñ ſandt ſyne h Boodtſchap in Egypten/
datmen hem peerden eñ vele volcks ſchic-
ken ſoude: ſoude het dien wel ſlaen? ſoude
hy daeruan komen/ die ſulcks doet? ende
ſoude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen?

doch ghi wa... ich als ick leue ...
8 Eñ ick ginck voor v ... ſach v
aen: ende ſiet/ het was de tijdt / om v d te
vrijen: doe breydde ick myne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe ſchamelheyt: ende
ick ghesloeſde het v / ende begaf my met v
in een verbont / ſpreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn ſoudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wieſch v
van uwē bloede/ eñ ſalfde v met Balſem.
10 Eñ bekleedede v met gheſtickten kleede-
ren/ eñ trocch v f ſeemeſche ſchoon aen: ick

b Dat is/ ghy waeret manbaer.
e Of/ ſlippē/

18 Want dewijle hy den Eedt verachtet/
eñ het Verbondt gebroken heeft / daer hy
ſyne hant op ghegeuen heeft/ eñ ſulcks alle
mael doet / en ſal hy daer niet van komen.
19 Daeromme ſpreeckt de Heere Heere alſo:
So warachtich als ick leue / ſo wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ eñ mijn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op ſynen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette ouer hem
werpen/ eñ hy moet in myner Jacht ghe-
uāgen wordē; eñ wil hē na Babel brengē/
eñ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem alſo aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle ſyne veldtvluchtigen / die hem
aenhangen / ſullen door het ſweert vallen/
eñ hare ouerblijuende ſullē in alle Winden
verſtroyt worden: eñ ſult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So ſpreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen / eñ bouen van ſynen tacken een m
teederlick rijs breken/ eñ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Iſraels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krijge/
eñ vruchten brenge/ eñ een heerlick Ceder-
boom worde / alſo / dat allerley Voghelen
ondt hē woonē/ eñ allerley vliegende/ onder
de ſchaduwe ſyner tacken/ blijuen mengen.
24 Eñ alle Veldtboomen ſullen ghewaer
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom
vernedert/ eñ dē nederigen Boom verhoo-
get hebbe: eñ dē groenen Boom verdorret/
eñ dē dorrē Boom groenende gemaeckt heb
be: ic de Heere/ ſpreke het/ eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick ſondiget eñ doet wel/ hē ſeluen/ 21. den boetveerdigen ſondaer/ worden ſyne ſonden/ 24. eñ den afualligen rechtveerdigen ſyne gerechtichedē niet gedacht. 30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den ongheual ende doodt.

1 Ende des Heeren woort ghiſchiede tot
my / ende ſprack:
2 Wat dryft ghy onder v in den lande a
Iſrael/ dit ſpreeckwoordt/ ende ſpreeckt: a
De Vaderen hebbē vt ſuere Wijndruyuen
ghegeten/ doch den Kinderen zijn de Tanden
ſtomp daer van ghewordden.
3 So warachtich als ick leue/ ſpreeckt de
Heere Heere: Sodanich ſpreeckwoordt en
ſal niet meer onder v lieden gaen in Iſrael.
4 Want ſiet / c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is ſo wel myne als des ſoons
ziele: d welcke ziele ſondiget/ die ſal ſteruē.
5 e Wanneer nu yemandt vroom is / die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eet/ die ſyne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Iſraels/ ende zijns naeſten Wijf niet
en beulecht / eñ en leydt niet by den Wijue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt ſchade en doet / die den
ſchuldenaer zijn pandt weder gheeft / die
niemandt met ghewelt wat neemt / f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
... eenē g woecker en dryft/ die niemāt
28 ſ Daer ... die zijn hant van den onrechte
Kinderen ... ſchen dē lieden recht oordeelt/
ſatt worden. ... en Rechten wandelt/ ende
29 Ja vue ghy met houdt/ dat hy ernſtlicken
hadder/ ende die ... t is een vroom Man/ i die
makedet ghy der ... ſpreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan / ... eenen ſone k † genereert/
kondet ghy daer me... een Moorder/ die bloet
30 z † Hoe ſal ick v ... ſer ſtucken een doet/
ſpreeckt de Heere

Eñ

i Heſe.12.13. ende 32.3.
k Of/ om dies wille.
l Pſal.23.5.
m Dat is/ Den Heere Chriſtum / die is vandē hoogen Cederboome. dat is / wt den volcke Gods/ ende van den ſtamme Dauids.
a Jere.31.29 Tren.5.7.
b † Anders/ heerlingen.
c Pſal.34.1.
d Deu.24.16
e Leui.16.4.
Eens vromen Mans wercken.
f Eſai.58.7. Tob.1.17. ende 4.13. Mat.25.35. 4.Eſd.1.2.
g Pſalm.15.5
h Leuit.18.4
i Rom.10.5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders/ gegeneereert heeft.
l Jaco.2.10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ eñ beulect zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigẽ/
met gewelt wat neemt/ het pãt niet weder
en geeft/ syne oogen op heffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuẽ? hy en sal niet leuẽ: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelẽ gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sõde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eet niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgodẽ des huys Israels/
beuleckt zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zijn hant vã onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynẽ
Rechten/ die en sal niet steruen om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder synen volcke gedaẽ
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zijns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaẽ/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaẽ
heeft/ sal hy leuen.
p De.24.16 20 Wãt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
2.Reg.24.6 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Par.25.4. des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
r Haba.2.4. gẽ de misdaet des soons: maer des Recht-
Hese.14.20. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/
Roma.1.17. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
ticheyt sal ouer hem zijn.
s Jere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft/ ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuẽ om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallẽ hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hẽ
2.Pet.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.11. 24 u Eñ so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ eñ doet wat quaets/
eñ leeft na allen grouwelẽ die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordẽ/ maer in syner ouertredinghe
eñ sondẽ die hy gedaẽ heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Isset niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wãt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ eñ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruẽ.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vã syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele leuendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuẽ/ ende niet steruẽ.
z Ezec.33.17 29 z Noch sprekẽ die vã dẽ huyse Israels: De
Heere en hãdelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.
30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
a Rom.2.6. huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen
Job 34.11. wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/
Apoc.2.23. so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/
Jere.18.11. op dat ghy niet vallen en moetet/ om der
ende 25.5. misdaedt wille.
ende 35.15. 31 Werpet vã v alle uwe ouertredinge/ daer
Jone 3.8. ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt
2.Reg.17.13 v een nieuwe herte/ ende eenẽ nieuwẽ geest:
b Mat.3.2 want waerom wilt ghy also steruen/ ghy
c Heze.11.19 huys Israels?
ende 36.26. 32 Want ick d en hebbe gheen welgeuallen
d Ezec.33.11. aen den doot des steruendẽ/ spreeckt de Hee
Sapie.1.13. re Heere: daerom bekeeret v/ so sullet ghy
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. eñ Joia-
kim/ Conninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 GHy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
a †An. Leeu moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu-
wen. winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on-
b Of/ voet/ der den ionghen Leeuwen?
3 Der seluen eenen/ tooch sy op/ ende daer
c Jonge wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende-
Leeuwe/ be- de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te
duydet Jo- verslinden.
ahas den 4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/
Coninck Ju vingen sy hem in haren kuylen/ d eñ voer-
da/ dien de den hem in ketenen in Egypten landt/
Coninck vã 5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen
Egypten verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/
hadde nam sy eenen e anderen van haren iongen/
wech ghe- eñ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van.
uoert. 6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel-
d 2.Re.23.33 de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het
e Beduydet oock gewennet/ die lieden te verscheurẽ en
Joiakim dẽ de verslinden.
Coninck Ju 7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende
da/ die Na verwoestede hare Stedẽ: dat hem het lant/
buchodono ende wat daer in is/ voor der stemme zijns
zor geuan- brullens ontsettede.
gen hadde 8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen
2.Par.36.6. lande rondtom hem henen/ ende wierpen
f Die en een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in
hebben gee haren kuylen/
ne beschut- 9 g Ende stieten hem ghebonden in een h
tinge/ daer- schreeuwerck/ ende voerden hem totten Co
om moeten ninck te Babel: ende men liet hem verwa-
sy hen lydẽ ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en
eñ schatten werdt op den Berghen Israels.
laten/ 10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck
† And. pal- als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha-
leysen ver- re vrucht ende rancken/ wiessen van den
berghen. grooten water:
g 2.Re.25.7. 11 Dat syne ranckẽ so sterc werdẽ/ dat sy tot
2.Par.36.6. Heeren scepterẽ goet waren/ eñ wert hooch
Jere.39.7. onder den rancken: ende doemen sach dat
ende 52.4. hy so hooch was/ ende vele rancken hadde.
h Of/ traly 12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdẽ gere-
werck ten ende verworpen: den Oostenwindt ver
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestijne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wt gegaen van ha-
ren sterckẽ ranckẽ/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarẽ/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wil sen in gheuanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdẽ/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
25. Een het eynde wort de verstooringe Je-
rusalems afghebeeldet

a Ezec.14.1

¹E Nde a het begaf hem inden sevenden Ja
ere / aen den tienden daghe der vijfster
Maendt / quamen sommighe vanden
Outsten Israels / den Heere te vragen ende
setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my /
ende sprack:
3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten
Israels / ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vra-
ghen? So waerachtich als ick leve / ick wil
van u lieden onghevraecht zijn / spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen / ghy menschen kint /
so menschdyse also straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c
verhief ick mijn hant tot den zade des huys
Jacobs en gaf my hen te bekennen in Egyp
ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen /
ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
6 Ick verhief Ja ter selver tijt mijn hant / e
dat ickse leydde wt Egypten lande in een
lant dat ick hen wtvoorsien hadde / f dat met
Melck en Honich vliet / een edel lant voor
allen landen.
7 En sprack tot hen: g Een yegelick worpe
wech de gruwelen voor synen oogen / en en
verontreynicht u niet aen den Afgoden E-
gypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem / ende
en wouden my niet volghen / en haer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech / en en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt
over haer wt te gieten / en alle mynen toor-
ne over haer gaen te laten.
9 Maer ick liet het om mijns Naems wille op
dat hy niet ontheylicht en worde voor den
Heydenen / onder dien sy waren / ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegeven /
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept
hadde / ende in de Woestyne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde
hen myne Rechten / k door welcke de mensche
leeft / diese houdt.
12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath / ten
teecken tusschen my ende hen: op dat sy leer-
den dat ick de Heere zy diese heylighet.
13 m Doch het huys Israels was my onghe
hoorsaem / oock inder Woestyne / en en leef-
den niet na myne Ghebodeu / ende verachte
den myne Rechten / n door welcke de men-
sche leeft / diese houdt / o ende ontheylichden
mynen Sabbath gantsch seer: p Doe dachte
ick / myne grimmicheyt over haer wt te gie-
ten in der Woestyne ende haer gantsch om
te brenghen.
14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil
le / op dat hy niet ontheylicht en worde
voor den Heydenen / voor welcke ickse had-
de wtghelept.
15 s En hief oock mijn handt op teghen haer
in der Woestyne / dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen ghegheven
hadde / dat met Melck ende Honich vliet /
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom / dat sy myne Rechten verachtet / en
na mynen Ghebodeu niet geleeft / en myne
Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
wandelden den Afgoden haers herten na.
17 Doch mijn ooghe verschoonde harer / dat
ickse niet en verdorve / noch gantsch om en
brachte inder Woestyne.

b Exo.3.7.
c Oft: Ick bewees my eedelicken tot hen.
d Exo.20.2 Deut.25.6.
e Exo.13.17 ende 14.21.
f Nu.13.28
g Deut.7.5
h Eze.20.22
i Exo.20.21 23.
Levit.18.3. Deute.4.5.
k Rom.10.5 Gala.3.12.13
l Exod.20.8. ende 31.13.17 Deu.5.12.
m Exo.32.7
n Leu.18.5
o Exo.16.28
p Nu.14.12
q Oft / te niet te etc.
r Eze.20.20
s Nu.14.22
t Eze.23.8 Num.25.2. Dic.2.12.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestyne: Ghy en sult na uwer Vaderen ge-
boden niet leven / ende hare Rechten niet hou
den / ende u lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my
nen Geboden sult ghy leven / en myne Rech-
ten sult ghy houden / ende daer na doen.
20 En myne Sabbathen sult ghy lieden hey
lighen / dat sy zijn / een teecken tusschen my en-
de u / dat ghy lieden wetet / dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge-
hoorsaem / en leefden na mynen Ghebodeu
niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat
sy daer na deden / y door welcke de mensche
leeft diese houdt / ende ontheylichden myne
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic
heydt over haer wt te ghieten / ende alle my-
nen toorne / over haer gaen te laten in der
Woestyne.
22 Ick wende dannoch mijn hant / en ick liet
het om mijns Naems wille / op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen /
voor welcken ickse hadde wtghelepdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestyne / dat ickse verstroyde onder de
Heydenen / ende van malcanderen stuysde in
de landen.
24 Daerom dat sy myne Geboden niet gehou-
den / ende myne Rechten verachtet / en myne
Sabbathen ontheyliget hadden / ende na den
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerom gaf ickse over in de leere / die a niet
goet en is / ende in de Rechten / daer sy geen
leven in hebben en konden.
26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy
alle eerstegheboorte door het vyer verbran-
den: op dat ickse verstoorde / en sy leeren moe-
sten dat ick de Heere zy.
27 Daerom spreect / ghy menschen kint / met den
huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect
de Heere Heere: Uwe vaders hebben my noch
meer ghelastert ende u ghetrotzet.
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had
de / over welcke ick mijn handt opgheheven
hadde / dat ick het hen gheve waer sy sichs
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa
ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende
brachten daer henen hare onaenghename
gaven / ende roocken aldaer haren soeten
reucke / ende goten aldaer wt hare Dranck-
offeren.
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de
Hoochte / daer ghy henen gaet? en also heet-
se tot op desen dach / de c t Hoochte.
30 Daerom spreect tot den huyse Israels: So
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget
u lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende
drijft hoererye met haren grouwelen.
31 Ende verontreynicht u aen uwen Afgoden /
welcken ghy lieden uwe gaven offert / b en
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver
brandet tot op den hedighen dach / ende ick
soude my u vanden huyse Israel vragen la-
ten? so waerachtich als ick leve / spreect de Her
re Heere / ick wil van u lieden onghevraecht
zijn.
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willen
doen als de Heydenen / ende als anders lieden
in den landen / Hout ende Steenen aenbid-
den / dat sal u lieden feylen.
33 So waerachtich als ick leve / spreect de Her
re Heere / ick wil over u lieden heerschen met
stercker hant / ende wtgestreckten arme / ende
met wtgheschuddeder grimmicheyt.
34 Ende wil u van den volcke / leyden / en wt
den landen daer ghy lieden henen verstroyt
zijt / versamelen met stercker hant ende wt-

ghestreckt.

u Levi.18.4. Ezec.18.9.
x Nu.25.5
y Leu.18.5 Ro.10.5. etc.
z Eze.20.8.
a De rechte leere Gods / is vrede. vreucht ende het leven / in den heylighen Gheeste: maer mensche leere is enckel onvrede / hertleedt / ende doot / want sy laet der conscientie geene ruste noch vrede / hoewel sy groote dinghen doet als vele offeren / oock de liefste kinderen verbranden / als hy inden Text seydt.
* Levi.18.21. Deut.12.31. ende 18.9. 2.Reg.16.3. ende 17.17 Jere.32.35.
b Tegen my gestouteert / overmoedelicke nghetercht.
c t Anders / Bamath.
b Jere.19.5 Deut.12.31 ende 18.10 Ezec.16.20. 2.Reg.17.17. ende 21.6. 2.Par.28.3.

ghestreckten arme/ende met wtghegatener
grimmicheyt
35 Ende wil v lieden brenghen in de e woestȳ
ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aenghesichte tot aenghesichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe=
stijne by Egypten gerechtet hebbe. euen so
wil ick oock met v rechten/spreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbondts
dwinghen.
38 Ende wil de afuallighen. ende die tegē my
ouertredē onder v liedē wtuagē: Ja wt dē
lande daer ghy nu woont/wil ickse leydē/
ende int lant Israels niet komen latē: dat
ghy lieden leeren sult/ick zy de Heere.
39 Daerō gy vā dē huyse Israels so spreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan ym=
mers niet hooren en wilt/so vaert henē/en
de een yegelick diene synē Afgod: doch my=
nen heyligen Naine laett voort aen onge=
schendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want so spreect de Heere Heere: Op my=
nen heyligen Berghe op den hoogen Ber
ghe Israels/ aldaer sal my het gantsche
huys Israels/ eñ alle die in den lande zijn/
dienen: f aldaer sullen sy my aenghename
zijn ende aldaer sal ick uwe Hefoffer ende
eerstelinghen uwer offeren voorderen met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy sult my aengename zijn met den soe=
ten reucke, wanneer ick v lieden vandē volc
ken brenghen/ende wt dien landen versa=
melen sal/ daer ghy henen verstropt zijt en=
de ick sal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy sallet gewaer worden/dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Israels gebracht hebbe: in het landt
daer ouer ick myne handt ophief/ op dat
ick het uwen Vaders gheue.
43 Aldaer sult ghy dencken aen uwe wesē eñ
aen alle uwe doen daer ghy in verontrey=
nicht zijt/ g eñ sullet mishagen hebben aen
alle uwer booshert die ghy ghedaen hebt.
44 Ende sullet gewaer worden/ dat ick de
Heere ben/wāneer ick met v doe om mijns
Naems wille/eñ niet na uwen boosen we
sen/ende schadelicken doen ghy huys Is=
raels spreeckt de Heere Heere.
45 * Ende des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
46 Ghy menschen kint/rechtet v aengesich=
te henen teghent Suyden /ende druppet
teghen den h Middach/ende prophetèert
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende spreeckt tot den Woude teghent
Suyden/ Hoort des Heeren woordt/ So
spreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aensteken/dat sal beyde groene
ende dorre boomen verteeren. k datmen sy
ne vlammen niet en sal wtblusschen kon=
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden staet dat sal verbrant worden.
48 Ende alle het vleesch sal sien/dat ickt de
Heere aengesteken hebbe/ ende niemandt
wtblusschen en konne. Eñ ick sprack: Och
Heere Heere/ sy segghen van my: l Dese
spreeckt enckel verdeckte woorden.

e Ooch byp
sen der Ba
bylonischer
ghevancke=
nisse.

f Deut.12.5.
ende 14.23.

g Jere.8.6.
ende 18.12.
ende 31.18.

* Cap.xxi.
Lut.
Munst.

h Jerusalē
leyt tegent
Suyden vā
Babel wt:
Nu is Eze=
chiel te Ba
bel ende
spreeckt vā
Jerusalem/
dat noemt
hy het
Woudt te=
ghent Suy=
den.
i Esai.x.17.
k Esa.24.10.
ende 66.24.
Jere.7.19.
l Jere.20.8.

Dat xxj Capittel.

1. Jerusalem wordt grousamelicken
met den sweerde ghedreycht/ 18. ouer die
van Rabbath/ neemt Nabuchodonozor
een Waerseggers teecken/ 25. Zedekias
hoort syne vernederinghe/ 28. ende de Am
moniters hare verlooringhe.

1 Ende des Heeren woordt ghe schiedde
tot my/ende sprack.
2 Ghy menschen kint rechtet v aenghe
sichte teghen Jerusalem eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ende prophetèert tegē
het lande Israels/
3 Ende spreeckt totten lande Israels: So
spreeckt de Heere: a Siet/ ick wil aen v/ ick
wil myn Sweert wt der Scheyden treckē/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtueerdi=
ghe ende onrechtueerdighe.
4 Dewijleick dan in v/ beyde den rechtuer
digen ende onrechtueerdighen wtroyen/ so
sal myn Sweert wt der Scheyden varen/o=
uer alle het vleesch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleesch sal gewaer worden/
dat ick de Heere mijn Sweerdt hebbe wt sy
ner Scheyden getogen/ende het en sal niet
weder ingheſteken worden.
6 Ende ghy menschen kint sult suchten/ b
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter=
licken suldy suchten/dat sy het sien.
7 Ende wanneer sy tot v seggē sullē: Waer
om suchtet ghy? So suldy seggē: Om des ge
schreys wille dat daer koemt/ voor welcken
allē hertē verzagen/ende alle handen sinc
ken/ aller moet vallen ende alle knyen als
water gaen sullen: siet/ het koemt ende sal
geschieden/ spreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
9 Ghy menschē kint/prophetèert eñ spreect
So spreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
scherpt ende wtghevaecht.
10 Het is gescherpet/dat het slachten sal: het
is wtgevaget/ dat het blinckē sal/ e † O hoe
vrolick wouden wy zijn/ wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden maekde
ouer de boose kinderen.
11 Nu/ hy heeft een Sweert wt te vagē ghe=
daen datmen het varen sal: het is ghescher
pet ende wtgevaget/datmen het den Doot
slagher in de hant gheue.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menschē kint:
want het gaet ouer mijn Volck/ ende ouer
alle Regenten in Israel/ die ten Sweerde/
met tsamen mynen Volcke versamelt zijn:
daerom slaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeftse dickmael ghetuchtiget/
wat heeft het gheholpen? der boosen kinde=
ren roede en wil niet helpen spreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menschen kindt/ prophetèert
ende slaet uwe handen te samen: want het
Sweerdt sal dobbel/ Ja drydubbich komen:
een Moordtsweert/ een Sweert eener groo=
ter slachtinghe/datse oock treffen sal in den
Kameren daer sy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckē/dat de
herten vertzagē/ende vele vallen sullen een
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het eñ
houwet daer henen ter slachtinghe/
16 Ende spreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ slincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handē vrolick
daer ouer zijn/ende mynen toorne gaen la=
ten: ick de Heere hebbe het ghesevdt.
18 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
19 Ghy menschen kindt/ maeckt twee we=
ghen doorwelcke komen sal het Sweerdt
des Koninckx te Babel: sy sullē Ja alle bey=
de wt eenen lande gaen: ende setten een teec
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wijsen sal.
20. Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon eñ
in Juda tot der vaster Stadt Jerusalem.

a Esa.1.24.

b Eze.7.20.
ende.2.11.

c Psal.7.13.
c † Al/sou=
dē wy ons
dies verheu
gen? de roe=
de is mijns
soons/ sy
verachtet
alle hout.
d Hy
dreycht/de
straffe en
sal geen gees
selen eñ uin
der straffen
zijn/daer de
teringhe na
volge: maer
het sal ydel
toorne ende
gantsch
met hen wt
zijn/ daer=
om wensche
de hy wel
dat het een
scherpe roe=
de ware/
Ja dat alle
boomen tot
roeden ghe=
maeckt wa=
ren/ so doch=
dat het niet
ydel toorne
en ware.
Maer hy
spreect daer
na: God
heeft het
dickmael
versocht
met der roe=
den/maer
het en hebbe
be niet ghe=
holpē/ daer=
om moet
nu tsweerd
komen.

21 Want de Coninck te Babel/sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghē
late/met den pylen om het f lot schiete/sy-
nen Afgodt vraghe/ende sie de Lever aen.
22 Eñ de waerseggingghe sal op de rechte zȳ
de na Jerusalem bedieden/ dat hy soude
Bocken henē aenvoeren laten/ende holen
maken/eñ met grooten gheschreye overval
lē ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerē
soude tegen de poorten/eñ daer eenen Wal
maken/ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/sal hem valsch
danckē/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/dat hyse ge-
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/eñ uwe ongehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe-
welt ghevanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Israel/die ghy ver
doemt eñ verooreelt zyt/ diens dach daer
henen coemen sal wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blyven: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ende die hem ver
nedert heeft/die sal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbē
sal/ dien wil ickse gheven.
28 Ende ghy menschen kindt/ prophetëert
eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ende van harē
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/het
Sweerdt is wtghetuckt dat het slachten
sal/het is wtghevaget/dat het i worghen
sal/ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy u valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen prophetëren: op
dat ghy oock overghegeven wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede wed inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick u doch richten
aen der plaetsen daer ghy gheschapen/ eñ
inden lande daer ghy ghebooren zyt.
31 Ick wil mynen toorne over u ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt over
u opblasen/eñ wil u lieden/ die branden eñ
verderven konnen/overleveren.
32 Ghy moet den vyere ter spyse wordē/ eñ
u bloet moet inden lāde vergoten worden:
eñ men sal uwer niet meer gedencken/ wāt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

d Lev. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11.
f De Coninck van Babel sal syne Waerseggers vragen/ welck hy angrypē sal/ eñ waer het hem gelucken sal/ eñ sal teeckē versoeckē/ als naemelicken schieten/ende achtinghe hebbē waer de pyl henē vallen wil: want sodanich teeckē hebbē dese ne krygers gebruyckt. So was dat ooc een teeckē wanneer de Heydenen offerden/ so besachmen de Lever ende het Herte.
g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18 14.
Ammon.
h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13.
i Dat is/ haest dooden ende moordē sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Inwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenseg- ginge grousamer straffe/heftigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ende haer voorhou
den/alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy der uwen bloet vgiet/op dat uwen
tydt comme/ ende die ghy Afgoden by u
maeckt/op dat ghy u verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht u aen dē bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht u aendē Af-
goden/die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick u tē
spotte onder den Heydenen/ eñ ter c sma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde d' na by eñ verre/ sullen sy u be-
spotten/ dat ghy een schandelick gherüchte
hebben/eñ groot iammer lyden moet.
6 Siet/de Vorsten in Israel/ een yeghelick
is machtich by u/bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder vachten zy/ f dē vrem-
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weesen verschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommē/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zyn in u/ op dat sy bloet ver-
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hā-
delen moetwillichlick in u.
10 Sy blootē de schamelheyt der vaderē/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ dryven onder malcanderen/vrendt
met des vrendts wyf/ grouwelen: sy schē-
den harer eyghen soons wyven met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey-
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geschencken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy dryven woecker/ eñ overset
ten een den anderē/ ende dryven hare ghie-
richeydt tegen haren naesten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ verghete n
myner also/spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ick slae myne handen te samē/over
de ghierichheyt die ghy dryft/ ende over het
bloedt/dat in u vergoten is.
14 Meyndy nu/u herte konne het lyden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tydt/ wan-
neer ick het met u maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil u verstroyen onder de Heydenē/
eñ u verstootē in de landen/eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet schulorett
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Israels
is my tot schuyme ghewordēn: alle koper/
tinn/yser ende loodt/is inden oven tot sil-
verschuym ghewordēn.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wyle ghy dan alle schuym ghewordēn
zyt/ siet/ so wil ick u alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Alsmen silver/ koper/yser/ loot eñ tinn/
te samen doet in den oven/ datmen een vyer
daer ondē opblase/eñ smelte het: also wil ick
u oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil u vsamelen/eñ het vyer myns
toorns onder u opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het silver smeltet in dē oven/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ eñ sullet ghe-
waer worden/dat ick de Heere myne grim-
micheyt over u lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt ghschiede tot
my/ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zyt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ghelyck een/ dat niet beregent en wort/
ter tydt des toorns.
25 De propheten die daer in zyn/ hebben hē
te samen gherottet / de zielen te verslindē/
als een brullēde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy nemen ghelt ende goet tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen vele daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Esdr. 1. 7.
b 1. Reg. 9. 7. Psal. 79. 4.
c Of hoone dē And. indē naderheydt ende etc.
Dit zyn de ghemeyne ende daghelicksche gebruycken.
e Deu. 5. 16. ende 27. 16.
f Esai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2. 5. 7.
h Jere. 5. 8. 1. 1. Re. 11. 14.
k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 17. 19. Spr. 20. 31. Psal. 15. 5.
Dese lasteren zyn so ghemeyne/ dat se voor geen sonde gheacht en worden.
l Exo. 22. 25. Levi. 25. 35. Deu. 23. 19. 2. Esdr. 5. 7. Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15 ende 15. 7.
n Of/ vuylnisse.
o Esa. 1. 22.
p Of te/ metael/ erts/
q Jere. 6. 29 ende 9. 7.
Der Propheten lasteringhe.
Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.

f Dat is/mz onbillicker stoutheit eñ moetwille.
t Leui.10.10

26 Hare Priesters verkeerẽ mijne Wet s wꝛe
ueutlick/eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen eñ on=
heylighen gheen onderscheyt/ende en leerẽ
niet wat reyn ende onreyn zy/ende en nemẽ
mijner Sabbathen niet waer/ende ick woꝛ
de onder hen ontheylighet.

Woꝛsten.
u Mic 3.10 Zepha.3.3
* Of/verscheurende.
Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/besettẽ
z Dꝛ is/loose bedeghinghen/
Volck indẽ lande.
a Exo.22.21

27 Hare Woꝛsten zijn daer in/als de *rijtende
Woluen/bloet te vergieten/ ende zielen om
te bꝛenghen/om hare ghiericheyt wille.
28 x Ende hare Propheten y plaesterense met
boosen kalcke/pꝛedicken z ydel dinghen/eñ
propheteren hen leughen/ende seggen: So
spꝛeeckt de Heere Heere/so het doch de Hee=
re niet ghespꝛoken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebꝛuyckt gewelt/
eñ roouen met macht/ende beschenden den
armẽ ende ellendigen/a eñ doen den vꝛeem=
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/oft yemãt hem tot
eener muere makede/ende tegen de rete ston
de teghen my/vooꝛ het lant/dat ick het niet
en verdoꝛue/
31 Doch ick en vant niemant:daerõme goot
ick mijnen tooꝛne ouer haer eñ met dẽ vyere
mijner grimmicheyt/maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/spꝛeeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderije/ woꝛt onder den schandelickẽ handel tweer hoeren/afgebeeldet/11 der Jerusalẽ die ge=ue in hoerdommen ouertreffet/18 woꝛt aenghesept des Heeren ernstige straffe. 36. eñ bey de desen hoeren/harer hoererie/dat is Afgoderie/46. met tsamen der ouerspeelderschen straffe wtghedꝛuckt.

1 Ende des Heeren wooꝛdt ghesciede tot
my/ende spꝛack:
2 Ghy menschen kint/daer waren twee
wijuen/eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dꝛeuen hoererije in Egyptẽ in harer
ieughet:aldaer lieten sy hare boꝛsten begrij=
pen/ende de tepelẽ harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/is mijne behuysinghe met haer.
Ahala is Samaria.
c 2.Re.15.19

4 De groote hiet b Ahala/ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria / ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dꝛeef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/c ende bꝛande teghen harẽ Boelen/
namelickẽ/tegen de Assyꝛiers/ die tot haer
quamen.

d† An.die sa op Peerden daer henen reden.
e of/ontstac

6 Tegen de Woꝛsten ende Heerẽ die met zij=
den ghecleedet waren/ende tegen alle ionghe
liesticke ghesellen/namelicken/teghen de d†
ruyters ende waghens.
7 Eñ bedreefde met allen schoonen gesellen
in Assyꝛia/ ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/waer sy op eenen e ont=
bꝛandde.
8 Daertoe en verliet sy noch niet hare hoe=
rerije met Egypten / die by haer ghelegehen
hadden / van harer ieughet op / ende hare
boꝛsten in harer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererije met haer ghedꝛeuen
hadden.

f 2.Re.17.18 23.
Ezec.16.37.
g Eze.16.38

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boe
len/den kinderen Assur / teghen welcker sy
bꝛandden van lust.
10 g Die ontdecktẽ hare schamelheyt/ende na
men hare sonẽ ende dochterẽ wech:eñ haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere.3.8.
Ahaliba/is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ont
bꝛande sy noch vele erger/ dan de ander/eñ
dꝛeef der hoererije meer/dan haer suster.

12 i Eñ ontbꝛandde tegen den kinderẽ Assur
namelicken den Woꝛsten ende Heeren(die
tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters
ende Waghenen / ende alle ionghe liesticke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dꝛeef hare hoererije meer:want
doe sy sach geschilderde mannẽ aẽ d wande/
in rooder verwe/de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegoꝛdet/ende bonte k
Koghelen op haren koppen/ende alle gelijck
aen te sien /als geweldige lieden/als dan de
kinderen Babel/ende de Chaldeen/in haren
vaderlande dꝛaghen/
16 Ontbꝛandde sy tegen hen/so haest als sy
harer gewaer wert/ende schicte bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderẽ Babel tot haer quamẽ/
by haer te slapẽ/na der liefde verontreynich
den hen deselue met harer hoererije/ ende sy
verontreynichdẽ haer met hen/ dat sy harer
moede woꝛt.
18 Ende doe beyde hare hoererije eñ schande/
so gantsch openbaer was/wert ick harer oock
verdꝛietich / als ick harer suster oock was
moede ghewoꝛden.
19 Sy nientwel dꝛeef hare hoererije altoos
vooꝛt aen/eñ dachte aen den tijdt harer ieu=
ghet/doe sy in Egyptenlant hoererije gedꝛe
uen hadde:
20 Eñ ontbꝛandde tegen hare Boelen/wel=
ker hitticheyt was/als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 Eñ dꝛeeft uwe ontucht/m als in uwer ieu=
get/doe die in Egypten uwe boꝛsten begre=
pen/ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerõ Ahaliba/so spꝛeect de Heere Heere;
Siet/ick wil uwe Boelẽ/dier ghy moede ge
woꝛden zijt/teghen v verwecken/ende wilse
rondtom teghen v bꝛenghen.
23 Namelickẽ/de kinderẽ Babel/eñ alle Chal
deen/met hooftlieden/Woꝛsten ende Heerẽ/
eñ alle Assyꝛiers met hen/de schoone Jonge
manschap/alle Woꝛsten/ende Heeren/Ridde
ren ende Edelen/ende allerley Ruyteren.
24 Ende sullen ouer v comẽ gerustet met wa=
genen eñ Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/eñ sullen v beleggen/met Spies=
sen/Schilden ende Helmen/om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/dat sy v rich=
ten sullen na haren rechte.
25 Jck wil mijnen yuer ouer v gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met v handelen sul=
len:sy sullen v den neuse ende ooꝛen afsnijdẽ/
ende wat ouerblijft sal dooꝛ het Sweerde
vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ ende het ouerblijfsel met vye=
re verbꝛanden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/eñ
v verciersel wech nemen.
27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande / een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op=
heffen/ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spꝛeect de Heere Heere: Siet/ick
wil v ouerleueren/dien ghy vyant gewoꝛdẽ/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaẽ/
ende alles nemẽ wat ghy verwoꝛuẽ hebt/eñ
v naeckt ende bloot laten/dat uwe schamel=
heyt ontdeckt woꝛde/met tsamen uwer on=
tucht ende hoererije.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererije
wille/ die ghy met den Heydenen gedꝛeuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe=

k Kogelen/ heet op Hebꝛeis Sirah/ gelijck Mases Exo.26. het ouerige aen den Tapijten noẽt. Ende is een Koghel/als vooꝛtijdẽ de Magistrt eñ Studenten Kogelen dꝛoegẽ/daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc. Dat waren Babilonises Sruhim/of Chaldeische Kogelẽ. So noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Misra/ loose fladderendẽ lappen.
l Of/ bodem.
m Ezec.16.26

10 So spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els/dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe/also sal v gheschie-
den/dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick gheuoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderē dragē
† in den donckeren/ende moet wech treckē
door de wandt/die sy breken sullen/dat sy
daer door wttrecken: zyn aenghesichte sal
toeghewonden wordē/ dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil ooch myn Nette ouer hem wer
pen/dat hy in myner Jacht geuangē wor-
de: ende wil hem na Babel brengen/ inder
Chaldeen Landt/ f dat hy doch niet sien en
sal/ende sal aldaer sterven.
14 Eñ alle die rōtom hem zyn syne hulpers/
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstropē/ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordē/dat ick de
Heere zy/wanneer ickse onder de Heydenē
verstoote/ende in den Lande verstrope.
16 Doch ick wil haerer sommighe ende wey-
nich ouerblijuen latē vanden sweerde/hon
ger ende pestilencie/die sullen gheuer gru-
welen vertellen onder den Heydenen daer
sy henen komen sullen/ende sullen gewaer
worden/dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ghy sult v broot etē
met beuen/ ende v water drincken met h
zitteren ende sorghen.
19 Eñ spreect tot dē volcke in dē Lande: So
spreect de Heere Heere vandē Inwooners
te Jerusalem/in dē Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woest worden/van allē dat daerinne is/
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden/die wel bewoonet zyn/
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden/
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els/ende spreeckt: l Dewyle het hem so lan
ge vertrecket/so en wordt voortaen niets
wt der propheterinhe.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen/datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tyt
is na/ende alles wat ghy propheteert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden/dat gheene gesichten feylen / ende
gheene propheteringhe lieghen en sal/ te-
ghen het huys Israels.
25 Wat ick ben de Heere: wat ick spreke/dat
sal gheschieden/ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tydt/ghy ongehoor
same huys wil ick doen/ wat ick spreke/
spreeckt de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my/ende sprack:
27 Ghy menschē kint/siet/het huys Israels
spreeckt: Het gesichte dat dese siet/daer is
het noch langhe henen / ende propheteert
op de tydt/die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden/maer sal ghe-
schieden/spreeckt de Heere Heere.

c Jer.21.7. ende 24.8. ende 32.4. ende 34.3.
d Dat is/ Hy en sal niet henen wt rydē oft varen/etc.
e Ezec.17.20 ende 32.3.
† And zyn kleederen in etc.
f Want syne ooghen werdē hem te Riblath wtgesteke/ Jere.30.52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias seyt ende en sach doch Babel niet/als Ezechiel seyt. welcker stucken/de Joden/ als teghen malkanderen strydende/ voor leugen hielden.
g Ezec.15.7. ende.22.15.
h Dat is beuen/of/ schudden
i Leui.26.31. Esaie 1.7.
k Dat is/ Der moetwilliger onbillicheydt eñ gewelt
l Rom.2.4. 2.Petr.3.15
*gebruycken

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerē woort geschiedde tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/propheteert teghē
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien/die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dē dullē
Propheten/die haren eygen geeste volgen/
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel/uwe prophetē zyn/als de Vos
sen in den woestynen.
5 Sy en treden niet voor de holen/ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Isra-
els/ende en staen niet in den stryde aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets/eñ haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het geseyt: so se doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedē hen/ c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Isset niet also/dat uwe d ghesichte niets
en is/ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt doch: De Heere heeft het
ghesproken/so ick het doch niet ghesprokē
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewyle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt/ende leughenen propheteert / so
wil ick aen v/spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen ouer de Pro
pheten/die dat predicken/daer niets wt en
wort/ende leugenen propheteren/sy en sul-
len inder Versamelinghe myns volcks niet
zyn/ ende inden getale des huys Israels
niet geschreuen worden/noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordē/
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy myn Volck verleyden/ f
eñ seggen: Vrede/ so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wādt/ g so plaes
teren sy de selue met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers/die met loo
sen kalcke plaesteren/dat het afuallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen/ ende
daer sullē groote hagelē komen/die het vel-
len/eñ een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet/so sal de Wādt invallē: wat geit het
dan salmen tot v segghen: Waer is nu het
gheplaesterde/dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenē
draeywint stormen laten in myner grimmic
heyt/ende eenen slachregen in mynen toor-
ne/ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt/die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen/die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet/
ende wilse ter Aerden stooten/datmen hare
grondt sien sal/dat sy daer ligge/ ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen/ ende
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt/ende aen diē/die se met
loosen kalcke plaesteren/ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zyn de Propheten Israels/die Jeru
salem propheteren/ i ende predicken van vre
de/so daer doch gheen vrede en is/ spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt/richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwē volc-
ke: welcker propheteren wt haren herten/
ende propheteert teghen haer/
18 Eñ spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v/ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen/eñ peulwen tot den hoof-
den/beyde ionghen ende ouden/die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec.14.9
b Ezec.14.9 ende 34.2. Jere.23.1. Mich.3.5.
c Jer.27.10.14
d Dat is/ haer predicken ende leeren.
e Esai 3.12.
f Jere.6.14. ende 8.11.
g Ezec.22.28 De wandt bouwē/dat is arbeyden ende doen/ wat men leeret: Plaesteren/is/toeseggunghe doen/ende troostē/ dat het sal goet worden/ so doch alderley verloren is eñ ydel valsche leugen zyn.
h Mat.7.27
i Jere.6.14. ende 8.8.
Kussē ende peulwē onder de armen.
k Esai 5.2?. Mich.3.5.

vangen hebbet in mynen Volcke, so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende onthepliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/die doch niet steruen
en soudẽ: eñ oordeelet die ten leuẽ, die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dẽ Heere Heere: Siet/ick
wil aẽ uwe kussenẽ / daer ghy de zielẽ mede
vanghet eñ troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: eñ de zielen die ghy vã-
ghet ende vertroostet/los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handẽ l verlossẽ, dat
ghyse niet meer vanghen en sullet/eñ sullet
ghewaer worden/dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/m eñ hebbet gesterckt
de handen der Godloosẽ dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren, op dat sy
leuendich blyuen mochten.
23 Daerõ en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/noch propheterẽ: maer ick wil
myn Volc wt uwen handẽ verlossen/eñ ghy
sullet gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.

l Anders/ wtrucken.
Vrome herẽ verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick de swaert ende geuanghen inz valscher leere, onder Gods Name voortge bracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. eñ wort met bedriegerye door valsche Prophe ten. 6. daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet. 12. Van vier onuerbidtlicke plagẽ Gods/ 21. daer dannoch sommige/ ten troo- ste der geuangenẽ te Babel/wtcomẽ soudẽ.

n Ezec 20.1.

1 Ende a daer quamen sommighe van den
Oudesten Israels tot my/ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden ende hou-
den vaste aen der erghernisse harer misdaet:
soudeick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dẽ huyse Israels niet der hertẽ
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet/eñ comt tẽ
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/daerom/dat sy van my ge-
weken zyn/door menigherley Afgoderye.
6 Daerõ suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/eñ wendet uwe aen-
gheslchten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandẽ huyse Isra-
els/of eẽ Vreẽdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/eñ met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ende vaste houdt aẽ der
ergernisse syner Afgoderye/eñ ten Prophete
comt, dat hy my door hem vraghe/dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
nen settẽ dat sy sullen woest/eñ ten Teeckẽ
eñ Spreecwoort worden ende wilse wt my
nen Volcke roepen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

b Job.12.20

o Ezec.20.18
b 1. Re 22.23
Job. 12.20.
Ezech 13 2.
ende 14.1.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegẽ/ ydel goet/wt ey- gen en goet- dunckẽ son- der Gods woort sprec- ken/dies sul- len syne goe de woorden selfs bedrie- gen/totsynẽ ongheluck.

mynen Volcke Israels roepen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/also sal ooc
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ eñ hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/wanneer het Lant aen
my sondiget/ende my daertoe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mẽ, ende wil daer dieretydt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee, daerin
ne wtroepe.
14 h Eñ wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/ Daniel, ende Job daerinne warẽ so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossẽ/
door hare gherechticheyt/spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/die de liedẽ wech ruy-
meden, ende dat selue verwoesteden/dat nie
mandt daerinne wandelen konde door den
ghedierten.
16 Eñ dese dry mannen waren daer ooc inne:
so warachtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere/sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ eñ het
Landt moeste woest worden.
17 Oock wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant/ eñ spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen eñ
vee wtroepen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere/sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudẽ verlosset
zyn.
19 Of/so ick pestilentie in het Lant schicken/
eñ myne grimmicheyt ouer datselue wtgietẽ
woude/eñ bloet verstorten/also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroepde.
20 Eñ Noah/Daniel/eñ Job/waren daerin
ne: so warachtich als ick leue, spreect de Hee
re Heere/sy souden noch soons/noch dochte-
ren, maer alleene haer eygen ziele/ door hae-
re gherechticheydt verlossen.
21 Wãt so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffẽ/als het sweert, honger/
boose gedierte/eñ pestilentie, ouer Jerusalẽ
schicken sal/ i dat ick daerinne wtroepe, bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullẽ sommige daerinne ouerbly-
uende daeruan comẽ/die soons eñ dochteren
wt brenghen sullen/eñ tot v hier herwaerts
comen/dat ghy sien sullet/hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke, dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwẽ k troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden, dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe, wat ick daer in ghe-
daen hebbe, spreeckt de Heere Heere.

f Ezec.11.20
Jere. 24.7.
ende 31.33.
Hebr.8 10.
Vier plagẽ Gods.
J.
Hongher.
g Ezec.4.16
ende 5.16.
h Jer. 15.1.
Noah.
Daniel.
Job.
JJ.
Boose ghe- dierten.
JJJ.
Sweerdt.
JJJJ.
Pestilentie.
i Jer. 17.17.
k De geuã- genẽ te Ba- bel werden vrolick dat die te Jeru- salem oock geuanckelic tot hen ko- menmoesten: van welckẽ sy/als de af valligẽ ver- smadelicken ghehoont wa ren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere verghelijcket Jerusalem by den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt ghescchiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschẽ kint/wat a is het hout
vanden Wynstocke/voor den anderẽ houte/
of een Wynrancke/voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemt menſe ooc ende maeckt wat daer
van: of maeckt men daer oock eenen naghel
van?

a Ru. wort wt de wyn- gaert houte onner allen houte: ende van dẽ wyn gaertschen- te onder dẽ hout en in- den woudeñ

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 v Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet, waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van maken: hoe vele
weynigher kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheve: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 Eñ wil mijn aengesichte tegē haer settē/
s Jere.12.15 ende 22.15. dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
maer het vyer salse verslinden: t ende ghy
lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben/ wanneer ick myn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 Eñ het Landt woest make/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15
wordt van synen volcke met grooter on-
danckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35
daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44
ende der Heydenen sonde voor kleyne ghe-
rekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke
toeseggynghe Godlicker ghenade/ dat hy
wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende
hare met tsamen dē getale der Heydenen/
tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere
a† Anders/ wooninge/ of/ woonstede. tot Jerusalem: V gheslachte a † eñ ghe-
boorte/ is wt der Cananiters Lande: v
v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
b Ezec.16.45 Moeder vanden Hethiteren.
4 Uwe gheboorte is also gheweest: Uwen
Navel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreven/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem over v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen/ maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen/ also verachtet
was uwe ziele/ doe ghy ghebooren waret.
6 Ick doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach
v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leven: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
c Esaie.5.1. Jere.11.16. uwen bloede laget: Ghy sult leven.
7 c Eñ hebbe v opgetogen/ eñ laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon
ghewordē: uwe Borsten warē gewassen/
eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghi waret noch bloodt eñ beschaemt.
d Dat is/ ghy waret manbaer. e Of/ slippē/ 8 Eñ ick ginck voor v voorby/ eñ sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
boelen: doe breydde ick myne e gheeren
over v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelovede het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ eñ tooch v f seemesche schoon aen: ick
gaf v fijne kleederen/ ende zijden slupers.
11 Eñ vercierde v met kleynodien/ eñ leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
eñ oorenringhen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt eñ Silver/ eñ bekleedet met enckel
g Of, semels † And. Tarwenbloeme Lijnwaedt/ Zijden ende Ghestickten: ghy
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
eñ Olye/ ende waret wtermaten schoone/
ende verkreget het Koninckrijcke.
14 Eñ uwen roem wert luydtbaer onder den
h Of/ den ciersel. Heydenen/ uwer schoonheydt halven/ die
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet v op uwe schoonheyt/
eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererye also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
i Hose.2.10. ende dedet synen wille.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
k Jere.2.3.5 makedet v bonte Altaren daervan/ ende
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
l Esaie.46.6 ghescheidt is/ noch gheschieden sal.
17 l Ghy namet oock v schoone m tuygh/ dat Ezech.20.31
ick v van mynen Goude ende Silver ghe- Hosee.2.7.
ghevenen hadde/ ende makedet v n Mans- ende 13.2.
beelden daervan/ eñ bedreuet uwe hoererije m Of, baggē
met den selven. n Deu.4.16.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
eñ bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te etengaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de o Levit.18.21
Heere Heere. o dat ghy namet uwe Sonen ende 20.2.
ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren Jere.32.35.
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver- Ezech.20.31
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht † Anders/ ghebaert.
dinck zy/ om uwe hoererije? p Of/ kleyn.
21 Dat ghy my myne Kinderen slachtet/
ende laetse den selven verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererye/ noyt ghedacht aen die tijde
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Boven alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken.
25 Eñ voor aen op allen straten/ bouwedet
q† An. bedet uwe beenen open. ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
ghespreydet met uwen beenen teghen alle/
die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote
r Ezec.23.8 hoererije.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
Kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerije/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v
over inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen/ welcke hen schaemden
f Ezech.23.12 voor uwen onbeschaemden wesen.
28 f Daer na bedreefdy hoererije met den
Kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreven
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden
Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede oock niet sat wordē.
t† Anders/ Ach hoe is doch v herte so swachs 30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnyden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcke

sulcke werckē eener grooter Ertzhoerē doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen straten/ eñ uwe
Altaren makedet in allen wijcken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de overspeelderschē/ die in
de stede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt: doch ghy geeft allen uwen Boelers
gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uit allenthaluen/ eñ hoererye
met u bedrijuen.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wijuen/ met uwer hoererye/
bewijle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men u geen ghelt
toe en geeft: also bedrijfsdy het tegendeel.
35 Darrom ghy Hoere/ hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreecht de Heere Heere: Dewijle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/ door uwe hoererye tegē
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgodē uwer gruwelē/ eñ vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert:
37 Daeromme siet / so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy wellust
bedreuen hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
eñ wilse beyde tegen u versamelen allent-
haluen/ z ende wil hen uwe schamelheydt
ontblooten / dat sy uwe schamelheydt
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Overspeelder-
schen eñ Bloetuergieterschen/ over u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstorten/ met
grimmicheyt ende yver.
39 Eñ wil u in hare handen gheuen/ dat sy
uwe Berchkerckē afbrekē/ eñ uwe Berch-
altaren u † ommerrickē/ eñ u uwe Kleederē
wt treckē/ eñ u uwe c † schoone tuych nemē
ende u naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx over u
brengen/ ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 c Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende u u recht doen/ voor den ooghen
veler Wijuen: Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/ dat ghy niet meer en sult
noch ghelt toe gheuen.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yuer aen u versadighen/ dat
ick ruste/ ende niet meer toornen en dorue.
43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tijt uwer f ieught/ maer my met alle
desen/ tot toorne verwecket: daerom wil
ick u ooch/ alle u doen op den kop leggen/
spreecht de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dē y
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken/ die sullen van u dit
Spreeckwoordt segghen: De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zijt uwer Moeder Dochter/ wel-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zijt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen eñ Kinderen [illegible]
uwe Moeder is eene Hethē[illegible] / die hy ge-
ende uwe Vader een Amo[illegible] recht ende wel/
46 Samaria is uwe gr[illegible] h behouden.
haren Dochteren/ die[illegible] hy siet/ ende bekeeret
woonet/ eñ Sodom is[illegible] boosheydt/ die hy ghe-
met haren Dochterē/ d[illegible] lenē/ ende niet sterue.
ter zijden woonet. [illegible] dē huyse Israels: De
47 Hoewel ghy dann[illegible] et recht: sonde ic onrecht
hebt na haren wese[illegible] n huyse Israels hebbet
haren gruwelen: dats

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So warachtich als ick leue/ spreecht de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men harē Dochteren/ heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ eñ m † alles dinges
de volheyt/ eñ goede vrede/ dien sy eñ hare
Dochteren hadden/ daerentegen dē armen
ende nootdruftigen en holpen sy niet:
50 Maer warē stout/ ende deden gruwelen
voor my: n daerom hebbe ickse ooch wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft ooch Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelē so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu ooch uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maecht door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zijt: so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare gheuanckenisse
wendē/ namelickē/ de gheuanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
gheuanckenisse deser Samaria/ eñ harer
Dochterē/ eñ de gheuangenen uwer tegen-
woordiger geuanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande eñ
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
eñ ghy dā noch euenwel getroostet wordet.
55 Eñ uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochterē/ sullen bekeeret wordē/ als sy te
vooren geweest zijn/ ende Samaria eñ hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
vooren gheweest zijn: daer toe ghy ooch/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zijt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tijdt uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was: als ter tijt / doe u de Dochteren
Syria/ ende de Dochteren der Philisteen
allenthaluen schenden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Dos ghy moestet uwen laster eñ gruwel
draghen / spreecht de Heere Heere.
59 Want so spreecht de Heere Heere: r Ick
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ eñ brecket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tijdt uwer ieughet/ f ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 So sult ghy aen uwe wegen dencken/ eñ u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/ tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheuen sal: doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken: dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere zy.

[illegible] reine ghy danckē/ dat verteert hare vruchte/
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
31. sept hen doch toe/ hy wilsem gheuanck-
nissen ende verstroyinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

Margin notes (left):
n Of/ alomme.
† And. van allen plaetsen.
x † An. uwe onderleyde / hier voor gheeft.
y 2. Re.16.3. ende 17. 17. Deut.12.31. ende 18. 9. Jere.7. 30. ende 19. 5.
z Esai.47.3. Nahum 3.5 Schamelhz ontblooten, heet hier nz anders/ dan dat sy gheweldichlick verstoort/ eñ haer Regiment te niete geworden is.
a Ezech.23. 10.45.
b † And. te niete doen.
c † Anders/ kostelicke iuweelen.
d Leui.20.10
e 2.Reg.25.9
f Of/ ionckheydt.
g † And. dat ghy uwe oncheloose ghedachten niet wtuoeret / in alle uwen/ etc. Luth Wide [illegible] ebreum/ et [illegible] ddi me- [illegible] us/ si po- [illegible] es.
h Ezech.16.3

Margin notes (right):
Sodome misdaedt.
k Gen.15.24
l Hoochmoet heet / Godt trotzen/ zijn woordt verachten/ ende hoop eygens wijsheydt eñ macht verlaten/ euen als ware daer gheen God. Waer sulcke verachtinge Gods is/ daer toe de volheydt eñ goede vrede/ daer volget ooc allerley moetwille.
m † And. ouervloedt vā broode/ ende etc.
n Gen.19.24. Luce. 17. 29. Deut.29.23.
o Jere. 3.11 Sodom bediedet hier Juda/ gelijc Samaria Israel: ende spreecht vā dē nieuwen Verbonde/ daer de gantsche Werelt mede tot Christo bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of. smaedinghe.
r Exo.21. 23. Leuit.24.19. Jere.50.15. ende 51. 49. Joel. 3. 7.
f Esai. 55. 3. Jere.31.31. Hebr. 8. 8. Ezech.37.26
t Jere.31.31. 32. 33. 34.

a Ezech.24.3
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Propheten eñ de Lieden/ die hen den Koninck te Babel ouergegheuen hadden/ eñ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier/ dat de ouergebleuenen te Jerusalem/ oock ghewisselick wech moetē welcker van dē Koninck te Babel af ghevallen waren/ ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
c De eerste Arendt/ is de Koninck vā Babel: de bouensten tack op Libano/ is de Koninck Jechonia/ die daer wech geuoeret wert: het Kremerlāt, is Babel: het zaet dat loose inghesettet is/ is Zedekias/ die soeckt hulpe by dē Koninck in Egypten. Die is de ander Arendt: doch het en halp hē niet
Dani.7.4.
e Dani 7.4.
4.Esd.11.1.
Hese.1.10. ende 10.14.
h † Anders/ wtrupten.
... nederl.
... And. den
... Dat is/
... op waeter
... eenbaer.
... Of stippē/

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ geeft den huyse
Israels een a raetsel voor/ ende eene ghe-
lijckenisse/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arendt met grooten vleu-
ghelen/ langhen vlercken/ eñ vol vederen/
die bondt waren/ quam op Libanon/ ende
nam de d f tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant/ eñ settede
hem in de Stadt/ daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē seluen Lande/
ende saeyde het in dat selue goede Landt/
daer vele waters is/ eñ settede het loose in
6 Ende het wies/ ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock/ doch hadde het
eenen e leegen stamme: wāt syne rancken
buygeden haer tot hem: eñ syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock/ die ranckē kreech/ eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arendt/
met grooten vleughelen/ eñ vele vederen:
eñ siet/ de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arendt/ ende
streckede syne Rancken wt teghen hem/
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande/
aen vele waters gheplantet/ dat hy wel
hadde konnen tacken brengen/ vruchten
dragen/ eñ een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nv: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men sal
syne wortelē wt roeyen/ eñ syne vruchten
affslyten/ ende sal verdorrē/ dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet ghescheiden/ door eenen
grootē Arm/ noch vele volcks/ op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet/ hy is/ tis waer/ geplantet: doch/
soude hy ghedyen? Ja/ so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal so sal hy ver-
dorren/ op der plaetse synes wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ ende sprack:
12 Lieue/ spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weet ghy niet/ wat dat is? ende
spreeckt: Siet/ g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem/ ende nam haren
Coninck/ ende hare Vorsten/ eñ voerdese
wech tot hem/ na Babel.
13 Ende nam vanden Coninckclicken zade/
ende maeckte een verbont met hem/ ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech/
14 Op dat het Coninckrijcke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde/ eñ bestonde.
15 Doch/ dat selue (zaedt) viel van hem af/
eñ sandt syne h Boodtschap in Egypten/
datmen hem peerden eñ vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daeruan komen/ die sulcks doet? ende
soude die/ die het verbont breket/ daeruan
komen?
doch ghy waerachtich als ick leue ...
8 Eñ ick ginck door v ... sach v
aen: ende siet/ het was de tijt/ om v te
vrijen: doe breydde ick myne e gheeren
ouer v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghestickten kleede-
ren/ eñ tooch v f seemesche schoen aen: ick

18 Want de wyle hy den Eedt verachtet/
eñ het Verbondt gebroken heeft/ daer hy
syne hant op ghegeuen heeft/ eñ sulcks alle
mael doet/ en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere alsoo
So warachtich als ick leue/ so wil ick
mynē Eedt/ die hy verachtet heeft/ eñ myn
Verbont/ dat hy ghebroken heeft/ op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil myn Nette ouer hem
werpen/ eñ hy moet in myner Jacht ghe-
uāgen wordē; eñ wil hē na Babel brengē/
eñ wil aldaer met rechten/ k ouer dien/ dat
hy hem alsoo aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne veldtvluchtigen/ die hem
aenhangen/ sullen door het sweert vallen/
eñ hare ouerblijuende sullē in alle Winden
verstroyt worden: eñ sult het gewaer wor-
den/ dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Jck wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen/ eñ bouen van synen tacken een m
teederlick rijs breken/ eñ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē/ op dē hoogē Berch Israels/
wil ick hem planten/ dat het tacken krijge/
eñ vruchten brenge/ eñ een heerlick Ceder-
boom worde/ alsoo/ dat allerley Voghelen
ondt hē woonē/ eñ allerley vliegende/ onder
de schaduwe syner tacken/ blijuen meugen.
24 Eñ alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordē/ dat ick de Heere/ dē hoogen Boom
vernedert/ eñ dē nederigen Boom verhoo-
get hebbe: eñ dē groenen Boom verdorret/
eñ dē dorrē Boom groenende gemaeckt heb
be: ic de Heere/ spreke het/ eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget eñ doet wel/ hē
seluen/ 21. den boetueerdigen sondaer/ wor-
den syne sonden/ 24. eñ den afualligen recht
ueerdigen syne gerechticheydē niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheual ende doodt.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Wat drijft ghy onder v in den lande
Israel/ dit spreeckwoordt/ ende spreeckt: a
De Vaderen hebbē b † suere Wijndruyuen
gheten/ doch den Kinderen zijn de Tanden
stomp daer van ghewordē.
3 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Israel.
4 Want siet/ c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget/ die sal steruē.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is/ die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eet/ die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Israels/ ende zijns naesten Wyf niet
en beuleckt/ eñ en leydt niet by den Wyue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet/ die den
schuldenaer zijn pandt weder gheeft/ die
niemandt met ghewelt wat neemt/ f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet/
ende den naeckten kleedet.
... eenē g woecker en drijft/ die niemāt
28 f Daer ... die zijn hant van den onrechte
Kinderen Assur ... chen dē lieden recht oordeelt/
sat worden. ... en Rechten wandelt/ ende
29 Ja doe ghy met ... houdt/ dat hy ernstlicken
hadder/ ende dies ... e is een vroom Man/ i die
makedet ghy der ... spreeckt de Heere Heere.
Lande Chanaan/ ... enen sone k † genereert/
kondet ghy daer me... een Moorder/ die bloet
30 ... t † Hoe sal ick v ... fer stucken een doet/
spreeckt de Heere ... Eñ

i Hese.12.13. ende 32.3.
k Of/ om dies wille.
l Psal.29.5.
m Dat is/ Den Heere Christum/ die is vandē hoogen Cederboome/ dat is/ wt den volcke Gods/ ende van den stamme Dauids.
a Jere.31.29. Tren.5.7.
b † Anders/ heerlingen.
c Psal.34.1.
d Deu.24.16.
e Leui.16.4.
Eens vromen Mans wercken.
f Esai.58.7. Tob.1.17. ende 4.17. Mat.25.35. 4.Esd.1.21.
g Psalm.15.5.
h Leui.18.4.
i Rom.10.5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders/ gegenereert heeft.
l Jaco.2.10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ en̄ beulect zyns
naesten wyf
12 m Beschadiget de armen ende ellendigē/
met gewelt wat neemt/ het pāt niet weder
en geeft/ syne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuē? hy en sal niet leuē: maer dewyle hy al
le sulcke grouwelē gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zyn bloedt sal op hem zyn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sōde siet/ die zyn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eett niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgodē des huys Israels/
beuleckt zyns naesten wyf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zyn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zyn hant vā onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynē
Rechten/ die en sal niet steruen om zyns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zyn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder synen volcke gedaē
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
een sone niet dragen zyns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaē/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaē
heeft/ sal hy leuen.
20 Wāt welcke ziele die sondiget/ die sal ster
q De.24.16 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Reg.14.6 des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
2.Par.25.4. gē de misdaet des soons: maer des Recht-
r Haba.2.4. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zyn/
Hese.14.20. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
Roma.1.17. ticheyt sal ouer hem zyn.
s Iere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft/ ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuē om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meynt dy dat ick een welgeuallē hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet vele meer dat hy hē
2.Pet.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.11. 24 u En̄ so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ en̄ doet wat quaets/
en̄ leeft na allen grouwelē die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht wordē/ maer in syner ouertredinghe
en̄ sondē die hy gedaē heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Iset niet also/ dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Wāt wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ en̄ doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruē.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret vā syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zyn ziele leuendich behouden.
28 Want dewyle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuē/ ende niet steruē.
z Ezec.33.17 29 z Noch sprekē die vā dē huyse Israels: De
Heere en hādelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy vanden huyse Israels hebbet
onrecht.

30 Waerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Job 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ Apoc.2.23.
op dat ghy niet vallen en moetet/ om der Iere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet vā v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Ione 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenē nieuwē geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruendē/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v/ so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. en̄ Joia-
kim/ Conninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 GHy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a † An. Leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Os/ voet/
3 Der seluen eenen/ tooch sy op/ ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Jo-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d en̄ voer- Koninck Ju
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Koninck vā
verloren was/ doe sy lange gehoept hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren iongen/ hadde
en̄ maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- uoert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
oock gewennet/ die lieden te verscheurē en e Beduydet
de verslinden. Joiakim dē
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Koninck Ju
verwoestede hare Stedē: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zyns buchodono
brullens ontsettede. zor geuanc
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen/ ende wierpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schreuwerck/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zyn stemme niet meer ghehoort en sy hen iōdē
werdt op den Berghen Israels. en̄ schatten
10 V moeder was als een Wynstock/ gelyck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pale
re vrucht ende rancken/ wiessen van den lepsen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat syne ranckē so sterc werdē/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepterē goet waren/ en̄ wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Iere.39.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerdē gere- h Os/ treck
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver werck
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestyne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren sterckēranckē/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heerenscepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbarē/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zyn/
33. seyt hen doch toe/ hy wilse in gheuanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houdē/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
xx. Aen het eynde wort de verstooringe Jerusalems afghebeeldet

a Ezec.14.1 [1] Ende a het begaf hem inden sevendē Jare / aen den tienden daghe der vijffter
Maendt / quamen sommighe vanden
Outsten Israels / den Heere te vragen ende
seteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my /
ende sprack:
3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten
Israels / ende spreect tot hen: So spreect de
Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vraghen? So warachtich als ick leve / ick wil
van u lieden ongheuraecht zijn / spreect de
Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen / ghy menschē kint /
so mencht dyse also straffen: Houdt hen voor
de gruwelen harer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dē zade des huys
c Or is: Ick Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
beweest my ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen /
sedelicken ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
tot hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant / e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wt voorsiē hadde / f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliett / een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprack tot hen: g Een ygelick werpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen / eñ en
verontreynicht u niet aen den Afgoden Egypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem / ende
en wouden my niet volghen / eñ harer geen
en wierp de grouwelen voor synen ooghen
wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti
niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten / eñ alle mynen toorne ouer haer gaen te laten.
9 Mach ick liet het om mijns Naems wille op
dat hy niet onthevlicht en worde voor den
Heydenen / onder dien sy waren / ende voor
dien ick my hen hadde te bekennen gegeuē /
dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept
hadde ende in de Woestijne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde
i Exo.20.21 hen myne Rechtē / k door welcke de mēsche
23. leeft / diese houdt.
Leuiti.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath / ten
Deute.4.5. teecken tusschē my ende hen: op dat sy leerden dat ick de Heere zy / diese heylighet.
k Rom.10.5 Gala.3.12.13 13 m Doch het huys Israels was my onghehoorsaem ooch inder Woestijne / eñ en leefden niet na myne Gheboden / ende verachte
l Exod.20.8. ende 31.13.17 Deu.5.12. den myne Rechten / n door welcke de mensche leeft / diese houdt / o ende ontheylichdē
m Exo.32.7 n Leu.18.5 mynen Sabbath gātsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gieten in der Woestijne ende haer gantsch om
p Nu.14.12 te brenghen.
q Oft / te niet te etc. 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wille / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen / voor welcke ickse hadde wtghelept.
15 s Eñ hief ooch mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 in der Woestijne / dat ickse niet en woude
brenghen in dat lant dat ick hen gheghenen
hadde / dat met Melck ende Honich vliet /
een edel landt voor allen landen.
16 Daerom / dz sy myne Rechtē verachtet / eñ
na mynen Gheboden niet geleeft / eñ myne
t Eze.23.8 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.25.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
Iudic.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde harer / dat
ickse niet en verdorve / noch gantsch om en
brachte inder Woestijne.
18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der
Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderē geboden niet leven / ende hare Rechtē niet houden / ende u lieden aen haren Afgoden niet
verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leven / eñ myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden ende daer na doen.
20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden hey
lighen / dat sy zijn / eē teeckē tusschen my ende u / dat ghy lieden weter / dat ick de Heere
uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.5
hoorsaem / en leefden na mynen Gheboden
niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat
sy daer na deden / y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft / diese houdt / ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten / ende alle mynen toorne / ouer haer gaen te laten in der
Woestijne.
22 Ick wende nochtans mijn hant / eñ ick liet
het om mijns Naems wille / op dat hy niet
ontheylicht en worde voor den Heydenen /
voor welcken ickse hadde wtghelepdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in
der Woestijne / dat ickse verstroyde onder de
Heydenen / ende van malcanderen stuysde in
de landen.
24 Daerō dat sy myne Geboden niet gehouden / ende myne Rechten verachtet / eñ myne
Sabbathen ontheyliget hadden / ende na dē
Afgoden harer Vaderen saghen.
25 Daerō gaf ickse ouer in de leere / die a niet a De rechte
goet en is / ende in de Rechten / daer sy geen leere Gods /
leven in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy vreuchde eñ
alle eerstegheboorte door het vyer verbran- het leven / en
den: op dat ickse verstoorde / eñ sy leerdē mae- den heylighē
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerō spreect / ghy menschen kint / met dē maer menschē
huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect schē leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbē my noch enckel onmeer ghelastert ende u ghetrotzet. vrede / herte
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had leedt / ende
de / ouer welcke ick mijn handt opgheheuen doot / want
hadde / dat ick het hen gheve waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa conscientie
ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename noch vrede /
gaven / ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke ende goten aldaer wt hare Dranck- groote dingen doē: als
offeren.
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren /
Hoochte / daer ghy henen gaet? eñ also heet- oock de lief
se tot op desen dach / de et Hoochte. ste kinderen
30 * Daerō spreect tot den huyse Israels: So verbrandē /
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy indē
u lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seydt.
drijft hoererye met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht u aen uwē Afgodē / Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gaven offert / b eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach / ende ick ende 17.17
soude my u vanden huyse Israel vragen la- Iere.32.35.
tē? so warachtich als ick leve / spreect de Hee b Tegē my
re Heere / ick wil van u lieden ongheuraecht gestoutert /
zijn. ouermoedickelicke ghe-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willē terecht.
doen als de Heydenen / ende als andere liedē c Anders /
in den landen / Hout ende Steenen aenbidden / dat sal u lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leve / spreect de Hee d Iere.19.5
re Heere / ick wil ouer u lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant / ende wtgestreckten arme / ende ende 18.10
met wtghestchuddeder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil u van den volcke / leyden / eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstroyt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.
ghestreckt-

geſtreckten arme/ende met wtghegoten-
grimmicheyt
35 Ende wil v lieden brengen in de e woeſtỹ
ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
van aengheſichte tot aengheſichte.
36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe-
ſtyne by Egypten gerechtet hebbe. euen ſo
wil ick oock met v rechten/ſpreeckt de Hee
re Heere.
37 Ick wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbonds
dwinghen.
38 Ende wil de afualligen. ende die tegẽ my
ouertredẽ onder v liedẽ wtuagẽ: Ja wt dẽ
lande daer ghy nu woont/wil ickſe leydẽ/
ende int lant Iſraels niet komen latẽ: dat
ghy lieden leeren ſult/ick zy de Heere.
39 Waerõ gy vã dẽ huyſe Iſraels ſo ſpreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan pim-
mers niet hooren en wilt/ſo vaert henẽ/en
de een yegelick diene ſynẽ Afgod: doch my-
nen heyligen Name laett voort aen onge-
ſchendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want ſo ſpreect de Heere Heere: Op my-
nen heyligen Berghe op den hoogen Ber
ghe Iſraels / aldaer ſal my het gantſche
huys Iſraels/ eñ alle die in den lande zyn/
dienen: f aldaer ſullen ſy my aenghename
zyn ende aldaer ſal ick uwe Hefoffer ende
eerſtelinghen uwer offeren voorderen met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy ſult my aengename zyn met den ſoe-
ten reucke/wanneer ick v lieden vandẽ volc
ken brenghen/ende wt dien landen verſa-
melen ſal/daer ghy henen verſtropt zyt/ en-
de ick ſal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy ſallet gewaer worden dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Iſraels gebracht hebbe: in het landt
daer ouer ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheue.
43 Aldaer ſult ghy dencken aen uwe weſẽ/ eñ
aen alle uwe doen daer ghy in verontrey-
nicht zyt/ g eñ ſullet miſhagen hebben aen
alle uwer booſheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende ſullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/wãneer ick met v doe om mỹns
Naems wille/eñ niet na uwen booſen we
ſen/ende ſchadelicken doen ghy huys Iſ-
raels ſpreeckt de Heere Heere.
45 * Ende des Heerẽ woort geſchiedde tot
my/ende ſprack:
46 Ghy menſchen kint/rechtet v aengeſich-
te henen teghent Suyden /ende druppet
teghen den h Middach/ende prophetteert
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende ſpreeckt tot den Woude teghent
Suyden / Hoort des Heeren woordt / So
ſpreecht de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aenſteken/dat ſal beyde groene
ende dorre boomen verteeren. k datmen ſy
ne vlammen niet en ſal wt bluſſchen kon-
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden ſtaet dat ſal verbrant worden.
48 Ende alle het vleeſch ſal ſien/dat ick t de
Heere aengeſteken hebbe / ende niemandt
wtbluſſchen en konne. Eñ ick ſprack: Och
Heere Heere/ ſy ſegghen van my: l Deſe
ſpreeckt enckel verdeckte woorden.

e Oock huy ſen der Ba byloniſcher ghevanckeniſſe.

f Deut.12.5. ende 14.23.

g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18.

* Cap.xxi. Lat. Munſt.

h Jeruſalẽ leyt tegent Suyden vã Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel ende ſpreeckt vã Jeruſalem/ dat noemt hy het Woudt teghent Suyden.

i Eſai.9.18.

k Eſa.24.10. ende 66.24. Jere.7.19.

l Jere.20.8.

Dat xxj. Capittel.

1. Jeruſalem wordt grouſamelicken met den ſweerdeghedreycht/ 18. ouer die van Rabbath / neemt Nabuchodonozor een Waerſeggers teecken/ 25. Zedechias hoort ſyne verneder inghe/ 28. ende de Ammoniters hare verſtooringhe.

1 ENde des Heeren woordt gheſchiedde
tot my/ende ſprack.
2 Ghy menſchen kint/rechtet v aenghe
ſichte teghen Jeruſalem/ eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ende prophetteert tegẽ
het landt Iſraels/
3 Ende ſpreeckt totten lande Iſraels: So
ſpreeckt de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick
wil myn Sweert wt der Scheyden treckẽ/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtueerdi-
ghe ende onrechtueerdighe.
4 Dewyle ick dan in v/beyde den rechtueer
digen ende onrechtueerdighen wtroyen/ ſo
ſal myn Sweert wt der Scheyden varen/ o-
uer alle het vleeſch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleeſch ſal gewaer worden/
dat ick de Heere myn Sweerdt hebbe wt ſy
ner Scheyden getogen/ende het en ſal niet
weder ingheſteken worden.
6 Ende ghy menſchen kint ſult ſuchten/ b
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter-
licken ſuldy ſuchten/dat ſy het ſien.
7 Ende wanneer ſy tot v ſeggẽ ſullẽ: Waer
om ſuchtet ghy? So ſuldy ſeggẽ: Om des ge
ſchreys wille dat daer koemt/ voor welcken
allẽ hert en vertzagen/ende alle handen ſinc
ken/aller moet vallen ende alle knyen als
water gaen ſullen: ſiet/ het koemt/ ende ſal
geſchieden/ ſpreeckt de Heere Heere.
8 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ende ſprack:
9 Ghy menſchẽ kint/prophetteert eñ ſpreect
So ſpreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
ſcherpt ende wtgheuaecht.
10 Het is geſcherpet/dat het ſlachten ſal: het
is wtgeuaget/ dat het blinckẽ ſal/ e † O hoe
brolick wouden wy zyn / wanneer hy ooch
alreede alle d boomen tot roeden maecte
ouer de booſe kinderen.
11 Nu hy heeft een Sweert wt te vagẽ ghe-
daen datmen het varen ſal: het is gheſcher
pet ende wtgeuaget/datmen het den Doot
ſlagher in de hant gheue.
12 Schreyet ende hyulet/ ghy menſchẽ kint:
want het gaet ouer myn Volck / ende ouer
alle Regenten in Iſrael/ die ten Sweerde/
met tſamen mynen Volcke verſamelt zyn:
daerom ſlaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeft ſe dickmael ghetuchtiget /
wat heeft het gheholpen? der booſen kinde-
ren roede en wil niet helpen/ ſpreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menſchen kindt / prophetteert
ende ſlaet uwe handen te ſamen: want het
Sweerdt ſal dobbel/ Ja drynuuldich komen:
een Moordtſweert/een Sweert eener groo-
ter ſlachtinghe/datſe ooch treffen ſal in den
Kameren daer ſy henen vlieden.
15 Ick wil dat Sweert laten blinckẽ/dat de
herten vertzagẽ/ende vele vallen ſullen aen
alle haren poorten: Ach hoe blinckt het/ eñ
houwet daer henen terſlachtinghe/
16 Ende ſpreken: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ ſlincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handẽ vrolick
daer ouer zyn/ende mynen toorne gaen la-
ten: ick de Heere hebbe het gheſeydt.
18 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ende ſprack:
19 Ghy menſchen kindt / maeckt twee we-
ghen door welcke komen ſal het Sweerdt
des Konincx te Babel: ſy ſullẽ Ja alle bey-
de wt eenen lande gaen: ende ſetten een teec
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wyſen ſal.
20 Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon/ eñ
in Juda/ tot der vaſter Stadt Jeruſalem.

a Eſa.1.24.

b Eze.1.20. ende .2.11.

e Pſal.7.13.
e † An/ſoude wy ons dies verheugen? de roede is mỹns ſoons/ ſy verachtet alle hout.
d Hy dreycht/de ſtraffe en ſal geen gee ſelen eñ kin der ſtraffen zyn/daer de teringhe na volge: maer het ſal ydel toorne ende gantſch met hen wt zyn/ daer om wenſchede hy wel dat het een ſcherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghe maeckt wa ren/ſo doch dat het niet ydel toorne en ware. Maer hy ſpreect daer na: God heeft het dickmael verſocht met der roe den/maer het en hebbe niet ghe holpẽ/ daer om moet nu tſweert komen.

21 Want de Koninck te Babel/sal hem aen
de wechscheydinghe setten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waersegghẽ
late/met den pijlen om het f lot schiete/sy=
nen Afgodt vrage/ ende sie de Lever aen.
22 Ẽn de waerseggingbe sal op de rechte zijde
de na Jerusalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henẽ aenvoeren laten/ende holen
maken/ẽn met grooten ghescreye ouerual
lẽ ende moorden: Ẽn dat hy Bocken voerẽ
soude tegen de poorten/ẽn daer eenen Wal
maken/ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch sulcks voorseggen/sal hem valsch
danckẽ/ hy sweere so diere als hy wil: doch
hy sal dencken aen de misdaet/dat hyse ge=
winne.
24 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
misdaet wille/ẽn uwe onghehoorsaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe sonde siet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: sult ghy lieden met ghe=
welt gheuanghen worden.
25 Ende ghy Vorsten in Jsrael/die ghy ver
doemt ẽn verloren zijt/ diens dach daer
henen coemen sal wanneer de misdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So spreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neempt wech de Croone:
want daer en sal noch Hoedt noch Croone
blijuen: maer g die hem verhoocht heeft/
die sal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/die sal verhoocht worden.
27 Jck wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ diese hebbẽ
sal/ dien wil ickse gheuen.
28 Ende ghy menschen kindt/ propheteert
ẽn spreeckt: So spreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ende van harẽ
lasteren: ende spreeckt: Het Sweerdt/het
Sweerdt is wtghetruckt dat het slachten
sal/het is wtgheuaget/ dat het i worghen
sal/ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valsche ghesichten
seggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock ouergheghenen wordet onder
den verslaghenen Godloosen/ welcker ha=
ren dach quam/ doe de misdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Ẽn wanneert alreede weẽ inde Scheyde
ghesteken worde/ so wil ick v doch richten
aen der plaetsen daer ghy ghescharen/ ẽn
inden lande daer ghy gheboren zijt.
31 Jck wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt ouer
v opblasen/ ẽn wil v lieden/ die branden ẽn
verderuen konnen/ ouerleueren.
32 Ghy moet den vyere ter spijse wordẽ/ ẽn
v bloet moet inden lãde vergoten worden:
ẽn men sal uwer niet meer gedencken/ wãt
ick de Heere hebbe het ghesproken.

d Leu. 10. 31.
ende 20. 6.
Deu. 18. 11.
f De Ko=
ninck van
Babel sal
syne Waer=
seggers vra
gen/ welck
hy angrypẽ
sal/ ẽn waer
het hem ge=
lucken sal/
ẽn sal teec=
kẽ hsoeckẽ/
als naeme=
licken schie=
ten/ende
achtinghe
hebbẽ waer
de pijl henẽ
vallen wil:
want soda=
nich teeckẽ
hebbẽ desel
ue kryggers
gebruyckt.
So was
dat ooc een
teeckẽ wan
neer de Hey
denen offer
den/ so be=
sachmen de
Leuer ende
het Herte.
g Mat. 18.
4. ẽn 23. 11.
Luce. 14. 11.
ende 18. 14.
Ammon.
h Jer. 49. 1.
Ezech. 25. 1.
Amos. 1. 13.
i Dat is/
haest doo=
den ende
worgẽ sal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley schandelicke lasteringhe der Jnwooners Jerusalems/ 6. 27. met tsamen haren Vorsten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. ẽn ghemeynen man/ 30. dien hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenseggingge grousamer straffe/ hefrigen schelden.

1 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/wildy niet straffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/alle hare grouwelen?
3 Spreeckt: So spreect de Heere: O Stat/
die ghy her uwen bloet vgiet/op dat uwen
tijdt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beschuldicht v aen dẽ bloede/ dat
ghy vergiet/ ẽn verontreynicht v aendẽ Af=
goden/die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ ẽn maect dat uwe Ja=
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tẽ
spotte onder den Heydenen/ ẽn ter c sma=
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde v+ na by ẽn verre/ sullen sy v be=
spotten/ dat ghy een schandelick gheruchte
hebben/ẽn groot iammer lijden moet.
6 Siet/de Vorsten in Jsrael/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader ẽn moeder hachten zy/ f dẽ vrem=
delingen doen sy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen ẽn weesen beschenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommẽ/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zijn in v/ op dat sy bloet ver=
ghieten: g sy eten op den bergen/ ende hã=
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootẽ de schamelheyt der vaderẽ/ ẽn
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Ẽn drijuen allder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wijf/ grouwelen: sy schẽ=
den harer eyghen soons wijuen met allen
moetwille/ i sy maken te schanden hare ey=
ghen suster/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen gescheucken/ op dat sy bloet
vergieten: l sy driuen woecker/ ẽn ouerset
ten een den anderẽ/ ende drijuen hare ghie=
richeydt tegen haren naesten: ẽn doen hen
onder malcanderen ghewelt/ ẽn vergheten
myner also/ spreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ick slae myne handen te samẽ ouer
de ghiericheyt die ghy drijft/ ende ouer het
bloedt/dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lijden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tijdt/ wan=
neer ick het met v maken sal? ick de Heere
hebbe het gesproken/ende wilt oock doen.
15 m Ẽn wil v verstropen onder de Heydenẽ/
ẽn v verstootẽ in de landen/ ẽn wil uwes on=
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet hulorett
gheacht worden/ ẽn ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort ghesciedde tot
my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kint/ o het huys Jsraels
is my tot schuyme ghewarden: alle koper/
tinn/ ijser ende loodt/ is inden ouen tot sil=
uerschuym ghewarden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
de wijle ghy dan alle schuym ghewarden
zyt/ siet/ so wil ick v alle naer Jerusalem
te samen doen/
20 Als men siluer/ koper/ ijser/ loot ẽn tinn/
te samen doet in den ouen/ datmen een vyer
daer ond opblase/ẽn smelte het: also wil ick
v oock in mynen toorne ẽn grimmicheyt te
samen doen/ inlegghen ende smelten.
21 Ja ick wil v vsamelen/ẽn het vyer mijns
toorns onder v opblasen/ q dat ghy lieden
daer in smelten sult.
22 Als het siluer smeltet in dẽ ouen/ so sullet
ghy oock daer in versmelten/ ẽn sullet ghe=
waer worden/ dat ick de Heere myne grim=
micheyt ouer v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ spreeckt tot hen:
ghy zijt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelijck een/ dat niet beregent en wort/
ter tijdt des toorns.
25 De propheten die daer in zijn/ hebben hẽ
te samen gherottet / bezielen te verslindẽ/
als een brullẽde Leeuwe wanneer hy rooft:
r sy trucken ghelt ende gout tot hen/ ẽn ma=
ken der weduwen vele daerinne.

a 2. Re. 21. 16.
2. Par. 24. 22.
4. Esdr. 1. 32.
b 1. Reg. 9. 7.
Psal. 79. 4.
c Of/ hoone
dt And. inẽ
naderheyde
ende etce.
Dit zyn de
ghemeyne
ende daghe
lickscke ge=
bruycken.
e Deu. 5. 16.
ende 27. 16.
f Esai. 1. 23.
Exo. 22. 21.
Jere. 5. 26.
Mala. 3. 5.
g Deu. 12. 2.
5. 7.
h Jere. 5. 8.
i. 1. Re. 13. 14.
k Deu. 27. 25.
Exo. 23. 8.
Ezech. 17. 19.
Spr. 20. 31.
Psal. 15. 5.
Dese laste=
ren zyn so
ghemeyne/
datse voor
geen sonde
gheacht en
worden.
l Exo. 22. 25.
Leui. 25. 35.
Deu. 23. 19.
2. Esdr. 5. 7.
Psal. 15. 5.
m Eze. 12. 15.
ende 15. 7.
n Of/ duyl=
nisse.
o Esa. 1. 22.
p Ofte/ me=
tael/ etc.
q Jere. 6. 29.
ende 9. 7.
Der Pro=
pheten las=
teringhe.
Mich. 3. 5.
Zep. 3. 4. 11.
r Esa. 56. 11.
Priesters.

f Dat is/ mz onbillicker stoutheit en moetwille.
t Leui.10.10

26 Hare Priesters verkeeren mijne Wet /swaerlicken/ en ontheyligen mijn Heylichdom: t sy en houden tusschen den heyligen en onheylighen gheen onderschept/ ende en leeren niet wat reyn ende onreyn zy/ ende en nemen mijner Sabbathen niet waer/ ende ick worde onder hen ontheylighet.

Vorsten.
u Mic.3.10
Zepha.3.3
* Of/ verscheurende.

27 Hare Vorsten zijn daer in/ als de *rijtende Wolven/ bloet te vergieten/ ende zielen om te brenghen/ om hare ghiericheyt wille:

Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/ besetten
z Or is/ loose dedeghingen/

28 x Ende hare Propheten y plaesterense met loosen kalcke/ predicken z ydel dinghen/ en propheteren hen leughen/ ende seggen: So spreeckt de Heere Heere/ so het doch de Heere niet ghesproken en heeft.

Volck inden lande.
a Exo.22.21

29 Het volck inden lande ghebruyckt gewelt/ en rooven met macht/ ende beschenden den armen ende ellendigen/ a en doen den vreemdelinghen ghewelt ende onrecht.

30 Ick sochte onder hen/ oft yemant hem tot eener muere makede/ ende tegen de rete ston de teghen my/ voor het lant/ dat ick het niet en verdorve/

31 Doch ick en vant niemant: daerome goot ick mynen toorne ouer haer en met den vyere mijner grimmicheyt/ maeckte ick harer een eynde/ ende gaf hen alsoo haer verdienst op haren kop/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1 Samaria ende Jerusalems Afgoderije/ wort onder den schandelicken handel tweer hoeren/ afgebeeldet/ 11. der Jerusalem die gene in hoerdommen ouertreffet/ 22. wort aengesept des Heeren ernstige straffe. 36. en bey de desen hoeren/ harer hoererie/ dat is Afgoderie/ 46. met tsamen der ouerspeelderschen straffe wtghedruckt.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot my/ ende sprack:

2 Ghy menschen kint/ daer waren twee wijuen/ eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreuen hoererije in Egypten in harer jeughet: aldaer lieten sy hare borsten begrypen/ ende de tepelen harer Jonckvrouschap betasten.

b Ahala/ is/ haer eygen behuysinge/ Ahaliba/ is mijne behuysinghe met haer. Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ ende hare suster Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/ ende sy baerden my sonen ende dochteren: ende Ahala hiet Samaria/ ende Ahaliba Jerusalem.

c 2.Re.15.19

5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen hadde/ c ende brande teghen hare Boelen/ namelicken/ tegen de Assyriers/ die tot haer quamen.

d† An. die so op Peerden daer henen reden.

6 Tegen de Vorsten ende Heeren die met zijden gecleedet waren/ ende tegen alle jonghe lieflicke ghesellen/ namelicken/ teghen de d† ruyters ende waghens.

e of/ ontsteac

7 En si boeleerde met allen schoonen gesellen in Assyria/ ende verontreynichde haer met alle haren Afgoden/ waer sy op eenen e ontbrandde.

8 Daertoe en verliet sy ooch niet hare hoererije met Egypten/ die by haer gheleghen hadden/ van harer jeughet op/ ende hare borsten in harer Jonckvrouschap betastet/ ende groote hoererije met haer ghedreuen hadden.

f 2.Re.17.18 23.

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boelen/ den kinderen Assur/ teghen welcker sy brandden van lust.

Ezec.16.37.
g Eze.16.38

10 g Die ontdecten hare schamelheyt/ ende namen hare sonen ende dochteren wech: en haer dooden sy met den sweerde: ende het quam wt/ dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere.3.8. Ahaliba/ is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ ontbrande sy noch vele erger/ dan de ander/ en dreef der hoererije meer/ dan haer suster.

12 i En ontbrandde tegen den kinderen Assur namelicken den Vorsten ende Heeren (die tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters ende Waghenen/ ende alle jonghe lieflicke ghesellen.

13 Doe sach ick dat sy alle beyde/ in gelijcker wijse verontreynicht waren.

14 Doch dese dreef hare hoererije meer: want doe sy sach geschilderde mannen aen de wandt/ in rooder verwe/ de Beelden der Chaldeen/

15 Om hare lendenen gegordet/ ende bonte k Koghelen op haren koppen/ ende alle gelijck aen te sien/ als geweldige lieden/ als dan de kinderen Babel/ ende de Chaldeen/ in haren vaderlande draghen/

k Kogelen/ heet op het Hebr. Bijnd/ gelijck Moses Exo.26. het ouerige aen den Tapijten nohet. Ende is een Koghel/ als voortijden de Magistri en Studenten Kogelen droegen/ daer veel onnut ghewaets om den kop henen ginc: Dat waren Babilonisce Bruhim/ of Chaldeische Kogelen. So noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Mitra/ loosse fladderende lappen.

16 Ontbrandde sy tegen hen/ so haest als sy harer gewaer wert/ ende schicte boodtschap tot hen in Chaldea.

17 Als nu de kinderen Babel tot haer quamen/ by haer te slapen/ na der liefde verontreynichden hen deselue met harer hoererije/ ende sy verontreynichde haer met hen/ dat sy harer moede wort.

18 Ende doe beyde hare hoererije en schande/ so gantsch openbaer was/ wert ick harer ooc verdrietich l/ als ick harer suster oock was moede gheworden.

l Of/ boden.
m Ezec.16.26

19 Sy euenwel dreef hare hoererije altoos voort aen/ en dachte aen den tijdt harer jeughet/ doe sy in Egyptenlant hoererije gedreuen hadde:

20 En ontbrandde tegen hare Boelen/ welcker hitticheyt was/ als der Ezelen ende der Hengsten hitticheyt.

21 En dreeft uwe ontucht/ m als in uwer jeuget/ doe die in Egypten uwe borsten begrepen/ ende uwe tepelen betastet werden.

22 Daerom Ahaliba/ so spreect de Heere Heere; Siet/ ick wil uwe Boelen/ dier ghy moede geworden zijt/ teghen v verwecken/ ende wilse rondtom teghen v brenghen.

23 Namelicken/ de kinderen Babel/ en alle Chaldeen/ met Hooftlieden/ Vorsten ende Heeren/ en alle Assyriers met hen/ de schoone Jonge manschap/ alle Vorsten/ ende Heeren/ Ridderen ende Edelen/ ende allerley Ruyteren.

24 Ende sullen ouer v comen gerustet met wagenen en Ruyteren/ ende met eenen grooten hoop volcx/ en sullen v beleggen/ met Spiessen/ Schilden ende Helmen/ om ende omme/ dien wil ick het Recht beuelen/ dat sy v richten sullen na haren rechte.

25 Ick wil mynen yuer ouer v gaen laten/ dat sy onbarmhertigen met v handelen sullen: sy sullen v den neuse ende ooren afsnijden/ ende wat ouerblijft sal door het Sweerdt vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren wech nemen/ ende het ouerblijfsel met vyere verbranden.

26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/ en v verciersel wech nemen.

27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoererije met Egyptenlande/ een eynde maken: dat ghy uwe ooghen niet meer na hen opheffen/ ende Egypten niet meer ghedencken en sult.

28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick wil v ouerleueren/ dien ghy vyant geworden/ ende dier ghy moede zijt.

29 Die sullen als vyanden met v ommegaen/ ende alles nemen wat ghy verworuen hebt/ en v naeckt ende bloot laten/ dat uwe schamelheyt ontdeckt worde/ met tsamen uwer ontucht ende hoererije.

30 Sulcx sal v ghesciede om uwer hoererije wille/ die ghy met den Heydenen gedreuen/ aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht hebt.

31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

gaen/daeromme geue ick u oock der seluen
Kelck in de handt.

32 So spreeckt de Heere Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep en
wijt als hy is : ghy sult tot so grooten spott
ende smadinge worden/ dat het ondrageliick
is hy sal. (u Of/ hoone.)

33 Ghy moet u dies sterckelijcken dronckenr ende
iammers vol suppen: want den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam-
mers ende treurens.

34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen en
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
het ghesproken / spreeckt de Heere Heere. (o Ofte/ ont-twee worpen.)

35 Daerom so spreeckt de Heere Heere:
Daerom dat ghy mynder vergeten en my
achter uwen rugghe ghewworpen hebt : so
draecht oock nu uwe ontucht en hoererije.

36 En de Heere sprack tot my: Ghy men-
schen kint / en wilop Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ ende bewysen hen hare grou-
welen:

37 Hoe sy ouerspel ghedreuen / ende bloet
vergoten en p t het houwelick ghebroken
hebben/met den Afgoden/ q daer toe hare
kinderen die sy ghebaert hadden/ verbran-
den su den seluen ten Offer. (p † Anders/ de echt. q 2. Reg. 16. 3 ende 17. 17. ende 21. 6. Jere. 7. 30. ende 19. 5. Ezech. 16. 37)

38 Daerenbouen hebben sy my dat gedaen:
sy hebben myne Heylichdommen op dat
mael verontreynicht/ en myne Sabbathen
ontheylicht.

39 Want doe sy hare kinderen den Afgoden
gheslachtet hadden/ ginghen sy dessel uen
daechs in myn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet/ aldus hebben sy aen
mynen Huyse begaen.

40 Sy hebben oock Boden ghesch icket na
lieden die wt verren landen komen souden:
ende siet / doe sy quamen / baddet ghy u/
ende blancketteder ghy u / en r verciertet
u met ghesmijde/ hen ter eeren. (r Of/ smuc-kedet u/ etc.)

41 En satet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ s daer
op rtoockedet ghy/ en offerdet myne t o ye
daer op. (s Exo. 30. 23. 24. t Ezec. 30. 25)

42 Aldaer verhief hem een groot drench-
den gheschrey: en sy u t gauen den lieden
die x allenthaluen van grooten volcke/
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
ghesmijde ouer haer armen/ ende schoone
Kroonen op hare hoofden. (u † Anders/ daer nede met den seluen lieden dies te meer volcx te sa-men quame/ worden oock henen ghe-schickt de Saveen wt der Woestijne/ die gauen hen gesmij-de ouer etc. x Dat is/ van allen plaetsen.)

43 Doch ick dachte : Sy is des ouerspels
ghewoone/ van ouds herwaerts / sy en
kan van der hoererije niet aflaten:

44 Want men gaet tot haer in / alsmen
tot eener Hoeren ingaet : euen so gaetmen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
Vrouwen in.

45 Daeromme sullense de Mannen straffen/
die het Recht volbrenghen / y alsmen de
ouerspelerschen ende bloetuergieterschen
straffen sal : want sy zijn ouerspelerschen/
ende hare handen zijn vol bloeds (y Leuit. 20. 10 Ezech 16. 38)

46 Also spreeckt de Heere Heere: z Voeret
eenen grooten hoop ouer haer henen op/
en a † geeftse in de b grabbelinghe/ en ten
roove. (z Ezec. 16. 40 a † An. heetse stroyen en plonderen. b Of / rab-buse.)

47 Dat syse steenen/ en met haeren sweerden
doorsteken/ en hare Sonen en Dochteren
verworghen/ ende hare huysen met vyere
verbranden.

48 Also wil ick der ontucht inden lande een
eynde maken: dat hoe alle Vrouwen daer
aen stooten sullen ende na sulcker ontucht
niet doen : ende men sal uwe ontucht op u
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

Dat xxiiij. Capittel:

1. De Heere heet den Propheet eenen pot/
met velen stucken daerin op het vyer setten. 6
beeldet hem daer mede/ 15. Item/ noch met den
lijckhandel zijns Wijfs/ (20. dies hy den
volcke een bericht heet gheuen) af. de ver-
stoozinghe Jerusalems / 25. ende wil hem
de selue te spuer tijt aenseggen laten.

1 Ende het woordt des Heeren gheschiede
tot my inden negenden Jare/ aen den tien-
den dage der tiender Maent/ en sprack:

2 Ghy menschen kint/ schrijft desen dach af/
Ja euen desen dach : want de Koninck te
Babel / heeft hem euen aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet

3 a En geeft den onghehoorsamen volcke/
een ghelijckenisse/ en spreeckt tot hen: So
spreeckt de Heere Heere: b Settet eenen pot
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer
in. (a Ezech 17. 2 De gelijcke-nisse van den potte. b Ezec. 11. 7.)

4 Doet de stucken te samen daer in/ die daer
henen in sullen / ende de beste stucken / de
Lendenen ende Schouderen ende vult hem
met den besten marchstucken.

5 Neemt het beste vander kudde/ en maeckt
een vyer daer onder / om marchstucken te
koken : ende laet het sluer sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.

6 Daeromme spreeckt de Heere Heere: c
O der moordersche Stadt/ die sulck eenen
pot is daer het aengebrande daer in kleuet/
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na
den anderen daer wt / en ghy en derft daer
niet om loten/ welcker teersten daer wt sal. (c Jere. 6. 9. Abac. 2. 8. Nahum. 3. 1 Mich. 3. 10)

7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden / vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d beraken. (d Dat is/ als met raken toe scharren/ of toedecken.)

8 En ick hebse oock daerom dat selue bloet/
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/
op dat het niet beraeckt en worde/ ende dat
de grimmicheydt ouer haer quame/ ende
ghewroken worde.

9 Daeromme spreect de Heere Heere alsoo:e
O ghy moordersche Stadt/ welcke ick wil
tot eenen grooten vyere maken. (e Nahu. 3. 1 Habac. 2. 12.)

10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steeckt het vyer aen/ dat dat vleesch f ghe-
noech worde ende kruyde het wel/ dat de
marchstucken aenbranden. (f Of/ reet/ † Anders/ ve. teert.)

11 Legget oock den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ en zijn g koper ont-
brande: of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aengebrande afgaen woude. (g Of/ ertim)

12 Doch het aengebrande / hoe seer hy oock
brandet wil niet afgaen : want het is te seer
aengebrant/ het moet in den vyere versmelten

13 Uwe onreynicheyt is so verhardet / dat/
wanneer ick u alreede gheerne reynighen
woude/ghy u dannoch niet en wilt reynigen
laten van uwer onreynicheyt: daerom en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer myne grimmicheyt aen u gekoelt hebbe.

14 Ick de Heere hebbe het gesproken: het sal
komen/ ick wilt doen/ en niet versuymen:
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen u richten/ als
ghy gheleeft ende gedaen hebt/ spreeckt de
Heere Heere.

15 Ende des Heeren woordt ghes chiede tot
my / ende sprack : (h Oogen lust/ heet hier/ zijn Wijf/ daer hy troost/ lust/ en vreucht van hadde.)

16 Ghy menschen kint/ siet/ ick wil u uwer h
Oogen lust nemen/ door een plage doch ghy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch
eenighe tranen laten.

17 Heymelicken mocht ghy suchten / doch
geene doodenklage doen. maer ghy sult u i †
verciersel aen u leggen / ende uwe schoe-
nen (i † Anders/ Huyue.)

nen aentrecken: ghy en sult uwe mont niet
k Of, ver- winden. k toe winden / ende het treurbroot niet etē.
18 Ende doe ick des morgens vroech tē volc
ke sprack sterf my op ten auont myn wijf/
ende ick dede des anderen morghens / als
my beuolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wildy ons
dan niet cont doen / wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken / ende ghesendt:
21 Segghet den huyse Israels / dat de Heere
Heere also spreect: Siet / ick wil myn Hey-
lichdom uwen hoochstē troost / de lust uwer
ooghen / ende ws herten wenschen ont-hey-
lighen / ende uwe sonen ende dochteren die
ghy lieden verlaten moet / sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toewin
den / ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe cieraet op uwe hooft
setten / ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenē / maer ouer
uwe sonden versmachten / ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal v lieden also een won-
der zijn / dat ghy doen moet / als hy gedaen
heeft / wanneert nu komen sal: op dat ghy
lieden ghewaer wort / dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschē kint / ter tijt / wanneer
ick van hen wech nemen sal hare macht / eñ
troost de lust haer ooghen / eñ haers herten
wenschen / hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter seluer tijt / sal een die ontulođen is/
tot v komen / ende het v cont doen.
27 Ter seluer tijt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden / dat ghy spreken sult / eñ
niet meer swijghen: want ghy moet haer
wonder zijn / op / dat sy ghewaer wordē / ick
zy de Heere.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetierijnge tegen de Ammoniters/
8. Moabiters met den volcke Seir. 13. E-
domiters 15. ende Philisteen / daerom dat
sy Israel ōtreedighet hadden.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my / ende sprack:
Ammon. a Eze.21.28 Jere.49.1.
2 Ghy menschen kint / richter v aenghe
sichte teghen de kinderen a Ammon / ende
propheteert teghen haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedē ouer
myn Heylichdom spreect: Heah / het is ont-
heyliget: ende ouer het lant Israels / het is
verwoestet: eñ ouer het huys Juda / het is
ghevanckelick wech gheuoeret.
4 Daerom siet / ick wil v den kinderē tegent
Oostē ouergeuen / dat sy hare Borgen daer
in bouwen / ende hare wooninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makē/
ende de kinderē Ammon tot Schaepskop
en: ende sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen geklappet / ende
met uwen voeten gheschorret / ende v ouer
het lant Israels / van gantscher hertē. so bi-
spottisch verheughet hebt:
b Of, houl- schen. And. c Eze.35.15. ende 36.2.
7 c Daerom siet / ick wil myn hant ouer v wt
strecken / ende v den Heydenen ter beute ge-
uen / ende v van den Volckē wtroepen / ende
wt den landen ombrenghen / ende vderuel-
ghen: ende sult gewaer worden / dat ick de
Heere ben.

8 So spreect de Heere Heere: b Daerom dat Moab.
Moab ende Seir spreken: Siet / het huys b Esa.15.16
Juda is euen als andere Heydenen. Jerem. 48.1
9 Siet / so wil ick Moab ter zijden openen Zepha.2.8
in sijnen Steden / ende in sijnen Lantpalen
des edelē lants / namelickē: Beth Jesimoth/
Baal Meon / Kiriathaim/
10 Den kinderen teghent Oosten / met tsamē
den kinderen Ammon: ende wilse hen ten
erue gheuen / datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latē ouer Moab/
ende sy sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat Edom.
hem c Edom aen den huyse Juda ghewro- c Esai.34.5
ken heeft / ende hem met haren wrakē schul- Jer.49.7.20
dich maeckt: Ezec.32.29.
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Ick ende 35.2.
wil myn hant wtstrecken ouer Edom / ende Psa.137.7.
wil wtroepen van hem beyde Menschē en- f Num.20.18
de Vee / ende wilse woest maken / van The- Obad.10.
man aen / tot Dedan toe / eñ door het sweert
vallen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/ g 1 Mac.5.3
door myn Volck Israels / ende sullen met E-
dom omgaen / na mynen toorne eñ grimmic-
heyt / dat sy myne wrake gewaer wordē sul-
len / spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerō dat hen Philisteen.
de Philisteen gewroken hebbē / ende den ou- Esai.14.29
den haet gheboetet / na alle haren wille / aen Jerem.47.1
der schade myns volcx. Zepha.2 4
16 Daerō spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil myn hant wtstrecken ouer de Philis-
steen / ende de Krijgers wtroepen / eñ wil de
ouergebleuen aender hauen des Zees / om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen / eñ
haer met grimmichheyt straffen. h dat sy ge- h Eze.33.29
waer worden sullen / ick zy de Heere / wanneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake dersel
uen / 15. ende klage / die de Vorsten ende Eyla-
den daer ouer voeren.

1 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten dage der eerster Maent/
gheschiede des Heeren woort tot my eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint / a daeromme dat Tyr Tyrus.
us spreeckt ouer Jerusalem: Heah / de poor a Esa.23.1
ten der Volcken zijn verbrokē / het is tot my Jere.47.4.
gewendet: eñ sal nu vol worden / dewijle dat Ezech.27.
sy woest is. ende 28.2.
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen v Tyrus / ende wil vele Heydenē
ouer v daer wt brengen / gelijck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerē te Tyro verderuen/ b Ma.11.21
ende hare torrens afbrekē: Ja wil oock dē Luc.10.13.
stof door haer wech vaghen / ende wil eenen
blooten rotzsteen van hare maken.
5 Ende tot eenen c weerder in de Zee / daer c Of, schoor
men de vischgarenen op wtspannet: want waeyer.
ick hebbe het ghesproken / spreeckt de Heere
Heere / ende sy sal den Heydenen ten roone
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde lig-
ghen / sullen door het sweert verworget wor
den / ende sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet / ick
wil ouer Tyro comē latē Nabuchodonozor/
(van Noorden heuen) die een Coninck aller
Koningen is) met Peerdē / Waghenen / Ruy
teren / ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

10 So spreeckt tot hem: So spreeckt de Hee-
re Heere: Dese last betreffet den Vorste te
Jerusalem / ende het gantsche huys Isra-
els / dat daerinne is.
11 Spreeckt: Ick ben uwe wonderteecken:
als ick ghedaen hebbe / also sal v gheschie-
den dat ghy wandelen moetet / ende ghe-
vanckelick ghevoeret worden.
12 c Haer Vorst sal op der schouderẽ dragẽ
† in den donckeren / ende moet wech treckẽ
door de wandt / die sy breken sullen / dat sy
daer door wttrecken: zijn aenghesichte sal
toeghewonden wordẽ / dat hy met geener
ooghe het Lant en sie.
13 e Ick wil ooch mijn Nette ouer hem wer
pen / dat hy in myner Jacht gevangẽ wor-
de: ende wil hem na Babel brengen / inder
Chaldeen Landt / f dat hy doch niet sien en
sal / ende sal aldaer steruen.
14 Ende alle die rõtom hem zijn syne hulpers /
ende alle synen aenhanck / wil ick in alle
Winden verstroyẽ / ende het sweert achter
hen wttrecken.
15 g Also sullen sy gewaer wordẽ / dat ick de
Heere zy / wanneer ickse onder de Heydenẽ
verstoote ende in den Lande verstrooye.
16 Doch ick wil haer sommighe ende wey-
nich overblijven latẽ vanden sweerde / hon
ger ende pestilencie die sullen gheener gru-
welen vertellen onder den Heydenen / daer
sy henen komen sullen / ende sullen gewaer
worden / dat ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my / ende sprack:
18 Ghy menschen kindt / ghy sult v broot etẽ
met beven / ende v water drincken met h
ztitteren ende sorghen.
19 Ende spreect tot dẽ volcke in dẽ Lande: So
spreect de Heere Heere vandẽ Inwooners
te Jerusalem / in dẽ Lande Israels: Sy sul
len haer broodt eten in sorgen / ende haer
water drincken in ellende: i want het Lant
sal woest worden / van allẽ dat daerinne is /
om k des wreuels willen aller inwooners.
20 Ende de Steden / die wel bewoonet zijn /
sullen verwoestet / ende het Lant eensaem
worden: also sullet ghy ghewaer worden /
dat ick de Heere zy.
21 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my / ende sprack:
22 Ghy menschen kindt / wat hebbet ghy
voor een Spreeckwoort inden Lande Isra
els / ende spreecht: l Dewijle het hem so lan
ge vertrecket / so en wordt voortaen niets
wt der prophetering he.
23 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Ick wil dat Spreeckwoort ne-
derleggen / datmen het niet meer * voeren
en sal in Israel: ende segget tot hen: De tijt
is na / ende alles wat gheprophetert is.
24 Want ghy sullet nu voortaen ghewaer
worden / dat gheene gesichten feylen / ende
gheene prophecteringhe lieghen en sal / te-
ghen het huys Israels.
25 Wat ick ben de Heere: wat ick spreke dat
sal ghescheden / ende niet langer vertogen
worden: maer by uwer tijdt / ghy angehoor
same huys wil ick doen / wat ick spreke /
spreecht de Heere Heere.
26 Ende des Heeren woordt geschiedde tot
my ende sprack:
27 Ghy menschẽ kint / siet / het huys Israels
spreecht Het gesichte dat dese siet / daer is
het noch langhe henen / ende prophetert
op de tijdt die noch verre is.
28 Daerom spreeckt tot hen: So spreeckt de
Heere Heere: Wat ick spreke / dat en sal
niet langer vertogen worden / maer sal ghe
schieden / spreeckt de Heere Heere.

c Iere. 21. 7. ende 24. 8. ende 32. 4. ende 34. 3.
d Dat is / Sy en sal niet henen wt rijdẽ oft varen / etc.
e Ezec. 17. 20 ende 32. 3.
† And zijn kleederen in etc.
f Want sy ne ooghen werdẽ hem te Riblath wtgesteke / Iere. 30. 52. Also sach hy den Coninck te Babel als Jeremias sept / ende en sach doch Babel niet / als Ezechiel sept / welcker stucken / de Joden / als teghen malkanderen strydende / voor leughen hieldẽ.
g Ezec. 15. 7. ende. 22. 15.
h Dat is / zhelen of / schudden. 1 Leui. 26. 31. Esaie 1. 7.
k Dat is / Der moetwilliger ombillicheydt ende gewelt. 1 Rom. 2. 4. 2. Petr. 3. 15.
* gebruyckẽ

Dat xiij. Capittel.

1. Teghen de valsche Propheten.

1 Ende a des Heerẽ woort geschiedde tot
my / ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / prophetert teghẽ
de Propheten Israels / ende spreeckt tot
dien / die wt haren eyghen herten prophe-
teren: Hoort des Heeren woordt:
3 So spreect de Heere Heere: b Wee dẽ dullẽ
Propheten / die haren eygen geeste volgen /
ende en hebben doch gheen ghesichte.
4 O Israel / uwe prophetẽ zijn / als de Vos
sen in den woestijnen.
5 Sy en treden niet voor de holen / ende ma
ken hen niet ten tuyne om het huys Isra-
els / ende en staen niet in den strijdt aen den
daghe des Heeren.
6 Haer gesichte en is niets / ende haer prophe
teren is enckel leughen: sy spreken: De Hee
re heeft het gesept: so se doch de Heere niet
gesanden en heeft: ende bemoedẽ hen / c dat
sy haer dinck onderhouden.
7 Isset niet also / dat uwe d ghesichte niets
en is / ende uwe propheteren enckel leugen?
ende ghy spreeckt dach: De Heere heeft het
ghesproken / so ick het doch niet ghesprokẽ
en hebbe.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Dewijle dat ghy predicket / daer niets wt
en wordt / ende leughenen prophetert / so
wil ick aen v / spreeckt de Heere Heere.
9 Ende myne handt sal komen over de Pro
pheten / die dat predicken / daer niets wt en
wort / ende leugenen propheteren / sy en sul-
len inder Versamelinghe mijns volcks niet
zijn / ende inden getale des huys Israels
niet geschreven worden / noch int Lant Isra
els komen: ende ghy sullet gewaer wordẽ /
dat ick de Heere ben.
10 e Daerom dat sy mijn Volck verleyden / f
ende seggen: Vrede / so doch daer gheen vrede
en is: het volck bouwet de wãdt / g so plaes
teren sy de selue met loosen kalcke.
11 Spreect tot den Plaesteraers / die met loo
sen kalcke plaesteren / dat het afvallen sal: h
Want daer sal een slachregen komen / ende
daer sullẽ groote hagelẽ komen / die het vel-
len / ende een draeywindt sal het verscheuren.
12 Siet / so sal de Wãdt invallẽ: wat gelt het
dan salmen tot v segghen: Waer is nu het
gheplaesterde / dat ghy geplaestert hebbet?
13 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil eenẽ
draeywint stormen laten in myner grimmic
heyt / ende eenen slachregen in mynen toor-
ne / ende groote hagelsteenen in grimmic-
heyt / die sullen alle dinck omstooten.
14 Also wil ick de Wandt ommewerpen / die
ghy met loosen kalcke gheplaestert hebbet /
ende wilse ter Aerden stooten / datmen hare
grondt sien sal / dat sy daer ligge / ende ghy
sullet daer binnen oock ommekomen / ende
ghewaer worden / dat ick de Heere zy.
15 Also wil ick myne grimmicheyt volbren-
gen aen der Wandt / ende aen dië / diese met
loosen kalcke plaesteren / ende tot v seggen:
Hier is noch Wandt noch Plaesteraer
16 Dat zijn de Propheten Israels / die Jeru
salem propheteren / i ende predicken van vre
de / so daer doch gheen vrede en is / spreeckt
de Heere Heere.
17 Ende ghy menschen kindt richtet v aen-
gesichte teghen de Dochteren in uwẽ volc-
ke: welcke propheteren wt haren herten /
ende prophetert teghen haer /
18 Ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Wee v / ghy die den lieden kussenen maket
onder de armen / ende peulwen tot den hoof-
den / beyde jonghen ende ouden / die zielen te
vanghen: k wanneer ghy nu de zielen ghe-
vanghen

a Ezec. 14. 9
b Ezec. 14. 9 ende 34. 2. Iere. 23. 1. Mich. 3. 5.
c Ie. 27. 10. 15
d Dat is / Haer predicken ende leeren.
e Esai 3. 12.
f Iere. 6. 14. ende 8. 11.
g Ezec 22. 28 De wande bouwẽ / dat is arbeyden ende doen / wat men leert: Plaesteren / is / toeseggingen doen ende troostẽ / dat het sal goet worden / so doch alder verleyt verloren is ende ydel valsche leugen zijn.
h Mat. 7. 27
i Iere. 6. 14. ende 8. 8.
Kussẽ ende peulwẽ onder de armen.
k Esai 5. 18. Mich. 3. 5.

vangen hebbet in mynen Volcke/ so segget
ghy den seluen het leuen toe.
19 Ende ontheyliget my in mynen Volcke/
om eener hant vol gersten/ende eens beten
broots wille: daer mede/dat ghy de zielen
ten doot veroordeelt/ die doch niet steruen
en souden: eñ oordeelet die ten leuē/ die doch
niet leuen en souden / door uwe leughenen
onder mynen Volcke/ welcke geerne leuge-
nen hoort.
20 Daerom spreect dē Heere Heere: Siet/ ick
wil aē uwe kussenē/ daer ghy de zielē mede
vanghet eñ troostet / ende wilse van uwen
armen wech rucken: eñ de zielen die ghy vā-
ghet ende vertroostet/ los maken.
21 Ende wil uwe peulwen verscheuren ende
myn Volck wt uwen handē l[1] verlossē/ dat
ghyse niet meer vanghen en sullet/ eñ sullet
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
22 Daerom dat ghy het herte der Rechtueer
digen valschelicken bedroeuet / die ick niet
bedroeuet en hebbe/ m eñ hebbet gesterckt
de handen der Godloosē dat sy hen van ha-
ren boosen wesen niet en bekeeren/ op dat sy
leuendich bliuen mochten.
23 Daerō en sullet ghy niet meer onnutte lee
re predicken/ noch propheterē: maer ick wil
myn Volc wt uwen handē verlossen/ eñ ghy
sullet gewaer wordē/ dat ick de Heere ben.

l[1] Anders/ wtrucken.
Vrome hertē verschricken door Gods Name: daerom worden sy lichte ick be swaert ende geuanghen mz valscher leere/ onder Gods Name voortge bracht.
m Jer.23.14

Dat xiiij. Capittel.

1. Afgoderye weeret Gods woort. 4. eñ wort met bedriegerye door valsche Prophe ten/ 6. daertoe met Gods ernstighen toorne gestraffet. 12. Van vier onuerbidlicke plagē Gods/ 21. daer dannoch sommige/ ten troo- ste der geuangenē te Babel/ wtcomē soudē.

n Ezec 20.1.

1 Ende a daer quamen sommighe van den
Oudtsten Israels tot my/ ende setteden
hen by my.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my/
ende sprack:
3 Menschen kint/ dese lieden hanghen met
haren herten aen haren Afgoden/ ende hou-
den vaste aen der ergherniße harer misdaet:
soude ick hen dan antwoorden/ wanneer sy
my vraghen?
4 Daerom spreect met hen/ ende segget tot
hen: So spreect de Heere Heere: b Welcker
mensche van dē huyse Israels met der hertē
aen synen Afgoden hanget ende hout vaste
aen der ergernisse syner misdaet/ eñ comt tē
Propheet: so wil ick de Heere den seluen ant
woorden / als hy verdient heeft met syner
grooter Afgoderye.
5 Op dat het huys Israels bedrogen worde
in haren herten/ daerom/ dat sy van my ge-
weken zyn/ door menigherley Afgoderye.
6 Darō suldy ten huyse Israels seggen: So
spreect de Heere Heere: c Keeret ende wendet
v van uwer Afgoderye/ eñ wendet uwe aen-
gheschten van alle uwe gruwelen.
7 Want welcker mensche vandē huyse Isra-
els/ of eē Vreēdelinck die in Israel woonet/
van my wijcket/ eñ met syner herten aen sy-
nen Afgod hanget/ ende vaste houdt aē der
ergernisse syner Afgoderye/ eñ ten Prophete
comt/ dat hy my door hem vraghe/ dien wil
ick de Heere selfs antwoorden.
8 Ende wil myn aengesichte teghen den sel
uen settē/ dat sy sullen woest/ eñ ten Teeckē
eñ Spreecwoort worden/ ende wilse wt my
nen Volcke roeyen: dat ghy ghewaer wor-
den sullet/ dat ick zy de Heere.
9 d So doch een e bedroghen Propheet
wat spreeckt / dien wil ick de Heere weder-
om laten bedroghen worden: ende wil myne
handt ouer hem wtstrecken / ende hem wt

b Isa.12.20

c Ezec.20.18
d 1. Re 22.23
Job. 12.20.
Ezech 13.2.
ende 14.3.
e Dat heet/ met goeden woorden be driegē/ ydel goet/ wt ey- genen goet- dunckē son- der Gods woort sprec- ken/ diē sul- len syne goe de woorden selfs bedrie- gen/ tot synē ongheluckē.

mynen Volcke Israels roeyen.
10 Also sullen sy alle beyde hare misdaet dra-
gen: als de misdaet des vragers/ also sal oock
zyn de misdaet des Propheten.
11 Op dat sy het huys Israels niet meer en
verleyden van my/ eñ hen niet meer veront-
reynighen in allerley harer ouertredinghe: f
maer sy sullen myn Volck zyn/ ende ick wil
haer God zyn/ spreeckt de Heere Heere.
12 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack:
13 Ghy menschen kint/ wanneer het Lant aen
my sondiget/ ende my daer toe versmadet: so
wil ick myn hant ouer dat selue wtstrecken/
g ende den voorraedt des broodts wech ne-
mē/ ende wil daer dieretydt henen schicken/
dat ick beyde den menschen ende vee/ daerin
ne wtroeye.
14 h Eñ wanneer dan schoon de dry mannen:
Noah/ Daniel/ ende Job daerinne warē so
souden sy alleene haer eygen zielen verlossē/
door hare gherechticheyt/ spreeckt de Heere
Heere.
15 Ende wanneer ick boose ghedierten in het
Lant brengen woude/ die de liedē wech ruy-
meden/ ende dat selue verwoesteden/ dat nie
mandt daerinne wandelen konde voor den
ghedierten.
16 Eñ dese dry mannen waren daer oock inne:
so warachtich als ick leue/ spreect de Heere
Heere/ sy en souden noch soons noch dochte-
ren verlossen/ maer alleene hen selfs/ eñ het
Landt moeste woest worden.
17 Ooch wanneer ick het sweert comen liete/
ouer het Lant/ eñ spreke: Sweert varet door
het Lant ende soude also beyde menschen eñ
vee wtroeyen.
18 Ende de dry mannen waren daerinne: so
warachtich als ick leue/ spreeckt de Heere/
Heere/ sy en souden noch soons noch dochte
ren verlossen: maer sy alleene soudē verlosset
zyn.
19 Of/ so ick pestilentie in het Lant schicken/
eñ myne grimmicheyt ouer datselue wtgietē
woude/ eñ bloet verstorten/ also dat ick bey-
de menschen ende vee wtroeyde.
20 Eñ Noah/ Daniel/ eñ Job/ waren daerin
ne: so warachtich als ick leue/ spreect de Hee
re Heere/ sy souden noch soons noch dochte-
ren/ maer alleene haer eygen ziele/ door hae-
re gherechticheydt verlossen.
21 Wāt so spreect de Heere Heere: So ick my-
ne vier boose straffē/ als het sweert/ honger/
boose gedierte/ eñ pestilentie/ ouer Jerusalē
schicken sal/ i dat ick daerinne wtroeye/ bey-
de menschen ende vee:
22 Siet / so sullē sommige daerinne ouerbly-
uende daeruan comē/ die soons eñ dochteren
wt brenghen sullen/ eñ tot v hier herwaerts
comen/ dat ghy sien sullet/ hoe het hen gaet/
ende v troosten ouer den ongelucke/ dat ick
ouer Jerusalem hebbe komen laten.
23 Sy sullen uwē k troost zyn/ wanneer ghy
sien sullet/ hoe het hen gaet: ende ghy sullet
gewaer worden/ dat ick het niet sonder oor-
sake ghedaen en hebbe/ wat ick daerin ghe-
daen hebbe/ spreeckt de Heere Heere.

f Ezec.11.20
Jere. 24. 7.
ende 31.33.
Hebr. 8 10.
Vier plagē Gods.
I. Hongher.
g Ezec. 4. 16
ende 5. 16.
h Jer. 15. 1.
Noah.
Daniel.
Job.
II. Boose ghedierten.
III. Sweerdt.
IIII. Pestilentie.
i Jer. 17. 17.
k De geuāgenē te Babel werden vrolick/ dat die te Jerusalem oock geuanckelic tot hen komen moestē: van welckē sy/ als de afualligē versmadelicken ghehoont waren.

Dat xv. Capittel.

1. De Heere verghelijcket Jerusalem by den Wyngaert houte.

1 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschē kint/ wat a† is het hout
van den Wynstocke/ voor den anderē houte/
of een Wynrancke/ voor den anderen houte
inden Woude.
3 Neemtmense oock ende maeckt wat daer
van: of maecktmen daer oock eenen naghel
van/

a† An. wort wt de wyngaert houte onder allen houte: ende van dē wyn gaertscheu- te onder dē hout en in- den woudē

van/ daer men wat aenhanghen meughe?
4 b Siet/ men werpt het in het vyer/ dat
het verteert wordt/ dat syne beyde eynden
het vyer verteert/ ende zijn middelste ver-
bernet: waer toe soude het nu deughen?
deucht het dan oock ergens toe?
5 Siet/ doe het noch gantsch was/ en
kondemen daer niets van makē: hoe vele
weynigher kanmen daer nu voortaen wat
van maken/ so het het vyer verteert ende
verbrandt heeft?
6 Daerom spreect de Heere Heere: Gelijck
als ick het hout vanden Wijnstocke/ voor
anderen houte inden Woude/ den vyere te
verteeren gheve: also wil ick met den in-
wooners te Jerusalem/ oock ommegaen.
7 Eñ wil mijn aengesichte tegē haer settē/
dat sy den vyere niet ontgaen en sullen/
maer het vyer salse verslinden: c ende ghy
lieden sult het ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben/ wanneer ick myn aengesichte
tegen v lieden sette/
8 Eñ het Landt woest makē/ daeromme/
dz sy my versmadē/ spreect de Heere Heere.

c Jere.12.15 ende 22.15.

Dat xvj. Capittel.

1. Gods wonderbare liefde eñ trouwe/ 15 wordt van synen volcke met grooter ondanckbaerheyt eñ ontrouwe vergolden/ 35 daerop wort hen aengeseyt hare straffe. 44 ende der Heydenen sonde voor kleyne gherekent/ 53. Aent eynde is een troostelicke toeseggingh Godlicker ghenade/ dat hy wil hare ghevanckenisse wenden/ 60. ende hare met tsamen dē getale der Heydenen/ tot hem bekeeren.

1 Ende des Heeren woort ghesciede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/ openbaert der
Stadt Jerusalem hare gruwelen/
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere
tot Jerusalem: V gheslachte a † eñ ghe-
boorte/ is uit der Cananiters Lande: b
v Vader van den Amoriteren/ ende uwe
Moeder vanden Hethiteren.
4 Uwe gheboorte is also gheweest: Uwen
Navel/ doe ghy geboren werdet/ en is niet
besneden/ so en heeftmē v oock met water
niet ghebadet/ dat ghy reyne werdet/ noch
met Soute ghewreven/ noch in Windelen
ghewonden.
5 Want niemanden en iammerde uwer/
dat hy hem over v ontfermet hadde/ ende
v der stucken een bewesen: maer ghy wer-
det op het Veldt geworpen: also veracht
was uwe ziele/ doe ghy gheboren waret.
6 Jck doch/ ginck voor v voor by/ eñ sach
v in uwen bloede ligghen/ eñ sprack tot v/
doe ghy so in uwen bloede laget: Ghy sult
leven: Ja tot v sprack ick/ doe ghy so in
uwen bloede laget: Ghy sult leven.
7 c Eñ hebbe v opgetogen/ eñ laten groot
worden/ als een vrucht op den Velde: ende
waret nu gewassen/ ende groot eñ schoon
gheworden: uwe Borsten warē gewassen/
eñ haddet schoon lanck hayr ghekregen:
doch ghy waret noch bloodt eñ beschaemt.
8 Eñ ick ginck voor v voorby/ eñ sach v
aen: ende siet/ het was de tijdt/ om v d te
boelen: doe breydde ick myne e ghèeren
over v/ eñ bedeckte uwe schamelheyt: ende
ick ghelooefde het v/ ende begaf my met v
in een verbont/ spreeckt de Heere Heere/
dat ghy myne zijn soudet.
9 Eñ ick badede v met water eñ wiesch v
van uwē bloede/ eñ salfde v met Balsem.
10 Eñ bekleedede v met ghesticten kleede-
ren/ eñ trooch v f seemesche schoon aen: ick

a † Anders/ wooninge/ of/ woonstede.
b Ezec.16.45
c Esaie.5.1. Jere.11.16.
d Dat is/ ghy waeret manbaer.
e Of/ slippē/

gaf v fijne kleederen/ ende zijden sluyers.
11 Eñ vercierde v met kleynodien/ eñ leyde
gesmijde aen uwe armen/ ende ketenen aen
uwen hals.
12 Ende gaf v spanghen aen v Voorhooft/
eñ oorenringhen aen uwe Ooren/ ende eene
schoone kroone op het Hooft.
13 Summa/ ghy waret ghecieret met enckel
Goudt eñ Silver/ eñ bekleedet met enckel
lijnwaedt/ Zijden ende Ghesticktē: ghy
atet oock enckel g † Semelmeel/ Heunich/
eñ Olye/ ende waret wtermaten schoone/
ende verkreget het Koninckrijcke.
14 Eñ uwen roem wert luydtbaer onder den
Heydenen/ uwer schoonheydt halven/ die
gantsch volkomen was/ door het h cieraet/
dat ick aen v ghehangen hadde/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Doch ghy verlietet v op uwe schoonheyt/
eñ dewijle ghy so beroemet waret/ dreefdy
hoererije also/ dat ghy v eenen yegelicken/
wie daer voorby ginck/ ghemeyn makedet/
ende dedet synen wille.
16 Ende i namet van uwen kleederen/ ende
makedet v bonte Altaren daeruan/ ende
bedreuet uwe hoererije daer op/ k als noyt
ghesciedt is/ noch ghescieden sal.
17 l Ghy namet oock v schoone m tuych/ dat
ick v van mynen Goude ende Silver ghe-
gheven hadde/ ende makedet v n Mans-
beelden daeruan/ eñ bedreuet uwe hoererije
met den selven.
18 Ende namet uwe ghestickte kleederen/
eñ bedecktetse daer mede/ ende myne Olye
ende rueckwerck leydet ghy hen voor.
19 Myne spijse/ die ick v te etē gaf/ Semel-
meel/ Olye ende Heunich/ leydet ghy hen
voor/ ten soeten reucke.
20 Ja het quam daer henen/ spreeckt de
Heere Heere. o dat ghy namet uwe Sonen
ende Dochteren/ die ghy my † ghebooren
haddet/ ende offerdetse den seluen te ver-
slinden: Meyndy dan/ dat het een p slecht
dinck zy/ om uwe hoererije?
21 Dat ghy my myne kinderen slachtet/
ende laetse den seluen verbranden?
22 Noch en hebdy in alle uwen grouwelen
ende hoererije/ noyt ghedacht aen die tijdt
uwer ieughet/ hoe bloodt ende naeckt dat
ghy waret/ eñ in uwen bloede laghet.
23 Bouen alle dese uwe boosheyt/ (ach wee/
wee v/) spreeckt de Heere Heere/
24 Bouwedet ghy v Berchkercken/ ende
makedet v Berchaltaren/ in allen wijcken/
25 Eñ voor aen op allen straten/ bouwedet
ghy uwe Berchaltaren/ ende makedet uwe
schoonheyt tot enckel grouwelen/ ende q †
gherdedet met uwen beenen teghen alle/
die daer voorby gingen/ eñ bedreuet groote
hoererije.
26 r Eerstwerf/ bedreefdy hoererije met den
Kinderen Egypti/ uwē Nabuers/ die groot
vleesch hadden/ ende bedreuet groote hoe-
rerije/ my tot toorne te verwecken.
27 Doch ick streckede myne handt wt tegen
v/ ende stuerde sulcke uwe wijse/ ende gaf v
over inden wille uwer vyanden/ den Doch-
teren der Philisteen welcke hen schaemden
voor uwen onbeschaemden wesen.
28 s Daer na bedreefdy hoererije met den
Kinderen Assur/ ende en kondet dies niet
sat worden.
29 Ja doe ghy met hen hoererije ghedreuen
haddet/ ende dies niet sat wordē en kondet/
makedet ghy der hoererije noch meer/ inden
Lande Chanaan/ tot in Chaldea: noch en
kondet ghy daer mede ooc niet sat wordē.
30 t † Hoe sal ick v doch v herte besnyden/
spreeckt de Heere Heere/ dewijle dat ghy
sulcks

g Of/ semels † And. Tarwenbloeme
h Of/ uw cieraet.
i Hose.2.10.
k Jere.23.5
l Esaie.46.6 Ezech.20.31 Hosee.2.7. ende 13.2.
m Of/ baggē
n Deu.4.16.
o Leuit.18.21 ende 20.2. Jere.32.35. Ezech.20.31
† Anders/ ghebaert.
p Of/ kleyn.
q † An. bedet uwe beenen open.
r Ezec.23.3
s Ezech.23.12
t † Anders/ Ach hoe is doch v herte so swacke

sulcke werck eener grooter Ertzhoerē doet?
31 Daer mede dat ghy uwe Berchkercken
bouwet/ voor aen op allen straten/ eñ uwe
Altaren makedet in allen wycken.
32 Daer toe en waret ghy niet als een
ander hoere / diemen met gelde koopen
moet/ noch als de overspeelderssche/ die in
de stede hares mannes andere toelaet/
33 Want allen anderen hoeren gheeftmen
gelt: doch ghy geest allen uwen Boeleer-
ders gelt toe / ende schencket hen / dat sy
tot u komen uᵘ allenthalven/ eñ hoererye
met u bedryven.
34 Ende het teghendeel vindetmen aen u/
voor anderen Wyven/ met uwer hoererye/
dewyle men u niet na en loopt / maer dat
ghy gelt toegeeft/ ende men u geen ghelt
toe en geeft: also bedryfsy het tegendeel.
35 Daerom ghy Hoere/ hoort des Heeren
Woordt.
36 So spreecht de Heere Heere: Dewyle
ghy dan so x † milde ghelt toegheeft/ ende
uwe schamelheyt/ door uwe hoererye tegē
uwe Boelen/ ontblootet/ ende teghen alle
Afgodē uwer gruwelē/ eñ vergiet het bloet
uwer Kinderen/ y welcke ghy hen offert:
37 Daeromme siet/ so wil ick versamelen
alle uwe Boelen/ met welcken ghy wellust
bedreven hebt/ met tsamen allen / die ghy
voor vrienden houdet/ tot uwen vyanden:
eñ wil se beyde tegen u versamelen allent-
halven/ z ende wil hen uwe schamelheyde
ontblooten / dat sy uwe schamelheyde
gantsch sien sullen.
38 a Ende wil het Recht der Overspeelder-
schen eñ Bloetvergieterschen/ over u gaen
laten/ ende wil u bloedt verstorten/ met
grimmicheyt ende yver.
39 Eñ wil u in hare handen gheven/ dat sy
uwe Berchkerckē afbrekē/ eñ uwe Berch
altaren u † ommeruckē/ eñ u uwe kleederē
wt treckē/ eñ u uwe c † schoone tuych nemē
ende u naeckt ende bloodt sitten laten.
40 b Ende sullen hoopen Volcx over u
brengen/ ende u steenigen/ ende met haren
sweerden verhouwen:
41 e Ende uwe huysen met vyere verbran-
den ende u u recht doen/ voor den ooghen
veler Wyven: Also wil ick uwer hoererye
een eynde maken/ dat ghy niet meer en suls
noch ghelt toe gheven.
42 Ende wil mynen moedt aen u koelen/
ende mynen yver aen u versadighen/ dat
ick ruste/ ende niet meer toornen en dorve.
43 Daerom/ dat ghy niet ghedacht en hebt
aen de tyt uwer f ieught/ maer my met alle
desen/ tot toorne verwecket: daerom wil
ick u ooch/ alle u doen op den kop leggen/
spreecht de Heere Heere: g † hoewel ick
daer mede niet gedaen en hebbe/ na dē h
laster in uwen grouwelen.
44 Siet/ alle die daer een Spreeckwoordt
plegen te gebruycken / die sullen van u dit
Spreeckwoordt segghen: De Dochter is
als de Moeder.
45 Ghy zyt uwer Moeder Dochter/ welc-
ke van haren Manne ende Kinderen liep:
ende zyt eene Suster uwer Susteren / die
van haren Mannen eñ Kinderen [...]
uwe Moeder is eene Vandē [...]
ende uwe Vader een Amo[...]
46 Samaria is uwe gr[...]
haren Dochteren/ die [...]
woonet/ eñ Sodom is [...]
met haren Dochterē/ [...]
ter zyden woonet.
47 Hoewel ghy dann[...]
hebt na haren wese[...]
haren gruwelen: daer [...]

u Of/ alomme.
† And. van allen plaetsen.

x † An. uwe anderleyde hier voor gheeft.
y 2. Re.16. 3. ende 17. 17. Deut.12. 31. ende 18. 9. Jere. 7. 30. ende 19. 5.
z Esai.47. 3. Nahum 3.5 Schamelheyt ontblooten/ heet hier nꝫ anders/ dan dat sy gheweldichlick verstoort/ eñ haer Regiment te niete geworden is.
a Ezech.23. 10. 45.
b † And. te nietē doen.
c † Anders/ kostelicke Juweelen.
d Leui.20.10
e 2. Reg.25.9

f Of/ ionckheydt.

g † And. dat ghy uwe roeckeloose ghedachten niet vernoe-ret / in alle uwen/ etc.
h Luth. Vide Hebræum/ et reddē me-liras / si po-tes.
i Ezech.16.3

aen / dat ghy het erger ghemaeckt hebt/
dan sy / in alle uwen wesen.
48 So warachtich als ick leve/ spreecht de
Heere Heere/ Sodom uwe Suster/ met tsa-
men harē Dochteren/ heeft so niet gedaen/
als ghy/ ende uwe Dochteren.
49 Siet/ k dat was uwer Suster Sodom
misdaet: l Hoochmoet/ eñ in allen dinges
de volheyt/ eñ goede vrede/ dien sy eñ hare
Dochteren hadden/ daerentegen dē armen
ende noodtdruftigen en holpen sy niet:
50 Maer warē stout/ ende deden gruwelen
voor my: m daerom hebbe ickse ooch wech
ghedaen/ doe ick begonde daer in te sien.
51 o So en heeft ooch Samaria niet de
helfte uwer sonden gedaen: maer ghy hebt
uwer gruwelē so vele meer dan sy gedaen/
dat ghy uwe Suster schier vroom ghe-
maeckt hebt / teghen alle uwe gruwelen/
die ghy ghedaen hebt.
52 So draecht nu ooch uwe schande / ghy
die uwe Suster vroom maeckt door uwe
sonde/ in welcker ghy grooter grouwelen
dan sy/ gedaen hebt/ ende maecktse vromer
dan ghy zyt: so weest nu ooc schaemroodt/
ende draecht uwe schande / dat ghy uwe
Suster vroom ghemaeckt hebt.
53 p Ick wil dannoch hare ghevanckenisse
wendē/ namelickē/ de ghevanckenisse deser
Sodom/ ende harer Dochteren/ ende de
ghevanckenisse deser Samaria/ eñ harer
Dochterē/ eñ de ghevangenen uwer tegen-
woordiger gevanckenisse met tsamen hen.
54 Dat ghy dragen moetet uwe schande eñ
q hoon/ voor alles dat ghy ghedaen hebt/
eñ ghy dā noch evenwel getroostet wordet
55 Eñ uwe Suster dese Sodom / ende hare
Dochterē/ sullen bekeeret wordē/ als sy te
voren geweest zyn/ ende Samaria eñ hare
Dochteren/ sullen bekeeret worden/ als sy
voren gheweest zyn: daer toe ghy ooch/
ende uwe Dochteren/ sullet bekeeret wor-
den/ als ghy te voren gheweest zyt.
56 Ende en sult niet meer de selue Sodom
uwe Suster roemen/ als ter tyde uwes
hoochmoets.
57 Doe uwe boosheyt noch niet ontdecket
en was: als ter tyt / doe u de Dochteren
Syria/ ende de Dochteren der Philistiren
allenthalven schendeden/ ende verachteden u
omme ende omme.
58 Doe ghy moester uwen laster eñ gruwel
draghen / spreecht de Heere Heere.
59 Want so spreecht de Heere Heere: r Ick
wil u doen/ als ghy ghedaen hebt/ dat ghy
den eedt verachtet/ eñ breket het Verbont.
60 Ick wil dannoch dencken aen myn
Verbondt/ dat ick met u ghemaket hebbe/
ter tydt uwer ieughet/ f ende wil met u
een eewich Verbondt maken.
61 So sult ghy aen uwe wegen dencken/ eñ u
schamen/ wanneer ghy uwe groote ende
kleynste Suster/ tot u nemen sult/ die ick u
tot Dochteren gheven sal: doch niet wt
uwen Verbonde/
62 t Maer ick wil myn Verbondt met u
maken: dat ghy ghewaer worden sult/
dat ick de Heere sy.

Sodome misdaedt.
k Gen.13.24
l Hoochmoet heet / Gode trotzen/ zyn woordt verachten/ ende hoop eygens wysheyt eñ macht verlaten/ even als ware daer gheen God. Maer sulcke verachtinge Gods is/ daer toe de volheydt eñ goede vrede/ daer volget ooc allerley moetwille na.
m † And. [...] overvloedt dā broode/ ende etc.
n Gen.19 24. Luce. 17. 29. Deut.29.23.
o Jere. 3.11 Sodom bediedet hier Juda/ gelyc Samaria Israel: ende spreecht vā dē nieuwen Verbonde/ daer de gantsche Werelt mede tot Christo bekeeret is.
p Amos.9.14
q Of. smaedinghe.
r Exo.21. 23. Leuit.24.19. Jere. 50.15. ende 51. 49. Joel. 3. 7.
s Esai. 55. 3. Jere. 31. 31. Hebr. 8. 8. Ezech.37.26
t Jere.31.31 32. 33. 34.

1 E Nde des Heeren woordt geschiede tot
my / ende sprack:
2 Ghy menschen kint / geeft den huyse
Israels een a raetsel voor / ende eene ghe-
lijckenisse /
3 Eñ spreect: So spreeckt de Heere Heere:
b Een groot c Arndt met grooten vleu-
ghelen / langhen vlercken / eñ vol vederen /
die bondt waren / quam op Libanon / ende
nam de d † tacken van den Cederen:
4 Ende brack den bouensten tack af ende
voerde dien in het Kremerlant / eñ settede
hem in de Stadt / daermen koophandelt.
5 Hy nam oock zaedt wt dē seluen Lande /
ende saeyde het in dat selue goede Landt /
daer vele waters is / eñ settede het loose in
6 Ende het wies / ende werdt een groot
wtghebreydet Wijnstock / doch hadde het
eenen e leegen stamme: wāt syne rancken
buygeden haer tot hem: eñ syne wortelen
waren onder hem: ende was als een
Wijnstock / die ranckē kreech / eñ tacken.
7 Eñ daer was een ander groot Arndt /
met grooten vleughelen / eñ vele vederen:
eñ siet / de Wijnstock hadde een verlangen
aen synen Wortelen tot desen Arndt / ende
streckede syne Rancken wt teghen hem /
dat hy gewatert worde van f † der plaetse
syner planten.
8 Eñ was doch op eenen goeden Lande /
aen vele waters gheplantet / dat hy wel
hadde konnen tacken brengen / vruchten
dragen / eñ een heerlick Wijnstock wordē.
9 So spreeckt nv: Also seydt de Heere
Heere: Soude die ghedyen? Ja men sal
syne wortelē wt roeyen / eñ syne vruchten
afsplijten / ende sal verdorrē / dat alle zijns
ghewasses bladeren verdorren sullen: ende
het en sal niet ghescheiden / door eenen
grootē Arm / noch vele volcks / op datmen
hem van synen Wortelen wech voere.
10 Siet / hy is / tis waer / geplantet: doch /
soude hy ghedijen? Ja / so haest als hem
de Oostenwint aenroeren sal / so sal hy ver-
dorren / op der plaetse syns wassens.
11 Ende des Heeren woordt geschiede tot
my / ende sprack:
12 Lieue / spreeckt tot den ongehoorsamen
huyse: Weret ghy niet / wat dat is? ende
spreeckt: Siet / g de Coninck te Babel
quam te Jerusalem / ende nam haren
Coninck / ende hare Vorsten / eñ voerde se
wech tot hem / na Babel.
13 Ende nam vanden Conincklicken zade /
ende maeckte een verbont met hem / ende
nam eenen eedt van hem: doch de Gewel-
digen inden Lande nam hy wech /
14 Op dat het Coninckrijcke ootmoedich
bleue eñ hem niet en verhieue: op dat zijn
verbondt ghehouden worde / eñ bestonde.
15 Doch / dat selue (zaedt) viel van hem af /
eñ sandt syne h Boodtschap in Egypten /
datmen hem peerden eñ vele volcks schic-
ken soude: soude het dien wel slaen? soude
hy daeruan komen / die sulcks doet? ende
soude die / die het verbont breket / daeruan
komen?
[illegible] als ick leue [illegible]

a Ezech. 24. 3.
b De Joden te Jerusalē bespotteden de Prophetē eñ de Liedē / die hen den Koninck te Babel ouerghegheuen hadden / eñ hadden hen na Babel voeren latē: daerom predicket Ezechiel hier / dat de ouergebleuenen te Jerusalem / oock ghewislick wech moetē / welcker van dē Koninck te Babel af ghevallen waren / ende verlietē hen op der Egyptenaers hulpe.
De eerste Arndt / is de Koninck vā Babel: de bouensten tack op Libano / is de Koninck Jechonia / die daer wech geuoeret wert: het Kremerlāt / is Babel: het zaet dat loose inghesettet is / is Zedekias / die soeckt hulpe by dē Koninck in Egypten. Dit is de ander Arndt: doch het en halp hē niet.
Dani. 7. 4.
c Dani. 7. 4.
4. Esd. 11. 1.
Hese. 1. 10. ende 10. 14.
d † Anders / spruyten.
e Of / nederē.
f † And. den
hoo[…]

18 Want dewijle hy den Eedt verachtet /
eñ het Verbondt gebroken heeft / daer hy
syne hant op ghegeuen heeft / eñ sulcks alte
mael doet / en sal hy daer niet van komen.
19 Daeromme spreeckt de Heere Heere also:
So warachtich als ick leue / so wil ick
mynē Eedt / die hy verachtet heeft / eñ mijn
Verbont / dat hy ghebroken heeft / op synen
kop brenghen:
20 i Want ick wil mijn Nette ouer hem
werpen / eñ hy moet in myner Jacht ghe-
uāgen wordē; eñ wil hē na Babel brengē /
eñ wil aldaer met rechten / k ouer dien / dat
hy hem also aen my vergrepen heeft.
21 Ende alle syne veldtvluchtigen / die hem
aenhangen / sullen door het sweert vallen /
eñ hare ouerblijuende sullē in alle Winden
verstropt worden: eñ sult het gewaer wor-
den / dat ick het de Heere ghesprokē hebbe.
22 So spreeckt de Heere Heere: l Ick wil
oock vā dē tacken des hoogē Cederbooms
nemen / eñ bouen van synen tacken een m
teederlick rijs breken / eñ wil het op eenen
hoogen opgehoopten Berch planten.
23 Namelickē / op dē hoogē Berch Israels /
wil ick hem planten / dat het tacken krijge /
eñ vruchten brenge / eñ een heerlick Ceder-
boom worde / also / dat allerley Voghelen
ondē hē woonē / eñ allerley vliegende / onder
de schaduwe syner tacken / blijuen mogen.
24 Eñ alle Veldtboomen sullen ghewaer
wordē / dat ick de Heere / dē hoogen Boom
vernedert / eñ dē nederigen Boom verhoo-
get hebbe: eñ dē groenen Boom verdorret /
eñ dē dorrē Boom groenende gemaect heb
be: ic de Heere / spreke het / eñ doe het oock.

Dat xviij. Capittel.

1. Een yegelick sondiget eñ doet wel / hē
seluen / 21. den boetueerdigen sondaer / wor-
den syne sonden / 24. eñ den afualligen recht
ueerdigen syne gerechtichedē niet gedacht.
30. Warachtighe bekeeringhe weerdt den
ongheual ende doodt.

1 E Nde des Heeren woort ghesc hiede tot
my / ende sprack:
2 Wat drijft ghy onder v in den lande
Israel / dit spreeckwoordt / ende spreeckt: a
De Vaderen hebbē v † suere Wyndruyuen
gheten / doch den Kinderen zijn de Tanden
stomp daer van ghewordden.
3 So warachtich als ick leue / spreeckt de
Heere Heere: Sodanich spreeckwoordt en
sal niet meer onder v lieden gaen in Israel.
4 Want siet / c alle zielen zijn myne: des
Vaders ziele is so wel myne als des soons
ziele: d welcke ziele sondiget / die sal steruē.
5 e Wanneer nv yemandt vroom is / die
recht ende wel doet:
6 Die op den Bergen niet en eet / die syne
Oogen niet op en heft tot den Afgodē des
huys Israels / ende zijns naesten Wijf niet
en beuleckt / eñ en leydt niet by den Wijue
in harer kranckheydt.
7 Die niemandt schade en doet / die den
schuldenaer zijn pandt weder gheeft / die
niemandt met ghewelt wat neemt / f die
den hongerigen zijn Broodt mede deylet /
ende den naeckten kleedet.
[…] eenē g woecker en drijft / die niemāt
[…] die zijn hant van den onrechte
[…]schen dē lieden recht oordeelt /
[…]en Rechten wandelt / ende
[…] houdt / dat hy ernstlicken
[…]t is een vroom Man / i die
[…] / spreeckt de Heere Heere.
[…]eenen sone k † genereert /
[…]een Moorder / die bloet
[…]er stucken een doet /

i Hese. 12. 13. ende 32. 3.
k Of / om dies wille.
l Psal. 19. 5.
m Dat is / Den Heere Christum / die is vandē hoogen Cederboome. dat is / wt den volcke Gods / ende van den stamme Dauids.
a Jere. 31. 29
Treu. 5. 7.
b † Anders / heerlingen.
c Psal. 33. 1.
d Deu. 24. 16
e Leui. 16. 4.
Eens vromen Mans wercken.
f Esai. 58. 7.
Tob. 1. 17. ende 4. 13.
Mat. 25. 35.
4. Esdr. 1. 21
g Psalm. 15. 5
h Leuit. 18. 4
i Rom. 10. 5.
Eens Godeloosen wercken.
k † Anders / gegenereert heeft.
l Jaco. 2. 10.

11 Ende der anderen stucken gheens doet/
maer eet op den Berghen/ en beulect zijns
naesten wijf
12 m Beschadiget de armen ende ellendighe/
met gewelt wat neemt/ het pant niet weder
en geeft/ syne oogen opheffet tot den Afgo
den/ daermede hy eenen grouwel begaet/
n Exo.22.25 13 n Geeft op woecker/ ouersettet: soude die
Deut.23.19. leuen? hy en sal niet leuen: maer dewijle hy al
le sulcke grouwelen gedaen heeft/ sal hy des
doodts steruen: zijn bloedt sal op hem zijn.
14 So hy daerentegen eenen sone genereert/
die alle sulcke sonde siet/ die zijn vader doet/
ende hem vreest/ ende also niet en doet/
15 Eett niet op den Bergen/ heft syne oogen
niet op tot den Afgoden des huys Israels/
beulecht zijns naesten wijf niet/
16 Doet niemant schade/ behoudt het pant
o Esa.58.7. niet/ niet met gewelt wat en neemt/ o deylt
Tob.1.17. zijn broot mede den hongerigen/ ende klee-
Mat.25.35. det den naecten:
17 Die zijn hant van onrecht afkeeret/ neemt
geenen woecker noch ouersettinghe/ maer
p Leui.18.4 hout myne Geboden/ p ende leeft na mynen
Rechten/ die en sal niet steruen om zijns va
ders misdaedt wille/ maer leuen.
18 Doch zijn vader die ghewelt en onrecht
gebruyckt/ ende onder synen volcke gedaen
heeft/ dat niet en deucht/ siet/ de selue sal
steruen/ om syner misdaet wille.
19 So spreeckt ghy lieden: Waerom sal dan
eensone niet dragen zijns vaders misdaet?
daerom dat hy recht ende wel gedaen/ ende
alle myne Rechten ghehouden ende gedaen
heeft/ sal hy leuen.
q De.24.16 20 Want welcke ziele die sondiget/ die sal ster
2.Reg.24.6 uen: q de sone en sal niet dragen de misdaet
2.Par.25.4. des vaders/ ende de vader en sal niet dra-
r Haba.2.4. gen de misdaet des soons: maer des Recht-
Hese.14.20. ueerdigen gerechticheyt sal ouer hem zijn/
Roma.1.17. ende des Onrechtueerdighen ongherech-
ticheyt sal ouer hem zijn.
s Jere.18.7. 21 s So hem nu de Godloose bekeert van al
Esaie 55.7. le synen sonden/ die hy gedaen heeft / ende
Ezech.33.14 houdt alle myne Rechten/ ende doet recht
ende wel: so sal hy leuen/ ende niet steruen.
God en be- 22 Alle syner ouertredinghe die hy begaen
gheert des heeft/ en sal niet gedacht worden: maer sal
sondaers leuen om der gerechticheyt wille die hy doet
doot niet. 23 t Meyndy dat ick een welgeuallen hebbe/
t Ps.30.4.6 aen den doodt des Godloosen/ spreeckt de
Ezech.33.11. Heere Heere/ ende niet veele meer dat hy hem
2.Pet.3.9. bekeere van synen wesen/ ende leue?
u Ezec.3.18. 24 u En so hem de Rechtueerdige keert van
syner gherechticheyt/ en doet wat quaets/
en leeft na allen grouwelen die een Godloose
doet: soude die leuen? Ja alle syner gerech-
ticheyt die hy gedaen heeft/ en sal niet ghe
dacht worden/ maer in syner ouertredinghe
en sonden die hy gedaen heeft/ sal hy steruen.
x Hes.33.17. 25 Noch spreeckt ghy lieden: x De Heere en
20. handelt niet recht: so hooret nu ghy van
den huyse Israels: Is het niet also? dat ick
recht hebbe/ ende ghy onrecht hebbet?
26 Want wanneer hem de Rechtueerdige kee
ret van syner gerechticheyt/ en doet quaet/
so moet hy steruen: hy moet Ja om syner
boosheyt wille/ die hy gedaen heeft/ steruen.
y Esa.55.7. 27 y Wederom/ wanneer hem de Godloose
keeret van syner ongerechticheyt/ die hy ge-
daen heeft/ ende doet nu recht ende wel/
die sal zijn ziele leuendich behouden.
28 Want dewijle dat hy siet/ ende bekeeret
hem van alle syner boosheydt/ die hy ghe-
daen heeft/ so sal hy leuen/ ende niet steruen.
z Ezec.33.17 29 z Noch spreken die van den huyse Israels: De
Heere en handelt niet recht: soude ic onrecht
hebben: ghy van den huyse Israels hebbet
onrecht.
30 Daerom wil ick v richten/ ghy van den
huyse Israels/ a eenen yegelicken na synen a Rom.2.6.
wesen/ spreeckt de Heere Heere: b daerom/ Job 34.11.
so bekeeret v van alle uwer ouertredinghe/ 1.Pet.1.17.
op dat ghy niet vallen en moetet / om der Jere.18.11.
misdaedt wille. ende 25.5.
31 Werpet van v alle uwe ouertredinge/ daer ende 35.15.
ghy mede ouertreden hebbet/ c ende maeckt Jone 3.8.
v een nieuwe herte/ ende eenen nieuwen geest: 2.Reg.17.13
want waerom wilt ghy also steruen/ ghy b Mat.3.2
huys Israels? c Heze.11.19
32 Want ick v en hebbe gheen welgeuallen ende 36.26.
aen den doot des steruenden/ spreeckt de Hee d Ezec.33.11.
re Heere: daerom bekeeret v / so sullet ghy Sapie.1.13.
leuen.

Dat xix. Capittel.

1. Geuanckenisse Joahas/ 5. en Joia-
kim/ Conninghen Juda/ 10. met tsamen den
ongeual des gantschen volcx.

1 GHy dan maeckt een weeklaghe ouer de
Vorsten Israels/
2 Ende spreeckt: Waerom leyt uwe
moeder de Leeuwinne onder den a † Leeu- a †An. leeu
winnen/ ende b brengt hare iongen op/ on- wen.
der den ionghen Leeuwen? b Of/ voet/
3 Der seluen eenen/ tooch sy op / ende daer
wert een c ionck Leeuwe van/ die gewende- c Jonge
de hem aen/ de lieden te verscheuren ende te Leeuwe/ be-
verslinden. duydet Jo-
4 Doe dat de Heydenen van hem hoorden/ ahas den
vingen sy hem in haren kuylen/ d en voer- Koninck Ju-
den hem in ketenen in Egypten landt/ da/ dien de
5 Doe nu de moeder sach dat haer hopen Koninck van
verloren was/ doe sy lange gehoopt hadde/ Egypten
nam sy eenen e anderen van haren iongen/ hadde
en maeckte daer eenen iongen Leeuwe van. wech ghe-
6 Doe die onder den Leeuwinnen wandel- voert.
de/ wert hy een ionck Leeuwe/ die wert het d 2.Re.23.33
oock gewennet/ die lieden te verscheuren en e Beduydet
de verslinden. Joiakim den
7 Hy leerde hare f Weduwen kennen/ ende Koninck Ju-
verwoestede hare Steden: dat hem het lant/ da/ die Na-
ende wat daer in is/ voor der stemme zijns buchodono-
brullens ontsettede. zor geuan-
8 Doe leyden haer de Heydenen wt allen gen hadde
lande rondtom hem henen / ende worpen 2.Par.36.6.
een Nette ouer hem/ ende vinghen hem in f Die en
haren kuylen/ hebben gee
9 g Ende stieten hem ghebonden in een h ne beschut-
schrenewerck/ ende voerden hem totten Co tinge/ daer-
ninck te Babel: ende men liet hem verwa- om moeten
ren/ dat zijn stemme niet meer ghehoort en sy hen ydel
werdt op den Berghen Israels. en schatten
10 V moeder was als een Wijnstock/ gelijck laten/
als ghy/ aen het water geplantet/ ende ha- † And. pal-
re vrucht ende rancken/ wiessen van den leysen ver-
grooten water: berghen.
11 Dat syne rancken so sterc werden/ dat sy tot g 2.Re.25.1.
Heeren scepteren goet waren/ en wert hooch 2.Par.36.6.
onder den rancken: ende doemen sach dat Jere.30.1.
hy so hooch was/ ende vele rancken hadde. ende 52.4.
12 Wert hy in grimmicheyt ter Aerden gere- h Of/ traliewerck
ten ende verworpen: den Oostenwindt ver
dorrede syne vrucht/ ende syne stercke ranc-
ken werden verbroken/ dat sy verdorreden/
ende verbrandt werden.
13 Nu dan/ sy is geplantet inder Woestijne/
in eenen dorren dorstighen lande.
14 Ende daer is een vyer wtgegaen van ha-
ren stercken rancken/ dat verteert hare vrucht
dat in haer geen stercke rancke meer en is/
tot eens Heeren scepter: dat is een klaechlic
ende iammerlick dinck.

Dat xx. Capittel.

1. De Heere wil van den ondanckbaren/
27. ende Afgodischen ongheuraecht zijn/
33. seyt hen doch toe/ hy wil sein ghevanck
nissen ende verstropinghen met scherpen
dwange aen hem houden/ 40. ende daer na

weder met genade in haer landt brenghen.
XX. Aen het eynde wort de verstooringe Jerusalems afghebeeldet

a Ezec.14.1 [1] Ende a het begaf hem inden seuendẽ Jare / aen den tienden daghe der vijfster Maendt / quamen sommighe vanden Outsten Israels / den Heere te vragen ende setteden hen voor my neder.
2 Doe geschiede des Heeren woort tot my / ende sprack:
3 Ghy menschen kint / segghet den Outsten Israels / ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere: Zijt ghy ghecomen my te vraghen? So warachtich als ick leue / ick wil van v lieden onghevraecht zijn / spreect de Heere Heere.
4 Doch wildyse straffen / ghy menschẽ kint / so meuchdyse also straffen: Houdt hen voor de gruwelen haerer Vaderen.
5 Ende spreect tot hen: So spreect de Heere Heere. b Ter tijdt doe ick Israel vercoos / c
b Exo.3.7. verhief ick mijn hant tot dẽ zade des huys
c Dat is: Ick Jacobs eñ gaf my hen te bekennen in Egyp
bewees my ten lande: Ja ick verhief mijn hant tot hen /
sekerlicken ende sprack: d Ick ben de Heere uwe God.
tot hen. 6 Ick verhief Ja ter seluer tijt mijn hant / e
d Exo.20.2 dat ickse leydde wt Egypten lande in een
Deut.25.6. lant dat ick hen wtvoorsiẽ hadde / f dat met
e Exo.13.17 Melck eñ Honich vliett / een edel lant voor
ende 14.21. allen landen.
f Nu.13.28 7 Eñ sprack tot hen: g Een yegelick werpe
g Deut.7.5 wech de gruwelen voor synen oogen / eñ en
verontreynicht v niet aen den Afgoden Egypti: want ick ben de Heere uwe God.
8 Doch sy waren my onghehoorsaem / ende en wouden my niet volghen / eñ haerer geen en wierp de grouwelen voor synen ooghen wech / eñ en verlieten de Afgoden Egypti niet: h Doe dachte ick / myne grimmicheyt
h Eze.20.22 ouer haer wt te gieten / eñ alle mynen toorne ouer haer gaen te laten.
9 Mach ick liet het om mijns Naems wille op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / onder dien sy waren / ende voor dien ick my hen hadde te bekennen gegeuẽ / dat ickse wt Egyptenlande leyden woude.
10 Ende doe ickse wt Egyptenlande ghelept hadde / ende in de Woestyne ghebracht.
11 i Gaf ick hen myne Geboden / ende leerde
i Exo.20.21 hen myne Rechtẽ / k door welcke de mẽsche
23. leeft / diese houdt.
Leuiti.18.3. 12 l Ick ghaf hen oock mynen Sabbath ten
Deute.4.5. teecken tusschẽ my ende hen: op dat sy leer-
k Rom.10.5 den dat ick de Heere zy / diese heylighet.
Gala.3.12. 13 m Doch het huys Israels was my onghe
l Exod.20.8. hoorsaem / oock inder Woestijne / eñ en leef-
ende 31.13.17 den niet na myne Gheboden / ende verachte
Deu.5.12. den myne Rechten / n door welcke de men-
m Exo.32.7 sche leeft / diese houdt / o ende ontheylichdẽ
n Leu.18.5 mynen Sabbath gãtsch seer: p Doe dachte
o Exo.16.28 ick / myne grimmicheyt ouer haer wt te gie-
p Nu.14.12 ten in der Woestijne ende haer gantsch om te brenghen.
q Oft / te niet 14 r Doch ick liet het om mijns Naems wil
te etc. le / op dat hy niet ontheylicht en worde
r Eze.20.20 voor den Heydenen / voor welcke ickse hadde wtghelept.
15 s Eñ hief oock mijn handt op teghen haer
s Nu.14.22 in der Woestijne / dat ickse niet en woude brenghen in dat lant dat ick hen ghegheuen hadde / dat mẽt Melck ende Honich vliet / een edel landt voor allen landen.
16 Daerom / dat sy myne Rechtẽ verachtet / eñ na mynen Gheboden niet geleeft / eñ myne
t Ezec.22.8 Sabbathen ontheylicht hadden: t want sy
Num.15.2. wandelden den Afgoden haers herten na.
Judic.2.12. 17 Doch mijn ooghe verschoonde haerer / dat ickse niet en verdorue / noch gantsch om en brachte inder Woestijne.

18 Ende ick sprack tot haren kinderen in der Woestijne: Ghy en sult na uwer Vaderẽ geboden niet leuen / ende hare Rechtẽ niet houden / ende v lieden aen haren Afgoden niet verontreynighen.
19 Want ick ben de Heere uwe God: u na my- u Leui.18.4.
nen Geboden sult ghy leuen / eñ myne Rech- Ezec.18.9.
ten sult ghy houden ende daer na doen.
20 Eñ myne Sabbathen sult ghy lieden heylighen / dat sy zijn / eẽn teeckẽ tusschen my ende v / dat ghy lieden weter / dat ick de Heere uwe God ben.
21 x Doch de kinderen waren my oock onge- x Nu.25.5
hoorsaem / en leefden na mynen Gheboden
niet / en hielden oock myne Rechten niet / dat
sy daer na deden / y door welcke de mensche y Leu.18.5
leeft diese houdt / ende ontheylichden myne Ro.10.5.etc.
Sabbathen: z doe dachte ick myne grimmic z Eze.20.8.
heydt ouer haer wt te ghieten / ende alle mynen toorne / ouer haer gaen te laten in der Woestijne.
22 Ick wende dannoch mijn hant / eñ ick liet het om mijns Naems wille / op dat hy niet ontheylicht en worde voor den Heydenen / voor welcken ickse hadde wtghelepdt.
23 Ick hief oock mijn hant op tegen haer in der Woestijne / dat ickse verstroyde onder de Heydenen / ende van malcanderen stuysde in de landen.
24 Daerõ dat sy myne Geboden niet gehouden / ende myne Rechten verachtet / eñ myne Sabbathen ontheyliget hadden / ende na dẽ Afgoden haerer Vaderen saghen.
25 Daerõ gaf ickse ouer in de leere / die a niet a De rechte
goet en is / ende in de Rechten / daer sy geen leere Gods /
leuen in hebben en konden. is vrede.
26 Ende verwierpse in haren Offer / * doe sy vreuchde eñ
alle eersteghebooꝛte door het vyer verbran- het leuen / in
den: op dat ickse verstoorde / eñ sy leerdẽ moe- den heyligẽ
sten dat ick de Heere zy. Gheeste:
27 Daerõ spreect / ghy menschen kint / met dẽ maer men-
huyse Israels / ende segt tot hen: So spreect schẽ leere is
de Heere Heere: Uwe vaders hebbẽ my noch enckel on-
meer ghelastert ende v ghetrotzet. vrede / hertẽ
28 Want doe ickse in het lant ghebracht had leedt / ende
de / ouer welcke ick mijn handt opgheheuen doot / want
hadde / dat ick het hen gheue / waer sy slechs sy laet der
eenen hooghen Berch ofte dicken Boom sa- conscientie
ghen / aldaer Offerden sy haren Offer / ende geene ruste
brachten daer henen hare onaenghename noch vrede /
gauen / ende roockten aldaer haren soeten hoewel sy
reucke / ende goten aldaer wt hare Dranck- groote din-
offeren. gen doet: als
29 Doch ick sprack tot hen: Wat sal doch de vele offeren /
Hoochte / daer ghy henen gaet? eñ also heet- oock de lief
se tot op desen dach / de c Hoochte. ste kinderen
30 * Daerõ spreect tot den huyse Israels: So verbrandẽ /
spreect de Heere Heere: Ghy verontreyniget als hy indẽ
v lieden in dat wesen uwer Vaderen / ende Text seydt.
drijft hoererye met haren grouwelen. * Leui.18.21.
31 Ende verontreynicht v aen uwẽ Afgodẽ / Deut.12.31.
welcken ghy lieden uwe gauen offert / b eñ ende 18.9.
uwe sonen ende dochteren door het vyer ver 2.Reg.16.3.
brandet tot op den hedighen dach / ende ick ende 17.17
soude my v vanden huyse Israel vraghen la- Jere.32.35.
tẽ? so warachtich als ick leue / spreect de Hee b Tegẽ my
re Heere / ick wil van v lieden onghevraecht gestouteert /
zijn. ouermoedic-
32 Daertoe dat ghy lieden dencket: Wy willẽ licke ghe-
doen als de Heydenen / ende als andere liedẽ trecht.
in den landen / Hout ende Steenen aenbid- c Anders /
den / dat sal v lieden feylen. Bamath.
33 So warachtich als ick leue / spreect de Hee b Jere.19.5
re Heere / ick wil ouer v lieden heerschen met Deut.12.31
stercker hant / ende wtgestreckten arme / ende ende 18.10
met wtgheschuddeder grimmicheyt. Ezec.16.20.
34 Ende wil v van den volcke / leyden / eñ wt 2.Reg.17.17.
den landen daer ghy lieden henen verstroyt ende 21.6.
zijt / versamelen met stercker hant ende wt- 2.Par.28.3.

ghestreck-

gheſtreckten arme/ende met wtghegotener
grimmichept
e Oock huy- 35 Ende wil v lieden brenghen in de e woeſtij
ſen der Ba- ne der Volcken/ende aldaer met v rechten
byloniſcher van aengheſichte tot aengheſichte.
gheuancke- 36 Als ick met uwen Vaderen in der Woe-
niſſe. ſtijne by Egypten gerechtet hebbe. euen ſo
wil ick oock met v rechten/ſpreeckt de Hee
re Heere.
37 Jck wil v wel onder de roede brenghen/
ende v lieden in de banden des Verbonts
dwinghen.
38 Ende wil de afvalligen ende die tegẽ my
ouertredẽ onder v liedẽ wtuagẽ: Ja wt dẽ
lande daer ghy nu woont/wil ickſe leydẽ/
ende int lant Iſraels niet komen latẽ: dat
ghy lieden leeren ſult/ick zy de Heere.
39 Daerõ gy vã dẽ huyſe Iſraels ſo ſpreect
de Heere Heere: Dewyle ghy my dan im-
mers niet hooren en wilt/ſo vaert henẽ/en
de een yegelick diene ſijnẽ Afgod: doch my-
nen heyligen Name laett voort aen onge-
ſchendet met uwen offeren ende Afgoden.
40 Want ſo ſpreect de Heere Heere: Op my-
nen heyligen Berghe op den hoogen Ber
ghe Iſraels / aldaer ſal my het gantſche
huys Iſraels/ eñ alle die in den lande zijn/
f Deut.12.5. ende 14.23. dienen: f aldaer ſullen ſy my aenghename
zijn ende aldaer ſal ick uwe Hefoffer ende
eerſtelinghen uwer offeren vorderen met
allen dat ghy lieden my heylighet.
41 Ghy ſult my aengename zijn met den ſoe-
ten reucke/ wanneer ick v lieden vandẽ volc
ken brenghen/ende wt dien landen verſa-
melen ſal/daer ghy henen verſtropt zijt/ en-
de ick ſal in v gheheylicht worden voor den
Heydenen.
42 Ende ghy ſallet gewaer worden dat ick
de Heere ben/wanneer ick v lieden in het
lande Iſraels gebracht hebbe: in het landt
daer ouer ick myne handt ophief / op dat
ick het uwen Vaders gheue.
43 Aldaer ſult ghy dencken aen uwe weſẽ eñ
aen alle uwe doen daer ghy in verontrey-
nicht zijt: g eñ ſullet miſhagen hebben aen
g Jere.8.6. ende 18.12. ende 31.18. alle uwer booſheyt die ghy ghedaen hebt.
44 Ende ſullet gewaer worden / dat ick de
Heere ben/wãneer ick met v doe om mijns
Naems wille/eñ niet na uwen booſen we
ſen/ende ſchadelicken doen ghy huys Iſ-
raels. ſpreeckt de Heere Heere.
* Cap.xxi. Lat. 45 * Ende des Heerẽ woort geſchiedde tot
my/ende ſprack:
Munſt. 46 Ghy menſchen kint/rechtet v aengeſich-
te henen teghent Suyden /ende druppet
h Jeruſalẽ leyt tegent Suyden vã Babel wt: Nu is Ezechiel te Babel ende ſpreeckt vã Jeruſalem/ dat noemt hy het Woudt teghent Suyden. teghen den h Middach/ ende prophetecrt
teghen het Woudt in den Velde teghent
Suyden/
47 Ende ſpreeckt tot den Woude teghent
Suyden / Hoort des Heeren woordt / So
ſpreeckt de Heere Heere: i Siet/ ick wil in
v een vyer aenſteken/dat ſal beyde groene
ende dorre boomen verteeren. k datmen ſy
ne vlammen niet en ſal wt bluſſchen kon-
nen: maer alles wat vant Suyden teghent
Noorden ſtaet dat ſal verbrant worden.
48 Ende alle het vleeſch ſal ſien/dat ickt de
Heere aengeſteken hebbe / ende niemandt
wtbluſſchen en konne. Eñ ick ſprack: Och
Heere Heere/ ſy ſegghen van my: l Deſe
ſpreeckt enckel verdeckte woorden.
i Eſai.9.18. k Eſa.34.10. ende 66.24. Jere.7.19. l Jere.20.8.

Dat xxj Capittel.

1. Jeruſalem wordt grouſamelicken met den ſweerde ghedreycht/ 18. ouer die van Rabbath / neemt Nabuchodonozor een Waerſeggers teecken/ 25. Zedechias hoort ſyne verneederinghe/ 28. ende de Ammoniters hare verlooringhe.

1 Ende des Heeren woordt gheſchiedde
tot my/ende ſprack.
2 Ghy menſchen kint/rechtet v aenghe
ſichte teghen Jeruſalem/ eñ druppet tegen
de Heylichdommen/ ende prophetecrt tegẽ
het landt Iſraels/
3 Ende ſpreeckt totten lande Iſraels: So
ſpreecht de Heere: a Siet/ick wil aen v/ick a Eſa.1.24.
wil mijn Sweert wt der Scheyden treckẽ/
ende wil in v wt royen/ beyde rechtueerdi-
ghe ende onrechtueerdighe.
4 Dewijle ick dan in v/beyde den rechtueer
digen ende onrechtueerdighen wt royen/ ſo
ſal mijn Sweert wt der Scheyden varen/ o-
uer alle het vleeſch/ vant Suyden af totten
Noorden.
5 Ende alle het vleeſch ſal gewaer worden/
dat ick de Heere mijn Sweerdt hebbe wt ſy
ner Scheyden getogen/ende het en ſal niet
weder ingheſteken worden.
6 Ende ghy menſchen kint ſult ſuchten/ b b Tre.1.20. ende.2.11.
tot dat v de lendenen wee doen/ Ja bitter-
licken ſuldy ſuchten/dat ſy het ſien.
7 Ende wanneer ſy tot v ſeggẽ ſullẽ: Waer
om ſuchtet ghy? So ſuldy ſeggẽ: Om des ge
ſchreys wille dat daer koemt/ voor welcken
allẽ hert en vertzagen/ ende alle handen ſinc
ken/alle moet vallen ende alle knyen als
water gaen ſullen: ſiet/ het koemt ende ſal
geſchieden ſpreeckt de Heere Heere. c Pſal.7.13.
8 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ende ſprack:
9 Ghy menſchẽ kint/prophetecrt eñ ſpreect
So ſpreeckt de Heere: c Het Sweerdt is ge
ſcherpt ende wtghevaecht.
10 Het is geſcherpet/ dat het ſlachten ſal: het
is wtgevaget/ dat het blinckẽ ſal/ e † O hoe
vrolick ſouden wy zijn / wanneer hy oock
alreede alle d boomen tot roeden makede
ouer de booſe kinderen.
11 Nu hy heeft een Sweert wt te vagẽ ghe-
daen datmen het varen ſal: het is gheſcher
pet ende wtgevaget/dat men het den Doot
ſlagher in de hant gheue.
12 Schreyet ende huylet/ ghy menſchẽ kint:
want het gaet ouer mijn Volck / ende ouer
alle Regenten in Iſrael/ die ten Sweerde/
met tſamen mynen Volcke verſamelt zijn:
daerom ſlaet op uwe lendenen/
13 Want hy heeft ſe dickmael ghetuchtiget /
wat heeft het gheholpen? der booſen kinde-
ren roeden wil niet helpen ſpreect de Hee
re Heere.
14 Ende ghy menſchen kinde / prophetecrt
ende ſlaet uwe handen te ſamen : want het
Sweerdt ſal dobbel/ Ja drievuldich komen:
een Moorchſweert/ een Sweert eener groo-
ter ſlachtinghe/ datſe oock treffen ſal in den
Kameren daer ſy henen vlieden.
15 Jck wil dat Sweert laten blinckẽ/ dat de
herten vertzagẽ/ ende vele vallen ſullen een
alle haren poorten: Ach hoe klinckt het. eñ
houwet daer henen terſlachtinghe/
16 Ende ſprekẽ: Houwet daer onder/ beyde
ter rechter eñ ſlincker zyden/wat voor v is.
17 So wil ick dan met mynen handẽ vrolick
daer ouer zijn/ende mynen toorne gaen la-
ten: ick de Heere hebbe het gheſeydt.
18 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ende ſprack:
19 Ghy menſchen kinde / maeckt twee we-
ghen voor welcke komen ſal het Sweerdt
des Konincx te Babel: ſy ſullẽ Jn alle bey-
de wt eenen lande gaen: ende ſetten een teec
ken voor aen den wech na der Stadt/ daer
het henen wijſen ſal.
20. Ende maeckt den wech dat het Sweerdt
kome te Rabbath der kinderen Ammon eñ
in Juda/ tot der vaſter Stadt Jeruſalem.

c † An/ſoudẽ wy ons dies verheugen? de roede is mijns ſoons/ ſy verachtet alle hout. d Hy dreycht/ de ſtraffe en ſal geen geeſſelen eñ kinder ſtraffen zijn/ daer de beteringhe na volge: maer het ſal ydel toorne ende gantſch met hen we zijn/ daerom wenſchede hy wel dat het een ſcherpe roede ware/ Ja dat alle boomen tot roeden ghemaeckt waren/ ſo doch dat het niet ydel toorne en ware. Maer hy ſpreect daer na: God heeft het dickmael verſocht met der roeden/ maer het en hebbe niet gheholpẽ/ daerom moet nu tSweerdt komen.

21 Want de Koninck te Babel/ ſal hem aen
de wechſcheydinghe ſetten/ voor aen den
tween weghen/ e dat hy hem waerſegghē
late/ met den pijlen om het f lot ſchiete/ ſy-
nen Afgodt vrage/ ende ſie de Lever aen.
22 Eñ de waerſegginghe ſal op de rechte zij-
de na Jeruſalem bedieden/ dat hy zoude
Bocken henē aenvoeren laten/ ende holen
maken/ eñ met grooten gheſchreye overval
lē ende moorden: Eñ dat hy Bocken voerē
ſoude tegen de poorten/ eñ daer eenen Wal
maken ende daer Bolweercken bouwen.
23 Doch ſulcks voorſeggen/ ſal hem valſch
dunckē/ hy ſweere ſo diere als hy wil: doch
hy ſal dencken aen de miſdaet/ dat hy ſe ge-
winne.
24 Daerom ſpreeckt de Heere Heere alſo:
daerom dat uwer gedacht wort/ om uwer
miſdaet wille/ eñ uwe onghehoorſaemheyt
gheopenbaert is/ datmen uwe ſonde ſiet
in alle uwen doen: Ja daerom/ dat uwer
ghedacht wordt: ſult ghy lieden met ghe-
welt ghevanghen worden.
25 Ende ghy Vorſten in Iſrael/ die ghy ver
doemt eñ verooreelt zijt/ diens dach daer
henen coemen ſal/ wanneer de miſdaet ten
eynde ghecoemen is.
26 So ſpreeckt de Heere Heere: Doet wech
den Hoedt/ ende neemt wech de Croone:
want daer en ſal noch Hoedt noch Croone
blijven: maer g die hem verhoocht heeft/
die ſal vernedert worden/ ende die hem ver
nedert heeft/ die ſal verhoocht worden.
27 Ick wil de Croone te niete/ te niete/ te
niete maken/ tot dat hy coeme/ die ſe hebbē
ſal/ dien wil ickſe gheven.
28 Ende ghy menſchen kindt/ propheteert
eñ ſpreeckt: So ſpreeckt de Heere Heere h
van den kinderen Ammon/ ende van harē
laſteren: ende ſpreeckt: Het Sweerdt/ het
Sweerdt is wtgheruckt dat het ſlachten
ſal/ het is wtghevaget/ dat het i worghen
ſal/ ende blincken.
29 Daerom/ dat ghy v valſche gheſichten
ſeggen laet/ ende leugen propheteren: op
dat ghy oock overghegeven wordet onder
den verſlaghenen Godlooſen/ welcker ha-
ren dach quam/ doe de miſdaedt ten eynde
ghecoemen was.
30 Eñ wanneert alreede weder inde Scheyde
ghesteken worde/ ſo wil ick v doch richten
aen der plaetſen daer ghy gheſchapen/ eñ
inden lande daer ghy gheboren zijt.
31 Ick wil mynen toorne onder v ghieten/
ick wil het vyer myner grimmicheydt over
v opblaſen/ eñ wil v lieden/ die branden eñ
verderven konnen/ overleveren.
32 Ghy moet den vyere ter ſpijſe wordē/ eñ
v bloet moet inden lāde vergoten worden:
eñ men ſal uwer niet meer gedencken/ wāt
ick de Heere hebbe het gheſproken.

d Levi. 10. 31. ende 20. 6. Deu. 18. 11. f De Koninck van Babel ſal ſyne Waerſeggers vragen/ welck hy angrypē ſal/ eñ waer het hem gelucken ſal/ eñ ſal teeckē hſoeckē/ als naemelicken ſchieten/ ende achtinghe hebbē waer de pijl henē vallen wil: want ſodanich teeckē hebbē deſe die krygers gebruyckt. So was dat ooc een teeckē wanneer de Heydenen offerden/ ſo beſachmen de Lever ende het Herte. g Mat. 18. 4. eñ 23. 11. Luce. 14. 11. ende 18. 14. Ammon. h Jer. 49. 1. Ezech. 25. 1. Amos. 1. 13. i Dat is/ haeſt dooden ende worgē ſal.

Dat xxij. Capittel.

1. Menigherley ſchandelicke laſteringhe der Inwooners Jeruſalems/ 6. 27. met tſamen haren Vorſten/ 23. Propheten/ 26. Papen/ 29. eñ ghemeynen man/ 30. dier hem niemandt aen en neemt/ die de Heere den Prophete heet/ 14. 17. met aenſegginge grouſamer ſtraffe/ heftigen ſchelden.

1 Ende des Heeren woordt geſchiede tot
my/ ende ſprack:
2 Ghy menſchen kint/ wildy niet ſtraffen
de moordersche Stadt/ ende haer voorhou
den/ alle hare grouwelen?
3 Spreecht: So ſpreect de Heere: O Stat/
die ghy der uwen bloet vgiet/ op dat uwen
tijdt comme/ ende die ghy Afgoden by v
maeckt/ op dat ghy v verontreyniget.
4 a Ghy beſchuldicht v aen dē bloede/ dat
ghy vergiet/ eñ verontreynicht v aen dē Af-
goden/ die ghy maeckt: daermede brengdy
uwe daghen hier toe/ eñ maect dat uwe Ja-
ren coemen moeten: b daerom wil ick v tē
ſpotte onder den Heydenen/ eñ ter c ſma-
dinghe in allen landen maken.
5 Beyde v+ na by eñ verre/ ſullen ſy v be-
ſpotten/ dat ghy een ſchandelick gheruchte
hebben/ eñ groot iammer lijden moet.
6 Siet/ de Vorſten in Iſrael/ een yeghelick
is machtich by v/ bloet te vergieten.
7 e Vader eñ moeder Vachten zy/ f dē vrem-
delingen doen ſy ghewelt ende onrecht/ de
weduwen eñ weeſen beſchenden zy.
8 Ghy veracht myne Heylichdommē/ ende
ontheylighet myne Sabbathen.
9 Verraders zijn in v/ op dat ſy bloet ver-
ghieten: g ſy eten op den bergen/ ende hā-
delen moetwillichlick in v.
10 Sy blootē de ſchamelheyt der vaderē/ eñ
noodigen de vrouwen in harer cranckheyt.
11 h Eñ drijven onder malcanderen/ vriendt
met des vriendts wijf/ grouwelen: ſy ſchē-
den harer eyghen ſoons wijven met allen
moetwille/ i ſy maken te ſchanden hare ey-
ghen ſuſter/ haers vaders dochter.
12 k Sy nemen geſchencken/ op dat ſy bloet
vergieten: l ſy dryven woecker/ eñ overſet
ten een den anderē/ ende drijven hare ghie-
richeydt tegen haren naeſten: eñ doen hen
onder malcanderen ghewelt/ eñ vergheten
myner alſo/ ſpreeckt de Heere Heere.
13 Siet/ ick ſlae myne handen te ſamē/ over
de ghierichept die ghy drijft/ ende over het
bloedt/ dat in v vergoten is.
14 Meyndy nu/ v herte konne het lijden/ of
te uwe handen verdraghen/ ter tijdt/ wan-
neer ick het met v maken ſal? ick de Heere
hebbe het geſproken/ ende wilt oock doen.
15 m Eñ wil v verſtropen onder de Heydenē/
eñ v verſtootē in de landen/ eñ wil uws on-
reynicheyts een eynde maken.
16 Dat ghy by den Heydenen moet Vuloect
gheacht worden/ eñ ghewaer worden/ dat
ick de Heere zy.
17 Ende des Heeren woort gheſchiedde tot
my/ ende ſprack:
18 Ghy menſchen kint/ o het huys Iſraels
is my tot ſchuyme ghewordden: alle koper/
tinn/ yſer ende loodt/ is inden oven tot ſil-
verſchuym ghewordden.
19 Daerom ſpreeckt de Heere Heere alſo:
de wijle ghy dan alle ſchuym ghewordden
zyt/ ſiet/ ſo wil ick v alle naer Jeruſalem
te ſamen doen/
20 Alsmen ſilver/ koper/ yſer/ loot eñ tinn/
te ſamen doet in den oven/ datmen een vyer
daer ondē opblaſe/ eñ ſmelte het: alſo wil ick
v oock in mynen toorne eñ grimmicheyt te
ſamen doen/ inlegghen ende ſmelten.
21 Ja ick wil v vſamelen/ eñ het vyer mijns
toorns onder v opblaſen/ q dat ghy lieden
daer in ſmelten ſult.
22 Als het ſilver ſmeltet in dē oven/ ſo ſullet
ghy oock daer in verſmelten/ eñ ſullet ghe-
waer worden/ dat ick de Heere myne grim-
micheyt over v lieden wtghegoten hebbe.
23 Ende des Heeren woordt gheſchiede tot
my/ ende ſprack:
24 Ghy menſchen kindt/ ſpreeckt tot hen:
ghy zijt een landt/ dat niet te reynighen en
is/ ghelyck een/ dat niet beregent en wort/
ter tijdt des toorns.
25 De propheten die daer in zijn/ hebben hē
te ſamen gherottet/ de zielen te verſlindē/
als een brulléde Leeuwe wanneer hy rooft:
r ſy rucken ghelt ende gout tot hen/ eñ ma-
ken der weduwen veel daerinne.

a 2. Re. 21. 16. 2. Par. 24. 21. 4. Eſdr. 1. 32. b 1. Reg. 9. 7. Pſal. 79. 4. c Of hoone. d Of Aud. inde naderheyde ende ere. Dit zyn de ghemeyne ende daghelickſche gebruycken. e Deu. 5. 16. ende 27. 16. f Eſai. 1. 23. Exo. 22. 21. Jere. 5. 26. Mala. 3. 5. g Deu. 12. 2. 5. 7. h Jere. 5. 8. i. 1. Re. 13. 14. k Deu. 27. 25. Exo. 23. 8. Ezech. 17. 19. Spre. 20. 31. Pſal. 15. 5. Deſe laſteren zijn ſo ghemeyne/ datſe voor geen ſonde gheacht en worden. l Exo. 22. 25. Levi. 25. 35. Deu 23. 19. 2. Eſdr. 5. 7. Pſal. 15. 5. m Eze. 12. 15 ende 15. 7. n Of/ vuylniſſe. o Eſa. 1. 22. p Of/ metael/ ertz/ q Jere. 6. 29. ende 9. 7. Der Propheten laſteringhe. Mich. 3. 5. Zep. 3. 4. 11. r Eſa. 56. 11. Prieſters.

f Dat is/ mȳ onbillicker Boutheit eñ moetwille.
t Leui.10.10

26 Hare Priesters verkeerẽ mijne Wet fwȝ-
uentlick/ eñ ontheyligen mijn Heylichdom:
t sy en houden tusschen den heyligen eñ on-
heylighen gheen onderschept/ ende en leerẽ
niet wat reyn ende onreyn zy/ ende en nemẽ
mijner Sabbathen niet waer/ ende ick wor-
de onder hen ontheylighet.

Vorsten.
u Mic.3.10
Zepha.3.3
* Of/ verscheurende.
Propheten.
x Ezec.13.9.
y Of/ besettẽ
z Oz is/ voorse bedeghinghen/
Volck indẽ lande.
a Exo.22.21

27 Hare Vorsten zijn daer in/ als de *ryttende
Wolven/ bloet te vergieten/ ende zielen om
te brenghen/ om hare ghiericheyt wille.
28 x Ende hare Propheten y plaesterense met
loosen kalcke/ predicken z ydel dinghen/ eñ
propheteren hen leughen/ ende seggen: So
spreeckt de Heere Heere/ so het doch de Hee-
re niet ghesproken en heeft.
29 Het volck inden lande ghebruyct gewelt/
eñ roouen met macht/ ende beschenden den
armẽ ende ellendigen/ a eñ doen den vreem-
delinghen ghewelt ende onrecht.
30 Ick sochte onder hen/ oft yemãt hem tot
eener muere maecte/ ende tegen de rete ston-
de teghen my/ voor het lant/ dat ick het niet
en verdorue/
31 Doch ick en vant niemant: daeromme goot
ick mynen toorne ouer haer eñ met dẽ vyere
mijner grimmicheyt/ maeckte ick harer een
eynde/ ende gaf hen also haer verdienst op
haren kop/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xxiij. Capittel.

1. Samaria ende Jerusalems Afgoderye/
wort onder den schandelickẽ handel tweer
hoeren/ afgebeeldet/ 11. der Jerusalẽ die ge-
ne in hoerdommen ouertreffet/ 18. wort aen-
gesept des Heeren ernstige straffe. 36. eñ bey
de desen hoeren/ harer hoererie/ dat is Afgo-
derie/ 46. met tsamen der ouerspeelderschen
straffe wtghedruckt.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ daer waren twee
wijuen/ eens moeders dochteren:

a Ezec.20.7

3 a Die dreuen hoererye in Egyptẽ in harer
ieughet: aldaer lieten sy hare borsten begrij-
pen/ ende de tepelẽ harer Jonckvrouschap
betasten.

b Ahala/ is/ haer eygen behuysinge/
Ahaliba/ is mijne behuysinghe met haer.
Ahala is Samaria.

4 De groote hiet b Ahala/ ende hare suster
Ahaliba: ende ick namse ten houwelick/
ende sy baerden my sonen ende dochteren:
ende Ahala hiet Samaria/ ende Ahaliba
Jerusalem.
5 Ahala dreef hoererie doe ickse ghenomen
hadde/ c ende brande teghen hare Boelen/
namelickẽ/ tegen de Assyriers/ die tot haer
quamen.

c 2.Re.15.19

6 Tegen de Vorsten ende Heerẽ/ die met zij-
den gecleedet waren/ ende tegen alle ionghe
lieflicke ghesellen/ namelicken/ teghen de d†
ruyters ende waghens.

d † An. die so op Peerden daer henen reden.
e of/ ontstac

7 Eñ boeleerde met allen schoonen gesellen
in Assyria/ ende verontreynichde haer met
alle haren Afgoden/ waer sy op eenen e ont-
brandde.
8 Daertoe en verliet sy noch niet hare hoe-
rerije met Egypten/ die by haer gheleghen
hadden/ van harer ieughet op/ ende hare
borsten in harer Jonckvrouschap betastet/
ende groote hoererye met haer ghedreuen
hadden.

f 2.Re.17.18
23.
Ezec.16.37.

9 f Doe gaf ickse ouer in de hant harer Boe-
len/ den kinderen Assur/ teghen welcker sy
brandden van lust.

g Eze.16.39

10 g Die ontdecktẽ hare schamelheyt/ ende na-
men hare sonẽ ende dochterẽ wech: eñ haer
dooden sy met den sweerde: ende het quam
wt/ dat dese wijuen ghestraft waren.

h Jere.3.8.
Ahaliba/ is Jerusalem.

11 h Doe nu haer suster Ahaliba dat sach/ ont-
brande sy noch vele erger/ dan de ander/ eñ
dreef der hoererye meer/ dan haer suster.

12 i Eñ ontbrandde tegen den kinderẽ Assur
namelicken den Vorsten ende Heeren (die
tot haer quamen wel ghecleedet) Ruyters
ende Waghenen/ ende alle ionghe lieflicke
ghesellen.
13 Doe sach ick dat sy alle beyde/ in gelijcker
wijse verontreynicht waren.
14 Doch dese dreef hare hoererye meer: want
doe sy sach geschildert de mannẽ aẽ d wandt/
in rooder verwe/ de Beelden der Chaldeen/
15 Om hare lendenen gegordet/ ende bonte k
Koghelen op haren koppen/ ende alle gelijck
aen te sien/ als geweldige lieden/ als dan de
kinderen Babel/ ende de Chaldeen/ in haren
vaderlande draghen/
16 Ontbrandde sy tegen hen/ so haest als sy
harer gewaer wert/ ende schictel bootschap
tot hen in Chaldea.
17 Als nu de kinderẽ Babel tot haer quamẽ/
by haer te slapẽ/ na der liefde verontreynich
den hen deselue met harer hoererye/ ende sy
verontreynichdẽ haer met hen/ dat sy harer
moede worde.
18 Ende doe beyde hare hoererye eñ schande/
so gantsch openbaer was/ wert ick harer ooc
verdrietich/ als ick harer suster oock was
moede ghewordden.
19 Sy nochtanwel dreef hare hoererye altoos
voort aen/ eñ dachte aen den tijdt harer ieu-
ghet/ doe sy in Egyptenlant hoererye gedre-
uen hadde:
20 Eñ ontbrandde tegen hare Boelen/ welc-
ker hitticheyt was/ als der Ezelen ende der
Hengsten hitticheyt.
21 Eñ dreeft uwe ontucht/ m als in uwer ieu-
get/ doe die in Egypten uwe borsten begre-
pen/ ende uwe tepelen betastet werden.
22 Daerõ Ahaliba/ so spreect de Heere Heere;
Siet/ ick wil uwe Boelẽ/ dier ghy moede ge
worden zijt/ teghen v verwecken/ ende wilse
rondtom teghen v brenghen.
23 Namelickẽ/ de kinderẽ Babel/ eñ alle Chal
deen/ met Hooftlieden/ Vorsten ende Heerẽ/
eñ alle Assyriers met hen/ de schoone Jonge
manschap/ alle Vorsten/ ende Heeren/ Ridde
ren ende Edelen/ ende allerley Ruyteren.
24 Ende sullen ouer v comẽ gerustet met wa-
genen eñ Ruyteren/ ende met eenen grooten
hoop volcx/ eñ sullen v beleggen/ met Spies-
sen/ Schilden ende Helmen/ om ende omme/
dien wil ick het Recht beuelen/ dat sy v riche-
ten sullen na haren rechte.
25 Ick wil mynen yuer ouer v gaen laten/
dat sy onbarmhertigen met v handelen sul-
len: sy sullen v den neuse ende ooren afsnijdẽ/
ende wat ouerblijft sal door het Sweerdt
vallen/ sy sullen uwe sonen ende dochteren
wech nemen/ ende het ouerblijfsel met vye-
re verbranden.
26 Sy sullen v uwe cleederen wttrecken/ eñ
v verciersel wech nemen.
27 Also wil ick uwe ontucht ende uwer hoere
rije met Egyptenlande/ een eynde maken/
dat ghy uwe ooghen niet meer na hen op-
heffen/ ende Egypten niet meer ghedencken
en sult.
28 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick
wil v ouerleueren/ dien ghy vyant gewordẽ/
ende dier ghy moede zijt.
29 Die sullen als vyanden met v ommegaẽ/
ende alles nemẽ wat ghy verworuẽ hebt/ eñ
v naeckt ende bloot laten/ dat uwe schamel-
heyt ontdeckt worde/ met tsamen uwer on-
tucht ende hoererye.
30 Sulcx sal v gheschieden om uwer hoererye
wille/ die ghy met den Heydenen gedreuen/
aen welcker Afgoden ghy v verontreynicht
hebt.
31 Ghy hebt op den weghe uwer suster ghe-

k Kogelen/ heet op Hebreus Sbub/ gelijck Moses Exo.26. het ouerige aen den Coppen noẽt. Ende is een Koghel/ als voortijdẽ de Magistri eñ Studenten Kogelen droegẽ, daer veel onnut ghewarts om den kop henen ginc: Dat waren Babilonische Sruhim/ of Chaldeische Kogelẽ. So noemt Jer. 49 Cap. sapientiam/ Nisra/ loose fladderende lappen.
l Of/ boden.
m Ezec.16.26

gaen/ daeromme geue ick v oock der seluen
Kelck in de handt.
32 So spreecht de Heere: Heere: Ghy moet
den Kelck uwer suster drincken / so diep ende
wijt als hy is : ghy sult tot so grooten spott
ende x smadinge worden/ dat het ondragelick
zijn sal.

x Of/ hoone.

33 Ghy moet v dies stercken dranck ende
iammers vol suppen: want den Kelck uwer
suster Samaria/ is eenen Kelck des iam=
mers ende treurens.
34 Den seluen moet ghy reyn wt drincken/
daer na de stucken o te morsel worpen ende
uwe borsten verscheuren: want ick hebbe
het ghesproken / spreeckt de Heere Heere.

o Ofte/ on= tweee worpen

35 Daerom so spreeckt de Heere Heere:
Daerom dat ghy myner vergeten ende my
achter uwen rugghe ghewo rpen hebt : so
draecht oock nu uwe ontucht ende hoererie.
36 Ende de Heere sprack tot my : Ghy men=
schen kint / en wilt ghy Ahala ende Ahaliba
niet straffen/ ende bewijsen hen hare grou=
welen:
37 Hoe sy ouerspel ghedreuen / ende bloet
vergoten ende p † het houwelick ghebroken
hebben/ met den Afgoden/ q daer toe hare
Kinderen die sy ghebaert hadden. verbran=
den su den seluen ten Offer.

p † Anders/ de echt.
q 2. Reg. 16. 3 ende 17. 17. ende 21. 6. Jere. 7. 30. ende 19. 5. Ezech. 16. 37

38 Daerenbouen hebben sy my dat gedaen:
sy hebben myne Heylichdommen op dat
mael verontreynicht/ ende myne Sabbathen
ontheylicht.
39 Want doe sy hare Kinderen den Afgoden
gheslachtet hadden/ ginghen sy desseluen
daechs in mijn Heylichdom/ dat selue te
ontheylighen: siet/ sulcx hebben sy aen
mynen Huyse begaen.
40 Sy hebben oock Boden gheschicket na
lieden/ die wt verren landen komen souden:
ende siet / doe sy quamen / baeddet ghy v/
ende blancketteder ghy v / ende r verccierdet
v met ghesmijde/ hen ter eeren.

r Of/ smin= kedet v/ etc.

41 Ende satet op eenen eerlicken bedde/ voor
welcke stont eenen Disch bereydet/ s daer
op roockedet ghy/ ende offerdet myne t oly=
daer op.

s Exo. 30. 23. 24.
t Ezec. 30. 23

42 Aldaer verhief hem een groot vreuch=
den gheschrey: ende sy u † gauen den lieden
die x allenthaluen van grooten volcke/
ende wt der Woestijne ghekomen waren/
ghesmijde ouer haer armen/ ende schoone
Kroonen op hare hoofden.

u † Anders/ daer mede met den seluen lieden dies te meer volcx te sa= men quame, worden oock henen ghe= schickt de Sabeern wt der Woestijne/ die gauen hen gesmij= de ouer etc.
x Dat is/ van allen plaetsen.

43 Doch ick dachte : Sy is des ouerspels
ghewoone/ van oudts herwaerts / sy en
kan van der hoererye niet aflaten?
44 Want men gaet tot haer in / alsmen
tot eener Hoeren ingaet : euen so gaetmen
tot Ahala ende Ahaliba den ontuchtigen
Vrouwen in.
45 Daeromme sullense de Mannen straffen/
die het Recht volbrenghen / y alsmen de
ouerspelerschen ende bloetuergieterschen
straffen sal : want sy zijn ouerspelersschen/
ende hare handen zijn vol bloedts
46 Also spreeckt de Heere Heere: z Voert
eenen grooten hoop ouer haer henen op/
ende a † geeftse in de b grabbelinghe/ ende ten
roone.

y Leuit. 20. 10 Ezech 16. 38
z Ezec. 16. 40
a † Anders/ geeftse stropen ende plonderen.
b Of / rab= buse.

47 Dat syse steenen/ ende met haeren sweerden
doorsteken/ ende hare Sonen ende Dochteren
verworghen/ ende hare huysen met vyere
verbranden.
48 Also wil ick der ontucht inden lande een
eynde maken: dat haer alle Vrouwen daer
aen stooten sullen/ ende na sulcker ontucht
niet doen : ende men sal uwe ontucht op v
lieden legghen / ende sullet uwer Afgoden
sonde dragen / op dat ghy lieden ghewaer
wordt / dat ick de Heere Heere ben.

Dat xxiiij. Capittel:

1. De Heere heet den Propheet eenen pot/
met velen stucken daerin op het vyer setten 6
beeldet hy daer mede/ 15. Item/ noch met den
lijckhandel zijns Wijfs/ (20 dies hy den
volcke een bericht heet gheuen/) af/ de ver=
stooringhe Jerusalems / 25. ende wil hem
de selue te syner tijt aenseggen laten.

1 ENde het woordt des Heeren gheschiede
tot my/ inden negenden Jare/ aen den tien=
den dage der tiender Maent/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ schrijft desen dach aen/
Ja euen desen dach : want de Koninck te
Babel / heeft hem euen aen desen daghe
teghen Jerusalem gherustet
3 a Ende geeft den onghehoorsamen volcke/ a Ezech 17. 2
een ghelijckenisse/ ende spreeckt tot hen : So De gelyck=
spreeckt de Heere Heere: b Settet eenen pot nisse van de
toe/ settet hem toe/ ende ghiet water daer potte.
in. b Ezec. 11. 7.
4 Doet de stucken te samen daer in/ die daer
henen in sullen/ ende de beste stucken/ de
Lendenen ende Schouderen/ ende vult hem
met den besten marchstucken.
5 Neemt het beste vander kudde/ ende maecht
een vyer daer onder / om marchstucken te
koken : ende laet het sinex sieden/ ende de
marchstucken wel daer in koken.
6 Waeromme spreeckt de Heere Heere : c c Jere. 6. 7.
O der moordersche Stadt/ die sulck eenen Abac. 3. 8.
pot is daer het aengebrande daer in kleuet/ Nahum. 3. 1
ende niet afgaen en wil: neemt een stuck na Mich. 3. 10
den anderen daer wt / ende ghy en derft daer
niet om loten/ welcker teersten daer wt sal.
7 Want haer bloet is daer inne / dat sy op
eenen blooten rotzsteen / ende niet op der
Aerden / vergoten heeft/ daermen het doch
hadde met Aerden konnen d beraken. d Dat is/
8 Ende ick hebse oock daerom dat selue bloet/ als met
op eenen blooten rotzsteen laten vergieten/ raken tot
op dat het niet beraeckt en worde/ ende dat scharren/ of
de grimmicheydt ouer haer quame/ ende toedecken.
ghewroken worde.
9 Daeromme spreeckt de Heere Heere also: e e Nahu. 3. 1
O ghy moordersche Stadt welcke ick wil Habac. 2. 12.
tot eenen grooten vyere maken.
10 Draecht slechs vele houts herwaerts/
steeckt het vyer aen/ dat dat vleesch f ghe= f Of/ teet/
noech worde/ ende kruyde het wel / dat de † Anders/
marchstucken aenbranden. de. teert.
11 Legget oock den pot ledich op de kolen/
op dat hy heet worde/ ende zijn g koper ont= g Of/ tenn
brande : of syne onreynicheyt versmelten/
ende syne aenghebrande afgaen woude.
12 Doch het aengebrande / hoe seer hy oock
brandet wil niet afgaen : want het is te seer
aengebrant/ het moet in den vyere versmelten
13 Uwe onreynicheyt is so verhardet / dat/
wanneer ick v alreede gheerne reynighen
woude/ ghy v dannoch niet en wilt reynigen
laten van uwer onreynicheyt: daerom en kondy
voortaen niet weder reyn worden / tot dat
haer myne grimmicheyt aen v gekoelt hebbe.
14 Jck de Heere hebbe het gesproken: het sal
komen/ ick wilt doen / ende niet versuymen:
ick en wil niet verschoonen / noch my het
rouwen laten: maer sy sullen v richten/ als
ghy gheleeft ende gedaen hebt/ spreeckt de
Heere Heere.
15 Ende des Heeren woordt gheschiede tot h Ogen lust/
my / ende sprack : heet hier/
16 Ghy menschen kint/ siet/ ick wil v uwer h zijn Wijf/
Ogen lust nemen/ door een plage doch ghy daer hy
en sult niet klaghen / noch weenen / noch troost/ lust
eenighe tranen laten. ende vreucht
17 Heymelicken moecht ghy suchten / doch van hadde.
geene doodenklagedoen. maer ghy sult v i † i † Anders/
verciersel aen v leggen / ende uwe schoe= Huyue.
nen

neu aentrecken: ghy en sult uwē mont niet
k toe winden, ende het treurbroot niet etē.
18 Ende doe ick des morgens vroech tē volc
ke sprack sterf my op ten auont mijn wijf/
ende ick dede des anderen morghens / als
my beuolen was.
19 Ende het volck sprack tot my: Wildy ons
dan niet cont doen/ wat ons dat beduydet/
dat ghy doet?
20 Eñ ick sprack tot hen: De Heere heeft met
my ghesproken/ ende ghesepdt:
21 Segghet den huyse Israels/ dat de Heere
Heere also spreect: Siet/ ick wil mijn Hey-
lichdom uwen hoochstē troost/ de lust uwer
ooghen/ ende ws herten wenschen onthey-
lighen/ ende uwe sonen ende dochteren die
ghy lieden verlaten moet / sullen door het
sweerdt vallen.
22 Ende moetet doen als ick gedaen hebbe:
uwen mont en moet ghy lieden niet toebin
den/ ende het treurbroot niet eten.
23 Maer moetet uwe ciecart op uwe hooft
setten, ende uwe schoenen aentrecken: ghy
en sult niet klaghen noch weenē/ maer ouer
uwe sonden versmachten/ ende onder mal-
canderen suchten.
24 Ende Ezechiel sal v lieden also een won-
der zijn/ dat ghy doen moet/ als hy gedaen
heeft / wanneert nu komen sal: op dat ghy
lieden ghewaer wort/ dat ick de Heere Heere
ben.
25 Ende ghy menschē kint/ ter tijt/ wanneer
ick van hen wech nemen sal hare macht/ eñ
troost de lust haerer ooghen/ eñ haers herten
wenschen/ hare sonen ende dochteren:
26 Ja ter seluer tijt/ sal een die ontvloden is/
tot v komen/ ende het v cont doen:
27 Ter seluer tijt sal uwen mont tegen haer
opgedaen worden/ dat ghy spreken sult/ eñ
niet meer swijghen: want ghy moet haer
wonder zijn/ op/ dat sy ghewaer wordē/ ick
zy de Heere.

k Of, ver-
winden.

Dat xxv. Capittel.

1. Prophetetinge tegen de Ammoniters/ 8. Moabiters met den volcke Seir. 13. Edomiters 15. ende Philisteen / darrom dat sy Israel beleedighet hadden.

1 ENde des Heeren woordt ghschiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ richtet v aenghe
sichte teghen de kinderen a Ammon/ ende
prophetéert teghen haer/
3 Ende spreeckt tot den kinderen Ammon:
Hoort des Heeren Heeren woort: so spreect
de Heere Heere: Daerom dat ghy liedē ouer
mijn Heylichdom spreect: Heah het is ont-
heyliget: ende ouer het lant Israels/ het is
verwoestet: eñ ouer het huys Juda/ het is
ghevanckelick wech gheuoeret.
4 Daerom siet/ ick wil v den kinderē tegent
Oostē ouergeuen/ dat sy hare Borgen daer
in bouwen/ ende hare wooninghen daer in
maken sullen: sy sullen uwe vruchten eten/
ende uwe Melck drincken.
5 Ende wil Rabbath ten Kemelstalle makē/
ende de kinderē Ammon tot Schaepskoop
en: ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
6 Want so spreect de Heere Heere: Daerom
dat ghy met uwen handen geklappet/ ende
met uwen voeten ghescharret/ ende v ouer
het lant Israels/ van gantscher hertē, so bt
spottisch verheughet hebt:
7 c Daerom siet/ ick wil mijn hant ouer v wt
strecken/ ende v den Heydenen ter beute ge-
uen/ ende v van den Volckē wtroepen/ ende
wt den landen ombrenghen/ ende verdelg-
hen: ende sult gewaer worden/ dat ick de
Heere ben.

Ammon.
a Eze. 21. 28
Jere. 49. 1.

b Of, houl-
schen. And.
c Ezec. 35. 15.
ende 36. 2.

8 So spreect de Heere Heere: b Daerom dat
Moab ende Seir spreken: Siet / het huys
Juda is euen als andere Heydenen.
9 Siet/ so wil ick Moab ter zijden openen
in synen Steden/ ende in synen Lantpalen
des edelē lants/ namelickē: Beth Jesimoth/
Baal Meon/ Kiriathaim/
10 Den kinderen teghent Oosten/ met tsamē
den kinderen Ammon: ende wilse hen ten
erue gheuen/ datmen der kinderen Ammon
niet meer ghedencken en sal onder den Hey-
denen.
11 Ende wil het recht gaen latē ouer Moab/
ende sy sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere ben.
12 So spreeckt de Heere Heere: daerom dat
hem e Edom aen den huyse Juda ghewro-
ken heeft/ ende hem met haren wrekē schul-
dich maeckt:
13 Daerom spreeckt de Heere Heere also: Ick
wil myn hant wtstrecken ouer Edom/ ende
wil wtroepen van hem beyde Menschē en-
de Vee / ende wilse woest maken, van The-
man aen, tot Dedan toe/ eñ door het swéert
vellen:
14 g Ende wil my weder aen Edom wreken/
door mijn Volck Israels/ ende sullen met E-
dom omgaen/ na mynen toorne eñ grimmic-
heyt/ dat sy myne wrake gewaer wordē sul-
len/ spreeckt de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere: Daerō dat hen
de Philisteen gewroken hebbē/ ende den ou-
den haet gheboetet/ na alle haren wille/ aen
der schade mijns volcx.
16 Daerō spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil mijn hant wtstrecken ouer de Phili-
steen/ ende de Krijgers wtroepen/ eñ wil de
ouergebleuen aender Hauen des Zees/ om-
mebrenghen.
17 Eñ wil groote wrake aen hen oeffenen/ eñ
haer met grimmicheyt straffen: h dat sy ge-
waer worden sullen/ ick zy de Heere, wāneer
ick myne wrake aen hen ghedaen hebbe.

Moab.
b Esa. 15. 16
Jerem. 48. 1
Zepha. 2. 8

Edom.
c Esai. 34. 5
Jer. 49. 7. 20
Ezec. 32. 29.
ende 35. 2.
Psa. 137. 7.
f Num. 20. 18
Obad. 10.

g 1 Mac. 5. 3

Philisteen.
Esai. 14. 29
Jerem. 47. 1
Zepha. 2 4

h Eze. 33. 29

Dat xxvj. Capittel.

1. Verstooringe Tyri met oorsake derselven/ 15. ende klage/ die de Vorsten ende Eylanden daer ouer voeren.

1 ENde het begaf hem inden elfsten Jare/
aenden eersten dage der eerster Maent/
ghschiede des Heeren woort tot my/ eñ
sprack:
2 Ghy menschen kint/ a daeromme dat Tyr
us spreeckt ouer Jerusalem: Heah de poor
ten der Volcken zijn verbrokē/ het is tot my
gewendet: eñ sal nu vol worden, dewyle dat
sy woest is.
3 Daerom spreect de Heere Heere also: Siet/
ick wil aen v Tyrus/ ende wil vele Heydenē
ouer v daer wt brengen gelijck als haer een
Zee verheffet met haren baren.
4 b Die sullen de muerē te Tyro verderuen/
ende hare torrens afbrekē: Ja wil oock dit
stof voor haer wech vaghen/ ende wil eenen
blooten rotzsteen van haerer maken.
5 Ende tot eenen c weerder in de Zee/ daer
men de vischgarenen op wtspannet: want
ick hebbe het ghesproken/ spreeckt de Heere
Heere / ende sy sal den Heydenen ten roove
worden.
6 Ende hare dochteren die op den velde lig-
ghen/ sullen door het sweert verworget wor
den/ ende sullen ghewaer worden/ dat ick de
Heere ben.
7 Want so spreect de Heere Heere: Siet/ ick
wil ouer Tyro comē latē Nebucadnezar/
(van Noorden heuen) die een Coninck aller
Koningen is) met Peerdē, Wagheuen, Ruy
teren/ ende met eenen grooten hoope volcx.
8 Die sal uwe dochteren die op den vel-

Tyrus.
a Esa. 23. 1
Jere. 47. 4.
Ezech. 27.
ende 28. 2. 3

b Ma. 11. 21
Luc. 10. 13.

Of, schoot
warpte.

ligghen/met den sweerde verworgen:doch
teghen v sal hy bolwercken bouwen/ende
eenen Walmaken/ende schilden teghen v
rusten.
9 Hy sal met Bocken uwe mueren te mor=
sel stooten/ende uwe torrens met synẽ wa=
penen omrucken.
10 De stof vã der veelheyt syner Peerdẽ/sal
v bedecken:so sullen oock uwe mueren be=
uen vanden enmoer syner Peerden Rade=
ren ende Kupteren/wanneer hy tot uwen
poorten intrecken sal/alsmẽ pleech in een
verscheurde Stadt in te trecken.
11 Hy sal met den voeten syner Peerden/alle
uwe straten ontwee treden/v volck sal hy
met den sweerde verworghen/ende uwe
stercke pilaren ter Aerden ryten.
12 Sy sullen v goet roouen/ende uwen han
del plonderen:uwe mueren sullen sy afbre=
ken/ende uwe fijne huysen omryten/ende
sullen uwe steenen/hout ende stof int wa=
ter worpen.
13 b Also wil ick met den e gedeune uws ghe
sangs een eynde maken/dat mẽ dẽ klanck
uwer Harpen/niet meer hooren en sal.
14 Ende ick wil eenẽ blootẽ rotzsteen van v
maken/eñ f† eenen weerder daermen het
visschgaren op wtspant/dat ghy niet meer
gebouwet en wordet:wãt ick ben de Heere
die sulcx spreect/spreecht de Heere Heere.
15 So spreect de Heere Heere tegẽ Tyro:Wat
gelt het/de Eylanden sullen beuẽ/wanneer
ghy so eyslicken te morsel vallen sult/ende
uwe verwondeden suchten sullen:die in v
sullen vermoordet worden.
16 Alle Vorsten aen der Zee/sullen van ha=
ren stoelen afsitten/ende g hare rockẽ van
hen leggen/ende hare gestickte kleederen
wt trecken/ende sullen in treurkleederen
gaen/ende op Aerden sitten/ende sullẽ ver
schricken/ende hen ontsetten ouer uwen
gantsch haestighen valle.
17 Sy sullen v beklagen/eñ van v segghen:
h Och/hoe zijt ghy so gantsch woest gewordẽ/
ghy beroemde Stadt:die ghy aen de Zee
laecht/ende so machtich waert op der Zee/
met tsamẽ uwen Inwooners/dat hem het
gantsche landt voor v vreesen moste.
18 Och ghy/hoe ontsetten hen de Eylanden
ouer uwen valle/Ja de Eylanden in der
Zee verschricken ouer uwen ondergange.
19 So spreecht de Heere Heere/ Ick wil v
tot eener woeste Stadt maken/als ande=
re Steden/daer niemant in en woont/ende
een groote vloet ouer v komen laten/dat v
groote wateren bedecken.
20 Ende wil v henẽ onder stootẽ tot diẽ/die
in de kuyle varen/namelicken/ i tot dẽ doo
den/ick wil v onder de Aerde henẽ af stoo=
ten/ende als een eewige Woestijne makẽ/
met dien/die in de kuyle varen/op dat nie=
mant in v woone:ick wil v / ghy teerdere
in den lande der leuendighen/maken/
21 Ja tot eener verschrickinge wil ick v ma=
ken/dat ghy niets meer en zijt: ende wan=
neermen na v vraghet/datmen v nemmer=
meer vinden en konne/spreecht de Heere
Heere.

b Jer.7.33. ende 16.9. ende 25.10.
e Of/ghe=klanck/ge=tiere/
f† And.de plaetse
g Of/tabbaerts
h Thre.1.1.
i In Hebr. es/Ten eewigen volcke. So noẽt oock Salomon Eccle. nent 12.capitt.het graf een eewich huys: daerom dat de dooden altoos blijuen in eener ley wijse. Wãt dach/nacht/morgen/auont/is daer alle een dinck. By hen en is gheen onderschept d tijt/steden/wercken ofte veranderingen/als by den leuendighen Doch heeftẽ sy een volc/want sy sullen weder opstaen.

Dat.xxvij.Capittel

1. Heerlickheyt/macht/ende rijckdom
Tyri/ 29. hare haestige verstooringe/ 28.
met heftigher klaghe daer ouer.

1 Ende des Heeren woort geschiedde tot
my/ende sprach:
2 Ghy menschẽ kint/maeckt een wee=
klaghe ouer a Tyro.
3 Eñ spreect tot Tyro/die daer leyt voor aẽ
der Zee/ende met velen Eylandẽ der Volc
ken/handelt/So spreecht de Heere Heere
O Tyre/ghy spreeckt: Ick ben de aller=
schoonste.
4 Uwe * landtpalẽ zijn middẽ in der Zee/
ende uwe Bowlieden hebben v op het aller
schoonste bereydet.
5 Sy hebben alle v schutzwerck/van c† A
beelen houte wt Senir/gemaeckt/ende Ce
deren vanden Libanon voeren laten/ende
uwe Mastboomen daer van ghemaeckt.
6 Ende uwe roeders van Eycken wt Ba=
san/ende uwe Bancken v † van Elpenbee=
nen/ende de kostelicke ghestoelten/ wt den
Eylanden Cithim.
7 V seyl was van gestickter zijden wt Egyp=
tẽ/dat het v Baniere ware/ende uwe deck=
selen vañ e † geler zijden ende purperen/wt
den Eylanden Elisa.
8 Die van Zidon ende Aruad waren uwe
bootsknechten/ende haddet geschickede lie
den tot Tyro te schepen.
9 De oursten eñ kloecksten van Gebal/moe
sten uwe Schepen f† bouwen:alle Sche=
pen in de Zee/ende Schiplieden vantmen
by v. die hadden haren handel in v.
10 Die wt Persia/Lydia eñ Lybia/warẽ v
Krijchsvolck/die hare Schilden ende Hel=
men in v ophingen/ende hebben v so schoõ
ghemaeckt.
11 Die van Aruad waren onder uwen Hey
re/ringtwijse om uwe muren heenen/eñ g †
Wachters op uwen torrens/die hebben ha
re Schilden h allenthaluen van uwen mue
ren af ghehanghen/ende v so schoon ghe=
maeckt.
12 i † Ghy hebt uwẽ handel op der Zee ghe=
hadt/ende allerley ware siluer/yser/tinn eñ
de loodt/op uwe Marckten ghebracht.
13 Jauan/Thubal ende Mesech hebbẽ met
v ghehandelt/ende hebben * lijfeyghen lie=
den/ende † koper op uwe Marckten ghe=
bracht.
14 Die van Thogarma hebbẽ v Peerden en
de Waghenen/ende Muylẽ op uwe Marc
ten ghebracht.
15 k Die van Dedan zijn uwe Kooplieden ge=
weest/ende hebt allenthaluen in den Eylan
den gehandelt/ diehebben v l † Elpenbeen
ende Hebenhout verkocht.
16 De Syriers hebben van v gehalet uwen
arbeyt/wat ghy gemaket hebt/ende Robij
nen/purpuren/tapijten zijdẽ ende fluweel/
ende Crystallen op uwe Marckten ghe=
bracht.
17 Juda ende het Landt Israels/hebben
oock met v ghehandelt/ende hebben v Tar
we van Minith/ende Balsem/ende Heu=
nich/ende Olye/ende m † Mastiex/op uwe
Marckten ghebracht.
18 Daer toe heeft oock Damascus van v ge
halet/uwẽ arbeydt/eñ allerley Ware/voor
stercken Wijn/ende kostelicke Wolle.
19 Dan/ende Jauan/ende Mehusal/hebbẽ
oock op uwe Marckten ghebracht/yser=
werck/Casia/ende Calmus/dat ghy daer
mede handeldet.
20 Dedan heeft met v gehandelt/n † met
dancklaken/daermen op sitt.
21 Arabia/ende alle Vorsten van Kedar/heb
ben met v gehandelt/met Schapẽ/o † Ram
men/ende Bocken.
22 De Kooplieden wt Saba eñ Raema/heb
ben met v gehandelt/eñ allerley kostelicke
Specerye/ende Edelsteenen/ende Goudt/
op uwe Marckten ghebracht.
23 Haran/ende Canne/ende Edẽ met tsamẽ
den Kooplieden wt Seba/Assur ende Kil=
mad/zijn oock uwe Kooplieden gheweest.
24 Die hebbẽ alle met v gehandelt/met kos
telicken ghewade/met zijdenen ende gestic=
kten

a Ezec.26.1. ende 28.1.
Syne ...

* Gheljck als andere Vorsten de dẽ ende dae pen achterẽ/ etc op den lande hebbẽ/also was Tyrus machtich ende geweldich op der Zee.
b Of/schijfs werck.
c † An. Cypressen of Dennen/
d † An.hebben ghemaect die van Assyrië/wt der etc.
e † An.blauwe
Zidon.
f † An. rechten/ Persen.
g † And. Gwerghen
h Of/allenthaluen alomme/
i † And. Tharsis heeft met v ghehandelt in allerley ware met siluer etc. uwen marckt groot ghemaeckt.
* Dat zijn slauen
† Of/eeren
k Ezec.25.13
l † An.Elpenbeenen hoornen/eñ Pauwen tẽ geschencke gebracht.
Syriers.
m † And/haertsẽ/
n † An.kostelicke zadelẽ/ende wagenlaken.
Arabia.
o † An. Widderen

kleden lakenen/welcke sy in costelicke kist/
van Cederen ghemaeckt/ende wel verwaert/
op uwe Marckten gheuoeret hebben.
d† An. schepe Tharsis. 25 Doch de Zeeschepen/zijn de voornemste op uwen Marckten gheweest: also sydy rijck ende heerlick geworden/ op der gantscher Zee.
† An. weder partijders/ 26 Uwe † Schiplieden hebben v op groote wateren toegevoeret: doch een Oostenwint sal v midden op de Zee verbreken.
27 Also dat uwe Ware/Kooplieden/Handelaers/Factors/Schippers/ende Schipbouwers/ende uwe Hanteerders/ende alle uwe Krijchslieden/ende alle het volck in v/midden op der Zee omcomen sullen/ter tijt/wanneer ghy ondergaet.
28 Dat oock de Hauenen beuen sullen/van den gheschreye uwer Schippers.
29 Ende alle die aen de Riemen trecken/met tsamen den Schipknechten/ende Stierlieden/sullen wt den Schepen aent Lant treden.
30 Ende luyde ouer v schreyen/ bitterlicken klaghen/ende sullen stof op hare hoofden werpen/ende hen inder asschen wentelen.
31 Sy sullen hen kael bescheeren ouer v/ende sacken om hen gorden/ende van herten bitterlicken om v weenen ende treuren.
32 Oock sullen hare kinderen v beclagen: Och wie is oyt op de Zee so stille geworden als ghy Tyrus?
33 Doe ghy uwen Handel op der Zee dreuet/doe maecktet ghy vele Landen rijck: Ja met der veelheyt uwer Ware/ende uwer koopmanschap/maecktegy rijck de Koninghen op Aerden.
34 Doch nu sydy vander Zee/in de rechte diepe wateren ghestortet/dat uwen handel/ende alle v volck in v/omghecomen is.
35 Alle die in Eylanden woonen/verschricken ouer v/ende hare Koningen ontsetten hen/ende sien iammerlicken.
36 De Kooplieden inden Landen fluyten v aen/dat ghy in so korten ondergegaen zijt/ende niet meer opkomen en connet.

Dat xxviij. Capittel.

1. Prophetieringe tegen den hoochmoedigen Koninck te Tyro. 11. met eener weeclage ouer deselven onderganck. 20. Zidon/dewijle sy Gods volck heeft beleediget of verdruct/wert met grooten straffe gedreycht/ 25. ende den Volcke Gods een toeseggingе ghedaen/sy sullen in haer Landt weder versamelt worden.

1 Ende des Heeren woordt ghschiede tot my/ende sprack:
2 Ghy menschen kint/segget den Vorste te a Tyro: So spreect de Heere Heere: daerom dat hem v herte verheft/ende spreect b Jck ben God: ick sitte inden Throone Gods/midden op der Zee/so doch ghy een mensche/ende geen God zijt: noch verheft hem v herte/als een herte Gods.
3 Siet/ghy houdet v cloecker dan c Daniel/dat u niets verborghen en zy.
4 Ende hebbet door uwe cloeckheyt ende verstant/sulcke macht te weghe ghebracht/ende schatten van goude ende siluer versamelt.
5 Ende hebbet door uwe groote wijsheyt ende hanteringhe/so groote macht verkreghen: daer van sydy so stout gheworden/dat ghy so machtich zijt.
6 Daerom spreect de Heere Heere also: Dewijle hem dan v herte verheft/als een herte Gods.
7 Daerom siet/ ick wil een vreemde ouer v schicken/namelicken/de Tyrannen der Heydenen/die sullen haer sweert wtrucken ouer uwe schoone wijsheydt/ende uwe groote eere te schanden maken.

a De Vorst te Tyro die hy hier na/ eens Koninc noemet. Ezech.26.2. ende 27.2.
b Esai.14.13 ende 47.8. Zeph.2.15
c Dan.2.19

8 Sy sullen v henen onder in de kuyle stooten/dat ghy midden op der Zee steruet/als de verslaghenen.
9 Wat gelt het? of ghy dan voor uwen doodslaghers sult segghen: Jck ben God: so ghy doch geen God/maer een mensche zijt inder Doodslaghers handen zijt.
10 Ghy sult steruen/als de onbesnedenen/van der hant der Vreemden: want ick hebbe het ghesproken spreeckt de Heere Heere.
11 Ende des Heeren woort geschiede tot my/ende sprack:
12 Ghy menschen kint/maect een weeklaghe ouer den Coninck te Tyro/ende spreeckt tot hem: So spreeckt de Heere Heere: Ghy zijt een d reyn seghel/vol wijsheydt ende wtermaten schoone.
13 Ghy zijt inden Lusthoue Gods/ende met allerley Edelsteenen e verciert/namelicken/met Sarden/Topasers/Diamanten/Turkoysen/Onychen/Jaspis/Saphier/ende †† Amethist/Smaragden/ende Gout: aen den dage doe gy geschapen werdet/moesten daer bereydt zijn by v/uwe Trommelwerck ende Pypen.
14 Ghy zijt als een Cherub/die hem wijt wt breydet ende bedecket: ende ick hebbe v op den heyligen Berch Gods gesettet/dat ghy onder den vyerighen steenen wandelet/
15 Ende waret sonder vlecke in uwen doen/dies daechs/doe ghy gheschapen waret/so langhe tot dat haer uwe misdaet gheuonden heeft.
16 Want ghy zijt inwendigen vol g wreuels ghy geworden/van uwer grooter hanteringhe/ende hebt v versondiget: daerom wil ick v ontheyligen vanden Berge Gods/ende wil v/ wt ghebreydden Cherub/wt den vyerighen steenen stooten.
17 Ende dewijle hem v herte verheft/dat ghy so schoon zijt/ende hebt v uwe cloecheyt laten bedriegen/in uwen †† prale: daerom wil ick v ter Aerden stooten/ende een schouspel van v maken voor allen Koninghen.
18 Want ghy hebt mijn Heylichdom verdoruen met uwer grooter misdaet/ende onrechten handel: daerom wil ick een vyer wt v aengaen laten/dat sal v verteeren/ende wil v tot asschen maken op der Aerden/dat het de gantsche Werelt aensien sal.
19 Alle die v kennen onder den Heydenen sullen hen ouer v ontsetten/dat ghy so gantsch in korten zijt ondergegaen/ende nemmermeer op komen en kont.
20 Ende des Heeren woort geschiede tot my/ende sprack:
21 Ghy menschen kint/richtet v aengesichte teghen Zidon/ende prophetеert tegen haer.
22 Ende spreect: So spreect de Heere Heere: Siet/ick wil aen v k Zidon/ende wil aen v eere behalen/datmen ghewaer worden sal/dat ick de Heere ben/wanneer ick het recht ouer haer gaen late/ende aen haer bewijse/dat ick heylich zy.
23 Ende ick wil pestilentie ende bloet vergieten onder haer schicken/op haren straten/ende sullen doorlick verwondet daer inne vallen/door het sweert/welcke l allenthaluen ouer haer gaen sal: ende sullet ghewaer worden/dat ick de Heere ben.
24 Ende daer sal voort aen allenthaluen om het huys Israels henen/daer hare vyanden zijn/gheene doornen/die daer steken/noch m† distelen die daer wee doen/blijuen: op dat sy gewaer worden/dat ick de Heere Heere ben.
25 So spreeckt de Heere Heere/wanneer ick het huys Israels weder versamelen sal/van den Volcken/daer sy henen verstroyt zijn/

d Die gans sijn tschoone ghebeelt der is/ die volmaeckt/ ende niets daer aen feylet, noch vergheten is. Jd est/Entelechia: forma: als het zijn sal.
e Of/wtgetoyet.
†† An. Carbonckel.
g Dz is/onbillicken moetwillige ghewelt.
h [illegible]
†† Anders/pracht.
Zidon.
k Esai.23.4 Joel.3.4. Zach.9.2.
l Of/alomme.
m† And. steckelen.

so wil ick door den Heydenen aen hen be-
wijsen dat ick heylich ben: ende sy sullen
woonen in haren lande / dat ick mijnen
knechte Jacob ghegheuen hebbe.
26 n Ende sullen seker daer in woonen/ ende
huysen bouwen ende wijnbergen planté:
Ja seker sullen sy woonen / wanneer ick
het recht gaen late/ouer alle vyanden/om
ende om: ende sullen gewaer worden/ dat
ick de Heere haer Godt ben.

n Deut. 28. 30. Esa. 65. 21

Dat xxix. Capittel.

1. Straffe Pharaonis 8. ende zijns volcx/ met tsamen den gantschē Lande. 12. Wendinge der gheuanckenisse Egypti. 17. Nabuchodonozor wort vā den Heere/ door syne moeyte aen Tyro besoldet.

1 In den tienden Jare/ aen den tienden da-
ghe der twaelfster Maent / ghescchiedde
des Heeren woort tot my/ ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt / richtet v aen-
ghesicht teghen Pharao den Coninck in
Egypten / ende propheteert teghen hem/
ende teghen gantsch Egyptenlandt.
3 Predickt ende spreeckt: So spreeckt de
Heere Heere: Siet / ick wil aen v Pharao
ghy Coninc in Egypten/ ghy groote Dra
ke/ die ghy in uwen water ligt/ ende spreect:
b De waterstroom is mijne/ ende ick hebbe
hem my ghemaeckt.
4 c Doch ick wil v een d † ghebidt inden
mondt leggen/ ende de visschen in uwen wa
teren aen uwe e schubbē hangen: ende wil
v wt uwen waterstroomen daer wt tree-
ken met tsamen allen visschen in uwē wa
teren/ die aen uwen schubben hangen.
5 Ick wil v/ met den visschen wt uwē wa
teren wech werpen in die woestijne: ghy
suit op het landt vallen / ende niet weder
opghelesen noch ghesamelt worden/ maer
den ghedierten op den lande/ ende den vo-
ghelen des Hemels/ ten aese worden.
6 Ende alle die in Egypten woonen / sul-
len gewaer worden/ dat ick de Heere ben/
f daerom dat sy den huyse Israels/ eenen
rietstaf gheweest zijn/
7 Welcker / wanneer sy hē in de hant na-
meden/ so brack hy/ ende stackse door de zy-
den: wanneer sy hen nu daer op leenden/
so verbrach hy / ende stackse in de lendenen.
8 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Siet ick wil het sweert ouer v komen la-
ten/ ende beyde lieden ende Vee in v wtroeyē.
9 Ende * Egyptenlandt sal tot eener woe
stijne ende eensaem worden / ende sullen
gewaer wordē/ dat ick de Heere sy/ g daer-
om dat hy spreeckt: De waterstroom is
mijne/ ende ben het/ die het doet.
10 Daerom siet ick wil aen v / ende aen u-
we waterstroomen/ ende wil Egyptenlandt
woest ende eensaem maken van den † tor-
ren te h † Siene aen/ tot aen de landtpa-
len des Moorenlandts/
11 Dat daer noch vee noch lieden in gaen/
ofte daer woonē sullen veertich iaer lanc.
12 Want ick wil Egyptenlandt woest ma-
ken/ wil hare woeste landtpalen/ ende hare
steden/ woest liggen latē als andere woe-
ste steden / veertich Jaer lanck: ende wil de
Egyptenaers verstroyen onder de Heyde-
nen ende in de landen wil ickse veriagen.
13 Doch so spreect de Heere Heere: i Wan
neer de veertich Jaer om zijn/ soo wil ick
de Egyptenaers weder versamelen / van
den volckē/ daer sy sullē verstroyet wordē/
14 Ende wil de gheuanckenisse Egypti wen-
den / ende haer weder om int landt Pathros
brengen/ welcke haer vaderlant is / ende
sullen aldaer een cleyn Koninckrijck zijn,

Egypten. a Esai. 19. 1. ende. 20. 3. Jer. 46. 2. Ezec. 30. 31. 32.

b De waterstroom is Nilus / ende bedupt het gantsche Coninckrijck Egypti/ dat een gantsch schoone ende machtich Coninckrijck was: daerō hem oock Pharao op sulcke macht verlaet ende en brachte niets na Gods dreyghen. Dat meynet hy/ als hy sept: Ick hebbe hem my ghemaeckt/ als sprake hy: God en is gheen Heere ic ben Heer daer ouer.

c Esa. 37. 29

d † And. anghel.

e † And. [illegible]

f 2. Reg 18. 21. Esa. 30. 3. 31. 3. 36. 6.

* Juda socht te dickwils hulpe by Egypto/ daermede versondichde hem Juda niet om rechten vertrouwen daertoe en hulp doch Egyptus

15 Want sy sullen cleyn zijn/ teghen andere
Coninckrijcken/ ende niet meer heerschen
ouer de Heydenen: ende ick wilse gantsch
k verworpen maken dat sy onder de Hey-
denen niet heerschen en sullen/
16 Dat hem het huys Israels niet meer op
haer en verlate/ ende haer daermede en ver
sondige/ wanneer sy hen aen haer hangen:
ende sullen ghewaer worden/ dat ick de Hee-
re Heere ben.
17 Ende het begaf hem in den seuen ende
twintichsten Jare/ aen den eersten daghe
der eerster Maent/ geschiedde des Heeren
woort tot my/ ende sprack:
18 Ghy menschen kindt/ Nabuchodonozor
de Coninck te Babel heeft zijn heyr met
grooter moeyte door Tyro ghevoeret: dat
alle hoofden cael ende alle zijden l wtghe-
plucket waren/ ende zijnen arbeyt is doch
noch hem noch zijnen heyre/ door Tyro
beloonet worden.
19 Daerom spreeckt de Heere Heere also:
Siet/ ick wil Nabuchodonozor dē Coninc
te Babel / Egyptenlandt gheuen/ dat hy
alle haer goet wech nemen/ ende haer beroo-
uen ende plonderen sal/ dat hy zijnen heyre
den solt gheue.
20 Doch het landt Egypten wil ick hem
gheuen voor zijnen arbeydt / dien hy daer
aen ghedaen heeft: want sy hebben my ge-
dienet spreeckt de Heere Heere.
21 Ter seluer tijdt wil ick het Hoorn des
huys Israels wassen laten/ ende wil uwen
mont onder hen opdoen / dat sy ghewaer
worden/ dat ick de Heere ben.

niet in der noot: daerō wort het hier verghelijckt eenen rietstaf: op welcken / so hem yemāt leenet/ breke hy sche ende soffs is so steecke hy hem/ ende breeckt daer toe.

g Esa. 47. 8

h † And. Seuene.

i Jer. 46. 26

k Of/ dūne/ slecht.

l Of/ beplucket.

Dat xxx. Capittel.

1. Weder van de straffe Egypti/ 20. ende Pharaonis haers Conincks.

1 Ende des Heeren woort gheschiede tot
my/ ende sprack:
2 a Ghy menschen kindt/ propheteert
ende spreeckt: So spreeckt de Heere Heere:
Huylet (ende spreeckt:) O wee des dachs.
3 Wāt de dach is harde by/ b Ja des Hee-
ren dach is harde by/ eenē duysteren dach:
den tijt is hier/ dat de Heydenē comē sullē.
4 Ende het sweert sal ouer Egypten comē/
ende Moorenlant moet verschricken / wan-
neer de verslagenen in Egypten vallen sul-
len ende haer volck wech ghevoeret/ ende hare
fondamenten omghestrocken worden.
5 Moorenlandt / ende Lybia/ ende Lydia/ met
allerley ghemeynen volcke/ ende Chub/ ende
die wt den Lande des Verbonds zijn/ sul-
len met hen door het sweert vallen.
6 So spreect de Heere Heere: De c Schutz-
heeren Egypti moeten vallen / ende de hoo-
veerdye harer macht moet daer onder: van
den Torren te d † Siene aen/ sullen sy door
het sweert vallen/ spreect de Heere Heere.
7 Ende sullen als hare woeste Lantpalen/
woest worden ende hare Steden onder an
deren woesten Steden woest liggen.
8 Dat sy gewaer worden/ dat ick de Heere
sy/ wanneer ick een vyer in Egyptē make/
dat alle die hen helpen/ verstoort worden.
9 Ter seluer tijt / sullen Boden van my wt
trecken in Schepen/ Moorenlandt te ver-
schricken/ dat nu so seker is ende daer sal een
verschrickinge onder hen zijn/ ghelijck als
het Egypten ghinck/ doe haren tijt quam:
want siet/ het coemt ghewisselicken.
10 So spreeckt de Heere Heere: Ick wil de
vee/ heydt in Egypten wech ruymen/ door
Nabuchodonozor den Coninck te Babel.
11 Want hy / ende zijn volck met hē/ met tsa-
men den Tyrannen der Heydenē zijn hier
toe gebracht/ het Landt te verderuē: ende sul-
len hare sweerden wt treckē tegen Egyp-

Teghen Egypten. a Ezec. 29. 31. 32.

Moorenlandt. Esa. 20. 4. b Jer. 30. 7 Amos 5. 18 Joel. 2. 1. Sephan. 1. 14.

c Of/ beschermheeren.

d † And. Seuene.

ten.

And/alomme/oueral ten dat het e allen: halnen vol verslagene ligghe.

12 Ende ick wil de waterstroomen drooch maken, ende het Landt boosen lieden ver-koopen: ende wil het Lant/ende wat daer-inne is door Vreemde verwoesten / ick de Heere hebbe het ghesproken.

Weelden: f Zach.13.2
13 So spreeckt de Heere Heere: f ick wil de Beelden te Noph wtroeyen ende de Af-goden verdelghen: ende Egyptenlant en sal geenen Vorst meer hebben/ende wil een verschrickinghe in Egyptenlant schicken.

14 Ick wil Pathros woeste maken/ ende een vier te Zoan aensteké, ende het Recht ouer No gaen laten.

15 Ende wil myne grimmicheyt wtgieten ouer Sin/eñ wil de veelheyt te No wtroeyé.

16 Ick wil een vyer in Egypten aensteken/ ende Sin sal angstich ende bange worden/ ende No sal verbroken, ende Noph dage-licks beangstet worden.

g† And/Auen ende Phibeseth/
17 De ionge Manschap te g† On ende Bu basto sullen door het sweert vallé ende de vrouwen gheuanckelijck wech ghevoert worden.

18 Thachpanhes sal eenen duysteren dach hebben/wanneer ick het Jock Egypti slaé sal/dat de hooveerdyghe harer macht/daerin ne een eynde hebbe: hy sal met wolcken be deckt worden/ende hare Dochteren sullen geuanckelijck wech ghevoert worden.

19 Ende ick wil het Recht ouer Egypten gaen laten, dat sy ghewaer worden/dat ick de Heere zy.

20 Ende het begaf hem inden elfsten Jare/ aen den seuenden daghe der eerster Maet ghesciede des Heeren woort tot my/ende sprack:

21 Ghy menschē kint/ick wil den arm Pha raonis des Conincks van Egypté verbre ken ende siet/hy en sal niet verbondé wor den dat hy heelen mochte/noch met win-delen toegewonden worden dat hy sterck worde/ende een sweert vaten konne.

22 Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: Siet/ ic wil aen Pharao den Coninc te E gypten/ende wil syne armen verbreké, bey de den stercken ende den swacken dat hem het sweert wt syner handt ontuallen moet

23 Ende wil de Egyptenaers onder de Hey-denen verstroeyen, eñ inden Landen plagé

24 Daerenteghen de armen des Conincx te Babel/wil ick stercken eñ hem myn sweert in syne handt gheuen: ende wil de arm Pha raonis verbreken dat hy voor hem stenen sal/als een die dootlick verwondet is.

25 Ja/ick wil de armen des Conincks te Babel stercken/dat de armen Pharaonis daer henen vallen: op dat sy ghewaer wor den/dat ick de Heere zy/wanneer ick myn sweert den Coninck te Babel inde hant ge ue/dat hy het ouer Egypten lant wtrecke

26 Ende ick de Egyptenaers onder de Hey-denen verstroeye ende inden landen verja-ge: dat sy gewaer wordé/dat ic de Heere bé

Dat xxxi. Capittel.

1. Pharao de Coninc in Egypten wort vermaent/dat, gelijck hy den Assyriers in heerlickheyt ende ghewelt ghelijck wa-re ghewéest hy oock alsoo den seluen in on-derganghe ghelijck zijn sal.

1 Ende het begaf hem in den elfsté Jare/ aen den eersten dage der derder Maet ghesciede des Heeren woort tot my/ ende sprack:

Pharao. a Ezec.29. 30.32.
2 a Ghy menschen kindt/segghet Pharao den Coninck te Egypten, ende tot allé syne volcke: Wien meynt ghy dan/dat ghy ghe-lijck zijt in uwe heerlickheydt?

Assur. b Dan.4.9 c Of, wippe
3 Siet/ b Assur was als een Cederenboom op den Libanon/van schooné tacken/ ende dicke van loove / ende gantsch hooch/ dat synen c top hooch stont/onder grooten dic ken tacken.

4 De wateren maecktē dat hy groot wert ende de diepten dat hy so hooch wies: syne waterstroomen ginghen rontomme synen stamme henen, ende syne Beken tot allen boomen inden velde.

d Of, meyé
5 Daerom is hy hoogher gheworden/dan alle boomen op den velde/ ende kreech vele tacken, ende lange d scheuté/want hy had-de waters ghenoech hem wt te breyden.

6 Alle vogelen des Hemels nestelden op sy nen tacken/ende alle gedierten in den velde hadden iongen onder synen meyen ende on der syner schaduwe woonden alle groote volcken.

7 Hy hadde schoone/groote ende lange tac ken/want syne wortelen haddé vele waters

e† An. Castaneen/of Ahornen.
8 Ende hem en was gheen Cederenboom gelijck/in Godts houe ende de Dennenboo men/eñ waren syne tacken niet te ghelijcké ken/ ende de e† Amandelboomen eñ wa-ren niet teghen syne meyen: Ja hy was so schoone als geé Boom inden Houe Gods.

9 Ick hebbe hem so schoone gemaeckt, dat hy so vele tacken kreech/ dat hem alle lusti ghe Boomen inden Houe Gods benydden

10 Daeromme spreeckt de Heere Heere also Dewyle hy so hooch gheworden is dat sy-nen top stondt onder grooten hooghé dic-ken meyen/ende zyn herte hem verhief, dat hy so hooch was/

f Want de Coninghen te Babel hebben het Coninckrijck Assur ende Niniue recht te boozen op geghe.eu/ eer Jerusalem verstoort wert.
11 Daeromme gaf ick hem den f allermach tichsten onder den Heydenen in de han den, dat hy met hem omginghe, eñ hem ver dreue als hy verdient hadde/ met synen Godloosen wesen

12 Dat hem vreemde wtroeyen souden/na-melicken / de Tyrannen der Heydenen/ eñ hem verstroyen: ende dat syne tacken / op den berghen/ende in dalen ligghen moesten ende syne meyen g verbroken/aen allen be-ken inden Lande: dat alle Volcken op Aer-den/van syner schaduwe wech trecken moe sten ende hem verlaten.

g Of, in tween ghebroken/
13 Ende alle Voghelen des Hemels/op sy-nen omghevallen stamme saten, ende alle ghedierten in den velde/leyden hen op syne tacken.

14 Op dat hem voortaen gheen Boom aen den water / syner hoochte verhieue / dat synen toppe onder grooten dicken meyen stae/ende gheen Boom aen den water hem verhieue onder de anderen: want sy moeten alle onder de Aerde/eñ den doot ouergege-uen worden/als andere menschen/ die in de kuyle varen.

15 So spreect de Heere Heere: Ter tijdt/doe hy henen onder in de Helle voer/doe maeck te ick een treuren/dat hem de diepte bedec-kede/ende syne waterstroomen stille staen moesten/ende de groote wateren niet loopé en konden: ende maeckte / dat de Libanon om hem treurde, ende alle veltboomen ver-dorreden ouer hem.

h Esa.14.15 Ezech.32.18
16 Ick verschrickede de Heydené/doe sy hé hoorden vallen doe ick hem henen onder stiete ter h Hellen met dien/die in de kuyle varen: ende alle lustige Boomen onder der Aerden/ de edelsten ende de besten op den Libanon/ende alle die aen den water ghe-staen hadden/gonneden hem wel

17 Want sy moesten oock met hem hené on-der ter Hellen/tot den verslagenen met den

sweerde / dewijle sy onder de schaduwe
zijns arms ghewoont hadden/ onder den
Heydenen.
18 Hoe groot meyndy dan/dat ghy Pharao
zijt/met uwen prale ende heerlicheit onder
den lustigen Boomen: want ghy moet met
den lustigen Boomen/onder de Aerde he-
nen af varen/ende onder den onbesnedenẽ
liggen/die met den sweerde verslagen zijn/
also sal het Pharao gaen/met tsamen alle
synen volcke/spreeckt de Heere Heere/

Dat xxxij. Capittel.

1. Een klaghe over Pharao / 11. ende
zijn volck/22. met aenwijsinghe dat sy als
andere Koningen ende Volcken/met heer-
licheyt ende pracht ondergaen/ ende een
eynde nemen sullen.

1 Ende het begaf hem inden twaelfsten
Jare/aenden eersten daghe der twaelf-
ster Maent/geschiede des Heerẽ woort
tot my/ende sprack:
2 Ghy menschen kindt/maeckt een weekla
Pharao. ge over a Pharao den Coninck te Egyptẽ
a Hese.29. ende spreeckt tot hem: Ghy zijt gelijck als
30.31. een Leeuwe onder den Heydenen/ ende als
een Zeedrake/ ende springet in uwen wa-
terstroomen/ende vermodderet het water
met uwen voeten/ende maket syne stroo-
men onreyn.
b Eze.12.13. 3 Soo spreeckt de Heere Heere: b Ick wil
ende.17.20 mijn Nette over v wtwerpen/door eenen
grooten hoop volcr/die v sullẽ in mijn Ga
ren iagen.
4 Ende wil v op het Lant trecken/ende op
het velt werpen/dat alle Vogelen des He-
mels op v sitten sullen/ende alle gedierten
op Aerden/ van v satt worden.
5 Ende wil v aes/ op de Bergen werpen/
ende met uwer hoochte/ de dalẽ veruullen.
6 Het Lant daer ghy in swemmet/ wil ick
van uwen bloede root maken/tot aen de
Berghen henen aen/dat de Beken van v
vol worden.
c Esai.13.10 7 c Ende wanneert nu gantsch met v wt is
Joel.2.31. so wil ick den Hemel bedecken / ende syne
ende.3.15 Sterren verduysteren/ende de Sonne met
Mat.24.29 wolcken over treckẽ/ende de Mane en sal
Mar.13.24 niet schijnen.
Luc.21.23. 8 Alle lichten aen den Hemel/wil ick over
v laten doncker worden/ende wil een duy-
sternisse in uwen Lande maken / spreeckt
de Heere Heere.
9 Daer toe wil ick veler Volcken herten
verschrict makẽ/wanneer ick den Heydenẽ
uwe plaghe gewaer worden late/ en velen
Landen/ die ghy niet en kennet.
10 Vele Volcken sullen hen over v ontsettẽ
ende haren Koningen sal voor v grouwen
wanneer ick mijn sweert tegen haer blinc-
d Of/ in ken late/ en sullen v op den seluen ooghen-
blicke verschricken/dat hen het herte ont-
uallen sal/ over uwen val.
11 Want so spreect de Heere Heere: Het sweert
des Koninckx te Babel/ sal v treffen.
12 Ende ick wil v volck vellen/ door het
sweert der Helden/ende door alderley Ty-
rannen der Heydenen/die sullen de Heerlic
heydt Egypti verheeren, dat alle haer
volck verdelghet worde.
13 Ende ick wil alle gedierten ombrengen/
aen den grooten wateren/ dat se geens men
schen voet/ ende geens gedierten klauwe/
onreyn maken en sal.
14 Als dan wil ick hare wateren klaer ma-
ken/dat hare stroomen vlieten/als olye/
spreeckt de Heere Heere.
15 Wanneer ick het Lant Egypten verwoe-
stet/ ende alles wat inden Lande is/ een

saem gemaeckt/ en alle die daer inwoonẽ/
verslagen hebbe: dat sy ghewaer wordẽ/
dat ick de Heere zy.
16 Dat sal den iammer zijn / dienmen wel
mach beklaghen: Ja vele dochteren der
Heydenen / sullen sulcke klage drijven over
Egypten/ en alle haer Volck salmen bekla-
gen/spreeckt de Heere Heere.
17 Ende in den twaelfsten Jare / aen den
vijftienden dage der seluer Maendt / ghe-
schiede des Heerẽ woort tot my/ en sprack:
18 Ghy menschen kindt/ beweent het volck
in Egypten / en stoot het met den Dochte-
ren der stercker Heydenen henen af e onder e Esa.14.9
de Aerde/ tot dien / die in de kuyle varen. Eze.31.16
19 Waer is nu uwe wellust? henen onder/
ende legget v by den onbesnedenen.
20 Sy sullẽ vallẽ onder dẽ verslagenen met
dẽ sweerde: het sweert is alreede ghevatet
en wtgetogen / over haer gantsche Volck.
21 Daer van sullen seggen inder Helle / de
stercke Helden met haren helpers / die alle
henen onder ghevaren zijn / en liggen daer
onder den onbesnedenen ende verslagenen
van den sweerde.
22 Aldaer leyt Assur met alle synen Volcke Assur.
om henen begraven/ die alle verslagẽ ende
door het sweert ghevallen zijn.
23 Hare dooden graven zijn diepe inder
kuylen/ende zijn Volck leyt f allenthalven f Oft/ alom
om henen begraven/die alle verslagen ende henen om
door het sweert ghevallen zijn/daer haer de al/
gantsche Wereldt voor vreesde.
24 Daer leyt oock g Elam met alle synen Elam.
hoop om henen begravẽ/ die alle verslagẽ/ g Jer.49.34
ende door het sweert ghevallen zijn / ende Daniel.8.2
henen onder gevaren als de onbesnedenen/
onder de Aerde/ daer haer ooc de gantsche
werelt voor vreesde/ en moetẽ hare schan-
de dragen met dien / die in de kuyle varen.
25 Men heeftse onder de verslagene geleyt/
met tsamen alle haren hoopẽ/ en liggen om
henen begravẽ/ en zijn als de onbesnedenen
en de verslaghenen van den sweerde/ voor
dien haer oock de gantsche werelt vreesen
moeste: ende moeten hare schande draghen
met dien/die in de kuyle varen/ ende onder
den verslaghenen blijven.
26 Daer leyt Mesech ende Thubal met alle
haren hoopen/ om henen begraven/die alle Mesech
onbesneden ende met den sweerde versla- Thubal.
ghen zijn/ voor dien haer oock de gantsche
Werelt vreesen moesten.
27 Ende alle andere Helden / die onder den
onbesnedenen ghevallen zijn/ en met haren
krijchsweerde ter Hellen ghevaren/ en hare
sweerden onder hare hoofden hebbẽ leggen
moeten / ende hare misdaet over hare ghe-
beenten ghekomen is / die doch oock ghe-
vreesde Helden waren / in der gantscher
Werelt: also moeten sy ligghen.
28 So moet ty vrijlick oock onder den onbe-
snedenen vermorselt worden/ en onder dien
die met den sweerde verslagen zijn/ liggen.
29 Daer leyt h Edom met synen Koningen/ Edom.
ende alle synen Vorsten / onder den versla- h Jer.49.7
ghenen met den sweerde / en onder den on Ezech.25.12
besnedenen/ met tsamen anderen / die inde ende.35.1.
kuyle varẽ/ die doch machtich geweest zijn.
30 Ja alle Vorsten vant Noorden moeten
daer henen / ende alle Sydoniers die met
den verslaghenen henen af ghevaren zijn:
en hare verschrickelicke gewelt/ is te schã-
den geworden/ en moeten liggen onder den
onbesnedenen/ en dien/ die met dẽ sweerde
verslaghen zijn: en hare schande draghen/
met tsamen dien/die in de kuyle varen.
31 Dese sal Pharao sien / en hẽ troosten met
alle synen Volcke/ die onder hen met den
sweerde

sweerde verslaghen zijn/ en met synen gant
schen Heyre/ spreeckt de Heere Heere.
32 Wat de gantsche Werelt sal haer oock een
mael voor my vreesen/ dat Pharao/ en alle
zijn hoopen/ sal ligghen onder den onbesne-
denen/ en met den sweerde verslagē/ spreect
de Heere Heere.

Dat xxxiij Capittel.

I. Het Ampt eens waren Herders inden volcke. 12. Den afvallighen Rechtveerdigen en helpt syne voorighe vromicheyt niet: ende den boetveerdigen Sondaer/ en schadet zijn voorighe Godloosen wesen niet. 21. Straffe der overghebleuenen inden Lande / na der verstooringhe Jerusalems. 30. Item / der verspotters des Godlicken woorts.

Vanden Wachters of Pastoors
1 Ende des Heeren woort gheschiedde tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kint/ predickt teghen
v volck/ ende spreeckt tot hen: Wanneer ick
een sweert over het Landt brenghen soude/
ende het volck inden Lande/ name eenen mā
a 2.Re.17.9 onder hen/ ende makeden hem tot haeren a
Wachter.
3 Ende hy saghe het sweert comen/ over het
Lant/ ende bliese de Trompetten/ en waer-
schuwede het volck.
4 Wie nu der Trompetten ghelupt hoorde/
en en wonde hem niet waerschuwen laten/
ende het sweert quame/ en name hem wech:
desselven bloet zy op synen kop.
5 Want hy heeft der Trompetten gelupt ge
hoort/ ende en heeft hem danoch niet waer-
schuwen latē/ daerom zy zijn bloet op hem:
wie hem daerenteghen waerschouwen laet:
die sal zijn leuen daer van brenghen.
6 Wanneer nu de Wachter het sweert sage
comē/ en de Trompettē niet en bliese/ noch
zijn volck waerschuwede: ende het sweert
quame/ en name sōmige wech: de selue wor
den wel om harer sonde wille wech gheno-
men/ doch haer bloet/ wil ick van des Wach
ters handt eysschen.
b Ezec.3.17. 7 b Ende nu ghy menschen kint/ ick hebbe v
tot eenen Wachter ghesettet over het huys
Israels/ wanneer ghy wat wt mynē monde
hooret/ dat ghy se van mynent weghe waer
schuwen sult.
8 Wanneer ick nu tot den Godloosen segge:
Ghy Godloose moett des doots sterven: en
ghy en segt hem suler niet/ dat hem de God
loose waerschuwen late/ voor synen wesē/ so
sal de Godloose wel om zijns godloosen we
sens wille sterven/ doch zijn bloet wil ick vā
uwer hant eysschen.
c Act.20.20 9 c Waerschudy daerenteghen den Godloo-
sen/ voor synen wesen/ dat hy hem daer van
bekeere/ ende hy hem van synen wesen niet
en wil bekeeren / so sal hy om syner sonde
d† An. gesalveert/ ghe-berghet. wille sterven/ ende ghy hebt v siele d† ghe-
losset.
10 Daerō ghy menschen kint/ segget dē huyse
Israels: Ghy spreect also: Onse sonde ende
misdaet liggen op ons/ dat wy daer onder
vergaen/ hoe konnen wy dan leuen?
e God begheert niet den doodt/ maer de bekeeringhe der Sondaers. 2.Sa.14.14 Ezec.18.32. Sapi.1.13.
11 So spreect de Heere: e So warachtich als
ick leue/ spreeckt de Heere Heere/ ick en heb
be sgeē welgeuallē aē dē doot des Godloo
sen/ maer dat hem de Godloose bekeere van
f Esei.55.7. synen wesen/ en leue: so bekeert v doch nu/
van uwen boosen wesen: waerom willet gy
sterven/ ghy van den huyse Israels?
12 En ghy menschen kint/ spreeckt tot uwen
g Ezec.18.24 volcke: g Wanneer een rechtveerdighe wat
quaetsdoet/ so en sal het hem niet helpē/ dat
hy vroom geweest is: ende wanneer eē God
loose vroom wort/ so en salt hem niet scha-
den/ dat hy Godloos gheweest is: so en kan
ooc h de Rechtveerdige niet leuen/ wanneer
hy sondiget.
13 Want wanneer ick tot dē rechtveerdigen
spreke: Hy sal leuen: en hy verlaet hem op sy
ne gherechticheyt/ ende doet wat quaets/ so
sal alle syne vromicheyt niet ghedacht wor-
den/ maer hy sal sterven/ in syner boosheyt/
die hy doet/
14 h Ende wanneer ick tot den Godloosen h Esai.55.7
spreke: Hy sal sterven: ende hy bekeeret hem Jere.18.7.
van syner sonde/ ende doet wat recht ende
goet is/
15 Also/ dat de Godloose het pandt weder
gheeft/ ende betalet/ wat hy gerooft heeft/
ende na den woorde des leuens wandelt/
dat hy niet quaets en doet/ so sal hy leuen/
ende niet sterven.
16 En i aller syner sonde/ die hy gedaē heeft/ i Eze.18.22.
en sal niet gedacht wordē: want hy doet nu
wat goet ende recht is/ daerom sal hy leuen.
17 k Noch spreeckt v volck: De Heere en oor- k Eze.18.25
deelt niet recht/ so sy doch onrecht hebben.
18 Want so hem de Rechtveerdige keeret/ vā
syner gerechticheyt/ ende doet wat quaets: l l† An. hy sal
so sterft hy m billicken daerom. door deselue
19 n En o † so hem de Godloose bekeeret/ van sterven.
synen Godloosen wesen/ en doet wat recht m Ofte/ py-
ende goet is/ so sal hy Ja billicken leuen. mers met
20 Noch spreect gy: De Heere en oordeelt niet rechte.
recht/ p so ick doch v vanden huyse Israels/ n Ezec.3.11
eenen peghelicken na synen wesen oordeele. o† Anders/
21 En het begaf hem inden twaelfstē Jare on wanneer.
ser ghevanckenisse aendē vyfthienden daghe p Psa.62.13
der thiender Maent/ quam tot my eē die ont- Jerem.17.10
loopen was van Jerusalem/ ende sprac: De ende 32.9.
Stadt is gheslaghen. Mat.16.27
22 Ende de handt des Heeren quam op my/ Roman 2.6.
des avonts/ eer die ontloopene quam/ ende ende 14.12.
dede mynen mondt op/ tot dat hy des mor- 1.Cor.3.8.
ghens tot my quam: ende dede my mynen 2.Cor.5.10
mont op/ also/ dat ick niet meer swyghen en Galat.6.5
konde. Apoc.2.23.
23 Ende des Heeren woort geschiede tot my/ ende.22.12.
ende sprack:
24 Ghy menschen kindt/ de inwoonders deser
Woestijne inden Lande Israels/ sprekē also:
Abraham was een eenich Man / en eruede Abraham.
dit Landt: doch onser is vele/ so hebben wy
Ja het Lant billicker.
25 Daerō spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: q Ghy hebbet bloet r ghegeten/ ende q Leui.17.14
uwe ooghen opgheheuen tot den Afgoden/ s r Of, gesloc-
ende bloet vergoten: ende ghy meynet/ ghy den/
willet het Landt besitten? s Deu.5.17
26 Ja ghy vaeret altoos voort met moorden/
en doet gruwelen/ ende een schendet dē an-
deren zijn wijf/ ende meynet/ ghy willet het
Landt besitten?
27 So spreeckt tot hen: So spreect de Heere
Heere: So warachtich als ick leue/ alle die
inder woestijnen woonen/ sullen door het
sweert vallen: en wat op dē velde is/ wil ick
den gedierten te verslinden gheuen/ ende die
inden sterckten en spelonckē zijn/ sullen t t Of, vanē
aen der pestilentie sterven.
28 Want ick wil het Lant gantsch verwoestē/
ende syner hoouerdye en macht/ een eynde
maken: dat het ghebercht e Israels so woest
worde/ dat daer niemant over en gae.
29 u Ende sullen ghewaer worden/ dat ick de u Ezec.25.
Heere bē/ wanneer ick het Lant gantsch ver
woestet hebbe/ om alle harer gruwelen wil-
le/ die sy doen.
30 Ende ghy menschen kint/ v volck spreeckt
teghen v / aen den wanden ende huysdeu-
ren/ ende een spreeckt Ja ten anderen: lie-
ue/ koemt ende laet ons hooren/ wat de Hee
re seydt.
31 Ende sy sullen tot v comen/ in de Versame-
linghe/

linghe / eñ voor v sitten / als mijn Volck/
eñ sullen de woorden hooren / doch niets
daer na doen: maer sullen v aensluyten/
ende euenwel voortaen leuen / na harer
ghiericheydt.
32 Ende siet / x ghy moet haer liedt zijn/
dat sy geerne singen eñ speien sullen : alsoo
sullen sy uwe woorden hooren/ende niets
daer na doen.
33 Wanneer nu koemt / wat komen sal/
siet/so sullen sy ghewaer worden/ dat een
Propheet onder hen gheweest is.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Met bescheldinghe ontrouwer Herders / die alleen haer eyghen soecken 7. beloeft de Heere / hy wil hem seluen syner kudde aennemen haer versamelen / ende op beschalcheyt / die sommighe onder hen begaen / achtinghe hebben. 23. ghelooft daer beneuen dē waren Herder Christum/ ende met hem ghenoechtighen vrede.

1 Ende des Heeren woordt ghescheidde
tot my / ende sprack :
2 Ghy menschen kindt / prophetéert
tegen de Herders Israels / prophetéert eñ
spreect tot hen: So spreect de Heere Heere:
a Wee den Herders Israels/ die hen seluen
weyden: Sullen niet de Herders de Kudde
weyden ?
3 Doch ghy etet het Vet / eñ bekleedet v
met der Wolle/ eñ slachtet het gemestede/
doch de Schapē en willet ghy niet weydē.
4 Der swacken en b neemt ghy niet waer/
eñ de krancken en heylet ghy niet / het verwondde en verbindet ghy niet / het c ver-
bijsterde en halet ghy niet weder/ ende het
verlatene en soeckt ghy niet/ d maer stren-
ghe ende harde heerschet ghy ouer haer.
5 Ende myne Schapen zijn verstroyet/
als die gheenen Herder en hebben / eñ zijn
allen wilden ghedierten ter spijse gheworden/ ende gantsch verstroyet.
6 Ende gaen verbijstert hier ende daer op
den Berghen/ eñ op den hooghen kleynen
Bergen / ende zijn op dē gantschen Lande
verstroyet: ende daer en is niemant/ die na
hen vraget / of harer achtet.
7 Daeromme hooret ghy Herders des
Heeren woordt :
8 So warachtich als ick leue/ spreeckt de
Heere Heere / dewijle ghy myne Schapen
laret ten roove / ende myne Kudde / allen
wilden gedierten ter spijse wordē/ dewijle
sy geenen Herder en hebben / ende myne
Herders na myne Kudde niet en vraghen/
maer zijn sulcke Herders/ die hen seluen
weyden/ maer myne Schapen en willense
niet weyden.
9 Daeromme ghy Herders / hooret des
Heeren woordt :
10 So spreeckt de Heere Heere: Siet / ick
wil aen de Herders/ ende wil myne Kudde
van haren handen eysschen : ende wil het
met hen een eynde maken/ dat sy niet meer
en sullē Herders zijn/ eñ en sullē hen seluen
niet meer weyden: ick wil myne Schapen
e † verlossen wt haren monde / dat syse
voortaen niet meer verslinden en sullen.
11 Want so spreeckt de Heere Heere: f Siet/
ick wil my myner Kudde selfs aennemen/
ende soecken.
12 Als een Herder syne Schapen soeckt/
wanneer sy vā syner Kudde verbijstert zijn/
also wil ick myne Schapen soecken / ende
wilse verlossen van allen plaetsen/ daer sy
henen verstroyet waren / ter tijdt/ doe het
doncker ende duyster was.
13 Ick wilse g † wtvoerē van allē Volckē/
eñ wt allē Landen versamelen/ ende wilse

x De Joden quamē in de predickinge niet dat sy ghelooféden/ ofte hen beterē woudē: maer op dat sy dē armen Prophete aensluyteden ende bespotteden: ende wat van hē hoorden/ daer sy namaels van hadden te schimpen eñ singhen. Also eerden sy dat lieue woordt Gods/ ghelijck alsmen het tot onses tijdt / in der werelt eeret. Job. 30. 9. Psal. 69. 13 Tren. 3. 63.
Teghen de Pastooren.
a Ezech. 13. 3 Jere. 14. 13. ende 25. 1. Mich. 3. 5.
b 1. Pet. 5. 3. 2. Cor. 2. 2. Luce. 22. 26.
c Of/ dwalende.
d 1. Pet. 5. 3. Esaie. 52. 9.
e † Anders/ wtrucken/ redden.
f Joā. 10. 11 Heb. 13. 20. 1. Petr. 2. 25 ende 5. 4. Esaie 40. 11.
g † Anders/ wttrecken.

in haer Landt leyden/ eñ wilse weyden op
dē Bergen Israels/ eñ in allē Landouwen/
ende op allen bewoonlicken plaetsen des
Lants.
14 Ick wilse op de beste Weyde brenghen/
eñ hare Kopen sullen op den hoogen Ber-
gen in Israel staen : aldaer sullen sy in be-
quamen Kopen liggen / ende vette Weyde
hebben/ op den Bergen Israels.
15 Ick wil selfs myne Schapen weyden/
ende ick wilse h legheren / spreeckt de
Heere Heere.
16 i Ick wil het verloren weder soecken/ eñ
het k verbijsterde weder brengē/ eñ het ver-
wondede verbinden/ eñ des swacken waer-
nemen: ende wat vet l † ende sterck is/ wil
ick bewaren/ ende wil harer plegen/ als het
recht is.
17 Doch tot v / myne Kudde / spreeckt de
Heere Heere alsoo : Siet/ m ick wil richten
tusschen Schaep ende Schaep/ eñ tusschen
den Rammen ende Bocken.
18 Isset niet ghenoech / dat ghy so goede
Weyde hebbet/ eñ so ouervloedighen/ dat
ghyse met voeten tredet ? ende so schoone
Bornen te drincken/ so ouervloedigen/ dat
ghy daer in tredet/ eñ haer onreyn maket ?
19 Dat myne Schapen eten moeten / wat
ghy met uwen voeten vertreden hebbet :
ende drincken / wat ghy met uwen voeten
onreyn ghemaeckt hebbet ?
20 Daerom so spreeckt de Heere Heere tot
hen : Siet / ick wil richten tusschen den
vetten ende mageren Schapen.
21 Daerom dat ghy springet met dē voetē/
ende de swacken van v stootet met uwen
hoornen/ tot dat ghyse alle vā v verstroyet.
22 Eñ ick wil myner Kudde helpen / dat sy
niet meer en sullen ten roove worden/ ende
wil richten tusschē Schaep ende Schaep.
23 n Eñ ick wil hen eenen eenighen Herder
verwecken / diese weyden sal/ namelicken/
mynē Knecht p Dauid/ die salse q weyden/
ende sal haer Herder zijn.
24 Eñ ick de Heere wil haer God zijn/ doch
mijn Knecht Dauid / sal de Vorst onder
hen zijn: dat segghe ick de Heere.
25 Eñ ick wil een Verbondt des Vreedts
met hen maken/ ende alle boose ghedierten
wt dē Lande wtroeyen/ dat sy seker woonen
sullen in der Woestijne / ende in dē Woude
slapen.
26 Ick wilse/ eñ alle myne kleyne Berghen
rondtom/ seghenen/ ende op haer reghenen
laten ter rechter tijdt/ r dat sullen genadige
reghenen zijn.
27 Dat de Boomen op den Velde hare
Vruchten brenghen / ende het Landt syne
Vrucht geuen sal / eñ sy sullen seker op den
Lande woonen: eñ sullen ghewaer worden/
dat ick de Heere ben/ wanneer ick haer iock
verbroken/ eñ s † haer verlosset hebbe / van
der handt der genen/ dien sy dienē moesten.
28 Eñ sy en sullen niet meer den Heydenen
ten roove worden / eñ gheen ghedierte op
Aerden en sal haer meer verslinden: maer
sullen seker woonen/ sonder alle vreesen.
29 Ende ick wil hen een vermaerde Plante
verwecken/ dat sy niet meer en sullē honger
lyden in den Lande / ende hare smaetheydt
onder den Heydenen/ niet meer draghen en
sullen.
30 Ende sullen ghewaer worden / dat ick de
Heere hare God / by hen ben/ ende dat sy
van den huyse Israels myn Volck zijn/
spreeckt de Heere Heere.
31 t Ja ghy menschē/ sullet de Kudde myner
Weyde zijn/ u ende ick wil uwe God zijn/
spreeckt de Heere Heere.

h Of / doen rusten.
i Jere. 50. 6 Luc. 4. 18. ende 19. 10. Joā. 10. 11.
k Ofte. verdwalende.
l † An. 't vet eñ hem syner stercke ouerheft/ wil ick wtroeyen/ ende etc.
m Mat. 25. 32
n Esaie. 40. 11 Dan. 9. 24. Joan. 1. 45. ende. 10. 11.
o Of/ opwecken.
p Jere. 30. 9. Act. 2. 22.
q Mich. 5. 4.
r Deut. 11. 14 ende 28. 12. Joel. 2. 23.
s † Anders/ wtgeruckt.
t Psal. 95. 7. ende 100. 3. ende 136. 9. Joan 1. 11.
u Hebr. 8. 10

Dat xxxv. Capittel.

1. Verstooringhe des ghebergths Seir/
dat is/ der Edomiters / daerom dat sy de
kinderen Israels beleedichden / of ver-
druckten ende hateden.

Seir.

1 Ende des Heeren woordt gheschiedde
tot my / ende sprack:

a Esai. 34. 5. Jere. 49. 7. Ezech. 25. 12. ende 32. 29. ende 36. 5.

2 Ghy menschen kindt/richtet v aen-
gesichte tegen het gheberchte a Seir/ende
prophetеert daer teghen/
3 Ende spreeckt tot den selven: So spreeckt
de Heere Heere: Siet / ick wil aen v / ghy
Berch Seir/ ende myn handt tegen v wt-
strecken/ eñ wil v gantsch woest maken.
4 Ick wil uwe Steden eensaem maken/
dat ghy sult tot eener Woestijne worden/
ende gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.

b Num 20.18 Deut. 2. 3. Obad. 10.

5 b Daerom/ dat ghy eewige vyantschap
draget/ teghen de kinderen Israels/ ende
jaechdese int sweert / doe het hen qualick
ginck / ende hare sonde een eynde hadde.
6 Daerom / so warachtich als ick leve/
spreeckt de Heere Heere / wil ick v oock
bloedich maken / ende en sult den bloeden

c 1. Mac. 5. 3

niet ontgaen : c dewijle dat ghy lust tot
bloet hebt/ en suldy v bloedẽ niet ontgaẽ.
7 Ende ick wil den berch Seir woest eñ
eensaem maken / dat niemant daer op
wandelen noch gaen en sal.
8 Eñ wil zijn gheberchte/ ende alle kleyne

d Of/Gronden.

Bergen/ Dalen/ ende alle d Leechten / vol
dooden maken/ die door het sweert sullen
verslaghen daer ligghen.
9 Ja tot eener eewiger woestijne wil ick
v maken/ dat niemandt in uwen Steden
woonen en sal : ende sullet gewaer wordẽ/
dat ick de Heere ben.

e Namelickẽ Juda ende Israel. f † Anders/ eñ de Heere was daer. Exo. 25. 22.

10 Ende daerom dat ghy spreeckt: e Dese
beydẽ Volcken met beyden Landẽ/ moeten
myne worden / eñ wy willense innemẽ / f †
wanneer oock alreede de Heere daer woonet
11 Daerom / so warachtich als ick leve/
spreeckt de Heere Heere / wil ick na uwen
toorne eñ hate/ met v omgaẽ/ als ghy met
hen omgegaen hebt/ wt eyckelen hare / eñ
wil by hen bekent worden/ wanneer ick v
ghestraffet hebbe.
12 Ende sult ghewaer worden / dat ick de
Heere/ alle v lasteren ghehoort hebbe / dat
ghy ghesproken hebt/ tegen het gheberchte

g † And. ter Spyse.

Israels/ ende geseyt: Sy zijn verwoestet/
ende g † ons te verderven ghegeven.
13 Ende hebt v teghen my beroemt / ende
hefrich teghen my ghesproken/ dat hebbe
ick ghehoort.

h Ezech. 25. 6. 15. ende 26. 2.

14 So spreeckt nu de Heere Heere: Ick wil
v tot eener Woestijne maken/ dat hem alle
het Landt verheugen sal.
15 h Eñ als ghy v verheuget hebt/ tegẽ het
Erve des huys Israels in te nemẽ/ daerõ
dat het was woest geworden : even so wil
ic met v doẽ/ dat de Berch Seir woest zijn
moet/ met tsamen dẽ gantschẽ Edom : eñ
sullet gewaer wordẽ/ dat ick de Heere ben.

Dat xxxvj. Capittel.

1. De Heere wil mot smaetheydt ende
straffe der Heydenen/ hem zijns volcx we-
der aennemẽ/ 16. Wijst hen aen de oorsake/
waerom hyse gestraffet/ eñ dannoch haer
verschoonet hebbe / 24. Item / wat ghe-
nade ende weldaden hy voortaen / aen
haer wil bewijsen.

a Ezech. 6. 2. b Jn eẽ/ aeternus perpetuus. c † And. die de Hooghtẽ des Werelts zijn / etc.

1 Ende ghy menschen kint / prophetеert
den Berghen Israels/ ende spreeckt:
2 Hoort des Heeren woordt / a ghy
Berghen Israels : So spreeckt de Heere
Heere: Daerom dat de vyandt over v roe-
met: Heah/ b de eewighe c † Hooghden/
zijn nu onse Erve ghewordẽ.
3 Daerom prophetеert/ ende spreeckt: So
spreeckt de Heere Heere: Dewijle datmen
v allenthalven verwoestet ende verdelget/
ende zijt den overgebleuenen Heydenen te
deele ghewordẽ/ ende zijt dẽ lieden in den
monde ghekomen/ ende een boos gheschrey
ghewordẽ:
4 Daerom hooret ghy Berghen Israels/
het woort des Heerẽ Heerẽ: So spreeckt de
Heere Heere/ beyde tot den Berghen/ ende
kleynen Bergen/ tot den Beken eñ Dalen/
tot dẽ eensamen Woestijnen/ eñ verlatenen
Steden / welcken den overgheblevenen
Heydenen rontom henen / ten roove ende
spotte ghewordẽ zijn.
5 Ja so spreect de Heere Heere : Ick hebbe
in mynen yverigen d yver ghesproken/ te- d Dat is/
gen de overgebleven Heydenen/ ende tegen hertenbrant.
het gantsche e Edom / die myn Landt in e Esaie 34. 5.
ghenomen hebben/ met verheughen van Ezech. 35. 2.
gantscher hertẽ/ ende met schimper lachen/
dat selve te verheeren/ eñ wt te * plunderen: * Of/ plonderen.
6 Daerom prophetеert vanden Lande
Israels / eñ spreeckt tot den Bergen ende
kleynen Bergen/ tot den Beken eñ Dalen:
So spreect de Heere Heere: Siet/ ick hebbe
in mynen yver eñ grimmicheyt gesproken/
Dewijle dat ghy (sulcke) smaetheydt van
den Heydenen dragen moetet.
7 Daerom spreeckt de Heere Heere alsoo: f f Dat is/
Ick heffe myn hant op/ dat uwe Nabuers Ick sweere.
de Heydenen rontom/ hare schande/ weder
dragen sullen.
8 Daerentegen ghy Bergen Israels/ sullet
weder groenen / ende uwe vrucht brengen/
mynen volcke Israels: eñ dat sal in korten
ghescheden.
9 Want siet / ick wil my weder tot v wen-
den/ ende v aensien: op dat ghy ghebouwet
ende besaeyet wordt.
10 Eñ wil by v der lieden vele maken / het
gantsche huys Israels altemael: ende de
Steden sullen weder bewoonet / ende de
Woestijnen ghebouwet worden.
11 Ja ick wil v/ Lieden ende Vee de volheyt
gheven / dat ghy v vermeeren ende wassen
sullet : ende ick wil v daer weder insetten/
daer ghy te voren woondet / eñ wil v meer
goets doen/ dan opt te voren : ende sullet
ghewaer worden/ dat ick de Heere zy.
12 Ick wil v Lieden hier toe brenghen / die
myn Volck Israels zijn sullen/ die sullen v
besitten/ ende sult haer Erfdeel zijn/ ende en
sult niet meer sonder g Erven zijn. g Of/ Erfgenamen.
13 So spreeckt de Heere Heere : dewijle dat-
men dat van v seydt : Ghy hebt lieden ver-
slonden/ ende hebt v Volck sonder Erven
ghemaeckt.
14 Daerom en suldy (nu) niet meer lieden
verslinden / noch v volck sonder * Erven * Of/ Erfgenamen.
maken/ spreeckt de Heere Heere.
15 Eñ ick en wil v niet meer laten hooren de
smaedtwoorden der Heydenẽ/ ende en sult
den spot der Heydenen niet meer draghen/
eñ en sult v volck niet meer sonder * Erven * Of/ Erfgenamen.
maken/ spreeckt de Heere Heere.
16 Ende des Heeren woort geschiede wo-
der tot my/ ende sprack :
17 Ghy menschẽ kint/ doe het huys Israels
in haren Lande woonde/ ende dat selve ver-
ontreynichden/ met haren wesen ende doẽ/
dat haer wesen voor my was / als de on-
reynicheydt eener Vrouwen / in harer
kranckheydt.
18 Doe goot ick myne grimmicheydt over
haer wt/ om des bloets wille / dat sy inden
Lande vergotẽ/ eñ dat selve verontreynigет
hadden/ door hare Afgoden.
19 Eñ ick verstroydese onder de Heydenen/
ende

ende verstuyfoede in de Landen/ en richtede
se/na haren wesen ende doen.
h Esai.52.5 Roma.2.24 20 hEnde sy hielden hen gelijck als de Heyde
nen/ daer sy henẽ quamen/ en ontheylichdẽ
mynen heylighen Name/ daermen van hen
seyde: Is dat des Heeren volck/ dat wt sy=
nen Lande heeft moeten trecken?
21 Doch ick verschoonede se om mijns hey=
ligen Naems wille / dien het huys Israel
ontheylichde/ onder den Heydenen daer sy
henen quamen.
22 Daerõ sulty tot den huyse Israels seggen:
So spreect de Heere Heere: Ick doe het niet
om uwent wille/ ghy vandẽ huyse Israels/
maer om mijns heyligen Naẽs wille/ dien
ghy ontheyliget hebt /onder den Heydenẽ/
tot welcke ghy ghecomen zijt.
23 Want ick wil mynen grooten Name/ die
door v voor dẽ Heydenen ontheyliget is/ diẽ
ghy onder deselven ontheyliget hebt/ hey=
lich maken:ende de Heydenen sullen gewaer
worden/dat ick de Heere zy/ spreect de Hee=
re Heere/wanneer ick my voor hen/aen v be
wyse/dat ick Heylich zy.
24 Want ick wil v van den Heydenẽ halen/
en v wt allen Landen versamelen/en weder
in uwe Landt brenghen.
i Esai.44.3 Iere.7.15. Zach.14.8 25 iEnde wil reyn water op v sprenghen/dat
ghy reyn wort/ van alle uwer onreynicheyt
en van allẽ uwe Afgodẽ wil ick v reynigen.
Een niewe herte ende gheest wort ghelooft. 26 kEn ick wil v een niewe herte/ ende eenen
niewen geest in v gheuen/ende wil het stee=
nen herte/ wt uwen vleesche wechnemen/en
v een vleeschen herte gheuen.
k Ezec.11.19 ende 18.31. l Ioel.2.28. m Deu.8.18 27 lIck wil mynen Gheest in v gheuen/ m en
wil sulcke lieden van v maken/ die in myne
Gheboden wandelen / ende myne Rechten
houden/ende daer na doen.
28 En ghy sullet woonen indẽ Lande/ dat ick
uwen Vaderen ghegheuen hebbe/ende sullet
myn Volck zijn/ende ick wil uwe God zijn.
29 Ick wil v/van alle uwe onreynicheyt los
maken:ende n† wil dat koorne roepen/ende
wil het vermeeren/ en en wil v gheene diere
tijdt comen laten.
n† Anders/ de tarwe
30 Ick wil de vruchten op den Boomẽ/ende
de vruchten op den velde vermeeren/op dat
v de Heydenen niet meer en bespotten met
der diere tijdt.
31 Als dan sullet ghy aen uwe boose wesen
gedencken/ ende ws doens/ dat niet goet en
was/ende uwer sonde ende Afgoderije / sal
v rouwen.
32 Sulcx wil ick doen/niet om uwent wille/
spreeckt de Heere Heere/ dat ghy het weter:
maer ghy sullet v moeten schamen/en schaẽ=
root worden/ ghy vanden huyse Israels/
ouer uwen wesen.
o Esaie.4.4 1.Cor.6.11. Ephes.5.26 33 So spreeckt de Heere Heere: o Ter tijdt
wanneer ick v reynighen sal van alle uwen
sonden/so wil ick de Steden weder besettẽ/
ende de Woestijnen sullen weder gebouwet
worden.
34 Het verwoestede Lant sal weder geploeget
worden/daer voor/ dat het verheeret was/
dat het sien sullen/alle die daer door gaen/
35 En segghen. Dit Lant was verheeret/ende
nu isset als een Lusthof:ende dese Stedẽ wa
ren verstoort/verbroken/en woest/ende staẽ
nu vast ghebouwet.
36 En de ouerblijuende Heydenẽ rontom v/
sullen ghewaer worden/ dat ick de Heere bẽ/
die daer bouwe/wat verbroken is/ en plan=
te/ wat verheeret was: ick de Heere segghe
het/ ende doe het oock.
37 So spreect de Heere Heere: Ick wil my we
der vragen latẽ/ van den huyse Israels/ dat
ick my aen hen bewijse:p ende ick wil se ver
p Iere.50,6 meeren als een kudde/
38 Als een Heylighe kudde/ als een kudde te
Ierusalem/ op haren Feesten:so sullen de
verheerden Steden / vol menschen kudden
worden/ende sullen gewaer worden/ dat ick
de Heere ben.

Dat xxxvij. Capittel.

1. Der vorighen belofte/ van der Joden
te huyskoemste/ waerheydt/ wort door een
onmeughelicker ende grooter/ (namelicken/
de opstandinghe der dooden lichamen/) be=
wesen. 15. Israel wort met Iuda vereenicht
14. ende Christus/ een eenich Koninck ende
Herder zijns eenighen gheloouighen volcx
inghevoeret.

1 EN de des Heeren hant quam ouer my/ en Van de op
voerde my henen wt inden gheeste des standinghe
Heeren/ en settede my op een wydt velt/ der dooden/
dat lach vol beenders. propheteert de Propheet
2 Ende hy voerde my a allenthaluen daer a Of/ ouer
door/ ende siet / der beenderen lach gantsch al/ alommẽ
vele op den velde: ende siet / sy waren seer
verdorret.
3 En hy sprach tot my: Ghy menschen kint/
meynsdy ooc/ dat dese beenders weder leuen
dich worden? Ende ick sprack: Heere Heere/
dat weet ghy wel.
4 En hy sprack tot my: Propheteert van de
sen beenderen/ en spreeckt tot hen: Ghy ver=
dorrede beenderen hoort des Heerẽ woort:
5 So spreect de Heere Heere/ van desẽ been=
derẽ: Siet/ ick wil eenen adem in v brengen/
dat ghy sult leuendich worden.
6 Ick wil v aderen geuen/ ende vleesch laten
ouer v wassen/ en met eener huydt ouertrec=
ken/ en wil v b adem gheuen/ dat ghy weder b Gen.2.7.
leuendich wort: ende sullet gewaer worden/
dat ick de Heere ben.
7 En ick propheteerde/ als my beuolẽ was:
ende siet/ c doe wert daer een groot bulderẽ/ c 1.Cor.15.4
als ick propheteerde : en siet/ het verruerde
hem/ ende de beenders quamen weder te sa=
men/ een yeghelick tot synen beenders.
8 Ende ick sach/ ende siet/ daer wiessen ade=
ren ende vleesch op/ ende hy ouertoochse met
eener huydt: daer en was Ja noch gheenen
adem in.
9 Ende hy sprack tot my: Propheteert ten
winde/ propheteert ghy menschen kint/ en
spreect tẽ winde: So spreect de Heere Heere:
Wint/ comt hiertoe van den vier Winden/
ende blaset dese gedoodde aen/ dat sy weder
leuendich worden.
10 Ende ick propheteerde/ als hy my beuolẽ
hadde: doe quam een adem in haer/ ende sy
werden weder leuendich/ ende richtedẽ hen
op hare voeten: ende harer was een gantsch
groot Heyr.
11 En hy sprack tot my: Ghy menschen kint/
dese beenderẽ zijn het gãtsche huys Israels:
siet/ als nu sprekẽ sy: Onse beenders zijn ver
dorret/ ende onse hope is verloren/ ende het
is met ons wte.
12 Daerom propheteert ende spreect tot hen:
So spreect de Heere Heere: Siet/ ick wil uwe
dooden grauen op doen/ en wil v lieden/ myn
volck / wt den seluen daer wt halen / ende v
lieden int lande Israels brenghen.
13 Ende sullet gewaer worden/ dat ick de Hee
re ben/ wanneer ick uwe doodẽ grauen geo=
pent/ ende v lieden/ mijn Volck/ wt den sel=
uen daer wt ghebracht hebbe.
14 Ende ick wil mynen Geest in v lieden ge=
uẽ/ dat ghy weder leuen sullet/ en wil v liedẽ
in uwe lant setten: ende sullet ghewaer wor=
den/ dat ick de Heere ben: ick spreke het: ende
doe het oock/ spreeckt de Heere.
15 Ende des Heeren woort geschiede tot my/
ende sprack;

Ghy

16 Ghy menschen kint neemt v een hout/
eñ schrijft daer op: Des Juda eñ der kin-
deren Jsraels/ met tsamen haren toeghe-
danen: eñ neemt noch een hout/ eñ schrijft
daerop: Des Joseps/ namelickẽ/ het hout
Ephraim/ ende des gantschen huyses Js-
raels/ met tsamen haren toeghedanen.
17 Ende doet dat eene tot den anderen tsa-
mẽ/ dat het een hout worde in uwer hant.
18 So nu v volck tot v seggen sal/ ende spre
ken: Wildy ons niet condt doen/ wat ghy
daer mede meynet?
19 So spreect tot hen: So spreect de Heere
Heere: d Siet/ ick wil dit hout Josephs/
dat daer is in Ephraims handt/ nemen/
met tsamen haren e vrienden/ den stammẽ
Jsraels / ende wilse tot den houte Juda
doen/ ende een hout daer wt maken/ ende
sullen een zijn in mijner handt.

d Hose.1.11.

e Of. magẽ/ toegedanẽ.

20 Ende suit alsoo de houten daer ghy op
gheschreuen hebt/ in uwer handt houden/
dat sy het aensien.
21 Eñ sult tot hen segghen: So spreecht de
Heere: Siet / ick wil de kinderen Jsraels
halen/ vandẽ Heydenen/ daer sy henen ge-
togen zijn / eñ wilse f allenthaluen versa-
melẽ/ eñ wilse weder in haer lant brengẽ.
22 g Ende wil een eenich volck van hẽ ma-
ken/ indẽ lande op den gebercchte Jsraels/
h ende sy sullen al te samen eenen eenigen
Coninck hebben/ ende en sullen niet meer
twee Volcken/ noch in twee Coninckrijc-
ken ghedeylt zijn.
23 Sullen hen oock niet meer verontreyni-
gen met haren Afgoden eñ grouwelen eñ
allerley sondẽ: ick wil hen daer wt helpen
wt allen plaetsen daer sy gesondicht heb-
ben/ i eñ wilse reynigen/ k ende sullen mijn
Volck zijn/ ende ick wil haer Godt zijn.
24 l Ende mijn knecht Dauid sal hare Co-
ninck/ eñ harer alle eenige m Herder zijn:
eñ sullen wandelen in mijnen Rechten eñ
mijne gheboden houden, eñ daer na doen.
25 Ende sy sullen weder inden lande woo-
nen/ dat ick mijnen knechte Jacob ghege-
uen hebbe/ daer uwe Vaders inne ghe-
woont hebben: sy ende hare kinderen/ eñ
kints kinderen/ sullen daer inne woonen
eewichlick/ n ende mijn knecht Dauid/ sal
eewichlick haer Vorst zijn.
26 o Eñ ick wil met hen een Verbondt der
genade makẽ/ dat sal een eewich Verbont
zijn met hen: eñ wilse onderhouden eñ ver
meeren/ ende mijn Heylichdom sal onder
hen zijn eewichlick.
27 p Ende ick wil onder hen woonen/ q eñ
wil haer Godt zijn/ eñ sy sullen mijn Volck
zijn/
28 Dat oock de Heydenen sullẽ gewaer wor-
den/ dat ick de Heere ben / die Jsrael hey-
lich maket/ wanneer mijn Heylichdom
eewichlick onder hen zijn sal.

f Of. ouer-al/ alomme.
g Jer.10.16 Ephe.2.13.
h Joã.10.16 Esa.40.11. Jere.23.5. Ezec.34.23. Dani.9.25. Joan.1.45 10.11.
i Esa.4 4 Ephe.5 16.
k Jere.24,7 30.22. Hebr.8.10
l Esa.40.11 Jere.33.15.
m Ezech.34 12.23. Joan.10.11 1.Pet.2.25 5.4.
Psal.23.1.
n Dan.9.25 Joan.12.34 Psal.108.9. 117.
o Esa.55.3.
p Leu.26.11 2.Cor.6.16.
q.Jer. 24.7 30.22.31. 33. Heb.8.10. Apoca.21.3

Dat xxxviij. Capittel.

1. Straffe Gog/ die met grooter heyr-
kracht teghen Gods volc/ (8. na dien het
wt der Babylonischer ghevanckenisse we-
der in het landt ghecomen is /) daerop
coemt / ende dat selue vyandelicken be-
angstet.

1 Ende des Heeren woort ghesehiede tot
my/ ende sprack:
2 Ghy menschen kindt / wendet v te-
ghen a Gog / die inden lande Magog is/
ende de ouerste Vorst in Mesech eñ Thu-
bal/ ende propheteert van hem/
3 Ende spreeckt: So spreect de Heere Hee-
re: Siet/ ick wil aen v Gog / die ghy de o-
uerste Vorst zyt / van den Heeren in Me-
sech ende Thubal.
4 Siet / ick wil v omme becommen/ ende
wil v eenen toom inden mondt doen/ ende
wil v daer wt voeren. met allen uwen Hey-
re/ Peerdt eñ Man/ die alle wel gecleedet
zijn/ ende haer is eenen grooten hoop/ die
altemale Tartschen ende Schilden / ende
Sweerden voeren.
5 Ghy brenget met v c Perssen/ Moorlie-
den ende Lybiers / die altemale Schilden
ende Helmen voeren.
6 Daertoe v Gomer / eñ al zijn Heyr/ met
tsamen den huyse Thogarma / dat tegent
Noorden leyt/ met alle synen Heyre: Ja
ghy brenget een groot volck met v.
7 Wel aen rustet v wel/ ghi eñ alle uwe hoo
pen die by v zijn/ eñ weest ghi haer el hooft
man: Na langher tijdt suldy te huys ghe-
socht worden.
8 Ter laetster tijt suldy comen in het lant/
dat van den Sweerde weder ghebracht/
ende wt velen Volcken te samen gecomen
is/ namelicken op den Berghen Jsraels/
welcke lange tijdt woest gheweest zijn / eñ
nu wtgheuoert van velen Volcken / ende
alle seker woonen.
9 Ghy sult daerop trecken / eñ daer henen
comen met grooten storme/ ende sult zijn/
als een Wolcke / om het landt te bedec-
ken/ ghy ende alle v Heyr/ ende dat groote
volck met v.
10 So spreect de Heere Heere: Te dier tijdt/
suldy v sulcx voornemen / eñ sult het boo-
se inden sinne hebben/
11 Ende dencken: Jck wil dat lant sonder
mueren/ ouervallen/ ende ouer die comen/
die seker ende stille woonen / als die alle
sonder mueren daer sitten / ende hebben
noch grendel noch poorte.
12 Op dat ghy roouen eñ plonderẽ meucht/
eñ uwe handt laten gaen ouer de verstoor-
den/ die weder bewoont zijn: ende ouer dat
volck / dat wt den Heydenen te samen ge-
raept is / ende hen ter neeringhe ende goe-
deren gheschickt heeft/ ende midden in den
lande woonet.
13 Het Rijcke Arabia/ f Dedan eñ de Coop
lieden op de Zee / ende alle gewelbigen/ eñ
die aldaer zijn/ sullen tot v seggen: Jck mey
ne ymmers ghy zijt g recht ghecomen / te
roouen / ende hebt uwe hoopen versamelt
te plonderen: op dat ghy wech nemet / sil-
uer ende goudt / ende versamelt Vee ende
Goederen ende grooten roof dryuet.
14 Daerom suo propheteert ghy menschen
kindt/ ende spreect tot Gog: Soo spreecht
de Heere Heere: Js het niet also? dat ghy
sult mercken/ wanneer mijn volck Jsraels
seker woonen sal/
15 So suldy comen van uwer plaetse/ name
licken/ van den eynden teghent Noorden/
ghy ende groot volck met v/ alle te peerde/
eenen grootẽ hoop/ eñ een machtich Heyr.
16 Eñ sult daer op trecken ouer mijn Volc
Jsraels/ als een Wolcke/ die het landt be-
decket: sulcks sal ten laetsten tijden geschie
dẽ: ick wil v doch daeromme in mijn lande
comen laten / op dat wy de Heydenen be-
kennen/ hoe ick aen v/ O Gog/ gheheylicht
worde voor haren ooghen:
17 So spreect de Heere Heere: Ghy zijt het/
van dien ick in voortijden ghesept hebbe/
door mijne Dienaers de Propheten in Js-
rael / die ter seluer g † tijt propheteerden/
dat ick v ouer haer comen laten woude.
18 Ende het sal ghescieden te dier tijdt/
wanneer Gog comen sal ouer het landt vã
Jsrael spreect de Heere Heere. sal op trec-
kẽ/ h mijnẽ toorne in mijner grimmicheit.

Gog/ bedie-det de Turc-ken / als A-poc.20. wt-wyset. So hebben oock de Turc-ken haer af-comen/ wt den lande van den Noorden/ dier hier ge-dacht wort. Mesech eñ Thubal zijn oock Tarta-ren/ ende des volcx op geue zij-de/ diemen Schutten of Schottẽ heet: hoe-wel Mesech luydet/ als quamen de Moschou-ters van hẽ af/ dat is de Russen.

a Eze.39.1 Apoca.20.8

b Of/ wen-den.

c De Per-ssen schietẽ aent Rijcke Arabien/ daerom sal de Turck dier oock sommighe hebben.

d Gomer eñ Thogarma zijn sone/ Gene.10. houde ick/ zijn de Wen-den: want aen des Turcken houen/ spreectmen Wendisch.

e † And. Scherm:

f Dedan/ is een stuck des Rijcx Arabien. So leyt de Mahomet in den Rijc-ke Arabia begrauen tot Mecha.

g Recht ge-comen/ Dat is / O ghy doet recht ende wel/ daert al-toos voort/ gheluck sy met v. Recht/ dat is/ Ghy zijt de rechte Keyser ende Heere.

g † And. tijdt. ach-tervolgende.

19 Ende ick spreke sulcx in mynen i yuer / en
den yvere mijns toorns : want ter seluer
tijt/sal groot beuē zijn inde lande Israels.
20 k Dat voor mijnen aengesichte beuē sul-
len de Visschen inder Zee/ de Vogelen on-
der den Hemel/het Vee op den velde/ende
alles wat hem verruert ende beweget op
den lande / en alle Menschen die op der
Eerden zijn : ende de Berghen sullen om-
ghekeert worden / ende de l † wanden
ende alle mueren/neder vallen.
21 Ick wil dach ouer hen roepen / dat
Sweert op alle mijne Bergen/ spreect de
Heere Heere/m dat eens yegelicke Sweert
sal teghen den anderen zijn.
22 En ick wil hen richten met Pestilencie
en bloedt/ en wil reghenen laten/ slachre-
ghen met haghel/ vyere ende n solpher/ op
hem ende zijn Heyr / ende op dat groote
Volck/dat met hem is.
23 Also wil ick dan Heerlick/Heylich/ende
bekent wordē/ voor velen Heydenē/dat sy
gewaer worden sullē/ dat ick de Heere ben.

i Of/ heeten brande.
k Math.24 29. Luc.1.23.
l † And. hooghen trappen der borghen/ and. torrēs.
m Dat is/ Sy sullen hen selfs onder malcanderen verworgen ofte moorden. Iudic.7.22. 1.Sam.14. 20. 2.Para.20. 22.
n Apo.20.9

Dat xxxix. Capittel.

1. Wyder van der straffe Gog. 22. oorsake / waeromme de Heere den seluen ende andere vyanden/ ouer zijn volck comē la-te/25. met toeseggen ghenadigher verlos-singe/ wt harer gheuanckenisse.

Ende ghy menschen kindt/ prophetetert
tegen a Gog/ende spreect: Also spreect
de Heere Heere: b Siet / ick wil aen v
Gog/die ghy de ouerste Vorst zijt in Me-
sech ende Thubal.
2 Siet / ick wil v omme c crommen ende
v locken / ende wt den eynden van Noor-
den brengen / ende op de Bergen Israels
comen laten.
3 Ende wil v den boghe wt uwer slinc-
ker handt slaen / ende uwe Pylen / wt u-
wer rechter handt worpen.
4 Op den Bergen Israels sult ghy neder ge-
leyt worden / ghy met allen uwen Heyre/
en met den Volcke / dat by v is: ick wil v
den Voghelen / waer sy henen vlieghen/ en
den Dierē op dē velde te verslindē geuen
5 Ghy sult op den velde daer neder liggen/
want ick de Heere Heere hebbe het geseydt.
6 Ende ick wil vyer worpen op Magog/
ende op die / die in den e Eylanden seker
woonen ende sullen ghewaer worden/dat
ick de Heere ben.
7 Want ick wil mijnen heylighen Name
conde makē/onder mijnē Volcke Israels/
en en wil mijnen heyligen Name niet lan-
ger schenden laten: maer de Heydenen sul-
len gewaer worden/ dat ick de Heere ben/
de Heylighe in Israel.
8 Siet/het is alreede ghecomen ende ghe-
schiet/spreeckt de Heere Heere: dat is den
dach/daer ick van ghesproken hebbe.
9 En de Burgers inden Steden Israels/
sullen daer wt gaen/en vyer maken/ en ver
branden Wapenen/ Schilden/ Tartschē/
Boghen/ Pylen/f † Vuyststanghen/ ende
lange Spiessen: en sullen seuen Iaer lanck
g † vyerwerck daermede houden/
10 Dat sy gheen hout en doruen halen op
den velde/ noch inden Woude houwen/
maer van den Wapenē sullen sy vyer hou
den / ende sullen berooven de ghene/ van
dien sy berooft zijn/ende plonderen de ge-
ne/ van dien sy gheplondert zijn/ spreeckt
de Heere Heere.
11 En het sal te dier tijdt gheschieden/ dat
ick Gog wil een stede geuen ter begraeffe-
nisse in Israel/ namelicken/ het Dal daer-
men gaet aen de Zee/ tegen Oosten: also/

Gog.
a Apo.20.
b Ezec.38.3.
c Of/ wenden. Vuth. Wat de Rabint hier met haren sexteren maken/ dat laten wy varen: wy houdent met S. Hieron. Munst. Met ses straffen straffen.
Apoc.20.7.
e Dat is/ In Gogs landt te huys salt sach branden.
f † Anders/ hantstockē.
g And. vyer aensteken.

dat ghene/die voor by gaen/ den daer voor
h schuwen sullen / dewijle datmen aldaer
Gog met synen hoopen begrauen heeft. en
sal heeten, i Gogs hoopen dal.
12 Het huys Israels nu/ salse begrauen se-
uen Maenden lanck / op dat het landt ge-
reynighet worde.
13 Ja alle het Volck indē lande sal aen hem
te begrauen hebben/en sullen roem daer vā
hebben / dat ick dies daechs mijne heerlic-
heyt bewesen hebbe/ spreect de Heere Heere.
14 En sy sullen lieden wtschevdē/ die k door
gaens inden lande rontomme gaen en met
den seluen Doodengrauers/ te begrauē de
ouergebleuene op den lande/ op dat het ge
reynicht worde: na seuen Maenden sullen
sy daerna l ondersoecken.
15 En de ghene die inden lande rondtomme
gaen/ en eighens eens menschen beenderē
sien/sullen een Merckteecken daer by op-
richten / tot dat hen de Doodengrauers/
oock in Gogs hoopendal begrauen.
16 So sal oock de Stadt heeten / m Hamo-
na: also sullen sy het landt reynighen.
17 Nu ghy menschen kindt : So spreect de
Heere Heere : n Segghet allen Voghelen/
werwaerts sy vlieghen/ en allen Dieren op
den velde : Versamelt v / ende coemt her-
waerts/vindet v o allenthaluē yte hoope/
tot mijnen slachtoffer/ dat ick v liedē slach
te een groot slachtoffer op den Berghen
Israels/ende verslindet vleesch/ ende sup-
pet bloedt.
18 Het vleesch der Stercken sult ghy lieden
verslinden/ en het bloet der Vorstē op Aer-
den/ sullet ghy suppen/ der Rammen / der
Hamels/ der Bocken/ der Ossen / die altē-
male vett ende wel ghemest zijn.
19 En sullet het vette verslinden / dat ghy
lieden vol wordet en het bloedt suppē/ dat
ghy droncken wordet vandē Slachtoffer/
dat ick v slachte.
20 Versadicht v lieden nu ouer mijnen Dis-
sche van Peerden en Ruyteren/ van Sterc-
ken ende allerley Crijchslieden / spreect de
Heere Heere.
21 En ick mijne heerlickheyt onder de Hey-
denen brengen/ dat alle Heydenē sien sul-
len/mijn oordeel/dat ick hebbe gaen laten/
en mijne hant/ diē ic aen haer geleyt hebbe/
22 En also het huys Israels gewaer wor-
de/ dat ick de Heere haer God ben/ vā dien
daghe aen/ende voortaen.
23 En oock alle Heydenen gewaer worden/
hoe het huys Israels omme zijner misdaet
wille sy wech gheuoert/ende dat sy hen aen
my besondicht hadden : daeromme hebbe
ick mijn aengesichte voor hen verborgen/
en hebse ouerghegeuen in de handen harer
wederpartijders/ dat sy altemael door het
Sweert vallen moesten.
24 Ick hebbe hen ghedaen/ als hare sonde
ende ouertredinge verdient hebben/ en also
mijn aenghesichte voor hen verberghet.
25 Daeromme so spreect de Heere Heere: Nu
wil ick dē gheuanckenisse Iacobs wendē/
ende my des gantschen huys Israels ont-
fermen/ ende omme mijnen heylighen Na-
me q yueren.
26 Sy nu sullē hare smaetheyt/ en alle ha-
re sonde / daer sy hen mede aen my beson-
dicht hebben/ draghen/ wanneer sy slechs
seker in harē lande woonen meughen/ dat
se niemant en verschricke.
27 En ickse slechs weder vanden Volcken
ghebracht / en wt den lande harer vyan-
den versamelt hebbe/ en ick in hen gehey-
licht geworden ben/ voor den oogen veler
Heydenen.

h Dat is/ de neuse voor den stancke toe houden.
i Dat is/ Dat aldaer de groote veelheyde en hoopen Gogs begrauen ligghen.
k Of/ alle weghe.
l Of/ neerstelicken soecken/ Of sy alle begrauen zijn/ oft waer noch yemant ligge onbegrauen.
m Heet een veelheyt/ oft eē groot hoop:
n Apo.19.17
o Of/ aen allen syden/ omme/ ouerال.
p Zeph.1.7

Daer staet het / dat Gog om onser sonden wille machtich sy/ende so vele ongheluck/ en so menigen strijt behoo den hebbe.

q Dat is/ yuerenlijck draghen.

r Ezec. 36. 22. 23. 24. Esa. 44. 3. Joel. 2. 28. Act. 2. 17.

28 r Also sullen sy ghewaer worden/ dat ick de Heere haer God ben/ die ickse hebbe laten onder de Heydenē wech voeren/ en̄ wederomme in haer lant laten versamelē/ en̄ niet eenen van hen/ daer ghelaten hebbe.

29 En̄ en wil mijn aenghesichte niet meer voor hen verbergen: want ick hebbe mijnen Gheest ouer het huys Israels wtgegoten/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xl. Capittel.

1. Den Propheet wordt betoont/ dat/ en̄ hoe de Stadt Jerusalem en̄ de Tempel/ weder gebouwet worden souden.

Van desen Capittel aen/ tot aen het eynde des Propheten/ wordt de schoonheydt der Kercken Christi/ en̄ de salicheyt der gheloouighen in Christo/ beschreuen en̄ afgemaelt.
a Ezech. 1. 3.
b Ezech. 8. 3. 11. 24.
c Apo. 21. 10.
d Of/ eerin.

1 In den vijf en̄ twintichsten Jare onser geuanckenisse/ in den aenbeghinne des Jaers/ aen den tiendē dage der Maent/ dat is/ het veerthiende Jaer/ daer na als de Stadt geslagen was euen aen den seluen daghe/ a quam des Heeren handt ouer my/ b ende voerde my aldaer henen.

2 Door Goddelicke ghesichten/ namelicken int landt Israels: ende c settede my op eenen gantsch hooghen Berch/ daer was het op als een ghebouwede Stadt/ vant Suyden herwaerts.

3 En̄ doe hy my aldaer henen ghebracht hadde/ siet/ doe was daer een Man/ diēs gestalte was als d Metael/ die hadde een lijnen snoer/ ende een meetroede in zijner handt/ ende stondt onder der poorten.

4 En̄ hy sprack tot my: Ghy menschē kint/ siet/ en̄ hoort vlijtighen toe/ ende mercket daer euen op/ wat ick v wijsen wil: want daeromme zijdy hier henen gebracht/ dat ick v sulcx wijse: op dat ghy sulcx alle/ wat ghy hier siet/ dē huyse Israels vercondiget.

e Apoc. 11. 1. 21. 15. Zacha. 2. 1.
f † Anders/ dickte.

5 En̄ siet/ daer ghinck eenen muyr buyten aen den huyse rondtomme henen: ende de Man hadde de meetroede in zijner hant/ die was ses e ellen lanck: een yegelicke elle/ was een handtbreedt langer als een gemeyne elle: en̄ hy matt het ghebouwete in de f breedde eene roede/ en̄ in de hoochte oock eene roede lanck.

6 En̄ hy quam aen de poorte die teghen het Oosten lach/ en̄ ghinck henen op/ op haren optreden/ en̄ matt de dorpelen aen der poorte/ een yegelick dorpel eener roeden breedt.

g † And. cameren
h † And. Halle.

7 En̄ de g † gemaken/ die op beyden zijdē by der poorte waren/ matt hy oock na der lengde eener roede/ en̄ na der breyde eener roede: en̄ het ruym tusschen den gemaken/ was vijf ellen wijdt/ en̄ hy matt oock de dorpelen aen der poorte/ by den h † voorhuyse van binnen aen der poorte/ een roede lanck.

8 En̄ hy matt het voorhuys aen der poorte van inwendich/ een roede wijdt.

i Of/ voorstellen.

9 En̄ matt het voorhuys aen der poorte/ acht ellen/ en̄ zijne i bysetten twee ellen wijt: het voorhuys nu stondt binnen der poorte.

10 En̄ de gemakē waren op yegelicker zijden drij aen der poorte tegent Oostē/ telckē eene so wijt als de andere en̄ op beydē zijdē standē bysettē die warē gelijcke groot.

11 Daer na matt hy de wijdde der deurē in der poorten namelicken/ thien ellen/ ende de lengde der poorte/ derthien ellen.

12 Ende voor aen den ghemaken/ waren ruymen op beyden zijden/ elck eener ellen breedt: doch de ghemaken waren elck ses ellen wijdt/ op beyden zijden.

13 Daertoe matt hy de poorte van den dake/ des gemakes tot den dake der poorte toe/ dat waren vijf en̄ twintich ellen: ende de eene deure stondt teghen der anderen.

14 Hy maeckte oock k † bysetten/ tsestich ellen hooch/ ende voor eenen yegelicken bysette/ eenen Voorhof aen der poorte rondtomme henen.

k And. pylaren 60. ellen hooch/ so vele harer omme des Voorhofs poorte om ende om stonden.

15 Ende tot aen het Voorhuys aen der binnenster poorte/ daermen henen in gaet/ waren vijftich ellen.

16 En̄ daer waren enghe vensterkens/ aen der cameren en̄ bysetten henen inwaerts/ aen der poorte rondtomme henen/ alsowaren oock vensteren inwendich aen den voorhuysen rondtomme: en̄ aen den bysetten rondtomme henen/ was palmloofwerck.

17 En̄ hy bracht my voorder aen den buytensten voorhof/ en̄ siet/ daer waren Cameren/ en̄ een Plaueytsel ghemaeckt voor den Voorhoue rondtomme henen/ en̄ dertich cameren op den Plaueytsel.

18 En̄ het hoochste Plaueytsel aen den poorten/ was soo lanck als de poorten waren/ aen den nedersten Plaueytsel.

19 Ende hy matt de breydde der ondersten poorte/ voor den binnenstē Voorhoue wtwendigen/ namelicken/ hondert ellen/ beyde teghent Oosten ende Noorden.

20 Also matt hy oock de poorte/ die teghent Noorden lach/ aen den buytensten Voorhoue na der lengde ende breydde.

21 Die hadde oock op eener yegelicker zijden drij gemaken: en̄ hadde oock zijne bysetten/ en̄ voorhuysen/ gelijck so groot/ als aen der voriger poorte/ vijftich ellen in de lengde/ vijf en̄ twintich ellē in de breydde.

22 En̄ hadde oock syne vensteren ende syne voorhuysen/ en̄ zijn palmloofwerck/ ghelijck als de poorte teghent Oosten: en̄ hadde seuen optreden/ daermen henen opginc/ ende hadde zijne voorhuysen daer voor.

23 En̄ hy matt de poorte aen den binnenstē Voorhoue/ teghen de poorte die teghent Noorden en̄ Oosten stondt: en̄ hadde hondert ellen van eener poorte tot der anderē.

24 Daer na bracht hy my oock tegent Suyden/ en̄ siet/ daer was oock een poorte tegent Suyden: ende hy matt hare bysetten ende voorhuysen/ gelijck als de anderē.

25 Die hadden oock vensteren en̄ voorhuysen rondtomme: ghelijck als ghene vensteren/ vijftich ellen lanck/ ende vijf ende twintich ellen breedt.

26 En̄ daer waren oock seuen optreden henen op/ ende een voorhuys daer voor: ende palmloofwerck aen zijnen bysetten/ op eener yegelicker zijden.

27 En̄ hy matt oock de poorte aen den binnensten Voorhof teghent Suyden/ namelicken hondert ellen/ van der eener Suydenpoorte/ tot der anderen.

28 En̄ hy brachte my voorder door de Suydenpoorte in den binnensten Voorhof/ en̄ matt de selue poorte teghent Suyden/ gelijck soo groot als de anderen/

29 Met haren gemaken/ bysetten/ en̄ voorhuysen/ en̄ met vensteren en̄ Voorhouen daer aen/ euen so groot als de ghene/ rontomme vijftich ellen lanck/ ende vijf ende twintich ellen breedt.

30 En̄ daer ghinck een l † voorhuys rondt om/ vijf ende twintich ellen lanck/ en̄ vijf ellen breedt.

l † Anders/ Halle.

31 Datselue stont voor aen tegen den buytensten Voorhof/ en̄ hadde oock palmloofwerck aen den bysetten: daer waren oock acht optreden/ daer henen op te gaen.

32 Daer na brachte hy my aen de binnenste poorte/ teghent Oosten/ ende matt de selue ghelijck soo groot/ als de anderen/

33 Met haren ghemaken/ bysetten/ ende voorhuysen/ en̄ haren vensteren ende voor-

hupsen rondtomme/ ghelijck soo groot als
de anderen/ vijftich ellen lanck/ ende vijfen
twintich ellen breedt.
34 En hadde oock een voorhuys/ tegen den
buytensten Voorhove/ en Palmloofwerck
aen den bysetten/ tot beyden zijden/ ende
acht optreden henenop:
35 Daer na brachte hy my aen de poorte te-
ghent Noorden/ die mat hy ghelijck soo
groot als de anderen/
36 Met haren ghemaken/ bysetten ende
voorhuysen rontomme/ vijftich ellen lanc/
ende vijf ende twintich ellen breedt.
37 En hadde oc een voorhuys tegen den
buytensten Voorhove/ ende Palmloof-
werck aen den bysetten tot beyder zijden/
ende acht optreden henen op.
38 Ende beneden aen den bysetten aen ee-
ner yegelicker poorte/ was een m Camer/
met eener deure/ daermen het Brandtof-
fer inne n † dede.
39 Doch inden voorhuyse voor de poorte/
stonden op yegelicker zijde twee Tisschen/
daermen de Brandtofferen/ Sondofferen/
ende Schuldtofferen op slachten soude.
40 En daer wtwaerts ter zijden / daermen
henen op gaet na der poorte tegent Noor-
den/ stonden oock twee Tisschen/ ende aen
der anderen zijden onder den voorhuyse
der poorte/ oock twee Tisschen.
41 Also stonden op yegelicker zijden voor
der poorte vier Tisschen/ dat zijn acht Tis-
schen te hoope/ daermen op slachtede.
42 En die vier Tisschen tot den Brantof-
fer ghemaect/ waren van ghehouwen stee-
nen/ elcke anderhalve elle lanck en breedt/
en eener ellen hooch/ daermen op leyde al-
lerley gereetschap/ daermen de Brantoffe-
ren ende andere offeren mede slachtede.
43 Ende daer ghingen lijsten rondtomme/
henen inwaerts ghebuyget/ eener handt-
breede hooch/ ende op de Tisschen/ soude-
men het Offervleesch legghen.
44 En buyten voor der binnenster poorte/
waren Cameren voor de Sangers/ in den
binnensten Voorhove: eene aen der zijden
by der poorte teghent Noorden / die sach
teghent Suyden: de ander aen der zijden
teghent Oosten/ die sach tegent Noorden.
45 En hy sprack tot my: De Camer teghent
Suyden behoort den o Priesteren toe/ die
p † in den huyse dienen sullen.
46 Doch de Camer teghent Noorden / be-
hoort den Priesteren toe / die op den Al-
taer dienen/ dat zijn de kinderen q Zadok/
die alleene van den kinderen Levi / voor
den Heere treden sullen/ hem te dienen.
47 En hy mat den pleyn inden huyse/ na-
melicken hondert ellen lanck / en hondert
ellen breet/ in het viercante/ en den Altaer
stondt even voor aen/ voor den Tempel.
48 Ende hy brachte my henen in het voor-
huys des Tempels: ende mat het voor-
huys/ vijf ellen op eener yegelicker zijde/
ende de poorte drie ellen wijdt / op eener
yeghelicker zijden.
49 Doch het voorhuys was twintich ellen
lanck/ ende elf ellen wijdt/ en hadde optre-
den/ daermen henen op ghinck: en pilaren
stonden beneden aen den bysetten / op ee-
ner yeghelicker zijden een.

m Dit zijn ghemaken gheweest/ die in den Euangelio Gazophilacia/ dat is/ Godskiste heeten. Der seluen waren vele/ sommighe voor de priesters Leuiten/ Sangers/ daer sy in leyden hare gereetschap ende cleederen. Sommighe rijcke lieden/ leyden haer ghelt/ coorn/ en andere dinghen/ dat tot den Offer of anders tot den Godskist verwaert wert/ daer inne. Gelijc als by ons de Sacristien zijn.
n † And. wiescht.
o 1. Paral. 24.3. 3. Reg. 2.35.
p † And. des huys waernemen sullen.
q 1. Reg. 2.35.

Dat xlj. Capittel.

1. Hy bewijst hoe de Tempel en de din-
ghen belanghende tot den dienste Gods/
behooren herbouwet oft vermaecht te zij-
ne/ ende in wat forme oft wijse.

1 Ende hy brachte my henen in inden
Tempel/ ende mat de bysetten aen den
wanden / die waren aen eener yeghe-
licker zijde ses ellen wijdt/ so wijdt als het
gantsche huys was.
2 En de deure was thien ellen wijdt/ doch
de wanden tot beyden zijden aen de deure/
was eene yegelicke vijf ellen breedt: en hy
mat het ruym inden Tempel / dat hadde
veertich ellen in de lengde / ende twintich
ellen in de breydde.
3 Ende hy ghinck daerbinnen henen in/ en
mat de deure / twee ellen : ende de deure
hadde ses ellen/ en de wijdde der deure se-
ven ellen.
4 Ende hy mat twintich ellen in de leng-
de/ ende twintich ellen in de breydde / aen
den Tempel: ende hy sprack tot my: Dit is
het Allerheylichste.
5 En hy mat de wandt des huys/ ses ellen
hooch: daer waren ghangen op / a allent-
halven rontomme/ gedeylt in b † gemaken/
die waren allenthalven vier ellen wijde.
6 En der seluen gemaken/ waren op yege-
licker zijden/ drie ende dertich/ elck een aen
den anderen : ende daer stonden pijlaren
beneden by den wanden aen den huyse/ al-
lenthalven rondtomme/ die se droeghen.
7 En boven desen waren noch meer gan-
gen rondtomme/ ende boven waren de gan-
ghen wijder/ datmen van den ondersten in
den middelsten/ ende van den middelsten in
den bovensten ghinck.
8 Ende een stout telcken ses ellen boven
den anderen.
9 Ende de wijde der bovensten ghanghen/
was vijf ellen : ende de pijlaren droeghen
de ghangen aen den huyse.
10 Ende het was telcken van eener wandt
aen den huyse tot der anderen twintich ellen.
11 En daer waren twee deuren aen den win-
densteene henen op/ eene tegent Noorden/
de ander teghent Suyden : en de winden-
steen was vijf ellen wijdt.
12 En de muere teghent Westen was vijf en
tseuentich ellen breedt / ende tneghentich
ellen lanck.
13 En hy mat de lengde des huys/ die had-
de door ende door hondert ellen / de muere
ende wat daeraen was.
14 En de wijdde voor aen den huyse tegent
Oosten/ met dien dat daeraen stondt/ was
oock hondert ellen lanck.
15 Ende hy mat de lengde des ghebouwe-
des/ met allen wat daeraen stont/ van eenen
hoecke tot den anderen/ dat was op yege-
licker zijden/ hondert ellen/ met den binnen-
sten Tempel ende voorhuysen inden Voor-
hove/
16 Met tsamen den deuren/ vensteren/ hoec-
ken/ ende den drijen ghangen ende c schrijn-
werck allenthalven rondtomme.
17 Hy mat oock / hoe hooch dat het van der
Aerden / tot den vensteren was / ende hoe
breedt dat de vensteren zijn souden.
18 En mat van der poorte aen/ tot den Aller-
heylichsten/ binnen en buyten rontomme.
19 En aen den gantschen huyse rondtom/
van beneden aen / tot boven henen op aen
de deure/ ende aen den wanden/ waren Che-
rubim/ ende palmloofwerck onder de Che-
rub ghemaket.
20 Ende een yeghelick Cherub hadde twee
coppen / op d eener zijden als eenen men-
schen cop/ op der anderen zijden / als eenen
Leeuwen cop.
21 Ende de deure aen den Tempel was vier-
cant/ en alle dinck was behendich in mal-
canderen ghevoecht.
22 En de e houten Altaer was drie ellen hooch/
ende twee ellen lanck ende breedt : ende
syne hoecken en alle zyne zijden/ waren hou-

a Of/ allent henen/ overal/
b † And. ca-meren.
c Of/ schrijn werck.
d Ezech. 1.10.
e Exod. 25.23.

ten: en hy sprack tot my: Dat is de Disch/
die voor den Heere staen sal.
23 Ende de deure beyde aen den Tempel en
dat Allerheylichste/
24 Hadde twee † vleughelen/ die men op en † And. bladeren.
toe dede.
25 Ende daer waren oock Cherubim ende
palmloofwerck aen/ als aen den wanden/ en
daer waren stercke grendelen voor/ teghen
den voorhuyse.
26 Ende daer waren enghe vensteren/ en vele
palmloofwercx rontomme/ aen den voorhuy-
se ende aen den wanden.

Dat xlij. Capittel.

1. Aenhangselen des nieuwen gebouwes.

1 Ende hy brachte my henen wt in den
buytensten Voorhof tegent Noorden/
onder de kameren/ die tegen den gebou-
wete dat aen den Tempel stont / ende te-
ghen den Tempel na den Noordenwaert/
laghen/
2 Welcker pleyn hondert ellen lanck was/
van der poorte aen teghent Noorden/ende
vijftich ellen breedt.
3 Twintich ellen waren tegen den binnensten
Voorhove ende tegen den Plaveysel in den
buytensten Voorhove/ ende dertich ellen van
eenen hoecke tot den anderen.
4 Ende inwendich voor den kameren/ was
een pleyn tien ellen breedt/ voor den deuren
der kameren: dat lach altemael teghent
Noorden.
5 Ende boven desen kameren/ waren andere
enge kameren: want het ruym op den onder
sten ende middelsten kameren/ en was niet
groot.
6 Want het was drie ghemaken hooch/ ende
en hadden doch geene pylaren/ gelijck als de
Voorhoven pylaren hadden/ maer sy waren
slechs op malkanderen ghesettet.
7 En de buytenste Voorhof was ommevan-
ghen met eenen muer/ daer de kameren aen
stonden/ die was vijftich ellen lanck.
8 Ende de kameren stonden na malcanderen
henen/ oock vijftich ellen lanck/ aen den buyte-
sten voorhove: doch het ruym voor den Tem
pel was hondert ellen lanck.
9 Ende beneden voor den kameren/ was een
pleyn tegent Oosten/ daermen wt den buy-
tensten Voorhove ghinck.
10 Ende aen der mueren van den Oosten af/
waren oock kameren.
11 En daer was oock een pleyn voor/ gelijck
als voor genen kameren teghent Noorden:
ende alle dinck was gelijck/ met der lengde/
breydde/ ende alles dat daer an was/ als te
voren aen ghenen.
12 Ende teghent Suyden waren oock euen
sulcke kameren/ met haren deuren: en voor
den pleyne was de deure teghent Suyden/
daermen toecomt van den muer die tegent
Oosten leyt.
13 En hy sprack tot my: De kameren tegent
Noorden/ ende de kameren tegent Suyden/
teghen den Tempel / die behooren tot den
Heylichdomme daer de Priesters in eten/
wanneer sy den Heere offeren het allerheylich-
ste Offer: en sy sullen de allerheylichste Offe-
ren/ namelicken Spijsoffer/ Sondoffer/ en
Schultoffer aldaer henenin legghen: want
het is een heylighe stede.
14 Ende wanneer de Priesteren daer henenin
gaen so en sullen sy wt dat Heylichdom niet
weder gaen in den buytensten Voorhof/ maer
sullen te voren hare kleederen daer sy in ge
dient hebben/ in den selven kameren afleg-
gen/ want sy zijn heylich: ende sullen hare
andere kleederen weder aen trecken/ en als
dan daer wt onder het volck gaen.

15 Ende doe hy het huys binnen alle gemeten
hadde/ brochte hy my daer wt aen de poorte
tegent Oosten/ ende mat van der selver a al- a Of/ allent henen.
lenthalven omme.
16 Teghent Oosten/ mat hy vijf hondert roe
den lanck.
17 Ende teghent Noorden mat hy oock vijf
hondert roeden lanck.
18 Desgelijcx teghent Suyden oock vijf hon
dert roeden.
19 En doe hy quam teghent Westen/ mat hy
oock vijf hondert roeden lanck.
20 Also hadde de muer die hy gemeten hadde/
int vierkante/ op yeghelicker zijden/ rontom
me/ vijf hondert roeden/ op dat het Heylige
van den Onheylighen onderscheyden ware.

Dat xliij. Capittel.

1. De Propheet siet de heerlichheyt Godts.
7. hoort hoe God zijn volck/ der Afgoderije
halven/ so grusamelicken hebbe gestraft/ 10.
en nu wederomme ter boete vermaent/ 12. de
grootte des Altaers/ 18. met tsamen der wijse
daer op te offeren/ (welckes alles een voor-
beelt is des eeuwighen Offers Christi) woort
beschreven.

1 Ende hy brachte my weder aen de poorte
teghent Oosten.
Ende siet/ de heerlichheyt des Gods Is-
raels quam van den Oosten / ende bruysde
ghelijck als een groot water bruyst / en het
wert gantsch licht op der Aerden van syner
heerlickheydt.
3 a En het was het ghesichte/ b dat ick gesien a Ezec. 9. 3. ende 10. 1.
hadde aen den water Chebar/ doe ick quam/ b Ezec. 1. 3.
dat de Stadt soude verstoort worden: doe
viel ick neder op mijn aenghesichte.
4 c Ende de heerlickheyt des Heeren quam c Eze. 10. 18 ende 11. 23.
ten huyse henen in door de poorte teghent d Ezec. 8. 3. ende 11. 1. 24.
Oosten.
5 d Doe nam my eenen wint op/ ende brach-
te my inden binnensten Voorhof/ ende siet/
de heerlickheydt des Heeren vervulde het
huys.
6 En ick hoorde een met my spreken/ buyten
wt den Huyse/ ende een man stont by my/
7 Die sprack tot my: Ghy menschen kint/ e e Esai. 6. 1. ende 66. 1.
dat is de plaetse mijns Throons/ en de ste- Jere. 3. 17.
de myner voetsolen/ daer ick op eewichlick Apoca. 21. 3
woonen wil onder den kinderen Israels: en
het huys Israels en sal niet meer mynen hey
ligen Name verontreynigen/ noch sy/ noch
hare Koningen/ door de hoererije/ en door de
lycken harer Koninghen in haren hoochten.
8 f Die hare dorpelen aen myne dorpelen/ en f Dat is/ de Coninghen hebben Capellen opgerichtet/ by den Tempel/ daer hare begravenisse in was: en verbodene Godsdiensten worden oock daer op ghehouden.
hare posten/ aen myne posten gesettet hebben/
dat daer slechs eenen wande tusschen my en
hen was/ ende hebben also mynen heyligen
Name verontreynicht/ door hare gruwelen/
die sy deden: daeromme ick se oock in mynen
toorne verteert hebbe.
9 Nu dan sullen sy hare hoererije / ende de
lijcken harer Koningen/ verre van my wech
doen / ende ick wil eewichlick onder hen
woonen.
10 g Ende ghy menschen kint/ wijst den huyse g Hagg. 2. 3. Zach. 2. 1.
Israels den Tempel/ dat sy hen harer misdaet
schamen/ ende laet se een gelijck monster daer
van nemen.
11 Ende wanneer sy hen nu alle haers doens
schamen/ so wijst hen de gestalt en het mon-
ster des Huys / ende synen wtganck ende in-
ganck/ ende alle syne wijsen/ ende alle syne ze
den/ ende alle syne ordeninghen/ en alle syne
Wetten/ ende schrijft het hen voor/ dat sy al
le syne wijsen / ende alle syne zeden houden/
ende daer na doen.
12 Dat sal nu de Wet des Huys zijn: Op der
hoochte des Berchs/ so wijdt als het hem

omuangē heeft/sal het Allerheylichste zijn:
dat is de Wet des huys.
13 Dit is nu de mate des Altaers na der el-
len/welcker eener handt breedt langher is
dan een gemeyn elle: synen voet is eener el-
len hooch/ende eener ellen breedt: ende den
Altaer henen op tot aen den rant/die is ee-
ner spanne breedt rondtomme: ende dat is
syne hoochte.
14 Eñ van den voet aen op der Aerdē: tot aē
den ondersten affetsel/zijn tweee ellē hooch/
eñ een elle breedt: maer van den seluen klep
nen affetsel, tot aen den grootsten affetsel/
zijn het vier ellen hooch/ende eē elle breedt.
15 h Ende de Harel vier ellen hooch/ eñ van
den Ariel opwaerts vier hoornen.
16 De Ariel nu/was twaelf ellen lanck/ende
twaelf ellen breedt int vierkante.
17 Eñ de bouenste affetsel/was veertien ellē
lanck/ende veertien ellen breet/int vierkan
te/ende eenen rant ginck allenthaluen daer
rondtomme/eener haluer ellen breet: eñ synē
voet was eener ellen hooch/ende syne optre
den waren teghen Oosten.
18 Eñ hy sprack tot my: Ghy menschen kint:
Hosprect de Heere Heere: Dit sullen de ze-
den des Altaers zijn/dies daechs als hy ge
maect is/ datmen Brandoffer daerop leg-
ghe/ende het bloet daerop sprenghe.
19 Ende den Priesteren van Leui/wt dē zade
k Zadok/die voor my tredē/ dat sy my die-
nen/spreect de Heere Heere/suldy geuen ee-
nen ionghen Osse ten Sondoffer.
20 Ende van des seluen bloede suldy nemen/
ende syne vier hoornen daer mede besprē-
gen/ende de vier haecken aen den bouenstē
affetsel/ ende omme de lysten rondtomme/
daer suldy hem mede ontsondighen / ende
versoenen.
21 l Eñ sult den Osse des Sondoffers nemen/
ende hem verbranden aen eener plaetse in
dē huyse/die daer toe geordineert is buytē
den Heylichdom.
22 Maer des anderen daechs / suldy eenen
Geytenbock offerē/die sonder vlecke zy/tot
eenen Sondoffer/ ende den Altaer daerme-
de ontsondighen / als hy met den Osse ont-
sondighet is.
23 Ende wanneer dat ontsōdigen volbracht
is/so suldy eenen ionghen Osse offerē/m die
sonder vlecke zy/ ende eenen Ram van der
Kudde/sonder vlecke.
24 Eñ sultse alle beyde voor den Heere offe-
ren: ende de Priesteren sullen n sout daerop
stroyen/ende sullense also den Heere offeren/
ten Brandtoffer.
25 Also suldy seuen dagen na malkanderen/
daechlicx eenen Bock ten Sondoffer offe-
ren: ende sy sullen eenen iongen Osse ende
eenen Ramme van der Kudde/ die alle bey
de sonder vlecke zijn/ offeren.
26 Ende sullen also seuen dagen lanck den
Altaer versoenen ende hem reynigen/ende
syne handen vullen.
27 Ende na den seuen dagen/ sullen de Prie-
steren/ aen den achtsten daghe / ende daer
na altoos henen op den Altaer offerē uwe
Brandtoffer/ ende uwe Danckoffer: so wil
ick v lieden genadich zijn/ spreeckt de Heere
Heere.

h Exo. 27. 1. Harel/heet Gods berch: Ariel Gods Leeuwe: so noēt hy het bouēste deel des Altaers/ daermen op offerde. Asara/heet hy dē ondersten oft kleynstē/ eñ dē grootsten affetsel aen den Altaer/daermen heeft rondtomme staē/ sommige op dē onderstē/ sōmighe op dē hoochstē. So heet hy de bouenste plaetse des Altaers ooc Asara. Asara heet anders op Duytsch/ hulpe/of bystant/na der sprake aert. Dē voet des Altaers noēt hy eenen schoot oft boesem.
k Eze. 44. 15 ende 48. 11.
l Leui. 16. 27
m Leu. 22. 19
n Leui. 2. 13.

Dat xliiij. Capittel.

1. Van der versloten poorte aen den Tempel. 4. De Heere geeft dē Prophete eē ernstich bericht/wie in synen Tempel comē oft niet komen en sullen. 10. Beschrijft den afvalligen Leuiten hare straffe 15. ende den kinderen Zadok/ (die hy voor syne Priesteren bekent/)haer ampt/ wyse/28. ende Erfdeel.

1 Ende hy brachte my wederomme aen de
poorte des buytensten Heylichdoms/
teghen Oosten: die was nu toegheslo-
ten.
2 Eñ de Heere sprac tot my: Dese poorte sal
toegesloten blyuen/ende niet opgedaen wor
den/ eñ daer en sal niemant doorgaē dan al-
leene de Heere de God Israels/sal daer door
gaen/ende sal toeghesloten blyuen.
3 Doch wtgenomē de Vorst: want de Vorst
sal daer ondersitten/het broodt te eten voor
den Heere: door a het voorhuys sal hy he-
nenin gaen ende door dat selue weder daer
wt gaen.
4 Daer na brachte hy my aē de poorte teghē
Noorden/ voor het huys: ende ick sach/en-
de siet/ b des Heeren huys werd vol der heer
lickheyt des Heeren: ende ick viel op mijn
aenghesichte.
5 Eñ de Heere sprack tot my: Ghy menschen
kint c merckt daer euen op/ende siet/ende
hooret vlytighen/op alles wat ick v seggen
wil/van allen zeden ende Wetten in dē huy
se des Heeren: ende merckt wel hoemen he-
nen in gaen sal/ ende op alle wtgangen des
Heylichdommes.
6 Ende segghet den ongehoorsamen huyse
Israels: So spreect de Heere Heere: Ghy ma
kes te vele/ghy vanden huyse Israels/met
alle uwen grouwelen.
7 Want ghy brenghet vreemde lieden/eens
onbesneden herten ende onbesnedē vleesches
in mijn Heylichdom / daer door ghy lieden
mijn huys ontheylighet. wanneer ghy mijn
broodt/ vet/ende bloedt offert ende breket
also mijn Verbondt. met alle uwen grouwe-
len.
8 Eñ en houdet de zeden mijns Heylichdōs
niet/ maer d ghy maect v selfs niewe zeden/ in
mynen Heylichdom.
9 Daerom spreect de Heere Heere also: daer
en sal geē vreemde/eens onbesnedenen hertē
eñ onbesnedenen vleesches/ in mijn Heylich
dom comen/ van allen vreemdelinghen/ die
onder den kinderen Israels zijn.
10 Ja oock de Leuiten niet/die van my gewe
ken/ eñ met Israel van my afdwalich gegaen
zijn na haren Afgoden: daerom sullen sy ha-
re sonden draghen.
11 Sy sullen dannoch in mynen Heylichdom
dienen/ aen den ampten / in den deuren des
huys/ eñ den huyse dienen: ende sullen slechs
het Brantoffer eñ ander Offer/die het volck
hier toe brenget/slachten/ende voor dē Prie
steren staen/dat sy hen dienen.
12 Daerom dat sy ghene ghedient voor harē
Afgoden/ende den huyse Israels een erger-
nisse ter sonde/ghegeuen hebbē: daerom heb
be ick myne handt ouer haer wtghestreckt/
spreect de Heere Heere/dat sy hare sonde dra
ghen moeten.
13 Ende en sullen niet tot my nakē/ Priester-
ampten te doeren/noch comen tot eenighen
mynen Heylichdom/tot den Allerheylichstē/
maer sullen hare schande draghen/ende hare
grouwelen die sy ghedaen hebben.
14 Daeromme hebbe ickse tot Wachters ge-
maeckt aen allen dienste des huys/eñ tot al
len daermen daerinne doen sal.
15 e Doch de Priesters wt den Leuitē/de kin-
derē Zadok die de zeden mijns Heylichdōs
ghehouden hebben doe de kinderen Israels
van my afvielen. die sullen voor my treden/
ende my dienen ende voor my staen / dat sy
my het vet ende bloedt offeren/ spreeckt de
Heere Heere.
16 Ende sy sullen henen in gaen in mijn Hey-
lichdom eñ voor mynen Tisch treden / my
te dienen, ende myne zeden te houden.

a of Anders/ de halle.

b Exo. 40. 34 ende 24. 16 Num. 9. 15 1. Re. 8. 10. 2. Par. 7. 1.

c An. doet het in v herte eñ merct met uwen oogen/ende hoort alle dinghen wat etc.

d An. settet slechs na uwen sinne/ hoeders in etc.

e Ezec. 43. 19 ende 48. 11.

17 Eñ wanneer sy door de poorte des binnē-
sten Voorhofs gaen willen/ so sullē sy lynen
kleederen aentrecken / eñ niets wollens aen
hebben/ dewijle sy inden poorten in dē bin-
nensten Voorhove dienen.
18 Ende sullen lynen vercierfel op harē hoof
de hebben/ ende lynen nederkleederen om
hare lendenen/ ende en sullen hen niet f in
sweete gorden.
19 Eñ wanneer sy wt den buytenstē Voorho
ue tē volcke daer wt gaen/ so sullē sy de clee-
deren/ daerin sy gedient hebben wttrecken/
ende de selue in de kamer des Heylichdoms
legghen/ eñ andere kleederen weder aētrec-
ken/ ende het volck niet heylighen in haren
eyghenen kleederen.
20 g Haer hooft en sullen sy niet bescheeren/
ende en sullen ooch de hayrē niet lanck was
sen/ maer sullen de hayren rontom besnyden
laten.
21 h Ende daer en sal oock geen Priester wijn
drinckē wanneer sy in den binnenstē Voor-
hove dienen sullen.
22 i Eñ en sullen gheene Weduwen noch ver-
stootene tē k houwelick nemē/ maer Maeg-
den van dē zade des huys Israels, oft eens
Priesters naghelaten Weduwe.
23 l Eñ sy sullen myn volck leeren/ dat sy we-
ten onderscheyt te houdē tusschen den hey-
lighen ende onheylighen/ ende tusschen den
reynen ende onreynen.
24 Ende wanneer een sake voor haer comt/ so
sullen sy staen ende richten/ ende na mynen
rechten spreken/ ende myne gheboden ende
geboden houden/ eñ alle myne Feestē houden/
ende myne Sabbathen heylighen.
25 m Ende en sullen tot gheenen dooden gaē/
ende hen verontreynigen/ n† dan alleene tot
vader ende moeder/ sonen ende dochteren/
broeder oft suster die noch geenen man ge-
hadt en hebbe / ouer dien meughen sy hen
verontreynighen.
26 Ende na synder reyninge salmen hem tellē
seuen daghen/
27 Ende wanneer hy weder heneninten Hey
lichdomme inden binnenstē Voorhof gaet/
op dat hy inden Heylichdom diene / so sal
hy zyn sondoffer offeren / spreeckt de Heere
Heere.
28 o Doch het Erfdeel dat sy hebbē sullē, dat
wil Ick selfs zyn: daerō en sult ghy hen geen
eyghen lant gheuen in Israel, want ick ben
haer Erfdeel.
29 Sy sullē hare p neeringe hebben/ vā Spijs
offer, Sōdoffer ende Schultoffer/ ende alle
het verbannen in Israel/ sal hare zyn.
30 Ende alle eerste vruchten/ ende eerste ghe-
boorte/ van allen Hefofferen/ sullē der Prie-
steren zyn: ghy sullet oock den Priesterē de
eerstelingen geuen/ van allen dat men eet/
op dat de seghen in uwen huyse blyue.
31 q Wat nu eē aes ofte verscheurt is/ het zy
van Voghelen ofte Dieren/ dat en sullen de
Priesteren niet eten.

f Dat is/ dat sy de heylige kleederen niet en besmadden met sweete/ als de Afgodspapen haer misgewaet. Hieronymus beduydt het: Sy en sullen hen niet te hart gorden: dat is/ niet ghedwonghen/ maer alle dinc willich doen/ sonder sweet oft moeyte.
† And. daer sy sweeten.
g Leu. 19.27 ende 21.5.
h Leuit. 10.9
i Leui. 21.13. Hosee. 1.2. ende 3.1.
k of/ ter echt
l Deu. 17.18.
m Leu. 21.1. Nume. 6.6.
n† An. ooc niet tot vader eñ moeder niet.
o Deu. 18.1. Num. 18.20. Jos. 13.14.33.
p Of. voetsel
q Exo. 22.31. Leuit. 22.8.

Dat xlv. Capittel.

1. V in den beloofden lande worden vier deelen afghescheyden: een deel den Tempel ende Priesteren. 5. het ander den Leuitē, het derde ende vierde, der Stadt ende den Vorste. 9. Vermaninghe aen de Vorsten ende het Volck dat sy billickheyt ende gherechticheyt oeffenen, 13 ende des Heerē offeren, 17. ende Feesten met vlyte houden.

1 W Anneer ghy lieden nu het landt door
het lot wtdeylt, so sult ghy een a Hef-
offer van den Lande b afsonderen/ dat
den Heere heylich zyn sal: vijf ende twin-
tich duysendt roeden lanck / ende tien duy-
sendt breedt: de pleyn sal heylich zyn/ so wyt
als hy gaet.
2 Ende van desen sullen ten Heylichdom co
men/ telcken vijf hondert c roeden int vier-
kante/ ende daer toe een vry ruym/ rondtom
vijftich ellen.
3 Ende op denseluen pleyne/ die vijf eñ twin
tich duysent roeden lanck/ ende tien duysent
breedt is/ sal het Heylichdom staen/ ende het
Allerheylichste.
4 Het ouerblyffsel nu van den gheheylichden
lande/ sal dē Priesteren behoorē/ die int Hey-
lichdom dienen/ ende voor den Heere treden
hem te dienen/ dat sy ruymte tot huysen heb
ben/ d ende sal oock heylich zyn.
5 Doch de Leuiten/ die voor den huyse dienē/
sullen ooch vijf ende twintich duysent roedē
lanck/ eñ tien duysent breedt hebben/ tot ha
ren deele/ tot twintich kameren.
6 Ende der Stadt sult ghy eenen pleyn latē/
voor het gantsche huys Israels/ vijf duysent
roeden breet/ ende vijf ende twintich duysēt
lanck / beneuen den e afghesonderden pleyn
des Heylichdoms.
7 f Den Vorst nu/ sult ghy lieden eenen pleyn
geuen tot beyden zyden/ tusschen den pleyn
der Priesteren/ ende tusschen den pleyn der
Stadt/ tegent Westen eñ teghent Oosten:
eñ sullen beyde tegent Oosten ende teghent
Westen / gheliycke lanck zyn.
8 Dat sal zyn eygē deel zyn in Israel: op dat
myne Vorsten niet meer mynen Volcke het
hare nemen/ maer sullen het lant den huyse
Israels laten voor hare stammen.
9 Want so spreeckt Heere Heere: Ghy lie-
den hebbet langhe ghenoech euen vele dien
ghemaeckt/ ghy Vorsten Israels: laet af vā
g wreuel ende der ghewelt/ ende doet wat
recht ende goet is/ ende neemt van mynen
volcke uwe h† aenschryuen/ spreect de Heere
Heere.
10 i Ghy lieden sult recht ghewicht/ eñ rechte
schepelen/ ende rechte mate hebben.
11 Epha ende Bath sullen gheliycke zijn/ dat
een Bath het tiende deel van Homer hebbe/
ende het Epha/ oock het tiende deel van Ho-
mer: want na den Homer salmense alle bey
de meten.
12 k Ende een Sikel sal twintich Gera
hebben: ende eene Mina maeckt twintich
Sikel/ ende vijf ende twintich Sikel / ende
vijftien Sikel.
13 Dat sal nu het Hefoffer zyn/ dat ghy liedē
heffen sult/ namelicken/ het seste deel eens
Epha/ van eenen Homer Tarwen/ ende het
seste deel eens Epha van eenen Homer Ger-
sten.
14 Eñ van Olye sult ghy geuen eenen Bath/
namelicken/ telcken den tienden Bath van
Cor/ ende den tiendē Bath van Homer/ wāt
tien Bath maken een Homer.
15 Ende telcken een Lam/ van twee hondert
Schapen/ wt der kudde op der weyde Isra-
els tē Spijsoffer/ ende Brantoffer eñ Danc-
offer/ ter versoeninge voor haer/ spreeckt de
Heere Heere.
16 Alle het volc inden lande sal sulck Hefoffer
tot den Vorst in Israel brenghen.
17 Ende de Vorst sal zyn Brandtoffer/ Spijs-
offer ende Dranckoffer offeren op de Feestē/
Nieuwe Maenden ende Sabbathen/ eñ op
alle hooghe Feesten des huys Israels: daer
toe Sondoffer eñ Spijsoffer/ Brantoffer eñ
Danckoffer doen/ ter versoeninge voor het
huys Israels.
18 So spreect de Heere Heere: Aen den eerstē
dage der eerster Maent/ suldy nemen eenen
Jongen Osse die sonder vleck zy/ ende het
Heylichdom ontsondigen.

a Ezec. 48.9
b Of afgheschevden.
c Als te voren int 42. Cap. aē het eynde staet.
d Dz is/ het Heylichdō doch sal voor hem selfs blyuen
e Of/ afghescheydenen.
f Ezec. 48.21
g Dat is/ moedwillighe onbillickheyde.
h† An. schattinghe.
i Leui. 19.35. Deu. 25.13. Prou. 20.10 Epha is een koorne mate/ Bath eē wijnmate eñ olymate.
k Exo. 30.13 Leui. 27.25. Num. 3.47. Een Mina heeft hier tsestich Sikel / daerom moetmē dese ghetalen samen sōmeren / ende eē Sikel hout twee drachmas.

19 Eñ de Priester sal vandē bloede des sond-
offers nemen/ende de posten aen den huyse
daermede bespzenghen/ende de vier hoeckē
des affetsels aen den Altaer / met tsamen
den posten aen der poorten des binnensten
Voorhofs.
l Num.15.22 20 Also suldy oock doen aenden seuendē da-
ghe der Maent/l so hem yemant ontweten
de vergrepen hadde: op dat ghylieden het
huys ontsondighet.
m Exo.12.6. 21 m Aen den veertienden daghe der eerster
Leuit.23.5. Maent/sult ghy lieden het Passah houdē/
Deut.16.1. ende seuen daghen vyeren/ende ongheheuelt
Passah is broot eten.
het Paschen 22 Eñ aen den seluen dage sal de Vorst voor
feest: hem/ende voor alle het volck in den lande/
eenen Osse ten Sondoffer offeren.
23 Doch de seuen dagen des Feests/sal hy dē
Heere dagelicx een Brandoffer doen/telckē
n† Anders/ seuen Ossen ende seuen n† Rammen die son
Weders. der vlecke zijn eñ telcken eenen Geytenbock
ten Sondoffer.
24 Ten Spijsoffer nu sal hy telcken eē Epha
tot eenen Osse/ eñ een Epha tot eenen Ram
me offeren / ende telcken een Hin olye tot
eenen Epha.
25 Aen den vijftienden daghe der seuender
Maent/ sal hy seuen dagen na malcanderē
vyeren/ghelijck als ghene seuen daghen/eñ
euen so houden met den Sondoffer/ Brant-
offer/Spijsoffer/met tsamen der Olye.

Dat xlvj Capittel.

1. Sabbath eñ Nieuwemaendtoffer des
Vorsten 8. aen welcke poorte men wt ende
ingaen sal/wanneermen offert/ 13. vanden
willigen Brantoffer/16. ende gheschencken
des Vorsten/ 19. Item/van de Keukenen
der Priesteren/ 21. eñ der Dienaers in den
huyse.

1 SO spreect de Heere Heere: De poorte aen
den binnensten voorhoue/na den Oosten
waert/ sal de ses werckdaghen ouer/toe-
ghesloten zijn/ doch aen den Sabbathdage
ende in der Nieuwer Maendt / salmense
opdoen.
2 Ende de Vorst sal buyten onder het voor-
huys der poorte treden/eñ daer buyten by
den posten aē der poorte staende bliuen:eñ
de Priesteren sullen zijn Brandoffer ende
Danckoffer offeren: hy doch sal op dē Dor-
pel der poorte aenbidden/eñ daer na weder
henenwt gaen: de poorte nu sal open blijuē
tot aen den auondt.
3 Desghelijcx het volck in den lande sullē in
der deure derseluer poorten aenbidden voor
den Heere/aen den Sabbathen ende Nieu-
we Maenden.
4 Het Brantoffer dan/dat de Vorst voor dē
Heere offeren sal aen dē Sabbathdage sal
zijn / ses Lammeren die sonder vlecke zijn/
ende eenen Ram sonder vlecke/
5 Ende telcken een Epha Spijsoffer tot ee-
nen Ramme/ten Spijsoffer: tot den Lamme-
ren nu/so vele als zijn hant geeft/ten Spijs
offer/ ende telcken een Hin Olye tot eenen
Epha.
6 In der Nieuwer Maent/ nu sal hy eenen
iongen Osse offeren die sonder vlecke zy eñ
ses Lammeren/ ende eenen Ram oock son-
der vlecke.
7 Ende telcken een Epha ten Osse/eñ een E-
pha ten Ramme / ten Spijsoffer: doch tot
dē Lammerē so vele als syne hant vermach
ende telcken een Hin Olye tot eenē Epha.
8 Ende wāneer de Vorst daer henen in gaet/
so sal hy door het voorhuys der poorten he-
nenin gaen / ende door den seluen wech he-
nen wt gaen.
9 Daerentegen het volck in den lande/dat
voor den Heere comt op de hooghe Feesten/
ende ter poorte teghent Noorden henenin
gaet / aen te bidden/ dat sal door de poorte
tegent Suyden weder daerwt gaen/eñ wel-
ker ter poorten tegent Suydē henenin gaē/
die sullen ter poorte teghent Noorden we-
der daer wt gaen, ende en sullen niet weder
tot der poorten wt gaen/daer door sy henen
in ghegaen zijn/maer stracx voor hen henen
wt gaen.
10 De Vorst nu/sal met hen/ beyde henenin
ende daer wt gaen.
11 Nu/aen den Vyerdagen eñ hooge Feesten/
salmen ten Spijsoffer/ telcken tot eenē Osse
een Epha/ eñ telcken tot eenen Ramme een
Epha offeren/ende tot den Lammerē so vele
als syne hant geeft/ende telcken een Hin O-
lye tot eenen Epha.
12 Wanneer nu de Vorst eē vrijwillich Brant
offer of Danckoffer/den Heere doen woude/
so salmen hem de poorte na dē Oostenwaert
op doen/dat hy zijn/Brantoffer eñ Danck-
offer offere/gelijck als hy het anders aen dē
Sabbathen pleech te offeren: ende wanneer
hy weder daer wt gaet/ so salmen de poorte
na hem toesluyten.
13 Eñ sal den Heere daechlicx een Brantoffer
doen / namelicken / een Jarich Lam sonder
vlecke/ datselue sal hy alle morghen offeren.
14 Ende sal alle morgen dat seste deel van ee-
nen Epha ten Spijsoffer daer op leggen/ eñ
a† Anders/ een derden deel van een Hin Olye/ op het a†
meelbloem Semelmeel druppen/den Heere ten Spijsof
fer: dat sal eē eewich recht zijn/vandē daech
lickschen Offer.
15 Eñ also sullen sy dat Lam/met tsamen den
Spijsoffer/ende Olye alle morghen offeren/
ten daechlickschen Brandtoffer.
16 So spreeckt de Heere Heere: Wanneer de
Vorst syner sonen eene/een geschencke geeft/
van syner Erue/dat selue sal synen sonē blij-
uen/ende sallent erflick besitten.
17 Wanneer hy daerentegen syner knechtē ee-
nen/van synē erfdeel wat schencket/dat sul- b Leu.25.10
len sy besitten tot op het b Vrye Jaer/ eñ sal Num.36.8.
als dan weder aen den Vorst vallen: want
zijn deel sal alleene op syner sonen eruen. c 1.Re.21.2
18 c Oock sal de Vorst den volcke niets nemē/ 2.Sam.9.7.
van haren Erfdeele/ noch haer wt haren ey-
ghen goederen stooten/ maer sal zijn eyghen
goet op syne kinderen eruen/ op dat niet ye-
mant mijns volcks / van synen eyghendom
verstroyt worde.
19 Eñ hy brachte my onder den ingang/aen
der zijdē der poorten/tegent Noordē tot dē
kameren des Heylichdoms/ die den Priesteren
toebehoorden: ende siet/aldaer was eē ruym
aen een plaetse teghent Westen.
20 Ende hy sprack tot my: Dit is de stede/
daer de Priesters het Schultoffer eñ Sond-
offer koken sullen/ ende het Spijsoffer bac-
ken/ dat sy het niet henen wt inden buyten-
sten Voorhof dragen en doruen/het volck te d Dat is bij-
d heylighen. een heylige
21 Daerna brachte hy my henenwt indē buy- dingē beroe-
tensten Voorhof/ eñ hiete my gaen in de vier dich maken
hoecken des Voorhofs: ende siet/daer was
in eenen yeghelicken der vier hoecken eē an-
der Voorhofken te coocken.
22 Veertich ellen lanck/eñ dertich ellē breet/
alle viere eenerley mate.
23 Ende daer ginck eenē kleynen Muere om
een yegelick der viere rontomme/daer warē
heerden aen rontomme ghemaeckt/ beneden
aen de mueren.
24 Eñ hy sprack tot my: Dit is de keuckene/
daer de Dienaers inden huyse inne kokē sul
len/wat het volck offert.

Dat

Dat xlvij. Capittel.

1. Ghesichten der wateren/ die van den Tempel wt gaen/ 8. eñ van harer kracht/ 13 De Landtpalen des Erves vanden Heere den twaelf gheslachten gegeven/ worden beschreven.

1 ENde hy brachte my weder / tot der
deure des Tempels/ eñ siet/ daer vloot
een water daer wt / onder den dorpel
des Tempels / teghent Oosten: want de
deure des Tempels was ooch teghent
Oosten: eñ het water liep aen der rechter
zijden des Tempels/ by den Altaer henen/
na den Zuyden.
2 Eñ hy brachte my buyten aen de poorte
tegent Noordẽ, van der buytenster poorte
a Zach. 14. 1 ende 14. 8. tegent Oosten: eñ siet/ a het water spranck
daer wt/ van der rechter zijden.
3 Ende de Man ginck daer wt teghent
b Apoc. 11. 1 21/ 15. 22/ 1 Ezech. 40. 5. Sprach. 2. 1 Oosten/ b ende hadde het meetsnoer inder
handt/ eñ hy mat duysent Ellen: ende hy
bracht my door het water / tot dat het my
aen de enckelen ginck.
4 Ende mat noch eenmael duysent Ellen/
ende brachte my door het water / tot dat
het my aen de knyen ginck: eñ mat noch
duysent Ellen / eñ liet my daer door gaen/
tot dat het my aen de lendenen ginck.
5 Doe mat hy noch duysent Ellen/ eñ het
wert so diepe/ dat ick niet meer gronden
konde: want het water was te hooch/ dat
men daer over swemmen moeste / ende en
konde het niet gronden.
6 Ende hy sprack tot my: Ghy menschen
kint/ dat hebby ymmers ghesien.
7 Ende hy brachte my weder te rugghe/
c Apoc. 22/ 1 aenden oever der Beke: c ende siet / daer
stonden gantsch vele Boomen / aen den
Oever op beyden zijden.
8 Ende hy sprack tot my: Dit water/ dat
daer tegent Oosten wt vliet / sal door het
vlacke veldt vlieten in de Zee / ende van
eener Zee in de ander: ende wanneer het
henen in de Zee koemt / so sullen de selve
wateren ghesont worden.
9 Ja alles wat daerinne leeft eñ wemelt/
daer dese stroomen henen komen/ dat sal
d Mat. 4. 19 15/ 34. leven: eñ sal gantsch vele d Visschen hebben/
eñ alle dinck sal ghesont worden/ ende
leven/ waer desen stroom henen koemt.
e Mar. 1/ 17 Jere. 16/ 16 10 Eñ de e Visschers sullẽ aen de selve staẽ:
van Engeddi aen / tot En Eglaim / salmen
het vischgaren wt spannen: want gantsch
vele Visschen sullen aldaer zijn / ghelijck
als in de groote Zee.
11 Doch de Dijcken eñ Poelen daer by/ en
sullẽ niet gesont wordẽ/ maer sout blijven.
12 Eñ aen dẽ selven stroom/ aen dẽ Oever/
f Psalm. 1. 3 Jere. 17. 8. Apoc. 22. 2. op beyden zijden/ f sullen allerley vruchtbare
Boomen wassen/ eñ hare bladeren en
sullen niet verwelcken/ noch hare vruchten
verruylen/ eñ sullen alle Maen den nieuwe
vruchtẽ brengen: wãt haer water vliet wt
den Heylichdom: hare vrucht sal ter spyse
g Of/ medicyne. dienen/ eñ hare bladeren ter g heelinghe.
13 So spreeckt de Heere Heere: Dit zijn de
Lantpalen/ daer ghy het Lant sullet na wt
h Gen. 48. 22 deylen/ dẽ twaelf stammen Israels: h wãt
(twee) deelen behoorẽ dẽ stamme Joseph.
14 Eñ ghy sult het ghelijck wt deylen/ den
i Gene. 12. 16 eenen als den anderen: i want ick hebbe
myne handt opgeheven / dat Lande uwen
Vaderen ende u / ten Erfdeele te gheven.
15 Dit is nu de Lantpale des Lants tegent
Noorden / vander grooter Zee aen van
Hethlon / tot Zedad toe.
16 Namelickẽ/ Hemath/ Berotha/ Sibraim/
die met Damasco eñ Hemath aenpalẽ/
eñ Hazar/ Tichõ/ die mz Hauran aenpaelt.
17 Dat sal de Lantpale zijn/ van de Zee aen
tot Hazar Enon toe: eñ Damascus/ ende
Hemath: eñ Damascus eñ Hemath/ sullen
de eynden zijn/ tegent Noorden.
18 Nu/ de Landtpale tegent Oostẽ sult ghy
meten tusschen Hauran ende Damasco/
ende tusschen Gilead eñ tusschen den Lande
Israels/ aen de Jordane henen af/ tot aen
de Zee/ tegent Oosten: dat sal de Lantpale
tegent Oosten zijn.
19 Nu de Lantpale tegent Suyden / is van
Thamar/ tot aent k Twistwater te Kades/ k Exo. 17. 7. Num. 20. 13
eñ tegent den water aen de groote Zee: dat
sal de Lantpale tegent Suyden zijn.
20 Eñ de Lantpale tegent Westen/ is van de
groote Zee aen/ stracx tot Hemath toe: dat
zy de Lantpale tegent Westen.
21 l Also sult ghy het Landt wt deylen onder l Num. 33. 54
de stammen Israels.
22 Eñ wanneer ghy het Lott worpet / het
Landt onder u te deylen/ m so sullet ghy de m Levit. 19. 34
vreemdelingen/ die by u woonen eñ Kinderen Deut. 10/ 19. 24/ 14/ 18.
onder u n † genereren/ houden/ ghelijck n † Anders/ gegenereert hebben.
als de o † Lantbesitters onder dẽ Kinderen o † Anders/ Landtsaten.
Israels.
23 Eñ sullen ooch haer deel aen den Lande
hebben/ een yegheliick onder den stammen/
daer hy by woont/ spreeckt de Heere Heere.

Dat xlviij. Capittel.

1. Seven stammen wert haer Landt wt ghedeylt / 8. daer na den Priesteren / met tsamen den Tempel/ 13. den Leviten/ 15. der Stadt/ 20. den Vorste/ 22. ende daer na den anderen stamme/ 30. Der Stadt poorten worden benoemt.

1 DJt zijn de namen der stammen vanden
Noorden/ van Hethlon na Hemath/ eñ
Hazar Enon / ende van Damasco na
Hemath: dat sal Dan voor zijn deel hebbẽ/
van Oosten totten Westen.
2 Naest Dan / sal Asser zijn deel hebben/
van Oosten/ tot aent Westen.
3 Naest Asser / sal Naphthali / zijn deel
hebben van Oosten/ tot teghent Westen.
4 Naest Naphthali/ sal Manasse zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
5 Naest Manasse / sal Ephraim zijn deel
hebben/ van Oosten/ tot tegent Westen.
6 Naest Ephraim / sal Ruben zijn deel
hebben/ van Oosten / tot teghent Westen.
7 Naest Ruben/ sal Juda zijn deel hebben/
van Oosten / tot aent Westen.
8 Naest Juda nu / sullet ghy een deel a a Of/ afscheyden.
afsonderen/ van Oosten / tot aent Westen/
dat vijf eñ twintich duysent roeden breedt
eñ lanck zy/ een stuck vanden deele/ die van
Oosten tot aent Westen reycken / daer sal
het Heylichdom inne staen.
9 b Eñ daer van sult ghy den Heere een b Ezec. 45. 1
deel afsonderen/ vijf eñ twintich duysendt
roeden lanck eñ tien duysent roedẽ breedt.
10 Eñ dat selve heylige deel/ sal der Priesteren
zijn / na nevicken / vijf ende twintich
duysent roeden lanck/ tegent Noordẽ/ ende
tegent Zuydẽ/ eñ tien duysent breedt tegent
Oosten eñ tegent Westen / eñ het Heylichdom
des Heeren sal daer middẽ inne staen.
11 Dat sal gheheylicht zijn den Priesteren/
den Kinderen c Zadok/ welcke myne zeden c Ezec. 43/ 19 44/ 15.
ghehouden hebben eñ en zijn niet afgevallen/
met dẽ Kinderẽ Israels/ als de Leviten
afgevallen zijn.
12 Eñ also sal dat afghesonderde deel des
Lants haer eygen zijn/ daer het Heylichste
inne is/ by der Leviten Landtpale.
13 De Leviten nu / sullen by der Priesters
Lantpale/ ooch vijf ende twintich duysent
roeden in de lenghe/ ende tien duysent in de

breedde hebben: want alle lengde/ sal vijf
ende twintich duysent / eñ de breedde tien
duysent roeden hebben.
14 Eñ en sullen daer niets vā verkoopen/
noch veranderen/ op dat de Eerstelinghen
des Landts niet wech en komen/ want het
is den Heere gheheylicht.
15 Nu de overblijvende vijf duysendt roe-
den in de breydde/ tegen de vijf eñ twintich
duysent roeden in de lengde / dat sal on-
heylich zijn voor de Stadt / daer inne te
woonen / ende tot Voorsteden / ende de
Stadt sal daer midden inne staen.
16 Eñ dat sal haer mate zijn / vier duysent
eñ vijf hondert roeden / teghent Noorden
ende tegent Zuyden: desghelijcken tegent
Oosten / ende tegent Westen / oock vier
duysendt ende vijf hondert.
17 De Voorstadt nu sal hebben tweehon-
dert ende vijftich roeden tegent Noorden/
ende tegent Zuyden / desghelijcken oock
tegent Oosten ende tegent Westen twee-
hondert ende vijftich roeden.
18 Maer het overblijfsel vander lengde des
selven/ by den afgesonderden ende gheheyl-
lichden namelicken / tien duysent roeden
tegent Oosten / ende tegent Westen / dat
behoort tot onderhoudinge der ghenen / die
inder Stadt arbeyden.
19 Eñ de Arbeyders sullē wt allē Stammē
Israels/ der Stadt arbeyden
20 Dat de gantsche d affonderinge der vijf
eñ twintich duysent roeden int vierkante/
e † een gheheylichde affonderinghe zy/ der
Stadt ten eygendomme.
21 Wat nu noch overblijvende is/ op bey-
den zyden/ by den afghesonderden eyghen
deele/ eñ by der Stadt deel/ namelicken/
vijf eñ twintich duysendt roeden teghent
Oosten eñ teghen t Westen/ f dat sal alte-
mael des Vorsten zijn: doch het afghesone-
derde heylighe deel / ende het huys des
Heylichdoms / sal midden daerinne/ ende
daer van afghesondert zijn.
22 Wat nu daer tusschen leydt tusschen der
Leviten deel eñ tusschen der Stadt deel eñ
wat tusschē de Lantpale Juda/ eñ der Lant
pale Ben Jamin is/ dat sal des Vorstē zijn.
23 Daer na sullen de andere stammen zijn:
Ben Jamin sal zijn deel hebbē/ van Oosten
tot aent Westen.
24 Doch aen de Lantpale Ben Jamin/ sal
Simeon zijn deel hebben/ van Oosten tot
aent Westen.
25 Aen de Lantpale Simeon/ sal Isaschar
zijn deel hebbē/ van Oostē tot aent Westē.
26 Naest de Lātpale Isaschar/ sal Sebulon
zijn deel hebbē/ vā Oostē tot aent Westen.
27 Naest de Lantpale Sebulon/ sal Gad
zijn deel hebbē/ vā Oostē tot aent Westen.
28 Doch naest Gad/ is de Lantpale tegent
Zuyden van Thamar/ tot aent g Twist-
water te Kades/ ende tegen het water aen
de groote Zee.
29 h Also sal het Landt wtgedeylt worden/
ten Erfdeele onder de stammen Israels/
ende dat sal haer Erfdeel zijn/ spreeckt de
Heere Heere.
30 Eñ so wydt sal de Stadt zijn/ vier duy-
sent eñ vijf hondert roedē tegent Noordē.
31 Ende de poorten der Stadt / sullen na
den namen der stammen Israels genoemt
worden: drie poorten teghent Noorden.
De eerste poorte Ruben / de ander Juda/
de derde Levi.
32 Also oock tegent Oosten/ vier duysendt
ende vijf hondert roeden / ende oock drie
poorten / namelicken / De eerste poorte
Joseph/ de andr Ben Jamin/ de derde Dan

d Of / afscheydinge. e † And. een afgesondert Palleys zy/ des Heylichdoms ende eygendoms der Stadt. f Ezec.45.7.

g Exod.17.7 Num.20.13

h Num. 32. Josue.13.14.

33 Tegent Zuyden oock also/ vier duysent
eñ vijf hondert roeden: eñ oock drie poortē/
De eerste poorte Simeon/ de and Isaschar
de derde Sebulon.
34 Also oock teghent Westen / vier duysent
ende vijf hondert roeden: eñ drie poorten/
De eerste poorte Gad / de ander Asser / de
derde Naphtali.
35 Also salt omme ende omme/ achtien duy-
sent roeden hebben: ende als dan sal de i
Stadt genoemt worden: Hier is de Heere.

i Psal.87. Hebr. 12. 22. Apoc. 21.2.

Eynde des Propheten
Ezechiel.

Argument.

Daniel 12. Cap.

DAniel was noch seer jonck/ doe hy met
Jechonia wert tot Babylonien gebracht.
Hy heeft seer wel sommighe nutte ende
sonderlinghe Historien zijns tijts beschreven.
Onder andere dingē is daer de strijt tusschen
de warachtige eñ valsche wijsheyt/ tusschē de
Religie eñ superstitie. Hy heeft gheleeft tot
den tijdt des Coninckx Cyri / tachtentich
Jaren oudt zijnde. Hy was so wijs dat daer
vā eē spreeckwoort geworden is/ datmē seyde/
Wijser dan Daniel : dwelck Ezechiel selve
gebruyckt heeft in het 28. Capit. zijns boecx/
seggende : Syt ghy wijser dan Daniel : Hy
alleen heeft de saken van Babylonia/ Persia/
Macedonia/ ende Roma warachtichlick be-
schreven. Hy beschrijft oock de saken die den
Kercke ende den persoon Christi toekomen.
Hy voorsept den oorspronck des Antichrists/
syne gruwelicke boosheden / eñ syn val. Hy
spreeckt oock van de verderuinge der Stadt
Jerusalem/ eñ der gantscher Weerelt. Hy stelt
Christum tot eenen Richter voor oogen / het
wterste Oordeel / de wederopstandinghe des
Lichamen / ende het eewighe salighe leuen.

De Propheet
Daniel.

Dat Eerste Capittel.

1. Daniel wert met sommige heerlicke
Jongelingen ghevanckelick na Babel ghe-
voert/ eñ in des Coninckx Hof tot Coninck-
licken dienste opghetogen 8. leeft gantsch
heylichlicken eñ Godvreesende 17. eñ wert
van God wonderlicken begenadet ende
verhoocht.

1 IN den derden Jare des
Rijcks a† Joiakim/ des
Coninckx Juda / quam
Nabuchodonosor de Co-
ninck te Babel / voor
Jerusalem/ eñ beleyderse.
2 b Ende de Heere gaf
hem over / Joiakim den
Coninck Juda eñ sommige vaten wt den
huyse Gods: die liet hy voeren int Landt
Sinear in zijns Goden huys / eñ leyde de
Vaten in zijns Gods c † Schatkisten.
3 Ende de Coninck sprack tot Aspenas
synen oversten Kamerlinck / hy soude wt
den kinderen Israels d vanden Coninck-
licken stamme eñ Heeren kinderen wtlesen.
4 Jongelingen die gheen ghebreck en hadē/
maer schoone/ vernuftige/ wijse kloecke/
eñ verstandige/ die daer gheschickt waren/
te dienē in des Coninckx Houe/ eñ te leeren
Chaldeische schrift ende sprake.
5 Sulckē verordende de Coninck/ watmen
hen dagelicx gheven soude van syner spyse/
eñ van den wijne/ dien hy selfs dranck: dat
sy also drie Jaer lanck opgetogen/ daer na
voor den Coninck dienen souden.

a† Andere Jehoiakim

b 2.Reg.24. 10. 2.Par. 36.6. Sinear / is het Landt Babel. Genesis 10.

c † Andere Schatkameren.

d Aspenas/ des Coninckx te Babel Kamerlinck. d Esaie.39.7

Onder

6 Onder welcke warẽ Daniel/ Hananias/
Misael/ eñ Asaria/ vanden kinderẽ Juda.
7 Ende de overste Kamerlinck gaf hen
namen/ ende noemde Daniel/ e Beltsazer:
e Dan. 10. 1.
ende Hananiam/ Sadrach: ende Misael/
Misach: ende Asaria/ Abed Nego.
8 f Doch Daniel settede hẽ voor in synen
f Gen. 43. 32 Tobie. 1. 12 Judith. 12. 2
herte/ dat hy hem met des Koninckx spijse/
ende met den wijne/ dien hy selfs dranck/
niet verontreynigen en woude: ende badt
den oversten Kamerlinck/ dat hy hem niet
en dorfte verontreynighen.
9 Eñ God gaf Daniel/ dat hem de overste
Kamerlinck gunstich eñ ghenadich werdt.
10 De selve sprack tot hem: Ick vreese my
voor mynen Heere dẽ Koninck/ die v uwe
spijse eñ dranck verordent heeft: wanneer
hy soude sien/ dat uwe aengesichten iam-
merlicker waren/ dan de andere Jongelin-
gen uws ouders/ so brachtet ghy my by den
Koninck om mijn leven.
11 Doe sprack Daniel tot Melzar/ dien de
overste Kamerlinck/ Daniel/ Hanania/
Misael/ ende Asaria bevolen hadde.
12 Versoeckt het doch met uwen knechten
tien dagen lanck/ eñ laet ons g † toemoes
g † Anders/ ghemoes.
te eten gheven/ ende water te drincken:
13 Eñ laet dan voor v onse ghestalt/ eñ der
Jongelingen/ die van des Koninckx spyse
eten/ besien: eñ daer na als ghy dan sien
sult/ daer na maeckt het met uwe knechtẽ.
14 Ende hy hoorde harer daer in/ ende ver-
sochte het met hen/ tien daghen lanck.
15 Eñ na de tien dagen/ warẽ sy schoonder
ende beter by lijve/ dan alle Jongelingen/
die van des Konincks spijse aten.
16 Doe dede Melzar hare verordende spijse
eñ dranck henẽ wech/ eñ gaf hen toemoes.
h Dat is/ Sy leerden alle konsten die by den Chaldeen beschreven waren.
17 Doch de God deser viere/ gaf hen konst
ende verstant/ in allerley h schrift ende
wijsheyt: Daniel doch/ gaf hy verstant
in allen ghesichten ende droomen.
18 Eñ doe de tijt omme was/ die de Koninc
bestemt hadde/ dat sy souden henen in ghe-
bracht worden/ brachtse de overste Kamer-
linck henen in voor Nabuchodonozor.
19 Eñ de Koninck sprack met hen: eñ daer
en wert onder allen niemant ghevonden/
die Daniel/ Hanania/ Misael eñ Asaria
ghelijck ware: eñ sy werden des Koninck
Dienaers.
20 Eñ de Koninck vantse in allen saken/
daer hy sy omme vraechde/ tienmael kloec-
ker eñ verstandiger/ dan alle i † Sterren-
i † Anders/ Waersegers/ etc. ende swarte Konste-naers.
kijckers ende Wysen/ in synen gantschen
Rijcke.
21 k Ende Daniel leefde tot in het eerste
k Dan. 6. 28.
Jaer des Konincks Cores.

Dat ij. Capittel.

1. Den Koninck te Babel/ konnẽ syne
Wijsen/ noch droom/ die hem ghedroomt
heeft noch beduydinge/ tot haren grooten
ongeluck/ niet vinden/ 14. Daniel door
openbaringhe des Heeren/ 25. verklaert
het beyde 46. ende wort vanden Koninck/
tot trooste allen Joden/ hooch verheven.

1 IN den tweeden Jare des Rijcks Nabu-
De Nabuchodonozor droomt eenen droom. Daniel. 4. 1 ende 5. 7.
chodonozors/ hadde Nabuchodonozor
eenen droom/ a daer hy van verschrack/
a Job. 7. 14
dat hy b opwaeckte.
b Of/ wacker werdt.
2 c Eñ hy ghebood alle Sterrenkijckers/
c Dan. 4. 4. ende 5. 7.
eñ Wijsen/ ende Toovenaers/ eñ Chaldeen
tesamen te roepen/ dat sy den Koninck
synen droom seggen souden: eñ sy quamen/
ende traden voor den Koninck.
3 Ende de Koninck sprack tot hen: Ick
hebbe eenen droom ghehadt/ die heeft my
verschrickt: eñ ick woude geerne weten/
wat het voor eenen droom gheweest sy.
4 Doe spraken de Chaldeen totẽ Koninck
op d † Chaldeisch/ Heer Koninck/ God ver-
d † Anders/ Syrisch:
leene v een lanck levẽ: segget uwẽ knechten
den droom/ so willen wy hem beduyden.
5 De Koninck antwoorde/ eñ sprack tot dẽ
Chaldeen: Hy is my ontvallen: e † sullet
e † Anders/ so ghy/ etc.
ghy my den droom niet seggen/ ende hem
beduyden/ so sullet ghy f † gantsch omme-
f † Anders/ verstucket worden.
komen/ ende uwe huysen schandelick ver-
stooret worden.
6 g † Sullet ghy my daerentegen dẽ droom
Anders/ ontledet/
seggen eñ beduyden/ so sullet ghy geschenc-
ken/ gaven eñ groote eere van my hebben:
g † Anders/ Maer/ so ghy/ etc.
daeromme segget my den droom/ ende syne
beduydinghe.
7 Sy antwoordẽ wederomme/ eñ spraken:
De Koninck segghe synen knechten den
droom/ so willen wy hem beduyden.
8 De Koninck antwoorde/ ende sprack:
Voorwaer ick mercke het/ dat ghy h
h Of/ respijt
verademinghe soeckt/ dewyle ghy siet/ dat
hy my ontvallen is.
9 Doch sullet ghy my den droom niet seg-
gen/ so gaet het recht over v/ als die ghy
leugenen eñ ghedichten voor my te sprekẽ/
voorgenomen hebbet/ tot dat de tijt voor
by ga: daeromme segget my den droom/
so kan ick mercken/ dat ghy oock de beduy-
dinghe treffet.
i † Anders/ begeert:
10 Doe antwoorden de Chaldeen voor den
Koninck/ eñ spraken tot hem: Daer en is
k † Anders/ Prince noch Overicheyt/ die/ etc.
geen mensche op Aerdẽ/ die seggen konne/
dat de Koninck i † eyscht: so en is daer
geen Koninck/ k † hoe groot ofte machtich
hy oock zy/ die sulcks van eenigen Sterren-
l Dan. 2. 27
kijcker/ Wijsen/ of Chaldeer eysche.
11 Want dat de Koninck eyscht/ dat is te
Nabuchodonozor beveelt alle Wijsen te Babel omme te brengen.
hooch/ l eñ daer is oock anders niemant/
die het voor den Koninck seggen konne/
wtgenomen de Goden/ die by dẽ menschen
niet en woonen.
12 Doe wert de Koninck gantsch toornich/
ende beval alle Wysen te Babel omme te
brenghen.
13 Ende het oordeel ginck wt/ datmen de
Het gebedt is onse eyndlicke troost ende toevlucht/ ende en laet ons oock niet feylen. Hoe geerne eñ genadichlicken verhoort God der geloovighen ghebedt.
Wysen doodẽ soude: eñ Daniel met tsamen
synen ghesellen wert oock ghesocht/ dat-
mense doodede.
14 Doe vernam Daniel sodanich oordeel eñ
bevel/ van Arioch/ den oversten Richter des
Konincks/ welcker wttooch/ de Wysen te
Babel te dooden.
15 Eñ hy hief aẽ/ eñ sprack tot des Koninckx
Vooght/ Arioch: Waeromme is sulck een
strenge oordeel vandẽ Koninck wtgegaen?
Ende Arioch seyde het Daniel.
16 Doe ginck Daniel henen op/ eñ badt dẽ
Koninck dat hy hem respijt gheve/ op dat
m Syrach. 39. 23.
hy de beduydinghe/ den Koninck segghen
mochte.
17 Eñ Daniel ginck in zijn huys/ eñ seyde
n Of/ begonst.
sulcks synen ghesellen/ Hanania/ Misael/
ende Asaria.
o Daniel. 7.
18 Dat sy God vanden Hemel om ghenade
p Dat is/ hy settet tijt hoe langhe een yegelick Rijck staen/ Ja hoe lange een yegelick mensche leven/ eñ een yegelick dinck dueren sal.
bidden soudẽ/ sulcx verborgẽ dinckx halven/
op dat Daniel ende syne ghesellen niet met
tsamen dẽ anderen Wysen te Babel/ omme
en quamen.
19 Doe wert Daniel sulck verborgẽ dinck/
voor een gesichte/ des nachts geopenbaert:
m daer over loefde Daniel den God van
den Hemel.
20 n Hief aen/ eñ sprack: Gheloeft zy den
Name Gods/ vã eewicheyt tot eewicheyt:
want syne is beyde Wysheyt eñ Stercke.
21 o Hy andert p tijt eñ stondẽ: q hy settet
q Job. 34. 24. Jere. 27. 6. Dan. 4. 14.
Koningen af/ eñ settet Koningen in: r Hy
r Job. 32. 8.
geeft den Wysen hare wijsheyt: ende den
Verstandigen haer verstandt.

22 Hy openbaert wat diep eñ verborgẽ is/
hy weet wat inder duysternisse leyt: want
by hem is enckel licht.
23 Ick dancke v / ende loue v/ God myner
Vaderen/ dat ghy my wijsheyt eñ stercke
verleenet/ ende als nu geopenbaert hebt/
daer wy v om'ne ghebeden hebben name-
licken/ ghy hebt ons des Konincks sake
gheopenbaert.
24 Doe ginck Daniel henen op tot Arioch/
die vã dẽ Koninck beuel hadde/ de Wijsen
te Babel omme te brenghen/ eñ sprack tot
hem: Ghy en sult de Wijsen te Babel niet
ommebrengen / maer brengt my henen op
tot den Koninck / ick wil den Koninck de
beduydinghe segghen.
25 f Arioch brachte Daniel fluex henen op/
voor den Koninck/ eñ sprack also tot hem:
Daer is een geuonden onder den ghevan-
genen wt Juda/ die dẽ Koninck de beduy-
dinghe segghen kan.
26 De Koninck antwoorde / eñ sprack tot
Daniel / t dien sy Beltsazer hieten: Sydy/
die my den droom/ dien ick ghesien hebbe/
ende syne beduydinge segghen kan?
27 Daniel u hief aen voor den Koninck/
eñ sprack: x Het verborgen dinck/ dat ghy
Koninck eyscht/ van den Wijsen/ p † Ghe-
leerden/ Sterrenkijckers eñ Waerseggerẽ/
dat en staet in haren vermeugen niet/ den
Koninck te segghen;
28 Maer God van den Hemel / die kan
verborgen dinck openbaren: die heeft den
Koninck Nabuchodonozor kondt gedaen/
wat in toekoemenden tijdẽ ghescheidẽ sal:
Uwen droom ende v ghesichte / doe ghy
sliepet/ quam daer van:
29 Ghy Koninck dachtet op v bedde / hoe
het doch hier namaels toegaen soude ende
de ghene die verborghen dinck openbaert/
heeft v kondt gedaẽ hoe het toegaẽ soude.
30 So is my sulck verborghen dinck ghe-
openbaert/ niet door myne wijsheydt/ als
ware sy grooter dan aller / die daer leuen/
maer daeromme / op dat den Koninck de
beduydinghe kondt ghedaen worde / ende
ghy ws herten ghedachten vermerckedet.
31 Ghy Koninck saget/ eñ siet een gantsch
groot ende hooch beelt stont teghen v/ dat
was verschrickelick aen te sien.
32 Des seluen beelts hooft was vã fijnen
goude/ syne Borst ende Armen waren van
Siluer/ syne Buyck ende Lendenen waren
van z Koper.
33 Syne Beenen warẽ ijseren/ syne Voeten
warẽ eensdeels ijseren eñ eensdeels leemẽ.
34 Sulckes saechdy tot dat a eenẽ Steen
daer af ghebroken werdt/ sonder handen/
die sloech dat Beelt aen syne Voeten/ die
ijseren ende leemen warẽ ende b vermael-
dese tot puluer.
35 Doe werden met malkanderẽ versmet-
tert/ het ijseren/ de leem/ Koper/ Siluer eñ
Gout/ende werden als kaf inder Somer-
schueren/ende de wint verwaeydese / dat-
mense nerghens meer vinden konde: de
Steen nu/ die dat Beelt sloech/ wert eenen
c grootẽ Berch/ dat hy de gantsch Werelt
veruulde.
36 Dat is den droom: nu willen wy de
beduydinge voor den Koninck segghen.
37 Ghy Koninck / zijt een Koninck aller
Koninghen / dien God van den Hemel/
Koninckrijcken / Macht/ Stercke/ ende
Eere ghegeuen heeft.
38 Eñ alles daer Lieden woonen / daer toe
de Dieren op den Velde/ ende de Vogelen
onder den Hemel/ in uwe handen gegeuen/
eñ v ouer alle dinck macht verleent heeft;
ghy zijt het Gulden Hooft.
39 Na v sal een ander Koninckrijcke op-
komen/ d slechter dan uwe is: daer na het
derde Koninckrijcke/ dat e koperen is /
dwelck sal ouer alle Landen heerschen.
40 f Het vierde sal hardt zijn als ijser: want
ghelijck als ijser alle dinck versmettert eñ g
verslaet / Ja ghelijck als ijser alle dinck
verbreeckt/ also sal het oock alle dinck ver-
smetteren ende verbreken.
41 Dat ghy nu ghesien hebt/ de Voetẽ ende
Teenen / eensdeels leemen / ende eensdeels
ijseren: dat sal een ghedeylt Koninckrijcke
zijn/ doch sal van des ijseren h plante daer
inne blijuen / als ghy dan ghesien hebt/
ijseren met leeme vermenghet.
42 Ende dat de Teenen aen synen Voeten/
eensdeels ijseren / eñ eensdeels leemen zijn:
sal it † sommiger mate een sterck/ eñ sommi-
ger mate een swack Rijcke zijn.
43 Eñ dat ghy gesien hebt/ ijserẽ met leeme
vermengt: sullen sy hen wel na menschelic-
ken bloede door een anderen mengen/ maer
sy en sullen doch niet een aen den anderen
houden/ ghelijck als hem ijseren met leem
niet vermenghen laet.
44 k Doch ter tijt sulcker Koninckrijcken/ sal
God vandẽ Hemel een Koninckrijcke oprich-
ten / dat nemmermeer verstoort en wordt/
eñ zijn Koninckrijcke en sal op gheen ander
Volck komẽ: het sal alle dese Koninckrijckẽ l
versmetteren ende verstooren/ m doch het
sal eewichlick blijuen.
45 Als ghy dan ghesien hebt/ eenen Steen/
sonder handen vandẽ Berghe af gescheurt/
die dat ijseren / Koper / Leem / Siluer ende
Goudt/ versmettert: also heeft de groote
God/ den Koninck kondt ghedaen/ hoe het
hier namaels toegaẽ sal: eñ dat is gewisse-
lick den droom / eñ de beduydinge is recht.
46 Doe viel de Koninck Nabuchodonozor
op zijn aenghesichte / ende badt aen voor
Daniel: ende beual / men soude hem
Spijsoffer ende Reuckoffer doen.
47 Eñ de Koninck antwoorde Danieli/ eñ
sprack: Daer en is geen twijffel aen n uwe
God is een God ouer alle Goden/ ende een
Heere ouer alle Koningen/ die daer kan ver-
borgen dinck openbaren / dewijle dat ghy
dit verborgen dinck hebt konnẽ openbarẽ.
48 Eñ de Koninck verhoochde Danielem/
eñ gaf hem groote eñ vele gheschencken / o
eñ maeckte hẽ een Vorste ouer het gantsche
Lant te Babel eñ settede hem ten Ouersten
ouer alle Wijsen te Babel.
49 p Eñ Daniel badt vandẽ Koninck / dat
hy ouer de Landen te Babel setten mochte/
Sadrach/ Mesach/ Abed Nego: eñ hy selfs
Daniel/ bleef by den Koninck te Houe.

f Dani.5.13. Daniel.1.7 ende 10. 1.
n Of, begonst Daniel ontschuldicht de Wyse, eñ behoutse by den leuen.
x Dani.2.11.
p † Anders/ Swarte kõstenaers. Waerseggers / ende Duyuelbesweerders. Dat mach ymmers wel een ootmoet heeten. Daniel openbaert Nabuchodonozor synen droom.
z Of/ eerin.
a Mat. 21. 42. Marc.12.10 Luce. 20.17. Psal.118.22.
b Of / versmetterde se tot puluer.
Esaie. 8. 6. ende 28. 16. Rom. 9. 33. Act. 4. 11. 1. Pet. 2. 7.
c Esaie.2.2. De wtlegginghe des drooms. Dan. 5. 18.
d Of/ smal: ... Dan.11...

e Of. eerins.
f Dan. 7. 7.
g Dat is te morsel slaet
h Sommige lesen / van des ijseren stercke. Hy wil doch segghen/ Dat het Roomsche Rijcke te dier tijdt/ wanneer het gedeylt zijn sal/ omgesettet/ eñ ghelijck als een plante of wortel / anders waert henen kot/ eñ sal doch des seluen ijserens of Rijcks plante ende gheen nieuwe anders Rijck zijn. Dat is alte mael gheschiet / dat het Roomsche Rijcke vanden Grieckẽ op de Duytsche gekomen is/ door den Paus/ ende Carolum Magnum.
i † Anders/ eensdeels
het Rijcke Christi.
k Esai.9.6. Dan. 7. 14. Luce. 1. 33.
l Of / tot puluer / of. stof maken.
m Luc.1.33. Joan. 12.34
Hy badt al/ niet Danielem / maer God in Daniele: anders hadde het Daniel niet geledẽ.
n Deu.10.17 Dani.12. 1. Psal.136. 2. Josue.22.22
De wijsheit regeert ouer ghewelt/ Gen.41. 39. 41.
o 3.Esd.4.42
p Dan.3.12

Dat iij. Capittel.

1 Nabuchodonozor laet eẽ groot guldẽ Beeldt oprichten/ dat hy van yeghelicken wil aengebedẽ hebbẽ 8 Sadrach/ Mesach/ eñ Abed Nego/ die hen sulcks weygheren/ werden voor hem beklaecht / 13. na verachtinge Koninckllicker dreyghinghe 19. inden gloeyenden Ouen ghewoorpen/ 19. eñ wonderlickẽ vã Gode (95. dien oock Nabuchodonozor syne opentlicke bekentenisse doet) tot trooste der ghevangẽ Jodẽ/ behouden.

1 DE Koninck Nabuchodonozor liet een
Gulden Beeldt maken / tsestich Ellen
hooch/ eñ ses Ellen breedt / eñ liet het
setten inden Lande te Babel/ at op een
schoone * anger.
2 Eñ de Koninck Nabuchodonozor sandt
na dẽ Vorsten/ Heeren/ Lantpliegerẽ/ Rich-
teren/

a † Anders/ inden Dale Dura.
* bewoonlicke plaetse.

teren/Voochden. Raetsheerē/Amptliedē/
ende alle Ghewelдighen inden Lande/ dat
sy te samen komen souden / het Beeldt te
wyen / dat de Coninck Nabuchodonozor
hadde setten laten.
3 Doe quamen de Vorsten/Heeren/Landt-
plegers/Richters/Voochden/Raedtsheer-
ren/Amptlieden/ende alle Geweldige indē
Lande te samen/het Beeldt te wyen. dat de
Koninck Nabuchodonozor hadde setten
laten: ende sy moesten teghē dat Beeldt tre
dē. dat Nabuchodonozor hadde settē latē.
4 Ende de Heraudt riep ouerluyt: Dat laet
v ghesept zyn / ghy Volcken / Lieden ende
Tonghen:
5 Wanneer ghy hooren sullet het gheluydt
der Basuynen. Trompetten/Harpen/Ve-
delen/Psalter/Luyten/ende allerley b Sna-
renspel/so sullet ghy neder vallen/ende het
gulden Beeldt aenbidden/dat de Koninck
Nabuchodonozor heeft setten laten.

b † And. Schepden-spel

6 c Wie nu als dan niet neder en valt/ende
aenbiddet/die sal van stonden aen/ inden
gloeyenden Ouen gheworpen worden.

c Sap.14.16

7 Doe sy nu hoorden het geluyt der Basuy-
nen/Trompetten/Harpen/Vedelen/ Psal-
teren/ende allerley Snarenspel/ vielē alle
Volcken/Lieden/ende Tongen neder/ende
baden dat gulden Beeldt aen/dat de Ko-
ninck Nabuchodonozor hadde setten latē.
8 Van stonden aen traden sommighe Chal
deische mannen henen toe/ende verklaech
den de Joden/
9 Hieuen aen/ende spraken totten Koninck
Nabuchodonozor: Heer Koninck/God ver
leene v een lanck leuen.
10 d Ghy hebt een gebodt laten wtgaen/dat
alle menschen/wanneer sy hooren sullē het
geluydt der Basuynen/Trompetten. Har-
pen/Vedelen/Psalteren Luyten/ende aller
ley Snarenspel/souden sy neder vallen/en-
de het gulden Beeldt aenbidden.

d Dan.6.12

11 Ende wie niet neder en viele/ende aenba-
de/die soude in eenen gloeyenden ouen ge-
worpen worden.
12 Nu zyn daer Jodische mannen / e welcke
ghy ouer de Ampten inden Lande te Babel
ghesettet hebt/Sadrach/Mesach/ende A-
bed Nego. deselue verachten v ghebodt / f
ende en eeren uwe Goden niet/ende en bid
den het gulden Beeldt niet aen / dat ghy
hebt setten laten.

e Da.28.49
f Baru.6.4

13 Doe beual Nabuchodonozor met grim-
michejt eñ toorne/ datmē Sadrach/ Me-
sach/eñ Abed Nego/voor hē brachte: eñ de
mannē werdē voor dē Coninck gebracht.
14 Doe hief Nabuchodonozor aen / ende
sprack tot hen: Hoe: willet ghy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego/mynē God niet
eeren/ende het gulden Beeldt niet aenbid-
den/dat ick hebbe setten laten?
15 Wel aen/schicket v daer toe: so haest als
ghy hooren sullet het geluyt der Basuynē/
Trompetten/Harpen/Vedelen/Psalteren/
Luyten/ende allerley Snarenspel: so vallet
neder ende bidt het Beelt aen/dat ick heb
maken laten: so ghy het niet aenbiddet/so
sullet ghy van stonden aen inden gloeyendē
ouen geworpen worden: laet sien / wie de
God zy/die v wt mynen hāt g † verlossē sal.
16 Doe hieuen Sadrach/Mesach/ende A-
bed Nego aen/ende sprakē tot dē Koninck
Nabuchodonozor: Het en is niet van noo-
den/dat wy v daer op antwoorden.

g † An. wt-trecken Merrket/ welcke een geloove dat is.

17 Siet/onse God/diē wy eerē. h kā ons wel
verlossen wt den gloeyendighen ouen/ daer
toe oock van uwer handt wel verlossen.
18 Ende so hy het niet doen en wil/ i so suldy
dannoch weten/ dat wy uwē God niet en

h Ma.16.47
i Bar.6.4.

eeren/noch dat gulden Beelt/dat ghy hebt
set en laten/aenbidden willen.
19 k Doe werdt Nabuchodonozor vol grim
michejt/eñ stelde hem l † ysselick/ teghen
Sadrach/Mesach/eñ Abed Nego/ende be
ual men soude den Ouen seuenmael heeter
maken/dan men anders plachte doen.

k 1. Mac.7. 39/
l † And. schupslick/

20 Ende beual den allerbesten krychsliedē/
die in synen Heyre waren/dat sy Sadrach/
Mesach/ende Abed Nego bonden/ende in
den gloyendighen Ouen worpen.
21 Also werden dese mannen in hare mante-
len/m † schoen/hoeden / ende anderen klee-
deren ghebonden/ende inden gloyendighen
ouen gheworpē.

m † An. hersen hayyk/

22 Want des Koninckx gebodt/moestmen n
† lucx doen: ende men stoockte het vyer indē
ouen so seer toe. o dat de mannen/ die Sa-
drach/Mesach / ende Abed Nego verbor-
nen souden/ van den vlammen des vyers
verdoruen.

n Of. gantsch hastelicken rasch/ datmen hem niet en heeft meugen de kleederen wt trecken.
o Psal.7.16. 1.Hest.7.10. Danie.6.24

23 p Doch de dry mannen/ Sadrach/ Me-
sach/ ende Abed Nego / vielen henen af in
den gloyendighen Ouen/ghelyck sy ghebon
den waren.

p Esa.43.2. Psal.66.12.

91 Doe ontstelde hem de Koninck Nabu-
chodonozor/ende voer stucks op/eñ sprack
tot synen Raedtsheeren: Hebben wy niet
dry mannen/ ghebonden in het vyer wor-
pen laten? Sy antwoordden/ende spraken
totten Koninck: Ja heer Koninck.

Dat men leest in de onderoversettinghe/ van het vers 23. tot het 91. te weten/ Den Loffanck der dry Mannen inden Oue/ en wordt niet geuonden int Hebreisch/ ende daerom en hebbent wy hier niet by ghesett/ ma er hebbent gesett achter by de ander Apocrypha.

92 Hy antwoordde/eñ sprack: Jck sie doch
vyer mannē los inden vyere gaen/ende zyn
onuersect/eñ de vierde is/gelyck q als wa
re hy een sone der Goden.

q Acto 9.7. Dan.10.8.

93 Ende Nabuchodonozor tradt henen toe/
voor het hol des gloyendigen Ouens/ende
sprack: Sadrach/Mesach ende Abed Ne-
go/ ghy knechten Gods des Allerhooch-
sten/gaet daer wt/ende koemt herwaerts.
Doe ginghen Sadrach/Mesach / ende A-
bed Nego daer wt/ wt den vyere.
94 Ende de Vorsten/Heeren/Voochden/en-
de Raedtsheeren des Koninckx quamen te sa
men/ende sagen/dat het vyer aen den lyue
deser mannen/geene macht ghewesen hadde/
ende haer hoofthayr niet versengt/ende ha
re mantelen niet verserrighet waren / Ja
men konde gheenen brandt aen hen rieckē.
95 Doe hief Nabuchodonozor aen / ende
sprack: Gelooft zy de God Sadrach/ Me-
sach ende Abed Nego/die synen Engel wt-
gesonden/ende syne knechten verlost heeft/
die hem vertrouwet/ende des Coninckx ghe-
bodt niet houden/maer haer lyf henen ghe-
geuen hebben/dat sy geenen God eerē noch
aenbidden wouden. dan alleen haren God.
96 r So zy nu dit myn ghebodt: Wie ouer
allen Volcken/Lieden ende Tonghen/den
God Sadrach/Mesach/ende Abed Nego
lastert / die sal omkomen / ende zyn huys
schandelick verstooret worden: want daer
en is gheen ander God/ die also verlossen
kan/als dese.

r Dan.6.26

97 Ende de Coninck gaf Sadrach/Mesach/
ende Abed Nego/groote macht/inden Lan-
de te Babel.

Dat iiij. Capittel.

1. Een schoone bekentenisse des Coninckx
Nabuchodonozor/ ouer synen wtgeleyden
ende gheschiedenen droom: Ende is hier
een treffelick exempel teghen de woedende
Ouerheeren ende Tyrannen/die haer ghe-
welt misbruycken / ende derhaluen van
God niet ongestraft blyuen. 8. Jtem/wa-
deromme een troostelick ende lieffelick
Beeldt voor de vrome Regenten/dat God
de Heere / oock desen Tyrannischen Co-
ninck/ door eenen schoonen Boom voor-
beeldet/

verbeeldet/die alle Dieren gheneert/ ende on-
der syner schaduwe rusten laet.
98 KOninck Nabuchodonozor / a † allen
volcken/ lieden ende b tonghen. God
gheve u vele vredes.
99 Ick sie het voor goet aē dat ick verkon-
dige de teeckenen ende wonderen die God
de Allerhoochste aen my ghedaen heeft.
100 Want syne teeckenē zyn groot/ eñ syne
wonderen zyn machtich : c ende zyn Ryck
is een eewich Rycke/ ende syne Heerschap-
pie duert altoos ende eewichlick.
1 d Ick Nabuchodonozor / doe ick goede
ruste hadde in mynen huyse / eñ het wel
stont in mynen paleyse/
2 Sach ick eenen droom/ende verschrack/
ende de gedachten die ick op myn bedde
hadde/over dat gesichte dat ick gesien had
de/ bedroefden my.
3 f Ende ick beval/ dat alle Wysē te Babel
voor my hier op ghebracht werden/ datsy
my seyden/ wat den droom bedúydde.
4 g Doe brachtmen de Sterrenkyckers/
Wysen / Chaldeers ende Waersegghers
daerop/ ende ick vertelde den droom voor
hen: doch sy en konden my niet segghen/
wat hy beduydde.
5 Tot dat tē lesten Daniel voor my quā/
(die Beltsazer heet / na den name myns
Gods/) die den geest der heyligen Goden
heeft/ ende ick vertelde voor hem den droō.
6 Beltsazer ghy overste onder den Sterren
kyckers/ dien ick weet dat ghy den Gheest
der heylighen Goden hebt/ ende u niets ver
borghen en is: segghet het ghesichte myns
drooms dien ick gesien hebbe/ ende wat hy
beduydet.
7 Dit is nu het gesichte dat ick gesien heb
be op myn bedde: siet/ daer stont eenen boō
h midden inde Lande/ die was seer hooch/
groot ende dicke
8 Syne hoochte reyckte tot inden Hemel/
eñ breydde hem wt tot den eynde des gant
schen lants.
9 Syne tacken waren schoone ende droegē
vele vruchtē/ daer alle dinck van te etē had
de: alle Dieren op den velde/ vonden scha-
duwe onder hem: eñ de Vogelen onder den
Hemel saten op syne i † tackē/ ende alle het
vleesch gheneerde hem van hem.
10 Ende ick sach een gesichte op myn bedde/
ende siet/ een heylich Wachter voer van dē
Hemel af/
11 Die riep luyde/ eñ sprack alsoo: Houwet de
boom omme ende behouwet hem de tackē/
ende stroopt hem het loof af/ ende verstropt
syne vruchten/ dat de Dierē/ die onder hem
liggen/ wech loopen/ eñ de Vogelen van sy-
ne tacken vlieghen.
12 Doch latet den stamme met syne wortelē
in der Aerden blyven: maer hy sal in yseren
ende metalen ketenen/ op den velde inden
grase gaen: hy sal onder den dauwe des He
mels ligghen/ eñ nat worden/ ende sal hem
weyden met den Dieren/ van den kruyden
der Aerden.
13 Ende het k menschelickē herte sal vā hem
ghenomen/ ende hem een beestisch herte ge
geven worden/ tot dat de seven tyden over
hem om zyn.
14 Sulcx is inden rade der Wachters beslo
ten/ eñ in der redene der Heylighen veraet-
slaecht/ op dat de levendighen bekennen/ l
dat de Allerhoochste macht heeft/ over der
menschen Koninckrycken/ ende geeftse/ wiē
hy wil/ ende verhooght de nedrighen tot
den selven.
15 Sulckē droom hebbe ick Koninck Nabu-
chodonozor gesiē/ eñ ghy Beltsazer/ segget

Dit is eenē brief des Koninckx/ daerin hy bekent/ wat hem God bewesen heeft in der navolghender Historien.
a † An tongen die op allen Aerdt rycke woonen/ God/ etc.
b Dan. 6.25
c Esaie 9.9. Dan. 2.44. ende 7.14. Luc. 1.29.
d Cap. iiij. by anderen. Dan 2.1.
e Dan. 2.3.
f Dan 5.7 †
g Dan. 2.2.
Een gesichte dat Nabuchodonozor ghesien heeft.
h Ezec. 31.3.
i † Anders. spruyten/
Wachter/ heet hy de Enghelen/ daerom dat sy waken/ ende ons hoeden sonder ophouden teghen de Duyvelen/ als Psal. 91. seyt: hy heeft synen Engelen bevolē van u.
Ende is een seer troostlic woort allen menschen/ sonderlingē den geloovigen Jodē te Babel.
k De wysheydt moet ten eersten wech genomen worden/ wanneer een herte vallē sal: datmen sie/ hoe alleen de wysheyt, ende niet het ghewelt en regeert. Prov. 29. Wanneer de prophetie wt is, so

wat hy beduydet: want alle Wysen in my-
nen Koninckrycke en konnen my niet seg-
ghen/ wat hy beduyt/ daerentegen ghy con-
net wel: want de Gheest der heyligen Go-
den is by u.
16 Doe ontsettede hem Daniel/ die anders
Beltsazer hiet/ by een ure lanck/ eñ syne ge-
dachten bedroefden hem: Doch de Koninck
sprack: Beltsazer/ laet u den droom/ en syne
beduydinge/ niet bedroeven. Beltsazer hief
aen/ ende sprack : Och myn Heere/ dat den
droom uwen vyanden/ eñ syne beduydinge/
uwen wederpartyders golde.
17 Den boom die ghy ghesien hebt/ dat hy
groot ende dicke was/ eñ syne hoochte aen
den Hemel reyckte/ ende hem wtbreydde o-
ver het gantsche Landt/
18 Eñ syne tacken schoone/ende syner vruch
tē vele warē/ daer alle dinck van te etē hab-
de/ ende de Dieren op den velde onder hem
woonden/ ende de Vogelen des Hemels op
syne meyen saten/
19 Dat zyt ghy/ Koninck/ die so groot ende
machtich zyt: want uwe macht is groot/ eñ
reyckt tot aen den Hemel/ ende uwe Gewelt
gaet tot aen der Weerelt eynde.
20 Dat nu de Koninck eenē heyligen Wach
ter gesien heeft/ van den Hemel daer af va-
ren/ eñ seggen: Houwet den Boom omme/
eñ verderft hem: doch den stamme met synē
wortelē latet inder Aerden blyvē: maer hy
sal in yseren eñ metalen ketenen/ op den vel
de inden grase gaen/ ende onder den dauwe
des Hemels liggen/ eñ nat worden/ eñ hem
met den Dieren op den velde weydē/ tot dat
seven tyden over hem omme zyn.
21 Dat is de beduydinge Heere Koninck/ eñ
sodanighen raedt des Allerhoochsten/ gaet
over mynen Heere den Koninck.
22 m Men sal u van den lieden verstooten/
ende moetet by dē Dieren op den velde bly
ven: ende men sal u gras eten laten / als de
Ossen / ende sult onder den dauwe des He-
mels liggen/ ende nat worden/ tot dat seven
tyden over u omme zyn: n op dat ghy beken
net/ dat de Allerhoochste macht heeft/ over
der menschen Koninckrycken/ ende gheeftse
wien hy wil.
23 Dat oock geseyt is: Men soude dannoch
den stamme/ met synē wortelen des Booms/
blyven laten/ u Koninckrycke sal u blyven/
wanneer gy bekent hebt/ de Macht in den
Hemel.
24 Daeromme Heere Koninck/ laet u mynen
raet welgheuallen/ ende maket u los van u-
wen sonden/ door gherechticheyt/ o ende le-
dich van uwer misdaet/ door weldaedt aen
den armen/ so sal hy ghedult hebben met u-
wen sonden.
25 Dit alles p † geschiede den Koninck Na-
buchodonozor.
26 Want na twaelf Maenden / doe de Ko-
ninck op der Coninckllicker Burcht te Ba-
bel ghinck/
27 Hief hy aen/ ende sprack: Dat is de groote
Babel/ die ick gebouwet hebbe/ ten Koninc
licken huyse / door myne groote macht/ tot
eeren myner heerlickheydt.
28 Eer de Koninck dese woorden wtgesprokē
hadde/ viel een stemme vandē Hemel: U Ko
ninc Nabuchodonozor wort geseyt: U Ko-
ninckrycke sal u ghenomen worden,
29 Ende men sal u van den lieden verstootē/
eñ sult by den Dieren die op den velde gaē/
blyven: q gras salmen u eeten laten als Os-
sen/ tot dat seven tyden over u omme zyn:
op dat ghy bekennet/ dat de Allerhoochste
macht heeft/ over der menschen Koninckry-
ken/ ende geeftse wien hy wil.

verderft het volck.
l Dan. 2.21. ende 4.22. Jere. 27.6.
Daniel en beduydt desen droom niet gherne/ ende is hem leedt om synen Heere.
m Dan. 5.21
n Dan. 2.21 ende 4.14. Jere. 27.6.
o Spr. 3.3. ende 29.14. Luc. 11.41.
p † And/ wedervoer
Hier vergeet de Koninck/ van wien hy so dangen Coninckrycke heeft/ vers heft hem dies/ even als hadde hy het door syne macht eñ wysheyt vercregen/ ende moet het anders leeren.
q Job 34.12 Dan 1.12. ende 4.22.

Hy sal verlichte onsinnich ende met boose gheesten bezeten ghewordē zijn.
Hier welck een schoon gheloove/ ende sijne bekēntenisse.
c Esaie.9. 6 Dan.2 44. 4.2.7.14.

f Job.42 10

Noch een exempel teghen de Tyrannen.
Het en blijft op den suppen niet/ maer sy moetē God noch daer toe bespotten/ eñ zijner vaten misbruickē.
Daerom sept S. Paul. Wt dronckenschapt volcht een woest/ wilt/ roecke loos leuen. Ephes.5.18
a 2. Paral. 36.18.
b Tot hoone of versmaedinghe eñ spot des Godts te Jerusalem/ dien sy de Vaten ghenomen hadden/ als eenen crancken/ nietigē God.
c 1.Hest.3. 8. 1.Mach.4. 23.
d Jere.50.2.
e Of/ verwoos de Coninck zijn verwe.
f Anders/ Werdt des Conincx aengesichte verandert.
g Dan.2 1. 4.5.

30 Van stonden aen / wert dat woort volbracht over Nabuchodonozor: eñ hy wert van den lieden verstooten/ eñ hy att gras als Ossen/ eñ zijn lijf lach onder dē dauwe des Hemels/ eñ wert nat/ tot dat zijn hayr wies/ so groot als Arendts vederen ende zijne nagelen als Vogels clauwē werdē.
31 Na deser tijt / hief ick Nabuchodonozor/ mijne oogen op na den Hemel/ eñ quā weder ter verstuft ende loofde den Alderhoochsten: eñ prees eñ eerde dien / die eewichlick leeft: c diens gewelt eewich is / eñ zijn Rijcke altoos eñ eewichlick duert/
32 Tegen welckē alle die op Aerden woonen/ als niet te rekenen en zijn: hy maeckt het/ hoe hy wil / beyde met den Crachten in den Hemel/ eñ met dien/ die op Aerden woonen: eñ niemāt en can zijner hant weeren/ noch tot hem seggē: Wat maeckt ghy?
33 f Ter seluer tijt/ quam ick weder ter vernuft/ oock tot mijner Coninclicker eeren/ tot mijner Heerlickheyt/ eñ tot mijner Gestalt: eñ mijne Raedts heeren eñ Geweldigen sochten my/ eñ ick wert weder in mijn Coninckrijcke ghesettet / ende vercreech noch grooter heerlickheydt.
34 Daeromme loue ick Nabuchodonozor/ eñ eere eñ prijse den Coninck vanden Hemel: want alle zijn doen is waerheydt/ eñ syne weghen zijn recht: ende wie stout is/ dien can hy verootmoedighen.

Dat v. Capittel.

1. Belsazer lastert onder anderen boosheden den God Israels/ met misbruyckē syner Vaten/ 5. wort door een schrijuende handt hefltich verschrict. 7. eñ en can noch schrift noch beduydinge/ by eeniger zijner Wijsen vinden. 10. Daniel/ als nu een onbekende/ wort door aengeuen der Coninginnen gesocht. 13 gheeft dē Coninck/ met afslach zijner gheschencken/ 18. der schrijuender handt oorsake te kennen/ 25. ende legt hē der seluen schrift beduydelickē wt.

1 Coninck Belsazer maecte een heerlicke maeltijt/ zynen geweldigen eñ hooftlieden/ ende soop hem met hen vol.
2 Ende doe hy droncken was / hiet hy de gulden eñ silueren vaten voortbrenghen/ a die zijn vader Nabuchodonozor wt den Tempel te Jerusalem wech genomen hadde: op dat de Coninck met zynen Geweldighen / met zynen Wyuen: eñ met zijnē bywijuen daer wt droncken.
3 Also werden de gulden Vaten voortgebracht/ die wt den Tempel/ wt den huyse Gods/ te Jerusalem/ genomen waren: eñ de Coninck zijne Geweldigen / zyne Wyuen/ eñ bywijuen droncken daer wt.
4 Eñ doe sy also sopen/ b loefden sy de gulden/ siluerden/ metalen/ ijseren/ houten/ eñ steenen Goden.
5 Euen ter seluer stonde/ ghingen daer vingeren heruoor / als eener menschen hant/ die schreuen tegen den candelaer ouer/ op de besettede wandt/ in de Coninclicke sale: ende de Coninc wert der hant gewaer/ die daer schreef.
6 c Doe d ontuerwede hem de Coninc/ eñ zijne gedachten verschricten hem / dat hē de lendenē beefden/ eñ de beenen tzitterdē.
7 c Eñ de Coninck riep overluydt/ datmē de Wijsen/ Chaldeers / eñ Waerseggers/ daerop brengen soude: eñ liet den Wijsen te Babel segghen: Welcker mensche dese schrift leest/ eñ seggen can / wat sy beduyde/ die sal met purpuren gecleedt worden/ eñ gulden ketē aen den halse dragē/ eñ de derde Herre zijn in mijnen Coninckrijcke.
8 Doe werden alle Wijsen des Conincx
daer op gebracht / doch sy en conden noch schrift lesen / noch de beduydinge den Coninck seggen.
9 Dies verschrack de Coninck Belsazer noch harder / eñ verloos gantsch zijne gestalt / eñ zijnen Gheweldigen wert bange.
10 Doe ghinck de Coninginne/ om sulcker sake wille des Conincx/ eñ zijner Geweldigen/ henen op in de sale/ eñ sprack: Heere Coninck/ God verleene v een lanck leuen: laet v uwe ghedachten so niet verschrickē/ ende ontuerwet v also niet.
11 Daer is een man in uwen Coninckrijcke/ die den Gheest der heylighen Goden heeft: f want tot ws vaders tyden wert by hem verlichtinge ghevonden/ cloeckheydt eñ wijsheyt/ als der Goden wijsheyt is: eñ v vader de Coninc Nabuchodonozor / settede hē ouer de Sterrenkijckers / Wijsen/ Chaldeers/ ende Waerseggers.
12 Daeromme/ dat een hoogher Gheest by hem geuonden wert / daer toe verstant eñ cloeckheydt/ droomen te beduyden/ donckere sprueken te geraden/ eñ verborgen saken te openbaren/ namelickē/ Daniel/ dien de Coninck liet Beltsazer heeten: so roepe men nu Daniel/ die sal seggen/ wat het beduydet.
13 g Doe werdt Daniel henen op voor den Coninck ghebracht: eñ de Coninck sprack tot Daniel: Zijdy Daniel/ der ghevangenen een wt Juda/ die de Coninck mijn vader/ wt Juda herwaerts ghebracht heeft?
14 Ick hebbe van v hooren seggen/ dat ghy den Gheest der heyligen Goden hebbet/ eñ verlichtinge/ verstant/ eñ hooge wijsheyt/ by v gheuonden sy.
15 Nu heb ick voor my ontbieden laten/ de cloecken ende Wijsen/ dat sy my dese schrift lesen ende seggen souden/ wat sy beduydet: ende sy en connen my niet segghen/ wat sulcks beduydet.
16 Van v doch hoore ick / dat ghy connet de beduydinge gheuen/ eñ het verborghen openbaren: condy nu de schrift lesen/ ende my segghen wat sy beduydet/ so suldy met purpuren gecleedet worden/ eñ gulden keten aen uwe halse dragen/ eñ de derde Herre zijn in mijnen Coninckrijcke.
17 Doe hief Daniel aen/ eñ sprack voor dē Coninck. h Behoudt uwe gauen selue/ eñ gheeft uwe geschencken eenen anderen: ick wil dannoch de schrift den Coninck lesen/ ende segghen wat sy beduydet.
18 i Heere Coninck/ God de Allerhoochste/ heeft uwen vader Nabuchodonozor / het Coninckrijcke/ Macht/ Eere ende Heerlicheydt ghegeuen.
19 Eñ om sulcker macht willen/ die hem gheuen was / vreesden eñ schuwweden hem voor hē alle Volcken/ Lieden/ eñ Tongen: hy doodde wien hy woude/ hy sloech wien hy woude/ hy verhoochde wien hy woude/ hy verootmoedichde wien hy woude.
20 Doe hem nu zijn herte verhief / ende hy stout ende hoochmoedich wert/ wert hy vā den Coninckliken stoele ghestooten/ ende verloos zijn eere.
21 k Ende wert verstooten vanden lieden/ eñ zijn herte wert gelijck den Dieren/ ende moeste hy bij de l Wiltwercke loopen: eñ att gras/ als Ossen / eñ zijn lijf lach onder den dauwe des Hemels / eñ wert natt / tot dat hy leerde / m dat Godt de Allerhoochste/ macht heeft ouer de menschen Coninckrijcken/ ende gheeftse wien hy wil.
22 Ende ghy Belsazer zijn sone/ hebt v herte niet verootmoedighet/ hoe wel ghy sulckes altemael weet:

Dat sal v verlichte des Conincx moeder gheweest zijn/ de oude Coninginne eñ Weduwe: want te voren int beghin staet/ dat des Conincx wyuē oock mede in de Drinc sale gheweest zijn.
f Daniel.2.3

Daniel is by desen Coninck so gantsch vergeten/ datmen hem soecken eñ roepen moet: Also gaet het allen getrouwen Dienaers inder Wereldt.
g Dan.2. 25

Daniel antwoordet dē Coninck Belsazer.
h 2.Reg.5. 15. matth.10. 8
i Dan.2.37.

k Dan. 4. 22.
l Of/ gewilde.
Anders/ woutezelen
m Dan.4. 24.
Jere.27. 6.

23 Maer hebt v tegen den Heere des He=
mels verheuen/ ende de Vaté zijns Huys/
heeftmen voor v brengen moeté ende ghy
uwe Geweldighen/ uwe Wyuen/ ende uwe
bywijuen hebben daer wt ghesopen: daer
toe de guldé siluerē metalen/ yseren/ hou
n Psal.115.4 ten/ ende steenen Goden gelooft: n welcke
ende 135.16. noch sien/ noch hooren/ noch voelen: den
Apoca.9.20 God daerentegen/ die uwen adem / ende
alle uwe weghen in synes handt heeft / en
hebdy niet gheeeret.
24 Daeromme is van hem hier ghesonden/
dese handt/ ende dese schrift/ die daer ver=
teeckent staet.
Daniel be= 25 Dat is nu de schrift/ die daer verteeckét
duydet hier staet: Mene Mene/ Tekel/ Upharsim.
de schrift 26 Eñ sy bedudet dit: Mene/ dat is/ God
der hant. heeft v Koninckrijcke ghetelt ende geeyn=
det.
27 Tekel/ dat is/ Men heeft v op eener Wa
ge gheweghen/ ende te licht gheuonden.
28 Peres/ dat is/ v Koninckrijcke is gedeylt
ende den Meden ende Persen ghegheuen.
29 Doe beual Belsazer/ datmé Daniel met
purpuren kleeden soude/ ende gulden keten
aen den hals gheuen/ ende liet van hē ver
kondigen/ dat hy de derde heere ware indé
Koninckrijcke.
o Esai.21.2 30 o Doch des nachts/ werdt der Chaldeen
ende.47.9. Koninck Belsazer/ ghedoodet.

Dat vj. Capittel.

1. Daniel wort van Dario bemint/ eñ hooch verheuen/ 4. moet dies van anderen Hanssen/ (die hem een syn houestucken be wysen/) ontgelden/ 16 ende wert eyndtlicken inder Leeuwen kuyle ghewörpen. 18. De Koninck/ dien sulcks heftich bekommert/ 21. liet Daniels vyanden wt eten/ dat sy hem hadden ingebrocht 25. ende laet den God Daniels/ (die sulcks wonderbarlicken beschicket hadde/) openttlické/ met Coninclicken beuele/ ouer zijn gantsche Rijcke prediken.

Darius. 1 Ende a Darius wt Meden / nam het
Esaie.21.2. Rijcke in/ doe hy twee eñ tsestich Jaer
a Jere.50.3 oudt was: ende Darius sach het voor
Daniel.9.1 goet aen/ dat hy ouer het gantsche Koninc
rijcke settede/ hondert ende twintich Lant
voochden.
2 Ouer dese settede hy drij Vorsten/ (de ee=
ne was Daniel/) dien de Lantuoochdé sou
den rekenschap doen/ op dat de Koninck
der moeyte ontslaghen ware.
Daniel 3 Daniel nu ginck de Vorsten ende Lant=
wort een voochden alle te bouen/ want daer was eē
Ouersten ge hoogher geest in hem: daerom dachte hem/
set in Me= de Koninck ouer het gantsche Koninckrijc
den. ke te setten.
b† Anders 4 Derhaluen b† poochden de Vorsten eñ
trachteden. Landtuoochdē daerna/ hoe sy een sake tot
Daniel vondē/ die tegen het Coninckrijcke
ware: doch sy en konden gheen sake noch
misdaet vinden: want hy was ghetrouwe/
datmen gheen schult noch misdaet in hem
vinden en konde.
5 Doe spraken de mannen: Wy en sullen
gheen sake tot Daniel vinden / dan alleene
ouer synen Godsdienst.
6 Doe quamē de Vorsten ende Lantuooch
den met hoopen voor den Coninck/ ende
spraken also tot hem: Heere Koninc Dary/
God verleene v een lanck leuen.
7 De Vorsten des Koninckrijcx/ de Heeren/
de Lantuoochdē/ de Raetsheeren/ eñ Hooft
c† And. raet lieden alle/ hebben c† bedacht/ datmen een
ghenomen. Koninclick beuel sal wt gaen laten/ ende eē
strenge ghebodt maken/ dat/ wie in dertich
dagen wat bidden sal van eenigen God/ of

mensche behaluen van v Coninck alleene/
die sal tot den Leeuwen inden d kuyle ghe= d Of graue.
worpen worden.
8 Daeromme/ lieue Koninck / sult dy soda= e Of/ stadt=
nich gebodt e beuestighen: op dat het niet grijpich ma
weder verandert en worde/ na den Rechten ken.
der Meden ende Persen/ welcker niemant
ouertreeden en dorer.
9 Also onderschreef hem de Coninc Darius
10 f Als nu Daniel ghewaer wart/ dat soda f1. Reg. 8.44
nich ghebodt onderschreuen ware/ g ginck g 1.Mac.6.6
hy henen op in zijn huys (hy hadde doch
in synen Somerhuyse/ opene vensteren te=
ghen Jerusalem/) h ende hy knyelde des h Psa.119.
daechs drymael op syne knyē/ badt/ loefde/
ende danckte synen God/ als hy dan te vo=
ren plach te doen.
11 Doe quamen dese mannen met hoopen/
ende vonden Daniel bidden ende smeeken
voor synen Gode.
12 Eñ i traden henen toe/ eñ spraké met dē i Daniel.3.8
Coninck/ vanden Conincklické gebode: Heer
Koninck/ hebdy niet een gebodt onderschre=
uen/ dat/ wie in dertich daghen wat bidden
soude/ van eenighen God ofte mensche/ be=
haluen van v Koninck alleene/ die sal tot dē
Leeuwen inden k† kuyle geworpen wordē? k Of/ graue
De Koninck antwoorde/ ende sprack: Het
is waer: ende het Recht der Meden ende
Persen/ en sal niemandt ouertreden.
13 Sy antwoorden/ ende spraken voor den
Koninck: Daniel/ der gheuangenen een wt
Juda/ die en achtet noch v noch v ghebode
dat ghy onderschreuen hebt/ want hy bid=
det des daechs drymael.
14 Doe de Coninck sulcks hoorde/ wert hy
seer bedroeft/ ende dede grooten vlijt/ dat
hy Daniel verlossede/ ende bemoeyde hem
daer ouer/ tot dat de Sonne ondergninck/ op
dat hy hem l† verlossede. l† And. be=
15 Doch de mannen quamen met hoopē tot schermde.
den Koninck/ ende spraken tot hem: Ghy
weet Heer Koninck/ dat het der Meden eñ
Persen recht is/ dat alle gebodt ende beuel/
dat de Coninck besloten heeft/ sal onuerau=
dert blijuen.
16 Doe beual de Koninck/ datmen Daniel Daniel
voort brochte/ ende wierpen hem tot den wort totten
Leeuwen in den kuyle: De Koninck dan= Leeuwen in
noch sprack tot Daniel: Dyn God/ dien den kuyle
ghy sonder m ophoudē dienet/ die helpe v. geworpen.
17 Ende sy brachten eenen steen/ dien leyden Bel.30.
sy voor de deure aen den kuyle: dien verse= m Of onder
gelde de Coninc met synen eygen rinck/ eñ laet.
met den rinck syner Ghewelidighen/ op dat
n† anders niemant aen Daniel moetwille n† And. het
ghebruyckede. beuel (aen
18 Ende de Koninck ghinck wech op syne de wille) aen
Burcht/ ende en att niet/ ende en liet geen Daniel niet
o† eten voor hē brengē/ konde oock niet slapē. verandert
19 Des morgens vroech/ doe den dach aen= werde.
brack/ stont de Coninc op/ eñ ginck snelcks o† Anders/
henen aen den kuyl/ daer de Leeuwen warē. bruechden
20 Eñ als hy by den kuyle quā/ riep hy Da spel.
nielem met klagelicker stemmen: ende de
Koninck sprack tot Danielē: Daniel / ghy
knecht des Leuendigen Gods/ heeft v/ oock
v God dien ghy sonder ophouden dienet/
vanden Leeuwen konnen verlossen?
21 Daniel dan/ sprack met den Koninc Heer
Coninck/ God verleene v een lanck leuen.
22 p Myn God heeft synen Engel hier ge= p Jere.
sonden/ q die den Leeuwen de kelen toeghe= q Jud.14.6
houden heeft/ dat sy my geen leedt ghedaen 1.Sam.17.
en hebben: want voor hem ben ick onschul= 1.Mac.2.60
dich gheuonden: so en hebbe ick oock tegē Hebr.11.33
v/ Heere Coninck/ niets ghedaen.
23 Doe wert de Coninck gantsch vrolick/ eñ
hiet Daniel wederom wt den kuyle treck=
ckē.

ende sy toghen Daniel wt der cuyle/ende
men spuerde gheen verseeringe aen hem/
want hy hadde zijnen God vertrouwet.
24 r Doe hiet dẽ Coninck/ die mannen/ die
Daniel verclaecht haddẽ/ voortbrengen/
ende tot den Leeuwen inden cuyle worpẽ/
met tsamen haren kinderen ẽ wyuen: ẽ
eer sy heuen af op de Aerde quamen/ s grepense de Leeuwen / ende vermaelden oock
hare beenders.
25 t Doe liet de Coninck Darius / allen
Volcken/ Lieden ende Tonghen schrijuen:
God gheue v vele vreden:
26 Dat is mijn beuel / datmen in de gantsche heerschappie mijns Coninckrijcx / den
God Daniels vreesen ẽ ontsien sal: wãt
hy is de Leuendige God / die daer eewich
lick blijft ẽ zijn Coninckrijcke is u onuer
ganckelick / ẽ zijn Heerschappie en heeft
gheen eynde.
27 Hy is een Verlosser ende Noodthelper/
x ende hy doet teeckenen ẽ wonder/ beyde in Hemel ende op Aerden: die heeft Da
niel vanden Leeuwen verlosset.
28 y Ẽ Daniel was geweldich inden Coninckrijcke Darij/ende oock inden Koninckrijcke Cores/ der Persen.

Dat vij. Capittel.

1. Danieli worden vier Koninckrijcken
met haren eyghenschappen/ welcker Christus met zijner toecoemste/ Rijcke ẽ Wereldt eynde sal sluyten / door vier Beelden
aenghetoocht.

1 IN den eersten Jare Belsazar / des Konincks te Babel / hadde Daniel eenen
droom / ende ghesichte op zijn bedde. ẽ
hy schreef den seluen droom/ende veruaettede hem alsoo:
2 Ich Daniel sach een ghesichte inder
nacht/ ẽ siet/ de vier Winden onder den
Hemel/stormden teghen malcanderen/ op
de groote Zee.
3 Ende vier groote Dieren clommen opwaerts wt der Zee / a † een Ja anders
dan het ander.
4 Het eerste was ghelijck als een b Leeuwe/ ẽ hadde vleugelen als een c Arendt:
ick sach toe/tot dat hem de vleugelen wegetogen werden/ẽ het wert vander Aerden genomen: ẽ het stont op zijne voetẽ/
als een mensche/ ende hem wert een menschelick herte ghegheuen.
5 Ẽ siet/ het ander gedierte daer na/was
gelijck eenen d Beyre/ ẽ stont op der eenerzijden/ ende hadde in zijnen monde onder zijnen tanden/ drie groote langhe tanten/ ende men sprack tot hem: Staet op/
ende verslindt vele vleeschs.
6 Na desen sach ick ẽ siet/ een ander Gedierte/ ghelijck eenen Pardel; dat hadde
f vier vleugelen/ als een Voghel op zijnen
rugge: ẽ dat selue gedierte hadde vier coppen ẽ hem wert macht ghegheuen.
7 Na desen sach ick in desen ghesichte inder nacht/ ẽ siet / g het vierde Ghedierte
was grouwelick ẽ verschrickelick / ende
seer sterck: ẽ hadde groote yseren tandẽ/
verslondt om hem/ ẽ vermaelde/ ẽ het
h ouerige vertradt het met zijnen voeten:
het was oock vele anders/ dan de vorigen/
i ende hadde thien Hoornen.
8 Doe ick nu de Hoornen sach / siet/ doe
brack tusschen der seluen/ een ander cleyn
Hoorn daer voor / van welcken der vorigen Hoornen drie wtgetrocken werden: ẽ
siet / dat selue Hoorn hadde ooghen als
menschen ooghen / ende eenen mondt/die
sprack groote dinghen.
9 Sulcks k sach ick/ tot dat daer stoelẽ gesettet werden: ẽ de Oude settede hẽ/ l dies
cleedt was sneeuwit/ẽ het hayr op zijnen
hoofde/als reyne wolle: zijnen stoel was
enckel vyervlammen / ende desseluen Raders branden met vyere.
10 Ẽ van denseluen ghinck wt/een langhe
vyerige strale: n duysentmael duysent dienden hem/ thien hondert mael duysent/ ston
den voor hem: het gerichte wert gehoudẽ/
ende de Boecken werden opghedaen.
11 Ick sach toe/ om der grooter redẽ wille/
die dat Hoorn sprack: Ick sach toe/ tot dat
het Gedierte gedoodt wert/ẽ zijn lijf omquam/ p ende int vyer geworpen wert:
12 Ẽ der anderen Ghedierten macht oock
wte was: want hen was tijdt ẽ stonde bestẽmet/ hoe lange een yegelic durẽ soude.
13 Ick sach in desen ghesichte des nachts/
q ẽ siet / daer quã een in den wolcken des
Hemels als eens mẽschẽ Sone/ tot dẽ Ouden toe/ ẽ wert voor den seluen gebracht.
14 r Die gaf hem macht/ eere/ ẽ Rijcke dat
hem alle Volcken/ lieden ende tongen dienen souden: s syne macht is eewich/ die niet
en vergaet/ ende zijn Coninckrijcke en heeft
gheen eynde.
15 Ick Daniel ontsettede my daer voor/ ẽ
sodanich ghesichte verschrack my.
16 Ẽ ick ghinck tot dier eenen / t die daer
stonden / ẽ badt hem/ dat hy my van alle
dien een gewisse bericht gaue: ẽ hy sprack
met my/ ende seyde my wat het beduydde.
17 u Dese vier groote Ghedierten/ zijn vyer
Rijcken/ die op Aerden comen sullen.
18 Doch de Heylighen des Alderhoochsten
sullen x het Rijcke innemen ende sullent al
toos ende eewichlick besitten.
19 Daer na hadde ick gheerne geweten een
gewisse bericht vanden vierden Gedierte/
welcke heel anders was/ dan de anderen al
le/ gantsch grouwelick: dat yseren tanden/
ẽ y metalen clauwẽ hadde/ dat omme hem
verslinde/ ẽ vermaeldese/ ende het ouerighe met zijnen voeten vertradt.
20 Ẽ vanden z tien Hoornen op zijnẽ hoofde: ẽ vanden anderen dat daer voor brac/
voor welcken drie af vielen/ ẽ van den seluen Hoorn/ dat ooghen hadde/ ende eenen
mont/ die groot dinck sprack / ẽ grooter
was/ dan die by hem waren.
21 a Ẽ ick sach dat selue Hoorn crijghen
teghen de Heylighen / ẽ behielt den strijt
teghen haer.
22 Tot dat de Oude quam/ ẽ gerichte hielt
voor de Heylighen des Hoochsten / ende de
tijt quã/ dat de Heyligen het rijcke innamẽ.
23 Hy sprack alsoo: Dat vierde Gedierte/ sal
het vierde Rijcke op Aerden zijn / welcke
sal b † machtigher zijn/ dan alle Rijckẽ: het
sal alle landen verslinden / vertreden ende
verbrijsselen.
24 c Die tien Hoornen/ die beduyden thien
Coningen/ die wt denseluen Rijcke ontstaẽ
sullen: na den seluen nu/ sal een ander opcomen/ die sal machtigher zijn/ dan der vorighen gheen / ende sal drie Coningen veroutmoedighen.
25 d Hy sal den Hoochsten lasteren / ende de
Heylighen des Hoochsten verstooren: ende
sal hem onderstaen tijt ẽ Wet te veranderen: sy sullen Ja in zijne handt ghegheuen
worden/ e eene tijdt/ ẽ sommighe tijdt/ ẽ
eene halue tijdt.
26 f Daer na sal het Gherichte ghehouden
w[illegible]/ so sal van syne macht wech ghenomen worden/ dat hy te gronde verdelghet/
ende ommeghebracht worde.
27 g Doch het Rijcke/ geweldt ẽ macht onder den gantschen Hemel/ sal den Heyligen

r 1.Hester 7. 10. Psal.7.16. Sprach.10. 4. Susan. 62.
s Hester.7. 10. Bel.41.
t Dan.3.94 ende 4.1. Dat is de vrucht des gheloofs Daniels: wãt het ghelooue doet doorgaens wonderwercken ẽ groote dinghen.
Dan.3.96.
u Esaie.9.6.
x 1.Hester.6. 19.
y Dan.1.21.
Daniels ghesichte van den vier Dieren. 4.Esdr.11.1.
a † And. vã malcanderẽ verscheydẽ.
…J. Een Leeuwe.
b Jere.4. 7.13.
c Ezec 1.10. ende 10.14. ende 17.3.
…h. Ẽ Bepr.
…Pro 28.15
…ij. Een Par del.
e Of / lupaert.
Danie.8.8 …1.4.
…Machab. …7.
…ij Ghedierte.
…Danie.2. …0.
…Esdr.11. …0.
…Of/ ouerschot/ of/ …uerblijfsel.
…Apoc.13.1. …17.9.12.
…en cleyn …oorn.
…Apoc.1.13 …de 4.2. ẽ …4.
…aniel.10.5

l Apoc.1.14
m Habac. 4.4.
n Apoca.5. 11.
Psal.68.18.
o Apoc. 20. 12.
p Matth. 25.41.
Apoc.19.20 ende 20.10.
Esai.30.33.
q Marc.13. 26.
Act.1.11.
Apoc.1.7.
r Phili.2.9.
s Matth. 28.18.
Joan 12.34.
Luc.21.33.
Danie.3. 100. ẽ 4.31.
Miche.4.7
t Danie.9.2
u 4.Esdr. 11.39.
x Matt.11. 12.
y Of/ coper/ Of/ ercinne.
z Apoca.13.1 ende 17.12.
a Apoc.17.7
b † And. vele anders.
c Gelijc als wt den Coninckrijcke Alexanders vier Coninckrijcken werden: alsoo zijn wt den Roomschen Rijcke tiene geworden/ als namelic hen/ Syria/ Egypten/ Asia/ Grecia/ Italia/ Gallia/ Hispania/ Africa/ Germania/ Anglia want dese landen hebben de Romeynen alle ghehadt.
Zacha.1. 19. 36.
d Daniel. 11.36.
e Apoca.12 14.
Danie.12.7
f Mat.25. 31.
g Luc.1.33.
Esai.9.6.
Dani.7.14.

volcke des Hoochsten ghegheven worden:
diens Rijcke eewich is / en alle ghewelt
sal hem dienen ende volghen.
28 Dat was der reden eynde. En ick Da-
niel wert seer bedroeft in mijnen gedach-
ten/ ende mijn ghestalte vervniel / doch be-
hielt ick de reden in mijner herten.

Dat viij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden ondergang
des Rijcx der Perssen. 9. Item/ hoe het den
Joden gaen soude/ voor den Roomschen
Rijcke ende eer Christus comen soude/ na
welicken / onder den derden Rijcke/ des
grooten Alexandri: op dat sy weder ghe-
troostet worden / ende niet vertzaghen in
den iammer die ouer haer comen soude/
euenals woudese Christus doorgaens ver
laten/ ende niet comen.

1 In den derden Jare des Coninckrijcx des
Coninckx Belsazer/ verscheen my Daniel
een ghesichte / a daer na als my dat aen
den eersten verschenen was.
2 Ick was Ja/ doe ick sodanich ghesichte
sach/ te Susan op den slote/ inden lande
b Elam aen het water Vlai.
3 En ick hief myne ooghen op ende sach/
en siet eenen Ram stondt voor den water/
die hadde twee langhe Hoornen/ doch een
langer dan het ander: ende het alderlanck
ste/ wies ten allerlaetsten.
4 Ick sach dat den Ram met den Hoornē
stiet teghent Westen / teghent Noorden/
ende teghent Suyden/ ende gheen gedier-
te conde voor hem bestaen / noch van zij-
ner hant c verlost worden / maer hy dede
wat hy woude/ ende wert groot.
5 En in dien als ick daer op mercte/ siet/
so coemt een Gheytenbock vanden We-
sten herwaerts / ouer de gantsche Aerde/
dat hy de Aerde niet aen en roerde: en den
Bock hadde een aensienlick Hoorn tus-
schen zijnen ooghen.
6 En hy quam tot den Ram / die de twee
Hoornen hadde / dien ick staen sach voor
den water/ ende hy liep in zijnen toorne/
weldichlicken tot hem henen aen.
7 Ende ick sach hem toe / dat hy harde by
den Ramme quam/ en vergrimde ouer hē/
en stiet den Ram/ ende verbrack hem zijne
twee Hoornē: ende de Ram en hadde gee-
ne cracht/ dat hy hadde voor hem bestaen
connen / maer hy wierp hem ter Aerden/
en d † vertradt hem/ ende niemant en con
de den Ram van zijner handt verlossen.
8 En de Gheytenbock e wert gantsch groot:
en doe hy op het aller sterckste geworden
was/ verbrack dat groot Hoorn / ende in
diens stede / wiessen e vier aensienlicke
Hoornē/ tegen de vier windē des hemels.
9 Ende wt der seluen eenē/ wies een cleyn
Hoorn / dat wert gantsch groot teghent
Suyden teghent Oosten/ ende teghen het
f Weerde landt.
10 En het wies tot g aen des Hemels Heyr/
ende wierp sommige daer van/ en vanden
Sterren/ ter Aerden: ende vertradtse.
11 Ja het wies tot aen den Vorst des
Heyrs/ en nam van hem wech/ het daghe-
licksche Offer / ende verwoestede de woo-
ninghe zijns Heylichdoms.
12 Hem wert doch sulcke macht ghegeuen
tegen het daghelicx Offer/ om der sonden
wille: dat hy de waerheyt te gronde sloeghe/
en wat hy dede / hē wel h gelucken moeste.
13 Ick hoorde noch eenen Heylighen spreken/
en de selue Heylighe sprack tot eenen/ die
daer seyde: Hoe langhe sal doch sulck ghe-
sichte vanden dagheliicschen Offer / ende
van der sonde / om welcker wille dese ver-
woestinge geschiet. dat beyde/ het Heylich
dom en het Heyr vertreden wordē/ dueren?
14 En hy antwoorde my: Het zijn twee duy
sent en drij hondert dagen/ i vanden auont
totten morghen te rekenen/ so sal het Hey-
lichdom weder ghewijet worden.
15 En doe ick Daniel sodanich ghesichte
sach/ en hadde het gheerne verstaen / siet/
doe stont het voor my als eenen man.
16 En ick hoorde tusschen Vlai eens men-
schen stemme/ die riep ende sprack : k Ga-
briel / legghet desen dat ghesichte wt / dat
hy het versta.
17 k En hy quā harde by my: ick verschrock
nu doe hy quam/ en viel op mijn aengesich
te: Doch hy sprack tot my : Mercket op/
ghy menschen kindt/ want dit gesichte be-
hoort inden tijt l des eyndes.
18 En doe hy met my sprac/ m sanck ick in
een onmacht ter Aerden op mijn aenghe-
sichte: doch hy roerde my aen/ ende richte-
de my op/ dat ick stondt.
19 En hy sprack: Siet ick wil v wijsen/ hoe
het toe gaen sal ter tijt des laetstē toorns/
want het eynde heeft zijn bestemmede tijt.
20 Den Ram met den tween Hoornen dien
ghy ghesien hebt / dat zijn de Koningen in
Media ende Persia.
21 De Gheytenbock nu / is de Koninck in
Grieckenlandt: het groote Hoorn tusschen
synen ooghen/ is de eerste Koninck.
22 Dat nu vyere in syner stede stonden/ doe
het verbroken was / beduydet / dat n vier
Koninckrijcken wt dien volcke ontstaen
sullen/ doch niet soo machtich als hy was.
23 Na desen Koninckrijcken / wanneer de
ouertreders de ouerhandt nemen/ o sal op-
comen een p † wreuelich ende schalckach-
tich Koninck.
24 q Die sal machtich zijn / doch niet door
syne cracht : hy sal het wonderlicken ver-
woesten : en het sal hem wel gelucken/ dat
hy het wtrichte/ hy sal de Stercken / met
tsamen den Heylighen volcke verstooren.
25 r En door syne cloecheyt/ sal hem de be-
driegerie ghedijen/ en sal hem in synen her
te verheffen/ en door r welvaert sal hy vele
verderuen: en sal hem verheffen/ tegen den
Vorst aller Vorsten / f doch hy sal sonder
handt verbroken worden.
26 Dit gesichte van auont en morghen/ dat
v gesept is/ dat is waer/ doch ghy sult dat
ghesichte heymelick houden: want t † daer
is noch u eene langhe tijdt henen.
27 En ick Daniel wert swack/ en lach som-
mighe dagen cranck : daer na stont ick op/
en richtede des Coninckx saken wt / en ver-
wonderde my des ghesichtes ende daer en
was niemant die het my wtleyde.

Dat ix. Capittel.

1. Daniel biddet voor zijn volck / de
Stadt Jerusalem/ en den Tempel/ dat de
Joden mochten weder na huys trecken/ en
de Godsdienst weder aenrichten 20. Zijn
gebet wert hem niet alleene verhoort/ 23.
maer wert hem oock geopenbaert/ hoe ve-
le Jaren noch syn sullen / tot dat Christus
come/ ende zijn eewighe Rijcke beghinne.
1 In den eersten Jare Darij/ des soons As-
sueri/ a wt den stamme der Meden / die
ouer het Koninckrijcke der Chaldeen Co
ninck wert.
2 Inden seluen eersten Jare zijns Coninc-
rijcx/ mercte ick Daniel inden Boeckē/ op
het getal der Jarē / b daer de Heere tot dē
Propheet Jeremia/ van gesproken hadde/
dat Jerusalem soude tseuentich Jaer woe-
ste ligghen.

Daniels ge
sichte van-
den Ramme
ende Gheyt-
tenbocke.
a Danie. 7. 2
b Dwelck
hier na-
maels Pers
sen landt
heet.
Jerem. 49.
34.
Ezech. 32.
24.
c † And. be-
schermt.
d † And.
tradt hem
te morsel.
e Dan. 7. 6/
11. 4.
1. Machab
1. 7.
Antiochus
Epipha-
nes.
f Dat is/
Judea/
daer God
inne woon-
de te Jeru-
salem inden
Tempel.
g Des He-
mels Heyr/
is de Gods-
dienst te Je
rusalem/ de-
wyle dat
God' vandē
Hemel daer
mede gedient
wert/ en hy
sulcx Heyrs
Vorst was.
De Sterckē/
zijn de Hey-
lighen in
sulcken
Heyre.
h Of/ slaen.
i Het en zijn
gheene we-
kendagen/
ghelijck als
Daniel
nent 9. Jaer
weken/
maer ghe-
woonlicke
natuerliche
dagen/ daer
men den a-
uont ende
morghen
inne rekē c.
k Daniel. 7.
16. 9. 21.
l Daer geeft
hy te ver-
staen/ dat
Epiphá-
nes niet al-
leene ghe-
meynt en
woort in de-
sen gesichte/
maer oock de
Antichrist.
m Daniel
10. 9.
Ram.
Gheyten-
bock.
De groote
Alexander.
o 1. Mach.
1. 11.
p Of/ dreck/
onbillick/
† And. onbe
schaemt.
q Niet door
cracht/
maer door
listicheyt/
verraderye/
ende schalc-
heydt.
r Dat is/
Om dat hy
groot goedt
ende eere/
en gheluck
heeft/ ende
een goet le-
uen inden
suysen
voert/ daer
mede sal hy
vele aen hē
locken.
f 2. Macha.
9. 28.
2. Thess. 2. 8
Esa. 11. 4.
t † And. het
(sal zijn) na
vele dagen.
u Daer
gheeft hy
wederom te
verstaen/
dat hy wat
meer meint/
dan Antio-
chum want
Antiochus
en is niet
ouer dry
hondert en
dyftich iaer
na desen ge-
sichte ghe-
comen.
Darius.
a Danie. 6. 1
b Jere. 25.
12. 29. 10.

Ende

Danielis
ghebet.
Nehem.
1/5.9/32.
Treno. 3.
42.
Psal.106.6.
Judic.7.20.
e Treno. 1.
18.
Baruc.1.
15.
f 2.Pet.21.
Zacha.7.21
g Esai. 24.
5.
h Deut. 27.
i 28.14.
Baruc.2.1
k Deut. 28.
15.
Dat is/
Dat wy
hadden mo
gen geloo-
uen dat v
propheten
waerachtich
woorden.
Want wy
en geloouē
Gods drey-
ghen niet/
tot dat wy
het gewaer
worden.
m Of/ ver-
troost.
n Baruch.
2.11.
o Exod.14.28
p † Anders/
getrocken.
q Of/ ghe-
roepen.
r † And.
Ouer welc-
ke uwen
Naem aen-
geroepē is.
s Merckt/
dat onse ge-
bet alreede
verhoort is/
t aanvereer
aenghaet.
t Dan.7.16
8.16.
v Dani 7.16
u Dan. 10.
11.
x Joan.1.45
Weke/is
hier seuen
Jaer.
Gen.29.8.70
weken/zijn
490. Jare.
y Dat is/

3 Ende ick keerde my tot God den Heere/
te bidden ende smeeckē/ met vasten/ in sac-
ke ende inder asschen.
4 Jck badt Ja tot den Heere mynen God/
biechte ende eñ sprac: c Och lieue Heere/ ghy
groote eñ verschrickeliche Godt / die ghy
het Verbondt eñ genade houdet /dien die
v lief hebben/ eñ uwe ghebodē houden.
5 d Wy hebben gesondicht/ onrecht ghe-
daen/ zijn Godloos gheweest/ eñ afuallich
ghewordē/ wy zijn van uwen Geboden/
ende Rechten afgheweken.
6 Wy en volchden uwen knechten dē Pro
pheten niet/ die in uwen Name onsen Ko-
ningen/ Vorsten/ Vaderē/ ende allen volc-
ke inden lande predickten.
7 e Ghy Heere zijt rechtueerdich/ wy daer
entegen moeten ons schamen: als het dan
nu gaet dien van Juda/ eñ dien van Jeru-
salem/ eñ den gantschen Jsrael beyde dié/
die na by eñ verre zijn/ in allen landē/ daer
ghy ons henen verstooten hebt/ om harer
misdaet wille / die sy aen v begaen hebbē.
8 Ja Heere/ wy onse Coningen eñ Vorstē/
eñ onse Vaderen / moeten ons schamen/
dat wy ons aen v versondicht hebben.
9 Uwe dannoch / Heere onse God/ is de
barmherticheyt ende vergheuinge: want
wy zijn afuallich ghewordē/
10 Eñ en volchden der stemme des Heeren
onses Gods niet/ dat wy gewandelt had-
den in zijner Wet/ f die hy ons voorleyde/
door zyne knechten de Propheten:
11 Maer het gantsche g Jsrael ouertradt
uwe Wet/ eñ weken af/ dat sy uwer stem-
me niet en volchdē: h daeromme treft ons
ooc den vloec eñ eedt/ die in de Wet Mo-
sis des knechts Gods ghescreuen staet/
dat wy aen hem ghesondighet hebben.
12 i Eñ hy heeft zyne woorden ghehouden/
die hy ghesproken heeft tegen ons/ eñ on-
se Richters/ die ons richten souden dat hy
sulck groot ongeluck ouer ons heeft gaen
laten / dat des ghelijcken onder den gant-
schen Hemel/ niet ghescliet en is/ ghelijck
als ouer Jerusalem ghescliedt is.
13 k Gelijck als het in de Wet Mosis ge-
schreuen staet/ so is alle dit groot onghe-
luck ouer ons ghegaen: soo en baden wy
oock niet voor den Heere onsen God / dat
wy ons vanden sonden bekeerden/ ende
l uwe waerheyt waernamen.
14 Daeromme en heeft de Heere oock niet
m ghesuymt met desen ongelucke/ eñ heeft
het ouer ons gaen laten: want de Heere
onse Godt is rechtueerdich in alle synen
wercken/ die hy doet / want wy en volch-
den zyner stemme niet.
15 n Eñ nu Heere onse God/ die ghy v volc
wt Egyptenlande o † gheleydt hebt met
stercker hant / eñ hebt v eenen name ghe-
maect/ als hy nu is: wy hebben Ja geson
dicht/ eñ zijn p leyder Godloos gheweest.
16 Och Heere/ om alle uwer gerechticheyt
willen / laet af van uwen toorne eñ grim-
micheyt/ ouer uwe Stadt Jerusalem / eñ
uwen Heylighen Berch: want om onser
sonden wille / eñ om onser Vaderen mis-
daet willē/ draecht Jerusalē eñ v Volc der
smaetheyt/ by allen die daer rontōme zijn.
17 Eñ nu onse Godt/ hoort het ghebet ws
knechts/ ende zijn smeecken/ eñ siet gena-
dich aen v Heylichdom / dat verstoort is/
om des Heeren wille.
18 Neyght uwe ooren/ myn Godt / eñ hoo-
ret: doet uwe ooghen op / eñ siet/ hoe wy
verstoort zijn/ eñ de Stadt q † die na uwē
Name genoemt is: want wy liggen voor
v met onsen gebeden/ niet op onser gerech
ticheyt / maer op uwe groote barmherticheyt.
19 Och Heere hoort/ och Heere/ weest gena-
dich: och Heere/ merckt op/ eñ doet het/ eñ
vertreckt het niet/ om ws selfs wille/ mijn
Godt: want uwe Stadt eñ v Volck/ is na
uwen Name ghenoemt.
20 Als ick noch soo sprack ende badt/ ende
myne/ eñ myns volcx Jsraels sonde bekēn
de / eñ lach met mijnen ghebede voor den
Heere mijnē God/ om des heyligen Berchs
wille mijns Gods/
21 r Euen doe ick soo sprack in mijnen ge-
bede/ vloogh de man Gabriel daer henen/
s dien ick te voren ghesien hadde/ inden ge-
sichte / ende roerde my aen/ omtrent den
tijt des Auendtoffers.
22 t Eñ hy onderrichtede my / eñ sprac met
my/ u ende seyde: Daniel/ als nu ben ick
wtghesonden v te onderrichten.
23 Want doe ghy begondet te biddē/ ginck
dit beuel wt / eñ ick come daeromme her-
waert/ op dat ick het v condt doe: wāt ghy
zijt lief ende weert: so merckt nu daer op/
dat ghy dat ghesichte verstaet.
24 x Tseuentich weken zijn bestemmet ouer
v Volck/ eñ ouer uwe heylighe Stadt/ soo
sal dat ouertreden geweert/ eñ de sonde ver
segelt/ eñ de misdaet versoent/ eñ de eewige
gerechticheyt ghebracht/ eñ de Ghesichten
ende Prophecien y toegheseghelt / ende de
Alderheylichste ghesaluet worden.
25 So weet nu/ eñ merckt/ vā der tijt aen/
wanneer dat beuel wt gaet / z dat Jerusa-
lē sal wederomme ghebouwet worden/ tot
op Christum den a Vorstē/ zijn seuen wekē/
eñ twee eñ tsestich weken/ so sullen de stra-
ten ende mueren weder ghebouwet wor-
den/ hoewel in commerlicker tijt.
26 Eñ na den twee ende tsestich weken / sal
Christus b wtgeroept worden / ende niets
meer zijn: eñ een Volck c des Vorsten sal
comen/ eñ de Stadt eñ het Heylichdom ver
storen: dat het een eynde nemen sal / als
door een vloedt / ende tot den eynde des
crijchs / sal het woeste blijuen.
27 Hy sal Ja velen het Verbont sterckē een
weke lanck / ende midden inder weken/ sal
het Offer ende Spijsoffer ophouden: ende
by den d vleugelen sullen staen grouwelen
der verwoestinge: ende het is besloten/ dat
het tot aen het eynde toe/ ouer de verwoe-
stinghe druppen sal.

Dat x. Capittel.

1. Een voorrede des elfsten Capittels/
daerinne der goeden Engel strijdt metten
boosen/ ter verdedinge der menschen/ ende
van waer het coemt / dat het aen der heerē
houen / soo qualick toegaet/ aengheto-
ghet wordt.

1 In den derden Jare des Coninckx Cy-
ri wt Perssen / werdt den Daniel/ a die
Beltsazer hiet/ wat geopenbaert/ dat ge-
wisse is/ eñ v † van grooten saken: ende hy
mercte daer op/ eñ verstont het gesichte wel.
2 Terseluer tijdt/ was ick Daniel treurich
drij weken lanck.
3 Jck en at ghene noodelicke spijse/
vleesch ende wijn en quam in mijnen mon-
de niet / ende en salfde my oock noyt / tot
dat de drij weken omme waren.
4 Jnden vier ende twintichsten dage des
eersten Maendt / was ick by den grooten
water c Hidekel/
5 d Eñ hief mijne ooghen op/ eñ sach: ende
siet daer stont een Man in lijnwade/ ende
hadde eenē guldē gordel om zyne lendenē.
6 Zyn lijf was ghelijck als een Turkoys/
zijn aensichte sach als een Blixē / syne oo-
ghen als een vyerighe Fackel/ syne armen

toegedaen/
wech gena-
men ende
veruult/ als
een dinc dat
nu wt is/
eñ een eynde
de hebben
sal.
z 2. Paral.
36.22.
Esra.1.1.
a Dat is/
Christus
als hy door
zyn lijden wt
syn eere ge-
gaen/ eñ tot
der rechter-
hant Gods
geseten/ een
regerende
Heere ghe-
worden is.
b Dat is/
Hy en sal in
Mosis eñ
Wereltlicke
regimente
niets zijn/
want hy sal
eenniuwe/
gheestelick/
Hemelsch
Ryck be-
ghinnen: eñ
de Joden
sullen wech
ghewaert
worden dat
ter ghaen
Messias
meer zyn eñ
sal/ dewijle
sy desen
Messiam
wtgeroept
hebben.
c Dz is/ des
Keysers/ die
op dat mael
het regimēt
inder We-
relt hebbē/
eñ een heere
zijn sal. Dat
zijn de Ro-
meynen.
Joan.11.
49.
b Dat is/
daer de
Cherubim
staen inden
Tempel.
Math. 24.
15.
Marc.13.14
Cyrus.
a Dani.1.7/
2.26.
b † And.
daer is
noch een
langhe tijt
henen.
c Gene.2.14
d Danie.7.9
Apoc.1.13.

e Dat is/ heller/ claer ghepolijst.
f † And. het gheluyt zijn der woordẽ/ was/ als het gheluyt eender menichte.
g Of/ ghe-luyt/ ghe-clanck.
h Dan 3. 91 Act. 9.7.
i Of/ onge-stalt.
k † And. ontsliep ick op mijn aen gesicht/ eñ mijn aenge sicht (was) op de aerde.
l Dan 9. 21.
m Dat is/ schudden eñ beefde.
n Een Co-ninckliicke Hofduyvel. 1. Thessal. 2.18.
o Josue. 5. 13. Danie. 13.1
p Habac.2.3

eñ voeten/ als een e gloyendich Metael/
ende f † syne reden was ghelijck als een
groot g ghedeune.
7 h Maer ick Daniel sach sodanich ghe-
sichte alleene/ ende de mannen die by my
waren/ die en saghens niet: doch viel een
groot verschricken op haer/ dat sy vloden/
ende hen verstaken.
8 Eñ ick bleef alleene/ende sach dit groo-
te gesichte: daer en bleef Ja gheene cracht
in my/ende ick wert gantsch i mistaltich/
ende en hadde gheene cracht meer.
9 Ende ick hoorde zijne reden/ eñ in dien
als ickse hoorde/ k † sanck ick neder op
mijn aenghesichte/ ter Aerden.
10 Ende siet/ een handt roerde my aen/ eñ
halp my op den knyen/ eñ op de handen.
11 Eñ sprack tot my: l Ghy lieve Daniel/
merckt op de woorden/ die ick met v spre-
ke/ eñ richtet v op/ want ick ben als nu tot
v gesonden/ eñ doe hy sulcx met my sprac/
richtede ick my op/ende m tzitterde.
12 Eñ hy sprack tot my: Vreest v niet Da-
niel: want vanden eersten daghe aen/ doe
ghy van herten begeerdet te verstaen/ eñ
v castydest voor uwẽ gode zijn uwe woor
den verhoort/ ende ick ben om uwent wil-
le herwaerts ghecomen.
13 Doch den Vorst des Koninckrijcks in
Perssenlandt/ heeft my een ende twintich
dagen lanc wederstaẽ/ eñ siet/ o Michael
der vooznee msten Vorsten een/ quam my
te hulpe: doe behielt ick den strijdt by den
Koninck in Perssen.
14 Nu Ja come ick/ op dat ick v berichte/
hoe het uwen volcke hier namaels gaen
sal: p want dat gesichte sal na sommigher
tijt ghescheiden.
15 Eñ als hy sulcx met my sprack/ slaech
ick mijn aenghesichte neder na der Aerdẽ/
ende sweech stille.
16 Eñ siet/ eener ghelijck eenen Mensche/
q roerde myne lippen aen: doe dede ick
mynen mondt op/ ende sprack/ ende seyde
tot dien/ die voor my stondt: Mijn Heere/
myne lidmaten beven my over den ghe-
sichte/ eñ ick en hebbe geene cracht meer.
17 Eñ hoe can de knecht mijns Heeren met
mynen Heere spreken/ dewyle dat daer nu
gheene cracht meer in my en is/ ende en
hebbe oock gheenen adem meer?
18 Doe roerde my wederom eener aen/ ge-
lijck als eener menschen ghestalt/ eñ sterc-
te my.
19 Eñ sprac: Vreest v niet/ r ghy lieve man:
vrede sy met v/ende weest getroostet: ende
als hy met my sprack/ vermandde ick my/
ende sprack: Mijn Heere sprekt/ want
ghy hebt my ghestercket.
20 Ende hy sprack: Weet ghy oock waer-
omme ick tot v ghecomen ben? als nu wil
ick weder henen/ ende met den Vorst in
Perssenlandt strijden: ende wanneer ick
wech trecke/ siet/ so sal de Vorst wt Griec-
kenlandt comen.
21 Doch wil ick v condt doen/ wat daer ge
schreven staet/ dat ghewisselick geschieden
sal: ende daer en is niemant die my helpe
tegen ghene/ dan alleene uwe Vorst Mi-
chael.
1 *Want ick stont oock by hem/ inden eer
sten Jare Darij des Meden/ op dat ick
hem holpe ende hem sterckede.
2 Ende nu wil ick v aentooghen/ wat ge-
wisse ghescheiden sal.

q Esaie.6.7 Jere.1. 9.
r Dan.9. 23

Siet hoe de Enghelen voor ons handelen/ by dẽ groo-ten heeren.

* Cap.xi. hy verande-ren.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetie van den grooten Alexan-
dro/ ende den tween Koninckrijcken Sy-
ria ende Egypten/ die wt den vieren/ (als
Asia/ Grecia/ Syria/ ende Egypten/) hier
aengetogen worden/ 21. allermeest om des
Antiochi wille (die de edele heet) die de
Joden plaghen soude. 36. doch wort des-
selue also afghebeeldet/ dat de woorden
eyndelicken daer henen ghewendet wordẽ/
dat onder den persoon Antiochi/ de Ante-
christ beschreven wort/ ende also dese onse
laetste tijt getreffet/ harde voor den Jonc-
sten dach.

SJet/ drij Koningen sullẽ noch in Perssen
staen/ a de vierde nu/ sal grooter rijck-
dommen hebben/ dan alle andere: ende
wanneer hy in zijnen Rijcdomme/ aen aller
machtichsten is/ so sal hy alle dinck tegen
het Koninckrijcke in Grieckenlandt/ op-
brenghen.
3 b Daerna sal een machtich Koninck op
staen/ ende met grooter macht heerschen/
ende wat hy wil/ dat sal hy wtrichten.
4 c Eñ wanneer hy op het alderhoochste
gecomen is/ so sal syn Rijcke d verbreken/
ende hem in de vier winden des Hemels
verdeylen: niet op syne nacomelingen/ ooc
niet met sulcker macht/ als de syne ghe-
weest is: want syn Rijcke sal wtgheroeyt/
ende vreemden te deele worden.
5 Eñ de e Koninck tegent Suyden/ die sy-
ner Vorsten een is/ sal machtich worden:
doch teghen hem/ sal oock f een Machtige
zijn/ ende heerschen/ welckers heerschap-
pije sal groot zijn.
6 Na sommige Jaren nu/ sullẽ sy hen met
malcanderen g veurienden/ eñ h de Doch-
ter des Coninex teghent Suyden sal comẽ/
i tot den Koninck teghent Noorden/ eenic-
heyt te maken: doch sy en sal niet blijven
by der macht des Arms: daertoe haer zaet
oock niet staende blijven/ maer sy sal over-
ghegheven worden/ met tsamen dien/ die se
gebracht hebbẽ/ eñ met den kinde/ eñ dien
diese een wijle machtich ghemaect hadde.
7 Doch k der Spruytẽ een van haren stã-
me sal opcomen/ die sal met Heyrscracht
comen/ eñ l den Koninck tegent Noorden
in syne m Veste vallen/ ende sal het wtrich
ten/ ende den strijdt behouden.
8 Ooc sal hy hare Goden ende Beelden/
met tsamen den costelickẽ cleynodien/ bey-
de silveren eñ gulden/ wech voerẽ in Egyp
ten/ eñ sommige Jaren/ voor den Koninck
teghent Noorden/ wel staende blijven.
9 Ende wanneer hy voor desselven Koninc
rijcke ghetogen is/ n sal hy wederomme in
zijn landt trecken.
10 Doch o syne sonen sullen toornich wor-
den/ ende groot Heyr te samen brengen/ eñ
dier een sal comen/ ende ghelijck als eene
vloedt daer henen bruysen/ ende gheneen
wederomme voor synẽ Vesten tot toorne
verwecken.
11 So p sal de Coninck teghent Suyden
vergrimmen ende wtrecken/ eñ met q den
Koninck teghent Noorden crijghen/ ende
ende sal sulck eenen grooten hoop te samẽ
brengen/ dat hem ghenen hoop sal in syne
handt ghegheven worden/ ende sal den self-
sten hoop wech voeren.
12 Dies sal hem syn herte verheffen/ dat hy
so vele duysent daerneder geleyt heeft: doch
daermede sal hy syner niet machtich wor-
den.
13 Want r de Koninc tegent Noorden/ sal
wederomme eenen grooteren hoop te sa-
men brenghen/ dan den voorighen was: eñ
na sommighe Jaren sal hy daer henen trec
ken/ met grooter Heyrs cracht/ ende met
grooten goede.
14 Eñ terselver tijdt/ sullen hen vele teghen
den

a Xerxes.
b Danie.7/ 6.8/8.
De groote Alexander.
c 1. Mach. 1.7.
d Of/ in tween bre-ken.
e Ptolo-meus la-gus.
f Seleucus Nicanor.
g Of/ ver-maech-schappen/
h Bernice Ptolomei Philadel-phi dochter.
i Antio-chus. Theos.
k Ptolo-meus. Euergetes/ Bernice broeder.
l Seleucus/ Gallinicus Antiochus Hierax.
m Of/ Sine te/ het hy Koninckrij-ke.
n Dat is/ hy sal het Coninckrij-ke niet be-houden als hy wel com-de.
o Seleuci Gallinici sonen/ den grooten An-tiochus/ eñ syn broeder Seleucus/ Keuranus.
p Ptolo-meus Phi-lopater.
q Antio-chus Magnus.
r Deselve groote An-tiochus.

ſ den Koninck tegent Suyden ſetten: oock
ſullē hen ſommige afuallige wt uwen volc
ke verheffen/ende de prophetie veruullen/
ende ſullen vallen.
15 Alſo ſal u de Koninck teghent Noorden/
hexen trecken/ ende Bolwercken maken/
eñ x vaſte Stedē gewinnen: ende de Armen
des Suydens/en ſullens niet konnen weer
ren ende zijn beſte volck/en ſullen niet kon
nen wederſtaen.
16 Maer hy ſal/ wanneer hy aen hen comt/
ſynen wille beſchicken/ ende niemandt en
ſal hem wederſtaen connē: y hy ſal oock in
dat Weerde landt comen/ende ſal het vol-
brenghen door ſyne handt.
17 Eñ ſal zijn aengeſichte daerhenen richtē/
dat hy niet machte zijns gantſchen Koninc
rijcx come: doch hy ſal hem met hem ver-
dragen/eñ ſal hem a ſyne Dochter ten wij-
ue geuē/op dat hy hem verderue: doch het
en ſal hem niet b gelucken/ ende daer en ſal
niets van worden.
18 Daer na ſal hy hem keeren tegen de b Ey
landen/eñ derſeluen vele gewinnen: doch c
een Vorſt ſal hem leeren ophouden met
ſchandē/ op dat hy hē niet meer en ſchēde.
19 Alſo ſal hy hem wederomme keeren tot
den Veſten zijns Lants/ende ſal hem ſtoo
ten/d ende vallen/ datmen hem nerghens
vinden ſal.
20 Eñ in ſyne ſtede ſal e een opcomen/die ſal
in Koninclicke eeren ſitten/ als een Schar-
lante/eñ na weynich dagen/ſal hy breken/
doch noch door toorne/ noch door ſtrijdt.
21 In dies ſtede ſal opcomē f een ongeachtet
man/ welckē de eere des Koninckrijcx niet
toeghedacht en was: die ſal comen/eñ het
ſal hem wel ſlaen/ ende het Koninckrijcke
met ſoeten woorden innemen.
22 Eñ g de Armen(die gelijck als eenē vloet
daer henen comen) ſullen van hem/ gelijck
als met eener vloet ouervallē/ende verbro-
ken worden: daer toe oock h de Vorſt/met
dien het verbont ghemaeckt was.
23 Want na diē hy met hem bevriendet is/
ſal hy liſtelicken tegen hem handelen/eñ ſal
daer optrecken/ ende hem met weynighen
volcke ouerweldighen.
24 Eñ het ſal hem ghelucken / dat hy in de
beſte Steden des landts comen ſal/eñ ſal
het alſo wtrichten/ dat het ſyne vaders/
noch ſyne vooroulders ſo niet doen en con-
den met roouen plonderen/ eñ wtbueten/
ende ſal na de alderuaſteſte Steden poo-
ghen/ ende dat eenen tijt lanck.
25 Ende hy ſal ſyne macht/eñ zijn herte tegē
den Koninck teghent Suyden verwecken/
met grooter Heyrkracht: ſo ſal de i Koninc
tegent Suydē verweckt worden ten ſtrijde/
met eener grooter machtiger heyrkracht/
doch hy en ſal niet beſtaē: want veraderiē
worden teghen hem ghemaeckt.
26 k Ende euen de ghene die zijn broot eten/
die ſullen hem helpen verderuen/ ende zijn
Heyr onderdrucken / dat gantſch vele ver-
ſlaghen worden.
27 Eñ aller beyder Koninghen herte ſal denc
ken/hoe ſy een den anderē ſchade doē mo-
ghen/eñ ſullen doch ouer eenen Diſch val-
ſchelicken met malcanderē ſpreken: het ſal
hen dannoch feylē/ want het eynde is noch
op een ander tijt beſtemmet.
28 l Daer na ſal hy wederōme na huys trec-
ken met grooten goede/ eñ zijn herte henen
richten tegen het heylighe Verbont/ daer
ſal hy wat wt richten/ eñ alſo na huys in
zijn landt trecken.
29 Daer na ſal hy te gheleghener tijt/ weder
teghent Suyden trecken / doch het en ſal
hem ten anderen male niet ghelucken/ als
ten eerſten male.
30 Want in Schepen wt Chitim ſullen tegen
hem comen/dat hy vertzaecht wert/ eñ om
keeren moet: ſo ſal hy teghen het heylighe
Verbont vergrimmen/ ende ſal het wtrich
ten/ ende ſal hem ommeſien/ ende aen hem
trecken/ de ghene / die het heylighe Ver-
bondt verlaten.
31 Ende ſyne n Armē ſullen aldaer ſtaen/die
ſullen het Heylichdom inder o † Veſte ont-
wyen/ ende het dagelicxſche Offer af doen/
p ende eenen Grouwel der verwoeſtinghe
oprichten.
32 q Ende hy ſal huychelen/ende den God-
loosen/die het Verbont ouertreden/ goede
woorden gheuen r: doch het Volck/ die ha-
ren God kennen/ ſullen hen ſ † vermannē/
ende het wtrichten.
33 Ende de verſtandigen inden Volcke/ ſul-
len vele anderen leeren: daer ouer ſullē ſy val
len door het ſweert/t vyer/ ghevanckeniſ-
ſe ende roof/ eenen tijdt lanck.
34 Ende wanneer ſy alſo vallen/ ſo ſal hen
dannoch ghelijckewel een kleyne hulpe ghe
ſchieden: doch vele ſullen hen bedrieghelic-
licken tot hen doen.
35 Ende der verſtandigen ſullen ſommighe
vallen/ u op dat ſy beproeft/reyne eñ louter
worden/tot dat het een eynde hebbe: want
daer is noch een ander tijdt voor handen.
36 b Ende de Koninck ſal doen wat hy wil/
x ende ſal hem ſeluen verheffen ende opwer-
pen /teghen alles wat God is/ ende teghen
den God aller Goden/ſal hy grouwelicken
ſpreken: y ende het ſal hem wel ſlaē/ tot dat
den toorne wt zy: want het is beſloten/
hoe langhe het dueren ſal.
37 Ende z ſyner Vaderē God/en ſal hy niet
achten: hy en ſal noch a de vrouwen liefde/
noch eenichs Gods achten / want hy ſal
hem teghen alle dinck opworpen.
38 Doch ſynen eygen God Maoſim/ ſal hy
in des ſtede eeren: want hy ſal eenen God/
daer ſyne Vaderen niet van ghewetet heb-
ben/ b eeren/met goude/ſiluer/edele ſteenen/
ende kleynodien.
39 Eñ ſal den genē/ die hem c Maoſim hel
pen ſtercken/met den vreemden God/ dien
hy vercoren heeft/groote eere doen / ende
haer tot eeren maken ouer groote goeden/
ende hen het landt te loone wtdeylen.
40 Ende aen den eynde/ ſal hem de Koninck
tegent Suyden met hem ſtooten/eñ de Co-
ninck tegent Noorden ſal hem teghen hem
ſtruyuen/met wagenen/Ruyteren/ eñ velen
Schepen/ ende ſal in de landen vallen/ ende
haer verderuen/ende doortrecken.
41 Ende ſal in het Weerde lant vallen/ende
vele ſullen ommekomen: deſe dannoch ſullē
ſyner hant ontcomen/ Edom/ Moab/ eñ de
eerſtelinghen der kinderen Ammon.
42 Eñ hy ſal ſyne Macht in de landē ſchic
kē/ eñ Egypten en ſal hem niet ontcomen.
43 Maer hy ſal door ſynen Toch heerſchen/
ouer de gulden ende ſiluere ſchatten/ eñ o-
uer alle kleynodien Egypti/ Libien/ende der
Moorlieden.
44 b Hem ſal dannoch een geſchrey verſchric
ken/ van Ooſten ende Noorden / eñ hy ſal
met grooter grimmichheyt wttrecken/ wil-
lens/ vele te verdelghen/ ende te verderuen.
45 Eñ hy ſal de Tente zijns Palleys opſlaē/
tuſſchen twee Zeen/ rondtomme den Heyli-
ghen Berch henen/tot dat het met hem een
eynde worde/ e ende niemandt en ſal hem
helpen.

Dat xij. Capittel.

1. Troeſtinghe des volcx Gods in hare

f Ptolomeus Epiphanes. 1 Mac.1.12
a De groote Antiochus/ tegen Ptolomeum Epiphanem.
c Niet in Egyptē/ maer inden Stedē Syrie eñ Iudee/die te voren Ptolomei waren.
a De groote Antiochus dede den Ioden groote eere / daeromme dat ſy hē holpen tegē Ptolomeum Epiphanem gheheelick Syrien ghewinnen.
a Cleopatra
b in Aſia.
c De Romeynē nemen dē Antiocho Aſiam.
d Te Elimais in Perſſē landt werdt hy verſlagē.
e Seleucus Philopator die niet Vorſtelicx gedaē en heeft / eñ ſchattede de Ioden.
f Antiochus Epiphanes/ beter tot eenen ſchalck/ dan tot eenē Koninck geſchickt.
g De Hooftliedē des Koninckx Egypten Syria.
h Ptolomeus Philometor, Antiochi ſuſter ſone.
i Ptolomeus Philometor
k Pſal.41.10 Ioan.13.18 2.Mac.5.11
l De Romeynen.
m Num.24.24
n Syne Hooftlieden ende Geweldighen.
o 1.Mac.1.57
p 1.Mac.2. 24.44.
q Of met ſimpelinge omgaen.
r Dat is Iudas Ma-

chabeus eñ ſyne broeders ende ſynen aenhanck.
† an. ſterckē
t 1.Mac.1.62. 2.Mac.6.7
u Dan.12.10
* Cap.xi. Luth.
Hier buycht de Engel ſyne woordē/ onder den perſoon Epiphanes op dē Antichriſt/eñ de verſeghelde woordē gaē hier aen/ daer hy aēt eynde van ſijdt.
x 2.The.2 4
y Apoc.13. 1.
z Als ander Goden/ oock ſyner voorvaderē God/ moetē niets zijn/ doch zijn eygen God/ die ſal't zijn.
a Hy wil ſegghen/ dat hy inden onnatuerlicken laſter ſweuen ſal daer de Gods hachteren mede ghepraecht worden. Rom. 1. dat men heet de Italiaēſche hoocheydt eñ ſtomme ſonde als het dan toe gaet onder den Paus eñ Turcken.
b Waerlickē/ dat is een slecht God/ die geen ander eñ beter eere heeft/ dā gout ende ſil uer.
c Maoſim/ heet veſtinge of vaſticheidē Preſidia/ gelijck als men de Borchtē/ oft Steden/ Veſten oft Sterckten heet. So heet nu God Maoſim eygentlicken/ een God des Veſten.
d Apoc.17.18
e Apo.19.20

droeffenisse/ in sonderheyt vier/ so aen der
laetsten tyt. 4. daer dese Prophetie op ver-
segelt wort/ ontstaë sal. 6. Daniel so hy der
weemt den tyt/ hoe lange sulcke droeffenisse
dueren sal/ ende niet en verstaet/ 9. wort te
rugghe ghewosen/ aen der seluen begin: oft e
(als andere ghzeestelicker wijse verduyden)
vander allerlaetsten tijdt / harde voor den
lonckxsten dage/ berichtet/ daerinne dat het
heylighe Euangelium (namelicken het wa-
re dagheliekx Offer/) openbaer sal ligghen/
op den Predickstoel swijghen / ende alleene
voor vrome Christenen inden huysen be-
houden worden.

a Apo.19.11 1 TEr seluer tijt sal a de groote Vorst / Mi
b Ma.24.21 chael / die voor v Volck staet / hem op
maké: b want het sal sulck een bedroef-
felicke tijt zijn/ als niet geweest en is/ sindt
dat daer lieden gheweest zijn/ tot op deselue
tijt: ter seluer tijt/ sal v Volck verlost wordé/
alle die inden Boeck ghescreuen staen.
c Joa.5.29. 2 c Ende vele die onder der Aerden ligghen/
1. Cor.15.12. ende slapen/ sullen opwaken/ sommighe ten
1. The.4.26 eewigen leuen/ sommige ter eewiger smaet-
heyt ende schande.
d Ma.13.43 3 d De Leeraers nu/ sullen lichten/ als des
Sapie.3.7. Hemels e glantz/ ende de ghene/ die daer ve
e Of glinste le ter gherechticheyt wijsen/ als de Sterré/
ringhe. altoos ende eewichlick.
4 Ende ghy Daniel/ verberght dese woordé/
eñ verseghelt dese Schrift/ tot op de laetste
f† An. daer tijt/ so sullé f † vele daer ouer comé/ eñ groot
vele henen verstandt vinden.
eñ weder in 5 Ende ick Daniel sach/ eñ siet/ daer stondé
ommegaen. twee andere: de eene aen desen Oeuer des
waters/ de andere aen ghenen Oeuer.
g† An. het. 6 Eñ g† hy sprack tot den Manne inden lij-
Dan.10.5. nen cleederé/ die bouen op het water stont:
h Apo.6.10 h Wanneer willet dan een eynde zijn / met
sulcken wonderen?
i Apo.10.5 7 i Ende ick hoorde den Manne toe indé lij-
nen cleederen/ die bouen op den water stõt:
ende hy hief zijn rechter eñ slincker hant op
na den Hemel / ende swoer by dien die daer
k Apo.11.11 eewichlick leeft/ Dat het k eene tijt/ eñ som-
12.14. mighe tijt ende een halue tijt dueren sal: en-
de wanneer de verstroyinge des Heylighen
Volcx een eynde heeft/ so sal sulcx altemael
ghescheiden.
8 Ende ick hoorde het/ doch ick en verstont
het niet/ ende sprack: Mijn Heere / wat sal
daer na werden?
9 Hy sprack dan: Gaet henen Daniel/ want
het is verborghen/ ende versegelt tot op de
laetste tijdt.
l Dan.11.35 10 l Vele sullen gereynicht/ gelouteri ende be-
proeft wordé: ende de Godloosen/ sullen een
m Mat.13.11 Godloos wesen voeren/ m eñ de Godloosé
n† And. ver- en sullens niet n† achten: doch de verstandi
staen: De ghe sullent achten.
Godloosen 11 Ende van dier tijt aen/ wanneer het dage-
varen voort licx Offer afghedaen/ eñ eenen grouwel der
ende blijuen verwoestinge daer ghesettet wert/ zijn duy-
als sy zijn/ sent/ tweehondert eñ tneghentich daghen.
eñ en keeré 12 o Welden/ die daer verwachtet/ ende af-
hen daer reycket/ duysent/ drij hondert ende vijf ende
niets van: dertich daghen.
dat sal doch 13 Maer ghy Daniel/ gaet hené/ tot dat het
niemant ee- eynde come/ eñ rustet/ dat ghy opstaet in u-
gheren. wen deele/ aen het eynde der daghen.
o Mat.10.
22.24.13.

Eynde des Propheten
Daniels.

Argument.

De kleyne NV volgen de Prophete/ welcke men noeë
Propheten. de kleyne Propheten: niet om dat sy mate
rie van kleyner weerde handelen/ ofte dat
in hare boecken lichtweerdige dingen veruaet
zijn/ oft dat sy van kleyner gheleert heyt zijn:
maer sy zijn also ghenaemt om haer kortheyt
wille/ ende om dat sy den ander vier voorgaen
den Propheten/ niet gelijck en zijn in grootte-
heyt des boecks / ende ouervloedicheydt der
woorden.

TEr eerster plaetsen is Oseas ghestelt/ een
man van reynen verstande/ eñ seer welspre
kende/ wtgenomen dat hy in syne voorge-
nomen dinghen wat kort / ende daerom oock
Oseas Cap. 14. wat duyster is. Hy heeft meest gepropheteert
teghen de thien Gheslachten/ te weten/ tegen
het Koninckrijcke Israel: hoewel hy heeft oock
het geslachte Juda gestraft/ in sommige plaet
sen. Hy straft de feylen der Priesteren/ der Prin
cen/ ende des gantschen volcks int ghemeyn.
Want hy heeft stijf ende sterck gestreden tegen
de Afgoderie/ ende andere ghebreken: eñ heeft
een standtvastich ende sterck Beschermer ghe-
weest van de warachtighe Religie ende rechtue-
erdicheyt. Hy vermaentse tot beteringhe/ so
sy anders niet en willen eewichlick ver-
gaen. Hy meldet oock vander roe-
pinghe aller Natien en-
de Heydenen.

De Propheet
Hoseas.

Dat Eerste Capittel.

1. Hoseas wort gesonden te predické te-
gen de Afgoderye Israels/ 10. Item/ hoe Is
rael ende Juda met tsamen den Heydenen/
onder een Hooft Christum/ ghebracht wor-
den souden.

1 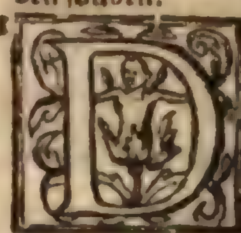
DIt is het woort des Hee-
ren/ dat ghescheidt is tot
Hoseá / den sone Beheri/
ter tijt Vsia/ Jotham/ A-
chas/ ende Ezechie / der
Coninghen Juda / eñ ter
tijt Jeroboam/ des soons
Joas des Coninckx Is- a Leu.21.13
raels. Eze.44.22.
2 Ende doe de Heere begonst te spreké door Hosee.3.1.
Hoseá/ sprack hy tot hem: a Gaet hené/ ende b 1. Re.21.21
neemt een Hoerenvrouwe eñ Hoerenkinde- c Dat is/
ren: want het Lant loopt vanden Heere der sonder ghe-
hoererye na. nade: want
3 Ende hy ginck henen/ ende nam Gomer/ hy en woude
de dochter Diblaim: die wert met kinde/ eñ dese nu ver-
baerde hem eenen sone. lossen vanté
4 Eñ de Heere sprack tot hem: Heet hem Jes Koninck As
reel/ want het is noch om een kleyne tijdt te sur.
doen/ so wil ick de bloetschulden in b Jesreel 2. Reg.17.23
te huys soecken/ ouer het huys Jehu / ende b Gen.49.8
wil met dé Koninckrijcke des huys Israels/ 2. Reg.19.35.
een eynde maken. c Niet mijn
5 Ter seluer tijt / wil ick den Boge Israels volck want
verbreken/ inden Dale Jesreel. hy woude.
6 Ende sy wert noch eens met kinde/ ende het Jodische
baerde een Dochter/ ende hy sprac tot hem: volck eynde
Heetse c Lorphamo: wát ick en wil my ouer licken ver-
het huys Israels niet meer outfermé/ maer laten / ende
ick wil se wech worpen. haers Co-
7 b Doch wil ick my ontfermé ouer het huys ninckrijcx eñ
Juda / ende wil hen helpen door den Heere Priesterdoés
haren God: ick en wil hen Ja niet helpen/ een eynde
door Boghe/ Sweert/ Strijdt/ Peerden/ oft maken/ als
Ruyteren. dá door het
8 Ende doe sy Lorhamo gespeent hadde/ Euangeli-
wert sy wederom met kinde/ ende baerde ee- um geschiet
nen sone. is/ als co...
9 Ende hy sprack: Heet hem e Loammi: wát hier nae-
ghy lieden en zijt mijn volck niet/ so en wil volcht.
ick oock de uwe niet zijn. Joan.19.15

Cap. ij.
luch.
Rom. 9. 27.
Gen. 22. 17.
g Ezec. 37. 10
Dat is van
Christo en
den Euan-
gelio / onder
den Heyde-
nen ende
Joden te
predicken /
gesept: daer
is een an-
der Hooft
ende Co-
ninckrycke
geworden.
Dit Hooft
is Jesus
Christus.
y † And.
uwe susters.
a Jere. 3. 25
b Ezec. 16. 4
c Dat is /
Hy dient
den Afgo-
den.
d 2. Re. 17. 7
e De Afgo-
dischen / de-
welcke dat sy
geluck heb-
ben / meynen /
sy hebbent
met haren
Godsdienst
verworuen /
tot dat de
bekentenisse
coemt: soo
moeten sy
noch den
rechten God
om louter
ghenade
aenroepen.
f Ezec. 16. 17
g Jere. 13. 26
h Deut. 16.
7.
i Judic. 2.
1. 10. 6.
k Of, we-
lopet.
l Dat is /
dat lieue
Euange-
lium.
m Het dal
Achor / is de
gulden lan-
douwe /
daer het
crupce der
belijdenisse
is / en doch
troostelicke
worden
Christi: wat
Achor heet
bedroefenisse
oft crupce
daermen
denckel on-
sichtlick
dinck pre-

10 f Maer het getal der kinderen Israels
sal zyn als het zandt aen de Zee, datmen
noch meten noch tellen en can: en het sal
geschieden / aen der plaetse daermen tot
hen ghesept heeft: Ghy en zyt myn volck
niet: salmen tot hen seggen: O ghy kinde-
ren des leuendighen Gods.
11 g Want de kinderen Juda / en de kinde-
ren Israels / sullen te hoope comen / en sul
len hen met malcanderen aen een Hooft
houden / en wt den lande daerop trecken:
want den dach Israels sal een groot dach
zyn.
12 Segget uwen broederen: Sy zyn myn
volck: ende tot h uwer suster; Sy sy in
ghenade.

Dat ij. Capittel.

1. De Heere heet de Joden / die hem met grouwelicker Afgoderye besoedelden / ter boete roepen. 5 dreychtse met straffe tot hem te benauwen / 13. ende belouet hen also met vasten verbonde / syns ghenade / ende menichfuldigen seghen.

1 SPreect het oordeel ouer uwe Moeder:
a Sy en sy myn wijf niet / en ic en wilse
niet hebben: heetet se haer hoererye van
haer wech doen / ende haer ouerspeelderye
van haren borsten.
2 Op dat ickse niet naect wt en trecke / en
daer henen stelle, b als sy was / doe sy ghe-
boren wert / en dat ickse niet naect en ma-
ke / als een Woestyne / ende als een dorre
lant, dat ickse niet van dorste steruẽ en late /
3 Ende my harer kinderen niet en ontfer-
me, want sy syn Hoerekinderen.
4 En hare Moeder is een c Hoere / en die-
se ghedragen heeft / d houdt haer schande-
licken en spreect: Ick sal mynen Boelẽ na
loopen / die my gheuen / Broodt / Water /
Wolle / Vlas / Olye / ende drincken.
5 Daerom siet / ic wil uwẽ wech met Door
nen toemaken / en eenen want daer voor
trecken / dat sy haren padt niet vinden
en sal.
6 En wanneer sy haren Boelen na loopt /
dat sy die niet en grijpen / en wanneer sy
die soect, e niet vinden conne / en segghen
moet: Ick wil wederomme tot mynen vo-
righen Manne gaen / daer my beter by
was / dan my als nu is.
7 Want sy en wil niet weten / dat ick het
sy die haer gheeft / Koorne / Most / ende
Olye, ende haer vele siluers ende goudts
ghegheuen hebbe / f dat sy Baal ter eeren
ghebruycket hebben.
8 Daeromme wil ick myn Coorne en my-
nen Most weder nemen te syner tijt / ende
myn Wolle ende Vlas ontwenden / daer
sy hare schamelheyt mede bedecket.
9 g Nu wil ick hare schande ontdecken /
voor den ooghen harer Boelen / ende nie-
mant en salse van myner handt verlossen.
10 En ick wils een eynde maken / met alle
harenh vreuchdẽ / Feestẽ, Nieuwe Maen
den / Sabbothen / ende allen haren Vyer-
daghen.
11 Ick wil hare Wijnstockẽ en Vijgenboo
men woeste maken / dewijle dat hy sept:
Dat is mijnen loon / dat my myne Boelen
geuen: ic wil een Woudt daer van maken /
dat het de wilde Dieren verslinden sullen.
12 Also wil ick te huys soecken ouer haer /
i de dagen Baalim / welcken sy Reuckof-
fer doet / en k verciert haer met voorhoofse
spanghen / en halsbanden / ende loopt ha-
ren Boelen na / ende vergheet myner /
spreeckt de Heere.
13 Daeromme siet / ick wilse locken / ende
wilse in een Woestijne voeren / ende l drien
delicken met haer spreken.
14 Aldaer wil ick haer gheuen hare Wijn-
berghen wt de selue plaetse. en m den dale
Achor, de Hope op te doen: aldaer sal sy sin
ghen / n als ter tijt harer ieucht / o doe sy
wt Egyptenlandt toogh.
15 Alsdan spreeckt de Heere / suldy my hee-
ten / Myn man / ende my niet meer / Myn
Baal heeren.
16 Want ick wil de namen der Baalim / vã
haren monde wech doen, datmen der selue
namen / niet meer ghedencken sal.
17 p En ick wil hen ter seluer tijt / q een ver-
bont makẽ / met den Dieren op den velde /
met den Vogelen onder den Hemel, en met
den Wormen op Aerden: r wil den Boge /
Sweerdt ende Crych / vanden lande ver-
breken / ende wilse seker woonen laten.
18 s Ick wil my met u verlouen in eewic-
heyt / ick wil my met u vertrouwen / in ge-
rechticheyt ende t gherichte / in ghenade
ende barmherticheyt.
19 Ja in ghelooue wil ick my met u verlo-
uen / ende ghy sult den Heere bekennen.
20 Ter seluer tijdt / spreect de Heere / u † wil
ick verhooren ick wil den Hemel verhoo-
ren / ende de Hemel sal de Aerde verhoorẽ.
21 Ende de Aerde sal het Coorn / den Most
ende Olye verhooren / ende deselue sullen
Israel verhooren.
22 En ick wilse my op Aerden tot zade be-
houden / en my ouer die ontfermen / die in
onghenaden was / ende tot dien segghen /
dat myn volck niet en was /
23 x Ghy zijt myn Volck / ende het sal seg-
ghen: Ghy syt myn God.

Dat iij. Capittel.

1. Gods ernstige liefde tegen zyn volc / wordt met schandelicke ontrouwe vergolden. 4. Israel sal hem na lanckdurighe ellende / tot den Heere bekeeren.

1 ENde de Heere sprack tot my: a Gaet
noch eens henen / en vryet om dat Boe
leersche ende Ouerspelige wijf / gelijck
als dan de Heere om de kinderen Israels
vryet / ende sy haer doch tot vreemden Go-
den keeren / ende b vryen c um een kanne
wijns.
2 En ick wert met haer eens / om vijfthien
silueringen / en anderhaluẽ Homer gersten /
3 En sprack tot haer: d Hout u tot my eenẽ
tijtlanck en en drijft gheen hoererye / ende
en laet gheenen anderen tot u / want ick
wil my oock tot u houden.
4 e Want de kinderen Israels sullen lan-
gen tijt f sonder Coninck / sonder Vorsten /
sonder Offer, sonder Altaer / sonder Lijfroc /
ende sonder Heylichdom blijuen.
5 Daer na sullen haer de kinderẽ Israels
bekeeren / ende den Heere haren God / ende
g haren Coninck Dauid soecken / ende sul-
len den Heere ende zyne ghenade eeren in
der laetster tijde.

Dat iiij. Capittel.

1. Des volcx / 6. ende der Papen sonde ende straffe. 15. Juda wort vermaent / der ghepten Israel in haren lasteren niet te volghen.

1 HOort ghy kinderẽ Israels / des Heerẽ
woort: want de Heere heeft oorsake te
schelden, die inden lande woonẽ: want
daer en is geen trouwe / geen liefde / a geen
woort Gods inden lande:
2 Maer Godslasteringe / b liegen / moor-
den / stelen / c ende ouerspel heeft ouerhandt
ghenomen / ende d een bloedtschult coemt
na der anderen.
3 Daeromme sal het landt iammerlicken
staen / en allen Inwooners qualick gaen:

diket / den
men hopen
moet.
Josue. 7. 25.
n Judic. 5. 1
o Exod. 15. 1
p Leui. 26. 6
q Dat is /
het verbont
ende vrede
der conscien
tien door
den geloove
aen Chri-
stum / welc-
ken gheen
mensche
noch eenich
dinck can
schade doẽ.
Esai. 2. 4.
Zacha. 9. 10
s Ezech. 16. 8
t Of, oor-
deel.
u † And. sal
ic antwoor
dẽ ick / etc.
x Rom. 9. 25
1. Pet. 2. 10.
a Eze. 44. 22
b Esa. 28. 1.
Amos. 6. 6.
c Om des
buyc wille.
Ja Hemel /
Hemel: Hab
de ick hier
broodt seg-
ghen sy.
d † And.
Ghy sult u
tot my hou-
den / en geen
hoererye
drijuen / en
geenen an-
deren toe-
laten / ende
noch wil ic
my tot u
(nu) houdẽ.
e 2 Par. 15. 3
f Israel en
heeft na der
geuanckc-
nisse geenen
Coninc we-
der gehadt /
tot dat de
rechte Da-
uid / Chri-
stus / quã /
der gant-
scher We-
relt Coninc.
g Eze. 34. 23
Osee. 10. 3.
a Dat is /
men leert
niets van
Gode.
b Leuit. 19. 11
c Exod. 20.
24.
Jere. 7. 9.
9 / 2. 23 / 10.
b Jerem. 4.
4. 14 / 2.

want oock de Dieren op den velde/ende de
Vogelen onder den Hemel/ende de Visschē
in de Zee/sullen wech gheraept worden.
4 Doch mē derf niet scheldē/noch yemande
straffen:want v volck is als die/die et doch
de Priesters schelden.
5 Daeromme sulstu by dage vallen/ende de
Prophete des nachts met v vallen:also wil
ick uwe Moeder henen richten.
6 f Myn volck is verloren/daeromme dat
het niet g leeren wil/h want ghy verworpet
Gods woort/daeromme wil ick v oock ver-
worpen/i dat ghy niet myn Priester zijn en
sult:ghy vergeet des Wets uws Gods/daer
omme wil ick uwer kinderen oock vergetē.
7 Hoe harer meer wort hoe sy meer teghen
my sondighen/daeromme wil ick hare eere
te schanden maken.
8 k Sy verslindē het Sondoffer myns Volcx/
ende zijn begheerich na haren sonden
9 l Daeromme salt den Volcke ghelijck als
den Priesteren gaen: want ick wil haer dō
te huys soecken/ende hen vergelden/als sy
verdienen.
10 m Dat sy sullen eten/ende niet sat wordē/
hoererye dryuen/ende het en sal hen niet n
ghelucken/daeromme dat sy den Heere ver
laten hebben/ende hem niet en achten.
11 Hoererye/o Wijn ende Most/makē Sot-
ten.
12 p Myn Volck vraget sijn Hout ende synē
Staf sal hem predicken:want der hoererye
gheest verleydt se/dat sy teghen haren God
hoererye dryuen.
13 q Bouen op den Berghen offeren sy/ēn op
den cleynen Berghen roocken sy/onder den
Eycken/Linden ēn Bueecken/want die heb
ben syne schaduwe: daeromme sullen uwe
Dochteren oock tot Hoeren/ēn uwe Bruy-
den tot Ouerspeelderssen worden.
14 Ende ick en wils oock niet weeren/wan-
neer uwe Dochteren ende Bruyden ghe-
schendet/ende tot Hoeren worden/r dewyle
dat ghy lieden st eenen anderen Godsdienst
aenrichtet met den Hoeren/ēn offeret met
den Boeuinnen: want het dulle Volck wil
t gheslaghen zijn.
15 Wildy Israel ymmers hoererye dryuē/dat
hem doch Juda slechs niet en beschuldich-
de:en gaet niet henen na Gilgal/ēn en comt
niet henē op tot Beth Auen/u ēn en sweert
niet/So warachtich als de Heere leeft.
16 Want Israel loopt als eē dulle Koe/so sal
se oock de Heere x weyden laten/als een Lā
dat dwalende loopt.
17 Want Ephraim heeft hem tot den Afgo-
den ghesellet:so laet hem henen varen.
18 Sy hebben hen in der velgerie ende hoere
rye ghegheuen/haer y Heeren hebben lust
daer toe/dat sy zt schande aenrichten.
19 Eenē wint met synen vleugelen/salse ghe-
bonden wech dryuen/ēn moeten ouer harē
Offer te schanden worden.

Dat v. Capittel.

1. Teghen de Papen ende Ouerheydt/die het volck tot synen grooten verderue van den Heere afvallich maken. 13 Tegen God/ en helpt gheen menschen hulpe.

1 SO hoort nu dit/ghy Priesters/ende merc
ket op/ghy huys Israels/ende neemt
ter oren/ghy huys des Konincx: want
daer sal een straffe ouer v lieden gaen/ghy
die eenen strick te a Mizpa/ende een wt-
ghespannen Nette te Thabor gheworden
zyt.
2 a Met slachten verdiepen sy hen in haren
verloopen/daerom moet ickse alle te samen
straffen.

e† An. teghē/ etc. twisten.
g Esai.5.13.
p Dat is/ v iedikē hoo sy van God.
Marc.1 6. ende 2.7.
i Exo.19.6.
k Leu.6.26.
l Esai.24.2.
m Dat is/ sy sullen haren Godsdienst harde dryuen/ ēn doch weynich daervā te eten hebben. Gelijck als nu de Antichristische/ hare Missē geerne wouden hooch dryuen/ maer het en wil so niet ghelden/ gelijck als te vorē/
Leui.26.26.
Mich.6.14.
Hagge.1.6.
n Of/ wel slaen.
o Prou 20.1
p 2.Reg.1.2
q 2.Re.17.10
r Num.25.2
st An. v lieden verstet het met/ etc.
t Sotten moetmē mit kolvē luysē/
u Deu 10.20
x Dat is/ sy is een onbāndighe Koe/ wil niet inden stal blijuen/ so wil ick haer ooc ruym besetten/ ēn haer onder alle Heydenen verstroyen/ dat sy ghenoech te loopen hebbe.
y Hare Koningen/ Vorsten/ ende Priesters.
zt An. schādelickē spreken brenget herwaerts.
a Dat is/ sy maken hare Afgoderye so diepe dat daer gheen heelen meer aē is.

3 b Ick kenne Ephraim wel/ēn Israel en is
voor my niet verborghen: dat Ephraim nu
een Hoere is ende Israel is onreyne.
4 Sy en dencken daer niet na dat sy hen tot
haren God keereden:want sy hebben eenen
hoerengeest in haren herten/ende en leeren
vanden Heere niet.
5 Daerōme sal der houeerdye Israels voor
haren aengesichten veroitmoedicht wordē/
ende sullen/beyde Israel ende Ephraim val
len om harer misdaet willen: oock sal Juda
met hen vallen.
6 d Als dan sullen sy comen met haren Scha
pen ende Runderen/den Heere te e soecken/
doch niet vinden: want hy heeft hem vā hen
afghewendet.
7 Sy verachten den Heere/ende genereren
vreēde kinderē/daerom salse oock de Nieuwe
mane verslinden/met tsamē haren Erfdeele.
8 Ja/blaset de Basuynē te Gibea/Ja trom
pet te Rama/ja roepet te Beth Auen/ach-
ter v Ben Jamin.
9 Want Ephraim sal tot eener Woestijne wor
den ter tijt wanneer ickse straffen sal: f daer
hebbe ick de stemmen Israels trouwelicken
voor ghewaerschouwet.
10 * De Vorsten Juda zijn gelijck dē/die de
g† palen verwijden/daeromme wil ick my-
nen toorne ouer haer wtgieten als water.
11 Ephraim lijdt ghewelt/ēn wort geplaecht:
daer geschiedt hem recht aen/want hy heeft
hem ghegheuen op menschen gheboden.
12 Ick ben Ephraim eene Motte/ēn den huy
se Juda eene Made.
13 Ēn doe Ephraim syne cranckheyt/ende Ju-
da syne wonde voelde/h tooch Ephraim he-
nen tot Assur ēn schictede tot den Koninck
te Jareb: doch hy en konde v lieden niet hel
pen noch uwe wonden heelen.
14 Want ick ben Ephraim als een Leeuwe/
ēn den huyse Juda als eē ionge Leeuwe: ick/
ick verscheurse ende gae daer van/ick voerse
wech: ende niemant en kanse verlossen.
15 Ick wil wederomme aen myn plaetse gaē/
tot dat sy haer schult bekennen/ēn myn aen
ghesichte i soecken.

Dat vj Capittel.

1. Cruys is een aenleydinge tot de kennisse Gods/ 4. Israel wort noch door weldaedt/ noch door straffe ghebetert.

1 WAnneert hen qualick gaet/so sullen sy
my vroech soecken moeten ende seggē:
Comt wy willen weder tot den Heere:
want hy heeft ons verscheurt/hy sal ons oock
heelen: a hy heeft ons gheslaghen/ b hy sal
ons oock verbinden.
2 Hy maeckt ons leuendich na twee dagen/
hy sal ons aen den derden daghe oprichten/
dat wy voor hem leuen sullen.
3 Dan sullen wy achtinge daer op hebben/
ēn vlijtich zijn/dat wy den Heere bekennen/
want hy sal daer voor brekē/als de schoone
c morghenroode/ende sal ons komen/als ee
nen reghen/als een spaderegen/die het lant
vochtet.
4 Hoe wil ick v su wel doen Ephraim? Hoe
wil ick v so wel doen Juda? want de genade
die ick v lieden bewijsen wil/sal zijn als een
dauwolcke des morgens/ēn als een dauwe/
die tsmorghens vroech hem wtbreydet.
5 Daeromme d beschaue ickse door de Pro-
pheten ende doodse door myns mondts re-
den/dat v recht aent licht kome.
6 e Want ick hebbe lust aen der liefde/ēn niet
aen Offer/f ende aen de kennisse Gods/ende
niet aen Brandtoffer.
7 Doch sy ouertreden het Verbondt/g als
Adam/daeromme verachten sy my.

b Ezec.23.5.
Jere.32.25.
c Dat is/ haren Godsdienst daer sy op bouwen ēn pocchen.
Hosee.7.10.
d Jere.3.10
e Deu.4.29
Ezech.14.3
f Dat is ick hebbe het iu ghe geseyt/ Het sal eenmael te grōde gaen.
* Cap.vi. Luch.
g † An. mercksteenen.
Deut 19.14 ende 27.17.
h 2.Re.15.19 ende 16.7.
2.Par.28.16
Jareb.
i Munst. soeckē: wāt wanneer het hen etc. moetē Cap.vi. Komet: wy/ etc.
a Job.5.18
Deut.32.39
1.Sam.2.6
Tob.13.2.
b Hier propheteert hy van Christo ēn den Euāgelio. De Joden en woudē God niet volghē: doe het hen wel ginc/ so moeten sy inden Nieuwen Testamēte onder den cruyce Gode dienē: het en wil doch niet anders zijn: want de ellendige hooren Gods woort/ de rücken en hoorēs niet
c Of dageraet/
d Dat is/ Ick verdoeme haren Godsdienst op dat sy my recht dienē leeren
e Mat.9.13. ende 12.7.
Jerem.7.22
f Eccle.5.1
1.Sam.15.22
g Gen.3.6.

8 Want Gilead is een Stadt vol Afgo-
derye ende bloedtschulden.
9 Eñ de Priesters met tsamẽ hare hoopẽ/
zijn als de Roouers, h die daer loeren op
de lieden, eñ worgen op dẽ weghe die na
Sichem gaet: want sy doen wat sy willen.
10 i Ick sie inden huyse Israels / daer my
voor grouwelt: want daer drijft Ephraim
Afgoderye so verontreynicht hem Israel.
11 Doch Juda sal noch eenen Oogst voor
hem hebbẽ wanneer ick mijns volcx ghe-
vanckenisse wenden sal.

Dat vij. Capittel.

1. Beyde volck eñ Overheyt/ zijn in son-
dẽ vertwijffelickẽ versopẽ/ 8. eñ dewijle sy
noch wonde/ 10. noch Medecijnmeesters en
willen kennen/ 13. maer altaes henen met
Afgoderye eñ huychelischen wesen voort-
varen/ 12. wordt hen Gods ernstighe
straffe toegedreycht.

1 WAnneer ick Israel helpen wil / a so
vindt men eersten de sonde Ephraim/
ende de boosheydt Samarie / hoe sy
b† Afgoderye drijvẽ: wãt hoewel sy onder
hen selven met Dieven / ende wt wendigen
met Roouers gheplaecht zijn.
2 Dan noch en willẽ sy niet merckẽ/ dat ick
op alle haer c boosheyt mercke: ick sie doch
haer wesen wel, dat sy allenthalvẽ drijven.
3 d Sy vertroosten den Koninck door hare
boosheyt, eñ de Vorsten door hare leugenẽ.
4 Ende zijn altesamen e Overspeelders:
gelijck als eenen Backouen, dien de Bac-
ker heetet/ wanneer hy heeft wtghenedet/
eñ laet het Deech doorsuyrerẽ eñ opgaen.
5 Heden is onses Koninex Feest (sprekẽ sy)
so beginnen dan de Vorsten vandẽ f wijne
vul te worden / so treckt hy de Spotters
tot hem.
6 Want haer herte is in heeter aendacht/
als eenen Backouen / wanneer sy offeren/
eñ lieden bedrieghen: maer g haer Backer
slaept de gantsche nacht / eñ des morgens
brandt hy ht lichter laeye.
7 Noch zijn sy van haerer aendacht / als
eenen Backouen: hoe wel dat hare Rich-
ters opghegeten worden / ende alle hare
Koningen vallen, noch en is daer niemant
onder hen/ die my aenroepe.
8 Ephraim menget hem onder de Heyde-
nen / Ephraim is als eenen Koeck die
niemant i omme en wendet.
9 Maer vreemde verslinden syne kracht/
noch en wil hy het niet mercken: hy heeft
oock grauwe hayr ghekregen, noch en wil
hy het niet mercken.
10 k Eñ de hoovaerdie Israels wordt voor
haren Oogen verootmoediget, noch en be-
keeren sy hen niet tot den Heere harẽ God/
vragen oock niet na hem in allen desen.
11 Want Ephraim is als een verlockede
Duyve/ die niets merckẽ en wil: l nu roepẽ
sy Egypten aen / dan loopen sy tot Assur.
12 Doch dewijle dat sy so henen eñ weder
loopen, wil ick mijn Nette over haer wer-
pen, eñ onderwaerts tuckẽ, als de Vogelẽ
onder den Hemel: ick wilse straffen, m ghe-
lyck alsmẽ predicket in harer Versamelinge
13 n Wee hen / dat sy van my wijcken: sy
moeten verstooret wordẽ/ want sy zijn van
my afvallich ghewordeu: ick woudese wel
verlossen / wanneer sy gheene leughenen
teghen my en leerden.
14 So en roepen sy my oock niet aen van
herten, maer o blarren op haren legeren: p
sy versamelen hen om Koorns ende Wijns
wille / ende zijn my onghehoorsaem.
15 Ick leerese, ende stercke haren arm/ doch
sy dencken kwaet van my.

h Psal. 10. 8. 37/ 32. Jere. 9. 8. Sophe. 3. 12.
i. Jere. 18. 13 Israel blijft in de gevanckenisse. Juda koẽt weder te huys.
a Dat is/ Hoe men meer rechte leert hoe de Wereldt erger wort.
b † Anders/ leugenen.
c Dat is/ Afgoderye.
d Rom. 1. 32
e Jere. 7/ 9. 9/ 2. 23/ 10.
f Prov. 20. 1. Hose. 4. 11.
g Dat is/ haer Koninck: eñ wil also segghen: Sy leeren so veer in Afgoderie/ dat sy met geener plage daer van te brenghen zijn: Ja sy makẽ Martelaers van dien / die God straffet ghelijck als leden zijt om Gods wille/ eñ canoniserẽ hare eygẽ Heylighen.
h † And. als een vyer-vlamme.
i Dat is/ Laet hem altoos bradẽ op eener zijden.
k Hose. 5. 5.
l 2. Reg. 16/ 7 17/ 4.
m Dat is/ Sy dreygen eñ bannen de rechte Propheten/ als Ketters voor God etc.
Dat selve sal op haren kop vallen: eñ sullen de straffe/ die sy predicken over andere, in haren Scholẽ, etc. selfs dragen.
n Esai. 1. 4.

16 Sy bekeeren hen / doch niet recht / maer
zijn als eenen valschen boghe: daeromme
sullen hare Vorsten door het sweert vallen/
hare q dreyghen sal in Egypten Landt te
spotte worden.

Dat viij. Capittel.

1. Oorsake der verstooringe Israels ende
Juda/ is afvallighe Afgoderye.

1 ROept luyde als eẽ Basuyne (eñ spreect:)
a hy koempt alreede over het Huys des
Heerẽ als eenẽ Arendt/ b daeromme dat
sy myn Verbondt overtredẽ/ eñ van myner
Wet afvallich worden.
2 c † Sy sullen dan tot my schreyen: Ghy
zijt myn God, wy kennen v/ Israel.
3 Israel verwerpt het goede / daeromme
moetse de vyandt vervolghen.
4 d Sy maken Koningen, doch sonder my:
sy setten Vorsten/ ende ick en moet dat niet
weten: van haren Silver eñ Goude maken
sy Afgoden/ op dat sy Ja in korten wtghe-
roeyet worden.
5 e V Kalf Samaria verstoot hy / mynen
toorne is over haer vergrimmet: het en kan
niet langhe staen / sy moeten ghestraffet
worden.
6 Want dat Kalf is van Israel af komen/
eñ eẽ Werckmeester heeft het ghemaeckt/ eñ
en kan ymmers geen God zijn: daeromme
sal dat Kalf Samarie verpulvert worden.
7 Want sy saeyen windt, eñ sullẽ onweder
maeyen: haer zaedt en sal niet opkomen/
eñ hare vruchten geen Meel gheven: ende
of sy het al gaven, so sullẽ het doch vreemde
verslinden.
8 Israel wort verslonden, de Heydenẽ gaen
met hem omme / als met eenen onweerden
vate.
9 Daerom dat sy henen op tẽ Assur loopen/
als een f † wilde in der verbijsteringhe/ g
Ephraim schencket den Boelerders.
10 Eñ geeft dẽ Heydenen Tribuyt: de selve
Heydenen wil ick nu over haer versamelen:
sy sullen der last des Koninckx ende der
Vorsten, in korten moede worden.
11 Want Ephraim heeft der Altaren vele
ghemaket te sondighen/ so sullen hem oock
de Altaren ter sonde ghedyen.
12 Wanneer ick hem alschoon vele van
myner Wet schrijve / so wordt sy doch ghe-
achtet als een h vreemde leere.
13 i Dat sy nu vele offeren, eñ vleesch daer
brenghen/ ende k etent, so en heeft doch de
Heere geen welgevallen daer aen: maer hy
wil haer misdaet ghedencken / ende hare
sonden te huys soecken/ l die hen tot Egyp-
ten keeren.
14 Israel vergeet synes Scheppers / ende
bouwet Kercken: so maket Juda vele vaste
Steden: m doch ick wil vyer in syne Stedẽ
schicken/ dat sal syne huysen verteeren.

Dat ix. Capittel.

1. Diere tijt/ 3. ghevanckenisse / 11. ende
onvruchtbaerheyt, der Afgoderye straffe.

1 GHy en derft v niet verheugen Israel/
noch roemen gelijck de Volcken: want
ghy hoereert teghen uwen God / daer
mede dat ghy Hoerenloon soechet / dat alle
Schuren vol koorns worden.
2 a Daerom en sullen v de Schuren ende
Wijnpersen niet ghenéeren / ende de Wijn
en sal v niet ghedyen.
3 Eñ en sullen niet blijven in dẽ Lande des
HEEren, b Maer Ephraim moet weder in
Egypten, ende moet in Assyria, wat onreyn
is, eten.
4 Daer sy den Heere gheen Dranckoffer
van Wijne, noch yets wat tot welgevallen

o Dat is/ Sy gaen te Choore õms etens ende drinckens wille.
p Dat is/ In haren Kercken eñ Scholen/ daer sy met den Afgodẽ boeleren.
q Verstaet/ teghen de Propheten.
a Dat is/ De vyandt/ de Koninck te Assyrien.
b Deut. 31. 20
c † And. De Israeliten (sullẽ roepẽ) tot my/ (seggende:) Myn God/ Wy kennen v.
d 1. Reg. 12. 19
e Dat is/ Uwe Godẽ oft Afgodẽ. 1. Reg. 12. 28.
f † Anders/ woudtezel:
g 2. Reg. 17. 3 Ezech. 16. 33
h Dat is/ Sy scheldẽ voor ketterye.
i Esaie. 1. 11 43/ 23. Jere. 7. 20.
k Ghelijck alsmen de offerẽ plach te eten / als heylighe spijse, Gode te dienste.
l Deut. 17. 16 2. Reg. 17. 4.
m 2. Reg. 25. 9
a Hagg. 2. 17
b Ezech. 4. 13

den en konnen: haer Offer sal zijn/ als der
c bedroefden broodt/ van welcken onreyne
worden/ alle die daer van eten: want haer
broodt moeten sy voor haerselfs eten/ ende
en sal niet in des Heeren huys ghebracht
worden.
5 Wat willet ghy dan in den Iaertijden en
in den Vyerdaghen des Heeren doen?
6 Siet/ sy moeten wech voor den Verstoor
der Egypten salse versamelẽ/ ende Moph
salse begrauen/ netelen sullen wassen / daer
nu haer lieue Afgoden siluer staet/ ende d †
Doornen in haren Hutten.
7 De tijt der te huysoeckinge is gekomẽ/
de tijt der vergeldinge: dies sal Israel wel
gewaer e † wordẽ: de Propheten zijn sottẽ
ende de Rottengeesten zijn onsinnich / om
uwer grooter misdaet/ ende om der grooter
verdrietelicker Afgoderye wille.
8 f † De Wachters in Ephraim/ hieldẽ/ hẽ
voortijdts aen mynen God/ doch nu zijn sy
Propheten die stricken leggen/ op alle harẽ
weghen/ door de verdrietelicke Afgoderye/
in den huyse haers Gods.
9 Sy verderuen het te diepe ende seere/ als
ter tijdt g Gibea: daeromme sal hy harer
misdaedt ghedencken/ ende hare sonden te
huys soecken.
10 Ic vant Israel inder Woestijne/ als Druy
uẽ/ eñ sach uwe Vaders/ als de eerstẽ Vij
gẽ aen dẽ Vijgenboome: i doch daer na gin
gen sy tot Beal Peor/ ende gheloefden hen
den schandelicken Afgod/ ende werden Ja
so grouwelick/ als hare Boelen:
11 Daeromme moet de heerlickheyt Ephra-
ims als een Voghel wech vlieghen/ dat sy
noch baren/ noch/ draghen/ noch swanger
worden sullen.
12 Ende wanneer sy hare kinderen schoon
op brochten/ so wil ickse doch sonder kinde
ren maken/ dat sy gheene lieden zijn en sul-
len: och wee hen/ wanneer ick ben van hen
ghewecken.
13 Ephraim/ als ick het aensie / is gheplan-
ter/ ende schoone als Tyrus: Maer moet
nu hare kinderen daer wt gheuen / den
Doodtslagher.
14 Heere/ geeft hen: k † Wat wildy hẽ doch
geuen? Gheeft hen onvruchtbare lijuen/ en
de verdrooghde l Borsten.
15 Alle hare boosheyt ghschiedt tot m Gil-
gal/ aldaer ben ick hen een vyandt/ ende ic
wilse oock om hares boosen wesens wille/
wt mynen huyse stooten/ ende hen gheene
liefde meer bewijsen/ want alle hare Vor-
sten zijn afuallighe.
16 Ephraim is geslagen/ hare wortel is ver
dorret/ dat sy geene vruchten meer brengen
en konnẽ: ende of sy gener eerdẽ/ so wil ick
doch de lieue vrucht haers lijfs dooden.
17 Mijn God salse verwerpen/ daerom dat
sy hem niet hooren en willen/ ende moeten
onder de Heydenen dwalende gaen.

Dat x. Capittel.

1. Wijder van der straffe der Afgoderye/ dat sy met verstooringhe/ hulpeloos van den Koninck/ 5. ende Afgod den Kalue/ verlaten wordẽ sullen/ 9. vermaentse/ met verwijte lanck vuriger sonden/ 12. tot be teringhe/ 13. of hy wil met synen ernstigen straffe voortuaren.

1 ISrael is een verwoestet a Wijnstock ge-
worden/ syne b vrucht is euen also: want
so vele vruchten als hy heeft/ so vele Al-
taren hadde hy gemaket: waer het Landt
aen den allerbesten was/ daer stichtẽ sy de
allerschoonste Kercken.
2 Haer herte is ghedeylet/ nu c † sal sy hare
schuldt vinden: hare Altaren sullen ver
broken/ ende hare Kercken sullen verstoort
worden.
3 Als dan moeten sy segghen: Wy en heb-
ben geenen Koninck: want wy en vreesen
den Heere niet: wat kan ons de Koninck
helpen?
4 Sy sweeren te vergeefs/ ende maken een
verbont/ ende sodanigen raet groeiet op al
len voren inden velde/ als galle.
5 d De inwooners te Samaria/ sorgẽ voor
de Kaluerẽ te Beth Auẽ: wãt zyn volck treu
re om e hem/ ouer welcken hem syne f † Ca-
merim plegen te verheugen syner heerlick
heyt haluen/ want het is van hen wech ghe
voeret.
6 Ja dat Kalf is in Assyrien gebracht/ g tot
eenen gheschencke den Koninck te Jareb:
also moet Ephraim met schandẽ staen/ ende
Israel schandelicken gaen met synen voor
nemen.
7 Want de Koninck te Samaria is daer he
nen als een schuym op den water.
8 De Hoochten te Auẽ zijn verdelget / daer
hẽ Israel mede versondichde: distelẽ eñ door
nẽ wassẽ op haren Altaren. h ende sy sullen
seggẽ: Ghy Bergẽ bedecket ons/ ende ghy
kleyne Berghen vallet op ons.
9 Israel/ ghy hebt sindt der tijt i Gibea ge
sondighet/ daer zijn sy oock by ghebleuen:
doch des strijdts te Gibea ghelijcken/ die
teghen de boose lieden gheschiedde/ en salse
niet grijpen:
10 Maer ick wilse tuchtigen na mynen wen
schen: dat daer volcken sullen ouer haer ver-
samelt komen/ k † wanneer ickse sal straffen/
l om hare twee sonden:
11 Ephraim is eẽ Kalf gewẽnet/ dat het geer
ne dorschet/ ick wil hem ouer synẽ schoonẽ
hals varen: ick wil Ephraim m rijden/ ende
Juda sal ploeghen/ ende Jacob eyghen.
12 n Daeromme saeyet v gherechticheydt/
ende mayet liefde/ ende o † ploeget anders/
dewijle dat het tijdt is/ den Heere te soeckẽ/
tot dat hy kome/ ende reghene ouer v ghe-
rechticheydt:
13 Want ghy ploeget boose dinck/ eñ mayet
quade daedt/ eñ etet leughen vruchten: De-
wijle ghy v dan verlatet op v wesẽ/ ende op
de veelheydt uwer Helden/
14 So sal hem een rumoer verheffen in uwẽ
volcke/ dat alle uwe Vestẽ verstoort wordẽ
p gelijck als Salman het huys Arbeel ver-
stoorde/ ter tijdt des strijdts/ doe de moeder
ouer de kinderen te gronde ginck.
15 Euen also salt te Beth El oock gaẽ/ om u
wer grooter boosheydt wille: dat de Koninc
Israel/ q smorghens vroech ondergae.

Dat xj. Capittel.

1. Trouwe ende weldaden Gods tegẽ Israel/ 5. hare ghevanckenisse/ 8. met tsamen verlossinghe door Christum.

1 DOe Israel ionck was / hadde ick hem
lief/ a ende riep hem mynen Sone / wt
Egypten:
2 Doch wanneermen hen nu roepet/ so wẽ
den sy hen daer van/ b ende offeren den Ba
alim/ ende roocken den Beelden.
3 Ick nam Ephraim by synen armen/ ende
c leydde hem: doch sy en merckten het niet/
hoe ick hen halp.
4 Ick liet se een menschelick Jock trecken/
ende in zeelen der liefde gaen/ ende halp hẽ
het Jock aen haren halse draghen / d ende
gaf hen voeder:
5 Op dat hy hem Ja niet en soude weder
in Egyptenlant keeren: so is nu Assur haer
Koninck ghewordẽ/ want sy en willen hen
niet bekeeren.
6 Daeromme sal het sweert ouer hare Ste

Margin notes:

c Deu.26. is verbodẽ/ bedroefde offer te dooẽ/
d † An. heg ghen
e † An. wor den/ dat sy door de nar rische Pro pheten/ en de onsinni ge Gheest- rijcken ver- leyddet zijn om uwer grootẽ mis- daet wille heeft haer de vyandt- schap ver- menichuul- dicht.
f † And. de wachter E- phraim met God/ is een strick des Vogelaers/ een haet in het huys Gods.
An. Ja E- phraim heeft hem- selfs tot eẽ wachter inhuis Gods ghe- maket/ tot eẽ Propheet die stricken leyt op alle syne straẽ/ eñ een grou wel in dat huys zijns Gods.
g Jud.9.15. 22/20.13.
h Jer. 24.2.
i Nu.25.3.
k † An/ dat ghy hen ge- uen sult. gheeft etc.
l Dat sy gee ne kinderen meer opvoe den en kon- nen inden lande maer aller dingẽ wech geuoe ret zijn sul- len.
m Jos 4.19.
a Esai 5.1.
b Dat is/ De steden zijn sulcx wijnstocks vruchten/ doch hy is afgelesen eñ ledich.
c † An/ sullẽ sy verwoe- stet wordẽ

d 2.Re.17.6.
e Verstaet/ het Kalf.
f † And Pa pen. Daer van leest/ 2 Reg 23.5.
g Hos 6.12.
h Esa 2.19. Luce 23.30. Apoc 6.16.
i Waernoo Judich 19. 22/20.
k † An. daer om dat sy hen aenghe spannet heb ben aen bey de haren so- zen:
l Dat is/ Omme beyde der Kaluerẽ Afgoderye wille.
m † An/ doẽ rijden/
n Jer.4.3.
o Sayet/ dat is/ Pre dicket recht/ oft ick wil eens mael met v ackerẽ/ etc.
† An. te niet uwe brakẽ.
p Judi.8.12. Dese ghe- schiedenis se staet an- ders niere- gens inder Schrift/ eñ zy ongelijckẽ wel meer ge- schiet/ die niet alle ver- schreuen en zijn: gelijck als Judas 1.9. Sommige bediedent op Salma- naser/
q Dat is/ Harde ende onuersiens.
a Exo 3.7. ende 6.5. Mat.2.15.
b Exo 32.6. 1.Regu.11.7. 2.Re.10.18.
c Gelijc als een moeder den kinde gaen leeret/ ende leydde het by den armkens.
d Exo.16.2

den komen/ende sal hare e † Grendelen te
niete maken ende verslinden/omms haers
voornemens wille.
7 Mijn volck is f † moede/ hen tot my te
keeren/ende hoemen hen predicket / so en
richtet hem niemandt op te hooren.
8 Wat sal ick van v maken Ephraim:sal
ick v g beschutten Israel:Sal ick niet rech
te een h Adama van v maken/ende v/ghe-
lijck als Zeboim toe bereyden:Doch mijn
herte is eens anderen sinnes/myne barm-
herticheyt is te yverich/
9 Dat ick niet doē wil/na mynē grimmigē
toorne/ noch my henen keeren / Ephraim
gātsch te verdervē:wāt ick bē God/eñ niet
een mensche/ende ben de Heylige onder v:
ick en wil doch niet in de Stadt komen.
10 Als dan salmen den Heere navolgen/i en
de hy sal brullen als een Leeuwe:ende wan
neer hy sal brullen/so sullē die verschrickē/
die teghent Westen zijn.
11 Ende die in Egypten/sullē oock verschric
ken/als een Vogel:eñ die inden Lande As-
sur/als Duyven:ende ick wilse in hare huy
sen setten/spreeckt de Heere.

Dat xij. Capittel.

1. Ephraim wil zijn Afgodisch wesen/
met Jacobs Manteldeckē. 5. Hoseas wy
set hen aen/haer ontterstant/ende seydt/sy
sullen den Heere Zebaoth in synen veror-
denden bevele/ 12. ende niet Jacob in son
derighen doene/door syne eyghen persoo-
ne volghen.

12 In Ephraim is allenthalven a leughene
tegen my/ende inden huyse Israels val-
schen Godsdienst:doch Juda heerschet
noch met God/ende met den rechten heyli-
ghen Godsdienste.
1 * Ephraim nu weydet hem vanden win
de/ende loopt den Oostenwinde na / ende
maket dagelicks der Afgoderijē ende des
schadens meer:sy maken v met Assur een
verbondt/c ende brenghen d † Balssem in
Egypten.
2 Daerom sal de Heere de sake Juda voerē/
ende Jacob te huys soeckē na synen wesē/
ende hem vergelden na synen verdiensten.
3 e Hy heeft in moeder lijve synen broeder
ondertreden/ f ende met allen krachtē met
God ghekampet
4 Hy kampede met dē Engel/ende gewan:
wāt hy weenede ende badt hem:g als doe
heeft hy hem Ja te h BethEl ghevonden/
ende aldaer heeft hy met ons ghesproken.
5 Doch de Heere is de God Zebaoth/Hee-
re is synen Name.
6 So bekeeret v nu tot uwen God/doet
barmherticheydt ende recht/ ende hopet i
stadelick op uwen God.
7 Doch de Koopmā heeft eene k valsche wa
ghe in synder hande/ende bedriecht geerne.
8 Want Ephraim spreeckt: Ick ben rijcke/
ick hebbe ghenoech/men sal my geene mis-
daedt vinden/in alle mynen arbeyde / dat
sonde zy.
9 Maer ick de Heere ben v God/wt Egyp
ten lant af/ende die ick v noch inden Hut-
ten woonen late/als men ter Jaertydt
pleecht.
10 Eñ spreke tot den Prophetē/ende ick ben
het/die so vele l † prophetieringhe gheeft/
ende door de Propheten my m aenroone.
11 In Gilead is enckel Afgoderijē/ende tot
Gilgal offeren sy Ossen te vergeefs n ende
hebben so vele Altaren/so veleo Mandelē
als op den velde staen.
12 p Jacob moeste q vlieden in het lant Sy
ria/ende Israel moeste om een wijf dienen/
om een wijf moeste hy hoeden.

e † An. taecken
f Lut. Dit vers en sal niemāt verstaen/oock in den Ebre. niet.
g An. in twijffel/
h Hy wil also seggen: Ick en weet nz hoe ick v helpē sal:daer hel pet noch straffe noch ghenade: ick moet Christum stoē/die salt goet makē.
h Gen. 19. 24. Deu. 29. 23. Amos 4. 11.
i Apoc. 5. 5.
a Dat is/ Afgoderije
* Cap. 10. by anderen.
b Dat is/ Hy betrouwen op mēschen/ende niet op God.
c 2. Reg. 16. 7. Esai 57. 9.
d † An. Olye
e Gen. 25. 25.
f Gen. 32. 24.
g Gen. 35. 6.
h Dat Beth El beter zy dan Jerusalē tē Godsdienste/bewijsen sy daer mede/ dat Jacob aldaer wonderwercken gedaē heeft
i Of/allewege
k Sy en bedrieden de Schrift vā BethEl niet recht.
l † An. ghesichten
m Hebraice/ Assimulatus. Jd est/ ick was het die door de Prophetē sprack.
n Deut. 12. 5. 14. 23.
o Dat zijn hoopen schooven/ vā nieuwe koornvruchten.
p Gen. 28. 5

13 q Doch/daer na leydde de Heere Israel wt
Egypten door eenen Propheet / ende liet
hem waerschouwen door eenen Propheet.
14 Nu dan vertoornet hem Ephraim/ door
hare Afgoden / daeromme sal haer bloedt
over haer komen/ende haer r Heere sal hen
haer spotten vergheldē.

Dat xiij. Capittel.

1. Settet hen wederom onder oogen/
hare Afgoderije/ 4. ende afvallige ondanck
baerheyt/ 7. daer toe hare straffe/ 14. met
eener toeseggingh e Godlicker beschermin-
ghe dier hen dannoch weynich tot haren
heyle aennemen sonden.

1 Doe Ephraim a verschrickelick leerde/
wert hy in Israel verheuē:daer na ver
sondichden sy hen door Baal / eñ wor-
den daer over v ghedoodet.
2 Doch nu maken sy der sonden vele meer/
c ende van haren silver/Beelden/hoe sy het
slechs bedencken konnen/namelicken/ Af-
goden / welcker doch ijdel Smedenwerck
zijn:d † noch prediken sy van dē selven: Wie
de Kalveren kussen wil/ die sal menschen of
feren.
3 De selven sullen hebben de morghenwolc
ken ende den e dauwe/ die vroech valt: Ja
als het kaf / dat vanden dorschvloer ver-
waeyet wort / ende als den roock van den
schoorsteene.
4 f Ick ben Ja de Heere v God/ wt Egyp-
tenlant af: ende ghy en soudet Ja gheenen
anderen God kennen/dan my:ende geenen
Heylandt/dan alleene my.
5 g Ick nam my oock uwer aen/ inder woe
stijne/ in dorren Lande.
6 h Doch de wijle dat sy geweydet zijn/dat
sy sat geworden zijn/ende genoech hebbē/
verheffet hem haer herte/ daeromme verge
ten sy myner.
7 So wil ick oock teghen haer wordē/als
een Leeuwe/ ende als een Pardel / op den
weghe wil ick op haer loeren.
8 Ick wil hē ontmoetē als eenē Beyre/ diē
syne jongē genomen zijn ende wil haer ver-
stockede herte verscheuren:eñ wilse aldaer/
als een Leeuwe verslinden/de wilde gedier-
ten sullense verscheuren.
9 i Israel ghy brenghet v in k ongheluck:
want v Heyl staet alleene by my.
10 Waer is v Koninck henen:die v helpen
konne in alle uwen Steden:ende alle uwe
Richters:daer ghy van seydet:Gheeft my
Koninghen ende Vorsten
11 Wel aen/ l ick gaf v eenen Koninck in my
nen toorne/ende wil v hem in myner grim-
michepdt/wech nemen.
12 De misdaet Ephraims is te samen ghe-
bonden/ende hare sonde is bewaert.
13 Want hen sal wee worden/ gelijck als ee-
ner die daer baert:want het zijn onversich-
tighe kinderen:m † De tyt sal komen / dat
sy niet blijven en sullen / voor den iammer
der kinderen.
14 Doch ick wilse wt der Helle verlossen/eñ
van den doot verlossen: Doodt/ick wil v ee-
ne verghift zijn:n Helle/ ick wil v eene pesti
lentie zijn:doch is de o † troost voor mynē
ooghen verborghen.
15 Wāt hy sal tusschē broederē vrucht brēn-
gē:daer sal eē Oostenwint komen/de Hee-
re sal wt der woestijne daer op varen/ eñ ha
ren p borne wt drooghen / ende hare adere
verdrooghen/de selve sal rooven den schat
alles kostelicken tuyghes.

Dat xiiij. Capittel.

1. Samaria sal omme komen. 2. Israel
wort vermaent ter boete/ 5. so wilse de Hee
re ghenadichlicken weder opnemen.

q Exo. 14. 2
r De Koninck Assur.
a Eenvrꝫ herte schuddet ende beefde voor der verschrickelicker Afgoderije/die Jeroboam wtrichtede: noch ginck het voort/ eñ nam toe/ gelijck dan alle Afgoderijen seer toenemen/ dat doch goeden vromen hertē/ een verschrickē is/ aen te sien.
b Als Achab met den synen.
c Esai 46. 6. Ezech. 16. 17. Hosee 2. 7.
d † An/ van welcken sy seggen/ ten menschē die offerē/ Dat men de Kalveren kusse.
e Daerom sullen sy zyn/ gelijck als de morgen wolcken/
e Sy seggē den valschē Godsdiensten groot dinck toe/ Ja achterwaerts spreeckt Hoseas.
f Exod 20. 2. Esaie 43. 10.
g Deu. 8. 2.
h Deu. 32. 15.
i Job 22. 5.
k Dat ghy / by dē den menschē hulp soeckt/ ende niet by Gode.
l 1. Sa. 8. 5. Acto 13. 21.
m † An bētrouwe
n An. wōnegaert eñ ete fonteyne

a 2. Reg. 17. 6
b Of / verspuluert.
* Cap. xiiij. Iut.
Iere. 18. 8. 11
Ezec. 18. 21. 33. 14.
c 1 Reg. 12. 28

1 Samaria sal a woest worden/ want sy zijn haren God ongehoorsaem: sy sullē door het sweerdt vallen / ende hare ionghe Kinderen b versmettert. eñ hare swangere Vrouwen/ verreten worden.
2 * Bekeeret v Israel/ tot den Heere uwen God: c want ghy zijt ghevallen om uwer misdaet wille.
3 Neemt dese woorden met v / eñ bekeert v tot den Heere / ende spreeckt tot hem: Vergeeft ons onse sondē eñ doet ons wel/ so willen wy offeren de Offen onser lippen.
4 Assur en sal ons niet helpen: wy en willē niet meer op Peerdē rijden/ oock niet meer segghen tot den wercken onser handen: Ghy zijt onse God: maer laet de Weesen by v ghenade vinden.
5 So wil ick haer ouertredē weder heylē: geerne wil ickse lief hebben / dan sal hem mynen toorne van hen wenden.
6 Ick wil Israel gelijck als een dauw zijn/ dat hy sal bloeyen als een Roose/ ende syne wortelen sullen wtbreken als Libanon.
7 Eñ syne *tacken hen wtbreyden dat hy zy so schoon / als een Olyboom / ende sal sulcken goeden reucke geuen als Libanon.

*Of scheutē of/ meyen.

8 Ende sullen weder onder syner schaduwe sitten: van koorne sullen sy hen generen/ eñ bloeyen als eenen Wijnstock: syne ghedachtenisse sal zijn als de Wijn aē Libanon
9 Ephraim/ b† wat sullē my voort aen de Afgoden? ick wil hen verhooren ende leyden: ick wil zijn als eenen groenenden e† Denne aen my salmen uwe vrucht vinden.
10 Wie is wijs / die dit versta: eñ kloeck/ die dit mercke? f want de wegen des Heerē zijn recht g eñ de Rechtueerdigen wandelen daer inne: doch de Ouertredeers vallen daer inne.

b† Anders/ sal segghen: Wat hebbe ick meer te doen ten Afgoden?
e† Anders/ Cederboom
f Apoc. 15. 3.
g Spr. 40. 14

Eynde des Propheten Hosee.

Argument.

Ioel. Cap. 3.

Het schijnt dat Ioel heeft ten tijde des Koninckx Ezechie gheprophetheert met Esaia / na de verderuinghe der thien Gheslachten. Hy vermaent het Rijcke Iuda tot beteringe. Hy stelt den grouwelicken dach des Heeren voor Ooghen / ende vertoont de groote Ellende / de welcke sy nochtans konnen ontuliedē/ ist dat sy hen bekeerē eñ beterē. Daer na belooft hy goede blijde dinghen/ handelende van de ghenade ende gauen der Gemeynte het welcke Petrus in de Handelinghen der Apostelen ghetrouwelick wtlegt.

De Propheet Joel.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetheert de toekomstige straffe ouer het Volck Israels/ dat sy souden van den Assyriers/ een na dē anderen verheeret ende wech geuoeret worden/ 13. vermaent het Volck te Vasten ende bidden/ 19. ende voeret een klaghe voor den Heere.

1 Dit is het woordt des Heeren / dat gheschiet is tot Ioel dē sone Pethuel
2 Hooret dit ghy Oudtsten / ende mercket op/ alle Inwooners/ in den lande/ of een sulcx wel gheschiedt zy / by uwen tijden / of by uwer Vaders tijden.
3 Segget uwen Kinderen daer van / ende laet het uwe Kinders haren Kinderen seggen/ ende de selue Kinderen, haren anderen Nakomelinghen.
4 Namelicken/ wat de Rupsen ouerblijuen laten / a dat verslinden de Sprinckhanen/ eñ wat de Sprinckhanen ouerblijuen laten/ dat verslinden de Keuers/ eñ wat de Keuers ouerblijuen laten / dat b† verslinden de Wormen.
5 Waket op ghy dronckene/ ende weenet/ ende huylet alle c Wijnsuppers om den Most / want hy is v voor uwen monde wech ghenomen.
6 Want een machtich Volck/ ende dat sonder ghetal/ trecket daer op in mijn Landt/ d dat heeft Tanden als Leeuwen/ ende Back tanden als Leeuwinnen.

a Exod. 10. 12
Psal. 105. 34
Sapi. 16. 9.
Apoc. 9. 3.
b† Anders/ verslindet de meeldauwe.
c Esaie. 5. 11 56/ 12.
d Deu. 32. 24

7 e Dat selue verwoestet mijnē Wijnberch/ ende stroopet mynen Vijghenboom af/ schellet hem ende verwerpet hem/ dat syne Tacken daer wit staen.

e Esai. 3. 13. 5/ 1.
Psal. 80. 13

8 Huylet als een Ionckvrouwe / die eenen Sack aentreckt / om f haren Bruydegom.

f Hebr. den Man harer ieugher.

9 Want Spijsoffer ende Dranckoffer / is van den huyse des Heeren henen wech/ ende de Priesters / des Heeren Dienaers/ treuren.
10 Het veldt is verwoestet / ende den Acker staet iammerlickē/ het koorne is verdoruen/ de Wijn staet iammerlicken / ende de Olye klaechlicken.
11 De Ackerlieden sien iammerlicken / ende de Wijngaerdeniers huylen / om de Tarwe ende de Gerste / dat van den Oogst op den Velde niets worden en kan.
12 So staet de Wijnstock oock iammerlickē/ eñ de Vijgenboom klaechlicken/ daer toe de Granatenboomen/ Palmboomen/ Appelboomen/ ende alle Boomen op den Velde/ zijn verdorret: Want de vreuchde der Menschen/ is een iammer ghewordē.
13 * Begordet v/ eñ klaecht g ghy Priesters/ huylet ghy Dienaers des Altaers: gaet henen in eñ ligget in sacken/ ghy Dienaers mijns Gods: want beyde het Spijsoffer ende Dranckoffer / is vanden huyse ws Gods henen wech.

g Ioel. 2. 17.

14 h Heyliget een vastē roepet de Gemeynte te samen/ versamelt de Oudtsten ende alle Inwooners des Landts / ten huyse des Heeren ws Gods eñ schreyet tot dē Heere.

h Ioel. 2. 15.

15 O wee dies daechs: i want de Dach des Heerē is na by/ ende koemt als een verderf vanden Almachtigen.
16 So sal de spijse voor onsen Ooghen wech ghenomen worden/ eñ vanden huyse onses Gods vreuchde ende herten vrolickheydt.

i Ioel. 2. 1.
Iere. 30. 7
Esaie. 13. 6.
Amos. 5. 18.
Soph. 1. 14

17 Het zaedt is onder der Aerden verruylet/ de Koornhuysen staen woest/ de Schueren vervallen/ want het Koorne is verdoruen.
18 k O hoe suchtet het Vee / de Runders/ sien klaechlicken/ want sy hebben gheene Weyde/ ende de Schapen versmachten.

k 1 Reg. 18. 5

19 Heere / v roepe ick aen: want het vyer heeft de Landouwen inder Woestijne verbrandt/ ende de vlamme heeft alle Boomen op den Acker aenghesteken.
20 Oock schreyen de wilde ghedierten tot v/ l want de Waterbeken zijn wtghedrooget/ ende het vyer heeft de Landouwen inder Woestijne verbrandt.

l 1. Reg. 17. 7

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijft wederom de grousaemheyt ende grootte der straffe ende iammers, so ouer haer gaen sal / 12. Troostetse / so sy hen hert grondelicken / 15. met warachtigen leedtschap ende Ghebeden / tot den

Heere bekeeren/hy wil hem harer ghena-
dichlicken met allerley segen aennemen/23
Ierst eynde prophetcert hy vanden Rycke
Christi.28.eñ sëdinge des Heylig͂ Geests.

1 Blaset met der Basuynen tot Zion/roe-
pet op mynen heylighen Berghe/ beuet
alle Inwooners inden Lande: a want
de dach des Heeren koemt/ende is na by.

a Zep.1.14/
Amos.5.18
Esaie.13.6
Iere.30.7.

2 Een duyster dach/een doncker dach/ een
wolckich dach/een nevelich dach/ ghelijck
als hem de Morgenroode wtbreydet ouer
den Berghen namelicken een groot ende
machtich volck /des ghelijcken te voren
niet gheweest en is/ ende voortaen niet
meer zijn en sal/b† tot eewigen tijdē voort
ende voort.

b† And. de
Jaren van
geslachten
tot ghe-
slachten.

3 Voor hem henen gaet een verteerende
vyer/ende achter hem eene bernende vlam
me:het Lāt is voor hem als eenen Lusthof/
doch achter hem als een woeste wildernis-
se ende niemandt en sal hem ontgaen.
4 Sy zijn gestalt als Peerden/ ende rennē
als Ruyters.
5 Sy springhen daer henen bouen op den
Bergen als de Wagenen bolderen / ende
als eene vlamme klakert int stroo als een
Machtich volc/dat ten strijde gerustet is.
6 De Volcken sullen hen voor hem ontset
ten: aller aengesichten zijn so bleeck/als de
potten.
7 Sy sullen loopen gelijck als de Reusen/
ende de mueren beklimmē als de krijgers/
een yeghelijck sal stracks voor hem daer
henen trecken/ende niet c suymen.

c Of/ vertoe
uen.

8 Niemant en sal d† den anderen verhin-
derē/maer een yegelijc sal in syner ordenin
ge henen trecken/ende sullen door de wa-
penen breken/ende niet verwondet wordē

d† Anders/
synen broe-
der verhin-
deren.

9 Sy sullen inder Stadt rondtomme rijdē
op der mueren loopen/ ende in de huysen
klimmen ende ghelijck als een dief/ door
de vensteren daer henen in breken.
10 e Voor hem ftzittert het Lant ende den
Hemel beuet: g de Sonne ende Mane wor
den duyster / ende de Sterren verhouden
haren schijn.

e Esaie.13.10
Ezec.32.7.
Mat.24.29
Mar.13.24
Luc.21.25.
f Of schudt/
bauert.

11 Want de Heere sal synē Donder voor sy
nen Heyre laten henen gaen : want zijn
Heyr is gātsch groot ende machtich / welc
ke zijn beuel sal wt richten / h wāt de dach
des Heeren is groot ende seer verschricke
lijck/wie kan hem verdraghen?

g Joel.3.15.
h Iere.30.7
Amos.5.18
Zephā.1.14

12 So spreect nu de Heere: i Bekeeret v tot
my van gantscher herten/met vasten/ met
weenen/ende met leedt draghen.

i Deu.4.29.
ende.30.1

13 Verschuert uwe herten / ende niet uwe
kleederen/ ende bekeeret v tot den Heere
uwen God: k want hy is genadich/barm-
hertich/ghedueldich/ende van grooter goe
dertierenheyt/ ende de straffe rouwet hem
in korten.

k Psal.86.5
Jone.4.2.

14 l Wie weet/het mach hem wederomme
berouwen/ende eenen segen na hem latē/
te offeren Spijsoffer ende Dranckoffer dē
Heere uwen God.

l Joan.3.9.

15 m Blaset met Basuynē te Zion/heyliget
een vasten/ roept de Ghemeynte te samen/

m Joel.1.14

16 Versamelt het volck/heyliget de Gemeyn
te/versamelt de Oudtsten/brenget de ionge
kinderen ende de sooch kinderen te hoope/
n de Bruydegom gae wt syner kameren/
ende de Bruydt wt haren o † sale.

n 1.Cor.7.5.
Tobie.8.4.
o† Anders.
ghemake.

17 Laet de Priesters/des Heeren Dienaers
weenen tusschē p† den Voorhuyse ende Al-
tare/ ende seggen: Heere/ verschoonet v
volck/ende en laet v Erfdeel niet te schan
den worden/dat de Heydenen ouer haer
heerschen: waerom wildy onder de Volckē
laten seggen: q Waer is nu haer God?

p† And. der
halle.
q Deu.32.37
Psal.42.4.
ende.79.10.
ende.115.2.

18 So sal dan de Heere om zijn landt yuerē/
ende zijn Volck verschoonen.
19 Ende de Heere sal antwoorden/ende tot
synē volcke seggen: Siet ick wil v Koorne/
Moste/ende Olye de volheyt schicken/ dat
ghy ghenoech daer aen hebben sullet/ ende
en wil v niet meer onder de Heydenē n latē
te schanden worden.
20 Ende ick wil r dien van Noorden verre r Semache-
van v wech drijuen/ende hem in een dorre rib.
ende woest Lant verstooten/namelickē zijn
aengesichte henen na der Zee tegent Ooste
ende zijn eynde henen na de wterste Zee toe
hy sal verrumpen ende stincken / want hy
heeft groote dinghen ghedaen.
21 Vreest v niet/ghy lieue Lant/ maer weest
vrolick/ende hebbet eenen goeden moet/
want de Heere kan oock groote dinghen
doen.
22 Vreest v niet ghy gedierten op den velde s Leuit.26.4
want de wooningen in der Woestijne sullē Deut.11.14
groenen/ende de Boomen hare Vruchten ende.28.12
brengen ende de Vijgeboomen ende Wijn- t Ebra/ In
stocken sullen oock draghen. primo.
23 Ende ghy kinderen Zion/ verhenghet v/ Quod de
ende weest vrolick inden Heere uwen God / primo Mē
die v eenen Leeraer ter gerechticheyt geeft/ se Rabini in
s ende v hier af sendet vroeghen reghen en- telligunt:
de spaden reghen t als te voren. sed hoc nihil
24 Dat de Schueren vol koorens / ende de est: Want
Wijnpersssen ouervloedicheyt van Moste vroegenre-
ende Olye hebben sullen. gen/ ende
25 Eñ ick wil v de Jarē weder geuen/welcke spadē regē/
de Sprinckhanē Keuers/ Wormē/ eñ Ruy en vallen
sen/(die mijn groote Heyr waren/dat ick on niet in ee-
der v schickede/) ghegheten hebben. ner/ ick ghe
26 Dat ghy te eten ghenoech hebben sullet/ swijghe/ in-
ende den Name des Heeren ws Gods prij- der eerster
sen/die wonder onder v lieden gedaen heeft/ Maent. Hy
ende mijn Volck en sal niet meer te schan- wil segghen
den worden. also: Tot
27 Ende ghy lieden sult het gewaer worden/ dat Chris-
dat ick midden onder Israel zy/ ende dat ick tus koemt/
de Heere uwe God zy ende niemandt meer/ sal hy v bly-
ende mijn volck en sal niet meer te schandē nen/de pre-
worden. dike ende
28 u Ende na desen/wil ick mynē Geest wt- doeder/ Ut-
gieten ouer alle vleesch ende uwe soons eñ rumque re-
dochteren sullen prophetceren uwe Oudtsten gnnen. Dat
sullen droomen hebben ende uwe Jonghe- is De Lee-
linghen sullen ghesichten sien. raer der ge-
29 Ooch wil ick ter seluer tijdt / beyde ouer rechticheyt
Knechten ende Maeghden / mynen Gheest ende de
wtghieten. vruchten
30 Ende wil Wonderteeckenen genē in den des Lants/
Hemel ende op Aerden: namelickē Bloet/ als het ten
Vyer ende Roockdamp. eersten ende
31 x De Sonne sal in duysternisse / ende de voormaels
Mane in bloedt verandert worden / eer de ghescheidt
groote ende verschrickeliche dach des Hee- is/ etc.
ren koemt. u Nu 11.29
32 Ende het sal ghescheiden/ y wie den Na- Esaie.44.3
me des Heeren aenroepen sal/ die sal verlos- Ezech.36.27
set worden : want op den Berghe Zion/ Actu.2.17.
ende te Jerusalem sal eene verlossinge zijn So sal het
als de Heere toe gheseyt heeft: oock by den Leuitische
anderen ouergheblieuenen die de Heere roe Priesterdō
pen sal. wt zijn/ wā-
neer aller
ley statē sul
len ten Pre-
dicampte
komen.

Dat iij. Capittel.

1. De Heere wil zijn verstroyet volck
weder te hoope/brengen/16. met wōder va-
ren seghen ende genade in syner Kercken
onderhouden/2. ende de vyanden/ diese ve
leediget hebben/ voor den Gerichte voorde
ren ende straffen.

x Joel 2.10
ende/3.15.
Mat.24.29
Luce,21.25.

1 Wantsiet indien daghen/ende ter seluer
tijdt/ wanneer ick de ghevanckenisse
Juda ende Jerusalem wenden sal.

y Ro.10.13
Acto.2.21

So wil

2 So wil ick oock alle Heydenen te samen
brenghen / ende wilse henen af inden Dale
Josaphat voeren ende wil met hen aldaer
rechten / a van weghen mijns volckx / ende
mijns Erfdeels Israels dat sy onder de
Heydenen verstroyet / en hen in mijn Lande
ghedeylet /
3 Ende het lott omme mijn Volck geworpe
hebbe / en hebben de Jongen voor spijse ge-
gheven / ende de Maechdekens b voor wijn
verkocht / ende verdroncken.
4 c Ende ghy van Tor ende Zidon / ende alle
Landtpalen der Philisteen wat hebbet ghy
met mijse doen? willet ghy met my pochen?
Welan / pochet ghy met my / so wil ick het v
haestelicken ende in korten weder vergelde
op uwen kop.
5 Ghy die mijn silver ende gout / ende mijne
schoone kleynodien genomen / ende in uwe
Kercken ghebracht hebbet /
6 Daer toe oock de kinderen Juda / en de kin
deren Jerusalems / vercocht hebbet de Grie-
ken / op dat ghyse Ja verre van haren Lant-
palen brachtet /
7 Siet / ick wilse verwecken vander plaetse
daer ghyse henen vercocht hebbet / d ende
wil het v vergelden op uwen kop.
8 Ende wil uwe sonen en dochteren wed er-
om vercoopen / door de kinderen Juda / die
sullense dan in Rijck Arabia / eenen volcke
in verren Landen verkoopen / want de Heere
heeft het ghesproken.
9 Roeper dit wt onder de Heydenen / heylicht
eenen strijdt / verwecket de Stercken / latet
hiertoe komen / ende henen op trecken / alle
Krijchslieden.
10 e Maket van uwen * ploechscheere sweer
den / en van uwen sickelen / spiessen / de swac
ke spreke: Ick ben sterck.
11 Rottet v te hoope / en comt herwaerts alle
Heydenen omme ende omme / ende versa-
melt v: aldaer sal de Heere uwe Stercken
neder legghen.
12 De Heydenen sullen hen opmaken / en op-
waerts komen ten Dale Josaphat: f want
aldaer wil ick sitten / te richten alle Heydene
omme ende omme.
13 g Slaet met den Sickelen aen / h want de
Oogst is rype: comt nederwaerts / want de
Wijnpersse is vol ende sy loopt over / want
hare boosheyt is groot.
14 Daer sullen hier en daer hoopen volcx zijn
inden i dale des Oordeels: want des Hee-
ren dach is na by inden dale des Oordeels
15 k De Sonne ende Mane sullen verdup-
steren / ende de Sterren sullen haren schijn
verhouden.
16 l Ende de Heere sal wt Zion brullen / ende
wt Jerusalem sijne stemme hooren laten /
dat beyde hemel ende Aerde beven sal: daer
entegen de Heere sal sijnen volcke een toe-
vlucht zijn / ende eene * Weste den kinderen
Israels.
17 Ende ghy sullet ghewaer worden / dat ick
de Heere uwe God / te m Zion op mijne hey-
ligen Berge woone / n als dan sal Jerusalem
heylich zijn / ende niemandt vreemdts meer
door haer wandelen.
18 o Ter selver tijt / sullen de Bergen van soe-
ten wijne druppen / en de cleyne Bergen va
melck vlieten / en alle Beken in Juda sulle
vol waters gaen: p ende daer sal een sprinc-
fonteyne van den huyse des Heeren wtgae /
die sal den stroom Sittim wateren.
19 q Doch Egypten sal woest worden / r en E-
dom eene woeste wildernisse / om des s wre-
vels wille aen den kinderen Juda begaen t
dat sy onschuldich bloedt in haren Lande
vergoten hebben.
20 Doch Juda sal eewichlick bewoonet wor
den / ende Jerusalem n voort ende voort.
21 x En ick wil haer bloet niet onghewroken
laten / y ende de Heere sal woonen te Zion.

a Merchet / hoe alle straffen ende gerichten Gods / over de boosen / om der vromē wille geschiet: also oock het Jonckste gherichte.
b Oft is / verachtlick en smaetlicken verkocht.
c Eze. 26. 1. ende 27. 26. ende 28. 22. Amos. 1. 9.
d Jer. 50. 15 Obad. 15.
e Esaie. 2. 4. Mich. 4. 3. * Of / ploechijseren
f Mat. 25. 31
g Apo. 14. 15
h Mat. 13. 39
i Ist And. bestemmeden of ghedeylden dale.
k Joel 2, 10. 31 Esai. 13. 10.
l Jere 25. 30 Amos 1. 2. * vasticheyt sterckte
m Psa. 9. 12 ende 76. 3. Esaie. 8. 10.
n Esai. 52. 1 Apoc. 21. 10
o Amo. 9. 13
p Joa. 7. 38. Ezech. 47. 2. Zacha. 13. 1. ende 14. 8.
q Jer. 46. 2.
r Jere. 49. 7
s Dat is / moetwilliger onbillicheyt.
t Prov. 6. 17 4. Reg. 21. 16 Ezech. 22. 12

u Of An. bes ge slachte tot gheslachte.
x 4. Esd. 15. 9 Luce. 18. 17. Apoc. 6. 10. ende 19. 2.
y Apoc. 21. 3 Amos. Cap 9.

Eynde des Propheets Joel.

Argument.

AMos en was noch Propheet / noch gheen sone der Propheten / dat is / hy en was niet gheleert in goede letterkonsten / maer was ongeleert en een Lantman / hoe wel nochtans in het spreken was hy genoech net / geweldich ende kort. Hy predickt den thien Gheslachten hen bekeeringhe verkondighende gelijck de andere Propheten. Daer na scherpt hy zijn tonge teghen sommige Natien / ende verkondicht hen grouwelicke oordeelen / die over hen souden gesonden worden door de rechtveerdige straffe Godts / ende om de sonden der menschen. Hy vertoornt hem bitterlick teghen de Religie en onderhoudinghe der gener die Jeroboam navolchden / ende teghen den wercken ende soetsang der Priesteren. Hy propheteert oock van den roepinghe der Heydenen. Hy was ten tijde doe Jeroboam in Israel regneerde / ende doe Ozias over Juda ende Jerusalem regneerde.

De Propheet Amos.

Dat Eerste Capittel.

1. Tijdt / leven ende Prophetieringhe Amos / teghen Israel 3. Damasco / 6. Gasa. 9. Tyro. 11. Edom / 13. ende Ammon.

1 DIt is het / dat Amos / die
onder den Herderen tot
Thekoa was / ghesien /
heeft over Israel ter tijt
a Vsia des Konincx Ju-
da / ende b Jeroboam des
soons Joas / des Koninex
Israels / c twee Jaer voor
d der Aerdbevinghe /
2 En sprach: e De Heere sal wt Zion brulle /
ende sijne stemme wt Jerusalem hooren la-
ten dat de Landouwen der Herderen iam-
merlicken staen sullen / ende de Charmel bo-
ven verdorren sal.
3 So spreect de Heere: Om dryer of vier laste
ren wille f Damasci wil ick haerer niet ver-
schoonen / daerom dat sy Gilead met ijseren
tacken ghedorschet hebben:
4 Maer ick wil een vyer senden in het huys
Hasael / dat sal de Palleysen Benhadad ver-
teeren.
5 Ende ick wil de grendele te Damasco ver-
breken / ende de Inwooners op den velde
Aven / met tsame dien die de Scepter hout /
wt den Lusthuyse wt roeyen / dat het volck
in Syria sal in Kir wech ghevoert worden /
spreeckt de Heere.
6 So spreect de Heere: Om dryer ende vier
lasteren wille Gasa / wil ick haerer niet ver-
verschoonen / daeromme / dat sy de gevange-
nen / noch beter gheuanghen / en uit Landt
Edom verdreven hebben.
7 Maer ick wil een vyer in de Mueren tot
Gasa senden / dat sal hare Palleysen vertee-
ren.
8 Ende wil de Inwooners te Asdod / met
tsamen dien / die den Scepter houdt / wt

a 2. Re. 15. 1
b 2. Reg. 14. 16.
c Zac. 14. 5.
d Of And. der opsoer / Aerdbevinghe.
e Jere. 25. 30 Joel. 3. 16.
Damascus f Esa. 17. 1. Jer. 49. 23.
Gasa: Zach. 9. 5.

Askalon wtroeyen/ende mijne hant tegen
Akron keeren/dat ommekomen sal/ wat
van den Philisteen noch overgebleven is/
spreeckt de Heere Heere.

Tyrus.
h Joel 3.4.
i † An. Edomiters/ die so gantsch verdreven waren noch meer gedrongen hebbẽ.
k 1 Re.5.12.

9 So spreect de Heere: Om drye ende vier
lasteren wille der Stadt h Tor/ en wil ick
haer niet verschoonen daerom/ dat sy de
i † ghevanghenen/ wijder int Lande Edom
verdreven hebbẽ/ ende niet gedacht/ k aen
het Verbondt der broederen.
10 Maer ick wil eẽ vyer in de Muerẽ te Tor
senden dat sal hare Palleysen verteeren.

Edom.
l Jer.49.7.
Obad.1.
m Ge.27.41
n † An. syne barmherticheyt tegen hem verderft.

11 So spreeckt de Heere: Om drye eñ vier
lasteren wille l Edom/ en wil ick syner niet
verschoonen/ daerom/ m dat hy synen broe
der met den swaerde vervolget heeft/ ende
dat hy n † hare swanghere omghebracht/
ende altoos verscheurt in synen toorne/ eñ
syne grimmicheyt eewich houdt.
12 Maer ick wil een vyer sendẽ na Theman/
dat sal de Palleysen tot Bazra verteeren.

Ammon.
o Jere.49.1
Ezec.21.28.
25.2.

13 Soo spreeckt de Heere: Om drye ende
vier lasteren wille der kinderen o Ammon/
wil ick haer niet verschoonẽ/ daerom dat
sy de swanghere vrouwen in Gilead/ ver-
scheurt hebben/ op dat sy haer palen wij-
der maekeden.
14 Maer ick wil een vyer aensteken inden
mueren Rabba/ dat sal hare palleysen ver-
teeren/ wanneer men roepen sal/ ter tijt des
strijdes ende wanneer het Weder komen
sal ter tijdt des storms.
15 So sal dan haer Koninck/met tsamen sy
nen Vorsten/ghevanckelick wech ghevoe-
ret worden/spreeckt de Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Achtervolghet van Moab/ 4. ende Juda/ 6. den Israel/ (dien hy anders by na inden gantschen Boecke voorneemt.) stelt hy syne sonden 9. ondanckbaerheyt, 13. ende straffe, wat voor der ooghen.

Moab.
a Esai15.1.
16.1.
Jere. 48.1.
Ezec.25.8.

1 So spreeckt de Heere: Om drye ende vier
lasteren wille a Moabs/ wil ick haer
niet verschoonen/ daerom dat sy het ge
beente des Koninck te Edom/ tot asschen
verbrandt hebben.
2 Maer ick wil een vyer senden in Moab
dat sal de Palleysen te Kirioth verteeren:
ende Moab sal sterven in rumoere/ ende
gheschrey ende Basuynen geklanghe.
3 Ende ick wil den Richter onder hen wt-
roeyen/ende alle haere Vorsten met tsamẽ
hem verworghen spreeckt de Heere.

Juda.
b Mic.1.9.
c Dat is/ Afgoderije ende valsche leere.
d De Godloose en gaven om alle Kerckheerẽ ende Pastoors niet een oude paer schoẽ.
e Of alomme over al.
f Of/ bedecken.
g Nu/21.24
De.2.33 ue
[illegible]n.13.22.

4 So spreeckt de Heere: Om drye ende
vyer lasterẽ wille Juda/ wil ick syner niet
verschoonen/ b daerom/ dat sy des Heeren
Wet verachten/ ende syne Rechten niet en
houden/ende laten hen hare leugenen ver-
leyden/ welcker hare Vaderen naghevol-
ghet hebben.
5 Maer ick wil een vyer in Juda senden/
dat sal de Palleysen te Jerusalem verteerẽ
6 Soo spreeckt de Heere: Om drye ende
vier lasteren wille Israels/ wil ick haerer
niet verschoonen/ daerom dat sy de Recht
veerdighen voor gelt/ende de Armen voor
een paer d schoen verkoopen.
7 Sy treden den kop der Armẽ indẽ dreck/
eñ verhinderẽ den wech der ellendigen e al
lenthalven: de sone ende vader slapen by
eener Deerne/daermede sy mynen Heyli-
ghen Name ontheylighen.
8 Ende by allen Altaren stemmen sy van
den verpandeden kleederen/ende drincken
Wijn in harer Goden huyse/van den f ge-
boeteden.
9 g Nu hebbe ick Ja den Amoriten voor hẽ
henen verdelghet/ h die so hooch was als
de Cederen/ende syne macht als de Eyckẽ:
ende ick verdelchde boven syne vrucht/ en-
de onder syne wortelen.

l Exo 14.21.
Deute c.8

10 i Ooc hebbe ick v wt Egyptenlandt ge-
voeret/ ende veertich Jaer lanck in der Woe
stijne gheleydet/ dat ghy der Amoriters
Landt besaeet.
11 Ende hebbe uwen kinderen Propheten op
gewecket/ ende Nazareen wt uwen Jonghe
lingen: Js het also niet/ ghy kinderen Isra
els/ spreeckt de Heere?
12 k So gevet ghy dẽ Nazareẽ wijn te drinc
ken ende/ l ghebiedet den Propheten/ ende
spreeckt: Ghy en sullet niet m prophetereen.
13 Siet ick wil het onder v kirren makẽ ge-
lijck als een waghen vol n garven kirret.
14 Dat die die snelle is niet en sal ontvlie-
den: noch de stercke wat vermeenghen/ ende
de machtighe niet en sal zijn leven verlossen
konnen.
15 Ende de Boghenschutters en sullen niet
bestaen/ende die snelle loopẽ kan/ en sal niet
ontloopen: ende die daer rijdt en sal zijn le-
ven niet verlossen.
16 Ende die onder den stercken/ de aller ma-
nachtichste is sal naeckt ontvlieden moe-
ten te der tijdt spreeckt de Heere.

k Num 6.
l Jere.11.21.
Amos 7.12
Esai 30.10.
m Dat is/ Prophetische wijse leeren/ predicken.
n Of/ schoven

Dat iij. Capittel.

Hoewel God Israel billicken straffet/ 3. so waerschouwet hyse dannoch te voren daer van/ door syne Propheten/ 9. ende roepet daertoe vreemde volcken/ sy sullen syner ge-richte rechticheydt sien.

1 Hooret/ wat de Heere met v spreeckt/
ghy kinderen Israels/ namelicken/
met allen gheslachten/ die ick wt
Egyptenlande gheleydet hebbe/ ende
sprack:
2 a Van allen geslachten op Aerden hebbe
ick alleene v b † aengenomẽ: daerom wil ick
v ooc te huys soeckẽ/ in alle uwer misdaet.
3 Konnen ooc twee te samen wandelen, sy
en zijn dan eens onder malkanderen?
4 c Brullet ooc eẽ Leeuwe in den Woude/
wanneer hy gheenen roof en heeft: schreyet
ooc een jonck Leeuwe wt syner kuylen/ hy
en hebbe dan wat ghevanghen?
5 Valt ooc eẽ Vogel int strick op der Aer-
dẽ daer geẽ Vinckenvanger en is? Neemt-
men ooc het strick op van der Aerden, dat
noch niets ghevanghen en heeft?
6 Blaestmen ooc de Basuynen in eener
Stadt/dat hem het volck daer niet voor
ontsettet: d Js daer ooc een ongeluck in-
der Stadt/ dat de Heere niet en doe?
7 Want de Heere e Heere en doet niets/ hy
openbaert dan syne heymelickheydt/ den
Propheten synen knechten.
8 De Leeuwe brullet/ wie en soude niet
vreesen? de Heere Heere spreeckt: Wie en
soude niet prophetereen?
9 Verkondicht indẽ Palleysẽ te Asdod/ en
de indẽ Palleysen inden Lande Egypti/ eñ
spreeckt: Versamelt v op de Berghen Sa-
marie ende siet toe/ welck groot onrechte
ende jammergeschrey/ dat daer in is.
10 f Sy en achten geenes rechts/ spreeckt de
Heere/ maer versamelen schatten met g wre-
vele ende roove in haren Palleysen.
11 Daerom spreect de Heere Heere also: Mẽ
sal het lant ringswijse om henen beleggẽ/
ende v van uwer macht onderwaerts ruc-
ken ende uwe h † huysen plonderen.
12 So spreect de Heere: Gelijck als een Her-
der/ den Leeuwen twee knyen/ ofte een oor-
lapken wt den mondt rucket: also sullen de
kinderẽ Israels daer wt geruckt wordẽ/ die
te Samaria woonen/ ende hebben inden

a Deu.4.20
b † And. gekent.
c Job 6.5. Dat is/ ick moet wel predicken/ God heeft het my/ eñ ghy zijt de oorsake/ met uwen boosen wesen.
d Tren.3.37
Syr 11.5.
e 1 An. God
f Jer 5.26.
g Dat is/ onbillicheyt/ ghewelt dighen onrechte.
h † An. palleysen
i † And. schaeckelẽ.

hoecke

hoecke een ꝛ Bedde ende te Damasco ee-
ne sponde.
13 Hooret eñ betuyget inden huyse Jacobs/
spreect de Heere Heere/ de God int Zebaoth
14 Want te dier tydt/ wanneer ick de sonden
Israels te huys soecken sal/ wil ick de Alta
ren te BethEl te huys soecken/ eñ de hoor-
nen des Altaers afbreken/ dat sy ter Aerden
vallen sullen.
15 Ende wil beyde dat Winterhuys eñ So-
merhuys slaen/ ende de n Elpenbeenen huy
sen sullen ondergaen/ eñ vele huysen verdor-
uen worden/ spreeckt de Heere.

Dat iiij. Capittel.

1. Verkondet den Geweldigen ende Ty-
rannischen inden Lande hare straffe. 4. Ver
maentse/ dewyle dat sy om hareꝛ Afgoderye
wille vele ende menichfuuldichlicken vandē
Heere ghestraffet/ ende doch niet ghebetert
en zyn/ 12: dat sy hen noch bekeeren/ eer de
Heere met syner straffe voortvare.

1 HOoret dit woort ghy vette Koeyen/ ghi
die op den Berghe Samaria zyt/ ende
den noodtdruftighen onrecht doet/ ende
ondertredet de Armen/ ende spreect tot u-
wen heeren: Brenget ons herwaerts/ latet
ons suypen.
2 De Heere af Heere heeft ghesworē by syner
Heylicheyt: Siet/ de tyt comt ouer v/ datmē
v sal wtrucken met anghelen/ eñ uwe naco-
melinghen met visch haken.
3 Ende sullet door de reten daer wt gaen/
een yeghelick voor hem wech/ ende na b
Hermon wech gheworpen worden/ spreeckt
de Heere.
4 Ja/ comt herwaerts tot c BethEl eñ be-
dryft sonden/ ende tot d Gilgal/ dat ghi der
sonden vele maeckt/ ende brenget uwe Of-
feren des Morghens/ ende uwe Tiendē des
derden daechs.
5 Eñ roocket vanden Suerdeege ten Dane
offer/ eñ predicket van Vrywillighen Offer/
ende verkondicht het: want so hebbet ghy
het gheerne/ ghy kinderen Israels/ spreeckt
de Heere Heere.
6 Daerom hebbe ick v oock in alle uwe ste-
den/ e rustsame tanden ghegeuen/ ende ge-
breck aen den broode/ aen alle uwe plaetsē:
noch en bekeerdet ghy v nz tot my/ spreeckt
de Heere.
7 f Oock hebbe ick dē regen onder v verhou-
den/ tot dat het noch dry Maenden waren
tot dē Oogste toe/ eñ ick liet op de eene stadt
regenen/ ende op de andere stadt en liet ick
niet regenen: den eenen Acker wert berege-
net / ende den anderen Acker die niet bere-
ghent wert/ verdorrede.
8 Eñ twee † dry stedē/ togen tot eener stadt/
op dat sy water drincken mochten/ ende en
kondens niet ghenoech vinden/ noch en be-
keerdet ghy v niet tot my spreect de Heere.
9 g Ick plaghede v met dorrer tyt/ ende met
brandtcoorne/ so aten oock de Rupsen op/
alles wat in uwen Houen Wynbergen/ Vy
ghenboomen ende Olyboomen wies: noch
en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreeckt de
Heere.
10 Ick sont Pestilentie onder v/ gelyckerwys
h als in Egyptē: ick doodde uwe jonge Man
schap door het sweert: ende liet uwe Peer-
den gheuanckelick wech voeren: ick liet den
stanck van uwen Heyrlegher in uwe neusen
gaen: noch en bekeerdet ghy v niet tot my/
spreeckt de Heere.
11 Ick keerde sōmige onder v omme/ als i
God Sodom ende Gomorra ommekeerde/
dat ghy waret als eenen brant/ die wt den

ꝛ Bedde eñ Leger/ heete Kercken eñ Altaren. Esa.57. daer sy hoererye/ dat is/ Afgoderye op be dryuen: eñ wil seggen: Sy dienē dē Afgoden te Damasco/ ende inden hoecke ofte winckel/ dz is/ tot Dan oft BethEl, l 1. Re.16.17 m† And. der Heyrscharen n Of/ Yuooren.
Koeyen/ eñ hare heerē/ zyn de Afgodischen/ met haren Afgoden/ daer sy van rycke worden.
a† An. God
b Is velich te de Berch Amanus/ op ghene zy voor de welcken is Israel in Assyrien wech gheuoert.
c Josu.16.13 1.Reg.12.29 Hosee.4.15.
d Hose.9.15. 12.11.
e Dat is/ Reyne ontschuldighe tanden/ die den broode gheen leedt en doen.
Gebrec aen regen ende water.
f Deu.11.14 28/12. Jerem.14.3. Joel.2.23.
† An. of dry
Dorre tyt. Brandtcoorne. Rupsen.
g Hag.2.18. Pestilentie. Sweerdt.
h Exo.9.3.
i Gen.19.32

vyere getrockt wort: noch en bekeerdet ghy
v niet tot my spreeckt de Heere.
12 Daerō wil ick v ꝛ voortaen alsoo doen/ Is-
rael: dewyle ick v dan alsoo doen wil/ so schic
ket v Israel/ ende l ontmoetet uwen God.
13 Want siet/ hy is het die de Berghen ma-
ket/ m den wint scheppet/ ende doet dē men
sche conde wat hy spreken sal: hy maket de
Morghenroode/ ende de duysternisse/ hy
gaet op den Hooghten der Aerdē/ n Hy heet/
Heere God Zebaoth.

Dat v Capittel.

1. Een weeklaghe/ 4. met vermaninghe
ter boete/ 10. dier sy hen wt hate der Pro-
pheten/ 11. ende we vertwyfelder booshheyt/
die sy aen de armen/ rechtueerdighen ende
ontschuldighen begaen/ niet aen en nemen/
14. ende willen hen ghelyckewel sonder alle
vromicheydt/ Gods roemen/ 16. settet hen
onder ooghen/ de eysschheyt des daechs
des Heeren 18. met tsamen der verdoemlic-
ken onbesintheydt dier/ die den seluen be-
gheeren ende beklagen/ 21. ende eysche
recht ende gherechticheydt/ voor wtterlicke
vyeren ende offeren.

1 HOoret ghy vanden huyse Israels/ dit
woordt/ want ick moet dit klaechliedt
ouer v maken.
2 De Jonckurouwe Israel is geuallen/ dat
sy niet weder opstaen en sal: sy is ter Aerdē
gestooten/ ende daer en is niemant die haer
op helpe.
3 Want so spreect de Heere God: De stadt/
daer duysent wtgaen/ sal slechs hondert o-
uer behouden/ ende daer hondert wtgaen/
sal slechs tiene ouer behouden/ in dē huyse
Israels.
4 Daerom so spreect de Heere tot den huyse
Israels: Soecket my so sullet ghy leuen.
5 Soecket niet a BethEl/ ende en comt niet
te Gilgal/ ende en gaet niet na Berseba:
want b Gilgal sal gheuanckelick wech ghe-
uoert worden/ ende BethEl sal BethAuen
worden.
6 c Soecket dē Heere/ so sullet ghy leuen/ op
dat daer niet een vyer in dē huyse Josephs
de ouerhandt neme/ dat daer verteere/ en-
de het niemandt wtblusschen en conne te
BethEl.
7 Ghy die het recht in alssen verandert/ eñ
de gherechticheyt ter Aerden stootet/
8 d Hy maket het e Seuengesteernte/ eñ O-
rion: die van der duysternisse den morghen/
ende van den dage de duyster nacht maket:
f die den water in der Zee roepet/ ende giet
het op den Aerdbodem/ hy heet Heere/
9 Die ouer den Stercken een verstooringe
aenrichtet/ ende brenghet een verstooringe
ouer de vaste stadt/
10 Doch sy zyn dien g gram/ diese inder poort
te straffet/ ende hebben dien voor eenē grou
wel/ die daer heylsaem leert.
11 Daerom/ dewyle ghy dē armen onder druc
ket/ ende nemet het koorne by grooten lastē
van hen/ h so en sullet ghy in den huysē niet
woonen/ die ghy van ghehouwen steenen
ghebouwet/ ende den wyn niet drincken/
dien ghy inden schonen wynbergen gheplan-
tet hebbet.
12 Want ick weet uwe ouertredinge/ dier ve-
le is/ eñ uwe sonden/ die daer sterck zyn: hoe
ghy de rechtueerdigen dringhet/ ende bloet
gheldt nemet/ i ende de armen inder poorte
onderdrucket.
13 Daerō moet de cloecke ter seluer tyt/ k swy
ghen/ l want het is een boose tydt.
14 Soecket het goede/ eñ niet het boose/ op
dat ghy

ꝛ Ick wil oock voortaen met plagē: daer om doet boete/ dz rade/ ick/ eer het aengaet.
l † An. bereghenet
m Jer.10.13 15/16.
n Esa.48.2. 51/15. 54/5. Jere.31.35. 46/18. 48/15.
a 1. Re.12.29
b Amo.4.4 Hosee.9.15. 12.11.
c Esa.55.6. Sepha.2.3.
d Job.9.9.
e Die Pleiades ghenoemt worden
f Amos.9.6
g Of/ grimmich/ hatich/
h Deu.28.30 Sepha.1.13.
i Exo.23.6. Mich.3.2. 3/11.
k Men derf niet prediken/ het en wil niemant hooren noch lyden.
l Mich.2.3

dat ghy leuen meughet: so sal de Heere/ de
God Zebaoth by v zijn/ gelijc ghy roemet.
15 m Hatet het boose/ ende hebbet lief het
goede/ n bestellet het recht in der poorte/
so sal de Heere de God Zebaoth/ den ouer
ghebleuenen in Joseph/ genadich zijn.
16 Daerom so spreect de Heere de God Ze-
baoth de Heere: Daer sal in allen wijcken
weeclage zijn/ eñ op alle straten salmen seg-
gen: O wee, O wee, eñ men sal den Acker-
man ten trueren roepen, ende ter weecla-
ghe/ wie daer slechts weenen can.
17 In allen Wijnbergen sal weeclage zijn/
want ick wil onder v o omme gaen/ spreect
de Heere.
18 p Wee dien/ die des Heeren dach begee-
ren: wat sal hy v? want des Heeren dach/
is een duysternisse/ ende niet een licht.
19 Ghelijck als wanneer yemant voor den
Leeuwe vlode: ende een Beyre ontmoete de
hem: eñ wanneer als yemandt in een huys
quame/ ende leunde hem met der hant aen
de wandt/ ende eene Slange stake hem.
20 Want des Heeren dach sal Ja duyster/
eñ niet licht zijn: donckeer/ eñ niet q helder.
21 r Ick ben uwen Vyerdaghen s gram/ eñ
verachtse/ ende en can niet t riecken in u-
wer Versamelinghe.
22 Eñ wanneer ghy my alreede Brandtof-
fer ende Spijsoffer offeret/ so en hebbe ick
doch geen welgeuallē daer aen: so en mach
ick oock uwe vette Dancofferen niet aensiē.
23 Doet slechts het blarren uwer Liederen/
van my wech: want ick mach v Psalterspel
niet hooren.
24 Doch het recht sal geopenbaert wordē/
als water/ eñ de gherechticheyt, als eenen
sterken stroom.
25 u Hebbet ghy vanden huyse Israels/ my
oock inder woestyne de veertich Jaeren
lanc/ Slachtoffer eñ Spijsoffer gheoffert?
26 Ja wel/ ghy droeghet den x Sicchut u-
wen Coninck/ ende Chijun uwe Beelden/
het gesterente uwer Goden/ die ghy v selfs
ghemaket haddet.
27 Soo wil ick v dan hier na Damasco
wech voeren laten/ spreect de Heere/ die
daer God Zebaoth heet.

m Psal. 97/ 10. 34/ 15. 37 27. Roma. 12. 9
n Deut. 16. 18.
o Ick wil v moyen deeren.
p Jere. 30. 7. Joel. 2. 11. Zephan. 1. 14. Esaie 13. 6.
q Of/ claer.
r Esaie 1. 11. Jere. 6. 20. Malach. 1. 10.
s Dat is/ hatich vyandich.
t Dat is/ Uwe Reucoffer en behaeght my niet/ ick hebbe de snoffe.
u Jer. 7. 21. Act. 7. 42.
x Act. 7. Voeret S. Lucas desen Spreuck anders. dat mach men daer selfs lesen. Het luydet nochtans gheheel wel/ als sy het een Godsdienst gheweest/ dien sy Sicchut/ dat is eene behoedinghe/ oft bescherminge genoemet/ (gelijck als u p. S. Sebastiaen/ als eenen Sicchut tegen de pestilentie/ aengebeden hebbē) door welcken sy voor allen quade/ hebben willen seker zijn. Als Chijun/ luydet soo vele/ als gewisse/ bestedich/ seker: dat sy daer door seker het ghene behouden hebbē/ wat sy gheweest eñ ghehadt hebben: eñ aller dingen als wy de Heylighen aengheroepen hebben/ dat sy ons het tegenwoordighe goede behouden/ ende voor allen quade ons behoeden.

Dat vj. Capittel.

1. Verconddet den rijcken eñ voorneem-
sten in dē volcke/ 3. die daer moetwillich-
lijcken eñ seker in allerley wellust leuen/ ende
hen der schade Josephs niet aennemen. 8.
met tsamen den gantschen volcke/ 12. om
harer verkeertheydt wille/ hare ghewisse
straffe vanden Heere.

1 Wee * den stouten te Zion/ ende dien/
die hen op dē berch Samaria verlatē/
die hen roemē de voorneemsten ouer
de Heydenen/ ende gaen daer henen stout-
telijck in den huyse Israels.
2 Gaet henen na Kalne, ende siet toe, ende
van daer na Hemath der grooter stadt, eñ
trecket henen af na Gath der Philisteens:
welcker beter Koninckrijcken gheweest zijn/
dan dese. ende haer lantpalen grooter dan
uwe landtpalen.
3 Die ghy a verre van boosen dagen acht-
tet/ ende a † pooghet altoos na b wreue-
lighen Regimente.
4 Eñ slapet op elpenbeenen leghsteden/ eñ
bedrijuet ouerdaet met uwen bedden ghy
etet de lammeren van der kudde, ende de
ghemestede Caluerен.
5 b Ende speelt op den Psalteren/ eñ dich-
tet v liederen c als Dauid.
6 Ende drincket wijn wt den schalen ende
saluet v met Balsem. ende en becommert
v niets om de schade Josephs.
7 Daeromme sullen sy nu vooraen gaen/
onder dien/ die daer gheuanckelick wech
gheuoeret worden/ ende het slemmen der
f † Pralers sal ophouden.
8 g Want de Heere Heere heeft gesworen/
by zijner ziele/ spreeckt de Heere/ de Godt
Zebaoth: My verdriet de houerdye Ja-
cobs/ ende den haren Pallepsen h gram eñ
ick wil oock de Stadt ouergheuen/ met al-
len dat daerinne is.
9 Ende wanneer alschoon thien mannen
in eenen huyse ouerbleuē so sullen sy doch
sterven.
10 Dat eenen yegelicken zijn Vader oom eñ
Moeder oom eñ het gebeente wt den huy-
se draghen moet eñ tot dien segghen/ die in
den i † cameren des huys is: Is daer daer
oock noch meer? eñ die sal antwoorden: Sy
zijn daer alle henen/ eñ sal seggen: Weest te
vreden want sy en wouden niet/ k datmen
des Heeren Naems gedencken soude.
11 Want siet/ de Heere heeft ghebodē/ dat-
men de groote huysen slaen sal dat sy reetē
crijghen/ ende de cleyne huysen/ dat sy l ho-
len crijghen.
12 Wie can met Peerden rennen/ ofte met
Ossen ploegen op den rotzsteenen? want ghy
lieden verandert het recht in galle/ ende de
vrucht der gherechticheyt in alssem.
13 Eñ vertroostet v lieden dies/ dat so ghe-
heel niets is/ eñ spreeckt: Zyn wy dan niet
sterck ghenoech met onsen hoornen?
14 Daeromme siet/ ick wil ouer v lieden van
den huyse Israels/ een volck verwecken/
spreeckt de Heere Godt Zebaoth/ dat sal v
lieden beangsten/ van dier plaetsen aen/
daermen na Hemath gaet, tot aen de Beke
inder Woestyne.

* Luc. 6. 24.
a † And. trachtet.
b Dat is/ geweldighē/ onbillickē/ tyrannischē.
c Of/ puoosren.
b Job. 21. 12 Esaie 5. 12
c 1 Sam. 16 18. 2. Sam 6. 5.
f † Anders/ Prangers
g Jer. 51. 14 Amos. 8. 7.
h Of/ grimmich/ vyandisch.
i † And. ghemaken.
k Deut. 8. 8
l Of/ gaten.

Dat vij. Capittel.

1. Sommige gesichtē worden den Pro-
phete vertoont/ eñ de straffe des volcx/ die
hy sommiger maten afbiddet/ daerin voor-
ghebeelt 10. Amasia verclaecht hem voor
den Coninck/ 12. eñ wil hem zijn predicken
gantsch verhinderen. 14. Amos toont aen
zijn roepinge 16. eñ prophetееrt den Ama-
sia/ zijn ommecomen/ ende den volcke hare
gheuanckenisse.

1 DE Heere Heere wees my een ghesichte
ende siet/ daer stont een die maeckte
Sprinckhanen inden aenbeghinne doe
het a na gras opghinck: eñ siet/ het nagras
stont daer na als de Coninck zijne b Scha-
pen hadde scheeren laten.
2 Als sy nu het kruyt inden lande gantsch
af eten wouden sprack ick: Och Heere Hee-
re, weest ghenadich: wie wil Jacob weder
ophelpen? want hy is Ja seer c dunne.
3 Doe rouwede het den Heere: ende sprack
Welaen het en sal niet gheschieden.
4 De Heere Heere wees my een gesichte: eñ
siet/ de Heere Heere riep den vyere om daer
mede te straffen: dat soude een groote diep-
te verteeren eñ at alreede een deel wech.
5 Doe sprack ick: Och Heere Heere/ laet af:
wie wil Jacob weder op helpen: want hy
is Ja seer d dunne.
6 Doe rouwede den Heere dat oock: ende
de Heere sprack: Het en sal oock niet ghe-
schieden.
7 Hy wees my daerenbouen dit ghesichte:
eñ siet/ de Heere stont op eener muere/ met
eenen richtsnoere ghemeten, ende hy had-
de het richtsnoer in zijner handt: eñ de Hee-
re sprack tot my: Wat siet ghy Amos? Ick
sprack: Een richtsnoer.
8 Doe sprac de Heere tot my: Siet/ ick wil
een richtsnoer trecken/ midden door mijn

a Of/ tot mate.
b † And. bemden hadde maeyen laten.
c Of/ snoode/ weynich.
d Of/ snoode/ weynich.
e Zach. 2. 1. Apo. 21. 15.

f De Kercke sal also ghenoemt zijn na Isaac dē Ertzvader: ofte sy sullē het volck Israels/ doe Isaac ghenoemt hebben: maer de Prophete beduyt het den spotte/ want Isaac heet bespotten.
g Hebraice/ Heylichdō-men.
h 2. Re.17.6 1. Re.18.17
i Dat is/ Ghy Propheet ende Predicker.
k Esa.30.10. Jere.11.21. Amos.2.9.
l Zacha.13.5
m Dat is: Jck en ben niet vā der plaetse/ of uyt de versamelinge der Propheten.
n Amos.1.1 2.Reg.17.23.
o Jn den Hebreischē luyden de twee woorden: Corf eñ Eynde seer ghelijck/ Katz ende Ketz. Also valt hy van eenen op het ander/ eñ spreeckt: De corf/ Ja het eynde is gecomē. Gelijck als wy seggen mochten: Jck wil met v spreken/ Ja ick wil v vreden afcalen.
b Esai.5.8.
c † And. het Epha verminderen.
d An. wage
e Dat is/ voor allerley nootdruft/ dat sy weere betalē moeten.
f Amos 6.8
g † And. by der heerlic-

volc Israel/ eñ met hem niet meer oversien
9 Maer de f Hoochten Isaac sullen verwoestet. eñ de g Kercken Israels verstoort
worden/ eñ ick wil my met den Sweerde/
h over het huys Jeroboam maken.
10 Doe sandt Amasias de Priester te Beth-El tot Jeroboam den Coninc Israels/
eñ liet hē seggen: i Den Amos maket een
oproer teghen v inden huyse Israels: het
landt en can zijne woorden niet lyden.
11 Want soo spreeckt Amos: Jeroboam sal
door het Sweert sterven/ eñ sal wt zijnen
lande gevanckelick wech gevoert worden.
12 Ende Amasias sprack tot Amos: k Ghy
Siender/ gaet wech/ ende vliet in het lant
Juda/ ende gheneert v aldaer/ ende propheteert aldaer.
13 Ende en propheteert niet meer te Beth-
El: want het is des Coninckx Gheestickte/
ende des Coninex huys.
14 Amos antwoorde eñ sprac tot Amaziā:
l Jck en ben m gheen Propheet/ noch eenighes Propheten sone/ n maer ick ben een
Koeherder/ die de Moerbesien af leest.
15 Doch de Heere nam my van der Cudde/
ende sprack tot my: Gaet henen ende propheteert mijnen volcke Israels.
16 Soo hoort nu des Heeren woort: Ghy
spreeckt: Propheteert niet teghen Israel, eñ
druppet niet teghen het huys Isaac.
17 Daeromme spreeckt de Heere also: V wijf
sal in der Stadt ter hoeren worden/ ende
uwe sonen ende dochteren sullen door het
sweert vallen/ eñ uwen Acker sal met den
snoere wtgedeylt worden: doch ghy sult in
eenen onreynen lande sterven/ o eñ Israel
sal wt zijnen lande verdreven worden.

Dat viij. Capittel.

1. Amos door een Godtlicke ghesichte/
berichtet vā den eynde des Rijcx Israels/
4. leyt dies een ghewisse oorsake op de onderdruckers der armen eñ ellendigen/ 9 beschrijft der straffe swaerheyt/ 11. ende propheteert van den hongher des Godtelicken woordts.

1 DE Heere Heere wees my een gesichte:
ende siet/ daer stondt eenen a Korf met
Fruyt.
2 Eñ hy sprac: Wat siet ghy Amos? Doch
ic antwoorde: Eenē Korf met Fruyt. Doe
sprack de Heere tot my: Het eynde is ghecomen over mijn volck Israels/ ick en wil
niet meer met hem oversien.
3 Eñ die Liedekens in den Kercken/ sullen
in een huylen verandert worden/ ter selver
tijdt/ spreeckt de Heere Heere: daer sullen vele doode lichamen ligghen aen allen plaetsen diemen heymelicken wech dragen sal.
4 Hoort dit ghy lieden/ die den armen onderdrucket/ ende den ellendigen inden lande verderuet.
5 Eñ spreeckt: Wanneer wil dan de Nieuwe
Mane een eynde hebben/ dat wy koorne
vercoopen/ eñ de Sabbath: dat wy koorne veyle hebben meughen/ eñ c † den Schepel veranderen/ eñ den Sikel verhoogen/
ende de d † wicht vervalschen.
6 Op dat wy den armen voor ghelde ende
de nootdruftighen e voor een paer Schoenen onder ons brengen/ eñ kaf voor Coorne vercoopen.
7 f De Heere heeft gesworen g † teghen de
hooverdye Jacobs: Wat gheldt het of ic
sulcker harer wercken eewich vergeten sal?
8 Soude ommesulcks wille het landt niet
beven moeten/ eñ alle inwooners treuren?
Ja het sal gantsch/ als met eenen watere
overloopen worden/ ende wech ghevoert/
ende oversweinmet worden/ h als het Vliet
in Egypten doet.
9 t Ter selver tijdt/ spreeckt de Heere Heere/
wil ick de Sonne inden Middaghe onder
gaen laten/ eñ het lant aen k hellen daghe
laten duyster worden.
10 l Jck wil uwe Vyerdagen in treuren/ eñ
alle uwe liederen in weeclaghen/ veranderen: ic wil over alle landen den Sack brengen eñ alle coppen cael maken eñ wil hen
een treuren m schaffen/ n alsmen over eenen
eenigen sone heeft/ ende sullen een iammerlicke eynde nemen.
11 Siet/ die tijt coemt/ spreeckt de Heere Heere/ dat ick eenen o honger in het landt senden sal/ niet eenen hongher na broode/ ofte
dorst na water/ maer na den woorde des
Heeren te hooren.
12 Dat sy henen eñ weder/ van eener Zee ter
anderen van Noorden na den Oosten omcomen/ eñ des Heeren woort soecken/ ende
doch niet vinden en sullen.
13 Te dier tijt sullen schoone Jonckfrouwen
ende Jongelinghen/ versmachten p van
dorste.
14 Die nu sweerē by den q Vloecke Samarie/ eñ sprekē. Soo warachtich als v r God
te Dan levet/ so warachtich als de f Wijse
te Berseba levet: want sy sullen also vallē/
dat sy niet weder opstaen en connen.

Dat ix. Capittel.

1. De Heere wil met zyne ernstige ende
gewisse straffe over zijn volck voortvaren/
wil dannoch vele anders met hen/ als met
anderen sondigen Coninckrijcken/ ommegaen/ 11. ende wt hen zijne vervallene Kercke/ noch weder bouwen.

1 JCk sach den Heere op dē Altaer staen/ eñ
hy sprack: Slaet aen a † den cnoop/ dat
de posten beven: want hare ghiericheydt
sal hen op haren cop comen: eñ ick wil hare
nacomelingen met den Sweerde b verworgen/ dat niemant ontvlieden/ noch yemant
daer van outgaen en sal.
2 c Eñ wanneer sy hen alreede in de Helle
vergroeven/ soo salse doch mijn handt van
daer halen: ende wanneer sy inden Hemel
voerē/ so wil icse doch henen onder stootē.
3 Eñ wanneer sy hen alreede versteken boven op den Berghe Charmel/ soo wil ickse
doch aldaer soecken/ eñ daer af halen: ende
wanneer sy hen voor mijnen ooghen verberchden/ inden grondt der Zee/ soo wil
ickse doch den Slanghen bevelen/ dat spse
aldaer steken sullen.
4 Eñ wanneer sy voor haren vyanden ghevanckelick henen ghingen/ so wil ick doch
den Sweerde bevelen/ dat het haer aldaer
verworghen sal: d want ick wil mijne ooghen over haer houden/ ten ongheluckē/ eñ
niet ten goede.
5 Want de Heere Heere Zebaoth is sulck
een man wanneer hy een landt aenroert/ so
versmelt het/ dat alle Jnwooners treuren
moetē/ dat het sal gantsch over haer henen
loopen/ als eenen water/ eñ sy oversweinmet wordē als het e Vliet in Egyptē doet.
6 f Hy is het/ die zijne Sale inden Hemel
bouwet/ eñ zijn Hutte op der Aerden fondeert: g hy roept dat water in de Zee/ ende
ghiet het op het Aerdtrijcke: hy heet Heere.
7 Zijt ghy kinderen Israels mij niet/ gelijck als de h Moorenliedē. spreeckt de Heere: hebbe ick Israel niet wt Egypten gheleydt/ i ende de Philisteen wt Caphthor eñ
de Syriers wt Kir?
8 Siet/ de ooghen des Heeren Heeren sien
op een sondich Coninckrijcke/ dat ick het
vanden

het prachse.
h Dat is/ Nilus die alle Jaer het lant Egypten inden Somer overswēmet eñ vochtet.
i Jere.16.9.
k Of claren
l Tob.2.6. 1. Mach.1.41.
m Of des schrickē. het strickē doen comen/
n Jere.6.26
o Wie gods woort niet wil. die sal verre ghenoech comē/ dat hy hetnemmermeer vindē en can. want meer hy het geerne had de.
p Threni.4.4.
q So noēt hy den Afgod: daerē/ dat sy hen daer aen versondighē/ eñ den vloec verdienen.
r 1. Re.12.
f Dat is/ de Godsdienst te Berseba.
a † An. den uendorpel.
b Of/ doodē moorden.
c Psal.139.8 Obad.4. Jere.23.24/ 49.16.
d Jere.44.11.
e Dat is/ Nilus/ die alle Jaer het lant Egypti inden Somer overswēmet eñ vochtet.
f 1. Re.8.49.
g Amos.5.8
h God drijft altoos een volc door het ander wt. om der sondē wille/ etc.
i Gen.10.14
Reliquias ex Judeis servabo tamquam fidelis Spes gogamnad. et pe...

vanden Aerdtbodem gantsch verdelghe:
k hoewel ic het huys Jacobs niet gantsch
verdelghen en wil spreect de Heere.
9 Doch nochtans siet/ ick wil het beuelen/
eñ het huys Jsraels / onder allen Heyde-
nen siften laten/ ghelijck alsmen met eener
Zeue siftet/ ende de l † koornkẽs en sullen
niet op de Aerde vallen.
10 Alle sondaers in mijnen volcke / sullen
door het sweert steruen / die daer segghen:
het ongheluck en sal soo na niet zijn/ noch
ons m ontmoeten.
11 n Ter seluer tijdt wil ick de veruallen
Hutte Dauids weder oprichten / eñ hare
reten vertuynen/ ende wat afgebroken is/
weder oprichten: ende wilse bouwen/ ghe-
lijck als sy in voortijden gheweest is.
12 Op dat sy besitten die overgheblevenen
te Edom/ ende de overgebleuene onder al-
len Heydenen/ ouer welcke mijnen Naem
ghepredickt zijn sal/ spreeckt de Heere/ die
sulcks doet.
13 Siet / de o tijdt coemt/ spreect de Heere/
datmen te ghelijcke ackeren ende maeyen/
ende te ghelijcke den wijn perssen eñ sayen
sal: p ende de Berghen sullen van soeten
wijne druppen / ende alle cleyne Berghen
sullen vruchtbaer zijn.
14 q Want ick wil de ghevanckenisse mijns
volcx Jsraels wenden/ dat sy sullẽ de woe-
ste Steden bouwen ende bewoonẽ Wijn-
berghen planten/ ende wijn daer van drinc-
ken/ Houen maken/ ende vruchten daer wt
eten.
15 Want ick wilse in haer landt planten/
dat sy niet meer en sullen wt haren lande
gheroeyet worden/ dat ick hen gheuen sal/
spreeckt de Heere v Godt.

k Jer. 30. 11
Zacha. 13. 8
Rom. 9. 27.

l † Anders/ steenkens.

m Of/ we-
dervaren/
dat is/ tegẽ
comen/ bege-
ghenen.
n Act. 15. 16.
Miche. 7. 11

o Dit is dẽ
tijdt des
Evangeliũ
ende des
Rijcx Chri-
sti.
p Joel. 3. 18
q Ezech. 16.
53.

Eynde des Propheets
Amos.

Argument.

Abdias.
Cap. 1.

ABdias prophetcert teghen de Edomiten/
ten tijde Achab des Conincx Jsrael. Eñ
hoewel hy corter is dan alle de andere, so
veruaet hy nochtans niet te min int corte al-
le stucken der warachtiger Religie/ te weten/
datmen moet God eeren/ Ja datmen hẽ moet
in der liefde dienen/ dat is/ datmẽ zijnen nae-
sten niet en moet ongheliyck doen: want God
doet wrake ouer het onrecht dat yemant an-
deren doet. Bouen desen bewijst hy dat de
salicheyt is in Zion / dat is in de Gelooui ge
Ghemeynte die in Christo is. Hy voorseyt
voornemelick het ongheluckich eynde der
Jdumeen/ eñ vertoont de oorsakẽ haers
verderfs / te weten/ om dat daer
gheen druck en is dat se can vã
den ongheluckke dat hen na
by is / verlossen.

De Propheet Abdias.

1. De Propheet propheteert/ tot troost
der ghevanghenen te Babel / den sekeren
ende stouten Edom / (10. die wt sonder-
licken eewighen hate / hem teghen de kin-
deren Jsraels oock in de wterste ellenden/
gantsch vyandtlickẽ bewees/) 15. syne wel-
verdiende straffe : 17. daer toe van Christi
Rijcke / dat het sal niet alleen te Jerusalẽ/
maer allenthaluen zijn.

1 DJt is het ghesichte Abdias/ Soo
spreeckt de Heere a † Heere van
Edom: b Wy hebben vanden Hee-
re ghehoort / dat een boodtschap
onder de Heydenen gesonden sy / Wel op
ende laet ons teghen haer strijden.
2 Siet/ ick hebbe v gantsch c dunne ghe-
maeckt onder den Heydenen/ ende seer ver-
achtet.
3 De hoochmoet ws herten heeft v bedro-
ghen / dewijle dat ghy inden steencloven
woont/ op uwe hooghe Berghen/ eñ spre-
ket in uwer herten/ Wie wil my hier onder
stooten?
4 d Wãneer ghy dan alschoon in de hooch-
te voert/ als een Arende / ende maecktedet
uwen e Nest tusschen den Sterren: soo wil
ick v doch van daer hier onder stooten/
spreeckt de Heere.
5 Wanneer f Dieuen ofte verstoorders/ in
der nacht ouer v comen sullen / O hoe sult
ghy dan te niete worden? Ja sy sullen ghe-
noech stelen: ende wanneer de Wijnlesers
ouer v comen/ soo sullen sy v ghéen nalesen
overblijuen laten.
6 O hoe sullen sy den Esau g wtgronden/
ende zijne Schatten soecken?
7 Alle uwe eyghen Bontgenooten / sullen
v te lande henen wtstooten/ die lieden daer
ghy uwen troost op settet / sullen v bedrie-
ghen ende overweldigen: die v broodt eten/
die sullen h † v verraden / eer ghy het merc-
ken sult.
8 Wat gheldt het/ spreect de Heere/ i ick wil
ter seluer tijdt/ de Wijsen te Edom/ te niete
maken/ ende de cloeckheyt op den geberch-
te Esau?
9 Want uwe sterckten te Theman / sullen
vertzagen/ op dat sy alle op den gheberchte
Esau/ door den moort wtgheroeyt worden.
10 Om des bwreuels wille i aen uwen broe-
der Jacob begaen /
11 Ter tijdt/ doe ghy tegen hem stondet/ doe
de vremden sijn Heyr ghevanckelick wech
voerden / eñ Vreemden tot zijnen poorten
intoghen/ eñ ouer Jerusalem het lott wier-
pen/ doe waert ghy/ als der seluen een: daer-
om sult ghy tot allen schanden worden / eñ
eewichlick wtgheroeyt zijn.
12 Ghy en sult soo niet meer uwen lust sien
aen uwen broeder/ ter tijdt zijner ellende: eñ
en sult v niet verheughen ouer de kinderen
Juda/ ter tijdt haers iammers/ ende en sult
met uwen monde soo stout niet spreken/ ter
tijdt haers angsts.
13 Ghy en sult ter poorten mijns volcx niet
intrecken/ ter tijdt haers iammers / ghy en
sult uwen lust niet sien aen haren ongeluc-
ke/ ter tijdt haers iammers/ ghy en sult te-
ghen zijn Heyr niet schicken / ter tijdt zijns
iammers.
14 Ghy en sult niet staen aen de wechschey-
dingen/ syne ontulodene te moorden/ ghy
en sult zijne overgheblevene niet verraden/
ter tijdt zijns angsts.
15 Want den dach des Heeren is na by/ ouer
alle Heydenen: m ghelijck als ghy ghedaen
hebt/ soo sal v weder gheschieden / ende als
ghy verdient hebt/ so salt v weder op uwen
cop comen.
16 n Want gelijck ghy lieden op mijnen hey-
ligen berghe gedroncken hebbet/ soo sullen
alle Heydenen rondtom dagelicx drincken:
Ja sy sullent wtsuppen ende verslinden/
dat het sy / als en waer noyt niets ghe-
weest.
17 Doch op den Berghe Zion / sullen noch
sommighe verlosset worden/ die sullen hey-

a † Anders God.
Edom ofte Esau.
Ezech. 25. 12
35/2.
Amos. 1. 11.
b Jerem.
49. 14.
c Of/ cleyn
verachtet.
d Jerem.
49. 16.
Amos. 9. 2.
Habac. 3. 3.
Thren. 4. 19
e Habac. 2. 9
f De Chal-
deen zijn
Dieuen ge-
noemt/ des-
wijle dat sy
Edom on-
versiens be-
rooven eñ
verderuen
sullen/ hoe-
wel sy door
God rechte
Dieuẽ zijn/
dewijle dat
sy Ja soo
boose schal-
ken zijn/ als
alle andere.
Summa/
de een Dief/
moet den
anderen
Dief zijn.
g Of/ onder-
pluysteren/
h Heb. Sul-
len een plae-
ster onder v
legghen.
† Anders/
behuydens
verderfs-
nisse.
i Esa. 29.
14. 15.
1. Cor. 1. 19.
k Dat is/
moedtwilli-
ghe onbil-
licke ghe-
weldts
wille.
l Gen. 27. 41
Num. 20. 18

m Jere. 50.
13.
Joel. 3. 7.
Habac. 2. 12
n Mich. 7. 2

a Zacha. 2 9.
p Iere 5 14 Zachar. 12.6.

lichdom zijn / o ende het huys Jacobs sal
syne besitters besitten.
18 p Eñ het huys Jacobs sal een vyer woz
den eñ het huys Joseph een vlāme / doch
het huys Esau stroo dat sullen sy aensteke
eñ verteerē/dat den huyse Esau niet ouer=
blijue/ wāt de Heere heeft het ghesprokẽ.

q † And. sy sullen den middach met tsamen den Berge Esau besitten/ende de vlacke velden der Philisteen: ooch sullen sy het velt etc.
r Of/leeghten/
s Of/Heylmakers/ Salichmakers/
t Zacha. 14.9.

19 Ende q † die tegent Suyden sullen het
geberchte Esau/ eñ die in den r grondē sul
len de Philisteen besitten: Ja sy sullen het
veldt Ephraim / eñ het veldt Samarie be=
sitten eñ Ben Jamin den Berch Gilead.
20 Eñ de verdreuene deses Heyrs / der kin=
deren Israels/ die onder den Chananiterē
tot Zarphath toe zijn/ ende de verdreuene
der Stadt Jerusalē/ die te Zepharad zijn/
sullen de Steden teghent Suyden besittē.
21 Ende s Heylanden sullen daer op comen
op den Berch Zion / het gheberchte Esau
te richten: t also sal het Conincrijcke des
Heeren zijn.

Eynde des Propheets
Obad Ja.

Argument.

IOnas is een voorbeelt des doots/ ende der
wederopstandinge Jesu Christi: ghelijck de
Heere Jesus/ dat selue wel bewijst in Mat=
theo. hy heeft ons een Historie ghelaten/ seer
wel beschreuen/ de welcke ons den aert Gods
leuendichlick voor oogen stelt/ hoe machtich/
goedt/ ende rechtueerdich hy is/ hoe hy oock
een Godt der Heydenen is. Bouen desen dat
des menschen voornemen ydel eñ onnut is/
wanneer het teghen Godt is / hoedanich de
warachtige bekeeringe sy/ hoe groot de swaer=
heyt des menschen is/ eñ dat het hooueerdich
vleesch oock in de Heylighen / soeckt zijn eere
eñ goede achtinge by de menschen te houden/
oock met groote schade veler menschen. Hy
leefde ten tijde Joram des Conincks Israel/
eñ was als een Propheet ende Apostel der
Heydenen/ hoe wel hy oock zijnen volcke
ghepredickt heeft / gelijckmen mach
sien in het 4. Cap. des tweeden
Boecks der Coninghen.

De Propheet Jonas.

Dat Eerste Capittel.

1. Jonas geschickt na Niniue / vliedt
voor den Heere op de Zee/ 4. daer ontstaet
van den Heere een vaerlick stormen/ 7. Jo=
nas met den lote getreffet / bekendt zijne
schult. 12. laet hem willichlicken in de Zee
werpen / 17. ende leyt in den buyck eens
Walvischs drij daghen ende drij nachten
versloonden.

a 2. Reg. 14 25.
b Jone. 3.2
c Gene. 10. 11.
d Gen. 18. 20

1 HEt woort des Heeren
ghe schiede tot a Jonā/
den sone Amithai ende
sprack:
2 b Maecht v op/ en=
de gaet in de c groote
Stadt Niniue. eñ pre=
dickt daerinne: d want
hare boosheyt is op ghecomen voor my.

e † And. na Tharsis.

3 Doch Jonas maecte hē op/ eñ vloot vā
den Heere ende woude e † op de Zee/ ende
quam henen af te Japho: ende doe hy een
Schip vant/ dat op de Zee varen woude/
gaf hy schiploon/ ende tradt daerin/ op dat
hy met hen op de Zee voer voor dē Heere.

f Psal. 107. 25.

4 Doe liet de Heere eenen grooten windt
op de Zee comen / ende daer verhief hem
eenen grooten storm op der Zee / datmen
meynde het Schip soude g ver bicken.

Matth. 8. 24.
Act. 27. 14.
g Of/ in stucken breken.
h Sap. 14. 1

5 Ende de Schiplieden vreesden hen ende
h schreyden een yeghelick tot synen Godt/
ende wierpen het tuych dat inden Schepe
was / in de Zee / op dat het lichter werde.
doch Jonas was henē onder in het Schip
ghecłommen/ lach ende sliep.
6 Doe tradt de Schipper tot hem / ende
sprack tot hem: Wat slaept ghy? staet op/
roept uwen God aen: oft God mischien aen
ons ghedencken woude/ dat wy niet en ver
ghingen.

i Josue 4. 14.
k Prouerb. 16. 33.
Act. 1. 26.

7 Eñ deen sprack tot den anderē: i Comt/
wy willen het lott worpen / op dat wy ge=
waer worden/ omme welcx wille / dat het
ons soo qualicken gaet: k ende doe sy het
lott wierpen/ treffede het Jonam.
8 Doe spraken sy tot hem: Segghet ons/
warom gaet het ons so qualick? wat is u=
wen handel/ eñ van waer coemt ghy heuwē
wt wat lande zijt ghy? ende van welcken
volcke zijt ghy.

l Philip. 3. 5
m Leuit. 1. 9
Psal. 146 6.
n Psal. 107. 28.
o Deut. 21. 8
* Cap 3. by sommighen.
p Matth. 12/40.16/4.
Luc. 11. 29.
1. Cor. 15. 4
a Psal. 120. 1
b Psal. 42 8
c Of/ barre ende gekke/
† And. waterbreucke.
d † And. Ja doch sal ick uwen eer. weder sien.
e Luth. Hebraice est quesitiuum/ Num vel An vedebo templum. Hoc debet verti negatiue: nec curres dic Hebraistas/ Grammatistas. qui in sensu Scripture sunt stabulisse id est/ animal sine intellectu. Ipsi in effectibus prophe ieis de rebus iam arduis/ nihil experti sunt. idea nec verba in elligere possunt.
f Psal. 69. 2.
Esai 8 10
g † And. riet/ uyt.

9 Hy sprack tot hen: l Ick ben een Hebreer/
ende vreese den Heere God van den Hemel/
die ghemaeckt m heeft de Zee / ende het
drooghe.
10 Doe vreesden hen de lieden gantsch seer/
eñ spraken tot hem: Waeromme hebt ghy
dan sulcks ghedaen? want sy wisten dat hy
voor den Heere vloodt/ want hy hadde het
hen ghesept.
11 Doe spraken sy tot hē: Wat sullen wy dan
met v doen/ op dat ons de Zee stille worde?
want de Zee is gantsch onstuymich.
12 Hy sprack tot hen: Nemet my eñ worpet
my in de Zee / so sal v de Zee stille worden:
want ick weet het/ dat sodanighen grooten
storm ouer v lieden coemt om mynent wille.
13 Eñ de lieden roeyden/ dat sy weder te lan
de quamen/ doch sy en conden niet: want de
Zee was gantsch onstuymich tegen haer.
14 n Doe riepen sy tot den Heere eñ sprakē:
o Och Heere laet ons niet vergaen/ om de=
ses mans ziele wille/ eñ en rekent ons geen
onschuldich bloet toe: want ghy Heere doet
als het v behaecht.
15 Ende sy namen Jonā / ende wierpen hē
in de Zee: doe standt de Zee stille van haer
stormen.
16 Eñ de lieden vreesden den Heere gantsch
seer / ende deden den Heere offer ende ghe=
losten.
17 * Maer de Heere beschickede eenen groo
ten Visch/ Jonā te verslinden: p eñ Jonas
was inden lyue des Visschs/ drij daghen eñ
drij nachten.

Dat ij. Capittel.

1. Jonas roept God aen / eñ loeft hem/
11. De Visch worpt hē weder op het landt.

1 ENde Jonas badt den Heere zynen God
in den lyue des Visschs/
2 Ende sprack: a Ick riep tot den Heere
in mynen angste / ende hy antwoorde my:
ick schreyde wt den buyck der Hellen/ ende
ghy verhoorder myne stemme.
3 Ghy wierpt my in die diepte midden in
der Zee dat my de vloeden ommeringhen:
b alle uwe c † waghen ende wallen ghingen
ouer my henen.
4 Dat ick dachte / ick ware van uwen oo=
ghen verstooten: d † ick en soude uwen heyli=
ghen Tempel niet e meer sien.
5 f Wateren ommeringen my tot aen myn
leuen/ de diepte omringde my / g † biesen
bedeckten myn hooft.
6 Ick sanck henen onder tot der Berghen
gronden/ de Aerde hadde my met hare geen

velen besloten eewichlick: doch ghy hebt
myn leuen wt den verderue geuoert, Heere
myn God.
8 Doe myn ziele by my vertzaechde, dachte
ick aen den Heere, ende myn ghebedt quam
tot v in uwen heylighen Tempel.

h Op duyts spreectmen also: De werckheylighen ende huychelaers verlaten haren God ende Christum, om haers nietighen Godsdiensts wille.

9 Die daer houden h ouer den nietigen, ver
laten hare ghenade.
10 Doch ick wil met dancke offeren, myne ge-
lofte wil ick den Heere betalen, dat hy my
gheholpen heeft.
11 Ende de Heere sprack tot den Visshe, en-
de deselue spouwede Jonã weder wt, aen
het landt.

Dat ij. Capittel.

1. Jonas wort weder henẽ geschicket na Niniue, te predicken, 5. de lieden te Niniue met tsamen den Koninck, bekeeren hen van gantscher herten, 10. ende verkrygghen van God genade.

1 ENde het woordt des Heeren gheschied-
de ten anderen male tot Jonam, ende
sprack:

a Jone.1.2
b Jere.1.17.

2 a Maect v op, gaet in de groote Stadt Ni
niue, ende predickt b haer v de predicke, die
ick v segghe.
3 Doe maeckte hem Jonas op, ẽ ginck he
nen, na Niniue, als de Heere geseyt hadde.
Niniue nu, was een Stadt Gods, drie dach
reysen groot.
4 Ẽ doe Jonas beghonst daer henen in te
gaen een dachreyse predickte hy, ẽ sprack:
c† Daer zyn noch veertich dagen, so sal Ni-
niue ondergaen.

c† An. noch veertich etc. ghelede so etc.
d Mat.12.41
Luce.11.32.
e Jer.36.9.
f Psal.69.11.

5 d Doe gheloofden de lieden te Niniue aen
God, e ende lieten predicken, men soude f
vasten: ende togen sacken aen, beyde groot
ende kleyn.
6 Ende doe dat voor dẽ Koninck te Niniue
quam, stont hy op van synẽ Throone, ende
leyde zyn purpur af, ende nam eenen Sack
om hem, ende sette hem inder asschen.
7 Ende liet wtroepen ẽ segghen te Niniue,
wt beuele des Koninx ende syner Gewe'di
gen, also: Daer en sal noch mẽsche noch ge-
dierte, noch Ossen noch Schapen wat sma-
ken, ende men salse niet weydẽ, noch water
drincken laten.
8 Ende sullen Sacken om haer nemẽ, beyde
menschen ende gedierten, ẽ tot God hefti-
gen roepen: g ẽ een yeghelick bekeere hem
van synen boosen wege, ende van h wreuel
syner handen.

g Jer.18.11.
h Onbillickheydt, roouischer ghewelt.
i Joel.2.12.
k Esa.38.5.

9 i Wie weet het, God mocht hem bekeerẽ,
ende het hem berouwen, ende hem wenden
van synen grimmighen toorne, dat wy niet
en verderuen.
10 k Doe nu God hare werckẽ sach, dat sy hen
bekeerdẽ van haren boosẽ wegen, berouwe
de hem dat quaet, dat hy gesproken hadde,
hen te doen, ende en dedes niet.

Dat iiij. Capittel.

1. Jonas wort toornich, ẽ beklaecht hẽ syner leughenpredickinghe, als hy meynet, voor den Heere, 6. die wyst hem de onbillicheyt zyns toorns aen, aẽ eener Kowoorde, 10. ende strast hem.

1 DAt verdroot Jona gantsch seer, ende
wert toornich.
2 Ende badt tot den Heere, ẽ sprack:
Och Heere, dat isset, dat ick seyde, doe ick
noch in mynen lande was: a daeromme ick
ooch dien woude voorkomen te vlieden op
b† de Zee: c want ick weet het, dat ghy ge-
nadich, barmhertich, lanckmoedich, ende
van grooter goedicheyt zyt, ende laet v het
quaet rouwen.
3 d So neemt doch nu Heere, myn ziele van

a Joan.1.3
b† And. na Tharsen.
c Psa.86.5. ende 145.8.
Joel.2.13.
Exod.34.6
d 1.Re.19.4.
Tobi.3.6.

my, want ick woude lieuer doot syn, dã leuẽ.
4 Doch de Heere sprack: Meynt ghy, dat ghy
billicken toornich zyt?
5 Ende Jonas ginck ter Stadt henen wt,
ende settede hem teghen t' Oostenwaert der
Stadt, ende maeckte hem aldaer een Hutte,
daer settede hy hem onder de schaduwe, tot
dat hy saghe, wat der e† Stadt gheschieden
soude.

e† And. wat deruaren, of teghen ontmoeten.
f† And. Kowortse, valk.

6 God de Heere dan beschicte eẽ f† Kowoor-
de, die wies ouer Jonã, dat sy schaduwe ga
ue ouer zyn hooft, ende verquickede hem in
synẽ quade: ẽ Jonas verheuchde hem seer
ouer de Kowoorde.
7 Doch de Heere g† beschickte eenen Worm
des morgens, doe de h Morgenroode aen-
brac, die stac de Kowoorde, dat sy verdorde.

g† An. de ordende.
h Of, morgenstonde, dageraedt.
i† An. verey de etc.

8 Als nu de Sonne opgegaẽ was, i† beschic
kede God eenen dorren Oostenwint, ende de
Sonne stack Jonã op dẽ cop, dat hy amech-
tich wert: doe wenschede hy syner ziele den
doot, ende sprac: Ick woude lieuer doot zyn
dan leuen.
9 Doe sprack God tot Jonam: Meynt ghy dat
ghy k billickẽ toornich zyt, om der Kowoor
de? Ẽ hy sprack: Te rechte ben ick toornich
tot aen den doodt.

k Of, toornich zyt.

10 Ende de Heere sprack: V iammert der Ko-
woorden, daer ghy niet aen gheerbeydt en
hebt, hebtse ooch niet opghebracht, welc-
ke in eener nacht werdt, ende in eener nacht
verderfe.
11 Ende en soude my niet iammeren Niniue,
sulcker grooter Stadt? l in welcker zyn meer
van hondert ende twintich duysẽt menschẽ,
die geen onderschept en weten wat rechts
ofte slincx is: daertoe ooch vele Dieren?

l Gen.10.11

Eynde des Propheets
Jone.

Argument.

MIcheas schynt eẽ nauolger Esaie te zyn,
hy heeft ten seluen tyde geleeft, ẽ die hey
lige Koninck Ezechias heeft harer beyder
patroõ ende ophouder gewerst. Hy heeft voor-
nemelick gheprophetteert teghen de twee Ge-
slachten, ende daer na ooch teghen de andere
thiene. Hy dreychtse met den verderue om ha-
re sonden, ende roeptse daerentusschen tot be-
keringhe. Bouen desen is hy seer hittich tegẽ
de valsche Propheten. Hy prophetеert van
de wederoprechtinghe die ghesthieden soude
door Jesum Christum, ẽ van zyn Kercke, en-
de van de roepinghe der Heydenen. Hy leert
ooch klaerlick, dat de salicheydt wort
door Christum vertreghen, ende
datmen God warachtichlick
dient, alsmen hem met rey
nen herte vreest.

Micheas. Cap.7.

De Propheet Micheas.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck Israels ende Juda, om haerer schalckheydt ende Afgoderye, 8. voorseyt hen hare straffe met klaghen.

1 DIt is het woort des Hee-
ren, welcke tot Miche vã
Maresa gheschiedde, ter
tyt a Jothan, b Achas, ẽ
c Ezechie, der Coninghen
Juda, dat hy gesiẽ heeft,
ouer d Samaria ende Jeru
salem.

a 2.re Ko.7.32
2.Par.27.1.
b 2.Ke.16.1.
c 2.Ke.18.1. ende 19.1.
d Deu.32.1.
Esaie.1.2.

2 bHoort alle volckē/ merckt op tlant / eñ
alles wat daerinne is: want God de Heere
heeft met v lieden te spreken / Ja de Heere
wt synen heylighen Tempel.

b Esai.26.21

3 cWant siet/ de Heere sal wtgaē van synen
plaetse/ ende daer af varen/ ende treden op
hoochten inden lande/
4 Dat de Bergen onder hem versmelten/ eñ
de Dalen van malkanderen scheuren sullē:
ghelijck als Was voor den vyere versmel-
tet/ als de waterē/ die nederwaerts vlieten.
5 fDat alle om der ouertredinghe wille
Jacobs / ende omme der sonde wille des g
huys Israels/ Welcke is doch de ouertredin
ghe Jacobs? is het niet h Samaria: wel-
ke zijn doch de hoochten Juda? is het niet
i Jerusalem?

f Amos.2.1
g Afgoderije/ welcke is oock de hoererije.
Het hoerenloon eñ ghewinst / zijn de cõnsten eñ goederen sulcker Domen ende Stichten/ welcke zijn hoerenloon, eñ worden weder hoerenloō: wāt sy comen dē Godloosen te deele.
h 1.Re.12.28.
12, Reg.11.7
2.Reg.16.4
ende 21.3.

6 Ende ick wil Samaria tot eenen k steen-
hoop in de velden maken, diemen rondtom
de Wijnberghen henen leyt / ende wil hare
steenen inden Dal sleppen/ ende te gronde
afbreken.
7 Alle hare Afgoden sullen verbroken/ ende
alle haren hoerenloon/ sal met vyere ver-
brandt worden/ ende wil alle hare Beelden
verwoesten : l want sy zijn van hoerenloon
versamelt/ ende sullen oock weder hoeren-
loon worden.
8 Daeromme moet ick clagen ende huylen/
ick moet berooft ende bloot daer gaen : ick
moet klaghen/ als de Draken/ ende treurē
als de Struyssen.
9 Want harer plage en is geen raet/ die tot
in Juda gecomē is/ ende tot aē mijns volcx
poorte te Jerusalem henen reycken sal.
10 mVercondiget het immers te Gath niet/
laet v lieden niet hooren weenē: maer gaet
inde treurkamer/ eñ settet v inder asschen.
11 Ghy schoone Stadt moet hier onder met
allē schanden: de Inwoonerinne Zaenam/
en sal niet wttreckē/ om des leets wille des
naesten huys: hy sal het van v lieden nemē/
wanneer hy hem daer legheren sal.

k Esai.25.2
26.5.
Jerem.9.12
l Deut.23.18
m 2.Sa.1.20

12 De bedroefde Stadt en vermach haer niet
te troosten: want het ongheluck sal vanden
Heere komen/ oock tot aen de poorte Jeru-
salems.
13 Ghy Stadt Lachis/ spannet Loopers aē/
eñ vaert daer vā: want ghy zijt der dochter
Zion het begin der sonde/ ende in v zijn ge-
vonden de ouertredinghen Israels.
14 Ghy sult geuangenen moeten daer wt ge-
uen/ so wel als Gath: der Stadt Achsib/ sal
het met den Koninghen Israels feylen.
15 Ick wil v Maresa den rechten n Eruen
brenghen/ ende de heerlickheyt Israels sal
komen tot Adullam toe.

n Of. Erfgename.

16 Laet de hayrē afscheeren/ eñ gaet kael ouer
uwe teerdere kinderē: maect v gansch kael/
als een Arent/ want sy zijn van v gheuanc-
kelick wech gheuoert.

Dat ij. Capittel.

1. Benoemt de sonde ende lasteringe des volcx/ om welcker wille des Heeren ernstige straffe ouer haer gaen soude. 12. met eener toesegghinghe vanden Rijcke Christi.

1 WEe den ghenen / die daer af pooghen
schade te doen, ende gaen met boosen
stucken om op haren Legerē/ dat sy het
'sMorgens wanneert licht wort/ volbrenghen/
dewijle sy de macht hebben.

a Of. Na. toeach aen.

2 bSy rucken Ackeren tot hen/ ende nemen
huysen, welcke sy slechs willen: also drijuen
sy ghewelt/ met eens yeghelicken huyse/ eñ
met eens yeghelicken Erue.

b 1.Re.21.2.
Amos.5.12.

3 Daeromme spreeckt de Heere alsoo: c Siet/
ick dencke wat quaets ouer dit gheslachte/
daer ghy lieden uwen hals niet wttreckē/ eñ
so stout niet henen gaen en sullet/ want het
sal eenen boosen tijdt zijn.

c Amos.5.13

4 Ter seluer tijt salmen een Spreucke van v
lieden maken/ ende clagen: Het is wt/ salmē
seggen/ wy zijn verstoort: mijns volcx lant/
krijcht eenen vreemden Heere: wanneer sal
hy ons de Ackeren toe deylen / die hy ons
ghenomen heeft?
5 Ja wel/ ghy lieden en sult geen deel behou
den/ inder Ghemeynten des Heeren.
6 Sy seggen: Mē soude niet d druppē: want
sodanich druppen en gaet ons niet aē: e wy
en sullen so niet te schanden worden.
7 Het huys Jacobs troostet hem also: meyn
dy des Heeren Geest zy verkortet? soude hy
sulcx doen willen? het is waer, mijne redenē
zijn vriendelick den vromen.

d Dz is predicken.
e Mich.3.11

8 Doch mijn volc heeft hem opgemaect als
een vyant: want sy roouen, beyde rocken/ eñ
mantelen, die, daer seker henen gaen/ ghe-
lijck als die/ die wt den kryghe komen.
9 Ghy lieden drijft de vrouwen mijns volcx
wt haren lieuen huysen/ ende nemet f stade-
licken van haren ionghen kinderen mijn g
verciersel.
10 Daerō maect v lieden op ghy moetet daer
van/ ghy en sullet hier niet blijuen: om ha-
rer h onreynicheyt wille/ moet en sy onsach
te verstoort worden.
11 iWanneer ick een dwalende gheest ware/
ende een Leughenpredicker/ eñ predickede/
hoe sy suppen ende swelgen soudē: dat waer
een Predicker voor dit volck.

f Of/ alle daghe.
g Of/ gesmucke. Wat ick hen gegunt hebbe/ dat neemt ghy van hen.
h Of. Afgoderije.
i Esai.5.11.
ende 16.12.

12 Ick wil dannoch v Jacob, gantsch versa-
melen/ eñ de ouergebleuene in Israel te hoo-
pe brenghen: kick wilse als een Kudde te sa-
men in eenen l vasten stal brengen/ ende als
een Kudde in syne Kooyen/ dat het van men-
schen deunen sal.
13 Een Doorbreker sal voor hen daer op va-
ren/ sy sullen doorbreken: ende ter poortē wt
eñ in trecken: ende haer Koninc sal voor hen
henen gaen/ ende de Heere voor aen/

k Joa.10.16
l Hier spreect hy van den Rijcke Christi/ die is onse Helde/ die voor ons henen door ghebroken heeft/ eñ de bane ghemaect door dē doot sonde/ Duyuel/ eñ allequaet snellet simpna/ etc.

Dat iij. Capittel.

1. Scheldet der Ouersten tyrannie/ 5. eñ der Propheten valscheyt/ 8. wijst aen syne vrijmoedicheyt ende vlijt in den ampte/ 9. leert hoe der Ouerheeren ende Propheten schalcheyt/ het lant in iammer eñ ellende brengen.

1 ENde ick sprack: Hoort doch/ ghy Hoofdē
inden huyse Jacobs/ eñ ghy Vorsten in-
den huyse Israels: a ghy soudet billicken
zijn, die het Recht wisten.
2 b Doch ghy lieden haet het goede/ eñ heb-
bet lief het quade: ghy villet hen de huyt af/
ende het vleesch van haren beenderen.
3 Ende verslindt het vleesch mijns volcx: eñ
wanneer ghy hen de huyt afgetogen hebbet
so verbreket ghy hen oock de beenderen/ eñ
legget vanden anderen/ als in eenen Pot/ eñ
als vleesch in eenen Ketel.

a Deu.17.18
Jerem.5.5.
b Esa.5.20

4 cDaeromme wanneer ghy liedē nu tot dē
Heere schreyē sult/ en sal hy v niet verhoorē/
maer v sal zijn aengesichte voor v lieden ver-
bergen/ ter seluer tijt/ als ghy met uwen boo
sen wesen verdient hebt.
5 So spreect de Heere tegen de Propheten/
die mijn volck verleyden e Sy predickē: het
sal wel toegaen/ wanneermen hen te eten ge
ue: wanneermen hen daerenteghen niets in
den mont en geeft, so predickē sy: daer moet
eenen krijch komen.

c Esai.1.15.
Ezech.8.18
1.Pet.3.7.
d Esa.64.20
Proue.1.28.
4.Esd.1.16
e Ezec.13.18
Esai.5.20.

6 f Daerom sal uwe gesichte ter nacht/ eñ u-
we waersegghen ter duysternisse worden: de
Sonne sal ouer den Propheten ondergaen/
ende den dach ouer hen duyster worden.
7 Ende g de Sienders sullen te schanden

f Deu.28.28
g Zach.13.4
Malra.4.4

ende

ende de Waersegghers tot spotte worden/
en moeten haer mont altemael toewinden/
dewijle dat daer gheen Gods woordt zijn
en sal.

h Esaie. 1.
Ezech. 3.8.

8 h Doch ick ben vol kracht en Gheests
des Heeren/ vol rechts en stercke / dat ick
Jacob syne overtredinge, ende Israel syne
sonde kondt doen dorne.
9 So hoort doch dit / ghy Hoofden in den
huyse Jacobs/ en ghy Vorsten inden huyse
Israels/ ghy die het Recht versmadet/ ende
alles wat oprechtich is/ verkeeret.

i Ezec.22.27
Sophon.3.3
Habac.2.12.
k 1.Sam.8.3
Ezech.22.12
Amos.5.12
l Jere.6.13.

10 i Ghy die Zion met bloede bouwet ende
Jerusalem met onrechte.
11 k Hare Hoofden richten om geschencken/
hare Priesters leeren om loon/ l ende hare
Propheten waerseggen om Ghelt: verlaten
hen op den Heere / en spreken: Is niet de
Heere onder ons? daer en kan gheen on-
gheluck over ons komen.

m Jere.26.18
n Jere.9.11
1. Reg. 9.8
Luce.19/44.
21/ 6.

12 m Daerom sal Zion om uwent wille/
als een veldt verploeget/ n ende Jerusalem
ten steenhoope/ ende den Berch des Tem-
pels tot eener wilder hoochte worden.

Dat iiij. Capittel.

1. Van den geluckzaligen Kercke Christi/ 6
tot welcken de Heere zijn lamme ende ver-
stooten Volck/ wederom wil versamelen/ 9
en haer over hare vyanden diese beleediget
ende onderdruckt hebben / 12. tot Heeren
maken.

a Levi.26.43
Esaie. 2. 2.
b Zach.8.21.
c Psal.50. 2.
Act. 1. 8.
d Gods woordt sal in de gantsche Wereldt komen.
e Esaie.2/4.
11/ 6. 65/ 25.
Joel. 3. 10.
f Sopho.3.19
g † Anders/ hinckende.
h Of/ Erfghe namen.
i Dani.7.14
Luce.1.33.
k Gene.35.21
l D Koninc-rijck/ ofte het wel vranckelick toegaet / sa salt en moet doch komen: Waeromme houdt vast ende lijde v/ het cruyce moet de Wercke Christi varen.
m † An. tot v toekomen.
n † Anders/ bedroefdy v/ etc.

1 In a den laetsten daghen nu / sal den
Berch / daer des Heeren huys opstaet/
bereydet zijn / hooger dan alle Berghen/
en boven de kleyne Bergen verheven zijn/
ende de Volcken sullen daer toe loopen.
2 En vele Heydenen sullen gaen en seggen:
b Koemt/ laet ons henen op ten Berge des
Heeren gaen / ende ten huyse des Gods
Jacobs: dat hy ons leere syne weghen/
ende wy op syner straten wandelen: c want
van Zion sal de Wet wtgaen / ende des
Heeren woordt van Jerusalem.
3 Hy sal onder grooten Volcken d richten/
en vele Heydenen straffen in verren landen: e
sy sullen hare sweerden tot ploechysseren/
ende hare spiessen tot sickelen maken: geen
Volck en sal teghen het ander een sweerdt
opheffen/ ende en sullen niet meer kryghen
leeren.
4 Een yegelick sal onder synen Wijnstock
ende Vijchboom woonen/ sonder schouwen/
want de mont des Heeren Zebaoth heeft
het ghesproken.
5 Want een yegelick Volck/ sal wandelen
inden Name zijns Gods: doch wy sullen
wandelen inden Name des Heeren onses
Gods/ altoos ende eewichlick.
6 f Ter selver tijdt/ spreeckt de Heere/ wil
ick de g † lamme versamelen/ ende de ver-
stootene te hoope brenghen/ ende die ick
gheplaecht hebbe.
7 Ende wil de lamme maken / dat sy h
Erven hebben sal/ ende de verstootene/ een
grooten Volcke maken: i ende de Heere sal
Koninck over hen zijn/ op den Berge Zion/
van nu aen tot in eewicheydt.
8 Ende ghy Toren k Eder/ een veste der
dochter Zion / uwe l gulden Roose sal m †
komen / de vorighe heerschappye / het
Koninckrijcke der dochter Jerusalems.

o Miche.5.6
p Of/ wtge-holpen.
q Esai.14.24
r Of/ Schoo-ven.

9 Waerom ut haugdy v dan aen andere
vrienden? is de Koninck niet by v? en zijn
uwe Raetgheuers alle henen wech? dat v
also een weedach aengekomen is/ als eener
in kindts nooden?
10 Lieve/ lijdet doch sulcken weedach/ ende
kermet ghy dochter Zion/ als eene in kinds
nooden: want ghy moet / tis waer / ter
Stadt henen wt / en op den velde woonen/
ende te Babel komen: o doch sult ghy van daer
nochtans weder p verlost worden / aldaer
sal v de Heere verlossen van uwen vyanden.
11 Want vele Heydenen sullen hen schier
teghen v versamelen / ende spreken: Sy is
verbannen: wy willen onsen lust aen Zion
sien.
12 Doch sy en weten des Heeren q ghedach-
ten niet / ende en mercken synen raedtslach
niet/ dat hyse te hoope gebracht heeft/ als r
Garven in de Schuere.
13 Daeromme maeckt v op/ ende s dorschet
ghy dochter Zion: want ick wil v yseren
Hoornen/ ende t koperen klauwen maken/
ende sult vele Volcken vermalen: so wil ick
haer goet den Heere verbannen/ en haer have/
den Heerschapper der gantscher Wereldt.
14 * Maer nu ghy krijghersche/ rustet v: want
men sal ons belegghen/ en den Richter Israel/
met der roede op de kinnebacken slaen.

s Ghy sult Babylon en alle rijc-ken/ daer toe alle dine dorschen in der gantscher Wereldt/ of ghy nu wel moet lijden/ dat beyde Babel ende Roome/ uwe Rich-ters ende v Rijck verstooren.
t Of/ ertuit.
* Cap. v. by anderen.

Dat v. Capittel.

1. Van der toekomst Christi ende synen
Koninckrijcke/ 7. met tsamen der kracht des
Euangelij.

a Mat.1.6.
Joan. 7.42
b Laet plagen wie daer plaghet/ tot dat die kome met den Euangelio/ die sal den strijdt be-houden: dat sal geschieden in anderen.
c Ezec.34.23
Joan.10.11
d Roma.1.16
e De Persen en Meden/ sullen onder dies/ den Assur dem-pen, tot dat Christus kome/ die dat gantsch en gheheel verlosse oft bevrye.

2 Ende a ghy Bethlehem Ephrata / die
ghy kleyn zijt / tegen den duysenden in
Juda/ wt v sal my komen/ die in Israel
Heere zy/ welckers wtganck/ van aenbeginne
ende van eewicheyt af/ gheweest is.
3 b Onder dies laet hyse plagen/ tot op den
tijt/ dat die/ die baren sal/ ghebaert hebbe:
so sullen dan de overgeblevene syner broe-
deren weder komen tot den kinderen Israels.
4 Doch hy sal optreden / c ende weyden in
kracht des Heeren/ en in der overwinninge
des Naems zijns Gods: en sy sullen seker
woonen / want hy sal ter selver tijt heerlick
worden / so wijdt als de Wereldt is.
5 Daer toe sullen wy oock vrede hebben
voor den Assur / die nu in onse landt gevallen
is/ en onse huysen vertreden heeft: want e
seven Herders / ende acht Vorsten/ sullen
over hem verweckt worden.
6 Die het lande Assur verderven met den
sweerde/ en het landt f Nimrod/ met haren
blooten wapenen: g also sullen wy van
Assur verlosset worden/ die in onse landt ghe-
vallen is/ en onse lantpalen vertreden heeft.

f Gene.10.8
g Mich.4.10
h † And. een mey regen etc. welcke men tot gheenen menschen en verziet/ ende van menschen kinderen niet en verhoopt.
i Gene. 49. Also doet het Euange-lium in der Wereldt/ wanneer het ooc alschoon den poorten der Hellen verdriet.
k † An. Vesten.
l Deut.18.10
m Nahum. 1. 14.
n Esaie.2.8.
Jere. 1.16.
o † Anders/ Lustwouden.

7 Het sullen oock de overghebleuene wt
Jacob/ onder velen Volcken zijn/ als eenen
Dau vanden Heere en als de h † Druppkens
op het Gras/ dat na niemandt beydet/ noch
op Menschen wachtet.
8 i Ja de overghebleuene wt Jacob/ sullen
onder den Heyden by velen Volcken zijn/
als een Leeuwe onder den Gedierten in den
Woude/ als een jonge Leeuwe onder eener
kudde Schapen / die niemandt weeren en
kan/ wanneer hy daer door gaet/ vertreedt
ende verscheurt.
9 Want v handt sal den strijdt behouden/
teghen alle uwe wederpartijders / dat alle
uwe vyanden moeten wtgheroyet worden.
10 Terselver tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick
uwe Peerden van v nemen/ ende uwe wa-
ghenen ommebrenghen.
11 En wil de Steden wes Landes wtroyen/
ende alle uwe k† Sterckten verbreken.
12 l En wil de Toovenaers by v wtroyen/
dat daer gheene Teeckenduyders by v
blijven en sullen.
13 m Ick wil uwe Beelden ende Afgoden
van v wtroyen/ n dat ghy niet meer aen-
bidden en sult/ uwer handen wercken.
14 Ende wil uwe o Haghen verbreken/ ende
uwe Steden verdelgen: ende ick wil wrake
oeffenen/ met grimmicheydt ende toorne/

aen allen Heydenen / die niet luysteren en
willen.

Dat vj. Capittel.

1. De Heere laet den volcke met heftigen
woorden predicken/ 3. wat liefde eñ trouwe
hy aen haer bewesen/ 6. ende wat hy voor
dienst daer voor/ van hen gevoordert heb-
be: 9. Item hoe hy de onghehoorsaemheyt
zijns woordts straffen wil.

a Esa.58.1 1 HOoret doch wat de Heere seyt: a Ma-
ket v op/ ende scheldet de Bergen/ en-
de laet de cleyne Berghen/uwe stemme
hooren.
2 Hooret ghy Bergen/hoe de Heere straffen
wil/ met tsamen den stercken fondamenten
der Aerden: want de Heere wil zijn volck
schelden/ende wil Israel straffen.
b Iere.2.2. 3 b Wat hebbe ick v gedaen/mijn volck? eñ
waer mede hebbe ick v beleedighet? dat seg
ghet my.
c Exo.14.21 4 c Ick hebbe v doch wt Egyptenlant ghe-
voeret/ende wt den Dienslhuyse verlosset/
d Num.12.1 d ende voor v henen gesonden Mosen/ Aa-
ron/ende MirJam.
e Num.20. 5 e Mijn volck/ dencket doch daer aen/wat
22.23.24.25 Balak de Koninck in Moab inden sinne
* God laet hadde/ eñ wat hem Bileam de sone Beor
hem met of- antwoorde/van Sittim af tot Gilgal toe/
feren ende daer ghy Ja aen mercken sondet / dat v de
werckẽ niet Heere alle goet ghedaen heeft.
versoenen/ 6 *Waer mede sal ick den Heere versoenen?
wanneer ye met buygen voor den hoogen God? Sal ick
mandt oock hem met Brantofferen ende Iarigen Kal-
alreede synẽ veren versoenen?
sone offer- 7 Meyndy f de Heere hebbe eẽ welgevallen
de; maer so- aen vele duysenden Rammen/ of aen Olye/
men hem wanneer dier oock alschoõ ontallicke stroo-
breeset/ eñ men vol waren? ofte sal ick mynen eersten
hem betrou- sone voor myne overtredinge gheven? ofte
wet/etc. mijns lijfs vrucht voor de sõde myner ziele?
f 1.Sa.15.22. 8 Het is v ghesepdt/ Mensche / wat goedt
Esaie.1.11. is/ende wat de Heere van v eyscht / name-
Ierem.7.10, licken/ g Gods woort houden/ ende h liefde
Math.9.13. oeffenen/ende oodtmoedich zijn voor uwen
g Dz is/ge- God.
looven / lief 9 Des Heerẽ stemme/ sal over de Stadt roe
hebben/ eñ pen: doch wie uwen Name vreeset/dien sal
lijden. het wel i slaen: Hooret k† ghy Stammen
h Int He- wat ghepredicket woort.
breisch/face 10 l Noch blijft onrechtveerdich goet/ inden
re iudicium. huyse des Godloosen/ende het verhatede m
i of/geluckẽ schars Epha.
k† And. de 11 Ofte soude ick de onrechte Waghe eñ val
straffe/ ende sche Ghewichte met sacrken n billicken?
diese beste a- 12 Door welcke/hare Rijcken vele onrechts
met heeft. doen/ende hare Inwooners gaen met leu-
l Leu.19.35. ghen omme/ende hebben valsche tongen in
Deut.25.13 heren halse.
Prov.20.10 13 Daerom wil ick v beginnen te plagen/ eñ
Ezec.45.10. v om uwer sonden wille woest maken.
m Of/ ver- 14 o Ghy en sult niet genoech te eten hebbẽ/
mindert. ende sult versmachtẽ: ende wat ghy aengrijp
n Dat is/ pet/dat en sal doch niet daer van comen/eñ
Soude ick wat daer van koemt / dat wil ick doch den
seggen/ dat sweerde overleveren.
sy billick eñ 15 p Ghy sult saeyen/ende niet maeyen : ghy
recht doen/ sult Olye perssen/ende v met der selver niet
dz sy valsche salven/ende Most perssen/ende geenẽ Wijn
ghewichten drincken.
hebben/etc. 16 Want men houdt de q wijse Amri/ eñ alle
o Leu.26.26 werckẽ des huys Achabs/ende volget harẽ
Hosee.4.10 Rade: daeromme wil ick u tot eener Woestij
Hagge.1.6. ne maken/ ende hare inwooners/ datmense
p Deu.28.38 aenfluyt en sal/ende sult myns volcx smaet-
Hagge.1.6. heyt draghen.
q Dat is/

Godsdienst. Dat vij. Capittel.

3.Re.16.16.25 1. Beschrijft/met klaghe over der vromer
weynicheyt/ de schalckheyt beyde des volcx
eñ der Richterẽ. 5. Item/ hoe de trouwe onder
de menschen gantsch wt zy. 7. Troostet hem
met eenen Liede / teghen der Godloosen
rasen. 11. ende prophetеert onder der heer-
licker verlossinge van Babel/ van der won-
derbaren ghenade ende gheluckfalicheydt
inder Kercke Christi.

1 OCh het gaet my / als eenen die in den Der Gelove-
Wijnberghe na leest / daermen gheene righen ende
Druyven en vindet te eten / ende won- Vromen
de doch gheerne der besten vruchten heb- cleyn getal.
ben.
2 a De vrome liedẽ zijn wech in desẽ Lande: a Rom.3.10.
eñ de Rechtveerdighen en zijn niet meer on- b† Anders/
der den lieden: sy b† loeghen slechs bloet te trachten.
vergieten: een yeghelick iaghet den anderẽ/
op dat hy hem verderve.
3 Eñ meynen/sy doen daer wel aen/wanneer
sy quaet doen: wat de Vorst wil/dat spreect
de Rechter: dat hy hem weder eenen dienst
doen sal: de Gheweldighen raden na haren
moedtwille/ schade te doen/ ende draeyent
hoe sy willen.
4 De allerbeste onder hen is als doornen/eñ Dornen.
de allerredelickste/als c† Distelen: doch wan Overstens/
neer den dach uwer Predikers komen sal/ c† Anders/
wanneer ghy sult te huys ghesocht wordẽ/ Hegghen.
so en sullen sy dan niet weten/ waer sy henẽ
wt sullen.
5 d Niemant en geloove synen naesten/ nie- d Iere.9.4.
mant en verlate hem op de Vorstẽ: Bewaert
de deure wes monts/ voor dier/ die in uwen
armen slaept.
6 e Want de sone verachtet den vader : de
dochter settet haer teghen de moeder : des e Mi.10.35
soons wijf is teghen haers mans moeder/ f Deut.13.6.
eñ des menschen vyanden zijn / zijn eyghen 33.9.
huysghesinne. Psal.38.12.
7 Maer ick wil op den Heere sien/ende des 55.14.
Gods mijns Heyls verwachten: mijn God f Mat.10.36
sal my hooren.
8 g Verheucht v niet myne vyandinne / dat Eñ liet des
ick daer neder ligghe: ick sal weder opcomẽ: Propheten
ende so ick in duysteren sitte/ so is doch h de Micheas.
Heere mijn licht. g Prov.17.5
9 Ick wil des Heeren toorne draghen/want ende 24.17.
ick hebbe tegen hem gesondiget: tot dat hy h Psa.27.1.
myne sake wtvoere/ eñ my recht doe : hy sal
my i aent licht brenghen/dat ick mynen lust i Dat is/ hy
aen syner ghenade sie. sal my troo-
10 Myne vyandinne sal het sien moetẽ/ende sten.
met aller schande bestaẽ/ die nu tot my seyt:
k Waer is de Heere v God? myne oogen sul- k 2.Re.19.4
lent sien/dat sy dan als dreck op der straten/ 11.
vertreden worde.
11 l Te dier tijt/sullen uwe Mueren ghebou- l Amo.9.11.
wet worden/ende m† Gods woort wijdt wt m† An. het
komen. schort verrẽ
12 Ende ter selver tijt/sullen sy van Assur/en- vã beomen.
de vanden vasten Steden/tot v komen/van
den vasten Steden/tot aen het Water/van
eener Zee ter anderen/ van eenen geberchte
ter anderen.
13 Want het Lant sal woest zijn /syner inwoo
ners halven / omme der vrucht wille harer
wercken.
14 Ghy doch / o weydet v volck met uwen o Act.20.28
p Staue / de Kudde uws Erfdeels / die 1. Petri.5.2.
daer woonen beyde in den Woudde al- p Psa.23.4.
leen/ende op den velde; laet haer te Basan
ende Gilead weyden / als van outds her
waerts.
15 Ick wilse wonder sien laten/ ghelijck als
ter tijdt doe sy wt Egyptenlandt toghen.
16 Dat de Heydenen sien/ende alle hare Ge-
weldigen hen schamen sullen/q ende de hant q Iob.39.37
op haren mondt legghen/ ende hare ooren
toehouden.

Sy sul-

r Gene.3.14 17 Sy sullen stof lecken/ r als de Slangen/
ende als Wormen op Aerden/ beven in haren
holen: sy sullen hen vreesen voor den Heere
onsen God/ ende hen voor v ontsetten.
ſ Jere.10.6. 18 ſ Waer is sulck een God / als ghy zijt/ t
t Coloss.2.13 die de sonde vergeeft/ ende verlaet de misdaet/
u Psal.30.6. den overgebleuenen zijns Erfdeels? Die u
sijnen toorn niet eewichlick behoudt: want
hy is barmhertich.
x Jere.9.23. 19 x Hy sal hem onser weder ontfermen/
Esaie.54.8. onse misdaet dempen/ ende alle sonde in de
diepte des Zees werpen.
y Gene.22.16 20 Ghy sult den Jacob de trouwe / ende
Luce.1.51. Abraham de ghenade/ houden / y als ghy
onsen Vaderen van oudts herwaerts ghe-
sworen hebt.

Eynde des Propheets
Michee.

Argument.

Nahum. Cap. 8. NAhum was oock ten tijde des goeden
Koninckx Ezechie / ende leerde na Jonam.
Hy heeft ghepropheteert teghen het
Koninckrijcke van Assyrien/ ende des seluen
Hooftstadt Niniue / ghelijck of hy brieuen
ontfangen hadde van God geschreuen/ ende tot
Assyrien ghesonden om hen den Krijch te ver-
kondigen / ende hen te bewijsen / hoe machtich
ende sterck die God zy/ die hem seluen verklaert
der Niniuiten vyant te sijne: ende om wat oor-
saken hy voorgenomen heeft hare Stadt die
so machtich ende rijcke / ende haer Koninckrijcke
dat so oudt was/ te verderuen. Ende ten laetsten
stelt hy daer by / hoe hyse verderuen sal. Hier
door gheeft hy een seer schoon exempel allen
ouden ende machtigen Koninckrijcken/ wat eynde
t sy te verwachten hebben/ wanneer sy vol
wreede verdruckingen zijn. Daerentegen
stelt hy sonderlinghen troost voor de
ghene die door eenige wreede ende
onrechtueerdighe Tyrannie
verdruckt worden.

De Propheet
Nahum.

Dat Eerste. Capittel.

1. Beschrijft Gods kracht ende goethept. 9 Propheteert den Assyriers haer straffe/ 12. ende sijnen Volcke/ (dat ghene verstooren souden/) hare ghenadige verlossinghe.

1 DIt is de last over Niniue / ende
het Boeck der Prophetie Nahum
van Elkos.
2 De Heere is een yuerich God/
ende een wreker : Ja een wreker is de
a Deut.5.9. Heere ende toornich: a de Heere is een b
b Deut.32.35 Wreker tegen sijne wederparthijders/ende
die het sijnen vyanden niet vergheten en
sal.
c Roma.2.4 3 c De Heere is geduldich/ende van grooter
d Psal.143.2 kracht/ d voor welcken niemant onschuldich
Job.4.17. en is: hy is de Heere/ diens wegen e in we-
25/4. der ende onstupmichept zijn/ ende onder sijnen
Syrac.7.21 voeten/ dicken stof.
e Ghelijck 4 Die de Zee scheldet ende drooghe maeckt/
als in de ende alle wateren verdrooget: Basan ende
Roode Zee. Charmel versmachten / ende wat op den
Exod.14.25. Berghe libanon bloeyet/ verdorret.
f Psal.18.8. 5 f De Bergen g tzitteren voor hem/ ende
4.Esd.16.12 den kleynen Bergen is bange: het Aerdrijck
g Of/schud- beuet voor hem/ daer toe der Werelt rinck/
den. ende alle die daer inne woonen.

6 h Wie kan voor sijnen toorne bestaen? h Jere.10.10
ende wie kan voor sijner grimmichept blijuen? Esaie.34.8.
sijnen toorne brandet als vyer / ende de Haba.3.5.
Rotzsteenen springhen i ontwee voor hem. Zephan.3.8
7 De Heere is goedertieren / ende k een t i Of/ in stuc-
Stercke in der tijt der noot: ende kent die/ ken
die op hem vertrouwen. k Joan.3.16
8 Wanneer de vloedt over al loopet / so † Anders/
maeckt hy dies met haer een eynde: doch veste/
sijne vyanden veruolget hy met duysternisse. vastichept.
9 Wat ghedencket ghy teghen den Heere?
hy sal dies doch een eynde maken: het on-
gheluck en sal niet tweemael komen.
10 Want gelijck als wanneer de Doornen/
die noch door malkanderen wassen / ende
het beste sap hebben/ verbrandt worden/
als dorre stroo?
11 l Also sal zijn des m Schalcks raedt/ die l Psal.2.10.
van v koemt / ende wat quaets teghen den Esaie.8.2.
Heere ghedenckt. 19/11.
12 So spreeckt de Heere: Sy komen so ghe- m Dat is/
rustet ende machtich als sy willen/ so sullen den boosen
sy doch omghehouwen worden / ende daer aenslach ende
henen varen: ick hebbe v veroothmoediget/ voornemen
doch ick en wil v niet wederom veroothmoe- wt Niniue/
dighen. teghen het
13 Maer als dan wil ick zijn jock / dat ghy volck Juda/
draecht/ verbreken/ ende uwe banden verscheuren. haer te
14 Doch teghen v heeft de Heere ghéboden/ verderuen/
dat ws naems zaet niet meer blijuen en sal: moeste te
n van den huyse ws Gods / wil ick v wt niete worden
roeyen: de Afgoden ende Beelden wil ick v ten doe hy aen-
Graue maken/ want ghy zijt te niete ghe- den aller
worden. feersten
15 o Siet / op den Berghen komen voeten poorheder
eens goeden Boden/ die daer vrede predic- als Senache
ket: houdt uwe Vyerdaghen Juda/ ende p rib ende Rab
betaelt uwe Gelosten: want de q † Schalck Sache voor
en sal niet meer ouer v komen/ hy is gantsch Jerusalem
wtgheroeyet. gheschiede.

Dat ij. Capittel. n Mich.5.13

1. Wijder vander straffe der Assyriers door de Chaldeen / 11. met verwijte harer hoouerdije ende Tyrannije. 2.Reg.19.37

1 DE Verstroyer sal teghen v op trecken/ o Esaie.33.7
ende de Stercke belegghen: doch berennet 52/7.
Ja de straten wel / rustet v op het aller Roma.10.15
beste/ ende stercket v op het aller ghewel- p Psal.50.14
dichste. q † Anders/
2 Want de Heere sal de hoouerdije Jacobs Belial.
vergheldeu / als de hoouerdije Israels;
want de Aflesers sullense aflesen/ ende hare
wijnrijsers verderuen.
3 De Schilden sijner Stercken zijn roodt/
zijn Heyrvolck staet als Purpur/ sijne Wage-
nen lichten als vyer / wanneer hy treffen
wil/ hare spiessen beuen.
4 De Wagenen rollen op den a wijcken/ ende a Of/ breeden
bolderen op den straten: haer aensien is als Straten.
Fackelen / ende varen door malkanderen
henen / als den Blixem.
5 Doch hy sal aen sijne b Ghewelddighen b Dat is de
dencken / doch sullen de selfste vallen/ waer Koninck te
sy henen wt willen/ ende sullen hen snellen na der Niniue / sal
mueren/ ende na der Weere/ daer sy seker zijn. hem verlaten
6 Ende de poorten aen den wateren/ worden op zijn
doch gheopent / ende het Palleys sal onder Krijchsvolck
gaen.
7 De Koninginne sal ghevanckelick wech
gheuoeret worden/ ende hare Jonckvrouwen
sullen suchten als de Duyuen / ende aen
hare borst slaen.
8 Want Niniue is c † als eenen Vijuer vol c † And. van
waters/ doch dat selue sal verulieten moeten: oudts her-
Staet/ staet / (sullen sy roepen /) doch daer waerts als
en sal hem niemandt omwenden. d Esaie.2.7.
9 So roouet nu Siluer / roouet Gout : d etc.
want hier en is der schatten gheen eynde/
ende de veelhept aller kostelicker kleynodien.

10 Doch nu moet sy reyn afgelesen/ ende e
wtgeplondert worden / dat haer herte moet
vertzagen/ de knyen wanckelen / alle len-
denen beven / ende aller aenghesichten f
bleeck zijn/ g † als eenen pott.
11 h Waer is nu de wooninge der Leeuwē/
eñ de weyde der ionghen Leeuwen/ daer de
Leeuwe eñ Leeuwinne / met den ionghen
wandelden/ ende niemandt en dorstese ver-
schuchteren?
12 Maer de Leeuwe roovede ghenoech
voor syne iongen/ eñ worgede het k syuen
Leeuwinnen: syne kuylen vervulde hy met
roove/ ende syne wooninghe met dien/ dat
hy verscheurt hadde.
13 Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth / ende uwe waghenen in rooke
aensteken/ ende het sweerdt sal uwe ionge
Leeuwen verslinden: ende wil ws roovens
een eynde maken op Aerdē/ datmen uwer l
Boden stemme niet meer hooren en sal.

e Dat is/ wt geplondert/ wtgeroouet
f Jere 1.13.
g † Anders/ verstroopen als eē huyue
h Esaie.13.6
i Of/ verschuwen. veriaghen.
k Of/ om syuen/ etc.
l Uwer Amptlieden eñ Ghewel-dighen.

Dat iij. Capittel.

1. Verklaret noch wyder van der straffe
Ninive ende der Assyriers / 8. Toonet aen
het exempel van Alexandria / 12. eñ slaet
hen haer valsch vertrouwen op weerlicke
macht ende ghewelt gantsch af.

1 WEe der Moordenschen Stadt/ die vol
a leughenen ende roouerye is/ eñ van
haren roouen niet af laten en wil.
2 Want daer salmen de sweepen hooren
klappen/ ende de raders bolderen/ de peer-
den schreyen / ende de waghenen rollen.
3 Hy brenget Ruyters herwaerts op/ met
blinckenden sweerden/ ende met glinsteren-
den spiessen : daer liggen vele verslaghene/
ende groote hoopen lichamen / dat der
selven gheen ghetal en is / ende men ouer
hare lichamen vallen moet.
4 Dat alle/ om der grooter hoererye wille/
der schooner lieuer Hoeren/ die met rooue-
rye ommegaet / die met harer hoererye de
Heydenen/ eñ met harer roouerye/ Landen
ende Lieden verworuen heeft.
5 b Siet / ick wil aen v / spreeckt de Heere
Sebaoth/ ick wil v/ v c lijfsbeleech ontdeckē
onder uwen aenghesichte / ende wil den
Heydenen uwe bloothey/ eñ den Koninck-
rijcken uwe schande wysen.
6 Ick wil v gantsch grouwelick maken/
ende v schenden / ende een schuwsel van v
maken.
7 Dat alle die v sien/ van v vlieden / ende
seggen sullen: * Ninive is verstoort/ wie
wil medelijdinghe met haer hebben ? ende
waer sal ick v Troosters soecken?
8 Meynsy dat ghy beter zijt dan de stadt
No der Regenten ? die daer lach aen den
wateren/ eñ rondom henen water hadde/
welcker mueren eñ d vesten was de Zee.
9 Moorenlandt ende Egypten/ was hare
ontellicke macht / Put ende Lybia waren
hare hulpe.
10 Noch heeft sy moetē verdreuen wordē/
eñ ghevanckelick wech trecken / ende hare
Kinderen zijn op allen straten verslaghen
worden: eñ om hare Edelen wierpmen het
Lott eñ alle hare Ghewelldigen werden in
ketenen ende e vereren ghelept.
11 Also moet ghy oock dronckē worden/
ende v verberghen/ eñ f † een veste soecken
voor den vyandt.
12 Alle uwe vaste Steden zijn als Vyghen-
boomen met rype Vyghen/ wanneermense
schuddet / dat sy dien in den mont vallen/
diese eten wil.
13 Siet/ v Volck g sal tot wijuen wordē
in v/ eñ de poortē ws Lants/ sullen uwen
Vyanden gheopent worden / ende het vyer
sal uwe grendelen verteeren.
14 h † Treckt v water/ want ghy sult belept
worden / betert uwe i vesten / gaet inden
Leem/ ende treedt hem/ ende maeckt stercke
Tichelsteenen.
15 k Doch het vyer sal v verslinden/ ende
het sweert dooden/ het sal v af eten / als de
Keuers : l † het sal v ouervallen als de
Keuers/ het sal v ouervallē als de Sprinck-
hanen.
16 Ghy hebt meer handelaers/ dan Sterren
aen den Hemel zijn / doch nu sullen sy hen
wtbreyden / als Keuers / ende daer van
vlieghen.
17 Uwer m Heerē is so vele/ als der Sprinc-
hanen / eñ uwer Hooftliedē als der Keuers/
die hen aen de Tuynē legeren/ in dē kouden
Waghen : wanneer nu de Sonne opgaet / so
maken sy hen daer vā/ datmen niet en weet
waer sy bliuen.
18 Uwe Herders sullen slapen/ O Koninck
te Assur/ uwe Machtigen sullē hen leggen/
eñ v Volck sal op den Berghen verstropet
zijn/ ende niemant en salse versamelen.
19 Niemant en sal omme uwe schande tree-
ren/ noch hem om uwe plage bekommeren/
maer alle die sulcks van v hooren/ sullē met
haren handen ouer v klappen : want ouer
wien is uwe boosheydt / sonder ophouden/
niet ghegaen?

a Afgoderye welcke hy oock roouerye ende hoererye noemet. Ezech.24.9 Abac.2.12. Mich.3.10
b Esaie.47.3 Ezech.16.37
c Of/ slippen
* Tob.14.5. Sophon.2.13
i No.
d Of. sterckten/ vasticheden.
e Of/ boeyen
f Of/ stercte.
† An. hulpe begeerē om ws vyandt wille.
g Verzaecht eñ klaechlic/ ghelijck als de kinders vrouwen.
h † Anders/ schept v / of put v / etc.
i Dat is/ uwe sterckte.
k Esaie.10. 30/ 27/ 31. 31/ 8. Nach.10.11
l † Anders/ Of/ ghy v schoon hooper als de Keuers/ eñ v vermenichfuldiget als de/ etc.
m Nazarei/ hare Papē. Anders/ weerdinghē.

Eynde des Propheets
Nahum.

Argument.

ABacuck schijnt gheleert te hebbē ten tijde des Koninckx Manasses/ na de verderuinghe Ninive/ ende inden beginne des Koninckrijckx van Babylonien. Eñ ten tijde Manasses die een boos Koninck was/ werde alle warachtighe Religie verdruckt/ ende alle boosheyt ende Godloose superstitie hadde de overhandt ; vele werden ghedoot/ het ontschuldich bloet wert wtghestort/ eerbaerheyt en hadde geen plaetse. God scheen sommigen menschen vast te slapen : eñ daerom klaeghden de Gheloovigen met groote bitterheyt des herten. So quam van dese goede Propheet voort/ eñ begonste de verdruckte te vertroostē ende tegen de Verdruckers ende Tyrannen te roepen. Want hy vermaent de Gheloovighe tot goeden moet/ midden in hare verdruckingen : dewyle God wel haest soude verlossinge doen door de Chaldeen / ende door hen dese wreetheyt ende Tyrannie wreken. Maer hy seyt noch daer en bouen / dat oock dese sullen hoouerdich worden/ ende geen mate houden: daerom door seyt hy/ dat sy oock sullē berooft ende verdoruen worden/ ende dat de Joden sullen wederghebracht worden/ ende dat daer na de Salichmaker sal der Werelt ghegheuen worden / onder den welcken een ghelucklighe tydt sal wesen.

Abacuck. Cap. 3.

De Propheet Abacuck.

Dat Eerste. Capittel.

1. Hy beklaghet hem voor God / der boosheyt des volcx / 5. ende dreyght hen Gods straffe : 12 bidden daer beneuen/ de Heere wilse den vromen ten beste ghedyen laten : 13. ende volvoert syne klage/ waeromme hy /(die so rechtueerdich is / des Tyrannen wreetheyt worden ouersiet.

Wil

1 Dit is de last/ die de Pro-
pheet Abacuk ghesien
heeft.
a Psal.22.3.
2 Heere/ hoe a lange sal
ick schreyen/ ende ghy en
b Psal.22.2. Job. 19.7.
wilt niet hooren? b Hoe
langhe sal ick tot v roe-
c Onbillicke onrecht.
pen ouer c wreuel/ ende
ghy en wilt niet helpen?
3 Waerom laet ghy my moeyte en arbeyt
sien? waerom wort ghy my roof en wreuel
d Of/ hader ende kyf heeft de ouerhandt.
rontom my? d Gewelt gaet ouer het Recht.
4 Daerom gaet het gantsch anders/ als
Recht is/ ende gheen rechte sake en kan
ghewinnen: wát de Godloose e verkortet
e Of/ verlistet.
den Rechtueerdigen. daerom gaen verkeer
de Oordeelen.
f Desen Spreuck voeret S. Paulus/ Act. 13.41 Op een and wyse/ als hem hier de Propheet voeret: als hy anders wel meer te doẽ pleecht.
5 f Siet onder den Heydenen: g siet ende
verwondert v: want ick wil wat doen tot
uwen tyden / dat ghy niet gheloouen en
sullet/ wanneermen daer van seggen sal.
6 h Want siet / ick wil de Chaldeen ver-
wecken/ een bitter en snelle Volck / dwelck
trecken sal / so wyde als het Landt is/
woonīgē in te nemen/ die niet syne en zyn.
7 Ende sal grousaem ende verschrickelick
zyn/ dwelck ghebiedt ende dwinghet / hoe
het slechs wil.
g Act.13.41
h Deu 28.49
i Jere.4.13
Thren.4.19
k Sap.3.3.
8 i Hare Peerden zyn sneller dan de Lup-
paerden/ so zyn sy oock bytischer/ k dan de
Woluen des Auonts: hare Ruyters tree-
ken met grooten hoopen van verre daer
henen/ als vlogen sy/ als de Arenden ten
Ase hen snellen.
9 Sy komen al te samen/ op dat sy schade
doen: waer sy henen willen/ daer breken sy
henen door/ als eenen Oostenwinde / ende
sullē ghevangene te samen rapē als zandt.
l Dat is/ Sterckten/ Vastigheden
10 Sy sullen de Koningen bespotten / ende
der Vorsten sullen sy belachen/ alle l vesten
sullen hen eenen schimp zyn: want sy sullen
Bolwerckē makē/ en haer doch gewinnen.
11 Als dan sullen sy eenen nieuwen moedt
nemen/ sullen voortvaren / ende hen ver-
m Esai.46.7 2. Par.28.23
sondigen: m dan moet hare ouerwinninge/
haers Gods zyn.
n Psal.89.19 Esaie. 1.4.
12 Maer ghy Heere/ myn God / myn n
Heylighe/ die ghy van eewicheydt aen zyt/
laet ons niet steruen? maer laetse ons/
O Heere/ alleen een straffe zyn/ ende laet se/
o Dat is/ Stercke Rotze.
O onse o Hordt/ ons slechs tuchtighen.
13 Uwe Oogē zyn reyne/ dat ghy het boose
niet sien en meucht/ en dē iammer en kondy
p Jere 12.1 Psal.31/7. 73.2. Job.21.7.
niet toesien? p waerom siedy dan de Ver-
achters toe/ ende swyget/ dat de Godloose
dien verslindet/ die daer vromer is dan hy?
14 En laet de menschē gaē/ als de Visschen
in der Zee/ als Wormen/ die geenen Heere
en hebben.
q Jere.5.24 r Of/ Hame.
15 q Sy treckent alles metter r Anghel/ en
vangent met haren Nette/ en versamelent
met haren Garen/ dies verhenghen sy hen/
ende zyn vrolick.
16 Daerom offeren sy haren Nette / ende
roocken haren Garen: dewyle dat door de
seluen/ haer deel so vet / ende haer spyse so
ouervloedich ghewordden is.
17 Derhaluen werpen sy haer Nette noch
altoos wt / ende en willen niet ophouden/
Lieden te verworghen.

Dat II. Capittel.

1. Houdet het Volck op/ in synen lyden
ende vertrecke des troosts/ met warachti-
ghen ghelooue op Gods toesegghinghe.
Predicket/ de Nabuchodonozor sonde syner
hoouerdie en roouerie/ 9. syner gierichept/
12. Tyrannie / 15. sweigherie / 18. ende
Afgoderie. straffe noch dragen/ ende schan-
delicken ondergaen.

1 Hier ben sta ick op mynder wachte/ en trede a Esaie.21.8
op myner b stercke/ en schouwe / ende b Of/ vastig-
sie toe / wat my ghesept worde / ende heydt.
wat ick antwoorden sal dien / dien my
schelder.
2 De Heere doch antwoordet my / ende
spreeckt: Schryft het ghesichte/ en schildert
het op een Tafel / dat het lesen konne/ wie
daer voor by loopt.
3 (Namelicken also:) c De propheteringe c Dan.9.24
sal ymmers noch veruult worden te syner
tyt / d en sal eyndelicken vry aen den dach d Heb.10.37.
komen / ende niet e wtblyuen: of hy het e Of/ feylen.
dan noch vertrecket/ so verwachtet harer: sy
sal ghewisselicken komen/ ende het niet ver-
trecken.
4 Siet/ wie hals sterck is/ die en sal gheen f Esaie.2.2.
ruste in syner herten hebben: f want de Joan.3.36.
Rechtueerdighe leuet zyns ghelooofs. Roma.1.17.
5 *Doch/ de Wyn bedriecht den stouten Galat.3.11.
Man/ dat hy niet blyuē en kan/ welcke syn Heb.10.
Ziele opsperret als de Helle/ g en is gelyck *Cap.10.
als de doot / die niet te versadighen en is: Luth.
maer rapet tot hem alle Heydenē/ ende ver- g Pro.30.16.
gadert tot hem alle Volcken.
6 Wat gheldt het doch? de selue alle/ sullen
een spreucke van hem maken/ ende een h † h † And. sage
seggen en spreeckwoordt/ en sullen seggen:
Wee dien / die zyn goet vermeerdert met
vreemden goede: hoe langhe sal het dueren?
ende ladet slechts vele dreckx op hem.
7 i O hoe gantsch onuersiens sullen opwa- i Die v byten
ken/ die v byten: en ontwaken/ die v wech sullen/ en
stooten / en ghy moet hen te deele worden. sullen niet
8 k Want ghy hebt vele Heydenen berooft: onuersiens
so sullen sy v weder berooуen alle ouergh- waken.
bleuene van den Volcke: om des bloets k Obad.15.
wille der menschen / ende om des l wreuels l Dat is/
wille in den lande/ ende in der Stadt/ en aen onbillicken
allen/ die daer inne woonen / begaen. onrechts/ en
9 Wee dien / die gierich is ten ongheluckē moetwilles.
zyns huys / op dat hy m synen nest in de m Obad.4.
hoochte legge / dat hy den ongheualle ont-
kome.
10 Doch / uwen raedtslach sal ter schande
ws huys ghedyen: want ghy hebt te vele
Volcken n † verslagen/ ende hebt met allen n † And. tot
moetwille ghesondighet. pulter
11 o Want oock de steenen inder mueren ghestagen.
sullen schreyen / ende de balcken aen den p o Luc.19.40
ghesperre / sullen hen antwoorden. p Of/ solder/
12 q Wee dien / die de Stadt met bloede
bouwet/ en bereydet de Stadt met onrecht. q Ezec.24.9
13 Isset niet also/ dat het van den Heere r † Nahum.2.1
Zebaoth ghescheidē sal? wat v de Volcken Mich.3.10.
ghearbeydet hebben / moet met vyere ver- r † And. der
branden/ en daer de Lieden moede aen ghe- Heyrscharē.
worden zyn/ moet verloren zyn.
14 s Want de Aerde sal vol worden/ vander s Exodi.9.16
kennisse der eere des Heeren/ als water/ dat Num.14.21.
de Zee bedecket. Esaie.11.9.
15 Wee v/ die ghy uwen naestē inschencket/
ende menget uwe grimmicheyt daer onder/ t Gen.9.22
ende hem dronckē maket/ t op dat ghy syne
schaemte siet.
16 Men sal v oock versadigē/ met schande/
voor eere: so suypt ghy nu oock / dat ghy
tuymelet: wāt de Kelck in der rechter hant
des Heeren/ sal v ommeuangen / ende moet
schandelicken spouwen/ voor uwe heerlick-
heydt.
17 u Wāt de x wreuel aen Libanon begaen/ u Jere 50.15
sal v ouervallen/ en de verstoorde gedierten Obad.15.
sullen v verschricken: om des bloedes wille x Dat is/
der menschē/ en om des wreuels wille inden moetwillige
Lande/ ende in der Stadt/ ende aen allen die onbillicke
daer inne woonen / begaen. boos heydt.
18 Wat sal dan p dat Beelt helpen/ dat zyn p Esai.44.9
Meester gebeeldet heeft/ ende het valsche Jere.10.3.
ghegoten

ghegoten Beeldt/ daer op hem de Meester
verlaet/ dat hy stomme Afgoden maeckte?
19 Wee dien/ die tot houte spreeckt: Waeckt
op: ende tot stommen steenen/ Staet op:
z Jere.10.4. Hoe soude het leeren? siet/ z het is met
Goude ende Silver overtogen/ ende daer en
a Psal.11.5. is gheen Adem in hem.
Cap. iij. 20 a Maer de Heere is in sijnen heyligen
Luc. Tempel/ de gantsche Werelt die zy voor
hem stille.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ 3
ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe
wonderlicken tegen sijnen Volcke bewesen/
ende sijne Vyanden grousaemlicken gestraffet/
so wil hy oock den Babyloniers sijne straffe
aenlegghen/ 14. sijn Volck wt harer
kommerlicken gevanckenisse te verlossen 18.
ende haer weder in haer Landt te brengen.

1 DIt is het Ghebedt des Propheten
Habacuk voor de ontschuldighen.

2 HEere/ ick hebbe v geruchte ghehoort/
a Dat is/ dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket
ter rechter v werck levendich/ a midden in den
tijt/ ende mid- Jaren/ ende laet het kondt worden/ midden
den inder inden Jaren: wanneer droeffenisse voor
noot helpet handen is/ so dencket ghy der barmhertic-
ghy/ ende heydt.
maket de 3 b God quam van Tyman/ ende de Heylige
uwen salich van den gheberchte Paran. Sela: zijns lofs
ende vry. was den Hemel vol/ c ende sijner eere was
b Deut.32.2 de Aerde vol.
Judic. 5.4. 4 Sijnen d glantz was als licht/ e stralen
c Esaie.6.3. ghingen van sijnen handen/ aldaer was
d Exo.24.10 heymelicken sijne macht.
e Hebr. hoor 5 Voor hem henen ghinck Pestilencie/ ende
nen/ als vā Plaghe ghinck wt/ waer hy henen tradt.
Mose 6 Hy stont/ ende mat het Landt: hy sach
toe/ ende verstroyede de Heydenen/ dat der
Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende
haer buyghen moesten de kleyne Berghen
in der Wereldt/ doe hy ghinck in der
Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in
moeyte/ ende der Midianiters Tenten be-
droeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder
vloedt? ende uwe grimmicheyt in den wateren/
ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op
f Gen.49.19 uwen Peerden redet ende uwe Waghenen
den strijdt behielden?
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/
als ghy den stammen ghesworen haddet/
g Psal.18.8 Sela: ende deylder de stroomen int Landt.
10 g De Berghen saghen v/ ende hen wert
banghe/ de waterstroom stoof henen wech/
de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief
h Josu.10.13 de handen op.
i Psal.18.15. 11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i
uwe pijlen vaeren met glantzen daer henen/
k Josue.11.1 ende uwe speere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ ende
verdorschedet de Heydenen in grimmicheyt.
l Of/ te mor- 13 Ghy toget wt/ uwen Volcke te helpen/
sel sloeghet. te helpen uwen Gesalveden: ghy l versloeget
Exod.14.26 het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende
Judic.13.10. ontblooredet de fondamenten/ tot anden
m† Anders/ hals/ Sela.
voorvooren 14 Ghy wondet doch m† vloecken den Scep-
den/ etc. ter des hoofts/ met tsamen sijnen vlecken/
die als een onweder komen/ my te verstroyen
ende verheughen hen/ als versionden sy den
Ellendighen verborghen.
n Exo.14.14 15 Uwe Peerden n gaen in de Zee/ in de o
o Of/ slym. Moore grooter wateren.
16 Dewijle ick sulcks hoore/ is mijnen
Buyck bedroeft/ mijne lippen beven van

den gheschreye/ etter gaet in mijne beende- † And. hoe
ren/ ick ben by my bedroeft: † O dat ick wel ick rusten
rusten mochte ter tijdt der droeffenisse/ sal ter/ etc.
wanneer p † wy henen op trecken ten p† Anders/
Volcke/ dat teghen ons kryghet. sy (de Per-
17 Want den Vijchboom en sal niet groenen/ sen tegen de
ende daer en sal geen vrucht zijn aen den Wijn- Chaldeen)
stocken: den arbeydt aenden Olyboomen q Dat is/
feylet/ ende de Ackeren en brenghen gheene q voedsel ende
neeringe: ende de Schapen worden wt den spyse.
Koyen ghereten/ ende daer en sullen gheene r 2. Sam.2.1
Kunders inden Stallen zijn. s Luc. 1. 47.
18 r Doch ick wil my verheugen des Heeren/ t Psal.18.B.
s ende vrolick zijn in God mijnen Heyle. 27/ 1/ 3.
19 t Want de Heere tu Heere/ is mijne kracht/ u† Anders/
ende sal mijne voeten maken/ als der Herten God.
voeten/ x ende sal my in der hoochte voeren/ x Esai.58.14
dat ick singhe op mijnen Snarenspele.

Eynde des Propheets
Habacuc.

Argument.

SOphonias heeft met Jeremia ghepropheteert/ ten tijde des Koninck Josie. Want hoe wel dese Koninck de warachtighe Religie weder opgherichtet hadde/ so waren daer nochtans sommighe onder de Voornemste/ ende oock onder het Volck/ dien het wel liever soude ghewreest hebben/ hadde de Superstitie de overhandt ghehadt. Daer om verwachteden sy betere tijden na haren verstant/ in de welcke de warachtige Religie soude wederom nederghewórpen worden. So straft dan Sophonias de boosheydt sulcker Menschen grouwelick/ ende vermaentse tot beteringhe/ ende voorseyt dat de Babylonische sullen Gods roede wesen/ om sulcks te wreken: over de welcke nochtans oock ten eynde de selve straffe komen sal/ so dat sy niet seer en sullen te roemen hebben/ dat sy het Volck Gods overwonnen hebben. Ten laetsten propheteert hy/ dat Zion sal weder opgherichtet worden/ ende van den ghelucksighen tijde Christi. Sophonias Cap. 3.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Propheteert tegen Juda ende Jerusalem/ voorseyt hen hare grousame ende verschrickelicke straffe/ van den Heere/ wt oorsake harer Afgoderye ende roeckelooser sekerheyt.

1 DIt is het woordt des Heeren/
welcke gheschiede tot Zophonia/
den sone Chusi/ des soons Gedalia/
des soons Amaria/ des soons
Hiskia/ ter tijdt a Josie/ des soons Amon/ a 2. Reg. 21
des Konincks Juda. 23.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech
nemen/ spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde b Die beter
Vogelen des Hemels/ ende Visschen in der zijn woudt/
Zee/ wech nemen/ met tsamen den ergernissen dan de slech
ende Godloosen: Ja ick wil de menschen te Papen of
wtroepen wt den Lande/ spreeckt de Heere. Priesters/ ende
4 Ick wil mijne hande wtstrecken over Malchom
Juda/ ende over alle die te Jerusalem woonen: was een
also wil ick het overghebleuene van Baal Afgod der
wtroepen/ daer toe den name der b Cama- Kinderen
rim ende Papen wt deser plaetse. Ammon.
5 Ende die/ die op den Daken/ des Hemels 2. Reg. 23.5.
Heyr aenbidden: die het aenbidden/ c ende c Deut.10.20
sweeren

swerren doch by den Heere ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afvallen ende na
den Heere niets en vraghen, en hem niet en
achten.
7 b Weset stille voor den Heere Heere/want
c des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne f
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/ wil ick te huys soecke/de Vorsten/
ende g des Koninck kinderen, en alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Ooc wil ick ter seluer tyt die te huys soec-
ken/die ouer den dorpel springen/die harer
heeren huys veruullen met roous ende be-
drieghertie.
10 Ter seluer tyt/spreeckt de Heere/sal hem
een luydt gheschrey verheffen van der *
Vischpoorte aen/een huylen van der ande-
ren poorte/en een groot iammer op de cley-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche kremer volck is heuen-
wech/ende alle die gheldt vergaderen / zyn
wtgheroepet.
12 Ter seluer tyt wil ick Jerusalem met Lan
ternen doorsoecke / ende wil te huys soec-
ken de lieden/k die op hare droesen ligge/
en spreken in haren herten:l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten roove wor-
den/ende hare huysen tot eener woestyne:m
sy sullen huysen bouwen / ende daer niet in
woonen sy sullen Wijnberghen planten/en
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren groote dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat geschrey van den daghe des Heeren co-
men sal so sullen de Stercke dan bitterlic
schreyen.
15 Want desen dach/is eenen dach der grim
michept/p eenen dach der droeffenisse ende
des angsts / eenen dach des weders en on-
stuymicheyt eenen dach der duysternisse en
donckerheyt/eenen dach der wolcken ende
des neuels.
16 Eenen dach der basuynen en trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Berge.
17 Ick wil den liede bange make dat sy ront
om gaen sullen als de Blinden daero / dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten worde, als ware het stof/
ende haer lyf als ware het dreck.
18 q Haer silver en goudt en salse niet r t ver-
lossen connen aen den dage des toorns des
Heeren s maer het gantsche Landt sal door
het vyer zyns yuers verteert worden: want
hy sal dies in korten een eynde maken met
allen die in den Lande woonen.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaentse tot vromicheyt en beterin
ge 4. Prophetceert teghen de Philisteen, 8.
Moab/Ammon, 12. Moorenlieden ende
Assy. 13.

1 VErgaderet v / ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelich volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/dat ghy
als kaf vā dage/henewech varet/eer v des
Heeren grimmigen toorn/ouer v kome eer
den dach des Heeren toorn/ouer v kome.
3 b Soecket den Heere/alle ghy ellendigen
inden lande / ghy die syne rechten houdet:
soect gerechticheyt/soeckt oetmoet/op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
mueghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ende
Askalon woest worden; Asdod sal inde

b Psa.37.7. ende 46.11.
c Amo.5.18.
f De Babylonieren/ die Jerusalem souden op eten daerom dat sy dreken de wyse/ God te dienen hiel den/ buyten Moses beuel etc
g 2.Re 25.7 Jere 39 6.
h Namelicken in haren Afgodendienste/ als Misse gewaedt/ Choorkappen etc.
Dat sy hebben 'onderlicke wyse/ offer en cleederen ghestichtet/ den God te Jerusalem tot verdriet.
* Nehe.3.3.
i Jerusalem die nu gantschelicken den Mammon en buycke dienende: en wt der Kerc ken een merckt of kraem ghewozden was en eue hel tydelick goet sochte/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons oock etc.
k Die daer se ker sitten/als wyn die men niet aflaeten soude/en de spotten het dreygen der Propheten
l Deu 29.19 Jere.23.17.
m Amo.5.11
Deu 28.30.
n Jere.30.7, Amos 5.18. Joel. 2.11.
o 4 Es 2.27. Mat 24.29 Apoca 1.7.
p Mal.4.5.
q Ezec.7.19
r t And. wt-tencken be-schermen.
Zeph.3.8.
s t. An. ontsoecket v sel uen.
b Esa.55.6. Amos.5.6.

middaghe verdreuen worden / en Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien die aē der Zee henen af woone
den crijghers/ des Heeren woort sal ouer v lie
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil v ommebrenghen/dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afeenkel
Herders huysen ende schaepskoyen zyn.
7 Ende dat selue sal den overghebleuen aen
den huyse Juda/te deele worden dat sy daer
op weyden sullen: des auonts sullē sy hen in
den huysen Ascalon legheren/wanneer haer
nu de Heere haer God wederom te huys ge-
socht/ende hare gheuanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon / ghehooret/
daer mede sy myn volck v ghesmadet / ende
hen op desseluen lantpalen geroemet hebbē.
9 Welan/so warachtich als ick leue/spreect
de Heere Zebaoth/ de God Israels: Moab
sal e als Sodom/ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ja als eenen netel-
strupck en soutgroeue, ende een eewige woe-
styne: de overblyuende myns volcx sullense
beroouē ende de overgebleuene myns volcx
sullense erven.
10 f Dat sal hen gebeuren/door hare hoouerr
dije/dat sy des Heeren Zebaoths volck/ge-
hoonet/ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere ouer haer zyn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Oock sullet ghy Moorenliedē/ door myn
sweert verslaghen worden.
13 En hy sal zyn hant strecken ouer het Noor
den ende Assur ommebrenghen : k Niniue
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestyne.
14 l Dat hen daerin legherēn sullen allerley
ghedierte onder den Heydenen oock sullen
Roerdompen ende Swijneghels woonen
op haren i thorrens/ende sullen in den vensse
ren singhen/ende de Rauen op den balcken/
want de Cederen verders sullen afghereten
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt die so seker woon
de/ende sprac in harer herten: m Ick bent en
geens meer: hoe is sy so woest geworde/dat
de ghedierten daerinne woonen / ende wie
daer voor by gaet/die fluyt ense aen/en klap-
pet met der handt ouer haer.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Joden Afgo-
derije/ Tyrannije roeckeloofer ongehoor-
saemheyt/ende wederspannicheydt/ 8 pro-
pheteert hy wtermaten heerlicken en claer-
licken/van den vrolicken ende saligen Kercke
Christi/dat inder gantscher Wereldt/soude
wtghebreydet worden.

1 WEe der vysticker/a onsuyuerer/tyranni
scher v Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren / noch haer
* tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee
re betrouwen / noch haer tot haren God
houden.
3 b Hare Vorsten zyn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richters c Wolven des
auonts/die niet ouerblyuen laten tot op dē
morghen.
4 e Hare Propheten zyn lichtueerdich ende
verachters / hare Priesters ontwyen het f
Heylichdom/ende g l verduyden de Wet wre
uelick.

c Esa.14.29. Jerem.27.3. Hese.25.15.
Philisteen.
Moab. Ammon.
Esai.15 16 Jerem 48.1. Eze.25.8.
d Of gehoonet.
e Gen.19.24
f Zach.2.8.
g Esai 2.18
h Dat is vā den Euangelio ghesept/ welck comē soude na der Babiloni-scher geuāckenisse als dā geschiedt is.
i Apoc.15.4.
Moorenlieden.
Assur.
k Tob.14.6 Nahu 2.10 ende 3.7.
l Esai 34.11 mit 2.Re.19 23.35.
Esai e.47.8.
Ezec.28.2. ende 29.3.
a Of vuyler
b Vz is/ Jerusalē selfs: want waer Gods woort ende allermeesten ghepredickt wort / daer wort het aē dē allermee-ste veracht.
* Dat is/ straffen ons der wyse of schriphen.
c Eze.22.27
Mich. 3.2.
d Haba.1.8
e Jere.23.14
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelyck de Paus/ Ghy zijt Petrus/ etc.
Mat.16.18.
l And.doen der Wet ge welt.

5 Doch de Heere die onder hem is / leeret
wel recht/ende en doet niets quaedts hy
laet alle morghen syne rechtē openbaer lee
rē/ende en laet niet af/ doch de boose liedē/
en willen hen niet leeren schamen.
6 Daerom wil ick dese lieden wtroyē/ hare
Borgē verwoesten/ende hare stratē ledich
maken/ dat daer niemandt op gaen en sal:
hare Steden sullen verstoort worden/ dat
daer niemant meer woone:
7 Ick liet v segghē: h My suldy vreesen/ eñ
v laten tuchtigen/ i so en worde harer woo
ninge niet wtgeroyet/ ende dier geē komē/
daer ickse mede te huys soeckē sal: doch sy
zijn vlijtich allerley boosheydt te doen.
8 Daerom/ spreeckt de Heere/ moetet ghy
wederom myner oock wachten/ tot dat ick
my opmake/ te syner tijt: wanneer ick oock
richten sal/ende k de Heydenen versamelē/
ende de Koninckrijcken te hoop brenghen/ l
mynen toorne over haer te gieten/ Ja allē
toorne myner grimmicheydt: m Want de
gantsche Wereldt / sal door mijns yvers
vyer verteert worden.
9 Als dan wil ick dē volcke anders predic-
ken laten/ n met vriendelicken lippen/ dat
sy sullen alle o des Heeren Name aenroe-
pen ende hem dienen eendrachtichlick.
10 Men sal my myne aenbidders/ namelic-
ken/ de verstroyeden op ghene zijde des wa
ters/ in Moorenlande/ herwaerts brengen
ten gheschencke.
11 Ter selver tijt en suldy v niet meer scha-
men/ alle uws doens/ daer ghy teghen my
mede overtreden hebt: want ick wil de p
stoute Heylighen van v nemen/ dat ghy v
niet meer en suit verheffen: om mijns Hey-
lighen Berchs wille.
12 q Ick wil in v laten overblijven een arm
r verachtet volck/ die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De overgeblevene in Israel en sullē niet
boos doen/ t noch leughenē sprekē/ ende men
en sal in haren monde geen bedrieghelicke
tonghe vinden: maer sy sullen weyden ende
rusten/ sonder alle vreesen.
14 u Juychet/ ghy Dochter Zion/ roept Is
rael/ verheucht v/ ende x weest vrolick van
gantscher herten/ ghy Dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech
genomen/ ende uwe vyanden afgewendet:
z de Heere de Koninck Israels is by v: dat
ghy v voor gheenen ongheluckte meer vree
sen doruet.
16 Ter selver tijt sal men tot Jerusalem spre
ken/ a Vreest v niet: ende tot Zion/ Laett u
we handen niet traech worden.
17 Want de Heere v God is by v/ een sterck
v Heylant: c hy sal hem over v verheugen/ eñ
v vriendelick zijn/ eñ het v d vergeven / eñ
sal over v met ghekalnghe vrolick zijn.
18 De gene/ die door e opsettinge/ geplaget
warē/ wil ick wech doen dat sy van v ko-
men/ welcker opsettinge haren last waren/
daer sy versmaetheydt van hadden.
19 Siet/ ick wilt met alle diē wt makē ter sel
ver tijt/ die v beleedigē: g ende wil der hinc
kendē helpen/ eñ de verstoot te versamelen/
ende wilse tot lof ende eere maken in allen
Landen/ daer menseñ in verachtet.
20 Ter selver tijt wil ick v hier inbrenghen/
ende v ter selver tijdt versamelen: want ick
wil v tot lof ende eere maken / onder allen
volcken op Aerden/ wanneer ick uwe ghe-
vanckenisse wenden sal/ voor uwen oogen/
spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Zophonia.

h 4. Esd. 16. 68
Spr. 12. 11.
Apo. 14. 7.
i Rom. 1. 17.
Revelatur
ira Dei de
coelo/ etc.
k Mat. 25. 32
l Nahu 1. 6.
m Sap. 1. 18.
n Dat is
dat heylige
Evangeli-
um vā der
ghenade
Gods/ in de
gantsche
Werelt te
predicken:
dwelck
ons verlos-
set van on-
ser sonde.
o Joel 2. 32.
Apoc. 2. 11.
Rom. 10. 13.
p Die hen
beroemden
ende verlie-
ten op den
Tempel/ of
ser vaderē/
eñ andere
heylighe
wercken/
Rom. 9. 4.
eñ niet op
de louter
genade. q
Jere. 50. 7.
r Esa. 41. 14
Luc. 12. 32.
x Of/ slecht/
dunne.
s 1. Joa. 3. 9
t Ephe. 4. 15
u Za. 2. 10.
9. 9.
x 1 The. 5. 16
y Hy en wil
niet meer
toornen/
maer daer
sal enckel
vergevinge
zijn/ ende de
vyanden
roemet hy
de Wet eñ
boose con-
scientien.
b Esai 42. 5.
2. Cor. 6. 16.
a Esai 41. 14
43. 1. 54. 4.
b Of/ Heyl-
gever: Sa-
lichmaker:
c Esai 62. 5.
65. 18.
d Die de
Wet op-
werpen
dingen eñ
niet op ghe
nade/ daer
doch de
Wet selfs
opdrijvet/

Argument.

Haggeus leefde te tijde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheyt des volcx/ dwelck de weldadē Gods diese wt de Babylonische gevanckenisse verlost hadde/ qualick bekende. Hy straft oock de onachtsaemheyt haers herten/ dat sy so traech warē in de weder opbouwinge des Tempels. So brengt hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het werck der bouwinghe / ende vermaentse het werck niet te verlaten door vreese der vyanden. Daer na in het eynde prophetcert hy klaerlick van Messia// ende van de Ghemeynte.

Haggeus.
Cap. j.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck/ dat sy den Tempel ende Godsdienst aen te richten/ niet geachtet en hebben/ maer alleene op hare goederen ende huysen vlijtich ende gierich geweest zijn/ 5. daerom sy oock geplaecht worden met diere tijt/ ende schaden aen wyne/ koorne ende allerley vruchtē. 12. Zeru Babel ende Jesua vanden Heer verweckt/ nemen hen des ghebouwes des Tempels aē.

1 In dē a tweedē Jare des
Koninex Darij/ inder sesj
ter Maent/ aen den eer-
sten daghe der Maendt/
gheschiedde des Heeren
woordt/ door den b Pro-
pheet Hagero/ tot Zeru-
babel/ den sone Sealtiel/
den Vorst Juda/ ende tot Jesua dē sone Jo
zadac den Hooghenpriester/ ende sprack:
2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit
volck spreeckt/ De tijt en is noch niet geko
men/ dat men des Heeren huys bouwet.
3 Ende des Heeren woort geschiedde door
den Propheet Haggeo:
4 b Doch uwen tijt is ghekomen/ dat ghy
lieden in ghewelfde huysen woont/ ende dit
huys moet woest staen.
5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/
hoe het v lieden gaet.
6 e Ghy saeyt vele/ ende brenget weynich
in: f ghy etet/ eñ wordet doch niet satt: ghy
drincket/ ende en wordet doch niet dronckē:
ghy kleedet v/ ende en konnet v doch niet
verwermen: ende wie gheldt verdient / die
leyt het in eenen hollen Buydel.
7 So spreeckt de Heere Zebaoth: Siet/ hoe
het v lieden gaet.
8 Gaet henen op het geberchte/ ende halet
hout/ ende bouwet het Huys/ dat sal my aē
genaeme zijn/ ende wil myne eere bewijsen/
spreeckt de Heere.
9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/ en
de siet/ het wort weynich/ ende wānneer ghy
liedē het alreede te huys brenget/ so verstuy
ve ick het doch: waerom dat/ spreeckt de Hee
re Zebaoth? Daerom / dat mijn Huys so
woest staet/ ende een yeghelick op zijn huys
hem snellet.
10 Daerō heeft de Hemel over v liedē dē dau
we verhoudē/ eñ het Aertrijcke syne vruchte/
11 g Ende ick hebbe de dorheyt geroepē/ beyde
over het Lant ende Berghen/ over Koor-
ne/ Most/ Olye/ ende over alles wat wt der
Aerden koemt: ooch over lieden ende Vee/
ende over allen arbeydt der handen.

Indē tweedē Jare
Darij.
a Esra 6. 14
Dani. 6. 1.
ende 9. 1.
b Esra 5. 1
Zeru Babel.
Jesua.
c † In der Heyrschaer/
b Jer. 22. 13.
e Deu. 28. 38
Hose. 4. 10.
f Mal. 3. 10.
f Leu. 26. 26.
Miche. 6. 15
g Deu. 28. 42.

12 Doe luysterde Serubabel de sone Seal-
tiel/eñ Jesua/ de sone Jozadac/ de hoogepry-
ster/ende alle overgebleuene des volcx/sulc-
ker stemme des Heeren haers Gods/ eñ den
woorden des Propheten Haggei/ als hem
de Heere haer God ghesonden hadde: eñ het
volck vreesde hem voor den Heere.

13 Doe sprac Haggeus: Deh Engel des Heerē
die de bootschap des Heeren hadde aen het
volc:l Jck ben met v liedē/spreect de Heere.
14 k Ende de Heere verweckte den gheest Se-
rubabels des soons Sealtiel / des Vorsten
Juda/ende den gheest Jesua des soons Jo-
zadac/des Hooghenpriesters/eñ den gheest
des gantschē overgebleuenen volcx/ dat sy
quamen ende arbeyddden aen den huyse des
Heeren Zebaoth/ haers Gods.

h Dat is/ Bode of Predicker.
i Deut.7.21.
31.6.
Hag.2.5.
Jere.46.28
k Esra.5.

Dat ij. Capittel.

1. Sterckt wt beuele des Heeren/de Ouersten ende het volck/aent begonnē were. 7. Prophetcert van Christo. hy sal dat ander huys (4. hoewel slecht in haren oogen) heerlicker maken/als het voorige ghewe-est ware/ 11. Ende wyst hen aen hare offeren ende wercken onreynicheyt. 16. met tsamen Godlicker straffe/die over de selue ende hare onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21. Der gantsche Wereldt Koninckrijcken gaen onder/op dat Christus (onder dē persoone Serubabels afgebeeldet) met synen Kijcke opkome.

1 AEn den vier ende twintichsten dage der
sester Maendt/in den a tweeden Jare
des Koninck Dary/
2 Aen den een eñ twintichsten daghe der se-
uender Maent/geschiede des Heerē woort
door den Propheet Haggeo/ende sprack:
3 Segget tot Serubabel dē sone Sealtiel/
den Vorst Juda/eñ tot Jesua/dē sone Jo-
zadac/den Hoogenpriester/ eñ tot dē den o-
verghebleuenen volcke/ende spreeckt:
4 c Wie is onder v lieden overgebleuen/die
dit huys in syner voriger heerlicheyt/ghe-
sien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu
aen? is het niet also: het en duncht v lieden
niets zijn?
5 Eñ nu Serubabel/ v hebbet eenen goeden
moet/spreect de Heere: hebbet eenen goeden
moet Jesua/ghy sone Jozadac/ghy Hooge
priester: hebbet eenen goeden moet/alle het
volck in den lande/spreect de Heere/ende ar-
beydet: e want ick ben met v lieden /spreect
de Heere Zebaoth.
6 Na den woorde/doe ick met v lieden een
Verbont maeckte/als ghy wt Egypten to-
ghet/sal mynen Gheest onder v bliuen: en
vreest v niet.
7 Want so spreect de Heere Zebaoth: f Het
is noch eenen kleynen tijt/daer van/dat ick
Hemel ende Aerde/de Zee / eñ het drooghe
bewegen sal.
8 g Ja alle Heydenē wil ick bewegen: so sal
dan comen aller Heydenen h Troost: eñ ick
wil dat huys vol heerlicheyt makē/spreect
de Heere Zebaoth.
9 i Want myne is/beyde het siluer eñ gondt/
spreeckt de Heere Zebaoth.
10 De heerlickheyt des laetsten huys /sal
grooter worden dan des eersten geweest is/
spreeckt de Heere Zebaoth: ende ick wil k
vrede geuen/ aen deser plaetse/ spreecht de
Heere Zebaoth.
11 Aen den vier eñ twintichsten dage der ne-
ghender Maent/inden tweeden Jare Da-
rio/geschiedde des Heeren woort tot dē Pro
pheet Haggeo/ende sprach:
12 So spreect de Heere Zebaoth: Vraghet de
Priesters om de Wet/ende spreeckt:

Indē tweeden Jare Dary.
a Of/ anders Jare.
c Of Und. het overblijfsel des volcx.
Esra.3.12.
e Deu.31.6
Josu.1.7.9.
Hagg.1.13.
f Hebr.12.6
g Esai.60.3
h Dat is/ Christus/ die de gantsche Werelt troostē soude/ door der vernieuinge der sonden.
Hose.16.17
Hose.2.7.
i Dat is/ Spelach eñ Sepl.

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege
in der slippen zijns kleets/ende ruerde daer
na met syne slippen aen/Broodt/Keucken
spijse / Wijn/ Olye/ ofte wat het voor spijse
ware / m werde het oock heylich? Ende de
Priesters antwoorden ende sprakē: Neent.
14 Haggeus sprac: Wanneer daer eenige een
die onreyn is van eenen aengeruerden ase/
deser een aenreurde/ werde het noc onreyn?
de Priesters antwoorden eñ spraken: n Het
werde onreyn.
15 Doe antwoorde Haggeus/ende sprac: E-
uen also is oock dit volck ende dese lieden
voor my/ spreeckt de Heere: ende alle haere
handen werck / ende wat sy offeren/ dat is
onreyn.
16 Eñ nu siet/hoe het v lieden gegaen heeft/
van desen dage aen/ende te voren/ eer eenen
steen op den anderen ghelept wert aen den
Tempel des Heeren/
17 o Dat/ wanneer een ten koornhoope quā/
die twintich maten hebben soude/so waren
daer kuym tiene: p quam hy ter wijnpersen/
eñ meynde vijftich Amen te vullen/ so warē
daer kuym twintich:
18 Want ick plaechde v lieden met dorheyt/
brant koorne eñ hagele/in alle uwē arbeyde:
noch en bekeerdet ghy v niet tot my/spreect
de Heere.
19 So siet nu daerop/van desen daghe aen/eñ
te voren/ namelicken/ van dē vier ende twin
tichsten dage der negender Maent aen/tot
aen den dach/doe de Tempel des Heeren ge-
fondeert is: siet daerop.
20 Want het saet leyt noch in der Schuere/
eñ daer en draecht noch niets/noch de Wijn
stock/Vijgenboom/ Granatenbos/ noch de
Olyboom/ r doch van desen dage aen wil ick
seghen gheuen.
21 Ende des Heeren woort geschiede ten an-
deren male tot Haggeo/ aen den vier eñ twin
tichsten daghe der Maent/ ende sprach:
22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/
ende spreect: Jck wil Hemel ende Aerde be-
weghen.
23 Ende wil de Stoelen der Koninckrijcken s
ommekeeren/ende de machtige Koninckrije-
ken der Heydenen verdelghen: ende wil bey-
de de Waghenen met haren Ruyteren om-
keeren / dat beyde Peert ende Man tonder
vallen sullen/ t een yeghelick door des ande-
ren Sweerdt.
24 Ter seluer tijt/spreect de Heere Zebaoth/
wil ick v u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/
mynen knecht nemen/spreeckt de Heere/en-
de wil v als een Signetrinck houden: want
ick hebbe v verkozen/ spreeckt de Heere Ze-
baoth.

l Jere.11.15
Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra.
m Of salt heylich sijnē
n Leuit.5.2.
11.24.
Num.19.11
o Deu.28.38
Mich.6.15.
Hagg.1.6.9
p Esa.5.10.
q Amos.9.9
Hagg.1.11.
r Zac.8.12.
s Dz is/ Jck wil de Persen die ghy liedē vreest/ verstooren/ welckes door Alexandrum Magnum ghe-schiedt is.
t Judic.7.22
u Syr.49.13
1.Esdr.1.2.
3.Esdr.5.6.

Eynde des Propheten
Haggei.

Argument.

SAcharias prophetеerde ten tijde des Pro-
pheten Haggei/ ende heeft deselue materie
ghehandelt / de Regeerders ende het volck
vermanende tot de wederopbouwinghe des
Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken
de grouwelicke straffe/ die over het volck Jsra
els stont te komen: eñ heeft vele dinghen met
Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende ma
nieren des leuens te beteren / ende vermaent
het volck ter deucht. Hy vermengt daer in ooc
vele dinghen van Christo/ende prophetеert o-
penlick van de Gemeynte Christi. Bo-
uen desen spreeckt hy oock van de
laetste tijden/ die na de Hemel
vaert des Soons Gods
wesen souden.

Sacharias Cap.14.

De Propheet SacharJa.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der onghehoorsaemheyt haerer va deren / haer tot den Heere bekeeren. 7. siet in eenen ghesichte / der Enghelen vlyt ende sorghe voor zijn volck ende Jerusalem / 13. ende wordt berichtet van des Heeren ghenade die hy hen predicken sal. 18. ende der vyanden diese beleedicht of verdruckt heb ben / om nekomen.

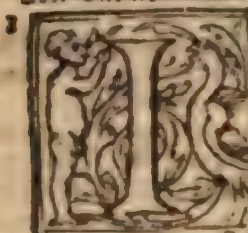

1 IN der achtster Maendt
des tweeden Jaers des
Koninck Darij / geschie-
de dit woort des Heeren
a Mat.23.35 2.Par.24.20. tot a SacharJa / dē so-
ne Berich Ja / des soons
Iddo / den Propheet / eñ
sprack:
2 De Heere is toornich ghewest op uwe
vaders.
3 Ende spreect tot hem: So spreect de Hee-
b† And. der Heyrschaer. re b† Zebaoth: c Keert v tot my / spreecht
c Jere.15.19 31/18. Mala.3.7. de Heere Zebaoth / so wil ick my tot v kerē:
keeren spreecht de Heere Zebaoth.
d Esa.21.8. 31.6. 35/19. Jere.3.12. Ezech.18.30 33/3. 33/11. Osee.14.2. Joel.2.12. 4 Weest niet als uwe vaders / welcken de
voorighe Propheten predickten / eñ spraken:
So spreecht de Heere Zebaoth: Keert v vā
uwen boosen weghen / ende van uwen boo
sen doen: e doch sy en luysterden niet / eñ en
achteden niet op my spreecht de Heere.
5 Waer zijn nu uwe vaders ende de Pro-
pheten: leuen sy oock noch:
6 Is het niet also / dat myne woorden eñ
myne rechten / die ick door myne knechtē de
e Jere.25.4 29/19. 44.5. 35.7. Propheten geboodt uwe vaders getreffet
hebben / dat sy hen hebben moeten omkee-
ren / ende segghen: f Ghelijck als de Heere
Zebaoth inden sinne hadde / ons te doen /
f Dani.9.7. daerna als wy ghinghen ende deden / also
heeft hy ons oock ghedaen.
7 Inden vier ende twintichsten daghe der
elfster Maent / die daer is de Maent Se-
bat / inden tweeden Jare des Koninck Da
rij / geschiedde dit woort des Heerē tot Sa
charJa den sone Berich Ja / des soons Id-
do den Propheet / ende sprack:
8 Ick sach inder nacht ende siet / een man
g Zac.6.2. Apoc.6.4. satt op eenen g roodē peerde / ende hy hielt
h† An. leerch ben. onder den Myrten (boomen) inden h† lan
douwen / eñ achter hem waren roode / bruy
ne ende witte peerden.
9 Eñ ick sprack: Myn Heere / wat zijn dese?
Eñ de Engel die met my sprack seyde tot
my: Ick wil v kondt doen wat dese zijn.
10 Eñ de man die onder der Myrten hielt /
antwoorde eñ sprack: Dese zijn die de Hee
re wtgesondē heeft / het lant door te treckē.
11 Doch sy antwoorden den Engel des Hee
ren / die onder den Myrten hielt / ende spra
ken: Wy zijn door het lant ghetogen / ende
siet / alle landen sitten stille.
70. Jaer de ghevanckenisse. Jere.25.12 29.10. Esra.1.1. 12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren /
eñ sprac: Heere Zebaoth / hoe lange en wil
dy v dan niet outfermen ouer Jerusalē eñ
ouer de Steden Juda / op welcker gy toor
nich gheweest zijt / dese tseuentich Jaer lanck
13 Ende de Heere antwoorde den Enghel
die met my sprack / vriendelicke woordē eñ
troostelicke woorden.
14 Ende de Enghel die met my sprack / seyde
i Zach.8.2. de tot my: Predicket ende seght: So spreecht
de Heere Zebaoth: i Ick hebbe seer gey-
uert ouer Jerusalem ende Zion.
15 Maer ick ben gātsch toornich op de stou
te Heydenen / want ick was slechs eē wey
nich toornich / doch sy k† helpē ten quaden. k† And. hebbē se ghe holpen tē q.
16 Daerom so spreecht de Heere: l Ick wil l Zach.8.3.
my weder tot Jerusalem keeren met barm-
herticheyt / ende myn Huys sal daerinne ge
bouwet worden / spreecht de Heere Zeba-
oth: daertoe sal het timmersnoer op Jerusa-
lem ghetoghen worden.
17 Ende predicket wyder / ende spreecht: So m† And. sullen haere myne steden noch weder breyden door gelucke.
spreecht de Heere Zebaoth: Het m† sal my-
nen Stedē wederom wel gaen / ende de Hee
re sal Zion wederomme troosten / ende sal Je
rusalem weder verkiesen.
18 Ende ick hief myne oogen op / ende sach /
ende siet / daer waren vier Hoornen.
19 Ende ick seyde tot den Engel die met my
sprack: Wie zijn dese? Hy sprack tot my: n n Dan.7.24
Het zijn de vier Hoornē / die Juda met tsa
men Israel eñ Jerusalem verstroeyt hebbē
20 Ende de Heere wees my vier Smeden.
21 Doe sprack ick: Wat willen die maken?
hy sprack: De Hoornē die Juda so verstroy
et hebben / dat niemant zijn hooft en heeft
konnen op heffen / de selue af te schrickē zijn
dese ghekomen / op dat sy de Hoornen der
Heydenen afstooten / welcke de Hoornen
ouer het lant Juda gheheuen hebben / dat
selue te verstropen.

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont wordē. 6. de verstroeyde worden daer henen geroe pen / 10. Christi toecoemst / met tsamen der Heydenen bekeeringhe wordt toegheseyt.

1 ENde a ick hief myne oogen op ende sach a Ezec.40.3 43/10. Apo.21.15.
ende siet / een man hadde een meetsnoer
in der handt:
2 Ende ick sprack: Waer gaedy henē: doch
hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete /
ende sie toe hoe lanck ende wyt sy zijn sal.
3 Ende siet de Enghel die met my sprack /
ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt /
hem teghen /
4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende
segghet desen ionghen / ende spreecht: Jeru
salem sal bewoont worden sonder mueren /
van grooter veelheyt der menschē ende des
Veeß / dat daerinne zijn sal.
5 b Ende ick wil / spreecht de Heere / eenen b Deu.4.24 Zach.9.8. Esa.26.1
vyerighen muere daer rontomme zijn ende
wil daerinne zijn / ende wil my heerlicken
daerinne bewijsen.
6 Huy huy / vliedet wt den Noordenlande /
spreecht de Heere. c want ick hebbe v lieden c Jere.23.8.
in de vier windē onder dē Hemel verstroyt / d Jere.50.8 51/6.
spreecht de Heere.
7 d Huy Zion / die ghy woonet by der doch- Apo.18.4
ter Babel ontlooper?
8 Want so spreecht de Heere Zebaoth: Hy
heeft my gesonden tot den Heydenen / die v
lieden berooft hebben: hare macht heeft eē
eynde: e wie v aen tastet / die tastet synen e Jerem.3.1 10/25.
oogappel aen.
9 Want siet / ick wil myne handt ouer haer 30.16.
beweghen / f dat sy sullen eenen roof wordē Psal.17.8
dien / die hen ghedient hebben: dat ghy sul- Prou.14.31
let ghewaer worden dat my de Heere Ze- 17.5.
baoth ghesonden heeft. Mat.25.40
10 Verheucht v / ende weest vrolick ghy Act.9.5.
dochter Zion: g want siet / ick kome / eñ wil Luc.10.16.
by v woonen spreecht de Heere. f Esa.14.2.
11 Ende te dier tyde sullen vele Heydenen dē g Exod.25.8
Heere toegheuoecht worden ende sullen myn Zeph.3.14.
volck zijn / h ende ick wil by v woonen: dat Mat.28.20
ghy sult ghewaer worden dat my de Heere h Leui.26.12
Zebaoth tot v ghesonden heeft. 2.Cor.6.16
12 Ende de Heer sal Juda eruen voor zijn
deel / inden Heylighen lande / ende sal Jeru-
salem weder verkiesen.

Alle-

i Zepha. 1.7.

13 i Alle vleesch sy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaect van zijner
Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems eñ des
Tempels / wordt Josua de Hoochpriester
met vergheuinghe syner sonden/ 5 in zijn
ampt inghehuldt/ 8. Christus wordt toe-
ghesepdt.

1 Ende my wert gewesen de Hooge prie-
ster Josua / staende voor den Enghel
des Heeren / a ende de Satan stont tot
zijner rechter handt / dat hy hem weder-
stonde.

a Psalm. 109.6.

2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b de Heere c schelde v, ghy Sathan: Ja de
Heere schelde v / die Jerusalem vercooren
heeft/ is dese niet eenen brandt/ die wt den
vyere d † verlosset is?

b Jude. 9.
c Of/ straffe
verispe.
d † Anders/
wtgetrocké

3 Ende Josua hadde onreyne cleederen
aen/ ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien/
die voor hem stonden: Neemt de onreyne
cleederen van hem.
5 Eñ hy sprack tot hem: Siet/ ick hebbe v-
we sonden van v ghenomen / ende v vier-
cleederen aenghetoghen: ende hy sprack:
Settet eenen reynen hoedt op zijn hooft:
ende sy setten eenen reynen hoedt op zijn
hooft ende toghen hem cleederen aen / eñ
de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuyghde
Josua ende sprack:
7 So spreect de Heere Zebaoth: Soo ghy
in mijnen weghen wandelet / ende mijner
wacht waer nemet/ so sult ghy mijns huys
regeren/ ende mijne hoven bewaren: e ende
ick wil v gheuen van desen die hier staen/
dat sy v ghelepden sullen.

e De Enghe-
len behoedé
ende leyden
de vromen/
sonderlické
de Priesters
eñ Leeraers.

8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester/
ghy eñ uwe f † vrienden/ die voor v wooné/
want sy zijn enckel wonderen: g want siet/
ic wil mijné knecht h † Zemah comé laten.

f † An. met-
gesellen/ die
by v woo-
nen.
g Luc. 1.78.
Matth. 4.2
h † Anders/
Spruyte/
Vrucht.
i Esai. 28.16

9 Want siet/ op den eenigen i Steene/ dien
ick voor Josua ghelept hebbe/ sullen seven
ooghen zijn: doch siet/ ick wil hem wt hou-
wen spreect de Heere Zebaoth/ ende wil de
sonden des selven landts wech nemen op
eenen dach.
10 Ter selver tijdt / spreeckt de Heere Ze-
baoth/ sal een den anderen nooden / onder
den Wijnstock/ eñ onder den Vijgenboom.

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte vanden gulden luch-
ter oft candelaer / ende twee Olyboomen
daer by/ 5. met zijner beduydinghe.

1 Ende de Engel die met my sprac/ quam
weder/ ende weckte my op/ als een van
den slape opghewerckt wordt.
2 Eñ sprack tot my: Wat siet ghy: Doch
ick sprack: Ick sie. Ende siet/ daer stondt
eenen Candelaer / gantsch gulden/ met ee-
ner Schale daer boven op / daer a seven
Lampen aen waren / ende telcken seven
b † scheplepelen aen eener Lampen.

a Apo. 4. 5.
b † And. va-
ten om te
schencken.
c Apo. 11.4.

3 c Ende twee Olyboomen daer by/ een ter
rechter zijde der Schale, de ander ter slinc-
ker zijde.
4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den
Enghel, die met my sprack: Mijn Heere
wat is dat?
5 Eñ de Enghel die met my sprack / andt-
woorde eñ seyde tot my: Weet ghy nz wat
dat is? Doch ick sprack: Neen mijn Heere.
6 Eñ hy antwoorde/ eñ sprac tot my: Dat
is het woort des Heeré d † tot Zeru Babel:
e het en sal niet door een Heyr oft door
cracht/ maer door mijnen Gheest ghe schie-
den/ spreeckt de Heere Zebaoth.

d † An. tot.
e Esai. 11.2

7 Wie zijt ghy/ ghi groote Berch/ die doch
voor Zerubabel een slecht velt zijn moet?
ende hy sal den eersten steen opbouwen/ dat
men roepen sal: Gheluck ende heyl/ geluck
ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren ghe schiedde
tot my ende sprack:
9 De handen Zerubabel/ hebben dit huys
gefondeert/ syne handen sullent oock volevn-
den: f op dat ghy lieden gewaer wordet, dat
my de Heere tot v ghesonden heeft.

f Deut 18. 22.
Zacha. 6.15

10 Want wie is het/ die de g slechte daghen
verachtet? daerinnen hem doch sal inne
verheughen/ ende sien de h thinnenmate in
Zerubabels handt: met den Seven, wel-
ke zijn des Heeren ooghen/ die het gantsche
landt doortrecken.

g Of/ ver-
achtede.
h Richt-
snoer oft
richthout:
want het
gebouwete
soude door
Zeru Ba-
bel voort-
gaen wan-
neer ende
waer hy
het aengre-
pe/ wan-
neert oock
allen Hey-
denen leedt
ware.

11 Ende ick antwoorde: eñ sprack tot hem:
i Wat zijn de twee Olyboomen ter rechte
ende slincker zijden des Kandelaers?
12 Eñ ick antwoorde ten anderé mael: Wat
zijn de twee k † tacken der Olyboomen/ die
daer staen by den tween gulden l Keersnut-
ters des gulden Kandelaers/ daermen me-
de afneét boven van den gulden Candelaer.
13 Eñ hy sprack tot my: Weet ghy niet wat
die zijn? Doch ick sprac: Neen mijn Heere.
14 Eñ hy sprack: Het zijn de twee Olykinde-
ren/ die daer staen by den Heerschapper des
gantschen landts.

i Apo. 11. 4
k † An. twij-
ghen/ oft
spruyten/
In Hebrae-
o: Due
spice.
l Of lich-
scheeren.

Dat v. Capittel.

1. Een ghesichte van eenen vliegenden
Brieve/ 5. Item van eené Epha/ met eenen
clompe loodts boven op zijnen hole / daer
een wijf inne satt / 9. eñ van tween wijven
wt landt Sinear gheuoert werdt.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op/
eñ sach: eñ siet / daer was eenen a vlie-
ghenden Brief.
2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch
ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief/
die is twintich ellen lanck/ ende thien ellen
breedt.

a Dat zijn
de vervals-
schers der
Schrift/ die
de vroome
herten be-
droeven /
eñ de boo-
sen louen in
hen huy-
chelen.

3 Eñ hy sprack tot my: Dat is den vloeck/
welcke wtgaet over het gantsche landt:
want alle Dieven worden na desen Brieve
b † vroom ghesproken/ ende alle meyneedi-
ghe/ worden na desen Brieve vroom c † ge-
sproken.

b † Anders/
ghestraffet.
c † Anders/
gestraffet.

4 Doch ick wilt voorts brengen/ spreect de
Heere Zebaoth / dat het sal comen over
het huys des Diefs / eñ over het huys der
ghenen, d die by mijnen Name valschelické
sweeren: ende sal in haren huyse blijven/ eñ
salt verteeren / met tsamen zijnen houte eñ
steenen.

d Exo. 20.7
e Epha.
Dat is een
ghelijck als
te voren de
Brief be-
duydet/ oock
van den
valschen
Leeraers ge
seyt/ die de
cōscientien
met Wetten
eñ Rechten
meten ende
schepelen/
maer ten
laetsten na
Sinear co-
men moe-
ten/ etc.
f An. God-
loosheyt.
g Gen. 10.10

5 Eñ de Enghel die met my sprack / ghinck
henen wt/ ende sprack tot my: Heft uwe oo-
ghen op/ ende siet/ wat gaet daer wt?
6 Eñ ick sprack: Wat is het? Eñ hy sprack:
Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat
is de ghestalt inden gantschen lande.
7 Eñ siet, daer swevede eé Centener loots/
eñ daer was een Wijf/ die satt in dé Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose lee-
re: ende hy wierp se inden Epha / eñ wierp
den clompe loots boven op het Hol.
9 Eñ ick hief mijne ooghen op / ende sach:
eñ siet/ twee wijven ghingen daer wt/ ende
hadden vleughelen die de windt dreef: het
waren Ja vleugelen/ ghelijck als Oyevaers
vleughelen: ende sy voerden den Epha tus-
schen Hemel ende Aerde.
10 Eñ ick seyde tot den Enghel die met my
sprack: Waer voeren die den Epha henen?
11 Hy sprack dan: Dat hé een huys ghebou-
wet worde/ g in den lande Sinear/ eñ bereyt
det/ eñ aldaer gesettet worde op zijné bodé.

Dat vj. Capittel.

1 Propheteert van den Euangelio Christi/ 9. van zijnen Coninckrijcke ende Priesterdome/ 13. en vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Werelt te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden anders/ vanden verloope der vyer Coninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste en Kercke sluyten soude.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op/
ende sach: en siet/ daer waren vier wa-
ghenen/ die ghinghen tusschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a coperen.

a Of/ metalen/ eerin.

2 Voor den eersten waghene/ waren b roo-
de Peerden/ voor den anderen waghen wa-
ren swarte Peerden/

b Zach. 1. 8. Apoca. 6. 4

3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ wa-
ren bonte stercke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
my: Het zijn c de vier Winden onder den
Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
voor den Heerschapper ouer alle landen.

c Jere. 4. 7. † Anders/ voorts comen vander plaetse daer sy ghestaen hebben voor hem/ etc.

6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
ghingen teghent Noorden/ ende de witte
ghinghen hen na: doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De stercke ghinghen en toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: en hy sprac:
Gaet henen/ ende trecket door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ en
seyde: Siet/ die teghent Noorden trecken/
die doen mijnen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen namelick/
van Heldai/ ende van Tobia/ en van Jeda-
ia/ en coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer en goudt/ en maket croo-
nen/ en settetse op het hooft Josua des Hoo-
ghen priesters/ des soons Jozadac/
12 Ende spreeckt tot hem: So spreect de Hee-
re Zebaoth: Siet/ daer is een man/ die heet
d Zemah: want onder hem sal het wassen/
ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.

d Zemah/ heet een vrucht: en het is een prophecie van Christo/ die door Josua ende Seru Babel beduyt is. Zacha. 3. 9. Luc. 1. 78.

13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bou-
wen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
sal sitten ende heerschen op zijnen Throo-
ne/ sal oock Priester zijn op zijnen Throone/
en daer sal vrede zijn tusschen dien beyden.

e Of/ wt-cierssel.

14 Ende de croonen sullen den Helem/ To-
bia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
tot eener ghedachtenisse zijn in den Tem-
pel des Heeren.
15 Ende sullen van verre comen/ die aen den
Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Hee-
re Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft
ende dat sal gheschieden/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren uwes Gods.

f Zach. 4. 9

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wort een vraghe voorgestelt ouer den vasten en leedtdraghen. 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een val bericht vanden vechten vasten.

1 Ende het geschiede inden vierden Jare
des Coninclis Darij/ dat des Heeren
woort geschiede tot Zacharia/ in den
vierden daghe der neghender Maendt/
welcke heet Chislew/
2 Doe SarEzer ende Regem Melech met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rondtomme het huys des Hee-
ren Zebaoth en tot den Propheten: Moet
ick oock noch weenen a inder vijfster Maent/
ende my b onthouden/ als ick nu sommige
Jaren suler ghedaen hebbe?

a 2. Reg. 25. 8.
b Als de Nazarei. Num. 6. 2.

4 Ende des Heeren Zebaoth woordt ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ en spreecte: Doe ghy vaste-
det en leedt droeget/ in der vijfster end seuen
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck:
hebbet ghy lieden my soo gheuastet?

c Jere. 41. 1. 2. Re. 25. 25.
d Esa. 58. 5.

6 Oft doe ghy atet ende dronckete/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de vorige Propheten/ doe Jerusalem
bewoont wert/ en hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ en doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suy-
den/ ende in den leechtene?
8 Ende des Heeren woort ghescheide tot
Zacharia/ ende sprack:
9 So spreect de Heere Zebaoth: * Richtet/
recht/ en een yegelick bewijse aen zijnen broe-
dere vriendelickheyt ende barmherticheyt.

* Zacha. 8. 16. Esaie. 1. 17. 25.

10 f En en doet niet onrecht den Weduwen/
Weesen/ vreemdelingen en armen: ende nie-
mandt en dencke tegen zijnen broeder wat
quaets in zijner herten.

e Of/ goedertierenheyt.
f Exo. 22. 22. Jere. 6. 28.

11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ en
keerden my den rugge toe/ en verstockeden
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden:
12 En maeckten hare herten als eenen Dia-
mant/ op dat sy niet en hoorden de Wet en
woorden/ h die de Heere Zebaoth sondt in
synen Gheeste/ door de vorighe Propheten/
daerom oock sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.

g Jere. 2. 27. 7. 23.
h 2. Pet. 1. 21.

13 En het is also geschiet: i als gepredicket
werdt/ en sy niet en hoorden: soo en woude
ick oock niet hooren/ doe sy riepen/ spreect
de Heere Zebaoth.

i Jere. 11. 11. Prou. 1. 28. Esai. 1. 15.

14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Hey-
denen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer nie-
mant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne gemaect.

Dat viij. Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse weder om ten ghebouwete/ 16. en Regimente/ besluyt daermede sulcke propheteringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. en beghint voortaen van Messia te spreken/ e daermede de seghen ende vreuchde daer hy van spreeckt/ sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi vercreghen.

1 Ende des Heeren woordt gheschiede tot
my/ ende sprack.
2 So spreect de Heere Zebaoth: Ic heb-
be ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheyu-
eert.
3 So spreect de Heere: a Ick keere my we-
der tot Zion/ en wil te Jerusalem woonen/
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waer-
heyt heeten/ en den Berch des Heeren Ze-
baoth/ eenen Berch der heerlickheyt.

a Zacha. 1. 16.
b Esai. 1. 26

4 Soo spreeckt de Heere Zebaoth: Daer
sullen noch voortaen woonen in den stra-
ten te Jerusalem / oude mannen eñ vrou-
wen / ende die by den stocke gaen van groo
ten ouderdom.
5 Ende der stadt straten sullen zijn vol
knechtkens ende maechdekens / die op der
straten spelen.

a Gen.18.14 Job.42.2 Sap.11,18 Mat.19.20 b † An. dier.

6 So spreeckt de Heere Zebaoth: Dunc-
ket hen sulcx c onmeughelick zijn / voor den
ooghen deses overghebleuenen volcks te
d † deser tijdt? soude het daeromme oock
onmeughelick zijn voor mijnen ooghen /
spreeckt de Heere Zebaoth?
7 So spreect de Heere Zebaoth: Siet / ick
wil mijn volc verlossen vā den lande tegen
den opghange / ende vanden lande teghen
den Nederghange der Sonnen:

e Jer.24.7. 30 / 32.31 / B. Heb.8.10.

8 Eñ wilse hier tot brengen / dat sy te Jeru
salē woonen: e eñ sy sullen mijn volck zijn /
ende ick wil haer Godt zijn in waerheydt
ende gherechticheyt.
9 So spreect de Heere: Stercket uwe han-
den / ghy die dese woorden hoort / ter deser
tijdt / door der Propheten monden / dies
daechs / doe den grondt gheleyt is aen des
Heeren Zebaoths huyse / dat den Tempel
ghebouwet worde.

f Hagge.2 / 5 / 16.

10 f Want voor desen dagen was der men-
schen arbeyt te vergheefs / ende der Dieren
arbeyt en was niets: eñ daer en was ghee-
nen vrede van droeffenisse den ghenen / die
wt ende in toghen / maer ick liet alle men-
schen gaen / eenen yeghelicken tegen zijnen
naesten.

g Of / voor-leden. h Hagge. 2.20. i Hagge. 1 / 10.

11 Doch nu en wil ick niet doen als in den
g vorighen dagen / met den overghebleuen
deses volcx / spreect de Heere Zebaoth.
12 h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de
Wijnstock sal zijne vrucht gheuen / eñ het
landt sal zijnen wasdom gheuen / i eñ den
Hemel sal zijnen dauwe gheuen: ende ick
wil de overghebleuen deses volcks / sulcx
alle besitten laten.
13 Eñ het sal ghschieden / als ghy van den
huyse Juda eñ vanden huyse Israels / zijt
eenen vloeck gheweest onder de Heydenen:
so wil ick v lieden verlossen / dat ghy sullet
eenen seghen zijn: en vreest v lieden slechs
niet / ende stercket uwe handen.

k Deut. 30.9. Jere.31.28 / 32 / 41.

14 So spreect de Heere Zebaoth: k Gelijck
als ick dachte v lieden te plaghen / doe my
uwe vaders vertoornden / spreeckt de Hee-
re Zebaoth / ende het en rouwede my niet:
15 Also ghedencke ick nu wederom in desen
daghen wel te doen / Jerusalem ende den
huyse Juda / en vreest v lieden slechs niet.

l Zach.7.9. Malach. 2.10. Ephe.4.25 m † And. waerheydt eñ oordeel in etc. n Psalm. 24.4. Leuit.19.12.

16 Dat is het nu / dat ghy lieden doen sul-
let: l Een yegelick spreke met den anderen
de waerheydt ende rechtet m † recht / ende
schaffet recht in uwen poorten.
17 Eñ niemant en dencke wat quaets in sy-
ner herten / teghen synen naesten / ende en
hebbet niet lief n valsche Ede / want sulcx
alles hate ick / spreect de Heere.
18 Ende des Heeren Zebaoth woort ghe-
schiede tot my / ende sprach:
19 So spreeckt de Heere Zebaoth: De vas-
tene der vierder / vijfder / sevender eñ thien-
der Maent / sullen den huyse Juda tot ee-
ner vreuchde ende hertenlust / ende tot vro-
licken Jaerfeesten worden: alleene hebbet
lief waerheyt ende o vrede.

o Heb.12.14 p Esa.2.3.

20 p So spreect de Heere Zebaoth: Voor-
der sullen noch comen vele volcken / ende
veler steden Burghers.

q Micha. 4.1.

21 Eñ de Burgers der eener Stadt / sullen
ter anderen gaen / ende segghen: q Laet ons
heenen gaen te bidden voor den Heere / ende
den Heere Zebaoth te soecken: r wy willen
met v lieden gaen.
22 Also sullen vele Volcken ende Heydenen
met hoopen comen / den Heere Zebaoth te
Jerusalem te soecken / ende voor den Heere
te bidden.

r In He-breo / Vadā etiam ego / spreeckt de eene tot den anderen.

23 So spreeckt de Heere Zebaoth: Te dier
tijt s sullen thien mannen wt allerley sprakē
der Heydenen / eenen Joedschen man by der
slippen grypen / ende segghen: Wy willen
met v lieden gaen / want wy hooren / dat
God met v lieden is.

s Esai.3.28.

Dat ix. Capittel.

1. Gaet in de toecoemstige tijt / ende pro-
pheteert hoe de groote Alexander soude
Tyrum / Zidon / ende de Philisteen overwin
nen: op dat de gantsche Wereldt gheopent
worde / den toecoemstigen Evangelio Chri-
sti. 9. ende doet den Coninck Christum / te
Jerusalem in / op eenen Ezel.

Hadrach / is Syria. a In He-brea / Domi-nus est ocu-lus homi-nis / et om-nium tri-buum Is-rael. b God straf-fet beyde de Joden ende Heydenen / wanneer sy het verdie-nen.

1 DIt is den last daer de Heere van spreect
over het landt Hadrach / eñ over Da-
mascum / op welcke het hem verlaet:
(want de Heere a schouwet op de b men-
schen ende op alle stammen Israels.)
2 Daertoe ooc over Hamath / die met haer
palet: ooch over Tyrum ende Zidon / die
gantsch cloeck zijn.

c Joel.3.4. Esai.23.1. Ezech.26.2 / 27 / 2.28 / 1. * Dat is / sterckten. d Jer.47.5. Amos.1.6. Philisteen. Esai.14.29. Jere.47.1. Ezec.25.15 e Zach.2.5 f Als de crijchsliedē gaen ende staen int le-gher inder schaer-wacht / Eñ 1.Sam. 10. Statio Philistino-rum.

3 c Want Tyrus bauwet * vesten / ende ver
samelt silver als zandt / ende gout als dreck
op der straten.
4 Doch siet / de Heere salse verderuen / eñ sal
hare macht / diese op der Zee heeft / slaen /
dat sy sal zijn / als die met vyere verbrāt is.
5 Wanneer dat Ascalon sien sal / soo sal sy
verschricken / eñ d Gasa sal gantsch bange
worden: daertoe Ecron sal bedroeft wordē /
wanneer sy sulcx siet: want het sal wt zijn
met den Coninck te Gasa / ende te Ascalon
en salmen niet woonen.
6 Te Asdod sullen vreemde woonen / ende
ick wil der Philisteen heerlicheyt wtroeyē.
7 Eñ ick wil haer bloedt van haren monde
nemen / eñ haer grouwelen van haren tan-
den / dat sy oock onsen God sullen overblij-
ven / dat sy worden als Vorsten in Juda / eñ
Ekron als de Jebusiters.
8 e Eñ ic wil selfs omme mijn huys het le-
gher zijn / dat niet en behoeft f staendes eñ
henen ende weder gaendes: op dat de Drij-
ver niet meer over haer en coeme: want ick
hebbe het nu aengheſien met mijnen oo-
ghen.

g Esa,62.11 Math.21.5 Joan.12.15 h † And. elendich. i Esai.2.4. Hose.2.20. k Esa.9.6 Psal.72.8. l Esai.42.7. * Of / sterc-te vastic-heyt. m Psal.95.7 Hebre.3.4. Ooc op die mael / eñ te deser tydt / niet alleene in toecoem-stigher tijt. † And. Ick vercondi-ghe v heden (dat) ick het v etc. sal.

9 g Doch ghy dochter Zion / verheucht v
seer / eñ ghy dochter Jerusalem juychet: siet
v Coninck coemt tot v / een Rechtveerdiger
ende een Helper / h † arm / ende rijdt op eenē
Ezel / ende op een jonghe Veulen der Eze-
linnen.
10 Want ick wil de Waghenen wech nemen
van Ephraim / eñ de Peerden van Jerusa-
lem / i eñ de Strijdtboge sal verbroken wor-
den: want hy sal vrede leerē onder den Hey-
denen / k eñ zijne heerschappie sal zijn / van
de eene Zee tot aen de ander / eñ vant Wa-
ter tot aen der Wereldt eynde.
11 Ghy laet oock door het bloedt wt ver-
bondes wt / l uwe ghevanghen wt der cuy-
len daer gheen water inne en is.
12 So keert v nu tot der * veste / ghy / die ghy
op hope ghevanckelick ligget: want m † ooc
heden wil ick vercondighen / ende v dobbelt
vergheldeu.
13 Want ick hebbe my Juda ghespannen
ten boghe / ende Ephraim ghetuſtet: ende
wil uwe kinderen Zion verwecken / over
uwe kinderen Griekenlande / eñ wil v ma-
ken als een sweert der Reusen.

14 Ẽ de Heere sal ouer hem verschijnen/ ẽ
syne pijlen sullen wtuaren/ als de Blixem:
de Heere n † Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ ẽ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Suyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschutte᷉: dat
sy verslinden/ ẽ onder hen brenghen met
q slingherstenen/ dat sy drincken ende tu-
moeren/ als van wijne/ ẽ vol worden als
het Becken/ ẽ als de hoecke᷉ des Altaers.
16 Ẽ de Heere haer God sal hen te dier tijt
helpen/ als r † eener cudde zijns volcx: wat
heylighe steenen sullen in zijnen lande op-
gherichtet worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ ẽ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne dat Jonghelingen/ ẽ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Scheldet der valschen Afgodendienst/
met tsamen den valschen Propheten ende
Herderen/ 3. beschrijft der gheloouigen on-
uerwinnelicke sterckheydt/ 7. ende menich-
vuldighe ghenade onder haren Coninck
Christo.

1 SO biddet nu vanden Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
ẽ v lieden reghens ghenoech gheuen/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godeke᷉s spreken enckel moey-
te/ ẽ de Waerseggers zijn enckel leughe-
nen/ ẽ spreken vergheefsch: droomen/ ẽ
haer troosten en is niets: daerom gaen sy
c bijster/ als een cudde/ ende zijn versmach-
tet/ d dewijle daer gheen Herder en is.
3 Mijnen toorne is vergrimmet ouer de
Herderen/ ẽ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zyne
cudde te huys soecken/ namelicken/ het
huys Juda/ ende salse toerusten/ als een
wtghecieret Peerdt ten strijde.
4 f † De Hoecken/ Naghelen/ Strijdtbogen
ẽ Drijuers alle sulle᷉ van hen wech come᷉.
5 Ẽ sullen dannoch ghelijckewel zijn als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den strijde/ ẽ sullen strijden: want de
Heere sal met hen zijn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ ẽ
het huys Joseph g † ontlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer: ende sullen zijn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zijn als een Reuse/ ẽ
haer herte sal vrolick worden/ als van wij-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen/ dat haer herte aen den
Heere vroelick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy mijner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leuen ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp-
tenlandt/ ẽ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse int landt Gilead ende Libanon
brengen/ datmense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee der i angste
gaen/ ẽ de baren in de Zee slaen/ dat die-
pe wateren verdroogen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercke᷉ inden Heere/ dat sy sul-
len wandele᷉ in zijne᷉ name/ spreect de Heere.

[Left margin notes:]
m Os. God.
n Os/ voort
o Zach. 2.5
q 1. Sam. 17.49
r † And. ẽ/ etc. Schapen.
s Het Euangelium is sulck een woort/ dat het ghemeene kinderen en baert die in der wiegen ligghe᷉, maer wanneer sy ghebaert zijn/ soo zijn sy ionge gesellen ende Jonckvrouwe᷉/ ten hou welck bequaem. Dat is te leeren/ ende andere gheestelicke kinderen te generen.
a Deu. 28.12
b Ezec 13.6
c Os/ verdwaelt.
d Ezech. 12.3
e Dat zijn de priesters ende Propheten inde᷉ volcke/ die Christus na macis Phariseen heet.
f † And. Ja van hem (de᷉ Juda) sal zijn den Egge/ van hem sal zijn de Naghel/ van hem sal zijn de Strijdtbooghe/ van he᷉ sullen wtgaen alle Dwingers met malcanderen.
g † And. verlossen.
h † An. niet (ruymte) ghenoech voor haer vinden en sal.
i Dat heet de enghe Zee/ als sy door de roode zee ghingen. etc.
k Esa. 10.5; 26.
l Ezech. 29.1.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetteert/ dat Christus van den
Joden soude vercocht worde᷉/ voor dertich
Siluerlinghen/ daerom hyse oock verlaten
soude/ dat Jerusalem eyndelicke᷉ verstoort/
ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende
verstropt souden worden/ ẽ also het Euan-
gelium ende het Rijcke Christi na zijnen lij-
den onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Ced-
ren zijn ghevallen/ ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is omghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ want haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de ionghe Leeuwen brullen/ want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreeckt de Heere mijn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heere᷉ slachtense/ ende en hou-
dent voor gheen sonde: vercoopense/ ende
spreken: Gheloeft sy de Heere/ ick ben nu
rijcke: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Darromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: ẽ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren/ ẽ in der handt zijnes Conincks/ dat sy
het lant a † verslaen ende en wilse van ha-
rer hande niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen/ om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Stauen tot my/ den eenen hiete ick
Soete/ den anderen hiete ick Suer/ ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde drye Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte harer niet/
soo en wouden sy mijner oock niet.
9 Ende ick sprach: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft/ dat sterue/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ ẽ de d † ouer
blijuende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mijnen Staf Soete/ ende
e verbrack hem/ f op dat ick mijn verbonde
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daeghs wech gheno-
men: ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer by/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Ẽ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghalde/ der-
tich Siluerlingen.
13 Ẽ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
nen/ dat het den Potbacker ghegeuen wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: ẽ ick nam de der-
tich Siluerlingen/ ẽ wierpse in het Huys
des Heeren/ op dat sy den Potbacker ghe-
gheuen werden.
14 Ende ick verbrack mijnen anderen staf/
Suer/ op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt we-
derom tot v h eens dullen Herders ghereet-
schap.
16 Want siet/ ick sal Herders inden lande
opwecke᷉/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ ẽ het ver-
brokene niet heelen/ ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

[Right margin notes:]
Libanon is Jerusalem/ wt Libano gebouwet/ ende door de Romeynen verstoort.
a † And. te morsel slae᷉.
b † And. wt rucken.
c Jere. 15.2.
d † And. andere etc.
e Os. braecken in stucken.
f Osee. 2.17.
g Matth. 27.9. Jere. 32.10
h Ezech. 34.2.8
i † And. te morsel gheslaghen/ And. ioncke teeder lammeken.

der vetten sullen sy verslinden/ ende hare
klauwen verscheuren.
kt An. Wee: verbloect zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.
17 k† O Godekens Herders/ die de Kudde
verlaten: het sweert kome op haren arm/
ende op hare rechter ooghe: haren arm
moet verdorren/ ende haer rechter ooghe
doncker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Keercke/ een steen der ergernisse/ 4. staet in haren cruyce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/ 6. ende is een overwinnersse harer vyanden. 10. Christus wort door synen Gheest verklaert.

1 DIt is den last des woorts vanden Hee
re over Israel/ spreeckt de Heere/ a die
a Esa. 40.22. 44.24. 45.12
den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde
fondeert/ b ende dē adem des menschen in
b Gen. 2.7.
hem maket.
2 Siet/ ick wil Jerusalem tot eenen tuymelbeker maken allen volcken/ die rontomme
zyn: c want het sal oock Juda gelden/ wanc Zac. 14.14
neer Jerusalem belept wert.
3 Dannoch wil ick/ ter seluer tyt/ Jerusalem
maken tot eenen Laststeene allē volcken: alle die den seluen wech heffen willen/ die sullen hen daer aen versnyden: want alle Heydenen op Aerden/ sullen hen teghen haer
versamelen.
4 Te dier tyt/ spreeckt de Heere/ wil ick alle
peerden schuwē/ eñ hare Ruyteren banghe
makē: doch over Jerusalē wil ick myne oogen open hebben/ ende alle peerden der volken met blintheyt plaghen.
5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in
haren herten: laet slechs de Burgers Jerusalems eenen goede moet hebben/ indē Heere Zebaoth haren God.
6 d Te dier tyt wil ick de Vorstē Juda makē
d Obad. 18. Amos. 1.4.
tot eenen vyerigen Oven inden houte/ ende
tot eener Fackelē int stroo dat sy verteerē/
beyde ter rechter ende ter slincker zydē/ alle
volcken omme eñ omme: ende Jerusalem sal
oock voortaen bewoont worden/ aen haren
plaetsen te Jerusalem.
7 Eñ de Heere sal de Hutten Juda verlossen/
als in voortyden: op dat hem het huys Davids niet hooch en beroeme/ noch de Burghers te Jerusalem teghen Juda.
8 Te dier tyt sal de Heere de Burgers te Je
rusalem beschermen: eñ het sal ghescieden/
dat wie swack zyn sal onder hen/ te dier tyt/
die sal zyn als e David/ ende het huys Dae 1. Sa. 17.50
vids/ sal zyn/ als Gods huys/ als des Heeren Enghel voor hen.
9 Ende te dier tyt/ sal ick dencken te verdelghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem
ghetoghen zyn.
10 Doch over het huys Davids/ eñ over de
Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgietē f
f Eze. 36.26. Joel. 2.28. Acto. 2.17.
dē Geest der g genade/ eñ des h† gebedts: i
g Acto. 4.31 h† And. ontfermens:
want sy sullen my aensien/ dien ghene doori Joa. 19.37.
steken hebben: k eñ sullen hem beklaghen/
k Acto. 2.30
alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullē
l Luc. 23.29.
hen om hem bedroevē/ als mē hem bedroeft
om een eerste kindt.
11 Te dier tydt/ sal groot leet draghen zyn te
2. Reg. 24.2 m 2 Pa. 35.22
Jerusalem/ m als daer was by Hadadrimō/
inden velde Megiddon.
12 Ende het Lant sal leet dragen/ een yeghelick gheslachte bysonder: het geslachte des
huys Davids bysonder/ ende hare wyven
bysonder: het geslachte des huys n Nathā
n 2. Sa. 5.14 Lu. 1.
bysonder/ ende hare wyven bysonder:
13 Het gheslachte des huys Levi bysonder/ eñ
hare wyven bysonder: het geslachte Simei
bysonder/ ende hare wyven bysonder.
14 Also alle andere geslachten/ een yegelick
bysonder/ ende hare wyven oock bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Keercke wort van sonden/ Afgoden/ eñ valschen Propheten ghereynicht. 7. Haer Herder Christus wert geslagen. 8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomē

1 TE dier tydt/ sal het huys Davids/ eñ de
Burghers te Jerusalem een vrye opene
a Fonteyne hebben/ teghen de sonde eñ a Eze. 47.1.
onreynicheydt. Zach. 14.8.
2 b Te dier tyt/ spreeckt de Heere Sebaoth/ Joan. 19.34
wil ick der Afgoden namen wtroeyen wt dē b Esai. 2.20
Lande/ datmen haer niet meer ghedencken Ezech. 30.13
en sal: c daer toe wil ick oock de Propheten c Jere. 14.15
eñ onreyne gheesten wt den lande drijven:
3 Dat het also toegaen sal/ d Wanneer ye d Deu. 13.12
mant meere prophetecert/ so sullen zyn va e Of/ Proder ende moeder/ die hem ghegenereert heb phetisches
ben/ tot hem segghen: Ghy en sult niet le wyse wat
ven/ want ghy e spreket leughenen inden voorseydt.
Name des Heeren: ende also sullen hem de
vader ende de moeder/ die hem gegenereert
hebben/ doorsteken/ wanneer hy propheteert.
4 Want het sal te dier tyt ghescieden/ dat
de Propheten met schanden bestaen/ met
haren gesichten/ wanneer sy daer van propheteeren: f Ende en sullen niet meer eenen f 2. Reg. 1.8.
rouwen Mantel aen trecken/ daer sy mede
bedrieghen.
5 Maer hy sal moeten segghen: g Ick en bē g Amo. 7.14.
geen Propheet/ maer een Ackerman: Want
h ick hebbe menschen ghedient/ van myner h In. Hebr. Ick ben lijfieughet op.
6 So mē dan segghen sal tot hem: Wat zyn eyghen van
dat voor wonden in uwen handē: So sal hy myner ieusegghen: So ben ick geslaghen inden huyse get op eenē
der ghenen die my lief hebben. menschen.
7 Sweert maket u op over mynen Herder/
ende over den Man/ i† die my de naeste is/ i† An. mynē
spreect de Heere Sebaoth: k Slaet den Her medegeselle
der/ so sal hem de kudde verstropen: so wil etc. 10.
ick myne hant keeren tot den kleynen. k Mat. 26.31
8 Eñ het sal ghescieden/ in welcken Lande/ Mar. 14.27
spreeckt de Heere/ twee deelen zyn/ die sullen Joan. 16.31.
wtgheroept worden/ ende ondergaen/ l ende l Amos. 9.8
het derde deel sal daerinne overblyven.
9 Ende ick wil dat selve derdendeel door het
vyer voeren ende m louteren/ als men silver m Sapi. 3.6
loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n 4. Esd. 9.74. 1. Petri. 1.7
die sullen van mynen Name aenroepē/ ende n Esai. 58.9
ick wilse verhooren: o ick wil seggen: o Het is
myn volck: ende sy sullen segghen: Heere o 2. Cor. 6.16
myn God.

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft. 3. voert hy zyn Evangelium in de gantsche Wereldt/ 9. heerschet alleene/ geweldichlickē in synen Kercke/ 16. ende neemt wech het Levitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Ghereetschap/ ende Offerdaghen.

1 SIet/ * de tyt des Heeren komt/ datmen * Dē Heere
uwen roof wtdeylen sal in u. coēt/ de tyt.
2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen
Jerusalem versamelē ten stryde: eñ de Stadt
sal gewonnen/ de huysen ghey plundert/ eñ de
vrouwē gheschendet worden: eñ de helft der
Stadt sal gevangen wech gevoert worden/
ende het overgebleven volck/ en sal niet wt
der Stadt wtgheroeypt worden.
3 Doch de Heere sal wt trecken/ eñ a stryden a De Geest
teghen de selve Heydenen/ ghelyck als hy sal de Werelt
pleecht te stryden/ ter tyt des kryghs. straffen/ om
4 Ende syne voeten sullen te dier tyt staen der sonde/
op den Olybberghe/ die voor Jerusalem leyt/ etc. Dat sal
tegent Oosten: eñ den Olyberch sal hem mid de stryt zyn
dē outwee splyten/ vandē Opganck der Son

ghegoten Beeldt/daer op hem de Meester
verlaet/ dat hy stomme Afgoden makede?
19 Wee dien/ die tē houte spreect: Waeckt
op: ende ten stommen steenen/ Staet op:
z Jere.10.4. Hoe soude het leeren? siet/ z het is met
Goude ende Siluer ouertogen/ eñ daer en
a Psal.11.5. is gheen Adem in hem.
Cap. iij. Luc. 20 a Maer de Heere is in synen heyligen
Tempel/ de gantsche Werelt die zy voor
hem stille.

Dat iij. Capittel.

1. God helpet/ wanneer het noot doet/ 3
ende ghelijck als hy hem heeft alle weghe
wonderlickē tegen synen Volcke bewesen/
eñ syne Vyandē grousaemlickē gestraffet/
so wil hy oock dē Babyloniers syne straffe
aenlegghen/ 14. zijn Volck wt harer
kommerlickē gevanckenisse te verlossen 18.
ende haer weder in haer Landt te brengen.

1 Dit is het Ghebedt des Propheten
Habacuk voor de ontschuldighen.

2 Heere/ ick hebbe v gerüchte ghehoort/
dat ick my ontsette: Heere/ ghy maket
a Dat is/ ter rechter tijt/ eñ midden inder noot helpet ghy/ ende maket de siwen salich ende vry. v werck leuendich/ a midden in den
Jaren/ eñ laet het kondt worden/ midden
inden Jaren: wanneer droeffenisse voor
handen is/ so dencket ghy der barmherticheydt.
3 b God quam vant Zuydē/ eñ de Heylige
b Deut.32.2 Judic.5.4. van den geberchte Paran. Sela: zijns lofs
was den Hemel vol/ c ende syner eere was
c Esaie.6.3. de Aerde vol.
4 Synen d glantz was als licht/ e stralen
d Exo.24.10 ghingen van synen handen/ aldaer was
e Hebr. hoornen/ als vā Mose heymelicken syne macht.
5 Voor hem henen ghinck Pestilencie/ eñ
Plaghe ghinck wt/ waer hy henen tradt.
6 Hy stont/ ende matt het Landt: hy sach
toe/ eñ verstroyede de Heydenen/ dat der
Wereldt Bergen vermorselt werden/ ende
haer buygen moesten de kleyne Berghen
in der Wereldt/ doe hy ghinck in der
Wereldt.
7 Ick sach der Moorenlieden hutten in
moeyte/ eñ der Midianiters Tenten bedroeft.
8 Waret ghy niet toornich Heere inder
vloedt? eñ uwe grimmicheyt in dē waterē/
ende uwen toorne inder Zee? doe ghy op
uwen Peerden redet ende uwe Waghenen
f Gen.49.19 den stryt behielden?
9 Ghy toghet den Boghe f voorwaerts/
als ghy den stammen ghesworen haddet/
g Psal.18.8 Sela: ende deylidet de stroomen int Landt.
10 g De Berghen saghen v/ ende hen wert
banghe/ de waterstroom stoof henen wech/
de diepte liet haer hooren/ de hoochte hief
h Josu.10.13 de handen op.
i Psal.18.15 11 h Sonne ende Mane stonden stille/ i
uwe pylen voerē met glantzen daer henen/
k Josue.11.1 ende uwe speere met blincken des blixems.
12 k Ghy vertradet het Landt in toorne/ eñ
verdorschedet de Heydenē in grimmicheyt.
l Of/ te morsel slaeghet. Exod.14.26 Judic.13.10. 13 Ghy toget wt/ uwen Volcke te helpen/
te helpen uwē Gesaluedē: ghy l versloeget
het Hooft inden huyse der Godloosen/ ende
ontblooredet de fondamenten/ tot anden
m† Anders/ doorbooren den/ etc. hals/ Sela.
14 Ghy wondet doch m† vloecken dē Scepter
des hoofts/ met tsamen synen vlecken/
die als eē onweder komē/ my te verstroyen
eñ verheughen hen/ als versionden sy den
n Exo.14.14 Ellendighen verborghen.
o Of/ slym. 15 Uwe Peerden n gaen in de Zee/ in de o
Moze grooter wateren.
16 Dewijle ick sulcks hoore/ is mynen
Buyck bedroeft/ myne lippen beuen van
den gheschreye/ etter gaet in myne beenderen. ick ben by my bedroeft: † O dat ick † And. hoe wel ick rustē
rusten mochte ter tijdt der droeffenisse/ sal ter/ etc.
wanneer p † wy henen op trecken ten p† Anders/
Volcke/ dat teghen ons krijghet. sy (de Persen tegen de Chaldeen)
17 Wāt den Vijchboom en sal niet groenen/
eñ daer en sal geen vrucht zijn aen dē Wijnstocken: den arbeydt aenden Olyboomen q q Dat is/
feylet/ eñ de Ackeren en brenghen gheene q voedsel ende
neeringe: ende de Schapen worden wt den spyse.
Kopen ghereten/ ende daer en sullen gheene r 2.Sam.2.8
Runders inden Stallen zijn. s Luc.1.47.
18 r Doch ick wil my verheugen des Heerē/ t Psal.18.33.
s ende vrolick zijn in God mynen Heyle. 27/1/3.
19 t Wāt de Heere tu Heere/ is myne kracht/ u† Anders/
eñ sal myne voeten maken/ als der Herten God.
voeten/ x eñ sal my in der hoochte voeren/ x Esal.18.34
dat ick singhe op mynen Snarenspele.

Eynde des Propheets
Habacuc.

Argument.

Sophonias heeft met Jeremia gheprophe- Sophonias
teert/ ten tyde des Koninck Josie. Want Cap. 1.
hoe wel dese Koninck de warachtighe
Religie weder opgherichtet hadde/ so waren
daer nochtans sommighe onder de Voornemste/ ende oock onder het Volck/ dien
het wel liever soude ghewerest hebben/ hadde
de Superstitie de overhandt ghehadt. Daer
om verwachteden sy betere tijden na haren
verstant/ in de welcke de warachtige Religie
soude wederom nederghewor pen worden.
So straft dan Sophonias de boosheydt sulcker Menschen grouwelick/ ende vermaentse
tot beteringhe/ ende voorsept dat de Babylonische sullen Gods roede wesen/ om sulcks
te wreken: over de welcke nochtans oock ten
eynde de selue straffe komen sal/ so dat sy niet
seer en sullen te roemen hebben/ dat sy het
Volck Gods overwonnen hebben. Ten
laetsten prophetèert hy/ dat Zion
sal weder opgherichtet worden/
ende van den ghelucklighen
tyde Christi.

De Propheet Zophonia.

Anders/ Zephania.

Dat Eerste Capittel.

1. Prophetéert tegen Juda eñ Jerusalē/
voorsept hen hare grousame eñ verschrickelicke straffe/ van den Heere/ wt oorsake
harer Afgoderye eñ roeckeloser sekerheyt.

1 Dit is het woordt des Heeren/
welcke ghescheide tot Zophonia/
dē sone Chusi/ des soons Gedalia/
des soons Amaria/ des soons
Hiskia/ ter tijdt a Josie/ des soons Amon/ a 2.Reg.21
des Konincks Juda. 23.
2 Ick wil alle dinck wt den Lande wech
nemen/ spreeckt de Heere.
3 Ick wil beyde menschen ende Vee/ beyde b Die beter
Vogelen des Hemels/ ende Visschen in der zijn woudē/
Zee/ wech nemen/ met tsamē dē ergernissen dan de slechte Papen of
ende Godloosen: Ja ick wil de menschen Priesters. eñ
wtroeyen wt den Lande/ spreeckt de Heere.
4 Ick wil myne handt wtstrecken over Malchon
Juda/ eñ over alle die te Jerusalē woonen: was een
alsowil ick het overghebleuene van Baal Afgod der
wtroeyen/ daer toe den name der b Camarim ende Papen wt deser plaetse. Kinderen Ammon. 2.Reg.23.5.
5 Eñ die/ die op den Daken/ des Hemels
Heyr aenbidden: die het aenbidden/ c ende c Deut.10.20
sweeren

swceren doch by den Heere ende te gelijcke
by Malchom.
6 Ende die van den Heere afvallen ende na
den Heere niets en vraghen, en hem niet en
achten.
7 d Weset stille voor den Heere Heere/ want
e des Heeren dach is na by: want de Heere
heeft een Slachtoffer bereydet/ ende syne
Gasten daer toe ghenoodet.
8 Ende aen den dage des Slachtoffers des
Heeren/ wil ick te huys soecken/ de Vorsten/
ende g des Conincx kinderen/ en alle die een
vreemdt h kleedt draghen.
9 Oock wil ick ter seluer tijt die te huys soec-
ken/ die ouer den dorpel springen/ die harer
heeren huys veruullen met roove ende be-
drieghetye.
10 Ter seluer tijt/ spreeckt de Heere/ sal hem
een luydt gheschrey verheffen van der *
Vischpoorte aen/ een huylen van der ande-
ren poorte/ en een groot iammer op den cley-
nen Berghen.
11 Huylet/ ghy die inder i Meulen woonet:
want het gantsche cremer volck is henen-
wech/ ende alle die gheldt vergaderen/ zijn
wtgheroeyet.
12 Ter seluer tijt wil ick Ierusalem met Lan-
ternen doorsoecken/ ende wil te huys soec-
ken de lieden/ k die op haren droesem liggen/
en spreken in haren herten: l De Heere en sal
noch goet noch quaet doen.
13 Ende hare goederen sullen ten roove wor-
den/ ende hare huysen tot eener woestijne: m
sy sullen huysen bouwen/ ende daer niet in
woonen/ sy sullen Wijnberghen planten/ en
gheenen wijn daer van drincken.
14 n Want des Heeren grooten dach is na by/
ende snellet hem gantsch seer: o wanneer
dat gheschrey van den daghe des Heeren co-
men sal/ so sullen de Stercke dan bitterlic-
schreyen.
15 Want desen dach/ is eenen dach der grim-
micheyt/ p eenen dach der droeffenisse ende
des angsts/ q eenen dach des weders en on-
stuymicheyt/ eenen dach der duysternisse en
donckerheyt/ eenen dach der wolcken ende
des neuels.
16 Eenen dach der basuynen en trompetten/
tegen de vaste Steden ende hooge Berghen.
17 Ick wil den lieden bange maken dat sy ront
om gaen sullen/ als de Blinden/ daerom/ dat
sy tegen den Heere gesondicht hebben: haer
bloet sal vergoten worden/ als ware het stof/
ende haer lijf als ware het dreck.
18 q Haer siluer en goudt en salse niet r ver-
lossen connen aen den dage des toorns des
Heeren/ s maer het gantsche Landt sal door
het vyer zijns ijvers verteert worden: want
hy sal dien in korten een eynde maken met
allen die in den Lande woonen.

b Psa. 37. 7. ende 46. 11.
c Amo. 5. 18.
f De Babyloniers/ die Ierusalem souden op eten daerom dat sy drecken de wijse/ God te dienen hier onder/ buyten Moses beuel etc.
g 2. Re 25. 7. Iere 39. 6.
h Namelicken in haren Afgoden dienste als Misse gewaedt/ Choorkappen etc. Wat so hebben sonderlicke wijse/ offer en cleederen ghestichtet/ den God te Ierusalem tot verdriet.
* Nehe. 3. 3.
i Ierusalem die nu gantschelicken den Mammon en huycke dienende: en wt der Kercken een meulen of kracht gheworden was en eene kel rijdtlick goet sochte/ met haren Godsdienste: gelijc als by ons oock etc.
k die daer se ker sitten/ als wijn die men niet aflaten soude/ en de spotten het dreygen der Propheten
l Deu 29. 19. Iere. 23. 17.
m Amo. 5. 12. Deu 28. 30.
n Iere. 30. 7. Amos 5. 18. Ioel. 2. 11.
o 4 Es. 2. 27. Mat 24. 29. Apoca 1. 7.
p Mal. 4. 5.
q Ezec. 7. 19.
r t And. wtrucken beschermen.
Zeph. 3. 8.
a t. An. ondersoeckt v seluen.
b Esa. 56. 6. Amos. 5. 6.

Dat ij. Capittel.

1 Vermaent se tot vromicheyt en beteringe. 4. Propheteert teghen de Philisteen. 8. Moab/ Ammon. 12. Moorenlieden ende Assyria.

1 VErgadert v/ ende comt herwaerts/ ghy
verdrietelick volck/
2 Eer dan het oordeel wtgaet/ dat ghy
als kaf vanden dage henenwech varet/ eer v des
Heeren grimmigen toorn/ ouer v kome eer
den dach des Heeren toorn/ ouer v kome.
3 b Soecket den Heere/ alle ghy ellendigen
inden lande/ ghy die syne rechten houdet:
soeckt gerechticheyt/ soeckt ootmoet/ op dat
ghy aen den daghe des toorns des Heeren/
menghet verborghen worden.
4 c Want Gasa moet verlaten worden/ ende
Asealon woest worden: Asdod sal ind. m
middaghe verdreuen worden/ en Accaron/
wtghewortelt worden.
5 Wee dien die aen der Zee henen afwoonen
den crijgsvolck/ des Heeren woort sal ouer v lie-
den comen: ghy Canaan der Philisteen lant/
ick wil v ommebrenghen/ dat daer niemant
woonen en sal.
6 Daer sullen aen der Zee henen afenckel
Herders huysen ende schaepskoyen zijn.
7 Ende dat selue sal den ouergheblieuen aen
den huyse Iuda/ te deele worden/ dat sy daer
op weyden sullen: des auonts sullen sy hen in
den huysen Ascalon legheren/ wanneer haer
nu de Heere haer God wederom te huys ge-
socht/ ende hare gheuanckenisse ghewendet
heeft.
8 Ick hebbe de smaetheyt Moabs ende het
lasteren der kinderen Ammon/ ghehoort/
daer mede sy mijn volck d ghesmadet/ ende
hen op desseluen lantpalen geroemet hebben.
9 Welaen/ so warachtich als ick leue/ spreect
de Heere Sebaoth/ de God Israels: Moab
sal e als Sodom/ ende de kinderen Ammon/
als Gomorra worden: Ia als eenen netel-
struyck en soutgroeue/ ende een eewige woe-
stijne: de ouerblijuende mijns volcx sullense
berooven/ ende de ouergebleuene mijns volcx
sullense eruen.
10 f Dat sal hen gebeuren/ voor hare houeer-
dije/ dat sy des Heeren Sebaoths volck/ ge-
hoonet/ ende hen gheroemet hebben.
11 Schrickelick sal de Heere ouer haer zijn/ g
want hy sal alle Goden op Aerden h verdel-
gen/ ende alle i Eylanden onder den Heyde-
nen sullen hem aenbidden/ een yeghelick aen
syner plaetse.
12 Oock sullet ghy Moorenlieden/ door mijn
sweert verslaghen worden.
13 En hy sal zijn hant strecken ouer het Noor-
den ende Assur ommebrenghen: k Niniue
sal hy eensaem maken ende dorre/ als een
woestijne.
14 l Dat hen daerin legheren sullen/ allerley
ghedierte onder den Heydenen/ oock sullen
Roerdompen ende Swijnegheels woonen
op haren thorens/ ende sullen in den venste-
ren singhen/ ende de Rauen op den balcken/
want de Cederen berders sullen afghereten
worden.
15 Dat is de vrolicke stadt/ die so seker woon-
de/ ende sprac in harer herten: m Ick bent en
geens meer: hoe is sy so woest geworden/ dat
de ghedierten daerinne woonen/ ende wie
daer voor by gaet/ die fluytense aen/ en klap-
pet met der handt ouer haer.

c Esa. 14. 29. Ierem. 27. 3. Hese. 25. 15.
Philistern.
Moab. Ammon.
Esai. 15. 16. Ierem 48. 1. Eze 25. 8.
d Of gehoonet.
e Gen. 19. 24.
f Zach. 2. 8.
g Esai. 2. 18.
h Dat is van den Euangelio gheseyt/ welck komen soude naden Babylonischer geuanckenisse als dan geschiedt is.
i Apoc. 15. 4.
Moorenlieden.
Assur.
k Tob. 14. 6. Nahu 2. 10. ende 3. 7.
l Esai 34. 11. wt 2. Re. 19. 23. 35.
Esai e. 47. 8. Ezec. 28. 2. ende 29. 3.
a Of buylet
b V. 3 is/ Ierusalem selfs: want waer Gods woort ende allermeesten gheprediet wort/ daer wort het aen den allermeesten verachtet.
* Dat is/ straffen onder wijse of schriften.
c Eze. 22. 27. Mich. 3. 2.
d Haba. 1. 8.
e Iere. 23. 14.
f Dat is/ Gods woort dat daer is.
g Gelijck de Paus/ Ghy zijt Petrus/ etc. Mat. 16. 18.
i And. doen der Wet ghewelt.

Dat iij. Capittel.

1. Na ernstigher straffe der Ioden Afgoderye/ Tyrannye roeckeloose onghehoorsaemheyt/ ende wederspannicheydt/ 8 propheteert hy wtermaten heerlicken en claerlicken/ van den vrolicken ende saligen Kercke Christi/ dat inder gantscher Werelt/ soude wtghebreydet worden.

1 WEe der vyslicker/ a onsuyuerer/ tyranni-
scher b Stadt.
2 Sy en wil niet luysteren/ noch haer
* tuchtighen laten: sy en wil niet op den Hee-
re betrouwen/ noch haer tot haren God
houden.
3 d Hare Vorsten zijn onder hen brullende
Leeuwen ende hare Richters e Wolven des
auonts/ die niet ouerblijuen laten tot op den
morghen.
4 e Hare Propheten zijn lichtueerdich ende
verachters/ hare Priesters ontwijen het f
Heylichdom/ ende g i bedwyden de Wet vre-
uelick.

5 Doch de Heere die onder hen is / leeret
wel recht/ende en doet niets quaedts hy
laet alle morgen syne Rechtē openbaer lee
rē/ende en laet niet af/doch de boose liedē/
en willen hen niet leeren schamen.
6 Daerom wil ick dese lieden wtropē/ hare
Borgē verwoesten/ende hare stratē ledich
maken/dat daer niemandt op gaen en sal:
hare Steden sullen verstoort worden/dat
daer niemant meer woone:
7 Ick liet v seggē:h My suldy vreesen/ eñ
v laten tuchtigen/i so en worde harer woo
ninge niet wtgeroyet/ende dier geē komē/
daer ickse mede te huys soeckē sal:doch sy
zyn vlytich allerley boosheydt te doen.
8 Daerom spreeckt de Heere/moetet ghy
wederom myner oock wachten/tot dat ick
my opmake/te syner tyt:wanneer ick oock
richten sal/ende k de Heydenen versamlē/
ende de Koninckrycken te hoop brenghen/ l
mynen toorne ouer haer te gieten/ Ja allē
toorne myner grimmicheydt.m Want de
gantsche Wereldt / sal door myns yuers
vyer verteert worden.
9 Als dan wil ick dē volcke anders predic
ken laten/n met vriendelicken lippen/ dat
sy sullen alle o des Heeren Name aenroe
pen ende hem dienen eendrachtichlick.
10 Men sal my myne aenbidders/namelic
ken/de verstroyeden op ghene zyde des wa
ters/in Moorenlande/herwaerts brengen
ten gheschencke.
11 Ter seluer tyt en suldy v niet meer scha
men/alle ws doens/daer ghy teghen my
mede ouertreden hebt: want ick wil de p
stoute Heylighen van v nemen/dat ghy v
niet meer en sult verheffen:om myns Hey
lighen Berchs wille.
12 q Ick wil in v laten ouerblyuen een arm
r veracht volck/die sullen op des Heeren
Name betrouwen.
13 s De ouergebleuene in Israel en sullē niet
boos doen/t noch leugenē sprekē/ende men
en sal in haren monde geen bedrieghelicke
tonghe vinden:maer sy sullen weyden ende
rusten/sonder alle vreesen.
14 u Juychet/ghy Dochter Zion/roept Is
rael/verheucht v/ende x weest vrolick van
gantscher herten/ghy Dochter Jerusalem.
15 Want de Heere heeft uwe y straffe wech
genomen/ende uwe vyanden afgewendet:
z de Heere de Koninck Israels is by v/dat
ghy v voor gheenen ongheluckē meer vree
sen doruet.
16 Ter seluer tyt salmen tot Jerusalem spre
ken:a Vreest v niet:ende tot Zion:Laett u
we handen niet traech worden.
17 Want de Heere v God is by v/een sterck
b Heylādt:c hy sal hem ouer v verheugen/eñ
v vriendelick zyn/eñ het v d vergeuen / eñ
sal ouer v met ghcklanghe vrolick zyn.
18 De gene/die door e opsettinge/ geplaget
warē/wil ick wech doen dat sy van v ko
men/welcker opsettinge haren last waren/
daer sy versmaetheydt van hadden.
19 Siet/ick wilt met alle diē wt makē ter sel
uer tyt/die v beleedigē:ende wil der hinc
kendē helpen/eñ de verstootte versamelen/
ende wijse tot lof ende eere maken in allen
Landen/daer menfe in verachtet.
20 Ter seluer tyt wil ick v hier inbrenghen/
ende v ter seluer tydt versamelen:want ick
wil v tot lof ende eere maken / onder allen
volcken op Aerden wanneer ick uwe ghe
vanckenisse wenden sal/voor uwen oogen/
spreeckt de Heere.

Eynde des Propheets
Zophonias.

h 4. Esd. 16.68. Syr. 12.11. Apo. 14.7.
i Rom. 1.17. Reuelatur Ira Dei de coelo/etc.
k Mat. 25.32.
l Nahu 1.6.
m Sap. 1.18.
n Dat is dat heylige Euangelium vā der ghenade Gods/in de gantsche Wereldt te predicken: dwelck ons verlosset van onser sonde.
o Joel 2.32. Apoc. 2.11. Rom. 10.13.
p Die hen beroemden ende verlieten op den Tempel/offer/vaders/ eñ andere heylighe wercken/ Rom. 9.4. eñ niet op de louter genade.
q Jere. 50.7.
r Esa. 41.14 Luc. 12.32.
r Of/slecht/ dunne.
s 1. Joa. 3.9
t Ephe. 4.15
u Za. 2.10. 9.9.
x 1 The. 5.15
y Hy en wil niet meer toornen/ maer daer sal enckel vergeuinge zyn:ende de vyanden noemet hy de Wet eñ boose conscientien.
z Esai 43.5. 2. Cor. 6.16.
a Esai 41.14 43.1. 54.4.
b Of/ Heylgeuer: Salichmaker:
c Esai 62.5. 65.18.
d Die de Wet opwercken dingen/ eñ niet op ghe nade/daer doch de Wet selfs [illegible] dinget/

Argument.

Haggeus leefde tē tyde Darij Histaspis. Hy straft de ondanckbaerheyt des volcx/
dwelck de weldadē Gods diese wt de Ba
bylonische geuanckenisse verlost hadde/ quae
lick bekende. Hy straft oock de onachtsaem
heyt haers herten/dat sy so traech warē in de
weder opbouwinge des Tempels. So brengt
hyse dan de hant neerstichlick te slaen aen het
werck der bouwinghe / ende vermaentse het
werck niet te verlaten door vreese der vy
anden. Daer na in het eynde pro
pheteert hy klaerlick van
Messia//ende van de
Ghemeynte.

Haggeus. Cap. 1.

De Propheet Haggeus.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy schelt het volck/dat sy den Tem
pel ende Godsdienst aen te richten/niet ge
achtet en hebben/maer alleene op hare goe
deren ende huysen vlytich ende gierich ge
weest zyn/ 5. daerom sy oock geplaecht wor
den met dieren tyt/ende schaden aen wyne/
koorne ende allerley vruchtē. 12. Zeru Ba
bel ende Jesua vanden Heer verweckt/ ne
men hen des ghebouwes des Tempels aē.

1 In dē a tweedē Jare des Jodē twee
Koninck Darij/inder sesten Jare
ter Maent/aen den eer: Darij.
sten daghe der Maendt/ a Esra 6.14
gheschiedde des Heeren Dani. 6.1.
woordt/door den b Pro: ende 9.1.
pheet Hageo/ tot Zeru: b Esra 5.21
babel/den sone Sealtiel/ Zeru Ba
den Vorst Juda/ende tot Jesua dē sone Jo bel.
zadac den Hooghenpriester/ende sprack: Jesua.
2 So spreeckt de Heere c † Zebaoth: Dit c † An. der
volck spreeckt/De tyt en is noch niet geko Heyrscharē/
men/datmen des Heeren huys bouwe.
3 Ende des Heeren woort geschiedde door
den Propheet Haggeo:
4 d Doch uwen tyt is ghekomen/dat ghy d Jer. 22.14.
lieden in ghewelfde huysen woont/ende dit
huys moet woest staen.
5 Nu so spreeckt de Heere Zebaoth:Siet/
hoe het v lieden gaet.
6 e Ghy saeyt vele/ende brenget weynich e Deu. 28.38.
in:f ghy etet/eñ wordet doch niet satt:ghy Hose. 4.10.
drincket/ende en wordet doch niet droncke: Mal. 3.10.
ghy kleedet v/ende en konnet v doch niet f Leu. 26.26.
verwermen:ende wie ghelt verdient / die Miche. 6.14.
leyt het in eenen hollen Buydel.
7 So spreeckt de Heere Zebaoth:Siet/hoe
het v lieden gaet.
8 Gaet henen op het geberchte/ende haelt
hout/ende bouwet het Huys/dat sal my aē
genaeme zyn/ende wil myne eere bewysen/
spreeckt de Heere.
9 Want ghy lieden wachtet wel op vele/en
de siet/het wort weynich/ende wanneer ghy
hebt het alreede te huys brenget/so verstuy
ue ick het doch:waerom dat/spreeckt de Hee
re Zebaoth? Daerom / dat myn Huys so
woest staet/ende een yeghelick op zyn huys
hem snellet.
10 Daerō heeft de Hemel ouer v liedē dē dau
we verhoudē/eñ het Aertrycke syne vruchte/
11 g Ende ick hebbe de dorheyt geroepē ver g Deu. 28.
de ouer het Lant ende Bergen/ouer Koor 42.
ne/Most/Olye/ende ouer alles wat wt der
Aerden koemt:oock ouer lieden ende Vee/
ende ouer allen arbeydt der handen.

12 Doe luysterde Serubabel de sone Seal-
tiel/ en Jesua/ de sone Jozadac/ de hoogeprie-
ster/ ende alle overgebleuene des volcx/ sulc-
ker stemme des Heeren haers Gods/ en den
woorden des Propheten Haggei/ als hem
de Heere haer God ghesonden hadde: en het
volck vreesde hem voor den Heere.

h Dat is/ Bode of Predicker.
i Deut.7.21. 31.6. Hag.2.5. Jere.46.28
k Esra.5.

13 Doe sprac Haggeus/ de h Engel des Heeren
die de bootschap des Heeren hadde aen het
volc: i Ick ben met v lieden/ spreect de Heere.
14 k Ende de Heere verweckte den gheest Se-
rubabels des soons Sealtiel/ des Vorsten
Juda/ ende den gheest Jesua des soons Jo-
zadac/ des Hooghenpriesters/ en den gheest
des gantschen overgebleuenen volcx/ dat sy
quamen ende arbeyden aen den huyse des
Heeren Zebaoth/ haers Gods.

Dat ij. Capittel.

1. Stercket wt bevele des Heeren/ de O-
versten ende het volck/ aent begonnen werc.
7. Prophetecrt van Christo. hy sal dat an-
der huys (4. hoewel slecht in haren oogen)
heerlicker maken/ als het voorige gheweest
ware/ 11. Ende wyst hen aen hare offeren
ende wercken onreynicheyt. 16. met tsamen
Godlicker straffe/ die over de selue ende ha-
re onghehoorsaemheyt ghegaen ware/ 21.
Der gantsche Werelt Koninckrijcken gaen
onder/ op dat Christus (onder den persoone
Serubabels afgebeeldet) met synen Rijcke
ophome.

Inden tweeden Jare Darij.
a Of/ anderen Jare.

1 AEn den vier ende twintichsten dage der
sester Maendt/ in den a tweeden Jare
des Koninckx Darij/
2 Aen den een en twintichsten daghe der se-
venden Maent/ geschiede des Heeren woort
door den Propheet Haggeo/ ende sprack:
3 Segget tot Serubabel den sone Sealtiel/
den Vorst Juda/ en tot Jesua/ den sone Jo-
zadac/ den Hoogenpriester/ en tot de den o-
verghebleuenen volcke/ ende spreeckt:

b Ond. het overblijfsel des volcx.
c Esra.3.12.

4 c Wie is onder v lieden overgebleuen/ die
dit huys in syner voorigher heerlicheyt/ ghe-
sien heeft? ende hoe siet ghy lieden het nu
aen? is het niet also: Het en dunckt v lieden
niets zijn?

d Deu.31.6 Josu.1.7.9.

5 En nu Serubabel/ d hebbet eenen goeden
moet/ spreect de Heere: hebbet eenen goeden
moet Jesua/ ghy sone Jozadac/ ghy Hooge
priester: hebbet eenen goeden moet/ alle het
volck in den lande/ spreect de Heere/ ende ar-
beydet: e want ick ben met v lieden/ spreect
de Heere Zebaoth.

e Hagg.1.13.

6 Na den woorde/ doe ick met v lieden een
Verbont maeckte/ als ghy wt Egypten to-
ghet/ sal mynen Gheest onder v bliuen: en
vreest v niet.

f Hebr.12.6

7 Want so spreect de Heere Zebaoth: f Het
is noch eenen kleynen tijt/ daer van/ dat ick
Hemel ende Aerde/ de Zee/ en het drooghe
bewegen sal.

g Esai.60.3
h Dat is/ Christus/ die de gantsche Werelt troostē soude/ door verheuinge der sonden.
i Hese.16.17 Hose.2.7.
k Dat is/ Gheluck en heyl.

8 g Ja alle Heydenen wil ick bewegen: so sal
dan comen aller Heydenen h Troost: en ick
wil dat huys vol heerlicheyt maken/ spreect
de Heere Zebaoth.
9 i Want myne is/ beyde het silver en gout/
spreeckt de Heere Zebaoth.
10 De heerlicheyt des laetsten huys / sal
grooter worden dan des eersten geweest is/
spreeckt de Heere Zebaoth: ende ick wil k
vrede geven/ aen deser plaetse/ spreeckt de
Heere Zebaoth.
11 Aen den vier en twintichsten dage der ne-
ghender Maent/ in den tweeden Jare Da-
rio/ geschiedde des Heeren woort tot den Pro-
pheet Haggeo/ ende sprack:
12 So spreect de Heere Zebaoth: Vraghet de
Priesters om de Wet/ ende spreect:

l Jere.11.15 Sacra non sanctificant prophana sed prophana polluunt sacra.
m Of/ salt heylich zijn?
n Leuit.5.2. 11.24. Num.19.22

13 l Wanneer yemant heylich vleesch droege
in der slippen zijns kleets/ ende roerde daer
na met syne slippen aen/ Broodt/ Keucken
spijse / Wijn/ Olye/ oft wat het voor spijse
ware / m werde het oock heylich? Ende de
Priesters antwoorden ende spraken: Neent.
14 Haggeus sprac: Wanneer daer eenegen een
die onreyn is van eenen aengeroerden ase/
deser een aenroerde/ werde het oec onreyn?
de Priesters antwoorden en spraken: n Het
werde onreyn.
15 Doe antwoorde Haggeus/ ende sprac: E-
uen also is oock dit volck ende dese lieden
voor my/ spreeckt de Heere: ende alle haere
handen werck/ ende wat sy offeren/ dat is
onreyn.
16 En nu siet/ hoe het v lieden gegaen heeft/
van desen dage aen/ ende te voren/ eer eenen
steen op den anderen ghelept wert aen den
Tempel des Heeren/

o Deu.28.38 Mich.6.15. Hagg.1.6.9
p Esa.5.10.
q Amos.9.9 Hagg.1.11.

17 o Dat/ wanneer een ten koornhoope quam/
die twintich maten hebben soude/ so waren
daer kuym tiene: p quam hy ter wijnpersse/
en meynde vijftich Amen te vullen/ so waren
daer kuym twintich:
18 Want ick plaechde v lieden met dorheyt/
brant koorne en hagele/ in alle uwen arbeyde:
noch en bekeerdet ghy v niet tot my/ spreect
de Heere.
19 So siet nu daerop/ van desen daghe aen/ en
te voren/ namelicken/ van den vier ende twin
tichsten dage der negender Maent aen/ tot
aen den dach/ doe de Tempel des Heeren ge-
fondeert is: siet daerop.

r Zac.8.12.

20 Want het saet leyt noch in der Schuere/
en daer en draecht noch niets/ noch de Wijn
stock/ Vijgenboom/ Granatenboom/ noch de
Olyboom/ r doch van desen dage aen wil ick
seghen gheuen.
21 Ende des Heeren woort geschiede ten an-
deren male tot Haggeo/ aen den vier en twin
tichsten daghe der Maent/ ende sprack:
22 Segghet SeruBabel den Vorste Juda/
ende spreect: Ick wil Hemel ende Aerde be-
weghen.

s Dat is/ Ick wil de Persen die ghy lieden vreest/ verstooren/ welckes door Alexandrum Magnum ghesciedt is.
t Judic.7.22
u Sy..49.13 1.Esdr.1.2. 3.Esdr.5.6.

23 Ende wil de Stoelen der Koninckrijcken s
ommekeeren/ ende de machtige Koninckrijc-
ken der Heydenen verdelghen: ende wil bey-
de de Waghenen met haren Ruyteren om-
keeren / dat beyde Peert ende Man tonder
vallen sullen/ t een yeghelick door des ande-
ren Sweerdt.
24 Ter seluer tijt/ spreect de Heere Zebaoth/
wil ick v u SeruBabel/ ghy sone Sealtiel/
mynen knecht nemen/ spreeckt de Heere/ en-
de wil v als een Signetrinck houden: want
ick hebbe v verkoren/ spreeckt de Heere Ze-
baoth.

Eynde des Propheten
Haggei.

Argument.

Zacharias Cap.14.

SAcharias prophetecrde ten tijde des Pro-
pheten Haggei/ ende heeft deselue materie
ghehandelt / de Regeerders ende het volck
vermanende tot de wederopbouwinghe des
Tempels. Hy voorseyt nochtans sonderlicken
de grouwelicke straffe/ die over het volck Isra
els stont te komen: en heeft vele dinghen met
Daniel ghemeyn. Hy soeckt de zeden ende ma-
nieren des leuens te beteren / ende vermaent
het volck ter deucht. Hy vermengt daer in ooc
vele dinghen van Christo/ ende prophetecrt o-
penlick van de Gemeynte Christi. Bo-
uen desen spreeckt hy oock van de
laetste tijden/ die na de Hemel
vaert des Soons Gods
wesen souden.

De Pro-

De Propheet SacharJa.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy vermaent het volck / dat sy met schuwen der onghehoorsaemheyt harer vaderen / haer tot den Heere bekeeren 7. siet in eenen ghesichte / der Enghelen vlyt ende sorghe voor zyn volck ende Jerusalem / 13. ende wordt berichtet van des Heeren ghenade die hy hen predicken sal 18. ende der vyanden diese beleedicht of verdruckt hebben / om nekomen.

1 Inder achtster Maendt des tweeden Jaers des Koninck Darij / geschiede dit woort des Heeren tot a SacharJa / de sone Berich Ja / des soons Jddo / den Propheet / en sprack:

a Mat.23.35
2.Par.24.20.

2 De Heere is toornich gheweest op uwe vaders.
3 Ende spreect tot hem: So spreect de Heere b Zebaoth: c Keert v tot my / spreeckt de Heere Zebaoth / so wil ick my tot v weder keeren / spreeckt de Heere Zebaoth.
4 Weest niet als uwe vaders / welcken de vorighe Propheten predickten / en spraken: So spreeckt de Heere Zebaoth: Keert v van uwen boosen weghen / ende van uwen boosen doen: e doch sy en luysterden niet / en en achteden niet op my spreeckt de Heere.
5 Waer zyn nu uwe vaders ende de Propheten? leven sy ooch noch?
6 Ja het niet also / dat myne woorden en myne rechten / die ick door myne knechten de Propheten geboodt / uwe vaders getreffet hebben / dat sy hen hebben moeten omkeeren / ende segghen: f Gheliick als de Heere Zebaoth inden sinne hadde / ons te doen / daerna als wy ginghen ende deden / also heeft hy ons ooch ghedaen.

b hf And. der Heyrschart.
c Jere.15.19
31/18.
Mala.3.7.
d Esa.21.8.
31.6.
35/19.
Jere.3.12.
Ezech.18.30
20/3.
33/11.
Osee.14.2.
Joel.2.12.
e Jere.25.4
29/19.
44.5.
35.7.
f Dani.9.7.

7 Inden vier ende twintichsten daghe der elfder Maent / die daer is de Maent Sebat / inden tweeden Jare des Koninck Darius / geschiedde dit woort des Heeren tot SacharJa den sone Berich Ja / des soons Jddo / den Propheet / ende sprack:
8 Ick sach inder nacht / ende siet / een man sat op eenen g rooden peerde / ende hy hielt onder den Myrten (boomen) inden h dal / ende achter hem waren roode / bruyne ende witte peerden.
9 En ick sprack: Myn Heere / wat zyn dese? En de Engel die met my sprack / seyde tot my: Jck wil v kondt doen wat dese zyn.
10 En de man die onder der Myrten hielt / antwoorde en sprack: Dese zyn die de Heere wtgesonden heeft / het lant door te treckē.
11 Doch sy antwoorden den Engel des Heeren / die onder den Myrten hielt / ende spraken: Wy zyn door het lant ghetogen / ende siet / alle landen sitten stille.

g Zac.6.2.
Apoc.6.4.
h f An.leech den.

12 Doe antwoorde de Enghel des Heeren / en sprac: Heere Zebaoth / hoe lange en wilt ghy v dan niet ontfermen ouer Jerusalē en ouer de Steden Juda / op welcker ghy toornich geweest zyt dese i seuentich Jaer lanck?
13 Ende de Heere antwoorde den Enghel die met my sprack / vrientdelicke woorde en troostelicke woorden.
14 Ende de Enghel die met my sprack / seyde tot my: Predicket ende segt: So spreeckt de Heere Zebaoth: l Jck hebbe seer geyuert ouer Jerusalem ende Zion.

i 70. Jaer de ghevanckenisse.
Jere.25.12
29.10.
Esra.1.1.

l Zach.8.2.

15 Maer ick ben gantsch toornich op de stoute Heydenen / want ick was slechs en weynich toornich / doch sy h hielpē ten verderue.
16 Daerom so spreeckt de Heere: l Jck wil my weder tot Jerusalem keeren met barmhertichheyt ende myn Huys sal daerinne gebouwet worden / spreeckt de Heere Zebaoth: daer toe sal het timmersnoer in Jerusalem ghetoghen worden.
17 Ende predicket wyder / ende spreeckt: So spreeckt de Heere Zebaoth: Het m sal mynen Stedē wederom wel gaen / ende de Heere sal Zion wederomme troosten / ende sal Jerusalem weder verkiesen.
18 Ende ick hief myne oogen op / ende sach / ende siet / daer waren vier Hoornen.
19 Ende ick seyde tot den Engel die met my sprack: Wie zyn dese? Hy sprack tot my: n Het zyn de vier Hoornē / die Juda met tsamen Jsrael en Jerusalem verstroeyt hebbē.
20 Ende de Heere wees my vier Smeden.
21 Doe sprack ick: Wat willen die makenē hy sprack: De hoornē die Juda so verstroyet hebben / dat niemant zyn hooft en heeft konnen op heffen / de selue af te schrickē zyn dese ghekomen / op dat sy de Hoornen der Heydenen afstooten / welcke de Hoornen ouer het lant Juda gheheuen hebben / dat selue te verstropen.

k hf And. bequaemheyt ghedaan.
l Zach.8.3.
m hf And. sullen haerinne steden noch weder bloeyen door geluck
n Dan.7.24

Dat ij. Capittel.

1. Jerusalem sal weder bewoont wordē 6. de verstroeyde worden daer henen geroepen / 10. Christi toecomst / met tsamen der Heydenen bekeeringhe wordt toegheseyt.

1 Ende a ick hief myne oogen op ende sach ende siet / een man hadde een meetsnoer in der handt:
2 Ende ick sprach: Waer gaedy henē? doch hy sprac tot my: Dat ick Jerusalem mete / ende sie toe hoe lanck ende wyt sy zyn sal.
3 Ende siet de Enghel die met my sprack / ginck wt: ende een ander Enghel ginck wt / hem teghen /
4 Ende sprack tot hem: Loopt henen ende segghet desen Jonghen / ende spreeckt: Jerusalem sal bewoont worden sonder mueren / van grooter veelheyt der menschē ende des Vees / dat daerinne zyn sal.
5 b Ende ick wil / spreeckt de Heere / eenen vyerighen muere daer rontomme zyn ende wil daerinne zyn / ende wil my heerlicken daerinne bewysen.
6 Hup hup vliedet wt den Noordenlande / spreeckt de Heere / c want ick hebbe v lieden in de vier windē onder dē Hemel verstroyt / spreeckt de Heere.
7 d Hup Zion / die ghy woonet by der dochter Babel ontlooper?
8 Want so spreeckt de Heere Zebaoth: Hy heeft my gesonden tot den Heydenen / die v lieden berooft hebben: hare macht heeft en eyndeze wie v aen tastet / die tastet synen ooghappel aen.
9 Want siet / ick wil myne handt ouer haer beweghen / f dat sy sullen eenen roof wordē dien / die hen ghedient hebben: dat ghy sullet ghewaer worden / dat my de Heere Zebaoth ghesonden heeft.
10 Verheucht v / ende weest vrolick ghy dochter Zion: g want siet / ick kome / en wil by v woonen / spreeckt de Heere.
11 Ende te dier tyde sullen vele Heydenen dē Heere toegedaen worden / ende sullen myn volck zyn / h ende ick wil by v woonen: dat ghy sult ghewaer worden / dat my de Heere Zebaoth tot v ghesonden heeft.
12 Ende de Heer sal Juda eruen voor zyn deel / inden heylighen lande / ende sal Jerusalem weder verkiesen.

a Ezec.40.3
43/10.
Apo.21.15.
b Deu.4.24
Zach.9.8.
Esa.26.1
c Jere.31.8.
d Jere.50.8
51/6.
Apo.18.4
e Jerem.12.14
30/25.
30.16.
Psal.17.8
Prou.14.8
17.5.
Mat.25.40
Act.9.5.
Luc.10.16.
f Esa.14.2.
g Exod.25.8
Zeph.3.14.
Mat.28.20
h Leui.26.12
2.Cor.6.16.

1 Zepha. 1.7.
13 l Alle vleesch sy stille voor den Heere:
want hy heeft hem opghemaect van zijner
Heyligher Stede.

Dat iij. Capittel.

1. Na het bouwen Jerusalems eñ des
Tempels / wordt Josua de Hoochpriester
met vergheuinghe syner sonden / 5 in zijn
ampt ingheuullet / 8. Christus wordt toe-
ghesepdt.

3 Ende my wert gewesen de Hooge prie-
ster Josua / staende voor den Enghel
a Psalm. 109.6.
des Heeren / a ende de Satan stont tot
zijner rechter handt / dat hy hem weder-
stonde.
2 Ende de Heere sprack tot den Sathan:
b Jude. 9.
b de Heere c schelde v / ghy Sathan: Ja de
c Of/ straffe verispe.
Heere schelde v / die Jerusalem vercooren
heeft / is dese niet eenen brandt / die wt den
d † Anders/ wtgetrocke
vyere d † verlosset is?
3 Ende Josua hadde onreyne cleederen
aen / ende stont voor den Enghel.
4 Welcker antwoorde ende sprac tot dien /
die voor hem stonden: Neemt de onreyne
cleederen van hem.
5 Eñ hy sprack tot hem: Siet / ick hebbe u-
we sonden van v ghenomen / ende v vier-
cleederen aenghetoghen: ende hy sprack:
Settet eenen reynen hoedt op zijn hooft:
ende sy setten eenen reynen hoedt op zijn
hooft ende toghen hem cleederen aen / eñ
de Engel des Heeren stondt daer.
6 Ende de Enghel des Heeren betuychde
Josua ende sprack:
7 So spreect de Heere Zebaoth: Soo ghy
in mijnen weghen wandelet / ende mijner
wacht waer nemet / so sult ghy mijns huys
e De Enghelen behoede ende leyden de vromen / sonderlinghe de Priesters eñ Leeraers.
regeren / ende mijne Houen bewaren: e ende
ick wil v gheuen van desen die hier staen /
dat sy v gheleyden sullen.
8 Hoort toe Josua ghy Hooghe priester /
ghy eñ uwe f † vrienden / die voor v woonẽ /
f † An. mede-gesellen/ die by v woonen.
want sy zijn enckel wonderen: g want siet /
ic wil mijnẽ knecht h † Zemah comẽ laten.
g Luc. 1.78. Matth. 4.2
9 Want siet / op den eenigen i Steene dien
ick voor Josua ghelept hebbe / sullen seuen
ooghen zijn: doch siet / ick wil hem wt hou-
wen spreect de Heere Zebaoth / ende wil de
h † Anders/ Spruyte/ Vrucht.
sonden des seluen landts wech nemen op
eenen dach.
i Esai. 28.16
10 Ter seluer tijdt / spreeckt de Heere Ze-
baoth / sal een den anderen nooden / onder
den Wijnstock / eñ onder den Vijgenboom.

Dat iiij. Capittel.

1. Een ghesichte van den gulden luch-
ter oft candelaer / ende twee Olyboomen
daer by / 5. met zijner beduydinghe.

1 Ende de Engel die met my sprac / quam
weder / ende weckte my op / als een van
den slape opghewect wordt.
2 Eñ sprack tot my: Wat siet ghy? Doch
ick sprack: Ick sie. Ende siet / daer stondt
a Apo. 4.5.
eenen Candelaer / gantsch gulden / met ee-
b † And. vaten om te schencken.
ner Schale daer bouen op / daer a seuen
Lampen aen waren / ende telcken seuen
b † scheplepelen aen eener Lampen.
c Apo. 11.4.
3 c Ende twee Olyboomen daer by / een ter
rechter zijde der Schale / de ander ter slinc-
ker zijde.
4 Ende ick antwoorde ende sprack tot den
Enghel / die met my sprack: Mijn Heere
wat is dat?
5 Eñ de Enghel die met my sprack / ant-
woorde eñ seyde tot my: Weet ghy nz wat
dat is? Doch ick sprack: Neen mijn Heere.
d † An. aen.
6 Eñ hy antwoorde / eñ sprac tot my: Dat
e Esai. 11.2
is het woort des Heerẽ d † vã Seru Babel:
e het en sal niet door een heyr oft door
cracht / maer door mijnen Gheest ghesche-
den / spreeckt de Heere Zebaoth.
7 Wie zijt ghy / ghi groote Berch / die doch
voor Serubabel een slicht veldt zijn moetẽ
ende hy sal den eersten steen opbouwen / dat
men roepen sal: Gheluck ende heyl / geluck
ende heyl.
8 Ende het woort des Heeren ghescÿedde
tot my ende sprack:
9 De handen Serubabel / hebben dit huys
gefondeert / syne handen sullent ooc volein-
f Deut 18. 22.
den: f op dat ghy lieden gewaer wordet / dat
my de Heere tot v ghesonden heeft.
Sacha. 6.15
10 Want wie is het / die de g slechte daghen
g Of/ ver-achtede.
verachtet? daermen hem doch sal inne
verheughen / ende sien de h thuinenmate in
h Richt-snoer oft richthout: want het gebouwete soude door Seru Babel voortgaen wanneer ende waer hy het aengreepe / wanneert ooch allen Heydenen leedt ware.
Serubabels handt: met den Seuen / wel-
ke zijn des Heeren ooghen / die het gantsche
landt doortrecken.
11 Ende ick antwoorde: eñ sprack tot hem:
i Wat zijn de twee Olyboomen ter rechte
ende slincker zijden des Kandelaers?
12 Eñ ick antwoorde ten anderẽ mael: Wat
zijn de twee k † tacken der Olyboomen / die
daer staen by den tween gulden l Keersnut-
ters des gulden Kandelaers / daermen me-
de afneẽt bouen van den gulden Candelaer.
13 Eñ hy sprack tot my: Weet ghy niet wat
die zijn? Doch ick sprac: Neen mijn Heere.
14 Eñ hy sprack: Het zijn de twee Olykinde-
ren / die daer staen by den Heerschapper des
gantschen landts.
i Apo. 11. 4.

Dat v. Capittel.

k † An. twijghen / oft spruyten / In Hebraico: Due spice.
1. Een ghesichte van eenen vliegenden
Brieue / 5. Item van eenẽ Epha / met eenen
clompe loodts bouen op zijnen hole / daer
een wijf inne satt / 9. eñ van tween wijuen
wt lande Sinear gheuoert werdt.
l Of lichtscheeren.

1 Ende ick hief mijne ooghen weder op /
eñ sach: eñ siet / daer was eenen a vlie-
ghenden Brief.
a Dat zijn de veruals chers der Schrift / die de vroome herten bedroeuen / eñ de boosen louen ende hen huychelen.
2 Ende hy sprack tot my: Wat siedy? Doch
ick sprack: Ick sie eenen vliegenden Brief /
die is twintich ellen lanck / ende thien ellen
breedt.
3 Eñ hy sprack tot my: Dat is den vloeck /
welcke wtgaet ouer het gantsche landt:
want alle Dieuen worden na desen Brieue
b † vroom ghesproken / ende alle meyneedi-
ghe / worden na desen Brieue vroom c † ge-
sproken.
4 Doch ick wilt voorts brengen / spreect de
b † Anders/ ghestraffet.
Heere Zebaoth / dat het sal comen ouer
c † Anders/ gestraffet.
het huys des Diefs / eñ ouer het huys der
ghenen d die by mijnen Name valschelickẽ
d Exo. 20.7
sweeren: ende sal in haren huyse blijuen / eñ
salt verteeren / met tsamen synen houte eñ
steenen.
e Epha. Dat is een ghelijck als te voren de Brief beduydet / oock van den valschen leeraers geseyt / die de consciencien met Wetten eñ slechten meten ende schepelen / maer ten laetsten na Sinear comen moeten / etc.
5 Eñ de Enghel die met my sprack / ghinck
henen wt / ende sprack tot my: Heft uwe oo-
ghen op / ende siet / wat gaet daer wt?
6 Eñ ick sprack: Wat is het? Eñ hy sprack:
Een e Epha gaet daer wt: ende sprac: Dat
is de ghestalt inden gantschen lande.
7 Eñ siet / daer sweuede eẽ Centener loots /
eñ daer was een Wijf / die satt in dẽ Epha.
8 Hy sprack nu: Dat is de f † Godloose lee-
re: ende hy wierp se inden Epha / eñ wierp
den clompe loots bouen op het Holl.
9 Eñ ick hief mijne ooghen op / ende sach:
eñ siet / twee wijuen ghingen daer wt / ende
hadden vleughelen die de windt dreef: het
waren Ja vleugelen / ghelijck als Oyuaers
vleughelen: ende sy voerden den Epha tus-
schen Hemel ende Aerde.
10 Eñ ick seyde tot den Enghel die met my
sprack: Waer voeren die den Epha henen?
f † An. Godloosheyt.
11 Hy sprack dan: Dat hẽ een huys ghebou-
wet worde / g in den lande Sinear / eñ bereyd
g Gen. 10.10
det / eñ aldaer gesettet worde op zijnẽ bodẽ.

Dat vj. Capittel.

1 Propheteert van den Euangelio Christi/ 9. van zijnen Conninckrijcke ende Priesterdôme/ 12. eñ vanden gheestelicken Tempel in der gantscher Werelt te bouwen/ de wijle dat hem de Joden versaeckten/ ende niet hebben en wouden. Het eerste beduyden andere/ vanden verloope der vyer Conninckrijcken: die Christus na de Prophetie Danielis 2. met zijner coemste eñ Kycke sluyten soude.

1 ENde ick hief mijne ooghen weder op/
ende sach: eñ siet, daer waren vier waghenen/ die ghinghen tuisschen tween
Berghen wt: ende de selue Berghen waren
a coperen.

a Of/ metalen/ eerin.
b Zach.1.8. Apoca.6.4

2 Voor den eersten waghene/ waren b roode Peerden/ voor den anderen waghen wa-
ren swarte Peerden/
3 Voor den derden Waghen/ waren witte
Peerden/ voor den vierden Waghene/ wa-
ren bonte stercke Peerden.
4 Ende ick antwoorde/ ende sprack tot den
Engel/ die met my sprac: Myn Heere/ wie
zijn dese?
5 De Enghel andtwoorde/ ende sprack tot
my: Het zijn c de vier Winden onder den
Hemel/ die † voorts comen/ dat sy treden
voor den Heerschapper ouer alle landen.

c Jere.4.7.
† Anders/ voorts comen vander plaetse daer sy ghestaen hebbẽ voor den/ etc.

6 Daer de swarte Peerden voor waren/ die
ghingen teghent Noorden/ ende de witte
ghinghen hen na: doch de bonte ghinghen
teghent Suyden.
7 De stercke ghinghen eñ toghen omme/
dat sy alle landen doortoghen: eñ hy sprac:
Gaet henen/ ende treckt door het landt:
ende sy toghen door het landt.
8 Ende hy riep my/ ende sprack met my/ eñ
seyde: Siet die teghent Noorden trecken/
die doen mynen gheest rusten/ inden lande
teghent Noorden.
9 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:
10 Neemt van den geuangenen nâmelick/
van Heldai/ ende van Tobia eñ van Jeda-
ia/ eñ coemt ghy des seluen daechs/ ende
gaet in Josia des soons Zophonia huys/
welcke van Babel ghecomen zijn.
11 Neemt nu siluer eñ goudt/ eñ maket croo
nen/ eñ settetse op het hooft Josua des Hoo
ghen priesters/ des soons Jodazar/
12 Eñ spreeckt tot hem: So spreect de Hee-
re Zebaoth: Siet/ daer is een man/ die heet
d Zemah: want onder hem sal het wassen/
ende hy sal des Heeren Tempel bouwen.

d Zemah/ heet een vrucht: eñ het is een prophecie van Christo/ die door Josua ende Zeru Babel beduyt is. Zacha.3.9. Luc.1.78.

13 Ja den Tempel des Heeren sal hy bou-
wen/ ende sal het e cieraet draghen/ ende
sal sitten ende heerschen op zijnen Throo-
ne/ sal ooc Priester zijn op zijnen Throone/
eñ daer sal vrede zijn tuisschen dien beyden.

e Of/ wtnemenheyt.

14 Ende de croonen sullen den Helem To-
bia/ Jedaia/ ende Hen/ de sone Zophonia/
tot eener ghedachtenisse zijn in den Tem-
pel des Heeren.
15 Ende sullen van verre comẽ/ die aen den
Tempel des Heeren bouwen sullen/ f daer
sullet ghy gewaer worden/ dat my de Hee-
re Zebaoth tot v lieden ghesonden heeft:
ende dat sal ghescieden/ soo ghy luysteren
sullet de stemme des Heeren ws Gods.

f Zach.4.9

Dat vij. Capittel.

1. Den Priesteren wordt een vrage voorgestelt ouer den vasten eñ leedtdraghen/ 4. De Heere beantwoortse door Zacharia/ ende gheeft een vol bericht vanden rechten vasten.

1 ENde het geschiede inden vierden Jare
des Conincks Darij/ dat des Heeren
woort gescchiede tot Zacharia/ in den
vierden daghe der neghender Maendt/
welcke heet Chislew/
2 Doe SarEzer ende Regem Melech/ met
tsamen haren lieden/ sonden na BethEl/
te bidden voor den Heere/
3 Ende lieten den Priesteren segghen/ die
daer waren rontomme het huys des Hee-
ren Zebaoth/ eñ tot den Propheten: Moet
ick oock noch weenen a inder vijfster Maent/ a 2. Reg. 25.8.
ende my b onthouden/ als ick nu sommige
Jaren sulcx ghedaen hebbe? b Als de Nazarei. Num.6.2.
4 Ende des Heeren Zebaoth woordt ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
5 Segget allen volcken in den lande/ ende
den Priesteren/ eñ spreect: c Doe ghy vaste- c Jere.41. 1
det eñ leedt droeget/ in der vijffster eñ seuen 2. Re.25 25.
der Maendt/ dese tseuentich Jaer lanck: d Esa.58.5.
hebbet ghy lieden my soo ghevastet?
6 Oft doe ghy atet ende droncket/ hebbet
ghy lieden niet voor v selfs ghegheten ende
ghedroncken?
7 Is het niet dat/ dat de Heere predicken
liet/ door de vorige Prophetẽ/ doe Jerusalẽ
bewoont wert/ eñ hadde de volheydt/ met
tsamen haren Steden rontomme/ eñ doe
daer lieden woonden/ beyde teghent Suy-
den/ ende in den leechten?
8 Ende des Heeren woort ghesciede tot
Zacharia/ ende sprack:
9 So spreect de Heere Zebaoth: * Richtet/ * Zacha. 8.16.
recht/ eñ een yegelick bewijse aen zijnẽ broe Esaie.1.17.
dere vriendelickheyt ende barmherticheyt.
10 f Eñ en doet niet onrecht den Weduwen/ 23.
Weesen/ vreemdelingen eñ armen: ende nie- e Of/ goedertierenheyt.
mandt en dencke tegen zijnen broeder wat
quaets in zijner herten.
11 g Doch sy en wouden niet opmercken/ eñ f Exo.22.22. Jere.6.28.
keerden my den rugge toe/ eñ verstockeden g Jere.2.27.
hare ooren/ op dat sy niet en hoorden: 7.23.
12 Eñ maeckten hare herten als eenen Dia-
mant/ op dat sy niet en hoorden de Wet eñ
woorden/ h die de Heere Zebaoth sandt in h 2.Pet.
synen Gheeste/ door de vorighe Propheten/ 1.21.
daerom oock sodanen grooten toorne/ van
den Heere Zebaoth ghecomen is.
13 Eñ het is also gescchiet: i als ghepredicket i Jere.11. 11
werdt/ eñ sy niet en hoorden: soo en woude Prou.1.28.
ick oock niet hooren/ doe sy riepen/ spreect Esai.1.15.
de Heere Zebaoth.
14 Also hebbe ickse verstroyt onder alle Hey
denen/ die sy niet en kennen: ende het lant is
achter hen woest ghebleuen/ dat daer nie-
mant in en wandelt noch woonet/ ende dat
edele landt is tot eener woestijne gemaeckt.

Dat viij. Capittel.

1. Troostet/ 9. ende vermaentse weder om te(n) ghebouwere/ 16. eñ Regimente/ besluyt daermede sulcke propheteringe zijner tijt/ van den wederbouwen/ 20. eñ beghint voortaen van Messia te spreken e daermede de seghen ende vreuchde daer hy van spreeckt sy gheestlick/ ende worde int Rijcke Christi vercreghen.

1 ENde des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack.
2 So spreect de Heere Zebaoth: Ic heb
be ouer Sion gantsch seer gheyuert/ ende
hebbe in grooten toorne ouer haer gheye-
uert.
3 So spreect de Heere: a Ick keere my we- a Zacha.
der tot Zion/ eñ wil te Jerusalem woonen: 1.16.
b dat Jerusalem sal eene Stadt der waer- b Esai.1.26
heyt heeten/ eñ den Berch des Heeren Ze-
baoth/ eenen Berch der heerlickheyt.

4 So spreeckt de Heere Zebaoth: Daer
sullen noch voortaen woonen in den stra-
ten te Jerusalem/ oude mannen eñ vrou-
wen/ ende die by den stocke gaen van groo
ten ouderdom.
5 Ende der stadt straten sullen zijn vol
knechtkens ende maechdekens/ die op der
straten spelen.
6 So spreeckt de Heere Zebaoth: Dunc-
ket hen sulcx c onmeughelick zijn/ voor den
ooghen deses overgheblevenen volcks te
d [?] deser tijdt? soude het daeromme oock
onmeughelick zijn voor mijnen ooghen/
spreeckt de Heere Zebaoth?
7 So spreect de Heere Zebaoth: Siet/ ick
wil mijn volc verlossen vã den lande tegen
den opghange/ ende vanden lande teghen
den nederghange der Sonnen:
8 Eñ wilse hier toe brengen/ dat sy te Jeru
salẽ woonen: e eñ sy sullen mijn volck zijn/
ende ick wil haer Godt zijn, in waerheydt
ende gherechticheyt.
9 So spreect de Heere: Stercket uwe han-
den/ ghy die dese woorden hoort/ ter deser
tijdt/ door der Propheten monden/ dies
daechs/ doe den grondt ghelept is aen des
Heeren Zebaoths huyse/ dat den Tempel
ghebouwet worde.
10 f Want voor desen dagen was der men-
schen arbeyt te vergheefs/ ende der Dieren
arbeyt en was niets: eñ daer en was ghee-
nen vrede van droeffenisse den ghenen/ die
wt ende in toghen/ maer ick liet alle men-
schen gaen, eenen yeghelicken tegen zijnen
naesten.
11 Doch nu en wil ick niet doen als in den
g vorighen dagen/ met den overgheblevenen
deses volcx, spreect de Heere Zebaoth.
12 h Maer sy sullen zaet des vredes zijn: de
Wijnstock sal zijne vrucht gheven/ eñ het
landt sal zijnen wasdom gheven/ i eñ den
Hemel sal zijnen dauwe gheven: ende ick
wil de overgheblevenen deses volcks/ sulcx
alle besitten laten.
13 Eñ het sal gheschieden/ als ghy vanden
huyse Juda, eñ vanden huyse Israels/ zijt
eenen vloeck gheweest onder de Heydenen:
so wil ick v lieden verlossen/ dat ghy sullet
eenen seghen zijn: en vreest v lieden slechs
niet, ende stercket uwe handen.
14 So spreect de Heere Zebaoth: k Gelijck
als ick dachte v lieden te plaghen/ doe my
uwe vaders vertoornden/ spreeckt de Hee-
re Zebaoth/ ende het en rouwede my niet:
15 Also ghedencke ick nu wederom in desen
daghen wel te doen/ Jerusalem ende den
huyse Juda/ en vreest v lieden slechs niet.
16 Dat is het nu/ dat ghy lieden doen sul-
let: l Een yegelick spreke met den anderen
de waerheydt/ ende rechtet m † recht/ ende
schaffet recht in uwen poorten.
17 Eñ niemant en dencke wat quaets in sy-
ner herten/ teghen synen naesten/ ende en
hebbet niet lief n valsche Eedẽ: want sulcx
alles hate ick/ spreect de Heere.
18 Ende des Heeren Zebaoth woort ghe-
schiede tot my/ ende sprack:
19 So spreeckt de Heere Zebaoth: De vas-
tene der vierder, vijfder, sevender eñ thien-
der Maent/ sullen den huyse Juda tot ee-
ner vruechde ende herten lust/ ende tot vro-
licken Jaerfeesten worden: alleene hebbet
lief waerheyt ende o vrede.
20 p So spreect de Heere Zebaoth: Voor-
der sullen noch comen vele volcken/ ende
veler steden Burghers.
21 Eñ de Burgers der eener Stadt/ sullen
ter anderen gaen/ ende segghen: q Laet ons
henen gaen te bidden voor den Heere/ ende
den Heere Zebaoth te soecken: r wy willen
met v lieden gaen.
22 Also sullen vele Volcken ende Heydenen
met hoopen comen/ den Heere Zebaoth te
Jerusalem te soecken/ ende voor den Heere
te bidden.
23 So spreeckt de Heere Zebaoth: Te dier
tijt ssullen thien mannen wt allerley sprakẽ
der Heydenen/ eenen Joodschen man by der
slippen grijpen/ ende segghen: Wy willen
met v lieden gaen/ want wy hooren/ dat
God met v lieden is.

Dat ix. Capittel.

I. Gaet in de toecoemstige tijt/ ende pro-
pheteert hoe de groote Alexander soude
Tyrum/ Zidon/ ende de Philisteen overwin
nen: op dat de gantsche Wereldt gheopent
worde/ den toecoemstigen Euangelio Chri-
sti. 9. ende voert den Coninck Christum/ te
Jerusalem in/ op eenen Ezel.

1 Dit is den last daer de Heere van spreect
over het landt Hadrach/ eñ over Da-
mascum/ op welcke het hem verlaet:
(want de Heere a schouwet op de b men-
schen ende op alle stammen Israels.)
2 Daertoe ooc over Hamath/ die met haer
palet: oock over Tyrum ende Zidon/ die
gantsch cloeck zijn.
3 c Want Tyrus bouwet * besten/ ende ver
samelt silver als zande, ende gout als dreck
op der straten.
4 Doch siet/ de Heere salse verderven/ eñ sal
hare macht/ diese op der Zee heeft/ slaen/
dat sy sal zijn/ als die met vyere verbrãt is.
5 Wanneer dat Ascalon sien sal/ soo sal hy
verschricken/ eñ d Gasa sal gantsch bange
worden: daertoe Ecron sal bedroeft wordẽ/
wanneer sy sulcx siet: want het sal wt zijn
met den Coninck te Gasa/ ende te Ascalon
en salmen niet woonen.
6 Te Asdod sullen vreemde woonen/ ende
ick wil der Philisteen heerlicheyt wtroeyẽ.
7 Eñ ick wil haer bloedt van haren monde
nemen/ eñ hare grouwelen van haren tan-
den/ dat sy oock onsen God sullen overblij-
ven/ dat sy worden als Vorsten in Juda/ eñ
Ekron als de Jebusiters.
8 e Eñ ic wil selfs omme mijn huys het le-
gher zijn/ dat niet en behoeft f staenders eñ
venen ende weder gaenders: op dat de Drij-
ver niet meer over haer en coeme: want ick
hebbe het nu aenghesien met mijnen oo-
ghen.
9 g Doch ghy dochter Zion/ verheucht v
seer eñ ghy dochter Jerusalem juycht: siet
v Coninck coemt tot v een Rechtveerdiger
ende een Helper/ h † arm/ ende rijdt op eenẽ
Ezel/ ende op een jonghe Veulen der Eze-
linnen.
10 Want ick wil de Waghenen wech nemen
van Ephraim eñ de Peerden van Jerusa-
lem/ i eñ de Strijdtboge sal verbroken wor-
den: want hy sal vrede leerẽ onder den Hey-
denen/ k eñ zijne heerschappie sal zijn/ van
de eene Zee tot aen de ander/ eñ vant Wa-
ter tot aen der Wereldt eynde.
11 Ghy laet oock door het bloedt uws ver-
bondts wt/ l uwe ghevanghen wt der cuy-
len daer gheen water inne en is.
12 So keert v nu tot der * veste/ ghy/ die ghy
op hope ghevanckelick ligget: want m † ooc
heden wil ick vercondighen/ ende v dobbelt
vergheldẽ.
13 Want ick hebbe my Juda ghespannen
ten boghe/ ende Ephraim ghevullet: ende
wil uwe kinderen Zion verwecken/ over
uwe kinderen Griecken landt/ eñ wil v ma-
ken als een swerdt der Reusen.

a Gen.18.14
Job.42.2.
Sap.11.18
Mat.19.26
b Al.dier.

c Jer.24.7.
30/22.31/33.
Heb.8.10.

f Hagge.1/5
6/16.

g Of/ voor-
leden.
h Hagge.
2.20.
i Hagge.
1/10.

k Deut.
30.9.
Jere.31/28/
32/41.

l Zach.7.9.
Malach.
2.10.
Ephe.4.25
m † And.
waerheydt
eñ oordeel
in etc.
n Psalm.
24.4.
Levit.19.12.

o Heb.12.14
p Esa.2.3.

q Micha.
4.2.

r In He-
breo/ Vadã
etiam ego/
spreeckt de
eene tot den
anderen.

s Esai.3.28.
Hadrach/
is Syria.
a In He-
breo/ Domi
nus est ocu-
lus homi-
nis/ et om-
nium tri-
buum Is-
rael.
b God straf-
fet beyde de
Joden ende
Heydenen/
wanneer sy
het verdie-
nen.
c Joel.3.4.
Esai.23.1.
Ezech.26.2/
27/2.28/1.
* Dat is/
stercken.
d Jer.47.5.
Amos.1.6.
Philisteen.
Esai.14.29.
Jere.47.1.
Ezec.25.15
e Zach.2.5
f Als de
crijchsluedẽ
gaen ende
staen int le-
gher inder
schaer-
wacht/
Eñ 1.Sam.
10. Statio
Philistino-
rum.
g Esa.62.11
Math.21.5
Joan.12.15
h † And.
ellendich.
i Esai.2.4.
Hose.2.20.
k Esa.9.6
Psal.72.8.
l Esai.42.7.
* Of/ sterc-
te. vastic-
heyt.
m Psal.95.7
Hebre.3.4.
Ooc op dit
mael/ eñ te
deser tijdt/
niet alleene
in toecoem
stigher tijt.
† And. Ick
vercondi-
ghe v heden
(dat) ick het
v etc. sal.

mijn. God.
n Of/ voort
p Zach. 2.5
q 1. Sam. 17.49
r † And. eñ/ etc.
Schapen.
s Het Euan
gelium is
sulck een
Woort / dat
het ghene
kinderen eñ
baert die in
der wiegen
ligghē/ maer
wanneer sy
ghebaert
zijn/ soo zijn
sy ionge ge-
sellen ende
Jonckvrou
wē/ ten hou
welick be-
quaem.
Dat is te
leeren/ ende
andere gees-
telicke kin-
deren te ge-
nereeren.
a Deu. 28.12
b Ezec. 13.6
c Of/ ver-
dwaelt.
d Ezech. 12.3
e Dat zijn
de priesters
ende Pro-
pheten indē
volcke/ die
Christus na
maels Pha-
riseen heet.
f † And. Ja
van hem (dē
Juda) sal
zijn den Eg-
ge. van hem
sal zijn de
Naghel /
van hem
sal zijn de
Strijdtbo-
ghe/ van hē
sullen wt-
gaen alle
Dwingers
met malcan
deren.
g † And.
verlossen.
h † An. niet
(ruyms) ge-
noech voor
haer vinden
en sal.
i Dat heet
de enghe
Zee/ als sy
door de roo
de zee ghin-
gen. etc.
k Esa. 10.5,
26.
l Ezech.
19.1.

14 Eñ de Heere sal ouer hem verschijnen/ eñ
syne pijlen sullen wtuaren als de Blixem:
de Heere n † Zebaoth sal de Basuynen bla-
sen/ eñ sal o voor treden/ als de Onweders
van den Suyden.
15 p De Heere Zebaoth salse beschuttē: dat
sy verslinden / eñ onder hen brenghen met
q slinghersteenen/ dat sy drincken ende ru-
moeren/ als van wijne/ eñ vol worden als
het Becken/ eñ als de hoeckē des Altaers.
16 Eñ de Heere haer God sal hen te dier tijt
helpen/ als r † eener cudde zijns volcx: wāt
heylighe steenen sullen in zijnen lande op-
ghericht worden.
17 Want wat hebben sy goets voor andere
lieden/ eñ wat hebben sy schoons voor an-
dere lieden? Coorne der Jonghelingen/ eñ
Most die Jonckvrouwen s baert.

Dat x. Capittel.

1. Schelden der valschen Afgodendienst/ met tsamen den valschen Propheten ende Herderen/ 3. beschrijft der gheloouigen on-uerwinnelicke sterckheydt 7. ende menichvuldighe ghenade onder haren Coninck Christo.

1 SO biddet nu vanden Heere den spaden
regen/ a so sal de Heere wolcken maken/
eñ v lieden reghens ghenoech gheuen/
tot aller vrucht op den velde.
2 Want de Godekēs spreken enckel moey
te/ eñ de Waersegghers zijn enckel leughe-
nen/ eñ spreken vergheefsch: b droomen / eñ
haer troosten en is niets: daerom gaen sy
c dwster/ als een cudde/ ende zijn versmach-
tet/ d dewijle daer gheen Herder en is.
3 Mijnen toorne is vergrimmet ouer de
Herderen / eñ ick wil de e Bocken te huys
soecken/ want de Heere Zebaoth sal zijne
cudde te huys soecken / namelicken / het
huys Juda / ende salse toerusten / als een
wegherent Peerdt ten strijde.
4 f † De Hoecken/ Nagelen/ Strijdtbogen
eñ Drijuers/ alle sullē van hen wech comē.
5 Eñ sullen dannoch ghelijcke wel zijn als
de Reusen/ die den dreck op der straten tre-
den in den strijde/ eñ sullen strijden: want de
Heere sal met hen zijn/ so dat de Ruyters te
schanden worden.
6 Ende ick wil het huys Juda stercken/ eñ
het huys Joseph g † outlossen/ ende wilse
weder in setten/ want ick ontferme my ha-
rer; ende sullen zijn als sy waren/ doe ickse
niet verstooten en hadde: want ick de Hee-
re haer Godt wilse verhooren.
7 Ende Ephraim sal zijn als een Reuse/ eñ
haer herte sal vrolick worden/ als van wij-
ne: daertoe hare kinderen sullent sien/ ende
hen verheughen / dat haer herte aen den
Heere vroelick sy.
8 Ick wilse aenblasen/ ende haer versame-
len: want ick wilse verlossen: ende sy sullen
hen vermeerderen/ als sy hen te voren ver-
meerdert hebben.
9 Ende ick wilse onder de volcken saeyen/
dat sy mijner gedencken in verren landen:
ende sullen met haren kinderen leuen ende
wedercomen.
10 Want ick wilse weder brengen wt Egyp
tenlandt/ eñ wilse versamelen wt Assyrien/
ende wilse int landt Gilead ende Libanon
brengen/ dat mense h † niet vinden en sal.
11 Ende hy sal door de Zee des i angsts
gaen/ eñ de baren in der Zee slaen/ dat die
wateren verdroogen sullen: k so sal dan
vernedert worden de heerlickheyt te Assy-
rien/ ende de l Scepter in Egypten sal op-
houden.
12 Ick wilse stercken inden Heere/ dat sy sul-
len wandelē in zijnē name/ spreect de Heere.

Dat xj. Capittel.

1. Prophetcert / dat Christus van den Joden soude vercocht wordē / door dertich Siluerlinghen/ daerom hyse oock verlaten soude/ dat Jerusalem eyndelick sē verstoort/ ende de Joden in dwalinge verstockt/ ende verstropt souden worden/ eñ also het Euangelium ende het Rijcke Christi na zijnen lijden onder de Heydenen comen.

1 DOet uwe poorten op/ Libanon/ dat het
vyer uwe Cederen verteere.
2 Huylet ghy Dennen/ want de Cede-
ren zijn ghevallen / ende dat heerlicke ghe-
bouwete is verstoort: huylet ghy Eycken
Basan/ want het vaste Woudt is omghe-
houwen.
3 Men hoort de Herders huylen/ wāt haer
heerlicke gebouwete is verstoort: men hoort
de ionghe Leeuwen brullen / want de heer-
lickheyt des Jordaens is verstoort.
4 Soo spreeckt de Heere mijn God: Hoedet
de Slachtschapen.
5 Want hare heerē slachtense/ ende en hou
dent voor gheen sonde: vercoopense / ende
spreken: Gheloeft sy de Heere / ick ben nu
rijcke: ende hare Herderen en verschoonen
harer niet.
6 Daeromme en wil ick oock der Inwoo-
ners inden lande niet meer verschoonen/
spreect de Heere: eñ siet/ ick wil de lieden la-
ten/ eenen yegelicken in der hant des ande-
ren/ eñ in der handt zijnes Conincks/ dat sy
het lant a † versl aen ende en wilse van ha-
rer hande niet b † verlossen.
7 Ende ick hoedde de Slachtschapen / om
der ellendigher Schapen wille: ende nam
twee Stauen tot my / den eenen hiete ick
Soete/ den anderen hiete ick Suer / ende
hoedde de Schapen.
8 Ende ick verdelchde drij Herderen in ee-
ner Maent: want ick en mochte harer niet/
soo en wouden sy mijner oock niet.
9 Ende ick sprack: Ick en wil v lieden niet
hoeden/ c wat daer sterft / dat sterue/ wat
versmachtet/ dat versmachte/ eñ de d † ouer
blijuende verslinde een yeghelick des ande-
ren vleesch.
10 Ende ick nam mijnen Staf Soete / ende
e verbrack hem/ f op dat ick mijn verbondt
wech name/ dat ick met allen Volcken ghe-
maeckt hadde.
11 Ende het wert dies daeghs wech ghenō-
men; ende de ellendighe Schapen die het
met my hielden/ merckten daer by/ dat het
des Heeren woort ware.
12 Eñ ick sprack tot hen: Behaecht het v lie-
den/ soo brenget herwaerts soo vele als ick
ghelde: so niet/ soo laet het aenstaen: g ende
sy woeghen daer/ so vele als ic ghaldt/ der-
tich Siluerlingen.
13 Eñ de Heere sprack tot my: Werpt het he-
nen/ dat het den Potbacker ghegeuen wor-
de/ Ey een treffelicke somma/ dier ick weert
gheachtet ben van hen: eñ ick nam de der-
tich Siluerlingen / eñ wierpse in het Huys
des Heeren / op dat sy den Potbacker ghe-
ghéuen werden.
14 Ende ick verbrack mijnen anderen Staf/
Suer / op dat ick de broederschap tusschen
Juda ende Israel wech name.
15 Ende de Heere sprack tot my: Neemt we-
derom tot v h eens dullen Herders ghereet-
schap:
16 Want siet/ ick sal Herders inden lande
opwecken/ die het versmachtede niet besien/
i † het verslaghene niet soecken/ eñ het ver-
brokene niet heelen / ende het ghesonde
niet versorghen en sullen: doch het vleesch

Libanon is
Jerusalem/
wt Libano
ghebouwet/
ende door
de Konin-
nen verstoort.
a † And. ter
moort slaē.
b † And. wt
rucken.
c Jere. 15.2
d † And. an-
dere etc.
e Of/ brae-
ken in stuc-
ken/
f Oste. 2.17.
18.
g Matth.
27.9.
Jere. 32.10
h Ezech.
34.2. 8
i † And. ter
moort ghe-
slaghen/
And. ionck
teeder lam
meken.

der beesten sullen sy verslinden/ ende hare klauwen verscheuren.

k† An. Verwloect zy de onnutte Herder/ die etc. verlaet.

17 k† O Godeloos Herders/ die de Kudde verlaten: het sweert kome op haren arm/ ende op hare rechter ooghe: haren arm moet verdorren/ ende hare rechter ooghe doncker worden.

Dat xij. Capittel.

1. Christi Keercke/ een steen der ergernisse/ 4. staet in haren cruyce/ onder de hulde ende bescherminge Gods/ 6. ende is een onverwinnersse harer vyanden. 10. Christus wort door synen Gheest verklaert.

1 Dit is den last des woorts vanden Heere ouer Israel/ spreeckt de Heere/ a die den Hemel wtbreydet/ ende de Aerde fondeert/ b ende dē adem des menschen in hem maket.

a Esa.40.22 44.24.45.12 b Gen.2.7.

2 Siet/ ick wil Jerusalem tot eenen tuymelbeker maken allen volcken/ die rontomme zijn: c want het sal oock Juda gelden/ wanneer Jerusalem belegt wert.

c Zac.14.14

3 Dannoch wil ick/ ter seluer tijt/ Jerusalem maken tot eenen Laststeene allē volcken: alle die den seluen wech heffen willen/ die sullen hen daer aen versnijden: want alle Heydenen op Aerden/ sullen hen teghen haer versamelen.

4 Te dier tijt/ spreeckt de Heere/ wil ick alle peerden schuwē/ ēn hare Ruyteren banghe makē: doch ouer Jerusalē wil ick myne oogen open hebben/ ende alle peerden der volcken met blintheyt plaghen.

5 Ende de Vorsten Juda/ sullen segghen in haren herten: Laet slechs de Burgers Jerusalems eenen goede moet hebben/ indē Heere Zebaoth haren God.

6 d Te dier tijt wil ick de Vorstē Juda makē tot eenen vyerigen Ouen inden houte/ ende tot eener Fackelē int stroo dat sy verteerē/ beyde ter rechter ende ter slincker zydē/ alle volcken omme ēn omme: ende Jerusalem sal oock voortaen bewoont worden/ aen haren plaetsen te Jerusalem.

d Obad.18 Amos.1.4.

7 Ēn de Heere sal de Hutten Juda verlossen/ als in voortijden: op dat hem het huys Dauids niet hooch en beroeme/ noch de Burghers te Jerusalem teghen Juda.

8 Te dier tijt sal de Heere de Burgers te Jerusalem beschermen: ēn het sal gheschieden/ dat wie swack zijn sal onder hen/ te dier tijt/ die sal zijn als e Dauid/ ende het huys Dauids/ sal zijn als Gods huys/ als des Heeren Enghel voor hen.

e 1.Sa.17.50

9 Ende te dier tijt/ sal ick dencken te verdelghen alle Heydenen/ die teghen Jerusalem ghetoghen zijn.

10 Doch ouer het huys Dauids/ ēn ouer de Burghers te Jerusalem/ wil ick wtgietē f dē Geest der g genade/ ēn des h† gebedts: i want sy sullen my aensien/ dien ghene doorsteken hebben: k ēn sullen hem beklaghen/ alsmen een eenich kint beklaecht/ ende sullē hen om hem bedroeuē/ als mē hem bedroeft om een eerste kindt.

f Eze.36.26. Joel.2.28. Acts.2.17. g Acts.4.31 h† And. ouerfermens: i Joa.19.37. k Acts.2.37 l Luc.23.29. 2.Reg.23.29 m 2.Pa.35.22

11 Te dier tijdt/ sal groot leet draghen zijn te Jerusalem/ m als daer was by Hadadrimō/ inden velde Megiddon.

12 Ende het Lant sal leet dragen/ een yeghelick gheslachte bysonder: het geslachte des huys Dauids bysonder/ ende hare wyuen bysonder; het geslachte des huys n Nathā bysonder/ ende hare wyuen bysonder:

n 2.Sa.5.14 Lu.1.

13 Het gheslachte des huys Leui bysonder/ ēn hare wyuen bysonder: het geslachte Simei bysonder/ ende hare wyuen bysonder.

14 Also alle andere geslachten/ een yegelick bysonder/ ende hare wyuen oock bysonder.

Dat xiij. Capittel.

1. Christi Keercke wort van sonden/ Afgoden/ ēn valschen Propheten ghereynicht. 7. Haer Herder Christus wert geslagen. 8. ende van eenen seer cleynen hoop aengenomē

1 Te dier tijdt/ sal het huys Dauids/ ēn de Burghers te Jerusalem een vrye opene a Fonteyne hebben/ teghen de sonde ēn onreynicheydt.

a Eze.47.1. Zach.14.8. Joan.19.34

2 b Te dier tijt/ spreeckt de Heere Zebaoth/ wil ick der Afgoden namen wtroeyen wt dē Lande/ datmen haren niet meer ghedencken en sal: c daer toe wil ick oock de Propheten ēn onreyne gheesten wt den lande drijuen:

b Esai.2.18 Ezech.30.13 c Jere.14.15

3 Dat het also toegaen sal/ d Wanneer yemant meer e prophetieert/ so sullen zijn vader ende moeder/ die hem ghegenereert hebben/ tot hem segghen: Ghy en sult niet leuen/ want ghy spreket leughenen inden Name des Heeren: ende also sullen hem de vader ende de moeder/ die hem gegenereert hebben/ doorsteken/ wanneer hy prophetieert.

d Deu.13.12 e Of/ Prophetischer wyse wat voorseydt.

4 Want het sal te dier tijt gheschieden/ dat de Propheten met schanden bestaen/ met haren gesichten/ wanneer sy daer van prophetieeren: f Ende en sullen niet meer eenen rouwen Mantel aen trecken/ daer sy mede bedrieghen.

f 2.Reg.1.8.

5 Maer hy sal moeten segghen: g Ick en bē geen Prophet/ maer een Ackerman: Want h ick hebbe menschen ghedient/ van myner ieughet op.

g Amo.7.14 h In. Hebr. Ick ben ypsyghen van myner ieuget op eens menschen.

6 So mē dan segghen sal tot hem: Wat zijn dat voor wonden in uwen handē: So sal hy segghen: So ben ick geslaghen inden huyse der ghenen die my lief hebben.

7 Sweert/ maket v op ouer mynen Herder/ ende ouer den Man/ i† die my de naeste is/ spreect de Heere Zebaoth: k Slaet den Herder/ so sal hem de kudde verstropen: so wil ick myne hant keeren tot den kleynen.

i† An. mijn medegeselle etc. is. k Mat.26.31 Mar.14.27 Joan.16.32.

8 Ēn het sal gheschieden/ in welcken Lande/ spreeckt de Heere/ twee deelen zijn/ die sullen wtgheroept worden/ ende ondergaen/ l ende het derde deel sal daerinne ouerblyuen.

l Amos.9.8

9 Ende ick wil dat selue derdendeel door het vyer voeren ende m louteren/ als men siluer loutert/ ende vaghen/ als men gout vaget: n die sullen dan mynen Name aenroepē/ ende ick wilse verhooren: ick wil seggen: o Het is myn volck: ende sy sullen segghen: Heere myn God.

m Sapi.3.6 4. Esd.9.74. 1. Petri.1.7 n Esai.58.9 o 2.Cor.6.16

Dat xiiij. Capittel.

1. Na dat hy Jerusalem verstoort heeft. 3. voert hy zijn Euangelium in de gantsche Werelt/ 9. heerschet alleene/ geweldichlick in synen Kercke/ 16. ende neemt wech het Leuitische Priesterdom/ met tsamen synen wesen/ Ghereetschap/ ende Hyerdaghen.

1 Siet/ * de tijt des Heeren koemt/ datmen uwen roof wtdeylen sal in v.

* Dē Heere coēt/ de tyt.

2 Want ick sal allerley Heydenen/ tegen Jerusalem versamelē ten stryde: ēnde Stadt sal gewonnen/ de huysen gheplondert/ ēn de vrouwē gheschendet worden: ēn de helft der Stadt sal geuangen wech gevoert worden/ ende het ouergebleuen volck/ en sal niet wt der Stadt wtgheroept worden.

3 Doch de Heere sal wt trecken/ ēn a stryden teghen de selue Heydenen/ ghelijck als hy pleecht te stryden/ ter tijt des kryghs.

a De Geest sal de Werelt straffen. om der sonde/ etc. Dat sal de stryt zijn.

4 Ende syne voeten sullen te dier tijt staen op den Olyberghe/ die voor Jerusalem leyt/ tegent Oosten: ēn den Olyberch sal hem midden outwee splyten/ vandē Opganck der Sō-

ken/totten Neberganck/ gantsch wÿde
van malcanderē: dat hem de eene helft des
berchs teghent Noorden/ende de ander te
ghent Zuyden gheuen sal.

a Dat zÿn de twee stucken des Olijberchs die van malcanderen ghescheurt is.
c † Anders/ berchskens
d Amos.1.1.
e 2.Par.26.19.

5 Ende ghy sullet vlieden voor sulcken dal
tusschen v mynen berghen / want het dal
tusschen den c † bergen/sal na by henē aen
reycken aen Azal: ende sullet vlieden/ d als
ghy in voortÿden vlodet voor der Eerdbe
uinghe/ e ter tÿt Vsia des Coninckx Juda:
so sal dan komen de Heere mÿn God. ende
alle Heylighen met f v:
6 Te dier tÿt en sal gheen licht zÿn / maer
koude ende vorst.
7 Ende sal eenen dach zÿn/die dē Heere be
kent is/die noch g dach noch nacht zy/ eñ
omtrent den Auont sal het licht zÿn.

f † And. hem
g Het Euangelium en sal met eenē lÿffelicken dach noch licht zÿn: maer toe alle dat anders/ wat suslangh: een lyflick Gods dienst ghe-weest is/ dat sal als dan gheestelick zÿn.
h Zacha.13.1 Apoc.22.1.
i Obad.21.
k Nehe.3.1 Jere.31.38.
l Apoc.22.3.
m Jer.23.16 Straffe der Tyrannen ende Rotte.
n Hagg.2.23

8 h Te dier tÿdt sullen versche waterē wt
Jerusalem vlieten: de helft na de Zee te
ghent Oosten ende de ander helft na de W-
terste Zee. ende sal dueren/ beyde des So-
mers ende des Winters.
9 i Ende de Heere sal Coninck zÿn ouer al
len Landen: te dier tÿdt sal de Heere slechs
Een zÿn/ende synen Name slechs een.
10 Ende men sal inden gantschen Lande
rontomme gaen/als op eenen slechten vel
de/van Gibea na Rimon toe teghent Zuy
den na Jerusalem: want sy sal verheuen eñ
bewoont wordē aen haret plaetse vander
poorte Ben Jamin tot aen de plaetse der
eerster poorten/tot aen de Hoeckpoorte toe
ende vanden k Toren Hananeel / tot aen
des Coninckx Wÿnpersen.
11 Ende men sal daerinne woonen/ l ende
daer en sal gheenen Ban meer zÿn: m Wāt
Jerusalem sal gantsch seker woonen.
12 Ende dat sal de plaghe zÿn daer de Hee
re alle volcken mede plaghen sal/ die tegen
Jerusalem ghestreden hebben: haer vleesch
sal verdwÿnen dewÿle dat sy noch op ha-
ren voeten staen/ ende hare ooghen inden
holen vergaen/ende hare tongen inden mō
de vergaen.
13 n Te dier tÿdt sal de Heere een groot ru-
moer onder hen aenrichten/dat de eene dē
anderen sal by der handt vaten/ ende sÿne
handt op des anderen handt legghen.

o Zach.12.2

14 o Want oock Juda sal teghen Jerusalē
strÿghen: Op dat versamelt worden de goe
den aller Heydenē/die rontomme zÿn/ gout
silner ende kleederen bouen mate vele.
15 Ende so sal dan dese plaghe gaen / ouer
peerden/muylen/ kemelen/ esels ende aller-
ley ghedierte/ die inden seluen Heyre zÿn/
als ghene gheplaecht zÿn.
16 Eñ alle ouergheblevene onder allen Hey-
denen/ die tegen Jerusalem toghen/ sullen
Jaerlicx henen op comen/ aen te bidden dē
Coninck/ den Heere Zebaoth/ ende te hou
den het Loofhuttenfeest.
17 Welcker gheslachte nu op Aerdē/niet he-
nen op comen en sal na Jerusalem/den Co
ninck den Heere Zebaoth aen te bidden/o-
uer die en sal het niet reghenen.

Dat is de grootste eñ grouwelickste plaghe/ datmen van Gods woorde moet beroeft zÿn.

18 Ende wanneer het geslachte der Egypte
naers/niet henen op toghe ende quame/ so
sal het ouer haer oock niet regenen: dat sal
de plaghe zÿn/ daer de Heere alle Heydenē
mede plagen sal/ die daer niet henen op co-
men het Loofhuttenfeest te houden.
19 Want dat sal een sonde zÿn der Egypte-
naers/eñ aller Heydenen/ die niet henen op
en komen/het Loofhuttenfeest te houden.
20 Te dier tÿt/ sal de rustinge der peerdē/den
Heere heylich zÿn/eñ de ketelen inden huy-
se des Heeren sullen gelÿck zÿn/als de bec-
kenen voor den Altaer.
21 Want alle ketelē/ beyde in Juda eñ Jeru
salem/ sullen den Heere Zebaoth heylich
zÿn/also/dat alle die daer offeren willē/ sul-
len koken/ ende de selue nemen/ende daer-
inne komen: ende daer en sal gheen p † Ca-
naniter meer zÿn/inden huyse des Heeren
Zebaoth/ te dier tÿdt.

p † Anders/ kremer.

Eynde des Propheten
Sacharie.

Argument.

Malach. Cap.4.

MAlachias is ter laetster plaetse gestelt.
Oft hy de selue Sacharias is/ daer van
bouē ghesproken is/ (ghelÿck sommige
meynen)ofte Esdras (gelÿck de Heylige Hiero
nymus meynt/) ofte eenich ander Godlic Pro
pheet: so straft hy doch de Priesters bitterlic/
eñ beschuldichtse vā onuersadelicke giericheÿt/
onachtsame luyheyt/ eñ schandelicke onkuys-
heyt. Hy berispt oock de murmureringe des
volckx/ ende sommigher lichtueerdicheyt eñ
onghestadicheyt/die teghen God lasterden.
Ten laetsten spreeckt hy van den Rÿcke Chri
sti ende van den weersten Oordeele/ in welc
ken eenen yeghelicken sal na syne wercken ge
gheuen worden. Het schÿnt dat
dese Propheet geleeft heeft
ten tÿde Darij.

De Propheet Malachias,

Dat Eerste Capittel.

1. Hy toont den volcke Jsrael aen de
weldaden/ die hy hen van aenbeginne af/
voor andere bewesen heeft/ 6. scheldet
beyde Papen/ 12. ende gemeynen man/ dat
sy so eenen weldadighen God/ met ondanc
baerheyt/ontrouwe ende giericheyt versma
den/ 10. ende dreycht hen/ hy wiltse verlatē
ende de Heydenen aennemen ten volcke.

1 DJt is de Last die de Heere
sprack tegen Jsrael/ door
Malachiam.
2 Jck heb v lief/ spreeckt
de Heere: so spreeckt ghy:
Waer mede hebdy ons
lief: a Js Esau niet Ja- a Gen.25.24
cobs broeder/spreeckt de
Heere: b noch hebbe ick Jacob lief: b Rom.9.13
3 Ende Esau hate ick/ ende hebbe zÿn ghe-
berchte eensaem gemaeckt/ ende zÿn Erue/
den Draken tot eener woestÿne.
4 Ende so Edom spreeckē wonder: Wy zÿn
verdoruen/doch wy willen het woeste we-
der bouwen: so spreeckt de Heere Zebaoth
also: c † Sullen sy bouwen/ so wil ick afbre-
ken/ende het sal heeten: De verdoemde d
pale/ende een volck op welcke de Heere e †
toornet eewichlick.
5 Dat sullen uwe oogen sien/ende ghy sul-
let seggen: De Heere is Heerlick inden palē
Jsraels.
6 f Een sone sal synen vader eeren/ende eē
knecht synen heere: ben ick dan nu v Vader
waer is myne eere/ bē ick een h Heere/ waer
vreeset men my? spreect de Heere Zebaoth
tot v Priesteren/ die mynen Name verach-
tet: so spreket ghy: Waer mede verachten
wy uwen Name?
7 Daer mede dat ghy onreyn broot op my
nen Altaer offeret: so spreeckt ghy: Waer
mede Offeren wy v wat onreyns? Daer me
de/ dat ghy segghet: Des Heeren Disch is
verachtet?

c † And. Hy bouwoden/ doch ick brack het/ datmen hen een veruloeckt L ae noemet ende etc.
d Of Lande beuanck/
e † Anders/ boost ende boost vertoornt is.
f Exo.20.12 Deut.32.6 1.Tim.6.1.
g Mat.6.9 ende.23.8.
h Joa.13.13 Ephes.4.1. Ephe.3.16.

Ende

8 f Eñ wãneer ghy wat blindes offeret/ so en
moet het niet quaet heetē: eñ wãneer ghy
wat lams ofte wat kranckx offeret / so en
moet het niet quaet heetē; brẽgt het uwen
Vorste: wat gelt het/ of ghy hem behagen
sult? ofte of hy uwen persoon aensien sal?
spreeckt de Heere Zebaoth.
9 So biddet nu God/ dat hy ons genadich
sy: want sulcks is van v gheschiedt: meynt
ghy/ hy sal uwe persoonen aensien/ spreeckt
de Heere Zebaoth.
10 Wie is daer oock onder v lieden / die een
deure toesluyte? ghy en steket oock mynen
Altaer geen vyer aen om niet: h ick en heb-
be geen welgevallen aen v/ spreect de Heere
Sebaoth/ ende het Spijsoffer van uwē hã
den/ en is my niet aenghenaem.
11 i † Doch vãdē Opganck der Sonnē/ tottē
Nederganck/ sal mynē Name heerlick wor
den onder den Heydenen/ eñ aen allē plaet-
sen sal mynen Name geroocht/ eñ een reyn
spijsoffer geoffert worden: want mynē Na-
me sal heerlick worden onder den Heydenē/
spreeckt de Heere Sebaoth.
12 Doch ghy ontheyligher hem daermede/
dat ghy segghet: Des Heeren disch is on-
heylich/ ende m † zijn offer is verachtet/
met tsamen syner spijse.
13 Eñ ghy spreect: Siet/ het is slechs moeyt
heyt/ ende ghy slaet het indē windt/ spreect
de Heere Sebaoth: ende ghy offeret/ dat ge
rooft/ lam ende kranck is/ ende offeret van
spijsoffer: soude my sulcx behagen van uwer
handt/ spreeckt de Heere?
14 Vervloeckt zy de bedrieger / die in syner
kudde eenen n Ram heeft/ ende wanneer hy
een ghelofte doet/ so offert hy dē Heere dat
niet en deucht: want ick ben een groot Ko-
ninck/ spreeckt de Heere Zebaoth / ende
mynen Naem is verschrickelick onder de
Heydenen.

Dat ij. Capittel.

1. Dreyght wederomme den Priesteren/ hare straffe. 4. scheldtse/ dat sy Gods woort vervalschen/ ontrouwelicken leerē/ ende vele daer mede verleyden: 9. eñ misbruycken haers Priesterlicken Ampts/ dat sy wt giericheyt de genen niet en straffen/ die ondeugende loos dinck offeren/ of andersins niet vroom en zijn/ maer loven ende vroom spreken. 13. Oock scheldet hyse/ daerom/ dat sy hare wijven verdroeven ende verachten/ ende daermede haren offer ende Godsdiensten oock verontreynighen.

1 Ende nu/ ghy Priesters/ dit gebodt gel-
det v.
2 So ghy het niet hooren/ noch ter her
ten nemen sullet/ dat ghy mynen Name de
eere gevet/ spreeckt de Heere Sebaoth: a so
sal ick den vloeck onder v senden/ ende v u-
wen seghen vervloecken/ Ja vervloecken
sal ick hem/ dewijle dat ghy het niet en wil
let ter herten nemen.
3 Siet/ ick wil v schelden met tsamen den
zade/ ende den c dreck uwer Vyerdagen/ b
int aengesichte worpen/ ende hy sal aen v
beklevende blijven.
4 So sult ghy dan gewaer worden/ dat ick
sodanich gebodt tot v gesonden hebbe/ dat
het mijn Verbondt zijn soude met Levi/
spreeckt de Heere Sebaoth.
5 d Want myn Verbont was met hem/ ten
leven ende vrede/ ende ick gaf hem de vree-
se dat hy my vreesede/ ende e † mynē Naem
schuwede.
6 De Wet der waerheyt was in synē mon
de/ ende daer en wert niet booses in synen
lippen ghevonden: hy wandelde voor my

i Levi.22.20
Ezech.43.23
h Gen.4.4.
l † An. Wat
Psal.113.3.
Esaie 59.19.
m † And. eens yegelicks reden is: Zijn spijse is veracht tet.
n Dat is/ Mannekē.
a Levi.2.6 14
Deu.28.14
b Uwe goet eñ alle uwe have/ daer ick v mede ghesegent eñ bewaert hebbe
c Het Priesterdō als hi hier dreyget heeft hi van hen genomen eñ hen dē vloeck of dreck daer van gelatē dat sy nu niets en gelden.
d Nu.25.12.
e † An. hebbē vervaert geweest om myns Naēs wille
f Hosee.4.6
g Esai 33.7.
Mala 3.2.
Apoc.2.3.
h Deu.33 8
i Deu.1.17.
ende 17.2.
Prov.18.5.

vreedsaem/ ende oprechtich/ ende bekeerde
vele van sonden.
7 f Want des Priesters lippen/ sullen de lee
re bewaren / datmen wt synen monde de
Wet soecke: want hy is een g Enghel des
Heeren Sebaoth.
8 Doch ghy zijt vanden wege afgetreden/
ende ergeret vele in de Wet. h ende hebbet
het Verbondt Levi verbroken / spreeckt de
Heere Sebaoth.
9 Daeromme hebbe ick oock v gemaeckt/
dat ghy verachtet ende onweert zijt / voor
den gantschen volcke/ dewijle ghy myne we
ghen niet en houdet/ ende siet de i persoonē
aen in de Wet.
10 Want hebben wy niet alle eenen Vader?
heeft ons niet een God geschapen? k waer-
omme verachten wy dan een den anderen/
ende ontheylighen het Verbont/ met onsen
Vaderen ghemaeckt?
11 l Want Juda is een Verachter gewordē en
de in Israel eñ te Jerusalem/ geschiedē grou
welen: want Juda ontheylicht de Heylic-
heyt des Heeren/ die hy lief heeft/ ende voe-
leert met eens vreemden Gods Dochter.
12 Doch de Heere sal dē/ die sulcks doet/ wt
royē/ wt der Huttē Jacobs/ beyde dē Mee
ster ende Scholier / met tsamen dien/ die dē
Heere Sebaoth Spijsoffer brenghet.
13 Voorder doet ghy dat oock / m dat voor
dē Altaer des Heerē enckel tranē eñ weenē/
ende suchten is: dat ick het Spijsoffer niet
meer aensien en mach/ noch yets wat aenge
name/ van uwen handen ontfanghen.
14 Ende so spreket ghy: Waeromme dat? n
Daeromme/ dat de Heere tusschen v eñ den
wijve uwer jeugt/ getuyget heeft/ die ghy
verachtet: o so sy doch uwe gesellinne/ ende
een wijf uwes Verbonts is.
15 Also dede de p Eenighe niet/ ende was
doch eens grooten Gheests: wat dede doch
de Eenighe? hy sochte het Saet van Gode
toegheseydt: daeromme so siet v voor/ voor
uwen geeste/ ende niemant en verachte den
wijve syner jeughet.
16 Wie haer daerentegē q gram is/ die latese
varen/ spreeckt de Heere de God Israels/ eñ
gheve haer een decksel des r wrevels van sy-
nen kleede/ spreect de Heere Sebaoth: daer
omme so siet v voor/ voor uwen geeste/ ende
en verachtetse niet.
17 Ghy maket dē Heere onwillich/ door uwe
seggen. So spreket ghy: Waer mede maken
wy hem onwillich? Daermede/ dat ghy spre
ket: Wie quaet doet/ die behaecht den Hee-
re/ ende hy heeft lust tot dē seluen: ofte waer
is de God/ die daer straffe?

Dat iij. Capittel.

1. Prophetee rt vander toekomste ende Ampte Christi. 7. Straffet zijn volck harde/ dat sy wt vertwijfelder boosheyt/ dē Priesteren hare tienden ende ander plicht/ of niet/ of gantsch ontrouwelick geven/ 13. ende dat sy hen tegen Gods gerechticheyt/ 16. die den vromen eenen lieffelicken troost is/ harde schandelicken legghen.

1 Siet/ ick wil mynen a Enghel senden/ die
voor my henen den wech bereyden sal: eñ
in korten sal komen tot synen Tempel de
Heere diē ghy soecket/ eñ de Engel des Ver
bonts/ b des ghy begeert: Siet/ hy koomt/
spreeckt de Heere Sebaoth.
2 Wie sal doch den dach syner toekomst
verdraghen konnen? Ende wie sal bestaen/
wanneer hy sal verschijnen? want hy is als
het vyer eens Goutsmits/ ende als de zee-
pe der c † Wasschers.
3 Hy sal sitten ende smelten/ ende het silver

24/23.
Jacob.2.9.
k Zach.7.9
8/16.
l Esra 9.1.
Levi.21.6.14
m Ma.5.24
n Dit seggē wy op Duytsch also: Daerom dat ghy uwe lieve wijf verachtet/ die v de Heere toegeordineert heeft/ eñ uwe gesellinne is/ dien ghy v verplichtet hebt.
o Gen.2.24
p Abraham is de Eenige/ als hem oock Esaias noemet: want van hem komen alle Joden af: De seine nam een ander vrouwe/ niet wt vermetelheyt/ gelijck als ghy doet/ maer op dat hy Gode kinderen generee de.
q Of grimmich/ hatich.
r Moetwilliger onbillicheyt. Dewijle sy voor v verachtet is/ so ist billick/ dat sy van v tot der eeren geklert worde/ als die v wijf geweest is: eñ niet so schentlicke in ellende verstooten en worde.
a Mat.1.10
Marc.1.2.
Luc.1.17.
7/27.
Psal.132.17.
b Gen.4.1.
5.29.
Esaie 64.1.
c † An. Vollers.

reynighen: d hy sal de kinderen Levi reyni-
gen/ende louteren/als silver ende gout/dā
sullen sy den Heere Spijsoffer brenghen in
gherechticheyt.
4 e Ende het Spijsoffer Juda eñ Jerusalem/
sal den Heere welbehagen/als te voren/eñ
voor langhen Jaren.
5 Ende ick wil tot v comen/ende v straffen/
ende wil een snelle getuyghe zijn/tegen de f
Tooveraers g Overspeelders eñ h Meyn
eedighen/ende teghen die/die gewelt eñ on-
recht doen: den Dachlooners/i Weduwen
ende Weesen/eñ de Vreemdelinghen onder
drucken/ende my niet en vreesen / spreect
de Heere Sebaoth.
6 Want ick bē de Heere/die niet en k liecht/
ende het en sal niet v/kinderē Jacobs/niet
gantsch wt zijn.
7 Gy zijt van uwer Vader tijdt aen/alroos
afghewecken van mynen ghebodē/ende en
hebtse niet ghehouden: l So bekeeret v nu
tot my/so wil ick my ooch tot v bekeeren/
spreeckt de Heere Sebaoth: so spreect ghy:
Waerinne sullen wy ons bekeeren?
8 Isset recht / dat een mensche God m† be-
driecht/als ghy my n† bedriecht? so spreect
ghy: Waermede bedrieghen wy v? met den
o tienden ende hefoffer.
9 p Daerom zijt ghy ooch vervloect/dat v al
le dinck onder den handen verdwijnt/want
ghy bedriecht my altesamen.
10 q Brenget dan de tienden gantsch in mijn
koornhuys/op dat in mynē huyse spijse sy/
ende proeft my hierinne spreeckt de Heere
Sebaoth/oft ick oock niet des Hemels vē-
steren op doen en sal/ende segen daer af gie
ten de volheyt/
11 Ende ick wil voor v den r verslinder schel-
den/dat hy v de vrucht op dē velde niet ver
derven en sal/ende de wijnstock inden acker
v niet onvruchtbaer sy/ spreeckt de Heere
Zebaoth.
12 Dat v alle Heydenen sullen salich prijsen:
want ghy sullet een kostelick landt zijn/
spreeckt de Heere Sebaoth.
13 s Ghy spreket harde teghen my/spreect de
Heere: so spreeckt ghy: Wat spreken wy te-
ghen v?
14 Daermede/dat ghy segghet: Het is te ver
geefs/datmen Gode dienen: t ende wat baet
het/dat wy zijn ghebot houden/eñ een hart
leven voor den Heere Zebaoth voeren.
15 u Daerom prijsen wy de verachters: want

Zach.13.8.
Soph.3.8
4.Esd.16.74
1.Petr.1.7.
e Rom.12.1
1.Petr.1.5.
f Deu.18.10
g Of/Ec-
breekers.
Exo.20.14.
h Jere.7.9.
1.Timo.1.2.
i Esai.1.23.
Jere.5.24.
Ezec.13.7.
k Die het nz
en handert/
die het daer
by blijven
laet.
Rom.3.4.
Tit.1.2.
l Zach.1.2.
m† An.tuys
schet/ tuys-
schende wijse
bedrieghet/
n† Ghi gevet
den Leviten
eñ Priesteren
het allermin
ste/ende oock
wel gaer
niets.
† And.tuyse
schet?
o Levi.27.30
p Hagg.1.5
Jer 15/19.18
12/35.5/35.15
Eze.18.30.
q Prov.3.9
r Dat is/al
les wat den
koorne scha
de doet.
s Esaie.58.2.
t Job.21.15.
Psal.73.13.

de Godloosen nemen toe/sy versoeckē God/
ende x † het gaet hen alles wel wt.
16 Doch de y Godvreesende troosten hen al-
so onder malcanderen: De Heere merct het/
ende hoort het/ z ende daer is een gedenck-
zedel voor hem gheschreven/voor den genē/
die den Heere vreesen / ende aen synen Na-
me ghedencken.
17 Sy sullen/spreect de Heere Sebaoth/dies
daechs/dien ick maken wil/mijn a eyghen-
dom zijn / ende ick wil haerer verschoonen/
als een man zijns soons verschoōt /die hem
dient.
18 Ende ghy sullet daerenteghen wederom-
me sien/ b wat daer voor een onderscheyt sy/
tusschen den rechtveerdighen ende Godloo-
sen/ende tusschen dien/die God dienet/ende
dien die hem niet en dienet.

Dat iiij. Cappittel.

1. Vanden verschrickelicken eñ troostelic-
ken daghe der toekomst des Heeren/3. dien
Joannes de Dooper inden geest Elie voor
komen sal.

1 WAnt a siet/daer komt eenen dach/b die
daer bernen sal/ als eenen oven: daer
sullen alle verachters ende Godloosen
c stroo zijn / ende den toecoemstighen dach
salse aensteken/spreeckt de Heere Sebaoth/
ende en sal hen noch wortel noch d† telghe
laten.
2 e V daerentegen/ f die ghy mynen Name
vreeset/g sal opgaē de Sonne der gerechtic
heyt/ende heyl onder desselven vleugelen: eñ
h ghy sullet wt ende in gaen/eñ toenemen/
als de mestkalveren.
3 i Ghy sullet de Godloosen k vertreden/ l
want sy sullen assche onder uwe voeten wor
dē/dies daechs/dien ick maken wil/spreect
de Heere Zebaoth.
4 m Gedenct des Wets Mosis mijns knech
tes/n die ick hem bevolen hebbe/op den ber
ghe Horeb/aen het gantsche Israel/met tsa-
men den ghebodē ende rechten.
5 o Siet/ick wil v sendē den Propheet Eliā/
p eer dan den grooten ende verschrickelickē
dach des Heeren kome.
6 q Die sal het herte der vaderē bekeeren tot
den kinderen/ eñ het herte der kinderen tot
haren vaderen/dat ick niet en kome/ eñ het
Aertrijck met den Ban sla.

Eynde des Propheten
Malachie.

x Job.21.7
Jerem.12.1
Psalm.73.3
Habac.1.13.
x† an.sy heb
ben verlost
gheweest.
y 2 Cor.1.4
z Psa.33.18
34.16.
Spr.15.24.
a Exo.19.4
Deute.14.2.
1.Petri.2.9.
b 2Cor.6.14.
a Psa.18.8.
b Esa.66.15
2.Thess.1.8
2.Pet.3.10.
c Esa.47.14
Spra.16.7.
21.10.
d Of/tack.
† Anders
spruyte.
e Luce.17.8
f Mich.6.9.
g Sap.5.6.
h Joa.10.9
i Psa.49.15.
k fan.te mo.
sel treden.
l Psalm.1.4.
m Exo.20.2
4.Esd.14.5.
n Deu.4.5 9
o Mat.11.14
17.10.
Marc.9.11.
Luc.1.16.17.
Spr.48.10.
p Joel.2.31
Sopho.1.14
q Luce.1.13.

CC 4

EEN KORTE SOMMA ENDE VERKLARINGHE OP DEN PROPHEET Daniel.

Dat Eerste Capittel.

Is een schoon Exempel van het leuē des heyligen Propheets Daniel, hoe Heylich/Godvruchtich/ eñ rechtueerdich hy geweest sy/ ende dat hy eē ridderlick geloove tot God gehadt heeft/ hoe wel hy onder sulcke een woeste Heydensche regeringhe was/ waer in hy daghelicx so veel grouwelicke ergherniſſe heeft moeten sien ende hooren/ ende is nochtans vaste ende standvastich ghebleven/ ende heeft sulcke ergerniſſe alle in zijn herte overwonnen. Daerom bewijst hem God oock sulcke groote ghenade/ ende maeckt hem eerlick: Ten eersten met wijsheyt ende verstandt/ boven allen menschen. Daer na maeckt hy hem oock heerlick ende groot voor de Wereldt/ ende doet groote wonderlicke wercken door hem.

Daer mede bewijst ons God hoe lief hy die heeft die hem vreesen/ ende op hem betrouwen. Ende hy locket eñ treckt ons met sulck een schoon Exempel gheheel vriendelick tot de vreese Gods/ ende tot een vaste ongetwijffelt gheloove.

Dat ij. Capittel.

Is een Historie ende verhael hoe des Koninckx Droom de oorsake gheweest zy/ dat Daniel tot eenen Vorst ende Prince in het gantsche Koninckrijcke in Babylonia ghestelt werdt. Ende dit en gheschiet niet alleenlick tot troost der ghevangen Joden/ maer oock op dat de rechte God oock onder het Babylonisch Volck bekent worde: over de welcke Daniel sulcke wonderlicke openbaringen/ ende oock de beduydinghe des drooms hadde.

Hier en is oock niet alleenlick een schoone leere/ maer oock eenen grooten troost/ bewijle Daniel met syne medeghesellen in sulcken grooten noodt/ hen tot een yverich Gebedt ghewendt hebbende/ zijn so haest van God verhoort gheweest: op dat wy oock in onsen noodt/ ons tot ghebeden wenden/ ende vaste hope hebben dat God ons verhooren sal.

12 Doe ghinck Daniel op tot Arioch/ &c.

Dit is een openbaringe ende beduydinghe des drooms/ inden welcken God den Koninck/ ende voornemelick synen volcke dē Joden heeft willen openbaren/ dat na het Babylonische Rijcke/ drij ander Rijcken komen sullen/ eer dat Christus gheboren/ eñ zijn Rijck op Aerden beghinnen sal/ op dat sy niet af en laten op de belofte van Christo te hopen/ al ist dat sy langhe vertoeft: Ende dat sy daer en tusschen onder sulcke Rijcken/ moesten menigherley ongheluck lijden.

Ende hier is/ dat sonderlicken seer troostelick dat het Rijck Christi eewelick blijven sal. Ende oft schoon de Wereldt met alle hare macht ende rasinghe eñ opsoeticheyt/ haer wilde daer tegen stellen: so en sal haer dat niet alleenlick niet ghelucken/ maer sy sal verstoort eñ te niete ghebracht worden/ op dat Christus ende zijn woordt alle macht ende eerlickheydt alleen behouden.

Dat iij. Capittel.

Is een Historie waer in wy sien dat de Koninck van de kenniſſe des rechten Gods is wederom af ghevallen/ ende op Afgoderije ghevallen. Het welcke de Duyvel door boose menschen heeft alleenlick daeromme te weghe ghebracht/ op dat de goede Godvreesende Joden Daniels medeghesellen/ souden wt de regeringe ghestooten/ ende tot ongheluck ghebracht worden.

Maer hier sietmen een fijn troostelick exempel eens gheweldigen ende schoonen gheloofs/ namelick/ dat dese drij duerchtsame mannen eer willen haer lijf ende leven laten/ dan sy souden tot Afgoderije bewecht worden. Sy verachten des Koninckx tyrannie/ betrouwende op Gods hulpe/ dat hyse wel kan oock wt de doot verlossen. Ende of God dat niet doen en wilde/ so en willen sy nochtans van hem niet af wijcken/ noch Afgoden dienaers worden.

19. Doe werdt Nabuchodonosor vol grimmicheydt.

Het ander deel deses Capittels/ stelt ons voor Oogen een groot eñ troostelicke wonderteecken/ namelicken/ hoe die drij Godsalighe Mannen/ Sadrach/ Mesach/ eñ Abed Nego/ middē wt den gloeyenden Oven/ door den Enghel Gods/ sonder eenich hinder behoudē zijn: ende hoe de vyanden Gods/ die dē Koninck tot sulcke tyrannie geraden ende veroorsaeckt hadden/ ende wijdt om den Oven stonden/ zijn verbrandt ghewordden.

Op dat wy leeren/ op sulcken ghetrouwen ende machtigen God onse hope stellen/ ende ons noch door lief noch door leedt latē bewegen/ tegen zijn woordt ende wille yet te doen.

Het is oock seer troostelick/ dat God des Duyvels aenslach ende voorgheven also wenden kan/ dat door sulcke vervolghinge/ de Godsalighe niet alleenlick niet verdorven en zijn/ maer oock tot meerder eere ende regeringe gheroepē worden/ ende dat den Naem Gods dies te wijder onder de Heydenen/ tegen des Duyvels wille ende voornemen/ verbreydt ende bekent worde.

Dat iiij. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels/ is een wtlegginghe des Drooms/ in welcken God dē Koninck Nabuchodonosor zijn Koninckrijcke heeft als eenen schoonen Boom voor Ooghen ghestelt. Want waer het in een regeringe fyn eñ ordentlick toegaet/ daer is het alomme vol goeder wercken ende weldaden/ ghelijck eenen schoonen Boom/ die vol Vruchten is.

Hier toe behoort nu/ datmē sulck een regeringe/ als een weldaet Gods bekennen/ ende tot Gods lof/ ende niet tot eyghen grootscheydt ende hooveerdicheyt ghebruycken sal. Bewijle Nabuchodonosor sulcks niet en dede/ so heeft hem God wt de regeringhe ghestooten.

Daerom heeft Daniel hem een Godsalich Sermoon ghedaen/ te weten/ dat hy hem daer mede soude vertroosten/ dat God de soude vergheven. Ende leert hem voort/ dat hy zijn ghewelt ende vermeughen/ sal tot syner Ondersaten nut ende welvaert ghebruycken: so sal God hem ghenadich zijn/ ende de straffe wederom van hem wenden.

25 Dit alle ghesciedde den Koninck Nabuchodonosor.

Dit is een verschrickelick exempel teghen de Tyrannie/ dat God de groote Koninghen ende Vorsten straffen wil/ als sy haer ghewelt ende Rijckdom/ niet en bekennen Gods gaven te zijn/ maer tot haer eyghen pomperye/ grootscheydt/ ende hooveerdicheydt misbruycken.

Wederomme is dat troostelick/ dat God den Koninck Nabuchodonosor weder in genade ontfangt/ ende noch heerlicker maeckt/ dan hy oyt te voren gheweest hadde. Het welcke gheschiedt is tot onse leere ende troost/ op dat wy ons/ van onse sonden bekeeren/ ende ghenade ende vergheuinghe hopen/ eñ in de sonden niet en vertwijffelen.

Dat v. Capittel.

Is een verschrickelick exempel / hoe God den verwoeckten onboetveerdighen Tyran Belsazer/ die in zijn boosheydt seker ende vrolick is / straft/ dat hy Lijf ende Leven/ Landt en Volck/op eenen tijdt verliest.

Ende sonderlick stelt de Propheet voor oogen/ dat onaerdich ende woest leven in overdaedt ende dronckenschap: waer wt lasteringhe Gods/ ende allerleye ander sonde koemt.

Op dat wy ons in sulcke exempelen spieghelen/ ende leeren in de vreese Gods matichlick ende Godsalichlick wandelen.

19. Doe hief Daniel aen/ ende sprack voor den Koninck/ &c.

Hier vermaent Daniel den Koninck / ende stelt hem syne sonden voor Oogen/ dat hy hem in zijns Vaders exempel niet ghespieghelt / noch daer door ghebetert en heeft / maer moetwillich ende stout gheweest is/ en den rechten God ghelastert/ ende de Afgoden gheeert heeft.

Maer sulcke sonden in het Hof zijn / daer en sal nemmermeer gheluck noch stantvastige regeringe te hopen zijn/ maer moet een eynde hebben. gelijck Daniel hier schrijft / dat dese Tyran Belsazer haestelick ghedoot is/ ende de Babylonische gantschelick verdorven zijn/ en dat Rijcke op de Meden ende Persen ghekomen is.

Dat vj. Capittel.

Is een exempel / waer in wy sien / hoe Daniel om des rechten Godsdiensts wille in noot ende iammer koemt. Het welcke beschreven is tot onsen troost / op dat wy weten / dat wy de eerste niet en zijn/of wy schoon om Gods woort lijden moeten: dat andere ende grootere Heylighen hebben / dat selue moeten verwachten ende lyden.

Bouen desen / is het ons oock een leere/ dat wy gheen ongheluck ons en laten so swaer zijn / dat wy daerom souden van Gods woordt afwijcken/ ende ons laten tot sonden beweghen. Ghelijck hier Daniel wil liever Lijf ende Leven verliesen/ van dat Ghebedt laten.

18 Ende de Koninck ghinck wech op syne / &c.

Dit is een seer troostelick exempel/hoe God den Godtvreesenden Daniel wonderlick verlost/ de welcke liever hem seluen liet in der grouwelicker Leeuwen kuyle worpen/ (daer hy haestelick hadde verslonden gheworden / so hem de Enghel des Heeren niet beschermt ende beschuttet en hadde/) dan hy den Ghebode des Koninckx/ dwelck (hoe wel den Koninck daer niet van wetende.) tot zijns levens beroovinghe ghestelt was/ soude ghehoorsaem wesen.

Waerinne wy desen troost hebben: Ist dat wy aen God ende aen zijn woordt met een ghelovich herte blijven vast hangende/ so en sal hy ons niet verlaten: Ja de grouwelicke Leeuwen sullen eer so tam worden / als Hondekens.

Wederom bewijst God ons hier / hoe hy met de vyanden zijns woorts ende syner Christenen wil handelen: namelick. dat ongheluck/ dat sy op anderen dien sy toornich zijn / soecken te brenghen/ wil God op haer eyghen hooft laten vallen.

Also verandert de sake hier wonderlick : De Godloose meynden Danielem te verdrucken/ende hen seluen te verheffen : Maer God maeckt het also/ dat Daniel hooger verheven wert / ende dat den Naem Gods wijder verbreydt werdt: ende de Godloose moeten met hare Wijuen ende Kinderen wtgheroept worden.

Dat vij. Capittel.

Is een ghesichte/ waer inne God Danieli te kennen gheeft / hoe dat na dat Babylonische Rijcke / dwelck hy by eenen Leeuwe verghelijckt/ sullen drij. andere dier gelijcke machtighe Rijcken ofte Monarchien op komen/ namelick/ der Persen/ Griecken/ ende Romeynen. Ende dat onder het laetste/ dat is / onder het Roomsche Rijcke/ een grouwelicke veruolghinge der Heylighen/ door Mahomet sal opstaen. Maer sulcke veruolghinge/ sal haren sekeren tijt hebben/ hoe lange sy dueren moet. Daer na sal de Wereldt een eynde hebben/ ende de gheloovighe sullen met Christo dat Rijcke in eewicheydt besitten.

Dat viij. Capittel.

Is een ander gesichte / waer door God Daniel den Propheet vertoont/ hoe het met synen volcke den Joden/ in het derde Rijcke der Griecken gaen sal / onder Antiocho / des grooten Alexanders Nakomelinck.

Want dewijle dese schandelicke Beeste / een wtnemende grouwelicke veruolghinghe soude teghen het Jodtsche Volck oprichten / om hares sonden wille / so was het noodich/ dat God dat selue te voren openbaerde / op dat de Godsalighe Joden in sulcke ellende niet vertwijffelden / noch kleynmoedich werden (ghelijck of sy geheel souden vergaen / ende de beloefde Christus / de Verlosser ende eewighen troost niet en soude komen.

Dat ix. Capittel.

Dat eerste deel deses Capittels / is een heerlick ende schoon Ghebedt/ waer in de Propheet bidt/ dat God synen toorne afwende / ende zijn Volck wt de Babylonische ghevanckenisse verlosse/ende wederom te huys in haer Landt helpe. Dit gebedt stelt hy aldus:

Ten eersten bekent ende vertelt hy / met wat grooter sonden zijn Volck sulcke rechtueerdighe straffe verdient heeft. Daer na bidt hy God / dat hy sulcke straffe ghenadichlick afwende / om synes rechtueerdicheyt wille/ (dat is om dat hy ghenadich is/ ende wt enckel ghenade de sonde vergeeft/ en rechtueerdich maect/) en om zijns Naems wille / dat is/ op dat Gods Eere/ Naem en Dienst/ onder de Heydenen niet wtghebluscht en worde.

Na dese forme ende Exempel / sullen wy ons Ghebedt oock stellen/ en alleen op Gods ghenade ende barmhertichheyt bidden / onse sonden bekennen/ ende ons beteren.

21 Euen doe ick so sprack in mynen/&c.

Dit ander deel deses Capittels / is een seer troostelick Exempel / hoe God dat Ghebedt / dat tot hem door het betrouwen op zijn ghenade ghedaen is/ met bekenninghe onser onweerdicheydt/ ghenadichlick wil verhooren / ende meer gheuen/ dan wy bidden.

Want als Daniel hadde ghebeden dat God zijns Volcks ghevanckenisse wilde afwenden/ so heeft God hem desen grooten schadt geopenbaert/ namelick. hoe lange tydt het noch daer van sy/dat Christus soude geboren worden/ ende in zijn ampt treden : ende hoe zijn eyghen Volck hem niet aennemen / maer dooden soude.

Ende de Propheet heeft hier dat Nieuwe Testament met schoone woorden afgebeeldt/ dat Christus door zijn sterven ende offerhande / soude de overtredinge wech nemen/ de sonde versegelen/ de misdaedt versoenen / ende de eewighe gherechticheydt brenghen. Want dit heeft Christus door zijn doodt wtgherichtet / ende wordt door dat Euangelium verkondicht in de gantsche Wereldt.

Ende dewijle de Joden sulcke verkondinge ende weldaet niet en hebben willen aennemen/ so heeftse God verstoort/ dat sy nu met alle haer eerlickheyt/ Koninckrijcke / Priesterdom / Tempel / Wet / Offerhande/ende alle haer doen/te niete zijn/ende gheen beteringhe te hopen hebben.

Dat x. Capittel.

Is een Voorrede op het elfste Capittel dat daer volcht/ waerin Daniel een sonderlick stuck schrijft/ van de Enghelen/ welckes ghelijcken nerghens in de heylighe Schrifture en is. Namelick / dat de goede Enghelen teghen de boose strijden/ Landen ende Volcken beschutten ende beschermen.

Ende

Ende de boose Engelen noemt hy oock Vorsten. Hier wt kanmen verstaen / warromme het inder Koningen ende Vorsten Houen / so worste ende wildt toegaet / dat het goede also verhindert ende krijch ende ongheluck so haest gheuoordert ende aenghericht wordt.

Want de Duyuelen zijn daer / sy stoken ende treckem ofte verhinderen doch so vele / dat het goede nergens en kan voortgaen. Teghen sulcke wijsheydt der Duyuelen / ware de wijsheydt ende het vermeugen der menschen veel te kleyne. Daer omme heeft God de goede Engelen als Wachters verordent / die des Duyuels voornemen breken / ende dat goede op de Aerde voorderen ende helpen souden.

Dat xj. Capittel.

Is een Prophetie ende Voorsegghinge / hoe het den Joden gaen sal / ende hoe de Rijcken sullen verandert worden / tot dat Christus de rechte Heere ende Koninck koemt. Ende dit Capittel is een wtnemende wonderlicke Prophetie / dat sy so nauwe ouereen koemt met de Historien / die beschrijuen hoe het daer na ghegaen is. Want den laetsten Koninck in Persen / ouerwan de Groote Alexander / ende nam dat gantsche Landt in / veel voorder / dan het opt eenich Koninck in Persen inghenomen hadde.

Maer Alexander en leefde niet lange / ende daer na werdt dat Regiment verscheurt / ende ghedeylt in vier Koninckrijcken / Asia / Syria / Egypten / ende Grecia.

Hoe het ghegaen is met de twee Koninckrijcken Syrien ende Egypten / dat beschrijft de Propheet hier met vele woorden / om dat de Joden / die tusschen dese beyde Koninckrijcken laghen / der seluer oneenicheydt / moesten swaerlick ontghelden.

21 In diens Stede sal opkomen een ongeachtet Man / welcke de eere / &c.

Dit ander deel deses Capittels / seydt van Antiocho / hoe hy tegen den Koninck in Egypten krijghen / hem in zijn Landt vallen / ende dat vrdzierghelick innemen ende plonderen soude. Ende dat hy daer na noch eenmael komen soude / maer van de Romeynen met ghewelt afghewesen worden.

Dat hy dan soude Jerusalem ouervallen / allen Godsdienst wech nemen / Afgoden inden Tempel Gods setten / ende de Lieden met ghewelt tot Afgoderye drijuen / tot dat ten laetsten Judas Machabeus met sommighe andere / hem teghen sulcke Godloosheydt soude stellen / ende den seluen Antiochum grootelick verhinderen.

Dat in sulcken iammer oock vele Godsalighe Menschen sullen verdruckt worden / op dat sy door dat Cruyce beproeft / reyn ende louter worden.

Sulcks alle / is om de sonde des Volcks gheschiedt / op dat wy leeren Godureesende zijn / ende den wille Gods lief hebben / ist dat wy willen sulcke straffe ontgaen.

Dat xij. Capittel.

Dit Capittel wordt ghemeynlick gheduydet dat het onder den naem Antiochi / een voorsegghinge zy / van des Antichrists Rijcke / ghelijck de heylighe Paulus dat selue betuycht / sommighe woorden daer wt duydende op den Antichrist / 2. Thessalonicens / 2. de welcke de Christenheydt iammerlick verscheurt ende veruoert heeft / met synen grouwelickheden.

Sulck Antichrists Rycke / en is niet alleenlick dat Godloose Pausdom / maer oock des Turcks ende Mahomets Rijcke: want de Paus ende Turck veruolghen te ghelijcke dat Euangelium / ende onse heylige Christen gheloone / met dwalinghe / valsche leeringhe / ende sweerdt / op het alder grouwelickste.

Ende hier moet men sonderlick aenmercken / dat Christus sulcke ellende ende iammer wil met zijn toecoemste wechnemen / ende de ellendige gheplaechde Christenen van dit tijdlick ongheluck verlossen / ende met dat eewighe leuen verblijden.

Hier en tusschen sullen wy verwachten / ende met alle ghedult lijden / wat God ons hier op Aerden toeschickt. Want ghelijck wy hier openlick sien / so moeten de Christenen dat heylighe Cruyce draghen ende lijden.

FINIS.

DE BOECKEN, GHENOEMT APOCRYPHI.

Waerſchouwinghe tot den leſer.

DEſe Boecken diemen noemt APOCRYPHOS: hebben te allen tijde onderſcheyden gheweeſt/van de Boecken diemen ſonder twijffelinghe acht te ſyne van de Heylighe Schriftuere. Want de Oude Vaders/willende toeſien dat daer gheen onheylighe Boecken en ſouden toegelaten worden/met de Boecken die ſonder twijffel zijn door den Heylighen Gheeſt gheſchreuen/ſo hebben ſy een Rolle gemaeckt/ de welcke ſy ghenoemt hebben CANON/ Dat is Reghel, daer mede te kennen gheuende/dat alle de Boecken die daer in veruatet waren/waren een ſeker Reghel/daer aen/men houden moeſte. Aengaende deſe Boecken/ſy hebbenſe ghenoemt APOCRYPHOS/ daermede te kennen gheuende/datmenſe moeſte houden voor priuate ende eyghen geſchriftē ende niet voor Autentijck ghelijck ghemeyne verſegelde ende geapprobeerde brieuen. Daerom is tuſſchen deſe Boecken ende andere ſulck onderſcheyt/als tuſſchen eenen Brief die voor eenen Notaris ghepaſſeert is/ende gheſeghelt/om van allen menſchen aenghenomen te worden/ende tuſſchen eenen Brief van eenen ſonderlichen menſche gheſchreuen. Het is wel waer dat ſy niet te miſpryſen en zijn/dewijle ſy goede ende nutte leere veruaten. Maer het is nochtans wel recht/dat het ghene dat ons door den Heylighen Gheeſt ghegeuen is/gheacht ende ghehouden zy/bouen het ghene dat van menſchen ghekomen is.

Dese Boecken en vindt men niet inder Hebreischer Biblia/ ende worden Apocrypha ghenoemt.

III. Esdras/ heeft	ix.	
IIII. Esdras/ heeft	xvi.	
Tobias/heeft	xiiij.	
Judith/heeft	xvi.	Capittelen.
Wijsheyt/Sapientia.	xix.	
Jesus Syrach/Ecclesiasticus.	lj.	
Baruch.	vi.	

Sommighe stucken in Ester ende Daniel.

Manasse ghebet.		
I. Machabeorum.	xvi.	
II. Machabeorum.	xv.	Capittelen.
III. Machabeorum.	vij.	

Het Derde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. De Koninck Josias houdt het Pas-
sah des Heeren / 7. hy gheeft den volcke
groote menichte van Lammeren/ Schapē/
Geyten ende Bocken/ 23. De wegen Jo-
sie hebben recht gheweest in de tegenwoor
dicheyt des Heeren. 28. Pharao Koninck
van Egypten treckt wt/ 29. Josias is ge
doodt in den stryt teghen de Koninck van
Egypten/ 34/ Joachas/ Joacim ende Za
ra de sonen Josie/ 38. Nabuchodonozor
leyt Joacim gevanghen in Babylonien/
41. Joachim de sone Joacim. 46. Zede-
chias Koninc Juda in de stede Joachim/
52. Jerusalem gewonnen/ende de Tempel
geraseert door de Chaldeen.

Josias vernieuwet dē Godsdienst/ ende hout Passah. 2. Par. 35. 1. 4 Re. 23. 21.

1 Ende Josias hielt den
Heere het Paschenfeest
te Jerusalem/ende slach
tede het Passah/aenden
veertienden daghe der
eerster maendt.
2 Hy stelde de Priesters
in haerer ordeninghe ge
lijck sy het van dagheliex afwisselden /ende
die waren aengedaen met witter gewaet/
ende dienden in den Tempel des Heeren.
3 Eñ hy sprack tot dē Leviten/ den heyligē
Dienarē Israels: Dat sy hē heylichden dē
Heere/ te setten de heylige a kiste des Hee-
rē/ in het huys/ dat Salomo de Koninck/
de sone Davids daer toe gebouwet hadde.

a Of/ Arcke 3 Reg. 8. 6.

4 Ende sprack: Voortaen sult ghy lieden
niet meer de kiste op den schouderen dra-
gen. Mar dienet uwen Heere / ende hebbet
achtinge op zijn volck Israels/na den vier
ken/ende uwen stammen/

b 1. Pa. 24. 4 26. 2.

5 Na dië eñ als het b de Coninck David/de
Koninck Israels verordent heeft/eñ na der
eerlickē toerustinge Salomonis zijns soōs:
Ja dienet hē alle indē Tempel/na der orde
ninge ende wtdeylinge der Voorgesettedē/
die wt den geslachten bestellet zijn/ te die-
nen voor den kinderen Israels.

c Exo. 12. 3.

6 Slachtet het c Passah/eñ bereydet uwen
broederen offer/ende doet na dē bevele des
Heeren/dat hy Mosi ghedaen heeft.
7 Ende Josias schanck den volcke dat ghe
vonden wert/der Lammeren /der Schapen
der Bocken/ende Geyten/dertich duysent/
d † Ossen/drie duysent/

d † An. Kalveren.

8 Dit schanck de Koninck wt Koninckliic-
ker vrymildicheyt/ als hy het toeghesepdt
hadde/den volcke: ende den Priesteren ten
Passah twee duysent Schapen/ende hon-
dert Ossen.

f An. Oziel & Cazaba.

9 Daertoe Jechonias eñ Semeias/eñ Na
thanael gebroeders/eñ Hasabias, † Jehiel
eñ Josabad/schonckē hen ten Passah vijf
duysent Schapen/eñ vijf hondert runderē.
10 Ende doe dit geschiedde/stonden de Prie-
sters ende Leviten / gheheel schoon in ha-
re ordeninge/ende hadden de ongeheuelde
brooden voor de stammen henen:
11 Ende offerden na der ordeninghe der
Voorghesetteden in den ghslachten / den
Heere voor den volcke/als het daer inden
boecke Mosis geschreven is:

e Exo. 12. 8.

12 Eñ e brieden het Paeschlam / gelijck men
dan soude: de danckofferen daerentegē eñ
andere/koocktē sy in ketelē/pottē eñ pannē/
13 Ende settedent das met goetwillicheyt dē
volcke voor/ende daer na oock hen selves/
ende den Priesteren.
14 Wāt de Priesters offerden het vette tot
dat de tijt verliep/ de Leviten Ja bereyd-
den voor henselven/ ende voor hare broe-
deren de kinderen Aaron.
15 De Sangers nu, f de kinderē Asaph, ston 1. Par. 25.
den in haerer ordeninge na dien: ende als
het David verordent hadde: daer toe As-
saph, Zacharias ende Jedithun/die van-
den Koninck bestellet waren.
16 Ende g de Poortiers ende Deurwach- g 1. Pa. 26.
ters/stonden by de deurē ende dat met vlij
te/dat gheener niet van synen stande ende
dienst en weke: want hare broeders de Le-
viten bereydden voor haer.
17 Also wert volcyndet/alles wat ten offer
des Heeren behoorde.
18 Op dien dach hebben sy het Passaph ge-
houden/ende hebben danckoffer gheoffert/
tot den offer des Heeren/na den bevele des
Koninex Josie.
19 Also begingen heerlicken/de kinderen Is
raels, die daer op die tijt tegenwoordich wa
ren/het Passah/ende aten de ongheheuelde
brooden de seven daghen lanck.
20 Ja alsulck een Passah /is in Israel niet
ghehouden worden/ vanden tijden des Pro
pheten Samuels.
21 Oock en heeft geē Koninck alsulck Pas-
sah h † gehoudē, als dit, dat de Koninc Jo- h † An. be-
sias/de Priesters ende Leviten i hielden/en- ganghen
de de Joden/ende alle Israel/van alle diē/ i Of, begin-
die te Jerusalem ghewweest zijn. ghen.
22 Inden achtienden Jare des Coninckrijex
Josie/is dit Passah ghehouden worden.
23 Ende de Koninck Josias heeft alle syne
wercken/met volkomener herten voor den
Heere ghericht/
24 Ende dat om hem beschreven is in vorī- Josias
ghen tijden/ van dien die gesondicht hebbē/ gheeft hem
ende Godloos ghewweest zijn voor alle vole- inden stryt
ken ende die het woort Gods niet gesocht met den Ko
en hebben over Israel. ninck in E-
25 k Na dese daden alle des Koninex Josie/ gypten/
tooch Pharao de Koninck Egypti op / en- sterft/ende
de quam te Charchamis by den Phrath/ eñ wort van sy
Josias tooch hem teghen nen be-
26 Doe sant de Koninck Egypti tot den Jo klaecht.
sia ende liet hem seggen:: Wat l † hebbe ick k 2. Re. 23. 29
met v te doen: Koninck Juda? 2. Par. 35. 20
27 Ick ben van dē Heere gesonden/niet met l † An. Wat
v te stryden/ want myne krijch is over den dat ter is/
Phrath/ treckt haestelick weder te huys. tusschen my
28 Eñ Josias en wonde niet op synē wagen en de v Ko-
weder keerē/maer onderstōt hem te strydē/ ninck/etc.
eñ en hoorde niet dē woorde des Prophetē.
dat hy hem seyde wt den monde Gods/
29 Maer ordineerde eenen stryt tegen hem
in den velde Mageddo: ende de Vorstē drō
gen op den Koninck Josiam.
30 Doe sprack hy tot synē knechtē m Voert m 2. Re. 23. 34
my wt den stryt, want ick ben seer verwon- n † An. des-
det/ ende syne Dienaers voerden hem snel- gheliex de
lick wt der spitse henen. Prophete
31 Doe klam hy op den anderen wagē/quam Jeremias/
te Jerusalem ende sterf, ende wert begravē beklaechde
in zijns vaders graf. Josiam, eñ
32 Eñ in dē gantschē Jodischen lande treur de Regentē
dē sy om Josiam/ n † oock de o Voorgesette- met de wij-
dē met harē wijvē, beklaechdē hem/tot op ven/hebben
desen dach ende sulckes ghesciedde voort der om ghe
ende voort inden gantschen Israel. treurt tot
33 Dit is geschreven in dē Boeck der geschie etc.
denissen der Coningen Juda/ namelichen/ o Of, Voor-
alle weldadē eñ werckē Josie des Koninex/ standers
oock syne Koninckliicke macht ende heerlic-
heydt/ zijn verstandt in de Wet Gods/ ende
wat hy gedaen heeft, oock dat niet geschre-
ven:

Jechonias wort Koninc in zijns vaders stede.
p 2.re.23.30 2.Par.26.1.

nen en is in de Boecken der Koningen Is-
rael ende Juda.
34 o En het volck nam Jechoniam den sone
Josie/ende maecten hem ten Koninck/ aen
zijns vaders Josie stede/ doe hy drij en der-
tich Jaer oudt was.
35 Ende doe hy drij maenden geregeert hadde/
ouer Israel/ settede hem de Koninc Egyp-
ti van het Rijcke/ dat hy te Jerusalem niet
en regeerde.
36 En leyde een schattinghe op het lant/ na
welcken hondert Centener siluers / ende
een Centener gouts.

De Koninc Egypti maket Jehoiakim Koninc voor Jechonia.

37 Ende de Koninck Egypti/ settede den Ko-
ninck aen syne stede/ synen broeder Jehoia-
kim/ dat hy Koninck ware ouer Juda ende
Jerusalem.
38 Den Raet nu des Koninckx/ met tsamen
den Koninck ende Zarace/ es synen Broe-
der/ vinck hy/ ende voerdese gheuanckelick
in Egypten.
39 Vijf ende twintich Jaer out was Jehoia-
kim/ doe hy Koninck wert inde lande Juda
en Jerusalem/ en dede quaet voor de Heere.

q 2.Re.24.7.

40 q Na den seluen tooch op Nabuchodono-
zor/ de Koninck te Babylonia/ bandt hem
met yseren banden / ende voerde hem na
Babylonien/
41 Oock alle vaten/ die in de Tempel de Hee-
re ghewijet waren/ en alle kleynodien/ nam
Nabuchodonozor/ ende voerdese na Baby-
lon / ende ghebruyckte se in synen Tempel
te Babylonia.
42 Van syner onreynicheydt ende godloos-
heyt/ ende oock synen grouwel/ zijn gescre-
uen inden Boeck der ghescriedenissen der
Koninghen.

Jehoachim wert Coninc in zijns vaders stede.

43 En aen syne stede wert Koninck/ Jehoia-
chim zijn sone: achtien Jaer was hy oudt/
doe hy Koninck wert/
44 En regeerde te Jerusalem/ drij maenden/
en tien dagen: voort dede hy voor de Heere.
45 Ouer een Jaer/ schickede na hem Nabu-
chodonozor/ ende liet hem na Babylon voe-
ren/ met tsamen den gheheylichden Vaten
des Heeren/
46 Ende maeckte ten Koninck aen zijn stede/
ouer Juda ende Jerusalem/ r Zedekiam sy-
nen broeder/ die was xxj. Jaer oud/ ende elf
Jaer regeerde hy.

r 2.Re.24.17 Nabuchodonozor maeckt Zedekiã tẽ Koninck.
ſ Jere.37.2.

47 En dede oock boos voor den Heere/ f keer-
de hem niets aen de woorden / die vanden
Prophete Jeremia/ tot hem gesproken wer-
den/ wt den beuele des Heeren.
48 Ende hoe wel hy den Koninck Nabucho-
donozor eenen Eedt ghedaen hadde/ werdt
hy doch meyneedich ende afuallich vã hem:
daer toe ouertradt hy oock alle settinghen
ende ordeninghen des Heeren des Gods
Israels.
49 Desgelijcken de Voorgesetteden en Ouer-
sten inden volcke des Heeren / deden vele
quaets ende werden godloos/ meer dan de
Heydenen/ onreyn en beuleet in allerley on-
reynicheyt ende grouwel: beuleckeden oock
ende verontreynichden den heyligen Tem-
pel des Heeren te Jerusalem.

t 2.Re.17.13 Jere.18/11. 25/3.35/15.

50 t Ende de God haerer vaderen sant tot hen
syne Boden / diese van haren sonden ende
boosheden afwendeden ende wederriepen:
want hy woude haer gheerne verschoont
hebben/ omme zijns heyligen Tabernakels
wille.
51 Sy daerentegen bespotteden syne Bodẽ/
ende belachedẽ dat/ dat God door syne Pro-
pheten/ tot hen sprack.
52 Ende dat dreuen sy so langhe/ tot dat de
Heere vertoornt werre ouer zijn volck/ haers
Godloosen wesens haluen/ u ende dat God
xt maeckte op te trecken/ der Chaldeen Ko-
ninghen.

u 2.Re.24.25 xt An. gheboodt tot den. etc.
De Chaldees verwoesten Juda en Jerusalem.

53 Die sloegen haer iongemanschap met den
sweerde/ oock inden omganck haers heyli-
ghen Tempels/ p en verschoonden niemanden/
noch ionck/ noch out/ noch maechden/
noch ionghe ghesellen.

p Deu.28.50 2. Mac.5.13

54 Maer sy alle/ werden den Koninghen der
Chaldeen in hare ghewaldt ghegeuen/ oock
alle Heylichdom ende ghewijede vaten des
Heeren / die deden sy op / ende namen alle
schatten des Koninckx/ ende voerdense henen
na Babylonien.

z 2.Re.25.9.

55 z Het huys van des Heeren/ verbranden sy/
ende alle kostelicke n ghebouwete ende heer-
licke dinghen/ verwoesteden ende verscheur-
den sy.
56 Wat nu van lieden ouerbleef/ en niet ghe-
doodet wert/ voerden sy na Babylon.
57 Also waren sy geuangen ende eygen liedẽ
des Koninckx te Babylonia/ tot dat sy weder
vrij gelaten worden/ ende voor henseluen re-
geerdẽ/ doe veruullet waren de woordẽ des
Heeren/ die a hy hen door den mont des Pro-
pheten Jeremie toegheseyt hadde/

a Jere.25.8. 29.10.35.17.

58 Ende tot dat het lant syne vieren gehadt
heeft: namelicken/ de tijdt / als het woeste
lach/ hadde het syne ruste en vieren/ b seuen-
ende tseuentich Jaer.

b Baru.6.2 Danie.9.2.

Dat ij. Capittel.

1. Cyrus Koninck van Perssen/ veroor-
loeft den Joden wederom te keeren in Je-
rusalem/ en weder te bouwen den Tempel.
10. Geeft wederomme de vaten des Tem-
pels 13. Het getal der vaten des Tempels.
25. De Koninck Artaxerxes belet het we-
deropbouwen des Tempels.

De Joden worden vrij ghegheuen van Cyrus.
2 Par 36.22 Esra.1.1.

1 Als ouer de Perssen regeerde de Koninck
Cyrus/ ende als de Heere zijn woorde/
dat hy door den monde des Propheten
Jeremie/ toegeseyt hadde/ veruullẽ woude/
2 Verweckte de Heere den gheest Cyri /
des Koninckx in Persia/ dat hy in synen
gantschen Rijcke een suicke Schrift liet wt-
gaen:
3 Dit is de meyninge des Koninckx in Per-
sia: My heeft de Heere Israels/ de hooghe
Heere/ ten Koninghe des landts ghesettet/
4 Ende my beuolen/ hem een huys te Jeru-
salem in Judea te bouwen.
5 Welcker nu wt uwen volcke is/ met dien
sy de Heere/ en die trecke henen op met hem
na Jerusalem.
6 En alle die/ die om derseluer plaetse ront-
omme woonen/
7 Die sullen hen helpen/ het sy met goude/
met siluer/ met gauen/ oock met peerden en
anderen helpelicken Dieren / en met allen
anderẽ/ datmen bijwillichlickẽ toebraecht
tot den huyse des Heeren te Jerusalem.

a Esra.1.5

8 a Doe stonden de Voorneemsten wt den
stammen ende vleckẽ Jude en Ben Jamin/
oock de Priesters ende Leuiten/ die de Heere
bewesen hadde/ henenop te trecken / ende
het huys des HEEREN te Jerusalem te
bouwen.
9 Ende die rontomme haer waren/ holpen
hen met allerley gout ende siluer/ oock met
Vee/ ende met vele vrijwilligen gauen: ende
dat deden vele dier ghemoet daer toe bewo-
ghet wert.
10 Oock brachte de Koninck Cyrus voort/
de vaten ende cleynodien/ die den Heere ge-
heylicht waren/ b die Nabuchodonozor de
Koninck te Babylon/ van Jerusalem hene
afgheuoert/ ende synen Afgod ende Beelde
ghewijet hadde.

b 2. Re.24.13

11 Eñ gaffe den Mithridato zijnen Schat meester.
12 Eñ die gaffe den Salmanasser / Vooght in Judea.
13 Ende dit was het ghetal: Twee duysent ende vierhondert silueren schalen / dertich silueren beckens / dertich gulden Schalen / ende twee duysent / vierhondert silueren vaten / ende ander vaten duysent

Het ghetal der vaten des huys des Heerē / die wt der uel Cyri / weder te Jerusalem ghebracht zijn.

14 Der gulden van ende silueren vaten waren alles ende alles, vijf duysent / acht hondert ende tsestich.
15 Die selde men daer den Salmanasser / eñ dien / die met hem van Babylon wt der geuanckenisse weder na Jerusalem quamen.
16 Nu ten tijden Artaxerxis des Coninck in Persen / schreuen dese na bestemmede / Belemus ende Mithridatus / Sabellius / Rathimus / Balthemus / eñ Samelius de Schrijuer / ooch de andere die in Samaria woonden / ooc aen andere plaetsen / die hen onderworpen waren / eenen brief den Coninc Artaxerxi / daer sy die in Judea eñ Jerusalem / teghen den Coninck verclaechden: den Brief stondt op dese forme:

Der Samariters ende andere volcken brief aen Artaxerxes tegē de Joden. Esr.4.11.

17 Heere / uwe Dienaers Rathimus de Geschiedenissenschrijuer / ende Sabellius de Schrijuer / ooch andere wt Volc / Richters in Celosyria ende Phenice.
18 Condt sy onsen Heere den Coninck / dat de Joden / die van v lieden tot ons opcomen zijn / in de * afualige eñ boose Stadt / beghinnen haer weder te bouwē / ooch de mueren daeromme / ende den Tempel weder op te richten.

** Scismaticke, factiose / etc.*

19 Eñ soo sulcke Stadt ende hare mueren weder opghericht worden / so en sullen sy hen niet alleene weygheren Tribuyt ende Schattinge te gheuen / maer ooch den Coninck gheheel wederstaen.
20 Dewijle sy nu sulcx met den Tempel onderstaen / hebben wy gheachtet * behoorlick te zijn sulcks niet te verachten /

** Of billichen.*

21 Maer den Heere Coninck aen te toogen eñ te weten doen / of het den Coninck goet dochte / dat hy liete in de Boecken der Ouden soecken.
22 So soudet ghy sulcke waerschouwinghe gheschreuen vinden ende verstaen / dat dese Stadt doorgaens onghehoorsaem eñ afuallich gheweest is / dat sy ooch Coningen ende Steden ouerweldicht heeft /
23 Eñ dat de Joden / die daer inne gewoont hebben / opt eñ opt eñ ongehoorsaē wederspannich / afuallich / eñ crijchbaer volck geweest zijn / daerō dā ooc de statt verstoort is.
24 Deshaluen doen wy onsen heere Coninc te wetē / waer dese Stadt gebouwet wort / eñ de mueren weder opgherichtet / meucht ghy gheenen toeganck meer hebben in Celosyrien ende Phenicien.
25 Doe schreef de Coninck den Rathimo / dien die de geschiedenisse vertekende / dē Balthemo / eñ den Sabellio den Schrijuer ende den anderen Besteldēn / eñ inwoonerē in Syria / eñ Phenicia / op dese forme.

Andtwoorde des Conincks.

26 Jck hebbe den Brief / dien ghy my gheschicket hebt / ghelesen / eñ hebbe beuolen / vlijtich te besoecken / ende gheuonden / dat de Stadt van allen tijden af / den Coningen wederstaen heeft:
27 Eñ dat de selue lieden afuallich zijn / ooch vele crijchs geuoert hebben eñ dat te Jerusalem treffelicke machtige Coningen geregeert hebben / die ooch Schattinghe van Syria eñ Phenice opgheheuen hebben.
28 Des haluen hebbe ick dien lieden verboden / dat sy die Stadt niet en sullen bouwē / eñ voortaen niets wijder daer aen maken /
29 Eñ met den ghebouwe niet voortvaren / dewijle crijgh daer wt mochten ontstaen / ende den Coningen moeyte.
30 Als nu Rathimus eñ Sabellius de Schrijuer / eñ de Voorgesetteden inden lande / den Brief des Coninck Artaxerxis lasen / doch den sy hen te samen / quamen haestelick na Jerusalem / met eenen reysighen tocht / ende met vele voetuolcx /
31 Ende v verboden hen te bouwen: Alsoo stonden sy met den gebouwe des Tempels stille / tot op het tweede Jaer des Coninck Darij. v3.Esdr.5. 59.

Dat iij. Capittel.

1. Darius Coninck van Persen eñ van Meden. 13. De drij Jonghelingen van de wachte des Conincks proponeren hare sententien voor den Coninck / 18. De eerste beleedt dat de wijn de sterckste is.

1 DE Coninck Darius maechte een kostelicke maeltijdt zijnen Dienaren / ende alle zijnen Houe.

Een Koninclicke weertschap Darij.

2 Ooch allen Amptlieden Medie eñ Persie / ooch allen Vooghden eñ Voorghesetteden / die onder hem waren / van India aen / tot in Ethiopien / hondert ende seuen ende twintich landen.
3 Als sy nu ghegheten eñ gedroncken hadden / eñ nu wel versadighet weder na huys keerden / ghinck Darius de Coninck in zijn camer / ende leyde hem slapen: ende daer na waeckte hy weder op.
4 Doe spraken de drij Jonghelinghen / die des Coninck bewaerknechten waren / ende zijns lijfs hoeden / ende de een sprack totten anderen:

Een verdichtinghe der bewaerknechten Darij.

5 Onser yeghelick sal wat segghen / ende welckers reden die wijser eñ voornemelicker is / dien sal de Coninck Darius groote gauen gheuen.
6 Hy sal hem met purpur becleeden / hem gulden drinckvaten gheuen / gulden ghewandt / ende decken: hy sal hem eenen costelicken waghen maken / ende eenen gulden toom / een sneewitte huyue opsetten / eenen gulden rinck om zijnen hals.
7 Eñ hy sal de naeste eñ voorneemste zijn / na den Coninck Dario / ende dat om zijnes wijsheyt wille: ooch sal hy een vriendt des Conincks genoemt worden.
8 Doe schreef een yeghelick zijne meyninghe / versegheldent / ende leydent onder des Conincks cussen /
9 Eñ spraken: Wanneer de Koninc opstaet / soo willen wy hem onse gheschrift gheuen / eñ wien de Coninck eñ zijne Ouerste ghewaldt spreecke / dat hy de wijseste reden gesproken hebbe / die heeft ghewonnen.
10 De een schreef: Sterck is de wijn.
11 De ander: De Koninck is stercker.
12 De derde: De vrouwen zijn stercker / De waerheyt dannoch / ouerwint die alle.
13 Als nu de Koninck opghestaen was / namen die drij hare gheschriften / eñ gauense den Koninck / ende hy lasse.
14 Doe sandt hy wt / eñ liet roepen alle syne Ouerste ghewaldt / alle Vooghden eñ Voorstanders der landen Medie ende Persie.
15 Ende als sy inden Raedt saten / ouerlasmen hare gheschriften voor hen:
16 Eñ hy hiet de Jonghelingen roepen / dat sy hare meyninge niet mōde selues opendē.

Bescheydt des eersten Jonghelincks / vander sterckheydt des wijns.

17 Als sy nu gheroepen werden / eñ hene in quamen / sprac de Koninck tot hen: Toocht ons aen / ende gheeft ons te verstaen / wat dat sy dat ghy lieden gheschreuen hebbet.
18 Doe begonst de eerste / die van de stercke des wijns gesproken hadde / eñ sprac: Liene

g Pro. 20.1 mannen/ g de wijn is treffelick sterck ende
ouerweldighet alle/ die hem drincken.
19 Hy verleydt het ghemoet/ hy maket dat
de armen ende Koninck / dwaesachtich eñ
ydel worden: also doet hy oock met den ey=
ghen manne/ ende met den vryen/ met den
armen ende rijcken.
20 Hy neemt hen allen verstant/ eñ maectse
sorgheloos/ ende vrolick/ dat harer gheene/
noch aen trueren noch aen zijne schuldt oft
plicht en ghedencket.
h † An. dat veghelick hem dunckt rijcke soo datmen gheen ghedachtenisse/ noch des Koninckx/ noch des Regenten en heeft/ eñ maeckt dat men niet en sweert dan by Talenten.
21 Hy maket v h oock/ dat de mensche mey=
net wat hy voor hem neemt/ dat het sy eer=
lick ende recht: ende en gedencket niet dat
hy een Koninck is/ niet dat hy een Ouerste
is ende hem sulcx niet en behoort.
22 De menschen vergheten oock / wanneer
sy drincken/ aller vriendtschap / aller broe=
derlicker trouwe eñ liefde: int corten / soo sy
drincken/ rucken sy het Sweert.
23 Ende so sy van wijne weder gheleyt zijn/
ende weder opstaen / en weten sy niet wat
sy ghedaen hebben.
24 Nu oordeelt ghy lieue mannẽ/ oft niet de
wijn de sterckste sy? want wie woude hem
voornemen sulcke dingen te doen? Eñ doe
hy dit wtghesproken hadde/ sweech hy.

Dat iiij. Capittel.

1. De tweede disputeert van de sterckte des Coninckx/ 13. De derde/ te weten Zorobabel/ bewijst dat de waerheyt de sterckste is/ 41. Het ghevoelen Zorobabels/ is bevestight door den Koninck/ 42. Zorobabel bidt den Koninck Dario/ om de wederbouwinge Jerusalems/ 47. De Koninck Darius bewillicht Zorobabels begeerte. 48. Hy voorseyt vā al dat noodich is tot de wederopbouwinghe des Tempels. 60. Zorobabel dancket den Heere dat hy aengenaem heyt ghevonden heeft by den Coninck.

Wijsheydt des anderē Jōgelincx/ vā der sterckte des Coninckx.
1 DOe begonst de ander te spreken / die
ghesept hadde: De Coninck waer de
sterckste:
2 Eñ sprack: Lieue mannen: en zijn niet de
menschen de sterckste ende voornemste/ die
landt ende Zee inne hebben/ ende alles dat
in de Zee ende der Aerden is?
a † And. heerschapt ouer alles.
3 Nu is nochtans de Koninck heere ouer
dit alles/ ende a † beheerschet dit alles/ eñ
wat hy ghebiedt/ dat doetmen.
b Of/ verstooren ten bodem/
4 Schickt hy de zijnen inden krijch / soo
trecken sy / ende b slichten Berghen mue=
ren ende torrens.
5 Sy worden verworcht/ eñ sy verworgen
oock/ eñ en ouertreden het woort des Co=
ninckx niet: liggen sy bouen/ so brengen sy
den Coninck allen roof.
6 Desgelijcken oock de andere/ die niet en
reysen/ maer het Aerdtrijcke bouwen/ so sy
maeyen/ brengē sy den Coninc schattinge.
7 Eñ de eenige Coninck/ heet hy doodē/ so
c Dat is/ datment niet doen en soude/ so en doetment niet.
doetmē heet hijt c na laten/ so laetmēt na.
8 Heet hy slaen/ soo slaetmen: heet hy ver=
drijuen soo verdrijftmen: heet hy bouwen/
soo bouwetmen.
9 Heet hy af breken soo breectmen af. heet
hy planten soo plantetmen.
10 Het ghemeyn Volck eñ de Ouersten/ zijn
hem ghehoorsaem/ eñ daerenbouen/ sitt de
Koninck neder/ eet/ drincke/ ende slaept:
11 Want so hoeden de ringswijse ontom=
me des Coninckx / ende haer en derf ghee=
ner wijcken / maer dē Coninck moeten sy
ghehoorsaem zijn.
d 3. Esd. 4.2 Bescheedt des derden Jōgelincx / vanden Vrouwen ende Waerheyt.
12 Nu oordeelt lieue mannen / hoe can die
niet wordt ouertreffen/ die men also gehoor=
saem is? Eñ doe hy dit ghesproken hadde/
sweech hy.
13 De derde / d die vanden Vrouwen ende
der Waerheydt ghesept hadde/ met namen
e Zerubabel/ begonst op sulcke meyninghe e Esra. 3. 8.
te spreken: Sprac. 49.
14 Lieue mannē/ niet de groote Coninc/ niet 13.
vele menschē/ oock niet de wijn en ouertreft. Agge. 2. 24.
15 Wie beheertsche dan? hebben niet vrou= f Gen. 9. 20.
wen den Coninck ende alle volck ghege=
nereert/ die ouer alle dinghen heerschet?
16 Hebben niet vrouwen die gebaert eñ op=
ghevoet/ die f den Wijngaert planten / wt
dien men den wijn heeft?
17 Sy maken cleederen allen menschen / eñ
gheuen eere allen menschen/ eñ de menschē
en meughen sonder vrouwen niet leuen.
18 So sy gout eñ siluer te samen versamelē/
eñ alle costbaerlicke dinghen/ ende sien een
welghestalte hubsche vrouwe/
19 So verlaten sy dat alles/ g eñ wenden de g Gen. 34. 2
oogen allēē op de vrouwe/ eñ vergapen aen 2. Sam. 11. 2
haer / eñ hebben meer begheerte op haer/
dan op siluer ende gout/ oft op eenigherley
costelickheyt.
20 h De mensche verlaet zijnen vader die hē h Gen. 2. 24
opgevoedt heeft / verlaet zijn landt eñ woo Math. 19. 5
ninge/ ende hanget den wijue aen. 1. Cor. 6. 16
21 Ende verliest zijn leuen by der vrouwen/ Ephe. 5. 31
ende en ghedenckt noch zijns vaders/ noch
zijner moeder/ noch zijns landts.
22 Daer aen ghy lieden dan bekennē moet/
dat de vrouwen v ouerheerschen: doet het
v leedt?
23 Het neemt een man zijn sweert/ ende gaet
henen dat hy stelen wil / doot slaen / moor=
den/ op de Zee varen.
24 Ende hy siet eenen leeuwe/ eñ hy gaet inde
der duysternisse / ende soo hy ghestolen/ be=
droghen ende gherooft heeft/ soo brengt hy
het zijner liefsamen.
25 Oock heeft hy zijne wijf lieuer dan vader
ende moeder.
26 i Vele zijn oock van sinnen comen/ om der i 1. Sam.
vrouwen wille / eñ in eyghenschap comen. 13. 2.
27 k Daertoe zijn vele omcomen ende ver= k Gen. 34.
worcht ghewoorden / l ende hebben ghesont= 25.
dicht om der vrouwen wille. l 1. Reg. 11. 6
28 Eñ nu soo ghelooft my / ick weet eenen
Coninck/ die is groot in zijner macht/ ende
alle landen die vreesen hem/ ende niemandt
en derf hant aen hem leggen:
29 Noch soo heb ick ghesien/ dat Apame de
dochter des grooten Koninckx m † Barta= m † And.
ci/ eñ bywijf des Koninckx/ ter rechter zijden Bezacis.
neuen den Coninck satt/
30 Eñ hem zijne croone van zijnē hoofde nā/
ende settese haer selfs op haer hooft / ende
sloech met de slincker handt den Coninck.
31 Eñ ouer dat/ sachse de Koninck met ope=
nen monde aen: lachet sy/ so lachet hy oock:
so sy nu stuer was/ moeste haer de Koninck
flatteren eñ vriendelicken toespreken/ tot
dat sy weder met hem eens werdt.
32 Lieue mannen zijn niet de vrouwen sterc=
ker? Groot is de Aerde / ende hooch is den
Hemel/ die dese dingen doen.
33 Doe saghen de Koninck ende de Vorsten Vander
malcanderen aen: eñ doe begonst hy van= Waerheyt.
der Waerheyt te spreken.
34 Lieue mannen / zijn niet de vrouwē sterc=
ker? groot is de Aerde/ hooch is den Hemel/
n snelle is der Sonnen loop / omgaet den n Sprac.
Hemel met haren loop weder aen haer 43/17.
plaetse in eenen daghe.
35 Is die niet heerlijc die dat doet? de Waer
heyt nu is groot/ eñ sterck ouer alle dingen.
36 Alle Aerde roept aen de Waerheydt / de
Hemel loeftse / alle Wercken worden be=
weecht/ ende beuen van haer/ ende by haer
en is niets onrechts.
37 De Wijn is ongherecht/ ongerecht is de
Coninck/

Koninc/ ongerecht de vrouwen/ ongerecht
zijn alle menschen kinderen/ ongerecht zijn
ooc alle hare wercken/ eñ gheene waerheyt
en is in hen: eñ in haer ongherechticheyt/
sullen sy verderven ende ommecomen.

o Spraeh. 41.2.

38 o De Waerheyt doch blijft/ eñ is sterc in
eewicheydt: sy leeft/ ende sal den prijs be-
houden eewichlick.

p Deut.10. 17. Job.34.19. Act.10.34. Sap.6.8. q Of/ begue dighet.

39 p De waerheyt en neemt niet aen de per-
soonen/ sy en heeft geen onderscheyt onder
rijck ofte arm onder geweldich eñ slecht/
maer doet allen menschen wat recht is/ sy
zijn boos ofte goet: eñ alle menschen wor-
den q voorspoedicht in haren wercken.
40 In haer oordeel en is gheen ongerecht/
maer stercke ende het Rijcke, ende gewelt/
ende heerlickheyt in eewicheydt: hooch sy
ghelooft God der waerheyt.
41 Eñ met dien hielt hy op te spreken/ ende
alle volcken riepen ende spraken: Groot is
de Waerheyt/ ende is over alles.

r Daniel. 2.48. Gen.41.39 s Marc.6. 23.

42 r Doe sprack de Koninc tot hẽ: s Eyscht/
so verre ghy wilt meer dan inder geschrift
bestemmet is/ dat wil ick u gheven: want
ghy wijser ghevonden zijt dan uwe ghesel-
len: ghy sult te naesten by my sitten/ ende
mijn vriendt zijn.
43 Doe sprack hy totten Koninck: Gedenct
aen uwe toesegghinge eñ belofte/ dat ghy
beloeft hebt Jerusalem te bouwen/ op den
dach/ doe ghy ten Rijcke ghecomen zijt:

t 2.Para. 36.19.

44 Eñ alle vaten eñ cleynodien/ diemen te
Jerusalẽ genomen heeft/ weder te schickẽ/
die Cyrus sonderde/ doe hy in Babylonia
offerde/ ende haer weder senden woude.
45 Ende ghy hebt willen den Tempel bou-
wen/ t dien de Idumeen verbrant hebben/
doe het Jootsche landt/ vanden Chaldee-
ren verstoort is.
46 Eñ dat is dat eenighe dat ick begheere/
heer Koninck/ dat is de Maiesteyt die ick
van u eysche/ dat ghy de belofte houdet/
die ghy den Koninc des Hemels/ wt uwen
monde toeghesept hebt.

u Nehem. 2.7. 3.Esdr.6.28 x Of/ Regenten.

47 Doe stont op de Coninck Darius/ ende
custede hem/ u eñ schreef eenen Brief aen
alle x Gouverneurs eñ Voochden/ ooc allen
gheweldighen eñ edelen/ dat sy hem geley-
den/ eñ alle die met hem henen op trecken
wouden/ Jerusalem te bouwen.
48 Oock allen Voochden in Celosyria ende
Phenicia/ ende den Libano/ schreef hy brie-
ven. dat sy van Libano na Jerusalem sou-
den voeren/ Cederen houten/ daer sy de
Stadt mede bouweden.
49 Eñ schreef oock allen Joden/ die wt zijnẽ
Rijcke in Judeam ghetoghen waren/ om
der vryheyt wille/ dat gheen gheweldiger/
gheen Overste/ noch Voocht/ tot haren
poorten niet comen soude.
50 Eñ dat alle haer landt/ dat sy ingenomẽ
hadden/ vry eñ ontschijnsbaer zijn soude: eñ
dat de Idumeers/ de Steden eñ Vlecken
der Joden. die sy in hebben/ vry laten/

y Of/ timmeringe.

51 Eñ daertoe tẽ y bouwe des Tempels/
hen Jaerlicx gheven twintich Talenten/
tot dat hy opghebouwet sy:
52 Eñ daghelicks te heyligen/ de Brandt-
offers (als dan ghebodẽ is) oock thien
Talenten Jaerlicx:
53 Eñ dat alle die/ su van Babylonia geco-
men/ de stadt te bouwen/ vryheyt hadden/
sy ende hare kinderen/ oock alle Priesterẽ.
54 Hy schreef ooc de grootte/ eñ hiet hen het
heylich cleedt gheven/ daer sy inne dienđẽ.
55 Eñ schreef/ datmen de Leviten bevel ge-
ve/ tot op den dach/ dat/ dat huys eñ Je-
rusalem wt ghebouwet worden.
56 Ghebodt oock/ datmen dien/ die der
Stat hoedẽ/ haer deel eñ besoldinge gave.
57 Eñ liet alle die vaten die Cyrus gheson-
dert hadde/ van Babylon/ eñ alles hoe het
Cyrus bevolen hadde/ also geboot hy ooc/
dat het geschieden soude/ eñ na Jerusalem
gheschicket worde.
58 Als nu dese Jongelinc henen tooch/ keer-
de hy zijn aenschijn tegen Jerusalem/ ende
loefde den Koninck des Hemels/ eñ sprack:
59 Van u is overwinninghe/ van u is wijs-
heyt eñ claerheyt/ eñ ick ben u Dienaer.

† Prov.2.6 Dan.2.21.

60 Hooch gelovet zyt ghy/ † die my wijsheyt
ghegheven hebt/ u love ick/ O Heere onser
vaderen God.
61 Eñ hy nam alsoo de Brieven ende tooch
na Babylon: eñ als hy daer quam/ dede hy
sulcx condt zijnen Broederen/ die te Baby-
lon waren.
62 Die loefden den Godt harer vaderen/ dat
hy hen veermakinghe ende vryheyt ghe-
gheven hadde/
63 Dat sy weder henenoptogen/ Jerusalem
te bouwen/ ende den Tempel (die daer ghe-
noemt is na den Name des Heeren) ende
hielden vreuchde met Snarenspel ende ge-
sange/ seven daghen.

Dat v. Capittel.

1. De Jodẽ schicken hen/ om wederom te keeren in Jerusalem/ 2. De Koninck Darius/ doetse beleyden. 4. Het ghetal der ghener die wederkeeren in Jerusalem. 24. Het ghetal der Priesteren/ Leviten/ Deurwaerders/ eñ andere Dienaers des Tẽpels/ 54. Zerubabel de sone Salathiels/ ende Jesus de sone Josedech/ 55. De Tempel des Heeren beghint weder opghebouwet te worden/ 70. Die Joden en willen niet ontfangen de vreemde tot mede opbauwinghe des Tempels met hen.

Het ghetal der ghener die wt Babylon na Jerusalem weer thuys ghetoghen zijn. Esra.2.1. 7/6.

1 NA desen/ werden wt allen Vlecken de
Voornemste inden stammen ende ge-
slachten wtgecoren/ dat sy met tsamẽ
haren vrouwen eñ kinderen/ ooc met knech-
ten/ maechden/ ende met allen vee ende ha-
ve/ henen af toghen.
2 Daer toe schickede Darius met hen/ duy-
sent Ruyters/ diese seker beleyden/ tot Je-
rusalem toe.
3 Ooch warẽ hare Broeders vrolick/ speel-
den op Snarenspelen/ ende songen.
4 Dit zijn nu die namẽ dier/ die wt den vlec-
ken na den stãmen henen op getogen zijn.
5 Vanden Priesterẽ/ de sonen Pinhas/ des
soons Aaron/ Jesus de sone Josedech/ Jo-
achim de sone Zerubabel/ a des soons Sa-
lathiel van den gheslachte Davids/ wt den
gheslachte Perez/ vanden geslachte Juda.

a Mat.1.12

6 b Die onder den Coninck Dario in Per-
sia wonderbaerlicken ghesproken heeft/ in-
den tweeden Jare zijns Coninckrijcks/ in
der eerster maent Nisan.

b 3.Esdr. 4.13.

7 Ende dat zijn die/ die wt Judea henenop
quamen vander gevanckenisse/ die Nabu-
chodonozor de Coninck te Babylonien/ na
Babylon ghebracht hadde.
8 Eñ quamen weder na Jerusalẽ: ende een
yegelick sochte weder het deel in Judea sy-
ne stadt/ die met Zerubabel quamẽ/ eñ met
Jesus/ Nehemia c† Saraia/ Raelaia/ Eni-
meo/ Emmania/ Mardocheo/ Beelsero/
Mechpsa/ Rochor: Olioza/ Emonia/ eener
wt haren Vorsten.

c Anders/ Areorea/ Enimeo/ etc.

9 Ende het ghetal na haren geslachten: eñ
d Voorgesetteden/ was: de kinderẽ Perez/
twee duysent/ hondert/ twee eñ tseventich:
10 De kinderen Areo/ dry duysent/ hondert/
seven ende vyftich.
11 De kinderen Femo/ hondert eñ twee eñ

d Of/ Voorstanders.

veertich: in den sone Jesu / ende Joabes
duysent/ ende drie hondert ende twee.
22 De sonen Benu/ twee duysent vierhon-
dert eñ tseventich: de sonen Choraba/ twee
hondert ende vijf: de sonen Bainka / hon-
dert/ acht ende tsestich.
23 De sonen Bebech / vierhondert eñ drie:
de sonen Archab/ vierhondert/ seven ende
twintich.
24 De sonen Cham/ seven ende dertich: de
sonen Zoroar / twee duysent / ende seven
ende tsestich: de sonen Adinu / vierhon-
dert/ een ende tsestich.
25 De sonen Adarectis/ hondert ende acht:
de sonen Ciaso ende Zelas / hondert ende
seven: de sonen Azozech/ vier hondert/ ne-
ghen ende dertich: de sonen Jedarbone/
hondert ende twee ende dertich.
26 De sonen Hanante / hondert eñ dertich:
de sonen Asoni/ neghentich: de sonen Mar
sar/ vierhondert/ eñ twee ende twintich:
27 De sonen Zabarus/ vijf eñ tnegentich: de
sonen Sepholemon / hondert eñ drie ende
twintich: de sonen Mepopas / vijf ende
vijftich.
28 De sonen Hechanatus/ hondert eñ acht
eñ vijftich: de sonen Cebethamus/ hondert
eñ twee eñ dertich de sonẽ Crearphiatos/
die oock heet Enohadies/ eñ Modie vier-
hondert ende drie ende twintich.
29 Die wt Gramas eñ Gabea/ hondert eñ
een eñ twintich: die wt Besselon eñ Crag-
ge/ vijf eñ tsestich: die wt Basthar0/ hon-
dert ende twee ende twintich.
30 Die wt Bechenobes / vijf ende vijftich:
der sonen Liptis/ waren hondert/ ende vijf
ende vijftich.
31 Der sonen Labonni / drie hondert eñ se-
ven ende vijftich: der sonen Sichem / drie
hondert ende tseventich:
32 Der sonen Suadon eñ Elimon/ drie hon-
dert acht eñ tseventich: der sonen Ericus/
twee duysent/ hondert/ eñ vijf eñ veertich.
33 Der sonen Anaas/ drie hondert ende tse-
ventich.
34 De Priesters: de sonen Jeddus: de sonen
Enther: de sonen Eliasib/ drie hondert eñ
eñ twee eñ tseventich/ de sonen Emerus/
twee hondert ende twee ende vijftich.
35 De sonen Fasurit/ drie hondert eñ seven
eñ vijftich: de sonen Carme / twee hondert
seven ende twintich.
36 De Leviten: De sonen Jesu in Cadmiel/
eñ Bannus/ eñ Serebias/ eñ Edias/ vier eñ
tseventich: het gantsche ghetal vier / van
twaelf Jaren/ waren drie duysent/ vier hon
dert/ twee eñ tsestich: dier sonen nu eñ doch
teren/ eñ der vrouwẽ/ was de gantsche som
me/ vier duysent/ twee hondert/ eñ twee eñ
veertich. Der Priesteren sonen / die inden
Tẽpel Godt loefden: de sonen Asaph: dier
waren hondert/ ende acht ende twintich.
37 De Deurwachters nu / de kinderen Es-
meni/ de kinderen Aser: de kinderẽ Amon:
de kinderen Accuba / Topa: de kinderen
Tobi/ alle hondert neghen ende dertich.
38 Der Priesteren / die inden Tempel dien-
den: de sonen Sel/ de sonen Gasypha/ de so-
nen Tobloch/ de sonen Carie/ de sonẽ Sud/
de sonen Helu/ de sonen Labana/ de sonen
Armacha/ de sonen Acub/ de sonen Utha/
de sonen Cetha/ de sonen Aggab/ de sonen
Obai/ de sonen Anani/ de sonen Canna/ de
sonen Geddu/
39 De sonen Au / de sonen Radin/ de sonen
Desanon/ de sonen Nechoba/ de sonen Ca-
seba/ de sonen Goze/ de sonen Ozui/ de so-
nen Sinone/ de sonẽ Atteꝛe/ de sonen Hastẽ/
de sonen Asiana/ / de sonen Manei/ de so-
nen Masim/ de sonen Acusa/ de sonẽ Agis-
ta/ de sonen Azui/ de sonen Fanon/
30 De sonen Phasalon/ de sonen Merda/ de
sonen Susa/ de sonen Cared/ de sonen Bar-
cus/ de sonen Saree/ de sonen Coesi/ de sonẽ
Masith/ de sonen Agisti/ de sonen Pedon.
31 Salomon zijne sonen/ die sonen Asophet/
de sonen Phazida / de sonen Celi / de sonen
Dedẽ/ de sonen Gaddahel/ de sonẽ Raphei.
32 De sonen Aggia/ de sonen Sachareth/ de
sonen Sabathen/ de sonẽ Sarouth/ de so-
nen Malsich/ de sonen Hame/ de sonen Sa-
sus/ de sonen Addus / de sonen Suba / de
sonen Eura / de sonen Rahotis / de sonen
Phasphat / de sonen Malmon.
33 Dese alle dienden int Heylichdom / ende
waren Dienaers Salomis: vier hondert/
twee ende tachtentich.
34 Dese na bestemmeden zijn/ die van Chel-
melat Thelharsa henen aftogen/ dier Vor-
sten waren Carmelam ende Careth.
35 Eñ sy en conden niet wtspreken hare ste-
den eñ geslachten/ hoe sy waren wt Israel.
36 De sonen Dalari/ de sonen Tuben/ de so-
nen Nechodaici: wt den Priesteren die des
Priesteramptꝫ pleechden/ eñ sy en werden
niet gheuonden: de sonen Obia / de sonen
Achisos/ de sonẽ Addin/ e die een wijf nam
wt den dochteren Phargeeue/ ende werden
hem na ghenoemt. e Esra. 2. 61.
37 Dessel uen geslachtꝫ gheschrift wert ge-
socht in haren gheslachregister/ eñ en wert
doch niet geuonden / derhaluen hen verbo-
den wert Priesterampt te pleghen.
38 Dien seyde Nehemias eñ Atharas / dat
sy gheen deel inden Heylichdom en hadden/
tot dat een Ouerste Priester opstonde / die
in der Claerheydt ende Waerheydt wel be-
richt tet ware.
39 Des gantschen Israels nu (wtgenomen
knechten eñ maechden) was twee eñ veer-
tich duysent/ drie hondert ende veertich.
40 Haret knechten nu eñ maechden / waren
seven duysent/ drie hondert/ ses eñ dertich:
der Sanghers ende Sanghersssen/ waren
twee hondert/ vijf ende tsestich.
41 Vier hondert vijf ende dertich Kemelen:
seven duysent / ses ende dertich Peerden:
twee hondert mael duysent / vijf eñ veertich
Muylen: vijf duysent vijf eñ twintich duy-
sent Ezelen.
42 Oock gauen hare Ouersten eñ Voorge-
setteden inden stammen/ als sy te Jerusalẽ
quamen / ende den Tempel Gods / aen zij-
ner plaetse weder bouwen ende oprichten
wouden/
43 Ten Tempel / ten schatte / eñ ten dienste
des Heylichdoms / na haren vermoghen/
twaelf duysent pont gouts/ eñ vijf duysent
siluers/ ende hondert Priesters cleederen.
44 Eñ also woondẽ de Priesters eñ Leuiten/
eñ het volck dat wtgetogen was te Jeru-
salem eñ in derseluen † streke/ oock de San-
gers ende Poortiers des Heylichdoms / eñ
alle Israel in zijnen lande. † And. segge, côtreye.
45 f Als nu de seuende Maent quam/ eñ als
de kinderen Israels / een yegelick in zijnen
wercke was / quamen sy alle eenmoedich-
lick inden Voorhof: die voor der poorten
is/ teghen den opganck der Sonnen. f Esra. 3. 1. Jesus ende Zerubabel/ bouwen den Altaer.
46 Eñ daer stondẽ Jesus/ de sone Josedech/
eñ zijne broeders de Priesters / eñ Zeruba-
bel de sone Sealthiel/ ende zijne broederen/
rusteden eenen Altaer op:
47 Dat sy daer op Brantoffer offerden/ als
inden Boeck Mosis gheschreuen is.
48 Het quamen oock lieden daer/ van ande-
ren landen/ eñ richteden den Altaer op aen
zijner stede / de Heydenen wt allen landen/

ende offerden den Heere offer ende brantoffer
aen den morghen.

g Of/ beginnen. h Leu. 23. 34.

49 En g hielden het Feest der Looverhutten/
h als in de Wet geboden is: ende dagelicx
offerden sy/ ghelijck het behoort.
50 Ende de gesettede offeren deden sy/ oock de
offeren der Sabbathen ende Niewe maenden/
ende aller heylighen Feesten.

i Esra. 3. 6.

51 i Ende alle die den Heere offer beloefden be
gonsten van der Niewemaent der sevender
Maent/ Gode te offeren: want de Tempel
des Heeren was noch niet ghebouwet.
52 Ende sy gaven den Steenmetsers ende
Timmerlieden gheldt/ spyse ende dranck met
vreuchden.
53 Oock karren gaven sy den Sidoniers ende
Tyriers/ dat sy hen Cederen hout van Libano
voerden tot Balcken ende Keperen: ende
dat sy de selve houten te samen bonden ende
vloten daer wt maecten tot Joppe/ gelijck
het dan van den Coninck Cyro/ Coninck in
Persia/ bestemmet ende gheordineert was.
54 Ende inden tweeden Jare/ quamen sy in den
Tempel Gods te Jerusalem: k inder tweeder

k Spr. 49. 14. Agge. 2. 24.

Maent/ begonst Zerubabel de sone Sealthiel
ende Jesus de sone Josedech/ ende hare
broederen de Priesters ende Leviten/ ende alle
die van Babylon/ wt der ghevanckenisse
na Jerusalem komen waren:

Des Tempels grondt of fondament wordt gheleyt.

55 Ende leyden den gront des Tempels/ inder
Nieuwermaent der tweeder Maent/ des
tweeden Jaers/ als sy in Judea ende Jerusalem
komen waren/
56 Ende bestelden Leviten/ over de twintich
Jaer oudt tot den dienste des Heeren.
57 Ende Jesus stont/ ende zijn sone/ ende syne
broederen/ alle Leviten/
58 Die volbrachten eendrachtelicken de Wet
ende ordeninghe inden huyse des Heeren.
59 Ende de Priesters stonden/ ende hadden hare
cleedingen/ ende Basuynen/ ende Leviten/
de sonen Assaph/ hadden Cymbalen.

l 1. Pa 17. 42 ende 25. 1.

60 Ende loefden den Heere/ l na dien als het
David de Koninck Israels geordent hadde
61 Ende songen den Heere also: Singhet den
Heere/ want hy is goet/ ende syne goedertierenheyt
duert over Israel eeuwichlick.
62 Ende alle het volck bliesen op Basuynen/
ende songhen met luyder stemmen/ loefden
God/ in dien datmen het huys Gods weder
oprichtede.
63 Het quamen oock wt den Priesteren ende Leviten/
die Voorgesetteden ende Outsten na
den stammen ende geslachten/ die het vorighe
huys ghesien hadden/
64 Ter bouwinge deses Tempels/ met grooten
ghescrepe/ ende met grooter klaghe/
oock vele met Basuynen/ ende met grooter
vreuchde.
65 Ende des was so vele/ datmen de Basuynen
voor weenen ende clage niet hooren en
konde: want het ghemeyn volck dat bliesen
heerlick op den Basuynen/ datmen het verre
hooren konde.

m Esr. 4. 1. Der Joden vyanden/ verhinderen hen het bouwen des Tempels.

66 m Doe quamen de vyanden der stammen
Juda/ ende BenJamin/ dat sy vernamen/ wat
dat voor Trompetten ende Basuynen waren/
67 Ende doe vernamen sy/ het ware dat/ dat
die wt der gevanckenisse weder comen waren/
ende wouden den Tempel den Gods
Israels weder bouwen:
68 Doe ginghen sy tot Zerubabel ende Jesua/
ende tot den Overhden der Vlecken/
ende spraken tot hen: Sullen wy oock met
v bouwen.
69 Want wy hebben oock uwen Heere ghehoort/
ende wy wandelen oock also/ vanden
dagen aen Asbasreth des Koninckx in Assyria/
die ons hier henen ghebracht heeft.
70 Doe sprack tot hen Zerubabel ende Jesus/
ende de Voorgesetteden der Vlecken Israels:
71 Het en voecht hem niet/ dat ghy met ons/
den Tempel onses Gods bouwet:
72 Wy willen alleene den Heere Israels bouwen/
n ghelijck het ons Cyrus de Koninck
der Persen bevolen heeft.

n Esras. 1. 1. o Of/ timmeringhe

73 Doe leyden hen de Heydenen in den Lande
tegen die/ die in Judea waren/ ende hieuen
hen den o bouwe op.

p Of/ wachteden.

74 Ende p hielden heymelick op haer/ ende hinderden
die/ die toevoerden/ verboden hen te
bouwen: ende hinderden die/ die de toeganghen
makeden/ daer mede de bouwe niet volvoeret
en wordt: ende dat duerde/ so langhe de
Koninck Cyrus leefde: ende vertoghen also
den q bouwe twee Jaer/ tot op het Rijcke
des Koninckx Darij.

q Of/ timmeringhe.

Dat vj Capittel.

1. Aggeus ende Zacharias de sone Addo
Propheten. 3. Sisennes de Ondervoocht in
Syrien ende Phenicen/ wilt verhinderen het
wederopbouwen des Tempels. 7. Copie
oft inhoudt des Briefs/ door hem ghesonden
totten Koninck Dario. 28. De Koninck
Darius ghebiedt: dat den Tempel wederopghebouwet
worde.

1 Inden tweeden Jare des Koninckrijckx
Darij/ propheteerden Haggeus ende Zacharias
de sone Addo/ in Judea ende Jerusalem/
in den Name des Gods Israels/ over
haer.

Haggeus ende Zacharias voorderen met prophetéren den bouwe des Tempels. Esras. 5. 1. Haggei. 1. 1. De Syriers onderstaen den bouwe te verhinderen.

2 Doe stont op Zerubabel de sone Sealthiel/
ende Jesus de sone Josedech/ ende begonsten
te bouwen het huys des Heeren te
Jeruselem/ doe hen holpen de Propheten
des Heeren.
3 Op de selve tijdt quam tot hen Sisennes
de Ondervoocht in Syria ende Phenice/ oock
syne Lantsheeren/ ende syne ghesellen/
4 Ende spraken tot hen: Wie heeft v bevolen
dat huys te bouwen: het dack ende alle dinc
weder te maken: Ende wie zijn de Bouwlieden/
die dit bouwen?
5 De Ouden nu/ die wt der gevanckenisse gecomen
waren/ hadden de genade van den Heere/
dat sy hen niets lieten af verhinderen/
(hoewel sy daerom aenghesocht werden/)

a Anders/ dwalen/

6 Bouweden voort ende voort/ tot datmen den
Koninck Dario dat alles te weten dede/ ende
eene antwoorde van hem ontfinghe.
7 De Brief nu dien sy den Koninck Dario
schreven/ luyde also: Sisennes de Ondervoocht
in Syria ende Phenice/ ende de Lantsheeren
met haren ghesellen/ die in Syria ende
Phenice Voochden zijn/ ontbieden den Koninck
Dario onse vriendelicke groete.

Inhout des briefs der Syriers/ aen Darium.

8 Kondt doen wy onsen Heere den Koninc/
dat wy gecomen zijn in het Jodische Lant:
ende zijn ghegaen na Jerusalem.
9 Daer hebben wy vonden/ dat sy het groote
huys Gods bouweden/ ende den Tempel met
groote costelicken gehouwene steenen/ oock
met kostelicken houte tot den wanden.
10 Ende snellen hen hestich met den wercke/ helpen
malcanderen/ ende het gaet hen gelucke-
kelick van handen/ ende wort met grooten vlijte
ende grooter cieraedt ghemaeckt.
11 Doe vraechden wy de Ouden wie haer dat
huys ende den b bouwe hebbe heeten maken.

b Of/ de timmeringhe.

12 Ende dat deden wy daerom/ dat wy v
der namen/ die den wercke voorgesettet waren/
eyghentlick mochten aentooghen ende
schrijven.
13 Doe gaven sy ons dese antwoort: Wy zijn
Dienaers des Heeren/ c die Hemel ende Aerde
ghemaeckt heeft.

c Genes. 1. 6. Psalm. 146. d 1. Re. 6. 1.

14 d Ende dit huys werd voortijts/ van den

grooten ende machtigen Koninck Israels
ghebouwet ende opgerichtet.
15 Doe nu onse Vaders God vertoornden/
e 2Chr.24.25 ende tegen den God Israels sondichden/ e
doe gaf hyse in het gewelt Nabuchodono-
zor des Koninckx te Babylon/ des Coninckx
der Chaldeen:
16 Die verbraken ende verbranden dit huys/
ende voerden het volck ghevangen na Ba-
bylon.
Cyri beuel ouer des Tempels bauwe. f Esra.5.13
17 f Inden eersten Iare nu/ doe Cyrus de Co-
ninck te Babylon regeerde/ doe liet Cyrus
brieuen wtgaen/ ende beual dit huys weder
te bouwen/
18 Ende gaf wederomme alle Vaten/ die Nabu
chodonozor van Jerusalem na Babylon
ghevoeret/ ende synen Tempel toegheeygent
hadde/ ende leuerde dese den Zerubabel ende
den Salmanasar den onderuoochden.
19 Ende geboot hen/ dat sy de selue Vaten/
weder na Jerusalem in den Tempel deden/
ende dat sy van dier tijt aen/ den Tempel be-
gonsten weder te bouwen/ aen synder plaetse.
20 Doe leyde Salmanassar den gront aen den
huyse des Heeren te Jerusalem/ ende van der
seluer tijt aen hebben sy daer aen ghebou-
wet/ ende en is noch niet wtghemaeckt.
21 Ende daerom/ Heer Koninck/ dunct het v
goet/ so soecke men in des Coninckx Cyri Li-
berije te Babylon:
22 Vindet men/ dat het met verwilliginge des
Koninckx Cyri gheschiet is/ ende dunckt het
onsen Heere den Koninck goet zijn/ so late-
men ons sulcks weten.
g Esra. 6.1. 3.Esd.4.43 h Judit.1.1 i t Ander. in een Stedeken/ in Media/ dwelc is een stercke stat/ die etc.
23 g Doe beual Darius / datmen de Liberije
doorsochte: doe vantmen te h Egbathanis i t
in der Stadt/ die in Media leyt/ eene sulc-
ke gheschrifte:
24 In den eersten Iare des Koninckx Cyri/ geboot
Cyrus/ datmen het huys des Heeren te Je-
rusalem weder bouwe/ datmen aldaer den
Heere sonder ophouden roocke.
25 Namelicken/ sal syne hoochte zijn/ tien el-
len/ syne wijde/ tsestich ellen/ ende vierkan-
tich met drij ghehouwene steenen / met ee-
nen solder van houte des seluen Lants/ ende
niet eenen nieuwen solder: oock salmen de
kosten geuen van den huyse des Koninckx
Cyri daer toe.
26 Oock de gulden ende silueren vaten/ die Na
buchodonozor wt den huyse des Heeren te
Jerusalem genomen hadde/ die soudemen
weder in den Tempel doen na Jerusalem/
daer sy te voren waren.
27 Oock sullen Sisennes de Ondervoocht in
Syria ende Phenice/ de Vorsten ende hare met-
gesellen/ ende andere die in Syria ende Phe-
nice verordent zijn/ hen dier plaetse niet aen-
nemen noch onderwinden.
Darij beuel of antwoort van den Tempel ende Godsdienst weder aen te richten.
28 So is oock mijn beuel/ datmen dat huys
des Heeren geel sal bouwen: ende hebbe bestelt
dat sy dien/ die wt der geuanckenisse gecó-
men zijn/ helpen sullen/ tot dat dat huys des
Heeren wtghemaeckt worde.
29 Sullen oock hen van der k bede ende schat-
k Of/ chijns tinghe/ somen in Syria ende Phenice Iaer-
licks opheffet/ eene benoemde somme ghe-
uen/ ten offer des Heeren: ende dat sal ouerge-
leuert worden / Zerubabel den Voochde/
dat hy daer wt bestelle/ Ossen/ Rammen/
Lammeren:
30 Oock koorne/ sout/ wijn ende olye/ ende dat
voort ende voort Iaerlicx/ na dat het den de
Priesteren die te Jerusalem zijn/ aengeuen/
ende na datmen daechlicx bruycket: l dat
l Esra.6.9. salmen hen sonder vertreck gheuen/
31 Waer mede sy daghelicx offeren offer den
hoochsten God/ voor den Coninck ende voor
synen Dienaers/ ende voor haer leuen bidden.
32 Het sal oock allenthaluen verondicht wor-
den/ dat een yeghelick/ die sulck gebodt des
Koninckx ouertredet ofte verachtet/ aen een
galge/ (die van synen goede gemaket is) ge-
hanghen sal worden/ ende alle zijn goet sal
den Koninck veruallen zijn.
33 Ende daerom/ so wille oock de Heere/ diens
Name daer aengheroepen wort/ wtroeyen
ende verderuen alle Koningen ende Volcken/
die hen met gewelt onderstaen sulcx te wee-
ren/ ofte het huys des Heeren te Jerusalem
te beleedighen.
34 Ick Darius hebbe beuolen/ dat desen/ vlij
tighen naghekomen worde.

Dat vij. Capittel.

1. Sisennes ende zijn medegesellen/ doen
de Joden bystant int wederopbouwen des
Tempels. 3. Aggeus ende Zacharias pro-
pheteeren. 5. De tijt/ in den welcken het were
des Tempels voluoert wert. 7. De Tempel
wijinge. 10. De Joden houden het Passah.
13 Sy verblijden hen voor den Heere.

1 Doe waren Sisennes de Ondervoget in
Celosyria ende Phenicia/ ende andere
Landtsheeren ende hare metghesellen
ghehoorsaem/ dien/ dat de Coninck Darius
al bevolen hadde:
Den Tempel wort vol-voeret ende wtgemaect Esras.8. a Of And. met voorsate ge boden ofte be sloten b Of/ voort/
2 Hielden vlijtighen aen/ aen den heylighen
wercken/ ende waren methelpers met den ou-
den Voorghesetteden der Joden.
3 Ende also ginck dat werck des Heylichdoms
gelucckelick b van der hant/ als de Propheten
Haggeus ende Zacharias prophetreerden.
4 Ende volbrachten alle dinck/ door het ghe-
bodt des Heeren des Gods Israels/ ende wt
den raetslage Cyri/ Darij/ ende Artaxerxis/
der Koninghen in Persia.
5 Ende also wert ons huys c wtgemaeckt/ c Ioa.1.10
tot op den drij ende twintichsten dach der
Maendt Adar/ in den sesten Iare des Ko-
ninckx Darij.
6 Ende de kinderen Israels/ de Priesteren/ ende
Leuiten/ ende de anderen die wt der geuanc-
kenisse gecomen/ ende die hen toe ghedaen
waren / deden / daer na als inden Boecke
Mose gheschreuen is.
7 Ende offerden op der Tempelwijinge hon
dert Ossen / twee hondert Rammen / vier
hondert Lammeren/
De Tempel wort heerlic ingheweyet.
8 Ende twaelf Bocken/ voor de sonde des
gantschen volcks Israels/ na het getal der
stammen Israels.
9 Ende de Priesters ende Leuiten/ stonden be-
cleet met Priesterlicken gewade/ na den ge-
slachten/ ouer alle wercken des Heeren des
Gods Israels/ na den Boecke Mose/ ende
de Deurwachters by allen deuren.
10 Ende de kinderen Israels/ met dien/ die wt
der gheuanckenisse gecomen waren/ hielden
het Passah/ aen den veertienden daghe der
eerster Maent/ als de Priesteren ende Leuiten
gheheylicht waren.
Passah wort ghehouden.
11 Die wt der geuanckenisse waren comen/ die
en werden niet alle met malcanderen ghe-
heylicht: maer de Leuiten werden met mal-
canderen gheheylicht.
12 Ende also slachteden alle die / die wt der
gheuanckenisse gecomen waren/ het Pasch-
lam haren broederen/ den Priesteren/ ende
hen selues.
13 Ende de kinderen Israels/ die wt der geuanc
kenisse quamen/ die ouerbleuen waren van
allen onreynicheden der Heydenen/ sochten
den Heere.
14 Ende hielden het Feest der ongheheuelden
brooden/ seuen daghen lanck/ aten ende dronc
ken voor den Heere:

15 Dat de Heere den raetslach des Coninckx in Assyria voor haer ghewendet/ eñ de hare handen ten wercke des Heeren des Gods Israels ghesterckt hadde.

Dat viij. Capittel.

1. Esdras Schrift gheleerde ende wel verstandich in de Wet Mosi/ koemt van Babylonien in Jerusalem. 10. Inhout des Brieues/ die Artaxerxes den Esdra gaf. 28. Esdras loeft ende danckt den Heere. 31. Het ghetal der gener/ die van Babylonien met Esdras in Judea getoghen zijn.

Esdras reyset opwaert van Babylonia in Judeam. Esdra. 7. 1.
1 Ende na den seluē/ als Artaxerxis de Coninck der Persen regeerde/ doe ginc tot hem Esdras/ de sone Azarie/ des soons Helchie/ des soons Sallum/
2 Des soons Sadoc/ des soōs Achitob/ des soons Amerie/ des soons Bom/ des soons Abisuk/ des soons Pinhas/ des soōs Eleazar/ des soons Aaron/ des eerstē Priesters.
3 Dese Esdras ginck henen op van Babylonia (want hy was een Schrijuer/ eñ seer verstandich in de Wet Mosi/ die van den Heere den God Israels/ ghegheuen was te leeren ende te doen.)
4 Ende de Coninck beghenadichde hem/ eñ weerdichde hem hooch ende eerlick/ na alle synen begheeren.
5 Eñ oock toghen met hem henop/ sommige wt den kinderen Israels/ ende van dē Priesteren ende Leuiten/ ende van den Sangerē/ Poortenaren/ ende Dienaren des Tempels te Jerusalem.
6 In den seuenden Jare/ als de Coninc Artaxerxes regeerde in der vijffter Maendt/ dat is/ in den seuendē Jare des Rijcx/ gingen sy van Babyloniē inder Nieuwer Mane der vijffter Maendt/
7 Eñ quamen na Jerusalem na synen beuele/ gheluckigher reyse/ als dan hen de Heere haren wech gheluckt hadde.
8 Want daer hielt Esdras grooten vlijt ende gheschicklicheyt inne/ dat hy niets a onderliete/ dies/ dat in de Wet ende ghebodt Gods was: ende bruychte grootē ernst/ het gantsche Israel te leeren alle gerichten ende rechten. — a Of/ versuymde.
9 Doe traden henen toe/ de Cantzelier Artaxerxis des Coninckx/ ende ghauen hem de brieuen/ die van den Coninck Artaxerxe/ tot den Esdra den Priester/ den Wetuerstandighen/ gheschicket waren/ ende luydden alsoo:
Inhout des 10 De Coninck Artaxerxes/ Esdre den Priester ende Wetgheleerden/ syne groete.
brieffs/ dien
Artaxerxes 11 Ick hebbe bekent wt vrientschap eñ goetwillicheyt/ ende beuolē/ of misschiē yemant
den Esdra wt den Joden/ wt den Priesterē ende Leuiten/ die in mynen Rijcke zijn/ eenen lust eñ
gaf. wille hadden met v te treckē na Jerusalem dat hy het doen meughe.
12 Ende daerom/ of sommighe met v trecken wouden/ die comen te samen/ eñ trecken met v/ als het dan my ende mynen seuen Raedtgheueren gheualt:
13 Dat sy besien/ watmen te Jerusalem ende in Judea doe.
14 Ende houden de dingen/ als ghy dā hebt in de Wet des Heeren/
15 Eñ brengen gauen Gode den Heere Israels/ die ick ende myne vrienden te Jerusalem belouet hebbe: oock alle siluer eñ gout/ dat in den Lande Babylonie is/ den Heere na Jerusalem.
16 Met tsamen dien/ dat gheschencket is voor het volck inden Tempel des Heeren te Jerusalem: Ja datmen dat seluē siluer ende gout versamelen/ daer toe oock Ossen/ Rammen/ Schapen/ eñ Bocken/ ende anders dat tot den seluen behoort:
17 Eñ dat sy offeren den Heere/ op dē Altaer haers Heeren/ die te Jerusalem is.
18 Ende alles dat ghy ende uwe broederen met den siluer ende goude doen willet/ dat doet na uwen wille/ ende na den gebode uws Gods.
19 Oock met alle heylige vaten/ die v gegeuen zijn/ ten dienste des huys des Heerē uws Gods te Jerusalem.
20 Ende anders wat v noot is tot den wercke des Tempels/ dat salmen v gheuen van den Coninclicken schatte: ende wat ghy met tsamen uwen broederen/ met den goude ende siluer doen wilt/ dat doet na dē wille des Heeren.
21 Ende ick Artaxerxes Coninck/ hebbe den Voorstanders der schatten in Syria eñ Phenice beuolē/ datmen gheuen soude/ alles dat Esdras de Priester/ in de Wet des Heeren berichtet/ schrijuen sal.
22 Siluer/ tot op hondert Centeners/ desgelijcx oock van goude/ vruchten tot op hōdert mudde: wijn/ tot op hondert amē: eñ anders watmen ouervloedich heeft/ sonder ghetal.
23 Alles sal gheschieden den Allerhoochsten Gode/ na syner Wet/ daer met den toorne Gods niet ontsta int Rijcke des Coninckx/ ende syner kinderen.
24 Daer toe gebiede ick v/ dat ghy op de Priesteren/ Leuiten/ Sangers/ eñ op de Dienaers des Tempels/ oock op de Schrijuers/
25 Gheene schattinghe noch b bede legghen willet/ ende niemant en sal gewelt hebben/ teghen haer te handelen. — b Of/ chijns.
26 Ghy doch Esdras/ na uwer wijsheyt/ settet Richters ende Schepdsliede/ in dē gantschen Syria ende Phenice/ ende leeret alle die/ die de Wet Gods uws Heeren niet en konnen.
27 Eñ alle die/ die de Wet ouertreden/ dat die ghestraffet worden/ het zy met den doot/ ofte anders met rouwer straffe/ ofte met gheldtstraffe/ ofte met c verschrickinghen. — c And. wtbanningen.
28 Doe sprack Esdras de Schrijuer: Gelooft zy de God onser Vaderē/ die sulckē wille dē Coninck int herte ghegeuen heeft/ heerlick te maken zijn huys/ dat te Jerusalem is: — Esdras danct ende loeft God voor syne weldaden.
29 Eñ die my voor den Coninck/ voor synen Raetsheeren/ synen vrienden eñ Edelen/ aengheaem heeft ghemaeckt.
30 Ende ick wert stantachtich in mynen gemoede/ als my van God mijn Heere halp/ eñ las wt Israel mannen/ die met my henē op toghen.
31 Ende dit zijn dē Hoofdē/ na haren geslachten/ ende haerer Vaderen huysen/ die met vā Babylonia/ wt den Rijcke Artaxerxis henē op toghen. — Welcke met Esdra/ van Babel in Judea getoghen zijn. Esras. 8. 1.
32 Wt den kinderen Perez: Gersomus. Wt den kinderen Siemarith: Amenus. Wt den kinderen Dauids: Accus/ de sone Cecilie.
33 Wt den kinderen Phares: Zacharias: eñ met hem keerden weder/ vijftich ende hondert mannen.
34 Wt den kinderen des Leyders Moabilonis: Zaraï: ende met hem vijftich ende twee hondert.
35 Van dē kinderē Zachnes: Jechonias Zecheli: eñ met hem vijftich eñ twee hondert.
36 Wt den kinderē Salag Masias Gotholie: ende met hem tseuentich.
37 Wt dē kinderen Zapharie: Zarias Mihели: ende met hem tachtentich.
38 Wt den kinderen Job: Abdias Jeheli: eñ met hem twee hondert ende twaelf mannē.
39 Wt den kinderen Banie: Salimoth de sone Jo-

ne Josaphie: ende met hem tsestich ende
hondert mannen.
40 Wt den kinderẽ Beer: Zacharias Bebei:
eñ met hem twee hondert eñ acht mannen.
41 Wt den kinderen Esrad: Johannes Eze-
cham: eñ met hem thien eñ hondert mannẽ.
42 Wt den kinderen Adonicam/ wt den laet-
sten: ende dit zijn hare namen: Eliphalam
de sone Gebel/ ende Semeias/ ende met hen
tseuentich mannen.
43 Die alle hebbe ick te samẽ beroepen tot dẽ
water Thia/ eñ daer hebben wy onsen le-
ger gheslagen drij daghen/ ende daer hebbe
ickse ghemonstert.
d Esra.8.19
44 d Wt den kinderen nu der Priesterẽ ende
Leuiten en vant ick gheenen daer.
45 Doe sondt ick tot Eleasar: ende Ecelom/
eñ Masman/ ende Malobam/ eñ Ennathã/
ende Samea/ eñ Jozibum/ Nathan/ Enna-
gan/ Zachariam/ † Mosollamum/ † die warẽ
de leyders/ ende de berichteren:
† an. de voor-neemste eñ wel verstandige.
46 Ende liet hen segghen/ dat sy quamen tot
den Loddeo/ die daer was by der plaetse
des schats.
47 Eñ beual hen/ dat sy den Loddeo ende sy-
nẽ broederen seyden eñ diẽ die onder Sy hare
kamer waren/ dat sy ons die schicken die
des Priesteramptes in den huyse des Heere
onses Gods pleechden.
48 Ende sy brachtẽ ons toe met stercker hant
onses Heerẽ Gods wel bericht ẽde mannẽ/
wt den kinderen Mooly/ des soons Leui/
des soons Israels Sebeiam/ ende de kinde-
ren ende syne broederen Asbin ende Amin/
dier waren achtien.
49 Wt den kinderen Cananei/ ende hare kin-
deren: twintich mannen.
50 Ende wt dien/ die in den Tempel dienedẽ/
die Dauid geordineert hadde/ eñ de Voor-
neemsten/ die ten wercke den Leuiten inden
Tempel dieneden/ twintich ende twee hon-
dert mannen/ dier namen alle werdẽ beteec-
kent inder gheschrifte.
Esdras ge-biedt eenen vasten.
e Esra.8.21.
51 e Doe geboodt ick den Jongelingen eenen
vasten voor den Heere/ dat ick van hem ons
eene gheluckige vaert begeerde/ Ja ons eñ
onsen kinderen/ ende den Vee: want daer
waren laghen.
52 Ende ick en dorste van den Koninck niet
begheeren Ruyteren ende Voetknechten
tot Gheleydtslieden/ teghen onse weder-
partyders.
53 Want wy hadden tot den Koninck ghe-
seydt: De kracht des Heeren onses Gods
ware by dien/ die hem van gantscher hertẽ
soecken.
54 Ende daerom baden wy God onsen Hee-
re ernstlicken/ om sulcx/ ende die was ons
oock ghenadich ende liet ons onse bede ge-
schieden.
55 Ende ick schepde wt van den Voorgesette-
den des volcx/ ende den Priesterẽ des Tem-
pels/ twaelf mannen/ namelicken/ Sebedi-
am/ Asamiam/ ende met hen wt haren broe-
deren/ thien mannen.
Het gout/ silver/ eñ alle Priesterlicke vaten/ tẽ dienste des Heeren ghe-schoncken/ worden aen-der twaelf ghetrouwer mannẽ han-den gedaen.
56 Ende woech hen dat gout/ ende dat siluer/
ende alle Priesterlicke vatẽ des huys onses
Gods die de Koninck gheschencket hadde/
ende synen Raet/ ende syne Vorsten/ eñ het
gantsche Israel.
57 Ende als ick het ghewegen hadde/ gaf ick
hen in siluer/ hondert ende vyftich Cente-
ner: silueren vaten/ hondert Centener: gout/
hondert Centener.
58 Ende gulden vaten/ seuenmael twintich:
eñ van metalen vaten van goeden metale/
twaelue/ die glinckten als het gout:
f Ofte ein ge gelicke
59 Ende sprack tot hen: Ende ghy zijt heylich
den Heere/ ende de vaten zijn heylich/ ende
het gout ende siluer is toegeseyt den Heere
den God onser Vaderen.
60 Hebbet acht eñ sorge/ tot dat ghy het ghe-
uet/ den Voorghesetteden des volcks/ den
Priesteren/ den Leuiten/ ende Voorstanders
der Steden Israels/ in Jerusalem/ eñ in de
gherreetschapkamer des huys onses Gods.
61 h De Priesteren nu eñ de Leuiten/ die van
my dat gout/ siluer/ ende de vaten ontfin-
ghen/ die brachtent te Jerusalem/ inden Tem-
pel des Heeren. h Esr.8.29.
62 Van Thia nu brakẽ wy op/ aen dẽ twaelf-
sten dach der eerster Maendt/ tot dat wy te
Jerusalem quamen.
63 Eñ als den derdẽ dach voorby was/ wert
aen den vierden dach dat gewegen gout eñ
siluer int huys des Heeren/ ghegeuen/ Ma-
rimoth den sone Jori den Priester.
64 Eñ by hem was Eleasar de sone Pinhas/
eñ by dien waren/ Josabdus/ de sone i Je-
sus/ Medias/ ende de sone Bani/ ende der
Leuiten/ tot ghetal ende tot den weghen.
i t Anders Jesuet/
65 Eñ de haer ghewichte wert te dier tyt aen-
gheteeckent.
66 Die nu wt der ghevanckenisse ghecomen
waren/ offerden offer den Heere den God Is-
raels/ namelicken/ twaelf ossen/ voor het
gantsche Israel.
67 Ses ende tachtentich Rammen/ twee eñ
tseuentich Schapen/ twaelf Bocken voor
de sonde/ dancoffer twaelf koeyen/ dat alles
ten offer den Heere.
68 Ende ghauen het beuel des Konincx/ den
Rentmeesteren ende Gouuerneurs des Ko-
nincx/ eñ den Onderuoochden in Celosyria
ende Phenice/ ende die eerdẽ het volck ende
des Heeren Tempel.
Esdras is bedroeft/ daerom dat vele wt Is-rael/ hẽ met den Heydenẽ bevriendet hadden.
k Esra.9.1.
69 k Doe nu sulcks geschiede/ doe traden tot
my de Voorghesetteden/ ende spraken:
70 Het ghes lachte Israels de Vorsten/ Prie-
steren/ ende Leuiten/ ende de vreemde volc-
ken ende inwooners der Landen/ en heb hen
hare onreynicheyt niet afghesondert/ van
den Cananeeren/ Heteeren/ Phereseeren/
van den Moabiteren/ Egyptenẽ/ ende Idu-
meeren.
71 Want sy/ ende hare sonen/ hebben hen met
haren dochteren vermenghet/ ende het hey-
lighe zaet is met den wtlandischen Heyde-
nen vermenghet worden/ ende de Voorghe-
setteden ende Ouersten/ zyn sulcker harer/
boosheydt/ van aenbeghinne haers stucks
deelachtich.
72 So haest doe ick dat hoorde/ verschenrde
ick myn heylich kleedt/ ende pluckede myn
hayr wt ende mynen baert/ satt treurich en-
de leedich.
73 Eñ tot my quamen alle die voor het woort
des Gods Israels beweghet waren/ eñ ick
satt also treurich om sulcker boosheyt wil-
le/ tot op het auondoffer.
74 Doe stondt ick op van den vasten/ hadde
verscheurde cleederen/ eñ den heyligen rock/
knielde neder/ streckede myne handen tot
den Heere/
75 Ende sprack: Heere/ ick schame my voor u-
wen aenghesichte:
Esdras ge-bedt.
76 Want onser sonden zijn vele geworden/ op
onse hooft/ ende onse boosheden zijn verhoo-
get tot in den Hemel.
77 Want van der tyt aen onser Vaderẽ/ tot
op desen dach/ zijn wy in grooter sonden.
78 l Ende om onser ende onser Vaderen son-
den wille/ zijn wy met onsen broederen ende
Priesteren ghegheuen worden den Konin-
ghen in den Landen/ in het sweerdt ende in
ghevanckenisse/ ende tot eenen roof gewor-
den/ met smaedtheydt ende schande/ tot op
desen dach.
l Deu. 28. 36.
Ende

79 Eñ nu/ hoe groot is dat/ dat ghy ouer
ons/ O Heere God ontfermet hebt? dat
ghy ons ouerblÿuen hebt latẽ eene wortel
ende eenen name/ aen der plaetse uwer
heylighinghe:
80 Onse licht te ontdecken/ in den huyse
Gods onses Heeren eñ ons spÿse te geuen
tot allerley tÿdt onser dienstbaerheydt.
81 Ende doe wy in gheuanckenisse waren/
zÿn wy van God onsen Heere niet verlaten
worden maer hy heeft ons de Koningen in
Persia gonstich gemaket/ dat sy ons spÿse
ghegeuen hebben:
82 Eñ vereeret den Tempel onses Heeren
Gods ·· 'aren bouwẽ de woestÿne Zion/
ende va..e wooningen ghegeuen in Judea
ende Jerusalem
83 Eñ nu/ O Heere/ wat seggen wy daer
toe/ so wy dit alles besitten? want wy
hebben ouertreden de gheboden/ die ghy
ons door de handen uwer Dienaren der
Propheten/ ghegeuen hebt/ ende ghesept.
m Deut.7.4 32/ 30. 84 m Het Landt daer ghy in gaet/ in dat v
ten erfgoede te besitten ghegeuen is/ dat
is beulecket met den onreynicheden ende
beuleckingen der Heydenen/ eñ sy hebbent
met haerer onreynicheyt gantsch ende heel
beulecket:
n Deut.7.3. Exodi.23 32 34/ 16. 85 n Daerom en sullet ghy uwe dochteren
met haren sonen verhouwelicken eñ hare
dochteren uwen sonen niet nemen.
o Regu.11.2 86 Ghy en sullet oock gheenen vrede met
hen nemmermeer maken/ daer mede ghy
toenemet/ ende het beste in den Lande etet/
ende het erue des Lants uwen kinderen
wt deylet/ voort ende voort.
87 Wat ons nu bejegent/ dat geschiet ons
om onse boose wercken ende groote sonde
wille.
88 Noch hebdy ons eene sulcke wortel
ghegheuen/ dat wy weder in onse Landt
ghekomen zÿn/ eñ wy zÿn so boos/ dat wy
uwe settingen ende gheboden weder ouer-
treden/ ende ons met den onreynicheden
der Heydenen weder vermenghet hebben.
89 Heere zÿdy vertoornet ouer ons? wildy
ons gantsch wtroeyen? dat onse wortel
ende name/ niet meer en blÿue?
90 O Heere God Israels/ ghy zÿt wa-
rachtich: want onse wortel is noch tot op
den hedigen Dach ghebleuen.
91 Eñ siet nu zÿn wy voor v in onse sonden:
want om dies wille/ en kanmẽ niet bestaen
voor v.
92 Ende als Esdras met sulcken ghebede de
Den volcke berouwet het/ dat het vreemde wÿuen ghenomen heeft/ ende verlaet de selue. Esr. 10. 1. sonde bekende/ met weenen/ ende op de
Aerde liggen voor den Tempel/ werdt tot
hem versamelt vã Jerusalẽ/ eenen grooten
hoop Mannen eñ Vrouwẽ/ Jongelingen
eñ Dochterẽ: wãt daer was een seer groot
weenen ende klaghen in der Ghemeynte.
93 Eñ als Jechonias de sone Jeheli/ wt dẽ
kinderen Israels/ schreyede/ sprack hy tot
Esdra: Wy hebben teghen den Heere ghe-
sondicht/ dat wy ons de wtlandige wÿuen
ten houwelick ghenomen hebben.
94 Nu so zÿdy ouer het gantsche Israel:
so willen wy eenen eedt sweeren dẽ Heere/
dat wy alle onse wÿuen/ die wy van den
Heydenen ghenomen hebben/ wtdrÿuen
willen met tsamen haren kinderen.
95 Als v gesettet is van onsen Voorvade-
ren: So staet nu op/ ende openet eñ onder-
scheydet ons dat/ na der Wet des Heeren.
96 Want de sake behoort v toe/ ende daer
toe willen wy v helpen: so hebbet nu eenen
goeden moedt.
97 Doe stont Esdras op/ ende nam eenen
Eedt/ van den Voorghesetteden der
Priesterẽ eñ Leuiten/ eñ van den gantschen
Israel/ dat sy dit doẽ woudẽ: eñ sy swoerẽ.

Dat ix. Capittel.

1. Esdras bedroeft hem om de sonde des
Volcks/ 3. Hy versamelt in Jerusalem
alle die wter gheuanckenisse waren 10 Het
gantsche Volck belooft/ te verlaten haer
vreemde wÿuen. 19. De Priesters Leuitẽ/
Sangers eñ Deurwaerders/ die vreemde
wÿuen ghenomen hadden/ 38. De gantsche
Ghemeynte wederom versamelt/ om te
hooren lesen de Wet/ 41. Esdras leest de
Wet totten volcke.

1 DOe stont Esdras op van den voorhoue a Of/ sleep kamer.
des Tempels daer buyten/ eñ ginck Anders/ sale
henen in de a kamer Jonathe/ des
soons Nasabi.
2 Eñ bleef aldaer/ eñ en att geen Broodt/
ende en dranck gheen water/ om der ouer- b† Anders/
tredinghe wille b† des volcks. der menschẽ
3 Eñ daer werdt eene c wtkondinge in den te.
gantschen Judea/ oock te Jerusalem allen c Dat is/
dien/ die wt der gheuanckenisse te Jerusalẽ Openbaer
versamelt waren: wt berkon-
4 Dat een yegelick/ die niet in tween ofte dinghe.
dryen daghen/ na d† den rade der ouden d† Anders
Raedtsheeren/ na Jerusalem quame/ dien der bekente
soude zyn goet ghenomen worden/ ende hy nisse.
soude wtghesloten zyn van der Gemeynte
der gheuanckenisse.
5 Doe versamelden hen alle die wt den
gheslachte Juda ende Ben Jamin/ in dryen
dagen te Jerusalẽ/ in der negender Maent/
aen den twintichsten daghe.
6 Ende de gantsche Ghemeynte sat inden
houe des Tempels/ e tzitterende/ want e Dat is/
de winter viel in. schuddende,
7 Doe stont Esdras op/ ende sprack: Ghy beuende,
hebbet onrecht ghedaen/ dat ghy de wt- tzitterende.
landige wÿuen v ten houwelicke genomen
hebbet/ daer mede ghy de sonden Israels
hoopedet.
8 Nu so bekennet dat/ ende gheuet lof den
Heere den God onser Vaderen.
9 Eñ volbrenget synen wille: wÿcket van
den Heydenen des Lants/ ende van den
wtlandighen wÿuen. De Heere
10 Doe schreeuwede het gantsche volck met verschicket
luyder stemmen/ ende sprack: Als ghy ghe- den Esdra
sproken hebt/ also willen wy hem doen. in deser
11 Dewÿle nu des volcks vele is/ ende de sake een
koude des winters hier is/ en konnẽ wy nu willich
buyten dakes staen: daer toe en is dit geen volck.
dinck/ dat in eenen ofte tween daghen
menghe gheeyndet worden: want wy heb-
ben hier vele inne ghesondicht.
12 So verordent/ dat de Voorgesettedẽ der
Ghemeynte/ eñ alle die by ons woonen/ eñ
alle die/ die vreemde wÿuen by hen hebben.
13 Desgelijcx de Priesteren/ de Richterẽ/ van
allen plaetsen/ staen in der voorghenomen
tÿdt/ tot dat sy den toorne des Heeren f f Of/ opla..
stillen/ in desen handel.
14 Doe onfinck Jonathas de sone Ezeli eñ
Ozias/ ende Theram/ het Ampt deser sake/
eñ Borozamus/ eñ Leuis/ eñ Sabatheos/
holpen hen daer toe.
15 Na dien stonden alle die/ die wt der
gheuanckenisse ghekomen waren.
16 Eñ de Priester Esdras verkoos hem de
voornemsten wt den Vaderen/ na der be-
noeminge/ ende in der nieuwer Mane der
thiender Maent/ saten sy te samen dese De namen
sake te ondersoecken. der gener/
17 Ende also werdt van den mannen/ die die vreemde
wtlandige wÿuen hadden/ ghehandelt/ tot wÿuen ghe-
op de Nieuwe Mane der eerster Maendt. nomen had-
18 Eñ daer zyn van dẽ Priesteren geuonden/ den.
die hen met vreemde wÿuẽ ghemenget haddẽ. Esr. 10. 18

19 Wt den kinderen Jesu des soons Josedech/ ende sijn broederen: Mazeas/ Eliezer/ Joribus/ ende Joadeus:

20 Die verwillichden hen/ hare wijuen van hen te doen/ ende eenen Ramme te offeren voor hare onwetenheydt.

21 Ende wt den kinderen Hemmeri: Masseas/ ende Esses/ ende Jeeleeh/ Asarias.

22 Ende wt den kinderen Fosere: Limosias/ Hismaenis/ Nathanee/ Jussio/ Joddus/ ende Talsas.

23 Van den Leuiten nu: Josabdus/ Semeis/ ende Colius/ Calitas/ Facteas/ Coluas/ ende Elionas.

24 Wt den Sangeren des Heylichdoms: Eliarib/ Zacarus.

25 Wt den Poortenaren: Sallumus/ ende Tolbanes.

26 Ende wt Israel/ wt den kinderen: Foro/ Osi/ ende Remias/ ende Geddias/ ende Melchias/ Micheius/ Eleazarus/ Jemmebias/ ende Bannab.

27 Ende wt den kinderen Jolaman: Thanias/ Zacharias/ Jetzreius/ Joddius/ Erimoth ende Elias.

28 Ende wt den kinderen Zathoim: Eliadas/ Liasimus/ ende Zochias/ Larimoth/ Sabdis/ ende Tebedias.

29 Ende wt den kinderen Zebes: Johannes/ Amanias/ Zabdias/ ende Emeus.

30 Ende wt den kinderen Banni: Olamerus/ Maluchus/ Jeddeus/ Jasub/ Asabus/ ende Jerimoth.

31 Ende wt den kinderen Addin: Naatus/ ende Moosias/ ende Calcus ende Raanas/ Maasias/ Mathathias/ Beseel/ Bannus ende Manasses.

32 Ende wt den kinderen Naue: Noneas/ Aseas/ Melchias/ Sameas/ Simon/ Ben Jamin/ Malchus/ ende Merras.

33 Ende wt den kinderen Asom: Carianeus/ Mathathias/ Bannus/ Eliphalach/ Manasses/ Semei.

34 Wt den kinderen Banni: Jeremias/ Moadias/ Abramus/ Joel/ Baneas/ Pelias/ Jona/ Marimoth/ Eliasib/ Mathaneus/ Eliasis/ Ozias/ Dielus/ Semedius/ Zambris/ ende Joseph.

35 Wt den kinderen Nobei: Idelus/ Mathathia/ Sabadus/ Zecheda/ Sedmi/ Jessei/ ende Baneas.

36 Die alle/ hadden wtlandische wijuen ten houwelick/ ghenomen/ ende verlietense met haren kinderen.

37 De Priesteren/ ende Leuiten/ ende alle die/ die wt Israel waren/ woonden te Jerusalem/ ende in den gantschen Lande/ aen den Nieuwenmaenschijn der seuender Maent/ ende de kinderen Israels waren in haren wooninghen.

g Nehemie. 8. 1.

38 g Ende de gantsche Ghemeynte quam te samen op de plaetse/ die daer is voor der Hepliger Poorten des Tempels/ van den opganghe der Sonnen/

Esdras leest den volcke het boeck des Wets.

39 Ende spraken tot Esdra den Hooghen Priester/ ende den Leser: Dat hy brachte de Wet Mosi/ die van den Heere God Israels ghegeuen was.

40 Doe brachte Esdras de hooghe Priester de Wet der gantscher Ghemeynte/ wijuen ende mannen/ ooch allen Priesteren/ dat sy de Wet hooreden/ aen der nieuwer Mane der seuender Maendt.

41 Ende hy las op der plaetse/ die daer is voor der Hepliger Poorten des Tempels/ van smorgens vroech tot aen den auondt/ voor wijuen ende voor mannen: ende sy luysterden alle op de Wet.

42 Esdras nu de Priester ende Leser des Wets/ stondt op eenen houten Predickstoel/ dien men daer toe ghemaeckt hadde.

43 Ter rechter zijden stonden by hem/ Mathathias/ Samus/ Ananias/ Azarias/ Vrias/ Ezechias/ ende Balsamas.

44 Ter slincker zyden: Faldeus/ Misael/ Malachias/ Abuschas/ Sabus/ Nabadias ende Zacharias.

45 Doe nam Esdras het Boeck voor der gantscher Ghemeynte: want hy was de voornemste ende heerlickste voor allen.

46 Ende als hy de Wet wtgelesen hadde/ stonden sy alle oprecht. Doe loefde Esdras den Heere den hoochsten God/ den Almachtigen God der Heyrscharen.

47 Ende alle het volck antwoordde: Amen.

48 Ende hieuen hare handen op/ vielen neder op de Aerde/ ende loefden den Heere: Jesus/ Baneas/ Sarebias/ Jaddimus/ Accubus/ Sabbatheus/ Calithes/ Azarias/ Jozadus/ Ananias/ ende Philias/ de Leuiten.

49 Die de Wet des Heeren leerden/ ende in der Ghemeynte de Wet des Heeren lasen/ ende een yegelick stiet voort den genen/ die de Wet verstondt.

50 Doe sprack Atharates tot den ouersten Priester Esdra/ ende den Leser ende den Leuiten/ die de Ghemeynte leerden.

51 Ende seyde: Desen dach is heylich den Heere: ende alle die/ die de Wet des Heeren hoorden/ weenden.

52 Doe sprack Esdras: h So gaet henen/ ende etet des besten/ ende drincket het soete/ ende i schicket dan ooch dien/ die niets en hebben. h Nehe. 8. a. i Sprac. 14. b.

53 Want desen dach is den Heere heylich/ ende en weest niet treurich: want de Heere sal v heerlick maken.

54 Ende de Leuiten verkondichden allen volcke/ ende spraken: Desen dach is heylich den Heere/ daerom en weest niet treurich.

55 Doe ghingen sy alle/ aten ende droncken/ ende waren vrolick/ schickeden geschencken dien/ die niets en hadden/ dat sy ooch met vreucht den eten mochten.

56 Want sy waren ouer de mate verheuget worden wt den woorden diemen hen in der Wet voorghelesen hadde/ ende zijn alle te Jerusalem versamelt worden/ Feest te houden/ na den Verbonde des Heeren Gods Israels.

Eynde des derden Boecks Esdre.

Het vierde Boeck Esdre.

Dat Eerste Capittel.

1. Esdras Prophete/ 4. Esdras houdt den Joden hare ondanckbaerheyt voor/ 37. De Heydenen en sullen niet sien met lichamelicken Oogen/ maer sullen van herten ghelooven. 39. Abraham/ Isaac/ Jacob/ Osee/ Amos/ Michee/ Joel/ Abdias/ Jonas/ Naum/ Habacuck/ Sophonia/ Aggeus/ Zacharias ende Malachias/ gheleydtslieden der Heydenen.

1
Et tweede Boeck Esdre des Propheten/ a des soons Saraie des soons Azarie/ des soons Helkie des soons b † Sadome/ des soons Sadok/ des soons Achitob.

a Esr. 7. 1.
b † Anders/ Sallum.

2 Des soons Amerie/ des soons Azarie/ des soons Maraiothe/ des

des soons Ararie / des soons Vzi / des
soons Bocci/des soons Abisue/des soons
Pinhas / des soons Eleazar.
3 Des soons Aaron wt den stamme Leui/
die een geuangen gheweest is inder Meden
Lant/ inden Coninckrijcke Artaxerxis des
Coninck der Persen.
4 Ende des Heeren woordt ghesciede tot
my/ ende sprack:

Esdras wordt ghesonden/ den volcke hare ondanckbaerheydt/ ende Gods weldaden/ met tsamen syner straffe voor te houden.

5 c Gaet henen/ ende segget mynen volcke/
hare lasteren / ende haren kinderen / hare
boosheyt/die sy teghen my gedaen hebben/
dat sy het haren kints kinderen segghen.
6 Want de sonden der Vaderen/hebben in
den kinderen ouerhant genomen:sy hebben
myner vergheten / ende andere Goden
gheoffert.
7 Ben v ick dan niet die/diese wt dẽ Lande
Egypti/wt dẽ Diensthuyse ghelept hebbe?
Sy daer en teghen hebben my tot toorne
verwecket/ eñ myne raedtslagen verachtet.

a Esaie 58. 1
b Exodi/ 14
20/ 2.

8 Ghy dan/plucket v haer op uwen hoofde
wt/ eñ werpet alle quaet ouer haer / dat sy
myner Wet niet ghehoorsaem en zijn ghe-
weest: het is eẽ ongeschicket ongemeestert
Volck.
9 Hoe lange sal ick met hen lijden / dien ick
so vele goets ghedaen hebbe?

e Psal.136.17
f Exo. 14.27

10 Vele e Coninghen hebbe ick om harent
wille verdoruen / f den Pharao ende syne
Dienaers / ende alle syne macht hebbe ick
gheslaghen:

g Num. 21. 24.
Josue.8/10/ 12.

11 g Voor hen henen hebbe ick alle Volcken
wtgheroept / ende in den opganghe der
Sonnen / hebbe ick de twee landen ende
Volckẽ Tyrum eñ Sydonẽ/ verstooret/ eñ
alle hare vyandẽ hebbe ick ommegebracht.
12 Sospreecket nu alsotot hen: So spreeckt
de Heere.

h Exo.14.29
i † Anders/ hebbe v den wech van den beginne ghemaeckt.
k Exod.3.10
l Num. 18.
m Exo.13. 21
n Exod.16.13
Num. 11.31.
Psal.78. 27.
105/ 40.

13 h Ick hebbe v door de Zee ghelepdet/ i †
eñ altewege eene sekere banc ghemaeckt: k
Mosen hebbe ick v ten Hooftmanne ghe-
gheuen/ l ende Aaron ten Priester.
14 m Licht hebbe ick v ghegheuen in eener
wolcken Columne / ende groote wonderen
hebbe ick v ghedaen: maer ghy hebbet
myner vergheten / spreeckt de Heere.
15 So spreeckt de Almachtighe Heere: n
Quackelen hebbe ick v tẽ teecken gegeuen/
ende den leghẽr tot scherme: dies niet te
wenigher/ hebbet ghy oock daer ghemur-
mureert:
16 Ende en hebbet de ouerwinninghe uwer
vyandẽ/ niet myner cracht toegegeuen: Ja
oock op dẽ hedigen dach murmureert ghy.
17 Waer zijn de goede dadẽ/ die ick v lieden
ghedaen hebbe? doe ghy in der Woestijne
honger ledet/schreydet ghy niet tot my?

o Num.14.3

18 Ende spraket: o Waerom hebby ons in
dese woestijne ghelepdet / dat ghy ons van
honger doodet? Beter ware het ons ghe-
weest / wy hadden den Egyptenaren ghe-
dienet / dan dat wy hier in deser woestijne
steruen moeten.

p Exod.16.4
q Sap.16.20
r Num.20.11
Exod 17.6.
Psal.78.15.
2.Esd.9.20.
1.Cor.10.4.

19 Doe hadde ick een medelijden met uwen
suchtẽ/p eñ gaf v Hemels broodt ter spijse.
20 q Der Enghelen broot hebbet ghy ghe-
geten: r Doe v dorstede/ hebbe ick niet den
Rotzsteen opgehouwẽ/ eñ waters de volheyt
daer wt vlieten laten? Voor de hitte hebbe
ick v met dẽ bladerẽ der boomen bedecket.
21 Ick hebbe v eẽ goet vet Lant ingegeuen:
de Cananeer / Phereseer / de Philistiner
hebbe ick voor v lieden wtgedreuen: s wat
soude ick v doch meer doẽ/ spreect de Heere?

s Esaie.5.4.
t Exo.15.25.
u † Anders/ water Marah.

22 So spreeckt de Almachtighe Heere: t
Als ghy in der Woestijne waret/ in den u †
Amoreischen water / eñ dorst hadt / doe
ghy mynen Name lasterdet.
23 Doe en gaf ick v gheen vyer / om uwe
lasteringe/maer een hout tooghde ick v/ dat
v dat water soete maeckte.

x Exod.32.8

24 Wat sal ick v/ O Jacob doen? x Juda/
ghy en hebt niet willen ghehoorsaem zijn:
ick wil my tot eenen anderẽ Volcke maken:
mynen Name wil ick den seluen gheuen/
dat sy myne settingen houden.

y 2. Par.24 20.

25 y Dewijle ghy my verlaten hebbet/so wil
ick v oock verlaten: so ghy genade van my
begeerẽ sullet/ en wil ick v niet barmhertich
zijn.

z Esaie.1.15
Prouer.1.28.
a Esai.59.3

26 z So ghy my aenroepet/ en wil ick v niet
verhooren: a want uwe handen hebbet ghy
met bloede beulecket / uwe voeten zijn snelle
tot doodtslaghen.
27 My hebbet ghy niet verlaten / maer v
seluen.
28 So spreeckt de Almachtige Heere: Hebbe
ick v niet ghebeden als een Vader syne
Kinderen/ als een Moeder hare Dochteren/
ende eene Voester hare kleyne Kinderen/
29 Dat ghy myn Volck woudet zijn/ so wou
de ick uwe God zijn? ende so ghy myne
Kinderẽ waret/ woude ick uwe Vader zijn?

b Mat.23.37

30 b Ick hebbe v te samẽ versamelt/ als eene
Hinne hare Kieckokens / onder hare Vleu-
ghelen versamelt; wat soude ick v nu meer
doen? ick wil v van mynen aenghesichte
verwerpen.

c Esaie.1/11.
66/ 3.
Jere. 7. 20.
Amos.5.21
b 2 Par.24.
21.
2.Esd.9.26.
Mat.23.34
e † Anders/ ontledet.
f † Anders/ wreken.
g Luce.13

31 c So ghy my offeret/ wil ick mijn aenghe-
sichte van v wenden: wāt uwe Hoochtydẽ/
Nieuwemaenden eñ Besnydinghen/ hebbe
ick verworpen.
32 Ick hebbe myne Dienaers de Propheten
tot v ghesckicket / d die hebbet ghy ghe-
doodet/ende hare lichamen e † verscheurt:
dier bloedt wil ick van uwen handen f †
eyschen/ spreeckt de Heere.
33 So spreeckt de Almachtighe Heere: g
Uwe huys moet ledich worden: ick wil v
verwerpen/ ghelijck de windt de halmen:
34 Uwe kinderen en sullen niet vruchtbaer
zijn: want myn ghebodt hebben sy verach-
tet/ ende quaet voor my ghedaen.
35 Eenen volcke dat komen sal/ wil ick uwe
huysen gheuen/ ende die my noyt ghehoort
en hebben / sullen my ghelooven / ende dien
ick noyt gheen teecken betooget en hebbe/
die sullen doen dat ick hen heete.
36 Gheene Propheten en hebben sy noyt
gesien/ eñ sullen doch hare sonde bekennen.

h 1. Pet.1. 8
Joan.20.29

37 Ick betuyghe my op de ghenade die ick
doen wil den toecomstigen volcke dier Kinde
ren vrolicken in vreuchden: h ende hoewel
sy my met lijflicken Ooghen niet en sien/
ghelooven sy doch in den gheeste/ het ghene
dat ick segghe.

i Mat.8. 11
Luce, 13. 27.

38 Eñ nu Broeders/ schouwet/ wat grooter
eere/ i eñ siet het Volck dat van den Oosten
koemt.
39 Dien wil ick tẽ geleyde geuen: Abraham/
Isaac / eñ Jacob / Osee / Amos / Michee/
Joel/ Abdie/ Jonam/

k Mala.1.1

40 Nahum/ Habakuk / Sophoniam/ Hag-
geum / Zachariam ende Malachiam / k
die de Enghel Gods ghenoemt is.

Dat ij. Capittel.

1. De ondanckbaerheydt der Joden/ 8. Wee ouer Assyrie/ Sodoma eñ Gomorra/ 10 Het Rijcke Jerusalems / beloeft den volcke Gods / 18. Esaias ende Jeremias / 20. De Weduwe ende Weese / 26. Van de kinderen der Ghemeynte en sullen gheen verloren wordẽ/ 33. Die vā Israel verachten de gheboden des Heeren / 34. Harpinge der Heydenen/ 42. De Berch Zion / 46. Wie den Sone Gods beleden hebben.

Een klaghe der Synagoghe ouer hare kinderē / eñ vele / dat hem op de beroepinghe der Heydenen trecket.
a Exod. 20. 2
b Exo. 20. 21
22 / 23.
Deut. 4. 5. 6
c Baru. 4. 7
d Deu. 4. 27
30 / 2.

1 SO sprecckt de Heere: a Ick hebbe dit
volck wt der dienstbaerheyt geuoeret / b
dien hebbe ick myne gebodē door myne
Dienaers de Propheten ghegeuen / die en
hebben sy niet willen hooren / maer myne
raedtslagen hebben sy verachtet.
2 De moeder diese ghebooren heeft / die
spreeckt tot hen: Gaet henen ghy kinderē /
want ick ben een Weduwe / ende verlaten.
3 c Met vreuchden hebbe ick v opgeuoe-
det / doch met leedt eñ treuren hebbe ick v
verloren: want ghy hebbet ghesondicht
voor God uwen Heere: ende onrecht voor
hem ghedaen.
4 Wat sal ick v nu doen? ick ben een We-
duwe ende verlatene: gaet henen v myne
Kinderen / begeeret barmhertichheydt van
den Heere.
5 V / O Vader / roepe ick aen ten getuyge /
ouer de moeder deser kinderen / die mynen
Bondt niet en hebben ghehouden.
6 Dat ghyse te schanden brenget / eñ hare
moeder ten roone / dat sy niet meer en bare.
7 Hare namen worden verstroyt onder de
Heydenen / van der Aerden worden sy wt-
ghedelget: want sy en hebben mynen
Bondt niet ghehouden.

e Esaie. 10. 5
f Gen. 19. 24
Ezech. 16. 40
Deut. 29. 23.
Luce. 17. 29.

8 e Wee v / Assur / dat ghy de onrechtueer-
dighen by v verberget: ghy boose volck / f
ghedencket wat ick Sodoma eñ Gomorra
ghedaen hebbe.
9 Dier Lant tot peck eñ asschen geworden
is: also wil ick oock alle die doen / die my
niet en hoorē / spreect de Almachtige Heere
10 So spreeckt de Heere tot Esdra: Segget
mynen volcke / Ick wil hen gheuen het
Rycke Jerusalem / dat ick Israel ghegeuen
woude hebben:
11 Eñ ick wil my hare heerlicheydt nemen /
eñ wil hen gheuen eewighe Hutten / die ick
ghenen bereydet hadde.

g Gen. 2. 9.
Apoc. 2 / 7.
22 / 2.

12 g Het hout des Leuens sal hen zijn eene
welrieckende salue: sy en sullen noch arbey-
den noch moede worden.
13 Gaet henē so sullet ghyt ontfangē bidder
v weynige dagen / dat sy daer inne woonen:
als nu is v het Rycke bereydet: waket.

h t Anders / Neemt dē ete. ende Aerde tot ghetuychenisse. Want
i Deut. 4 / 26
30 / 19. 31 / 28.

14 h t Betuycht i den Hemel ende de Aerde:
wāt ick hebbe het quade ghebroken eñ het
goede geschapen: want ick leue / spreeckt de
Heere.
15 Moeder / emuatet uwe kinderē / voedet-
se op met vreuchden: als een Calumne
maket styf hare voeten. want v hebbe ick
verkoren / spreeckt de Heere.

k Job. 14 / 12
19 / 26.
Dani. 12. 12
Joan. 5. 28
1. Cor. 15. 52.
1. Thes. 4. 16

16 k Eñ de Dooden wil ick opwecken van
haren plaetsen / eñ wt den grauen wil ickse
voeren: want ick hebbe bekent mynen
Name in Israel.
17 Vreest v niet ghy moeder der kinderen /
wāt ick hebbe v verkoren / spreect de Heere.
18 Ick wil v te hulpe myne Dienaers schic-
ken / Esaiam ende Jeremiam / na welcker
raedt ick v gheheylicht hebbe / ende berey-
det twaelf Boomen voller vrucht.

l Exod. 15. 26

19 l Eñ so vele Fonteynen die daer vlieten
Melck eñ Honich / eñ seuen groote bergen /
op welcken Roosen ende Lelien wassen met
dien allen wil ick met vreuchden veruullen
myne Kinderen.

m Deut. 10.
18.
Esaie. 1. 17.
Syrac. 4. 13
n Esaie. 58. 7
Tobie. 1. 17.
Mat. 25. 35
Ezech. 18. 7.

20 Richtet m der Weduwen / spreeckt rechte
den Weesen / geeft den Aermen / beschermet
de Weesen / n bekleedet de naeckten.
21 Den verwondeden ende krancken doet
raedt / en spottet des Lammen niet / den
kreupelen beschermet / ende den blinden
laet tot het ghesichte myner klaerheydt.
22 Den ouden ende jonghen binnen uwen
mueren behoudt.

o Tobi. 1. 21
Syrac. 7. 37

23 o Waer ghy de doodē vindet / beteeckent-
se / ende begraeftse / so wil ick v de eerste
sitplaetse in myner verrijsenisse gheuen.
24 Weest stille / myn volck / want uwer ruste
is ghekomen.
25 Ghy goede Voester / gheneeret uwe Kin-
deren / stercket hare voeten.
26 De knechten die ick v ghegheuen hebbe /
dier en sal gheene verderuen / want ick wilse
soecken van uwen ghetale.

p Mala. 4. 1
Sopho. 1. 14
q Mat. 24
29.
Apoc. 1. 7.
r Esai. 51. 11.
65 / 12.
s Esai. 66. 24
Mat. 25. 41

27 Bekommert v niet: p want so den dach
der angst eñ noodt koemt / q sullen de ande-
ren weenen ende r treuren / maer ghy sult
vrolick ende ryck zijn.
28 De Heydenen sullē yueren / doch niets en
sullē sy tegē v vermeugen / spreect de Heere.
29 Myne handen sullē v bedecken / dat uwe
kinderē het s eewich vyer niet sien en sullen.
30 Verblijdet / O Moeder / met uwen
kinderen want ick wil v verlossen / spreeckt
de Heere.

t Wetreckē.

31 Ghedenckt aen uwe doode kinderē want
ick wilse t wtuoeren wt der Aerden / eñ wil
hen barmhertichheydt bewijsen / want ick
ben barmhertich / spreeckt de Almachtighe
Heere.
32 Omuatet uwe kinderē / tot dat ick kome /
eñ hen barmherticheyt bewyse: want myne
Fonteynen loopen ouer / ende myne genade
en mach niet versijghen.
33 Ick Esdras hebbe een beuel ontfanghen
vanden Heere op den berge Oreb / dat ick in
Israel ghinghe: doe ick tot hen quam / doe
verachteden sy my / ende versmaedden het
beuel des Heeren.

u Of houdet wacht.
x Heb. 9. 28.

34 Eñ daeromme segge ick v / ghy Heydenē /
die ghy het hooret eñ verstaet: u Verbeydet
uwes Herders / ewige ruste sal hy v gheuen: x
want na by is hy / die aent eynde der Werelt
komen sal.

y Esaie. 60. 1
Apoc. 21. 23
22 / 5.
z 2. Pet. 1. 4
a Coloss. 1. 12

35 Weest bereyt totter belooninge des Rijcx:
y want het eeuwige licht sal v lichten in
eewicheydt.
36 z Vliedt de schaduwe deser Werelt / neemt
de vreuchde uwer klaerheydt: ick betuyghe
openlick mynen Heylandt.
37 Neemt de gaue die v ghegheuen wordt / a
eñ segget met verheughinghe danck / dien /
die v tot den Hemelschen Rycke beroepen
heeft.

b Apoc. 7. 3
Ezech. 9. 4
c Mat. 22. 2
Apoc. 19. 9.
d Apoc. 6. 11.

38 Staet op / eñ staet styf: siet / b het ghetal
der beteeckenden c in der Maeltijdt des
Heeren.
39 Die hen van der schaduwe der Werelt
ghetoghen / d ende schoone rocken van den
Heere ontfanghen hebben.
40 Zion neemt v ghetal / ende besluytet uwe
bestemmeden / die de Wet des Heeren ver-
vullet hebben.

e Ephes. 1. 4
f Apoc. 7 / 9.
14 / 11.

41 Het ghetal uwer kinderen / die ghy ghe-
wenschet hebt / is veruullet: biddet den ghe-
welde des Heeren / dat v Volck gheheylicht
worde / e dat van aenbeghinne beroepen is.
42 f Ick Esdras sach op den berge Zion een
groot volck / dat ick niet tellen en konde / die
loefden den Heere met lofsanghen.

g Dat is / die langer was.
h Sapi. 5. 17
2. Timo. 4. 8
1. Pet. 5. 4.
11. Cor. 15. 53
k Mat. 10. 32
Luce. 12. 8.

43 Midden onder hen stont een cele Jonge-
linck / die voor haer alle g wtginck / eñ sette-
de eenen yeghelicken eene h kroone op het
hooft / ende wert hoe langher hoe hoogher:
dies verwonderde ick my grootelick.
44 Doe vraechde ick den Enghel / eñ sprack:
Wie zijn die / Heere?
45 Doe sprack hy: Het zijn die / i die dē doot-
licken rock afgeleyt / eñ eenen ondootlicken
aen ghetoghen hebben / k ende hebben den
Name Gods beleden: nu worden sy ghe-
kroonet / ende ontfanghen belooninghe.
46 Doe sprack ick tot dē Engel. Wie zyn doch
de

de Jongelinck/ die hen de kroone opsettet/
ende palmrijs in de handen gheeft?
l Mat.3.17. 16/16. 47 Doe sprack de Enghel: l Het is Gods
m Act 2.22. Sone in dien sy in de Werelt beleden heb-
3/13.4/10. ben. Doe begonst ick grootelick te louen
5/31.8/11. die/ die so stijf voor den Name des Heeren
5/20.19 36. ghestaen hadden.
48 Doe sprack de Engel tot my: Gaet henē/
eñ segget mynen volcke wat grooten won-
der wy Gods ghy ghesien hebt.

Dat iij. Capittel.

1. ende 29. Esdras is aengheuochten/ ende het geluck der Babyloniers/ ende de verdruckinghe des volcx Gods/ 7. De doodt is in de Werelt ingekomen door de sonde Ade. 11. Noe/ 13 Abraham/ verkoren onder de boosdadighe. 14. God heeft met Abraham verbont ghemaket. 16. Isaac/ Jacob/ Esau. 19. De Wet den zade Jacobs ghegheuen.

Dat het dē Babyloniers wel gaet/ ende den volcke Gods qualick/ dat ma
1 In dē dertichstē Jaer des vals der Stat/
was ick te Babylon/ eñ lach bekommert
op mynen bedde/ eñ menigherley gedach
ten quamen my in mijn herte.
2 Want ick sach de verwoestinghe Zion/ eñ
dē ouervloet/ dier/ die te Babylon woondē:
3 Eñ mijn gemoet wert my heftigen bewe
get/ dat ick begonst tot dē Hoochstē te spre
ken a † bloode woorden/ ende sprack:
4 O heerschende Heere/ ghy hebt van aen-
beginne ghesproken/ doe ghy b het Aerd-
rijcke geplantet hebt/ (ende dat alleene/) en
de hebt den volcke gheboden:
b Gene.1.1. c Gene2.7. 5 c Ende hebt Adam een lichaem ghegeuen/
dat was een maecksel uwer handen/ ende
hebt hem ingeblasen eenē geest des leuens
dat hy het leuen voor v heeft ghehadt:
6 Ende hebt hem int Paradijs gedaen/ dat
uwe rechterhandt gheplantet hadde/ eer
het Aerdtrijcke was:
7 Ende hebt hem beuolen lief te hebben u-
d Gene 3.6. wen wech/ d dien heeft hy ouertreden: e en-
e Rom.5.12. de so haest hebdy den doodt in hem gerich-
tet/ ende in synen geslachten: van hem zijn
komen Volcken ende Stammen/ ende Ge-
slachten/ dier gheen gheral en is.
f Gene 6.12. 8 f Ende yeghelick volck/ leefde in synē wil
le/ ende deden wonderen voor v/ ende ver-
achteden uwe gheboden.
g Gen.7.10 9 g Doe liet ghy metter tijdt de Sundtuloet
Sap.10.4. komen/ ouer alle die die inder Werelt wa-
Luc. 17.27 ren/ ende brachtetse omme.
10 Ende ghelijck in Adam de doodt/ also is
in desen/ de Sundtuloedt gheweest.
h 1.Pet.3.20 11 Eenen nu wt hen/ liet ghy ouerblijuen / h
Gene.6.7.8 namelicken Noe/ met synen huysghesinne/
van den welcken alle vrome komen.
12 Doe nu de inwoonders der Aerdē begon
sten te vermenichfuldigen / vele kinderen
verkregen/ ende groote volcken werden/ be
gonsten sy godlooser te zijn/ dan de eerste.
i Sap.10.5 13 i Als sy nu alle also voor v booslickē leef-
k Gen.12.15. den/ k verkooft ghy v eenen man wt dien
allen/ die hiet Abram:
14 Dien hebt ghy lief ghehadt/ ende hem
uwen wille aenghetoogher/
15 Ende met hem eenen eewighen Vondt ge
maeckt hem toegheseydt/ ghy en woudet
zijn zaet nemmermeer verlaten.
l Gen.21.2. Rom.9.7. 16 l Ghy hebt hem gegeuen Isaac: m den I-
m Ge.25.25. saac dē Jacob ende Esau: n Jacob nu hebt
n Gen.32.29 ghy v sonderlicken wtuerkoren/ maer Esau
Malc.1.2. hebt ghy verstooten: ende Jacob is een
groot hoop ghewordet.
o Exo.19.1. 17 Ende doe ghy syne nakomelingen wt E-
Deut.4.10. gypten leyddet / o brachtet ghyse op den
Berch Sina.
18 Daer buychdet ghy den Hemel/ de Aer-
de bruchtet ghy/ den Aerdtbodem beweech-
det ghy/ den afgront maecktet ghy beuen/
ende de Werelt verschricket:
19 Eñ uwe heerlickheyt ginck door vier yse
rige poortē/ met Aertbeuinge / ende windt
eñ koude/ dat ghy den zade Jacobs de Wet
gaeft/ ende den ghesiachte Israels/ plijt.
20 Ende en naemt van hē niet het boosach-
tich herte dat v Wet in hen vrucht brachte.
21 Want de eerste Adā/ droech eē boosachtich
herte/ p ouertradt ende wert ouerwonnen: p Gen.3.6.
Ja oock alle die/ die van hem geboren zijn.
22 Also is de swackheyt gebleuen met der
Wet/ in den herte des volcks/ met de boos-
heyt der wortel/ ende het goede is henen ge
uallen/ ende het boosachtich is in hen ghe-
bleuen.
23 Also verliepen de tijden/ ende de Jarē wer
den geeyndet: q doe verweckret ghy v eenē q 1.Sa 16.13
Dienaer/ met namen Dauid/ 2.Sam.5.3.
24 Hietet hem eene Stadt bouwen uwen
Name/ datmen v daerinne wieroock ende
offer offerde.
25 Doe dat nu vele Jarē geschiedt was/ ver-
lieten v de Inwooners der seluer Stadt/
26 Ende deden in allen dingen / als Adam
ende alle menschen: want sy hadden oock
een boosachtich herte.
27 r Doe gaeft ghy de Stat in de handen u r 2.Re.25.4
wer vyanden. 2.Par.36.6.
28 Zijn nu die te Babylon/ beter dā v volck/
dat sy daerom sullen ouer Zion heerschen?
29 Want als ick daer ben ghekomen eñ haer
Godloos wesē/ dies geen s † eynde en is/ ge s † An. ghe-
sien hebbe (want dit is het dertichste Jaer/ tal.
dat ick vele ouertredens gesien hebbe/) doe
is my mijn herte ontuallen.
30 Want ick hebbe t gesien/ hoe ghyse u dul t Job 21.7.
det in sulcke Godloosheyt/ ende ouersiet hē/ Psal.73.2.
so sy onrecht doen: doch v volck / hebt ghy u Of ver-
wtgeroyet/ ende uwe vyanden laet ghy bly- draghet
uē/ ende my en hebt ghy niet te verstaen ge-
gheuen.
31 Ick en kan my niet besinnen / hoe doch
dat toegaet/ doen dan die van Babylonien
beters/ dan die tot Zion?
32 x Ofte is ergens een ander volck/ dat v x Jer.10.25.
kenne/ dan v volck Israel? oft welcker ghe- Habac.1.23
slachten hebben opt uwen Vor.de gelooft/ Jere.10.25.
als Jacob?
33 Ende haren loō en is doch nergens voor
handen/ ende haren arbeyt en heeft gheen
vrucht: want ick ben door de Heydenen he-
nen ende weder gewandelt/ so sie ick/ dat sy
rijcke ende welhebbich zijn/ ende die en y † y † And.
dencken uwen gheboden niet na. trachten
34 Nu so weget onse boosheyt op eener wa-
ghe/ ende daer tegen dier die in der Werelt
woonen/ so wordt uwen Naem nergens ge
vonden/ dan in Israel.
35 Ofte waer is eē volck op Aerdē/ dat niet
voor v gesondiget hebbe/ ofte welck volck/
heeft uwe gheboden also ghehouden?
36 So sult ghy vinden/ dat Israel uwe ghe
boden ende Wet ghehouden heeft/ ende de
Heydenen niet.

Dat iiij. Capittel.

1. De Engel Vriel straft Esdras. 3. De oordeelē Gods zijn onbegrijpelick. 32. Esdras blasphemeert teghen God. Hy is wederomme ghestraft door den Enghel. 22. Esdras beklaecht hem om de versmaetheden des volcx Israels. 27. De dingen den gherechten beloeft/ zijn onbegrijpelick. 30. Adam door zijn sonde/ is oorsake gheweest van veel quaets. 36. Jeremiel Ertz-Engel. 41. De opstandinghe der dooden voorseyt door de ghelijckenisse der beurachter vrouwe.

Doe

a 4.Esdr. 10. 28.

De Enghel straft Esdram dat hy de oordeelen Gods ouverstaet te gronderen.

1 DOe antwoordde my de Enghel a Uriel/
die tot my ghesonden werdt/
2 Ende sprack: U herte heeft hem te
vele ouernomen in dese Werelt/ ende ghy
onderstaet te begrijpen den wech des Aller
hoochsten.
3 Doe sprack ick: Ja Heere. Ende hy andt-
woordde my ende sprack: Ick ben tot u ge-
sonden/ drij weghen aen te tooghen/ ende
drij ghelijckenissen voor te houden.
4 So ghy my een wt desē aentoogē sult/ so
wil ick u dan oock dē wech aentoogē, dien
ghy begheert te sien ende wil u berichten/
van waer dat boosachtich herte zy.
5 Doe sprack ick/ Segget aen/ myn Heere.
Doe sprack hy tot my: Gaet henen/ weget
my het vyer/ oft meet my het gheblaes des
windts/ ofte roept my den dach weder/ die
henen is.
6 Doe sprack ick: Wie konde dat doen?
waerom eyscht ghy dat van my?
7 Doe sprack hy tot my: Hadde ick u ghe
vraghet/ hoe diepe wooninghen zyn in der
Zee: oft hoe groote aderen int beghin des
afgronts? oft hoe groote aderen op des He-
mels b vasticheyt? oft welcke zijn des Pa-

b Dat is/ het Firmament.

radys wtganghen?
8 So spraect ghy misschien tot my: Ick en
ben in de diepte des afgronts noyt gheko-
men/ noch oock in de Helle/ so en ben ick in
den Hemel niet henen op ghekl ommen.
9 Nu so hebbe ick u allē vā vyer/ wint eñ
dach gevraecht, door die ghy gegaē zijt, eñ
sonder die ghy niet zyn en meucht/ eñ ghy
en kondt my daer niet van antwoorden.
10 Ende sprack voorder tot my: Uwe eygen
dingen/ ende die met u opwassen/ en kondt
ghy niet bekennen:
11 Hoe mochte dan u Vat/ den wech des
Hoochsten vaten? ende nu in der verstoor-
der Werelt verstaen de verstooringhen/ die
voor my openbaer zyn?
12 Doe sprack ick tot hē: Het ware beter/ wy
en warē niet/ dan dat wy in boosheyt levē/
ende lijden/ ende en weten niet waerom.

c Judi 9. 8. 2 Par. 25. 18

13 Doe sprack hy tot my: Ick quam in een
wout:
14 Daer haddē de houtē eenen sulcken aen-
slach/ eñ spraken: Her laet ons gaen ende
de Zee bekriggen/ datse voor ons wijcke/
dat wy ons noch meer Wouden maken.
15 Desgelijcken raedtslaechden oock de vloe
den des Zees ende spraken Wel op/ laet
ons henē op trecken ende laet ons de hou-
ten inden Woude bekrijghen dat wy onse
landt wijder maken.
16 Eñ den aenslach des woudts wert ijdel:
want het vyer quam/ ende verteerde het.
17 Daertoe werden oock de gedachten des
Zees te niete: want het zandt stondt/ ende
verhinderde de vloeden.
18 Wanneer ghy nu een Richter waert/ tus-
schen desen tween/ wien woudet ghy recht
ghenen ofte wien onrecht?
19 Doe sprack ick: Sy hebben/ tis waer/ vey
de dwaesachtighe aenslagen gehadt: want

d Gene. 1. 9. Job 26. 10. Prou. 8. 28. Jer. 5. 22.

den Woude, is het Aertrijck ghegheven/ u
ende der Zee oock haer plaetse/ tot haren
vloeden.
20 Doe sprack hy tot my: Ghy hebt recht
gheoordeelt: waerom en oordeelt ghy niet
u seluen oock:
21 Want te gelijckerwijse als het Aertrijck
den woude ghegheven is/ ende de Zee sy-

e Esai. 55. 8. Joa. 3. 6. 12. 1. Cor. 2. 14. Sap. 9. 16.

nen vloeden: e also en konnen oock die/ die
op Aerden woonē, niets verstaen/ dan dat
op Aerden is: ende die/ die op de Hemelen
woonet/ die kan alleen verstaen/ wat op dē
Hemel is.
22 Doe sprack ick: Ick bidde u Heere/ dat
my verstandt ghegheven worde.
23 Want ick en hebbe niet willen van uwen
hoogen dingen spreken maer van dien/ die
wy daechlicx handelen: namelickē/ waerom
Israel van den Heydenen versmadet wor-
de/ ende waerom dat volck, dat ghy van al-
len tijden af lief gehadt hebt, den Godloosē
volcken te straffen ghegeuen zy, ende waer-
om de Wet onser vaderen te niete ghewor-
den/ ende het geschreuen Verbont nergens
meer en zy.
24 Ende wy zijn vander Werelt henen ghe-
varen/ als de Sprinckhanen/ ende onse le-
ven is een vreese/ ende wy en zijn niet weer-
dich barmherticheyt te verkrijghen.
25 Wat wil hy dan doen synen Name/ die
ouer ons aengheroepen is: van desen hebbe
ick ghevraecht.
26 Doe antwoordde hy my/ ende sprack: Hoe
meer ghy ondergronden wilt, hoe meer ghy
u verwonderē sult/ want den tijt loopt met
haeste henen.
27 Ende en kont niet begrijpen wat in kom-
stighen tyden dē Rechtueerdighen toeghe-
seyt is: want desen tijt is vol boosheyt ende
swackheyt.

Onbegrijpelick ist dat den rechtueerdighen toegheseyt is.

28 Doch daer ghy my van vraget/ wil ick u
segghen: Het boose is ghesaeyt/ doch syne
verstooringhe en is noch niet hier.
29 So nu het boose dat ghesaeyt is/ niet ver-
keert en wort/ eñ dē plaetse daer dat boose
gesaeyt is/ niet henē en gaet/ so en kan dat
niet komen dat met den goeden gesaeyt is.
30 f Wat het boose Saeyken, is in het herte
des menschen/ van dē boosen ingesaeyt: hoe
vele lasterē heeft hy doch tot op desen tydt
gebracht? ende hoe vele sal het noch brengē
tot datmen in de Scheure koemt?

f Gen. 3.

31 Nu g metet ghy by u seluē. wat een groo-
te vrucht der Godloosheyt/ ghebracht heb-
be het boose zaedt?

g Of/ ouerlegghet

32 Ende somen syne aaren/ dier gheen ghe-
tal en is/ afhouwet/ wat een groote Schuer-
re sal het vullen?
33 Doe sprack ick: Hoe dat? ende wanneer
wort dat? waerom is onser Jaren so wey-
nich ende zijn de selue so ellendich?
34 Doe antwoorde hy: ende sprack tot my:
h Haestet niet te vele ouer den Hoochsten:
want u haesten ouer hem te zijn/ is te ver-
gheefs: ghy doet hem te vele.

h Of/ Loopt

35 Hebben niet de zielen der vromen/ oock
in harer heymelicheyt een vraghe van desē
dinghen ghehadt/ ende gesproken: Hoe lan-
ghe sal ick also hopen: wanneer koemt de
vrucht myner i † Scheure/ ende myner be-
looninghe?

i † Ant. Oogst

36 Ende op dat gaf hem antwoort Jeremiel
de Ertz Enghel ende sprack: Dan/ wanneer
het ghetal der zaden in u lieden veruullet
wort: want in der Waghe heeft hy de We-
relt ghewegen:
37 Eñ in der Mate/ heeft hy den tijt gheme-
ten/ ende in den ghetale heeft hy den tijt ge-
telt/ ende en beweget noch en verrueert het
niet/ tot dat de selue Mate veruullet is.
38 Doe antwoordde ic/ eñ sprac: O heerschen
de Heere/ nu zijn doch wy alle vol sonden/
39 Dat misschiē om onsent wille de Scheu-
re der Rechtueerdigen niet veruult en wor-
de/ om der sonden wille dier/ die op Aerden
woonen.
40 Doe antwoordde hy/ ende sprack tot my
Gaet tot eener k swangheren vrouwe/ ende
vraghet se/ wanneer sy haer negen maenden
veruullet hebbe of dan het kindt meer kon-
ne in haer blijuen?

k Of/ met kinde.

41 Doe sprack ick: Neen Heere/ dat en kan

niet zijn. Doe sprack hy: In der hellen zijn
ii Anders/ cameren. de heymelicke ii ghemaken der zielen/ der
moeder ghelijck.
m 4. Esdr. 7. 32. Apo. 20. 13
42 Ghelijck de baermoeder haestet/ soo den
tijt en noodt der gheboorte daer is / m also
haestet oec die/ te geuē/ dat haer beuolē is.
43 Van den aenbeghinne wort v getoont/
wat ghy begheert te sien.
44 Doe antwoorde ick/ eñ sprack: Hebbe ick
ghenade voor v ghevonden/ eñ is het mo-
ghelick/ ende ben ick dies weert/ so toonet
my/
45 Ofter noch meer sal comen/ dan der voor
by ghegaen is / of ofter meer voorby ghe-
gaen is/ dan toecoemstich sy?
46 Dat voorby ghegaen is / dat weet ick/
maer wat toecoēstich is/ dat en weet ic niet.
47 Doe sprack hy tot my: Staet op de rech-
ter zijden/ so wil ick het v by een ghelijcke-
nisse wtlegghen.
48 Doe stont ic/ eñ siet/ eenē gloeyenden o-
uen ghinck voor my heuen: eñ als de vlam
me voorby ghinck/ doe nā de roock ouerhāt.
49 Daer na ghinck voor my een waterwolc
ke eñ liet vele reghens / met ongestuymic-
heyt: ende als den onstuymen reghen ouer
quam/ bleuen na de druppen.
50 Doe sprack hy tot my: Dencket by v sel-
uen/ Ghelijck als des regens meer is/ dan
der druppen/ eñ dat vyer den roock ouer-
treft/ alsoo ouertreft de mate der dinghen
die voorby ghegaen zijn: doch de druppen
ende den roock namen de ouerhandt.
51 Doe badt ick ende sprack: Meynt ghy
dat ick tot op die tijdt leue? ofte wat sal in
dien daghen?
52 Doe antwoorde hy my/ ende sprac: Van
den teeckenen/ daer ghy my van vraghet/
can ick v ten deele segghen / eñ v leuen nu
en can ick v niet segghen / want ick en ben
daer niet om ghesonden.

Dat v. Capittel.

1 In de laetste dagen/ de waerheyt ver-
borghen eñ de Wereldt sonder trouwe. 4.
Diuersche teeckenen sullen gheschieden in
den laetsten tijdt. 23. Esdras beclaecht hem
wederom/ om de versmaetheyt des volcx.
31. hy is berispt door den Enghel 38. De
oordeelen Gods zijn den menschen onbe-
kent. 48. Godt doet het al ter gheleghener
tijdt. 54. De menschen worden alle tijdt
minder.

Het quaet der laetsten tijdt.

1 Vanden teeckenen nu / mercket alsoo:
Siet/ de dagen sullen comen/ dat die ge
grepen worden sullen / die op Aerden
woonen in een groot ghetal / eñ den wech
der waerheyt sal verborghen/ eñ het landt
sonder trouwe zijn:
a Matth. 24. 12. b Joan. 5. 19
2 a Boosheyt doch sal ouerhandt nemen/
als ghy het dan als nu siet/ eñ als ghy het
ouer langhe ghehoort hebt.
3 Ende dat landt dat ghy als nu siet rege-
ren/ sult ghy in corten woest sien.
4 Gheeft v nu God het leuen/ so sult ghy na
den derden Heyrhoorne sien/ dat de Sonne
snellick des nachts sal schijnen / ende de
Maen drymael in den daghe.
5 Ende van houte sal bloedt druppen / eñ
de Steen sal zijn stemme geuen/ eñ het volc
sal onrustich worden.
6 Eñ die sal regeren / dien sy niet en mey-
nen / die op Aerden woonen / eñ het ghe-
uoghelte / sullen haer plaetse veranderen.
7 Eñ de Sodomitische Zee / sal hare Vis-
schen verworpen/ ende sal des nachts een
b Oft/ ghe-tuysch ghedeune geuē/ dz niet vele en sullē kennē/
alle nochtans sullē sy het gedeune hooren.
* Of/ clouē. 8 Daer sullen oock * opclieuinghen zijn
allenthaluen/ eñ het vyer sal wt gaen/ eñ de
ghedierten inden velde / sullen henen wech
trecken/ ende de Maensuchtighe vrouwen
sullen wonderdrachten baeren.
9 Eñ in soeten wateren / sullen bittere zijn/
c een vriendt sal teghen den anderen stry-
den: dan sal de verstandelickheyt verborgen/
en het verstandt v afghesondert worden in
zijne cameren:
c 4. Esdr. 6. 24. Mich. 7. 6. Mat. 10. 35.
10 Eñ men sal van velen vraghen/ ende dan-
noch niets vinden. dan sal ongerechticheyt
eñ onmate op Aerden ouerhandt nemen.
d Of/ af ge-scheyden.
11 Deen landt sal het ander vraghen / ende
spreken: Lieuer/ is gherechticheydt door v
ghetoghen? so sal het spreken: Neen.
12 Te dier tijt sullen de menschen hopen/
doch niet vercrijghen: arbeyden sullen sy/
maer hare wegen en sullen sy niet schicken.
13 Sulcke teeckenen v te seggen / is my toe-
ghelaten/ eñ so ghy wyder bidden sult/ eñ
e 4 Es. 6. 31
weenen ghelijck als nu/ ende seuen daghen
vasten/ sult ghy noch grooters hooren/
14 Doe ontwaeckede ick/ eñ een verschricken
ghinck door mijn gantsche lijf/ eñ my werd
banghe/ dat ick schier versaechde.
15 Doe hielt my op de Engel/ die ghecomen
was om met my te spreken/ sterckede my/
ende stelde my weder op mijne voeten.
16 Ten der anderen nacht quam tot my Sa-
althiel/ de Hooftman inden volcke/ eñ sprac
tot my. Waer zijt ghy gheweest? hoe zijt ghy
so treurich?
17 Weet ghy niet / dat v Israel beuolen is/
in den lande haerer ghevanckenisse?
18 So staet op/ ende eet/ eñ en verlaet ons
niet/ als een Herder de Schapen den wree-
den Woluen.
19 Doe sprack ick tot hem: Gaet van my/ eñ
naeckt v neghens tot my: eñ hy hoorde het
ende als ick seyde/ alsoo ghinck hy van my.
20 Doe vastede ick seuen daghen / huylede
ende weende / als my van Vriel de Enghel
gheheeten hadde.
21 Na seuen daghen nu / becommerden my
weder mijne ghedachten heftighen.
22 Doe quam mijn ghemoet weder tot ver-
stande/ ende begonst weder te spreken/ met
den Alderhoochsten/
Waerom God zijn volck door vreemden straffet.
23 Eñ sprack: O heerschende Heere/ wt allen
Wouden eñ houten der Aerden/ eñ wt allen
Boomen / hebt ghy eenen eenighen Wijn-
stock wtverlesen.
24 Eñ wt allen Landē des gantschen Aerdt
bodēs/ hebt ghy v een Groeue wtuerlesen/
eñ wt allen bloemen der Aerden / hebt ghy
v een Lelie vercoren.
25 Wt alle dieptē der Zee/ hebt ghy een Be
ke ghevult/ wt allen behouweden Steden/
hebt ghy v gheheylighet Zion.
f Math. 3. 16. 10/16. g Joan. 1. 29 1. Cor. 5. 6
26 Wt allen Gheuoghelte/ hebt ghy f een
Duyue genoemet: wt allen Vee g een Lam
meken.
27 Wt allen Volcken een Volc/ eñ den Volc-
ke (tot den welckē ghy eenen lust hebt ge-
hadt /) hebt ghy eene Wet ghegheuen/ die
h Voor goet op-recht/ etc. aenghesien eñ gehou-den.
van allen h verkoren is.
28 Eñ nu Heere / waerō hebt ghy als nu dit
eenige Volck velen ghegheuen? eñ ouer de
eenighe Wortel/ hebt ghy andere bereydet/
ende waerom hebt ghy dat eenighe in vele
verstroyt?
29 Die vertredense/ Ja die die uwen toeseg
ghinghen voorgaens wederstonden/ ende
uwen Bonde noyt ghelooft en hebben.
30 Eñ of ghy schoon uwen volcke vyant wae
ret/ so soudt ghyt met uwer handt straffen.
31 Als ick nu dese reden wtghesprokē hadde/
werd tot my gheschicket de Enghel/ die
den voorigen nacht tot my gecomen was/

ª An. ſo wil ick v berichten/ luyſtert my/ ſo wil etc.

32 Die ſprack tot my: Hoort my toe/ ick ende
luyſtert wat ick v ſegge/ ſo wil ick v wyder
ſegghen.
33 Doe ſprack ick: Segget aen/ myn Heere.
Doe ſprack hy tot my: Ghy bekommert v
ſeer ouer Iſrael: hebt ghy dat volck lieuer/
dan die/ die het ghemaeckt heeft?

Gods ghe-richte en cā men nʒ dooꝛgronden.

34 Ick ſprac: Neē Heere/ maer wt weemoede
hebbe ick geſproken: myne Nieren drucken
my alle ſtonden/ dat ick geerne ondervindē
woude/ den wech des Allerhoochſten/ ende
eens deels dooꝛgronden zyn oordeel.
35 Hy ſprack tot my: Dat en cont ghy niet.
Ick ſprack: Waerom Heere? waer toe ben
ick dan geboren? ᵏ waeromme en was my
dan de baermoeder myner moeder/ niet een
graf/ ſo en hadde ick doch niet de ellende eñ
dē commer Jacobs gheſien/ ende de moey-
te des gheſlachts Iſraels.

ᵏ Jer. 20.17

36 Hy ſprac tot my: Tellet my dat noch niet
comen is: de druppen die vervlotē zyn/ ver-
ſamelt my weder te ſamen: de doꝛre bloemē
maket my weder groene.
37 Dat beſloten is/ ontſluyt my/ eñ de windē
die verſloten zyn/ brenget my vooꝛwaerts:
toonet my het beelt der ſtemme/ dan ſo wil
ick v toonen/ daer ghy v om bemoeyt te
vraghen ende te weten.
38 Ick ſprack: O heerſchende Heere/ wie can
dat weten? dan alleen die/ die met de men-
ſchen gheen wooninghe en heeft?
39 Nu ben ick een dwaeſachtiger: hoe cā ick
dan van dien dingen ſpreken/ daer ghy my
van vraghet?
40 Doe ſprack hy tot my: Ghelyck ghy dier
dingen gheen doen en cont/ die ick gheſeyt
hebbe/ alſo en cont ghy oock myn oordeel
niet vinden/ ende de l † eyndtlicke liefde/ die
ick mynen volcke toegheſeyt hebbe.

l † Anders/ laetſte

41 Ick ſprack: Heere/ ghy zyt na by dien/ die
gheen eynde en hebben: ende wat ſullen die
doē/ die vooꝛ my geweeſt zyn/ of wy/ die als
nu zyn/ of die/ die na ons zyn ſullen.
42 Doe ſprack hy tot my: Ick wil myn oor-
deel eenen Ringe vergelycken: als daer het
laetſte niet lanckſaem en is/ alſo en is oock
het vooꝛighe niet ſnelle.
43 Ick ſprack: Cont ghy niet die gemaeckt
zyn eñ die/ die als nu zyn/ ende die/ die toe-
komſtich zyn/ in een maken/ dat ghy v oor-
deel ſneller vertoondet?

m Of/ ouer-loopen/

44 Doe antwoorde hy my/ ende ſprack: Het
ſchepſel en can den Schepper niet m ouer-
haeſten/ de Wereldt en kan oock niet dragen
op eenmael/ die gheſchapen ſullen worden.

Waerom nʒ alle dinc op eenmael zy eñ geſchiede

45 Doe ſprack ick: Hoe hebt ghy dan uwen
knechte gheſeyt/ dat ghy Leuendichmaker/
leuendich ghemaect hebt het ſchepſel in eē/
ende het ſchepſel dat leeft het/ alſo kondē
oock als nu dragen de tegenwoordigen/
in een.
46 Hy ſprack tot my: Vraget de baermoeder
der Vrouwē/ ende ſegget tot haer: So ghy
baret/ waerō en doet ghy dat niet met een-
anderen/ maer na een anderen: biddet haer
dat ſy tien kinderen op eenmael bare.
47 Ick ſprac: Sy en cans niet/ maer ſy moet
het na een anderen doen.
48 Doe ſprack hy: Alſo hebbe ick oock der
Aerden een baermoeder ghegeuen/ dien die
op haer geſaeyet zyn/ na den loop der tyt.
49 Te gelycker wyſe als eē ionck kint/ niet
can ut baren dat/ dat de ouden baren: alſo
hebbe ick de Wereldt/ die van my geſchapē
is/ gheordineert.

n † An. gene-raeren.

50 Doe vraechde ick/ ende ſprack: So ghy
my als nu eenen wech ghegheuen hebt/ ſo
wil ick vooꝛ v ſpreken: want onſe moeder/
daer gy my van geſeyt hebt/ is noch ionck/
ende als nu nadert ſy dat ouderdom.
51 Hy ſprack: Vraghet die/ die baert/ ſo ſal ſy
het v ſegghen: Spreecket tot haer:
52 Die ghy als nu geborē hebt/ waerom zyn
die niet gelyck dien/ die vooꝛ v zyn geweeſt/
maer ſy zyn van kleyner grootte.
53 So ſal ſy v antwoordē: Anders zyn die/ die
in der ſtercken ieughet gheboren zyn/ eñ an-
ders/ die/ die in ouderdom/ ſo de baermoeder
als nu afneemt.
54 So mercket nu ghy/ dat ghy lieden cleyn-
der zyt der grootte haluē/ dan die/ die vooꝛ
v lieden zyn gheweeſt.
55 Eñ die/ die na v lieden comen/ kleyner dan
ghy lieden/ als ſchepſelen/ die als nu begin-
nen out te worden/ eñ de ſterckte der ieuget
ouergheġaen hebben.
56 Doe ſprack ick: Heere/ ick bidde v/ hebbe
ick ghenade vooꝛ uwen oogen ghevonden/
ſo toont uwen knechte/ dooꝛ wien ſoect ghy
te huys v ſchepſel?

Dat vj. Capittel.

1. God in ſynen eewigen raetſlach/ heeft vooꝛſien alle dingen vooꝛ de ſcheppinge der Werelt. 6. God alleen Autheur van allen dingē. 17. Eſdras hoort eenē ſeer ſterckē voys. 19 God ſal beſoecken de ongerechtighe. 20. De Boecken ſullen opghedaen worden. 23. De Baſuyne ſal gheſchal gheuen. 27. Alle dinck ſal tot zyn eerſte weſen keeren. 38. Eſdras doet een kort verhael van de ſcheppinge der Wereldt. 55. God heeft het al om den ſynen geſchapen 57. Eſdras beklaecht hem om dat het volck Gods veracht is.

Dooꝛ wien God zyn ſchepſel wil te huys ſoecken.

1 ENde hy ſprack tot my: Van aenbegin-
ne/ doe den Aertbodem geſchapen wert/
eer de Wereldt beſtont/ eer de winden
waren.
2 Eer het donderde ende blixemde/ eer den
gront des Paradys gheleyt wert.
3 Eer de ſchoone Bloemē geſien werdē/ eer
de beweechlicke crachten waren beveſticht/
eer de ontallicke heyrſcharen der Enghelen
verſamelt waren/
4 Eer de hoochte der locht was/ eñ de mate
des a † Hemelsvaſticheydt/ eer de ouenen in
Zion heet waren.

a † An. ſtel-len.

5 Eer de tegenwoordige Jaren verſocht wa-
ren/ eñ eer de vonden dier/ die als nu ſondi-
gen/ ontfreemt werdē/ eer die vereeckēt wa-
ren/ die als nu trouwe verſamelen/
6 Doe hebbe ick die dingen alle bedacht/ eñ
zyn dooꝛ my gemaect/ ende dooꝛ geenen an-
deren/ ſy worden oock gheeyndet dooꝛ my/
ende gheenen anderen.
7 Doe antwoordde ick/ eñ ſprack: Welcke ſal
zyn de ſcheydinge der tyt? ofte wanneer ſal
hier toe comen het eynde des vooꝛigen/ ende
het beghin des navolghenden?
8 Doe ſprack hy tot my: Van Abraham tot
op Iſaac/ b als van hem gheboren werden/
Jacob ende Eſau/ hielt de handt Jacobs c
eerſtelicken de verſſen Eſau.

b Gen. 25.25. Hoſe. 12.4.
c Of van de beghinne.

9 Want het eynde deſer tyt/ is Eſau/ eñ het
beghin des navolghenden is Jacob.
10 Des menſchen hant/ is tuſſchen der verſſē
ende der hant: anders en ſult ghy niet vra-
ghen Eſdra.
11 Doe antwoorde ick/ ende ſprack: O heer-
ſchende Heere/ hebbe ick genade vooꝛ uwen
ooghen ghevonden/
12 So bidde ick v/ toonet uwen Dienaer aen
het eynde uwer teeckenen/ dier ghy my een
deel de vooꝛighen nacht ghetoont hebt.
13 Hy ſprack tot my: Staet op uwe voetē/ eñ
hoort de volcomene ſtemme ende d † voys.

d † An. beving: gheluyde.

14 Daer ſal een groote beweginghe komen/

doch

doch de plaetse daer ghy staet / en sal niet
beweecht worden.
15 Ende daeromme so ghy de reden hoort/
so en verschrickt niet: want van dien eyn=
de / wort dat woort ende fondament der
Aerden verstaen.

e Gr. schud dende ende beuende.

16 Want de reden van dien / maket e ‡ zit=
ten ende beweghet: want het weet dat het
ten eynde verandert moet worden.
17 Ende als ickt hoorde / doe stont ick op
myne voeten / ende hoorde: doe was er een
stemme/ die sprack/ ende dier f voys was/
als eens voys veler wateren/

f Apo.1.15.

18 En die sprack: Siet, de dagen comen dat
ick beghinnen sal te naken / ende te huys
soecken de Inwooners der Aerden.

g Of: wt te gronden.
h ‡ And. die door hare ongherechticheyt den anderen ouerlastet hebben/ en etc.
i ‡ Anders/ Hemel.

19 Ende beghinnen sal/ van hen g te onder=
soecken, wie h ‡ recht met ongerechticheyt
gheschaedt hebbe / ende wanneer de oot=
moet Zion veruullet sy.
20 En so die Wereldt die vergaen sal/ ouer=
teeckent wordt / soo sal ick dese teeckenen
doen: de Boecken sullen worden opgedaen
voor den i ‡ Firmamente / ende sy sullent
alle met een anderen sien.
21 En de Jarige kinderen sullen met haren
stemmen spreken / de swangere vrouwen/
sullen ontydighe kinderen brengen, dry of=
te vier Maenden oudt / ende die sullen le=
uen ende opgheweckt worden.
22 In corten sullen de ghesaeyde plaetsen
schynen als de onghesaeyde / de volle kel=
deren sullen in corten ledich verschynen.
23 Ende de Basuyne sal een geschal geuen/
alsmen dat hoort / sal alleman verschrock=
ken worden.

k Miche. 7.6.
Matth. 10.35.
4. Esdr. 5.9.

24 k Te dier tyt sullen die vrienden malcan=
deren veervghen, als de vyanden, ende het
Aerdtrycke met hen / sal verschricken: de
Aderen der Fonteynen sullen stille staen/
ende dry uren niet loopen.
25 Welcker ouerblijft in dien allen / dat ick
voorseyt hebbe/ die sal daer van comen/ en
sal myn Heyl sien/ en het eynde uwer werelt.
26 En de menschen die genomen zyn/ sullent
sien/ die den doot van harer gheboorten af/
niet ghesmaeckt en hebben: ende het herte
der Inwooneren sal verandert/ ende in een
andere meyninge verkeert worden/

l Of/ te niete ghedaen/ wtghewischt/ wtgheroeyt.

27 Want het boose sal wtghedelghet / ende
het bedroch wtghebluscht worden.
28 Trouwe en Gheloove sal bloeyen / ver=
dorvenheyt sal ouerwonnen/ en de waer=
heyt vertoont worden, die so vele daghen
sonder vrucht gheweest is.
29 En het gheschiede/ als hy met my sprac/
doe sach ick allenskens aen/ dien/ voor dien
ick stondt.
30 Doe sprack hy tot my also: Ich ben ge=
comen u te toonen den tyt der toecoemsti=
gher nacht.

m 4. Esdr. 5.13.

31 m Sult ghy nu weder bidden / en seuen
daghen vasten soo sal ick u oock meer seg=
gen/ ende grooters dan te voren.
32 Want uwe stemme is verhoort voor den
Allerhoochsten: want de Stercke heeft ge=
sien uwe richtinge ende heeft gesien uwe
suyverheydt, die ghy van ieughet aen hebt
ghehadt.
33 En daerom heeft hy my ghesonden/ u dit
alles te toonen ende u te segghen: Hebbet
goeden moet/ ende en vreeset u niet.
34 En verhaestet u niet met den vorighen
tyden ydels te ghedencken/ en en verhae=
stet u niet van wegen der laetsten tyden
35 Daer na weende ick weder/ en vastede se=
uen dagen, dat ick veruulde de dry weken/
die hy my ghesept hadde
36 Aen den achsten nacht / wert myn herte
weder in my becommert / ende begonst te
spreken voor den Hoochsten.
37 Want mynen gheest was gantsch n ont= n Of/ ontsteken/
steken/ ende myn ziele gantsch beangstet/
38 En sprack: O Heere/ ghy seydet in aenbe= Van dees ses scheppdaghen.
ghinne uws schepsels/ aen den eersten dage/
en spraket: o Het worde Hemel en Aerde: I.
ende u woort was een volcomen werck.
39 En op datmael was de p ‡ Gheest/ ende o Gene.1.1.
de duysternissen waren noch ringswijse ront= p ‡ And. windt.
om/ en het stillesswijghen: daer en was noch
gheens menschen stemme van u.
40 Doe hiet ghy van uwen schatten een
schoon licht hervoor gaen / daer mede u
werck verschene.
41 q Aen den tweeden dage schiept ghy den II.
gheest des Firmaments/ en ghebodet hem/ q Gene.1.6
dat hy een onderslach ware / tusschen den
wateren / van een deel daer bouen / het an=
der hier beneden bleue.
42 r Aen den derden dage beschiedet ghy/ dat III.
de wateren versamelt werden aen den seuen r Gene.1.9.
den deele der Aerden/ ses deelen droochdet
ghy, en behieldet se daer toe/ datmen s ‡ daer s ‡ And. inne saeye en bouwe.
in voor u diende met ghesaeyeden ende ge=
bouweden van Godt.
43 Soo haest u woordt wtghinck / was het
werck ghelyck daer.
44 Want van stonden aen / was een groote
ontalbare vrucht daer / en menigherley be=
lustinghen des smaecks Bloemen dier ver
we t ‡ men niet na maken en gheruck des t ‡ Anders onwandelbaer is.
vermakelickheyts / die men niet gegronden
en can ende dat wert aen den derden daghe
ghemaeckt.
45 Aen den vierden daghe geboot ghy dat IIII.
u de Sonne haren schyn en de Mane haer u Gene.1.16
licht gheue / ende dat de Sterren gheordi= Psal. 135.
neert werden.
46 En ghebodet hen/ x dat sy den menschen/ x Deut.4.19
die in toecoemstighen oock ghe/chapen sou
den worden dieneden.
47 y Op den vijfsten dach/ spraeckt ghy ten V.
seuenden deele / daer de wateren versamelt y Gen.1.20.
waren: Sy souden voortbrengen menigher
ley ghedierten/ voghelen ende visschen.
48 En also ghesciede het / dat dat stomme
water sonder ziele wt beuele Gods/ leuen=
dige ghedierten voort brachte / op dat alle
volcken uwe wonderwercken prijseden.
49 Doe behielder ghy twee zielen / de eene
heet ghy Henoch/ en de ander Leuiathan:
50 Ende scheydet elcken van den anderen af:
want het seuende deel/ namelicken/ daer het
water versamelt was / conde se niet beyde
vaten.
51 Den Henoch gaeft ghy een deel / dat aen
den derden daghe gedrooghet was, dat hy
in den seluen woonen soude / daer in zyn a Esa.27.1
duysent Berghen. Job.40.20.
52 Den a Leuiathan nu/ gaeft ghy in/ het se b ‡ And. welcke groote Beeste/ ghy bereyt hebt/ dat sy verslinde/ ende etc.
uende deel, namelicken / het vochte, b ‡ en
behieldet hem/ dat hy versl ocke, wat ende
wien ghy wilt.
53 c Aen den sesten dage geboot ghy dat Aert
rycke / dat het voor u beschicken soude / de
ghedierten/ Vee ende alle dat cruypt VI.
54 d En daerenbouen oock Adam/ dien ghy De Werelt is om der gelooviger wille gheschapen.
ouer alle uwe schepselen een heere ghesett
hebt: van hem comen wy alle / e oock het
volck/ dat ghy u vercooren hebt.
55 Dit hebbe ick nu alles voor daerom ghe=
sproken/ dat ick bewese dat om onsent wil= c Gen.1.24
le de Wereldt gheschapen is. d Gen.1.26
56 De andere nu/ die oock van Adam afco= e Exo.19.5.
men, hebt ghy ghesept/ sy en zyn niet maer Deut.4.20. 10/15.
sy zyn ghelyck een speecksel/ ende haer ver=
mughen als een daeckdruppe.
57 Ende nu Heere/ de Heydenen die opt ende Psal. 135.4

ons niet geachtet en zijn/ hebbē als nu be-
gonnē ons te beheerschen/ eñ te verslockē:
f Exod. 4. 22.
58 Eñ wy nu/ v volck/ f die ghy uwen eerst-
ghebozen ende eenichghebozen/ eñ uwen
yverer/ ghenoemt hebt/ zijn in hare handē
ghegheven.
59 Is nu de Wereldt om onsent wille ghe-
schapen/ waerom en besitten wy dan niet
dat erve der Wereldt? hoe langhe sal doch
dat dueren?

Dat vij. Capittel.

1. De Enghel verschijnt Esdre. 9. Wy en connen niet comen tot de Erffenisse/ dan door veel lijdens. 19. God alleen gherechtich ende wijs. 21. Godt heeft de menschen hestighen gewaerschout. 28. Jesus sal gheopenbaert worden. 29. Christus sal sterve. 32. De laetste wederopstandinge. 34. Het oordeel/ waerheyt ende gheloove. 36. De gherechtighe hebben voor de sondaers gebeden. 43. Het laetste oordeel. 44. Alle onmatichheydt sal na het oordeel ophouden. 48. Adams val coemt tot ons toe. 53. Het eewich Paradijs. 57. De mensche moet op Aerden strijden. 60. De Joden en hebben Mosen noch de Propheten niet gheloofst. 62. Godt is barmhertich ende van grooter lanckmoedichheyt.

Voort eñ gecoemt mē int rijcke: door droefnisse int leven.
1 NA dien ick dese woorden wtghesprokē
hadde/ wert tot my ghesonden eenen
Enghel/ die ooch de vorighe nachten by
my gheweest was/
2 Die sprack tot my: Esdra/ staet op/ ende
hoort de reden/ die ick ghecomen ben v te
segghen.
3 Ick sprack: Spreecht mijn Godt. Doe
sprac hy tot my: De Zee is aen eener wij-
der plaets en gesettet/ datse diep ende groot
ware
4 Maer den ingancck/ is ghantsch enghe
ende cleyne. ghelijck als een vloedt.
5 Want wie woude in de Zee gaen / ende
haer sien ende beheerschen? wanneer hy
niet door het enge en ghinge/ hoe conde hy
in de wijdde comen?
6 Item een ander. Een Stadt is ghebou-
wet op eenen wijden velde/ ende is vol al-
ler goederen.
n Mat. 7. 14. Luc. 13. 24
7 n Den inghanck is enge ende steyle/ als
ware een vyer ter rechter zijden / ter slinc-
ker zijden een diep water:
8 Eñ daer ware alleen eenen enghen pade
tusschen dien tween/ sosmal/ dat daer niet
meer dan een mensche/ gaen en conde.
9 Wanneer nu dese Stadt eenen tot erve
ghegheven worde/ eñ die en ware te vozen
nopt door desen vaerlicken wech ghegaen/
hoe woude hy dat erve innemen?
10 Eñ ick sprack: Ja Heere. Doe sprack hy:
Also isset oock om Israel.
k Gen. 3. 6
11 Want om harent wille hebbe ick de We-
reldt gheschapen: eñ k doe Adam myne In
settingen overtradt/ doen ontstont sulcks/
ghelijck als nu voor handen is.
12 Doe werden die inghangen der Wereldt
enge/ vol ser smertē eñ arbeit: doch weynich
zijn ghi eñ quaet/ vol vaerlichedē eñ arbeit.
13 Want der vorigher Wereldt inghangen/
waren wijdt ende seker/ brachten ondood-
licke vrucht.
14 Soo nu die/ die daer leven/ niet en poo-
ghen in te gaen door dat/ dat enge eñ ydel
is/ soen connen sy dat verborghen is / niet
vercrijghen
c t And. des weereght het v.
15 Waerom becommert ghy v dan/ soo ghy
doch een broosch mensche zijt? eñ c twaer
toe poocht ghy/ so ghy sterflick zijt?
16 Eñ waerom en hebt ghy niet in v herte
ghenomen het toecomende/ maer dat tegen
woordich is?
17 Doe sprac ick: O heerschende Heere/ siet/
b ghy hebt in uwer Wet verordineert / dat b Deut. 8. 1
de rechtveerdighen souden sulcx erven / de Psalm. 38.
Godloosen nu verderven. 9. 22.
18 e Doch de vromen souden het enge lijden/ Pro. 2. 21.
eñ het wijde hopen: want die/ die Godloos- e Rom. 8. 18.
lichen gheleeft hebben/ eñ het enge lijden/ 2. Cor. 4. 17.
en sullen het wijde niet sien. Sap. 3. 4.
19 Doe sprack hy tot my: Daer en is gheen
Richter boven God/ ende gheen Verstandi
gher boven den Hoochsten.
20 Want het verderve vele/ daerom/ datmē God waerschout de
de Wet Gods / die voorgestelt is/ verachtet menschen
21 Want Godt f heeft hestigen geboden den trouwelic-
toecomenden/ dat sy weten wat sy doen/ eñ ken.
hoe sy leven sullen: ende soo sy dat hielden/ f Psal. 119. 4
souden sy niet ghestraffet worden. Exod. 20.
22 Ny en waren sy hem niet ghehoorsaem/ 21. 22.
ende spraken teghen hem/ ende namen hen Deut. 4. 5/
ydele dinghen voor. 6. 7. 8.
23 Brachten henselven in verleydinge door
sonde/ dat sy spraken: Daer sy gheen Godt;
g eñ en kenden zijne weghen niet. g Rom. 1. 2?
24 Syne Wett verachteden sy / eñ syne toe-
segghingen h verneenden sy in zijnen or de- h Dat is/
ninghen en waren sy niet ghetrouwe/ ende verloochent
volbrachten syne wercken niet. sy.
25 Eñ daerom Esdra / is voor den ledighen
het ledighe ende voor de vollen het volle.
26 Siet/ den tyt coemt/ dat die teeckenē sul-
len zijn/ die ick ghesept hebbe: eñ de Bruyt
sal verschijnen/ ende het Aerdtrijck dat als
nu vergaet/ sal ghetoont worden.
27 Eñ een yegelick die van den vorigen quaē
de verlost is/ die sal wonderbare dingen siē.
28 Want mijn sone Jesus sal geopenbaert
worden met dien/ die by hem zijn / ende de
overghebleven sullen vrolicken / vier hon-
dert Jaer.
29 Na den selven Jaren/ sal mijn sone i Chri Christus
stus sterven/ ende alle menschen/ die het le- coemt ende
ven hebben. doot.
30 Eñ de Werelt sal verkeert worden/ in dat i Dan. 9. 26
oude stilswijghen. seven daghen/ als in den Matth. 27.
vorighen oordeelen/ alsoo dat niemandt en 27.
sal overblijven.
31 Eñ na seven daghen sal verwect worden
de Wereldt/ die noch niet en waeckt/ eñ sal
verstoort sterven.
32 k Eñ de Aerde sal weder geuē/ die in haer Verrijsenis-
ghe slapen hebben/ eñ de stof/ die in de stille se eñ laetste
woonen/ eñ de heymelicke plaetsen / sullen gherichte.
daer voorgeven/ die hen vertrouwet zijn. k Dan. 12. 2
33 Eñ l de Allerhoochste/ sal op den stoel des Joan. 5. 28.
ghericthes gheopenbaert worden / eñ alle 1. Cor. 15. 52
ellende sal vergaen/ ende lanckmoedichheyt/ 1. Thess. 4.
sal versamelt worden. 16.
34 Het oordeel nu sal alleen blijvē / de waer- Apoc. 20. 12
heyt sal bestaen/ eñ het gelooue toenemen: l Matth.
35 Het werck sal daer na volghen / m eñ den 24. 30.
loon ghetoont worden/ de gherechticheden Marc. 13.
sullen waken / ende de ongherechticheden 26.
en sullen niet heerschen. m Matth.
36 Doe sprack ick : n Abraham heeft eerst 16. 28.
voor de Sodomiters ghebeden / o daer na Apoca. 1. 7.
Mosen voor de vaderen/ die inder woestij- n Gen. 18. 23
ne ghesondicht hadden. o Exo. 32. 11
37 Ende die na hem/ voor Israel/ in den tij- p 2 Sam.
den Achas ende Samuel. 24. 17.
38 p Eñ David voor de slachtinge/ q eñ Sa- q 2. Paral.
lomo voor die die in het Heylichdom comē. 6. 14.
39 r Eñ Helias voor die/ die den regen ontfin r 1. Reg.
gen/ ende voor den dooden/ dat hy leefde. 17. 21. 18/
40 s Eñ Ezechias voor het volck/ ten tijden 36.
Sennacherib: ende andere vele die voor ve- s 2. Reg.
le ghebeden hebben. 19. 15.
41 Maer als nu/ soo het verdoozende inghe-
wassen/

wassen / en de boosheyt vele geworden is/
en de vroomen hebben voor de Godloosen
gebeden/ waerom en sal dat als nu niet zijn?
42 Hy antwoorde my/ en sprack: De tegen-
woordighe Wereldt/ is niet het eynde: vele
eere blijft in haer / daerom hebben sy voor
de swacken ghebeden.

Nadat laet-
ste gerichte/
houdt de
verderflic-
heyt op.

43 Den dach nu des oordeels/ sal het eynde
zijn deser tijdt/ en een beghin der toecoem-
stigher onsterffelickheydt in dier henen is/
alle verderffelickheyt.
44 Alle onmate is wech ghedaen / alle on-
gheloove is henen ghenomen/ vromicheyt
heeft toegenomen/ waerheyt is opgegaen.
45 Als dan en can niemant dien salich ma-
ken die verlooren is, oft onderdrucken/ die
overwonnen heeft.
46 Doe antwoorde ick ende sprack: Dit is
mijne eerste en laetste reden / dat het beter
ware gheweest/ den Adam het Aerdtrijcke
niet te gheven / ofte doe het hem ghegheven
was/ te verhoeden/ dat hy niet en son-
dichde.
47 Want wat baet het den menschen / hier
in t† dese tijdt te leven in treuricheydt/ en
eerst wachten wat straffe na den doot comet?

t† And. te-
ghenwoor-
diger ziele.
Adams val
coemt tot
ons toe.
u Rom.5.12.

48 Adam wat hebt ghy gedaen? u want so
ghy gesondicht hebt / zijt niet alleen ghy/
maer wy alle/ die van u comen/ ghevallen.
49 Want wat is ons nutte / so ons een on-
sterflicke tijt toegheseyt is/ en wy doodt-
licke wercken volbrenghen?
50 Ende dat ons een euwighe hope be-
looft is/ ende wy boos ende ydel zijn.
51 En dat onse wooningen der gesontheyt
en der seker heyt/ behouden zijn/ en wy qua-
lick gheleeft hebben.
52 En dat de eere des Hoochsten behouden
is te beschermen die/ die lijdtsaem gewan-
delt hebben/ ende wy inden quaetsten we-
ghen ghewandelt zijn.
53 En dat dat Paradijs ghetoont wordt/
dies vrucht altoos duerich blijft/ in dit se-
kerheyt en medicijne is/ en wy nu niet he-
nen in gaen?
54 Want wy hebben aen onaenghename
plaetsen ghewandelt:

x abstinen-
tie.
y Dan.12.3.
Mat.13.43.
Sap.3.7.
z Matth.
25.42.
Joan.5.29.

55 En dat die aenghesichten dier / die x af-
breuck ghedaen hebben/ over de y Sterren
lichten sullen / doch onse sullen swart ende
duyster worden.
56 Want doe wy leefden en onrecht deden/
bedachten wy niet/ z dat wy na den doodt
daerom lijden moesten.
57 Doe antwoorde hy my/ en sprack: Dat
is de bedenckinge des strijts/ dien de men-
sche op Aerden voeret:
58 Dat/ wanneer hy overwonnen wort/ so lijdt
het hy dat ghy geseyt hebt: a doch so hy
overwinnet/ so ontfanget hy/ dat ic segge.

a Apoc.
2.3.21.

59 Want dat is dat leven/ daer Moses van
seyde/ doe hy by den volcke leefde/ en sprac:

b Deu.30.19.

b Verkiest u het leven/ dat ghy levet.
60 Sy en gheloofden nu hem niet/ ende na
hem/ oock den Propheten niet. Ja oock
my niet / die ick met hen gesproken hebbe.
61 Dat de treuricheydt hen niet tot verder-
ven reycken en soude/ c ghelijck de vreuchde
toecoemstich over die is/ die hen des Heyls
hebben laten berichten.

c 4. Esdr.
2.27.
1.Pet.1.8.
Godsbarm-
herticheyt.

62 Doe sprack ick: Ick weet Heere/ dat de
Allerhoochste barmhertich is / in dien/
dat hy dien barmhertich is / die noch niet
in der Wereldt en zijn.
63 Ende oock dien/ die in zijner Wett wan-
delen:

b Rom.2.4.
Act.17.30.
2.Pet.3.15.
Sap.11.24.

64 b Ende dat hy lanckmoedich is teghen
dien die met haren wercken ghesondighet
hebben.
65 Ende dat hy vry mildt is te vergheven/
dien het behoort.
66 e En dat hy vele barmherticheydt heeft/ e Exo.20.6.
want hy bewijset menichfuldichlicken sy-
ne ontferminge/ dien/ die teghenwoordich
zijn/ en die heen zijn/ en die toecomstich zijn.
67 Want so hy zijne ontferminghe niet mil-
dichlick en bewijst/ soo en wort de Wereldt
niet levendich ghemaect met dien/ die daer
in woonen.
68 En hy gheeft: want wanneer hy niet en
gave van zijner goedertierenheyt/ dat die/
die quaet gedaen hebben/ van haren boosheden
verlichtet worden / soo en conde het thien-
duysentste deel der menschen/ niet levendich
ghemaeckt worden.
69 En so de Richter/ dien niet en vergave/ de
door zijn woort gheheylet zijn / en de veel-
heyt die daer twistet/ ommebrengen woude/
70 Soo worden in eener ontalbaren f veel- f Of me-
heyt gheheel weynich heyl. nichte.

Dat viij. Capittel.

1. God heeft dese Wereldt om veler wille
gemaeckt/ en de toecomende om weynige.
3. Vele zijnder geschapen/ en weynich wor-
den behouden. 7. De menschen zijn het werc
der handen Gods. 13. God doodet en maect
levendich. 33. De rechtveerdighe sullen wt
haren wercken loon ontfangen. 35. Wy alle
hebben gesondicht. 41. Alle en sullen niet sa-
lich worden. 52. Het Paradijs open voor den
rechtveerdigen. 59. God en wil niet het ver-
derven des menschen.

1 Ende hy sprack wijder tot my: a De Al- Een cleyn
lerhoochste heeft dese Wereldt / om veler ghetal der
wille ghemaeckt / de toecoemstighe nu/ Heylighen.
om weyniger wille. a 4. Esdr. 9.
2 Ick wil u doch een ghelijckenisse seggen/ 14.
Esdra: Als wanneer ghy het Aertrijck vra-
ghedet/ so soude het u segghen/ dat het vele
Aerde geeft / daermen de Aerden vaten wt
maket/ weynich nu/ daermen het goudt wt
maket: also isset om het werck deser Wereldt.
3 b Daer zijn vele gheschapen / weynich b Matth.
worden doch behouden. 20.16.22.14.
4 Doe sprack ick: Soo verslocket ghy ziele
den sin/ ende verslindet het verstant.
5 Want ghy zijt over een gecomen te luyste-
ren/ en wilt prophetteren: want u en is niet
wijder toegheghreven/ dan alleen te leven.
6 O Heere / liet ghy uwen knechte toe/ dat
wy voor u baden/ ende gavet onsen herten
zaet / en houdet onsen verstande/ dat daer
vrucht wt quame: en dat een yghelick ver-
dorven/ leven mochte/ die hem voor den men-
schen settet.
7 Want ghy zijt alleen / c ende wy zijn alle c Gene.1.26.
een scheppinge uwer handen / als ghy ghe-
sproken hebt.
8 En gelijck nu het lichaem in de baermoe-
der ghestelt is/ en ghy gheeft leden/ ende u
schepsel wort in vyer / en water behouden/
en neghen Maenden lijdet u schepsel uwe
creatuere/ die in haer gheschapen is.
9 Dat nu/ dat behoudet/ en dat behouden
wort/ worden beyde met malcanderen be-
houden/ ende dat behouden is ende in haer
ghewassen/ dat gheeft de baermoeder te zij-
ner tijt weder.
10 Want ghy hebt den borsten ghebodent/
dat sy der vrucht melck gheven:
11 Op dat/ dat geschapen en geformeert is/
generet worde tot op zijnen tijdt/ ende dan
so verordineert ghy dat d † met uwer barm- d† And. tot
herticheyt.
12 Brengtse op met uwer gherechticheyt/ en
tuchticht het in uwer Wet/ ende betert het
met uwen verstande.

13 Eñ doot het als uwe creatuere/ maeckt
het levendich als v werck.
14 So ghy nu verderuet / dien ghy met soo
vele arbeyt door v bevel gheschapen ende
gheformeert hebt/ so mochtet ghy ooc lich
telicken verordenen/dat dat behoudë wor
de/dat ghemaeckt is.
15 Ende nu Heere / dit spreke ick van allen
menschen int gemeyne/als ghy wetet: van
uwen volcke doch / van diens weghen ick
treurich ben.
16 Eñ van uwen erve/van diens wegen ick
treure/ende van Israel/ van diens wegen
ick onmoedich ben / ende van Jacob/ door
dien ick smerten draghe.
17 Daeromme beghinne ick te biddë voor
v/voor my ende voor haer: want ick sie on
sen val/die wy op Aerden woonen.
18 Ick hebbe doch de snelheyt des Richters
ghehoort/die toecoemstich is.
19 Eñ hierom hooret myn stemme / eñ ver-
staet myne reden/ so wil ick voor v sprekë.
20 Dit is het beghin der woorden Esdre/
eer hy aengenomë wert. Eñ ick sprack: O
e 1.Timot. 6.10.
Heere e die ghy de eewicheyt bewoont/diës
ooghen in de locht heven op t hooghet zyn.
f Esa. 66.1. g Dan.7.10 Apoc.5.11.
21 Diens f Stoel over de mate hooch is/
ende diens heerlickheyt onbegrypelick is/
g voor dien de Heyrscharen der Enghelen
staen met rzitteren.
h Psalm. 119.86. Joan.17.17.
22 Dier behoudenisse in winde eñ vyer ver-
keert wort: h diens woort waer / eñ diens
reden stant achtich. diens ghebieden sterck
is/ diens ordeninge verschrickelick is
23 Diens aengesichte die diepten drooght/
eñ diens toorne de Berghen verdwynende
i † And. eñ diens waerheyt, etc.
maect. i † als sulcx de waerheyt betuyget.
24 Hoort het ghebedt uws Dienaers / ende
neemt ter ooren de bede uws schepsels.
25 Want dewyle ick leve/sal ick spreken/eñ
dewyle ic verstant hebbe/sal ic antwoordë.
26 Siet niet aen de sonde uws volcks / die v
in waerheyt dienen.
27 Siet niet op den schalcachtigen vlyt der
Heydenen maer op die die uwe ghetuyche-
nissen met smerten houden.
28 Ghedencket niet aen die / die valschlick
voor v gewandelt hebbë/maer aen die/ die
met willen uwe vreese bekent hebben.
29 Ghy en wilt niet verderven die/die Bee-
sche zeden ghehadt hebben / maer aensien
die/die uwe Wet heerlicken geleert hebbë.
30 Wort niet onweert over die/ die booser
zyn dan het Vee/ maer hebbet die lief/die
alwech in uwe gherechtichheydt ende eere
vertrouwen.
31 Want wy eñ onse vaderen zyn alle sulc-
ker trachheyt onderhavich/nu wort ghi om
onser sonden wille barmhertich genoemt.
32 Want so ghy v onser ontfermt/ soo wort
ghy barmhertich genoemt/so wy de werc
ken der gherechticheyt niet en hebben.
33 Want de rechtveerdigen/ die vele goede
k Matth. 16.27. Roma.2.6. 2.Cor.5.10.
werckë hebben tesamen gelegt/ k sullen wt
haren wercken loon ontfangen.
34 Want wat is de mensche / dat ghy over
hë vertoornt wort? oft wat is dat verdorvë
gheslachte/dat ghy so rouw tegen hë zyt?
l 1.Reg. 8.46. 2. Para. 6.36. Eccle.7.21. Psal. 143.2 Job.4.17. 25/4. 1.Joan.1.8.
35 l Want in der waerheyt en is niemandt
onder dien/die gheboren zyn / die niet en
mishandele/ ende onder dien / die v belyd-
den/ die niet feyle.
36 Want daer in wort uwe gherechticheyt
eñ goedertierenheyt/O Heere/ hooch ghe-
presen/so ghy dien barmhertich zyt/ die in
goeden wercken niet ryck en zyn.
37 Doe antwoorde hy my/eñ sprack: Som-
mighe dinghen hebt ghy recht gesproken/
ende na uwer reden sal het gaen.
38 Want ick en sal waerlic niet dencken over
haer schepsel/dye voor dë doot gesondiget
hebben / ende voor den oordeele / voor der
verderffenisse:
39 m Maer ick sal vreuchde hebben over m Gen.4.4
der vromer poogen: ick sal oock ghedenc- n 1.Pet.1.17
ken n der pelgrimagie / der heylmakinghe
ende des loons.
40 Ghelyck ick nu ghesproken hebbe / alsoo
sal het gheschieden.
41 o Want ghelyck als de Ackerman / vele o Matth. 13.4.20/16
zaets op eenë acker saeyet/ eñ vele boomen Marc.4.3.
plantet / ende doch niet alles dat voort en
coemt/dat ghesaeyet eñ gheplantet is/ het
en wortelt ooc niet alles: also isset met die/
die in der werelt gesaeyet zyn/ p sy worden p Matth. 20.16.22/14.
niet alle behouden.
42 Doe antwoorde ick ende sprack: Hebbe
ick ghenade gevonden/ soo vergonnet my
te spreken.
43 Gelyck als het zaet des ackermans/ soo
de reghen niet te zynr tyt daer op en coët/
of te vele daer op coemt/verderuet:
44 Also verderuet oock de mensche / die met
uwen handen geschapë is/ eñ die uwe beelt
nisse is eñ v ghelyck / om diens wille / ghy
alle dinghen gheschapen hebt/eñ hebt hem
den zade des q boeren verghelecken. q Bouwers
45 Wort niet vertoornet over ons/O Heere/
maer verghevet uwen volcke/ eñ ontfermet
v over v erfdeel: ontfermet v uws schepsels.
46 Doe antwoorde hy ende sprack tot my:
Het teghenwoordighe den teghenwoordi-
ghen / het toecoemstighe den toecoemstighen.
47 Want het ontbreeckt v noch vele/ so ghy
myne creatuere boven my connet liefheb-
ben / oock ben ick v eñ haer dickwils ghe-
naeckt/ maer den onrechtveerdigen noyt.
48 Oock zyt ghy in dien voor den Hoochsten
wonderbaerlick.
49 Dat ghy v vernedert hebt/ als het v wel
betaemt/ ende en hebt ghy niet gheachtet/
dat ghy onder den vroomen/ hooch gheeert
worder.
50 Deshalven sullen vele ellenden eñ r caty- r Arbeydt salicheyt.
vicheyt toestaen/ dien/die in der werelt ten
laetsten tyden woonen sullen/ want sy heb-
ben in grooter hooverdie ghewandelt.
51 Verstaet nu ghy voor v selfs/ eñ vä dien/
die ws ghelycken zyn/ ondergrondet eere.
52 Want v is opgedaen het Paradys / s de s Gene.2.9.
boom des levens gheplantet / bereydet de Apoca.2.7
toecoemstige tyt/ bereydet overvloet: t een t Apo.2.12.
stadt is ghebouwet / eñ een ruste bereydet/ 21/2.10.
volcomen goet ende wysheyt.
53 De wortel des boosen/ is van v gheteec-
kent/de swackheydt ende moyte/ is voor v
verborghen/ ende in de Helle vliedt de ver-
dorvenheyt in verghetelickheyt.
54 u De smerten zyn vergaen / eñ aent eyn- u Apo.21.4
de/is de schatt der onsterffelickheyt getoont.
55 Ende daerom en vraget ghy niet wyder/
van der veelheyt dier/ die verderven.
56 Want sy hebben vryheyt ghenomen/den
Hoochstë verachtet/ x zyn Wet versmadet/ x 4.Esdr. 9.9.
ende zyne weghen verlaten.
57 Daer over hebbë sy zyne vromen y † ver y † And.
volghet: vertreden.
58 z Eñ in haren herten ghesproken: Daer z Psal.14.1.
en sy gheen God/ende dat met weten: want 53/2.
sy sterven.
59 Want gelyck als v bereydet is/dat so ick a 2.Thess.
geseyt hebbe: alsoo is hen bereydet a dorst eñ 1.9.
pyn: b want hy en heeft niet ghewilt/ dat b Sap.1.13
de mensche Ja te niete worde. Ezec.18.32
60 Maer die/die geschapen zyn/hebben zy- 33/11.
nen Name bevlecket/ diens/ die se gemaket 2.Pet.3.9.
heeft / eñ zyn ondanckbaer dien/ die hen het
leven toebereydet heeft.

Ende

61 Ende daerom is mijn oordeel als nu hier.
62 Dit en hebbe ick met allen menschē geo-
penbaert maer alleen weynighen/namelic
ken/v ende wy ghelycken.
63 Doe sprack ick: Siet/Heere/als nu hebdy
my de veelheyt der teeckenen getoonet/die
ghy beghinnen sult te doen ter laetster tijt:
maer tot wat tijden eñ wanneer/hebdy my
niet ghetoonet.

Dat ix. Capittel.

2 Al wat in die Werelt is/heeft begin en-
de eynde. 7 De wercken ende het gheloove.
9 De ghene die de wegen Gods misbruyct
hebben. 15 Het ghetal der ghenen die ver-
doemt worden. 21 God bewaert hem sel-
uen sommich zaedt. 31 God heeft ghesaeyt
zijn Wet in ons op datse vrucht brenghe.
37 De Wet Gods en vergaet niet.

1 Doe antwoorde hy/ende sprack tot my:
Meet vlijtigen den tijt in hem seluen/
wanneer ghy sien sult/ dat een deel der
teeckenen geschieden/ die ick v voorghesept
hebbet.
2 So suldy wel verstaē/dat het de tijt is/daer
de alderhoochste / de wereldt/die van hem
ghemaeckt is/te huys soecken wil/
3 aEñ wanneermen in der werelt sien sal de
Aerdbeuinghen/ ende oproeren des volcx/
4 So suldy wel verstaen/ dat de alderhooch-
ste van diē dingen hadde gesprokē van diē
dagen die van beghin voor v gheweest zijn.
5 Want gelijckerwijse alle dat/dat inder we-
relt ghemaect is/ een begin eñ eynde heeft/
ende dat eynde is openbaer:
6 Also hebbē oock de tijden des Hoochsten/
openbare beginselen in wonderen eñ teec-
kenen/maer het eynde in die werckinge en-
de teeckenen.
7 Een yegelick die behouden wort/ende die
door syne wercken ontvlieden can / b ende
door den gheloove/ in dwelcū ghy ghelooft
hebbet.
8 Die sal behoudē worden/van den geseydē
vaerlicheden eñ sal sien mijn Heyl in mynē
lande eñ lantpalen:want ick hebbe my van
der werelt gheheylighet.
9 Eñ dan sullen ontfermet wordē/die myne
wegen misbruycket hebben/ende diese ver-
schouen eñ verachtet hebben/c die sullen in
pijnen woonen.
10 Want die in den leuen goetdaet ontfan-
ghen/d ende my niet bekent en hebben/
11 Ende die een verdriet van mynen Wet ge-
hadt hebben/ doe sy noch vryheyt hadden/
12 Ende doe sy noch tijt hadden der boete eñ
doe sy het niet en verstonden/ maer verach-
teden/ e die moetent na den doot in der pij-
ne bekennen.
13 Eñ daerom / en weest ghy nu niet wijder
sorchvuldich/ hoe de Godloosen gepijniget
worden/maer vraget/hoe de vromen salich
worden/eñ welcke de werelt sy/eñ om welc-
ker wille de wereldt/ende wanneer sy zy.
14 fDoe antwoorde ick/eñ sprack: Ick hebbe
voor henen ghesproken/ende spreke als nu/
ende sal oock voort aen spreken.
15 gDat daer vele meer zijn/die verdoemt/dā
die salich worden/ als van de vloet grooter
is/dan de druppen.
16 Doe antwoorde hy/ende sprack tot my:
17 Ghelijck als het velde is/also is oock het
zaedt: ghelijck als de bloemen zijn/also zijn
oock de verwen: ghelijck als de Boer is/al-
so is oock die bouwe: want het was die tijt
der werelt.
18 Ende doe ick toebereydde dien/die als nu
zijn/eer de Werelt was/daer sy inne woonē
souden/doe en wedersprack my niemant.

a Mat.24. 6.29. 4.Esd.13.31.
b 1.Tim.1.5 Mat.16 16. Joa.3.16.36 6.47.11.25.
c Apo.14.11
d 2.Thes.1.8
e Sap.5.6.
f Esdr. 8.1.
g Mat.7.13 20.16 22.14. 1.Petr.4.18

19 Want op datmael was een h yegelick/eñ
oock nu de Schepper in der bereydē Werelt/
ende der Maent die niet ophoudt/ende der
Wet/die niet doorgrondet en can wordē/ha-
re zeden zijn verdoruen.
20 Ende ick hebbe de Werelt bemerckt/ende
siet/daer was een vare om der ghedachten
wille/die in haer waren ghecomen.
21 Ende ick hebbe het ghesien/eñ hebbe haer
seer ouersiē / ende hebbe my het Wijnbesiē
van Druyuen behouden/ i ende een plantin-
ghe van velen gheslachten.
22 So verderue nu de veelheyt die sond oor-
sake gewassen is/eñ worde behouden myne
wijnbesie ende myne plantinge/ die ick met
grooten arbeyt opghebracht hebbe.
23 Maer ghy/so ghy v noch in andere seuen
daghen gheeft:doch en suldy niet vasten/
24 Ende dan gaet op een bloemenvelt/ daer
gheen huys gebouwet en is / ende eet alleen
van den bloemen des velts/en smaket geen
vleesch/ en drinckt gheenen wijn / maer eet
alleen bloemen.
25 Bidt den Allerhoochsten sonder ophoudē/
so wil ick comen/ende met v spreken.
26 Doe ginc ick henen/eñ quam op het velt/
dat Ardath heet/als hy my gheheeten had-
de/ende satt in den bloemen/eñ att van den
cruyden des velts/ende de selue spijse versa-
dighede my.
27 Na seuen daghen satt ick op den grase/eñ
mijn herte was onmoetich/als te voren.
28 Ende ick dede mynen mondt op/ ende be-
gonst te spreken voor den Allerhoochsten/
ende sprack:
29 O Heere/die ghy v ons vertoonet/ k ghy
hebt v geopēbaert onsē Vaderē in der Woe-
stijne/ aen eener plaetse daer niemant woo-
net/aen eener onvruchtbarer plaetse/doe sy
wt Egypten toghen/ende hebt ghesept:
30 Israel/hoort ghy my/ende ghy zaedt Ja-
cobs/luystert myne reden.
31 Siet/ick saeye myne Wet in v/eñ het sal in
v vrucht brenghen / ende ghy sult daer inne
eerlick worden eewichlick.
32 lWant onse Vaderē/die de Wet ontfingē/
m en hebbense niet gehoudē/ende uwe wyse
en hebbense niet bewaert / ende de vrucht
ws Wets en is niet openbaer ghewordē:
want sy en konden niet/want sy was uwe.
33 nWant diese ontfanghen hadden/die ver-
doruen/doe sy niet en hielden/dat in hen ge-
saeyet was.
34 Het is een gewoonheyt/wanneer het Aert-
rijck het zaet ontfāget/oft de Zee/eñ Schip/
oft een vat spijse eñ dranck / so dat verderse
of verbroken wort/daermen inne ghesaeyet
heeft/ oste daermen yet inne ghedaen heeft/
35 Oock die dingen verderuen ende verbrekē/
die daer in ghesaeyet of ghedaen zijn.
36 Maer ons en is niet also ghescheet:want
wy die de Wet ontfanghen hebben/ zijn in
sonden verdoruen/eñ onse herte dat de Wet
ontfanghen heeft.
37 oMaer de Wet en is niet vergaē/maer is
bleuen in haerer kracht.
38 Eñ als ick dit also in mynen herte bedach-
te/doe sach ick omme met mynen oogen/ eñ
op der rechter zijden sach ick p een vrouwe/
die was seer treurich/ende maecte eē groote
klaghe / weende met luyder stemmen/ hare
kleederen waren verscheurt/ende asschē op ad
de sy op haren hoofde.
39 Doe liet ick myne ghedachten/ in welcke
ick was/ varen/ende keerde my tot haer/en-
de sy se:
40 Waerom weendy? ende waerom sydy treu-
rich ende onmoetich?
41 Doe sprack sy tot my: Heere/laet my wee-

h Al yegelic onderdanich/doch als nu zijn de zeden vier / die in deser toebereyden Werelt ghescha yē zijn/door een eeuwich zaet / eñ een ongrondelicke wijse/verdoruen.
i Psal. 80.9 Esaie. 5.1. Jerem.2.18
k Exo.19.9 24.3. Deut.4.12.
l Exo.20.1.
m Joa.7.19. Acto.7.53 35.10.
n Exo.23.28 Num.14 16
o Esai.40.8 2.Tim.2.9.
p 4.Esd.10.40.

nen ende treurich zijn/want ick ben treffe-
licken bekommert.

42 Ick sprack tot haer: wat is v lijden? Segt
het my doch.

43 Sy sprack: Ick uwe Maget bē onvrucht-
baer ende onbaerachtich geweest/hebbe ee-
nen man dertich Jaer ghehadt.

44 Eñ dese dertich Jaer en doe ick niet anđs
dach ende nacht/ ende alle vren/dan biddē
den Allerhoochsten.

45 Na dertich Jarē heeft my uwe Dienersse/
God verhoort/ heeft mijn ellende aenghe-
sien/ende mynen angst/ende heeft my eenē
sone ghegheuen.

46 Daer ouer hebbe ick groote vreuchde
ontfangen/ick/mijn man/ende allen nabue
ren/ende wy eerden seer den Stercken.

47 Ende ick hebbe hem met sueren arbeydt
opghebracht: doe hy opwies/ ende op den
tijt quam dat hy een wijf nemē soude. Doe
hebbe ick een maeltijt toeghericht.

Dat x. Capittel.

1. Esdras beclaecht de ellēdichept Zions.
29. De Engel Vriel vertroost Esdras. 41. eñ
verclaert hem de beduydenisse des wijfs die
hy ghesien hadde.

1 Ende het begaf hem/doe mijn sone in zijn
slaepkamer ghinck/ viel hy neder/ende
sterf.

a Of/wy bluschtē wt Alle/etc. 2 Doe a keerdē wy alle de lichten omme/eñ
alle myne nabueren ende metburgeren ston
den op/my te troostē. Doe rustede ick tot op
de nacht des anderen daechs.

3 Eñ doe sy alle rusteden/om dat sy my troo
steden/doe rustede ick: maer stont by nachte
op/ende vloodt/ eñ quam hier henen in dit
velt/als ghy dan siet.

4 Eñ hebbe my voorghenomen/ in de stadt
niet te comen/maer hier te blijuē/ende noch
te eten noch te drincken/ende sonder ophou
den te treuren/klaghen ende vasten/tot dat
ick sterue.

5 Doe liet ick myne redē/daer ick inne was/
vallen/ende sprack tot haer in toorne:

6 Ghy dwaesachtighe onder alle wyuen/sie
dy niet onse treurē/eñ wat ons ontmoetet?

7 Dat Zion onse moeder gantsch treurich
ende bekommert is/ eñ dat sy gantsch ver-
nedert ende ellendich is?

8 Dewijle wy nu alle treuren eñ droeue zijn/
want wy zijn alle becommert: ghi doch treu
ret van eens soons weghen?

9 Vraghet de Aerde/so sal sy het v segghen:
want sy is die/die billicken beweenen sal dē
val so veler/die op haer wassen.

10 Want wt haer zijn van aenbeghinne alle
menschen geboren/eñ andere sullen comen:
eñ siet/sy wandelen schier alle in verderffe-
nisse/ende haerer vele worden wtgheroeyet.

11 Wie sal nu billicker meer treuren/dan die/
die eē sulcke groote menichte verlorē heeft:
ende niet ghy/ die alleen treuret van eens
weghen?

12 Woudet ghy nu spreken: Mijn treuren is
niet gelijck dat treuren der Aerdē: want ick
hebbe de vrucht mijns lijfs verloren/die ick
met droeffenisse eñ smerten ghebaert hebbe.

13 Maer de Aerde/ na der ordeninghe/ der
Aerden/ dat vele in haer henen gaen/ als
dan gheschiet.

14 So segghe ick v: Ghelijckerwijs als ghy
met arbeyt ende smerten ghebaert hebt/al-
so geeft oock de Aerde hare vrucht van aen
beginne den menschē/dien/die se ghemaeckt
heeft.

b Heb. 11.35. 15 b Ende daeromme/ behout uwe smertē by
v selfs/ ende draeght het manlicken/ dat v
ontmoetet is.

16 Want so ghy de ordeninge Gods c recht- c Of/recht bekent.
veerdigher/ ende synen raedtslach in tijdts
aennemen sult/so suldy oock daer in gelooft
worden.

17 So gaet nu in de Stadt tot uwē manne.

18 Doe sprack sy: Dat en doe ick niet/ick en
gae in de stadt niet/maer hier wil ick steruē.

19 Doe sprack ick wijder met haer: eñ seyde:

20 Doet sulcx niet/maer laet v gheseggen/eñ
volghet my: want hoe vele toevallen heeft
Zion? wort doch ghetroostet/ om des treu-
rens wille Jerusalem.

21 Want ghy siet/dat onse Heylichdō gantsch
woest ghewordē is/onsen Altaer gebrokē/
oock onsen Tempel.

22 d Onsē Psalter leyt neder/het lofgesanck d Jere. 5.33 6/9.25/10.
swijcht/onse vreuchde is verloten/het licht
onses Kandelaers is gheblusschet/de e Arc- c Of/ lade/ kiste.
ke des Verbonts is ons ghenomen/alle on-
se f Heylicheydt is bevleckt/ ende de Naem f Of/ heylige dingen zijn/ etc.
die ouer ons aengheroepen is/ die is schier
gantsch ontheylighet/onse kinderen zijn ver
smadet/onse Priesteren verbrant/onse Levi-
ten in ghevanckenisse ghevoert/onse dochte
ren ghesw[a]cket/eñ onse vrouwen ghescheu-
det/onse vromen gherooft/ende onse kinde-
ren verdoruen/onse jonge manschap dient-
ende onse stercke Helden zijn swack ghewor
den.

23 Ende dat het grootste seghel is/Zion is
opghedaen van synet eere: g want sy is ge- g 2. Reg. 25.
gheuen in de handen der/die ons haten.

24 Eñ daeromme/so staet ghy v treuren wt/
ende legget henen de veelheyt der smerten/
daer mede v de Stercke genadich zy/eñ dat
v de Allerhoochste ruste geue van uwer ar-
beyt ende moeyte.

25 Als ick also met haer sprack/ doe lichtede
ende glinsterde haer aengesichte/dat ick my
voor haer vreesde/ende ghedachte: Wat is
dat?

26 Eñ van stonden aen liet sy een groote stem
me wt vol vreesen/dat de Aerde beefde van
der stemme des wijfs.

27 Ende ick sach op/ ende siet/de vrouwe en
was daer nergens meer: maer aen der seluer
plaetse wert een stadt gebouwet/eñ een groo
te plaetse ten fondamenten betoonet. Doe
verschrack ick/ende schreyde met luyder stē-
men/ende sprack:

28 Waer is Vriel de Engel/h die van den be- h 4. Esd. 4.1.
ginne tot my gecomen is? want hy heeft ge-
maect/ dat ick in vele eñ hooghe gedachten
ghecomen ben: ende mijn eynde is ghewor-
den ter verderflickheydt/ende mijn ghebedt
tot smaetheydt.

29 Ende als ick sulcx sprack/so quam hy tot
my:

30 Ende sach my/ende ick lach als eē doode/
ende mijn verstant was verandert/ende hy
nam my by der rechter hant/ ende sterckede
my/stelde my op myne beenen/ ende sprack
tot my:

31 Wat is v? eñ waerom is v verstāt bedroeft/
ende het gemoedt uws herten? ende waerom
zijdy treurich? Ick sprack:

32 i Waeromme dat ghy my verlaten hebt/eñ i 4. Es. 9.39
ick hebbet na uwer redē gedaen: ick ben int
velt ghegaen/ende daer hebbe ick gesien/dat
ick niet segghen en kan.

33 Hy sprack tot my: Staet/ende weest mane
lick/so wil ick v vermanen. Doe sprack ick:

34 Spreeckt mijn Heere tot my/ verlaet my
niet/dat ick niet vergheefs en sterue.

35 Want ick hebbe gesien dat ick niet en wi-
ste/ende ghehoort/dat ick niet en weet:

36 Ofte wort mijn verstant bedroghen/ende
mijn verheuen ghemoet/dwalende?

37 Nu doch bidde ick v/dat ghy uwen Die-
naer

naer toonet/vā deser verwonderinge. Doe
antwoorde hy my/ende sprack:
38 Hoort my/ so wil ick v berichten/ende seg-
gen/waer ghy v van vreeset: want de Aller
hoochste heeft v vele heymelicke dinghen
ghetopenbaert.
39 Hy heeft gesien/ dat uwen wech gherecht
is/ende ghy sonder ophouden treurich zijt/
voor v volck/ eñ een treffelicke claghe voe-
ret voor Zion.
40 Ende daeromme so verstaet het gesichte/
k Esd.9.38. dat ghy voor onlanghe ghesien hebt/ also:
41 k Ghy hebt ghesien een wijf treuren/ ende
ghy hebtse ghetroostet.
42 Eñ als nu en siedy de ghestalte des wijfs
niet meer/ maer een Stadt heeft v gedacht
ghebouwet te worden:
43 Eñ gelijck sy v van den valle hares soons
ghesepdt heeft/so is nu dit het bescheydt.
44 Het wijf die ghy ghesien hebt/dat is Zi-
on: ende ghelijck sy v ghesept heeft/also sul-
dyse oock in korten sien/ als een Stadt op-
ghebouwet.
45 Dat sy v nu gesept heeft/sy zy dertich Jaer
onvruchtbaer gheweest/ dat zijn de dertich
Jaer daer in haer niet gheoffert en is.
l. iij.Reg.6.1. 46 Na dertich Jaren dan/ l heeftse Salomō
ghebouwet/eñ heeft gheoffert: Doe heeft
de onvruchtbare eenen sone ghebaert.
47 Ghelijck sy dan ghesepdt heeft/ sy hebbe
hem met arbeyt opgebracht/dat is de woo
ninghe gheweest te Jerusalem.
48 Dat nu de sone gestorven is/in harer ca-
mer/ dat is de val Jerusalems.
49 Eñ ghy hebt hare gelijckenisse gesien/ hoe
sy om haren sone treuret/eñ dat ghyse hebt
willen troosten/ende anders dat v ontmoe
tet is/dat hebbe ick u gheopent.
50 Ende nu siet God/dat ghy van hertē treu
rich zijt/ende lijdet van hertē voor haer/so
heeft hy v oock hare claerheyt getoonet/eñ
de schoonheyt harer cieraet.
51 Ende daeromme hebbe ick v heeten op
den velde blijven/ daer gheen huys ghebou-
wet en is.
52 Wāt ick wiste/dat de Allerhoochste v dit
toonen woude.
53 Daerōme hiet ick v op het velt gaen/daer
gheen fondament noch bouwinghe en is.
54 Want aē der plaetse/daer de Allerhooch-
ste zijn stadt toonen woude/ daer en soude
gheens menschen ghebouwe zijn.
55 Ende daerom en vreeset v niet/v herte en
verschricke niet/maer gaet henen in/eñ siet
dat heerlick ende schoon gebouwete/eñ hoe
groot het zy/ende hoe groot het v duncket/
na der ooghen meten.
56 Ende dan so suldy hooren/ so vele als u
we ooren meughen vaten.
57 Want ghy zijt voor velen anderen salich/
eñ zijt genaemt by den Allerhoochsten als
de weynighen.
58 Morgen nacht nu suldy hier blijvē/ so sal
v de Allerhoochste der hoogen dingen ghe-
sicht toonen/die hy doē sal dien/die op Aer
den in den laetsten tijdē woonen. Doe sliep
ick deselve eñ de andere nacht/ ghelijck hy
my gheheeten hadde.

Dat xj. Capittel.

1. Esdras siet een Arendt van der Zee op
vlieghen. 37. Ende eenen Leeuwe als wt
den Woude loopende. 42. God straft de o-
Een droom verdadicheyt ende vileynicheyt der groot-
vanden schee.
Arendt. 1 Ende ick sach a eenen droom / ende siet/
a Dan.7.1. van der Zee vlooch een b Arent op/ die
b Ezec.1.10 hadde twaelf vleughelen/ende drij hoof
10.14. 17.3. den.
Danie.7.4. 2 Ende als ick sach/ streckede hy syne vleu
ghelen/over alle de Aerde/ende alle winden
waeyeden in haer/ende sy werden weder te
samen ghedaen/
3 Ende ick sach/ dat van synen vederen an-
der kleyne vederen werden.
4 De hoofden waren in ruste: het middel
hooft was grooter dā de andere/doch ruste-
de het oock met den anderen.
5 Wijder sach ick/ dat den Arendt met synen
vleughelen vlooch/ eñ regeerde op Aerden/
ende over allen die op Aerden woonen.
6 Alle dinck onder den Hemel was hem on-
derworpen / niemandt en was hem weder-
spannich/Ja niet een creatuere op dē Aert-
bodem.
7 Wijder sach ick/ hoe den Arendt opstont
op syne klauwen/ende sprack met synē vleu
ghelen/ende seyde:
8 Ghy en sullet niet alle met malkanderen
waken/slaept een yeghelick aen syner plaet
se/ende waecht by beurten.
9 De hoofden nu werden int laetste behou-
den.
10 Ende ick sach/ dat de stemme niet van sy-
nen hoofden wtghinck / maer van midden
zijns lijfs.
11 De andere vederen/die daer tegen waren/
telde ick/dier waren achte.
12 Eñ ick sach/ ende siet/ van der rechter zij-
den stont een veder op / ende regeerde over
alle de Aerde.
13 Eñ het begaf hem/ doe sy regeerde/ quam
haer eynde/ende haer plaetse en scheen niet
meer: doe stont de naeste op/ende regeerde/
ende hadde eenen langhen tijdt.
14 Ende als sy regeerde/doe quam oock haer
eynde/als der vorigen/dat sy nergens meer
en verscheen.
15 Doe quam een stemme tot haer / ende
sprack:
16 Hooret ghy/die ghy so lange het Aertrijck
inghehouden hebt: dit segghe ick v/eer ghy
ophoudet te zijn.
17 Niemant en sal na v uwē tijt inhoudē/Ja
niet den halven tijdt.
18 Doe hief haer de derde op/eñ regeerde als
de vorighen/ende en was oock niet meer.
19 Also ginck het met allen anderen / een na
de ander/ dat yeghelick regeerde/ ende dan
niet meer en was.
20 Doe sach ick/ende siet/in der tijt de navol
gende vederen werden opgherichtet/op der
rechter zijdē/dat sy ooc regeerden/eñ sommi
ge wt dien regeerden oock/eñ doch in kortē
en werden sy nerghens meer ghesien.
21 Want sommige wt hen werden opgerich-
tet/ doch en regeerden sy niet.
22 Na dien sach ick/eñ siet/ doe en waren de
twaelf vederen niet meer daer/noch oock de
twee vleughelen:
23 Eñ daer en was niets meer aen den lijve
des Arents/dan twee hoofden/die rusteden/
ende ses vederkens.
24 Doe sach ick wijder/dat de ses vederkēs/
in tween gedeylet werden/ eñ bleven onder
den hoofde/datter rechter zijden was: want
de viere bleven aen harer plaetse.
25 Doe sach ick/ dat die onder de vleughelen
waren/hen onderstonden op te richten/ende
te regeren.
26 Doe wert een opgherichtet/doch in cortē
en was sy nerghens meer.
27 Ende de anderen waren sneller daer he-
nen/dan de eersten.
28 Doe dachten de twee die noch overgeble
ven waren/ oock by hen selven/te regeren.
29 Eñ doe sy dat ghedachten/ doe ontwaecte
een van den rustēden hoofden/ namelicken/
het grootste ende middelste.

30 Ende doe sach ick/dat twee hoofden met
hem veruullet waren.
31 Eñ dat hooft keerde hem met dien/die by
hem waren/ende verslinde de twee onderste
vleugelen/die gheregeert woudden hebben.
32 Dat hooft nu/ verschrickte het gantsche
Aertrijck/ eñ regeerde op Aerdē/ouer die/
die op Aerden met vele arbeydt woonden/
ende hadde ghewelt ouer den Aertbodem/
ouer alle vleughelen / die daer gheweest
waren.
33 Na dien sach ick / dat dat middel hooft
snellick nergens meer daer en was/als ooc
de vleughelen.
34 Doe quamen de twee hoofden/die regeer
den oock op Aerden/ende ouer die / die op
Aerden woonden.
35 Doe sach ick/dat dat hooft op der rechter
zijden/dat op der slincker verslonde/
36 Eñ hoorde een stemme/die sprack tot my:
Siet teghen v/ ende besinnet wat ghy siet.
37 Doe sach ick/eñ siet/ c als een Leeuwe die
daer brulllet/snellicken van den Woude loo
pende/ende liet een stemme eens menschen
wt ten Arnde/ende sprack:
38 Hooret ghy/ick wil tot v spreken/ende de
Allerhoochste sal v het segghen.
39 Zijdy niet/dat ouerwonnen heeft vanden
vier gedierten/die ick hadde maken regerē
in der Werelt/die myne is/eñ dat voor haer
quame het eynde harer tijdt?
40 bEñ de vierde quam / ende ouerwan alle
gedierten/die vergangē waren/ende hadde
ghewelt ouer de Werelt met grooten schric-
ken/eñ den gantschē Aertbodem met schan
delicker arbeyt/ende bewoonde so vele tijdt
de Aerde met bedroch/
41 Eñ en richtede de Aerde niet met trouwē.
42 Want ghy e beleedighet de sachtmoedi-
gen/de stillen verhinderdy/ghy haddet lief
de leughenaren/ ende f verbraket de woo-
ninghen dier/die vrucht brachten/eñ wier-
pet neder de mueren/dier/die v gheene scha
de en deden.
43 Deshaluen is uwe onbillickheydt totten
Hoochsten gekomen/ende uwe hoouerdie
totten Stercken.
44 Ende de Hoochste heeft aengesien de hoo
ueerdighe tijden/ende siet/sy zijn geeyndet/
ende hare lasteren zijn veruullet.
45 Ende daerom ghy Arendt/verschijnet niet
meer/ende uwe grousame vleughelen/eñ u-
we boose vederen/ende uwe schalckachtige
hoofden/ ende uwe schandtlicke klauwen/
ende alle v ijdele lijf.
46 Daer mede de Aerde weder verquicket
worde/so sy ontlediget is van uwer gewelt
dat sy verhopen meugen oordeel ende barm-
hertichheyt/diens diese ghemaeckt heeft.

C Leeuwe. 4.Es.12.31

b Dan.7.7.

e dedet haer leet/verdriet dede.

f brakiet in stucken.

Dat xij. Capittel.

7. Esdras begheert van den Heere het wt-
legghen des visioens. 11. De Enghel ver-
klaert hem de beduydenisse des Arendts.
31. De wtlegghinghe des Leeuws.

Wtlegginge des vorigen drooms

1 Ende het begaf hem/als de Leeuwe dese
woorden ghesproken hadde tot den
Arendt/
2 Doe sach ick/dat dat hooft / dat voor de
ouerhant heeft ghehadt/euen niet meer ge-
weest en is:oock en zijn niet meer verschenē
de vier vleugelen/die tot hem ghecomen/eñ
opgherichtet waren te regeren / ende haer
Rycke is cleyne/ende vol oproers.
3 Ende ick sach/ ende siet/sy en verschenen
nerghens meer/ende het gantsche lichaem
des Arents wert verbrandt/ ende de Aerde
verschrack seer:doe ontwaecte ick van den
onstuymen vertrecken mijns gemoets/ende
van grooter vreese / ende sprack tot mynen
gheeste:
4 Siet/ghy hebt my dat ghedaen/daerinne
dat ghy doorgrondet de weghen des Aller-
hoochsten.
5 Ende nu ben ick noch gemoeyet in mynen
ghemoede / ende ben in mynen gheest seer
swack/eñ weynich cracht is in my van groo
ten schricken/dien ick dese nacht ontfangen
hebbe.
6 So wil ick nu den Allerhoochsten bidden/
dat hy my tot int eynde stercke.
7 Ende ick sprack: O heerschende Heere/heb-
be ick genade voor uwen oogen geuonden/
ende ben ick gherechtueerdighet by v/ voor
velen anderen/ende is mijn ghebedt voor v
aenghesichte ghecomen/
8 So stercket my/ eñ toonet my uwen Die-
naer/de wtlegginge ende onderscheyt deses
grousamen ghesichts/dat ghy volkomelic-
ken mijn ziele troostet.
9 Want ghy hebt my goet daer toe geschat
tet/dat ghy my willet de laetste tijden too-
nen. Ende hy sprack tot my:
10 Dat is de wtlegginghe deses ghesichts:
11 Den Arendt dien ghy ghesien hebt opgaen
van der Zee/is het Rijcke/dat gesien heeft
a v broeder Daniel: a Dan.7.1.
12 Hem doch en wert het niet wtgeleyt:want
als nu legghe ick het v wt.
13 Siet/den tijt comt/dat eē Rijck op Aerdē
ontstaen sal/ende dat salmen vreesen ouer al
le Rijcken/die voor hem gheweest zijn.
14 Inden seluen Rijcke sullen twaelf Konin-
gen regeren/ een na den anderen/
15 Onder welcke de tweede sal beghinnen te
regeren / ende sal meer tijdt hebben van de
anderen.
16 Eñ dat beduyden de twaelf vleugelen/die
ghy ghesien hebt.
17 De stemme nu/die ghesproken heeft/ende
die ghy ghesien hebt wtgaen / niet van sy-
nen hoofden/maer van midden des lijfs/be-
duydet/
18 Dat na der tijt des Rijcks groote twisten
sullen ontstaen/ eñ sal in vare staen/dat het
valle/ ende en sal noch niet vallen/ maer sal
weder in zijn beghin ghestelt worden.
19 Ende de acht onderste vleugelen/ die ghy
hebt gesien hangen aen sinen vleughelen/
20 Beduydet/dat in hem acht Koningen op-
staen sullen/dier tijt cleyn zijn sal/ende snelle
Iaren:ende twee wt hen sullen b f ghenere- b f An. onde gaen.
ren.
21 So dan de middel tijt comt/sullen de vier
behouden worden in dier tijt/so daer begint
te comen/synen tijt/dat het gheeyndet wor-
de:doch twee sullen tot int eynde toe behou
den worden.
22 Drij hoofden nu die ghy ghesien hebt ru-
sten/
23 Beduyden/dat de Allerhoochste in synen
laetsten/drij Rijcken op verwecken sal/ende
in hen wederroepen:ende sy sullen de Aerde
beheerschen/
24 Ende die op Aerden woonen / met vele
arbeyt/ouer alle die voor dien gheweest zijn:
daeromme zijn sy ghenoemt / Hoofden des
Arendts.
25 Want het zijn die/die weder heruoor trec
ken sullen syne boosheydt/ende syne laetste
voluoeren sullen.
26 Ende dat ghy het grootste hooft niet en
hebt gesien meer verschijnen/beduydet/dat
eener wt hen op synen bedde steruen sal / eñ
doch met pijne.
27 De twee nu/die ouerblijuen/sal het sweert
verslinden.

28 Want des eenen sweert/ sal den anderen
verslinden/ doch dat de selue met de swer-
de int laetste vallen.
29 Ende de twee onderste vleughelen / die
ghy hebt ghesien op de hoofde/ dat op der
rechter zyden is/
30 Beduydet/ dat het die zijn/ die de Hooch-
ste tot in haer eynde behouden heeft. dat is
Leeuwe. een kleyn rijcke/ moeyte ende onruste vol.
e 4.Esd.11.11 31 e Den Leeuwe dien ghy gesien hebt van
den Woude opstaen/ ende brullen/ ende ten
Arendt spreken/ ende hem straffen om syne
ongerechticheyt/ gelijck ghy gehoort hebt/
32 Is de Winde/ dien God heeft gehouden
tot hen / ende tot harer boosheydt/ tot int
d † Anders/ eynde/ die salse straffen/ ende d † haer voor
hare roouerie op haer werpen. hen verscheuren.
33 Want hy salse leuendich voor sgherichte
stellen/ ende salse straffen.
e Apoc.7.24. 34 e Want myn ouergheblieuen volck sal hy
f Vrymaken, verlossen. met ellende f ledighen / die behouden zyn
ouer mynen eynde/ en salse vrolick maken/
tot dat den dach des Oordeels komen sal/
daer ick v in de beginne van geseyt hebbe.
35 Dat is den droom dien ghy gesien hebt/
ende dat is de wtlegghinghe.
36 V heeft alleen God daer toe geordineert/
dat hy v de heymelickheyt des Allerhooch
sten gheopenbaert heeft.
37 Ende daerom schrijft dit alles / dat ghy
gesien hebt in een Boeck/ en verberget het:
38 Ende leeret het den wijsen inden volcke/
dier herte sulcke heymelickheyt vaten ende
behouden mach.
g 4.Esd.9.23 39 g Maer ghy / verbeydet noch andere
seuen daghen/ dat v vertoonet worde/
wat v van God toonen wil. Ende met dien
is hy van my ghegaen.
40 Ende na dat alle het volck verstont/ dat
de seuen dagen voorby waren/ en ick niet in
de Stadt ghekomen en was/ doe versamel-
den sy hen alle in de Stadt/ kleyn en groot/
hooch ende neder / ende quamen tot my/
ende spraken:
41 Wat hebben wy v ghedaen / ende waer
mede hebbe wy v vertoornet/ dat ghy ons
verlatet/ en hier aen deser plaetse woonet?
42 V alleen hebben wy wt allen volcke/
ghelijck als een Druyue van den stocke/
ende als een Keersse aen eener duysteren
plaetse/ ende als een hauen / ende Schip/
dat den weder ontronnen is.
43 Hebben wy niet anders ongheluckx ghe-
noech?
44 Wanneer ghy ons verlatet / were het
ons niet beter/ wy waren met Zion verbrant?
45 Wy en zijn Ja niet beter van die/ die om-
komen zijn/ en bitterlicken geweenet hebben.
Doe antwoorde ick / ende sprack:
46 Israel / weest manlick / ende ghy huys
Jacobs/ en verschrickt niet.
47 Want de Allerhoochste heeft uwer ghe-
dacht / ende de Stercke en heeft uwer niet
vergheten in der aenvechtinghe.
48 Want ick en hebbe v niet verlaten/ en en
ben van v niet ghewecken / maer aen dese
plaetse ben ick ghekomen / dat ick voor de
ellende Zion bidde/ dat ick barmherticheyt
sochte/ voor de vernederinghe ws Heylich-
doms.
49 Ende daerom / so gaet ghy henen / een
yeghelick in zijn huys/ ende na dien dagen
wil ick tot v lieden komen.
50 Doe trooch het Volck henen in de Stadt/
ghelijck ick hen hiet.
51 Doch ick bleef in den velde seuen dagen/
als my de Engel bescheyden hadde/ ende at
alleen van den bloemen des Velts/ en van
den cruyderen at ick de seluen daghen.

Dat xiij. Capittel.

2. Esdras siet eenen wint opstaen van der Zee / welcken windt mensche werdt / 5. De menschen krijgen tegen dien/ die van der Zee opgekomen is/ 10. Hy dootse door den windt zyns mondts / 13. Vele volcken komen tot hem droeuich / etc. 25. De wtlegghinge des mans opklimmende van der Zee/ 32. De Sone Gods sal gheopenbaert worden/ 36. De Berch wtgehouwen sonder handen / 40. De thien gheslachten die ghevangen ghevoert waren/ 52. Waerom de Man van der Zee op koemt.

1 Na den seuen daghen begaf het hem/ Van den
dat my des nachts droomde: winde / die
2 Daer stont eenen windt op van der een mensche
Zee/ dat hy alle vloeden der Zee beweechde. wordt.
3 Ende ick sach / dat a † die mensche sterck a † Anders/
werde ende toenam met den wolcken des hy een men-
Hemels / ende wanneer hy zijn aengesichte sche werdt
omkeerde te bemercken / verschrack alles met de duy-
wat onder hem ghesien werdt. senden / des
4 En wanneer een stemme wt synen monde Hemels: en
ginck / ontbrandden alle die hem hoorden/ waer dat hy
als de Aerde versmachtet / so sy des vyers zijn aensichte
ghewaer worde. keerde / om
5 Daer na sach ick / dat vele Menschen te te bemercken
samen quamen/ so vele datse niemant tellen alle dingen
en konde/ die quamen van den vier winden die onder hem
des Hemels / dat sy den mensche/ die van der waren beue-
Zee opstont/ bekrijgheden. den.
6 En siet / doe hadde hy hem eenen hoogen
Berch wtghegrauen/ ende vlooch daer op.
7 Doch ick woude de b † streke sien / of de b † Anders/
plaetse/ daer den Berch wtgegrauen was/ yeghene.
ende en kondes niet.
8 Na dien sach ick/ dat alle die/ die te samen
komen waren / op dat sy hem bestreden/
treflicken verschrocken werden/ noch dorsten
sy stryden.
9 Als ick nu den aenloop des volcks sach/
hief hy nach handt noch mes op/ Ja geheel
gheen wapen:
10 c Alleen eenen vlaes als een vyer/ liet hy c Esai.66.16
wt synen monde / ende wt synen lippen een Ephes.6.17.
vlamme / ende van syner tongen / voncken Apoc.1/16.
ende ongheweder. 19/15.
11 Ende alles wert vermenget/ het d vyer/ d 2.Thes.2.8
de vlamme ende ongheweder: en viel onder
dat Volck / dat hem ten stryde gherustet
hadde / met onghestuymicheyt en verbran-
dense alle / dat van der gantscher menichte/
snellick niet meer ghesien en wert / dan stof
ende roock: doe ick dat sach/ verschrack ick.
12 Daer na sach ick den seluen mensche/ van
den berghe daer af gaen / ende tot hem be-
roepen een ander vreedtsaem volck.
13 Ende daer quamen vele volcken tot hem/
sommighe waren vrolick / sommighe e e Leedich.
droeuich/ sommighe onder hen waren ghe-
bonden/ en men leydese/ en brachtese voort:
doe werdt ick van grooten verschricken
kranck / ende ontwaeckte / ende sprack:
14 Ghy hebt van aenbeginne uwen Dienaer/
die wonderen alle ghetoonet/ ende hebt my
goet daer toe gheschattet / dat ghy myn
ghebedt aennamet.
15 So toonet my noch de wtlegginge deses
drooms.
16 Want also achte ick in mynen verstande:
Wee den genen/ die in dien dagen verlaten
zijn: ende vele meer wee den genen/ die niet
verlaten zijn:
17 Want die niet verlaten waren/ die waren
treurich.
18 Ick verstae als nu de dinghen die behou-
den zijn in den laetsten daghen / ende hen
ontmoeten sullen: oock dien / die niet ver-
laten en zijn.

19 Deshaluen zÿn sy in grooten vare ende
vele noot gekomen: als dan dese droomen
aentoonen
f† Anders/ 20 Doch is het lichter/ dat die/ die f † schade
is vare is/ lÿdet/ in desen kome/ dan voorgaẽ/ als een
hier valle/ wolcke van der Werelt: ende nu sien wat
eñ voor siet ontmoeten sal in den laetsten: doe ant=
als nu/ wat woorde hy my/ ende sprack:
hier na ko= 21 Jck wil v de wtlegghinge deses drooms
men sal/ segghen/ ende v opdoen dat/ daer ghy my
dan/ etc. om gheuraget hebt.
Werelt. 22 Want ghy hebt my geseyt van dien/ die
verlaten zÿn: Ende dit is de wtlegghinge:
23 Welcke henẽ neemt de schade te dier tÿt/
die heeft hẽ seluen ghehoedet: die in schade
ghevallen zÿn/ dat zÿn die/ die wercken/
eñ vertrouwen hebben ten Allersterckesten.
24 So weet nu dat die meer salich zÿn/ die
verlaten zÿn/ dan die/ die ghestoruen zÿn.
25 Dit is de wtlegghinghe des ghesichts:
Den man/ dien ghy hebt ghesien van der
diepte des Zees opklimmen.
g 2.Cor 5. 19 26 Is die/ den welcken God de Hoochste/
h Ontledigẽ vele tÿdt behouden heeft/ g die door hem
i 4.Esd.13.10 selfs syne creatueren h ontlossen sal/ ende
hy sal ordineren die verlaten zÿn.
27 i Dat ghy nu van synen monde hebt sien
wtgaen/ gheblaes vyer/ ende onweder:
28 Ende dat hy gheen sweert noch wapen
heeft ghehadt/ eñ dan noch syne onstupine/
de gantsche menichte omghebracht heeft/
die hem bestrÿden woude/ vedupdet/
29 Dat de dagen komen/ dat God wil lossen/
die op Aerden zÿn.
30 Ende sal vertzaecht maken de hertẽ dier/
k Mat.24.7 die op Aerdẽ woonẽ/ met syner toekoemst.
4.Esd.9.3. 31 k Eñ het sal eener dẽ anderen onderstaen
te bestrÿden/ eene Stadt de andere/ een
plaetse de andere/ een Volck sal teghen het
ander opstaen/ eñ een Coninckrÿck teghen
het ander.
32 So dat geschieden sal/ sullẽ de teeckenen
l Mat.24.30 komen/ die ick v vertoonet hebbe: l ende
25/31. dan sal mÿn Sone gheopenbaert worden/
2.Pet.1.7. dien ghy ghesien hebt opklimmen/ als een
man.
33 Ende so alle volcken syne stemme hooren
sullen/ so sal een yeghelick in synen lande/
den krÿch verlaten/ dien hy teghen den an=
m 4 Esd.13.5 deren heeft.
Mat.25.31. 34 m Eñ sullen alle/ de gantsche menichte
eñ een ontalbaer Volck/ te samen komen/
n Apo.14.1 als wouden sy hem bestrÿden.
35 Hy dan noch sal n staen op der spitze des
Berchs Sion.
36 Zion nu sal komen/ eñ sal allen bereydet/
ghetoonet worden/ als ghy dan hebt ghe=
sien den Berch wtghehouwen wordẽ son=
o Jud.1.16 der handen.
37 Ende o mÿn Sone nu/ sal de volcken die
ghekomẽ zÿn/ omme hare boosheyt straffen
met den onweder/ omme harer boosen ghe=
dachten wille:
p 2.Tess.1.9 38 Ende hare p pÿnen/ daer sy mede sullen
4.Esd.9.9. gheyÿniget worden/ worden den vlammen
vergelekẽ: hy sal se sonder arbeyt verderuẽ/
door de Wet/ die den vyere verghelekenis.
q 2.Reg.17.3 39 Ende dat ghy ghesien hebt/ hoe hy tot
hem een ander Volck versamelt heeft:
40 Dat zÿn de tien stammen/ die wt haren
lande ghevanghen ghevoeret waren/ ten
tÿden des Coninckx Osee/ q die Salma=
nasser/ de Coninck in Assyria/ ghevangen
hadde/ ende voerde se ouer het water/ ende
quamen in een ander Lande.
41 Maer sy werden in rade/ dat sy de Hey=
denen verlieten/ ende toghen henen ouer in
een ander landt/ daer noyt gheene Lieden
ghewoont hadden.
42 Daer wouden sy hare wÿse houden/ die
sy in harẽ lande noyt gehouden en hadden.
43 Sy togen nu door den engen Euphrates
henen in.
44 Eñ God dede hen teeckenen/ r eñ stilde r Exo.14.21.
den vloedt/ tot dat sy henen ouer quamen. Josue.3.15.
45 Want door dat selue Landt was eenen
grooten wech/ namelicken/ anderhalf Jaer
lanck/ eñ hieten de selue f † streecke/ Asareth. f† Anders
46 Doe woondẽ sy aldaer tot op dẽ laetsten yeghens.
tÿt: ende so sy weder ouer wt trecken sullen.
47 Sal de Hoochste de aderen des bloets
weder stillen/ dat sy doortrecken meughen:
daeromme hebdy de veelheydt ghesien met
vreden.
48 Ende die verlaten zÿn van uwen volcke/
dat zÿn die/ die binnẽ myne Lantpalen zÿn.
49 Wanneer hy nu de veelheyt verderuen
sal/ die te samen ghekomen is/ sal hy zÿn
Volck/ dat ouergheblieuen is/ beschermen:
50 Eñ dan sal hy hen vele teeckenen toonen.
51 Doe sprack ick: Heerschende Heere/ toonet
my/ waerom hebbe ick den man van der
Zee op sien komen?
52 Doe sprack hy tot my: So weynich ghy
weten noch doorgronden en kont/ wat in
der diepte des Zees is/ so weynich kan
yemandt op Aerden mynen Sone sien/ ofte
die/ die by hem zÿn/ tot op den tÿdt des
daechs.
53 Dit is de wtlegghinge des drooms/ dien
ghy ghesien hebt/ ende daerom ghy alleen
verlichtet zÿt.
54 Want ghy hebt uwe Wet verlaten/ ende
v met myner Wet bekommert/ ende hebt
die ghesocht.
55 Want ghy hebt v leuen in wÿsheydt ghe=
richtet/ ende hebt Verstantenisse uwe
Moeder gheheeten.
56 Eñ daeromme hebbe ick v den schat des
Allerhoochsten ghetoonet/ na drÿ daghen
wil ick v meer toonen/ ende wÿders met v
spreken/ ende wil v sware eñ wonderbare
dinghen openen.
57 Doe ghinck ick int velt/ loefde God seer/
ende danckede hem/ om syner wonderdaet
wille/ die hy in den tÿdt dede.
58 t † Ende dat hy het regeert/ ende dat hy t † Anders/
in der tÿdt is: ende satt daer drÿ daghen. Welcke hy
bestrecket
met die/ dat
onder der
tÿdt is.

Dat xiiij. Capittel.

3. God heeft tot Mosen ghesproken wt
midden des Bosschs/ 10. De Tÿt neemt af
ter ouderdom/ 15. De laetste tÿden sullen
ergher zÿn dan de eerste/ 30. De Vaders
hebben ontfangen de Wet des leuens/ 35.
De Opstandinge/ ende daer na het Oordeel.

1 AEn den derden dage satt ick onder eener
Eycken: doe quam een stemme tot my
wt den Bossche/ ende sprack: Esdra/
Esdra. Doe sprack ick:
2 Hier ben ick Heere: ende stont op myne
voeten. Doe sprack hy tot my:
3 a Jn den Bossche ben ick Mosi verschee= a Exodi.3.2
nen/ ende sprack met hem/ doe mÿn volck in
Egypten dienede.
4 Ende sandt hem henen/ ende b leydde mÿn b Exo.14.29
Volck wt Egypten/ op den Berch Sina/
daer hielt ick hem by my/ vele daghen.
5 Ende vertelde hem myne wonderen/ ende
toonde hem de heymelickheyt der tÿt/ ende
het eynde/ ende c beval hem/ ende sprack:
6 Dese woorden suldy openen/ ende d † niet c Mala.4.4
verberghen. d† And des
7 Als nu segghe ick v. verbergh. &c.
8 Dat ghy de teeckenen/ die ick v ghetoonet
hebbe/ ende de droomen die ghy ghesien
hebt/ ende de wtlegginge die ick v gheopenet
hebbe/ in v herte verberget.

e Onttogen 9 Want ghy sult van allen e ghenomen
f† Anders/ worden / ghy sult voortaen f† bekeert
verkeeren. worden met mynen rade / ende met wy
ghelycken/tot dat de tyt gheeyndet wort.
10 Want de Werelt heeft haer jeughet ver-
loren/ ende de tydt begonnen te ouden.
11 Want de Tydt is ghedeylet in twaelf
deelen/ende thien deelen/ende de helft des
thienden deels/ zyn schoon verganghen.
12 Noch is voorhanden/ dat na den haluen
deele des thienden is.
13 So beschicket nu v huys / ende straffet v
g 1.Tes.5.14 Volck/ g troostet hare bekommerde/ en h †
h Ofstslaet segget af der verderflicheydt.
† Anders/ 14 Laet varen de menschelicke ghedachten/
versaket. werpt van v de menschelicke lasten/ i trecket
i Ephe.4.22 wt de swacke nature/ legget aen een zyde de
Coloss.3.9. allerswackste ghedachten/ ende haestet te
gaen van desen tyden.
k Mat.24.7 15 k Want de quaden en boosheydt die ghy
als nu hebt sien ghescheiden / dier sullen sy
noch vele boosers doen.
l 1.Joa.2.18 16 l Want so vele de Werelt ende tydt meer
swack wordt / so vele sullen de sonden ende
quaden meer toenemen / in dien / die op
Aerden woonen.
m Esa.59.15 17 m Want de waerheydt is wydt henen
gheuloden/ ende de leughen heeft haer als
nu hier toe ghemaeckt : want als nu sal dat
komen/ dat ghy ghesien hebt.
18 Doe antwoorde ick / ende sprack :
19 Siet Heere / ick wil gaen / als ghy my
gheheeten hebt / ende wil het volck dat te-
ghenwoordich is / straffen : maer die na-
maels eerst gheboren worden / wie wil die
n Esai.60.2 vermanen n ende straffen ?
20 So is nu de Werelt in der duysternisse/
ende de inwooners der Aerden souder licht.
21 Want uwe Wet is verbrandt/ deshalven
niemandt en weet/ wat van v ghescheit is/
ofte wat noch ghescheiden sal.
22 Hebbe ick ghenade voor v ghevonden/
so sendt in my den heyligen Gheest: so wil
ick alle dat schryven/ dat van aenbeginne
in der Werelt ghescheit is / wat in uwer
Wet geschreuen is : daer met de menschen
eenen wech vinden meughen / ende dat die
oock leuen meughen/ die tot den laetsten ty-
den zyn sullen.
23 Doe antwoorde hy my / ende sprack:
Gaet henen / versamelt v Volck te samen/
ende spreecht tot hen / dat sy v in veertich
daghen niet soecken.
24 Maer ghy bereydet v toe/ vele Busboo-
men Tafelen : ende neemt met v Sarceam/
Dabream/ Selemiam/ Echanum en Asiel/
die vyue/ die bereyt zyn snellick te schryuen.
25 Ende koemt hier toe / so wil ick in uwen
o Ontsteken/ herte/ een licht der verstantnisse o ontsunc-
aensteken. ken / dat nemmermeer wtghebluschet en
sal worden / tot dat sulcks veruullet wort/
dat ghy beginnen sult te schryuen.
26 En dan suldy den volkomenen sommige
dingen openen/ ende sommige den Wysen
verborgentlicken seggen: Morgen op dese
vre suldy beghinnen te schryuen.
27 Doe maeckte ick my op / ghinck henen/
als hy my hiet / ende versamelde alle het
Volck tesamen/ende sprack :
28 Hooret Israel dese woorden :
p Gen.47.4 29 p Onse Vaderen waren van aenbeghinne
vreemdelingen in Egypten / van daer wer-
den sy ontlosset.
q Deut/4.5 30 q Ende ontfinghen de Wet des leuens/
5/ 6. die sy niet en hielden / die oock ghy lieden
Actu.7/ 53. na hen ouertreden hebbet :
13/ 10. 31 Doe is v dit Lant voort lott te besitten
wtgedeylet/ namelicken/ Zion : doch uwe
Vaderen ende oock ghy/ hebbet onrecht
ghedaen/ ende de wegen/ die v de Hoochste
gheboden heeft/ niet ghehouden.
32 Dewyle hy nu r een rechtveerdich Rich- r Psal.7.12.
ter is/ heeft hy van v lieden by tyden ghe- Jere.11.20.
nomen/ dat hy v ghegheuen hadde.
33 Als ghy nu hier zyt / met tsamen uwen
Broederen/
34 Sullet ghy uwen verstande ghebieden/
ende uwe herte verstandich maken/ so sullet
ghy leuendich behouden worden/ en na den
doodt barmherticheyt verkryghen.
35 Want s het oordeel sal na den doot komen/ s Mat.25.61
als wy weder leuendich worden: dan so sullen
der boosen ende goeden wercken openbaer
worden.
36 So en gae nu niemandt als nu tot my/
ende niemandt vraghe na my / de veertich
daghen.
37 Doe nam ick de vyf mannen / als my be-
volen was/ met my/ ende ghingen int velt/
ende waren daer.
38 Aen den volgenden daghe roept my een
stemme : Esdra/ doet uwen mont op/ t ende t Ezech.3.1
drinckt dat ick v gheue. Apoc.10.9.
39 Doe dede ick mynen mont op: doe gaf hy
my eenen vollen beker/ die vol waters was/
zyn verwe nu was als vyer.
40 En ick nam het/ en dranck het : ende doe
ick het ghedroncken hadde/ wert myn herte
u † verstandich/ en wies in my de wysheyt: u † And. met
want mynen Gheest wert in der ghedachte- betrachtin-
nisse behouden. ghe (of be-
41 Ende mynen mondt werdt opghedaen/ denckinge)
ende niet weder toeghedaen. bekommert
42 De Hoochste gaf den vyf mannen ver-
stant / dat sy schreuen de hooghe dingen/ die
by nachte aengheseyt werden/ die sy niet en
wisten.
43 Des nachts nu aten sy / ende ick sprack
den dach / ende des nachts en swech ick
niet.
44 In veertich daghen schreuen sy twee
hondert ende vier Boecken.
45 Ende doe de veertich daghen wt waren/
sprack de Allerhoochste also : Wat eerste
dat ghy voor hebt ghescreuen/ dat segget
openlicken / dat het de weerdighen ende
onweerdighen lesen.
46 Maer de tseuentich laetste behoudt/ende
segget alleen den Wysen ws volcks.
47 Want in dien / is de ader des verstants/
de fonteyne der wysheyt / ende de beke der
bekentenisse.
48 Ende ick dede hem also.

Dat XV. Capittel.

1. De Prophetie Esdre/ seker en warach-
tich. 4. Alle ongheloouighe sullen in hare
ongheloouicheyt steruen. 9. De Heere wilt
wreken het bloet der onschuldighen/ 12.
Egypten wort gheplaecht/ 16. Onstantach-
ticheyt onder den menschen/ 20. De Koninghen
der Aerden sullen ghestraft werden / 24.
Wee ouer die sondigen/ 29. De Draken van
Arabien/ 34. Groote oproeren en kryghen
ouer al Aerdrijck / 43. Babylonien ende
Asien/ 52. God sal wrake doen ouer syne
wtuerkorene.

1 Siet / spreeckt de Heere / spreeckt in de Straffe
ooren myns volcks de reden der Propheten/ ouer de
die ick in uwen monde gheuen sal. sonde.
2 Ende beschicket / dat het in een cedel
gheschreuen worde / a want het is trouwe
ende waerheydt. a Joa.17.7.
3 b Vreeset v niet voor den aenslagh en b Phil.1.28
teghen v / ende en laet v niet bekommeren
de ongheloouicheyt der ghener / die teghen
v spreken.

4 e Want alle ongheloovighen/ sullen in
e Mar 16.16 haren ongheloove sterven.
Joan. 3.18. 5 Siet/spreeckt de Heere/ick wil straffe o-
ende 8.24. ver de Wereldt senden/kryghe/honger/doot
ende.12.48 ende verderffenisse.
d Ma.24.12 6 Want d de boosheyt heeft overhant op
allen Aerdtboden/ende harer schadelicken
wercken zijn vele gheworden.
7 Deshalven spreeckt de Heere:
8 Ick en wil tot harer boosheyt niet meer
swijghen/die sy so roeckeloos doen/ ick en
wil oock niet lijden/dat sy so booslicken
e Apo.6.10 handelen: e want donschuldich bloet der
ende.19.2. bekommerden/schreyet tot my/ende de zie
len der Slechtveerdigen schreyen sonder op
houden tot my.
f Deut.32.35 9 Ende deshalven spreeckt de Heere: f Ick
Joel.3.21 wilt gewisselicken wreken/ende wil alle on-
schuldich bloedt wt hen/tot my nemen.
g Psal.44.23 10 g Siet/mijn volck wordt als een kudde
Roma.8.36 Schapē ter slachtinghe gevoert/ick wilt
als nu niet lijden/dat het in Egyptenlant
woone:
11 Maer wilt wtvoeren met gheweldiger
handt ende ooghen arme/ende wiltse straf-
fen ende plaghen/als te vooren/ ende wil
alle zijn Landt verstooren.
12 Egypten sal treuren/ende syne fondamē
ten sullen gheslagen worden/met der straf
fe/die God over haer voeren sal.
13 Die het velt bouwen/sullen treuren:wāt
haer zaedt sal van brandt eñ haghel/eñ van
eenē grousamē Gesternte verdorvē wordē.
14 Wee der Werelt/ende dien/ die daer in
woonen.
15 Want het sweert koemt/eñ hare verderf
h Mat 24.7 fenisse h eñ een volck sal tegen het andere
strydē/eñ sweerden in haren handē hebbē.
16 Want daer sal een onstātachticheyt zijn
in den menschen/endē eener sal den anderē
overweldighen ende en sullen haren Co-
ninck niet achten ende hare Vorsten: ha re-
handelinghen sullen sy afmeten na hare ge
welt.
17 Want de mensche sal begheeren in de
Stadt te gaen/ ende en salder niet komen.
18 Want om harer hoovaerdie wille/sullē de
steden verschricket worden/de huysen ve-
nen/ende de menschen sullen hen vreesen.
19 Daer en sal geener met den anderen me-
delijden hebben: Ja eener sal den anderen
ten strijde verwecken/te nemen haer goet/
omme des hongers wille/ende van wegen
des grooten drucks.
20 Siet/ick roepe te samen alle Koningen
† And. om der Aerdē/die daer zijn van den † Opganc/
my te vreesē vanden Zuyden/vanden Oosten ende Li-
van/etc. bano/tot hen te keeren/ende weder te ghe-
om op hen ven dat sy hen ghegheven hebben.
te doen kee- 21 i Als sy noch heden by daghe mynen wt
ren/etc. dat verkorenen doen/also wil ick oock doen/ eñ
sy hen ghe- werd vergelden in haren schoot/so spreeckt
daen hebbē. de Heere God.
i Jere.50.15 22 Myne hant en sal der sondaers niet ver
ende.51.49 schoonen/ende mijn sweert en sal niet op-
Ezech.16.59 houdē over die/k die het onschuldich bloet
Math.7.2. vergieten op Aerden.
k Pro.6.17 23 Het vyer is aengegaen van synē toorne/
eñ heeft verteert de fondamentē der Aerdē/
l Malc.4.1 eñ de sondaers/als een l aengesteken stroo.
m Deu.11.28 24 Wee dien/die hier sondigen/ ende m my
ne gebodē niet en houden/spreect de Heere,
25 Ick en wil hen niet oversiē: wijcket ghy
kinderen/van ghewelt/en bevlecket myn
Heylichdom niet.
26 Want God kent alle die/die teghen hem
sondigen/ende daerom gheeft hyse in den
doodt ende verderffenisse.
27 Want als nu zijn de quadē over de We-
relt ghekomen/ende daer sullet ghy in blij-
ven: want God en sal v niet lossen/ daerom
dat ghy teghen hem ghesondighet hebt.
28 Siet/een grousaem ghesichte koemt van
den opganck der Sonnen.
29 Daer sullen Draken geslachten wtgaē/
eñ Arabiers/ volck met velen wagenen/ eñ
hare veelheyt sal zijn/als eenen windt op
Aerden dat hen vreesen sullen eñ verschric
ken alle diese hooren rasen in harē toorne.
30 Sy sullen daer wt den Woude brekē als
de wilde Swijnē/ende met grooter macht
sullen sy komen/ ende sullen met hen inden
strijdt staen/ ende het deel des Landts der
Assyriers verwoesten.
31 Ende dan sullen de Draken overhandt ne
men harer gheboorte indachtich/ende sullen
hen omkeeren/te samen sweeren in grooter
kracht/haer te vervolghen.
32 Sy nu sullen verschricken ende swijghen
voor harer kracht ende sullen vlieden.
33 Ende wt den Lande der Assyriers salse eē-
ner belegheren/ende eenen wt hen * wtma * vernielē
ken: ende daer sal vreese ende verschricken
zijn in haren toch / ende eenen twist onder
haren Coninghen.
34 Siet/ wolcken van den Oosten ende van
den Westen tot int Zuyden/ ende die zijn
seer grousaem/vol toorns ende ongeweder,
35 Sy sullen aen malkanderen slaen/ eñ n † n† An. vele
sullen aen het groote Gesternte op Aerden sterren op
slaen/ende haer Ghesternte: Aerden val
36 Ende o het bloet sal van den sweerde/tot lende ma-
den buycke toe/ende † het mest des menschē ken/ Ja
totten p † Stroysele des Kemels komen. oock haer.
37 Ende groote vreese ende beven sal op Aer etc.
den zijn/ende die den toorne sien/sullen ver- o Apoc.14.
schricken een beven salse aenstooten. 20.
38 Ende dan sullen groote reghenen vandē † And. den
Zuyden komen van den Noordē/ende een roock
deel vanden Westen/ yt Anders.
39 Ende van den ongestuymē winde vandē gordels.
Oosten/ende sullense opsluyten/eñ de wol
ken die hy in toorne op ghewerckt hadde: eñ
het Gesternte om een verschricken te makē
tot den Oosterschen ende Westerschen win-
de sal verstooret worden.
40 Ende de groote wolcken sullen verheven
worden/ende de stercke wolckē vol toorns/
eñ het Gesternte: dat sy het gantsche Aerde
rijck verschrickē/ende alle die daer op woo
nen/ende dat sy over alle verheven plaet-
sen ghieten een grousaem Gesternte.
41 Vier ende haghel/ende vliegende sweer-
den/ende vele waters/ dat alle velden vol
worden/ende alle Beken.
42 Ende sullen breken de Steden ende de
mueren/de bergen ende heuvelē/alle hout/
woudt/ende gras der Weyden / ende alle
hare vrucht.
43 Ende sy sullen stantachtich gaen na Ba
bylon/ende haer verschricken.
44 Sy sullen tot haer comen / eñ haer om-
legeren: sy sullen dat Ghesternte ende allen
toorne/over haer wtgietē: dan so sal wtgaē
stof ende roock/tot in den Hemel/ende allē
die om haer zijn sullense beklaghen.
45 Ende die onder haer blijven/sullen dienē
dien/die haer verschricket hebben.
46 Ende ghy Asia / die v oock op den hope
Babylons vertroostet/ende een eere zijt ha
rer persoone/
47 Wee v /ghy ellendighe/ dat ghy v haer
vergheleket hebt/ende hebt uwe dochterē
in hoererie vercieret/dat sy hen verheuch-
den ende welbevielen uwe boeleerderen / q q Apo.17.5
die r doorgaens begheert hebben met v te r Of alle
hoereren. wech.
48 Ghy hebt de verhateder Stadt ghelijck
zijn wil-

zijn willen/in allen haren wercken en̄ vin-
dinghen/daerom spreeckt God:

f Weduwe-schap. / t Syr.40.19 / 4.Esd.16.29 / Jer.24.10. ende 27.8. / Ezech.6.11. / ot Aud/v.

49 Ick wil ongeluck over v brengen/f een-
saemheyt/armoedt/t hongher/krijch/pes-
tilencie/dat ick uwe huysen wtroepe/ van-
der verstooringhe/doodt/ ende macht u-
wer kracht.
50 Ghelijck een bloeme verwelcket wort/ so
de hitte over ot haer schijnet.
51 Also suldy swack ende ellendich worden/
so ghy ghestraffet wort/ ende vanden wijuē
ghestraffet/dat v/de Gheweldighen ende
Lief hebbers niet aennemen en meughen.
52 Ben ick v so vyant/spreeckt de Heere?
53 Haddet ghy myne wtuerkorene niet al-
le tijdt ghedoodt/ de slaghen uwer handē
ghehooget/ende spraket over haren doot/
so ghy dronken waret.
54 Verciertet de ghestalte ws aenghesichts?
55 x Den loon uwer hoererie/wort v in u-
wen schoot weder vergoldē: daerom suldy
de wederghevinghe yt ontfanghen.

x Apoc.18.6 / yt Anders/ niet nemen. / z Math.7.2

56 z Als ghy/ spreeckt de Heere/ mynen wt-
verkorenen ghedaen hebt/also doe v God/
ende late schade over v gaen.
57 Uwe kinderen sullen van honger steruē/
ghy sult door het sweert vallen/uwe stedē
sullen verstoort wordē/ ende alle de uwen/
met den swaerde in den velde omkomen.
58 Die in Berghen zijn/sullen van honger
steruen / ende sullen haer eyghen vleesch
eten/ende voor hongher ende dorst/ haer
eyghen bloet drincken.
59 Voor de Zee suldy met onsalicheydt ko-
men/ende dan suldy noch/weder ongeluck
hebben.
60 In den voortoghe sullen sy de verslage-
ne stadt verscheuren / ende sullen een deel
ws Landts wtroepen/ende het deel uwer
eere wtmaken / ende de omgekeerde noch
eenmael omkeeren.
61 Sy sullen v vertreden als eenen halm/en̄
sy sullen v vyer zijn/ende v verteeren.
62 Uwe Steden ende v Lant/uwe wouden
ende uwe vruchtbare Boomen sullē sy met
vyere verbranden.
63 Uwe kinderen sullē sy gevanckelick he-
nen voeren/ende wat ghy hebt/sullē sy roo-
ven/ ende de schoonheyt ws aensichts sul-
len sy verbleecken.

Dat xvj. Capittel.

1. Esdras prophetcert tegen Babyloni-
en/Asien/Egyptē ende Syrien/8. De toor-
ne des Heeren is niet af te wenden. 20. De
straffinghen zijn ghesonden tot beteringhe.
22. Groote benautheden op Aerden. 41.
Waerschuwinghe den volcke Gods. hoe sy
hen behooren te dragen in tijden der droef-
heyt. 55. De Heere kent de ghedachten der
menschen. 71. Die den Heere vreesen/sullen
ghequelt worden. 74. De wtuercorene sullē
beproeft worden alst gout in den vyere. 76.
God is der synen Hooftman. 78. Wee over
de sondaers.

Tegen Babylon/Asië/ Egypten/ en̄ Syrien. / a 4.Esdr.15.46. / b Jer.49.3. Jone.3.6. / c Of/ontsteken.

1 WEe v Babylon / ende a Asia: Wee v
Egypten ende Syrien.
2 b Gordet v met sacken ende hayren
kleederen/beweenet uwe kinderen / weset
bedroeft want uwe verderffenisse is hier.
3 Een sweert wort over v gesondē/wie wil
het afwenden?
4 Een vyer wordt over v c ontfuncket/ wie
wil het blusschen?
5 Ongheluck sal over v comen/wie wil het
verdryuen.
6 Kan eener eenen hongerighen Leeuwe/in
den Woude verdryuen? Ofte kan eener het
vyer in stoppelen/dat begonnē heeft te bra-
den/blusschen?
7 Kan eener eenen pijl / van eenen stercken
Schutter geschotē/weder te rugge drijuen?
8 De stercke Heere sendet ongeluck/ wie wil
het afwenden?
9 Het vyer is in synen toorne ontfuncket en̄
wtghegaen/ wie wil het blusschen?
10 Hy sal blixemen/ wie en sal niet verschric-
kē? d Hy sal donderen/ wie en sal niet beuen? d Psa.18.14
11 God dreyget/ wie en wil niet gantschelic-
ken voor hem wtgheroept worden?
12 e Het Aerdrijck bevet/ ende syne Fonda- e Psal.18.8 Judic.16.28 Mat.27.51
menten/de Zee wallet van den gronde/ ende
hare vloeden zijn onrustich: oock de Visschē/
voor den Heere / voor der klaerheydt syner
kracht.
13 Want syne rechterhant/die den boge span-
net/is sterck / syne pijlen zijn scherp/ die hy
schiet/en̄ en feylen niet / so hyse schiet in de
eynden der Werelt.
14 Siet/de quaden zijn gesonden/ende en sul-
len niet wederkeeren/tot dat sy op Aertrijck
comen.
15 Het vyer is ontsuncket/ende en sal niet wt-
ghebusschet worden/ tot dat het de fonda-
menten der Aerden verteeret.
16 Ghelijck als den pijl / die geschoten wort
van eenen stercken Schutter/ niet weder te
rugghe en vaert / alsoo en sullen de quaden/
die op Aerden gheschicket zijn/ niet weder-
keeren.
17 Wee my/wee my/wie wil my in dier tijdē
ontlossen.
18 Begin der smerten ende vele suchtens: be-
ghin der dierten ende vele doots: begin der
kryghen/ ende de Geweldighen sullen ver-
schricken: beghin des quaets/ ende sy sullen
alle beuen.
19 Wat wil ick doen/ wanneer nu de quaden
alle komen?
20 Siet/f honger/ plaghe/druck/ angst/ zijn f Syr.40.19 4.Esd.15.49 2.Reg.6.25 Jere.24.10. Ezech.6.11.
ghesonden/ gheesselen tot beteringhe.
21 Doch in dien allē/ en sullen sy hen niet be-
keeren van haere booshept / sullen oock der
gheesselen niet ghedencken.
22 Siet/ het koorne sal so vele/ en̄ verachtet
zijn op Aerden/dat sy meynen sullē/ het staet
wel/ dan sullen de quaden op Aerden wassē/
krijch/dierte/ ende groote onruste.
23 Want vele die op Aerden woonen/ sullen
van honger steruen / de andere worden ver-
slaghen/die den hongher ontrennen.
24 En̄ so sy doodt zijn/ sullen sy als dreck/ he-
nen geworpen worden/ende niemant en sal-
se troosten: want het Aertrijck sal een woe-
stijne/ ende de steden sullen neder gheworpen
worden.
25 Niemandt en salder zijn/die de Aerde be-
saeye oft bouwe.
26 De boomen sullen vrucht geven/ende nie-
mant en salder zijn/ diese aflese.
27 De druyuen sullen rijp worden/en̄ nie-
mant en salse treden/ want aen allen plaet-
sen/ sal groote g eensaemheyt zijn. g Of/verlatenisse/ woestheydt.
28 Also dat eener geerne eenen mensche sage
ende zijn stemme hoorede.
29 Erghens sullen tien van eener gantscher
stadt overblijuen/en̄ twee in den velde / die
hen in dicken wouden verberghen sullen/in
den klouen der rotzsteenen.
30 Ghelijck als aen eenen Olyboome/drie of
vier olyuen blijuen.
31 Oft so aen eenen wijnstocke/die afgelesen
is/sommige druyuen staen blijuen/van die/
die vlytighen nasoecken.
32 Also sullen te dier tijdt/drie ofte vier over-
blijuen van dien/ die hare huysen doorsoec-
ken met den swaerde.

33 Het landt sal woest worden/ de velde sal
len verouden/in allen wegē eñ straten sul
len doornen wassen daerom dat niemandt
daer door en wandelt.
34 De maeghden sullen treuren/dat sy geen
h Of tegaeda. h houwelick geselschap en vinden de vrou
wen dat sy geē mans en hebbē/hare doch=
teren dat sy hulploos zijn.
35 In den krijghe sullen hare bruydegoms
om komen ende hare mans van hongher
sterven.
36 Hooret dit/ghy Dienaers des Heeren/en
de verstaet het.
37 Siet/dit is het woordt des Heeren / dat
nemet aen ende ghelooft den Goden niet:
de Heere spreeckt.
38 Siet de quaden komen / ende en sullen
niet vertoeven.
39 Gelijck als een swanger vrouwe / die na
den negen maenden/eenen sone baren sal/
so de stonde der gheboorten hier is een vre
e wee/dry daer te voren de kint s wee benau
wen ende overvallen haer:ende so het kint
aen de gheboorte koemt/vertoeven sy niet
eenen ooghenblick:
Weemen hē 40 Also sullen oock de quaden op Aerden te
vragē sal in komen niet vertoeven:de Werelt sal sucht
druck ende ten ende smerten sullen haer aengaen.
lijden. 41 Mijn volck/hooret een woort / i Rustet
i Ephe 6.11. v ten strijde ende in allen quaden k weset
k Gen.47.9 als de vreemdelinghen op Aerden.
1.Par.30.15 42 Die verkoopt/ die zy als die vliede : die
Hebr.11 13. daer koopt/als die verliesen sal.
1 Petr.2 11. 43 l Die koopmanschap drijft/ als die/ die
l1.Co..7.27 daer geen nutte wt hebben en sal:die daer
bouwet/als die/die daer nz in woonē en sal
44 Die daer saeyt/ als die die niet mayē en
sal;die den wijngaert snijdt / als die / die
niet de druyven snijden sal.
45 Die hen verhouwelicket/als die/die geē
kint hebben en sal:die hem niet verhouwe-
licket/als de weduwaers.
46 Ende daerom/die daer arbeyden/die ar=
beyden te vergheefs/
47 Want vreemde sullen haer vrucht insa=
melen/ende haer in goedt roovē/hare huy=
m He.10.34 sen omkeeren hare kinderen ghevanckelick
nemen:want in ghevanckenisse ende dier=
te/sullen syse baren/
48 Ende die haren handel voeren met roove
so sy dech hare steden/huysen goederen en=
de persoonen vercieren/
49 Sal ickse doch so vele meer straffen / om
harer sonde wille spreeckt de Heere.
50 Gelijck als een hoere / een vrome ende
deuchsame vrouwe hatet/
51 Also sal oock gerechticheyt hatē/de boos=
heyt so sy haer vercieret/ eñ salse opentlic=
kē aenklagē/so die komē sal/ die n† daer be
n† An.den schermt/die alle sonde op Aerdē metē wil.
beginner al 52 Ende daerom en wort haer niet ghelijck/
ler sonde noch haren wercken:
op Aerden/ 53 Want het is noch om een kleyne tijdt te
stueren sal. doen so wort de boosheyt van der Aerden
ghenomen/ende gherechticheyt sal onder
v heerschen.
54 De sondaer en sal niet spreken: Hy en heb
be niets ghesondighet:want gloeyende ko
len salmē op synen hoofde brandē/die daer
n Spr.23.27 voor God ende syner eere spreke/ Hy en had
Au.10.15. de niet ghesondighet.
p Job.43.4 55 o Siet/de Heere kent alle wercken der
Spr.42.2. menschen/hare aenslaghen ende p gedach=
q Jer.17.10. ten/q oock hare herten.
r Gen.1.1. 56 Want hy sprack:r Het worde de Aerde/
Judic 16.17. ende sy wert: het worde den Hemel/ende hy
Psal.33.9. wert.
f Psa 147.4. 57 In synen woorde zijn de Sterren ghe=
Esai.40.26 maeckt/f ende hy alleen weet haer gheta.

58 Hy doorgront den afgront ende syne diep
te hy heeft de Zee ende haer begryp ghe=
meten.
59 De Zee heeft hy int middel der wateren
besloten/ende t de Aerde heeft hy over het t Job.38.6.
water ghehanghen/met synen woorde. Psal.24.2.
60 u Den Hemel spannet hy als een gewelf/ 136.6.
over de wateren heeft hy hem ghesettet. u Jes.40.22
61 In der woestijne heeft hy fonteynen/ghe= 44.24.
maeckt/ende op de hoochten der berghen/x
zeen datter af vlieten de watervloeden van x. Dat is/
den hooghen rotzsteenen / daer met sy het staende wa
Aertrijck bevochtigen. ter/
62 p Den mensche heeft hy gemaeckt /ende p Gen.1.25.
zijn herte heeft hy midden in hem gesettet:
heeft hem eenen adam ingheghevent het le
ven ende verstandt/ooc den Gheest des
Almachtighen Gods/
63 Die alle dinck gemaeckt heeft/eñ die alle
heymelickheyt der Aerden doorgrondet/
64 z Die weet uwe aenslagē/ eñ wat ghy lie z Jer.17.
dē in uwē herten gedencket/ so ghy lieden Psal.7.10.
sondighet/ende uwe sonden verberghet.
65 Daerom so heeft God doorgrondet alle
uwe wercken/ende salt v lieden alle voorts
trecken ende rueren.
66 Ende so uwe sonden voorts getogen wor
den suit ghy lieden schaemroot wordē voor
den menschen / eñ a uwe sonden sullen uwe a Sap.4.14
aenklaghers worden op dien dach.
67 Wat wilt ghy lieden doen ? oft hoe wilt
ghy lieden uwe sonde voor God ende synē
Enghelen verberghen?
68 Siet/ de Richter is God / b vreest hem/ b Eccl.12.
laet af van uwen sonden/ende vergetet u= Apoc.14.7.
wer ongherechticheyt/en drijftse niet voort
ende voort / so sal v lieden God beleyden/
ende van allen drucke verlossen.
69 Want siet/ eē et groot Heyrhoorne/geeft c† An.vier
synen gheschal over v lieden: sy sullen som= oft vyer
mighe wt v nemen/ende sullen met den Go eēs grootē
dekens de v legighe spijsen. hoops is
70 Ende die hen verwillicht hebben / sullen aengegaen
hen tot eener spotte tot eener versmaheyt over v:sy et
ende vertredinghe worden. ende sullikse
71 Want het sal et den plaetsen een plaetse den Afgode
zijn/ende in de omliggēde Stedē/een groot ter spijse/
oproer/over die/die God vreesen. slachten.
72 Sy sullen zijn als de woedende/niemant d Of. ledich
sullen sy oversien:berooven ende verstoorē ganghers
sullen sy alle die God vreesen. e† An zyn
73 f Verwoesten sullen syse/haer goet sullen aen allen
sy hen nemen/ende wt haren huysen stootē. plaetsen/eñ
74 Dan sal het kont worden wie myne wt= inden etc.
verkoorne zijn/g ende die sulkē beproeft wor stedē eñ etc.
den/als het gout inden vyere. f 4.Es.16.
75 Hooret myne gheliefde spreeckt de Hee g Sap.3.6.
re: siet/ de daghen des drucx zijn hier/ doch Zach.13.8.
ick wil v lieden verlossen. 1.Pet.1.7.
76 Verschricket niet/ twijfelt niet / God is
uwe Hooftman.
77 Welcke myne gheboden ende ordeningē
houdet spreeckt de Heere/h die en late hem h Rom.6.
de sonden niet overwegen/noch syne boos=
heden overklimmen.
78 Wee dien/die met haren sondē ende boos
heden ghebonden ende verstrickt zijn / als
een velt met eenen Woude omvangē/ ende
synen voetpadt met Doornen overtoghen
is/dat hem niemant wandelen en kan / eñ
dan so neemtmen hem ende worpt hem int
vyer/ende verbrandt hem.

Eynden des vierden
Boeck Esdre.

DER

Het Boeck
Tobie.

Dat Eerste. Capittel.

1. Het gheslachte Tobie. 2. Tobias ghevangen zynde, en verlaet den wech der waerheyt niet. 13. Vint genade voor Salmanasser. 19. Is barmhertich synen broederen. 21. begraeft de doode. 23. Hy wert ghedwongen hem heymelick te houdē, wt vreese des Koninck. 24. De Koninck Sennacherib wort van zyn eyghen sonen verslaghen. 25. Tobias koemt weder te Ninive.

Vanden geslachte/ leuē ende vreese Gods Tobie.
1 Daer was eē man/ met namē Tobias vandē stamme Naphthali/ wt eener stat in Overgalilea boven Aser aen der heerstrate/ ter slincker hant/ teghen de Zee.
a 2. Re. 17. 3. Salmanasser.
2 a De selve wert mede ghevanghen ter tyden Salmanasser/ des Koninck in Assyrien: ende hoewel hy also onder vremde lieden gevanckelick was/ so en is hy doch ghelijckewel van Gods woordt niet afghevallen:
3 Ende alles wat hy hadde/ dat deylde hy synen mede ghevangheuen Broederen/ ende bloedvrienden mede.
4 Ende hoewel hy de jonckste man was/ des stammes Naphthali/ so en hielt hy hē doch niet kindisch.
5 Ende doe doch yegelick den gulden Kal-
Guldene Kalveren.
veren diende/ b die Jerobeam de Koninck
b 1. Re. 12. 28
Israels hadde maken laten/ c vermyde hy
doch sodanighen grouwel:
c Spr. 15. 18/
6 Ende hielt hem tot den Tempel eñ Gods
dienst te Jerusalem/ ende diende daer den
Heere/ ende badt aen den God Israels: d
gaf ooch syne Eerstelinghen ende Tienden/
d Ex. 22. 29 23/ 19.
gantsch ghetrouwelicken:
Deut. 12. 6.
7 Also/ dat hy alle tydt in den derden Jare/
N. 3. 26. 1
den Vreemdelinghen/ Weduwen ende Weesen haren Tienden gaf.
8 Sulcx hielt hy van jeughet op / na de Wet des Heeren.
e Nu. 36. 6.
9 Doe hy nu opghewassen was/ e nam hy een wijf/ oock wt den stamme Naphthali/ met namen Hanna: ende gewreerde van haer eenen sone/ welcken hy oock Tobiam noemde:
10 f Ende leerde hem Gods woort van jeu-
f Deu. 6. 7.
ghet op: dat hy God vreesede / ende de son-
Ephe. 6. 4.
den vermydede.
11 Ende als hy met synē gantschē stamme/ met synen wyve ende kinderen onder den gevanghenen wech ghevoert werdt in de Stadt Ninive/
12 g Ende yeghelick van den offeren ende
g Ge. 43. 32.
spysen der Heydenen at bewaerde hy hem
Judit. 12. 2.
ende en verontreynichde hem niet met sul-
Dani. 1. 8.
ker spyse.
13 Ende dewyle hy van gantscher herten dē Heere vreesde/ gaf hem God ghenade voor Salmanasser/ den Koninck te Assyrien/
14 Dat hy hem veroorloefde vry te gaen/ waer hy henen woude/ ende wt te richten/ wat hy te doen hadde.
15 So toech hy nu tot alle dien/ die gevanckelick waren / h ende troostedese met den
h Ma. 25. 36
woorde Gods.
16 Eñ als hy quam in de stat Rages in Meden/ ende hadde by hem tien pont silvers/ daer hem de Koninck mede begaeft hadde:
17 Ende doe hy onder dē anderen Israeliten
Gabel.
eenen sach/ met namen Gabel / van synen
stamme/ die gantsch arm was/ i dede hy hē
dat selve silver/ ende nam een handtschrift i. Tob. 4. 16
van hem daer op.
18 Doch langhe na den doot Salmanasser/ Sennacherib.
doe zijn sone Sennacherib na hem regeerde/ die den kinderen Israels vyandt was/
19 Ghinck Tobias daechlicks tot allen Israeliten ende trooste dese, ende deylde eenen yeghelicken mede van synen goederen wat hy vermochte.
20 k De hongherighen spijsde hy/ de naecken kleedde hy/ de verslaghenen ende doodē begroef hy.
k Psal. 112. 9 Mat. 25. 35 Esaie. 58. 7.
21 l Sennacherib nu de Coninck/ was gevlo- l 2. Re. 19. 36
den wt Judea/ daer hem God gheslaghen Esa. 37. 36.
hadde / om syner lasteringhe wille: Doe hy Syr. 48. 24
nu weder quam/ was hy vergrimmiet/ ende 1. Ma. 7. 40
liet vele der kinderen Israels dooden: m 2. Ma 8. 19
der selver lichamen beschickede Tobias te m 4. Esdr. 8
begraven. 23.
22 n Als sulcks nu de Koninck ghewaer n Tobi. 2. 5.
werdt/ hiet hy hem dooden / ende o nam hē o Heb. 10. 34
alle syne goederen.
23 Tobias nu/ vloot met synen wyve ende sone henenwech/ ende onthielt hem heymelicken by goede vrienden
24 p Na vyf ende veertich daghen nu wert p 2. Re. 19. 37
de Koninck van synen eyghenen sonen ver- 2. Par. 32. 21
slaghen.
25 Ende Tobias quam weder te huys/ ende alle zyn goedt werdt hem weder ghegeven.

Dat ij. Capittel.

1. Tobias ontgaet te banckęteren met die God vreesen. 4. Hy staet op van der Tafel om de dooden te begraven. 6. Hem ghedenct der Prophetie Amos. 11. Hy wort blint 19. Hanna het Wyf Tobie. 21. De oprechticheydt Tobie. 22. Zyn Wyf Hanna gheeft hem scheldt woorden.

1 Daerna a op des Heeren Feest/ doe Tobias in synen huyse / een heerlicke maeltydt bereydet hadde/
Van der barmherticheyt ende mildicheyt Tobie/ ooch teghen de dooden.
2 Sprack hy tot synen sone: Gaet henen/ ende noodt de God vreesenden van onsen stamme/ dat sy met ons eten.
3 Ende als hy weder in quam / seyde hy sy-
nen vader Tobia/ dat daer een van Israel/ a Deu. 16. 11
op der straten doodt laghe.
4 Doe b stōt Tobias also haest vā der tafe- b Tob. 12. 12
len op/ voor den etē/ eñ ginck tot dē dooden lichame/ eñ nam hem op/ ende droech hem heymelickē in zyn huys/ op dat hy hem des nachtes heymelicken begroeve.
5 Ende als hy dat lyck heymelicken verborgē hadde/ att hy zyn broot met treuricheyt.
6 Ende dachte aen dat woordt/ dat de Heere ghesproken hadde, door Amos den Pro-
pheet: c Uwe vierdaghen/ sullen tot treur- c Amo. 8. 10
daghen worden. 1. Mac. 1. 41
7 Ende des nachts ghinck hy henen/ ende begroef de dooden.
8 Doch syne vrienden straffeden hem alle/
ende spraken: d De Koninc heeft u nu korts d Tobi. 1. 22
om dier sake wille heeten dooden/ ende zijt kuym daer van gekomē/ noch begraeft ghy de dooden.
9 e Doch Tobias vreesde God meer dan dē e Act. 4. 19.
Koninck/ eñ droech de verslagene heymelic- 5. 29.
ken te samen/ ende behieltse heymelickē in synē huyse/ ende des nachts begroef hyse.
10 Ende het begaf hem eens daechs/ dat hy int huys quam/ als hy de doodeñ begraven hadde/ ende was moede/ ende leyde hem by eenen wandt/ ende ontsliep.
11 Ende een Swaluwe scheet wt haren Nes-
te/ dat viel hem also heet in de ooghen: daer Tobias
van wert hy blindt. wort blint.

Sodanighe

f Deut.8.2. 13.3. i Joan 9.2. 11.4.

12 f Sodanige droeffenisse nu/liet God ouer
hem komen/up dat de nakomelinghen een
exempel der ghedult aen hem hadden/ ghe
lijck als aen den heylighen Job:
13 Ende nademael hy van ieught op / God
gheureest / ende zijn ghebodt ghehouden
hadde en toornde noch en murmureerde hy
niet teghen God dat hy hem hadde laten
blindt worden:
14 Maer bleef bestādich in der vreese Gods.
ende danckte God alle zijn leefdaghe.

Tobias wordt van syne vrienden bespot. g Job.4.5. 17/6.

15 g Ende gelijck als de Koninghen den hey
lighen Job bespotteden: also verachteden
Tobiam syne eyghen vrienden/
16 Ende spraken: Waer is nu v vertrouwē/
daer ghy uwe Aelmissen om ghegeuen/en-
de so vele dooden om begrauen hebt?
17 Ende Tobias strafdese / ende sprack:
Segghet niet also:

h Tob:8.5.

18 h Want wy zijn kinderen der Heyligen/
ende wachten op een leuen welcke God ge
uen sal dien / die int gheloone sterck ende
vast bliuen voor hem.

Hanna wint dē Tobia den kost voor. i Eph.4.28 Prou.31.20. Tobie onschult ende oprechticheyt. k Deu.22.1. Tobias wort van synen wijue gheschholdē. l Job 2.9.

19 i Eñ Hanna zijn wijf arbeydde vlijtigen
met harer hant/ende gheneerde hem met
spinnen.
20 Ende het begaf hem/dat sy een ionghe
Geyte int huys brachte.
21 Eñ doese haer mā Tobias hoorde blarrē/
sprack hy: k Siet toe/dat sy niet gestolē en
zy: geeffe den Rechten heere weder : want
ons en behoort niet te eten van ghestolen
goede/ofte datselue aen te roeren.
22 Ouer dese redenen wert zijn huysvrouwe
toornich/ antwoorde ende sprack : l Daer
sietmen dat v vertrouwen niets en is. ende
uwe Aelmissen verloren zijn.
23 Met dien ende andere woorden meer/
wierp sy hem zijn ellende voor.

Dat iij. Capittel.

1. Tobias bedroeft om de lasterwoorden zijns wijfs / bidt den Heere. 7. Sara dochter van Raguel. 8. Asmodi de boose gheest. 11. Het ghebedt Sare. 24. De ghebeden Tobie ende Sare verhoort. 25. De Enghel Raphael wordt gesonden/ dat hy hen beyde helpe.

Een gebedt Tobie tot God in syner droeffenisse.

1 DOe wert Tobias diepe suchtende/en-
de hief aen te weenen ende te bidden/
ende sprack:
2 Heere/ghy zijt rechtueerdich/ende alle v
doen is recht/ende enckel goedicheyt ende
trouwe:
3 Ende nu mijn Heere/weest my genadich/
ende en wrecht myne sonden niet/ ende en
ghedenckt niet myner/ofte myner vaderen
misdaedt.

a Deu.28.25

4 Want dewijle dat wy uwe geboden niet
gehouden en hebbē/a so zijn wy ooch onsē
vyanden henē gegeuen dat sy ons beroo-
uen/geuanckelick houden eñ dooden: b eñ
zijn tot schanden ende tot spotte ende tot
c hoone ghewoorden / den vreemden / daer
ghy ons henen verstropt hebt.

b Psal.79.4 c Of smaetheyde

5 Ende nu Heere verschrickelick zijn uwe
gerichten dewijle dat wy uwe ghebodē
niet gehouden ende niet recht ghewandelt
en hebben voor v.

d 1 Re.19.4 Jone.4.3.

6 Och Heere bewijst my ghenade / ende d
neemt mynen gheest wech in vrede : want
ick wil liever doodt zijn dan leuen.

Sara des Raguels dochter ongheluck. e Tob.6.12.

7 Ende het begaf hem des seluen daechs/
dat Sara een dochter Raguels/in der Me
den stadt Rahes van eener Maegt harrs
vaders ooch qualick ghehouden ende ghe
lastert werdt/
8 e Diermen seuen mannen na een ander
ghegeuen hadde, ende een boose gheest/ As-
modi ghenoemt/haddese alle gedoodet / al-
so haest wanneer sy biligghen souden.
9 Daerō schalt haer haers vaders Maegt/
eñ sprack God gheue/dat wy nemmermeer
eenen sone ofte dochter van v en sien op
Aerden/ghy mannen moorderssche.
10 Wilt ghy my ooch niet doodē gelijck als
ghy de seuen mannē gedoot hebt: Op sulcke
woorden ginck sy in een kamer / bouen in-
den huyse: ende en att noch en dranck niet/
drye daghen ende drye nachten:
11 Ende en liet niet af met bidden ende wee-
nen/ende badt God dat hyse van der ver-
smaedtheyt verlossen woude.
12 Daer na aen den derdē dage/doe sy haer
ghebedt gheeyndet hadde loefde sy God/

Een ernstelick ghebedt Sare. f Spr.2.13.

13 Ende sprack: geloeft zy uwen Name Hee
re/eñ God onser vaderen, wāt wanneer ghy
toornet/so bewijst ghy ghenade eñ goedic-
heyt/ende in der droeffenisse f vergeeft ghy
de sonden dien die v aenroepen.

g Psal.123.1

14 Tot v mijn Heere/keere ick mijn aenge-
sichte/g tot v heffe ick mijn ooghen op/
15 Ende bidde v: Dat ghy my verlost van de
se swarer versmaedtheyt/ofte my van hier
nemet.
16 Ghy weet Heere dat ick gheens mans
begheert en hebbe/ende mijn ziele behoudē
van aller booser lust:

h Psal.26.4

17 h Ende en hebbe my noyt tot ontuchtich
ende lichtueerdich gheselschap ghehouden.
18 Doch eenen man te nemen/hebbe ick be-
willicht in uwer vreesen / ende niet wt cu-
rieusheydt.
19 Ende ick en ben harer/oft sy en zijn my-
ner niet weert geweest: eñ ghy hebt my mis-
schien eenen anderen manne behouden.

i Esai.8.10. 40/13.46/11.

20 i Want uwen raedt en staet niet in des
menschen ghewelde.
21 Doch dat weet ick voorwaer : Wie God
dienet die wort na de aenuechtinghe ghe-
trooost ende van der droeffenisse verlost eñ
na der tuchtinghe vindet hy ghenade:
22 Want ghy en hebt gheenen lust aen onsen
verderue: want na den Onwedere /laet ghy
de Sonne weder schijnen/ende na den huy-
len ende weenen begaeft ghy ons rijckelic-
ken met vreuchden.
23 Uwen Name zy eewichlick eere ende
lof/ghy God Israels.

Tobias ende Sara worden op eene tijt verhoort

24 In der seluer stonde/werdt deser beyder
ghebedt verhoort vanden Heere inden He-
mel.
25 Ende de Enghel des Heeren/de heylighe
Raphael/wert wtgesonden dat hy hen allē
beyde holpe: dewijle dat haer ghebedt op
eener tijdt/voor den Heere voortghebracht
was.

Dat iiij. Capittel.

1. Tobias leert ende vermaent synē sone. 7. Aelmoesse. 13. Ouerspel. 15. Den Aerbeyder synen loon. 19. Raedt by de Wijse te soecken. 23. Die God vreest is rijcke ghenoech.

Tobias leert synen sone/hoe hy Godsalichlick leuen sal.

1 DOe nu Tobias dachte dat zijn ghebedt
also verhoort ware/ dat hy steruen sou-
de/riep hy synen sone tot hem/
2 Ende sprack tot hem: lieue sone hoort my-
ne woorden/ende behoudtse vaste in uwen
herten.

Moeder eeren. Exod.20.12 Spr.17.27.

3 Wanneer God myne ziele sal wech nemē
so begraeft mijn lichaem: Ende eert uwe
moeder alle v leefdaghe.
4 Dencket daer aen/in wat vare sy gestaē
heeft/ doe sy v onder haren herten droech.
5 Ende wanneer sy ghestoruen is / so be-
graeftse by my.

God vreesē. a Rom.6.8

6 Ende hebbet God voor ooghen ende in-
der herten /alle v leefdaghe ; a ende wacht
v, dat

v/ dat ghy in gheene sonden verwillighet/
ende doet teghen Gods ghebodt.

Aelmissen gheven. Luc.14.13. Prov.3.9. Sprach.4. 1.14/13. b Sprach 35.4.

7 Van uwen goederen helpt den armen/ eñ
en wendet v niet van den armen / soo sal v
Godt weder ghenadichlicken aensien.
8 b Waer ghy cont/ daer helpet den noot-
druftighen.
9 Hebt ghy vele/so gheeft rijckelicke: hebt
ghy weynich/ so gheeft doch van den wey-
nighen met trouwer herten.
10 Want ghy sult een recht loon versame-
len/ in der noodt.

c Tob.12.9. Sprach. 29.14.

11 c Want de aelmissen verlossen van allen
sonden / ooch van den doot / ende en laten
niet inder noot.
12 Aelmissen is eenen grooten troost / voor
den Alderhoochsten Godt.

Hoererie te vlieden. Deut.24.5. 1.Thessa. 4.3. Hooverdie te vermijdẽ. d Gene.3.5. e Leut.19.13 Deut.24.14 f Matth. 7.12. Luc.6.31. g Luc.14.13. Matth. 25.35. Esa.58.7. Ezec.18.7. Psal.112.9. Prov.11.24 h Spr.9.19

13 Hoedt v mijn sone/ voor aller hoererije,
ende en houdt v tot gheener andere/ maer
alleene tot uwen wijve.
14 De hooverdie en laet doch in uwer her-
ten / noch in uwen woorden herrschen :
want sy is een beghin alles verderfs.
15 e Wie v arbeydet / dien gheeft in corten
zijnen loon/ ende en verondhoudet nieman
de zijnen verdienden loon.
16 f Wat ghy niet en wilt datmen v doe/ dat
en doet eenen anderen ooch niet.
17 g V broot deylet den hongherigen me-
de/ ende bedecket de naecten met uwe clee-
deren.
18 Gheeft Aelmissen van uwen broode ende
wijne / by der begravenisse der vromen /
ende en eett noch en drincket niet by den
sondaers.
19 h Soeckt alle tijt raedt by den Wijsen/
20 Eñ dancket God alle tijdt / ende biddet/
dat hy v regere/ eñ ghy in alle uwen voor-
nemen zijnen woorde volghet.
21 Ghy sult ooch weten mijn sone / dat ick
thien pont silvers/ doe ghy noch een kindt
waert/ den Gabel gheleent hebbe / in der
Stadt Rages/ in Meden / eñ syne handt-
schrift hebbe ick by my:

Gabel. Tob.1.15. 9.5.

22 Waerom / ghedencket dat ghy by hem
coemt/ ende sodanich gheldt eyssichet/ ende
hem zijne handtschrift weder gheuet.
23 Sorghet slechs niet mijn sone / wy zijn
wel arm / i doch wy sullen vele goets heb-
ben/ so wy Godt sullen vreesen / k de sonde
vermijden/ ende goet doen.

i Rom.8.17. Prov.15.6. k Sprac. 21.2.

Dat v. Capittel.

1. De Enghel Raphael presenteert hem selven een ghelejdtsam Tobie te zijn. 16. Tobias ondersoeckt Raphael van zijn geslachte. 23. Hanna de moeder Tobie is bedroeft om dat haer sone wech reyst. 26. Tobias troost zijn wijf.

De ionghe Tobias is zijnen vader gehoorsaem.

1 DOe antwoorde de ionge Tobias synen
vader/ ende sprack: Alles wat ghy my
ghesept hebt/ mijn vader/ dat wil ick
doen.
2 Maer hoe ick dat ghelt inmanẽ sal/ dat
en weet ick niet: hy en kent my niet/ soo en
kenne ick hem ooch niet : wat sal ick hem
voor een trecken brenghen/ dat hy my ghe-
loove gheve? so en weet ick ooch den wech
daer henen niet.
3 Doe antwoorde de vader/ eñ sprack: Sy-
ne handtschrift hebbe ick by my: wanneer
ghy hẽ die wijsen sult/ so sal hy v dat ghelt
wel in corten gheuen.
4 Gaet nu henen/ eñ soecket eenen trouwen
ghesellе / die om zijnen loon met v henen
trecke/ dat ghy sodanich gheldt by mijnen
leven weder crijghet.
5 Doe ghinck de ionghe Tobias uyt/ ende
vant eenen schoonen Jongen geselle staen/ die
hadde hem aenghetoghen/ ende bereydet te
wandelen.

De Enghel Raphael/ is des ionghen Tobis leydsman. a Judic. 13.16. b Heb.13.2.

6 a Eñ en wiste niet dat het de Engel Gods
was: groetede hem/ eñ sprack: Van waer
zijt ghy/ ghy goede ghesellе?
7 Ende hy sprac/ Ick ben een Israelite. Eñ
Tobias sprack tot hẽ: Weet ghy den wech
in het landt Meden?
8 Eñ hy antwoorde: Ick weet hem wel/ eñ
ick hebbe hem dickwils ghereyst: b eñ heb-
be ter herberghen ghelegen/ by onsen broe-
der Gabel/ die daer woont in de Stadt Ra-
ges/ in Meden/ welcke leyt op den Berghe
c Egbathana.

c Judith. 1.1.

9 Ende Tobias sprack: Liever / toeft een
weynich / tot dat ick dat mijnen vader we-
der segghe.
10 Eñ Tobias ghinck henen in / ende seyde
sulcx zijnen vader / ende de vader verwon-
derde hem/ ende badt den Jonghelinck dat
hy in ghinge.
11 Ende hy ghinck tot den Ouden henen in/
ende groetede hem/ ende sprack: God ghe-
ve v vreuchde.
12 Ende Tobias sprack : Wat sal ick voor
vreuchde hebben/ die ick in duysteren sitten
moet/ eñ het licht des Hemels nu siẽ en can?

De Engel Raphael troost den ouden Tobiam, met Gods ghewisser hulpe/ eñ wort des iongen leydsman. d Luc 21.17. Jaco.5.8. e Gen.32.29. Judic.13.16. Exod.3.13.

13 Ende de Jongelinck sprac tot hem: Hebt
v ghedult/ God sal v in corten helpen.
14 Eñ Tobias sprack tot hẽ: Wilt ghy mij-
nen sone brenghen in de Stadt Rages / in
Meden / tot Gabel? so wil ick v loon ghe-
ven/ wanneer ghy weder coemt.
15 Ende de Engel sprack / ick wil hem daer
henen brenghen / ende weder tot v bren-
ghen.
16 Ende Tobias sprack tot hem: Ick bidde
v/ e segghet my/ uyt welcken gheslachte eñ
van welcken stamme zijt ghy?
17 Ende de Enghel Raphael sprack : Weest
te vreden: en is het niet ghenoech/ dat ghy
eenen Bode hebt? Wat behoeft ghy te we-
ten van waer ick ben?
18 Doch/ op dat ghy des te weyniger sor-
ghen doruet / so wil ick het v segghen : Ick
ben Azarias/ des grooten Anani sone.
19 Ende Tobias sprack: Ghy zijt uyt eenen
goeden gheslachte: ick bidde v/ dat ghy niet
en wilt gram zijn/ dat ick na uwen geslach-
te ghevraecht hebbe.
20 Ende de Enghel sprack : Ick wil uwen
sone/ ghesondt daer henen/ ende weder bren-
ghen.
21 Tobias antwoorde: Soo trecket henen:
God sy met v lieden op den weghe/ ende zij-
nen Enghel beleyde v lieden.
22 Doe bereydde hem Tobias, met allen dat
hy woude met hẽ nemen / eñ seyde den Va-
der ende Moeder goeden nacht/ ende tooch
met zijnen ghesellе henen.

Hanna twistet met den ouden Tobia/ omme haers soons wille. Tob.10.4.

23 Eñ zijn Moeder beghonst te weenen/ eñ
sprack: Den troost onses ouderdoms hebt
ghy ghenomen/ ende wech ghesonden.
24 Ick woude dat dat gheldt noyt geweest
en ware/ daer ghy hem om wech ghesonden
hebt.
25 Wy waren wel te vreden ghewееst / met
onser armoede: dat ware eenẽ grooten rijc-
dom/ dat onse sone by ons ware.
26 Eñ Tobias sprack: Weent niet, onse sone
sal frisch ende ghesont daer henen ende we-
der trecken/ ende uwe ooghen sullen hem
weder sien.
27 Want ick gheloove, dat de goede Enghel
Gods hem beleydet/ eñ alle dinck wel schic-
ken sal dat hy voor heeft / alsoo dat hy met
vreuchden sal weder tot ons comen.
28 Also sweech zijn Moeder stille/ ende gaf
haer te vreden.

Dat vj. Capittel.

1. Tobias hem wasschende inden water Tigris/ wert van eenen Visch bespronghē. 5. Hy houwet den Visch in stucken/ neemt dat Herte/ de Levere ende Galle. 8. De Enghel verklaert Tobiam waer toe dat Herte/ de Levere ende Galle des Vischs dienet. 11. Raguel bloetvrient Tobie. 13. De Enghel onderwyst Tobiam/ dat hy nemen soude de dochter van Raguel.

Hoe de jonghe Tobias eenen Visch vanghet/ eñ wat hem de Engel daer van bewarē heet.
a Tob. 11. 9.

1 Ende Tobias tooch henen/ a ende een
hondeken liep met hem: ende de eer-
ste dachreyse bleef hy by den water Ti-
gris.
2 Ende ginck henen/ op dat hy syne voeten
wiessche/ ende siet/ een groot Visch schoot
daer wt/ hem te verslinden:
3 Voor welcken Tobias verschrack/ ende
schreyde met luyder stemmen/ ende sprac: O
Heere/ hy wil my verslinden.
4 Eñ de Enghel sprack tot hem: Grijpt hem
by den kouwen/ eñ trecket hem wtwaerts:
ende hy tooch hem op het lant. Doe wierp
hy hem voor syne voeten.
5 Doe sprack de Engel: Houwet den Visch
van een ander: het Herte/ de Galle ende de
Lever/ bewaert v: want sy zijn seer goet ter
b meesterie.

b Of/ medicijne.

6 Ende sommighe stucken vanden Vissche/
brieden sy/ eñ namense mede op den wech:
dat ander souteden sy in/ op dat zijt onder
wegen haddē/ tot dat sy quamē in de stadt
Rages in Meden.
7 Doe vraechde Tobias den Enghel/ ende
sprack tot hem: Ick bidde v Azaria mijn
broeder/ dat ghy my wilt segghen/ watmē
voor meesterie maken kan vanden stucken
die ghy hebt heeten bewaren?
8 Doe sprack de Enghel: Wanneer ghy een
stucxken vander Herten legt op gloeyende
kolen/ so verdrijft den roock allerley boose
c spoockerie/ van mans ende van vrouwen/
also/ dat sy gheene schade meer doen en cā.

c Of/ ghespuys/ geest ontroeringhe.

9 Ende de Galle vanden Vissche/ is goet de
ooghen daermede te salven/ dat sy genē het
staer verdrijve
10 Ende Tobias sprack: Waer willen wy dā
ter herberghe trecken? Ende de Enghel
andtwoorde/
11 Ende sprack: Hier is een man met namen
Raguel/ v bloetvrient/ van uwen stam-
me/ die heeft maer een eenighe dochter/ die
heet Sara/ ende anders gheene kinderen
meer.

Raguel.

Sara.

12 d V zijn alle syne goederen bescheert/ ende
ghy sult de dochter nemen.

d Num. 27. 8. 36. 8.

13 e Daerom handelt om haer by haren va-
der/ so sal hyse v gheven ten wijve.

e Tob. 7. 15.

14 Doe sprack Tobias: Ick hebbe ghehoort/
f dat sy alreede te voren seven mannen ver-
trouwet is/ die zijn alle doot/ ende daertoe
seytmē: Eē boose geest hebbe hen gedoodet

f Tobi. 3. 8.

15 Daerom vreese ick my/ dat het my oock al
so gaen mochte: so souden dan myne oude-
ren van g leede sterven/ dewijle dat ick een
eenich sone ben.

g Of/ rouwe droefheisse.

16 Doe sprack de Engel Raphael: Hoort my
toe/ ick wil v segghen/ over welcke de Duy-
vel macht heeft/
17 Namelicken/ over de genen/ die daer God
verachtē/ h ende alleene om ontucht wille/
vrouwen nemen/ i ghelijck als het domme
Vee.

h 1. Te. 4. 3. 7
i Psal. 32. 9.

18 k Maer ghy/ wanneer ghy met uwer
Bruyt in de camer comt/ so suldy v drie da-
ghen harer onthouden/ eñ met haer biddē.

k Tob. 8. 4. 6
l 1. Cor. 7. 5

19 Ende in derselver nacht/ wanneer ghy de
Lever van den Vissche sult op de gloeyende
kolen legghen/ so sal de Duyvel verdreven
worden.
20 Eñ de ander nacht suldy tuchtich tot haer
gaen/ gelijck als de heylighe Patriarchen.
21 Inder derder nacht nu/ suldy verkrijghen
dat ghesonde kinderen van v ghegenereert
worden.
22 Wanneer nu de derde nacht voorby is/ so
suldy v tot uwer Joncvrouwe doen/ met der
vreese Gods/ meer wt begheerte der vrucht/
dan wt booser lust: op dat ghy ende uwe kin
deren verkrijghen den seghen/ die den zade
Abrahe toeghesept is.

Dat vij Capittel.

1. Raphel ende Tobias zijn ter herberge tot Raguel. 14. Raguel gheeft Tobie zijn dochter. 15. Raguel seghent Tobiam ende syne dochter.

1 Ende sy toghen tot Raguel in: eñ Raguel
ontfinckse met vreuchden.

Sy komen tot Raguel/ die ontfanget hen vrij-delicken.

2 Ende hy sach Tobiam aen/ ende sprac
tot Hanna syner vrouwen: Hoe ghelijck siet
de jonghe gheselle onsen a Neve.
3 Eñ als hy dat seyde/ sprack hy: Van waer
zijt ghy lieden/ lieve Broeders? Sy sprakē:
b Wt den stamme Naphthali zijn wy/ c van
den ghevanghenen in Ninive.

Hanna Raguels wijf.
a Of/ susters sone
b Tob. 1. 1.
c 2. Reg. 17

4 Raguel sprack tot hen: Kennet ghy Tobi-
am mynen broeder? Eñ sy spraken tot hem:
Ja/ wy kennen hem wel.
5 Eñ als hy nu vele goets van Tobia seyde/
sprack de Enghel tot Raguel: De Tobias
daer ghy na vraghet: is deses Jonghelincx
vader.
6 Ende Raguel neychde hem tot hem/ ween
de/ ende viel hem om den hals/ ende kussede
hem/
7 Ende sprack: O mijn lieve sone/ d gesege-
net zijt ghy/ want ghy zijt eens rechten vro
men mans sone.

d Tob. 9. 7.

8 Ende Hanna zijn wijf/ eñ Sara hare doch
ter/ begonsten oock te weenen.
9 Daer na hiet Raguel een Schaep slach-
ten/ ende de maeltijt bereyden: Ende als sy
se baden/ dat sy hen wouden ter Tafelen
setten/
10 Sprack Tobias: e Ick en wil heden niet
eten noch drincken/ ghy bevestighet my dā
een bede/ ende segghet my toe/ Saram uwe
dochter te gheven.

Tobias handelt om Sara.
e Gen. 24. 33
1. Sam. 16. 1
f Of/ belegt

11 Doe dat Raguel hoorde/ verschrack hy:
want hy dachte daeraen/ wat den sevē man
nen f ghesciet was/ dien hy te voren syne
dochter ghegheven hadde/ ende vreesde het
mochte desen oock also gaen: Ende doe hy
niet antwoorden en woude/
12 Sprack de Engel tot hem: En vreest v niet
hem de maeght te geven: want uwe dochter
is hem ten wijve bescheert/ dewijle hy God
vreest: daerom heeft v dochter gheenen an-
deren ghewoorden connen.
13 Doe sprack Raguel: Ick en twijffel daer
niet aen/ dat God myne bitter tranen eñ ge-
bede verhoort hebbe:
14 Eñ gheloove dat hy v lieden daerom heeft
laten tot my comē/ op dat mijn dochter desē
krege/ wt haren geslachte/ g na de Wet Mo-
sis: ende nu hebbet geenen twijffel daeraen/
h Ick wilse v gheven.

g Nu. 36. 6.
1. Cor. 7. 39.
h Tobi. 6. 11

15 Ende nam de hant der dochter/ eñ sloechse
Tobie in zijn hant/ ende sprack: de i God A-
brahams/ de God Isaacx/ de God Jacobs/
sy met v lieden/ ende helpe v te samen/ ende
geve synen seghen rijckelicken over v beydē.

De jonghe Tobias wort der Sara vertrouwet.

16 Ende sy namen eenen brief/ ende schreven
de k houwelicksstichtinghe/
17 Ende loefden God/ ende hielden maeltijt.
18 Ende Raguel riep zijn wijf Hannam tot
hem/

i Exod. 3. 6.
Math. 22. 32
k Of/ contracht.

hem/ende hietse de ander kamer torrichtẽ.
19 Ende brachten Saram syne dochter daer
henen in/ ende sy weende.
20 Eñ hy sprack tot haer: Hebbet eenẽ goe-
dẽ moet myn dochter: de Heere des Hemels
l Tobi. 3.7. gheve v vreuchde/ l voor dat leedt dat ghy
gheleden hebt.

Dat viij. Capittel.

2. Tobias veriacht den boosen gheest. 4. Tobias ende zyn wyf biddẽ totten Hee-re. 9. De protestacie Tobie. 11. Raguel be-reydt een graf voor Tobia. 17. Raguel ende Hanna zyn wyf dancken God.

Tobias woort Sare by ghelept. 1 E Nde na der avontmaeltyt/ brachten sy
den iongen Tobiam tot der Joncvrou-
wen in der kamer.
2 a Eñ Tobias dachte aen de reden des En-
a Tob.6.4. ghels/ ende langde wt synen Buydel een
stuck van der Leverẽ/ ende leyde het op de
gloeyende kolen.
b Apo.20.2 3 Eñ de b Engel Raphael/ nam den Geest
ghevanckelick/ ende bant hem in de Woe-
stijne/verre in Egypten.
4 Daer na vermaẽde Tobias de Joncvrou-
we/ ende sprack: c Sara/staet op/ ende laet
c 1.Cor.7.5 ons God bidden/ heden ende morgen/ ende
overmorghen/ want dese dry nachten willẽ
wy bidden: daer na willen wy ons te samen
houden als Echte lieden.
d Tob.2.18. 5 d Want wy zyn kinderen der Heylighen/
ende ons en behoort niet sodanigen staet te
beghinnen/ ghelyck als de Heydenen/ die
God verachten.
e Tob.6.18 6 e Ende sy stonden op/ ende baden vlyti-
ghen/ datse God behoeden woude.
Een gebedt des iongen Tobie/ in dẽ beginne des houwe-licx. 7 Ende Tobias badt/ eñ sprack: Heere myn
God/ ghy God onser vaderen/ f v sullen lo-
ven Hemel/ Aerde/ de Zee/ alle wateren eñ
fonteynen/ ende alle creaturen/ ende wat
daer inne is.
f Psalm.148 8 g Ghy hebt Adam ghemaeckt van eenen
g Ge.2.7.22 Aerden cloote/ ghy hebt hem Hevam ghe-
gheven tot eener helperschen.
9 Eñ nu Heere/ ghy weet dat ick niet booser
lust halven dese myne suster ten wyve geno
men hebbe/ maer dat ick meuge kinderẽ ge
nererẽ/ daer door uwen Name/ eewichlick
ghepresen ende ghelooft worde.
10 Ende Sara sprack: Heere/ ontfermt v on-
ser/ dat wy beyde ghesont/ onse ouderdom
meughen verkrighen.
11 Ende omtrent der middernacht riep Ra-
guel syne Dienaren/ ende ghinck met hen/
dat sy een graf maeckten.
12 Want hy sprack: Het mochte hem misschiẽ
oock ghegaen zyn/ als den anderen seven/
die met haer vertrouwet gheweest zyn.
13 Ende als sy dat graf ghemaeckt hadden/
quam Raguel met synen wyve/ ende sprac:
14 Sendet eene maeght henen/ ende laetse
toesien/ ofte hy oock doot zy/ op dat wy hem
voor den daghe begraven.
15 Ende de maeght ghinck in de camer/ vant-
se beyde ghesont ende frisch/ ende slapende
by malcanderen.
16 Ende sy brachte hen de goede bootschap:
ende Raguel eñ zyn wyf Hanna danckede
God/ ende sprack:
Raguel eñ Hanna lovẽ God. 17 Wy dancken v Heere/ ghy God Israels/
dat het so niet gheschiedt en is/ als wy be-
sorgheden.
18 Want ghy hebt barmhertichheyt aen ons
bewesen/ eñ hebt onsen vyant die ons leedt
dede/ verdreven.
19 Ghy hebt v ontfermt over dese twee ee-
nighe kinderen/ ende nu Heere gheeft hen/
dat sy v alle tyde loven/ voor sulcke ghena-
h Heb.13.15 de/ h ende v altyt prys ende lof offeren/
op dat andere lieden aen hen bekennen/ i i Deu.32.39
dat ghy alleene God zyt/ in der ghantscher Esa.43.10,
Wereldt. 45.5.
20 Ende also haest beval Raguel/ dat sy dat
graf weder toewierpen/ eer het dach wert.
21 Eñ synen wyve beval hy/ dat sy een mael-
tyt weder bereyde/ ende beschickte hen al
le nootdruft op den wech.
22 Eñ hy hiet twee vette Runderen slachtẽ/
ende vier Schapẽ/ ende noode alle syne na-
bueren ende vrienden te gaste.
23 Ende Raguel vermaende ende badt Tobi
am hoochlicken dat hy twee weken woude
by hem blyven.
24 Ende van alle synen goederen/ gaf hy To
bie de helfte: k ende maeckte een voorschry- k Tob.14.18
vinghe/ dat na synen doodt/ de ander helft
Tobie oock ghewordẽn soude.

Dat ix. Capittel.

3. Tobias bidt den Enghel dat hy gaen soude tot Gabelum. 8. De Enghel brengt Gabelum ter Bruyloft Tobie.

Tobias schicket dẽ Engel synẽ geleydsman tot Gabe-lum/ om tgelt dat hy synen vader schuldich was/ te halen. 1 D Oe riep Tobias den Enghel tot hem/
dien hy meynde/ het waer eẽ mensche/
eñ sprack tot hem: Azaria myn broeder
ick bidde v/ hoort myn woort.
2 Wanneer ick my alreede selves/ v tot eenẽ
eyghen knechte ghave/ so en ware het doch
niets teghen uwe weldaet.
3 Doch bidde ick v/ neemt dese knechten eñ
Kemelen/ ende trecket henen na Rages in
Meden tot Gabel/ ende doet hem dese hant
schrift/ ende neemt dat ghelt van hem: ende
biddet hem/ dat hy wille tot myner Bruyt-
loft komen.
4 Want ghy weet/ dat myn vader tellet de
uren ende daghen/ ende wanneer ick eenen
dach te langhe wt bleve/ so wert zyn ziele be
droeft.
5 Ende ghy weet/ hoe gantsch seer dat my
Raguel gebeden heeft/ dat ick het hem niet
kan ontsegghen.
6 Doe nam de Enghel Raphael/ vier der
knechten Raguelis tot hem/ ende twee Ke-
melen/ ende toogh na Rages: eñ vant Ga-
bel/ ende dede hem de hantschrift/ ende ont- Gabel.
finck dat ghelt van hem.
7 Ende vertelde hem van Tobie soone/ al-
les wat gheschiedt was/ ende badt hem ter
bruyloft.
8 Ende doe sy met malkanderen quamen in
het huys Raguelis/ vonden sy Tobiam o-
ver der Tafelen sitten: ende sy stonden tegen
malkanderen op/ ende kusseden hen onder
malkanderen/ ende Gabel weenede/ eñ loof-
de God.
9 Ende sprack: a U segene de God Israels/ a Tob.7.7.
b want ghy zyt eens vromen rechtveerdi- 11.10.11.
ghen ende Godvreesenden mans sone/ c die b Tob.7.7.
den armen vele goets ghegheven heeft: c To.14.17
10 Ghesegent zy v wyf/ ende uwe ouderen.
11 Ende God gheve/ dat d ghy siet uwe kin- d To.14.15.
deren/ ende uwer kinder kinderen/ tot int Psal.128.6.
derde ende vierde ghestechte: ende ghesege-
net zy v zaet/ van den God Israels/ die daer
eewichlick heerschet ende regeert.
12 Ende als sy alle Amen ghesproken had-
den/ setteden sy haer ter Tafelen: doch de
gasterye ende vreuchde/ e hielden sy in der e Tob.2.3.
vreese Gods.

Dat x. Capittel.

7. Tobias ende zyn wyf Hanna/ worden gantsch treurich/ om het wech blyvẽ haers soons. 7. De besorchsaemheydt Hanne voor haeren sone. 10. Raguel gheeft To-bie ende synen wyve verlof te reysen. 13.

Raguel leert zijner dochter/het ampt van een eerbaer vrouwe.

Tobias de oude.

1 Als nu de ionghe Tobias sijner Bruyloft halven/ langhe wt was/ begonst de oude Tobias zijn vader te sorghen/ende sprack: Waerom mach doch mijn sone soo langhe wt zijn? ende wat mach hem doch ophouden?
2 Misschien is Gabel ghestoruen / eñ niemant en wil hem dat ghelt weder gheuen.

Hanna des ionghen Tobie moeder weent. Tob.5.23.

3 Eñ werden gantsch treurich/ beyde Tobias eñ zijn huysvrouwe Hanna/ eñ weenden allebeyde / dat haer sone op de bestemmede tijt niet weder te huys en quam.
4 Ende zijn moeder weende soo seer/dat sy haer niet en woude troostẽ laten/ eñ sprac: Och mijn sone/Och mijn sone/waerom hebben wy v laten wandelen / onse eenighe vreuchde / onsen eenighen troost in onsen ouderdom / onse herte eñ onse a erue?

a Of/ erfghe name.

5 Wy hadden schadts ghenoech gehadt/ wanneer wy v niet en hadden wech trecken laten.
6 Eñ Tobias sprack tot haer: Swijcht stille/eñ weest te vreden / onsen sone gaet het oft God wil/wel:hy heeft eenẽ goeden trouwen gheselle met hem.

b Tob.11.5.

7 Maer sy en woude haer niet troosten laten/eñ liep alle daghen henen wt/ b eñ sach op alle heerstraten/van daer hy comen soude/oft sy zijner ergheus ghewaer werde.
8 Raguel nu sprack tot zijner dochter manne Tobia: Blijft by ons/ ick wil eenen Bode henen senden tot Tobia uwen vader/eñ hem weten laten/dat het v wel gaet.
9 Eñ Tobias sprac: Ick weet het/dat mijn vader ende moeder/ als nu alle dagen ende vren rekenen/ende zijn mijnent halven seer becommert.
10 Eñ als Raguel met velen woorden Tobiam badt/eñ hy het gheenerley wijs verwilligen en woude/ beual hy hem Saram: eñ gaf hem de helfte aller zijner goederen/ aen knechtẽ eñ maeghden/aen Vee/ Kemelen eñ Runderen/eñ veel goets: eñ liet hem ghesont ende vrolick van hem trecken/

c Tob.5.20. Raguel eñ Hanna / segenen ende verlatẽ hare dochter. d Gen.24.60

11 Eñ sprack: c De heylige Engel des Heeren/sy by v op den weghe/eñ brenge v ghesont weder te huys / dat ghy uwe ouderen ghesont vindet:ende God gheue dat myne ooghen/ uwe kinderen meugen sien eer ick sterue.
12 d Ende de ouderen namen de dochter/ cussedense/ende lietense van hen.

e Tit.2.5. 1.Pet.3.1.

13 Eñ vermaendense/dat sy ymmers soude haers mans ouderen in eeren houden / als haer eygen ouderen/e haeren man lief hebben/ het ghesinde vlijtelicken regeren / eñ haer seluen tuchtichlick houden.

Dat xj. Capittel.

3. Tobias coemt tot zijnẽ vader. 13. Salvet de oogen zijns vaders metter galle des Visschs/waer door hy zijn ghesichte weder crijcht. 17. Tobias danckt den Heere.

De ionghe Tobias reyst na huys/ met zijnen wijue Sara. a Of/ afscheydt.

1 Ende op den weghe / doe sy tot Haram quamen/welcker op den haluen weghe is na Niniue/aen den elfsten daghe/
2 Sprack de Enghel: Tobia mijn broeder/ ghy weet wat dat a verlaet gheweest is met uwen vader.
3 Wanneer v behaghede / so wouden wy voor henen trecken / ende v wijf met den ghesinde ende Vee / sön saechtekens laten na trecken.
4 Eñ als het Tobie also behaghede /sprac Raphael: Neẽt wat by v van des Visschs galle/want ghy sult haer behoeuen. Doe nam Tobias des Visschs galle tot hem/eñ sy toghen alsoo voor wech.
5 Ende Hanna satt aen den wege op eenen Berghe dat sy conde wijdt om haer sien.
6 Eñ als sy aen der seluer stede na hẽ sach/ wert sy haers soons ghewaer van verre/eñ kende hem van stonden aen: eñ liep henen/ ende seyde het haren manne / ende sprack: Siet/v sone coemt.
7 Eñ Raphael sprack tot Tobia: So haest als ghy sult int huys comen/so biddet ende roepet tot den Heere/eñ dancket hem/ende gaet daer na tot uwen vader/eñ cusset hem.
8 Eñ also haest saluet hem de ooghen met der galle vã der Vissche/ die ghy by v hebt/ so sullen also voort zijne ooghen gheopent worden/ eñ v vader sal weder siende / ende gantsch vrolick worden.
9 Doe liep de hondt voor henen/ b dien sy met hen ghenomen hadden/ eñ weeystertede met zijnen steerte/spranck/eñ stelde hem vrolicken. b Tob.6.1.
10 Eñ zijn blinde vader stont haestelick op/ ende snelde hem soo seer/ dat hy hem stiete: Doe riep hy eenen knecht / die hem by der handt leydde / sijnen sone c teghen.
11 Desghelijcx dede oock de moeder / d ende cussede hem/ende weeneden alle beyde van vreuchden. c Of/teghemoet. d Tob.7.6. 9/7.
12 Ende als sy ghebeden hadden/ende God gedancket/setteden sy hem te samen neder.
13 Doe nam Tobias van der galle des Visschs/ ende saluede dẽ vader zijne oogen.
14 Eñ hy leedt dat vaste een halue vre: ende * het staer ghinck hem van den oogen / ghelijck als e het huydeken van eenen eye. De oude Tobias wort weder siende.
15 Ende Tobias nam het / ende tooch het van zijnen ooghen / eñ also in corten wert hy weder siende. * Act.9.18.
16 Ende sy presen God/ hy ende zijn wijf/ eñ alle die het g vernamen. e Of / de pelle.
17 Eñ Tobias sprack: Ick dancke v Heere/ God Israels / h dat ghy my i geruchticht/ ende my doch weder ghesondt ghemaeckt hebt / dat ick mijnen lieuen sone weder sien can. f Psalm. 146.8. Joan.9.7. g Of/ ghewaer worden.
18 Ende na seuen daghen quam Sara zijns soons wijf oock / met alle haren ghesinde/ Vee ende Kemelen/ eñ brachten veel gouts met hen/ende oock dat gheldt / dat hy van Gabel ontfangen hadde. h Psalm. 118.18. Job.5.17. Prou.3.11.
19 Eñ Tobias vertelde sijnen ouderen / hoe veel goets dat God by hem gedaen hadde/ door den gheselle/ die met hem ghetoghen was. Hebr.12.5 i Of/castijdt
20 Eñ Achior eñ Nabath Tobie k l Neuen/ quamen tot hem / eñ wenscheden hem gheluck: verheuchdẽ hen met hẽ / van alle des gheluer/dat hem God ghegheuen hadde. k Of/ susters kinder. l And. vederen.
21 Eñ seuen daghen lanck aten sy met malcanderen, ende waren vrolick.

Dat xij. Capittel.

2. Tobias vertelt zijnen vader wat vrientschap hem de Enghel ghedaen heeft. 5. Sy presenteren hem de helft van dat hy vrocht hadde. 6. De Engel openbaert hẽ tot Tobiã ende zijnen sone. 7. Het is goet de wercken Gods openbaren. 8. Gebedt met vasten/ is beter dan schatten versamelen. 16. Tobias ende zijn sone zijn verschrickt/ wetende dat sy spraken tot een Enghel. 17. De Enghel vertrooste / eñ en verscheen hen niet meer.

Tobias raedtslaecht met sijnen sone/ wat sy den Engel souden te loone gheuen willen.

1 Daer na riep Tobias zijnen sone tot hẽ/ ende sprack : Wat sullen wy doch den heylighen manne uwen ghselle gheuen/die met v ghetoghen is?

Ende

2 Eñ Tobias ant'woorde synẽ vader: Lieue
vader/hoe connen wy de groote weldaedt/
die hy my ghedaen heeft/vergheldẽ?

De weldaet des Engels.

3 Hy heeft my gesont daer henen ende we-
der gebracht/heeft dat gelt seluer van Ga-
bel ghehaelt/ende heeft my tot deser breuch-
den gheholpen: daertoe heeft hy den boo-
sen gheest verdreuen/ende hare ouderen
verheughet: Ja my seluer heeft hy a verlos-
set/doe my de groote Visch versinden wou
de: ende heeft b weder tot uwen ghesichte
gheholpen/ende heeft ons bouen mate vele
goets ghedaen.

a Of/ontrucket.

4 Hoe connen wy hem dan sulcke groote
weldaet vergheldẽ? doch ick bidde v myn
vader/biedet hem aen/de helft aller haue/
die wy met ons gebracht hebbẽ/dat hy die
wille aennemen.
5 Eñ beyde de vader ende sone/namen hem
b bezijden/ende baden hem/dat hy de helft
aller goederen die sy met hen gebracht had
de woude aennemen.

b Of/besonderen.
De Enghel en wil gheene beloonînghe.

6 Eñ hy seyde heymelicken tot hẽ: c Loeft
ende dancket God vanden Hemel by peghe-
licken/dat hy v lieden sulcke ghenade bewe-
sen heeft.

c Tob.12:19
Psal.136.26.

7 d Der Coninghen ende Vorsten raet ende
heymelickhept salmen verswijghen: e doch
Gods wercken salmen heerlicken prijsen eñ
openbaren.

Heymelickheyt salmen verswijghẽ/doch Gods wercken salmen prijsen.

8 Sulck een ghebet met vasten ende aelmis-
sen/is beter dan vele goets tot eenen schat-
te versamelen.

d Prou.25.2
Aelmissen.
e 1. Pet.2.9.
Tobi.4.11.
Sprac.4.2.
29.14.
Luce.11.41.
f Of/delgẽ.
g Tobi.2.4
h Pro.3.12.
Hebr.12.6.
Apoc.3.19.

9 Want aelmissen verlossen vander doot / f
wisschen de sonde wt/ende behouden by dẽ
leuen.
10 Doch de Godloosen/brenghen hen seluer
om haer leuen.
11 So wil ick nu de waerheyt openbarẽ/en-
de v lieden het heymelicke beuel niet ver-
berghen.
12 g Doe ghy so heftigen weendet/ende ba-
det/ende stont van der maeltijt op/ende be
groeft de dooden/onthieldet de lijcken hey-
melick in uwen huyse/ende begroeft se by
der nacht/doe bracht ick v ghebedt voor dẽ
Heere.
13 h Ende bewijle dat ghy Gode lief waert/
so moeste het alsoo zijn/sonder aenuechtin-
ghe en moeste niet bijuen/op dat ghy be-
proeft werdet.
14 Eñ God heeft my wtgesonden/dat ick v
heelen soude/ende den boosen geest verdrij-
uen/die om Sara ws soons wijf was.
15 Ende ick ben Raphael/een van den seuen
Enghelen/die i wy voor den Heere staen.

i Dan.7.10
Apoc.5.11.
k Jud.13.20

16 Eñ als sy dat hoorden/werdẽ sy bedroeft/
beefden/k ende vielen op haer aenghesicht
ter Aerden.
17 Ende de Engel sprack tot hen: Hebbet ee-
nen goeden moet/eñ en vreest v lieden niet.
18 Want God heeft het alsoo hebben willen/
dat ick by v lieden geweest ben: l dien louet
ende dancket.

l Tob.12.8.

19 m het scheen wel also/ als ate ende dronc-
ke ick met v lieden / doch ick ghebruycke
onsichtlicke spijse/die gheen mensche sien
en kan.

m Gen.18.8
19.3.
Judit.15.12.

20 Ende nu is het tijt/dat ick weder henen
gae tot dien/die my wtgesondẽ heeft: danc
ket ghy lieden God/ende vercondicht syne
wonderen.
21 Ende als hy dat ghesept hadde/verswant
hy voor haren oogen/ende sy en sagen hem
niet meer.
22 Ende sy vielen neder/drij vren lanck/ende
danckeden God: ende daer na stondẽ sy op/
eñ seyden sulcx na/ende vercondichden syne
groote wonderen.

Dat xiij. Capittel.

1. De vader Tobis/doet synen mondt op/
loeft eñ danckt God. 20. Voorseyt dat Je-
rusalem sal weder opghebouwet worden.

1 Tobias nu/dede synen mondt op/loefde Een danckseggbinghe
God / ende sprack: Heere / ghy zijt een Tobie.
groot sterck God/ende v Rijcke a duert a Esai.9.6.
eewichlick.
2 b Ghy c tuchtighet eñ troostet weder: ghy Dan.2.44.
cont in de Helle stooten/ende weder daer wt 4.2.7.14.
brenghen: d uwer handt en can niemandt Luc.2.29.
ontblieden. b 1.Sa.2.6.
3 Ghy kinderen Jsraels / loeft den Heere/ e Deut.32.37.
ende prijst hem voor den Heydenen. Sapi.16.13
4 Want daerom heeft hy v lieden verstropt c Of/castijet
onder de Heydenen/die hem niet en kennen/ d Jone.1.3.
op dat ghy syne wonderen vercondiget/ eñ Sapi.16.15.
de Heydenen bekennen/f dat daer gheen Al- e Psa.18.50
machtigher God en is/dan hy alleene. Rom.15.9.
5 Hy heeft ons g ghetuchticht om onser son- f Deu.32.39
den wille/ende door syne goedicheyt helpet Esai.43.10.
hy ons weder. 45.5.
6 Siet/wat hy by ons gedaen heeft/eñ met g Jere.3.18
vreesen ende beuen/loeft hem in synen werc-
ken/ende prijset dien/die eewich heerschet.
7 Ende ick wil hem oock prijsen in desẽ lan-
de/daer wy gheuanckelick inne zijn: wāt hy
heeft syne wonderen ouer een sondich volck
vertoont.
8 h Daerom bekeert v ghy sondaers/eñ doet h Esai.55.7
wat goets voor God / ende ghelooft / dat Hesek.18.21
hy v lieden goet bewijset. 33.11.
9 Ende ick wil my nu van herten verheugen Jacob.4.8.
in God.
10 Loeft den Heere syne wtuercorene/houdet
vreuchdendaghen/ende prijset hem.
11 Jerusalem ghy i stadt Gods/ God sal v i 2.Par.6.6
tuchtigen om uwer wercken wille: maer hy Tobias pro
sal hem uwer weder ontfermen. pheteringe
12 Loeft den Heere voor syne gaue/ eñ prijset vand thuys
den eeuwighen God / k dat hy uwe Hutten vaert der gẽ
weder bouwe/ende alle uwe gheuangen we- uanckenisse.
der hale/dat ghy v eewichlick verheughen k Psa.147.2
mocht.
13 l Ghy sult ghelijck als een klaer glantz lich l Luce.2.32.
ten/ende aen allen eynden op Aerden/salmẽ
v eeren.
14 m Van verren landen salmen tot v comẽ/ m Esai.6.6.
ende gheschencken brengen: in v salmen den Math.8.11
Heere aenbidden/ende ghy sult het Heylich- Actor.2.5.
dom heeten.
15 Den grooten Name des Heeren sullen sy
in v aenroepen.
16 n Veruloeckt sullen zijn/alle die v verach- n Gen.12.3.
ten: verdoemet sullen zijn/alle die v lasteren: Num.24.9.
ghesegheniet sullen zijn/alle die v bouwen. o Esa.66.20
17 Ende ghy sult v verheughen ouer uwe kin
deren/want sy sullen alle ghesegent/o ende
tot den Heere ghebracht worden.
18 p Wel dien/die v lief hebben/eñ die v wen p Psal.122.6
schen/dat het v wel gae.
19 q Myne ziele loeft dẽ Heere/want de Hee- q Psa.103.1
re onse God r sal de stadt Jerusalem van alle 10.4.1.146.1
haren droeffenisse verlossen. r Apo.21.4.
20 Wel my / so de ouerblieuenen van mynen
zade/Jerusalem sien sullen in syner heerlick-
heyt.
21 f De poorten Jerusalems/sullen van Sa- f Apo.21.18.
phyr eñ Smaragden gebouwet worden/en- Esai.54.12
de alle hare mueren/van edele steenen cont-
omme henen.
22 Met witten ende reynen Marmersteene
sullen alle de straten ghesteenbrugget wor-
den/ende in allen straten salmen Halleluya
singhen.
23 Gheloeft zy God/die se verhooghet heeft/
ende zijn Rijcke blijue eewichlick ouer haer/
Amen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hoe langhe Tobias ghe leeft heeft / hoe dat hy zijn ghesichte wederkreech. 6. Voorsept het verstooren Niniue/het weder keeren der Joden / ende het wederkomen des Tempels. 17. De doodt Tobie te synen tneghentich Jaren.

1 NA desen ghescheidenissen / als Tobias was weder siende geworden/ leefde hy
noch vier ende veertich Jaer/a en sach
zijns soons kinders kinderen.
2 Ende als hy nu hondert ende twee Jaer
oudt was/wert hy eerlicken te Niniue begrauen.
3 Want doe hy ses ende vijftich Jaer oudt
was/wert hy blint/ende inden tsestichsten
Jare/wert hy weder siende.
4 Ende heeft den tijt zijns leuens vrolicken
toegebracht/en nam toe inder vreese Gods/
ende sterf in goeden vrede.
5 Voor synen doodt nu / riep hy synen sone
Tobiam voor hem/ende de seuen ionge gesellen/zijns soons kinderen/ende sprack tot
hen:
6 Niniue sal in korten verstoort worden/b
want het woort des Heeren en sal niet feylen:
doch in Meden sal als dan noch euen tijt
lanck vrede zijn/en onsen broederen/die wt
den Lande Israels verstroyet zijn/sullen weder int Landt komen.
7 cEnde onse Lant/dat als nu woest is/sal
allenthaluen weder bewoonet worden/d ende het huys Gods/e dat verbrant wert/sal
weder gheebouwet worden:ende alle die/die
God vreesen/ sullen daer weder henen komen.
8 Ende de Heydenen sullen oock hare Afgoden verlaten/ende daer woonen.
9 Ende alle Heydenen en Koningen/ sullen
hen in haer verheughen/ende den God Israels aenbidden.
10 So hooret nu myne sonen / uwen vader: f
Dienet den Heere inder waerheyt/en houdet v rechtschapen tot hem / doet wat hy
gheboden heeft.
11 En leeret sulcx uwe kinderen:g Dat sy oock
aelmissen geuen. dat sy God alle tijt vreesen/
en hem van gantscher herten vertrouwen.
12 Ende lieue kinderen/hooret my en en blijuet hier niet te Niniue:maer wanneer ghy
uwe moeder oock begrauen hebbet/by my
in een graf / als dan maket v op / dat ghy
van hier trecket.
13 Want ick sie/de sonde Niniue/sal dies met
haer een eynde maken.
14 Ende also korts na zijns moeders doodt/
trooch Tobias van Niniue/met syne wijue/
kinderen/ende kints kinderen.
15 En trooch in Meden/tot zijns wijfs vader/
ende tot zijns wijfs vrienden/ende vandt se
frisch ende gesont/ in eenen goeden rustsamen ouderdom h ende hy pleegde haerer.
16 En als sy storuen / druckede hy oock hen
hare oogen toe/ ende kreech also dat gantsche erue/en alle goederen Raguelis / ende
leefde tot int vijfste geslachte/ende sach syne kinderen/ende kints kinderen.
17 Ende als hy negen ende tneghentich Jaer
oudt was/die hy inder vreese Gods vrolicken toeghebracht hadde/begroeuen hem syne vrienden.
18 lEnde alle zijn ghe slachte bleef in eenen
heylighen leuen ende wesen/also dat sy aenghename waren/beyde voor God ende den
lieden / ende allen / die inden Lande woonneden.

Eynde des Boecks
Tobie.

a Job. 42.16 Psal. 128.6 Gene. 50.23

Tobias propheteert tegen Niniue. b Nah.1.2.3 Soph. 2.13. c Esaie.1.7. d Esras.3.8. 6.14. e 2.Re.25.9.

Tobie Testament. f Deut. 6.17 1.Sam.6 3. Josu.24.14. g Tobi.4.5.

h Spr. 3.13. i Tob.8.23. k Tob. 9.6. l Job. 42.16 Gene.50.22. Psal.128.6. Tobias neghen en tneghentich Jaer oudt. m Prou.20.7.

Het boeck Judith.

Dat Eerste Capittel.

De eerlickheydt der stadt Egbatanis. 5. Nabuchodonozor Koninck Niniue/krijght tegen Arpharad Koninc van Meden. 7. Hy sent boodtschap tot diuersche Natien / de welcke hem ontsegghen. 12. Hy sweert dat hy hem wreken sal.

1 Arpharad der Meden Koninc/hadde vele Landen/en lieden onder hem gebracht en bouwede een groote geweldige Stadt/die noemde hy a Egbatana.
2 Haer mueren maecte hy van enckele ghehouwene
steenen / tseuentich ellen hooch / en dertich
ellen dicke.
3 Ende hare Toornen maechte hy hondert
ellen hooch / ende twintich ellen dicke int
vierkante.
4 Ende de stadtpoorten maecte hy so hooch/
als Toornen/en verliet hem op syne macht/
ende groote Heyrskracht.
5 Nabuchodonozor nu/de Koninck van Assyrien/regeerde inder b grooter stadt Niniue/en krijchde in den twaelfsten Jare zijns
Koninckrijcx teghen Arpharad.
6 Ende de volcken/die aen den water c Euphrates/Tygris en Hydaspes wooneden/
holpen hem/ende sloegen hem inden grooten
velde Ragau ghenoemt/welcker in voortijden gheweest was Arioch / des Coninckx
te Elasser.
7 Doe wert het Rijcke Nabuchodonozor
machtich/d ende zijn herte stout: ende sondt
boodtschap tot allen / die daer wooneden in
Cilicien/Damasco ende op den Libanon.
8 Op den Carmel/en den e Kedar: oock tot
dien in Galilea / ende op den grooten velde
Esdrelon.
9 Ende tot allen/die daer waren in Samaria/ende op ghene zijde des Jordaens / tot
Jerusalem toe.
10 Oock int gantsche Lant Gesem / tot aen
het Gheberchte des Moorlants.
11 f Tot dien alle sondt Nabuchodonozor de
Koninck van Assyrien boodtschap: doch sy
ontseyden hem alle / ende lieten de Boden
met schanden weder te huys trecken.
12 Doe werdt de Koninck Nabuchodonozor
gantsch toornich tegen alle dese Landen/ en
swoer by synen Koninckliken Stoel/ ende
Rijcke/dat hy hem aen alle dese Landen wreken woude.

Arpharad. a Tobi.3.9 2.Mac.9.3

Nabuchodonozor. b Gen.10.11 Jone.1.2. c Gen.2.14. Apoca.16.12 d 1.Mac.1.4 2.Par.26.16 e Gen.25.13. Cantic.1.5. f Deu. 10.11

Dat ij. Capittel.

Nabuchodonozor geeft last/Holofernum te krijgen teghen alle die zijn ghebodt veracht hebben.

1 Inden dertienden Jare Nabuchodonozors
des Koninckx/aen den twee ende twintichsten daghe der eerster Maent/werdt gheraetslaget/inden huyse Nabuchodonozors
des Koninckx van Assyrien/dat hy hem woude wreken.
2 Ende hy ontboot alle syne Raedtsheeren
Vorsten/ende Hooftlieden tot hem/en raetslaghede heymelicken met hen.
3 En hielt hen voor/ hoe hy dachte alle dese
Landen onder zijn Rijcke te brenghen.
4 Doe sulcx hen alle wel behagede/ eysschede
de Koninck Nabuchodonozor Holofernum
synen Velthooftman tot hem / ende sprack:

Nabuchodonozor trachtet de Landen onder hem te bringhen.

Treckt

5 Treckt wt tegen alle Rijcken/die tegent
Westen ligghen/ ende sonderlicken teghen
die/ die mijn ghebodt verachtet hebben.
a Ezec.9.5. Holofernes.
6 a Ghy en sult gheen Rijcke verschoonen/
eñ alle vaste Steden suldy my onderdanich
maken.
7 Doe riep Holofernes de Hooftliedẽ/ ende
Oversten des Assyrischen Krijchsvolcx tot
hem/ eñ rustede het volck ten crijghe/als hem
b Judit.7.2
de Coninck gheboden hadde/ b hondert eñ
twintich duysent te voete/ ende twaelf duy-
sent Schutters te peerde.
8 Eñ liet alle zijn Krijchsvolck/voor hem he-
nen trecken/met ontallicken Kemelen/groo-
ter provande: daer toe met Ossen eñ Scha-
pen sonder ghetal/voor zijn volck.
9 Ende liet wt gantsch Syrien koorne toe-
voeren/ in zijn Heyr.
10 Gouts ende gheldts nu/nam hy wter ma-
ten vele met hem/wt des Conincks kamer.
11 Ende tooch also voort met den gantschen
Heyre/met waghenen/Ruyteren/ eñ Schut-
ters/welcke den Aertbodem bedeckten als
Sprinckhanen.
12 Doe hy nu over de Landtpale des Assyri-
schen Lants getogen was/ quam hy aen het
groote gheberchte Ange/ tot der slincker
zijden Cilicien/ ende nam aller haer Vleckẽ
ende vaste Steden in.
13 Ende verstoorde Melothi/ een beroemde
stadt: ende beroofde alle lieden in Tharsis/
eñ de kinderen Ismaels/ die daer woonden
tegen der woestijne / ende teghent Zuyden
des Landes Chellon.
c Gen.2.14.
14 Hy tooch oock over den c Phrat/eñ quam
in Mesopotamien/eñ verstoorde alle hooge
d Gen.13.18.
steden/ die hy vant/ vander Beke d Mam-
bre aen/ tot aen der Zee.
15 Ende nam daer de Lantpale in/ van Cili-
cien aen tot aen de Lantpale Joppe/die te-
gent Zuyden ligghen.
16 Ende voerde oock wech de kinderẽ Ma-
dian/ende roofde alle haer goet: ende sloech
alle die hem wederstonden/ met der scherp-
te des sweerts.
e Gen.20.19 Judic.15.5.
17 Daer na reysde hy henen af/ int Lant Da-
masken/ inden Oogst / ende verbrande alle
haer koorne / ende liet neder houwen alle
f Josue.2.9 5.1.
haer Boomen/ ende Wijnberghen.
18 f Eñ het gantsche Lant vreesde hem voor
hem.

Dat iij. Capittel.

1. Diversche Koninghen ende Vorsten/
schicken Ambassadeurs tot Holofernum:
13. Nabuchodonosor wil alleen zijn ghe-
Vele Konin gen eñ Vor- sten worden overweldi- ghet. a Boodt- schappe.
presen voor eenen God.
1 Doe schickeden de Coningen ende Vor-
sten van Syrien/ Mesopotamien/ Sy-
rien Sobal/ Libien ende Cilicien/ hare
a Ambassadeurs / wt allen Steden ende
Landen/ die quamen tot Holofernes / ende
spraken:
2 Wendet uwen toorne van ons/ want het
is beter/ dat wy Nabuchodonosor den
grooten Coninck dienen/ ende v gehoorsaē
zijn / ende levendich blijven / dan dat wy
ommecomen/ ende en winnen doch gheyse-
kewel niets.
3 Alle onse steden/ goederen/ berghen/ ende
kleyne berghen/ Ackeren/ Ossen / schapen/
gheyten/ peerden ende kemelen/ eñ wat wy
slechs hebben:
4 Daer toe oock onse ghesinde/ is altemael
uwe/ doet daer mede wat ghy wilt.
5 Ja oock wy/ met tsamen onsen kinderen/
zijn uwe knechten.
6 Comt tot ons/ ende weest onse ghenadige
Heere/ ende gebruyckt onses dienstes/ als het
v slechs behaecht.
7 Doe tooch Holofernes van het geberch-
Tyrannie ende hoochmoet Holofernis.
te af/ met den gantschen Krijchsvolcke / eñ
nam de vaste Steden / ende het ghantsche
Landt in.
8 Ende las daer knechtẽ wt/ het beste volck
dat hy onder haer vandt:
9 Daervan verschrocken alle Landẽ so seer/
dat de Regenten ende Voorneemsten wt al-
len Steden/ met tsamen den volcke / b hem b Judic.5.4
teghen quamen/
10 Ende namen hem aē/ met kranssen/ keers-
sen/ reyen/ trommen/ ende pijpen.
11 Ende en conden dannoch met sulcker eere/
gheen ghenade verkrijghen.
12 Want hy verbrack hare Stedẽ/ eñ hieuw c Anders/ Wouden.
hare c Haghen omme.
13 Want Nabuchodonosor de Coninck had-
de hem gheboden/ dat hy alle Goden inden
Lande verdelghen soude: op dat alle volckẽ/
die Holofernes bedwinghen soude / hem al-
leene voor eenen God prijseden.
14 Doe hy nu Syrien Sobal / Apameam eñ
Mesopotamien doorgetogen hadde/ quam
hy tot den Edomiters int Landt Gabaa:
15 Ende nam hare Steden in/ ende lach daer
dertich daghen lanck: de wijle riep hy zijn
Krijchsvolck altemael te samen.

Dat iiij. Capittel.

1. De kinderen Israels vreesen/hoorende
de vermaertheyt Holofernis. 3. Zijn van sin-
ne hem te wederstaen. 5. De Priester Joia-
kim schrijft tot allen dien/die teghen Esdre-
lon woonen. 8. De kinderen Israels roepen
totten Heere.
1 Doe de kinderen Israels / die inden Lan- Israel ver-
de Juda woonden / sulcks hoorden/ schricket eñ
vreesden sy hen ghantsch seer voor vreest hem.
hem/
2 Ende beefden/ ende verschrickinge quam
hen aen: want sy besorchden hen/ hy mochte
der stadt Jerusalem/ ende den Tempel des
Heeren/ oock also doen/ als hy den anderen
steden ende hare Afgodshuysen ghedaen
hadde.
3 Daeromme sonden sy int gantsche Lande
Samarien rontomme henen/ tot aen Jeri-
cho/ ende besetteden de a Sterckten op de a Of/ Vestẽ.
Berghen/ Vasticheden/
4 Eñ maeckten Mueren om hare Vlecken/
ende beschickten provande ten krijghe.
5 Ende de Priester Joiakim schreef tot alle Joiakim.
dien/ die teghen Esdrelon woonden/ dat is/ Judith.15.8
tegen den grooten velde by Dothaim/ eñ tot
allen/ daer de vyanden mochten door komẽ/
6 Dat sy de klippen aenden gheberchte tegen
Jerusalem/ souden bewaren.
7 Ende de kinderen Israels deden/ als hen Het volc Is-
Joiakim des Heerẽ Priester bevolẽ hadde. raels bid-
8 b Ende alle het volck schreyede met ernste det ernstelic
tot den Heere/ ende sy/ ende hare vrouwen/ tot God/ eñ
veroodmoedichden haer met vasten ende vastet.
bidden. b Syr.35.17
9 Ende de Priesters togen sacken aen/ eñ de
kinderen laghen voor den Tempel des Hee-
ren: ende des Heeren Altaer bedecten sy met
eenen sacke.
10 Ende sy schreyden tot den Heere den God
Israels eendrachtichlickẽ: dat hare kinderẽ
eñ vrouwen niet en mochten wech gevoert:
hare Steden niet verstoort: haer Heylichdō:
niet verontreynighet: ende sy vanden Hey-
denen niet gheschendet worden.
11 Eñ Joiakim de Hooghe Priester des Hee-
ren/ ginck rontomme/ vermaende het gant-
sche volck Israels.
12 Eñ sprac: Ghy sullet Ja weetẽ/ dat de Hee-
re uwe ghebedt hooren sal/ so ghy niet af en
laet/ met vastẽ ende bidden voor den Heere.

Door het vyerige gebedt Mose/ is Amalek overwonnē Exod.17.11. 13 Dencket aen Mosen den Dienaer des
Heeren/ die niet met den sweerde/ maer met
heylighen gebede/ den Amalek sloech/ v die
hem op syne cracht ende op syne macht/ op
zijn heyr/ schildt/ wagenen/ ende Ruyters
verliet.
v Psal.20.8 14 So salt oock gaen allen vyanden Israels/ so ghy v also beteert/ als ghy begonnen
hebbet.
15 Na sulcker vermaninge/ baden sy dē Heere/ ende bleven voor den Heere:
16 Also/ dat oock de Priesters in sackē ginghen/ ende asschen op den hoofde hadden/
ende also Brantoffer den Heere deden.
17 Ende baden alle den Heere van gantscher
herten/ dat hy zijn volck Israel besoecken
woude.

Dat v. Capittel.

3. Holofernes ondervraecht/ welcke het
Joedtsche volck is. 5. Achior Ammoniter
vertelt Holofernem/ welcke de Joden zijn/
ende wat God ghedaen heeft om haerent
wille. 26. Achior wort om der waerheydt
wille ghevanghen.

Holofernis grausaemheyt teghen de Israeliten.

1 EN de het wert Holoferni den Veldthooftmanne van Assyrien aengheseydt/ dat
hen de kinderen van Israel rusteden/
ende hen weeren wouden/ ende hoe sy de
klippen aen den gheberchte/ inghenomen
hadden.
2 Doe vergrimde Holofernes/ ende eysschede alle Oversten ende Hooftlieden der Moabiters ende Ammoniters tot hem/ ende
sprack tot hem:
3 Segghet aen/ wat is dit voor een volck/
dat int gheberchte woonet? wat hebben sy
voor groote Steden? wat vermeughen sy?
ende wat voor krijschvolc ende Koningen
hebben sy?
4 Dat sy alleene voor allen anderen in den
a Judi.2.6. Oostenlande/ ons verachten/ a ende en zijn
ons niet te ghemoet gegaen/ dat sy ons aen
namen met vrede?
Achior een Ammoniter Judith.11.7 5 Doe antwoorde Achior/ de Overste aller
kinderen Ammon/ eñ sprack: Mijn heere
wildy het gheerne hooren/ so wil ick v de
waerheyt segghen/ wat het voor een volck
zy/ dat int gheberchte woont/ ende v niet
voor lieghen.
b Gen/11.31 6 b Dit volck is wt Chaldea hier gecomē:
c Josu.24.1 7 Ende heeft ten eersten in Mesopotamien
gewoont: want sy en wouden niet volgen c
de Goden harer Vaderen in Chaldea.
8 Daeromme verlieten sy de Steden hārer
Vaderen/ welcke vele Goden hadden:
9 Op dat sy den eenighen God des Hemels
d Gen.12.1. dienen mochten: d die hen oock geboodt/
van daer te trecken: ende in Haran te woo
nen.
e Gen.41.55 10 e Doe nu in allen landen diere tijt was/ f
f Gen.46.5. reysden sy henenaf in Egyptenlant/ g daer
g Exod.1.7. is harer in vierhondert Jaren so vele ghe-
ende 12.40. worden/ datmense niet tellen en konde.
Galat.3.17. 11 h Doese nu de Koninck in Egypten be-
h Exo.1.10. swaerde/ met Aerde voeren eñ Tichelmakē/
syne steden te bouwen/ riepen sy tot haeren
Heere/ die sloech gantsch Egypten met me-
nigherley plaghe.
i Exod.12.30 12 i Doese nu de Egyptenaers van hen wtge
ende 14.5. stootē hadden/ eñ de plage van hen af liet/
ende woudense weder vangen/ eñ ten dien-
ste int lant voeren/ dede hen God des He-
k Exo.14.21 mels k de Zee op/ also dat het water op bey
Psal.78.13. den zyden vaste stonde als eenen Muer: eñ
ende 160.9. sy ghinghen drooochs voets op des Zees
Sapien.10. grondt/ ende quamen daer van.
13 Doe hen nu de Egyptenaers met haren
gantschen heyre/ na jaechden/ werden sy alle
versopen in de Zee/ l also/ dat oock niet een l Exo.14.28
en ware overghebleven/ die het hadde konnen na segghen.
14 m Ende doe dit volck wt de Roode Zee m Exo.15.22
quam/ legerde het hem inder woestijne des 19.1.
berchs Sina/ daer te voren gheen mensche
woonen/ noch hem onthouden en konde.
15 n Daer wert het bitter water soete/ dat sy n Exo.15.25
het drincken konden: o ende kreghen broot o Exo.16.35
vanden Hemel/ veertich Jaer lanck. Deut.8.3.
16 Eñ waer sy togen/ sonder boge pijl/ schilt/
ende sweert/ daer street God voor haer/ ende
behieldt het velde.
17 Eñ niemant en conde desen volcke schade
doen/ dan alleene/ wanneert afweeck vandē
ghebode des Heeren zijns Gods.
18 p Want so dickwils als sy eenen anderen/ p Jud.2.3.4
dan haren God aenbaden/ so werden sy verslaghen/ q ende wech gheuoert met allen q 2.Re.25.11
schanden.
19 Maer so dickwils als het hen rouwede/
dat sy vanden gheboden haers Gods afgeweken waren/ r gaf hen de God des Hemels r 1.Mac.4.
wederomme overwinninghe teghen haere 44.
vyanden.
20 s Daeromme verdelchden sy der Cananiters Koningen/ de Jebusiters/ de Pheresiters/ de Hethiters/ de Heviters/ de t Amoriters/ eñ alle Gheweldighe in Hesbon/ ende
s Josu.9.10. 11.12.
t Num.21.23 33.
namen hare lant ende Steden in.
21 Ende het ghinck hen wel/ so langhe als sy
hen niet en besondichden aen haren God: u u Psal.5.6.
Want haer God haett het onrecht. Hebr.1.9.
22 x Sy zijn oock voor desen tijden/ dickwils x Jud.2.3.4
verdreven/ van velen volcken/ ende wech ge- 2.Reg.25.4.
voert in vreemden landen/ daeromme dat sy
afgeweken waren/ vanden gebode/ dat hen
God ghegeven hadde/ dat sy daerinne wandelen souden.
23 y Doch/ sy zijn nu korts wederghecomen/ y Esra.1.5.
wt der ellende/ daer sy inne warē/ z na dië sy z Deut.30.4
hen weder bekeert hebben tot dē Heere harē
God: eñ hebben hen weder ghesettet in dit
geberchte/ ende woonen wederomme te Jerusalem/ daer hier Heylichdom is.
24 Daerom/ mijn heere/ laet vernemē/ of hem
dat volck versondicht heeft aen haren God/
so willen wy daer op treckē/ ende haer God
salse v ghewisselick in de handen geven/ dat
ghyse bedwinghet.
25 a Hebben sy hen nu niet versondicht aen a Judith.8
haren God/ so en doen wy niets tegen haer: 1.13.
want haer God salse beschermen/ ende wy
sullen tot spotte worden/ den ghantschen
lande.
26 Doe Achior sulcx ghesproken hadde/ werdē alle Hooftliedē des Holofernis toornich/
ende dachten hem te dooden/
27 Ende spraken onder malcanderen: Wie is
dese/ die sulcx seggen derf/ dat hen de kinderen Israels souden weeren teghen den Koninck Nabuchodonosor ende zijn krijchsvolck? het zijn doch enckel naeckte liedē/ eñ
gheen krijghers.
28 Op dat nu Achior sie/ dat hy ghelogen
hebbe: so latet ons henen op trecken/ ende
wanneer wy hare beste lieden vanghen/ so
willen wy Achior met hen doorsteken laten:
op dat alle Volcken ghewaer worden/ b dat b Ezech.
Nabuchodonosor een God des Landts zy/ Sopho.2.
ende gheen ander.

Dat vi. Capittel.

1. Holofernis toornich teghen Achior/
blasphemeert den God Israels. 7. Ghebiedt datmen Achior grijpen/ ende nae
Bethulien voeren sal. 11. Osias ende
Charmi Oversten van Bethulien. 12.
Achior vertelt de redenen die hy ghehadt

heeft tot den Raedt Holofernis. 14. De
Inwooners Bethulie roepen tot den
HEERE/ 16. Vertroosten Achior / ende
segghen hem goets moets te syne.

Holofernes lastert God.
a Judit.5.25

1 DAer na vergrimmede Holofernes oock
ouer Achior/ende sprack.
2 a Hoe dersdy ons Propheteren/ dat
dat volck Israels ; van synen God soude
beschuttinghe hebben ?

b Judit.13.27

3 b Wanneer wyse dan nu slaen / ghelijck
als eenen mensche / so suldy sien / dat daer
gheen ander God en is / dan alleen Nabu-
chodonozor: ende dan suldy oock, door der
Assyriers sweerdt/met hen doorsteken wor
den/ende gantsch Israel sal met v omkomen.
4 So suldy ghewaer worden / dat Nabu-
chodonozor/een Heere der gantscher Werelt
sy/ wanneer ghy met mynen sweerde door-
steken wordt/ende ligt onder den verslagenen
Israels/ende moet steruen ende verderuen.
5 Meyndy nu / dat uwe Prophetetinghe
ghewisse is / so en dersdy niet verschricken
noch bleeck worden.
6 Also het hen gaen sal, so salt v oock gaen:
want ick wil v als nu tot hen schicken/ op
dat ick v met hen straffe.

Achior wordt na Bethulia gheuoert.

7 Doe beual Holofernes synen Knechten/
dat sy Achior grypen souden / ende henen na
Bethulia voeren/in de handen der kinderen
Israels.
8 Ende de knechten Holofernis grepen hem/
ende doe sy ouer het vlacke velt aen het ghe-
berchte quamen / doe togen de Schutters
teghen haer wt.
9 Doe weken sy op een zyde aen den berge/
ende bonden Achior aen eenen boom / met
handen ende voeten/ende stieten hem henen
onder/ ende lieten hem also hanghen, ende
toghen weder tot haren Heere.
10 Doch de kinderen Israels quamen neder-
waerts van Bethulia tot hem/ende maeckten
hem los : ende brachten hem henen in tot
Bethulia/ende leydden hem onder het volck/
ende vraechden hem / hoe dat toegegaen ware?
waeromme hem de Assyriers ghehanghen
hadden ?

Osias.
Charmi.

11 Ter seluer tijt waren de Ouersten in der
Stadt / Osias de sone Micha / vanden
stamme Simeon / ende Charmi / die oock
Othoniel hiet.

c Judit.5.3.5.

12 Voor desen Ouersten/ende voor allen volcke/
seyde Achior/ c alles wat hem Holofernes
gheuraecht/ende wat hy geantwoort hadde:
ende dat hem Holofernes lieden om deser
antwoorde wille, hadden dooden willen.
13 Doch Holofernes hadde beuolen, men
soude hem den kinderen Israels ouerleueren:
op dat / wanneer hy die kinderen Israels
ghessagen hadde, dat hy hem, namelicken
Achior / dan oock woude straffen ende om-
brengen: daeromme dat hy ghesept hadde:

d Judit.5.25

d De God des Hemels soude haer bescher-
mer zijn :

Het ernstlick ghebedt der Israeliters.
e2. Mach 13 12.

14 Doe Achior sulcks gheseydt hadde / viel
alle dat volck op haer aengesichte, e ende
baden den Heere aen / weenden alle te ghe-
lijcke/ ende baden den Heere, ende spraken:

f Mac.11.25

15 f Heere God des Hemels ende der Aerde/
siet aen haren hoochmoet/ende onse ellende/
ende siet uwe Heylighen ghenadichlick aen/

g Sprac.2.12
h Psal.20.8.
h Regu.19.22

ende bewijset / dat ghy g de ghenen niet en
verlatet / die op v hopen , ende stortet/ h die
op hen seluen ende hare macht pocchen.
16 Also weenden ende baden sy den gantschen
dach/ ende troosteden Achior.
17 Ende spraken : De God onser Vaderen/
diens macht ghy ghepresen hebt/ sal het v
also vergelden, dat sy haren lust aen v niet
sien / maer dat ghy siet / hoe sy ghesslaghen
ende verdelget worden.
18 Ende wanneer ons de Heere onse God
verlosset, so zy God met v onder ons : ende
wildy/ so suldy met alle den uwen by ons
woonen.
19 Doe nu het volck weder van malkanderen
ghinck / nam hem Osias met hem in zijn
huys/ende richtede een groot Auontmaeltijde
aen/
20 Ende badt tot hem alle Oudtsten / ende
leefden wel / na dien sy langhe ghevastet
hadden/

i Johel.2.15

21 i Daer na wert het volck weder te samen
gheroepen, ende baden om hulpe / van den
God Israels/in der Versamelinge/de gant-
sche nacht.

Dat vij. Capittel.

1. Holofernes treckt teghen Bethulia/ 2.
Het ghetal des Heyrkrachts Holofernis/8.
De Moabiters ende Ammoniters vyanden
der kinderen Israels / 11. De Inwooners
Bethulie hebben water ghebreck / 12. Sy
presenteren Osias/ende den anderen Oudtsten/
de Stadt op te gheuen/ 23. Osias bidt/ dat
sy noch vijf dagen verbeyden willen.

Holofernes treckt tegen Bethulia.

1 DEs anderen daechs gheboot Holofernes
synen Krijchsvolcke/ datmen op zijn
soude teghen Bethulia.

a Judit.2.7.

2 a Ende hadde hondert ende twintich duysent
te voete/ende twaelf duysent te peerde/ sonder
den hoop / dien hy wtghelesen hadde / aen
eener yeghelicker plaetse/ waer hy een lant
inghenomen hadde.
3 Dit Krijchsvolck rustede hem altemael
tegen de kinderen Israels/ ende sy leger den
hen bouen op den berch teghen Dothaim/
van Belima aen/tot Chelmon toe. dat tegen
Esdrelom leyt.

De Israeliters bidden God om hulpe.

4 Doe nu de kinderen Israels/ dat groote
volck der Assyriers saghen , vielen sy op de
Aerde/ende stropden asschen op hare hoofden/
ende baden alle eendrachtelicken, dat de God
van Israel syne barmherticheyt vertoonen
woude ouer zijn volck.
5 Ende rusteden hen met haren wapenen/
ende namen de klippen in aen den berghe/
ende verwaerden hen dach ende nacht.
6 Als nu Holofernes rondtom henen track/
merckte hy/ dat buyten der Stadt teghen
Suyden/ een Fonteyne was/ welcker door b

b Of/ Fistel.

Roeren in de Stadt gheleydet was : dese
Roeren hiet hy af houwen.
7 Ende hoe wel sy niet verre van der mueren/
een kleyn Fonteynken hadden/daer sy hey-
melicken water haelden, so was dies noch
nauwelick so vele / dat sy hen daer mede
lauen konden.
8 Waerom quamen de Amoniters ende
Moabiters tot Holofernes/ ende spraken :
De kinderen Israels en verren hen teghen
ons niet weeren / maer onthouden hen in
den Berghen ende kleynen Bergen/daer sy
seker onder zijn.
9 Waeromme laet slechts de Fonteynen be-
waren/dat sy geen water halen en konnen/
so moeten sy sonder sweerdt steruen: ofte de
noot salse daer toe dringen/dat sy de Stadt
opgeuen moeten, welcker sy meynen, dat sy
onwinlick zy / dewijle dat sy tusschen de
Berghen leyt.

c Judit.16.4

10 Desen raedt behaechde Holofernes ende
synen Krijchslieden wel / c ende leyde telcken
hondert, by eener yeghelicker Fonteyne.
11 Doemen nu twintich daghen lanck / de
Fonteynen bewaert hadde, en hadden die
van Bethulia geen water meer noch inden
waterkuylen/noch anders dat sy eenen dach
langer, na nootdruft hadden water hebben

komen: ende men moeste den lieden het
water daechlicks toe meten.
12 Doe quam Wijf ende Man/ionck ende
oudt/tot Osia/ende den Oudtsten/ klaechden/ ende spraken:
b Exod.17.3 Num.20.2.
13 b God zy Richter tusschen v ende ons/
dat ghy ons in sulcken noot brenget: daer
mede dat ghy ons niet en wilt laten met den
Assyriers vrede maken: so ons doch God in
hare handen ghegeuen heeft.
14 Ende wy geens hulpe en hebben/maer
moeten voor hare Ooghen/van dorste versmachten/ende iammerlicken ommekomen.
15 Daeromme roept het volck te samen/
dat wy ons Holoferni willichlicken ouergheuen.
16 Want het is beter/dat wy ons ouergheuen/ende by den leuen blijuen/ende also
God louen/dan dat wy ommekomen ende
voor de gantsche Werelt te schande worden/ende sien sullen dat onse Wijuen ende
Kinderen so iammerlicken voor onsen
Ooghen steruen moeten.
17 Wy betuyghen heden voor den Hemel ende
der Aerde/ende voor onser Vaderen God/die
ons als nu straffet/om onser sonden wille/
dat wy v ghebeden hebben/de Stadt
Holoferni op te gheuen: dat wy doch in
korten door het sweerdt ommekomen/ende
niet so langhe van dorste versmachten
moeten.
Het volck schreyet tot God/ende bekent syne sonden.
18 Doe werdt een groot huylen ende weenen/
inden gantschen volcke: sommighe stonden
langhe/ende schreyeden tot God/ende spraken:
e Psal.106.6 Daniel.9.9. Baruch 1.15 Trenor.3.42.
19 e Wy hebben ghesondiget met tsamen
onsen Vaderen: wy hebben mishandelt/
ende zijn godloos ghewerest:
20 Maer ghy zijt barmhertich/daeromme
zijt ons genadich/ende straffet ghy ons selue:
ende bewijle wy v bekennen/so ouergeeft
ons den Heydenen niet/die v niet en kennen:
f Psal.42/4. 79/10. 115/2.
21 f Op dat sy niet en roemen: Waer is nu
haer God?
22 Doe sy nu langhe gheschreyet ende gheweenet hadden/ende een weynich stille
ghewoorden was/
g Judit.8.9.
23 Stont Osias op/weenede ende sprack: g
Lieue broeders/hebbet doch ghedult/ende
laet ons noch vijf daghen der hulpe van
God verwachten:
24 Of hy ons woude ghenade bewijsen/
ende synen Name heerlick maken.
25 Wort ons in desen vijf daghen niet gheholpen/so willen wy doen/als ghy ghebeden hebbet.

Dat viij. Capittel.

1. Het gheslachte Judith. 4. Hare wandelinghe in haren Weduwelicken staet/ 9. Sendt na de Oudtsten om met haer te spreken/ 10. Straft Osiam/ 11. Men sal God niet versoecken/ 15. God en is niet ghelijck een mensche/ 21. Judith vermaent de Oudtste/exempel der lijdtsaemheydt te gheuen den Volcke/ 24. De Heere straft die van hem afwijcken.

Judith een Weduwe. a Gen.22.22.
1 Sulcx quam voor Judith/die daer was
een Weduwe/een dochter Merari/des
soons a Vz/des soons Joseph/des
soons Osie/des soons Elai/des soons
Jannor/des soons/Jedeon/des soons
Raphaim/des soons Achitob/des soons
Malchie/des soons Enan/des soons
Nathania/des soons Sealthiel/des soons
Simeon.
2 Ende haer man hadde gheheeten Manasses:
die was in der Gherstren Oogst gestoruen.
3 Want doe hy op den velde was/by den
Arbeydtslieden/werdt hy kranck vander
hitte/ende sterft in synder Stadt Bethulia/
ende werdt by syne Vaderen begrauen.
4 Die liet dit Judith na/die was nu drye
Jaer ende ses Maenden een Weduwe gheweest.
5 Ende sy hadde haer bouen in haren huyse/
een sonderlicke kamer ghemaeckt/daer sy
inne satt met haren Maeghden.
6 Ende was bekleedet met eenen sacke/ende
vastede dagelicks/behaluen alleene aen den
Sabbath/Nieuwe Maenden/ende anderen
Feesten des huyses Israels.
7 Ende sy was schoone ende rijcke/ende
hadde vele ghesins/ende Hoeuen vol Ossen
ende Schapen.
8 Ende hadde een b goet gheruchte c by alle
Man/dat sy God vreesde/ende niemandt
en konde wat quaets van haer segghen.
b Prou.22.1. Eccles.7.2. Acto.16.2. c Of/gheprijslicken.
9 Dese d Judith/doe sy hoorde/dat Osias
toegeseyt hadde/de Stadt na vijf daghen
den Assyriers op te gheuen/sandt sy na den
Oudtsten Chambri ende Charmi.
d Judit.7.23 Chambri. Charmi.
10 Ende doe sy tot haer quamen/sprack sy tot
hen: Wat sal dat zijn/dat Osias verwilliget heeft/de Stadt den Assyriers op te
gheuen/wanneer ons in vijf daghen niet
gheholpen en wort?
Een vermaninghe Judith aen de Oudtsten Men sal God geenen tijt te helpen voorstellen. Jere.18/7. 25/7.
11 Wie zijt ghy/dat ghy God versoeckt?
12 Dat en dient niet daer toe/datmen ghenade verwerue/maer vele meer toorn ende
onghenade.
13 Willet ghy den Heere na uwen ghevalle/
tijt ende daghen bestemmen/wanneer hy
helpen sal?
14 Doch de Heere is gheduldich: daeromme
laet ons dat leedt zijn/ende ghenade soecken
met tranen.
15 Want God toornet niet/als een mensche/
dat hy hem niet versoenen en late.
16 Daeromme sullen wy ons verootmoedighen van herten/ende hem dienen/
17 Ende met tranen voor hem bidden/dat hy
na synen ghevallen/barmherticheydt aen
ons bewijsen wille: ende ghelijck als wy nu
treuren moeten/van weghen haers hoochmoets: dat wy ons na desen iammer weder verblijden meughen.
18 Dat wy niet ghevolcht en hebben/der
sonde onser Vaderen/die haren God verlieten/ende vreemde Goden aenbaden.
19 e Daeromme sy haren vyanden ouergheuen/ende van hen verslagen/geuangen
ende gheschendet zijn. Doch wy en kennen
geenen anderen God/behaluen hem alleene:
e Judic.2/14 4/1. 6/1.
20 Ende willen met ootmoet/van hem hulpe
ende troost verwachten/ f so sal hy de Heere
onse God/onse bloedt verlossen/van onsen
vyanden/ende alle Heydenen die ons veruolghen/verootmoedigen/ende te schande
maken.
f Deut.32.4
21 Ende ghy/lieue Broeders/die ghy zijt de
Oudtsten/troostet het volck met uwen
woorden/dat sy bedencken/g dat onse
Vaders oock versocht werden/op dat sy
beproeft werden/of sy Gods van herten
dienden.
Judith onderrichtet de Oudtsten/dat sy het volck tot ghedult vermanen souden.
22 Vermaent se h hoe onse Vader Abraham
menigerley wijse versocht/ende Gods vrient
geworden is/na dien hy door menigerleye
aenvechtinghe beproeft is.
23 Also zijn oock Isaac/i Jacob/Moses/k
ende alle die Gode lief ghewest zijn/bestandich ghebleuen/ende hebben vele droeffenissen ouerwinnen moeten.
g Deut.8.2. 2.Par.32.31. h Gen.22.1. 17/1. i Gen.28.7. k Pro.3.12. Hebr.12.5.
24 De andere nu/die de droeffenisse niet en
hebben willen aennemen metter vreese Gods/
maer met onverduldicheydt tegen God ghemurmureert ende ghelastert hebben.

l Num. 21. 6. 25 l Zijn van den Verderver ende door de
1. Cor. 10. 9 Slanghen ommeghebracht.
26 Daerom en laet ons niet onverduldich
worden in desen tijden/
De Heylighē 27 Maer bekennen / dat het een straffe is
worden ver- van God/ vele minder/ dan onse sondē zijn/
socht tot ha- m ende gheloonen / dat wy ghetuchtighet
ren besten. worden/ als syne knechten/ ter beteringe/
m Rom. 8. 29 ende niet ten verderve.
28 Daer op antwoorden/ Osias ende de
Oudtsten: Het is altemael waer/ als ghy
ghesept hebt/ ende aen uwen woorden en
is niets te straffen.
29 Daeromme biddet voor ons tot den
Heere / want ghy zijt een heylighe God-
vreesende Vrouwe.
n 1. Joā 4. 1 30 Ende Judith sprack: n Dewijle ghy het
1. Cor. 14. 29. daer voor houdt / dat het wt God zy wat
1. Tessa. 5. 21. ick ghesept hebbe:
31 So willet oock proeven / of het ghene
dat ick in den sinne hebbe te doen / wt
God zy / ende biddet dat God geluck daer
toe gheve.
o Judit. 10. 7 32 o Desen nacht p verbeydet aen der poortē/
p Of/ houdet wanneer ick daer henen wt ga met mijner
wacht. Maghet: ende biddet dat de Heere in dese
vijf daghen als ghy gesept hebt/ zijn volck
Israel troosten woude.
33 Wat ick nu in den sinne hebbe / daer en
sullet ghy niet na vraghen / maer biddet
alleene voor my tot den Heere onsen God/
tot dat ick u voorder kondt doe / wat ghy
doen sullet.
34 Ende Osias de Vorst Juda / sprack tot
haer: Gaet henen in vrede/ de Heere zy met
u / ende wreke ons aen onsen vyanden.
Ende sy ghinghen alle weder van haer.

Dat ix. Capittel.

1. Judith gaet in haer kamer/ 2. ende
bidt tot God/ 16. God alleen gheeft over-
winninghe/ ende verhooret der ellendigen
ende ootmoedighen ghebedt.

Judiths 1 DAer na ginck Judith in haer kamer/
ghebedt. ende bekleedde haer met eenen sacke/
ende stroyde asschen op haer hooft/
a Hebr. 2. 2 ende viel neder voor den Heere/ a ende
schreyde tot hem / ende sprack:
b Gen. 24. 12. 2 b Heere God mijns Vaders Simeon/ c
c Gen. 34. 25 dien ghy het sweert ghegheven hebt / de
Heydenen te straffen/ die de Maghet ver-
onteert/ ende te schanden gemaeckt hadden.
3 Ende hebt hare Wijvē ende Dochteren
wederom vanghen/ ende haer berooven laten/
door uwe knechten/ die daer in uwen yver
gheyvert hebbē: helpt my arme Weduwe/
Heere mijn God.
4 Want alle hulpe/ die in voortijden/ ende
hier na oyt geschiet is/ die hebdy gedaen/
ende wat ghy wilt / dat moet ghescchieden.
5 Want wanneer ghy helpen wilt / so en
kant niet feylen: ende ghy weet / hoe ghy
de vyanden straffen sult.
6 Schouwet als nu op der Assyriers heyr/
d Exo. 14. 24 d ghelijck als ghy in voortijden op der
Egyptenaers heyr saghet / doe sy uwen
knechten na iaghedē met grooter macht/
ende verlieten hen op haer Waghenen/
Ruyteren/ ende groote krijchsvolck.
7 Ende doe ghyse aensaghet / werden sy
vertzaghet:
8 Ende de diepte overraschedese/ ende het
water versoopse.
e Psal. 20. 8 9 Also ghesciet oock nu desen/ Heere/ e die
2. Reg. 9. 22 daer pocchen op hare macht/ Waghenen/
Judith. 1. 4. Spiessen/ ende Gheschut/
10 Ende en kennen u niet/ ende en dencken niet/
dat ghy Heere onse God de ghene zijt / die
ghy de krijghen stueret van aenbeghinne/
ende heetet billicken/ Heere.

11 Strecket uwen arm wt/ als in voortijdē/
ende slaet te morsel de vyanden door uwe
macht: dat sy omkomē door uwen toorne/
die hen beroemen / sy willen u Heylichdom
verstooren/ ende de Hutten uwes Naems ont-
heylighen / ende met haren sweerde uwen
Altaer omwerpen.
12 Straffet haren hoochmoet / door hae
eyghen sweerdt:
13 Dat hy met synen eyghen ooghen ghe-
vangen worde/ wanneer hy my aensiet/ ende
door mijne vriendelicke woorden bedrogen
worde.
14 Gheeft my eenen moet / dat ick my voor
hem ende voor synē macht niet en ontsette/
maer dat ick hem f storten meughe. f Dat is / te
15 Dat sal uwes Naems eere zijn/ g dat hem neder worpē.
een Wijf neder ghelept heeft. g Judic. 4/ 9
16 h Want ghy Heere / kont wel overwin- 21. 5/ 23.
ninghe gheven/ sonder alle veelheyt i ende h 2. Para. 14
en hebt gheenen lust aen de sterckheyt des 11. 16/ 8.
Peerts: U k en hebben de hoovaerdigen 20. 12/ 15.
noyt behaghet: doch alle tijdt heeft u wel Judic. 7. 2. 9
behaecht / der ellendigen ende ootmoedighen i Psal. 147. 10
ghebedt. k Syra. 10. 9
17 O Heere ende God des Hemels/ Schepper Luce. 1. 47.
der wateren / ende Heere aller dinghen/
verhoort mijn arme ellendich ghebedt / die
ick alleene op uwe barmhertichheydt ver-
trouwe.
18 l Dencket Heere aen u Verbont/ ende geeft l Syrac. 36. 9
my in wat ick spreken ende dencken sal/ ende
gheeft my gheluck daer toe: op dat u huys
blyve.
19 Ende alle Heydenen ghewaer worden/ dat
ghy God zijt/ m ende gheen ander/ sonder m Deu. 32. 39
alleene ghy.

Dat x. Capittel.

1. Judith bereydt haer/ om te volkomen
het ghene dat sy voorghenomen heeft/ ter
verlossinghe des volcks Israels/ 10. Sy
gaet wter Stadt Bethulia/ 11. Sy wordt
van den Wachters der Assyriers aenghe-
sproken/ 17. ende geleydt tot Holofernum.

1 DOe sy nu wtghebeden hadde/ stondt Abra/
sy op / ende riep hare Maghet Abra. Judiths
2 Ende ginck henen onder int huys/ a Maghet.
leyde den sack af/ ende tooch hare Weduwen a 2. Hester. 1
kleederen wt/
3 Ende wiesch haer / ende salfde haer met
kostelicken water/ ende vlechtede hare hayr/
ende settede een huyve op/ ende tooch hare
schoone kleederen aen /
4 Ende vercierde haer met spangen ende
ghesmijde/ ende tooch alle haer cieraet aen:
ende de Heere gaf haer ghenade / dat sy
lieflelick aen te sien was: want sy en ver-
cierde haer niet wt curieusheyt/ maer Gode
te love.
5 Ende sy dede harer Maget eenē geyeckten
wijnvalch vol Wijns / ende een kruycke met
Olye/ ende eenen sack/ daer sy Vijgen/ Meel/
ende Broodt inne hadde/ dat sy eten mochte:
Ende sy ghinck henen.
6 b Ende aen de poorte vandt sy Osiam b Judit. 8. 29
ende de Oudtsten / die harer wachteden/
ghelijck het verlaten was.
7 Ende sy verwonderdē hen/ dat sy so schoone
was.
8 Doch nu en vraechden sy niet / wat sy in
den sinne hadde / maer lietense henen wt/
ende spraken: De God onser Vaderen gheve
u ghenade / ende late u voornemen wel
ghelucken: dat hem Israel uwer verheuge/
ende uwen name ghereckent worde onder de
Heylighen.
9 Ende alle die daer waren/ spraken: Amen/
Amen.

10 Maer Judith badt/ eñ ginck voort met
hare Maghet Abra.
11 Eñ doe sy smorghens vroech den berch
henen af ghinck / bejeghenden haer de
Wachters der Assyriers/ eñ liepē haer aen/
ende vraechden haer / van waer sy quame/
ende waer sy henen wonde.
a Judit/8.1. 12 Eñ sy antwoorde: c Jck ben een Hebreei-
8/8. sche Vrouwe / eñ ben van hen gheuloden:
want ick weet het / dat sy v in de handen
komen sullen: daeromme dat sy v veracht
hebben/ eñ niet en wouden genade soeckē/
ende hen ghewillichlicken overgheven.
13 Daeromme hebbe ick my voorgenomen/
by den Vorst Holofernes te komen/ dat ick
hem hare heymelickheydt openbare/ ende
segge hem/ hoe hyse lichtelicken overwin-
nen meughe/ dat hy niet eenen Man ver-
liesen en derf.
14 Dewijle dat sy so sprack/ sagen sy se aen/
ende verwonderden hen gantsch seere/ dat
sy so schoone was/
15 Ende spraken: Dat mochte v helpen/
dat ghy het so goet meynet/ ende tot onsen
Heere gaen wilt.
16 Want wanneer ghy voor hem koemt/ so
sal hy v ghenadich zijn / ende sult hem van
herten wel ghevallen: ende sy brachtense
henen in Holofernis Tente/ ende seydē hem
van haer.
Judith komt tot 17 Ende doe sy voor hem quam/ b werdt hy
Holofernes alsoo haest aenghesteken teghen haer.
v Spraeck. 18 Ende syne Dienaers spraken onder mal-
b Judit. 9. 9. kanderē: Dat Hebreeusche volck en is trou-
Judit.16 9. wen niet te verachten / dewijle dat het
schoone Vrouwen heeft: soude men om
sulcker schoonder Vrouwen willen niet
krijghen?
e 2.Hesther. 19 e Doe nu Judith Holofernem sach sitten
4. 3. onder zijn Tapijt/ dat schoon ghewerchet
was/ met Purpuren ende Goude/ ende met
Smaragden/ eñ velen edelen steenē verciert/
20 Viel sy voor hem neder/ ende badt hem
aen: eñ Holofernes hiet se weder op richten.

Dat. xj. Capittel.

1. Holofernes vermaent Judith goeden moet te hebben / 3. Hy vraecht haer de oorsake harer koemste/ 4. Judith bedriecht Holofernem door schoone woorden.

Judith spreect met Holofernes.
1 Ende Holofernes sprack tot haer: Heb-
bet eenen goeden moet / ende en vreest
v niet: want ick en hebbe noyt eenen
Mensche leedt gedaen/ die hem onder den
Koninck Nabuchodonozor gegeven heeft.
2 Eñ en hadde my v volck niet verachtet/
so en hadde ick noyt eene spiesse tegen haer
op gheheven.
3 Nu segghet hier / waerom dat ghy sijt
van hen ghewecken/ ende tot my gekomen?
De reden 4 Judith antwoordde/ ende sprack. Ghy
Judith by wildet uwe Maghet genadichlick hooren:
den Holofer- sult ghy doen als v uwe Maghet segghen
nes. sal / so sal v die Heere gheluck ende over-
winninghe gheven.
5 God gheve Nabuchodonozor gheluck
ende heyl / den Koninck des gantschen
Landts/ die v wtgheschicket heeft alle on-
ghehoorsamen te straffen: want ghy kont
hem onderdanich maken / niet alleene de
lieden/ maer oock alle Dieren op dē Lande.
a Of/peghe- 6 Want uwe vernuft ende wijsheyt is be-
lick. roemet in der gantscher Werelt / ende a
alle Man weet/ dat ghy die gheweldichste
Vorst zijt in den gantschen Koninckrijcke/
ende v goet regiment wordt over al ghe-
presen.
b Judith.5.5 7 So weten wy oock / b wat Achior ghe-
sproken heeft/ ende hoe ghy met hem daer
teghen ghedaen hebt.
8 Want onse God is so toornich over onse
sonden / dat hy door syne Propheten heeft
verkondighen laten: Hy wille dat Volck
straffen / om syner sonden wille.
9 Dewijle nu het volck Israels weet / dat
sy haren God vertoornt hebben / so zijn sy
voor v verschrocken.
10 Daer toe lijden sy grooten hongher/ ende
moeten van dorste versmachten.
11 Ende hebben als nu voorghenomen hare
Vee te slachten/ op dat sy des selven bloeds
drincken/
12 Eñ het heylige offer te eten/ aen koorne/
Wijn / ende Olye / dat hen God verboden
heeft / dat sy het oock niet aenroeren en
souden. Daeromme isset ghewisse/ dat sy
moeten omkomen / dewijle sy sulcks doen. c Judith. 10
13 Ende dewijle ick dat weet/ c ben ick van 11.
hen gheuloden / ende de Heere heeft my tot
v ghesonden / dat ick v sulcks soude aen-
segghen.
14 Want hoe wel ick tot v ben ghekomen/
so en ben ick doch daeromme van God niet
afghevallen / maer wil mynen God noch
dienen by v: ende uwe Maghet sal henen
wt gaen / ende God aenbidden.
15 Die sal my openbaren / wanneer hy hen
haren loon gheven wil voor hare sonde: so
wil ick dan komen/ ende wilt v aensegghen/
ende v midden door Jerusalem voeren / dat
ghy alle dat volck Israel hebbet / ghelyck
als Schapen die gheenen Herder en hebbē:
ende v en sal niet een hondt dorven aen-
bassen:
16 Want dit heeft my God gheopenbaert/
17 Dewijle hy op haer toornich is, eñ heeft
my herwaerts ghesonden/ op dat ick het v
aensegghe.
18 Dese reden behaechde Holoferni / ende
synen knechten wel: ende sy verwonderden
hen harer wijsheydt / ende spraken onder
malkanderen:
19 Dier Vrouwen ghelijck en is niet op
Aerden / van schoonheydt ende wijsheydt.
20 Ende Holofernes sprack tot haer: Dat
heeft God also gheschicket / dat hy v her-
waerts ghesonden heeft/ eer dan dat volck
in myne handt quame.
21 d Sal nu v God sulcks wtrichten / als d Ruth.1.16
ghy ghesegt hebt / so sal hy oock mijn God
zijn / ende ghy sult groot worden by den
Koninck Nabuchodonozor / ende uwen na-
me sal ghepresen worden in den gantschen
Koninckrijcken.

Dat xij. Capittel.

1. Holofernes ghebiedt Judith in zijn Schatkamer te leyden/ 2. Judith en wil haer niet besondigen / etende de spijsen der Heydenen. Sy verkrijcht oorlof van Holofernes / om by nachte wt ende in te gaene/ te doene hare ghebedt tot God/ 12. Sy is aenghesproken / om haer te begheven tot Holofernem/ 13. Sy veynst haer daer in te bewilligen.

1 Doe liet hyse brengē in de Schatkamer/ Holofernes
dat sy daer blyven soude / ende beval/ beveelt
datmense van synen Tissche spijsen Judith eer-
soude. lick te hou-
2 Maer Judith antwoorde/ ende sprack: a den.
Jck en derf noch niet eten van uwer spijse/ a Gen.43.32
op dat ick my niet en versondighe: maer ick Tobie.1.12.
hebbe een weynich met my ghenomen/ daer Daniel.1.8.
ick wil van eten.
3 Doe sprack Holofernes selves: Wanneer
dat op is/ dat ghy met v ghebracht hebt/ van
waer sullē wy v dan wat weder beschickē?
4 Judith antwoorde: Mijn Heere/ so ghe-
wisselick als ghy leeft/ eer uwe Maget alles
das

dat verteeren sal/so sal God door my wtrich-
ten/wat hy in den sinne heeft. Eñ doe haer
d de kamer. de knechten in het gemack brenghen wou-
den/als hy hen bevolen hadde/
5 Badt sy/datmen haer verooirlofde des
avonts eñ morgens henen wt te gaen ende
haer ghebedt te doen tot den Heere.
6 Doe beval Holofernes synen Kamerdie-
naren/datmense drij dagen lanck soude vrij
wt ende in gaen laten/haer ghebedt te doen
tot God.
7 Ende des avondts ginck sy henen wt in
den dale voor Bethulia / ende wiesch haer
in water.
8 Daer na badt sy tot den Heere/den God
Israels/dat hy haer geluck gave/ zijn volc
te verlossen.
9 Ende ginck weder in de Tente/ende hielt
haer reyn/eñ en att niets voor den Avont.
10 Aen den vierden daghe maeckte Holofer-
nes synen naesten Dienaren alleene/een A-
Holofernes richtet een groot Avontmael aen. vondtmaeltijt / eñ sprack tot Bagoa synen
Kamerlinghe: Gaet henen/eñ overredet de
Hebreische vrouwe/dat sy haer niet en wey-
ghere tot my te comen.
11 Want het is een schande by den Assy-
riers/ dat sulck een vrouwe soude onbesla-
pen van ons comen/ ende eenẽ man bespot
hebben.
12 Doe quam Bagoa tot Judith/eñ sprack:
Schoone vrouwe/ ghy willet v niet wey-
gheren/tot mynen heere ter eeren te comen/
ende met hem eten ende drincken/ ende vro-
lick zijn.
13 Doe sprack Judith: Hoe derf ick het mynẽ
e Of weygeren? heere e ontsegghen?
14 Alles wat hem lief is/ dat wil ick van her-
ten gheerne doen/alle myn leefdaghe.
15 Ende sy stont op/ende vercierde haer/en-
de ginck heuẽ in voor hem/ ende stont voor
hem.
d Spra. 9.9 Susan. 8. 16 Doe qual Holoferni zijn herte/d want hy
was aenghesteken met yverigher hitte te-
ghen haer.
17 Eñ sprack tot haer: Settet v neder/drincket
ende weest vrolick: want ghy hebt ghenade
by my ghevonden.
18 Eñ Judith antwoorde: Ja Heere/ ick wil
vrolick zijn/want ick ben myn leefdaghe so
hooch niet gheeert gheworden.
19 Ende sy att ende dranck voor hem / wat
hare maeght bereydet hadde.
20 Eñ Holofernes was vrolick met haer/ eñ
Holofernes is droncken dranck so vele/ als hy anders niet en plach
te drincken.

Dat xiij. Capittel.

3. Judith blijft alleen met Holofernes. 7.
Sy roept den Heere. 10. Snijdt Holofernes
het hooft af. Keert wederomme in Bethu-
lien. 19. Toonet den volcke het hooft Holo-
fernis. 22. Het volck danckt ende loeft God.
Osias prijst den Heere.

a Spr. 31.30 1 Doe het nu gantsch spade wert / gingen
syne Dienaers wech in hare Tente / a
ende sy waren altemael droncken.
2 Ende Bagoa maeckte Holofernis kamer
toe/ende ginck daer van.
3 Ende Judith bleef alleen by hem in der
kamer.
b 3. Esd. 3.18 Prov. 20.1. Gene. 9.21. 1. Sa. 25.36. 1. Reg. 20.16 4 Doe nu Holofernes int bedde lach/b was
droncken ende sliep/
5 Sprack Judith tot haer maeget/sy sou-
de daer buyten de wachte houden voor der
kamer.
6 Ende Judith tradt voor het bedde / ende
badt heymelicken met tranen/ende sprack:
7 Heere God Israels/ stercket my/ eñ helpt
my genadichlicken volbrengen/dat ick met

gantschen vertrouwen op v/hebbe voorge-
nomen: dat ghy uwe Stadt Jerusalem ver-
hooghet als ghy toeghesegt hebt.
8 Na sulckẽ gebede/tradt sy tot der Calum-
ne boven aent bedde/ eñ langde dat sweert
af. dat daer hinck.
9 Ende tooch het wt/ende greep hem by dẽ Judith houwet Holoferni den kop af.
hayre / ende sprack wederom: Heere God
stercket my in deser stonde.
10 Eñ sy hieu hem tweemael inden hals/met
aller macht: c daer na sneedt sy hem den cop c 2. Sa. 17.51
af/wentelde het lichaem wt den bedde/ ende 1. Para. 11.23
nam de deken met haer. 1. Mat. 7.46
11 Daer na ginck sy wt/ ende dede dat hooft
Holofernis haer maeght, ende hiet het in ee-
nen sack steken.
12 Ende sy ginghen met malkanderen henen
wt / na harer ghewoonheydt / ghelijck als
wouden sy bidden gaen/door het legher/en-
de ginghen rontomme door den dale/op dat
sy heymelicken aen de poorte der Stadt
quamen.
13 Ende Judith riep den wachters: Doet de
poorte op/want God is met ons/ die heeft
Israel de overwinninghe ghegheven.
14 Doe nu de wachters hare stemme hoor-
den/ontboden sy also haest de Oudtsten der
Stadt.
15 Die quamen alle tot haer/ want sy haddẽ
alreede daer aen vertzaecht, dat sy niet we-
der comen en soude.
16 Ende sy staken fackelen aen / ende ghin-
ghen rontom haer/ tot dat sy op eenẽ pleyn
quam / ende sy hietse stille zijn/ ende toe-
hooren.
17 Eñ sprack also: Dancket den Heere onsen Judith vermaent het
God, die niet en verlaet de gene/die op hem volck Gode
betrouwen/ende heeft ons barmhertichheyt te dancken/
bewesen door my syne Maghet/ voor de over
18 Als hy den huyse Israels toegheseydt winninghe.
heeft: ende heeft in deser nacht/den vyant
synes volcks / door myne handt omghe-
bracht.
19 Ende sy tooch het hooft Holofernis wt/eñ
wees het hen/ende sprack/ Siet/ dat is het
hooft Holofernis/ des Velthooftmans der
Assyriers: ende siet/daer is de deken/daer hy
onder lach/doe hy droncken was: daer heeft
hem de Heere onse God/door eener vrouwẽ
handt omghebracht.
20 So warachtich als de Heere leeft / heeft
hy my door synen Enghel bewaert, dat ick
niet en ben verontreynicht worden/dewijle
dat ick ben wegheweest/eñ heeft my sonder
sonde weder herwaert ghebracht met groo-
ter vreuchden ende overwinninghe.
21 d Daeromme dancket hem alle/ want hy is d Psal. 105.1 ende 106.1
goedich/ende helpt altoos.
22 Ende sy danckten alle den Heere/eñ spra-
ken tot haer: Ghelovet zy de Heere, die door
v/ onse vyanden heden heeft tot schanden
ghemaeckt.
23 Ende Osias de Vorst des volcx Israels/ Osias.
sprack tot haer: Gesegenet zijdy dochter van
den Heere den Allerhoochsten God / boven
alle vrouwen op Aerden.
24 Ende geloeft zy de Heere/ die Hemel ende
Aerde ghescapen heeft, die v heeft gheluck
ghegheven/den Hooftman onser vyanden te
dooden.
25 Eñ heeft uwen name so heerlick gemaect/
dat v alle tijt prijsen sullen/alle die des Hee-
ren werck achten: daeromme dat ghy v levẽ
niet verschoont en hebt / in der droeffenisse
ende noot ws volcx/maer hebt het e verlost e Of wtgeholpen? vrijet.
voor den Heere onsen God.
26 Ende alle het volck sprack: Amen/ Amen.
27 Daer na riep men den Achior: tot dien
sprack Judith: De God Israels / dien ghy
ghepreset

ghepresen hebt/ dat hy hem aen synen vy-
anden wrekē kan/ heeft in deser nacht der
Godloosen hooft omgebracht door mijne
handt.
28 Ende dat ghy het siet/ so is hier de kop
Holofernis/ die den God Israels hooch-
moedichlicken ghelastert heeft/ f ende v dē
doodt ghedreycht/ doe hy sprack: Wānneer
dat volck Israels ghevanghen wordt / so
woude hy v met den doorsteken laten.
29 Ende doe Achior Holofernis kop sach/ ont
settede hy hem/ dat hy ghebeelick verstarf.
30 Daerna/ doe hy weder tot hē seluen quā/
g viel hy tot haren voeten/ ende sprack:
31 Ghesegent zydy van uwen God/ in allē
hutten Jacobs: want de God Israel sal al
v ghepresen worden/ by allen Volcken / die
uwen name hooren sullen.

f Judit.6.3
g Dan.2.46 Acto.10.25.

Dat xiiij. Capittel.

1. Judith gebiedt/ dat den kop Holofer-
nis wtgehangen worde ouer de mueren. 6.
Achior ghelooft aen God. 7. De Inwoo-
ners Bethulie trecken wt ghewapent. 14.
Holofernes wert doodt ghevonden in zijn
Tente.

1 DAer na sprack Judith tot allen volcke
Lieue broeders/ hoort my: Soo haest
als den dach aenbreecht/ a so hanghet
den kop ouer de mueren henen wt:
2 Ende nemet uwe wapenen / ende vallet
alle te samen henen wt in eenē hoop/ ende
met grooten gheschreye:
3 So sullen die in der schaerwacht/ vliedē/
ende sullen dan haren heere op wecken ter
slachtinghe.
4 Ende wanneer de Hooftlieden tot Ho-
lofernes Tente komen sullen/ ende het lich
aem daer sien inden bloede liggen/ so sullē
sy verschricken.
5 Ende wanneer ghy lieden mercket/ dat sy
vertzaecht gheworden zijn/ ende de vlucht
gheuen / so volget flucx na/ want de Heere
heeftse onder uwe voeten ghegheuen.
6 Doe nu Achior sach/ dat de God Israels
geholpen hadde/ verliet hy de Heydensche
wijse/ ende gheloofde aen God/ ende v liet
hem besnijden: c ende is onder Israel gere-
kent gheworden/ hy ende alle zijn nakome
linghen tot op desen dach.
7 Ende doe den dach aenbrack/ hingen sy dē
kop ouer de mueren henen wt/ ende namen
haer ghewepte/ ende vielen henen wt in ee
nen hoop/ ende met grooten geschreye.
8 Ende doe sulcx de nederste schaerwacht
sach/ liepen sy na Holofernis Tente.
9 Ende die daerinne waren / richteden een
bulderen aē voor syner kamer/ daer hy sou-
de van opwaken.
10 Want men en dorste niet aenkloppen/
oft in des Vorsten te Assyrien kamer gaen.
11 Maer doe de Hooftlieden der Assyriers
quamen/ seyden sy den Kamerdienaeren:
12 d Gaet daer henē in/ ende weckt hem op
want de Muysen zijn henen wt gheloopē
wt haren holen/ ende zijn koene ghewor-
den/ dat sy ons nu aengrijpen dorren.
13 Doe ginck Bagoa daer henen in / ende
tradt voor den voorhanck/ ende kloppede
met den handen: want hy meynde/ hy slie-
pe by Judith/ ende luysterde of hy hem ver
tueren woude.
14 Doe hy nu niets en vernam/ hief hy den
voorhanck op: doe sach hy het lichaem son-
der den kop/ in synen bloede op der Aerdē
ligghen. Doe e schreyede ende huylede hy
luyde/ ende verscheurde syne kleederen.
15 Ende sach inder Kamer Judith: eñ doe
hyse niet en vant/ liep hy wt tot den krych
volcke/ ende sprack:

a 1. Sa.17.10 1. Mac.7.47 2. Mac.15.35
Achior wort genomen in het ghetal des volcx Gods b Gen.17.10 c Esa.6.25. Holofernis kop wordt ouer de mueren wtghesteken.
d 1. Sa.14. 11.
e Judi.16.14

16 Een eenige Hebreische vrouwe heeft het
gantsche huys Nabuchodonozor van As-
syrie/ tot spotte ende hoone gemaeckt/ voor
der gantscher Wereldt: want Holofernes
leyt daer doodt op der Aerdē/ ende de kop
is hem afghehouwen.
17 Doe dat de Hooftliedē van Assyriē hoor-
den/ verscheurden sy haer kleederen/ ende
verschrickten wtermaten seer/
18 Ende daer wert een groot moortgeschrey
onder hen.

Dat xv. Capittel.

1. De Assyriers van verschricktheydt
besprongen/ vlieden. 3. De Israeliten iagē
de Assyriers na. 7. De Inwooners Bethu-
lie/ plonderen den Legher der Assyriers. 9.
Jehoiakim de hooge priester koemt in Bet
hulien om Judith te sien. 10. Jehoiakim
prijset Judith seer.

1 DOe nu het krijchsvolck hoorde / dat
Holoferni den kop af was/ verschrick-
ten sy/ ende werden verbystert/ ende en
konden gheenen raet vinden wat sy doen
souden/ a so was hen de moet ontvallen. a 1. Reg.17 51.
2 Ende gauen de vlucht/ dat sy den Hebre-
en ontkomen mochten/ diese saghen tegen
hen daer voorts trecken.
3 Ende doe de kinderen Israel sagen/ dat
de vyanden vloden/ snelden sy hen na met
grooten gheschreye ende Trompetten.
4 Dewijle nu der Assyriers ordeninghe ge-
broken was/ ende de kinderen Israel in ha
rer ordeninghe toghen/ sloeghen sy alle de
ghene die sy afiaghen konden.
5 Ende Osias sant tot allen Steden indē
lande Israels/ Osias.
6 Datmen in allen Steden op was / ende
iaechde den vyandē na/ ten lande henen wt
7 Maer b het ouergebleuen volck te Bet- b 2. Re.7.16.
hulia/ viel in der Assyriers legher/ plonder-
den ende voerden henen wech/ wat de Assy
ryers daer ghelaten hadden/ ende brachten
groot goet daer van.
8 De ander nu/ doe sy weder quamē / brach-
ten sy met hen/ alles wat de gene met hen/
wech ghevoert hadden/ aen Vee ende ande
ren goede/ ende het gantsche Landt werdt
rycke van sulckē roove.
9 Daer na quam Jehoiakim de hooge prie Jehoiakim.
ster/ van Jerusalem te Bethulia/ met allen
Priesteren/ op dat sy Judith saghen. Judit.4.5.
10 Ende sy ginck c henenwt tot hē: Doe pre c Of, voortre
sen syse al te samen/ ende spraken: Ghy zijt
de kroone te Jerusalem/ ghy zijt de herten
vreuchde Israels/ ghy zijt een eere des gāt-
schen volcx/
11 Dat ghy sulcke loflicke daet gedaē hebt/
ende Israel so groote weldaet betoōt hebt/
datse God wederomme d wtgheholpen d Of, verlost
heeft/ ghesegent zijt ghy voor God eeuwich
lick.
12 Ende alle het volck sprack: Amen.
13 Ende doemen nu dertich daghen lanck/
den Buete wtghedeylet hadde/
14 Gauē sy Judith kostelick e tuych dat Ho e Of, gereetschap.
lofernes ghehadt hadde/ aen goude/ silver/
kleederen/ ende edele steenen.
15 Ende f alle man was vrolick/ songen eñ f Of, pleghtlick.
sprongen/ beyde ionck ende oudt.

Dat xvj. Capittel.

2. De lofsanck Judiths. 23. Judith ey-
genet dē Heere het deel haers buets. 26. De
reynicheydt Judiths. 28. Judith hondert
ende vijf Jaer out. 29. Sterft tot Bethu-
lien/ ende alle het volck bracht rouwe om
haer/ seuen daghen. 30. Wierde in Israel de
wijle spleest ende noch langhe daer na.

Das

Eē lofsanc Judiths tot God.
a Exo. 15. 1. Judit. 5. 1.
b Psal. 150. 5
c Psal. 149. 1 Esai 42. 10.
d Of/verlost

1 Doe zanck Judith den Heere dit liet/
ende sprack:
2 Speelt den Heere met Tambozijnē/
ende klinget hem met b Cimbalen: c singet
hem een nieuwe liedt/weest vrolick / ende
roepet synen Name aen.
3 De Heere is het/die de krijghen stuert: d
Heere heet synen Name.
4 Hy strijdet vooz zijn volck. dat hy ons d
wthelpe van alle onse vyanden.
5 Assur quam vanden ghebergthe wt den
Noozden/met eener grooter macht : e sy-
ne veelheydt bedeckte de wateren/ende sy-
ne Peerden bedeckten het Landt.
6 Hy dreyghde mijn Lande te verbzanden/
ende myne manschap te verworgen/de kin-
deren ende maeghden wech te voeren.
7 Maer de Heere de Almachtighe God
heeften ghestraffet/ende heeften in eener
vrouwenhandt ghegheuen.
8 Want gheen man noch eenich krijgher/
heeften omgebzacht/ende gheen Reuse en
heeften aengegrepen : f maer Judith de
dochter Merari/heeften nedergheleypt met
harer schoonheydt.
9 g Want sy leyde haer Weduwen kleede-
ren af/ ende toogh hare schoone kleederen
aen/ ter vreucht de den kinderen Israels/
10 Sy bestreeck haer met kostelicken wa-
ter/ende vlechtede hare hayren/hem te be-
drieghen.
11 Hare schoone schoenen verblindeden hē/
hare schoonheyt vinck zijn herte/h doch sy
hieu hem den kop af.
12 Dat hen de Perssen ende Meden onsette
den/vooz sulcker koenheyt daedt.
13 Ende der Assyriers heyr i huylede / doe
myne ellendighen voozts quamen/ die van
dozste versmachtet waren.
14 De jonghen doorstaken de Assyriers/ende
sloeghense inder vlucht/als kinders: sy zijn
verdelghet vanden heyre des Heeren mijns
Gods.
15 k Laet ons singhen een nieuwe liedt dē
Heere onsen God.
16 Heere God/ghy zijt de machtighe God/
die groote daet doet/ l ende niemant en kan
v wederstaen.
17 V moet alle dinck dienen : m want wat
ghy spreeckt/ dat moet ghescheiden : wan-
neer ghy eenen woort geeft/dat moet vooz
gaen/ende uwen woozde en kan niemandt
wederstandt doen.
18 n De Bergen moeten beuē/o ende de rots
steenen versmelten als wasch/vooz v.
19 p Doch die v vreesen/dien bewijst ghy
groote genade: want alle het offer ende vet
te/is vele te q slecht vooz v: Van den Hee-
re vreesen/dat is seer groot.
20 Wee den Heydenē die mijn volck veruol
gen: r want de Almachtige Heere richtese/
ende soeckese te huys/ ter tijdt der wzake.
21 s Hy sal haer lijf plagen/met vyere/ende
Wozmen/ende sy sullen bernen t ende hup
len in eewicheydt.
22 Na sulcker ouerwinninghe/ toogh alle
dat volck van Bethulia na Jerusalem/den
Heere aen te bidden/ende reynicheden hen/
ende offerden Brantoffer / ende wat sy ge-
loeft hadden.
23 Ende Judith hinck alle wapenen Holo-
fernis op inden Tempel / ende den vooz-
hanck/dien sy van synen bedde ghenomen
hadde/ u dat het den Heere verbannen zijn
soude eewichlick.
24 Ende het volck was vrolick te Jerusa-
lem/by den Heylichdom/ met de Judith/
dry maenden lanck/ende hielden den vier-
dach der ouerwinninghe.

e Jud 2/11 7. 10.
f Judit. 8. 1. 10. 17.
g Jud 10. 2
h Jud 13. 10
i Jud 14. n.
k Psa. 149. 1 Esai. 42. 10
l 2. Hest. 2. 4
m Gene. 1. 3 Psal. 33. 9.
n Psa. 98.
o Jud. 5. 4. Esai. 64. 14.
p Mal. 4. 2.
q Of/verachtet/etc.
r Deu. 32. 35
s Esa. 66. 24 Mar. 9. 47
t Mat. 13. 50 22/13. 24/51. 25/30.
u 2. Sa. 8. 7.

25 Daer na toogh een yeghelick weder na
huys / ende Judith quam oock weder te
Bethulia/ende werdt hooch gheeert inden
gantschen lande Israels.
26 Ende sy en nam gheenen man weder/ na
haers eersten man Manasses doodt.
27 Ende sy werdt gantsch oudt.
28 En bleef in haers mans huys / tot dat
sy hondert ende vijf Jaer oudt wert: x ende
hare maghet Abra/maeckte sy gantsch vrij. x Exo. 21. 2. Deut. 15. 12. Jer. 34. 8.
29 Daer na sterf sy tot Bethulia/eñ men be
groefse by haren man Manasse: y ende het y Gen. 50. 10
volck dzoech leedt om haer / seuen daghen
lanck ende alle haer goedt deylde sy wt/on-
der haers mans vrienden.
30 Ende terwijle dat sy leefde/ende daer toe
langhe daer na/en dozste niemandt teghen
Israel trecken.
31 z Ende den dach deser ouerwinninghe/ z 2 Hest. 5 22
wozdt vanden Hebzeeren vooz een groote
Feest ghehouden/ende van hen ghevieert ee-
wichlick.

Eynde des Boecx
Judith.

Sapientia/het
Boeck der
Wijsheydt.

Dat Eerste Capittel.

1. Vermaninghe totten Regenten des Aertrijcx/ den Heere te soecken. 4. Het boos achtighe herte en is der Wijsheydt niet weert. 5. De Heylighe Gheest vliedt den Afgodischen ende roeckeloosen. 6. God is kender der herten. 7. De Gheest des Heeren veruult de Aerde. 9. De aenslaghen ende redenen der Godloosen moeten vooz het gherichte/ op datse ghestraft wozden. 11. Schadelicken laster ende vloecken/ 13. Godt en heeft de doodt niet ghemaeckt. 15. De gherechticheydt is onsterfelick.

Een vermaninghe ter Wijsheyt aē de Ouerheydt.
1. Re. 3. 3. Esa. 56. 1.

1 Hebbet de Gherechtic-
heydt lief/ghy Regen-
ten op Aerden dene-
ket dat de Heere hel-
pen kan / ende vreeset
hem.
2 a Want hy laet hem a Deu. 4. 29 30. 1.
vinden van dien/die hem 2. Par. 15. 4.
niet en versoecken/ende verschijnt dien/die
hem niet en mistrouwen.
3 Doch roeckeloos gedencken/is verre
van God/ende wanneer de straffe koemt so
bewijst sy/wat ghene vooz sotten ghewe est
zijn. b Spr. 15. 11.
4 Want b de Wijsheyt en koemt niet in eē c Je. 4. 18. 12
boosachtighe ziele / ende en woont niet in d Joa. 14. 26
eenen lijue/ der sonde onderwozpen. 1. Joa. 2. 27
5 c Want de Heylighe Gheest / d die daer e † Jnd. Gheest der
recht leert/vliedt de Afgodische/ende wijcket wijsheydt
vanden roeckeloosen/welcke gestraft woz- Gala. 2. 21.
den met den sonden/die ouer haer verhen- f Jer. 17. 2.
ghet wozden.
6 Want de e † Wijsheyt is so vroom/ dat g Esa. 6. 3.
sy den lasteraer niet onghestraft en laet/ Jer. 23. 24
want God is een getuyghe ouer alle ghe- Act. 7. 49.
dachten/ende f bekent aller herten gemoe- h Of/ bevanck
den/ende hoozt alle woozden.
7 g Want den Wereltʼ h ronde is vol des
Gheests des Heeren/ ende die de redē kent/
die is alommé.

i 1. Re. 2. 44. 8 i Daerommme en kan die niet verborghen
blijuen/ die het onrecht spreeckt/ ende het
recht/ dat hē straffē sal/ sal syner niet feylē.
9 Want des Godloosen aenslagen / moetē
k Mat. 6. 4. voor het gerichte/ k ende syne redenen/ moe
Hebr. 4. 13. ten voor dē Heere komē/ dat syne ondeucht
ghestraft worde.
l Dat is/ 10 Want des l yuerighen oore / hoort alle
Gods/ dinck/ ende het spotten der lasteraers / en
sal niet verborghen blijuen.
11 So hoedet v nu voor den schandelicken
lasteren/ ende onthoudet de tonghe vanden
m Luc. 12. 3. bloecken: m want dat ghy heymelickē met
malkanderen in de ooren spreeckt/ en sal so
n Leu. 19. 11. slicht niet henen gaen: want n de mont die
daer liecht doodt de ziele/
o Deu. 4. 23. 12 Staet so niet na den doodt: met uwer
dwalinghe/ o ende en poocht so niet na dē
p Ezec. 18. 23. verderue/ door uwer handen werck/
33/ 11. 13 p Want God en heeft den doodt niet ge-
maeckt/ ende en heeft gheenen lust aen het
verderuen der leuendighen.
14 Maer hy heeft alle dinck geschapen/ dat
q Gen. 1. 31. het in wesen zijn soude: q ende wat in der
Syr. 40. 6. Werelt geschapen wort/ dat is goet / ende
daer en is niet schadelicx inne: daer toe is
der Hellen Rijck niet op Aerden:
15 (Want de gerechticheyt is onsterffelick:)
maer de Godloosen poogen daer na / beyde
met woorden ende met wercken.
r Dat is/ dē 16 Want sy houden r hem voor eenē vrient/
doodt ende varen daer henen / ē verbinden hen
s Sap. 15. 6. met hem / s want sy zijn dies oock wel
weerdt/ dat sy zijns deels zijn.

Dat ij. Capittel.

1. Deredenen der Godloosen/ aengaen-
de het eynde des menschen. 6. De redenē
der Epicureen ende volck sonder God. 12.
De Godloose raetslaghen teghen de Ghe-
rechtighe. 14. Ende en konnen gheenderl-
leye straffe lijden. 18. Lasteringhe der Jo
den teghen Jesum Christum. 21. De boos
heyt der Godloosen verblint haer. 23. God
heeft den mensche ten leuen geschapen. 24.
De doodt is in de Werelt komen / door
des Duyuels nijdt.

Der Gods- 1 Want het zijn rouwe lieden / ende seg-
loosen ghe- ghen: a Het is een kort ende moeyelic
dachten. dinck om onse leuen / ende wanneer
a Job 7. 1. een mensche daer henen is/ so is het gātsch
Mat. 22. 23. met hem wte: so en weetmen oock nieman
1. Co. 15. 52. den niet/ die wt der Hellen weder gekomen
sy.
b Dat is/ 2 b † Van onuersiens zijn wy gheboren en-
Wy wordē de varen weder henen/ recht als warē wy
geborē/ son nopt gheweest.
der Gods 3 Want het snuyuen in onser neuse/ is eenē
voorsienin- roock. ende onse reden / is een voncken/
ghe oft dat hem wt onsen herten ruert. Wanneer
raedt. dat selfste wtghebluſschet is / so is het lijf
† And. We daerhenen/ gelijck als een afgebaen assche/
niets. ende de gheest verdwijnt / als een dunne
locht.
4 Ende onsen name wort met der tijt ver-
geten/ dat vrijelick niemant onses doens
c 1. Pa. 30. 15. ghedencken sal/ c onse leuen vaert henen-
wech/ recht als ware daer een Wolcke ghe
weest/ ende vergaet / ghelijck als eenen Ne
uel van der Sonnen glantze verdreuen/ en
de van haer hitte verteeret.
d 1. Pa. 24. 15. 5 d Onse tijdt is ghelijck een schaduwe he-
Sapi. 5. 9. nen wech vaert: ende wanneer wy wech
Job 14. 2. zijn/ so en is daer geen wederkeeren: want
e Esa. 22. 13. het is vast versegelt/ dat niemant weder en
56. 12. koemt.
1. Cor. 15. 32. 6 e Wel aen nu/ ende latet ons wel leuen/
Sapi 5. 8. dewijle dat het voorhanden is/ ende onses
lijfs ghebruycken/ dewijle het ionck is.

7 Wy willen ons met den besten wijne ende
salue vullen / laet ons de f Meybloemen f Dat is/
niet versuymen. onse schoo-
8 Laet ons Kranssen draghen van ionghe ne frissche
Roosen/ eer sy verwelckt worden. ieughet. eer
9 Onser gheene en laet het hem feylen met wy out ē
g † pralen: dat men alomme speuren mach/ ondugtich
dat wy vrolick gheweest zijn: wy en hebbē worden.
doch niet meer daer van/ dan dat. Vtendum
10 h Latet ons den armen rechtueerdighen est etate/ et.
ouerweldighen / ende gheener Weduwen g In sûyst
noch ouden mans verschoonē: latet ons der leuen/
ouden grijsen straffe niet achten. † and. pra
11 Alles wat wy slechs doen konnen/ dat sal ghen oft
recht zijn: want wie niet doen en kan wat prachtich
hem ghelustet/ die is verachtet. zijn.
12 i So latet ons op den Rechtueerdighen h Prou. 1. 11.
loeren want hy maeckt ons vele onlusts/ i Psal. 10. 8.
ende settet hem tegen onse doen/ ende schel 37. 32.
det ons/ dat wy tegen de Wet sondighen/ Prou 1. 11.
k ende roept onse wesen wt voor sonde. Jer. 9. 8.
13 l Hy geeft voor/ dat hy God kendt / ende k Joan. 7. 7.
roemt hem Gods kint/
14 m Straffet wat wy inder herten hebben. l Mat. 27. 43.
15 n Hy en is niet lijdelick/ oock aen te siene
want zijn leuen en rijmt hem niets met den m Joa. 7. 7.
anderen: ende zijn wesen is gheheel een an- Prou. 13. 19.
der wesen. n Esa. 52. 3.
16 Hy houdt ons voor ongheschickt / ende 29. 27.
vermijdet onse doen/ als o eenen drech: ē o Of een
gheeft voor/ hoe dat het de Rechtueerdigen onreynic-
ten laetsten goedt hebben sullen/ ende roe- heydt.
met dat God zijn vader sy.
17 So laet ons doch sien/ oft zijn woordt
waer sy/ ende versoecken woer het met hem
henen wt wil.
18 p † Is de Rechtueerdighe Gods sone so p Mat. 27. 43.
sal hy hem helpen / ende wthelpen van der Psal. 22. 9.
handt der wederpartijders. † And. is
19 q Met smaedtheyt ende quale willen wy hy de rech-
hem stoken/ dat wy sien: hoe vroom hy sy/ te sone
ende bekennen hoe ghedueldich hy sy. Gods/
20 Wy willen hem ten schandelicken doo- q Jer. 11. 19.
de verdoemen/ daer salmen hem kennē aen
syne woorden.
21 Sulcx slaen sy aen/ ende feylen: hare boos
heydt heeftse verblendet/
22 r Dat sy Gods heymelicke gherichten r Rom. 1. 21.
niet bekennen: want sy en hebben de hope
niet/ dat een heylich leuen beloont worde:
ende en achten de eere niets/ die de onstraf-
felicke zielen hebben sullen.
23 s Want God heeft den mensche ghescha- s Gen. 1. 27.
pen ten eewighen leuen/ ende heeft hem ge- 2. 7. 9. 1.
maeckt ten Beelde/ dat hy ghelijck zijn sal/ Syr. 17. 1.
als hy is. t Gen. 3. 4.
24 t Maer door des Duyuels nijdt / is de Joan. 8. 44.
doodt in de Wereldt ghekomen / ende die
zijns deels zijn/ helpen oock daer toe.

Dat iij. Capittel.

1. De zielen der Rechtueerdighen / zijn
in de handt des Heeren. 4. De hope der
Rechtueerdighen. 8. De Rechtueerdighe
sullen de Heydenen ende volcken richten.
9. God heeft een opsien op syne wtuerkore
ne. 10. De Godloose sullen ghestraft wor-
den. 11. Welck de warachtighe onsalic-
heyt is. 16. De kinderen des Ouerspeel-
ders.

1 Maer a de rechtueerdighe zielen / zijn a Deu. 33. 3.
in Gods handt/ ende gheen quale en b Sap. 5. 4.
roertse aen. 1. Cor. 6. 9.
2 b Voor den onuerstandighen worden sy Heb. 11. 36.
aenghesien/ als storuē sy. ende haer afscheyt Der recht-
den wordt een pijne ghereekent/ ueerdigē ē
3 Ende hare henenvaerdt voor een verderf- vromē staet.
c doch sy zijn in vrede. c Sap. 4. 1.
4 Hoe wel sy voor den menschen vele lij Esa. 56. 1.

dens hebben/d so zijn sy gewisses hopens/
dat sy nemmermeer steruen.
5 Sy worden een weynich ghegheesselt /
doch vele goets sal haer geschieden:e want
God versoeckt se/ende beuindt se dat sy sy-
ner weerdt zijn.
6 Hy f proeft se gelijck als gout inden Ouen/
ende neemt se aen als eenen vetten offer.
7 Ende ter tijdt/ wanneer God daerin sien
sal/g sullen sy heel klaer schijnen/ende daer
henen varen/ghelijck als vlammen door de
h stoppelen.
8 i Sy sullen de Heydenen richten/en heer-
schen ouer alle volcken / ende de Heere sal
eewichlick ouer haer heerschen.
9 Want die hem vertrouwen/ die ondervin
den dat hy trouwelick hout/ende die daer
trouwe zijn in der liefde/ die en laet hy hem
niet nemen: want syne Heylighen zijn in ge-
naden ende barmherticheydt / ende heeft
een opsien op syne wtuerkoren.
10 k Doch de Godloosen sullen gestraft wor
den ghelijck als sy breesen: want sy en ach
ten des Rechtueerdighen niet/ende wijcken
vanden Heere.
11 l Want wie de wijsheyt ende roede ver-
achtet/die is onsalich / ende haer hope en
is niets/ ende haer arbeyt is te vergheefs/
ende haer doen en is gheen nutte.
12 Hare m vrouwen zijn dwasen / ende hare
kinderen boosachtich: veruloeckt is / wat
van hen gheboren is.
13 n Want salich is de onuruchtbare/die daer
onbeuleckt is/ die daer onschuldich is des
sondelicken beddes: deselue salts genieten
ter tijdt/ wanneermen de zielen richten sal.
14 o Desseluen gelijcken een onvruchtbaer
man/ die niet onrechts met syner handt en
doet noch booses tegen den Heere en dencket.
dien wordt ghegeuen voor synen ghe-
looue een sonderlicke gaue/ende een beter
deel inden Tempel des Heeren.
15 p Want goeden arbeydt gheeft heerlic-
ken loon/ q ende de wortel des verstandes
en veruuylt niet.
16 r Doch de kinderen der Ouerspeelders en
gedijen niet/ende het zaet wt eenen onrecht
ueerdighen bedde sal verdelcht worden.
17 Ende oft sy alschoon langhe leefden / so
moeten sy doch eyndelicken te schanden
worden/ende haer ouderdom sal doch ten
laetsten/sonder eere zijn.
18 Steruen sy nu s haestelick/t so en hebben
sy doch niets te hopen/ noch troost/ ter tijt
des gherichts.
19 u Want de onrechtueerdighen nemen een
boos eynde.

Dat iiij. Capittel.

1. Gherechticheyt is beter te hebben/
dan kinderen. 3. De hope der Godloosen
en is gheen nutte/ noch haer zaedt en sal
niet diepe wortelen. 4. De geluckicheydt
der Godloosen/sal kort wesen. 6. De kin
deren oneerlich verkreghen zijn ghetuyge
vander boosheyt harer Ouderen. 8. Ou-
derdom is eerlick. 9. Kloeckheydt/10. De
gherechtighe wort wechghenomen. 19. De
doodt der Gherechtighen/verdoemt den le
uendighen Godloosen. 18. De Godloosen
verachten de wercken des Heeren. 19. Het
eynde der Godloosen.

1 Beter is het gheene kinderen hebben/
so men vroom is: want dat selue brengt
eewighen lof: want het wordt beyde
by Gode ende den menschen gheroe-
met.
2 Waer het is/daer neemtmen het aen ten
exempel; wiet nu niet en heeft / die wenscht

d 1.Pet 1.13
Rom.8.15.13
2.Corin 5.1.
e Exo.16.2.
Deut. 8.2.
f Zach.13 5.
g Mat 13.43
1.Cor. 15.41
h Dat zijn
de Heydenen
ende God-
loosen/
Mal.4.1.
i Math.19.
28.
1.Cor.6.2.
k Mat.25
41.46.
Der God-
loosen stant
ende wesen.
l Prou.5.23
ende.29.1.
m Luther.
Alles wat
hier tot den
eynde des
Capit. toe/
van den vrou
wen en kin-
deren ghe-
sproken
wordt. dat
salmen ver-
staen Pro-
phetisch/
dat is van
landen en
lieden. Ghe-
lijck als de
Propheten
Babylon/
Jerusalem/
Israel. een
dochter of-
te wijf noe-
men: en hoe
rerye/ Afgo-
derie/ bedde
Kercken en
Altaren.
n Esa.54.1.
Luce 23.29.
Gala.4.27.
o Esa 56.6.
p Gal.6.10.
q Wie in
Gods
woort wel
versocht is/
ende veel ge
leden heeft/
die sal bloey
en en groe-
nen eewich
lick.
Psalm.1.
r Syr.23.35.
s Of/ onuer-
siens
t Pro.11.7.
u Psa.37.19.

schet het doch/ende prael et in eewigen kransse
se ende behoudt de ouerwinninge des kuy-
schen kamps.
3 Doch den vruchtbaren hoop der Godloosen/
en is geen nutte/ en wat wt der hoererie ge-
plantet wort/ dat en sal niet diepe wortelen/
noch eenen gewissen grondt setten:
4 a Ende oft sy een tijdt lanck/aen de schen-
ten groeyen / dewijle sy gantsch los staen/
b worden sy vanden winde bewogen /ende
van stercken winde wtgheroeyt.
5 Ende de ontijdige tacken worden gebroken/
ende hare vrucht en is geen nutte/ onrijpe
te eten. ende nerghens toe deughende:
6 Want de kinderen die wt oneerlicken by
slapen gheboren worden/ moeten ghetuy-
ghen van der boosheyt/tegen de Ouderen/
wanneermen haer vraecht.
7 * Maer de Rechtueerdighe/ oft hy al-
schoon al te tijdelick sterft/c so is hy doch in-
der ruste.
8 (Want dat ouderdom is eerlick niet dat
langhe leeft/oft veel Jaren heeft:
9 Kloeckheyt onder den menschen/ is het
rechte grauwe hayr/ende een onbeuleckt le
uen/is het rechte ouderdom.)
10 d Want hy behaecht Gode wel /ende is
hem lief/ende wordt wech genomen wt den
leuen/ onder den sondaers.
11 Ende wordt wech gherucket/op dat de
boosheyt zijn verstant niet om en wende/
noch de valsche leere syne ziele bedrieghe.
12 Want de boose exempelen verleyden/ende
verderuen eenen het goede/e en de toeuerwee
kende lust/ verkeert ontschuldighe herten.
13 Hy is in korten volkomen geworden/
ende heeft vele Jaren veruullet.
14 Want zijn ziele behaecht Gode/ daerom-
me snelt hy hem met hem wt den boosen le-
uen.
15 Doch de lieden die het sien / en achtens
niet/ende en nemens niet ter herten: name
licken/ dat de Heylighen Gods in ghenade
ende barmherticheyt zijn ende dat hy een
opsien op syne wtuerkoren heeft.
16 Want de verstoruen Rechtueerdige/ ver
doemt den leuendighen Godloosen / ende
een die daer jonck is/ende in korten volko-
men wordt/ het langhe leuen des onrechte
ueerdighen.
17 Sy sien wel des Wijsen eynde/ maer sy en
mercken niet/ wat de Heere ouer hem be-
dencket/ ende waeromme hy hem bewaert.
18 Sy sient wel/ende en achtens niet: f want
de Heere belachtse.
19 Ende sullen daer na schendelicken vallen/
ende een smaetheyt zijn onder den dooden ee-
wichlick: ende hy salse onuersiens daer neder
stooten/ende salse wt den gronde worpen/dat
sy gantschelicken daerneder ligghen: ende
sy sullen in angsten zijn/ende hare ghedach-
tenisse sal verloren zijn.
20 Sy sullen nu komen vertzaecht/met der
conscientien harer sonde/g ende hare son-
den sullen hen onder de ooghen schelden.

Dat v. Capittel.

1. De vrijmoedicheyt der rechtueerdi-
ghen / teghen de veruolghers. 2. de ver-
schricktheyt der Godloosen. 4. De klaghe
der Godloosen. 15. De hope der Godloosen.
16. De Rechtueerdighe leuen eewichlick.
18. God sal wrake doen ouer syne vyanden.
21. De Creatueren sullen hen wapenen te-
ghen de onwijse.
1 Als dan sal de Rechtueerdighe a staen
met grooter vrijmoedicheyt tegen die/
die hem beangstet hebben/ ende dit sy-
nen b arbeydt verworpen hebben.

a Jer.17.6.
Mat.7.19.
b Mat.7.27
* Cap.iiij.
Lut. Een los
lick ouder-
dom is eer-
lick.
c Sap.3.3.
Esai.56.14.
Apoc.14.13.
d Gen.5.14.
2.Reg.2.11
Hebr.11.5.
Syr.44.16.
e 2.Pet.2.1.
f Psal.2.4.
&.15.59.9.
Prou.1.26.
g 4.Esr.16.66
a Mat.19.28.
Mala.4.3.
b Dat is/ sy-
ne leere en
doen.

2 Wanneer deselue dan sulcks sien / sullen
sy grouwelicken verschricken voor sulcker
salichept/ dier sy hen niet voorsien en had-
den.
3 Ende sullen onder malkanderen spreken
met rouwe/ ende van angst des geests such
ten/ Dat is die/ dien wy voortyts voor ee-
nen spot hielden/ c ende voor een hoonsche
byspraké.

c Esai. 13. 8.
b Sapi. 3. 3

4 d Wy sotten hielden zyn leuen voor onsin-
nich/ ende zyn eynde voor een schande.
5 Hoe is hy nu ghereckent onder de kinderen
Gods/ ende zyn e erue is onder den Heyli-
ghen.

e Act. 26. 18.

6 Daeromme hebbē wy des rechtē weechs
ghefeylt/ f eñ het licht der gerechtichept/ en
heeft ons niet geschenen g ende de Sonne
en is ons niet opghegaen.

f 2. Cor. 4. 4 Angst ende weenlaghe der Godloo sen.
g Mala. 4. 2

7 Wy hebben enckel onrecht eñ schadelicke
weghen gegaen ende hebben byster onwe-
ghen ghewandelt: doch den wech des Hee-
ren en hebben wy niet gheweten.
8 h Wat helpet ons nu onse prael? wat bren
ghet ons den ryckdom in / met tsamen den
hoochmoet?

h Pro. 10. 2. 11. 7. Spra. 5. 10. 11. Sa. 29. 15 Sapi. 2. 5.

9 i Het is altemael henen wech gevaren/ ge-
lijck als een schaduwe / ende als een ghe-
schrey/ dat voorby gaet.
10 Gelijck als een k Schip op de wallen des
waters henenwech loopt: welcker men/ so
het voorby is/ niet speuren en kan/ noch des
selnen wech in der vloedt.

k Pro. 30. 19

11 l Ofte ghelijck als een voghel / die door dē
locht vliecht / daermen synen wech niet na
speuren en can: want hy reurt eñ slaet in de
lichte locht/ drijft ende deylt se van malcādē-
ren/ met synen sweuenden vleughelen/ ende
daer na en vintmen gheen teecken sulcx vlie
ghens daerinne.

l Pro. 30. 19.

12 Ofte gelijck als wanneer eenen pijl afge-
schoten wort/ na den m merckteecken/ eñ de
van malkanderen gedeylde locht/ in corten
weder te samen gaet/ datmē syne wech daer
door niet speuren en kan.

m Of/ witte

13 Also wy ooch/ na dat wy zijn geboren ge-
14 weest hebben wy een eynde ghenomen/ en-
de en hebben gheen teecken der deucht
bewesen / doch in onser boosheydt zijn wy
verteert.
15 Want des Godloosen hope/ is als gelijck
als stof vanden winde verstropt/ eñ als dun
nen Rijm van eenen storm verdreuen/ ende
als eenen rooc vanden winde verwaeyt eñ
ghelijck als men eenes vergheet/ die slechs
eenen dach een gast gheweest is.

n Jo. 8. 12. 14 Psalm. 1. 4. Prou. 10. 28 ende 11. 7. Jacob. 1. 10.

16 o Doch de Rechtveerdige sullē eewichlick
leuen/ p ende de Heere is haren loon/ q eñ de
Allerhoochste r sorghet voor haer.

o Psa. 40. 5. 125. 1.
p Gen. 15. 1.
q Dat is/ ha re goet ende ryckdom.

17 Daeromme sullen sy ontfangen een heer-
lick Rijcke/ eñ een schoone s kroone/ vā der
hant des Heeren: want hy salse met syner
rechter hant † † beschermen/ ende met synen
arme verdedighen.

r 2. Pet. 5. 7.
s 4. Esd. 2. 43 Apoca. 2. 10.
† † An. bedec ken/ eñ etc. beschermen als met een bolwerck.

18 u Hy sal syne ijuer nemen voor een har-
nasch/ ende sal de creature rusten ter wrake
ouer de vyanden.
19 x Hy sal de gherechtichept aentrecken voor
eenen kreeft/ ende sal het ernstlicke gerichte
opsetten voor eenen Helm
20 Hy sal de heerlickhept nemen tot eenē on-
uerwinnelicken Schildt.

u Psa. 18. 8.
x Eph. 6. 17 1. Thess. 5. 8. Esaie. 59. 17. Job. 29. 14.

21 Hy sal den strenghen toorne wetten tot
sweerde: eñ de Wereldt sal met hem wt trec-
ken ten strijde teghen de onwijsen.
22 De ghescutten der Blixemen/ sullen ge-
lijck toe treffen/ ende sullen wt den Wolckē/
recht als van eenen hardt gespannen bo-
ghe/ varen/ na het y merckteecken.

y Of/ witte

23 Ende daer sal dicken Haghel vallen / wt
den toorne der donderslagen: so sal oock des
Zees water tegen haer rasen/ ende de strom-
men sullen heftigen te samen loopen.
24 Eñ daer sal hem ooch een stercke wint te-
ghen haer legghen/ ende salse als een draey-
wint verstroyen/ * ongerechtichept verwoe-
stet alle Landen/ ende een boos leuen/ z stoo-
tet omme de stoelen der Ghewelddighen.

* Cap. vj. luth.
z Of/ werpet
Prou. 8. 16.

Dat vj Capittel.

1. Ende 22. Waerschuwinge tot Koningē ende Vorsten. 4. Ouerhept ende gewelt zijn van den Allerhoochsten. 5. De ongherechticheden der Vorsten sal ghestraft werden. 8. De Heere en sal geenen Persoon breesen. 13. Het lof der wijshept. 18. Der wijshepdt beghinsel. 26. Een kloeck oft wijs Koninck/ des volcks gheluck.

1 SO hoort nu/ ghy Koninghen/ ende merc-
2 ket/ leert ghy Richters op Aerden.
3 Neemt te ooren / die ghy lieden ouer
vele heerschet/ die ghy v verheft ouer den
volcken.
4 a Want v lieden is de ouerichept gegeuen
van den Heere / ende het ghewelt vanden
Allerhoochsten/ welcke vragen sal/ hoe ghy
lieden handelt/ ende doorgrondet wat ghy
oordeelt.

Een vermaninge aē de Regenten/ dat sy de rechtueerdichepdt eñ wijsh. voor ooge hebbē
Eccle. 9. 13.
a Rom. 13. 1

5 Want ghy lieden zijt zijns Rijcx Amptlie-
den: doch ghy en voert uwe ampt niet fijn/
eñ en houdet gheen recht/ ende en doet niet
na dien dat de Heere gheordineert heeft.
6 Hy sal gantsch grouwelicken ende in kor-
ten ouer v lieden komen / ende daer sal een
gantsch scherp gherichte ouer de Ouerhee-
ren gaen.
7 b Want den c slechten d geschiet ghenade/
doch de Ghewelddighe sullen ghewelddichlic-
ken ghestraft worden.

b Spr. 10. 13
c Of/ verachteden/ etc.
1. Pet. 1. 5.

8 e Want die/ die daer aller Heere is/ en sal
gheenen Persoone vreesen/ noch de macht
schu wen: hy heeft beyde de cleyne ende groo
te ghemaect/ ende sorghet voor alle gelijck.

d Of/ wedervaert/ bette ghenet/ ouerkomet.
e Deu. 10. 17
2. Para. 19. 7
Job. 34. 19.
Roma. 2. 11.
Spr. 4. 5. 22.
Actu. 10. 34.
Galat. 3. 6.
Ephe. 6. 9.
Colos. 3. 25
1. Pet. 5. 17.

9 Ouer de Machtigen nu/ sal een sterck ge-
richte ghehouden worden.
10 Met v Tyrannē spreeck ick/ op dat ghy lie
dē wijshept leeret/ eñ dat het v niet en feyle.
11 Want wie heylige leere heylichlicken be-
hout/ die wort heylich gehouden/ eñ wie de
selue wel leeret/ die sal wel bestaen.
12 So laet v lieden nu myne reden wel geual
len/ begeertse/ ende laet v leeren.
13 Want de wijshept is schoone/ ende onuer-
ganckelick/ eñ laet haer geerne sien van die/
diese lief hebben/ ende slaet haer vinden van
dien diese soecken.

Hoe der wijshept.

14 Ja sy beteghent/ ende geeft haer selues te
bekennen dien/ diese gheerne hebben.

f Prou. 8. 17
Math. 7. 7.

15 Wiese geerne g gheringe hadde/ die en be-
hoeft niet vele moeyte/ hy vindtse voor zijn
deure op hem h wachtende.

g Of/ vroech haett
h Of/ wachtende:

16 Want na haer † † poogen/ dat is de rechte
kloeckhept/ ende wie na haer wacker is/ die
en derf niet langhe sorghen.

† † An. trachten

17 Want sy gaet rontomme ende soeckt wie
harer weert zy/ eñ verschijnt hem gewillich-
licken onderweghen/ ende heeft achtinghe op
hem/ dat sy hem beteghene.
18 Want wie hem geerne laet onderwijsen/
daer is gewisselicken der wijshept beginsel.
19 k Ende wiese achtet/ die laet hem gheerne
onderwijsen: wie hem gheerne onderwijsen
laet/ die hout hare ghebouden.

k Prou. 9. 9

20 Want men nu de geboden hout/ daer is ge-
wisselick een heylich leuen: eñ wie een heylich
leuen voert/ die is Gode gantsch na by.
21 Wie nu lust heeft ter wijshept/ dien waert
sy tot eenen heere.

1 Num.27.18 22 i Willet ghy nu / ghy Tyrannen inden
2.Sa.14.17 23 volcke gheerne Coninghen ende Vorsten
1.Reg.3.9. zijn/so houdet de wijsheyt in eeren/ op dat
ghy eeuwichlick heerschet.
24 Wat nu de wijsheyt is / ende van waer
sy koemt/ dat wil ick v lieden verkondigē/
ende en wil v lieden de heymelickheyt niet
verberghen/ maer voor gronden van aen-
beginne der creatueren/ ende wiltse open-
baer te bekennen geuen/ ende wil der waer
heyt niet sparen.
25 Want ick en wil met den vergiftighen
nijdt niet te doen hebben: want de selue en
heeft niets aen der wijsheyt.
Wijse Re- 26 Wanneer nu der wijse vele is/ dat is der
genten is Werelt heyl ende een kloeck Koninck / is
der onder- des volcks gheluck.
danen ghe- 27 Daeromme latet v lieden onderwijsen
luck. door mijne woorden/ dat sal v lieden nut-
te zijn.

Dat vij. Capittel.

1 Staet ende conditie van alle mensche is ghelijck. 6. Alle eenerley ingang ten le uen. 7. Men moet bidden om wijsheyt. 8. Niet en is te ghelijcken by wijsheydt. 12. Alle goet koemt met der wijsheyt. 14 Wijsheyt is eenen onepndelicken schat. 16. Wy ende onse redenen/ zijn in de hant des Heeren. 17. De kennisse der natuerlicker dinghen/ is een gaue Gods. 22. Lof der wijsheyt. 27. De wijsheyt vermach alle dinck.

Alle men- 1 ICk ben oock een sterflick mensche/ gelijck
schen hebbē als de anderen/ gheboren vanden geslach-
gelijcken be te des eersten gheschapen menschen.
gin ende wt 2 a Ende ben gebeeldet/ tien maenden lanck
ganck deses in bloede te samen gheronnen/ van mans
leuens. zade door lust/ die inden bijslapen geschiet
a Job.10.10 3 Ende hebbe oock/ doe ick geboren was/
adem ghehaelt wt der gemeyner locht/ eñ
ben oock ghevallen op het Aertrijcke/ dat
ons al te samen draecht.
4 Ende weenen is oock mijn eerste stem-
me geweest/ gelijck als der anderen/ eñ ben
in windeldoecken opghebracht met sor-
ghen.
5 Want gheen Koninck heeft een ander be
ghinsel zijnder gheboorten.
b Job.1.21. 6 b Maer sy hebben alle eenerley inganck
1.Tim.6.7. in het leuen/ ende eenen gelijckē wtganck.
Syrac.5.14 7 Daeromme so badt ick / ende my werdt
c 1.Reg.3.7 kloeckheyt ghegheuen: ick riep/ ende my
De wijsh quam de Gheest der wijsheyt.
is de hooch 8 d Ende ick hieltse weerder dan Koninck-
ste ende e- rijcken ende Vorstendommen/ ende Rijck-
delste schat. dom hielt ick voor niets teghen haer.
d Job.28.15 9 Ick verghelijckte haer gheenen edelen
Prou.3.15. steen: want alle het gout is tegen haer/ ge
ende. 8.11. lijck als * snoode zant/ ende siluer / is als
Psal.10.11 drech teghen haer te rekenen.
* Of ver- 10 Ick haddese lieuer dan een gesont ende
achtet. schoon lijf/ ende verkoosse my ten lichte:
want de glantz die van haer gaet / die en
blusschet niet wt.
e 1.Reg.3.13. 11 e Mer quam doch allerley goet met haer
Math.6.33 ende ontallicken rijckdom in haer handt.
Sapi. 1.20 12 Ick was in allen dingen vrolick/ dat f de-
f Of maeck- de/ de wijsheyt ginck my in den seluē voor:
te. ende ick wistet niet/ dat sulckes van haer
quame.
13 Eenuoudichlick hebbe ick het ghelee rt/
mildichlickē dey e ick het mede/ ick en wil
haren rijckdom niet verberghen.
14 Want sy is den menschen eenen onepnt-
licken schadt/ welcke die hem ghebruyckē/
worden Gods vrienden/ ende zijn aenghe-
naem daeromme dat hen ghegeuen is/ hen
te laten onderwijsen.

15 God heeft my ghegheuen wijslicken te
spreken/ ende na sulcker gaue der wijsheyt/
recht te dencke/ want hy isset/ die op dē we
ghe der wijsheyt leydet/ ende de Wijsen re-
geert.
16 g Want in synen hant/ zijn beyde wy selfs g Sap.3.1.
ende onse reden/ daertoe alle kloeckheyt eñ
konst in allerley h werck. h Of ghe-
17 Want hy heeft my ghegheuen gewisse ve schefften.
kentenisse alles dincx/ dat ick weet/ hoe de
Werelt ghemaeckt is/ ende de kracht der
Elementen.
18 Der tijdt beghin/ eynde/ ende middel: hoe De Werelt
den dach toe ende afneemt. kent meest
19 Hoe den tijt des Iaers hem verandert/ stendeel de-
ende hoe het Iaer rontomme loopt. se dinghen/
20 Hoe de Sterren staen/ de aerdt der tam- doch alleen
men ende wilden Dieren/ hoe de winde so de geloovi-
machtich is/ ende wat de lieden inden sinne ghe weten
hebben/ menigherley aert der planten ende dat sy Gods
kracht der wortelen. creaturen/
21 Ick weet alles wat heymelick ende ver- eñ door het
borgen is: want de wijsheyt/ die aller konst woort ende
Meester is/ leert het my. Gods wijs-
22 Want in haer is de Geest / die daer ver- heyt ghe-
standich is/ heylich/ eenich/ menichfuldich/ schapen
scherp / behendich / welsprekende / reyne/ zijn.
klaer sachtmoedich / vriendelick / ernstach-
tich/ sonder schuwen/ weldadich.
23 Vriendt houdt vaste/ ghewisse/ seker: eñ
vermach alle dinck/ siet alle dinck/ eñ gaet
door alle Gheesten/ hoe verstandich/ louter
ende scherp sy oock zijn.
24 Want de wijsheyt is het aller behendich
ste/ sy vaert ende gaet door alle dinck / soo
gantsch louter is sy.
25 Want sy is eē helle glantz der Godlicker
kracht/ ende eē strale der heerlickheyt des
Almachtighen: daeromme en kan niets on
reyn tot haer komen.
26 i Want sy is een glantz des eeuwighen Lof der wijs
lichts/ ende een onbevleckt spiegel der God heydt.
licker kracht/ ende een beelt synder goedic- i Hebr.1.3.
heyt.
27 Sy is eenich/ ende doet doch alle dinck:
sy blijft wat sy is/ ende vernieuwet doch al-
le dinck: ende voort ende voort geeft sy daer
in de heylighe zielen / ende maeckt Gods
vrienden ende Propheten.
28 Want God en k bemint niemant / hy en k Of, beli-
blijue dan by der wijsheydt. eet.
29 Sy gaet heerlicker henen dan de Sonne
ende alle Sterren/ ende teghen het licht ge-
rekent/ gaet sy hem wijdt voor.
30 Want het licht moet der nacht wijcken/
doch de boosheyt en ouerweldicht de wijs-
heyt nemmermeer.

Dat viij. Capittel.

1. Wijsheyt regeert alle dinck. 4. Sy is inden heymelickē raet ende kennisse Gods. 8 Onderwijst de ondervindinghe van vele dinghen. 9 De vruchten komende van der wijsheyt. 21. De wijsheyt een gaue Gods.

1 SY reyckt ghewildichlicken van eenen De ieughet
eynde ten anderen/ ende regeert alle dinc sal de wijs-
wel. heyt bemin-
2 * De selue hebbe ick bemint/ ende gesocht nen/ ende
a van mijner ieughet aen / ende dachtese haer met
my ter Bruydt te nemen: want ick hebbe haer ver-
haer schoonheyt lief ghekregen. trouwen.
3 Sy is van heerlicken adel: want haer we * Cap. vij.
sen is by God/ ende de Heere aller dinghen Lut.
heeftse lief. a Sapa.6.18
4 Sy is inden heymelicken raedt inder be- Eccle.3.17
kentenisse Gods/ ende een aengeuer syner
wercken.
5 Is rijckdom een kostelick dinck inden le-

uen? wat is rijcker dan de wijsheyt/die alle
dinck doet?
6 Doet het nu kloeckheyt? wie is onder allē
een konstelicker meester dan sy?
7 Heeft yemant de gerechticheyt lief? haren
arbeyt is enckel deucht: want sy leert alle
tucht/kloeckheyt/gherechticheyt eñ b sterc-
heydt/welcke de alder nutsten zijn / in den
menschelicken leuen.
8 Begeert yemant vele dinc te weten? so eñ
sy c geraden/ beyde wat geschiet ende noch
toecomstich is: d sy verstaet haer op verbec-
te woorden / ende weet de gheraetselen te
ontbinden: teeckenen ende wonderen weet
sy te voren / ende hoe het totten tijdē ende
stonden toegaen sal.
9 Ick hebbe het besloten/haer my ter gesel
linnen te nemen: e want ick weet het/dat sy
my een goet raetgeuer zijn sal/ eñ een troo-
ster in sorghen ende treuricheydt.
10 Een Jongelinck heeft door de seluē heer
lickheydt by den volcke / ende eere by den
Ouden.
11 Ick sal scherp beuonden worden int ghe-
richte/ende by den Ghewaldighen/ salmen
hem myner verwonderen.
12 Wanneer ick swijghe / so sullen sy na my
beyden/wanneer ick spreke/so sullen sy op-
mercken: ende wanneer ick wijder spreke/
so f sullen sy de handen op haren mont leg-
ghen.
13 Ick sal eenē onsterffelickē name door haer
verkrijghen/ eñ een eewighe gedachtenisse/
by mynen nakomelinghen laten.
14 Ick sal lieuen regeren/ ende Heydenen sul
len my onderdanich zijn.
15 Grousame Tyrannen sullen hen vreesen/
wanneer sy my hooren /ende by den volcke
worde ick goedertieren beuonden/ende in-
den krijch een Heldt.
16 Blijue ick nu te huys so hebbe ick myne
ruste aen haer: want het en is niet verdriete-
lick met haer omme te gaē/noch onlustich/
by haer te zijn/maer enckel lust ende vreuch
de.
17 Sulcx bedacht ick by my/ eñ nam het ter
herten: want die hare gemeynsamen zijn/die
hebbē een eewich wesen/eñ die hare vrien-
den zijn/die hebben reyne wellust.
18 Eñ oneyndelicken rijckdom/ comt vanden
g arbeyde haerder handen/ende kloeckheyt
door haer geselschap eñ spreken/ ende eenē
goeden roem / door hare ghemeynschap eñ
reden: ick hebbe alomme ghegaen te soec-
ken/op dat ickse tot my brochte.
19 Want ick was een kint van goeder aert/
ende hebbe een fijne ziele verkreghen.
20 Doe ick nu wel opgetogen was/wies ick
tot eenen onbeuleckten lijue.
21 Doch doe ick gewaer wert/dat ick niet an
ders kuysch zijn en konde/ h God geue het
my dan(ende dat seluighe was oock kloec-
heyt/ te bekennen/wiens sulcke genade is)
tradt ick tot den Heere/ ende badt hem/ eñ
sprack van gantsch myner herten.

b Dat is/ mātie/moedich/ghetroostet/ eñ vroomoedich zijn.
c Of/ gissen.
d Dan.2.28 ende 5.17.
e Prou.2.11 Wie hem tot der wijsheyt gheselt/die is by God eñ den menschen lief eñ weert
f Job.29.37 Mich.7.10.
g Dat is/ dā haerer leere ende reden.
h 1.Cor.7.7

Dat ix. Capittel.

1. De dichter in Salomons persoon/bidt
om wijsheyt te ontfanghen. 2. God heeft dē
mensche bereydet, dat hy ouer alle Creatu-
re heerschen soude. 8. De mensche sonder
wijsheyt/ en sal niet gheeert wesen. 9. De
wijsheyt was met God als hy de Wereldt
maeckte. 13. ende 17. De mensche en kan dē
raedt Gods niet weten. 15. Het sterffelick
lichaem beswaert de ziele.

1 O God myner vaderen / ende Heere aller
goedicheyt/a die ghy alle dinck door v
woort ghemaeckt/
2 Eñ den mensche door uwe wijsheyt berey
det hebt / b dat hy heerschen soude ouer de
creature/die van v ghemaeckt is/
3 Dat hy de Wereldt regeren soude/met hey
licheyt ende gherechticheyt/eñ met rechten
herten richten.
4 c Gheeft my de wijsheyt/ die v doorgaens
rontomme uwen Troon is/eñ en verworpt
my niet van uwen kinderen.
5 e Want ick ben v knecht/ende uwer maget
sone / een swack mensche / ende van korten
leuē/ende ter slecht in verstande des rechts
ende Wets.
6 Eñ wanneer daer alschoon een onder den
menschen kinderen volcomen ware/ so gelt
hy doch niets/so hy sonder de wijsheydt is/
die van v koemt.
7 g Ghy hebt my vercoren ten Koninck ouer
v volck/ende ten Richter ouer uwe sonen eñ
dochteren.
8 Eñ heetet my eenen Tempel bouwen /op
uwen heylighen berghe/ende eenen Altaer in
der Stadt uwer wooninge/die daer ghelijck
waren/der Heylighen Huttē/welcke ghy in
voortijden bereyden lietet/
9 Ende met v uwe wijsheyt/ die uwe werc-
ken weet: h ende daerby was / doe ghy de
Wereldt maeckedet/ende bekennet wat v wel
behaecht / ende wat recht is in uwen ghe-
boden.
10 Sendtse nederwaert van uwen heylighen
Hemel/ende wt den Troon uwer heerlicheyt
sentse herwaerts/dat sy by my zy/ ende met
my zy/ende met my arbeyde: op dat ick be-
kenne/wat v wel behaghet.
11 Want sy weet alle dinck/ende verstaet het:
ende laetse my maetichlick leyden in mynen
wercken/ende my behoeden door hare heer-
lickheydt.
12 So sullen v myne werckē aengename zijn/
ende sal v volck recht richten/ende weerdich
zijn des Troons mijns vaders.
13 i Want welcker mensche weet Gods raet:
ofte wie kan dencken wat God wil?
14 Want der sterffelicken menschen ghedach
ten/zijn misselick/ende onse aenslaghen zijn
vaerlick.
15 Want het sterffelicke lichaem beswaert de
ziele/eñ de Aertsche hutte/onderdrucket dē
k verstroyden sin.
16 l Wy en bekennen dat nauwelick / dat op
Aerden is/ eñ beuinden swaerlick ē/dat ons
onder den handen is / wie wil dan in door-
gronden dat inden Hemel is.
17 Wie wil uwē raet onderuinden? ten zy dā
dat ghy wijsheyt geuet/eñ sendet uwen hey-
lighen Gheest wt der hoochde/
18 Ende also het doen op der Aerden recht
werde/ende de menschen leeren/ wat v wel
behaghet/
19 Ende door de wijsheydt salich worden.

Een gebedt tot God om wijsheyt te verkrijgē
a Gene.1.1.
b Ge.1.28. Psal.8.7.
c 1.Reg.3.9
d Of/ allwege
e Psa.86.16 ende 116.16
f Of/ kleyn. Siet/de wijsheyt koemt alleen van God / ende sonder haer en deucht niemandt niets.
g 1.Par.28.5 2 Para.1.9.
h Pro.8.22 Joan.1.1. Gene.1. 1.Joan.1.1. Collo.1.15.
i Sonder Gods woort en eñ de mensche niet weten wat Gode behaecht/ maer doet alle dinc henen/in twijfel / ende op het ongewisse. Esai.40.13. Roma.11.34 1.Cor.2.16. Syrach.1.3. 4.Esd.4.21.
k Sonder Gods woort/ dichtet ende soeckt het vernuft vele wijsen eñ weghen/verstroyt hemseluē also in vele moeite eñ en treffet doch niet.
l 1.Cor.2.14
m Of/ voorpluysteren.

Dat x. Capittel.

1. De wijsheyt heeft den eersten mensche
bewaert eñ bracht hem wt syne sonde. 3 Ca-
in ende Abel. 4. Noe. Abraham. 6. Loth. 10.
Jacob. 13. Joseph. 13. eñ 17. Het volck Israe-
els. 16. Moses. 21. De wijsheyt opent der
stommen monden.

1 Deselue wijsheydt bewaerde dien / die
aen het aller eerste ghemaeckt/ende al
leene gheschapen werdt/ tot eenen va-
der der Wereldt/ende a brachte hem wt sy-
der sonde.
2 b Ende gaf hem kracht ouer alle dinck te
heerschen.
3 c Van de welcke/doe de onrechtueerdighe
afuiel door synen toorne/verderf hy/van we
ghen der moortlicker moort zijns broeders.

Wat nut dē menschē we de wijsheyt gecomē zy. Adam. Gene.1.27.
a Door dat woort Gen. 3.15. Dz zaet sal dē kop vertredē. etc.
b Gen.2.20 Cain.
c Gen.4.8. Noe.

Gen. 6.7.8
Dat was
Gods woort
ende beuel/ de
Archa te
bouwen.
Of/ veracht
et.
Abraham.
Gen. 11. 1.
1. 12. 1.
Esd. 3. 13.
Dat is/
daer hy he-
nen quam/
want hy As-
sodijssche
boose liedẽ/
gelijck als
Abrahãs le-
ẽ aẽroocht.
oth.
Gen. 19. 17
uc. 17/32.
Dat sullẽ
zijn de appe
aẽ de roo-
de zee/ die
ontwendich
schoone ende
inwendich
vol assche
zijn/ Sodoma
ghenoemt.
Jacob.
Ge. 23. 5. 12.
Ge. 30. 42
Gen. 31. 6.
Of/ lagen
leyden.
Godsalichz/
is het gelou
e aen het
woort Gods/
eft aen de
wijsheydt.
Joseph.
Gen 37. 28
Act. 7. 9.
Gen 39. 21.
ende 41. 29.
Psa. 105. 21.
Mac. 2. 53
Israel.
Exo. 1. 10.
Moses.
Exo. 2. 3. 4.
6. 7. 8. 9.
kinderen
Israel.
Exo. 14. 29.
Exo. 12. 21.
Psal. 105. 39
Cor. 10. 1.
Exo. 14. 21
Psal. 78. 13.
ende 106. 9.
Exo. 12. 35
Judit. 5. 13.
Exo. 15. 1.
Psal. 106. 12.
Of/ sprec-
kende.

4 bEñ als de Aerde om desseluen wille/met
der Sonduloet verdroñẽ was/ halp de e wijs
heyt wedercomme/ ende regeerde den Recht
ueerdighen/ door een f slecht hout.
5 gDe selue doe de Heydenen h te gelijcke in
dwolinge booslick leefdẽ/ vant sy dẽ Recht
ueerdighen/ eñ onderhielt hem onstraffelick
voor God: ende liet hem vaste zijn/ tegẽ het
vaderlicke herte/ teghen den sone.
6 i De selue verlossede den Rechtueerdigen
doe de Godloose omquamen/ doe hy vloodt
voor den vyere/ dat op de vijf steden viel.
7 Welck verwoestede lant noch roocket tot
een ghetuyghenisse der boosheyt/ met tsamẽ
den boomen/ die k onrijpe vruchten dra-
gen/ ende der Soutkalomne/ die daer staet
tot eener ghedachtenisse der ongelouigen
zielen.
8 Want de gene die de wijsheyt niet en ach
ten/ en hebben niet alleene de schade/ dat sy
het goede niet en kennen/ maer laten oock
den leuendighen een ghedachtenisse na/ dat
sy niet en konnen verborghen blijuen/ in
het ghene/ daer sy in dwalende gegaen heb-
ben.
9 Maer de wijsheyt verlost de genẽ wt al-
ler moeyte die hen aen haer houden.
10 l De selue leyde den Rechtueerdighen/ die
voor zijns broeders toorne vlieden moeste/
op stracken weghe/ eñ wees hem het Rijcke
Gods/ ende gaf hem te bekennen wat hey
lich is: ende halp hem in synen arbeyde/ dat
hy wel toenam/ ende vele goets van synen
arbeydt kreech.
11 m Ende was by hem n doe hy bedroghen
wert van dien/ die hem ghewelt deden.
12 Eñ maeckte hem seker voor dien/ die hem
o na stelden/ ende gaf hem ouerwinninge in
eenen stercken kamp: op dat hy onderuon-
de/ dat de Godsalicheyt machtigher is dan
alle dinck.
13 * De selue en verliet den verkochtẽ Recht
ueerdighen niet, maer bewaerde hem voor
der sonde.
14 p Ginck met hem henen af in den kercker/
eñ inden banden en verliet sy hem niet/ tot
dat sy hem toebrachte den Scepter des Ko-
ninckrijcx/ ende de Ouerheyt ouer die/ die
hem ghewelt ghedaen hadden: eñ maeckte
die tot leugenaers/ die hem boose daet toe-
ghelepht hadden/ ende gaf hem een eewighe
heerlickheydt.
15 q De selue verlossede het heylige volck/ eñ
onstraffelicke zaedt vanden Heydenen diese
plaechden.
16 r Sy voer in de ziele des Dienaers des Hee
ren/ ende wederstont den gronsamen Konin
ghen: door wonderen ende teeckenen.
17 Sy beloonde den Heylighen haren arbeyt
ende leydese door wonderlicke weghen/ s eñ
was hen des daechs eene beschuttinge/ en-
de des nachts een vlamme/ ghelijck als de
Sterren.
18 t Sy voerdese door de roode Zee/ ende ley-
dese door groote wateren.
19 Doch hare vyanden/ versoop sy/ eñ tooch
dese wt den gront der diepte.
20 u Daeromme namen de Rechtueerdighen
roof vanden Godloosen/ x eñ presen uwen
heyligen Name Heere/ eñ loefdẽ eendrach-
telicken uwe ouerwinnende handt.
21 Want de wijsheydt opende der stommen
mondt/ ende maeckte der onmondigen ton-
ghen wel y beredet.

Dat xj. Capittel.

1. Kort verhael der dinghen die het volck Israels ghedaen heeft / door de helpdinge der wijsheyt. 10. ende 11. God straft de Vyanden saechtelick/ ende vermaentse als Va-der. 16. De Egyptenaers hebben aenghebeden onuernuftige wormen/ ende anders verachtelicke dieren 17. De mensche wort ghestraft door de dingen in welcke hy sondicht. 22. God ordineert het al met mate/ ghetale/ ende ghewichte. 24. God siet met der menschen sonde door de vingheren / dat sy hen beteren souden 25. God en haet niet vã dat hy ghemaeckt heeft.

1 SY voerde derseluẽ wercken/ door de hant
der Heylighen Propheten/
2 Ende leydese door een wilde Woestij-
ne / dat sy Tenten opsloeghen inder Woe-
stijne.
3 a Ende hare vyanden wederstonden/ ende
hen wrecckten aen haren wederpartijders.
4 Doe hen dorstede / riepen sy v aen / ende
hen wert water ghegheuen wt den hoogen
rotzsteen/ ende lesschẽden den dorst/ wt eenẽ
harden steen.
5 Ende euen daer door hare vyanden ghe-
6 plaecht werden / daer door ghesciede hen
goet doe sy noodt leden.
7 Want ghelijck als gene door den * bloede
8 verschrocken/ dat in der stede des vlietendẽ
waters quam tot eener stede des ghebots/
datmen de kinderen dooden moeste: also
gaeft ghy desen waters de volheydt onuer-
siendes.
9 Ende ghauet daer mede te verstaen/ door
ghener dorst/ hoe ghy de wederpartijders
plaghedet.
10 c Want doe dese versocht/ ende met genade
verlichtet werden/ bekenden sy hoe de God-
loosen met toorne gerichtet ende ghequellet
worden.
11 Dese hebdy voorwaer als een vader ver-
maent ende gheproeft / doch ghene als een
strenghe Koninck/ ghestraffet eñ verdoemt.
12 Ende beyde die daer by waren / ende die
niet daer by en waren/ werden ghelijck ghe-
plaecht.
13 Want daer quam dobbel leedt ouer haer/
daer toe oock suchten/ so sy des vorighen ge-
dachten.
14 Want doe sy hoorden dat desen daer door
goet ghesciede/ door welcker sy ghequellet
worden/ voelden sy den Heere.
15 Want dien sy voortijden verachtelicken
verstooten ende verworpen hadden/ eñ hem
belacheden/ des moesten sy hen ten laetsten/
doe het daer henen quam/ verwonderen/ dat
haren dorst so niet en was als der rechtueer
dighen.
16 Also oock voor de dulle gedachten/ haers
onrechtueerdighen wesens/ d door welcke sy
bedroghen/ onuernuftighe wormen/ eñ ver-
achtelicke Dieren aenbaden/
17 Sondet ghy onder haer de volheyt der on
uernuftiger Dieren ter wrake: op dat sy be-
kenden dat/ waer mede yemant sondighet/
dat hy daer mede oock wort gheplaghet.
18 e Want het en feylde uwer almachtigher
hant niet (die de Werelt gheschapen heeft/
wt eenen ongheſtalten wesen) ouer haer te
schicken/ hoopen der Beyren ofte vrijmoedi
ghe Leeuwen.
19 Ofte van nieuwe gheschapen grimmighe
onbekende Dieren/ ofte die daer vyer spou-
wen/ ofte met grimmighen roocke bliesen/
ofte dien gronsamen voncken wt den oogen
stouen.
20 De welcke hen niet alleen met verseerin-
ge en conden te niete maken/ maer oock wel
met haren verschrickelicken ghesichte f ver-
worghen.
21 Ja sy konden wel sonder dat/ door eenen
eenighen adem vallen/ met wrake veruol-

De wijsheyt voert eñ leydet de vromen.
Exod. 16. 1.
Psal 136. 16.
a Exo. 17. 12.
b Nu. 20. 11.
Psal. 78. 15.
ende 105. 41.
2. Esd. 9. 20.
4. Esd. 1. 20.
* Doe het water bloet wert in Egypten.
Exod. 7. 26.
c Deut. 8. 2
d Sap. 12. 24
e Leui. 26. 22
Sapie. 16. 1.
Jerem. 8. 17
f Of/ hastich dooden.

ghet/ende door den gheest uwer kracht ver
stropt worden.
22 Doch ghy hebt alle dinc geordineert/met
mate/ghetale ende ghewichte: want groot
vermeughen is alletijdt by v/g eñ wie kan
der macht ws arms wederstaen?
23 Want de Werelt is voor v/gelijck als het
h tongsken aen der waeghschale/ ende als
een druppe des morghendauwes/die op de
Aerde valt.
24 Maer ghy ontfermt v ouer alle dinck: wãt
ghy hebt macht ouer alle dinck/i ende k siet
niet der menschen sonde li door de vingerē/
dat sy hen bekeeren souden.
25 Want ghy hebt lief alles wat daer is/eñ
en hatet niet wat ghy gemaect hebt: want
ghy hebt ghewisslicken niets bereydet/daer
ghy eenen haet toe haddet.
26 Hoe condy yets wat bliuen/wanneer ghy
niet en woudet? ofte hoe conde dat onder-
houden worden/dat ghy niet ghecoepen en
haddet?
27 Maer ghy verschoonet aller: want sy zijn
uwe/ Heere, m ghy liefhebber des n leuens.

f Judi.16.18. 2. Heste.2.4.
h Gelijc als het lichtlick ghescheiden mach/dat dat tongeskē werslaet/ sulc eē siecht dinck is de Werelt tegē God. Esa.40.15.
i Rom 2.4. Act.17.30. 2. Pet.3.15.
k Of gelaet u/ al saeght op de sondē der menschē niet etc.
l t An.ouer.
m Ezec.18.32. 33.11.
n Luther.leues/ ende v onuerganckelicke Geest/ is in allen. Cap.xij. Waeromme etc.

Dat xij. Capittel.

1 ende 10. God straft sijnuerlicken die/die ghevallen zijn. 4. Chananeen ende ande-re volcken zijn om harer sonden wille ver-stropt. 12. Niemant en mach den oordeele Gods teghen spreken. 13. Daer is maer een eenich God/ die het Regimendt van al heeft. 15. God is rechtueerdich. 18. ende gheweldich Heerscher. 20. So God syne vyanden saechtelick handelt eñ verschoont hoe veel te meer syne kinderen. 24. In wat dwalinghe sy vallen die hen van God af-wenden. 26. Die verharde beuinden het oordeel Gods.

1 V Wen onuerganckelicken Gheest/a is in
allen.
2 Waeromme straft ghy sijnuerlickē de
gene die daer vallen/ende vermaentse met
tucht/waer sy aen sondigen: op dat sy van-
der boosheyt los worden/ ende aen v Heere
gheloouen.
3 b Want doe ghy vyant waret den ouderē
Inwoonern ws Heylighen landts/
4 Waeromme dat sy boose wercken begin-
ghen/met tooueren/
5 Ende woudet door onser vaderen handen
verdelghen/ * de ongoddelicke Offerers eñ
onbarmhertigen moorders harer sonen: die
daer menschen vleesch verslondē/ ende gru-
welick bloedt sopen/ daer sy v Godesdienst
mede doen wouden:
6 Ende de ghenen die de Ouderen waren/
verworchden de zielen die gheen hulpe en
hadden:
7 Op dat dat lant/dat door v onder allē het
alleredelste was/ een weerdighe wooninge
werde der kinderen Gods.
8 Doe verschoondet ghy dannoch der seluē/
als menschen/ende sondet voor henen uwe
voordrauers/ namelicken/ v heyr de Horse-
lē/ op dat sy deselue met der tijt ombrochtē.
9 Het en was v voorwaer niet onmoghe-
lick/de Godloosen in den strijde der Rechts-
ueerdighen/te onderworpen/oft door grou
same ghedierten/ ofte sus waer met eenen
harden woorde/altemael te ghelijcke om te
brenghen.
10 c Maer ghy richtdetse met der tijdt ende
lietet hen ruym ter boete: hoewel v niet
onbewust was/dat sy booser aerdt waren/
ende hen hare boosheyt aengheboren/ende
dat sy hare ghedachten nemmermeer veran-
deren souden.

God is lanc moedich in syner straffe ouer de sondaers.
a Sapi.1.7.
b Gen.9.3. 22.29.18.9.
* De Cananiteers die haren kinderen offerden Psalm.78.
c Exo.23.23. Deut.7.22.
[illegible]

11 Want sy waren een veruloect zaet van af-
beginne: so vreesdet ghy oock niemant v schu
wen/ of ghy het hen vergauet / waer aen sy
ghesondicht hadden.
12 e Want wie wil tot v segghen: Wat doe-
dy? of wie wil uwen gherichte wederstaen?
of wie wil v beschuldigen/ om de f verdelch-
de Heydenen / die ghy gheschapen hebt? of
wie wil hem tot eenen wreker teghen v stel-
len / om der onrechtueerdigher menschen
wille?
13 Want daer en is gheen God/behaluen ghy
alleene/ * die ghy voor allen sorghet: op dat
ghy bewijset / hoe dat ghy niet onrecht en
richtet.
14 Want v en can noch Koninck/noch g Ty
ran onder ooghen treden/voor die/die ghy
straffet.
15 Dewijle ghy dan rechtueerdich zijt/ so re-
geerdy alle dinck recht/eñ achtet uwer Ma-
iesteyt h niet te voeghen/yemandt te verdoe
men/die de straffe niet verdient en heeft.
16 Want uwe stercte is een heerschappie der
gherechticheyt: eñ dewijle ghy ouer alle heer
schet/so verschoondy oock aller.
17 Want ghy hebt uwe sterckheyt bewesen
aen dien/die niet en ghelooffden/dat ghy so
gantsch machtich waret.
18 Eñ hebt v bewesen aē dien/die hen i stout
wisten: doch ghy geweldighe Heerscher/rich
tet met saechtmoedicheyt: ende regeret ons
met vele verschoonen: want ghy vermeucht
alles wat ghy wilt.
19 v volck dan leerdy door sulcke wercken/
datmen vroom ende goedertieren zijn sal/eñ
uwē kinderen geefdy daer mede te verstaen/
sy sullen goedes hopes zijn/dat ghy k boete
voor de sonde willet aennemen.
20 Want so ghy de vyanden uwer kinderen/
eñ die des doots schuldich waren/met sulc-
ken vertoghe ende verschoonen/ghestraffet
hebt/ende geuet hen tijt ende ruym/ dat sy
van harer boosheyt konden aflaten.
21 Hoe vele met grooteren bedencken/ richt
ghy uwe kinderē/l met welcker Vaderē ghy
Eedt ende Verbundt veler goeder toeseggin
ghen/opgherichtet hebt?
22 Daeromme/so dickwils als ghy onse vy-
anden plaget/so doedy dat ons tot eener m
tucht/op dat wy uwer goedicheyt met vlij-
te waernemen: of wy gerichtet werden/dat
wy doch op uwe barmhertichheyt vertrouwē
sullen.
23 Daeromme queldet ghy oock de n onrecht
ueerdigen / die een onuerstandich leuē voer-
den met haren eyghen grouwelen.
24 Want sy warē so gantsch verre inder dwa-
linge gecomen o dat sy oock de Dieren die
by haren vyanden verachtet warē/ voor Go
den hielden/ ghelijck als de onuerstandighe
kinderen bedroghen.
25 Waerō hebdy oock eene p spottische straffe
onder hen/ als onder onuerstandighe kinde-
ren ghesonden.
26 Doe nu sodanige spottische vermaninghe
hen niet en bewoogh, beuonden sy de ernste-
licke straffe Gods.
27 Want sy werden euen door dat gequellet/
dat sy voor Godē hielden: welck hen gantsch
seer verdroot/doe sy dien saghen/ dien sy te
voren niet en wouden kennen/ ende moesten
hem voor eenen God bekennen: daeromme
oock de verdoemenisse ten laetsten ouer hen
quam.

d Of/ ontsiē
e Rom.9.19. Esai.44.7. Iere.49.19. ende 50.44.
f Of/ Heidenen
* 1.Pet.5.7.
g Siet/ hoe hy alle woorden richtet ende trect het tegen de Tyrannen/ hen te verschricken.
h Gelijc als de Tyrannē hen dinckē laten/ als moesten sy hare macht gebruyckē/ den anderen te schadē eñ te ouerpochen.
i Dat is/ aē den Egyptenaren/ in de Roode Zee.
k Luc.24.46. Acto.2.38. ende 17.30.
l Gen.17.22.
m Of/ castijdinghe.
n De Egyptenaers/ die de gedierte aenbaden/ welcke de Ioden hare vyandē waren.
o Sap.11.16. Roma.1.23.
p Dat was/ dat sy van den Dieren gheplaecht werden/ die doch hare Godē warē eñ hen helpen souden.

Dat xiij. Capittel.

1. Alle menschen zijn van naturen ijdel/ noch en hebbē God door sijne werckē niet be-kent. 2. Sy hebben de wercken Gods mis-bruyckt tot Afgoderie. 3. De Werckman

behoore door de wercken bekent te syne.
10. De Afgodendienaers zijn onsalich. 11.
De groote onverstandicheyt en plomphept
der Afgodendienaers.

Ydel eñ onwijt zijn alle menschen/ die voor den rechtē God/ de Creature eeren.
a Rom.1.19
b Deu.4.19 17.3.
c De lichtē/ zijn de Sonne eñ Mane

1 Alle menschen zijn voorwaer natuerlic-
ken ydel/ die van God niets en weten/
a ende aen den sichtlickē goederen/ diē/
die het is/niet en kennen: ende aen dē wer-
ken niet en sien/wie de Meester is:
2 b Maer houden dier een/het vyer/ofte dē
wint/oft snelle Sterren/ofte machtich wa-
ter/ ofte de c lichten aen den Hemel/ die de
Wereit regeren/ voor Goden.
3 So sy nu aen de schoonen gestalt der sel-
ver een welgevallen hadden/ ende haer al-
so voor Goden hielden/so souden sy billickē
ghewetē hebbē hoe gansch vele beter dat
die zy/ die over sulcke een Heere is: Want die
aller schoonheyt Meester is/ die heeft sulcx
alles gheschapen.
4 Ende so sy hen der macht ende d kracht
verwonderden/ so souden sy billicken aen
den selven ghemerckt hebben/hoe vele mach
tigher dat die zy/ die sulckes alle bereydet
heeft.
5 Want aen der grooter schoonheydt ende
wercken kan Ja de Meester der selvē/ als
in een Beeldt/ bekent worden.
6 Hoewel over dese/ niet so gantsch seer te
beklagen is: want sy connen ooc wel e dwa
len/ wanneer sy God soecken/ende gheerne
vonden.
7 f Want als sy met syner scheppinge omme
gaen eñ haer na dencken/ so worden sy ge-
vanghen int aensien: dewyle de creaturen
so schoone zijn/ diemen siet.
8 Doch en zijn sy daer mede niet ontschul-
dighet.
9 Want hebben sy so vele connen bekennē/
dat sy de Creaturen conden g hooch achten
waeromme en hebben sy niet veel eer den
Heere der selven ghevonden?
10 Maer dat zijn de onsalighe/ende welcker
hope billicken onder de dooden te rekenē is
die daer menschen maecksel/ God heetē: als
h gout eñ silver/dat konstelick bereydet is:
eñ de Beeldē der Dieren/ofte onnutte stee-
nen/die voor ouden Jaren ghemaect zijn.
11 i Als/wanneer een Timmerman/ die wat
te arbeyden soect/ ergheus eenen boom af-
houwet/ eñ k t bes laet/ende slichtet den sel-
ven wel ende maket wat constelicx eñ syns
daervan/ dies men ghebruycht ter noodt-
druft ten leven.
12 De spanē nu van sulckē arbeyt/gebruyckt
hy om spijse te koken/ dat hy sat worde.
13 l Eñ wat daer van overblijft/ dat dus niet
nutte en is/als dat crom hout ende vol tac-
ken is/ dat neemt hy/ eñ besnijdt het/ wan
neer hy niet te doen en heeft/ met vlijte/ eñ
beelt het meesterlicken na syner const/
14 Ende maeckt het eens menschen ofte ver-
achteden Dieren Beelt ghelijck/eñ verwet
het met rooder ende witter verwen/root eñ
schoone/ ende waer een vlecke daer aen is/
die strijckt hy toe.
15 Ende maeckt hem een fijn huysken/eñ set
het aē de want/in ende hecht het vaste met
ijserē/ dat het niet en valle/so wel versorcht
hy het.
16 Want hy weet/dat het hemselven niet hel
pen en kan/ want het is een beelt/ ende be-
hoeft wel hulpe.
17 n Ende wanneer hy biddet voor syne goe-
deren/voor zijn wijf/voor syne kinderen/so
en schaemt hy hem niet/met eenen levendt-
loosen te spreken.
18 Ende roept den swacken om ghesont-

d Dat is/ der menigerley wercken ende deucht der Creaturen.
e Of/feylen.
f Rom.1.21.
g Dat is/ mercke hoe schoone eñ menigerleye kracht ende wercken de Creaturen hebbē ende ghebruyckē.
Der Beeldē eñ Afgodendienaers zijn onsalich
h Act.17.29.
i Esai.44.12 40.4. Jerem/10.3 51.17.
k t And. bescheilet.
l Esa.44.17
m Jer.10.4.
Tegendie/ die by den Beeldē hulpe eñ troost soecken.
Psalm.113.5
n Hab.3.14.
Esaie.2.8.

heyt aen/biddet den dooden om het leven/o o Esa.44.17
smeecket den onnutteghen om hulpe/ ende p Jere.10.5.
dien/p die niet gaen en kan/om gheluckssali-
ghe reyse.
19 Ende om zijn ghewinst/handel ende han- q Of/slaen/
teringhe/ dat sy hem wel q gelucken/ biddet
hy dien/die heel niets en vermach.

Dat xiiij. Capittel.

1. De ydelheydt der Afgodendienaers. 3.
Voorsichticheyt Gods. 8. De Afgoden/ende
diese maken/zijn vervloeckt. 12. Afgoden op
richten/ de meeste hoererie. 15. Beghin der
Afgoderie. De sonde waerin de Afgoden-
dienaers vallen. 27. Afgoderye is oorsake
van alle quaet.

1 Desghelijcken doet oock/die daer schepē
wil/ ende door baerlicke vloet te varen
ghedencket/ ende a roept aen een veel a Jon.1.5.
slimmer houdt/dan het schip is/daer hy op
vaert.
2 Want dat selve is ghevonden neeringhe
daer mede te soecken/ende de Meester heeft
het met der konst bereydet.
3 Doch uwe voorsichticheyt/O Vader/ re-
geert het: b want ghy gheeft ooc in de Zee/ b Exo.14.22
weghen/ende midden onder den c wallē/sec- c baren/golven.
keren loop.
4 Daer ghy mede bewijset/ hoe ghy aen al-
len eynden helpen cont/ wanneer hem ooc
alschoon yemant d sonder Schip in de Zee d gelijck als Jonas.
ghave.
5 Doch/dewijle ghy niet en wilt/dat dat ge
ne ledich ligghe/wat ghy door uwe wijsheyt
gheschapen hebt: so ghesciedt het dat de
menschen haer leven/ ooc sulcken slechten
houte vertrouwen/ende behouden worden
in den Schepe/daer sy door des Zees wal-
len mede varen.
6 h Want ooc in voortijden/doe de hooch- Noah.
moedighe Reusen omgebracht werden/ doe h Gen.6.4.
vloden die aen welcken een hope bleef de 7.7.10.8.1.
Wereit te vermeeren/ in een Schip/dwelcke
uwe hant regeerde: ende lieten also der We-
reldt zaet na.
7 Want sulck hout is des segens wel weert/
daermen recht mede handelt.
8 Maer des vloecks weerdich is dat/ dat God haer
met den handen gesneden wort/ i so wel als de Beelden/
die/die het suht: Dese/ daeromme dat hy het ende dien/
maeckt: Het gheue/ daeromme dat het God diese maket
ghenoemt wort: so het doch een verganckē- Psalm.115.8.
lick dinck is. i Baru.6.3.
9 k Want God is allebeyderley ghelijcke vy Deut.27.15.
ant: den Godloosen/ ende synen Godloosen k Psalm.5.5.
ghescheppe.
10 Eñ het werck/ sal met t samen den Mee-
ster/ghequellet werden.
11 Waeromme worden ooc de Afgoden der
Heydenen te huys ghesocht: want sy zijn uy
der Creature Godes/tot eenen grouwel/eñ
tot eener ergheruisse/ der menschen zielen/
ende tot eenen strick/ den onverstandighen
gheworden.
12 Want l Afgodē oprichten/is de allergroot l Jer.17.3.4
ste hoererie: ende de selven bedencken/is een Eze.16.16.
schadelick exempel inden leven.
13 Van aenbeginne en zijn sy niet gheweest/ Waer uyt
sullen ooc niet eewich blijven. der Heydens
14 Maer door enckel eere der menschen/zijn Afgoden
sy in de Wereit ghecomen/ ende daeromme eerst voortghekomen
is versiert/ dat de menschen eens korten le- zijn.
vens zijn.
15 Want een vader/so hy over synen sone/die m Of/ bewacht.
hem al te vroech wech ghenomen wert/leedt
ende smerte draecht/ liet hy een Beeldt ma-
ken: ende begonste dien/ die een doodt men-
sche was/ nu voor eenen God te houden/

ende richtede voor den synen/ eenen Gods* dienst ende offer.

16 Daer na met der tijt wert sodane Godloo se wijse voor een recht gehouden/ n datmē oock Beelden moeste eeren/ wt der Tyrannen ghebot.

n 1. Re.12.28 Daniel.3.8 1 Mac.1.43 57. 2. Mac.6.8

17 Desseluen gelijcken welcken de Liedē niet en conden voor haren ooghen eeren/ daer omme dat sy te verre woonden/ derseluē aen gesichte lieten sy wt verren Landen af malē/ ende maeckte een loffelick Beelt des heer licken Coninck: op dat sy met vlijte/ den af wesenden/ als den teghenwoordigen hupschelen mochten.

18 So dreef oock de konstenaer eerghiericheyt/ den onuerstandighen sulcken Godsdienst te stercken.

19 Want wie den Vorst woude wel dienē/ die maeckte dat Beelt met aller konst/ op het aller fynste.

20 Dē hoop nu/ die door sulck fijn maecksel/ toeuerwecket wert/ begonst dien voor eenē God te houden/ die corts te voren voor eenen mensche gheeeret was.

21 Wt sulckē quam de bedriegerije inde Werelt/ wanneer den Lieden wat hardts aenlach/ ofte wouden den Tyrannen o houerē/ so ghauen sy den steenen ende houte sulcke namen/ die doch den seluen niet en behoort.

o of/ believē

22 Daer na en lieten sy hen daer niet aen ver noegen/ dat sy in Gods bekentenisse dwaelden: Maer hoewel sy in eenen wilden ende bijsteren wesen der onwijsheydt leefden/ so noemden sy doch sulcken krijch ende quaet/ vrede.

Schandelicke grouwelen/ die wt der Afgoderie gecomen zijn.

23 p Want sy verworgen dier een/ hare kinderen ten offer: ofte plegen Godsdienst/ die niet te segghen en is/ ofte houden woedige brasserye na ongewoonlicker wijse.

p Jere.7 6. 32.31.19.5. 2. Reg.16.3 17.17.21.6.

24 Eñ hebben voorder noch een reyn wesen/ noch een reyn houwelick: maer q een r verworght den anderen met list/ ofte beleedighet hem met ouerspel.

q Pro.1.18 Jere.7 9. 9.2.23.10. r Of/ doodt/ haet/ moort

25 Eñ by hen gaet door malcanderen henē/ bloetuergietē/ s moort/ dieuerije/ valscheyt/ bedriegherije/ ontrouwe/ pocchen/ meyneedicheyt/ t onruste der vromen:

s Jerem.7.9 Malac.3.5. 1. Tim.1.10. t Dat sy dē vromen alle onruste eñ plaghe aenlegghen.

26 Ondanck/ der ionghen herten ergheernisse n stomme sonde/ bloetschandē/ ouerspel/ ontucht.

27 Want den schantlicken Afgoden dienen/ is alles boosheyts aenbegin/ oorsake ende eynde.

u Rom.1.27

28 Houden sy Vyerdaghen/ so doense rechte als waren sy onsinnich: x Prophetereen sy/ so is het enckel leugen/ sy en leuē niet recht/ y sweeren lichtueerdichlick valsche eeden.

x Jer.27.10 Ezech.13.6. y Jere.5.2.

29 Want dewijle dat sy gheloouen aen de leuentloose Afgoden/ so en besorghen sy hen gheenen schaden/ wanneer sy valschelick sweeren.

30 Doch sal aller beyderley recht/ ouer haer komen/ beyde dies/ dat sy van God niet recht en houden/ dewijle sy op de Afgoden achten: ende dies/ dat sy onrecht ende valschelick sweeren/ ende en achten niet heylichs.

31 Wāt der onrechtueerdigen boosheyt nemt een eynde/ niet na der geweit die sy hebben/ wanneer sy sweerē: Maer na der straffe die sy verdienen/ met haren sondighen.

De boosheyt der onrechtueerdighen neemt een eynde.

Dat xv. Capittel.

1. Godis vriendelick/ ghetrouwe/ ende lanckmoedich. 2. Die Gods zijn en sondighen niet. 3. Volcomen gherechticheydt/ is God kennen 6. De Afgodendienaers zijn weerdich verleydt te worden. 7. De Wijseman spot met de Afgodendienaers. 11. Afgoderije koemt daer wt datmen God niet en kent. 14. De vyanden des volcks Gods zijn vul van sinnē. 17. De Afgodendienaers zijn vele beter/ dan de dinghen selue/ diese aenbeden.

1 Doch ghy onse God/ a zijt vriendelick/ ende b trouwe/ ende lanckmoedich/ en de regeret alle dinck met barmhertic heydt.

a Psa.106.1 en 107.1.118.1. b 1.Cor.1.9. 10.13.

2 Ende wanneer wy alschoon sondighen/ so zijn wy doch uwe/ ende kennen uwe macht/ dewijle wy dan sulcks weten/ so en sondighen wy niet/ want wy zijn voor de uwe gerekent.

c 1.The.5.24 Exod.34.6.

3 c U dan kennen/ is een volcomen gerechticheyt: eñ uwe macht weten/ is een wortel des eewighen leuen.

God bekennen is ghe rechticheyt

4 Want ons en verleyden also niet der menschen boose vonden/ noch der Schilders onnutten arbeyt/ namelicken/ een bont Beelt/ met menigherley verwen:

c Psal.103.8 Jone 4.3. Joan.17.3

5 Welckers ghestalt de onuerstandighen eerghert: ende die geerne quaet doen/ die hebbē oock haren lust/ aen dat leuentloose eñ doode Beelde.

6 Sy zijn oock sulcker vrucht weerdich/ beyde die dese maken/ begheeren ende eeren.

7 d Ende een Potbacker/ die den weecken leem met moeyte arbeydet/ maeckt allerley vaten/ tot onsen ghebruycke/ ende hy maeckt van eenerley leem/ beyde vaten/ die tot reyne/ ende oock die tot onreyne wercken dienē: ende waer een yeghelick van den seluen sal toe ghebruyckt worden/ dat staet by dē Potbacker.

d Rom.9.20 Esai.45.9. Jerem.18.3.

8 Doch/ dat is een ellendich arbeydt/ wanneer hy van den seluen leem/ eenen nietigen God maeckt/ so doch hy selfs niet langhe te voren/ e van Aerde ghemaeckt is/ ende ouer eenen kleynē tijt/ daer weder toe comt/ daer hy van ghenomen is/ f wanneer de ziele/ die hy ghebruyckt heeft/ van hem ghenomen wordt.

De makers eñ dienaers der Afgoden zijn voor God eenen grouwel. e Genes.2.7. ende 3.19. f Luce.2.20.

9 Doch syne sorge en staet daer op niet/ dat hy arbeyde/ noch dat hy sulck een cort leuen heeft: maer dat hy met den g Goutsmedē eñ Siluersmeden/ in de weddinge arbeyde/ eñ dat hy het den Koodtgieters na doē meuge: ende hy houdt het voor eenen roem/ dat hy valschen arbeyt maeckt.

g Esa.44.12 46.5.

10 Want zijns herten ghedachten/ zijn ghelijck als assche/ ende zijn hope *snooder dan Aerde/ ende zijn leuen verachtelicker dan leem.

* slechter

11 Dewijle dat hy dien niet en kent/ die hem gemaect heeft/ ende hem de ziele/ die in hem wercket/ inghegoten/ h eñ den leuendighen adem/ inghevlasen heeft.

h Genesi.2.

12 Sy houden oock het menschelicke leuen voor eenen schimp/ eñ het menschelick wesē voor een Jaermarckt: geuen voor/ mē moet i alleuthaluen ghewinstsoecken/ oock door boose stucken.

i alomme/ ouerai

13 Dese weten voor allen/ dat sy sondighen/ wanneer sy sulcke k ydele dinghen eñ Beelden van Aerdtschen leeme maken.

k Of/ loose

14 Sy zijn doch dulder eñ ellendiger dan een kint/ namelicken/ de vyandē ws volcx/ welcke sy onderdrucken:

15 Dat sy aller ley Afgodē der Heydenē/ voor Goden houden/ l welcker oogen niet en siē/ noch hare neusen wint halen/ noch hare ooren hooren/ noch de vingheren aen haren handen voelen konnen/ m ende hare voeten gantsch luye zijn te wandelen.

l Psal.115.5 ende 135.16 Apoc.19.20 m Hap.13.19 Jerem.20.4

16 Want een mensche heeftse ghemaeckt/ ende die den adem van eenen anderen heeft/ die heeftse ghebeeldet: maer geen mensche en can

Ja niet maken/ dat hem ghelijck zy/ ende
dan noch ghelijcke wel een God zy.
17 Wãt dewijle dat hy sterflick is/ so maect
hy vuylicken eenen dooden / met synen
Godloosen handẽ/ hy is Ja beter dan dat/
dien hy Godsdienst doet: want hy leuet
doch maer het ghene nemmermeer.
18 n Daer toe eeren sy oock de allerschande
lickste Dieren: welcke / somense tegen an-
dere onuernuftighe Dieren houdt / so zijn
sy veel slimmer.
19 Want sy en zijn niet lieflick/ ghelijck als
andere Dieren / die sijn aen te sien zijn:
ende zijn van God noch ghelooft noch o
ghezeghent.

n Historie vã den Draeck. Roma.1.23.
o Dat zijn Slanghen/ de welcke Gene. 3. Oock ver- vloeckt zijn.

Dat xvj. Capittel.

1. De straffe der Afgodendienaers / is billick/ 2. ende/ 20. God heeft synen volcke een seltsame spijse ghegeuen/ 6. God heeft dẽ kinderen Israels/ een heylsaem teecken ghegeuen/ 8. God verlost vã allen quade 11 God straft de syne/ op dat sy syner ghedencken souden/ 12. ende 26. Het woort des Heeren / 13. God heeft de macht beyde ouer het leuen ende den doot/ 15. Het is onmuegelick de handt des Heeren te ontvlieden/ 24 De Creatueren Gods dienen hem/ om de onrechtueerdighe te straffen/ ende den synen wel te doen/ 29. De hope des ondanckbaren menschen / sal als den Rijm in de winter vergaen.

God straffet de Boosen/ eñ beschut- tet de vro- men.

1 DAerom werden sy met der seluer ghe-
lijcken billick gheplaecht/ a eñ werden
door de veelheyt der booser wormen/
ghemartelt.
2 Tegen welcker plaghe/ dedet ghy uwen
volcke goet/ b eñ bereydet hen eẽ seltzame
spijse namelicken Quackelen/ c neeringe/
na welcker sy belust waren.
3 Op dat/ die no sulcker spijse belust warẽ/
door sulcke ghegeuen ende toegeschickte
Quackelen/ oock leerden der natuerlicken
nootdruft afbreken: de andere nu/ die ee-
nen kleynen tijt kommer geleden hadden/
eener nieuwer spijse mede ghenieten.
4 Want het soude also zijn dat dẽ genen/
die tyrannichlick handelen / sodanighen
kommer ghebeurde/ die niet op te houden
en ware/ doch desen alleenlick een onder-
wijsinghe gheschiedde/ hoe hare vyanden
gheplaecht werden.
5 d Voorwaer ouer dese quamẽ oock boose
toornighe Dieren/ eñ werden ghebeten eñ
verdoruen/ van den krommen Slanghen.
6 Doch bleef de toorne eeuwlicken niet/
maer werdẽ eenen kleynen tijt verschrickt/
ter waerschuwinge: want sy hadden een e
heylsaem f teecken/ op dat sy ghedachten
aen het ghebodt uwer Wet.
7 Want die hen tot den seluen teechẽ keer-
den/ die werden ghesont / niet door dat/
dat sy aensagẽ/ maer door v/ aller Heylant.
8 Eñ aldaer bewesen ghy onsen vyanden
mede dat ghy zijt de helper vã allẽ quade.
9 g Doch/ gene werdẽ door Sprinckhanẽ
eñ vlieghen doot ghesteken/ eñ en konden
gheene hulpe haers leuens vinden: want
sy warens weerdt / dat sy daer mede ghe-
plaecht werden.
10 Doch / uwen kinderen en konden oock
de vergiftige Draken tandẽ niet schaden:
wãt uwe barmhertichheyt was daer voor/
ende maeckte se ghesont.
11 Want sy werden daerom also gestraffet/
eñ stucks weder gheheylet / op dat sy aen
uwe woorden leerden ghedencken / eñ niet
so diep in de vergheetenheydt en vielen/

a Exod 8.24 Sapie. 11.18.
b Num. 11 31 Exodi.16.14 Psal.78/ 27. 105/ 40.
c Of/ voetsel

d Num.21.6 1. Corin.10.9

e Nume.21.8 Joan.3. 14.
f De koperẽ Slãge was dit teecken/ teghen de vyerighe Slanghen.

g Exod.8/24 10. 4. Psal.105. 34. Joel. 1. 4. Apoc.9.3.7.

maer bleuen onafghewendet van uwen h
weldaden.
12 Wãt geen kruydt ofte plaester heylde se/ i
maer v Woordt/ Heere/ dwelcke alle dinck
heylet.
13 k Want ghy hebt macht / beyde ouer het
leuen ende ouer den doot / ende ghy voeret
henen onder tot der Hellen Poorten/ ende
voeret weder daer wt.
14 Een mensche nu/ so hy yemanden doodet
door syne boosheyt / so en kan hy den wt-
gheuaren gheest niet weder brengen/ noch
de verscheydene ziele weder halen.
15 l Doch onmeugelick is het/ uwer handt
te ontulieden.
16 m Want de Godloosen/ die v niet kennen
en wouden/ zijn door uwen machtigen arm
ghegeesselt/ doe sy door onghewoonlicken
reghen / haghel ende water / dien sy niet
ontgaen en konden / veruolget / ende door
het vyer n opghegeten werden.
17 Eñ dat was dat allerwonderlickste/ dat
dat vyer aent allermeeste o in water bran-
de/ welcker doch alle dinck wtblusschet:
want de Werelt streedt voor de Rechtueer-
ighen.
18 Onderwijlen matigede haer de vlamme/
op dat sy Ja de Dieren niet en verbrande/
die onder de Godloosen ghesonden waren/
maer dat sy seluen sien mosten/ hoe sy door
Gods gherichte / also veruolghet werden.
19 Onderwijlen nu brande de vlamme int
water / bouen de macht des vyers / op dat
het de onrechtueerdigen ommebrochte.
20 p Daer en tegen gheneerdet ghy v volck
met Engelspijse/ ende sondet hen bereydet
Broodt van den Hemel / sonder arbeydt/
dwelcke vermochte q allerley lust te geuen/
ende was eenen yegelicken na synen smake
euen.
21 (Want somen op v wachtet / dat maket
uwen kinderen openbaer/ hoe soete dat ghy
zijt:) want een yegelick maeckte daer van/
wat hy woude/ daer na als hem lust aen
quam / sus ofte so te maken.
22 r Ende daer bleef oock de sneeu eñ hagel
in den vyere/ eñ en versmelten niet: op dat
sy ghewaer werden/ dat dat vyer/ dat oock
in den haghel brande/ eñ in regen blixemde/
der vyanden vruchten verdorue.
23 Dat selue vyer/ op dat hem de Rechtueer-
digen s † dekeerden/ moeste het synes eygen
kracht vergheten.
24 Wãt de creatuere/ die v/ als dẽ Scheppere
dienet/ is hitsich ter plage/ ouer de onrechtu-
ueerdigen/ ende matighet haer ter weldaet
ouer die/ die v betrouwen.
25 Daerom liet hy haer/ oock op dit mael/
in allerley veranderẽ/ eñ diende uwer gaue/
welcker alle gheneerde/ na eens yegelicken
wille als hy het behoefde.
26 Op dat uwe kinderen leerden/ die ghy
Heere lief hebt / t dat niet de ghewassen
vruchten/ den mensche gheneeren/ u maer
v woort onderhoudt die/ die aen v gelouẽ.
27 Want dat ghene/ dat van den vyere niet
verteert en werdt/ dat werdt slechs door eenẽ
x kleynen glantze der Sonnen warm / y
ende versmeltede.
28 Op dat het kont worde/ datmen v/ eer de
Sonne opgaet/ dancken soude/ ende voor v
treden/ wanneer het licht opgaet.
29 Want eens ondanckbaren hope/ sal als
den rijm in den Winter vergaen / ende als
een onnut water verulieten.

h Dat sy uwer en vergaten der wonder teeckenen/ die hen ghe- schiet ende betoonet waren.
i Psal 107.20 Mat. 8. 8.
k Deut.32.39 1. Samu.2. 6 2. Mach.6 26.
l Psal. 139.8. Amos. 9.2. Joel.1. 3.
m Exo.9. 23 Psal.78. 47. 105 / 32.
n Of/ ver- slonden.
o Dat is/ in slachregene

p Exo.16.14. Nume.11.7. 2.Esd.9.20. Psal.78. 25. 105. 41. Joan.6.31.
q Dat is/ hy konde het maken/ waer toe hy woude bac- ken/ braẽ/ siedẽ/ kokẽ/ opdroogen/ etc.
r Exo.9.23.
s † Anders/ gheleerden

t Deut.8.3. Mat. 4. 4.
u Jere.15.16
x Of/ slechts
y Exod.16.21 Daer het Hemels broot van der Son nen versmeltede

Dat xvij. Capittel.

1 De gerichtẽ oft oordeelẽ des Heerẽ zijn groot en onwtsprekelicke/ 2 De gerichten des Heeren ouer dẽ onrechtueerdigen/ 11.

De boosheyt veroordeelt haer selven/ door
haer selfs ghetuygenisse/ 14. De Godloose
zyn verschrickt door haer eyghen consci-
entie.

1 Groot ende a onuytsprekelick zyn uwe
Gherichten Heere / daerom b feylen
oock de dulle lieden.
2 Want doe sy meynden dat heylighe
volck onder te druckenc werden sy als de
onrechtveerdighen/ der duysternisse ghevan-
gene. ende der langen nacht gevangenen/
ende als de vluchtighen / laghen sy
onder de daken besloten/ voor der eewiger
wysheydt.
3 Eñ doe sy meynden / hare sonden souden
verborgen ende onder eenen vremden be-
decksel vergetē zyn werdē sy afgryselicken
verstroyet / ende door * spoockerye ver-
schricket.
4 Want oock de hoeckē daer sy in waren/
en konden sy sonder vreesen niet bewaren:
daer was een bolderen rontom haer/ datse
verschrickede / ende veruaerlicke larven
verscheenen / daer sy hen van ontsetteden.
5 Ende het vyer vermochte met gheener
machte hen te lichten noch de lichte vlam-
men der Sterren konden dien ellendighen
nacht niet licht maken.
6 Maer hen verscheen wel eē selfbernende
vyer/ vol verschrickinge: Doe verschrocken
sy voor sulcker spoockerye/ dat doch niet s
en was/ eñ dachten: Daer ware noch wat
ergers voorhanden dan dat sy saghen.
7 d Het guychelwerck der swarten konst/
lach oock daer neder/ ende het roemen van
harer konst werdt te schanden.
8 e Want die hen onderwonden/ de vreese
ende verschrickinghe / van den krancken
zielen te drijven. die werden selves kranck/
datmen oock harer vreese spottede.
9 Eñ wanneerse al schoon / gheene sulcke
10 verschrickinge hadde verschricket/ so had-
den sy doch moeten van vreese/ vergaen/
doe de dieren onder haer quamen / ende de
slangen met hoopen/ also * tzisseden dat sy
oock in de locht/ dier sy doch niet ont-
beeren en konden/ niet geerne en saghen.
11 Want dat een so vertzaget is/ dat maect
syne eygen boosheyt/ die hem overtuyghet
ende verdoemet : ende een verschrocken
conscientie / versiet haer altoos des er-
ghesten.
12 f Want de vreese koemt daer van / dat
hem eener niet en betrouwet te verant-
woorden/ noch eenighe hulpe weet.
13 Waer nu weynich troost is in der hertē/
daer maeckt dat selue vertzagen noch ban-
gher / dan de plaghe selves doet.
14 Die nu/ die te ghelijcke de selue nacht
sliepen/ (welcke een grouwelicke ende een
rechte nacht / ende wt der grouwelicker
Hellen hoeck ghekomen was.)
15 Dier werden sommighe door grusame g
spoockenisse omghedreuen/ ende sommighe
vielen daer neder/ dat sy hen des levens h
afsloegen: want een gantsch i snelle ende
onversienighe vreese quam over haer.
16 Wat waer eē was/ die daer in gegrepen
wert/ die was gelijck/ als in eenen kercker
verslooten/ sonder yseren bewaert:
17 Hy ware een Ackerman/ oft Herder/ ofte
een Arbeyder in der woestyne : maer hy
moeste / also overrasschet / sulcken onuer-
mydtlicken noodt draghen.
18 Want sy waren altemael / met eenerley
ketene der duysternisse gevangen/ wanneer
waer een windt bruysede/ ofte de voghelen
soete songhen/ onder den dicken tacken/
ofte dat water met vollē loope ruysschede

a Rom. 11. 33
Vander grousamen Egyptischē duysternisse. Exod. 10. 23.
b Dat is/ hare aenslagen tegē de Rechtveerdighen gaen te rugghe/ Psalm. 68. Uwe vyanden feylē etc.
c Exod. 10. 23 Psal. 105. 28.
* Of/ ghespuyssichte / gheestvertooninghe.
d Exod. 7/ 22 8/ 7.
e Exod. 9. 11. Daer haddē de Toouenaers oock de droesen / ghelijck als de andere Egyptenaers.
* Bliesen.
Conscientia mille testes.
f Psal. 46. 2.
g Of/ ghespuysen/ gheestvertooninghe.
h Of/ verzwijfelden.
i Of/ rassche.

19 Ofte de steenen met stercken bulderen
vielen/ ofte de springende dieren die sy niet
sien en konden / liepen/ ofte de grousame
wilde dieren huylden/ ofte de wederluydt
wt den hoolen berghen klinckede : so ver-
schrickte het haer / eñ maeckte se vertzaget.
20 De gantsche Werelde hadde een klaer
licht/ eñ ginck in onverhinderden wercken.
21 Alleene over desen / stondt eene diepe
nacht / welcker was een beelt der duyster-
nisse / die over haer komen soude : doch sy
warē hen seluen swaerer/ dā de duysternisse.

Dat xviij. Capittel.

1. God heeft synen volcke de Columne
des vyers ghegeven 5. Moses is behou-
den ghewéest/ 11. De grouwelicke straffe
der Egyptenaers/ 17. het verschricken der
Egyptenaers/ 21. Aaron wederstaet den
toorn Gods.

1 Doch a uwe Heyligen hadden een groot
licht ende de vyanden hoorden hare
stemmen wel / maer sy en saghen haer
ghestalte niet: ende loofdent/ dat sy der ghe-
lycken niet en leden.
2 Eñ danckeden dat hen die/ die van hen te
voren b beleedighet waren. aen hen niet en
wreeckten / eñ wenschten. dat sy Ja verre
van hen bleven.
3 c Daer en tegē gaefsty desen eene vyerige
calomne / die hen den onbekenden wech
wysede ende en liete de Sonne niet ver-
seerighen op der heerlicker reyse.
4 Want ghene waren oock weert / dat sy
des lichts beroofft. ende in der duysternisse/
als in den kercker / ghevangen lagen / die
uwe kinderen ghevanckelick hielden/ door
welcker / het onverganckelicke licht des
Wets/ der Werelt soude ghegevē worden.
5 d Ende als sy ghedachten der Heylighen
kinderen te dooden/ (e een nu der seluen/
dat wech ghewoipen was / werdt hen ter
straffe behouden/) naemdy f hen kindern
met hoopen wech/ ende verdoruetse op een
mael in den machtighen water.
6 Voorwaer de selue nacht was onsen Va-
deren te voren kondt ghewoorden : op dat
sy ghewisse waren/ eñ hen der toesegghinge
verheuchden daer sy aen gheloofden.
7 g Ende v volck wachtede also op den
heyl der Rechtueerdigen/ eñ op het verderf
der vyanden.
8 Want euen doe ghy de wederparthders
plaechdet/ maecktet ghy ons/ die ghy tot v
riepet/ heerlick.
9 h Ende als v de heylighe kinderen der
vromen/ offerden int verborghen/ ende han-
delden de Godlicke Wet eendrachtelicken:
doe namen sy het aen als de Heyligen/ beyde
goedt ende quaedt met malcanderen te ly-
den/ ende de vaderen songhen den Loffsangh
voor.
10 Daer en teghen nu klanck der vyanden
gantsch ongelijck geschrey/ ende klaechlick
weenen/ hoorbemen hier ende daer / over de
kinderen.
11 i Want daer ginck ghelijcke wrake/ beyde
over den heere eñ den knecht/ eñ dē Koninck
moeste euen dat selue/ dat de gemeyne man/
lijden.
12 Ende sy hadden alle met eenander ontal-
licke dooden/ eenderley doots ghestoruen/
dat der levendighen/ niet ghenoech en wa-
ren/ haer te begrauen : want in eener ure
was henen wech/ wat hare edelste gheboorte
was.
13 Ende doe sy te voren niets ghelooven en
wolden/ door de Toovenaers verhindert/
moesten

a Exod. 10. 23
b Verdrucket.
c Exod. 13. 21 14. 24. Psal. 78. 14. 105/ 39. 1. Corin. 10. 1
d Exod. 1. 16. 2/ 3/ 14. Acto. 7. 19.
e Dat is/ Moses.
f Exod. 14. Alle eerstgeboren kinderen in Egypten doodet God
g Exod. 14. 27
h Exod. 12. Het Paeschlam offerden sy onder hen alleene/ sonder de Egyptenaers.
i Exod. 11. 5. 12/ 29. Psal. 78. 51. 105/ 36. 135/ 8. 136/ 10

a Exod. 12. 29.
moesten sy/ a doe de eerste ghebooꝛten alle
verworget waren/ bekennen/ dat dit volck/
Gods kinderen waren.
14 Want doe alle dinck stille was/ ende
rustede/ ende euen recht middernacht was.
15 Voer v Almachtige woordt af van den
Hemel/ wt Koninckliken Throone/ als een
hefrich Krijchsman/ midden in dat Landt/
dat verdoruen worden soude/
16 Namelicken/ het scherpe sweert/ dat een
ernstlick gebodt brachte/ stont en maeckte
het allent halnen vol dooden: ende hoe wel
het op Aerden stont/ roerde het doch tot in
den Hemel.
17 Doe verschrickte se gantsch in korten/
het ghesichte grouwelicker droomen/ ende
onuersiendes quamen vreesen ouer haer.
18 En de eene lach hier/ de ander daer/ half
doodt/ darmen wel aen hen sien konde/ wt
wat oorsaken sy also storuen.
19 Want de droomen diese verschricket hadden/
wesent wt: op dat sy niet en verdoruen/
onwetende/ waerom sy also gheplaghet
waren.

God straffet het volck/ dat inder woestyne sondichde.

20 Ende op datmael trefte oock den Rechtveerdigen/
des doodts aenuechtinge/ ende
daer geschiede een scheure in der woestyne/
onder den hoop: doch den toorne en duerde
niet langhe.

l Num. 16. 47. m Of, snellic. Het vyer in den volcke.

21 l Want de onstrafelicke Man/ die voor
haer streedt/ quam m met haest/ en voerde
de wapenen zijns Ampts/ namelicken/ het
ghebedt/ ende versoeninghe met den reuck-
wercke/ ende wederstont den toorne/ ende
maeckte den iammer een eynde: daer mede
bewees hy/ dat hy v dienaer ware.
22 Hy ouerwan nu/ dat verschrickelicke
wesen/ niet met lijflicker macht/ noch met
wapenen kracht/ maer met den woorde
wierp hy den Plagher onder hem/ doe hy
vertelde den Eedt ende Verbondt/ den
Vaderen toegheseydt.
23 Want euen doe nu de dooden/ met hoopen
onder malkanderen vielen/ stondt hy int
middel/ ende stuerde den toorne/ en n weerde

n Of/ belette

hem den wech tot den leuendighen.
24 Want in synen langhen Rocke/ was het
gantsche o verciersel/ ende der Vaderen p
eere/ in den vier ryghen der steenen ghegrauen/
ende uwe heerlickheydt/ aen den
hoede zijns hoofts.

o Dat is/ de Priesterlicke schoone kleederen. Exodi. 28. p Dat waeren de twalf namen der twalf stammen Israels. Exodi. 28. 9.

25 Sulcken stucken moeste de Verderuer
wijcken/ ende sulcke moeste hy vreesen:
want het was daer aen ghenoech/ dat het
alleen een versoeckinghe des toorns ware.

Dat xix. Capittel.

1. Toorn sonder barmhertichheydt ouer den Godloosen/ 2. De Egyptenaers hebben het volck Gods veruolcht/ 7. De wolcke schaduwe makende/ 8. De hant Gods heeft het volck Israels beschermt/ 12. De Egyptenaers hebben ghestraft gheweest/ om dat sy de Israeliten/ die vreemdelingen waren/ qualick handelden.

Ghelijck als de Godloosen tot int eynde sondigen/ also en laet oock de toorne Gods niet van hen af/ tot dat hyse ombrenget.

1 DOch den Godloosen ouervielen den
toorne sonder barmhertichheyt/ tot den
eynde: want hy wiste wel te voren/
wat sy noch doen souden.
2 Namelicken/ a doe sy hen geboden hadden
wech te trecken/ ende daer toe haer met
vlijte laten geleyden/ dat het hen rouwen
soude/ ende hen na iaghen.

a Exod. 12. 31. b Exod. 14. 5.

3 b Want doe sy noch leedt droegen/ en by
den dooden grauen weenden/ vielen sy op
een ander dwaeslick voornemen/ dat sy vernolghen
wouden/ als de veldtvluchtighen/
welcke sy doch met grooten bidden hadden
wegghestooten:
4 Maer het moeste also toegaen/ op dat sy
tot sulcken eynde quamen/ als sy verdient
hadden/ ende moesten vergheten/ wat hen
ghescheet was: op dat sy de straffe te vollen
verkregen/ die noch voorhanden was.
5 En v Volck eene wonderlicke reyse ghewaer
werde/ ende ghene/ eene nieuwe wijse
des doodts vonden.
6 Want de gantsche creatuere/ die haer eygen
aert hadde/ veranderde haer wederom/ na
uwen ghebode/ dien sy dienet/ op dat uwe
Kinderen onuerseert bewaert werden.
7 c Daer was de wolcke/ ende beschermde het

c Exod. 13. 21. 14. 19.

Legher: daer te voren water stondt/ daer
sachmen drooch Landt voorts komen/ daer
werdt vander Rooder Zee eenen wech sonder
hindernisse/ ende van der machtighen
vloedt/ een groen veldt.
8 d Door welcke ghinck alle dat volck/ dat

d Exod. 14. 22.

onder uwer hande beschermet werdt/ die
sulcke wonderlicke wonderen saghen.
9 En ghingen als Hengsten in der weyde/
en sprongen als Lammeren/ ende loefden v
Heere/ diese verlosset hadde.
10 Want sy en dachten daer niet aen/ hoe
het hen gegaen hadde in der ellende: hoe de
Aerde voor ghebooren Dieren/ vliegen voort
brachte/ ende het water voor Visschen/ e

e Exod. 8. 6. Psal. 78. 46.

Vorsschen met hoopen gaf.
11 f Ende daer na saghen sy oock eenen nieuwen
aerdt der Vogelen/ doe sy lustich waren/
ende omme noodlicke spijse baden: g want
Quackelen quamen wt der Zee/ haren lust
te boeten.

f Exod. 16. 13. Nume. 11. 31. Quackelen. g Sapi. 16. 2. Psal. 78. 27.

12 Oock quam de straffe ouer de sondaers/
door teeckenen/ die met machtigen blixemen
ghescheden: want het was recht/ dat sy
sulcks leden/ om harer boosheydt wille/ de
wijle dat sy de Gasten hadden qualick ghehandelt.

Straffe der Sodomiten

13 Sommige/ wanneer de ghenen quamen/
die nergens henen en wisten/ en namen sy de
selue niet aen: sommighe nu/ dwongen de
Gasten die hen wat goets ghedaen hadden/
tot dienste.
14 (En dat niet alleene/ maer daer sal oock
noch een ander insien ouer haer komen/ dat
sy de vreemden so onuriendelick handelen.)
15 Sommighe nu/ plagheden met grooten
smerten/ de ghenen/ die sy met vreuchden
aengenomen/ ende Stadtrecht hadden mede
ghebruycken laten.
16 h Sy werden doch oock met blindtheyt

h Gene. 19. 11. 4. Regu. 6. 18.

gheslagen/ (ghelijck als de ghene/ voor der
deure des Rechtueerdigen) met sulck eener
dicker duysternisse ouervallen/ dat een yegelick
sochte den wech na syner deure.
17 De Elementen gingen door malkanderen/
ghelijck als de i † Snaren op den Psalter

i † Anders/ Seyden.

door malkanderen klincken/ ende doch te
samen luyden/ alsmen sulcks aen der daedt
wel siet.
18 Want wat op den Lande pleecht te zijn/
dat was int water: en wat int water pleecht
te zijn/ dat ghinck op den Lande.
19 Het vyer was machtich int water/ bouen
syne kracht/ ende het water vergat syne
kracht te blusschen.
20 Wederom/ de vlammen verteerden het
vleesch der sterflicken Dieren niet/ die daer
onder ghingen/ en en versmelteden de onsterflicke
k spijse niet/ die doch ghelijck als

k Het hemels broodt/ welcker van der Sonnen versmeltede/ etc. Exod. 16. 21.

ys/ lichtelicken versmalt.
21 Heere/ ghy hebt v volck allenthaluen heerlick
ghemaeckt/ en gheeeret/ ende en hebtse
niet veracht/ maer hen alle tijdt/ ende aen
allen plaetsen byghestaen.

Eynde des Boecks der
Wijsheydt.

Voorrede

Voorrede Jesu Syrach / op zijn Boeck.

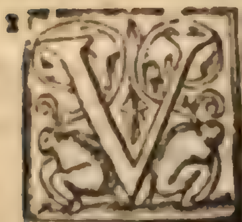

1 [V]Ele ende groote Lieden/
hebbē ons die Wijsheyt/
wt der Wet/ Prophetē/
eñ anderen die dē seluen
naghevolghet hebben/
kondt gedaē. Waer van
noetmen Israel billickē
louē / om haerer wijsheyt
ende leere wille.
2 Waerom sullen de ghenen / diese hebben
eñ lesen/ niet alleene wijs daer wt worden/
maer oock den anderen dienen/ met leeren
ende met schrijuen.
3 Mijn Groote vader Jesus/ na dat hy hē
sonderlicken bevlijtichde/ te lesen de Wet/
de Propheten ende andere Boeckē meer/
die ons van onsen Vaderen ghelaten zijn/
ende hem wel daer in gheoeffent hadde/
nam hy voor / oock yets wat te schrijuen/
van wijsheydt ende goede zeden: op dat de
ghenen / die gheerne leeren ende kloeck
worden wouden/ des te verstandiger ende
gheschickeder worden / een goet leuen te
leyden.
4 Daerom bidde ick v/ ghy willet vriende-
lick aennemen/ ende met vlijte lesen: ende
ons te goede houden / of wy so wel niet
spreken en konden / als de groote beroe-
mede Oratoren.
5 Want wat inder Hebreischen sprake
ghescreuen is / dat en luydt so wel niet /
wanneermen het in eene ander sprake
brenghet.
6 Niet alleene dit mijn Boeck / maer oock
des Wets / der Propheten / ende anderer
Boecken meer/ luydē gantsch veelanders/
wanneer sy in haer sprake gesprokē wordē
7 Als ick nu in Egypten quam/ inden acht
eñ dertichsten Jare / ter tijt des Konincks
Ptolomei Euergetis/ eñ alle zijn leefdage/
daer in bleef/ kreech ick tijdt / veel goets
dinckx te lesen ende te schrijuen.
8 Daerom sach ick het voor goet eñ noo-
dich aen/ dat ick den vlijt eñ moeyte daer
op wende/ ende dit Boeck ouersettede.
9 Ende dewijle dat ick den tijdt hadde/
arbeyde ick eñ wende vlijt aen/ dat ick dit
Boeck wtmaeckte/ eñ aen dē dach brach-
te: op dat oock de vreemden / die leeren
willen/ hen tot dien zeden wennen/ op dat
sy na der Wet des Heeren leuen meughen.

Eynde der Voorrede
Jesu Syrach.

Ecclesiasticus / Jesus Syrach.

Dat Eerste Capittel.

Alle Wijsheyt is van Gode/ 4. De Wijs-
heyt is voor alle dinghen. 5. Het Woordt
Gods/ 8. Een is God de allerhoochste etc.
13. De vreese des Heeren / 14. God lief
hebben/ 16. eñ 23. Het begin der Wijsheyt.
27. De Wijsheydt weeret de sonde / 28.
Wie sonder vreese is/ en behaget Gode niet
29. Een ootmoedich mensche / 32. De
Wijsheydt eenen schat verborghen / 35.
Ghelooue ende ghedult / 36. Van Gode
niet te ghenaken met een valsch herte.

De getalen deser veers-kens/ zijn na der ouder Latijnscher ouersettinghe/ die aen sommighen plaetsen [illegible] heeft.

1 [A]lle Wijsheydt is van — Alle Wijsheyt
God den Heere / ende is — is van God.
by hem eewichlick. — 1. Regu. 3/ 9.
2 Wie heeft te voren — 4/ 29.
gedacht/ hoe veel zandts — Job/ 28. 12.
dat in de Zee/ hoe veel — Jacobi. 1. 5.
druppen inden reghen /
ende hoe veel dagen der
Wereldt worden souden?
3 Wie heeft te voren ghemeten/ hoe hooch
dat de Hemel / hoe breedt dat de Aerde/ eñ
hoe diep de Zee zijn soude?
4 a Wie heeft God opt gheleert wat hy — a Rom. 11. 34.
maken soude? want syne wijsheyt is voor — Esai. 40. 13.
alle dinghen. — Sapie. 9. 13
5 Het woordt Gods des Allerhoochsten/ — 1. Corin. 2. 16
is de fonteyne der wijsheyt/ eñ het eewighe — Gods
ghebodt is haren springader. — Woort is de
6 Wie konde anders weten / hoemen de — Fonteyne d
7 wijsheyt eñ kloeckheyt verkrijghen soude? — Wijsheydt.
8 Een is daer / de Allerhoochste / b de — b Gene. 1. 1.
Schepper aller dingen / c Almachtich/ een — c Gene. 17. 1
ghewels dich Koninck/ ende seer verschricke- — Hesther. [illegible]
lick / d die op synen Throone sit / een — d Esaie. 6/ 1.
heerschende God. — 66/ 1.
9 e Die heeftse door synen heyligen Gheest — 1. Reg. 22. 19.
verkondicht / die heeft alle dinck te voren — 2. Par. 6. 21.
ghedacht ghewetеn ende ghemeten. — e Syrach 23
10 Eñ heeft de Wijsheyt wtgegotē ouer alle — 29.
syne wercken ende ouer alle het vleesch na — Gods vreese
syner ghenade/ f ende gheeft de wijsheydt — wat die zy
dien/ die hem lief hebben. — eñ werckt.
11 De vreese des Heeren / is eere eñ roem/ — f Dani. 2. 21.
vreucht ende een schoone kroone.
12 De vreese des Heeren / maeckt het herte
vrolick / ende gheeft vreucht ende herten
vrolicheyt eewichlick
13 g Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel — g Pro. 14. 26
gaen inder laetster noot/ eñ sal eyndtlicken
den seghen behouden.
14 God lief hebben/ dat is de allerschoonste
wijsheydt.
15 Ende wiese siet/ * die bemintse/ want hy — * Of belietse
siet/ welcke groote wonderen dat sy doet.
16 h De vreese des Heeren / is der wijsheydt — h Psal. 111. 10
aenbeghin/ eñ is inden gronde des herten/ — Prouer. 1. 7
alleen by den gheloouighen / ende woonet — 9/ 10.
alleen by den wtuercoren vrouwen/ eñ men — Job. 28. 28.
vindtse alleen by den Gerechtueerdighen
ende gheloouighen.
17 De i vreese des Heeren / is de rechte — i Syrac. 4. 18
Godsdienst.
18 Die bewaert eñ maeckt het herte vroom/
eñ geeft vreuchde ende hertenvrolickheyt.
19 k Wie den Heere vreeset/ dien sal het wel — k Psal. 111. 1.
gaen/ ende wanneer hy troosts behoeft/ so — 128/ 1.
sal hy ghesegent zijn.
20 God vreesen/ is de wijsheyt die daer rijck
maeckt / ende l brenghet alle goet met — l 1. Regu. 3. 13
hem. — Sapien. 7. 11
21 Sy veruullet het gantsche huys met ha-
rer gaue/ ende alle m ghemaken met haren — m Kameren
schatte.
22 De vreese des Heeren / is een kroone der
23 wijsheydt / ende gheeft rijcken vrede ende
heyl.
24 Dese wijsheydt maeckt rechte kloecke
lieden: ende wie aen haer vaste houdt / die
helpt sy wt met eeren.
25 Den Heere vreesen/ is de wortel der wijs-
26 heydt/ ende haren tacken groeuen eewich- — n Meyen.
lick.
27 o De vreese des Heeren weeret de son- — o Pro. 16. 6.
den.
28 Wat wie sonder vreese is/ die en behaget
Gode niet/ ende syne verbolghentheydt sal
hem p storten. — p Terneder
29 Maer een ootmoedich mensche / ver- — werpen.
wachtet der tijdt / die hem troosten sal.

30 Want hoe wel hyne sake eenen tydt lanck
onderdrucket wort/ so sullen doch de vromē
syne wijsheyt roemen.

Gods woort is den godloosen eenē grouwel.

31 q Gods woort is dē godloosen eenen grou
32 wel: want het is eenen schat der wijsheyt/
r die hem verborghen is.

q Esai.10.10 Jerem.11.21. Amos 2.9. 7.16. r Ma.11.25. 1.Corin 2.7.

33 Myn sone/wildy wijs worden/so leert de
gheboden / so sal v God de wijsheyt geuen.
34 s Want de vreese des Heeren/is de rechte
35 wijsheyt ende tucht: ende t het gheloone eñ
u ghedult/behaghen Gode wel.

s Job.28.29 t Jere.5.3. Heb.11.6.

36 x Siet toe/dat v vreese Gods/gheene huy-
chelie en zy / eñ en dienet hem niet met val-
scher herten.
37 y Soeckt geenen roem by den liedē/door
huychelie: ende siet toe wat ghy spreeckt/
ghelooft/ of voor hebt.

Mē sal hem niet verheffen ende opwerpen.

38 z Ende en werpt v selfs niet op/ dat ghy
niet en vallet/ende tot schanden wordet:

u Luc.21.17. x Acto.5.1. y Joa.5.41. z Luc.12.29.

39 Ende de Heere a uwe b nucken openbare/
ende storte v openbaer voor den lieden.
40 Daerom dat ghy in rechter vreese Gods
niet ghedient en hebt / ende v herte valsch
gheweest is.

a Acto.5.3. b Of/tuckē/ treken.

Dat ij. Capittel.

1. De Dienaers Gods moeten hen bereyden tot aenuechtinghe. 4. Geduldicheyt in allerley beproeffenisse. 5. De mensche wordt door beproeffenisse beproeft. 7. Die dē Heere vreesen. 12. Die op den Heere hopen en sullē niet beschaemt worden. 13. De Heere is genadich ende barmhertich. 15. Wee ouer den vertzaechden 16. Wee ouer die die niet volherdich en blijuen. 18. Die den Heere vreesē/ gelooven synen woorde. Sy doen wat hem behaghet. 20. Sy bereyden haer herte voor hem. 21. ende veroorimoedighen hen voor hem. 23. De barmhertichheyt des Heeren.

a Ma.4.1. 2.Tim.3.12 1.Pet.4.12. b Syr.6.29.

1 MYn a kint/ wildy Gods Dienaer zijn/
so schicket v ter aenuechtinghe.
2 b Houdt vaste/ ende lijdt v/ ende en
wanckelet niet / wanneermen v daer van
locket.

Aenuechtinge eñ beproeffenisse met gedult te lijden.

3 Hout v aen God/ende wijcket niet/op dat
ghy altoos stercker wort.
4 Alles wat v * ouerkoemt/dat lijdet/ende
weest ghedueldich in allerley beproeffenisse.

Sapie. 3.6. Proue.17.3. Deu.8.2.13.2 2.Par.32.31 Psal.66.10. 1.Petri.1.6

5 Want ghelijck als het gout door het vyer
alsoo worden de genen/ die God behaghen/
door het vyer der beproeffenisse beproeft.
6 Vertrouwet God / so sal hy v wt helpen:
richtet uwe weghen/ c ende hopet op hem.

* Of/ wedervaert.

7 Ghy die den Heere vreeset / d vertrouwet
8 hem/want het en sal v niet feylen.
9 Ghy die den Heere vreeset/hopet des bestē
van hem/so sal v alletijt genade ende troost
e ghebeuren.

c Psal.37.3. d 2Pa.20.20 e Of/wedervaren.

10 Ghy die den Heere vreeset/ verwachtet sy
ner genade: ende en wijcket niet/op dat ghi
niet te gronde en gaet.

Exēpel der vaderen.

11 Siet aen de exempelen der Ouden / ende
merckt se.
12 f Wie is oyt te schanden geworden/die op
hem gehoopt heeft: g wie is oyt verlatē/ die
in der vreese Gods ghebleuen is? ofte wie
is oyt van hem versmadet/ die hem aenghe
roepen heeft?

f Psal.31.2. ende 71.1. Esaie.26.1. 1.Mac.2 61 g Psa.37.25 1.Reg.17.4. Bel.33.

13 Want de Heere is genadich ende barmher
tich/ende * vergheeft de sonde/ende helpt
inder noot.

* Hy en siet niet aē/ hoe boos eñ onweerdich wy zijn.

14 Wee dien/ die aen God vertzagen/ eñ niet
vast en houden/ ende den Godloosen / h die
henen ende weder wanckelt.
15 Wee i den vertzaechden/ want sy en ghe-
loouen niet/ daerom en worden sy oock niet
beschermt.
16 k Wee dien/ die niet volherdich en blijuen.

h 1.Re.18.21 i Apoc.21.8 k Psal.125.5 Esaie.1.28. Jere.17.13.

17 Hoe wel het hen gaet/ wanneerse de Heere
te huys soecken sal?
18 Die den Heere vreesen/die geloouen synen
woorde l ende die hem lief hebben/ die hou-
den syne gheboden. l Joa.14.15 21.23.
19 Die den Heere vreesen/die doen wat hem
wel behaecht / m ende die hem lief hebben/ m Ro.13.10
die houden de Wet recht.
20 Die den Heere vreesen / die bereyden haer
21 herte/ n eñ veroormoedighen hen voor hem/
22 Ende spreken: o Wy willē lieuer in de han n 2.Reg.19.
den des Heeren vallen/ dan in de handē der o 2.Sa.24.14
menschen. Susan.23.
23 Want syne barmhertichheyt is Ja so groot/
als hy selue is.

Dat iij. Capittel.

1. Vader eñ moeder eeren. 11. Des vaders segen. 13. Des menschen eere/comt van synē vader eeren. 14. ende 18. Synen vader te hulpe comen. 16. De weldaet den vader bewesē/ sal niet vergeten wordē. 20. Oomoedicheyt 22. niet hooghers soecken danmen selue is. 24 Curieusheyt na te laten. 27. Wie hemseluen in vare geeft. 30. Hooghmoet. 31. ende 32. Een vernuftich mensche / ende die de wijsheydt lief heeft. 33. Aelmisse.

1 LJeue kinderen / luystert my uwen va- Een verclaringhe des vierden gebodts.
2 der / ende leeft alsoo / op dat het v wel
gae.
3 a Want de Heere wil den vader vanden a Exo.20.12
kinderen gheeert hebben/ende wat de moe- Deut.5.16.
der de kinderen heet/ dat wil hy ghehouden Ephes.6.2.
hebben.
4 Wie synen vader eert / diens sonde en sal Vader ende moeder eerē
God niet straffen.
5 Ende wie syne moeder eert /die versamelt Syra.7.29.
eenen goeden schat.
6 Wie synen vader eeret /die sal oock vreucht
de aen synen kinderen hebben / eñ wanneer
hy biddet/ wort hy verhoort.
7 Wie synē vader eeret/ b die sal dies te lan- b Exo.20.12
gher leuen/ende wie om des Heeren wille ge Deut.5.16.
hoorsaem is/ aen dien heeft de moeder eenē
troost.
8 Wie den Heere vreest / die eeret oock den
vader/ c ende dienet synen Ouderen/ eñ hout c Luce.2.51
se voor syne heeren.
9 d Eeret vader ende moeder met der daedt/ d Exo.20.12
10 met woorden ende ghedulde/ e op dat haren Deut.5.16.
seghen ouer v come. Math.15.4.
11 Want des vaders seghen bouwet den kin- Marc.7.10
derē huysen/ maer des moeders vloeck treckt- Ephes.6.2.
se ter neder. e Gen.27.27
12 Bespottet ws vaders ghebreck niet/want 49.1.
het en is v gheene eere. Deute.33.1
13 Want den vader eeren/ is uwe eygen eere: Hebr.11.20.
ende uwe moeder verachten/ is uwe eyghen
schande.
14 Lieue kint/ f pleghet ws vaders in synen f Tob.14.15
ouderdom: eñ en bedroeft hem ymmers niet
so langhe als hy leeft:
15 Eñ houdt het hem te goede/of hy kindisch
worde: ende en verachte hem ymmers niet/
daerom dat ghy gheschickeder zijt.
16 Want de weldaet den vader bewesē/ en sal
nemmermeer vergheten worden / ende v sal
goet ghescheiden/ hoewel ghy oock een son- g Deu.27.16
daer zijt. h Rom.12.16
17 Eñ uwer sal ghedacht worden inder noot: Wiedet
ende uwe sonden sullē vergaen/ ghelijck als waer ghy
het ys vander Sonnen. kont/ hooch
18 Wie synen vader verlaet/ die wort gesch- eñ groot te
den: g ende wie zijn moeder bedroeft / die is worden: als
veruloeckt van den Heere. de Wereldt
19 Lieue kindt/ h blijft gheerne in nederighen doet.
state/ dat is beter/ dan alle dat/ daer de We- i Nu. tracht
reldt na i pooghet. tet.

Hoe

k Phil.2.3.
l Meer lief-
de toeghe-
daen.
* Iudit 13.8.
1. Sa.17.45.
m Pro.25.28
Roma.12.3.
n Deut.4.2.
Vermetten-
heydt.
o Of/ ach-
ter.

20 k Hoe ghy hoogher zijt/ te meer v veroot-
moedighet/ so sal v de Heere l gonstich zijn.
21 Want de Heere is de Allerhoochste/* en-
de doet doch groote dinghen door de oot-
moedighen.
22 m Staet niet na hoogheren state/ ende
en denckt niet boven v vermeughen: n maer
wat v God bevolen heeft/ dies neemt v
voorgaens aen:
23 Want het en batet v niets/ dat ghy ga-
pet na tghene/ dat v niet bevolen en is.
24 Ende wat tot uwen Ampte niet en be-
hoort/ daer laet uwe curieusheyt inne o na.
25 Want v is alreede meer bevolē/ dan ghy
kondt wtrichten.
26 Sodanich duncken heeft velē bedroghē/ en-
de hare vermetenheydt heeftse p gestortet.

p Of/ neder
geworpen.
q Iud.13.8.
2. Reg.19.10
37.
2. Mac.9.4

27 Want wie hem geerne in vare geeft/ die
28 verdeerft daerinne/ q ende eenen vermeten
mensche gaet het ten laetsten qualick wt.
29 Een vermeten mensche/ maeckt hemsel-
ves vele ongheluckx/ ende richtet eenē iam-
mer na den anderen aen.
30 Want hoochmoet en doet nemmermeer
goet/ ende daer en kan niets/ dan wat
quaets wt komen.

* Cap.4.
Luch.
Aelmisse.
Dan 4.24.
Tob 4.7.
Psal.41.2.
Matt 5.7.

31 * Een vernustich mensche/ leert Gods
32 woort gheerne: ende wie de wijsheydt lief
heeft/ die hoort gheerne toe.
33 Gelijck als het water een bernende vyer
wtblusschet/ alsoo wisscht de Aelmisse de
sonden wt.
34 Ende de overste Vergelder/ sal dies na-
maels ghedencken/ ende sal hem/ in onghe-
luck behouden.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Armen en salmen in geenē noot
latē. 3. Een bedroeft herte salmē niet meer
bedroeven. 4. De bede des ellendigē/ 5 eñ
8. liefde eñ medelijden des Armen/ 9. ver-
lost dien/ die ghewelt geschiet. 10. De We-
duwe ende Weese. 12. De vruchten spruy-
tende wter wijsheyt. 18. De ghene die de
wijsheyt volghen/ sullen versocht worden.
25. Dobbele schaemte. 26. Hem van ghee-
nen persoon beweghen laten. 31. Zijn feyle
bekennen 33. De Waerheyt verdedigen
totter doodt. 34. Lichtveerdicheydt ende
Vreckheydt. 35. Gheen Tyran teghen het
ghesinne. 36. De hant opene/ ende de hant
ghesloten.

Den Armē
salmen hul-
pe doen
Deut.15.4.
5.7.
Mat 23.27.
Spiac 14.11.
Tobie 4.7.
1. Ioa 3.17.

1 Lieve kint/ laet den Armen geene noot
lijden/ ende en weest niet hardt teghen
den noordruftighen.
2 Verachtet den hongherigen niet/ ende en
bedroeft den noordruftighen niet/ in syner
armoede.
3 Eenen bedroefden herte en maket niet
meer leedts/ ende ghevet den noordruftigē
de gave gheringhe.

a Tob.4.5.

4 De bede des ellendighen en ontsegghet
hem niet/ ende en a wendet v aenghesichte
niet van den Armen.
5 Wendet uwe oogen niet van den noordruf-
tighen/ op dat hy niet over v en klaghe.

b Of kijf-
achtich/
† An. ha-
deriseachtich
ter Ampt.
c Gen.14.14
Exodi. 2.11
Esaie 1.17.
d 4. Esd.1.20
Esaie.17.

6 Want die hem ghemaeckt heeft/ die ver-
hoort zijn ghebedt/ wanneer hy met treuri-
gher herten over v klaecht.
7 Weest niet v † twistich voor tgherichte/
ende houdet den Richter in eeren.
8 Hoort dē Armē geerne/ ende antwoordet
hem vriendelickē ende sachtmoedichlick.
9 c Losset dieē diē gewelt geschiet/ van dien/
die hē onrecht doet: eñ weest unverschroc-
ken/ wanneer ghy oordeelen sult.
10 d Houdt v tegen de Weesen als eē vader/
eñ tegen haere moeder/ als een Huysheere

11 So suldy zijn/ als eē sone des Allerhooch-
sten: ende hy sal v lievet hebben/ dan v uwe
moeder heeft.
12 De Wijsheyt verhoocht hare kinderen/
ende neemt die aen/ diese soecken.
13 Wiese lief heeft/ die heeft het leven lief/ en-
de wiese vroetighen soeckt/ die sal groote
vreuchde hebben.

Vrucht der
wijsheydt.

14 Wie aen haer vaste houdt/ die sal groote
eere verkrijghen: ende wat hy voorneemt/
daer sal de Heere gheluck toe gheven.
15 e Wie Gods woort eeret/ die doet dē rech-
ten Godsdienst: ende f wie het lief heeft/ die
heeft de Heere oock lief.
16 Wie der Wijsheyt luystert/ die kan ande-
re lieden leeren: eñ wie hem tot haer houdt/
g die sal seker woonen.
17 Wie sonder valscheyt is/ die salse verkrij-
ghen: ende syne Nakomelinghen sullen ge-
dyen.
18 Ende of sy haer ten eersten anders tegen
hem stelt/ ende maeckt hem angst ende van-
ghe/
19 Ende proeft hē met harer roede/ h eñ ver-
soeckt hem met harer tuchtinge/ tot dat sy
bevindt/ dat hy sonder valscheydt zy:
20 So sal hy dan weder tot hem komen op
den rechten weghe/ ende hem verheughen.
21 Eñ sal hē openbarē hare heymelicheyt.
22 Maer hy nu valsch bevondē woort: so sal
sy hem verlaten/ dat hy verderven moet.
23 Lieve kint/ i gebruyckt dē tijt/ ende wach-
tet v voor eener onrechter sake:
24 Ende en schamet v niet voor uwe ziele/
het recht te bekennen.
25 Want men kan hem also schamen/ datmē
sonde daer aen doet/ ende men kan hem
oock also schamen/ datmen ghenade ende
eere daer van heeft.
26 Laet v gheenen persoon beweghen v ter
27 schaden/ noch verschricken v ten verderve.
28 k Maer bekennet het recht vrij/ wanneer
men den lieden helpen sal.
29 Want door bekentenisse/ wordt de waer-
heyt ende het recht openbaer.
30 l Spreeckt niet teghen de waerheyt/ maer
laet den spot over v gaen/ so ghy inder sake
ghefeylt hebt.
31 Schaemt v niet te bekennen/ waer ghy ge-
feylt hebt/ ende en streeft niet teghen den
stroom.
32 Dienet eenen sotten niet in syner sake/ eñ
en siet syne macht niet aen.
33 Maer verdedighet de waerheyt/ tot in dē
doot/ so sal God de Heere voor v strijden.
34 Weest niet als die/ die hen met grooten
woorden in oenbieden/ ende en doen doch
heel niets daertoe.
35 Weest geen Leeuwe in uwen huyse/ ende
gheen Tyranne teghen uwen ghesinne.
36 Uwe handt en sal niet opghedaen zijn/
altoos te nemen/ ende toegheslooten nem-
mermeer n te gheven.

Dat v. Capittel.

1. ende 10. Men mach zijn betrouwen
in rijckdommen niet setten. 2. synen moet-
wille niet volghen. 4 ende 6. de lanksarm-
heyt ende barmhertichheyt Gods misbruec-
ken. 7 De toornicheyt Gods over de God-
loosen. 11. Onbestandicheyt. 12 Bestandic-
heyt. 14. Bereydt wesen te hooren. 15. Ee-
re oft schande int spreken. 17. De Dief en-
de de Achterklapper.

1 Verlaet a v niet op uwen rijckdom/ ende
en ghedenckt niet: Ich hebbe genoech
voor my.
2 b Volghet uwen moetwille niet/ of ghy
het alschoon vermeucht/ ende en doet niet
wat v lustet.

Gods
woort eerē/
is de rechte
Godsdienst.
e Sp.1.17.
f Ioa.14.23
g Prou.3.23.
h Iob.1.12.
Tobie 2.8.
Prou.3.11.
i Rom.2.11.
Men sal dē
vlechtveer-
digē vlieden/
eñ geene va-
te daer over
schuwen.
k Pro24.11.
l Datse/
doen die
niet/ die in
harer dwae-
linghe ofte
onrechtve-
rdighe wonen
zijn/ eñ om
schande wil-
le/ niet wije
ken en wil-
len: maer
dwasen eñ
sotten al-
toos voor
aen ende
sot dient al-
so voortaen
den anderē.
m Ten eer-
sten willen
sy den rech-
te vyllaen/
met list ende
goede etc.
maer achter
na zijn het
gorde woor-
den.
n Dat zijn
hangers/
heeren die
haer ghesin-
ne over
macht bij-
ven/ eñ ve-
nich tien eñ
soens geuē.
a Rijckdom
eñ geweldt
en helpt
niet inder
noot/ tegen
God.
Luc.12.15.
Psal 49.7.
52.9.
God laet
geen sonde
ongestraft.
b Gal 5.16.
Rom 13.14.

3 Ende en denckt niet: Wie wil het my wee
ren: want de Heere/ de ouerste e Wreker/ sal
het wreken.
4 Dencket niet: Ick hebbe wel meer geson
dicht/ ende my en is niet booses geschiedt:
want de Heere is gedueldich / doch hy en sal
v ongheestraffet niet laten.
5 Ende en weest niet so seker/ oft uwe sonde
noch niet gestraffet en is/ dat ghy daerom
altoos voort aen sondighen wondet.
6 Denckt oock niet: d God is gantsch barm
hertich: hy en sal my niet straffen / ick son-
dighe oock so veel als ick wil.
7 e Hy kan in korten so toornich worden/ so
genadich als hy is en synen toorne ouer de
Godloosen/ en heeft gheen ophouden.
8 f Daeromme en vertreckt het niet / v tot
den Heere te bekeeren/ ende en schiedt het
niet op/ van eenen daghe ten anderen.
9 Want synen toorne koemt gantsch haeste-
lick/ ende sal het wreken ende v verderuen.
10 g Op onrechtueerdich goet en verlaet v
niet: want het en helpt v niet/ wanneer de
aenuechtinghen komen sullen.
11 h Laet v niet eenen yeghelicken wint voe
ren/ ende en volghet niet eenen yeghelicken
weghe/ ghelijck als de onbestandighe her-
ten doen:
12 Maer weest bestandich in uwen woorde/
ende blijft by eenerley reden.
13 i Weest bereyt te hooren/ ende antwoordet
wat recht is/ ende en ouerhaestet v niet.
14 Verstady de sake / so onderrichtet uwen
naesten: so niet/ so houdt uwen mondt toe.
15 Want spreken brenget eere/ ende spreken
brenghet oock schande/ ende den mensche
brenghet syne eyghen tonghe te valle.
16 Weest gheen oorenblaser/ k ende en ach
terklapper niet met uwer tonghen.
17 Een Dief is een schandelick dinck / doch
een Achterklapper is veel schadelicker:
18 Acht het niet slecht / het zy kleyn ofte
groot.

e Deu. 32.35
d Syr 21.1.
e Syr 16.12.
f Joel 2.12.
g Pro. 10.2
11/4.
Ezech. 7.19
Sopho. 1.18
Sapie. 5.8.
h Mat 11.7.
Ephe. 4.14
Bestandic-
heyt in
woorden en
wercken
wordt ghe-
loeft.
i Jaco. 1.19.
Pron. 17.27
k Psal. 15.3.
Een Achter
klapper is
schadelicker
dan een Dief.
Van rechte
en valsche
vrientschap.
a Of/ hatich
vyandich
* Cap. vi.
Luth.

Dat vj. Capittel.

1. De gene die onbestandich is in vrient
schap/ sal te schande worden. 2. Men sal
niet te kloeck zijn in alle man te straffen. 4.
Een vergiftich mensche schadet hemseluen.
5/ Alle dinck ten besten wtlegghen. 7. Gee
nen vriendt vertrouwen/ voor datmen in-
den noot bekent heeft. 10. Tafelvrienden.
14. Een ghetrouwe vrient. 18 De vruchten
der wysheyt. 22. De wysheyt is als eenen
harden proefsteen. 24. Vermaninghe tot
wysheydt te volgen. 35. ende 36. De Ou-
de salmen volghen / ende geerne Gods
woort hooren. 38. De geboden des Heeren.

1 LAet v niet beweghen / dat ghy uwen
vriende a gram wordet/ want sodanich
Achterklapper/ wordt eyndtlicken tot
schanden.
2 * b Laet v niet te kloeck duncken / alle-
man te straffen:
3 Dat uwe bladeren niet en verwelcken/ en
de uwe vruchten niet en verderuen / ende
oock eenmael wordet als eenen dorren
boom.
4 Want sulck een vergiftich mensche/ scha-
det hemselues/ ende wordt synen vyanden
eenen spott.
5 c Wederom/ wie alle dinck ten besten wt-
leyt/ die maeckt hem veel vrienden/ en wie
het beste tot der sake spreeckt / van dien
spreecktmen wederom het beste.
6 d Houdt v vriendelick met alleman/ doch
vertrouwt onder duysenden kuym eenen.
7 e Vertrouwet gheenen vriendt/ ghy hebt
hem dan bekent in der noodt.
8 Want vele zyn vrienden / dewijle dat sy

b Dat zijn
de splinter
Richters/
die in eens
anderen oo-
ge een splin
ter sien/ en
haren balck
vergheten.
c Die is
wijs en wel
geleert/ die
alle dinck ten
besten keert.
Syr 20 13.
d Gheloovet
niet lichte-
lick.
e Vrienden
inder noot/
Vier gaen
vijf en twin
tich op een
loot. Salt
nu een hart
staen zijn/ so
gaet daeer
vijftich op
ten Quentijn.
Deut. 13.6.
35/9.
Mich. 7.5.
Mat 10.36.

dies ghenieten konnen/ doch in der noodt
en blijuen sy niet.
9 Ende daer is menich vriendt/ die wordt
haestelick vyandt/ ende wiste hy een moort
van v/ hy seyde het na.
10 f Daer zijn oock sommighe Tafelurien-
den ende en blijuen niet in der noodt/
11 Dewijle dat het v wel gaet/ so is hy v ge
selle/ ende leeft in uwen huyse/ recht als wa
re hy oock Huysheere.
12 Maer gaet het v qualick/ so staet hy te-
ghen v/ ende en laet hem nerghens vinden.
13 Onthoudet v uwer vyanden/ ende wachtet
v ghelijckewel oock voor uwen vrienden.
14 g Een ghetrouwe vriendt/ is eene stercke
vasticheyt/ wie dien heeft / die heeft eenen
grooten schatte.
15 Een getrouwe vriendt/ en is met gheenen
ghelde noch goet te betalen.
16 Een getrouwe vrient/ is eenen troost des
leuens/ ende wie God vreeset / die krijchte
sulck eenen vriendt.
17 Want wie God vreeset/ dien sal het wel
slaen met vrienden/ ende ghelijck als hy is/
so sal oock zijn vriendt zijn.
18 h Lieue kint/ laet v de wysheyt leeren van
ieughet op so wordt van v een wys man.
19 Stellet v teghen haer / ghelijck als die
daer ackert ende sayt/ ende verwachtet ha
re goede vruchten.
20 i Ghy moet eenen kleynen tijt om harent
wille moeyte ende arbeydt hebben / doch
gantsch haestelick suldy haer vruchten ghe
nieten.
21 Bitter is sy den ongebrokenen menschen/
ende een roeckeloos mensche en blijft niet
by haer.
22 Want sy is hem een hardt proefsteen/ en
de hy weerptse haest van hem.
23 Sy roemen wel veel van der wijsheydt/
doch sy weten weynich daer van.
24 k Lieue kindt/ luystert myner leere / ende
en verachtet mynen raedt niet.
25 Begeeft uwe voeten in hare * beteren/ en
de uwen hals in hare halsyseren.
26 l Buyght uwe schouderen/ en draechtse/ en
de en sperret v niet teghen hare banden.
27 m Houdet v tot haer van gantscher her-
ten/ ende blijft met allen krachten op haren
weghe.
28 Speuret na haer/ ende soecktse/ so suldy-
se vinden: ende wanneer ghyse krijcht/ so en
laetse niet van v.
29 Want eyndtlicken suldy troost aen haer
hebben/ ende v leedt sal v in vreuchde veran
dert worden.
30 Ende haer voeyen/ sullen v eene stercke
vasticheyt/ ende hare halsyseren/ een heer-
lick kleedt worden.
31 Sy heeft een gulden kroone / met eener
purpuren huyuen.
32 n Dat selue kleedt suldy aentrecken / en
de schoone kroone suldy op setten.
33 Lieue kint/ wildy volgen/ so wordy wijs: en
neemt het ter herten/ so wordy kloeck.
34 Ist dat ghy geerne luystert/ so suldyse krij
ghen: ende ist dat ghy uwe ooren toeneyget/
so suldy wys zyn.
35 o Weest geerne by den Ouden/ ende waer
een wys man is/ tot dien houdet v.
36 p Hoort gheerne Gods woort/ ende merc
ket goede spreucken der wijsheydt.
37 Waer ghy eenen vernuftighen man siet/
tot dien gaet met vlijte/ ende gaet q door-
gaens met hem wt ende in.
38 r † Besinnet altoos Gods ghebot/ ende
dencket doorgaens aen zyn woordt: die sal v
herte volkomen maken/ ende v gheuen wijs
heydt/ als ghy begheert.

f Syr 37.1.
Een getrou
we vriendt/
is een groot
schat.
g Pro. 27.16
Syr. 9.12
Na der wijs
heyt salmen
staen.
h Tren. 3.26
Sapie. 8.1.
i Syr 21.2.
Een verma
ninghe de
wijsheyt te
hooren.
k Pro. 1.8.
2/1.3/1.4/1.
ende 5/1.
* Of voeyen/
l Mat. 11 29
m Eccle. 2.1
n Syr. 27.
o Syr. 8.9.
Gods
woordt sal-
men hooren.
p Syr. 1.5.
q Of/ allewe
ghe.
r † And. be-
trachtet
Psalm. 1.2.
Josue 1.8.

Dat

Dat vij. Capittel.

2. ende. 7 Vlieden de Godloose. 4. ende 6. Vlieden eergiericheyt. 8. Dobbel schult. 10. Bidden ende Aelmisse. 11. ende 12. God verneert ende verhoocht. 13. ende 14. gheen leughen dichten / noch hem tot leugen gewennen. 21. Een wijs en vroom wijf. 22. Een ghetrouwe Dienstknecht. 25. Zijn kinderen leeren. 29. Vader ende Moeder eeren. 36. Den armen hantreyckinghe doen. 37. Weldadicheyt. 38. ende 39. De bedroefde troosten ende de krancke besoecken. 40. Het eynde ghedencken.

Menigherley schoone leeren.

1 Doet niet quaets/ so en gheschiedt v
niet quaedts.
2 Houdt v van den onrechten/ so en
treft v gheen ongheluck.
3 a Saeyet niet op den Acker der onghe-
rechticheydt/ so en suldyse niet sevenvou-
dighen maeyen.
4 Drenghet v niet inden ampte voor God/
ende en staet niet na gheweldt by den Co-
ninck.
5 b Laet v niet duncken voor God/ ghy zijt
geschicket ghenoech daer toe ende en laet
v niet duncken by den Coninck / ghy zijt
wijs ghenoech daer toe.
6 Laet v niet verlangē Richter te zijn/ want
voor v vermeugē en suldy niet alle onrecht
te rechte brengen: ghy mochtet v ontsetten
voor eenen Gheweldighen / ende het recht
met schanden vallen laten.
7 Richtet geenē oproer aen inder Stat/ eñ
en hanget v niet aen den gemeynen man:
8 Op dat ghy niet dobbele schult draghen
mostet: want gheene en sal ongestraft blij-
ven.
9 Dencket oock niet: God sal mijn groote
offer daer voor aensien/ ende wanneer ick
den Allerhoochsten God daer voor offere/
so sal hy het aennemen.
10 c Wanneer ghy biddet/ so en twijfelt niet/
ende en weest niet traech/ Aelmissen te ge-
ven.
11 Bespottet den bedroefdē niet: d want daer
12 is een die kan beyde verneederen ende ver-
hooghen.
13 Dichtet gheene leughenen teghen uwen
broeder/ noch teghen uwen vriendt.
14 Ghewennet v niet ter leugene/ want dat
is een schadelicke ghewoonheyt.
15 Weest niet klapperich by den Ouden/ e
ende wanneer ghy bidt/ so maeckt niet ve-
le woorden.
16 Oft het v suer wordt met uwer neeringhe
ende ackerwercke/ dat en laet v niet verdrie-
ten/ f want God heeft het alsoo gheschapen.
pen.
17 Verlaet v daer niet op/ dat dē hoop groot
is/ met dien ghy quaet doet.
18 Maer gedenckt/ dat v de straffe niet ver-
re en is.
19 g Daeromme verootmoedicht h van her-
ten: h want vyer ende wormen/ is de wra-
ke over de Godloosen.
20 i Overgeeft uwen vrient niet / om eeni-
ges goedts wille/ noch uwen getrouwen
broeder/ om des besten goudts wille.
21 k Scheydet v niet van eenen vernustigē
ende vromen wijve/ l want sy is edeler dan
eenich goudt.
22 m Eenen getrouwen knecht/ ende vlijti-
ghen arbeyder houdt wel.
23 Eenen vromen knecht hebbet lief/ ende
en verhindert hem niet/ so hy vrij worden
kan.
24 n Hebdy Vee/ so neemt het waer / ende
brengt het v nut in/ so behoudt het.
25 o Hebdy kinderen/ so leertse/ ende buy-
ghet haren hals van jeughet op.
26 Hebdy dochteren/ so bewaert haer lijf/ en-
de en verweentse niet.
27 p Houwelickt uwe dochter/ so hebdy een
groot werck ghedaen / ende gheeftse eenen
vernuftighen manne.
28 Hebdy een vrouwe die v lief is/ so en laet
v niet van haer wenden/ haer te verstooten/
ende en vertrouwet der q hatischen niet.
29 r Eert uwen vader van gantscher hertē/
ende en vergeet niet hoe suer ghy uwer moe-
der ghewordē zijt.
30 Ende ghedenckt/ dat ghy van hen gebo-
ren zijt/ ende wat kondy hen daer voor doē/
dat sy by v ghedaen hebben?
31 Vreest den Heere van gantscher herten/
ende houdt syne Priesteren in allen eeren.
32 Hebt lief dien die v ghemaeckt heeft/ vā
allen krachten/ s ende syne Dienaers en ver-
laet niet.
33 Summa: Vreest den Heere/ ende eert den
Priester: ende gheeft hen haer deel / t als v
ghebodē is.
34 Van den Eerstelinghen/ ende Schultof-
feren ende Hefofferen/
35 Ende wat daer meer gheheylicht wordt
ten offer/ ende allerley heylighe Eerstelin-
ghen.
36 u Doet den armen hantreyckinghe: op
dat ghy rijckelick ghesegent wordet/
37 Ende uwe weldaet v aenghenaem make/
vooor allen levendigē menschē: x Ja bewijst
oock uwe weldaedt aen den y dooden.
38 z Laet de weenende niet sonder troost/
maer treuret met den treurighen.
39 a Het en zy v niet swaer/ de krancken te
besoecken: want om des wille suldy geloo-
net worden.
40 Wat ghy doet/ daer bedenckt het eynde
inne/ so en suldy nemmermeer quaedt doen.

a Gal. 6. 9. Jere. 4. 4. Osee. 10. 12.

Dringet v niet in hooge Officien.

b Eccl. 7. 17.

Wie gerne hooch ware/ die hanghet lieden aen hem/ eñ maeckt oproer: wil alle saken verbeteren/ eñ alle onrecht te recht brēghen / ende meynet/ God sal syne sake eñ goede meyninge aen-

c Jac 1. 6. Mat. 21. 26. d 1. Sa. 2. 7.

Leughens.

e Mat. 6. 7 Esai. 1. 15.

Vergilius: Felices Agricolas/ bona si sua norint. Sed non sunt digninosse.

f Gene. 3. 19. g 1. Pet. 5. 6. h Esa. 66. 24 Jud 16. 25. Mar. 9. 47. i Spr. 9. 12.

Vrome vrouwe.

k Pro. 18. 22 l Pro. 31. 10. m Leu. 19. 13 Spr. 33. 31. 34/ 27. n Deu. 25. 4

Kinder-tucht.

Spr. 30. 11.

o Pro. 1. 24. 19. 18. 23/ 13.

Dochteren.

p Tob. 7. 15.

Vrome vrouwe.

q Dat is/ na der Joodischen wijse ghesproken/ daer eñ echte vrouwe de ander verdroot. Maer by ons heeter so veel als: Gelooft niet wat v aengheb racht wort teghen v wyf/ van boosen onnutten lieden/ die door v huysfeiten/ ende haer gram zijn.

Vader ende moeder eeren.

Tobie 4. 3. r Exo. 20. 12 Spra 3. 9. Ephe. 6. 2. s Deu. 12. 18 t Leuit. 2. 1. Num 18. 8. u Spr. 12. 8 Gala 6. 10 Tob. 7. 17. 14. Es. 2. 21 Tob 1. 17. y Harre te bewinden/ eñ eerlicken te begraven/ en Gods ende der op standighe wille/ Tobie 1. 20. z Rom 12. 15 Job 29. 25. a Mat. 25. 36.

Dat viij. Capittel.

1. ende 2. Niet te twisten met den Gheweldighen ende rijcken. 4. Noch met eenē onnutten klappaert. 6. Wy alle hebben noch schuldt op ons. 7. De outheydt niet verachten. 8. Noch verheughen int sterven des vyandts. 9. Noch verachten wat de Wyse spreken. 14. Een lasteraer. 15. ende 16. Wreeden ende borgē. 17. Niet te rechten teghen den Richter. 19 Noch twist te hebben met een toornich mensche. 20. Niet ten dwaes geenē raet te houden. 22. Noch zyn herte alle man ontdecken.

1 Twistet niet met eenen Gheweldighen/
dat ghy hem niet in syne handen val-
let.
2 a Twistet niet met den Rijcken/ dat hy v
niet en overweghe.
3 b Want vele laten hen met gelde steken/
ende het beweecht oock wel der Koningen
herte.
4 Twistet niet met eenen onnutten klap-
paert/ dat ghy niet houdt en draecht tot sy-
nen vyere.
5 Schimpet niet met eenen grovē mensche/
dat hy v gheslachte niet en schende.
6 c Werpt dien zijn sonden niet voor/ die
hem betert/ ende denckt/ dat wy noch alle
schuldt op ons hebben.
7 d Veracht de oudtheydt niet/ want wy
dencken oock oudt te worden.
8 Verheucht v niet/ dat v vyandt sterft:
e denckt dat wy alle sterven moeten.
9 f Verachtet niet wat de Wijsen spreken/
maer schicket v na haren sprueckien.
10 Want van hen kondy wat leeren/ ende
hoe

Spr. 28. 12.

Rijcke ende Gewel-dige.

a Mat. 5. 25 Spr 28. 14. b Spr 31. 6 8 c Gala. 6. 1. 2. Cor. 2. 6. d Leu. 19. 32 1. Tim. 5. 1. e 1. Tim. 5. 8 Hebr. 9. 27. f Spr 6. 35.

hoe ghy v houden sult/tegen groote lieden.
11 Laet v niet kloecker duncken als de Ou-
den/g want sy hebben oock van haren va-
deren gheleert.
12 Want van hen kondy leeren hoe ghy ant-
woorden sult/alst van nooden is.
13 h Blaest den Godloosen zijn vyer niet op/
* dat ghy oock niet mede en brandet.
14 Stelt v niet teghen eenen Lasteraer/ dat
hy uwe woorden niet en verkeere.
15 i Leenet niet eenen ghewelddigheren dan
ghy zijt: ende leendy hem, so achtet als ver-
loren.
16 k Wort gheen borge bouen v vermogen:
ende doedy dat, so en denckt het te betalē.
17 Richtet niet met den Richter want men
spreeckt het oordeel als hy wil.
18 l Wandelt niet met eenen Roeckeloosen/
dat hy v niet in ongeluck en brenge: want
hy richtet aen wat hy wil/so moet ghy dan
om syner dwaesheydt wille/ schade lyden.
19 m Twistet niet met eenen toornighen
mensche ende en gaet niet met hem alleen
ouer velt. want hy acht het bloedtvergie-
ten als niets: wanneer ghy dan gheen hul-
pe en hebt n so verworghet hy v.
20 Met den o Dwasen en houdt gheenen
raedt/want het en gaet hen niet ter hertē.
21 Voor eenen Vreemden en doet niets ver-
borgens/want ghy en weet niet wat daer
van komen mochte.
22 Openbaert v herte niet alleman/hy moch-
te v qualick dancken.

Margin notes: g Exo.12.25 Deut.4.9. 11/19. Psal.78.3. h Pro.26.21 * Dat is/ Verweckt se niet son-der oorsake te lasteren. i Spr.29.4. k Spr.29.23 l Gen.4.8. m Pro.22.24 Esaie 3.5. n Gen.4.8. o Dat is/ Loose liedē/ die niets en achten. Spr.9.21. 37.7.

Dat ix. Capittel.

1. Jaloersie. 2. Den wijue niet toe te la-
ten dat sy heersche. 3. ende 10. Vlieden de
boelersse. 8. Zijn aenghensichte afwenden
van een schoon vrouwe. 12. Noch sitten
by een ghehouwede vrouwe. 14. Den ou-
den vrient. 15. Den nieuwen vriendt. 17.
De Godloose. 10. De mensche die macht
heeft te dooden. 21. synen naesten leeren
kennen. 23. Gheselschap der vromer lieden.
25 Een klappich mensche.

1 Sijt a niet ialoers ouer v vrome wijf:
want sulck een hardt opsien/en brenget
niet goedts.
2 Laet den wijue gheen macht ouer v/ dat
sy niet v heere en worde.
3 Vermijdet de Boelersse/op dat ghy niet
in hare stricken vallet.
4 b Wennet v niet tot de Sangersse/dat sy
v niet en vanghe met hare listicheydt.
5 c Siet niet na de Maeghdē/dat ghy niet
ontsteken wordet teghen haer.
6 d Haugt niet aen de Hoeren/dat ghy niet
om het uwe en komet.
7 Gaepe niet alomme in der Stadt/ende en
loope niet door alle hoecken.
8 e Wendt v aengesichte van schoone vrou-
wen/ende en siet niet na de ghedaente van
andere vrouwen.
9 f Want schoone vrouwen hebben menī-
10 ghen verdwaest / ende boose lust ontsteeckt
11 daer van/gheliick als vyer.
12 Sitt niet by eens anders wijf/ende om-
heist v niet met haer,ende en brast niet met
haer:
13 Op dat v herte niet aen haer en hanghe/
ende uwe sinnen niet verdwaest en wor-
den.
14 g En gheeft eenen ouden Vrient niet o-
uer: want ghy en weet niet/of ghy aen den
nieuwen so vele krijghet.
15 Een nieu Vriendt / is een nieuwe wijn:
laet hem oudt worden / so sal hy v wel
smaken.

Margin notes: Hoe men hē met dē vrou wē houden sal. a Spr.33.29 Hoerēche te vermijden. b Prou.2.16 5/3.7/5. c Gen.6.2. Job 31.1. d Pro.5.3.8. e Mat.5.28 f Gen.34.1. 2.Sam.11.2. Jud 10.18. 12/16.13-9. Oude vrien dē de leste. g Pro 27.10 Ecclesi.6.14.15 7/20.

16 h Laet v oock den Godloosen niet bewe-
ghen in zijn groote eere: want ghy en weet
niet hoe het een eynde nemen sal.
17 i Laet v niet behaghen der Godloosē voor-
nemen/ want sy en worden nemmermeer
vroom tot in der Hellen toe.
18 Houdt v van dien/ die daer macht heeft
te dooden so en derft ghy v niet besorgen/
dat hy v sal dooden.
19 Maer moet gy by hē zijn/so en vergrijpt
v niet/ op dat hy v niet het leuen neme/ want
neer ghy dat allerminst vermoedet.
20 Ende weet dat ghy onder de strickē wan-
delt. ende gaet op enckele hooghe * spitsen.
21 Leert met aller neersticheyt uwen naestē
kennen. k ende wanneer ghy raet behoeft/
so soeckt hem by wyse lieden/
22 Ende beraedt v met den Verstandigē/en
de richtet alle uwe saken na Gods woort.
23 † Hout geselschap met vrome lieden / l en
de weest vrolick doch in de vreese Gods.
24 * Het werck loeft den Meester/m ende ee-
nen wijsen Vorst syne handelen.
25 Het is een vaerlick dinck in eenen Regi-
mente/om eenen klapper: ende een n onbe-
schaemt klappaert koemt te schanden.

Dat x. Capittel.

1. Een wijs Regent. 2. Gheliick de Re-
gent is, so is het volck. 3. Eē boos Coninc.
4. Regiment der Aerden. 6. Gheluckfalic-
heyt des menschen. 7. Den hoouerdighen
is beyde God ende de Wereldt vyandt. 10.
ende 11. Aerde ende assche/enckel schadelic-
ken dreck. 12. Heden Koninck ende morgen
doodt. 14. Beghin des menschen hoouerdic-
heyt. 15. Hoouerdicheydt drijft tot allen son-
den. 17. ende 18. God vernedert de Vorstē/
ende roeyt der Stouter Heydenen wortelen
wt. 21. Wischt hare namen wt op Aerden.
22. 24. ende 27. De ghene die God vreesen.
28. Een wijs Dienstknecht. 30. Die arbeyt.
33. De Arme wort gheeert om syne kloeck-
heydt wille.

1 Een wijs Regēt is strenge/ a ende waer
een verstandighe Ouericheydt is / daer
gaet het ordentlick toe.
2 b Ghelijck als de Regent is/also zijn oock
syne Officiers: gelijck de Raedt is/also zijn
oock de Burghers.
3 c Een boos Koninck verderft landt ende
lieden: ende wanneer de Geweldigen kloeck
zijn so ghedijet de Stadt.
4 Het Regiment op Aerden/staet in Gods
handen/die gheeft hem somtijden eenē duch-
tighen Regent.
5 d Het staet in Gods handen/dat het eenē
Regente wel ghelucket/die gheeft hem eenē
loflicken e Kantzeler.
6 f Wreeckt niet te nauwe alle misdaedt/
ende en hoele uwen moet niet / wanneer
ghy straffen sult.
7 Den hoouerdighen is beyde God ende
de Wereldt vyandt/want sy handelen voor
alle beyde onrecht.
8 g Om des gheweldts/onrechts/ende gie-
9 richeyts wille/koemt een Koninckrijck /vā
eenen volcke ten anderen.
10 Wat verheft haer de arme Aerde eñ assche
11 hy is doch enckel schantlick dreck/dewij-
le hy noch leeft.
12 Ende wanneer de Medicijn schoon lan-
ghe daer aen lappet, so gaet het doch eynt-
lichen also toe: Heden Koninck, h morghen
doodt.
13 Ende wanneer de mensche doodt is/so e-
ten hem de Slanghen ende Wormen.
14 Daer wt koemt alle hoouerdicheydt

Right margin notes: Godloosen. h Jud.9.3. 2 Sam.15.1 i Dat is/ Huychelt hem niet/eñ en haugt hē niet aen. * Als op hooghe tor-rens. daer het vaerlick is/ende ee-nen het swijmen aen-koomt. k Spr.37.19 Tob.4.15. † Dat is/ Houdt colla-tien/eet eñ drinckt. etc. 1.Thes.5.19 Phil.4.4. * Cap.x. Luth. van der Ou-richeydt. m 1.Reg.3. n Die vol raets/kloec-heyts ende schrieyens is/ende het woort alleē hebben wil. a 3.Re.3.24 b Pro.29.12 c 1.Reg.12.1 d Sap 6.4 1.Reg 16.15. e Als den naestē raet: gheliick als Naaman den Koninc te Assyrien. 2.Reg.5. f Leu.19.17. Gheweldt. Giericheydt. g Jer.27.6. Dan.4.14 h Dan.5.30 Hoouerdyhe.

wanneer een mensche van God i afvalt/ en
de zijn herte van synen Schepper wijckt.
15 Ende hooveerdicheyt drijft tot allen son-
den: ende wie daerinne steckt / die richtet
vele grouwels aen.
16 Daerom heeft de Heere alle tijdt dē hooch
moet gheschendet/ ende eyndelicken neder
ghestortet.
Hooch-moeut. 17 k God heeft de hooveerdige Vorsten van
k Sap.6.7. den stoele neder gheworpen/ ende ootmoe-
Luc.1.51. dighe daer op ghesettet.
18 God heeft der stouten Heydenen wortelē
14.11.18.14. wtgheroyet/ ende ootmoedighe aen hare
stede gheplantet.
l Gen 19.25 19 l God heeft der Heydenē lant omgekeert/
4.Esd.2.8. ende te gronde verdorven.
20 Hy heeftse verdorren laten / ende ver-
21 stort/ ende haren name wtghewischt op
der Aerden.
22 Dat de liedē hooveerdich ende grimmich
m Gen.1.27 zijn/ dat en is van God niet gheschapen: m
Sap.2.23. de mensche en is niet boos gheschapen.
Eccle.7.30. 23 Maer wie God vreest/ die sal met eeren
Gods vree-se. bestaen: n maer wie Gods ghebodt over-
treedt/ die koemt ter schanden.
n Bar.3.39. 24 Ende de ghene die daer God vreesen/ die
2.Joa.1.9. houden haren Regent in eeren: daeromme
bewaert hyse.
25 Beyde de rijcke ende arme/ beyde groote
ende kleyne/ sullen haer niet anders beroe-
o Spr.12.11. men/ dan o dat sy God vreesen.
3.Esd.16.68 26 Het deucht gantsch niets / datmen eenen
Apoc 14.7. armen verstandighen versmaedt/ ende eenē
rijcken Godloosen eeret.
27 Vorsten/ Heeren ende Regenten / zijn in
grooter eeren/ maer so groot en zijn sy niet
p Mal.4.2 als die/ p die God vreest.
q Pro.17.2. 28 q Eenē wijsen knechte moet de heere die
Dan.6.10. nen/ r ende een vernuftich herte/ en murret
31.Sa.12.13 daer niet omme.
29 Volghet niet uwen eyghenen kop in u-
wē ampte/ ende en maeckt u niet stout/ als-
men uwer behoeft.
s Prov.12.9. 30 s Het is beter/ dat eē zijns doēs waerneēt
daer hy by gedijet/ dan dat hy hem veel ver
mete/ ende een Bedelaer daer by blijve.
31 Mijn kint in teghenspoet hebt eenē goe-
den moet/ ende verlaert u op u ampt.
32 Want wie aen zijn ampt vertzaecht/ wie
wil dien helpen/ ende wie wil dien by ee-
ren behouden/ die zijn ampt selfs onteert?
t Gen.41.40 33 t De arme wort geeeret omme syner kloec
3.Esd.4.42. heydt wille/ ende de rijcke omme zijns
Dan 2.46. goedts wille.
Susan.64. 34 Is nu de kloeckheyt loeflick aen eenē ar-
men/ hoe veel meer aen eenen rijcken? ende
wat eenen rijcken qualick staet / dat staet
veel meer den armen qualick.

Dat xj. Capittel.

1. De wijsheyt des slechten/ brengt hem
tot eeren. 2. Men sal niemandt prijsen om
zijns grooten aensiens wille. 3. De Bye.4.
De Heere is wonderlick in syne wercken/
7. Niemandt oordeelen eermen de sake ver
staet 9. Noch hemselven in gheen vreem-
de saken vermenghen. 12. Onnutten ar-
beydt. 13. God aensiet den armen met ghe-
naden. 14. 15. ende 16. Het koemt al van
God 18. Rijckdom door vrecheydt. 19.
ende 20. De rijcke is van zijnder hope be-
droghen. 21. In zijn beroepinghe blijven.
24. Deseghenunghe des Heeren. 27. In
voorspoet sal men ghedencken aen teghen-
spoet. 30. Niemant prijsen voor zijn eyn-
de. 32. Een valsch herte.

a Ge.41.40. 1 De a wijsheydt des slechten brengt hem
Dan.6.3. tot eeren/ ende settet hem by de Vor-
sten.

2 Ghy en sult niemandt prijsen om zijns
grooten aensiens wille/ noch yemandt ver-
achten/ om zijns slechten aensiens wille.
3 Want een Bye is een kleyn voghelken/
ende gheeft doch de aller soetste vrucht.
4 b Verheft u niet om uwer kleederen wil- b Act 12.21.
le/ ende en weest niet stout in u c eere: want c Dat is/
de Heere is wonderlick in syne wercken/ en Wanneer
de niemandt en weet wat hy doen wil. ghy in uwe
5 Vele Tyrannen hebbē neder op de Aerde maiesteyt
moeten sitten/ ende dien is de kroone opge- ēn ghewelt
settet/ op die men niet ghedacht en had- moet ver-
de. schijnen.
6 d Vele groote heeren zijn te niete gewor d 1.Sa.15.26
den/ ende gheweldighe Koninghen zijn an- Hester 9.16.
deren in de handen ghegheven. 7.10.
7 e Verdoemt niemant/ eer ghy de sake ver e Deu.13.14
staet: verstaetse eerst/ ende straffet dan. 17.6.
8 f Ghy en sult niet oordeelen/ eer ghy de Josue 7.19.
sake hoort/ ende laet de lieden te voren wt- 22.13.
spreken. Joan.7.51.
9 Vermengt u niet in vreemde saken / ende f Prov.18.13
sitt niet by een onrecht oordeel.
10 * Mijn kint/ steeckt u niet in menigerley * Cap.11.
handel/ wāt so ghy menigerley voorneemt/ Luth.
so en sult ghy niet vele daer aen winnen/ Vele hande
11 Of ghy schoon seer daer na staet/ so en ver len maken
kryghdy het doch niet: ende of ghy schoon niet rijcke.
hier ende daer flicket/ so en koemdy daer
doch niet wt.
12 g Daer is menich/ die laet het hem suer g Pro.10.22
worden/ ende haestet tot rijckdom/ ende ver
hindert slechs hem selven daermede.
13 h Daerentegē is daer menich/ die het laet God maeckt
sachte aenkomē/ die wel hulpe behoeft/ ēn rijc ēn arm.
is daertoe swack/ ende arm/ i dien siet God h Job 42.10
aen met ghenaden/ ende helpet hem wt der i Job 42.12.
ellende/ ende brengt hem tot eeren / so dat
hem vele daer van verwonderen.
14 k Het koemt alle van God/ gheluck ende k Job 1.21.
15 ongheluck/ het leven ende doot / l armoede Thren.3.37.
16 ende rijckdom. Ezech.28.4
17 m Den vromen gheeft God goeden / die l 1.Reg.2.7.
daer blijven/ ende wat hy voorneemt / dat m Pro.10.22
ghedijet altijdts. n Psal.39.7.
18 n Daer is menich/ die vreck is/ ēn spaert o Luc.12.19.
ende wordt daer door rijck. p Job 1.21.
19 Ende denckt/ hy heeft wat voor hem ghe 27.19.
bracht/ ende spreect/ o Nu wil ich een goet Spr 5.14.
leven hebben/ etē ende drincken van mynen Psal 49.18.
goeden. 1.Tim.6.7.
20 Ende hy en weet niet dat zijn stonde so Blijft in u-
na is/ p ende moet het altemael anderen la- wer beroe-
ten/ ende sterven. pinghe.
21 Blijft by Gods woordt / ende oeffent u q Mat.10.16
daer in/ q ende blijft in uwe beroepinghe. 18.
22 Laet u niet verwonderen/ dat de Godloo Ephe.4.1.
sen na goet poogen/ r betrouwet ghy God/ 2.Pet.1.10.
ende blijft in uwer beroepinghe. r Eccle.2.7.
23 Want het is denn Heere seer licht/ s eenē s Job 42.10
armen rijck te maken. * Een arme
24 God seghent den vromen hare goeden/ en sal niet
ende als den tijt koemt/ so ghedijen sy haes vertzagen:
telick. een Rijcke
25 * Segghet niet: Wat helpt het my/ ende en sal hem
wat hebbe ick daerentusschen? niet verme-
26 Segt niet: Ick hebbe genoech/ hoe kant ten.
my ghebreken. t Spr 18.12.
27 t Als het u wel gaet/ so denckt dat het u u Jer.17.10.
weder qualick gaen kan: ende als het u qua Psal.28.4.
lick gaet/ so denckt dat het u weder wel 62.13.
gaen kan. Job 34.11.
28 u Want de Heere kan eenen yeghelicken Mat.16.27.
lichtelick in den doodt vergheldeu/ also hijt Roma 2.6.
verdient heeft. 2.Cor.5.10.
29 Een quade vre / maeckt datmen al- Apoc.2.23.
le vreuchde vergheet/ ende als de mensche
sterft/ so wort hy ghewaer hoe hy gheleeft
heeft.

30 Daerom en suldy niemandt prysen voor
syn eynde: want wat een voor een man ge-
weest zy, dat bevindtmen aen syne Nako-
melinghen.

a Cap. xv. Lut. Herberghet niet allemã.

31 * Herberget niet eenen yeghelicken in u-
wen huyse: want de Wereldt is vol ontrou-
we ende list.
32 Een valsch herte, is ghelijck als een lock
voghel op het slach, ende loeret hoe hy v
vanghen meughe.
33 Want wat hy goets siet / dat duydet hy
op het aller erghste, ende het allerbeste/
schendt hy op het aller hoochste.

r Jaco. 3.5. p Pro. 1.16. Esai. 59.7.

34 r Van eener voncken / wordt een groot
vyer, ende de Godloose en houdet niet op/
p tot dat hy bloedt verghiete
35 Hoedt v voor suilcken schalcken: sy en heb
ben niets goets inden sin, op dat sy v met
een eewighe schande aenhanghen.
36 Neemdy eenen vreemden met v in, so sal
hy v onrustie maken, ende v wt uwen eyghẽ-
domme dryven.

Dat xij. Capittel.

1. Wie datmen goet doen sal. 2. ende
4. Gheeft den vromen ende Godtvruchti-
ghen. 3. ende 6. God haet den Godloosen.
8. De vrient en wordt in voorspoet niet be-
kẽt. 10. Dẽ vyant en suldy niet vertrouwẽ.

Niemãt wel daer bewijsen sal. Galat. 6.4. 1. Tim. 1.8. Den Godtvreesenden salmen goet doen.

1 Wildy wat goets doẽ, so siet toe, wien
ghy dat doet: so verdiendy danck daer
mede.
2 a Doet den vromen goedt, so sal het v rijc-
kelick vergolden worden: ist niet van hem/
v so ghescheidt het ghewisselick van den
Heere.
3 Maer den boosen schalcken, die niet en
dancken voor de weldaedt, en salt niet wel
gaen.

a Eccle. 7.35 Deut. 15.7. Galat. 6.12. 1. Tim. 5.10 b Mat. 25.24 c Tob. 1.15.

4 c Gheeft den Godtvruchtighen, ende ont
fermt v des Godloosen niet: doet goet den
ellendighen / ende gheeft den Godloosen
niet.
5 Behoudt v broodt voor hem, eñ en gheeft
hẽ niets, op dat hy daer door niet gesterc-
ket worde, ende v ondertrede: gy sult noch
eens so vele boosheyt van hem ontfangen/
als ghy hem goets ghedaen hebt.

b Psal. 5.6. Sap. 14.9. Pro. 3.31. d Juda. 14.

6 b Want de Allerhoochste is dẽ Godloosẽ
7 vyandt / c ende sal de Godloosen straffen.
8 Als het eenen wel gaet, so en kanmen gee
nen vriendt recht bekennen: maer als het
eenen qualick gaet, soen kan hem de vyant
oock niet verberghen.
9 Want alst eenen wel gaet, dat verdriett
synen vyandt: ende als het eenen qualick
gaet, so wijcken oock de vrienden vã hem.

Vyanden en salmen niet vertrouwen.

10 Vertrout uwẽ vyant nimmermeer: want
ghelijck als het yser altijdts weder verroe
stet, alsoo en laet hy oock syne treken niet.
11 Ende of hy hem alschoon neyget ende buc
ket, so siet doch voor v, ende hoedt v voor
hem: ende of ghy alschoon aen hem poliy-
stert, ghelijck als aen eenen Spieghel / so
blijft hy doch roesterich.
12 Treckt hem niet tot v, dat hy v niet wech
stoote, ende trede in v stede: settet hem niet
by v, dat hy niet na uwen Stoelen pooge/
ende dat ghy ten laetsten op mijn woorde
dencken moet / ende dat het v dan rou-
we.

f † Al. lest/ noch bindet niet twee sondẽ te samen/ wat de een en sal ongestraft niet blyven.

13 f † Ghelijck als wanneer een Slangen be
sweerder ghebeten wordt, dat en iammert
niemandt, alsoo weynich als dat, so eẽ met
wilden ghedierten omgaet, ende van hen
verscheurt wort: alsoo gaet het dẽ oock, die
den Godloosen aenhanghet / ende hem in
haer sonde vermenghet.

14 Hy blijft wel eẽ wijle by v: maer wanneer
ghy struyckelt, so en blijft hy niet.

g Jer. 41.6. 2. Reg. 3.3.

15 g De vyandt geeft wel goede woorden, en
de beklaecht v seer, ende stelt hem vriende-
lick, kan oock daer toe weenen
16 Maer int herte denckt hy, hoe hy v in dẽ
kuyle brenge: ende kricht hy ruym, so en kã
hy ws bloedts niet sat worden.
17 Wil v yemant schade doen / so is hy de
18 eerste, ende stelt hem ghelijck als woude hy
v helpen, ende vellet v bedrieghelick.
19 Synen kop sal hy schudden / ende in de
vuyst lacchen, v bespottẽ, ende de neuse op-
werpen.

Dat xiij. Capittel.

1. Niet vermenghen metden hoovveerdi-
ghen. 2. Noch met ghesellschap der Gewel
dighen, ende Rijcken. 4. ende 25. De rijcke
wordt ghedraghen ende opgheholpen, en-
de de arme neder gestooten. 10. Van de een
voudichheyt niet bedrieghen laten. 12. Hoe-
men hem draghen sal met een Ghewaldighẽ.
19. Een yeghelick houdt hem by zijns ge-
lijcke. 21. De Godloose en heeft gheen ge
lyckheyt metten vromen. 23. De arme zijn
het voeder des rijcken. 30. Rijckdom is
goedt.

Hoe hem de armen voor den rijcken ende geweldighen hoeden sullen. a Deut. 7.2.

1 Wie peck aengrijpt, die besmettet hem
daer mede: a ende wie geselschap heeft
met den hoovveerdighen, die leert hoo-
veerdicheydt.
2 Maeckt v ghesellschap niet met den Ghe-
weldighen ende rijcken, ghy ladet anders ee
nen swaren last op v.
3 Wat sal de Aerden pot, by den Metalen
pot? want so sy aen een ander stooten/ so
breeckt hy.
4 De rijcke doet onrecht, ende pocht noch
daer toe, maer de Arme moet lijden/ ende
daer toe dancken.

Der Rijckẽ aenslaghen.

5 So lange als ghy hẽ nut zijt, ghebruyckt
hy v: maer wanneer ghy niet meer en kont/
so laet hy v varen.
6 Dewijle dat gy wat hebt, so teert hy met
v, ende het bekommert hem niet / dat ghy
verderft.
7 Wanneer hy v behoeft, so kan hy v be-
drieghen, ende lacchet v aen, belooft v vele/
ende gheeft v de beste woordẽ, ende spreect:
Behoefdy wat?
8 Eñ noot v eenmael ofte drij bedrieghelick
9 te gaste, tot dat hy v om het uwe brenge, eñ
ten laetsten met v spotte: eñ als hy alschoõ
uwen noot siet, so laet hy v doch varen, en-
de schuddet den kop over v.
10 Daerõ siet toe, dat v uwe eenvoudicheyt
11 niet bedrieghe ende in ongheluck brenghe.

Den Geweldighen ghelooft met voorsichticheydt.

12 Wanneer v een ghewweldich man wil tot
hem trecken, so weygert v, so sal hy v dies
te meer tot hem trecken.
13 Drengt vselvẽ niet tot hem, dat ghy niet
verstooten en wordet: ontstaet v oock niet
te seer/ datmen v ter noodt ghebruycken
mach.
14 Weygert v niet / so hy v wat beveelt:
maer verlaet v daer niet op, dat hy hem met
v so ghemeyn maeckt: want hy versoeckt v
daermede, ende met zijn vriendelick gelaet/
halet hy v wt.
15 Wanneer hy onghenadich wordt / so en
blijft het by suicke vriendelicke woordẽ niet
ende schimpet niet met straffen ende ghe-
vanckenisse.
16.17 Daerom hoedt v, ende siet wel voor v/
18 Weest in grooter vreese.
19 Een yeghelick gedierte hout hem by zijns
20 ghelijcken, also sal hem oock een mensche
vorghen tot zijns ghelijcken.

b 2.Cor.6.14. 21 b Het is even gelijck als hem een Wolf by
de Schapen voecht/ wanneer hem eñ God-
loose by de vromen voecht.
22 Ghelijck als c Hyena met den Honde ge-
meynschap maeckt/ also oock de rijcke met
den armen.
23 Ghelijck als de Leeuwe het Wilt verslint
in der heyde / also verslinden de rijcke den
armen.
24 Ghelijck den hoovaerdighen onweert is/
wat slecht is / also is de arme den rijcken
oock onweert.
25 Wanneer de rijcke vallen wil / so helpen
hem syne vrienden op: wanneer de arme valt/
so stooten hem syne vrienden neder.

c Hyena/ is een Dier in Egypten/ dat leert eenen hōt roepen by synē name/ gelijc als een mēsche/ eñ eet hē daer na.

26 Wanneer een rijck man/ niet recht gedaē
en heeft/ so zijn daer vele die het d verglim-
pen: wanneer hy hem met woorden vergre-
pen heeft/ so moetmen het laten recht zijn.
27 Maer wanneer een Arm man niet recht
gedaen en heeft/ so can ment groot achten/
eñ of hy schoon wijslick spreect/ so heeft het
doch gheen stede.
28 Wanneer de rijcke spreeckt/ so swijcht een
yeghelick / ende zijn woort heftmen inden
Hemel.
29 Maer wanneer de arme spreect/ so seyt-
men : Wie is die? ende so hy feylt/ so moet
hy het verghelden.
30 e Rijcdom is wel goet/ alsmē hem sonder
sonde gebruyckt: maer de armoede des God
loosen/ leert hem veel quaets spreken.
31 Wat eener inden sin heeft/ dat sietmē hem
aen den ooghen aen/ het zy goet of quaet.
32 Heeft hy wat goets in den sin / so siet hy
vrolicken op: maer wie met heymelickē luc
ken omgaet/ die kan gheen ruste daer voor
hebben.

Der rijcken unrecht/ moet recht zijn.
d Dat is/ Hem eenen schijn makē.
e Psalm.60

Dat xiiij. Capittel.

1. Wel dien die gheenen boosen raet en gheeft/ 2. Noch boose conscientie heeft. 6. ende 8. Een afjonstich mensche die hem sel-ven noch anderen niet goets en gunnet. 9. Een onversadelick mensche. 10. Een nijdich mensche. 12. De doot en vertoeft niet. 13. Goet doen voor zijn eynde. 18. Alle vleesch verslijt. 19. Het gheslachte des menschen. 22. Wel dien die alle tijdt met Gods woort omme gaet.

1 WEl a dien/ die gheenen boosen raet en
gheeft / ende gheen boose conscientie
daer van en heeft.
2 Wel dien die gheen boose conscientie en
heeft/ ende zijn toeverlaet hem niet ontval-
len is.
3 *Eenē Vrecken staet het niet wel/ dat hy
rijcke is: ende wat sal ghelt ende goet eenen
Vrecken houde?
4 Wie vele samelt/ eñ hemselven niet goets
en doet/ die samelt het anderen lieden/ ende
anderen lieden sullent verbrassen.
5 Wie hemselvē niet goets en doet/ wat sou
de die ander lieden goet doen? hy en wordt
nemmermeer vrolick van synen goede.
6 Daer en is geen schandelicker dinck/ dan
dat een hemselven niet goets en gonnet/ eñ
dat is de rechte plaghe voor zijn boosheyt.
7 Doet hy wat goets/ so en weet hy gewis-
lick daer niets van/ ende wort ten laetsten
onverduldich daer over.
8 Dat is eē boos mensche/ die niet sien mach/
datmen den lieden wat goedts doet / maer
wēt zijn aenghesichte wech / ende en ont-
fermt hem niemants.
9 c Eē onversadelick mensche/ laet hem nem
mermeer met synen deele ghenoeghen/ ende
en kan van ghiericheydt niet ghedyen.
10 Een nijdich mensche en siet niet gheerne

a Psal.1.1. Spre.19.16 25.11. Jaco.3.2.
* Cap.xiiij. Luth. Wāder ontrouwe eñ schalckh[eyt] der rijcken vrecken.
b Jer.17.11 Luce.12.15.
c Pro.27.20

eten/ ende het doet hem wee/ als hy sal eten
gheven.
11 Myn kint/ doet v selven wat goets van dē
uwen / b ende gheeft den Heere offeren / die b Deu.26.9
hem toebehooren.
12 Denckt dat de doot niet en vertoeft: ende
ghy weet doch wel/ wat verbont ghy met dē
doot hebt.
13 e Doet den vriende wat goets voor v eyn- e Spr.4.1.
de/ ende doet handtreyckinge den armen na Tob.4.7.
v vermeughen. Luce.14.13.
14 f Verghеet der armen niet als ghy eē nen f 3.Esd.9.52
vrolicken dach hebt/ so sal v oock de vreuch-
de toecomen/ die ghy begheeret.
15 Ghy moet doch v suer sweet anderen latē/
ende uwen arbeydt den erfghenamen over-
gheven.
16 g Geeft geerne/ h so suldy weder ontfangē/ g 2.Cor.9.7
17 ende i heylighet v ziele: want als ghy doot h Ma.5.34
zijt/ so hebdy wtghetеert. i Dat is/
18 k Alle het vleesch verslijt/ als een kleedt: l Gheeft den
want dat is dat Oude Verbont: Ghy moet Priesteren
sterven. haer behoor
19 Ghelijck als de groene bladeren op eenen lick offer/
schoonen boome/ sommige vallen af/ sommi- als de wet
ge wassen weder: also gaet het met den liedē heet.
oock toe/ m sommighe sterven / sommighe k Esai.40.6
worden ghebooren. Jaco.1.10.
20 Alle verganckelick dinck moet een eynde 1.Petr.1.24.
nemen/ ende die daer mede omme gaen / die Psal.90.6.
21 varen oock mede wech. l Eccles.8.8.
22 * Wel dien/ n die altijts met Gods woort Hebr.9.27.
omgaet/ ende dat selve wtleyt ende leert. m Eccle.3.3
23 Wie het van herten overleyt/ eñ grondelick * Cap.xv.
leert verstaen: ende na de Wijsheyt o altijts Lut. Lof der
verder verneemt/ ende sluypt haer na/ waer Wijsheydt.
sy henen gaet. Psalm.1.2.
24 Ende kijckt tot harer venster in/ ende luy n Deut.6.7
stert voor haer deure. Psalm.1.2.
25 Soeckt herberge hardt by haren huyse/ eñ o of/ altijt
richtet aen hare wandt syne hutte op. wijder na-
26 p Hy brenghet syne kinderen oock onder soecket.
haer dack/ ende blijft onder haer looveringhe. p Tob.1.2.
27 Daer wordt hy voor der hitte onder be-
schermt/ ende het is hem een heerlicke woo-
ninghe.

Dat xv. Capittel.

1. Die dē Heere vreest: ende Gods woort hout/ die vint wijsheyt. 9. De Godloose can niet recht leeren. 10. Rechte leere. 11. Den Heere de schult niet toe te schrijven datmen onrecht gheleert heeft. 12. Want de Heere haet alle Afgoderye. 14. ende 15. De condicie des menschen eer hy sondichde. 9. De wijs-heyt Gods is groot. 20. Syne oogen sien op de gheue die hem vreesen.

1 SUlcks en doet niemant dan die dē Heere
vreest / ende wie hem aen Gods woordt
houdt/ die vint se.
2 Ende sy sal hem te gemoet comen als een
Moeder/ ende sal hem ontfanghen als een
Ionghe Bruydt.
3 a Sy sal hem spijsen met broode des ver- a Mat.4.4
stants/ ende sal hem laven b met water der Joan.4.10.
Wijsheydt/ b Joa.4.14.
4 Daer door sal hy sterck wordē/ dat hy vast ende.7.37.
staen can/ ende sal hem aen haer houdē/ dat
hy niet te schanden come.
5 c Sy sal hem verhoogen boven synen nae- c Gen.41.40
sten/ d ende sal synen mondt op doen in der d 1.Esd.3.7.
Ghemeynte. Act.1.15.
6 Hy sal hem kroonen met vreuchde ende 13.7.
blijschap / ende met eenen eewighen name
begaven.
7 e Maer de Dwasen en vindense niet/ ende e 1.Cap.5.14
de Godloosen en komense niet te sien kry-
ghen.

Want

f Sapi. 1. 7.

8 f Want sy is verre van den hooveerdi-
ghen/ende de huychlaers en weten niet
van haer.
9 Een Godloose en kan niets recht leeren:
want het en koemt niet van God.
10 Want tot rechte leere behoort de Wys-
heydt/ so gheeft God ghenade daer toe.
11 Ghy en moet niet seggen: Hebbe ick on-
recht ghelcert/ so heeft het g God gedaen:
want wat hy hatet/ dat sondt ghy nz ook.
12 Ghy en moet niet seggen: h Hebbe ick on
recht gheleert/ so heeft hy my bedroghen:
want hy en behoeft gheens Godloosen.
13 Want de Heere hart alle Afgoderye/i
en wie hem vreest/ die wacht hy daer voor.
14 k Hy heeft den mensche van aenbeginne
15 gheschapen ende hem den vrien gheghevē.
16 l Wildy/ so hout de ghebooden ende doet
wat hem behaecht/ in recht betrouwen.
17 m Hy heeft v vyer ende water voorghe-
settet/ grijpt welck ghy wilt.
18 n De mensche heeft voor hem het leven
ende den doot/ welck hy wil/ dat sal hem ge
gheven worden.
19 Want de Wysheyt Godts is groot ende
hy is machtich/ ende siet alle dinck.
20 o Ende syne ooghen sien op die/ die hem
vreesen/ ende hy weet wel/ wat recht ghe-
daen/ ofte wat huychelye is.
21 Hy en ghebiedt niemande Godloos te
22 zijn/ ende en oorlooft niemant te sondigen.

g Dat zijn de valsche leeraers/ die hare dwalin ghen onder Gods name verkoopen/ enē weeren: Het zy Gods woordt/ ofte God moete niet recht lee ren/ etc.
h Exod 20.1
Sapi. 14 9.
i Dan. 3. 16
Tobie. 1. 6.
k I. Mac. 2. 19.
k Gen. 1. 27.
l Mat. 19. 17
m Gen. 2. 16
Jerem. 21 8.
Deut 11. 26
n Jere 21. 8.
o Psal. 33. 18
ende 34 16.
Hebr. 4. 16.

Wat xvj. Capittel.

1. Niet verblyden in vele ongheschickte kinderen. 5. door een vroom man een Stadt gheholpen door veel Godloose ver-woest. 8. De Heere heeft de hoovaerdige gestraft. 1. De barmhertichheyt des Heere is groot. 15 Een yeghelick sal gheschieden ghelijck hy verdient heeft. 16. Niemant en kan hem verborgen van den Heere. 21. Wat God doen wil en siet niemant. 26 ende 27. De wercken des Heeren.

Vele ongemanierde kinderē zijn niet goet.

1 Verblijt v niet dat ghy vele ongheschic-
te kinderen hebt/ ende pocht daer niet
op/ dat ghy vele kinderen hebt/ als sy
God niet en vreesen.
2 Verlaet v niet op hen eñ en betrout niet
op haer vermeughen.
3 Want een vroom kint/ is beter dan dup-
sent Godloose.
4 Eñ het is beter sonder kinderen te sterven/
dan Godloose kinderen te hebben.
5 Een vroom man kan een Stadt ophelpē:
maer of daer alschoon vele Godloosen zyn/
so wort sy doch door hen verwoestet.
6 Dies hebbe ick myn leefdage vele gesien/
ende noch meer ghehoort.
7 a Het vyer verbrande den gansche hoop
der Godloosen: b ende den toorne ginck al
over de Ongheloovighe.
8 Hy en spaerde de Oude Reusen niet/ die
met hare sterckheyt te gronde gingen.
9 d Hy en verschoonde oock niet/ by welckē
Loth een vreemdelinck was/ maer verdoe-
mde dese om haers hoochmoets wille.
10 Eñ verdarf dat gantsche lant/ sonder alle
barmhertichheyt/ die met sondighen te vele
ghemaeckt hebben.
11 e Also heeft hy wel ses hondert duysende
wech gerucht/ daeromme dat sy ongehoor-
saem waren/ hoe souden dan een eenich on-
ghehoorsame onghestraft blijven.
12 f Wat hy is wel barmhertich/ maer hy is
oock toornich/ hy laet hem wel versoenen/
ende straft oock grouwelick.
13 So groot als zyn barmhertichheydt is/ so
groot is oock zyn strafe/ g ende richtet ee-
nen yeghelicken/ als hy het verdient.

a Syr. 21. 10
Mala. 4 1.
b Num. 11. 1.
16. 32.
c Gene. 6. 4.
7/12.
d Gen 19. 24
e Nu. 14. 29
26. 63.
Ongehoorsaemheydt blijft niet ongestraft.
f Syrac. 5. 7.
g Syr. 35. 30
Prou. 24. 12.
Jerem. 17. 10
ende 32. 19.
Job. 34. 11.
Psalm. 28. 4
ende 62. 13.
Roma. 2. 6.
Apoc. 2. 23.

14 De Godloose en sal met synen onrechte
niet ontgaen/ ende des vromen hope en sal
niet wtblijven.
15 Alle weldaet sal hare stede vinden/ ende
eenen yegelicken sal gheschieden/ ghelijck
hy verdient heeft.
16 Segt niet: De Heere en siet na my niet:
wie vraecht nu der Hemel na my?
17 Onder sulck eenen hoop/ en dencke hy als
my niet: wat ben ick teghen sulck een groo-
te Wereldt?
18 Wat h siet/ den gantschen Hemel over al/
19 de Zee ende de Aerde beven/ Berghen ende
Dalen daveren/ als hy versoecket:
20 Soude hy dan in v herte niet sien?
21 Maer wat hy doē wil/ dat en siet niemāt
ende het weder dat voorhanden is/ dat en
merckt geen mensche: ende hy heeft vele dat/
daer hem niemandt voor en hoedt.
22 Ende wie kant wtspreken ende verdragē
als hy oordeelt: maer sodanich dreyghen/
is te verre van de ooghen.
23 Ende wanneer een roeckeloos mensche
hooret/ so blijft hy doch by zyn dwaesheyt/
ende by zijn dwalinghe.
24 * i Myn kint/ hoort my/ ende leert wijs-
heyt/ ende merckt op myn woort met ernste
25 Ick wil v een ghewisse leere gheven/ en-
de v klaerlick onderwysen.
26 k God heeft van den beginne syn wercke
wel gheordineert/ ende eenen yegelicken
zijn eyghen werck ghegheven.
27 Ende onderhoudt se voort ende voort in
sulcker ordeninghe/ dat sy haer werck altyt
doen.
28 Ende gheen dat ander verhindert/ l maer
29 zijn altyts synen bevele ghehoorsaem.
30 Daer na heeft hy oock op de Aerde ghe-
sien/ ende haer met synen goede vervult.
31 m Ende maeckt het Aertrijck vol gediertē/
de welcke weder onder de Aerde komen.

h Psa. 18. 8.
4. Esd. 6. 12
Judic. 16. 18
Nahum. 1. 5
2. Pet. 3. 7. 10
* Cap. xvij. Luth Van der wysheyt Gods.
i Prove. 1. 8.
2/4. 4/10. 5/7
Job. 12. 22.
k Gen. 1. 2. 3
l Bar. 3. 33
m Gen. 1. 24.

Wat xvij. Capittel.

1. God heeft den mensche gheschapen. 2. Ende hen bestelt den tydt haers levens. 4. Hy heeft hen ghegheven vreese over alle vleesch/ ende heerschappye over ghedierten ende voghelen. 5. Hy gaf hen vernuft. 9. heeft se gheleert/ ende de Wet des levens ghegheven. 13. Haer wesen is altijdts voor hem. 15. Maer is selve Heere over Israel. 17. Oock zyn hem alle boosheden onverborghen. 18. Hy bewaert de weldaet des menschen. 20. Hy ontfangt in ghenaden die hen bekeeren. 28. De barmhertichheyt des Heeren is groot. 31. Ende wat vleesch ende bloet dichtet/ dat is boos.

1 God a heeft den mensche geschapen van
2 de Aerde/ ende maeckt hem weder tot
Aerde.
3 Ende bestelt hen den tijt haers levens/ eñ
schiepse alle beyde/ eenen yegelicken tot sy-
ner b eerde/ ende maeckt se na zijn Beeldt.
4 c Hy gaf hen/ dat alle het vleesch hen vree-
sen moeste/ eñ dat sy heerschen souden over
de ghedierten ende voghelen.
5 Hy gaf hen vernuft/ sprake/ oogen/ ooren
ende verstandt/
6 Ende kennisse/ ende wees hen beyde goet
ende quaet.
7 Ende heeft voor andere ghedierten son-
8 derlick aengesien/ hen te wijsen zyn groote
Maiesteyt.
9 Hy heeftse geleert/ ende hen een Wet des
levens ghegheven.
10 Hy heeft een ewich Verbondt d met hen
ghemaeckt.
11 Sy hebben met haren ooghen zyn Maie-
steyt

Hoe God dē mensche geschapen eñ begaeft heeft.
a Ge. 1. 27. 5. 1
Ge. 1. 2. 23.
1 Cori. 11. 7.
Collo. 3. 10.
b Dat is/ re nen man eñ een vrouwe.
c Gene. 9. 2.
d Met Israel op den berge Sinai
Deut. 4. 5. 9

ſiept ghesien /ende met haren ooren zijn heerlicke stemme ghehoort :

e Exo.20.21. 22.23.

12 Ende hy sprack tot hen: Hoedt v voor allen onrecht: e eñ beual eenen yegelicken synen naesten.

13 Haer wesen is altijts voor hem/ eñ niet verborghen.

f Rom.13.1.

14 f In allen landen heeft hy heerschappye gheordineert.

g Deut.4.1.7 10/15.

15 g Maer ouer Israel is hy seluen Heere ghewozden.

h 2.Para.16. 9.

16 Alle hare wercken zijn voor hem openbaer/ als de Sonne/ h eñ syne ooghen sien sonder ophouden / alle haer wesen.

Psal.33.13. Sprac.23.27 Prouer.15.3 Hebr.4.13

17 Oock zijn hem alle boosheden onuerborghen / ende alle hare sonden zijn voor hem openbaer.

i Sprach.29 18. k Of/ signetrinck.

18 i Hy bewaert de weldaet des menschen/ ghelijck als eenen k zegelrinck/ eñ de goede wercken/ als eenen oogenappel.

l Mat.25.31. m Iere.17.10 32/19. Iob 34.11. Psal.62.13. Roma.2.6.

19 l Ende ten laetsten sal hy opwaken/ m ende eenen yeghelicken vergelden op synen kop/ ghelijck hy verdient heeft.

n Act.3.19. Iere.3.12.

20 n Maer die hen beteren/ die laet hy tot ghenade komen: ende die daer moede worden/ die troostet hy/ dat sy niet en verzagē.

o Iere.3/9.17 25/5. 35.15. Ezech.18.30.

21 o So bekeert v nu tot den Heere/ ende verlaet v sondelick leuen.

22 Bidt den Heere ende houdt op van den quade.

23 Houdt v tot dē Allerhoochstē/ eñ wendet
24 v van onrecht/ ende haet met ernste de Afgoderye.

p Psal.6/6. 30.10 88/12. 115/17. Esaie.38.18

25 p Wie wil den Allerhoochsten louen in
26 der Helle: want alleen de leuendighe konnen louen.

27 De dooden/ als die niet meer en zijn/ konnen niet louen/ daeromme loeft den Heere/ dewijle ghy leeft ende ghesont zijt.

*Cap.xviij. Iuth. Alle dinck moet vergaē q Esai.55.7. Ioel.2.13. Ione.3.10.

28 *O hoe groot is de barmhertichept des Heeren/ q eñ laet hem ghenadich vinden/ dien/ die hen tot hem bekeeren.

29 Want wat kan doch een mensche zijn/ dewijle hy niet onsterflick en is?

r Ioel 2.31 Mat.24.29

30 Wat is klaerder dan de Sonne? r noch moet sy vergaen.

31 Ende wat vleesch ende bloedt dichtet/ dat is een boos dinck.

s Eccle.10.10

32 Hy siet de onmetelicke hoochte des Hemels s maer alle menschen zijn Aerde ende stof.

Het xviij. Capittel.

1. Alles wat de Heere maeckt/ is volkomen/ 2. Niemant en kan syne wercken wtspreken/ 3. Noch syne wonderē begrijpen. 5 Sy en zijn niet te verminderen/ nochte te vermeerderen / 8. Het leuen des menschen/ hondert Iaren/ en zijn niets voor dē Heere 9. De Heere is gheduldich/ 12. De barmhertichept Gods/ ende de barmhertichept des menschen/ 15. Blijdelick gheuen / 20. Hem seluen straffen / 22. Beteringhe des leuens niet vertrecken/ 25. Alsmen satt is/ salmen dencken/ datmen wederom hongeren kan/ 27. Een wijs mensche is allertijt sorchvuldich/ 29. De verstandige houden hen wijsselick.

Gods wercken zijn volkomen. a Gene.1.1. b Sprac.43. 42. Psal.96/4. 145/5.

1 Maer die eewich leeft/ a alles wat die maeckt/ dat is volkomen. De Heere is alleen rechtueerdich.

2 b Niemant en kan syne wercken wtspreken.

3 Wie kan syne groote wonderen begrijpen?

4 Wie kan zijn groote macht meten? wie kan zijn groote barmhertichept vertellen?

5 Men en kanse noch verminderen noch vermeerderen/ ende men en kan syne groote wonderen niet begrijpen.

Swachept der menschē

6 Maer een mensche/ als hy alschoon zijn alderbeste gedaen heeft/ so isset noch nauwe begonnen: eñ als hy meynt/ hy hebbe het volbracht/ so feylt het noch wijdt.

7 Want wat is de mensche? Waer toe deucht hy? wat kan hy helpē ofte schaden?

c Psal.90.10 d 2.Pet.3.8.

8 c Als hy langhe leeft/ so leeft hy hondert Iaer: ghelijck als een dropken waters teghen de Zee/ ende als een koornken/ teghen het zandt aen der Zee/ d so weynich zijn syne Iaren teghen de eewichepdt.

9 Daeromme heeft God ghedult met hen/ eñ ghiet zijn barmhertichept wt/ ouer hen.

10 Hy siet ende weet wel/ dat sy alle des doodts zijn moeten.

11 Daeromme ontfermt hy hem dies te rijckelicker ouer hen.

e Exod.20.6

12 Eens menschen barmhertichepdt/ gaet alleenlick ouer synen naesten: e maer Gods barmhertichepdt/ gaet ouer alle de Wereldt.

f 1.Reg.2.6. Sapi.16.13. Tob.13.2. g Psal.23.1. Ezech.34.12 Ioan.10.11. h Esaie.66.2

13 f Hy straffet eñ castijdt: hy leert eñ hoedt/ g ghelijck een Herder zijn kudde.

14 h Hy ontfermt hem ouer alle/ die hen latē onderwijsen / eñ Gods woort neerstelicken hooren.

15 Mijn kindt / als ghy yemant wat goets doet/ so en maeckt v niet onnut/ eñ als ghy wat geeft/ so en bedroeft hem niet met harden woorden.

Weldaet en salmen niet verwijten. i Prou.15.1.2 25/11.15. k Of/ beleefst gracieus.

16 i De Dauw koelet de hitte: also is een goedt woordt beter dan de gaue.

17 Ia een woort is dickmael aenghenamer/ dan een groote gaue/ ende een k vriendelick mensche gheeft se allebeyde.

*Sprac 41. 28. l Of/ plompelick.

18 *Maer een dwaes verwijt eenen l onheusschelick/ ende een onuriendelicke gaue is verdrietelick.

Sprac.42.8 m Roma 2.21 n Of/ cureert

19 m Leert te voren selfs/ eer ghy andere lieden leeret: helpt te voren v seluen/ eer ghy andere lieden n meestert.

o Mat.7.5. 1.Cor.11.31.

20 o Straffet te voren v seluen/ eer ghy andere lieden oordeelt/ so suldy ghenade vinden/ als andere ghestraft worden.

Boete en salmen niet vertrecken. p Act.3.19. q Luc.18.1. 1 Thess.5.17 r Iaco.1.6.

21 Spaert v boete niet/ tot dat ghy kranck wordet/ p maer betert v/ dewijle ghy noch sondighen kondt.

22 q Vertreckt niet vroom te worden/ ende en verbeydt niet de beteringhe uws leuens/ tot in den doodt.

23 r Eñ wildy God dienen/ so laet het v ernst zijn/ op dat ghy God niet en versoecket.

24 Denckt op den toorne/ die int eynde komen sal/ ende op de wrake/ als ghy daer af moet.

s Sprac.11.26

25 s Want alsmen satt is/ so salmē euen wel dencken/ datmen weder hongeren kan: ende alsmen rijcke is/ so salmen dencken/ datmen weder arm worden kan.

26 Want het kan voor den auondt wel anders worden/ dan het des morghens was: ende sulcx alle/ ghschiedt haest voor God.

t Sprac.2.

27 Een wijs mensche is in allen desen sorchvuldich/ t ende hoedt hem voor sonde/ dewijle hy noch sondighen kan.

28 Wie verstandich is/ die neemt sulcke wijsheyt aen/ ende wiese krijcht/ die loeftse.

29 Wie sulcke leere ghelcert heeft / die kan hem wijsselicken houden/ ende wil daer van spreken ter beteringhe.

* Cap.xix. Iuth. Boosen lust te vermijdē. u Roma.6.6 13.14.

30 *u Volghet niet uwe boyse lusten/ maer breeckt uwen wille.

31 Want so ghy uwe boose lusten volghet/ so suldy v seluen uwen vyanden tot spotte maken.

Hetert v tegruige va uwen neeringhe.

32 Weest geen brasser/ ende en weynet v niet tot slampampen.

33 Op dat ghy niet een Bedelaer en wordet/ eñ als ghy gheen ghelt meer inden Buydel hebt/ op woecker nemen moetet.

Dat

Dat xix. Capittel.

1 Een Arbeyder een dronckaert. 2. Wijn ende vrouwen. 3. De ghene die Hoeren hanteren. 6. Wie den klappaert haet/ die wacht hem voor schade. 7. Wat quaets niet voort segghen. 18. De vreese Gods de gheboden Gods. 19. Archlisticheydt en is gheen wijsheydt. 22. Een scherpsinnich/ en doch een schalck. 23. Ernstichlick sien/ ende is doch enckel bedriegherie.

De rade houden/ maeckt rijcke.
1 EEn Arbeyder/ die hem geerne vol suypt
die en wordt niet rijck: ende wie een a
weynich niet te rade en hout/ die neemt
van daghe te daghe af.
a slecht/ veracht/ kleyn
2 b Wijn ende vrouwen verdwasen de Wij-
sen: ende die den Hoeren aenhanghen/ die
worden wildt/
b 1. Reg. 11. 1 Prov. 31. 4. Gen. 19. 32
3 Ende krijghen Motten ende c Wormen
ten loone/ ende verdorren/ den anderen tot
een merckelick exempel.
c Fransoysen luysen/ en andere kranckheyt der Bedelaren.
4 d Wie haest gelooft/ die is lichtveerdich/
ende doet hemselven schade/ als hy hem al-
so verleyden laet.
d Josu. 22. 12. 3. Reg. 13. 19.
5 e Wie hem verblijdt/ dat hy schalckheydt
6 bedrijven kan/ die wordt veracht: maer
wie sulcke onnutte Klappers hatet/ die
voorkomt schade.
e Als Vienspieghel/ Vincentius/ de Pape van Kalenberghe/ etc.
7 f Voordy wat quaets/ dat en segget niet
na: want swijghen en schadet niet.
8 Ghy en sult het noch uwen vriende noch
vyande segghen/ ende openbaret niet/ so ghy
het sonder boose conscientie doen kont.
9 Want men hoort v wel toe/ ende merckt
daer op/ maer men hatet v evenwel.
f Syr. 42. 19. Heymelicheydt verswijghen.
10 g Hebdy wat gehoort/ dat laet met v ster-
ven/ so hebdy een geruste conscientie: want
ghy en sult daer doch niet van bersten.
11 Maer een Sot breeckt wt/ ghelijck als
een tijdich kindt wt wil.
g Syr. 22. 27. 27/ 17. 19/ 24.
12 Als een woordt in eenen Sot steeckt/ so
isset even/ als wanneer een pijl in de dijpe
steeckt.
h Lev. 19. 17. Mat. 16. 15.
13 h Spreeckt uwen naesten daeromme aen/
misschien en heeft hy het niet gedaen: ofte
heeft hy het ghedaen/ dat hy het niet meer
en doe/
14 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/
misschien en heeft hy het niet ghesproken:
heeft hy het nu gesproken/ dat hy het niet
meer en doe.
Niet haest ghelooven.
15 Spreeckt uwen vriendt daeromme aen/ want
men licht geerne vanden lieden: daeromme
en ghelooft niet alles wat ghy hoort.
16 Eenen ontvalt dickmael een woort/ ende en
meynt het doch also niet: i want wie is daer
dien niet onderwijlen een woordt ontvalt:
i Jacob. 3. 2. Syr. 13. 14. 14/ 1. 25/ 11.
17 Spreeckt uwen naesten daeromme aen/
eer ghy met hem pocht/ ende denckt aen
Gods ghebodt.
18 Want de vreese Gods maeckt/ datmen
wijslicken doet in allen saken/ ende Gods
ghebodt leert kloeckelicken handelen/ in
allen handel.
Archlisticheydt.
19 Archlisticheydt en is gheen wijsheydt en
de der Godloosen treken/ en zijn gheen
kloeckheydt:
20 Maer het is een boosheyt en Afgoderie/
ende enckel dwaesheydt ende onwijsheydt.
k Pro. 19. 1. 28. 6.
21 k Kleyne kloeckheydt met Gods vreese/
is beter dan groote kloeckheyt met Gods
verachtinghe.
22 Daer is menich scherpsinnich/ ende doch
een schalck: ende kan de saken verdraeyen/
also hyse hebben wil.
l Mat. 6. 16.
23 l De selve schalck kan het hooft hangen/
ende ernstlick sien/ ende is doch enckel be-
drieghery.
24 Hy slaet de ooghen neder/ ende luystert met
schalcken ooren: ende so ghy gee achtinghe
op hem en hebt/ so sal hy v verrasschen.
25 Ende of hy te swack is/ v schade te doen/
so sal hy v doch/ als hy synen tijdt siet/ aen-
grijpen.
29 Men siet het eenen wel aen/ ende een ver-
nustich mensche merckt dien slechs aen zijn
ghelaedt.
m Syr. 21. 30.
27 m Want syne kleedinghe/ lachen ende
ganck ontwerpen hem.

Dat xx. Capittel.

1. Bij straffen. 6. ende 7. Swijgen ende spreken ter bequamer tijdt. 8. Wie veel klapt/ maeckt hem selven onweert. 13. Een wijs man maeckt zijn gheschenck weerdt door schoone woorden. 14. Des Sotten geschenck. 20. Den val der boosen. 21: Een grof ende ongheманiert mensche. 24. Eere verliesen. 27. Een Dief ende de Leugenaer. 31. Gheschencken ende gaven verblinden de ooghen der Wijsen. 32. Verborgen Wijsheyt. 33. Beter is de onwijse verborghen/ dan de Wijse.

Straffen.
1 DAer a straffet dickmael een synen naesten/
te ontijde ende dede wijslicker dat hy
swveghe.
a Syr. 31. 41. 32/ 13.
2 b Het is beter vrij straffen/ dan heymelic-
ken haet draghen: ende wiet in dancke aen-
neemt/ dien brengt het bate.
b Levi. 19. 3/ Luc. 17. 3.
Gewelt int gherichte.
3 Wie ghewelt ghebruyckt in het oordeel/
4 die is even als een Hofmeester/ die een
5 Maeght schendt/ die hy te bewaren heeft.
Syr. 30. 20
6 De een swijcht/ daeromme dat hy hem
niet en kan verantwoorden: een ander swijcht
ende verwacht synen tijdt.
c Syr. 3. 8. 32/ 20
7 d Een wijs man swijcht so lange/ tot dat
hy synen tijt siet: maer een haestich sot en
kan den tijdt niet verbeyden.
d Eccle. 3. 7. Syr. 32. 6.
8 Wie veel klapt/ die maeckt hemselven on
weert: ende wie hem selven veel ghewelts
toeschrijft/ dien wordtmen e gram.
e haestich/ vyandich.
9 Het ghelucket menighen in boose saken
maer het ghedijet hem ten verderve.
10 Daer gheeft een dickwils wat/ daer hy
het qualick aenleyt: daerentegen gheeft
een dickwils wat/ daer hy het gantsch wel
aenleyt.
11 Wie seer proncket/ die verderft daer over:
maer wie hem druckt/ die koemt op.
† Of/ vele dingen goeden koop/
12 Menich koopt int eerste wel † veyle/
maer daer na moet hy het diere ghenoech
betalen.
f Syr. 6. 5.
13 f Een wijs man/ maeckt zijn gheschenck
weert/ met lieflicken woorden: maer wat de
sotten schencken/ dat maken sy selven onweert.
14 Des sotten gheschenck en sal v niet vele
vromen: want met een ooghe geeft hy/ met
seven ooghen siet hy daer na/ wat hy daer
voor krijghe.
Der Sotten geschencken.
15 g Hy geeft weynich/ en verwijtet eenen ve-
le/ ende schreyt het wt/ ghelijck als een die
wijn wtroept.
g Syr. 18. 18. 41/ 28
16 Heden leent hy/ morgen wil hy het weder
hebben: dat zijn verdrietelicke lieden.
h Dat is/ hy en kan zijn weldaet niet groot ghenoech achten.
17 De Sot klaecht: My is niemant h ghe-
trouwe: niemant en danckt my voor myne
weldaet.
18 Oock die mijn broot eten/ die en spreken
19 niet goets van my: O hoe dickwils en van
velen/ wert hy bespottet.
20 Hy valt sorghelicker door sulcke woorden/
dan so hy vanden solder viele: also gaet het
den boosen/ dat sy doch ten laetsten onver-
siens vallen moeten.
Hoemen swijgen en spreken sal.
21 Een grof ongheманiert mensche/ spreeckt
onversichtichlick/ ende klapt altyts voort/
als het hem invalt.
22 Wanneer alschoon een Sot wat goets

 spreeckt/

spreect/so deucht het doch niet: want hy en
spreeckt niet ter rechter tydt.
23 Menighen verhindert zyn armoede/dat
hy niet quaets en doet/ daervan heeft hy
dat voordeel/dat hy gheen boose conscien=
tie en heeft.
24 Menich doet liever het allerergste/van
dat hy zyn eere soude verliesen ende doet het
omme Godlooser lieden wille.
25 Menich dient den anderen in onrechtveer
dige saken/ende eenen daer mede kryght hy
hem ten vyandt.

Leughenen.
i Spr.17.13. ende 25.4.
Lieghen is booser dan dieuerie.

26 i De leugen is een verdrietelicke schant=
vlecke aen eenen mensche ende is ghemey=
ne by ongheманierde lieden.
27 Een dief is so boos niet/ als een mensche
die hem tot leugenen wennet/maer ten laet=
sten komen sy allebeyde aen de galghe.
28 Lieghen is den menschen een schandelick
druck/ ende hy kan nemmermeer tot eeren
komen.

k Gen.41.4 Dani.2.48.

29 k Een wys man brengt hem selven tot ee=
ren/door syne wyse reden: ende een kloeck
man/ is lief ende weert by den Vorsten.

l Prov.12 11. 28.19.
m Ge 41.48. Dani.2.46.

30 l Wie synen Acker neerstelick bouwet/
die maeckt synen hoop groot: m ende wie
hem by den Vorsten so houdt/ dat hy lief
ende weerdt is/ die can veel quaets voor=
komen.

n Exo.23.8. Deut.16.19. 17.2. Psal.26.10. Esaie.1.23. Ezec.22.22.
o Spr.41.18

31 n Gheschencken ende gaven verblenden de
Wysen/ ende doen hen eenen toom in den
mont/dat sy niet straffen en konnen.
32 Een wys man/ die hem niet en laet ghe=
bruycken/ende een begraven schat/waer toe
zyn die beyde nut?
33 Het is beter/ dat hem de onwyse verber=
ghe/ dan de wyse.

Dat xxj. Capittel.

1. Niet te volherden in sondighen. 2. De
sonde myden. 6. Der ellendighen ghebedt
wort verhoort. 7. Hem niet laten ghesegh=
ghen 9. Huys bouwen met anderen lieden
goet. 11. Der Godloosen wech. 13. De vreese
des Heeren. 19. De reden des sotten. 20.
Der Wysen woordt gheldt. 27. De onnut=
te wasschers klappen/ maer de Wyse we=
ghen hare woorden. 28. Het herte der Sot=
ten is in haren mont. 31. De Oorblasers
doen hen seluen schade.

Voor allen sonden sal hem de mensche hoeden.
a Spr.a.5.6. 7.17.
b Psal.41.5. Luce.15.8.
c Spr.18.13

1 MIin kint/a hebdy gesondicht/so hout
op/b ende bidt/dat v de voorleden oock
verghevuen worden.
2 c Vermyt de sonde/ghelyck als een Slan
ghe/want so ghy haer te na comet/so steeckt
sy v.
3 Hare tanden zyn als Leeuwen tanden/ende
dooden den mensche.
4 Een yeghelicke sonde/ is als een scherp
sweerte/ende verwondet/dat het niemandt
heylen en kan.

d Als de pracihansen ende Tyrannen

5 Wie d ghewelt ende onrecht doet/ die moet
ten laetsten een Bedelaer worden: ende wie
stout is/die coemt ten laetsten van huys ende
have.

e Exod.3.7 22.23. Psalm.34.7

6 e Want so haest als de ellendige roept/so
hoort het God/ ende de wrake sal rasschte=
lick komen.

f Den verdoemden/ ende ter straffe verordeelt:
g stoutecet.

7 Wie hem niet en laet ghesegghen/die is
alreede op de bane des f Godloosen: wie
God vreest/die neemt het ter herten.
8 Maer wie noch daer toe g tot dien siet
God van verre: ende een kloec mensche merct
wel/dat hy ondergaen wil.
9 Wie zyn huys bouwet met ander lieden
goet/ die samelt steenen/ hem ten grave.

h Spr.16.6. Mala.4.1.

10 h De Herte der Godloosen/ is als een hoop
werckx/dat met vyer verteert wort.

11 De Godloosen gaen/ tis waer/op eenen
synen weghe/ wiens eynde der hellen Af=
grondt is.
12 Wie Gods gebot hout/ die en volget zyn
13 eyghen hooft niet: i ende God met ernste
vreesen/ is wysheyt.

i Job 18.29

Onderscheydt der Wysen ende Dwasen.
k Psal.36.3
l Deut.32.2.

14 k Waer gheen vernuft inne is/die en laet
hem niet onderwysen.
15 Sommighe zyn vernuftich genoech/maer
rechten veel ongheluer daer mede aen.
16 l Eens Wysen mans leere/vloeyt daer he=
nen gelyck als een vloet/ende als een leven=
dighe fonteyne.

m Spr.23.5

17 m Des Sotten herte is als een pot/die daer
leket/ende en kan gheen leere houden.
18 Wanneer een vernuftich mensche een goe=
de leere hoort/so prijst hyse/ende breydtse wt:
maer hoortse een moetwillich mensche/so
mishaecht se hem/ende werpt se achter hem.
19 De reden des Sotten drucht/ghelyck als
een last op den wege: maer als een wys man
spreeckt/dat is lieflick te hooren.
20 In den Raet heeftmen achtinge daer op/
wat de Wyse spreect: ende wat hy n spreect/
dat gheldt.

n Wyn raet ende bedenckt Act.15.13.

21 Des Sotten reden stet gelyck als een ne=
dergevallen huys: ende des onverstandigen
raet kannmen niet weten/wat het is.
22 Alsmen den sot onderwysen wil/so stelt hy
hem/ghelyck als wouldemen hem o boeyen
om de handen ende voeten doen.

o betteren

23 Maer een wys man/acht het voor een gul
den cieraet/ende voor een ghesmyde aenden
rechten arme.
24 Een Sot loopt eenen vry int huys/maer een
vernuftich mensche vermydet hem selven.

p Die voor des Raedts geinaekte huys stieren/ende loeren daer op/ watmen segt of doet.

25 Een Sot p kyckt eenen vry ter venster in:
maer een vernuftich mensche blyft buyten
staen.
26 Het is een onvernuftichheyt/eenen voor der
deure luysteren: een vernuftich mensche/hout
het voor een versmaetheydt.
27 De onnutte Wasschers klappen/dat niet
ter sake en dient: q maer de Wyse wegen ha
re woorden met den goutwichte.

q Spr.28.31

28 De Sotten hebben haer herte inden mon
de/ maer de Wysen hebben haren mondt in
het herte.

r Spr.19.27 27.16.

29 r Een Sot lachet overluyt: een Wys man
lachet slechs een weynich.
30 Wanneer de Godloose eenen Schalcken
vloeckt/so vloeckt hy hem selven.
31 s De Oorenblasers doen hen selven schadt/
ende niemandt en heeft se gheerne by hem.

s Levi.19.17. Spr.a.28.5.

Dat xxij. Capittel.

1 ende 2. Een luey mensche wien hy ghe=
lyck is. 4. ende 5. Een vernuftighe Dochter/
ende een wilde Dochter. 6. Een reden ter on=
tydt. 9. ende 14. Met eenen Sot niet veel
spreken. 12. Des Sotten leven. 20. Een her=
te syner sake ghewis/ vreest voor gheen ver=
schricken. 23. Het bloode herte des Sotten.
28. ende 29. Synen vrient ghetrouwe blyven
in armoede ende teghenspoet. 33. Syn ton=
ghe bedwinghen.

Een vuyl of te luey mensche.

1 EEn luey mensche/ is gelyck als een steen/
2 die in den dreck leyt: wie hem opheft die
moet de handen weder wisschen.

Ongeschicte kinderen

3 Een ongheschickt sone/ is synen vader een
oneere.
4 Een vernuftige Dochter/ kryght wel eenen
man/maer een ongheschickte Dochter/laet
men sitten/ende sy bekommert haren vader.
5 Ende die daer wilt is/ die is beyde den va
der ende den manne een oneere/ende wordt
van allebeyde ghehatet.
6 Een reden die tot ontydt gheschiet/rymt

euen als een Snarenspel / als een treurich
lied a straffe ende leere / salmen ter rechter
tyt ghebruycken.

a 2.Tim.4.2

Een Sot laet hē niet onderwysen

7 Wie eenen Sotten leert / die lapt eenen ghebroken pot te samen:

8 Ende doet euen / ghelijck alsmen eenen wt eenen diepen slape wecket.

9 Wie met eenen Sotten spreeckt / die spreeckt met eenen slapenden: als het wt is / so seydt hy: Wat isser?

Dooden beweenen. b Syra.38.16

10 b Ouer eenen dooden pleechmen leedt te draghen / want hy en heeft het licht niet meer: maer ouer eenen Sotten soudemen leedt dragen dat hy geen verstant en heeft.

11 Men sal niet te seer leedt draghen ouer den dooden/want hy is tot ruste gekomen.

12 Maer des Sotten leuen / is erger dan de doodt.

c Gen.50.10

13 c Seuen daghen draechtmen leedt ouer eenen dooden/ maer ouer eenen Sotten ende Godloosen/ alle haer leefdaghe.

d Pro.23.9.

14 d Spreeckt niet vele met eenen Sotten/ ende en gaet niet vele omme met eenen onuerstandighen.

e Syrac.12.12 f Goede ghesellen ende vrienden brenghen menigen in angst ende noot. g Vuylnisse. h Pro.17/12. 27/3.

15 e Houdt v van hem / op dat ghy niet in eenen f noodt ghebracht/ ende van synen g dreck besmet en wordet.

16 Wijckt slechs van hem / so blijfdy met vreden / ende en koemt niet in angst ende noot door syne sotheydt.

17 Wat is swaerer dan loodt? ende hoe wilmen eenen Sotten anders heetē/ dan loot?

18 h Het is lichter / zandt / soudt / ende yser dragen/ dan eenē onuerstandigen mensche.

i Mat.7.24

19 Ghelijck als i een huys / dat vast in een ander verbonden is / niet en valt van den stormwinde:

k Psal.27/2. 112/7. Syrac.34.16

20 Also oock een herte / dat syner sake ghewisse is / k dat en vreest hem voor gheenen verschricken.

l Plaester-mortel/ ofte kalck.

21 Ghelijck als de schoone l plaesteringhe/
22 aen eē slichte wandt/ tegen den regen/ ende een tuyn op eenen hooghen berge/ tegen den windt niet en kan bestaen:

23 Also staet het bloode herte des Sotten/ in zijn voornemen/ tegen geen verschricken.

m 1.Cor.14.25. Heb.4.12.

24 Wanneermen de ooghe druckt / so gaen daer tranen wt: m ende wanneermen eenen het herte treft/ so laet hy hem mercken.

Degheude de vriendē niet

25 Wie onder de vogelen worpt/ die schuchtertse wech: eñ wie synen vriendt schendet/ die verbreeckt de vriendtschap.

26 Wanneer ghy alreede een sweerdt treckt tegen uwen vriendt / so en maeckt ghy het so quaet niet/ als met lasteren: want ghy kondt wel weder vrienden worden.

Lasteren die onuersoenlic zyn. Syrac.19 10 27/17. n Pro.20.19. Weest uwen vriende ghetrouwe.

27 Wanneer ghy hem niet en vermijdet/ eñ spreeckt met hem: want men kan alle dinck versoenen wtghenomen de versmaetheyt/ verachtinge n openbaringe der heymelickheyt/ ende boose heymelicke laghen: sulcke stucken veriaghen den vriendt.

28 Blijft uwen vriende ghetrouwe in syner armoede: op dat ghy met hem verblijden moget / wanneert hem wel gaet.

29 Houdt v vast by hem / wanneert hem qualick gaet / op dat ghy zijns gheluckx oock ghenieten moghet.

30 De roock ende damp gaet voor/ wanneer een vyer branden wil: also koemt het van lasteren/ ten bloedtvergieten.

31 Schaemt v niet/ uwen vrient te beschutten: ende vermijdt hem niet.

* Cap.23. Luth. Teghen de valsche tonghen. o Psal.141.3.

32 Ouerkoemt v wat quaets van hem/ so sal hem wie het hoort/ voor hem hoeden.

33 *o O dat ick konde eē Slot voor mynen Monde hanghen/ ende eenen vasten seghel op mynen mondt drucken: op dat ick daer door niet te valle quame/ ende myn tonghe my niet en verdorue.

Dat xxiij. Capittel.

1. ende 4. De Autheur des Boecks bidt den Heere/ 8. De Godloose eñ Lasteraers vallen door haren mondt/ 9. ende 17. Hem tot sweeren niet ghewennen/ 12. Wie dickwils sweert/ 1. Zyn vader eñ moeder niet vergeten/ 25. ende 26. De Ouerspelder/ 27. De oogen des Heerē/ 32. De Ouerspelster/ 37. ende 38. Niet beters dan den Heere vreesen.

Een gebedt teghen de lasteringhe ende valsche leere. a Mat 6/9. 23/8. b Job.42.2. Syrac.43.4 Hebr.4.12.

1 HEere God a Vader / ende Heere mijns leuens/ en laet my niet onder de Lasteraers komen / ende en laet my niet onder hen verderuen.

2 O dat ick myne b ghedachten konde in den toom houden / ende myn herte met Gods woort onderwijsen/ eñ dat ick mynes niet en verschoonde / waer ick faelde:

3 Op dat ick gheen sonde en dede/ eñ groote dwalinge stichtede/ eñ veel quaets beginge: op dat ick niet ondergaen dorfte/ voor myne vyanden / ende hen niet tot eenen spot en worde.

Teghen de boose lusten

4 Heere God Vader / ende Heere mijns
5 leuens / behoedt my voor ontuchtighen ghesichte/ eñ went van my alle boose lusten.

c 1 Cor 6.18. 1.Thess.4.3

6 Laet my niet in gulsicheydt ende c onkuysheydt vallen/ ende behoet my voor een onbeschaemt herte.

d Jacob.1.19 Prou.17.27

7 Lieue kinderen/ leert den d mont houden: want wie dien houdt / die en sal hem met woorden niet vergrijpen/

8 Gelijck als de Godloosen eñ Lasteraers/ ende stouten daer door vallen.

Teghen het sweeren. e Exodi.20.7 Syrac.27.15 Mat.5.35.

9 e Wennet uwen mont niet te sweeren/
10 ende Gods Name te lasteren.

11 Want ghelijck als een knecht/ die dickwils ghegeesselt wort/ niet sonder striemen en is: also en kan hy oock niet reyn van sonden zijn/ die dickwils sweert ende Gods Name voeret.

f Psal.10/7. 109/18. g Sonder schade des naesten. h Als de Heydenen sweerē door Afgoden/ Leu.24.15. Mat.5.34 i Syrac.3.1 k Job.13.1. Jere.20.14. * Te achterklappen/ eñ ander lieden te oordeelen l Judit.10/15 12/15. Syrach.9.9 2.Reg.11/2. 13/2. Susan. 8. m Hy neemt wat hy kryget/ dickwils een gaestigē balch / voor zyn schoon Wyf. Tegen ouerspel. n Job.22.13 Esaie 29.15. Ezech.8.12. 9/9.

12 Wie dickwils f sweert/ die sondiget dickwils/ ende de plaghe en sal van synen huyse niet blijuen.

13 Sweert hy/ ende verstaet hy het niet / so sondiget hy euenwel: verstaet hy het/ ende verachtet/ so sondicht hy dobbelt.

14 Eñ sweert hy g te vergeefs/ so is hy dan noch niet sonder sonde: zijn huys sal hardt ghestraffet worden.

15 Daer is een doodlick h vloeck/ daer voor behoede God het huys Jacobs.

16 Eñ de Godvruchtighe vermijden sulcks/ ende en besmetten hen niet met deser sonde.

17 Wennet uwen mondt niet tot lichtueerdich sweeren / want dat koemt wt boosen voornemen.

18 i Vergheet uwes vaders ende uwes moeders leere niet/ so ghy onder den Heeren sitten/ ende uwer en sal niet verghetenworden.

19 Dat ghy v niet en gewennet ter sotheyt/ ende ten laetsten wouder / ghy waret noyt gheboren / k ende veruloecket dē dach uwer gheboorte.

20 Wie hem wennet ten * hoonen / die en betert hem zyn leefdaghe niet.

21 Ten tweeden mael sondighen / dat is te veel: ten derden mael brenget de straffe met hem.

22 l Wie in der lust ontsteken is / die is als een brandende vyer/ ende en houdt niet op/ tot dat hy hem seluen verbrande.

23 Een onkuysch mensche/ heeft gheen ruste aen synen lyue/ tot dat hy eē vyer ontsteke.

24 Eenen onkuyschen mensche / is alle spyse soete / ende en laet niet af / tot dat hy het volbrenghe.

25 Een man die ouerspel doet / ende by hem seluen denckt: n Wie siet my?

26 Het is duyster rontom my/ ende de wandē verberghen my/ dat my niemandt en siet: wien sal ick schuwen? de Allerhooghste en achtet op myne sonde niet.
27 Een sodanich schuwet alleen der menschē oogen/ ende en denckt niet/ dat de o oogen
o Psal.33.13. 2.Par.16.9. 2.Mach.9.5 Hebr.4.13. Prou.15.3. des Heerē veel klaerder zijn dan de Sonne.
28 Ende sien alles wat de menschen doen/ ende sien oock in de heymelicke hoecken.
29 Alle dinghen zijn hem bekent/ eer sy gheschapen werden/ alsowel/ als wanneer sy gheschapen zijn.
30 p De selue man sal openbaer in de stadt
p Leui.20.10 Deut.22.22 31 ghestraft worden/ en sal begrepē worden/ als hyt hem allerminst vermoedt.
32 Also sal het oock gaen der vrouwen/ die haren man verlaet/ ende eenen erfgenamen van eenen anderen krijcht.
33 q Ten eersten is sy den ghebode Gods
Sonde der ouerspel-derschen. q Exod.20.14 ongehoorsaem: ten anderen sondighet sy tegen haren man: ten derden brenghet sy door haer ouerspel/ kinderen van eenen anderen.
34 Dese salmen wt der Gemeynte werpen/ en hare kinderen moeten haret ontgelden.
r Sapie.3.16 35 r Hare kinderen en sullen niet wortelen/ ende hare tacken en sullen gheen vrucht brenghen.
36 Sy laet een vervloeckte ghedachtenisse na/ en hare schande en wordt nemmermeer wtghewischt.
37 Daer de Nakomelingen aen leeren/ dat
ſ Syrac.12.11 4.Esd.16.68 Apoc.14.7. 38 niet beters en zy ſ dan God vreesen/ ende niet soeters/ dan op Gods gebodt achten.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Een lof der Wijsheyt/ 5. De Wijsheyt is Gods woordt/ 7. Haer Tente is in der hoochde/ 13. In Jacob woontse 23. 24. ende/ 25. Gheeft lieflicken reucke als een Wijnstock/ bloemen/ en rijcke vruchten. 26. Sy roept de menschē te komen tot haer. 30 Die haer hoort/ sal niet te schande worden 33. De Wet Mosis/ 35 Daer wt Wijsheyt ghevloten is/ 44. De Wijsheydt doet hare leere luchten/ 47. Sy heeft niet voor haer alleene ghearbeyt.

1 Dee Wijsheyt prijst haer seluen/ ende
Een lof der Wijsheydt. a Prou.1.20. 8.1. onder den volcke beroemt sy haer.
2 Sy predickt in der Ghemeynte
3 Gods/ en prijst haer in synen Kycke/ ende
4 spreeckt also:
5 b Ick ben Gods Woort/ en sweue bouen
b Joan.1.1. 1.Joan.1/1 5/7. Apoc.19.13. 6 de gantsche Aerde/ gelijck als de wolcken.
7 Mijn Tente is inder hoochte/ en mynen Stoel in de wolcken.
8 Ick alleen ben allomme/ so wijdt als den hemel is/ ende so diep/ als den Afgront is.
9 Alomme in de Zee/ alomme op Aerden/
10 onder allen lieden/ onder allen Heydenen.
11 By allen desen hebbe ick een wooninge ghesocht/ dat ick ergens een stede vonde.
12 Doe gheboodt my de c Schepper aller
c Gene.1.1. Syrach 1.6 dingen/ ende die my gheschapen heeft/ beſtelde my een wooninghe/
13 Ende sprack: In Jacob suldy woonen/ ende Israel sal v Erue zijn.
14 d Voor der Wereldt van aenbegin ben ick
d Prou.8.23 e Exod.31.3. gheschapen/ ende sal eewichlick blijuen: e ende hebbe voor hem in der Hutten ghedient/ ende daer na te Zion een ghewisse stede ghekreghen.
f Psal.132.8. 15 f Ende hy heeft my in de heylighe Stadt gesettet/ dat ick te Jerusalē regeren soude.
16 Ick ben ingewortelt by eenen geeerden
g Deut.4/20 20/15. volcke/ g dat Gods Erfdeel is.
17 Ick ben hooch ghewassen/ ghelijck als een Cedre op den Libano/ ende als een Cypresse op den ghebergte Hermon.
18 Ick ben opghewassen/ ghelijck als een h Palmboom aen het water/ ende als de Roosenboomen/ die te Jericho wassen. h Deut.34.
19 Als een schoon Olijfboom/ op een vrij Veldt: ick ben opgewassen als Ahorne.
20 Ick gaf eenen lieflicken reucke van my/ als Kaneel/ ende kostelicke kruyden/ en als de beste * Myrren.
21 Als Galban/ ende Onich/ ende Myrre/ ende als de Wieroock in den Tempel.
22 Ick breyde myne tacken wt/ ghelijck als een Eycke/ en myne tacken waren schoone ende lustich.
23 Ick gaf eenen lieflicken reucke van my/
24 als i een Wijnstock/ ende myne Bloemen
25 brachten eerlicke ende rijcke vruchten.
26 Koemt herwaerts tot my/ alle die ghy myner begheert/ en versadicht v van myne vruchten.
27 k Mijn predicke is soeter dan honich/ en
28 myn gaue soeter dan honichseem.
29 l Wie van my eett/ dien honghert altoos na my/ en wie van my drinckt/ dien dorstet altoos na my.
30 Wie my ghehoor geeft/ die en wordt niet
31 te schanden: ende wie my volcht/ die sal onschuldich blijuen.
32 Dit alle is euen het Boec des Verbonts/ met den Allerhooghsten Gode ghemaeckt.
33 Namelicken/ de Wet/ m welcke Moses m Exod.20.
34 den huyse Jacobs/ tot eenen schat beuolen 24/4.
heeft. Deut.4/1.
35 Daer wt de Wijsheyt gevloten is/ gelijck 29/10.
als n het water Physon/ alst groot is/ ende n Gen.2.11.
als het water Tigris/ alst ouerloopt inden Meye.
36 Daer wt het verstant gevloten is/ gelijck als de Euphrates/ als sy groot is/ o en als o Josue.3.15.
de Jordaen in den Oogst.
37 Wt de selue is voortgekomen de onderwijsinge/ ghelijck als het licht/ ende als het water Nilus inden Herfste.
38 Hy is noyt gheweest/ die het wtgheleert hadde/ ende en sal nemmermeer worden/ die het wtgronderen konde.
39 Wat haer sin is rijcker dan eeniger Zee/ en haer woordt dieper dan eenich Afgront.
40 Daer vlieten vele Beken van my in den
41 Hof/ ghelijck alsmen het water daer henen inleydet.
42 Daer watere ick mynen Hof/ en beghiete myne kruydtbedden.
43 Daer worden myne Beken/ tot groote wateren/ ende myne wateren worden een groote Zee.
44 Want myn leere lichter so wijdt/ als de
45 lichte morghen/ ende schijnet verre.
46 Ooch giet myne leere Prophetie wt/ die daer eewich blijuen moet.
47 p Daer siet ghy/ dat ick niet alleen voor p Syrach.3.
my arbeyde/ maer voor alle die der wijsheyt 18.
begheert.

* De beste Myrre/ is het eerste sap/ dat van hem seluen wten Myrrenboome vliedt/ ende heet Stacte druppē: het ander heet/ slecht Myrre/ die wt den snede vanden boom vliedt
i Joan.15.1.
k Psal.19.11.
l Joan.6.35.

Dat xxv. Capittel.

1. ende 2. Drij dinghen der wijsheydt behaghelick 3. ende 4. De Wijsheyt haet drij soorten van menschē. 6 Wat menschen bequaem zijn om regeren. 8. Veel versocht hebben/ der Ouden kroone. De eere der Ouden 9. De Wijsheydt acht groot/ thien stucken 13. De vreese des Heere 17. 18. 19. ende 22. De booshheydt der Vrouwen/ 27. Een klapachtich Wijf 31. ende 32. Een quaet Wijf.

Drij merckelicke stucken goeder ennudracht.

1 Drij schoone stucken zijn daer/ die beyde Gode ende den menschen welbehaghen. a Gen 13 8.
b Rom.12.10
c Gen 2 24.
2 Wanneer Broeders eens zijn/ b ende de Naburen malkanderen lief hebben c ende Syrac.4. 7. 1.Cor.6.16.
de

de Man ende Wÿf hen met malkanderen
wel verdraghen.
Drÿerleye stucken. 3 Drÿ stucke zÿn daer, dien ick van herten
vyant ben / ende haer wesen verdriet mÿ
gantsch seer:
d Syrach 2. 26. 4 Wanneer een Arme hooveerdich is: eñ
een Rÿcke gheerne d liecht: ende een oude
Sot een overspelder is.
5 Wanneer ghy in der ieughet niet ver-
samelt/ wat wildy in v ouderdom vinden?
e Deut. 31.1 6 O hoe fÿn staet het/ wanneer de e Grau-
Josue.23.2. 7 we hooften wÿs / ende de Ouden kloeck/
ende de Heeren vernustich eñ voorsichtich
zÿn.
8 Dat is der Ouden kroone / wanneer sy
vele versocht hebben: ende haer eere is/
wanneer sy God vreesen.
Thien loflicke stucken. 9 Negen stucke zÿn daer/ die ick in mÿnen
herte hooch te loven houde: eñ het tiende/
I. wil ick met mÿnen monde prÿsen.
II. 10 Een man / die vreuchde aen sÿne kinderē
heeft: wiet beleeft / dat hy sÿne vyanden
siet ondergaen.
III. 11 f Wel dien/ die een vernustich wÿf heeft:
IIII. g wie met sÿne woorden gheen schade en
V. doet: die niet dienen en derf/ dien/ die des
f Syrac 26.1. niet weert en zÿn.
g Syrac.14/1 19/1. 12 Wel dien / die eenen ghetrouwen vrient
heeft: wel dien/ die daer kloeck is ende die
Jacobi.3.2. daer leert/ daermen het gheerne hooret.
VI. 13 O hoe groot is die / die daer wÿs is:
VII. maer wie God vreest / boven dien en is
VIII. niemandt.
IX. 14 Want de vreese Gods/ gaet boven alle
dinck.
X. 15 Wie de selve vast houdt / wien kanmen
16 dien verghelÿcken?
17 Daer en is gheen wee so groot / als het
Vrouwē list 18 hertenleedt: daer en is gheen list / boven
toorne/ etc. 19 Vrouwen list.
20 Daer en is geen toeren, boven het toeren
21 des afgonstigen: daer en is geen wraeck-
ghierichheydt / boven der vyanden wraeck-
ghierichheydt.
22 Daer en is geen hooft so listich / als der
slangen hooft: ende en is gheen toorne so
Een boos wÿf. bitter/ als der vrouwen toorne.
23 h Ick woude liever by Leeuwen ende
h Pro.21.19. Draken woonen / dan by eener booser
Vrouwen.
24 Wanneer sy boos wordt / so verandert
sy haer ghelaet / ende wordt so mismaeckt
als een sack.
25 Haer man moet hem harer schamē/ ende
wanneermen het hem voorwerpt / so doet
het hem int herte wee.
26 Alle booshevdt is kleyne / teghen der
Vrouwen booshevt: haer geschie/ wat den
Godloosen ghescheidt.
27 Een klapperige Vrouwe is eenen stillen
manne/ ghelÿck een opgaende zandtwech
eenen ouden manne.
i Gene. 43.2 28 i Laet v niet bedriegen/ dat sy schoon is/
ende en begeertse daerom niet.
Syrac.42.12 29 Wanneer de Vrouwe den Man rÿck
2 Samu.11/2 13/ 1. 30 maeckt/ so is daer enckel twist/ verachtin-
ghe ende versmaedtheydt.
31 Een boose Vrouwe maeckt een bedroeft
herte eē treurich aengesichte/ eñ hertēleet.
32 Een Vrouwe daer de Man geen vreuch
de aen en heeft / die maeckt hē verdrietich
k Gene.3. 6. tot allen dinghen.
1.Tim.2 14. 33 k De sonde komt van eender Vrouwen/
l Dat is/ eñ om harent wille/ moetē wy alle sterven.
Na de Wet 34 Ghelÿck alsmen den water geen ruymte
Mosis ge- laten en sal/ also en salmen den wyve haren
sprokē: daer wille niet laten.
van leest 35 Wil sy v niet na der handt gaen/ l so
Mat.19.7. scheydt v van haer.

Dat xxvj. Capittel.

1. Wel dien/ die een deuchtsame vrouwe
heeft. 2. Een hupselick wÿf/ 3. Een duech-
delick Wÿf/ een edel gave/ 5. ende 6. Drÿ
dingen zÿn verschrickelick / ende het vierde
grouwelick/ 8. Een Jaloers wÿf/ 10. Een
quaedt wÿf/ 16. Een vriendlick wÿf / ver-
blÿdt haren man/ 17. ende 18. Een vrouwe
die swÿgen kan/ is een gave Gods/ 19. eñ 20
Een ghemaniert wÿf eñ eenē hupsch wÿf/ 22.
Een schoone vrouwe / 26. Een strÿdtbaer
Man in armoede laten komen. Een wÿs
Raedtsheere ten laetsten verachtet: Ende
wie afvalt van den rechten gheloove / 27.
Een koopman kan hem swaerlick hoeden
voor onrecht / ende een kremer voor sonde.

1 WEl a dien / die een deuchtsaem Wÿf Een deucht-
heeft / dies leeft hy noch eens so lan- same Vrou-
ghe. we/ is alles
2 Een hupsick wÿf / is haren manne een lofs eñ eeren
vreuchde/ ende maeckt hem een fÿn gherust weerdt.
leven. a Pro.18/22
3 Een deuchtlick wÿf / is een edel gave/ 19/ 14.12/ 10.
ende wordt dien ghegeven/ die God vreest. Syrac.25.11.
4 Hy zy rÿck ofte arm / so isset hē een troost/ 6 / 16.
ende maeckt hem alle tÿdt vrolick. 2
5 Drÿ dingen zÿn verschricklick / ende het Drÿ ver-
vierde is grouwelick. schrickelicke
6 Verraderÿe/ Oproer, b onschuldich bloet dinghen.
verghieten. b 4. Reg. 21.
7 Welcke alle ergher zÿn dan de doodt. 16.
8 Maer dat is het hertenleedt / als een Prou.9. 17.
9 Vrouwe over de andere ialoers is / ende
lastertse by alle man.
10 Wanneer eener een boos wÿf heeft / so Boose wÿf.
isset even/ als een onghelÿck paer Ossen/ die
neffens eenander trecken sullen: c wiese c Judit.16.16
krÿcht / die krÿcht een Scorpioen.
11 Een dronken wÿf / is een groote plage:
want sy en kan haer schande niet bedecken.
12 Een hoerachtich wÿf / kentmen by haer
onschamel ghesichte/ ende aen hare oogen.
13 d Is v Dochter niet schaemachtich / so d Syra.42.11
houdtse hardt; op dat sy haren moetwille
niet en drÿve wanneer sy so vry is.
14 Wanneer ghy merckt / dat sy stoutelick
omme haer siet / so siet daer wel op: waer
dat niet/ eñ sy doet daer over tegen v/ so laet
het v ooch niet verwonderen.
15 Ghelÿck als een Voetganger die dorstich
is/ hanget sy hare tonghe/ ende drinckt het
naeste water dat sy krÿcht: eñ settet haer/
waer sy eenen stock vindet: ende neemt aen
wat haer gheworden kan.
16 e Een vriendelick wÿf / verblÿdt haren Een tuchti-
Man: eñ wanneer sy vernustichlick met ge vrouwe,
hē omme gaet/ verversehet sy hē zÿn herte. e Syrac.26.2
17 Een Vrouwe die daer swÿgen can/ dat is
18 een gave Gods: een welgemanierde vrou-
we en is niet te betalen.
19 Daer en is niet lievers op Aerden / dan
een ghemaniert wÿf:
20 Eñ en is niet kostelickers/ dan eē hupsch
wÿf.
21 Ghelÿck als de Sonne / als sy opgaet in
den hooghen Hemel des Heeren een vercier-
sel is: also is een duechtsaem wÿf/ een ver- f Hy spreect
tiersel in haren huyse. van den
22 Een schoone vrouwe / die daer vroom kandelaer
blÿft, die is als de klare Lampe f op den eñ pilaren/
heyligen kandelaer. in der Hut-
23 Een Vrouwe / die een standtachtich ghe- ten Mosis.
24 moet heeft/ die is als de gulden g Pilaren/ g Cantic.5.15
op de silveren Stoelen. * Cap. 27.
25 * Twee stucken zÿn daer / die my verdrie- Iuch.
ten ende het derde maeckt my toornich. Drÿ verdrie-
26 Wanneermen eenen strÿdtbaren man; telicke stuc-
ten laetsten armoede lÿdē laet: eñ de wÿse ken.
Raedtsheeren/

h Eccle. 2.16 Jere. 17.13.
Raedtsheeren / ten laetsten veracht: h
Eñ wie van den gheloove afvalt / tot den
onrechten gheloove : Desen heeft Godt
ten sweerde verdoemt.
27 Een Koopman kan hem swaerlick hoe-
den voor onrecht / ende een Kremer voor
sonden.

Dat xxvij. Capittel.

1. Om goedts wille doen veel onrecht. 3. De sonde steeckt tusschē den kooper eñ ver kooper. 6. In droeffenisse is des menschen sin beproeft. 7. Aen de reden / merckt men hoe het herte gheschickt is 9 De gherechticheydt verciert de gene diese vercrijgē 12. Een Godtvruchtich mensche. 14. Der Wijsen reden. 18. ende 19 Synen vriendt weert houden / ghetrouwe zijn / ende zijn heymelickheydt niet openbaren / 25. ende 26. Wie metter ooge wenckt / is te schuwen 29. Wie eenē kuyl graeft. die valt selfs daer in. 32. Die hen verblijden / alst den vromen qualick gaet.

a Prov. 30. 9. 1. Timo. 6. 9 Prover 23.4
b Dat is sy en achtē der conscientien niet.
1 WAnt omme goedts wille / doen vele
onrecht: a ende die daer rijck worden
willen die b wenden de ooghen af.
2 Ghelijck als eenen naghel in den muer/
3 tusschen twee steenen steeckt : also steeckt
oock de sonde tusschen den kooper ende
verkooper.
4 Houdt hy hem niet met neersticheydt in
de vreese des Heerē / so sal zijn huys haest
verstoort worden.
5 Wanneermen siftet / so blijft het onreyne
in de seve: also wat de mensche voorneemt/
daer kleeft wat onreyns aen :
c Prov. 27.21 1. Petri. 1.7.
6 c Ghelijck als de Oven den nieuwen pott
beproeft : also beproeft de droeffenisse / des
menschen sin.
d Mat. 7.16 Luce. 6.44.
7 d Aen de vruchten merckt men / hoe de
Boom gheoeffent is : also merckt men aen
der reden hoe het herte gheschickt is
8 Ghy en sult niemant loven / eer ghy hem
ghehoort hebt: want aen der reden kent-
men den Man.
9 Volght ghy der gerechticheyt na so sult ghyse
e Syrac. 6, 32 Baruch. 5. 4
krijgen / e ende haer aentrecken als eenen
schoonen rock.
10 De Voghelen voeghen hen tot haers
ghelijcken : also houdt haer de waerheydt
tot dien / die haer ghehoor gheven.
11 Gelijck als de Leeuwe op den roof loert:
also grijpt ten laetsten de sonde den quaet-
doender.
f Psal. 37.30 Prov. 31.26.
12 f Een Godtvruchtich mensche / spreeckt
alle tijdt dat heylsaem is : maer een dwaes
is veranderlick / ghelijck de Mane.
g Rom. 12.11 Colloss. 4. 5
13 Wanneer ghy onder den onwijsen zijt / g
so merckt wat de tijdt lijden wil : maer on-
der den Wijsen meucht ghy voortvaren.
14 Der dwasen reden / is uytermaten ver-
drietelick: eñ h haer lacchen is enckel son-
h Syra. 21.30
i Het doet hen sachte/ dat sy andere lieden bedroeven / eñ schade doen
de / ende i kittelen hen noch daer mede.
15 k Waermen vele sweeren hoort / daer
gaen eenen de hayren te berghe : ende haer
twisten / maeckt datmen de ooren toehou-
den moet.
k Syra. 23.10
16 Wanneer de hoovaerdigen met malkan-
deren twisten / so volghet bloetvergieten
daer na : eñ het is verdrietelick te hooren/
wanneer sy malkanderen so schelden.
l Syra. 19/10 27/ 27. Prove. 20.19
17 l Wie heymelickheyt openbaert / die ver-
liest het gheloove / ende en sal nemmermeer
eenen ghetrouwen vriendt krijghen.
18 Houdt uwen vriendt weerdt / ende houdt
hem gheloove.
19 Maer so ghy zijn heymelickheydt open-
baert / so en sult ghy hem niet weder krijghen.
20 Wie synen vrient verliest dien geschiedt
wel so leedt / als dien zijn vyandt ontgaet.
Goede vrienden salmen behouden.
21 Gelijck als wanneer ghy eenen vogel wt
der handt laet : also isset / wanneer ghy
uwen vrient verlaet / ghy en vangt hē niet
weder.
22 Ghy doruet hem niet na loopen / hy is te
verre henen wech / hy is ontsprongen / ghe-
lijck als een Ree wt den nette.
23 Wonden kanmen verbindē / scheldtwoor-
den kanmen versoenen :
m Syrach. 19. 15
24 m Maer wie heymelickheyt openbaert/
met dien isset wt.
n Prov. 6, 13 10, 10.
25 n Wie met den ooghen wenckt / die heeft
wat quaets inden sin / eñ en laet hem daer
niet van wenden.
26 Voor v kan hy soete spreken / ende looft
seer wat ghy spreeckt : maer achter uwen
rugghe spreeckt hy anders / ende verkeert v
uwe woorden.
27 Ick en ben geenen dinghe so vyandt / als
dien / ende de Heere is hem oock vyandt.
* Cap. 28. Luth. Die na eens anderen ongeluck staet dien is het syne niet verre.
28 * Wie den steen in de hoochte werpt / dien
valt hy op zijn hooft: wie heymelick steeckt/
die verwondet hem seluen.
29 o Wie eenen kuyle graeft / die valt daer
selfs in : wie eenen anderen stricken stellet/
die vangt hem seluen.
30 Wie den anderen schade doen wil / dien
koemt het selfs over synen hals dat hy niet
en weet van waer.
o Psal. 7. 16 Hester. 7.9. Prov 29.27. Eccle. 10. 8.
31 De hoovaerdighen / gecken ende spotten:
maer de wrake loert op hen / gelijck als een
Leeuwe.
32 Die hen verblijden / wanneert dē vromen
qualick gaet / die worden in den stricke ghe-
vangen : het hertseer salse verteeren / eer sy
sterven.
33 Toorne ende raserije zijn grouwelen / eñ
de Godloose vedrijftse.

Dat xxviij. Capittel.

1. Hem seluen niet wreken / 2 Vergheuen wy ons sal vergheuen worden. 10. Van twist aflaten 12. De toorn des menschē 14. Twee dingen malkanderen contrarie gaen wt den monde des menschen / 15. De oorblasers ende valsche monden / 22. Meer zijnder ghevallen door boose monden / dan door het sweert / 26. ende 27. De Godvruchtige en sal in harē vyere niet branden. Maer die den Heere verlaet / sal daer in vallen / 28. Den monde deuren eñ grendelen maken.

Wrake. a Deut. 32.35 Rom. 12 19.
1 WIe a hem seluen wreeckt / aen dien sal
hem de Heere weder wreken / ende sal
hem syne sonden oock behouden.
Vergheeft / so worde v vergheuen.
b Mat. 5.25. 6/14. 18.21.35 Mar. 11.25
2 b Vergheeft uwen naesten / wat leet hy v
ghedaen heeft: ende bidt dan / so worden
v uwe sonden oock vergheuen.
3 Een mensche behoudt tegen den anderen
den toorne / ende wil by den Heere ghenade
soecken.
4 Hy is onbarmhertich tegen zijns ghelij-
ken / ende wil voor syne sonden bidden.
5 Hy is slechs vleesch ende bloet / ende be-
houdt den toorne : wie wil hem dan syne
sonden vergeuen ?
c Syrac. 7.39
6 c Denckt aen het eynde / ende laet de
7 vyandtschap varen die den doodt ende het
verderf soeckt ende blijft in den gheboden.
8 Denckt aen het ghebodt / eñ laet v dreyghen na tegen uwen naesten.
9 Denckt aen het Verbont des Allerhooch
sten / ende vergheeft de onwetenheydt.
Dreyghen. Hader / of twist.
10 d Laet af van twist / so blijuen vele son-
den na.
d Syrac 8 3 e Of / verbittert.
11 Want een toornich mensche richtet twist
aen / ende de Godloose * verwerret goede
vrienden

vrienden / ende hist tegen malkanderē die/
die goeden vrede hebben.
12 e Wanneer daer vele houts is / soo wort
des vyers des te meer: eñ wanneer de liedē
gheweldich zijn/so wort den toorne dies te
grooter: eñ wanneer de lieden rijcke zijn, so
wort den toorne dies te heftiger: ende wan-
neer den twist langhe duert / so brandt het
dies te heftigher.
13 Bereydt zijn tot twist / steeckt vyer aen/
ende bereydt zijn tot kijuen, vergiet bloedt.
14 Blaesdy in het vonckken / so wordt daer
een groot vyer van: maer spouwdy op het
vonckken/ so blusscht het wt, ende beyder-
ley kan wt uwen monde komen.
15 f De Oorenblasers ende g valsche boose
monden zijn vervloeckt: want sy verwerren
vele, die goeden vrede hebben.
16 h Een boose mondt / maeckt vele lieden
oneens/ eñ drijftse wt eenē Lande int ander
17 Hy verderft vaste Steden / eñ verstooret
18 Vorstendommen.
19 Een boose mondt verstoot redelicke i
Vrouwen/ eñ berooftse alles dies/dat haer
suer gheworden is.
20 Wie hem ghehoor gheeft / die heeft nem-
mermeer ruste / ende en kan nerghens met
vreden blijuen.
21 De gheessel maeckt striemen / doch een
boose mondt verderft beenen eñ alle dinck.
22 Vele zijn ghevallen door de scherpte des
sweerts/ doch nergens na so vele/ als door
boose monden.
23 Wel dien / die voor de boose monden be-
waert is / eñ van hen ongheplaecht blijft/
eñ haer iock niet draghen en derf/ eñ in ha-
ren stricken niet ghebonden en is.
24 Want haer iock is yseren/ eñ hare strickē
koperen.
25 Hare plage is bitterer dan de doodt/ende
ergher dan de Helle.
26 Doch sy sal den Godvruchtighen niet
onderdrucken/ eñ hy sal in harē vyere niet
branden.
27 Wie den Heere verlaet / die sal daer in
vallen / ende daer in branden / ende het en
sal niet wtgheblusschet worden: het sal hem
overvallen / ghelijck als een Leeuwe: ende
te niete maken/ als een Pardel.
28 Ghy bethuynet uwe goedē met doornen/
waeromme maeckt ghy niet vele meer uwen
monde deuren ende grendelen?
29 Ghy weghet v gout ende siluer/ k waer-
om en weghet ghy oock niet uwe woorden
op de goutwichte?
30 Hoedt v/dat ghy niet daer door l glijdet/
ende vallet voor uwe vyanden / die op v
loeren.

Toorne. e Pro.26. 20

f Levit.19.16 Syrac.21.31 g Psal.120.2 Boosē mōd. h Iacob.3. 5

i Na Moses Wet, als de scheydbrief gaidt/ sonde menich wijf sonder schuldt verstooten zijn/ door sulcke boose monden.

k Eccl.11. 18

l Of slibberet.

Dat xxix. Capittel.

1. ende 2. Syuen naesten te leenen. 4. Menige zijn ondanckbaer tegen hare weldoenders. 11. De ondanckbaerheyt en behoort ons niet af te wenden van weldoen. 12. Men moet den Armen helpen. 15. 16. eñ 17. Aelmissen sal verlossen van alle ongheluck. 19. Een vroom man wort burghe voor zijnen naestē. 24. 25. Burge worden/ heeft vele rijcke lieden verdorven. 28. Het sonderlickste tot het leven des menschen. 29. Het leven des Armen. 31. De vreemdelinck is veel verachtens onderworpen.

1 WIe zijnen a naesten leenet/ die doet een
werck der barmhertichheydt: ende wie
goeden heeft, die sal sulcks doen.
2 Leenet uwen naesten / wanneer hy dies
behoeft: ende ghy ander/ gheeft het weder/
op de besproken tijdt.

Leenen / is een werck der barmhertichheyt. a Deut.15. 7 Luc.6.30.

3 Houdt wat ghy ghesproken hebt / eñ en
handelt niet bedrieghelicken met hem / soo
vindt ghy alle tijt uwen nootdruft.
4 b Menich meynet / v het sy gevonden wat
hy borghet, ende maeckt dien onwillich/die
hem gheholpen heeft.
5 Hy cusset eenen de handt/ c dewijle datmen
hem leenet/ende spreeckt so ootmoedichlick
om des naesten ghelde.
6 Doch / wanneer hy het sal wedergheven/
so vertreckt hy het/ende claghet seer/het sy
een sware tijdt.
7 Ende of hy het schoon wel vermach / soo
gheeft hy noch nauwe de helfte weder, ende
rekent het ghenen voor een ghewin toe.
8 Vermach hy nu niet, soo brenget hy ghe-
nen omme t'ghelt: de selue heeft hem seluen
van eenen vyandt ghecocht / met zijnen ey-
ghen ghelde.
9 Ende ghene betaelt hem met vloecken eñ
schelden/ ende gheeft hem spijtighe woordē
voor ghelt.
10 Menich leenet ongheern/ wt geener boo-
ser meyninge, maer hy moet hē vreesen / hy
come om het zijne.
11 Doch hebbet ghedult met uwen naesten e
in der noot/ ende doet de aelmissen daer toe/
dat ghy hem tijdt laet.
12 Helpt den Armen/ omme v des ghebodts
wille: ende en laet hem in der noodt niet le-
dich van v gaen.
13 Verliest gheerne v ghelt / om ws Broe-
ders ende Naesten wille / ende en begraeft
het niet onder eenen steen/daer het doch om
coemt.
14 e Samelt v eenen schadt/na den ghebode
des Allerhoochsten/die sal v beter zijn/ dan
eenich gout.
15 Legghet suwe aelmissen aen een sonder-
16 licke g plaetse: dat selue sal v h verlossen vā
17 allen ongheluckē.
18 Sy sal voor v strijden tegen uwen vyant/
beter dan eenighe Schilden oft Spiessen.
19 i Een vroom man wort Burghe voor zij-
nen naesten: maer een onbeschaemt men-
sche, laet zijnen burghe staen.
20 Vergheet der weldaedt uwes burghen
niet: want hy heeft hem seluen voor v ghe-
settet.
21 De Godtloose brenget zijnen burghe in
22 schaden: ende een ondanckbaer mensche/
23 laet zijnen verlosser steken.
24 Burghe worden / heeft vele rijcke lieden
verdorven/ende ghins ende weder ghewor-
pen ghelijck als baren in der Zee.
25 Het heeft groote lieden verdreven / dat sy
in vreemde landen moesten gaen dwalen.
26 Een Godloose/soo hy burghe gheworden
is/ende gaet met loosen swencken om / dat
hy hem daer wt drarye / die en sal der straffe
niet ontgaen.
27 Helpt uwen naesten wt / soo vele als ghy
condt, eñ siet voor v dat ghy niet selfs daer
over te schanden comet.
28 k Het is genoech tot desen leven/ wie wa-
ter eñ broodt/ cleederen eñ huys heeft/ daer
hy zijnen l nootdruft mede bedecken can.
29 m Cleyne neeringe/ onder eenen verderen
eygen dake/ is beter, dan een costelic Disch
onder den vreemden.
30 n Laet het v welbehaghen / ghy hebbet
weynich of vele.
31 Want het is een schandelick leven / van
huyse te huyse gaen: ende waer een vreemt
is/ daer en derf hy zijnen mont niet op doē.
32 Hy moet over hem laten gaen / eñ eenen
ygelicken met hem laten drincken/ eñ gee-
nen danck daer toe hebben: maer daer tot
bittere woorden hooren/

b Eccl.8.13

c Dewijle dat de noot voorhandē is.

d Deut.15.7 Luc.6.35. Rom. 12.13

e Matth.6. 20. Luc.12. 33. 1.Tim.6. 19. Tobie.4. 11

f Dan.4.26 Luc.11.41. Act.10.2.

g Tellet af/ wat ghy ghe dencket te gheven/ van den anderē goede: als Moses leert de thienden vyt legghen ende afsonderen/op de toecomende weldaet. Ende oock S. Paulus/ 2.Corint.8.

h verhelpē/

i Burghe worden.

k Syr.39. 31 Pro.27.27.

l Het is niet van noode burghen of leenen/ als de nootdruft des levens niet eyscht/ als tot prale/ tot grooten ghebouw/ of coopen. Ende wil segghen/ wanneermē leenen ende burgen sal/ namelickē/ inder noot. Dus beginnen vele lieden groote dinghen/ eñ willent met burgen ende ander lieden beswaringhe wtrichten.

m Slechte/ dunne.

n Psal.37.16 1.Tim. 6 8 Hebr. 13.5

Name-

o Sulcr ghescheidt oock dit die daer bitghen eñ grooten van vel ende ghebouwe beginnẽ ende daer na datselue anderẽ lieden laten moeten.

33 o Namelicken: Gast gaet henen/ende bereydt den Disch/ laet my met v eten / wat
ghy hebt.
34 Item: Trecht wech/ick hebbe eenen eerlicken Gast ghecreghen:ick moet het huys
selfs hebben/mijn broeder treet tot my in.
35 Sulcks is swaer eenen vernuftighen
manne/dat hy omme der herberghe wille/
sulcke woorden hooren moet:ende datmen
het hem voorwerpet / alsmen hem gheleent heeft.

Dat xxx. Capittel.

1. Zijn kint straffe. 8. Een verwaent kint 14. Een arme wel te passe. 15. Gheen goudt voor ghesontheyt. 18. ende 19. De Offerhande is den Afgoden onnut. 23. Hem seluẽ salmen goet doen. 25. Nydt ende twist verkorten het leuen. 26. Een vrolick herte.

Kindertucht
a Pro. 13.24 ende 23.13.
b allewech

1 Wie a zijn kint lief heeft/ die houdt het
b altijts ond' de roede/ op dat hy hier
namaels vreuchde aen hem beleue.
2 Wie zijn kint castijt/ die sal hem daer ouer
verblijden/ ende en derf hem daerom by dẽ
bekenden niet schamen.

Kinderẽ sal men straffẽ/ eñ wat leerẽ laten.
c Deut. 6.7.

3 c Wanneer een zijn kinde onderwijst/dat
verdriet synen vyandt/ ende verblijdt synen
vrienden.
4 Want of zijn vader sterft/so isset doch/als
en ware hy niet ghestoruen:want hy heeft
zijns ghelijcken achterghelaten.
5 Doe hy leefde/sach hy synen lust/eñ hadde
vreughde aen hem:doe hy sterf/en dorste hy
niet sorghen.
6 Want hy heeft eenen Beschutter naghelaten teghen syne vyanden/eñ die den vrienden weder dienen can.
7 Maer wie synen kinde te sachte is / die
beklaghet syne striemen/eñ verschrickt so
dickmaels als het weenet.
8 Een verweent kint/wort moetwillich/ghelijck als een wilt Peert.
9 Lieyet met uwen kinde / so moet ghy v
hier namaels voor hem vreesen:spelet met
hem so sal het v hier namaels bedroeuen.
10 Schimpet niet met hem/op dat ghy niet
met hem hier namaels treuren moetet/
ende uwe tanden ten lesten knirschen
moeten.

b Spr. 7.25

11 b Laet hem synen wille niet inder ieught/
ende ontschuldighet zijn dwaesheyt niet.
12 Buyghet hem den hals / dewijle dat het
noch ionck is:blouwet hem den rugge/dewijle dat het noch cleyn is:op dat het niet
hartneckich ende v onghehoorsaẽ worde.
13 Onderwijset v kint ende laet het niet ledich gaen / op dat ghy niet ouer hem tot
schanden wordet.

Gesonthept is beter dan rijckdom.

14 Het is beter/dat eener arm zy/ eñ wel te
passe/ende ghesont daer by/dan rijck ende
ongesont.
15 Ghesont eñ wel ghestelt zijn/is beter dan
goudt/ende een ghesonde lijf/ is beter dan
groot goet.
16 Gheenen rijcdom is eenen ghesonden lijue
te vergheliicken:ende gheen vreuchde/ des
herten vreuchde ghelijck.

Kranckheyt

17 De doot is beter/dan een siecck leuen/ofte
altijts kranckheyt.
18 Het is euen als een goet gerechte/voor eenen monde/die niet eten en kan: eñ als de
spijse/die men by eens dooden graf settet.

e Bel. 6.

19 e Want wat is den Afgodẽ het offer nut?
hy en kan doch eten noch riecken: so isset
met den Rijckẽ oock/diẽ God siecck maect.
20 Hy siet het wel met den oogen/eñ suchtet
daer na:ende is ghelijck als een gesneden/
die by een Maghet leyt/ende suchtet.

f Pro. 12.25. 14.30/15.13/ 17.22.
g Pro. 14.30

21 f Maeckt v seluen niet treurich/ende plaghet v seluen niet / met uwe eyghen ghedachten.
22 g Want een vrolick herte/is des menschẽ
leuen: ende zijn vreuchde/is zijn langhe leuen.
23 Doet v wat goets/ende troostet v herte/
ende drijft de treuricheyt verre van v.
24 h Want treuricheyt doodet vele lieden/eñ
en dienet i doch nerghens toe.

h Eccle. 3.28. 1. Mac. 6.8. 2. Cor. 7.10.
i Sy helpt niets/ende maect geen sake beter: wat sal sy dane

25 Nydt ende toornen verkorten het leuen/ende sorghe maeckt oudt voor der tijdt.
26 Eenen vrolicken herten smaeckt alles dat
wel/wat hy eet.

Dat xxxj. Capittel.

1. ende 2. Waken ende sorghen om rijcke te worden. 5. Wie ghelt lief heeft. 6. ende 7. Vele comen in ongheual/om des gelts wille. 8. Wel den Rijcken/die onstraffelick ghevonden wort. 12. Hem ghemaniert te houden ter Tafel. 15. Een nijdighe ooghe. 23. Mate houden in zijn eten. 28. Zyn goet eerlicken ghebruycken. 30. ende 40. Dronckenheydt. 35. ende 36. De wijn is geschapen om den mensche te verblijden. 41. Synen naesten niet te schelden by den wijne.

Rijcdom.
a 1. Tim. 6.9
Sorghe.

1 Waken na a rijckdom / verteert het lijf:
ende daerom sorghen/ laet niet slapen.
2 Wanneer een leyt/ende sorghet/so waect
hy altijts op/ gelijck als een groote kranckheyt altijts opweckt.

Rijcke.

3 Die is rijck/die daer arbeydet ende versamelt ghelt:ende houdet op/ende ghebruycket
dat oock.

Arm.

4 Maer die is arm/die daer arbeydet/ende
het ghedijet niet: ende wanneer hy alreede
ophoudet/so is hy doch een Bedelaer.

Ghelt.

5 Wie gelt lief heeft/die en blijft niet sonder
sonde:ende wie verganckelick dinck soeckt/
die sal daer mede vergaen.

b Spr. 8.3

6 b Vele comen tot ongheual/om des gelts
wille/ende verderuen daer ouer voor haren
ooghen.
7 Die hem c offeren/die stort het/eñ de onuersichtighen vanght het.

c Die den Mammon dienen/ als S. Paulus oock seydt/ dat de gierighe heyt Afgoderije zy/ eñ de gierige zijn des Mammons Papẽ ende Dienaers.

8 d Wel den Rijckẽ/die onstraffelick geuonden wort/ende het ghelt niet en soeckt.
9 Waer is die? so willen wy hem louen:
want hy doet groote dinghen onder synen
volcke.
10 Die hierin beproeft ende rechtschapen gevondẽ is/die wort met recht geloeft:hy con
de wel quaet doen/eñ dedes doch niet:schade doen/ende dedes doch niet.
11 Daerom blijuen syne goeden/ende de heylighen prijsen syne aelmissen.

d Luce 6.24.
Sprach 8.3
Dischtucht.

12 Wanneer ghy by eens rijcken mans Dissche sittet/so sperre v kele niet op.
13 Eñ en dencket niet:hier is so vele te etẽ.
14 Maer dencket/ dat een ontrouwe ooghe/
nijdich is.
15 (Want wat is nijdigher dan sulck een ooghe?) eñ weenet/als sy eenen siet toegrijpẽ.
16 Grijpt niet na allen dat ghy siet/ eñ neemt
17 niet/ dat voor hem in de schotel leyt.
18 e Neemt het by v seluen af/ wat v naest
geerne of ongheerne heeft/ende hout v be-
tamelijck in allen stucken.

e Mat. 7.12

19 Eet als een f mensche/wat v voorgesettet
is/ ende eet niet te seer/ op datmen v niet g
gram en worde.

f Niet als een Swijn.
g hatich/ vyandisch.

20 Om der eerbaerheyt wille/hout ghy eerst
op/ eñ en weest geẽ onuersadichlick Vreter
op dat ghy gheen ongonste en verkrijghet.
21 Wanneer ghy by velen sittet/ so en tastet
niet eerst toe.

h Syr.37.32 i slechten/ dunnen k kyghen. l Eccle.5.11.

21 h Een sedich mensche/laet hem met eenẽ
i cleynen ghenoeghen/ daerom en derf hy in
synen bedde so niet k hyghen.
23 l Ende wanneer de maghe matich gehou
den wort/ so slaeptmen sachte/ so kan een
des morghens vroech opstaen/ende is syn
by hemselven.

m Syr.38.4

24 m Maer een onversaechdich slocker/
slaept onrustich/ ende krycht het krimpen
ende buyckwee.
25 Wanneer ghy te vele ghegheten hebt/ so
staet op/ ende gaet wech/ ende legghet u te
rusten.

n Ca.32. Lut

26 * Myn kint/hoort my/ende en verachtet
my niet/ op dat u ten laetsten myne woor-
den niet en treffen.

n Rom.12.11

27 n Neemt voor u te arbeyden/so wedervaert
u gheen kranckheydt.

o Pro.22.9

28 o Eenen spysmilden man/ loven de liedẽ/
ende segghen: Hy is een eerlick man: ende
sulcks is een goede roem.
29 Maer van eenen vrecken viltze/ spreeckt
de gantsche stadt quaet, ende men seyt daer
recht aen.

De dronckẽheydt is een boos laster. Ephe.5.18. p hoochmoedige/ stoute. Weynich wyn is ghesondt. q Psa.104.15 Prove.31.6. 1.Tim.5.23.

30 Weest geen wynsupper: want de wyn ver
derft vele lieden.
31 Het Forneys proeft het ghehechte ysere-
werck: also proeft de wyn de p wrevelighe
herten wanneerse droncken zyn.
32 De q wyn verquict de menschen het levẽ/
somen hem matichlicken drinckt.
33 Eñ wat is het levẽ/daer geenẽ wyn en is?
34 De wyn is ghescheppen / dat hy de men-
35 schen sal vrolick maken.
36 De wyn ter noot druft ghedroncken/ver-
37 blydt lyf ende siele.
38 Maer somen dies te vele drinckt/so bren
39 ghet hy herteleedt.

r Pro.20.1. s Esdr.3.18. Judit.13.4. Tuchte in Collatien. t Syr.20.1.

40 r De dronckenheydt maeckt eenen dullen
sot noch duller: dat hy tort ende pocht tot
dat hy wel ghebiouwet/gheslaghen eñ ge-
wondet wort.
41 t Schelder uwen naestẽ niet by dẽ wyne/
ende en bespot hem niet in synen vreuchde.
42 Gheeft hem gheene boose woorden ende
verghent hem niet met harde woorden.

Dat xxxij. Capittel.

4. ende 5 Het behoort den Ouden toe te spreken. 10. De Jonghelinck mach oock wel spreken/alst hem van nooden is/ 11 eñ behoort weynich woorden te ghebruyckẽ. 13. ende 14. Schaemte maect groot gonste. 17. God loven na eten 18 ende 20. Die den Heere vreest. 21. Een Godloos mensche. 22. ende 23. Een vernuftich man. veracht goeden raet niet. 27. Op God vertrouwen. 28. Wie den Heere vertrout.

1 Maer hout u/ghelyck als sy/ende richt
u na hen/ so sitte ghy recht.
2 Ende geeft daer toe wat u behoort/
wildy mede sitten.
3 Op dat sy met u vrolick zyn moughen/eñ
ghy de eere daer van kryghet / datmẽ u ee-
nen zedighen vriendelicken man heete.
4 De Outste sal spreken: want het behoort
5 hem/als die ervaren is: ende en verhindert
de Speelliedem niet.
6 Eñ wanneermen liederen singet/so clapt
daer niet in a ende spaert uwe wysheydt
tot eenen anderen tydt.

a Eccl.3.7. Syrac.20.7.

7 Ghelyck als een Robyn in synen goude
lichtet/also verciert een gesanck de collacie
8 Ghelyck als een Smaragde in schoonen
9 goude staet / also vercieren de liederen by
den goeden wyn.

b Sy.32.6.

10 b Een jongelinck mach oock wel eenmael
of twee spreken/ alst hem van nooden is.

11 Ende alsmen hem vraghet/ so sal hy het
kort maken, ende hem houden/ als die niet
vele en weet/ende lievet swyghe.
12 Ende sal hem den heeren niet gelyck ach-
ten: ende als een out man spreect/daer niet
in klappen.
13 Donderẽ brengt grootẽ * blixem schaem
14 te maeckt groote gonste.
15 Staet oock by tyden op/ ende weest niet
de laetste/ maer gaet haest te huys.
16 Ende speelt aldaer, eñ doet wat ghy wilt:
doch dat ghy niet quaets en doet/ ende nie-
mant c pocchet.
17 Maer danckt voor dat alle/ dien/ die u ge-
schapen/ ende met synen goederen versadi-
ghet heeft.
18 * Wie den Heere vreest, die laet hem geer-
ne onderwysen: ende wie hem vroech daer
toe schicket/ die sal ghenade vinden.
19 Wie na Gods woordt vraghet /die sal het
rychelick verkryghen: wie het nu niet met
ernste meynt/ die wort daer door slechts er-
gher.
20 Wie den Heere vreest / die treft de rechte
leere, ende maeckt de gherechticheyt te luch
ten, a s een licht.
21 Een Godloose en laet hem niet straffen: eñ
weet hem te behelpen met andere lieden v
exempel in zyn voornemen.
22 Een vernuftich man en verachtet goedẽ
23 raet niet: maer een wilt ende hoovaerdich
mensche, vreest hem niet/ hy hebbe oock ge
daen wat hy wil.
24 Doet niet sonder raet: so en berouwet u
niet na der daet.
25 Gaet niet den wech daer ghy vallẽ moch
tet/ noch daer ghy u aen de steenen stooten
mochtet: verlaet u daer niet op / dat den
wech e slecht zy.
26 Ja, hoet u oock voor uwe eyghene kinderẽ.
27 Wat ghy voorneemt/ so betrouwet God
van gantscher herten: want dat is Gods
ghebodt houden.
28 Ende wie den Heere betrouwet / dien en
sal niets ghebreken.

* De blixem maect door het donderẽ/ alle dinck haestelic vol lichts: alsoo maect schaemachtichheydt haest gonst by alle man/ want alle de werelt heeft eenẽ jongen mensche lief wanneer hy schaemachtich is: ende wederom is alle de Werelt vyandt den onbeschaemder jeucht. c Dat is het huysghesin ofte de vrouwe slaet: maer speelt/ dat is weest vrolick met hen. * Cap.xxxiij. Luth. Gods vreese. b Ick en sie niet/ dat het geenen quaelick gaet, die doch oock Gods woort niet en achtet/ etc. Ja hoe booser schalck/ hoe betergelue. e Het schynt/ gelyck of de boosen op het del gheluck gingẽ. maer ten laetsten stort hen dẽ wech in den Afgrondt.

Dat xxxiij. Capittel.

1. Die den Heere vreest, dien sal geen leet overkomen. 2. ende 3. Een wys man, eñ verstandich man. 4. Der sake seker zyn / ende daer na daer van sprekẽ. 6. De Huychelaer. 8. ende 9. De Heere heeft de tyden onderscheyden. 11. Alle menschen zyn van der Aerden. 12. De Heere heeft sommighe ghesegent/ verhooght / vervloeckt ende vernedert. 13. eñ 14. De menschen zyn in der hant des ghenen diese ghemaeckt heeft. 15. De Godvruchtige ende de God. oose. 27. Eene boosen knecht.

Op God vertrouwen. a Eccl.1.19 b Syr.22.17 c Dat is/ Meester klockeline/ die wil in de Schrift scerpsinnich zyn eñ vragen. Waerõ de een dach heylich/ eñ de ander niet heylich zy? Waerom Christus ons vleesch zyn moeste Gen.1.27.2.

1 Wie a God vreest/ dien en coemt gheen
leedt over maer wanneer hy aenghe-
vochten is / so sal hy weder verlost
worden.
2 Een wys mã/ laet hem Gods woort niet
verleeden: maer een Huychelaer swevet ghe-
lyck als een Schip op der verbolghen Zee.
3 Een verstandich mensche houdt vast aen
Gods woort/ eñ Gods woort is hem seker/
ghelyck als een clare reden.
4 Wort der sake seker, daer na spreect daer
van: laet u te voren wel leeren/ so condy ant
woorden.
5 b Des Dwasẽ herte/ is gelyck als eẽ Radt
aenden waghen/ende syne ghedachten loo-
pen om als de Nave.
6 Ghelyck als de Stoothengst schreyet te-
ghen alle Merrien: also hanghet de c Huy-
chelaer allen Bespotters aen/

ende

7 Ende spreeckt: Waerom moet een dach
heyliger zijn van de ander: so doch de Son
ne den eenen dach so wel maeckt int Jaer/
als den anderen.
8 De wijsheyt des Heeren heeftse also on-
derscheyden.
9 Ende hy heeft de Jaertijden ende Vier-
daghen also gheordineert.
10 Hy heeft sommige wtvercoren ende ge-
heylighet voor anderen daghen.
11 Ghelijck als alle menschen van der Aer-
de ende b Adam van den stove gheschapen
is/ ende doch de Heere haer onderscheyden
heeft/ na zijn menichfuldighe wijsheyt/ ende
heeft menigerley wijse onder hen gheordi-
neert.

b Gen.2.7.

12 Sommighe heeft hy ghesegent/ verhoo-
get/ ende tot synen dienste verkooren/ ende
sommighe heeft hy vervloeckt ende verne-
dert/ ende van haren Stoele af gestooten.
13 e Want sy zijn in syne hant/ ghelijck als
de leem in des Potbackers handt: hy
maeckt alle syne wercken als het hem be-
haecht.

e Esai.45.9. Rom 9.20.

14 Also zijn oock de menschen in der hant/
diens/ diese ghemaeckt heeft/ ende geeft ee-
nen yeghelicken als het hem ghedenckt.
15 f Also is het goede teghen het boose/ ende
het leven tegen den doot/ ende de Godvruch
tighe teghen den Godloosen gheordineert.

f 2.Cor.6.14

16 Also siet aen alle wercken der Allerhooch
sten: so zijn doorgaens twee teghen twee/
ende een tegen het ander gheordineert.
17 Jck ben de laetste opghewaeckt/ als een
die in den Herfste g na leest/ ende God heeft
my den seghen daer toe ghegheven/ dat ick
myne Wijnperse oock vol ghemaeckt heb
be/ ghelijck als in den vollen Herfste.

In allen wercken Gods/ zijn doorgaens twee tegen een ander.
g Jck hebbe een goede antwoordt gegeven/ op sulcker dwase vrede/ van heyligen dagen/ etc. boven.7.

18 Siet/ h hoe dat ick niet voor my gearbey
det hebbe/ maer voor alle die/ die gheerne
leeren wouden.

h Sy.24.47

19 Hoort na my/ ghy groote Heeren / ende
ghy Regenten inden volcke/ neemt het ter
herten.
20 Laet den sone/ i den wijve / den broeder/
den vriende/ gheen macht over v / dewijle
dat ghy leeft/ ende over geeft niemande u-
we goeden: op dat het v niet en berouwe/
ende moetetse daerom bidden.
21 Dewijle dat ghy leeft/ ende eenen adem
hebt/ so overgeeft v gheenen anderen men
sche.

Blijft een heere uwer goeden ende kinderen.
i Spr 9.7.

22 Het is beter dat uwe kinderen uwer be-
hoeven/ dan dat ghy hen moetet in de han
den sien.
23 Blijft ghy de overste in uwe goederen/
ende en laet v/ v eere niet nemen.
24 Wanneer v eynde koemt/ dat ghy daer
van moetet/ k als dan deylet v erve wt.

k Gen.48.12

25 Den Ezel behoort zijn voeder/ de gheesel ende last: also l den knechte zijn broot/
straffe ende arbeydt.

l Mach.1.7 Hoemen het ghesinde houden sal. Spr 42.26.

26 Hout den knecht ten arbeyde / so hebdy
ruste van hem: laet ghy hem ledich gaen/ so
wil hy een Joncker zijn.
27 Het Jock ende de stricken/ buyghen den
hals: eenen boosen knecht / stocken ende
kluppelen.
28 Drijft hem ten arbeyt/ dat hy niet ledich
en gae: ledich ganck leert vele quaets.
29 Legget hem arbeyt op/ die eenen Knech-
te behoort: hoort hy v dan niet/ soo settet
hem in den stock.
30 Doch en legghet gheenen te vele op/ ende
houdt mate in allen dinghen.
31 m Hebdy eenen knecht/ so handthavet
hem/ als v selven: want wie hem wat doet/
die meynt v lijf ende leven.

m Spr.7.22

32 Hebdy eenen knecht/ so laet hem houden/
ghelijck als n waerby tegenwoordich: want
ghy behoeft syner/ ghelijck als uws eygen
levens.
33 Houde hem nu niet wel/ o dat hy hem op
maeckt/ ende van v loopt/ waer wildy hem
weder soecken.

n Dat het ander ghesinde zijn woort ghelijck als v bevel houden moete.
o 3.Re.2.39.

Dat xxxiiij. Capittel.

1. Onwijse lieden bedriegen henselven.
2. Op droomen achten. 5. ende.6. Eygen
prophetie/ ende duydinghe/ die niet en is
door Gods ingheven/ zijn te verachten. 9.
Een wel gheoeffent man. 14. ende. 15. De
Godvruchtighe hebben den rechten Gheest
19. De ooghen des Heeren sien op die/ die
hem lief hebben. 21. ende 22. Wie van on-
rechtveerdighen goede offert / diens offer
is een spot. 23. De gaven der Godloosen.
25. De arme heeft niets / dan een weynich
broots: 31. Onnut oft ydel vasten.

1 ONwijse lieden bedrieghen hen selven/
met dwase hope/ ende sotten verlaten
hen op droomen.

Droomen zijn bedrieghelick.

2 Wie op droomen achtet/ die grijpt na de
schaduwe/ ende wil den wint vanghen.
3 Droomen en zijn niets anders/ dan Beel
den sonder wesen.
4 a Wat onreyn is/ hoe kan dat reyn zijn?
ende wat valsch is/ hoe kan dat waer zijn?
5 b Eyghen prophetie/ ende duydinghe/ ende
droomen/ zijn niets/ ende maken eenen doch
sware ghedachten.
6 c Ende so sy niet en komen door ingevin-
ghe des allerhoochsten/ so hout daer niets
van.
7 Want droomen bedriegen vele lieden/ ende
die zijn bedroghen/ die daer op bouwen.

a De droomen valsch ende onreyn: wat souden sy van heylighe of goet maken;
b Jere.23.8
c Dani.7.1 4.Esdre.11

8 Men behoeft geene d leughenen daertoe/
datmen het ghebodt houde/ ende men heeft
genoech aen Gods woort/ wanneermen het
recht leeren wil.
9 Een wel gheoeffent man / verstaet vele/
ende een wel ervaren man / kan van wijs-
heyt spreken.
10 Maer wie niet gheoeffet en is/ die ver-
11 staet weynich / ende de dwalende gheesten
richten vele quaets aen.
12 Doe ick noch in dwalinghe was/ konde
ick oock vele leeringhe/ ende was so ghe-
leert/ dat ick het niet al seggen konde.
13 Ende ben dickwils in vare des doodts
daer over ghekomen/ tot dat ick daer van
verlost gheworden ben.

d Ghy en doruet de droomen niet vragen wat goet sy te doen. ghy hebt Gods woordt.
Wie God vreest/ die wort verlost wt aller noodt.

14 Nu sie ick / dat de Godvruchtighe den
15 rechten Gheest hebben: want haer hope
staet op dien/ die hen helpen kan.
16 e Wie den Heere vreest/ die en derf hem
nergens voor verschricken noch ontsetten:
f want hy is zijn toeversicht.
17 g Wel dien/ die den Heere vreest:
18 Waer op verlaet hy hem? wie is zijn steun
sel?
19 h De ooghen des Heeren sien op die/ die
hem lief hebben: hy is een Geweldich Be-
schutter/ een groote Stercke/ een Voordeck
teghen de hitte/ een Hutte teghen den hee-
ten middach/ een Behoeder tegen het struyc
kelen/ een hulpe teghen val:
20 Die het herte verblydt/ ende het aenghe-
sichte vrolick maeckt/ ende gheeft ghesont
heydt/ het leven ende den seghen.

e Psal.3.7. 27.1.112.7. 118.10.
f Psa.18.19. 91.9. Prou.3.25.
g Psal.112.1
h Psa.34.16. 91.1. Sp.15.24. 1.Pet.3.12.

21 * i Wie van onrechtveerdighen goede
22 offert/ diens offer is een spot: ende sodani-
ghen spot der Godloosen/ en behaecht Go-
de gheheel niets.
23 k De gaven der Godloosen / en behagen
den Allerhoochsten gheheel niets/ ende de son
den en worden met vele offeren niet versoent

* Cap.xxxv. Luth.
i Pro.21.27. Onrechtveerdich goet.
k Esa.1.13. Prouer.15.8 ende 21.27.
God en wort met offeren niet versoent/ maer met eenen onschuldigen leven. Prou.15.8.

Wie

24 Wie van des armen goet offert/ die doet
even/ als die den sone voor des vaders oo
ghen slachtet.
25 De arme en heeft niets dan een weynich
broodts/ wie hem dat afrooft/ die is een
Moorder.
26 Wie eenen syne neeringhe neemt / die
doodt synen naesten.
27 l Wie den Arbeyder synen loon niet en
gheeft/ die is een Bloethondt.
28 Wanneer een m bouwet / ende datselve
wederomme af breeckt/ wat heeft hy daer
meer van/ dan arbeydt?
29 Wanneer een bit/ ende wederom vloeckt/
hoe sal de Heere dien verhooren?
30 n Wie hem wasschet wanneer hy eenen
dooden aengeroert heeft/ ende roert hem
weder aen/ wat helpet dien zyn wasschen?
31 o Also is de mensche/ die voor syne sonden
vastet/ ende sondighet altydts weder: wie
sal diens ghebedt verhooren/ ende wat hel-
pet hem zyn vasten?

l Deu.24.14 Syrac 7.22. Tob.4.11.
m Sy willen offeren ende vroom zyn/ ende en laten doch niet af van den sonden. Dat heet te ghelycke bouwen ende breken/ te ghelycke bidden ende vloecken.
n Nu.19.12.
o 2. Pet.2.22

Dat xxxv. Capittel,

1. Welcke de warachtighe offerhanden zyn. 5. Aflaten van sonden. 8. ende 9. Den Rechtveerdighen offer. 10. God zyn eere gheven met vrolicken ooghen. 15 De Heere is een wreker. 16. Hy hoort het gebedt des die onrecht lydt. 18. ende 19 De tranen der Weduwe. 21. Het ghebedt der ellendighen. 22. De Heere sal rechtveerdich oordeelen ende straffen. 23. Sal der onbarmhertighen lendenen in stucken slaen. 24. En de gheven eenen yeghelicken na syne wercken. 26. De barmhertichevdt koemt in der noodt ter rechter tydt.

1 Gods ghebodt houden/ dat is een ryck
offer.
2 a Gods ghebodt groot achten/ dat of-
3 fer helpet wel.
4 Wie God danckt/ dat is een recht Se-
meloffer: b wie barmhertichevdt doet/ dat
is het rechte Danckoffer.
5 Aflaten van den sonden/ dat is een Gods-
dienst/ die den Heere behaecht: ende ophou
den onrecht te doen/ dat is een recht Soen
offer.
6 c Maer ghy en sult daerom v niet ledich
voor den Heere verschynen/
7 Want sulcks moetmen oock doen/ om
Gods ghebodts wille.
8 e Des Rechtveerdighen offer maeckt den
Altaer ryck/ ende synen reuck is soete voor
den Allerhoochsten
9 Des Rechtveerdigen offer is aengenaem/
ende desselven en wordt nemmermeer ver-
gheten.
10 f Gheeft God zyn eere met vrolicken oo
ghen/ ende uwe eerstelinghen sonder alle
ghebreck.
11 g Wat ghy h geeft/ dat gheeft geerne en-
de heylighet uwe Tienden vrolicken.
12 i Geeft den Allerhoochsten/ daer na als hy
v verleent heeft/ ende wat v hant vermach/
dat gheeft met vrolicken ooghen.
13 Want de Heere die een vergelder is/ sal
het v sevenvoudich vergelden.
14 k Maeckt gheen verkortinghe van uwer
gave/ want het en is niet aenghenaem.
15 Soeckt geen voordeel/ wanneer ghy offeren
sult: want de Heere is een wreker/ l ende voor
hem en is gheen aensien der persoonen.
16 m Hy helpet den armen/ ende en siet ghee
ne persoonen aen ende hy hoort het gebet
diens/ die onrecht lydt.
17 Hy en veracht des Weesen ghebedt niet/
noch der Weduwe wanneer sy klaghet.
18 De tranen der Weduwen / vlieten wel

a 1.Sa.15.22 Jerem.7.3.
b Phil.4.18. Heb.13.16.
c Exo.23.15. 34.20. Deut.10.16
d Ghelyck als sy segghen: Helpen de goede wercken niets/ so willen wy niets doen: waertoe sullen ons dan de Papen/
e Gene.4.4 8/21.
f Prou.3.9. Deut.26.2.
g 2.Cor.9.7.
h Den Priesteren ende Leviten.
i Tob.4.8.
k Leu.22.18. Deut.15.21.
l Deu.10.17 2.Par.19.7 Act.10.34. Roma.2.11.
m Exo.3.7. Jud 9.11.
Het ghebet der armen/ ellendighen ende Weduwen verhoort God.

19 van der wanghen nederwaerts: maer sy schreyen
opwaerts/ teghen dien/ diese wt drin-
ghet.
20 Wie God dient met lust/ die is aenghe-
naem ende zyn ghebedt reykt tot in de
Wolcken.
21 n Het gebet der ellendigen/ dringhet door
de Wolcken ende en laet niet af tot dat het
daer toe komet/ ende en houdt niet op / tot
dat de Allerhoochste daer in siet.
22 Ende de Heere sal recht oordeelen / ende
straffen/ ende het niet vertrecken noch lan-
ghen tydt lyden.
23 Tot dat hy den onbarmhertighen de lendenen
o in stucken slae/ ende hem aen sulcke lieden wre-
ke/ ende wtroye alle die/ die ghenen beleedi
ghen/ ende dat ghewelt der onrechtveerdi-
ghen neder stoote/
24 p Ende gheve eenen yeghelicken na syne
wercken/ ende loone hen/ alst sy het verdient
hebben.
25 Ende wreke zyn volck/ ende verheughe se
met syner barmhertichevdt.
26 Gelyck als de regen ter rechter tydt koelt/
alst droogh is: also koemt de barmhertic-
heydt oock inder noodt ter rechter tydt.

Het roepen der Ellendighen koemt voor God.
n Thre.3.44 Act.10.2. Exod.3.7. Tobi.3.18.
o Of. ontwee te morsel slae.
p Jer.17.10 Psalm 28.4 ende 62.13 Job.34.11 Roma.2.6. Apoca.2.23

Dat xxxvj. Capittel.

1. Het ghebet der gelooviger tot God/ tegen de gene die zyn Gemeynte verdrucken. 21. Het herte des verstandighen. 22 Een bedrieghelick mensche. 24. ende. 25. De schoonheyt ende vriendelickheyt eens wyfs. 26. Een Huysvrouwe hebben. 27. De mensche sonder Huysvrouwe.

1 HEere Almachtighe God ontferme v on
2 ser/ ende siet daer in / ende verschrickt
alle Volcken.
3 Heft v handt op a over de vreemden/ dat
sy uwe macht sien.
4 Ghelyck als ghy voor haren oogen waert
by ons/ also vertoont v heerlicken aen hen/
voor onsen ooghen.
5 Op dat sy bekennen ghelyck als wy be-
kennen/ b dat daer gheen ander God en zy/
dan ghy Heere alleen.
6 c Doet nieuwe teeckenen/ ende nieuwe
wonderen.
7 Bewyst v handt/ ende uwen rechten arm
heerlicken.
8 Verweckt de grimmichevdt / ende ghiet
den toorne wt.
9 Ruckt den Teghenpartyder wech / ende
vernielt den Vyandt.
10 Ende haest v daer mede / * ende dencket
aen uwen Eedt / op datmen vwe wonder-
daet pryse.
11 De toorne des vyers moetse verteeren/ die
so seker leven/ ende die uwen volcke leedt
doen/ moeten ymmers vergaen.
12 Vermorselt dat hooft der Vorsten die ons
haten ende segghen: Wy zyn het v alleen.
13 Versamelt alle stammen Jacobs ende laet
se v Erve zyn/ e ghelyck als van den begin
ne.
14 Ontferme v ws volcx/ dat van v den na-
me heeft/ ende Israels/ f dien ghy noemet
uwen eersten sone.
15 Ontfermt v der stadt Jerusalem/ daer v
Heylichdom is/ g ende daer ghy woonet.
16 Richtet Zion weder op / dat aldaer v
woort weder opgae/ dat v eere inden volc-
ke groot worde.
17 Verthoont v teghen dien/ die van den be-
ghinne v h Eyghendom ghewerst zyn/ ende
vervullet de prophecien/ die in uwen Name
verkondighet zyn.
18 Vergheldet dien/ die op v wachten / op

Een gebet/ dat God mach bekeeren ende de hy anden ghestuert worden.
a Jere.10.25
b Deut.32. 39. Esai.43.10 ende.45.5.
c Acto.4.30
* Judi.9.18
d Godts niets.
Esaie.37.8
e Deu.4.20 7/6.10/15.
f Exo.4.22. Osee 11.1.
g 2 Pa.6.38 3.Reg.9.3. Syra.24.14
h Exod.19.5 Deute.14.2

dat uwe Propheten warachtich bevonden worden.

19 Verhoort Heere het gebet dier/die v aenroepen/ i na den segen Aaron/ouer v volck: op dat alle die op Aerden woonen / bekennē/dat ghy Heere/de eewige God zijt.

20 *De buyck neemt allerley spyse tot hem: doch is een spyse beter/dan de ander.

21 Ghelijck als een tonghe het Wiltbraedt smaect: k also merct een verstandich herte/ de valsche woorden.

22 Een bedriegelick mensche can eenen in een ongheluck brenghen: maer een die ervaren is/ l weet hem daer voor te hoeden.

23 De moeders hebben alle sonen lief/ ende een dochter geraeckt doch somtyts beter/ dan de sone.

24 Een schoon wijf verblijdt haren man/ eñ een man en heeft niet lievers:

25 Als sy daer toe vriendelick eñ vroom is/ so en vintmen des mans ghelijcken niet.

26 Wie een Huysvrouwe heeft / die brengt zijn goet tot nut/ ende heeft eenen trouwē Hulper/ende eenen Pilaer/daer hy hem op troosten kan.

27 Waer geenen Thuyn en is/ daer wort het goet verwoestet: ende waer geen Huysvrouwe en is/ daer gaet het den Huyswaert/ gelijck of hy verdwaelt ghinghe.

28 Gelijck alsmē eenē Straetenroouer niet en betrout / die van eener Stadt in de ander sluypt: also en betroutmē ooch eenē manne niet/ die geenen Nest en heeft/ eñ ter Herberghe trecken moet/waer hy te laet coemt.

i Als Num. 6.29. staet/ dat sy het volck soudē seghenen in Gods name
*Capittel. xxxvj. Luth
k 1.Cor.2.15
l Spr.6.7.
Als eener deuchtsamer vrouwē

Dat xxxvij. Capittel.

1. Vriendt alleenlick metten name. 2. Vrient tot vyant worden 4. Vrienden alst wel gaet. 5. Vrienden om des buycks wille. 9. Men sal acht hebben op die raet gheven. 15. ende 16. welcke soorte van menschen men hanteren sal. 18. Beter mercken dan seuen Wachters. 26. Een wijs man leert zijn volck. 28. Een yeghelijck heeft synen bestelden tijdt te leuen. 29. Een wijs man/ heeft by synen liedē een groot aensien. 30. Hemseluen proeuen. 32. Maticheydt ende ghemanierthepdt in eten.

Vrienden.

1 Een yeghelick vriendt seyt wel: Ick ben oock vrient: maer sommige zijn alleenlick met den name vrienden.

2 Wanneer vrienden onder eenander vyant worden/so blijft de hartt/ tot in den doot.

3 Och van waer coemt doch dat quaet/ dat alle de Werelt so vol valschept is?

4 a Wanneert den vriende wel gaet/so verblijden sy hen met hem: wanneert hem qualick gaet/so worden sy syne vyanden:

5 Sy treuren met hem/omme des buycks wille: maer wanneer de noodt aen gaet/ so houden sy b hen tot eenen Schildt.

6 Vergheet uws vrients niet/ wanneer ghy vrolick zijt/ende denckt aen hem/ wanneer ghy rijck wordet.

7 c Een yegelick Raetgeuer wil raden: maer sommighe raden tot haer eyghen nut.

8 Daeromme hoet v voor de Raetgheuers: bedenckt te voren/of het goet zy.

9 Want hy denct misschien hemseluē te raden/ende wilt v laten waghen/eñ spreeckt: Ghy zijt op de rechte bane.

10 Ende hy staet ghelijcke wel tegen v/ende merckt daer op/hoe het ghelucken wil.

11 d Houwt geenē raet met dien/die een quaet vermoeden op v heeft/ ende en neemt niet te rade die v benyden.

12 Gelijck als wanneer ghy een vrouwe om raedt vraghet/ hoemen hare vyandinnen

De Werelt is vol valschepdt.
a Eccl.6.10.
b Dat is/ Waer sy sekerheydt eñ gonst wetē/ het zy met God ofte nz
c Spr.8.20.
d Eccle.9.19

vrientlick zijn mochte: ofte eenen vertzaechden/ hoemen krijghen mochte.

13 Ofte eenen Koopman/hoe hooch hy uwe waer/teghen de syne achten wille: ofte eenē Kooper/hoe diere ghy segeuen sult: ofte eenen nijdigen/hoemen weldoen mochte: ofte eenen onbarmhertighen/ hoemen ghenade bewijsen mochte.

14 Oft eenē luyen/van grootē arbeyde: ofte eenē Dachlooner die nergent beseten is/ hoe men wt dē arbeyde niet gaen en moet? ofte eenē tragen Huysknecht/van vele bedrijfs: sulcke lieden en neemt niet tot raedt.

15 e Maer houdt v altijts tot Godvreesende lieden/ die ghy weet/ dat sy Gods gheboden houden:

16 Die gesinnet zijn als ghy zijt/die medelijden met v hebben/ so ghy struyckelet/

17 Eñ blijft by haren rade: want ghy en sult gheenen ghetrouweren raet vinden.

18 Ende sulcker een/kan dickwils wat beter mercken/ dan seuen Wachters/ die bovē op der wacht sitten.

19 f Doch in allen desen roept oock den Alderhoochsten aen/dat hy v doen wel ghelucken/ ende niet feylen en late.

20 g Eer ghy wat begint/so vraecht te vorē/ eñ eer ghy wat doet/so neemt raet daertoe.

21 Want waermen wat nieus voor heeft/ daer moet van dese viere een in comen: Dat het goet ofte boos worde/ dat leuen ofte de Doot daerwt volghe: eñ dit alle regeert alle tijt de tonghe.

22 Menich is wel geschicket anderen lieden te raden/ende en is hem seluen niet nut.

23 Menich wil kloeckelick raden/ende men en hoort hem doch niet gheerne/ ende blijft geen Bedelaer.

24 Want hy en heeft vanden Heere de genade daer niet toe/ ende gheen wijsheyt en is in hem.

25 Menich is wijs door eyghen bevindinge: die doet voordeel met synē rade/ eñ treft het

26 Een wijs man/ kan zijn volck leeren/ h eñ doet met synē rade voordeel/ende treft het.

27 i Een wijs man wort hooch ghelooft/ende alle die hem sien/ prijsen hem.

28 Een yeghelick heeft eenen bestelden tijdt te leuen: maer Israels tijdt en heeft gheen ghetal.

29 k Een wijs man heeft by syne lieden een groot aensien/eñ zijn name blijft eewichlic.

30 * Mijn kint/proeft wat uwen lijue gesont is: eñ siet wat hem ongesont is/ dat en geeft hem niet.

31 l Want allerley en dient niet alleman/so en mach ooch alleman niet allerley.

32 m Ouerladet v niet met allerley noodelle spijse/ende eet niet te ghierichlick.

33 Want vele eten maeckt kranck/eñ een onuersadich Eter krijcht het krimpen.

34 Vele hebben hen doot gegeten: maer wie matighen eet/die leeft dies te langher.

Dat xxxviij. Capittel.

1. Men sal de Medecijn eeren. 2. ende 12. De Heere heeft hem gheschapen. 2. ende 8. De medecijne coemt van den Alderhoochsten / ende hy gheeft alles wat goet is 6. God heeft sulcke konste den mensche ghegeuen. 9. God bidden als men sieck is. 16. Men sal sorghe draghen de doode te begrauen. 21. Hem in treurichept matighen. 22. Ende het eynde bedencken. 23. En den dooden dencken. 25. Wie de Schrift leeren sal.

1 Eert den Medecijn met behoorlicker eeringhe/ op dat ghy hem hebbet ter noodt.

Trouwen raet salmen by Godvreesenden lieden soecken.
e Exo.18.21
Sprac.8.20
9.21.
f Het en is niet ghenoech/ goeden raet hebbē/ God moet oock geluck daer toe gheuen: anders en gaet het oock niet voort. Wat hy wil oock mede zijn ende al gheroepen worden/ Dat is/ Sonder het gebedt/ is goet raet/ eygen raet. Dat heeten eyghen aenslaghen/ die den keerts gaet gal: dat zijn sy/ die vele raden/ende hebben doch de genade daer niet toe.
g 3.Re.22.6
4.Reg.3.7.
Welcke recht wijs zy.
h Exo.18.24
13.Reg.10.4
Dan.2.46.
Job.14.4.
Psalm.39.6
k Exo.11.3.
*Capittel. xxxviij. Luth
Vermaninge ter matichept.
l 1.Cor.6.12 ende 10.23.
m Spr.11.22
Den Aertz of Medecijn salmen eeren.

Want

2 Want de Heere heeft hem gheschapen/ ende de medicijne comt van dē Allerhoochsten: ende Koninghen eeren hem.
3 De const des Medicijns verhooght hem/ ende maeckt hem groot by Vorsten ende Heeren.
Medicijne en salven niet verachten.
4 De Heere laet de medicijne wt der Aerdē wassen/ ende een vernustich mensche en verachtetse niet.
a Exo.15.25. 4.Reg.4.41.
5 a Het bitter water werdt doch soete/ van eenen houte: op datmen syne kracht bekennen soude.
6 En hy heeft sulcke konst den menschē ghegheuen/ op dat hy ghepresen worde in syne wonderdaden.
7 Daer heylet hy mede / ende verdrijft de smerten/ ende de Apteker maect medicijne daer van.
8 Summa: Gods wercken en canmen niet alle vertellen/ ende hy geeft alles wat goet is op Aerden.
b Esai.38.1. 2.Par.16.2. c Ten eersten/ wordet vroom: ten anderē/ doet voor v bidden: ten derdē/ gebruyct van dē Medicijn.
9 b Mijn kint/ wanneer ghy kranck zijt/ so en veracht dit niet: maer biddet den Heere/ so sal hy v ghesont maken.
10 c Laet af vander sonde/ eñ maect uwe handen onstraffelick/ ende reynicht v herte vā aller misdaet.
11 Offert soeten reucke/ ende Semele ten gedenckoffer/ ende gheeft een vett offer/ ghelijck of ghy van hier moestet.
d Bidden helpt meer dan medicijne/ ende de Kerckendienaer doet meer dan de Medicijn. Maer men is niet geerne vroom/ daerom en achtet men des biddens eñ der Kercdienaers oock wenich.
12 Daer na laet den Medicijn tot v comen/ want de Heere heeft hem gheschapen: ende en laet hem niet van v/ dewijle dat ghy syner doch behoeft.
13 De tijt can comen/ dat den krancken alleē door v ghene gheholpen worde/
14 Wanneer sy den Heere biddē/ dat het met hem beter worde/ ende ghesontheyt crijghe/ langher te leuen.
15 Wie voor synen Schepper sondicht / die moet den Medicijn in de handen komen.
e Dooden beweenen.
16 e Mijn kindt / wanneer een sterft/ so beweent hem/ ende klaecht/ gelijck of v groot leet gheschiet ware: ende bewindet zijn lichaem behoorlicker wijse/ ende begraeft hem eerlick.
17 Ghy sult bitterlick weenen/ eñ van herten bedroeft zijn/ ende leet draghen/ daer na als hy gheweest is/ ten allerwenichsten eenen dach ofte twee:
e Spr.22.10. 1.Thess.4.13 f Prou.12.25 17.22. Spr.30.21.
18 Op datmen niet qualick van v sprekē en menge: ende troostet v weder/ dat ghy niet treurich en wordet/
19 f Want van treuren coemt de doot/ eñ des herten treurichheyt swacket de kracht.
g Dat is/ Hout geene mate.
20 Treuricheyt ende armoede/ doet dē herte wee in der aenuechtinghe/ eñ g ouertreedt.
21 Laet de treuricheydt niet in v herte/ maer slaetse van v/
h Gelijc als Dauid dede ouer synen kinde/ ende sprac: Jck moet tot hē: het en comt niet weder. etc. Gisteren was het aē mij/ heden aen v.
22 Ende dencket h aen het eynde eñ en vergheet dies niet: want daer en is gheen wedercomen: het en helpt hem niet/ ende ghy doet v schade.
23 Dencket aen hem gelijck als hy gestorvē is/ so moet ghy oock steruen: ghisteren was het aen my/ heden is het aen v.
24 i Dewijle dat de doode nu inder ruste leyt/ so hout oock op zijns te ghedencken: ende troostet v weder ouer hem / nademael zijn gheest van hier ghescheyden is.
i 2.Sa.12.22 * Cap.xxxix. Luth.
25 * Wie de Schrift leeren sal/ k die en kan gheenen anderen arbeyt waernemen: ende wien men leeren sal/ die en moet anders niet te doen en hebben.
Een yeghelick sal op syne beroepinge wachten. k 2.Tim.2.4. Ackerman.
26 Hoe kan die de leere waernemen/ die daer ploeghen moet/ ende die gheerne de Ossen met der sweepen drijft/ eñ met dierghelijckē wercken omgaet/ ende en weet niet anders dan van Ossen te spreken.
27 Hy moet dencken/ hoe hy ackeren moet/ ende moet spade ende vroech den Koeyen voeder gheuen.
28 Also oock de Schrijnwerckers/ ende Timmerlieden / die dach ende nacht arbeyden/ ende snyden Beeldtwerck/ ende doen neerstichheyt/ menigherley arbeyt te maken: die moeten dencken dat het recht worde/ ende vroech ende spade daer ouer zijn/ dat sy het volbringhen. Timmerman.
29 Also een Smit/ die moet by synē Aenbilt zijn/ ende zijn smeden waernemen/ eñ wort matt van dē vyere/ ende arbeydet hem moede voor de Smisse. Smidt.
30 Het o hameren/ slaet hem de oorē vol/ eñ siet daerop/ hoe hy het werck recht make. * Of/ hamer gheklanck/ hamerghelnydt.
31 Eñ moet dencken/ hoe hy het reede make/ ende vroech ende spade daerouer zijn / dat hy het fijn wt arbeyde.
32 Also een Potbacker/ die moet by synen arbeyt zijn / ende de schyue met synen voeten ommedrijuen/ eñ moet i altoos met sorghen zijn werck maken / ende heeft zijn ghewisse dachwerck. Potbacker. l Of/ allewech/
33 Hy moet met synen armē wt den leem zijn vat formeren/ ende moet hem moede tot synen voeten bucken.
34 Hy moet dencken/ hoe hy het fijn verglase/ ende vroech ende spade den Ouen vaghen.
35 Dese alle troosten hen op hare hantwerc/ ende een yeghelick verlijtlicht hem/ om zijn werck te konnen.
36 Men can haer in der Stadt niet onbeerē: maer men kanse nerghent henen schicken.
37 Sy en connē de m Amptē oock niet waernemen/ noch in der Ghemeynte regeren. m Of/ Officien.
38 Sy en connen dat verstant niet hebbē/ de Schrift te leeren/ noch het recht ende de gerechticheydt te predicken: sy en konnen de Spreucken niet leeren.
39 Maer moeten de tijtlicke neeringe waernemen/ eñ en dencken niet wijder / dan dat sy met haren arbeyde gewinnen meughen.

Dat xxxix. Capittel

1. Wie de Wet des Allerhoochstē sal leeren. 6. Sal bidden voor des gantschē volcx sonde. 8. ende 9. Hy sal met den Gheest der wijsheyt van den Heere begaeft worden. 10 ende de Heere gheeft ghenade daer toe/ dat zijn woort ende leere voortgaen. 11. eñ bewijst het met der heyligher Schrift. 12. ende 13 Hy/ noch syne wijsheyt/ sal nemmermeer vergheten worden. 21. ende 39. De wercken des Heerē zijn goet. 23. Wat hy door zijn gebodt doet/ is lieflick. 29. Zijn doen is den heylighen recht. 31. Wat de mensche tot synen leuen behoeft. 36. Met vreuchden doen de Creaturen Gods beuel. 41. Men sal den Name des Heeren louen ende dancken.

1 Maer wie hem daer toe gheuen sal/ dat hy de Wet des Allerhoochsten * leere/ die moet de wijsheydt aller Ouden a ondersoecken/ ende in den Propheten studeren.
*Een Pastoor oft Predikant sal studeren/ eñ in allerley konsten hem oeffenen / so gheeft hem God ooc verstant: maer den loosen Papen ende Buycdienaren en geeft hy niets.
2 Hy moet de gheschiedenissen der * Vermaerden lieden merrken/ ende op de selue na dencken wat sy bedieden ende leeren.
3 Hy moet de Geestelicke Spreuken leeren/ ende hemseluen in de diepe redenen oeffenē.
4 Die can dan den Vorsten dienen/ ende by den Heeren zijn.
5 Hy can hem laten verschicken in vreemde landen: want hy heeft versocht/ wat by den lieden deucht of niet en deucht.
a Of/ nagrōden/ na spreuken/ * Of/ beroemden.
6 Ende dencket/ hoe hy vroech sal opstaen/ om den Heere te soecken/ die hem geschapē heeft/ eñ biddet voor den Allerhoochsten.

b Exo.32.11 7 b Hy doet synen mont wÿt op/ende biddet
Nu.14.13. voor des gantschen volcx sonde.
1.Esdr.9.6 8 Ende wanneer dan de Heere also versoekt
3 Esdr.8.76 is / so gheeft hy hem den Gheest der Wÿs-
heyt rÿckelick.
9 Dat hy wÿsen raet en leere/geweldichlic
c Dan.2.19 geuen kan c daer hy den Heere voor danc-
ket in synen ghebede.
10 Ende de Heere geeft genade daer toe dat
d Anders/ zÿn raet ende leere voortgaen: en d ouer-
betrachtet/ leyt het te voren by hem seluen.
of besinnet. 11 Daer na seyt hy synen raet ende leere wt/
ende bewÿst het met de Heylighe Schrift.
e 3.Reg.10.7 12 e Ende vele verwonderen hen van syne
wÿsheyt ende sy en sal nemmermeer onder
gaen.
13 Syner en wort nemmermeer vergheten/
ende synen naem blÿft voort ende voort.
f Spr.44.15 14 f Wat hy gheleert heeft dat salmen voor-
der predicken/ende de Ghemeynte sal hem
prÿsen.
15 Dewÿle dat hy leeft heeft hy eenen groo
teren name dan andere duysent/ ende na
synen doot blÿft hem de selue name.
* Cap.xl. 16 * Ick hebbe noch wat meer te segghen:
Luth. want ick ben ghelÿck als een volle Mane.
Een verma 17 Luystert na my ghy heylighe kinderen, en
ninghe tot wasset ghelÿck als de Roosen aen den Be-
Gods lof/ ken ghepl anter.
ende der 18 Ende gheeft soeten reucke van v/ghelÿck
wonderin- als Wierooc k/ bloeyet als de Lelien/ ende
ghe syner rieecket wel.
wercken. 19 Singhet loflick / ende loeft den Heere in
Gods were alle syne wercken.
ken salmen 20 g Prÿset synen Name heerlick: dancket
prÿsen ende hem ende loeft hem met singhen ende klin
louen. ghen ende spreeckt also int dancken:
g 1. Paral. 21 h Alle wercken des Heeren zÿn seer goet
.17.8. ende wat hy ghebiedt / dat ghesc hiedt ter
Psal.105.4. rechter tÿdt.
Esaie.12.4. 22 Ende men behoeft niet te seggen: Wat
h Gen.1.31. sal dat? want te harer tÿdt/ komen sy alle
Sapie.1.14 als ghewenschet: i ghelÿck als doe door
Mar.7.37. zÿn ghebodt/het water k stont als mueren
1.Tim.4.4. ende door zÿn woort de wateren stonden/
i Gen 8.3. ghelÿck oft sy erghens in ghevaet waren.
k Als in de 23 Want wat hy door zÿn ghebodt doet/
rooden Zee dat is lieflick ende men behoeft ouer geen
ende in de ghebreck te klaghen aen syner hulpe.
Jordane 24 Aller menschen wercken zÿn voor hem l
geschiet is. ende voor synen ooghen is niets verborgē
Exo.14.21 25 Hy siet alle dinck / van den beghinne der
Josue.3.4 Werelt aen tot aen het eynde der Werelt/
l Spr.23.27. ende voor hem en is gheen dinck nieuwe.
Psalm.33.13 26 Men behoeft niet te seggē: Wat sal dat?
2 Par.16.9. want hy heeft een yeghelick ghes chapen/
2.Mac.9.5 dat het erghens toe dienen sal.
Hebr.4.14. 27 Want synen seghen vliedt daer henen/
m Gen.7.13 ghelÿck als een water/ende m drencket de
Aerde/ghelÿck als een Sondtvloedt.
28 Wederom zÿn toorne treft de Heydenē/
n Osee.14.8 ghelÿck als wanneer hy een waterrÿck lāt
Alle dingē verdrooghen laett.
zÿn van 29 n Zÿn doen is by den Heylighen recht/
God den ge maer de Godloosen stooten hen daer aen.
loouighen te 30 o Alles wat van den beginne gheschapē
goede ghe- is/ dat is den vromem goet maer den God
schapen. loosen schadelick.
o Rom.8.28 31 p De mensche behoeft tot synen leuen/
p Spr.29.28 water/vyer/ÿser/sout meel, honich/melck/
q 1 Tim.4.4 wÿn, olye, ende kleederen
r Ma.25.29 32 q Sulcks alle koemt den vromen te goe
s Spr.40.9 de, ende den Godloosen tot schaden.
Exod.9.23. 33 Oock zÿn de winden een deel ter wrake
t 4 Reg.6.25 ghesc hapen ende door haer stormen doen
4 Esdr.15.49 sy schade r ende wanneer de straffe komē
ende 16.20 sal so ruysschen sy ende richten den toor-
Jer.24.10. ne wt diens, diese ghesc hapen heeft.
ende.27.8. 34 s Vyer / haghel / t de hongher ende de
Doodt/ sulcke alle zÿn ter wrake gheschapē.
35 u De wilde ghedierten / Scorpioenen/ u Eccl 16.22
Slanghen/ende het Sweerdt zÿn oock ter Jerem.8.14
wrake ghesc hapen / om de Godloosen te Sapi.11.18
verderuen.
36 Met vreuchden doen sy zÿn beuel ende
37 zÿn bereydt/ waer hy harer toe behoeft op
Aerden ende wanneer de vre koemt/ so en
laten sy niet af.
38 Dat is het dat ick begonst, ende dachte
te schryuen/
39 Namelicken/ x dat alle wercken des Hee- Alle wer-
ren goet zÿn / ende een yeghelÿck te syner ken Gods
tÿdt nut is. zÿn goedt.
40 Datmen niet en behoeue te seggen: Sy x Gen.1.31.
en zÿn niet alle goet: want een yegelÿck is Spr.ac.4.6
te syner tÿdt costelick.
41 Daerom salmen den Name des Heeren
louen en dancken, met der herten en monde

Dat xl. Capittel.

1. Des menschen leuen is een ellendich
ende iammerlick dinck 5. Is altydts met
veel lÿdens beuanghen. 8. Den Godloosen
seuenmael meer. 12. De waerheyt blÿft eeu
wichlick. 13. De goeden der Godloosen. 15.
De nakomelinghen der Godloosen 18. Wie
hem met synen arbeydt gheneert ende hem
laet ghenoeghen. 19. Een eerlick wÿf. 20.
Lieflickheyt der wÿsheyt. 21. Een vriende-
licke reden. 24. Barmhertichheyt. 25. Goe-
den raet. 26. De vreese des Heeren. 29. en.
32. Bedelerie. 30. ende. 31. Die hem op
eens andern Disch verlaet.

1 HEt is een ellendich iammerlick dinck/
met aller menschen leuē van moeder
lÿue aen tot dat sy in de Aerde begra
nen worden, die onser aller moeder is
2 Daer is altoos a sorghe/ vreese/ hope, en a Teghen
ten laetsten de Doodt. God ende
3 So wel by dien die in hoogher eeren sitt/ het toeko-
als by den allercleynsten op Aerden. mende leuē
4 So wel by dien/die daer syden ende een
kroone draecht/ als by dien/die eenen gro-
uen kedel aen heeft.
5 b Daer is altoos c toorne ÿeloersheydt/ b Sapi.11.
tegenspoet, d onvrede ende doots vaer, nÿt 26.
ende twist? ende wanneer een des nachs c Tegen en
op synen bedde rusten ende slapē sal, so val onder den
len eenen menigerley gedachten in. hedenich de
6 Wanneer hy schoon een weynich rustet/ sen 1.uen.
so en is het doch niets: want hy verschrickt d Esa.48.22
in synen droom/ghelÿck of hy de vyanden ende.57.19
saghe komen.
7 Ende wanneer hy opwaeckt/ en siet dat
hy seker is so is hem/als die wt der slach-
tinghe ontkomen is/ende is weerman vro
lick dat de vreese niets gheweest en is.
8 Sulcks ouerkoemt allen vleesche/ beyde
den menschen ende den Vee: maer den God
loosen seuenmael meer. e Sp.39.34
9 e Moort bloetuergietinge/twist/sweert f 4.Re.6.25
ongeluck f hongher/verderf ende plaghe/ 4 Esd.16.26
10 Sulcks alle is geordineert tegen de God g Gen.7.11
loosen: want om harent wille moeste oock * Cap.xli.
de Sendtvloedt comen. Lut.
11 * h Alles wat wt de Aerde comt/dat moet h Gen.3.19.
weder tot Aerde worden i ghelÿck als alle Spr.41.13.
wateren weder in de Zee vlieten. i Eccle.1.7.
12 Alle ghesc hencken ende onrechtveerdich De waer-
goet/ moeten ondergaen/ k maer de waer- heydt blÿft
heydt blÿft eewichlick. eeuwich.
13 Der Godloosen goeden verdrooghen ge- k 1 Esd.4.38
lÿck als een Beke/ als hem het donderen l Exo.2.6.
vertreckt in den reghen. Deu.17.2.
14 Sy zÿn vrolick/so lange l als sy geschenc Prou.17.23
ken nemen, maer ten laetsten gaen sy doch Spr.20.31
te gronde. Ezech.22.12

De na-

15 m De nakomelinghen der Godloosen en
sullen gheene tacken krijghen/ende der on
rechte veerdighen wortel, staet op eenẽ bloo
ten n steen.
16 Ende wanneer sy schoon vocht/eñ aen het
water stonden/ so worden sy doch wt ghe-
roept/eer sy rijpe worden.
17 Doch wel doen/ is als een gesegent Hof/
ende barmherticheyt blijft eewichlick.
18 o Wie hem met synen arbeyde generet/eñ
laet hem ghenoegen/ die heeft een fijn rust-
saem leven: dat heet eenen schat bovẽ alle
schatten vinden.
19 Kinderen genereren/eñ de Stadt beterẽ/
maeckt een eewige ghedachtenisse: p maer
een eerlick wijf/ meer dan die beyde.
20 De wijn ende het snarenspel/ verblijden
het herte: maer de q wijsheydt is liefelicker
dan die beyde.
21 Pijpen eñ Harpen luyden wel: r maer een
vriendelicke rede/ is beter dan die beyde.
22 Dooghe siet gheerne wat lieflick ende
schoon is: maer een groene saet/ liever dan
die beyde.
23 s Een vrient comt tot den anderen in der
noot t maer man ende wijf veel meer.
24 Eẽ broeder helpt den anderẽ in der noot:
u maer barmhertichheydt helpt veel meer.
25 Gout ende silver behouden eenen man: x
maer veel meer een goet raet.
26 p Gelt ende goet maeckt moet: z maer veel
meer de vreese des Heeren.
27 Der vreese des Heerẽ en gebreeckt niets/
ende sy en behoeft gheener hulpe.
28 a De vreese des Heeren is een ghesegent
Hof, eñ daer en is niets so schoon, als sy is
29 Mijn kint, en geeft v niet tot het b bede
len: het is beter sterven dan bedelen.
30 Wie hem op eens anderen Disch verlaet/
die en denct hem niet met eeren te generẽ:
31 Want hy moet hem c besondighen/ om
vreemder spijsẽ wille: maer een vernustich
mensche hoedt hem daer voor.
32 Bedelie smaeckt den onbeschaemdẽ mon
de wel/ maer hy sal ten laetsten een boose
kortse daer van krijghen.

m Syrac.41 9.
n Of/ rotsteẽ
Arbeydt.
o Syr.29.29 Pro.15.16 1.Tim.6.6. Phili 4.11.
p Syr.25.11 26.1. Prou.18.22. 19.14.31.10.
q Sap.6.7.8 Prouer.8.1.
r Syra.24.1.
r Prou.15.1. 25.15.
s Gen.14.14.
t Syr.25.2.
u Psal.41.1 112.5. Jacob.2.13. Math.25.35
x 2 Re: 17.8.
p Judit.1.8 2.Par.26.16 1.Mac.1.6. Danie.4.29
Gods vreese
z Syr.34.16. Psalm.3.7. 27.3.112.7.
a Syra.1.11
b Dz zijn de teliooriec-kers soecke-broncken/eñ gheerne ga-sten/ de luye boeven/ die niet doẽ wil len.
c Dat is, hy moet huy-chelen/spre-ken eñ lonẽ/ wat zijn Heere wil.

Dat xlj. Capittel.

1 Des doots ghedencken 5. Den doodt niet vreesen, 6. ende 7. Tegen den doot en helpt gheen weygheren. 8. De kinderẽ der Godloosen. 11. Wee over den Godloosen. 15. eñ 16. Eenen goeden name. 17. 18. ende 19. In voorspoedt salmen inder vreese Gods blijven. 20 Het en is niet goet te seer schaemachtich zijn. 21. De dinghen daer in de schaemte te prijsen is.

1 O a Doot/ hoe bitter zijdy, wanneer een
mensche aen v dencket/ die goede da-
ghen ende ghenoech heeft/
2 Eñ sonder sorge leeft/eñ dien het wel gaet
in allen dinghen, ende noch wel eten mach.
3 O Doot hoe wel doedy by den noot druf
tighen/ die daer swack ende oude is/
4 Die in allen sorgen steeckt eñ niets beters
te hopen noch te verwachten en heeft.
5 Vreest den Doot niet.
6 b Dencket dat het also vanden Heere geor-
dineert is, over alle het vleesch, beyde die/
die voor v gheweest zijn/ ende na v komen
sullen.
7 Eñ wat weygerdy v teghen Gods wille/
ghy leeft tien, hondert, ofte duysent Jaer:
want in den doot en vraechtmen niet/ hoe
langhe dat een gheleeft hebbe.
8 * De kinderen der Godloosẽ/ ende die hen
tot den Godloosen † voeghen/ worden eeu-
wel grouwelen.

Vanden Doodt.
a Tobi.3.6. 3.Reg.19.4 Jona.4.3.
Den doodt en salmen niet vreesen
b Gen.3.19. Syrac.3.3. Hebr.9.27.
* Cap.xlij. Luth.
Plaghe der Godloosen.
† Of/ geselẽ.

9 c Der Godloosen kinderen erfgoedt ver-
gaet/ende hare nacomelinghen moeten ver
acht zijn.
10 De kinderen moeten clagen over dẽ God-
loosen vader: d want om synent wille zijn sy
veracht.
11 Wee v Godloosẽ, ghy die des Allerhooch
sten Wet verlatet.
12 Ghy leeft ofte sterft/ so zijt ghy lieden ver-
vloeckt.
13 e Gelijck als alle het gene dat wt der Aer-
den comt/ wederomme tot Aerden wort: al-
so comen de Godloosen wt den vloecke ter
verdoemenisse.
14 Eens menschen lijden mach hier dueren/
so langhe als hy leeft: maer der Godloosen
naem moet wtgheroept worden: want hy
en deucht niet.
15 f Siet toe dat ghy eenen goeden name be-
houdet: die blijft ghewisser dan duysendt
groote schatten gouts.
16 Een leven, het zy so goet als het wil/ g so
duert het eenen kleynen tijt: maer eenen goe
den name blijft eewichlick.
17.18 Mijne kinderen, wanneert v wel gaet/
19 so siet toe, ende blijft in de vreese Gods.
20 h Waerom schaemt ghy v lieden mijner
woorden: men schaemt hem dickwils, daer
men hem niet schamen en soude/eñ mẽ staet
dickwils toe/ datmen niet toestaen en soude.
21 Vader eñ moeder schamẽ hen der hoere-
rie/ i een Vorst ende Heere der leughenen.
22 k Een Richter ende Raet des onrechts. de
Ghemeynte ende het volck des ongehoor-
saemheyts:
23 l Een naeste ende vrient leedt te doen, een
nabuer des stelens.
24 Schaemt v/ dat ghy met uwen arme, op
den broode over disch ligt: schaemt v dat ghy
qualick bestaet in der rekenschap/ ende niet
en dancket/ wanneermen v groetet.
25 m Schaemt v/ na den Hoeren te sien/ ende
v aenghesicht van uwen bloedvriendt te
wenden.
26 Schaemt u, het erfdeel ende n morgenga-
ve te ontwenden/ o ende eens anderen wijf
te begheeren.
27 p Schaemt v, eens anderen Dienstmaecht
te begheeren/ ende by haren bedde te staen.
28 q Schaemt v, uwen vriende wat voor te
werpen, r eñ wanneer ghy hem wat geeft/
so en verwijt het hem niet.
29 s Schaemt v na te segghen alles wat ghy
ghehoort hebt, t ende te openbaren heyme-
licke betrouwede redenẽ. also schaemdy v
recht, ende sult allen lieden lief ende weerdt
zijn.

c Syr.40.15
d 3.Re.2.27
e Gene.3.19 Syra.12.7. ende 40.11.
Hoe edel goet geruchte zy.
f Prou.22.1. Syrach.7.2 Cantic.1.3. 1.Mac.2.51
g Job.7.1. 14.1.
Sapien.2.1.
Schamen.
h Mar.8.38 Roma.1.16 2.Tim.1.8.
Wie hem schamẽ sal.
i Pro.29.12.
k Deut.17.2
l Gen.37.18. 2.Reg.3.27. 20.10.
m Syra.9.5
n Bruytgave.
o Exo.20.17 Math.5.28
p Job.31.1. Exod.20.17.
q Syr.18.18 20.15.
r Syr.18.22. 20.15.
s Syra.19.7
t Pro.20.19 Syra.22.27. 27.19.24.

Dat xlij. Capittel.

1. Dinghen van welcker wy ons niet en behooren te schamen. 9. ende 11. Wat sorge een vader behoort te hebben over sijn dochter 14. Eenen boosen man, ende een vriendelick wijf. 15. De wercken des Heeren zijn in de heylighe Schrift begrepen. 16. De Sonne. 18 De Heere alleen ondersoeckt des menschen herte. 20. Hem en is gheen sake verborghen. 21. Hy is eewich. 24. Syne werckẽ zijn hem ghehoorsaem.

1 Maer dese stucken en schaemt v niet/ a
ende en doet om niemandts wille on-
recht.
2 Namelicken des b Wets eñ Verbondts/
des Allerhoochsten, den Godvreesendẽ by
recht te behouden.
3 Trouwelick te handelen teghen den nae-
sten ende ghesellen: den vrienden het erfdeel
toe te wenden.

In dese stucken en sal hem niemant schamen.
a Leui.19.15 Deut.1.17. 16.19. Pro.24.22. Jacob.2.1.
b Psa.119.46 Roma.1.16. 1.Timo.1.8

e Leuit.19.36. 4 e Vlÿtich zÿn rechte mate ende gewichte
Deut 25.15. te houden: d te vreden zÿn/ als ghÿ veel ofte
Prou 20.10 weynich winnet.
d Spr.27.30 5 Recht handelen/ met den tÿtlicken goede/
41.8. in coopen en vercoopen: e de kinderen met
1.Timo.6.8. vlÿte onderwÿsen: f den boosen knecht wel
e Deute.6.7 te gheesselen.
Prou 13.24 6 Voor eenen boosen wÿue het uwe wel be
23.13. waren: waer veel toegrÿpers is/ alle dinck
Spr.7.25. wel besluyten.
30.1. 7 Wat men hen moet onder de handen ghe-
f Spr.33.34 uen/ alle tellen en afweghen: alle wtgheuen
ende ontfanghen aenschrÿuen.
8 De onuerstandigen en dwasen onderwÿ-
sen oock de gansch oude lieden/ dat sy niet
met den Jongen en twisten/ also wordy een
recht wel gheschicket mensche/ ende by allen
lieden ghelooft.
Sorge voor de dochteren. 9 Een dochter die noch onberaden is/ die
maect den vader veel wakens ende het sor-
ghen voor haer/ beneemt hem veel slaeps/
dewÿle dat sy ionck is/ dat sy mochte ver-
ouden: ofte wanneer sy eenen man krÿcht/ dat
g of/ hatisch vyandisch hy haer mochte g gram worden:
h Gen. 34.2. 10 Ofte dewÿle dat sy noch maghet is/ h dat
2.Reg.13.14. sy mochte gheschendet/ ende in des vaders
huyse swanger worden: ofte wanneer sy by
den manne is/ dat sy haer niet recht houden
en mochte/ ofte hy geene kinderen met haer
hebben en konde.
i Spr.26.13 11 i Wanneer u dochter niet schaemachtich en
is/ so houtse hart: dat sy u niet uwen vyan-
den tot eenen spot make/ ende de gantsche
stadt van u segge: en ghÿ van eenen yeghe-
licken schande hooren/ ende u voor allen lie-
den schamen moetet.
k Spr.9.5. 12 k Siet niet om na schoone menschen/ ende
25.28. en weest niet so gheerne by den vrouwen.
13 Want ghelÿck als wt den kleederen Mot-
l Gene.3.6. ten komen/ l also koemt van den vrouwen
3.Reg.21.7/ veel booses.
14 Het is seherder by eenen boosen man te zÿn/
m Jud.15.16 dan by een vriendelick wÿf/ m die eenen tot
smaet ende tot spot maeckt.
* Cap. xliij Luth. 15 * Ich wil prÿsen des Heeren n wercken/ en
wt der heyliger Schrift sÿne wercken ver-
Gods wercken zÿn onbegrÿpelick. kondighen/ als ickse ghelesen hebbe.
16 o De Sonne geeft alle der Werelt het licht/
ende haer licht is het allerklaerste licht.
n Gene.1.2. 17 Het en is oock den Heyligen van den Hee-
Sonne. re noch noyt gegeuen/ dat sy alle sÿne won-
o Gene.1.16. deren wtspreken conden/ want de Almach-
4.Esd.6.45 tighe Heere heeftse te groot ghemaeckt/ en-
Psalm.19.5. de alle dingen zÿn te groot/ na haerer weer-
136.8. de te louen.
p Of/ door-grondet. 18 Hy alleene p ondersoeckt den afgront ende
q der menschen herte/ r ende weet wat sy
q 1.Reg.16.7 dencken: s want de Heere weet alle dinck/
Jere.17.10 ende siet/ tot welcke tÿt een yeghelick ghe-
Psalm.7.10 schieden sal.
r Job 42.2. 19 t Hy verkondighet wat verganghen/ ende
Hebr.4.12. wat toekoemstich is/ ende openbaert wat
s Joa.16.30 verborghen is.
21.17 20 u Hy verstaet alle heymelickheyt/ en hem
Esaie.46 9. en is gheene sake verborghen.
u Job.42.2. 21 Hy bewÿset sÿne groote wÿsheydt heer-
Esai.29.20. lick/ x ende hy is van eewicheyt tot eewic-
x Hebr.1.8. heydt.
y Esa.4.13. 22 Men can hem noch grooter noch minder
Sapi.9.17. maken/ y ende hy en behoeft gheens raets
Roma.11.34. 23 Hoe lieflick zÿn alle zÿn wercken/ hoewel
1.Cor.2.16. men nauwe een voncken daer van beken-
nen kan.
24 Sy leuen alle/ ende blÿuen voort en voort/
ende waer toe hy haerer behoeft/ daer zÿn sy
alle ghehoorsaem.
z Deut.23.4 25 Daer zÿn altÿdts twee tegen twee/ ende
een teghen een/ z ende wat hy maeckt/ daer
en is gheen ghebreck aen.

26 En heeft een yeghelick geordineert/ waer
toe het sonderlick nut zÿn sal.

Dat xliij. Capittel

1. Het aensien der heerlickheyt Gods. 16. Onutersadelick. 2. De Sonne een wonder-werck. 6 Waertoe de Heere de Mane ghe-schapen heeft. 9. Het Hemelsche heyr. 10. De klare Sterren. 12. De Reghenboghe. 17. De donder. 18. De Suydenwint ende Noorden wint. 21. Rÿm. 22. Koutheyt ende ÿs. 23. en 26. De Zee ende hare vaerlickheyt. 29. De Heere ist gheheel. 37. De Heere geeft den God vruchtighen wetenschap sÿner wercken.

1 Ende wie can hem versaden van zÿn heer- Hemel.
lickheyt te sien? Men siet zÿn heerlickheyt
aen de machtighe groote hoochte/ aen
dat klaer a Firmament/ ende aen den schoo- a Gene.1.8.
nen Hemel. Psalm.19.
2 Wanneer de Sonne opgaet/ so vercondicht Sonne.
sy den dach: sy is een wonderwerck des Al-
lerhoochsten.
3 In den Middach drooght sy de Aerde/ b b Psal.19.7.
ende wie kan voor harer hitte blÿuen?
4 Sy maect het heeter/ dan vele ouens/ en
brandt de Berghen/ ende blaest enckel hitte
van haer/ en gheeft sulck een klaer * schÿn- * Of/ helle
sel van haer/ dat sy de ooghen verblendet. glantz
5 Dat moet een groot Heere zÿn/ diese ghe-
maeckt heeft/ c ende heeftse heeten so snelle c Psa.19.7.
loopen. Mane.
6 Ende de d Mane moet in der gantscher d Gene.1.14
Werelt schÿnen/ tot harer tÿdt/ ende de Psal.104.19
Maenden onderscheyden/ ende het Jaer
wtdeylen.
7 e Na der Mane erkentmen de Feesten het e Exod.12.2
is een Licht dat afneemt/ ende weder toe-
neemt.
8 Sy maeckt de Maenden: sy wasset ende
verandert haer wonderlicken.
9 Oock lichtet het gantsche Hemelsche heyr/
in der hoochde aen het Firmament.
10 f En de klere Sterren vercieren den Hemel: Sterren.
also heeftse de Heere in der hoochde/ heeten f 4.Esd.6.45.
de Werelt verlichten.
11 Door Gods woordt houden sy hare orde-
ninghe/ ende en waken haer niet moede.
12 g Siet den Regenboghe aen/ en looft dien Regenboge.
die hem gemaeckt heeft: want hy heeft seer g Gene.9.9.
schoone verwen.
13 Hy heeft den Hemel sÿn rondt ghemaeckt/ Hemel.
h en de handt des Allerhoochsten heeft hem h Esa.44.22
wtghebreydet. 44.24.
14 Door zÿn woordt valt een groote sneeu/ Sneeu.
ende hy laet het wonderlicken door een an- i Job.37.7.
der blixemen. Psal.137.16
15 Dat hem de Hemel opdoet/ ende de Wolc- Blixem.
ken sweuen/ gelÿck als de Vogelen vlieghen. Haghel.
16 Hy maeckt door zÿn kracht de Wolcken
dicke/ dat daer Haghelen wt vallen. Donder.
17 k Zÿn donder verschrickt de Aerde/ l ende k 4.Esd.16.10
de Bergen beuen voor hem. l Psalm.18.8
18 Door sÿnen wille waeyet de Suydenwint/ Nahum.1.5
ende Noordenwindt: Windt.
19 En gelÿck als de Vogelen vliegen/ so wen-
den hen de winden/ ende waeyen den sneeu
door eenander: dat sy haer te hoope werpet/
ghelÿck als wanneer hen de Sprinckhanen
neder gheuen.
20 Sy is so witt/ dat sy de oogen verblindet/ en
het herte moet hem verwonderen/ van sulck
een wonderlicken reghen:
21 Hy stroyet den m Rÿm op de Aerde/ gelÿck Rÿm.
als zandt: ende als het vriest/ so worden daer m Ps.147.16
tacken/ als de spitsen aen den Stocken.
22 Ende wanneer de koude Noordenwindt Ÿs.
waeyt/ so wort het water tot ÿse: waer wa-
ter is/ daer waeyt hy ouer henen/ ende

treckt het water gelijck een harnasch aen.
23 Hy verderft de gheberchten/ ende ver-
brandt de Woestijnen/ ende verdorret al-
les wat groen is/ ghelijck als een vyer.
24 Daer teghen helpet een dicke nevel/ ende
een dauwe/ na der hitte/ die verquicket alle
dinck weder.
Zee. 25 n Door zijn woort keert hy de Zee / dat
n Gen.1.9. sy niet wt en breke/ ende heeft daer Eylan-
Job 26.10. den in ghesaeyt.
Pro.8.29. 26 Die op de Zee varen / die segghen van
Jer.5.21. harer sorgheliceyt /ende wy die het hoo-
Wonder in ren/ verwonderen ons.
de Zee. 27 Aldaer zijn seltsame wonderen/ menigher-
o Psa.149.7. ley Gedierten ende o Walvisschen/ door de
selve scheeptmen henen.
28 Summa: Door zijn woordt bestaet alle
dinck.
29 Wanneer wy alreede veel segghen/ so en
konnen wy het doch niet afreycken. Korte-
licken: Hy is het gheheel.
30 Oft wy schoon alle dinck hooch prijsen/
wat is dat? hy is doch noch veel hoogher
dan alle syne wercken.
p Psal.47.3 31 p De Heere is onwtsprekelick groot/ en-
96/4.145/3. de syne macht is wonderlick.
32 Looft en prijset de Heere/ so hooch als ghy
lieden vermeucht/ hy is doch noch hooger,
q Psa.106.2 33 q Prijset hem wt allen krachten/ ende en
34 laet niet af: noch en sult ghy het niet ghe-
noech doen.
r Deu.5.24 35 r Wie heeft hem ghesien/ dat hy van hem
Exo.34.20. spreken konne? wie kan hem so hooch prij-
Joan.1.18. sen als hy is?
36 Wy sien syner wercken het minste deel,
want veel grooter zijn ons noch verborgen.
37 Want alles wat daer is/ dat heeft de Hee-
re gemaeckt/ ende geeft het den Godvruch-
tighen te weten.

Dat xliiij. Capittel,

1. ende 2. Prijs oft lof der Godsaligen.
oude Vaderen/ ende stercke Princen / door
de welcke de Heere zijn macht ende wijs-
heyt op Aerden bewesen heeft/ 16. Enoch.
17. ende 18. Noe. 20. Abraham. 24. ende
25: Isaac ende Jacob.

Lof der be- 1 LAet ons de vermaerde lieden loven/ en
roemden onse vaders/ na een ander.
lieden/ van 2 Veel heerlicke dingen heeft de Heere
aenbeginne by hen ghedaen/ van den beghinne/ door
der Werelt. syne groote macht.
3 Sy hebben hare Koninckrijcken wel gere-
geert ende loflicke daden gedaen: sy hebben
wijslick gheraden ende gheprophetеert.
a Exo.18.21 4 a Sy hebben landen ende lieden ghere-
geert/ met raet ende verstant der Schrift.
5 Sy hebben Musicam geleert/ ende Gees-
telicke liederen ghedichtet.
b Gen.13.6. 6 b Sy zijn oock rijck gheweest/ ende heb-
26/12.36/7. ben groote goeden ghehadt/ ende in vrede
gheregeert/ dewijle sy hier gheweest zijn.
7 Also zijn sy alle te haren tijde loflick ghe-
weest/ ende by haren leven ghepresen.
8 Ende hebben eenen eerlicken name gelaten.
9 Maer de andere en hebben gheenen roem/
c Gen.7.11. c ende zijn vergaen/ ghelijck of sy noyt en
waren gheweest:
10 Ende doe sy noch leefden/ waren sy even/
als en leefden sy niet/ ende hare kinderen na
hen oock also.
11 Maer ghenen heylighen lieden / welc-
ker gherechticheyt niet vergheten en wort
is een goede erve ghebleven / met tsamen
haren kinderen.
12 Hare nakomelinghen zijn in den Verbon-
de ghebleven/
13 Ende om harent wille/ zijn hare kindts-
kinderen/ oock voort ende voort gebleven/
ende hare lof en sal niet ondergaen.
14 Sy zijn in vrede begraven/ maer haer na-
me leeft eewichlick.
15 d De lieden spreken van harer wijsheyt/ d Syr.39.14
ende de Ghemeynte verkondicht haren lof.
16 e Enoch behaechde den Heere wel/ ende is Enoch.
wech ghenomen: op dat hy der Werelt een e Gen.5.22.
vermaninghe ter boete ware. Heb.11.5.
17 f Noe werdt onstraflick bevonden / ende Syr.49.16.
ter tijdt des toorns/ heeft hy ghenade ghe- Sap.4.4.
vonden/ Noe.
18 Ende is overbehouden op der Aerden/ f Gen.6.9.
doe de Sondtvloedt quam. 7/1.
19 g Hy ontfinck het Verbont voor de Werelt Heb.11.7.
dat niet meer alle het vleesch door de Sondt g Gen.9.8.
vloet wtgheroeyet worden en soude.
20 h Abraham de hoochberoemde Vader Abraham.
veler volcken/ en heeft zijns ghelijcken niet h Gen.17.2
inder eere. 22/1.
21 Hy hielt de Wet des Allerhoochsten/ ende Heb.11.17.
God maeckte met hem een Verbondt/ i en i Gen.17.10.
stichtede dat selve Verbont in zijn vleesch: k Gen.22.1
k ende hy werdt getrouwe bevonden / doe
hy versocht werdt.
22 l Daerom nu beloefde hem God met eenen l Gen.22.16.
Eede: Dat door zijn Zaet, de Heydenen sou- Heb.11.17.
den ghesegent worden: Ende hy/ gelijck als
het stof der Aerden/ vermeert worden/
23 m Ende zijn zaedt verhooghet gelijck de m Psa.72.8
Sterren/ ende Erven worden/ van de eene
Zee tot de ander/ ende van den water aen/
tot aen der Werelts eynde.
24 n Ende hy heeft den selven seghen over alle n Gen.26.2
25 menschen/ o ende dat Verbondt oock also n Gen.26.4
bevesticht/ met Isaac/ om zijns Vaders A- Isaac.
brahams wille: ende heeft het op p Jacob Jacob.
komen ende blijven laten. p Gen.28.14
26 q Hy heeft hem ghenadichlick gesegent/ q Gen.28.13.
ende de Erve ghegheven/ r ende zijn deel af 29/30.
ghesondert/ ende in de twaelf stammen ge- r Jos.18.19.
deylet.

Dat xlv. Capittel.

1. Van den vromen ende ghetrouwen
Prince Mosen. 7. Van Aaron synen broe-
der. 8. Versieringhe ende kleedinghe des
hooghen Priesters. 22. Dathan / Abiram/
ende Korah/ oproerighe. 28. ende 29. Den
vromen Pinehas / ende syne manneliicke
daet.

27 HY heeft van hem komen laten/ den hey- Moses.
1 lighen Man a Mosen/ die aller We- a Ex.11.3.10
relt lief ende weert was/ ende dien bey- Act.7.20.
de God ende de Menschen* gonstich wa- * Dat is/
ren/ diens Name hooch ghepresen wordt. Met liefde
2 Hy heeft hem oock gheeert/ als de Heyli- ende gonst
ghe Vaders/ ende hooch verheven/ dat hem toe bedicht/
de vyanden vreesen mosten/ b ende liet hem toeghevoegt.
met woorden vele teeckenen doen. b Exo.6.8.
3 c Hy maeckte hem heerlick voor den Co- c Exo.11.3.
ningen/ ende gaf hem bevel aen zijn volck/
ende wees hem syne Heerlickheyt.
4 Hy heeft hem wtverkoren tot eenen heyli-
gen Staet/ d om syner trouwe en sachtmoe- d Dat hy
dicheyts wille/ en wt allen menschen verkoren Gods ampt
5 Hy liet hem hooren zijn stemme/ en voer- pleghen
de hem in de duystere Wolcken. soude.
6 e Hy heeft hem tegenwoordich de ghebo- Exo.19.20.
den gegeven/ Namelicken/ de Wet des le- e Exo.19.20
vens ende der Wysheyt/ dat hy Jacob sou-
de het Verbont leeren/ en Israel syne Rechten
7 f Hy heeft Aaron synen broeder wt den Aaron.
selven gheslachte erven/ oock verhoocht/ en f Exo.4.14.
hem ghelijck wtverkoren.
8 g Hy maeckte een eewich Verbont met g Exo.28.1.
hem/ ende gaf hem het Priesterdom inden
volcke: hy heeft hem eerlicken ende schoon
ghekleedet/ ende dede hem eenen eerlicken
Rochaen/ ende tooch hem allerley versierin-
ghe aen.
9 Hy versierde hem met kostelicken gesmij-

de/ende tooch hem aen het neder kleet/ den
langhen rock/ende den lijfrock.
h Exo.28.33 10 h Ende hinck vele guldene klockskens
ende knoopen rontomme aen hem: dat hy
klonck als hy wt ende in ghinghe/
11 Ende de klanck ghehoort werde in het
Heylichdom/ op dat zijns volcx voor God
ghedacht werde.
12 Ja den heylighen Rock met goude/ geler
zijden/ende scharlaken gestict: het Macht
i Exo.28.30 schildeken op der Borst / met iden Lichte
ende Rechte/
13 Konstlick ghewracht/met den edelen stee
nen/daer de namen der twaelf stammen Is
raels ingegrauen/ ende in goudt vast ghe-
maeckt waren door den Steensnyder: op
dat harer ghedacht werde voor Gode.
14 Het guldē Voorhooftblat aē den Hoet/
daer de heylicheydt inghegrauen was/
welck alle heerlick/ kostlick/ lieflick/ ende
schoon was.
15 Men heeft desghelijcken noyt voor hem
ghesien.
16 Oock en moeste se geē ander aentrecken/
sonder alleen syne kinderen/ ende kintskin
deren, voort ende voort.
17 Syne Offeren werden dagheliicx twee-
mael volbracht.
k Exo.30.30 18 k Moses vulde hem de handen/ eñ salfde
Leuiti.8.12 hem met der heyligher Olye.
19 Met hem wert het Verbont ghemaeckt/
dat hy ende syne soonē eewichlicken so lan
ghe als de daghen des Hemels duerē/ hem
dienen Priester zijn /eñ zijn volck in synen
Name seghenen souden.
20 Hy heeft hem verkoren wt allen leuendi-
gen/ dat hy den Heere offeren soude, Spijs
offer eñ Reucoffer ten soeten reucke/ ende
ghedachtenisse/ het volck te versoenen.
l Deut.17.8 21 l Hy beual hem het Ampt zijns woorts/
21.7. dat hy Jacob syne Getuygenissen leeren/
Malac.2.5. eñ Israel met syner Wet verlichten soude.
m Nu.16.1 22 m Daer verhieuen hen wel andere tegen
26.9. hem ende benijdeden hem inder woestijne:
Psal.106.16 Namelick, die met Dathan eñ Abiram wa
Dathan. ren/ ende de woedende rotte Korah.
Abiram. 23 Maer de Heere sach het/ ende het en be-
Korah. haechde hem niet/ eñ sy werden verslondē
in grimmighen toorne.
24 Hy bewees een schrickelick wonder aen
n Nu.16.35 hen/n ende verslondese in synen vyere.
o Num.17.7 25 o Hy eerde Aaron noch meer / ende ghaf
hem een erfdeel/ namelicken alle eerstelin-
p Exo.25.32 ghen deelde hy hem toe:p voor allen ande-
Leui.24.9. ren verordende hy hem ten eersten broodts
ghenoech.
26 Want sy souden eten des Heerē offer/die
hy hem ende synen zade gaf.
q Deu.12.12 27 q Maer sy en moestē geen deel aent lant
18.1. hebben/noch met den volcke eruen/ maer
de Heere was haer deel ende erue.
r Num.25.7 28 r Pinehas de sone Eleasar, was de derde
1.Mac.2.54 in sulcker eere.
29 Die yuerde in de vreese Gods: eñ doe het
volck afuiel/stont hy trouwelick/vaste/ eñ
koene/ ende versoenede Israel.
Pinehas. 30 Daeromme wert hem gegeuen s het Ver-
s Mala.2.4 bondt des vredes/ dat hy den Heylichdom
ende den volcke voorstaen/ ende hy eñ zijn
zaet/de Priesterlicke weerdicheyt, eewich-
lick hebben soude.
t 2.Reg.7.12 31 t Gheliick als met Dauid wt den stamme
Juda het Verbont ghemaect is/dat alleē
van synen sonen/een Koninck zijn sal: also
sullen oock Aaron eñ zijn zaedt/ de Eruen
zijn/ datmen ons wijsheydt leere/ende zijn
volck recht regere/op dat haer zaedt ende
heerlickheyt niet ondergae/maer voort eñ
voort bi blijue.

Dat xlvj. Capittel.

1. Van Josue den Hooftman/ende syne
vrome daden.9.ende 11. Caleb.13.ende 14.
De Richters die het volck Gods geregeert
hebben.16. Samuel de Propheet.

1 IEsus Naue was een Helt in den strijdt/ Jesus Na-
a ende een Propheet na Mose, ue.
2 Die daer groote ouerwinninge hadde/ Josue.12.7.
voor de wtuerkorene Gods/ (als zijn name a Nu.27.18
mede brenghet)eñ wraeckte sē aen de vyan- Deut.34.9.
den/ van de welcke sy aengegrepen werden: Josue.1.1.
op dat Israel zijn erue kreghe. Jesus/ heet
3 b Hy heeft eere verkregen/ doe hy de hant een Heylant
wt reyckte, ende het sweert tooch tegen de oft Ouer-
Steden. winner inde
4 Wie heeft oyt so bijmoedichlicken ghe- strijde/dien-
staen? Hy vinck de vyanden des Heeren. men anders
5 c Om synent wille stont de Sonne stille/ eñ Segemonde
een dach wert so lanck als twee. heet/doch
6 Hy riep den Allerhoochsten ende Mach- onrechtelic.
tighen aen/doe hy syne vyanden oueral be- b Josu.8.19
nauwede. c Jos.10.12.
7 Eñ de Heere de Groote verhoorde hem/ d Josu.10.11
liet gantsch d groote hagelsteenen op de vy-
anden vallen/ ende sloech de tegenstrijders
doot/doe sy af toghen.
8 Eñ de Heydenen werden gewaer/ wat de-
se voor gheschutt hadden/ende dat de Heere
selfs teghenwoordich in den strijt ware/ eñ
hy iaechde den Gheweldighen na.
9 e Ende ter tijt Mosis / dede hy eñ Caleb Caleb.
de sone Jephunne / een goet werck: doe sy e Nu.13.30
stonden teghen den hoop/ ende beletteden
den volcke de sonde/ende stilden den schade
licken oproer.
10 f Daerom zijn sy oock beyde alleen behou- f Nu.14.38
den/ onder ses hondert duysent mannen/ eñ 39 64.
hebben het volck tot de Erue ghebracht/ int Deut.1.39.
Lant/ daer melck ende honich inne vloeyt.
11 g Ende de Heere behieldt Caleb by lijfs g Jos.14.11
krachten/ tot in zijn ouderdom / dat hy op
tooch op het ghebercht/ in het Lant/ende
zijn zaet besatt het Erue.
12 Op dat alle kinderen Israels saghen/ hoe
goet dat het is, den Heere ghehoor geuen.
13 Eñ de Richters een yegelick na synen na- Richter.
14 me/ die geene Afgoderie bedreuen/ noch vā
den Heere afuielen/ werden oock ghepresen.
15 h Hare ghebeenten groenen noch altoos/ h Syr.49.12
daer sy ligghen: ende haren name wort ghe
presen in haren kinderen/ op de welcke hy
gheeruet is.
16 i Ende Samuel de Propheet des Heeren/ Samuel.
van synen Gode gheliefd / richtede een Ko- i 1.Sa.10.1
ninckrijcke aen/ ende salfde Vorsten ouer 16/13.
zijn volck. k 1.Re.12.1.
17 k Hy richtede de Gemeynte/ na de Wet
des Heeren/ ende de Heere sach Jacob we-
der aen.
18 Eñ de Propheet wert oprecht eñ ghetrou
we beuonden/ ende men bekende dat syne
propheteringhē ghewisslick waer werden.
19 l Hy riep den Heere den Machtigen aen/
doe hy syne vyanden oueral benauwede/ eñ
ionghe Lammeren offerde. l 1.Sa.7.9.
20 Ende de Heere donderde vanden Hemel
af/ende liet hem hooren met eenen grooten
onweder. m 1.Sa.12.2
21 Ende sloech de Vorsten te Tyro/ ende alle n 1.Sa 28.15
heeren der Philisteen. o Dat en de
22 m Ende voor zijn eynde / eer hy sterf/ be- de Samuel
tuychde hy voor den Heere/ende synen Ge- niet/ als hy
salfden/dat hy van gheenen mensche, gelt/ wt Joodsche
oock niet eenen schoe ghenomen en hadde; verstande
ende gheen mensche en kunde hem van yet meynet/
beschuldighen. maer een
23 n Ende doe hy nu ontslapen was/o pro- Geest in Sa
pheteerde hy / ende verkondichde den Ko- muels name
ninck.

ninck zijn eynde: eñ liet hem hooren wt der
Aerde, eñ prophetteerde / dat de Godloose
lieden souden vergaen.

Dat xlvij. Capittel.

1. Van den Propheet Nathan. 2. David/
14 Salomo. 28. Roboam. 29. Jeroboam
de sone Nabats.

1 Daer na ter tijt Davids a propheteer-
a Oeffende het Prophetische Ampt Nathan. de Nathan.
2 Eñ David was onder den kinderen
2. Sam. 11. 11 David. Israels wtvercoren/ gelijck als het vette aen
den Offer / Gode toegheeyghent was.
b 1. Sam. 17. 34. Heb. 11. 33. 3. b Hy ghinck met den Leeuwen omme/
ghelijck als of hy met Bocxkens gespeelt
hadde/ eñ met Beyren/ als met Lammeren.
c 1. Sam. 17. 49. 4 c In syner ieughet sloech hy den Reuse
doot/ ende nam de versmaetheyt wech van
synen volcke.
5 Hy hief syne handt op/ eñ wierp met der
slinger / ende sloech den stouten Goliath
daer neder.
6 Want hy riep den Heere den Allerhooch
sten aen/ die stercte hem syne hant/ dat hy
den stercken Krijger vermoorde / ende den
hoorne zijns volcks verhooghde.
7 d Hy liet hem prijsen / als tien duysent
d 1. Sam. 18. 7 Mannen weerdt / ende eerde hem met
21/ 11. 29/ 5. Godlicken seghen/ dat hy de Koninclicke
kroone creech.
e 1. Sam. 9. 8 8 e Hy sloech de vyanden alomme / ende
vernielde de Philisteen / ende syne teghen-
strijders: ende brack haren hoorne/ gelijck
hy noch hedens daeghs ghebroken is.
9 Voor een yegelick werck danckte hy den
Heylighen den Allerhoochsten/ met eenen
schoonen liede.
10 Hy sonck van gantscher herten / ende
hadde dien lief / die hem ghemaeckt heeft.
11 f Hy stichtede Sanghers by den Altaer/
f 1. Par. 16. 4 ende liet se syne soete liederen singhen.
12 Eñ verordende de Vyerdagen eerlick te
houden/ ende datmen de Jaerfeesten/ het
gantsche Jaer over/ eerlick begaen soude/
met louen den Name des Heeren/ eñ met
singhen des morgens in het Heylichdom.
13 g De Heere vergaf hem syne sonden / eñ
g 2. Sam. 12. 13. verhoochde synen hoorne eewichlick: ende
maeckte een Verbondt met hem: Dat dat
Koninckrijcke eñ de Koninckliicke stoel in
Israel/ op hem blijven soude.
14 h Na hem werdt Koninck/ zijn kloecke
Salomo. sone Salomo / dien de vader goede ruste
h 1. Reg. 1. 38 4/ 21. ghemaeckt hadde / dat hy in vrede ghe-
maeckt hadde / dat hy in vrede regeerde.
15 Want God hadde het rondtomme / stille
ghemaeckt / op dat hy synen Name een
huys bouwede/ ende een Heylichdom op-
richtede/ dat voort ende voort blijve.
16 O hoe wel leerdet ghy in uwer ieughet/
ende waret vol verstandts/ gelijck als het
water het landt bedeckt.
17 Ende hebt het alomme met spreucken
ende leeren vervullet.
18 i Eñ uwen Name werdt vermaert/ verre
in de Eylanden / ende omme uws vredes
i 1. Reg. 10. 1 wille/ waret ghy lief ende weerdt.
19 k Alle Landen verwonderden haer uwer
liederen/ Spreucken/ Ghelijckenissen/ ende
k 1. Reg. 4. 31 Wtlegghingen/ ende loefden dē Heere / die
daer heet de God Israels.
20 l Ghy brachtet so vele gouts voor oogē/
als Tin/ ende so veel Silvers/ als Loodt.
l 1. Reg. 10. 21 21 m V herte hinck aen den Vrouwen/ ende
lietet v verdwasen.
m 3. Reg. 11. 3 22 Eñ hinghet uwer eere een schandtvlecke
aen/ eñ maecktet/ dat uwe kinderē moesten
verworpen zijn/ ende den toorne over uwe
nakomelinghen ghinck / ter straffe uwer
dwaesheyt.

23 n Dat het Koninckrijcke ghedeylt werd/ n 1. Reg. 12. 16
ende in Ephraim een Afgodisch Koninck-
rijcke opstondt.
24 o Maer de Heere en wende hem niet van o 2. Sam. 7. 15.
syner barmherticheyt / ende en veranderde
zijn beloefde werck niet/
25 Ende en vernielde niet gantschelick zijns
wtvercoren Nakomelingen / ende en nam
niet wech het zaedt zijns liefhebbers.
26 Maer behieldt noch wat over van den
volcke Jacobs / ende eenen wortel van
David.
27 Ende Salomo ontsliep met synen Va-
deren.
28 Ende liet na van synen zade / Roboam Roboam.
eenen onwijsen man het volck te regeren/
die geen verstant en hadde/ die p het volck p 1. Reg. 12. 1
met synen eyghenen sin afvallich maeckte.
29 q Daer toe Jeroboam den sone Nebat/ Jeroboam.
die Israel ter Afgoderie brachte/ eñ leydde q 1. Reg. 12. 19
Ephraim in sonden.
30 Ende harer sonden werdē gantsch veel/ r r 4. Reg. 19. 6
dat sy ten laetsten wt haren Lande verdre-
ven werden.
31 Want sy bedachten allerley Afgoderije/
so langhe/ dat de wrake over haer quam.

Dat xlviij. Capittel.

1. Van dē Propheet Elias, 13. Eliseus, 19
ende/ 25. Den vromē Koninck Ezechias/ 23.
Ende Esaias.

1 Ende de Propheet a Elias brack voort/ Elias.
ghelijck als een vyer / ende zijn woordt a 1. Reg. 17. 1
brande als een fackel.
2 Ende brachte dieren tijdt over hen / ende
maeckte harer weynigher door synen yver.
3 b Want door het woordt des Heeren/ b 1. Reg. 17. 14
sloot hy den Hemel toe: c drymael brachte 18/ 41.
hy vyer af. Luc. 4. 25.
4 O hoe heerlick zijdy gheweest/ Elia/ met c 2. Reg. 1. 10
uwen wonderteeckenen? Wie is so heerlick
als ghy?
5 d Door het woordt des Allerhoochsten d 1. Reg. 17. 17
hebdy eenen dooden opgeweckt/ eñ weder
wt der Hellen ghebracht.
6 Ghy hebt stolte Koningen ter neder ghe-
worpen/ wt hare bedden/ ende te niete ghe-
daen. e 1. Reg. 19
7 Ghy hebt op den Berch Sinai gehoort/ staet hoe dē
de toecoemstige e straffe/ ende in Horeb de Hasael
wrake. Jehu ende
8 f Ghy hebt de Koningen gheprophetteert/ Eliseus
die daer straffen souden / ende Prophetē na (door den
v verordent. windt/ de
9 Ghy zijt wech genomen in een onweder/ Aerdbevinghe / eñ het
met eenen vyerigen waghen ende peerden. vyer bedie-
10 g Ghy zijt verordent/ dat ghy straffen sult det) dat
tot syner tijdt / te stillen den toorne / eer de God dat
grimmicheyt koemt: het herte der Vaderen godloose
tot de kinderē te keeren / ende de stamme volck doodē
Jacobs weder te brenghen. soude etc.
11 Wel dien/ die v sien/ eñ om uwer vriendt- f 2. Reg. 2. 11.
schap wille/ gheeert zijn sullen. g Mala. 4. 6
12 Waer sullen wy het rechte leven hebben. Luce. 1. 13.
13 h Doe Elias in het onweder wech was/ Eliseus.
doe quam zijn Gheest rijckelick op Eliseum: h 2. Reg. 9. 2
te syner tijdt en verschrack hy voor gheene 11. 3. 4.
Vorsten / ende niemandt en konde hem i 2. Reg. 13. 21
overwinnen.
14 Hy en liet hem niets dwinghen/ eñ doe hy k 2. Reg. 5. 6
doot was / prophetteerde noch zijn lichaem. 7. 13.
15 k Doe hy leefde/ dede hy teeckenen/ ende Wat wil
doe hy doot was/ dede hy wonderen. doch den
16 Noch en halp dat altemael niet/ dat hem helpen?
dat volck ghebetert/ ende van haren sonden De doode
afghelaten hadde: ende het
17 l Tot dat sy wt haren Lande verdreven/ helsche vyer
ende in alle Landen verstroyt werden/ ende l 2. Reg. 19. 23
een kleyn hoopken overbleef / ende een 18/ 9.
Vorst uyt den huyse Davids.

18 Onder welcken sommighe deden / wat Gode behaechde/ maer sommighe sondich-den gantsch seer.

Ezechias. m 2. Par. 32. 1

19 m Ezechias beuestichde zijn stadt/ leydde het water daer in/ hy liet in den steen grauen/ ende Fonteynen maken.

n 2. Reg. 18. 1 o 4 Reg. 18. 13 2. Par. 32. 1.

20 n Te synet tijt quam o Senacherib af/ ende sandt Rabsaken wt. ende hief zijn handt op teghen Zion/ ende torrtede met grooten hoochmoede.

21 Doe werden hare herten ende handen beuende/ ende hen werdt bange, ghelijck als eener vrouwen in kindts nooden.

22 Eñ sy riepen den barmhertighen Heere aen/ eñ hieuen hare handen op tot hem/ eñ de Heylighe in den Hemel verhoordese haestelick/

Esaias.

23 Ende verlostese door Esaiam.

p 2. Reg. 19. 35.

24 p Hy sloech het Heyr der Assyriers/ ende zijn Enghel vermeldese.

Tobie. 1. 21. Esaie 37. 36. 1. Mach. 7. 40. 2. Mach. 18. 19.

25 Want Ezechias dede wat den Heere wel behaechde ende bleef standtuastich op den wech Dauids zijns Vaders / als hem Esaias leerde; die een groot ende warach-tich Propheet was / in syne Prophetien.

q 2. Reg. 20. 11. Esaie. 38. 8.

26 q Ter seluer tijdt ginck de Sonne weder te rugge/ ende hy verlengede den Koninck het leuen.

27 Hy propheteerde met rijcken Geeste/ wat ten laetsten ghescheiden soude / ende gaf den bedroefdē tot Zion troost/ daer sy hen voort ende voort mede troosten mochten.

28 Hy verkondichde het toekoemstige ende verborghene/ eer het quam.

Dat xlix. Capittel.

1. Van dē Godsaligen Koninck Josias/ 5 Andere Koningen/ 6. verlaten de Wet des Allerhoochsten / 7. Hare Koninckrijcke eñ heerlichheyt verlaten sy vreemden volcke/ 8 Die verbranden Jerusalem / maken hare straten woest na Jeremie propheteeren/ 10 Ezechiel / 12. De twaelf Propheten / 13. Sorobabel/ 14 Jesus de sone Josedech/ 15. Nehemias/ 16. Enoch / 17. Joseph / 18. Seth ende Sem.

Josias. a 2. Reg. 22. 2 23/ 4. 2. Para. 34. 1

1 DE name a Josias/ is ghelijck als een edel Reuckwerck wt der Apoteken.

2 Hy is soete/ gelijck als honich indē monde/ eñ als een Snarenspel by dē wijn.

3 Hy hadde groote ghenade/ het volck te bekeeren/ eñ de grouwelen der Afgoderijen af te doen.

4 Hy wagede het met gantscher herten op den Heere: hy richtede den rechten Gods-dienst weder aen / doe het Landt vol Afgo-derije was.

5 Alle Koninghen / wtghenomen Dauid/ Ezechias eñ Josias hebbē hen besondicht

6 Want sy verlieten de Wet des Aller-hoochsten/ daer na was het wt dē Konin-ghen Juda wt.

7 Want sy moesten haer Koninckrijcke anderen laten / ende hare Heerlickheydt eenen vreemden volcke.

b 2. Reg. 25. 9 Jeremias. c Jere. 1. 11.

8 b Die verbranden de wtuerkoren Stadt des Heylichdoms, eñ maecktē hare straten woest/ gelijck c Jeremias gheprophetéert hadde / den welcken sy gantsch qualick handelden:

9 Die in des moeders lijf tot eenen Pro-pheet wtuerkoren was/ dat hy wtroeyen/ breken/ ende verstooren/ ende wederom oock bouwen ende planten soude.

Ezechiel. d Ezech. 1. 4.

10 d Ezechiel / sach de Heerlickheydt des Heeren in een ghesichte / dat hy hem wees wt den waghen Cherubim.

11 Hy heeft gheprophetéert tegen de vyan-den/ ende troost verkondicht dien, die daer recht doen.

12 Prophete e Syra. 46. 14 * Zijn in eeren ende weerden.

12 e Eñ der twaelf Propheten ghebeenten * groenen noch / daer sy ligghen: want sy hebben Jacob getroostet/ ende verlossinge toegheseyt/ die sy ghewisselick hopen souden.

Syrac. 46. 15 Sorobabel. Jesus. f Zacha. 3. 2 Esra. 3. 2. g Hagge. 1. 2

13 f Hoe willen wy Sorobabel prijsen: die ghelijck als een rinck aen der rechterhandt was.

14 Ende g Jesus den sone Josedech: welcke tot harer tijdt den Tempel bouweden. ende het heylighe Huys des Heeren weder op-richteden / dat daer bliuen soude tot eener eewigher heerlickheydt.

Nehemias. h Nehem. 1. 1 7/ 1.

15 h Eñ Nehemias is alle tijdt te louen/ die ons de verdoruen mueren weder opgerich-tet / ende de poorten ghesettet heeft met sloten/ ende onse huysen weder ghebouwet.

Henoch. i Gen. 5. 22. Hebr. 11. 5. Syrac. 44. 16

16 Niemandt en is op Aerden gheschapen/ die i Henoch gelijck zy: want hy is van der Aerden wech ghenomen.

Joseph. k Gen. 41. 44 42/ 6. 45/ 5. 50/ 20.

17 Den k Joseph oock niemandt/ die daer was een heere ouer syne broederē/ ende een behouder zijns volcks: zijn gebeente werr wederom na huys ghebrocht.

Seth. Sem. l Gen. 4. 25. 5/ 6/ 32/ 9/ 26 Adam. m Gen. 1. 27

18 l Seth eñ Sem / zijn onder den lieden in grooter eeren ghewe[e]st; Maer Adam is gheeert bouen alles wat daer leeft / m dat hy de eerste van Gode gheschapen is.

Dat L. Capittel.

1. Van Simon de sone Onie Hooghe-priester/ 24. Vermaninghe om den Heere te louen/ 29. Jesus de sone Syrach/ Autheur deses Boecks.

Simon. 2. Mach. 4. 3. Mach. 2. 1.

1 SImon de sone Onie, de Hooge Priester/ die te synet tijt rontom het Huys gangē bouwede ende Pilaren daer aen settede.

2 Ende den grout noch eens so hooch op muerde / ende den ommeganck bouen aen den Tempel weder opmaeckte.

3 Te synet tyt was de fonteyne veruallen/ die maeckte hy vaste met koper.

4 Hy sorchde voor de schade zijns volcks/ eñ maeckte de Stadt vaste teghen de vyanden.

5 Hy dede een loffelick werck / dat hy het volck weder tot rechter ordeninge brachte.

6 Wanneer hy wt den Voorhanck voortginck/ so lichtede hy als de Morghensterre/ door de Wolcken / als de volle Mane.

7 Ghelijck als de Sonne schijnt op den Tempel des Allerhoochsten: als de Regenboghe met syner schoonder verwen.

8 Als een schoone Roose in den Meye als de Lelien aen het water.

9 Als de Wierooekboom inden Meye, als aenghesteken Wierooek inden Wierooek vate.

10 Als een gulden Schouwer, met allerley edele steenen verciert.

11 Als een vruchtbaer Olyboom / ende als den allerhoochsten Cypressen boom.

12 Wanneer hy hem met den schoonen langhen Rock bekleedde, ende de gheheele vercieringhe aentooch / ende tot den Heyligen Altaer tradt/ so vercierde hy het gantsche Heylichdom ouer al.

13 Eñ als hy wt der Priesteren handen / de offerstucken nam, ende by den vyere stont/ dat op den Altaer brandde: so stonden syne Broeders ringswyse om hem ghelijck als de Cederen op den Libano gheplantet, ende omringden hem/ als Palmtacken.

14 Eñ alle kinderen Aarons in hare vercieringhe / ende hadden des Heeren Offer in haren handē/ voor der gantscher Gemeynte Israels.

15 Ende hy rechtede zijn Ampt wt / op den Altaer/ eñ dede also dē Allerhoochsten den Almachtigen een syn Offer,

16 Hy streckte zijn hant wt met dē Dranck-
offer/ende offerde den rooden Wijn.
17 Eñ goot dien aen dē bodem des Altaers/
tot eenen soeten reucke / den Allerhooch-
sten/ die aller Koninck is.
18 So riepen de kinderen Aarons luyde/
ende bliesen met Trompetten, eñ maeckten
groot geluyt / op dat harer gedacht worde
voor den Allerhoochsten.
19 So viel also haest alle dat volck met een-
ander ter Aerden/op haer aenghesichte/ eñ
baden den Heere / haren Almachtighen
Allerhoochsten God aen.
20 Ende de Sanghers loofden hem met
Psalmen / ende het gantsche huys klanck
vanden soeten gheschalle.
21 Eñ het volck badt den Heere den Aller-
hoochsten / dat hy ghenadich zijn woude/
tot dat de Godsdienst wt was / eñ sy haer
Ampt gheeyndicht hadden.
22 Wanneer hy dan weder af ghinck / so
reckte hy syne handt wt / ouer de gantsche
Ghemeynte der kinderen Israels, ende gaf
hen den segen des Heerē met synen monde/
ende wunschte hen Heyl in synen Name.
23 So baden sy wederomme / ende namen
den seghen aen van den Allerhoochsten/
24 Eñ spraken: Nu dancket alle God / die
groote dinghen doet aen allen eynden : die
ons van moeders lijue aen / leuendich be-
houdt/ ende doet ons alle goet.

b Een goede conscientie.

25 Hy geue ons een b vrolick herte/ eñ ver-
leene alomme vrede te onser tijt in Israel.
26 Ende dat syne ghenade altijt by ons
blijue, ende verlosse ons, so langhe als wy
leuen.
27 Tweederley volcken ben ick van herten
vyant : ende den derdē ben ick so gram als
eenighen.
28 c Den Samariteren / den Philisteen, eñ
den dullen volcke te Sichem.
29 Dese leere ende wijsheyt / heeft Jesus de
sone Syrach van Jerusalem, in dit Boeck
ghescreuen / ende wt syner herten sulcke
leere voortghebracht.
30 b Wel dien / die hem hier inne oeffent :
ende wie het ter herten neemt, die sal wijs
worden.
31 Ende so hy daer na doet / so sal hy tot
allen dinghen gheschickt zijn : want des
Heeren licht leydet hem.

c Samariters/ dat zijn valsche Heyligen eñ geestē/ onder Gods kinderen. Philisteers / zijn boose Nabuers eñ Tyrannen/ die niet op en houden. Godswoort te veruolgē. Sichem is het ongehoorsame oproerische ghemeyn volck/ dat Godswoort heeft / ende veracht het.

Dat Lj. Capittel.

1. Het Ghebedt Jesu des soons Syrach/
inhoudende Dancksegginge/ 18. ende/ 19.
Heeft om wijsheyt te verkrijgen gebedē 31.
Hy roept de onwetende totter wijsheyt/ 34
Ende vermaentse hare halsen te gheuen
onder haer Jock.

1 Ick a dancke v Heere Koninck, eñ loue v/
God b mynen Heylandt.
2 Ick dancke uwen Name, dat ghy mijn
beschermer ende hulper zijt : eñ mijn lijf wt
den verderue/
3 Eñ vanden stricke der c valschen tongen
ende leugenmonden verlost hebt: eñ hebt
my gheholpen teghen de vyanden.
4 Ende hebt my verlost / na uwer groote
ende hoochgepresen barmhertichheyt / van
dat brullen der ghenen / die my op eten
wouden:
5 Wt der handt der ghenen die my na den
leuen stonden, wt velen droeffenissen, daer
ick inne lach:
6 Wt dē brande die my omuangē hadde, v
midden wt den vyere / dat ick daer niet in
en verbrandde:
7 Wt den diepen halse der Hellen, vanden
valschē klappaerts/ ende leugenaers voor
den Koninck, ende van onrechten oordeele.

a Psal. 1. 2.
a Psal. 111/ 2. 138/ 1.
b Luc. 1. 34.
c Om des woorts Gods willē moetmen allerley lijdē Als valsche Leeraers/ Lasteraers/ gheweldt/ vyer / kercker/ etc. Maer wt desen alle/ helpt God trouwelickē k Danielis. 3 Esaie. 43. 2.

8 Ick was den doode gantsch na by/ ende
9 mijn leuen was schier ter Hellē gesoncken.
10 Ick was ommeringt/ ende niemandt en
halp my : ick sochte hulpe by dē menschen/
ende en vandt gheene.
11 Doe dachte ick Heere aen uwe barmher-
tichheyt / ende hoe ghy alle tijdt gheholpen
hebt.
12 Want ghy helpt alle die op v wachten/
eñ verlossetse wt den handen der Heydenen.
13 Ick badt tot God teghen hare grimmic-
heydt / ende smeeckte om verlossinghe van
der doodt.
14 Ende riep den Heere mynen Vader ende
Heerschapper aen, dat hy my niet en verlie-
te inder noot / ende als de stoute pochten/
ende ick gheen hulpe en hadde.
15 Ick loue uwen Name sonder ophouden/
ende ick prijse ende dancke v : want mijn
ghebedt is verhoort.
16 Eñ ghy hebt my verlost wt den verderue/
ende van allen quade.
17 Daeromme wil ick v Heere dancken ende
louen/ende uwen Name prijsen.
18 Doe ick noch jonck was eer ick verleydt
wert/ sochte ick de wijsheyt sonder schuwē/
met mynen ghebeden.

Vander Wijsheydt.

19 Inden Tempel badt ick daeromme / eñ
wilse tot in mijn eynde soecken.
20 Mijn herte verblijdt hem ouer haer/ ghe-
lijck als wanneer de Druyuen rijpen.
21 Ick ginck stracx tot haer/ ende e vernam
van jeught op na haer.

e Grondeerde.

22 Ick hoorde na haer / ende namse aen.
23 Doe leerde ick wel / eñ nam seer toe door
haer : daeromme dancke ick dien / f die my
wijsheydt gaf.

f Prou. 2. 6.

24 Ick nam voor my, daer na te doen, ende
my te beneerstigen des goeden : eñ ick wert
daer door niet te schanden.
25 Ick poochde van herten daer na/ eñ was
neerstich daer na te doen.
26 Ick hief myne handen op na den Hemel/
doe werdt myne ziele verlichtet door de
wijsheyt/dat ick myne dwaesheyt bekende.
27 Ick stont met ernste na haer :
28 Sy ende ick / werden een herte vanden
beginne/ ende vandtse reyne : daeromme en
sal ick niet g verworpen worden.
29 Myner herten verlangt na haer/ende ick
kreech eenen goeden schat.
30 De h Heere heeft my door haer een nieu-
we tonge ghegeuen, daer wil ick hem mede
louen.
31 Maeckt v herwaerts tot my/ ghy onbe-
sochte, ende koemt tot my in de Schole.
32 Ende wat v feylt/ dat konnet ghy leeren:
want ghy zijt ghewisselick seer dorstich.
33 Ick hebbe mynen mont opghedaen ende
gheleert: dencket nu/ eñ i koopet v wijsheyt/
dewijle dat ghyse sonder ghelt hebben
konnet.
34 k Eñ begeuet uwen hals onder haer jock/
ende latet v onderwijsen : men vindtse nu
na by.
35 Siet my aen/ l ick hebbe eenen kleynen
tijdt moeyte ende arbeydt ghehadt / ende
hebbe grooten troost ghevonden.
36 Neemt de leere aen / ghelijck als eenen
grooten schat silvers / ende behoudtse / als
eenen grooten hoop gouts.
37 Verblijdt v der barmherticheydt Gods/
ende en m schaemt v zijns lofs niet.
38 Doet wat v geboden is/ dewijle ghy den
tijdt hebbet : so sal hy het v wel beloonen/
te synertijdt.

g Maer wt-uerkorē / lief eñ wert voor God eñ den menschen.
h Mar. 16. 17 De konst gaet nu om broot : maer het broot sal haer weder na loopen/ ende niet vlieden.
i Esaie. 55. 1.
k Syrac. 6. 26 Mat. 11. 29.
l Syrac. 6. 20
m Gods woordt be-kennen/ is voor der Wereldt een schande/ Ja schade ende alle vare.

Eynde des Boecks
Ecclesiastici.

De Ouergheble-
uen stucken des Boecks
Esther/ wt den Griecksche.

Wat Mardocheus ghedroomt heeft.

Dit stuck machmen eerst of laetst lesen / want den droom is voor de ghescheidenisse ghe-weest/ eñ de beduydinge na de ghescheidenisse.
a Hester.2.5.
b 4 Re.24.15
Jere. 24. 1.

1 In den derden Jare
des grooten Koninckx
Artaxerxes indē eersten
dage der Maent Nisan/
hadde a Mardocheus/
die een Jode was / een
sone Jairi / des soons
Semei / des soons Kis/
vandē Stamme BenJamin eenē droom/
3 Ende woonde in der Stadt Susan: een
eerlick Man / ende inden Koninclicken
Houe wel onthouden.
4 Hy was nu der ghevangenen een / b die
Nabuchodonosor de Koninck te Babel
wech ghevoert hadde van Jerusalem met
den Koninck Jechonia/ dē Koninck Juda.

Mardochei droom.

5 Eñ dat was synen droom: Daer verhief
hem een gheschrey eñ huylen/ donderen eñ
Aerdbevinghe op Aerden.
6 Ende siet / daer waren twee groote
Draken die ghingen teghen malkanderen
te stryden.
7 Ende het gheschrey was groot / dat alle
Landen haer opmaeckten/ te stryden tegen
een heylich volck.
8 Ende het was een dach grooter duyster-
nisse / droeffenisse / iammers ende angsts/
ende daer was een groot iammer ende ver-
schricken op Aerden.
9 Ende dat Heylighe volck was hooch be-
droeft/ eñ vreesdē hen voor haer ongeluck/
ende haddē hen haers leuens afgeschattet.
10 Eñ sy schreyden tot God: eñ na sulcken
gheschrey/ spranck eenen grooten water-
stroom wt een kleyn Fonteyne.
11 Eñ de Sonne ginck op ende wert klaer/
ende de ellendighe wonnen ende brachten
de stouten tonder.
12 Als nu Mardocheus opwaeckte/ na den
droom/ dachte hy/ wat God daer mede
meynde/ ende behieldt den droom in synen
herten eñ dachte daer op/ tot inden nacht/
ende hadde geerne ghe weten / wat hy be-
duydde.

Hier maken andere een scheydinghe des vorigen stucx/ eñ lest dat hier volcht / na het 1. Cap. Esther.
c 1 Esther.2.17

4 Ende Mardocheus sprack: God heeft
dat altemael ghesehicket.
5 Ick dencke op mynen droom / ende
het is euen also ghesciedt / als my ghe-
droomt heeft.
6 De kleyne Fonteyne/ die een groot wa-
terstroom wert/ doe de Sonne scheen/ ende
klaer wert/ dat is Esther/ c die de Koninck
tot eener echter Vrouwen ghenomen/ ende
tot eener Koninghinne ghemaeckt heeft.
7 De twee Draken/ zyn Haman ende Ick.
8 De eene beduydet de Heydenen / die te
samen quamen / ende den name der Jode
verdelghen wouden.
9 De ander beduydet myn volck Israel/
dat tot den Heere riep: ende de Heere halp
synen volcke/ ende verlossede ons vā desen

d Dan.6.27

ongeluck: d hy doet groote teeckenen ende
wonderen onder den Heydenen.
10 Want hy heeft allertyt een onderscheydt
ghehouden/ tusschen synen volcke ende den
Heydenen.
11 Ende wanneer de stonde ghekomen is/
dat de Heydenen ten allerstoutsten / ende
wy ten allerswacksten ghweest zyn / ende
dat God heeft willen richten/

12 So heeft hy aen zyn volck ghedacht/ eñ
syner Erue e de ouerwinninge ghegeuen. e 1. Mach. 2.44.
13 Ende dese daghen salmen houden inder
Maent Adar / op den veertienden ende
vyftienden dach der seluer Maent/ in aller
vreuchden/ ende met grootē vlyte. wanneer
het volck te samen koemt/ eñ sullen eewich-
lick also ghehouden worden / in den volcke
Israels.

Een Copie des Mandaets dat de Koninc Artaxerxes door het aengeuē Hamans des Hofmeesters heeft in alle syne Landen ghesonden/ om de Joden alomme wt te roeyen.

Joseph. Antiquit.11. Cap. 6.
Dit stuck mochte gelesen worden na het derde Cap. in den Boeck Esther.
a 1. Hester.1.1
2. Hester 3.1.
b Hester.1 1.
3/14
c Judit.1.
1. Mach.1.6
Haman.
d 1. Hester.3.8

1 De Brief luydde aldus: De groote
Koninck Artaxerxes a van Indien tot
aen Moorenlandt Ontbiedt den hon-
dert ende seuenentwintich Vorsten / met
tsamen den Onderdanen synen groet.
2 b Hoe wel ick een machtich Koninck ben/
ende de grootste heere op Aerdē: so c hebbe
ick my doch in myner ghewelt niet willen
verheffen/ maer my beulytiget ghenadich-
licken ende saechtmoedichlicken / ende den
lieuen vrede dien hem alleman verblydt. te
behouden: op dat een yeghelick gerustelick
leuen ende synen handel dryuen mochte.
3 Hier toe hieldt ick met mynen Vorsten
eenen raedt hoe sulcks geschieden mochte.
4 Doe dede my Haman myn allerkloeckste
liefste eñ trouste raedt/ die naest dē Koninck
de hoochste is / kondt / hoe dat d daer een
volck zy dat in alle Landen verstropt / son-
derlicke Wetten hielde tegen aller Landen
eñ Lieden wyse/ ende altyts der Koningen
gheboden verachte daer door sy vrede ende
eenichheydt in het Ryeke verhinderen.
5 Als wy nu suler vernomen hebben dat
hen een eenich volck / teghen de gantsche
Werelt settet/ ende zyn eygen wyse houdt/
eñ onsen gheboden onghehoorsaem is: daer
door sy groote schade doen ende vrede ende
eenichept in onsen Ryeke verhinderen:
6 So beuelē wy dat alle de gene die Haman
de ouerste Vorst ende de hoochste naest den
Koninck / onse Vader vermelden sal / met
Vrouwen ende Kinderen door haerer vyan-
den sweerdt / sonder alle barmhertichheydt
ommeghebracht ende niemandt verschoont
en worde: ende dat op den veertiendē dach
Adar/ der twaelfster Maent in desen Jare.
7 Op dat de ongehoorsamen alle op eenen
dach verslagen worden eñ een bestandighe
vrede in onsen Ryeke blyuen meughe.

Dat ghebedt dat Mardocheus tot God bede. Van de leedtklage ende ghebedt der Koninghinne Esther.

Dit stuck machmen lesen na den eynde des vierden cap. voor den vyftien Cap
a Eccle. 1.7.
b Judit.16.18
c Gene.1.1.
Psal. 146.6.
Act. 14. 4.
Apoc. 14.7.
d 2. Par.20.6
e Wyrun. moetwilliger onuerschaemder stoutheyt.
f Deut.6.13.
Mat.4.10.

8 Ende Mardocheus badt tot den Heere/
ende vertelde syne wonderwercken/
9 Eñ sprack: Heere God / ghy a zyt de
Almachtighe Koninck: alle dinck staet in
uwer macht / b ende uwen wille en kan
niemandt wederstaen/ wanneer ghy Israel
helpen wilt.
10 c Ghy hebt Hemel ende Aerde gemaeckt/
ende alles wat daer inne is.
11 Ghy zyt aller Heere / d ende niemandt en
kan v wederstaen.
12 Ghy weet alle dinck eñ hebt het gesien/
dat ick wt gheenere hardtneckichept noch
hoouerdicheyt/ den stouten Haman niet en
hebbe aenbidden willen.
13 Want ick ware bereydt/ Israel te goede/
ooch syne voeten williclicken te kussen:
14 Maer hebbe het ghedaen wt vreesen/ f
op dat ick niet de eere/ die mynen Gode be-
hoort/ eenen mensche en gaue/ eñ niemande
anders

anders en aenbade dan alleen mijnē God.
15 Ende nu Heere/ ghy Koninck eñ God A-
brahams/ ontferme v ouer v volck: want
g Deu.4.10 / 10.15.31.9. / Jerem.5.19 onse vyanden willen ons verdelghen/ g eñ
v Erue/ die ghy vanden beghinne gehadt
hebt/ wtroeyen.
h Exo.14.31 16 Veracht v hoopken niet/ h dat ghy wt E-
gypten verlosset hebt.
17 Verhoort myn ghebet/ ende weest uwen
volcke genadich/ ende wendet onse treuren
in vreuchde: op dat wy leuen/ eñ uwē Na-
me prijsen: ende en laet den mont der genen
die v louen niet verdelghen.
18 Ende het ghantsche Israel riep wt allen
crachten tot den Heere: want sy waren in
doodts nooden.

De Koninghinne Hester verschijnt voor
den Koninck/ ende stelt hem den noodt des
volcks voor ooghen.

a 1.Hest.4.16 1 Ende de Koninghinne a Esther/ keerde
haer oock tot den Heere, in sulckē doots
kampe.
2 Eñ leyde haer Koninckliicke kleederen af/
b Judi.9.1. ende tooch treurkleederen aen/ eñ voor het
edele water/ ende den Balsem b stroyde sy
assche eñ stof op haer hooft/ eñ veroottmoe-
dichde haer lijf met vasten: ende aen allen
plaetsen/ daer sy te voren vrolick gheweest
was daer pluckte sy haer hayr wt/
Esthers ghebedt. 3 Ende badt tot den God Israels/ eñ sprac:
Heere die ghy alleene onse Koninc zijt/ hel-
pet my ellendighe/ ick en hebbe geenen an-
deren helper/ dan alleene v.
4 Ende de noodt is voorhanden.
5 Ick hebbe van mynen vader ghehoort/
c Deu.4.20 / 7/22.10.15. / 32/9. / Jerem.51.19 Heere/ c dat ghy Israel van allen Heydenen
wtghesondert/ ende onse Vaderen vā ouds
af/ tot eewighe Erue aengheuomen/ ende
hebt hen ghehouden wat ghy ghesproken
hebt.
d Jer 32 23 / Tobie.3.4. / Daniel.9.7. 6 d Wy hebben voor v gesondicht/ daerom
me hebdy ons ouergegeuen in onser vyan-
den handen.
7 Heere/ ghy zijt rechtueerdich/ want wy
hebben hare Goden gheeert.
8 Maer nu latē sy hen daer aen niet genoe-
gen dat sy ons in grooten dwange houdē:
e Dan.5.4. / 1.Mac.4.23 e maer hare ouerwinninge schrijuen sy ooc
der macht harer Afgoden toe.
9 Ende willen uwe beloefte te niete makē/
ende v Erue wtroeyen/ ende de mondt der
ghenen/ die v louen toestoppen/ eñ de eere
ws Tempels ende Altaers verdelghen.
10 Eñ den Heydenen den mondt op doen/ de
f Want door Assuerus wonden sy bouen God zijn/ so hy doch sterffelick was. macht der Afgoden te prijsen/ f eñ eewich-
lick eenen sterflicken Koninck te beroemē.
11 Heere/ en geeft uwē Scepter dien niet/ die
daer niets zijn/ op dat sy onsen iammer niet
en bespotten: maer wendet haer voornemē
ouer hen/ ende teeckent dien/ die dat tegen
ons aenrichtet.
12 Ghedenckt aen ons Heere/ ende open-
baert v in onsen noodt: ende stercket my
Heere/ ghy Koninck aller Goden eñ Heer-
schappen.
g Exo.4.10. / Jerem.1.6. 13 g Leeret my hoe ick voor den Leeuwe spre-
ken sal/ ende wendet zijn herte/ dat hy onsē
vyande gram worde/ op dat de selue met
synen aenhanghe te niete worde.
h veurhdt 14 Ende h verlost ons door uwe handt/ ende
helpt my uwer Maghet/ die gheene ander
hulpe en heeft/ dan v alleene.
15 Die ghy alle dinck weet/ ende bekennet/
dat ick gheene vreuchde en hebbe/ aen der
eere/ die ick by den Godloosen hebbe/ oock
geenen lust/ aen der Heydenschen eñ vreem-
i Of/ houwelick/ of/ bedde. den i vrijinghe.
16 Ghy weet dat ick het doē moet/ ende dat
ick niet en achte het eerlicke cieraet/ dat ick
op mynē hoofde drage/ wanneer ick Staet
voeren moet: maer houde hem ghelijck als
eenen onreynen doeck/ ende en draghe hem
niet/ wanneer ick den Staet niet voeren
en derf.
17 Oock en hebbe ick noyt met Haman ghe-
gheten/ noch vreuchde ghehadt by den Ko-
ninclicken dissche/ noch gedroncken vanden
offerwijn.
18 Eñ uwe Maeght en heeft haer noyt ver-
heuget sindert dat ick hier in gebracht ben
tot op desen tyt/ maer aen v alleene Heere/
ghy God Abrahams.
19 Verhoort de stemme der verlatenen/ ghy
stercker God bouen alle/ ende verlost ons
vander Godloosen hant/ ende verlosset my
wt myner nooden.

4 Ende ten derden dage/ a leyde sy hare da- Dit stuck
gelicksche kleederen af/ ende b tooch ha- mach een
re Koninclicke cieraet aen/ glose zijn
5 Ende was seer schoon/ ende riep God den des beginsʼ
Salichmaker aen/ c die daer alle dinck siet. in den vijfsten
6 Ende nam twee Maeghden met haer/ eñ Capittel.
leunde haer * prøyelicken op de eene. a Judi.10.1
7 Ende de andere volchde haer/ ende droech b 1. Hest.5.1
haer den sleyp na van haren rocke. c 2 Pa.16.9
8 Ende haer aengesichte was seer schoon/ Psal.133.13
lieffelick eñ vrolick ghestalt: maer haer her- Proue.15.3.
te was vol angstes ende sorghe. Syra.23.27.
9 Eñ doe sy door alle deuren heneninquam/ 2.Mac.9.5.
tradt sy tegen den Koninck ouer/ d daer hy Hebr.4.13.
sat op synen Koninckliicken stoel in syne Ko- * teerlicken
nincklicke kleederen/ die van goude ende e- d Judi.10.17
delen steenen waren/ ende was verschricke-
lick aen te sien.
10 Doe hy nu de ooghen ophief/ ende sachse
toornichlicken aen/ doe wert de Koningin-
ne seer bleeck/ ende sanck in eene onmacht/
ende leyde het hooft op de Maghet.
11 e Doe veranderde God den Koninck zijn e Pro.21.1.
herte tot goedicheyt/ ende hem wert bange
voor haer/ ende spranck van synen stoel/ eñ 3.Mac.5.26
omuinckse met synen armen/ tot dat sy we-
der tot haer seluen quam.
12 Eñ sprackse vriendelicken aen: Wat is v
Esther/ ick ben v broeder/ en vreest v niet.
13 Ghy en sult niet steruen: f want dit gebot f 1.Hest.3.12.
gaet alle andere aen/ maer v niet.
14 Tredet slechs herwaerts/ g ende hy hief g 1.Hest.5.2
den gulden Scepter op/ eñ leyde dien op ha-
re schouderen/ ende kussedese/ ende sprack:
Segghet aen.
15 Ende sy antwoorde: h Doe ick v aensach/ h Gen.33.10
dochte my/ ick sach eenen Engel Gods: 1.Sa.19.27
daerom verschrack ick voor uwer grooter
Maiesteyt.
16 Want ghy zijt seer verschrickelick/ eñ uwe
ghestalt is gantsch heerlick.
17 Ende als sy so sprack/ sanck sy wederom
in een onmacht/ ende viel daer neder.
18 Ende de Koninck verschrack met alle sy-
nen Dienaren/ ende troostedense.

Eē Copie des Mandaments/ dat de Ko-
ninck Artaxerxes tot voordeel der Joden
heeft in alle zijn Lant laten wtgaen.

Dit stuck
Inden vierdē Jare des Koninck Ptolomei machmen
ende Cleopatre/ brachtē Dositheus/ (die lesen na den
hem voor eenen Priester wtghaf/ wt den eynde des
stamme Leui) ende Ptolomeus zijn sone/ achstē Cap.
desen brief der Purim/ eñ seyden: Dat Lysi- voor het ne-
machus een sone Ptolomei/ den seluen o- gende Cap.
uergheset hadde te Jerusalem. Joseph. An
1 Artaxerxes de groote Koninck a van In- tiqu. Lib.11.
dia/ tot aen Moorenlandt/ ontbiedt den Cap.6.
hondert ende seuen ende twintich Vorsten/ a Hester.

met

Also heeft een Marck graue tot Meyssen ge seydt: Een Vorst derf hem niet so seer vreesen voor dien/ die daer heere van hem waren/ als voor dien/ die hē op den voet nauolghen: want die sel ue wonden hem geerne op den kop treden.

met tsamen den Onderdanen/ synen groet.
2 Wy beuinden dat daer vele zijn / die der Vorsten ghenade misbruycken / ende van der eere/ die hen wederuaert/ stout ende boo se worden/
3 Also dat sy niet alleens de Onderdanen onderdrucken/ maer ghedencken oock de Heeren selfs van dien sy verhoocht zijn/ on der de voeten te treden.
4 Ende en doen niet alleene teghen de na tuerlicke redelickheydt/ door ondanckbaer heydt:
5 Maer zijn door houeerdicheydt/ so ver blindet/ dat sy oock meynen God (die op de vromen siet/) en straffet sulcke onghetrou wicheydt niet.
6 Sy bedrieghen oock vrome Vorsten / op dat sy onschuldich bloet verghieten: ende de ghenen/ die daer trouwelicken ende rede licken dienen/ in allē ongheluck brenghen mochten.
7 Welcker exempel men niet alleene in den ouden gheschiedenissen vindet / maer oock noch daghelicks beuindt/ hoe vele onghe lucks dat sulcke onghetrouwe raedtslagen aenrichten.
8 Dewijle ons dan toebehoort daer op te sien/ dat daer voortaen vrede in onsen Rijc ke blijue/
9 So moeten wy/ na ghelegentheydt der sake/ onderwijlen de gheboden veranderen/ wanneer wy het anders beuinden/ dan wy
b spits berichtet waren. ende niet al te b haestelick voortuaren.
c Hester 3.2. 10 c Na dien nu Haman/ de sone Hamadathi/ die wt Macedonia ende niet van der Per ser bloede/ oock niet onser goedigen aerdt/ maer by ons een gast is/
11 Dien wy/ (gelijck als wy pleghē tegen alle
d 2. Hest 3.1 Natien) d alle genade bewesen/ eñ also ver hooget hebben/ dat wy hem onsen vader noemden/ ende van alle manne/ als de nae ste na den Koninck gheeert werdt/
12 Is hy so stout gheworden/ dat hy hem on derstaen heeft/ ons/ om onse Koninckrijcke ende leuen te brenghen.
e 1. Hest 2.21 13 e Want hy heeft Mardocheum/ (die door
f gheuryet. syne getrouwicheyt ende weldaedt/ onse le uen f verlost heeft/) ende onse onschuldighe Echtgenoote de Koninginne Esther / met
g 1. Hes 3.6.8 tsamen haren gantschen volcke/ g valsche licken ende booslicken verklaghet/ dat sy al le souden vermielt worden.
14 Eñ als dā/ wānéer die henen wech warē/ die ons bewaren heeft hy ghedacht/ ons oock te vermoorden/ ende der Persers Rijc ke/ aen de Macedoniers te brenghen.
15 Wy beuinden nochtans/ dat de Jodē/ die de veriaechde schalck woude dooden latē/ onschuldich zijn/
h Mat. 5.45 16 Goede Wetten hebben / h ende kinderen
Luc. 6.35 des Alderhoochsten/ Grootsten ende eewi
i Da. 2.39. ghen Gods zijn/ die onsen Vooruaderen en
5.18. de ons/ i dit Rijcke ghegheuen heeft/ ende noch behoudt.
17 Daeromme en sullet ghy b niet houden
k 1. Hest 3.13 na den k Brief/ die Haman by ons te weghe ghebracht heeft:
18 Want om sulcker daet wille is hy met al le synen geslachte/ voor der poorte te Su
l. Hest 7.10 san/ l aen de galghe ghehanghen: ende God heeft hem also gantsch haest vergolden/ als hy het verdient heeft.
19 Maer dit gebot/ dat wy v nu toeschickē/ sullet ghy in allen Steden verkondighē/ Dat de Joden hare Wet vrij moghen houden/
20 Ende so men hen ghewaldt doen woude/
m 1. Hes. 3.13 ten m dertienden daghe der twaelffster Maent/ die daer heet Adar, so sullet ghyse beschutten/ op dat sy hen aen den selven wreken meughen.
21 Want den seluighen dach/ heeft hen de Almachtighe God/ tot eener vreuchde ge maeckt inden welcken sy dat wtuercoren volck/ souden ommekomen zijn.
22 Daeromme sullet ghy lieden oock / bene uen ander vyerdaghen/ n desen dach vye n Judi 16.
ren in allen vreuchden:
23 Op dat het ons/ eñ allen die dē Persē ge trouwe zijn/ wel ga: ende eē exempel zy hoe onghetrouwicheydt ghestraffet wordt.
24 Maer welcke Lant of Stat/ dit ghebodt niet houden en sal/ die sal met den sweerde ende vyere verdelget wordē: also/ dat daer noch mensche noch ghedierte/ noch eenich Voghel meer inne woonen konne.

Inden anderen Jare/ etc. Eñ Mardocheus sprack: God/ etc. inden volcke Israel. Soeckt voor.

Eynde der stucken Esther.

De Propheet Baruch.

Dat Eerste Capittel.

3. Baruch leest zijn Boeck in de teghen woordicheyt des Konincks Jechonia/ en de voor den ooren des volcx. 6. De Joden versamelen ghelt te hoope/ ende seyndent dien van Jerusalem/ tot een Offerhande. 11. Sy vermanense te bidden voor den Ko ninck Nabuchodonozor ende synen sone. 14. Ende oock het Boeck Baruchs te le sen ende hare sonden te belijden.

1 Dit zijn de redenen/ die a Baruch de sone Nerie/ des soōs Mahasie/ des soons Sedechie / des soons Sedei des soons Helchie/ in een Boeck gheschreuen heeft / te Babel.

Baruch schrijuet dit Boeck in der geuanckenisse te Babel. a Jer. 36.4. 45.1.

2 Inden vyfften Jare/ ten seuenden daghe der Maendt. ter tijdt/ b als de Chaldeers Jerusalem ghewonnen/ ende met vyere verbrant hadden. b 2. Re. 25.8.
3 c Ende Baruch las dit Boeck voor Je chonia/ den sone Joiakim / den Coninck c Jer. 36.
Juda ende voor den ooren alles volcks/ dat daer toe quam/
4 Ende voor den ooren der Vorsten / ende der Konighen sonen/ ende voor den Oud sten/ ende voor allen volcke beyde kleyn en de groot/ dat daer woonde te Babel/ aen het water Sud.
5 d Ende sy weenden/ vasteden/ ende baden d Joel 2.12.
met ernste voor den Heere.
6 Ende vergaderden te hoope/ wat een ye ghelick vermochte/
7 Ende sondent henen na Jerusalem / tot Joiakim den sone Helchie/ des soons Sa lom/ den Priester/ ende tot den anderē Prie steren/ ende tot allen volcke dat met hem was te Jerusalem.
8 Dat hy hen brochte int Landt Juda / de Waren des huyses des Heeren/ die in voor tyden wt den Tempel wech ghevoeret wa ren/ inden tienden daghe der Maendt Si uan: namelicken/ de siluerē Waren/ welc ke ghemaeckt hadde Sedechias/ de sone Josie/ de Coninck Juda/

Dat/

_{f 4.Reg.25.}

9 e Doe Nabuchodonozor de Coninck te
Babel / wech ghevoert hadde Jechoniã/
ende de Vorsten / ende de ghevanghenen /
ende de Geweldigen/ eñ het Lantvolck van
Jerusalem/ eñ hadde se ghebracht na Babel.

Inhoudt des Briefs der ghevanghenen.
f Deu.24.24

10 Ende schreven tot hen also: f Siet / wy
senden v ghelt / daer voor koopt Brand-
offer / Sondoffer Wieroock/ eñ Spysoffer
ende offert het op den Altaer des Heerẽ on-
ses Gods.

g Jer.29.7.
1.Tim.1.2.

11 g Eñ biddet voor het levẽ Nabuchodono-
zors des Coninckx te Babel/ende voor het
leven Belsazers zijns soons/ dat hare daghẽ
op Aerden zijn moghen/ so langhe als de
daghen des Hemels dueren.

h † An. dat hy de Heere kracht gheve/ende onse ooghen verlichte/ dat wy onder etc. leuẽ/ eñ hẽ dienẽ/ etc.

12 h † So sal ons de Heere genoech eñ goede
daghen geven/eñ sullen leven onder de scha-
duwe Nabuchodonozors des Coninckx te
Babel/ ende onder de schaduwe Belsazers
zijns soons/ ende hen dienen langhen tydt/
ende ghenade voor hen vinden.

i Ephe.6.18
Coloss.4.1.
2.Thess.3.1.
k Deu.31.11
2.Esd.8.2.
l † And. so het voeghe heeft.
m Bar 2.6.
Dan.9.5.

13 i Oock bidt voor ons tot dẽ Heere onsẽ
God: want wy hebbẽ ons versondiget aen
den Heere onsen God/ ende syne grimmic-
heyt ende toorne/ en is niet van ons gewen-
det/ tot op den hedighen dach.
14 k Eñ leset dit Boeck/ wãt wy hebbẽt daer-
omme tot v lieden ghesonden / dat ghy het
lesen soudet inden huyse des Heeren/ op de
Vyerdaghen ende l † Jaerghetyden.
15 Ende spreket: m De Heere onse God is
rechtveerdich/ ende wy draghen wel te recht
onse schande: also het dan als nu gaet / dien
van Juda/ ende dien van Jerusalem/
16 Ende onsen Coninghen/ ende onsen Vor-
sten/ ende onsen Priesteren/ ende onsen Pro-
pheten/ ende onsen Vaderen:
17 Om des wille/ dat wy voor dẽ Heere ge-
sondiget/ende hem niet gelooft en hebben/
18 Ende der stemme des Heerẽ onses Gods
gheen ghehoor ghegheven en hebben / dat
wy ghewandelt hadden na synen ghebodẽ/
die hy ons ghegheven heeft.

n Exodi 14.

19 Ja van der tydt aen/ n doe de Heere onse
Vaderen/ wt Egyptẽ lande gevoert heeft/
tot op desen hedighen dach/ zijn wy dẽ Hee-
re onsen God onghehoorsaem ghewеest/ en-
de hebben verachtet syner stemme ghehoor-
saem te zijn.

o Leu.26.14
Exo.28.15.

20 o Daeromme is nu over ons gekomẽ de
straffe eñ vloeck/ welcken de Heere verkon-
dicht heeft door synen knecht Mosen/ doe
de Heere onse Vaderen wt Egypten Landt
voerde/ dat hy ons een Landt gave / daer
melck ende honich inne vliett.

p Jer.7.22.
11/8.13/10.
25/4.29/19
Zac.7.11.
q Jer.13.10

21 p Ende wy en hebben der stemme des Hee-
ren onses Gods niet ghehoorsaem geweest/
als ons de Propheten seyden / die hy tot
ons sandt:
22 q Maer een yeghelick ginck na zijns boo-
sen herten goet duncken / ende dienden
vreemde Goden/ ende deden quaet voor den
Heere onsen God.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden bekennent/ dat sy om ha-
rer sonden wille gestraft geweest zijn. 11. Sy
bidden tot den Heere. 17. ende 18. Een for-
me van goede ghebeden. 30. De Joden en
hebben de vermaninghen der Propheten
niet ghehoorsaem gheweest.

De gevangenẽ bekennen/ datse God billicken straffet/ ende roepen tot hem om ghenade.
a Dan.9.5.

1 Ende de Heere a heeft zijn woort gehou-
den/ dat hy tot ons ghesproken heeft/ eñ
onsen Richteren/ Coninghen/ende Vor-
sten/ die Israel regeeren souden / ende tot
dien van Israel ende Juda.
2 Ende heeft sulcke groote straffe over ons
gaen laten/ desghelycken onder den gant-
schen Hemel niet ghescheidt en is/ als over
Jerusalem ghegaen is/

b Deu.28.53
4.Reg.6.28
Leuit.26.29

3 b Ghelijck als in de Wet Mosis geschre-
ven staet: Dat een mensche zijns soons en-
de syner dochter vleesch eten soude.
4 Eñ hy gaf se henẽ tot knechtẽ/ in alle Co-
ninckrycken/ die rondtomme ligghen / tot
eener versmaetheyt/ ende tot eenen vloeck/
onder alle Volcken / die rondtomme ons
zijn/ onder de welcke haer de Heere ver-
stroyt heeft.
5 Eñ sy werdẽ altoos ondergedruckt/ en-
de en konnen niet weder op komẽ: wãt wy
hebben ons versondighet aen dẽ Heere on-
sen God/ daerinne dat wy syner stemme
niet ghehoorsaem gheweest en zijn.

c Baru.1.15
Danie 9/7.
Een Christelicke bekentenisse.
d Jer.1.14.
4/6.5/15.
7/14.8/15.16.

6 c De Heere onse God is rechtveerdich/
maer wy eñ onse vaderẽ dragẽ te recht on-
se schãde/ als het dã tegenwoordelic gaet.
7 d Alle het ongheluck dat de Heere tegen
ons ghesproken heeft/ dat is over ons ghe-
komen.
8 Eñ wy en hebben den Heere niet gesmee-
ket/ dat hem een yeghelick gekeert hadde
van de ghedachten zyns boosen herten.

e Bar.1.15.

9 Ende de Heere heeft over ons gewaeckt
ten ongheluck / het welcke hy over ons
heeft gaen laten: e want de Heere is recht-
veerdich in alle syne wercken/ die hy ons
heeft gheboden.

f Jer.7.22.

10 f Maer wy en waren syner stemme niet
ghehoorsaem / dat wy ghewandeldt had-
den na den gheboden des Heeren / die hy
ons ghegheven heeft.

g Dan.9.15.

11 g Ende nu Heere Israels God/ die ghy v
volck wt Egypten lande gheleydt hebt/ met
eener stercker handt / met grooter macht/
ende hooghet gheweldt/ door teeckenen en-
de wonderen/ ende hebt v eenen Name ge-
maeckt/ als hy als nu is.

h Jon 14,20
Psal.16.6.
Jud 7.20.
Tren 3.42.
i Of/ dunne/ smal/ snoode/ verachtelick
k 2.Pa.6.24

12 h Wy hebben doch gesondicht/ ende zijn
(eylacen) Godloos gheweest/ ende hebben
ghedaen teghen alle uwe gheboden.
13 Och Heere onse God / laet af van uwer
grimmicheyt over ons: want wy zijn seer
i kleyne ghewordẽn onder den Heydenen/
daer ghy ons henen verstroyt hebt.
14 k Verhoort Heere onse ghebedt ende onse
smeecken/ ende helpt ons om uwent wille/
ende laet ons ghenade vinden by dien/ die
ons wech ghevoert hebben.
15 Op dat de gantsche Wereldt bekenne/ dat
ghy Heere onse God zijt: want Israel ende
zijn zaet/ is doch na v ghenoemt.

l Deu.26.15
Esaie 63.15.

16 l Siet Heere van uwen heylighen huyse/ eñ
de dencket doch aen ons: neyght Heere v
ooren herwaerts/ ende hoort doch.

m Psal. 6.6
115/17.
Esai 38.18.
Syr. 17.18.
n Mat.5.6.

17 Doet uwe ooghen op Heere ende siet doch:
m wãt de doodẽ in der Helle/ welcker geest
wt haren lyve gevaren is/ die prijsẽ de Heer-
licheyt ende gerechticheyt des Heerẽ niet.
18 Maer een ziele die seer bedroeft is/ eñ ver-
nedert/ eñ iammerlickẽ daerhenen gaet/ eñ
hare oogen schier wtgeweent heeft/ ende n
hongerich is/ die prijst Heere uwe heerlick-
heydt ende gherechticheydt.

o Tit.3.5.
p Jer.27.6
† An. dient den etc.
Ooch der Heydischen ende boosen Overicheyt salmen gehoorsaẽ zijn

19 Ende nu/ Heere onse God/ wy ligghẽ voor
v met onsen ghebede/ o niet van weghen
der gherechticheydt onser vaderen / ende
onser Coninghen/ maer van weghen uwer
barmhertichheydt.
20 Na dien ghy uwe grimmicheyt eñ uwen
toorne hebt over ons ghelaten: als ghy
door de Propheten uwe knechten gespro-
ken hebt/ ende ghesepdt.
21 p So spreect de Heere: Neyght uwe schou-
deren/ ende † ondergheeft v lieden den Co-
ninck te Babel/ so sullet ghy inden lande
blijven/ welcke ick uwen vaderen ghegh e-
ven hebbe.
22 Maer so ghy lieden der stemme des

Heeren niet ghehoorsaem en zijt/ b den Co-
ninck te Babel te ondergeuen:

q Jere.7.34. ende. 16.9. ende 25.10. r Apoc.18.23 f Leui.26.32 Esaie.1.7.

23 q So wil ick in den Steden Juda / ende
van Jerusalem wech nemen/ het gheschrey
der vreuchden ende derren vrolickheyt / ē
der stēme des Bruydegoms ē der Bruyt
ende f dat gantsche lant sal woeste staen/ ē
niemandt daerinne woonen.
24 Dach wy en waren u der stemme niet ge
hoorsaem/ dat wy ons den Coninck te Ba
bel overgheghenen hadden/ daerom hebdy
v woort ghehouden/ dat ghy gesproken hebt

t Jere.7.34.

door de Propheten u den knechten/ t datmē
het ghebeente onser vaderen wt haren gra-
uen ghe worpen ende verstroeyt heeft.
25 Dat sy des daechs in der Sonne / ende

† And. der koude.

des nachts in den † dauwe gheleghen heb-
ben/ ende zijn gantsch iammerlicken omme

u Jer.24.10 ende.27.8. Ezec.6.11.

ghekomen/ u door honger/ sweert/ ende ge
uanckenisse.
26 Ende om der misdaet willen des huys
Israels/ ē des huys Juda/ hebdy v huys
daermen uwen Name inne aengheroepen
heeft so verstooren laten / ghelijck het als
nu voor oogen is.
27 Ende ghy Heere onse God/ hebt gantsch
ghenadichlicken/ ende na aller uwer groo
ter barmhertichheydt met ons ghehandelt/

x Exo.34.28

28 x Als ghy door Mosen uwen knecht ge-
sproken hebt/ ten daghe doe ghy hem gebo
det v Wet te schrijuen / voor den kinderen
Israels/ ende spraket:

y Deu.4.27 ende.28.62.

29 Ist dat ghy lieden y myner stemme niet
ghehoorsaem en zijt / so sal ghewisselickē de
sen hoop/ die een groote veelheyt is/ gātsch
kleyne worden/ onder de Heydenen/ daer ick
se henen verstroeyen wil.
30 Want ick weet doch wel / dat sy my niet
ghehoorsaem en sullen wesen: z want het

z Exod.32.9 ende.33.3. a Deu.4.29 ende.30.2.

is een hardtneckich volck.
31 a Maer sy sullen hen weder bekeeren/ in-
den lande/ daer sy gheuanckelick inne zijn/
ende sullen bekennen/ dat ick de Heere haer
God ben: ende ick wil hen een verstandich
herte gheuen / ende ooren / die daer hoo
ren.
32 Dan sullen sy my prijsen indē lande/ daer
sy geuanckelick inne zijn/ ē sullen aen my-
nen Name ghedencken/
33 Ende hen van haren harden necken / ē
van haren sonden keerē: want sy sullē daer
aen ghedencken/ hoe het haren vaderen ge-
gaen is/ die voor den Heere sondichden.
34 Ende ick wil se weder brengen in dat lāt/
dat ick haren vaderen/ Abraham/ Isaac ē
Jacob/ ghesworen hebbe/ ende sy sullē daer
inne heerschen.
35 Ende ick wil se vermeerderen / ende niet
verminderen/ b ende wil een eeuwich Ver-

b Jer.31.40 Hebr.8.8. c Jer.24.7. ende.30.22 ende.31.33

bondt met hen maken/ c Dat ick haer God
wil zijn/ ende sy mijn volck: ē en wil mijn
volck niet meer verdrijuen wt den lande/
dat ick hen ghegheuen hebbe.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghebedt der Joden/ inhoudende be-
lijdenisse harer sondē. 9. Vermaninghe tot
den Joden. 12. De Joden hebben de fontey
ne der wijsheyt verlaten. 16. De Vorstē de
ser Werelt en hebben de wijsheyt niet ghe-
uonden. 27. De Heere en heeft niet verco-
ren de Groote deser Werelt. 37. De Heere
heeft de wijsheyt ghevonden.

Een eerlick ghebedt tot God/ ende der maninghe tot den volcke/ etc. belijdinghe

1 Almachtighe Heere/ ghy God Israels/
in desen grooten angst ende noode/
schreye ick tot v.
2 Hoort/ ende weest genadich Heere: want
wy hebben teghen v ghesondighet.
3 Ghy regeert van eeuwicheyt tot eeuwic-
heydt/ maer wy vergaen altoos.
4 Almachtighe Heere/ ghy God Israels/
hoort nu het gebedt Israels/ die den doo-
de inden halse steken/ ē het gebedt der ge-
nen/ die teghen v ghesondighet / ende der
stemme des Heeren haers Gods/ niet ghe-
hoorsaem geweest en zijn: daerōme is oock
de straffe a altoos achter ons gheweest.

a Of/ allewe ghe voor-gangs/

5 Dencket niet op der misdaet onser vade-
ren/ maer dencket als nu aen uwe hant/ ē
aen uwen name.
6 Want ghy Heere zijt doch onse God: so
willen wy Heere v louen.
7 Want daeromme hebdy uwe vreese in on
se herte ghegheuen / dat wy uwen Name
aenroepen: ē v in onser gheuanckenisse lo-
uen souden: bt want alle de misdaet onser
vaderen / die voor v ghesondicht hebben/
gaet ons ter herten

bt An. ende ons van der boosheyt on ser/ etc. hebbē/ bekent. Siet hebbē daerheligē wy in onser, etc.

8 Die wy nu zijn in onser gheuanckenisse/
daer ghy ons henen verstooten hebt / tot
eener versmaetheyt/ tē vloecke ē gruwel/
om aller misdaet wille onser vaderen / die
vandē Heere haren God/ afghewecken zijn.
9 Hoort Israel / de ghebodē des leuens/
merct vlijtelick daerop/ ct ē behoutse wel.

ct And. Dat ghy vlooch werdet

10 Hoe comt het Israel/ dat ghy inder Hey-
denen lande versmachtet: dat ghy in eenen
vreemden lande zijt?
11 Dat ghy v verontreyniget onder dē doo-
den: dat ghy onder die gerekent zijt/ die in
de Helle varen?
12 b Dat is de oorsake: Dat ghy de Fontey-
ne der wijsheyt verlaten hebt.

b Jer.2.13.16

13 Waert ghy op Gods wegen ghebleuen/
ghy haddet wel voorgaens henen in vrede
ghewoont.
14 So leeret nu rechte wijsheyt: op dat ghy
beuindet/ wie het zy / die een lanck leuen/
goederen/ vrede ende vreuchde gheeft.

Een verma- ninghe ter wijsheyt.

15 Wie weet het waer sy woont? wie is in
hare kamer gheweest.
16 Waer zijn de Vorsten der Heydenen / die
ouer het Wiltwerck op Aerden heerschen?
17 Die daer spelen met den vogelen des He-
mels: e die siluer ē gout vergaderen / daer
de menschen haer vertrouwen opsetten/ f ē
en konnen des nemmermeer sat worden?

e Esaie.2.7 f Spr.5.9.

18 (Want sy vergaderen ghelt/ ende benijs-
tigen hen daerop/ ende is doch altemael te
vergheefs.)
19 Sy zijn wt gheroeyt/ ende in de Helle ghe-
uaren/ ende andere zijn in hare stede ghetco-
men.
20 De gt nakomelinghen sien/ tis waer/ het
licht wel/ ē woonen op den Aertbodem/
ende en vinden doch den wech niet/ daer mē
de wijsheyt vindet.

gt An. De ionck we- ren/ segen sy tis waer/ etc. ē wool- den/ etc. ē treffedt/ etc.

21 Want sy verachtense/ daer toe hare kin-
deren/ zijn oock verdwaelt ghegaen.
22 In Chanaan en hoortmē niets van haer/
te Theman en siet mense niet.
23 De kinderen Hagar ondergronden/ tis
waer/ wel na de Aerdtsche wijsheyt: desge-
lijcken de koopliedē van Meran / ē die
van Theman die hen duncken latē kloeck
te zijne: maer sy en vinden doch den wech
niet/ daermen de wijsheyt vindet.
24 O Israel / hoe heerlick is het huys des
Heeren? hoe wijdt ē groot is de stede syner
wooninghe?
25 Sy en h heeft gheen eynde/ ende is onma-
tich hooch.

h Deute.4. Jere.23.24. Psal.107.19

26 Daer waren in voortijdē Reusen/ groote
beroemde lieden/ ende groote Kryghers.
27 Die selue en heeft de Heere niet vercoren
noch hen den wech der bekentenisse ghe-
openbaert.
28 i Ende dewijle sy de wijsheyt niet en haddē
zijn sy ondergheghaen in h aere dwaesheyt.

29 Wie is ten Hemel gheuaren/ende heeftse ghehaelt/ende wt den Wolcken neder ghebracht?

30 Wie heeft ouer de Zee ghescheept/ ende heeftse ghevonden/ende om kostelick gout hier ghebracht?

31 Somma/ Daer en is niemāt die dē wech weet/ daermen de wijsheyt vindet.

God/is een vinder der wijsheydt.

32 Maer die alle dinck weet/ die kentse/ eñ heeftse door zijn verstant gevonden: i die dē Aert bodem bereydet heeft op eewige tijdt/ ende dien veruullet met allerley ghedierten.

i Gene.1.1.

33 k Die het licht laet opgaen/ende wanneer hy het weder roept/ so moet het hem ghehoor gheuen.

k Jos.10.12 Esaie.38.8. Syra.46.4.

34 De Sterren lichten in harer ordeninghe met vreuchden.

35 Ende wanneer hyse voorts roept/so antwoorden sy: Hier zijn wy: ende lichten met vreuchden/om diens willen diese gheschapen heeft.

36 Dat is onse God/l eñ niemant en is hem te verghelijcken.

l Esai.44.7 Jerem.10.6 49.19.

37 Die heeft de wijsheyt gevonden/eñ heeftse ghegheuen Jacob synen Dienaer/ ende Israel synen ghelieſden.

38 m Daer na is n† hy verschenen op Aerdē/ ende heeft by den lieden ghewoont.

m Joa.1.14 1.Joan 1.1 1.Tim. 3.15 n† And. hy

Dat iiij. Capittel.

1. De ghene die de Wet ende de gheboden Gods houden. 2. De Joden worden vermaent tot boete. 5. De Heere en heeftse niet ghestraft/ op dat hyse verliese. 9. De klachte Jerusalems. 18. Het is de de Heere die verlossen mach. 21. Verlossinghe is den Joden beloeft. 25. Sy worden vermaent tot lijdtsaemheydt. 31. Onsalich zijnse die Jerusalem gheplaecht/ ende leedt aengheдaen hebben. 36. Wederbrenginge der Joden.

a† And. Dit is het etc.

1 DEse a† Wijsheyt is het boeck vanden gheboden Gods / ende b van de Wet die eewich is / c alle diese houden / die sullen leuen: maer diese ouertreden die sullē steruen.

b Esai.40.8 Math.5.18 24.35. Psalm.33.4 1.Petr.1.25.

2 Keert v daer wederō toe Israel/eñ neemt het aen: wandelet sulcken lichte na/ dat v verlichtet.

c Leui.18.5. Ezech.10.13 Roma.10.5

3 Gheeft niet ouer uwe eere eenen anderen/ ende uwen schat eenen vreemden volcke.

d Deu.33.29

4 d O salich zijn wy Israel: want God heeft ons synen wille gheopenbaert.

*Cap.iiij. Luth. Een vermaninghe ten volcke Israels/ haer te troostē/ dat sy ghedwldich zijn souden.

5 * Hebbet eenen goeden moet mijn volck/ ghy prijs Israels.

6 e Ghy lieden zijt den Heydenen verkocht niet ten verderue: maer daerom dat ghy God vertoornt hebt/ zijt ghy uwen vyandē ouergheghеuen.

e 2.Re.17.23 25.3.

7 Want ghy hebbet dien die v liedē geschapē heeft vertoornt/ in dien/ dat gy niet God/ f maer den Duyuelen gheoffert hebt.

f Deut.32.17 Psal.106.37

8 Ghy hebt vergeten des eewighen Gods/ die v lieden gheschapen heeft/ ende Jerusalem die v lieden heeft opghevoedt/ die hebt ghy bedroeft.

9 Want sy heeft gesiē den toorne Gods/ die ouer v lieden comen soude eñ gesept: Hoort toe ghy g† Inwooners Zion / God heeft my groot leedt toe ghesonden.

g† And. aenstooters.

10 Want ick hebbe ghesien de geuanckenisse mijner sonen eñ dochteren/ welcke de Eewighe ouer hen ghebracht heeft.

11 h Jck hebse met vreuchde opgevoet/ maer met weenen ende met hertenleedt / hebbe ickse sien wechvoeren.

h 4.Esd.2.3

12 Niemant verblijde hem ouer my/ dat ick een Weduwe/ ende van velen verlaten ben: ick ben tot eener Woestijne ghemaeckt om der sonden wille mijner kinderen.

13 Want sy zijn van de Wet Gods afgeweken/ ende en hebben niet bekent syne Rechten: sy en hebben niet gheleeft na Gods beuelen / ende en hebben syne gheboden niet ghehouden.

14 Koemt herwaerts ghy inwooners Zion ende verkondighet de gheuanckenisse mijner sonen ende dochteren/ die de Eewighe ouer hen ghebracht heeft.

15 i Want hy heeft ouer hen ghebracht een volck van verren/ een grouwelick volck/ en de van een onbekende sprake. i Deu.28.49 Jer.5.15. 50/41.

16 Die hen niet en ontsien voor den ouden/ noch hen der kinderen en ontfermen/ deselue hebben wech ghevoert de lieue sonen der Weduwen/ eñ de eensame harer dochteren berooft.

17 Doch hoe kan ick v lieden helpen?

18 Want die dit ongheluck ouer v liedē ghebracht heeft/ die sal v van uwer vyanden hant † verlossen. † Of/ bijzijden

19 Treckt henen/ ghy lieue kinderen/ treckt henen: maer ick ben verlaten eensaem.

20 Jck hebbe mijn vreuchdenkleet wtgetoghen: ick wil schreyen tot den eeuwighen/ altoos ende eeuwichlick.

21 Hebbet eenen goeden moet/ kinderen/ k schreyet tot God/ so sal hy v lieden verlossē/ van het gewelt/ ende hant der vyanden. k Deu.4.29 ende.30.1. Psal.30.1.

22 Want ick hope alreede/ dat de eeuwige v lieden helpen sal: eñ ick sal vreuchde hebben/ vanden Heylighen/ om der barmhertichheyt wille/ die v lieden snellick gheschiedē sal/ van onsen eeuwighen Salichmaker.

23 l Jck hebbe v lieden trecken laten met treuren ende weenē/ maer God sal v liedē my weder gheuen/ met m vreuchde ende blijschap eeuwichlick. l Psal.126.5 m Of, hertenvrolickheydt.

24 Ende ghelijck als de inwooners Zion/ nu ghesien hebben uwe geuanckenisse: also sullen sy ooch haest sien/ de hulpe van uwē Gode/ die ouer v lieden komē sal/ met grooter heerlickheyt ende eeuwighen trooste.

25 n Ghy kinderen/ lijdet verduldichlicken den toorne/ die van God ouer v liedē koemt want v vyant heeft v veruolcht / ende ghy sult in korten sien zijn verderf/ ende op haren halse sult ghy treden. n 2.Sa.16.10

26 Myne o teere/ kinderen/ moesten gaen/ op eenen boosē wech: sy zijn wech gevoert/ ghelijck als een kudde / vanden vyanden gherooft. o Of/ verwaenden.

27 Hebbet eenen goeden moet / ghy kinderen/ ende schreyet tot God: want die v lieden heeft wech voeren laten/ die en sal u wer niet vergeten.

28 Want p ghelijck als ghy v lieden beneerstighet hebt van God af te wijcken: q also bekeert v lieden nu/ ende beneerstighet v lieden thienmael meer/ den Heere te soecken. p Re.6/19. q Esa.55.9.

29 Want die ouer v lieden dese straffe heeft laten gaen/ die sal v lieden helpen/ ende eewighe vreuchde brenghen.

30 Jerusalem hebbet eenen goeden moet: want die sal v troosten/ daer ghy na ghenoemt zijt.

31 r Onsalich moeten zijn/ die v gheplaecht/ leet ghedaen/ ende hen ouer uwen val verblijdt hebben. r Jerem.30. 9.15.

32 Onsalich moeten zijn de steden/ die uwe kinderen ghedient hebben / ende onsalich moeste zijn/ die uwe kinderen gheuanckelick houdt.

33 Want ghelijck als sy ouer uwen val gejuychet/ ende haer ouer uwen verderue/ verblijdet heeft: also sal sy bedroeft worden/ wanneer sy verwoestet wordt.

f And. Ick sal af houwen dese vreuchde die heeft van so veel volcx te zyn ende haer wraecke in et.
f Iob. 20.26 Esai. 30. 33. 66.24.
* Cap. v.
Anth
Een troostinghe tot het volck/ om dat goet dat hen God weder gelden sal.
Baruch 5.6
z Esai 43.3. Mat. 8. 12. Luc. 13.27.
a Syr 6.32. 27.11.

34 f Ende ick wil hare macht wech nemen/
daer sy haer op verlieten/ende haren roem
in klaghe veranderen.
35 f Want een vyer sal ouer haer komen
vanden Eewighen/ vele daghen lanck/ en-
de Duyuels sullen hare woonunge in haer
hebben/langhen tijdt.
36 * Siet rondtomme v Ierusalem na den
Oosten/ende siet den troost/die v van God
koemt.
37 Siet/uwe kinderen/die daer wech ghe-
uoert zijn/komen/Ja sy komen versamelt/
beyde z van Oosten ende van Westen door
het woordt des Heylighen/ ende prijsen
Gods eere.

Dat v. Capittel.

1. De Propheet vermaent Ierusalem
tot vreuchde ende blijschap/om de verlos-
singhe haers volcks. 4. De naem welcken
de Heere Ierusalem gheuen sal. 7. ende 8.
De Heere sal de Protecteur ende Leydsman
Israels wesen.

1 Treckt wt Ierusalem/v truerkleedt/en
de treckt aen het eerlicke verciersel ee-
wichlick.
2 a Trecket aen den rock der gerechtichept
Gods/ende settet de kroone der heerlick-
heydt des Eewighen op v hooft.
3 Want God sal uwe heerlicheydt onder
den gantschen Hemel openbaren.
4 Want uwen Name sal van God genoemt
worden eewichlick/ Vrede/ Gerechtichept/
Prijs/ende Godsalicheydt.

b Bar.4 36 Esa 51.17. 52. 1.
c Esa.60.4.

5 b Maect v op Ierusalem/en treet op de
hoochte/en c siet rontomme v/na den Oosten/
en siet uwe kinderen/die beyde vanden Op-
ganck der Sonnen/en vanden Nedergane
versamelt zijn/ door het woordt des Heyli-
ghen/ende verblijden haer/dat God harer
weder ghedacht heeft.
6 Sy zijn te voete van v / door de vyanden
wech geuoert/Maer God brengtse tot v/
verhoocht met eeren/als kinderen des Rijcx.

d Esai 2 .11. 40/4. Luc. 3. 5.

7 Want d God wil alle hoogen Bergen ver
nederen/ende de langhe Oeueren ende da-
len/den lande ghelijck veruullen: op dat Is
rael seker wandele/ende God prijse.
8 De Wouden nu/ ende alle welrieckende
boomen/sullen Israel wt Gods beuel/scha
duwe gheuen.
9 Want God sal Israel weder hier bren-
ghen/met vreuchden / door syner heerlic-
ken troost/met barmherticheydt/ende syne
gherechticheydt.

Dat vj. Capittel.

Dit is een wtschrift des briefs/den wel
ken Ieremias ghesonden heeft aen die/
die gheuanckelick souden wech gheuoert/
worden/na Babel/vanden Koninck te Ba
bel/daer hy hen sulcx inne verkondicht/als
hem van God beuolen hadde.

a Ier.25.3.8

1 Om a uwer sonden wille die ghy lieden
teghen God ghedaen hebt/ sult ghy na
Babel gheuanckelick wech gheuoert
worden van Nabuchodonozor den Koninck
te Babel.

b Ier.25.11. 2. Par.36.21. Danie.9.2.
Het volck wort hier gestraft/om der grouwel Afgoderije.
c Esa.44.10 Psal.115.4. Sap. 13.14
d Esa.46.6 Iere.10.5.

2 b Ende ghy lieden sult te Babel blijuen
moeten eenen langen tijt/namelicken/ b tse
uentich Iaer: daer na wil ick v lieden van
daer weder wt voeren met vrede.
3 c Maer hierentusschen sult ghy lieden te
Babel sien/datmen op de d schouderen dra
ghen sal de silueren/gulden / ende houten
Afgoden/voor de welcke hen de Heydenen
vreesen.
4 Daeromme siet voor v/dat ghy lieden hen
sulcks niet na en doet/ ende den Heydenen
niet ghelijck en wordet.

5 Ende wanneer ghy lieden het volck siet/
dat voor ende achter gaet/de Afgoden aen-
bidden: so sprecket in uwen herten: e Heere/ e Deu.6.13. Mat.4.10.
v alleene salmen aenbidden.
6 Want mynen Engel sal by v lieden zijn/
ende ick wil uwe zielen wreken.
7 Hare tonge is vanden f werckmeester fijn f Esa.44.9. 46/4.
gemaecht/ende sy g zijn met goude ende sil
uer verciert/ende hebben gesneden tongen: g Ier.10.4.
maer het en zijn gheen rechte tongen/ h en- h Psa.115.7.
de en konnen niet spreken.
8 Sy i vercierense met goude / ghelijck als i Of tooyen se wt.
een Maghet ten dansse/ ende setten hen
kroonen op.
9 Ende de Papen stelen vanden Afgoden het
goudt ende siluer/ende brenghent om met
de Hoeren in de Hoerhuysen.
10 Ende vercieren de silueren ende gulden/
ende houten Afgoden/met kleederen/ghe-
lijck of het menschen waren.
11 k Maer sy en konnen henseluen niet be k Ier.10.5.
waren voor den roest/ende de Motten:
12 Ende wanneermen hen een purpuren
kleedt aentreckt/so moetmen hen den stof
afwisschen/die op hen leyt.
13 Ende hy draecht een scepter inder hant/
ghelijck als een Koninck/ende en kan doch
niemande straffen/die hem leedt doet.
14 Hy heeft oock een Sweert en een Axe in-
der hant/maer hy en kan hemseluen van de
Dieuen ende Roouers niet verweeren.
15 Daer aen sietmen wel/dat sy gheene Go- l Bar.6.16
den zijn: l daeromme en vreestse niet.
16 Ghelijck als een vat / dat een mensche
gebruycket/onnutte is/als het ghebroken
wordt: euen so zijn de Afgoden: wanneermen
se in haer huysken settet / so worden sy vol
stofs/ vanden voeten der gheener / die daer
henen in gaen.
17 Ende de Priesters verwaren der Afgo-
den Tempel/met deuren/sloten ende grен-
delen/dat sy van den Roouers niet gestolen
worden: euen ghelijck alsmen eenen geuanc
kelick settet/ende verwaret hem / die hem
aen den Koninck vergrepen heeft/ende ten
doode veroordeelt is.
18 Sy steken hen Lampen aen/ende vier vele
meer dan sy voor henseluen aensteken/ ende
sy en sien doch niets: sy zijn als de Balcken
inden huyse.
19 Ende de Wormen die op der Aerden krup
pen/eten hare herten/ende hare kleederen/
ende sy en voelens doch niet.
20 Onder haren aenghesichte zijn sy swart
vanden roocke in den huyse.
21 Ende de Nachtwlen / Swaluwen / ende
ander voghelen setten hen op hare hoofden:
desghelijcken oock de Katten.
22 Daeraen konnet ghy lieden doch mercken/
dat het gheene Goden zijn: daerom en vreest
se niet.
23 Het gout datmen om hen hanghet / om
hen daer mede te vercieren/ dat en schijnt
niet/wanneermen den roest niet af en wis-
schet: ende doemense gegoten heeft/ en voel
den sy het niet.
24 Van allerley kostelicke materien heeft-
mense ghemaeckt / ende daer en is doch
gheen leuen in.
25 m Dewijle sy niet gaen en konnen/ so moet m Esa.46.7 Ier.10.5.
mense op de schouderen draghen: daer aen Bar.6.3.
de lieden doch sien konnen/ dat het schande
licke Goden zijn.
26 Oock moeten hen hare schamen diese eeren/
daerom dat sy noch van hen seluen konnen op
staen/so sy op de Aerde vallen: noch hen-
seluen * verroeren/ somense opgherechtet * Of beweghen/
henen settet: noch henseluen oprichten / so-
mense neder leyt: ende ghelijck alsmen

den doodē/offer voor settet/ also settet mē
se hen oock voor.
n Bel.11 27 n Maer hare Priesters verdoen dat Of
fer/dat hen ghegheuen wort: desghelijcken
oock hare vrouwen brassen daer van/ ende
en gheuen noch den armen/noch den kranc
ken daer wat van.
28 Onreyne vrouwē eñ kinderbeddesche roe
ren haerē Offer aen/ daer aen ghy lieden
doch mercken connet/ dat het gheene Go-
o Bar.6.14 den en zijn: o daerom en vreestse niet.
29 Ende waer van sullen sy Goden heeten?
want de vrouwen regeeren de silueren/ gul
den ende houten Afgoden.
30 Ende de Priesters sitten in hare Tempe
len/met wijden Choorkleederen/scheeren
den baert af/ende draghen kruynen/sitten
daer met blooten hoofden/
31 Huylen ende schreyen voor hare Afgodē/
* Of/be- ghelijck alsmen plecht in der dooden * wt
ganckenisse vaert.
32 De Papen stelen hare kleederen/eñ klee-
den hare vrouwen eñ kinderen daer van.
33 Mē doet hē goet ofte quaet/ so connē sy
het doch niet vergelden: sy vermogē noch
eenen Coninck te setten/noch af te setten.
34 Sy en konnen noch gelt noch goet ghe-
p Eccle.5.3 uen: p ghelooft hen yemandt wat/ ende en
houdt het niet/ so en eyschen sy dat niet.
35 Sy en konnen eenen mensche van der
q Of/bijden/ doodt niet q verlossen/noch eenen swacken
wtheipen/ helpen teghen den sterken.
36 Sy konnen geenen blinden siende makē:
sy konnen eenen mensche in der noot niet
helpen.
37 Sy en ontfermen hen der weduwē niet/
ende en helpen den Weesen niet.
r Iere 10.4 38 Want sy zijn houten/ r met goude en sil-
Bar.6.7. uer verciert/ den steenen gheliick/ diemen
wt den berghen houwet: daeromme moetē
die teschanden worden/ diese eeren.
39 Hoe salmense dan voor Goden houden/
ofte heeten?
40 Dewijle oock de Chaldeen niet veel van
hen en houdē: want wanneer sy eenen stom
men sien/ die niet spreken en kan/ soo bren-
ghen sy hen tot Bel/
41 Ende seggen: de stomme soude hem aen-
roepen/ gheliick of hy het verstonde: ende
hoewel sy weten dat daer gheen leuen in
hem en is/ noch loopen sy hem na.
42 Maer de vrouwen sitten voor der Kerc-
ken met stricken om gordelt/ende brengen
t An.semel. t fruyt een Offer.
43 Ende wanneer yemandt/ die daer voor
by gaet/ eene henen wech tot hem neemt/
ende by haer slaept: so beroemt haer de sel
ue tegen de anderen/ dat geene niet weert
ghewreest en zijn/ gheliick als sy/ dat haer
het gordel opghelosset worde.
44 Alles wat voor hen ghesciet/ dat is ene
kel bedriegerie/ hoe salmense dan voor Go
den houden/ ofte also heeten?
s Esa.44.12 45 Vandē Meesters eñ s Goutsmeden zijn
46/5. sy gemaeckt/ende wat de Meesters willē/
dat moet daer van worden/ eñ niets anders.
46 Eñ de gene diese gemaeckt hebben/ kon-
nen niet langhe leuen: hoe souden dat dan
Goden zijn/ die van hen ghemaeckt zijn?
47 Daerom geuen sy den nakomelinghen
slechs ergernisse ende oorsake tot schande
licke Afgoderye.
48 Want wanneer een krijch/ofte anders een
ongheluck ouer haer koemt/ so raetslagen
de Papen onder malcanderē/ hoe sy hen te
samen met den Afgoden verbergen willen.
49 Daerom kanmen wel mercken/ dat het
geene Goden en zijn: Dewijle sy hen seluen
noch voor den krijghe/ noch voor anderē on

ghelucke/ beschermen en konnen: want het
zijn doch slechs t houtene/ vergulde eñ t Psal.115.4
versilverde Afgoden. Sap.13.10
50 Daerom kanmen nu voortaen bekennē/ Apoc.9.20.
dat het bedriegherye is/ allen Heydenen eñ
Coninghen openbaer/ ende geene Goden/
u maer van menschen handen gemaket/ eñ u Esa.37.19
gheen Godheyt en is in hen.
51 Daerom kan alle man wel mercken/ dat
het gheene Goden en zijn.
52 Want sy en setten geenen Coninck in dē
lande: sy en gheuen den mensche gheenen
reghen/
53 Ende nemen haer gheens regeerens noch
straffens aen/ so weynich als de voghelen
die in der locht herwaerts ende derwaerts
vlieghen.
54 Wanneer het huys der houtenen vergul
deden ende versilverden Afgoden/ vanden
vyere begint te branden/ so loopen de Pa-
pen daer van/ende bewarē hen seluen voor
schaden: maer sy verbranden/ gheliick als
andere Balcken
55 Sy konnen noch den Koningen/ noch ee-
nighen Krijchsvolcke wederstaen. Hoe sal-
mense dan voor Goden houden/ ofte noe-
men?
56 De houtene/versilverde ende vergulde
Afgoden/ en konnen hen seluen niet bescher
men voor de Dieuen ende Roouers: want
sy zijn hem te sterck dat syse berooven ende
wttrecken/
57 Nemen haer gout/ siluer ende kleederen
henen wech/ ende komen daer van: so en kō-
nen sy hen seluen niet helpen.
58 Daerom is een Koninck die zijn macht be
wijsen kan/ oft een nutt huysraet/ dat in-
den huyse nutt is/ ofte een deure/ die het
huys verwaert/ofte een houten Pilaer in
eenen Koninckliicken zale/ veel beter dan
suick een onrechtich Afgod.
59 x De Sonne Mane ende Sterren schij- x Gen.1.16
nen/ y ende zijn ghehoorsaem daerinne/ dat y Baru.3.33
hen God heet.
60 Desghelijcken de blixem lichtet dat men
hem siet: de windt waeyet in allen landen.
61 Ende wanneer God den Wolckē beueelt
te loopen ouer de gantsche Wereldt/ so doen
sy wat hen God heet:
62 Also oock het vyer van bouen af/ slaet de
Bergen ende Wouden/ende doet wat hem
gheboden is: maer de Afgoden konnen hen
seluen niet verroeren/ noch yet doen.
63 Daerom salmense niet voor Goden hou-
den/ofte also heeten: want sy en konnen
noch straffen noch helpen.
64 Dewijle ghy lieden dan weet/ dat het gee
ne Goden en zijn/ so en z vreest v niet voor z Bar.6.14.
hen. 28.
65 Want sy en konnen de Coninghen noch
vervloecken noch seghenen:
66 Sy en [illegible]en oock geen teecken aen den
Hemel/ den Heydenē sien laten: sy en konnē
niet licht maken/ gheliick als de Sonne/
noch eenen schijn gheuen als de Mane.
67 De onuernuftige gedierten zijn beter d
sy: die konnen doch in een kuyle loopen eñ
henseluen bewaren.
68 Daerom isset allesins openbaer/ dat sy
gheene Goden en zijn.
69 Want gheliick als een schuwsel inden
Hof niet bewaren kan: also zijn oock hare
houtene/vergulde/ende versilverde Afgo
den gheen nut.
70 Ende gheliick als een bosch inden Hof/
daer allerley voghelen op nestelen: ofte ge-
liick als een doodt is/ die inden graue leyt:
also zijn hare houtene/vergulde ende ver
silverde Afgoden.

71 Oock canmē het daer aen mercke/ dat sy
gheene Goden en zijn: want het scharlakē/
dat sy om hebben/ wort vanden Motten
ghegheten/ ende sy seluen eyndtlicke oock
daertoe/ dat haer een yegelijck bespotter.
72 Wel dē mensche/ die daer rechtueerdich
is/ ende gheene Afgoden en heeft: die en
wort niet tot spotte.

Het Gebet Asarie

Danielis. iij. wt den Grieckschen.

26. Het ghebedt Asarie inhoudende be
lijdinge der sonde 46 De wreedtheyt des
Coninckx Nabuchodonozors. 47. De vlā
me des Ouens verbrandt de Chaldeen. 49
De Engel des Heeren/ gaet met de mannē
inden Ouen.

Asarie ghebedt vol ge loofs ende ootmoedicheydt.

a Dan.3.23

b 3.Reg.8.15

24 Ende Asaria stont a mid-
25 den in den gloeyendigen
Ouen / ende dede synen
mont op dat eñ sprack.
26 b Geloeft zijdy Heere/
de God onser vaderē/ eñ
v Name moet geprijsē eñ
geeert wordē eewichlic.

c Thre.1.18 Baruc.1.15 ende.2.6.

27 c Want ghy zijt rechtueerdich in allen/
dat ghy ons ghedaen hebt: alle uwe wer-
cken zijn rechtueerdich/ ende wat ghy doet
dat is recht/ ende alle uwe oordeelen zijn
onstraffelick.

d Dani.9.7

e 4.Reg.25.

28 d Ghy doet ons recht/ dat ghy ons ghe-
richtet hebt/ met sulcker straffe/ die ghy o-
uer ons hebt gaen laten/ e ende ouer Jeru
salem/ de heylighe Stadt onser vaderen:
Ja ghy doet wel ende recht daer aen / om
onser sonden wille.

f Psa.106.6 Judic.7.20 Thren.3.42 Baruc.2.12

29 f Want wy hebben gesondiget/ eñ quaet
ghedaen/ daermede dat wy van v ghewe-
ken zijn / ende allesins teghen v ghedaen
hebben/
30 Ende uwen gheboden niet ghehoorsaem
gheweest zijn noch haer geachtet hebben/
dat wy daer na deden/ als ghy ons beuo-
len hebt/ op dat het ons wel ghinghe.
31 Daerom hebdy recht ghedaen/ dat ghy
sulcks alle ouer ons hebt gaen laten/
32 Ende ons gegeuen in de handen onser
vyanden/ der Godloosen boosen lieden/ eñ
den onrechtueerdigen ende grousaemsten
Coninck op Aerden.
33 Ende wy en doruen onsen mont niet op-
doen/ so zijn wy tot schande ende tot spot-
te ghewordē/ voor uwen knechten/ ende
voor alle dien die v vreesen.
34 Maer en verstoot ons doch gelijckewel
nu gantschelicken/ om ws heylighen Naēs
wille/ ende en verworpt v Verbont niet.

g Gen.22.16 ende.26.3. ende.28.13

35 g Ende en neemt uwe barmherticheydt
niet van ons/ om Abrahams ws gheliefde
vriendts wille/ ende ws knechts Isaacx eñ
Israels ws heylighen.

h Gen.15.5. ende 22.17. ende 26.4. ende 28.14.

* Of/ smaller dunner.

i 2.Par.15.3 Osee.3.4.

36 h Dien ghy toegesept hebt/ haer zaet te
vermeerderen/ ghelijck als de Sterren aen
den Hemel/ ende als het zant aen der Zee.
37 Want wy zijn * ringher ghewordē van
alle Heydenen/ ende zijn nu de aller verach
ste op Aerden/ om onser sonden wille.
38 i Also dat wy nu geenē Vorst/ Propheet/
noch Leeraer/ ende noch Brantoffer/ noch
dancoffer/ noch spijsoffer/ noch reuck-
werck meeren hebben.
39 Ende en hebben gēē stede daer wy voor
v offeren/ ende ghenade vinden mochten.

40 Maer met eenen bedroefden herte/ ende
verslaghen gheeste/ komen wy voor v/ ge-
lijck als brochten wy vrau offer van Ram-
men ende Runderen/ ende vele duysent vet-
te Schapen: k also wilt ghy doch onsen k Sapi.3.6
Offer heden/ voor v gelden/ ende aengenaē
zijn laten: l want ghy en laet die niet te schā l Psa.25.3. Syra 2.12
den worden/ die so op v m hopen. m Jer.17.7 Psalm.2.12
41 Also komen wy nu met gantschen her-
ten/ ende soecken v aenghesichte met vree-
sen.
42 Daerom en laet ons niet te schandē wor
den: maer doet ons Heere na uwer ghenade/
ende na uwer grooter barmherticheydt/
43 Ende n verlost ons na uwe wonderda- n Of/ helpt ons wt.
den/ ende gheeft uwen Name de eere.
44 Dat hē schamē moetē alle/ de uwē knech
ten leedt doen / eñ te schande worden voor
uwer grooter macht eñ ghewelt/ ende hare
macht verstooret worde.
45 Op dat sy ghewaer worden/ dat ghy zijt
de Heere/ o de eenighe God/ heerlick op den o Deu.32.39 Esai.42.10. ende.45.5.
gantschen Aerdbodem.
46 Eñ de Dienaers des Coninckx/ die se indē
Ouen ghewo rpen hadden/ hielden niet op/
ende wierpen altoos toe sulphur ende peck
ende werck ende drooghe rysseren:
47 Dat de vlamme bouen wt den Ouen
sloech/ by neghen ende veertich ellen hooge
48 Ende verslont om haer/ eñ p verbrande p Dan.3.22 3.Macc.6. 6.20.
de Chaldeen/ die het af reyken konde voor
den Ouen.
49 Maer de Enghel des Heeren/ ginck met Dan.6.24 Susan.62. Psalm.7.16
die/ die by Asaria waren/ in den Ouen/ ende
stiet de vlamme des vyers wt den Ouen.
50 Ende maeckte het inden Ouen / ghelijck
als eenen koelē dauw/ q dat haer dat vyer q Esai.43.2 Psal.66.12
niet eens aenroerde / noch haer brandde/
ofte beschadichde.

Het Ghesanck

der dryer mannen inden vyere.

51. De dry mannen ghebenedijden ende
52. louen den Heere. 52. Ende vermanen al
le Creatueren/ den Heere te louen.

51 DOe begonstē die dry met
malkanderen te singen/
prijsen ende loefdē God
inden Ouen/ eñ spraken:
52 Ghelooft zijt ghy Heere/
de God onser Vaderen/
ende moetet ghepresen
eñ hooch geroemt wor-
den eeuwichlijck/ geloeft zy v heerlicke eñ
heylighe Name/ ende moet ghepresen / eñ
hooch gheroemt worden eeuwichlick.
53 Gheloeft zijdy in uwen heylighen heer-
licken Tempel/ ende moetet gepresen ende
geroemt worden eeuwichlick.
54 Gheloeft zijdy / die a ghy sittet op den a Psal.80.2
Cherubim ende siet in de diepte ende moe ende.99.1.
tet ghepresen ende hooch gheroemt wordē
eeuwichlick.
55 Gheloeft zijdy/ op uwen heerlicken Co- b Esai.66.1
ninckliicken b stoele/ ende moetet ghepresen
ende hooch gheroemt worden eeuwichlick
56 Gheloeft zy dy int Firmament des He-
mels/ ende moetet ghepresen ende hooch ge c Psal.145.
roemt worden eeuwichlick. 10.
57 c Alle wercken des Heeren moeten louen d Psal.6?.?
den Heere / ende hem prijsen ende roemen ende 145.
eeuwichlick. e Psa.11?.20.
58 d Ghy Hemelen loeft den Heere/ prijst en ende.148.
de loeft hem eeuwichlick.

Loeft

59 Loeft den Heere/ ghy Engelen des Heeren pryst ende roemt hem eewichlick.

f Psal.148.4 60 f Alle wateren daer bouen aen de Hemel/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

61 Alle Heyrscharen des Heeren/ loeft de Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

g Psal.148.3 62 g Sonne en Mane/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

63 Alle Sterren aen den Hemel loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

64 Reghen ende dauw loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

65 Alle winden loeft den Heere/ pryst en roemt hem eewichlick.

66 Vyer ende hitte loeft den Heere/ pryst en roemt hem eewichlick.

67 Koude ende Somer loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

h Psa.148.8 68 h Storm en haghel loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

69 Dach ende nacht loeft den Heere/ pryst en roemt hem eewichlick.

70 Licht en duysternisse loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

71 Iis ende vrost loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

i Psal.148.8 72 i Ryp ende sneeu loeft den Heere/ pryst en roemt hem eewichlick.

73 Blixem en wolcken loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

74 De Aerde loue den Heere/ pryse ende roeme hem eewichlick.

k Psa.148.9 75 k Berghen ende kleyne berghen loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

76 Alles wat wt der Aerde wasset/ dat loue den Heere/ pryse ende roeme hem eewichlick.

77 Ghy Fonteynen loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

78 De Zee ende ghy waterstroomen loeft de Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

l Psal.148.7 79 l Ghy Walvisschē ende alles wat hem in den water ruert/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

80 Alle Voghelen onder den Hemel loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

81 Alle wilde ghedierten ende Vee/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

82 Ghy menschen kinderen loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

83 Israel loue den Heere/ pryse ende roeme hem eewichlick.

m Psa.143.5 84 Ghy Priesters des Heeren/ loeft de Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

85 m Ghy knechten des Heeren loeft de Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

86 Ghy Gheesten ende zielen der Rechtueerdighen/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

87 Ghy Heylighen/ die ghy ellendich ende bedroeft zijt/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick.

n Dan.1.6. 88 n Anania/ Azaria ende Misael/ loeft den Heere/ pryst ende roemt hem eewichlick: want hy heeft ons verlost wt der Helle/ ende heeft ons gheholpen van den doode/ ende heeft ons verlost wt den gloeyendighen Ouen/ ende heeft ons midden in den vyere behouden.

o Psa.106.1. 107.118.1. 136.1. 89 o Dancket den Heere want hy is vriendelick/ en syne goedicheyt duert eewichlick.

p Of/ goedertierenheyt. q Deut.10.17 Danie.2.47. 12.1. Psal.136.2. 90 q Alle die den Heere vreesē/ loeft de God aller Goden/ pryst ende roemt hem/ dat syne goedicheyt eewichlick duert.

De Historie van Susanna ende Daniel.

2. Susanna/ Joiakims wijf. 8. De twee Ouders/ te weten de Richters/ werden met boosen lust teghen haer ontsteken. 19. Sy bespringhen haer in haren Hof alleen. 20. Ende begheeren dat sy haren boosen lusten ghehoorsaem zijn wilde. 21. Willen haer dwinghen door dreyghementen. 22. Susanna besluyt liever te sterven/ dan haer te bewilligen. 34. Sy beschuldigen haer van Overspel. 41. Ende wort gheoordeelt te sterven. 42. Haer gebedt. 45. De Heere verwect den gheest Danielis. 52. De twee Ouders worden verwonnen door haren eyghenen mont. 62. Sy worden ghedoot.

1 Aer was een man te Babylon/ met namen Joiakim.

2 Die hadde een wijf die hiet Susanna/ een dochter Helkie/ die was seer schoone/ en daer toe Godvruchtich.

a Deut.6.7 3 Want sy hadde vrome ouderen/ a diese onderwesen hadden/ na de Wet Mosis.

b allewech/ voorgaens. 4 Ende haer man Joiakim was seer rijcke/ en hadde eenen schoonen Hof aen synen huyse/ ende de Joden quamen b altijts by hem te samen/ dewijle dat hy de voornemste mā was onder hen allen.

5 Ende daer werdē in den seluē Jare/ twee Oudsten wtē volcke/ tot Richters gesettet/ dat waren sulcke lieden/ van welcke de Heere gheseyt hadde: Hare Richters bedryuen alle booshept te Babylon.

6 De selue quamen daechlicx tot Joiakim/ wie een sake hadde/ die moest aldaer voor hen komen.

7 En wanneer het volck henen wech was om den Middach/ plach Susanna in haers mans Hof te gaen.

c Syra.9.9. Judit.10.18 12.15. 8 En doe haer de Oudsten saghen daechlicx daer henen in gaen/ c werden sy met boosen lust tegen haer ontsteken/ ende werden daer ouer tot sotten/

9 Ende wierpen de ooghen so gantschelicken op haer/ dat sy niet en konden na den Hemel sien/ ende en dachten noch aē Gods woort/ noch straffe.

10 Ende sy waren alle beyde te gheliicke teghen haer ontsteken.

11 Ende de eene schaemde hem sulcx den anderen te openbaren/ ende een yegelick hadde gheerne met haer gheboeleert.

12 Ende wachteden daeghelicx met vlijte op haer/ dat sy haer slechs sien mochten.

13 Ende een sprack tot den anderen: Ey laet ons te huys gaen/ want het is Middach.

14 Ende wanneer sy van een ander ghegaen waren/ so keerde een yeghelick daer na wederom/ ende quamen euen weder te samen: Doe nu de een den anderen vraechde/ bekenden sy alle beyde haren boosen lust: daer na werden sy dies met den anderen eens/ daer op te * wachten/ wāneer sy de vrouwe mochten alleen vinden. * Of/ waerhnemen.

15 En doe sy eenen bequamen dach besteemt hadden/ om op haer te loeren/ quam Susanna met den tween Maeghden als haer gewoonheydt was/ in den Hof/ om d haer te wasschen: want het was seer heet. d Exod.2.5 2.Sam.11.2.

16 Ende daer en was geen mensche meer in den Houe dan alleen dese twee Outste/ die hen seluen heymelicken versteken hadden/ ende op haer loerden.

17 Ende sy sprack tot haren Maeghden: Haelt my Balsem ende Seepe/ ende sluyt den Hof toe/ op dat ick my wasschen meughe.

18 Ende de Maeghden deden als sy beuolen hadde/ ende sloten den Hof toe/ ende gingen tot der achter deure henen wt/ op dat sy haer brochten wat sy hebben woude: ende sy en werden dier mannen niet gewaer/ want sy hadden hen seluen versteken.

19 Doe nu de Maeghden henen wt waren/ doe quamen de Outsten voort/ ende liepen tot haer/ ende spraken:

20 Siet den Hof is toegesloten/ eñ niemant en siet ons/ ende wy zijn ontsteken in uwer liefde: daerom doet onsen wille.

21 Ende wildy niet/ so willen wy op v bekennen/ dat wy eenen jonghen ghesellle alleen by v ghevonden hebben/ ende dat ghy uwe Maeghden daerom hebbet henen wtghe-schickt.

e 2.Sa.24.14.
22 Doe wert Susanna suchtende/ ende sprac: e Och wat ben ick in grooten angste: want so ick sulcx doe/ so ben ick des doots; ende doe ick het niet/ so en koeme ick wt uwen handen niet.

f Syra.2.21
23 f Doch wil ick lieuer onschuldich in der menschen handen komen/ dan teghen den Heere sondighen.

24 Ende hief aen luyde te schreyen: maer de Oudtsten schreyeden oock ouer haer.

25 Ende de eene liep henen na der deure des Hofs/ ende dedese op.

26 Doe nu het ghesinne sulcken gheschrey hoorden/ liepen sy daer wt inden Hof ter achter deure/ om te sien/ wat haer geschiet ware.

27 Ende de Oudtsten begonsten van haer te segghen/ also dat hen de knechten van harent wegen schaemden: want dies gelijckē en was te vooren noydt van Susanna gehoort gheweest.

28 Ende des anderen daechs doe het volc in Joiakims haers mans huyse te samen quā/ doe quamen oock de twee Outsten/ vol valscher list teghen Susannam/ op dat sy haer ten doode holpen.

29 Ende spraken tot allen volcke: Schict henen/ ende latet Susannam de dochter Helkie Joiakims wijf hier halen.

30 Ende doe sy gheeyscht wert/ quam sy met haren ouderen ende kinderen/ eñ haerer gantscher vrientschap.

31 Sy nu/ was seer teeder ende schoone.

32 Daerom hieten dese booswichten/ haer dē sluyer afnemen/ daer sy haer mede toeghewondē hadde/ op dat sy hen aē harer schoonheydt verquickeden.

33 Ende alle die by haer stonden/ ende haer kenden/ die weenden om haer.

g 3.Re.21.13 h Leui.24.14
34 g Ende de twee Outsten stonden op/ midden onder den volcke/ h ende leyden de handen op haer hooft.

35 Maer sy weende/ ende hief hare oogen op na den Hemel: want haer herte hadde een vertrouwen tot den Heere.

i Exo.20.16 Prou.19.5. 21/28. 24/28. 25/18.
36 i Ende de Outsten begonsten/ eñ spraken: Doe wy beyde alleen inden Houe ront som ghinghen/ doe quam sy daer henen in/ met tween Maeghden/ ende sloot den Hof toe/ ende schickede de Maeghden van haer.

37 Doe quam een jonck ghesellle tot haer/ die hem versteken hadde/ eñ leyde hem by haer.

38 Als wy nu in eenen hoeck in den Houe/ sulcke schande sagen/ doe liepē wy haestelic den henen toe/ eñ vondense by malcander.

39 Maer des ghesellen en konden wy niet machtich wordē: want hy was ons te sterck/ eñ stiet de deure op/ ende spranck daer van.

40 Maer haer grepen wy/ eñ vraechdē/ wie de jonghe ghesellle ware: maer sy en woude het ons niet segghen/ Sulcx betuyghen wy.

41 Ende het volck ghelooefde den tween als Richteren ende Ouersten inden volcke/ ende veroordeelden Susannam ter doot.

Susanne ghebedt tot God.
42 Maer sy schreyde met luyder stemmen/ eñ sprack: Heere eewighe God/ k die ghy weet alle heymelickheyt/ l ende weet alle dinck te voren/ eer sy gheschieden.

k Job.42.2 l Esai.46.9. Syra.23.29
43 Ghy weet dat dese een valsch getuygenisse teghen my gegheuen hebben: ende nu siet/ ick moet steruen/ hoe wel ick doch dies onschuldich ben/ dat sy booslicken ouer my gelogen hebben.

m Pro.15.29
44 m Ende God verhoorde haer roepen.

45 Ende doemense henen voerde ter doodt/ verweckte hy den gheest eens Jongelincx/ die hiet Daniel.

Daniel.
n 2.Sa.3.28. Acto.20.26
46 Die begonst luyde te roepen: n Ick wil onschuldich zijn aen desen bloede.

47 Ende alle het volck wende hem omme tot hem/ eñ vraechden hem: Wat hy met sulckē woorden meynde?

48 Doe tradt hy onder hen/ ende sprack: Zijt ghy van Israel sulcke dwasen? dat ghy een dochter Israels verdoemt/ o eer ghy lieden de sake p doorgrondet/ ende daer af ghewis wort?

o Deu.13.14 17.9.10.8. p Of/ onder vraghet.
49 Keert wederom voor het Gerichte: q want dese hebben een valsche getuygenisse tegen haer ghesproken.

q Deu.5.20.
50 Eñ het volck keerde r haestelicken weder om/ ende de Oudtsten spraken tot Daniel: Settet v hier by ons/ eñ onderrichtet ons/ dewijle dat v God tot sulcken Richterampt * roept.

r Of/ snelle/ haestighen
* Of/ voortgh eyscht.
s 1.Reg.3.24
51 Ende Daniel sprac tot dē volcke: s Brenght se van eenander/ so wil ick eenen yeghelicken in sonderheyt verhooren.

52 Ende doe sy van eenander ghebracht waren/ eyschede hy den eenen voor hem/ ende sprack tot hem: Ghy boose oude schalck/ als nu treffen v uwe sonden die ghy te vooren bedreuen hebt.

t Exod.23.7. Prou.17.15.
53 Doe ghy onrechte oordeelen spraect/ eñ de onschuldighen verdoemdet/ maer de schuldighen los spracket: so doch de Heere geboden heeft; t Ghy en sult den vromen eñ onschuldighen niet dooden.

u Inden Griekschen staet onder eenen Schino/ dat het Latine Lentiscus. Ende is de boom daer het gummi wt vliet/ daermē Mastix heet/ Bewijle nu den bōd by ons Duytschen niet bekent en is/ so heeftmen et nē anderen daer voor nemē moeten.
54 Hebdy nu dese ghesien/ so segghet: Onder welcken Boom hebdyse by malkander ghevonden? Hy nu antwoorde: Onder eener u Linden.

55 Doe sprack Daniel: O recht/ de Engel des Heeren sal v vinden/ ende van malkanderen deylen: x want met uwer leughenen brengdy v seluen om v leuen.

56 Ende doe dese wech was/ hiet hy dē anderen oock voor hem comen/ eñ sprac tot hem: y Ghy Canaans aerdt/ ende niet Judas: De schoonheyt heeft v verdwaest/ eñ z de boose lust heeft v herte verkeert.

57 Also hebt ghy lieden met den dochteren Israels omghegaen/ eñ sy hebben wt vreesen v lieder wille doē moeten: maer dese dochter Juda/ a heeft in v lieder boosheyt niet bewilliget.

58 Nu segghet op: Onder welcken Boom hebdyse by eenander ghegrepen? Ende hy antwoorde: Onder eener Eycken.

x Sapi.1.11 y Gene.9.25 z Syra.9.9. Judit.10.14. 12.15.
59 Doe sprack Daniel: O recht/ de Engel des Heeren sal v teeckenen/ eñ sal v verhouwen: want met uwer leughenen/ brengt ghy v seluen om v leuen.

a Susan.
60 Doe beghonst alle dat volck met luyder

stemmen

Psalm.7.40 Spr.2.12.
stemmen te roepen ende prysen God / v die
den ghenen helpet die op hem hopen ende
vertrouwen.
61 Ende stonden op teghen de twee Outste/
bewijle hen Daniel met haren eyghen woor-
den ouertuycht hadde.
e Deu.19.19 62 e Eñ deden hen na de Wet Mosis/ gelijck
Prou.10.5. als sy hen aen haren naesten beschuldicht
21.28.24.28. hadd e d ende doodden se: also wert desselues
25.18. daechs het onschuldighe bloet verlost.
b Psal.7.16 63 Ende Helkia met tsamen synen wijue/ loef
9.16. den God om Susannam hare dochter/ met
Spr.28.2. Joiakim haren manne/ ende der gantscher
Eccle.10.4. vrientschap/ dat daer niet oneerlicx af haer
Prou.26.27 beuonden en was.
1.Hest.7.10. 64 Ende Daniel wert groot voor de volcke/
Dan.6.24. van dien daghe aen/ende daer na voort en-
de voort.

Van den Bel te Babel.

1. Daniel is hooghe ende groot in auto-
riteyt by den Koninck. 2. Den Afgod der
Babyloniers/ Bel. 3. Dien dient de Ko-
ninck selue/ende aenbidt hem daghelicx. 5.
De Koninck Cyrus is bedroghen door de
Priesters van Bel. 13. De voorsichticheyt
Daniels om de valscheyt ende bedroch der
Priesteren te ontdecken. 19. De Coninck Cy-
rus bekent haer bedroch. 21. ende worden
ghedoot. 24. Daniel weygheert den Draeck
aen te bidden. 26. Hy doot den Draeck 27.
De Babyloniers maken oploop tegen den
Coninck. 30. Daniel wort in der Leeuwen
kuyl ghewoorpen. 32. De Heere doet hem te
eten dragen door den Propheet Abacuc. 33.
Daniel is leuende onder de Leeuwen. 40.
De Coninck verheft ende maeckt den God
Daniels groot. 41. De vyanden Danie-
lis worden in de kuyle ghewoorpen / eñ van
de Leeuwen verslonden.

65 NA den doodt Astiagis/
Cyrus. quam het Koninckrijc-
ke aen Cyrum wt Per-
sia.
a Dan.6.28 1 Ende a Daniel was al
toos by den Koninc/ en-
de eerlicker ghehouden
dan alle Vrienden des
Bel. Koninckx.
b Esa.45.26 2 Nu hadden die te Babylon eenẽ Afgod/
Jere.50.2. die hiet b Bel / dien moestmen daghelicks
51.44 offeren/ twaelf malder Terwen/ ende veer-
tich Schapen/ ende drij Amen wijns.
3 Ende de Coninck diende den Afgod selfs/
ende ghinck daghelicx henen af / den seluen
c Dan.6.10 aen te bidden: c maer Daniel badt synen
God aen.
4 Ende de Coninck sprac tot hem: Waerom
bidt ghy den Bel oock niet aen? Hy dan
d Deu.6.13 sprack: Ick en diene den Afgoden niet / die
1.Sam.7.3 met den handen gemaeckt zijn/ d maer den
Mat.4.10. leuendighen God/ e die Hemel eñ Aerde ge-
e Psa.146.6 maeckt heeft / ende een Heere is ouer alles
Acto.14.14 wat daer leeft.
Apoca.14.7 5 Doe sprack de Coninck tot hem: Houdy
van den Bel niet voor eenen leuendighen
God? siedy niet hoe vele dat hy daechlicx
eet ende drinckt?
6 Maer Daniel loech / ende sprack: Heere
Coninck/ laet v niet verleyden: want dese
f Epi.30.19 Bel/ is binnen niets dan leem/ ende buyten
metael/ f ende en heeft noch neyt wat ghe-
ghetten.

7 Doe werdt de Coninck toornich/ende liet
alle syne Priesters eysschen/ ende sprack
tot hen: Sult ghy lieden my niet segghen/
wie dit offer verteert / so sult ghy lieden
steruen.
8 Maer comet ghy lieden bewijsẽ/dat Bel
sulcx verteert/ g so sal Daniel steruen: want g Leu.24.15
hy heeft den Bel ghelastert: Ende Daniel
sprack: Ja heere Coninck/het gheschie also/
als ghy ghesproken hebt.
9 Daer waren nu lxx. Priesters des Bel/ be
haluen hare vrouwen ende kinderen / eñ de
Coninck ginck met Daniel inden Tempel
des Bel.
10 Doe spraken de Priesters desseluen: Siet/
wy willen henen wt gaen/ ende ghy Heere
Coninck sult de spijse ende den dranck selfs
daer henen setten / ende de deure na v toe-
sluyten / ende met uwen eyghenen Ringhe
verseghelen.
11 Eñ wanneer ghy des morgens vroech we-
der comt/ende vindet dat het Bel niet alte-
mael verteert hebbe / so willen wy gheerne
steruen/ ofte Daniel sal ghedoodt worden/
die sulcx op ons ghelogen heeft.
12 Sy verlieten hen nu daer op/ dat sy eenen
heymelicken ganck onder den Dissche ghe-
maeckt hadden / door den seluen ginghen sy
alle tijt daer henen in/ h ende verteerdẽ wat h Bar.6.27
daer was.
13 Doe nu de Priesters henẽ wt waeẽ/ liet de
Coninck den Bel de spijse voor setten: maer
Daniel beual syne knechten/dat sy assche ha
len souden / eñ lietse stroyen ouer den gant-
schen Tempel voor dẽ Coninck/ daer na gin
ghen sy henen wt/ eñ sloten de deure toe/en-
de versegeldense met des Coninckx Ringhe/
ende ghinghen daer van.
14 De Priesters nu/ gingen des nachts daer
henen in na harer ghewoonheyt/ met haren
vrouwen ende kinderẽ/ aten ende sopent wt/
alles wat daer was.
15 Ende des morghens seer vroech / was de
Coninck op /ende Daniel met hem.
16 Ende de Coninck sprack : Is de Seghel
onuerseert? Hy antwoorde nu : Ja / Heere
Coninck.
17 Ende so haest als de deure opgedaen was/
sach de Coninck op den Disch / ende riep
met luyder stemmen: Bel/ ghy zijt eẽ groot
God / ende het en is ghee bedriegherie
met v.
18 Maer Daniel loech/eñ hielt den Coninck/
op dat hy daer niet henen in ghinghe/ ende
sprack: Siet op de Aerde/ eñ mercket/ wiens
zijn dese voetstappen.
19 De Coninck sprack: Ick sie wel voetstap-
pen der mannen/ vrouwen eñ kinderen. Doe
wert de Coninck toornich/
20 Ende liet de Priesters grijpen/met haren
vrouwen ende kinderen: ende sy moestẽ hem
wijsen de heymelicke ganghen/ daer door sy
waren wt eñ in ghegaen/ende verteert had-
den wat op den Dissche was.
21 Ende de Coninck lietse dooden/ende ghaf
Daniel den Bel in zijn ghewelt: de selue ver-
stoorde hem ende synen Tempel.

Van den Draeke te Babel.

22 ldaer was ooc ē groo
a Rom.1.23 te a Drake / dien / die te
Babel eenbaden.
23 Eñ de Koninck sprack
tot Daniel: Hoe? wildy
dan van desen ooc seggē /
dat hy niets anders / dā
een metalē Afgod en zy?
Siet / hy leeft doch: want hy eet eñ drinct /
eñ connet niet seggen / dat het gheen leuen-
dich God en zy: daerom so bidt hem aen.
b Deu.6.13. 24 Maer Daniel antwoorde b Ick wil den
c Iere.10.10 Heere mynen God aenbiddē: c want de sel-
ue is de leuendighe God.
25 Maer ghy heere Koninc / beoorloeft het
my so wil ick desen Drake ombrengen / son
der eenich sweert ofte stock. Eñ de Koninc
sprack: Ja het zy v beoorloeft.
26 Doe nam Daniel peck / vett / ende hayr / eñ
soodt dat te samen / eñ maecte daer koeckis-
kens van / ende wierpse den Drake inden
hals / ende de Drake berstede daer van midden
den ontwee. Eñ Daniel sprack: Siet / dat
zyn uwe Goden.
27 Doe nu die te Babel sulcks hoorden / ver-
droot het hen seer / ende maeckten eenen op
loop tegen den Koninck / eñ spraken: Onse
d Bel.2.21. Koninck is een Jode geworden: want d hy
heeft Bel verstoort / ende den Drake ghe-
doot ende de Priesters omghebracht.
28 Eñ sy traden voor den Koninck / eñ spra
kē: e Gheeft ons Daniel hier / so niet / so willē
e2.Sa.11.12 wy v ende v gantsche huys ombrenghen.
29 Doe nu de Koninck sach / dat sy met ghe-
welt op hem drongen / moeste hy hen Da-
niel ouergheuen.
Daniel wort 30 f Eñ sy wierpen hem tot den Leeuwen in
in der Leeu- dē kuyle / daer lach hy ses dagen lanc inne.
wen kuyle 31 Eñ daer warē seuen Leeuwē inden kuyle.
ghewurpen. diē gaf mē daechlicx twee menschē / eñ twee
f Dani.6.16 Schapen: maer dese dagen lanck en gaf mē
hen niets / op dat se Daniel eten souden.
32 Eñ daer was een Propheet Habacuc / in
Judea / die hadde eenen bry ghesoden / ende
broot inghesneden in een diepe schotel eñ
ginck daermede op het velt / op dat hy het
den Maeyers brochte.
Habacuc 33 Ende de Engel des Heeren sprac tot Ha-
brengt Da- bacuc: Ghy moet dat eten / dat ghy draget /
niel spyse. den Daniel brenghen te Babel / in der Leeu
wen kuyle.
34 Ende Habacuc antwoorde: Heere / ick en
hebbe de Stadt te Babel noyt ghesien eñ
en weet niet / waer de kuyle is.
g Ezech.8.3 35 g Doe vattede hem de Engel by den hoof
de ende voerde hem gelyck als eenen sterc-
ken wint / te Babel aen den kuyle.
h 1.Re.17.4 36 Eñ Habacuc riep / ende sprack: h Daniel /
Daniel: neemt heuen het eten / dat v God
ghesonden heeft.
i Psa.37.25. 37 Eñ Daniel sprack: Heere God / i ghy denc-
Spra.2 12. ket doch aen my / ende en verlaet die niet /
die v aenroepen / ende v lief hebben.
38 Ende hy stont op ende att: maer de Engel
Gods brachte Habacuc terstont weder aen
zyn plaetse.
k Dan.6.19 39 k Eñ de Koninck quam ten seuendē dage /
leet te dragen ouer Daniel: Eñ doe hy aen
dē kuyle quam / eñ daer henen in sach / siet /
doe satt Daniel midden onder de Leeuwē.
40 Eñ de Koninck riep luyde / ende sprac: O
Heere / ghy God Daniels / ghy zijt ē groot
God / l ende daer en is sus geen ander God /
l Deu.32.39 dan ghy alleen.
m Ier.38.10 41 m Eñ hy liet hem wt der kuyle nemen: n
n Hest.7.10. maer de andere / die hem wouden ter doodt
Dani 6.24. ghebracht hebben / die liet hy inden kuyle
werpen / eñ sy werden also haest voor synen
ooghen / van den Leeuwen verslonden.

Een Schoon aen-
dachtich ghebedt Manasses /
des Koninckx Juda / doe hy te Baby-
lon ghevanckelijck lach.

1 Heere Almachtige God /
a onser Vaderen Abra- a Credi.2.6.
ham / Isaac / ende Jacob / Mat.22.32
ende haers gherechten
zaedts:
2 b Die ghy Hemel ende b Genes.1.1
Aerde / met allen dat daer Psal.146.6.
in is / ghemaeckt hebt. Acta.4.24.
3 c Ende hebt de Zee versegelt met uwē ge- 14.14.17.24.
bode / ende hebt de diepte veruatet ende ver Apoc.14.7.
seghelt / tot eeren uwes verschrickelicken ende c Genes.1.9.
heerlicken Naems. Job.26.10.
4 Dat een yegelick moet voor v verschric- Prou.8.29.
ken / d ende hem vreesen voor uwer grooter Ierem.5.21
macht. d Esai.2.10.
5 Want uwen toorne is ondraechlick / die
ghy den Sondaers dreyghet: e maer onwt- e Exo.20.6
sprekelick eñ onbegrijpelick is de barmher-
tichept uwer toeseggijnghe.
6 Want ghy zijt Heere de Alderhoochste ouer
den gantschen Aerdbodem / f lanckmoedich / f Exo.34.6.
van grooter goedicheyt / eñ seer ghenadich / Psalm.86.5
eñ en straffet de lieden niet geerne: ende hebt 145.8.
na uwer goedicheyt toegheseyt / g boete / ter Ioel.2.13.
vergheuinghe der sonden. Ione.4.2.
7 Maer dewyle dat ghy zijt een God der g Luc.24.46
rechtueerdigen / so hebdy sulcke Woorde niet Acto.2.38.
ghesettet den rechtueerdigen / h Abraham / h Ge.15.17.18
i Isaac / eñ k Jacob / die tegen v niet geson- i Gen.26.6.
dicht en hebben: k Gen.28.13
8 l Maer ick hebbe ghesondighet / eñ myner l 2.Reg.21.2.
sonde is meer / dan des zants aē der Zee is / m 2.Pa 33.12
ende ben m gekrommet in sware yseren ban-
den / ende hebbe gheen ruste.
9 Daerom dat ick uwen toorne verwecket
hebbe / eñ groot quaet voor v ghedaen / daer
mede dat ick sulcke gruwelen / ende so vele
ergherinsse aengherichtet hebbe.
10 Daerom buyghe ick nu de knyen myns
herten / ende bidde v Heere om ghenade.
11 n Och Heere / ick hebbe ghesondighet: Ja n Psal.51.6.
ghesondiget hebbe ick / v ende bekenne my-
ne misdaet,
12 So bidde ick nu / ende smeecke v / vergeeft o Psal.32.5.
het my O Heere / vergheeft het my. Job.13.15
13 Laet my niet in mynen sonden verderuen /
ende en laet de straffe niet eewichlick op my
bliuen:
14 Maer wilt doch my onweerdigen helpē /
na uwer grooter barmherticheyt: p so wil
ick v alle tyt louen myn leef daghe: p Esa.38.20
15 Want v loeft alle Hemelsche Heyr / ende v Luce.1.69.
salmen prysen altoos ende eewichlick.
Amen.

Het Eerste Boeck
vanden Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

1. Alexander Koninck van Macedonien /
na dat hy twaelf Jaer gheregneert heeft /
sterft. 9. Ende na synen doot / coemt het Rijc
ke op syne Vorsten / diet innemen. 11. An-
tiochus de Edele / ende de tydt in welcken
hy gheregneert heeft. 21. Egypten ghe-
wonnen hebbende / treckt voor Israel /
Ende

ende koemt te Jerusalem/ 23. Gaet wreede
lick int Heylichdom/ pilgeert ende berooft
den Tempel/ 44. Dwinght de Joden hare
Wetten te verlaten. 57. Sett in dẽ Tempel/
op het Altaer/ eenen Gruwel. 59. Hy doet
de Boecken des Wets verbranden/ 63.
Wilt de Besnydenisse te nieten doen.

Alexander Magnus slaet Darium.

1 Alexander de sone Philippi/ Ko-
ninck te Macedonia/ de eerste
Monarcha wt Grecia/ is ghetoo-
ghen wt den Lande Chithim/ eñ
heeft groote Krygen ghevoert:
2 De vaste Steden inghenomen/ ende der
Persen Koninck Darium gheslagen/ daer
na andere Koningen in allen Landẽ onder
hem ghebracht.
3 Ende is altoos voort ghetogen/ eñ heeft
alle Landen eñ Koninckrycken ingenomen/
ende niemant heeft hem tegen hem dorven
setten.
4 Ende hadde een geweldich goet krychs-
volck.
5 Als hy nu de Koninckrycken in hadde/
wert hy stout/ ende viel in kranckheydt.

a Judit. 1. 8.

6 a Doe hy nu merckte dat hy sterven sou-
de/ eyschede hy syne Vorsten/ die met hem
van ieughet aen opghevoedt waren/ tot
hem

b Daniel. 7. 6 & 8/ 11/ 3.

7 b Ende settedese tot Hooftlieden over de
Landen/ by zyn leven.
8 Daer na is Alexander ghestorven/ als hy
twaelf Jaer gheregeert hadde.
9 Na synen doot/ is dat Rycke op syne
Vorsten ghekomen/ die namen de Landen
in/ een yghelick Hooftman zyn plaetse.
10 Ende maeckten hen alle tot Koninghen:
ende sy eñ hare Nakomelinghen regeerden
langen tydt: ende daer zyn groote Krygen
tusschen hen geweest/ ende is allenthalven
in der gantschen Wereldt/ vele iammers
ghewordren.

Antiochus de Edele/ koemt ten Regimente/ in den 137. Jare des Griekschen Rycks.
c Dan. 5. 33.
d 1. Mac. 8. 6
Vele Joden slaẽ hen tot de Heydenẽ.
e Deut. 7. 2.
Judic. 2. 2.
f Jere. 44. 18
g 2. Mac. 4. 9
Heydensche Speelhuysẽ werden te Jerusalem opgerichtet
Joseph. Antiqui. lib. 12. cap. 6.
2. Mac. 4. 10

11 c Van deser Vorsten een/ is ghedoren/
een schadelicke boose wortel/ d Antiochus/
ghenoemt de Edele/ e die te Roome een
Gyselaer geweest is/ door synen vader den
grooten Antiochum: ende dese Antiochus
de Edele begonst te regeren/ in den hondert
eñ seven ende dertichsten Jare des Grieck-
schen Rycks.
12 Te deser tyt warẽ in Israel boose lieden/
die hielden het volck aen/ ende spraken:
Later ons een verbont maken met de Hey-
denen, rontsom/ ende hare Godsdiensten
aennemen: f want wy hebben vele lyden
moeten/ sinde dier tyt/ dat wy ons teghen
de Heydenen ghesettet hebben.
13 Dese meyninghe behaechde hen wel.
14 Eñ daer werden sommige vanden volcke
tot den Koninck gesonden/ g die beval hen
Heydensche wysen te beghinnen.
15 Doe richteden sy te Jerusalem de Hey-
densche Speelhuysen aen.
16 Eñ en hielden de Besnydinge niet meer/
eñ vielen af van den heylighen Verbonde/

h 1. Reg. 21. 25
Antiochus ghewint Egypten.

eñ hielden hen als Heydenen/ h eñ werden
gantsch verstocket/ alle schande eñ laster te
bedryven.
17 Als nu Antiochus zyn Rycke ghewel-
dichlickẽ in hadde/ onderstont hy hem het
Koninckrycke Egypti/ oock aen hem te
brenghen/ op dat hy beyde de Koninck-
rycken hadde.
18 i Ende tooch in Egypten wel gherustet/
met Wagenen/ Elephanten/ Ruyters/ eñ

i 2. Mac. 5. 1.
Ptolomeus Philometor

vele Schepen/ ende kryghede tegen Ptolo-
meum den Koninck Egypti.
19 Maer Ptolomeus vreesde hẽ/ eñ vloodt/
ende vele Egyptenaers zyn omghekomen.
20 Eñ Antiochus heeft de vaste Steden in
Egypten ingenomen/ ende daer groot goet
gherooft/ ende daer van ghebracht.

k 2. Mach. 5. 21.
143. Jaer.
l 2. Mac. 5. 21

21 k Als nu Antiochus in Egypten also ghe-
wonnen hadde/ eñ weder na huys tooch/ in
den hondert eñ drie ende veertichsten Jare/
22 l Tooch hy door Israel/ ende quam te
Jerusalem/ met eenen grooten volcke.

Antiochus berooft den Tempel/ eñ de Stadt Jerusalem.
m Met onbeschaemder stoutheydt.
2. Mach. 5. 16
n Kellen/ visels.
* Of/ stoech in stucken.

23 Eñ ginck m wreveliic in het Heylichdom/
ende liet wech nemen/ den gulden Altaer/
den kandelaer/ ende wat daer toe behoort:
den disch/ daer de schoubrooden op lagen/
de bekerẽ/ schalen/ de gulden n potlepelen/
den voorhanck/ de kroonen/ eñ het gulden
vercierssel aen den Tempel/ ende * versloech
het altemael.
24 Ende nam het silver ende het gout: ende
kostelicke vaten/ eñ de verborgen schatten/
so vele als hy vandt/ eñ voerdese met hem
in zyn Landt.
25 Ende liet vele lieden doodẽ/ eñ lasterlicke
ghebooden wtroepen.
26 Ende in gantsch Israel/ ende waer sy
woonden/ was groot hertenleedt.
27 De Vorsten treurdẽ/ de oudẽ/ Maechden
ende Vrouwen/ saghen iammerlicken.
28 Mannen ende Vrouwen klaechden/
29 Ende het gantsche Landt wert bedroeft/
van weghen der raserye/ die daer in ghe-
schiede/ ende het gantsche huys Jacobs
was vol iammers.

o 2. Mac. 5. 24

30 o Ende na twee Jaren/ sandt de Koninck
eenen Hooftman in Judeã/ die quam met
eenen grooten Krychsvolcke voor Jerusalẽ/

p 1. Mac. 7. 10.

31 Eñ begeerde/ p men soude hem in laten/
so en woude hy hen geen schade doen: maer
het was enckel bedriegherye.

q 1. Mac. 7. 15

32 q Doe sy hem nu ghelooften/ ende lieten
hem in/ overviel hy de Stadt verraderlickẽ/
ende versloech vele lieden van Israel.

Antiochus laet wederõ Jerusalem plonderen.
r 1. Mac. 3. 45
De Borcht Davids/ wort bevestiget van den Heydenen/ eñ gehoudẽ 25. Jaer lanc
1. Mac. 13. 45
s Psal. 17. 3.

33 r Eñ plonderde de Stadt/ eñ verbrandde
de huysen/ wierp de mueren neder.
34 Eñ voerde de Vrouwen/ eñ kinderen/ eñ
het Vee henen wech.
35 Ende de Borcht Davids bevestigede hy
met stercke mueren ende torrens/
36 Ende besettede dien met eenẽ Godloosen
hoope/ die allen moetwille daer op dreef.
37 Eñ roofden wapenen ende spiessen wt der
Stadt Jerusalem/ ende bestelden se op de
Borcht.
38 Eñ beleyden daer het Heylichdom/ ende
loerden op de lieden/ die in den Tempel gin-
ghen: eñ vielen daer wt der Borcht/ in het
Heylichdom/ dẽ Godsdienst te verhinderẽ.
39 s Ende vergotẽ vele onschuldichs bloets
by het Heylichdom/ ende ontheylichdent.
40 Ende de Burghers te Jerusalem vloden
wech/ eñ de vreemden bleven te Jerusalem/
ende die/ die aldaer geboren waren/ mosten
wycken.

Het Heylichdom leyt woest.
t Tobit. 2. 6
Amos 8. 10
Antiochi ghebodt.
Joseph. Antiq. lib. 12 cap. 6. eñ 7.
Antiochi brieven aen de Jodẽ, dat sy der Heydenen Afgodẽdienst aennemen souden.
u 2. Mac. 6. 1

41 Het Heylichdom wert woest/ t de Vier-
daghen werden ydele Treurdaghen/ de
Sabbath ydel iammer/ ende alle haer Heer-
lickheydt werdt te niete.
42 So heerlick ende hooch/ als Jerusalem
te voren gheweest was so iammerlick ende
ellendich moeste het op datmael zyn.
43 Ende Antiochus liet een ghebodt wt-
gaen/ over zyn gantsche Koninckrycke/ dat
alle volcken eendrachtigen/ eenerley Gods
dienst houden souden.
44 Doe verlieten alle volcken hare Wetten/
ende bewillichden in de wyse Antiochi.
45 Ende vele wt Israel/ bewillichden daer
oock in/ ende offerden den Afgoden/ ende
ontheylichden den Sabbath.
46 u Antiochus sandt oock Brieven na
Jerusalem/ eñ in alle steden Juda/ daer hy

in gheboodt: Dat sy der Heydenen Gods dienst aennemen/
47 Ende den Brandtoffer/Spijsoffer/ende Sondoffer/ in het Heylichdom.
48 Den Sabbath ende andere Feesten afdoen souden.
Het Heylichdom wordt ontheylicht.
49 Eñ beval/datmen het Heylichdom ende het heylighe volck Israels / ontheylighen soude.
50 Ende liet Altaren / Tempelen / ende Afgoden oprichten/ ende swijnen vleesch offeren/ ende andere onreyne ghedierten.
51 Ende de Besnijdinge verboodt hy/ ende gheboodt de lieden te wennen / tot allen grouwelen/ dat sy Gods Wet ende Recht vergetē/ eñ andere wijsen aennemen soudē.
52 Eñ wie Antiocho niet ghehoorsaem zijn en soude/ dien soudemen dooden.
53 Dit ghebodt liet hy wtgaen / ouer zijn gantsche Koninckrijcke/ ende verordende Hooftlieden/ die het volck dwingen souden sulcks te doen.
54 Dese richteden in Juda Offer aen/ ende gheboden die te houden.
r 1. Mac.2.16 / 3 Mach.2.30
55 r Ende vele vanden volcke / vielen van Gods Wet af/ tot hen.
56 Allen moetwille dreuen sy in den Lande/ ende veriaechden het volck Israels/ p dat het hem verbergen eñ verstelen moeste in de spelonckē/ gelijck als de veldtvluchtigē.
p 2. Mach.6 11. / Heb.11.38.
De Grouwel der verwoestinghe/ werdt op Gods Altaer ghesettet.
57 Inden hondert eñ vijf ende veertichsten Jare/ aen den vijfthienden dage der Maent Casleu/ liet de Koninck Antiochus / den 3 Grouwel der verwoestinghe op Gods Altaer setten / eñ liet in allen steden Juda Altaren oprichten/
3 Dani.11.31.
58 Datmen openbaer op de straten / eñ een yeghelick voor synen huyse/ roockede ende offerde.
De boecken des Wets werden verscheurt ende verbrandt.
59 a Eñ liet de Boecken des Wets Gods/ verscheuren ende verbranden/
a Jere.36.23 / Act.19.19.
60 Eñ alle de gheuen/ daermen de Boecken des Verbondts Gods by vandt/ ende alle de genen / die Gods Wet hielden/ dootslaen.
61 Eñ dat deden sy met haren krijchsvolcke alle Maendē/ wanneer het volck te samen quam in de steden.
b 2. Mac.6.5
62 b Eñ aen den vijf ende twintichsten dage der Maent / offerden sy op den Altare/ dien sy opgherichtet hadden / teghen den Altaer des Heeren.
c 2. Mac.6.10
63 c Ende de Vrouwen / die hare kinderen besneden/ werden ghedoot/ als Antiochus gheboden hadde.
d † Anders/ Besnyders.
64 De d † Ouden werden in haren huysen verworghet / ende de kinderen daer in opghehangen.
65 Maer vele vandē volcke Israels waren bestandich/ ende en wouden e niet onreyne eten.
e Leuit.11.2. / 2. Mac.6/18 7/1.
66 Eñ lieten hen liever dooden / dan dat sy hen verontreynichdē/ ende en wouden van de heylighe Wet Gods niet afuallen.
67 Daerom werden sy f † ommeghebracht.
f † Anders/ omgebracht eñ worden slechs hoe langher hoe meer ouer het heylighe volck Israels.

Dat ij. Capittel.

1. Matathias de sone van Joannes/ Ouerpriester. 2. De vijf sonen Matathie. 7 De klage Matathie/ siende de elendichept der Joden/ 19. Hy veracht het ghebodt des Koninx Antiochi gehoorsaem te syne/ 23. Den yuer ofte yverichept Matathie/ om de Wet Gods te onderhouden / 28. Vlucht na het gebercht/ 38. Vele Joden/ vreesende den Sabbath te breken / laten haer dooden/ 42. Matathias ende de syne teghen de vyanden / 50. Vermaninghe Matathie tot syne sonen / 70. De doot Matathie.

1 DAer was nu een Priester Matathias/ de sone Joannis/ des soons Simeons/ wt den gheslachte Joarim/ van Jerusalem/ die woonde op den Berghe Modin.
Matathias de Priester/ eñ zijn vijf sonen / wederstaen Antiocho. Joseph. Antiq.lib.12 Cap.7.
2 Eñ hadde vijf sonen/ Johannam/ met dē toename Gaddis.
3 Simon/ met den toename / Thasi/
4 Judas/ met den toename Machabeus/
5 Eñ Eleazar/ met den toename/ Aaron/ eñ Jonathan/ met den toename/ Apphus.
6 Dese iammerde gantsch seer / de groote ellende in Juda ende Jerusalem.
7 Eñ Matathias klaechde: Och / dat ick daer toe gheboren ben/ dat ick mijns volcx/ ende der heyliger Stadt/ verstooringe sien moet / ende stille daer toe sitten / ende de vyanden haren moetwille drijuen laten.
8 a De vreemden hebben het Heylichdom in/ ende de Tempel Gods/ is ghelijck als een verdoemt mensche.
a 1. Mach.1. 32. 41.
9 Zijn * verciersel heeftmē wech ghenomen/ de oudē zijn op de stratē verslagē/ eñ de ionge manschap is vandē vreemdē doorstekē.
* cyeraet / † Anders/ kinderen.
10 Het Rijcke is allen Heydenen een deele ghewordē / dat sy het plonderen.
11 Alle syne heerlichept is wech: het was een Koninginne/ nu isset eene Maghet.
12 Siet / onse Heylichdom / ende onse roem ende prijs / is henen wech: de Heydenen hebbent verwoestet.
13 Wien soude nu noch lusten te leuen?
14 Ende Matathias b verscheurde syne kleederen/ hy ende syne sonen/ ende toghen sacken aen/ ende treurden seer.
b 3 Esd.8.7. / Esaie.37.1. / 1. Mac.4.39
15 Doe nu des Antiochi Hooftlieden daer oock henen quamen / om de ghene die in de Stadt Modin ghevlooden waren/ oock te drenghen van Gods Wet af te vallen/ eñ te offeren/ ende te roocken.
16 c Doe vielen vele van den volcke Israels tot hen: maer Matathias ende syne sonen bleuen bestandich.
c 3. Mach.2. 30. / 1. Mac.1.55.
17 Ende de Hooftlieden Antiochi/ spraken tot Matathiā: Ghy zijt de Voornemste ende gheweldichste in deser Stadt/ eñ hebt vele sonen/ eñ een groote vrientschap.
Antiochi Hooftliedē/ willen den Matathias van God drenghen.
18 Daerom treedt ghy daer tē eersten henē/ ende doet wat de Koninck gheboden heeft: ghelijck als alle Landen/ daer toe oock de lieden Juda / die noch te Jerusalem zijn/ ghedaen hebben: so sult ghy eñ uwe sonen/ eenen ghenadigen Koninck hebben/ ende begaeft worden met goude ende siluer/ eñ groote gauen.
19 d Doe sprack Matathias vrij wt: e Wanneer schoon alle Landen Antiocho ghehoorsaem waren/ eñ een yeghelick van syner Vaderen Wet afuiele/ ende bewillichden in des Koninx ghebodt:
d Syrac.15. 18. / Matathie antwoordt. / e Act.5.29.
20 So en wil ick / ende myne sonen ende broeders / doch niet afuallen van de Wet onser Vaderen.
21 Daer zy God voor: dat ware ons niet goet / dat wy van Gods woorde eñ Gods Wet afuielen.
22 Wy en willen niet bewilligen in het ghebodt Antiochi/ ende en willen niet offeren/ ende van onser Wet afuallen / ende ander wyse aennemen.
23 Doe hy nu also wtghesproken hadde / f gaet een Jode henē/ voor harer aller ooghen/ ende offert den Afgoden / op den Altaer te Modin / als de Koninck gheboden hadde.
Een Jode offert te Modin den Afgoden. / f Num.25.6
24 Dat sach Matathias/ eñ het ghinck hem door zijn herte/ ende synen yuer in de Wet ontbrandde.
25 Ende liep henen toe/ ende doodde by den Altare/ den Jode / ende den Hooftman Antiochi/ ende wierp den Altaer om/
Matathie yuer/ om de Wet Gods.

g Num.25.7 26 Ende yuerde om de Wet / g ghelijck als
Phinees dede de Zamri / den sone Salomi.
27 Ende Matathias schreyede luyde door de
gantsche stadt: Wie om de Wet yuert / ende
het Verbondt houden wil / die trecke met
my wt der Stadt.
h 1. Mach. 5. 27. 28 h Also vloodt hy ende syne sonen h op het
gheberchte / ende verlieten alles wat sy hadden
in der Stadt.
29 Ende vele vromelieden / togen henen wt
in de woestyne /
i Heb. 11. 38 30 i Ende onthielden hen daer met Vrouwen
ende Kinderen / ende haren Vee: want de
tyrannie was al te groot ghewordhen.
31 Doe nu des Koninckx volck te Jerusalem
in der Stadt Dauids hoorde, dat hen som-
mighe tegen des Koninckx ghebodt sette-
den / ende hen wt den Steden ghemaeckt
hadden / hen heymelicken in der Woestyne
te versteken / ende te onthouden / ende dat
veel volcks tot hen ghetogen was /
32 Maeckten sy hen haestelick op / haer aen
den Sabbath te ouervallen / ende lieten hen
seggen:
33 Willet ghy noch niet ghehoorsaem zijn?
trecket wt / ende doet wat de Koninck ghe-
boden heeft / so sult ghy seker zijn.
34 Daer op antwoorden sy: Wy en willen
niet wt trecken, dencken oock den Sabbath
niet te ontheyligen gelijck als de Koninck
ghebiedt.
35 Ende die daer buyten / bestormden den
rotzsteen.
k 2. Mach. 6. 11. 36 k Ende die daer binnen / en weerden hen
niet / wierpen niet eenen steen daer wt /
maeckten oock den Rotzsteen niet toe /
Duysent Joden werden aen den Sabbath omgebracht 37 Ende spraken: l Wy willen also steruen in
l Josue.1.16. onser onschuldt: m Hemel ende Aerde sullen
m Deu.4/26 ghetuyghen zijn / dat ghy ons met ghewelt
30/19/31/28. ende onrecht ombrenght.
38 Also werden die daer binnen / aen den
Sabbath ouervallen / ende hare Vrouwen
ende Kinderen / ende Vee omghebracht / by
duysent persoonen.
Matathias beraetslaget hem met den synen. 39 Doe Mathathias ende syne vrienden sulcx
hoorden / dede het hen gantsch wee /
40 Ende spraken onder malkanderen: Willen
wy alle so doen / als onse Broeders. ende ons
niet weeren tegen de Heydenen / onse leuen
ende Wetten verlossen: so hebben sy ons
n Wijcken/ daer van helpen. gantsch lichtelick te verdelghen.
41 Ende besloten by hen: So men ons aen
den Sabbath aengrypen sal, so willen wy
ons weeren, op dat wy niet alle omkomen /
ghelijck als onse broeders inden spelouncken
vermoort zijn.
42 Ende daer versamelde hen een groote
menichte der vromen te hoope / die alle be-
standich bleuen in de Wet.
43 Ende alle die voor der tyrannie vloden /
quamen tot hen.
o Dan. 11. 30 44 o Daerom rusteden sy hen oock / ende ver-
sloegen vele Godloosen ende Afuallighen in
haren yuer ende toorne: de ouergebleuene
nu gauen de vlucht / ende ontquamen tot
de Heydenen.
45 Daer na tooch Matathias ende syne
vrienden stucx rontsomme in het Landt
Israels / ende brack de Altaren weder neder /
46 Ende besneedt de kinderen die noch on-
besneden waren /
47 Ende grepen de Godloosen aen: ende het
heeft hen p gheluckt /
p Wel ghe-slaghen. 48 Dat sy de Wet onderhielden / teghen alle
macht der Heydenen ende Koninghen, dat
de Godloosen gheene Heeren ouer hen en
werden.
Matathias vermaent 49 Als nu Matathias seer oudt was / sprac
hy voor synen doodt tot syne sonen; Daer

is groote tyrannie ende veruolghinge / ende troostet syne
een groote grimmicheyt / ende harde straffe sonen voor
ouer ons ghekomen. zijn doodt
50 Daerom lieue sonen / yueret om de Wet / e Joseph.
ende waecht uwe leuen voor het Verbondt Antiq. lib.12
onser Vaderen. cap.8.
51 Ende ghedenckt / welcke daden dat onse e Syrac.4.31
Vaderen te haren tijden ghedaen hebben / d 3. Mach.1.32
so sult ghy rechte eere ende eenen eewighen d Prou.22.1.
name verkrijghen. Syrac.42.7.
52 e Abraham wert versocht / ende bleef vast Eccle 7.1.
in den gheloone: f dat is hem ghereken e Gen.22 9.12
gheworden ter gherechticheydt. f Gene.15.6.
53 g Joseph hieldt het ghebodt in syner Roman.4.5
benauwtheyt / ende is een Heere in Egypten Galat.2.6.
gheworden. g Gen.39.8.
54 h Phinees onse Vader / yuerde Gode ter 41 / 40.
eeren / ende verkreech dat Verbondt / dat het h Num. 25.
Priesterdom op hem blijuen soude. 7. 13.
55 i Josua richtede het beuel wt dat hem Syrac.45.28
ghegeuen was / daeromme werdt hy de i Num 27.18
opperste Vorst in Israel. Josue. 1. 2.
56 k Caleph gaf ghetuygenisse / ende straffede k Num.14.6
het volck / daerom heeft hy een sonderlicke Josue.14.13.
Erue verkreghen.
57 l Dauid bleef getrouwe ende rechtschapen l Sam.16/1.
aen God / daerom beeruet hy het Koninck- 24 / 7.
rijcke eewichlick. 2 Sam. 2.4
58 m Elias yuerde om de Wet / ende werdt ten m 1. Reg. 19.
Hemel ghevoert. 10.
59 n Anania / Azaria / ende Misael geloofden / 2. Reg. 2. 11.
ende werden wt den vyere verlost. n Dan.3.21.
60 o Daniel wert van wegen syner onschult / 93.
verlost vanden Leeuwen. o Dan.6.22.
61 Also bedencket / wat te eenen yegheliicken
tijde gheschiet is, so sult ghy vinden / p dat p Syrac.2.12
alle de ghene / die op God betrouwen / be- Psalm.25/3.
houden worden. 31 / 1 / 71 / 1.
62 Daerom en vreest v niet voor der God- Esaie.49.23
loosen pocchen: want hare heerlicheydt is
dreck ende een worm.
63 q Heden sweeft hy inder hoochte, morgen q Psal.37.35
leyt hy daer neder / ende en is niets meer /
wanneer hy weder tot Aerden gheworden
is, ende zijn voornemen is te niete ghewor-
den.
64 Daerom / lieue kinderen / weest onuer-
schrocken / ende blijft vast by de Wet: so sal v
God wederom heerlick maken.
65 Uwe broeder Simon is wijs. den seluen
luystert als eenen Vader.
66 Judas Machabeus is sterck ende een
Heldt / die sal Hooftman zijn / ende den krijch
voeren.
67 Ende voordert tot v alle de ghene / die de
Wet houden, wrecht dat ghewelt / aen
uwen volcke ghedaen /
68 Ende betaelt den Heydenen als sy verdient
hebben / ende blyft met ernste by de Wet.
69 Daer na seghende hyse / ende werdt ver-
samelt tot synen Vaderen.
70 Ende sterf inden hondert ende ses ende
veertichsten Jare / ende syne sonen begrouen
hem in syner Vaderen graf te Modin: ende
gantsch Israel dreech groot leet ouer hem.

Dat iij. Capittel.

1. Judas Machabeus / soon van Mata-
thias 4. Syne sterckte ende vromicheyt / 11
Hy doot inder slacht den Apollonium / 27.
Antiochus hoorende de ouerwinninghe
Jude, is seer vergramt / 32. Hy geeft Lysiam
last te krygen teghen de Joden. 38. Lysias
sendt een groote Heyrkracht in Judea on-
der het last Gorgie ende der anderen / 42.
Judas ende syne broeders maken hen be-
reydt om wederstant te doen 46. Sy ver-
samelen te Mizpa / ende bidden den Heere
met Vasten ende Offerhanden.

Ende

Judas Machabeus.
Josephus Antiq lib.12 Cap.8.9.

1 ENde Judas Machabeus quam in
zyns vaders stede.
2 Ende syne Broeders / ende alle die
die hen tot synen vader gehouden hadden/
holpen hem teghen de vyanden / ende sloe-
ghense met vreuchden.
3 Eñ Judas verkreech den volcke groote
eere / hy tooch in synen harnasche als een
Helt / ende beschermde zyn Heyr met synen
sweerde.
4 Hy was vrymoedich gelijck als een Leeu-
we / koen als een ionck brullende Leeuwe /
wanneer hy wat iaecht.
a 2.Mac.8.5
5 a Hy sochte de Afvalligen ende de God-
loosen / die het volck drongen / van de Wet
af te vallen / ende straffede ende verbrand-
dese.
6 Dat allenthaluen syne vyandē voor hem
verschrocken ende vloden / eñ de Afvalligen
werden ghedempet / ende hy hadde gheluck
ende ouerwinninghe.
7 Dat verdroot velen Koninghen: maer
Jacob was het een vreuchde ende hem een
ewich roem ende eere.
8 Hy tooch door de Steden Juda / eñ ver-
delghede de Godloosen daer in / dat hy den
toorne van Israel afwendede.
9 Ende hy was allenthaluen in den Lande
vermaert / dat alle ondergedruckte tot hem
Apollonius de Hooftmā in Syria wert versla-ghen.
liepen.
10 Daer teghen brachte b Apollonius een
groot heyr te samen / vanden Heydenen eñ
van Samaria teghen Israel te stryden.
b 1.Mac. 10 69.
11 Doe Judas dat hoorde / tooch hy teghen
hem / ende hielt een slachtinghe met hem /
eñ versloech hem / ende eenen grootē hoop
Joseph. Antiq lib.12 Cap. 6.
vyanden met hem: de ouergheblevene nu
vloden.
12 Ende Judas kreech den roof / ende nam
Apollonij sweerdt / dat voerde hy daer na
alle zyn leefdaghe:
Seron.
13 Daer na / doe Seron de Hooftman te
Syria hoorde / dat hē de vromen tot Juda
hielden / ende dat daer een groot volck by
malkanderen was /
14 Sprack hy: Ick wil eere behalen / dat ick
in den gantschen Koninckrijcke ghepresen
worde ende wil Juda ende synen hoop / die
des Konincks ghebodt verachtet slaen.
15 Daeromme rustede hy hem / ende een
groote macht tooch met hem / op dat sy
hen aen Israel wrekeden /
16 Eñ quamen tot aen Bethoron doe tooch
Judas tegen hem met eenen kleynē hoop.
17 Als sy nu de vyanden sagen / spraken sy:
Onser is weynich / daer toe zyn wy moede
** Of/ mochtē onser so wey nich teghen sulck/ etc.*
van vasten: hoe * sullen wy ons dan / met
sulck eenen grooten eñ stercken hoop slaen?
18 Maer Judas sprack: c Het kan wel ghe-
schieden dat weynige eenen grooten hoop
Judas vermaent eñ troostet de syne.
ouerwinnen: d want God kan euen so wel
door weynighe ouerwinninge gheuen / als
door vele.
c 1.Sam.14.6
19 Want de ouerwinninghe koemt vanden
1.Para.14.11
Hemel / ende en wort niet door groote veel-
d 2.Par.14/11 23/8.
heydt verkreghen.
20 Sy verlaten hen op hare groote macht /
ende willen ons / onse vrouwen eñ kinderen
Judith.9.15
vermoorden ende berooven.
e Psal.20.8
21 Maer wy moeten ons weeren ende voor
Seron wert in de vlucht gheslaghen.
onse leuen ende Wet stryden.
22 Daerom salse God voor onsen ooghen
verdelghen: ghy en sult haer niet vreesen.
f 1.Mach.4.14.
23 Doe hy also wtghesproken hadde, greep
hy de vyandē aen eer sy hen dies versagē. f
2.Mac.8.24
ende sloech den Seron / ende zyn volck in
** Josephus sept/ acht duysent.*
de vlucht.
24 Ende iaechdese van Bethoron af / tot in
't vlacke velt, ende sloech er * acht hondert
doodt: de ouergheblevene vloden in der
Philistijnen Landt.
25 Also quam een vreese in alle volcken
rondtsom / van Juda eñ synen broederen.
26 Eñ in allen Landen seydemen van Juda /
ende synen daden; ende het quam oock voor
den Koninck.
27 Doe nu sulcks alle Antiochus hoorde /
vergrimde hy gantsch seer: schickede wt /
ende liet opbieden in synen gantschen
Koninckrijcke, eñ brachte een groote macht
te samen.
Eñ greep syne schatten aen / eñ ordineerde
soldt voor een Jaer / ende gheboodt / datmen
altoos soude gherustet zyn
29 Doe hy nu sach / dat hy niet gheldts ghe-
noech en hadde / ende dat het Lant van we-
gen des Kryches / dien hy nu lange geuoeret
hadde teghen de Wet / niet vele gheuen en
konde /
30 Besorchde hy hem / hy en vermochte den
grooten onkost niet langer te dragen / ghe-
lijck als tot noch toe doe hy soldt eñ gauen
wtgegeuen hadde / meer dan alle Koningen
voor hem.
31 Daerom werdt hy bedroeft / g eñ tooch in *Antiochus*
Persen / dat selue Landt te schatten / eñ gelt *de Edele*
op te brenghen. *reysten Persen.*
32 h Ende liet inden Lande eenen Vorst / met *g 1.Mac.6.1*
namen Lysiam / dien maeckt hy ten Hooft- *Lysias*
man / ouer het gantsche Koninckrijcke van *Hooftman*
den Euphrate aen / tot aen Egypten. *Antiochi.*
33 Ende beual hem synen sone / i den iongen *h 1.Mac.6.1*
Antiochum dewyle dat hy buyten Landts *11.Mach.6.*
zyn soude.
34 Eñ liet hem de helfte des krijchsvolcks / *17.*
ende der Elephanten / ende dede hem beuel
van allen saken.
35 Ooch van Judea ende Jerusalem / dat hy
daer meer volck henen schicken soude / de
ouergebleuen lieden in Israel eñ Jerusalem
wt te roepen. *Joseph.*
36 Eñ het Landt den vreemdē wt te deylen / *Antiq.lib.12*
eñ Heydenen allenthaluen daer in te setten. *Cap. 10.*
37 In den hondert eñ seuen eñ veertichsten
Jare / tooch de Koninck wt van syner stadt
Antiochia ouer den Euphraten / henen op
in de Ouerste Landen. *k 2.Mac.8.9*
38 k Eñ Lysias verkoos sommighe Vorsten
des Konincx vrienden / tot Hooftlieden / *Ptolomeus.*
namelickē / Ptolomeum dē sone Dorimenis *Nicanor.*
Nicanor / ende Gorgiam / *Gorgias.*
39 Ende gaf hen veertich duysendt mannen
te voete ende seuen duysent te peerde / dat sy *Judas rustet*
tegen het Lant Judea trecken souden, eñ de *eñ vermaent*
Joden wtroepen / als de Koninck beuolen *de syne.*
hadde.
40 Als sy nu met desen Heyre wtghetoghen
waren / legherden sy hen eerstlicken by
Ammao op den vlacken velde.
41 Doe sulcx de Kooplieden inden Landen
rontsom hoorden / quamen sy in het Leger /
ende brachten vele gheldts met hen / om de
kinderen Israels te koopen / dat sy hare
knechten zyn souden: ende wt Syria ende
van den anderen Heydenen, tooch hen meer
krijchsvolck toe.
42 Doe nu Judas eñ syne broeders saghen /
dat de veruolginge grooter werde / ende dat
de vyanden aen de Landtpalen lagen / ende
vernamen / dat de Koninck geboden hadde /
gantsch Judea te verdelghen /
43 Waren sy onuerschrocke, eñ vereenichden *l Wt helpen*
hen / sy wouden haer volck l verlossen / ende *vrijen.*
voor de Heylighen lieden.
44 Daerom brachten sy haer krijchsvolck te
samen; op dat sy by malkanderen waren /
ende daer op wachteden / wanneermen de
vyanden aengrypen moeste / eñ dat sy oock
ghe

met malanderen bededen/om ghenade eñ hulpe van God.

Jerusalem is verwoestet/het Heylichdom ontheylighet. m 1. Mach. 1 23.41.

45 m Maer op die tijt was Jerusalẽ woest/ ende daer en woonde gheen Burger meer/ ende het Heylichdom was ontheylighet/ met den Afgode die daer in ghesettet was/ eñ de Heydenen hadden de Borcht in/ende alle Heerlickheyt was van Jacob wech genomen/ende men hoorde daer noch pijpen noch harpen.

n 1. Sa. 7/5.

46 Daerom quam het volck te Mispath te samen teghen Jerusalem ouer: n want Israel moeste in voortyden te Mispath aenbidden.

47 Aen deser plaetse quamẽ sy nu oock te samen/vasteden daer/ende togen sacken aen/ stroyden assche op hare hoofden/ ende verscheurden hare kleederen.

48 Eñ droeghen de boecken des Wets daer voor/ die de Heydenen soecken lieten/ hare Afgoden/daer in te schrijuen ende te malẽ.

o Num. 6.2.

49 Sy brachtẽ oock de Priesterlicke cleederẽ daer henen/de eerstelingen eñ tienden/ende maecten o Nazareos/ welcke haren bestemden tijdt houden moesten.

50 Ende schreyeden klaechlicken in dẽ Tempel: Waer sullen wy dese henen voeren?

51 Want v Heylichdom is verontreyniget/ uwe Priesters zijn veracht.

52 Ende siet/alle Heydenen versamelen hen teghen ons/op dat sy ons gantsch verdelghen: ghy weet/ wat sy teghen ons in den sin hebben.

53 Hoe konnen wy voor hen blijuen? ghy helpet ons dan/onse God.

54 Daer na liet Judas het volck te samen roepen met der basuynen/

55 Eñ maeckte een veltregiment/Ouersten/ Hooftlieden ende Weyselaers.

p Deu. 20.5 Judicu. 7.3. q Judic. 7.3

56 p Oock liet hy wtroepen/dat de gene/die daer huysen bouweden/ofte vrijeden / ofte wijnbergen planteden/q ofte die hen vreesden/dat die weder na huys trecken mochten/gelijck als sulcken de Wet veroorloeft.

57 Daer na toghen sy voort / ende sloeghen haren legher oock aen Emmaus / teghen Zuyden.

Judas vermaent de syne.

58 Ende Judas vermaende zijn volck/ ende sprack: Rustet v / eñ weest onuerschrocken/ dat ghy morgen bereyt zijt/ te strijden tegen dese Heydenen/die ons eñ onse Heylichdom dencken te verdelghen.

59 Het is ons lijdelicker/ dat wy in den strijt om komen/ dan dat wy sulcken iammer/aen onsen volcke ende Heylichdom sien.

r 1. Mac. 6.10

60 r Maer wat God in den Hemel wil/ dat ghesche.

Dat iiij. Capittel.

1. De Heyrkracht Gorgie geslagen door Judã Machabeum. 21. Gorgias verschrict vliedt. 23. Judas plondert het leghet der vyanden. 24. De Joden singhen den Heere Loffsanghen ende dancken hem 28. Lysias keert wederom het nauolgende Jaer/met een groote Heyrkracht in Judea. 29. Judas koemt hem tegen. 34. Leuert hem strijt/ ende ouerwint hem. 37. Judas eñ de syne reynighen den Tempel eñ het Heylichdom/ ende breken in stucken den Altaer die ontheylighet geweest was. 52. Sy offeren Offerhanden/ende verblijden hen. 59. Ordineren een seker Feest in elck Jaer/ter gedachtenisse des op'herechten Altaers.

Gorgias. Josephus Antiq. lib. 12 Cap. 10.

1 Ende Gorgias nam vijf duysendt mannen te voete/ende duysent Ruyters de beste/ ende treckede by nacht heymelicken henen aen/aen der Joden legher/ haer onuersiens te ouervallen.

2 Ende sommighe die op der borcht tot een beset gheleghen hadden/voerden dẽ hoop.

3 Maer Judas was te voorẽ op met dẽ besten hoope/dat hy eer quame/eñ de vyandẽ ouerrasschede.

4 Eñ sloechse/dewijle dat sy noch verstroyt hier ende daer laghen.

5 Doe nu Gorgias aen Judas leger quam/ ende daer niemant vandt/ tooch hy hen na in het gheberchte / ende meynde / sy waren voor hem ghevloden.

6 Maer Judas snelde hem/dat hy des morghens vroech int velt quame/ met drij duysendt mannen/ die doch gheen harnasch en hadden / dan alleen hare kleederen ende sweerden.

7 Doe sy nu sagen/dat de vyanden wel gherustet waren met harnasch/eñ hadden eenẽ stercken reysighen tocht/ende waren rechte krijchslieden.

Vermaninge Jude aen zijn volck. a Deu. 20.3. b E.od. 14.9 30. c Math. 6.9 1. Mac. 9.46

8 Sprack Judas tot synen volcke: a Vreest v niet voor desen grooten hoop/ ende voor haer macht en verschrickt niet.

9 Gedencket/ b hoe onse Vaders in de Roode Zee verlost zijn/ doe hen Pharao met eenen grooten Heyre naiaechde.

10 c Laret ons indẽ Hemel roepen/so sal ons de Heere oock genadich zijn/eñ aen het Verbondt dencken/ dat hy met onsen Vaderen gemaeckt heeft/ ende sal onse vyanden voor onsen ooghen verdelghen.

11 Eñ alle Heydenen sullen gewaer worden/ dat het God is/ die hem Israels aenneemt/ hem helpt ende verlost.

De Heydenen werden in de vluchte gheslaghen.

12 Doe nu de Heydenen saghen/ dat Judas teghen haer quam/

13 Toghen sy oock wt den leger/Judam aẽ te grijpen: maer Judas liet op trompetten/ ende greep de vyanden aen.

d 2. mac. 8.21

14 d Ende de Heydenen werden in de vlucht geslagen/ dat sy ouer het vlacke velt vlodẽ/ ende de laetste voorstorven werden.

Drijduysent Heydenen verslaghen.

15 Want Judas iaechde hen na/tot Assame roth/tot/ende tot aen het velt Edom/tegen Asdod ende Jamnia: ende daer bleuen doot by drij duysent mannen.

16 Doe nu Judas wederom keerde/ geboot hy synen volcke/

17 Ende sprack: Ghy en sult niet plonderen: want wy moeten noch een slachtinge doen,

18 Gorgias eñ synen hoop/is voor ons in het gheberchte: daerom blijft in der ordeninge/ ende weeret v: daer na wanneer ghy de vyanden geslaghen hebt/ so konnet ghy seker ende sonder alle vare/ plonderen.

19 Doe Judas also sprack / gaf hem eenen hoop op den gheberchte daer voor.

Gorgias ontvliedt.

20 Eñ Gorgias sach/ dat syne lieden geslagen waren/ ende het Leger verbrant: want hy sach dẽ rooch/ daer by conde hy afnemẽ/ wat daer gheschiedt was.

21 Waer toe sagen sy Judam eñ zijn krijchsvolck inden vlacken velde/ gherustet ter slachtinghe:

22 Daerom verschrack Gorgias gãtsch seer/ ende vloot inder Heydenen Landt.

23 Also keerden Judas wederomme/ het Leger te plonderen/ ende kreech eenen grootẽ roof/vele gouts/siluers/zijden/ purpuren/ ende groot goet.

e Psa. 118.1. 136.1. 106.1.

24 Daer na toghen sy na huys / danckten ende loefden God met ghesanghe / ende spraken: e Dancket den Heere / want hy is vriendelick/ ende syne goedicheyt duert eewichlick.

25 Op desen dach heeft Israel een heerlicke ouerwinninghe ghehadt.

26 De Heydenen nu die ontkomen waren/

quamen tot Lysiam/ ende seyde hem / hoe
het hen ghegaen ware.
Lysias ru= 27 Als Lysias sulcx hoorde/ wert hy seer be=
stet hem we broeft/ dat het so niet gelucht en was/ f als
der met het de Koninck bevolen hadde.
groote volc 28 Daerom brachte Lysias inden navolgen=
ke. den Jare wederom veel krijschvolck te sa=
f1.Mac.3.15 men/ tsestich duysendt mannen te voete/ eñ
vijf duysent Ruyters/ de Joden te verdelgē.
29 Dit Heyr tooch in Idumea/ ende legerde
hem by Bethzura: daer quam Judas oock
henen met thien duysent mannen.
30 Doe hy nu sach/ dat de vyanden sulck een
groot volck hadden/ badt hy/ eñ sprack: Lof
Judas ge= zy v / ghy Heylant Israels. g die ghy door
bedt. de handt ws knechts Davids/ den grootē
g1.Sa.17.50 Reuse verslagē hebt/ h eñ hebt een gantsch
h1.Sa.14.13 Heyr der Heydenen / in de handen Jona=
the/ Sauls soone ende zijns knechts/ ghe=
ghevē.
31 Ick bidde v/ ghy willet dese onse vyandē/
oock in de handen ws volcx Israels gevē/
dat sy met harer macht ende Ruyters te
schanden worden.
32 Geeft hen een verschrocken eñ vertzaecht
herte.
33 Slaetse daer neder met den sweerde der
ghenen die v lief hebben: op dat v loven eñ
prijsen alle die/ die uwen Name kennen.
Lysias ver= 34 Daer na greep hyse aen/ eñ Lysias verloos
liest vijf duy by vijf duysent mannen.
sent mannē 35 Doe nu Lysias sach/ dat de syne vloden/ eñ
dat de Joden onverschrict waren/ eñ dat sy
bereyt waren beyde eerlick te leven of eer=
lick te sterven/ tooch hy af na Antiochia/ we
derom nieuwe krijchsvolck op te brenghen/ ende
teghen de Joden noch stercker te trecken.
Judas eñ 36 Ende Judas ende syne broeders sprakē:
zijn volck Dewijle dat onse vyanden veriaecht zijn/ so
trecken nae latet ons henen op trecken / ende het Hey=
Jerusalem. lichdom weder reynighen.
i 2.Mac.10.1 37 i Daerom quam het krijschvolck altemael
te samen/ eñ togen met malcanderen op dē
berch Zion.
38 Eñ doe sy saghen dat het Heylichdom ver
woestet was / den Altaer ontheylighet/ de
poortē verbrant/ eñ dat de plaetse rontsom/
met grase bewassen was / ghelijck als een
wout ofte berch: ende dat der Priesterē cel=
len vervallen waren.
k 1.Mach. 39 k Doe verscheurden sy hare kleederen/ eñ
2.14. droeghen groot leedt / stroyeden asschen op
haer hooft/
40 Vielen neder op hare aengesichten/ ende
bliesen Trompetten/ ende schreyeden in dē
Hemel.
Het Heylich 41 Ende Judas verkoos eenen hoop/ de vy=
dom wordt anden in der Borcht te weeren/ dat sy niet
ghereyni= wt en vielen/ dewijle hy het Heylichdom
ghet. reynighen hiet.
42 Ende nam Priesters daer toe/ die hen niet
verontreynicht en hadden/ maer bestādich
in de Wet ghebleven waren.
43 Dese reynichden het Heylichdom/ eñ droe
ghen den grouwel ende de onreyne steenen
wech/ aen onheylighe plaetsen.
44 Dewijle oock de Altaer des brantoffers
ontheylicht was/ hielden sy eenen raet/ hoe
sy het daer mede houden souden.
45 Ende vonden eenen goeden raet/ namelic=
ken: Datmen hem gantsch neder werpen
soude/ op dat gheene ergernisse daer van en
quame / dewijle het de Heydenen onthey=
licht hadden.
46 Daerom wert het gantsch neder gewor=
pen/ eñ sy verwaerden de steenen op dē ber=
ge/ by den huyse/ aen een sonderlinge plaet=
se/ tot dat daer eē Propheet quame/ die daer
seyde/ watmen daer mede doen soude.
47 Eñ sy namen andere nieuwe ongehouwē Een Altaer
l steenen/ als de Wet leeret/ ende bouweden wort ghe=
eenen nieuwen Altaer/ gelijck als die te vo= bouwet.
ren gheweest was. l Exo.20.24
48 Ende bouweden het Heylichdom weder/ Deut.27.5.
ende de stoelen / ende Priesters cellen inden Josue.8.30
huyse.
49 Ende lieten nieuwe heylige vaten makē/
den gulden kandelaer/ den Roockaltaer en=
de den disch / ende brachtense weder inden
Tempel.
50 Eñ setteden het reuckwerck op den Altaer/
ende staken de lampen op den candelaer aē/
dat sy in den Tempel lichteden.
51 Op den disch leyden sy de brooden/ eñ hin=
ghen de voorhangen op/ ende richteden den
Tempel gantsch weder aen.
52 m Eñ aen den vijf ende twintichsten dage m 2.Mach.
der negender Maent/ die daer heet Casleu/ 10.5.
in den hondert ende acht ende veertichsten 148 Jaer.
Jare/ stonden sy vroech op/
53 Ende offerden wederom na de Wet/ op dē
Altaer des brantoffers.
54 Dat is het eerste offer geweest/ na dier tijt/ Het offer
als de Heydenen het Heylichdom verontrey wort weder
nighet hadden: ende dit offer wert weder aengerecht
aengerichtet met ghesanghe/ pijpen/ harpē
ende cymbalen.
55 Ende alle het volck/ viel neder op het aen=
gesichte/ baden aen/ ende loofden den Heere
in den Hemel/ die hen gheluck ende overwin
ninghe ghegeven hadde.
56 n Ende hielden daer Feest des nieuwen
Altaers/ achte dagen lanck/ ende offerden Feest des
daer op brantoffer ende danckoffer met nieuwen Al
vreuchden. taers.
57 Ende vercierden den Tempel met gulden n 2.Par.7.8
krantsen/ ende schilken / eñ maeckten nieu=
we poorten ende cellen.
58 Ende daer was gantsch groote vreuchde
in den volcke/ dat de schande van hen geno=
men was/ die hen de Heydenen aenghelept
hadden.
59 o Eñ Judas ende syne broeders/ eñ alle het o Joa.10.22
volck Israels besloten/ datmen Jaerlicx vā
den vijf ende twintichsten daghe der maent
p Casleu aen/ achte daghen lanck des nieu= p Casleu/
wen Altaers Feest houdē soude/ met vreuch is de maent
den ende dancksegginghe. Novembe
60 Ende sy bouweden vaste mueren/ ende tor na de Ma
rens om het Heylichdom/ op den berge Zi= ne gerekent
on / dat de Heydenen het Heylichdom niet
innemen ende verwoesten conden/ ghelijck
als te voren.
61 Ende Judas leyde daer krijchsvolck in/
het Heylichdom te bewaren/ hy vestichde
q oock Bethzura/ op dat het volck een sterc= q 1.Mach
te in hadde teghen Idumea / daer sy hen in 6.26.49.
ou houden/ ende weeren konden. Bethzura.

Dat v. Capittel.

1. De raetslach der Heydenen/ teghen de Joden. 3. Judas krijghet teghen alle naeste omligghende Nacien/ 17. Hy sendt Simon synen broeder/ die van Galilee te hulpe. 24. Hy gaet die van Galaad helpen 34. Maect zijn vyanden op de vluchte. 37. Timotheus vergadert een ander Heyrkracht 43. Wort verstropt door Judam. 46. Hy neemt de stadt Ephron in 55 Joseph ende Azaria te= ghen het verbodt Jude/ trecken wt teghen de vyanden / ende worden ghesłaghen. 67. De Priesters worden in der slacht ghe= doot.

Van dese
gen/ die Ju
das vocht
der met den
Heydenen/ s
hadt Josephus
Joseph. lib.12.
ap.12.

1 Doe nu de Heydenen rontsom hoorden/
dat de Altaer weder opgherichtet/ ende
het Heylichdom ghereynicht was/ ver=
grimden sy gantsch seer.

Ende

2 Ende namen voor/ het gantsche geslachte
Jacobs wt te roeyen/ ende begonnen/ alle
Joden aen hare Lantpalen te dooden.

a Ezec.35.12 35.2. 2.Mac.2.16

3 a Maer Judas tooch in Idumea/ teghen
de kinderen Esau/ ende overwielse te Ara-
bath / daer sy de kinderen Israels belepdt
hadden/ende sloech vele Idumeers doot/
ende plonderdese.

Kinderen Bean.

4 Dewijle oock de kinderen Bean/ op der
strate ontrouwe ende moort begaen had-
den teghen Israel/ heeft hares Judas oock
ghedacht.
5 Ende belepdese ende verbanddese/ ende
verbrande hare Borcht/met alle dien / die
daer op waren.

Ammon.

6 Daer na tooch hy tegen Ammon: die wa-
ren wel gerustet/ ende hadden vele krijchs-
volck/ ende eenen Hooftman Timotheum.

Timotheus der Ammoniten Hooftman.

7 Daerom hielt Judas vele slachtingē met
hem/ ende hadde overwinninghe/
8 Eñ wan de stadt Jazer / met andere om-
liggende Vlecken: daer na tooch hy weder
na huys in Judeam.

Israel van den Heydenē verdruckt.

9 Oock waren de Heydenen in Galaad op/
teghen Israel aen hare Lantpalen/ haer te
verdelghen: maer het volck vloodt op den
Borcht Datheman/
10 Eñ schreven aen Judam/ende syne Broe-
ders also: De Heydenen rondtsom/ hebben
hen alle versamelt tegen ons/op dat sy ons
alle ombrenghen.
11 Haer Hooftman is Thimotheus/ende wil-
len onsen Borcht/daer wy op gevlodē zijn/
bestormen.
12 Daerom biddē wy/ghy willet ons te hul-
pe comen/eñ ons b verlossen: want onser is
weynich/ ende de vyanden hebbender vele
ommeghebracht/

b vrijen. wt-helpen

13 Eñ te Tubin by duysent mannen gedoot/
ende hare vrouwen/kinderen/ ende goeden
wech ghevoert.
14 Doemen desen Brief las / quamen meer
Boden wt Galilea/ die scheurden hare clee-
deren/ende seyden klaechlicken/
15 Dat de Heydenen wt allen steden rontsom
met macht teghen Galilea getogen waren/
wt Ptolemais Tyro ende Sidon/ende dat
gantsch Galilea vol vyanden ware/Israel
wt te roeyen.

*2.Macha. 8.16.

16 *Als Judas ende het volck sulcs hoordē/
hieltmen eenen raet/hoe sy haren broederē
in deser noot helpen mochten.
17 Ende Judas beval synē broeder Simon/
dat hy hemselven eenen sonderlicken hoop
verkiesen soude/ende in Galileam trecken/
de broeders daer te verlossen : so woude hy
ende zijn broeder Jonathas / in Galaad
trecken.
18 Ende maecte Joseph den sone Zacharia
ende Azaria tot Hooftlieden/over het over
ghebleven volck/dat te huys bleef / Jude-
am te bewaren.

c 1.Macha. 4.61.

19 c Ende beval hen: Sy souden het volck re-
geren/ende niet wt trecken/ de vyanden aē
te grijpen/ tot dat hy weder quame.
20 Ende Simon tooch in Galileam met drij
duysendt mannen : Judas in Galaad/ met
acht duysendt.
21 Doe nu Simon in Galilea quam/hielt hy
vele slachtinghen met den Heydenen/ ende
overwan/

Simō slaet drij duysent Heydenen.

22 Eñ jaechdese tot aen Ptolemais voor de
poorte. dat daer by drij duysent Heydenen
omquamen/ende Simon plonderdese.
23 Daer na quam hy weder tot syne broede-
ren in Galilea/ende tot Arabath/eñ hietse
met vrouwen / ende kinderen/ met hem in
Judeam trecken/ende brachtse daer henen
met grooter vreuchden.

Judas Machabeus.

24 Maer Judas Machabeus eñ Jonathas
zijn broeder/ togen over den Jordaen in de
woestyne/ drij dachreysen.

Nabateers.

25 Doe quamen tot hen de Nabatheers/ eñ
ontfinghense vriendtlicken/ ende vertelden
hen / hoe het haren broederen in Galaad
ghinghe:
26 Ende dat vele gevanckelick wech gevoert
waren na Barasa/Bosor/ Alima/Casbon/
Mageth/eñ Carnaim/ welcke enckel groo-
te ende vaste Steden waren.
27 Dat oock vele in andere stedē in Galaad/
gevanckelick waren: daerom besloten sy dat
sy des morghens also haest teghen de selve
vaste Steden trecken / ende die bestormen
wouden.
28 Eñ Judas keerde wederom te rugge/een
dachreyse/ ende bestormde de stadt Bosor/
eer sy hen dies versaghen/ende namse in/ eñ
liet alle mans namen daer in doorsteken/ eñ
plonderde ende verbrande de Stadt.
29 Daer na reysde hy voort by der nacht na
der Borcht/daer syne broeders belept warē
30 Ende doe hy des morghens daer henen
quam/sach hy daer eenen machtigen groo-
ten hoop volcx sonder getal/die de leederen
ende krychsrustinghe droegen/eñ den storm
beghonnen.
31 Ende in der stadt was een klaechlick ghe-
schrey/dat het in den Hemel klanck.
32 Doe vermaende Judas zijn volck/dat sy
voor hare broeders stryden wouden/om die
te verlossen.

Timotheus hoop wordt gheslaghen.

33 Ende maeckte drij hoopen/ eñ greepse van
achter aen in den storme/ende liet trompet-
ten: ende het volck schreyde luyde/ eñ badt
tot God.
34 Als nu het Heyr Timothei sach/dat Ju-
das achter hen was/ vloden sy/ende werdē
hardt geslagen/dat van hen dies daechs by
acht duysent doot bleven.

Acht duysent Heydenen verslaghen.

35 Daer na tooch Judas na Maspha/storm
de ende namse in/ ende liet alle mans namē
daerin dooden/ende plonderde ende verbrā-
de de Stadt.
36 Daer na ghewan hy Casbon / Mageth/
Bosor/ende de andere Steden in Galaad.
37 d Maer Timotheus brachte wederomme
een groot Heyr te samen/ ende legherde hem
teghen Raphon/op ghene zijde der Beke.

Timotheus rustet hem weder. d 2.Mach. 10.24.

38 Daer schickede Judas Verspieders henē/
eñ liet sien/hoe sterck dat de vyanden warē/
ende hoe sy laghen: Dese seyden hem weder/
dat het een gantsch groot hoop ware / van
allen Heydenen rontsomme.
39 Dat sy oock krychsknechten wt Arabia
by hen hadden/dien sy soldt gheven moestē/
ende dat hem het Heyr op gene zijde der Be-
ke gheleghert hadde / ende waren gherustet
ter slachtinghe: daerom tooch Judas wt te-
ghen hen.
40 Eñ Timotheus sprack tot syne Hooftlie-
den: Wanneer Judas aen de Beke comt/eñ
so moedich is/dat hy hier over trecken dor-
ve / so en konnen wy hem niet weder staen/
maer hy sal ons slaen:
41 Maer wanneer hy hem vreest/ eñ niet en
derf herwaerts over de Beke komen: so wil
len wy over het water/ ende hem aengrijpē/
ende slaen.
42 Doe nu Judas aen de Beke quam/ordi-
neerde hy de Priesters aen het water/eñ ge-
boot hen/sy souden alle het volck henē over
dryven/dat sy de vyanden holpen slaen/en-
de niemant en soude na blijven.

* Luth. ernstelicken.

43 Doe nu Judas eñ zijn Heyr/also * eerstlic-
ken over het water quamen/vlodē de vyan-
den/eñ lieten haer geweer vallen/eñ quamē
in eenen Tempel/in der stadt Carnaim.

Maer

e Carnaim wort ingenomen eñ verstoort.
44 Maer Judas nam de stadt in/ ende verbrandde den Tempel/ ende alle die daerin waren: ende Carnaim wert verstoort/ eñ en konde haer niet beschutten voor Juda.
45 Daer na liet Judas alle het volck Israels/ dat in Galaad was/ kleyn ende groot/ vrouwen ende kinderen te samen komen/ dat het met in Judeam toghe.
Ephron wort bestormt ende gewonnen. e 2.Mac.12. 27.
46 Ende op den weghe/ quamen sy voor e de groote vaste stadt e Ephron/ die aen der heyrstrate lach/ daermen doormoeste/ ende niet by henen trecken konde.
47 Nu wouden de lieden te Ephron/ Judã niet door laten/ maer maeckten hen in de Stadt/ ende hielden de poorten toe.
f Nu.20.17. 48 f Maer Judas sẽt tot hẽ/ seyde hẽ vrede toe/ eñ dat vriendelickẽ/ datmense door liete: want hen en soude geen schade van den synen gheschieden: hy en begheerde niets/ g Nu.10.19 g dan alleen door te trecken: maer die van Ephron en woudense niet in laten.
Judas verstoort Ephron.
49 Doe liet Judas wtroepen int gantsche heyr/ dat het krijchsvolck een ordeninghe maken soude ende den storm aenloopen/ eñ yeghelick hoop aen zijn plaetse.
50 Also bestormden sy de stat den gantschẽ dach ende den gantschen nacht/ ende namense in.
51 Eñ Judas liet alle mans namen daer in doorsteken/ plonderdese ende verstoordese/
52 Ende tooch daer door/ ouer de doode lichamen heuen/ ende quamen ouer den Jordaen op het vlacke veldt.
53 Eñ Judas dreef het volck voort dat na bleef/ ende trooftedese de gantsche reyse ouer/ tot dat hyse int landt Judea brachte.
h 2.Par.20. 26.
54 Doe h toghen sy op den berch Zion met grooter vreuchden/ ende offerden Brantoffer/ dat hen God ouerwinninghe gegeuen/ ende haer met vreuchden weder te huys ghebracht hadde.
55 Dewijle nu Judas ende Jonathas in Galaad waren/ ende Simon haer broeder in Galilea voor Ptolomais/
Joseph eñ Azaria strijden.
56 Ende Joseph de sone Zacharie/ ende Azaria de Hooftlieden/ hoorden van haer ouerwinninghe/ ende grooten daden/
57 Spraken sy: Wy willẽ oock eere behalẽ/ ende de Heydenen rontsomme aengrijpẽ:
58 Ende geboden haren krijchsvolcke/ dat sy souden op zijn/ ende toghen na Jamnia.
59 Doe tooch teghen haer daer wt Gorgias met den heyre/
Gorgias slaet de Joden.
60 Eñ sloech Joseph ende Azariam in de vlucht/ ende iaechdese tot int lant Juda: eñ Israel verloos dien dach vele volcx/ namelicken/ by twee duysendt mannen:
i 1.Mac.5. 19.
61 i Daeromme/ dat sy Judeeñ zijns broeders beuele niet ghehoorsaem en waren/ eñ hen wt eyghen vermetenheydt voorghenomen hadden eenen roem te vercrijghen:
62 So sy doch die lieden niet en waren/ diẽ God verleent hadde/ dat Israel door hen gheholpen werde.
63 Maer Judas ende syne broeders werden groot gheachtet by den gantschen Israel/ ende by allen Heydenen.
64 Ende waermense noemde/ daer werden sy ghepresen.
Hebron wordt ghewonnen. Josep.anti. lib.12.cap. 11.ende 12.
65 Eñ Judas tooch wt met synẽ broederẽ/ tegen de kinderẽ Esau/ tegent Suydẽ/ eñ nam Hebron/ ende de vlecken rontsom in/ ende verbrandde hare muerẽ ende torrens.
66 Ende keerde wederom in der Heydenen lant/ na Samaria.
67 Daer waren vele Priesters ommegekomen/ welcke oock te koen gheweest waren/ ende de vyanden sonder raedt ende beuel aengegreyen hadden.
68 Daer na tooch Judas na Asdod/ in der Heydenen lant/ k ende wierp der Afgodẽ Al- k Deu.7.5. taren neder/ ende verbrandde de Afgoden/ ende plonderde de Steden/ ende quam weder te huys in het landt Juda.

Dat vi. Capittel.

1. De Coninck Antiochus door giericheyt beweecht/ wilt de Stadt Elimais in nemen. 4. Wordt door die van der Stadt geweert. 5. Hy ontfanght de tydinghe dat syne heyrkracht in Judea gheslaghen ware. 8. Hy wordt van droeffenisse kranck. 12. Bewijst leedtschap van het quaet dat hy in Jerusalem ghedaen heeft. 14. Syne saken beschickt hebbende/ sterft. 17. Antiochus Eupator zijn sone regneert in zijn plaetse. 28. Antiochus aengheforcht zijnde door sommighe Joden/ koemt in Judea met een groote heyrkracht. 32. Judas treckt teghen hem. 34. De wijse om de Elephanten te verwecken ten kryghe. 43. Een loffelick wert der ghedachtenisse weerdich/ ghedaen door Eleasar. 48. De Koninck beleydt Jerusalem. 60. Hy maeckt vrede met den Joden/ ende keert wederomme in Antiochien.

Antiochus en bestrijt niet door Elimais. Josep.Anti. lib.12.cap. 13.
1 DOe nu de a Koninck Antiochus/ daer bouen in het Koninckrijcke henen ende weder tooch/ hoorde hy van der beroemder stadt Elimais in Persia/ dat daer vele gouts ende siluers/ ende groote rijckdom ware/ a 2.Mac.9. 1.
2 Ende dat in den Tempel groot goet/ ende de gulden kleederen/ harnasch ende schilden waren/ die de sone Philippi/ Alexander de Koninck wt Macedonia daer henen ghegheuen hadde.
3 Daerom quam Antiochus voor de Stadt/ haer in te nemen ende te plonderen: maer die in der Stadt/ waren ghewaerschuwet.
4 Daerom warẽ sy op/ om hen te weerẽ: eñ Antiochus en konde niets bedrijuen/ maer moeste weder af treckẽ/ eñ keerde wederomme na Babylon/ met grooten onwille.
5 Daer quam hem de bootschap b dat zijn heyr/ dat hy in het landt Juda ghesonden hadde/ gheslaghen ware/ ende dat Lysias hadde moeten vlieden. b 1.Mac.3. 32.
6 Eñ dat de Jodẽ in synẽ Leger/ groot goet ende vele wapenen gewonnen/ daer sy hen namaels beter mede gerustet hadden/ ende waren machtigher geworden.
7 Ende hadden den c grouwel/ wt den Tempel te Jerusalem ghewoypen/ ende het Heylichdom met vasten mueren weder bewaert ghelijck als te voren: ende hadden Bethzura ooch veuestighet. c 1.Mac.4.
Antiochus wort van grooten leede eñ droefenisse kranck eñ sterft daer ouer. d Spr.30.
8 Doe Antiochus sulcx hoorde/ verschrack hy gantsch seer/ ende wert hooch bedroeft/ ende leyde hem neder/ ende d wert dã droefenisse kranck/ dat zijn voornemen niet wel ghelukt en was.
9 Ende bleef langhe in der seluer Stadt: want de droeffenisse wert hoe langher hoe grooter/ ende maeckte hem so swack/ dat hy steruen moeste.
10 Daerom eyschede hy syne vriendẽ tot hẽ/ ende sprack tot hen: Ick en kan gheenen slaep meer hebben/ van grooten iammer ende hertenleedt/ dat ick hebbe.
11 Och hoe heeft het hẽ so gantschelickẽ met my ommegekeert/ so lange als ic geregeert hebbe/ hebbe ick vreuchdeudt ouerwinninghe ghehadt/ ende ben by den mynen oock lief ende weert gheweest:
12 Maer nu ben ick so van herten bedroeft/ ende dencke af dat quaet dat ick te Jerusalem.

lem ghedaen hebbe/dat ick alle gulden c'-
sieraten Vaten wt den Tempel wech voer-
de/ende liet alle onschuldighe lieden in Ju-
dea dooden.
13 Daer van comt my nu alle dit ongeluck/
ende moet in eenen vremden lande van de-
ser treuricheyt sterven.

Philippus Antiochi Hooftman. e 1.mac.6.55

14 e Ende hy eysschede eenen syner vrienden/
Philippum/tot hem/dien ordineerde hy ten
Hooftmanne over het ghantsche Coninck-
rijcke.
15 Ende gaf hem de Kroone/Mantel/ende
Ringhen/ende beval hem/synen sone/den
jonghen Antiochum op te voeden/ende in
het Coninckrijcke te setten.

Antiochus sterft. f 2.mac.9.28 Joseph. Antiq.lib.12. Cap.14. Antiochus Eupator/ des Edelen sone/ wordt Coninck. g 1 Macha. 3.33. h 1. Macha. 2.21. Judas Machabeus beleghert de Borcht Zion.

16 f Daer na sterf Antiochus in de selve
Stadt/inden hondert negen ende veertich-
sten Jare.
17 Doe nu Lysias hoorde dat de Coninc doot
was/maecte hy een Coninck/dē sone Antio
chi des Edelen/g den jonghen Antiochum/
wiens Tuchtmeester hy gheweest was/ en
noemde hem h Eupator.
18 Nu deden de Heydenen die de Borcht op
Zion noch in hadden/den volcke Israels in
het Heylichdom vele schaden:want sy had
den een goede vasticheyt.
19 Daerom nam Judas voor hem/haer te be
legghen/op dat hyse verdelghen mochte.
20 Ende het volck quam te samen/in de hon-
dert ende vijftichsten Jare/ende brachten
daer voor allerley krijchsrustinghe/ende ge-
schut.
21 Ende sommighe Heydenen quamen van de
Borcht/op dat sy tot den Coninck toghen/
om hulpe te soecken.
22 Tot desen gaven hen vele afvallighe wt Is
rael/ende toghen met hen tot den Coninc/en
spraken:Waerom en wildy niet straffen/en-
de onse broeders wreken?
23 Want wy wouden uwen vader onderda-
nich/ende synen gheboden ghehoorsaem zijn.
24 Doe viel onse volck van ons af/ende wan
neer sy onser eene greypen/so dooddēsy dien/
ende deylden onse Erve onder hen.
25 En en plachden niet alleen ons/[...] be-
drieven sulcx inden gantschen lande.
26 Ende nu hebben sy de Borcht te Jerusa-
lem beleyt/om haer in te nemen/ende heb-
ben het Heylichdom i ende Bethzura be-
vestighet.

i 1.Mac.4, 61.6.49.

27 So ghy v niet haesten en willet/om hen
te weeren/so sullen sy sterker worden/ende
meer schaden doen/ende en sulcx niet meer
bedwinghen konnen.

k 2.mac.1.13 Antiochus brengt een groot volck te samen/ de Joden te overtrecken. 2. Machab. 13.1. Joseph. antiq.lib.12. Cap.14. l 1.Mach.4 61.6.49.

28 k Doe de Coninck sulcx hoorde/vergrim-
de hy gantsch seer/ende liet te samen eysschē
syne Vorsten en Hooftlieden over het voet-
volck/ende over de Ruyters.
29 Ende nam vreemde knechten aen wt den
Eylanden/
30 Ende brachte te samen/hondert duysendt
mannen te voete/twintich duysent te peer-
de/ende twee ende dertich Elephanten/ten
krijghe ghewennet.
31 Dit Heyr tooch door Idumeā:en doe sy aē
het lant quamen/beleyden sy l Bethzura/en
maeckten daer voor menigherley krijchsru-
stinge ten storme:maer de Joden vielē daer
wt/ende verbrandden de krijchsrustinghe/
ende streden ridderlicken.
32 Ende Judas tooch af vander Borcht Zi-
on/ende quamen met den Heyre tot Beth-
zachara/teghen des Coninckx legher.
33 Doe was de Coninck des morgens vroech
op voor den daghe/ende voerde het Heyr
aen de Heyrstrate voor Bethzachara/ende
liet de slachtordeninge maken/ende op trom-
petten/

34 Ende men de Elephanten met rooden wijne
ende moerbesien sappe bespruytten/om die
aen te porren ende te vertoornen.

Ghebruyck der Elephā ten in den krijghe. m 3. Mach. 5.3.1

35 En verdeylden de Elephanten onder den
hoopen:also dat telcken tot eenen yegelickē
Elephant duysent mannen te voete/in ijse-
ren helmen ende harnasch/ende vijf hondert
peerden verordent werden.
36 Dese n wachteden also op dē Elephanten/ n Of, hielden wacht
dat sy niet van hem en weken/ende waer mē
de Elephanten henen wende/daer moesten
sy oock henen.
37 Ende een yeghelick Elephant droech eenē
houten torren/daer twee ende dertich krij-
ghers in waren/ende een Moorman die de
Beesten regeerde.
38 Den overghebleven Ruyters docht/ordi-
neerde hy op beyde zijden/om het voet volck
te bewaren/dat het niet van eenander ghe-
bracht en werde.
39 Ende doe de Sonne opginck/en scheen op
de gulden schilden/lichtede het gantsche ge-
berchte daer van/gelijck of het enckel vyer
ware.
40 Ende des Coninckx Heyr tooch een deel op
den geberchte/een deel beneden inden vlac-
ken velde/in goeder ordeninghe ende voor-
sichticheyt.
41 Ende wiese hoorde/die ontsetteden haer
voor dat grousaem ghedruysch/en der groo-
ter veelheydt/ende rumoer/dat sy met den
harnasch ende yser maeckten/want het
was een gantsch groot ende wel gherustet
volck.
42 Ende Judas tooch oock teghen hen in sy
ner ordeninghe/om hem te weeren/ende
sloech ses hondert doodt/van des Koninckx
Heyre.
43 Ende een genoemt Eleasar/de sone Sau-
ra/merckte eenen Elephant/die was hooge
ende beter gherustet dan de andere/en dacht
te/de Koninck ware daer op.

Eleasar doorsteeckt eenen Elephant.

44 Ende waechde hem selven/op dat hy het
volck Israels verloste/ende eenen eewighē
name verkreghe.
45 Ende liep met grooter coenheyt henē toe/
en drong door de vyandē/en doodde haer
vele op beyde zijden.
46 En o maeckte hem onder den Elephant/ o 2.Mach. 13.15.
ende stack hem/dat de Elephant omviel op
hem/ende sterf/ende viel hem oock doot.
47 Dewijle nu de Joden sagen/dat des Ko-
ninckx Heyr/sulck een groote macht was/we
ken sy ter zijden af/en verlieten de vyanden
op dat mael.
48 Daerom tooch des Coninckx Heyr voort
na Jerusalem/ende quam in Judeam.
49 p Maer die in Bethzura/en condē om des p 1.Ma.4. 6.26.
honghers wille niet langer daer in blijven:
want het was het sevende Jaer/datmen de
velden moeste in ruste laten:ende sy verkre-
gen gheleyde vanden Koninck/dat sy seker
wt gaen mochtē.
50 Doe nam de Koninck Bethzura in/en ley
de daer krijchsvolck in/om de selve stercte te
bewaren.

Antiochus neemt Bethzura in/ende beset het.

51 En tooch voort na Zion/ende beleyde het
Heylichdom eenen langhen tijt/en richtede
daer teghen op allerley gheschut.
52 En het volck Israels in het Heylichdom/
weerde hem vele daghen/ende maeckten
oock gheschut ende krijchsrustinghe teghen
de vyanden.

Het Heylichdom wordt beleyt/ende inghenomē.

53 Maer het en hadde oock niet te etē/dewijl
le dat het sevende Jaer was:ende de vreem-
de Jodē/die wt der Heydenen lande in Ju-
deā/om sekerheyt wille ghevoert warē/had
den alle den voorraet verteert.
54 Ende der Heylighen werden seer weynich/

want sy storuẽ vã honger: daerom moesten
sy van eenander trecken / ẽ hen in andere
Steden verdeylen.

Philippus q I. Mach. 6. 14.

55 Middeler tijdt vernam Lysias / dat
Philippus / q dien des Koninck vader /
Antiochus / den iongen Koninck ende het
Rijcke by synen leven bevolen hadde /
56 Weder ghekomen was wt Persien ende
Meden / met den krijchsvolcke / dat de
Koninck daer henen ghevoert hadde / ende
dat hẽ Philippus des regiments aennam.
57 Daerom sueide hy hem / wech wt Judea /
weder int Koninckrijcke: ẽ sprack tot den
Koninck ende tot den Hooftlieden: Wy
lijden hier noot / ende en hebbẽ niet te eten /
ende verliesen vele lieden / ẽ dese plaetse is
seer vast: so wy doch te huys wel noodiger
saken te doen hebben / om vrede inden
Koninckrijcke te behouden.
58 Latet ons vrede met desen volcke makẽ /
ende toelaten / dat sy haer Wet houden /
ghelijck als te voren.
59 Want sy vertoornen ende krijgen alleen
daerom / dat wy hen haer Wet af doẽ willẽ.
60 Dese meyninge beviel den Koninck ende
den Vorsten wel / ẽ de Koninck schickede
tot hen eenen om vrede met hen te maken.
61 Maer doe sy wt der sterckte daer wt
quamen / tooch de Koninck daer henen in.
62 Ẽ doe hy sach dat het so vast was / hielt
hy synen Eedt niet / maer ghebodt de
mueren rontsom weder neder te worpen.

r Of / snelle / met haeste / Philippus worpt hem opten Koninck.

63 Daer na tooch hy r snellick wech na
Antiochiam / doe vernam hy / dat hem Phi-
lippus daer opgeworpẽ hadde voor eenen
Koninck: met dien krijchde hy / ẽ nam de
Stadt wederom in.

Dat vij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci / maeckt hem selven Koninck van Syrien, 3. Hy doet Antiochum ẽ Lysiam dooden. 5. Hy wort verweckt door Alcimum tegen de Joden te krijgen / 8. Hy sendt Bacchidem in Judeam met een heyrkracht / 16. De doodt der vromen / 19. Bacchides treckt wederomme totten Koninck 21. Alcimi tyrannie / 23. Judas wederstaet het godloos voornemen Alcimi / 26. Nicanor wordt ghesonden om het Joodtsche volck te niete te doen / 33. De lasteringe ende valscheyt Nicanors / 37. Het ghebedt der Priesteren / 40. Judas ghebedt eer hy den slach aen gaet / 41. Nicanor wordt verslagen / ende zijn heyr te niete ghebracht.

Demetrius Seleuci sone / a 2. Mach. 14. 1. Josephus. Antiq. lib. 12 Cap. 15.

1 IN den hondert een ẽ vijftichsten Jare /
quam a Demetrius Seleuci sone van
Roome / wederom in zijn Koninckrijcke /
ende nam in een Stadt aen de Zee / met
weynich volcx / ende regeerde daer als een
Koninck.
2 Ende doe hy in de Hooftstadt Antiochia
quam / greep het Krijchsvolck Antiochum
ẽ Lysiam / om de selve Demetrio te over-
leveren.

Antiochus ende Lysias worden ghedoodt.

3 Doe nu sulcx Demetrio ghesegdt werdt /
verboodt hy / men en soudese voor syne
ooghen niet komen laten: daerom doodese
dat krijchsvolck.
4 Doe nu Demetrius het Rijcke in hadde /
quamẽ tot hem vele Godloose ẽ afvallige
lieden wt Israel: ende de voornemste on-
der hen / was Alcimus / die waer gheerne
hooghe Priester gheworden.

Judas wordt verklaecht door Demetrio.

5 Dese verklaechdẽ Judam ẽ haer eygen
volck / ẽ spraken: Judas ẽ syne broeders /
hebben alle de ghene / die v wouden ghe-
hoorsaem zijn / ommeghebracht / ofte wt
onsen lande veriaecht.

Alcimus een verloopen Jode.

6 Daeromme sendt daer yemandt henen /
dien ghy vertrouwet: ẽ laet het besien hoe
sy ons ẽ des Koninckx landt verdorven
hebben / ende laetse straffen / ende alle haren
aenhanck.

Bacchides des Demetrij Hooftman.

7 Daeromme maeckte de Koninck Bacchi-
dem synen vriendt / die in den Rijcke ghe-
weldich was / ẽ dien de Koninck vele be-
trouwede / ten Hooftmanne over het gant-
sche lande / op desẽ zijde des Euphratis.

Alcimus hooghe Priester gheworden.

8 Ẽ schickede met hẽ henen dẽ afvalligen
Alcimum / dien hy ten hoogen Priester ghe-
maeckt hadde / ende beval hem het volck
Israels te straffen.
9 Ẽ sy togen in het landt Juda met eenen
grooten heyre / ende sonden bootschap tot
Juda ende synen broederen / van vrede te
handelen: ende stelden hen / ghelijck als
wouden sy vrede met hen houden / b maer
het was bedriegherye.

b I. Mach. 8 31.

10 Daerom en ghelooofde hen Judas niet:
want hy sach dat sy wel gheruster waren /
ende een groot Heyr met hen voerden.
11 Maer vele Priesters quamen tot Alci-
mum ende Bacchidem /

Alcimus de meyneedige handelt verraderlick.

12 Ende vele vanden vromen in Israel / die
hen wt alle gaer tot Alcimum vertrouden /
ende vrede begeerden /
13 Ẽ spraken: Alcimus is een Priester / wt
den gheslachte Aaron / hy en sal ons gheen
ontrouwe bewijsen.
14 Ende Alcimus seyde hen vrede toe / ende
dede eenen Eedt / ẽ sprack: Wy en willen v
lieden ẽ uwen vrienden niet beschadigen.
15 c Doe sy hem also gheloofden / liedt hy
tsestich van hen grypen / ende doodese alle
op eenen dach / als de Schrift spreeckt:

c I. Mach. 2 32.

16 d Het vleesch uwer Heylighen / hebben sy
den ghedierten ghegeven / sy hebben bloet
vergoten rontom Jerusalem / ghelijck als
water / ende daer en was niemandt diese
begroef.

d Psal. 79. 2. I. Mach. I. 39.

17 Daeromme quam een gantsch groote
vreese ẽ verschrickinge in het volck / welcke
[illegible]den / dat daer noch gheloove noch
[illegible] in Alcimo en ware / wãt hy en hielt
synen Eedt niet.

Alcimus tyrannie.

18 Ẽ Bacchides tooch wech van Jerusa-
lem / ẽ beleyde Bethzecha: ẽ sant wt / ẽ
liet vele grypen / die hen te vooren aen hem
gegeven haddẽ ẽ vã wegen der ontrouwe /
weder van hem vloden: ende liet haer vele
dooden / die wierp hy in eenen grootẽ kuyle.

† And. alle die het volc verveerden / vergaderdẽ met hem / ende etc.

19 Daer na beval Bacchides het landt
Alcimo / ende liet krijchsvolck by hem / ende
hy tooch weder tot den Koninck.

† And. ende veel meer van de Heydenen / Judas straffet de afvallighe Joden.

20 Ẽ Alcimus nam voor hem met ghewelt
hooghe Priester te worden /
21 Ende † hinck aen hem alle afvallighe in
Israel / ende brachte het landt Juda met
ghewelt onder hem / ẽ plaechde het volck
Israel gantsch hardt.

Alcimus verklaecht Judam noch eens mael by Demetrios

22 Doe nu Judas sach / dat Alcimus ẽ de
afvalligen wt Israel / vele groote schade in
Israel deden / †
23 Tooch hy wederom over al / door het
gantsche landt Juda / ende straffede de af-
valligen / ende weerdese / dat sy inden lande
niet meer also herwaerts ende derwaerts
trecken en dorsten.

Nicanor Demetrij Hooftman. Joseph. Antiq. lib. 12 Cap. 16. e 2. Mach. 15. 1.

24 Doe nu Alcimus sach / dat Judas met
zijn volck weder gheweldich was ende dat
hy hen niet wederstaen en konde / tooch hy
weder tot den Koninck / ende beklaechdese
hardt.

f Of / hatich vyandich. * Of / verdelghen.

25 Daeromme sandt de Koninck eenen groo-
ten Vorste Nicanor daer henen / die den
volcke Israel seer f gram was / ẽ gheboodt
hẽ het volck Israels gantsch te * vernielẽ.

26 Ende Nicanor tooch met eenen grooten
Heyre na Jerusalem / eñ schickede Boden
tot Judã eñ synen broederẽ bedriegelicken/
die hen stellen souden / ghelijck als woude
hy vrede met hem houden/
27 Eñ spracken : Wy willen vrede met mal-
kanderen houden/ ick eñ ghy/ eñ wil met *
gheringen volcke vreedtsaem tot v komen/
op dat ick v aenspreken meughe.

** Of, kleynẽ,*

28 Also quam Nicanor tot Judã/ eñ sy ont-
fingen eñ spraken hen onder malkanderen
vreedsaem aen : maer het was bestelt/ dat-
men Judam daer vanghen soude.

Nicanors boose aenslaghen.

29 Dit wert Jude te kennen ghegeuen/ dat
Nicanor daerom tot hem gekomen ware/
om hem met deser bedriegerije te vanghen:
Daerom hoedde hy hem daer voor/ende en
woude niet meer tot hem komen.
30 Eñ doe Nicanor merckte/ dat zijn voor-
nemen was openbaer ghewordden / tooch
hy teghen Judam / ende hieldt een slach-
tinghe met hem by CapharSalama.

Nicanor verliest vijf duysent mannen.

31 Daer verloos Nicanor vijf duysende
mannen / ende zijn Heyr moeste vlieden op
Dauids berch.

Nicanor sweert eenẽ eedt den Tempel te verbranden,

32 Daer na quam Nicanor oock tot het
Heylichdom / op den berch Zion : ende de
Priesters eñ de Oudtsten ghingen wt om
hem vreedtsaem te ontfangen/ ende hem te
wysen / dat sy voor dẽ Koninck groot offer
deden.
33 Maer Nicanor bespottedese met haren
Godsdienst/ eñ lasterde/ ende ontheylichde
den Offer ;
34 Ende swoer eenen Eedt / ende sprack: g
So ghy lieden my Judam eñ syn Heyr niet
ouerleueret in myn handt / so wil ick dit
huys verbranden/ so haest als ick gheluckie-
licken weder hier kome : ende tooch wech
met grooter grimmicheyt.

g 2. Mach. 14. 31.

35 Maer de Priesters ghingen henen in/ eñ
traden voor den Altaer inden Tempel/ eñ
weenden/ ende spraken:
36 Och Heere/ h dewyle ghy dit huys ver-
koren hebt/ datmen v hier aenroepen ende
van v predicken sal:

Gebedt der Priesteren.
h 2. Para. 7 16.

37 So bidden wy / ghy wondert aen desen
Nicanor eñ synen Heyre wrake doen / ende
daer aen ghedencken/ dat sy v Heylichdom/
ende v ghelastert hebben / ende willet se wt
den lande verjagen ende verdelgen.
38 Eñ Nicanor tooch van Jerusalem wech/
eñ legherde hem by Bethoron: daer quam
noch een Heyr wt Syria tot hem / om hem
te helpen.
39 Maer Judas legherde hem teghen hen/
by Adasar/ met drij duysent mannen / ende
badt tot God/ ende sprach also :
40 Heere God/ i doe v de Bodẽ des Coninck
Senacherib lasterden/ doe sondet ghy eenẽ
Enghel wt/ die sloech hondert eñ vijf ende
tachtentich duysent mannen doodt.

Judas Ghebedt.
i 2. Reg. 19 35 Tob. 1. 21. Syra. 48. 24 Esai. 37. 36 2. Mach. 8. 19.

41 Also slaet dese onse vyanden heden voor
onsen ooghen/ eñ richtet desen Nicanor na
syner grooter misdaet: op dat andere lieden
bekennen / dat ghy hem daerom ghestraft
hebt/ dat hy v Heylichdom gelastert heeft.
42 Eñ aen dẽ derthienden dage der Maent
k Adar/ hielden sy een slachtinge met mal-
kanderen/ l ende Nicanor quam ten aller
eersten om ;

k Dat is de Maent Februarius na de mane ghereekent.
Nicanor koemt om. l 2. Mach. 15. 25.

43 Ende doe zijn Heyr sulcx sach/ wierpen sy
de wapen van hen / ende vloden.
44 Maer Judas iaechde hen na/ een dach-
reyse van Adasar tot Gaza toe/ ende liet de
Trompetten blasen/
45 Dat het volck wt allen vleckẽ rontsom
op den lande tot hem wt liepe/ ende halpe
de vyanden slaen: eñ sy quamen tot Juda/
ende hielden hen weder tot hem / also wert
het Heyr Nicanoris geslagen/ eñ niemandt
en quam daer van.
46 Eñ Judas plonderdese/ eñ voerde dẽ roof
met hem wech: eñ dẽ m Nicanor liet hy den
kop afhouwẽ/ eñ de rechterhant/ n die hy tẽ
Eede wtgerecht hadde / doe hy lasterde/ eñ
den Heylichdomme dreychde : eñ liet beyde
den kop ende de handt mede wech voeren/
ende te Jerusalem ophangen.

Nicanori wort den kop ende de rechter hãt af ghehouwen.
m 2. Mach. 15. 30. 1. Sa. 17. 51. Judi. 13. 10.
n 2. Mach. 14. 32.

47 Doe wert het volck weder seer vrolick/ eñ
vierden desen dach met grooter vreuchden.
48 Ende verordineerden / datmen Jaerlicx
desen dach/ namelicken/ den dertiendẽ dach
der maent Adar/ vieren soude.
49 Also werdet weder vrede in den lande
Juda/ eenen kleynen tijdt.

Dat viij. Capittel.

1. Judas sendt tot de Romeynẽ/ om haer verbondt / 17. Eupolemum ende Jason Ambassadeurs/ komen te Roome/ 21. eñ 22. Sy worden wel ontfangen van dẽ Raet/ 23. De conditie des vredes eñ ghemeynschap tusschen de Joden ende den Romeynen.

1 JUdas nu/ hoorde / dat de Romeynen seer
machtich waren / ende vreemde volcken
geerne in beschuttinge namen / die hulpe
by hen sochten / ende dat sy trouwe ende
gheloone hielden.

Der Romeynen lof/ macht/ ende goet regiment.

2 Want hy hoorde/ hoe eerlicke daden/ dat
sy ghedaẽ haddẽ tegen de Gallos/ welcke sy
bedwongen/ eñ onder hen gebracht hadden.
3 Oock welcke groote kryghen / dat sy in
Hispania ghevoert hadden/ ende de Berch-
wercken inghenomen/ daer men goudt ende
siluer graeft.
4 Eñ dat sy vele landen verre van Roome/
met grooter vernuft eñ ernste / ghewonnen
hadden/ eñ behielden : dat sy oock vele ghe-
weldighe Koninghen/ die hen in haer landt
ghetogen waren/ gheslagen ende veriaecht
hadden/ ende hare Koninckrijckẽ onder hen
ghebracht.
5 Ende dat sy nieuwelicx den Koninck van
Kitim/ Philippum/ ende daer na synen sone
Persen ouerwonnen hadden.
6 a Oock van den grooten Antiocho den
Koninck in Asia / die teghen de Romeynen
ghetogen was/ met hondert ende twintich
Eliphanten/ † met grooten reysigen tuyghe
ende wagenen : maer de Romeynen hadden
zijn Heyr gheslagen/ ende hen ghedwongen
dat hy om vrede bidden moeste.

a 1. Mach. 1. 11.
† And. ende peerden/ volck/ ende/ etc.

7 Eñ hadden hem eñ synen Eruen na hem/
eenen grooten Tribuyt opghelept / dien sy
Jaerlicks den Romeynen gheuen moesten:
daer toe moeste hy den Romeynẽ Gyselaers
senden.
8 Sy namen hem oock Jonien/ Asien ende
Lydien/ de edelste landen/ ende gauense den
Koninck Eumeni.
9 Oock settedẽ hen de Griecken/ met groo-
ter macht teghen hen:
10 Maer sy schickten eenen Hooftman tegen
de Griecken/ die sloechse / eñ nam het lande
in/ eñ liet in den Steden de mueren neder-
werpen/ dat sy moesten vrede houden/ ende
ghehoorsaem zijn.
11 Sulcken ernst bewesen sy tegen alle hare
vyanden/ dat sy alle de ghene bedwonghen/
die haer teghen hen setteden.
12 Maer met dẽ vriendẽ eñ Bontgenooten/
hielden sy goeden vrede / ende hielden ghe-
loone / ende waren machtich / eñ gheureest
in allen landen.
13 Wien sy holpen / die wert beschuttet / eñ
by synen Koninckrijcke behouden : maer

wien sy straffen wouden die wert van lant
ende lieden veriaecht.
14 Ende daer was sulcke deucht by hen/
dat hem niemant ten Koninck en maeckte
15 Sy en hadden oock gheenen Coninck/
maer eenen Raet dat waren drij hondert
ende twintich mannen die regeerden wel.

Een raet regeerde te Roome.

16 Ende Jaerliex verkoosmen eenen Hooft
man/die in alle haren landen te ghebieden
hadde: dien mosten sy alle ghehoorsaem
zijn: ende daer en was gheene hooveerdic-
heyt/ nijde noch tweedracht by hen.
17 Ende Judas b verkoos Eupolemum dē
sone Johannis des soons Jacob. ende Ja
son/Eleazars sone/ende sandtse na Roo-
me om met den Romeynen vrientschap eñ
een verbondt te maken/
18 Dat sy hen holpen/dat het Koninckrijc-
ke Israels niet onderghedrucket en werde
vanden Griecken.
19 Dese toghen na Roome / eenen langhen
wech/ende quamen voor den Raet / ende
spraken also:

Judas sendet Legaten na Roomē/ een verbont met hen op te richten. b 1. Mach. *2.1/15.17. 2 Mac.4.11

20 Judas Machabeus ende syne broeders
ende het Jodische volck/ hebben ons tot v
lieden ghesonden om eenen vrede ende ver
bont met v te maken/ dat ghy ons in be-
schuttinghe nemen woudet/ als vrienden
ende bondtghenooten.
21 Dat behaechde den Romeynen wel/
22 Eñ lieten dat verbondt in * metalen ta-
felen schrijven/ welcke sy na Jerusalē schic
kedē tot eener gedachtenisse des gemaeck-
ten vreedts eñ verbonts/Ende luydde also:

§ Of/eerin.

23 God gheve den Romeynen ende Joden
gheluck ende vrede/te lande ende te water
ende behoedese voor krijch ende vyanden
eeuwichlick.
24 Doch so de Romeynen krijch hebben sul
len te Roome/ofte in haren landen ende ge
bieden:
25 So sullen de Joden/ den Romeynen trou
welicken hulpe doen / daer na als het de
noot voordert.

Een verbont tusschen dē Joden eñ Romeynen wort opghe richtet. 2. Macha. 8.1/

26 Ende en sullen der Romeynen vyanden/
gheen Spyse Wapenen/Gelt/Schepē/eñ
ander dinck toeschicken; dit begeerden de
Romeynen van de Joden: ende de Joden
sullen sulcke stucken trouwelicken houdē/
sonder alle bedroch ende argelist.
27 Daerentegen oock/ so de Joden krijch
hebben sullen/so sullen hen de Romeynen
trouwelicken helpen/daer na/ als het de
noot voordert.
28 Ende en sullen der Joden vyanden/geen
Spijse/Wapen/Ghelt/Schepen ofte an-
der dinck toeschicken; dat segghen hen de
Romeynen toe/ ende willen sodanich ver-
bōt/trouwelickē eñ sonder bedroch houdē
29 Also is het verbondt tusschen den Ro-
meynen ende Joden ghemaeckt.
30 Maer so namaels dit oft gene deel/meer
stucken bedachten daertoe setten/ofte wat
te veranderen ofte daeruan te doen / dies
sal een yeghelick deel macht hebben : ende
wat sy daer toe setten/ofte daer van doen
sullen/dat sal altemael stede ende vast ghe-
houden werden.
31 Dat oock de Coninck Demetrius / aen
den Joden gewelt gebruyckt/daer hebben
wy hem also van ghescreuen: Waeromme
plaecht hy onse vrienden eñ bondtgenooten

Het Romeynen schrift aen Demetrium.

32 So sy meer ouer v klagen sullen/so moe-
ten wyse beschuttē/ ende willen v te lande
ende te water aengrijpen.

Dat ix. Capittel.

1. De Coninck Demetrius sendt Bac-
chidem wederom in Judeā. 5. Judas komt
hem teghen. 6. Vele Joden verschrickt/
trecken hen af vanden Heyr. 10. Judas le-
vert synē vyandē slacht. 18. Judas wert ge-
doodt inden slacht. 20. Het volck Israels
beklaecht hem. 30. Jonathan zijn broeder
wort in zijn plaetse verkoren 37. Hy wreect
hem aen den kinderen Jambri. 47. Hy
levert Bacchidi slacht. 55. De ellendighe
doodt Alcimi. 57. Bacchides wederom ge-
keert totten Koninck / koemt wederom in
Judeā. 60. Den aenslach Bacchides tegen
Jonathan/wort ontdeckt. 67. Bacchides
wort gheslaghen door Symonem/ de broe-
der Jonathe. 71. Hy maeckt vrede met Jo-
nathan/ende keert wederomme.

1 MJddeler tijdt doe Demetrius vernam/ Alcimus eñ
dat Nicanor met synen Heyre ghesla- Bacchides
ghen/ eñ ommeghekomen was/sandt worden we
hy wederom in Judeam dese twee/Bacchi der in Jude
den ende Alcimum/ ende met hen zijn aller am ghesonden
beste krijsvolck / dat inden slachtingē plach 1. Macha.
op der rechter zijden te staen. 7.8.
2 Dese togen na Galgala. eñ beleyden ende Josep.An
namē in Masloth in Arbela/ende doodē tiq.lib.12.
daer vele lieden. Cap.17.
3 Daer na indē hondert ende twee vijftich 152 Jaer.
sten Jare/in der eerster Maent/ toghen sy
na Jerusalem.
4 Ende van daer na Berea/ met twintich
duysent mannen te voete / ende twee duy-
sent te peerde.
5 Ende Judas legherde hem by Laisa/met
drij duysent mannen.
6 Maer doe zijn volck sach/dat de vyandē
sulck een groote macht hadden/ verschroc-
ken sy/ ende vloden daer van: dat daer niet
meer by Juda bleuen/ dan achte hondert
mannen.
7 Doe Judas dit sach/ dat zijn Heyr niet
by een ander bleef/ende de vyanden doch
op hem dronghen/wert hem banghe: ende
doe hy sach dat hy gheen ruymte en hadde
zijn volck te troosten/ ende weder te samen
te brenghen/
8 Sprack hy in desen angste tot den over-
ghebleuenen: Wel op/ ende laet ons ver-
soecken/of wy de vyanden aen grijpen eñ
slaen konden.
9 Doch sy en wouden niet/ ende weerden
hem/ende spraken: Het en is niet moege-
lick/dat wy wat beschicken: maer laet ons
op dit mael wijcken/ende weder af trecken
ende onse broeders/ die van ons gheloo-
pen zijn/weder te samen brengen: dan wil-
len wy wederomme aen de vyanden tree-
ken/ ende haer aengrijpen/als nu is onser/
vele te weynich.
10 Maer Judas sprack. Dat sy verre/ dat
wy souden vlieden: is onse tijdt ghekomē
so willen wy ridderlicken steruē/ om onser
broederen wille/ende onse eere niet laten
te schanden worden.
11 Ende de vyanden waren op/ ende maeck
ten hare ordeninghe also: De eerste waren
de Schutters/ ende de beste Krijgers ston
dē voor aen der spitze: de Ruyters warē ge
deylt in twee hoopē/ op yegelicker zijdē eñ
12 De Hooftman Bacchides was op der
rechter zijden. Met deser ordeninge togen
sy daer henen/ met grooten ghescreye eñ
trompetteringhe.
13 Doe liet Judas oock op trompettē/ eñ
tooch aen hen / ende hielt een slachtinghe
met hen / van den morghen aen tot op den
avont/ dat de Aerde beefde vanden grootē
rumoere.
14 Doe nu Judas sach/ dat op der rechter
zijdē Bacchides selue, met tsamē der groo-
ster macht

stee macht was/doe greep hy aldaer aen/
hy/eñ de andere/die haer leuen waechdẽ/
15 Ende verschrickten se/ende sloegen denseluen hoop op der rechter zyden in de
vlucht/ende iaechden hen na/tot aen den
berch by Asdod.
16 Doe nu die op der slincker zyden / sulcx
sagen/dat Judas genẽ na iaechde/iaechdẽ
sy Juda oock na: doe moeste hem Judas
tegen dese keeren/ende weerde hem lange.

Judas koemt omme in de slachtinge.

17 Ende daer geschiede een harde slachtinge/dat daer vele verwondert werden/ende
ommequamen/op beyde zyden/
18 Tot dat Judas oock ten laetsten ommequam/doe vloden de ouergheblevene.
19 Ende Jonathas ende Simon namẽ het
lichaem haers broeders Jude/ende begroe
uen hem in syner vaderen at graue.

at An. graue/in der stadt Modin.

20 Ende alle het volck Israel/droech leedt
om Juda langhen tydt/ende beclaechden
hem seer/ende spraken:
21 Och dat de Helt omkomen is/die Israel
beschuttet ende geurijet heeft.
22 Dit is de Historie van Juda: maer hy
heeft anders noch vele meer grooter dadẽ
gedaen/welcke om der veelheyt wille niet
alle beschreuen zyn.

Josep. antiq. lib 13 cap. 1.

23 Na den doot Jude/ werden de Godloose ende afuallige lieden weder gheweldich
inden gantschen lande Israels.
24 Ende te deser tydt was grooten honger
in den lande/dat hem alle het volck Bacchidi ouer gaf.
25 Doe verkoos Bacchides Godloose mãnen/die maeckte hy tot Amptlieden.
26 Ende liet allenthaluẽ Judas aenhanck/
eñ vrienden soecken ende voor hem brengen/op dat hy hem aen hen wreeckte/ eñ
synen moetwille aen hen ghebruyckede.

Droeffenisse ende iammer in Israel.

27 Ende daer was in Israel sulcke droeffenisse ende iammer/desgelijckẽ niet geweest
en is/sindert datmen gene Propheten ge
hadt en heeft.
28 Daeromme quam Judas aenhanck te
samen/ende spraken tot Jonathan.

Jonathas wort tot eẽ Vorst verkoren in Jude stede.

29 Na ws broeders Jude doot/en hebben
wy niemant meer zyns gelijcken/ die ons
beschutte tegen onse vyanden/ ende Bacchidem die ons veruolghen.
30 Daeromme verkiesen wy v in syne stede/tot eenen Vorst ende Hooftmanne/ om
desen krijch te voeren.
31 Also wert Jonathas haer Vorst/ende re
geerde in zyn broeders stede.
32 Doe Bacchides sulcx gewaer wert/ liet
hy hẽ soeckẽ op dat hy hem ommebrochte
33 Als nu Jonathas ende Simon zyn broeder/sulcx merckten/vloden sy/ende alle die
by hen waren/inde Woestyne Thecoe/ eñ
sloegen een legher aen der b Zee Aspar.

b Of stillen water.

34 Sulcx vernam Bacchides/ende maeckte
hem op/ende tooch teghen hen.

Johannes Jonathe broeder wort ghevanghen.

35 Nu hadde Jonathas synen broeder Joannem eenen Hooftman/tot synen vriendẽ
den Nabatheeren ghesonden / om hen te
bidden/ dat sy hare haue ende goedẽ in hare Stadt namen/ende bewaren wouden.
36 Maer de kinderen Jambri toghen wt
Magdaba ende ouervielen Joannem/ eñ
grepen hem/ende namen hem alles/dat hy
met hẽ voerde/eñ brachtent in hare Stat.

De kinderẽ Jambri werden gheslaghen.

37 Daer na wert Jonathe ende Simoni/synen broeder geboodtschapt/dat de kinderen
Jambri een groote Bruyloft aenrichtedẽ
ende souden de Bruyt halen van Madabath/met grooter pomperye: wãt sy was
eens Vorsten dochter wt Canaan.
38 Nu dachtẽ Jonathas eñ Simon/dat de
se harẽ broeder Joannem gedoodet haddẽ
daerom togen sy henen op/ende verbergheden haer aen den Berghe/ende loerden op
de kinderen Jambri.
39 Doe nu de Bruydegom daer henẽ tooch
met synen vrienden/ende met vele volcx/eñ
gorderen met Pypen ende Trommelen/eñ
kostelijcken c cieraet/

c Of, wttijstie.

40 Doe vielen Jonathas ende Simon / wt
den gebercht e henen wt/ende grypense aẽ/
ende sloegen vele doot / dat de andere int
gebercht e ontulieden moesten / ende roofden alle hare goeden.
41 Doe wert vander Bruyloft een hertenleedt/ende van den pypen wert een huylen.
42 Also wreeckten sy de moort aen haren
broeder begaen/ende keerden wederomme/
ende toghen aen den Jordaen.
43 Nu quã Bacchides oock aen dẽ Jordaẽ
met eenen grooten Heyre op den Sabbath

Bacchides

44 Doe sprack Jonathas tot synen volcke:
Wel op/ende rustet v lieden ter slachtinge:
want nu en konnet ghy lieden hier niet stil
le ligghen/ghelijck als te voren/
45 Want de vyanden zyn voorhanden / eñ
wy moeten ons weeren / dewyle wy doch
niet ontkomen konnen / want wy hebben
voor ende achter ons vyandẽ: so is de Jordaen op der eener zyden/op der anderẽ zyn
d t Marasschen ende gheberchten.

d t Anders ghequebbe.

46 e Daerom suller ghy lieden schreyen indẽ
Hemel/op dat ghy vanden vyanden f verlost wort.

e 1. Par. 20.3 1 Mac. 4.10

f Of/ghevrijet/ontlost.

47 Ende sy grepen aen/eñ Jonathas sloech
na Bacchiden: maer Bacchides weeck te
rugghe.
48 Doe spranck Jonathas ende zyn volck
in den Jordaen/eñ quamen ouer het water
eñ Bacchides volck en was so koene niet
dat sy hen int water ghegheuen hadden/
49 Ende daer quamẽ op desen dach omme
van den Heyre Bacchides/duysent mannẽ

1000. Mannen worden verslagen.

50 Daeromme tooch Bacchides weder af/
ende quam te Jerusalem/ ende begonst de
Steden inden lande te beuestighen: hy liet
poorten ende hooghe mueren bouwen om
Jericho/Amao/Bethoron/Bethel/Thamnata/Phara/ende Topo/
51 Eñ leyde daer krijchsvolck in/ tot eener
besettinghe die Israel plaghen souden.
52 Desghelijcken liet hy beuestigen Bethzura/Gaza / ende de Borcht te Jerusalem/
ende leyde daer oock krijchsvolck in / ende
versorchde se met spyse.
53 Ende nam der Voornemsten lieden kinderen tot Gyselers ende behieltse op der
Borcht te Jerusalem.
54 Inden hondert drie ende vijftichsten Jare/in de tweedde Maent/geboot Alcimus
oock den binnensten muer des Voorhofs
den allernaesten by den Tempel/welcke de
heylighe Propheten hadden bouwen latẽ/
neder te worpen.

Alcimus wort van God ghestraft.

55 Ende doemen sulcx begonst/ strafte God
Alcimum/dat dat begonnen werck weder
verhindert wert: want de gicht roer de hem
dat hy niet spreken en konde/noch yet wat
ordineren eñ beschicken van synen saken/
56 Ende sterf also met grooten smerte.
57 Doe nu Bacchides sach / dat Alcimus
doot was/tooch hy weder wech tot dẽ Koninck/doe werdet vrede ende ruste inden
lande twee Jaer lanck.
58 Doch de afuallighe inden lande hielden
eenen raet/ende spraken: Jonathas eñ synen aenhanck sitten stille/eñ hebben vrede/
eñ zyn seker: laet ons Bacchidẽ weder roepen/die houdẽse nu in eener nacht alle vãgẽ

De afuallighe Joden verraden de anderen.

59 Also togen sy tot Bacchidem/ende seydẽ
hem haren raet.

60 Doe maeckte hem Bacchides op/ met ee
nen grooten Heyre/ ende sandt brieuen hey
melicken tot synen aenhanck inden lande
Juda/ dat sy Jonathan eñ alle die by hem
waren/ vangen souden: maer desen aenslach
werdt Jonathe * geboodtschapt: daerom eñ
bedreuen sy niets.

† Of, aengeseyt: 50 afuallighe Joden van Jonatha gheuanghen ende ghedoodt. 2. Sa. 20. M.

61 Maer Jonathas greep by vijftich / de
Voornemsten der afualligen eñ Godloosen hoope ende liet se dooden.
62 Daer na weken Jonathas ende Simon/
ende haer volck in de Woestyne in een verstoorde vlecke Bethbesen/ die bouwede hy
wederomme ende maeckte se vaste.
63 Doe nu Bacchides sulcks vernam/ was
hy op met synen Heyre/ ende liet de Joden
oock op bieden/
64 Ende tooch voor Bethbesen/ ende belegde het langhen tijt/ ende bestormde het/ eñ
maeckte gheschutten ende krijchsrustinge
daer voor.
65 Maer Jonathas beual de Stadt synen
broeder Simoni/ ende hy tooch met eenen
hoop daer wt/
66 Ende sloech Odaren ende synen broeder/
ende de kinderen Phaseron/ in hare Huttē:
bewijle het hē nu also geluckte liepen meer
lieden tot hem/ dat hy stercker werdt.

Simon slaet Bacchidem inde vlucht.

67 Middeler tijdt viel Simon oock wt der
Stadt/ in der vyanden Leger/ eñ verbrande
de krijchsrustinghe/ ende sloech Bacchiden
in de vlucht.
68 Eñ Bacchides moeyde hem seer/ dat synē
aenslach/ ende tocht te vergeefs was.
69 Eñ vergrimde gantsch seer ouer de afuallighen Joden die hem gheraden hadden eñ
liet harer vele dooden: ende rustede hem weder wer h in zijn lant te trecken.

Bacchides maeckt vrede met Jonatha.

70 Doe Jonathas sulckes vernam/ schickte
hy Boden tot hem/ vrede met hem te makē/
ende badt hem/ dat hy den roof ende de ghevanghenen weder los gheuen woude.
71 Dat bewillichde Bacchides geerne/ eñ dede suler als Jonathan begheerde/ eñ swoer
hem eenen Eedt/ Dat hy hem zijn leefdaghe
niet meer beleedighen en woude.
72 Ende gaf hem den roof eñ de gheuanghenen wt Juda weder los/ ende keerde omme
ende tooch in zijn landt / ende en quam niet
weder in het lant Juda.
73 Also werdet weder vrede in Israel: eñ Jonathas woonde te Machmas/ ende regeerde daer ouer het volck / ende verdelchde de
afualligheu wt Israel.

Dat x. Capittel.

1. Alexander de sone Antiochi des Edelē/ regneert in Ptolemais. 3. ende 15. Demetrius ende Alexander begheeren vrientschap met Jonatha. 18. Alexanders brief aen Jonathan 46 Jonathas ontfangt de vrientschap Alexandri. 49 Demetrius in de slacht ouerwonnen door Alexandrum. 51. Alexander maeckt verbondt met Ptolomeo den Koninck Egypti / ende trouwet zijn dochter. 60 Jonathas wort eerlicken ontfanghen van Alexandro. 69. Apollonius wort van Demetrio in Judeā ghesondē om hen te beknijgen. 78. Hy wort door Jonatha ende synen broeder Simon / inden slacht ouerwonnen. 83. De Stadt Asdod verbrandt met den Tempel Dagons door Jonathan.

Alexander/ Antiochi des Edelen sone. Joseph. antiq. lib 12. Cap. 2. 3.

1 Inden hondert ende tsestichsten Jare/ quā
Alexander Antiochi des Edelen sone/ ende nam de Stadt Ptolemais in/ ende regeerde daer.
2 Doe nu Demetrius sulckes vernā/ brachte
hy een groot Heyr te samen/ ende tooch teghen Alexandrum/ om hem te veriaghen.

Demetrius schrijft aen Jonathan. a 1. Mach. 9. 53.

3 Daerō schreef Demetrius aen Jonathā/
ende seyde hem toe: hy woude vrede met
hem houden/ eñ woude hem alle goet doen.
4 Want hy dachte: a Het is beter/ dat ick
hem te voren aen my brenge/ eer hy hem tot
Alexandrum gheeft/ teghen my.
5 Daeromme/ dat ick synen broeder omme
gebracht: daertoe hem eñ synen volcke/ vele
leedts ghedaen hebbe.
6 Ende Demetrius schreef aen Jonathan/
ende verorloefde hem krijchsvolck aen te
nemen/ ende te houden/ ende krijchsrustinge
te maken/ eñ dat hy syne bondtgenoote zijn
soude/ ende beual dat men de Ghyselers op
der Borcht / den Jonathe weder los gheuen soude.
7 Daeromme quam Jonathas te Jerusalē/
ende liet dese brieuen voor allen volcke/ eñ
voor dien die op der Borcht waren / lesen.
8 Doe sy nu hoordē/ dat hem de Koninc verorloefde/ krijchsvolck aen te nemen/ eñ dat
hem de Koninck voor eenen bondtgenoote
hielt/ doe vreesden sy hen seer voor hem.
9 Ende gauen hem de Ghyselers los/ ende
Jonathas gaffse haren olderen weder.
10 Also begonst Jonathas te Jerusalem te
woonen/ ende de Stadt weder te bouwen
ende te verbeteren.
11 Ende liet de mueren weder oprichten/ ende
den Berch Zion weder beuestigen/ met goeden stercken mueren/ van enckel gehouwen
steenen/ also werdt Jerusalem weder vast gebouwet.
12 Ende de Heydenen inden vlecken/ die Bacchides hadde laten vast maken/
13 Vloden daer wt henenwech/ in haer lant.
14 Alleene Bethzura hielden sy inne/ ende
daer liepen de afualligen henē: want aldaer
hadden sy hare onthoudenisse/
15 Doe nu Alexander vernā/ dat Demetrius
by Jonatha vrienschap sochte/ ende hoorde
de loffelicke daden die Jonathas ende zijn
broeders ghedaen hadden/
16 Sprack hy: Des redelicken mans gelijcken en vinden niet: daeromme willen wy
hem schrijuen dat hy onse vrient ende bontghenoote worde.
17 Ende schreef hem also:

Alexanders schrijft aen Jonathan.

18 De Koninck Alexander / ontbiedt synen
broeder Jonathe/ synen groet.
19 Wy hooren v prijsen voor eenen treffelicken man/ ende weerdt dat ghy onse vriendt
zijt.
20 Daeromme setten wy v ten Hoogenpriester ouer v volck/ eñ sult des Koninckx vrient
heeten: ende schicken v hier mede een purpuren ende gulden kroone: daerom woudet
ghy v trouwelicken tot ons houden/ eñ onse vrient blijuen.
21 Also tooch Jonathas dat Priesterlicke
cleet aen/ inden hondert eñ tsestichsten Jare/
in der seuender maendt/ op der Loofhutten
feeste: ende brachte een heyr te samen/ ende
liet veel krijchsrustinghe maken.

Joseph. antiq. lib. 13. Cap. 3.

22 Doe nu Demetrius sulcks vernam/ werdt
hy seer bedroeft/
23 Dat Alexander de Joden van hem afwendede tot hem/ ende daer door stercker werdt.
24 Eñ dachte: hy woude hen oock vriendelicken schrijuen/ ende eere ende goet ghelouen/
op dat sy hem hulpe toeseyden.

Demetrius ander schrijft aen Jonathan.

25 Ende schreef hen also: De Koninck Demetrius ontbiedt den Joden synen groet.
26 Wy hebbent geerne gehoort ende is ons
een groote vreuchde/ dat ghy lieden niet vā
ons af en valt tot onsen vyanden/ maer met
aller trouwen by ons blijuet.
27 Daeromme bidden wy/ ghy lieden willet
also

alſo vooꝛtaen trouwelick by my blijuen, eñ
v niet van my afwenden laten.
28 Deſe uwe trouwicheit willẽ wy vergeldẽ/
ende v van vele laſten vrijen/ende meer vrijh
heyt gheuen ende ghenade doen.
29 Eñ geue/als nu/allen Joden vrijh/dẽ Tri-
buyt/den Chyns van Soute/de b Kroon- b Of/Kroõbede/
ſtuere/den derden Schepel van Koorne/eñ
de helfte die my van c Fruyte toebehoort. c Of/Oeſt
30 Van deſen laſten/ſal nu vooꝛtaen het lant
Juda/eñ de d drij Voochdijen/die daer toe d 1.Macha. 11.28.
behooren/inden landen Samaria ende Ga-
lilea/gheurydet zijn allecht.
31 Ende Jeruſalem ſal heylich ende vrij zijn
van allen laſten/Tribuyt ende Tienden.
32 Ick wil oock de Borcht te Jeruſalẽ we-
der laten ruymen/ende den Hoogenprieſter
ouergeuen/dat hyſe inneme/eñ lieden daer-
op legghe/wie hy wil/om die te bewaren.
33 Ende alle ghevanghen Joden in mynen
Koninckrijcke/ ſullen los ghelaten wordẽ/
ende vrij zijn:ende ſy ende haer Vee/ ſullen
van Schattinghe gheurijdet zijn.
34 Oock ſullen ſy de vrijheyt hebben/ in alle
mynen Koninckrijcke/hare Sabbathẽ/ Nie-
wemaenen ende andere beſtemmede Fee-
ſten te houden.
35 Ende drij daghen vooꝛ ende na den Fee-
ſten/van allemã onuerhindert zijn aen haer
Godſdienſt.
36 Ende men ſal dertich duyſent mannen in
Judea verkieſen dien wil ick ſoldt geuen/
gelijck als mynen anderen krijchſvolcke/eñ
die ſullen in de vaſte Steden des Koninckx
verordineert worden.
37 Ende wt hen ſullen ſommighe verkoren
worden / die den Koninck in ſyne grootſte
handelen/als vertrouwede e Radẽ gebruyc- e Of/Raetslieden/
ken ſal: de Jodẽ en ſullen oock geene vreẽ-
de/maer eygene Hooftlieden hebbẽ wt hen
verkoren op dat ſy hare Wet houden mo-
ghen/ghelijck als inden lande Juda.
38 Eñ de drij Voochdijen inden lande Sama-
ria ende Galilea/die tot Judeam behooren
ſullen niemant onderdaen zijn/dan alleene
den Hooghen Prieſter:op datmen wete/dat
hy alleen een heere daer ouer zy.
39 De Stadt Ptolemais/ende het lantſchap
daer rontomme/dat daer toebehoort/geue
ick den Tempel te Jeruſalem/f tot den on- f 2.Mac.3.3
koſt die op het offer gaet.
40 Ick wil ooc Jaerlicx vijftiẽ duyſent ſikel
ſiluers/van myner eygen opbeuringhe/be-
ſchicken tot den ghebouwe des Tempels.
41 Eñ wat ick van ouds af/wt mynen Amp-
ten ſchuldich gheweeſt ben/tot den Tempel
te gheuen/dat ſal hen vooꝛtaen ghegheuen
worden.
42 Eñ de vijf duyſent ſikel ſiluers/die myne
Amptlieden van des Tempels opbeuringe
ontwendet hebben/die ſullen den Prieſterẽ
Jaerlicx wederomme volghen.
43 Oock ſal den Tempel deſe vrijheydt heb-
ben: Wie in mynen gantſchẽ Koninckrijcke/
een ſtraffe verdient heeft/ende vliedt inden
Tempel/die ſal daer ſeker zijn/ met lijf/ eñ
met goede.
44 Tot den gebouwe ende beteringe des Tẽ-
pels/ende der mueren ende torens te Jeru-
ſalem/ende anders inden lande/
45 Wil de Coninck den onkoſt oock ſtaen/
van ſyner eyghener opbeuringhe.
46 Doemen nu deſen brief Jonathe ende dẽ
volcke las/en wouden ſy hem niet betrou-
wẽ/ende en namen het niet aen: g want ſy wi- g 1.Mach. 7.12.20.
ſten wel/welcke ontrouwe ende grouſame
tyrannie/ hy te voren teghen Iſrael ghe-
bruyckt hadde.
47 Ende beſloten Alexandro hulpe te doen/
die te vooꝛẽ vrientſchap by hen geſocht had-
de/ende vrede toegheſeydt: Deſen deden ſy
hulpe alle zijn leefdaghe.
48 Doe nu Alexander eñ Demetrius/tegen Joſeph. antiq lib.13. Cap.5.
eenander toghen/ende hen onder eenander
aengrepen.
49 Doe vloodt Demetrijs heyr:ende Alexan-
der ſuelde hem na/ende dede een grouſame
ſlachtinghe vanden morghen aen / tot aen
den auent.
50 Ende Demetrius wert deſſeluen daechs Demetrius wort verſlaghen.
verſlaghen.
51 Daer na ſant Alexander Boden tot Pto- Alexander laet handelẽ om Cleopatra/des Koninckx Ptolomei dochter
lomeum/den Coninck in Egypten/met de-
ſen verſoecke:
52 Dewyle ick weder in myn Rijcke gecomẽ
ben/eñ ſitte op den Koninclijcken Throone/
ende hebbe het Regiment weder aen my ge-
bracht:
53 Ende hebbe Demetrium veriaecht / ende
myn Erflant weder ghewonnen:
54 So begheere ick vrientſchap met v te ma-
ken/ende bidde v ghy willet my uwe doch-
ter ten houwelick gheuen: ſo wil ick my te-
ghen v als v ſone houden / ende danckbaer
zijn / ende haer een Koninclicke lijftocht
gheuen.
55 Daer op antwoorde Ptolemeus/eñ wen-
ſchede Alexandro gheluck/ dat hy weder in
zijn vaders lant gecomen was /ende zijn Ko
ninckrijcke ghewonnen hadde:
56 Eñ ſeyde hem toe/dat te doen als hy be-
geert hadde:eñ begheerde. dat hy woude tot
hem te Ptolemais comen / daer wouden ſy
hen onder eenander ſelfs aen ſpreken/eñ dat
houwelick verſoeck volbrenghen.
57 Inden hondert ende twee eñ tſeſtichſten 162.Jaer.
Jare/ tooch Ptolomeus met ſyner dochter
Cleopatra wt Egypten / ende quamen te
Ptolemais.
58 Daer quam oock de Koninck Alexander Cleopatra wert Alexandro vertrouwet.
henen:ende h Cleopatra wert Alexandro te
houwelick ghegeuen/ende de Bruyloft wert
met grooter Koninclicker pomperye ghe- h 1.Macha 11.12.
houden.
59 Ende de Koninc Alexander ſchreef Jona-
the/ende begheerde dat hy tot hem quame.
60 Doe quam Jonathas met grooter heerlic
heyt tot Ptolemais/tot beyden Koningen/
ende ſchenckede hen/ende haren vriendẽ/ko
ſtelicke gauen van goude ende ſiluer/ ende
vant ghenade by hen.
61 Eñ ſommighe afuallighe wt Iſrael qua-
men daer henen om Jonathan te verclagẽ: Jonathas wort van Alexandro hooch gheeert.
maer de Koninck en woudeſe niet hooren:
62 i Maer beual/Dat Jonathan ſyne cleede
ren afleggen/ende † een purpuren aentrec-
ken ſoude: welck alſo gheſchiede.
63 Doe ſettede hem de Koninck by hem/ende i Heſt.6.11
beual ſynen Vorſten/ dat ſy met hem in der † An. datmẽ hem met ſcharlaken kleeden ſoude.etc.
Stadt rontomme trecken ſouden/eñ wtroe
pen laten/dat hem niemant verklaghen/of-
te anders beſwaren en ſoude.
64 Doe nu ſyne verklaghers ſagen/dat hem
de Koninc ſo hooch eerde/† dat hy hem had- † And. ende dat hy met ſcharlaken bekleet was vloden/ etc.
de een purpuren kleeten aentrecken/eñ ſulcx
van hem wtroepen liet / doe vloden ſy alle
daer van.
65 Ende de Coninck dede hem groote eere/
eñ liet hem ſchrijuen onder ſyne vooꝛneemſte
vrienden/ende maeckte hem ten Hooftman Koninc Demetrius de ionghe.
ne/ende ten naeſten Rade.
66 Daer na tooch Jonathas wederomme
na Jeruſalem met vreuchden/ende in goedẽ
vrede. Joſeph. antiq lib 13. Cap .6
67 Inden hondert ende vijf ende tſeſtichſten
Jare/quam de Koninck Demetrius des vo Apollonius Demetrij Hooftman.
righen Demetrij ſone/wt Creta/in zijn Erf
koninckrijcke.

68 Doe verschrack Alexander gantsch seer/
ende leyde hem te Antiochien.
k 1 Macha. 3.10. 69 Doch Demetrius trooch k Apollonium
den Hooftman in neder Syria/ tot hem/ die
brachte veel krijchsvolck te samen/ ende le-
gherde hem te Jamnia.
70 Eñ sant tot Jonathan den Hoogen Prie-
ster/ eñ liet hem segghen: Niemant en doet
ons wederstant/ dan ghy alleene/ ende ma-
ket/ datmen my verachtet: ghy trotzet wel
inden gheberchte.
71 Maer wildy een redelicke daet doen/ so
trecket af int vlacke velt/ ende laet het ons
daer met elcanderen soecken.
72 Wanneer ghy vragen sult/ hoe sterck dat
wy zijn/ ick eñ de andere die my toe trecken
ende helpen: so salmen u segghen: Ghy en
sult niet blijuen konnen voor desen lieden/
van welcken uwe vaders tweemael in uwē
eyghen lande gheslaghen zijn/
73 Vele weyniegher kondy in vlacken velde/
voor sulcken grooten volck te peerde ende
te voete bestaen/ daer gheene Berghen eñ
Steenrotsen en zijn/ daermen konde henen
vlieden.
Jonathas rustet hem tegē Apolonium. 74 Doe Jonathas sulck roemē hoorde/ wert
hy toornich/ eñ vercoos thien duysent man
nē/ ende trooch wt van Jerusalem: ende zijn
broeder Simon quam tot hem/ om hem te
helpen/ ende leyden hen voor Joppe.
75 Maer die in der Stadt Joppe/ en lieten
hem niet in: want Appollonius hadde volc
daer in ghelept/ tot eener besettinghe/ daer-
om bestormde se Jonathas.
Jonathas ghewint Joppe. 76 Doe verschrocken die inder Stadt/ eñ de-
den de Poorten op: Alsonam Jonathas de
Stadt Joppe in.
77 Doe Appollonius dit vernam/ leyde hy
hem voor Joppe/ met duysent Ruyters/ eñ
met eenen grooten voetvolcke/ ende stelde
hem/ ghelijck als woude hy wech na Asdod
trecken: op dat hy Jonathan wt lockede op
het vlacke velt: want hy hadde eenē grootē
* Of/ Reysi-gen ruytẽ. l sneldeᵉ *Ruyters tocht/ daerop verliet hy hem.
78 Jonathas l haestede hem na/ na Asdod/
ende trooch voorsichtighen daer henen/ in
synder ordeninghe gherustet ter slachtinghe.
79 Maer Apollonius hadde heymelicke te
rugghe inden Legher/ duysent Ruyters ge-
laten.
80 Nu merckede Jonathas/ dat daer lieden
achter hem heymelicken verborgen waren:
daeromme doe sy aen zijn volc quamē/ hielt
Jonathas in syner ordeninghe.
81 Doe schotē de Ruyters den gantschē dach
vanden morghen tot aenden auont op het
volck/ tot dat hare peerden moede werden.
82 Daer na nam Simon zijn Heyr/ eñ greep
de vyanden aen. Doe vloden de Ruyters/
want sy waren moede/ ende werden hier eñ
daer inden velde verstropt.
m Judi. 16. 23. 1 Regum. 5. 2 83 Ende vloden na Asdod/ ende haestedē na
den Tempel des m Afgods Dagō/ om haer
leuen te n behouden.
n Of/ beurgē o 1. mac. 11. 4 84 Maer Jonathas plonderde de Stadt As-
dod/ ende de Vlecken rontomme/ ende stac-
se aen: o Hy verbrandde oock den Afgoden
Tempel/ met allen die daer in gheuloden
waren.
Acht duysent Heydenen gheslaghen. 85 Ende de somma der verslaghenen eñ ver-
brandden/ waren te samen by acht duysent
mannen.
86 Daer na trooch Jonathas met den Heyre
voor Ascalon: daer ghinghen hem de Bur-
ghers/ wt der Stadt te gemoet/ ende gauē
hen ouer/ ende ontfingen hem met grooter
heerlickheyt.
87 Also trooch Jonathas weder na Jerusa-
lem/ met synen Heyre ende den roue.
88 Eñ doe Alexander sulct hoorde/ eerde hy
Jonathan noch hoogher/
89 Ende sant hem een gulden gordel gelijck
alsmen eens Koninckx gheboren vrienden
geeft: daer toe schenckede hy hem Accaron/
eñ wat daer toe behoort/ ten eyghendomme.

Dat xj Capittel.

1. De ongheerouwichheyt Ptolomei/ Koninc van Egypten/ teghen Alexandrum/ synen dochter man/ 16. Alexander door Ptolomeum ouerwonnen/ vliedt in Arabien. 17. De doot Alexandri. 21. Jonathas wordt verklaecht door sommighe afuallighe Joden. 24. Hy vindt ghenade by den Koninck Demetrio. 26. Die beuestichet hem in synen Hooghen Priester Ampte. 32 Copie des Briefs des Konincks/ tot Lasthenem/ tot voordeel der Joden. 44. Jonathas sent drye duysent krijchsknechten/ den Koninck Demetrio ter hulpe. 48 De groote slachtinge/ die de Joden deden in Antiochien. 53. Demetrius en houdt Jonathe syne beloften niet. 54. Antiochus de sone Alexandri/ regneert in Syrien 57. Hy soect de vrientschap Jonathe. 60. Na dat Jonathas diuersche Steden verkreghen heeft/ ouerwint hy het Heyr der Capiteynē Demetrij/ inder slacht.

1 Ende de Koninck in Egypten/ brachte
volck te samen/ so vele als des zants aen
der Zee is/ eñ vele Schepen/ ende sochte
het Rijcke Alexandri/ met bedriegherye tot
hem te brengen/ op dat hy beyde de Coninck
rijcken hadde.
Ptolomeus trecht tegen Alexandrum/ synen dochter man/ eñ onderstõt hem desseluigen Rijcke aen hem te brenghen. 2 Daerom trooch hy in Syrien met desen
schijne/ als quame hy als een vrient: doe de-
demen hem alle steden op/ eñ trooch hem te
ghemoete/ ende ontfinghen hem heerlicken/
ghelijck Alexander beuolen hadde/ dewijle
hy zijns wijfs vader was.
3 Doch in wat Stadt Ptolomeus quā/ daer
liet hy eenen hoop krijchsvolck in/ tot eener
besettinghe.
4 Ende doe hy te Asdod quam/ wesen sy
hem/ a hoe Jonathas den Tempel Dagon/
daer toe de Stadt verbrandt ende verwoe-
stet hadde: ende hoe de doode Lichamen hier
ende daer verstropt laghen/ ende verchoolē s
opghewrorpen waren aen den wech/ daermē
de begrauenen met hoopen onder begrauen
hadde.
Joseph. Antiq. lib. 12. Cap. 7. a 1. Macha. 10. 1. 84
5 Ende seyden den Koninge/ dat Jonathas
dese schade gedaen hadde: op dat sy hem ee-
nen ongenadighen Coninck maeckten: doch
de Coninck sweech daer stille toe.
6 Eñ Jonathas trooch oock den Coninck te
gemoete na Joppe/ daer spraken sy hen onder
malcanderen aen/ ende bleuen daer dē nacht
ouer by malcander en.
7 Ende Jonathas gheleyde den Coninc tot
aen het water ghenaemt Eleutherus: daer
na trooch hy weder te huys na Jerusalem.
8 Eñ de Coninck Ptolomeus nam de Ste-
den in/ tot aen Seleucia aen de Zee/ ende
sochte Alexandrum te verdrijuen.
Ptolomeus slaet hem tot Demetrio/ ende gheeft hem Cleopatra. 9 Eñ sandt Boden na Demetrium/ dat hy
tot hem komen soude/ om een Verbont met
hem te makē: so woude hy hem syne Doch-
ter geuen/ die Alexander hadde: ende woude
hem helpen/ dat hy Coninck werde.
10 Ende sprack: Het hadde hem gherouwet/
dat hy Alexandro de Dochter ghegheuen
hadde.
† And. ghetrachtet. 11 Ende ghaf Alexandro schult/ dat hy hem
hadde na den leuen/ ende Coninckrijcke † ge
pooghet.
b 1 Sa. 25. 44 1. Mac. 10. 58 12 Hy betoonde oock synen haet openbaer/ en-
de wendde hem van Alexandro/ a ende nam
hem de

hem de Dochter weder/ eñ gaffe Demetrio
13 Eñ doe Ptolomeus te Antiochia quam/
settede hy beyde de kroonen op/ des Rijcks
Egypti/ ende des Rijcks Asie.
14 Ende Alexander was op datmael in
Cilicia: want sommighe steden waren al-
daer van hem afghevallen.
15 Doe hy nu van Ptolomeo hoorde/ tooch
hy tegen hem/ om met hem te krijghen: maer
Ptolomeus was sterck gherustet/ eñ tooch
hem teghen/ ende verjaechde hem.
16 Eñ Alexander vloodt in Arabien/ op
dat hy daer seker ware: doch de Koninck
Ptolomeus was seer machtich.

Alexander wordt onthooft in Arabia.

17 Daerom liet Zabdiel de Arabier/ synen
gast den Alexander den kop af houwen/ eñ
sandt dien den Koninck Ptolomeo.

Ptolomeus sterft.

18 Ende Ptolomeus sterf ten derden daghe
daer na: doe werden de krijghers/ die
Ptolomeus in de Steden gheleyt hadde/
oock ommegebracht/ vanden volcke in den
Steden.

Demetrius wordt Koninck na Alexandro.

19 Also nam Demetrius het Rijcke in/ indē
hondert ende seuen ende tsestichsten Jare.
20 Te deser tijdt brachte Jonathas zijn
volck inden Lande Juda tesamen/ om de
Burcht te Jerusalem weder in te nemen/
ende liet Bolwercken ende Gheschutten
daer voor oprichten.

Jonathas wordt verklaecht voor Demetrio.

21 Doe togen sommighe afvallighe tot den
Koninck Demetrium/ ende verklaechden
Jonathan/ ende seyden/ dat hy de Burcht
beleydt hadde.
22 Doe wert de Koninck seer toornich/ ende
tooch haestelickē na Ptolemais/ eñ schreef
Jonathe/ dat hy de Burcht niet beleggen
en soude: ende soude haestelick tot hem te
Ptolemais komē/ daer woude hy met hem
van sommighe saken spreken.
23 Doe nu Jonathe dese bootschap quam/
liet hy niet af vander belegeringhe: ende
verkoos sommige Oudsten in Israel/ ende
Priesters/ die met hem trecken souden: eñ
maeckte hem op/ ende waechde zijn leven.

Demetrius eert Jonathan.

24 Eñ nam vele kostelicke kleynodien met
hem/ van goude/ ende silver/ eñ kleederen/
ende togen na Ptolemais/ tot dē Koninck/
ende vandt ghenade by hem.
25 Doe hem nu de afvallighen zijns volcks
verklaechden/

c 1. Mach. 10. 16.

26 Hielde hem de Koninck eerlick/ c ghelijck
als hy te voren ghehouden was/ ende dede
hem groote eere voor alle synen Vorsten/
27 Eñ bevestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte/ ende in allen anderen eeren/
die hy dus lange ghehadt hadde/ eñ hielde
hem voor synen Voorneemsten vriendt.
28 Jonathas badt oock den Koninck/ dat
hy den gantschen Judea/ d eñ den drijen

d 1. Mach. 10. 34.

Voochdyen in Samaria ende Galilea/ den
Tribuyt vrij geven woude/ eñ boodt hem/
voor dese vrijheydt te gheven/ drij hondert
Centener goudts.

Centener/ heet Talentum: eñ drij hondert Talenta maeckt hondert eñ tachtentich duysent kroonen.

29 Dat bewillichde de Koninck/ ende gaf
Jonathe Brieven daer op/ die luydden also:
30 De Koninck Demetrius/ ontbiedt synen
Broeder Jonathe/ ende den Joodtschen
volcke/ synen groet:
31 Wy senden v een wtschrift des briefs/
dien wy aen onsen vader Lasteno/ uwent
halven ghescreven hebben/ op dat ghy
sulcx weten mucht.
32 De Koninck Demetrius/ ontbiet Lasten
synen Vader/ synen groet:

Demetrij brief aen Jonathan.

33 Wy dencken onsen vrienden/ eñ trouwen
Bontgenooten den Joden/ goet te doen/
van weghen harer trouwicheyt eñ vrient-
schap teghen ons.
34 Daeromme bevestighen wy/ dat de
Priesters te Jerusalē/ het gantsche Judea/
ende de drij Steden Lydda ende Ramatha/
ende haer toebehoor inne hebben sullen:
35 Wy gheven hen oock vrij alles/ dat sy te
voren den Koninck hebben Jaerlicks ghe-
ven moetē/ koorne/ fruyt/ tienden/ tribuyt/
soutzins/ ende * kroonenstuere.

*kroonbede

36 Van alle desen sullen sy nu voortaen ghe-
vrijet zijn/ ende sulcke vrijheyt/ sal hen stede
ende vast ghehouden worden.
37 Desen briefs wtschrift/ salmen Jonathe
gheven/ datmense op den heylighen Berghe
aensla/ als aen een eerlicke ende openbare
plaetse.
38 Doe nu de Koninck Demetrius sach/ dat
in den gantschen Koninckrijcke vrede was/
eñ dat hem niemant meer teghen hem en
settede/ doe verliet hy het krijchsvolck/ dat
indē Koninckrijcke te huys behoorde/ eenen
yeghelicken weder in syne stadt: maer het
vreemde krijchsvolck/ dat hy inden Eylan-
den hier eñ daer aengenomen hadde/ behielt
hy by hem: daeromme wert hem het inlan-
dische volck seer gram.

Tryphon Alexandri Hooftman e 1. Mach. 12. 39. Emalkuel.

39 e Doe nu Tryphon een Hooftman/ die
voortijden Alexandri vriendt geweest was/
sach/ dat het krijchsvolck eenen haet teghen
den Koninck Demetrium hadde/ tooch hy
tot den Araber Emalkuel/ die den jonghen
Antiochum/ den sone Alexandri optooch.
40 Desen leyde hy voor/ dat hy hem den
Jongelinck overgheven soude/ so woude hy
hem wederomme in zijns vaders Rijcke set-
ten: eñ seyde den Araber/ hoe eñ waeromme
het krijchsvolck/ den Koninck Demetrium
haetteden: ende bleef also eenen tijdt lanck
by den Araber.
41 Middeler tijdt schreef Jonathas den
Koninck Demetrio/ ende badt hem/ dat hy
dien/ die op der Burcht lagen/ woude ghe-
bieden te wijckē/ eñ hem de Burcht ruymē/
ende over te gheven: want sy deden Israel
vele schaden.
42 Doe schreef Demetrius Jonathe also:
Niet alleene dit/ dat ghy begheeret/ maer
veel meer eere ende goedes/ wil ick v ende
uwen volcke doen/ so haest als ick kan.
43 Maer als nu ben ick in grooter vare:
daeromme doet so wel by my/ ende schicket
my hulpe: want alle mijn krijchsvolck is
van my afgevallen/ eñ sett hem teghen my.

Jonathas schicket Demetrio hulpe.

44 Daeromme schickte hem Jonathas drij
duysent goede krijghers: die quamen te
Antiochia tot den Koninck/ eñ de Koninck
wert van harer toekoemst seer verblijdt.

Een oproer wordt ghemaeckt teghē Demetrium.

45 Nu rechtede het volck inder stadt eenen
oploop aen/ by hondert ende twintich duy-
sent mannen/ ende wouden den Koninck
doodtslaen.
46 Maer de Koninc vloodt op synē Burcht:
doe nam het volck de straten in/ eñ wouden
de Burcht bestormen.
47 Daerom eyschede de Koninck de Joden
tot hem/ om hem te beschutten/ doe liepē de
Joden alle tot dē Koninck/ ende verdeylden
hen in drij straten.
48 Eñ versloegen desselven daechs/ hondert
duysent mannen/ eñ staken de stadt aen/ eñ
plonderdense: Also verlostē sy dē Koninck.
49 Doe nu het volck inder stadt sach/ dat de
Joden der stadt Machtich ghewordden wa-
ren/ vertzaechden sy/ ende riepen tot den
Koninck/
50 Ende baden om vrede/ dat de Joden op-
houden mochten het volck te dooden/ ende
de stadt niet gantsch woeste en maeckten.
51 Doe wert het vrede/ eñ de Joden leyden
hare wapenen van hen/ ende werden hooch
gheeert vanden Koninck/ ende beroemt in-

den gantschen Ryckē/ ende togen weder te
huys na Jerusalem/ ende brachten groot
goet met hen/ dat sy inden kryg ghewon-
nen hadden.

Demetrius en houdt Jonathe gheen ghelooue.

52 Doe nu Demetrius weder seker was/ eñ
het Ryke met vreden inne hadde/
53 Doe en hielt hy Jonathe der dinghen
gheen/ die hy hem toegheseyt hadde/ ende
wendede hem gantschelicken van hem: eñ
was hem ondanckbaer voor syne weldaet/
ende bewees hem alle ontrouwe.

Antiochus des Alexandri sone.

54 Niet langhe daer na/ quam Tryphon
weder omme/ met den ionghen Antiocho:
dese Antiochus wert Koninck/ eñ settede
de kroone op/
55 Eñ alle het Krychsvolck dat Demetrius
oorlof ghegheuen hadde/ quam tot hem:
Doe sy nu met Demetrio streden/ sloeghen
sy hem in de vlucht/ ende veriaechden hem.

Demetrius wort veriaecht. Tryphon. 1. Mach. 11/ 39/ 12/ 39. Vriendelicke schriften des iongen Antiochi/ aen Jonathan.

56 Eñ Tryphon nam de Elephanten/ ende
ghewan Antiochien.
57 Eñ de ionge Antiochus schreef Jonathe/
ende beuestichde hem in synen Hooghen
Priesterampte: ende bewillichde/ dat hy
de vier Steden besitten eñ behoudē soude/
ende des Konincks vriendt zijn.
58 Ende sandt hem gulden Vaten ende ver-
oorloefde hem gout ouer disch te ghebruyc-
ken/ ende purpuren/ ende een gulden gordel
te draghen.
59 Eñ Simon dē broeder Jonathe/ maeckte
hy ten Hooftmanne ouer het Landt/ van
Tyro aen/ tot aen Egypten.
60 Doe nu Jonathas wttooch ouer den
Euphratē/ eñ rontomme henen in de steden
quam/ doe tooch hem toe/ alle het Krychs-
volck in Syria/ om hem te helpen. Eñ doe
hy voor Ascalon quam/ ghinghen hem de
Burgers te ghemoete/ ende ontfingen hem
eerlicken/ ende gauen hen ouer.
61 Daer na tooch hy voor Gaza: maer die
van Gaza: en wouden hem niet inlaten:
daeromme beleyde hy de Stadt/ ende ver-
brande de Voorsteden rondtomme/ ende
plonderdese.

Jonathas slaet de Heydenen.

62 Doe baden die van Gaza om vrede: ende
Jonathas maeckte eenen vrede met hen/
ende nam sommige van hare kinderen tot
Gyselers/ ende schicktese na Jerusalem:
maer hy tooch voort door het Landt/ tot
Damascum.
63 Doe hy nu hoorde/ dat des Konincks
Demetrij Hooftlieden/ met eenen grooten
Heyre/ in Kedes in Galilea ghekomen wa-
ren/ om de Landen in te nemen/ die hem de
Koninck ingheduen hadde:
64 Doe tooch hy tegen hen: ende liet synen
broeder Simon inden Lande/
65 Die tooch voor Bethzura/ ende beleyde
het langhen tijdt so hardt/ dat sy niet wt
vallen en dorsten.
66 Daeromme badē sy om vrede: eñ Simon
maeckte vrede met hen/ ende liet se vrij wt
trecken/ eñ nam de Stadt in/ eñ leyde daer
Krijgesvolck in/ tot eener besettinghe.
67 Ende Jonathas tooch met synen Heyre/
aen de Zee Genesara/ eñ was des morgens
vroech op/ eñ quā in het vlacke velt Hazar.
68 Doe togen de Heydenen teghen hem in-
den vlacken velde/ ende haddē eenen hoop
heymelicken verborgen inden gheberchte:
69 Doe nu Jonathas den anderē hoop aen
greep/ viel de verborgen hoop wt/ wt den
gheberchte ende greep ooch aen.
70 Doe vloodt het gantsche Heyr Jonathe/
ende daer en bleef niemandt/ dan alleene de
Hooftliedē/ Matathia/ de sone Absalomi:
ende Judas/ de sone Calphi.

f 1. Mach. 2 14/ 4/ 39.

71 f Doe scheurde Jonathas syne kleederē/
eñ stroyde Aerde op zijn hooft/ ende badt/
72 g Eñ tooch wederomme aen de vyandē/ g 1. Reg. 14 15.
ende sloechse in de vlucht.
73 Doe nu zijn volck/ dat te voren ghevloden
was/ sulcx sach/ keerden sy wederomme/
Jonathā te helpen/ eñ iaechdē dē vyanden
na/ tot aen Kedes in haren Legher: ende sy
maeckten daer oock eenen Legher.
74 Eñ daer zijn dies daechs omghekomen/
by drij duysent Heydenen: daer na tooch
Jonathas weder na Jerusalem.

Dat xij. Capittel.

1. ende 2. Jonathas vernieut de vrient-
schap eñ het verbondt der Joden/ met den
Romeynen/ eñ die van Sparta/ 5. ende/
19. Copie des briefs Jonathe/ tot die te
Sparta: ende van die te Sparta/ tot
Jonathan. 35. Jonathas houdt raedt/ om
sommige steden in Juda te stercken/ ende de
Stadt Jerusalems te repareren ende vast te
maken/ 41. Hy wederstaet het voornemen
Tryphonis/ 44. De onghetrouwicheydt
Tryphonis teghen Jonathan.

Het Verbont met de Romeynen gemaeckt/ Cap. 8. wordt vernieuwt. Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 8. a 1. Mach. 8 17. 2. Mac. 4. 11

1 Doe nu Jonathas sach/ dat hy nu ruym
ghekregen hadde/ a verkoos hy som-
mighe/ die hy na Roome sandt/ om het
Verbondt met den Romeynen te vernieu-
wen/ ende wederomme op te richten.
2 Hy schreef oock tot die van Sparta/ ende
aen andere plaetsen meer.
3 Doe nu de Geschickeden te Roome qua-
men ginghen sy voor dē Raedt/ eñ sprackē.
Jonathas de Hooghe Priester/ ende het
Joedtsche volck/ hebbē ons hier gesonden/
om het Verbondt dat tusschen ons in voor
tyden/ ghemaeckt is/ wederomme te ver-
nieuwen.
4 Ende de Romeynen gauen hen brieuen
ende gheleyde/ dat sy seker wederom na
huys toghen.

Jonathas schrijft aen die van Sparta.

5 Ende Jonathas schreef tot dien van
Sparta alsoo:
6 Jonathas de Hooghe Priester/ ende de
Oudtsten des volcx/ eñ de Priesters/ eñ het
Joedsche volck/ ontbieden haren broederen
dien van Sparta haren groet.

Areus is de derde Koninck te Sparta gheweest/ voor dē laetsten/ ende heeft groote krijgē gevoert/ met den Koninghen wt Macedonia/ ende geluck ghehadt. Ende dien van Athenen geholpen/ tegē Antigonum eñ heeft afgeleeft/ den tijt Antiochi Magni. Korts na desen Area is Sparta onder de Romeynen ghekomen.

7 Voor sommige Jaren heeft uwe Koninck
Areus/ aen onsen Hoogen Priester Oniam
gheschreuen/ dat ghy lieden onse Broeders
zijt/ ghelijck als de Brief luydt.
8 Eñ Onias ontfinck uwen Geschickeden
eerlicken/ eñ nam de Vrientschap ende het
Verbont aen/ daer inden Brief van ghe-
schreuen was.
9 Hoe wel wy als nu geener vreemder hulpe
behoeuen/ eñ troost hebbē aen Gods woort/
dat wy daghelicks lesen:
10 So senden wy doch ghelijck wel Boodt-
schap tot v lieden/ om de broederschap eñ
vrientschap tusschen ons te vernieuwen/ eñ
te beuestigen/ op dat wy der seluen niet ver-
gheten: want het is nu een langhe tijt/ dat
ghy tot ons gheschickt hebbet.
11 Daeromme wetet/ dat wy alle tijt aen de
Vyerdagen/ ende aen allen anderen dagen/
wanneermen offert/ in onsen Ghebede ende
Offer/ uwer ghedencken/ als het oock be-
taemt der broederen te ghedencken:
12 Ende uwe eere ende welvaert/ is ons een
vreuchde.
13 Maer wy hebben middeler tijdt grooten
noodt gheleden/ ende swaere krijgen ghe-
hadt met den Koningen rondtomme.
14 Maer wy hebben v/ eñ ander onse Vrien-
den ende Bondtghenooten/ niet bemoeyen
willen/ in dese onse kryghen.
15 Want wy hebben hulpe vanden Hemel
ghehadt/ ende God heeft ons beschuttet te-
gen

gen onse vyanden/ende de vyanden onder-
ghedrucket.
16 Doch/dewijle wy als nu dese onse Ghe-
schickedē/ Numenium/ den sone Antiochi/
en̄ Antipatrum den sone Jasonis/ tot den
Romeynē sendē/ om de Vrientschap en̄ het
Verbondt met hen wederom te vernieuwē.
17 So hebben wy hen daer by bevolen/ dat
sy oock tot v lieden trecken souden / ende v
lieden onsen groet segghen/ende desen brief
overleveren/om onse Broederschap te ver-
nieuwen.
Areus Brief aen Oniam.
18 Ende bidden om eene antwoordt.
19 Dit is nu de wtschrift des Briefs / dien
ons Areus de Koninck te Sparta/voortij-
den ghesonden heeft.
20 Areus de Koninck te Sparta /ontbiedt
Onie den Hooghen Priester sijnen groet.
21 Wy vinden in onse oude schriften/ dat die
van Sparta/ende de Joden/ broeders zijn/
dewyle alle beyde volcken van Abraham
afkomen.
22 Na dien wy nu sulcx weten / bidden wy/
ghy willet ons schrijven / hoe het v lieden
gaet.
23 Ende so het v behaecht/ so sal onse vee/
have/ en̄ goet/ en̄ wat wy vermeugen zijn/
ghelijck als ware het uwe eygen : ende het
uwe sal zijn ghelijck als ware het onse ey-
ghen. Dit hebben wy bevolen/ v lieden te
kennen te gheven.
De Hooftlieden Demetrij/ rusten hen teghen Jonathan.
24 Daer na hoorde Jonathas dat Demetrij
Hooftlieden wederom met grooter macht/
van te voren quamen ende wouden teghen
hem trecken.
25 Daeromme tooch hy wt van Jerusalem/
tegen hen in het Landt Hemat: want hy en
woude niet verbeyden tot dat sy hē eerstien
in zijn Landt vielen.
26 Doe hy nu Verspieders inder vyanden
Leger sandt quamen sy/ ende seyden dat de
vyanden besloten hadden inder nacht hem
te overvallen.
27 Daerom gebood Jonathas sijnen Heyre
des avondts dat sy waken / en̄ de gantsche
nacht in het harnasch / ende gherustet zijn
souden: ende ordineerde lieden rondtomme
den Legher/ in de Schildtwacht.
Jonathe overwinnin teghē sijne vyanden.
28 Doe nu de vyanden sagen/dat Jonathas
ter slachtinge gherustet was quam hen een
vreese aen/ dat sy opbraken en̄ wech togen:
ende op datmen sulcx niet merckē en soude/
lieten sy vele vyeren inden Leger / hier ende
daer maken.
29 Daeromme en dachte Jonathas niet dat
sy wech toghen tot des morghens vroech:
want hy sach de vyerē hier ende daer in den
Legher.
30 Des morgens nu jaechde hy hen na/ende
en kondese niet achterhalen:want sy waren
alreede over het water Eleutherum.
Zabdei.
31 Doe keerde hem Jonathas na Araben/
welcke heetē Zabdei/sloechse en̄ plonderse/
32 Ende keerde weder na Damascon / ende
overweldichde dat Landt rondtomme.
33 Maer Simon tooch na Ascalon/ en̄ in de
vaste Steden daer by: daer na keerde hy
hem na Joppe: want hy vernam / dat sy
hem wouden Demetrij Hooftlieden over-
gheven.
34 Daeromme quam hy dien voor / en̄ nam
Joppe in/ en̄ leyde daer krijchsvolck in/ om
de Stadt te bewaren.
35 Daer na quam Jonathas weder te huys/
en̄ hielt eenen raedt met dē Oudtsten inden
volcke/datmen sommighe Steden in Juda
vast maken soude/
36 Ende de mueren te Jerusalem hoogher
maken/ ende tusschen der Borght ende der
Stadt/eenen hoogen muer bouwen/op dat
de Stadt vander Borcht afgesondert wer-
de/dat die op der burcht niet wt in de Stadt
vallen konden/ ende datmen hen niets toe-
voeren ende verkoopen en konde.
37 Doe nu het volck te samen quam / ende
begonsten te bouwen : dewijle de muer over
der Beke teghent Oosten / vervallen was/
bouweden sy dat selvighe stuck weder / dat
daer heet Caphnatha.
38 En̄ Simon bouwede den Burcht Adida/
te Sephela / ende maeckte hem vaste / ende
bewaerde dien met eener stercker Poorte.
Tryphon neēt quaet voor/ tegen Antiochum en̄ Jonathā Joseph. Antiq.lib.13 Cap. 19. b 1.Mach.11 39.
39 b Nu hadde Tryphon voor/het Konine-
rijcke Asie tot hem te brengen en̄ de kroone
op te setten / en̄ den jongen Antiochum den
Koninck te dooden.
40 Maer dewijle hy hem besorchde / dat
Jonathas sulcks soude verhinderen / ende
tegen hem treckē poochde hy oock daer na/
hoe hy Jonatham vangen / en̄ ombrenghen
mochte: daeromme tooch hy na Bethsan.
41 Doe quam Jonathas daer oock heuen/
met veertich duysent mannen wel gerustet.
42 Doe nu Tryphon sach / dat Jonathas
een groote macht by hem hadde/ vreesde hy
hem/ en̄ en dorste niets openbaer tegen hem
voornemen:
43 Maer ontfinck hem heerlicken/en̄ beval
hem sijnen vrienden eerlick te houden/ ende
gaf hem geschencken: ende gheboodt sijnen
Heyre/ dat sy Jonathe gehoorsaem zijn sou-
den / ghelijck als hem selven.
44 En̄ sprac tot Jonatha: Waerom maeckty
den volcke sulcke moeyte / dewyle wy doch
geenen krijch te samen en hebben?
45 Laetse weder na huys treckē: alleene ver-
kieset v weynich lieden/ die by v blijven en̄
trecket met my na Ptolemais : dese Stadt
wil ick v in gheven / ende de andere vaste
Steden / en̄ wil v alle het krijchsvolck ende
Amptlieden bevelen : want ick moet weder
wech treckē: oock ben ick alleene der halven
als nu hier ghekomen: daeromme woudet
ghy doch met my trecken.
46 Jonathas gheloofde hem / ende liet zijn
volck van hem na huys trecken / int Landt
Juda.
47 Ende behielt alleene drij duysent by hem:
daer van schickte hy twee duysent in Galile-
am/ ende het een duysent tooch met hem.
Tryphon neemt Jonathan bedriegelick ghevangen.
48 Doe nu Jonathas in de stadt Ptolemais
quam/ liet Tryphon de poorten toesluyten/
ende nam Jonatham ghevangen/ ende liet
sijne lieden doorsteken.
49 Ende schickede voetvolck en̄ Ruyters in
Galileam/ op het wijdt veldt/ om het ander
krijchsvolck Jonathe oock omme te bren-
ghen.
c 1.Mac.13 4. 23.
50 Doe sy nu vernamen dat Jonathas ghe-
vanghen/ ende c ommeghekomen was met
sijnen lieden/ vermaenden sy hen onder een-
anderen/en̄ rusteden hen ter slachtinge/ende
toghen stucx tegen de vyanden.
51 Doe nu de vyanden saghen/ dat het hen
haer leven gelden soude dewijle dat hen dese
weeren wouden/ keerden sy wederomme en̄
toghen wech.
52 Doe tooch het volck oock wederomme na
huys/ int Landt Juda/ met vreden/ende be-
klaechde Jonathan en̄ de anderen/die met
hem omghekomen waren : ende gantsch
Israel droech groot leedt om Jonathan.
53 En̄ alle Heydenen rondtomme/begonsten
het volck te overvallen/ ende te plaghen/
54 En̄ spraken: Sy en hebben gheen Hooft/
ende gheen beschuttinghe meer : nu willen
wyse overtrecken / ende hen wtroepen/ende
haren name op Aerden verdelghen.

Dat

Dat xiij. Capittel.

1. Simon koempt in Jonathe zijns Broeders stede / 12. Tryphon haest te komen in Juden / met een groot Heyr / 14. De bedriegerie Tryphonis / 23. De doodt Jonathe / 27. Simon bouwet een kostelick grafsteen / door Jonathan sijnen broeder / 31. Antiochus bedrieghelick ghedoodt door Tryphon / 36. Demetrij brief aen Simon / tot voordeel der Joden / 43. ende / 49. De Stadt Gaza met de Burcht te Jerusalem / ghewonnen door Simon / 54. Simon maeckt Joannem sijnen sone Hooftman ouer alle het krijchsvolck.

Simon wordt tot een Hooftman aengenomē / in zijns broeders stede. Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 19.

1 DOe nu Simon hoorde / dat Tryphon een groot Heyr by eenander hadde / om tegen het Landt Juda te trecken / ende het te verderuen.

2 Ende sach / dat het volck seer beangst eñ banghe was / quam hy te Jerusalem / ende troostede het volck /

3 Ende sprach: Ghy wetet / welcke sware kryghen / dat ick ende mijne broeders / ende mijn vader / door de Wet ende het Heylichdom / ghevoert hebben / ende hebben den noodt ghesien / daer gantsch Israel inne gheweest is /

a 1. Mach. 6. 46. 9 / 18. 12 / 48. 13 / 23.

4 a In welcke om Israels wille / alle mijne broeders omghekomen zijn / ende daer en leeft niemandt meer van / dan ick alleene.

5 Nu en begheere ick mijns leuens niet te verschoonen / in deser droeffenisse: want ick en ben niet beter / dan mijne broeders / ende en begeere het niet beter te hebben / dan sy:

6 Maer wil mijn volck / onse Heylichdom / eñ onse vrouwen ende kinderen wreken: want alle Heydenen contomme zijn op ons vergrimmet / eñ versamelen hen te hoope / om ons te verdelghen.

7 Van desen trooste / kreech het volck weder een herte / ende vatteden eenen moedt /

8 Eñ antwoorden daer op / eñ schreyden: Ghy sult onse Hooftman zijn / in Judas eñ Jonathe uwer broederen stede /

9 Om onsen krijch te voeren / eñ wy willen v ghehoorsaem zijn / in allen dat ghy ons heetet.

10 Doe riep Simon het krijchsvolck te samen: oock beual hy / datmen de mueren te Jerusalem haestighen reede maken moeste / op dat de stadt gantsch rontomme wel bewaert / ende vaste ware.

11 Eñ schickede Jonathan / dē sone Absolomi / met eenen Heyre na Joppen: ende Jonathas dreef de vyanden wt Joppe / ende hy behieldt de stadt inne.

12 Doe tooch Tryphon vā Ptolemais wt / met grooter macht / om te vallen int Landt Juda / ende voerde Jonathas ghevanckelick met hem.

13 Maer Simon tooch teghen hem / ende legerde hem voor aen den vlacken velde / by Addus.

14 Doe nu Tryphon vernam / dat Simon in zijns broeders Jonathe stede / Hooftman ghewordben was / ende dachte niet met hem te slaen /

15 Doe sandt hy Boden tot Simon / ende liet hem seggen: Jck hebbe Jonathas van weghen eener somme gelts / die hy den Koninck wt den Ampten schuldich ghebleuen is / behouden.

Hondert Centener ofte Talenta / maken tsestich duysent kroonē.

16 Wildy my nu hondert Centeners schickē / eñ sijne twee sonen tot Ghyseleers gheuen / dat hy niet van ons af en valle / noch hem daer na tegen ons en sette / wanneer hy los gheworden is / so wil ick hem v los geuen.

17 Hoe wel nu Simon wel merckte / dat het enckel bedriegerie was / beschickte hy dan noch ghelijcke wel / dat den Tryphon / dat geldt ende de kinderen gheschicket werden.

18 Op dat het volck niet ouer hē en klaechde / dat Jonathas hadde daerom moeten omkomen / dat hy hem niet hadde verlossen willen.

19 Daerom schickede hy den Tryphon / de kinderen / met dē hondert Centeneren: maer Tryphon en hieldt gheen ghelooue / ende en woude Jonathas niet los gheuen.

20 Daer en bouē tooch oock Tryphon voort / op dat hy int Landt quame / eñ een schade doen mochte: eñ tooch by dē Lande henen / op der Heyrstrate / die na Ador gaet: maer Simon was hē met sijnen Heyre voorgaende op der zyden / ende waer hy henen in vallen woude / daer verhinderde hem Simon.

21 Oock sonden die op der Borcht eenen Bode tot Tryphon / dat hy door de Woestijne tot hen trecken soude / eer hem Simon daer voor hoede / eñ soude hen spijsen laten toevoeren.

22 Daerom woude Tryphon met sijnē gantschen Ruyterstochte / haestelick op zijn / ende tot hen komen: Maer in der seluer nacht viel een seer diepe sneeuw die verhinderde hem / dat hy niet en quam: daer na keerde hy om / ende tooch in Galaad.

Jonathas met sijnen tween sonē wordt ghedoodt. b 1. Mach. 12. 48.

23 Eñ by Baschama liet b hy Jonathan met sijnen sonē dooden / die wel dē daer begrauē,

24 Daer na tooch Tryphon weder wech in zijn Landt.

25 Doe sandt Simon daer henen / ende liet zijns broeders Lichaem halen / eñ leyde hem in haers vaders graf te Modin.

26 Eñ gantsch Israel treurde langen tijdt / klaechlicken ouer Jonathan.

27 Eñ Simon liet een hooch graf van ghehouwene steenen maken / sijnen vader ende sijnen broederen /

28 Ende seuen Pilaren daer op settē / een by den anderen / den vader / der moeder / eñ den vier broederen.

29 Ende liet groote Pilaren daer rondtom maken / daer hy haer harnasch aen hinghe / tot eener eewiger ghedachtenisse: eñ bouen den harnasschē liet hy gehouwene Schepen setten / diemen op de Zee sien konde.

30 Dit graf te Modin / staet noch op desen hedighen dach.

Tryphon doodet Antiochum / ende werpet hem seluen voor eenen Koninck op. Joseph. Antiq. lib. 13 Cap. 10.

31 Maer Tryphon voerde den ionghen Antiochum / bedriechlicken herwaerts eñ derwaerts inden Lande / tot dat hy hem heymelicken doodde.

32 Daer na settede hy hem seluen de kroone op / eñ werdt Koninck in Asia / eñ plaechde het Landt Juda gantsch seer.

33 Maer Simon bouwede eñ beuestichde vele Steden in den Lande Juda / met dicken mueren eñ hooghen Torren / ende stercken poorten / ende beschickte spijse in de stercke Steden.

34 Ende schickte Legaten / tot den Koninck Demetrium / ende badt omme verlatinghe der lasten / die hem Tryphon opgheleydt hadde: want Tryphon bedreef enckel roof ende moort inden Lande.

Demetrij schrift aen Simon.

35 Daer op antwoorde Demetrius / ende schreef also:

36 De Koninck Demetrius / ontbiedt den Hoogen Priester Simoni / eñ den Ouderstē / ende den Jodischen volcke / sijnen groet.

37 De guldene kroone met tsamen den palmen / die ghy my ghesonden hebbet / hebben wy ontfanghen: ende zijn bereydt / eenen goeden vrede met v te maken / eñ de Ampt-lieden te schrijuen: Dat sy v vry gheuen / allen last / die wy v te voren / hy te gheuen / toegheseydt hebben.

Ende

38 Ende wat wy v toegheseydt hebben dat
sal trouwelick altijdt ende vast ghehou-
den worden: alle sterckten die ghy ghebou-
wet hebbet die sullet ghy behouden ende
inne hebben.

Kroonhede/

39 Ende vergeuē v, wat ghy middeler tijt te
gē ons gedaen hebbet: der kroonstuere eñ
andere Tribuyt/ die Jerusalem heeft ghe-
uen moeten/ die gheuen wy v vry.
40 Ende die ons dienen willen / die willen
wy aennemen: ende daer sal tusschen ons/
goet vrede ende eenicheydt zijn.

Wanneer Israel weder vry zy geworden van dē Heydenen.

41 Indē hondert eñ seuentichstē Jare/ werd
Israel eersten weder vry vanden Heydenē.
42 Ende men begonst te schrijuen in haren
brieuen ende gheschiedenissen also: b In
den eersten Jare Simonis des Hooghen
Priesters ende Vorst der Joden.

b 1. Mac. 14 27.

43 Ter deser tijt beleyde Simon de stadt Ga
za/ ende richtede Bolwercken ende ghe-
schutten daer voor op, ende bestormede de
Stadt ende nam eenen Torren in.
44 Ende de seluen die op dē Torrē quamē/
sprongen in de Stadt doe verschrack het
volck in der Stat/ eñ vertzaechde gantsch.
45 Ende liepen met vrouwen ende kinderē
op de meuren ende verscheurden hare klee
deren ende schreyeden luyde / ende baden
ghenade/
46 Ende spraken: Straft ons niet na onser
boosheydt/ maer weest ons ghenadich / so
willen wy gheerne ghehoorsaem zijn.
47 Dit iammerde Simō/ dat hyse vren dood
de: maer hy gheboot hen wech te treckē wt
der stadt/ ende liet de huysen weder reyni-
ghen/ daer sy de Afgoden in gesettet had-
den/ daer na tooch hy henen in de stadt/ en
de danckte ende loefde God.
48 Ende liet alle grouwelē wech doen eñ wt
roepen/ eñ settede daer lieden in die Gods
Wet hielden: ende maeckte de stat vast/ eñ
bouwede hem seluen een huys daerinne.

Simon ghewinnet de Borcht te Jerusalem/ ende laetse reynighen.

49 Eñ die op der Borcht te Jerusalē waren
beleyt/ dat daer niemant wt of in komē/ eñ
daer noch koopen noch verkoopen konde/
ende leden sulcken grooten honger/ dat ve-
le van hongher steruen moesten/
50 Daerom riepen sy tot Simon / eñ baden
om vrede ende gauen hen op. Doe dede hē
Simon ghenade/ ende lietse leuen: maer sy
moesten wech vander Borcht/ ende Simon
liet de Borcht weder reynighen van allen
grouwelen.

Antiochus nam de Borcht in/ inden hondert eñ vijf eñ veertichsten Jare: Also hebbense de Heydenē in ghehadt/ by vijf eñ twintich Jaren/ tot int hondert ende eñ eñ tseuētichste Jaer. e 2. Mac. 10 7.

51 Ende nam haer in/ aē dē drie eñ twintich-
stē dage der tweedder Maēt/ in dē hondert
ende een ende seuentichsten Jare / e ende
tooch daer op met Lofsanghe/ ende Palm-
tacken/ ende allerley Snarenspel/ ende danc
ten God: Dat sy deser grooter tyrannie/
wt Israel waren los ghewordē.
52 Ende gheboodt/ datmen dien dach/ Jaer
licks met vreuchden houden soude.
53 Ende op den Berghe bouwede hy Mue
ren rontom den Tempel onder der Borcht
ende maeckte hem noch vaster/ ende woo-
nede daer bouen hy/ ende de ghenen die hy
by hem hadde.
54 Eñ de wijle dat hy sach/ dat zijn sone Jo-
annes een tuchtich man was/ maeckte hy
hem ten Hooftmanne ouer alle het krijchs
volck/ ende liet hem te Gaza woonen.

Joannes Simon sone/ etc.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Coninck Demetrius wort geuan
ghen door der Meden Koninck. 4. Het
Landt Juda in grooter vrede ende ruste/ on
der het Regiment Simonis. 16. De Ro-
meynen ende Spartiten vernieuwen het
Verbondt met den Joden. 20. De Brief
der Spartiten totten Joden. 24. Simon
sendt Numenium na Roome.

Demetrius.

1 In hondert ende twee ende tseuentich
sten Jare/ rustede hem de Coninck Deme
trius/ ende tooch in Meden/ om hulpe te
ghen Tryphon.

* Van deser tijt aen/ zijn nu in Orienten de Parthen machtich geworde/ eñ die Griecke hebben dese Landen verloren: want Arsaces was eē Parthus.

2 * Doe nu Arsaces de Coninck in Persē eñ
Medē vernam dat hem Demetrius in Ko
ninckrijcke ghetoghen was/ schickte hy ee-
nen Hooftman wt teghen hem/ ende beual/
dat hy hem geuanghen ende leuendich tot
hem brenghen soude.
3 Dese Hooftman sloech Demetrij volck/ eñ
greep hem/ ende brachte hem synen Conin
Arsaci: Doe hielt hem Arsaces ghevanck-
lick/ ende liet hem bewaren.

Demetrius wordt ghevanghen.

4 Doe quā het Lāt Juda tot ruste/ eñ daer
bleef goede vrede/ so lange als Simō leefde
eñ Simon regeerde gātsch wel/ eñ dede dē
Lande veel goets/ dat sy hem gheerne ten
heere hadden/ alle zijn leefdaghe.
5 Oock nā hy met grooter eerē de stadt Jop
pen in ende de Hauen daer by/ daer hy wt
schepen konde op de Zee in de Eylanden.
6 Ende ghewan synen volcke meer Landē/
ende maeckte de Landtpalen wijder.

a Psa. 82. 4.

7 a Ende verlossede vele/ die te voren onder
druckt ende ghevanghen waren: hy hadde
Gaza inne/ ende Bethzura/ ende den Berch
te Jerusalem/ ende heeftse weder ghereyc-
nicht/ ende niemandt en dorste hem teghen
hemsetten.

Israel heeft goede vrede.

8 Een yeghelick bouwerckte zijn veldt in
goeden vrede ende het Lant was vrucht-
baer/ ende de Boomen droeghen wel.
9 De Oudtsten saten inden Regimente on
verhindert/ ende hielden goede ordeninge:
ende de Burgers vleten hen seer/ aen ha
rer neeringhe/ ende bestelden wapenen en-
de voorraedt ten krijghe.
10 Simon bestelde oock voorraet van koor-
ne in de Steden/ dat sy ter noodt ghenoech
saem versorget waren/ ende was vermaert
in der gantscher Wereldt.

b 1. Re. 4. 24 Leui. 26. 6.

11 b Hy hieldt vrede inden Lande/ dat daer
enckel vreuchde in Israel was.
12 Ende een yeghelick besatt synen Wijn-
berch ende syne Houen met vreden/ ende en
dorste hem niets vreesen.
13 Want niemant en dorste tegen haer trec-
ken/ ende de Coninghen in Syria en kondē
hen op die tijdt niet meer schade doen.

c Esai. 1. 17. Jer. 21. 12 22. 3.

14 c Ende hy hielt Recht in dē Lande / ende
beschuttede de Armen onder synen volcke/
voor gheweldt/ strafte alle onrechten/ ende
verdelchde de Godloosen.
15 Het Heylichdom richtede hy oock weder
om heerlick aen/ ende liet meer Heylige din-
ghen daer in maken.

De Romeynen vernieuwen het Verbondt met Simō/

16 Ende doemen te Roome ende te Sparta
hoorde/ dat Jonathas omghekomen wa-
re/ was het yeghelicken leedt.
17 Doe nu de Romeynen hoorden/ dat Si-
mon zijn broeder/ Hooge Priester was/ en-
de het Lant inne hadde / ende de vyanden
verjaecht hadde.

b 1. Mac. 8. 20. 21. c 1. Mac. 12. 1. f Of, eermen

18 Doe vernieuwedē sy het verbōt/ dat sy te
voren b met Juda eñ Jonathā synē broede
ren ghemaket hadden/ ende schreuent in f
metalen Tafelen/ ende schickedent hem.
19 Dese schrift lasmen te Jerusalem voor
den volcke.

Deschrift hier van Spartaē Simon

20 Oock schreuen die van Sparta/ aen Si-
mon also: De Raedt ende Burgers te Spar
ta/ ontbieden den Hoogen Priester Simon/
ende den Oudtsten/ ende den Priesteren/ en-
de den Jodischen volcke/ haren Broederen/
heeren groet.
21 Uwe Gheschickeden zijn tot ons ghekō-
men/

men/ ende hebben ons aenghesproken/ ende vertelt: Dat ghy uwe vyanden tonder ghebracht hebbet/ met grooter eeren/ ende nu goeden vreden hebbet: dat is ons een groote vreuchde.
22 Wy hebben oock in onse openbare Stat boeck schrijven laten / wat sy verworven hebben/ also: Der Joden Gheschickeden/ Numenius de sone Antiochi/ ende Antipater de sone Jasonis/ zijn tot ons gekomen/ om de vriendtschap tusschen den Joden ende ons/ te vernieuwen.
23 Ende wy hebben besloten/ datmen dese Gheschickeden/ eerlicken ontfanghen/ ende hare redenen in onse Stadtboeck schrijven laten soude / tot eener eewigher ghedachtenisse. Dese antwoort schreven sy den Hooghen Priester Simon.
g 1. Mac. 14. 8. 22. Duysendt Mine/ maken thien duysent Croonen.
24 g Daer na sont Simon Numenium weder na Roome/ om eenen grooten gulden Schilt daer henen te brenghen/ duysendt h pondt swaer/ ende het Verbondt te vernieuwen.
25 Doe nu de Romeynen de boodtschap hoorden/ spraken sy: Wy sullen billick Simon ende synen kinderen/ eene eere doen.
26 Want hy en syne broederen/ hebben hen Ridderlick gehouden/ en Israel beschuttet en de vyanden verdreven. Daerom bewillichden de Romeynen / dat de Joden souden vrij zijn: ende dit lieten sy in metalen Tafelen schrijven/ datmen het aen de Pilaren op den Berghe Zion aenslaen soude.
27 Dese navolgende schrift heeftmen gemaect aenden achtienden dage der Maent i Elul/ in den hondert ende twee ende tseventichsten Jare/ k in den derden Jare des Hooghen Priesters Simon/ te Saramel/
i Is de Maent Augusti/ k 1. Mac. 13. 14/42.
28 In der grooter versamelinge der Outsten der Priesteren en des volcks/ wt den gantschen Lande Juda: Alleman zy kondt ende openbaer/ dat inden grooten swaren kryghen/ die in onsen Lande gheweest zijn/
29 Simon de sone Matathie/ wt den ghe-slachte Jarib/ ende syne broeders/ haer leven ghewaghet/ ende de vyanden haers volcks/ wederstant gedaen hebben: op dat het Heylichdom ende Gods Wet/ niet verdelget en werde ende haren volcke groote eere verkreghen hebben.
30 Want Jonathas brachte het volck weder te samen/ ende vatede het Regiment/ ende werdt Hooghe Priester.
l 1. Mac. 13. 12. 23.
31 l Doe hy nu sterf/ doe quamen de vyanden weder/ ende wouden het Landt verderven/ ende het Heylichdom verwoesten.
32 Doe maeckte hem Simon op/ en voerde den kryrch tegen onse vyanden/ ende beschickte onsen Heyre wapenen ende gaf hen solt/ van synen eyghen ghelde ende goede.
Wet en ordeninge onder Simon.
33 Ende bevestichde de Steden inden Lande Juda en Bethzura aen de Landtpalen/ daer de vyanden te voren hare wapenen ende kryrchs rustinghen inne hadden/ ende leyde daer Joden in/ tot eener besettinghe.
34 Hy bevestichde oock Joppen tegen de Zee/ ende Gaza tegen Asood: want Gaza was te voren der vyanden * veste geweest: maer Simon nam het in/ en settede daer Joden in/ ende maeckte aldaer een goet Regiment.
* Of/ dapsicheyt/ Sterckte Simon verkoren ten Vorst.
35 Dewijle nu het volck de groote getrouwicheyt Simonis bevonden hadde/ ende wiste de weldaedt/ die hy den volcke dede/ verkoos hem het volck tot haren Vorst ende Hooghen Priester/ van wegen syner vromicheyt ende trouwicheyt/ die hy den gantschen volcke bewees/ ende overal vlijdt dede/ om synen volcke goet te doen.
36 Want te syner tijdt gaf God geluck door syne handen/ dat de Heydenen wt onsen Lande/ ende van Jerusalem / ende wt der Borcht verdreven werden: daer sy hen op onthielden/ ende vielen wt/ ende verwoesten den het Heylichdom/ ende verwoestede den reynen Godsdienst.
37 Maer Simon nam de Borcht in / ende leyde daer Joden in/ om de Stadt Jerusalem/ ende het Landt te beschutten/ ende bouwede de mueren te Jerusalem hoogher.
38 Ende de Koninck Demetrius/ bevestichde hem/ in des Hooghen Priesters Ampt/ Demetrius.
39 Ende hielt hem voor synen Vrient/ ende dede hem groote eere.
40 Want hy vernam/ dat de Romeynen der Joden Boodtschappe/ eerlicken ghehoort hadden/ ende hadden een Verbont met hen ghemaeckt/ ende haer in hare beschuttinge ghenomen.
41 Ende dat het Jodische volck/ en hare Priesteren/ bewillicht hadden/ dat Simon haer Vorst ende Hooge Priester zijn soude/ altoos ende eewichlick so langhe/ tot dat God hen m den rechten Propheet verweckte.
42 Dat hy oock Hooftman zijn soude: ende soude het Heylichdom bewaren/ ende Amptlieden setten inden Lande/ ende alle kryrchs rustinghen ende Sterckten in syner macht hebben. m Deu. 18. Acto 3.22. 7.37.
43 Ende yeghelick sal hem gehoorsaem zijn ende alle ghebuden sullen in synen name wtgaen / ende sal purpuren ende gulden stucken draghen.
44 Dit alle sal trouwelick ende vast gehouden worden/ van den gantschen volcke/ ende allen Priesteren/ ende niemant en sal hem daer teghen setten: Oock en sal niemandt macht hebben het volck te samen te roepen in den Lande/ ofte purpuren ende guldene gorđelen te draghen/ dan hy alleene.
45 Wie nu daer teghen handelt / ofte voor hem neemt/ dese ordeninghe te breken/ ofte af te doen/ die sal inden Ban zijn.
46 Also geloefde het gantsche volck/ Simoni ghehoorsaem te zijn.
47 Ende Simon bewillichde daer in / ende wert Hooghe Priester/ ende Vorst der Joden.
48 En het volck beval datmen dese schrift in metalen Tafelen schrijven soude/ en soude de selvige/ op den omganck in den Tempel ophanghen/ aen een openbaer plaetse.
49 En eene wtschrift daer van/ inde Schatkisten legghen/ datse Simon ende syne Nakomelinghen alle tijdt wisten te vinden.

Dat xv. Capittel.

1. Antiochus de sone Demetrij/ schrijft tot Simon Hooghe Priester. 2. Copie des Briefs Antiochi. 15. De Romeynen schrijven tot diveersche Coninghen/ tot voordeel der Joden. 16. Copie der Brieven der Romeynen. 25. Antiochus belegt Tryphon/ ende Dora. 27. Breeckt het Verbont/ dat hy met Simon gemaeckt hadde. 28. Sent tot hem/ om de stadt Joppe ende Gaza te ghebruyken. 33 De antwoorde van Simon/ tot den Ambassadeur des Koninck. 37. Tryphon vliedt. 38. Antiochus sendt Cendebeum in Judeam/ om te kryghen teghen de Joden.

Antiochus Demetrij sone.
Dese Antiochus heet met den toename Sephus ende heeft naemaels oock met den Joden ghevochten: maer weynich wtghericht.

1 Ock schreef de Coninck Antiochus/ Demetrij sone/ wt den Eylanden aen Simon/ en aen het Jodische volck also:
2 De Koninck Antiochus ontbiedt den Hooghen Priester Simon/ ende den Jodischen volcke synen groet:
3 Na dien nu sommighe oproerische mijn Erfkoninckrijcke ghenomen hebben / so dencke ick het weder in te nemen/ en weder

op de rechte Erven te brenghen: ende hebt
daerom vreemdt krijchsvolck aen genomen
ende Schepen maken laten.
4 Eñ wil in het Coninckrijcke trecken op
dat ick de Verstoorders straffe/ die groote
schade in mijnen Koninckrijcke doen/ ende
vele Steden woest ghemaecht hebben.
5 Daerom geve ick v vrij/ alles wat v de Ko
ninghen te voren vrij ghegheven hebben.
6 Ende gheve v macht/ eyghene Munte in
uwen Lande te slaen.
7 Eñ Jerusalem/ eñ het Heylichdom sullẽ
vrij zijn: ghy sult oock behoudẽ alle Sterck
ten/ die ghy ghebouwet/ ende tot nu toe in
ghehadt hebt/ ende alle Krijchsrustinghen
die ghy ghemaecht hebt.
8 Ende gheve v vrij/ alles wat men den Co
ninck schuldich is/ ofte anders den Koninc
tot behoort/ van deser tijdt aen, voort ende
voort.
9 Ende so wy onse Coninckrijcke weder in
krijghen/ so willen wy v ende uwen volcke/
ende den Tempel/ noch grooter eere doen/
dat ghy in den gantschen Coninckrijcke/
sullet * vermaent worden.

* Of beroemt.

10 In dẽ hondert ende vier ende tseventich
sten Jare quam Antiochus weder in zijn
Erflandt: ende alle het Krijchsvolck viel
van Tryphon af tot hem/ ende daer bleef-
fer seer weynich by Tryphon.

Tryphon wort veriaecht van Antiocho. Joseph. Antiq. lib. 13. cap. 11.

11 Doe hem nu de Coninck Antiochus na
tooch/ vloodt hy na Dora aen de Zee.
12 Want hy sach/ dat het met hem wt was/
ende dat het Krijchsvolck van hem af viel.
13 Maer Antiochus tooch hẽ na/ na Dora/
met hondert ende twintich duysent mannẽ
te voete/ ende acht duysendt te peerde/
14 Ende beleyde de Stadt/ te Lande ende te
water/ dat daer niemant wt ofte in komen
en konde.
15 Op dese tijdt quamen van Roome/ a Nu
menius/ ende de anderen die met hem wt-
ghesonden waren/ ende brachten brieven
aen de Coningen ende Heerschappen, wel
ke alsoo luydden:

a 1. Mac. 14. 24.

16 Lucius Consul te Roma/ ontbiedt den
Koninck Ptolomeo/ synen groet.

Der Romeynen Brief aẽ de Coningen.

17 b Simon de Hooge Priester ende het Jo
dische volck/ hebben Legaten tot ons ghe-
sonden/ om de vrientschap c ende het Ver
bont tusschen ons te vernieuwen.

b 1. Mac. 14. 24.
c 1. Mac. 8. 17. 12. 1.

18 Ende hebben ons daerby ghesichicket/ ee-
nen gulden Schildt, van duysent ponden.
19 Daeromme schrijven wy aen de Conin-
ghen/ ende andere Heerschappen/ dat sy
niets teghen de Joden doen en sullen/ en-
de tegen haer ende hare Steden ende lant/
niet krijghen: dat sy oock niemande tegen
haer helpen sullen.
20 Want wy hebben den Schildt van hen
aenghenomen.
21 So oock sommighe onghehoorsame wt
haren landen tot v ghevlooden waren/ so
willet deselvighe den Hooghen Priester Si-
mon/ weder toeschicken, dat hyse na syner
Wet straffe.
22 Also hebben wy oock geschreeuẽ aen den
Koninck Demetrium/ aen Attalum/ aen A
retam/ aen Arsacen/ ende in alle Landen.
23 Oock Sampsaci/ ende dien te Sparta/ na
Delo/ Mindo/ Sicyon/ Caria/ Samos/
Pamphilia/ Lycia/ Halicarnasso/ Rhodis/
Faselis/ Co/ Sido/ Gortyna/ Gnido/ Cy-
pro/ ende Cyrene.
24 Ende deser Brieven wtschrift/ hebbẽ wy
ghesonden den Hooghen Priester Simon/
ende den Jodischen volcke.
25 Middeler tydt/ brachte Antiochus noch
een ander Heyr voor Dora/ de stat harder
te beleggẽ/ eñ maeckte krijchsrustingẽ daer
voor: eñ bestormede de stadt heftigẽ/ so dat
Tryphon daer inne besloten was/ ende en
konde noch in noch wt komen.
26 Ende Simon schickede den Antiocho te
hulpe twee duysent mannen/ goet wtghele-
sen volck ende veel gouts/ ende silvers/ ende
wapene.
27 Maer Antiochus en nam sulcks niet
aen/ ende hielt niet, wat hy te voren toege
seydt hadde, ende wendde hem gantsch van
Simon.

Antiochus en hout Simon niet zijn toesegghen.

28 Ende sandt syner vrienden een/ genoemt
Athenobium/ tot hẽ/ dat hy met hẽ handelẽ
soude/ ende also seggen: Ghy hebbet Jop-
pe ende Gaza/ ende de Borcht te Jerusalẽ
inghenomen/ welcke alle tot mynen Co-
ninckrijcke behoort.

Athenobius.

29 Ende hebbet het Landt rondtomme *
verheeret, ende groote schade in mynen Co
ninckrijcke ghedaen/ ende my mijn Erflant
ghenomen.

* Of overweldicht/

30 Daerom eyssche ick dese steden weder vã
v/ die ghy my ghenomen hebbet/ ende allen
Tribuyt der steden/ die ghy inne hebbet/
buyten den lande Juda.
31 Eñ so ghy my sulcx niet weder toebestellẽ
en willet/ so geeft my voor de stedẽ vijf hon
dert Centener silvers/ eñ voor de schade eñ
Tribuyt/ oock vijf hondert Centener: ende
so ghy dit oock niet en dencket te doen/ so
willen wy teghen v krijghen.

Dat alle te hoope gerekent/ maect ses tonnen gouts.

32 Doe nu Athenobius des Koninckx vrient/
te Jerusalem quam/ ende sach het heerlicke
wesen Simonis/ ende den cyeraet met gou-
de ende silver/ ende hoe hy anders gerustet
was/ doe verwonderde het hem seer/ ende
hielt hem voor/ wat hem de Coninck bevo-
len hadde.
33 Daer op gaf hem Simon dese antwoort:
d Het lãt/ dat wy weder ingenomen hebbẽ/
dat is onse vaderlicke Erve/ ende en behoort
anders niemande toe: doch onse vyanden
hebbent eenen tydt lanck/ met ghewelt en
de onrecht/ inghehadt.

Simonis antwoort aen Antiochum.
d Judt. 11. 13

34 Daeromme hebben wy nu het onse/ we-
der tot ons ghebracht/ ende niemande het
syne ghenomen.
35 Dat ghy nu daer over klaecht/ dat wy
Joppe ende Gaza ingenomen hebben/ dat
heeft dese oorsake: Men dede onsen Lande
ende onsen Volcke groote schade daer wt:
doch willen wy daer voor gheven hondert
Ctrener. Daer op en gaf Athenobius gee-
ne antwoordt/

Hondert Talent en maken tseventich duysẽt kroonen.

36 Maer wert toornich/ ende tooch weder
daer van/ tot den Coninck/ ende seyde hem
Simonis antwoort/ ende van syner heer-
lickheydt, ende wat hy ghesien hadde. Doe
vergrimmede de Koninck gantsch seer.
37 e Tryphon nu maeckte hem daer van/ op
den water/ ende vloodt na Orthosia.

Tryphon vliet voor Antiocho.
e 1. Macha. 11. 39.

38 Doe maeckte de Coninck Cendebeum tẽ
Hooftmanne over het Landt aen de Zee/
ende liet hem een krijchsvolck te voete ende
te peerde.

Cendebeus Antiochi Hooftman.

39 Ende beval hem/ dat hy hem legeren sou
de aen de Landtpalen Judee/ ende soude
daer bevestighen de stadt Cedron/ ende ee-
ne Sterckte bouwen aen het gheberchte/
ende soude den Joden int Lant vallẽ: maer
de Coninck iaechde den Tryphon na/ om
hem te vanghen.
40 Doe nu Cendebeus tot Jamnia quam/
greep hy de Joden aen/ verheerde haer
Landt/ ende liet veel volck ombrenghen: en-
de greep vele lieden/ ende voerde se wech.
41 f Ende bouwede de stadt Cedron/ ende
leyde daer krychsvolck in/ dat sy daer aẽ de

Cedron.
f 1. Macha. 16. 9.

Landtpa-

Landtpalen sonden wtuallen/ende de heyr-
straten woest maken/als de Koninck beuo
len hadde/

Dat xvj. Capittel.

1. Simon sendt zijn twee sonen voor Cendebeum. 6. De stoutheyt Joannis de sone van Simon. 8 Cendebeus wordt in de vlucht gheslaghen ende zijn Heyr verstropt. 11. Ptolomeus de sone Abobi. 15. De verraderie Ptolomei tot Simon ende zijn kinderen.

Joannes Simonis sone.
1. Mach 13. 54.
Joseph An tiq.lib.13. cap.12.
a 1. Mac.16. 19.

1 Daerom a tooch Joannes van Gaza
henen op/tot synen vader Simon en-
de seyde hem aen/ dat hem Cendebe-
us int landt gheuallen ware/ ende hadde
schade ghedaen.

Simon ver manet syne sonen.
b Of. wtge-holpen verlosser.
1. Mach.13. 49.

2 Doe eyschede Simõ syne twee outste so-
nẽ tot hem Judam eñ Joannem/eñ sprack
tot hen: Ick ende myne broeders eñ myns
vaders huys/hebben van ieught op/tot op
dese tijdt kryghen ghevoeret teghen de vy
anden des volcx Israels/ ende God heeft
ons gheluck ghegheuen dat Israel dick-
wils door onse handen b verlost is.
3 Dewijle ick van nu oudt eñ swack bẽ/ so
sullet ghy in myne eñ myner Broederen ste
de treden/ende sullet wttrecken/ ende voor
uwe volck strijden: God moet v van dẽ He-
mel helpen ende by v zijn.
4 Ende liet inden lande verkiesen/ twin-
tich duysent mannen/ende sommighe Ruy
ters:met desen hoope togen Joannes en-
de Judas teghen Cendebeum/ende lagen
de nacht ouer te Modin.
5 Des morghens nu/ doe sy van Modin
in het vlacke veldt quamen tooch eẽ groot
Heyr te voete ende te peerde, teghen haer
daer henen:nu daer was een Beke tusschẽ
beyden Heyren.
6 Doe tooch Joannes aẽ de Beke/eñ keer
de hẽ tegẽ de vyandẽ:maer doe hy sach dat
hẽ het volck daer voor ontsach/hẽ int wa-
ter te geuẽ, doe waechde hy hem daer eerst
henen in/ende quam ouer het water. Doe
de hoop dit sach/ volchden sy hem na.
7 Daer na maecte Joannes syne ordeninge
ter slachtinghe/ eñ ordineerde de Ruyters
by het Voetuolck:maer de vyanden haddẽ
eenen vele machtigheren Ruyters * tocht.

a Of/Reysi gen tuych.

8 Doe nu Joãnes Trompetten liet opbla-
sen/met der Priesters Basuynẽ, eñ de vyan
dẽ aengreep/ doe gaf Cendebeus de vlucht
met synen Heyre/ende daer werdẽ vele ver-
wondet ende doorsteken: de ouergheble ue-
ne nu vloden in een vaste Vlecke.

Cendebeus verliest de slacht.

9 In deser slachtinghe werdt Judas/ Jo-
annis broeder, oock verwondet:maer Jo-
annes iaechde den vyanden na/ tot aen de
c Sterckte Cedron.

c 1. Mac.15. 40.

10 Ende de vyanden vloden op de Sterckte/
op den lande by Azod/doe verbrandde Jo
annes de selue Sterckte/dat den vyanden
by twee duysent mannen ommequamen
Daer na tooch Joannes weder na huys/
int lant Juda met vreden.

2000. Heyde nen worden verslaghen.
Ptolomeus Simonis dochter man.

11 Ende daer was een Hooftman ouer het
lant Jericho/ met namen Ptolomeus / de
sone Abobi/ die was seer rijck.
12 Ende de Hooghe priester Simon / hadde
hem eene Dochter ghegheuen/

Joseph. An tiq. lib. 13. cap.13.

13 Daerom was hy stout/ eñ poochde daer
na/ dat hy een heere in den lande werde/en
de sochte den Simon ende syne sonen met
list omme te brenghen.
14 Doe nu Simon in den lande Juda rondt
om tooch/ om de Regimenten te besien ende
te bestellen / ende te Jericho quam met
twee sonẽ/ Matathia ende Juda/ indẽ hon
dert ende seuen ende seuentichsten Jare in
der elfster Maent/ die daer heet b Sabbath.

b Dat is de Maent January.

15 Doe ontfinckse de sone Abobi / op syne
Borcht/ die daer heet Doch ende richtede
hen eẽ heerlicke maeltijt aen:maer het was
eenel bedriegherie/ want hy verberch daer
heymelicken Krijchsvolck op:
16 c Ende doe Simon ende syne sonen dro-
ncken waren ende wel ghedroncken hadden/

c Reg.13. 28.

maeckte hẽ Ptolomeus op met synen knech
ten/ende namen hare Wapenen / ende vie-
len tot Simon in daer sy saten / ende slo-
ghen hem met esamen synen tween sonen en
de knechten doodt.
17 Dese schandelicke ontrouwe dede Pto-
lomeus in Israel / ende bewees hem sulcke
boosheydt voor syne weldaedt.
18 Daer na schreef hy sulcks den Koninck
Antiocho/ ende badt dat hy hem Krijchs-
volck te hulpe senden woude/om het Lande
ende de Steden met alle toebehoor / in te
nemen.
19 Hy sant oock eenen hoop na Gaza/ f den
Joannem om te brenghen ende schreef aen
de Hooftlieden/ dat sy tot hem komen sou-
den/ so woude hy hen grooten schat ende ge
schencken gheuen.

f 1. Machab. 16.1.

20 Oock schickede hy Krijchsvolc wt/om Je
rusalem ende het Heylichdom in te nemen.
21 Maer een Bode quam te vorẽ tot Gaza/
die seyde Joanni/ dat zijn vader ende syne
broederen ommegekomen waren ende dat
het bestelt ware datmen hem oock ommẽ
brenghen soude.
22 Doe Joannes sulcks hoorde/ ontsettede
hy hem seer ende liet de lieden grijpen / die
daer wt gheschicket waren om hem omme
te brengen:ende doe hy beuant/ dat sy hem
wouden vermoordet hebben liet hy se doo-
den.
23 Wat nu Joannes daer na meer ghedaen
heeft/ eñ de kryggen die hy geuoert heeft /eñ
hoe hy gheregeert ende ghebouwet heeft/

Joannes Simonis sone.

24 Dat is altemael beschreuen in eenen son-
derlicken Boeck van der tijdt zijns Regi-
ments/ so langhe als hy na zijn vader Ho-
ghepriester gheweest is.

Eynde des Eersten Boecks der Machabeen.

Het Tweedde Boeck der Machabeen

Dat Eerste Capittel.

1. De Jodẽ die in Jerusalem zijn/ schrij-uen tot den Joden in Egypten. 2. Sy bidden voor haer. 6. Ende vermanen haer de Kerckwijinghe te houden. 11. Sy dancken God van dat hy hen verlost heeft wt grooten noodt. 15. De doodt des Coninck Antiochi. 20. Sy verhalen hoe Nehemias het vyer vant/ twelck de Propheet Jeremias verborghen hadde. 24. Nehemie ghebedt.

1 Wy Joden uwe Broeders/ die wy
te Jerusalem ende inden gantschẽ
Jodischen lande zijn / wensche v
Joden/ onsen Broederen/ die ghy
in Egypten zijt/ Gheluck ende Heyl.

De Joden schrijuen Aristobulo eenen Priester verkondighem de Reyninge, ende het Loofsalem te feeste etc.

2 God seghene v lieden / ende dencke aen
zijn Verbondt/ dat hy Abraham/ Isaac en
de Jacob/ synen trouwen knechten toeghe
seydt heeft:
3 a Ende geue v lieden een rechtschapẽ her-

a Deu.30.6

te/ dat ghy in synen Wet vaste ende bestan-
dich blyft.
4 End verleene v lieden dat ghy blyelick zijt
in synen gheboden/ ende trooste v lieden.
5 Hy verhoore uwe ghebedt/ end zy v lieden
ghenadich/ ende en late v niet in der noot.
6 Also bidden wy altijts voor v lieden.
Jason. 7 Wy hebben aen v lieden geschreven in on-
ser hoochster noot/ doe Jason end synen aen
hanck vanden Heylighen lande end van den
Coninckrycke afvallich wert.
8 End verbranden onse Poorten/ ende ver-
goten onschuldich bloet. Doe baden wy/ end
de Heere verhoorde ons/ ende wy offerden
hem Semelmeel/ ende staken de lampen
aen/ ende leyden de Schoubrooden op.
b Leu. 23. 24 9 b Ende begheeren nu/ dat ghy lieden wil-
let de Kerckwydinge met ons houden/ der
Maent Casleu. Datum inden hondert end
neghen ende tsestichsten Jare/ ter tijdt des
Demetrius Coninck. Coninck Demetry.
10 Wy te Jerusalem/ end in gantsch Juden/
met tsamen den Outsten/ ende Joannem/
wenschen Aristobulo/ des Coninck Ptolomei
Schoolmeester/ die van den Priesterlicken
stamme is ende den anderen Joden/ die in
Egypten zijn/ Gheluck ende Heyl.
11 Wy dancken God billicken/ dat hy ons
wt so grooten noot verlost heeft/ die wy ons
tegen sulck eenen machtigen Coninck wee-
Antiochi ren mosten.
des Epiphanes doodt/ 12 Want God heeft onse vyanden/ wt de Hey-
lige Stadt wech ghedreven/ tot in Persie.
wort hier anders be- 13 Aldaer wert de Coninck met synen onuer
winnelicken Heyre/ inden Tempel Naue
schreuen als 1. Mach. 6. vermoordet/ wt list der Priesteren Naue.
en 2. Mac 9 14 Want doe Antiochus daer henen quam/
met tsamen synen vrienden tot der Goddin
Antiochus de Edele. ne c Diana/ gelijck of hyse woude vryen/ end
c Act. 19. 24. alle het gout wt den Tempel ten Bruydt-
schatte nemen.
15 Ende doe het de Priesters Naue voort
droegen/ ende hy met sommighen in de Ca-
pelle ghegaen was/ doe sloten sy de Kercke
achter hem toe/
16 Ende worpen hem/ ende alle die met hem
waren/ met steenen doot: daer na verhieu-
wen syse in stucken/ ende wierpense wt.
17 God hebbe altijt lof/ dat hy de Godloosen
also heeft verdelghet.
18 Daerom dewyle wy op den vijf ende twin-
tichsten dach der Maendt Casleu/ de Wey-
ninge des Tempels dencken te houden: so
hebben wy het v lieden willen te weten doen/
op dat ghy ooch met ons dat selue Feest
houdet/ ghelijck als men den dach houdet/
daer Nehemias het vyer inne ghevonden
hadde/ dat hy den Tempel ende den Altaer
Vanden ver- bouwede ende weder offerde.
borghen vyere 19 Want doe onse vaderen wech gevoert wer-
door de den in Persien/ hebben de Priesters/ d het
Priesteren. vyer van den Altare/ in eenen diepen droo-
d Leu. 6. 9. gen kuyl verborghen/ end behouden/ dat het
ende 10. 1. niemant ghewaer en wert.
ende 16, 12. 20 Als nu na sommighe Jaren/ Nehemias
na den wille Gods/ vanden Coninck te huys
gesonden was/ schickede hy derseluer Prie-
steren nakomelinghen/ die dat vyer verbor-
ghen hadden/ henen/ dat sy het weder soch-
ten: maer als sy ons berichtet hebben/ so en
hebben sy gheen vyer/ maer een dick water
ghevonden.
21 Datselue heeft hy haer heeten op putten/ end
brenghen. Doe nu alle dinck ten offer toe-
gherichtet was/ heeft Nehemias beuolen:
Sy souden dat water op het hout/ ende op
het Offer/ dat op den houte lach/ ghieten.
22 Als sy dat seluighe ghedaen hadden/ ende
de Sonne wel opghekomen was/ ende de

Wolcken vergaen waren/ e dat ontstack 1. Re. 18. 18.
hem een groot vyer: dies verwonderden sy
hen alle.
23 Doe begonsten de Priesteren end het volck
te bidden/ tot dat het Offer verbrant was:
ende Jonathas sanck voor/ maer de anderen
spraken hem na met Nehemia.
24 End dit was het ghebet Nehemie: Heere Het ghebede
onse God/ f die ghy alle dinc geschapen hebt/ Nehemie.
end zijt verschrickelick/ sterck ende rechtveer- f Gene. 1. 1.
dich/ ende barmhertich/ ende alleen de rech- Spra. 1. 7.
te Coninck ende Ghesalfde.
25 g Die ghy alleen alle gauen geeft/ die ghy g Psa. 68. 10
alleen Rechtveerdich/ Almachtich ende Ee- Ephes. 4. 8.
wich zijt: die ghy Israel verlosset van allen Roma. 12. 3.
quade/ die ghy onse vaderen verkoren/ ende 1. Cor. 12. 11.
gheheylicht hebt.
26 Neemt dat offer aen/ voor het gantsche
volck Israels/ ende bewaert die/ end heylicht
v Erue.
27 Brenget ons verstroyde weder te samen/
verlost de gene/ die den Heydenen dienen moe-
ten/ end siet ons verachteden aen/ daer yege-
lick eenen grouwel voor heeft: op dat doch
de Heydenen ghewaer worden dat ghy onse
God zijt.
28 Straffet die ons onderdrucken/ ende ons
met grooten pocchen alle schande aen doen.
29 Plantet v volck weder aen v Heylighe
plaetse/ h als Moses ghesegt heeft. h Deu. 30. 3
30 Daer na songen de Priesteren de Lofsan- 2. Mac. 2. 18.
gen daer toe/ tot dat dat offer verteert wert.
31 Daer na hiet Nehemias het ouergebleuen
water op de groote steenen gieten.
32 i Daer ginck ooch een vlamme op: maer sy i 1. Reg. 18. 38.
wert verteert vander vlammen des vyers/
op den Altaer.
33 Dit is in korten luytbaer gheworden/ end
voor den Coninck der Persen gecomen; hoe
dat aen der stede daermen het vyer verbor-
ghen hadde/ water ghevonden/ ende dat sel-
ue de Offeren aenghesteken hadde.
34 Doe versochte het de Coninck ooch/ ende
liet de stede wtsonderen ende bevrijden.
35 Ende gaf veel gouts daer toe.
36 End Nehemias ghesellen noemden de ste-
de Nechpar/ op Duytsch/ Reyninghe/
sommighe heetense ooch Nephtar.

Dat ij. Capittel.

1. De Propheet Jeremias hadde den Jo-
den die in Babylonien gevoert werden/ ver-
maent de Wet des Heeren te houden. 4. De
Arcke des Verbondts door Jeremiam ver-
borgen. 13. Nehemias versamelt der Pro-
pheten Boecken in een Librarie. 24. Jason
heeft de Historie van Juda Machabeo end
synen broederen beschreuen. 29. Het tweede
Boeck der Machabeen/ is een verkort uyt-
der Historie Jasons.

1 MEn vindet ooch in den Schriften/ dat
Jeremias de Propheet/ den genen/ die Hoe Jeremias
wech ghevoert werden/ gheheeten heb- de Hutte
be/ dat sy het vyer souden met hen nemen/ a ende Lade
daer te voren van ghesegdt is. verborghen
2 b Ende hen de Wet wedergheghceuen/ end hebbe.
beuolen hebbe: op dat sy doch des Heeren ge- a 2. Mac. 1. 19
bodt niet vergaten/ ende hen niet en lieten b Jere. 29. 1.
verleyden/ wanneer sy de gulden ende sil- Baruc. 6. 1.
ueren Afgoden/ ende hare verciersselen/ sa-
ghen.
3 Ende hebbe hen der ghelijcke veel meer be-
volen dat sy de Wet wt haren herten niet en
souden laten.
4 So stont dat ooch in derseluer schrift/ dat
de Propheet na Godlicken beuele/ hen ghe-
heeten hebbe: Dat sy de Hutte der Getuyg-
genisse/ ende de Kiste/ souden met hen ne-

 men

c Deut.34.1 men. Als sy nu aen den Berch quamen/ c
daer Moses op gheweest/ en het Erflandt
Gods ghesien hadde/
5 Vant Jeremias eenen kuyl / daer inne
verberch hy de Hutte ende de Kiste/ en den
Altaer des Reuckoffers/ende maeckte het
hol daer na toe.
6 Maer sommige die oock mede ghingen/
wouden de stede mercken ende teeckenen:
maer sy en kondense niet vinden.
7 Doe dat Jeremias vernam/ strafte hyse/
en sprack: Dese stede / en sal geen menich e
vinden noch weten / tot dat de Heere zijn
volck weder te hoope brenghen/ ende hen
ghenadich zijn sal.
8 Dan salse hen de Heere wel openbaren:
ende men sal dan des Heeren heerlichheydt
sien in eener Wolcken. d ghelijck als hy te
d Exod.13.21 Moses tyden verscheen: e en ghelijck als
e 1.Reg.8.22 Salomo badt / dat hy de stede heylighen
2.Par. 6.21. woude.
9 Ende Jeremias vertelde hen oock / hoe
Salomo gheoffert hadde / doe de Kercke
ghewyet / ende den Tempel reede werdt.
10 f Oock hoe Moses den Heere gebeden/
f Leuit.9.23. en het vyer van den Hemel/ het Offer ver-
10/16. teert hadde: g also badt Salomo oock/ en
g 1.Par.7.1. het vyer verteerde oock het Brandtoffer.
2.Reg.8.10. 11 En als Moses gheseydt hadde / h dat
zijn Offer zy van den vyere verteert ghe-
h Leuit.10.16 worden/ende niet ghegeten:
12 Also heeft Salomo oock achte daghen
gheoffert.
13 Dit alle vindtmen inden schriften/ die te
Nehemie tyden gheschreuen zijn: ende
gelijck als hy der Koningen/ Propheten/
en Dauids Boecken/ en de Brieuen der
Koningen van de Offere / weder te samen
gesocht en een Liberarie aengerichtet heeft
14 Also heeft Judas oock ghedaen/ ende
wat Boecken daer/ dewyle de kryghen in
de lande geweest zijn/ vergaen waren/ we-
der te samen gebracht: en wy hebbense hier.
15 Wilt ghyse nu lesen / so laetse van ons
halen.
16 Dewyle wy nu sodanich Feest houden
willen / so hebben wy het v lieden willen
schryuen : want het behoort v / dat ghy
lieden het oock houdet.
17 Wy dan hopen tot God / dat de Heere/
die synen volcke helpet / en ons dat Erue
weder geeft/ namelicken het Ryke/ en het
i Deut.30.5 Priesterdom/ i als hy in de Wet toegeseyt
heeft/
18 Sal hem onser in korten ontfermen : en
sal ons wt der wyder Werelt/ aen de Hey-
lighe stede weder te samen brengen/
19 Gelijck hy ons alreede wt grooten onge-
lucke verlost en de Stede gereynicht heeft,
Judas Machabeus. 20 Maer de Historie va Juda de Macha-
beer/ ende synen Broederen/ ende van der
reynighinge des Hooghenpriesters / ende
hoemen den Altaer ghewyet heeft:
21 Ende vanden kryghe teghen Antiochum
k 1.Mach.1 den Edelen / k ende synen sone Eupator/
11. 6/17. 22 Ende van den teeckenen vanden Hemel/
2.Mac.10.10 die den ghenen die het Jodendom redelick
beschuttet hebben/ gheopenbaert zijn/ dat
ghy sulck een kleyne hoop/ het gantsche
landt geplondert en een groote veelheydt
der Heydenen in de vlucht gheslagen/ ende
hen na ghejaecht hebbet.
23 En voorder vande Tempel/ hoeme hem
weder gebouwet/ alsmen nu alreede allene
haluen daer van weter / en de Stadt hare
vryheyt weder verkregen hebbe: dat alle
andere Wetten afghedaen zijn/ en alleene
des Heeren sal gehouden worden/ die ons
nu wel wil/ ende ghenadich is.

24 Dit en andere dingen meer/ daer Jason
vyf Boecke van gemaeckt heeft/ dat denc-
ke wy hier op het kortste te same te trecke.
25 Want wy sien/ dat het gheral door een-
ander ghemenget is / dat het swaer zijn
wil/ de Historien / dewyle sy also op eenen
hoop liggen/ recht te vaten.
26 Daerom hebben wy het also willen ma-
ken/ datmen het gheerne lese/ ende lichter
behouden konne/ ende yeghelicken meugha
nutt zijn.
27 En tis waer/ wy mercken/ dat het ons
wel swaer worden wil / dat wy ons der
moeyte aenghenomen hebben: want daer
behoort vele arbeyts/ en groote vlyte toe.
28 Gelijck als het sonder arbeyt niet toe en
gaet/ die een maeltydt bereyden / ende den
gasten goet doen wil : nochtans en willen
wy dat selue niet aensien/ en dese moeyte/
den anderen daermede te dienen / gheerne
op ons nemen.
29 In de Historien aen haer seluë en willen
wy niets veranderen/ maer blyuen laten/
ghelijck als sy te vooren gheschreuen zijn:
wtghenomen / dat wyse willen korter te
samen trecken.
30 En gelijck als een Timmerman wanneer
hy een nieu huys bouwet / niet wyder en
dencket/ dan dat hy het also make/ dat het
een bestant hebbe : maer hoemen het schil-
deren ende vercieren sal/ daer laet hy eenen
anderen voor sorghen:
31 Also willen wy oock doë/ en willen dien
die de Historien te eersten geschreuen heeft/
daer voor sorghen laten/ hoe hy alle dinck
ghesproken/ ende alle stucken met vlyte wt
gheerbeydet hebbe.
32 Maer wy en willen niet meer doen/ dan
op het aller kortste de somme vervaten.
33 Ende wille nu tot der Historien grypen/
en dit also ten ingange ghesept hebben : op
dat de Voorrede niet grooter en worde/
dan de gantsche Historia.

Dat iij. Capittel.

1. De vromicheydt en yuer des Hooghen priesters Onie. 4 Simon van de geslachte Ben Jamins een vyant Onie. 6. Seleucus de Koninck Asie/ sendt tot Heliodorum in Jerusalem/ om de schadt des Tempels te hebben. 10. Onias doet wat hy mach om het voornemen Heliodori te beletten. 13. Heliodorus willende de gheboden des Konincx wt richten / wordt swaerlick van God ghestraft. 32. Onias offert offerhanden/ende bidt voor Heliodorum. 23. Heliodorus offert den Heere/ende reyst weder na den Koninck / ende vertelt de wonderen Gods/ in synen persoone ghedaen.

1 Alsmen nu weder in goeden vrede te Onias Hoo-
Jerusalem woonde / en de Wet synm gepriester.
den swanghe ghinck / dewyle dat de 1.Mac.3.3.
Hoogepriester Onias so vroom was/ende
so vlytighen daerouer hielde.
2 Werden oock de Koninghen bewoghen/
de Stadt te eeren/ en schickeden heerlicke
gheschencken in den Tempel. Seleucus
3 Also dat Seleucus de Koninck in Asia/ Koninck in
wt synen Ampten verordenen liet / a alle Asia.
onkost/ diemen ten Offer behoefde. a 1.Mac.10.
4 Nu was daer op dat mael een Voocht 30.
des Tempels/ die hiet b Simon / een Ben Simon
Jamiter/ die was des Hooghenpriesters verraet de
vyandt/ daeromme dat hy hem synen moet Schatte des
wille in der Stadt niet toelaten en wonde. Tempels.
5 Ende dewyle Onias te machtich was/ b 2.Mac/3
tooch hy tot Apollonium des Trasei sone/ 11. 4/ 7.
de Hooftmanne in neder Syria en Phenice, Apollonius
Ende

6 Ende seyde hem / hoe de Godskiste te
Jerusalem / ouer de mate rycke van gelde
ware/ ende gantsch veel ouerich hadde/
diens men ten Offer niet en behoefde/ eñ de
Koninck mochte het wel tot hem nemen.

Heliodorus wordt ghe-schicket / dē Schat des Tempels te halen.

7 Doe nu Apollonius tot den Koninck
quam/ seyde hy hem/ wat hem Simon van
ghelde ghesept hadde. Doe verordende de
Koninck Heliodorum synen Kamerlinck
daer toe / eñ gaf hem beuel / hy soude dat
selue ghelt tot hem brenghen.
8 Heliodorus maeckte hem in korten op/
eñ wendde voor/ hy moeste Rente opnemē
in neder Syria ende Phenice : maer syne
meyninghe was / dat hy des Koninckx
beuel woude wtrichten.
9 Als hy nu te Jerusalem quam/ eñ hē de
Hoogepriester ontfangen hadde / vertelde
hy hem / wat hē zyn Heere bericht hadde/
ende waeromme dat hy daer ware / ende
vraechde oft het also ware / oft niet?
10 Doe antwoorde hem de Hoogepriester:
Het is eensdeels by ons tot trouwer hant
ghelept / so dat het Weduwen eñ Weesen
toebehoort.
11 Het ander is des Tobie Hircani/ welcke
een treffelick man was : ende het en ware
geenerley wys also / als de Verrader Si-
mon ghesepdt hadde: want het en ware
niet meer dan vier hondert Centener Sil-
uers/ eñ twee hondert Centener Goudts.

a Of/ Groote onbillichept

12 So ware het doch eene groote[a] wreuel/
datmen het so henen wech nemen/ ende de
ghene/ die het hare/ den heyligen Tempel/
die inder gantscher Werelt so hooch ghe-
eert eñ beurydet ware/ betrouwet hadden/
om het hare/ bedrieghen soude.

Heliodorus eyschet den Schatt des Tempels.

13 Maer Heliodorus bleef by den beuele
des Koninckx hy moeste het met hē nemen.
14 Eñ quam op eenen bestemmeden dach in
den Tempel/ ende woude het besien: doe
verhief hem een groot iammer in der gant
scher Stadt.

c 3. Mac. 13.

15 c De Priesteren lagen in haren heyligen
cieraet/ voor den Altaer. eñ riepen God in
den Hemel aen. d die daer selues ghebodē

d Exod. 22 7

heeft: Datmen het ghene / dat by eenen
tot ghetrouwer handt ghelept is / niets
verontrouwen en sal : dat hy dē lieden het
hare/ dat sy aen die plaetse als tot getrou-
wer hant ghelept haddē. behoudē woude.
16 Maer de Hooghepriester hielt hem so
barmhertichlick. dat hem niemant sonder
groote medelydinghe aensien en konde:
wāt men sach het aen hē / dewyle hy hē in
het aenghesichte so ontuerwet hadde/ dat
hy in grooten angste was.
17 Want hy was so gantsch verschrocken/
dat hy gantschelick beefde / daer wt men
lichtelick speuren konde / hoe qualick dat
hem te moede was.
18 Eñ de lieden hier eñ daer in den huysen/
liepen te samen/ ende baden met eenander:
dewyle dat sy saghen / dat de Tempel in
verachtinghe komen soude.
19 Eñ de vrouwen togen sacken aen/ ende

e 3. Mac. 27

e liepen op der straten rondtomme : eñ de
Maegden / die anders onder de liedē niet
en ghingen/ liepen onder de poorten/ ende
op de mueren: sommighe laghen in den
vensteren.
20 Ende hieuen altemael hare handen op/
ende baden :
21 Het was alle beyderley ontfermelick /
beyde dat het volck so geheel verschrockē/
ende de Hoogepriesters so beangstet was.
22 Ende dewyle sy also den Almachtighen
God aenriepen/ dat hy het goet der geuer/
die het daer henen als tot trouwer handt
ghelept hadden / behouden woude/
23 Dachte Heliodorus zyn voornemē wt te
richten : ende als hy by der f Godskiste f Luce. 21. 1.
stont/ met den Krychsknechten/

Heliodorus wordt van God ghe-straft.

24 Doe dede de Almachtige God een groot
teecken/ dat hy/ ende alle die by hem warē/
hen voor der macht Gods ontsetteden/ eñ in
eene groote vreese eñ verschrickinge vielen.
25 g Wāt sy sagen een Peert. dat wel verciert g 2. Mach. 10/ 29. 11/ 8. 3 Mac. 6. 17
was / daer satt een verschrickelick Ruyter
op: dat liep met aller macht tot Heliodorum
in/ eñ spranck op hē met den voorsten twee
voeten: eñ de Ruyter op den Peerde. hadde
een gantsch gulden harnasch aen.
26 Sy saghen oock twee ionghe ghesellen/
die sterck eñ schoon waren / eñ gantsch wel
ghekleedet : h die stonden den Heliodoro h 2. Mach. 5. 18.
tot beyden zyden. ende sloeghen met aller 3. Mac. 2. 20
macht op hem.
27 Dat hy van amachtichepdt ter Aerden
sanck,/ ende hem het sien verginck.
28 Doe namen sy hem/ die nieuwelinck met
grooten prale/ eñ alle synē Krychsknechten
in de Schatkamer gegaen was/ eñ droegen
hem op eenen stoel henen wt/ ende zyn ghe-
welt en halp hem gheheel niets.
29 So datmen openbaer de kracht des
Heeren mercken moeste: eñ hy lach also voor
doodt. ende en sprack niet een woordt.
30 Eñ de Joden loefden God / dat hy synen
Tempel also gheeert hadde : eñ de Tempel
die te voren vol vreesen eñ verschrickinghe
gheweest was/ wert vol vreuchde eñ herten
vrolickheydt/ na desen teecken des Almach
tighen Gods.

Onias offert ende bidt voor Heliodorum

31 Maer sommighe vrienden Heliodori/
quamen eñ baden Oniam/ dat hy doch den
Heere bidden woude/ dat hy Heliodoro. die
nu laghe ende snacte na zyn ziele/ het leuen
schencken woude.
32 Dewyle hem nu de Hooghepriester be-
sorchde / dat de Koninck soude eenen erch-
waen op de Joden hebben / als hadden sy
Heliodoro wat gedaē/ offerde hy voor hem/
op dat hy ghesondt worde.
33 Ende dewyle dat hy badt / verschenen de
twee ionge ghesellē weder. in harer voriger
keedinghe / ende seyden tot Heliodorum:
Dancket den Hoogenpriester vlijtichlick : i i Act. 27. 24.
want om synent wille/ heeft v de Heere het
leuen gheschoncken.
34 Ende verkondicht allenthaluē de groote
kracht des Heeren / dewyle ghy vanden
Hemel af ghestraft zyt : ende doe sy dit ghe-
sproken hadden / verswonden sy.
35 Eñ Heliodorus offerde den Heere / ende
ghelofde hem vele / dat hy hem het leuen
hadde weder ghegeuen eñ danckte Oniam:
eñ reysde daer na weder tot den Koninck/
36 Ende seyde het yeghelicken / hoe hy met
synen oogen de wercken des Alderhoochsten
Gods ghesien hadde.
37 Als hem nu de Koninck vraechde / wien
hy meynde / dien hy na Jerusalem schicken
konde. die wat wtrichten mochte : doe ant-
woordde Heliodorus :
38 Wanneer ghy eenen vyandt hebt / ofte
eenen/ die v wt dē Ryche dencket te stooten/
dien schicket daer henē: wanneer de selnige
ghestraft wordt als ick/ ende met den leuen
daer van koemt / so mach hy hem wel we-
der aennemen ; want God is krachtichlick
in dier stede.
39 Ende die syne wooninghe inden Hemel
heeft/ die siet daer op / eñ k verlostse : ende k Of/ be-
diese beschadigen willen/ die straft hy/ ende wydtse.
slaetse doodt.
40 Dit zy ghenoech van der Schatkamer
ende Heliodoro.

Dat iiij. Capittel.

1. Het quaet spreken Simonis teghen Oniam. 7. Jason de broeder Onie coopt het Overpriesterschap/ 10. De snootheyt Jasonis. 26. Hy wort door Menelaum van zijn Hooghepriesterampt verstooten. 29. Lysimachus Menelai broeder wordt Hooghepriester. 32. Menelai Kerckroof. 33. Staet na den doot Onie. 34. Onias wort doorsteken door Andronicum. 37. De Koninc Antiochus daerom gram zijnde/ doet Andronicum straffen. 4 De Ghemeynte staet op teghen Lysimachum/ ende grijpen hem. 47 Menelaus beschuldicht zijnde door de Joden/ wort los/ ende zijn beschuldigers verordeelt/ ende ghedoodt.

Simon. a 2. mac. 3. 4

1 Maer a Simon die den Schatt ende zijn vaderlant/ also verraden hadde/ sprac van Onia alle quaet/ hoe dat hy sulck ongheluck aengherichtet hadde/ dat Heliodoro gheschiedt was.

2 Eñ gaf hem schult/ dat hy daer na poochde een heere indē lande te wordē: so hy doch der Stadt alle goet dede/ ende zijn volc met trouwicheyt meynde/ ende vaste hielt over de Wet Gods.

Onias reyst totten Coninck om vrede te behouden.

3 Doe nu de haet ende nijt so groot was/ dat des Simonis aenhanck/ sommige daer over doot sloeghen.

4 Ende Onias sach dat vele ongheluck wt sulcker oneenicheydt comen soude/ dewijle dat Apollonius de Hooftman in neder Syria/ also woedde/ ende des Simonis moetwille sterckte/

5 Maecte hy hem op tot den Koninck/ niet om het volck te verklagen/ maer den lande ende lieden te goede.

6 Want hy sach/ wanneer de Koninck daer niet toe doen en soude/ so ware het onmoeghelick langer tijt vrede te behoudē/ noch Simonis moedtwillen te wederstaen/

Antiochus de Edele. b1. Macha 1. 11. Jason. c 2. Mach. 5. 6.

7 Doe nu Seleucus ghestorven was/ eñ het Regiment op dē Antiochum dē Edelen quā/ stondt c Jason des Onie broeder/ na het ampt des Hooghenpriesters.

8 Eñ seyde den Koninc toe wanneer hy het te weghe brachte/ drij hondert ende tsestich Centeners silvers/ ende van der anderē opbeuringhe/ tachtentich Centener.

d 1. Mach. 1. 14.

9 Ende daerenbouen seyde hy hem toe oock anders noch te verschrijvē/ hondert eñ vijftich Centener/ d wanneermen hem toelaten woude/ dat hy daer Speelhuysen aenrichten/ eñ die te Jerusalem/ na der Antiochener wijse leeren mochte.

Jason veracht de Wet/ ende neemt der Heydenen ghebruyck aen. e 1. Mach. 8. 17.

10 Doe sulcx de Koninck bewillichde/ eñ Jason het Priesterdom verkreech/ doe wennede hy also haest syne lieden op de Heydensche wijse.

11 Ende de goede loflicke wijse/ van den ouden Koninghen gheordineert/ settede hy gantschelick af/ door Johannem des Eupolemi vader/ e die na Roome ghesch̄icket was/ om met den Romeynen een verbondt te maken: ende verdelchde de oude eerlicke Wetten/ ende richtede andere oneerlicke wijsen aen.

Merck het lieve Leser/ hoe dese Booswichten/ Jason/ Menelaus/ etc. het Hoogepriesterampt aen hen brenghen/ ende dat voorstaen.

12 Onder de Borcht bouwede hy eē Speelhuys/ ende verordende/ dat hen de sterckste jonghe ghesellen daerin oeffenen moesten.

13 Ende dat Heydensche wesen nam also de overhandt/ dat de Priesteren/ des offerens noch des Tempels niet meer en achteden/

14 Maer liepen in het Speelhuys/ ende saghen hoemen den Bal sloech/ eñ andere spelen dreef.

15 Ende lieten also harer vaderen zeden varen/ eñ hielden de Heydensche seer kostelick/

16 Sy moesten oock wel betalen ende dengenen/ dien sy sulcke spelen wouden nadoē/ die schickte God over haer/ ende moestense straffen.

Met Gods woort en sal men niet spotten.

17 Want met onses Heeren Gods woorden en is niet te schimpen/ het vindt hem doch ten laetsten wel.

18 Doemen nu het groote spel te Tyro hielt/ ende de Koninck selves daer was/

19 Sandt de Booswicht Jason/ sommighe Antiochenen wt/ gelijck als waren sy van Jerusalem/ dat sy dat spel oock aensagen: eñ sant by hen henen/ drij hondert Drachmas/ datmen Herculi daer van offerde: maer dien sulcx bevolen was/ die saghen dat het hem niet schicken en soude/ eñ en woudent derhalven daer niet toe ghebruycken/ maer ergherns anders aen wenden.

20 Daerommme hoewel hy het tot Herculis offer ghesonden hadde/ so besteden sy doch schiptuffinghe daer voor.

Ptolomeus Philometor Coninck in Egypten.

21 Dewijle nu Ptolomeus Philometor/ de jonghe Koninck in Egypten/ synen eersten Rijcxdach wtgeschrevē hadde/ doe schicte Antiochus den Apollonium/ Mnestei sone/ op den selvighen Rijcxdach/ in Egypten/ eñ doe hy vernam datmen hem niet hebben en woude tot eenē Voormonder/ tooch hy weder te rugghe/ eñ dachte hoe hy zijn Rijcke in vrede behouden mochte/ ende quam tot Joppe/ ende van daer na Jerusalem.

Antiochus koemt te Jerusalem/ ende wordt heerlic ontfanghen vā Jason.

22 Ende wert van Jason ende der gantscher Stadt heerlick ontfangen/ eñ ingeleyt met Fackelen/ ende grooter triumphe. Daer na tooch hy weder in Phenice.

Menelaus Simonis broeder wordt Hooghepriester. f 2. Mach. 4. 8.

23 Maer na drijen Jaren schickede Jason/ Menelaum/ des voorgedachten Simonis broeder/ henen/ f dat hy den Koninck ghelt brochte/ ende hem van sommighe noodighe saken vermaende.

24 Ende doe hy by den Koninck in ghenade quam/ huychelde hy hem/ ende brachte het Hooghepriesterdom aen hem selven/ eñ gaf den Coninck drij hondert Centener silvers/ meer/ dan Jason.

25 Eñ quam also met des Koninck bevel/ weder te Jerusalem/ eñ en handelde niet als eē Hooghepriester/ maer als eē woedende Tyran/ ende als een grousame wilde Beeste.

Jason. g 2. Mac. 4. 10. h 2. mac. 5. 7

26 Also wert Jason/ die synen broeder vā synen Ampte afgestooten hadde/ weder door eenen anderen daervan ghestooten/ h ende moeste in der Ammoniter landt blieven.

27 Eñ Menelaus behielt het Regimēt/ maer doe hy dat gelt/ dat hy den Koninck toegeseyt hadde/ niet en konde opbrenghen/ doe het Sostrates de Hooftman op der Borcht van hem eyschte.

28 Gelijck hem de Coninck bevolen hadde: lietse de Coninc allebeyde voor hem roepē:

Lysimachus wordt Hoogepriester.

29 Ende settede Menelaum af/ eñ verordende synen broeder Lysimachum/ in zijn stede: ende Sostratum settede hy ten Amptmanne in Cypren.

30 Doe het nu also bestelt was/ richteden de Tharsers eñ Malloters eenen oploop aen/ daerom/ datse de Coninck synen Bywijve gheschencket hadde.

31 Doe maeckte hem de Coninck haestelick op/ dat hy den oploop stilde/ ende liet den Vorst Andronicum/ daer tot eenen Stadthouder.

Menelaus Andronicus.

32 Doe dat Menelaus gewaer wert/ dachte hy/ dat hy ghelegentheyt hadde/ dat hy wederom tot synen ouden state comen konde/ eñ stal sommighe Kleynodien wt den Tempel/ ende schanctse den Andronico/ ende verkochte sommighe na Tyro/ ende in andere omligghende Steden.

Doe

Onias.

33 Doe dat Onias ghewaer wert/ ghaf hy
hem aen een beurydde stede te Daphne/die
voor Antiochia leyt/ende straste hem.
34 Maer Menelaus quā tot Andronicum
alleene eñ vermaende hem/ dat hy Oniam
grypen soude. Dat dede hy/ ende ginck tot
hem en ouerredede hem met listichheyt/gaf
hem oock syne hant/ eñ eenen Eet daer op/
dat hy wt der vryheyt tot hem quame;want
hy wiste dat hem Onias niet goets tot hē
en versach: Eñ doe hy hem also ouerredet
hadde/ doorstack hy hem teghen alle recht.
35 Dat en dede niet alleene den Joden wee/
maer het verdroot oock velen Heydenē/dat
hy den vromen man so ondadlicken omme-
ghebracht hadde.
36 Doe nu de Coninck alle saken in Cilicia
beschickt hadde/eñ weder na huys tooch/
liepen hem Joden in allen Steden aen/ eñ
oock sommighe Heydenen/ ende klaechden
hem dat Onias ontschuldichlick vermoor
det ware.
37 Ende Antiochus bekommerde hem van
herten seere daerom:eñ het iammerde hem/
dat de eerlicke vrome man/ so iammerlickē
ommeghekomen was.

Antiochus laet Andronicum richten.

38 Ende vergrimmede ouer Andronicum/en-
de liet hem het purpuren kleedt met tsamē
den anderen cieraet wttrecken / ende hem
also inder gantscher Stadt rontomme voe
ren/ eñ ten laetsten op derseluer stede rich-
ten/daer hy Oniam doorsteken hadde. l Al-
so heeft hem God na syner verdienste we-
der ghestraft.

l Gene. 9. 6.

39 Als nu Lysimachus/wt rade zyns broeders
Menelai veel wt den Tempel gestolen had
de/ende het gheschrey onder den lieden ge-
comen was/versamelde haer de Gemeyn-
te teghen Lysimachum/doe der guldē kley
nodien nu vele wech ghekomen waren.
40 Doe haer nu de Gemeynte versamelt had
de/ende seer toornich was/rustede Lysima-
chus drij duysent mannē/ ende wonde hem
met ghewelt beschutten: ende settede ouer
haer eenen ouden listighen Hooftman.
41 Doe dit de Burgers sagen/namē sommi-
ghe steenen/ sommige stercke stockē/ sommi
ge wierpense met asschen ouer de ooghen:
42 Dat harer gantsch vele verwondet/ende
sommighe gantsch daerneder gheslaghen
werden: eñ de anderen alle daer van liepen:
ende den Kerckenroouer it grepen sy by de
Schatkamer.

Lysimachus wordt ghevangen, ii And. doo-
den sy eerst.
Ende door sulcke dingē begonst het
ghericht te ghen Menelaum.
in Os/ouer-tuycht
Ptolomeus bidt Menelaum los.

43 Daer na namen sy hem met rechte voor.
44 Eñ de wyle dat de Coninck te Tyro geco
men was/lieten sy door drij des Raets Ge-
schickeden/den handel voor hem draghen/
dat hy een oordeel daer ouer sprekē soude.
45 Als het nu Menelao m betoont wert/ge
loofde hy Ptolomeo veel geldts/waert dat
hy hem by den Coninck los bidden konde.
46 Doe ghinck Ptolomeus alleene tot den
Coninck in syne Sale / daer hy hem inne
koelede/ende ouerredede den Coninck/
47 Dat hy Menelaum die doch alle onghe-
luck aenghericht hadde/los liet:eñ de ar-
me lieden ten doode veroordeelde/die doch
oock by den Tarteren wel onschuldich ge-
vonden/ende bekent souden worden.
48 Also werden de ghene/die des volcx ende
des Tempels sake op het alder trouwelic-
ste ghehandelt hadden / ontschuldichlick
verworcht.
49 Dat dede sommighen te Tyro wee/ende
lietense eerlicken ter Aerden bringhen.
50 Maer Menelaus bleef by den Ampte/wt
hulpe sommiger Geweldigē in het Hof/ die
synes genieten/eñ wert so langer so erger/
ende leyde den Burgheren alle plaghe aen

Dat v. Capittel.

1. Wonderlicke ghesichten ghesien door die van Jerusalem. 5. Jasons hinderlisticheyt tegen de Inwooners Jerusalems. 10. De doot Jasons onnoemelic. 11. De Stadt Jerusalems ingenomen door Antiochum. 13. 14. De groote moorde der Joden door Antiochum. 15. ende de Tempel door hem berooft. 21. De verwaentheyt Antiochi. 24. Hy schickt Apollonium teghen de Joden. 25. De erchheyt eñ schelmerie Apolonij. 27. Judas Machabeus vliet in de wildernisse.

1 OM a de selue tijt/ tooch Antiochus ten
tweeden mael in Egypten.
2 b Ende men sach in der ghantscher
Stadt/veertich daghen lanck na eenander/
in der locht / Ruyters in guldenen harnas-
sche/met langhen Glauien in eener Slacht-
ordeninghe.
3 Eñ men sach/ hoe sy te samen quamē/ende
henseluen met den Glauien ende Schilden
weerden: ende hoe sy de Sweerden togen eñ
tegen eenander schoten/ ende hoe het guldē
harnasch blinckerde/ ende dat sy menigher-
ley harnasch hadden.
4 Doe bat alleman/ dat het doch niet quaets
beduyden en mochte.
5 Maer daer wert een valsch geschrey/hoe
dat Antiochus soude doot zyn. Doe nam
Jason by duysendt mannen tot hem / ende
greep de Stadt aen/eer sy hem dies versa-
ghen: ende als hy de mueren met den synen
opgheklommen/ende de Stadt ingenomen
hadde/vloodt Menelaus op de Borcht.
6 Ende Jason verworchde syne Burghers
iammerlicken/eñ en dacht niet/ dewyle dat
hem also geluckede tegen syne vrienden/dat
het zyn groot ongheluck ware: maer liet
hem duncken/ hy hadde gheluck tegen syne
vyanden/ende niet teghen syne Burghers.
7 Hy en konde nv gelijckewel het Regiment
niet innemen / maer kreech synen loon/ als
hy verdient hadde c ende vloodt met schan
den weder in der Ammoniter landt.
8 Daer wert hy ten laetstē verklaecht/ door
Areta der Araber Coninck / dat hy van ee-
ner Stat in de andere moeste vlieden/ ende
nerghens seker en was/ oock was hem al-
leman vyant / als eenen die van syner Wet
afvallich was/ eñ alleman verfloeckte hem/
als eenen Verrader ende vyandt zyns Va-
derlants, ende is also in Egypten verstoo-
ten worden.
9 Ende ghelijck als hy vele lieden wt haren
vaderlande verdreuen hadde / so moeste hy
ooc seluer in ellende steruen/ te Lacedemon/
daer hy hem verhoepte te ont houdē/dewij-
le dat sy met malcanderen vrienden waren.
10 Maer ghelijck als hy vele onbegrauen
wech geworpen heeft: also is hy oock wech
ghestoruen/dat niemant leedt om hem ghe-
draghen en heeft: ende en heeft niet alleene
dat geluck niet gehadt/dat hy in synen Va-
derlande ware begrauen wordē/maer heeft
oock in der vreemden lande/gheen graf heb
ben konnen.
11 Als sulcx voor den Coninck quam/dachte
hy/dat gantsch Judea soude van hem afval
len: ende tooch in grimmicheydt in Egyp
ten/d ende nam Jerusalem met gewelt in/
12 Eñ hiet den Krijchsknechten/dat sy soudē
verslaen/sonder alle barmherticheit/wat sy
op der straten ende in den huysen vonden.
13 e Doe verworchdemen alle met een ander/
ionck ende out, mannen ende vrouwen/kin-
deren ende ionckvrouwen / Ja oock de kin-
deren in de wieghen.
14 Dat also in dryen daghen/tachtentich duy-

a 1. mac. 1. 18
Eē gesichte wort in der locht gesiē.
b 2. Reg. 7. 6
Esaie 13. 4.

Jasons hinderlicke listige stuckē.

c 2. Mach. 4. 26.
Areta Coninck in Arabien.

Jason sterft te Lacedemonien.

Antiochus tirannisceert ende woedt teghen die te Jerusalem.
d 1. mac. 1. 20
Dan. 11. 28.
e 3. Esd. 1. 52

sent omme quamen/veertich duysent ghe-
vanghen/ende by tachtentich duysent ver
kocht werden.
Menelaus verraedt dẽ Tempel. 15 Maer Antiochus en liet hem daer aẽ niet
genoegen/maer greep oock de allerheylich
ste stede op Aerden aen / eñ Menelaus de
Verrader brachte hem daer henen in.
f 2. Macha. 3.23. 16 f Doe roofde hy met synen vervloeckten
handen de heylighe Vaten/eñ alles wat de
andere Coninghen tot den Tempel ghege-
ven hadden/tot vercieringhe ende cieraet/
dat raepte hy met synen sondighen handẽ
henen wech.
17 Eñ verhief hem seer/ende en sach niet/dat
de Heere sulcx verhengde over die/ die in
der Stadt waren/om haerer sonden wille.
g Iudi.5.24 18 g Dat was de oorsake/dat God de heylige
stede/so schantlicken handelen liet: anders
soude het Antiocho even ghegaen zijn/ als
Heliodorus h 2. Mach. 3.7.26. den Heliodoro/ h die van den Koninck Se-
leuco wtghesonden was/ de Schatkamerẽ
i Of/stoutẽ/ onbillicken. te besien/eñ wert so wel daerover geslagen/
dat hy moeste van synen i wrevelickẽ voor-
nemen/ af laten.
19 Want God en heeft het volck niet wtver-
coren/om der stede wille/ maer de stede om
des volcx wille.
20 Daeromme moeste de heylige Tempel sel
ue oock mede lyden/doe het volck ghestraft
wert/ gelijck als hy ooc wederom des volcx
ghenietet: want gelijck als de Tempel/van
den vyanden ingenomen wert/doe de Heere
toornich was: also is hy oock weder ter ee-
ren ende te rechte ghecomen/doe hen de Hee
re weder ghenadich wert.
Antiochus berooft den Tempel. 21 De somme nu alles dies / dat Antiochus
wt den Tempel gherooft hadde/is achtien
hondert Centener silvers/ die nam hy met
hem/ ende tooch flucx na Antiochien/ met
sulcker stoutheyt ende hooveerdicheyt/ dat
hy dachte / hy woude nu de Aerde maken/
datmen daerop schepen soude/ ghelijck als
op der Zee : ende de Zee / datmen daerop
wandelen soude/ghelijck als op der Aerdẽ.
Philippus Antiochi Hooftman. 22 Ende liet na hem te Jerusalem sommighe
Amptlieden/boose schalckẽ/Philippum wt
Phrygia/die noch ergher ende booser was/
dan zijn heere.
23 Te Garizim/ Andronicum/ ende tot dien
beyden/ Menelaum/ die noch ergher was
dan die andere alle, om zijn eyghen volck te
plaghen.
Apolloniꝰ grousamen handel tegẽ Jerusalem. k 1. Macha 1.30.33. 24 Bewijle nu Antiochus den Joden so seer
vyant was/k schickede hy hen dẽ schentlic-
ken boeve Apollonium/ met twee eñ twin-
tich duysent mannen int lant / ende geboot
hem/ hy soude alle volle gewassene mannen
verworgen/ maer de vrouwen/ende het jon
ghe volck/ verkoopen.
25 Als hy nu voor Jerusalem quam/hielt hy
hem vreedtsaem/ tot op den Sabbathdach/
daer de Joden inne vieren: doe gheboot hy
synen lieden/sy souden hen flucx rusten.
26 Als nu alleman toeliep/ eñ sien woude wat
daer worden soude/liet hyse alle doorstekẽ/
ende quam alsoo met den gantschẽ Heyre in
de Stadt/ eñ verslooch een groote veelheyt.
Judas Machabeus. l 1. Mach. 2.28. m 4. Esd. 9. 24. 21. 41. 27 l Maer Judas Machabeus/maeckte hem
daer van/met neghen broederen/in de Wil-
dernisse ende het Gheberchte/eñ onthiel hem
daer met alle dien/ die hen tot hem beghe-
ven hadden/m van den kruyderen/ op dat
hy niet en moeste onder den onreynen Hey-
denen leven.

Dat vj. Capittel.

1. Antiochus dwingt de Joden de Wet
des Heeren te verlatẽ. 2. Hy verontreynicht
den Tempel te Jerusalem. 7. Hy dwingt de
Joden tot onheylighe Offerhanden. 10.
Twee vrouwen om het besnijden harer kin
deren ghestraft. 11. Sommighe Joden op
den Sabbath ommeghebracht. 12. Verma-
ninghe tot de Lesers/ waerom God de syne
straft. 18. De verwonderlicke volstãdicheyt
Eleazarie.

1 Niet langhe daer na/a sandt de Koninck — De Tempel wort ver-
eenen oudẽ man van Antiochia/ dat hy — ontreynicht
de Joden dwinghen soude / dat sy van — ende Gods
harer Vaderen Wet af vielen/ eñ Gods Wet — Wet verbo-
niet meer en hielden. — den.
2 Eñ dat hy den Tempel te Jerusalem ver- a 1 mac. 1.46
ontreynighen soude ende hem heeten: Des
Jovis Olympij Kercke : eñ den Tempel te
Garizim/ Jovis/ Xenij Kercke/ dewijle vreẽ-
de lieden aldaer woonden.
3 Maer sulck woest wesen/ dede yeghelickẽ
seer wee:
4 Want de Heydenen swelgden eñ brassedẽ
in den Tempel / ende bedreven allerley on-
tucht met den vrouwẽ inder heyliger stede/
eñ droeghen daer veel dincks henen in/ dat
hem niet en betaemde.
5 b Men offerde op den Altaer/ offerẽ in de b 1. Macha
Wet verboden/ 1.62.
6 En en hielt noch den Sabbath/noch an-
dere gewoonlicke vierdaghen: ende daer en
dorste hem gantschelick niemant latẽ merc-
ken/dat hy een Jode ware.
7 Maer men dreefse met gewelt/alle Maẽ-
den tot den offer/ wanneer des Koninckx ge-
booren dach was: wanneermẽ nu des Bac- Bacchi
chi Feest hielt / c so dwanckmen de Joden/ Feest.
dat sy den Baccho ter eeren in eyloofs kraẽ c Sap. 4.16
sen moesten omme gaen.
8 Men hadde oock wt des Ptolomei aen-
bringhen/een gebodt laten wtgaen/ aen de
steden der Heydenen/die rontomme Jerusa
lem waren: dat sy de Joden allenthalvẽ tot
den Offer dwinghen souden.
9 Ende so sommige daer vast by blijvẽ/ dat
sy het met den Heydenen niet houdẽ en wou
den/ die soudemen flucx doorsteken. Daer
sachmen eenen grooten iammer.
10 d Twee vrouwen werden daer voor ghe- Twee vrou
bracht/ daerom dat sy harr sonen besneden wen omme-
hadden/dien bandtmen de kinderen aen de ghebracht.
borstẽ/ eñ voerdese rontom in der gantscher d 1. Mach.
Stadt/ ende wierpense ten laetsten over de 1.62.
mueren henenaf.
11 e Sommighe hadden hen op het naeste a 1. mac. 1.56
versteken in de Holen / op dat sy den Sab-
bath houden mochten: deselve/ als het Phi-
lippo aenghesepdt wert/ verbrantdemen : f f 1. Macha.
want sy en wouden hen niet weeren/op dat 2.36.
sy hen aen den Sabbath niet en vergre-
pen.
12 Jck moet nu hier den Leser vermanẽ/dat Een verma
hy hem niet en ergere over desen iammer: ninge tot
maer ghedencke / dat hen de straffe niet ten den Leser.
verderve/maer ons ter waerschuwinge ghe
schiedt zy.
13 * Want dat is een groote ghenade / dat * Pro. 3.11
God de sondaers stuert/ dat sy niet voort en
gaen/ ende is in korten achter hen met der
g straffe. g Pro. 3.11.
14 Want onse Heere God en siet ons niet so
langhe na/ als den anderen Heydenen / die
hy laet henen gaen/tot dat sy hare mate der
sonden vervullet hebben / dat hyse daer na
straffe:
15 Maer weeret ons/ dat wy het niet te veel
en maken/ende hy hem ten laetsten aen ons
niet wreken en moet.
16 Daeromme en heeft hy syne barmhertic-
heyt noch noyt gantschelicken van ons ge-
nomen : ende oft hy ons alreede met eenen
ongheluck e ghetuchtighet heeft, so en heeft
hy doch

hy doch ghelijckewel zijn volck niet gantsch
verlaten.
17 Dit hebbe ick hier tot eener vermaninghe
willen segghen: nu willen wy weder op de
Historien komen
18 Daer was een van de voornemste Schriftge-
leerden een/ Eleazar/ een oudt bedaecht en
nochtans een seer schoon man / den seluen
braken sy met ghewelt den mont op/ h dat
hy Swijnen vleesch eten soude:
19 Maer hy woude liever eerlick steruen/
dan so schandelick leuen/ ende leedt het vul-
dichlick.
20 En doe hy ter martelie ginck/ straffede hy
de ghene die daer verboden vleesch aten wt
liefde des tijtlicken leuens.
21 Die nu daertoe geordineert waren/ dat sy
de lieden tot Swijnen vleesch teghen de Wet
drenghen souden/ dewijle sy hem eenen lan
ghen tijt gekent hadden/ namen sy hem op
een zijde/ en seyden: Sy souden hem vleesch
brengen/ dat hy wel eten mochte: maer hy
soude hem gelaten/ ghelijck of het geoffert
Swijnen vleesch ware/ ende soude het den
Koninck te wille eten.
22 Op dat hy also by den leuen bleue/ en de
oude * kennisse ghenieten.
23 Maer hy bedachte hem also/ als oock den
synen grooten ouderdom ende sijn grauwen
coppe/ oock synen goeden wesen/ dat hy van
jonckheyt op gevoert hadde/ betaemde/ ende
der heyliger Godlicker Wet ghelijck was:
en seyde klaer wt: Schickt my slechs voort
wech onder de Aerde int graf.
24 i Want het soude mynen ouderdom qua-
lick betamen/ dat ick also huychelen soude:
dat de ionghe ieughet ghedencken moeste/
Eleazar/ die nu tneghentich Iaer out is/
zy oock een Heyden ghewoorden:
25 En sy also door myn huychelie verleydet
werden/ dat ick my also door den lieden stel-
de/ en myn leuen sulck eenen kleynen tijdt/
dien ick noch te leuen hebbe/ also * bichoon
de: dat ware my een ewighe schande.
26 En tis waer/ wat hebbe ick doch daer van/
wanneer ick schoon nu der menschen straf-
fe also ontulode/ h dewijle ick Gods han-
den ick zy leuendich oft doot/ niet ontulie-
den en kan?
27 Daerom wil ick als nu vrolicken steruen/
als het my ouden manne wel betaemt/
28 Ende der ieughet een goet exempel na la
ten/ dat sy gewillichlick en vrijmoedichlic/
om der heerlicken heyliger Wets wille ster
uen. Doe hy dese woorden also ghesproken
hadde/ brachtmen hem aen de martelie.
29 De ghene nu/ die hem leyden/ ende hem te
voren vrindelick geweest waren/ vergrim-
den op hem/ om der woorden wille: want
sy meynden/ hy hadde het wt † verwaent-
heyt ghesept.
30 En als sy hem nu gheslaghen hadde/ dat
hy nu steruen moeste/ suchtede hy/ en sprac:
De Heere/ dien niets verborghen en is/ die
weet het / dat ick de slaghen ende groote
smerten/ die ick aen mynen lijue drage/ wel
hadde meughen voorbygaen/ wanneer ick
ghewilt hadde: maer na der zielen lyde ick-
se gheerne/ om Gods wille.
31 Ende also verschiet hy/ ende heeft met sy
nen doot/ een troostelick exempel na gela-
ten/ dat niet alleen der ieughet/ maer oock
eenen yeghelicken/ tot deucht vermanen sal.

Eleazar. De Joden worden ghedwonghen Swijnen vleesch te eten.
h Leui.11.7 Deut.14.8.
* Of/ kontschap
Eleazar wil liever steruen dan Gods Wet ouertreden.
i 1.The.5.22
* Of/ fris behielde:
h Amos.9.2 Sapi.16.15 Psal.139.8. Iona.1.3.
† Anders/ fortsheydt.

Dat vij. Capittel.

Seuen broeders met tsamen der Moe
der/ wreedelick ghepijnicht en ghemartelt/
seect door Antiochum. 20. en 27. De ver-
wonderlicke vulstandicheyt der Moeder.

1 DAer waren oock seuen broeders/ met
haerer Moeder ghevangen/ ende a met
gheesselen ende riemen gegheesselt/ en
gedronghen van den Koninck/ dat sy Swij
nen vleesch eten souden/ b dat hem in de Wet
verboden is.
2 Doe seyde de outste onder hen also: Wat
wildy veel vraghen/ en van ons weten: wy
willen eer steruen/ dan yet teghen onse va-
derlicke Wet handelen.
3 Doe vergrimde de Koninck/ ende geboot:
Men soude haestelick pannen ende ketelen
ouer het vyer setten.
4 Doemen dat ghedaen hadde/ geboodt hy:
Men soude den oudtsten de tonghe wt snij-
den/ ende de handen ende voeten afhouwen/
dat het de andere broeders ende Moeder/
aensaghen.
5 Als hy nu also stomp af gecortet was/ liet
hy hem ten vyere brengen/ ende inder Pan-
nen braden/ ende doe de vlamme allenthal-
uen in de Panne sloech/ vermaenden sy hen
seluen onder malkanderen met tsamen de
Moeder / dat sy souden onuertzaecht ster-
uen/ ende spraken:
6 God de Heere sal het recht aensien/ ende
ons genadich zijn/ als Moses betuyght in
synen gesanghe: c Ende hy is synen knech-
ten ghenadich.
7 Als de eerste so verscheyden was/ bracht-
men den anderen oock henen/ op dat sy ha-
ren moetwille met hem bedreuen: en togen
hem huyt ende hayr af/ ende vraechden hem:
Of hy Swijnen vleesch eten woude/ oft het
gantsche lijf/ met allen lidtmaten martelen
laten.
8 Maer hy antwoorde op zijn spraken: ende
seyde: Ick en wils niet doen. Doe namen
sy hem/ ende martelden hem/ ghelijck als den
eersten.
9 Als het nu met hem in synen laetsten was/
sprack hy: Ghy verulochte mensche/ ghy
neemt my wel het tijtlicke leuen/ maer de Hee
re aller Wereldt/ sal ons / wy die om syner
Wet wille steruen / d weder opwecken tot
eenen eewighen leuen.
10 Daer na namen sy den derden/ en dreuen
oock haren moetwille met hem: ende doe sy
het van hem eyschten / reckede hy de tonge
bly wt/ ende streckte de handen henen/
11 Ende sprack vrijmoedichlicken: Dese litma
ten heeft my God van den Hemel gegeuen:
daerom wil ickse geerne weder varen laten/
om syner Wet wille: want ick hope/ hy salse
my wel weder gheuen.
12 De Koninck nu ende syne Dienaers/ ver-
wonderden hen/ dat de Jonghelinck so vrij
moedich was / ende de martelie so gheheel
niets en achtede.
13 Doe dese oock doot was/ pijnichden sy den
vierden oock/ ende gheesselden hem.
14 Ende doe hy nu sterven woude/ sprack hy:
Dat is een groote troost/ dat wy hopen: wan
neer ons de menschen verworghen/ dat ons
God weder opwecken sal: maer ghy en sult
niet weder opghewect worden: e ten leuen.
15 Daer na namen sy den vijfsten/ ende gees-
selden hem oock/ die sach Antiochum aen/ en
sprack tot hem:
16 Ghy zijt een mensche/ ende moet steruen:
maer dewijle ghy geweldich op Aerden zijt/
so doedy wat ghy wilt. dat en suldy doch
niet inden sin nemen/ f dat ons God gant-
schelicken verlaten hebbe.
17 Vertrecket het een cleyne wyle/ so suldy ge
waer worden/ hoe machtich dat God is/ g die
u ende u gheslachte plaghen sal.
18 Na desen brachten sy den sesten oock voort/
de selue seyde oock / doe hy nu steruen sou-

Seuen broeders met tsamen haerer Moeder/ worden ghemartert en ghedoodt.
a Hebr.11.36
b Leui.11.7. 26.
Deut.14.8.
I.
c Deut.32.36
II.
d Joa.5.29
2.The.4.16
1.Cor.15.52
III.
IIII.
e Joa.5.26
V.
f Spr.2.12.
Hebr.11.5.
g 1.Mach 9.5.
VI.

 der

h 1.Mach. 9.32. de: Ghy en sult wy so niet bedriegen: h wāt
wy hebben dit lijden wel verdient/daerom
dat wy ons aen onsen God versondicht
hebben/ende hy handelt verschrickelicken
met ons.
k Zach.2.8 Acto.9.4. 19 Maer het en sal v so niet k altijt ghelucken/dat ghy also teghen God raest.
De Moeder der seuen Marte-lares/troost hare kinde-ren.etc. 20 Maer het was een groot wonder/aē der
Moeder/eñ is een exempel/ dat wel weert
is datmen het van haer schrijue: want sy
sach hare sonen alle seuen op eenen dach/
na een ander martelen / ende leedt het met
grooter gheduldichept/om des hopens wil
le die sy tot God hadde.
21 Die vermaende/ ende was so moedich/dat sy eenē so-
ne na den anderen/ op hare sprake trooste-
de/ende vaettede een manlick herte / ende
sprack tot hen.
22 Ick ben ja uwe Moeder / ende hebbe v
lieden ghebaert: maer den adem eñ het leuē
en hebbe ick v lieden niet ghegheuen/noch
uwe lidtmaten also ghemaeckt.
l Gene.1.2. 23 Daeromme sal die/ l die de Wereldt ende
alle menschen gheschapen heeft/v lieden dē
adem ende het leuen/genadichlicken weder
m Matth. 16.25. geuen/m gelijck als ghy lieden het als nu/
om sijner Wet wille waghet / ende varen
Marc.8.35. laet.
Luce.9.24. 24 Doe Antiochus dit hoorde/meynde hy/
Vij. sy verachtede ende bespottede hem op hare
sprake: ende nam den iongsten sone voor
hem / die noch overghebleuen was/eñ ver-
maende hem met goede worden/ende seyde
hem toe met eenen Eede: Wanneer hy van
zijn vaderlicke Wet afteeden woude/ so sou
de hy eenen ghenadigen heere aen hem heb
ben/ende woude hem rijcke/ ende eenē Hee-
re van hem maken.
25 Doe hy hem nu niet en woude overreden
latē/ liet de Koninck de Moeder voor hem
komen/ende vermaende se/ dat sy doch den
sone woude overreden/op dat hy by den le-
uen behouden werde.
26 Doe hyse met velen woorden gebedē had
de/seyde sy tot hem: Sy woude het doen:
27 Maer sy spottede slechs met den Tyran:
want sy ginck tot den sone ende sprac hey-
melicken op hare sprake met hem/eñ seyde:
Ghy mijn lieue kint/dat ick neghen maen-
den onder mijner herten ghedraghen/ende
drye Jaren ghesooghet/ende met grooter
moeyte opgheuoet hebbe/ontfermt v doch
over my:
28 Siet aen Hemel ende Aerde/eñ alles wat
n Gene.1.2 daerinne is: n die heeft God altemael van
niets gemaeckt/ende wy menschen zijn oock
also ghemaeckt.
o Math.10 28. 29 Daeromme en o vreest v niet voor dē Henc-
ker maer sterft gheerne / ghelijck als uwe
Luce. 12. 4. broeders: op dat v de ghenadige God/ met
p 1.The.4.16 uwen broederen/p weder leuendich make/
ende my weder gheue.
30 Doe de Moeder met den sone also sprac/
sprack de Jonghelinck: Waer na wachtet
ghy lieden? en bemercket doch niet/ dat ick
den Tyran hierinne wil ghehoorsaem zijn:
q Leu.11 7. maer ick wil de Wet houden/ q die onsē va-
Deut. 14.8. deren door Mosen ghegheuen is.
31 Ende ghy die ghy den Joden alle leedt
r Deu.32.35 aendoet/ r ghy en sult onsen Heere God niet
ontloopen.
f 2.Mac.7. 18. 32 f Wy lijden om mine onser sonden wille/dat
is waer.
t Psa.30.6. Esaie.54 8. 33 Eñ of wel de leuendighe God/ t een wijle
v Pro. 3.11 Hebr. 12. 5. op ons toornich is/ ende u ons straffet eñ
tuchtight: so sal hy doch sijnen knechten we-
derom ghenadich worden.
34 Maer ghy Godloose verulochte men-
sche/ verheft v om uwer gewelt niet te seer/
ende en verlaet v niet op de ijdele hope/ dat
ghy de kinderen Gods veruolghet:
35 Want ghy en zijt den gherichte des Al-
machtighen Gods / x die alle dinck siet / y x Prou.15.3
noch niet ontloopen. 2.Par.16.9.
36 Mijne broeders/ die hen eenen cleynē tijt Psa. 33.13.
hebben laten martelen/ z die verwachten nu Spr.23.27
dat eewighe leuen / a na der belofte Gods: y Sap.16.15
maer ghy sult na den oordeel Gods gestraf- 2. Mach.6. 26.
fet worden/ghelijck als ghy na uwē hooch-
moede verdienet hebt. z Sapi. 3.4
37 Ende ick wil mijn lijf eñ leuen/ om mijner a Matt 16. 25.
Vaders Wet wille/henen geuen/ gelijck als
mijne broeders/ ende tot Gode schreyen/dat Marc.8.35
hy sijnen volcke in corten genadich worde:
b maer ghy sult noch seluen / door groote b 1.mac.9.5
martelie eñ quale moeten bekennen/dat hy
alleene de rechte God zy.
38 Maer Gods toorne sal aen my eñ mynen
broederen ophouden/ welcke billicken/ouer
onse gantsche volck ghegaen is.
39 c Doe dit de Coninck hoorde/ wert hy dul c Dan.3.19
eñ wtsinnich/ eñ liet hem noch seerder mar-
telē/dan de anderē: want het verdroot hem/
dat sy hem noch daer toe bespotteden.
40 Also is dese oock sijn henen ghestoruen/
eñ heeft alle sijnen troost op God gesettet.
41 Ten laetsten wert de Moeder oock ghe- De moeder
richtet. wort oock
42 Dit zy ghenoech van den Heydenschen of ghericytet
feren/ende der grouwelicke martelie. na den sonē

Dat viij. Capittel.

5. Judas Machabeus versamelt eē Heyr/
tot beschuddinghe zijns Lants. 2. Hy bidt
God/dat hy zijns volcks erbarme. 5. Vro-
micheyt Jude. 9. Nicanor wort in Judea
ghesonden/ om Judam te wederstaen. 16.
De vermaninghe Jude aen de sijne. 23. E-
leazar doet het Wetboeck lesen tot Judā/
ende de sijne. 24. Ouerwint Nicanorem in-
den slacht. 27. De Joden/ na de ouerwinnin
ge vyeren den Sabbath/eñ louen den Hee-
re. 30. Timotheus eñ Bacchides wordē ge-
slagen inder slacht/ door Judam. 32. ende 33.
Philarches ende Calisthenes worden door
de Joden ghedoot.

1 Nu van/Judas Machabeus/ende sijne Judas Ma
gesellen/ gingen heymelicken hier ende chabeus
daer in de Vlecken / eñ riepen te samen troostet de
hare vrientschap/ ende alle die/die noch by Joden.
der Joden gheloove ghebleuen waren also
dat hy by ses duysendt mannen te hoope
brachte.
2 Ende sy riepen God aen/dat hy dat arme
volck/dat van allemanne gheplaecht wert/
aensien woude / eñ hem ontfermen woude
ouer den Tempel/ welckē de Godloosē men
schen ontheylicht hadden:
3 Ende ouer de verdoruē Stadt/die gantsch
woest wert.
4 a Eñ dat hy dat ontschuldighe bloet/ dat a 4.Es.15.8.
tot hem riep/ hooren ende der ontschuldigē
kinderkens/ die teghen alle recht doorsteckē
waren/ ghedencken woude/ eñ de lasteringe
zijns Naems wreken.
5 b Ende Machabeus met sijnen hoope/ b 1.mac.3.6
plaechde de Heydenen gantsch seer: want de
Heere liet af van sijnen toorne/ ende wert
hen weder ghenadich.
6 Hy ouerviel de Steden ende Vlecken eer
sy hen dies versagen ende stackse aen: ende
nam de allerbequaemste plaetsen in/eñ dede
den vyanden groote schade.
7 Ende allermeest dreef hy dat by nachte/al
so datmen wijdt ende breedt van sijnen da-
den seyde.
8 Doe nu Philippus sach/dat hy so langer/ Philippus.
so sterc-

so sterker werdt / dewyle dat het hem so ghelückede / schreef hy aen Ptolomeum/ dē Hooftman in Neder Syria eñ Phenice/ om hulpe : want den Koninck lach veel daer aen.

Nicanor. c 1. Mach. 3. 38.

9 c Doe schickede Ptolomeus synen allerbesten vrient Nicanor / des Patrocli sone/ henen/met twintich duysent mannen/ dat hy de Joden / gantschelicken wtroeyen soude : ende gaf hem eenen Hooftman te hulpe/met namē Gorgias/die een eruaren kryghER was.

Nicanor verkoopt oock de huydt / eer hy den Beyr heeft.

10 Maer Nicanor dachte / hy wolde van den geuangenen Jodē dat gelt inkoopen/ dat de Koninck den Romeynen Jaerlicks gheuen moeste/namelicken/twee duysendt Centener.
11 Daerō schickede hy also haest in de Steden aen der Zee hier ende daer / eñ liet wt roepen dat hy de Joden verkoopē woude/ tnegentich Jodē voor een Centener: want hy en dachte niet / dat hem de straffe van God so na ware.
12 Doe nu Judas hoorde van dē heyre dat Nicanor voerde/ hielt hy het synen Joden voor/ die by hem waren/ hoe daer een Heyr komen soude.
13 Die nu verzaecht waren / ende hadden dat vertrouwē niet tot God/ dat hy straffen soude/ die liepen daer van/ ende vloden.

Der Joden ghebedt tot God.

14 Maer de andere verkochten alles wat sy hadden / ende baden den Heere dat hyse doch verlossen woude/ die Nicanor alreede verkocht hadde eer hyse geuangen hadde.
15 Eñ woude hy het niet omme harent wille doen/ dat hy het doch dede/ om des Verbondts wille / dat hy met haren Vaderen ghemaeckt hadde / eñ om zyns heerlicken grooten Naems wille/ daer sy na genoemt waren.

b 1. Mac. 5.16 Judas vermaent ende stercket de syne. e Deut. 20.3. 2. Par. 20. 15 1. Mac. 4. 8.

16 b Als nu Machabeus syne Lieden te hoope gebracht hadde/ by ses duysent vermaende hyse ten eersten: e Dat sy hen voor dē vyandē niet en ontsetteden/ noch vreesedē voor den grooten hoope der Heydenen/ die daer teghen recht ende onbillicken plaechden / maer souden hen manlick werren.
17 Eñ ghedencken aen de versmaetheyt/die sy der Heyliger Stede aengeleyt/ eñ hoe sy de Stadt ghesmaet ende gheplaecht/ eñ de Wet afghedaen hadden.

f Jere. 17. 5. Psalm. 20. 8

18 f Sy verlaten hen/ (sprack hy/) op haren harnasch/ ende zyn volck vol trotzes: maer wy verlaten ons op dē Almachtigen God/ die daer kan in eenen ooghenblicke / niet alleene dien/ die als nu teghen ons treckē/ maer de gantsche Wereldt ouer neder slaen.
19 Hy vertelde hen nu oock alle Historien/ hoe God dickwils so ghenadichlick haren Vaderen gheholpen hadde: g hoe Sennacherib/ met hondert eñ vyf ende tachtentich duysent mannen/ in eener nacht ommegheko men ware.

g 2. Reg. 19.35 Esaie 37. 36. Tobie 1. 21. Syrach. 48. 24. 1 Mac. 7. 40

20 Hoe het inder slachtinghe tē Babylon/ tegen de Galaten toeghegaen ware: hoe sy alle in groote noodt ghekomen waren/ acht duysent Joden / eñ vier duysent Macedoniers : hoe de Macedoniers vā vreese stille ghehouden/eñ acht duysent Joden/alleene met der hulpe Gods/ hondert eñ twintich duysendt mannen verslaghen / ende groot goet daer door verkregen hadden.

Judas ordineert zyn volck.

21 Doe hy hen met sulcken woorden / een herte ghemaeckt hadde / dat sy omme der Wet/ ende hares Vaderlants wille/ geerne steruen wouden.
22 Maeckte hy vier hoopen / eñ ordineerde syne broeders voor aen der spitzen/ dat syse leyden souden : namelicken / Simonem/ Josephum/ ende Jonathan/ ende dede by eenen yegelicken vyftien hondert mannen.
23 Daer na liet hy Eleazarum het heylighe Boeck lesen/ ende gaf hen een teecken/ dat hen God helpē soude : h eñ tooch also voor aen de spitzen voor den anderē heenen/ ende greep Nicanorem aen.

h 1. Mach. 3. 23. 4/ 14.

24 Eñ de Almachtighe God stondt hen by/ dat sy dat gantsche Heyr in de vlucht sloegen/ende vele verwondeden/ ende by negen duysent versloegen.

Judas slaet Nicanorem

25 Eñ iaechden dien na/ die daer ghekomen waren / dat sy de Joden koopen wouden/ ende namen hen het ghelt.
26 Doch moesten sy ghelyckwel wederom keeren / want het was de auont voor den Sabbath : dat was de oorsake / dat sy ophielden ghenen na te iaghen/
27 Daer na plonderden sy/ ende namen den harnasch eñ de ghewerre / ende hielden den Sabbath / eñ loefden eñ preesen God / die se op dië dach * verlost/ ende weder begonnen hadde/syne ghenade te bewysen.

* Of/ wtghe holpen.

28 i Na den Sabbath deylden sy dē roof wt/ onder de Armen/ Weduwen/ende Weesen/ eñ het ouergebleuen behielden sy / voor hen ende hare kinderen.

i Num. 31. 27 1. Sam. 30. 24.

29 Ende sy hielden een ghemeyne ghebedt/ dat doch de barmhertige God/ synen toorne gantschelicken woude afwenden.
30 Daer na hieldē sy vele slachtingen met k Timotheo ende Bacchide/ ende versloegen bouen twintich duysent mannen/ eñ namen de Sterckten in/ ende deylden den roof ghelyck wt/ onder hen/ende onder de verdreuen Weesen / Weduwen/ ende de Ouden

Timotheus Bacchides. k 1. Mac. 10 24.

31 Eñ doe sy gheplondert hadden / brachten sy de wapenen op de Sterckten eñ voerden oock grooten roof na Jerusalem.
32 Ende l † brachten eenen Hooftman by Timotheo omme/ eenen Godloosen man/ die de Joden seer gheplaecht hadde.

l † Anders/ doodden Philarchē / die met Timotheo was/ etc.

33 * Eñ als sy te Jerusalē de ouerwinninghe heerlicken begingen/ verbranden sy die/ die des Tempels deuren verbrandt hadden: namelicken Calisthenen/ die hē in een huys hadde versteken / ende vergolden hen hare boosheydt.

* Dit en heeft Luther niet/ maer andere.

34 Maer de schandtliche Nicanor/ die duysendt kooplieden/ de Jodē te koopen beschreuen hadde/
35 Werdt door hulpe des Heerē verootmoedicht van dië/ die hy voor niets en achtede: eñ moeste zyn eerenkleedt afleggen/ vloode op de Zee/ ende quam alleen met grooter schande/ dewyle hem zyn heyr verslaghen was/ te Antiochia.
36 Ende die den Romeynen ghelooft hadde/ hy woude hen/ wanneer hy Jerusalē innname een schattinge gheuen: die moeste nu bekennen/ God ware een Beschermer der Joden/ ende dat sy/ so sy syne Wet hielden/ van niemande konden verseertgher worden.

Dat ix. Capittel.

1. Antiochus van Persen wedergekeert/ wilt op dē Joden zyn schande wreken/ 5. Hy wort vanden Heere door een ongheneselicke kranckheyt gheslagen / 13. Hy bidt tot den Heere. 14. Hy beloeft hem met dē Joden te vereenigen. 19 De brief Antiochi tot den Joden. 28. Het deerlicke eynde Antiochi.

1 Om a de seluë tydt moeste Antiochus met schandē weder wt Persien treckē.

Antiochus moet met schandē wt Persien trecken. a. 1. Mach. 6. 1.

2 Want als hy na Persepolim gheroghen was/ ende hadde hem daer onderstaen de kercken te plonderen/ eñ dē Stadt in te nemen/ waren de Burgers op / eñ weerden hen/ ende dreuen Antiochum te rugghe

dat hy met ſchanden moeſte aftrecken.
b Iudit.1.1. c 1. Mach.5. 34. 3 Als hy nu te b Ecbathana was / quam
het voor hem / hoe het Nicanori c ende
Thimotheo ghegaen ware.
4 Doe vergrimmede hy / ende dachte de
ſmaetheyt aen den Ioden te wreken : ende
voer dach ende nacht / op dat hy doch in
korten heyen quame : want Gods toorne
dreef hem/ dat hy ſo hoochmoedigen ghe-
ſproken hadde: So haeſt als hy te Ieruſa-
lem quame / ſo woude hy van der Stadt
eenen doodenkuyl maken.
God ſtraft Antiochum den Edelen. d 2. Mach. 7. 17. 5 d Daeromme ſtrafte hem de Almachtige
Heere de God Iſrael, e die alle dinck ſiet/
met eene heymelicke plaghe/ die niemandt
heylen en konde : want ſo haeſt als hy dat
ghesproken hadde / quam hem ſulck een
ſuchtinge inden lyue/ ende ſulck een groot *
knyppen in den darmen / datmen hem niet
e 2. Par.16.9 Pſal. 33. 13. Prouer.15.3. Syrac.23. 27 helpen en konde.
* Of/ krimpē 6 Eñ voorwaer, hem geſchiede euen recht/ f
daeromme dat hy andere lieden met men-
f 2. Mach.6. 18. 7. ca. gerleye/ eñ te voren ongehoorder martelie/
gheplaecht hadde : noch en liet hy van
ſynen hoochmoede niet af.
* Of. woedi-ghet. 7 Maer werdt noch *raſender / eñ brande
van booſheyt teghen de Ioden ende ſnelde
hem : ende int rennen viel hy ſo hardt van
den wagen/ dat hem in alle ſyne lidtmaten
ſcheurde.
8 Doe moeſte die/ (die hem te voren van
grooter hooueerdie duncken liet / hy woude
der Zee ghebieden/ eñ de Berghen op een-
ander ſetten,) van eenen eenigen valle/ hem
op eener koſtbare dragen latē/ dat yegelick
vry aen hem ſach / de macht Gods.
Gods ſtraffe ouer Antio-chum. g Acto.12. 23 9 Oock wieſſen g madē wt dē veruloeckten
lyue ende veruuylede met grooter ſmerten/
dat daer gantſche ſtucken van ſynen lyue
vielen: eñ ſtanck ſo ſeer / dat niemant voor
den ſtancke blyuen en konde.
10 Eñ die hem te voren duncken liet, dat hy
aen den Hemel roerde / dien en konde nie-
mandt verdraghen / om des onlydelicken
ſtancks wille.
11 Doe moeſte hy van ſynen hoochmoede af
laten/ eñ hem ſeluen bekennen / dewyle hy
van Gode alſo aenghegrepen was, ende de
ſmerten altoos grooter werden.
12 Eñ en konde ten laetſten dē ſtanck ſelues
h 2. Mach. 7. 37. niet meer verdragen. h Doe ſprack hy: Het
is doch recht / datmen hem voor God ver-
ootmoedighe/ eñ dat een ſterflicke menſche
ſo vermetē niet en zy/ dat hy hem duncken
late: hy zy Gode ghelyck.
i Pſal.109.7. Ioan.9. 31. 13 Eñ de Booſewicht hief aen/ i eñ badt tot
den Heere / die hem nu niet meer ouer hem
ontfermen en woude.
k 2. Mach. 9. 4 1. Mach.3.35 14 Eñ gheloefde dat hy de heylige Stadt/ k
die hy te vorē dachte te verdelgen/ eñ eenen
doodē kuyl daer van te maken/ woude vry
laten.
15 Eñ de Ioden/ die hy te voren niet weerdt
en achtede/ dat ſy ſoudē begrauen worden/
maer haer den vogelen eñ gedierten woude
te verſlinden gheuen: die woude hy vry la-
Athenen. ten ghelyck als de Burghers te Athenen.
16 Ende den heylighen Tempel/ dien hy te
vorē berooft hadde/ woude hy met allerley
cieraet weder cieren/ eñ veel meer heyliges
dincks daer in gheuen / dan daer te voren
gheweeſt ware : ende wat Iaerlicks in de
offeren verdaen were / dat woude hy van
ſynen eyghen Renten gheuen.
17 Daer toe woude hy ſelues een Iode wor-
den/ ende aen allen eynden de macht Gods
pryſen/ ende verkondighen.
18 Ende doe de kranckheydt niet en woude
aflaten : want Gods rechtueerdighē toorn /
was te hardt ouer hem gekomen : doe ver-
twyffelde hy aen ſynen leuen/ eñ ſchreef deſe
ootmoedighe ſchrift aen de Ioden ghelyck
nauolghet :
19 Antiochus de Koninck eñ Vorſt/ ontbiet Antiochi ſchrift aen de Ioden.
den vromen Ioden / ſynen groet :
20 So ghy liedē met tſamen uwen kinderen
friſch eñ geſont zyt/ eñ het v wel gaet: Dies
dancke ick God . maer ick ben ſeer kranck.
21 Dewyle ick geerne woude eenen gemey-
nen vrede behouden/ gelyck het dan de noot
eyſſchet, na dien ick op der reyſe wt Perſien
kranck ghewordten ben:
22 So dencke ick ghenadichlicken aen uwe
trouwe ende vrientſchap/ hoe wel ick hope/
het ſal beter met my worden.
23 Ende nademael myn vader / als hy in de
Ouerlanden tooch / eenen Koninck na hem
maeckte :
24 Op datmen wiſte/ (wanneer daer ergens
een ongheluck gheuiele/ of anders onurede
werde.) wie heere zyn ſoude / eñ het Rycke
niet van malkanderen en quame:
25 Alſo ick oock / dewyle dat ick ſie/ dat de
omliggende Vorſtē/ na myn Koninckryck † † Anders/ trachten.
pooghen/ wanneert my qualick ghinghe: ſo
hebbe ick mynen ſone Antiochum / ten Ko-
ninck ghemaeckt/ dien ick v lieden dickwils
trouwelick beuolē hebbe / wanneer ick in de
Ouerlanden ghetoghen ben: den ſeluen be-
uele ick v nu oock.
26 Derhaluen vermane eñ bidde ick v liedē/
omme aller weldaden wille/ die ick allen int
ghemeyne / eñ in ſonderheyt teghen eenen
yeghelicken/ bewesen hebbe : Dat ghy my
ende mynen ſone voortaen vriendelick ende
trouwe zyn willet.
27 Want ick verhope my des tot hem / hy
ſal hem ghenadichlick eñ vriendelick tegen Antiochus ſterft.
v houden/ ende myne wyſe volghen.
28 l Alſo ſterf de Moorder eñ Godslaſteraer l Dan.8. 26. 1. Mat.6.16
Antiochus / in grooten ſmerten/ (ghelyck
als hy anderen lieden ghedaen hadde /) in
eenen vreemden lande en inder wilderniſſe/
eens iammerlicken doodts.
29 Eñ Philippus/ die met hem opghevoedt m m Of / be-ſchickte.
was/ m brachte hem ter Aerden: eñ dewyle
hy hem voor des Antiochi ſone vreeſde/
vloodt hy in Egypten / tot den Koninck
Ptolomeum Philometorem.

Dat x. Capittel.

1. Machabeus neemt Ieruſalem weder-
om in/ 3. Hy reynicht den Tempel / 6. Het
volck houdt Feeſt vander Reyninghe des
Tempels/ 8. het wort geboden / datmenſe
alle Iare houden ſal/ 10. Antiochus Eupa-
tor/ de ſone Antiochi des Edelen, koemt in
zyns vaders plaetſe / 12. Ptolomeus / ghe-
noemt Macron/ vrient der Ioden 15. eñ 16.
De Idumeen worden ouerwonnen door de
Ioden, 24. Timotheus koemt wederom in
Iudeā met een groot Heyr/ 25. Iudas den
Naem des Heeren aengeroepen hebbende/
gaet hem teghen/ 28. hy leuert hem ſlagh/
29/ ende 30. Vyf Mannen verſchynen inden
den Hemel, de welcke de Ioden te hulpen
komen/ 31. Het Heyr Timothei wordt ver- Iudas neemt Ieruſalem
ſlagen/ 37. De doodt Timothei.

1 Alſo gaf God Machabeo ende ſynen a weder in/ eñ
hoope den moedt / dat ſy den Tempel reynicht den Tempel.
ende de Stadt weder innamen.
2 Eñ verſtoorden de andere Altaren ende a 1. Mac. 4.36 2 e. Mach. 4. 17.
kercken/ die de Heydenen hier ende daer op
de ſtraten hadden opghericht.
3 Ende na dien ſy den Tempel ghereynicht b Exod. 20.25. Deut. 27. 5. Ioſue.8 31. 1. Mac.4.47
hadden / maeckten ſy eenen b Altaer / ende
namen vyerſteenen / ende ſloeghen vyer/

ende offerden weder / welckes in tween
Jaren eñ ses Maenden niet geschiedt en
was: eñ offerden Reuckoffer: eñ staken de
Lampen aen/ eñ leyde de Schoubrooden op.
4 Doe nu sulcks alle geschiedt was/ vielen
sy op hare aenghesichten neder voor den
Heere/ eñ baden: Dat hyse doch niet meer/
in sulcken iammer woude laten komen:
maer of sy hen meer aen hem versondighen
souden/ dat hyse dan genadichlicken straffen/
eñ niet in der Godslasteraers der grousa-
men Heydenen handen/ gheuen en woude.
e1. Mach. 4.52. 5 Ende God schickede het also/ dat op dien
dach de Tempel ghereynicht werdt/ e op
welcken hem de Heydenen verontreynicht
hadden/ Namelicken/ op den vijfentwintich
sten dach der Maent Casleu.
6 Eñ sy hielden met vreuchden/ acht dagen
vyeren / ghelijck als een Feest der Loouer-
hutten: ende dachten daer aen/ dat sy eenen
kleynen tijt te voren/ haer Loofhuttenfeest/
inder wildernissen eñ inden holen / ghelijck
als de wilde Dieren/ ghehouden hadden.
d1. Mach. 13. 51. 7 Eñ droegen d meyen ende groene tacken/
ende palmen/ eñ loefden God/ die hen ouer-
winninge ghegeuen hadde / synen Tempel
te reynighen.
8 Sy lieten oock een ghebodt wtgaen/ door
het gantsche Joodsche landt / datmen die
daghen/ Jaerlicks vyeren soude.
e1. Mach. 6. 16. 9 e Also heeft Antiochus de Edele een eynde.
2. Mac. 9. 23 10 Nu volghet van Antiocho f Eupatore/
Antiochus den Godloosen Antiochi sone / wat daer
Eupator. voor kryghen onder hem gheweest zijn.
f1. Mac. 6. 17 11 Doe Eupator Koninck werdt / settede hy
Lysiam/ die te voren een Hooftman in Phe-
nicia ende Syria was / tot eenen ouersten
Vorst.
Ptolomeus Macron. 12 Maer Ptolomeus Macron/ die de Joden
gheerne by rechte behouden hadde/ dewijle
sy nu langhe so vele ghewelt ende onrechts
gheleden hadden / bearbeydde / datmense
soude met vreden laten.
13 Derhaluen verklaechden hem syne vrien-
den by Eupatore / eñ hieten hem openbaer
eenen verrader/ daeromme dat hy de Eylan-
den Cyperen/ die hem Philometor beuolen
hadde / Antiocho den Edelen opghegeuen
hadde: eñ moest hy een minder Ampt hebbē:
doe vergramde hy hem so seer / dat hy hem
seluen met vergift ombrachte.
Gorgias. 14 Doe nu Gorgias ouer de selue plaetse
Hooftman werde/ nam hy kryghsknechten
aen/ ende stelde hem sonderlicken teghen de
Joden.
15 Des seluen ghelijcken onderstonden hen
oock de Edomiters: waer sy vermochten/
daer dreuen sy de Joden wt de Sterckten/
eñ gelegene Vlecken / eñ namen tot hen de
afuallighe Joden/ die wt Jerusalem ver-
iaecht waren.
Judas Machabeus/ ende synen hoop/ schreyen tot God om hulpe/ ende treden de vyandē aen. 16 g Doe maeckte hem Machabeus eñ synē
hoop tesamen/ ende baden/ dat hen God
woude bystaen / eñ vielen den Edomiteren
in de vaste Vlecken/
17 Eñ namense met gewelt in/ eñ verworch-
den alle/ die hen op den mueren ter teghen
weer stelden/ eñ wien sy anders aenquamē/
tot in de twintich duysende.
g1. Mach. 4. 10. 5. 3. 18 Eñ hen ontuloden op twee stercke Tor-
9. 46. rens/ by negen duysendt/ die hen tegen den
2. Mach. 11. 6 storm gherustet hadden.
2. Par. 20. 3. 19 Doe verordende Machabeus/ Simonē/
Josephum eñ Zacheum daer toe/ ende liet
hen so vele volcks / dat sy sterck ghenoech
waren om te stormen/ maer hy trooch voort
voor andere Steden.
20 Maer de hoop die by Simoni was / liet
hem van dien die op den Torren waren/
met gelt bewegen/ eñ namen vijf eñ tsertich
duysendt gulden van hen/ ende lietense daer
van komen.
21 Doe dat Machabeus ghewaer werdt/
bracht hy de Hooftlieden te samen/ eñ klaech-
dese aen/ dat sy hare broeders om gelts wil-
le verkocht / ende de vyanden hadden laten
wech komen/
22 Ende lietse dooden als verraders / ende
bestormde also haest de twee Torrens.
23 Ende het geluckede hem / ende verworch-
den inden tween Sterckten/ meer dan twin
tich duysendt mannen.
24 Maer Timotheus / h dien de Joden te Timotheus
voren gheslagen hadden/ i rustede hem met treckt tegen
velen vreemden volcke/ eñ versamelde eenen de Joden.
grooten Ruyters tocht/ wt Asien/ eñ quam 1. Mac. 5. 27
in der meyninghe/ dat hy de Joden gantsch h 2. Mach.
verdelghen woude. 8. 30.
25 Ende doe hy aent Landt quam / k badt i1. Mac. 5. 2.
Machabeus eñ synen hoop tot den Heere/ k 2. Mach.
ende stroyden assche op hare hoofden/ ende 9. 46. 11. 6.
toghen sacken aen/ 2. Par. 20. 3.
26 Ende vielen neder voor den Altaer / ende
baden / Dat hen God ghenadich eñ haren
vyanden onghenadich zijn woude: eñ hem
tegen haer setten woude/ die hen tegen hem l Exod. 23. 20
setteden / l als in de Wet geschreuen staet. Deut. 20. 4.
27 Doe sy nu also ghebeden hadden/ namen
sy hare gheweeren/ eñ toghen eenen goeden
wech vā der Stadt henen wt/ tot dat sy aen
de vyanden quamen.
28 Ende also haest als de Sonne opghinck/
drongen sy tesamen/ hoe wel dat het een on-
ghelijck Heyr was: m want de Joden had- m Jere. 17. 7
den een vrolick toeuersicht / tot den Heere/ 2. Par. 32. 8
(welcker een ghewisse teecken der ouerwin-
ninghe is/) maer ghene hadden begonnen/
wt ydel hoochmoedt ende vermetenheydt.
29 Als nu de slachtinghe op het aller krach-
tichste was/ n verschenen den vyanden van n 2. Reg. 6. 17
den Hemel / vijf heerlicke mannē op peerdē/ 2. Mac. 3. 25
met gulden toomen / die voor den Joden 11/ 8.
henen toghen. 3. Mac. 6. 17
30 Ende twee hielden by Machabeo / ende
beschutteden hem met haren gheweere/ dat
hem niemandt verwonden en konde/ ende
schoten pijlen ende donderstralen onder de
vyanden / dat sy gheblindet ende vluchtich
werden.
31 Ende daer werden gheslaghen / twintich 2000. eñ 500.
duysendt ende vijf hondert te voete / eñ ses te voete wordē verslagē/
hondert Ruyters. ende 600.
32 Maer Timotheus ontuloodt na Gezara/ te peerde.
in een vaste Vlecke / welcke de Hooftman
Chereas inne hadde.
33 Doe leyde hem Machabeus ende synen
hoop/ vier daghen daer voor.
34 Maer die in dier Vlecke / verlieten hen
daer op/ dat sy so hooch lach/ ende lasterden
ende vloeckten ouer de mate seer.
35 Doch aen den vijfsten daghe/ vergrimme
den twintich ionghe mannen/ om der laster-
ingen wille/ ende liepen manlickē met eenen
storme aen de mueren/ ende verworchden in
grimmicheyt/ wat hen teghen quam.
36 Dien volchden de anderen / eñ klommen
in de Vlecke/ eñ staken den Torren aen/ ende
verbranden de Godslasteraers: sommighe
hieuwen de poorten op / dat den gantschen
hoop daer inne komen konde/ ende namen
also de Stadt in.
37 Eñ versloeghen Timotheum / die hem in Timotheus
eenen poel versteken hadde/ ende Chream eñ Chereas
synen broeder/ ende Apollophanem. worden
38 Als sy sulcx alle wtgerichtet hadden/ pre- verslaghen.
sen sy den Heere met Lofsanghen/ die Israel
sulcke groote weldaet bewesen / ende hen de
ouerwinninghe ghegeuen hadde.

Dat

Dat xj. Capittel.

1. Lysias met tachtentich duysent mannen/ krycht tegen de Joden. 7. Judas vermaent de syne / op te zijne int perijckel/ om de broederen. 8 Een Ruyter in witt bekleedt / verschijnt Juda. 11. Lysias Heyr wort gheslagen 13 Lysias siende de onuerwinnelicheyt der Joden maeckt vrede met hen. 16. De brief Lysie aen den Joden. 22. De brief des Konincks tot Lysiam / den Joden ten besten. 34. De brieuen der Romeynen tot den Joden.

Lysias tocht teghen de Joden.
1 DOe nu Lysias/ des Koninckx Voormonder ende Oom/ a eñ ouerste Raedt/ dit alle gewaer wert, dede het hē seer wee.
a 2. Mach. 10. 11.
2 Eñ bracht te samē / tachtentich duysent Mannen eñ den gantschen Ruyters tocht/ eñ tooch in dier meyninge tegen de Joden/ dat hy de Heydenen in de Stadt setten.
b Joan. 1. 14
3 b Eñ den Tempel tot synen Jaerlicken nutte gebruycken woude/ gelijck als andere Heydensche Kercken/ ende het Priesterdom Jaerlicx versetten.
4 Maer hy en dachte niet/ dat God noch machtiger ware: c maer verliet hem op den grooten hoop/ dien hy te peerde eñ te voete hadde/ ende op tachtentich Elephanten.
c Esaie. 36. 8. Psalm. 20. 8. Judith. 9. 8. 4. Reg. 19. 22
5 Als hy nu in Judeam quam/ leyde hy hē voor een Vlecke/ d Bethzura ghenoemt/ dat van Jerusalem by vijf veldt weechs lach in eenen gheberchte.
d 1. Mach. 4/ 61. 6/ 49. 2. Mac. 13. 19
6 Doe nu Machabeus eñ de syne hoordē/ dat hy de Vlecke bestormde/ e baden sy/ eñ de gantsche hoop met suchten ende tranen/ den Heere/ dat hy eenen goeden Engel wtsenden woude/ die Israel holpe.
e 2. Par. 20. 3 1. Mac. 9. 46 2. Mach. 10 26. 25.
7 Eñ Machabeus was de eerste/ die hem rustede: ende vermaende de anderen/ dat sy hen met hem wagen ende haren broederen helpen wouden: ende toghen also vrijmoedichlicken wt met malkander.
8 Eñ also haest als sy wt der stadt Jerusalē wt quamen/ f verscheen hen een Ruyter in eenen witten kleede ende guldenen harnasche / ende tooch voor hem henen.
f 2. Mach. 3 25. 10. 29. 3. Mac. 6. 17.
9 Doe loefden sy alle den barmhertighen God/ eñ werdē koene dat sy hare vyanden slaen wouden / wanneer sy oock schoon de allerbooste ghedierten waren / ende ysteren mueren voor hen hadden.
Judas Machabeus ouerwint den Lysiam.
10 Met sulcken moede tooch het gantsche Heyr voort met haren Hulper/ den welcken hen de barmhertighe God / van den Hemel ghesonden hadde
11 Eñ grepen hare vyanden aen / ghelijck als Leeuwen / ende versloeghen harer elf duysendt te voete / ende sestien hondert te peerde.
11000. Heydenen te voete / ende 1600. te peerde/ worden verslagen.
12 Ende dreuen de andere alle in de vluchte/ so dat de meeste hoop die daer van quam/ verwondet wert : ende Lysias vloodt oock selues schandtlicken/ ende ontquam.
13 Doch Lysias was een vernuftich Man: doe hy nu de slachtinghe die hy verlooren hadde/ by hem seluen bedachte / ende sach/ dat het Jodische volck onouerwinlick was / dewijle hen God de Almachtige also bystondt/
Eenē vrede worder op ghericht met Juda.
14 Schickede hy tot hen/ eñ boodt hen vrede aen/ op redelicken middel / ende seyde hen daer beneuen toe / hy woude den Coninck daer toe brengen/ dat hy haer goede vrient worde.
15 Machabeus liet het hem wel behaghen: want hy sach / datter het beste was : eñ de Koninck verwillichde in het verdrach/ dat Lysias met Machabeo ende den Joden ghemaeckt hadde,
Lysias brief aen de Jodē.
16 Ende de brief/ welcken Lysias den Joden tot schreef / luyde also : Lysias ontbiedt den Joden synen groet :
17 Joannes eñ Absalon uwe Gheschickede hebben eenen brief ghebracht / eñ gebeden/ om de sake/ daer sy om wtgesonden waren.
18 Wat nu den Koninck aen te dragen gheweest is/ dat hebbe ick ghedaen: eñ hy heeft alles wat nutte eñ mogelick is bewillicht.
19 Ist dat ghy nu ghetrouwe zijt/ ende ghelooue houdet / so wil ick my oock voortaen bevlijtighen/ dat ick tot uwen besten zy.
20 Ende van eenen yeghelicken Artijckel in sonderheydt/ hebben uwe ende myne Gheschickeden beuel/ v breeder te onderrichten.
21 Hier mede Gode beuolen. Datum inden hondert ende acht ende veertichsten Jare/ aen den vier ende twintichsten daghe des Maent Dioscori.
Antiochi Eupatoris brief aen Lysiam.
22 Des Koninckx brief luydde also: Koninck Antiochus / ontbiedt synen broeder Lysia/ synen groet :
23 g Na den mael onse vader van hier ghescheyden/ eñ een God gheworden is/ so en is ons niet lieuers/ dā dat daer vrede in onsen Rijcke zy : op dat een yeghelick het syne waernemen konne.
g 2. Mach. 9. 28.
24 Nu hooren wy/ dat de Jodē niet hebben willen verwillighen / in de veranderinghe haers Godsdiensts/ op de Heydensche wyse/ maer willen by haren geloove blijuen / ende bidden derhaluen / datmense wille daer by laten blijuen.
25 Dewijle wy het nu voor goet aensien/ dat dit volck oock in vrede leue ende stille zy: so is onse meyninge datmen hen hare Tempel weder ingeue/ ende hen by haren regimente ende wesen / als het hare Voorvaders ghehouden hebben/ late blijuen.
26 Daeromme moudet ghy sommighe tot hen senden eñ vrede met hen maken: op dat sy/ wanneer sy onse meyninghe weten/ seker zijn/ ende hare wijse sonder alle sorge waernemen meughen.
Des Konincks brief aen de Joden.
27 Des Koninckx brief aen de Joden/ luydde also : De Koninck Antiochus/ ontbiedt den Rade ende der Ghemeynte der Joden/ synen groet :
28 Wanneert v alle wel ghinge/ dat hoorden wy geerne : ons gaet het noch wel :
29 Menelaus heeft ons berichtet / hoe dat ghy begeert in onse Lant te reysen/ eñ uwen handel by ons te doeren.
30 Daeromme sullē alle de Jodē/ die tusschē dit/ eñ den dertichsten daghe Aprilis reysen sullen/ een vrij seker gheleyde hebben/
31 Hen te houden met eten/ eñ anderen doen/ na harer Wet/ ghelijck als te voren: oock en sal niemande gheen leedt ghescheiden / om des willen/ dat tot noch toe tegen ons ghedeen is.
32 Tot ghetuygenisse van desen / hebben wy Menelaum tot v schicken willen / om v breeder bericht daer van te doen.
33 Hier mede Gode beuolen. Inden hondert ende achtenueertichsten Jare / aen den vijftienden daghe Aprilis.
Der Romeynen brief aen de Joden.
34 Oock schreuen de Romeynen den Joden/ ghelijck als volcht : Quintus † Mutius/ ende Titus Manlius/ der Romeynen Gheschickeden ontbieden dē Joden harē groet:
† Anders/ Menemus
35 Alles wat v Lysias des Koninckx Oom/ toegestaen heeft/ dat bewilligen wy oock.
36 Dewijle hy het nu voor goet aensiet/ datmen sommige Artijckelen voor dē Koninck brengen late/ so beraetslaecht v onder malkander/ eñ schicket met dē allereersté yemāt tot ons/ dat wy ons met malkander vereenigen; wāt wy trecke als nu na Antiochien.

37 Daeromme snellet v/ende schicket som-
mighe herwaerts/op dat wy weten / hoe
ghy ghesinnet zijt.
38 Hier mede Gode beuolen. h†

h † An. Da cum Juden hondert.et. Aprilis. Cap.xij. Was dit/etc.

Dat xij. Capittel.

1. Lysias keert wederom totten Coninck. 2. Apollonius ende andere quellen den Joden. 3. De verraderie van die van Joppe/totten Joden. 6. Judas wreeckt het leedt/synen broederen ghedaen. 11. Hy ouerwindt de Arabers. 15. Ongheloosliecke slachtinghe/ghedaen door Judam/op de Inwoonders der stadt Caspin. 20. Judas treckt teghen Timotheum/ende slaet hem. 24. ende 25. Timotheus wordt ghevanghen door Dositheum ende Sosipatrum/ende daer na verlost. 32. Gorgias Hooftman der Idumeen/wordt ouerwonnen in der slachtinghe/door Judam. 42. Judas vermaent het volck/haer van der sonde te wachten.

148. Jaer.

1 Ten hondert ende acht ende veertich-
sten Jare/aen den vijftienden dage Aprilis/
doe dit verdrach also besloten was/tooch
Lysias tot den Coninck:ende de Joden na-
men hare Ackerwerck waer.
2 Maer de Hooftlieden aen der seluer plaet
sen/Timotheus ende Apollonius/des E-
delen Apollonij sone/ende Jeronymus/en
de Demophon/met tsamen Nicanor den
Hooftman in Cypperen/en lieten hen ghee-
nen vrede noch ruste.

Een verraderlicke daedt te Joppe.

3 Ende die tot Joppen/deden een verra-
derlicke daet:want sy ouerrededen de Jo-
den/die by hen woonden/dat sy met haren
vrouwen ende kinderen / met hen in de
Schepen die van hen bestelt waren/treden
wouden/als hare goede vrienden.
4 Doe nu de Joden sulcks deden/als het
inder Stat besloten was/ende en besorch-
den haer voor gheenen onvrede/ende sy op
de Zee quamen/verdrenckten sy se alle/by
twee hondert persoonen.
5 Als nu Judas hoorde/hoe grouwelicken
men met synen broederen ghehandelt had
de/gheboodt hy syne lieden op.

Judas straffet die tot Joppen. a Psal.7.12. 9/5. Jer.11.20. 2.Tim.4.8. 2.Mac.12. 41.

6 En riep tot God den a rechtueerdighen Rich
ter/en tooch tegen die/die syne broeders ver
moordet hadden/en stack by nachte de Hauen
aen/ende verbrandde de Schepen altemael:
ende wat daer voor lieden inder Hauen wa-
ren/die verworchde hy met den sweerde.
7 Dewijle nu de stadt toegheslooten was/
tooch hy af in dier meyninghe/dat hy in
korten weder komen/ende de Stadt slicht
maken woude.
8 Hy wert oock geseyt/hoe dat die tot Jam
nia desghelijcken teghen de Joden/die by
hem woonden/voorghenomen hadden.
9 Daeromme viel hy oock by nacht tot hen
in/ende verbrandde hen de Hauen/ende al-
le Schepen:also/datmen dat vyer te Jeru-
salem sach / dat doch twee hondert ende
veertich veldt weeghs daer van lach.
10 Daer na tooch hy negen veldt weeghs
voort teghen Timotheum:doe hielden by
vijf duysent Arabers/en vijf hondert Ruy
ters op hem/ende sloegen tegen hem/ende
hielden een groote slachtinghe met hem.

Judas ouerwint de Arabers.

11 Ende Judas met synen hoop / behieldt
door Godlicke hulpe den strijdt/en dewijle
de Arabers daer neder lagen/baden sy om
vrede:ende seyden hem toe/sy wouden hem
gheuen/ende oock anders hulpe doen.
12 Judas dachte/als het dan oock waer
was/sy mochten hem wel nutte zijn/ende
seyde hen vrede toe/ende doe sy het hen on
der malkanderen beloeft hadden / toghen
sy weder na huys.

Judas gewint Caspin.

13 Hy viel oock in een Stadt/die met brug-
ghen wel bewaert/ende met eenen muer be
uestiecht was/daer menigherley volck inne
woonde/ende hiet Caspin.
14 Ende die in der Stadt/verlieten hen op
hare vaste meuren ende grooten voorraedt
van spijse/ende en vraechden niet vele na
Juda ende den synen : Ja bespottedense
noch daer toe/ende lasterdense/ende vloeck
ten hen gantsch seer.
15 Doe riep Judas ende syn hoop tot den
Machtigen Heere der gantscher Werelt/b die
ten tijden Josua/sonder alle krijchsrustinge
diemen ten stormen ghebruycket / Jericho
neder gheworpen hadde / ende liepen met
grimmicheydt aen de mueren:

b Josu.6.20

16 En namen also de Stat in/en verworchden
ontallicke vele menschen:so dat de * Dijck
die daer by lach/ende wel twee velt weechs
breedt was/oock sach als enckel bloedt.

* Meyr/ of/staende water.

17 Daer na togen sy voorder/seuenhondert en
vijftich veldt weechs/ende quamen te Ca-
rach/tot den Joden/diemen Tubianers heet.
18 Maer sy en vonden Timotheum niet:
want hy hadde hem daer van ghemaeckt/
ende daer niets wtgherichtet weghenomen
alleene/dat hy in een Vlecke/een stercke be
settinghe ghelept hadde.
19 Doe maeckten hen twee Hooftlieden/wt
Machabei hoopen op/namelicken/Dosit-
heus/ende Sosipater/ende brachten die al
le omme/die Timotheus daer ter besettin-
ghe ghelaten hadde/meer dan tien duysent
mannen.

Dositheus. Sosipater.

20 En Machabeus ordineerde zijn volck/en
de deylde het in sommige hoopen/ende tooch
teghen Timotheum/die daer hondert ende
twintich duysendt voetknechten/ende vijf
tienhondert Ruyters by hem hadde.
21 Doe nu Timotheus gewaer wert/dat Ju
das teghen hem tooch/schickede hy vrou-
wen ende kinderen /ende wat ten Krijghe
niet en dochte/in een Vleck/ Carnion / dat
in enghen ghebercht e lach/also datmen het
niet beleggen en konde.

Machabei ouerwinninge tegen Timotheum.

22 Als hy nu den eersten hoop des Machabei
siende werdt/quam den vyanden een vreese
ende verschrickinge aen/dewijle dat die te-
ghen haer was/ende hem sien liet/die daer
alle dinck siet:ende begonsten te vlieden/de
eene hier/de ander daer henen/c dat sy hen
seluen onder malkanderen beschadichden
ende verwondeden.

c Jud.7.22. 1.Sa.14.20. 2.Par.20.23.

23 Ende Judas druckede na/ende sloech de
godloosen/ende brachte harer by dertich
duysendt omme.
24 Ende Timotheus quam Dositheo en So
sipatro in de handen/en bat hen seer/dat sy
hem niet doodeden:want hy hadde vele ha-
rer vaderen ende broeders/die oock steruen
moesten/so hy ghedoodet werde.
25 Doe hy hem nu verborghet hadde/dat hy
se hen op eenen bestemden dach/onbeleedi-
ghet ouerleueren woude/lieten sy hem om
harer broederen willeloos.
26 Daer na tooch Machabeus na Carnion
ende Atargation/ende verworchde by vijf
ende twintich duysendt menschen.
27 Na desen dage en slachtinge/tooch Judas
tegen de vaste Stat d Ephron/in welcken Ly-
sias/ende anders vele volcx was:de jonge
manschap nu/die voor de Stadt stont/wee
rede hem reddelicken:want sy hadden geschut
ende ghewere ghenoech.

Ephron wort gewonnen. d 1.Mach.5 46. e 1.Mach.9 46. 2.Mach.10. 35. 11/6.

28 Doe e riepen sy tot den Heere / die met
macht der vyanden sterckheyt verbreeckt:
ende namen de stadt in/ende verworchden
vijf ende twintich duysendt menschen.
26 Daer na toghen sy van daer/teghen der

f 1 Par.20.3

Scy-

Scyten stadt/die ses hondert velt weechs
van Jerusalem leyt.
30 Maer dewyle de Joden/die by den Scy
ten woonden/hen ghetuyghenisse gauen/
hoe dat sy hen alle vriendtschap inden swa
ren tijden bewesen hadden/
31 Hieldē sy hen oock vriendelick tegē hen/
ende danckeden hen daer voor:ende baden
dat sy voortaen teghen haer volck so wel-
dadich zijn wouden:ende togen also weder
na Jerusalem/ende quamen euen op den
Pingsten dach weder te huys.

Gorgias d' Edomiters Hooftman/ wordt ouer wonnen.

32 Ende na den Pingsten/ toghen sy teghen
Gorgiam der Edomiters Hooftman.
33 Die bejegende hen met drij duysent voet
knechten ende vier hondert Ruyters.
34 Ende doe het aen de slachtinghe ginck/
quamen daer een weynich Joden omme.
35 Ende Dositheus eē sterck Ruyter/ vā des
Bacenors hoopē/ greep Gorgiam/ eñ hielt
hem by den Mantel/ eñ voerde hem met ge
welt/ eñ woude hem leuendich vangē:maer
een Ruyter wt Thracien liep tot hem in/
ende hieuw hem den arm af/ also dat Gor-
gias ontquam na Maresar.

Judas roept den Heere aen.

36 Doe hem nu des Gorgias hoop langhen
weerde/ende noot voor handen was/ riep
Judas tot den Heere/dat hy hem helpen/
ende voor hem strijden woude.
37 Ende riep syne liedē aen op Hebreisch/ en
de begonst een ghesanck:doe wendde hen
Gorgias volck/ onuoorsiens in de vlucht.
38 Ende Judas tooch met synen volcke in
de stat Odollam:ende dewyle dat het noch
in der Pingst weken was/ reynichden sy
hen na de Wet/ende hielden den Sabbath
aldaer.
39 Des anderen daechs daer na/ quamen
sy tot Judā op dat sy hare dooden hael-
den/ghelijck als men pleecht/ ende by hare
Vaders begroeuen.
40 Doe sy nu wt toghen/ vonden sy by eenē
yegelicken verslagenen/ onder het hembde
f 2. Mac. 12. 8.
cleynodien van den Afgodē wt f Jamnia/
g Deu. 7. 25. Josue 7. 1.
g welcke den Joden in de Wet verboden
is:doe wert het openbaer voor yegelicken
waeromme dat dese verslaghen waren.
h Psal. 7. 12. 9/5. Jer. 11. 26. 2. Tim. 4. 8. 2. Mach. 12. 6.
41 Doe danckten sy God/ den h rechtueerdi
ghen Richter/ die dat heymeliche also aen
den dach ghebracht hadde:ende badē hem
hy woude se doch om der sonden wille/ niet
alle verderghen.
42 Eñ Judas vermaendde dē hoope trooste
licken/dat sy hen voortaen/ voor den son-
den bewaren wouden:dewyle dat sy voor
haren ooghen sagen/dat dese om harer son
den wille/verslaghen waren.
† stuere/be- do
43 Daer na hiet hy se eenē † schat te samē leg
gē/ twee duysent Drachmas siluers:die sāt
hy na Jerusalem ten Sondtoffer:ende de
de syn ende wel daer aen/ dat hy vander
opstandighe een vermaninghe dede;
i Dan. 12. 12. Joan. 5. 25. 1. Cor. 15. 52. 1. Thes. 4. 16
44 Want wanneer hy niet ghehoept en had
de/ dat die/die verslaghen waren/ i weder
opstaen souden/so ware het te vergheefs/
ende een dwaesheyt gheweest/ voor de doo
den te bidden.
45 Maer dewyle hy bedachte/ dat de genen/
die in rechten ghelooue steruen/ vreuchde
ende salicheydt te hopen hebben/
46 So isset eene goede ende heylighe mey-
ninghe gheweest.
47 Daeromme heeft hy oock voor dese Doo
den ghebeden/op dat hen de sonde vergho
uen worde.

Dat xiij. Capittel.

1. Antiochus Eupator koemt in Ju-
deen met een seer groot Heyr. 3. Mene-
laus wort beschuldicht by dē Coninc. 5. De
doodt Menelai. 10. Judas ghebiedt den
volcke/ nacht ende dach den Heere te bid-
den. 15. Hy bespringt by der nacht het Heyr
des Conincks/ende doodter een groot ge-
tal. 21. Rodokus een verrader. 22. De Co-
ninck Antiochus wordt inden slacht ouer-
wonnen/ door Judam. 23. Hy maeckt vrede
metten Joden/ ende offert Offerhanden in
den Tempel.

Antiochus Eupator rustet hem teghen Juda
a 1. Mach. 6. 28.

1 Inden hondert neghen ende veertichsten
Jare/quam het voor Juda/ ende de sy-
nen:dat a Antiochus Eupator/met eener
grooter macht teghen Judeam tooch/ ende
Lysias zijn Voormonder ende ouerste
Raedt met hem.
2 Ende hadden hondert ende tien duysent
Griecksche voetknechten/ende vijf duysent
ende drij hondert te peerde/ twee end twin-
tich Elephanten/ende drij hondert waghe-
nen met yseren tacken.
3 Daer toe hadde hē oock Menelaus tot hē
ghegheuen/ ende vermaendde Antiochum
met grooter huychelie/ ten verderue zijns
Vaderlandes/op dat hy daer door het Hoo
ghe Priesterampt verkreghe.
b 1. Ti. 6. 15. Apoc. 17. 14. 19/16
4 Maer de b Coninck aller Coningen/ ver
weckede Antiochi moedt/ dat hy den afual-
lighen schalck straffede:want Lysias seyde
c 2. Mach. 4. 25.
hem/ c hoe dat hy een oorsake ware alles
des onuredes:daeromme liet hy hem na Be
rea voeren/ ende hem na haers Landts wij-
se/ aen der seluer plaetse dooden.

Menelaus wordt ghe- raepbraect.

5 Want daer was eenen Toren/ vijftich el
len hooge/ vol asschen/ende op der asschen
een ommeloop/ende ende ghetacket radt/
6 Daer raepbraeckt men de Godslasteraers
ende groote Boosdaders mede.
7 Sulck eene doodt/ moeste de afuallighe
Menelaus oock steruen/ ende niet begra-
uen worden.
8 Eñ hem geschiedde recht:wāt dewijle hy
hem so dicmaels aen des Heeren Altaer/
daer dat heylighe vyer ende assche op was/
versondicht hadde:so heeft hy oock op der
asschen moeten ghedoodet worden.

Antiochi Eupators grousamheydt.

9 De Coninck nu/ was seer vergrin/ met op
de Joden/ende dachte so grouwelickē met
hen omme te gaen/ ghelijck zijn vader met
hen ommeghegaen hadde.

Judas ver maēt de sy- ne ten ghe- bede.

10 Dat wert Judas ghewaer/ ende geboot
d 1. Mach. 4. 10. 9. 46
den gantschen volcke/ d sy souden dach en-
de nacht den Heere aenroepē/ dat hy hen nu
oock ghelijck als menichmael te voren/ te-
ghen die helpen woude/ diese des Wets/
des Vaderlandts/ ende des heylighen Tem
pels/ beroouen wouden.
2. Mach. 10. 16. 2. Par. 20. 3
11 Ende dat hy dat volck dat hem nu naeu-
welick een weynich verhaelt hadde/ niet en
woude in der veruloeckten Heydenen han-
den gheuen.
e Jud 6. 13. 7/19.
12 e Doe sy nu sulcx eendrachtelickē met el-
ander dedē/ eñ badē dē barmhertigen God
met weenen ende vasten/ ende laghen drij
gantsche daghen op de Aerde/ doe trooste-
dese Judas/ ende hietse tot hem komen.
13 Ende doe hy ende de Outsten by malkan-
der waren/ beraetslaechdē hy hem met hen/
hy woude/eer de Coninck met synen Heyre
in Judeam quame/ ende stadt inname/ hem
teghen trecken/ ende de sake met Gods hul
pe eynden.
14 Ende beual hen also Gode/ ende vermaen
de zijn volck/dat sy vrijmoedich tot inden
doodt strijden wouden/ om te behouden de
Wet/den Tempel/de Stat/het Vaderlant
ende Regiment.
15 Ende legerde hem by Modin/ ende gaf
hen dese woorden tot een Lose:Gods gheeft
Machabei lose.

ouerwinninghe. Daer na maeckte hy hem
op/ in der nacht/ met dē allerbestē krijchs-
knechten/ eñ viel dē Coninck in sijnē leger/
† An/ twee And. veerthien.
eñ versloech by † vier duysent mannē/ f eñ
de voorste Elephanten/ met tsamen allen/
die in de Torreus daer op waren.
f 1. Mac. 6. 43.
16 Daermede brachtē sy eē groote verschric
kinghe ende vreese/ in het gantsche Leger.
17 Ende togen eerlicken ende geluckelicken
daeruan/ des morgens doe de dach aēbrac:
want God was haer hulper gheweest.
18 De Koninck nu/ als hy versocht hadde/
dat de Joden so koene warē/ wenddede hy
hem/ ende tooch door onwegesame plaetsē
19 Ende leydde zijn volck voor de Stercke
g 1. Mac. 4. 61. 6/31/49. 2. Mac. 11. 5.
der Joden/ g Bethzura, daer gheen beset-
tinghe inne en was: Maer hy werdt daer
oock in de vlucht gheslaghen/ ende en rich
tede niets wt/ ende leedt schade.
20 Want Judas schickede alle nootdruft in
de Sterckten.
21 Maer daer was een onder den Joden/
Rodokus. * verkondschapte hē/ † An. sloten hem in de geuanckenisse.
met name Rodokus/ die verriedt den vyan
dē alle heymelickheyt: maer men * wert sy
ner ghewaer/ ende greep hem/ ende † iaech
de hem wech.
22 Daer na wert de Coninck anders gesint/
ende maeckte vrede met dien te Bethzura/
ende tooch daer van/ ende sloech tegen Ju-
dam/ ende verloos de slachtinghe.
23 Ende dewijle hy beuonden hadde/ dat
h 1. Mach. 6. 14.
Philippus afgheuallen was/ h dien hy te
Antiochia ten Stadthouder ghelaten had
de/ verschrack hy seer: ende liet met den Jo
den handelen/ ende verdroech hem met hē:
ende swoer het verdrach te houden/ ende
werde also haer vrient: ende offerde/ ende
eerde den Tempel/ ende hieldt hem vriende
lick teghen de Stadt.
24 Ende nam Machabeum aen tot eenen
vriende/ ende maeckte hem tē Hooftmanne/
van Ptolomaida aen/ tot aen de Gerreners
25 Maer als de Koninck te Ptolomais
quam/ saghen de Ptolomaiers het verdrach
niet geerne: want sy besorchden hen/ men
en soude hen gheen ghelooue houden/ ghe-
lyck als sy gheen ghelooue ghehouden en
hadden.
26 Doe trat Lysias openbaer op/ eñ ontschul
dichde den Koninck/ eñ ouerredede se/ dat sy
te vreden werdē/ eñ stilde se dat sy hen alles
goedes tot hem voorsien souden: daer na
reysde hy weder te rugghe na Antiochien.
Alsoo is't met deses Konincks reyse ende we
derkoemste toeghegaen.

Dat xiiij. Capittel.

1. Demetrius de sone Seleuci. 3. Alci-
mus beschuldicht Judam by Demetrium.
12. Demetrius sendt Nicanorem in Ju-
deen/ met beuel/ dat hy Judam dooden sou
de. 18. Nicanor maeckt vrede met Juda.
26. Alcimus beschuldicht Nicanorem/ by
den Koninck Demetrium. 28. Nicanor ver
neemt hem van de vrientschap Jude. 30.
Judas vertreckt hem van het bywesen Ni
canoris. 33. De lasteringhe Nicanoris te-
ghen den Tempel Gods. 35. Het ghebedt
der Priesteren/ hoorende de dreyghemen-
ten Nicanoris. 37. Rhazis wort beschul-
dicht/ by Nicanorem. 41. ende 46. De
doodt Rhazis.

Demetrius Seleuci/ sone/ verslaet Antiochum eñ Lysiam. i 1. Mach. 1. 1. 11. Mach. 7. 4.
1 NA drien Jarē daer na/ vernam Judas
ende de sijne/ a dat Demetrius Seleu-
ci sone/ met grooten volcke/ ende vele
Schepen/ te Tripol aenghekomen ware.
2 Ende dat Lant inghenomen/ ende Anti-
ochum met tsamen Lysiam sijnen Voor-
mondér/ verslaghen hadde.
3 Ende Alcimus die te voren Hooghe Prie-
ster gheweest/ ende ter tijt der veruolginge
schandelicken afgheuallen was: eñ nu dach
te/ dat hy noch by den leuen blijuē/ noch we
der tot het Hooghenpriesterampt comen en
mochte.
4 Tooch tot den Coninck Demetrium/ indē
Alcimus vliet tot Demetrium.
hondert ende een eñ vijftichsten Jare: ende
brachte hem een gulden kroone/ ende palm
eñ Olijftacken/ die in den Tempel behoordē:
eñ den eersten dach vertooch hy het/ tot dat
hy sijne tijt sach/ die hem behulpelick ware/
tot sijner raserye.
5 Doe hem nu Demetrius inden Raet roepē
eñ vraghen liet: Hoe het ghestelt ware met
de Joden/ ende wat sy voor hadden:
6 Doe antwoorde hy also: De Jodē die hen
Alcimus verklaghet Judam/ eñ zijn volck.
de Vromē noemē/ welckers Hooftman Ju-
das Machabeus is/ verweckē altijts krijch
ende oploop/ ende en laten den Rijcke ghee-
nen vrede.
7 Hebbē oock my/ mijner Vaderlicker heer-
lickheyt/ namelicken des Priesterdoms be-
rooft: daeromme ben ick hier henen gecomē.
8 Ten eersten/ den Koninck te goede/ ende
dat ick het trouwelicken meyne: ten ande-
ren/ dat ick oock mijnen volcke geerne wou
de raet beschicken: want met sulcker onor-
deninghe/ sal onse gantsche gheslachte on-
dergaen.
9 Daeromme woude doch de Coninck in de
sake sien/ ende na sijner hoochgheloefde goe
dertienheydt/ den Landen ende onsen gant-
schen ghestachte/ in deser sake raden ende
helpen.
10 Want dewijle dat Judas leeft/ so en ist
niet meughelick dat daer vrede inde Lande
worde.
11 Doe hy sulcx gesproken hadde/ vergrimdē
de andere oock tegen Judam/ ende verweck
ten Demetrium aen/ teghen hem:
12 Dat hy also haestelick Nicanor dē Hoofts
Nicanor een Hooftman teghen de Joden.
man ouer der Elephanten Heyr/ tot hem
riep/ ende hem ten Hooftmanne teghen de
Joden verordende.
13 Eñ beual hem/ dat hy Judam ommebren-
ghen/ ende sijnen hoop verstropen/ ende
Alcimum ten Hooghen Priester/ setten
soude.
14 Doe versamelden hen tot Nicanor/ alle de
Heydenē/ die Judas wt den lande veriaecht
hadde ende hoopten/ der Joden ongheluck
soude haer gheluck zijn.
15 Als nu Judas eñ de sijne hoorden/ dat Ni-
Judas eñ de sijne/ roepen God aen. b 2. Mac. 10. 16. 11. 6.
canor teghen hen tooch/ ende de Heydenen
hen allenthaluen met hoopen tot hem gauē
b bestropden sy hen met asschen/ ende riepen
God aen/ die zijn volck vander Werelt aen
onderhouden/ ende sijne hoopken openbaer
gheholpen hadde.
16 Doe hen nu haer Hooftmā opboot/ maeck
ten sy hen op/ ende grepen de vyanden aen/
by den vlecke Dessa.
17 Eñ Simon/ Judas broeder/ greep Nicano
rem aen/ ende Nicanor hadde schier ghesla-
ghen gheweest/ dewijle hem de vyandē aen-
grepen eer hy harer ghewaer wert.
18 Doe nu Nicanor hoorde/ dat Judas sulcke
Nicanor begheert vrede.
koene lieden by hem hadde/ die lijf eñ leuen
koenlicken waechdē voor haer Vaderlant/
vreesde hy hem/ ende en woude gheene slach
tinghe met hem houden:
19 Maer sondt Possidonium/ Theodotum/
ende Matathiam/ tot hem/ om vrede met
hem te maken.
20 Doe sy nu lange daer ouer raetslaechden/
eñ haer Hooftman den volcke alle sake voor
hieldt/ ende sy der sake eens werden/ bewil-
lichden sy in het verdrach.

Ende

Vrede wort ghemaeckt.
21 Ende bestemmeden eenen dach/ daer die
beyden alleene inne te hoope komen sou-
den: doe nu de dach quam, settede men ee-
nen yeghelicken eenen stoel.
22 Ende Judas verordende sommighe in
haren harnasche/niet verre daer van: op
dat hem de vyanden niet onuersiens een
boos stuck en bewesen: ende spraken haren
nootdruft met eenander.
23 Ende Nicanor bleef eenen tijdt lanck te
Jerusalem ende en nam niets voor tegen
haer/ende liet zijn krijchsvolck af trecken.
24 Ende hielt Judam eerlicken voor den lie
den/ende vertoonde hem vrientlick teghen
hem.
25 Vermaende hem oock/dat hy een wijf ne
men/ende kinderen generen soude: also
nam Judas een wijf / ende hadde goeden
vrede ende nam syner neeringhe waer.

Alcimus verklaecht den Nicanorem.
26 Doe nu Alcimus sach dat dese beyde eẽs
met eenander waren/ eñ vrede gemaect had
dẽ, tooch hy wederomme tot Demetriumeñ
verklaechde dẽ Nicanorem dat hy onge-
trouwe geworde ware: want hy hadde Ju
dam des Koninckrijcks vyandt, in zijn ste-
de ten Hooghen Priester ghemaeckt.
27 Doe wert de Coninc door des Booswichts
leughene bewoghen/ eñ seer toornich/ ende
schreef den Nicanori/ Dat het hẽ geheelijc
en behaechde, dat hy vrede met den Joden
ghemaeckt hadde: ende ghebood hem/ hy
soude met haeste dẽ Machabeum vangen/
ende na Antiochien schicken.
28 Als nu Nicanor sodanich beuel ontfinck/
wert hy bedroeft/ende en was niet wel te
vreden, dat hy geen geloove houden en sou
de/so doch Judas niets misdaẽ en hadde.
29 Maer dewijle hy doch teghen den Ko-
ninck niet doen en dorste / dachte hy hem
met list te vanghen.
30 Doe nu Machabeus merckte, dat hy hẽ
onuriendtlicker tegen hem hieldt / dan te
voren/ende liet hem wel beduncken het en
beduydde niet goets/nam hy sommige tot
hem ende verberch hem voor hem.
31 Als nu Nicanor sach, dat hem Macha-
beus kloeckelicken voorkomen was, ginck
hy henen op inden schoonen heyligen Tem
pel/ende ghebood den Priesteren die daer
offerden/ sy souden hem den Man daer wt
gheuen.

c 1. Mach. 7 34.
32 c Maer doe sy diere ende hooch swooren/
sy en wisten niet waer hy ware, doe recke-
de hy syne rechterhant op na den Tempel/

Nicanor sweeret/ hy wilde Tempel verstooren.
33 Eñ swoer/ seggẽde: So ghy my dẽ Judã
nu gebondẽ ouerleueret/ so wil ick dit Gods
huys slicht maken/ eñ dẽ Altaer ommewor
pen/ ende Baccho een schoone Kercke daer
weder in de stede setten. Ende doe hy dit
ghesproken hadde, ghinck hy daer van.

d 2. Mach. 3 15. 3. Mac. i. 23
34 d Ende de Priesters reckeden hare han-
den op na den Hemel, ende riepen dien aen/
die alletijdt onse volck beschuttet heeft/ eñ
despraken:

Der Priesteren ghebedt voor den Tempel.
35 Heere/ hoewel ghy gheens dincx en be-
hoeft, so heeft het v gelijckewel behaecht/
dat uwen Tempel/ daer ghy inne woonet/
onder ons zijn soude.
36 Daeromme ghy heylighe God/ dien al-
leene toebehoort alles wat heylich is/ be-
waert voortaen v Huys/ dat wy nieuwe-
licken ghereynicht hebben/ op dat het niet
weder verontreynicht en worde: ende stuu-
ret den valschen tonghen.

Rhazis Jode, worde belegheert. † Al. Razias/
37 Ende Nicanori wert vermeldet/ hoe dat
een van den Oudtsten te Jerusalem / met
namẽ † Rhazis/ eẽ man ware/ die de Vader
licke Wet lief/ ende allenthaluen een goet
los/ ende sulcke gonst onder synen Burghe-
ren hadde, dat hem een yegelick der Jo-
den vader hiete.
38 Hy ware oock voor deser tijdt, daeromme
verklaecht ende veruolcht geweest / ende
hadde lijf ende leuen / manlicken gewaget/
ouer den Joodschen gheloove.
39 Doe nu Nicanor hem bewijsẽ woude hoe
gantsch vyant dat hy den Jodẽ ware schic
kede hy meer dan vijf hondert krijchsknech
ten henen/ die hem vanghen souden.
40 Want hy meynde wanneer hy hem ghe-
uanghen hadde/ so soude hy hen een groote
schade doen.
41 Doe sy nu de deure des toorens/ daer hy
op was/ bestormden/ ende vier brengen wil-
den/ ende de deure aensteken: ende hy merc-
kede/ dat hy gheuanghen ware/ doe woude
e * hy hem seluen doorsteken:
42 Want hy woude lieuer eerlicken sterven/
dan den Godloosen in de handen komen/ en
de van hen schandtlicken bespot worden.
43 Maer inden angst en treffe hy hemseluẽ
niet recht. Doe sy nu met hoopen tot hem
inuielen/ ontliep hy op de mueren/ ende stort
tede hem seluen manlicken henen af, onder
het volck
44 Ende sy weken hem/ op dat hy ruym had
de: ende hy viel op syne lendenen.
45 Maer hy leefde gheliickewel noch / ende
maeckte hem in grimmicheydt op / hoewel
hy seer bloedde/ ende hem de wonden / wee
deden, ende liep door het volck wech.
46 Ende tradt op eenen hoogen steenrotse:
ende doe hy hem gantsch verbloedt hadde/
nam hy noch de darmen wt synen lijue, en-
de wierpse onder de krijchsknechten: ende
riep tot God/ die ouer het leuen ende den
gheest een Heere is hy woude hem dit alle
weder gheuen: ende sterf also.

e Jud 9. 54. 1. Reg 31. 4. * Dit stuck verdoemt S. Augustinus billick. Daeromme heeft oock dit boeck unde ghe golden by de oude vaderẽ hoe wel oock an ders vele Judaischs vattinghe is.

Het xv. Capittel.

1. Nicanor neemt voor/ Judam op den Sabbath te bespringhen. 3. De lasteringhe Nicanoris 8. Judas vermaent de syne goe den moedt te hebben 19. Die in Jerusalem zijn/ zijn in sorghe ende vreese. 22. Het ghe-bedt Jude Machabei eer hy hem ten strij-de gheeft. 27 ende 28. Het Heyr Nicanoris wordt verslaghen ende hy ghedoodt. 30. Judas gebiet dat het Hooft ende den arm Nicanoris afghehouwen worde. 33. Hy snydt hem de tonghe wt / ende ghebiedt se den voghelen te gheuen. 37. De Joden be-sluyten eenen dach in elcken Jare te vieren om der ouerwinninge wille. 39. De Auteur des Boecx verontschuldicht hem aen den Leser.

a 2. Mach. 7. 25.
1 ENde a doe Nicanor hoorde dat Judas
met den synen hem in Samarien ont-
hielde, dachte hy: Hy woudese des Sab
baths sonder alle vare aengrijpen.
2 Ende doe hem de Joden die hy gedwon-
gen hadde, mede henen te trecken vermaen
den/ hy woudese doch so iammerlicken niet
ombrenghen/ maer den heyligen dach daer
aen verschoonen/ dien God selue gheeert en
de gheheylicht hadde.

b 1. Re. x. 8
3 Doe vraechde haer de Ertzbooswicht:
Die den Sabbath ghebooden heeft, b Is
set de Heere inden Hemel:
4 Ende doe sy hem antwoorden: Ja het is
de leuendighe Heere: hy is de Heere inden
Hemel/ c die den seuenden dach te vieren ge

c Exo. 20. 8. Deute 5. 12.
boden heeft.

Nicanor roemt hem Heere op Aerden te zijn.
5 Doe sprack hy daerop: So ben ick de Hee
re op Aerden/ ende ghebiede v lieden: Ghy
sullet v rusten/ ende des Koninex beuel wt-
richten: maer hy en konde zijn voornemen
niet volbrenghen.

6 Eñ Nicanor roemde eñ porchede / ende
was ghewisse / dat hy groote eere behalen
woude / teghen Judam.

Judas troostet eñ vermaent de syne.

7 Maer Machabeus hadde een vast be-
trouwen eñ hopen / dat de Heere hem soude
bystaen.
8 Ende troostede die / die by hem waeren /
sy souden hen voor de Heydenen / die tegen
haer togen / niet vreesen : maer ghedencken
aen de hulpe / die hen voormaels dickwils
vanden Hemel af gheschiedt ware / ende nu
oock op de toecomende ouerwinninghe
ende hulpe / die hen de Heere schicken soude /
hopen.
9 Ende troostedese alsoo wt der Wet / ende
den Propheten / ende vermaendese / der
gheluckfaligen slachtingen / die sy te voren
ghedaen haddẽ / ende maeckte hen alsoo een
herte.
10 Ende doe hyse alsoo vermaent hadde / ver-
telde hy hen oock / hoe hen de Heydenen
besondicht hadden / eñ teghen haers eedts
verbondt deden.
11 Eñ rustede hem alsoo / niet met troost op
spiessen oft schilden / maer met troost op
Godes woordt. b Hy seyde hen oock een
ghesichte / dat gheloouelick was / dat hy
ghesien hadde / daer sy alle eenen moet van
creghen.

Twee ghesichten vertelt Judas.
b Judic.7.13

12 Ende dat was dit ghesichte : Onias de
Hooghe Priester / die een treffelick / eerlick /
goedertieren / ende welsprekende man ghe-
weest was / die hem van ieughet op / in aller
deucht beuliticht hadde / die reckede syne
handt wt / ende badt voor het gantsche
volck der Joden.
13 Daer na verscheen hem een ander oudt
heerlick man in kostelicken kleederen / ende
met eener gantsch heerlicken gestaltenisse.
14 Ende Onias sprack tot Judã: Dese is
Jeremias de Prophete Gods / die uwe
broeders seer lief heeft / ende biddet voor-
gaens voor het volck eñ de heylige Stadt.
15 Daer na dede Jeremias / met syner han-
den den Juda een guldẽ sweert / eñ sprack
tot hem :
16 Neemt henen dat heylige sweerdt / dat v
God gheeft / daer snijdt de vyanden mede
slaen.
17 Doese nu Judas met sulcken schoonen
woorden / die eenen een herte ende moet
maken / ghetroostet hadde / doe besloten sy :
Sy en wouden geenen legher maken / maer
straeck aen de vyanden trecken / ende haer
manlickẽ aengrijpen / eñ der sake een eynde
maken : want de Stadt / de Godsdienst /
ende de Tempel / stonden in vare.
18 Ende tis waer / vrouwen ende kinderen /
broeders eñ vrienden / achteden sy so groot
niet : maer hare grootste sorghe was / voor
den heyligen Tempel.
19 Ende die inder stadt bleuen / die waren in
grooter sorghe voor haer krijchs volck.
20 Doe het nu ten treffen gaen soude / ende
de vyanden hen versamelt / ende haer orde-
ninge ghemaeckt haddẽ / eñ de Elephanten
aen hare stede geordineert / eñ den Ruyters
tocht / te beyden zijden aenghehanghen
hadden :

e 2. Mac.16. 25.

21 Ende Machabeus de vyanden / eñ hare
menigerleye rustinge / ende de schrickelicke
Dieren sach / e doe reckede hy zijn handen
op na den Hemel / eñ badt de wonderlicken
God / die alle dinck siet : wãt hy wiste wel / f
dat de ouerwinninghe niet en quame door
harnasch / maer dat se God gaue / wien hyse
gonde.

f 2. Par.14.11 Judic.7.7. Judit.9.15.
Een gebedt Jude Machabei.
g 2 Reg.19.35 Esai.37.36 Syra.48.24 Tob.1,21.

22 Ende badt alsoo: Heere / g ghy hebt uwen
Enghel ten tijt Ezechie der Jodẽ Conincks
wtghesonden / ende de selue versloech in
Senacheribs Legher / hondert ende vijf
ende tachtentich duysent mannen.
23 So sendet nu oock (ghy Heere inden
Hemel) eenen goeden Enghel voor ons
henen / de vyanden te verschricken.
24 Laet die verschricken voor uwen stercken
arme / die met Godslasteringhe / teghen v
heylighe volck trecken: eñ daer mede hieldt
Judas op.
25 Alsoo tooch Nicanor ende synen hoop
henen / met trompetten ende grooten ghe-
schreye.

Nicanor wordt ouerwonnen.

26 Maer Judas ende de syne / grepen de
vyanden aen / met den ghebede / ende riepen
tot God.
27 Met den handen sloeghen sy / maer met
den herten schreyden sy tot God / ende ver-
sloegen by vijf eñ dertich duysent mannen:
ende sy verblijden hen seer / dat hem God
so ghenadichlicken bewesen hadde.
28 Doe nu de slachtinghe gheeyndicht was /
ende sy weder aftoghen / h kenden sy Nica-
norem by den harnassche / dat hy oock ver-
slaghen was.

h 1. Mac.7. 42.

29 Doe verhief hem een groot gheschrey eñ
juychen / ende loefden God op hare sprake.
30 Ende Judas die lijf ende goet voor zijn
volck ghewaecht / ende van ieughet op /
synen volcke veel goets ghedaen hadde /
gheboot / men soude Nicanoor den kop eñ de
hant met tsamen der schouders afhouwen /
ende mede na Jerusalem voeren.
31 Als hy nu daer henen quam / riep hy zijn
volck te hoope / ende schickede de Priesters
voor den Altaer / eñ sandt na den vyanden
op der Borcht.
32 i Eñ wees des Nicanors hooft / eñ des
Lasteraers handt / die hy tegen dat heylige
Huys des Almachtigen wtgereckt / eñ hem
hooch vermeten hadde.

i Judit.13.19

33 Hy sneedt oock den Godloosen Nicanor
de tonghe af / eñ hietse in stuckẽ verhouwẽ /
voor de Voghelen : ende de handt die hy so
onsinnichlicken ghestrecht hadde / teghen
den Tempel ouer / op hanghen.
34 Eñ het gantsche volck loefde God inden
Hemel / eñ spraken: Gheloeft zy die / die syne
Stadt bewaert heeft / dat sy niet en is ver-
ontreynicht gheworden.
35 k Eñ hy stack Nicanors hooft / op eenen
stake / dat het alleman van der Borcht sien
konde / tot een openbaer teecken / dat hen de
Heere gheholpen hadde.

k Judit.14.1 1. Reg.31.10

36 Het werdt oock eendrachtelicken van allen
besloten : Men soude dien dach niet ver-
ghetẽ / maer vieren.
37 Namelicken / den dertienden dach der
twaelffster Maent / die daer Adar op Syri-
sch heet / eenen dach voor des Mardochei
Feeste.
38 So wil ick nu dit Boeck hier mede be-
sluyten / nademael Nicanor ommegekomen
is / eñ de Joden de Stadt weder gewonnen
hebben.
39 Ende hadde ick het lieflick ghemaeckt /
dat saghe ick geerne : maer is het te slecht /
so hebbe ick doch ghedaen / so vele als ick
vermocht hebbe.
40 Want alle tijdt wijn ofte water te drinc-
ken / dat en is niet lustich / maer onderwijlen
wijn / onderwijlen water drincken / dat is
lustich : alsoo is het oock lustich / so men
menigerleye leest. Dit zy het eynde.

Eynde des tweedden Boecx der
Machabeen.

Dat derde Boeck der Machabeen.

Dat Eerste Capittel.

Hier in wordt bewesen de gruwelicke straffe der Godslasterlicker vermetenheyt Ptolomei. Item, wat quaet dat hy namaels teghen de Joden voorgenomen heeft: het welck doch God genadichlick verhindert/ eñ tot goeden eynde ghebracht heeft: ons daer by te kennen ghevende / dat des Koninex ende aller menschen herten in syne handt staen.

a Dani.11.11 1 De Philopater a vernam / dat hem van Antiocho sommighe plaetsen die hy in hadde/ ontnomen waren:

2 So heeft hy alle zijn krijchsvolck dat daer te voete of te peerde was/ ontboden:

3 Ende oock Arsinoen zijn suster met hem ghenomen/ eñ wtgetogen tot de landouwe by Raphia / daer Antiochi krijchslieden haren legher hadden.

4 Eñ een met name Theodotus/ soeckende de sake met listicheyt te volbrengen / heeft wt de krijchsliedẽ die hem van Ptolomeo bevolen waren de aldergheweldichste met hem ghenomen.

5 Ende is des nachts na Ptolomei Tente ghekomen om hem te dooden / eñ also des krijchs een eynde te maken.

6 Maer Dositheus de sone Drimyli/ een gheboren Jode/

7 Doch van de Wet eñ Vaderlicke Insettingen afvallich ghewordẽn / hadde hem wech genomen/ eñ eenen onedelen mensche in des seluen plaetse inden Tabernakel ghestelt/ de welcke oock voor hem ghedoot werdt.

8 Eñ als daer een strenghe slachtinge toeginck/ ende Antiochus sterckelicker street:

9 So ginck Arsinoe alomme inden heyre/ met den hayre ontdaen / ende badt barmhertichlick met tranen dat sy haer / haren kinderen ende wijuen/ souden stoutelick te hulpe komen: ende beloefde hen so sy over wonnen/ twee pont gouts te gheuen.

10 Also is het gheschiet / dat de vyanden verslaghen/ ende vele ghevangen werden.

11 Daer na / den bedrieghelicken aenslach overwonnen hebbende / heeft hy voorghenomen tot de omliggende Stedẽ te komen/ ende die met syne woorden te bevestighen:

b 3.Mac.3.16. 12 Dit heeft hy ghedaen/ b eñ de Tempelen met gaven beschoncken eñ also den ondersaten moet ghegeuen.

13 Maer doe nu de Joden / oude mannen wt haren Raedt ghesonden hadden tot Philopatorem/ om hẽ te groeten, beschenc ken/ ende van der overwinninghe gheluck te wenschen/

14 So heeft hy meerder begeerte gekregen/ om op het alderéérste tot hen te reysen.

15 So is hy dan te Jerusalem ghekomen/ ende heeft den Alleruachtichsten Gode gheoffert/ ende ghedanckt / eñ wat te dier plaetse betaemde, ghedaen.

c Mat.13.1. 16 Ende doe hy in de plaetse quam/ c eñ hem van de konincklighe vercieringe ontsette/ ende de bequame timmeragie des Tempels verwonderde/ nam hy seer begeerich voor ooc in het binnenste te gaen.

17 Eñ als hem de Joden seyden / dat sulcx niet en betaemde/ dewyle het selfs den ingheborenen / Ja oock selfs den Priesteren niet gheoorloeft en was/ wtghenomen den eenighen Oppersten Priester / b ende dat alleenlick eenmael des Jaers. b Exo.30.10 Leuit.16.34 Hebr.9.7.

18 So en heeft hy hem seluen voor sulcke woorden niet laten beweghen: eñ hoe wel men hem de Wet voorlas / so en heeft hy nochtans niet opghehouden daer henen te dringẽ seggende dat hy daer moeste ingaẽ.

19 Eñ of alschoon die eere anderen ghewey gert was, dat het hem niet en behoorde alsoo te ghescheiden.

20 Eñ vraechde oock waeromme hem/ als hy in eenighe andere Tempelen ghinck/ niemandt der ghener die teghenwoordich waren/ en verhinderde.

21 Ende doe daer een onvoorsichtichlicken antwoordde dat het qualick ghedaen was:

22 Antwoorde hy: Of het schoon om eenige oorsake niet ghescheidt en ware / hy soude daer ingaen; het ware hen lief ofte leedt.

23 So hebben dan de Priesters met alle haer kleedinghe hen seluen nedergeworpen/ ende den grooten God ghebeden / dat hy nu in den noodt te hulpe quame/ eñ der gener die wilden quaet doen ghewelt / verhinderde.

24 Eñ als sy also met huylẽ eñ schreyen den Tempel vervulden.

25 Werden de anderen die in de stadt waren/ beroert ende zijn wtghelaopen niet wetende wat daer ghescheidt ware.

26 Ooch de dochteren die in de kameren besloten waren/ ende de kinderbeddige vrouwen zijn wtgeloopen/ hebben hare hoofden met stof ende assche besprengt/ eñ de straten met weenen ende klagen vervult.

27 Ende die haer weynich te voren vercierd ende bereyt hadden om den Koninck teghen te gaen/ hebbẽ hare betamelicke beschaemtheydt vergheten/ eñ e verstoordelick achter de stadt gheloopen. e 2. Mach 3.19.

28 De Moeders eñ Voesters/ hare eyghene iongen ende voesterkinderkens verlatende/ zijn hier ende daer dese voor de huysen / die voor de stratẽ onbetamelick in het hoochste des Tempels te hoope gheloopen.

29 Ende die daer versamelden / baden menigerley teghen het ghene dat de Koninck onbetamelick wilde doen.

30 Bouen desen sommige Burgers beroert zijnde/ hebben stoutelick hem niet latẽ gantschelick doordringen om zijn voornemen te volbrenghen/

31 Maer hebbẽ geroepen datmen de wapen aengrijpen, f eñ manlick voor de vaderlicke Wet sterven soude / ende also grootẽ verbitteringhe te dier plaetse ghemarckt. f Syr.4.33 1. Mac.2.9

32 Maer voor de Priesters eñ Oudste zijn sy daer af ghebrocht / ende wederom tot de plaetse des ghebedts ghekomen.

33 Ende hier en tusschen heeft dat ghemeyn volck neerstich ghewеest inden ghebede.

34 Ende de Oude rondtsom den Koninck staende / hebben veelderhande versocht zijn hoouerdich ghemoet van sulck voornemen af te wenden.

35 Maer hy hardtneckichlick dat alles versmadende/ heeft dies niet te min gearbeydet daer in te gaen / meynende te volbrengen dat hy eenmael ghesproken hadde.

36 Twelck oock die/ die aen zijn zijde stonden/ hebben hen ghekeert tot dien / die alle de macht heeft/ eñ hebbẽ mede met de onse/ dien aengeroepen/ dat hy soude inde tegenwoordigen noodt helpen ende sulcke ongeoorloefde houeerdighe daet verhinderen.

37 So dat wt dat veel schreyen des beangstẽ volcx / een onwtsprekelick gheroep was. Want het en scheen niet alleenlick de menschen/

schen/maer oock de mueren ende oock de
gantsche grondt ghelupt te gheuen: als
daer een yeghelick lieuer wenschte te ster-
uen dan dat die plaetse soude ontheylicht
worden.

Dat ij. Capittel.

a Syr. 50. 3. 1 Ende voorwaer a Simon de Priester/
heeft syne knyen teghen het binnenste
des Tempels gheboghen/syne handen
vreeghelick wtghereckt/ende aldus ghebe-
den:
2 O Heere/Heere Coninck des Hemels/ende
Heerschapper aller geschapē dingen Aller
b Deut. 6. 4 heylichste in dē Heyligen / b Almachtighe
Gene. 17. 1. eenige opperste Heere/ aensiet ons die wy
Syrac. 1. 7. van den Godloosen ende onreynen c die
c Psal. 20. 8. door stoutticheyt ende macht hem verhoo-
Jud. 1. 4. ueerdicht/ ouervallen worden.
9/8. 3 Want ghy hebt alle dinck gheschapen/
ghy zijt een rechtueerdich Vorst/ hebt alles
dincks ghewelt/ ghy zijt een Rechter der
ghener die ghewelt ende hoouerdicheyt
bedrijuen.
4 Ghy hebt voortyden die/die onrechtuer-
d Gen. 6. 4. dicheyt dreuen/ d onder de welcke oock de
Reusen waren die op haer sterckheyt ende
e Gen. 7. 21. stouticheydt betrouden/ met e de grote
sondtuloedt wech ghewischt.
f Gen 19. 24 5 f Ghy hebt de hooch ingedighe Sodomi-
Luce 19. 29. ten welcker boosheydt openbaer was den
nakomelinghen tot een exempel/ met vyer
ende sulphur verbrandt.
g Exo. 7. 9. 6 Ghy hebt teghen den g hardtneckighen
10/ 11. Pharao h die v heylighe volck Israel met
h Exo. 1. 13 dienst verdruckte/ v macht bewesen/ ende
y6. 10/ 13. hem met vele ende menigerley straffen ge-
oeffent/ door de welcke uwe groote macht
openbaer werdt.
i Exo. 12. 28 7 i Ende doe hy met waghenen ende groo-
te heyrkracht v volck veruolchde/ hebdy
hem in het diepte der Zee versoncken.
8 Maer die op v Heere aller dingen betrou
den/ hebdy ghesondt daer door gevrydt: k en
k Exo. 15. 1. de dese hebben uwe Almoghentheydt ghe-
presen/ bekennende dat dit alles door v
handt ghescheidt was.
9 Ghy Coninc Schepper/ d onteyndelicker
ende ongemeten Werelt hebt dese Stadt ver
koren/ ende dese plaetse/ hoe wel ghy ghee-
nes dinck behoeft/ tot uwer vereeringhe
verkoren/ ende met eerlicke verschijninghe
verciert/ ende eerlick ghemaeckt/ tot lof en-
de prijs uws grooten Naems.
10 Ende hebt wt liefde des huys Israels be
loeft ons te verhooren/ so wanneer wy in dese
plaetse quamen bidden/ als ons om onser
l 3. Reg. 8. 30 misdadē wille ibenautheyt beuangē hadde
9/ 3. 11 Nu ghy zijt doch ghetrouwe/ ende waer
2. Par. 7. 13. achtich: want ghy hebt onsen verdruckten
m Judic. o- onderen dickmael in haer verdruckinge m
uer al. hulpe ghedaen/ ende hen wt grooten noot
verlost.
12 Ende nu zijn wy oock/ O Heylighe Co-
ninck om onse groote ende vele sonden ver
druckt/ onsen vyanden onderworpen/ ende
vergaen in onser ellendicheyt/ om onser on
macht wille.
13 Ende dese vermeten ende onreyne Coninck
wil dese heylige plaetse ontheylighē/ die u-
wen eerlicken Name gheheylicht is op der
Aerden/ want anders is de opperste He-
mel v woonstede/ tot welcke geen mensche
en kan komen.
14 Maer de wyle ghy dese plaetse heyligen
de/ v volck goetwillichlick uwer eerlick-
heydt hebt deelachtich ghemaeckt.
15 En wilt ons de onreynicheyt deser men-
schē niet toerekenen/ noch om haer ontrey-
nighinge straffen/ op dat de boosen in haer
herte niet en verheugen/ noch met houeer-
digher tonghen en segghen:
16 Dat sy dit heylighe huys vertreden heb-
ben/ ghelijck de Tempelen die ghy hatet/
vertreden worden.
17 Wischt wt onse sonden/ neemt wech onse
misdadē/ ende bewijst uwe barmherticheyt
te desen tyde.
18 Maeckt dat ons snellick uwe barmher-
ticheyt ouerkome/ ende maeckt ons vrede/
op dat der veruallenen mont/ ende der ghe-
brokenen herte v loue ende prijse.
19 Doe heeft daer God de Allerheylichste in
allen Heylighen/ n die alle dinck aensiet/ o n 2. Pa. 16. 9
dat recht ghebedt verhoort/ Job 28. 25.
20 Ende dien die hem door ghewelt ende Psal. 33. 13.
vermetenheyt verheuen hadde/ van allē zy- Syr 23. 27.
den ghelijck de windt dat riet/ p ghesmon 2. Mac 9. 5.
ghen ende ghewaeyt/ ende also ghegeesselt/ Hebre. 4. 13.
dat hy nu onnut ter Aerden lach met lam- o 1. Pet. 3. 12
me leden/ p 3. Mach.
21 Ende in de rechtueerdighe straffe also 3. 26.
verwerret was/ dat hy oock niet en konde
spreken.
22 Waerom syne vrienden ende Trauwan-
ten die haestighe ende onuoorsiene straffe
zijns lichaems/ daermede hy ouervallē was
aensiende/ ende vreesende dat hem oock het
leuen soude begheuen/ met groote vreese
verslaghen zijnde/ hem terstont wghetroc-
ken hebben.
23 Ende als hy daer na wederom tot hemsel
uen ghekomen was/ so en heeft hy/ hoe wel
hy ghecastijt was/ hemseluen niet ghebe-
tert maer is sware dinghen dreyghende/
van daer ghetoghen.
24 Ende als hy in Egypten ghekomen is/
heeft hy door vermeerderinghe zijnder boos
heyt/ ende oock door syne voorschreuen me-
de hulpers ende medeghesellen/ die van alle
rechtueerdicheyt afghewecken waren hem-
seluen niet alleenlick tot ontallicken vele
moetwillē ouergheheuen/ maer is oock tot
sulcken vermeten roeckeloosheyt gekomen/
dat hy alomme lasteringen saeyde: ende dat
vele syner vrienden/ des Coninckx geuoelen
siende oock synen wille nauolchden.
25 En als de Coninck voorgenomen hadde/
dē Jodischē volcke openbare schāde aen te
doen/ heeft hy in een Colomne die hy in co-
nen Toren op den Henne opghereckt had-
de/ doen met letteren schrijuen/
26 Dat niemant die niet offeren en wilde/
in de Egyptische Tempelen gaen soude: ende
dat alle de Joden souden beschreuen ende
tot eyghen ghemaeckt worden.
27 Ende dat alle die dit wedersproken/ sou-
den ghewelдichlick ghedoodt worden:
28 Maer dat dien die hare namen in het
aenschrijuen ghegheuen/ ende beleden had-
den/ souden in hare lichamen/ tot een brant
teecken/ het teecken Bacchi/ t amelick/ een
veyl bladt ghebrandt worden. Ende wilde
dat dese de q voorgnoemde Insettinghe sou- q Dat is/
den ghebruycken. dat sy sou-
29 Ende op dat hy niet en schene op allen ver- dē eyghen ende
toornt te syne/ so heeft hy daer onder een ghe slauen zijn
schreuen: So harer eenighe lieuer hadden ende niet
onder die te wandelen/ die hen tot den hey- gedoot wor
lighen dienst begheuen hadden/ dat die dat den.
selue recht souden ghenieten dat r de Bur- r 3. Mach. 3
ghers van Alexandria hadden. 20.
30 s Also hebben daer sommighe in de Ste- s 1. Mach. 2
den haers Stadts Religie verlatende/ hem 16.
seluen lichtelick tot des Coninckx Religie be
gheuen/ ghelijck oft sy groote eere souden
verkryghen wt de gemeynschap die sy met t 1. Mach. 2
den Coninck souden hebben. 16.
3 t Maer vele by haer vroom ghemoet bleuē 2. Mach. 6.

uen- 18.

nende/zijn van der Godsalicheyt niet afge
weken/ende hebben voor haer leven ghelt
ghebodē/om henselven te bevrijen/dat sy
hare namen niet en souden overgeven/goe
de hope hebbende/dat se souden hulpe ver
krijghen.
32 Ende die/die van hē afscheydē/verloec-
ten sy/eñ u hieldense voor vyanden haers u Ma.18.17
volcx/x ende dedense wt van haeer gemeyn x 1.Cor.5.10
handelinghe ende ghebruyck. 2.Tes.3.6.14

Dat iij. Capittel.

1 Als de Godloose Koninck dit vernam/
werdt hy so seer toornich/dat hy zijn
toornicheyt niet alleenlick te Alexan-
dria/maer oock veel swaerlicker tegē die die
ders in het lant woondē bewesē heeft/eñ
ghebodē/dat sy terstont alle in een plaet-
se souden vergadert/met de aldersnoot ste
straffe ghedoodt worden.
2 Dewyle dit geschiedde/is het gheruchte
der Jodē seer schadelic over al gegaē/waer
door de lieden/die tot der Joden verderuin
ghe eendrachtich waren/oorsake namen
hen alsso te ghen die te draghen/ghelijck of
dat volck verhinderde dat de Wettē onder
hen niet en konden ghehouden worden.
3 Nochtans bleven de Joden in goetwil-
licheyt ende ghetrouwicheyt tegen de Ko-
ninghen onbeweghelick: maer dewyle sy
God dienden/ende na syne Wetten leefdē/
so hebben sy sommige wtgedaen/ende van
hen verdreven: om welcke sake sy van som
mighen als vyanden gheacht werden/hoe
wel sy het ghemeyn leven met goede ende
rechtveerdighe daden vercierende by allē
menschen prijselick waren.
4 So en wert van de goede fame der Jodē
die alomme vermeert was nu van de Hey-
denen nerghens ghemeldet noch gheacht:
5 Maer dat gheschil dat de Joden in het
aenbidden/ende in de ghebruycken had-
den/hebben sy met der tonghe verheven/
ende verbittert/
6 Seggende dat de Joden noch den Konin
ge/noch der Overheden vrienden waren/
maer vyanden/ende seer teghen de gemey-
ne welvaert stonden: Also hebbē sy se swaer
lick beschuldicht.
7 Maer daer warē Griecke inder Stat/diē
gheen onrecht gheschiet en was/welcke
siende dat daer eenen onvoorsiendē oproer
ende onbedachten oploop teghen die men-
schen gheschiedde/dewyle sy hen geen hul
pe doen en konden:
8 Want het een gantsche tyrannische han-
del was/
9 So hebben sy se ghetroost/groot misha-
ghen hebbende/ende hoopten suicker din-
ghen veranderinghe/
10 Segghende/dat suicke roeckeloose licht-
veerdighe oproeringe niet en konde staen.
11 Sommige geburen ende vrienden/ende
die in hanteringe hare medegesellen warē/
hebben heymelick sommige tot hen ghene
men/ende beloeft hulpe te doen/ende met
alle neerstichevt te beschermen.
12 Maer de Koninck door dē tegenwoordi-
gen voorspoet hooveerdich/ende de moghē
heyt des grootstē Gods niet aenmerckēde/
maer meynde dat deselve raet hem altijts
sonde ghelucken/heeft teghen de Joden
dit Mandament gheschreven:
13 a Wy Koninck Ptolomeus Philopater/wē a 3.Mac.21.
schen allen Hooftlieden eñ Krijchslieden die
in Egypten/ende in een yeghelicke plaetse
zijn gheluck ende ghesontheyt: want het
gaet wel met ons/ende onse saken.
14 Nademael wy de reyse in Asiam ghedaen
hebben/gelijck/ghy lieden selve weet/ende
de Goden ons daerin onverhinderlike hul
pe gedaen hebbē/so dat sy door onse macht
na onsen wille volbracht is.
15 So heeft het ons goet gedocht de volckē
die in Celosyria ende Phenicia woonen/
niet door ghewelt der wapenen/maer met
goedicheyt eñ veel vriendelickheyt te han-
delen/ende hen vele weldaden te doen.
16 Ende als wy der Steden Tempelen/vele b 3.Mac.1.
renten gegeven hadden/b zijn wy bewecht 12.
gheworden/om oock te Jerusalem te ko-
men/om dier booser menschen (die haer ra-
sen nemmermeer af en laten) Tempel te ver
eeren.
17 Maer sy hebben ons wel met de woordē
vriendelick ontfanghen/maer waren inder
daet qualick tot ons ghesint: ende als wy
wilden in het binnenste haers Tempels in-
gaen/ende dat met wtnemende ende schoo-
ne gaven vercieren/so hebben sy door haren
ouden hoochmoet bewecht zijnde/ons ver
hindert daer in te komen/onse macht niet
bekennende/om der vriendelicheydt wille/
die wy allen menschen bewijsen.
18 Ende haer vyantlick gemoedt tegen ons
opentlick bewijsende/gelijck of buyten hen
geen ander volck meer en ware/hebbē door
hooveerdicheydt teghen Coninghen/ende
vermetelheyt teghen dien/die hen goet ge-
daen hebben/met dat behoorlick ende recht
was/willen lijden.
19 Nochtans hoewel dese tegen ons geraest
hebben/so hebbē wy/na de overwinninge/
in Egypten wedergekomen zijnde/teghen
alle menschen vriendelickheyt ghebruyckt/
ende ghedaen dat betaemde.
20 Ende in suicke sake haren gantschen ghe
slachte bewijsende/dat wy het ongelijck
vergheten wilden/hebben wy (om des ver
bondts/ende om veler saken wille/die hen
vanden beginne aen/door de eenvoudicheyt
betrout zijn/) bestaen haer conditie te veran
deren/ende c hen willen het Burgherschap c 3.Mac.2.
der Stadt Alexandria gheven/ende tot de 29.
ghemeynschap des eewigen Priesterdoms
aennemen.
21 Maer sy al tijts tot quaet genegen/heb-
bē de sake anders beduyt/ende door aenge-
boren boosheydt/het goet verworpen/
22 Eñ niet alleenlick de Stat schādelick ver
smaedt ende geweygert: maer oock die wey
nige die wt hen wel eñ oprechtelick tot ons
ghesint waren/versmadelick verstooten: Al
tijts hopende/dat wy in korten souden door
een seer schandelick leven/des voorsports
sen eynde ghekrijghen.
23 Daeromme wt suicke teeckenē seer seker
houdēde/dat dese allesins qualick tot ons
gesint zijn/ende toesiende dat wy niet na-
maels door onvoorsienen oproer/dese ver-
raders ende wreede vyanden te eenigen tij-
de op onsen rugghe en ghekrijghen:
24 Hevet ons goet ghedocht te ghebieden/
dat terstont ten selven daghe als dese Brief
sal ontfanghen zijn/alle die te kennen gege-
ven zijn/met wyven ende kinderen/allesins
met gheweldighe straffinghe/met ijseren
banden ghebonden/tot ons ghesonden wor
den/tot onverbiddelicke ellendicheyt/ende
tot eenen schandelicken doot/die den vyan
den betaemt.
25 Want so haest als dese sullen ghestraft
zijn/meynen wy dat onse saken sullen voort
aen seer wel ende vast/ende in goeden stan-
de ghestelt worden.
26 So wie eenen Jode vanden meesten tot
den minsten/Ja tot de suyghende kinder-
kens bescheramt/die sal met synen gantschē
huysghe-

huysghesinne/schandelick met grooter on-
ghenade ghestraft worden.
27 Maer wie eenen Jode openbaert eñ aen-
brenget/dese sal desselven goet ontfangen/
28 Ende daerboven wt des Koninckx schat/
twee duysendt dragmen silvers /eñ sal vry
ghemaeckt worden.
29 Ende alle plaetse waerin bevonden wort
een Jode aenghenomen ofte verborgen te
syne/sal verwoest ende verbrant/ende allen
menschen inder eewicheydt allesins onnut
ghemaeckt worden.
30 Aldus luydde de Copye des Manda-
ments.

Dat iiij. Capittel.

1 Ende in wat plaetsen dit Mandament
ghebracht wert/daer hielden de Heyde
nen een ghemeyne Maeltijdt met blij-
schap ende verheuginghe/als den haet die
over langhen tijdt in haer herte verhardt
was/nu vrijelick openbarende.
2 Maer de Joden warẽ in seer bitterr droef
heyt/ende gaven seer klaechlick gheluydt
met weenen / haer herte was allesins vol
suchtens/dat onvoorsien eñ haestich ver-
derf/dat hen door des Koninckx sententie
overquam/beschreyende.
3 Daer en was geen lant/geen Stadt/noch
bewoonde plaetse / noch geenen wech/die
niet vervult en wert met haer suchtẽ ende
weenen.
4 Want sy werdẽ met een so bitter sententie
aller Stadthouderen versonden/ dat oock
sommige harer vyandẽ/om de ongewoone
straffe/ de ghemeyne ellendicheyt voor oo-
ghen houdende/eñ de onsekere veranderin-
ge des levens bedenckende/haer seer ellen
dighe versendinghe beweenden.
5 Want daer wert geleydt eẽ menichte on-
der mannen/met grauwen hayre bedeckt/
6 Der welcker beenẽ/die van outheyt trage
eñ crom waren/door het geweldich drijven
met sware dreyginghen tot rassicheydt op
den wech misbruyckt werden.
7 Eñ de Dochters die haer onlancx tot den
houwelicken standt begheven hadden/ont
finghen droefheyt voor vreuchde.
8 Ende werden gheleydt met openen hoof
de/haer hayr dat met welriechende Salve
ghewasschen was/ nu met assche bestropt
zijnde:
9 Ende hebben voor vrolicke Bruyloft lie-
dekens/te samen klaghinghe begonnen/
10 Als die door der Heydenen bespottingen
verscheurt/eñ gebonden opentlick met ge-
welt tot in het Schip ghetrocken werden.
11 Desgelijcx hare mannen/door de kranssẽ
stroppe rom den hals hebbende/hebben in
hare jeuchdelicke jonckheyt/voor Feeste eñ
ruste der Jonghers/de overgebleven da-
gen der Bruyloft in droefheyt gebruyckt/
den doot nu voor ooghen siende.
12 Sy werden wech ghevoert als Beesten/
met ijseren banden ghetrocken:
13 Sommige werden met den halse aen der
Schepen boorden gehecht/sommige onder
in het Schip met vaste Boeyen aen de bee-
nen vast gemaect/eñ een dichte luycke over
haer hooft ghesloten /so dat sy de ooghen
gantsch verblindet hadden / eñ als verra-
ders de ghantsche Schipvaert duerende/
ghehandelt werden.
14 Als sy nu alse nae des Coninckx bevel met
Schepen aengebracht waren/gheboodt de
Coninck/datmense in de Tenten op dat o-
vergroote velt duelt/dat voor de Stadt is/
soude leggẽ/in eẽ seer bequame plaetse allẽ
die na de Stadt quamẽ/eñ die wt de Stadt
reysden/om dat exempel der straffe te sien;
15 Ende en heeft se niet gewerdicht de ghe-
meynschap zijns volcx/noch het begrijp der
Stadtmueren te laten ghenieten.
16 Als dit nu aldus gheschiet is/ ende de Co-
ninck hoorde dat sommighe Joden wt der
Stadt heymelick zijn tot haer volck wtge-
comen/eñ harer broederen grouwelicke ellen
de dickmael beweent hebben:
17 Is hy seer toornich geworden/ende heeft
ghebooden / datmen oock die selve sonder ge-
lijck als de andere/voorsichtichlick hande-
len/ ende de straffe aen hen gheensins ver-
minderen.
18 Heeft oock geboden/datmen dat gantsche
volck soude met hare namen beschrijven.
19 Want hyse nu niet en wilde met de wey-
nich te voren verordende arbeydelicke dienst
baerheyt quellen.
20 Maer met wtgesochte straffe/alle op ee-
nen dach verderven.
21 So werden sy dan met bitter neerstichheyt
beschreven / ende alsmen daer toe ghesetten
hadde / van der Sonnen opganck / tot der
Sonnen onderghanck / a veertich daghen a 3. Mach.
lanck/ so en was de beschrijvinge noch niet 6.37.
volleyndicht.
22 Hierentusschẽ heeft de Koninck vol groo-
ter eñ ghedueriger blijschap / voor alle Af-
goden maeltijden gehouden/zijn herte wijt
van der waerheyt dwalende.
23 Eñ met sijnen lasterlichen monde/prijsen-
de b de stomme eñ onbehulpsame Beelden/ b Psa.115.5
ende teghen den Oppersten God sprekende ende 135.16.
dat niet en betaemde. Dan.5.4.23
24 Eñ als na den voornoemdẽ tijt de Schrij 2. Hester.3.8
vers den Koninck bootschapten/ dat sy der
beschrijvinge der Joden niet en conden lan
gher ghenoech doen/om harer overgrooter
menichten wille/dewijle harer noch vele in
alle landen/sommighe in alle huysen/ som-
mighe in sekere plaetsen vergadert waren/
so dat de sake allen Stadthouderen in E-
gypten onmeughelick ware.
25 So heeft se de Coninck swaerlick gedreycht/
ghelijck of sy gaven ontfangen hadden, om
der selver verlossinghe te soecken.
26 Nochtans quã het so verre/ dat het hem
klaerlick bewesen wert/als sy met klare ar
gumenten betuychden/dat sy noch Papier
noch Pennen meer en hadden/ om daer toe
te ghebruycken.
27 Dit was een krachtich werck der onover-
winnelicker voorsienicheydt Gods, die wt
den Hemel den Joden hulpe dede.

Dat v. Capittel.

1 DOe heeft de Koninck met sware toor-
nicheyt ende onversoenlicke vergrim-
minghe bevanghen zijnde/ Hermonem
den opperstẽn over de sorge der Elephantẽ
tot hem gheroepen/ eñ geboden/ dat hy ter
naestvolgenden dage soude alle de Elephan
ten(die int ghetal vijf hondert waren/) veel
wierooc a met overvloedigen louterẽ wijn a 1. Mach.
te drincken gheven / op dat sy door dien o- 6.34.
vervloedighen dranc wildt ende wreet zijn-
de tot de doodinghe der Joden voortghe-
bracht werden.
2 Eñ als hy dit bevel ghegeven hadde/heeft
hy de voornoemde sijner vrienden eñ sijner
Krijchslieden te samen geroepen/ende tegẽ
de Joden vyanlick ghemoet/ende hem tot
goede tiere maken/begheven.
3 Hermon de Meester der Elephantẽ/heeft
dat bevel/wel volbracht.
4 Ende de Dienaers zijn teghen den avont
wt gegaen/ende hebben der ellendigen han
den ghebonden/ende voort besorcht/al wat
noch hen te doen was:

5 Meynende dat dat volc moeste des morghens alle tesamen verdorven worden.
6 Maer de Joden die alomme met swaer banden ghebonden zijnde / den Heydenen schenen van alle hulpe ende bescherminge berooft te zijne/
7 Hebbē alle den Almachtigen Heere harē barmhertigen God ende Vader/ die boven alle macht is/ sonder ophouden met tranē aengheroepen/
8 Biddende dat hy den Godloosen raet teghen hen wilde afkeerē/ende wt dat groot verderf het welcke onverhinderlick voor hare ooghen was/ verlossen.
b Syr. 21.6. 9 b Ende haer gheduerich ghebet klam op in den Hemel.
10 Maer Hermon die de wreede Elephantē nu met overvloedighen wijn bevult/ eñ met wieroock versadicht hadde/ quā des morghens tot des Coninckx Hof/ om de sake dē Koninck te kennen te gheven/
11 Maer die vanden beghinne der Wereldt aen dat schoon geschepsel/ Nacht eñ Macht beschickt / ende eenen yeghelicken gheeft
c 1. Re 26.7. wien hy wil/ c heeft den Koninck eenē slaep in ghesonden / eñ de werckinge des Heeren heeft hem so soete ende vast doen slapē/ dat hem zijn boos voornemen seer misraecht/ ende zijn onversoenlicke sententie grootelick verachtert is.
12 Als nu de Joden sagen/ dat de verordende tijt voorby was/ hebben sy haren heyligen ende versoenlicken God gepresen ende wederom ghebeden/ dat hy de meughentheyt syner ghewel digher hant soude den Heydenen toonen.
13 Doe het nu ontrent half vier tiene was/ ende de Wachtmeester sach dat de genoode daer waren/ is hy tot den Koninck ghegaen/ heeft hem nauwelick connen opwecken/ ende vercondicht dat de tijt der Mael tijt nu voorby ghinck/ de wijle hy met hem sprack.
14 Waerdoor de Koninck vermaent zijnde/ is voortghekomen/ ende heeft de ghene die ter Maeltijdt ghekomen waren/ doen aen sitten:
15 Eñ als sy ghesetē waren/ heeft hyse vermaent / dat sy souden goede tiere maken/ eñ hen tot vrolickheyt begheuende/ den teghenwoordighen tijt der Maeltijt eeren.
16 Maer doe het door woorden lanc wert/ heeft de Koninc Hermonem tot hem geroepen/ ende hem bitterlick met dreyginghen ghevraecht / waerom de Joden noch dien dach waren levende ghelaten?
17 Eñ doe Hermon hem verklaerde dat hy den voorledē nacht/ des Koninckx bevel vol bracht hadde/ ende syne vrienden dat selve betuychden/ heeft hy wreeder dan Phalaris gheantwoort/
18 Sy meughen daer van den hedigen slaep dancken: maer bereydet ghy op deselve wijse de Elephanten sonder vertoeven teghen morghen/ tot der booser Joden verderf.
19 Als alle die daer teghenwoordich warē/ verblijdt/ dit bevel des Koninckx geprijsē hadden/ is een yegelick na zijn huys ghegaen.
d Mic. 2.1. 20 d Daer sy den tijt des nachts niet so veel tot slaep en ghebruyckten/ als om allerley bespottinghen te bedencken/ om den ellendighen/ ghelijck sy meynden/ aen te doen.
21 So dan/ so haest als de Haen des morghens eerst craeyde/ begonde Hermon de ghewapende Beesten in de groote plaetse te brenghen:
22 Eñ het volck wt de ghantsche Stadt tot dat ellendige schouspel te vergaderē/ begeerichlick het licht des daechs verwachtende.

23 Maer de Joden waren dien ghantschen tijt suchtende/ ende met ghebeden eñ weemoedighen ghesanghe ende opheffinge der handen na den Hemel/ den Oppersten God aenroepende: dat hyse wederom wilde haestelick helpen.
24 Eer nu de Sonne wel op was/ dewijle des Koninck syne vrienden ontfinck/ stont Hermon ende riep tot den Heyre / beduydende/ dat des Koninckx wille bereyt was.
25 Het welcke de Coninck hoorende wert hy door dat vreesselick wtgaē verwondert/ als die alle dinck vergeten hadde/ ende vraechde wat daer ware/ waerom hy sulckx so ernstichlicken dede?
26 e Maer dit was eē crachtich werc Gods/ e Pro. 21.15
die Heere is over alle dingen/ ende den Ko- 2. Hester. 4.
ninck f hadde doen verghete/ dat hy te vo- f Deu. 23.28
ren bedacht hadde.
27 Ende doe Hermon ende alle de vrienden seyden:
28 O Koninck/ de beesten ende het Heyr zijn achtervolgende uwen ghewel dighen wille/ bereydt.
29 Wert hy om deser woorden wille / vol swaerder toornicheyt/ g door de voorsienin- g Job. 5.12
ge Gods de sake gheheel vergeten hebbende/ eñ seyde met strenghen ende dreygenden aensichte:
30 Alle oude eñ ionghe die den wreeden beesten dese overvloedige spijse bereyt hebbē/ sullen staen in de plaetse der ontschuldigen Joden die haer oprechte ende stantvastige trouwe teghen my ende myne Ouders/ wt nemelick bewesen hebben.
31 Hoe wel om de gonste der tsamē opvoedinge ende des Ampts en wert daer niemant voor hen van den leven berooft.
32 Also moeste Hermon onverstien/ eñ vreesselicke dreygingen hooren/ ende zijn gelaet ende aenghesicht wert ontset.
33 Ende een yeghelick der vrienden maecten hen droevich van daer/ ende lieten de ghene die daer vergadert waren henen gaen/ eenē yeghelicken tot zijn hanteringhe.
34 Ende de Jodē verstaen hebbende wat de
Koninck ghesept hadde/ hebben God den h Apo. 10.16
Heere h den Koninck aller Koninghen ghe- 1. Tim. 6.15.
presen / van den welcken sy dese hulpe ver- Apoc. 19.14.
creghen hadden.
35 Maer doe de Koninck ghelijck te voren/ wederom Maeltijt aenghericht / ende zijn volck tot vrolickheyt vermaent hadde/
36 Riep hy Hermonem tot hem / ende seyde dreyghende:
37 O ghy ellendighe/ hoe dickmael moetmen v dat selve ghebieden?
38 Bereyt nimmers nu eenmael de Elephanten teghen morgen/ om de Joden te doodē.
39 De vrienden die daer mede aensaten/ des Koninckx ongestadighen moedt verwonderende/ hebben aldus ghesproken:
40 O Koninck/ hoe lange wilt ghy ons versoecken als onverstandighe?
41 Dewyle ghy nu de derde reyse ghebiedet de Joden te verderuen ende wederom uwē raedt als hy soude volbracht worden / verandert/ te niete makende dat ghy verordent hadt/
42 Voorwaer de Stadt is om deser sakē wille door onsekerheyt in roeringhe / ende vol tsamenloopingen/ eñ daer is groote vreese.
43 De overwreede wesinnighe Koninck / de veranderingen zijns gemoets tot verschooninghe der Joden niet achtende / heeft met eenen seer overwilligen eede geswooren dat hyse soude sonder eenich vertoeven met die wreede beesten verdoeven ende dooden:
44 Ende daer na in Judeam reysen / eñ dat

Lant in korten/met den vyere ende sweer-
de verderuen.
ij.Mac.1.27 45 Eñ aldaer dat Heylighe der Joden/i daer
hy niet en hadde meugen ingaen/haestelic
met vyer verbranden met de gene die daer
altijts offeren.
46 Doe zijn syne vrienden ende magen bro-
lick van daer ghegaen/
47 Ende hebben alle bequaemste plaetsẽ der
Stadt voor den Heyre verordent/tot ghe-
trouwe bewaringhe.
48 Ende de Meester der Elephanten/heeft
de Beesten met welrieckenden dranck / eñ
Wijn met Wieroock vermenghet / hy na
rasende ghemaect/ende grouwelicken toe-
bereydet.
49 Ende doe nu inden Dageraet de Stadt
by de Rijdtplaetse/met ontallicke menich-
te veruullet was.
50 Is hy in des Koninex Hof ghegaen/ende
heeft den Koninck tot de vooorghenomen
sake opghewecht.
51 Doe is hy met Godloosen herte/ende vol
swaren toorens/met alle macht met de bee
sten wtghekomen/met wreeden gemoede/
ende begheerende met synen oogen dat el-
lendighe ende iammerlicke verderf der Jo
den te sien.
52 Als nu de Joden by der poorten dat stof
van den voeten der Elephantẽ die wt qua
mẽ/eñ des gewapendẽ Heyrs dat na volch
de/eñ des volckx saghen ende dat grouwe-
licke getuymel hoordẽ:meynden sy dat het
nu de laetste vre haers leuens / eñ het eyn-
de der ellendigher verwachtinge ware:
53 Ende hebben hen tot malkanders ontfer
minghe ende beklaghinghe ghewent/mal-
canderen in de armen gegrepen/eñ gecust/
deen vriendt den anderen / de vaders den
sonen/ de moeders den dochteren aen den
hals ghehanghen.
54 Andere hebben de ionghe kinderkens aẽ
de Borst gheleydt / om de laetste melck te
trecken.
55 Wederomme der hulpe die hen te vorẽ wt
den Hemel geschiet was/gedachtich zijnde/
hebben de kinderkens van den Borsten ge
daen/zijn eendrachtichlick neder geuallen/
eñ hebben met luyder stemme gheroepen/
den Almachtigẽ God biddende/dat hy wil
de hen ontfermhertichlick bystaen / die nu
tot aen de deure des doots gecomen warẽ.

Dat vj. Capittel.

1 Ende een wtnemende man/genoemt E-
leazarus / een wt den Priesteren dies
Lants/nu out ghewordden/eñ met aller-
leye deuchdelicken leuen verciert/ heeft de
Ouden die rontom hem waren/ghestilt/ eñ
aldus ghebeden:
a Sapi.1.7: 2 a O Machtighe Koninck/ende Opperste
Almengende God/die alle ghescharpen din
ghen ghenadichlick regeert/ aensiet Abra-
hams zaedt/eñ des Heyligen Jacobs ghe-
b Deu.32.5. slachte/ v het volck dat v eygentlic toecomt
eñ ghehyplicht is het welcke nu vreemde-
linck in een vreemt Lant/onrechtueerdich-
licken vergaet/O Vader.
c Exo.14.28 3 c Ghy hebt voortijden Pharao dẽ Koninc
deses Egyptischen Landts/ die rijcke van
waghenen/ met wreede hartneckichept eñ
vermetenheydt der tonghe hoochmoedich
was met synen hoouerdigen Heyre in de
Zee verdorvẽ/ eñ het Israelitische volc met
den lichte uwer barmhertichept verlicht.
d Esa.37.36 4 d Den machtighen Coninck der Assyriers
4. Reg.19.35 Sennacherib / die op zijn groot ontallick
1. Mach.15 volck roemde/ende nu met den sweerde het
22. ghantsche Landt onder zijn Heerschappie
ghebracht hadde/hebdy Heere/doe hy hem
tegen uwe Heylige Stadt verhief/ende met
grouwelicken hoochmoet ende vermeten-
heyt lasterlick sprack ghebroken/ende veel
volcken v meughentheydt opentlick bewe-
sen.
5 e De drye vrienden in Babylonia/ die/op e Dan.3.92
dat sy geene ydele Afgoden en diendẽ/haer
leuen blijmoedichlick den vyere ouergege-
uen hebben/hebdy den vyertghen ouen der
koelende so bewaert/ dat niet een hayr aen
hen gheschendt en wert.
6 f Ende de vlamme onder de vyanden ghe- f Dan.6.22
sonden.
7 g Ghy hebt Danielem/die door nijdighe g Dan.6.22
beschuldinghen was inder Leeuwen kuyl
ghewor pen/om van de wreede Beesten ver
slonden te worden / ghesont weder wtghe-
bracht.
8 h Ende Jonam/als hy langhe genoech in
des Walvischs buyck ghewey ckt hadde/ h Jon.2.1.10
wederomme ghesondt den synen vertoont/
O Vader.
9 En wilt oock nu/O genadichste aenschou
wer aller dinghen/niet vertoeuen /v seluen
den ghesiachte Israels haestelick te vertoo
nen/het welcke van de grouwelicke eñ boo-
se Heydenen onrecht ueerdichlick ghehan-
delt wort.
10 Ist dat onse leuen is in vreemden Lande
met ongoddelickheyt besmet geworden/ver
lost ons doch wt der vyanden handen/ende
verderft ons O Heere / met wat ander ver-
derf het v behaghet:op dat de Heydenẽ/die
ydelheyt bedencken / hen van den verderue
der ghener die ghy lief hebt/ niet ydelick en
verblijden.
11 Ende segghen: haer God selue en heeftse
niet konnen verlossen.
12 Daeromme/O ewige God/die ghy de op
perste sterckheyt ende meughentheyt hebt/
aensiet ons nu ende ontfermet v onser/ die
wy door booser menschen onrechtueerdich
ghewelde / ghelyck Verraders ghedoodt
worden.
13 Maeckt dat de Heydenen haer heden ver-
schricken van uwe meugentheyt/ ende ghe-
bruyckt uwe stercke/tot weluaert des ghe-
slachtes Jacobs.
14 V bidden alle de kinderen in grooter me-
nichte eñ haer Ouders met tranen. Laet het
allen menschen openbaer worden / dat ghy
ons bystaet / ende v aenschijn van ons niet
afgewendet en hebt: i maer ghelijck ghy be-
loeft hebt dat ghy ons niet selues inder vy- i Deu.4.29
anden Lant en soudet verlaten/alsoo volbren 30.3.
ghet O Heere.
15 Doe Eleazarus een eynde maecte van al-
dus te biddẽ:was de Koninck met de Bee-
stẽ/eñ het gãtsche Heyr by de Rijdtplaetse.
16 Als de Jodẽ dat sagen hebbẽ sy eẽ groot
geroep na den Hemel opgeheuen / so dat de
omliggende valleyen deunden/eñ het gant-
sche Heyr tot veel tranen beweecht werdt.
17 Doe heeft de Wtnemende/Heerlicke/ Al-
machtighe eñ Warachtighe God/zijn heyli
ge aenschijn vertoont/eñ de poortẽ des He-
mels opgedaen:wt welcke twee cierlicke eñ
verschrickelicke k Enghelen nedergecomen
zijn/ende van allen ghesien werden/ sonder k 2. Macha
alleen van den Joden. 3.25.10.29
18 Dese hebben wederstant gedaen/ende dat 11.8.
vyandische Heyr vol dweeringe eñ verschric
kinghe ghemaeckt / ende met boeyen ver-
strickt/so dat sy hen niet roeren en konden.
19 Doe were des Koninex lichaem door ver-
schrickinghe ontset ende vergat zijn toor-
nighe vermetenheydt.
20 l De Beesten werden tot het volghende l Dan.3.2

 ghewa-

ghewapende Heyr ommegekeert, ende ver-
traden ende vernielden dat.
m Pro.16:7. 21 m Also is des Konincx toornicheyt veran
dert in ontfermin̄ghe, ende om te beween̄
dat hy te voren voorghenomen hadde.
22 Want als hy het geroep hoorde, en̄ zijn
volc alle sach verslagē tē verderue, so heeft
hy weenende, ende toornichlick dreygende
syne vrienden ghestraft, segghende:
23 Ghy misbruyckt des Konincx, ende zijt
wreeder dan Tyrannen, ende soeckt oock
my, die ick v alle goet ghedaen hebbe, het
Rijcke ende het leven te benemen, heyme-
lick aenrichtende, dat den Rijcke geensins
voordeelick en is.
24 Wie heeft dese, die de Sterckten onses
Rijcx getrouwelick bewaerden, eenen yege
licken wt zijn plaetse ghestooten, ende buy
ten haer verdienste hier versamelt?
25 Wie heeft dese, die van den beghinne aen
in goetwillicheyt tot ons, alle volcken alle
sins te boven ghegaen zijn, ende dickmael
hen selven in seer vreeselicke perijckelen ge-
waecht hebben, sulcker booser straffe on-
derworpen?
26 Ontbint de onrechtueerdige band̄, ont-
bintse, ende sendtse gesont wederom eenen
yeghelicken tot het syne, ende biddet, dat
sy de voorgaende daedt vergheven.
27 Laet los de kinderen des Almachtighen,
Hemelschen ende Levendighen Gods, die
van onser Ouderen tijdt aen tot nu toe, den
standt onses Regiments bewaert onver-
stoort.
28 Dit seyde de Koninc: Ende sy terstont ont
bonden zijnde, als sy nu nieuwelicks den
doodt ontkomen waren, hebben den heyli
ghen God, haren Verlosser, gheprefen.
29 Daer na heeft de Koninck, wederomme
in de stat gekomen zijnde, den Rentmeester
tot hem gheroepen, ende ghebooden, wijn,
ende wat tot Maeltijden diende, den Jo-
den te gheven, seven daghen lanck:
30 Verordende, dat sy te dier plaetse daer sy
meynden te sterven, souden den dach harer
verlossinghe houden.
31 Doe hebben sy die te voren versmaet heyt
leden, ende der doodt na by, Ja nu tot den
doodt inghegaen waren, voor de bitter en-
de droevighe doodt, vrolicke Maeltijt ge-
houd̄, vervult met blijschap: ende de plaet
se tot haer verderf ende begravinghe ver-
ordent, met saten vertreckent.
32 Ende haer seer droevighs klaechliedt ver
latende, hebben haer Vaderlandtsche liet
opgheheven, haren Salichmaker ende
wonderlicken God prijsende: ende alle treu
n Psa.30.12 ren ende weenen verlaten, ende n eenen
dans, tot een beteeckeninghe der vreedtsa
mer blijschap in ghestelt.
33 Desgelijcx heeft oock de Koninck hierom
een groote Maeltijt gehouden, ende om de
onverwachte verlossinghe, God sonder op
houden grootelicx gheprefen.
34 Maer die de Joden voormaels ten ver-
derve ende tot spijse der voghelen met blij-
schap verordent ende beghevem hadden,
die suchteden nu, bewijle sy in schande wa
ren, ende haer vyerighe vermetenheyt met
oneere wtgebluschet werdt.
35 De Joden dan, ghelijck nu gheseydt is,
ghebruyckten de voorseyde dansinghe en-
de Feeste, blijde verheuginghen ende dan-
singen: ende maeckten daervan een gemey
ne Wet, die in alle haer wtwooningen, sou
de oock onder de Nakomers blijven: ende
verordenden dat de voornoemde dagen der
blijschap souden gehoud̄ worden, niet om
eenige dronckerie oft brasserie, maer om de
verlossinghe die hen God gegeven hadde.
36 Daer na zijn sy tot den Koninck gegaen,
oorlof begeerende, om een yeghelick zijns
weechs te gaen. o 3.Mac.4.21.
37 o Haer bevrijdinge wert gehoud̄, van
den vijf en̄ twintichsten dage des Maents
Pascho, tot den vierden dach des Maents
Epiph, veertich daghen lanck:
38 Ende daer wert ghearbeydt om haer te
verderven, vanden vijfsten dage der Maent
Epiph, tot aen dē sevendē desselvē Maents
drye daghen lanck in de welcke de opperste
Heerschapper zijn barmhertichheyt groote-
lick vertoonende, haer al te samen onver-
seert bewaerde.
39 En̄ sy hebben Feest en̄ Maeltijdt gehou-
den, waer toe de Coninck alle nootsakelic-
ke dingen gaf, tot den veertiendē dach des
voornoemden Maendts, in welcken dach
sy tot hem om oorlof ghegaen zijn.
40 De welcke Coninck heeft gheprefen, en-
de tot de Stadthouders eener yeghelicker
Stadt, desen onderschreven Brief ghesou-
den, waerin de groote beweghinghe zijns
herten vervaet is.

Dat vij. Capittel.

1 WY Koninck Ptolomeus Philopater,
wenschen den Stadthouderen alom-
me in Egypten, ende allen Oversten
inden Regimente, salicheydt ende welvaert
want het gaet met ons ende onsen kinde-
ren wel:
2 Doe de groote God, ons in onse saken
voorspoet na onsen wille gegheven hadde:
3 Hebben sommige vrienden, ons dicmaels
strengelick aenkomende, daer toe gebracht,
dat wy de Joden die in onsen Rijcke zijn,
souden in een plaetse vergaderē, en̄ als vy-
anden, met ongewoonlicke straffe dooden.
4 Segghende, dat om den haet, welcken de
Joden hebben teghen alle Heydenen, onse
Rijcke nimmermeer en soude rust hebben,
eer dat gheschiedt ware.
5 En̄ als ijse gebonden, met grooter quel-
linge hier gebracht hadden, ghelijck slaven,
Ja gelijck verraders, hebbē ijse, sonder eeni
ge ondersoeckinge ofte verhooringhe harer
sake, ghesocht te dooden, meer dan Scyti-
sche wreetheydt ghebruyckende.
6 Ende als wyse hierom bitterlick beschol-
den hebben, na onse gerechticheydt die wy
teghen alle menschen ghebruycken, hebben
wy de Joden door onse genade nauwelick
konnen in het leven behouden.
7 Maer hebben sekerlick bevonden, dat de
Hemelsche God de Joden beschermt, ende
als een Vader syne kinderen, allesins ghe-
holpen heeft.
8 Oock overdenckende de standtvastighe
goetwillighe vriendtschap, die sy ons (ge-)
lijck oock voortijden onsen Vooroudere-
bewijsen maken wyse te rechte vrij van al
le beschuldinghe, hoedanich sy zijnde ge-
bieden eenen yeghelicken, dat hyse laet tot
het hare komen, in wat plaetse het zy, dat
hen gantschelick niemandt hinderlick en
zy, noch oock yet en verwijte dien, dat sy on
rechtueerdichlicken ghelebden hebben.
9 Want weet, a ist dat wy yet quaets boo a Jer.30.16 Zach.2.4.
lick teghen haer beginghen, ofte hen ee-
nichsins bedroeven, dat het niet een men-
sche, maer de opperste God ende Heerschap
per aller moghentheyt, sal toornichlick al
lesins altijts ende onverhinderlick wreken.
Vaert wel.
10 Als sy desen Brief ontfangen hadden, en
zijn sy niet terstont wech gereyst, maer heb-
ben oock van den Coninck begeert, dat de
Joden die den heylighen God en̄ zijn Wet

d 3. Mach. 2, 30. onbedwongen v verlaten haddē/ mochten
van hem / na harer verdienste ghestraft
worden.
31 Om dat die/ die omme des buycks wille
de geboden Gods overghetreden hadden/
nemmermeer en souden den Koninck ghe-
trouwe wesen.
32 Dewyle de Koninc achtede/dat het waer
achtich was/gelijck sy seyden/ heeftse ghe-
presen / eñ macht ghegeven / de ghene die
de Wet Gods verlaten hadden/vryelick in
alle plaetsen zijns Rijcx te dooden / sonder
eenighe middel der Koninckliicker macht/
ofte ondersoeckinghe.
33 Doe hebben sy den Koninck/ (gelijck het
betaemde/) bedancket: eñ hare Priesters
eñ de gantsche Menichte, hebbē Halleluya
gheroepen / ende zijn met vreuchde henen
ghegaen.
34 Eñ hebben also op den wech/de overtre-
ders haers volcks gestraft/ eñ tot exempel
ghedoodet / Ja hebbender op dien dach
meer dan drye hondert gedoodet/eñ maeck-
ten vreuchden eñ blijschap / de Godloosen
doodende.
35 Maer die totter doot toe hadden God
aengehangen/zijn wt der Stadt ghegaen/
met allerley seer welriechende bloemen be-
kroont / met blijschap ende juychen / met
Hymnen ende seer soeten ghesange, de vol-
komē vreucht harer verlossinge verkregen
hebbende.
36 Eñ als sy gekomen waren tot de Stadt
Ptolomais/ om der plaetsen natuere ghe-
noemt/ Rodophoros / (dat is / Roosen-
vruchtbaer /) daer sy van den Schepen
verwacht werden/hebben sy wt gemeynen
rade daer seven daghen lanck Maeltijdt
ghehouden / dewijle de Koninck goetwil-
lichlick allen nootdruft tot de reyse eenen
yeghelicken beschickte / tot dat sy te huys
quamen.
17 Also zijn sy ghesont henen ghereyst / met
behoorlicke verblijdinge, ende hebben goet
gheacht / daer ooch de blijde daghen/ ten
tijde harer pilgrinage te houden.
18 Eñ als sy daer een gedachtenis Calomne
opghericheet hadden / zijn sy te Lande ende
te water ghesont / vrij ende blijde ghereyst.
19 Ende door des Konincks bevel/ is een
yeghelick onvers eert / wederomme in zijn
huys ghestelt/
20 Meerder macht dan te voren/tegen hare
vyanden/met eere ende verschrickinge ver-
kregen hebbende:
21 Ende en zijn gantschelick door niemant/
van haren goede berooft ghewe est.
22 Want sy hebben alle wt de voorgāngheu
beschrijvinghe / alle haer goet weder ghe-
kregen/so dat alle die/die yet vanden haren
hadden / dat selve hen met grooter vreese
weder gaven:
23 Dewijle de opperste God met groote da-
den/ haer salicheydt volbrachte.
24 De Verlosser Israels/ is te prijsen in der
eewichheydt/ Amen.

Eynde des derden Boecks der
Machabeen.

De Inhouden der Boecken / diemen noemt Apocryphos.

V moeten wy oock wat spreken van de Boecken/ die sommige noemen Apocryphos/ hoe wel hen die naem niet gantschelick en dient. Ick meyne dat dese Boecken / wel meugen heylige Boecken ofte Schriften genomet worden/als die door heylige Mannen/ van Heylige dingen gheschreven zijn: Maer dat sy nochtans niet en zijn onder de Canonische Boecken te tellen / als die van sulcker Autoriteyt niet en zijn. Sommige deser Boecken/beschrijven Historien: sommige zijn Prophetische ende Leerboecken/der welcker Inhouden wy nu int korte sullen stellen.

Tobias. Onder dese Boecken die Historien beschrijven / stellen sommighe ter eerster plaetse/ Tobiam, de welcke na mijn ghevoelen/veel beter van de Huyshoudinge schrijft/ dan Xenophon ende Aristoteles: want hy bewijst alle dingen met levendige exempelen/ ende onderwijst met seer ghesonde ende klare gheboden. Want de oude Tobias de Huysvader/ wert met ongeluck versocht / beyde in zijn goet ende in zijn Lichaem: nochtans en heeft hy in sulcke veranderlickheydt der dinghen niet anders ghedaen /dan eenen goeden Huyshouder betaemde. In zijn wterste armoede ende verdruckinge/ blijft hy by de oprechte Religie/ by onschuldicheydt ende rechtveerdicheydt/ nergens bedroch noch boose listen ghe-bruyckende/ om zijn armoede te verlichten: Ja in zijn groote armoede is hy weldadich na zijn vermeughen/ ende begraeft de dooden. Met woorden ende wercken gheeft hy synen huysgesinne een heylich exempel, behoorlicke overhandt houdende over zijn wijf / sone ende huysgesin. Boven desen maeckt hy een Testament/ onderwijst synen sone seer volkomelick/ draecht sorge voor de nakomers/ bewijst zijn danckbaerheyt tegen God ende den menschen/ eñ voort allesins/wat eenen goeden Huysvader betaemt. Voort de jonghe Tobias geeft een exempel/ hoemen de Ouders behoort te eeren / hy is Godvreesende / ende synen Ouderen heylichlick ghehoorsaem /eertse eñ dientse in allen. Hy en spaert geenen arbeyt, hy is neerstich/ vriendelick sober/ kuysch, ende in allen Godvreesende. Boven desen/wordt in dit Boeck de eerbaerheydt des Howelicks vertoont / ende gheleert / hoe heylichlick datmen behoort hem selven een Houwelick te begheven / ende dat te onderhouden: hoe qualicken het vergaet/ daer de Houwelicken niet en ghescheiden in de vreese des Heeren. Item/ hier wort geleert/ dat hinderlicke dinghen door gheen beter remedie wt den Huysgesinne verdreven worden/ dan door neerstighe Godsalicheyt: ende dat der Heyligen cruyce / seer gheluckigen wtganck ghekrijcht: dat de Godloosen/ eewichlick in haer Godloosheyt vergaen: eñ vele diergelijcke seer heylighe dinghen.

 De

Judith. DE Historie Judith heeft haren naem vanden Voornemsten persoon / ghelijck oock de Historie Tobie. Hier wort de wreede tyrannie / hoouerdicheyt / vermetenheyt / ouerdadicheyt / wonderlicken wel voor oogen ghestelt. De Maiesteyt / mengentheyt, geschicktheyt ten krijghe / ende groote ouerdaet Holofernis / des Koninckl icken Hooftmans wordt hier verheuen / en daer tegen ghestelt een Godsalighe ende hupsche / maer nochtans nederige / onmachtige ende bloosche Weduwe met gheloone ende ghebeden / met ootmoedicheyt ende voorsichticheydt strijdende teghen die onuerwinnelicke macht. Want sy heeft haer met een warachtich betrouwen op God ende met gebeden gewapent / en des Hooftmans gulsicheyt / begeerlicheyt ende vermetenheyt / voorsichtichlick ghebruyckt / ende alsoo den Godloosen in den strick syner Godloosheyt ghevangen ende met zijn eygen sweerdt ghedoodt. Hier in siet men den wonderlicken Raedt Gods die de syne met den cruyce oeffent / ende niet terstont en verlost: maer ten eynde de gantsche mengentheyt der Godloosen sonder moeyte / doch niet sonder spot te niete maeckt. So bewijst hy dan altijt zijn kracht / ende verlost alle die / die op hem betrouwen. Ende Judith de weldaet Gods prijsende / leert ons danckbaerheydt / ende datmen God alleen / die in den Krijch ouerwinninghe / ende in den Vrede gheluckheyt gheeft / moet aenroepen ende dienen.

Susanna. DE Historie Susanne / is een seer schoon exempel der trouwe en kuyscheyt des Houwelicx. Daer in wort oock gheleert / dat God de Rechtueerdigen en ontschuldigen beschermt / ende de Onrechtueerdigen / Hoereerders / Ouerspeelders / ende voornemelick de onrechtueerdighe Richters straft / ende wonderlicken beschaemt.

Bel en den Draeck. DE Strijdt Danielis / en des Bels Priesteren van den uytwendigen dienst der Afgoden / vertoont seer lustelijck den aerdt der valscher en warachtiger Religie / de schandelicke listen ende oneerlicke verderuinge der valscher Religie / ende de eerbare eenuoudicheyt / eerlickheyt / ende schoone ouerwinninge der warachtiger Religie. Die dese Historie als een fabel verwerpen die meugen sien / op wat Autoren sy steunen: Ick sie dat het een Historie is / vol menigerley vruchten ende gheleertheydt.

Het gesangk der Mannë. ALso machmen oock sien / dat die onbehoorlick spreken / die seggen / dat de Mannen nauwe so veel tijdts en hadden in den Ouen / dat sy souden ghesongen hebben. Want op sulcke wijse soudemen oock vele wt de Canonische Schriftuere meugen verwerpen. Men leest voorwaer in Jona: Ende Jonas badt tot synen Heere God / wt het binnenste des Visches. Dit en wort niet ongelooflick gheacht / dewijle de Heere Jonam versterckte: Ende nochtans disputeren ledighe menschen / of de Mannen in den Ouen tijt hadde. Het is een seer schoon ghesangk / Gode ende syne wercken prijsende / ende tot des seluen lof vermanende.

3. Esdre. HEt derde Boeck Esdre verhaelt sommige dingen wt de vierden Boecke der Koningen / en oock vele dingen / die in den Boeck Esdre ende Nehemie verklaert worden. Hoe wel sommighe dinghen worden hier breeder vertoont / ende vele schoone exempelen der Godsalicheyt voor ooghen ghestelt.

De stucken Hester. In de stucken Hester zijn schoone exempelen der gebeden / en sommige andere nutte dingen.

1. Machabeen. HEt eerste boeck der Machabeen is in eenuoudicheydt ende suyuerheyt der woorden / eenichsins der Canonischer Schriftuere ghelijck / ende stelt seer schoone exempelen des gheloofs voor oogen. Want Matthatias de lustighe Heldt / met syne voornoemde kinderen zijn leuendige exempelen des betrouwens op God / der vromicheyt / grootmoedicheyt / manlicheyt / standtuasticheyt en liefde tot God / ende tot het Vaderlandt. Sy strijden voor haer Vaderlandt / en de heylige Wetten tegen de Godloosen / en hebben wonderlick geluck en en misbruycken haer voorspoet niet. Want voor al soecken sy Godvreesentlick de veruallen Religie en Godsdienst weder op te richten en dat gemeyn Regiment / dat schandelick verdoruen was / wederom te rechte te brengen / ende te vercieren. Hier meugen de gene / dien door de behoorlicke regieringe Gods sulck Ampt opgheleyt is / een rechtueerdige ende Godvreesende wijse van krijgen tegen de ongheloouige / leeren. In dit Boeck zijn menigerley ende wonderlicke ghevallen ende wtkoemsten / in de welcke almachtige Gods waerheyt / goetheyt / heylicheyt / gherechticheyt / barmherticheyt / rechtueerdicheyt / ende andere deuchden / die de Schriftuere Gode toeschrijft / ghesien worden / daer hy de syne beschermt / ende die teghenstrijders straft. Dit is gantschelick sulck een Boeck / dat hem de Gheloouigen niet en souden sonder schade verliesen.

2. Machabeen. HEt tweedde Boeck der Machabeen / en koemt met gheenen anderen Boecken in wijse van schrijuen ouer een / en de Ouden en hebbent so hooghe niet gheacht als het Eerste: daer in worden vele Historien verhaelt / die in den eersten Boeck met suyuerder eenuoudicheyt beschreuen zijn. Nochtans leestmen daer in / de voornoemde martelie der seuen Broederen / ende des ouden Eleazari gheloone / Godsalicheyt / ende standtuasticheyt / allen menschen weerdich na te volgen / ghelijck oock Cecilius Cyprianus / die in zijn vermaninge tot de martelie / rijckelick voortbrengt.

Manasses belijdinghe. In Manasses Belijdenisse / hebben wy een forme van warachtighe bekeeringhe / ende behoorlicke belijdinghe der sonden voor God.

Het Boeck der Wijsh. IN de andere Boecken die onderwijsinge gheuen / het leuen en de zeden aengaende wort te rechte van sommigen / het Boeck der Wijsheyt ter deser plaetsen gestelt. Daer in heeftmen den lof der Wijsheyt / wat en hoe groot sy zy / welcke hare wercken ende vruchten zijn / hoe seer alle menschen behooren te arbeyden en te bidden / om die te ghekrijgen. Hier in wort God seer hooge gepresen / den welcken te kennen de warachtige wijsheyt is. Wederom beschrijft hy de valsche wijsheyt / en den dienst der Afgoden / die een klaerlicke peste der warachtiger wijsheyt is: Maer van oock Lactantius seydt / dat daer gheen Religie en is / daer Afgoden dienst is. Bouen desen / worden hier vele andere dingen seer wel geleert / en schijnen tot de warachtige wijsheyt te dienen. Dat van alle die de warachtighe Philosophie soecken / dit Boeck lesen

Het

Ecclesiasticus. HEt Boeck Ecclesiasticus/ wordt Jesu den sone Sirach toegeschreuen / ende heeft vele dingen ghemeyn met de Spreucken Salomonis: wtgenomen dat Ecclesiasticus ouervloediger is/ ende lichter om verstaen. In het eynde verhaelt hy den lof der heylighen Vaderen ende haers gheloofs. Het welcke meughelick de Apostel Paulus heeft aengesien/ doe hy het elffte Capit. des Sendbriefs tot de Hebreen schreef: waer in hy oock der ouden Heyligen gheloone geprefen heeft/ niet alleenlick om dat wijt souden weten/ maer veel meer/ om dat wy souden arbeyden om na te volgen. Hy heeft het gantsche Boeck/ met een ghebedt tot God / besloten.

Baruch. BAruch heeft zijn Boeck gheschreuen / in de Babylonische ghevanckenisse: waer in hy Gode rechtueerdicheydt toeschrijft / om dat hy de Joden / ghelijck sy verdient hadden/ ghestraft heeft. ende belijdt de sonde / ende beschuldicht zijns volcks hardtneckighe onghehoorsaemheyt ende ongetrouwicheyt. Bouen desen, bidt hy om vergeuinge der sonden/ en dat God synen volcke barmhertich zy. en ten eynde wederom in haer Vaderlandt brenge. Ende beloeft de wederoprichtinge der Israeliten/ op dat hy in haer herte gelooue verwecke.

De Sendbrief. Jeremie. DE Sendtbrief die Jeremie toegheschreuen / ende in het eynde des Boecks Baruchs ghestelt wort/ is een gheschickte ende klare vermaninghe/ dat de Joden in Babylonia ghevangen/ den warachtighen God niet en verlaten/ en de Babylonische Goden vreesen. Daerom straft hy de Afgoderie seer/ hen vermanende/ dat sy den warachtigen God aenbidden/ ende hem alleene dienen.

4. Esdre. HEt vierde Boeck Esdre/ heeft ghesichten ende openbaringhen/ menigerley gheschiedenissen des volcx vervatende. Dit Boeck hebben de Ouden minst gheachtet / onder de bouen verhaelde Boecken: nochtans en hebben sy het niet gantschelick verworpen/ want het heeft syne nutticheydt.

ICk wil oock hier by stellen/ dat de sonderlicke gheleerde man Theodorus Bibliander / van dese voorschreuen Boecken seyt/ in zijn Boeck / De optimo genere explicandi Hebraica/ daer hy oock de somma der selver Boecken verhaelt/ aldus schrijuende: De Ecclesiastische Boecken worden oock ghenoemt Heylighe Schriften/ de welcke/ hoe wel sy gheen bequame autoriteyt en hebben / om dinghen te beuestighen daer van twist is/ ghelijck de Canonische heylighe Schriftuere/ so en worden sy nochtans niet verworpen. ghelijck de Schriften/ die te rechte ghenaemt worden Apocrypha: als de prophecie Eldad en Medad/ de opklimminghe Mosis/ Apocalypsis Helie/ ende dierghelijcke andere ghedichtselen des boosen Gheests. Maer dese Ecclesiastische boecken / zijn oock in de Scholen ende Kercken der gheloovighen toegelaten ende van velen in so groote eerweerdicheyt ghehouden/ dat sommighe het boeck Judith onder de Canonische Schriftuere stellen. Wy willense nu na de orden des tyts verhalen. De sommighe veruaten Historien van den tijdt Ezechie / tot den tijdt Pompei / die eerst den Joden haer Rijck ghenomen heeft.

Tobias. Het boeck Tobie/ dat van den heylighen Hieronymo is wt der Chaldeischer tale overghesett in Latijn/ verhaelt dingen/ die gheschiet zijn in Assyria/ na dat de tien gheslachten waren in dienstbaerheyt wechgeleydt/ ende leert door een schoon exempel/ de liefde der Ouderen/ der Kinderen/ ende der ghetrouden lieden.

Judith. Judith vertoont de natuere des gheloofs ende standtuasticheyts: en verhaelt/ hoe de Stadt Bethulia van den Hooftman Nabuchodonosors/ des vaders des grooten Nabuchodonosors/ die Zedechiam en Joachim ghevangen nam belegert zijnde / door de heylighe Weduwe Judith verlost werdt.

Daniel. Hester. 3. Esdre. Machabeen. Daniel heeft eenen aenhanck van Susanna/ Bel/ ende den Draeck. Hester heeft sommighe aenhanckselen. Het derde boeck Esdre verhaelt van den Phase Josie / daer van men in de boecken der Koninghen leest/ ende dinghen die in Esdra ende Nehemia staen / daer tusschen stellende den strijdt des vernufts ende wijsheydts / daer in Zorobabel de ouerwinner was. De boecken der Machabeen/ verhalen de verdruckinge Israels/ door Antiochum Epiphanen/ ende de Macedonische: in welcke Boecken een klaer voorbeeldt Antichristi ghesien wordt. De andere Ecclesiastische Boecken/ handelen van de Godsalicheyt/ ende onderwijsinge der zeden ende des leuens.

Baruch. 4. Esdre. Want Baruch versamelt wt Esaia ende Jeremia Sententien/ die tot lasteringhe der Afgoden dienen/ ende straft de Afgoderie swaerlick. Het vierde boeck Esdre/ heeft verscheyden Prophecien/ en vele ghesichten/ ghelijck Ezechiel/ Zacharias/ en Daniel.

Ecclesiasticus. Jesus de sone Sirach / heeft dat boeck Ecclesiasticum ghemaeckt / het welcke men de Wijsheydt noemt / ende Hieronymus betuyght / dat het by de Hebreen is oock ghenoemt/ Parabolen ofte Spreucken. Hy leert de wijsheyt met korte Sententien/ ghelijck der seer ouden Schrijueren ghebruyck was: ende heeft vele dingen/ die te voren in Ecclesiaste ende in de Spreucken Salomonis gheschreuen zijn.

Het boeck der Wijsheydt. Het boeck der Wijsheyt / dwelck Philoni eenen seer welsprekenden Jode toegerekent wort/ verhaelt breeder/ ende dat met Griecxsche welsprekenheyt/ dat in het eerste boeck der Spreucken Salomonis gheschreuen is/ tot den lof der warachtigher wijsheydt dienende. Het ghebedt Manasse/ dwelck in de Griecxsche exempelaren niet en is/ heeft gantschelick de Hebreische wijse van spreken.

Dit schrijft Theodorus Bibliander.

Eynde des Inhoudts der Apocryphen.

HET NIEVVVE TESTAMENT,

Dat is,

Het Nieuwe Verbondt onses Heeren Jesu Christi,

In Nederduytsch na der Griecscher waerheyt ouergheset.

Matth.17.5.
Dese is mijn lieue Sone/ inden welcken ick mijn welbehaghen ghenomen hebbe:
Hoort hem.

Apoca.xxij.
Ick Jesus hebbe mijnen Enghel ghesonden om u dit inde Ghemeynte te betuyghen. Ick ben de wortel ende dat gheslachte Davids/ die luchtighe Morghensterre.

Ghedruckt int Jaer 1572.

DE BOECKEN DES NIEVWEN Testaments metten ghetale der Capittelen.

DE ARGVMENTEN ALLER Boecken des Nieuwen Testaments.

En eñ yeghelick bysondere ende na ordine/ voor zijn Capittel ghestelt.

Euangelium.

Onder de Schrijuers des Nieuwen Testaments / zijn inde eerste plaetse de Euangelisten/ dat is / de Beschrijuers der historie des Euangeliums. Dit woort Euāgelium wort hier ghebruyckt voor een blijde bootschap/ dat is/ voor de vercondinghe eender gheluckfaligher sake / te weten / dat de Hemelsche Vader ons sijnen Sone ghegeuen heeft / eñ met hem al wat tot een salich leuen dient. Want de Enghel des Heeren roept by Lucam tot de Herders/ seggende: En vreest v niet/ want siet ick Euangelizere v een groote blijschap/ die den gantschē volcke ouercomen/ want v is heden een Salichmaker gheboren/ die is Christus Jesus. So wort ons dan door het Euāgelium blijschap eñ gherusticheyt des herten vercondicht: de welcke daer in gelegen is/ dat God sijnē Sone gegeuen heeft/ tot versoeninge eñ verlossinge der gantscher werelt. Waerom Paulus oock schrijft dat het Euangelium is de moghentheyt Gods allen Geloouigen ter salicheyt. Want de moghentheydt Gods oft den arm Gods/ is de Sone Gods/ Jesus Christus onsen Heere/ die allen geloouigen genoechsaem is om eerlijcheerdicheyt eñ salicheyt te ghecrijgen. Hierō worden die Euāgelisten ghenaemt die dese sake der rechtueerdicheyt eñ salicheyt beschrijuen/ te weten/ hoe Christus zy inde werelt gecomen/ het geloone eñ beteringe geleert/ eñ de werelt vandē Duyuel ende alle ongherechticheyt verlost hebbe. Sulcke Schrijuers worden daer viere ghetelt/ onder de welcke de twee/ namelic/ Matheus eñ Joānes selue gesiē hebbē/ dat sy beschrijuē/ Ja zijn ten meesten deele selue mede inde dingen geweest/ die sy beschrijuē: want sy zijn van den Heere Christo Jesu tot Apostelen vercoren/ ende onder de voornaemste ghewees.

Ende Mattheus de eerste/ heeft (ghelijck sommige meynen) ten negenden Jare nae de Hemeluaert des Heerē/ de historie van de sake des Heeren beschreuen/ eñ in het lichte ghebracht. Hy ghebruyckt eenschoon historische orden/ met wonderlicke gheschicktheydt/ ende claerheyt: de gheboorte Christi: ende wat voor zijn openbaringe eñ de bedieninghe zijns ampts ghesciedt is/ beschrijuende. Daer nae als hy nu zijn ampt heeft begonnen te bedienen/ hoe ende hoedanighe Discipulen hy vercoren heeft/ wat / ende hoe hy gheleert heeft. Item/ wat grooter wonderdaden hy gedaen heeft/ wat grooter weldaden hy den volcke bewesen heeft: wat hy int openbaer / ende wat hy int heymelicke ghedaen heeft. Hoe hy met zijne vyanden / met zijne vrienden / met de swacke Sondaers/ ende met de hertneckighe verachters ghehandelt heeft. Bouen desen verclaert hy / met wat deuchden hy begaeft was/ wat exempel des leuens hy ghegheuen heeft/ wat grooter autoriteyt hy hadde. Ten laetsten hoe hy van sijnen Discipel sy den Joden verraden / ende vanden Joden ouergheghenen den Heydenen / ende seer wreedelick ghehandelt/ ende ten eynde ghecruyst/ ghestoruen/ ende begrauen / ende ten derden daghe weder opgestaen zijnde/ hem seluen wederom leuendich den zijnen vertoont heeft / ende daer nae ten Hemel opghecommen is / ende de Apostelen inde gantsche Wereldt ghesonden heeft/ om alle menschen te vercondighen / dat hen door den doot Christi/ salicheyt vercreghen was / ende dat sy de Geloouigen souden Gods heylighen.

Mathei Cap. 28.

HET HEYLIGHE EVANGELIVM
Beſchreuen door Mattheum.

Dat Eerste Capittel.

1. De tijdtlicke gheboorte Jesu Christi/20. ontfanghen vanden heylighen Gheest/21. gheboren van de maghet Maria/welcke van Joseph ondertrout was/23. Jesus Salichmaker/ghenaemt Emanuel.

1 HEt Boeck des gheslachtes Jesu Christi / des Soons a Dauids. des Soons Abrahams.
2 Abraham genereerde Jsaac. c Jsaac ghenereerde Jacob / d Jacob genereerde Judam ende sijne Broeders.
3 e Judas genereerde Phares en Zaram wt Thamar. f Phares genereerde Esrom. g Esrom genereerde Aram.
4 Aram genereerde Aminadab. Aminadab genereerde Naasson. Naasson genereerde Salmon.
5 Salmon genereerde Booz wt Rachab. h Booz genereerde Obed wt Ruth. Obed genereerde Jesse.
6 i Jesse genereerde Dauid den Koninck. k Dauid de Koninck genereerde Salomon wt der die Urie was.
7 l Salomon genereerde Roboā. m Roboam genereerde Abia/ n Abia genereerde Asa.
8 o Asa genereerde Josaphat. p Josaphat genereerde Jozam. q Jozam genereerde Oziam.
9 r Ozias genereerde Joathā/ s Joatham genereerde Achaz. t Achaz genereerde Ezechiam.
10 u Ezechias genereerde Manassen. x Manasses genereerde Ammon. Ammon genereerde Josiam.
11 y Josias genereerde Jakim / Jakim genereerde Jechoniam ende sijn broeders. in der z Babilonischer ouervoeringe.
12 En na der Babilonischer ouervoeringe a Jechonias genereerde Salatiel. b Salathiel genereerde Zorobabel.
13 Zorobabel genereerde Abiud. Abiud genereerde Eliachim. Eliachim genereerde Azor.
14 Azor genereerde Zadok. Zadok genereerde Achim. Achim genereerde Eliud.
15 Eliud genereerde Eleazar. Eleazar genereerde Matthan. Matthan genereerde Jacob.
16 Jacob genereerde Joseph den Man Marie/wt welcker is † geboren die Jesus die daer gheheeten wordt Christus.
17 Alle die gheslachten van Abraham tot Dauid/ zijn veerthien geslachten. En van Dauid tot de Babilonische ouervoeringe/ zijn veerthien geslachten: En vande Babylonische ouervoeringe tot Christum/ veerthien gheslachten.
18 c Ende het ghinck met der gheboorte Jesu Christi aldus toe: Als Maria zijn Moeder met Joseph ondertrout was/ eer sy te samen quamen / werdt sy beuonden beurucht wt den heyligen Geest.
19 Ende Joseph haer man dewijle hy recht veerdich was / en begheerdese niet d te schande te maken/ so wilde hyse heymelick e verlaten.
20 Ende als hy dat inden sin hadde/ siet so verscheen hem de Engel des Heeren inden droom / segghende: Joseph ghy Sone Dauids vreest niet Mariam (voor) v Wijf te nemen / want dat in haer ghegenereert is/ dat is wt den heyligen Geest.
21 En sy sal eenen Sone barē. f en ghy sult sijnen Naem heeten Jesus / g want hy sal zijn volck † behoeden van hare sonden.
22 Ende dit is altemael gheschiedt / op dat veruult worde dat van den Heere ghesproken is door den Propheet/ die daer seyt:
23 h Siet een Maget sal beurucht worden/ en sal eenen Sone barē, en i † ghy sult sijnen Naem heeten Emanuel / dat is te segghen God met ons.
24 Joseph dan ontwaeckt van sijnen slaep/ dede ghelijck hem de Engel des Heeren beuolen hadde. ende nam zijn Wijf met hem.
25 Ende en bekendese niet tot dat sy haren eerstgheborenen Sone ghebaert hadde: ende hiet sijnen Naeme Jesus.

Dat ij. Capittel.

1. Christus gheboren/ 2. is aenghebeden van de wijse: 13. ende door de vermaninge des Engels ghedraghen in Egypten om Herodis wreetheydts wille: 16. de welcke de kleyne kinderkens doodt/ 19. van waer hy na de doot Herodis wedergebracht zijnde in het lant Jsraels, woont in Nazareth.

1 DOe nu Jesus a geboren was te Bethlehem int Joodtsche landt / ten tyde des Konincks Herodis/ siet/ daer quamen b Wijse van Oosten tot Jerusalem.
2 Segghende: Waer is de Koninck der Joden, die gheboren is? Want wy hebben zijn Sterre ghesien int Oosten/ en zijn ghecomen om hem te aenbidden.
3 De Coninck Herodes, dit ghehoort hebbende/ werdt beroert/ en geheel Jerusalem met hem.
4 Ende hy versamelde alle de Ouerpriesters en Schriftgeleerden des volcks/ ende ondervraechde van hen waer † Christus soude gheboren worden.
5 Sy seyden hem: Te Bethlehem int Joodtsche landt: want also is gescreuen door den Propheet.
6 c En ghy Bethlehem int Joodtsche lant/ zijt gheensins de kleynste onder de Vorsten Juda: want wt v sal de Leydtsman voort komen / die mijn volck d regeeren sal.
7 Doe riep Herodes de Wijse heymelick/ ende ondersochte van hen te wat tijde de Sterre hen verschenen was.
8 Ende sandtse na Betlehem / segghende: Gaet henen derwaert / ende ondersoecht neerstelick van den kindeken: en als ghyt sult ghevonden hebben/ laet mij weten/ op dat ick oock come/ ende dat ickt aenbidde.
9 Ende sy den Coninck gehoort hebbende/ zijn henen ghegaen: Ende siet de Sterre die sy int Oosten ghesien hadden / ginck voor hen tot dat sy quamen en stondt bouen die plaetse daert kindeken was.
10 Doe sy nu de Sterre sagen, verheuchden sy hen seer met grooter vreuchden.
11 En in het huys komende vonden sy dat kindeken met Maria zijn Moeder: ende neder vallende aenbadent: Ende haer schatten opghedaen hebbende/ offerden sy hem gauen e Gout ende Wieroock ende Myrrhe.
12 En van God vermaent inden droom datse niet souden wederkeeren tot Herodem/ keer-

Margin notes (left, partly cut off): Dat Jesus de Messi[as] / de Sa[li]chmaker/ [di]e dē Vade[r]en beloeft [w]aes. — Of/ verge[...] [o]ertringhe. — Luce. 3. 3. — Gen.21.2. — Ge.25.24. — Ge.29.35. — Ge.38.27. — Ge.46.12. — Para.2.5. — Ruth.4.18. — 1.Par.2.9 — Ruth.4.18 — 1.Sam.16. 7/12. — 2Sa.12.24 — Reg.11.43 — Para.3.10 — 1.Par.3. o. — Par.14.20 — 2.Pa.14.2 — 2.Pa.17.1 — 2.Pa.21.1. — 2.Pa.21/17 — 2.Pa.26.21 — 2.Par.27.9 — 2.Pa.28.27 — 2.Re.20.21 — 2.Re.21.18. — Pa.3.13.14 — 2.Re.23/34 — Par.36.4 — Re.24.14 — 1.Par.3.17 — Esdr.3/2. — Hagg.1.2. — Oft ghege[n]ereert. — De gheboorte Jesu Christi. — Luce.1.27. — Deu.24.1 — Of van hē scheyden.

Margin notes (right): f Luce.1.31. — g Act.4.12/ — † Oft/ salich maken. — h Esa.7.14. — i † Anders. sy sullen. — a Luce.2.6. — b gr. Magi. Magi waren een volck in Media/ so Herodotus schrijft. En de Persen noemde ooc hare Priesters en Wysen Magos. — † Ofte ghesalfde. — c Mich.5.2 Joan.7.42. — d Of hoede ghelyck een Herder sijne kudde. — e Psal.72.10 Esa.60.6.

den hy weder door eenen anderen wech nae haer lande.

13 Doe sy nu henen ghetogen waren/ siet/ de Engel des Heeren verscheen Joseph inden droom seggende: Staet op/ eñ neemt dat kindeken ende syn Moeder/ ende vliet in Egyptē/ eñ blijft daer tot dat ick v segge: want het is voor handen dat Herodes dat kindeken soecken sal te dooden.

Joseph vliedt met Jesu eñ de moeder in Egypten.

14 Ende hy stont op/ eñ nam dat kindeken ende syn moeder in der nacht/ ende weeck henen na Egypten.

15 Ende was daer tot den doodt Herodis: op dat veruult worde dat van den Heere gesproken is door dē Propheet/ seggende: f Wt Egypten hebbe ick mijnen Sone ghe roepen.

f Nu. 24. 8. Osee. 11. 1.

16 Doe nu Herodes sach dat hy bedroghen was vande Wijse/ werdt hy seer toornich: eñ syn volc gesondē hebbende/ doodde alle de kinders te Bethlehem/ eñ in alle hare palē van twee iarē aen eñ daer onder/ na dē tijt dien hy van de Wijse vernomen hadde.

Herodes doodt de kinderen.

17 Doe werdt veruult dat van den Heere ghesproken is door den Propheet Jeremiam/ seggende:

18 g In Rama is een stemme ghehoort/ veel klagens ende weenens ende huylens/ Rachel beweenende hare kinders: ende en heeft haer seluen niet willen latē troosten/ om dat sy niet en zyn.

g Jere. 31. 15

19 Doe Herodes nu ghestoruen was/ siet/ de Enghel des Heeren verscheen Joseph in den droom in Egypten.

20 Seggende/ Staet op/ neemt het kindeken eñ syn moeder/ ende gaet henen int landt Israels: want sy zyn ghestoruen die des kindekens ziele sochten.

21 Eñ Joseph opghestaen/ nam dat kindeken eñ syn moeder/ ende quam int lant Israels.

22 Maer doen hy hoorde dat Archelaus in Judea regneerde/ in Herodis zyns vaders plaetse/ vreesde hy daer henen te gaē/ maer van Gode vermaent inden droom/ weeck hy henen in de deelen des Galileeschē lants.

23 Ende daer ghecomen zynde/ woonde hy in de stadt ghenaemt Nazareth: op dat veruult worde dat door de Propheten gesproken is (naemlick) h Hy sal Nazarenus gheheeten worden.

h Jud. 13. 7

Dat iij. Capittel.

1. Joannes in de wildernisse predickt bekeeringe 3. eñ de toecoemste des Heerē. 6 ende het volck doopende / 7 straft de Phariseen 11. gheuende ghetuygenisse van Jesu Christo 13 dē welckē hy oock doopt.

Joannes de Dooper. a Mat. 1. 4 Luce. 3. 3. Joan. 1/23. 3/23.

1 ENde a in die dagen quam Joannes de Dooper / predickende inde woestyne des Joedtschen landts.

2 Ende seggende: b Betert v: want het Koninckrijck der Hemelen is na by.

b Esa. 56. 1. Mat. 4. 17

3 Want dese is die gene daer de Propheet Esaias van ghesproken heeft/ segghende: c De stemme des genen die roept inde woestyne/ is: Bereydt den wech des Heeren/ maeckt syne paden recht.

c Esa. 40. 3. Mar. 1. 3. Luce. 3. 4. Joan. 1. 23

4 d Eñ dese Joannes hadde zyn kleedinge van Kemels hayre ende eenen lederen gordel om zyn lendenen: ende zyn spyse was e Sprinchanen ende f wilden honich.

d Mar. 1. 6 2. Reg. 1. 8. e Leuit. 11. 22 f 1 Sam. 14. 26.

5 g Doe quamen tot hem / Jerusalem ende dat gantsche Joedtschelandt/ eñ het gantsche landt ontrent den Jordaen.

g Mar. 1. 5 Luce. 3. 7 Belydinge der sonden. h Act. 19. 18.

6 Ende werden van hem ghedoopt inden Jordaen / h bekennende hare sonden.

7 Eñ doe hy vele Phariseen eñ Sadduceen sach tot synen Doop comen/ seyde hy tot hen: i Ghy Adderen ghebroetsel/ wie heeft v lieden ghewaerschout dat ghy soudt vlieden vanden toecomenden toorne?

De Phariseen. i Mat. 22. 33

8 k Draecht dan vrucht die der bekeeringe weerdich is.

k Griec. maeckt dan vrucht der bekeeringe.

9 Eñ denckt niet by v seluē te seggen: l Wy hebben Abraham tot eenen Vader. Want ick segge v / dat God machtich is oock wt dese steenē kinderen Abraham te verwecken.

l Luce. 3. 8. Joan. 8. 39 Act. 13. 26.

10 Ende nu is oock de byle aen den wortel der Boomen geleyt: daerom alle boom die geen goede vrucht en draecht/ sal afgehouwen/ ende int vyer ghewórpen worden.

Byle. m Mar. 1. 8 Luce. 3. 16. Joan. 1. 26. Act. 1. 5. 11/16. 19. 4.

11 m Ick n doope v wel met water tot bekeeringhe: maer hy die nae my coemt/ is machtiger dan ick: wiens schoenen ick niet weerdich ben/ te dragen. o die sal v met den heylighen Gheest ende met vyer doopen.

n Anders: So doope ick v dan o Esa. 44. 3. Joel. 2. 28. Act. 2. 4. 11. 15. 9. 6. p Luce. 3. 17. q Mar. 1. 9. Luce. 3. 21.

12 p Die welcke synē Wan in syne hant heeft eñ sal synē dorschvloer doorsuyueren: ende zyn Tarwe in syn schuere samelen/ ende het kaf met onwtbluschelicke viere verbranden.

13 q Doe quam daer Jesus van Galilea tot den Jordaen / tot Joannem/ om van hem ghedoopt te worden.

14 Ende Joannes weygherde hem seere/ seggende: Ick hebbe noodt van v gedoopt te worden/ ende koemt ghy tot my?

15 Ende Jesus antwoordende / seyde tot hem: Laet nu wesen: want aldus betaemt ons alle gherechticheydt te volbrenghen. Doen liet hy hem ghewórden.

16 Ende doen Jesus ghedoopt was / quam hy terstondt op van tē water: ende siet/ de hemelē werdē hem gheopent/ eñ r sach den Geest Godts neder dalen gelijck een Duyue/ ende op hem comen.

r Joan. 1. 32

17 Eñ siet een stemme wt de hemelē seggende: s Dese is myn wel lieue Sone/ in den welcken ick myn welbehaghen ghenomen hebbe.

s Esai. 42. 1. Mat. 17. 5. Mar. 1. 11. 9/ 7. Luce. 3. 22. 9/ 35. Coloss. 1. 13 2. Petr. 1. 17

Dat iiij. Capittel.

2. Jesus geuast hebbende 3. werdt versocht van den Satan / ende ghedient van de Engelen/ 12. daer na wyckende nae Galileen woont hy te Capernaum/ 17. begint te predicken / 18. roepende Petrum ende Andream/ 21. Jacobum ende Joannem/ 23 gaet het lant vā Galilea omme vercondigende het Euangeliū eñ heelēde alle krancken.

1 DOe a werdt Jesus van den Gheest gheleydt in de woestyne / om van den Duyuel versocht te worden.

Christus versocht. a Mar. 1. 12 Luce. 4. 1.

2 Eñ doe hy b veertich daghen eñ veertich nachten gheuast hadde/ hongherde hem c ten laetsten.

b Exo. 34. 28 1. Reg. 19. 8 c Of/ daer na.

3 Ende de Versoecker quam tot hem/ ende sprach: Indien ghy Gods Sone zyt/ soo ghebiedt dat dese steenen brooden worden.

Christus verwint de Duyuel met der schrift.

4 Doe antwoordde hy / eñ seyde: Daer is gheschreuen: d De mensche sal niet van den broode alleenlick leuen / maer van alle woorde dat wt den monde Godts gaet.

d Deut. 8. 3. Sap. 16. 26 e Of/ het [illegible].

5 Doe nam hem de Duyuel mede nae de heylighe Stadt: ende stelde hem op de e Tinne des Tempels.

6 Ende seyde tot hem: Indien ghy Godts Sone zyt / so worpt v seluen nederwaert: want daer staet gheschreuen: f Hy sal synen Engelen beuelen van v/ ende sy sullen v op de handen draghen/ op dat ghy uwen voet nergens aen eenen steen en stoot.

f Psal. 91. 11 De Duyuel bedriegt: schrift doolt.

7 Jesus seyde tot hem: Wederom daer is gheschreuen: g Ghy en sult den Heere uwen God niet versoecken.

g Deut. 6. 16

8 Wederom nam hem de Duyuel mede op eenen seer hooghen Berch/ eñ toonde hem alle de Koninckrijcken der Werelt / ende hare heerlickheydt:

9 Ende seyde tot hem: Alle dese dinghen sal

...h dat is by-
...andt.
i Deu. 6. 13.
ende 10. 20.
1 Sam. 7. 3.
Christus
predickt be-
keeringhe /
ende dat hy ge-
comen is.
k Mar. 1. 14
Luce 4. 14.
Joan. 4. 43
l Luce 4. 31.
m Esa. 9. 1.
n Mar. 1. 14
o Mat. 3. 2.
Mat. 1. 15.
p Mar. 1. 16
Luce 5. 1.
Petrus ende
Andreas /
Jacobus ende
Joannes
worden ge-
roepen.
q Jere. 16. 16
Ezech. 49. 9
r Mat. 19. 27
Mar. 10. 28
Luce 5. 11.
ende 18. 28.
s Mar. 1. 19
Christus
predict het
Euāgeliū /
ende heelt de
krancken.
t Gr. beduy-
velde
u Mar. 3. 7.
Luce 6. 17.
x Gr. Deca-
poli.
Christus
predickt op
een berch.
a Luce 6. 20
b of geluc-
kich.
c Esa. 61. 3.
ende 66. 10.
d Psal. 37. 22
Sachtmoe-
dighe.
Hongerige.
Barmherti-
ghe.
e Psal. 24. 4
Reyne van
herten.
Vreedsame

ick v ghenen indien ghy nedervallet / ende
my aenbiddet.
10 Doe seyde Jesus tot hem: Gaet wech
h Satan / want daer staet ghescreuen:
i Den Heere uwen God sult ghy aenbiddē /
ende hem alleene dienen.
11 Doe verliet hem de Duyuel / ende siet / de
Engelen quamen ende dienden hem.
12 k Ende doe Jesus hoorde dat Joannes ge-
vangen was / week hy weder na Galileam.
13 Ende verlatende Nazareth / l quam hy /
ende woonde te Capernaum / die aen der Zee
ghelegen is / in de eynden Zabulon ende
Nephtali.
14 Op dat veruult worde dat geseyt is door
den Prophet Esaiam / segghende:
15 m Het landt Zabulon / ende het landt
Nephtali aen den wech der Zee / ouer den
Jordaen de Galilea der Heydenen.
16 Dat volc dat in de duysternisse sat / heeft
een groot licht ghesien: ende den ghenen
die saten in de landouwe ende schaduwe
des doots / dien is een licht opghegaen.
17 n Van dier tyt aen beghonst Jesus te
prediken ende te seggē: o Betert v lieden / want
het Coninckrijcke der Hemelen is na by.
18 p Ende wandelende aen de Galileesche
Zee sach hy twee broeders / namelick Si-
monem die daer heet Petrus / ende Andream
synen broeder het Net in de Zee worpen:
(want sy waren Visschers.)
19 Ende hy seyde tot hen: Volget my na / ende
ick sal v q Visschers der menschē maken.
20 r Ende sy verlieten terstondt haer Net-
ten / ende volchden hem.
21 s Ende als hy van daer voort ginck / sach
hy twee ander broeders / Jacobum den
sone Zebedei / ende Joannem synen broeder
in een schipken / met haeren vader Zebe-
deo hare Netten vermaken / ende riepse.
22 Ende sy verlieten terstondt dat schipken /
ende haren Vader / ende volchden hem.
23 Ende Jesus omme ginck geheel Galileam
leerende in hare vergaderinghen / ende pre-
dikende het Euangelium des Coninckrijcx /
ende heelende alderley siecten ende cranckheden
onder den volcke.
24 Ende syn geruchte ginck tot in geheel Sy-
rien lant / ende sy brochten hem toe alle cranc
ken met menigherley siecten ende qualen be-
vangen / ende t die vande Duyuelen ghequelt
waren / ende de maensuchtige / ende de gichtige /
ende hy maeckte se ghesont.
25 u Ende hem volchden veel scharen na / van
Galilea van x de thien steden / van Jeru-
salem / van Judea / ende van ouer dē Jordaen.

Dat v. Capittel.

1. De Heere op den berch / 2 verclaert wie
de geluckige zijn / 17 ende welck de waerach-
tige sin is van der Wet Gods.

1 Ende Jesus de scharen siende / clam hy
op eenen berch / ende als hy neder geseten
was / quamen syn Discipulen tot hem.
2 a Ende synen Mondt open doende /
leerde se / segghende:
3 b Salich zyn de arme van gheeste / want
haer is het Coninckrijck der Hemelen.
4 c Salich zijn de treurighe: want sy sullen
vertroost worden.
5 d Salich zijn de sachtmoedighe: want sy
sullen het Aertrijcke beeruen.
6 Salich zijn die hongeren ende dorstē na de
gerechticheyt: wāt sy sullen versaedt wordē
7 Salich zijn de barmhertighe / want sy
sullen barmherticheyt vercrijghen.
8 e Salich zijn die / die reyn van hertē zijn:
want sy sullen Godt sien.

9 Salich zijn de Vreedsame: want sy sullen
Gods kinderen gheheeten worden.
10 f Salich zijn die / die om der gerechticheyt
veruolcht lyden: want het Coninckrijcke
der Hemelen behoort hen toe.
11 Salich zijt ghy lieden / als v de menschen
versmaden ende veruolgen / ende alls quaedt te-
gen v spreken / liegende om mijnent wille.
12 g Verblydt ende verheucht v / h want uwe
loon is groot inde Hemelen: i want alsoo
hebben sy veruolcht die Propheten / die
voor v lieden gheweest zijn.
13 Ghy zijt het Sout der aerden / k so nu
het Sout crachteloos wordt / waer mede
salmē dan souten? Het dooch nerghens toe
meer / dan om wt ghewoꝛpen / ende van den
menschen vertreden te worden.
14 Ghy zijt dat licht der weerelt: Een Stadt
die op eenen berch licht / can niet verborgen
worden.
15 m Noch een Licht wordt oock niet ont-
steken ende onder een Corenmate ghestelt /
maer op den kandelaer / ende het licht allen
die in den huyse zijn.
16 n Laet also uwe licht luchtē voor de men-
schen / dat sy uwe goede wercken sien / ende
uwen Vader louen die in de Hemelen is.
17 Meynt niet / dat ick ghecomen ben / om
de Wet ofte Propheten te ontbinden: ick
ben niet ghecomen om die te ontbinden /
o maer te veruullen.
18 p Want ick segghe v lieden voorwaer:
Tot dat Hemel ende aerde vergaen / en sal daer
niet de minste letter / noch een tittel van der
Wet vergaen / tot dat het al geschiet zy.
19 q Soo wie dan een van dese alderminste
geboden r ontbindt / ende de menschen also
leert / die sal de alderminste gheheeten wor-
den int Coninckrijcke der Hemelen: Maer
diese doet / ende de menschen leert / die sal
groot gheheeten worden int Coninckrijcke
der Hemelen.
20 s Want ick segge v liedē dat ten zy dat uwe
gherechticheyt ouervloedigher zy dan der
Schriftgeleerdē ende Phariseen / so en sult ghy
int Coninckrijcke der Hemelen niet comen.
21 Ghy hebt gehoort dat tot de Oude ghe-
seyt is: t Ghy sult niet dooden: Ende wie
doodt / die sal weerdich zijn ghestraft te
worden door oordeel.
22 Maer ick segge v dat / wie tonrecht op
synen broeder toornich is / die sal des oor-
deels schuldich zijn: Ende wie tot synen broe-
der seyt Racha / die sal weerdich zijn ghe-
straft te worden door den Raet: ende wie seyt
ghy dwaes / die sal weerdich zijn gestraft
te worden door het Helsche vyer.
23 Daerom wanneer ghy uwe gaue opten
altaer offert / ende daer gedachtich wort dat
uwe broeder wat tegen v wt staende heeft.
24 u So laet daer v gaue voor den Altaer / ende
gaet versoent v eerst met uwen broeder /
ende coemt dan / ende offert dan v gaue.
25 x Weest haestelick goetwillich uwe We-
derparthe / terwijle ghy noch met hem op
den wech zijt: Op dat v uwe Wederpartye
niet den Rechter ouerleuere / ende de Rechter
v den Dienaer ouergeue / ende ghy in den
Kercker geworpen wordet.
26 Ick segge v voorwaer / ghy en sult daer
niet wt comen / tot dat ghy den laetsten
quadrantpenninck betaelt hebt.
27 Ghy liedē hebt gehoort dat tot de Oude
geseyt is: y Ghy en sult geē Ouerspel doen.
28 z Maer ick segge v lieden / wie een vrou-
we aen siet om die te begeerē / die heeft alree
de in syn herte Ouerspel met haer gedaen.
29 a Indiē dā v rechter ooghe v verhindert /
so treckt se wt / ende worpt se van v: want

f 1. Pet. 2. 19.
ende 3. 14. ende
4. 14.
g Act. 5. 41.
h Rom. 8. 18.
i 1 Reg. 19. 14
2 Reg. 21. 6.
Jerem. 26. 8
Heb. 11. 32. 37
k Mar. 9. 50
Luce 14. 34.
l Of smaecke-
loos.
Sout ende
Licht der
Weerelt.
m Mar.
4. 21.
Luce 8. 16.
ende 11. 33.
n 1 Pet. 2. 12
Goede
Wercken.
Christus ve-
uult de Wet
o Mat. 1. 23
ende 2. 15.
Act. 13. 38.
Rom. 3. 31
ende 10. 4
p Luce 16. 17
Esa. 40. 8
ende 51. 6.
Psal. 102. 7
q Jaco. 2. 10.
r Dat is: ou-
ertreedt.
s Luce 11. 39.
Mat. 23. 13.
Doodslach.
t Exo. 20. 13
ende 21. 12
Leuit. 24. 17.
Deu. 5. 17.
u Job 42. 8
Mala. 2. 10
x Luce 12. 58
Pro. 25. 8. 28
Ecclesi. 8. 1.
Ouerspel
y Exo. 20.
z Job. 31. 1
Tob. 3. 14.
Syra. 41. 25
a Deu. 13. 6.
Matt. 18. 9.
Marc. 9. 43

het is v beter/dat een uwer leden verder-
ue/ dan dat v gheheel lichaem inde Helle ge-
worpen worde.
b Mat.9.43 30 b Eñ indien v rechterhandt v verhin-
dert/ snijdtse af/ ende worptse van v: want
het is v beter dat een uwer leden verder-
c Deut.24.1 ue/ dan dat v gheheel lichaem inde Helle ge-
Mat.19. 7. worpen worde.
Mar.10.4. 31 c Daer is oock gesevt: Soo wie sijn wijf
d Mat.19.9 verlaten sal/ die geue haer eenē schevdbrief.
Mar.10.11. 32 d Maer ick segge v lieden/ dat so wie sijn
Luce16.18. wijf verlaten sal/ het en sy om Hoererije/
die maeckt dat sy ouerspel doet/ ende wie
Eedt. de verlatene trout/ die doet ouerspel.
e Exo.20.7 33 Wederom hebt ghylieden ghehoort/ dat
Leuit.19.12. tot de Oude geseyt is: e Ghy en sult ghee-
Deu.5.11 nen Eedt breken/ maer ghy sult den Heere
f Iaco.5.12. uwen Eedt betalen.
g 2Par.6.33 34 Maer ick segge v lieden: f sweert gheen-
Esaie 66.2. sins/ noch by den Hemel/ g want hy den
Mat.23.21 Throon Gods is:
35 Noch by de Aerde/ want sy is de voet-
banck sijnder voeten: noch by Ierusalem/
want sy is de stadt des grooten Coninex
h 2Cor.1.18 36 Noch by v Hooft en sult ghy niet swee-
Iacobi 5.12 ren/ want ghy en vermeucht niet een hayr
i Exo.21.24 wit oft swart te maken.
Leuit.24.18 37 h Maer v woort zy/ Ia/ Ia: Neen/ Neen
Deute.19.21 Wat daer bouē is/ dat is wt den quade.
k Luce6.29 38 Ghy lieden hebt gehoort dat daer ghe-
Rom.12.17. seyt is: i Ooge om ooghe/ Tandt om tant.
1Cor.6.7 39 k Maer ic segge v liedē: Wederstaet den
Leuit.19.18. quadē niet: Maer so v yemandt slaet aen v
Prou.20.22 rechter wange/ so biedt hem oock de ander.
ende 24.29 40 l Ende so yemandt met v te rechte gaen
wilt/ ende uwen rock nemen/ laet hem oock
uwen mantel.
41 Ende soo v yemandt dwingt een mijle
1Reg.22.24. te gaen/ gaet twee mijlen met hem.
Iere.20.2. 42 m Geeft den ghenen de v bidt/ eñ keert v
Ioa.18.22.23 niet vanden genen die van v borgen wil.
Act.23.2.3. 43 Ghy lieden hebt gehoort dat daer geseyt
l Luce6.29. is: n Ghy sult uwen Naesten lief hebben/
1Corin.6.7. ende uwen vyandt sulby haten.
m Deu.15.8 44 o Maer ick segge v lieden: Hebt uwe vy-
Tob.4.7 anden lief: segentse die v vervloecken/ doet
Eccle.4.1. wel den genen die v lieden haten/ p eñ bidt
Luce6.30. voor den genen die v verdrucken ende ver-
n Leui.19.18 uolgen.
o Luce6.27 45 q Op dat ghy kinderē zijt ws Vaders die
Rom.12.20 in de Hemelē is: wāt sijn Sonne doet hy op
Exod.23.4 gaen ouer de boose eñ goede/ ende reghent
Prou.21.21. ouer de rechtueerdige eñ onrechtueerdige.
p Luce23.34 46 r Want so ghy lieden lief hebt die v lief
Acto.7.60 hebben/ wat loon sult ghy hebben? doen
q Luce6.35 de Tollenaers oock niet het selue?
r Luce6.32 47 Eñ indien ghy liedē uwen broeder alleen-
lick s vriendelick zijt/ wat doet ghy lieden t
s Groet: sonderlinex? doen niet de Tollenaers oock
omhelst/ alsoo?
kust/ groet. 48 u So weest ghy lieden dan volmaeckt/
t ofte meer? ghelijck uwe Vader volmaeckt is/ die in de
u Luce6.36 Hemelen is.
1Pet.1.16
Leui.11.44 Dat vj. Capittel.
ende 19.2. 1. Hoemen sal aelmoessen doen/ 5 eñ bid-
ende 20.7 den/ 16 eñ vasten/ 25 ende sijn betrouwen
alleen op Godt stellen/ 33 dat gheen aertsche
sorchuuldicheyt sijnē dienst en verhindere.
Aelmoessen 1 Siet toe dat ghy lieden uwe Aelmoessen
niet en doet voor de menschen/ om van
hen ghesien te worden: anders so en sult
ghy gheenen loon hebben by uwen Vader/
die in de Hemelen is.
2 Daerom/ wanneer ghy Aelmoessen doet/
doet gheen Trompet voor v blasen/ ghelijck
de ghueynsde doen in hare vergaderingen/
ende op de straten/ om van den Menschen
gheeert te worden: voorwaer segge ick v lie-
den/ sy ontfanghen haren loon: a Rom.12.
3 a Maer als ghy aelmoessen doet/ so
laet v Slincker handt niet weten/ wat v
Rechterhandt doet: b Luce14.14
4 Op dat v aelmoesse verborghen zy/ ende
uwe Vader die int verborghen aensiet/ v
salt v int openbaer vergelden.
5 Ende wanneer ghy biddet/ so weest niet Ghebedt.
ghelijck de geueynsde: want die begeeren
in de Vergaderinghen/ ende op de hoecken
der straten te bidden/ om van de menschen
ghesien te worden: voorwaer segghe ick v/
sy ontfanghen haren loon. c 2Reg.4.33.
6 c Maer als ghy bidt/ gaet in v secreetka- Acto.10.4.
mer/ sluyt v deure toe/ eñ bidt uwen Vader
die int verborghen is: eñ uwe Vader die int
verborgē siet/ salt v int openbaer vergelden.
7 d Eñ als ghy liedē bidt/ so weest niet veel d 1Reg.18.
sprekende gelijck de Heydenē: wāt sy meynē 28.
door haer veel sprekē verhoort te worden. Esaie 1.15
8 Wordet dan desen niet ghelijck: want
uwe Vader weet wat v lieden van noode
is/ eer ghy hem bidt.
9 So sult ghy lieden dan aldus bidden: e Luce 11.2
Onse Vader die in de Hemelen zijt/ Uwen
Naem worde gheheylicht.
10 V Rijcke come. Uwē Wille geschie op
Aerden ghelijck in den Hemel.
11 Onse dagelicsche broot geeft ons huydē.
12 Ende vergeeft ons onse schulden/ gelijck
wy oock onse schuldenaren vergheuen.
13 Ende leydt ons niet in versoeckinghe/ f Mat.13.19
maer verlost ons van den f boosen. Want Sonnē na-
uwe is dat Rijcke/ eñ de Macht/ ende de siē vergeuē.
heerlickheydt inder eewicheyt. Amen. g Mar.11.25
14 g Want indien ghy lieden den menschen Syr.18.2.
hare misdaden vergeeft/ so sal v lieden oock Col.3.13.
uwe hemelsche Vader vergheuen. 18.35.
15 h Maer indiē ghy liedē den menschē hare
misdaden niet en vergeeft: so sal oock uwe He-
melsche Vader uwe misdadē niet vergeuen.
16 Eñ als ghy lieden vast/ weest niet droe-
uich/ ghelijck de gheueynsde: want sy h Mat.18.35
verstellen haer aensichten/ om dat sy den Iaco.2.13.
menschē souden schijnen te vasten. voorwaer Vasten.
ick segge v lieden/ sy ontfangen haren loon. i Esaie 58.5
17 Maer als ghy vastet/ soo salft v Hooft/ Mat.9.14.
ende wascht v aensicht: Mar.2.18.
18 Op dat ghy den Menschen niet en schij- Luce 5.33.
net te vasten/ maer uwen Vader die int
verborgen is: eñ v Vader die int verborgen
siet/ salt v int openbaer vergelden.
19 k Vergadert v lieden geen schattē op der
aerden/ daer de Motte eñ de roest schendet Schat.
ende daer de Dieuen doorgrauen eñ stelen. k Syr.29.13
20 l Maer vergadert v lieden schatten in Prouer.23.4
den Hemel/ daer noch de Motte noch de Iacobi 5.1
roest niet en schendet/ ende daer de Dieuen Hebre.5.5.
niet doorgrauen noch stelen. l Luce12.33
21 Want waer uwen schat is/ daer sal oock 1Timo.6.19
uwe herte zijn.
22 m De keersse des lichaems is de Ooghe:
Indien dan de ooghe eenvoudich is/ so sal m Luc.11.34
geheel v lichaem luchtich wesen.
23 Maer indien v ooge boos is/ so sal ghe-
heel uwe lichaem duyster wesen. Indien
dan het licht dat in v is/ duysterheyt is/ hoe
groot sal dan de duysternisse selue wesen? n Luc.16.13
24 n Niemant can twee Heeren dienen: want o Luce12.22.
of hy sal den eenen hatē/ eñ den anderen lief Philip.4.6
hebben: of hy sal den eenen aenhangen/ eñ 1Timo.6.8
den anderen verachten: ghy lieden en cont 1Pet.5.7.
niet Gode dienen/ eñ den Rijckdom. Psal.55.23.
25 Hierom segge ick v lieden: o Sorcht niet p ofte siele
voor uwe p leuen/ wat ghy etē en drincken Sorchuul-
sult: noch voor uwe lichaem/ waermede ghy dicheydt.
v kleeden sult: Is niet het leuē meer dan de q Iob.38.41
spijse/ eñ het lichaē meer dan de kleedinge? Psal.147.9
26 q Aensiet de voghelen des Hemels: want
sy en

sy en saeyen niet / noch en maeyen niet /
noch sy en vergaderen niet in de schueren:
ende uwe Hemelsche Vader voedtse: en
gaet ghy die niet veel te bouen?
27 Wie isser doch van u lieden / die sorchvul-
delick denckende / soude connen een elle tot
syn grootte doen?
28 Ende wat zijt ghy lieden sorchvuldich
voor cleedinghe: Leert van de Lelien op de
r Oft wordē niet ver- moeyt. velden / hoe sy wassen: sy r arbeyden niet /
noch en spinnen niet:
29 Nochtans segge ick u lieden / dat oock Sa-
lomon in alle syne heerlickheydt so niet be-
kleedt en is geweest gelijck een van dien.
30 Indien dan Godt het gras des Velts /
dat heden is ende morgen inden Oven ghe-
worpen wort, alsoo becleedt / sal hy u niet
veel meer doen / O ghy cleyn gheloovige?
31 Daerom weest niet sorchvuldich / seg-
gende: Wat sullen wy eten / oft wat sullen wy
drinckē, of waer vā sullen wy becleedt zijn?
32 Want alle dese dingē soeckē de Heydenen.
Wāt uwe Hemelsche Vader weet dat ghy
alle dese dingen van noode hebt.
f 1 Reg.3.13. 33 f Maer soeckt eerst het Rijcke Godts eñ
Psal. 37.25 syn gherechticheyt / ende alle dese dinghen
ende 55.23 sullen u lieden toegeworpen worden.
Sap.7.11. 34 Daerom en weest niet sorchvuldich /
voor den Morghen / want de Morghen sal
voor het syne sorghen / de Dach heeft ghe-
noech aen syn verdriet.

Dat vij. Capittel

1. Men sal niet lichtveerdelick oordeelen /
6. De heylige dingē salmen wijsselick bedie-
nen. 7. Men sal biddē / soeckē / cloppen. 15.
eñ wtteeckenende de valsche Propheten.
21 beveelt hy de bedieninghe syns woorts.

Oordeelen. 1 Oordeelt a niet / op dat ghy lieden niet
a Luce 6.37 gheoordeelt en wordt.
Roman.2.1 2 b Want met sulcken oordeel / als ghy
1 Corin.4.5. lieden oordeelt / sult ghy gheoordeelt wor-
b Mar.2.25 den. Ende met sulcker mate als ghy meet /
Luce 6.38. sal u lieden wederom gemeten worden.
*Luce 6.41 3 * Ende waerom aensiedy den splinter in
uws broeders ooghe: ende den Balck in u
ooghe bemerckt ghy niet.
4 Oft, Hoe segdy tot uwen broeder: Laet
my dat splinter wt u ooge worpen: eñ siet /
in u ooge is een Balck?
c Prov.18.17 5 c Ghy geveynsde / Worpt eerst dien balck
wt u ooge: ende dan sult ghy besien om den
splinter wt uws broeders ooge te worpen.
d Prov.9.8. 6 d En geeft dat Heylighe den hondē niet /
ende 23.9 noch en worpt oock u lieder Peerlen voor
de Swijnen niet: op dat sy de selve met ha-
re voeten niet eñ vertreden / ende henselven
ommekeerende u lieden verscheuren.
7 e Biddet / ende u lieden sal ghegeven wor-
Bidden. den: soeckt / ende ghy sult vinden: clopt / eñ
e Mat.21.22 u lieden sal gheopent worden.
Mar.11.24 8 Want wie daer bidt / die ontfangt: * eñ
Luce 11.9. wie soeckt / die vindt: ende den ghenen die
Joan.14.13 clopt / sal opghedaen worden.
ende 16.24 9 Isser onder u lieden een Mensche / den
Jacobi 1.6 welcken / so hem syn Sone bidt om broodt /
1 Joan.3.22 sal hy hem eenen steen geven?
ende 5.14. 10 Of / so hy hem om Visch bidt / sal hy hem
Jere.29.12 een Slange gheven?
* Pro.8.17 11 Indiē ghy dā f die boos zijt / weet uwē kin-
f Gene.6.5 derē goede gavē te geven: hoe veel te meer
ende 8.21. sal uwe vader die inde Hemelē is / goede ga-
ven geven den genē diese vā hem begeeren?
g Luce.6.31. 12 g Hierom / al wat ghy lieden wilt dat u
Tobi.4.16. de menschen doen sullen / doet ghy lieden
hen dat oock: want dat is de Wet ende
de Propheten.
13 h Gaet in door die enghe poorte / want
h Luc 13.24. de poorte is wijdt / ende den wech is breet /
die tot der verdoemenisse afleydt / eñ vele
zijnder die door de selve ingaen.
14 i Want de poorte is enghe / eñ de wech i 4.Esd.7.7
is smal die tot den leven leydt / ende luttel ende 9.15.
zijnder die hem vinden.
15 k Wacht u voor de valsche Propheten / k Deu.13.3.
die in schaepscleederen tot u lieden comen / Jere.23.16.
maer inwendich zijnt grijpende Wolven. Mat.24.4.
16 Aen hare vruchten sult ghyse kennen / Rom.16.17.
Canmen Wijndruyven van de Doornen Ephes.5.6.
lesen / oft Vijghen van de Distelen? Colos.2.8.
17 l Also een yegelic goet Boom in draecht 1.Joan.4.1.
goede vruchten: ende de verdorven Boom l Mat.12.33.
draecht quade vruchten. in Grieck / maeckt.
18 Een goet boom en can gheen quade
vruchten draghen: noch eenen verdorven
Boom goede vruchten.
19 n Een yeghelick Boom die gheen goede n Mat.3.10.
vruchten draecht, wort af ghehouwen / en- Luce.3.9.
de int vyer gheworpen. Jerem.11.16.
20 Daerom soo sult ghyse aen hare vruch-
ten bekennen.
21 o Niet een yegelick die tot my seyt: Hee- o Mat.25.11.
re, Heere / sal int Coninckrijcke der Heme- Luce.6.46.
lē comē: maer die daer doet den wille mijns ende 13.25.
Vaders die inde Hemelen is. Rom.2.13.
22 p Vele sullen te dien daghe tot my seg- Jaco.1.22.
ghen: Heere / Heere / en hebben wy niet Act.19.13.
door uwen Naem gheprophetcert / eñ door p Jer.14.14.
uwen Naem Duyvelen wt ghe worpen: eñ ende 27.15.
door uwen Naem veel * crachten gedaen? Luce.13.27.
23 Ende dan sal ick hen belijden: q Ick en * Oft crach
hebbe u lieden noyt ghekent: r Wijckt wech tige daden.
van my ghy lieden die ongerechticheyt doet. q Mat.25.12.
24 s Daerom soo wie dese mijne woorden r Mat.25.41.
hoort / ende de selve doet / dien sal ick eenen Luce.13.27.
voorsichtighen manne ghelijcken / die zijn Psalm.6.9.
huys op een Steenrotse getimmert heeft. s Jer.17.8.
25 Ende daer is plasregen ghevallen / ende Luce.6.47.
daer zijn waterstroomen ghecomen / ende Roma.2.13.
de winden hebben ghewaeyt / ende zijn te- Jacob.1.23.
gen dat huys ghevallen: ende het en is niet
gevallen, want het was op een Steenrotse
ghefondeert.
26 t Ende so wie dese mijne woorden hoort / t Rom.2.13.
eñ de selve niet en doet / die sal eenen dwa- Jacob.1.23.
sen manne ghelijcken worden / die zijn huys Ezech.33.31.
op het zant ghetimmert heeft:
27 Ende daer is plasreghen ghevallen / ende
de waterstroomen zijn ghecomen / ende de
winden hebben gewaeyt / ende teghen dat
huys geslagen / ende het is ghevallen / ende
zijnen val is groot gheweest.
28 u Ende het is gheschiet doen Jesus dese u Mar.1.22
woorden gheyndicht hadde / soo werden de ende 6.2.
scharen verschrickt over zijn leere. Luce.4.32.
29 Want hy leerde se als macht hebbende /
ende niet als de Schriftgheleerde.

Dat viij. Capittel.

2. Christus nae dat hy den melaetschen
gereynicht hadde / 5. gheneest den knecht
des Hooftmans over honderdt / 14. de
schoonmoeder Petri / 16. ende vele ande-
re / 19. verworpende eenen Schriftgheleer-
den / 21. roept hy eenen anderen Discipel /
23. daer nae int Schipken ontweckt zijn-
de / 26. gebiet hy de Zee ende den windt /
28. ende de Duyvelen wtdrijvende / veroor-
loeft hen in de Swijnen te varen.

1 Doen hy nu vanden Berch af quam /
volchden hem veel scharen nae. a Mar.1.40
2 a Eñ siet / daer quam een melaetsch Luce.5.12.
mensche ende b † aenbadt hem / seggende: De melaet-
Heere / so ghy wilt / condt ghy my reynigen. sche wordt
3 Ende Jesus steeckende zijn handt wt / taste ghesont.
hem aen / ende seyde: Ick wil / wordt ghe- b † Anders /
reynicht. Ende terstont wert hem de me- neychde hē
laetschheyt ghereynicht. toe /

4 Ende Jesus seyde tot hem: Siet dat
ghy dat niemant en segget: maer gaet he-
uen eñ verthoont v den Priester / eñ offert
c Leuit. 13.3. ende 14.4. v gaue c die Moises gheboden heeft / hem
tot een ghetuyghenisse.
d Luce 7.1. 5 d Doe nu Jesus te Capernaum inghe-
gaen was, tradt tot hem een Hooftman o-
uer hondert, hem biddende,
6 Ende segghende: Heere, myn knecht leydt
te huys gichtelick, ende seer ghequelt.
7 Ende Jesus seyde tot hem. Ick sal co-
men ende hem ghesont maken.
Des Hooftmans ghelooue. 8 Ende de Hooftman antwoordde / seg-
gende: Heere, ick en ben niet weerdich dat
ghy e in myn huys comet / f maer segget
e Oft onder myn dack ingaet. alleenlick * het woordt / ende myn knecht
sal ghesont worden.
f Psa.107.20 * And. een woordt. 9 Want ick ben een mensche onder de O-
uerichept geset eñ hebbe onder my crysch-
knechten: ende ick segghe tot desen: Gaet
henen: ende hy gaet: ende tot den anderẽ /
Coemt / ende hy coemt: ende tot mynen
Dienstknecht, Doet dat, ende hy doet het.
10 Doe Jesus dit hoorde, was hy verwon
dert, ende sprack tot de gene die hem nae
volchden: Voorwaer segghe ick v, Ick heb-
be so groot geen gelooue in Israel geuondẽ.
g Luce.13.29 Esai.41.25. 11 g Ende ick segghe v lieden / datter vele
sullen van Oosten ende Westen comen /
ende met Abraham / Isaac ende Jacob in
het Coninckrycke der Hemelen aensitten
12 h Ende de kinderen des Coninckrycx:
h mat.21.43. 4.Esd.1.24. sullen wtghewoorpen worden in de wterste
i mat.13.42. ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30. Luce.13.28. duysternisse i daer weeninghe wesen sal /
ende knerssinge der tanden.
13 Ende Jesus seyde tot den Hooftman:
Gaet henen, eñ ghelyck ghy gelooft hebt /
alsoo geschiede v. Ende zyn knecht is ghe-
sont geworden te dier seluer vre.
Petri wyfs moeder met der cortse. k Mar.1.29 Luce 4.38. 14 k Ende Jesus ghecomen zynde in het
huys Petri, sach zyns wyfs moeder lig-
ghen met de cortse.
15 Ende hy roerde haer hant aen / ende de
cortse verliet se: ende sy stont op: eñ dien-
de hem.
l Mar.1.32 Luce 4.40. 16 l Eñ alst nu laet gheworden was, brach-
ten sy hem vele * besetene toe: ende hy
* Griecks beduiuelde. dreef de onreyne geesten wt met den woor-
de, ende alle de cranchen maecte hy gesont.
17 Op dat veruult soude worden dat ghe-
m Esai.53.4 1.Petr.2.24 sept is door den Propheet Esaiam, seggen-
de: m Hy heeft onse swackheden gheno-
men ende onse siecten ghedraghen.
18 Ende Jesus siende veel scharen omm
hem beual op dander zyde te varen.
n Luce.9.57. 19 n Ende daer quam een Schriftghe leer-
de tot hem, ende seyde: Meester / ick sal v
volgen waer ghy henen gaet.
Christi armoede. 20 Ende Jesus seyde tot hem: De Vossen
hebben holen, ende de voghelen des luchts
nesten: maer de Sone des menschen en
heeft niet waer hy het hooft neder legge.
21 Ende een ander wt zyne Discipulen sey-
de tot hem: Heere / laet my eerst toe / dat ick
gae ende mynen Vader begraue.
Beroepinge. o Luce.9.60 22 Ende Jesus seyde tot hem: Volcht my
nae / o ende laet de dooden hare dooden be-
grauen.
p Mar.4.35 Luce 8.22. 23 p Ende als hy int Schipken ghetreden
was, zyn hem zyne Discipulẽ nae geuolcht.
Beroerte in der Zee. 24 Ende siet, daer werdt een groote beroer-
te in de Zee, soo dat het Schipken vanden
baren bedeckt werd: ende hy sliep.
25 Ende de Discipulen gingen tot hem / eñ
weckten hem op, segghende: Heere, behoet
ons: wy vergaen.
Cleyn ghelooue. 26 Ende hy seyde tot hem: Wat zijt ghy lie-
den beureest ghy cleyn geloouighe? q Doen
stont hy op ende bestrafte de winden / e nde q Iob.26.12. Psal.107.29. Esai.51.10.
de Zee: ende daer wert groote r stilte.
27 Ende de menschen verwonderden hen /
r Oft e geen stilheydt. segghende: Welck een is dese: dat hem oock
de winden ende de Zee ghehoorsaem zyn?
28 f Ende als hy was gecomen aen dander
zyde inder Gergesenẽ lät, so ontmoetteden
De Beseten ne worde genesen. hem twee Besetene comende wt de grauẽ /
ende waren seer wreet, soo dat niemāt door
f Marc.5.2. Luce.8.26. dien seluen wech en conde gaen.
29 Ende siet, sy riepen segghende: Jesu ghy
Sone Godts wat hebby met ons te doen?
zydy hier ghecomen om ons te quellen eer
het tydt is?
30 Eñ verre van daer was een kudde ve-
ler Swynen weydende.
31 Ende de Duyuels baden hem / segghen-
de: Indien ghy ons wtwoorpet / soo laet
ons henen gaen inde kudde der Swynen.
32 Ende hy seyde: Gaet henen. Eñ wtua-
rende gingẽ sy henen inde kudde der Swy-
De Duyuels varen inde Swynen. nen. Ende siet, de gātsche kudde der Swy-
nen / storteden met eenen storm van bouen
af inde Zee / ende storuen int water.
33 Ende de Herders vloden: ende doen sy
inde Stadt gecomen waren / boutschapten
sy alle dese dingen / ende het ghene dat den
Besetenen geschiet was.
34 Ende siet / de gantsche Stadt ginck wt
Jesu te gemoete: eñ als sy hem gesien had-
t Act.16.39 den t baden sy hem / dat hy wech ginghe
wt hare palen.

Dat ix. Capittel.

2. Jesus den gichtigen ghenesen / 9. eñ
Mattheum gheroepen hebbende / 10. gaet
met hem te gaste: 11. waer van de Phari-
zeen murmureeren / 14. Ende nae dat hy des
Discipulen Joannis genoech gedaen heeft /
aengaende het vasten / 20. ghenesst hy een
vrouwe van den bloetganck / 23. verweckt
een dochter / 27. maeckt twee blinden sien-
de / 32. verlost den stommen beseten / 36. eñ
beueelt te bidden voor de vorderinghe des
Euangeliums.

1 E Doe int schipken getreden zynde / voer
hy ouer / eñ quam in zyn Stadt / a Ende
Een gichtige wort genesen. siet / sy brachten tot hem eenen gichti-
gen mensche op een bedde ligghende.
a Mar.2.3. Luce.5.18. Joan.5.5. Actu.9.33. 2 Ende Jesus haer gelooue siende / seyde
hy tot den gichtigen: Sone / hebt goeden
moet / uwe sonden zyn v vergheuen.
3 Ende siet sommige wt den Schriftghe-
leerden seyde in haer seluẽ: b Dese lastert.
b Job. 4.4. Psalm. 32.5. Esai.43.25. 4 Jesus bekennende hare ghedachten / sey-
de: Waerom dencht ghy lieden quaet in u-
we herten.
5 Wat welc is lichter te seggẽ: uwe sonden
Vergheuinge der sonden. zyn v vergeuẽ: of te seggẽ: staet op eñ wandelt?
6 Ende op dat ghy weten dat de Sone
des menschen macht heeft op der Aerden
de sonden te vergeuen / (doen seyde hy tot
den gichtigẽ) Staet op, ende neemt v bed-
de op, ende gaet henen in v huys.
7 Ende hy stont op, ende ginc na zyn huys.
8 De scharen dat siende / verwonderdẽ hen /
ende loefden Godt / die suicke macht den
menschen ghegheuen hadde.
9 c Ende Jesus van daer voorts gaende /
Mattheus wort geroepen. sach eenen mensche in het Tolhuys sitten /
ghenaemt Mattheus: ende Jesus seyde
tot hem: Volcht my nae. Ende hy stondt
c Mar.2.14. Luce 5.27. op, ende volchde hem nae.
10 Eñ het gheschiedde doe Jesus int huys
Mathei ter tafel sadt, siet, veel Tollenaers
ende sondaers die daer quamen, saten mede
aen met Jesu ende zyne Discipulen.
11 Ende de Phariseen dat siende / seyden
tot zyne Discipulen: Waeromme etet uwe
Meester

b Griecks/ b Meester met de Tollenaren eñ sondaren?
Leeraer. 12 Maer doe Jesus dat hoorde / seyde hy
hen: Die ghesont zyn / en behoeuen geenen
Barmher- Medecynmeester, maer die cranck zyn.
ticheyt. 13 Gaet dan henen / ende leert wat dat is/
e Mat.12.7. e Ick wil barmherticheyt / ende niet offer-
Osee.6.6. hande: f Want ick en ben niet ghecomen
Miche.6.8 om te roepen de Rechtueerdighe / maer de
f Marc.2.17 Sondaers tot bekeeringhe.
Luce.5.32. 14 g Doe quamen de Discipulen Joannis
ende 19.10. tot hem/ segghende: Waerom vasten wy/
1.Timo.1.15. ende de Phariseen dickmael/ ende uwe Dis-
g Marc.2.18 cipulen vasten niet?
Luce 5.33. 15 Jesus seyde hen: h Connen oock de Bruy-
Vasten. lofts kinderen treurich zyn / soo langhe de
h 2.Cor.11.2. Bruydegom by hen is? Maer de daghen
sullen comen/ dat de Bruydegom van hen
sal genomen worden/ eñ dan sullen sy vastẽ.
16 Oock niemant en set eenen lap rou onge-
volt lakens op een oudt cleedt/ want de lap
scheurt vanden cleede/ ende de scheure wort
argher.
i Actu.2.4. 17 i Men en doet oock den nieuwen wyn in
Sapien.1.4 gheen oude Ledersacken: anders soo bersten
de Ledersacken, ende de wyn wordt wtghe-
stort ende de Ledersackẽ verderuen: Maer
men doet den nieuwen wyn in nieuwe Le-
dersacken / ende sy beyde worden te samen
behouden.
k Mar.5.22 18 k Eñ doe hy dese dingen met hen sprack/
Luce 8.41. siet/ een Ouerste quam ende l viel voor hem
l Oste aen- neder/ segghende: Myn dochter is nu ghe-
badt hem. storuen / maer coemt ende legt uwe hande
Des Ouer- op haer/ ende sy sal leuen.
sten dochter 19 Ende Jesus opstaende / volchde hem na/
wordt ver- ende zyne Discipulen.
weckt. 20 m Ende siet, een vrouwe die twaelf Jaer
m Mar.5.25 den n bloetganck gehadt hadde / tradt van
Luce 8.43. achter tot hem/ ende raeckte den zoom zyns
n Leui.15.25. cleedts aen.
De vrouwe 21 Want sy seyde in haerseluen: In dien ick
wort vandẽ alleenlick zyn Cleedt aenroere / ick sal ghe-
bloetganck sont worden.
genesen. 22 Ende Jesus hem omkeerende/ ende haer
siende/ seyde: Dochter, hebt goeden moet/
v gheloove heeft v behouden. Eñ die vrou-
we werdt ghesont te dier seluer ure.
o Mar.5.38 23 o Ende als Jesus in des Ouersten huys
Luce 8.51. ghecomen was/ ende de Pypers eñ de woe-
lende schare gesien hadde/ seyde hy tot hem:
24 Wyckt van hier: want dat Dochterken en
Slapen. is niet doodt, maer het p slaept. Ende sy
p Joan.11.11 belachten hem.
25 Als nu dat volck wtghedreuen was/ so
ginck hy in/ ende greep haer handt: eñ het
Dochterken stont op.
26 Ende dit gheruchte ginck in dat gheheele
Landt.
27 Ende doe Jesus van daer voorby ginck/
volchden hem twee Blinde/ roepende/ ende
segghende: O ghy Sone Dauids/ ontfer-
me v onser.
Twee blin- 28 Ende doe hy int huys ghecomen was/
de worden ginghen de Blinde tot hem. Ende Jesus
ghenesen. seyde hen: Ghelooft ghy dat ick machtich
ben dat te doen? Sy seydẽ tot hẽ: Ja Heere.
29 Doe raeckte hy haer ooghen / seggende:
V geschiede nae uwen gheloove.
q mat.12.16. 30 Ende hare ooghen zyn gheopent: q ende
Luce 5.14. Jesus verboodt hen/ seggende: Siet toe dat
het niemant en wete.
r Mar.7.36 31 Maer sy wtghegaen zynde/ r maeckten
hem luydtbaer in dat geheele Lant.
De stomme 32 s Eñ doen sy wech gingen/ siet/ so bracht-
ende besetẽ en sy tot hem eenen mensche / die stom ende
wo.t ghene- beseten was.
sen. 33 Ende doe de Duyuel wtghedreuen was/
s Mat.12.22 sprack de stomme: ende de scharen verwon-
Luce 11.14. derden hen/ segghende: Noyt en is sulcks

ghesien in Israel.
34 Maer de Phariseen seyden: t Hy dryft t mat.12.24.
de Duyuelen wt / door den Ouersten der Marc.3.22.
Duyuelen. Luce 11.15.
35 u Ende Jesus ginck om in alle Steden u Mar.6.6
ende Vlecken / leerende in haer Vergade- Luce 13.22.
ringhen/ ende predikende het Euangelium
des Coninckrycks/ ende ghenesende alle sieck-
ten ende qualen onder den volcke.
36 x Ende siende de Scharen, werdt hy met x mar.6.34.
barmherticheydt beroert ouer hen / om dat
sy vermoeyt ende verstropt waren. y gelyck y Jer.23.1.
Schapen die gheenen Herder en hebben. Ezech.34.5.
37 Doe seyde hy tot zyne Discipulen: z De z Luce.10.2.
Oogst is groot / maer de Arbeyders zyn Joan.4.35.
weynich.
38 a Daerom so bidt den Heere des Oogsts/ a 2.The.3.1
dat hi Arbeyders in zynen Oogst wt sende.

Dat x. Capittel.

1. De twaelf Apostelen worden ghesonden ouer het Joodtsche Lant. 16. den welcken Jesus vele verdruckinghen voorseydt/ om des Euãgeliums wille/ 28. haer niet te min goeden moet gheuende / om inde bekende waerheyt te volherden.

1 ENde zyne a twaelf Discipulen tot hem
gheroepen hebbende/ gaf hen macht ouer a Mar.3.13.
de onreyne Gheesten/ dat sy die wt dry- Apostelen.
uen souden, ende alderley quale ghenesen. 13.6.7.
2 Eñ de namen der twaelf b Apostelen zyn Luce 6.13.
dese: De eerste is Simon/ genaemt Petrus/ ende 9.1.
ende Andreas zyn broeder: Jacobus Ze- b Dat is ge
bedei soon/ ende Joannes zyn broeder: sondene.
3 Philippus ende Bartholomeus: Tho- Sy worden
mas ende Mattheus/ die ghewecst hadde gesondẽ om
een Tollenaer: Jacobus Alphei soon/ ende het Euãge-
Lebbeus/ toeghenaemt Thaddeus: lium te pre-
4 Simon de Cananiter / ende Judas I- dicken.
scarioth/ die hem oock verriet.
5 Dese twaelue sandt Jesus wt/ ende ghe-
boodt hen, segghende: En gaet niet c na de c Griecx/ in
Heydenen / noch en gaet niet inde Steden dẽ wech der
der Samaritanen. Heydenen.
6 d Maer gaet liuer tot de verloren scha- d Act.3.26.
pen des huys Israels. eñ 13.26.46.
7 e Ende gaende predicht/ segghende: Het e Luce.9.2.
Coninckrycke der hemelen is na by gecomẽ. Hen werdẽ
8 Gheneest de Crancke / reynicht de Me- geboden ge-
laetsche/ verweckt de doode/ dryft de Duy- gheuen.
uelen wt: f Ghy hebbet voor niet ontfan- f Act.8.18.20
ghen, gheuet oock voor niet. g oft. crijcht
9 g En besit h noch goudt/ noch siluer/ noch h Mar.6.8
metael in uwe buydels: Luce 9.3.
10 Noch oock geen male tot den wech / noch ende 22.35.
twee Rocken/ noch schoenen/ noch i † stock i † Anders/
k want de arbeyder is zyn voetsel weerdich. stocken.
11 l Ende tot wat Stadt oste Vlecke dat k Luce. 10.7.
ghy ingaet / ondersoeckt wie daer in weer- 1.Cor.9.4.14
dich is: ende blyft daer / tot dat ghy van 1.Tim.5.17.
daer gaet. Leuit.19.13.
12 Ende als ghy in eenich huys gaet / so Deut.24.14
groet dat selue. ende 25.4.
13 Ende in dien het huys weerdich is / soo Tobi.4.15.
come uwe vrede daer ouer: maer indien het l Mar.6.10.
niet weerdich en is / so keere uwe vrede we- Luce.9.4.
der tot v. ende 10.5.
14 m Ende so wie v niet ontfanghen en sal/ m mar.6.11.
noch uwe woorden niet hooren en sal: wt- Luce.9.5.
gaende wt dien huyse oste Stadt / n schudt n Act.13.51.
det het stof van uwen voeten. 18.6.
15 o Voorwaer ick segge v: Het sal den Lan- o marc.6.11.
de van Sodoma ende Gomorrha verdra- Luce.10.12.
ghelicker wesen in den dach des Oordeels/ Veruolgin-
dan dier Stadt. ghe.
16 p Siet/ ick sende v als Schapen midden p Luce.10.3.
onder de Wolven: Daerom weest voorsich-
tich ghelyck de Slanghen / ende onnoosel
als de Duyuen.

17 Ende wacht v voor de menschen: q Want
q mat.14.9. sy sullen v overleveren in de Raedthuysen/
Luce.21.12 ende in hare Vergaderinghen sullen sy v
Joan.15.20 gheesselen.
ende 16.2 18 Ende ghy sult oock voor Vorsten en Co-
Apoca.2.10. ningen geleyt worden om mijnent wille/ hen
ende den Heydenen tot een ghetuyghenisse.
r Mar.13.11. 19 r Maer als sy v overleveren sullen/ sy en
Luce.12.11. sorcht dan niet / hoe / oft wat ghy spreken
ende 21.14. sult: want het sal v in die ure ghegheven
worden wat ghy spreken sult.
20 Want ghy en zijt niet die daer spreeckt/
s Grieck / in maer de Gheest uwes Vaders die s door v
t mich. 7.2.5 spreeckt.
4.Esd.5.9. 21 t De een Broeder sal den anderen overle-
Luce. 21.16. veren totter doot/ ende de vader het kindt
ende de kinderen sullen opstaen teghen de
Ouders ende sullense doen dooden.
22 Ende ghy sult gehaet worden van alle
u mat.24.13. menschen om mijnen Name: u Maer die
Marc.13.13. volstandich sal blijven tot den eynde / die
Luce.21.19. sal salich worden.
Apoc.2.7. 23 x Als sy v in een Stadt vervolghen / soo
ende 3.10. vliet in een andere: Want voorwaer segghe
x Mat.2.13. ick v. ghy en sult de Steden Israels niet
ende 4.12. † door ghegaen hebben / oft de Sone des
ende 12.15. menschen en sal ghecomen zijn.
Actu.8.1. 24 y De Discipel en is boven den Meester
ende 14. niet/ noch de Dienaer boven zijnen Heere.
† Griecks/ 25 Het is den Discipel ghenoech / dat hy is
gheeyndt. ghelijck zijn Meester: ende den Dienst-
y Luce.6.40 knecht/ dat hy is ghelijck zijn Heere. Heb-
Joan.13.16. ben sy den Huysheere z Beelzebub ghehee-
ende 15.20. ten/ hoe veel te meer zijne Huysghenooten?
z Mat.9.34 26 a Hierom so vreest hen niet: b Want daer
ende 12.24. en is niet soo bedeckt / dat niet eenmael en
Marc.3.22. sal ontdeckt worden: noch daer en is niet
Luce 11.15. so verborghen / dat niet eenmael gheweten
Joan.8.48. en sal worden.
a Esaie.8.12 27 Wat ick v segghe inde duysternisse / segt
Jerem.1.8. dat int licht: Ende dat ghy hoort inde oore/
4.Esd.15.3. dat predickt op de huysen.
b mar.4.22. 28 c En vreest v niet voor de ghene die het
Luce 8.17. lichaem dooden/ ende de siele niet en connen
ende 12.2. dooden: maer vreest dien meer/ die machtich
Job.12.22. is beyde siele en lijf te verderven in de helle.
Vreesen. 29 Worden niet twee Musschkens om een
c Luce.10.4. penninckken vercocht / nochtans en valter
Esaie.51.6. niet een van desen op de Aerde sonder uwen
Jerem.1.8. Vader.
4. Esd.15.3. 30 * Ende v zijn oock alle de hayren des
* 1.sa.14.45. hoofts ghetelt.
Christum be- 31 Daerom en vreest niet / ghy zijt meer dan
lyden. veel Musschkens.
d mar.8.38. 32 d Soo wie my van belyden sal voor de
Luce.9.26. menschen/ dien sal ic oock belyden voor mij-
ende 12.8. nen Vader/ die inde Hemelen is.
2. Tim.2.12. 33 Maer soo wie my verloochenen sal voor
1. Joan.2.23 de menschen/ dien sal ick oock verloochenen
e Luce 12.51. voor mijnen Vader/ die in de Hemelen is.
34 e Denct niet dat ick gecomen ben om vre-
de te senden op de Aerde: Ick en ben niet ge-
comen om vrede/ maer om het Sweerdt te
senden.
f Mich.7.6 35 f Want ick ben ghecomen om den men-
g Joa.13.18. sche twistich te maken tegen zijnen Vader/
Psal.41.10. ende de dochter teghen haer Moeder/ ende
ende 55.13. den soons wijf teghen haers mans moeder:
Liefde. 36 g Ende de vyanden des menschen sullen
h Luc.14.26 zijn zijne huysghenooten.
i mat.16.24 37 h Wie zijnen vader of zijn moeder liever
Marc.8.34. heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich:
Luce.9.23. 38 i En wie zijnen sone oft zijn dochter liever
ende 14.27. heeft dan my/ die en is mijns niet weerdich.
k mat.16.25. 39 En wie zijn cruyce niet op en neemt/ ende
Marc.8.35. my na volcht/ die en is mijns niet weerdich.
Luce.9.24. 40 k Wie zijn leven sal behouden hebben/ die sal
ende 17.33. het verliesen: en wie zijn leven sal verloren heb-
Joan.12.25. ben om mijnent wille/ die sal het behouden.

41 l Wie v ontfangt / die ontfangt my / ende l Luce 10.16.
wie my ontfangt / die ontfangt hem / die Joan.13.20.
my ghesonden heeft. Loon.
42 m Wie eenen Propheet ontfangt / in den m 1.reg.17.
name eens Propheten/ die sal eens Prophe ende 18.4.
ten loon ontfangen: ende wie eenen Recht- 2. Reg.4.8.
veerdigen ontfangt inden name eens recht-
veerdighen / die sal eens Rechtveerdighen
loon ontfanghen.
43 n En wie een van desen cleynen te drinc- n mat.25.40
ken gheeft eenen Beker couts waters / al- Marc.9.41.
leenlick in den name eens Discipels: Voor- Hebr.6.10.
waer segge ick v lieden/ hy en sal zijnen loon
niet verliesen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes ghevangen zijnde/ sendt zijne Discipulen tot Jesum/ 7. de welcke Joannem ghepresen hebbende/ 16. dreycht ende verdoemt de verachters zijns woordts/ 25. daer na Godt danckende/ 27 / verclaert wat macht hy van hem heeft.

1 Ende het is geschiet/ doe Jesus gheeyn- Christus
dicht hadde zijnen twelf Discipulen ge- predickt.
boden te geven/ ginc hy van daer voort/ Johannes
om te leeren en te prediken in hare Steden. sendt tot Christum.
2 a Ende Joannes inde gevanckenisse ghe- a Luce.7.18.
hoort hebbende de wercken Christi / sandt
twee van zijne Discipulen/
3 En seyde tot hem: Zijt ghy de gene die comen
soude/ oft verwachten wy eenen anderen?
4 Jesus antwoorde/ en seyde hen: Gaet/ en
boodtschapt Joanni/ wat ghy hoort en siet.
5 b De Blinde sien/ de Creupele wandelen/ b Esai.29.18
de Melaetsche zijn gereynicht/ en de Doove ende 35.5.
hooren: De Doode zijn opgeweckt/ ende den ende 61.1.
Armen wert dat Euangelium vercondicht.
6 Ende c salich is hy/ die aen my niet gheer- c Ofte/ ghe-
gert en wordt. luckich.
7 d Ende doese wech gingen/ begonst Jesus Christi ghe-
tot de scharen te segghen van Joanne: Wat tuyghenisse
zijt ghy uytgegaen inde Woestijne te sien? een van Joan-
riet dat van den winde gheroert wordt? ne.
8 Maer wat zijt ghy uytghegaen te sien? d Luce 7.24.
Eenen Mensche met saechten cleederen be-
cleedt? Siet/ die saechte cleederen draghen/
zijn in der Coninghen huysen.
9 Maer wat zijt ghy uytghegaen te siene?
Eenen Propheet? Jae ick segghe v / oock
meerder dan een Propheet.
10 Want dese isset/ van welcken gheschreven
is. e Siet/ ick seynde mijnen Engel voor v e Mala.3.1.
aengesichte/ die uwen wech bereyden sal voor v. Marc.1.2.
11 Voorwaer ick segghe v lieden / onder de Luce.7.27.
ghene die van vrouwen gheboren zijn/ en is
niemant opgestaen / die grooter sy dan Jo-
annes de Dooper: nochtans die de minste
is in het Coninckrijcke der Hemelen/ die is
meerder dan hy.
12 f Ende van de dagen Joannis des Doo- f Luce.16.16
pers aen/ tot nu toe / lijdt het Coninckrijcke
der Hemelen ghewelt/ en die ghewelt doen/
nemen et in.
13 Want alle de Propheten/ en de Wet/ heb- De Wet en-
ben tot Joannem gheprophetcert. de de Pro-
pheten.
14 g Ende soo ghy het wilt aennemen / hy Elias.
is Elias die comen soude. g Mala.4.5
15 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore. Luce.1.17.
16 Maer wien sal ick dit gheslachte ghelij-
ken? Het is ghelijck de kinderen / die op de
marckten sitten / ende tot hare ghesellen
toeroepen/
17 Segghende: Wy hebben v lieden met de
Fluyte ghespeelt/ ende ghy en hebt niet ge-
danst: Wy hebben v lieden Clachliederen ge- Christus en-
songhen/ ende ghy en hebt niet gheweent. de Joannes.
18 h Want Joannes is gecomen/ niet eten- h Mat.3.4.
de/ noch drinckende/ ende sy segghen: Hy Marc.1.6.
heeft den Duyvel.

De

19 De Sone des menschen is ghecomen/
etende en̄ drinckende/ en̄ sy segghen: Siet
daer een mensche die een vraet en̄ wijnsuy-
per is/ en̄ een vrient der tollenaren̄ en̄ sonda-
ren. Nochtans is de wijsheyt gerechtveer-
dicht gheweest van hare kinderen.
20 l Doen heeft hy den steden, daer syne
crachten veel gheschiet waren / beghonnen
aldus te verwijten / om dat sy haer niet be-
keert en hadden.
21 Wee v Chorazin / wee v Bethsaida:
want hadden in de Steden Tyro en̄ Si-
don de crachten ghedaen gheweest/ die in v
ghedaen zijn/ sy hadden voortijden inden
k sacke ende asschen sittende/ haer bekeert.
22 Doch segghe ick v / het sal Tyro ende
Sidon verdraghelicker wesen/ in den dach
des oordeels/ dan v.
23 Ende ghy Capernaum/ die tot den Hemel
verheuen hebt gheweest / ghy sult tot der
Hellen vernedert worden: Want l hadden
onder de Sodomiten de crachten ghedaen
gheweest/ die in v gedaen zijn/ sy waren op
desen dach ghebleuen.
24 Doch segge ick v / het sal den Lande van
Sodoma verdraghelicker zijn/ in den dach
des Oordeels/ dan v.
25 m Te dier seluer tijdt antwoordde Je-
sus / ende seyde: Ick n dancke v Vader /
Heere des Hemels ende der Aerden/ dat ghy
dese dingen voor de o Wijse en̄ verstandige
verborgen hebt/ ende hebt deselue den cley-
nen gheopenbaert.
26 Ja Vader/ want het heeft v also behaecht.
27 p Alle dinck is my ouergheghenen van
mijnen Vader: q ende niemandt kent den
Sone / dan de Vader: noch den Vader en
kent niemandt/ dan de Sone/ ende dien het
de Sone sal willen openbaren.
28 Coemt tot my alle die vermoeyt en̄ bela-
den zijt/ ende ick sal v verquicken.
29 Neemt mijn iock op v / en̄ leert van my
dat ick sachtmoedich ben / ende ootmoe-
dich van herten: r ende ghy sult ruste vin-
den voor uwe zielen.
30 s Want mijn iock is liefelick / ende mijn
last is licht.

Christus be-wijt den ongeloouigen steden. l Luce.10.13. k De Joden als sy groot leedt toonen wilden, cleedden hen seluen met sacken/ en̄ bestroyden hen seluen met asschen. l 2.Sa.13.19 1.Reg.20.32. Gene.19.24 Ezec.16.49 Christus dancket den Vader voor de Gheloouighe. m Luc.10.21. n Ofte, loue. o Job.5.12. Esaie.29.14 Luce.10.21. 2.Cor.1.19. ende 27. p Mat.28.18. Luce.10.22. Joan.3.35. q Joa.6.46 ende 7.29. ende 8.19. ende 10.15. Christus roept eenen yeghelicken tot hem. r Jere.6.16 s 1.Joa.5.3. t Ofte, niet hardt.

Dat xij Capittel.

1. Christus nae dien hy zijne Discipulen
ontschuldicht heeft / 10. ghenesen eenen
mensche die een verdorde handt heeft / 22.
drijft oock den Duyuel wt / 25. en̄ straffende
de ongheloouicheyt der boosen/ 38. die een
teecken begheerden / voorseyde hen haer
eynde.

1 TE a dier tijdt ginck Jesus op den Sab-
bath door het ghesaeyde / en̄ zijn Disci-
pulen waren hongherich / ende begon-
sten ayren te plucken / ende te eten.
2 De Pharizeen dat siende / seyden tot hem
Siet daer, uwe Discipulen doen b dat niet
gheoorloeft en is op den Sabbath.
3 Maer hy seyde hen: En hebt ghy lieden
niet ghelesen/ c wat Dauid dede/ doe hem
hongerde/ ende die met hem waren?
4 Hoe hy in dat huys Gods ghinck / en̄ de
d Toonbrooden att/ die hem niet gheoor-
loeft en waren te eten/ noch den ghenen die
met hem waren/ e dan alleenlick de Priesteren?
5 f Of en hebt ghy niet ghelesen inde Wet/
dat de Priesters den Sabbath ontheyligen
inden Tempel op de Sabbathen, en̄ noch-
tans onschuldich zijn?
6 Ende ick segghe v/ dat hier een is g meer-
der dan den Tempel.
7 Ende waert dat ghy wist / wat dat sy:
h Ick wil barmherticheydt/ ende niet offer-
hande: ghy en soudt de onschuldighe niet

a Mar.2.23 Luce.6.1. Deut.23.25. Den Discipulen hon-ghert. Sabbath spreken. b Exo.20.10 c 1.Sa.21.6 d Dat waren brooden die gheheylicht waren om de gantsche weke voor den Heere te ligghen/ op de gouden Tafel. e Leuit.24.6. r Exo.29.34 Leuit.8.31. ende 24.9. f Nu.28.9. g 2.Par.6.18 h Ose.6.6. Mich.6.8. Matt.9.13. ende 23.23.

verdoemt hebben.
8 i Want des Menschen Sone is Heere
oock ouer den Sabbath.
9 k En̄ als hy van daer ginck/ quam hy in
haer Vergaderinghe.
10 Ende siet, daer was een Mensche die
een dorre handt hadde / ende sy vraechden
hem segghende: l Ist oock gheoorloeft op
den Sabbath te ghenesen? (op dat sy hem
mochten beschuldighen.)
11 Doe seyde hy tot hen: Wie sal daer zijn
een mensche onder v lieden, die een Schaep
hebben sal / en̄ so dat op den Sabbath *
in eenen put viele, en soude hy dat niet aen-
grijpen/ ende op heffen?
12 m En̄ hoe veel is nu een mensche weer-
diger dan een Schaep? So ist dan gheoor-
loeft op den Sabbath goet te doen.
13 Doen seyde hy tot dien mensche. Streckt
v handt wt. En̄ hy streckte se wt: en̄ sy werdt
weder ghesont ghelijck de ander.
14 n Doe gingen de Pharizeen wt / en̄ hiel-
den raedt tegen hem/ hoe sy hem ter doodt
brenghen mochten.
15 Maer Jesus dat wetende/ o ontweeck
van daer: ende hem volchden vele scharen
nae/ ende hy heelde se alle.
16 p Ende verbout hen scherpelick / dat sy
hem niet openbaer maken en souden.
17 Om dat veruult soude worden / dat daer
ghesproken was door Esaiam den Pro-
pheet, segghende:
18 q Siet, mijn knecht welcken ick vercoren
hebbe: mijn beminde / in den welcken mijn
siele haer wel behagen genomen heeft. Ick
sal mijnen gheest op hem setten, ende hy sal
den Heydenen dat r oordeel vercondigen.
19 Hy en sal niet kijuen/ noch roepen / noch
daer en sal niemandt zijn stemme opter stra-
ten hooren.
20 Het gebroken riet en sal hy niet breken/
ende het roockende vlas en sal hy niet wt-
blusschen/ tot dat hy het oordeel wtbrengt/
tot ouerwinninghe.
21 Ende de Heydenen sullen in zijnen
Name hopen.
22 s Doen werdt tot hem ghebracht een bese-
ten mensche, die blint ende stom was, ende
hy maeckte hem ghesont / so dat de blinde
ende stomme sprack, ende sach.
23 Ende alle de scharen werden verschrickt
en̄ seyden / Is dese niet de Sone Dauids?
24 Maer de Pharisëen dat gehoort hebbende
seyden: t Dese drijft de Duyuelen niet wt/
dan door Beelzebub den Ouersten der duy-
uelen.
25 Ende Jesus bekennende hare ghedach-
ten/ seyde tot hen: Een yegelick Coninck-
rijck dat teghen hem seluen ghedeylt is /
wordt verwoest. En̄ een yeghelicke Stadt
of Huys teghen hem seluen ghedeylt, en sal
niet langhe staen.
26 Indien nu de Satan den Satanam wt
drijft/ so is hy teghen hem seluen ghedeylt/
hoe sal dan sijn rijcke bestaen?
27 Ende indien ick de Duyuelen door
Beelzebub wtdrijue / door wien drijuen se
dan uwe sonen wt? Daerom sullen sy uwe
Richters wesen.
28 Maer indien ick de Duyuelen door den
Gheest Gods wtdrijue / so is dat Coninck-
rijck Gods tot v lieden gecomen.
29 Of hoe can yemandt tot eens Mach-
tigen huys ingaen / ende sijn u vaten wech
roouen / ten sy dat hy eerst den Machti-
gen ghebonden hebbe / ende alsdan sal hy
sijn huys beroouen.
30 Wie met my niet en is / die is tegen my.
Ende Wie met my niet en vergadert / die
verstroeyt.

i Mar.2.28 Luc.6.5. k Mar.3.1. Luc.6.6. Christus geneest de dorre handt. * Exod.23.4 Luc.14.3. Deute.4. m Gen.1.27 Op dē Sabbath mach men deucht doen. n Marc.3.6 Joan 5.18. ende 10.39. ende 11.53 Christus wijckt. o Mat.10.23. p Mat.9.30. Luce.5.14. Christus der Heydenen hope. q Esai.42.1. Math.3.17. ende 17.5. Marc.1.11. Colos.1.15. 2.Petr.1.17. r Waer de superstitie geweert/ en̄ den rechten Godsdienst geplant wort/ daer regneert ende ordeelt God. s Mat.9.32 f Luce.11.14. De stomme beseten wort ghesont. Lasteringhe t Mat.9.34 Marc.3.22 Luce 11.15 Christus onschuldicht hem seluen. u Alle huys raet en̄ wepenen ende Instrumenten worden opt Hebreeusch Vaten ghenaemt. * Mar.3.28 Luce 12.10 1 Joan.5.16

verstoort.
31 Hierom segge ick u lieden : Alle sonde eñ
lasteringe sal den menschen vergeuen wor-
den/maer de lasteringe tegen den Geest/sal
den menschen niet vergeuē worden.
x 1 sam.2.25 32 x Ende soo wie spreken sal teghen den
y Ma.2.15.30 Sone des Menschen / het sal hem verghe-
uen worden / y Maer soo wie spreken sal
teghen den heyligen Gheest het en sal hem
niet vergeuen worden / noch in dese z We-
z of Eeuwe relt / noch in de toecomende.
33 Maeckt den Boom goet / eñ sijn vrucht
goet : of maeckt den Boom quaet ende sijn
Goet of vrucht quaet : Want wt de vrucht wordt
quaet spre- den Boom bekent.
ken. 34 Ghy Adderen ghebroedtsel / hoe soudt
ghy lieden connen goet spreken / dewyle
a Luce 6.45 ghy quaet zijt ? a Want wt de ouervloe-
Psal.40.23 dicheyt des herten spreect de monde.
35 Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden schat sijns herten/ ende een
boos mensche brengt booshepdt voort/ wt
den boosen schat.
36 Maer ick segge u lieden/ dat de menschē
Eccl.12.14 indē dage des oordeels rekenschap geuen
b Ephe.5.4 sullen / van eenen yeghelicken b onnutten
woorde dat sy gesproken sullen hebben.
c Luce 19.22 37 c Want wt uwe woorden sult ghy ghe-
2.Sam.1.16. rechtueerdicht worden / eñ wt uwe woor-
den sult ghy verdoemt worden.
38 d Doe antwoordden sommighe wt de
De Joden Schriftgheleerde eñ Phariseen, seggende:
soeckē teec- Meester wy willen van u een teeckē sien.
kenen 39 Den welcken hy antwoordde ende seyde:
d Mat.16.1 Dit boose ende ouerspelige gheslachte be-
Mar.8.11 geert een teecken/ eñ hem sal gheen teecken
Luce 11.29 ghegeuen worden/ anders dan dat teecken
Joan.6.30 Jone des Propheten.
1Corin.1.20 40 e Want gelijck Jonas was inden buyck
des walvischs drye dagē eñ drye nachten:
Jonas. alsoo sal de Sone des Menschen wesen in
e Jone 2.2. het herte der Aerden / drie daghen eñ drye
Waerseniis nachten.
41 De mannen van Ninive sullen opstaen in
het oordeel met desen gheslachte/eñ sullent
f Jone 3.5. verdoemen : f want sy hebben hen bekeert
door de predikinghe Jone : Ende siet hier
een te deser plaetse/ die meer is dā Jonas.
De Conin- 42 De Coninghinne van den Zuyden sal
ginne Saba opstaen in het Oordeel met dit gheslachte/
g 2 reg.10.4 ende g salt verdoemen.
2 Para.9.1 Want sy quam van de eynden der aerden/
om Salomons wijsheyt te hooren : Ende
siet hier een te deser plaetse/ die meer is dan
Salomon.
h Luce 11.24 43 h Wanneer de onreyne Gheest wt den
mensche wtghevaren is/ so doorwandelt hy
door dorre plaetsen/ soeckende ruste/ ende
en vindtse niet.
44 Dan seydt hy : Ick sal wederkeeren tot
mijn huys daer ick wtgegaen ben/ ende als
hy daer gecomen is / vindt hijt ledich/ met
bessemen ghekeert/ ende verciert.
45 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen
ander Geesten/ die booser zijn dan hy selue:
i Hebr.6.5 i ende comen daer in / eñ bewoonent daer/
ende 10.26 ende het laetste dies menschen wordt erger
2Pet.2.20. dan het eerste. Also salt oock desen boosen
gheslachte wesen.
46 Doe hy noch tot de scharen sprack / siet/
sijn Moeder ende syne Broeders waren
buyten/ begheerende hem te spreken.
47 Ende een seyde tot hem / Siet daer/ uwe
De maech- Moeder eñ uwē broeders zijn daer buyten
schap begheerende u te spreken.
Christi. 48 Hy antwoordde ende seyde tot den genen
die hem ghesept hadde : Wie is mijn Moe-
der/ eñ Wie zijn mijne Broeders?
49 Eñ strecktede sijn handt wt ouer sijn disci-
pulen/ seyde: Siet mijn Moeder ende mijne
Broeders.
50 k Want so wie den wille mijns Vaders k Joh.15.14
doet / die in de Hemelen is/ dat is mijn broe- 2Cor.5.16
der ende Suster / ende Moeder. Galat.5.6.
ende 6.15.
Colo.3.11.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus by der Zee/ 3 door de ghelijcke-
nisse van den Saeyer/ 22 van den zade / 31
ende Mostaert coren / 33. van den Heef-
deech / 42 van den verborghen schat/ 43
van den Coopman/ 47 ende door het Nette
ghewortpen in de Zee / 51 leert hoedanich
het Coninckrijcke der Hemelen zy.

1 TE dien a daghe Jesus wt den huyse a Mar.4.1
gegaen zijnde, sat by der Zee. Luce 8.4.
2 Eñ tot hem vergaderden vele scha-
ren/ so dat hy in een schipken ghinck sitten/
ende alle de scharen stonden op den oeuer.
3 Ende hy sprack tot hen vele dinghen door De gelijcke-
ghelijckenissen seggende: Siet een Saeyer nisse van dē
ghinck wt om te saeyen. zade.
4 Ende als hy saeyde / is een deel des saets
by den wege geuallē, eñ de Voghelen des He-
mels zijn ghecomen/ ende hebbent ghegeten.
5 Ende het ander is gheuallen in steenach-
tige Aerde/ daer het niet veel Aerde en had-
de ende het ghinck terstondt op/ om dat het
gheen diepte der Aerden en hadde.
6 Ende de Sonne opghegaen zijnde / soo ist
verbrandt ghewordden / ende daerom datet
geenen wortel en hadde/ ist verdorret.
7 Ende het ander is gheuallen onder de
doornen / ende de doornen zijn ghewassen/
ende hebbent versmacht.
8 Ende het ander is gheuallen in goede
Aerde / ende heeft vrucht ghegheuen : een
graen Hondertfout / d'ander Tsestichfoudt/
ende d'ander Dertichfoudt.
9 Wie ooren heeft om te hooren/ die hoore.
10 b Eñ syne Discipulen tot hem comende/ b Mar.4.10
seyden tot hem: Waerom spreect ghy tot hen
door ghelijckenissen ? Luce 8.9.
11 Hy antwoordde eñ seyde hen : Daerom/
datet u lieden ghegheuen is de verborgent- Waerom
heden des Coninckrijcks der Hemelen te Christus
verstaen: d maer desen is dat niet gegeuen. door gelijcke-
12 c Want wie daer heeft/ dien sal ghegeuen nisse spreect
worden / ende hy sal ouervloedich worden: c 2 Cor.3.14
maer wie niet en heeft / van hem sal gheno- d Sap.2.21
men worden oock dat hy heeft e Mat.25.29
13 Daerom spreke ick tot haer door ghe- Mar.4.24
lijckenissen / om dat sy siende niet en sien/ Luce 8.18.
ende hoorende niet en hooren / noch oock en ende 19.26
verstaen.
14 Soo wordt dan de Prophetie Esaie in
hen veruult / die daer seydt: f Met g oo- f Ofte hoo-
ren sult ghy lieden hooren/ eñ niet verstaen/ rende hoort
ende met den ooghen sult ghy sien / eñ niet eñ verstaet
bemercken. niet.
15 Want het herte deses volcks is vet ghe- g Esaie 6.9.
worden/ ende sy hebben swaerlick ghehoort Ezech.12.2
met hare ooren/ ende hare ooghen hebben sy Mar.4.12
toe ghesloten / op dat sy niet en sien met de Luce 8.10.
oogen/ ende met de ooren hooren / ende met Joan.12.40
de hertē verstaen/ ende dat sy hen niet en be- Act.28.26.
keeren/ ende dat ickse ghesondt make. Roma.11.8
16 h Maer uwe ooghen zijn i salich/ want sy h Luc.10.23
sien : eñ uwe ooren/ want sy hooren. i Ofte ghe-
17 Want voorwaer ick segghe u lieden/ dat k luckich.
vele Propheten ende Rechtueerdige hebben k 1 Pe.1.10
begheert te sien dat ghy siet / eñ en hebbent
niet ghesien / ende te hooren dat ghy hoort/
ende en hebbens niet ghehoort. l Mar.4.13
18 l Hoort ghy dan de Ghelijckenisse des Luce 8.11.
Saeyers. Wtlegginge
19 Als yemant dat woordt vanden Coninck- ge der ghe-
rijcke hoort / eñ niet en verstaet / dan coemt lijckenisse.
de Boose/ ende neemt wech dat in sijn herte
ghesaeyt

ghesaeydt is/ Dit is die ghene die by den
weghe besaeyt is.
20 Maer die in de steenachtighe aerde be-
saeyt is / dat is de ghene die dat Woordt
hoort en dat terstont met blijschap ontfangt
21 En hy en heeft geenen wortel in hem sel-
uen/ maer is ongestaedich/ en als daer ver-
druckinge coemt/ oft veruolginge om het
woort/ so wordt hy terstont gheergert.

Sorchful-
dicheydt.
Rijckdom.
m Mat. 19.
23.
Mar. 10. 23
Luce. 18. 24.
1. Tim. 6. 9.

22 m Ende die onder de Doornen besaeyt
is / dat is de ghene die dat woordt hoort/
maer de sorchuuldicheyt deser werelt / ende
de verleydinge des rijcdoms versmachten
dat woordt / en het wordt onvruchtbaer.
23 Ende die in de goede Aerde besaeydt is/
dat is die ghene die dat woort hoort ende
verstaet / en eyndelick vruchtbaer is/ ende
draecht / het eene hondert / het ander
tsestich / ende het ander dertichfout.
24 Een ander ghelijckenisse heeft hy haer
voorghelegt seggende: Het Coninckrijck
der Hemelen is ghelijck een mensche die
goet zaedt in sijn acker ghesaeyt hadde.

Ghelijcke-
nisse van de
Oncruyde.
† Of dravick

25 Ende als de menschen sliepen / quam
sijn vyandt en saeyde † Oncruyt midden
in de Tarwe ende ginck wech.
26 Ende als het Cruyt opghewassen was/
ende vrucht droech/ doe sachmen oock dat
Oncruydt.
27 Doe ghinghen de Dienstknechten des
Huysheeren en seyden hem: Heere en hebt
ghy niet goet zaet in uwen Acker gesaeyt?
Van waer heeft hy dan dat Oncruyt?
28 Ende hy seyde tot hen / De vyandtsche
mensche heeft dat gedaen. Ende de Dienst
knechten seyden tot hem / Wilt ghy dan
dat wy gaen ende dat versamelen?
29 Hy seyde / Neen / op dat ghy lieden dat
Oncruydt vergaderende niet oock te ghe-
lijcke de Tarwe n wt en pluckt.

n Grieck
uitwortelt.

30 Laetse beyde te samen opwassen tot den
Ougst en in den tijdt des Ougst sal ick tot
de Maeyers seggen: Vergadert eerst dat
Oncruydt / ende bindet in busselen / om te
verbranden/ maer de Tarwe vergadert in
mijn Schuere.

o Mar. 4. 30
Luce. 13. 18.
Mostaert-
zaet.

31 o Een ander ghelijckenisse heeft hy hen
voorgelegt / seggende: Het Coninckrijcke
der Hemelen is ghelijck een Mostaert zaet
dwelck een mensche heeft ghenomen / ende
in synen Acker ghesaeyt.
32 Het welcke het minste is onder alle de
zaden / Maer wanneert opghewassen is/
dan isset het grootste onder de Moescruy-
den/ en het wordt een Boom / also dat de
Vogelen des Hemels comen/ en nestelen in
syne Tacken.

p Luce. 13. 21
Deessem.

33 Een ander ghelijckenisse sprack hy tot
hen / segghende: p Het Coninckrijcke der
Hemelen is gelijck eenen Deessem. welcke
een Vrouwe nam en verbarch hem in drye
mate Meels/ tot dat het al ghesuert was

q Mar. 4. 33

34 q Alle dese dinge heeft Jesus tot de scha-
ren ghesproken in gelijckenissen/ en sonder
gelijckenisse en heeft hy hen niet ghesproke.

Waerom
hy in ghe-
lijckenissen
spreeckt.
r Psal. 78. 2.

35 Op dat veruult worde dat ghesproken
is door den Propheet/ seggende: r Ick sal
mijnen mondt op doen in ghelijckenissen/
Ick sal wtspreken dat verborghen is ghe-
weest van den beginne der Werelt.

Wtlegginge der ghe-
lijckenisse
van den
Oncruyde.

36 Als nu Jesus de scharen gelaten hadde/
quam hy in huys/ en syn Discipulen qua-
men tot hem segghende: Verclaert ons de
gelijckenisse van den oncruyde des ackers.
27 Ende hy antwoordende / heeft tot hen
ghesegt/ Die dat goede zaedt zaeydt is de
Sone des menschen.
38 De Acker is de Wereldt/ ende het goede
zaet zijn de kinderen des Coninckrijcks/ en
het * oncruyt/ zijn de kinderen des boosen. * Of dravick
39 De vyandt diese saeydt is de Duyuel. s s Joel. 3. 13.
De Ougst is de voleyndinge des werelts. Apo. 14. 15.
De Maeyers zijn de Engelen.
40 Ghelijckerwijs dan het Oncruydt verga-
dert wordt/ ende met viere verbrandt: also
salt oock in de voleyndinge deser Wereldt
ghescheiden.
41 De Sone des menschen sal syne Engelen
senden/ en sy sullen wt synen Coninckrijcke
vergaderen alle erghernisse/ ende de ghene
die ongherechticheyt doen.
42 Ende sullense in den vyerighen Oven t Mat. 8/12
worpen: t Daer sal weeninghe zijn / ende 22/ 13. 24/ 51
knersselinghe der Tanden. 25. 30.
43 Dan sullen de Rechtueerdighe blincken Luce. 13. 28.
ghelijck de Sonne in Coninckrijck haers u Dan. 12. 3.
Vaders. Wie ooren heeft om te hooren/ Sapi. 3/ 7.
die hoore. 5/ 1.
44 Wederom dat Coninckrijck der Heme- 1 Cor. 15. 42.
len is gheiijck eenen schatte in den Acker Verborgen
verborgen welcken een mensche vant/ ende schat.
verberchde / ende van blijschappe die hy
daer in hadde, x ghinck ende vercocht al x Phil. 3. 7.
wat hy hadde/ ende cochte dien Acker.
45 Wederom / het Coninckrijck der Heme-
len is gheiijck eenen Coopman/ die schoone
Peerlen sochte.
46 De welcke als hy eene costelicke Peerle Peerle.
gheuonden hadde / ghinck ende vercochte
al wat hy hadde/ ende cochte dien.
47 Wederom / dat Coninckrijck der Heme- De gelijcke-
len is ghelijck een Nette / dat ghewordpen nisse van de
is in de Zee / ende allerley maniere van Nette wort
Visschen versamelt. wtgheleyt.
48 Het welcke als het vol was de Visschers
opghetoghen hebben aen den Oeuer / ende
sittende / hebben sy wtgelesen dat goede in
hare vaten/ maer het quade werpen sy wt.
49 Also salt in de voleyndinghe der Werelt
wesen: de Enghelen sullen wtgaen / ende
de boose midden wt de Rechtueerdighen
scheyden.
50 Ende sullense in den vyerighen Oven p Mat. 8. 12.
worpen: Daer sal wesen weeninghe ende 13. 42. 22/ 13.
knersselinghe der Tanden. 24. 51. 25/ 30.
51 Ende Jesus seyde tot hen: Hebt ghy dit Gheleert in
al verstaen? Sy seyden tot hem/ Ja Heere. de gemeynte
52 Ende hy seyde tot hen: Waerom een ye- 3. Of in het
gelick Schriftgheleerde gheleert z tot den Coninckrijck
Coninckrijcke der Hemelen is gelijck eenen a Mar. 6. 1.
Huysheere die wt synen schatte nieu ende Luce. 4. 16.
oudt voortbrengt. Een pro-
53 a Ende het is ghescheidt / als Jesus dese pheet wort
ghelijckenissen voleyndt hadde/ trock hy veracht in
van daer. sijn Vader-
54 En ghecomen in sijn Vaderlandt/ leerde- landt en in
se in haer vergaderinghen / soo dat sy hen sijn huys.
verschrickten/ en seyden: Van waer coemt
desen dese wijsheyt / ende dese crachten?
55 b Is dese niet de Sone des Timmer-
mans? ende is niet sijn moeder ghenaemt
Maria? ende syne broeders Jacobus ende
Joses/ ende Simon ende Judas?
56 En syne susters/ en zijn sy niet alle by ons?
Van waer coemt dan desen dit alles?
57 En sy waren aen hem gheergert. Maer
Jesus seyde tot hen: c Gheen Propheet en b Joan. 6. 4.
is sonder eere/ dan in sijn Vaderlandt ende 2. Mar. 6. 4.
in sijn huys. Luce. 4. 24.
58 Ende hy en heeft daer niet veel crachten Joan. 4. 44.
ghedaen / om haers Ongheloofs wille.

Dat XIIII. Capittel.

1. Nae dat Joannes doodt was/ berme-
nichfuldichde Jesus de vijf Brooden ende
twee Visschen. 25. daer nae wandelde hy
op het water/ 27. ende bekent zijnde van
velen/ Gods Sone te zijn/ 35. gheeft velen
krancken ghesontheydt.

a Mar.6.14. Luce.9.7. Herodis oordeel van Jesu.
1 TEn dier tijt hoorde Herodes de Vier-
forst het gherucht van Jesu:
2 Eñ seyde tot sijne knechten/ Dese is
Joannes de Dooper/ hy is opghestaen
van den dooden/ ende daerom wercken de
crachten in hem.
b Mar.6.18. Luce.3.19. Waerom Joānes gevangē was.
3 b Want Herodes hadde Joannem ghe-
vangen eñ gebonden/ ende in den Kercker
gheset/ om Herodias/ de huysvrouwe
Philippi sijns broeders.
c Leu.18.16.
4 Want Joannes seyde tot hem: c Het
en is v niet gheoorloeft haer te hebben.
5 Ende hy begeerde hem te dooden/ maer
hy vreesde het volck/ d want sy hielden
hem voor een Propheet.
d Mat.21.26. Mar.6.21. e Mar.6.22. Gen.40.20.
6 e Eñ doe Herodis ghebooꝛten dach ghe-
houden werdt/ danste Herodias dochter in
het midden/ ende het behaechde Herodi.
f Jud.11.30.
7 Waerom hy met f eede beloefde haer te
gheuen wat sy begeeren soude.
8 Ende sy te vooren onderwesen van haer
moeder/ seyde: geeft my hier in een schotel
het hooft Joannis des Doopers.
9 Eñ de Koninck wert droeuich/ nochtans
om den eedt/ eñ die ghene die met hem ter
Tafel saten/ ghebodt hijt haer te geuen.
Joannes wordt onthooft.
10 Ende sandt den Scherprichter/ ende ont-
halsde Joannem in den Kercker.
11 Ende sijn hooft werdt ghebracht in een
schotel/ eñ den dochterken ghegeuen/ ende
sy brocht het tot haer Moeder.
12 Doe zijn sijne Discipulen toegheghaen/
ende hebben het lichaem wech ghenomen
ende begrauen/ ende ghinghen ende boot-
schapten Jesu.
Jesus wijckt. g Mar.6.31. Luce.9.10.
13 g Doe Jesus dat hoorde/ weeck hy van
daer henen te schepe tot een woesteplaetse
alleene/ ende als dat de scharen hoorden/
volchden sy hem na te voete wt de Stedē.
h Joan.6.5.
14 h Eñ Jesus wtgaende/ sach veel volcx/
eñ werdt beweecht met barmherticheydt
ouer hen/ ende heelde haere crancken.
i Grieckx by
15 Ende doent nu late ghewoꝛden was/
quamen sijne Discipulen tot hē/ eñ seyden:
Dese plaetse is woest/ ende de i dach is nu
voorgeg..̃/ laet de scharē gaen/ dat sy gaen
in de Dorpen/ eñ hen seluen spijse coopen.
k Mar.6.37. Luce.9.13.
16 Maer Jesus seyde hen: Sy en hebben
geenen noot wech te gaen/ k gheeft ghy
hen te eten.
l Joan.6.6. Met vijf brooden/ eñ twee visschē worden vijf duysendt Mannen versaedt.
17 Eñ sy seyden tot hē/ l wy en hebben hier
niet dan vijf brooden/ ende twee visschen.
18 Doe seyde hy/ Brengt my die hier.
19 Eñ als hy den scharen gheheeten hadde
op het gras te sitten/ ende de vijf brooden
ende de twee visschen ghenomen hadde/
sach hy op na den Hemel/ m ende danckte/
ende als hy de brooden ghebroken hadde/
gaf hyse den Discipulen/ eñ de Discipulen
gauen se den scharen.
m 1.Sam.9.13.
20 Ende sy aten alle/ ende werden versaedt/
eñ sy namē op het ouerschodt der brocken/
twaelf volle koruen.
21 Ende die daer ghegeten hadden/ waren
omtrent vijf duysendt Mannen/ behaluen
de Vrouwen ende Kinderen.
n Mar.6.45. Joan.6.17. Christus bidt alleen.
22 n Ende terstondt dwanck Jesus sijne
Discipulen int schipken te climmen/ ende
voor hem ouer te varen/ terwijle hy de
scharen van hem liet.
o Mar.6.46. Joan.6.15. De Apostelen lijden noodt in dē Zee.
23 o Als hy nu de scharen van hem gelaten
hadde/ ginck hy op den Berch alleene om
te bidden/ ende doe het nu laet ghewoꝛ-
den was/ was hy daer alleen.
24 Ende het schipken was nu midden in de
Zee/ ghequelt van de baren/ want de
Windt was hem teghen.
25 Ende ter vierde wake des nachts ginck
Jesus tot hen/ wandelende op de Zee.

26 Ende doe hem sijne Discipulen saghen/
op de Zee wandelen/ werden sy veruert/
seggende: Het is een schijnsel/ eñ kreetschen
wt van vreese.
Gheloove.
27 Maer terstōdt sprack se Jesus aen seggēde:
hebt goeden moet/ ick bent/ en vreest niet.
28 Doe antwoorde hem Petrus ende seyde:
Heere in dien ghy het zijt/ so ghebiedt my
tot v te comen op het water.
29 Ende hy seyde: Coemt/ ende Petrus wt
het schipken ghetreden/ wandelde op de
wateren/ om tot Jesum te gaen.
30 Maer den stercken windt siende/ vreesde
hy: ende als hy begonst te sincken/ riep hy/
seggende: Heere behoedt my.
31 Eñ terstont Jesus de hant wtsteckende/
heeft hem aengegrepen/ eñ tot hem geseyt:
Ghy cleyngheloouighe/ waer toe hebdy
ghewanckelt?
32 Ende doe sy int schipken gegaen waren/
stilde de windt.
33 Eñ die int schipken waren/ quamen ende
baden hem aen/ segghende: Warachtelick
ghy zijt Gods Sone.
p Mar.6.54.
34 p Ende als sy ouer ghescheept waren/
quamen sy in het landt Gennezareth.
35 Ende als de mannen van dier plaetse
hem bekenden/ sonden sy in dat gheheele
omliggende landt/ ende brachten tot hem
alle de onghesonde.
36 Ende baden hem/ dat sy alleenlick zijn
cleedts zoom raken mochten: ende alle die
hem raeckten/ werden ghesondt.

Dat xv. Capittel.

1. Christus verdoemt de gheboden der
menschen/ ende haer gheueynstheydt. 17.
bewijsende wat den mensche ontreynicht/
21. verlost de dochter der Cananeetscher
Vrouwe/ 32. ende versaedt vier duysendt
Mannen met seuen Brooden/ eñ weynich
Visschen.

a Mar.7.1. Menschē gheboden.
1 DOe a quamen tot hem de Schriftghe-
leerden/ eñ Pharizeen van Jerusalem/
segghende:
b Exo.20.12. Deute.5.16. Sprac.3.9. Ephe.6.2.
2 Waerom ouertreden uwe Discipulen de
Insettinghe der Ouderen: Want sy en
wasschen haer handen niet/ als sy broodt
eten.
c Exo.21.17. Leuit.20.9. Deut.27.16. Prou.20.20.
3 Hy antwoordde/ ende seyde hen: Waer-
omme ouertreedt ghy oock dat ghebodt
Gods door uwe Insettinghe?
4 b Want God heeft gheboden/ seggende:
Eert uwen Vader ende uwe Moeder. c
Ende wie zijnen Vader ofte zijn Moeder
vloeckt/ die sal de doodt steruen.
Sy leerden datter beter was/ Gods gauen te geuen/ dā sijn Ouders te helpen.
5 Maer ghy segt/ so wie daer seyt tot zijnen
Vader ofte tot zijn Moeder: So wat gaue
van my geoffert wordt/ sal v te nutte comen/
ende eyst dat hy Vader eñ Moeder onteeret/
sal onschuldich wesen.
d Mar.7. 1.Tim.4. 2.Tim.3.
6 d Ende ghy hebt Gods ghebodt te niete
ghemaeckt/ om uwe Insettinghe.
e Esa.29.13. Ezech.33.31. Marc.7.6.
7 Ghy Gheueynsde/ wel heeft Esaias van
v gheprophetëert/ segghende:
8 e Dit volck coemt my by met den monde/
eñ eert my metten lippen/ maer haer herte
is verre van my.
f Colo.2.20. Mar.7.6. Ezec.33.31.
9 Maer te vergeefs eeren sy my f leerende
voorleeringen/ gheboden der menschen.
10 Eñ als hy de schare tot hem gheroepen
hadde/ seyde hy hen: Hoort ende verstaet.
g Act.10.15. Rom.14.17. 20. Titi.1.15.
11 g Dat ten monde ingaet/ en ontreynicht
den menschen niet; maer wat ten monde
wtcoemt/ dat ontreynicht den mensche.
Ergernisse.
12 Eñ zijne Discipulen bycomende/ seyden
hem: Hebdy niet bekent/ dat de Phariseen
dit woort hoorende/ geergert zijn geweest?

Hy

h Joan.15.2 13 Hy antwoorde/ eñ seyde: h Alle plantin-
Act.5.38. ghe die mijn Hemelsche Vader niet ghe
plant en heeft/ sal wtgheroyt worden.
i Esa.42.19 14 Laetse varen/ i sy zijn blinde leydtsluyden
Luc.6.39. der blinden: ende in dien de een blinde den
anderen blinden leyt/ soo sullen sy beyde in
den gracht vallen.
15 Petrus antwoordende/ seyde tot hem:
Verclaert ons dese gelijckenisse.
16 Jesus seyde: Zijt ghy oock noch sonder
verstandt?
17 En verstaet ghy noch niet/ dat/ so wat
ten Monde ingaet/ dat het tot den Buyck
Wat dē mē- ingaet/ ende wordt door den stoelganck wt
sche ontrey- ghewor pen:
nicht. 18 Maer dat ten monde wtcomt/ dat coemt
wt het herte/ eñ dat ontreynicht dē mēsche.
k Gen.6.5. 19 k Want wt het herte comen Boose ghe-
8.21. dachten/ Moort/ Overspel/ Hoererien/ Die-
Jerem.17.9 veryen/ Valsche getuygenissen/ Lasteringē.
Prou.6.14. 20 Dese zijnt/ die den mensche ontreynigen:
maer met onghewasschen handen te eten/
dat en ontreynicht den mensche niet.
l Mar.7.24 21 l Ende Jesus van daer gaende/ is gewe-
De Cana- ken tot de eynden Tyri ende Sidonis.
neische vrou 22 Ende siet/ een Cananeetsche Vrouwe
we. (van die eynden wt gegaen) riep/ seggende
tot hem: Heere Davids Sone/ ontfermt v
mijner/ mijn dochter is deerlic vanden duy
vel ghequelt.
23 Ende hy en antwoordde haer niet een
woordt. Doe zijn sijne Discipulen toeghe-
treden/ ende hebben hem ghebeden/ seg-
ghende: Verlaetse/ want sy roept ons na.
Christus dē 24 Maer hy antwoordende/ seyde: m Ick en
Joden ghe- ben niet gesonden dan tot de verloren scha-
sonden. pen des huys Israels.
m mat.10.6 25 Ende sy quam eñ aenbadt hem/ seggen-
Act.13.46. de: Heere help my.
26 Maer hy antwoordde/ eñ seyde: Het en is
niet goet/ het Broodt der kinderen te ne-
men/ ende den hondekens toe te worpen.
27 Ende sy seyde: Jae Heere: Want de hon-
dekens eten vande brocxkens/ die van haer
der Heeren Tafel vallen.
28 Doe antwoordde Jesus/ ende seyde tot
Gheloove. haer: O vrouwe groot is v gheloove/ v ghe
schiede ghelijck ghy wilt. Ende haer doch
ter is ghesont geworden van dier vren aen.
29 Ende als Jesus van daer ghegaen was/
quam hy by de Galileetsche Zee: eñ clam
op eenen Berch/ eñ sadt daer neder.
n Mat.11.2 30 n Doe quamē vele scharen tot hem/ bren-
Luc.7.22. ghende met hen creupele/ blinde/ stomme/
Esai.29.18. lamme/ eñ veel andere: eñ worpense voor
35.5. de voeten Jesu: Ende hy heeldese.
31 So dat de scharen hen verwonderden/
siende de stomme sprekē/ de lamme gesont/
de creupele wandelēde/ eñ de blinde siende:
Ende sy preesen den God Israels.
o Mar.8.1. 32 o Eñ Jesus zijne Discipulen roepende/
seyde: Ick worde beroert met Barmher-
ticheydt over de scharen: want sy nu drye
dagen by my gebleven zijn/ ende en hebben
niet te eten: ende ick en wilse niet vastende
laten gaen/ op dat sy op den wech niet en
beswijmen.
33 Ende zijne Discipulen seyden tot hem:
Van waer crijghen wy so veel broots in de
p Oste/ sadi- woestijne/ om so groote scharen te p spijsē:
ghen. 34 Eñ Jesus seyde tot hen: Hoe veel broodē
hebt ghy? Sy seyden: Seven/ ende wey-
nich Vischkens.
35 Doe ghebood hy den Scharen neder te
sitten op der Aerden.
36 Ende de seven brooden ende de vischkēs
q Sa.9.13. genomen hebbende/ q danckte hy/ eñ brack-
se/ ende gaf se zijnen Discipulen/ eñ de Dis
cipulen gavense den volcke.

37 Ende sy aten alle/ ende werden r versadt r Oste/ ghe-
ende sy namen op dat vande brocken over- spijst.
ghebleven was/ seven volle korven.
38 Ende die daer ghegheten hadden/ waren
vier duysent Mannen/ sonder de vrouwen/ 4000. Ma-
ende kinderen. nen met se-
39 Ende als hy de scharen hadde ghelaten/ ven broodē
tradt hy in een schipkē/ eñ quam inde palen ghespijst.
Magdala.

Dat xvj. Capittel.

1. Den Phariseen die teecken begheerē
4. sal het teecken van Jonas gegeven wor
den/ 6. der welcker leeringhe verdoemt is/
13. De Discipulen belijden Christum. 18. die
de Ghemeynte macht gevende. 21. zijn lijden
voorseyt/ eñ bewijst hoedanich sy zijn moe-
ten die hem willen volgē/ 27. voorseggende
oock sijn laetste toecomste.

1 Ende a als de Phariseen ende Saddu- Teeckē be-
ceen daer ghecomen waren/ so versoch- geeren.
ten sy hem/ begheerende dat hy hen een a mat.12.38
teecken wt den Hemel wonde toonen. Mar.8.11
2 Maer hy antwoorde/ ende seyde tot hen: Luc.11.29.
b Des avonts segt ghy: Schoon weder: Joan.6.30.
want de Hemel is root. b Luc.12.54.
3 Eñ des morgens segt ghy: Heden onwe-
der: want de hemel is root eñ droevich. Ghy
geveynsde/ cont ghy het Aensichte des He-
mels onderscheyden: eñ en cont ghy de teec-
kenen der tijden niet onderscheyden:
4 c Het boose ende overspelighe gheslachte c mat.12.39
soeckt een teecken: maer hen en sal geen teec
ken ghegeven worden/ dan dat teecken d Jo d Jone.2.2.
ne des Propheten. Ende hy verlietse ende
ghinck wech.
5 Ende doe sijne Discipulen op de ander zijde
de ghecomen waren/ hadden sy vergheten
brooden mede te nemen.
6 e Ende Jesus seyde tot hen: Siet toe/ eñ Deessem
wacht v van den deessem der Phariseen eñ der Phari-
Sadduceen. seen.
7 Ende sy overleyden onder malcanderen e Mar.8.15.
segghende: Het is om dat wy gheen broo- Luc.11.1.
den mede ghenomen en hebben.
8 Ende Jesus dat bekennende/ seyde: Ghy
cleyngheloovighe/ wat overlegt ghy onder
malcanderen dat ghy gheen brooden mede
ghenomen en hebt. f mat.14.17
9 f Verstaet ghy noch niet?/ noch en ghe- Mar.6.38.
denckt ghy niet van de vijf brooden ghege- Luc.6.13.
ven onder vijf duysent Mannen/ ende hoe Joan.6.9.
veel korven ghy opnaemt? g mat.15.34
10 g Noch der seven brooden/ ghegheven
onder vier duysent Mannen/ ende hoe veel
korven ghy opnaemt?
11 Hoe en verstaet ghy niet/ dat ick v van-
den brooden niet ghesept en hebbe/ dat ghy
v wacht en soudt van den deessem der Pha-
riseen ende Sadduceen.
12 Doe verstonden sy/ dat hy niet ghesepdt
en hadde/ dat sy hen souden wachten/ van
den deessem des broodts: maer van de leere
der Phariseen ende Sadduceen.
13 h Eñ doe Jesus gecomen was in de dee- h Mar.8.27
len Cesaree Philippi/ vraechde hy sijne Dis Luce.9.18.
cipulen seggende: Wie seggen de menschen Marh 4.1.
dat ick ben/ die Sone des menschen? Waer voor
14 Sy seyden: * Sommighe/ Joannes de Christus ge
Dooper: sommige/ Elias: sommige/ Jeremi houdē was
as: oft een vanden Propheten. vandē volc-
15 Hy seyde tot hen: Maer wie segt ghy liedē ke.
dat ick ben.
16 i Simon Petrus antwoordde/ eñ seyde:
Ghy zijt Christus de Sone des levendigen i Jon.6.69
Godts. Christus is
17 Eñ Jesus antwoordende/ seyde tot hem: de Sone
Salich zijt ghy Simō Jona sone/ wāt vleesch Godts.
eñ bloet en heeft v dat niet gheopenbaert/
k maer mijn Vader die in de Hemelen is. k mat.11.25

Ende

18 Ende ick segge v oock / l dat ghy zijt Pe-
trus/ende m op desen Petra/ sal ick mijn
Gemeynte tymmeren o ende de poorten der
Hellen en sullense niet overweldighen.
19 p Ende ick sal v de sleutelen des Conincx-
rijcx der Hemelen geven: ende wat ghy bin-
den sult op der Aerden/ dat sal inden He-
mel gebonden wesen: Ende wat ghy ont-
binden sult op der Aerden / dat sal in den
Hemel ontbonden wesen.
20 Doe verboodt hy zijnen Discipulen dat
zijt niemanden segghen en souden / dat hy
Jesus die Christus ware.
21 q Van dier tijdt aen begonst Jesus zij-
nen Discipulen te kennen te geven/ dat hy
moeste gaen nae Jerusalem / ende vele lij-
den van de Ouderlinghen ende Overprie-
steren/ en Schriftgeleerden/ ende gedoot wor-
den/ en ten derden dage opgeweckt worden.
22 En Petrus hem bezijden genomen hebbende/
begonst hem te straffen seggende: Heere/ weest
v genadich/ dit sal v geensins ghescheden.
23 Maer hy keerde hem om ende seyde tot Pe-
trum: Wijckt wech van my Satana/ want
r ghy zijt my hinderlick; want ghy en sinnet
niet dat Gods is/ maer dat der menschen is.
24 Doen seyde Jesus tot zijne Discipulen:
t So my yemant wilt na comen / die versake
hemselven/ende neme zijn cruyce op / ende
volghe my na.
25 u Want soo wie zijn leven wil behouden/
die salt verliesen: Maer wie zijn leven ver-
liesen sal om mijnent wille/ die salt vinden.
26 Want wat wordt een mensche geholpen/
of hy de gheheele wereldt wonne ende zijn
siele verliest? x Oft wat sal een mensche ge-
ven/ daer hy zijn siele mede wederlosse.
27 y Want de Sone des menschen sal co-
men inde eerlicheyt zijns vaders met zijne
Engelen / z en dan sal hy eenen yegheliicken
vergelden na zijne wercken.
28 a Voorwaer segge ick v/ daer zijn sommi-
ge van die hier staen/ die den doodt niet sma-
ken en sullen/ tot dat sy den Sone des men-
schen sullen sien comen in zijn Coninckrijcke.

Joan. 1.42. / m Esa. 28.16. 2. Cor. 3.11. / n Dat is: steen oft steen rotse. / o Esa. 33.20. / p Mat. 13.18. Joan. 20.23. / Christus voorseyt den Discipulen zijn doodt. / q Mat. 17.22. 20/18. Marc. 8.3. 9/13. 10/33. Luce. 9.22. 18/31. 24/7. Cruyce. Hemselven verloochenen. / r 2. Sa. 19.22. / s Oft e/ ghevoelt/ ofte verstaet. / t mat. 10.38. Mar. 8.34. Luc. 9.23. 14/27. / u mat. 10.39. Mar. 8.35. Luc. 9.24. 17/33. Joan 12.25. / x Psal. 49.9. Mar. 8.37. / y mat. 24.30. 25/31. 26/64. / z Psal. 62.13. Jere. 32.19. Rom. 2.6. 14/12. 2. Cor. 5.11. Gala. 6.5. / a Mat. 9.1. Luc. 9.27.

Dat xvij. Capittel.

1. Jesus wort verandert voor drie van zijne Discipulen/ 10. seyt hen dat Joannes is Elias 14. geneest den maensiecken/ 20. verclaert de de cracht des geloofs/ 22. ende zijn doot ende opstandige voorseydt hebbende/ 24. betaelt tribuyt voor hem ende voor Petro.

1 Ende a na ses daghen nam Jesus Pe-
trum ende Jacobum / ende Joannem
zijnen broeder / ende leyde dese wech al-
leen op eenen hooghen berch.
2 Ende hy is veranderdt ghewordden voor
hen/ ende zijn aensicht wert blinckende ge-
lijck de Sonne: ende zijne cleederen zijn
wit ghewordden ghelijck het licht.
3 Ende siet/ van hen werden ghesien Mo-
ses ende Elias met hem sprekende.
4 Doe antwoordde Petrus / ende seyde
tot Jesum: Heere / het is goet dat wy hier
zijn/ soo ghy wilt / laet ons hier drie Ta-
bernaculen maken / v eenen /ende Moysi
eenen/ ende Elie eenen.
5 Doen hy noch sprekende was / siet/ een
luchtige wolcke beschaduwede se: ende siet/
een stemme wt de wolcke/ seggende: b Dese is
mijn wel lieve Sone / in den welcken ick
mijn welbehagen genomen hebbe / c hoort
hem.
6 Doen dit de Discipulen hoorden / vielen
sy op hare aensichten, ende vreesden seere.
7 Ende Jesus quam ende raeckte se/ seggen-
de tot hen: Staet op/ ende en vreest niet.
8 En doe sy hare ooghen opghehevem had-
den en sagen sy niemant dan Jesum alleene.
9 d En doe sy den berch neder gingen/ ghe-
boot hy hen/ segghende: En segt niemandt
dit ghesichte/ tot dat de Sone des menschen
vanden dooden opstaet.
10 e Ende zijne Discipulen vraechden hem/
seggende: Wat segghen dan de Schriftghe-
leerde/ dat f Elias eerst comen moet?
11 Ende Jesus antwoordende/ seyde hen: E-
lias sal wel eerst comen/ ende sal alle dingen
te rechte brenghen.
12 Maer ick segge v/ dat Elias nu gecomen
is/ ende sy en hebben hem niet ghekent:
maer sy hebben g hem ghedaen wat sy wil-
den: Also sal oock de Sone des menschen
van hen lijden.
13 Doe verstonden de Discipulen/ dat hy hen
van Joanne den Dooper seyde.
14 h En als sy tot de schare ghecomen waren
quam tot hem een mensche / i buyghende
voor hem de knyen/ segghende/
15 Heere/ ontfermt v over mijnen Sone/ want
hy is maensieck/ ende wordt deerlick ghe-
quelt: so dat hy dickwils valt int vyer/ en-
de dickwils int water.
16 Ende ick hebben voor uwe Discipulen ge-
bracht/ maer sy en hebben hem niet connen
ghenesen.
17 Ende Jesus antwoordende/ seyde: O on-
geloovich ende verkeert gheslachte/ hoe lan-
ghe sal ick met v wesen? hoe langhe sal ick v
lijden? brengten my hier.
18 Ende Jesus strafte k den Duyvel/ ende hy
ginck wt van hem: ende het kint werdt ghe-
nesen van dier vren aen.
19 l Doe ginghen zijn Discipulen tot hem al-
leen ende seyden: Waeromme en conden wy
hem niet wtdrijven?
20 Ende Jesus seyde tot hen: Om ws onge-
loofs wille: m want voorwaer segghe ick v
dat/ in dien ghy geloove hebt soo groot als
een mostaert zaedt/ ghy sult tot desen ber-
ge seggen. Gaet henen van hier derwaerts/
ende hy sal gaen/ ende niet en sal v ontmoge-
lick wesen.
21 Maer dese aerdt en vaert niet wt / dan
door bidden ende vasten.
22 n Ende doen sy o in Galilea verkeerden/
seyde Jesus tot hem: Het sal geschieden / dat
de Sone des menschen sal overgelevert wor-
den inder menschen handen/
23 Ende sy sullen hem dooden/ ende ten der-
den dage sal hy opghewerckt worden. Ende
sy zijn seer bedroeft ghewordden.
24 Ende als sy ghecomen waren te Caper-
naum/ doe ginghen tot Petrum / die dat p
Dragma ontfinghen/ ende seyden hem: V
lieber Meester / en betaelt hy het Didra-
gma niet?
25 Hy seyde: q Jae. Ende doe hy in huys ge-
comen was / voorquam hem Jesus / ende
seyde: Wat dinckt v Simon? de Coninghen
der Aerden / van wien nemen sy Tol oft
Schattinghe? van haer kinderen/ oft van-
de vreemde?
26 Petrus seyde hem: Vande vreemde. Doe
seyde hem Jesus: Soo zijn dan de kinderen
vry.
27 Maer op dat wijse niet en erghenen / soo
gaet henen tot de Zee/ ende worpt den an-
gel: ende den Visch die eerst opcoemt / dien
neemt/ ende als ghy zijnen mondt sult op-
gedaen hebben/ sult ghy eenen r Stater vin-
den: dien neemt, ende gheeften voor my en-
de v.

a Mar. 9.2. Luc. 9.28. / De verklaringe Christi. / Christus de lieve Sone moet ghehoort worden. / b Mat. 3.17. Mar. 1.11. 9/7. Luc. 3.22. 9/35. Coloss. 1.13. 2. Pet. 1.17. Esa. 42.1. / c Act. 3.22. Deut. 18.19. / d Mar. 9.9. Luc. 9.37. Van Elias die comen soude. / e Mat. 9.11. / f Mala. 4.5. Mat. 11.14. Luc 1.17. / g Griecx is hem. / h Mar. 9.17. Luc. 9.37. De maensieke wordt genesen. / i Ofte vallende hem aen de knyen. Der Apostelen ongeloove wort gestraft. / k Oft den, en de Duyvel ginck wt. / l Mar. 9.28. De cracht des geloofs. / m mat. 21.21. Luc. 17.6. Bidden en vasten. / n Mat. 16.21. 20/18. Mar. 8.31. 9/31. 10/33. Luc. 9.22. 18/31. 24/7. / o Oft, wederkeerden in Galilea. / p Een Didragma was ontrent der vijfde deel eender Fransche croone nae der gemeene rekeninge/ en het was by den Joden een half sickel, dwelck de Joden den Heere moesten geven. Exod. 30.13. maer nu namen des Keysers gebodt neerde dat ghelt als een schattinge. / q mat. 22.21. Rom. 13.7. / r Een Stater was 4. Dragme.

Dat xviij. Capittel.

1. Christus vermaent de zijne tot ootmoedicheyt/ 6. verbiet yemant te ergeren / 10.

10. thoont wat sorghe dat Godt voor de
zyne draecht/ 15. Ende gheeft een wyse
om de sondaers te straffen inde Ghemeyn-
te / 18. ende macht om te binden ende te
ontbinden/ 23. verboomt by een ghelyc-
kenisse alle eyghen wrake.

De meeste int Coninckrijcke der hemelen.
a mar.9.23. Luc.9.46. ende 22.24.
b mat.19.14. 1.Cor.14.20. 1.Pet.2.2.
Ootmoedicheyt.
c Iac.4.10. 1.Pet.5.6.
d Mar.9.37. Luc.9.48. Ioan.13.20.
Ergernisse.
e mar.9.42. Luc.17.2.
f Gr. Ezelmeulensteen.
g 1.cor.11.19.
h Deu.13.6. Mat.5.30. Mar.9.43. Rom.16.17.
i Oft, maect te strupckelen.

TE a dier seluer ure gingen de Discipu-
len tot Jesum / segghende: Wie is de
meeste int Coninckrijcke der Hemelen?
2 Ende Jesus een kindeken tot hem gero-
pen hebbende, stelde dat midden onder hen/
3 Ende seyde : Voorwaer segghe ick v/
b ten sy dat ghy v bekeert / ende wort als
de kinderkens / soo en sult ghy in het Co-
ninckrijcke der Hemelen niet comen.
4 c Daerom, soo wie hemseluen vernedert
ghelijck dit kindeken is / dese is de groot-
ste int Coninckrijcke der Hemelen.
5 d Ende soo wie sulck een kindeken ont-
fangt in mijnen Name / die ontfangt my.
6 e Ende so wie een van desen cleynen die
aen my ghelooven/verergert/het ware hem
beter dat eenen f grooten meulensteen aen
zynen hals ghehangen worde/ende dat hy
verdroncken worde inde diepte der Zee.
7 Wee der wereIt vande ergernissen: g want
het is noodich datter ergernissen comen:
Nochtans wee dien mensche / door den
welcken ergernisse coemt.
8 h In dien uwe handt / oft uwe voet v
i ergert, snijdtse af ende worptse wech van
v / want het is v beter tot den leuen in te
gaen/creupel oft lam zijnde/ dan twee han-
den oft twee voeten hebbende / in dat ee-
wige vyer ghewòrpen te worden.
9 Ende so uwe ooge v ergert/steectse wt/
ende worptse wech van v : want het is v
beter met eender ooghe tot den leuen in te
gaen / dan twee ooghen hebbende/ in dat
helsche vyer ghewòrpen te worden.

Kinderen.
k Psal.34.8.

10 Siet toe dat ghy niet een van desen
cleynen veracht: Want ick segghe v/ k dat
hare Engelē in de Hemelen altijt sien het
aēgesichte mijns vaders die inde hemelē is.
11 l Want des menschen Sone is ghco-
men om salich te makē dat verloren was.
12 m Wat dunct v of eē man hondert schapē
heeft eñ een vandē seluen verdwaelt is/en sal
hy niet de negen eñ tnegentich verlaten /eñ
gaē opde bergē om dat dwalēde te soecken?

Christus Salichmaker.
l Luc.19.10.
m Luc.15.3.
Straffe.
n Luc.17.3. Iaco.5.19. Leuit.19.17. Prou.17.10. Syr.19.13.
o Nu.35.30. Deut.17.6. ende 19.15. Ioan.8.17. 2.Cor.13.1. Hebr.10.28.
p 2.the.3.14.
q 1.Cor.5.8.
De Ban.
r mat.16.19. Ioan.20.23.
Voor den broeder bidden om genade.

13 Ende in dien het ghschiedt / dat hy het
vindt / voorwaer segge ick v / hy verblijdt
hem meer daer ouer/ dan ouer de negen eñ
tnegentich die niet ghedwaelt en hebben.
Also en ist niet den wille uwes Vaders
14 die inde Hemelen is / dat een van desen
cleynen verloren gae.
15 n Maer in dien uwe broeder aen v son-
dicht / soo gaet henen / ende straft hem tus-
schen v eñ hem alleene: indien hy v hoort/
soo hebdy uwen broeder ghewonnen.
16 Eñ in dien hy v niet en hoort/soo neemt
noch eenen oft twee met v : o op dat alle
woordt bestae inden mondt van twee oft
drie ghetuyghen.
17 In dien hy hen geen ghehoor en gheeft/
p soo segt het der Ghemeynte: ende in dien
hy oock der Ghemeynte gheen ghehoor en
gheeft/ q soo houdt hem als een Heyden
ende Tollenaer.
18 r Voorwaer ick segghe v / wat ghy op
der Aerden binden sult / dat sal inden He-
mel ghebonden wesen : ende wat ghy op
der Aerden ontbinden sult / dat sal inden
Hemel ontbonden worden.
19 Wederomme segge ick v / dat / soo daer
twee onder v eens zijn op der Aerden / van
eenich dinck dat sy begheeren sullen / dat
sal hen ghschieden van mijnen Vader
die inde Hemelen is.
20 s Want waer twee oft drie vergadert s Luc.24.15.
zijn in mijnen Name / daer ben ic midden 36.
onder henlieden.

Den bekeerenden broeder moetmen altijt vergeuen.
t Luc.17.4.
u mat.6.14. Mar.11.25. Coloss.3.13. Syr.28.2.

21 Doe tradt Petrus tot hem/eñ seyde: Hoe
menichmael sal ick mijnē broeder vergeuen/
als hy aē my sal sondigen t tot seuenmael?
22 Jesus seyde hem : Ick en segghe v niet
tot seuenmael maer tot u tseuentich mael
seuenmael.
23 Daeromme is het Coninckrijcke der
Hemelen vergelekē eenē Coninck / die daer
rekēschap met zijnē dienarē houden wilde.
24 Ende doe hy begonst te rekenen/ werdt
hem een schuldenaer toegebrocht /die hem
schuldich was thien duysent Talenten.
25 x Ende als hy niet en conde betalen/ be- x mat.5.25.
vael zijn Heere datmen hem soude vercoo-
pen. ende zijn wijf/ende zijne kinderen ende
al wat hy hadde, ende de schult betalen.
26 So viel dan de Dienstknecht neder/ ende
aenbadt hem segghende: Heere, weest lanc-
moedich ouer my / ende ick salt v betalen.
27 Ende de Heere des Dienstknechtē be-
roert zijnde met barmherticheyt/ heeft hem
los ghelaten/ende de schult quyt ghescholden.
28 Maer als de Dienstknecht wtghegaen
was heeft hy ghevonden eenen zijner mede
dienstknechten / die hem hondert pennin-
gen schuldich was: dien greep hy, ende trac
hem by der kelen / segghende: Betaelt dat
ghy schuldich zyt.
29 So viel dan zijn medediensknecht voor
zijne voeten neder, ende badt hem/segghen-
de: Weest lanckmoedich ouer my / ende ick
salt v al betalen.
30 Ende hy en wilde niet: maer ghinck en-
de wierp hem inden Karcker / tot dat hy de
schult soude betaelt hebben.
31 Als zijne medediensknechten ghesien
hadden dat daer ghschiet was / zijn sy seer
bedroeft ghewòrden: ende als sy ghecomen
waren / verclaerden sy haren Heere al dat
ghschiet was.
32 Doe riep hem zijn Heere/ ende seyde hem:
Ghy boose Dienstknecht / alle dese uwe
schult heb ick v quyt ghescholden / om dat
ghy my ghebeden hebt.
33 Behoordet ghy oock uwes medediens-
knechts niet te ontfermen, ghelijck ick oock
uwer ontfermt hebbe?
34 Ende zijn heer toornich zijnde / leuerde
hem den Pijnders ouer / tot dat hy alle de
schult soude betaelt hebben.
35 p Also sal oock mijn Hemelsche Vader p mat.6.15.
v lieden doen / ten sy dat ghy van herten Mar.11.26.
vergheeft een yeghelick zijnen Broeder Iaco.2.13.
zijn misdaet.

Dat xix. Capittel.

8. Jesus leert om wat oorsacke het
wijf mach verlaten worden/ 10. ende dat
hemseluen te connen onthouden / een ga-
ve Godts is/ 14. hy ontfangt de cleyne
kinderkens: 18 ende de Wet Godts beue-
stighēde/ 23. bewijst hy dat de rijcke seer qua-
lic cōnē salich wordē. 28. eñ zijnen Discipu-
len diet al verlaten hebben om hem nae te
volghen/ belooft hy het eewige leuen.

1 ENde a het is gheschiedt/ doe Jesus dese a Mar.10.
woorden geeyndicht hadde / tooch hy
wt Galilea/ ende quam ouer den Jor-
daen in de palen des Joetschen landts.
2 Ende vele scharen volchden hem nae
ende hy heelde ſe daer.
3 b Doen ghinghen de Pharizeen tot hem/

Niemandt en mach zijn wijf verlaten dan om ouerspels wille.
b mar.10.2.
c Ofte. misdaet?
d Gen.1.27.
e Gen.2.24.
Ephes.5.31.
f 1.Cor.6.16
* Grieckx gelijmt worden.
g 1.Cor.7.10
h Oft/ ghepaert.
Grieckx/ ghe iockt.
Scheydtbrief.
i Deut.24.1
Jerem.3.1.
k math.5.32
Marc.10.11
Luce.16.18.
1.Cor.7.10.
l Sap.8.21.
m Oft/ ghelubde/

beproeuende hem/ ende seggende: Is het
den mensche gheoorloeft zijn wijf te verla-
ten om allerley c oorsake?
4 Hy antwoordde/ en seyde hen: En hebt
ghy niet gelesen/ d die vanden beghinne
den mensche ghemaeckt heeft / dat hyse
man ende wijf gemaeckt heeft?
5 e En seyde: Hierom salde mensche vad
en moeder verlaten/ en zijnen swijue * aen
hangen. en die twee sullen een vleesch wesen.
6 So en zijn sy nu niet meer twee / maer
een vleesch. g Daeromme / wat Godt te
samen h gheuoecht heeft/ dat en verschey-
de gheen mensche.
7 Sy seyden tot hem: i Waerom heeft
dan Moses gheboden eenen Scheydtbrief
8 te gheuen/ ende haer te verlaten?
Hy seyde tot hen: Om uws herten har-
dicheydt heeft v Moses toe ghelaten uwe
wijuen te verlaten: maer vanden beghinne
en ist niet also ghewees t.
9 k Ende ick segghe v / dat/ wie zijn wijf
verlaet/ anders dan om hoererije/ ende een
ander trouwt/ die doet ouerspel: ende wie de
verlatene trouwt/ die doet ouerspel.
10 Sijne Discipulen seyden tot hem: Staet
de sake des menschen met den wijue alsoo/
so en ist niet goet te trouwen.
11 Hy seyde: l Alle menschen en vaten dit
woordt niet/ maer dien't ghegeuen is.
12 Want daer zijn m ghesnedene / die van
moeders lijue alsoo geboren zijn: ende daer
zijn ghesnedene die vanden menschen ghe-
sneden zijn: ende daer zijn ghesnedene die
hen seluen gesneden hebben om het Coninc
rijcke der Hemelen. Wie dit vaten can/ die
vatet.

n mar.10.13
Luce.18.15.
Kinderkens.
o Mat.18.3
1.Cor.14.20
1.Petr.2.2.
p mar.10.17
Luce.18.18.
God alleen goet.
De geboden moetmen houden.
q Exo.20.12
Deut.5.17.
Roma.13.9.
r Leuit.19.17
Mat.22.39.
Marc.12.31
Galat.5.14.
Jacob.2.8.
Volmaeckt
s Luce.12.33.
t Mat.6.19
1.Tim.6.17
Goet vercoopen.
Schat.
Rijckdom.
u mar.10.23.
Luce.18.24.
Pro.11.28.
x oft Kemel
De salicheit is alleen van Godt.

13 n Doe werden daer kinderkens tot hem
ghebracht dat hy de handen op hen leg-
ghen ende bidden soude. Ende de Disci-
pulen straftense.
14 Ende Jesus seyde: o Laet de kinder
kens/ en en verbiedt hen niet tot my te co-
men: want het Coninckrijcke der Heme-
len behoort den sulcken toe.
15 Ende als hy hen de handen opgheleydt
hadde/ is hy van daer ghegaen.
16 p Ende siet/ daer trat een tot hem / ende
seyde: Goede Meester / wat sal ick goets
doen/ op dat ick het eewighe leuen hebbe?
17 Ende hy seyde tot hem: Wat naemt
ghy my goet? daer en is niemant goet/ dan
de eenige God. Maer wildy ten eewighen
leuen ingaen/ houdt de gheboden.
18 Hy seyde hem: Welcke? Ende Jesus sey-
de: q Ghy en sult niet dooden: Ghy en sult
geen ouerspel doen: Ghy en sult niet stelen:
Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
gheuen.
19 Ghy sult uwen vader en v moeder eeren/
r ende uwen naesten lief hebben / ghelyck
v seluen.
20 De Jonghelinck seyde tot hem: Alle de-
se hebbe ick ghehouden van mijnder ionck-
heyt aen: wat ghebreeckt my noch?
21 Jesus seyde hem: s Soo ghy wilt vol-
maeckt wesen / gaet / vercoopt wat ghy
hebt/ ende gheuet den armen/ t ende ghy
sult eenen schat in den Hemel hebben / en-
de coemt volcht my nae.
22 Doen de Jonghelinck dit woordt ghe-
hoort hadde is hy droeuich wech gegaen:
want hy hadde veel goets.
23 Ende Jesus seyde tot zijnen Discipulen:
Voorwaer segghe ick v lieden/ u dat een
rijck mensche swaerlick sal in het Coninck-
rijcke der Hemelen comen.
24 En wederom segge ick v lieden: Het is
lichtelicker dat een x Kabel doorgae door
eenderr naelden ooghe/ dan dat een rijcke in-
gae int Coninckrijcke Godts.
25 Als zijne Discipulen dat hoorden / wer-
den sy verslaghen/ segghende: Wie can dan
salich worden?
26 Ende Jesus sachse aen / segghende tot
hen: By de menschen is dat onmoghelick/
y maer by Godt is alle dinck mogelick.
27 z Doen antwoordde Petrus / ende seyde
hem: Siet / wy hebben al verlaten / ende
zijn v na ghevolcht: wat sal ons dan wesen?
28 Ende Jesus seyde tot henlieden: Voor-
waer segge ick v/ a dat ghy die my nae ghe-
uolcht zijt. in de wedergheboorte / als de
Sone des menschen sal sitten inden Thoon
zijnder heerlickheyt / sult ghy lieden oock
sitten op twaelf Throonen / oordeelende
de twaelf gheslachten Israels.
29 b Ende soo wie huysen / oft broeders/ oft
susters/ oft vader/ oft moeder / oft wijf/ oft
kinderen / oft ackers verlaet om mijnen
Name/ c die salt hondertfout ontfanghen/
ende het eewighe leuen beeruen.
30 d Maer vele die de eerste zijn / sullen de
laetste wesen: ende de laetste / sullen de eer-
ste wesen.

y Luce 1.37.
ende 18.27.
Job.42.2.
Zach.8.6.
z Mat.4.20
Marc.10.28
Luce.5.11.
ende 18.28.
Al verlaten ende Christum volghen.
a Sap.3.8.
Luce.22.30.
Apoc.3.21.
b Deut.33.9
c Job.42.12
d mat.20.16
Marc.10.31
Luce.13.30.

Dat xx. Capittel.

1. Door de ghelijckenisse vanden wijn-
gaert / bewijst Jesus de gelegentheydt des
Coninckrijcx der Hemelen / 17. voorseydt
zijn doot ende verrijsenisse/ 22. wederseydt
de zijne tot het cruyce/ 25. de selue aftrec-
kende van alle eergiericheydt / 30. en voor-
by gaende verlicht hy twee blinde.

1 VWant het Coninckrijcke der Hemelen
is ghelijck eenen Huysheere/ die des mor-
gens vroech wtghinck om arbeyders te
hueren in zijnen wijngaert.
2 Ende als hy met de arbeyders eens ghe-
worden was voor eenen penninck des
daechs sant hyse in zijnen wijngaert.
3 Ende wtgaende ontrent de derde ure/
sach hy andere op de Marckt ledich staen:
4 Ende hy seyde tot hen: Gaet ghy oock
in mijnen wijngaert: ende wat recht is/ sal
ick v gheuen.
5 Ende sy gingen. Wederom wtgaende on-
trent der seste / ende der neghenster uren/
dede hy desghelijcks.
6 Ende wtgaende ontrent der elfster uren/
heeft hy andere ghevonden ledich staende/
ende seyde tot hen: Wat staet ghy hier den
gheheelen dach ledich?
7 Sy segghen hem: Want ons niemandt
ghehuert en heeft. Hy seyde tot hen: Gaet
ghy oock in mijnen wijngaert / ende ghy
sult ontfangen wat recht is.
8 Ende als het nu late gheworden was/
seyde de Heere des wijngaerts tot zijnen
a Ontfangher: Roept de arbeyders / ende
betaelt hen den loon/ beghinnende van de
laetste tot de eerste.
9 Ende als sy gecomen waren/ die ontrent
der elfder uren ghehuert waren / ontfinghen
sy een yeghelick eenen penninck.
10 En de eerste oock comende / meynden dat
sy meer ontfangen souden: maer sy ont-
fingen oock een yeghelick eenen penninck.
11 Ende doen sy dien ontfanghen hadden
murmureerden sy teghen den Huysheere.
12 Segghende: Dese laetste hebben een ure
gearbeydt / ende ghy hebtse ons ghelijck
ghemaeckt / wy die den last des daechs/
ende de hitte gedraghen hebben.
13 Ende hy antwoordende seyde tot eenen
van hen: Vrient / ick en doe v gheen on-
recht: en zijt ghy niet met my eens ghewor-
den om eenen penninck?

De arbeyders worden tot den wijngaert ghehuert.
a Oft/ Besorgher.

Neemt

14 Neemt wech dat uwe is / ende gaet he-
nen. Ick wil desen laetsten oock gheuen
ghelijck als v.
15 b Ost en ist my niet gheoorloeft te doen
wat ic wil in mijn goet? Is v ooghe boos/
om dat ick goet ben?
16 c Also sullen de laetste / de eerste zijn:
ende de eerste/de laetste. d Want vele zijn
der geroepen/ende luttel wtuercoren.
17 e Ende Jesus opgaende nae Jerusalem/
nam de twaelf Discipulen alleen in den
wech: ende seyde tot hen:
18 Siet/wy gaen op na Jerusalem/ende de
Sone des menschen sal dẽ Ouerpriesteren
ende Schriftgeleerden ouergheleuert wor-
den / ende sy sullen hem ter doodt veroor-
deelen.
19 f Ende sy sullen hem den Heydenen o-
uerleueren/om te bespotten ende te geesse-
len/ende te cruycen/ende ten derden daghe
sal hy opstaen.
20 g Doen quam de moeder der kinderen
Zebedei tot hem met hare sonen / aenbid-
dende hem/ eñ begheerende wat van hem.
21 Ende hy seyde haer : Wat wildy ? Sy
seyde hem : Segt dat dese mijne twee sonẽ
sitten/ de een ter rechter hant / ende de an-
der ter slincker hant in v Coninckrijcke.
22 Jesus antwoordde / ende seyde: h Ghy
en weet niet wat ghy begeert : Cont ghy
den Drinckbeker drincken dien ick drinc-
ken sal ? Ende met dien Doop ghedoopt
worden i daer ick mede ghedoopt worde?
Sy segghen hem: Wy connent.
23 Doen seyde Jesus tot hen: mijnen Drinc-
beker sult ghy wel drincken ende met den
Doop daer ick mede ghedoopt worde/ sult
ghy ghedoopt worden: maer te mijner rech-
ter ende slincker hant te sitten/ dat en staet
my niet te geuen/ maer het sal ghegheuen
worden den k ghenen dien van mijnen He-
melschen Vader bereydt is.
24 Ende als de ander thiene dat hoorden/
namen zijt onweerdichlick van de twee
broederen.
25 Ende alsse Jesus by gheroepen hadde/
seyde hy: l Ghy liedẽ weet dat de Ouerste
der Heydenẽ ouer de selue heerschen / eñ die
groot zijn ghebruycken macht teghen hen.
26 m Alsoo en salt onder v liedẽ niet wesen:
maer wie onder v lieden wil groot worden/
die sy uwe Dienaer.
27 n Ende wie onder v lieden wil de eerste
zijn/ die sy uwe Dienstknecht.
28 o Ghelijck de Sone des menschen niet
en is ghecomen om ghedient te worden/
maer om te dienen/ p ende zijn siele te ghe-
uen tot rantsoeninghe voor vele.
29 q Ende doen sy van Jericho wt ginghen/
volchde hem een groote schare nae.
30 Ende siet / twee blinde sittende by den
wech / als sy ghehoort hadden dat Jesus
voorby ginck riepen sy/ segghende : Heere
Dauids sone ontferme v onser.
31 Eñ de scharen strafteuse / op dat sy swij-
gen souden / Maer sy riepen dies te meer/
segghende: Heere Dauids Sone ontferme
v onser.
32 Ende Jesus stille staende / riepse / ende
seyde : Wat wilt ghy lieden dat ick v doe?
33 Sy seggen tot hem: Heere / dat onse oo-
ghen gheopent worden.
34 Ende Jesus beroert met barmherticheyt
raeckte haer ooghen : ende terstont
werden hare ooghen siende / ende sy volch-
den hem nae.

b Rom.9.21. Quade ooghe. c mat.19.30. Mar.10.31. Luc.13.30. d mat.22.14. e mat.16.21. ende 17.22. Marc.8.31. ende 9.31. ende 10.32. Luce.9.22. ende 18.31. ende 24.7. Christus voorseydt zijn lijden. f Mat.27.2. Luce.23.1. Joan.18.28. Acto.3.13. g mar.10.35. De kinderẽ Zebedei. h Rom.8.26. i Luc.12.50. k mat.25.35. l mar.10.42. Luc.22.25. m 1.Pet.5.3. n mar.9.35. ende 10.43. Christus onse Dienaer. o Joã.13.14. Philip.2.7. p Ephe.1.7. Colos.1.14. 1.Tim.2.6. q mar.10.46. Luce.18.35. Twee blinde. Wordẽ siende.

Dat xxj. Capittel.

1. Jesus comende in Jerusalem/ 8. wordt
ontfangen vanden volcke/ 12. drijft de Coop-
lieden wt den Tempel/ 14. heelt de siecke/ 16.
ontschuldicht de gene die hem lof songen/ 19.
ende den vyghe boom vervloecht hebbende/
21. bewijst de cracht des geloofs/ 28. ende ver
condicht tẽ eynde door twee gelijckenissen/
wat straffe comen sal ouer de ghene die den
Sone Godts verworpen.

1 Ende a als sy by nae Jerusalem waren/
ende ghecomen waren te Bethphaghe/
aen den Olijfberch / doen sandt Jesus
twee Discipulen segghende tot hen:
2 Gaet henen in dat vleck dat voor v leydt/
ende terstondt sult ghy lieden een Ezelinne
vinden ghebonden / ende een Veulen met
haer/ ontbindtse/ ende brengtse my.
3 Ende indien v lieden yemandt yet seydt/
so sult ghy segghen: De Heere heeft dese van
noode: ende hy salse terstont senden.
4 Dit is al geschiet / op dat veruult wor-
de dat ghesproken is door den Propheet/
die daer seydt:
5 b Segt der Dochter Sion: Siet / v Co-
ninck coemt v sachtmoedich : sittende op
een Ezelinne / eñ op een Veulen des Jock-
draghenden Ezels.
6 De Discipulen ginghen/ ende deden ghe-
lijck Jesus hen gheboden hadde.
7 Ende sy brochten de Ezelinne eñ het Veu-
len ghebracht/ende c hebben haer cleederen
daer op gheleyt/ ende hem d daer bouen op
gheset.
8 Ende een groote schare spreydden hare
cleederen op den wech / de andere sneden
tacken van de boomen / ende spreyddense
op den wech.
9 Ende de scharen die voor ghinghen ende
nae volchden riepen segghende: e Hosan-
na dẽ Sone Dauids: Ghepresen sy die daer
coemt inden Naem des Heeren. Hosanna
inde alderhoochste plaetsen.
10 Ende als hy te Jerusalẽ in quam / werdt
de gheheele Stadt beroert/ segghende: Wie
is dese?
11 Ende de scharen seyden: Dese is Jesus
de Propheet van Nazareth in Galilea.
12 f Ende Jesus ghinck inden Tempel
Godts/ ende dreef wt alle g die coopende
ende vercoopende waren in den Tempel/
ende de tafelen der Wisselaren/ ende de stoe-
len der ghener die de Duyuen vercoch-
ten keerde hy omme.
13 Ende hy seyde tot hen : Daer is ghe-
schreuen: h Mijn huys sal een huys der
bedinge genoemt worden. i ende ghy lieden
hebt dat tot eenen Moordtenpl ghemaeckt.
14 Eñ daer ginghen blinde ende creupele tot
hem inden Tempel/ ende hy heeldese.
15 Als nu de Ouerpriesters ende Schrift-
geleerde de wonderlicke heden saghen/ die hy
gedaen hadde ende de kinderen indẽ Tem-
pel/ roepende eñ segghende : Hosanna den
Sone Dauids/ namen sy dat onweerdelick.
16 Eñ seyden tot hem : Hoordy wat dese
segghen? Jesus seyde tot hen: Ja. En hebt
ghy noyt gelesen: k Wt dẽ monde der spra-
keloosen eñ suygendẽ hebdy den lof bereyt?
17 Eñ hy verlietse/ ende ginck wt der Stadt
tot Bethania/ ende herberchde daer.
18 l Des morghens als hy nae de Stadt
wederkeerde/ hongherde hem.
19 Ende siende eenen vyghe boom aen den
wech/ ginck hy tot hem/ ende en vant daer
niet op dan alleenlick bladeren / ende sey-
de tot hem: Wt v en worde gheen vrucht
meer inder eewicheyt. Ende de vyghe boom
verdorde terstont.
20 De Discipulen dat siende / verwonder-
den hen/ segghende: Hoe is de vyghe boom
soo haest verdorret?

a Mar.11.1. Luce.19.29. Christus rijdt na Jerusalem op den Ezel. b Esai.62.11. Zacha.9.9. Joan.12.15. c 2.Reg.9.13. d Joã.12.14. e Dat is behoedt doch dẽ sone Dauids/ die ons tot eenẽ loffelicken Coninc van Gode geneuẽ is. O ghi die daer inden hoochstẽ woonet/ behoet doch/ gheeft doch gelucke ende voorspoedt. Dese woorden zijn ghenomen wt den Psalm 118.26. f mar.11.15. Luce.19.45. Joan.2.14. g Deu.14.26. h 1.reg.8.29. Esai.56.7. i Iere.7.11. De kinderẽ bidden Christo gheluck. k Psal.8.3. l Mar.11.12. Den vyghe boom verdoret.

m mat.17.20 21 Jesus antwoordende/seyde tot henlieden/
Luce 17.6. Voorwaer segge ick v: m Hadt ghy gheloo-
Ghelooue. ue en twyfeldet niet/ soo en soudt ghy niet
alleenlick doen dat den vijgeboom gheschiet
is maer so ghy oock tot desen Berge seyt:
Wordt opgheheuen/ende inde Zee ghewor-
pen het soude ghschieden.
n Jer.29.12 22 n Ende al wat ghy lieden begheert in u-
Math.7.7. wen gebede gheloouende/ ghy sult het ont-
Mar.11.24 fanghen.
Luce.11.9. 23 o Als hy inden Tempel ghecomen was/
Joan.14.13 quamen tot hem daer hy leerde/ de Ouer-
ende 16.24. priesters ende Ouderlinghen des volcks/
Jacob.1.5. seggende: p Door wat macht doet ghy
o marc.11.27 dit? En wie heeft v dese macht ghegheuen?
Luce.20.1. 24 Jesus antwoordende seyde tot hen: Ick
p Exo.2.14 sal v lieden oock een q dinck vragen/ ende
Act.4.7. indien ghy my dat segt / soo sal ick v oock
ende 7.27. seggen door wat macht ick dit doe.
q Griecks/ 25 De Doope Joannis van waer was hy/
woort De wt den Hemel oft wt de menschen? Doen
Doope Jo- ouerleyden sy by henseluen/ en seyden: Seg-
annis/ gen wy wt den Hemel so sal hy ons seggen:
Waerom en hebt ghy hem dan niet ghelooft?
26 Ende segghen wy wt de menschen / soo
r Mat.14.5 vreesen wy de Schare/ r want sy houden
Mar.6.20. alle Joannem voor een Propheet.
27 Ende sy antwoordden Jesu/ segghende:
Wy en weten niet. En hy seyde tot hen-
lieden: Soo en segge ick v oock niet / door
wat macht ick dit doe.
Wie den wil 28 En wat dunckt v lieden : Een mensche
le Gods hadde twee sonen/ ende ghinck tot den eer-
doet. sten/ en seyde: Sone gaet henen/ende werckt
heden in mynen wyngaert.
29 Hy antwoordde ende seyde : Ick en wil
niet/ ende daer na berou hebbende / ghinck
hy henen.
30 En hy ginck tot den anderen / ende seyde
f Ezec.33.31. desgelijcx. Die antwoordde en seyde: f Ick
gae Heere: ende en ghinck niet.
31 Wie van dese twee / heeft den wille des
Vaders gedaen? Sy segghen hem: De eer-
ste. Jesus seyde tot henlieden : Voorwaer
ick segghe v de Tollenaers ende de Hoeren
sullen v voorgaen int Coninckrijcke Godts.
Tollenaers 32 t Want Johannes is tot v lieden gheco-
ende Hoe- men in den wech der gherechticheydt / ende
ren. ghy en hebt hem niet ghelooft: de Tolle-
t Mat.3.4. naers ende de Hoeren hebben hem gelooft:
ende ghy dat siende / en hebt gheen berou
gehadt daer nae / dat ghy hem soudt ghe-
looft hebben.
De Joden 33 Hoort een ander ghelijckenisse/ u daer
zijn de Wyn was een Huysheere die eenen wyngaert
gaert Gods plantede / ende maeckte eenen tuyn daer
die nochtans rontomme ende gegrauen hebbende/ maec-
Christum te hy een wynperse daer in / ende timmer-
gedoot heb- de eenen toren / ende verhuerde dien den
ben. lantlieden/en is in vreemde landen gegaen.
u mar.12.1. 34 Ende als nu de tijdt der vruchten naeck-
Luce.20.9. te/sant hy zijn Dienstknechten tot de Lant-
Psalm.80.9 lieden om zyne vruchten te ontfanghen.
Esai.5.1. 35 Doe namen de Landtlieden zyne Dienst-
Jerem.2.21. knechten ende hebben den eenen ghesla-
ende 12.10. ghen/ den anderen gedoot/ den derden ghe-
steenicht.
36 Doe sandt hy wederom andere Dienst-
knechten wt / meer dan de eerste : ende sy
deden hen desghelijcx.
37 Ten laetsten sandt hy zijnen sone tot
hen/seggende: Sy sullen mynen sone ont-
x Psal.2.8. sien.
Hebre.1.2. 38 Ende als de Landtlieden den sone sagen/
y Psal.2.1. seyden sy onder malcanderen: x Dit is de
Mat.26.3. erfgename, y coemt laet ons hem dooden/
ende 27.1. ende zyne erve besitten.
Joan.11.53. 39 Ende sy namen hem/ dreuen hem wt den
Rom.?.28. wyngaert, ende doodden hem.

40 Als nu de Heere des wyngaerts comen
sal/wat sal hy dien Lantlieden doen?
41 Sy seggen tot hem: Hy sal de quade qua-
lick z handelen/ ende den Wyngaerdt sal z Griecks/
hy anderen Landtlieden verhuren / die verderuen.
hem de vruchten te haren tijden sullen geuen. De Joden
42 Jesus seyde tot hen : En hebt ghy noyt verworpen
ghelesen inder Schrift: a De Steen die de de Heydens
Timmerlieden verworpen hebben / die is aenghenomen.
ghewoorden tot een Hooft des hoecx: dat a Ps.118.22
is van den Heere gheschiet/en het is won- Esai.8.14.
derlick in onsen ooghen? ende 28.16.
43 Daerom segghe ick v lieden: b Het Co- Mat.12.10
ninckrijcke Godts sal van v wechghheno- Luce.20.17.
men / ende c den Volcke ghegheuen wor- Roma.9.33
den/ dat zyne vruchten voortbrenght. 1.Petr.2.6.
44 d Ende soo wie op desen steen valt/ die b Exo.32.10
sal ghebroken worden : ende e op wien 4.Esd 1.24.
hy valt, dien sal hy vermorselen. Mat.8.12.
45 f Als de Ouerpriesters ende de Phari- c Esaie.55.5.
zeen dese zyne ghelijckenissen hoorden/ be- d Esai.8.15.
kenden sy dat hy van hen sprack/ Zach.12.3.
46 Ende soeckende hem te vanghen/ vreesden sy de scharen / want sy hielden hem e Dan.2.34
g voor een Propheet. f Luce.20.19
g Luce.7.16.
Joan.7.40.

Dat xxij. Capittel.

1. Door de gelijckenisse vande Bruyloft/
7. thoont Jesus de verworpinghe der on-
gheloouigher Joden/15. beuesticht de O-
uericheyt/ 23. bewijst de opstandinghe te-
ghen de Sadduceen/ 25. leert welcke de
somma der Wet sy / 42. ende bewijst met
der Schrift dat hy de Messias is.

1 Ende Jesus antwoordende heeft we-
derom ghesproken tot henlieden/ door
gelijckenissen/ende ghesept:
2 Het Coninckrijcke der Hemelen is ghelijck Gelijckenis-
een Coninck / die zynen sone een bruyloft se der Bruy-
bereyt hadde. loft/
3 Ende sandt zyne Dienstknechten wt om
de ghenoodde ter bruyloft te roepen / en-
de sy en wilden niet comen.
4 Wederom sandt hy andere Dienstknech-
ten / segghende : Segt den ghenoodden:
Siet/ ick hebbe mijn maeltijt bereydt/ myn
Ossen ende ghemeste Beesten zyn gheslacht
ende het is al bereydt / coemt ter Bruy-
loft.
5 En sy hebbent veracht / ende zijn henen
ghegaen/ de een tot zijnen Acker/ de ander
tot zijn coopmanschap.
6 Ende de ander namen de Dienstknech-
ten ghevanghen / deden haer smaetheydt
aen/ende doodden se.
7 Als de Coninck dat hoorde/werdt hy
seer toornich / ende sandt zyne heyrscha-
ren/ende verdorf die Doodtslaghers / ende
verbrandde haer Stadt.
8 Doen seyde hy tot zijn Dienstknech-
ten: De bruyloft is bereydt / ende de ghe-
noodde en warens niet weerdich.
9 Daerom gaet in de wtganghen der we-
ghen/ en roept ter bruyloft alle die ghy vint. Roepinghe
10 En de Dienstknechten ghinghen wt inde der Heydenen.
wegen/ en vergaderden alle de ghene die sy
vonden/ quade ende goede / so dat de bruy-
loft veruult werdt met * aensittende gasten. * Griecx/
11 En als de Coninck was inghegaen om aenliggende.
de aensittende gasten te aenschouwen/
sach hy daer eenen mensche die niet gheen
bruyloft cleet bekleedt en was.
12 Ende hy seyde tot hem : Vriendt/ hoe zijt
ghy hier in ghecomen sonder bruyloft cleet?
ende hy sweech stille. a Mat.8.12
13 Doen seyde de Coninck tot zijnen Die- ende 13.42.
naren : Bindedt hem handen ende voeten ende 24.51.
ende neemt hem ende worpt hem wt in de ende 25.30.
wterste duysternisse / a Daer sal wesen Luce.13.28.
weenin-

weeninghe ende knersselinghe der tanden.
b mat.20.16 14 b Want vele zijnder gheroepen / maer
weynich wtuercoren.
c Mar.12.13 15 c Doe ghinghen de Pha izeen ende hiel-
Luce.20.20. den raet / hoe sy hem vanghen mochten in
Sy versoec zijne woorden.
kē Christum 16 Ende sonden wt tot hem hare Discipu-
vā des Key- len met de Herodianen segghende : Mee-
sers tribuyt ster / wy weten dat ghy waerachtich zijt/
ende leert den wech Gods in der waerheyt/
eñ en vreeset niemant want ghy en siet den
persoon der menschen niet aen.
17 Waerom segt ons / wat dunckt v / is het
* Oft tzijns ghecoorloeft den Keyser * schattinghe te
gheuen oft niet?
18 Jesus bekennende hare boosheydt/seyde:
19 Ghy gheueynsde lieden / wat versoeckt
† ofte tzijns ghy my? thoont my de † schatting munte:
munte. ende sy brachten hem eenen penninckvoor.
20 Ende hy seyde tot hen : Wiens is dit
beeldt ende opschrift?
21 Sy segghen tot hem: Des Keysers. Doen
seyde hy tot hen: d Soo gheeft den Keyser
d Mat.17.25 dat des Keysers is / eñ Gode dat Gods is.
Roma. 13.7. 22 Als sy dit hoorden/verwonderden sy hen:
Van de ver- ende hem verlatende zijn sy wech gegaen.
rysenisse. 23 e Te dien seluen daghe / quamen tot hem
e Mar.12.18 de Sadduceen / die segghen datter gheen
Luce.20.27. opstandinghe der dooden is / ende vraech-
Act.23.8. den hem/
24 Seggende: Meester/ f Moses heeft ghe-
f Deut.25.5. seydt: Indien yemant sterft gheen kinderen
hebbende/so sal zijn broeder zijn wijf trou-
wen / ende zijnen broeder zaet verwecken.
25 Nu waren by ons seuen broeders / ende
de eerste een wijf ghetrout hebbende /sterf/
ende gheen zaet hebbende / liet zijn wijf
zijnen broeder.
26 Desghelijcks oock de tweedde/ ende de
derde/ tot den seuensten toe.
27 Ten laetsten van al / is oock de vrouwe
ghestoruen.
28 Inde opstandinghe dan/ wiens wijf sal
sy wesen van dese seuen ? want sy hebben-
se alle ghehadt.
29 Jesus antwoordde / ende seyde : Ghy
Oorsaecke dwaelt/ niet wetende de Schrift / noch de
der dwalin- macht Godts.
ghen. 30 Want in de opstandinghe en trouwen
sy niet/ noch en worden oock niet te hou-
welicke gegeuen: maer sy zijn g gelijck En-
g 1.Joā.3.3. ghelen Godts inden Hemel.
31 Ende van de opstandinghe der dooden/
God is der En hebt ghy niet ghelesen dat van Gode
leuendigen. tot v lieden ghesproken is/ die daer seyt:
h Exod.3. 6 32 h Ick ben de Godt Abrahams / ende de
Act.7.32. God Isaacx/ eñ de Godt Jacobs/ Godt en
Hebr.11 16. is geē God der doodē/ maer der leuēdigen.
i mar.12. 28. 33 Eñ als de scharen dit hoorden / verwon-
Het alder- derden sy hen van zijner leere.
meeste ghe- 34 i Ende de Pharizeen ghehoort hebbende
bodt. dat hy den Sadduceen den mondt gestopt
k Luc.10.25. hadde/ zijn sy te samen vergadert.
De liefde 35 k Ende een Schriftgheleerde wt hen/
Godts. vraechde/ hem versoeckende ende seggende:
l Deut.6.5. 36 Meester/ welck is het groot ghebodt in
ende 10.12. de Wet?
ende 30.6. 37 Jesus antwoordende / seyde tot hem:
De liefde l Ghy sult lief hebben den Heere uwē God/
zijns naestē wt alle uwer herten / ende wt alle uwer
m Leu.19.18 sielen, ende wt alle uwen verstande.
Mar.12.31. 38 Dat is het eerste eñ het groot ghebodt?
Rom.13.9. 39 Eñ het tweedde is desen gelijck / m Ghy
Gala.5.14. sult lief hebben uwen naesten ghelijck v
Ephes.5. 2. seluen.
1. Thes.4.9. 40 In dese twee gheboden hangt de gant-
Jacob.2. 8. sche Wet/ ende de Propheten.
n mar.12.35. 41 n Als nu de Pharizeen vergadert wa-
Luce.20.41. ren/ vraechde hen Jesus/

42 Ende seyde: wat dunckt v lieden van
Christo: Wiens sone is hy? Sy segghen
hem: Dauids.
43 Hy seyde tot hen : Hoe noemt hem dan
Dauid door den Gheest/ Heere/ segghende:
44 o De Heere heeft geseyt tot mijnen Hee-
re: sit te mijner rechterhant/ tot dat ick uwe o Psa.110.1.
vyanden sette tot eē voetbāc uwer voeten. Act 2.34.
45 Indien hem Dauid Heere noemt/ hoe is 1.Cor.15.25.
hy dan zijn sone? Hebr.1.13.
46 Ende niemant en conde hem een woordt ende 10.13.
antwoorden: ende niemandt en dorste hem
van dien daghe meer vraghen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus leert dat men doen sal nae de
leere eñ niet nae de wercken der Scriben
eñ Pharizeen/ 5. die gheueynst zijn/ 6. ende
eergierich/ 8. Datter een Meester is / 9.
eñ een vader God/ 10. eñ een leeraer Chri-
stus/ 13. verkondicht ongeluc den Schrift-
gheleerden/ etc. 16. blinde leydtslieden/ die
het Coninckrijck sluyten/ 15. winnen eenen
vreemden/ 18. leeren qualick sweeren/ 23.
het swaerste der Wet latende / 25. 27. vol
roofs eñ eerheyt/ 29. Moorders ghelijck
haer vaders/ 34. eñ om der veruolghinghe
wille/ 37. voorseyt hy den val Jerusalems.

1 DOe sprack Jesus tot de scharen/ eñ tot De Scribē
zijne Discipulen/ seggende: eñ Pharizeē
2 a Op Moses stoel zijn ghesetten de die Godts
Schriftgheleerde ende Pharizeen. Wet leerdē
3 b Waerom al wat sy v lieden ghebieden hoedanich
te houden/ houdt dat / ende doet het / doch sy waren.
na hare wercken doet niet: c want sy seg- a 2 Esd.8.4
ghent/ ende en doent niet. b Deu.17.19
4 d Want sy binden sware ende ondraghe- c Rom.2.17.
licke lasten / ende legghense op de schoude- d Luc.11. 46
ren der menschen / maer selue en willen sy Act.15.10.
die niet aenroeren met haren vingher. Esaie. 10.1.
5 Ende alle hare wercken doen sy / om van e Deut.6.8.
de menschen ghesien te worden / want sy ende 22.12.
maken hare e Gedenckbrieuen breet : ende Nu m.1.83.
maken groote zoomen aen hare cleederen. f mar.12. 39.
6 f Sy begheeren de voorsittinghen in de Luce.11.43.
maeltijden / ende dat voorghestoelte in de ende 20. 46.
Vergaderinghen. Groetingē/
7 Ende sy worden gheerne ghegroet op de g Jaco. 3.1.
marckten/ ende van den menschen g ghe- h Dat is/
naemt h Rabbi Rabbi. Meester.
8 Doch ghy lieden en sult v niet Rabbi i Mala. 1.6
laten noemen / want een is uwe Meester/ k mat26. 26
Christus/ eñ ghy lieden zijt alle broeders. l Job. 12. 29
9 Ende en sult niemant Vader noemen op P10.29. 23.
der Aerden : want i een is uwe Vader die Luce.14.11.
in de Hemelen is. ende 18.14.
10 Ende ghy lieden en sult v niet laten Jac.4 6.10
Meester noemen / want een is uwe Mee- 1. Petr.5.5.
ster/ Christus. m Luce.11.52
11 k De meeste onder v/ sal uwe dienaer zijn. n mar.12.40
12 l Ende soo wie hemseluen verheft / die sal Luce.20.46.
vernedert worden : ende wie hemseluen ver- 2. Tim. 3. 6.
nedert/ die sal verheuen worden. Tit.1.11.
13 m Wee v Schriftgheleerden ende Pha-
rizeen/ gheueynsde/ want ghy sluyt het Co-
ninckrijcke der Hemelen voor de menschen/
ghy gaet daer niet in/ ende die daer ingaen
souden/ laet ghy niet ingaen.
14 n Wee v Schriftgheleerden ende Phari-
zeen/ gheueynsde/ de huysen der Weduwen
eet ghy op / ende dat onder een deksel van
langhe ghebeden. Daerom sult ghy lieden
meerder verdoemenisse ontfanghen.
15 Wee v Schriftgheleerden eñ Pharizeen/
gheueynsde/ want ghy lieden omgaet Zee
ende lant/ om eenen o Jodengenoot te ma- o Griecx/
ken/ eñ als hyt gheworden is / soo maeckt aencome-
ghy hem een soon der Hellen / tweemael linck.
meer dan ghy zijt.

16 Wee v ghy blinde leydtslieden / die daer
segt: So wie sweeren sal by den Tempel/
dat is niet: ende soo wie sweeren sal by den
goude des Tempels, die is schuldich.
17 Ghy dwase ende blinde / welck is meer-
der, dat gout / oft de Tempel die dat gout
heylich maeckt?
18 Eñ soo wie/ segt ghy lieden / sweeren sal
by den Altaer/ dat is niet/ ende wie sweeren
sal by den p Offer die daer op is / die is
schuldich.
19 Ghy dwase ende blinde / welck is meer-
der de q Offer/ oft den Altaer / die den Of-
fer heylich maeckt?
20 Daerom / soo wie sweert by den Altaer/
die sweerdt by den seluen / ende by al dat
daer op is.
21 r Ende soo wie sweert by den Tempel/
die sweert by den seluen / ende by dien die
daer in woont.
22 s Ende soo wie sweert by den Hemel / die
sweert by den Throon Godts / ende by
hem die daer op sit.
23 t Wee v Schriftgheleerden ende Pha-
rizeen/ ghy gheueynsde / want ghy lieden
vertient Munte / Anijs eñ Comijn: u ende
hebt achter gelaten het swaerste inde Wet/
namelick/ oordeel barmherticheit eñ x geloo
ue: dit moestmē doē: eñ dat niet achter laten.
24 Ghy blinde Leydtslieden / die daer een
mugge wtzyget, eñ verslindt eenen Kemel.
25 y Wee v Schriftgheleerden ende Phari-
seen / gheueynsde / die daer het buytenste
des Drinckvats ende des Schotels reyn-
nicht: ende binnen zijn sy vol roofs ende
onmaticheyts.
26 Ghy blinde Phariseen/ z reynicht eerst
het binnenste des drinckvats / eñ des scho-
tels/ op dat oock het buytēste reyn worde.
27 a Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
riseen/ ghy gheueynsde / want ghy zijt ghelijck
de gewitte grauen/ die van buyten schoon
schijnen, ende van binnen zijn sy vol doo-
de beenen/ ende alle onreynicheyt.
28 Also schijnt ghy oock van buyten den
menschen rechtueerdich : ende van binnen
zijt ghy vol gheueynstheydts ende onghe-
rechticheyts.
29 b Wee v Schriftgheleerde ende Pha-
riseen/ gheueynsde / want ghy timmert de
grauen der Propheten / ende verchiert de
grauen der Rechtueerdighen.
30 Ende segt : Hadden wy te onser vaderen
daghen gheweest / wy en souden doch niet
gheweest hebben hare medegheselen in
het bloedt der Propheten.
31 Aldus gheeft ghy lieden ouer v seluen
ghetuyghenisse/ c dat ghy kinderen zijt der
genen/ die de Prophetē ghedoodt hebben.
32 Ghy lieden veruult oock de mate uwer
vaderen.
33 Ghy Slanghen / ghy Adderen ghebroet-
sel / hoe sult ghy lieden de Helsche verdoe-
menisse ontgaen?
34 d Daerom siet / ick e sende tot v lieden
Propheten/ eñ Wyse / ende Schriftghe-
leerde / ende sommighe van hen sult ghy
doodē/ eñ cruycen, f ende sommige van hen
sult ghy geesselē in uwe Vergaderingen/ eñ
veruolghen van de een stadt inde ander.
35 O/ dat op v lieden come alle dat recht-
ueerdige bloet dat opter aerden wtgestort
is/ g vanden bloede des rechtueerdighen
Abels/ tot h het bloet Zacharie/ des soons
Barachie/ welcken ghy lieden ghedoodt
hebt/ tusschen den Tempel eñ den Altaer.
36 Voorwaer segghe ick v/ dat sal al op dit
gheslachte comen.
37 i O Jerusalē/ Jerusalem/ die de Prophe-

Sweerē by den Tēpel.
p Griecx/ Gaue.
q Griecx/ Gaue.
r 1.Reg.8.13. 2.Par.6.1.
s 1.Par.6.33. Esai.66.1. Mat.5.24. Act.7.49.
t Luc.11.42.
u 1.Sa.15.22. Syrac.4.17. Osee.6.7. Mich.6.8. Mat.9.13. ende 12.7.
x Dat is: waerheyt.
y Luc.11.39.
z Tit.1.15.
Ghewitte grauen.
a Luc.11.44.
Der Propheten grauen timmeren.
b Luc.11.47.
c Act.7.52. 1.Thes.2.15.
Propheten veruolgen.
d Lu.11.49.
e Mat.10.16. Luc.10.3. Joan.16.2. Act.7.52. Hebr.11.34.
f Act.5.41.
g Gen.4.8. Hebr.11.4.
h 2.Paral. 24.22.
i Luc.13.34.

ten doodt / eñ steenichtse die tot v ghesen-
den zijn: k hoe menichmael hebbe ick uwe
kinderē willen vergaderē/ gelijck een Hin-
ne hare Kiecken vergadert onder hare
vleughelen/ ende ghy en hebt niet ghewilt.
38 l Siet/ v lieder huys wort v woest gelaten.
39 Want ick segghe v lieden : Ghy en sult
my van nu aen niet meer sien / tot dat ghy
segt: m Ghebenedijt sy hy / die daer coemt
inden Name des Heeren.

Dat xxiiij. Capittel.

3. Christus gheuraecht/ 24. voorseydt
wat teeckenen voor zijn toecoemst sullen
gaen: 42. vermaent de zijne tot waken/
48. dreyghende de ghene die de lanckmoe-
dicheyt Godts misbruycken.

1 Ende a Jesus wtgaende vanden Tem-
pel/ ghinck henen / ende de Discipulen
quamen tot hem / om hem de timme-
ragie des Tempels te thoonen.
2 Eñ Jesus seyde tot henlieden: Siet ghy
dit niet altemael? Voorwaer segghe ick v:
b Hier en sal niet eenē steē op dē anderē ge-
laten wordē/ die niet afgebrokē sal worden.
3 c Als hy op den Olijfberch geseten was/
ginghen zijne Discipulen tot hem bezijden/
segghende: d Segt ons, wāneer sal dit we-
sen? ende welck sal dat teecken uwer toe-
coemst wesen/ eñ der eyndinghe der wereit?
4 Jesus antwoorde ende seyde: e Siet
dat v niemant en verleyde:
5 f Want vele sullen comen in mijnen Na-
me/ seggende: g Ic ben Christus/ eñ sullen-
der vele verleyden.
6 Ghy sult hooren Oorloghen/ ende ghe-
ruchten der oorloghen : Siet dat ghy niet
verschrickt en wort/ want het moet al ghe-
schieden: maer noch en ist gheen eynde.
7 † Want het een volck sal teghen dat an-
der opstaen/ ende dat een Coninckrijck te-
gen dat ander: ende daer sullen zijn Peste-
lencien ende dieren tyden / ende Aerdtbe-
uinghen/ hier ende daer.
8 Eñ dit alles is een beginsel der smerten.
9 * Dan sullen sy v ouerleueren in ver-
driet/ ende sullen v dooden/ ende ghy lieden
sult ghehaet worden van alle volcken om
mijns Naems wille.
10 Eñ dan sullender vele gheergert worden/
ende malcanderen verraden ende haten.
11 Ende vele valsche Propheten sullen op-
staen, ende sullender vele verleyden.
12 h Ende want de ongherechticheydt ver-
menichfuldicht sal worden/ soo sal de lief-
de in velen vercouden.
13 i Maer wie volstandich blijft totten
eynde/ die sal salich worden.
14 Ende dit Euangelium des Coninckrijcx
sal door de gheheele wereit ghepredickt
worden/ tot getuygenisse allen volcke: ende
dan sal het eynde comen.
15 k Wāneer ghy dan sien sult den grou-
wel der verwoestinghe / daer van ghespro-
kē is l door dē Propheet Daniel/ staen inde
heylige plaetse/ die dat leest, die versta het.
16 Als dan / wie in Judea is / die vliede
op de Berghen.
17 Eñ wie op het dack is/ die en come niet
af om yet op te nemen dat in zijn huys is.
18 Ende wie op den Acker is / die en keere
niet wederōme om zijne cleederen te halen.
19 Wee den vrouwen die kint dragen/ ende
die soogen in die daghen.
20 Bidt dat uwe vlucht niet en ghesschie-
de inde winter/ m noch op den Sabbath.
21 n Want dan sal groote verdruckinghe
wesen/ desgelijcx niet gheweest en is vande
beghinne der Wereldt aen tot nu toe/ noch
oock wesen en sal.

k 4.Esdr. 1.28.
Psal.69.26. Act.1.20. Esa.1.7. Jere.7.33.
l Mich.3.12.
m Psalm. 118.26.
a Mar.13.1. Luc.21.5.
Der Joden verwoestinghe.
b Lu.19.44. 1.Reg.9.8. Mich.3.12.
c Mar.13.1. Luc.21.7.
d Act.1.6.
Van de toecoemst Christi.
e Jer.29.8. Ephes.5.6. Colos.2.18. 2.Thes.2.1. 1.Joan.4.1.
f Jer.14.14. ende 23.21.
g Griecks/ ghesalfde.
† Esaie.19.2. 4.Esd.13.31. ende 15.15.
* Mat.10.17. Marc.13.9. Luce.21.12. Joan.15.19. ende 16.2. Apoc.2.10.
h 4.Esd.5.2. ende 14.16.
i Mat.10.22. Marc.13.13. Luce.21.19. Apoca.2.7. ende 3.10.
Der Joden verwoestinghe.
k Mar.13.14. Luce.21.20.
l Dan.9.27.
m Act.1.12.
n Dan.12.1.

Ende

22 Eñ en werden dese dagen niet vercort/
daer en soude gheen vleesch behouden wor-
den. Maer om der wtuercorenen wille/
sullen de daghen vercort worden.
23 Indien dan yemandt tot v lieden seydt;
o Siet hier is Christus/oft daer / en ghe-
looues niet.
24 p Want daer sullen valsche q Christi/
ende valsche Propheten opstaen/ ende sul-
len groote teeckenen ende wonderlickhe-
den doen/alsoo dat sy oock/(waert mooghe-
lick) de wtuercorenen verleyden souden.
25 Siet/ick hebt v lieden te voren ghesevdt.
26 Hierom / indien sy tot v segghen / Siet
hy is inde Woestyne / soo en gaet niet wt:
Siet/hy is in de binnencameren / en ghe-
looft het niet.

Mē wachte van die hemseluen valschelick segghē Christus te zijn.
o mar.13.21 Luce.21.7.
p 1.Tes.2.11 Deut.13.1.
q Dat is ge salfde.

27 Want ghelijck de Blixem vanden Oo-
sten wt gaet/eñ schijnt tot inden Westen/
alsoo sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
28 r Want waer een doot lichaem is / daer
sullen oock de Arenden vergaderen.
29 s Terstont nae de verdruckinge dier da-
ghen / sal de Sonne verduystert worden /
ende de Mane en sal haer schijnsel niet ghe-
uen / ende de Sterren sullen van den Hemel
vallen / ende de crachten der Hemelen sul-
len beroert worden.
30 t Ende dan sal het teecken des Soons
des menschen verschijnen in den Hemel/
ende dan sullen alle gheslachten der aerden
huylen / ende sullen den Sone des men-
schen sien comen inde wolcken des He-
mels/met groote cracht ende eerlickheydt.
31 Ende hy sal zijne Enghelen wt senden
u met der Basuynen / ende grooter stem-
me: ende sy sullen zijne wtuercorene ver-
gaderen vande vier winden / x van deen
eynde des werelts tot den anderen.
32 y Leert vanden Vygheboom een ghelyc-
kenisse / Als nu zijne tacken teer worden/
ende de bladeren wtspruyten / dan weet
ghy dat de Somer by is.
33 Also oock / als ghy dit alles siet / weet
dan/dat het na by is inde deuren.
34 Voorwaer ick segge v/ dit gheslachte en
sal niet vergaen/tot dat dit alles ghesche.
35 z Hemel ende Aerde sullen vergaen/
doch mijne woordē en sullen niet vergaen.
36 a Ende van dien daghe ende van dier
uren en weet niemandt/noch oock de En-
gelen der Hemelen: dan alleen mijn Vader.
37 b Ende ghelijck als de daghen Noe
waren / alsoo sal oock de toecomste des
Soons des menschen wesen.
38 Want ghelijck sy in die daghen voor
de Diluuie waren / etende / drinckende/
trouwende / ende tot het houwelick wt-
gheuende/ c tot dien dach/ dat Noe inde
Arcke ghinck.

Teeckenen der eyndinge des werelts.
r Iob 39.32 Luce.17.17.
s mar.13.24. Luc.21.25. Esa.13.10. Ezech.32.7. Ioel.2.31. ende 3.15. Apoc.6.12.
t Dan.7.10. Mat.16.27 ende 25.31. ende 26.63. Mar.13.26 ende 14.61. Luc.21.27. Act.1.11. 2.Tess.1.10. Apoca.1.7.
u 1 Cor.15.52 1.Thes.4.16
x Gr. vande weerste des Hemels tot zijn weerstē.
y mar.13.29. Luc.21.29.
z mar.13.31. Psa.102.27. Esa.51.6. Hebr.1.11.
a mar.13.32 Acto.1.7.
b Luc.17.26 Gene.6.6. 1.Pet.3.20.
c Gene.7.7

39 Ende en bekendent niet tot dat de wa-
terbloet quam/ende namse alle wech: alsoo
sal oock de toecoemste des Soons des
menschen wesen.
40 d Dan sullen daer twee in den Acker
wesen / de eene sal aenghenomen worden/
ende de andere sal verlaten worden.
41 Daer sullen twee malen in de Meulen/
de eene wordt aenghenomen / ende de an-
dere verlaten.
42 e Daerom waeckt / want ghy en weet
niet in wat ure de Heere comen sal.
43 f Ende weet dit / hadde de Huysheere
ghewetē/te wat tyde de Dief comen sou-
de/hy soude voorwaer ghewaeckt hebben/
ende en hadde zijn huys niet laten door-
grauen.
44 Daeromme weest ghy oock bereydt/

d Luc.17.34 1.Thes.4.17
Datmen moet wakē.
e mat.25.13. Mar.13.33. Luc.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6.
f Luc.12.39. 2.Thes.5.2. 2.Pet.3.10. Apoc.3.3. ende 16.15.

want ter uren die ghy niet en meynt / sal
de Sone des menschen comen.
45 g Wie is nu een ghetrouwe ende voor-
sichtich Dienstknecht / die zijn Heere ouer
zijn huysghesin ghestelt heeft/ om hen spy-
se te gheuen ter bequamer tydt?
46 Salich is die Dienstknecht / dien zijn
Heere beuindt alsoo doende als hy coemt.
47 Voorwaer segghe ick v/ hy sal hem ouer
alle zijne goeden setten.
48 Maer indien de boose Dienstknecht in
zijn herte seyt: Mijn heere vertreckt te comē:
49 Ende beghint zijn mede Dienstknechten
te slaen/ ende te eten ende te drincken met
den Dronckaerts.
50 Soo sal de Heere deses Dienstknechts
comen / ten daghe als hy hem niet en ver-
wacht / ende ter uren die hy niet en weet.
51 Ende sal hem in stucken houwen ende zijn
deel sal hy met de geueynsde stellen. h Daer
sal weeninge eñ knersselinge d tandē wesen.

Getrouwe diēstknecht
g mat.25.21 Luc.12.42.
Ongetrouwe Dienstknecht.
Geueynsde
h mat.8.12. ende 13.42. ende 22.13. ende 25.30. Luc.13.29.

Dat xxv. Capittel.

1. By de ghelijckenisse van de Maech-
den/14. ende Talenten/19. leert Iesus eenen
yegelicken zijn beroepinge volgen/31. daer
nae beschrijuende het laetste oordeel/34. ver
maēt hi eenē yegelickē tot wercke der liefdē.

1 DAn sal het Coninckrijcke der Heme-
len ghelijck worden thien Maechden/
de welcke hare Lampen namen/ ende
gingen den Bruydegom te ghemoete.
2 Ende de vijue waren voorsichtich / ende
de andere vijue waren dwaes.
3 De dwase namen hare Lampen/ ende en
namen gheen Olie met haer.
4 Maer de voorsichtighe namen hare Lam
pen/ ende oock de Olie in hare vaten.
5 Ende doe de Bruydegom vertoefde te
comen/ werden sy alle slaperich /eñ sliepen.
6 Ende ter middernacht werdt daer een
gheroep/Siet/de Bruydegom coemt / gaet
wt hem te ghemoete.
7 Doe stonden alle de Maechden op / ende
vercierden hare Lampen.
8 Ende de dwase seyden tot de voorsicht-
tighe : Gheeft ons van uwe Olie / want
onse Lampen gaen wt.
9 Doe antwoordden de voorsichtighe / seg-
ghende: Gheensins / op dat niet ons ende
v lieden en ontbreke / Gaet lieuer tot de
vercoopers/ende coopt voor v seluen.
10 Als sy henen ghinghen te coopen/quam
de Bruydegom: ende die bereydt waren/
ghinghen met hem in ter bruyloft / ende de
deure werdt toegheslooten.
11 Daer na comen oock de andere Maech-
den/segghende: Heere/Heere doet ons open.
12 Ende hy antwoordde/ende seyde : Voor-
waer segge ick v lieden/ a ic en kenne v niet.
13 b Daerom waeckt / want ghy en weet
noch den dach noch de ure / inde welcke de
Sone des menschen comen sal.
14 c Want het is ghelijck een mensche die
buyten lants reysende / riep zijne Dienst-
knechten/ende gaf hen zijn goet ouer.
15 Den eenen gaf hy vijf d Talenten: den
anderen twee:den derden een:eenen yeghe-
licken naer zijn eyghen vermoghen / ende
reysde terstondt buyten landts.
16 Doen ghinck hy / die vyf Talenten ont-
fanghen hadde / leyde die te wercke/ ende
e wan ander vijf Talenten.
17 Desghelijcx hy/ die de twee ontfanghen
hadde/wan oock andere twee.
18 Maer hy die eē ontfanghen hadde / ginck
henen/ende maeckte eenen kuyl inde Aer-
de/ende verberch het ghelt zijns Heeren.
19 Ende nae langhen tydt/ coemt de Heere

Ghelijckenisse van de Maechdē.
a mat.7.23. Luc.13.25.
b mat.24.42 Mar.13.33. Luce.12.40. ende 21.34. 1.Thes.5.6.
c mat.13.34 Luc.19.12.
d Een Talent mochte zijn ontrent ses hondert gulde croonen.
e Gr. winste.

deser Dienstknechten / ende houdt reken-
De getrou- schap met hen.
we Dienst- 20 Ende die de vyf Talenten ontfanghen
knecht. hadde quam / ende bracht noch ander vyf
Talenten/segghende : Heere / vyf Talen-
ten hebt ghy my ghegheuen / ende siet/ ander
vyue heb ick daer mede ghewonnen.
21 Doe seyde de Heere tot hem : Wel goede
f Matthe. eñ getrouwe Dienstknecht / f ghy hebt ouer
24.45. weynich ghetrouwe gheweest ouer vele sal
Luc.12.42. ick v setten: gaet inde vreuchde ws Heeren.
22 Doe quam oock die de twee talenten ont-
fanghen hadde/ eñ seyde: Heere / ghy hebt
my twee Talenten ouergegeuen / siet twee
andere hebbe ick daer mede ghewonnen.
23 Syn Heere seyde tot hẽ: Wel goede ende
ghetrouwe Dienstknecht / ouer weynich
hebdy getrouwe geweest / ouer vele sal ick
v settẽ/ gaet in tot de vreuchde ws Heeren.
De onghe- 24 Doe quã hy ooc die dat een talent ont-
trouwe fanghen hadde/ ende seyde: Heere/ ick kende
Dienstknecht v / dat ghy een hardt man zyt/ maeyende
dat ghy niet ghesaeyt en hebt/ ende verga-
derende daer ghy niet ghestroyt en hebt:
25 Ende ick vreesende / ghinck henen ende
verberchde v talent inde aerde / Siet daer/
ghy hebt dat uwe is.
26 Doe antwoordde zyn Heere / ende sey-
de tot hem: Ghy boose eñ traghe knecht/
ghy wist dat ick maeye daer ick niet ghe-
saeyt en hebbe / ende vergadere daer ick
niet ghestroyt en hebbe.
27 Soo moest ghy dan myn ghelt den Wis-
selaers ghedaen hebben/ ende ick comende/
hadde het myne ontfanghen met woecker.
28 Daerom neemt dat talent van hem/ende
gheeft het hem die thien talenten heeft.
g mat.13.12 29 g Want een yeghelick die daer heeft/
Mar.4.24 dien sal ghegheuen worden / ende hy sal o-
Luc.8.18. uervloedich hebben : Ende wie niet en
ende.9.26. heeft/ van dien sal oock het ghene dat hy
h mat.8.12. heeft/ wech ghenomen worden.
ende 13.42. 30 Eñ den onnutten Dienstknecht worpt
ende 22.13. wt inde wterste duysternisse/ h daer sal
ende 24.51. wesen weeninge eñ knerssinge der tanden.
Luc.13.28. 31 i Ende als de Sone des menschen sal
Wterste comen in zyn eerlicheydt/ eñ alle zyne hey-
Ordeel. lighe Enghelen met hem / dan sal hy sitten
i mat.16.27 op den Throon zynder heerlickheyt.
ende 26.64 32 Ende alle volcken sullen voor hem ver-
Mar.14.62 gadert worden/ k ende hy salse van een
Luc.21.27. ander scheyden / ghelijck de Herder de
Act.1.11. Schapen vande Bocken scheydt.
1.Thes.4.16 33 Ende de Schapen sal hy tot zynder
2.The.1.10. rechter handt setten / ende de Bocken te
Apoca.1.7. zynder slincker handt.
k Eze.34.20 34 Dan sal de Coninck segghen tot de ghe-
ne die te zynder rechter handt zyn sullen:
Coemt ghy ghesegende myns Vaders/
Gesegende. besidt dat Coninckrycke dat l v bereydt
l mat.20.23 is vanden beginne der werelt.
mar.10.40. 35 m Want ick ben hongherich gheweest/
m Esa.58.7 ende ghy hebt my ghespyst : Ick ben dor-
Ezec.18.7. stich geweest/ ende ghy hebt my te drinc-
n Heb.13.2. ken ghegheuen: n Ick was een vreem-
delinck/ ende ghy hebt my gheherberght:
36 Ick was naeckt/ ende ghy hebt my be-
o Eccl.7.36 cleedt: o Ick ben cranck gheweest / ende
p 2.Timo- ghy hebt my besocht: p Ic ben geuangen
the.1.10. gheweest/ eñ ghy zyt tot my ghecomen.
37 Dan sullen hem de Rechtueerdighe ant-
woorden/ ende segghen : Heere/ wanneer
hebben wy v hongherich ghesien / eñ heb-
ben v ghespyst? ofte dorstich / ende hebben
v te drincken ghegheuen?
38 Ende wanneer hebben wy v een vreem-
delinck ghesien / ende hebben v gheher-
berght? Oft naeckt/ ende hebben v becleedt?
39 Oft wanneer hebben wy v cranck/ oft in
de geuanckenisse gesiẽ/ eñ zyn tot v gecomẽ?
40 Ende de Coninck sal antwoorden / ende
hen segghen : Voorwaer segghe ick v lie-
den: q So wat ghy eenen van desen my- q mat.10.42
nen minsten broederen ghedaen hebt / dat Mar.9.41
hebt ghy my ghedaen. Joan.13.20
41 Dan sal hy oock segghen tot de ghene Prou.14.31.
die ter slincker handt zyn sullen : r Gaet Veruloecte
wech van my ghy veruloeckte / s in dat r Psal.6.9.
eewighe vyer / dat bereydt is den Duy- Matt.7.23.
uel/ ende zynen Engelen. Luc.13.25.
42 Want ick ben hongerich gheweest/ ende s Esa.30.33
ghy en hebt my niet te eten ghegheuen: Ick Apoc.19.20
ben dorstich gheweest/ ende ghy en hebt my
niet te drincken ghegheuen.
43 Ick was een vreemdelinck/ ende ghy en
hebt my niet gheherberght: Ick was naeckt/
ende ghy en hebt my niet becleedt: ick was
cranck/ eñ inde gheuanckenisse/ ende ghy en
hebt my niet besocht.
44 Dan sullen sy oock hem antwoordẽ / ende
seggen: Wanneer hebben wy v hongherich
of dorstich/ of een vreemdelinck/ oft naeckt/
of cranck/ oft inde gheuanckenisse ghesien/
ende en hebben v niet ghedient?
45 Dan sal hy haer antwoorden eñ seggen:
t Voorwaer segghe ick v lieden / wat ghy t Zach.2.8
eenen van desen minsten niet ghedaen en Exod.14.32.
hebt/ dat en hebt ghy my oock niet gedaen. ende 17.5.
46 u Eñ dese sullen gaen inde eewige pyne/ u Dan.12.2
eñ de Rechtueerdige in dat eewige leuen. Joan.5.29.

Dat xxvi. Capittel.

1. De Joden houden raedt om Jesum
te dooden/ 6. de welcke ontschuldicht de
vrouwe tegẽ de murmureerders/ 20. Eten-
de met zyne Discipulen / 26. sedt hy het
Auontmael in/ 31. voorseydt de toecomen-
de ergernisse/ 39. bidt den Vader/ 47. ende
verraden zynde van Judas/ 56. ende verla-
ten van alle zynen Discipulen/ 59. is ghe-
noechsaemlick beschuldicht voor Caiphas/
62. daer na als hy hẽ seluẽ hadde den Sone
Gods geseyt/ 63. wort hy gheoordeelt der
doot weerdich/ eñ bespogen eñ gheslagen/
69/ ende verloochent van Petro.

1 Ende het gheschiedde / als Jesus alle Christus
dese woorden gheeyndicht hadde / sey- voorseydt
de hy tot zyne discipulen: zyn doodt.
2 a Ghy weet dat na twee dagen Paesschen a Mar.14.1
wordt ende de Sone des menschen sal ouer- Luc.22.1.
geleuert worden/ om ghecruyst te worden. Joan.11.1.
3 b Doen vergaderden de Ouerpriesters Der Joden
ende Schriftgeleerde / eñ de Ouderlinghen raedt tegen
des volcks inde Sale des Ouerpriesters/ Christum.
die ghenoemt werdt Caiphas. b Joa.11.47
4 Ende hielden te samen raedt / hoe sy Je- Psal.2.2.
sum met listen vangen mochten eñ dooden. Act.4.27.
5 Maer sy seyden : Niet op den Feest-
dach / op dat daer gheen oproer en ghe-
schiede inden volcke.
6 c Doe nu Jesus in Bethania was/ ten c Mar.14.3
huyse Simonis des Melaetschen. Luc.7.37.
7 Quam tot hem een Vrouwe met een Joan.11.2.
d glas costelicker Salue/ eñ heeftse wtghe- ende 12.3.
stort op zyn hooft/ daer hy ter Tafe. sat. d Gr. Ala-
8 Als dat de Discipulẽ sagen/ namẽ zyt on- bastrõ/ dat
weerdelic/ eñ seydẽ: waer toe dient dit verlies? is / een vat
9 Want dese salue mocht diere vercocht/ sonder oorẽ
ende den Armen ghegheuen worden. of yet daer-
10 Ende Jesus dat bekennende/ seyde tot men het by
hen: Waerom zyt ghy lieden der vrouwen grypẽ mach
moeyelick/ want sy heeft een goet werck
aen my ghewrocht.
11 e Want de Arme hebt ghy altyts by u- Arme.
lieden / maer my en hebt ghy niet altyts. e Deu.15.11.
12 Want dat sy dese salue op myn lichaem
ghegoten heeft / dat heeft sy ghedaen om
my te begrauen.
13 Voorwaer segghe ick v lieden / waer dit
Euan-

Euangelium gepredict sal worden inde ge-
heele werelt/ daer salmen oock segghen tot
haer ghedachtenisse/ wat sy ghedaen heeft.
Judas ver- 14 f Doe ginc een vande twaelue/ genaemt
coopt Chri- Judas Jscarioth tot de Ouerpriesters/
stum. 15 Ende seyde: Wat wilt ghy lieden my
f mar.14. geuen/ende ick sal hem v ouerleueren? Ende
Luc.22.4. sy setteden hem dertich siluere penningen.
16 Ende van dien tijdt aen/sochte hy ghele-
gentheyt/op dat hy hē ouerleueren mochte.
De Disci- 17 g Ende op den eersten dach h des soeten
pulen gaen broodts/ quamen de Discipulen tot Je-
het Pascha sum/ende seyden hem: Waer wildy dat
bereyden. wy v bereyden het Pascha te eten?
g mar.14.12 18 Eñ hy seyde: Gaet henen in de stadt tot
Luc.22.7. sulck een man/ende segt hem: De Meester
h Exo.12.17 seydt: Mijnen tijdt is na by: by v wil ick
mijn Pascha houdē met mijne Discipulen/
19 Ende de Discipulen deden ghelijck haer
Jesus beuolen hadde/ ende bereydden dat
Pascha.
Christus 20 i Ende als het nu auondt gheworden
eet het Pa- was/ sadt hy ter Tafel met de twaelue.
scha 21 Ende als sy aten/ seyde hy: Voorwaer
i mar.14.17. segge ic v liedē/ k een vā v sal my verraden.
Luc.22.14. 22 Ende sy seer droeuich gheworden zijn-
Joan.13.21 de/ hebben een yeghelick beghinnen te seg-
k Act.1.17. ghen: Ben icket Heere?
l Psa.41.10 23 Hy antwoordde ende seyde: l Die zijn
Luc.22.22. handt met my in de Schotel ingheдopt
Joan.13.26 heeft/ die sal my verraden.
24 De Sone des menschen gaet ghelijck
van hem gheschreuen is: ende wee den men-
sche door welcken de Sone des menschen
verraden wordt: Het hadde dien mensche
goet gheweest niet gheboren te zijne.
25 Doe antwoordde Judas die hem ver-
m Dat is/ riet/ende seyde: Ben icket m Rabbi? Hy
Meester. seyde tot hem: Ghy hebt het ghesepdt.
n mar.14.22 26 n Eñ als sy aten/ nam Jesus het broodt/
Luc.22.19. ende als hy ghedanckt hadde/ brack hyt/
1 Cor.11.23. ende gaft zijnen Discipulen/ ende seyde:
Nemt/ etet/ dit is mijn lichaem.
27 Ende hy nam den Drinckbeker/ ende
danckte/ ende gaffen hen/ ende seyde:
Drinckt alle daer wt.
Vergeuin- 28 Want o dit is mijn bloedt des Nieu-
ge der son- wen Testaments/ dat voor velen verga-
den. ten wordt tot vergheuinghe der sonden.
o Exo.24.8 29 Ende ick segge v lieden: Jck en sal van
nu voort niet meer van dese vrucht des
Wijnstocks drincken/ tot op dien dach/
wanneer ick dat nieuwe drincken sal/ in
het Coninckrijcke mijns Vaders.
p Marci/ 30 p Ende als sy den Lofsanck ghesproken
14.26. hadden/ ginghen sy wt nae den Olijfberch:
Luc.22.29. 31 Doe seyde Jesus tot hen: Ghy sult al-
Joan.8.1 le aen my gheergert worden in desen
Der Apo- nacht/ want daer is ghescreuen: q Jck
stelen erger- sal den Herder slaen/ ende de Schapen
nisse. der Cudden sullen verstroyt worden.
q Joā.16.31 32 r Maer na dat ick sal opghestaen we-
Zach.13.7. sen/ sal ick v voorgaen na Galileam.
r mat.28.10 33 Ende Petrus antwoordende/ seyde tot
Mar.14.28 hem: s Want sy oock alle aen v gheer-
ende 16.7. gert worden/ soo en sal ick nochtans nim-
Vermeten- mermeer aen v gheergert worden.
heyt. 34 Jesus seyde tot hem: t Voorwaer ick
s Luc.22.33. segghe v/ dat ghy in deser nacht/ eer de
t Joā.13.38 Haen craeyt/ my driemael versaken sult.
u Joā.13.37 35 Petrus seyde tot hem: u Al waert dat
ick met v steruen moeste/ soo en sal ick
v niet versaken. Desghelijcx seyden oock
alle de Discipulen.
x mar.14.32 36 x Doe ghinck Jesus met hen in een
Luc.22.39. plaetse ghenaemt Gethsemane/ ende sey-
Joan.18.1. de tot zijne Discipulen: Sidt hier/ tot dat
Christus is ick gae/ ende bidde daer.
droeuich. 37 Ende tot hem ghenomen hebbende Pe-
trum/ eñ de twee sonen Zebedei/ begonst
hy droeuich ende weemoedich te worden.
38 Doen seyde hy tot hen: y Mijn ziele y Joā.12.27
is bedroeft totter doodt/ blijft hier/
ende waeckt met my.
39 Ende een weynich voortghegaen/ viel hy Christi ghe
op zijn aensichte/ biddende ende seggende: bedt.
Mijn z Vader/ indien het mogelick is/ laet z Luc.22.41
desen Drinckbeker van my gaen/ a noch- a Joā.6.38.
tans niet gelijc ic wil/ maer gelijc ghy wilt.
40 Ende hy quam tot de Discipulen/ ende De Disci-
vandtse slapende/ ende seyde tot Petrum: pulen slapē
En condt ghy lieden dan niet een vre met Waken.
my waken? Bidden.
41 Waect ende bidt/ op dat ghy niet in ver- Vleesch.
soeckinghe en coemt: b Want de gheest is Gheest.
ghewillich/ maer het vleesch is cranck. b Gala.5.17.
42 Wederom ghinck hy andermael henen/
ende badt/ segghende: Mijn Vader/ in-
dien het niet moghelick en is/ dat desen
Drinckbeker van my ga/ het en sy dat ick
hem drincke/ uwen wille ghescheie.
43 Eñ hy quā weder/ ende vandtse wederom
slapende/ wāt hare ooghen waren beswaert.
44 Ende hy lietse/ ende ginck wederom he-
nen/ ende badt ten derdemale/ segghende
de selue woorden.
45 Doen quam Jesus tot zijne Discipulen/
ende seyde tot hen: Slaept nu ende rustet/
Siet/ de vre is nae by/ dat de Sone des
menschen sal ouergheleuert worden in de
handen der Sondaren.
46 Staet op/ laet ons gaen/ Siet/ hy is nae
by die my verraedt.
47 c Ende als hy noch sprack/ Siet daer/ c mar.14.43
Judas een vanden twaeluen/ quam/ ende Luc.22.47.
met hē een groote schare met sweerdē/ ende Joan.18.3.
stocken/ vande Ouerpriesteren ende Ou-
derlinghen des volcks.
48 Ende die hem verriedt/ hadde haer een
teecken ghegheuen/ ende ghesepdt: Dien
ick kussen sal die ist/ grijpt hem.
49 Ende terstont comende tot Jesum seyde Judas ver-
hy: Weest gegroet d Rabbi/ e eñ custe hem. raedt Chri-
50 Ende Jesus seyde tot hem: Vriendt/ stum hem
waer toe zijdy hier ghecomen? Doen qua- kussende.
men sy/ ende sloeghen de handen aen Je- d Dat is/
sum/ ende namen hem ghevanghen. Meester.
51 Ende siet/ een vanden ghenen die met e 2.Samu.
Jesu waren/ reckte de handt wt/ ende track 20.9.
zijn sweerdt wt/ eñ slaende dē Dienstknecht Petrus die
des Ouerpriesters/ hieu hem zijn oore af. slaet.
52 Doe seyde hem Jesus: Keert v sweerdt Sweerdt.
in zijn plaetse: f want alle die het sweerdt f Gen.9.6.
nemen/ vergaen metten sweerde. Apoc.13.10.
53 Oft meyndy/ dat ick nu niet en can mij- De Schrift
nen Vader bidden/ ende hy sal my meer dan moet ver-
twaelf Legioenen Engelen gheuen? vult wordē
54 Hoe souden dan g de Schriften ver- g Psal.12.7
uult worden/ die daer segghen/ dat het ende 69.10.
alsoo gheschieden moet? Esai.53.10.
55 h Te dier vren sprack Jesus tot de scha- Luc.24.25.
ren: Ghy lieden zijt wtghegaen ghelijck h mar.14.48
tot eenen Moordener/ met Sweerden ende Luc.22.52.
Stocken/ om my te vanghen: daghelijcx sat
ick by v lieden/ leerende inden Tempel/
ende ghy en hebt my niet geuangen.
56 Maer dit is al ghescheidt/ op dat de De Disci-
Schriften der Propheten souden veruult pulē vluch-
worden. i Doe verlieten hem alle de Dis- ten.
cipulen ende vluchteden. i Job.19.13
57 k Ende die Jesum ghevanghen hadden/ Psal.88.9.
brochten hem tot Caipham/ den Ouer- k mar.14.53
priester/ daer de Schriftgheleerde ende de Luc.22.54.
Ouderlinghen vergadert waren. Joan.18.24
58 Ende Petrus volchde hem van verre/ Petrus die
tot den Pallayse des Ouerpriesters: ende volcht van
ingheghaen wesende/ sadt hy met de Die- verre.
naren/ op dat hy het eynde saghe.

59 l Ende de Overpriesters ende de Ouder-
linghen/ende den geheelen Raedt sochten
valsche getuygenisse tegen Jesum / op dat
sy hem dooden mochten/ ende en vonden niet.
60 Ende hoe wel daer veel valsche ghetuy-
gen toegecomen waren/so en vonden sy niet.
61 Ten laetsten quamen daer twee valsche
Ghetuyghen/ende seyden. Dese heeft ghe-
seydt : m Ick can den Tempel Gods af-
breken / ende in drie dagen den seluen we-
der optimmeren.
62 n Ende de Overpriester opstaende/ sey-
de tot hem: Antwoordy niet? o Waerom
betuyghen dese teghen v?
63 Ende Jesus sweech stille. Ende de Over-
priester antwoordende/seyde tot hem : Ick
besweere v by den levendighen Godt/ dat
ghy ons segghet / oft ghy zyt Christus de
Sone Gods?
64 Jesus seyde tot hem : Ghy hebbet ghe-
seydt : p Doch segghe ick v lieden/ van nu
aen sult ghy den Sone des menschen sien/
sittende ter rechter handt der cracht Gods/
ende comende op de wolcken des Hemels.
65 Doe scheurde de Overpriester zyn Clee-
deren/segghende: Hy heeft ghelastert/wat
behoeven wy meer ghetuyghen? Siet/nu
hebt ghy zyne lasteringhen ghehoordt.
66 Wat dunckt v? Doe antwoordden sy/
ende seyden: q Hy is de doodt schuldich.
67 r Doe spoghen sy in zyn aensicht/ ende
sloeghen hem met vuysten.
68 s Andere sloeghen hem in zyn aensicht/
segghende : t Propheteert ons Christe/
wie ist die v gheslaghen heeft?
69 u Ende Petrus sadt buyten inde Sale/
ende een x Dienstmaechdeken quam tot
hem/ ende seyde : Ende ghy waert oock
met den Jesu van Galilea.
70 Ende hy versaeckte voor hen allen/Ick
en weet niet wat ghy segt.
71 Ende daer hy na der Poorten wt ginck/
sach hem een ander Dienstmaecht / ende
seyde tot de ghene die daer waren : Ende
dese was oock met dien Jesu van Nazareth.
72 Ende hy versaeckte wederom met eenen
Eede segghende : Ick en kenne den men-
sche niet.
73 Ende een weynich tydts daer na / qua-
men de gene die daer teghenwoordich wa-
ren/ende seyden tot Petrum / Voorwaer/
ghy zyt oock mede van dien/ want v spra-
ke maeckt v openbaer.
74 Doe begonste hy te vervloecken/ende te
sweeren / Ick en kenne den mensche niet.
75 Ende terstondt craeyde de Hane : Ende
Petrus werdt ghedachtich des woordts
Jesu/ die tot hem ghesepdt hadde : y Eer
de Hane craeyen sal/ sult ghy my drymael
versaken. Ende ginck wt/ ende weende bit-
terlick.

m Joan.2.19.
n Mar.14.59
o Oft/wat. Besweert.
Christus belydt dat hy Christus is
p Mat.16.27 ende 24.30. ende 25.31. Mar.14.62. Luc.22.69. Actu.1.11. 1.Tess.4.16 2.Tess.1.10. Apoca.1.7. Dan.7.9.
q Levi.24.16
Hy wordt bespoghen.
r Esa.50.6.
s Joan.19.2 Job/16.10.
t Luc.22.64
u Marce/ 14:66. Luc.22.55. Joan.18.16
x Of/ Dochterken.
Petrus verloochent Christum.
y Math.26 33. Mar.14.30 Luce 22.61. Joan.13.38

Dat xxvii. Capittel.

1. Nae dat Christus ten anderen mael voor den Raedt geweest hadde/ 3 Judas berouwt ende verhangt hem/ 6 wiens weder ghegheven gelt ghegheven wordt tot een Begraefplaetse der Vreemdelinghen/ 19 daer naer Pilatus vermaent van zyn Huysvrouwe / dat hy met Christo niet en soude te doen hebben/ 20. verlost Barrabam/ 22. ende met allen bewillinge/ 26. Jesum die beschuldicht / bespot/ ghegeesselt/ ende met doornen ghecroont was/ verdoemt hy/ 35. om ghecruyst te worden/ 38. met twee Moordenaers/ 45. ende inde doot Jesu geschieden veel miraculen/ 57. ten laetsten wordet zyn lichaem heerlick begraven van Joseph/ 62. ende het graf bewaert.

1 Maer a als de Morghenstondt gheco-
men was/ so hebben alle de Overprie-
sters ende Ouderlinghen des volcks/
raedt gehouden teghen Jesum/ om hem te
dooden.
2 Ende leyden hem henen gebonden / ende
sy gaven hem over b Pontio Pilato / den
Stadthouder.
3 Als Judas (die hem verraden hadde/)
sach / dat hy veroordeelt was / berouwde
hem/ende heeft de dertich silveren pennin-
ghen den Overpriesteren ende den Ouder-
linghen weder ghebracht/
4 Segghende : Ick hebbe gesondicht/ver-
radende dat onnoosel Bloedt. Maer sy
seyden : Wat gaet ons dat aen/ daer sult ghy
toe sien.
5 Ende nae dat hy de silveren Penninghen
geworpen hadden inden Tempel/ginck hy
van daer/ende c ginck henen/ ende verworch-
de hem seluen.
6 Ende de Overpriesters namen de silveren
Penningen ende seyden : Het is niet gheoor-
loeft / dese Penninghen inde Gods kiste te
leggen/ dewyle het eenen loon des bloets is.
7 Ende eenen raedt ghehouden hebbende/
cochten sy daer mede den Potbackers Ac-
ker/tot der Vreemdelinghen begravinghe.
8 Daerom wert dien Acker genaemt: Den
d Acker des bloedts/ tot op desen dach.
9 Doe werdt vervult dat daer ghesept was
door den Propheet Jeremiam/ segghende:
e Ende sy hebben ghenomen dertich silve-
ren penninghen/ f daer de vercochte mede
ghecocht was / dien sy cochten door den
Prys / die van de kinderen Israels ghe-
maeckt was.
10 Ende sy hebbense ghegheven voor den
Potbackers Acker / ghelyck my de Heere
bevolen hadde.
11 g Ende Jesus stont voor den Stadthou-
der/ende de Stadthouder vraechde hem/
segghende : Zyt ghy de Coninck der Jo-
den? Jesus seyde hem : Ghy segget.
12 Ende beschuldicht zynde vanden Over-
priesters ende Ouderlinghen/ antwoordde niet.
13 Doe seyde Pilatus tot hem: Hoordt ghy
niet/ hoe veel ghetuyghenissen sy teghen v
brenghen?
14 h Maer hy en antwoordde hem niet op
eenich woordt: so dat de Stadthouder seer
verwondert werdt.
15 i Ende op de Hoochtydt was de Stadt-
houder ghewoon/ den volcke eenen gevan-
ghen los te laten/ dien sy wilden/
16 k Ende hy hadde doe eenen welbekenden
ghevangen/ghenaemt Barrabas.
17 Daerom als sy vergadert waren / seyde
Pilatus tot hen / Welcken wilt ghy / dat
ick v vry late? Barrabam? oft Jesum/ die
ghenaemt is Christus.
18 Want hy wiste/ dat sy hem door nydich-
heyt overghelevert hadden.
19 Ende als hy op den Rechtstoel sat/soo heeft
tot hem zyn Huysvrouwe ghesonden/ seg-
gende : Hebt niet te doen met desen Recht-
veerdighen : want om synent wille hebbe ick
heden in den droom vele ghleden.
20 l Maer de Overpriesters ende Ouderlin-
ghen hebben de Scharen in onderwesen/
dat sy Barrabam begheeren souden/ ende
Jesum dooden.
21 Ende de Stadthouder antwoordde/ ende
sprack tot hen : Welcken wilt ghy van de-
sen tween/ dat ick v vry late? Ende sy sey-
den: Barrabam.
22 Pilatus seyde tot hen : Wat sal ick dan
doen met Jesu / die genaemt wordt Christus?
Sy seyden alle tot hem: Laet hem cruycigen.

a Mar.15.1 Luce 22.66. ende 23.1. Joan.8.28. Psalm.2.3.
Christus gevanghen wordt Pilato overgelevert.
b Acto.3.13
Judas heeft berouw
Verhangt hem seluen.
c Acto.1.18. 2.Sam.17.23
Verkeerde heylicheyt.
d Acto.1.19
e Zach.11.12 Jere.32.10.
f Grieck/ de weerde des gewaerdeerden/ welcken de kinderen Israels gewaerdeert hebben.
Christus belydt voor Pilato dat hy een Coninck is.
g Mar.15.2 Luce 23.3. Joan.18.33
h Esaie 53.7. Act.8.32
i Mar.15.6. Luce 23.17. Joan.18.39
k Mar.15.7 Luce 23.19. Joan.18.40
Pilatus Wyf.
Sy bidden om Barraba.
l Mar.15.11. Luce 23.18. Joan.18.40. Acto.3.14
m Oft overredet.

Dat

23 Doe seyde de Stadthouder/ Wat heeft
hy dan quaets ghedaen? Ende sy riepen te
meer/ segghende/ Laet hem cruycighen.

Pilatus wascht syn handen als onschuldich.

24 Als nu Pilatus sach/ dat hy niet en vor-
derde/ maer dat daer meerder oproer wert/
heeft hy Water ghenomen/ ende syn handen
voor het volck gewasschen/ segghende: Ick
ben onschuldich van den bloede deses recht-
veerdighen/ Siet ghy lieden toe.
25 Ende het gantsche volck antwoorde/ seg-
ghende: n Syn bloet zy op ons ende op on-
se kinderen.

n Act.5.28

26 Doe heeft hy haer Barrabam vry gela-
ten/ ende Jesum gegeesselt hebbende/ leverden
hy over/ op dat hy gecruycighet werde.

o Mar.15.16. Joan.19.1

27 o Doen namen de Crychs knechten des
Stadthouders/ Jesum in het Richthuys
ende vergaderden by hem de gantsche Bende.

Christus wort ghecroont met doornen/ bespot ende bespoghen/

28 Ende hem ontcleedt hebbende/ deden
sy hem eenen Purpuren mantel aen.
29 Ende setteden op syn Hooft een croone/
die sy van doornen gevlochten hadden/ ende
eenen Rietstock in syn rechter handt/ ende
boghen haer knyen voor hem/ ende bespot-
teden hem/ segghende: Weest ghegroet
Coninck der Joden.
30 Ende op hem gespogen hebbende/ namen
sy eenen Rietstock ende sloegen op syn hooft.
31 Ende doe sy hem bespot hadden/ hebben
sy hem den mantel wtghetoghen/ ende deden
hem syne cleederen aen/ ende leydden hem
henen om te cruycen.

Simon van Cyrenen.
p Mar.15.21 Lu.23.26.
q Mar.15.22 Luce 23.33. Joan.19.17

32 p Ende wtgaende/ vonden sy eenen man
van Cyrenen/ ghenaemt Simon: Desen
dwonghen sy/ dat hy syn Cruyce droeghe.
33 q Ende als sy quamen in de plaetse/ genaemt
Golgata/ dat is geseyt Hooftschedel plaetse
34 Gaven sy hem te drincken Edick met
Galle gemengt. ende als hyt gesmaeckt had-
de/ en wilde hyt niet drincken.

Christus wordt ghecruyst
r Mar.15.24 Joan.19.23
s Psal.22.19

35 r Als sy hem gecruyst hadden/ deylden sy
syne cleederen/ het Lot werpende/ op dat
vervult worde/ dat gesproken is door den
Propheet/ segghende/ s Sy hebben myne
cleederen onder hen gedeylt/ ende hebben het
Lot op myne cleedinge ghewerpen.
36 Ende sy bewaerden hem/ daer sittende.

t Mar.15.26 Luce 23.38 Joan.19.19

37 t Ende setteden syn beschuldinghe boven
syn Hooft gheschreven: DESE IS
JESVS/ DE CONINCK DER
JODEN.

u Esa.53.12

38 u Doe werden daer oock twee Moor-
denaers met hem gecruyst/ deen ter rech-
ter/ ende de ander ter slincker zyde.

Lasteringhe tegen Christum.
x Mar.15.29 Luce 23.35. Psalm.22.8 ende 69.21. ende 109.25
y Joa.2.19

39 x Ende die daer voorby ginghen/ lasterden
hem/ schuddende haer hoofden/
40 Ende segghende: y Ghy die den Tempel
afbreket/ ende in drye dagen oprechtet/ helpt
u selven. Zyt ghy Gods Sone/ soo coemt
af vanden Cruyce.
41 Desghelycks bespotteden hem oock de
Overpriesters met den Schriftgeleerden/ ende
Ouderlingen/ ende Phariseen/ segghende.
42 Hy heeft andere gheholpen/ ende en can hy
hem selven niet helpen? Is hy de Coninck
Israhels/ soo laet hem nu van den Cruyce
af comen/ ende wy sullen hem ghelooven.

z Psal.22.9 Sap.2.18
a grieckx wil

43 z Hy heeft op God betrout: dat hy hem
nu verlosse/ indien hy a hem aenghenaem
is: want hy heeft gheseyt: Ick ben Godts
Sone.
44 Dat selve verweten hem oock de Moor-
denaers die met hem ghecruyst waren.

b Mar.15.33. Luce 23.44.
Christi woorden aent Cruyce
c Hebr.5.7. Psalm.22.1.

45 b Ende van der sester uren/ werdt daer
duysternisse over de gheheele Aerde/ tot der
negenster ure toe.
46 Ende ontrent der neghenster ure c riep
Jesus met luyder stemme/ segghende: Eli/
Eli/ Lamasabachtani/ dat is/ myn Godt/
myn God/ waerom hebt ghy my verlaten?
47 Ende sommige van die daer teghenwoor-
dich waren/ dat gehoort hebbende/ seyden:
Dese roept Eliam.

d Joa.19.29
e Psal.69.22

48 d Ende terstondt liep daer een van hen/
e nam een sponsie/ die vulde hy met edick/
ende stackse op eenen Rietstock/ ende gaf
hem te drincken.
49 De andere seyden/ Houdt op/ laet ons
sien/ of Elias hem sal comen verlossen.
50 Ende Jesus wederom met luyder stem-
me roepende/ gaf den Gheest.

Christus sterft.
Miraculen in de doodt Christi.
f Mar.15.38 Luce 23.45.
g 2 Par.3.14
Het eynde der Goddelicker miraculen.

51 f Ende siet/ g de voorhanck des Tem-
pels scheurde in tween/ van boven tot be-
neden/ ende de Aerde beefde/ ende de steen-
rotsen clouen.
52 Ende de graven werden gheopent/ ende
veel lichamen der heylighen die gheslapen
hadden/ stonden op/
53 Ende gingen wt de graven/ nae syne ver-
rysenisse/ ende quamen in de heylige Stadt/
ende werden van velen ghesien.

h Mar.15.39 Luce 23.47.
De vrouwen die Christo gedient hebben.
i Mar.15.40 Luce 23.49.
k Psal.38.12
l Luce 8.2.
m Mar.15.42 Luce 23.50. Joan.19.38

54 h De Hooftman over hondert/ ende die met
hem Jesum bewaerden/ siende de Aerdt-
bevinghe/ ende wat daer gheschiedt was/
vreesden sy seer/ segghende: Warachtich
dese was Gods Sone.
55 i Daer waren oock veel vrouwen k van
verre aensiende/ die Jesum ghevolcht wa-
ren van Galilea/ l hem dienende.
56 Onder welcke was Maria Magdalena
ende Maria de Moeder Jacobi ende Joses/
ende de moeder der kinderen Zebedei.
57 m Ende als het avondt ghewordren was
quam een ryck man van Arimathea/ met
name Joseph/ die oock Jesus Discipel was.
58 Dese quam tot Pilatum/ ende begheerde
het lichaem Jesu. Doen beval Pilatus dat
men hem dat lichaem gheven soude.
59 Ende Joseph nam het Lichaem/ ende
wandt dat in een suyver syn lynwaet.

Joseph begraeft Christum.
n Mat.12.40 ende 26.12. Mar.15.46. Luce 23.53.
Het graf Christi wordt van de Crychsknechten bewaert.
o Mat.16.21. ende 17.23. ende 20.19. Marc.8.31. ende 9.31 ende 10.34. Luce 9.22. ende 18.33. ende 24.6.

60 n Ende leyde het in syn nieuwe graf/ dat hy
wtgehouwen hadde in een steenrotze/ ende
eenen grooten steen aen de deure des grafs
ghewentelt hebbende/ ghinck hy henen.
61 Maria Magdalena/ ende de ander Ma-
ria waren daer sittende tegen over het graf.
62 Ende des anderen daechs/ die daer is
na den dach der voorbereydinghe des Sab-
baths/ quamen de Overpriesters ende de
Phariseen te samen tot Pilatum/
63 Segghende: Heere wy zyn indachtich/
dat dese Verleyder noch levende gheseyt
heeft: o Ick sal na drye daghen weder-
om opstaen.
64 Daerom beveelt dat het Graf bewaerdt
worde/ tot den derden dach: opdat syne Dis-
cipulen niet misschien en comen inder nacht
ende stelen hem/ ende segghen tot den volcke: Hy
is opgestaen van de dooden: ende de laet-
ste dwalinge sal ergher zyn dan de eerste.
65 Ende Pilatus seyde tot hen: Ghy hebt
wachte. gaet henen/ ende bewaert hem ghe-
lyck ghy weet.
66 Doe ghinghen sy ende bewaerden het graf/
ende verseghelden den steen metter Wacht.

Dat xxviij. Capittel.

1. De Opstandinge Christi wordt den
Vrouwen verkondicht/ 9. den welcken hy
hem selven openbaert/ 11. Ende de Wach-
ters dese dingen bootschappen de 12. worden
met gelt vervalscht/ 18. daer nae Jesus syn
Discipulen sendende over de Weerelt om
te predicken ende te doopen/ 20. belooft
hen syn euwige hulpe.

De vrouwen gaen het graf besien.
a Mat.16.1 Luce 24.1. Joan.20.1

1 IN het a laetste des Sabbaths/ als de
eerste dach der weke begonste te luchten/
quam Maria Magdalena ende de ander
Maria/ om het graf te besien.

b Ofte daer was ghe-schiedt.etc. Een Engel bootschapt de Opstandinghe Christi.

2 Ende siet/ b daer gheschiede een groote
Aerdbevinghe / want de Engel des Hee-
ren daelde neder vanden Hemel / eñ quam
toe eñ wentelde den steen vander deure/
ende sat daer op.
3 Ende zyn ghedaente was ghelijck een
Blixem/ ende zyn cleedinghe wit ghelijck
de Sneeu.
4 Eñ door vreese van hem / zijn de Wach-
ters verschrickt gheworden, ende werden
als doode.
5 Maer de Enghel antwoordde/ eñ seyde
tot de Vrouwẽ: Ghy/ vreest niet/ want ick
weet dat c ghy Jesum dẽ gecruysttẽ soect.
6 Hy is hier niet/ want hy is opghestaen/
d ghelijck hy ghesepdt heeft. Coemt hier/
siet de plaetse daer de Heere gelegẽ heeft.
7 Ende gaet haestelick / ende segt zijnen
Discipulen/ dat hy vanden dooden opge-
staen is/ende siet/ hy gaet voor v in Gali-
leam / daer sult ghy hem sien. Siet / ick
hebt v lieden ghesepdt.
8 e Ende sy ghinghen haestelick van den
graue met vreese eñ grooter blijschap / eñ
liepen/ eñ bootschaptent zijne Discipulen.
9 Ende als sy ghinghen om zijne Discipu-
len te bootschappen/ siet/ Jesus is haer tẽ
ghemoete ghecomen/ seggende: Weest ge-
groet / ende sy zijn toegheccomen / eñ heb-
ben hem zyne voeten gehouden/ ende aen-
baden hem.
10 Doe seyde Jesus tot haer : Vreest niet/
gaet henen eñ bootschappet mynen broe-
deren/dat sy in Galileam gaen/ f daer sul-
len sy my sien.
11 Als sy nu ghegaen waren/ siet/ sommige
vande Wachters quamen inde Stadt/ eñ
bootdschapten den Ouerpriesteren al dat
daer gheschiedt was.
12 Doe vergaderden sy met den Ouderlin-
gen/ende raedt ghehouden hebbende/ ga-
uen sy de Crijchsknechten gelts genoech/
13 Segghende : Segt dat zyne Discipulen
zijn des nachts ghecomen / ende hebben
hem ghestolen/ dewyle ghy sliept.
14 Ende indien dat verhoort wordt by den
Stadthouder / wy sullent hem wijs ma-
ken/ ende v lieden sonder sorge maken.
15 Ende sy het gelt genomen hebbende/ de-
den ghelijck sy ghereert waren. Ende dit
Woordt is verbreydt by den Joden / tot
den dach van heden.
16 Ende de elue Discipulen gingen na Ga-
lileam / op den Berch g daer Jesus hen
beuolen hadde.
17 Ende als sy hem sagen/ aenbaden hem/
ende sommighe twijfelden.
18 Ende Jesus by hen comende/ sprack met
hen/ segghende : h My is ghegheuen alle
Macht in Hemel ende op Aerden.
19 i Daerom gaet/ ende k leert allen l volc-
ken: hen doopende in den Name des Va-
ders/ ende des Soons/ ende des heyligen
Gheests/ hen leerende onderhoudẽ al wat
ic v beuolẽ hebbe. Eñ siet/ m ick ben met v
alle de dagẽ, tot de volendinge der werelt.

c Mar.16 6 Luce 24. 4. d mat.16.21 ende 17 23. ende 20.19. Mar.8. 31. ende 9.31. ende 10.34. Luce 9 22. ende 18.33. ende 24.6. e Mar.16.8 Joan.20.13 Christus verresen/ wordt van de vrouwẽ ghesien. Broeders Christi. f Act.1.9. 1 Cor. 15.5. De Waerheydt inde ghewelt eñ listen ende verualschinghe door gauen. Christus van de Apostelẽ aenghebeden in Galilea. g mat.26 32 mar. 14.28. Hy sendt de Apostelen om te predikẽ. h Psal.8.7. Mat. 11.27 Luce 10.22. Joan.3. 35. ende 17. 2. 1 Cor 15.27. Ephe. 1.22. Hebr.2. 8. i mar. 16.15. Joan.15.16 k oft maecket se tot Discipulen. l Gr. Heydenen. m Joan.14. 18.

Argument.

MEn seyt dat Marcus is een Discipel
Petri geweest/ eñ wie hy geweest sy/
so heeft hy voorwaer bewesen/ dat hy
een wonderlick Man was in geleertheyt/
getrouwe ende neerstichept. Want hy heeft
het Euangelium in een geschicte corte beyt
vervaet. Sommige seggẽ dat hy het Euan-
gelium beschreuen heeft / ghelijck hijt van
Petro ontfangen hadde. Te wat tyde hy
het int licht ghebracht heeft / is onseker.

HET HEYLIGHE Euangelium beschreuen door Marcum.

Dat eerste Capittel.

4. Joannes predickende ende doopende in de Woestyne/ 7. geeft getuyghenisse van Jesu/ 9. ende doopt hem/ 12. daer nae Jesus versocht van den Satan / 14. vercondicht het Euangelium in Galilea/ 16. roept tot hem de Visschers/ 23. gheneestde Besetene/ende de schoonmoeder Petri/ 32. ende meer andere/ 40. ende reynicht den Melaetschen.

1 HEt beghin des Euangelij
Jesu Christi / des Soons
Gods.
2 Ghelijck gheschreuen is in-
de Propheten : a Siet ick
sende mijnen b Bode voor v aenghesichte/
die uwen wech bereyden sal voor v.
3 c De stemme des genen die daer roept in
de Woestyne/ is: Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt syne paden rechte.
4 d Joannes was in de Woestyne doo-
pende. ende predikende den Doop der be-
keeringe/ tot vergeuinge der sonden.
5 e Ende daer ginghen wt tot hem gheheel
Jodenlandt / ende die van Jerusalem/ eñ
werden alle van hem ghedoopt inden Jor-
daen/ belijdende hare sonden.
6 f Ende Johannes was ghecleedt met Ke-
mels hayren / ende hadde eenen Ledeeren
gordel omme syne lenden/ g eñ at Sprinck-
hanen ende wildt honich.
7 h Ende predicte/ segghende: Daer coemt
een nae my die stercker is dan ick / wiens
schoenriemen ic niet weerdich en ben neder
buyghende te ontbinden.
8 i Ic heb v wel gedoopt met water/ maer
k hy sal doopen met den Heylighen Geest.
9 Ende het gheschiedde in die daghen /
dat Jesus van Nazareth quam wt Ga-
lilea/ ende werdt van Joanne ghedoopt in
den Jordaen.
10 l Ende terstondt als hy op quam van
den water/ sach hy de Hemelen open gaen/
ende den Gheest gelijck een Duyue neder-
comen op hem.
11 m Ende daer gheschiede een stemme wt
de Hemelen/ segghende : Ghy zyt myn wel
lieue Sone/ in dẽ welcken ick myn welbe-
hagen ghenomen hebbe.
12 n Ende terstondt dreef hem de Gheest
wt in de woestyne.
13 Eñ hy was daer in de woestyne veertich
dagen beproeft van den Satan / ende was
oock by de wilde beesten/ ende de Enghelen
dienden hem.
14 o Eñ na dat Joannes ouergheleuert was/
quam Jesus in Galileam / predikende het
Euangelium des Coninckrijcks Gods/
15 Ende segghende: De tyt is veruult/ eñ het
Coninckrijcke Godts is na by ghecomen.
p Betert v/ ende ghelooft den Euangelio.
16 q Eñ wandelẽde by de Galileesche Zee/
sach hy Simonem / ende Andream synen
Broeder/ haer Net in de Zee werpende/
(want sy waren Visschers.)
17 Eñ Jesus seyde tot hen: Coemt na my/
ende ick sal v maken r Visschers der men-
schen te worden.

Joannes de Dooper. a Mala.3.1 Luce 7. 27 Mat.11.10. b Griec/ Enghel. c Esa. 40.3. Math.3.3. Luce 3.3. Joan.3. 23. d Mat.3.1. Luce 3.3. Joan. 3.23. e Mat.3.5 Luce 3.7. f Mat.3 4. 2 Reg. 1.8. Joannis cost ende cleedinghe. g Leu.11. 22 h Mat.3.11 Luce 3.16. Joan. 1.26. i Acto.1.5. ende 11.16. ende 19.4. k Esa.44.3. Joel.2.28. Acto. 2.4 ende 11.15 l Mat.3.13. Luce 3.21. Joan.1.32. Jesus wort ghedoopt. m Esa. 42.1 Mat.3.17. ende 17.5. Mar. 9.7. Luce 3.22 ende 9.35. Coloss 1 13 2 Pet.1.17 n Mat.4.1 Luce 4. 1. Christus predicat. o Mat 4.12 Luce 4. 14. Joan.4.43 p Esa. 56.1 q Mat.4.18 Luce 5.2.

mat.19.27. Mat.10.28 18 f Ende terstondt verlatende hare Net-
Luce 5 11 ten/ volchden sy hem.
ende 18. 28. 19 t Eñ van daer een weynich voortgegaen
Jacobus wesende/sach hy Jacobum den sone Zebe-
eñ Joãnes. dei ende Joannem synen broeder ooch int
schipken hare Netten vermaken.
Mat. 4.2 120 Ende hy riepse terstondt / Ende sy ver-
Christus latende haren Vader Zebedeum in het
leert inde schipken met den Huerlinghen / volchden
vergaderin hem nae.
ghen. 21 u Ende sy gingen te Capernaum / eñ ter
u mat.4.13. stont op de Sabbathen ghinck Jesus inde
Luce 4.31. x vergaderinge/ende leerde.
x Of Syna 22 y Ende sy verschrickten ouer zyne leere:
goge. want hy leerde als macht hebbende / ende
y Mat.7.28 niet als de Schriftgeleerden.
Luce 4. 32 23 z Ende daer was in hare vergaderinghe
De Beseter- een mensche met eenen onreynen Gheest
ne wort ge- de welcke wt riep.
reynicht. 24 Seggende/Ey a wat hebt ghy met ons
z Luce 4.33. te doen Jesu van Nazareth? Zyt ghy ghe-
a Oft Wat comen om ons te verderuen? Ick weet wie
hebben wy ghy zyt, namelick de Heylige Godts.
met v te 25 Ende Jesus strafte hem / segghende/
doen? Swyght stille/ende gaet wt van hem.
Nieuwe 26 Ende de onreyne Geest hem schuerende/
Leere ende roepende met luyder stemmen/ ginck
wt van hem.
27 Eñ sy verschrickten hen alle / soo dat sy
malcanderen vraechden/seggende/ Wat is
dit? Wat nieuwe leere is dese dat hy ooch
met machte den onreynẽ Geesten ghebiedt/
ende zyn hem ghehoorsaem?
28 Ende syn gheruchte ginck terstondt wt/
in dat gheheele omligghende Landt van
Galilea.
b mat.8.14. 29 b Eñ van stonden aen ginghen sy wt de
Luce.4.38. Vergaderinghe/ende quamen in het huys
Simonis/ende Andree / met Jacobo ende
Joanne.
30 Ende Simons wyfs moeder lach met de
cortsen / ende sy seyden hem terstondt van
haer.
Petri schoõ 31 Eñ tot haer gaende / ende vattende haer
moeder wort handt heeft hyse opgheheven/ende de cort-
ghesont. se heeft haer terstont verlaten:ende sy dien-
de hen.
Vele wordẽ 32 c Des auonts als de Sonne onder was/
ghecureert. brachten sy tot hem alle crancken/ende die
c mat.8. 16. van den Duyuel ghequelt waren.
Luce.4.40. 33 Ende de gheheele Stat was vergadert
voor de deure.
Christus 34 Eñ hy ghenasser vele/die van menigher-
was dẽ duy ley siechte cranck waren:eñ dreef veel Duy
uelen bekẽt uelen wt / eñ en liet de Duyuelen niet spre-
d Ofte, wãt ken, d dat sy hem kenden.
e Luce.4. 42 35 e Des morghens noch seer vroech/stondt
Ghebedt. Jesus op/ eñ ginck wt/eñ hy ghinck henen
nae een woeste plaetse/ende badt aldaer.
36 Ende Simon ende die met hem waren/
volchden hem nae.
37 Ende als sy hem vonden / seyden sy tot
hem: Sy soecken v alle.
Predict in- 38 Ende hy seyde tot hen: Laet ons inde nae-
de Vergade ste Vlecken gaen, op dat ick daer ooch pre-
ringhe. dike/ f want daer toe ben ick wtghegaen.
f Esai. 61.1. 39 Ende hy predicte in hare vergaderinge
Luce.4.18. in gheheel Galilea/ende dreef de Duyuelen
wt.
De melaet- 40 g Ende daer quam eẽ melaetsch mensche
sche wordt tot hem/biddẽde hem/ende knielende voor
ghesuyuert. hem, ende seggende: So ghy wilt, ghy cont
g Mat.8.2. my reynighen.
Luce.5.12. 41 Jesus beroert zynde met barmherticheit
stack zyne hant wt/raeckte hem ende seyde
hem: Ick wil/wort ghereynicht.
42 Ende als hy dat ghesproken hadde / ter-
stondt ghinck de Melaetscheydt van hem
wech/ende hy werdt ghereynicht.
43 Eñ als hy hem ghedreycht hadde/sandt
hy hem terstont wt/
44 Seggẽde: Siet toe dat ghy dit nieman-
de segget:maer gaet henen/ende vertoont
v den Priestere/eñ offert voor uwe reynin-
ge/het gene h dat Moyses beuolen heeft/ h Leui.13. 2.
hen tot een ghetuyghenisse. ende 14.1.
45 Maer als hy wtghegaen was/begonste
hy vele dingen te openbaren. eñ dat woort
te verbreyden so dat Jesus niet meer mocht
te openbaerlick in dẽ Stadt comen, maer
was buyten inde woeste plaetsen : ende sy
quamen tot hem van allen eynden.

Dat ij. Capittel.

3. De gichtsiecke wordt ghenesen te Ca-
pernaum/ 14. Mattheus wort gheroepen
van Jesu/ 18. die de zyne ontschuldicht/aen
gaende het vasten 23. ende den Sabbath.

1 Ende a nae sommighe daghen quam hy a Mat.9.1.
wederom in Capernaum / eñ het werdt Luce.5.17.
ghehoort dat hy in een huys was.
2 Ende terstont vergaderden vele tot hem/
also dat ooch die plaetsen ontrent der deu-
ren hen niet meer conden begrypen / ende
hy sprach hen het woort.
3 Ende daer quamen sommighe tot hem/ De Gichti-
brengende eenen Gichtsiecken/ die van vie- ge wort ge-
ren ghedraghen werdt. sont.
4 Ende als sy niet en conden by hem co-
men/ouermidts de scharen/ ontdeckten sy
het dac der plaetsen daer hy was: ende als
sy het doorghebroken hadden/ lieten sy het
bedde daer de gichtsiecke op lach / neder
met koorden.
5 Ende Jesus haer gheloone siende/seyde Christus
tot den gichtsiecken: Sone uwe sonden zyn vergeeft de
v vergheuen. sonden.
6 Eñ daer satẽ sommige vãde Schriftghe-
leerde/ ende ouerdachten in haer herte:
7 Wat spreect dese alsoo b lasteringe? Wie b oft ongod
is hy die c de sonden vergheuen mach/dan lick?
alleen Godt? c Job.14.4.
8 Ende Jesus terstont in zynen Gheest be Psal.32.5.
kent hebbende/ dat sy alsoo in haer seluen Esai.43.25.
ouerdachtẽ seyde tot hen : Wat ouerdenct
ghy dese dinghen in uwe herten?
9 Welck is lichter te segghen tot dẽ gicht-
siecken: uwe sonden zyn v vergheuen : oft
te segghen: Staet op/ende neemt v bedde/
ende wandelt.
10 Ende op dat ghy weten moecht/dat de So
ne des menschen macht heeft de sonden op
der Aerden te vergheuen (seyde hy tot den
gichtsiecken:)
11 Ick segghe v: Staet op / neemt v bedde
op/ende gaet henen in v huys.
12 Ende terstont is hy opgestaen/ ende zyn
bedde ghenomen hebbende/ ginck hy wt in
arer aller tegenwoordicheyt, soo dat sy hem
alle verwonderden/ende presen Godt/ seg-
gende: Wy en hebben noyt desgelijcx gesien.
13 b Ende hy ginc wederom wt by der Zee/ b mat.9.9.
ende alle de schare quam tot hem / ende hy Luce 5.27.
leerdese. Mattheus
14 Ende voorby gaende / sach hy Leui den wort geroe
sone Alphei sitten op den Tol : ende seyde pen.
tot hem: Volcht my na: Ende hy stont op/
ende volchde hem nae.
15 Ende het gheschiedde/ als hy ter Tafel
sat in desseluen huyse / datter oock vele Tol-
lenaren ende sondaren mede aen saten met
Jesu ende zyne Discipulen. Wandt daer
warender vele/die hem naghevolcht waren.
16 Eñ de Schriftgheleerde ende Phariseen
siende/dat hy at met de Tollenaren ende
Sondaren / seyden tot zyne Discipulen:
Waerom eet ende drinckt hy met de Tolle-
naren ende Sondaren.

Rechtueerdige. Sondaers. e Mat.9.13 ende 11.31. Luce.5.32. ende 19.10. 1.Tim.1.15. f mat.9.14. Luce.5.33. g Esai 62.5. 2.Cor.11.2.

17 Eñ Jesus dat gehoort hebbende / seyde
tot hen: Die gesont zyn/ behoeuē den Me-
decynmeester niet/ maer die cranc zyn: e Ic
ben niet ghecomen om te roepen de recht-
veerdige/ maer de sondaren tot bekeeringe.
18 f Ende de Discipulen Joannis ende der
Phariseen vasteden / ende sy quamen ende
seyden tot hem: Waerom vasten de Dis-
cipulen Joannis eñ der Phariseen / ende
uwe Discipulen en vasten niet?
19 Jesus seyde tot hen: g Connen de bruy-
lofts kinders vasten / dewyle de Bruyde-
gom by hen is? So langhe tydt als sy den
bruydegom by hen hebben/ connen sy niet
vasten.

Christus voorseit dat zyne Discipulen nae zyn Hemelvaert vastē ende verdruckinge lyden sullen. h Sap.14. Act.2.4.

20 Maer de daghen sullen comen / dat de
Bruydegom van hen sal ghenomen wor-
den: ende dan sullen sy vasten in die daghen.
21 Niemant en lapt eenen lap rou onghe-
volt laken aen een out cleedt / anders soo
scheurt die nieuwe lap van het oude/ ende
de scheure wort ergher.
22 Ende niemandt doet h nieuwen wyn in
oude ledersacken / anders de nieuwe wyn
scheurt de oude ledersacken ende de wyn
wordt wtgestort/ ende de ledersacken ver-
deruen: Maer nieuwen wyn moetmen in
nieuwe ledersacken doen.

Den Sabbath vyerē. i Mat.12.1. Luce.6.1. Deut.23.25 k Exo.20.10 l 1.Sa.21.6.

23 i Eñ het geschiedde/ dat hy op den Sab-
bath door het ghesaeyde ginck / ende zy-
ne Discipulen begonsten int gaen aaren te
plucken.
24 Ende de Phariseen seyden tot hem: Siet
* waerom doen sy op den Sabbath / dat
k niet gheoorloeft en is?
25 Eñ hy seyde tot hen: Hebt ghy noyt ghe-
lesen l wat Dauid dede / als hy in noode
was ende hem hongherde/ eñ die met hem
waren: te weten/
26 Hoe hy ghegaen is in dat huys Godes/
ten tyden Abiathars des Ouerpriesters/
ende gegeten heeft de Toonbrooden / die
niemande gheoorloeft waren te eten/ m dan
den Priesteren/ eñ heeftse oock ghegheuen
den ghenen die met hem waren.

m Exo.29.34 Leuit.8.31. ende 24.9.

27 Ende hy seyde tot hen: De Sabbath is
ghemaeckt om den mensche / ende niet de
mensche om den Sabbath.

n mat.12.8. Luce.6.5.

28 n Soo is dan de Sone des menschen een
Heere oock ouer den Sabbath.

Dat iij. Capittel.

1. De verdorde handt ghenesen zynde/
6. de Phariseen soecken Christum te doo-
den. de welcke wyckende na de Zee / ghe-
neest vele siecken / 14. verordent twaelf
Apostelen/ ende sendtse wt te predicken/
21. daer nae gheacht sot te zyne/ 24. bewyst
dat hy teghen dē Sathan is/ 33. wat son-
de onuergheuelick sy/ ende wie zyn moeder
ende broeders zyn.

De verdorde handt wordt ghenesen. a mat.12.9. Luce.6.6.

1 ENde a hy ghinck wederom in de Ver-
gaderinghe: ende daer was een man/
hebbende een dorre hant.
2 Ende sy wachteden op hem/ oft hy dien
op dē Sabbath ghenesen soude/ op dat sy
hem beschuldigen mochten.
3 Ende hy seyde tot den mēsche die de dor-
re hant hadde: Staet op int midden:
4 Eñ seyde tot henlieden: Is het gheoor-
loeft op dē Sabbath goet te doē/ oft quaet
te doen: dat b leuen te behouden/ oft te ver-
deruen? Ende sy sweghen stille.

b Grieck / siele. c 1.Reg.13.6 Hartslagen tegen Christum. d mat.12.14 Joan.10.39 ende 11.53.

5 Ende als hyse rontom aenghesien hadde
met toornicheit/ bedroeft zynde ouer de ver-
blintheyt haerder herten/ seyde hy tot den
mensche: Strecht u hant wt: ende hy strec-
tese wt/ c ende zyn hant werdt wederom ge-
sont gheliick de ander.
6 d Ende de Phariseen wtghegaen zynde/
hebben terstont met de Herodianen raetge
houden teghen hem / hoe sy hem dooden
mochten.
7 Ende Jesus week van daer met zyne
Discipulen na der Zee toe/ e eñ hem volch-
de een groote menichte nae van Galilea/
ende van Judea.

e Mat.4.25 Luce.6.17.

8 Eñ van Jerusalem/ eñ van Idumea / eñ
van ouer den Jordaen/ eñ die ontrent Ty-
rum ende Sidon woonden/ een groote me-
nichte / ghehoort hebbende de groote din-
gen die hy dede/ quamen tot hem.
9 Ende hy beual zynen Discipulen dat sy
hem een scheepken by houden souden om
der scharen wille/ dat sy hem niet en sou-
den dringhen.
10 Want hy hadde haerder vele ghegheelt/
so dat hem alle die gheplaecht waren/ ouer-
uielen/ op dat sy hem aenroerden.

Door heyge naken Christi worde de cranche genesen.

11 Ende de onreyne geesten/ als sy hem sa-
ghen/ vielen voor hem neder / ende riepen/
seggende: Ghy zyt Godts Sone.
12 Maer hy verboot hen scherpelic met ve-
le woorden/ dat sy hem niet openbaer ma-
ken souden.
13 f Eñ hy clam op den berch/ ende riep tot
hem die hy wilde: eñ sy quamen tot hem.
14 Ende hy oordineerde twaelue / om met
hem te zyne / ende om dat hyse soude wt-
senden om te predicken:

De Duyuels willen Christumde lyden. f mat.10.1. Marc.6.7. Luce.6.13. ende 9.1. Christus ordineert Apostelen om te predicken. De namen der Apostelen.

15 Ende dat sy macht hebben souden de
siecken te ghenesen/ ende de Duyuelen wt
te worpen.
16 Ende hy gaf Simoni den naem Petrus/
17 Eñ Jacobum den sone Zebedei/ eñ Jo-
annē den broeder Jacobi: ende gaf hen na-
men/ Boanerghes/ dat is/ des Donders
sonen.
18 Eñ Andream/ eñ Philippum/ ende Bar-
tholomeum/ ende Mattheum/ ende Tho-
mam/ ende Jacobum Alphei sone / ende
Thaddeum ende Simonem van Cana.
19 Eñ Judā Iscarioth/ die hem ooc verriet.
20 Ende sy quamen te huys/ ende de scha-
re vergaderde wederom / soo dat sy gheen
g ghelegheentheyt hadden broot te eten.
21 Als zyne vrienden dit hoorden/ ginghen
sy wt om hem vast te houden: want sy sey-
den: Hy is wtsinnich.

g Grieck / niet condē. Christus gheacht voor wtsinnich. Lasteringhe der Schriftgheleerden. h mat.9.34. ende 12.24. Luce.11.15. Joan.8.48. Christus ontschuldicht hem.

22 Eñ de Schriftgheleerden die van Jeru-
salem af gecomē waren/ seyden: h Hy heeft
den Beelzebub/ ende door dē Ouersten der
Duyuelen worpt hy de Duyuelen wt.
23 Ende als hyse tot hem gheroepen hadde
sprack hy tot hen in ghelyckenisse: Hoe
can de Satan den Satanam wtdryuen?
24 Want indien een Coninckrijck teghen
hemseluen gedeylt is/ so can dat Coninck-
rycke niet staende blyuen.
25 Ende indien een huys teghen hemsel-
uen ghedeylt is/ soo en can dat huys niet
staende blyuen.
26 Eñ indien de Satan teghen hemseluen
opghestaen eñ gedeylt is/ soo en can hy niet
staende blyuen maer heeft een eynde.
27 Niemandt en can in eens stercken huys
gaen / ende zyne vaten roouen/ i ten sy
dat hy eerst den stercken binde / ende dan
zyn huys berooue.

i Coll.2.15. k mat.12.31. Luce.12.10. 1.Joan.5.16 1.Sam.2.25 Lasteringhe teghen den heylighen Gheest. l [illegible] m Grieck/ oordeels.

28 Voorwaer segghe ick u lieden / k dat alle
sonden den kinderē der menschen sullē ver-
gheuen worden: eñ die lasteringhen daer sy
God mede sullen ghelastert hebben.
29 l Maer wie den heylighen Gheest lasterē
sal/ die en sal gheen vergeuinghe hebben in
der eewicheyt: maer sal der eewigher
m verdoemenisse schuldich zyn.
30 Want sy seyden: Hy heeft eenen onrey
nen Gheest.

n mat.12.46 Luce.8.19.
31 n So quamen dan zijn moeder ende zijne
broeders/ende buyten staende / sonden tot
hem/ende lieten hem roepen.
32 Ende de schare sat omme hem: ende men
seyde tot hem: Siet/v moeder ende uwe broe-
ders / ende uwe susters daer buyten / vra-
ghen nae v.
33 Hy antwoordde hen/segghende: Wie is
mijn moeder/ ofte mijne broeders?
Christi maechschap
34 Ende rontomme ouer sien hebbende die
omme hem saten/seyde hy: Siet/ mijn moe-
der ende mijne broeders.
o Joh.15.14. 2.Cor.5.16.
35 o Want wie den wille Gods doet / die is
mijn Broeder/ende mijn Suster/ende mijn
Moeder.

Dat iiij. Capittel.

2. Door veelderley ghelijckenissen.
3. Van den Saeyer/ 21. van de keersse.
26. van den Zade/ 30. van den Mostaert-
zade: bewijst Jesus de ghelegentheydt des
Coninckrijckx Gods/ 37. daer na ontwaect
van zijne Discipulen ende gebiedende den
Wint en der Zee/ zijn sy hem gehoorsaem.

a Mat.13.1 Luce.8.4.
1 Ende a hy begost wederom te leeren by
der Zee/ende een groote schare is by hem
vergadert / also dat hy in een schipken
getreden zijnde op de Zee sat/ ende alle de
schare was op het lant aen de Zee.
Christus leert door ghelijckenissen.
2 Ende hy leerde hen vele in ghelijckenissen:
ende in zijne leeringhe sprack hy tot hen:
3 Hoort/ siet een Saeyer ginc uyt te saeyen.
Van den Saeyer.
4 Ende het gheschiede als hy saeyde/een deel
des zaets viel by den wech/ende de voghelen
des Hemels quamen ende aten dat op.
5 Ende het ander viel op steenachtighe Aer-
de daer het niet veel aerde en hadde: ende het
is terstondt opghegaen / want het gheene
diepte van Aerde en hadde.
6 Ende als de Sonne opgegaen was / ist
verhittet: ende want het geenen wortel en
hadde / soo ist verdorret.
7 Ende het ander viel onder de doornen ende
de doornen zijn opgewassen/ ende hebbent
verstickt / ende het en gaf gheen vrucht
8 Ende het ander viel op de goede Aerde/
ende gaf vrucht die op wies ende toenam: ende
het een droech dertich/ het andere tsestich/
het ander hondert.
9 Ende hy seyde: Wie Ooren heeft om te
hooren / die hoore.
b mat.13.10. Luce.8.9.
10 b Ende als hy alleen was / die by hem
waren met de twaelue / vraechden hem
van de ghelijckenisse.
De kennisse des Euangeliums is Gods gaue
11 Ende hy seyde tot hen: * U ist ghegeuen te
weten de verborghentheyt des Coninckrijckx
Gods: c maer den genen die buyten zijn/ ge-
* 2.Cor.3.14 Gelijckenisse.
schieden alle dingen door ghelijckenissen.
12 d Op dat sy siende sien/ ende niet beken-
nen: ende hoorende hooren/ ende niet ver-
c Sap.2.21. 2.Cor.3.14.
staen: op dat sy hen niet bekeeren/ende hen
de sonden vergeuen worden.
d Esai.6.9. Ezech.12.2.
13 Ende hy seyde tot hen: Weet ghy dese ge-
lijckenisse niet? Ende hoe sult ghy alle de
Mat.13.14. Luce.8.10.
ghelijckenissen verstaen?
14 e De Saeyer saeyt het woort.
Joan.12.40 Act.28.26. Roma.11.8.
15 Ende dese zijn die by den weghe besaeyt
worden namelick daer in het Woort ghe-
De ghelijckenisse van den Saeyer wort uytgeleyt.
saeyt wort: ende als zy't ghehoort hebben/
so coemt de Satan terstont ende neemt wech
het woort dat in haer herte gesaeyt is.
16 Ende dese zijn desghelijcks die op het
steenachtighe besaeyt worden / namelick
e Mat.13.19 Luce.8.11.
die het Woordt met vreuchden aennemen/
als sy dat hooren.
17 Ende hebben geen wortel in haerseluen/
maer zijn ongestadich. Daer na als druck
ende veruolginghe coemt om het Woort/
dan zijn sy terstont gheergert.

18 Ende dese zijnt die inde doornen besaeyt Sorchfuldichheyt.
worden/namelick die het Woort hooren:
19 f Maer de sorchvuldicheydt deser Wee- Begeerlickheyt.
relt/ ende dat bedrooch des rijcdoms/ende ande- f mat.19.23.
re begeerlicheden comen in/ende verstiicken Mar.10.23.
dat Woort/ ende het wort onvruchtbaer. Luce.18.24.
20 Ende dese zijnt die op de goede Aerde be- 1.Tim.6.17.
saeyt wordē/namelick/die het Woort hoo-
ren ende ontfangen / ende brenghen vruch-
ten voort het eene dertich/ het ander tses-
tich het ander hondert.
21 g Ende hy seyde tot hen: Wort doch een g Mat.5.15.
keersse ontsteken / om onder een coren vat Luce.8.16.
ofte onder een bedde te setten: ende niet om ende 11.33.
op den h luchter te setten? h Oft/ kandelaer.
22 i Want daer en is niet verborghen / dat i mat.10.26
niet geopenbaert en sal worden: noch daer Luc.8.17.
en is niet k ghedaen om verborgen te zijn ende.12.2.
maer om dat het int openbaer soude comē. Job.12.22.
23 So yemandt Ooren heeft om te hooren/ k Oft/ ghe
die hoore. worden.
24 Ende hy seyde tot hen. Siet toe wat ghy
hoort: l Met wat mate ghy metet/ sal v l Mat.7.2.
gemeten worden: Ende v die daer hoort/ Luce.6.38.
sal toe gheworpen worden. m mat.13.12
25 m Want wie heeft / dien sal ghegheuen ende 25.29.
worden. Ende wie niet en heeft/ oock dat Luce.8.18.
hy heeft sal van hem genomen worden. ende 9.26.
26 Ende hy seyde: Also is het Coninckrijcke Gelijckenisse
Gods/ ghelijck oft een man zijn zaet inda van dē ge
Aerde saeyde: saeyden koren.
27 Ende dan sliepe/ende opstonde/ Nacht
ende Dach ende het zaedt wtsprote/ ende
lanck wierde/ dat hijt niet en wiste.
28 Want de Aerde brengt van haerseluen
vrucht: eerst loof daer na de ayren / daerna
volle koren in de ayren.
29 Ende als nu de vrucht voortghebracht
is / terstondt seyndt hy de Sickel daer in/
want de Oogst is voorhanden.
30 n Ende hy seyde: Waer by sullen wy het n Mat.13.31
Coninckrijcke Gods ghelijcken: oft met wat Luce.13.18.
gelijckenisse sullen wy het ghelijcken? vandē Mo
31 Het is den Mostaert graine ghelijck/ het staertzade.
welcke wanneer het ghesaeyt wordt in de
aerde/dan is het minder dan alle de andere
zaden die op der Aerden zijn.
32 Ende als het gesaeyt is / dan coemt het
op / ende wordt meerder dan alle andere
Moescruyden/ende maeckt groote tacken/
so dat de Voghelen des Hemels onder zijne
schaduwe connen nestelen.
33 o Ende door sulcke vele ghelijckenissen o mat.13.34
sprack hy hen het Woordt/ nae dat sy het
hooren conden.
34 Ende sonder ghelijckenisse en sprack hy
hen niet: maer verclaerde alle dingen zijnen
Discipulen bysonder.
35 p Ende alst auont geworden was/seyde p Mat.8.23
hy tot hen: Laet ons ouer varen. Luce.8.22.
36 Ende achterlatende de schare/ namen sy De Disci-
hem mede gelijck hy int schipkē was. Daer pulen lijden
warē oock noch andere schipkens by hem. noot in der
37 Ende daer werde een groote storm van Zee.
winde/ ende de baren sloeghen in het schip-
ken/ so dat het na vol werdt.
38 Ende hy was nu in het achterste des schip- Christus
kens slapēde op een oorcussen ende sy wec- slaept.
ten hem ende seyden hem: Meester/ gaet
het v niet aen dat wy vergaen?
39 Ende hy ontweckt zijnde/ q verboot den De wint ende
Windt scherpelick. ende seyde tot der Zee/ de Zee zijn
Weest stille/ Swijcht: ende de wint rustede/ Christo ge-
ende daer werdt een groote stilheydt. hoorsaem.
40 Ende hy seyde tot hen: Wat zijt ghy aldus q Job.26.8.
beureest? Hoe? hebt ghy gheen gheloone? Psa.107.25.
Ende sy haddē groote vreese/ende seyden r on- Esaie.5.10.
der malcanderē: Wie is doch dese/dat hem r Grie; tot
oock de wint ende de Zee gehoorsaem zijn.

Dat v. Capittel.

1. Jesus de Duyuels wt den mensche
drijuende / 11. laet hen toe inde Swijnen
te gaen / 25. daer na een Vrouwe van den
bloet ganck genesen hebbende / 35. verweckt
hy de dochter Jairi.

a Mat. 8. 28
Luce 8. 26.
De beseten wordt ghenesen.

1 Ende a sy quamen ouer op dander zijde
van der Zee / in der Gaderenen Landt.
2 Ende als hy wt het Schipken ghegaen
was / quam hem terstondt te ghemoet een
Mensche wt de grauen / met eenen onreynen Gheeste.
3 De welcke zijn wooninghe inde grauen
hadde / ende niemant en conde hem binden /
ooch niet gheene ketenen.
4 Wat hy hadde menichmael met voeyen
ende met ketenen ghebonden geweest ende
de ketenen waren van hem in stucken ghebroken / ende de voeyen ghebrijselt / eñ niemant conde hem temmen.
5 Ende hy was alle tijdt dach eñ nacht op
de berghen / ende inde grauen / roepende eñ
slaende hemseluen met steenen.
6 Als hy Jesum van verre sach / liep hy eñ
viel voor hem neder.

De Duyuel bekent Christum.

7 Ende riep met luyder stemmen seggende:
Wat hebbe ick met v te doene / Jesu des
alderhoochsten Gods Sone? Ick beswere v
by Godt / dat ghy my niet en pijniget.
8 Want Jesus seyde tot hem: Gaet wt
ghy onreyne Gheest wt den mensche.
9 Ende hy vraechde hem: Hoe zijt ghy ghenaemt? Hy antwoordde ende seyde: Mijn
naem is b Legio: want onser zijn vele.

b Legio was gemeenlick eenen hoop van vijf duysent voetknechten / eñ vijf hõdert ruyters / somtijts meer / somtijdts min / daerõ wordt dit woordt Legio somtijts ghenomen voor een heyrcracht of voor seer vele.

10 Ende hy badt hem seer / dat hy hem wt
dien Lande niet drijuen en soude.
11 Ende daer by de bergen was een groote
kudde Swijnen weydende.
12 Ende alle de Duyuels baden hem / segghende: Seyndt ons tot de Swijnen / dat
wy in die vaeren /
13 Ende Jesus liet hen dat terstondt toe:
ende de onreyne Geesten wtgeuaren zijnde
voeren inde Swijnen / ende de kudde storte
crachtelick van bouen af inde zee.
(Daer wasser ontrent twee duysent /) ende
verdroncken alle inde Zee.

Het Legioen der Duyuelen vaert in de Swijnen.

14 Ende de Swijnherders vluchteden / ende
bootschapten inde Stadt / ende op de velden: eñ sy quamen wt om te sien / wat daer
gheschiedt was.
15 Ende sy quamen tot Jesum / ende sagen
den Beseten / die het Legioen ghehadt
hadde sittende becleedt / ende verstandich:
ende sy vreesden.
16 Ende die het ghesien hadden / vertelden
hen wat den Beseten gheschiedt was /
ende van de Swijnen.

c Act. 16. 39

17 Doe beghonsten sy hem te bidden / c dat
hy van haer palen gaen wilde.

d Luc. 8. 38.

18 Ende als hy int Schipken d ghetreden
was / badt hem de gene die beseten geweest
hadde / dat hy mochte met hem zijn.

De barmherticheydt Gods vercondighen.
e Gr. in Decapoli.

19 Ende Jesus en liet hem niet toe / maer
seyde hem: Gaet henen in v huys / tot de
uwe / ende bootschapt hen / hoe groote dinghen v de Heere ghedaen heeft / ende hoe hy
uwer ontfermt heeft.
20 Ende hy ginck / ende begonste te prediken
e inde Thien Steden / hoe groote dinghen
hem Jesus ghedaen hadde: so dat sy hen
alle verwonderden.

f Mat. 9. 18
Luc. 8. 41.
Jairi dochter wort vã de doot verweckt.

21 f Als Jesus nu wederom ouer gheuaren
was in het Schipken op de ander zijde / so
is daer een groote schare by hem vergadert / ende hy was by der Zee.

g Dat is / Vergaderinghe der Joden

22 Ende siet / daer quam een Ouerste der
g Synagogen / genaemt Jairus / ende hem
siende / viel hy hem ten voeten.
23 Ende badt hem seere / segghende: Mijn
Dochter leyt in het wterste: Ick bidde v /
dat ghy comet / ende de handen op haer legget / op dat sy ghesont worde / ende leue.
24 Ende hy ginck henen met hem / ende een
groote schare volchde hem / soo dat sy hem
drongen.

De vrouwe wordt ghenesen van haren bloetganck.
h Mat. 9. 20.
Luc. 8. 43.
Leuit. 15. 25

25 h Ende daer was een Vrouwe die twelf
Jaer lanck den bloetganck gehadt hadde /
26 Ende veel gheleden hadde van vele Medecijnmeesters: ende hadde alle haer goet
daer aen te coste ghelept / ende gheen hulpe
gheuonden / maer het was met haer meer
argher ghewordden.
27 Als sy van Jesu ghehoort hadde / is sy
ghecomen onder de schare van achter / ende
raeckte zijn cleedt.
28 Want sy seyde: In dien ick alleenlick sijn
cleederen rake / ick sal gesont worden.
29 Ende terstondt is de fonteyne haers
bloedts verdroocht / ende sy ghevoelde aen
haer lijf / dat sy vander plage genesen was.
30 Eñ Jesus bekende terstondt in hemseluen de cracht die van hem wtgegaen was
eñ keerde hem omme inde schare / seggende:
Wie heeft mijne cleederen geraeckt?
31 Doe seyden zijne discipulen: Ghy siet dat
de Schare v dringhet / ende segt ghy: Wie
heeft my gheraeckt?
32 Ende hy sach rontomme / om haer te sien
die dat ghedaen hadde.
33 Ende de Vrouwe met vreese ende beuen
bekennende dat in haer gheschiet was / is
ghecomen / eñ hem ten voeten ghevallen /
ende seyde hem alle de waerheyt.

Ghelooue.

34 Ende hy seyde tot haer: Dochter / v ghelooue heeft v gheholpen / gaet met vreden /
ende weest ghenesen van uwer plaghen.

i Mat. 9. 23
Luc. 8. 49.

35 i Als hy noch sprack quamen sommighe
vanden Ouersten der Synagogen / eñ seyden: V Dochter is ghestoruen / wat queelt
ghy den Meester langher.
36 Ende Jesus terstont gehoort hebbende
dat woordt dat ghesepdt werdt / seyde tot
den Ouersten der Synagogen: Vreest niet /
gheloofte alleenlick.
37 Ende en liet niet toe / dat hem yemandt
nauolchde / dan Petrus eñ Jacobus / ende
Joannes de broeder Jacobi.
38 Ende hy quam in het huys des Ouersten
der Synagogen / ende sach de woelinghe
die daer seer weenden ende huylden.

De doot is eenẽ slaep.
k Joa. 11. 11

39 Eñ ingaende / seyde hy tot henlieden: Wat
zijt ghy beroert / ende wat weendt ghy? Het
Dochterken is niet doot / k maer sy slaept.
40 Ende sy belachten hem / ende hy dreefse
alle wt / ende nam by hem den Vader ende
de Moeder des Dochterkens / ende de gene die by hem waren / ende ghinck in / daer
het Dochterken lach.
41 Ende hy greep dat Dochterken by der
handt / ende seyde: Talitha kumi / dat is in
Duytsch: Ghy Dochterken ick segghe v /
Staet op.
42 Ende terstont stondt dat Dochterkẽ op /
ende wandelde / want het was twaelf Jaer
oudt / ende sy verschrickten met grooter verschrickinghe.
43 Ende hy geboodt hen seere / dat niemant
dat weten soude / ende seyde datmen haer
te eten gheuen soude.

Dat vi. Capittel.

1. Christus leert in zijn Landt / 7. sendt
de twaelue met macht / 14. Herodes eñ andere hebbẽ verschendẽ meyningẽ van hem /
17. Joannes de Dooper is gedoot / 29. ende
begrauen / 34. daer na als Jesus de Scharen gheleert hadde / 35. versaedt hyse inde

woestijne met vijf brooden en̄ twee visschen
47. ten eynde / wandelende op de Wate-
ren/ openbaert hy hem seluen zijnen Disci-
pulen. 54. ende daer nae gheneest hy vele
Crancken.

Christus zyn Vaderlant predicende/ wort niet ontfanghen.
a Mat.13.52 Luc.4.16.

1 EN de a van daer wtghegaen zijnde / is
hy ghecomen in zijn Vaderlandt / en̄
zijne Discipulen volchden hem.
2 Ende als de Sabbath comen was / be-
ghonste hy in de Vergaderinghe te leeren.
Ende vele die hem hoorden/ verschrickten/
segghende: Van waer comen hem dese din-
gen? Ende wat wijsheydt is dese/ die hem
ghegeuen is/ ende dat sulcke crachten door
zijne handen gheschieden?

b Ioā.6.42
3 b Is dese niet de Timmerman / de sone
Marie, ende de Broeder Iacobi ende Io-
ses/ ende Iude / ende Simonis? Ende en
zijn zijne Susters niet hier by ons? Ende sy
werden aen hem gheergert.

Propheet.
c Mat. 13.57. Mar.3.13. Luc.4.24. Ioan.4.44
4 Ende Iesus seyde tot hen: c Geen Pro-
pheet en is sonder eere dan in zijn Vader-
landt ende onder zijne Magen/ ende onder
zijn huysghesin.
5 Ende hy en conde daer gheen crachten
doen / dan weynighe Siecken leyde hy de
handen op/ ende maeckte se ghesont.
6 En̄ hy verwonderde hem van haer On-
gheloouicheyt/ d ende ghinck omme door
de omligghende Vlecken/ leerende/

d Mat.9.36

De Apostelen worden gesonden.
e Mat.10.1 Luc.6.13. ende 7.1.
7 e En̄ hy riep tot hem de twaelue / en̄ be-
gonste se wt te senden/ twee ende twee: ende
gaf hen macht ouer de onreyne Geesten.
8 Ende gheboodt hen/ dat sy niet nemen
en souden tot dē wech dan alleenlick eenen
Staf: gheen Male/ gheen Broodt, gheen
ghelt inden buydel:

f Act. 12.4.
9 f Maer geschoeyt te wesen met solen/ en̄
niet becleedt te worden met twee rocken:
10 Ende hy seyde tot hen: soo waer ghy
in huys gaet/ daer blijft / tot dat ghy van
daer wech gaet.

g Mat.10.14 Luc.9.5. h Act.13.51. ende 18.6. i Mat. 10.15. Luc.10.12.
11 g Ende soo wie v niet en ontfangt/
noch hoort/ wtgaende van daer/ h schuddet
het stof van uwe voeten / hen tot een ghe-
tuyghenisse. i Voorwaer segghe ick v/ het
sal den Sodomiten of Gomorriten in den
daghe des oordeels verdraghelicker wesen/
dan dier Stade.

Bekeeringhe.
12 Ende sy wtghegaen zijnde / predickten
Beteringhe.

k Iaco.5.14
13 Ende sy worpen veel Duyuelen wt / en̄
k salfden veel siecken met Olie, ende maeck-
tense ghesont.

l Mat 14.1 Luc.9.7.
14 l Ende de Coninck Herodes hoorde /
(want zijnen Naem was openbaer ghe-
worden) ende seyde: Ioannes die daer
doopte, is vanden dooden opghestaen, en̄
daerom wercken de crachten in hem.

Waer door Christus gehouden was
15 Andere seyden: Hy is Elias. Andere:
Hy is een Propheet/ oft ghelijck een vande
Propheten.
16 Maer als het Herodes hoorde/ seyde hy:
Dese is Ioannes / dien ick onthooft heb-
be/ die is van de dooden opghestaen.

Waerom Ioānes gevangē was.
m Mat. 14.3 Luc.3.19. ende 9.9.
17 m Want de selue Herodes hadde geson-
den / ende Ioannem doen vanghen/ ende
inden kercker ghebonden om Herodias de
Huysvrouwe zijns broeders Philippi / om
dat hy se ghetrouwt hadde.

n Leu. 18.16 20.
18 Want Ioannes seyde tot Herodes: n Het
en is v niet gheoorloft / ws Broeders
Wijf te hebben.
19 Ende Herodias leyde hem laghen / ende
wilde hem dooden: maer en conde niet.

De Coninc vreesde Ioannem.
o Mat.14.5. ende 21.26.
20 Want Herodes vreesde Ioānem/ weten-
de dat hy een o rechtueerdich ende heylich
Man was/ ende hielt veel van hem: ende
als hy hem ghehoort hadde/ dede hy veel
dingen/ ende hoorde hem geerne.

21 Maer als daer een welgelegen dach ge-
comen was / dat Herodes p op den dach — p Mat. 14.6 Gen.40.20
zijner gheboorten / een Maeltijt gaf zijnen
Oversten ende den Oversten ouer duysent/
ende voornemsten van Galilea:

Dansen.
22 Doe ginck der seluer Herodias Dochter
in/ ende danste. Ende als het Herodi ende
den ghenen die met hem ter Tafel aensa-
ten / behaecht hadde seyde de Coninck tot
het Dochterken: Begeert van my wat ghy
wilt, ende ick salt v gheuen.
23 Ende hy q swoer haer/ segghende: Wat — q Iudicum 11.30.
ghy van my begheeren sult / dat sal ick v
geuen: Ia tot de helft myns Coninckrijcs.
24 Ende sy wtgegaen zijnde, seyde tot haer
Moeder: Wat sal ick begheeren? Ende sy
seyde: Het hooft Ioannis des Doopers.
25 Ende sy terstont haestelick ingaende tot
den Coninck, heeft begeert, seggende: Ick
r begeere dat ghy my nu terstont geeft het — r Gr. wilt
Hooft Ioannis des Doopers in een schotel.
26 Ende de Coninck wordt droeuich gheworden /
om den Eedt / ende om die mede ter Tafel
aensaten/ en wilde haer niet weygheren.
27 Ende de Coninck sandt terstondt den
Scherprichter / ende gheboodt zijn Hooft
in te brenghen. Ende die ghinck henen, en̄
onthoofde hem inden kercker.

Ioannis hooft wort der Dansersche gegeuen.
28 Ende bracht zijn Hooft in een Schotel/
en̄ gaf het den Dochterken/ en̄ het Doch-
terken gaf het zijner Moeder.
29 Ende als zijne Discipulen dit hoorden/
ghingen sy, ende namen zijn Lichaem/ ende
leydent in een graf

s Luc 9.10. De Apostelen wedergekeert vā predicken.
30 s Ende de Apostelen zijn tot Iesum ver-
gadert/ ende boodschapten hem alles/ ende wat sy ghedaen hadden / ende wat sy
gheleert hadden.
31 Ende hy seyde tot hen: Coemt ghy in
een woeste plaetse alleen / en̄ rust een wey-
nich: want daer waren der vele die aen-
quamen/ ende henen ghinghen / soo dat sy
gheen gelegentheyt en hadden om te eten.

t Mat.14.13 Luc.9.10. Ioan.6.1. Iesus leert inde woestyne.
32 t Ende sy voeren henen/ nae een woeste
plaetse, met een Schipken alleen.
33 En̄ de scharen sagense henen varen/ ende
vele bekenden hem: ende liepen te voete wt
alle Steden derwaert/ ende voorgingense/
ende zijn te samen tot hem gecomen.
34 Ende Iesus wtghegaen zijnde / sach een
groote Schare: ende hy werde beroert
met barmherticheydt ouer hen: want sy
waren u gelijck Schapen gheenen Herder — u Iere.23.1. Ezech. 34.2
hebbende. En̄ hy begonst hen veel te leerē.

Spijst 5000 mannē met vijf broodē ende twee visschen.
x Mat. 14.15 Luc.9.12.
35 x Ende als nu den dach by na ouer was,
ghinghen zijne Discipulen tot hem / seg-
ghende: Dese plaetse is woest / ende den
dach is nu verre comen:
36 Laetse van v, datse henen gaen in de om-
ligghende Velthuysen ende Vlecken, ende
henseluen broodt coopen, want sy en heb-
ben niet te eten.
37 Ende hy antwoordende / seyde tot hen:
Geeft ghy hen te eten. Ende sy seydē hem:
Sullen wy gaen / ende coopen voor twee
hondert penningen broodts, ende hen ge-
uen te eten?
38 Ende hy seyde tot hen: Hoe veel brooden
hebt ghy. Gaet henen ende besiet het.
y Ende als sy het bekent hadden, seyden — y Mat.14.17. Luc.9.13. Ioan. 6.9.
sy: Vijue/ ende twee Visschen.
39 Ende hy gheboot hen, dat sy alle souden
by Tafelē neder sitten op het groene gras.
40 Ende sy saten neder/ ghedeylt by honder-
den ende by vijftighen

Dancksegginghe/ z 1. Samuel 9.13.
41 Ende als hy de vijf Brooden ende twee
Visschen ghenomen hadde / sach hy op na
den Hemel/ ende z danckte / ende brack de
brooden

brooden/ende gaffe zijnen Discipulen / dat
zyse hen voorlegghen souden: ende de twee
visschen deylden sy onder hen allen.
42 Ende sy aten alle / ende werden versaedt.
43 Ende sy namen op van de brocken/ twelf
volle korven / ende vanden visschen.
44 Ende die daer ghegeten hadden / waren
ontrent vijf Duysent Mannen.

a mat.14.22 Joan.6.17/

45 a Ende terstondt bedwanck Jesus zijne
Discipulen in een Schipken te gaen / ende
voor hem ouer te varen nae Bethsaida/
bewijle hy de Scharen verliet.

b mat.14.23 Luc.6.12.

46 Ende als hyse gelaten hadde/ b ghinck
hy op eenen Berch / om te bidden.
47 Ende als het nu auondt werdt/ was dat
Schipken midden in de Zee/ ende hy was
alleene op het Landt.

De wint is den Apostelen teghen inder Zee.

48 Ende sachse seer arbeyden in het voort-
varen / want de Winde was hen teghen.
Ende ontrent der vierder wake des nachts
quam hy tot hen/ wandelende op de Zee/
ende wildese voorby gaen.

Schijnsel.

49 Ende als sy hem saghen wandelende op
de Zee, meynden sy dat het een Schynsel
ware: ende riepen.
50 Want sy saghen hem alle / ende waren
beureest: ende terstondt sprack hy met hen/
ende seyde hen: Weest wel ghemoedt. ick
bent/ vreest niet.
51 Ende hy quam tot hen int Schipken/
ende de windt stilde : ende sy waren bouen
maten seer verschrickt in haer seluen/ ende
waren verwondert.
52 Want sy en hadden niet verstaen van de
brooden: want haer herte was verblindt.

c mat.14.34

53 c Ende als sy ouer ghevaren waren/
quamen sy in het Landt Genezareth /ende
voeren aen.
54 Ende als sy wt het Schipken ghegaen
waren/ terstont hebben sy hem ghekent.

De cranckē worden ghenesen door het genakē des cleedts Christi.
d Grieck/ merckten.

55 Ende loopende door dat gheheel om
ligghende Landt/ beghonsten sy de Cranc-
ken op bedden om te draghen / waer sy
hoorden dat hy was.
56 Ende waer hy in quam in Vlecken of Ste-
den/of velt huysen/ daer leyden sy de cranc-
ken op de d straten ende baden hem/ datsy
doch den zoom zijns cleets raken mochten.
Ende alle die hem raeckten / werden ghesont.

Dat vij. Capittel.

6. De gheboden der menschen zijn ver-
doemt/ 24. de Dochter der Cananeetscher
vrouwe wordt ghenesen/ 32. ende oock de
doove stomme. Waer wt dat veele Jesum
groot achten.

a Mat.15.1
Met ongewasschen handē eten.

1 ENde a tot hem vergaderden de Phari-
seen / ende sommighe Schriftgheleerde /
die van Jerusalem ghecomen waren.

b Ofte / onreyne/

2 Ende siende dat sommige van zijne Dis-
cipulen broot aten met b gemeyne, dat is/
met onghewasschen handen / straften zyt.

* Oft/ neerstelick.
Menschen leeringhen vā waschinghen.

3 Want de Phariseen/ende alle de Joden
en eten niet / ten sy dat sy de handen * me-
nichmael wasschen/ ende houden de Inset-
tinghe der Ouderlinghen.
4 Ende als sy vander Merckt comen/ soo
en eten sy niet / eer sy ghewasschen zyn.
Ende vele andere dinghen/ die sy aengeno-
men hebben te houden / als / de wasschin-
ghe van Drinckvaten/ Cruycken / Kopere
vaten/ ende c Tafelen.

c Gr. beddē/ want sy laghen ende laten voortijden aen bedden.

5 Daer nae vraechden hem de Phariseen
ende de Schriftgeleerde seggende: Waer-
om en wandelen uwe Discipulen niet nae
de Insettinge der Ouderlingen/ maer eten
het broodt met onghewasschen handen?
6 Doe antwoordde Jesus/ ende seyde tot
hen : Wel heeft Esaias gheprophetiert
van v Gheueynsde : ghelijck gheschreuen
is: d Dit volck eert my met den lippen/
maer haer herte is verre van my.

Geueynsde
d Esa.29.13 Ezec.33.31.
e Mat.15.9 Colos. 2.18. Tit.1.14.

7 e Te vergeefs eerē sy my leerende leerin-
gen dwelck zyn ghebodden der Menschen.
8 Want verlatende het gebot Gods houdt
ghy de insettinge der Menschen / als was-
schingen der Cruycken ende Drinckvaten ende
vele andere dierghelijcke dingen doet ghy.
9 Ende hy seyde tot hen: Wel verworpt
ghy lieden het ghebodt Gods / op dat ghy
uwe Insettinge houdt.

Ouders eeren.
f Exo.20.12 Deute.5.16. Spr.23.9. Ephes. 6.2.
g Exo.21.17 Leui.20.9. Deut.27.16 Pro.20.20.
h mat.15.6. 1. Tim. 4.3. 2. Tim. 3.2.

10 Want Moses heeft geseyt: f Eert uwen
Vader ende uwe Moeder. Ende g wie zijnen
vader of moeder vloeckt / die sterue de doot.
11 Maer ghy segt: So een mensche seyt tot
zijnen Vader oft Moeder: Korban dat is/
so wat gaue die van my ghedaen sal wor-
den sal v te nutte comen/ die doet wel.
12 Ende ghy en laet hem niet meer daer bo-
uen doen zyn vader oft zyne moeder.
13 h Ende maeckt Gods Woordt te niete/
door uwe Insettinghe / die ghy ingheset
hebt: ende dierghelijcke dingē doet ghy vele.

i mat.15.10.

14 i Ende nae dat hy de gantsche Schare
tot hem gheroepen hadde seyde hy: Hoort
my alle ende verstaet:

k Act.10.15. Rom.14.17. 20. Tit.1.15.
l Grieck/ gemeyn maken.

15 k Daer en is niet buyten den Mensche/
dat/ alst in hem coemt, hem can l ontreyni-
ghen. Maer dat van hem wtgaet/ dat ist/
dat den mensche m ontreynicht.
16 So yemandt Ooren heeft om te hooren/
die hoore.

m Grieck/ ghemeyn maeckt.

17 n Ende als hy vander Schare in huys
ghegaen was / vraechden hem de Disci-
pulen vander ghelijckenisse.

n mat.15.15.

18 Ende hy seyde tot hen : Zijt ghy lieden
oock also sonder verstant? Weet ghy niet/
dat / al wat van buyten in den mensche
coemt, hem niet ontreynigen en can.

Wat den mēschē ontreynicht.
o Gen. 6.5. ende 8.21. Iere.17.9. Prou.6.14.

19 Want het en gaet in zyn herte niet/ maer
in den buyck / ende gaet wt in den stoel-
ganck/ suyuerende alle de spyse.
20 Ende hy seyde tot hen: Dat wtgaet van
den mensche/ dat ontreynicht den mensche.
21 o Want van binnen wt der menschen herte
comen boose gedachten, ouerspel, hoererie/
Doodtslaghen.
22 Dieuerie / ghierichheydt/ boosheydt/ be-
driegerie / oneerbaerheydt/ quade ooghe/
lasteringe / hoouerdicheydt/ onwetenheyt.
23 Alle dese boose dinghen comen van bin-
nen/ende ontreynighen den mensche.

p mat.15.21.

24 p Ende opstaende van daer / ghinck hy
ontrent de palen Tyri ende Sidonis:
ende in een huys gegaen zynde/ wilde niet
dat yemandt wiste/ maer het en conde niet
verborgen zijn.

De Cananeetsche vrouwe bid het voor haer beseten Dochter.

25 Want een Vrouwe / wiens Dochterken
eenen onreynen geest hadde/ vā hē gehoort
hebbende, quam ende viel hem ten voeten:
26 (Dit was een Griecksche Vrouwe/ ghe-
boren wt Syrophenicien/) ende badt hem
dat hy den Duyuel soude wtworpen van
haer Dochter.
27 Maer Jesus seyde tot haer: Laet eerst de
kinderen versadicht worden. Want het
en is niet q goet datmē het broot der kin-
deren neme/ ende voor de Hondekens werpe.

q Gr. fijn.

28 Sy antwoordde/ ende seyde hem : Jae
Heere: want de Hondekens eten onder de
Tafel vande cruymkens der kinderen.
29 Ende hy seyde tot haer: Om dees woordts
wille / gaet henen / de Duyuel is wt uwe
Dochter ghevaren.
30 Ende als sy te huys quam / beuandt sy
den Duyuel wtghevaren / ende de Doch-
ter ligghende op het bedde.
31 r Ende weder om wtghegaen zijnde van
de palen

r mat.15.29

de palen Tyri ende Sidonis/quam hy nae
de Zee van Galilea: midden door de palen
f der thien Steden.

f Gr. Deca polis.

32 Ende sy brochten hem eenen t dooven/
die oock qualick sprekē conde/ ende baden
hem/dat hy hem de handt op leyde.

t Mat.9.32 Luc.11.14.

33 Ende hy hem wechghenomen hebbende
van der Schare aen deen zijde/ stack hem
sijne vingeren in sijne ooren/ende gespogen
hebbende/raeckte sijn tonghe.

De dooue stōme wort ghenesen.

34 Ende nae den Hemel opsiende/ suchtede
hy/ende seyde tot hem: Ephata/ dat is/
wordt gheopent.
35 Ende terstondt werden sijne Ooren gheopent/ende
de bandt sijner tonghe werdt
los ende hy sprack rechte.
36 Ende hy beual hen dat sijt niemāt seggen
en souden/ maer hoe hijt hen meer verboden
hadde/hoe sijt meer vercondichden.
37 u Ende sy verschrickten bouen maten/
segghende: Hy heeft het al wel ghedaen de
Dooue maect hy hoorende/ ende de Stomme
sprekende.

u Gen. 1.31. Syra.39.21.

Dat viij. Capittel.

1. Christus spijst vier duysent Mannen met seuen brooden eñ weynich visschkens/ 11. antwoordt den Phariseen/ die teecken begheeren vanden Hemel/ 15. verdoemt haer leere ende geueynstheyt eñ ooc de Herodis. 22. ende na dat hy den blindē heeft ghenesen/ 27 ende van sijne Discipulen bekent is te zijne de Sone Gods/ 31. strafte Petrum/ die hem wilde vā de doot verhinderen/ 34. daer hy seggende hoe nootsakelick de veruolghinghe zy.

Met seuen broodē wort den vier duysent mānen gespijst a Mat.15.32.

1 In a die daghen als daer een gheheele
groote schare was/ende niet en hadden
te eten/ riep Jesus sijne Discipulen tot
hem/ende seyde tot hen.
2 My iammert der Scharen/want sy nu
drij dagen by my bliuen/ ende hebben niet
te eten.
3 Ende indiē ickse late vastende nae haer
huys gaen/ so sullen sy onder weghen versmachten/
want sommighe van hen zijn
van verre gecomen.
4 Ende sijne Discipulen antwoorden hem/
Waer van soude yemandt dese hier in de
Woestijne connen versadigen met Broodt?
5 Ende hy vraechde hen: Hoe vele Brooden
hebt ghy? Sy seyden hem/ Seuen.
6 Doe gheboodt hy der scharen neder te sitten
op de Aerde/ende nam de seuen Brooden/danckte
eñ brackse/ende gaffe sijnen
Discipulen/ dat syse souden voorlegghen/
ende sy leydense den scharen voor.

Dancksegghinghe.

7 Sy hadden oock weynich cleyn Visschkens/
ende als hy ghedanckt hadde/ beual
hy die oock voor te legghen.
8 Ende sy aten/ ende werden versadicht/
eñ hebben opgenomen seuen koruen ouerghebleuen
brocken.
9 Ende die daer gheten hadden/ waren
ontrent vier duysent eñ hy lietse van hem.
10 Ende terstondt in het schipken ghegaen
zijnde met sijnen Discipulen/ is hy ghecomen
in de deelen Dalmanutha.
11 Ende de Phariseen quamen wt/ende beghonsten
met hem te twisten/ b soeckende
van hem een Teecken van den Hemel/hem
beproeuende.

De Joden soeckē teeckenen b mat.12.38 Luce 11.29. Joan.6.30. 1 Cori.1.20

12 Ende hy versuchtende in sijnen gheest/
seyde: Wat soeckt dit gheslachte een Teecken?
Voorwaer segge ick v/desen ghesLachte
sal geen teecken ghegeuen worden/
13 Eñ als hyse ghelaten hadde/is hy wederom
in het Schipken getredē/eñ voer ouer.
14 Ende sy hadden vergheten Brooden te
nemen/ende haddē niet meer dan een broot
met hen in het Schipken.
15 Ende hy gheboodt hen/segghende: Siet
toe/wacht v van den Deessem der Phariseen/ende
van den Deessem Herodis.

Van den Deessem d' Phariseen moetmen wachten. c Mat.16.6 Luce 12.1.

16 Ende sy ouerleyden/ sprekende tot malcanderen:
Wy hebben gheen brooden.
17 Ende Jesus dat bekennende/seyde tot
hen: Wat ouerlegt ghy dat ghy gheen brooden
hebt? Merckt ghy noch niet/ noch
verstaet ghy niet? Hebt ghy lieden noch v
verblindt herte?
18 Ooghen hebbende siet ghy niet? ende
Ooren hebbende hoort ghy niet?
19 Ghedenckt ghy niet/ d als ick vijf brooden
brack onder vijf duysent Mannen/hoe
veel volle korven brocken ghy op naemt/
Sy seggen hem: Twaelue.

d mat.14.17 Marc. 6.38 Luce 9.13. Joan.6.9.

20 e Ende als de seuen Brooden ghebroken
werden onder vier duysent Mannen/ hoe
veel volle korven brocken naemt ghy op?
Sy seyden: Seuen.

e Mat.15.36 37.

21 Doe seyde hy tot hen: Hoe verstaet ghy
lieden niet?
22 Ende hy quam tot Bethsaida: ende sy
brachten hem eenen Blinden/ende baden
hem dat hy hem raeckte.
23 Eñ des blinden hant genomen hebbende
leydde hy hem wt het Vleck/ ende spooch
op sijne Oogen/ ende leyde de handen op
hem ende vraechde hem of hy yedt sach.
24 Ende die man opsiende/ seyde: Ick sie
Menschen/ want ick siese als Boomen
wandelende.

De Blinde wort siende

25 Daer nae leyde hy wederom de handen
op sijne ooghen/eñ dede hem anderwerf opsien.
En hy werdt weder te rechte gebracht/
ende sachse alle claerlick van verre.
26 Eñ Jesus sandt hem nae sijn huys/segghende:
Gaet in het Vleck niet/noch segt
het oock niemande in den Vlecke
27 f Ende Jesus eñ sijne Discipulen gingen
na de vlecken Cesaree Philippi. Eñ inden
wech vraechde hy sijne Discipulen/ segghende
tot hen: Wie seggen de Menschen
dat ick ben?

f Mat.16.13 Luce 9.18.

Des volcx meyninghe vā Christo.

28 Ende sy antwoordden/ g Joannes de
Dooper: eñ sommighe Elias/ende sommighe
een van de Propheten.

g Mat.14.2

Der Apostē belydinge vā Christo.

29 Ende hy seyde tot hen: eñ ghy lieden wie
segt ghy dat ick ben? Petrus antwoordende/
seyde tot hem: h Ghy zijt Christus.

h Joan.6.69

30 Eñ hy verboot hen scherpelick/dat sy dat
niemande van hem seggen en souden.

Christus vermaentse vā sijn lyden.

31 i Ende hy beghonstese te leeren/ dat de
Sone des Menschen vele moeste lyden/
ende vande Ouderlinghen eñ Ouerpriesteren
ende Schriftgeleerden verworpen eñ ghedoodt
worden/ ende na drij daghen wederom
opstaen.

i Mat.16.21 ende 17.22 ende 20.18 Marci 9.31 ende 10.33 Luce 9.22. ende 18.31 ende 24.7.

32 Ende hy seyde hen die reden k vrij wt/
ende Petrus nam hem/eñ beghonst hem te
straffen.

k Of openbaerlick.

33 Maer hy hem ommekeerende/ende sijne
Discipulen aensiende/ strafte Petrum/
segghende/ l Gaet achter my Satan/ want
ghy versint niet dat Gods is/ maer dat der
Menschen is.

l Esa.19.22.

Cruyce.

34 Ende de scharen met sijne Discipulē tot
hem geroepen hebbende/ seyde hy tot hen:
So wie m my wil na volghen/ die versake
hemseluen/eñ neme sijn Cruyce op/ eñ volghe
my nae.

m mat.10.38 ende 16.24. Luce 9.23. ende 14.27.

35 n Want soo wie sijn o leuen wil behouden/
die salt verliesen: eñ so wie sijn leuen
sal verliesen/om my/ende om des Euangeliums
wille/ die salt behouden.

n mat.10.39 ende 16.25. Luce 9.24. ende 17.33. Joan.12.25 o Gre. ziele

6 Want wat salt den Mensche baten/oft
hy de gheheele weerelt wonne/ende syn ziele
schade dede?
p Psal.49.9 37 Oft wat sal de mensche geuen/ p daer hy
q Mat.10.32 syn ziele mede weder losse?
Luce 9.26. 38 q Want so wie hem mijns/ende mijner
ende 12 8. woorden sal gheschaemt hebben/ in dit
2 Tim.2.1. ouerspelich en sondich gheslachte/diens sal
1. Joan.2.23 hem: de Sone des menschen ooch schamen
als hy sal comen met sijne heylige Engelen
in de eerlickheyt sijns Vaders.

Dat ix. Capittel.

2 Jesus verandert hem seluen / voor
syne Apostelen / 17. verlost eenen mensche
van den boosen gheest / 31. voorseydt den
synen syn doot en verrijsenisse / 35 de welc-
ke hy vermaent tot ootmoedicheydt / ende
van ergherniffe.

a Mat 16.28 1 Ende a hy seyde tot hen / Voorwaer
Luce 9.27 segghe ick v lieden/ daer zijn sommighe
van die hier staen/ die dē doot niet sma-
ken sullē tot dat sy het Coninckrijck Gods
met cracht sien comen.
b Mat.17.1 2 b Ende na ses dagen nam Jesus Petrum
Luce 9.28 en Jacobum/ende Joannem/ ende leydde se
op eenen hooghen berch bezijden alleen: en
hy werdt verandert voor hen.
Veranderinge 3 Ende syne cleederen werden blinckende
Christi seer wit / ghelijck als de sneeu/ sulcke als
gheen Volder op der Aerden/ can soo wit
maken.
4 Ende van hen werdt ghesien Elias ende
Moses/ ende spraken met Jesu.
5 Ende Petrus antwoordde segghende tot
Jesum: Rabbi, het is goedt dat wy hier
zijn/ laet ons dan drij Tabernaculen maken/
v eenen/ en Moysi eenen/ ende Elie eenen.
6 Want hy wiste niet wat hy seyde; want
sy waren verbaert.
7 Ende daer quam een Wolcke diese be-
schaduwde / ende een stemme quam wt der
Christum Wolcke/segghende: c Dese is mijn wel lie-
moetmen ue Sone / d hoort hem.
hooren. 8 Ende terstont alomme siende/ en saghen
c Esai.42.1. sy niemant dan Jesum alleen met hen.
Mat.3.17. 9 e En als sy van den berge afquamen/ver
ende 17.5. boodt hen Jesus dat syt niemande seggen
Mar.1.11. soudē wat sy gesien haddē eer de Sone des
Luce 3.22. menschen van de dooden opgestaen ware.
ende 9.35. 10 Ende dit woort hebben sy behouden/en-
Coloss.1.13. de vraechdē onder malcanderē: Wat is dat
2 Pet.1.17. van de dooden opstaen?
d Deu.18.15 11 Ende sy vraechden hem/seggende: Wat
e Mar.17.9 ist dat de Schriftgheleerde segghen/ f dat
Luce 9.37. Elias eerst comen moet?
Elias is 12 En hy antwoordde seyde tot hen: Elias
Joannes sal eerst comen/ en alle dinck te rechte bren-
de Dooper gen: en g het sal ghescheiden gelijck geschre-
f Mala.4.5 uen is van den Sone des menschen dat hy
Mat.11.14 veel lyden sal/ende veracht worden.
Luce 1.17. 13 Maer ick segge v lieden/dat ooch Elias
g Psal.22.7. gecomen is (ende sy hebben hem ghedaen
Esaie 53.4. al wat sy gewilt hebben) h gelijc van hem
h Mala.4.5 geschreuen is.
14 Ende als hy by de Discipulen ghecomen
was/sach hy een groote schare omme hen/
ende de Schriftgeleerde twisteden met hen.
Die den 15 Ende terstont / als alle de scharen hem
stommen sagen/waren sy verbaest/ende tot hem loo-
geest hadde pende/hebben sy hem gegroet.
wordt ghe- 16 Ende hy vraechde de Schriftgheleerde:
nesen. Waer van twistet ghy met hen?
i mat.17.14 17 i En een wt de schare antwoordde seggē-
Luce 9.37 de: Meester ick hebbe tot v ghebracht mij-
nen Sone/ die eenen stommen Geest heeft.
18 Ende waer hy hem aengrijpt/ soo scheurt
hy hem/ en schuymt en knerscht met zijne
tandē/ende verdorret: Ende ick hebbe uwe
Discipulen geseydt/dat sy hem souden wt
worpen / ende sy en hebbē niet ghecont.
19 Ende hy antwoordde hem / ende seyde: Christus
O ongheloouich gheslachte/ hoe lange sal straft den on-
ick by v lieden wesen? hoe langhe sal ick v geloouigen
lieden lyden? Brengt hem tot my. Vader des
20 Ende sy brochten den seluen tot hem: ende beseten
als hy hem sach/terstondt scheurde hem de Soons.
Geest / ende hy vallende op de aerde wente-
lende schuymende.
21 Ende hy vraechde synen Vader: Hoe veel
tijts ist dat hem dit ghescheit is? ende hy
seyde hem: Van kinde af.
22 Ende dickwils worpt hy hem int vyer/
en int Water/ om hem te verderuen: maer
so ghy yedt vermeucht/ coemt ons te hul-
pe/ ende ontfermt v onser.
23 Ende Jesus seyde tot hem: Soo ghy cont
ghelooue/ k alle dinck is den gelooigen G helooue.
mogheleick. k Luce17.6.
24 Ende terstont riep des kints vader met
tranen/seggēde: Ick gelooue Heere: Coemt
mijner ongeloouicheit te hulpe.
25 Ende Jesus siende dat de schare te hoop
liep/ verboodt hy den onreynen Geest seg-
gēde hem: Ghy stomme en doove gheest ick
beuele v/ vaert wt van hem/ ende en vaert
voort aen niet meer in hem.
26 Ende de Gheest roepende/ende hem seer
scheurende / voer wt/ ende het kindt was
als doodt/ soo dat vele seyden: Hy is ghe-
storuen.
27 Ende Jesus nam hem by der handt/ende
rechtede hem op: ende hy stondt op.
28 l En als hy in huys gegaen was/ vraech l Mat. 7.19
dē hem zijne Discipulen bezijden/seggende:
Waerom en condē wy hem niet wt werpē?
29 Jesus seyde tot hen. Dese aert en can Gebet met
nerghens door wtuaren / dan door bidden vasten.
ende vasten. Christus
30 m Ende als sy van daer gingen/ reysden voorseit syn
sy door Galileam / ende hy en wilde niet lyden.
dat het yemandt wiste. m mat.16.21
31 Want hy leerde syne Discipulen / ende ende 17.22
seyde hen: de Sone des menschē sal ouerge ende 20.18
leuert worden in der menschen handen/en- Mar. 8.31
de sy sullē hem dooden: en gedoodt zijnde/ ende 10.33.
sal hy ten derden dage wederopstaen. Luce 9.22.
32 Maer sy en verstonden die reden niet/ ende 18.31
ende vreesden hem te vragen. ende 24.7.
33 n Ende als hy te Capernaum quam ende n Mat.18.1
in huys gegaen was/ vraechde hyse: Wat Luce 9.46.
ouerleydt ghy onder malcāderē op dē wech? ende 22.24
34 En sy sweghen: Want sy hadden onder
malcanderē ouerleyt wie de Meeste ware.
35 Ende als hy ghesetē was/ riep hy de Wie de
twaelue en seyde tot hen: o Soo yemandt Meeste is/
wil de eerste wesen / die zy de alderlaetste/ onder de A-
ende aller Dienstknecht. postelen.
36 En hy nam een kindeken/ende stelde dat o mat.20.27
midden onder hen / ende omuinck het met Mar. 10.43
syne armen / ende seyde tot hen:
37 p Soo wie een van sodanighen kinder p Mat. 18.5
kens ontfangt / in mijnen Name/ die ont- Luce 9. 48.
fangt my: ende die my ontfangt / die ont- Joan.13.20
fangt my niet / maer den ghenen die my
ghesonden heeft.
38 q Joannes antwoordde hem segghende: q Luce 9.49.
Meester wy hebben eenen gesien in uwen Crachten
Name de Duyuelen wt drijuen / welcke doen in den
ons niet en volcht: ende wy hebbent hem name
verbodē/ om dat hy ons niet na en volcht. Christi.
39 Ende Jesus seyde: Verbiedt hem niet /
r want daer en is niemāt die een crachtich r 1 Cor.12.3
werck doet in mijnen Name/ende haestelick s † Anders/
van my quaet spreken kan. v.
40 Want wie tegen s † ons niet en is/ die is
t voor † ons. t † Anders/
41 u Want wie v lieden eenen beker waters v.
te drincken

te drincken geeft in mijnen Name/ om dat
ghy Christi zijt/ Voorwaer segghe ick v lie-
den/ hy en sal sijnen loon niet verliesen.
42 x Ende so wie vergheren sal eenen van
desen cleynen/ die aen my ghelooven/ dien
waert beter dat een Meulensteen aen sij-
nen hals ghedaen werde/ ende in de Zee
ghewo rpen werde
43 y Ende indien v uwe Handt z ergheret/
snijdtse af: Het is v beter met eender hant
tot het leven in te gaen/ dan twee handen
hebbende henen te gaen in de Helle/ in dat
onuytblusschelicke vyer:
44 a Daer haren worm niet en sterft/ ende
het vyer niet uytgebluscht en wort.
45 Ende indien uwe Voet v ergheret/ snijdt
hem af/ Het is v beter creupel tot het le-
ven in te gaen/ dan twee voeten hebbende/
ghewo rpen te worden in de Helle/ in dat
onuytblusschelicke vyer.
46 Daer haren worm niet en sterft/ ende dat
vyer niet uytghebluscht en wordt.
47 Ende indien v Ooghe v ergert/ steeckt se
uyt: Het is v beter een ooghe hebbende/ in
het Coninckrijcke Godts te comen/ dan
twee ooghen hebbende in het Helsche vyer
ghewo rpen te worden.
48 Daer haren worm niet en sterft/ ende het
vyer niet uytgebluscht en wordt.
49 Want een yegelick sal met vyer ghesou-
ten worden: b ende alle offer sal met soudt
ghesouten worden.
50 c Het sout is goet/ maer indien het sout
onsout wordt/ waer mede salmen dat sma-
kelick maken? Hebt sout in v seluen/ d ende
hebt vrede onder malcanderen.

Het ghe ven in Christi Name.
u Mat. 10. 24. De ghelooviige ergert.
x Mat. 18. 6. Luce 17. 2.
y Mat. 5. 30 ende 18. 8. Deut. 13. 6.
z Of maeckt te strupckelen.
a Esa. 66. 24. Syra. 7. 17.
b Levi. 2. 13.
c Mat. 5. 13. Luce 14. 34.
d Rom. 12. 18. Hebr. 12. 14.

Dat x. Capittel.

2. Van houwelick te scheyden/ 11. sa-
licheydt der kinderen/ 27 middel ende swa-
richeydt der salicheyt/ 29 loon der ghener
die 't al verlaten om Christi wille/ 32. van
syn verdruckinge/ doot/ ende opstandinghe/
39 van cruyce/ ende vernederinghe/ 46. Bar-
timeus wordt siende.

1 Ende a van daer opghestaen zijnde/ is
hy gecomen in de palen des Jordtschen
landts/ door het landt over den Jor-
daen/ ende de scharen versamelden weder
om tot hem/ ende hy leerdese wederom/
na sijne ghewoonte.
2 Ende de Phariseen quamen ende vraech-
den hem: Ist den manne gheoorloeft sijn
wijf te verlaten? hem beproevende.
3 Ende hy antwoorde ende seyde tot hen:
Wat heeft v Moses gheboden?
4 Sy seyden: b Moses heeft toeghelaten
eenen scheydtbrief te schrijven/ ende haer
te verlaten.
5 Jesus andtwoordde ende seyde tot hen:
Om uwes herten hardicheydts wille/ heeft
hy v lieden dat gebodt gheschreven.
6 c Maer van den beginne der Scheppinghe
heeftse Godt Man ende Wijf ghemaeckt.
7 d Daerom sal de mensche sijnen Vader ende
sijn Moeder verlaten/ ende sal sijnen wijve
e aenhanghen.
8 Ende sy twee sullen een vleesch wesen/
so dat sy nu niet meer twee zijn/ maer een
vleesch.
9 f Daerom/ wat Godt tsamen ghevoecht
heeft/ dat en scheyde gheen Mensche.
10 Ende in huys vraechden hem sijne Dis-
cipulen wederom van dat selue.
11 Ende hy seyde tot hen: g Soo wie sijn
wijf verlaet/ ende trout een ander/ die doet
Overspel h met haer.
12 Ende so een Wijf haren man verlaet/ ende
trout eenen anderen/ die doet Overspel.

a Mat. 19. 1.
Alleenlick om Overspel machmen sijn wijf laten.
b Deu. 24. 1. Jere. 3. 1.
c Gen. 1. 27. Mat. 19. 4.
d Gen. 2. 24. 1. Cor. 6. 16. Ephe. 5. 31.
e Grieck/ aengelijmt worden.
f 1. Cor. 7. 10.
g Mat. 5. 32 ende 19. 9. Luce 16. 18. 1. Cor. 7. 10.
h Of/ tegen haer.
Kinderkens worden tot Christum ghebracht.

13 i Ende sy brachten kinderkens tot hem/
dat hyse raken soude: ende de Discipu-
len straften de aenbrenghers.
14 Als Jesus dat sach/ nam hijt onweer-
delick/ ende seyde tot hen: Laet de kinder-
kens tot my comen/ ende en weert hen
niet/ k want sulcker is het Coninckrijcke
Godts.
15 Voorwaer segghe ick v lieden: Soo wie
het Coninckrijcke Godts niet en ontfangt/
ghelijck een kindeken/ die en sal daer niet
in comen.
16 Ende hy omvinckse in sijne armen/ ende
leyde de handt op hen/ ende segendese.
17 l Ende als hy uytghegaen was op den
wech/ so liep een tot hem/ ende vallende
hem aen de knyen/ vraechde hem: Goede
Meester/ wat sal ick doen/ dat ick het
eeuwighe leven besitte?
18 Ende Jesus seyde tot hem: Wat noemt
ghy my goet? daer en is niemandt goet
dan een/ namelick Godt.
19 Ghy weet de gheboden/ m Ghy en sult
gheen Overspel doen/ Ghy en sult niet doot
slaen/ Ghy en sult niet stelen/ Ghy en sult
gheen valsch ghetuyghenisse gheven/ Ghy
en sult niet bedriegen/ Ghy sult uwen Va-
der ende uwe Moeder eeren.
20 Hy antwoordde ende seyde: Meester/
Dese hebbe ick alle ghehouden van mijner
ionckheydt aen.
21 Ende Jesus hem aensiende/ hadde hem
lief/ ende seyde tot hem: n Een dinck ont-
breeckt v/ gaet henen/ vercoopt al wat ghy
hebt/ ende gevet den Armen/ ende ghy sult
eenen schadt in den Hemel hebben. Ende
coemt/ neemt v Cruyce op/ ende volcht
my nae.
22 Ende hy wert bedroeft om dies woorts
wille/ ende ghinck treurich henen/ want
hy besat veel goets.
23 Ende Jesus sach rondtomme/ ende seyde
tot sijne Discipulen: o Hoe swaerlick sul-
len die/ die rijckdom hebben/ in het Coninc-
rijcke der Hemelen comen.
24 Ende de Discipulen verwonderden hen
van dese sijne woorden. Maer Jesus ant-
woorde wederom/ ende seyde tot hen: Kin-
deren/ hoe swaerlick comen/ die op het
goet haer betrouwen setten/ int Coninck-
rijcke Godts comen.
25 Het is lichter eenen p kemel door een
naelden ooghe te gaen/ dan den rijcken in
het Coninckrijcke der Hemelen te comen.
26 Ende sy verschricten noch meer/ segghende
tot malcanderen: Wie can dan salich worden?
27 Maer Jesus sachse aen/ ende seyde:
By den menschen ist onmoghelick/ maer
niet by Godt: q Want alle dinghen zijn
moghelick by Godt.
28 r Ende Petrus begonst tot hem te seggen:
Siet/ wy hebbent al verlaten/ ende zijn v
nae ghevolcht.
29 Ende Jesus antwoordende seyde: Voor-
waer segghe ick v lieden: Daer en is nie-
mant die achter ghelaten heeft/ huys/ oft
Broeders/ oft Susters/ oft vader/ oft moe-
der/ oft wijf/ ofte kinderen/ ofte ackers om
my/ ende om des Evangeliums wille.
30 Die niet hondertfout en ontfangt in
desen teghenwoordighen tijdt/ Huysen/ en-
de broeders/ ende susters/ ende moeders/ ende
kinders/ ende ackers/ met de * vervolghin-
ghen: ende inde toecomende wereldt/ het
eeuwighe leven.
31 s Maer vele eerste sullen de laetste wesen:
ende de laetste de eerste.
32 t Ende sy waren op den wech/ ende gingen
op na Jerusalem: ende Jesus ghinck voor

i Mat. 19. 13. Luce 18. 15.
k Mat. 18. 3 ende 19. 14. 1. Cor. 14. 20. 2. Pet. 2. 2.
Hoe men het Hemelrijck besit.
l Mat. 19. 16. Luce 18. 18.
Godt is alleen goet.
m Exo. 20. 13 ende 21. 12. Deut. 5. 17. Roma. 13. 9.
Al Hcoopt.
n Mat. 6. 19. Luce 12. 23 ende 16. 9. 1. Tim. 6. 17.
Rijcke die op haren rijckdom betrouwen.
o Mat. 19. 23. Luce 18. 24. Prove. 11. 28.
p Of kabel
Salicheydt is een gave Gods.
q Job. 42. 2. Zacha. 8. 6. Sap. 11. 20. Luce 1. 37.
r Mat. 4. 20. Marc. 10. 28. Luce 5. 11 ende 3. 28.
Het verlaten om des Evangeliums wille.
* Dat is/ hoe wel sy vervolcht worden/ soo sullen sy sulcx al ghenoechsaem aende vrienden vinden/ als sy den noot hebben.
s Mat. 19. 30 ende 20. 16. Luce 13. 30.
t Mat. 16. 21 ende 17. 22 ende 20. 18. Marc. 8. 31 ende 9. 31. Luce 9. 22 ende 18. 31 ende 24. 7.
Der kinderen Zebedei eergiericheydt.

hen/ende sy waren verbaest/ ende volchden
hem na met vreese: Ende hy nam de twael-
ue wederom ende begonst hen te segghen
wat hem ghyschieden soude.
33 Seggende: Siet/ wy gaen op na Jerusa-
lem / ende de Sone des menschen sal den
Ouerpriesteren eñ Schriftgheleerden ouer
ghelevert worden / ende sy sullen hem ver-
oordeelen totter doot. ende den Heydenen
ouerleueren.
34 Eñ sy sullen hem bespotten ende gheesse-
len bespouwen ende dooden: eñ ten derden
dagh: sal hy weder opstaen.
u ma. 20.20 35 u Ende tot hem quamen Joannes ende
Jacobus/ de sonen Zebedei / segghende:
Meester. wy willen dat ghy ons doet dat
wy begheeren.
36 Hy seyde tot hen : Wat wilt ghy lieden
dat ick v doe?
37 Sy seyden hem: Geeft ons dat wy sitten
in uwe heerlickheydt/ de eene aen v rechter
hant: dander aen v slincker handt.
38 Jesus seyde tot hen : Ghy weet niet wat
Drinckbe- ghy begheert : cont ghy lieden den Drinck-
ker. Doop. beker drincken dien ick drincke? ende ghe-
x Luce. 12.50 doopt worden met den Doope x daer ick
Mat. 20.21 mede ghedoopt worde?
39 Sy seyden hem : Wy connent. Jesus
seyde tot hen : Den Drinckbeker dien ick
drincke sult ghy lieden drincken: ende ghy
sult met den Doope gedoopt worden daer
ick mede ghedoopt worde.
40 Maer aen mynder rechter ofte slincker
handt te sitten/ dat en staet my niet te ghe-
y mat. 25. 34 uen: maer het sal ghegheuen worden/ y dien
het bereydt is.
41 Ende als de thiene dit hoorden / begon-
sten sy dat onweerdelick te nemen van Ja-
cobo ende Joanne.
42 Ende Jesus riepse tot hem / ende seyde
z mat. 20.25 tot hen: z Ghy lieden weet dat de ghene
Luce. 22.25. a dient behaecht de Heydenen te regeeren/
a Oft / die die voeren heerschappie ouer hen / ende de
schynen. Machtige voeren ghewelt ouer hen.
Dienaer 43 b Also en salt onder v lieden niet wesen/
des woorts maer die onder v lieden de meeste wil we-
b 1. Pet. 5. 3. sen die sal uwe Dienaer wesen.
Christus is 44 Ende so wie onder v lieden de eerste wil
Dienaer eñ worden/ die sal eens yegelicx Dienstknecht
Salichma- wesen.
ker. 45 Want de Sone des menschen en is niet
c Joã. 13.14. ghecomen c om ghedient te worden/ maer
Philip. 2.7. om te dienen/ d ende zyn leuen te gheuen
d Ephe. 1.7. tot versoeninghe voor vele.
Colos. 1.14. 46 Ende sy quamen te Jericho: e Eñ als hy
1. Tim. 2.6. wt Jericho ghinck/ ende zyn Discipulen/
e mat. 20.29 eñ een groote schare / so sat de blinde Bar-
Luce 18. 35. timeus de sone Timei aen den wech bede-
lende.
47 Ende als hy hoorde dat het Jesus van
Nazareth was/ begonst hy te roepen / en-
de te segghen: O Jesu Dauids sone / ont-
ferme v mynder.
48 Ende vele straften hem dat hy swyghen
soude: maer hy riep veel te meer: sone Da-
uids ontferme v mynder.
f Gr. seyde 49 Ende Jesus stil staende/ f gheboot dat-
men hem roepen soude : ende sy riepen den
blinden/ eñ seyden hem: Hebt goeden moet
Staet op. hy roept v.
50 Ende hy zynen mantel af gheworpen heb-
bende. is opghestaen/ ende tot Jesum ghe-
comen.
51 Eñ Jesus antwoordende/ seyde tot hem:
Wat wilt ghy dat ick v doe? De blinde sey-
g dat is/ lee- de tot hẽ: g Rabboni/ dat ick siende worde.
raer/ Mee- 52 Ende Jesus seyde tot hem: Gaet henen/ v
ster. gheloove heeft v gheholpen. Eñ terstont wert
Gheloue. hy siende/ eñ volchde Jesum op den wech.

Dat xj. Capittel.

1. Christus doet zyn incoemste te Je-
rusalem/ 15. iaecht de Cooplieden wt/ 22.
ende verhoont de cracht des gheloofs/ 24.
de maniere van wel te bidden/ 28. ende wt
wat macht hy sulcx doet.

1 Ende a als sy by Jerusalem quamen a mat. 21. 1.
tot Bethphaghe ende Bethania / by Luce. 19. 29.
den Olyfberch/ sandt hy wt twee zyner
Discipulen.
2 Ende hy seyde tot hen: Gaet henen in dat
vleck dat teghen v ouer is: ende terstont als
ghy lieden daer coemt / sult ghy vinden een
Veulen ghebonden / op welck gheen men-
sche ghesetten heeft / ontbindt dat / ende
brenghet hier.
3 Ende indien v lieden yemant vraecht: De:
Waer om doet ghy dat? so segt : De Herre
heuet van noode. Ende hi salt terstont her-
waerts senden.
4 Sy gingen ende vonden het Veulen ge-
bonden aen der Deuren / buyten op een
wechscheydinge/ ende ontbondent.
5 Ende sommighe van die daer stonden/
seyden: Wat maeckt ghy lieden dat ghi dat
Veulen ontbint?
6 Doe seyden sy ghelijck hen Jesus beuo-
len hadde. ende sy lietense gaen.
7 b Eñ sy brachten het veulen tot Jesum/ Christus
ende wierpen haer cleederen daer op / ende ryt te Jeru-
hy is daer op ghesetten. salem in op
8 Ende vele spreyden haer cleederen op eenen Ezel.
den wech. andere sneden meyen van de boo- b Joã. 12.14
men/ ende stroydense op den wech. 2. Reg. 9. 13.
9 Ende die voor gingen/ ende die na volch-
den/ riepen/ segghende: c Hosanna. d Ghe- c Psa. 118.26
preesen sy die daer coemt in den Naem des d Oft/ gho-
Heeren. luckich.
10 Gepresẽ sy dat Coninckrijcke ons vaders
Dauids/ dat daer coemt in den Naem des
Heeren. Hosanna inde hoochste plaetsen.
11 e Eñ Jesus quam te Jerusalem in/ ende Christus in
ghinck inden Tempel: Ende als hyt al ouer den Tẽpel.
sien hadde/ ende het nu auont was/ ghinck e mat. 21. 12.
hy wt met den twaeluen nae Bethanien. Luce. 19.45.
12 f Ende des anderen daechs als sy van Joan. 2. 14.
Bethanien quamen. hongerde hem. De on-
13 Eñ siende van verre eenen vygheboom vruchtbaer
bladeren hebbende/ ghinck om te sien of hy vyghboom
daer wat op vinden soude : ende als hy tot wordt ver-
dẽ seluen ghecomen was/ vant hy niet dan dorret.
bladeren/ want het was der vyghen tyt niet. f mat. 21. 18.
14 Ende Jesus antwoordende seyde tot
hem: Nu ete voortaen niemandt vrucht
van v inder eewicheyt: ende zyne Discipu-
len hoorden dat.
15 Ende sy quamen te Jerusalem/ g ende De coo-
Jesus inden Tempel ghegaen/ begonst de pers eñ ver-
koopers ende verkoopers wt te drijuen wt koopers wt
den Tempel. ende de Tafelen der Wisssela- den Tem-
ren/ ende de Stoelen der Duyuen verkoo- pel ghedre-
pers heeft hy omme gheheert. uen.
16 Ende liet niet toe dat yemant eenich vat g mat. 21.12.
door den Tempel droeghe. Luce. 19.45.
17 Ende hy leerde / segghende tot hen: Is Joan. 2. 14.
daer niet ghescreuen : h Myn huys sal Gods huys
een bedehuys heeten allen volcken? i maer is een bede-
ghy lieden hebt dat tot eenen Moordcuyl huys.
ghemaeckt. h 1. reg. 8. 29.
18 De Schriftgeleerde ende Ouerpriesters Esaie. 56. 7.
dit hoorende: k sochten hoe sy hem dooden i Iere. 7. 11.
mochten. Want sy vreesden hem/ om dat de k Joã. 7. 19.
gantsche schare verwonderde van zynder
leere.
19 Ende alst nu auont gheworden was/
ghinck hy wt de Stadt.
20 Ende des morghens voorby gaende / sa-
ghen sy den vygheboom verdorret van de
wortel aen.

Ende

Gheloove aen Godt.
l Mat.17.20. ende 21.21. Luce.17.6.
Ghebedt.
m Jer.29.12 Math.7.7. Luce.11.6. Joan.14.13 ende 16.24. Jacob.1.6. 1.Joan.3.22 ende 5.14.

21 Eñ Petrus des ghedachtich zijnde / sey-
de tot hem: Rabbi, siet/de vyghboom dien
ghy vervloeckt hebt/is verdoꝛret.
22 Jesus antwoozdende / seyde tot hem:
Hebt gheloove aen Godt.
23 l Want vooꝛwaer segghe ick u lieden:
So yemant tot desen Berch seydt: Woꝛt
opgeheven eñ inder Zee ghewoꝛpen/ ende
niet en twijfelt in zijn herte maer ghelooft
dat het ghene dat hy seyt/ gheschieden sal:
so sal hem ghewoꝛden wat hy seyt.
24 Daerom segghe ick u lieden: m Al wat
ghy biddende begheert/ gheloost dat ghyt
ontfanghen sult, ende het sal u lieden ghe-
woꝛden.

n Mat.6.14. Colos.3.13. Syra.28.2.

25 n Ende wanneer ghy staet om te bidden/
so vergeeft indien ghy wat teghen yemant
hebt/op dat oock uwe Vader die inde He-
melen is/u lieden uwe misdaden vergeve.

o Mat.18.35

26 o Want indien ghy niet en vergheeft, so
en sal oock uwe Vader die in de Hemelen
is/uwe misdaden niet vergheven.

p Mat.21.21 Luce.20.1.

27 p Eñ sy quamen wederom te Jerusalem:
ende als hy inden Tempel wandelde, qua-
men tot hem de Overpꝛiesters/ eñ Schꝛift-
gheleerde, ende Ouderlinghen/

q Exo.2.14 Act.4.7. ende 7.27.

28 Ende seyden tot hem: q Wt wat machte
doet ghy dit/ende wie heeft u dese macht
ghegheven dit te doen?

r Gr. woꝛt

29 Jesus antwoozdde ende seyde tot hen.
Ick sal u oock een r di[n]c vraghen: eñ ant-
woozt my/ ende ick sal u oock segghen wt
wat machte ick dit doe.

Johannis Doop.

30 De Doop Joannis was hy wt den He-
mel/ oft wt de menschen? Antwoozt my.
31 Sy overleyden by henselven / segghen-
de: Indien wy segghen: Wt den Hemel, soo
sal hy segghen: Waerom hebt ghy hem dan
niet gheloost?

s Griecx/sy vreesdenhet volck.
t Mat.14.5. Marc.6.21

32 Ende indien wy segghen : Wt de men-
schen/s so vreesen wy het volck. t Want sy
hielden alle dat Joannes warachtich een
Pꝛopheet ware.
33 Ende antwoozdden / segghende tot Je-
sum: Wy en weten t niet. Ende Jesus ant-
woozdende seyde tot hem: Soo en segghe
ick u lieden oock niet wt wat macht ick dit
doe.

Dat xij. Capittel.

1. Hy dꝛeycht zijne vyanden dooꝛ ghe-
lijckenissen met het oozdeel Godts / 14.
bewijst datmē der Overheyt ghehooꝛsaem-
heyt schuldich is/ 25. de opstandinghe der
dooden/ 29. de somme der Wet/ 35. ende zij-
ne Godtlicke macht/ 38. daer nae verdoemt
hy de eerghierichheyde der Schꝛiftgheleer-
den 41. ende pꝛijst de gave der We-
duwe.

Wien die Gods wijngaert bevolen is/ dooden Chꝛistum.
a Mat.21.33. Luce.20.9.
b Psa.80.9. Esaie.5.1. Jere.2.21. ende 12.10.

1 Ende a hy begonst dooꝛ ghelijckenissen
tot hen te seggen: b Een mensche plan-
tede eenen wijngaert/ende maecte daer
eenen Tuyn rontomme / ende groef eenen
put tot een Wijnperse/ ende timmerde ee-
nen tozen/ende heeft hem den Landtlieden
verhuert/ende reysde buyten landts.
2 Ende als het tydt was/sandt hy eenen
Dienstknecht tot de Landtlieden / op dat
hy vanden Landtlieden ontfinghe van de
vrucht des Wijngaerts.
3 Maer sy grepen hem/ ende sloegen hem/
ende sonden hem ledich henen.
4 Ende hy sandt wederom eenen anderen
Dienstknecht tot hen: ende dien steenich-
den sy/ende bꝛaken hem het hooft/ende son
den hem henen met smaetheyt.
5 Ende wederom sandt hy eenen anderen:
dien doodden sy. Ende vele andere, sommi-
ghe sloeghen sy / ende sommighe dood-
den sy.
6 Ende noch eenen sone hebbende die hy
lief hadde / dien sandt hy oock ten laetsten
tot hen/ segghende : Sy sullen mijnen so-
ne ontsien.

c Gen.37.18. Psalm.2.1. Mat.26.3. ende 27.1. Joan.11.53.

7 Ende die Landtlieden seyden onder mal-
kanderen: c Dese is de Erfghename/ coemt
laet ons hem dooden : ende de erve sal on-
se wesen.
8 Eñ sy namen hem / ende doodden hem/
ende wierpen hem wt den Wijngaert.

Chꝛistus de hoeckſteen/ is vāde Joden ghewoꝛpen.
d Ps.118.22. Esai.28.16. Mat.21.42 Luce.20.17. Actu.4.11. Rom.9.33. 1.Petr.2.6.

9 Wat sal dan de Heere des Wijngaerts
doen ? Hy sal comen ende verderven die
Landtlieden: ende zijnen Wijngaert sal hy
anderen gheven.
10 Hebt ghy lieden oock dese Schꝛift niet
ghelesen? d Den steen dien de Timmerlie-
den verwoꝛpen hebben / die is het Hooft
des Hoecx ghewoꝛden.
11 Dat is vanden Heere gheschiet/ende het
is wonderlick in onsen ooghen.
12 Ende sy sochten hem te vanghen / maer
sy vreesden de schare / want sy bekenden:
dat hy op henlieden die ghelijckenisse ghe-
seydt hadde: ende sy verlieten hem / ende
ginghen wech.

e Mat.22.15. Luce.20.20.
Van des Keysers tribuyt.

13 e Ende sonden tot hem sommighe wt de
Phariseen / Herodianen / op dat sy hem
in zijne woozden vanghen mochten.
14 Eñ sy quamen eñ seyden tot hem: Mee-
ster/wy weten dat ghy warachtich zijt, en-
de en vꝛaecht nae niemande : want ghy en
siet den persoon der menschē niet aen, maer
ghy leert den wech Gods in der waerheyt.
Ist gheoozloeft den Keyser schattinghe te
geven/ oft niet? Sullen wy gheven oft niet
gheven?
15 Eñ hy merckēde hare geveynstheyt/ sey-
de tot hen: Wat beꝛoeft ghy my ? Bꝛenght
my eenen penninck/op dat ick hem sie.
16 Eñ sy bꝛachten eenen. Ende hy seyde tot
hen: Wiens is dit beelt, ende de opschꝛift?
Sy seyden tot hem: Des Keysers.

f Mat.17.25. ende 22.21. Rom.13.7.
Van de verrysenisse.
g Mat.22.23 Luce.20.27. Act.23.8.
h Deu.25.5.

17 Ende Jesus antwoozdende / seyde tot
hen: f Gheeft den Keyser dat des Keysers
is, ende Gode dat Godts is. Ende sy zijn
van hem verwondert.
18 g Ende de Sadduceen quamen tot hem
de welcke segghen dat daer gheen opstan-
dinge der dooden is/ende vꝛaechden hem/
segghende:
19 Meester/ h Moses heeft ons gheschꝛe-
ven : Indien yemandts bꝛoeder sterft / en-
de laet een wijf achter / ende gheene kin-
deren: dat zijn bꝛoeder des selven wijf ne-
men sal / ende zijn bꝛoeder zaet verwecke.
20 Daer waren seven bꝛoeders/ende de eer-
ste nam een wijf ende sterūde, heeft gheen
zaet ghelaten.
21 Eñ de tweedde heeftse ghenomen/ ende
is gestoꝛven/eñ heeft oock geen zaet ghe-
laten. Ende desghelijcx de derde.
22 Ende die seven hebben de selve genomē/
eñ hebben gheen zaet ghelaten: ende ten
alderlaetsten is dat wijf oock ghestoꝛven.
23 Hierom inde opstandinghe der dooden/
als sy sullen weder opstaen / wiens wijf
sal sy zijn onder hen / want die seven heb-
bense ten wijve ghehadt?

Oorsake der dwalinghen.

24 Ende Jesus antwoozdende seyde tot
hen: Dwaelt ghy lieden niet / daeromme
dat ghy de Schꝛiften niet en weet / noch
de cracht Godts.

i 1.Joā.3.2.

25 Want als sy van de dooden sullen opge-
staē zijn, dan en sullē sy niet trouwen / noch
ghetrout woꝛden: maer sullen wesen i ghe-
lijck de Enghelen die inde Hemelen zijn.
26 Ende van de dooden/dat sy opghewekt
woꝛden: Hebt ghy lieden niet ghelesen in-
den boeck Moyse, hoe Godt wt den Doo-
nebosch

neboschtot hem gesproken heeft/ segghende: k Ick ben de God Abrahams/ ende de God Isaacx/ ende de God Jacobs.

k Exod. 3.6 Act.7.32. Hebr. 1. 16.

27 Hy is geē God der dooden: maer een Godt der leuenden. Daerom dwaelt ghy seere.

28 l Ende een van den Schriftgheleerden diese hoorde beuragen/ eñ sach dat hy hen wel gheantwoort hadde/ quam toe / ende vraechde hem: Welck is het in meeste ghebodt van allen.

l mat.22.24 Luce.10.25.

Het alder meeste ghebodt.

29 Jesus heeft hē geantwoort: Dat eerste van allen den geboden/ is: n Hoort Israel: De Heere onse Godt is een eenich Heere.

m Ost/ eerste.

30 Eñ ghy sult den Heere uwen Godt lief hebben wt geheel v herte/ ende wt gheheel uwe siele/ ende wt geheel uwē verstande/ ende wt gheheel uwe cracht. Dat is het eerste ghebodt.

n Deut. 6.5 ende 10.12. ende 30.6.

31 Ende het tweedde desen ghelijck/ is dit: o Ghy sult uwen naesten lief hebben ghelijck v seluen. Daer is gheen ander ghebodt meerder dan dese.

o Leui.19.18 Mat.22.39 Roma.13.9. Gala.5.14. Jacob.2.8.

32 Ende de Schriftgeleerde seyde tot hem: Meester/ ghy hebt wel met der waerheydt ghesepdt/ dat daer een Godt is/ ende gheen ander is dan hy.

33 Eñ dat den seluen lief te hebben wt gheheelen herte / ende wt gheheelen verstande/ ende wt gheheeler sielen / ende wt gheheeler cracht: ende synen naesten lief hebben ghelijck hem seluen / meer is dan alle brantoffers ende slachtoffers.

De liefde Gods ende des naesten gaet alle offerhande te bouen.

34 Eñ als Jesus sach dat hy wijselick gheantwoort hadde/ seyde hy: Ghy en zijt niet verre van den Coninckrijcke Godts: ende niemant en dorfte hem yet meer vraghen.

35 p Eñ Jesus antwoordde/ ende seyde leerende inde Tempel: Hoe seggen de Schriftgheleerde/ dat Christus Dauids sone is?

Christus is Dauids sone.

36 Want Dauid selue heeft door den heyligen Gheest ghesept: q De Heere heeft ghesepdt tot mynen Heere / sit te myner rechter hant / tot dat ick uwe vyanden tot een voetbanck uwer voeten setten sal.

p mat.22.41 Luce.20.41. q Psa.110.1. Act.2.34. 1.Cor.15.25. Hebr.1.13. ende 10.13.

37 Dauid dan selue heet hem Heere: ende hoe is hy zyn sone? Ende de menichte der scharen hoorde hem geerne.

38 r Eñ hy seyde tot henlieden in zijner leere: Siet toe voor de Schriftgheleerde die geerne wandelen in langhe cleederen/ ende geerne ghegroet zyn op de Marckten.

r mat.23.5. Luce.11.43. ende 20.46.

39 Ende de eerste stoelen in de Vergaderinghen/ ende dat voorsitten inde maeltijden lief hebben.

40 s De welcke der Weduwen huysen verslinden/ ende dat door een deckse l van langhe ghebeden. Dese sullen meerder verdoemenisse ontfanghen.

s mat.23.14. Luce.20.46. 2.Tim.3.6. Titi.1.11.

41 t Ende Jesus sittende teghen ouer de u Offerkiste/ sach hoe de schare ghelt wierp inde Offerkiste / ende vele ryke wierpen vele daer in.

t Luce.21.1. u 2.reg.12.9

42 Eñ daer quam een arme Weduwe / ende wierp twee cleyne stuckelmerkens daer in/ het welck is een quadrant.

De arme Weduwe werpt twee cleyne stuerkens in de Gods kiste/ die mochtē een negenmanneken weert zyn.

43 Eñ Jesus zyne Discipulen tot hem gheroepē hebbende/ seyde tot hen: Voorwaer segghe ick v: x Dese arme Weduwe heeft meer in ghewoorpen/ dan alle die inde Offer kiste ghewoorpen hebben.

44 Want sy hebben alle van haer ouerschot daer in ghewoorpen / maer dese heeft van haer armoede daer in ghewoorpen al wat sy hadde/ gheheel haren leeftocht.

x 2.Cor.8.12

Dat xiij. Capittel.

5. Wat voor de laetste toecoemste Christi gheschieden moet/ 33. ende hoe men hem seluen moet voor bereyden.

1 Als hy a wt den Tempel ghinck / seyde hem een van zijne Discipulen: Meester/ siet welcke steenen / ende welcke timmeragie.

a Mat.24.1. Luce.21.5.

2 Ende Jesus antwoordende/ seggende tot hem: Siet ghy dese groote timmeragie? b daer en sal niet eenen steen op den anderen ghelaten worden/ die niet afghebroken en sal worden.

b Luc.19.44 1.Reg.9.8. Mich.3.12.

3 c Ende als hy op den Olijfberch sat/ teghen ouer den Tempel/ Petrus ende Jacobus/ ende Joannes ende Andreas/ vraechden hem besunder/ segghende:

c mat.24.3. Luce.21.7.

4 * Segt ons wanneer sullen dese dinghen gheschieden: eñ wat teechen sal daer wesen wanneer dit alles volbracht sal worden?

Teeckenen die de toecoemst Christi voorgae. * Act.1.6.

5 Ende Jesus antwoordēde hem/ begonste te segghen: d Siet toe dat v lieden niemant en verleyde.

d Jere.29.8 Ephes.5.6. Colos.2.18.

6 Want vele sullender comen e in mijnen Naem/ segghende: Ick ben Christus/ ende sullender vele verleyden.

2.Thes.2.3. 1.Joan.4.1. e Jer.14.14. ende 23.21.

7 Ende als ghy sult hooren oorloghe ende geruchte van oorloghe/ soo en vreest niet/ want het moet gheschieden: maer het en is noch gheen eynde.

f Esa.19.2. 4.Esd.13.31. ende 15.14.

8 f Want het een volck sal teghen het ander opstaen/ ende het een Coninckrijck tegen het ander / ende daer sullē Aertbeuinghen zyn in verscheyden plaetsen/ ende daer sullen dieren tyden wesen/ eñ beroerten: dese dingen zyn het begin der smerten.

Veruolginghe om des Euangeliums wille.

9 g Siet ghy lieden toe voor v seluen: wāt sy sullen v ouerleueren inde Raethuysen/ ende in de Vergaderinghen sult ghy lieden gegheesselt worden/ ende voor Stadthouderen ende Conninghen sult ghy lieden ghestelt worden/ om mynent wille/ hen tot een ghetuyghenisse.

g mat.10.17 ende 24.9. Luce.21.12. Joan.15.19. ende 16.2. Apoca.2.10

10 Ende het Euangelium moet eerst onder alle volcken ghepredickt worden.

Het Euangelium sal ghepredickt worden alle volcken.

11 h Ende wanneer sy v leyden sullen om ouer te leueren/ soo en sorcht te voren niet/ wat ghy lieden segghen sult / noch en bedenckt niet/ maer dat v ghegeuen sal worden te dier ure / dat spreecke: Want ghy lieden en zijt niet die daer spreeckt / maer de heylighe Gheest.

h mat.10.19 Luce.12.11. ende 21.14.

12 i Ende de een broeder sal den anderen broeder ouer leueren inden doodt / ende de Vader het kindt: ende de kinderen sullen op staen teghen hare Ouders / ende sullen se dooden.

i Eze.38.21 Mich.7.6. 4.Esd.5.9.

13 Ende ghy sult ghehaet worden van alle menschen om myns Naems wille: k maer wie volstandich blijft totten eynde / die sal salich worden.

k mat.10.22 ende 24.13. Luc.21.19.

14 l Ende als ghy lieden sult sien den grouwel der m verwoestinghe/ (daer m Daniel de Propheet van ghesproken heeft/) staende daer hy niet en behoort/ (diet leest/ die verstae het/) als dan/ wie in Judea is/ die vliede op de Berghen.

Apoca.2.7. ende 3.10. l mat.24.15 Luc.21.20. m Dan.9.27

De verwoestinghe Jerusalems.

15 Ende die op het dach is/ die en come niet af in zyn huys/ noch en gae niet om yet wt zyn huys te nemen:

16 Ende die inde Acker is / die en keere niet wederom te rugghe om zyn cleet te nemen.

17 Ende wee den bevruchten Vrouwen/ eñ den soogenden in die daghen.

18 Ende bidt dat uwe vlucht niet en ghe schiede inden Winter.

19 Want n in dese dagen sal sulcke verdrukinghe wesen/ dies gheiycx niet geweest en is/ vanden beginne der Creaturē die God gheschapē heeft/ tot nu toe noch wesē en sal.

n Ge. Die daghen sullen etc.

20 Ende so de Heere die daghen niet verkort en hadde / gheen vleesch en soude salich worden ; maer om der wtuercorenen wille/

wilte/ die hy wtuercoren heeft/ heeft hy die
daghen vercort.
21 o Ende als v lieden dan yemandt seydt:
Siet/ hier is Christus / oft/ siet daer: ghe-
looft het niet.
22 p Want daer sullen valsche Christi/ en-
de valsche Propheten opstaen / ende sullen
teeckenen ende wonderlicheden doen / om
te verleyden (waert moghelick) oock de
wtuercorene.
23 Siet ghy lieden dan voor v/ siet/ ick hebt
v lieden alles voorseydt.
24 q Ende in die daghen nae de verdrue-
kinghe, sal de Sonne verduystert worden/
eñ de Mane en sal haer schynsel niet gevẽ:
25 Ende de Sterren des Hemels sullen wt-
vallen/ ende de Crachten die inde Hemelen
zyn sullen beweecht worden.
26 r Ende dan sullen sy den Sone des men-
schen sien comen in de wolcken / met groo-
ter macht ende eerlickheyt.
27 Ende dan sal hy zyne Enghelen senden/
ende sal zyne wtuercorene vergaderen van
de vier winden / van den wtersten der Aer-
den/ tot den wtersten des Hemels.
28 s Leert de ghelyckenisse van den Vyghe-
boom. Als zyne tacken teer worden / ende
bladeren voortbrenghen/ soo weet ghy/ dat
de Somer by is.
29 Alsoo ghy lieden oock/ wanneer ghy sulcx
siet gheschieden / soo weet dat het nae by
inder deuren is.
30 Voorwaer segghe ick v lieden: Dit ghe-
slachte en sal niet vergaen / tot dat dit al-
les gheschiet zyn sal.
31 t Hemel ende Aerde sullen vergaen/
maer myn woorden en sullen niet vergaen.
32 u Ende van dien Daghe ende Vre en
weet niemandt/ noch oock de Engelen/ die
inden Hemel zyn/ noch de Sone/ dan alleen
de Vader.
33 x Siet toe/ waecht ende bidt: Want ghy
en weet niet wanneer de tydt is.
34 Het is ghelyck een Mensche die buyten
Landts reysde/ ende verliet zyn huys / ende
gaf zynen Dienstknechten macht / ende ee-
nen yeghelicken zyn werck/ ende beval den
Deurwachter te waken.
35 Daerom waecht / (want ghy en weet
niet / wanneer de Heere des huys comen
sal / des avondts / ofte ter middernacht /
oft ontrent het Hanen ghecraey/ oft inden
morghenstont.)
36 Op dat hy niet onuersiens en come/ ende
v lieden vinde slapende.
37 Ende dat ick tot v lieden segghe / dat
segghe ick tot allen: Waket.

o Matthe. 24.23. Luc.21.7. Der val-scher Pro-pheten mi-raculen. p Deu.13.1. 2.Thes.2.11. q Matthe. 24.29. Luc.21.25. Esaie.13.10. Ezech. 32.7. Ioel 2.31. ende 3.15. Apoc.6.12. r Dani.7.10 Mat.16.27. ende 24.30. ende 25.31. ende 26.63. Mar.14.62 Luc.21.27. Actu.1.11. 2.Thess.1.10 Apoc.1.7. s Matthe. 24.32. Luc.21.29. Godts woordt. t Psa.102.27 Esai.40.8. ende 51.6. Hebre.1.11. u Matthe. 24.36. Actu. 1.7. Men moet waken eñ bidden. x Matthe. 24.42. Luc.12.40. ende.21.33. 1.Thes. 5.6.

Dat xiiij. Capittel.

1. Raetdslach teghen Christum/ 6. ver-antwoordinghe voor een Vrouwe/ van de wtghestorte Salue/ 22. Insettinghe des Nachtmaels/ 27. swackheydt der Disci-pulen/ 43. Iudas verraderie/ 58. Petrus verloocheninghe ende berou/ 46. De van-ghinghe Christi/ 57. zyn beschuldinghe/ 65. ende ghewelt hem aenghedaen.

1 ENde a nae twee daghen was het Pas-
cha/ ende de Feeste des soeten Broots/
ende de Ouerpriesters ende Schriftge-
leerde / sochten hoe sy hem met liste van-
ghen ende dooden mochten.
2 Ende sy seyden: Niet op den Feest-
dach / op dat daer gheenen Oproer in den
volcke en worde.
3 b Ende als hy te Bethanien was / in
Simonis des Melaetschen huys / ende
ter Tafel sat / quam een Vrouwe met een
*glas costelicker eñ onuervalschter Nar-
densalue / ende het glas brekende/ heeftse
hem die wtgegoten op het hooft.
4 Ende daer waren sommighe / die dat on-
weerdelick namen / by haerseluen seggende
Waer toe is dit verlies der saluen gheschiet?
5 Want sy conde meer dan voor drie hon-
dert Penninghen vercocht / ende den Ar-
men ghegeuen worden: ende sy murmu-
reerden teghen haer.
6 Maer Iesus seyde: Laetse met vreden/
wat zyt ghy haer moeyelick? Sy heeft een
goet werck aen my ghewracht.
7 c Want de Arme hebt ghy lieden altydts
met v / ende wanneer ghy wilt/ condt ghy
hen goet doen: maer my en sult ghy lieden
altydt niet hebben.
8 Sy heeft ghedaen dat sy conde / sy d is
voor ghecomen om myn Lichaem te saluen
ter begravinghe.
9 Voorwaer segghe ick v lieden/ waer dit
Euangelium ghepredickt sal worden in-
de gheheele Werelt / daer sal oock geseydt
worden / wat sy ghedaen heeft/ tot haerder
ghedachtenisse.
10 e Ende Iudas Iscarioth / een van de
twaelue / ghinck henen tot de Ouerprie-
sters om hem henlieden f te verraden.
11 Als sy dat hoorden/ werden sy verblydt/
ende beloofden hem gelt te gheuen. Ende
hy sochte hoe hy hem bequamelick * ouer-
leueren mochte.
12 g Ende op den eersten dach h des soeten
Broodts / alsmen het Pascha slachtede/
seyden zyne Discipulen tot hem: Waer
wilt ghy dat wy henen gaen bereyden/ dat
ghy het Pascha etet?
13 Ende hy sandt wt twee van zyne Disci-
pulen/ ende seyde tot hen: Gaet inde stadt/
ende v lieden sal te ghemoete comen / een
mensche/ draghende een Cruycke waters:
Volcht hem nae.
14 Ende soo waer hy ingaet / segt tot den
Huysheere/ de Meester seydt: Waer is de
Gastcamer/ daer ick het Pascha met myne
Discipulen eten sal?
15 Ende hy sal v toonen een groote Sael /
ghespreyt ende bereydt/ daer suldet ghy lie-
den voor ons bereyden.
16 Ende zyne Discipulen ginghen wt / ende
quamen inde stadt eñ vonden gelijc hy hen
gesydt hadde: eñ bereydden het Pascha.
17 i Ende als het nu Avondt ghewordẽn
was/ quam hy met de twaelue.
18 Ende als sy ter Tafel saten/ eñ aten/ seyde
Iesus: Voorwaer segge ick v lieden: k Een
van v die met my eet/ sal my verraden.
19 Ende sy begonsten bedroeft te worden/
ende een na den anderen tot hem te seg-
ghen: Ben icks? Eñ een ander: Ben icks?
20 Iesus antwoordde / ende seyde tot hen:
Het is een vanden twaeluen / die met my
inde Schotel doopt.
21 De Sone des menschen gaet henen/ ghe-
lyck van hem gheschreuen is: maer wee
dien mensche/ door wien de Sone des mẽ-
schen verraden wordt. Het ware dien men-
sche goet/ waer hy niet gheboren.
22 l Ende als sy aten/ nam Iesus het broot:
ende als hy ghedanckt hadde/ heeft hy dat
gebroken/ ende hen ghegeuen/ ende gesept:
Nemet/ etet: dit is myn Lichaem.
23 Ende nam den Drinckbeker/ ende ghe-
danckt hebbende / heeften hen ghegheuen:
ende sy droncken alle daer wt.
24 Eñ hy seyde tot hen: Dit is myn Bloedt
des Nieuwen Testaments/ dat voor velen
vergoten wordt.
25 Voorwaer segghe ick v lieden: Ick en
sal van

Der Prie-steren raet-slagen tegẽ Christum. a Mat.26.2 Luc.22.1. Ioan.13.1. ende 11.47. b mat.26.6 Luc.7.37. Ioan. 11.2. ende 12.3.

Christi Lic-haem wort ghesalft tot begravin-ghe. * Gr. Ala-bastron/ dat is een vat sonder ooren/ ofte. perdaer men by grypen mach. Arme. c Deu.15.11 d Gr. heeft voorgeno-men. Iudas ver-raedt Chri-stum. e Mat.26.14. Luc.22.4. f Ofte/ ouer te leueren. * Ofte/ ver-raden. Pascha be-reyden. g mat.26.17 Luc.22.7. h Exo.12.17 i mat.26.20 Luc.22.14. Ioan. 13.21. Vandẽ Ver-rader. k Psal.41.10 Act.1.17. l mat. 26.26 Luc.22.19. 1.Cor. 11.23. Bloedt des Nieuwen Testamẽts

sal van nu voort aen niet meer van der
vrucht des Wijngaerdts drincken / tot op
dien dach/ wanneer ickse nieu drincken sal
in het Coninckrijcke Godts.
26 Ende als sy den Lofsanck ghesepdt had-
den/ ginghen sy wt na den Olijfberch.
27 m Ende Jesus sepde tot hen : Ghy sult
in deser Nacht alle aen my gheergert wor-
den. Want daer is gheschreuen: n Ick sal
den Herder slaen / ende de Schapen sullen
verstropt worden.

Ergernisse der Apostelē voorsept. m Matth. 26.31. Joan.16. 31 n Zach.13.7 * Matth. 26.32. ende 28.10 Marc.16.7.

28 * Maer na dien ick opghewerckt sal we-
sen/ sal ick v lieden voorgaen in Galileam.
29 Ende Petrus sepde tot hem : Of sy oock
alle gheergert worden / soo en sal ick niet
gheergert worden.
30 Ende Jesus sepde tot hem : Voorwaer
segghe ick v/ dat ghy my heden in desen sel-
uen Nacht/ driemael versaken sult / eer de
Hane tweemael craeyen sal.

o Joā.13.37

31 o Ende hy sepde noch veel meer: Al moe-
ste ick met v steruen / soo en sal ick v niet
versaken. Desgelijcx sepden sy oock alle.

Christus in den Hof. p Matthe. 26.36. Luc.22.39. Joan.18.1.

32 p Ende sy quamen in een plaetse ghe-
naemt Gethsemane : ende hy sepde zijnen
Discipulen : Sit hier/ tot dat ick henen gae
ende bidde.
33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum/
ende Joannem met hem / ende beghonste
verschrickt ende weemoedich te worden.

q Joā. 12.27

34 Ende sepde tot hen : q Mijn siele is be-
droeft tot der doodt : blijft hier eñ waeckt.

r Luc.22.41.

35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde/
is neder ghevallen inde Aerde / ende badt:
So het moghelick ware / dat die vre van
hem voorby ghinghe.

Christi ghebedt. f Joā.6. 38.

36 Ende hy sepde : Abba / O Vader / alle
dinck is v mogelick : Neemt desen Drinck-
beker van my wech : f Nochtans niet dat
ick wil/ maer wat ghy wilt.
37 Ende hy quam / ende vandtse slapende/
eñ sepde tot Petrum : Simon/ slaept ghy?
Condy niet een vre met my waken?

Waken. Bidden. Gheest. Vleesch. t Gala.5.17

38 Waeckt ende bidt/ op dat ghy lieden niet
in versoeckinge en comet. t De gheest is
ghewillich / maer het vleesch is cranck.
39 Ende wederom henen ghegaen zijnde /
bade hy/ ende sepde de selue woorden.
40 Ende wederom ghekeert / vandt hyse
wederom slapende / want hare Ooghen
waren beswaert / ende en wisten niet wat
sy hem antwoorden souden.
41 Eñ hy is ten derdenmael ghecomen/ ende
sepde tot hen: Slaept voortaen/ ende rust/
het * is ghenoech/ de vre is ghecomen :
Siet / de Sone des menschen wort † ouer-
ghelevert inder Sondaren handen.

* Anders/ het heeft een eynde. † Of/ verraden. * Of/ ouerlevert.

42 Staet op / laet ons gaen / siet / die my
* verraedt / naket.

u Matthe. 26.47. Luc.22.47. Joan.18.3.

43 u Eñ terstont als hy noch sprack/ quam
Judas/ een vande twaelfe/ ende een groo-
te Schare met hem / met Sweerden ende
stocken/ van de Ouerpriesters eñ Schrift-
gheleerde/ ende Ouderlinghen.
44 Ende die hem verriedt / hadde hen een
ghemeyn teecken ghegheuen / ende ghe-
sepdt: Dien ick cussen sal/ die ist / ende leyt
det hem voorsichtelick.

Judas verraedt Christum cussende. x 2. Samu. el. 20 9.

45 Ende als hy ghecomen was/ terstont tot
hem gaende / sepde hy : Rabbi / Rabbi /
ende x custe hem.
46 Ende sy hebben hare handen aen hem
gheslaghen: ende hem ghevanghen.

De oore af ghehouwen.

47 Ende een van die daer by stonden / track
zijn Sweert wt/ ende sloech des Ouerprie-
sters Dienstknecht / ende hieu hem de
Oore af.
48 Ende Jesus antwoordende / sepde tot
hen : Ghy lieden zijt wtgegaen met sweer-
den ende stocken / als tot eenen Moorde-
naer/ om my te vanghen.

De Schrift werdt vervult. y Psal. 22.7 ende 69.10. Esai.53.10. Luc. 24.25. z Job 19. 13 Psal.88.9.

49 Ick was daghelickx by v lieden in den
Tempel / leerende / ende ghy en hebt my
niet ghevanghen. Maer dit gheschiedt
op dat de y Schriften veruult worden.
50 z Ende zijn Discipulen verlieten hem
alle / ende vloden.
51 Ende een Jongheling volchde hem na/
ghecleedt met Lijnwaedt ouer het bloote
lijf/ eñ de Jongelingen grepen hem aen.

a Matthe. 26.57. Luc.22.54. Joā.18.24.

52 Ende hy verliet het Lijnwaedt/ eñ vloodt
naeckt van hen.
53 a Ende sy leydden Jesum tot den Ouer-
priester: eñ daer vergaderden met hem alle
de Ouerpriesters ende Ouderlingen/ ende
Schriftgheleerden.
54 Ende Petrus volchde hem van verre
na/ tot inde Sale des Ouerpriesters / ende
hy was mede sittende met den Dienaren/
hem warmende.

Valsch getuyghenisse. b Matthe. 26.59. Act.6.11. c Gr. waren niet gelijck.

55 b Ende de Ouerpriesters/ eñ den ghehee-
len Raedt / sochten getuygenisse tegen Je-
sum om hem te dooden / eñ vonden gheen.
56 Want vele getuychden valschelick te-
ghen hem/ ende de ghetuyghenissen c en
quamen niet ouer een.
57 Ende sommige stonden op/ ende getuych-
den valschelick tegen hem/ seggende:

d Joā.2.19.

58 Wy hebben hem hooren seggen : d Ick
sal desen Tempel die met handen ghe-
maeckt is/ afbreken / ende in drie daghen
eenen anderen sonder handen ghemaeckt/
optimmeren.
59 Ende noch en quamen hare ghetuyghe-
nissen alsoo niet ouer een.

e Matthe. 26.62. Jesus swijcht. f Esa.53 7. Act.8.32.

60 e Ende de Ouerpriester int midden op-
staende vraechde Jesum/ seggende : Ant-
woordy niet ? Wat betuygen dese tegen v?
61 f Ende hy sweech stille/ eñ en antwoord-
de niet. Doe vraechde hem de Ouerprie-
ster wederom/ ende sepde hem: Zijt ghy die
Christus de Sone des ghepresen Godts ?

Hy bekent dat hy Christus is. g mat.16.27 24.30. ende 25.31. Luc. 21.27. Act. 1.11. 1. The. 4.16 2. Thes. 1.10 Apoca. 1.7. Dani.7.10.

62 Ende Jesus sepde: Ick bent. g Eñ ghy
lieden sult den Sone des Menschen sien
sitten ter rechter handt der cracht Godts/
ende comen met de wolcken des Hemels.
63 Ende de Ouerpriester scheurde zijne clee-
deren/ ende sepde: Wat behoeuen wy meer
ghetuyghen ?
64 Ghy hebt ghehoort de lasteringhe : Wat
dunckt v ? Sy veroordeelden hem alle des
doodts schuldich te zijn.

Hy wort bespogen/ geslaghen/ eñ bespot. h Esa.50.6. i Job 16.10 Joan.19. 2. k Matthe. 26.58. Luc.22.55. Joan.18 16 Petrus verloochent Christum.

65 Ende sommighe beghonsten op hem te
spouwen / ende zijn Aensicht te bedecken /
ende met h vuysten te slane / ende tot hem
te seggen : Propheteert ons: ende de Die-
naers gauen hem Kinnebackslagen.
66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale
was / quam een van des Ouerpriesters
Dienstmaechden :
67 k Ende als sy Petrum sach warmende /
sach sy hem aen / ende sepde : Ghy waert
oock met Jesu van Nazareth.
68 Ende hy heuet versaeckt / segghende :
Ick en kenne hem niet / noch en weet oock
niet wat ghy segt. Ende hy ghinck in de
Voorsael/ ende de Haen craeyde.
69 Ende als hem de Dienstmaecht weder
om sach / begonst sy te segghen tot de ghe-
ne die daer stonden: Dese is oock van dien.
70 Maer hy versaeckte wederom. Ende
een weynich daer nae/ sepden wederom tot
Petrum die daer by stonden : Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Ga-
lileer/ ende uwe sprake comt ouer een.
71 Ende hy beghonste te vloecken ende te
sweeren/ seggende : Ick en kenne den men-
sche niet/ daer ghy van segt.

Ende

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des Woordts
l Matthe. 26.74. eñ 75. Luc.22.61. Joan. 13.38. dat hem Jesus ghesent hadde : l Eer de
Haen tweemael craeyen sal/ suldy my drie-
mael versaken. Eñ hy begonste te weenen.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zijnde/ swijcht/
15. wordt veroordeelt / ende Barrabas
los ghelaten/ 18. 29. 31. voor ende nae dat
hy ghecruyst is / werdt hem veelsins ghe-
weldt ghedaen/ 34. Hy roept tot zijnen
Vader/ 37. gheeft den gheest/ 39. wordt
bekent de Sone Godts te zijne/ 46. ende
werdt begrauen.

Christus tot Pilatū ghebracht. a mat. 27.1. Luc.22.66. ende 23.5. Joan.18.28 Psalm.2.2. b Act. 3.13. Bekendt dat hy de Coninck der Joden is.

1 Ende a terstondt des morghens hiel-
den de Overpriesters eenen Raedt met
de Ouderlinghen ende Schriftgheleer-
de/ende den gheheelen Raedt/ ende leydden
Jesum ghebonden henen / ende hebben
b hem Pilato overghelevert.
2 Ende Pilatus vraechde hem : Zijdy de
Coninck der Joden? Hy antwoorde/ende
seyde. Ghy segt het
3 Ende de Overpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.
4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom/ c mat.27.11. Luc.23.3. Joan.18.38.
segghende. En antwoordy niet? Siet, hoe
vele sy teghen v betuyghen.
5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer
geantwoort/so dat Pilatus verwonderde. Swijcht op zijner beschuldinge.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen ghevangenen los/ dien sy begheerden.
7 d Ende daer was een/ghenaemt Barra- d mat.27.16 Luc.23.19. Joā.18.40.
bas/ghevangen met de oproerighe/die in-
den oproer een moort ghedaen hadden.
8 Ende de schare riep/ ende begonste te be-
gheeren/dat hy hen doen soude , gelijck hy
hen altijdt ghedaen hadde.
9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende
seyde hen: Wilt ghy dat ick v den Coninck
der Joden los late?
10 Want hy wiste wel / dat hem de Over-
priesters door nijdt overgelevert hadden. Christus was door nydt overghelevert.
11 e Ende de Overpriesters verwrckten de
Schare/ dat sy begheeren souden / dat hy
hen liever Barrabam los liete.
12 Ende Pilatus andtwoordde wederom/ e mat.27.20 Luc.23.18. Joan.18.40 Actu.3.14.
ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan dat
ick hem doe/ dien ghy Coninck der Joden
naemt?
13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.
14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft Barrabas wort los ghelaten/ ende Christus overgelevert om te cruycen.
hy doch quaets ghedaen? Ende sy riepen
dies te meer : Cruyst hem.
15 Eñ Pilatus willende der schare genoech
doen/ heeft hen Barrabam los gelatē : eñ
als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy
hem overgelevert om ghecruyst te worden.
16 f Ende de Crijchsknechten leydden hem f mat.27. 27. Joan. 19.1
binnen inde Sale / dwelcke is het Richt-
huys/ eñ riepē het gantsche Rot te samen. Christus wordt met doornen gecroont / eñ bespot.
17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt
aen / ende leyden om hem een Doornen
Croone die sy ghevlochten hadden.
18 Eñ begonsten hem te groeten/ seggende:
Weest ghegroet/O Coninck der Joden.
19 Ende sloegen zijn hooft met eenen Riet-
stock/ ende bespoghen hem/ ende vallende
op haer knyen/ * deden hem eere. * Oft/ aenbaden hem.
20 Ende als sy hem bespot hadden / deden
sy hem dat purpuren cleedt wt/ende deden
hem zijne eyghen cleederen aen : ende leyd-
den hem wt om te cruycen.
21 g Ende eenen genaemt Simon van Cy- Simon vā Cyrenen. g mat.27.32 Luce. 23.26.
renen (die daer voorby quam van den Ac-
ker / de vader Alexandri ende Rufi) be-
dwonghen sy / dat hy zijn cruyce droeghen
soude.

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha/ h mat.27.33.
dat is te segghen / de Hooftscheel plaetse. Luc.23.32.
23 Ende sy gaven hem te drinckē wijn met Joan.19. 17
Myrrhe ghemengt/ende hy en namt niet.
24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden. Christus
k deylden sy zijne cleederen / worpende het wordt ghe-
Lot daer over/ om te weten, wat een yege- cruyst.
lick wech nemen soude. i mat. 27.35.
25 Eñ het was drie vrē als sy hem cruystē. Joan.19. 23
26 l Ende het Opschrift zijnder beschuldin- k Psal.22.19
ge was daer op gheschreven : DE CO- l Matthe.
NINCK DER JODEN. 27.37.
27 Ende sy cruysten met hem twee Moor- Luc.23.38.
denaers ; eenen te zijnder rechter handt/ Joan.19. 19
ende eenen te zijnder slincker handt.
28 Eñ de Schrift is vervult die daer seydt:
m Hy is met den Quaetdoenders gerekēt. m Esa.53.12
29 n Ende die daer voorby ginghen/laster- Lasteringe.
den hem / schuddende hare hoof den/ende n mat.27.39
segghende . Tjy v/ o die den Tempel af- Luc.23.35.
breket / ende in drie daghen wederom op Psal.22.8.
timmert. ende 69. 21.
30 Helpt v selven / ende coemt af van den ende 109.25.
Cruyce. o Joā.2.19.
31 Desghelijcks bespotteden hem ooch de
Overpriesters met de Schriftgheleerde/
ende seyden tot malcanderen : Hy heeft
andere gheholpen / hem selven en can hy
niet helpen.
32 Christus de Coninck der Joden / come
nu af van den Cruyce/ op dat wy het sien/
ende ghelooven. Ende ooch die met hem
ghecruyst waren/ besmadichden hem.
33 p Ende als het de seste vre ghewordē Duysternisse in de doodt Christi.
was: quam daer duysternisse over dat ge-
heele Aerdtrijck/ tot der Negenster vren.
34 Ende ter Neghenster vren riep Jesus
met luyder stemmen/ende seyde : q Eloi/ p mat.27.45
Eloi Lama Sabachtani / Het welcke be- Luce 23. 44.
duydt wordt : Mijn Godt/ Mijn Godt / q psal.22.1.
waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende sommighe die daer by stonden/dit
hoorende seyden: Siet/ hy roept Eliam.
36 r Ende daer liep een toe/ende vulde een Hem wordt
Spongie met edick/ ende settese op eenen edick te
Riedtstock/ ende gaf hem te drincken/ seg- drinckē ge-
gende : Houdt stil/laet ons sien of* Elias gheven.
coemt/ om hem af te nemen. r Joā.19.29
37 Ende Jesus een groote stemme ghege- Psal.69.22.
ven hebbende/ gaf den gheest. s Mat.27.51
38 s Ende t den voorhanck des Tempels Luce 23.45.
scheurde in tween / van boven aen / tot t 2 Par.3.14
beneden wt. u mat.27.57
39 u Ende als de Hooftman over hondert Luce 23.47.
die teghen hem over stondt / sach / dat hy Vrouwen
alsoo met luyder stemmen den gheest ghe- die Christo
gheven hadde / seyde hy : Waerachtelick den noot-
dese mensche was Gods Sone. druft toe
40 x Daer waren ooch Vrouwen y van ghedient
verre aensiende : onder de welcke was hadden.
Maria Magdalene / eñ Maria des cley- x mat. 27.55
nē Jacobs eñ Joses moeder/ eñ Salome. Luce 23.48.
41 De welcke ooch als hy in Galilea was/ y Psa.38.12
hem naeghevolcht waren/ z ende ghedient z Luce 8. 2.
hadden : ende vele andere / die met hem te
Jerusalem opghecomen waren.
42 a Ende als het nu avondt ghewordē a mat. 27.57
was/ (dewijle het den dach der voorbereey- Luce 23.50.
dinge was/welcke is voor den Sabbath.) Joan. 19.38
43 Joseph van Arimathea / een eerbaer Joseph be-
Raedtsheere / die ooch selue het Coninck- graeft Chri-
rijcke Godts verwachtede/ quam/ eñ ginck stum.
stoutelick tot Pilatum in /ende begheerde
het Lichaem Jesu.
44 Ende Pilatus verwonderde hem/ oft hy
nu ghestorven was / ende riep den Hooft-
man over hondert / ende vraechde / oft hy
langhe doot gheweest ware?
45 Ende als hy het vanden Hooftman over
hondert

hondert vernomen hadde/ gaf hy Joseph
het Lichaem.
46 Ende dese cochte fijn lijnwaedt/ ende hem
afgenomen hebbende/ heeft hem in dat fijn
Lijnwaet gewonden. b Ende leyde hem in
een graf/ dat in een steenrotze wtghehou-
wen was: ende wentelde eenen steen voor
de deure des grafs.

b Mat.12.40 ende 26.12 ende 27.60. Luce 23.53.

47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria
de moeder Jose/ aensaghen waer hy ghe-
leydt werde.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn opstandinge/ 14. ende strast de ongeloovicheydt syner Discipulen/ 19. de welcke nae syn opclimminghe/ achtervolghende syn ghebodt ende belofte/ 20. predicken ende bevestighen het Euangelium/ met teeckenen.

De Vrouwen gaen na het graf.
a Mat.28.1 Luce 24.1. Joan. 20.1

1 ENde a als de Sabbath voorby was/
soo hebben Maria Magdalene/ ende
Jacobi/ en Salome specerye ghecocht
op dat sy quamen ende hem salfden.
2 Ende zyn seer vroech op den eersten
dach der Sabbatten gecomen tot den gra-
ve/als de Sonne opghinck.
3 Ende seyden tot malcanderen: Wie sal
ons den steen van der deure des Grafs af-
wentelen?
4 Ende als sy op saghen/ saghen sy dat de
Steen afghewentelt was/ want hy was
seer groot.

b Joan.20.11

5 b Ende int graf ghegaen zijnde, hebben
sy ghesien eenen Jonghelinck/ sittende ter
Rechterhandt/ becleedt met eenen langhen
witten cleede: ende werden veruaert.

De Enghel vercondicht de Verrysenisse.
c Mat.28.5 Luce 24.4. d Act.1.9. 1 Cor.15.6. e mat.26.32 ende 28.10. Mar.14.28 f Mat.28.8 Luce 24.9. Joan.20.18

6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/
c ghy soeckt Jesum van Nazareth/ den
ghecruysten: hy is opghestaen/ hy en
is hier niet: siet de plaetse daer sy hem
ghelept hadden.
7 Maer gaet henen/ segt sijnen Discipu-
len/ende Petro/dat hy voor v gaet in Ga-
lileam/ d daer sult ghy hem sien/ e ghelyck
hy v gesepdt heeft.
8 f En sy wtgaende/ zijn haestelick van den
grave gevloden: want bevinge en verschric-
kinge hadde haer bevangen/ en seyden nie-
manden yet/ want sy waren bevreest.

Christus wordt ghesien van Magdalena.
g Jo.20.14 h Luce 8.2.

9 Als Jesus opghestaen was/ des mor-
gens op den eersten dach des Sabbaths/
g werdt hy eerst gesien van Maria Mag-
dalene/ h wt welcke hy Seven Duyvelen
wtghewopen hadde.
10 Sy ginck/ ende boodtschaptet den ghe-
nen die met hem geweest hadde/ de welcke
treurden ende weenden.
11 Ende als sy hoorden dat hy leefde/ ende
van haer gesien was/ en geloofden syt niet.

Christus wordt ghesien van de twee die na Emaus ghingen.
i Luce 24.13

12 i Ende daer nae is hy in een ander ghe-
daente gheopenbaert tween anderen van
hen/ daer sy wandelden/ende int Velt ghe-
gaen waren/
13 Dese ghinghen oock henen ende boodt-
schapten den anderen/ ende dien ghe loof-
den sy oock niet.

Der Apostelen ongeloovichepdt.
k Luce.24.36 Joan.20.19 1 Cor.15.5

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den
elven/daer sy aen de Tafel saten/ ende ver-
weet hen haer ongheloovichept ende har-
dichepdt des herten/ om dat sy niet ghe-
looft en hadden den ghenen die hem ghe-
sien hadden weder opghestaen.

Sy worden ghesonden te predicken
l Mat.28.19 Joan.15.16 m Joa.3.18. ende 12.48.

15 Ende seyde tot hen: l Gaet in de gant-
sche Werelt/ predickt het Euangelium
allen Creatueren.
16 Die ghelooven sal/ ende ghedoopt sal
zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en
sal gelooft hebben/ sal verdoemt worden.
17 Ende de ghenen die ghelooven/ sullen
dese teeckenen nae volghen: n In mijnen
Naeme sullen sy Duyvelen wtworpen/
o Sy sullen met nieuwe tonghen spreken.
18 p Sy sullen Slanghen verdrijven/ ende
so sy yet doodelicks drincken/ dat en sal
hen niet schaden.
19 q Op de Crancke sullen sy de handen
leggen/ ende sy sullen ghesont worden.
20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen
ghesproken hadde/ werdt hy opghenomen
ten Hemel/ ende is ghesetten ter Rechter-
handt Godts.
21 Ende sy wtghegaen zijnde/ predickten
over al/ s ende de Heere wrochte mede/ ende
bevestichde het Woordt met navolgen-
de teeckenen.

n Luce 10.17 Acto.5.16. ende 8.7. ende 16.18. ende 19.12. o Acto 2.4. ende 10.46. p Luce 10.19 Acto.28.5 q Acto.28.10 r Luce 24.50 Acto.1.9. s Acto.14.3 Hebr.2.4.

Argument.

LUcas en was gheen Apostel/ maer een Discipel der Apostelen/ ende een ouerschepden medegeselle Pauli voornemelick. Hy heeft twee Boecken geschreven/ van de Euangelische Historie. In den eersten heeft hy de woorden en wercken Christi vervatet/ gelijck Mattheus en Marcus/ wtgenomen dat hy sommige dingen breeder verclaert. In den anderen boeck verclaert hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft: waer, te wat plaetse/ ende hoe de beloofde Heylige Gheest gecomen zy. Wat beginselen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/ hoe sy toegenomen/ ende groot geworden is, wat gestalte sy hadde, wat de Apostelen leerden/ wat gebruycken de oude Gemeynte hadde/ welck de waerachtighe Religie/ Leere/ ende Gelooue zy/ hoedanich de valsche leere/ ende valsche Propheten zyn/ hoedanich de warachtige Propheten zijn, hoedanich harer beyder aert is/ wat Consten sy gebruycken/ wat zeden sy hebben: hoedanich des Wereldts werck zy/ wat voordt/ voortganck/ ende eynde de Veruolghers hebben. Item/ hoe de Werelt het Euangelium aenghenomen heeft. Want daer wordt veel geschreven van de Daden ende Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/ van Pauli des Apostels reysen ende predikinghen. Hierom heeft dit Boeck desen naem ghecreghen/ dat het de Handelingen der Apostelen genaemt wordt. De gantsche Euangelische ende Apostolische historie veruaet ontrent 60. Jaren. Want ten 18. Jare des Keysers Tiberij was Christus 33. Jaren oudt/ ende is in dat selue Jare ghecruyst/ ende van daer voort/ tot den vierden Jare Neronis telt men 28. Jaren. Ende Paulus is ten tweeden Jare Neronis gebonden te Rome ghebracht/ en heeft daer twee Jaren in vrye bewaringe geleeft en dus verre heeft Lucas syn Historie vervolcht/ de welcke gheleeft heeft 84. Jaren/ ende is in goeden vrede ghestorven/ en in Bithynia begraven.

Lucas Cap.24.

De Handelinghen der Apostolen.

HET HEYLIGE Euangelium beſchre- uen door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. Heylichheydt / 7. ende teghenspoet Zacharie ende synes Huysvrouwen / 18. de ongheloovichheydt ende straffe desselven / 28. de sprake des Enghels ende Elizabeth met Maria / 46. de Lofsanck Marie / 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis / 64. het wonderlick ghenesen ende dancksegginge Zacharie syns Vaders.

1 NA dien dat hen vele ondervvonden hebben in orden
te stellen het verhael der dinghen die onder ons volcomelick versekert zijn.
2 Ghelijck sy ons overgheghegheven hebben / diese van den beghinne selve ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
voren aen a neerstelick b ondersocht hebbe, oock goet ghedocht / ordentlick tot u te
schrijven / myn beste Theophile:
4 Op dat ghy vrelicht bekennen de versekertheyt der dinghen / daer ghy van onderwesen zijt.

a oft / gantschelick.
b Ofte, bevonden.

Zacharias ende Elizabeth.
c 1 par. 24.10
d of / Dachgheboorte.

5 IN de daghen Herodis des Coninck van
Judea / was daer een Priester met name
Zacharias / van c der d Dachordeninghe
Abie: en syn wyf van de dochteren Aaron /
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde rechtveerdich voor
Gode / wandelende in alle gheboden ende
e rechtveerdichmakinghe des Heeren onstraffelick.

e Dat is / Insettingē

7 Ende sy en hadden gheen kindt: want
Elizabeth was onvruchtbaer / ende sy waren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is ghescheit / als hy syn Priesterampt bediende voor Gode in de ordinancie synder f Dachordeninghe /

f Of / Dachghebeurte.
g Hebr. 9.6

9 (Na de ghewoonte der Priesterlicker bedieninghe / was het lot op hem ghevallen /
dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren / om te roocken)

h Levi. 16.17
i Exod. 3.7.

10 h Ende alle de menichte des volcx buyten, was biddende i ter uren der roockinghe
11 So werdt van hem de Enghel des Heeren ghesien / staende ter Rechterzijden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt beroert / ende vreese is op hem ghevallen.

Zacharie wordt eenē soon beloeft
k Luce 1.59.
Hoedanich Joannes wesen soude.
l Luce 1.58.

13 En de Enghel seyde tot hem: En vreest
niet Zacharia / wāt u gebedt is verhoort /
ende Elizabeth u wyf sal u eenē Sone baren / k ende ghy sult synen naem noemen
Joannes.
14 Ende u sal blijschap ende verheughinghe wesen / l ende vele sullen in syn gheboorte verblyden.

m Jud. 13.4
n Griex / Sicer.

15 Want hy sal groot wesen voor den Heere, m Wyn ende n sterken dranck en sal
hy niet drincken / ende sal met den Heylighen Gheest vervult worden / oock van
syns moeders lyve aen.

o Mal. 4.5
Mat. 11.14
p Mat. 3.2
Mar. 9.12
† Mala. 4.6

16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
tot den Heere haren God bekeeren.
17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen /
in den gheest ende cracht Elie / † om de
herten der vaderen tot den kinderen te bekeeren, en de ongehoorsame tot de voorsichticheydt der Rechtveerdighen / om den
Heere te bereyden een wel gheschickt volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel:
Waer by sal ick dit weten / q want ick ben q Gen. 17.17
out / ende myn wyf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde / ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt r Dat is / die een dienst knecht Gods ben / bereydt tot synen Ghebode.
staē / ende ben wtghesonden om met u te
spreken / ende u dit te euangelizeren
20 Ende siet ghy sult stom wesen / ende niet
connen spreken / tot op den dach dat dit
ghescheiden sal / om dat ghy myne woorden niet gheloofst en hebt / de welcke sullen
vervult worden in haren tydt.

Zacharias wordt stom om syn ongeloovicheydt.

21 Ende het volck verwachtede Zachariam / ende waren verwondert / dat hy soo
langhe vertoefde in den Tempel.
22 Ende als hy wt quam / en conde hy tot
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe / ende bleef stom.
23 Ende het gheschiedde / als de daghen syner bedieninghe vervult waren / ghinck hy
na syn huys.

De oude Onvruchtbare Elizabeth wordt bevrucht.

24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn
wyf bevrucht: ende sy verberch haer vyf
Maenden segghende:
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de
dagen / inde welcke hy my aenghesien heeft
op dat hy myne versmaedtheydt onder den
menschen wech name.

Onvruchtbaerheyt is versmaelick.

26 Ende in de seste Maendt werdt de Enghel Gabriel van Gode ghesonden nae een
Stadt in Galilea genaemt Nazareth.

De Enghel tot Mariam gesondē

27 s Tot een Maeght die ondertroudt was s Mat. 1.18.
eenen Manne / ghenoemt Joseph / van den
huyse Davids. Ē de Naeme der Maeght
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was / seyde hy: Weest gegroet ghy t begenadichde / de Heere is met u / ghy gesegende t Dat is / die genade geschiet is.
onder den vrouwen.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 Ē de Enghel seyde tot haer / En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by u Esaie 7.14
Godt ghevonden. x Grie. ontfanghen in den buyck.
31 Ende u siet / ghy sult x bevrucht worden / ende eenen sone baren / y ende synen
Name heeten Jesus. y Mat. 1.21 Luce 1.31.
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone z Esa. 54.5
des Alderhoochsten ghenaemt worden.
a Ende Godt de Heere sal hem den throon a 2 Sam. 7.12 Esaie 9.7.
syns Vaders Davids gheven.
33 b Ende hy sal over het huys Jacobs reg Psal. 132.11
neren inder eewicheyt ende syns Coninckrycx en sal gheen eynde wesen. b 1 Pa. 22.10 Psalm. 45.7 ende 89.37. Jerem. 23.6 Dan. 3.13. ende 7.14. Mich. 4.7 Hebre. 1.8.
34 Maria seyde tot den Enghel: Hoe sal
dat c gheschieden: want ick gheenen man
en bekenne.
35 De Enghel antwoordde / ende seyde tot
haer: De Heylige Gheest sal over u comen /
ende de Cracht des Allerhoochsten sal u
overschaduwen. Daerom oock dat Heylige dat wt u gebooren sal worden / sal Godts c Griecx / wesen
Sone ghenaemt worden. Gods sone.
36 Ende siet. Elizabet u Nichte is oock selve bevrucht met eenen sone in hare Ouderdom: ende dese Maent is haer de seste /
die Onvruchtbaer ghenaemt was d Job 42.2
37 d Want gheen e dinck en sal by Godt Zach. 8.6.
onmoghelick wesen. Sop. 11.22.
38 Ē Maria seyde: Siet de Dienstmaecht Mat. 19.26
des Heeren: my gheschie na uwen woorde. Luce 18.27.
Ende de Engel ghinck van haer. e Gr. woort
39 Ende Maria opghestaen in die daghen / Maria versocht Elizabeth.
reysde met haeste na het gheberchte in een
Stadt Jude.

Ende

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ende
groete Elizabeth.
41 Ende het gheschiedde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck : ende Eliza-
beth werdt veruult met den heyligen Geest/
42 Ende riep wt met luyder stemme, ende seyde :
Gesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ende
ghesegent is de vrucht uwes buycks.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder mijns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot mijne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreuchden ghe-
huppelt in mijnen buyck:
f Lucen. B. 45 f Ende salich is sy die gheloost heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm 46 Ende Maria seyde: Mijn Ziele ver-
Marie / heft den Heere/
waer mede 47 Ende mijnen Gheest verheucht in Godt
sy betuyght mijnen Salichmaker:
dat de be- 48 Want hy heeft de Nederheydt sijns
loefde Sa- Dienstmaechts aenghesien : Want siet/
lichmaker van nu voort sullen my salich noemen alle
gecomen is. gheslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe-
daen / die machtich is/ ende sijnen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende sijne barmhertichheyt duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa. 51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door sijnen
arm/ hy heeft i verstroyt de Hoouerdighe
i Spr. 10,16 in haers herten ghedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam. 2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113.6. verheuen.
l 1 Sam. 2.5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34.11. veruult / ende de Rijcke heeft hy in ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa. 41.8. 54 n Hy heeft Israel sijnen knecht op ghe-
Jer. 31.3.20 holpen / op dat hy der Barmhertichheydt
ghedachtich ware.
o Gen. 17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22. 18. Vaders/ Abraham/ende sijnen zade inder
eewicheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt veruult/
dat sy baren soude/ en sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebeuren ende hare Maghen
hoorden dat Godt sijne Barmhertichheydt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde : p en
waren met haer verblijdt.
q Gen. 17.12 59 Ende het geschiedde, dat sy ten q achtsten
Leuit. 12.13. dage quamen het kindeken besnijden/ ende
noemdent nae den Name sijns Vaders /
Zachariam.
r Luce 1.13. 60 En sijn moeder antwoorde en seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer : Daer en is
Niemandt in v maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten sijnē Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
f Dat is / f segghende : Johannes is sijnen Naem.
met dese Ende sy verwonderden hen alle.
woorden. 64 Ende terstont werdt sijnen mont en tonge
geopent: en hy sprack, God prijsende.
65 Ende daer quam een vreese ouer alle
die daer ontrendt woonden : ende alle dese
dinghen werden in dat geheele gheberchte
des Joodtschen landts vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
nament ter herten, seggende: Wat sal doch
t Anders/ dit Kindeken wesen ? t Ende de handt des
want. Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias sijn Vader werdt vol
met den Heylighen Gheest : ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende : Zacharie
68 u Ghepresen zy de Heere de Godt Isra- u Mat. 1.21
els/ want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2.31
ghedaen sijnen volcke : ende 16.
69 x Ende heeft ons opgherecht eenen Acto. 4.12
Hoorn der salicheydt / in het Huys sijns x Psa. 132.17
Knechts Dauids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal. 74.12
mondt sijner heyligen Propheten / die van Esa. 40.10
den beghinne der Weereldt gheweest zijn/ Jerem. 23.6
namelick / ende 30.10
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33.6
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dan. 9.27.
haten. z groot bo-
72 Om Barmhertichheydt te bewijsen aen hoetinge
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onser.
sijns heylichs Verbondts. Psalm 14.7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra- ende 53.7.
ham onsen Vader gesworē heeft: namelick/ Jere. 33.11.
dat hy ons soude geuen: a Gen. 22.16
74 b Dat wy verlost zijnde wt de handen Psal. 105.9.
onser Vyanden / hem dienen souden sonder Jere. 31.33.
vreese/ Heb. 6.13.17
75 c In Heylicheydt ende Gherechticheydt b Hebr. 9.14
voor hem alle de dagen ons leuens. c 1 Pet 1.15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Propheet Joanis
des Alderhoochstē genaemt worden: want Impe.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal. 4.5.
voorgaen, sijne wegen te bereyden. Luce 1.17.
77 e Om te geuen sijnen volcke kennisse der e Luce 3.3.
salicheyt, in vergeuinge der sonden.
78 Door de hertelicke Barmhertichheydt
onses Godts / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mal. 4.2
79 h Op dat hy soude i schijnen den ghenen g Ofte/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots om onse voeten te richten in de h Esa. 9.2
wech des vreden. ende 42.7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43.8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49.9
stijne/ tot den dach sijnder verthooninghe ende 60.1
tot Israel. i Of/ luchten

Dat ij. Capittel,

6 Christus gheboren/ 9. verkondicht
den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den
Heere ghebracht, 28. van Simeon in de ar-
men genomē/ 36. ghepredickt door Annen/
40. sterck ghewordden/ 46. ghevonden int
midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem sij-
nen Ouderen/ 52. voorsichticheyt Marie.

1 Ende het gheschiedde / dat in die dagen De gheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den wereldt wort
Keyser Augusto / dat de geheele Werelt van den
beschreuen soude worden. Keyser Au-
2 Dese eerste beschrijuinge geschiedde / als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreuen of
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreuen te gheschat.
worden/ een yegelick in sijne Stadt.
4 Ende Joseph quam ooch op / wt Gali-
lea van der stadt Nazareth / in het Joodt-
sche Landt a tot der Stadt Dauids / ghe- a Mich. 5.1
naemt Bethlehem, om dat hy vanden huy- Math. 2.1
se ende ghslachte Dauids was. Joan. 7.42
5 Om beschreuen te worden met Maria 1 Sam. 16.4
sijnen ondertrouden Wijue / de welcke
Beurucht was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa-
ren/ dat de daghen veruult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerst gheborenen Christus
sone, ende wandt hem in doecken/ en leyde wordt ghe-
hem neder in de kribbe, om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat. 1.25
8 Ende daer waren Herders in den seluen
Lantbegrijpe by de hutten op den Velde /
houdende

houdende de nachtwake ouer hare kudden.
9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by
hen/ eñ de claerheyt des Heerẽ omscheensie:
ende sy vreesden met grooter vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest
niet/ want siet/ ick euangelizere v lieden
groote blyschap/ de welcke allẽ den volcke
wesen sal.
11 Namelick/ dat heden v gheboren is de
Salichmaker/ die daer is Christus de
Heere/ in de Stadt Dauids.

Den waken den Herderen wordt van den engel ghe-bootschapt dat de Salichmaker geboren is.

12 Eñ dit zy v voor een teecken: Ghy sult
vinden het Kindeken in doecken ghewon-
den/ ende in de kribbe ghelegt.
13 Ende terstondt was daer met den Engel
een menichte der Hemelscher Heyrscharen/
die God loefden ende seyden:
14 Eere zy Godt in de hoochste Hemelen/
c ende vrede d † op der Aerden/ in de men-
schen een goet behagen.
15 Ende het gheschiedde/ als de Enghelen
van hem wech ghevaren waren inden He-
mel/ seyden de Herders tot malcanderen:
Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende
sien dit Woordt dat daer gheschiet is/ het
welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.

De lofsange der engelen.
c Esaie 9.19
Ephes. 2.14
d † Anders/ den Menschen voor een goet behaghen.

16 Ende sy quamen met haeste/ eñ vonden
Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken
liggende in der kribben.
17 Ende als sijt ghesien hadden/ verbreyd-
den sy het Woort dat hem van desen kinde-
ken geseydt was.
18 Ende alle diet hoorden/ verwonderden
van het gene dat van de Herders tot hen
gheseyt werdt.
19 Ende Maria behielt alle dese woorden/
ouerlegghende die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lo-
uende ende prijsende Godt ouer al/ dat sy
ghehoort ende ghesien hadden/ gelijck het
hen gheseydt was.
21 e Ende als de acht daghen veruult wa-
ren/ datmen het kindeken besnijden soude/
f wert zijnen Naem genaemt Jesus: welck
genaemt was vanden Engel/ eer hy in den
lichaem ontfanghen was.

Christus wort besneden.
e Gen. 17. 12
Leuit. 12.3.
f Mat. 1. 21
Luce. 1. 31.

22 Ende als de daghen haerder reyninghe
veruult waren g na de wet Mosis/ brach-
ten sy hem te Jerusalem/ op dat sy hem
stelden voor den Heere.
23 (Ghelijck ghescreuen is inde Wet des
Heeren. h Een yeghelick knechtken dat de
Moeder opent/ sal den Heere heylich ghe-
noemt worden.)
24 Ende op dat sy de Offerhande gauen
na het ghene dat inde Wet des Heeren ge-
seyt is/ i een paer Torteldupuen/ of twee
Duyuenjonghen.

g Leui. 12.6.
h Exod. 13.2
Num. 13.13.
ende 8.17.
i Leui. 12 8.

25 Eñ siet/ daer was een mensche te Jeru-
salem ghenaemt Simeon: Eñ dese men-
sche was rechtueerdich/ eñ Godureesende/
verwachtende de vertroostinge Israels/ eñ
de heylighe Gheest was op hem.
26 Ende hem was van Gode vercondicht
door den heyligen Gheest/ dat hy den doot
niet sien en soude/ eer hy k den Christum
des Heeren ghesien hadde.

k Dat is/ den Gesalfden.

27 Eñ hy quam door den Geest inden Tem-
pel: ende als de Ouders het kindekẽ/ Je-
sum in brochten in den Tempel/ om voor
hem na de gewoonheyt des Wets te doen.
28 So nam hy het oock in zijne armen/ en-
de danckte Godt/ ende seyde:
29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht
in vrede nae uwen woorde.
30 Want mijne Ooghen hebben uwe sa-
licheydt ghesien/
31 m Die ghy bereydt hebt voor aller volc-
ken aensicht:

Simeon ontfangt Christum. Zyn Lofsanck.
l gen. 46.30
m Act. 2.28.

32 n Een licht tot verlichtinge der Heidenẽ/
ende tot een eerlicheyt uws volcx Israels.
33 Ende zijn Vader ende zijn Moeder ver-
wonderden van het ghene dat van hem
gheseydt werdt.

n Esai. 42.6
ende 49.6.
Act. 13.74.

34 Ende Simeon seghende se/ ende seyde
tot Mariam zijn moeder: o Siet/ dese/
wort geset tot eenen val ende opstandinge
veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat
wedersproken wordt.
35 (Ende een Sweerdt sal v eyghen Siele
door dringhen/) op dat de ghedachten wt
veler herten ontdeckt worden.

Veler val ende veler opstandinge is Christus.
o Esai. 8.14.
Rom. 9.32.
1. Pet. 2.8.

36 Ende daer was oock Anna de Prophe-
tisse/ een dochter Phanuels/ wt den ghe-
slachte Asser/ dese was seer oudt/ ende had-
de geleeft met haren manne/ seuen iaer/ van
haren maechdom aen.
37 Ende sy was een weduwe/ omtrent van
vieren Tachtentich Jaren/ de welcke niet
en quam wt den Tempel/ Godt dienende
met vasten ende bidden nacht ende dach.
38 Dese te dier seluer vren daer ghecomen
zijnde/ heeft oock den Heere q beleden/ eñ
sprack van hem tot allen die de verlossinge
in r † Jerusalem verwachteden
39 Ende als zijt al volbracht hadden nae
de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/
tot hare Stadt Nazareth.

p Act. 28. 22
Anna Prophetisse.
q Oft/ ghepresen.
r † Anders/ Israel.

40 Eñ het kindeken wies op/ eñ wert sterck
inden Geest/ eñ wert veruult met wijsheyt/
ende de genade Gods was op hem.
41 Ende zijn Ouders ghinghen alle Jare te
Jerusalem/ op het Feest des s Pascha.
42 Eñ als hy twaelf Jaer oudt ghewoorden
was/ eñ sy na Jerusalem opgegaen waren/
nae de gewoonheyt des Feestdachs.
43 Eñ als de dagen voleyndt waren/ eñ sy
wederomme keerden/ so bleef het kindt Je-
sus te Jerusalem/ ende Joseph eñ t † zijn
moeder en wistent niet.

Het kint Jesus Christus.
s Exo 23. 17
Leuit. 23.5.
Deut. 16. 1.
t † Anders/ zijne Ouders.

44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel-
schap op den wech was/ ghingen een dach
reyse/ ende sochten hem onder de Magen/
ende onder de bekende.
45 Eñ als sy hem niet en vonden/ keerden
sy wederom na Jerusalem/ hem soeckẽde.
46 Ende het gheschiedde/ nae drye dagen/
vonden sy hem inden Tempel sittende/
midden onder de Leeraers/ hoorende hen/
ende vraghende hen.
47 u Ende alle die hem hoorden verwonder-
den van zijnen verstande/ eñ antwoorde.
48 Ende als sy hem saghen/ waren sy ver-
wondert/ ende zijn moeder seyde tot hem:
Kindt/ waerom hebdy ons also ghedaen?
Siet/ v vader ende ick/ hebben v niet smer-
ten ghesocht.
49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghi
my gesocht hebt? Eñ wist ghy lieden niet
dat ick zijn moet inde dinghen die mijns
Vaders zijn?

Het kint Jesus hoort eñ vraecht/ eñ antwoordet de Leeraers.
u mat. 7.28.
Mar. 1.22.
Luc. 4.22. 32
Joan. 7.15.

50 x Ende sy en verstondẽ dat woordt niet/
dat hy tot hen sprack.
15 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam
tot Nazareth: ende was hen onderda-
nich. Ende zijn moeder bewaerde alle dese
woorden in haer herte.
52 p Ende Jesus wies op in wijsheydt en-
de ouderdom/ ende ghenade by Godt eñ
den menschen.

x Luc. 9. 45.
ende 18. 34.
p 1. Sa. 2.26
Luce 1. 18.

Dat iij. Capittel.

2. De beroepinge 3. eñ neersticheyt Joannis in zijn ampt/ 20. zijn vangen/ 21. de doop 23. oude/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 IN den Vijfthienden Jare des Keyser-
doms des Keysers Tiberij/ als Pontius
Pilatus Stathouder was ouer Judea/
ende Herodes een Vieruorst in Galilea/ en-
de Philippus

de Philippus zijn broeder een Vierworst
in Iturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Vierworst in Abilene.

a Act. 4. 6.
2 a Onder de Ouerpriesters Anna ende
Cayphas/ gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in-
der Woestijne.

Johannes vermaent tot bekeeringe/ verkondighende dat Christus ghecomen sy.
3 b Eñ hy quam in alle het Lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreuen is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c De stemme des ghenen die roept in-
de Woestijne/ is: Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt zijne paden recht.

b Mat. 3. 1. Marc. 1. 4. c Esai. 40. 3. Math. 3. 3. Marce. 1. 3. Joan. 1. 23.
5 Alle dal sal veruult worden / ende alle
Berch eñ Heuuel sal verneder t wordẽ/ ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Eñ alle vleesch sal de salichz Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamẽ om van hem ghedoopt te wor-
den. d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
u lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorn?

d math. 3. 7. ende 23. 33. Wercken der bekeeringe.
8 Draecht dan vruchtẽ die de bekeeringhe
weerdich zijn: ende en beghint niet te seg-
ghen by u seluen: e Wy hebben Abraham
tot eenen Vader: Want ick segghe u/ dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.

e Mat. 3. 9. Joan. 8. 39. Act. 13. 26.
9 Ende de Byle is nu alreede gheleyt aen
den wortel der boomen. f Daeromme/ alle
boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor-
pen worden.

f Mat. 3. 10. ende 7. 19. Luce 3. 9.
10 Ende de scharen vraechden hem/ seggen-
de: g Wat sullen wy dan doen?

g Act. 2. 37. h Jaco. 2. 15. 1. Joan. 3. 17.
11 Hy antwoordde ende seyde: h Die twee
cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spyse heeft / die doe ooc
desgheliicks.

Tollenaers.
12 Ende daer quamen oock Tollenaers/ om
gedoopt te worden: ende seyden tot hem:
Meester/ wat sullen wy doen?

Crijchsknechten.
13 Hy seyde tot hen: En eyscht niet meer
dan u gheset is.
14 Hem vraechden oock de Crijchslieden/
segghende: Ende wy wat sullen wy doen?
Hy seyde tot hen: i En doet niemande ouer-
last/ noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
dinghe.

i Oft/ dringt niemanden niet af.
Het ghetuyghenisse Joannis van Christo.
15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten ouerleyden van Joanne/
oft hy oock Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/ seg-
gende: k Ick doope u wel met water: maer
daer comt een stercker dan ick/ die ick niet
weerdich en ben zijnẽ schoenriem te ontbin-
den: l die sal u doopen met den Heylighen
Gheest/ ende met vyer.

k Mat. 3. 11. Marce 1. 8. Joan. 1. 26. Act. 1. 5. ende 11. 16. ende 19. 4. l Esai. 44. 3. Joel. 3. 28. Act. 2. 4. ende 11. 15.
17 Wiens wan in zijne handt is/ ende sal zij-
nen vloer suyuer reynighen: ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen / maer
het caf sal hy met onwtblusschelicken vye-
re verbranden.
18 Ende oock noch vele andere dingen ver-
manende/ Euangelizeerde hy den volcke.

m mat. 14. 3. Mar. 16. 18. Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse.
19 m Maer doe Herodes de Vierworst van
hem gestraft wert/ om Herodias Philippi
zijns broeders wijf / ende van alle boosheden
die hy dede.
20 Bouen dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/ dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.

n mat. 3. 16. Marc. 1. 9. Joan. 1. 32.
21 n Ende het geschiedde/ als alle het volck
ghedoopt wert ende Jesus oock ghedoopt
was / eñ badt/ dat de Hemel geopent wert.
22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente / gelijc eener Duy-
ue op hem: Ende een stemme quam wt den
Hemel/ seggende: o Ghy zijt mijn wel lieue
Sone/ in u hebbe ick mijn wel behaghen
ghenomen.

o Esa. 42. 1. Mat. 17. 5. marc. 9. 2. luce. 9. 35. Colos. 1. 13. 2. Pet. 1. 17.
23 Eñ Jesus begonst ontrẽt dertich Jaren
oudt te zijn/ ende was (also mẽ meynde) q de
Sone Joseph/ die was de sone Heli.
24 Die was de sone Mathat/ die was de sone
Leui/ die was de sone Melchi / die was de
sone Janna/ die was de sone Joseph.

p Oft / den ick te hebben. q mat. 13. 55. Joan. 6. 42. Een verhael der voorvaderen Christi.
25 Die was de sone Matthathia / die was
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die
was de sone Esli/ die was de sone Nagghe.
26 Die was de sone Maath/ die was de so-
ne Mathathia / die was de sone Semei/ die
was de sone Joseph/ die was de sone Juda.
27 Die was de sone Joanna/ die was de sone
Resa/ die was de sone Zorobabel/ die was
de sone Salathiel/ die was de sone Neri.
28 Die was de sone Melchi/ die was de sone
Addi/ die was de sone Kosam / die was de
sone Elmodam/ die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph/ die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim/ die was
de sone Matha/ die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so-
ne Juda/ die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam/ die was de sone Matthata/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/ die was de sone Booz / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esrom / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob/ die was de so-
ne Isaac/ die was de sone Abrahã/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau/ die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainã/ die was de sone
Arphaxad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Malaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Enos/ die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam / die was
een sone Godts.

Dat iiij. Capittel.

1. Jesus gevast/ eñ den Duyuel ouerwon-
nen hebbende/ 15. begint te predicken/ 22.
waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28.
eñ in zijn Vaderlant veruolcht/ 33. geneest
eenen beseten/ 38. de schoonmoeder Petri/
ende andere. 43. eñ gheeft te kennen/ waer
toe hy ghecomen sy.

Christus wort versocht van de Duyuel. a Mat. 4. 1. Mar. 1. 12. b Exo. 34. 28. 1. Reg. 19. 8.
1 Ende a Jesus vol des heyligen Geests/
keerde weder van den Jordaen: ende
werdt van den Gheest gedreuen inde
Woestyne.
2 Ende werdt veertich daghen versocht
van den Duyuel / ende b at niet in die da-
ghen/ ende als die gheeyndicht waren/ ten
laetsten soo hongherde hem.
3 Ende de Duyuel seyde tot hem: Indien
ghy Godes Sone zijt/ so seyt tot desen ste-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is gheschreuen: c De mensche en
sal niet by den broode alleenlic leuen/ maer
by allen woorde Godts.

Ende

5 Eñ de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ eñ thoonde hem in eenẽ oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geven:
Want sy is my over ghegeven/ eñ ick geef-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nedervallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen 8 Jesus antwoordẽde/ seyde tot hem: Gaet
salmen die- van my Satan want daer is ghescreven:
nen. v Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
v deut.6.16 den/ ende hem alleene dienen/
ende 10.20.
1.Sam.7.3. 9 Eñ hy leydde hem in Jerusalem/ eñ sette
hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zijt
so worpt v seluẽ vã hier af nederwaerts.
10 Wāt daer is geschreuē: Hy sal zynen En-
ghelen van v bevelen/ dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tydt uwen voet aen ee-
nen steen stootet.
e Deu.6.16. 12 Ende Jesus antwoordde ende seyde tot
hem: Daer is geseyt: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken
13 Eñ als de duyvel alle bsoeckinge voleynt
hadde/ weeck hy van hem eenen tyt lanck.
f mat.4.12. 14 f Eñ Jesus keerde weder door de cracht
Mar.1.14. des Gheests in Galileam: ende het geruch-
Joan.1.43. te van hem is wtgegaen over het gheheele
Act.10.37. omliggghende Lant.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat.13.54 16 g Ende hy quam te Nazareth / daer hy
Marc.6.1. opgevoedt was: eñ ginck na zyn ghewoon-
Joan.4.43. te op de Sabbathdaghen in de Vergade-
h 2.Esd.8.6 ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert ghegheven dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
gheschreven was.
18 De Geest des Heeren is op my / daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden om den Armen te Evangelize-
ren/ ende te ghenesen die gebroken zyn van
herten.
* Esai.61.2 19 * Om den ghevanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vryheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer overgheghevẽ hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 Eñ hy begonst tot hen te seggen; Heden
is dese Schrift in uwe ooren vervult.
22 Ende sy alle gaven hem ghetuyghenisse/
i mat.13.54 i ende verwonderden van de aenghenaem-
Mar.6.2. heyt der woordẽ/ die wt zynen monde qua-
Luce 2.47. mẽ/ ende seydẽ: k Is dese nz Josephs sone?
k Joã.6.42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrjelick
De Nazere tot my dit l spreeckwoort segghen: Mede-
nen worden cynmeester heelt v seluen: Al wat wy ghe-
aen Christũ hoort hebbẽ dat in Capernaum geschiet is
gheerghert. doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
l Gr. verge- 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
lyckinghe. m dat gheen Propheet aenghenaem is in
Propheet. zyn Vaderlandt.
m mat.13.57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar.6.4. n Daer waren veel Weduwẽ in Israel / in
Joan.4.44 de daghen Elie/ als den Hemel drye Jaren
n 1.Reg.17.9 eñ ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob.5.17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2.reg.5.14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo / ende
gheen van hen en werdt gereynicht / dan
Naaman van Syrien.
28 Eñ sy werden alle in de Vergaderinghe
vervult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 Eñ stonden op/ ende dreven hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bouẽ
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zynde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat.4.13.
Galilee/ eñ leerdese op de Sabbath dagen. Marc.1.21.
32 q Ende sy verwonderden hen over zyne q mat.7.28.
leere/ want zyn woort was met macht. De besetenẽ
33 r Eñ inde Vergaderinghe was een man wort ghe-
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy reynicht.
vels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar.1.23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyvel
te doen/ Jesu van Nazareth? Zydy gheco- kent Chri-
men om ons te verderven? Ic kenne v wie stum / maer
ghy zyt/ namelick de Heylighe Godts. hy swerpt
35 Eñ Jesus strafte hẽ/ eñ seyde: Swycht/ hem/ eñ zy-
ende gaet wt van hem. Ende de Duyvel nen lof ende
wierp hem in het midden ende voer wt van zyn ghetuy
hem/ sonder hem te schaden. ghenisse.
36 Eñ daer quam een verschrickinghe over
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit? want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was opghestaen wt s Mat.8.14
der Vergaderinghe / quam hy in het huys Mar.1.29.
Simonis / ende Simonis wyfs moeder Petri schoõ
was met eener grooter cortsen bevangen: moeder
ende sy baden hem voor haer. wort ghe-
39 Ende hy stont over haer/ ende strafte de sont.
cortsen/ ende de cortse verlietse / eñ sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande
siecken hadden met menigherley sieckten/ siecke wor-
brachtense tot hem: eñ hy leyde eenen yege den ghene-
licken de handen op/ ende maectese gesont. sen.
41 u Daer voeren oock Duyvelen wt velen t Mat.8.16
roepende ende segghende: Ghy zyt Chri- Marc.1.32.
stus de Sone Godts. Eñ hy straftese/ ende De Duyve-
en lietse niet spreken / x want sy wisten dat len belyden
hy Christus was. Christum.
42 y Ende als het dach ghewordẽ was/ u mar.1.34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3.11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte / dat
men tot hem/ ende hielden hem dat hy van y mar.1.35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Ick moet oock
den anderen Steden het Coninckryke
Godts Evangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predicte in de z Vergaderin- z Synago-
ghen Galilee. gen.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken / 4. treckt Simonem ende zyne medeghesellen tot hem door den vanck der visschen/ 12. geneest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen Gichtigen/ 27. roept Levi ende de Sondaers/ 33. ende ontschuldicht de zyne/ aengaende het vasten.

1 Ende a het gheschiedde / als hem het Christus
volck overviel/ om het woort Godts te leert wt het
hooren/ ende hy stonde byder Zee Gen- Scheepkẽ.
nezareth. a Matthe.
2 Ende sach twee Scheepkens by der Zee 4.18.
staen/ ende de Visschers warender wtghe- Mar.1.16.
gaen/ ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens/ het welcke Simonis was / ende
D badt

badt hem / dat hijt wat vanden Lande af-
stuerde: ende sittende/leerde hy de Scharen
wt het Scheepken.
4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy
tot Simon: b Steert af nae de diepte. ende
worpt uwe Netten wt om te vanghen.
5 Ende Simon antwoordde / ende seyde
tot hem : c Meester, wy hebben den ghe-
heelen nacht ghearbeydt / ende niet ghe-
vanghen . Doch op uwe woordt sal ick
het Net wt worpen.
6 Ende als sy dat ghedaen hadden / beslo-
ten sy een groote menichte van Visschen:
ende haer Net scheurde.

b Ioh.21.6.
De Visschers / Petrus met Jacobo en Joanne werden ghe roepen.
c Gr. Voorstander.

7 Ende sy wenckten hare medeghesellen/
die in het ander Scheepken waren / dat sy
quamen/ en hen holpen: Ende sy quamen/
ende vulden beyde de Scheepkens/ soodat
sy soncken.
8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy
Jesu aen de knien/ segghende: Heere/ gaet
wt van my/ wat ick ben een sondich mẽsche.
9 Want verschrickinge hadde hem beuan-
gen/ ende alle die met hem waren / ouer den
vanck der visschẽ die sy geuangen hadden:
10 Desghelijcks oock Jacobus ende Jo-
annes de kinderen Zebedei / die Simonis
medeghesellen waren. Ende Jesus seyde
tot Simon : En vreest niet: Van nu voort
sult gy d menschen vanghen.
11 Ende als sy de Scheepkens te Lande
ghestiert hadden / e verlieten zijt al/ ende
volchden hem na.
12 f Ende het gheschiedde / als hy in een
Stadt was / siet/ daer was een Man vol
melaetscheydt / de welcke/ als hy Jesum
sach / viel hy op zijn Aensicht / ende badt
hem/ segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt
ghy my reynighen.

d Jer.16.16
Ezech.47.9
e Matthe. 4.20. ende 19.27.
Mar.10.28
Luc.18.28.
f Mat.8.2.
Mar.1.40.

13 Ende hy streckte de handt wt / ende
raeckte hem/ segghende : Jck wil / wordt
ghereynicht. Ende terstondt scheydde de
melaetschept van hem.

De Melaetsche wordt ghereynicht.

14 Ende hy geboodt hem/ dat hijt nieman-
de segghen en soude : maer (seyde hy) gaet
henen / vertoont v seluen den Priester/
ende offert voor uwe reyninge/ g ghelijck
Moses gheboden heeft / hen tot een ghe-
tuyghenisse.

g Leuit.13.2. ende 14.2.

15 Maer het gheruchte van hem werdt
dies te meer verbreydt: ende vele Scharen
quamen te samen / om hem te hooren/ en-
de van hem ghenesen te worden / van hare
cranckheden:
16 Maer hy ontweeck in de Woestijnen/
ende badt.

Christus in de Woestijnen.

17 Ende het gheschiedde op eenen dach/
dat hy leerde/ ende daer saten Pharizeen en
Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken
Galilee ende Judee/ en van Jerusalem ghe-
comen waren : ende de Cracht des Heeren
was daer / om hen ghesont te maken.
18 h Ende siet/ sommighe Mannen brach-
ten op een bedde/ eenẽ Mensche/ die gicht-
sieck was / ende sochten hem in te bringen
ende voor hem te i legghen.
19 Ende niet vindende waer sy hem in-
brenghen mochten / ouermidts de schare/
so clommen sy op het dack/ ende lieten hem
door de tichelen neder/ met dẽ bedde/ in het
midden voor Jesum.

De Gichtsiecke wort ghenesen.
h Mat.9.2.
Mar.2.3.
Joan.5.5.
Act.9.33.
i Gr. setten

20 Ende als hy haer gheloove sach / seyde
hy tot hem : Mensche uwe sonden zijn v
vergheuen.

Gheloove.
Vergeuinge der sonden.

21 Ende de Schriftgheleerde en de Phari-
seen begonstẽ te ouerleggen/ seggende: Wie
is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie
can de sonden vergeuen/ dan God alleen?
22 Als Jesus haer ghedachten bekende/
antwoordde hy / ende seyde tot hen : Wat
ouerlegt ghy in uwe herten?

k Ofte/ ongodlick.
l Job 14.4.
Psal.32.5.
Esa.43.25.

23 Welck is lichter te segghen : Uwe son-
den zijn v vergheuen : of te seggen : Staet
op ende wandelt?
24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone
des menschen / macht heeft op der Aerden
de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den
Gichtsiecken) Jck segge v : Staet op/ neemt
v beddeken op/ ende gaet in v huys.
25 Ende hy terstondt opstaende voor hen
allen/ nam op zijn Bedde, daer hy op ghele-
ghen hadde/ ende ginck henen in zijn huys/
Godt prijsende.
26 Ende sy werden alle met verschrickinghe
beuanghen ende presen Godt : ende wer-
den vol vreesen / segghende : Wy hebben
heden ongelooflicke dingen ghesien.
27 m Ende daer nae ghinck hy wt : en sach
eenen Tollenaer/ genaemt Leui sittende op
den Tol/ en seyde tot hem: Volcht my na.
28 Ende hy opstaende/ verliet het al/ ende
volchde hem nae.

Mattheus wordt ghe roepen.
m Mat.9.9
Mar.2.14.

29 Ende Leui bereydde hem een groote
Maeltijdt in zijnẽ huyse : n ende daer was
een groote Schare van Tollenaren / ende
andere die met hem ter Tafel aensatẽ.

n Luc.15.1.

30 Ende hare Schriftgeleerden ende Pha-
rizeen murmureerden teghen zijne Discipu-
len/ seggende : Waerom eet en drinckt ghy
met de Tollenaren ende Sondaren?
31 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
hen: Die gesont zijn/ en behoeuen des Me-
decijnmeesters niet/ maer die cranck zijn.
32 o Jck en ben niet gecomen om de Recht-
ueerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot
bekeeringhe.

Rechtueerdige Sondaers.
o Luc.19.10.
1.Tim.1.15.

33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom
vasten Joannis Discipulen dickwils/ ende
bidden vele/ desgelijcks oock der Pharizeen
Discipulen / ende uwe Discipulen eten en-
de drincken?
34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruy-
lofts kinderen (soo langhe als de Bruy-
degom met haer is) doen vasten?
35 Maer de daghen sullen comen / als de
Bruydegom van hen sal wechgenomẽ zijn/
dan sullen sy vasten in die daghen.

p Mat.9.14.
Marc.2.18.
q Esa.62.5.
2.Cor.11.2.
Hy voorseyt der Apostelen druck en vasten, nae zijn hemelvaert.

36 En hy seyde tot hen een gelijckenisse: Nie-
mandt en set eenẽ Lap van eenen nieuwẽ
cleede/ aen ẽ out cleet: anders scheurt oock
het nieuwe dat oude/ en de Lap vandẽ nieu-
wen en coemt niet den ouden niet ouer een.
37 Ende niemandt en doet r nieuwen wijn
in oude Ledersacken : anders / de Nieuwe
wijn scheurt de Ledersacken / ende wort wt
ghestort/ en de Ledersacken verderuen.

r Hap.14 Actu.24

38 Maer men moet nieuwen wijn in nieu-
we Ledersacken doen / en sy worden beyde
te samen behouden.
39 Ende niemandt die den ouden drinckt /
wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De
oude is beter.

Dat vj. Capittel.

1. Christus bescherint alsoo wel het
werck zijnder Discipulen / als het zijne/
aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt
hebbende in den ghebede / verkiest ende
noẽt zijne Apostele. 18. geneest de Scharen/
20. en leert se waer in het geluc of ongeluck
gelegen is 27. en zijne vyanden lief te heb-
ben/ 37. en niet lichtueerdelick te oordeelen/
41. ende alle gheueynstheyt te vlieden .

1 HEt a gheschiedde op eenen b tweed-
den eersten Sabbath/ dat hy door het
ge saeyde ginck/ ende zijne Discipulen
pluckten Ayren/ ende atense, die wrijuende
in hare handen.

a Mat.12.1
Mar.2.23.
Deut.23.25
b Dat is Op den tweeden Sabbath die hooger was als den eersten Leuit. 23.6.

Ende

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
c Exo.20.10
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
d 1. Samu. 21.6.
oorloeft en is te doen op den Sabbath?
3 Ende Jesus antwoordde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen, wat
d David dede / doe hem hongherde/ende e
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Thoonbrooden nam/ en at se / ende gaffse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
e Exo.29.34
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?
Levi.8.31. ende 24.9.
5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock over den
f Mat.12.8 Mar.2.28.
Sabbath.
6 g En het geschiedde op eenen anderen
g Mat.12.9 Mar.3.1.
Sabbath, dat hy inde vergaderinge ginck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
De dorre hant wordt ghesont.
wiens rechter handt dorre was.
7 Ende de Schriftgheleerde, de ende Phari-
zeen wachteden op hem/of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.
Christus wiste de ghedachten.
8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was: Heft v op, ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zijnde, stont daer.
h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op dē Sabbath, etc.
9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vragen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leven te behouden, oft te verderven?
10 Ende hy sach se rontomme aen, ende sey-
de tot den mensche: Strecket v handt wt.
Ofte/ Wat? Ist gheoorloeft, etc.
Ende hy dede also: i ende zijn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelijck de ander.
i 1. Re.13.6.
11 Ende sy werden vol onsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.
k Matthe. 14.23.
12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den, ende hy bleef over nacht in zijnen ghe-
bede tot Godt.
l Mat.10.1. Marc.3.13. ende 6.7. Luc.9.1.
13 l Ende als het dach was / riep hy zijne
Discipulen, ende verkoos wt haer twaelve/
die hy oock m Apostels noemde.
m Dat is/ wtgesondē Boden.
14 Namelick Simon, die hy oock noem-
de Petrum, ende Andreas zijn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes: Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone, ende Simon / genaemt Zelotes:
n Overlinck
16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/(die oock de Verrader was.)
o Mat.4.25. Mar.3.7.
17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse, ende de Schare zijner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van gheheel Judea ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ende van hare cranckheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Gheesten
p Mat.5.2
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.
Bedruckte om Christi wille.
19 Ende alle de Schare sochte hem te rakē/
want daer ginck cracht wt van hem, ende hy
heeldese alle.
q Esa.65.13. r Esai.61.2. ende 66.10.
20 p En hy sloech zijne ooghen op over zijne
Discipulen, ende seyde: Salich zijt ghy Ar-
me, want uwe is het Coninckrijcke Godts.
s Mat.5.12. 1. Petr.2.19. ende 3.14. ende 4.14.
21 q Salich zijt ghy die nu hongher lijdt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zijt ghy die nu weent: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zijt ghy / als v de menschen
t Dat is/ in den Ban doen.
haten, ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
u Act.5.41. x Act.7.51.
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet, uwen loon is groot in
...nckeren der wereldt.
den Hemel. x Want desghelijcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

p Amos 6.1 Syrac.31.8
24 Daer en teghen/wee v p ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
z Esa.65.13. a Gr. opgevult.
25 z Wee v die a versaedt zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
b Jaco.4.9 ende 5.1.
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.
Menschen lof.
27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden: Doet wel den ghenen die v
haten.
Lydtsaemheyt.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid
det voor de ghene die v overlast doen.
c Exo.23.4. Prov.25.21. Mat.5.44. Rom.12.20. 1.Cor.4.3. d Luc.23.32. e Act.7.60. f Mat.5.39
29 e Wie v aen deen wanghe slaet, dien biet
oock dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yeghelicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eysscht het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelijck ghy wilt dat v de men-
schē doē sullē, doet ghy hen oock desghelijcx.
Deut.15.7. Tobie 4.7. Syrach 4.1 g Tob.4.16 Mat.7.12. h mat.5.46.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben, wat danck hebt ghy? want de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 En in dien ghy den ghenen goet doet/die
v goet doen, wat danc hebt ghy lieden? want
de Sondaers doen oock het selve.
i Deut.15.8
34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent, vanden welcken ghy hoopt weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen oock den
Sondaren / op dat sy dierghelijcke weder
ontfanghen.
35 Maer hebt uwe vyanden lief, ende doet
wel/ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ende
ghy lieden sult k kinderē des Alderhoochstē
Men moet zijne vyanden oock lief hebben.
wesen: want hy is goedertieren over de on-
danckbare ende boose.
36 Daerom weest barmhertich, ghelijck oock
uwe Vader barmhertich is.
k mat.5.45. Doet gelijc ghy wilt hebben.
37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeelt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy liedē niet verdoemt worden.
Vergeeft/en v lieden sal vergheven worden.
l Matt.7.1. Rom.2.1. m Pro.10.22 ende 19.17.
38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheven
worden: een goede / ghedruckte, ende ghe-
schudde, ende overvloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoot gheven. n Want met
n Mat.7.2 Mar 4.25.
der selfder Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.
o Esa.42.19 Mat.15.14.
39 Ende hy seyde hen een ghelijckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde ghracht vallen?
p mat.16.24 Joan.13.16. ende 15.20.
40 p De Discipel en is boven zijnē Mee-
ster niet, maer q soo wie een volcomē Dis-
cipel is / sal wesen ghelijck zijn Meester.
q Ofte/ een yegelick sal volmaeckt wordē/ als hy is gelijc zijn Meester.
41 r Wat siedy den Splinter die in uws broe-
ders ooge is, ende den Balck die in v eygen
ooghe is, en bekendy niet.
42 Of / hoe condy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder, laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen, die ghy selve den Balc
die in v eyghen ooge is, niet en siet? Ghy ge-
r Mat.7.3. s Pro.18.17.
veynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge, ende dan sult ghy wel sien den Splin-
ter (die in uws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.
De Boom wort aē de vrucht bekent.
43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draecht: noch gheen quaet
boom, die goede vruchten draecht.
t Mat.7.17 ende 12.33.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zij-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
u Mat.7.16
dert geen Vyghen vande Doornē noch men
Het herte wort aen de vrucht bekent.
snijdt geen Wijndruyvē van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zijns herten: en een
x Mat.12.35
quaet mensche / brenght quaet voort wt
den quaden schat zijns herten. Want/

V. ij. wt de

ſal van nu voort aen niet meer van de
vrucht des Wijngaerdts drincken / tot op
dien dach/ wanneer ickſe nieu drincken ſal
in het Coninckrijcke Godts.
26 Ende als ſy den Lofſanck gheſeydt had-
den/ ginghen ſy wt na den Olijfberch.
27 m Ende Jeſus ſeyde tot hen : Ghy ſult
in deſer Nacht alle aen my gheergert wor-
den. Want daer is gheſchreuen: n Jck ſal
den Herder ſlaen / ende de Schapen ſullen
verſtroyt worden.
28 * Maer na dien ick opghewerkt ſal we-
ſen/ ſal ick v lieden voorgaen in Galileam.
29 Ende Petrus ſeyde tot hem : Of ſy oock
alle gheergert worden / ſoo en ſal ick niet
gheergert worden.
30 Ende Jeſus ſeyde tot hem : Voorwaer
segghe ick v dat ghy my heden in deſen ſel-
uen Nacht/ driemael verſaken ſult / eer de
Hane tweemael craeyen ſal.
31 o Ende hy ſeyde noch veel meer: Al moe-
ſte ick met v ſteruen / ſoo en ſal ick v niet
verſaken. Desgelijcx ſeyden ſy oock alle.
32 p Ende ſy quamen in een plaetſe ghe-
naemt Gethſemane : ende hy ſeyde zijnen
Diſcipulen : Sit hier/ tot dat ick henengae
ende bidde.
33 Ende hy nam Petrum / ende Jacobum/
ende Joannem met hem / ende beghonſte
verſchrickt ende weemoedich te worden.
34 Ende ſeyde tot hen : q Mijn ſiele is be-
droeft totter doodt : blijft hier en waeckt.
35 r Ende een weynich voortgegaen zijnde/
is neder ghevallen inde Aerde / ende badt:
So het moghelick ware / dat die vre van
hem voorby ghinghe.
36 Ende hy ſeyde . Abba / O Vader / alle
dinck is v mogelick : Neemt deſen Drinck-
beker van my wech : ſ Nochtans niet dat
ick wil/ maer wat ghy wilt.
37 Ende hy quam / ende vandtſe ſlapende/
en ſeyde tot Petrum : Simon/ ſlaept ghy?
Condy niet een vre met my waken?
38 Waeckt ende bidt/ op dat ghy lieden niet
in verſoeckinge en comet! t De gheeſt is
ghewillich / maer het vleeſch is cranck.
39 Ende wederom henen ghegaen zijnde /
badt hy/ ende ſeyde de ſelue woorden.
40 Ende wederom ghekeert / vandt hyſe
wederom ſlapende / want hare Ooghen
waren beſwaert / ende en wiſten niet wat
ſy hem antwoorden ſouden.
41 En hy is ten derdenmael ghecomen/ende
ſeyde tot hen: Slaept voortaen/ ende ruſt/
het * is ghenoech / de vre is ghecomen :
Siet / de Sone des menſchen wort † ouer-
ghelevert inder Sondaren handen.
42 Staet op / laet ons gaen / ſiet / die my
* verraedt / naket.
43 u En terſtont als hy noch ſprack/ quam
Judas/ een vande twaelue/ ende een groo-
te Schare met hem / met Sweerden ende
ſtocken/ van de Ouerprieſters en Schrift-
gheleerde/ ende Ouderlinghen.
44 Ende die hem verrieadt / hadde hen een
ghemeyn teecken ghegheuen / ende ghe-
ſeydt: Dien ick cuſſen ſal/ die iſt / ende ley-
det hem voorſichtelick.
45 Ende als hy ghecomen was/ terſtont tot
hem gaende / ſeyde hy : Rabbi / Rabbi /
ende x cuſte hem.
46 Ende ſy hebben hare handen aen hem
gheſlaghen: ende hem ghevanghen.
47 Ende een van die daer by ſtonden / track
zijn Sweert wt / ende ſloech des Ouerprie-
ſters Dienſtknecht / ende hieu hem de
Oore af.
48 Ende Jeſus antwoordende / ſeyde tot
hen : Ghy lieden zijt wtgegaen met ſweer-

[Left margin notes:]
...ergerniſſe
...r Apoſte-
...voorſeyt.
... Matth.
...31.
...oan.16. 31
Zach.13.7
Matth.
...6.31. ende
...19
Marc.16.7.
Joa.13.37
...hriſtus in
...en hof.
Matthe.
...6.36.
...uc.22.39.
Joan.18.1.
Joa.12.27
Luc.22.41.
Chriſti ghe
...edt.
...Joa.6.38.
Waken
Bidden.
Gheeſt.
Vleeſch.
t Gala.5.17
* Anders/
het heeft
een eynde.
† Of/ ver-
raden.
* Of/ ouer-
levert.
u Matthe.
26.47.
Luc.22.47.
Joan.18.3.
Judas ver-
raedt Chri-
ſtum cuſſen-
de.
x 2. Samu-
el 20 9.
De oore af
gehouwen.

den ende ſtocken / als tot eenen Moordé-
naer/ om my te vanghen.
49 Jck was dagheliicx by v lieden in den
Tempel / leerende / ende ghy en hebt my
niet ghevanghen. Maer dit gheſchiedt
op dat de y Schriften veruult worden.
50 z Ende zijn Diſcipulen verlieten hem
alle / ende vloden.
51 Ende een Jonghelinck volchde hem na/
ghecleedt met lijnwaerdt ouer het bloote
lijf/ en de Jongelingen grepen hem aen.
52 Ende hy verliet het lijnwaedt/ en vloodt
naeckt van hen.
53 a Ende ſy leydden Jeſum tot den Ouer-
prieſter: en daer vergaderden met hem alle
de Ouerprieſters ende Ouderlingen/ ende
Schriftgheleerden.
54 Ende Petrus volchde hem van verre
na/ tot inde Sale des Ouerprieſters / ende
hy was mede ſittende met den Dienaren/
hem warmende.
55 b Ende de Ouerprieſters/ en den ghehee-
len Raedt / ſochten getuygeniſſe tegen Je-
ſum/ om hem te dooden / en vonden gheen.
56 Want vele getuychden valſchelick te-
ghen hem/ ende de ghetuyghenissen c en
quamen niet ouer een.
57 Ende ſommige ſtonden op/ ende getuych-
den valſchelick tegen hem/ ſeggende:
58 Wy hebben hem hooren ſeggen : d Jck
ſal deſen Tempel die met handen ghe-
maeckt is/ afbreken / ende in drie daghen
eenen anderen ſonder handen ghemaeckt/
optimmeren.
59 Ende noch en quamen hare ghetuyghe-
niſſen alſoo niet ouer een.
60 e Ende de Ouerprieſter int midden op-
ſtaende/ vraechde Jeſum/ ſeggende : Ant-
woordy niet ? Wat betuygen deſe tegen v?
61 f Ende hy ſweech ſtille/ en en antwoord-
de niet. Doe vraechde hem de Ouerprie-
ſter wederom/ ende ſeyde hem: Zijt ghy die
Chriſtus de Sone des ghepreſen Godts ?
62 Ende Jeſus ſeyde: Jck bent. g En ghy
lieden ſult den Sone des Menſchen ſien
ſitten ter rechter handt der cracht Godts/
ende comen met de wolcken des Hemels.
63 Ende de Ouerprieſter ſcheurde zijne clee-
deren/ ende ſeyde: Wat behoeuen wy meer
ghetuyghen ?
64 Ghy hebt ghehoort de laſteringhe : Wat
dunckt v : Sy veroordeelden hem alle des
doodts ſchuldich te zijn.
65 Ende ſommighe beghonſten op hem te
ſpouwen / ende zijn Aenſicht te bedecken /
ende met h vuyſten te ſlane / ende tot hem
te ſeggen : Propheteert ons: ende de Die-
naers gauen hem kinnebackſlagen.
66 i Ende doe Petrus beneden in de Sale
was / quam een van des Ouerprieſters
Dienſtmaechden:
67 k Ende als ſy Petrum ſach warmende /
ſach ſy hem aen / ende ſeyde : Ghy waert
oock met Jeſu van Nazareth.
68 Ende hy heuet verſaeckt / ſegghende :
Jck en kenne hem niet / noch en weet oock
niet wat ghy ſegt. Ende hy ghinck in de
Voorſael/ ende de Haen craeyde.
69 Ende als hem de Dienſtmaecht weder
om ſach / beghonſt ſy te ſegghen tot de ghe-
ne die daer ſtonden: Deſe is oock van dien.
70 Maer hy verſaeckte het wederom. Ende
een weynich daer nae/ ſeyden wederom tot
Petrum die daer by ſtonden : Voorwaer
ghy zijt van dien / want ghy zijt een Ga-
lileer/ ende uwe ſprake comt ouer een.
71 Ende hy beghonſte te vloecken ende te
ſweeren/ ſeggende : Jck en kenne den men-
ſche niet/ daer ghy van ſegt.

[Right margin notes:]
De Schrift
wordt ver-
uult.
y Pſal. 22.7
ende 69.10.
Eſai. 53.10.
Luc. 24.25.
z Job 19. 13
Pſal.88.9.
a Matthe.
26.57.
Luc.22.54.
Joa.18.24.
Valſch ge-
tuygeniſſe.
b Matthei
26.59.
Act.6.13.
c Gr. waren
niet gelijck.
d Joa.2.19.
e Matthe.
26.69.
Jeſus die
ſwijcht.
f Eſa.53.7.
Act.8.32.
Hy bekent
dat hy Chri-
ſtus is.
g Mat.16.27
24.30.
ende 25.31.
Luc.21.27.
Act.1.11.
1. The.4.16
2. Theſ.1.10
Apoca.1.7.
Dani.7.10.
Hy wort be-
ſpogen/ ge-
ſlaghen/ en
beſpot.
h Eſa.50.6.
i Job 16.10
Joan.19.2.
k Matthe.
26.58.
Luc.22.55.
Joan.18.16
Petrus ver-
loochent
Chriſtum.

Ende

l Matthe. 26.34. en 75. Luc.22.61. Joan. 13.38.

72 Ende de Haen craeyde andermael / ende
Petrus werdt ghedachtich des Woordts
dat hem Jesus gheseydt hadde : l Eer de
Haen tweemael craeyen sal/ sult ghy my drie-
mael versaken. En hy begonste te weenen.

Dat xv. Capittel.

1. Christus beschuldicht zijnde/ swijcht/ 15. wordt veroordeelt / ende Barrabas los ghelaten/ 18. 29. 31. voor ende nae dat hy ghecruyst is / werdt hem veelsins ghewelt ghedaen/ 34. Hy roept tot zijnen Vader/ 37. gheeft den gheest/ 39. wordt bekent de Sone Gods te zijne/ 46. ende werdt begrauen.

Christus tot Pilatū ghebracht. a mat. 27.1. Luc.22.66. ende 23.5. Joan.18.28 Psalm.2.2. b Act. 3.13. Belijdt dat hy de Coninck der Joden is.

1 Ende a terstondt des morghens hiel-
den de Ouerpriesters eenen Raedt met
de Ouderlinghen ende Schriftgheleer-
de/ ende den geheelen Raedt/ ende leyden
Jesum ghebonden henen / ende hebben
b hem Pilato ouergheleuert.
2 Ende Pilatus vraechde hem : Zijdy de
Coninck der Joden? Hy antwoorde/ende
seyde. Ghy segt het
3 Ende de Ouerpriesters beschuldichden
hem in vele dinghen.

c mat.27.11. Luc.23.3. Joan.18.38.

4 c Ende Pilatus vraechde hem wederom/
segghende. En antwoordy niet? Siet. hoe
vele sy teghen v betuyghen.

Swijcht op zijner be schuldinge.

5 Ende Jesus en heeft daer nae niet meer
geantwoort/so dat Pilatus verwonderde.
6 Ende op het Feest liet hy henlieden ee-
nen gheuangenen los/ dien sy begheerden.

d mat.27.16 Luc.23.19. Joā.18.40.

7 d Ende daer was een/ghenaemt Barra-
bas/ gheuangen met de oproerighe/die in-
den oproer een moort ghedaen hadden.
8 Ende de schare riep/ ende begonste te be-
gheeren/dat hy hen doen soude / gelyck hy
hen altijdt ghedaen hadde.
9 Ende Pilatus andtwoordde hen / ende
seyde hen: Wilt ghy dat ick v den Coninck
der Joden los late?
10 Want hy wiste wel / dat hem de Ouer-
priesters door nijdt ouergeleuert hadden.

Christus was door nijdt ouer-gheleuert. e mat.27.20 Luc.23.18. Joan.18.40 Actu.3.14.

11 e Ende de Ouerpriesters verweckten de
Schare/ dat sy begheeren souden / dat hy
hen lieuer Barrabam los liete.
12 Ende Pilatus andtwoordde wederom/
ende seyde tot hen: Wat wilt ghy dan/ dat
ick hem doe/ dien ghy Coninck der Joden
naemt?
13 Sy riepen wederom : Cruyst hem.

Barrabas wort los ge laten/ ende Christus o-uer geleuert om te cruy-cen.

14 Pilatus seyde tot henlieden : Wat heeft
hy doch quaets ghedaen? Ende sy riepen
dies te meer : Cruyst hem.
15 En Pilatus willende der schare genoech
doen/ heeft hen Barrabam los gelatē : en
als hy Jesum ghegeesselt hadde / heeft hy
hem ouergeleuert om ghecruyst te worden.

f mat.27. 27. Joan. 19.1 Christus wordt met doornen ge-croont / en bespot.

16 f Ende de Crijchsknechten leydden hem
binnen inde Sale / dwelcke is het Richt-
huys/ en riepē het gantsche Rot te samen.
17 Ende deden hem een Purpuren Cleedt
aen / ende leyden om hem een Doornen
Croone die sy ghevlochten hadden.
18 En begonsten hem te groeten/ seggende:
Weest ghegroet/O Coninck der Joden.
19 Ende sloegen zijn hooft met eenen Riet-
stock/ ende bespoghen hem/ ende vallende
op haer knyen/ * deden hem eere.

* Oft/ aen-baden hem.

20 Ende als sy hem bespot hadden / deden
sy hem dat purpuren cleedt wt/ ende deden
hem zijne eyghen cleederen aen : ende leyd-
den hem wt om te cruycen.

Simon vā Cyrenen. g mat.27.32 Luce. 23.26.

21 g Ende eenen genaemt Simon van Cy-
renen (die daer voorby quam van den Ac-
ker / de vader Alexandri ende Rufi) be-
dwonghen sy / dat hy zijn cruyce draghen
soude.

h mat.27.33. Luc.23.32. Joan.19. 17

22 h Ende sy brochten hem tot Golgatha/
dat is te segghen / de Hooftscheel plaetse.
23 Ende sy gauen hem te drinckē wijn met
Myrrhe ghemengt/ ende hy en namt niet.

Christus wordt ghe-cruyst. i mat. 27.35. Joan.19. 23 k Psal.22.19

24 i Ende als sy hem ghecruyst hadden.
k deylden sy zijne cleederen / worpende het
Lot daer ouer/ om te weten, wat een yege-
lick wech nemen soude.
25 En het was drie vrē als sy hem cruystē.

l Matthe. 27.37. Luc.23.38. Joan.19. 19

26 l Ende het Opschrift zijnder beschuldin-
ge was daer op gheschreuen : DE CO-
NINCK DER JODEN.
27 Ende sy cruysten met hem twee Moor-
denaers ; eenen te zijnder rechter handt/
ende eenen te zijnder slincker handt.
28 En de Schrift is veruult die daer seydt:
m Hy is met den Quaetdoenders gerekēt.

m Esa.53.12 Lasteringe. n mat.27.39 Luc.23.35. Psal.22.8. ende 69. 21. ende 109.25. o Joā.2.19.

29 n Ende die daer voorby ginghen/laster-
den hem / schuddende hare hoof den/ende
segghende . Tsy v/ o die den Tempel af-
brecket / ende in drie daghen wederom op
timmert.
30 Helpt v seluen / ende coemt af van den
Cruyce.
31 Desghelijcks bespotteden hem oock de
Ouerpriesters met de Schriftgheleerde/
ende seyden tot malcanderen : Hy heeft
andere gheholpen / hem seluen en can hy
niet helpen.
32 Christus de Coninck der Joden / come
nu af van den Cruyce/ op dat wy het sien/
ende gheloouen. Ende oock die met hem
ghecruyst waren/ besmadichden hem.

Duysternisse in de doodt Christi. p mat.27.45 Luce 23. 44. q psal.22.2.

33 p Ende als het de seste vre ghewordden
was: quam daer duysternisse ouer dat ge-
heele Aerdtrijck/ tot der Negenster vren.
34 Ende ter Neghenster vren riep Jesus
met luyder stemmen/ende seyde ; q Eloi/
Eloi Lama Sabachtani / Het welcke be-
duydt wordt : Mijn Godt/ Mijn Godt /
waerom hebt ghy my verlaten?
35 Ende sommighe die daer by stonden/dit
hoorende seyden: Siet/ hy roept Eliam.

Hem wordt edick te drinckē ge-gheuen. r Joā.19.29 Psal.69.22. s Mat.27.51 Luce 23.45. t 2 Par.3.14

36 r Ende daer liep een toe/ende vulde een
Spongie met edick/ ende settese op eenen
Riedtstock/ ende gaf hem te drincken/ seg-
gende : Houdt stil/ Laet ons sien of * Elias
coemt/om hem af te nemen.
37 Ende Jesus een groote stemme ghege-
uen hebbende/ gaf den gheest.
38 s Ende t den voorhanck des Tempels
scheurde in tween / van bouen aen / tot
beneden wt.

u mat.27.57 Luce 23.47. Vrouwen die Christo den noot-druft toe ghedient hadden. x mat. 27.55 Luce 23.48. y Psa.38.12 z Luce 8. 2.

39 u Ende als de Hooftman ouer hondert
die teghen hem ouer stondt / sach / dat hy
alsoo met luyder stemmen den gheest ghe-
gheuen hadde / seyde hy : Waerachtelick
dese mensche was Gods Sone.
40 x Daer waren oock Vrouwen y van
verre aensiende : onder de welcke was
Maria Magdalene / en Maria des cley-
nē Jacobs en Joses moeder/ en Salome.
41 De welcke oock/ als hy in Galilea was/
hem naeghevolcht waren/ z ende ghedient
hadden : ende vele andere / die met hem te
Jerusalem opghecomen waren.

a mat. 27.57 Luce 23.50. Joan. 19.38 Joseph be-graeft Chri-stum.

42 a Ende als het nu auondt ghewordden
was/ (dewijle het den dach der voorbereey-
dinge was/welcke is voor den Sabbath.)
43 Joseph van Arimathea / een eerbaer
Raedtsheere / die oock selue het Coninck-
rijcke Gods verwachtede/ quam/ en ginck
stoutelick tot Pilatum in /ende begheerde
het lichaem Jesu.
44 Ende Pilatus verwonderde hem/ oft hy
nu ghestoruen was / ende riep den Hooft-
man ouer hondert / ende vraechde / oft hy
langhe doot gheweest ware?
45 Ende als hy het vanden Hooftman ouer

hondert vernomen hadde/ gaf hy Joseph het lichaem.

[b Mat.12.40 ende 26.12 ende 27. 60. Luce 23.53.]

46 Ende dese cocht fijn lijnwaet/ ende hem afgenomen hebbende/ heeft hem in dat fijn lijnwaet gewonden. b Ende leyde hem in een graf/ dat in een steenrotse wtghehouwen was : ende wentelde eenen steen voor de deure des grafs.

47 Ende Maria Magdalene/ ende Maria de moeder Jose/ aensaghen waer hy gheleydt werdt.

Dat xvj. Capittel.

9. Christus verthoont hem nae sijn opstandinge/ 14. ende straft de ongeloovicheydt sijner Discipulen/ 19. de welcke nae sijn opclimminghe/ achteruolghende sijn ghebodt ende belofte / 20. predikten ende beuestighen het Euangelium / met teeckenen.

[De Vrouwen gaē na het graf. a Mat.28.1 Luce 24.1. Joan. 20.1]

1 Ende a als de Sabbath voorby was/
soo hebben Maria Magdalene / ende
Jacobi / en Salome specerye ghecocht
op dat sy quamen ende hem salfden.
2 Ende zijn seer vroech op den eersten
dach der Sabbatten gecomen tot den graue/ als de Sonne opghinck.
3 Ende seyden tot malcanderen : Wie sal
ons den steen van der deure des Grafs afwentelen?
4 Ende als sy op saghen / saghen sy dat de
Steen afghewentelt was / want hy was seer groot.

[b Joā.20.11]

5 b Ende int graf ghegaen zijnde, hebben
sy ghesien eenen Jongheling / sittende ter Rechterhandt, bekleedt met eenen langhen witten cleede: ende werden veruaert.

[De Enghel vercōdicht de Verrysenisse. c Mat.28.5 Luce 24.4. d Act.1.9. 1 Cor.15.6. e mat.26.32 ende 28.10. Mar.14.28]

6 Ende hy seyde tot haer: En vreest niet/
c ghy soeckt Jesum van Nazareth / den ghecruysten : hy is opghestaen / hy en is hier niet : siet de plaetse daer sy hem gheleyt hadden.
7 Maer gaet henen / segt sijnen Discipu-
len ende Petro, dat hy voor v gaet in Galileam/ d daer sult ghy hem sien/ e ghelyck hy v geseydt heeft.

[f Mat.28.8 Luce 24.9. Joan.20.18]

8 f En sy wtgaende/ zijn haestelick vanden
graue gevloden: want beuinge en verschrickinge hadde haer beuangen/ en seyden niemanden yet want sy waren beureest.

[Christus wordt ghesien van Magdalena. g Jo.20.14 h Luce 8.2.]

9 Als Jesus opghestaen was / des mor-
gens op den eersten dach des Sabbaths / g werdt hy eerst gesien van Maria Magdalene/ h wt welcke hy Seuen Duyuelen wtghewoppen hadde.
10 Sy ginck / ende boodtschaptet den ghe-
nen die met hem geweest haddē / de welcke treurden ende weenden.
11 Ende als sy hoorden dat hy leefde, ende
van haer gesien was, en geloofdē sijt niet.

[Christus wordt ghesien van de twee die na Emaus ghingen. i Luce 24.13]

12 i Ende daer nae is hy in een ander ghe-
daente gheopenbaert tween anderen van hen, daer sy wandelden/ende int Velt ghegaen waren/
13 Dese ghinghen oock henen ende boodt-
schapten den anderen / ende dien ghelooffden sy oock niet.

[Der Apostelen ongeloouicheydt. k Luce 24.36 Joan.20.19 1 Cor.15.5]

14 k Ten laetsten is hy gheopenbaert den
elfuen/ daer sy aen de Tafel saten / ende verweet hen haer ongheloouicheyt ende hardicheydt des herten / om dat sy niet gheloofft en hadden den ghenen die hem ghesien hadden weder opghestaen.

[Sy worden ghesonden te prediken l Mat.28.19 Joan.15.16 m Joā.3.18. ende 12.48.]

15 Ende seyde tot hen : l Gaet in de gant-
sche Werelt / predickt het Euangelium allen Creatueren.
16 Die ghelooven sal / ende ghedoopt sal
zijn/ sal salich worden. m Ende die niet en sal geloofst hebben/ sal verdoemt worden.

[n Luce 10.17 Acto.5.16. ende 8.7. ende 16.18. ende 19.12. o Acto.2.4. ende 10.46.]

17 Ende de ghenen die ghelooven / sullen
dese teeckenen nae volghen : n In mijnen Naeme sullen sy Duyuelen wtwerpen / o Sy sullen met nieuwe tonghen spreken.

[p Luce 10.19 Acto.28.5]

18 p Sy sullen Slanghen verdrijuen / ende
so sy yet doodelicks drincken / dat en sal hen niet schaden.

[q Acto.28.10]

19 q Op de Crancke sullen sy de handen
leggen/ ende sy sullen ghesont worden.

[r Luce 24.50 Acto.1.9.]

20 r Ende nae dat de Heere aldus met hen
ghesproken hadde/ werdt hy opghenomen ten Hemel / ende is ghesetten ter Rechterhandt Godts.

[f Acto.14.3. Hebr.2.4.]

21 Ende sy wtghegaen zijnde/ predickten
ouer al/ f ende de Heere wrochte mede/ende becrachtichde het Woordt met nauolgende teeckenen.

Argument.

[Lucas Cap.24.]

Lucas en was gheen Apostel/maer een Discipel der Apostelen/ende een onuerscheyden medegeselle Pauli voornemelick. Hy heeft twee Boecken geschreuen/ van de Euangelische Historie. In den eersten heeft hy de woorden en wercke Christi veruatet/ gelijck Mattheus en Marcus/ wtgenomen dat hy sommige dinge hier der verclaert. In den anderen boeck verclaert hy hoe Christus de Werelt verlaten heeft: waer te wat plaetse/ ende hoe de beloefde Heylige Gheest gecomen zy. Wat beginselen de Ghemeynte Christi ghehadt heeft/ hoe sy toegenomen/ ende groot geworden is wat gestaltte sy hadde. wat de Apostelen leerden/wat gebruycken de oude Gemeynte hadde / welck de waerachtighe Religie/ Leere ende Geloove zy, hoedanich de valsche leere/ende valsche Prophetē zijn / hoedanich de warachtige Propheten zijn, hoedanich haer beyder aert is / wat Consten sy gebruycken/wat zeden sy hebbē: hoedanich des Wereldts werck zy / wat moedt/ voortganck / ende eynde de Veruolghers hebben. Item/ hoe de Werelt het Euangelium aenghenomen heeft. Want daer wordt veel geschreuen van de Daden ende Sermoenen Petri ende anderer Apostelen/ van Pauli des Apostels reysen ende predikinghen. Hierom heeft dit Boeck desen naem ghecregen/ dat het de Handelingen der Apostelen genaemt wordt. De gantsche Euangelische ende Apostolische historie beuaet ontrent 60. Jaren. Want ten 18. Jare des Keysers Tiberij was Christus 33. Jaren oudt / ende is in dat selue Jaer ghecruyst/ ende van daer voort /tot den vierden Jare Neronis/ telmē 28. Jaren. Ende Paulus is ten tweeden Jare Neronis gebondē te Romen ghebracht/ en heeft daer twee Jaren in bijge bewaringe geleeft. en dusverre heeft Lucas sijn Historie vervolcht / de welcke gheleeft heeft 84. Jaren/ ende is in goeden ouderdom gestoruē/ en in Bithynia begrauen.

[De Handelinghen des Apostelen.]

Het

HET HEYLIGE Euangelium beschreven door Lucam.

Dat eerste Capittel.

5. Het Gheslachte / 6. heylicheydt/ 7. ende teghenspoet Zacharie ende synet Huysvrouwen/ 18. de ongheloouicheydt ende straffe desselven/28. de sprake des Engels ende Elizabeth met Maria/ 46. de Lofsanck Marie/ 57. de gheboorte ende besnydenisse Joannis/64. het wonderlick gheneesen ende danckseggingе Zacharie syns Vaders.

1 NA dien dat hen vele onderwonden hebben in orden
te stellen het verhael der dinghen/ die onder ons volcomelick vercuycht zyn.
2 Ghelyck sy ons over ghegheven hebben/
diese van den beghinne selve ghesien / ende
Dienaers des woorts gheweest hebben.
3 So heeft het my / die alle dinghen van
a ofte/ gantschelick. b Ofte, bevonden. — voren aen a neerstelick b ondersocht hebbe/ oock goet ghedocht/ ordentlick tot u te
schryven myn beste Theophile:
4 Op dat ghy mercht bekennen de versekertheyt der dinghen / daer ghy van onderwesen zyt.
Zacharias ende Elizabeth. c 1 par. 24.10 d of/ Dachgeboorte.
5 IN de daghen Herodis des Coninck van
Judea/ was daer een Priester met name
Zacharias/ van c der d Dachordeninghe
Abie: en syn wyf van de dochteren Aaron/
ende haren naem was Elizabeth.
6 Sy waren beyde Rechtveerdich voor
Gode / wandelende in alle ghebodden ende
e Dat is/ Insettinghe — e rechtveerdichmakinghe des Heeren onstraffelick.
7 Ende sy en hadden gheen kindt : want
Elizabeth was onvruchtbaer/ ende sy waren beyde wel bedaecht.
8 Ende het is gheschiet/ als hy syn Priesterampt bediende voor Gode in de ordinancie syner f Dachordeninghe/
f Of/ Dachgheveurte.
9 (Na de gewoonte der Priesterlicker bedieninghe/ was het lot op hem ghevallen/
g Hebr. 9.6 — dat hy g soude ingaen in den Tempel des
Heeren/ om te roocken)
h Levi. 16.17 — 10 h Ende alle de menichte des volcx buyten/ was biddende i ter uren der roockinghe
i Exod. 3.7.
11 So werdt van hem de Enghel des Heeren ghesien / staende ter Rechterzyden des
Roockaltaers.
12 Ende Zacharias hem siende / werdt beroert / ende vreese is op hem ghevallen.
Zacharie wordt eenē soon beloeft
13 En de Enghel seyde tot hem : En vreest
niet Zacharia/ want u gebedt is verhoort/
k Luce 1. 59. — ende Elizabeth u wyf sal u eenē Sone baren/ k ende ghy sult synen naem noemen
Hoedanich Joannes wesen soude.
Joannes.
14 Ende u sal blyschap ende verheughinghe wesen / l ende vele sullen in syn gheboorte verblyden.
l Luce 1.58.
15 Want hy sal groot wesen voor den Heere, m Wyn ende n stercken dranck en sal
m Jud. 13.4 n Griex/ Sicer.
hy niet drincken / ende sal met den Heylighen Gheest vervult worden / oock van
syns moeders lyve aen.
o Mal. 4.5 Mat. 11. 14 — 16 o Ende sal der kinderen Israhels vele
tot den Heere haeren God bekeeren.
p Mat. 3.2 Mar. 9.12 † Mala. 4.6 — 17 p Ende hy sal voor syn aensichte gaen/
in den gheest ende cracht Elie / † om de
herten der vaderen tot den kinderen te bekeeren, en de ongheoorsame tot de voorsichticheydt der Rechtveerdighen/ om den
Heere te bereyden een wel geschickt volck.
18 Ende Zacharias seyde tot den Enghel :
Waer by sal ick dit weten? q want ick ben q Gen. 17. 17
out/ ende myn wyf is seer bedaecht.
19 Ende de Enghel antwoordde/ ende seyde
tot hem: Ick ben Gabriel / r die voor Godt r Dat is/
staе / ende ben wtghesonden om met u te die een dienst
spreken/ ende u dit te euangelizeren. knecht
20 Ende siet ghy sult stom wesen / ende niet Gods ben/
connen spreken / tot op den dach dat dit bereydt tot
gheschieden sal / om dat ghy myne woorsynen Gheden niet gheloooft en hebt/ de welcke sullen bode.
vervult worden in haren tydt. Zacharias
21 Ende het volck verwachtede Zacha- wordt stom
riam/ ende waren verwondert / dat hy soo om syn on-
langhe vertoefde in den Tempel. gelooviche-
22 Ende als hy wt quam, ende conde hy tot heydt.
hen niet spreken: ende sy bekenden dat hy
een gesichte in den Tempel ghesien hadde.
Ende hy wenckte hen toe/ ende bleef stom.
23 Ende het gheschiedde/ als de daghen syner bedieninghe vervult waren / ghinck hy
na syn huys. De oude
24 Ende na die dagen werdt Elizabeth syn Onvruchtwyf bevrucht : ende sy verberch haer vyf bare Eliza-
Maenden segghende: beth wordt
25 Alsoo heeft my de Heere ghedaen in de bevrucht.
dagen/ inde welcke hy my aenghesien heeft Onvruchtop dat hy myne versmaedtheydt onder den baerheyt is
menschen wech name. versmaelick.
26 Ende in de seste Maendt werdt de Enghel Gabriel van Gode ghesonden nae een De Enghel
Stadt in Galilea genaemt Nazareth. tot Maria
27 f Tot een Maecht die ondertrouwt was aen gesondē
eenen Manne/ ghenoemt Joseph/ van den f Mat. 1.18.
huyse Davids. En de Naeme der Maecht
was Maria.
28 Ende als de Enghel tot haer ingecomen
was/ seyde hy: Weest gegroet ghy t begenadichde/ de Heere is met u / ghy gesegghende t Dat is/
onder den vrouwen. die in genade geschiet is.
29 Doe sy hem sach / verschrickte sy van
synen woorden ende overleyde hoedanich
dese groetinge ware.
30 En de Enghel seyde tot haer / En vreest
niet Maria / want ghy hebt ghenade by u Esaie 7.14
Godt ghevonden. x Grie. ont-
31 Ende u siet / ghy sult x bevrucht wor- fanghen in
den/ ende eenen sone baren/ y ende synen den buyck.
Name heeten Jesus. y Mat. 1.21
32 z Dese sal groot wesen / ende sal de Sone Luce 1. 31.
des Alderhoochsten ghenaemt worden. z Esa. 54. 5
a Ende Godt de Heere sal hem den throon a 2 Sam. 7.12
syns Vaders Davids gheven. Esaie 9. 7.
33 b Ende hy sal over het huys Jacobs reg Psal. 132. 11
neren inder eewicheyt ende syns Coninck- b 1 Par. 22.10
ryck en sal gheen eynde wesen. Psalm. 45.7
34 Maria seyde tot den Enghel : Hoe sal ende 89.37.
dat c gheschieden : want ick gheenen man Jerem. 23.6
en bekenne. Dan. 3. 13.
35 De Enghel antwoordde/ ende seyde tot ende 7. 14.
haer: De Heylige Gheest sal over u comen/ Mich. 4.7
ende de Cracht des Alderhoochsten sal u Hebre. 1.8.
overschaduwen. Daerom oock dat Hey- c Griecx/
lige dat wt u geborē sal worden/ sal Godts wesen
Sone ghenaemt worden. Gods sone.
36 En siet Elizabet u Nichte is oock selve bevrucht met eenen sone in hare Ouderdom: ende dese Maent is haer de seste/
die Onvruchtbaer ghenaemt was d Job 42.2
37 d Want gheen e dinck en sal by Godt Zach. 8.6.
onmoghelick wesen. Sep. 11.22.
38 En Maria seyde: Siet de Dienstmaecht Mat. 19.26
des Heeren: my gheschie na uwen woorde. Luce 18. 27.
Ende de Engel ghinck van haer. e Gr. woort
39 Ende Maria opghestaen in die daghen/ Maria be-
reysde met haeste na het ghebergte in een soeckt Eli-
Stadt Jude. zabeth.

Ende

40 Ende ghinck in het huys Zacharie/ ende
groete Elizabeth.
41 Ende het ghesch[i]edde/ als Elizabeth de
groetinghe Marie hoorde / soe huppelde
het kindeken in haren buyck : ende Eliza-
beth wert veruult met den heyligen Geest/
42 En riep wt met luyder stemme en seyde :
Gesegent zijt ghy onder de Vrouwen/ ende
ghesegent is de vrucht uwes buyckx.
43 Ende van waer coemt my dit / dat de
Moeder myns Heeren tot my coemt?
44 Want siet/ so haest als de stemme uwer
groetinghe tot myne Ooren ghecomen is /
heeft het Kindeken van vreuchden ghe-
huppelt in mynen buyck:
f Lucen. B. 45 f Ende salich is sy die gheloost heeft /
want het sal volbracht worden dat haer
vanden Heere ghesept is.
De Psalm Marie/ waer mede sy beruypt dat de beloefde Salichmaker gecomen is.
46 Ende Maria seyde: Myn Ziele ver-
heft den Heere/
47 Ende mynen Gheest verheucht in Godt
mynen Salichmaker:
48 Want hy heeft de Nederheydt syns
Dienstmaechts aenghesien : Want siet/
van nu voort sullen my salich noemen alle
ghesslachten.
49 Want hy heeft my groote dinghen ghe-
daen / die machtich is / ende synen Naem
is heylich.
g Exo. 20.6 50 g Ende syne barmhertichept duert van
gheslachten tot gheslachten / den ghenen
die hem vreesen.
h Esa. 51.9 51 h Hy heeft gewelt ghedaen door synen
arm/ hy heeft i verstropt de Hoouerdighe
i Spr. 10,16 in haers herten ghedachten
52 Hy heeft de Machtige van den Throone
k 1 Sam. 2.8 afghetrocken/ende de k Nederige heeft hy
Psal. 113.6. verheuen.
l 1 Sam. 2.5 53 l De Hongherighe heeft hy met goeden
ende 34.11. veruult / ende de Rycke heeft hy m ledich
m Of ydel. wech ghesonden.
n Esa. 41.8. 54 n Hy heeft Israel synen knecht op ghe-
Jer. 31.3.20 holpen / op dat hy der Barmhertichepdt
ghedachtich ware.
o Gen. 17.19 55 o (Ghelijck hy ghesproken heeft tot onse
ende 22. 18. Vaders/ Abraham/ ende synen zade inder
ewichheydt.)
56 Ende Maria bleef by haer ontrent drye
maenden / en keerde weder tot haer huys.
57 Ende de tijt Elizabeths werdt veruult/
dat sy baren soude en sy baerde eenen sone.
58 Ende de ghebeuren ende hare Maghen
hoorden dat Godt syne Barmhertichepdt
p Luce 1.14 grootelick aen haer bewesen hadde : p en
waren met haer verblydt.
q Gen. 17.12 59 Ende het geschiedde/ dat sy ten q achsten
Leuit. 12.13. daghe quamen het kindeken besnyden/ ende
noemdent nae den Name syns Vaders /
Zachariam.
r Luce 1.13. 60 En syn moeder antwoorde en seyde: Neen
maer het sal r Joannes genoemt worden.
61 Ende sy seyden tot haer : Daer en is
Niemandt in u maechschap die met desen
Naem ghenaemt wordt.
62 Ende sy wenckten synen Vader / hoe hy
hem wilde ghenaemt hebben.
63 Ende hy eyschte een tafelken/ende schreef
s Dat is/ met dese woorden. s segghende : Johannes is synen Naem.
Ende sy verwonderden hen alle.
64 Ende terstont wert synen mont en tonge
geopent: en hy sprack/ God prysende.
65 Ende daer quam een vreese over alle
die daer ontrendt woonden : ende alle dese
dinghen werden in dat geheele ghebercht
des Joedtschen landts vertelt.
66 Ende alle de ghene die het hoorden /
namen t ter herten/ seggende: Wat sal doch
t Anders/ want. dit kindeken wesen ? t Ende de handt des
Heeren was met hem.

67 Ende Zacharias syn Vader werdt vol
met den heylighen Gheest : ende prophe- Den Psalm
teerde / segghende : Zacharie
68 u Gheprefen zy de Heere de Godt Isra- u Mat. 1. 21
els/ want hy heeft besocht ende verlossinge Luce 2. 11.
ghedaen synen volcke : ende 7.16.
69 x Ende heeft ons opgherichte eenen Acto. 4. 12.
Hoorn der salichepdt / in het Huys syns x Psa. 132. 17
knechts Dauids.
70 y Ghelijck hy ghesproken heeft door den y Psal. 74.12
mondt syner heyligen Propheten / die van Esa. 40.10.
den beghinne der Weereldt gheweest zijn/ Jerem. 23.6
namelick / ende 30. 10.
71 z Dat hy ons verlossen soude van onse ende 33. 6.
vyanden/ ende van der handt aller die ons Dani. 9. 27.
haten. z grieck ve-
72 Om Barmhertichepdt te bewijsen aen hoedinghe
onse Vaderen / ende ghedachtich te wesen van onsen.
syns heylichs Verbondts. Psalm. 14. 7
73 a Ende des Eedts dien hy tot Abra- ende 53. 7.
ham onsen Vader gesworen heeft: namelick/ Jere. 33. 11.
dat hy ons soude geuen: a Gen. 22.16
74 b Dat wy verlost zijnde wt de handen Psal. 105. 9.
onser Vyanden / hem dienen souden sonder Jere. 31. 33.
vreese/ Heb. 6. 13. 17
75 c In Heylichepdt ende Gherechtichepdt b Hebr. 9:14
voor hem alle de dagen ons leuens. c 1 Pet. 1. 15.
76 d Ende ghy kindeken sult een Propheet Joannis
des Alderhoochsten genaemt worden: want Ampt.
ghy sult voor den aenghesichte des Heeren d Mal. 4. 5.
voorgaen/ syne wegen te bereyden. Luce 1. 17.
77 e Om te geuen synen volcke kennisse der e Luce 3.3.
salichept/ in vergeuinge der sonden.
78 Door de hertelicke Barmhertichepdt
onses Godts / waer in ons besocht heeft
f de g Opganck wt der Hoochden. f Mala. 4. 2
79 h Op dat hy soude i schijnen den ghenen g Ofte/
die sitten in duysternisse/ ende schaduwe spruyte.
des doots om onse voeten te richten in de h Esa. 9. 2.
wech des vreden. ende 42. 7.
80 Ende het kindeken wies op/ ende werdt ende 43. 8
sterck in den Gheest / ende was inde woe- ende 49. 9
stijne/ tot den dach synder verthooninghe ende 60. 1.
tot Israel. i of/ luchten.

Dat ij. Capittel,

6 Christus ghebooren/ 9. vercondicht den Herderen/ 21. besneden/ 22. voor den Heere ghebracht. 28. van Simeon in de armen genomen/ 36. gepredickt door Annam/ 40. sterck gheworden/ 46. ghevonden int midden der Leeraren/ 51. ghehoorsaem synen Ouderen/ 52. voorsichtichept Marie.

1 Ende het gheschiedde / dat in die dagen De geheele
daer een Ghebodt wt ghinck van den wereldt wort
Keyser Augusto / dat de geheele Wereldt van den
beschreuen soude worden. Keyser Au-
2 Dese eerste beschrijuinge geschiedde / als gusto be-
Cyrenius in Syria Stadthouder was. schreuen en
3 Ende sy ghingen alle/ om beschreuen te ghescha[t].
worden/ een yegelick in syne Stadt.
4 Ende Joseph quam oock op / wt Gali-
lea van der stadt Nazareth / in het Joodt-
sche Landt a tot der Stadt Dauids / ghe- a Mich 5. 2
naemt Bethlehem/ om dat hy vanden huy- Math. 2. 1.
se ende ghesslachte Dauids was. Joan. 7. 42.
5 Om beschreuen te worden met Maria 1 Sam. 16. 4.
synen ondertrouden Wijue / de welcke
Beuruchte was.
6 Ende het gheschiedde / als sy daer wa-
ren/ dat de daghen veruult werden/ dat sy
baren soude.
7 b Ende sy baerde haren eerstghebooren Christus
sone/ ende wandt hem in doecken/ en leyde wort ghe-
hem neder in de Kribbe/ om dat daer gheen boren
plaetse en was voor hen in de Herberge. b Mat. 1. 25
8 Ende daer waren Herders in den seluen
Lantbegrijpe by de hutten op den Weyde /
houdende

houdende de nachtwake over hare kudden.
9 Ende siet/ de Engel des Heeren stondt by
hen/ en de claerheyt des Heeren omscheen se:
ende sy vreesden met grooter vreesen.
10 Ende de Engel seyde tot hen: En vreest
niet/ want siet/ ick evangelizere v lieden
groote blyschap/ de welcke allen den volcke
wesen sal.
11 Namelick/ dat heden v gheboren is de
Salichmaker/ die daer is Christus de
Heere/ in de Stadt Davids.
12 Eñ dit zy v voor een teecken: Ghy sult
vinden het Kindeken in doecken ghewon-
den/ ende in de kribbe ghelevt.
13 Ende terstondt was daer met den Engel
een menichte der Hemelscher Heyrscharen/
die God loefden ende seyden:
14 Eere zy Godt in de hoochste Hemelen/
c ende vrede v † op der Aerden/ in de men-
schen een goet behagen.
15 Ende het gheschiedde/ als de Enghelen
van hem wech ghevaren waren inden He-
mel/ seyden de Herders tot malcanderen:
Laet ons henen gaen tot Bethlehem/ ende
sien dit Woordt dat daer gheschiet is/ het
welcke ons de Heere heeft kondt gedaen.
16 Ende sy quamen met haeste/ eñ vonden
Mariam ende Joseph/ ende het Kindeken
liggende in der kribben.
17 Ende als sijt ghesien hadden/ verbreyd-
den sy het Woort dat hem van desen kinde-
ken geseydt was.
18 Ende alle diet hoorden/ verwonderden
van het gene dat van de Herders tot hen
ghesevt werde.
19 Ende Maria behielt alle dese woorden/
overlegghende die in haer herte.
20 Ende de Herders keerden wederom/ lo-
vende ende prysende Godt over al/ dat sy
ghehoort ende ghesien hadden/ gelyck het
hen ghesevdt was.
21 e Ende als de acht daghen vervult wa-
ren/ datmen het kindeken besnyden soude/
f wert zynen Naem genaemt Jesus: welck
genaemt was van den Engel/ eer hy in den
lichaem ontfanghen was.
22 Ende als de daghen haer der reyninghe
vervult waren g na de wet Mosis/ brach-
ten sy hem te Jerusalem/ op dat sy hem
stelden voor den Heere.
23 (Gelyck ghescreven is inde Wet des
Heeren. h Een yeghelick knechtken dat de
Moeder opent/ sal den Heere heylich ghe-
noemt worden.)
24 Ende op dat sy de Offerhande gaven
na het ghene dat inde Wet des Heeren ge-
seyt is/ i een paer Tortelduyven/ of twee
Duyvenjonghen.
25 Eñ siet/ daer was een mensche te Jeru-
salem ghenaemt Simeon: Eñ dese men-
sche was rechtveerdich/ eñ Godtvreesende/
verwachtende de vertroostinge Israels: eñ
de heylighe Gheest was op hem.
26 Ende hem was van Gode verkondicht
door den heyligen Gheest/ dat hy den doot
niet sien en soude/ eer hy k den Christum
des Heeren ghesien hadde.
27 Eñ hy quam door den Geest inden Tem-
pel: ende als de Ouders het kindeken/ Je-
sum in brochten in den Tempel/ om voor
hem na de gewoonheyt des Wets te doen.
28 So nam hy het oock in zyne armen/ en-
de danckte Godt/ ende seyde:
29 Heere/ l nu laet ghy uwen Dienstknecht
in vrede nae uwen woorde.
30 Want myne Ooghen hebben uwe sa-
licheydt ghesien/
31 m Die ghy bereydt hebt voor aller volc-
ken aensicht:

Den wakenden Herderen wordt van den enghel ghebootschapt dat de Salichmaker geboren is.

De Lofsang der engelen
c Esaie 7.19
Ephes.2.12
b † Anders/ den Menschen voor een goet behaghen.

Christus wordt besneden.
e Gen.17.12
Levit.12.3.
f Mat.1.21
Luce.1.31.
g Levi.12.6.
h Exod.13.2
Num.13.13.
ende 8.17.
i Levi.12 8.
k Dat is/ den Gesalfden.
Simeon ontfangt Christum. Zyn Lofsanck.
l gen.46.30
m Act.2.28.

32 n Een licht tot verlichtinge der Heydenen/
ende tot een eerlicheyt uws huys Israels.
33 Ende zyn Vader ende zyn Moeder ver-
wonderden van het ghene dat van hem
ghesevdt werdt.
34 Ende Simeon seghende se/ ende seyde
tot Mariam zyn moeder: o Siet/ dese/
wort geset tot eenen val ende opstandinge
veler in Israel: ende tot een teecken/ p dat
wedersproken wordt.
35 (Ende een Sweerdt sal v eyghen Siele
door dringhen/) op dat de ghedachten uit
veler herten ontdeckt worden.
36 Ende daer was oock Anna de Prophe-
tisse/ een dochter Phanuels/ uit den ghe-
slachte Asser/ dese was seer oudt/ ende had-
de geleeft met haren manne/ seven iaer/ van
haren maechdom aen.
37 Ende sy was een weduwe/ ontrent van
vieren Tachtentich Jaren/ de welcke niet
en quam uit den Tempel/ Godt dienende
met vasten ende bidden nacht ende dach.
38 Dese te dier selver vren daer ghecomen
zynde/ heeft oock den Heere q beleden/ eñ
sprack van hem tot allen die de verlossinge
in r † Jerusalem verwachteden
39 Ende als zyt al volbracht hadden nae
de Wet/ keerden sy wederom na Galileam/
tot hare Stadt Nazareth.
40 Eñ het kindeken wies op/ eñ wert sterck
inden Geest/ eñ wert vervult met wysheyt/
ende de genade Gods was op hem.
41 Ende zyn Ouders ghinghen alle Jare te
Jerusalem/ op het Feest des s Pascha.
42 Eñ als hy twaelf Jaer oudt ghewordden
was/ eñ sy na Jerusalem opgegaen waren/
nae de gewoonheyt des Feestdachs.
43 Eñ als de dagen volevndt waren/ eñ sy
wederomme keerden/ so bleef het kindt Je-
sus te Jerusalem/ ende Joseph eñ t † zyn
moeder en wistent niet.
44 Ende sy meynden dat hy in het ghesel-
schap op den wech was/ ghingen een dach
reyse/ ende sochten hem onder de Magen/
ende onder de bekende.
45 Eñ als sy hem niet en vonden/ keerden
sy wederom na Jerusalem/ hem soeckende.
46 Ende het gheschiedde/ nae drye dagen/
vonden sy hem inden Tempel sittende/
midden onder de Leeraers/ hoorende hen/
ende vraghende hen.
47 u Ende alle die hem hoorden verwonder-
den van zynen verstande/ eñ antwoorde.
48 Ende als sy hem saghen/ waren sy ver-
wondert/ ende zyn moeder seyde tot hem:
Kindt/ waerom hebby ons alsoo ghedaen?
Siet/ v vader ende ick/ hebben v met smer-
ten ghesocht.
49 Ende hy seyde tot hen: Wat ist dat ghi
my gesocht hebt? En wist ghy lieden niet
dat ick zyn moet inde dinghen die myns
Vaders zyn?
50 x Ende sy en verstonden dat woordt niet/
dat hy tot hen sprack.
15 Ende hy ghinck af met hen/ ende quam
tot Nazareth: ende was hen onderda-
nich. Ende zyn moeder bewaerde alle dese
woorden in haer herte.
52 p Ende Jesus wies op in wysheydt en-
de ouderdom/ ende ghenade by Godt eñ
den menschen.

n Esai.42.6
ende 49.6.
Act.13.74.
Veler val ende veler opstandinge is Christus.
o Esai.8.14.
Rom.9.32.
1.Pet 2.8.
p Act.28.22
Anna Prophetisse.
q Oft/ ghepresen.
r † Anders/ Israel.
Het kint Jesus Christus.
s Exo 23.17
Levit.23.5.
Deut.16.1.
t † Anders/ zyne Ouders.
Het kint Jesus hoort eñ vraecht/ eñ antwoordt de Leeraers.
u mat.7.28.
Mar.1.22.
Luc.4.22.32
Joan.7.15.
x Luc.9.45.
ende 18.34.
p 1.Sa.2.26
Luce 1.80.

Dat iij. Capittel.

2. De beroepinge 3. eñ neerstichevt Joan-
nis in zyn ampt/ 20. zyn vangen/ 21. de doop
23. ouder/ 24. ende geslachte Jesu Christi.

1 IN den Vyfthienden Jare des Keyser-
doms des Keysers Tiberij/ als Pontius
Pilatus Stathouder was over Judea/
ende Herodes een Viervorst in Galilea/ en-
de Philippus

de Philippus zijn broeder een Viervorst
in Iturea/ ende Trachonitischen lande/
ende Lisanias een Viervorst in Abilene.
a Act.4.6. 2 a Onder de Overpriesters Anna ende
Caypha gheschiedde het woordt des Hee-
ren tot Joannem den sone Zacharie in-
der Woestyne.
Johannes vermaent tot bekeeringe/ verkondighende dat Christus gecomen sy.
3 b Eñ hy quam in alle het Lant ontrent
den Jordaen / predickende den Doop der
bekeeringhe / tot vergheuinge der sonden.
4 Ghelijck gheschreven is inden boeck der
woorden Esaie des Propheten / die daer
seyt: c Dit stemme des ghenen die roept in-
de Woestyne/ is : Bereydt den wech des
Heeren/ maeckt zijne paden recht.
b Mat.3.1. Marc.1.4. c Esai.40.3 Math.3.3. Marce.1.3. Joan.1.23.
5 Alle dal sal vervult worden / ende alle
Berch eñ Heuvel sal vernedert wordẽ/ ende
wat crom is sal recht worden/ ende de on-
effen weghen sullen gheslicht worden.
6 Eñ alle vleesch sal de salicheyt Godts sien.
7 Soo seyde hy dan tot de scharen die tot
hem quamẽ om van hem ghedoopt te wor-
den. d Ghy Adderen ghebroetsel / wie heeft
v lieden ghewaerschout te vlieden van den
toecomenden thoorne?
d math.3.7. ende 23.33. Wercken der bekeeringe.
8 Draecht dan vruchtẽ die de bekeeringhe
weerdich zijn/ ende en beghint niet te seg-
ghen by v selven: e Wy hebben Abraham
tot eenen Vader : Want ick segghe v/ dat
Godt machtich is wt dese steenen Abra-
ham kinderen te verwecken.
e Mat.3.9. Joan.8.39. Act.13.26.
9 Ende de Bijle is nu alreede ghelept aen
den wortel der boomen. f Daeromme/ alle
boom die gheen goede vrucht en draecht/
sal af ghehouwen ende in het vyer ghewor-
pen worden
f Mat.3.10 ende 7.19. Luce 3.9.
10 Ende de scharen vraechden hem/ segghen-
de: g Wat sullen wy dan doen?
g Act.2.37.
h Jaco.2.15 11 Hy antwoorde ende seyde: h Die twee
1.Joan.3.17 cleederen heeft/ deyle hem mede die gheen
en heeft: ende die spyse heeft / die doe oock
desghelijcks.
Tollenaers 12 Ende daer quamen oock Tollenaers/ om
ghedoopt te worden : ende seyden tot hem:
Meester/ wat sullen wy doen?
Crijchsknechten. 13 Hy seyde tot hen : En eyscht niet meer
dan v gheset is.
14 Hem vraechden oock de Crijchslieden/
segghende: Ende wy wat sullen wy doen?
i Of/ dringt niemanden niet af.
Hy seyde tot hen: i En doet niemandẽ ouer
last/ noch en beschuldicht niemant valsche-
lick / ende weest te vreden met uwe besol-
dinghe.
Het ghetuyghenisse Joannis van Christo.
15 Als nu het volck verwachtede / ende al-
le in hare herten overleyden van Joanne/
of hy oock Christus niet en ware?
16 Antwoordde Joannes tot hen allen/ seg-
ghende: k Ick doope v wel met water: maer
daer comt een sterker dan ick/ die ick niet
weerdich en ben zijnẽ schoenriem te ontbin
den: l die sal v doopen met den heylighen
Gheest/ ende met vyer.
k Mat.3.11 Marce 1.8. Joan.1.26. Act.1.5. ende 11.16. ende 19.4. l Esai.44.3 Joel.3.28. Act.2.4. ende 11.15.
17 Wiens wan in zijne handt is/ ende sal zij-
nen dorschvloer doorsuyueren: ende de tar-
we sal hy in zijn schuere vergaderen / maer
het kaf sal hy met onwtblusschelicken vyere
verbranden.
18 Ende oock noch vele andere dinghen ver-
manende/ Evangelizeerde hy den volcke.
m mat.14.3 Mar.16.18 Herodes werpt Joannem inde ghevanckenisse.
19 m Maer doe Herodes de Viervorst van
hem ghestraft wert/ om Herodias Philippi
zijns broeders wijf / ende van alle boosheden
den die hy dede.
20 Boven dat alle heeft hy noch dit toeghe-
daen/ dat hy Joannem inde ghevanckenis-
se sloot.
n mat.3.16. Marc.1.9. 21 n Ende het geschiedde/ als alle het volck
Joan.1.32. ghedoopt wert ende Jesus oock ghedoopt
was / eñ badt/ dat de Hemel geopent wert.

22 Ende de heylighe Gheest neder quam in
lichamelicker gedaente/ gelijc eener Duy-
ve op hem: Ende een stemme quam wt den
Hemel/ seggende: o Ghy zijt mijn wel lieve o Esa.42.1.
Sone/ in u v hebbe ick mijn wel behaghen Mat.17.5.
ghenomen. marc.9.2.
23 Eñ Jesus begonst ontrẽt dertich Jaren Luce.9.35.
oudt te zijn/ ende was (also mẽ meynde) q de Colos.1.13.
Sone Joseph/ die was de sone Heli. 2.Pet.1.17.
24 Die was de sone mathat/ die was de sone p Of / hem
Leui/ die was de sone Melchi / die was de ick te bijden.
sone Janna/ die was de sone Joseph.
25 Die was de sone Matthathia / die was q mat.13.55
de sone Amos/ die was de sone Naum/ die Joan.6.42
was de sone Esli/ die was de sone nagghe. Een verhael der voorvaders Christi.
26 Die was de sone Maath/ die was de so-
ne mathathia / die was de sone Semei/ die
was de sone Joseph/ die was de sone iuda.
27 Die was de sone Joanna/ die was de sone
Resa/ die was de sone Zorobabel/ die was
de sone Salathiel/ die was de sone Neri.
28 Die was de sone melchi/ die was de sone
Addi/ die was de sone Cosam / die was de
sone Elmodam/ die was de sone Er/
29 Die was de sone Joseph/ die was de so-
ne Eliezar/ die was de sone Jorim/ die was
de sone Matha/ die was de sone Leui/
30 Die was de sone Simeon/ die was de so-
ne Juda/ die was de sone Joseph/ die was
de sone Jonam/ die was de sone Eliakim/
31 Die was de sone Melea/ die was de so-
ne Menam/ die was de sone Matthata/
die was de sone Nathan/ die was de sone
Dauid/
32 Die was de sone Jesse / die was de sone
Obed/ die was de sone Booz / die was de
sone Salmon / die was de sone Naasson/
33 Die was de sone Aminadab/ die was de
sone Aram/ die was de sone Esrom / die was
de sone Phares/ die was de sone Juda/
34 Die was de sone Jacob / die was de so-
ne Isaac/ die was de sone abrahã/ die was
de sone Thara / die was de sone Nachor/
35 Die was de sone Sarug / die was de so-
ne Ragau/ die was de sone Phaleck / die
was de sone Heber/ die was de sone Sala/
36 Die was de sone Kainã/ die was de sone
Arphaxad/ die was de sone Sem/ die was
de sone Noe/ die was de sone Lamech.
37 Die was de sone Mathusala / die was
de sone Henoch/ die was de sone Jared/ die
was de sone Mahalaleel / die was de sone
Kainan.
38 Die was de sone Henos/ die was de so-
ne Seth/ die was de sone Adam / die was
een sone Godts.

Dat iiij. Capittel.

1. Jesus gevast/ eñ den Duyvel overwonnen hebbende/ 15. begint te predicken/ 22. waer wt hy van velen ghepresen wort/ 28. eñ in zijn Vaderlant vervolcht/ 33. geneest eenen beseten. 38. de schoonmoeder Petri/ ende andere. 43. eñ gheeft te kennen/ waer toe hy ghecomen sy.

1 Ende a Jesus vol des heyligen Geests/ Christus
keerde weder van den Jordaen : ende wordt ver-
werdt van den Gheest gedreven inde socht van
Woestyne. de Duyvel.
2 Ende werdt veertich daghen versocht a Mat.4.1
van den Duyvel / ende b at niet in die da- Marc.1.12.
ghen/ ende als die gheeyndicht waren/ ten b exo.34.28
laetsten soo hongherde hem. 1.Reg.19.8
3 Ende de Duyvel seyde tot hem: Indien
ghy Godes Sone zijt/ so segt tot desen stee-
ne dat hy broodt worde.
4 Ende Jesus antwoordde hem / segghen-
de: Daer is ghescreven: c De mensche en
sal niet by den broode alleenlic leven/ maer
by allen woorde Godts.

5 Ende de Duyvel leydde hem op eenen hoo-
gen berch/ en thoonde hem in eenen oogen-
blick alle de Coninckrijcken der Werelt.
6 Ende de Duyvel seyde tot hem: Alle de-
se macht ende eerlickheyt wil ick v geuen:
Want sy is my ouer ghegeuen/ en ick geef-
se wien ick wil.
Aenbidden. 7 Daerom/ indien ghy nederuallet/ ende mi
aenbiddet/ dit sal uwe wesen.
Godt alleen 8 Jesus antwoordde/ seyde tot hem: Gaet
salmen die- van my Satan want daer is gheschreuen:
nen. b Ghy sult den Heere uwen Godt aenbid-
b deut.6.16 den/ ende hem alleene dienen/
ende 10.20.
1.Sam.7.3. 9 En hy leydde hem in Jerusalem/ en sette
hem op de tinne des Tempels/ ende seyde
tot hem: Indien ghy de Sone Godts zijt
so worpt v seluen van hier af nederwaerts.
10 Want daer is gescreuen: Hy sal zijnen En-
ghelen van v beuelen/ dat sy v bewaren.
11 Ende dat sy v op de handen draghen/ op
dat ghy te gheener tijdt uwen voet aen ee-
nen steen stootet.
12 Ende Jesus antwoordde ende seyde tot
e Deu.6.16. hem: Daer is gesept: e Ghy en sult den Hee
re uwen Godt niet versoecken
13 En als de duyvel alle versoeckinge volepnt
hadde/ weeck hy van hem eenen tijt lanck.
f mat.4.12. 14 f En Jesus keerde weder door de cracht
Mar.1.14. des Gheests in Galileam: ende het geruch-
Joan.1.43. te van hem is wtgegaen ouer het gheheele
Act.10.37. ommeligghende Landt.
15 Ende hy leerde in hare Vergaderingen/
ende was van allen gheprezen.
g mat.13.54 16 g Ende hy quam te Nazareth/ daer hy
Marc.6.1. opgeuoedt was: en ginck na zijn ghewoon-
Joan.4.43. te op de Sabbathdaghen in de Vergade-
h 2.Esd.8.6 ringhen/ h ende stont op om te lesen.
17 Ende hem wert ghegheuen dat Boec des
Propheten Esaie: ende als hy het Boeck
opghedaen hadde/ vant hy de plaetse daer
gheschreuen was.
18 De Geest des Heeren is op my/ daerom
dat hy my gesalft heeft. Ende heeft my wt-
ghesonden om den Armen te Euangelize-
ren/ ende te ghenesen die gebroken zijn van
herten.
* Esai.61.2 19 * Om den gheuanghenen de verlossinge
te predicken/ ende den blinden dat ghesich-
te: om de verslagene tot de vrijheyt te bren
gen: om te predicken het aengenaem Jaer
des Heeren.
20 Ende als hy het Boeck toegedaen/ ende
den Dienaer ouergheghenen hadde/ sat hy
neder. Ende de ooghen van allen die in de
Vergaderinge waren/ saghen op hem.
21 En hy begonst tot hen te seggen: Heden
is dese Schrift in uwe ooren veruult.
22 Ende sy alle gauen hem ghetuyghenisse/
i mat.13.54 i ende verwonderden van de aenghenaem-
Mar.6.2. heyt der woorden/ die wt zijnen monde qua-
Luce 2.47. men/ ende seyden: k Is dese niet Josephs sone?
k Joa.6.42 23 Ende hy seyde tot hen: Ghy sult vrijelick
De Nazere tot my dit l spreeckwoort segghen: Mede-
nen worden cijnmeester heelt v seluen: Al wat wy ghe-
aen Christo hoort hebben dat in Capernaum geschiet is
ghergheert. doet dat oock hier in uwen Vaderlande.
l Gr. verge- 24 Ende hy seyde: Voorwaer segghe ick v/
lijckinghe. m dat gheen Propheet aenghenaem is in
Propheet. zijn Vaderlandt.
m mat.13.57 25 Maer ick segghe v in der waerheydt:
Mar.6.4. n Daer waren veel Weduwen in Israel/ in
Joan.4.44 de daghen Elie/ als den Hemel drie Jaren
n 1.Reg.17.9 en ses Maenden gesloten was so dat daer
Jacob.5.17. groote dierte was in het gheheele Landt.
26 Ende tot gheene van haer was Elias ge
sonden/ dan tot eener Weduwe in Sarepta
Sidonis.
o 2.reg.5.14 27 o Ende daer waren veel Melaetsche in
Israel onder den Propheet Elizeo/ ende
gheen van hen en werdt gereynicht/ dan
Naaman van Syrien.
28 En sy werden alle in de Vergaderinghe
veruult met toorne/ als sy dit hoorden.
29 En stonden op/ ende dreuen hem wt der
Stadt/ ende leydden hem op het hoochste
des Berchs/ waer op hare Stadt ghetim-
mert was/ op dat sy hem souden van bouen
neder worpen.
30 Ende hy doort midden van hen door ge-
gaen zijnde/ ginck henen.
31 p Ende quam af tot Capernaum de stadt p mat.4.13.
Galilee/ en leerdese op de Sabbath dagen. Marc.1.21.
32 q Ende sy verwonderden hen ouer zijne q mat.7.28.
leere/ want zijn woort was met macht. De besete
33 r En inde Vergaderinghe was een man wort ghe-
hebbende eenen Geest eens onreynen Duy reynicht.
uels/ ende riep wt met luyder stemme/ r Mar.1.23
34 Segghende: Ey/ wat hebben wy met v De Duyuel
te doen/ Jesu van Nazareth? Zijt ghy ghco- kent Chri-
men om ons te verderuen? Jc kenne v wie stum/ maer
ghy zijt/ namelick/ de Heylighe Godes. hy verwerpt
35 En Jesus strafte hem/ en seyde: Swijcht/ hem/ en zij-
ende gaet wt van hem. Ende de Duyuel nen lof ende
wierp hem in het midden ende voer wt van zijn ghetuy
hem/ sonder hem te schaden. ghenisse.
36 En daer quam een verschrickinghe ouer
allen/ ende sy spraken te samen tot malcan-
deren/ segghende: Wat woort is dit: want
met ghewelt ende cracht ghebiedt hy den
onreynen Gheesten/ ende sy varen wt.
37 Ende het gheruchte van hem ghinck wt
in allen plaetsen des omliggenden Lants.
38 s Ende als Jesus was upghestaen wt s Mat.8.14
der Vergaderinghe/ quam hy in het huys Mar.1.29.
Simonis/ ende Simonis wijfs moeder Petri schoō
was met eener grooter coortsen beuangen: moeder
ende sy baden hem voor haer. wort ghe-
39 Ende hy stont ouer haer/ ende strafte de sont.
coortsen/ ende de coortse verlietse/ en sy stont
haestelick op/ ende diende hen.
40 t Ende als de Sonne onder was/ alle die Allerhande
siecken hadden met menigherley siecten/ siecke wor-
brachtense tot hem: en hy leyde eenen yege den ghene-
licken de handen op/ ende maeckese gesont. sen.
41 u Daer voeren oock Duyuelen wt velen t Mat.8.16
roepende ende segghende: Ghy zijt Chri- Marc.1.32.
stus de Sone Godts. En hy straftese/ ende De Duyue-
en lietse niet spreken/ x want sy wisten dat len beiyden
hy Christus was. Christum.
42 y Ende als het dach gheworden was/ u mat.1.34.
ginc hy wt/ ende quam na een woeste plaet- ende 3.11.
se: ende de scharen sochten hem/ ende qua- x Ofte/ dat
men tot hem/ ende hielden hem dat hy van y mar.1.35.
hen niet gaen en soude.
43 Ende hy seyde tot hen: Jck moet oock
den anderen Steden het Coninckrijcke
Godts Euangelizeren: want hier toe ben
ick wtghesonden.
44 Ende hy predicte in de 3 Vergaderin- 3 Synago-
ghen Galilee. gen.

Dat v. Capittel.

1. Christus leert wt het Schipken/ 4. trecht Simonem ende zijne medeghesellen tot hem door den vanck der visschen/ 12. geneest eenen Melaetschen/ 18. ende eenen Gichtigen/ 27. roept Leui ende de Sondaers/ 33. ende ontschuldicht de zijne/ aen gaende het vasten.

1 Ende a het gheschiedde/ als hem het Christus
volck ouervil om het woort Godts te leert wt het
hooren/ ende hy stondt byder Zee Gen- Scheepken.
nezareth. a Matthe.
2 Ende sach twee Scheepkens by der Zee 4.18.
staen/ ende de Visschers warender wtghe- Mar.1.16.
gaen/ ende spoelden hare Netten.
3 Ende hy ghinck in een van die Scheep-
kens/ het welcke Simonis was/ ende

badt hem / dat hijt wat vanden Lande afstuerde: ende sittende/leerde hy de Scharen wt het Scheepken.

b Jos.21.6.
De Visschers / Petrus met Jacobo en Joanne werden gheroepen.
c Gr. Voorstander.

4 Ende als hy af liet te spreken / seyde hy tot Simon: b Stiert af nae de diepte ende worpt uwe Netten wt om te vanghen.

5 Ende Simon antwoordde / ende seyde tot hem : c Meester wy hebben den gheheelen nacht ghearbeydt / ende niet ghevanghen . Doch op uwe woordt sal ick het Net wt worpen.

6 Ende als sy dat ghedaen hadden / beslo-ten sy een groote menichte van Visschen: ende haer Net scheurde.

7 Ende sy wenckten hare medegheselllen/ die in het ander Scheepken waren / dat sy quamen/ en hen holpen: Ende sy quamen/ ende vulden beyde de Scheepkens/ soodat sy sonckten.

8 Als Simon Petrus dat sach / viel hy Jesu aen de knien/ segghende: Heere/ gaet wt van my/ want ick ben een sondich mensche.

9 Want verschrickinge hadde hem bevangen/ ende alle die met hem waren / over den vanck der visschen die sy gevangen hadden:

10 Desghelijcks oock Jacobus ende Joannes de kinderen Zebedei / die Simons medeghesellen waren. Ende Jesus seyde tot Simon : En vreest niet: Van nu voort sult dy d menschen vanghen.

d Jer.16.16
Ezech.47.9
e Matthe.4.20. ende 19.27.
Mar.10.28
Luc.18.28.
f Mat.8.2.
Mar.1.40.

11 Ende als sy de Scheepkens te Lande ghestiert hadden / e verlieten zijt al/ ende volchden hem na.

12 f Ende het gheschiedde / als hy in een Stadt was / siet/ daer was een Man vol melaetscheydt / de welcke/ als hy Jesum sach / viel hy op zyn Aensicht / ende badt hem segghende : Heere/ so ghy wilt/ condt ghy my reynighen.

De Melaetsche wordt ghereynicht.

13 Ende hy streckte de handt wt / ende raeckte hem/ segghende: Ick wil / wordt ghereynicht. Ende terstondt scheydde de melaetscheyt van hem.

14 Ende hy geboodt hem/ dat hijt niemande segghen en soude : maer (seyde hy) gaet henen / verthoont v seluen den Priester/ ende offert voor uwe reyninge/ g ghelijck Moses gheboden heeft / hen tot een ghetuyghenisse.

g Leuit.13.2. ende 14.2.

15 Maer het gheruchte van hem werdt dies te meer verbreydt: ende vele Scharen quamen tesamen / om hem te hooren/ ende van hem ghenesen te worden / van hare cranckheden:

Christus in de Woestijnen.

16 Maer hy ontweeck in de Woestijnen/ ende badt.

17 Ende het gheschiedde op eenen dach/ dat hy leerde/ ende daer saten Phariseen en Leeraers des Wets / die wt alle Vlecken Galilee ende Judee/ en van Jerusalem ghecomen waren : ende de Cracht des Heeren was daer / om hen ghesont te maken.

De Gichtsiecke wort ghenesen.
h Mat.9.2
Mar.2.3.
Joan.5.5.
Act.9.33.
i Gr. setten

18 h Ende siet/ sommighe Mannen brachten op een bedde/ eenen Mensche/ die gichtsieck was / ende sochten hem in te brengen ende voor hem te i legghen.

19 Ende niet vindende waer sy hem inbrenghen mochten / overmidts de schare/ so clommen sy op het dach/ ende lieten hem door de tichelen neder/ met den bedde/ in het midden voor Jesum.

Gheloove.
Vergevinge der sonden.

20 Ende als hy haer gheloove sach / seyde hy tot hem : Mensche uwe sonden zijn v vergheuen.

k Ofte/ onghodlick.
l Job 14.4.
Psal.32.5.
Esa.43.25.

21 Ende de Schriftgheleerde en de Phariseen begonsten te overleggen/ seggende: Wie is dese die daer k lasteringe spreeckt? l wie can de sonden vergeven/ dan God alleen?

22 Als Jesus haer ghedachten bekende/ antwoordde hy/ ende seyde tot hen: Wat overlegt ghy in uwe herten?

23 Welck is lichter te segghen : Uwe sonden zijn v vergheuen : of te seggen: Staet op ende wandelt?

24 Ende op dat ghy weet / dat de Sone des menschen / macht heeft op der Aerden de sonden te vergheuen/ (seyde hy tot den Gichtsiecken) Ick segge v : Staet op/ neemt v beddeken op/ ende gaet in v huys.

25 Ende hy terstondt opstaende voor hen allen/ nam op zyn Bedde/ daer hy op ghelegen hadde/ ende ginck henen in zyn huys/ Godt prijsende.

26 Ende sy werden alle met verschrickinghe bevanghen ende prysen Godt : ende werden vol vreesen / segghende : Wy hebben heden ongelooffelicke dingen ghesien.

Mattheus wordt gheroepen.
m Mat.9.9
Mar.2.14.

27 m Ende daer nae ghinck hy wt : en sach eenen Tollenaer/ genaemt Levi sittende op den Tol/ en seyde tot hem: Volcht my na.

28 Ende hy opstaende/ verliet het al/ ende volchde hem nae.

n Luc.15.1.

29 Ende Levi bereydde hem een groote Maeltijdt in zijnen huyse : n ende daer was een groote Schare van Tollenaren / ende andere die met hem ter Tafel aensaten.

30 Ende hare Schriftgeleerden ende Phariseen murmureerden teghen zijne Discipulen/ seggende : Waerom eet en drinckt ghy met de Tollenaren ende Sondaren?

31 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen: Die gesont zijn/ en behoeven des Medecynmeesters niet/ maer die cranck zijn.

Rechtveerdighe Sondaers.
o Luc.19.10.
1.Tim.1.15.

32 o Ick en ben niet gecomen om de Rechtveerdighe te roepen/ maer de Sondaers tot bekeeringhe.

p mat.9.14.
Marc.2.18.
q Esai.62.5.
2.Cor.11.2.
Hy voorseyt der Apostelen druck en vasten nae zijne heenreyse.

33 p Ende sy seyden tot hem : Waerom vasten Joannis Discipulen dickwils/ ende bidden vele/ desgelijcks oock der Phariseen Discipulen / ende uwe Discipulen eten ende drincken?

34 Hy seyde tot hen: q Condt ghy de Bruyloftes kinderen (soo langhe als de Bruydegom met haer is) doen vasten?

35 Maer de daghen sullen comen / als de Bruydegom van hen sal wechgenomen zijn/ dan sullen sy vasten in die daghen.

36 En hy seyde tot hen een gelijckenisse: Niemandt en set eenen lap van eenen nieuwen cleede/ aen een out cleet: anders scheurt oock het nieuwe dat oude/ en de lap vanden nieuwen en coemt niet den ouden niet over een.

r Sap.1.4.
Actu.2.4.

37 Ende niemandt en doet r nieuwen wijn in oude Ledersacken: anders / de Nieuwe wijn scheurt de Ledersacken/ ende wort wt ghestort/ en de Ledersacken verderuen.

38 Maer men moet nieuwen wijn in nieuwe Ledersacken doen / en sy worden beyde te samen behouden.

39 Ende niemandt die den ouden drinckt / wil terstondt nieuwen: want hy seyt; De oude is beter.

Dat vj. Capittel.

1. Christus beschermt alsoo wel het werck zijnder Discipulen / als het zijne/ aengaende den Sabbath / 12. ghewaeckt hebbende in den ghebede / verkiest ende noemt zijne Apostelen. 18. geneest de Scharen/ 20. en leertse waer in het geluc of ongeluck geleghen is/ 27. en zijne vyanden lief te hebben/ 37. en niet lichtveerdelick te oordeelen/ 41. ende alle gheveynstheyt te vlieden.

a Mat.12.1
Mar.2.23.
Deut.23.25
b Dat is/ Op den tweeden Sabbath/ die so hooge was als den eersten. Leuit.23.6.

1 HEt a gheschiedde op eenen b tweeden eersten Sabbath/ dat hy door het ghesaeyde ginck/ ende zijne Discipulen pluckten Ayren/ ende atense/ die wrijvende in hare handen.

c Exo.20.10
d 1. Samu. 21.6.

2 Ende sommighe der Phariseen seyden
tot hem: Waerom doet ghy c dat niet ghe-
oorloeft en is te doen op den Sabbath?
3 Ende Jesus antwoordde hen / ende sey-
de: Hebt ghylieden oock niet ghelesen wat
d Dauid dede / doe hem hongherde/ende
den ghenen die met hem waren?
4 Hoe hy in het huys Godts ghinck/ ende
de Thoonbrooden nam/ en atse / ende gaffse
oock den genen die met hem waren: welcke
Brooden niemande gheoorloeft en waren te
eten/ e dan alleenlick den Priesteren?

e Exo.29.34
Leui.8.31.
ende 24.9.
f Mat.12.8
Mar.2.28.

5 Ende hy seyde tot henlieden: f De Sone
des menschen is een Heere oock ouer den
Sabbath.

g Mat.12.9
Mar.3.1.
De dorre hant wordt ghesont.

6 g En het geschiedde op eenen anderen
Sabbath/ dat hy inde vergaderinge ginck
ende leerde. Ende daer was een mensche/
wiens rechter handt dorre was.
7 Ende de Schriftgheleerde ende Phari-
zeen wachteden op hem/of hy oock op den
Sabbath heelen soude / op dat sy een be-
schuldinghe teghen hem vonden.

Christus wiste de gedachten.

8 Ende hy kende hare ghedachten / ende
seyde tot den Mensche / wiens handt dor-
re was: Heft v op/ ende staet int midden.
Ende hy opghestaen zynde/ stont daer.

h † Anders ick sal v vragen/ wat is gheoorloeft op dē Sabbath/ etc.
Ofte/ Wat? Ist gheoorloeft/ etc.

9 Ende Jesus seyde tot hen: h † Ick sal v
lieden wat vragen: Ist gheoorloeft op den
Sabbath goet te doen / oft quaet te doen?
et leuen te behouden/ oft te verderuen?
10 Ende hy sach se rontomme aen/ ende sey-
de tot den mensche: Strecht v handt wt.
Ende hy dede also: i ende zijn handt werdt
weder ghesondt ghestelt ghelijck de ander.

i 1.Re.13.6.

11 Ende sy werden vol ontsinnicheydts/
ende spraken met malcanderen/ wat sy Je-
su doen souden.

k Matthe. 14.23.

12 k Ende het gheschiedde in die daghen/
dat hy wt ghinck op den berch om te bid-
den/ ende hy bleef ouer nacht in zynen ghe-
bede tot Godt.

l Mat.10.1.
Marc.3.13.
ende 6.7.
Luc.9.1.
m Dat is/ wtgesondē Boden.

13 l Ende als het dach was / riep hy zijne
Discipulen/ ende verkoos wt haer twaelue/
die hy oock m Apostels noemde.
14 Namelick/ Simon/ die hy oock noem-
de Petrum/ ende Andreas zyn Broeder: Ja-
cobus ende Johannes: Philippus / ende
Bartholomeus:
15 Mattheus ende Thomas: Jacobus Al-
phei sone/ ende Simon / genaemt Zelotes:

n Ouerlinck

16 Judas Jacobi / ende Judas n Ischa-
rioth/ (die oock de Verrader was.)

o Mat.4.25.
Mar.3.7.

17 o Ende hy afghecomen met hen / stont
op een vlacke plaetse/ ende de Schare zijner
Discipulen / ende een groote menichte des
volcks van geheel Judea ende Jerusalem/
ende van Tyro ende Sydon aen der Zee.
18 De welcke ghecomen waren om hem te
hooren/ ende van hare crancheden ghenesen
te worden: oock die van onreyne Geesten
ghequelt waren: ende sy werden ghesont.

p Mat.5.2
Bedruckte om Christi wille.

19 Ende alle de Schare sochte hem te raken/
want daer ginck cracht wt van hem/ ende hy
heeldese alle.

q Esa.65.13.
r Esai.61.2.
ende 66.10.
s Mat.5.12.
1.Petr.2.19.
ende 3.14.
ende 4.14.
t Dat is/ in den Ban doen.
u Act.5.41.
x Act.7.51.
y Rijcken dezer wereldt.

20 p En hy sloech zijne ooghen op ouer zijne
Discipulen/ ende seyde: Salich zijt ghy Ar-
me/ want uwe is het Coninckrijcke Godts.
21 q Salich zijt ghy die nu hongher lijdt:
Want ghy sult versaedt worden. r Salich
zijt ghy die nu weent: Want ghy sult lachen.
22 s Salich zijt ghy / als v de menschen
haten/ ende t afscheyden / ende versmaden/
ende uwen Naem als quaet verworpen om
des menschen Soons wille:
23 u Verblijdt v in dien daghe / ende ver-
heucht v/ want siet/ uwen loon is groot in
den Hemel. x Want desghelijcks deden ha-
re Vaders den Propheten.

p Amos 6.1
Syrac. 31.8
z Esa.65.13.
a Gr. opgevult.
b Jaco.4.9
ende 5.1.

24 Maer en tegen/ wee v y ghy Rijcke: want
ghy hebt uwen troost.
25 z Wee v die a versaet zijt: want ghy sult
hongheren. Wee v ghy die lacht: b want
ghy sult treuren ende weenen.
26 Wee v / als v de menschen prijsen/ want
desghelijcx deden hare Vaders den valschen
Propheten.

Menschen lof.
Lydtsaemheyt.
c Exo.23.4.
Prou.25.21.
Mat.5.44.
Rom.12.20.
1.Cor.4.3.
d Luc.23.34.
e Act.7.60.
f Mat.5.39
Deut.15. 7.
Tobie 4.7.
Syrach.4.1
g Tob.4.16
Mat.7.12.
h mat.5.46.

27 Maer ic segge v die toehoort: c Hebt lief
uwe vyanden: Doet wel den ghenen die v
haten.
28 Segent de gene die v vervloecken: d Bid
det voor de ghene die v ouerlast doen.
29 e Wie v aen deen wanghe slaet/ dien biet
ooc dander: ende wie v den Mantel neemt/
dien weygert oock den Rock niet.
30 f Gheeft eenen yeghelicken wie v bidt.
Ende wie v het uwe neemt / en eyscht het
van hem niet weder.
31 g Ende ghelijck ghy wilt dat v de men-
sche doē sullē/ doet ghy hen ooc desghelijcx.
32 h Want in dien ghy lief hebt / die v lief
hebben/ wat danck hebt ghy? wāt de Son-
daers hebben oock lief die hen lief hebben.
33 En in dien ghy den ghenen goet doet/ die
v goet doen/ wat danc hebt ghy lieden: want
de Sondaers doen oock het selue.

i Deut.15.8

34 i Ende in dien ghy lieden den ghenen
leent/ van den welcken ghy hoopt weder-
om te ontfanghen / wat danck hebt ghy-
lieden? want de Sondaers leenen ooc den
Sondaren / op dat sy diergheliycke weder
ontfanghen.
35 Maer hebt uwe vyanden lief/ ende doet
wel/ ende leent sonder yet daer van te ho-
pen / ende uwen loon sal groot wesen/ ende
ghy lieden sult k kinderē des Alderhoochstē
wesen: want hy is goedertieren ouer de on-
danckbare ende boose.

Men moet zijne vyanden ooc lief hebben.
k mat. 5.45.
Doet gelijc ghy wilt hebben.
l Matt.7.1.
Rom.2.1.
m Pro.10.22
ende 19.17.
n Mat. 7.2
Mar 4.24.
o Esa.42.19
Mat.15.14.

36 Waerom weest barmhertich/ gelijck oock
uwe Vader barmhertich is.
37 l Oordeelt niet / ende ghy lieden en sult
niet gheoordeeldt worden. Verdoemt niet/
so en sult ghy liedē niet verdoemt worden.
Vergeeft/ en v lieden sal vergeuen worden.
38 m Gheeft/ ende v lieden sal ghegheuen
worden: een goede / ghedruckte/ ende ghe-
schudde ende ouervloedighe Mate/ sullen
sy in uwen schoodt gheuen. n Want met
der seluer Maten daer ghy mede metet sal
v lieden weder ghemeten worden.
39 Ende hy seyde hen een ghelijckenisse
o Can oock de Blinde den blinden leyden?
en sullen sy niet beyde inde grachte vallen?

p mat.16.24
Joan.13.16.
ende 15.20.
q Ofte/ een yegelick sal volmaeckt wordē/ als hy is gelijc zijn Meester.
r Mat.7.3.
s Pro.18.17.
De Boom wort aē de vrucht bekent.
t Mat. 7.17
ende 12.33.
u Mat.7.16
Het herte wort aen de vrucht bekent.
x Mat.12.35

40 p De Discipel en is bouen zynē Mee-
ster niet/ maer q soo wie een volcomē Dis-
cipel is / sal wesen ghelijck zijn Meester.
41 r Wat siedy den Splinter die in ws broe-
ders ooge is/ ende den Balck die in v eygen
ooghe is/ en bekendy niet.
42 Of / hoe condy tot uwen Broeder seg-
ghen: Broeder/ laet my den splinter (die in
v ooge is) wt doen/ die ghy selue den Balc
die in v eygen ooge is/ niet en siet? Ghy ge-
veynsde/ s worpt eerst den balck wt uwe
ooge/ ende dan sult ghy wel sien den Splin
ter (die in ws Broeders ooge is) wt te wor-
pen.
43 t Want het en is gheen goet boom/ die
quade vruchten draecht: noch gheen quaet
boom/ die goede vruchten draecht.
44 Want een yegelick Boom wordt wt zij-
ne vruchten bekent. u Want men verga-
dert geen Vygen vande Doornē/ noch men
snijdt geen Wijndruyuē van Bremen.
45 x Een goet mensche brengt goet voort/
wt den goeden Schat zyns herten: en een
quaet mensche / brengt quaet voort wt
den quaden schat zyns herten. Want/

Die dē wil- ·· wt de ouervloedicheyt des herten spreeckt
Gods doen. zynen mondt.
p Mala.1.6 46 p Wat noemt ghy lieden my Heere/ Hee-
Matt.7.21. re/ eñ en doet niet het gene dat ick segge?
ende 25.11. 47 Wie tot my coemt / ende myne woorden
Luc.13.23. hoordt/ende die doet :ick sal v toonen wien
Rom.2.13. hy ghelijck is.
Jacob.1.22 48 Hy is gelijck een mensche / die een huys
timmerde / ende groef ende verdiepte/ en de
leyde het Fondament op de Steenrotze:
Als nu dan een opuloedt quam / ende de
stroom teghen dat huys sloech / en conde
hijt niet beweghen : want het was op een
Steenrotze ghefondeert.
Die dē wil- 49 Maer wie myne Woorden ghehoordt/
le Godts nz ende niet ghedaen en sal hebben/ die is ghe-
en doen. lijck een man die zijn huys timmerde op de
Aerde/ sonder fondament : ende de Water-
stroomen sloeghen daer tegen ende het viel
z Of scheu- terstondt/ ende den z val des seluen huys
re. was groot.

Dat vij. Capittel.

2. Jesus gheneest den knecht des Hooft-
mans ouer hondert/ 11. verweckt den Soon
der Weduwe/ 22. antwoordt den genen die
Joannes tot hem sandt / ende prijst hem/
33. straft de ongheloouicheydt der Joden/
37. ende vergheeft eender Vrouwen de son-
den in Simons huys.

Des Hooft-
mās knecht 1 Als hy nu alle zijne Woorden volejndt
wordt gesont haddel/ in de ooren des volcx/ a ghinck
a Mat.8.5. hy in tot Capernaum.
2 Ende een Dienstknecht eens Hooftmans
ouer hondert was tot op het steruē cranck/
den welcken hy lief hadde.
3 Ende als hy van Jesu hoorde/ sandt hy
tot hem de Ouderlingen der Jodē/ bidden-
de hem dat hy quame / ende zynen Dienst-
knecht ghesondt maeckte.
4 Ende als dese tot Jesum quamen/baden
sy hem neerstelick/ segghende : Hy is weer-
dich dat ghy hem dat doet /
5 Want hy heeft onse volck lief/ eñ hy heeft
b Dat is/ selue ons een b Synagoge ghetimmert.
vergader- 6 Ende Jesus ghinck met hen. Ende doe
huys/ oft hy nu niet verre vandē huyse en was/ sandt
Kercke/ de Hooftman Vrienden tot hem/ seggende:
Heere/ en vermoeyt v niet: Want ick en ben
niet weerdich / dat ghy onder myn Dack
incomet.
7 Daeromme en hebbe ick oock my seluen
niet weerdich geacht tot v te comen: Maer
c Grier/segt c spreeckt het woordt / ende myn knecht sal
met den ghesont worden.
woorde/ 8 Want ick ben een Mensche onder de
d of/macht/ d Ouerheydt ghestelt/ende hebbe onder
my Crijchsknechten / ende segghe tot den
desen: Gaet / ende hy gaet. Ende tot den
anderen : Coemt/ ende hy coemt : ende tot
mijnen Dienstknecht : Doet dat/ ende hy
doet het.
9 Jesus dit hoorende / verwonderde hem
zijnder/ ende hem omkeerende/ seyde tot der
Schare die hem naeuolchde: Ick segghe v
lieden/ ick en hebbe so groot geloove in Js-
rael niet ghevonden.
10 Ende die ghesonden waren /wederom te
huys comende /vonden den Dienstknecht
die cranck geweest hadde/ ghesont.
11 Ende het gheschiedde daer nae / dat hy
ghinck na een stadt ghenaemt Naim/ende
vele van zijne Discipulen / ende een groote
Schare ginghen met hem.
12 Ende als hy by de poorte der Stadts
quam/ siet/ soo werdt daer een Doode wt-
ghedragen / die een eenich ghebooren Sone
zyns Moeders was/ eñ sy was Weduwe/
ende daer was een groote Schare wt der
Stadt met haer.
13 Ende doe de Heere haer sach / werdt hy Der Wedu-
beroerdt met Barmherticheydt ouer haer/ wen sone
ende hy seyde tot haer: Weent niet. wordt ver-
14 Ende quam by/ende raeckte de Bare/ eñ weckt te
de Draghers stonden stille : ende hy seyde: Naim.
Jongelinck ick segghe v: e Staet op. e Act.9.40.
15 Ende de Doode sat op/ ende beghonst te
spreken. Ende hy gaf hem zyner moeder.
16 Ende een vreese heeft hen allen beuan-
ghen/ ende presen Godt/ segghende: f Daer f Luc.24.19
is een groot Propheet onder ons opghe- Joan.4.19.
staen/ g eñ God heeft zijn volck besocht. ende 6.14.
17 Ende dit Woordt van hem werdt ver- ende 9.17.
breydt in gheheel Judea/ ende in alle den g Luc.1.68.
omliggenden Lande. Joannis
18 h Eñ de Discipulen Joannis bootschap- sendt zyne
ten Joanni van alle dese dinghen. Discipulen
19 Ende Joannis riep twee van zijne Dis- tot Christū.
cipulen/ende sandtse tot Jesum/ seggende: h Mat.11.2
Zijdt ghy die daer comē soude/ oft verwach
ten wy eenen anderen?
20 Als dese Mannen tot hem quamen /
seyden sy : Joannes de Dooper heeft ons
tot v wt gesonden/ segghende: Zijt ghy die
daer comen soude/ oft verwachten wy eenen
anderen?
21 Te dier seluer vre/ heelde hy vele van siec-
ten ende plaghen/ ende boose Gheesten/ eñ
vele Blinde gaf hy het gesichte.
22 Ende Jesus antwoordde / ende seyde :
Gaet ende bootschapt Johanni /wat ghy-
lieden ghesien ende ghehoordt hebt: i dat i Esa.29.18.
de Blinde sien / de Crepele wandelen/ de ende 35.5.
Melaetsche gereynicht worden / de doone ende 61.1.
hooren/ de Doode opstaen / ende de Arme
worden ghe-Euangelizeert.
23 Ende salich is hy/ die aen my niet gheer-
ghert en wordt.
24 k Ende als de l Boden Joannis wech Het getuy-
ghegaen waren/ begonst hy tot de Scharen genisse Chri
te spreken van Joanne: Wat zijt ghy liedē sti van Jo-
wtghegaen inde Woestijne om te sien? een anne.
Riet dat vandē winde beweecht wordt? k Mat.11.7
25 Maer wat zijt ghy lieden wtghegaen l Griecx/
om te sien ? eenen Mensche met saechte Enghelen.
cleederen becleedt? Siet / die in cierlicke
cleedinghe ende wellust leuen / zijn in der
Coninghen Houen.
26 Maer wat zijt ghy lieden wtghegaen
om te sien? eenen Propheet? Ja ick segghe
v lieden/ oock meer dan een Propheet:
27 Hy is de ghene daer van geschreuen is ?
m Siet/ ick sende mynen n Enghel voor v m Mala.3.1.
aensichte/ die uwen wech bereyde voor v. Marc.1.2.
28 Want ick segge v lieden: Onder die van n Dat is/
Vrouwen geboren zijn/ en isser gheen meer- Bode.
der Propheet / dan Joannes de Dooper:
maer die minder is in het Coninckrijcke
Godts / is meerder dan hy.
29 Ende alle het volck ende de Tollenaers
die met Joannis Doop ghedoopt waren/
dit hoorende/ rechtueerdichden God.
30 Maer de Pharizeen eñ de geleerde inder
Wet/ van hem niet gedoopt zijnde/ hebben
tegen henseluen dē Raet Gods versmaedt.
31 o Ende de Heere seyde: Wien sal ick dan o Mat.11.16
de menschen van desen geslachte gelijcken ?
ende wien zijn sy ghelijck?
32 Sy zijn ghelijck de kinderen / die op de
marckt sitten / ende roepen tot malcande-
ren/ende seggen: Wy hebben v op de fluyte
ghespeelt / ende ghy en hebt niet ghedanst.
Wy hebben v claechlieden gesongen/ ende
ghy en hebt niet gheweent.
33 p Want Joannes de Dooper is gecomē p Mat.3.4.
noch broot etende / noch wijn drinckende: Marc.1.6.
ende ghy lieden segt: Hy heeft den Duyuel.

De Sone.

34 De Sone des menschen is gecomen/ eten-
de ende drinckende: ende ghy lieden segt:
Siet daer een mensche die een Vraedt ende
Wijnsupper is / ende een vrient der Tolle-
naren ende Sondaren.
35 Maer de wijsheydt is gherechtveerdicht
van alle haer kinderen.
36 q Ende een vanden Phariseen badt hem
dat hy met hem ate: ende hy ginck in des
Phariseen huys. ende sat aen.
37 Ende siet, een vrouwe inde stadt/ de welc-
ke een Sonderesse was, als sy vernomē had-
de dat hy in des Phariseens huys ter Tafel
sat/ bracht sy een r glas met salue.
38 Ende staende van achter aen zijn voeten/
beghonste weenende zijn voeten nat te ma-
ken met hare tranen / eñ sy droochdese met
den hayre haers hoofts: eñ kuste zijn Voe-
ten, ende salfdese met der salue.
39 Ende dit siende de Phariseus die hem
ghenoodt hadde/ sprack by hemseluen/ seg-
ghende: s'waer dese een Propheet/ soo sou-
de hy doch wel weten / wie / ende wat sy
voor een wijf ware/ die hem raeckt/ want sy
is een Sonderesse.
40 Ende Jesus antwoordde / ende seyde tot
hem: Simon/ ick hebbe v wat te segghen.
Hy seyde: Meester/ Segt.
41 Een Wtleener/ seyde Jesus/ hadde twee
Schuldenaers / ende de een was hem vijf
hondert Penninghen schuldich / ende de
ander vijftich.
42 Ende als sy niet en hadden om te beta-
len/ schanck hy het hen beyden quyte. Segt
my: Wie van dese twee sal hem meest lief
hebben?
43 Simon antwoordde / ende seyde: Ick
meyne / dien hy meest quydt gheschoncken
heeft. Ende hy seyde tot hem: Ghy hebt
recht gheoordeelt.
44 Ende hy ghekeert zijnde tot de vrouwe/
seyde tot Symon: Siedy dese vrouwe? Ick
ben in v huys ghecomen/ ende ghy en hebt
my gheen water ghegheuen tot mijne voe-
ten: maer dese heeft mijne voeten met tra-
nen ghenet / ende met den hayre haers
hoofts ghedroocht.
45 Ghy en hebt my gheenen kus gegheuen:
Dese van dat sy hier in gecomē is/ en heeft
niet af gelaten mijne voeten te kussen.
46 Ghy en hebt mijn hooft niet ghesalft
met Olie. Dese heeft mijne Voeten met
salue ghesalft.
47 Daerom segghe ick v: Haer zijn veel son-
den vergheuen / want sy heeft seer lief ghe-
hadt: maer dien weynich vergeuen wordt/
die heeft weynich lief.
48 Ende hy seyde tot haer: De sonden zijn
v vergheuen.
49 Eñ die daer tsamen ter Tafel saten / be-
gonsten te seggen by henseluen: Wie is de-
se, die oock de sonden vergheeft?
50 Eñ hy seyde tot der vrouwe: V gheloone
heeft v gheholpen/ gaet henen in vrede.

Christus.
Christus eet met Simon den Phariseus.
q mat. 26.6 Marc. 14.3. Joan. 11.2. ende 12.3.
r Griecx/ Alabastron vat.
De Sondaresse wascht de voeten Christi met hare tranē.
s Luce. 15.2.
Ghelijckenisse van twee schuldenaren.
Dien meest vergheuen wordt / die heeft meest lief.
Vergeuinghe der sonden.

Dat viij. Capitteel.

5. Onder de ghelijckenisse des Zaedts/
16. ende des ontsteken lichts / prijst hy zijn
woordt/ 21. bekennende de ghene voor sijne
maghen / die dat selue bewaren/ 24. Stilt
den Tempeest / 27. verdrijft de Duyuelen
wt den mensche in de Swijnen/ 43. geneest
een vrouwe van dē bloetvloet/ 50. verweckt
de Dochter Jairi.

1 ENde het gheschiedde daer nae/ dat hy
reysde door Steden eñ Vlecken/ predi-
kende eñ verkondigende het Coninck-
rijcke Gods/ ende de twaelue met hem.

Christus verkondicht het Conincrijcke Gods

2 Ende sommighe vrouwen die van boose
geesten eñ cranckheden genesen waren, na-
melick Maria/ genaemt Magdalena/ a wt a Mar. 16.9
de welcke seuen Duyuelē wtgegaen waren.
3 Ende Joanna de huysvrouwe Chuse/ des be-
sorgers Herodis/ ende Susanna / ende vele
andere die hem diendē van hare goeden.
4 b Als nu een groot c Schare vergadert
was/ ende wt alle Steden tot hem gingen/
sprack hy door ghelijckenissen.
5 Een zaeyer ghinck wt zijn zaet te zaeyen:
eñ de wijle hy zaeyde / viel het eene by den
wech / ende het werdt vertreden / ende de
Vogelen c des luchts atent op.
6 Het ander viel op de Steenrotse / ende
als het voortgecomen was/ verdroochdet/
om dat het geen vochticheyt en hadde.
7 Het ander viel midden onder de Door-
nen/ ende de Doornen wiessen tsamen op /
ende verstickten t.
8 Het ander viel op een goede aerde: eñ als
het opgewassen was / bracht het hondert-
voudighe vrucht. Dit segghende riep hy:
Wie Ooren heeft om te hooren / die hoore.
9 d Ende sijne Discipulen vraechden hem/ d mat. 13.10
eñ seyden/ wat dese gelijckenisse ware. Mar. 4.10
10 Ende hy seyde / e v is ghegheuen te e 2Cor. 3.14.
verstaen de verborgentheden des Coninck- f Sap. 2.21.
rijcx Gods/ f maer den anderen in gelijcke- 2Corin. 3.14
nissen/ g op dat sy siende niet en sien / ende g Esai. 6.9.
hoorende niet en verstaen. Ezech. 12. 2.
11 h Dit is dan de ghelijckenisse: Het zaedt Joan. 12. 40
is het woordt Gods. Act. 28.26.
12 Die by den wech zijn / dat zijn de ghene Roma. 11.8.
die het hooren/ daerna coemt de Duyuel/ eñ h mat. 13 18
neemt het woordt wt haer herte op dat sy Mar. 4.13.
niet en souden gelooven/ eñ salich worden.
13 Ende die op de Steenrotse zijn/ dat zijn
die het Woordt met vreuchden ontfangen/
als sy dat hooren: eñ dese en hebben ghee-
nen wortel/ ende gelooven voor eenen tijdt/
eñ ter tijt der versoeckinghe vallen sy af.
14 Ende dat onder de Doornen valt / zijn de
ghene die het hooren / maer henen gaende
i worden sy verstickt door de Sorchvul-
dicheyt ende Rijckdom ende Wellusten des
leuens ende voldragen gheen vrucht.
15 Ende dat in de goede Aerde valt / zijn de
ghene die het woordt hooren / ende in een
goet fijn herte bewaren / ende in k volstan- i mat. 19.23
dicheyt vrucht en dragen. Mar. 10.23
16 l Niemandt als hy een keersse ontsteken Luce 18. 14.
heeft/ deckt die met een Vat/ noch setse onder 1 Tim. 6.17.
een bedde/ maer setse op dē m luchter/ op dat k Oft, lijdtsaemheydt.
de ghene die daer in comen/ het licht sien.
17 n Want daer en is niet verborghen dat l Mat. 5.15
niet openbaer en sal worden/ noch heyme- Mar. 4.21.
lick/ dat niet bekendt en sal worden / ende m of kandeler
int openbaer comen. n mat. 10.27
18 Daerom / siet hoe ghy lieden hoordt: Mar. 4 22.
Want wie daer heeft / dien sal ghegheuen Job. 12. 22
worden/ ende soo wie niet en heeft / dien sal o mat. 13.12
oock het ghene dat hy * meynt te hebben Mar. 4 24.
ghenomen worden. Luc. 19.26
19 p Ende sijn Moeder / ende Broeders * oft schijnt
quamen tot hem / ende en conden om der p mat. 12.46
Scharen wille by hem niet comen. Marc. 3.31.
20 Ende hem werdt ghebootschapt / ende
geseyt: V Moeder eñ uwe Broeders staen
buyten ende willen v sien.
21 Ende hy antwoordde eñ seyde tot hen:
q Mijn Moeder ende mijn Broeders zijn
dese / die Godts Woordt hooren / ende q Joā. 15.14
dat selue doen. 2 Cor. 5.16.
22 r Ende het gheschiedde op eenen dach / r Mat. 8.23
dat hy in een Schipken ghinck ende sijne Mar. 4. 35.
Discipulen met hem. Ende hy seyde hen:
Laet ons op de ander zijde des Meyrs va-
ren. Ende zy voeren af.

Vrouwen die Christo diendē van hare goedē.
b Mat. 13.3 Mar. 4. 2
De gelijckenisse van dē Zaeyer.
c Griecx/ Hemels.
Waer door de vrucht des Godlicken woorts verhindert wordt.
De Duyuel Versoeckinghe Sorchvuldicheyt. Rijckdom. Wellusten.
De Susters ende Broeders Christi

23 Ende dewijle zy scheepten/ sliep hy: ende
daer quam een Stormwint op het Meyr/
ende zy werden vol waters/ ende waren in
noot.

Christus gebiedt den Winden.

24 Ende doe ginghen sy tot hem/ eñ weck-
ten hem segghende: Meester/ Meester/ wy
vergaen. Ende hy stondt op / ende strafte
den windt ende de Watervaren: eñ zy hiel-
den op/ ende daer werdt een stilte.
25 Ende hy seyde tot hen: Waer is v gheloo-
ue? Ende zy vreesden/ ende waren verwon-
dert/ seggende tot malcanderen: Wie is doch
f Job 26.8 / Psal.107.25 / Esaie 51.20 — dese? f dat hy oock den Winde ende den Wa-
teren ghebiedt / ende sy zyn hem ghehoor-
saem.
t Mat.8.28 / Mar.5.1 — 26 t Ende zy scheepten nae der Gadarenen
landt/ het welcke teghen over Galilea is.
27 Ende als hy nu wt ghegaen was op het
Landt/ quam hem te ghemoete een man wt
der Stadt/ die van langhe tyt met Duyve-
len hadde beseten gheweest / ende en werdt
met gheene cleedinghe becleedt / noch en
bleef in gheene Huysen maer in de graven.

De Beseten wordt ghesont.

28 Ende als hy Jesum sach/ riep hy wt/ ende
viel voor hem/ seggende met luyder stemmē:
Wat hebbe ick met v te doen Jesu Sone
Godts des Alderhoochsten? Ick bidde v dat
ghy my niet en pijnighet.
29 Want hy geboot den onreynen Gheeste
dat hy van den mensche wtvaren soude/
want hy hadde hem lange tyt bevanghen:
ende hy werdt met keteenen ghebonden / eñ
met voeten bewaert/ maer hy brack de ban-
den/ ende werdt vanden Duyvel ghedreven
in de Woestyne.
30 Ende Jesus vraechde hem ende seyde:
Wat is uwen Naem? Hy seyde: Legio. Wat
daer waren veel Duyvelen in hem ghe-
varen.
31 Ende sy baden hem / dat hy hen niet be-
velen en soude in den Afgrondt te varen.
32 Ende daer was een kudde veler Swij-
nen weydende op den Berch/ ende de Duy-
velen baden hem/ dat hy hen liete in de sel-
ve varen: ende hy liet het hen toe.
33 Doe voeren de Duyvelen wt van den
mensche/ ende voeren in de Swijnen: ende
de kudde stortte van boven af met eenen
storm in het Meyr/ ende sy verdroncken.
34 Ende als de Herders saghen dat daer ge-
schiet was/ vloden sy: ende henen ghegaen
zijnde/ boodtschapten zyt inder Stadt/ ende
op den Lande.
35 Ende zy ghinghen wt om te sien dat daer
geschiet was/ eñ quamē tot Jesum / ende
vonden den mensche daer de Duyvelen wt
ghevaren waren/ sittende ghecleedt / ende
verstandich / by de voeten Jesu / ende sy
vreesden.
36 Eñ die het ghesien haddē/ vercondichden
De Gadarenen verworpen Christum. — hem/ hoe de besetene was verlost geworden
37 Ende de gheheele menichte des omligghen-
den landts der Gadarenen x baden hem/
x Act.16.39. — dat hy van hen wech ghinghe/ want sy wa-
ren met grooter vreese bevanghen: doe ginc
hy in het Schip/ eñ keerde wederom.
y Mar.5.18 — 38 y Ende de man van welcken de Duyve-
y Grieck/ by hem te zijn. — len wtghevaren waren/ badt hem y dat hy
by hem zyn mochte/ Maer Jesus sant hem
van hem/ segghende:
De Weldaden Godts moetmen vercondighē. — 39 Keert wederom in v huys / ende vertelt
hoe groote dinghen v Godt ghedaen heeft.
Ende hy ginck henen door de gheheele stadt/
predickende al wat hem Jesus ghedaen
hadde.
40 Ende het gheschiedede als Jesus weder-
om keerde/ heeft hem de schare ontfanghen/
z Mat.9.18. — want sy verwachteden hem alle.
Mar.5.22. — 41 z Eñ siet/ daer quam een Man genaemt
Jairus/ ende hy was een Overste der Sy-
nagoge/ eñ is Jesu te voete ghevallen/ bid-
dende hem dat hy in zyn huys quame.
42 Want hy hadde een eenighe dochter om-
trent twaelf Jaer oudt/ die stervende was.
Ende als hy derwaert ginck/ heeft hem de
schare verdronghen.
43 a Eñ een Vrouwe die twaelf Jaren v den — De vrouwe wordt van haer bloets ganck ghenesen.
bloetvloet ghehadt hadde/ ende hadde alle
haer e goet aen de Medicijnmeesters te co-
ste ghelegt / ende en conde van niemanden
ghenesen worden/
44 Dese quam van achter tot hem/ ende raec- — a Mat.9.20 / Marci 5.25 / b Lev.15.25.
te dē zoom syns cleedts: ende terstondt b is
de vloet haers bloets opghehouden.
45 Ende Jesus seyde c Wie heeft my ghe- — c Grieck/ leefrocht.
raeckt? Ende als sydt alle misseacten/ seyde — b Grieck/ stondt de vloet haers bloets.
Petrus/ ende die met hem waren: Meester
de scharen dringhen ende benauwen v/ ende
segt ghy/ wie ist die my geraeckt heeft?
46 Ende Jesus seyde: Yemandt heeft my
gheraeckt / want ick hebbe bekent dat een
cracht van my is wtgegaen.
47 Ende de Vrouwe siende dat het hem niet — Van Christo gaen crachten wt
verborgen was quam sy bevende/ ende viel
voor hem neder / ende verclaerde hem voor
alle den volcke/ om wat oorsake sy hem ge-
raeckt hadde/ ende hoe sy terstont ghesont
geworden was.
48 Eñ hy seyde tot haer: Dochter/ betrout/
v gheloove heeft v geholpen: gaet in vrede. — Het gheloove maeckt salich.
49 e Dewyle hy noch sprack / quam daer een
van den Oversten der Vergaderinghe/ hem
segghende: V Dochter is ghestorven/ wilt — e Mat.9.23 / Mar.5.35
den Meester niet moeyelick wesen.
50 Als Jesus dat hoorde / antwoordde hy — Christus eyschet gheloove.
hem/ ende seyde: En vreest niet/ gheloovet al-
leenlick/ eñ sy sal ghesont worden.
51 Ende als hy in het Huys quam/ en liet hy
niemandt daer in comē dan Petrum/ Jaco-
bum ende Joannem/ ende des kindts vader
ende moeder.
52 Ende sy beweendē ende beclaechdense al-
le/ ende hy seyde: En weent niet/ sy en is
niet gestorven/ f maer sy slaept. — f Joan.11.11
53 Ende sy belacheden hem / wetende dat sy — De doodt wordt door Christum in slaep verandert.
gestorven was.
54 Ende hy dreefse alle wt/ ende haer by der
handt genomen hebbende/ riep ende seyde:
Dochter staet op.
55 Ende haren Gheest keerde weder/ ende sy
stondt terstont op: ende hy beval datmen
haer te eten gheven soude.
56 Ende haer Ouders verschricten hem: ende
hy geboodt hen/ dat syt niemande segghen
en souden wat daer geschiet was.

Dat ix. Capittel.

1. De wtsendinghe der twaelven/ 12.
de vermenichfuldinge der vijf brooden ende
twee visschen/ 19. verscheyden meyninghen
van Christo/ 22. van syn lyden ende Opstan-
dinge/ 23. wat den mensche noodich is om — Christus sendt de Apostelen wt om te prediken
Christum te volghen/ 28. syn veranderinge/
38. de verlossinge des Beseten/ 48. van der
nedertheydt/ 52. Hoe seer Christus aller
menschen salicheydt begheert.

1 Ende a hy riep de twaelf Discipulen te- — a Mat.10.1 / Mar.3.13 ende 6.7. / Luce 6.13
samen/ ende gaf hen ghewelt ende macht
over alle Duyvelen/ ende om Sieckten
te genesen.
2 b Ende sandtse wt te prediken het Co- — b Mat.10.7. / c Mat.10.9. / Marc 6.8. / Luce 22.35
ninckrijcke Godts / ende de Krancken ghe-
sondt te maken.
3 Ende seyde tot hen: c Neemt niet tot den
wech/ noch d 1 stocke/ noch male/ noch broot — d Anders/ stock.
noch gelt/ noch twee rocken.
4 Ende tot wat huys ghy lieden ingaen sult/ — e gr. eñ gaet vā daer wt.
blijft daer/ e tot dat ghy van daer wt gaet.

Ende

f mat. 10. 14 5 f Ende wie v lieden niet en ontfangt/
Mar. 6. 11. gaet wt van die Stadt / ende schudt het
Luce 10. 11. stof van uwe voeten/tot een ghetuychenisse
Act. 13. 51 teghen hen.
ende 18. 6. 6 Ende sy wtgegaen zijnde hebben door de
Vlecken ommegegaen/euangelizerende en=
de ghesondt makende ouer al.
g mat. 14. 1 7 g Herodes de Viervorst verhoorde al
Mar. 6. 16. wat van hem geschiede/ende h was twyfel=
h Oft/ hy en moedich/ daer om dat van sommighen ghe=
wist daer seydt werdt/dat Johannes vanden dooden
gheenen was opgestaen.
raet tegen. 8 Ende van sommighe/ dat Elias geopen=
baert was : ende van anderen/dat een van
den ouden Propheten opgestaen was.
9 Ende Herodes seyde: Jck hebbe Joan=
nem onthooft/ wie is nu dese van welcken
ick sulcx hoore? Ende sochte hem te sien.
i Mat. 6, 31 10 i Ende de Apostelen wederom ghecomen
zynde/vertelden hem al wat sy gedaen had=
k mat. 14. 13 den/ k en als hyse tot hem genomen hadde/
Mar. 6. 31 weeck hy bezyden/in een woeste plaetse der
Stadt/ geheeten Bethsaida:
11 Ende als de scharen dat bekenden/volch=
den sy hem nae/en hy ontfinckse/ ende sprac
tot hen van den Conincrijcke Godts / ende
heeldese die heelinge van noode hadden.
l Griecx/ 12 Ende de dach begonste te l vallen : ende
neygen. de twaelue tot hem comende / seyden hem :
Laet de Scharen van v / dat sy gaen in de
Vlecken ende Dorpen/ die rontom zyn/ en=
de herberghe en spyse vinden: want wy zyn
hier in een woeste plaetse.
m mat. 14. 16 13 m Ende hy seyde tot hen/Gheeft ghy hen
Marc. 6. 37 te eten. Sy seyden: n Wy en hebben niet
n Joan. 6. 9 meer dan vyf brooden ende twee visschen/
ten sy dat wy gaen ende coopen spyse voor
al dit volck.
o 1 Sa. 9. 13 14 Want daer waren ontrent vijf duysendt
p Oft/ seyde mannen. Ende hy seyde tot synen Disci=
lof daer pulen : Doetse neder sitten by vyfteghen in
ouer. elcke rate.
5000. man= 15 Sy deden also/en dedense alle neder sitten.
nen worden 16 Ende hy de vijf brooden ende twee vis=
met vijf schen genomen hebbende / sach op nae den
brooden Hemel o ende p segendese/ ende brackse/ en=
ghespijst de gaffse den Discipulen om der Schare voor
q Mat. 16. 13 te legghen.
Mar. 8. 27. 17 En sy aten alle/ende werdden versadicht:
Des volcx en daer werdt opgenomen dat hen van den
meyninghe brocken ouergheblenen was/twaelf korven.
van Christo 18 q Ende het ghesciedde doe hy biddende
r Mat. 14. 2 alleen was / dat syne Discipulen met hem
Der Aposte waren/ ende hy vraechdese segghende: Wie
len belydin= seggen de scharen dat ick ben?
ghe. 19 Sy antwoorden ende seyden : r Joan=
s Joan. 6. 69 nes de Dooper: ende sommige Elias : ende
t Griecx/ sommige/dat een Propheet vanden ouden
Christus op ghestaen is.
Cruyce 20 Ende hy seyde tot hen : Wie segt ghy lie=
u mat. 16. 21. den dat ick ben ? Petrus antwoordde/ en=
ende 17. 22. de seyde: s De t ghesalfde Gods.
ende 20. 18. 21 Ende hy dreychdese/ ende gheboodt dat
Mar. 8. 31. sy niemande dat seggen en souden.
ende 9. 31 22 Segghende : u De Sone des menschen
ende 10. 33. moet veel lyden / ende van de Ouderlingen
Luc. 18. 31. en Ouerpriesteren ende Schriftgheleerden
ende 24. 7 verworpen ende ghedoodt worden : ende
x mat. 10. 38 ten derden dage weder opstaen.
ende 16. 24. 23 Hy seyde oock tot hen allen: x Soo my
Mar. 8. 34. yemandt wil nauolghen/die versaecke hem
Luce 14. 27. seluen/ ende neme daghelicx zyn cruyce op/
y mat. 10. 39 ende volghe my na.
ende 16. 25 24 y Want wie zyn z leuen behouden wil die
Mar. 8. 35. salt verliesen/ ende so wie zijn leuen verliest
Luce 17. 33. om mynent wille/ die salt behouden.
Joan. 12. 25 25 Wat batet doch den mensche / dat hy de
z Griecx/ gheheele werelt wonne/ ende hem seluen ver=
Siele lore oft schade dede?

26 * Want so wie myns ende myner woor= * mat. 10. 33.
den schaemt/ diens sal hem de Sone des Marc. 8. 38.
menschen schamen als hy comen sal in zyne Luce. 12. 9.
eerlickheydt / ende des Vaders /, ende der 2. Tim. 2. 12.
heyliger Engelen. 1 Joan. 2. 23
27 a Jck segghe v lieden waerlich/ daer zijn a mat. 16. 28
sommighe hier staende/ die den doodt niet Marce. 9. 1.
smaken en sullen / tot dat sy het Coninck= † Mat. 17. 1
rijcke Gods sien. Marce. 9. 2
28 † En het geschiedde ontrendt acht dagen
na dese woorden/ dat hy mede nam Pe=
trum ende Jacobum/ende Joannem/ende
clam op eenen Berch om te bidden.
29 Ende als hy badt / werdt de ghedaente Christus
zijns aensichts verandert / ende zyne clee= werdt ver=
deren wit/ende blinckende. andert.
30 En siet twee mannen spraken met hem/
de welcke waren Moyses ende Elias.
31 De welcke daer ghesien werden in b eer= b Of, claer=
lichheydt/en seyden van zijnen wtganck die heyt.
hy soude volbrenghen te Jerusalem.
32 En Petrus/ en die met hem waren/ wa=
ren met slape beswaert: en als sy ontwaeck=
ten/ saghen sy zyne eerlickheydt / ende de
twee mannen die met hem stonden.
33 Ende het ghesciedde als sy van hem
wech ghinghen/seyde Petrus tot Jesum/
Meester/ het is goet dat wy hier zyn: ende
laet ons dry Tabernaculen maken / v ee=
nen/ende Moysi eenen/ ende Elie eenen:
niet wetende wat hy seyde.
34 Dewyle hy dat seyde / quam daer een
wolcke ende beschaduwdese : ende sy vrees=
den als sy inde wolcke quamen/
35 Ende een stemme quam wt de wolcke/
segghende: c Dese is myn wel lieue Sone: c Esai. 42. 1.
d Hoort hem. Mat. 3. 17.
36 En als dese stemme ghesciedde / werdt ende 17. 5.
Jesus alleen ghevonden. En sy sweghen/ Marc. 1. 11.
ende en hebben in die daghen niemande ende 9. 7.
niet ghseyt wat sy ghesien hadden. Luce. 3. 22.
37 e En het ghesciedde des daechs daer Col. 1. 13.
na/ als sy den Berch af quamen/ so is hem 2. Pet. 1. 17.
een groote Schare te ghemoet ghecomen. d deut. 18. 19
38 Ende siet / een man wt der schare riep Act. 3. 22.
wt, segghende: Meester/ Jck bidde v/ aen= e mat. 17. 14
siet doch mynen sone / want hy is myn Marce 9. 17.
eenich f kint: f Griecx/ ge
39 En siet/ de Geest neemt hem/ ende terstont boren.
kryscht hy/ende scheurt hem/ g schuymen= g Gr. met
de/ ende en wijckt nauwelick van hem/ wan schuyme.
neer hy hem verscheurt heeft.
40 Ende ick hebbe uwen Discipulen ghebe=
den dat sy hem wtworpen souden / ende sy
en conden niet.
41 En Jesus antwoordde/ segghende: O on
ghelooviich ende verkeert gheslachte: Hoe
langhe sal ick by v wesen/ende v lieden ly=
den? Brengt uwen sone hier.
42 Ende noch als hy by hem quam/ pluckte De Vese=
hem de Duyuel/ende scheurde hem : ende ten wort ge
Jesus strafte den onreynen Gheest / ende holpen.
maeckte het kint ghesont : ende gaft zynen Christus
vader weder. vermaent de
43 Ende sy verschricken alle/van de groot= Apostelen
dadighe cracht Godts. Ende als sy hen alle van zyn
verwonderden van allen dat Jesus dede/ doot.
seyde hy tot zyne Discipulen: h mat. 17. 22
44 Vaet dese woorden in uwe ooren/ h want Marc. 9. 31
het sal ghesciedem/ dat de Sone des men= i Luce. 2. 49.
schen sal overghelevert worden inde han= ende 18. 34.
den der menschen. De Aposte
45 i Maer sy en verstonden dit woordt niet len handelen
ende het was voor hen verborghen/dat sy wie de mee=
het niet en begrepen/ ende sy vreesden hem ste sy.
van desen woorde te vraghen. k mat. 18. 1.
46 k Daer quam oock een ouerlegghinghe Marc. 9. 33.
in hen/ wie van hen de meeste ware. Luce. 22. 24.
47 Ende Jesus bekennende dese ouerlegghin=

ghe haers herten/nam een kindeken / ende
stelder by hem.
l Mat. 18.5 48 l En seyde tot hen: Soo wie dit kindeken
Marc.9 37. ontfangt in mynen Naem/ die ontfangt my:
Ioan.13. 20 m en so wie my ontfangt. die ontfangt hem
m Luc.10.16 die my gesonden heeft. n Want wie de minste
Ioan.13 20 onder v allen is/ die sal groot wesen.
n mat.23.11. 49 o Doe antwoordde Ioannes / en seyde:
Luce.14.11. Meester/ wy hebben eenen ghesien in uwen
ende 18.14. Name Duyuelen wtworpen/ ende wy heb-
o Mar.9. 38 ben hem verhindert / want hy v met ons
niet en volcht.
50 Iesus antwoordde hem: En verhindert
p mat.12.30 hem niet: p Want wie niet tegen ons en is
Luce. 11.23. die is voor ons.
q Gr. als de 51 Ende het gheschiedde q als de daghen
dagen zijner vervult werden/ dat hy soude van hier ghe-
wederne- nomen worden/ r soo stelde hy zijn aensicht
minghe/ oft om na Ierusalem te gaen.
opneminge 52 Ende hy sandt Boden wt voor zijn aen-
veruult wer sicht/ de welcke ghinghen henen/ ende qua-
den. men in een Vleck der Samaritanen / om
r Griecks/ voor hem herberghe te bereyden.
streckte. 53 Ende sy en ontfinghen hem niet/ s om dat
s De Sa- zijn aensicht ghestelt was te reysen nae Ie-
maritanen rusalem.
aenbaden 54 Ende als zijne Discipulen Iacobus ende
niet te Ie- Ioannes dat saghen/ seyden sy: Heere/ wilt
rusalem/ ghy dat wy segghen/ dat het vyer van den
maer in Hemel neder dale/ ende verslinde dese/ t ge-
Samaria lyck oock Elias dede?
op de ber- 55 Maer Iesus hem omkeerende / strafte-
ghen. se/ segghende: Ghy lieden en weet niet van
Ioan.4.20. wat Gheeste ghy zijt.
t 2. Reg.1.10 56 u Want de Sone des menschen en is niet
12. ghecomen om te verderuen de sielen der men-
Christus is schen/ maer om te behouden. Ende sy ghin-
een behoe- ghen in een ander Vleck.
der/ en niet 57 x Ende het gheschiedde doe sy ouer wech
een verderver. ginghen/ seyde een tot hem: Heere / ick sal v
u Ioh.3. 17. volghen waer ghy henen gaet.
ende 12.47. 58 En Iesus seyde tot hem: De Vossen heb-
x mat.8. 19. ben holen/ en de Voghelen des Hemels nes-
Christi ar- ten: maer de Sone des menschen en heeft
moede. niet waer hy zijn hooft neder legghe.
Die Chri- 59 Ende hy seyde tot eenen anderen: Volcht
stum wil my nae. Ende hy seyde: Heere/ laet my toe/
nauolghen dat ick eerst henen gae/ ende mijnen Vader
die moet begraue.
het al verla 60 Iesus seyde tot hem: y Laet de doode ha-
ten. re doode begrauen/ maer ghy / gaet henen
y Leui.21.11. ende verkondicht het Coninckrijcke Godts.
Mat.8. 22. 61 Ende daer seyde oock een ander : Heere/
z 1.re.19.20. ick sal v volghen/ z maer laet my toe dat ick
eerst een afscheydt make met den genen die
in mijnen huyse zijn.
a Pro.26.11 62 Iesus seyde tot hem: a Niemandt en is
Hebr.6.5. bequame tot den Coninckrijcke Godts/ die
2. Pet.2.20. zijne handt aen den ploech slaet / ende ach-
terwaerts siet.

Dat x. Capittel.

1. Christus ordineerdt ende sendt de tse-
uentich 13. veruloeckt de hartneckighe/ 16.
vertroost de zijne / ende leert welck de mid-
del der salicheydt sy / 29. ende wie onse
naeste sy/ 38. ende prijst Mariam bouen
Martham.

De 70. Dis- 1 Ende na desen ordineerde de Heere oock
cipulen wor- noch tseuentich andere / ende sandtse
den gesonden. wt/ twee en twee voor zijn aensicht/
in alle steden ende plaetsen daer hy soude
comen.
a mat.9. 37. 2 Ende hy seyde tot hen: a Den Oogst is
Ioan. 4.35. groot / ende de Arbeyders zijn weynich:
b 2.thes.3.1. b daerom bidt den Heere des Oogsts /
c Oft/ wt- dat hy Arbeyders in zijnen Oogst c wt-
stoote/ wt- sende.
drijue.
3 d Gaet henen: siet/ ick sende v lieden/ als d mat.10.16
Lammeren midden onder de Woluen. e mat.10. 9.
4 e Draecht gheenen Buydel/ noch Ma- Marc.6.8.
le/ noch Schoenen/ ende f en groet niemant Luce.9.3.
op den weghe. ende 22 35.
5 g In wat huys ghy lieden in gaet/ segt Groetinge.
eerst: Vrede sy desen huyse. f 2.reg.4.29
6 Ende indien daer een soon des vredes is/
so sal uwen vrede op hem rusten: anders soo g mat.10.11
sal uwen vrede tot v lieden weder keeren. Marc.6.10
7 h Ende blijft in den seluen huyse etende h Sp.29.28
ende drinckende wat van hen voor gheset 1. Cor.10.27.
wordt: i Want een arbeyder is zijns loons Arbeyder is
weert. En gaet niet van den eenen huyse in loons weert.
het andere. i Leui.19.13.
8 Ende in wat stadt ghy coemt / ende sy v Deut.24.14
ontfanghen/ eet sulcx als v lieden voor ghe- ende 25.4.
leydt wordt. Tob.4.15.
9 Ende heelt de crancke die daer in zijn/ en- 1. Cor.9.4.
de segt hen: Het Coninckrijcke Gods is tot 1. Tim.5.18.
v lieden na by ghecomen.
10 k Ende waer ghy lieden in een Stadt k mat.10.14
coemt/ ende sy v niet en ontfangen/ daer wt Marc. 6.11
gaende op hare straten/ segt: Luce 9.5.
11 l Oock den stof die van uwe Stadt aen l Act. 13.51.
ons hangt / schudden wy v lieden van ons ende 18.6.
af: nochtans weet dit / dat het Coninck-
rijcke Godts tot v lieden nae by gheco-
men is.
12 Ick segghe v lieden / dat den Sodomi- Verachtinghe der verkondinghe des woorts Godts.
ten verdraghelicker wesen sal in dien dage/
dan dier Stadt.
13 m Wee v Chorazin/ wee v Bethsaida/
want waren in Tyro ende Sidone die crach m mat.11.21
ten gheschiet/ die in v gheschiet zijn/ sy souden
voortijden in sack ende asschen sittende/ be-
keert ghewoorden hebben.
14 Daerom sal het Tyro ende Sidoni ver-
draghelicker wesen in het oordeel/ dan v.
15 Ende ghy Capernaum / die tot den He-
mel verheuen zijt/ sult tot der Hellen verne-
dert worden.
16 n Wie v lieden hoort/ die hoort my: Wie n mat.10.40
v lieden verworpt/ die o verworpt my: p Ende Mar. 9.37.
wie my verworpt / die verworpt oock den Ioan.13.20
genen die my ghesonden heeft.
17 Ende die tseuentich keerden wederom o Oft ver-
met blijschap / segghende: Heere/ de Duyue- acht/ ver-
len worden ons oock in uwen Naem onder smaet.
worpen. p 1.thes.4.8
18 En hy seyde tot hen: q Ic sach den Satan De Duyuel
vallen wt den Hemel/ als een Blixem. is den Apo-
19 Siet/ r ick gheue v macht op Slanghen stelen onder
ende Schorpioenen te treden: ende teghen worpen.
alle macht des vyandts: ende gheen dinck q Apoc.12.9
en sal v schaden. r mat.16.18
20 Nochtans en verblijdt v lieden daer in Act 28.5.
niet/ dat de Gheesten v onderworpen wor- Waer om men blijde
den: maer verblijdt v dat uwe namen ghe- zijn sal.
schreuen zijn inden Hemel.
21 s Ter seluer ure verheuchde hem Iesus s mat.11.25
in den geest/ ende seyde: Ick t dancke v Va- t Ofte/ lof
der/ Heere des Hemels ende der Aerden/ dat prijse of be
ghy dese dinghen voor de u Wijse ende ver- lijde.
standighe verborghen hebt/ ende hebtse den u Iob.5.12.
cleynen geopenbaert/ Ia Vader / want het Esai.29.14.
heeft v alsoo behaecht. 1. Cor.1.19.
22 x En hy omghekeert tot zijnen Discipu- ende 2.7.
len seyde: Alle dinck is my van mijnen Va- 2. Cor.3.14.
der ouergheghenen: ende niemant en weet x Psal.8.7.
wie de Sone is/ dan de Vader: ende wie de Ioan.3.35.
Vader is/ dan de Sone / ende dien het de ende 17.2.
Sone sal willen y openbaren. 1. Cor.15.27
23 En andermael omghekeert zijnde tot de Philip 2.10
Discipulen bezijden/ seyde hy: z Salich zijn Hebr.2.8.
de oogen die sien dat ghy lieden siet. y Gr. ontdecken.
24 Want ick segge v lieden: a dat veel Pro- z mat.13.16.
pheten en Coningen hebben begeert te sien a 1.pet.1.10
dat ghy lieden siet/ ende en hebbent niet ge-
sien:

sien: ende te hooren dat ghy lieden hoort/
ende en hebbent niet ghehoort.
b mat. 22. 35 Marc. 12. 28.
25 b Ende siet/ een Schriftgheleerde stondt
op/ versoeckende hem/ ende segghende: Mee-
ster/ Wat sal ick doen/ dat ic het eewighe le-
uen besitten mach?
Hoemē het rycke Gods besit.
26 Ende hy seyde tot hem: Wat is inde Wet
ghescreuen? Hoe leest ghy?
27 Hy antwoordde ende seyde: c Ghy sult dē
c Deut. 6. 5. ende 10. 12. ende 30. 6.
Heere uwen Godt lief hebben wt gheheel v
herte/ ende wt geheel uwe siele/ ende wt ghe
heel uwe cracht/ ende wt gheheel v verstant:
d Leui. 19. 18 Roma. 13. 9. Galat. 5. 14 Jacob. 2. 8.
d ende uwen naesten ghelyck v seluen.
28 Ende hy seyde hem: Ghy hebt wel geant
woort: doet dat/ ende ghy sult leuen.
29 Ende hy willende hem seluen rechtueer-
Wie onse naeste sy.
dighen/ seyde tot Jesum: Ende wie is dan
myn naeste?
30 Jesus antwoordde/ ende seyde: Een men
sche quam af van Jerusalem nae Jericho/
ende viel onder de Moordenaers / de
welcke hem oock zyne cleederen wtghe-
toghen/ ende hem ghewont hebbende / zyn
henen ghegaen / ende lieten hem half doot
ligghen.
31 Ende het gheschiedde dat een Priester by
geualle den seluen wech af quam / ende als
hy hem sach ghinck hy voorby.
32 Desghelycks oock een Leuyt / als hy by
die plaetse quam/ na dien hy by hem ghECo-
men was/ ende hem ghesien hadde / is hy
voorby ghegaen.
33 Maer een Samaritaen reysende / quam
by hem/ ende als hy hem sach/ wert hy met
barmherticheyt beweecht:
34 Ende tot hem gaende/ verbandt hem zy-
ne wonden/ gietende daer in Olie ende
Wyn: ende legghende hem op zyn eyghen
beeste/ voerde hem inde herberghe/ en droech
sorghe voor hem.
35 Des anderen daechs als hy wech reysen
sonde/ touch hy twee penningen wt / ende
gaffse den Weert/ en seyde tot hem Draecht
sorghe voor hem: ende wat ghy meer sult
wtlegghen/ dat sal ick v betalen/ als ick we-
der come.
36 Wie dan van desen dryen / dunckt v de
naeste ghewest te zyne/ den ghenen die on-
der de Moordenaers ghevallen was?
37 Hy seyde: Die barmherticheydt aen hem
ghedaen heeft. Soo seyde dan Jesus tot
hem: Gaet henen/ ende doet ghy oock desge-
Christus wordt van Martha ontfangen te gaste.
lycks.
38 Ende het gheschiedde daer sy reysden/
dat hy in een vleck ghinck: ende een vrou-
we ghenaemt Martha / ontfinck hem in
haer huys.
39 Dese hadde een suster ghenaemt Maria/
de welcke oock sittende aen de voeten Jesu
Maria de suster Martha/ bekommert haer met Godts woordt te hooren.
hoorde zyne woorden.
40 Ende Martha was seer bekommerdt
met veel dienens/ ende tradt toe / ende sey-
de: Heere draecht ghy daer niet na/ dat myn
suster my laet alleen dienen? Segt haer dat
sy my helpe.
41 Ende Jesus antwoordde / ende seyde tot
haer: Martha/ Martha/ ghy zyt sorchuul-
dich/ ende onrust in vele dinghen/
42 Maer een dinck is noodich: Maria
e Psa. 27. 4.
heeft het goede deel wtvercoren / e het
welcke van haer niet en sal wech ghenomen
worden.

Dat xi. Capittel.

1. Christus leert wel bidden / 14. ghe-
neest eenen stommen beseten/ 17. vercon-
dicht den Lasteraers haren val / 28. prijst
de gheestelicke maechschap bouen de vlee-
schelicke/ 29. straftse die teecken begeeren/
34. begeert alle eenvoudicheydt/ 42. ende
vermaledijt de Pharizeen / 53. waerom hy
van hen bespiet werdt.

1 Ende het gheschiedde doen hy in een Christus leert de Apostelen bidden.
plaetse was biddende / als hy af ghe-
laten hadde / seyde een van zyne Dis-
cipulen tot hem: Heere / leert ons bidden/
gheliick oock Joannes zyne Discipulen ge-
leert heeft.
2 Ende hy seyde tot hen: * Wanneer ghy- * Mat. 6. 9
lieden bidt/ so segt: Onse Vader / die daer
zyt inde Hemelen / Uwen Naem worde
gheheylicht: U Coninckrycke come. Uwen
wille gheschiede op der Aerden ghelyck in
den Hemel.
3 Gheeft ons daghelicks onse a daghelic- a Ofte/ leefdurftich/ of wesentlick.
ke broodt.
4 Ende vergheeft ons onse sonden/ want
wy oock eenen yeghelicken die ons schul-
dich is / vergheuen. Ende en leydt ons
niet in versoeckinge/ maer verlost ons van
den boosen.
5 Ende hy seyde tot hen: Wie van v lieden Datmen moet ghedurich zyn in bidden.
sal daer eenen vrient hebben / ende ter mid-
dernacht tot hem gaen/ ende seggen: Vrient
leent my dry brooden.
6 Want een vriendt is van den weghe tot
my ghecomen / ende ick en hebbe niet dat
ick hem voor sette.
7 Ende die van binnen antwoordde ende
seyde/ Weest my niet moeyelick: Siet/ de
deure is ghesloten/ ende myne kinderkens
zyn met my in de slaepcamer / ick en can
niet opstaen/ ende v gheuen.
8 Ick segghe v lieden/ oft hy oock schoon
niet op en staet/ ende hem geeft/ om dat hy
zyn vrient is/ nochtans om zyne onbeschaet-
heyts wille sal hy opstaen/ ende hem gheuen
so veel als hyer behoeft.
9 Ende ick segghe v lieden: b Bidt / ende b Jer. 29. 12
v sal ghegheuen worden: soeckt / ende ghy Mat. 7. 7.
lieden sult vinden: clopt / ende v lieden sal ende. 21. 22.
opghedaen worden. Mar. 11. 24
10 Want so wie begeert/ die ontfangt: ende Joan. 14. 13
so wie soeckt/ die vint: ende den ghenen die ende 16. 24.
clopt/ wordt opghedaen. Jacob. 1. 5.
11 Ende wat Vader isser onder v lieden/ 1. Thes. 4. 9.
welcke/ soo zyn sone Broodt begheert/ hem 1. Joan. 3. 22
eenen Steen gheuen sal? oft / soo hy om ee- ende 5. 14.
nen Visch bidt/ die hem voor den Visch een
Slanghe gheuen sal?
12 Oft/ in dien hy een Ey begheert / die hem
een Schorpioen gheuen sal?
13 Indien dan ghy lieden die boos zyt/ weet
uwen kinderen goede gauen te gheuen: hoe
veel te meer sal uwe Vader c in den Hemel c Grieck/ wt.
den d † heyligen Gheest gheuen / den genen
die hem begeeren? d † And. goeden.
14 e En hy wierp eenen Duyuel wt/ die stom
was: ende het gheschiedde als de Duyuel hy worpt den stommē Duyuel wt
wtgegaen was/ so sprac de stomme/ ende de
schare verwonderden hen.
15 Ende sommige van hen seydē: f Hy worpt e Mat. 9. 32
de Duyuelē wt g door Beelzebub den Ouer ende 12. 22.
sten der Duyuelen. f mat. 9. 34. ende 12. 24.
16 Andere versochten hem / en begheerden Marc. 3. 22.
van hem een teecken wt den Hemel.
17 Ende hy bekennende hare ghedachten/ g Grieck/ in
seyde tot hen: h Alle Coninckrycke dat te- h mat. 12. 25.
gen hemseluen ghedeylt is/ wordt verwoest Marc. 3. 24
ende het een huys valt op het ander.
18 En indien oock de Satan tegen hemsel-
uen ghedeylt is/ hoe sal zyn Rycke staen?
Want ghy lieden segt dat ick de Duyuelen
door Beelzebub wt dryue.
19 Indien ic de Duyuelen wt dryue door
Beelzebub/ waer door dryuense uwe i kin- i Grieck/ sonen.
deren wt? Hierom sullen sy uwe Richters
wesen.

20 Maer in dien ick door den vinger Gods
de Duyvelen wt drijve, soo is dan het Co-
ninckrijcke Gods tot v lieden ghecomen.
21 Wanneer een sterck ghewapende zijn hof
bewaert/ soo blijft het ghene dat hy besit/
met vreden.
k Col. 2.15. 22 Maer als daer k een ouer coēt die stercker
is dan hy ende hem verwint / so neemt
hy hem zijne wapen / in de welcke hy ver-
troude/ ende deylt zijnen roof wt.
l Mat. 12.30 23 l Wie met my niet en is / die is teghen
my: ende wie met my niet en vergadert/
die verstroyt.
m mat. 12.43 24 m Wanneer de onreyne Gheest van den
mensche wtghegaen is / wandelt hy door
n Grieck/ waterloose. n dorre plaetsen soeckende ruste / ende als
hy die niet en vindt seydt hy: Ick sal we-
der keeren in myn huys / daer ick wtghe-
uaren ben.
25 Ende als hy coemt/ vindt hijt met bessemen
ghekeert ende verciert.
26 Dan gaet hy ende neemt met hem seuen
andere Gheesten/ booser dan hy selue is/
o Joan. 5.14 ende ingaende/ woonen sy aldaer/ o ende
Hebr. 6.5. het laetste diens Menschen / wordt ergher
ende 10. 26. dan het eerste.
2. Pet. 2. 20. 27 nde het geschiedde / als hy dit seyde/
dat een Vrouwe wt der Schare haer stem-
p Of/ salich Wiedaer salich zyn. me verheffende seyde tot hem: p Ghelucklich is de Buyck die v ghedraghen heeft/
ende de Borsten die ghy ghesoghen hebt.
q Mat. 7.21 28 Ēn hy seyde: q Ja wel salich zijn sy die
Roma. 2.13 Gods woordt hooren ende dat bewaren.
Jacob. 1.22. 29 Ende als de Scharen aendronghen, be-
gonst hy te seggen: r Dit is een boos ghe-
r mat. 12.38. slachte/ het soeckt een teecken ende hen en
ende 16.1. sal gheen teecken gegeuen worden, anders
Marc. 8.11. dan het teecken s Jone des Propheten.
Joan. 6.30. 30 Want gelijck Jonas den Niniuiten een
1. Cor. 1.22. teecken gheweest is: also sal oock de Sone
s Jone. 2.2. des menschen zijn desen ghestachte.
31 De Coninghinne wt den Zuyden/ sal in
het Oordeel opstaen met de menschen van
Teghen de verachters der predikinge Christi. desen Gheslachte / ende salse verdoemen/
t want sy quam van de eynden der Aerden/
om te hooren de wijsheyt Salomonis: ende
siet/ hier is meer dan Salomon.
t 1. Reg. 10.1 32 De Mannen van Niniue sullen opstaen
2. Par. 9.1. in het oordeel/ met dit gheslachte, ende sul-
u Jone. 3.5. lent verdoemen: u want sy bekeerden hen
* Grie. r/ in * door de predikinghe Jone: ende siet/ hier
y mat. 5.15. is meer dan Jonas.
Marc. 4.21 33 x Niemant en ontsteect een keersse/ ende
Luce. 8.16. setse int verborghen / ofte onder een koren-
y Oft/ kandelaer. mate: maer op dē y luchter, op dat de gene
die daer in comen/ het licht sien meughen.
z mat. 6.22. 34 z De keersse des lichaems is de ooge. So
dan v ooge eenvoudich is soo sal gheheel v
lichaem claer wesen: maer in dien sy boos
is/ soo sal ooch v lichaem duyster wesen.
a † Anders oft het licht etc. 35 Siet dan toe a † dat het licht/ welck in v
is niet duysternisse en sy.
36 In dien dan v gheheel Lichaem luchtich
Christus eet onghewasschē met den Phariseen. is, gheen deel hebbende dat duyster sy / soo
sal't gheheel luchtich zijn / ghelijck als de
keersse met haer schijnsel v verlicht.
37 Dewijle hy noch sprac, badt hē een Pha-
rizeus dat hy met hem het Middachmael
b Mar. 7.3. ate: Ende hy inghegaen zijnde, sat aen.
Waer men meest reyninghen sal. 38 Ende als de Phariseus dat sach verwon
derde hem / b dat hy niet eerst voor de
maeltijt hem ghewasschen en hadde.
c mat. 23.25. 39 Ende de Heere seyde tot hem: c Ghy Pha-
d Tit. 1.15. rizeen/ reynicht nu het buytēste des Drinc-
e Oft/ uwe binnēste is vol roofs ēn boosheyts. vats ende der Schotel: d maer e het bin-
nenste is vol van uwen rooue ēn boosheyt.
40 Ghy dwasen/ die het buytenste ghe-
maeckt heeft en heeft hy ooch niet het bin-
nenste ghemaeckt?

41 f Gheeft van Aelmoessen van dat binnen f Esai. 58.7
is/ ende siet/ alle dinghen zijn v reyn. Dani. 4.24
42 g Maer wee v ghy Pharizeen: wāt ghy Tob. 4.11.
verthient Munte ende Ruyte / ende alder- ende 12.9.
hāde Moescruyt: ende h het oordeel ende Luc. 12.33.
liefde Gods gaet ghy voorby. Dit moest- g mat. 23.23
men doen ende het gene niet achter laten. h 1. Samu.
43 i Wee v ghy Pharizeen: want ghy k be- 15.22.
gheert het voorghestoelte in de Vergade- Osea. 4.6.
ringhen / ende ghegroet te worden op de Ozee. 6.7.
Marckten. Mich. 6.8.
44 l Wee v ghy Schriftgheleerden ende Matt. 9.13.
Pharizeen/ Gheueynsde: Want ghy lieden ende 12.9.
zijt ghelijck de grauen/ diemen niet en siet/ i Mat. 23.7
waer ouer de Menschen wandelen / ende Mar. 12.39
en wetent niet. Luc. 20.46.
45 Ende eene wt den Wetgheleerden andt- k Grieck/
woordde ende seyde tot hem: Meester/ met hebt lief.
dese woorden doet ghy ooch ons smaet- l mat. 23.26.
heydt aen. Teghen de
46 m Ende hy seyde: Wee v lieden ooch/ Wetgeleerde.
ghy Wetgheleerden: want ghy belaster de
menschen met ondraghelicke lasten / ende m mat. 23.4
ghylieden selue/ en ghenaect de lasten niet Act. 15.10.
met eenen vingher. Esa. 10.1.
47 n Wee v lieden / want ghy timmert de n mat. 23.29
grauen der Propheten / ende uwe Vaders o Ofte be-
hebbense ghedoodt. tuycht dat
48 Voorwaer ghy lieden o betuycht dat/ ghy mede
ende bewillicht mede in de wercken uwer bewillicht.
Vaderen: want sy hebbense gedoodt/ ende p Matthe.
ghy timmert hare grauen. 23.34.
49 p Daerom heeft ooch de wijsheyt Gods q Matthe.
gheseydt: q Ick sal Propheten ende A- 10.16.
postelen tot hen wtseynden / ende van dien Luc 10.3.
sullen sy sommighe dooden / ende sommige Joan. 16.2.
veruolghen. Act. 7.51.
50 Op dat ghe eyscht mach worden van Hebr. 11.35.
desen Geslachte/ het bloedt alder Prophe-
ten/ dat wtghestort is van de Scheppinge
der wereldt aen. r Gen. 4.8.
51 Vanden bloede Abels / r tot het bloedt Hebre. 11.4.
s Zacharie / die daer ghedoodt was tus- s 2. Parale.
schen den Tempel ende den Altaer. Jae 24.22.
ick segghe v lieden / het sal gheeyscht wor- t Matthe.
den van desen gheslachte. 23.13.
52 t Wee v ghy Schriftgheleerden / want u † Anders/
ghy lieden hebt den Sleutel der wetēschap verborgen.
u † ghenomen / ende en zijt daer selue niet
inghegaen: ende die daer in ginghen/ hebt
ghy lieden verhindert. x Anders/
53 Ende als hy sulcx tot hen seyde / begon- Wetgeleerde.
sten de x Schriftgeleerden ende Phariseen
hem y ‡ hardelick te dringhen ende z te y ‡ Anders/ stijf aenteㅤhouden/
verwecken te spreken van vele dinghen.
54 Hem laghen legghende / ende soeckende z Oft/ listelick te vragen vā vele dinghen.
yet wt zijnen monde te vanghen / om hem
te beschuldighen.

Dat xij. Capittel.

1. Christus vermaent gheueynstheydt te
schouwen / 8. zijnen Naem te belijden/
13. buyten zijn beroepinghe niet te gaen/
15. gierichheydt te schouwen/ 22. ēn sorch-
uuldicheydt des leuens/ 31. te staen nae de
rechtueerdicheyt/ 32. aelmoessen/ 36. voor- a Mat. 16.6
sichticheyt/ lijdtsaemheydt / 54. bescheydenheyt/ 58. ende eendrachticheyt. Mar. 8.15.

1 Ende als a daer een b ontallicke groo- b Grieck/ thien duysent: dat is het gheтal voor een onseker/ Matthe. 16.23.
te Schare ouerhoop vergadert was/
soo dat sy malcanderen vertraden, be-
gonste hy te segghen tot zijne Discipulen:
Voor al / wacht v lieden voor den Suer-
deech der Phariseen / de welcke is: ghe- c Matthe.
ueynstheydt. 10.26.
2 c Want daer en is niet bedeckt / dat niet Mar. 4.22.
openbaer en sal worden: noch verborghen/ Luc. 8.17.
dat niet ghewetten sal worden. Job 12.22.

3 Daerom / al wat ghy lieden in duysternisse ghesepdt hebt/ dat sal in het licht ghe-
hoordt worden : Ende wat ghy lieden binnen inde camer/ inde ooze ghesprooken hebt/
dat sal op de daken ghepredickt worden.
4 Ende ick segghe v myne vrienden : d En
vreestse niet die het lichaem dooden / ende
daer nae niet meer doen en connen.
5 Maer ick sal v thoonen / welcken ghy-
lieden vreesen suldt : Vreest hem / die / nae
dat hy ghedoodt heeft / oock macht heeft
inde Helle te worpen. Jae segghe ick ulie-
den/ vreest dien.
6 e En vercooptmen niet vyf Muschkens
voor twee penninckens? En daer en wordt
niet een van dien voor Godt vergheten.
7 f Ja oock de hayren ws hoofts zyn alle
ghetelt. Daerom en vreest niet/ want ghy
gaet veel Musschen te bouen.
8 g Ick segghe v lieden : Soo wie my be-
lyden sal voor de menschen / de Sone des
menschen sal hem oock belyden voor de
Enghelen Gods.
9 h Maer wie my versaecken sal voor de
menschen/ die sal versaeckt worden voor de
Engelen Gods.
10 i Ende soo wie een woordt spreeckt te-
ghen den Sone des menschen / het sal hem
vergeuen worden: k Maer wie ghelastert
sal hebben teghen den heylighen Gheest/
dien en sal het niet vergeuen worden.
11 l Ende wanneer sy v lieden brengen sul-
len inde Vergaderinghen/ ende voor de O-
uerste/ ende voor de Gheweldige/ en weest
niet sorchuuldich/ hoe/ ofte wat ghy lieden
antwoorden sult/ oft wat ghy spreken sult.
12 Want de heylighe Gheest sal v leeren in
die selue vre/ wat ghy spreken moet.
13 Ende een wt der Schare seyde tot hem:
Meester/ segt mynen Broeder/ dat hy met
my het Erfgoet deele.
14 Ende hy seyde tot hem : Mensche/ wie
heeft my een Rechter ofte Deyler ouer u-
lieden ghestelt?
15 Ende hy seyde tot hen : Siet toe / ende
wacht ulieden van gierichepdt / m want
n niemandt en leeft van zyne goeden/ oock
als sy hem ouerloopen.
16 Ende hy seyde tot hen een ghelyckenis-
se/ ende sprack : Eens Rycke mans Landt
droech veel vruchten.
17 Ende hy overleyde by hem seluen/ seggen-
de : Wat sal ick doen ? Want ick en hebbe
niet waer in ick myne vruchten vergadere.
18 Ende seyde : Dit sal ick doen : Ick sal
myne Schueren afbreken / ende sal meer-
dere timmeren / ende daer inne sal ick ver-
gaderen allen myne ghewassen vruchten/
ende myne goeden.
19 Ende ick sal tot myn Ziele segghen. o Zie-
le/ ghy hebt veel goedts/ dat vergadert is
voor veel Jaren/ rust/ eet/ drinct/ ende weest
vrolick.
20 End God seyde tot hem : p Ghy dwaes/
in desen nacht sal v ziele van v ghehepscht
worden: q ende wiens sal het zyn/ dat ghy
bereydt hebt?
21 Alsoo is hy/ die r † hem seluen Schatten
wech leyt/ ende niet ryck en is in Godt.
22 Ende hy seyde tot zynen Discipulen :
s Daerom segghe ick v lieden : En weest
niet sorchsuldich voor uwe t leuen / wat
ghy eten sult: noch voor uwe lichaem / wat
ghy lieden aendoen sult.
23 Het leuen is meer dan de spyse/ ende het
lichaem is meer dan de cleedinghe.
24 u Aenmerckt de Rauen/ sy en saeyen niet
noch sy en maeyen niet / sy en hebben oock
noch Kelder / noch Schuere / ende Godt

Wien men vreesen sal.
d Esa. 51.7. Jerem.1.8.
q.Esd.15. 8.
Mat.10. 28
e mat.10. 29
f 1. Samu. 14.45.
2.Sa. 14.11.
1. Reg.1.52.
Luc.21.18.
Christum belyden oft versaken.
g Matthe. 10.32.
h mar.8.38.
Luc.9.26.
2.Tim 2.12.
1.Joan.2.23
i matt.12.13
Mar. 3.28.
1.Sa.2.25.
k1. Joa.5.26
Num.15.30
l Mat.10.19
Mar.13. 11.
Luc.21.14.
Erfgoedt te deelen.
Gierichept m 2. Timo. 6.17.
n Grieck/ in het ouervloedelick hebbē/ en is niemande zyn leuē wt zyne goedē.
Ghelyckenisse van dē Rycke man die veel goedts vergaderthadde.
o Spr.11.9
p Jere.17.11
Psal.52.7.
q Psal.39.7
r † Anders/ in hē seluen.
s Mat.6.25
Psal.55.23.
Philip.4.6.
1.Tim. 6.8
1.Petr.5.7.
t Gr. ziele.
u Job.39.3.
Psal.147.9.

voedtse : Hoe veel meer gaet ghy lieden de
Voghelen te bouen?
25 x En wie van v liedē can met zyne sorch-
fuldichept een elle tot zyn grootte toedoē?
26 In dien ghylieden dan het minste niet en
vermeucht / waerom zyt ghy voor de an-
der dinghen sorchfuldich?
27 Aenmerckt de Lelien / hoe sy wassen / sy
y en aerbeyden niet/ noch en spinnen niet:
ende ick segghe v / dat oock Salomon in
alle zyne eerlicheydt niet en heeft ver cleedt
gheweest ghelyck een van desen.
28 In dien dan Godt het gras / (dat heden
op den Acker is / ende morgen inden Ouen
gheworpen wordt) alsoo becleedt / hoe veel
meer v lieden/ ghy cleynghelooughe?
29 Ende ghy lieden : En vraecht niet/ wat
ghy eten / ofte wat ghy drincken sult/ ende
en z weest oock niet wanckelmoedich:
30 Want alle dese dinghen / begheeren de
Volcken des wereldts / maer uwe Vader/
weet dat ghy dese behoeft.
31 a Maer soeckt lieuer het Coninckrycke
Godts/ ende alle dese dinghen sullen v toe-
gheworpen worden.
32 En vreest niet / ghy cleyne Cuddeken:
want het is ws Vaders welbehaghen : b
dat Coninckrycke te gheuen.
33 b Vercoopt dat ghy besit/ ende geeft al-
moessen: c Maeckt ulieden d buydels/ die
niet en verouden/ eenē schat die niet en ver-
gaet in den Hemel / daer den Dief niet en
coemt/ noch oocde Motte niet en schendt.
34 Want waer uwen Schat is/ daer sal ooc
uwe herte wesen.
35 e Laet uwe lendenen opgheschort zyn/
ende de keersse bernende.
36 Ende weest ghy ghelyck den menschen/
die haren Heere verwachten / wanneer hy
wederom comen sal van der Bruyloft / op
dat/ wanneer hy coemt / ende clopt/ sy hem
terstont moghen opdoen.
37 f Gheluckich zyn de Dienstknechten/ die
de Heere (als hy coemt) vindt wakende/
voorwaer ick segghe v lieden / dat hy hem
sal opschorten / ende salse doen aensitten/
ende voorgaende/ sal hy hen dienen.
38 En so hy coemt inde tweedde wake / en
inde der de wake ende vindtse also doende/
g gheluckich zyn die Dienstknechten.
39 h Ende weet dit : Hadde de Huysheere
ghewetten / te wat vre den Dief soude ghe-
comen hebben / hy soude doch ghewaeckt
hebben / ende en hadde zyn Huys niet laten
doorbreken.
40 i So weest dan ghy lieden oock bereydt/
want de Sone des menschen sal comen / te
wat vre ghy lieden niet en meynt.
41 Ende Petrus seyde hem : Heere/ segt ghy
dese gelyckenisse tot ons/ of oock tot allen?
42 Ende de Heere seyde: k Wie is doch een
ghetrouwe ende voorsichtich Huysregeer-
der / den welcken de Heere ouer zyn Huys-
ghesin sal setten / op dat hy hen tot bequa-
mer tydt de ghesette spyse gheue?
43 Gheluckich is de Dienstknecht / welcken
de Heere/ als hy coemt/ vindt alsoo doende.
44 Ick segghe v lieden waerlicken / hy sal
hem ouer alle zyn goet setten.
45 Maer in dien de selue Dienstknecht in
zyn herte seydt: Myn Heere vertoeft te co-
men ; ende beghint te slaen de Knechten/
ende Dienstmaechden / ende te eten / ende
te drincken/ ende dronckcn te worden.
46 Soo sal de Heere desen Knechts comen
in dien daghe/ inden welcken hy hem niet
en verwacht / ende ter vren die hy niet en
weet: ende sal hem l in tween houwen/ ende
sal zyn deel setten met den ongheTrouwen:
Ende

x mat.6.27.
y Ofte / en wordē niet vermoeyt.
z Of verom met v niet met het gene dat bouē v is oft dat ghy niet en hebt: of veracht v niet met dē loop der sterren.
a 1. Regum 3.13.
Psal. 37.25
Sapie.7.11
Tegen gierichept.
b mat. 19.21
Luc.16.9.
c Mat.9.19
1.Tim.6. 19
d Oft/ sacken
Vermaninge tot waken.
e Ephes. 6.14.
1. Petr. 1.13.
f Oft/ salich
g Of/ salich
h Matthe. 24.43.
1. Thes. 5.2.
2. Pet.3.10.
Apoca. 3. 3. ende 16.15.
i Matthe. 14.44. ende 25.13.
Mar.13.33.
Luc.21.13.
1.Thes. 5.6.
k Matthe. 24.45. ende 25.21.
1.Cor.4.2.
Tegen luyheydt ende onachtsaemhept.
l Ofte/ afschepde/ sunderen af.

De Dienstknecht die den wille zijns Heeren weet.

m Jac.4.17

47 m Ende den Dienstknecht / die dekene heeft den wille zijns Heeren / ende hem niet bereydt en heeft / ende niet ghedaen en heeft nae zijnen wille / die sal veel gheslaghen worden.

48 Maer die den wille zijns Heeren niet bekent en heeft ende heeft ghedaen / dat der slaghen weerdt is die sal weynich gheslaghen worden. Ende soo wien vele ghegheuen is / van dien sal vele gheeyscht worden: ende soo wien vele betrouwt is / van dien salmen ouervloedelicker heysschen.

n Ofte dan dat het nu ontstekē sy.

49 Jck ben gecomen een vyer op der Aerden te worpen / ende wat wil ick / n in dien het nu ontsteken is?

o mat.20.22

50 o Maer ick moet met eenen Doop ghedoopt worden: ende hoe banghe is my / tot dat het volbracht sy.

Tweedracht om het Euangelium.

p Matthe. 10.34.

q Mich.7.6

r Ofte verscheydinge.

s Gr. verdeylt of verscheyden.

51 p Meynt ghy lieden dat ick ghecomen ben om vrede te geuen op der Aerden? Jck segghe v lieden: Neen / q maer r tweedracht.

52 Want van nu aen sullender vijue in een huys tweedrachtich wesen: drie tegen twee / ende twee teghen drie.

53 De Vader sal tegen dē Sone s tweedrachtich wesen / ende de Sone tegen den Vader / de Moeder teghen de Dochter / ende de Dochter teghen de Moeder: des Mans moeder teghen zijn wijf / ende des Mans wijf tegen zijn moeder.

t Mat.16.2

54 Hy seyde oock tot de Scharen: t Als ghy een wolcke siet opgaen vanden Westē terstondt segt ghy / Daer coemt reghen: ende het gheschiedt alsoo.

55 Ende als ghy siet den Zuydwint waeyen / soo segt ghy: Het sal heet worden: ende het gheschiedt.

56 Ghy geueynsde / ghy lieden weet de ghedaente des Hemels ende der Aerden te beproeuen / ende hoe en beproeft ghy lieden desen tijdt niet?

v Gr.van/

57 Ende waerom en oordeelt ghy oock niet v wt v seluen wat recht is?

x mat.5.25. Prou.25.8. Syrac.8.1.

y Ofte, soo doet.

58 x Wanneer ghy dan henen gaet met uwe wederpartye tot der Ouericheyt / y so doet neersticheyt op den wech om van hem ontslagen te worden / op dat hy v niet voor den Richter en trecke / ende de Richter v den Dienaer ouerleuere / ende de Dienaer v inde geuanckenisse worpe.

59 Jck segghe v: Ghy en sult van daer niet wt comen / tot dat ghy het laetste stuckeken betaelt.

Dat xiij. Capittel.

1. Jesus vermaent tot beteringhe 11. gheneest de cromme vrouwe / 18. ende bewijst hoedanich het Coninckrijcke Godts is / 24. het cleyne ghetal der Salighen / 31. de ydele listen Herodis / 34. de wederspannicheyt ende straffe Jerusalems.

1 Ende daer waren in die selue tijdt sommighe teghenwoordich / die hem boodtschapten vandē Galileeschen / wiens bloedt Pilatus met hare offerhande ghemengt hadde.

Christus vermaent tot bekeeringhe.

2 Ende Jesus antwoorde / ende seyde tot hen: Meynt ghy lieden dat dese Galileesche / Sondaers gheweest zijn / bouen alle de andere Galileesche / om dat sy dat gheleden hebben?

3 Jck segghe v lieden: Neen / maer in dien ghy lieden v niet en betert / soo sult ghy alle desghelijcx vergaen.

4 Oft meynt ghy lieden dat die achthiene / op welcke den toren te Siloa viel / ende doodde / Sondaers waren bouen alle menschen die te Jerusalem woonen?

5 Jck segghe v lieden: Neen / maer ten sy dat ghy v lieden bekeert / soo sult ghy alle desgelijcx vergaen.

De vijgheboom wort afgehouwē om dat hy geen vrucht en draecht.

6 Ende hy seyde dese gelijckenisse: Een hadde gheplant eenen Vijgheboom in zijnen Wijngaerdt / ende quam ende sochte vrucht daer op / ende en vandt gheene.

7 Ende seyde tot den Wijngaerdenier: Siet ick ben nu drie Jaer ghecomen / soeckende vrucht op desen Vijgheboom / ende en hebbe gheen ghevonden: Houwet hem af / waer toe beslaet hy oock onnuttelick de Aerde?

8 Hy antwoordde / ende seyde tot hem: Heere / laet hem oock noch dit Jaer / tot dat ick omme hem graue / ende mest legghe:

9 Ende in dien hi vrucht draecht / laet hem: ende in dien niet / soo suldy hem naemaels afhouwen.

* Synagoge daghen.

10 Ende hy leerde op de Sabbat daghen in een * Vergaderinghe:

De cromme Vrouwe wordt ghenesen.

a Dat is / was van de Duyuel cranck ghemaeckt.

11 Ende siet / daer was een Vrouwe / de welcke a hadde eenen Gheest der cranckheyde gehadt / achthien Jaer / ende sy was te samen ghecrompen / ende en conde haer gheensins oprechten.

12 Ende Jesus haer siende / riepse tot hem / ende seyde: Vrouwe / ghy zijt verlost van uwe cranckheyt.

13 Ende leyde de handen op haer: ende sy werdt terstont gherecht / ende loofde Godt.

b Exo.20.9. Deut.5.13. Ezec.20.12.

Op dē Sabbath magmen deucht doen.

14 Ende de Ouerste der Synagoghe onweerdelick nemende / dat Jesus op den Sabbath ghesont ghemaeckt hadde / antwoordde ende seyde tot de scharen: b Daer zijn ses daghen / in welcke men behoort te wercken / soo coemt dan in die daghen / om ghe heelt te worden / ende niet op den Sabbatdach.

c Exo.23.5. Deut.22.4. Luc.14.5.

15 So antwoordde hem de Heere / ende seyde: Ghy geueynsde / c ontbindt niet een yeghelick van v op den Sabbath zijnen Osse oft Ezel vander cribben / ende leydet hem dat hy drincke?

16 Ende dese dochter Abrahe / die de Satan (siet) achtien Jaren gebonden hadde / moestese niet los ghemaect worden van desen banden / op dē Sabbathdach?

Ghelijckenisse van dē Mostaertsade.

17 Als hy dit seyde werden sy alle beschaemt die hem teghenstonden. Ende alle het volck verblijdde hem ouer de eerlicke dinghen die van hem gheschiedden.

d mat.13.31. Mar.4.30.

18 d Ende hy seyde: Wie is het Coninckrijck Gods gelijc? ende wien sal ick dat gelijcken?

19 Het is ghelijck een Mostaertsaedt / dat een mensche nam / ende werpet in zijnen Hof: ende het wies op / ende werdt een groot boom / ende dē voghelen des Hemels nestelden in zijne tacken.

e mat.13.33.

20 e Andermael seyde hy: Wien sal ick het Coninckrijcke Gods ghelijcken?

Vandē suerdeeghe.

21 Het is ghelijck een suerdeech / welcke een vrouwe nam / ende decte hem in drie maten Meels / tot dat het al suer ghewordden was.

f mat.9.35. Mar.6.6.

22 f Ende hy ginck door Steden ende Vlecken / leerende ende gaende na Jerusalem.

Ofte vele salich worden.

23 Ende een seyde tot hem: Heere / zijnder oock weynich die salich worden? Ende hy seyde tot hem:

g 4.Esd.7. Matt.7.13.

24 g Arbeydt om door de enghe poorte in te gaen / want ic segghe v lieden / dat vele sullē soeckē in te gaen / ende en sullen niet connen.

* mat.25.11. Luc.6.46.

25 Want nae dat de Huysheere sal opghestaen zijn ende de deure gesloten hebben / ende ghy lieden sult beghinnen buyten te staen / ende aen de deure te cloppen / segghende: * Heere Heere / doet ons open. Ende hy antwoordende / sal tot v seggen: Jc en kenne v lieden niet van waer ghy zijt:

Als

26 Als dan sult ghy beghinnen te segghen:
Wy hebben in uwe teghenwoordicheydt
gheeten ende ghedroncken/ ende ghy hebt
in onse straten gheleert.
27 h Ende hy sal segghen: Ick segghe v
lieden/ ick en kenne v niet van waer ghy-
lieden zijt: i Wijckt alle van my/ die onge-
rechticheydt wercke.
28 Daer sal wesen weeninghe en knerssin-
ghe der tanden/ wanneer ghy lieden sult
sien Abraham/ ende Isaac/ ende Jacob/ en-
de alle de Propheten in het Coninckrijcke
Godts/ ende v buyten wtghewoorpen.
29 k Oock sullender comen van Oosten/ ende
Westen/ ende Noorden/ ende Zuyden/ ende
sullen aensitten in het Conincrijcke Godts.
30 l Ende siet/ sy zijn de laetste/ die de eerste
sullen wesen: ende sy zijn de eerste/ die de
laetste sullen wesen.

Ongerechticheyt voor. h Matthe. 7.22. i Psal. 6.9. ende 25.42. Mat. 8.12. ende 13.42 ende 22.13. ende 24.51. ende 25.30. k Esa. 41.25 Matt. 8.11. l mat. 19.30 ende 20.16. Mar. 10.31.

31 Te dien seluen daghe quamen sommige
Phariseen tot hem/ ende seyden hem: Gaet
wt/ ende maeckt v van hier: want Herodes
wil v dooden.
32 Ende hy seyde tot hen: Gaet/ en segt dien
Vosse: Siet/ ick worpe Duyuelen wt/ ende
m make ghesont heden ende morghen/ ende
ten derden daghe n neme ick een eynde.
33 Nochtans moet ick heden/ ende morgen
ende ouermorghen wandelen: want het en
gheschiedt niet/ dat een Propheet ghedoodt
worde buyten Jerusalem.
34 o O Jerusalem/ Jerusalem/ ghy die
doodet de Propheten/ ende steenighet de
ghene die tot v wtghesonden zijn: p Hoe
menichmael hebbe ick uwe kinderen willen
vergaderen/ gelijck een q Hinne haer ghe-
broetsel onder de vleughelen: ende ghy lie-
den en hebt niet ghewilt.
35 r Siet/ uwe huys worde v lieden woest
verlaten. Ende ick segghe v lieden/ ghy en
sult my niet sien/ tot dat den tijdt sal co-
men/ dat ghy lieden sult segghen: s Ghe-
presen sy/ die daer comet in den Name
des Heeren.

Herodes een Vos. m Gr. volbrengt ghesontmakinghen/ n Of/ sal ick gheeyndicht worden/ Jerusalem hwoest/ om dat sy Christum en de Propheten veruolcht. o mat. 23.37. p 4. Esd. 1.30 q Oft/ Voghel r Psa. 69.26 Esaie 1.7. Jere. 7.33. Mich. 3.12. Actu. 1.20. s Psa. 118.26

Dat xiiij. Capittel.

2. Christus gheneest den Watersuch-
tighen/ 7. ende vermaent tot Ootmoe-
dicheydt/ 12. de Aerme te gaste te nooden/
16. ende hem met ernst te volghen/ als hy
ons noodt.

1 Ende het gheschiedde dat hy quam in het
huys eens Oversten der Phariseen/ op
den Sabbath om broodt te eten/ ende
a sy wachteden op hem.
2 Ende siet/ daer was een Watersuchtich
mensche voor hem.
3 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde tot
de Schriftgeleerde ende Phariseen/ seggen-
de: Is het gheoorloeft op den Sabbath
ghesont te maken?
4 Sy swegen: ende hy nam hem/ en maeckte
hem ghesondt/ ende liet hem gaen.
5 Ende hen antwoordende/ seyde: Wie isser
onder v lieden/ b so synen Osse ofte ezel in
den Put valtet/ die hem niet terstondt wt
trecken sal op den Sabbath dach?
6 Ende sy conden hem daer op gheen ant-
woordt weder gheuen.
7 Hy seyde oock een ghelijckenisse tot de
ghenoodde/ aenmerckende hoe sy de voor-
aensittinghe verkoren: en hy seyde tot hen:
8 Wanneer ghy van yemande ter Bruy-
loft ghenoodt zijt/ so set v niet in de eerste
plaetse/ op dat daer niet misschien een eer-
licker dan ghy van hem ghenoodt zy:
9 Ende hy come/ die v ende dien ghenoodt
heeft/ ende v segghe/ gheeft desen plaetse/

a Te wetten/ om hem te begrypen. De Watersuchtige wordt ghenesen. Op den Sabbath machmen goet doen. b Exod. 23.5 Deute. 22.4 Luce 13.15 Ghelijckenisse van de genoode ter Bruyloft/ dat die hem seluen verheft/ sal vernedert worden.

en ghy dan met schaemte beghint de laetste
plaetse te houden.
10 c Maer wanneer ghy genoodt wordet/
set v in de laetste plaetse/ op dat/ wanneer
hy coemt die v ghenoodt heeft/ v segghe:
Vriendt/ gaet hoogher op. Als dan salt v
eere wesen/ voor de ghene die met v ter
Tafel aensitten.
11 d Want soo wie hem seluen verheft/ die
sal vernedert worden: Ende wie hemseluen
vernedert/ die sal verheuen worden.
12 Ende hy seyde oock tot den ghenen
die hem ghenoodt hadde: e Wanneer ghy
een Middachmael ofte Auondtmael ma-
ket/ so noodt niet uwe Vrienden/ noch uwe
Broeders/ noch uwe Maghen/ noch uwe
Rijcke ghebueren: op dat sy v niet te eeni-
ger tydt weder nooden/ ende v vergheldin-
ghe gheschiede.
13 Maer wanneer ghy een maeltijdt ma-
ket/ soo noodt de Arme/ ghebreckelicke/
Creupele ende blinde.
14 Ende ghy sult f gheluckich wesen/ om
dat sy v niet en hebben te vergelden: want
het sal v vergolden worden in de Opstan-
dinghe der Rechtueerdigen.
15 Als dit ghehoort hadde een die mede ter
Tafel aensat/ seyde hy tot hem: g Ghelue-
kich is hy/ die Broodt eten sal in het Co-
ninckrijcke Godts.
16 Ende hy seyde tot hem: h Een mensche
maeckte een groot Auondtmael/ ende noo-
der vele.
17 Ende sandt synen Dienstknecht ter vren
des Auondtmaels/ om den ghenoodden te
seggen: Coemt/ want het is nu alberept.
18 Ende sy begonsten hen alle met den ande-
ren te i ontschuldigen. De eerste seyde hem:
Ick hebbe eenen Acker ghecocht/ ende het
is my noodich dat ick wt gae/ ende hem
besie/ ick bidde v doet myne onschult.
19 De anderde seyde: Ick hebbe vijf paer
Ossen ghecocht: ende ick gaese beproeuen:
Ick bidde v doet mijne onschult.
20 Ende de ander seyde/ Ick hebbe een
Wijf ghetrout/ ende daeromme en can ick
niet comen.
21 Ende de Dienstknecht weder ghecomen
zijnde/ boodtschapte dit synen Heere.
Doe werdt de Huysheere toornich/ en sey-
de tot synen Dienstknecht: Gaet haeste-
lick wt in de straten en wijcken der Stadt/
ende brengt de arme en gebreckelicke/ ende
Creupele ende Blinde hier in.
22 Ende de Dienstknecht seyde: Heere/ het
is gheschiedt/ ghelijck ghy beuolen hebt/
ende daer is noch plaetse.
23 Doe seyde de Heere tot den Dienst-
knecht: Gaet wt in de wegen ende tuynen/
ende dwinghtse in te comen/ op dat myn
huys vol worde.
24 Want ick segghe v lieden/ dat niemandt
van die mannen die ghenoodt waren/ myn
Auondtmael smaken sal.
25 Ende daer gingen vele scharen met hem:
en hy ommegekeert zijnde/ seyde tot hen:
26 k Soo yemandt tot my coemt/ ende niet
en haet synen Vader ende Moeder/ ende
Wijf ende Kinderen/ ende Broeders ende
Susters/ ende oock sijn eyghen leuen/ die can
myn Discipel niet wesen.
27 l Ende so wie niet en draecht sijn Cruys/
ende volcht my nae/ die can myn Discipel
niet wesen.
28 Want wie isser van v lieden/ die eenen
Toren timmeren wil/ die niet te vooren
sit ende ouerslaet de costen/ of hy heeft dat
noodich is tot der volmakinghe:
29 Op dat so hy het fondament leyt/ en niet
en can

c Pro. 25.6.7 d Job. 22.29 Prou. 29.23 Mat. 23.12. Luce 18.14. Jac. 4.6. 10 1. Pet. 5.5. e 2 Esd. 8.12 3 Esd. 9.52. Prouer. 3.9. Tobie 4.7 f Of/ salich g Of/ salich h Esa. 25.6. Mat. 22.2. Apoca. 19.9 De Joden genoot tot den gheloove in Christum/ weygeren te comen. i Excuseren/ te weygeren/ of/ af te segghen. De Heydenen comen gedrongen tot den gheloove Christi. Wie Christi discipel wil wesen/ die moetet al verlaten. k Deu. 13.6 ende 33.9. Mat. 16.24 l mat. 10.38 ende 16.24. Mar. 8.34. Luce 9.23 Men versinne eer men beginne.

en can volepndigen/ alle de gene die het sien
hem niet en beginnen te bespotten.
30 Segghende: Dese mensche heeft begon-
nen te timmeren/ ende heeft het niet connen
volepndighen.
31 Of / Wat Coninck isser / die gaet om te
stryden tegen eenen anderen Coninck/ende
niet eerst nedersittende hem beraedt/of hy
machtich is / met Thien Duysent te ghe-
moet te comen teghen den ghenen die met
twintich Duysent tegen hem coemt?
32 Anders soo sendt hy syne Boden wt /
dewyle hy noch verre is/ ende begheert dat
tot der vrede dient.
33 Alsoo oock een peghelick van u lieden die
niet en versaeckt al wat hy heeft / die can
myn Discipel niet wesen.
m Mat.5.13. Marc.9.50
34 m Het Sout is goet / maer indien het
Sout smakeloos gheworden is/ waer mede
salment smakelick maken?
35 Het en is noch tot der Aerden / noch tot
den meste bequaem/ men werpet wech.
Wie Ooren heeft om te hooren/ die hoore.

Dat xv. Capittel.

1. Voor de ghelyckenisse des verloren Schaeps/ 8. ende des Penninckx/ 11. ende des verloren Soons / noodt Christus tot beteringhe.

De Sondaers hooren Christū. a Mat.9.10 Marc.2.15. Luce 5.29.

1 Ende a tot hem quamen alle Tolle-
naers ende Sondaers / op dat sy hem
hoorden.
2 Ende de Phariseen ende Schriftgeleer-
de murmureerden/ segghende: Dese ont-
fangt de Sondaers/ ende eet met hen.
3 Ende hy sprack tot hen dese gelyckenisse/
segghende:

Ghelyckenisse vā een verloren Schaep. b Mat.18.12

4 b Wat mensche isser onder u lieden / die
hondert Schapen heeft / ende een van dien
verliest / laet hy niet de negen ende tnegen-
tich inde Woestyne/ ende gaet na dat verlo-
ren/ tot dat hyt vindt?
5 Ende als hyt gevonden heeft/ verblyden-
de hem/ leyt hyt op syne schouderen.
6 Ende te huys comende / roept hy te sa-
men syne Vrienden ende Ghebueren / seg-
ghende tot hen: Verblydt u met my/ want
ick hebbe myn Schaep ghevonden * dat
verloren was.

* 1.Pet.2.10 Blyschap over den bekeerden Sondaren. Luce 5.32.

7 Ick segghe u lieden / dat daer alsoo sal
Blyschap wesen inden Hemel / over eenen
Sondaer die hem bekeert / meer dan over
tneghen ende tneghentich Rechtveerdige/
die gheen bekeeringhe en behoeven.
8 Of wat Vrouwe isser/ hebbende Thien
Penninghen / indien sy eenen Penninck
verliest/ ontsteeckt sy niet een keersse / ende
keert het huys / ende soeckt neerstelick/ tot
dat sy hem vindt.
9 Ende als sy hem ghevonden heeft / roept
sy te samen haer vriendinnen ende ghebue-
rinnen/ segghende: Verblydt u met my/
want ick hebbe den Penninck ghevonden/
dien ick verloren hadde.
10 Also segge ick u lieden/ sal daer blyschap
wesen voor de Enghelen Gods/over eenen
Sondaer die hem bekeert.

Van den verloren Sone.

11 Ende hy seyde: Een mensche hadde twee
Sonen:
12 Ende de Jonckste van hen seyde tot sy-
nen Vader: Vader/ gheeft my het deel des
Goets dat my toecoemt. Ende hy deylde
hen het Goet.

Der Heydenē figuere.

13 Ende niet veel daghen daer nae/ alst de
Jonckste Sone al versamelt hadde / reysde
hy wech in verren Lande: ende daer heeft
hy syn goet doorghebracht met eenen over-
dadigen leven.
14 Ende als hyt al verteert hadde so is daer
gheworden b een groote dierte tydt in dien
lande / ende hy begonst ghebreck te lyden.

b Grieck/ stercken hongher.

15 Ende is gegaen/ ende heeft hem gevoecht
by eenen Burger dessselven landts: ende die
heeft hem gesonden in syne Ackers / om de
Swynen te weyden.
16 Ende hy begeerde synen buyck te vullen
met den draf / dat de Swynen aten: ende
niemandt en gaft hem.

Castydinge geeft verstant. e † Anders vergae hier

17 Ende tot hem selven ghecomen zynde /
seyde hy: Hoe veel Huerlingen myns Va-
ders overvloepen van brooden/ ende e † ick
vergae van hongher.
18 Ick sal opstaen/ ende tot mynen Vader
gaen/ ende hem segghen: Vader/ ick hebbe
ghesondicht inden Hemel ende voor u:
19 Ende ben niet meer weerdich u Sone ge-
naemt te worden / maeckt my als eene van
uwe Huerlinghen.

De Barmhertichheydt Gods over de bekeerde Sondaers is onuitsprekelick. f Acto.2.39 Ephes.2.12.16.

20 Ende hy stondt op / ende ghinck nae
synen Vader. f Ende als hy noch verre
van daer was/ sach hem syn Vader/ ende
werdt beroert met Barmhertichheydt/ ende
tot hem loopende / viel hem aen den hals/
ende custe hem.
21 Ende de Sone seyde tot hem: Vader/
ick hebbe gesondicht tegen den Hemel/ ende
voor u/ ende ben niet meer weerdich u So-
ne genaemt te worden.

g Grieck/ Stola/ ende was een lanck overkleedt tot der Aerden.

22 Ende de Vader seyde tot synen Dienst-
knechten: Brengt hier dat beste g Cleedt/
ende doet het hem aen/ ende gheeft hem eenen
Rinck aen syne handt / ende schoenen aen
syne Voeten.
23 Ende brengt hier dat gemeste Kalf / ende
slachtet/ ende laet ons etende vrolick zyn.
24 Want dese myn Sone was doodt / ende
is weder levendich gheworden: hy was
verloren / ende hy is ghevonden. Ende
sy begonsten vrolick te zyn.
25 Ende syn Outste Sone was in dē Acker/
ende als hy quam/ ende den huyse genaeckte/
hoorde hy het ghesanck ende het ghedans:

Der Joden figuere.

26 Ende riep eenen van den knechten/ ende
vraechde hem wat dat ware.
27 De welcke seyde tot hem: Uwe Broeder
is ghecomen: ende u Vader heeft dat ghe-
meste Kalf gheslacht/ om dat hy hem gesont
weder ontfangen heeft.
28 Ende hy werdt toornich/ ende wilde niet in
gaen. Doe ginck syn vader wt/ ende bat hem:

h Grieck/ ick diene u so veel

29 Ende hy antwoordde/ ende seyde tot sy-
nen Vader: Siet / h ick hebbe u so veel
Jaren gedient/ ende hebbe noyt u ghebodt
over ghetreden/ ende ghy en hebt my noyt
eenen Bock ghegheven / dat ick met myne
Vrienden vrolick ware.

† Anders/ zyn.

30 Maer als dese u Sone ghecomen is /
die † u Goet met Hoeren doorghebracht
heeft / soo hebt ghy hem dat ghemeste Kalf
gheslacht.
31 Ende hy seyde tot hem: Kindt/ ghy zyt
altyt met my/ ende al wat myne is/ is uwe:
32 Men behoorde vrolick ende blyde te zyn/
om dat dese u Broeder doot was/ ende is
weder levendich gheworden/ hy was ver-
loren/ ende is ghevonden.

Dat xvi. Capittel

Van den oneerlijcken rentmeester.

1. Christus vermaent tot Voorsichtichheyt/ 14. straft de Gierichheydt der Phariseen/ 18. bevesticht het heylige houwelick/ 19. ende vermaent tot dulbichheyt.

a Die syns heeren huys regeerde.

1 Ende hy seyde oock tot syne Discipu-
len: Daer was een ryck man/ de welcke
hadde eenen a Rentmeester: ende dese
werdt by hem beschuldicht / dat hy syne
goeden doorbrachte.

Ende

2 Ende hy riep hem / ende seyde tot hem:
Wat hoore ick dit van v? Geeft rekenschap
van uwe regieringe/ want ghy en sult voort
aen niet meer mogen regieren.
3 Ende de Rentmeester seyde in hemselven:
Wat sal ick doen? Want mijn Heere dese
regieringhe van my neemt? Ick en can niet
graven/ en ick schame my te bedelen.
4 Ick weet wat ick doen sal/ op dat/ wan-
neer ick van de regieringhe sal afghesett we-
sen/ sy my in hare huysen ontfanghen.
5 Ende hy riep tot hem eenen yeghelicken
van de Schuldenaers syns Heeren / ende
seyde tot den eersten: Hoe vele zijt ghy my-
nen Heere schuldich?
k Grieck/ 6 Hy seyde: Hondert k tonnen Olie. Ende
Batos. hy seyde hem: Neemt daer v gheschrifte /
sit haestelick neder/ ende schrijft Vijftich.
7 Daer nae seyde hy tot eenen anderen:
Ende ghy/ hoe vele zijt ghy schuldich? Hy
seyde: Hondert mudden Tarwe. Ende hy
seyde tot hem / Neemt daer v gheschrifte/
ende schrijft Tachtentich.
8 Ende de Heere prees den Onrechtveer-
digen Rentmeester / dat hy voorsichtelick
ghedaen hadde. Want de Kinderen deses
* Grieck/ * Wereldts zijn voorsichtiger / dan de kin-
Eeuwen. deren des Lichts in haren geslachte.
Vrienden 9 c Ick segghe v lieden oock: Maeckt v
maken van Vrienden van den b Onrechtveerdighen
den Rijck- Rijckdom/ op dat / wanneer v lieden ont-
dom. breken sal/ sy v lieden moghen ontfanghen
c Mat.6.19 in de eewige Woonsteden.
ende 19.21 10 Wie in het cleynste ghetrouwe is / die is
1.Tim.6.19. oock in het groote ghetrouwe: ende wie in
b Grieck/ het cleynste onrechtveerdich is/ die is oock
Mammon in e het groote Onrechtveerdich.
der Onghe- 11 Daerom/ indien ghy lieden in den On-
rechticheyt rechtveerdighen f Rijckdom niet ghetrou-
e Gr. vele. we gheweest en zijt/ wie sal v lieden het wa-
f Grieck/ rachtige goet geven?
Mammon 12 Ende indien ghy in het vremde niet
ghetrouwe gheweest en zijt/ wie sal v lieden
het uwe gheven?
g Mat.6.24 13 g Gheen Huysknecht can Twee Heeren
dienen: want of hy sal den eenen haten/
ende den anderen liefhebben/ Of hy sal den
eenen aenhangen/ ende den anderen verach-
h Grieck/ ten. Ghy condt Gode ende den h Rijck-
Mammon dom niet dienen.
i Psal.7.10. 14 Alle dit hoorden oock de Pharizeen/ die
k 1.Sa. 16.7 geltgierich waren/ ende sy beschimpten hem.
l Grieck/ in. 15 Ende hy seyde tot hen: Ghy lieden zijt
De Wet en die v selven rechtveerdicht voor de menschen:
Propheten. i Maer Godt kent uwe herten. k Want
De Wet. wat hooghe is l onder den menschen/ dat is
m Ma.5.18 een grouwel voor Godt.
Esaie 40.8. 16 De Wet ende de Propheten zijn tot Jo-
ende 51.6. annem / ende van dier tijdt aen werdt dat
Psal.102.27 Coninckrijcke Gods ghe-Evangelizeert / en
n Mat.5.32 een yegelick doet daer gewelt op.
ende 19.9 17 m Ende het is lichter dat Hemel ende
Mar.10.11. Aerde vergaen/ dan dat een titteiken van der
1. Cor.7.10. Wet valle.
Van den 18 n Soo wie syn Wijf verlaet / ende een
vrecken ander trout/ die doet Overspel / ende soo
Rijcken / en wie de verlatene van den manne trout/ die
armen La- doet Overspel.
zaro. 19 o † Daer was een Rijck man / die be-
o † Anders/ cleedt werdt met purpure ende zijde / ende
En hy seide leefde daghelicx vrolick ende tierlick.
oock een an- 20 Ende daer was een Bedelaer ghenaemt
dere verge- Lazarus / de welcke lach voor syn Poorte/
lyckinghe. vol zweeren.
Daer was/ 21 Ende begheerde van de Crumkens die
etc. van des Rijcken Tafel vielen/ versadicht te
p Of/ maer worden: p doch quamen de Honden ende
oock. leckten syn zweeren.
22 Ende het gheschiedde dat dese Bedelaer
starf/ ende werdt gedragen van de Engelen
in Abrahams schoot.
23 Ende de Rijcke starf oock/ ende werdt be-
graven. Ende als hy in de Helle syne oogen
op sloech/ daer hy inder pyne was / q sach q Gr. Wet.
hy Abraham van verre / ende Lazarum in
synen schoot.
24 Ende hy riep/ en seyde: Vader Abraham/
ontfermt v myns / ende sendt Lazarum/
dat hy het uyterste syns Vinghers int wa-
ter doppe/ en verkoele myn tonghe/ r want r Esa 66.24
ick gepijnicht worde in dese vlamme. Syr.7.19.
25 En Abraham seyde: Kindt/ gedenckt dat Mar. . 44
ghy s v goet ontfangen hebt in uwen leven/ s Job. 21.13.
ende Lazarus desgelicks het quade. Ende
nu wordt hy getroost/ en ghy gepijnicht.
26 Ende boven al dese is tusschen ons ende In de Helle
v / een groote cloove bevesticht: soo dat de is gheen
ghene die van hier tot v afcomen willen/ verlossinge.
niet connen: noch oock die van daer tot ons
willen over comen.
27 Ende hy seyde: So bidde ick v dan Vader
dat ghy hem sendet tot myns vaders huys:
28 Want ick hebbe Vijf Broeders / dat hy
hen betuyghe/ dat sy oock niet en comen in
dese plaetse der pynen.
29 Abraham seyde hem: t Sy hebben Mo- Moses en
sem ende de Propheten/ laetse die hooren. de Prophe-
30 Maer hy seyde: Neen Vader Abraham: ten.
maer indien daer een van de dooden tot hen t Esa. 34.16.
ghinge/ so souden sy hen bekeeren. Joan.5.39.
31 Ende hy seyde tot hem: Indien sy Mo- Act. 17. 11.
sem ende de Propheten niet hooren/ soo en
souden sy oock niet u gheloouen / al waert u Grieck/
dat daer een van den dooden opstonde. hen niet la-
ten ghe-
segghen.

Dat xvij. Capittel.

1. Van Erghernisse te schuwen / 3. sy-
nen Naesten te vergheven / 6. de Cracht
des gheloofs/ 10. de Nieticheyt des men-
schen/ 12. ghenesinge der Thien Melaet-
schen / 20. van de toecoemste des Coninck-
rijcks Godes/ door Christum.

1 Ende a hy seyde tot de Discipulen: Van erger-
Het is onmoghelick dat daer geen erger- nissen.
nissen comen: nochtans wee den genen/ a Mat.18.7
door welcken sy comen: Marc.9.42
2 Het waer hem beter / dat eenen swaren
b Meulensteen aen synen hals ghehangen b Gr. Ezels
worde/ en in de Zee gheworpen worde/ dan meulensteen.
hy ergerde eenen van desen cleynen.
3 Hoedt v selven: c Indien v Broeder te- Dat wy on
gen v sondicht/ soo strafte hem / ende indien sen naesten
hy hem bekeert/ so vergevet hem. moeten
4 Ende indien hy Sevenmael des daechs vergeven.
teghen v sondicht / ende Sevenmael des c Mat.18.15
daechs hem tot v bekeert/ ende seyt: Het is Levit.19.17.
my leet / so sult ghyt hem vergeven. Prov.17.10.
5 Ende de Apostelen seyden tot den Heere: Syrac.19.13
Vermeerdert ons het gheloove. Jacob.5.9.
6 Ende de Heere seyde: d Hadt ghy lieden d mat.17.20
gheloove so groot als een Mostaert zaedt/ ende 21. 21.
ghy lieden soudt tot desen e Boom seggen e Grieck
Wordt ontwortelt / ende wordt in de Zee Sicamina/
gheplant: en hy soude v gehoorsaem wesen. en het is
7 Wie isser onder v lieden/ die eenen Dienst- een sekes
knecht heeft ploegende/ oft de beesten hoe- boom in
dende / die hem / wanneer hy weder coemt Syria.
uyt den Acker/ terstondt seyt: Gaet door/
ende sit aen de Tafel.
8 Maer seyt hy hem niet eerst: Bereydt
my het Avontmael/ ende schort v op/ ende
dient my / tot dat ick ghegeten ende ghe-
droncken hebbe: ende daer na sult ghy eten
ende drincken?
9 Danckt hy oock den selven Dienstknecht/
dat hy gedaen heeft dat hem bevolen was?
Ick meyne Neen.

Alsoo

10 Alsoo ghy lieden oock / als ghy sult ghe-
daen hebben / al wat v lieden beuolen is/
so segt : Wy zijn onnutte Dienstknech-
ten / wy hebben ghedaen dat wy schuldich
waren te doen.

Dat wy alleonnutte Dienst-knechtē zijn

11 Ende het gheschiede als hy nae Jerusa-
lem reysde dat hy midden door Samariam
ende Galileam tooch.
12 Ende als hy in een Vleck quam / zijn
hem thien Melaetsche mannen te gemoet
ghecomen / die welcke stonden van verre :

De Thien melaetschē worden gereynicht.

31 Ende sy verhieuen hare stemme / segghen-
de: Jesu Meester / ontfermt v onser.
14 Ende als hyse sach / seyde hy tot hen :
Gaet / ende f verthoont v den Priesteren.
Ende het gheschiedde / doe sy henen ghin-
ghen / werden sy ghereynicht.

f Leuit. 13. 2. ende 14. 2. Mat. 8. 4. Luce 5. 14.

15 Ende een onder hen / siende dat hy ghe-
sondt ghewordden was / keerde weder om/
prijsende Godt / met luyder stemmen.
16 Ende viel op sijn Aensicht voor sijne
voeten / hem danckende. Ende dese was
een Samaritaen.
17 Ende Jesus antwoordde / ende seyde :
Zijnder niet Thien ghereynicht ? Ende
waer zijn die Neghen?

De Samaritaē dāckt Godt voor de reyninge

18 g Zijn daer gheene ghevonden weder-
keerende om Gode eere te gheuen / dan
dese Vreemdelinck ?

g Oft / Daer zijn.

19 Ende hy seyde tot hem : staet op / ēn gaet
henen / v geloone heeft v geholpen.
20 Ende als hy van de Phariseen ghe-
vraecht werdt / wanneer het Coninckrijck
Godts comen soude? Antwoordde hy hen /
ende seyde: Het Coninckrijcke Gods coemt
niet met vterlicken ghebaer :
21 Noch men sal niet segghen : h Siet hier
oft siet daer: want het Coninckrijcke Godts
is * binnen in v.

Wanneer het Coninckrijcke Gods coemt.
h mat. 24. 23. Marc. 13. 21. Luce 21. 7.
* Oft / onder v.

22 Ende hy seyde tot zijne Discipulen : De
daghen sullen comen / dat ghy sult beghee-
ren eenen van de daghen des Soons des
menschen te sien / ende ghy sulten niet sien.
23 Ēn sy sullen v liedē seggen: Siet hier / oft
siet daer: gaeter niet henē / noch volcht niet.
24 Want gelijck de blixem vanden eenen eyn-
de des Hemels blixemt / ende schijnt tot den
anderen eynde des Hemels also sal oock de
Sone des menschen wesen in zijnen dage.
25 i Maer hy moet eerst vele lijden / ēn ver-
worpen worden van desen geslachte.

i mat. 16. 21. ende 17. 22. ende 20. 18. Marc. 8. 31. ende 9. 31. ende 10. 33. Luce. 9. 22. ende 19. 31. ende 24. 6.

26 k Ende gelijck het ghesciedde inde da-
gen Noe: also salt oock wesen in die dagen
des Soons des menschen.

k mat. 24. 37. Gene. 6. 5. 1. Petr. 3. 20.

27 Sy aten / sy droncken / sy trouden / sy ga-
uen te houwelicke / tot op dien dach dat
Noe inde Arcke ghinck: ende de watervloet
quam / ende verdarffse alle.

l Gen. 19. 24. Deut. 29. 23. Esaie. 13. 19. Iere. 50. 40. Ezec. 16. 49. Ozee. 11. 8. Amos. 4. 11. Jude 7.

28 Desghelijcx oock als het gheschiedde in-
de daghen Lots : Sy aten / sy droncken / sy
cochten / sy vercochten / sy planteden / sy
timmerden.
29 l Ende ten dage als Lot wt ginck wt So-
doma so regendet Vyer ende Sulpher van
den Hemel / ende verderffse alle.

m Grieck / geopēbaert werdt

30 Also salt in dien daghe wesen / wanneer
de Sone des Menschen m gheopenbaert
sal worden.

n Grieck / vaten: ende beduydt alle dinghen diemen besicht.

31 In dien seluen daghe wie op het dack
zijn sal / ende zijn n Huysraedt in huys :
die en come niet neder / om dat te halen.
Ende wie in den Acker zijn sal / die keere
oock desghelijcks niet nae het ghene dat
achter ghelaten is.
32 o Ghedenckt des wijfs Loths.
33 p So wie zijn siele soeckt te behouden/
die salse verliesen : ende wiese verliest / die
salse leuendich maken.
34 q Jck segge v lieden / In die seluе nacht

o gen. 19. 26. p mat. 10. 39. ende 16. 25. Marc. 8. 35. Luce. 9. 24. Joan. 12. 25. q mat. 24. 40. 1. Thes. 4. 17.

sullen Twee op een bedde wesen / de een sal
aenghenomen / ende de ander sal achter
ghelaten worden.
35 Twee sullen tsamen malen: de een sal
aenghenomen worden / ende de andere sal
achter ghelaten worden.
36 Ende sy antwoordden ende seyden hem :
Waer Heere?
37 Hy seyde tot hen: r Waer het s † lichaem
is / daer sullen de Arenden vergaderen.

r Job. 39. 33. Mat. 24. 28. s † Anders / aes.

Dat xviij. Capittel.

3. Door het exempel der weduwe 10. ēn
des Tollenaers / leert hy de maniere van
bidden / 15. daer nae van de salicheydt der
kinderen / 18. van den middel ende swaricheyt
der salicheydt 29. van den loon der zijner /
31. ende van zijn cruyce 35. daer nae maeckt
hy eenen Blinden siende.

1 HY seyde oock tot hen een gelijckenisse
daer van / a datmen altijdts bidden
moet / ende niet vermoeyt worden.

Datmen altijdt bidden moet.

2 Ende sprack : Daer was een Rechter in
eener Stadt / die Godt niet en vreesde / noch
den mensche ontsach.
3 Ende daer was een Weduwe in die selue
Stadt / de welcke quam tot hem seggende:
* Doet my recht vā mijne wederpartije.
4 Ende hy en wilde lange tijt niet. Daer na
seyde hy in hem seluen : Hoewel ick Godt
niet en vreese / noch den mensche ont sie:

a Spr. 18. 10. Rom. 12. 12. Ephes. 6. 18. Colos. 4. 2. 1. Thes. 5. 17.
* of wreect my.

5 Nochtans / om dat dese Weduwe my
moeyelick is / sal ick haer recht doen / op
dat sy niet ten laetsten come / ende my
† schaemte aen doe.
6 Ende de Heere seyde : Hoort wat de on-
rechtueerdighe Rechter seydt.

† of moeyelick sy.

7 b Sal God dan niet wreken zijne wtuer-
corene / die dach ende nacht tot hem roe-
pen / hoewel hy lanckmoedich is ouer hen?
8 Jck segghe v / dat hy hen haestelick wra-
ke doen sal. Doch als de Soon des men-
schen comen sal / sal hy oock ghelooue vin-
den op der Aerden?

God wreect zijn wtuercoren.
b Apo. 6. 10.

9 Ende hy seyde oock tot sommighen die
op henseluen betrouden / dat sy rechtueer-
dich waren / ende versmaedden de ande-
re / dese ghelijckenisse:

Van die op haer rechtueerdicheyt betrouwen.

10 Twee menschen ghingen op inden Tem-
pel om te bidden / de een was een Phari-
zeus / ende de ander een Tollenaer.
11 De Pharizeus staende heeft dit gebeden
by hem seluen: O Godt / c ick dancke v / dat
ick niet en ben als de andere menschen :
Roouers / Onrechtueerdighe / Ouerspeel-
ders / oft oock als dese Tollenaer.
12 Jck vaste tweemael ỏ inder weke: Jck ge-
ue thiende van al het gene dat ick besitte.

Des Pharizeus gebet.
c Deu. 26. 13. Job. 9. 20. Psal. 142. 2.
d Grieck in den Sabbath.
Des Tollenaers gebedt.

13 Ende de Tollenaer standt van verre / en-
de wilde oock niet de Ooghen nae den He-
mel opslaen : maer sloech op zijn borst /
ende seyde : O Godt / weest my Sondaer
ghenadich.
14 Jck segghe v lieden / dese ghinck gerecht-
ueerdicht in zijn huys meer dan de ander.
e Want soo wie hemseluen verheft / die sal
vernedert worden: ende wie hemseluen ver-
nedert die sal verheuen worden.

Die hen vernedert / wort verhoocht.
e Job. 22. 29. Prou. 29. 23. Mat. 23. 12. Luce. 14. 11. Jac. 4. 6. 10. 1. Petr. 5. 5.

15 f Ende sy brachten oock ionghe kinder-
kens tot hem / dat hyse raken soude : ende
als de Discipulen dat sagen straften zijse.
16 Maer Jesus riep de kinderkēs tot hem:
ende seyde : Laet de kinderkens tot my co-
men / ende verhindertse niet : g Want al-
sulcker is het Coninckrijcke Godts.
17 Voorwaer segge ick v liedē : So wie het
Coninckrijcke Gods niet en ontfanght als
een kindeken / die sal daer niet in comen.

f mat. 19. 13. marc. 10. 13.
g mat. 18. 3. ende 19. 14. 1. Cor. 14. 20. 1. Petr. 2. 2.

h Mat.19.16 Marc.10.17 Hoe men het Coninckrijcke der Hemelen besit.

18 h Ende een Overste vraechde hem / seg-
ghende Goede Meester/ wat sal ick doen/
dat ick het eewighe leven besitte?
19 Jesus seyde tot hem: Wat heet ghy my
goet: Daer en is niemandt goet/ dan een/
namelick/ Godt.

i Exo.20.14 Deut.5.18. Roma.13.9. k Spr.3.3. Ephes.6.2. Colos.3.20. l Grieckx/ bewaert.

20 Ghy weet de geboden: i Ghy sult gheen
Overspel doen: Ghy en sult niet dootslaen:
Ghy sult niet stelen: Ghy sult gheen valsch
ghetuyghenisse gheven: k Ghy sult u vader
ende uwe moeder eeren.
21 Ende hy seyde: Alle dese hebbe ick van
mijne jonckheyt aen l ghehouden.

m Mat.6.19 ende 19.21. 1.Tim.6.19. Ryckdom.

22 Als Jesus dat hoorde/ seyde hy tot hem:
Een ghebreeckt u noch: vercoopt al wat
ghy hebt/ ende ghevet den Armen/ m ende
ghy sult eenen schat in den Hemel hebben:
ende coemt volcht my nae.
23 Als hy dat hoorde / werdt hy seer droe-
vich: want hy was seer rycke.

n Mat.19.23 Mar.10.23. Pro.11.28. o Oft / Kemel. God alleen maeckt salich.

24 Ende Jesus siende hem dat hy droevich
gheworden was / seyde: n Hoe swaerlick
sullen die goedt hebben/ in het Coninckrijc-
ke Godts gaen.
25 Want het is lichter/ dat een o Kabel gae
door een naelden ooge/ dan dat een rycke
in het Coninckrijcke Godts ingae.
26 Ende die dat hoorden/ seyden: Wie can
dan salich worden?

p Job.42.2 Zachar.8.6 Sap.11.22. Luce.1.37. q Mat.4.20. ende 19.27. Mar.10.28 Luce.5.11. r Deut.33.9 s Job.42.12

27 Ende hy seyde: p Wat by de menschen on-
meughelick is/ dat is by God meughelick.
28 q Ende Petrus seyde: Siet/ wy hebbent
al verlaten/ ende zijn u naeghevolcht.
29 Ende hy seyde tot hen: Voorwaer segghe
ick u lieden: Daer r en is niemandt / die
verlaten heeft/ Huys/ oft Ouders/ of broe-
ders/ oft wijf/ oft kinderen/ om het Coninc-
rijcke Godts/
30 s Die niet en ontfangt veel meer in deser
tijdt / ende in de toecomende Wereldt het
eeuwighe leven.

t Mat.16.21 ende 17.22. ende 20.17. Marc.8.31. ende 9.31. ende 10.32. Luce.9.22. ende 24.6. u Psal.22.7 Esaie.53.7. x Mat.27.2. Luce.23.1. Joan.18.28 Act.3.13.

31 t Ende hy nam de twaelve / ende seyde
tot hen: Siet/ wy gaen op na Jerusalem/
u ende al dat gheschreven is door de Pro-
pheten / sal aen den Sone des menschen
volbracht worden.
32 x Want hy sal den Heydenen overghele-
vert worden/ ende hy sal bespot worden/
ende hy sal schandelick gehandelt worden/
ende hy sal bespoghen worden:
33 Ende als sy hem ghegeesselt sullen heb-
ben/ sullen sy hem dooden. Ende ten der-
den daghe sal hy weder opstaen.

y Mat.20.29 Mar.10.46

34 Ende sy en verstonden niet van die din-
ghen/ maer dit woordt was voor hen ver-
borghen / ende en bekenden niet wat daer
ghesepdt was.
35 y Ende het gheschiedde / als hy by Je-
richo quam/ daer sadt een Blinde by den
wech bedelende.
36 Ende als hy de Scharen hoorde voorby
gaen/ vraechde hy wat dat ware.
37 Ende sy seyden tot hem / dat Jesus van
Nazareth daer voorby ginck.
38 Doe riep hy/ ende seyde: Jesu Davids
Sone ontferme u mijner.
39 Ende die voorby gingen/ straften hem/ dat
hy swijghen soude. Ende hy riep veel te
meer/ Sone Davids/ ontferme u mijner.
40 Ende Jesus staende/ beval hem tot hem
te brengen. Ende als hy by gecomen was/
vraechde hy hem:
41 Ende seyde: wat wilt ghy dat ick u doe?
Hy seyde: Heere dat ick sien mach.

De Blinde wort siende

42 Ende Jesus seyde tot hem: Wordt sien-
de: u gheloove heeft u gheholpen.
43 Ende terstont wert hy siende/ ende volchde
hem/ ende prees Godt: ende alle het volck
dat siende/ gaven Gode lof.

Dat xix. Capittel.

2. Zacheus gheroepen/ 12. gelijckenisse
van de Talenten/ 29. Jesus rijdt te Jeru-
salem in/ 41. ende voorseyt weenende hare
verwoestinghe/ 45. drijft de coopluyden uyt
den Tempel/ 47. ende zijn doot werdt ge-
socht.

Christus gaet tot Zacheum den Tollenaer ter herberghen.

1 ENde hy inghegaen zijnde / ginck door
Jericho.
2 Ende siet / een man genaemt Zacheus/
die een Overste der Tollenaren was/ en-
de die selve was rycke.
3 Ende hy sochte Jesum te sien / wie hy wa-
re/ ende conde niet om der scharen wille/
want hy was cort van persoone.
4 Ende vooorloopende/ is hy gheclommen
op eenen wilden vijchboom om hem te
sien want hy moester aldaer doorgaen.
5 Ende als Jesus tot die plaetse quam / ende
op sach/ so sach hy hem / ende seyde tot hem:
Zachee/ daelt haestelick af: want ic moet
heden in uwen huyse blijven.
6 Ende hy daelde haestelick af / ende ontfinck
hem met blijschap.
7 Ende alle die dit saghen / murmureerden/
seggende: Hy is tot eenen sondigen man
inghegaen ter herberghe.

De bekeeringhe ende beteringhe Zachei.

8 Ende Zacheus staende / seyde tot den
Heere: Siet Heere/ de helft van mijnen goe-
de geve ick den armen: ende indien ick ye-
mande yet bedriegelick ontvonden heb-
be/ dat geve ick vier dobbel weder.
9 Ende Jesus seyde tot hem: Heden is
desen huyse salicheyt geschiet / na dien hy
a oock een soon Abrahe is.

a Oft/ het oock een kint Abrahe is. b Mat.10.6. ende 15.24. ende 18.11. Act.13.46. c Grieckx/ te behouden. d Mat.25.14 Mar.13.34

10 b Want de Sone des menschen is ghe-
comen te soecken ende c salich te maken
dat verloren was.
11 Ende als sy dat hoorden/ seyde hy/ daer
enboven een gelijckenisse / daerom dat hy
by Jerusalem was / ende dat sy meynden
dat het Coninckrijcke Godts terstondt
soude openbaer worden.
12 d Soo seyde hy dan: Een Edelman
reysde in verren lande/ om voor hemsel-
ven een Coninckrijck aen te nemen/ ende
weder te comen.
13 Ende geroepen hebbende zijn thien Dienst
knechten/ gaf hen thien pont/ ende seyde tot
hen: Doet neeringhe tot dat ick come.
14 Ende zijne Burgers haetten hem/ ende
sonden hem boden na/ seggende: Wy wil-
len niet dat dese over ons e regneere.

e Grieckx. Coninck sy.

15 Ende het geschiedde dat hy weder quam/
als hy het Coninckrijcke vercreghen had-
de/ ende beval dat die Dienstknechten
souden tot hem geroepen worden / dien hy
het gelt gegeven hadde / om dat hy weten
soude/ wat een yegelijc gehandelt hadde.
16 Ende de eerste quam / ende seyde: Heere/ u
pont heeft thien ponden ghewonnen.

Getrouwe Dienstknecht.

17 Ende hy seyde hem: Wel ghy goede
Dienstknecht/ om dat ghy zijt in het min-
ste ghetrouwe gheweest/ soo hebt macht
over thien Steden.
18 Ende de ander quam / ende seyde: Heere/
u pont heeft vijf ponden ghewonnen.
19 Ende hy seyde oock tot desen: Ende ghy
weest over vijf Steden.

De onghetrouwe Dienstknecht.

20 Ende een ander quam/ segghende: Hee-
re/ siet daer u pont/ dat ic in eenen sweet-
doeck wech ghelept hadde.
21 Want ic vreesde u/ om dat ghi een hart
mensche zijt: ghy neemt wech dat ghy
niet ghelept en hebt: ende ghy maeyt dat
ghy niet ghesaeyt en hebt.

f 2.Sa.1.16 Mat.12.37

22 Ende hy seyde tot hem: Ghy boose
Dienstknecht / f uyt uwen monde sal ick u
oordeelen: Ghy wistet dat ick een harde

menschen/ nemende wech dat ick niet
gheleyt en hebbe: ende maeyende dat ick
niet ghesaeyt en hebbe.
23 Ende waerom hebt ghy dan mijn ghelt g Oft ter tafel.
niet gegeuen g inde Wisselbanck: ende ick
comende hadder doch niet woecker weder
gheeyscht.
24 Eñ hy seyde tot den ghenen die daer by
stonden: Neemt van hem dat pont / eñ ge-
uet den ghenen die thien pont heeft.
25 Ende sy seyden tot hem: Heere/ hy heeft
thien ponden.
26 Maer hy seyde: h Want ick segghe v/ h mat. 13.12. ende 25.29. Mar. 4.24. Luce. 8.18.
dat eenen yegheleicken die daer heeft / sal
ghegheuen worden: ende van dien die niet
en heeft/ sal oock wech ghenomen worden
dat hy heeft.
27 Ende oock dese mijne vyanden / die niet De vyande Christi worden gedoot
wilden dat ick ouer hen regneren soude/
brenghtse hier ende doodtse voor my.
28 Ende dit gheseydt hebbende / ginck hy
voort op nae Jerusalem.
29 i Eñ het geschiedde/ als hy by Bethpha- i Mat. 21.1 Marci. 11.1
ge ende Bethania quam aen den Berch/
gheheeten der Oliuen berch/ sandt hy twee
van zijne Discipulen wt/
30 Segghende: Gaet henen in dat Vleck
dat teghen v lieden ouer leydt: Als ghy
daer in coemt/ sult ghy lieden binden een
Veulen ghebonden/ op welcken noyt gheen
mensche gheseten en heeft: ontbindt dat/
ende brenghet hier.
31 Ende indien v lieden yemandt vraecht:
Waerom ontbindt ghyt? So sult ghy al-
soo tot hem segghen: Om dat het de Hee-
re van noode heeft.
32 Ende die wtghesonden waren / zijn wt-
ghegaen/ ende vonden ghelijck hy hen ge-
seyt hadde.
33 Ende als sy het Veulen ontbonden sey-
den de Heerẽ des Veulens tot hen: Waer-
om ontbint ghy lieden dat Veulen?
34 Sy seyden: Om dat de Heere des van
noode heeft.
35 k Ende sy leyddendt tot Jesum: l ende k Joh. 12.14 l 2. Reg. 9.13
wierpen haer cleederen op het Veulen:
ende setten Jesum daer op.
36 Ende als hy voort trock / spreydden sy
haere cleederen in den wech.
37 Ende als hy nu by den nederganck des
Olijfberchs quam begonst alle de menich-
te der Discipulen met blijschap Godt te
prijsen met luyder stemmen / van alle die
crachtighe daden die sy ghesien hadden/
38 Eñ seyden: m Gheseghent sy de Coninck m Psal. 118. 26.
die daer coemt inden Name des Heeren:
n Vrede sy inden Hemel/ ende eerlicheydt n Luce. 2.14. Ephes. 2.14
inde hoochste plaetsen.
39 Ende sommige Phariseẽ van der Scha-
re/ seyden tot hem: Meester / straft uwe
Discipulen.
40 Ende hy antwoordde / eñ seyde tot hen:
Ick segghe v lieden: Indien dese swijgen/
o so sullen de steenen roepen. o Hab. 2.11.
41 Eñ als hy nu by quam / ende de Stadt Christus voorseydt weenende de verwoestinge Jerusalems.
sach/ weende hy ouer haer/ segghende:
42 O waert dat ghy doch wistet ten min-
sten te desen uwen daghe / dat tot uwer
vrede dient: Maer nu ist van uwe oo-
ghen verborghen.
43 Want daer sullẽ dagẽ comen ouer v/ dat
uwe vyanden een Bolwerck omme v leg-
gen sullen/ eñ sullen v ommeringhen/ ende p mat. 24.2 Marc. 13.2. 3. Reg. 9.9. Mich. 3.12.
sullen v van alle zijden benauwen.
44 p Eñ sullen v ter Eerden slechten / eñ u-
we kinderen in v: ende sy sullen in v den ee-
nen steen op den anderen niet laten: daer-
om dat ghy den tijt uwer besoeckinge niet
bekent en hebt. De tijt der besoeckinghe.

45 q Ende hy ghinck inden Tempel / ende q mat. 21.12 Marc. 11.15 Joan. 2.14.
begonstese wt te worpen/ die daer in coch-
ten ende vercochten.
46 Ende seyde tot hen: Daer is ghescre- r 1. reg. 8.29 Esaie. 56.7.
uẽ. r Mijn huys is een huys der bedin- s Jere. 7.11.
ghen/ s maer ghy lieden hebt dat tot ee-
nen moordtcuyl ghemaeckt.
47 t Ende hy leerde dagelicks in den Tem- t Mar. 11.18 Joan. 7.19. ende 8.7.
pel. Ende de Ouerpriesters ende Schrift-
gheleerden/ ende de voorneemste des volcks
sochten hem te dooden.
48 Ende sy en vonden niet hoe sy dat doen
souden: want alle het volc hoorde hem/ en-
de hinck hem aen.

Dat xx. Capittel.

2. Christus verworpt zijner vyanden
vraghe/ met een ander vraghe. 9. bewijst
haer verdorffenisse 20. de macht der Prin-
cen/ 27. de verrijsenisse/ 41. zijn Godlicke
macht/ 45. daer na straft hy de eergiericheyt
der Schriftgheleerden.

1 Ende a het gheschiedde op een van die a mat. 21.23 Mar. 11.27.
dagen als hy in den Tempel het volck Exodi. 2.14
leerde ende Euangelizeerde/ dat hem de Actu. 4.7. ende 7.27.
Priesters ende Schriftgeleerde met de Ou-
derlinghen aenquamen/
2 Eñ spraken tot hem/ seggende: Segt ons/ De Pharizeen vraghen Christum van zijne macht.
v wt wat macht ghy dese dingen doet/ oft
wie hy sy/ die v dese macht gegeuen heeft?
3 Ende hy antwoordde / ende seyde tot
hen: Ick sal v oock een c dinck vraghen: b Gr. in c Gr. woort
ende segghet my.
4 De Doop Joannis/ was hy wt den He- De Doop Joannis.
mel/ oft wt de menschen?
5 Ende sy dachten by hemseluen/ segghẽde:
Segghen wy: Wt den Hemel/ so sal hy seg-
gen: waerom hebt ghy lieden hem dan niet
gheloost?
6 Eñ segghen wy: Wt den menschen / so sal
ons alle het volck steenighẽ. Wãt sy houden
voor vast/ dat Joannes een Propheet is.
7 So antwoordden sy / dat sy niet en wi-
sten van waer hy was.
8 Doe seyde Jesus tot hen: So en segghe
ick v oock niet/ v door wat macht ick dese b Oft ter/ in Vanden Wijngaert den Landtlieden ouergegheuen.
dinghen doe.
9 e Ende hy begonst te seggen tot dẽ vol-
ke dese ghelijckenisse: Een mensche plan- e mat. 21.33. Marc. 12.1. Psal. 80.9. Esaie. 5.1. Jere. 2.21. ende 12.10.
tede eenen Wijngaert/ ende verhuerde hem
den Landtlieden/ ende was buyten Landts
langhe tijde.
10 Ende ter bequamer tijdt sandt hy eenen
Dienstknecht tot den Landtlieden/ op dat
sy hem van de vrucht des Wijngaerts ga-
uen: Ende de Landtlieden sloeghen hem/
ende sonden hem ledich wt.
11 Eñ daer en bouen sandt hy noch eenen
anderen Dienstknecht: ende desen sloegen
sy oock/ ende handelden hem schandelick/
ende sonden hem ledich wt.
12 Ende daer en bouen sandt hy noch den Christus is sone eñ Erfghename wordt ghedoodt.
derden: Ende sy wondden desen oock/ en-
de wierpen hem wt.
13 Ende de Heere des Wijngaerts seyde:
Wat sal ick doen? Ick sal mijnen lieuen so- f Psal. 2.8. Heb. 1.2.
ne senden: misschien als sy hem sien/ sullen
sy hem ontsien.
14 Maer als die Landtlieden hem saghen/ g Psal. 2.2 Math. 26.4 ende 27.1. Joan. 11.53.
bedachten sy by henseluẽ/ eñ seydẽ: f Dese
is de Erfghename / g coemt laet ons hem
dooden/ op dat de Erue onse worde. Gen. 37.18.
15 Eñ sy hebben hem wt den wijngaert ge-
worpen/ ende ghedoot. Wat sal dan de Christus is de Steẽ die van den Ja... verworpen is/
Heere des Wijngaerts hen doen?
16 Hy sal comen / ende verderuen die selue
Landtlieden/ ende sal den Wijngaert an-
deren geuen. Als sy dat hoorden/ seyden sy:
Dat sy verre.

17 Eñ hy sachse aen eñ seyde: Wat ist dan
dat daer geschreuen is: h De Steen dien
de Timmerlieden verworpen hebben/ dese
is het hooft des hoecks gheworden?
18 i Soo wie op desen Steen valt/ die sal
ghebroken worden: k Ende op wien hy
valt/ dien sal hy bryselen.
19 Ende de Overpriesters ende Schriftge-
leerde sochten te dier seluer uren de han-
den aen hem te slaen/ (maer sy vreesdē het
volck) want sy wisten dat hy dese ghelyc-
kenisse op haer gheseydt hadde.
20 l Ende sy namen achte op hem/ eñ son-
den * Lagheleggers/ die hen seluen veyn-
sen souden rechtueerdich te zyn/ op dat
sy hem inde woorden vinghen/ ende over-
leuerden der Overicheydt/ ende macht
des Stadthouders.
21 Eñ sy vraechden hem/ seggende: Mee-
ster wy weten dat ghy oprechtelic spreeckt
eñ leert/ eñ den m persoon niet aen en siet/
maer leert den wech Godts inder waer-
heyt:
22 Is het ons gheoorloeft den Keyser
Schattinghe te gheuen/ oft niet?
23 Als hy haer listicheydt bekende/ seyde
hy tot hen: Wat versoeckt ghy my?
24 Thoont my eenen Penninck: Wiens
Beeldt ende Opschrift heeft hy? Sy ant-
woordden/ ende seyden: Des Keysers.
25 Ende hy seyde tot hen: n Gheeft dan
den Keyser/ wat des Keysers is: ende
Gode/ wat Gods is.
26 Eñ sy en conden zyn woordt niet straf-
fen voor den volcke: eñ verwondert zynde
van zyn antwoordt/ sweghen stille.
27 o Eñ tot hem quamen sommige Sad-
duceen/ (de welcke versakē datter een op-
standinghe is/) eñ vraechdē hem/ seggēde:
28 p Meester/ Moses heeft ons gheschre-
uen: So yemants broeder/ een Wyf heb-
bende/ ende sonder kindt sterft: dat zyn
broeder het wyf nemen sal/ eñ zynen broe-
der zaedt verwecken.
29 Daer zyn nu seuē broeders gheweest/ eñ
de eerste nā een wyf/ eñ sterf sonder kint.
30 Ende de tweede nam dat Wyf/ ende
hy sterf oock sonder kindt.
31 Eñ de derde namse: eñ desgelycken oock
sy alle seuen/ ende er hebben gheen kinde-
ren achterghelaten/ ende zyn ghestoruen.
32 Eñ ten alder laetsten sterf oock dat wyf.
33 In inder opstandinghe dan/ wiens van
desen sal sy wesen? want sy alle seuen heb-
bense te wyue ghehadt.
34 Ende Jesus antwoordde/ ende seyde
tot hen: De q kinderen deser werelt trou-
wen/ ende gheuen wt te houwelicke.
35 Maer die weerdich sullen gheacht we-
sen/ de Eeuwe eñ opstandinge wt de doo-
den te verwerven/ die en sullen noch trou-
wen noch te houwelicke gheuen/
36 Want sy connen niet meer steruen: wāt
sy zyn den r Enghelen ghelyck: ende zyn
kinderen Godts/ dewyle sy kinderen der
opstandinghe zyn.
37 Ende dat de doode opstaen/ heeft oock
Moyses bethoont by den Doornen-
bosch/ s als hy den Heere noemt den Godt
Abrahams/ ende den Godt Isaacs/ ende
den Godt Jacobs.
38 Eñ Godt is niet een Godt der dooden/
maer der leuenden/ want sy leuen hē alle.
39 Ende sommighe der Schriftgheleerden
antwoordden/ ende seyden: Meester/ ghy
hebt wel gheseydt.
40 Eñ sy dorsten hem niet meer yet vraghē.
41 t Eñ hy seyde tot hen: Hoe seggen sy dat
u Christus sy een Sone Davids?

h Psa.118.22 Esaie.8.14. Mat.21.42 Marc.12.10 Actu.4.11. Rom.9.33. 1.Petr.2.7.
i Esai.8.15. Zach.12.3.
k Dan.2.34
l Mat.22.16 Marc.12.13
* Beklic-kers/ loe-rers.
m Griecx/ nemet den persoon niet/
Den Keyser schattinge te gheuen.
n Matthe. 22.21. Rom.13.7.
Vande opstandinghe der dooden
o Matthe. 22.23. Mar.12.18. Act.23.8.
p Deu.25.5
q Griecx/ sonen deser Eeuwen.
r 1.Joā.3.2.
God is der leuendigen Godt/ ende alle heylighen leuen Gode.
s Exod.3.6. Act.7.32. Hebr.11.16.
t mat.22.42 Mar.12.35.
u Dat is de

42 Eñ David selue in de Psalmboeck seyt
x De Heere heeft gheseyt tot mynen Hee-
re sit te mynen rechterhandt:
43 Tot dat ick uwe vyanden legge tot een
voetbanck uwer voeten.
44 So noemt hem dan David Heere/ ende
hoe is hy dan zyn sone?
45 Eñ daer alle het volck toehoorde/ seyde
hy tot zyne Discipulen:
46 y Wacht u lieden voor de Schriftghe-
leerden/ die willē wandelen in langhe clee-
deren/ eñ hebben seer geerne die z begroe-
tingen op de Marckten/ eñ het voorghe-
stoelte inde Vergaderinghen/ eñ het voor-
aensitten inde Maeltyden.
47 a De welcke verslinden der Weduwen
huysen/ eñ veynsen lange ghebeden. Dese
sullen meerder verdoemenisse ontfangen.

Ghesalfde.
x Psal.110. Act.2.34. 1.Cor.15.25. Hebr.1.13. ende 10.13.
y mat.23.5. Mar.12.38. Luce.11.43.
z Gr. beminnen de groetinghen.
a mat.23.14 Mar.12.40 2.Tim.3.6. Tit.1.11.

Dat xxi. Capittel.

1. Christus thoont de weerdicheyt der gaue der Weduwe/ 7. ende voorseydt de verwoestinghe Jerusalems/ 25. ende dat gheschieden soude voor zyn toecomste.

1 Ende a opsiende/ so sach hy de Ryke
hare gauen inde b Offerkiste worpē.
2 Hy sach oock een arme Weduwe
twee stuckelinckens daer in worpen.
3 Ende seyde: Waerlick ick segghe u lie-
den: c Dese arme Weduwe heeft meer in
ghewotpen/ dan alle de andere.
4 Want alle die hebben d van hare over-
uloet geworpen e tot Gods gauen: maer
dese heeft van f hare armoede alle haren
leeftocht die sy hadde/ inghewotpen.
5 g Ende als daer sommige seyden vandē
Tempel/ dat hy met schoone steenen en-
de gauen verciert was/ seyde hy:
6 h De daghen sullen comen/ in de welcke
van alle dat ghy lieden hier siet/ niet ee-
nen steen op den anderen sal ghelaten
worden/ die niet af gebroken sal worden.
7 Ende sy vraechden hem/ ende seyden:
Meester/ wanneer sal dat geschieden: en-
de wat teecken sal der zyn/ wanneer dit
gheschieden sal?
8 i Ende hy seyde: Siet toe dat ghy niet
verleydt en wort: k Want daer sullender
vele comen in mynen Name/ segghende:
Ick ben Christus: Ende die tydt naket:
daerom l volcht hen niet noe.
9 Als ghy lieden sult hooren van kryghē
ende oproer/ so verschrickt u niet: want
dat moet eerst gheschieden: Maer noch
is terstont gheen eynde.
10 Eñ hy seyde tot hen: m Het een volck
sal teghen het andere opstaen/ ende het
een Coninckryck teghen het ander.
11 Ende daer sullen groote Aertbevinghen
wesen hier ende daer/ ende n diere tydt/
ende pestilentie. Eñ verschrickelicke din-
gen/ ende groote teeckenen sullender van
den Hemel gheschieden.
12 o Maer eer dit alle gheschiedt/ sullen
sy hare handen aen uliedē slaen/ ende
sullen u veruolghen/ leuerende uliedē in-
de Vergaderingen/ ende ghevanckenissen/
ende tot Coninghen ende Stadthouders
leydende om myns Naems wille.
13 Ende het sal u gheschieden tot een ghe-
tuyghenisse.
14 So neemt voor uliedē in uwe herten/
niet te p sorghen/ q wat ghy lieden ant-
woorden sult.
15 r Want ick sal u mondt ende wysheydt
gheuen/ den welcken sy niet en sullen con-
nen teghenspreken/ noch teghenstaen/ alle
die hen teghen u setten.

Der armer Weduwe mildicheyt
a mar.12.41
b 2.reg.12.9
c 2.Cor.8.12
d Gr. vādat haer overschoot.
e Ofte/ inde gauē Gods
f Griecx/ gebrek.
g mat.24.1. Marci.13.1
h Luc.19.44 1.Reg.9.8. Mich.3.12.
Teeckenen voor het eynde der Werelt.
i mat.24.4. Jerem.29.8 Ephes.5.6. Colos.2.18. 2.Thes.2.3. 1.Joan.4.1
k Jer.14.14 ende 23.21.
l Gr. gaet achter hen niet.
m Esa.19.2. 4.Esd.13.31 ende 15.15.
n Griecx/ hongher/
Veruolginge om Christi wille.
o mat.10.17 ende 24.9. Mar.13.9. Joan.16.2. Apoc.2.10.
p Gr. te vorē bedenckē
q Ofte/ hoe ghy u beschermē oft ontschuldighen sult.
r Exo.4.12. Esai.54.17. Mar.13.11 Act.6.10.

f Eze. 38.21.
Mich.7.5.
4.Esdr.5.9.
t mat.10.30
1.Sa.14.45.
u 2.sa.14.11.
1.Reg 1.52.
M 11.16. 22
x Ofte/ ver-
wachtinge.
y mat.24.15
Mar.13. 14
Dani.5. 27.
De verwoe-
stinghe Je-
rusalems.

16 f Ghy sult oock overghelevert worden
van uwe Ouders / ende Broeders / ende
Maghen/ ende Vrienden / ende sy sullen
sommighe van v dooden.
17 Ende ghy sult van eenen yegelicken ghe-
haet worden / om mijns Naems wille:
18 t Ende een hayr wt uwen hoofde en sal
niet vergaen.
19 u Besittet uwe zielen door uwe x ghe-
duldicheydt.
20 y Ende als ghylieden sien sult / dat Je-
rusalem met Heyrcrachtẽ omringt wordt/
soo weet dan/ dat hare verwoestinghe nae
by ghecomen is.
21 Alsdan / wie in Judea is/ die vliede op
de berghen: ende wie midden daer in is/ die
wijcke daer wt: ende wie inde velden is/ die
en come daer niet in.
22 Want dit zijn de daghen der wraken/ op
dat het al vervult worde/ dat geschreuẽ is.
23 Wee den Vrouwen die bevrucht zijn / eñ
den Soogenden in die daghen : want daer
sal een groote benautheydt wesen op der
Aerden/ ende toornicheyt over dit volck.

z Grieck/
mondt/
a Ro. 11.25.
Voor het
uyterste oor-
deel.
b mat.24. 29
Mar. 13.24
Esai.13.10.
Ezech.32.7.
Joel 2.31.
ende 3. 15.
Apoc.6.12.
c Dani.2.10
Mat.16. 27
ende 24. 30.
ende 25.31.
ende 26. 63.
Mar. 13.26
ende 14.61.
Act.1.11.
2.Thes.1.10
Apoc.1.7.
d Ro.8.23.
e mat.24.32
Mar.13.28.
f Ofte/ ghy
siet.

24 Ende sy sullen door de z scherpte des
Sweerdts vallen / ende ghevanghen ghe-
leydt worden onder alle volcken : a Ende
Jerusalem sal van den Heydenen vertre-
den werden / tot dat der Heydenen tijden
vervult worden.
25 b Ende dan sullen daer teeckenen wesen
inde Sonne / ende in de Mane/ ende in de
Sterren / ende op der Aerden bangicheydt
der volcken/ door mistroosticheyt.
26 Als de Zee ende Watervloet sal bries-
schen / ende de Menschen sullen verdwij-
nen / door de vreese / ende verwachtinghe
der dinghen / die der Wereldt overcomen
sullen. Want de crachten der Hemelen sul-
len beweecht worden.
27 c Ende dan sullen sy den Sone des men-
schen sien comen in eender wolcken / met
groote cracht ende eerlickheyt.
28 Ende als dese dinghen beginnen te ghe-
schieden/ so siet op/ eñ heft uwe hoofdẽ op/
d daerom dat uwe verlossinghe is na by.
29 e Ende hy seyde haer een ghelijckenisse:
f Aensiet den Vijchboom/ eñ alle boomen:
30 Als sy nu wtbreken / dan siet ghylieden/
ende bekent wt v seluen / dat den Somer
nae by is.
31 Alsoo oock ghy lieden / als ghy dese din-
ghen siet gheschieden / weet dat het Co-
ninckrijcke Gods na by is.
32 Voorwaer segghe ick v lieden: Dit ghe-
slachte en sal niet vergaen / tot dat dit al-
le gheschiedt.

g psa.102.27
Esaie.40. 8
ende 51.6.
Hebre.1.11.
h Rom.13.13
1.Thes. 5.6.
i 1.Thes. 5.2
2.Pet 3. 10.
Apoca.3.3.
ende 16.15.
k Grieck/ op
het aensicht:
te der gant-
scher Aer-
den sitten.
l mat.24.42
ende 25.13.
Mar.13.33.
Luce 12. 40.
1.Thes.5.6.
m Joan.8 1
Christus
leert in den
Tempel.

33 g Den Hemel ende de Aerde sullen ver-
gaen / maer mijne woorden en sullen niet
vergaen.
34 h Ende wacht v seluen / dat uwe herten
niet te eenigher tijdt beswaert en worden
met gulsicheydt ende dronckenschap/ ende
sorchfuldicheydt deses levens / eñ dat uli-
den dien dach niet haestelick en overvalle.
35 i Want ghelijck eenẽ valstrick sal hy co-
men / over alle de ghene die op k gheheel
den Aerdtbodem woonen.
36 l Daerom waeckt te aller tijdt/ biddẽde
dat ghy lieden meucht weerdich gemaeckt
worden te ontvlieden alle dese dingen / die
gheschieden sullen : ende te staen voor den
Sone des menschen.
37 m Eñ hy leerde des daechs inden Tem-
pel / ende des nachts ghinck hy wt/ ende
herberchde op den berch/ die ghenaemt is/
der Olijuenberch.
38 Ende alle het volc quam vroech tot hem
inden Tempel/ om hem te hooren.

Dat xxij. Capittel.

2. Sy soecken Christum te dooden/ 7.
het houden des Pascha/ ende des Nacht-
maels/ 24. vermaninghe tot zijnen Disci-
pulen/ 41. zijn ghebedt eñ bangicheyt/ 47.
verraderie Jude/ 55. de sonden ende be-
keeringhe Petri / 67. het vanghen ende
de vrije belijdinghe Jesu.

1 Ende a het b Feest des onghesuerden
broodts naeckte/ (welcke ghenaemt is
Pascha.)
2 c Ende de Overpriesteren eñ Schriftghe-
leerden sochten/ hoe sy hem mochten doo-
den/ want sy vreesden het volck.
3 d Ende de Satan was ghevaren in Ju-
dam die toegenaemt was Iscarioth ende
was een e van den twaelven.
4 De welcke ginck henen/ ende sprack met
de Overpriesteren ende Hooftmannen des
volcx / hoe hy hen hem overleveren soude.
5 Ende sy verblijdden hen / ende quamen
over een/ hem ghelt te gheven.
6 Ende hy beloofde/ ende socht bequaem-
heyt / op dat hy hem henliedẽ overleveren
mochte sonder oproer.
7 f Ende de dach des ongesuerden broots
quam / inden welcken men het Pascha
slachten moeste.
8 Ende Jesus sandt Petrum ende Joan-
nem wt/ segghende : Gaet bereydt ons het
Pascha/ op dat wy dat eten.
9 Ende sy seyden tot hem: Waer wildy dat
wy het bereyden?
10 Ende hy seyde tot hen: Siet/ als ghylie-
den in de Stadt sult comen/ sal v een men-
sche te gemoet comen/ dragende een cruye-
ke waters : volcht hem nae int huys/ daer
hy in gaet.
11 Ende segt tot den Huysheere des huys:
De Meester seydt v : Waer is de Herber-
ghe/ daer ick het Pascha met mijne Disci-
pulen eten sal?
12 Eñ hy sal v lieden een groote toebereyd-
de oppersael wijsen/ bereydet aldaer.
13 Ende sy ginghen henen / ende vonden/
gelijckerwijs hy hen ghesept hadde: ende
bereydden het Pascha.
14 g Eñ als de vre gecomẽ was/ sat hy aen
de Tafel, eñ de twaelf Apostelen met hem.
15 Ende hy seyde tot hen: My heeft groo-
telijcx verlangt dit Pascha met v lieden
te eten eer ick lijde.
16 Want ick segghe uliedẽ / dat ick van nu
voort daer niet meer vã eten sal/ tot dattet
vervult worde in het Coninckrijcke Godts
17 Ende hy nam den Drinckbeker / danc-
te ende seyde: Neemt desen / ende deelten
onder v lieden.
18 Wãt ick segghe v liedẽ/ dat ic niet drinc-
ken en sal vander vrucht des wijngaerts/
tot dat het Coninckrijcke Gods come.
19 h Ende hy nam het broot/ danckte/ ende
brack het/ ende gaf t hen/ seggende: Dat is
mijn lichaem/ dat voor v lieden ghegeven
wort: doet dat tot mijnder ghedachtenisse.
20 Desghelijcx ooc dẽ Drinckbeker na het
Avontmael, segghende: Dese Drinckbeker
is het Nieuwe i Testament in mijnẽ bloe-
de, het welc voor v lieden vergoten wordt
21 k Doch siet/ de handt mijns Verraders
is met my ter Tafel.
22 Eñ de Sone des menschen gaet/ in ghe-
lijck daer besloten is : Nochtans wee dien
mensche door wien hy verraden wordt.
23 Ende sy begonsten malcanderen te vra-
ghen wie het doch van hen ware / die dat
doen soude.
24 Eñ daer werdt oock twist onder hen/ o
die vã hen soude schijnẽ de meeste te zijn.

Pascha/ het
Feest der
soeter broo-
den.
a mat. 26 1.
Marc.14.1.
b Exo.12 17
c Joã.11.47.
Psalm. 2.2.
Act.4.27.
d mat 26.14
Mar.14.10
Joan.13.27
e Gr. wt dẽ
getale der
twaelven.
Judas ver-
coopt Chri-
stum.
f mat.26.17.
Mar. 14.12
De Aposte-
len bereydẽ
het Pascha
g Mat.26.
20.
Mar.14.17.
Nacht-
mael.
h Matthe.
26.26.
Mar.14. 22
1.Cor.11. 24
i Of, Ver-
bondt.
k Of, noch-
tans.
l Matthe.
26.21.
Mar. 14.18
Joan.13. 21
in Psalm.
41.10.
Joan.13.18.
Act.1.16.
Wie de
meeste sy on-
der de Apo-
stelen.
n Matthe.
20.26.
mar. 10. 42.
o Grieck/
welbadere

m Matthe. 20.20. Mar.10.42
o Gr. Wel-
daders.
o 1.Pet.5.3.
q Luc.9.48.
* Griecx/
jongste
r Joa.13.14
Philip.2.7.

f Luc.12.32.
* Ofte/ be-
sette.

t Matthe.
19.28.
Sapi.3.8.
Apoc.3.21.
u 1.Pet.5.8.

* Oft/ op-
houde, ver-
gae.

De Apostel-
en en ghe-
brack niet.
y mat.10.9.
Mar.6.8.
Luc.9.3.
z Of/ sack.

a Esa.53.12

Christus in
den Hof.
b Matthe.
26.36.
Mar.14.32
Joan.18.1.
c Matthe.
26.39.
d Griecx/
afgetrocken.
e Christi ge-
bedt.
Joa.6.38.

f Joa.12.27
g Oft/ te lan-
ger.
h † Anders
dat op der
eerden af-
loopt.

i Judas ver-
raedt Chri-
stum cussen-
de.
mat.26.46
Mar.14.43
Joan.18.3.

25 Maer hy seyde tot hem: n De Coningen
der Heydenen voeren Heerschappie ouer
hen / ende die ghewelt ouer hen hebben/
worden o ghenadighe Heeren ghenaemt.
26 p Maer ghy lieden niet also: q maer de
grootste onder v/ die sy gelijck de * minste/
ende die regeert/ als een die dient.
27 Want wie is meerder/ die aen de tafel
sit/ of die dient? ist niet die aen de Tafel
sit? r Maer ick ben midden onder v lie-
den als een die dient.
28 Ende ghy lieden zijt de ghene die met
my gebleuen zijt in mijner versoeckingen.
29 s Ende ick * ordinere v lieden het Co-
ninckrijcke / ghelijckerwijs mijn Vader
my dat gheordineert heeft.
30 Op dat ghy lieden eet ende drinckt aen
mijn Tafel / in mijn Coninckrijck: t ende
sit op Throonen/ oordeelende de twaelf ge-
slachten Israels.
31 Oock seyde de Heere: u Simon / Si-
mon/ siet / de Satan heeft v begheert te
siften als tarwe/
32 Maer ick hebbe voor v ghebeden/ dat v
gelooue niet x af en late. En ghy/ wanneer
ghy bekeert zijt, so sterckt uwe broeders.
33 Ende hy seyde hem: Heere / ick ben be-
reydt met v inde ghevanckenisse / ende in
den doodt te gaen.
34 En hy seyde: Ick segge v Petre/ de Haen
sal heden niet craeyen/ eer ghy my driemael
sult versaeckt hebben/ dat ghy my kennet.
35 Ende hy seyde tot hen: y Als ick v lie-
den wtsandt sonder z Buydel / ende Ma-
le/ ende Schoenen, heeft v yet ghebroken?
Sy seyden: Niet.
36 So seyde hy tot hen: Maer nu / wie
eenen Buydel heeft/ die neme hem: des-
ghelijcx oock een Male: ende wie gheene
en heeft/ die vercoope zijn Cleedt / ende
coope een Sweerdt.
37 Want ick segghe v lieden/ dat noch het
ghene dat gheschreuen is / moet in my vol-
bracht worden: namelick: a En hy is met
de Quaetdoenders ghereken. Want wat
van my gheschreuen is/ heeft eynde.
38 Ende sy seyden: Heere / siet/ hier twee
Sweerden. Ende hy seyde tot hen: Het
is ghenoech.
39 b Ende hy ginck wt/ ende ginck na zijne
ghewoonheydt nae den Olijfberch / ende
zyne Discipulen volchden hem na.
40 Ende als hy aen die plaetse ghecomen
was/ seyde hy tot hen: Biddet / op dat
ghy niet in versoeckinghe en coemt.
41 c En hy werdt van hen d ghescheyden/
ontrent eenen steenworp / ende knielde
neder ende badt/
42 Seggende: Vader / soo ghy wilt/ neemt
desen Drinckbeker van my wech: noch-
tans niet mijnen/ e maer uwen wille ghe-
schiede.
43 Ende van hem werdt ghesien een En-
gel wt den Hemel/ hem versterckende.
44 f Ende in bangher aenvechtinghe we-
sende/ badt hy g dies te vyerigher. Ende
zijn sweet werdt gelijck druppelen bloets/
h † op der Aerden af loopende.
45 En als hy vanden ghebede opghestaen
was/ quam hy tot zyne Discipulen / ende
vandtse slapende van droefheyt.
46 Ende seyde tot hen: Wat slaept ghy-
lieden/ Staet op/ ende biddet / op dat ghy
niet in versoeckinghe en comet.
47 i En als hy noch sprack/ siet / een scha-
re/ ende een vande twaelue ghenaemt Ju-
das/ ghinck hen voor / ende quam by Je-
sum om hem te cussen.
48 Ende Jesus seyde tot hem: Juda/
verraet ghy den Sone des menschen met
eenen cusse?
49 Ende die by hem waren/ siende wat daer
voor handen was/ seyden tot hem: Heere
sullen wy met den Sweerde slaen?
50 Ende een van hen sloech des Ouerprie- Malchus
sters Dienstknecht/ ende hieu hem zijn rech- oore afghe-
ter Oore af. houwen.
51 Ende Jesus antwoordde / ende seyde:
k Laetse ghewordden dus verre. Ende k Oft/ Laet
raeckte zijn oore aen/ ende heelde hem. af/ dus ver-
52 l Ende Jesus seyde tot de Ouerprie- re moest we
sters ende Hooftmannen des Tempels/ sen.
ende Ouderlinghen die tot hem gheco- l mat.26.55.
men waren: Ghy lieden zijt wtghegaen Mar.14.48
met Sweerden ende Stocken / als tot
eenen Moordenaer.
53 Als ick daghelicx by ulieden was inden
Tempel/ soo en hebt ghy uwe handen aen
my niet wtghesteken: maer dit is uwe ure
ende macht der duysternisse.
54 m Ende sy leydden hem ghevanghen/ m Matth.
ende brachten hem tot des Ouerpriesters 26.50.
huys. Ende Petrus volchde van verre. Mar.14.53.
55 n Ende als sy midden in der Sale vyer Joa.18.24.
ontsteken hadden / ende te samen saten/ n Matth.
sat Petrus midden onder hen. 26.69.
56 Ende een Dienstmaecht siende hem by Mar.14.54
den lichte sitten / als sy hem wel besien 66.
hadde/ seyde sy: Dese was oock met hem. Joan.18.16
57 Maer hy versaeckte hem / segghende: Petri ver-
Vrouwe/ ick en kenne hem niet. loocheninn-
58 Ende een weynich daer nae / een ander ghe/
hem aensiende / seyde: Ghy zijt oock een
van dien. Ende Petrus seyde: Mensche/
ick en ben niet.
59 Ende ontrent een ure daer nae / ver-
sterckte dat een ander / segghende: Inder
waerheyt/ dese was oock met hem: want
hy is oock een Galileetsch man.
60 Ende Petrus seyde: Mensche / ick en
weet niet wat ghy segt. En terstondt als
hy noch sprack / craeyde de Hane. Christus
61 Ende de Heere hem ommekeerende/ sach aensiet Pe-
Petrum aen: ende Petrus werdt ghe- trum.
dachtich des woordts des Heeren / na- o Matth.
melick/ hoe hy hem ghesevdt hadde: o Eer 26.34.75.
de Hane craeyen sal / sult ghy my drie- Mar.14.72
mael versaken. Joan.13.38.
62 Ende Petrus ghinck wt/ ende weende p Matthe.
bitterlick. 26.67.
63 p Ende de mannen die Jesum hielden/ Mar.14.65
bespotteden hem/ q slaende hem. q Joa.19.2
64 Ende als sy hem ouerdeckt hadden/ Job.16.10.
sloeghen sy zijn aensicht / ende vraechden Esai.50.6.
hem segghende. Propheteert / wie ist die r matt.27.1.
v gheslaghen heeft? Mar.15.1.
65 Ende vele andere lasteringhen seyden Luc.22.66.
sy teghen hem. Joan.18.28
66 r Ende als het dach ghewordden was/ Psalm/2.2.
werden de Ouderlinghen des volcks ver- f Dat is/ de
gadert / ende de Ouerpriesters ende Ghesalfde.
Schrifgheleerde / ende brachten hem in Christus be-
haren Raet. lijdt dat hy
67 Segghende: Zijdy s Christus? segghet de Sone
ons. Ende hy seyde tot hen: In dien ickt Godts is.
v lieden segghe/ soo en sult ghyt niet ghe- t Matthe.
looven: 16.27. ende
68 In dien ick v lieden oock vraghe/ soo en 24.30. ende
sult ghy my niet antwoorden / noch los 25.31.
laten. Mar.14.62
69 t Van nu voortaen/ sal de Sone des men- Act.1.11.
schen sitten ter rechter hant der cracht Godts. 1.Thes.4.16
70 Ende sy seyden alle: Zijdy dan de So- 2.Thes.1.10
ne Godts? Ende hy seyde tot hen: Ghy lie- Apoca.1.7.
den segghet dat ickt ben. Daniel 7.9.
71 Ende sy seyden: Wat behoeuen wy
meer ghetuyghenisse? want wy hebbent
seluer wt zijnen monde ghehoort.

Dat xxiij. Capittel.

1. Christus hardelick ghehandelt door Pilatus ende Herodes/ 18. van Barrabas/ 26. van Simon van Cyrenen/ 27. de weeninge der vrouwē/ 33. van zijne cruycinge/ ende vande twee Moordenaers / 34. zijne vriendelickheydt tot zijne vyanden. 40. hy bekeert eenen Moordenaer / eñ meer andere in sijnen doot/ 50. eñ wordt begrauen.

a Mat.27.1 1 Ende a de geheele menichte stondt op /
Mar.15.1 ende leydden hem tot Pilatum:
Joan.18.28 2 Eñ begonsten hem te beschuldighen
segghende: Wy hebben desen beuonden
b mat.17.25 dat hy het volck verkeert: b ende verbiedt
ende 21. 21. den Keyser schattinge te geuen: c seggende
Rom 13.7 dat hy selue d Christus de Coninck is.
c Act.17.7. 3 e Ende Pilatus vraechde hem/ segghen-
d Dat is/ de: Zijt ghy de Coninck der Joden? Hy
de gesalfde. antwoorde hem/ eñ seyde: Ghy segt het.
e Mat.7.11 4 Ende Pilatus seyde tot de Ouerprie-
Mar. 15.2 sters ende de schare: Ick en vinde gheen
Joan.18.33. schult in desen mensche.
5 Ende sy versterckten meer/ segghende:
Hy maeckt het volck oproerich / leerende
door gheheel Judeam/ beginnēde van Ga-
lilea tot hier toe.
6 Als Pilatus vā Galilea hoorde/ vraech-
de hy/ of die mensche een Galileer ware.
f Luce 3.1. 7 f Ende als hyt vernomen hadde / dat hy
Christus wt Herodis g heerschappie was /so sandt
wordt tot hy hem tot Herodem/ de welcke oock selue
Herodem in die daghen in Jerusalem was.
ghesonden. 8 * Ende als Herodes Jesum sach / ver-
g Griecx, blijdde hy seer / want hy hadde hem ouer
Macht. lange tijt begheert te sien / daerom dat hy
* Luce 9.7. vele van hem ghehoort hadde/ ende hoopte
Herodes dat hy eenich Teecken van hem soude sien
hoopte gheschieden.
teecken te 9 Ende hy vraechde hem met vele woor-
sien. den/ maer hy en antwoordde hem niet.
Christus 10 Ende de Ouerpriesters ende Schrift-
swijcht. gheleerde stonden daer by/ ende beschul-
dichden hem sterckelick.
11 Eñ als hem Herodes met sijne h bende
h Ofte/ veracht ende bespot hadde / dede hy hem
Hofgesin. een wit Cleedt aen/ ende sandt hem weder
tot Pilatum.
12 Ende in dien seluen daghe werden Pi-
latus eñ Herodes ghevrienden met mal-
kanderen / want daer te voren vyandt-
schap tusschen hen was.
13 i Ende als Pilatus de Ouerpriesters
i mat.27.23 ende de Ouersten / eñ het volck by een ghe-
Mar. 15.14 roepen hadde/ seyde hy tot hen:
Joan.18.38 14 Ghy lieden hebt desen mensche tot my
ende 19.4. ghebracht/ als eenen die het volck verkee-
Pilatus rende is / ende siet / ick hebbe hem voor v
wil Christū lieden ondervraecht / ende en vinde in
los laten. hem gheen schult daer ghy lieden hem
mede beschuldicht.
15 Ja noch Herodes oock/ want ick hebbe
v lieden tot hem ghesonden: eñ siet / hem
en is niet gedaen dat de doot weerdich is
16 Daerom sal ick hem castijden eñ ontslaē.
17 k Ende hy moeste hen op elcke Feeste
k mat.27.15 des Pascha eenen los laten.
Marc.15.6. 18 Ende alle de menichte riep / segghende:
Joan.18.39. l Wech met desen / eñ laet ons Barrabā los.
l Act.3.14. 19 De welcke was om eenen Oproer die in
de stadt gheschiedt was/ eñ om eenen doot-
slach in de ghevanckenisse geworpen.
De Joden 20 Doo sprackse Pilatus wederom aen/
begheeren willende Jesum los laten.
Christum 21 Maer sy riepen teghen / segghende:
ghecruyst/ eñ Cruyst hem.
Barrabam 22 Ende hy seyde derdemael tot hen: Wat
los gelaten heeft dese doch quaets gedaē? Ic en hebbe
te hebben. gheen schult des doots in hem geuonden:
daerom sal ick hem castijden/ eñ los latē.
23 Maer sy hielden aen met luyder stem-
men/ ende eyschten dat hy soude ghecruyst
worden. Ende hare / ende der Ouerprie-
sters stemmen werden geweldich.
24 m Ende Pilatus oordeelde dat haren m ma.27.26
eysch gheschieden soude. Mar.15.15.
25 Ende liet los den genen die om den Op- Joan.19.16
roer eñ dootslach in de gevanckenisse ghe-
worpen was/ den welcken sy begheerden:
ende Jesum gaf hy ouer tot haren wille.
26 n Ende als sy hem wech leydden/ namen n mat.27.32
sy eenen Simon van Cyrenen, die van den Mar.15.21.
Acker quam / ende leyden hem het Cruyce
op/ dat hyt achter Jesum droeghe.
27 Ende hem volchde een groote menich- Vrouw en
te volcx / ende Vrouwen / de welcke hem die Christū
oock beclaechden ende beweenden: beweenen.
28 Ende Jesus omghekeert tot haer/ seyde: De ver-
Ghy Dochters van Jerusalem / en weent woestinghe
niet ouer my / maer weent ouer v seluen/ Jerusalēs.
ende ouer uwe kinderen.
29 Want siet de daghen comen/ in de wel-
ke men segghen sal: o Salich zijn de on- o Of ghe-
vruchtbare/ ende de buycken die niet ghe- luckich.
baert en hebben / ende de borsten die niet
ghesoocht en hebben.
30 Dan sullen sy beghinnen te segghen tot
de Berghen: p Valt op ons/ ende tot de p Esa. 2.19.
heuuelen / Bedeckt ons. Osee 10.9.
31 q Wāt indien sy dit doen * indē groenen Apo.6.16.
houte/ wat sal in den dorren gheschieden? ende 9. 6.
32 r Ende daer werdden oock twee andere q 1 Pet.4.17
Misdaders ghe leydt / om met hem ghe- * Gr. in den
doodt te worden. vochtighen
33 s Eñ als sy quamen op de plaetse ghe- houte.
naemt Hoofscheel plaetse/ daer cruysten r Joā. 19.18
sy hem/ ende de Misdaders: den eenen ter s mat.27.38
Rechter/ eñ den anderē ter slincker handt. Mar.15.22
34 Ende Jesus seyde: t Vader vergheuet t Acto. 7.60
hen / want sy en weten niet wat sy doen. 1 Corin.4.15
u Ende sy deylden sijne cleederen/ werpen- u mat.27.35
de het lot daerom. Mar.15.24
35 Ende het volck stondt ende aensacht: de Joan.19.23
Ouerpriesters x bespottedē hem oock met Psal. 22.19.
hen / segghende: Hy heeft andere ghehol- Christus
pen/ dat hy nu hem seluen helpe / is hy die aen t Cruyce
y Christus / de wtuercoren Godts. bespot.
36 Eñ de Crijchsknechten quamē oock toe x Griecx/
eñ bespotteden hem / hem edick biedende/ trecken den
37 Ende segghende: Indien ghy de Co- den neuse.
ninck der Joden zijt / so helpt v seluen. y Dat is/
38 z Ende daer was oock een opschrift bo- de Gesalfde
uen hem gheschreuen met Griecksche/ La- z mat.27.37
tijnsche / ende Hebreeusche letteren: Mar. 15.26
DESE IS DE CONINCK DER Joan.19.19.
JODEN.
39 Ende een van de Misdaders die daer De een
ghehangen waren/ lasterde hem/ eñ seyde: Moorde-
Indien ghy Christus zijt / soo helpt v sel- naer lastert
uen ende ons. Christum.
40 Maer de ander antwoordende strafte
hem/ segghende: Vreest ghy oock Godt
niet daer ghy in het selue oordeel zijt?
41 Eñ wy doch ten rechten / want wy ont-
fangen wat onse wercken weert zijn: maer
dese heeft niet onbehoorlicx gedaen.
42 Ende hy seyde tot Jesum: Heere ghe- De gelooui-
dencht myner / als ghy in v Coninckrijc- ge moorde-
ke coemt. naer wordt
43 Ende Jesus seyde tot hem: Voorwaer salich.
segghe ick v: Heden sult ghy met my inden
Paradijse wesen.
44 a Ende het was ontrent der sester vren/ a mat.27.45
ende daer quam duysternisse ouer de gant- Mar.15.33.
sche Aerde/ totter Negender Vre. Christus
45 Ende de Sonne werdt verduystert /ende sterft.
de Voorhanck des Tempels scheurde
midden in twee.

Ende

46 Ende Jesus riep met luyder stemmen/
eñ seyde : b Vader/ in uwe handen sal ick
mynen Geest c beuelen. Eñ als hy dat ghe-
seyt hadde/ so heeft hy den gheest gegeuen.
47 d Eñ als de Hooftman ouer hôdert sach
dat daer geschiedde/ prees hy God/ eñ sey-
de: waerlic dese mẽsche was rechtuerdich.
48 Eñ alle de scharen die daer te samen ge-
comen waren / tot deser aenschouwinghe/
aenschouwende dat daer gheschiede / sloe-
gen hare borsten eñ keerden wederom.
49 Ende alle syn bekenden stonden van ver-
re / ende de Vrouwen die hem wt Galilea
mede nageuolcht waren/ siende dit aen.
50 e Ende siet/ een man met name Joseph/
die een Raetsheere was / een goet ende
Rechtueerdich man:
51 Dese en hadde niet bewillicht in haren
Raedt/ eñ daet/ ende was van Arimathea
de Joodtsche Stadt/ de welcke oock selue
verwachtede het Coninckrijcke Gods.
52 Dese ginck tot Pilatum/ ende begheerde
het Lichaem Jesu.
53 Ende hy nam hem af / eñ wandt hem in
een fijn Lijnwaedt/ f ende leyde hem in een
graf dat in een steenrotze wtghehouwen
was/ daer noyt niemandt in geleyt was.
54 Ende het was de dach der voorbereyd-
dinghe/ ende de Sabbath quam aen.
55 Ende de vrouwen die nauolchden/ g(de
welcke met hem ghecomen waren wt Ga-
lilea/) besaghen het Graf/ ende hoe syn
Lichaem geleyt was.
56 Ende sy wedergh ekeert zijnde/ bereyd-
den specerie eñ salue/ eñ op den Sabbath
hebben sy gherust nae der Wet.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Christus opgestaẽ vertooont hem den
vrouwen/ 13. den tween op den wech/ 36.
allen synen Discipulen/ 44. ende als hyse
onderwesen heeft/ is hy opghenomen ten
Hemel/ 53. hare dagelickxsche oeffeninge.

1 Ende a op den eersten dach der b Sab-
bathen seer vroech/ ginghen sy tot den
graue/ dragende de specerien die sy be-
reydt hadden/ ende sommige met haer.
2 Ende vonden den steen van den graue
af gewentelt.
3 Ende inghegaen zijnde / vonden sy het
Lichaem des Heeren Jesu niet.
4 Eñ het geschiedde als sy daerom c ver-
zaecht waren/ siet/ soo stonden twee man-
nen by haer in blinckende cleederen.
5 Ende als sy nu veruaert waren / eñ het
Aensicht nae der Aerden boghen / seyden
die mannen tot haer : Wat soeckt ghy den
leuendigen d by den dooden?
6 Hy en is hier niet/ maer hy is opgestaẽ:
e Gedenckt hoe dat hy v lieden ghesepdt
heeft/ als hy noch in Galilea was/
7 Seggende: De Sone des menschẽ moet
ouergeleuert worden in der sondigen men-
schen handen/ ende gecruyst worden/ ende
ten derden dage weder opstaen.
8 Ende sy ghedachten syner woorden.
9 Ende f wederom ghekeert zijnde van
den graue/ boodtschapten alle dit den el-
uen/ ende allen den anderen.
10 Het was Maria Magdalena/ eñ Jo-
anna/ eñ Maria Jacobi/ ende andere met
haer/ die dit tot de Apostelen seyden.
11 Eñ hare woorden scheenen hen als ydele
clappingen/ ende en gheloofden haer niet.
12 g Ende Petrus stondt op/ ende liep tot
den graue/ ende nederbuckende/ sach hy de
lijnen doecken alleen ligghen/ ende ghinck
wech / verwonderende by hem seluen van
dat daer gheschiedt was.

b Psal.31.6.
Acto.7.60.
c Of/ te
bewaren
setten.
d mat.27.54
Mar.15.39.
leedtwesen
Josephvan
Arimathea
e mat.27.57.
Mar.15.43
Joan.19.38
Christus
voordt be.
grauen.
mat.12.40
nde 26.11.
nde 27.59
Mar.15.46.
Luce 8.2.
Mat.28.1
Mar.16.1.
Joan.20.1.
r at is/
et Racchs
a den
Sabbath.
Of/ twijf-
elden
De Enghe-
en spreken
e Vrou-
ven aen.
Gr. met
mat.17.21
nde 17.22.
nde 20.18.
Marc.8.31.
nde 9.31.
nde 10.33
uce 9.22
nde 18.31.
De vrouwẽ
oodtschap-
en den A-
ostelen dat
Christus
verresen is.
Mat.28.8
Mar.16.8
Petrus
loopt na dẽ
raue.
Joã.20.3.

13 h Ende siet/ twee van hen ghinghen te h mat.16.12
dien seluen dage na een Vleck dat tsestich
i Stadien van Jerusalem was/ ghenaemt i 24 stadien
Emaus. maken een
14 Ende sy spraken onder malanderẽ van vre gaens.
alle dese dingen die geschiedt waren.
15 Ende het gheschiedde / de wyle sy spra-
ken ende vraechden / k dat Jesus by k mat.18.20
quam/ ende met hen ghinck/ Luce 24.35
16 Ende hare ooghen werden ghehouden
dat sy hem niet en bekenden.
17 Ende hy seyde tot hen : Wat Redenen
zijn dit / die ghy wandelende onder mal-
canderen handelt/ ende zijt droeuich?
18 Eñ een ghenaemt Cleophas/ antwoord-
de/ eñ seyde tot hem : Zijt ghy alleen een
Vreemdelinck te Jerusalem / l die niet en l Gr. eñ en
weet wat daer in dese dagen geschiedt is? wetet niet?
19 Eñ hy seyde tot hen : Wat? Sy seyden
hem: Van Jesu van Nazareth/ m de welc- m Luce 7.16
ke een Propheet was/ crachtich in werc- Joan.4.19.
ken eñ woorden/ voor God eñ den volcke. ende 6.14.
20 Eñ hoe hem onse Ouerpriesters eñ O-
uersten ouergeleuert hebben tot dẽ oordeele
des doodts/ eñ hebben hem ghecruyst.
21 Ende wy hoopten dat hy was de ghe-
ne die n Israel verlossen soude: ende oock n Acto.1.6.
bouen dit alles/ ist heden de derde dach
dat het geschiedt is.
22 o Maer oock hebben ons sommighe o Mat.28.8
van onse Vrouwen verschrickt / de welcke Mar.10.10
vroech in den morghenstondt tot den gra- Joã.20.18.
ue gheweest zijn.
23 Ende als sy sijn lichaem niet en von-
den/ quamen sy/ seggende/ dat sy oock een
ghesicht der Engelen ghesien hadden/ die
segghen dat hy leeft.
24 Ende sommige van die met ons waren/
zijn tot den graue ghegaen/ eñ beuonden
ghelijck oock de vrouwen geseyt hadden/
maer hem en sagen sy niet.
25 Ende hy seyde tot hen : O Onuerstan-
dige ende trage van herten om te gheloo-
uen alle het ghene dat de Propheten ghe-
sproken hebben.
26 p Moeste Christus niet also lijden/ ende p Esa.50.6.
tot syn eerlickheyt ingaen? ende 53.5.
27 q Ende hy begonst vã Mose eñ r alle de q Gen.3.4.
Propheten/ eñ leyde hen wt in alle de schrif ende 22.18.
ten/ wat van hem seluen geschreuen was. ende 26.4
28 Ende sy quamen by dat Vleck daer sy ende 49.10
henen gingen/ ende hy gelyet hem ghelijck Deut.18.15
of hy verder gaen soude. r Psal.131.11
29 s Ende sy dwonghen hem / segghende: Esaie 4.2.
Blijft by ons/ want het is by den Auont/ ende 7.14.
ende de dach is ghedaelt. Ende hy ghinck ende 9.6.
in / om by hen te blijuen. ende 40.10.
30 Ende het gheschiede als hy met hen ter Jerem.23.5
Tafel gheseten was/ nam hy het Broodt/ ende 33.14.
danckte/ eñ brack het/ ende gaft hen. Ezech.34.23
31 Ende haer ooghen werdden gheopent/ ende 37.34.
ende sy kenden hem. Ende hy t bequam Dani.9.24
wt haren oogen. Mich.7.20
32 Eñ sy seyden tot malanderen : Brand- s Gen.19.2.
den onse herten niet in ons / als hy met Jud.19.20
ons sprack op den wech / ende als hy ons Acto.16.15.
de Schrift opende? Hebr.13.2
33 Ende sy stonden op te dier seluer vre / t Grieck/
ende keerden wederom nae Jerusalem / eñ wert on-
vonden tsamen vergadert de elue/ ende die sienlick van
met hen waren/ hen.
34 Segghende : De Heere is waerlick op-
gestaen/ ende is van Petro gesien.
35 Ende sy oock/ vertelden dat inden wech
gheschiedt was/ ende hoe hy van hen be-
kent wert in het breken des Broots.
36 u Ende als sy dit seyden/ stondt Jesus u mar.16.14
selue midden onder hen / eñ seyde tot hen : Joan.20.19
Vrede zy met v lieden. 1.Corin.15.5

37 Ende sy vervaert ende verschrickt zijnde/
meynden dat sy eenen Geest sagen.
38 Ende hy seyde tot hen : Wat zijt ghy-
lieden beroert ? ende waerom climmen die
ghedachten in uwe herten?
39 Aenschout mijne handen / ende mijne
voeten, want ick bent selve. Tast my/ ende
siet, want een Gheest en heeft noch vleesch
noch beenderen/ gelijck ghy lieden siet dat
ick hebbe.
40 Ende als hy dit ghesept hadde / toonde
hy hen de handen ende de voeten.
41 Ende als sy noch van blijschap niet en
geloofden/ende henverwonderden, seyde hy
x Ioa. 21.10 tot hen: x Hebt ghy lieden hier wat te eten:
42 Ende sy gauen hem een stuck ghebraden
visch / ende van honichraten
43 Ende hy namt, ende at het voor hen.
y mat. 16.21 44 Ende seyde k tot hen: y Dit zijn de woor-
ende 17.22. den die ick tot v lieden sprack als ick noch
ende 20.18. by v was / namelick dat het noodich was
Mar. 8.31. alles veruult te worden al wat van my
ende 9.31. gheschreuen is in de Wet Mosis / ende
ende 10.33 Propheten ende Psalmen.
Luce 9.22. 45 Doe opende hy haer verstandt / dat sy
ende 18.31. de Schriften verstonden.
ende 24.6. 46 Ende seyde tot hen: z Also isser geschre-
z Psal. 22.7 uen/ ende alsoo moeste Christus lijden/ en-
Acto. 17.3. de ten derden daghe weder opstaen van
de dooden :
47 Ende in sijnen Naeme beteeringhe ende
a Act. 13. 38 a vergeuinge der sonden ghepredickt wor-
1. Ioa. 2.12. den b onder alle volcken / c beghinnende
b Os/ m. van Ierusalem.
c Acto. 2. 4 48 Ende ghy lieden zijt hier van getuygen.
d Ioa. 14.26 49 d Ende siet / ick sal de belofte mijns
ende 15.26. Vaders op v lieden seunden / e Blijft ghy
ende 16.7 lieden dan in de Stadt Ierusalem/ tot dat
e Griecx sit. ghy aengedaen wordt met crachte wt den
f Act. 1. 1/ Hoochsten.
g mat. 26.32 50 g Ende hy leydese wt tot Bethania/ ende
ende 28. 10 hief sijne handen op/ ende segendese.
Mar. 14. 28 51 h Ende het ghheschiedde als hyse segen-
ende 16. 7. de/ dat hy van hen scheyde / ende voer op
h mar. 16. 19 nae den Hemel.
Act. 1. 9. 52 Ende sy aenbaden hem / ende keerden we-
derom na Ierusalem met grooter blijschap
53 Ende sy waren alle tijdt in den Tempel
God louende ende prijsende/ Amen.

Argument
Op het Euangelium Ioannis.

IOannes heeft seer late (ghelijckmen seyt) sijn Historie vanden Woorde dat vleesch geworden was/ geschreuen/ ende int licht ghebracht. Hy hadde sonder twijfel gesien wat Mattheus gheschreuen hadde. So heeft hy dan gedacht sommige Leere ende Sermoonen Christi daer by te stellen/ ende de dinghen die Mattheus scheen wtgelaten/ ofte te cort beschreuen te hebben. Daerom salmen wt dese twee Historien te samen geuoecht/ een seer volcomen Historie hebben/ van alle schoone dingen die Christus ghedaen ende gesproken heeft.

HET HEYLIGHE Euangelium beschreuen door Ioannem.

Dat Eerste Capittel.

1. De Godheydt/ 14. menschept ende ampt Iesu Christi / 19. het ghetuyghenisse Ioannis / 39. ende van andere door Iesum geroepen.

1 IN den beghinne was het a Gene. 1.1
Woordt/ ende het Woordt was by Psalm. 33.6
Godt/ ende dat Woordt was Godt. Ephes. 3.9.
2 Dit was inden beginne by God. Coloss. 1.16.
3 a Alle dinghen zijn door dat selue Hebr. 1.2
ghemaeckt / ende sonder dat selue en is
niet gemaeckt/ van dat gemaeckt is. b Iob 5. 26
4 b In den seluen was het leuen/ c ende het c Ioan. 8.12.
leuen was het licht der menschen. ende 9.5.
5 d Ende het licht schijnt in de duysternisse : ende 12. 46
ende de Duysternisse heeft dat Licht niet d Ioan. 3.19
begrepen. e Mat. 3.1.
6 e Daer werdt een mensche van Gode ge- Mar. 1.2.
sonden/ wiens Naem was Ioannes. Luce 3.2.
7 Dese quam tot ghetuygenisse/ om dat hy ende 7.27
van den lichte soude ghetuygen / op dat sy Ioan. 1.33.
alle door hem ghelooven souden. Mala. 1.1.
8 Hy en was dat licht niet/ maer was ghe- f Ioan. 8.12
sonden op; dat hy soude van dien Lichte ende 9.5.
ghetuyghen. ende 12. 35.46
9 f Dat warachtige Licht was dese die al- ende 18. 37
len menschen verlicht/ comende in de werelt. g Hebr. 1.2.
10 Hy was in de werelt : g ende de werelt h Griecx. in
is door hem ghemaeckt: ende de Werelt en het sijne.
heeft hem niet ghekent. i Esa. 56.4.
11 Hy is ghecomen h tot de sijne/ ende de sijne Roma. 8 15.
en hebben hem niet aenghenomen. Galat. 3. 26
12 i Maer alle die hem aenghenomen hebben/ 1. Pet. 1. 4.
dien heeft hy macht ghegheuen kinderen 1. Ioan. 5 1.
Godts te worden / namelick/ die in sijnen k mat. 1. 16.23
Naem gelooven. Luce 1. 31.
13 De welcke niet wt den bloede / noch wt ende 2. 7
den wille des vleeschs / noch wt den wille Esa. 7.14.
des mans/ maer k t Gode geboren zijn. l Bar. 3. 38.
14 k Ende het Woordt is vleesch ghewor- m mat 17.2
den. l ende heeft onder ons gewoont: m ende 2. Pet. 1.17.
wy hebben sijne eerlickheyt gesien/ een eer- n Colo. 1.19
lickheyt als des eenichgheboren van den ende 2. 9.
Vader) n vol genaden ende waerheyts. o Mat. 3.11
15 (o Ioannes getuyght van hem ende roept/ Mar. 1. 7.
seggende : Dese is dien ick seyde : die nae Luce 3.16.
my coemt, ende voor my geweest is/ want Ioa. 1.26 30
hy was p eer dan ick.) p of/ meer.
16 q Ende van sijner volheydt hebben wy q Colo. 1.19
alle ontfangen/ ende genade voor genade.
17 r Want de Wet is door Mosen ghege- r Exo. 19.16.
uen / maer de Genade ende de Waerheydt
door Iesum Christum geworden. s Exo. 33.20.
18 s Niemandt heeft oyt Godt ghesien/ de Deut. 4.12.
eenichgheboren Sone / die in den schoot 1. Tim. 6.16
des Vaders is/ die heuet ons verclaert. 1. Ioa. 4. 12
19 t Ende dit is de ghetuyghenisse Ioan- t Ioan. 5.33
nis / als de Ioden wt sonden van Ierusa-
lem Priesters ende Leuiten / om hem te vra-
ghen: Wie zijt ghy ?
20 Hy beleedt het ende versaeckte niet/ ende be- Het getuy-
leet/ u seggende: Ic en ben de x Christus niet. ghenisse
21 Ende sy vraechden hem : Wat dan ? Ioannis
Zijt ghy Elias ? Ende hy seyde : Ick en van Christo.
bens niet. Zijt ghy y een Propheet ? Ende u Act. 13. 25.
hy antwoordde : Neen. x Dat is/
22 So seyden sy dan tot hem : Wie zijt Gesalfde.
ghy ? op dat wy antwoort geuen moghen y Deu 18.18
den ghenen die ons gesonden hebben: Wat
segt ghy van v seluen ?

Esa.40.3.
Mat. 3.3.
Mar.1.3.
uce 3.4.
dat is / Ghesalfde.
Deu.18.28
Mat. 3.11
Marc.1.7.
uce 3.16.
ct 1.5.
Of / weer-digher is an ick.
† And. Be-thania.
Esai.53.5.
Cor.5.7.
Joã.1.36.
Oft, weer-digher is an ick.
Oft/meer-er.
Joannes ketuycht. at Chri-tus ghecomen is.
mat.3.16.
Marc.1.10.
uce 3.21.
oe Joannes Christum kent.
Christus et lam Godts.
Exod.12.3.
Esai.53.7.
ct.8.31.
Joan.1.29.
Joannis Discipulen olgẽ Chri-tum/
n Gr/ wt-helept.
Gr. blijfe hy.
Dat is/ wee vren voor auõt: dat oedach habde twaelf vrẽ/ ekenende ander son-en opganc en/ tot der Sonnen on-erganck.
Christus.
mat.16.18
Griecx/ Petrus.
Philippus.
Joã.12.21.
Joan 21.2
Gen.3.15.
Deut.18.15
Sa.7.12.
Psa.132.11
Esai.4.2.
Jerem.23.5.
Ezec.34.24.
nde 27.24
Dani.9.24
Mich.7.20

23 Hy seyde: z Ick ben de Stemme des
genen die roept in de Woestyne. Maeckt
recht den wech des Heeren / ghelyck Esa-
ias de Propheet geseyt heeft.
24 Ende die ghesonden waren / waren wt
de Phariseen.
25 Ende sy vraechden hem / ende seyden
tot hem: Wat doopt ghy dan / indien ghy
die b Christus niet en zyt / noch Elias /
noch c die Propheet?
26 Joannes antwoordde hen / ende seyde:
d Ick doope inden Water / maer hy staet
midden onder v lieden / dien ghy niet
en kent.
27 Hy ist / die nae my coemt / de welcke
e voor my gheweest is: wien ick niet weer-
dich en ben synẽ schoenriem te ontbinden.
28 Dit gheschiedde in f † Bethabara ouer
den Jordaen daer Joannes doopte.
29 Des anderen daechs sach Joannes Je-
sum tot hem comen / ende seyde: Siet
g dat Lam Godts / dat de sonde des We-
relts wech neemt.
30 Dese ist daer ick van seyde: Nae my
coemt een Man / de welcke h voor my ge-
weest is / want hy was i eer dan ick.
31 Ende ick en kende hem niet: maer op
dat hy Israeli soude gheopenbaert wor-
den / daerom ben ick ghecomen te doopen
in den watere.
32 k Ende Joannes ghetuychde / segghen-
de: Ick hebbe ghesien den Gheest neder
dalen / ghelyck een Duyue wt den Hemel /
ende bleef op hem.
33 Ende ick en kende hem niet: maer die
my ghesonden heeft om te doopen inden
water / die seyde tot my: Op wien ghy
sult den Gheest sien neder dalen / ende op
hem blyuen / die selue ist / die inden heyli-
ghen Gheest doopt.
34 Ende ick hebt ghesien / ende betuycht /
dat dese de Sone Gods is.
35 Des anderen daechs stont Johannes
wede om / eñ twee van zyne Discipulen:
36 Eñ als hy Jesum sach wandelen / seyde
hy: l Siet het Lam Godts.
37 Ende die twee zyne Discipulen hoor-
den hem dat spreken / eñ volchden Jesum.
38 Ende als hem Jesus omkeerde / ende
sach dat sy hem volchden / seyde hy tot
hen: Wat soeckt ghy lieden? Sy seyden
tot hem: Rabbi / dat is / m verduytscht /
te segghen: Leeraer / waer n woondy?
39 Hy seyde tot hen: Coemt / ende siet het.
Sy ghingen / ende sagen waer hy woonde /
ende bleuen dien dach by hem. Het was
ontrent o de thienste vre.
40 Andreas de Broeder Simonis Petri
was een van dese twee die het van Joan-
ne ghehoort hadden / ende hem nauolchden.
41 Dese vandt eerst Simonem zynen broe-
der / ende seyde tot hem: Wy hebben ghe-
vonden den Messiam / dat is verduytscht /
de Ghesalfde.
42 Eñ hy brachte hem tot Jesum. Ende als
hem Jesus aensach / seyde hy: Ghy zyt
Simon de sone Jona: p Ghi sult genaemt
wordẽ Cephas / dat is wtgeleyt / q Steen.
43 Des ander daechs wilde Jesus wt-
gaen nae Galileam / ende vandt Philip-
pum / ende seyde tot hem: Volcht my nae.
44 r Ende Philippus was van Bethsaida /
wt der stadt Andree ende Petri.
45 Philippus vandt s Nathanael / eñ seyde
tot hem: Wy hebben dien ghevonden /
van welcken t Moses inde Wet / ende
u de Propheten ghescreuen hebben / na-
melick / Jesum van Nazareth / den Sone
Josephs.

46 Eñ Nathanael seyde tot hem: Mach
van Nazareth wat goets comen? Philip-
pus seyde tot hem: Coemt / ende siet het.
47 Jesus sach Nathanael tot hem comen /
ende seyde van hem: Siet waerlick een
Israelite / in welcken gheen bedroch en is.
48 Nathanael seyde tot hem: Waer van
kent ghy my? Jesus antwoordde / eñ seyde
tot hem: Eer v Philippus riep / daer ghi
onder den Vyghenboom waert / sach ick v.
49 Nathanael antwoordde / ende seyde tot
hem. x Rabbi ghy zyt de Sone Godts / x dat is / Leeraer.
ghy zyt de Coninck Israels.
50 Jesus antwoordde / ende seyde tot hem:
y Ghy ghelooft om dat ick v geseyt hebbe. y Anders / gelooft ghy etc.
Ick sach v onder den Vyghenboom: ghy
sult grooter dinghen dan dese sien.
51 Ende seyde tot hem: Voorwaer voor-
waer segghe ick v: z Hier nae sult ghy den He- z Gen.28.12
mel gheopent sien / ende de a Enghelen op a mat.24.30 ende 28.18.
climmende ende nederdalende op den So-
ne des menschen.

Dat ij. Capittel.

1. Christus verandert Water in Wyn /
17. drijft de Vercoopers wt den Tempel /
19. voorseyt zyn doodt ende opstandinghe /
23. ende bekeerter vele / 24. en betrout de
menschen niet.

1 Ende ten derden daghe werdt daer een Water wordt in Wyn verandert inde Bruyloft.
Bruyloft ghehouden in Cana Galilee:
ende de Moeder Jesu was daer.
2 Ende Jesus was oock ghenoot / eñ zyne
Discipulen / totter Bruyloft.
3 Ende als daer Wyn ghebrack / seyde dẽ
moeder Jesu tot hem: Sy en hebben ghee-
nen Wyn.
4 Ende Jesus seyde tot haer: Vrouwe /
a wat hebbe ick met v te doen? Myn vre a Oft / Wat is my ende v? oft Wat gaet het mi ende v aen?
en is noch niet ghecomen.
5 Zyn Moeder seyde tot de Dienaers;
Wat hy v lieden seydt / dat doet.
6 Ende daer waren ses steenen Waterva-
ten gheset / b nae der Joden reyninghe / b Mar.7.3.
eñ hielden elck twee oft drye c Metreten. c Metreta / was omtrẽt eẽ Keulsche aame.
7 Ende Jesus seyde tot hen: Vult die wa-
tervaten met water. Ende sy vuldense
tot bouen.
8 Ende hy seyde tot hen: Schept nu / en-
de draghet tot den Opperdischmeester:
Ende sy drooghent.
9 Ende als de Opperdischmeester dat
Water dat Wyn geworden was / gepreeft
hadde / ende wiste niet van waer de Wyn
ghecomen was / maer de Dienaers die
het Water geschept hadden / die wistẽt) so
riep de Opperdischmeester dẽ bruydegom /
10 Eñ seyde tot hem: Alleman set eerst den
goeden Wyn / eñ alsmen wel ghedroncken
is / dan den minsten: maer ghy hebt den
goeden Wyn tot nu toe behouden.
11 Dit beghin der teeckenen dede Jesus in De eerlickheyt Christi.
Cana Galilee / ende openbaerde zyn e eer-
lickheyt: ende zyne Discipulen ghegeloof-
den in hem.
12 Daer nae quam hy af nae Capernaum / Christus te Capernaũ.
hy ende zyn Moeder / ende zyne Broe-
ders / ende zyne Discipulen / ende en ble-
uen daer niet vele daghen.
13 Ende het Pascha der Joden was nae
by: ende Jesus ghinck op nae Jerusalem. b mat.21.12
14 d Eñ hy vant in den Tempel die daer Marc.11.15
vercochten Ossen / ende Schapen / eñ Duy- Luce.19.45.
uen / ende de Wisselaers sittende. Christus worpet de koopers eñ verkoopers wt dẽ Tempel.
15 Ende hy maeckte een gheessel van snoe-
ren / ende dreefse alle wt den Tempel /
oock de Schapen ende Ossen: ende der
Wisselaren gheit stortte hy wt / ende keerde
de Tafelen omme.

16 Ende seyde tot de gene die daer Duyuē vercochtē: Weert dit van hier wech/ ende
en maeckt niet van mijns Vaders huys/
een Coophuys.
17 Ende zijne Discipulen werden ghedachtich dat daer gheschreuen is: e De yveringhe uwes Huys heeft my verslonden.
18 Doe antwoordden de Joden/ eñ seyden tot hem: f Wat teecken bewijst ghy ons g dat ghy dat doen meucht?
19 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem: h Breeckt desen Tempel/ ende in drye daghen sal ick hem oprechten.
20 Soo seyden hem dan de Joden: Ses eñ veertich Jaer lanck wert desen Tempel getimmert/ ende sult ghy hem in drye dagen oprichten?
21 Maer hy sprack vanden Tempel zijns lichaems.
22 Als hy nu opghestaen was van de dooden werden de Discipulen zijns ghedachtich dat hy dat geseyt hadde/ ende sy gheloofden de Schrift/ ende den woorde dat Jesus ghesproken hadde.
23 Ende als hy te Jerusalem was / op het Pascha in het Feest/ vele gheloofden in zijnen Naem die de teeckenen saghen die hy dede.
24 Maer Jesus en betroude hemseluē hen niet/ daerom dat hy se alle kende.
25 Eñ dat hy niet en behoefde/ dat yemandt getuygenisse gaue van den mensche. i want hy wiste wat in den mensche was.

Dat iij. Capittel.

1. Christus onderwijst Nicodemum/ van de wedergeboorte. 14. vanden gheloove/ 16. ende van de liefde Godts tot der Wereldt/ 27. Joannes gheeft ghetuyghenisse van Jesu.

1 ENde daer was een mensche wt den Pharizeen/ ghenaemt a Nicodemus/ een Ouerste der Joden.
2 b Dese quam des nachts tot Jesum ende seyde: c Rabbi/ wy weten dat ghy zijt een Leeraer/ vā Gode gecomē/ d want niemant en can dese teeckenen doen die ghy doet/ ten sy dat Godt met hem sy.
3 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem: Voorwaer voorwaer segghe ick u: Ten sy dat yemant e anderwerf gheboren worde/ soo en can hy het Coninckrijcke Godts niet sien.
4 Nicodemus seyde tot hem: Hoe can een mensche gheboren worden als hy oudt is? can hy weder in zijns moeders buyck gaen/ ende gheboren worden?
5 Jesus antwoorde: Voorwaer voorwaer segghe ick u: f Ten sy dat yemant gheboren worde wt den water eñ Geest/ so en can hy ten Coninckrijcke Gods niet ingaen.
6 g Wat wt den vleesch gheboren is / dat is vleesch: ende wat wt den Gheest gheboren is/ dat is Gheest.
7 Verwondert u niet dat ick u geseyt hebbe: Ghy moet andermael gheborē worden.
8 De h Wint blaest werwaert hy wil/ eñ ghy hoort zijn stemme: maer ghy en weet niet van waer hy coemt/ noch waer hy henen vaert. Alsoo is een yegelick die wt den Gheest gheboren is.
9 Nicodemus antwoordde / eñ seyde tot hem: i Hoe can dat gheschieden?
10 Jesus antwoordde/ eñ seyde tot hem: k Zijt ghy een Leeraer Israels / ende en weet ghy dit niet?
11 l Voorwaer voorwaer segghe ick u: Wy spreken dat wy weten / eñ ghetuyghen dat wy gesien hebben/ eñ ghy lieden en neemt onse ghetuyghenisse niet aen.

e Psal.69.10
f mat.12.38. ende 16.1. Marc. 8.11. Luce 11.29. Joan.6.30.
g Grieck/ dat ghy dat doet? Oft/ want ghy doet dat.
h mat.26.61 ende 27.40. Mar.14.58. ende 15.29.
Den Tempel/ dat is het lichaem Christi/ soude van den Joden ghebroken worden.
Vele gheloouen aē Christum om de wonderdaden.
i 1.Sa.16.7. 1.Para.28.9 Psal.7.10. ende 103.14. Jere.11.20. ende 17.10. ende 20.12.
Nicodemus coemt tot Christum des nachts/ om gheleert te worden
a Joā.19.39
b Joā.7.50. ende 19.39.
c dat is/ Leeraer.
d Joan. 9. 16. 33.
e Oft / van bouen.
Wt Water ende Geest gheboren worden.
f Titi.3.5.
g Rom. 8.5.
h Oft de Gheest.
i Joan.6.52
k Oft / Ghy zijt.
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24.

12 Indien ick u lieden Aerdtsche dinghen gheseydt hebbe/ ende ghy die niet en ghelooft/ hoe soudt ghy lieden gheloouen/ als ick u Hemelsche dinghen seyde?
13 m Eñ niemāt en isser opgeuaren ten Hemel/ dā die vanden Hemel neer gecomen is/ de Sone des mēschē die inden Hemel is.
14 o Ende gelijck Moses de Slanghe inder Woestijne verhooght heeft/ p also sal de Sone des menschen verhooght wordē:
15 Op dat een yegelick die in hem ghelooft/ niet en verderue / maer het eewighe leuen hebbe.
16 q Want alsoo lief heeft Godt de Wereldt gehadt/ dat hy zijnen eenichgheboren Sone ghegheuen heeft/ r op dat een yegelick die in hem ghelooft/ niet en verderue maer het eewighe leuen hebbe:
17 s Want Godt en heeft zijnen Sone in de Wereldt niet gesonden/ op dat hy de wereldt verdoemen soude: maer op dat de wereldt door hem t behouden worde.
18 Wie in hem ghelooft die en wordt niet u verdoemt: maer die niet en ghelooft/ die is nu verdoemt/ want hy en heeft niet ghelooft inden Naem des Eenichgeborenen Soons Godts.
19 Ende dit is de x verdoemenisse / dat y het Licht inde Wereldt ghecomen is/ ende de menschen hebben de duysternisse lieuer ghehadt/ dan het licht/ om dat hare wercken boos waren.
20 Wāt so wie quaet doet/ die haet het licht eñ en coemt tot den lichte niet / op dat zijne wercken niet ghestraft en worden.
21 z Maer wie de waerheydt doet / die coemt tot den lichte/ op dat zijn wercken gheopenbaert worden/ a want sy in Gode ghedaen zijn.
22 Daer na ginck Jesus ende zijne Discipulen in het Joodtsche landt: eñ verkeerde daer met hen/ b ende doopte.
23 c Ende Joannes doopte oock in Enon/ by Salim/ om dat daer veel waters was/ eñ sy quamen daer/ ende werden gedoopt.
24 Want Johannes en was noch niet inde ghevanckenisse ghewoꝛpen.
25 Soo werdt daer een vraghe onder den Discipulen Joannis met den Joden van der reyninghe.
26 d Ende sy quamen tot Joannem / ende seyden tot hem: e Rabbi / die met u ouer den Jordaen was / den welcken ghy ghetuyghenisse gaeft/ siet / die doopt/ ende sy comen alle tot hem.
27 Joannes antwoordde / ende seyde: De mensche en can niet ontfanghen / soo het hem wt den Hemel niet ghegheuen en sy.
28 Ghy selue zijt mijne getuyghen/ dat ick gheseyt hebbe: f Ick en ben die * Christus niet/ maer g ben voor hem wtghesonden.
29 Wie de Bruydt heeft/ die is de Bruydegom: eñ de vrient des Bruydegoms/ die daer staet eñ hem hoort/ verblijdt hem met blijschap om de stemme des Bruydegoms. So is dan dese mijne blijschap veruult.
30 Hy moet wassen/ ende ick h afnemen.
31 i Die van bouen coemt / is bouen alle: die van der Aerden is/ is van der Aerden/ ende spreeckt van k der Aerden: die wt den Hemel coemt/ is bouen alle.
32 Ende wat hy gesien eñ ghehoort heeft/ dat getuycht hy/ ende zijn ghetuyghenisse en neemt niemandt aen.
33 Wie zijn ghetuyghenisse aenghenomen heeft/ die heeft beseghelt l dat Godt waerachtich is.
34 Want den welckē God gesonden heeft/ die spreect Gods woorden/ m want Godt
gheeft

Ten Hemel climmen.
m Joā.6.62 Ephes.4.9.
n Oft was
o num 21.9. 2. Reg.18.4.
p Joā. 8.28 ende 12.32.
q Rom.5.8. ende 8.32. 1.Joan 4.9
r Luce.19.10 Joan.3.36. ende 6.47. 1.Joan.5.10
s Joā 4.14.
t Oft salich.
u Grieck/ gheoordeelt.
Gelooue in Christum.
Verdoemenisse.
x Grieck gerichte.
y Joan.1.5.
Wercken.
z Ephe.5.8
a Oft/ dat. Christus is Judea.
b Joan. 4.2
Joannes doopt.
c Mat.3.6. Marci.1.5. Luce.3.7.
Reyninge.
d mat.3.11. Marci.1.7. Luce.3.16. Joā 1.6.15. 26.33.34.
e dat is/ Leeraer.
Joannes bewijst zijnen Discipulē dat hy Christus niet en is.
f Joan.1.20
* Dat is de Ghesalfde.
g Mala.3.1 Mat.11.10. Marci.1.2. Luce.7.27. Joan.1.23.
h Oft/ minder worden.
i Joan.3.13
k Gr. wt der.
l Rom 3.4.
m Eph 4.7
n Gr. met by mate.

gheest hem den Gheest n sonder mate.
35 De Vader heeft den Sone lief / o ende heeft alle dinghen in zijn handen ghegeuē.
36 p Wie inden Sone ghelooft / die heeft het eewige leuen: eñ wie den Sone q r onghehoorsaem is / die en sal het leuen niet sien: maer den toorne Godts blijft op hem.

o Mat.11.27. eñ de 28.18. Luce 10.22. p Joā.3.16. ende 6.47. 1. Joā.5.10. q Anders niet ghelooft.

Dat iiij. Capittel.

7. Christus spreeckt metter Samaritaenscher vrouwen / 34. Zijn oprechte liefde tot zijnen Vader, ende zijnen Oogst. 39. bekeeringhe der Samaritanen / 46. ende heelinghe des soons des Houeliners.

1 Als nu de Heere bekende dat de Phariseen ghehoort hadden / dat Jesus meer Discipulen maeckte a eñ doopte dan Joannes:
2 (Hoe wel Jesus selue niet en doopte / maer zijne Discipulen.)
3 Doe verliet hy Judeam / ende ghinck weder nae Galileam.
4 Ende moeste door Samarien gaen.
5 So quam hy dan in een Stadt Samarie / ghenaemt Sychar: by de b Erue / welcke Jacob gaf Joseph zijnen Sone.
6 Ende daer was Jacobs c waterput. Jesus dan vermoeyt van gaen / sat alsoo op den waterput. Het was ontrent d der sester vren.
7 Ende daer quam een vrouwe van Samarien water puttē. Jesus seyde tot haer: Gheeft my te drincken.
8 Want zijne Discipulen waren wech ghegaen inde stadt / om spijse te coopen.
9 So seyde de Samaritaensche vrouwe tot hem: Hoe begheerdy die ghy een Jode zijt, drincken van my / die een Samaritaensche vrouwe ben? e Want de Joden f en hebben gheen ghemeynschap met de Samaritanen.
10 Jesus antwoordde / ende seyde tot haer: So ghy wistet de gaue Godts / eñ wie hy is die tot v seyt: Geeft my te drincken / ghy soudet van hem begheert hebben / eñ hy soude v ghegeuen hebben g leuende water.
11 De vrouwe seyde tot hem: Heere / ghy en hebt niet waer mede ghy putten meucht eñ de put is diepe: van waer hebdy dan dat leuende water?
12 Zijdy meerder dan onse vader Jacob / die ons desen put gegeuen heeft: ende hy heeft wt desen putte ghedroncken / eñ zijne sonē / ende zijne beesten?
13 Jesus antwoordde ende seyde tot haer: Soo wie van desen water drinckt / die sal weder dorsten /
14 h Maer soo wie drinckt vant water dat ick hem geuen sal / die sal in der eewicheyt niet dorsten / i maer het water dat ick hem sal gheuen / dat sal in hem worden een Fonteyne des springhenden waters in dat eewighe leuen.
15 De vrouwe seyde tot hem: Heere / geeft mi dat selue water / op dat my niet en dorste / eñ dat ick niet meer hier en come te puttē.
16 Jesus seyde tot haer: Gaet henen roepet uwen man / ende coemt hier.
17 De vrouwe antwoordde ende seyde / Ick en heb gheenen man. Jesus seyde tot haer: Ghy hebt wel ghesproken: Ick en heb gheenen man:
18 Want ghy hebt vijf mannen ghehadt / ende dien ghy nu hebt / en is v man niet dat hebdy met der waerheyt ghesept.
19 De vrouwe seyde tot hem: Heere / k ick sie dat ghy een Propheet zijt.
20 Onse vaders hebbē op desen Berch aenghebeden: eñ ghy lieden segt l dat te Jerusalem de plaetse is daermē moet aenbiddē. m

a Joan.3.22
b Gen.33.19. ende 48.22. Jos.24.32. c Oft / Fonteyne. d Dat is / middach.
Christus vermoeyt / eyscht te drincken vā de Samaritaensche vrouwe.
e Joā.8.48. f Oft, en ghebruycken de Samaritanen niet.
Leuende water. g Jer.2.13.
h Joā.3.16. eñ 6.27.54. i 1. Joā.7.38
k Luc.7.16. ende 24.19. Joan.6.14. l Deut.12.5. 3. Reg.9.3. 2. Par.7.12.

21 Jesus seyde tot haer: Vrouwe / gelooft my de vre coemt / dat ghylieden noch op desen Berghe noch te Jerusalem den Vader aenbidden sult.
22 n Ghylieden aenbidt dat ghy niet en weet: wy aenbiddē dat wy weten: o Want de salicheyt is wt den Joden.
23 Maer de vre coemt / ende is nu / dat de warachtighe Aenbidders den Vader aenbidden sullen inden Gheest eñ Waerheyt: want ooc de Vader / soeckt sulcke / die hem alsoo aenbidden.
24 p God is een Gheest / ende die hem aenbidden / moeten hem in den Gheest ende q Waerheyt aenbidden.
25 De vrouwe seyde tot hem: Ick weet dat de Messias comen sal / die ghenaemt is r Christus: als die sal gecomen zijn / dan sal hy ons alle dinghen verkondighen.
26 Jesus seyde tot haer: f Ick bent / die met v spreke.
27 Ende onder desen quamen zijne Discipulen / ende verwonderden hen / dat hy met een vrouwe sprack: nochtans en seyde niemant: Wat vraecht ghy? oft / wat spreeckt ghy met haer?
28 So verliet dan de vrouwe haer water vat / ende ghinck henen in de stadt / ende seyde tot de lieden.
29 Coemt / siet eenen mensche / die my gesept heeft / al wat ick ghedaen hebbe: Is dese niet die t Christus?
30 Doe ginghen sy wt der stadt / ende quamen tot hem.
31 Hierentusschen baden hem de Discipulē / ende seyden: u Rabbi / etet.
32 Ende hy seyde tot hen: Ick hebbe spijse te eten / die ghy lieden niet en weet.
33 Doe seyden de Discipulen tot malcanderen: Mach hem yemant te eten gebracht hebben?
34 Jesus seyde tot hē: Mijn spijse is dat ick doe den wille des ghenen die my ghesondē heeft / ende zijn werck volbrenghe.
35 Segt ghy lieden niet: Het zijn noch vier maenden / eñ dan coemt den Oogst? Siet / ick segghe v lieden / heft uwe ooghen op / ende siet de landen / x want sy zijn wit tot den Oogst.
36 Ende wie maeyt / die ontfangt loon / ende vergadert vrucht tot den eewighen leuen / op dat oock de Saeyer te ghelijck verblijde / ende de Maeyer /
37 Want hier in is dat woordt warachtich / dat de een saeyt / eñ de ander maeyt.
38 Ick hebbe v lieden wtghesonden te maeyen dat ghy niet bearbeydt en hebt: Andere hebben ghearbeydt / ende ghy lieden zijt tot haren arbeyt inghegaen.
39 Ende vele Samaritanen wt dier seluer stadt gheloofden in hem / om de woorden der vrouwen / die daer betuychde: Hy heeft my ghesept al wat ick ghedaen hebbe.
40 Als nu de Samaritanen tot hem quamen / so baden sy hē / dat hy by hen blijuen soude. Eñ hy bleef daer twee daghen.
41 Ende veel meer lieden gheloofden om zijns woorts wille /
42 Eñ seyden tot der vrouwen: Wy en gheloouen nu niet meer om uwer woorden wille / y want wy hebbent selue ghehoort / eñ weten dat dese warachtelijck is z Christus / de Salichmaker der Werelt.
43 Ende na twee dagen ginck hy van daer / ende ghinck nae Galileam.
44 Want Jesus betuychde selue / a dat een Propheet in zijn eyghen vaderlant gheen eere en heeft.

m Aenbidden is in desen hāde de gheheele Godsdienst ende Wet van Gode ingestelt de welcke / moeste gheschieden in een seker plaetse in haer lant.
n 2. Reg. 17. 29.
o Gen.12.3. ende 18.18. ende 22.18. ende 26.4. Hebr.7.14.
p 2. Cor.3.17.
q Oft / gherechticheyt
r Dat is / de Ghesalfde.
f Joan.9.37
t Dat is / de Ghesalfde.
u Dat is / Leeraer.
De spijse Christi.
Oogst.
x Mat.9.37. Luce 10.2.
De Samaritanen gelooven in Christum.
y Joā.17.8.
z Dat is de Ghesalfde.
a Mat.13.57 Marc.6.4 Luce.4.24.

Christus wort vande Galileers ontfangen.

45 Als hy nu in Galilea quam / onthinghen
hem de Galileesche/ die alle dinghen ghe=
sien hadden die hy te Jerusalem dede in
het Feest. Want sy waren oock tot het
Feest ghegaen.

b Joan.2.1. 11.

46 Soo ginck Jesus weder tot b Cana=
Galilee/ daer hy het Water tot Wijn ghe=
maeckt hadde. Ende daer was eens Co=
ninck Hovelinck / wiens sone te Caper=
naum cranck was.

Des Hoveliners sone wort ghesont.

47 Dese als hy ghehoort hadde dat Jesus
wt Judea in Galileam ghecomen was/
ghinck tot hem/ende badt hem / op dat hy
af quame/eñ synen sone ghesont maeckte/
want hy was doot cranck.

c 1.Cor.1.22

48 So seyde Jesus tot hem: c Ten sy dat
ghylieden teeckenen eñ wonderlycke din=
gen siet/so en sult ghyliedẽ niet gelooven.
49 Des Coninck Hovelinck seyde tot hem:
Heere/coemt af / eer mijn kindeken sterft.

Gheloove.

50 Jesus seyde tot hem: Gaet / dijn sone
leeft. Eñ die mensche geloofde den woor=
de dat hem Jesus seyde/eñ ginck henen.
51 Eñ als hy nu af ghinck/ quamen hẽ syne
Dienstknechten te ghemoete / eñ boodt=
schapten hem segghende: U kindt leeft.
52 So vraechde hy vã hen de ure in welc=
ke het beter met hem ghewordeu was.
Eñ sy seyden hem: Ghisteren te seven uren
verliet hem de cortse.
53 Doe bekende de vader/ dat het in de
selve ure was in welcke Jesus tot hem
seyde: U sone leeft. Ende hy gheloofde/
ende gheheel zyn huysghesin.
54 Dit tweedde teecken dede Jesus weder=
om/ doe hy wt Judea in Galileam ginck.

Dat v. Capittel.

5. De Gichtsiecke wordt ghenesen van Jesu/ 10. de welcke daerom vervolcht wort vande Joden/ 19. maer hy bewijst / dat zyn werck wt Godt is/ 35. ende na dat hy ghetuygenisse ghegheven heeft van Joanne/seyndt hy zyne wederpartyders tot zyne wercken ende tot de Schrift.

a Levi.23.2. Deut.16.1.

1 DAer na was a een Feeste der Joden:
ende Jesus ginck op na Jerusalem.
2 Ende daer is te Jerusalem aen de

Baedwater te Jerusalem.

Schaepsplaetse een Baedtwater / ghe=
noemt in het Hebreusche: Bethesda/ende
heeft vijf voorhuysen.
3 In dese lach een groote menichte van
Crancke/ Blinde/ Creupele/ Verdorde/
verwachtende de beroeringhe des waters.
4 Want de Enghel quam neder eer seker=
der tijt/in dat Baedwater/ ende beroerde
het water: eñ die dan eerst na de beroerin=
ge des waters daer in quã/die werdt ghe=
sont/van wat siecktẽ hy oock bevangen was
5 Ende daer was een mensche / die acht
ende dertich Jaer cranck ghewe est hadde.

Christus maeckt den Cranckẽ gesont op den Sabbath.

6 Als Jesus desen sach ligghen/eñ bekẽde
dat hy nu langen tijt cranck ghe weest was/
seyde hy tot hem: Wildy ghesont worden?
7 De Crancke antwoorde hem: Heere
ick en hebbe gheenen mensche / die my in
het Baedwater brenghe / als het water
gheroert wordt. Ende terwijle dat ick co=
me so coemt een ander voor my neder.

* Mat.9.6 Mar.2.11. Luc.5.24. b Joã.9.14. Sabbath. c Exo.20.10 Deut.5.13 Ezec.20.12 Mat.12.2. Mar.2.24. Luc.6.2.

8 Jesus seyde tot hem: * Staet op/neemt
u bedde op/ende wandelt.
9 Ende terstont wert de mensche ghesont/
eñ nam zijn bedde op / eñ wandelde: b Eñ
het was Sabbath in dien selven daghe.
10 Daerom seyden de Joden tot hem / die
ghesont geworden was: c Het is Sab=
bath/ het en is u niet gheoorloeft het bed=
de te draghen.
11 Hy antwoordde hen: Die my ghesondt
ghemaeckt heeft / die heeft my ghesedt:
Neemt u bedde op/ende wandelt.
12 So vraechden sy hem: Wie is die men=
sche die u ghesedt heeft: Neemt u bedde
op/ende wandelt?

d Ofte/ ontweemt/ ofte/ hielt hẽ als een vreemdeline voor der scharen die/etc.

13 Ende die ghesont ghemaeckt was / en
wiste niet wie hy was / want Jesus was
hem d ontgaen wt der schare / die ter sel=
ver plaetse was.
14 Daer na vandt hem Jesus inden Tem=
pel/ende seyde tot hem: Siet/ghy zijt ghe=
sont geworden/ e en sondicht niet meer/
dat u niet erghers en ghesciede.

Cranckheyt des lichaems is om der sondẽ wille

15 Die mensche ghinck henen/ ende boot=
schapter den Joden / datter Jesus was/
die hem ghesont ghemaeckt hadde.

e Mat.12.45 Joan.8.11. Hebr.6.5. ende 10.26. 2.Pet.2.20.

16 Ende hierom vervolchdẽ de Joden Je=
sum/ende sochten hem te dooden / om dat
hy dat op den Sabbath ghedaen hadde.
17 Eñ Jesus antwoorde hen: f Mijn Va=
der werckt tot nu toe / eñ ic wercke oock
18 g Daerom dan sochten de Joden dies
te meer hem te doodẽ/ want hy niet allee=
ne den Sabbath en brack / maer oock/
h om dat hy ghesedt hadde / dat Godt
zijn Vader ware/ hemselven Gode ghelijck
makende.

Christus Gods sone. f Joã.14.10 g Joã.7.19. h Mat.27.43 Sapi.2.18. Joan.10.33. Christus schryvet al den Vader toe.

19 So antwoordde Jesus/ ende seyde tot
hen: Voorwaer voorwaer segghe ick u lie=
den: i De Sone en can van hem selven
niet doen/dan wat hy zijnen Vader heeft
sien doen: k Want so wat die doet / dat
doet oock de Sone desghelijcks.

i Joã.9.4. k Esa.54.5. Joã.10.30. eñ 14.9/17.5 l Joan.1.2. ende 7.16. ende 8.28. ende 14.24.

20 Want de Vader heeft den Sone lief/
l ende thoont hem al wat hi doet: ende sal
hem grooter werckẽ thoonen dan dese/
op dat ghy u lieden verwonderen mueght.
21 Want ghelijck de Vader de dooden op
weckt ende levendich maeckt: alsoo oock
maeckt de Sone levendich wien hy wil.
22 Want de Vader en oordeeldt niemant:
m maer heeft alle ordeel dẽ Sone gegevẽ/

Oordeel. m Matth.11.27.

23 Op dat sy alle den Sone eeren/ ghelijck
sy den Vader eeren. Wie den Sone niet
en eert/die en eert dẽ Vader niet die hem
ghesonden heeft.

n Joã.3.51. Het ewige leven. o Luc.23.43 p Grieck. gerichte

24 n Voorwaer voorwaer segghe ick u lie=
den: Wie mijn woort hoort/ ende ghelooft
hem/die my ghesonden heeft/ die heeft het
eewige leven/ o ende en coemt inde p ver=
doemenisse niet / maer is vanden doodt
dorghegaen in het leven.

q 1.Pet.4.6

25 Voorwaer voorwaer segge ick u lieden/
de ure coemt / ende is nu/ dat q de dooden
sullen hoorẽ de stẽme des Soons Godts/
ende diese sullen gehoort hebben / die sul=
len leven.
26 Want ghelijck de Vader het leven heeft
in hemselven/ also heeft hy oock den Sone
gegeven het leven te hebbẽ in hemselvẽ.

r Grieck/ gerichte te doen. s Of/ dat hy eens menschẽ Soon is/ en verwondert u dies niet.

27 Ende heeft hem oock macht gegeven
r te oordeelen/ s Want hy eens menschen
Sone is.
28 Verwondert u lieden dies niet / want
de ure sal comen/in de welcke t alle die in
de graven zijn sijn stemme hooren sullen.

t 1.Tes.4.16 u Dan.12.2 mat.25.46.

29 u Ende sullen wtgaen/die goet ghedaen
hebben/ter opstandinghe des levens/ ende
die quaet ghedaen hebben/ter opstandin=
ghe der verdoemenisse.

x Joã.8.14. y Ofte/ bequaem/ behoorlick. De Vader getuyghet vã Christo. z Esa.42.1. Matt.3.17.

30 Ick en can van my selvẽ niet doen. Also
ick hoore/soo oordeele ick /ende mijn Oor=
deel is rechtveerdich. Want ick en soecke
mijnen Wille niet / maer den Wille des
Vaders. die my ghesonden heeft.
31 x In dien ick van my selven getuyghe/
soo en is mijn ghetuyghenisse niet y waer=
achtich:
32 z Een ander isser die van my ghetuyghet/
ende

ende ick weet dat die ghetuyghenisse waer
is/ die hy van my ghetuycht.
33 a Ghy hebt tot Joannem ghesonden/
ende hy heeft der waerheydt ghetuyghe-
nisse ghegheuen:
34 Doch en neme ick gheen ghetuyghe-
nisse vanden menschē: maer ick segghe dit/
op dat ghy lieden salich wordt.
35 Hy was een keersse bernende/ ende lich-
tende/ ende ghy wildet v een wyle in zijn
licht verblyden.
36 b Ende ick hebbe een meerder ghetuyge-
nisse/ dan het ghetuyghenisse Johannis:
c want de wercken die my de Vader ghe-
gheuen heeft om te volbrenghen: die selue
wercken die ick doe ghetuyghen van my/
dat de Vader my ghesonden heeft.
37 d Ende de Vader die my ghesonden
heeft/ heeft selue van my ghetuycht. Ghy-
lieden en hebt noyt noch zyne stemme ghe-
hoort/ e noch zijn ghedaente ghesien.
38 Ende zijn woordt en hebt ghy lieden niet
in v blyuende: want ghylieden en ghelooft
hem niet/ die hy ghesonden heeft.
39 f g Ondersoeckt de Schriften/ want ghy
meynt het eewige leuen daer in te hebben/
h ende de selue zyn: die van my getuygen.
40 Ende ghylieden en wilt tot my niet co-
men/ op dat ghy het eewige leuen hadt.
41 Ick en neme gheen eere van menschen:
42 Maer ick kenne v lieden/ dat ghy de
liefde Gods in v niet en hebt.
43 Ick ben ghecomen inden Naem mijns
Vaders/ ende ghy lieden en ontfangt my
niet: So daer een ander coemt in zynen
eygenen naem/ dien sult ghy ontfanghen.
44 i Hoe condt ghy lieden gheloouen/ die
van malcanderen eere neemt/ ende de eere
die van Godt alleen coemt/ die en soeckt
ghy lieden niet?
45 Meynt niet dat ick v verclagen sal voor
dē Vader: daer is een die v lieden beclaecht/
namelick/ Moses/ daer ghy op hoeypt.
46 Want waert dat ghy lieden Mosi ge-
looft hadt/ so soudt ghy my oock ghelooft
hebbē: k want hy heeft vā my geschreuen.
47 Maer soo ghy lieden nu zijn Schriften
niet en gelooft/ hoe sult ghy myne woor-
den gheloouen?

a Joan.1.19.
De werckē Christi ghetuygen van hem.
b Joan.5.9
c Joā.10.25
d Mat.3.17 ende 17.5. Marc.1.11. ende 9.7. Luc.3.22. ende 19.35. Joan.1.35. ende 6.27. ende 8.18. 2.Pet.1.17.
e Exo.33.20 Deute.4.12 1.Tim.6.16 1.Joā.4.12.
f Esa.34.16. Luc.6.29. Act.17.11.
g Ofte. ghy ondersoeckt.
h Deu.18.18 Luc.24.27. Joan.1.45.
Menschen eere.
i Joā.12.43
k Gen.3.15. ende 22.18. ende 26.4. ende 29.10. Deut.18.18.

Dat vj. Capittel.

5. Hy spyst de Schare/ 15. eñ vliedtse
die hem wilden Coninck maken/ 48. zyne
leere vā het gheestelick eten zyns vleeschs/
60. ende hoe die aenghenomen is.

1 DAer nae ghinck Jesus ouer de a Zee/
aen de Stadt Tiberias in Galilea/
2 Ende een groote Schare volchde
hem nae/ om dat sy zyne teeckenen ghesien
hadden/ die hy dede ouer de Crancken.
3 Ende Jesus is op den Berch ghegaen/
ende sat daer met zyne Discipulen.
4 b Ende het Pascha/ de Feeste der Jo-
den/ was na by.
5 Als Jesus dan sijne ooghen ophief/ eñ
sach dat daer een groote Schare tot hem
ghecomen was/ seyde hy tot Philippum:
Waer van sullen wy brooden coopen/ op
dat dese eten mughen?
6 (Ende dit seyde hy om hem te beproe-
uen: want hy wiste wat hy doen soude.)
7 Philippus andtwoordde hem: Voor
twee hondert penninghen Broots en zijn
dese niet ghenoech/ op dat een yeghelick
van hen een weynich neme.
8 Een van zijne Discipulen/ Andreas/ de
Broeder Simonis Petri/ seyde tot hem:
9 Hier is een Jonckxken/ dat Vijf ghersten
Brooden heeft/ ende Twee Visschkens
c maer wat is dit onder so vele?
10 Ende Jesus seyde: Doet de menschen
d neder sitten. Ende daer was veel gras
te dier plaetsen. Soo saten dan de Man-
nen neder/ ontrent vijf duysent in ghetale.
11 Ende Jesus nam de Brooden/ e danck-
te/ ende deyldese den Discipulē/ ende de
Discipulen den gheenen/ die neder ghesetē
waren: Desghelycks oock vande Visch-
kens/ alsoe vele als sy wilden.
12 Als sy nu versadicht waren/ seyde hy tot
zijne Discipulen: Vergadert de ouergh-
bleuen Brocken/ op dat daer niet verlo-
ren en gae.
13 Sy vergaderdense dan/ eñ vuldē twaelf
koruen met brocken/ vanden vijf gersten
brooden/ die daer ouergheblieuen waren/
den gheenen die ghegeten hadden.
14 Als nu de menschen saghen dat teecken
dat Jesus ghedaen hadde/ seyden sy:
f Dese is waerlick de Prophete/ die in de
Werelt comen soude.
15 Als nu Jesus bekende/ dat sy souden
comen om hem te nemen/ op dat sy hem
Coninck maeckten/ g ontweeck hy we-
derom op den Berch alleen.
16 h Ende als het auondt werdt/ ghinghen
zyne Discipulen af tot der Zee.
17 Ende ginghen in het Scheepken/ ende
quamen ouer de Zee na Capernaum.
18 Ende het was nu duyster ghewordē/
ende Jesus en was tot hen niet ghecó-
men. Ende de Zee verhief haer op/ door
eenen grooten waeyenden windt.
19 Als sy dan geuaren waren ontrent vijf
ende twintich of dertich i Stadien/ saghen
sy Jesum op de Zee wandelen/ ende het
Scheepken by comen: ende sy vreesden.
20 Maer hy seyde tot hen: Ick bent/ en
vreest niet.
21 So k wilden sy hem dan in het Scheep-
ken nemen: eñ het Scheepken quam ter-
stont te lande/ daer sy nae voeren.
22 Des anderen daechs/ als de schare (die
ouer de Zee stondt) gesien hadde/ dat daer
gheen ander Scheepken en was/ dan dat
eene daer zijn Discipulē in getredē waren:
eñ dat Jesus niet met zyne Discipulen in
het Scheepken gegaen was/ maer dat zijn
Discipulen alleen wech ghevaren waren.
23 (Maer daer quamen andere Scheep-
kens van Tiberias/ by der plaetsen daer
sy het broodt ghegheten hadden/ als de
Heere ghedanckt hadde.)
24 Als dan de schare sach/ dat Jesus daer
niet en was/ noch zijne Discipulen/ tra-
den sy inde Scheepkens/ ende quamen nae
Capernaum/ soeckende Jesum.
25 Ende als sy hem vonden ouer de Zee/
seyden sy tot hem: l Rabbi/ wanneer zijdy
hier ghecomen?
26 Jesus andtwoordde hen/ ende seyde:
Voorwaer/ voorwaer segghe ick v lieden
ghy en soeckt my niet/ om dat ghy teecke-
nen ghesien hebt/ maer om dat ghy van-
de brooden ghegetē hebt/ eñ versadicht zijt.
27 m Werckt niet om de spijse die vergaet/
maer om de spijse die tot in het eeuwighe
leuen blijft: welcke v de Sone des men-
schen geuen sal. n Want desen heeft Godt
de Vader versegheit.
28 So seydē sy dan tot hem: Wat sullen wy
doen/ op dat wy Gods wercken wercken?
29 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hen:
o Dit is Gods werck/ dat ghy lieden ghe-
looft in hem dien hy ghesonden heeft.
30 Soo seyden sy tot hem: p Wat teecken
doedy dan/ op dat wyt sien/ ende v ghe-
loouen? Wat werckt ghy?

a Gr. Zee Galilee Tiberiadis.
b Exo.12.18 Leuit.23.5.
c 2.Re.4.43
d Gr. neder vallen.
5000. mannen wordē gespyst met vijf broodē ende twee visschen.
e Of, als hy ghedanckt hadde/ deelde se/ etc.
1.Sam.9.13
Wonder.
f Luc.7.16. ende 24.19. Joan.4.19.
Sy willen Christum Coninck maken/
g Joā.18.36
h Mat.14.23 Mar.6.47.
De Discipulen inde Zeeequelle vanden winde.
i Een Stadium is 625 voeten/ dat is 135. schreden: eñ 24. Stadiē een vre gaens.
k Ofte/ namen sy hem van geerne.
l Dat is/ Leeraer/
Sy soecken Christum om des broots wille
m Joā.3.16 ende 4.14. eñ 6.40.54.
n Mat.3.17 ende 17.5. Marc 1.11. ende 9.7. Luc.3.22. ende 9.35. Joan.1.33. ende 5.37. ende 8.18. 2.Pet.1.17.
o Joā.3.23.

Onse

q Exo.16.4 Num.11.7. Psal.78.24. Sap.16.20. 1.Cor.10.3.

31 q Onse Vaders hebben het Manna
ghegeten inde Woestijne / ghelijck daer ge-
schreuen is : Hy gaf hen Broodt wt den
Hemel te eten.
32 Doe seyde Jesus tot hen : Voorwaer/
voorwaer segghe ick v lieden : Moyses en
gaf v dat Broodt niet dat wt den Hemel
is : maer mijn Vader gheeft v lieden dat
waerachtighe Broodt wt den Hemel:
33 Want het Broodt Gods is hy / die wt
den Hemel coemt / ende gheeft der Werelt
het leuen.
34 Doe seyden sy tot hem: Heere / geeft ons
alle tijdt dit Broodt.

Tot Christum comen. r Esa.55.1. s Syr.24.26 Apoc.22.17. Joan.7.37.

35 Jesus seyde tot hen: Ick ben dat Broot
des leuens : r Wie tot my coemt/ die en sal
niet hongeren / s ende wie in my ghelooft/
die en sal nimmermeer dorsten.
36 Maer ick hebbe v lieden geseyt/ dat ghy
my oock ghesien hebt / ende en ghelooft niet.
37 Al wat my mijn Vader gheeft / dat sal
tot my comen : ende die tot my coemt / en
sal ick niet wt worpen.

t Matthe. 26.39. Mar.14.36 Luc.22.42. u Joa.10.28 ende 17.12. ende 18.9. x Joa.3.16. ende 4.14. ende 6.27.49.

38 Want ick ben wt den Hemel ghecomen/
t niet om mijnen wille te doen : maer des
ghenen die my ghesonden heeft.
39 Ende dit is de wille des Vaders / die
my ghesonden heeft / u dat ick van alle
dat hy my ghegheuen heeft / niet en verlie-
se/ maer dat opwecke ten wtersten dage.
40 Ende dit is den wille des ghenen die my
gesonden heeft/ x dat een yeghelick/ die den
Sone siet / ende in hem ghelooft, het eeu-
wighe leuen hebbe : ende ick sal hem op-
wecken ten wtersten daghe.

Hy werdt aen Christo gheergert. y Mat.13.55. Mar.6.3.

41 Doe murmureerden de Joden daer van/
dat hy ghesept hadde: Ick ben dat Broot/
die wt den Hemel afghecomen ben.
42 y Ende sy seyden : Is dese niet Jesus
de sone Josephs / wiens vader ende moe-
der wy kennen ? Hoe seydt dese dan : Ick
ben wt den Hemel neder ghedaelt?
43 Doe antwoorde Jesus/ ende seyde tot hen:
En murmureert niet onder malcanderen.

z Joa.6.65. Die Godt hoort coemt tot Christum. a Esa.54.13 Iere.31.34. Hebr.8.10. ende.10.16. b Mat.11.27. Joan.1.18. ende 7.29. ende 8.19. c Joa.3.16. 36.

44 z Niemant en can tot my comen/ ten sy dat
hem trecke de Vader/ die my gesonden heeft:
ende ic sal hem verwecken ten wtersten daghe.
45 Daer is ghescreuen inde Propheten:
a Ende sy sullen alle van Gode gheleert we-
sen. So wie dan vanden Vader ghehoort
ende gheleert heeft/ die come tot my.
46 b Niet dat yemandt den Vader ghesien
heeft : dan die van Gode is / die heeft den
Vader ghesien.
47 Voorwaer voorwaer segghe ick v : c die
in my ghelooft/ heeft het eewighe leuen/
48 Ick ben het Broodt des leuens.

d Exo.16.4 Num.11.7. Psal.78.24. Sap.16.20. e Joa.11.26 f Hebr.10.5 10.

49 d Uwe Vaders hebben het Manna gege-
ten inder Woestijne / ende zijn gestoruen.
50 Dit is het Broodt dat vanden Hemel af
coemt, op dat/ die daer van eet/ niet en sterue.
51 Ick ben dat leuendighe Broot / die van
den Hemel ghecomen ben : e So yemandt
eet van desen Broode / die sal inder eeu-
wicheydt leuen : f Ende het Broot dat ick
gheuen sal/ is mijn vleesch / welck ick ghe-
uen sal voor het leuen der Werelt.

g Joa.3.9. Het vleesch Christi eten ende zijn bloet drincken. h 1.Corint. 11.26. Rom.3.16. ende 4.14. ende 6.27.40.

52 Doe streden de Joden onder malcande-
ren / ende seyden : g Hoe can ons dese zijn
vleesch te eten gheuen?
53 Doe seyde Jesus tot hen : Voorwaer/
voorwaer segghe ick v lieden : Ten sy dat
ghy eet het vleesch des Soons des men-
schen/ ende drinckt zijn bloet/ soo en hebt
ghy lieden gheen leuen in v.
54 h Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloet
drinckt : die heeft het eewighe leuen/ ende ick
sal hem verwecken ten wtersten daghe.
55 Want mijn vleesch is waerlick spijse/ ende
mijn bloedt is waerlick dranck.
56 Wie mijn vleesch eet / ende mijn bloedt
drinckt die blijft in my/ ende ick in hem.
57 Gelijckerwijs my de leuende vader ghesont
heeft/ ende ic leue door den vader/ also oock
wie my eet/ die selue sal leuen door my.
58 Dit is het Broot dat wt den Hemel ghe-
comen is : niet ghelijck uwe Vaders het
Manna gegeten hebben/ ende zijn gestoruen:
Wie dit broot eet, sal inder eewicheyt leuen.
59 Dit seyde hy inde Vergaderinghe / lee-
rende te Capernaum.
60 Vele dan van zijne Discipulen dat hoo-
rende / seyden : Dit is een harde reden: wie
can se ghehooren?
61 Ende Jesus i by hemseluen wetende dat
zijne Discipulen daer van murmureerden/
seyde hy tot hen: Ergheret v lieden dit?
62 k Wat salt zijn dan / so ghy lieden den
Sone des menschen siet opclimmen / daer
hy eerst was?
63 Het is de Gheest die leuendich maeckt/
het vleesch is niet nut. De woorden die ick
tot v lieden spreke/ zijn gheest ende leuen.
64 Maer daer zijn sommighe onder v / die
niet en gelooue. Want Jesus wiste vanden
beginne, wie sy waren die niet en geloofden:
l ende wie hy was, die hem verraden soude.
65 Ende hy seyde : m Daerom hebbe ick
v lieden ghesepdt / dat niemant tot my co-
men en can / ten sy dat het hem ghegheuen
sy van mijnen Vader.
66 Van doen aen ghinghen vele van zijne
Discipulen te rugghe / ende en wandelden
niet meer met hem.
67 Soo seyde Jesus tot de twaelue : Wilt
ghy oock niet wech gaen?
68 Doe antwoordde hem Simon Petrus:
Heere / tot wien sullen wy henen gaen/ ghy
hebt de woorden des eewighen leuens.
69 n Ende wy hebben ghelooft ende be-
kent/ dat ghy zijt die o Christus / de Sone
des leuenden Gods.
70 Jesus antwoorde hen : p Hebbe ick niet
v twaelue wtvercoren ? Ende een van v lie-
den is een Duyuel.
71 Dat seyde hy van Juda Simonis Isca-
rioth: want dese soude hem verraden, ende
was een vande twaelue.

i Ex.m. k Joa.3.13. Mar.16.19 Luc.24.51. Actu.1.9. Ephe.4.8. l Joa.13.11. m Joan.6.44. De Discipulen werden een he geergert, ende wercken van hem. n Matth.16.16. Mar.8.29 Luc.9.20. o Dat is/ Ghesalfde. p Luc.6.13.

Dat vij. Capittel.

3. Christus straft de eergierichheyt zijner
magen/ 12. verscheyden meyningen van
hem/ 17. hy bewijst den middel om de
waerheyt te bekennen/ 20. hem wort ons-
gelijck gedaen/ 31. sommigher ongheloo-
uicheyt/ ende sommiger geloouicheyt/ 37. hy
roepse met luyder keelen tot den leuendi-
gen water/ 45. wordt bescherme door de
Schariaanten/ ende door Nicodemum.

Jesus blijft vande Joden die hem wilden dooden. a Leu.23.34

1 Ende daer na wandelde Jesus in Ga-
lilea/ want hy en wilde in Judea niet
wandelen/ om dat hem de Joden sochten te dooden.
2 a Ende der Joden Feest / namelick de
Feeste der b Hutten settinge, was na by.
3 Daerom seyden sijne broeders tot hem:
Gaet hennen van hier / ende gaet in Judea-
am / op dat oock uwe Discipulen aensien
uwe wercken die ghy doet.
4 Want niemandt en doet yet int verbor-
ghen/ die soeckt openbaer te wesen. So
ghy sulcx doet / so maeckt v seluen openbaer
voor de Werelt.
5 Want oock sijne broederen en gheloof-
den in hem niet.
6 Soo seyde dan Jesus tot hen : Mijnen
tijt en is noch niet ghecomen / maer uwen
tijdt is altijts bereydt.

De

d Joa.15.19. e Joan.8.20

7 d De werelt en can u lieden niet haten/
maer my haet sy / want ick betuyghe van
haer/ dat haer wercken quaet zijn.
8 Gaet ghy op tot dit Feest : ick en gae
noch niet op tot dit Feest : e Want mynen
tyt en is noch niet vervult.
9 Ende doe hy hen dit gheseydt hadde/
bleef hy in Galilea.
10 Ende als sijn broeders opghegaen wa-
ren / doe ghinck hy oock op tot het Feest/
niet openbaerlick/ maer als heymelick.
11 So sochten hem de Joden in het Feest
ende seyden? f Waer is dese?

f Joa.11.56. g Joan.9.16 ende 10.19 Des volcx oordeel van Christo. h mat.21.46 Luce 7.16. Joan.6.14 ende 7.40 i Joa.12.42 * Of open-baerlick. Christus schrijvet al sijnen Va-der toe.

12 g Ende daer was groote murmelinghe
van hem onder den scharen / want de een
seyde : h Hy is goet. Ende andere seyden
Neen/ maer hy verleydt het volck.
13 i Nochtans en sprack niemandt * vrij
wt van hem / om dat sy de Jodẽ vreesden.
14 Als nu het Feest half voorleden was/
quam Jesus op inden Tempel/ ende leerde.
15 Ende de Joden verwonderden hen / seg-
gende : Hoe weet dese de ghescriften/ daer
hyse niet geleert en heeft?
16 Jesus antwoordde hen/ ende seyde:
k Myn leere is myne niet/ maer des ghe-
nen die my gesonden heeft.
17 Soo yemant wil des seluen wille doen/
die sal van deser leere bekennen / of sy wt
Gode is/ of/ of ick vã my seluen spreke.

k Joa.3.11. ende 8.28. ende 12.49. eñ 14.10.24. l Exo.24.3. Acto.7.53 m Or. doet n mat.12.14 Mar.3.6 Joan.5.18. ende 10.39. ende 11.53 o Joa.8.48 ende 10.20. p Leui.12.3. q Gen.17.10 Op den Sabbath machmen goet doen. r Of/ alsoo dat/ etc.

18 Wie van hem seluen spreeckt / die soeckt
sijn eyghen eere : maer die de eere soeckt des
ghenen die hem ghesonden heeft / die is
waerachtich / ende gheen onrechtueerdic-
heyt en is in hem.
19 l Heeft niet Moses u de Wet gegeuen?
ende niemandt van u m en houdt de Wet?
n Waerom soeckt ghy my te dooden?
20 De schare antwoordde / ende seyde: o Ghy
hebt den Duyuel / wie soeckt u te dooden?
21 Jesus antwoordde / ende seyde tot hen:
Een werck hebbe ick ghedaen / ende ghy
verwondert u alle.
22 Daerom Moses heeft p u de besnijdinge
gegeuen / (niet dat sy wt Mose is/ q maer
wt den Vaderen/) ende nochtans besnijdt
ghy lieden den mensche op dẽ Sabbath.
23 Soo een mensche de Besnijdinghe ont-
fangt op den Sabbath / r op dat de Wet
Mosis niet ghebroken en worde : wordt
ghy lieden toornich op my / dat ick den
gheheelen mensche op den Sabbath ghe-
sondt gemaeckt hebbe?

Oordeelen. s Deut.1.16.

24 s En oordeelt niet na den aensien / maer
oordeelt een rechtueerdich Oordeel.
25 Doe seyden sommige wt dẽ Jerosolimi-
ten: Is dese niet dien sy soecken te dooden?
26 Ende siet/ hy spreeckt openbaerlick / ende
sy en seggen hem niet: Bekennen de Ouer-
ste waerlick dat dese t Christus zij?

t Dat is/ de Gesalfde u mat.13.55. Mar.6.3 Luce 4.22. x Joa.10.15. y Mar.11.18 Luce 19.47. ende 20.19. Joan.7.19. ende 8.37. z Sijn tijde. 3 Joan.8.30 Veele vandẽ volcke ghe-looue/ maer de Prie-sters doen Christum vangen.

27 u Maer wy weten desen van waer hy
is: ende wanneer Christus sal comen/ en sal
niemant weten van waer hy zij.
28 Jesus riep inden Tempel/ leerende/ ende
segghende: Ende ghy lieden kent my/ ende
weet van waer ick ben : Ende ick en ben
van my selven niet ghecomen / maer hy is
waerachtich die my ghesonden heeft / dien
ghy lieden niet en kent.
29 x Maer ick kenne hem / want ick ben
van hem/ eñ hy heeft my gesonden.
30 y Doe sochten sy hem te vangen / maer
niemandt en sloech de handen aen hem:
Want sijn tijde en was noch niet gecomen.
31 3 Ende vele wt der schare gheloofden
in hem / ende seyden : Als Christus comen
sal/ sal hy ooch meer teeckenen doen / dan
dese gedaen heeft?
32 De Pharizeen hoorden de Schare dit
van hem murmureren eñ morren : ende de
Pharizeen ende Ouerpriesteren sonden
Dienaers/ dat sy hem vangen souden.
33 Doe seyde Jesus : a Noch een cleyne
tijdt ben ick by u lieden / ende gae henen
tot hem die my gesonden heeft.
34 b Ghy lieden sult my soecken / ende niet
vinden : ende waer ick c zijn sal / en condt
ghy niet comen.

a Joa.16.16 b Joa.8.21. ende 13.33 Jer.29.13 c Or. ben.

35 Doe seyden de Joden tot malcanderen:
Waer sal dese gaen / dat wy hem niet vin-
den en sullen? Sal hy oock tot de d verstroy-
de Heydenen gaen / eñ de Heydenen leeren?
36 Wat woort is dit/ dat hy seyt : Ghy lie-
den sult my soecken/ eñ niet vinden ? Ende
waer ick gae/ daer en cont ghy niet comẽ?
37 Ende op den laetsten dach/ e welck was
de groote dach des Feests / stondt Jesus
ende riep wt segghende : f Soo yemandt
dorstet/ die come tot my/ eñ drincke.
38 g Wie in my ghelooft/ gelijck de Schrift
spreeckt / stroomen des leuenden waters
sullen wt sijnen buycke vloeyen.
39 (Dit seyde hy van den Gheest/ den wel-
ken sy ontfanghen souden / die in hem ghe-
loofden : want de Heylighe Gheest en was
noch niet ghegheuen : want Jesus en was
noch niet h verclaert.)
40 Vele dan wt der schare / als sy die woor-
den hoorden/ seyden : i Dese is warelijck
de Propheet.
41 Andere seyden : k Dese is l Christus.
Andere seyden : Sal dan Christus wt Ga-
lilea comen?
42 m En seyt de schrift niet / dat Christus
comen sal wt den zade Dauids / ende van
den n Vlecke Bethlehem/ daer Dauid van
was?
43 Soo werdt daer dan tweedracht onder
de Scharen / om sijnent wille.
44 Ende sommighe van hen wilden hem
vanghen: maer niemant en sloech de han-
den aen hem.
45 Doe ginghen de Dienaers tot de Ouer-
priesters ende Pharizeen / welcke tot hen
seyden: Waerom en hebt ghy lieden hem
niet gebracht?
46 De Dienaers antwoordden : Noyt
mensche en heeft also ghesproken/ ghelijck
dese mensche.
47 Doe antwoordden hen de Pharizeen:
Zijt ghy lieden oock verleydt.
48 o Heeftet yemandt van den Ouersten
ofte van den Pharizeen in hem ghelooft?
49 Maer dese Schare die de Wet niet en
weet/ is veruloeckt.
50 Nicodemus seyde tot hen : (de welcke
p by nachte tot hem quam/ die een van hen
was.)
51 q Oordeelt oock onse Wet eenen mensche
eer sy van hem hoore / ende bekenne wat
hy doet ?
52 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Zijt ghy oock van Galilea ? Ondersoeckt
ende siet/ dat van Galilea gheen Propheet
opghestaen en is.
53 r Eñ een yegelijck is tot sijn huys gegaẽ.

d Griecx/ verstroyinghe der Griecken. e Leu.23.36. f Joan.6.35 Esaie 55.1. Apoc.22.17. Heylighe Gheest. g Esaie 12.3 ende 44.3. Joel.2.28 Act.2.17. h Oft / ver-eerlickt. i mat.21.46. Luce 7.16. Joan.6.14. k Joa.4.42 l dat is/ Ghesalfde m Ps.132.11 n Mich.5.2 Mat.2.6 Twedracht om Christi wille. Der Pries-teren Die-naers tot Christum bekeert. Der Pha-rizeen hoo-uerdicheyt o Esa.33.18 Joan.12.42 1.Cor.1.24. p Joan.3.2 ende 19.39. q Exod.23.1 Leuit.19.15. Deut.1.17 ende 17.8. ende 19.15 Spr.42.1 r Dit laetste veers/ eñ de eerste elue int naeuol-ghende Ca-pitel/ zijn in sommige exemplaren niet ghe-vonden.

Dat viij. Capittel.

3. Christus laet de Ouerspelighe vrij
gaen/ 14. bewijst van waer hy is ghecö-
men/ ende waer hy henen gaet/ 31. welck
het waerachtige volck Gods is / 34. wie
waerachtelick vrij oft dienstbaer is/ ende
haren loon/ 44. dat sijn Vianden wt den
duyuel zyn/ 59. ende van hen veruolcht
zijnde / ontwijckt hy.

Christus leert het volck inden Tempel. a † Anders/ was. De vrouwe die in ouer-spel beuon-den was/ werden be sonden ver-geuen.

1 ENde Jesus ginck tot den Olijfberch/
2 Eñ des morghens a † quam hy we-
derom inden Tempel/ eñ alle het volck
quam

quam tot hem: ende hy sat en leerdese.
3 Ende de Schriftgheleerden ende Phari-
zeen brachten tot hem een Vrouwe in
Overspel bevonden.
4 Ende steldense in het midden/ende seyden
tot hem: Meester / dese vrouwe is ghe-
grepen in Overspel/met verscher daet:
b Leu.20.10 5 b En Moses heeft ons inde Wet ghebo-
Deu.22.22 den/ de sulcke te steenigen: Wat segdy dan?
6 Ende dit seyden sy hem versoeckende/ op
datsy wat hadden/ om hem te beschuldigẽ.
Maer Jesus booch hem neder / ende
c † Anders/ schreef met den vinger in de Aerde. c †
hem niet 7 Ende als sy hem bleven vraghende/
aentrec- rechtede hy hem op / ende seyde tot hen:
kende. d Wie onder v sonder sonde is / die worpe
d Deu.17.7 den eersten steen op haer.
8 Ende hy booch hem wederom neder / en
schreef in de Aerde.
9 Ende als sy dit hoorden / ende van hare
conscientie overwonnẽ werdẽ / ginghen sy
wt/ de eenẽ na dẽ anderen/beginnende van
de Oudtste tot de laetste: Ende Jesus bleef
alleene/en de vrouwe int middẽ staende.
10 Als dan Jesus hem oprechtede/ ende nie-
mant en sach dan de vrouwe / seyde hy tot
haer: Vrouwe / waer zyn uwe beschuldi-
ghers? Heeft v yemant verdoemt?
11 Sy seyde: Niemant Heere. Ende Jesus
seyde tot haer: Ick en verdoeme v oock
e Joan.5.14 niet: Gaet ende e en sondicht niet meer.
12 Doe sprack Jesus wederom tot hen/
Christus is segghende: f Ick ben het licht der werelt:
het Licht d wie my navolcht / die en sal in de Duyster-
Wereldt. nisse niet wandelen / maer sal het licht des
f Joan.1.9. levens hebben.
ende 9.5. 13 Doe seyden de Pharizeen tot hem: Ghy
en 12.35.46 ghetuycht van v seluen / v getuyghenisse
g Of. be- en is niet g warachtich.
quaem / be- 14 Jesus antwoordde / ende seyde tot hen:
hoorlick. h Al ist dat ick van my seluen ghetuyghe/ so
h Joan.5.31 is myn ghetuyghenisse waerachtich: want
ick weet vã waer ic gecomen ben/ en waer
ick henen gae: maer ghy liedẽ en weet niet
vã waer ic comẽ ben/ en waer ic henen gae.
Oordelen. 15 Ghy lieden oordeelt nae den vleesche/
ick en oordeele niemant.
16 Ende of ick oordeele/ myn Oordeel is
waer/ want ick en ben niet alleene / maer
ick en de Vader die my gesonden heeft.
i Num.35.30 17 i Ende in uwe Wet is geschreuen/ dat
Deut.17.6. tweer menschẽ getuygenisse warachtich is.
ende 19.15 18 Ick ghetuyghe van my seluen/k ende de
Mat.18.16 Vader die my ghesonden heeft/ ghetuycht
2.Co.13.1 van my.
Heb.10.28. 19 Doe seyden sy tot hem: Waer is uwe
k Mat.3.17 Vader? Jesus antwoordde: l Ghy en
ende 17.5. kent noch my / noch mynen Vader:
Marc.1.11 m Waert dat ghy my kendet/ so soudt ghy
ende 9.7. oock mynen Vader kennen.
Luce 3.22. 20 Dese dinghen sprack Jesus by de Offer-
ende 9.35. kiste/leerende inden Tempel/ n en niemant
Joan.1.33 en heeft hem ghevangen: Want syn vre en
ende 5.37. was noch niet ghecomen.
ende 6.27. 21 So seyde Jesus wederom tot hen: o Ick
2.Pet.1.17. gae henen/ ende ghy lieden sult my soeckẽ/
l Joan.16.3 ende sult in uwe sonden steruen. Waer ick
m Joã.14.9 henen gae/ en condt ghy lieden niet comen.
n Joan.7.8 22 Doe seyden de Joden: Sal hy dan hem-
o Joã.7.34 seluen dooden/dat hy seyt: Waer ick henen
ende 13.33. gae en condt ghy niet comen?
Christus 23 Ende hy seyde tot hen: p Ghy lieden zyt
is Godt. van beneden/ ick ben van bovẽ: Ghy lieden
p Joan.3.31 zyt van deser Wereldt / ick en ben niet van
De Werelt deser Werelt.
q Mar.16.16 24 Ick hebbe v lieden dan ghesept / q dat
Joan.3.18. ghy in uwe sonden steruen sult: want ten
ende 12.48. zy dat ghy gelooft dat ickt ben/ so sult ghy
in uwe sonden steruen.

25 Doe seyden sy tot hem: Wie zyt ghy?
Ende Jesus seyde tot hen: * Het ghene *Of gheheel-
dat ick v lieden van den eersten aen segghe. lic het gene
26 Ic hebbe vele van v lieden te segghen/ dat ick v
en te oordeelẽ: maer die my gesondẽ heeft/ segge: Of
is waerachtich: r en wat ick van hem ghe- van den be-
hoort hebbe / dat spreke ick in de werelt. ginne dat
27 Sy en bekenden niet dat hy hen vandẽ ick v segge.
Vader seyde. r Joã.15.15.
28 Soo seyde Jesus tot hen: s Wanneer
ghy lieden den Sone des menschen sult
verhoocht hebben / dan sult ghy bekennen
dat ickt ben / ende dat ick niet en doe van s Num.21.9
my seluen/ t maer spreke dit / ghelyck my 2 Reg.18.4
myn Vader geleert heeft. Joan.3.14
29 u Ende die my gesondẽ heeft/is met my. ende 12.32.
De Vader heeft my niet alleen ghelaten: t Joan.5.19
Want ick doe altydts dat hem welbe- ende 7.16.
haghelick is. ende 12.49.
30 x Als hy dit sprack / gheloofden der vele en 10.10.24.
in hem. u Joã.14.10
31 Doe seyde Jesus tot de Joden die in ende 16.32.
hem gheloofden: Indien ghy lieden in x Joan.7.31
myne woordẽ blyft / so zyt ghy waerlick
myne Discipulen:
32 Ende sult de waerheyt bekennen / y ende
de Waerheydt sal v lieden vry maken.
33 Sy antwoordden hem: Wy zyn het
Zaedt Abrahe / ende en hebben noyt nie- Discipulen
mandt ghedient: Hoe segdy: Ghy lieden Christi.
sult vry worden? Vryheyt
34 Jesus antwoordde hen: Voorwaer voor- y Rom.6.16
waer segghe ick v lieden: z Soo wie sonde Galat.5.1.
doet/die is der sonden dienstknecht. 1.Pet.2.16.
35 En de dienstknecht en blyft niet eewelyck
in den huyse: de Sone blyfter eewelick. z Rom.6.20
36 a Indien dan de Sone v lieden vry 2.Pet.2.19.
maeckt/so zyt ghy lieden waerlick vry.
37 Ick weet dat ghy lieden Abrahams zaet
zyt/ maer ghy soeckt my te dooden/om dat a Rom.8.2.
myn woort in v lieden gheen plaetse en
heeft. Kinderen
38 b Ick spreke wat ick by mynen Vader Abrahe.
ghesien hebbe: Ghy lieden doet oock dat
ghy by uwen Vader ghesien hebt. b Joan.3.11
39 Sy antwoordden/ende seyden tot hem: ende 7.16.
Abraham is onse vader. Jesus seyde tot ende 12.45.
hen: c Waert ghy Abrahams kinderen/ en 14.10.24
ghy liedẽ soudt Abrahams wercken doen:
40 Maer nu soeckt ghy my te dooden/
eenen mensche d die v de waerheydt ghe-
seydt hebbe / die ick van Gode ghehoort c Rom.2.28
hebbe: Dit en dede Abraham niet. ende 9.7.
41 Ghy lieden doet de wercken uwes Va-
ders. Doe seyden sy tot hem: Wy en zyn d Joã.17.17
wt gheen hoererie gheboren / wy hebben
eenen Vader/namelick Godt.
42 Jesus seyde tot hen: Waer Godt uwe Kinderen
Vader/ soo soudt ghy my doch lief hebben: Gods.
want ick ben van Gode wtgegaen en ghe- *Of kracht
comen. Want ick en ben niet van my sel- Kinderen
uẽ ghecomen/ maer hy heeft my gesonden. des Duy-
43 Waerom * en kent ghy lieden myn uels.
sprake niet? Om dat ghy myn woordt e 1.Joã.3.8
niet en condt hooren. f Gen.3.4.
44 e Ghy lieden zyt wt den vader den duy- Sap.2.24.
uel/ ende wilt de lustẽ ws vaders doen. 2.Cor.11.3
f Die was een menschmoorder van den 1.Joan.3.8
beginne/ende is in de waerheydt niet ghe- g Of wt
bleuen: want de waerheydt en is in hem hem seluen.
niet. Als hy leugen spreect/ dan spreect hy Leugen.
g van syn eyghen. Want hy is een Leuge- h Of overt-
naer/ en de vader der seluer leugen. wint.
45 Ende ghy / om dat ick v lieden de waer- Godts
heyt segge/en gelooft ghy my niet. Woordt
46 Wie van v lieden h strafet my van son- hooren.
de? soo ick v lieden de waerheydt segghe/ 1.Joã.10.27
waerom en gelooft ghy lieden my niet? 1.Joã.4.6.
47 i Wie van Gode is / die hoort de woor- Lasteringe.

Y en

van Gods: hierom en hoort ghyse niet/ om dat ghy lieden van Gode niet en zijt.

48 Doe antwoorden de Joden/ ende seyden tot hem: En segghen wy niet wel/ dat ghy een Samaritaen zijt/ ende den Duyvel hebt?

Antwoort.

49 Jesus antwoordde: Ick en hebbe den Duyvel niet/ maer ick eere mijnen Vader/ ende ghy lieden onteert my.

50 Ick en soecke mijn eere niet: daer is een diese soeckt/ ende oordeelt.

Godts woordt bewaren.
k Joan.5.24

51 k Voorwaer voorwaer segge ick u lieden/ soo yemandt mijn Woordt houdt/ die en sal den doot niet sien inder eewicheydt.

l Oft/ ghy segt.

52 Soo seyden de Joden tot hem/ Nu bekennen wy dat ghy den Duyvel hebt: Abraham is ghestorven ende de Propheten ende segt ghy: l So yemandt mijn woordt bewaert/ die en sal de doot niet smaken inder eewicheyt?

m Heb.11.13.

53 Zijt ghy meerder dan onse vader Abraham/ m de welcke ghestorven is? Ende de Propheten zijn ghestorven: Wien maect ghy u selven?

n Of/ verclare.
o Of/ claerheyt.

54 Jesus antwoordde: indien ick my selven n vereere/ soo en is mijn o eere niet: Mijn Vader ist/ die my vereert/ dien ghy segt dat hy uwe Godt is?

55 Ende ghy lieden kent hem niet/ maer ick kenne hem. Ende so ick segghe dat ick hem niet en kenne/ so sal ick een leugenaer zijn/ ghelijck als ghy lieden zijt: Maer ick kenne hem/ ende houde sijn woort.

p of/ vyerichlick begeert.
Abraham heeft den dach Christi gesien.

56 Abraham uwe Vader heeft p hem verheucht/ op dat hy mijnen dach sien soude: ende hy heeftē ghesien/ ende is verblijdt gheweest.

57 Doe seyden de Joden tot hem: Ghy en hebt noch geen Vijftich Jaren/ ende hebt ghy Abraham ghesien?

58 Jesus seyde tot hen: Voorwaer voorwaer segghe ick u lieden/ Eer Abraham werd/ so ben ick.

q Luce 4.29 Jo.10.31.39. ende 11.8.
r † Anders: ende ginck wt dē Tempe/ gaende middē door hen/ ende ginck alsoo voorby.

59 q Doe namen sy steenen op/ dat sy op hem worpen: Ende Jesus verbarch hem/ r † ende ginck wt den Tempel.

Dat ix. Capittel.

1. Het eynde der gesontmakinge/ 30. de opentlicke belijdinge des Blindtghebornenen/ 39. Wat Blinde Christus siende maeckt.

Die blindt gebort was wort siende.

1 Ende voorbygaende/ sach hy eenē mensche/ blindt van der gheboorten aen.

2 Ende sijn Discipulen vraechden hem/ seggende: Rabbi/ wie heefter ghesondicht? Dese/ of syne Ouders/ dat hy blindt gheboren is?

Oorsake v blindtheyt.
a Joan.11.4

3 Jesus antwoordde: Noch dese heeft ghesondicht/ noch syne Ouders: a maer op dat de wercken Godts in hem souden geopenbaert worden.

b Joan.5.19

4 b Ick moet wercken de wercken des ghenen die my ghesonden heeft/ soo langhe als het dach is: de nacht coemt/ wanneer niemant wercken en can.

c Joan.1.9 ende 8.12. eñ 12.35.46. Esa.42.6. ende 49.6 Luce 2.32. Act.13.47

5 Soo langhe ick in de werelt ben/ ben ick c het licht der werelt.

6 Als hy dit ghesept hadde/ spouch hy op der Aerden/ ende maeckte slijck wt dat speecksel/ ende smeerde dat slijck op de ooghen des Blinden.

7 Ende seyde tot hem: Gaet henen/ wascht u in het Vaedwater Siloe/ welck wtgheleyt wordt/ Wtghesonden. Doe ginck hy henen/ ende wiesch hem/ ende quam siende.

d † Anders/ Bedelaer.

8 De ghebueren dan/ eñ die hem te voren ghesien hadden/ dat hy d † blint was/ seyden: Is dese niet die daer sat ende bedelde?

9 De ander seyden: Hy ist. De andere: Hy is hem ghelijck. Hy seyde: Ick bent.

10 Doe seyden sy tot hem: Hoe zijn u uwe Oogen gheopent?

11 Hy antwoorde/ ende seyde: Die mensche die Jesus ghenaemt is/ maeckte slijck/ eñ besmeerde myne oogen/ ende seyde tot my: Gaet henen tot het Vaedtwater Siloe/ ende wascht u. Ende ick ginck henen/ ende wiesch my/ ende werdt siende.

12 Doe seyden sy tot hem: Waer is die? Hy seyde: Ick en weets niet.

13 Sy brachten hem tot de Pharizeen/ namelijck hem/ die te voren blindt gheweest hadde.

e Joan.5.9 Mat.12.1. Mar.2.23. Luce 6.1.

14 e Ende het was Sabbath als Jesus het slijck maeckte/ eñ hem syne oogen opende.

De Pharizeen ondervragen den Blinden.

15 Doe vraechden hem ooch de Pharizeen wederom/ hoe hy siende gheworden was. Ende hy seyde tot hen: Hy leyde slijck op myne oogen/ eñ ick wiesch my/ ende ick sie.

tweedracht vā Christo.
f Joan.3.2. ende 9.33.
g Joan.7.12 ende 10.19.

16 Doe seyden sommighe van den Pharizeen: Dese mensche en is van Gode niet/ want hy en houdt den Sabbath niet. Andere seyden: f Hoe can een sondich mensche sulcke teeckenen doen? g Ende daer was tweedracht onder hen.

h Luce 7.16. ende 24.19. Joan.4.19 ende 6.14

17 Sy seyden wederom tot den Blinden: Wat seghy van hem/ dat hy uwe ooghen gheopent heeft? Doe seyde hy: h Hy is een Propheet.

18 Soo en gheloofden de Joden niet van hem/ dat hy blindt gheweest hadde/ ende siende was geworden/ tot dat sy gheroepen hadden de Ouders des ghenen die siende geworden was/

19 Ende vraechden hen/ seggende: Is dese uwe sone/ welcken ghy segt dat hy blint geboren is? Hoe siet hy dan nu?

20 Syne Ouders antwoordden hen/ ende seyden: Wy weten dat dese onse sone is/ ende dat hy blint ghebo en is:

21 Maer hoe hy nu siet/ en weten wy niet: oft wie zyne ooghen gheopent heeft/ en weten wy niet. Hy heeft zyne ouderdom/ vraecht hem/ hy sal van hemselven sprekē.

Die Christum belijdē/ die worden verbannen.
i Joā.11.57. ende 12.42.

22 Dit seyden de Ouders/ daerom dat sy de Joden vreesden: i Want de Joden hadden nu over een ghedraghen/ Soo hem yemant belede dat hy Christus ware/ dat die wt de Vergaderinghe soude geworpen worden.

23 Daerom seyden zyne Ouders: Hy heeft zijn ouderdom/ vraecht hem.

k Jos.7.19.

24 Doe riepen sy andermael den mensche die blint gheweest hadde/ ende seyden hem: k Gheeft Gode eere: wy weten dat dese mensche een sondaer is.

25 Soo antwoordde hy/ ende seyde: Oft hy een sondaer is en weet ick niet: een dinck weet ick/ dat ick blint was/ ende nu sie ick.

26 Ende sy seyden wederom tot hem: Wat dede hy u? Hoe heeft hy uwe ooghen gheopent?

l Ofte/ hebt ghyt niet ghehoort? Oft ghy hebbet ghehoort.

27 Hy antwoordde hen: Ick hebt u nu ghesept/ ende l ghy en hebbet niet ghehoort: wat wilt ghy wederom hooren? Wilt ghy lieden oock zyne Discipulen worden.

28 Doe beschimpten sy hem/ ende seyden: Weest ghy zijn Discipel: wy zijn Moses Discipulen.

m Mosis Discipulen.

29 Wy weten dat Godt met Moses ghesproken heeft: maer desen weten wy niet van waer hy is.

30 Die mensche antwoordde/ ende seyde tot hen: Dit is een wonderlijck dinck/ dat ghy lieden niet en weet van waer hy is/ eñ noch cans hy heeft myne oogen gheopent.

n Mich.3.4.
Sondaers. Godvruchtighe.

31 Wy weten nu dat God die sondaren niet en hoort: maer so yemandt Godvruchtich is/ ende synen wille doet/ dien hoort hy.

32 Het en is van den beginne der werelt aen
niet ghehoort/ dat yemant eens blintghe-
borenen ooghen gheopent heeft.

Joan.3.2. ende 9.16. Pharizeis hier voor verdichheyt

33 n So dese van God niet en ware/ so en
hadde hijt niet connen ghedoen.
34 Sy antwoorden ende seyden tot hem;
Ghy zijt gheheel in sonden gheboren/ en
leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Jesus hoorde dat sy hem wtghewo rpen
hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot
hem: Ghelooft ghy inden Sone Godts?
36 Hy andtwoordde/ ende seyde: Wie is hy
Heere/ op dat ick in hem gheloove?

Joā.4.26

37 En Jesus seyde tot hē: En ghy hebt hem
ghesien/ o ende die met v spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde: Ick gheloove Heere: En-
de aenbadt hem.

Christus en is niet in de werelt zijn oordeel teghen de Pharizeische Van Joan.3.17 ende 12.47. mat.13.13.

39 Ende Jesus seyde: p Tot een oordeel
ben ick in de Werelt ghecomen / p op dat
die niet en sien / siende worden: ende die
sien blindt worden.
40 Ende dit hoorden sommighe van den
Pharizeen die by hem waren/ ende seyden
tot hem: Zijn wy oock blindt?
41 Jesus seyde tot hen: Waert ghylieden
blint / so en soudt ghy doch gheen sonde
hebben: maer nu segt ghy lieden: Wy sien:
daerom blijft uwe sonde.

Dat x. Capitteel.

1. Christus bewijst / dat hy de goede
Herder is/ 27. welck de natuere ende se-
kerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat
hy die Christus is/ 31. waerom hy vande
sommighe veruolcht/ende van de sommi-
ghe aenghenomen is.

Christus is de Deure des schaepstals / en de goede Herder.

1 Voorwaer voorwaer segge ick v lieden:
Wie niet door de Deure ingaet inden
Schaepstal / maer anderweeghs inne
climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet / die is
een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op / ende
de Schapen hooren zijn stemme: ende hy
roept zijne Schapen by namen/ende leydt-
se wt.
4 En als hy zijne Schapē wtgelaten heeft
so gaet hy voor hen / en de Schapē volgen
hem na/ want sy kennen zijn stemme.

* Oft/ by-spreucke. a Oft/ be-kenden. b Hi spreect van de gene die hen seluē voor een deure des schaepstals opworpen/ ghelijck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbē Christum voor een deure aengewesē. * Joā.14.6 c Esai.40.11 Ezec.34.23. Hebr.13.20. 1.Petr.5.4. d Gr. siele. e Zac.11.16.

5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na
volgen/ maer sullē van hem vlieden / want
sy en kennen der vreemden stemme niet.
6 Dese* ghelijckenisse seyde Jesus tot
hen: ende sy a en wisten niet wat het was
dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Jesus wederom tot hen:
Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ick ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn
Dieuen ende Moordenaers: Maer de
Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Ick ben de Deure: so yemant door my
ingaet/die sal behouden worden: en hy sal
ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/
ende dooden / ende verderuen: Ick ben
ghecomen / op dat sy het leuen hebben/
ende ouervloedich hebben.
11 c Ic ben de goede Herder: de goede Her-
der stelt zijn d leuen voor de Schapen.
12 e Maer de Huerlinck / en die gheen Her-
der en is/ wiens de Schapen niet eygen en
zijn/ siet den Wolf comen / ende verlaet de
Schapen/ ende vliedt: en de Wolf grijpt de
Schapen/ende verstroytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy
een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe
voor de Schapen.

f 2.tim.2.19 g Oft/ wor-

14 Ick ben de goede Herder / ende f ick
kenne mijne Schapen/ ende g ben van de
mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne
ick oock den Vader: ende stelle mijn i le-
uen voor de Schapen.
16 En ick hebbe noch andere Schapen/ die
van desen stalle niet en zijn / die moet ick
oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne
stemme hooren/ l ende het sal een Schaep-
stal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief / m om
dat ick mijn leuen n late / op dat ickt we-
derom neme.
18 Niemant neemt dat leuen van my: maer
ick late het van my seluen. o Ick hebbe
macht dat te laten / ende ick hebbe macht
dat wederom te nemen. Dit ghebodt heb-
be ick van mijnen Vader ontfanghen.
19 p Doe wert daer wederom tweedracht
onder den Joden/om dese woorden.
20 Want vele van hen/seyden: q Hy heeft
den Duyuel/ende is wtsinnich /wat hoort
ghylieden hem?
21 Andere seyden: Dit en zijn geen woor-
den eens besetenen: can oock de Duyuel
der blinden ooghen openen?
22 Ende het wert r Kerckvernieuwinge te Je-
rusalem/ende het was winter.
23 Ende Jesus wādelde in den Tempel f in
het Voorhuys Salomons.
24 So omringden hem de Joden / ende sey-
den tot hem: Hoe langhe houdy onse siele
op? Soo ghy Christus zijt / segghet ons
t claerlick?
25 Jesus antwoordde hen: Ick hebt v lie-
den ghesept/ ende ghy en ghelooft niet.
u De wercken die ick doe in mijns Va-
ders name/ dese getuyghen van my.
26 Maer ghy en ghelooft niet: want ghy
zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick
v ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/
ende ick kennse/ende sy volghen my na.
28 Ende ick gheue hen het eewighe leuen
y ende sy en sullen niet vergaen inder ee-
wicheydt/ende niemandt en salse wt mijner
handt grijpen.
29 De Vader diese my ghegheuen heeft/ die
is meerder dan alle: en niemandt en canse
wt mijns Vaders handt grijpen.
30 z Ick ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom stee-
nen op/om hem te steenighen.
32 Jesus ātwoordde hen: Ick hebbe v vele
goede wercken ghetoont wt mijnen Va-
der: om welck van dien wercken steenicht
ghy lieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende sey-
den: Om des goeden wercx wille en stee-
nighen wy v niet / maer om de b lasterni-
ghe / ende om dat ghy een mensche zijnde
v seluen Godt maket.
34 Jesus antwoordde hen: Is niet in u-
we Wet ghescreuen: c Ick hebbe ghesept:
Ghy zijt Goden?
35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt
heeft/ tot welcken het woort Godts ghe-
schiet is / ende de Schrift en can niet ghe-
broken worden:
36 Segt ghy tot my/dien de Vader ghehey-
licht heeft / ende ghesonden inde Werelt:
Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Ick
ben Godts Sone.
37 d Doe ick de wercken mijns Vaders
niet/so en ghelooft my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my
niet en ghelooft / so gelooft de wercke: op
dat ghy meucht ghelooven en bekennen/
dat de Vader in my is/ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te van-
ghen/

h mat.11.27 luc.10.22. Joan.6.46 ende 7.29. ende 8.19. i Gr. siele. k Oft / ver-gaderen. l Ezec.37.22 m Esai.53.12 n Gr. stelle/ o Joā.2.19. tweedrachte vā Christo. p Joā.7.12. ende 9.16. q Joā.7.20. ende 8.48. r Dit was een Feeste die sy hielden ter gedach-tenisse dat de Tempel vernieuwt en vernieut was vande verwoestinge Antiochi 1.mach.4.59 f 1.Reg.6.3. Act.3.11. ende 5.12. t Oft/ vrij-lick. u Joā.5.36. Waerom de Joden niet en ghe-looven. x Joā.8.47. y Joā.6.39. ende 17.12. ende 18.9. z Esai.9.6. Joan.5.19. ende 14.9. ende 17.5. a Joā.8.59. ende 11.8. b Joan.5.18 De wercken Christi be-wijsen dat hy Godt was. c Psal.82.6. d Joā.15.24 e Luc.4.29. Joan.8.59.

gen/maer hy ontginck wt haren handen,
40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē
f Joan.1.28 ende 3.23.
Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes
eerst doopte: ende bleef daer.
41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Jo-
annes en dede gheen teecken: maer al wat
g Griecx/ was.
hy van desen ghesept heeft / dat g is waer.
42 Ende vele gheloofden daer in hem.

Dat xj. Capittel.

11. Christus Lazarum verweckt heb-
bende/ 25. bewyst dat hy is het leuen / eñ
de opstandinghe/ 47. de raetslach der Jo-
den tegen Jesum/ 49. de Prophecie Cai-
phe/ 54. Jesus vliedt.

Lazarus cranck.
1 ENde daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania / wt den vlecke
Marie, ende haerder suster Marthe.
a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3.
2 a (Eñ Maria was de ghene die den Hee-
re ghesalft hadde met salue, ende zyne voe-
ten ghedrooght met haren hayre: wiens
broeder Lazarus cranck was.)
3 Soo sonden dan de susters tot hem/ seg-
voorsake der cranckheyt Lazari.
ghende: Heere / siet / dien ghy lief hebbet/
is cranck.
b Joan.9.3. c Ott ver-eerlicht.
4 Als Jesus dat hoorde / seyde hy: Dyn
cranckheydt en is tot den doot niet: b maer
ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.
5 Ende Jesus hadde Martham lief / en-
de haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nu hoorde dat hi crāck was/bleef
hy ter plaetsen daer hy was/twee dagen.
7 Ende daer na seyde hy tot zyne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.
d dat is, Lee raer.
8 Zyne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/
e Joā.8.59. ende 10.31.
e de Joden hebben v nu ghesocht te steeni-
ghen/eñ gaet ghy wederom derwaerts?
De dach heest twaelf uren.
9 Jesus antwoordde: En zynder niet
twaelf uren inden daghe? So yemant indē
daghe wandelt/ die en stoot hem niet:want
hy siet het licht deser Werelt.
10 Maer so yemāt indē nacht wandelt / die
stoot hē:want daer en is geen licht in hem.
11 Dat sprack hy:ende daer nae seyde hi tot
f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52.
hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.
12 Doe seyden zyne Discipulen: Heere in-
dien hy slaept, so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprack van zyn doot: en-
de sy meynden dat hy sprack van den slape
des vaecks.
g Ost / vry uyt.
14 Doe seyde Jesus hen g opentlick: Laza-
rus is ghestoruen/
15 Ende ick ben blyde om uwent wille/ dat
ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy
ghelooft: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Dydy-
mus / tot zyne mede Discipulen: Laet ons
oock gaen/op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus / ende beuant dat hy nu
vier dagen in den graue ghelegen hadde.
h Stadium was 625. voeten / ofte 125. schredē.
18 Ende Bethania was by Jerusalem/
ontrent vyfthien h Stadien.
24. Stadiē maken een vre gaens/ oft/vry Ita-liaensche of Engelsche mylen.
19 Eñ vele van den Joden waren gecomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ginck sy hem te ghemoet, ende Ma-
ria sat in huys.
21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/
hadt ghy hier gheweest / myn broeder en
ware niet ghestoruen:
Opstandinge der dooden.
22 Maer ick weet oock nu / soo wat ghy be-
geeret van Gode/ dat het v God geuen sal.
23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal we-
der opstaen.
i Dan.12.2. Luce 14.14. Joan.5.29.
24 Doe seyde Martha : Ick weet dat hy
opstaen sal inde opstandinghe i ten wter-
sten daghe.
25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādin-
ghe eñ k het leuen. l Wie in my gelooft/dick
sal leuen/al waer hy oock ghestoruen. k Joā.1.4. ende 6.14.
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my l Joan.3.16
ghelooft / die en sal inder eewicheydt niet 36. eñ 6.47.
steruen. Ghelooft ghy dat? 1. Joā.5.10.
27 Sy seyden tot hem: Ja Heere/ n ick ghe- m Joā.6.51
looue dat ghy zyt Christus de Sone Godts/ n mat.16.16
die inde Werelt comen soude. Mar.8.29.
28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy Luce 9.20.
henen / ende riep Mariam haer suster Joan.6.69.
heymelick/segghende: De Meester is hier/
ende roept v.
29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelick
op, ende quam tot hem.
30 Want Jesus en was noch in het Vleck
niet gecomen: maer was ter plaetsen/ daer
hem Martha te gemoete gecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys wa-
ren/eñ haer vertroostedē/als sy saghen dat
Maria haestelick op stont, eñ henen ginck/
volchden sy haer na / segghende : Sy gaet
henen na het graf/op dat sy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jesus was/ende
hem sach/viel sy hem ten voetē / ende seyde
tot hem : Heere / hadt ghy hier gheweest/
myn broeder en ware niet ghestoruen.
33 Als nu Jesus haer sach weenen / ende
oock de Joden weenen die met haer qua-
men/ werd hy verstoort inden Gheest/ ende
beroerde hemseluen/
34 Ende seyde : Waer hebt ghy lieden hem
gheleyt? Sy seyden tot hem : Heere/coemt/
ende siet het.
35 o Jesus weende. Christus
36 So seyden de Joden: Siet/hoe lief hadde weent.
hy hem. o Luc.19.41.
37 Ende sommighe van hen seyden : Dese
p die des blinden ooghen gheopent heeft/ p Joan.9.6
en conde hy niet maken / dat dese niet ghe-
storuen en hadde?
38 Jesus dan wederom in hemseluen ghe-
stoort zynde/quam tot den graue, ende het
was een spelonck / ende eenen steen was
daer op gheleyt.
39 Jesus seyde : Neemt den steen wech.
Martha de suster des ghestoruenen/ seyde
tot hem : Heere hy stinckt nu / want hy
heeft vier daghen daer gheleghen.
40 Jesus seyde tot haer : Hebbe ick v niet
ghesepdt : Soo ghy ghelooft, ghy sult de
eerlickheyt Godts sien:
41 Soo namen sy den steen af vander plaet-
se daer de ghestoruene gheleyt was. Ende
Jesus sloech zyne ooghen opwaerts / ende
seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my Gebet Chri-
ghehoort hebt. sti.
42 Ende ick weet dat ghy my altyts hooret:
maer q om der scharen wille die rontom q Joā.12.30
staet, hebbe ick dit ghesept : op dat sy my Lazarus
ghelooven dat ghy my ghesonden hebt. wort opge-
43 Als hy dit ghesepdt hadde / riep hy met weckt.
luyder stemmen: Lazare, coemt wt.
44 Eñ de ghestoruene quam wt / ghebonden Sommighe
aen handen ende voeten met graefdoec- Joden ghe-
ken / ende zyn aensicht met eenen sweet- looven in
doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen: Christum.
Ontbindt hem/ende laet hem gaen. Der Prie-
45 Vele van der Joden die tot Mariam ge- steren ende
comen waren / eñ aenschout hadden wat Pharizeen
Jesus gedaen hadde/gheloofden in hem. raedtslach
46 Maer sommige van hen/ gingen henen tegen Chri-
tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/ stum.
wat Jesus ghedaen hadde. r mat.26.3.
47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ Marc.14.1
Pharizeen den Raet/ eñ seydē:p Wat doen Luce.22.2.
wy? want dese mensche doet veel teeckenē. Psal.2.2.
48 Laten wy hem also / so sullen sy alle in Act.4.27.
hem ghelooven : ende de Romeynen sullen p Joā.12.19

35 Doe seyde Jesus tot hem: b Een cley-
ne tijdt is het licht by v lieden / c wandelt
so langhe als ghylieden het licht hebt / op
dat v lieden de duysternisse niet en bevan-
ghe. Want wie in duysternisse wandelt/
die en weet niet waer hy henen gaet.
36 Dewyle ghylieden het licht hebt / ghe-
looft in het licht / op dat ghylieden kinde-
ren des lichts worden meucht. Dit seyde
Jesus/ en ginck wech / en verberch hem.
37 Ende hoewel hy so veel teeckenen voor
hen ghedaen hadde/ so en geloofden sy niet
in hem:
38 Op dat het woort Esaie des Propheten
vervult worde/ dat hy ghesproken heeft:
d Heere / wie heeft onse e woorden ghe-
looft / ende wien is den Arm des Heeren
gheopenbaert?
39 Daerom en conden sy niet ghelooven/
want Esaias wederom seydt:
40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende
haer herte verhardt / op dat sy met ooghen
niet en sien/ en met der herte verstaen/ en be-
keert worden/ en dat ickse ghesont make.
41 Dit seyde Esaias / als hy zijne eerlijck-
heyt sach/ ende sprack van hem.
42 g Nochtans geloofden oock vele vanden
Oversten in hem: maer om der Pharizeen
wille / en beleden zijt niet / h op dat sy niet
uyt der Vergaderinge verworpen worden.
43 i Want sy hadden de eere der menschen
liever/ dan de eere Gods.
44 Ende Jesus riep ende seyde: Wie in my
ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer
inden ghenen die my ghesonden heeft.
45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen
die my ghesonden heeft.
46 l Ick ben een licht inder Werelt ghecoo-
men/ op dat / soo wie in my ghelooft / niet
in duysternisse en blijve.
47 Ende so yemant mijne woorden hoort/
ende niet en ghelooft / Ick en m verdoeme
hem niet/ n want ick en ben niet gecomen
om de Werelt te o verdoemen: maer om de
Wereldt salich te maken.
48 p Wie my verworpt/ ende mijne woorden
niet en ontfangt / die heeft eenen die hem
oordeelt: het woort dat ic gesproken hebbe/
dat sal hem oordeelen ten uytersten dage.
49 q Want ick en hebbe van my selven niet
gesproken/ maer de Vader die my ghesonden
heeft / die heeft my een gebot ghegeven/
wat ick spreken ende wat ick seggen sal.
50 Ende ick weet / dat zijn ghebodt het
eeuwighe leven is. So wat ick dan spreke/
dat spreke ick ghelijck my mijn Vader ghe-
seydt heeft.

b Joan. 1.9 ende 8.12. ende 9.5. ende 12.46. c Jere.13.16 Ephe.5.8. 1. Thes.5.4. d Esa.53.1. Rom.10.16. e Grieck/ ghehoore. f Esa.6.9. Ezech.12.2. Mat.13.14 Marc.4.12. Luc.8.10. Act.28.26. Rom.11.8. g Joa.7.13. 48. De Oversten die gelooven maer belijden niet/ vreesende den Ban. h Joa 9.22 i Joa.5.44. k Joa.10.30 ende 14.9 l Joan.1.9. ende 8.12. en 9.5/ 12.35 Esa.42.6. ende 49.6. Act.13.47. m Grieck/ oordeelen. n Joa. 3.17. ende 9.39. o Grieck/ oordeelen/ p Joa.3.18. ende 8.24 q Deu.18.18 Joan.3.11. en 5.20/7.16 ende 8.28 en 14.10. ende 16.13.

Dat xiij. Capittel.

4. Christus de voeten zijner Apostelen ghewasschen hebbende / 13. vermaentse tot ootmoedicheyt ende liefde / 21. ende voorseydt de sonde Jude/ 38. ende Petri.

1 Ende a voor het Feest des Pascha/
Jesus wetende dat zijne ure ghecoo-
men was / dat hy van deser Wereldt
soude gaen tot den Vader / na dien hy lief
ghehadt hadde/ de zijne die inder wereldt
waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten
eynde toe.
2 Ende als het Avondtmael ghedaen
was / b (doe nu de Duyvel Jude Simo-
nis Iscarioth / in het herte ghegeven had-
de/ hem te verraden.)
3 Jesus (wetende/ dat hem de Vader alle
dinghen in zijne handen ghegeven hadde/
c ende dat hy van Gode uytghegaen was/
d ende tot Godt henen ginck:)
4 Stondt op vanden Avontmale/ ende ley-
de zijne cleederen af/ ende nam eenen lijn-
doeck/ ende omgordde hem.
5 Daerna goot hy water in een Becken/
ende begonst de voeten zijner Discipulen
te wasschen / en te drooghen met den lijnen
doeck/ daer hy mede omgort was.
6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus:
ende die seyde tot hem: e Heere / sult ghy my
de voeten wasschen?
7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer
ghy sult het hier namaels weten.
8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult mijne
voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus
antwoorde hem: Ist dat ick v niet en was-
sche/ so en sult ghy geen deel met my hebben.
9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
niet alleen de voeten/ maer oock de han-
den/ ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen
is/ en behoeft niet dan de voeten te was-
schen: maer hy is gheheel reyn. f Ende
ghylieden zijt reyn/ maer niet alle.
11 g Want hy wiste den ghenen / die hem
verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en
zijt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten ghewasschen
hadde/ ende zijne cleederen ghenomen/ sat
hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen:
Weet ghy wat ick v ghedaen hebbe?
13 Ghy noemt my Meester / ende h Heere:
ende ghy spreeckt wel: want ick bent.
14 In dien dan ick uwe voeten ghewas-
schen hebbe / (die de Heere ende Meester
ben/) i soo zijt ghy oock schuldich malcan-
deren de voeten te wasschen.
15 k Want ick hebbe v lieden een exempel
ghegeven/ op dat / gelijckerwijs ick v ghe-
daen hebbe / ghylieden oock doen soudt.
16 Voorwaer / voorwaer segghe ick v lie-
den: l De Dienstknecht en is niet meerder
dan zijn Heere: noch de m Ghesondene/
meerder/ dan die hem ghesonden heeft.
17 Ist dat ghylieden dit weet / soo zijt ghy
n salich/ ist dat ghyt doet.
18 Ick en spreke niet van v allen: ick weet
welcke ick uytvercoren hebbe: maer op dat
de Schrift vervult worde: o Die met
my broodt eet/ heeft teghen my zijne versse-
nen opgheheven.
19 p Van nu segghe ickt v lieden/ eer het
gheschiede / op dat/ als het gheschiedt is/
ghy ghelooven meucht dat ickt ben.
20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick ulieden/
q wie daer ontfangt dien ick senden sal/
die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die
ontfangt hem die my gesonden heeft.
21 r Als Jesus dit ghesepdt hadde / werdt
hy beroert inden Gheest / ende betuychde/
ende seyde: Voorwaer / voorwaer segghe
ick v lieden: Een van v sal my verraden.
22 Doe saghen de Discipulen op malcan-
deren/ twijfelende van wien hy dat seyde.
23 s Ende daer was een vande Discipulen
ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/
welcken Jesus lief hadde.
24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat
hy vraghen soude / wie hy ware daer hy
van sprack.
25 Ende die viel op de borst Jesu/ ende seyde
hem: Heere/ wie ist?
26 Jesus andtwoordde: Die ist / dien ick
de inghedoopte bete gheven sal. Ende als
hy de bete ingedoopt hadde / gaf hyse Jude
Simonis Iscarioth.
27 Ende na die bete voer de Satan in hem.
Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/
doet dat haestelick.

a Mat.26.2. Mar.14.1. Luce.22.1. b Luc.22.3. Joan.13.27 c Mat.11.27. d Joa.16.28 Christus wascht der Apostelen voeten. Petrus en wil hem niet laten wasschen. e Mat.3.14 f Joa.15.3. g Joa.6.64 Christus de Heere ende Meester wascht hen de voeten. h 1.Corint. 8.6. en 12.3. Philip.2.11. i Gala.6.2. k 1.Pet.2.21 1.Joan.2.6. l Matthe. 10.24. Luc.6.40. Joan.15.20. m Gr. Apostel. n Ofte/ gheluckich. o Psal.41.10 Mat.26.23 1.Joa.2.19. ende 16.4. Eens Bode Christi ontfanghen. q Matthe. 10.40. Luc.10.16. r Matthe. 26.21. Mar.14.18. Luc.22.21. Act.1.17. 1.Joa.2.19. s Joa.20.2. ende 21.7.20.

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
fel aensaten/ waer toe hy hem dat seyde.
29 Want sommighe meynden / bewijlet Judas
den buydel hadde / dat hem Jesus ghesept
hadde : Coopt wat ons noodich is tot het
Feest/ of dat hy dē armen wat geuē soude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terstont wtē: en u † het was nacht.
31 Als hy wech gegaen was / seyde Jesus.
Nu is de Sone des menschen x verclaert
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert / soo sal hem
Godt oock verclaren in hemselven/ y ende
sal hem terstont verclaren.
33 Kinderkens / noch een weynich ben ick
by v . z Ghy sult my soecken / ende ghe-
lijck ick den Joden ghesept hebbe : Waer
ick henen gae / en condt ghy niet comen/
alsoo segghe ick ulieden nu oock.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v / dat
ghy malcanderen lief hebt / ghelijck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen sal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Discipulen zyt / soo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus seyde tot hem : Heere/
waer gaet ghy henen ? Jesus antwoor-
de hem : Waer ick henen gae / en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy sult my
namaels volghen.
37 Petrus seyde tot hem : Heere / waerom
en can ick v niet volghen ? d Ick sal myn
leuen voor v setten.
38 Jesus antwoorde hem : Sult ghy v leuē
voor my setten ? e Voorwaer voorwaer/
segge ic v / de Haen en sal niet craeyen/ tot
dat ghy my driemael versaect sult hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Christus vertroost de zyne/ 12. ver-
maentse tot gelooue ende bedinge/ 13. be-
wijst hen zijn ampt/ 26. ende laet hen zij-
nen Gheest/ ende zijnen vrede.

1 Vnde: a † herte en worde niet beroert/
b ghy ghelooft in Godt/ gelooft oock in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen / ware het also niet / ick soudet v
doch ghesept hebben / ick gae henen vlie-
den plaetse te bereyden.
3 Ende in dien ick gae v lieden plaetse
bereyden/ c ick sal wederom keeren / ende
sal v tot my nemen / d op dat ghylieden
oock zijt/ waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae / dat weet
ghylieden/ ende ghy weet den wech.
5 Thomas seyde tot hem : Heere / wy en
weten niet waer ghy henen gaet ; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jesus seyde tot hē: e Ick ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g leuen. h Nie-
mant en coēt tot den Vader/ dan door my.
7 Waert dat ghylieden my ghekent hadt/
soo soudt ghy oock den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghylieden
hem/ ende hebt hem ghesien.
8 Philippus seyde tot hem : Heere/ thoont
ons den Vader / ende het is ons genoech.
9 Jesus seyde tot hem: Ben ick so langhe
tijdt met v lieden / ende en hebdy my niet
ghekent Philippe? Wie my ghesien heeft/
die heeft oock den Vader ghesien: Eñ hoe
segt ghy / toont ons den Vader?
10 Gheloofdy niet / k dat ick inden Vader
ben / ende dat de Vader in my is ? l De
woorden die ick tot uliedē spreke/ en spreke
ick van my seluen niet ? m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de werken.
11 Ghelooft my/ dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders / ghelooft

t Joā.12.6.
u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jesus sey-de/ etce.
x Ofte/ ver-eerlickt.
y Joā.12.23. ende 17.3.
z Joan.7.34 ende 8.21.
a Levi.19.18 Mat. 22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21.
b 1.Joā.2.5
c Joā.21.18. 2.Pet.1.14.
d Matthe. 26.35. Mar.14.29 Luc.22.33.
e Mat.26.34 Mar.14.30 Luc.22.34.
a † Anders eñ hy seyde tot zijn Dis-cipulē: uwe herte/ etc.
b Oft/ ghe-looft in God/ eñ ge-looft in my/ of/ gelooft ghy in God so ghelooft oock in my.
c Oft/ so sal ick.
d Joā.12.26 ende 17.24.
e Hebre.9.8.
f Esa.53.9. 1.Petr.2.22.
g Joan.1.4 ende 11.25.
h Joā.10.9. Christus eñ de Vader zijn een.
i Joā.10.30
k Joā.16.32
l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15.
m Joā.5.17.
* Gr. blijft/
n Mat.21.21 Luc.17.6.

my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick segghe v lie-
den / die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ sal hy oock doen : eñ sal meerder doen
dan dese: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren sult / dat sal ick doen / op dat de
Vader inden Sone p verclaert worde.
14 Soo ghylieden yet begheert in mijnen
Naem dat sal ick doen.
15 q Ist dat ghylieden my lief hebt / soo
houdt mijne gheboden.
16 Ende ick sal den Vader bidden/ ende hy
sal v lieden eenen anderen Trooster geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blyue.
17 Namelijck/ den Gheest der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen
want sy en siet hem niet / noch en kent hem
niet : maer ghy lieden kent hem / want hy
woont by v/ ende sal in v lieden wesen.
18 r Ick en sal v lieden geen Weesen laten:
ick sal tot v comen.
19 Noch een weynich/ ende de wereldt s en
sal my niet meer sien : maer ghylieden sult
my sien: want ick leue/ eñ ghy sult leuen.
20 In dien daghe sult ghylieden bekennen/
dat ick inden Vader ben / ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne ghebođen heeft / ende de sel-
ue houdt / die ist / die my lief heeft: ende die
my lief heeft / t dien sal mijn Vader lief
hebben : ende ick sal hem lief hebben / ende
sal hem my seluen openbaren.
22 Doe seyde hem Judas: (niet die Isca-
rioth/) Heere/ wat is het / dat ghy v seluen
ons openbaren sult / eñ niet der Werelt.
23 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft / die sal mijn
woordt houden : ende mijn Vader sal hem
lief hebben/ ende wy sullen tot hem comen/
ende woninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft / die en houdt
mijn woorden niet : u ende het woordt dat
ghy hoort/ en is mijne niet / maer des Va-
ders die my ghesonden heeft.
25 Dit hebbe ick ghesept by v blijuende.
26 x Maer de Vertrooster de heylighe
Gheest/ den welcken de Vader senden sal in
mijnen Naem/ y die sal v lieden alle din-
gen leeren/ ende indachtich maken/ al wat
ick v ghesept hebbe.
27 Vrede laet ick v / z mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwijs de Werelt gheeft/
gheue icken v : uwe herte worde niet be-
roert noch verversaecht.
28 a Ghylieden hebt ghehoort/ dat ick v ghe-
sept hebbe: Ick gae henen/ ende sal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/ so sout ghy
v doch verblijden / om dat ick ghesept heb-
be : Ick gae tot den Vader ; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden ghesept/
eer het gheschiet/ op dat ghy ghelooft/ als
het gheschiet is.
30 Ick en sal niet veel meer met v lieden
spreken : c de Overste deser Wereldt comt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne / dat
ick den Vader lief hebbe/ ende dat ick alsoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/ laet ons van hier gaen.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynschap ende sonder-
linge liefde Christi eñ zijner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdruckinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des heylighen
Gheests/ ende der Apostelen.

o Jer.29.12 Mat.7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Jaco.1.5. 1.Joā.3.22.
p Oft/ ver-eerlickt.
q Joan.14.21.23. ende 15.10. 1.Joan.5.3.
Spr.2.11. De heylige Geest is een Trooster.
r Mat.28.20
s Grieck/ siet my/
Christum lief hebben.
t Gr. die sal van mijnen Vader ghe-liefd worden.
u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.15.
x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4. Luce.24.49
y Joā.16.13.
z Phil.4.7.
a Joan.14.3
b Joā.13.19. ende 16.4.
De Prince der Werelt.
c Joā.12.31.
d † Anders/ sal niet in my vinden.

Wynstock. 1 ICk ben een ware Wynstock / ende myn
Landtman. Vader is de Landtman.
Wynräcke. 2 a Alle Wynrancke die in my gheen
a mat.15.13. vrucht en draecht / neemt hy wech : ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
b Joã. 13.10 3 b Ghylieden zijt nu reyn/ om des woorts
wille/ dat ick tot v ghesproken hebbe.
c Oft / ghe- 4 Blijft in my/ ende ick in v lieden. Ghelyc-
scheydẽ van kerwijs de Wynrancke gheen vrucht dra-
my/ oft buy ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
ten. aen den Wynstock blijft / alsoo ghy oock
d Ezec.15.2. niet/ ten sy dat ghy in my blijft.
Bidden in- 5 Ick ben de Wynstock / ghy zijt de Wyn-
den Naem rancken/ die in my blijft / ende ick in hem/
Christi. die draecht veel vrucht : want c sonder my
e Jer.29.12. en cont ghy niet doen.
Math.7.7. 6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
ende 21.22. is wtghewoorpen / als een rancke buyten
Mar.11.24. den Wyngaert ende is verdorret: ende men
Luce 11.9. vergadert die rancken ende men worptse
Joan.14.13. int vyer/ ende sy branden.
ende 16.24. 7 Soo ghy lieden in my blijft / ende myne
Jacob 1.5. woorden in v blijuen / e wat ghy wilt sult
1. Joan. 3.24 ghy begeeren / ende het sal v gheschieden.
ende 5.14. 8 Hier in wort myn Vader f vereerlicht/
f Oft/ ver- dat ghy vele vruchten draecht / ende my-
claert. ne Discipulen wort.
g Joã.14.15 9 Ghelijck de Vader my lief ghehat heeft/
21.23. alsoo hebbe ick v oock lief ghehadt: blijft in
1. Joan.5.3. myne liefde.
Liefde. 10 g So ghy lieden myne geboden hout / so
h Levi.19.18 sult ghy in myne liefde blijuen : ghelijck ick
Mat.22.38 oock myns Vaders gheboden ghehouden
Joan.13.34. hebbe/ ende blijue in zijne liefde.
Ephes.5.2. 11 Dit hebbe ick tot v lieden gheseydt/ op
1.Thes.4.9. dat myne blijschap in v blijue / ende uwe
1.Petr.4.8. blijschap vervult worde.
1.Joan.3.23 12 h Dit is myn gebodt dat ghy malcande-
ende 4.21. ren lief hebt/ ghelijck ick v lief gehat hebbe.
i Ephes.5.2. 13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese/
1.Joã.3.16. dat yemandt zijn leuen sette voor zijne
k mat.12.50 vrienden.
2.Cor.5.16. 14 k Ghy lieden zijt myne vrienden/ so ghy
Galat.5.6. doet wat ick v ghebiede.
ende 6.15. 15 Ick en noeme v lieden niet meer Dienst-
Colos.3.11. knechten/ want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet : maer ick hebbe
l Joã.8.26. v vrienden ghenoemt/ l want al wat ick
van mynen Vader ghehoort hebbe / hebbe
ick v condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren/
m Ephe.1.4 maer m ick hebbe v wtvercoren / ende ick
n mat.28.19 hebbe v ghestelt/ n dat ghy henen gaet/
Mar.16.15. ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
Coloss.1.6. blijue: op dat / soo wat ghy vanden Vader
Veruolgin- begeert in mynen Name / hy v dat geue.
ge om Chri- 17 Dit beuele ick v / dat ghy malcanderen
sti wille. lief hebt.
o 1. Joã.3.13 18 o Soo v lieden de Werelt haet / p soo
p Est/ ghy weet dat sy my eer dan v ghehaet heeft.
weet. 19 q Hadt ghylieden vander Wereldt ghe-
q Joã.17.14 weest / de Wereldt soude het hare lief heb-
Gala.1.10. ben : nu/ om dat ghy vander Wereldt niet
en zijt / maer ick hebbe v vander Wereldt
wtvercoren/ daerom haet v de Wereldt.
20 Ghedenct des woorts dat ick geseit hebbe:
r mat.10:24 r de Dienstknecht en is niet meerder dan
Luc.6.40. zijn heere: ist dat sy my veruolcht hebbẽ/ so
Joã.13.16. sullen sy v ooc veruolghen : hebben sy myn
woort ghehouden/ so sullen sy ooc het uwe
houden.
s Joã.16.5. 21 s Maer alle dit sullen sy v lieden doen/
om myns Naems wille/ want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
t Rom.4.15. 22 t Ware ick niet ghecomen/ ende en had-
ende 5.20. de ick met hen niet ghesproken / so en had-
den sy gheen sonde : maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

23 Die my haet/ die haet oock mynen vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen u Joã.10.37
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft/ so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben sy se ghesien / ende hebben my
ende oock mynen Vader ghehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver-
vult worde/ dat in hare Wet gheschreuen
is : x Sy hebbẽ my sonder oorsake ghehaet x Psal.35.19
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen y Joã.14.26
zijn / z dien ick v vanden Vader senden sal/ ende 16.7
de Gheest der waerheydt/ die vandẽ Vader Act.5.32.
wt gaet/ die sal getuygen van my. z Luc.24.49
27 a Ende ghy lieden ghetuycht ooc/ want a Acto.1.8.
ghy zijt vandẽ beginne met my geweest.

Dat xvj. Capittel.

2. Christus vermaent van dẽ toecomẽ-
den cruyce/ 7. vanden heyligen Gheest/
20. ẽn droefheyt / 22. ende vertrooste
door de vrucht synre wedercomste/ 23.
van hare bedinghe/ 33. ẽn van syne ouer-
winninghe. Veruol-
1 DIt hebbe ick tot v lieden ghesproken/ ginghe.
op dat ghy niet geergert en wordt. a Jo.9.22.35
2 a Sy sullen v v wt de vergaderinghe ende 12.42
worpen : Ja de tijt comt / dat / soo wie v b Of/ in den
doodẽ sal/ sal c meynen Gode dienst te doẽ. Ban doen.
3 e Ende dit sullen sy v lieden doen / om c Of/ schẽnkẽ.
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe- d Gr. toe te
kent en hebben. dragen/ te
4 f Maer dit hebbe ick tot v lieden ghe- offeren.
sproken / op dat ghy/ wanneer de tijt sal e Joã.15.21.
gecomen zijn/ dies mucht ghedencken/ dat 1. Corin. 2.8
ick v lieden gesept hebbe: ende dit en heb- f Joã.13.19.
be ick vanden beginne niet ghesept / want ende 14.29
ick by v was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft : ẽn niemant van v
en vraecht my/ g waer ick henen gae. g Gr. Hierr/
6 Maer om dat ick v liedẽ dit ghesept heb- waer gady
be/ so heeft droefheyt uwe herte veruult.
7 Maer ick segghe v lieden de waerheydt/
het is v goet dat ick henen gae : want soo
ick niet henen gae/ so en sal de Trooster tot
v niet comen : h ende so ick henẽ gae / so sal Heylige
ick hem tot v lieden senden. Gheest.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de is de Troo-
werelt i straffen van Sonde ende van ghe- ster.
rechticheyt/ ende van Oordeel. h Luc.24.49
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en Joã.14.22.
ghelooven. ende 15.26.
10 Van gherechticheyt: Om dat ick tot den i Of/ Ouer-
Vader gae/ ende ghy lieden en sult my niet winnen.
meer sien. k † Anders/
11 l Van oordeel / Om dat de Ouerste deser gelooft heb-
Werelt veroordeelt is. ben.
12 Ick hebbe v lieden noch vele te segghen/ l Joã.12.31.
maer ghy en condt het nu niet dragen. Colo 2.15.
13 Maer als die sal gecomen zijn/ de Gheest Heylighe
der waerheydt / m hy sal v lieden in alle Gheest
waerheydt leyden. n Want hy en sal van Leeraer.
hemseluen niet spreken : maer wat hy sal m Jo.14.26
ghehoort hebben/ dat sal hy spreken : ende n Joã.12.49
de toecomende dinghen sal hy v lieden ver-
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal o Oft/ ver-
vanden mynen nemen / ende v lieden ver- eerlicken.
condighen. p Joã.17.10
15 p Al wat de Vader heeft / dat is myne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mynen
sal nemen ẽn v lieden vercondigen.
16 q Een weynich tijdts sult ghy lieden my q Joan.7.33
niet sien: ende weder/ een weynich tijts sult
ghy my sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van syne Disci-
pulen tot malcanderen : Wat is dit/ dat hy
ons seyt : Een weynich tijdts en sult ghy
my niet sien : ẽn weder / een weynich tijdts

sult ghy lieden my sien/ Ende: Want ick gae
tot den Vader.
18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt:
Een weynich tydts? Wy en weten niet wat
hy seyt.
19 Doe bekende Iesus dat sy hem wilden
vraghen ende seyde tot hen: Vraecht ghy
lieden daer van onder malcanderen / dat
ick gheseyt hebbe: Een weynich tydts en
sult ghy my niet sien/ ende weder/ een wey-
nich tydts sult ghy my sien.
Droefheydt in het pre-diken des Euangelij.
20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
Ghy sult weenen ende huylen ende de We-
relt sal haer verblijden: Ghy sult droeuich
wesen / maer v droefheydt sal in blijschap
verandert worden.
r Esa. 26.17.
21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droef-
fenisse / want haer vre ghecomen is: ende
wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/
dan en ghedenckt sy der bangicheydt niet
meer/ om der blijschap wille dat daer een
mensche ter werelt gheboren is.
22 Ende ghy lieden dan hebt nu oock droef-
f Ioa. 20.20
fenisse / maer ick sal v weder sien/ f en uwe
herte sal hem verblijden/ en niemant en sal
Bidden in den Naem Christi.
uwe blijschap van v wechnemen.
23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my
t Iere. 29.12 Mat. 7.7 ende 21.22 Mar. 11.24 Luce 11.9. Ioan. 14.13. ende 15.7. Iacobi 1.5 1. Ioan. 3.22 ende 5.14
niet vragen. t Voorwaer voorwaer segghe
ick v: Wat ghy lieden den Vader sult bid-
den in mijnen Name dat sal hy v geuen.
24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet
ghebeden in mijnen Name: Bidt/ ende ghy
sult ontfanghen/ op dat uwe blijschap vol-
comen zy.
25 Dit hebbe ick door ghelijckenissen tot
v lieden ghesproken de vre coemt / dat ick
niet meer door ghelijckenissen tot v sprekē
sal/ maer sal v lieden u vry wt van mijnen
u Of onbedecktelick
Vader vercondigen.
26 In dien daghe sult ghy lieden in mijnen
Name bidden: ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden sal:
27 Want de Vader selue heeft vlieden lief/
x Ioan. 17.8
om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende
hebt gheloofst dat ick vanden Vader wt
ghegaen ben.
y Ioan. 13.3
28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen /
ende ben in de werelt ghecomen: wederom
z Oft/ onbedecktelick.
verlate ick de werelt/ en gae tot den vader.
29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/
a Ioa. 21.17
nu spreect ghy z vry wt/ ende en segt gheen
b Of/ ghy gelooft nu.
gelijckenisse.
30 Nu weten wy a dat ghy alle dingē weet/
c mat. 26.31. Mar. 14.27 Zach. 13.7
ende en behoeft niet dat v yemant vraghe:
hier aen geloouen wy/ dat ghy van den Va-
der wtgegaen zijt.
d Of/ tot de syne.
31 Iesus antwoordde hen: b Ghelooft ghy
lieden nu? c Siet/ de vre coemt/ en is nu ge-
e Ioan. 8.29 ende 14.10.
comen/ dat ghy sult verstroyt worden / een
yegelick d int syne/ en my alleene verlaten:
f Esa. 9.6 Roma. 5.1. Ephe. 2.13 Colo. 1.20. Christi ghebedt.
32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/
want de Vader is met my.
33 Dit hebbe ick v lieden gheseyt/ f op dat
ghy vrede in my hebbet: In de Wereldt
hebt ghy verdruckinghe/ maer hebt goeden
moet: ick hebbe de werelt ouerwonnen.

a Ioa. 12.23 ende 13.32.
Dat xvij. Capittel.

b of/ vercierlickt.
1. Het gebedt Christi tot synen Vader/
so wel voor hem/ als voor syne Apostelen
ende alle gheloouighe.

c mat. 11.27 ende 28.18. Luce 10.22 Ioan. 3.35. 1. Cor. 1.25. Phil. 2.10 Heb. e. 2.8. Psalm. 8.7.
1 Dit sprack Iesus/ ende hief syne oogen
op nae den Hemel ende seyde: Vader/
a de vre is ghecomen/ b verclaert uwen
Sone/ op dat oock v Sone v verclare.
2 c Gelijck ghy hem macht ghegeuen hebt
ouer alle vleesch / op dat hy allen den ghe-
nen die ghy hem ghegheuen hebt / het
eeuwighe leuen ghene.
3 d Ende dit is het eewighe leuen / dat sy v d Esa. 53.11.
kennen alleen den eenighen warachtighen Iere. 9.23.
Godt/ ende Iesum Christum/ welcken ghy e Ioa. 10.30
gesonden hebt. f Oft/ vercierlickt.
4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden:
ick hebbe voleynt het werck dat ghy my g Ioan. 10.30.
ghegeuen hebt te doen.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by ende 14.9
v seluen/ met de claerheyt die ick hadde by h Of vercierlickt.
v/ eer de Werelt was.
6 Ick hebbe uwen Naem den menschen
gheopenbaert/ die ghy my vander wereldt
ghegheuen hebt: sy waren uwe / ende ghy
hebtse my ghegeuen/ ende sy hebbē v woort
ghehouden.
7 Nu hebben sy bekent/ dat al wat ghy my
ghegeuen hebt van v is.
8 Want de woorden die ghy my ghegeuen
hebt/ hebbe ick hen ghegheuen: en zy heb-
bense ontfangen/ i ende hebben warachte- i Ioa. 16.27
lick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/
ende hebben gelooft dat ghy my gesonden
hebt.
9 Ick bidde voor hen: ick en bidde niet Christus
voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy bidt voor
my gegeuen hebt want zy zijn uwe. de Apostels
10 k Ende al wat mijn is / dat is uwe / en k Ioa. 16.15
wat uwe is / dat is myne / ende ick ben in l Of vercierlickt.
hen l verclaert.
11 Ende ick en ben niet meer in de wereldt:
maer dese zijn in de wereldt / ende ick come
tot v. Heylighe Vader/ bewaertse in uwen
Name die ghy my ghegheuen hebt/ n op dat
zy een zijn ghelijck als wy. m Ioa. 6.39
12 m Als ick met hen in de wereldt was/ ende 10.28
doe bewaerde ickse in uwen Name: n die ende 18.9
ghy my ghegheuen hebt hebbe ick bewaert/ n Esa. 8.18
ende niemandt van hen en is verloren / Hebr. 2.13.
dan de Sone der verderffenisse / o op dat o Psa. 109.8
de Schrift veruult worde.
13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit
in de wereldt / op dat sy myne volcomen
blijschap in hen seluen hebben
14 Ick hebbe hen u woordt gegeuen/ p ende De apostels
de werelt heeftse ghehaet: want sy vander gehaet inde
wereldt niet en zijn/ ghelijck ick van de we- werelt.
relt niet en ben. p Ioa. 15.19.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de we-
relt neemt/ maer dat ghy hen bewaert van-
den boosen.
16 Sy en zijn vander werelt niet/ gelijck ick
vande werelt niet en ben.
17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woort q Ioa. 8.40
is de waerheydt.
18 r Gheliick ghy my ghesonden hebt in de r Ioa. 20.21
wereldt/ alsoo hebbe ick hen oock in de we-
reldt ghesonden.
19 s Ende ick heylighe my seluen voor hen/ s 1. Cor. 2.30
op dat sy oock gheheylicht worden inder 1. Thes. 4.9
waerheydt. Christi ghe-
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ bedt voor
maer oock voor de ghene / die door haer ons.
woordt in my ghelooouen sullen:
21 Op dat sy alle een zijn/ gheliick ghy Va-
der in my / ende ick in v/ t op dat zy oock t Galat. 3.28
in ons een zijn / op dat de wereldt ghelooue
dat ghy my ghesonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen ghegheuen de claer-
heyt die ghy my ghegeuen hebt/ op dat zy
een zijn gheliick wy een zijn.
23 Ick in hen ende ghy in my/ op dat zy vol-
maeckt zijn in een: ende op dat de wereldt
bekenne dat ghy my ghesonden hebt / ende
hebtse lief gehadt / gelijck ghy my lief ghe-
hadt hebt.
24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u Ioa. 12.26
die by my zijn die ghy my ghegheuen hebt/ ende 14.3.
op dat zy myne claerheyt aenschouwen/ die

ghy my ghegheuen hebt: want ghy hebt my
lief ghehat/ eer des werelts gront gheleyt was.
x Joh.15.21. ende16.3. 25 Rechtueerdighe Vader / x de Werelt en
heeft v niet bekent maer ick hebbe v bekēt/
y Joh.16.27. ende17.8. y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
ghemaeckt/ende sallen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief ghehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus ghevanghen zynde door de ver-
raderye Jude/ keert syne vianden te rugge/
11. straft Petrum / ende wordt gheleydt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewyst
voor Pilatum welck syn Coninckrycke en-
de ampt is.

Christus in den Hof. a mat.26.36 Mar.14.32 Luce 22.39.
1 Als a Jesus dit ghesepdt hadde / ghinck
hy wt met syne Discipulen ouer de Ce-
derbeke / daer een Hof was/ daer hy in
ginck/ ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse/ want Jesus daer in dickwils ver
gaderde met syne Discipulen.
Judas verraedt Christum. b mat.26.47 Mar.14.43 Luce 22.47.
3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
Bende/knechten ende dienarē vā de Ouer-
priesteren ende Phariseen / quam hy der-
waerts met fackelen/ lanternē/ eñ wapenen.
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
toecomen soude/ ghinck wt / ende seyde tot
hen: Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoordden hem : Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Jck bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont oec met hem.
6 Als hi hen dan seyde : ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ eñ vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom : Wien
soect ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoordde : Jck hebbe v ghesept
dat ickt ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.
9 Op dat het woordt veruult worde dat hy
* Joh.6.39. ende10.26. ende 17.12 seyde: Wt den ghenen* die ghy my gheghe-
uen hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.
Petrus houwet Malcho syn oor af. 10 So hadde dā Simon Petrus eē Sweert/
ende tooch dat wt / ende sloech des Ouer-
priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
rechte Ore af. Eñ des dienstknechts naem
was Malchus.
Christus wort geleit tot Annam eñ Caiphā. 11 Soo seyde Jesus tot Petrum: Steecht
v Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
beker niet drincken / dien my myn Vader
ghegeuen heeft?
c mat.26.56 Mar.14.53 Luce 22.54 12 De Bende dan/ ende de Hooftman ouer
Duysent/ ende de Dienaers der Joden/ na-
men Jesum ende bonden hem:
d Luce 3.2 13 e Ende leyden hem eerst tot d Annam:
et Anders/ eñ dese sant hem gebonden tot Caipham den Ouerpriester. (want hy was Caiphas wyfs Vader / die
des seluen iaers Ouerpriester was. et.
14 f Ende het was Caiphas/ die den Joden
riedt/ dat het nut was dat een mensche voor
het volck storue.
15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
eñ een ander Discipel/ welcke Discipel den
f Joh.11.50 Ouerpriester bekendt was / en ghinck met
Petrus eñ Joannes volgē Christum tot Caipham. Jesu in des Ouerpriesters Pallays.
16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
Soo is de ander Discipel wtghegaen / die
dē Ouerpriester bekent was/ ende sprac met
der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
g mat.26.58 Mar.14.54 Luce 22.54. 17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
dese Deurwaerster tot Petrum : Zyt ghy
niet oock van desen menschen Discipulen?
Hi seyde: Jck ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Koolvyer gemaect
maeckt/ want het was coude / ende sy warm-
den hen : ende Petrus stondt met hen/ ende
warmde hem.
19 De Ouerpriester dan / vraechde Jesum Caiphas vraget Christum.
van syne Discipulen/ ende van syner leere.
20 Jesus antwoordde hem: h Jck hebbe h Joh.7.26
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick i Oft, openbaerlick.
hebbe alle tyt gheleert in de k Sinagoghe/ k dat is/ vergaderinge of schole der Joden.
ende in de Tempel daer de Joden alle tyt
vergaderden/ ende en hebbe niet int verbor-
ghen ghesproken.
21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die
het ghehoort hebben/ wat ick hen ghesepdt
hebbe: siet dese wetē wat ic ghesepdt hebbe.
22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren die daer by stont/ l gaf hem l Jere.20.2 Acto.23.2
eenen kinnebacksla h / segghende: Ant-
woort ghy alsoo den Ouerpriester?
23 Jesus antwoordde hem : Hebbe ick qua- Christus geslagen antwoordt
lick ghesproken/ soo betuycht van den qua-
de : ende hebbe ick wel ghesproken/ waer-
omme slaet ghy my? m mat.26.
24 m n† Annas hadde hem ghebonden ghe- Mar.14.53
sonden tot Caipham den Ouerpriester. Luce 22.54
25 * Eñ Simon Petrus stondt ende warm- n† Anders/ so hadde hem Annas
de hem: soo seyden sy tot hem : Zyt ghy niet
oock van syne Discipulen? Hy versaeckte
ende seyde: Jck en ben niet. *mat.26.69
26 Een van des Ouerpriesters dienstknech- Mar.14.66
ten/ die maechschap was van den ghenen Luce22.55.
dien Petrus de oore afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick v niet ghesien met hem
inden Hof.
27 Soo versaeckte Petrus wederom. o En- Petrus loochent Christum.
de terstondt craeyde de Haen.
28 p Doe leydden sy Jesum van Caiphas o Joh.13.38
in het Richthuys : ende het was vroech/ Christus voor Pilatum.
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys/
op dat sy niet onreyn werden/ maer het Pa-
scha eten mochten.
29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende p mat.27.1.
seyde: Wat beschuldinghe brenght ghy te- Mar.15.1
ghen desen mensche? Luce 22.66.
30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem: ende 23.1
Ware dese gheen Misdader soo en hadden q Act.10.28
wy hem v niet ouergeleuert. ende 11.3
31 Soo seyde Pilatus tot hen : Neemt ghy
hem/ ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
gheoorloeft yemant te dooden.
32 r Op dat het woordt Jesu veruult werde r mat.20.19
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy Joan.12.32.
steruen soude.
33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het s Mat.27.11
Richthuys/ ende riep Jesum/ ende seide tot Mar.15.2
hem: Zyt ghi de Coninck der Joden? Luce 23.3.
34 Jesus antwoordde hem: Segt ghy dit van
v seluen/ of hebbent v andere vā my gesept.
35 Pilatus antwoordde : ben ick een Jode?
V eyghen volck eñ de Ouerpriesters hebben
v my ouergeleuert: wat hebt ghy ghedaen?
36 Jesus antwoordde : t Myn Coninck- Het Coninckrycke Christi.
rycke en is van deser werelt niet. Ware
myn Coninckrycke van deser werelt / soo
souden myne Dienaers voor my stryden/ op t Joan.6.15
dat ick den Joden niet ouergheleuert en
werde : maer nu en is myn Coninckrycke
niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zydt ghy dan
een Coninck? Jesus antwoordde : Ghy
segt het dat ick een Coninck ben : ick ben
hier toe gheboren/ ende ben hier toe in de we-
relt ghecomen / op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geue. Wie wt der waerheydt
is/ die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem : Wat is de waer-
heyt? Eñ als hi dat ghesepdt hadde / ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde

Christus tot hem: u Ic en vinde geen schult in hem.
onschuldich 39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat
u mat.27.24 ick v op het Pascha eenen los late: Wilt
Luce 23. 4 ghy dan dat ick v lieden den Coninck der
x mat.27.15. Joden los late?
Marc.15.6 40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende:
Luce 23. 17 y Niet desen/ maer Barrabam. z Ende Bar-
y Acto. 3.14 rabas was een Moordenaer.
z mat.27.16.
Mar.15.7.
Luce 23.19.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de vullicheydt der Joden teghen Jesum ouerwinnen/ cruyst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt / 26. hy beveelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/ 30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de zyde/ 38. afgenomen vanden Cruyce/ ende begrauen.

Christus 1 DOe a nam Pilatus Jesum/ ende geeſ-
wordt ghe- selde hem.
geesselt en 2 Ende de Crijchsknechten vlochten
gecroont een croone van Doornen/ ende settense op
met doornẽ syn hooft / ende deden hem een Purpuren
a mat.27.27 cleedt aen.
Mar.15.6 3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck
der Joden. Ende gauẽ hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt / ende
seyde tot hen: Siet / ick brenghe hem wt
tot v/ op dat ghi bekennet dat ick in hem
gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ ende droech de door-
nen croone/ ende het purpuren cleedt. Ende
Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Ouerpriesters ende de
De Joden Dienaers saghen/ riepen sy / ende seyden:
willẽ Chri- Cruyst hem/ cruyst hem. Pilatus seyde tot
stum ghe- hen: Neemt ghy hem/ ende cruyst hem: want
cruyst heb- ick en vinde geen schult in hem.
ben. 7 De Joden antwoordden hem: b Wy
b Leu.24.16 hebben een Wet/ ende na onse Wet moet hy
c Joan.5.18. steruen/ c want hy heeft hem seluen Godts
ende 10.33. Sone gemaeckt.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/
vreesde hy te meer:
9 Ende ginck wederom in het Richthuys/
ende seyde tot Jesum: Van waer zyt ghy?
Ende Jesus en gaf hem geen antwoorde.
Des Oue- 10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt
richeyts ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick
macht is macht hebbe v te cruycen/ ende hebbe macht
van Godt. v los te laten?
11 Jesus antwoorde: Ghy en soudet gheen
macht hebbẽ teghen my / waerse v niet van
bouen gegheuen: Daerom die my v ouer-
geleuert heeft die heeft meerder sonde.
12 Van dier tijdt af socht Pilatus hem los
te laten: maer de Joden riepen ende seyden:
Laet ghi desen los/ soo en zyt ghy des Key-
d Act.17.7. sers vrient niet: d Wat so wie hem seluen
Coninc maeckt/ die wederspreeckt den Keyser.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ brach-
te hy Jesum wt / ende sat op den Richterstoel/
e Dat is/ in de plaetse genaemt e Lithostratos/ ende
Pauement. in het Hebreusche Gabbatha.
14 Ende het was de dach der Voorberey-
f † Anders/ dinghe der Pascha/ ontrent der f † Seste
derde. vren/ ende hy seyde tot den Joden: Siet
uwe Coninck.
15 Ende sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/
Cruyst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick
uwen Coninck cruycen? De Ouerpriesters
g gen.49.10 antwoordden: g Wy en hebben gheenen
Coninck dan den Keyser.
h mat.27.26 16 h Doe gaf hy hem dan hen ouer / op dat
Marc.15.15. hy ghecruyst werde: Ende sy namen Je-
Luce.23. 24. sum ende leyddden hem wech.
i mat.27.32. 17 i Ende hy droech zyn Cruyce/ ende ginck na
Marc.15.21 de plaetse genaẽt Hooftscheel plaetse/ wel-
Luce 23.26. ke in het Hebreusche genaemt is/ Golgatha/
18 Daer cruysten sy hem ende met hem twee
andere/ op elcke zyde eenen / ende Jesum
inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een op- Opschrift.
schrift/ ende settede dat op het Cruyce/ ende k mat.27.37.
daer was ghescreuen: JESUS DE Marc.15.26.
NAZARENEN / DE CONINCK Luce 23.38.
DER JODEN.
20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de
plaetse daer Jesus gecruyst werdt / was by
der Stadt: ende het was gescreuen/ int He-
breische/ Griecksche/ ende Latijnsche.
21 Soo seyden de Ouerpriesters der Joden
tot Pilatum: Schrijft niet / De Coninck
der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick
ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick ghescre-
uen hebbe/ dat hebbe ick ghescreuen. De cleederẽ
23 l De Crijchsknechten dan / als sy Jesum Christi wer-
ghecruyst hadden / namen zyne cleederen/ den gedeylt
ende maeckten vier deelen/ eenen yeghelicken l mat.27.35.
crijchsknecht een deel/ ende den rock. Ende Marc.15.24
de rock was sonder naet / van bouen aen Luce 23.34.
te samen ghewracht ouer al.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons
hem niet scheyden: maer laet ons daer
ouer loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de
schrift veruult werde/ die daer seydt: m Sy m Psal.22.19
hebben myne cleederẽ onder hen ghedeylt
ende op myne cleedinghe hebben sy het
lot ghewo rpen. Dit deden dan de Crijchs-
knechten.
25 n Ende by den Cruyce Jesu / stonden zij- n mat.27.55
ne Moeder / ende zyns Moeders suster Mar.15.40.
Maria / o † Cleophe wijf ende Maria Luce 23.49.
Magdalene. o † Anders/
26 Doe nu Jesus zyn Moeder sach / ende Clopa.
den Discipel by staende / dien hy lief had-
de/ seyde hy tot zyn Moeder: Vrouwe/ siet
uwen sone.
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet Christus be-
v Moeder. Ende van dier vren aen / nam- veelt zyn
se de Discipel p tot hem. Moeder
28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al Joanni.
volbracht was/ q op dat de Schrift soude p Of/ in zyn
veruult worden/ seyde hy: My dorst. huys.
29 r So stont daer een vat vol Edicx / ende q Psa.69. 22
sy vulden een Spongie met Edick/ ende r mat.27.48
leydense omme Ysope / ende brachtense
aen zynen mont.
30 Als Jesus dan den Edick ghenomen Christus
hadde/ seyde hy: s Het is t volbracht: ende sterft.
buychde het hooft/ ende gaf den Gheest. s Joan.17.4
31 De Joden dan u (op dat de lichamen t Onder-
niet aen den Cruyce en bleuen op den Sab- uult:
bath/ dewyle het de dach der Voorberey- u deut.21.23
dinge was / want het was de groote dach
des Sabbaths) baden Pilatum / dat hare
beenderen souden ghebroken / ende wech
ghenomen worden.
32 Doe quamen de Crijchsknechten / ende Der Moor-
braken den eersten de beenderen / ende den denaers
anderen die met hem ghecruyst was. beenderen
33 Maer als sy tot Jesum quamen / ende worden ghe-
saghen dat hy nu doot was / soo en braken broken.
sy zyne beenderen niet.
34 Maer een van den Crijchsknechten door- De syde
stack zyn zyde met eener Speere / ende ter- Christi
stont quam daer bloet ende water wt. wort doorste-
35 Ende die het ghesien heeft/ die heeft het steken.
betuycht / ende zyn ghetuygenisse is waer-
achtich/ ende hy weet dat hy waer seyt/ op x Exo.12.46
dat ghy oock gheloouet. Num.9. 12.
36 Want dit is ghesciet/ op dat de Schrift y zach. 12.10
veruult worde/ namelick/ x Ghy en sult zyn Joseph va
beenderen niet breken. Arimathia.
37 Ende wederom seyt een ander schrift: y Sy z Mat 27.57
sullen sien in wien sy ghesteken hebben. Mar. 15.43
38 z Daer na/ Joseph van Arimathea (een Luc.23.50

Discipel Jesu / maer bedecht/om de vreese der Joden /) badt Pilatum dat hy mochte het lichaem Jesu wech nemē: ende Pilatus veroorloefdet hem. Doe ginc hy/ ende nam het lichaem Jesu wech.

Nicodemus. a Joan.3.1. ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus/ die voormaels by nachte tot Jesum comen was/ brenghende een vermenghinghe van Myrrhe ende Aloes / ontrent hondert ponden.

Christus wort begrauen.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/ eñ bonden het met grafdoecken / ende specerie/ ghelijck der Joden gewoonte is van begrauen.

41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was/ was eenen Hof / ende inden hof een nieu graf/ daer noch niemant in gheleyt was.

42 Daer leyden sy dan Jesum/ om de voorbereydinge wille der Joden/ want het graf was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe Christi/ 22. de macht der Apostelen/ 26. de ongeloouicheyt ende belijdinge Thomę/ 31. waerom dat Euangelium gescreuen is.

a Mat. 28.1. Marc.16.1. Luce 24.1. b Ost/der weke.

1 Ende a op den eersten dach b der Sabbathen / ghinck Maria Magdalene/ vroech alst noch duyster was/ nae het graf: ende sach den steen van den graue wech ghenomen.

c Joā.13.23. eñ 21.7.20.

2 Soo liep sy/ende quam tot Simon Petrus/ ende tot den anderen Discipel / c die Jesus lief hadde/ ende seyde tot hen: Sy hebben den Heere wt den graue wech ghenomen/ ende wy en weten niet waer sy hem gheleyt hebben.

d Luce.24.12 Petrus eñ Joannes loopen nae het graf.

3 d Doe ghinghen Petrus / ende de ander Discipel/ende quamen tot den graue.

4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke/ maer de ander Discipel liep voor henen/ sneller dan Petrus/ende quam eerst tot den graue.

5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de doecken ligghen/ nochtans en ghinck hy daer niet in.

6 So quam Simon Petrus hem volghende / ende ginck ten graue in/ ende sach de doecken die daer laghen.

7 Ende den sweetdoeck die op zijn hooft gheweest hadde / en sach hy niet by de lynen doecken ligghen/ maer verscheyden in een plaetse gherolt.

De Apostelen en weten van der opstandinghe niet.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in/die eerst tot den graue comen was/ ende sacht/ ende gheloofdet.

9 Want sy en wisten noch de Schrift niet/ e dat hy vanden dooden moeste opstaen.

e Psa.16.10. Act.2.31. ende 13.35. f Luc 24.3.

10 Doe ghinghen de Discipulen wederom nae huys.

11 f Ende Maria stont buyten aen het graf weenende: als sy nu weende / buychde sy haer in het graf.

12 Ende sach twee Enghelen in witte cleederen sitten/ eenen ten hoofde/ ende eenen ten voeten / daer het lichaem Jesu gheleghen hadde.

13 Ende die seyden tot haer: Vrouwe/ wat weent ghy? Sy seyde tot hen: Om dat sy mijnen Heere wech genomē hebben / eñ ick en weet niet waer sy hem gheleydt hebben.

14 Ende als sy dit seyde/ keerde sy haer omme ende sach Jesum staen: ende sy en wiste niet dat het Jesus was.

15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/ wat weent ghy? Wien soecke ghy? Sy meynde dat het de houenier was/ende seyde tot hem: Heere, hebt ghy hem wech ghedraghen/ so segt my waer ghy hem gheleyt hebt/ ende ick sal hem halen.

Jesus spreeckt Magdalenam aen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde haer omme/ eñ seyde tot hem: Rabboni dat is te segghen. Meester.

g Act 1.14. h Joā.16.28 i Mat.28.8. Marc.16.8. Luce 24.8.

17 Jesus seyde tot haer: En raeckt my niet/ want ick en ben noch niet opghevaren tot mijnen Vader: maer gaet henen tot g mijne broederen/ende segt hen: h Ick vare op tot mijnen Vader/ ende uwen Vader/ ende mijnen God/ende uwen Godt.

Hy wort ghesien van de Apostelen. k Mat.16.14 Luce 24.36. 1. Cor.15.5. l Dat is/ der weke.

18 i Maria Magdalene ginck / ende boodschapte den Discipulen / dat sy den Heere ghesien hadde/ ende dat hy haer dit geseyt hadde.

19 k Als het dan auont was/ te dien seluen daghe/ den eersten der l Sabbathen / ende de deuren ghesloten waren/ daer de Discipulen vergadert waren/ wt vreese der Joden/ quam Jesus/ ende stondt int midden/ ende seyde tot hen: Vrede sy v lieden.

m Joā 16.22

20 Ende als hy dit ghesept hadde/ toonde hy hen zijne handen/ ende zijn zyde / m so verblydden hen de Discipulen dat sy den Heere saghen.

n Esa. 61.1. Luce.4.18. Joan.17.18. Den Apostelen wort de heylighe Gheest ghegheuen/ eñ de sleutelen.

21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden heeft/ alsoo sende ick v.

22 Ende als hy dit ghesept hadde/ blies hy op hen/ ende seyde tot hen: Ontfanget den heylighen Gheest.

23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft/ dien wordense vergheuen: ende wien ghyse houdt/ dien zijnse ghehouden.

Thomas. o Mat.16.19 ende 18.18.

24 Ende Thomas een van de twaelue/ ghenaemt Dydymus/ en was niet met hen/ als Jesus ghecomen was.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot hem: Wy hebben den Heere ghesien. Ende hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zijne handen de plaetse der naghelen sie / eñ mijnen vinger steke in de plaetse der naghelen/ ende steke mijne handt in zijn zyde / soo en sal ick het niet ghelooven.

26 Ende acht dagen daer na / waren zijne Discipulen wederom binnen / eñ Thomas met hen: ende Jesus quam/ als de deuren ghesloten waren / ende stont int midden/ ende seyde: Vrede sy v lieden.

Thomas belijdt van Christo. p Joan.1.1.

27 Daer na seyde hy tot Thomam: Brengt uwen vingher hier/ ende siet mijne handen ende brengt uwe handt/ ende p steeckt se in mijne zyde: ende en weest niet ongeloouich/ maer gheloouich.

28 Ende Thomas antwoordde / ende seyde tot hem: Mijn Heere ende mijn Godt.

q 1.Pet.1.8. r Ost/ gheluckich. s Joā.21.25.

29 Jesus seyde tot hem: Want ghy my ghesien hebt Thoma so hebt ghy my gheloofst. q r Salich zijn die/ die niet ghesien en hebben/ende gheloofst hebben.

30 s Jesus dede oock veel ander teeckenen voor zijne Discipulen / die in desen Boeck niet ghescreuen en zijn.

Jesus is Christus. t Dat is/de Ghesalfde.

31 Maer dese zijn ghescreuen/ op dat ghy ghelooet / dat Jesus is t Christus de Sone Godts: ende op dat ghy lieden ghelooende / het eewighe leuen hebbet in zijnen Name.

Dat xxi. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zijn opstandinghe/ 15. ende beveelt Petro zijn Schapen/ 18. voorseyt hem zijnen doodt/ ende roept hem/ 24. het groot ghetal der Miraculen Christi.

Christus openbaert hem Petro eñ den anderen Visschers.

1 Daer nae openbaerde Jesus hem wederom den Discipulen / aen de Zee Tiberiadis: Ende hy openbaerde hem aldus:

a Joan.1.45 b Mat.4.21. Mar.1.19.

2 Daer waren te samen Simon Petrus/ ende Thomas genaemt Dydymus / ende a Nathanael van Cana Galilee/ ende b de sonen

32 Het en is van den beginne der werelt aen niet ghehoort/ dat yemant eens blindtghe-
borenen ooghen gheopent heeft.

x Joan.3.2. ende 9.16. Phariseische hooveerdicheyt

33 x So dese van God niet en ware/ so en hadde hy't niet connen ghedoen.
34 Sy antwoorden ende seyden tot hem: Ghy zijt gheheel in sonden gheboren/ en leert ghy ons? Ende sy wierpen hem wt.
35 Jesus hoorde dat sy hem wtghewoorpen hadden: ende doe hy hem vant/ seyde hy tot hem: Gheloooft ghy inden Sone Godts?
36 Hy antwoordde/ ende seyde: Wie is hy Heere/ op dat ick in hem gheloove?

o Joā.4.26

37 En Jesus seyde tot hē: En ghy hebt hem ghesien/ o ende die met u spreeckt die ist.
38 Ende hi seyde: Ick gheloove Heere: Ende aenbadt hem.

Christus stelt zijn oordeel teghen den Phariseischē Van p Joan.3.17 ende 12.47. q mat.13.13.

39 Ende Jesus seyde: p Tot een oordeel ben ick in de Werelt ghecomen / p op dat die niet en sien / siende worden: ende die sien/ blindt worden.
40 Ende dit hoorden sommighe van den Phariseen die by hem waren/ ende seyden tot hem: Zijn wy oock blinde?
41 Jesus seyde tot hen: Waert ghylieden blint / so en soudt ghy doch gheen sonde hebben: maer nu segt ghylieden: Wy sien: daerom blijft uwe sonde.

Dat x. Capittel.

1. Christus bewijst / dat hy de goede Herder is/ 27. welck de natuere ende seckerheyt zijner Schapen sy/ 24. ende dat hy die Christus is/ 31. waerom hy vande sommighe veruolcht/ ende van de sommighe aenghenomen is.

Christus is de Deure des schaepstals / en de goede Herder.

1 Voorwaer voorwaer segge ick u lieden: Wie niet door de Deure ingaet inden Schaepstal / maer anderweechs inne climt/ die is een Dief ende Moordenaer.
2 Maer die door de Deure ingaet / die is een Herder der Schapen.
3 Desen doet de Deurwaerder op / ende de Schapen hooren zijn stemme: ende hy roept zijne Schapen by namen/ ende leydtse wt.
4 En als hy zijne Schapē wtgelaten heeft so gaet hy voor hen / en de Schapē volgen hem na/ want sy kennen zijn stemme.

* Oft/ byspreucke. a Oft/ bekenden. b Hi spreeckt van de gene die henseluē voor een deure des schaepstals opworpen/ ghelijck de Paus/ ende de zijne: alle Propheten hebbē Christum voor een deure aengeweseē. * Joā.14.6 c Esai.40.11 Ezec.34.23. Hebr.13.20. 1.Petr.5.4. d Gr. siele. e Zac.11.16.

5 Ende eenen vreemden en sullen sy niet na volgen/ maer sullē van hem vlieden / want sy en kennen der vreemden stemme niet.
6 Dese * ghelijckenisse seyde Jesus tot hen: ende sy a en wisten niet wat het was dat hy tot hen seyde.
7 Soo seyde Jesus wederom tot hen: Voorwaer voorwaer segghe ick u lieden: Ick ben de Deure der Schapen.
8 b Alle die voor my gecomen zijn / die zijn Dieven ende Moordenaers: Maer de Schapen en hebbense niet ghehoort.
9 * Ick ben de Deure: so yemant door my ingaet/ die sal behouden worden: en hy sal ingaen ende wtgaen/ ende Weyde vinden.
10 De Dief en coemt niet dan om stelen/ ende dooden / ende verderuen: Ick ben ghecomen / op dat sy het leuen hebben/ ende ouervloedich hebben.
11 c Ick ben de goede Herder: de goede Herder stelt zijn d leuen voor de Schapen.
12 e Maer de Huerlinck / en die gheen Herder en is/ wiens de Schapen niet eyghen en zijn/ siet den Wolf comen / ende verlaet de Schapen/ ende vliedt: en de Wolf grijpt de Schapen/ ende verstroytse.
13 Ende de Huerlinck vliedt / om dat hy een Huerlinck is/ ende en heeft geen sorghe voor de Schapen.

f 2.tim.2.19 g Oft/ worde.

14 Ick ben de goede Herder / ende f ick kenne mijne Schapen/ ende g ben van de mijne bekent.
15 h Ghelijck my de Vader kent/ also kenne ick oock den Vader: ende stelle mijn i leuen voor de Schapen.
16 En ick hebbe noch andere Schapen/ die van desen stalle niet en zijn / die moet ick oock k toebrenghen / ende sy sullen mijne stemme hooren/ l ende het sal een Schaepstal worden/ ende een Herder.
17 Daerom heeft my de Vader lief / m om dat ick mijn leuen n late / op dat ickt wederom neme.
18 Niemant neemt dat leuen van my: maer ick late het van my seluen. o Ick hebbe macht dat te laten / ende ick hebbe macht dat wederom te nemen. Dit ghebodt hebbe ick van mijnen Vader ontfanghen.
19 p Doe wert daer wederom tweedracht onder den Joden/ om dese woorden.
20 Want vele van hen/ seyden: q Hy heeft den Duyuel/ ende is wtsinnich / wat hoort ghylieden hem?
21 Andere seyden: Dit en zijn geen woorden eens beseetenen: can oock de Duyuel der blinden ooghen openen?
22 Ende het werdt r Kerckuernieuwinge te Jerusalem/ ende het was winter.
23 Ende Jesus wādelde in den Tempel f in het Voorhuys Salomonis.
24 So omringden hem de Joden/ ende seyden tot hem: Hoe langhe houdy onse siele op? Soo ghy Christus zijt / segghet ons t claerlick?
25 Jesus antwoordde hen: Ick hebt u lieden ghesept/ ende ghy en gheloouet niet. u De wercken die ick doe in mijns Vaders name/ dese betuyghen van my.
26 Maer ghy en gheloost niet: want ghy zijt van mijne Schapen niet / ghelijck ick u ghesept hebbe.
27 x Mijne Schapen hooren mijn stemme/ ende ick kense/ ende sy volghen my na.
28 Ende ick gheue hen het eewighe leuen y ende sy en sullen niet vergaen inder eewicheydt/ ende niemandt en salse wt mijner handt grijpen.
29 De Vader diese my ghegheuen heeft/ die is meerder dan alle: en niemandt en canse wt mijns Vaders handt grijpen.
30 z Ick ende de Vader zijn een.
31 a Doe namen de Joden wederom steenen op/ om hem te steenighen.
32 Jesus atwoordde hen: Ick hebbe u vele goede wercken ghetoont wt mijnen Vader: om welck van dien wercken steenicht ghylieden my?
33 De Joden antwoordden hem/ ende seyden: Om des goeden wercx wille en steenighen wy u niet / maer om de b lasteringhe / ende om dat ghy een mensche zijnde u seluen Godt maket.
34 Jesus antwoordde hen: Is niet in uwe Wet gheschreuen: c Ick hebbe ghesept: Ghy zijt Goden?
35 Soo de Schrift die Goden ghenaemt heeft/ tot welcken het woort Godts gheschiet is / ende de Schrift en can niet ghebroken worden:
36 Segt ghy tot my/ dien de Vader gheheylicht heeft / ende ghesonden inde Werelt? Ghy lastert: om dat ick ghesept hebbe: Ick ben Godts Sone.
37 d Doe ick de wercken mijns Vaders niet/ so en gheloost my niet.
38 Ende so ickse doe/ hoe wel ghylieden my niet en ghelooft / so gelooft de wercken: op dat ghy meucht ghelooven en bekennen/ dat de Vader in my is/ ende ick in hem.
39 e Doe sochten sy hem wederom te vanghen/

h mat.11.27 Luc.10.22. Joan.6.46 ende 7.29. ende 8.19. i Gr. siele. k Oft/ vergaderen. l Ezec.37.22 m Esai.53.12 n Gr. stelle/ o Joā.2.19. tweedracht vā Christo. p Joā.7.12. ende 9.16. q Joā.7.20. ende 8.48. r Dit was een Feeste die sy hielden ter gedachtenisse dat de Tempel vereynicht en vernieuwt was vande verwoestinge Antiochi 1.mach.4.59 f 1.Reg.6.3. Act.3.11. ende 5.12. t Oft/ vrylick. u Joā.5.36. Waerom de Joden niet en ghelooven. x Joā.8.47. y Joā.6.39. ende 17.12. ende 18.9. z Esai.54.5. Joan.5.19. ende 14.9. ende 17.5. a Joā.8.59. ende 11.8. b Joan.5.18 De wercken Christi bewijsen dat hy Godt was. c Psal.82.6. d Joā.15.24 e Luc.4.29. Joan.8.59.

gen/maer hy ontginck wt haren handen.
40 Ende hy ghinck wederom henen ouer dē
f Joan.1.28 ende 3.23. Jordaen / tot de plaetse f daer Joannes
eerst doopte: ende bleef daer.
41 Eñ vele quamen tot hem ende seydē: Jo-
annes en dede gheen teecken : maer al wat
g Griecx/ was. hy van desen ghesept heeft / dat g is waer.
42 Ende vele gheloofden daer in hem.

Dat xj. Capittel.

xj. Christus Lazarum verweckt heb-
bende/ 25. bewijst dat hy is het leuen, eñ
de opstandinghe/ 47. de raetslach der Jo-
den tegen Jesum/ 49. de Prophecie Cai-
phe/ 54. Jesus vliedt.

Lazarus cranck. 1 ENde daer was een cranck/ met name
Lazarus van Bethania / wt den vlecke
Marie, ende haerder suster Marthe.
a mat.26.6. Marc.14.3. Luce.7.37. Joan.12.3. 2 a (Eñ Maria was de ghene die den Her-
re ghesalft hadde met salue ende zijne voe-
ten ghedrooght met haren hayre : wiens
broeder Lazarus cranck was.)
3 Soo sonden dan de susters tot hem/ seg-
oorsake der cranckheyt Lazari. ghende: Heere / siet / dien ghy lief hebbet/
is cranck.
b Joan.9.3. 4 Als Jesus dat hoorde / seyde hy : Dese
c Dit verclaert. cranckheydt en is tot den doot niet : b maer
ter eeren Godts / op dat de Sone Godts
daer door c verclaert worde.
5 Ende Jesus hadde Martham lief / en-
de haer suster/ende Lazarum.
6 Als hy nu hoorde dat hi cráck was/bleef
hy ter plaetsen daer hy was/twee dagen.
7 Ende daer na seyde hy tot zijne Discipu-
len: Laet ons weder na Judeam gaen.
d dat is. Leeraer. 8 Zijne Discipulē seydē tot hem: d Rabbi/
e Joā.8.59. ende 10.31. e de Joden hebben v nu ghesocht te steeni-
ghen, eñ gaet ghy wederom derwaerts?
9 Jesus antwoordde : En zijnder niet
De dach heeft twaelf vren. twaelf vren inden daghe? So yemant indē
daghe wandelt/ die en stoot hem niet:want
hy siet het licht deser Werelt.
10 Maer so yemāt indē nacht wandelt / die
stoot hē:want daer en is geen licht in hem.
11 Dat sprack hy:ende daer nae seyde hi tot
f mat.9.24. Mar.5.39. Luce.8.52. hen: f Lazarus onse vrient slaept/ maer ick
gae om hem te ontwecken.
12 Doe seyden zijne Discipulen : Heere in-
dien hy slaept, so sal hy ghesont worden.
13 Maer Jesus sprack van zijn doot : en-
de sy meynden dat hy sprack van den slape
des vaeks.
g Oft /vry uyt. 14 Doe seyde Jesus hen g opentlick : Laza-
rus is ghestoruen/
15 Ende ick ben blijde om uwent wille/ dat
ick daer niet gheweest en ben / op dat ghy
ghelooft: Maer laet ons tot hem gaen.
16 Doe seyde Thomas / ghenaemt Dydy-
mus / tot zijne mede Discipulen : Laet ons
oock gaen, op dat wy met hem steruen.
17 So quam Jesus / ende beuant dat hy nu
vier dagen in den graue gheleghen hadde.
h Stadium was 625. voeten / oft 125. schredē. 24. Stadiē maken een vre gaens/ oft, vry Italiaensche of Enghelsche mylen. 18 Ende Bethania was by Jerusalem/
ontrent vijfthien h Stadien.
19 Eñ vele van den Joden waren gecomen
tot Martham ende Mariam / om dat sy
haer troosten souden van haren broeder.
20 Als dan Martha hoorde dat Jesus
quam/ginck sy hem te ghemoet, ende Ma-
ria sat in huys.
21 Soo seyde Martha tot Jesum: Heere/
hadt ghy hier gheweest / myn broeder en
ware niet ghestoruen:
22 Maer ick weet oock nu / soo wat ghy be-
Opstandinge der dooden. geeret van Gode/ dat het v God geuen sal.
23 Jesus seyde tot haer: V broeder sal we-
der opstaen.
i Dan.12.2. Luce 14. 14. Joan.5.29. 24 Doe seyde Martha : Ick weet dat hy
opstaen sal inde opstandinghe i ten wter-
sten daghe.
25 Jesus seyde tot haer: Ic bē de opstādin-
ghe eñ k het leuen. l Wie in my gelooft/ dien k Joā.1.4. ende 6.14.
sal leuen/al waer hy oock ghestoruen.
26 m Ende soo wie daer leeft / ende in my l Joan.3.16
ghelooft / die en sal inder eewicheydt niet 36. eñ 6.47.
steruen. Ghelooft ghy dat? 1. Joā.5.10.
27 Hy seyden tot hem: Ja Heere/ n ick ghe- m Joā.6.51
looue dat ghy zijt Christus de Sone Godts/ n mat.16.16
die inde Werelt comen soude. Mar.8.29.
28 Ende als sy dat ghesept hadde / ginck sy Luce 9.20.
henen / ende riep Mariam haer suster Joan.6.69.
heymelick/segghende: De Meester is hier/
ende roept v.
29 Als dese dat hoorde/ stont sy haestelijck
op, ende quam tot hem.
30 Want Jesus en was noch in het Vleck
niet gecomen: maer was ter plaetsen, daer
hem Martha te gemoete gecomen was.
31 De Joden dan die by haer in huys wa-
ren/eñ haer vertroostedē, als sy saghen dat
Maria haestelick op stont, eñ henen ginck/
volchden sy haer na / segghende : Sy gaet
henen na het graf/op dat sy daer weene.
32 Als Maria quam daer Jesus was, ende
hem sach, viel sy hem ten voetē / ende seyde
tot hem : Heere / hadt ghy hier gheweest/
myn broeder en ware niet ghestoruen.
33 Als nu Jesus haer sach weenen / ende
oock de Joden weenen die met haer qua-
men, wert hy verstoort inden Gheest, ende
beroerde hemseluen/
34 Ende seyde : Waer hebt ghy lieden hem
ghelept? Sy seyden tot hem : Heere/coemt/
ende siet het.
35 o Jesus weende. Christus
36 So seyden de Joden: Siet/hoe lief hadde weent.
hy hem. o Luc.19.41.
37 Ende sommighe van hen seyden : Dese
p die des blinden ooghen gheopent heeft/ p Joan.9.6
en conde hy niet maken / dat dese niet ghe-
storuen en hadde?
38 Jesus dan wederom in hemseluen ghe-
stoort zijnde, quam tot den graue, ende het
was een spelonck / ende eenen steen was
daer op ghelept.
39 Jesus seyde : Neemt den steen wech.
Martha de suster des ghestoruenen/ seyde
tot hem : Heere hy stinckt nu / want hy
heeft vier daghen daer gheleghen.
40 Jesus seyde tot haer : Hebbe ick v niet
ghesepdt : Soo ghy ghelooft, ghy sult de
eerlickheyt Godts sien?
41 Soo namen sy den steen af vander plaet-
se daer de ghestoruene ghelept was. Ende
Jesus sloech zijne ooghen opwaerts / ende
seyde: Vader / ick dancke v / dat ghy my Gebet Chri
ghehoort hebt. sti.
42 Ende ick weet dat ghy my altijts hoort:
maer q om der scharen wille die rontom q Joā.12.30
staet, hebbe ick dit ghesept: op dat sy my Lazarus
geloouen dat ghy my ghesonden hebt. wort opge-
43 Als hy dit ghesepdt hadde / riep hy met weckt.
luyder stemmen: Lazare, coemt wt.
44 Eñ de ghestoruene quam wt / ghebonden Sommighe
aen handen ende voeten met graefdoec- Joden ghe-
ken / ende zijn aensicht met eenen sweet- loouen in
doeck ommewonden. Jesus seyde tot hen: Christum.
Ontbindt hem, ende laet hem gaen. Der Prie-
45 Vele van der Joden die tot Mariam ge- steren ende
comen waren / eñ aenschout hadden wat Pharizeen
Jesus gedaen hadde/gheloofden in hem. raedtslach
46 Maer sommige van hen/ gingen henen tegen Chri-
tot de Pharizeen / ende seyden tot hen/ stum.
wat Jesus ghedaen hadde. r mat.26.3.
47 r Soo vergaderden de Ouerpriesters eñ Marc.14.1
Pharizeen den Raet/ eñ seydē:p Wat doen Luce.22.2.
wy? want dese mensche doet veel teeckenē. Psal.2.2.
48 Laten wy hem alsoo / so sullen sy alle in Act.4.27.
hem ghelooouen ; ende de Romeynen sullen p Joā.12.19

comen/ ende nemen onse plaetse ende onse
volck wech.
49 En een van hen / genaemt Caiphas / die
des seluen Jaers Ouerpriester was / sey-
de tot hen: Ghylieden en weet niet.

Caiphas prophetteert
f Joa.18.14.

50 Noch ghylieden en ouerlegt niet / f dat
het ons nut is/ dat een mensche sterue voor
den volcke: ende dat niet het gheheel volck
en vergae.
51 Ende dit en seyde hy van hemseluẽ niet/
maer dewyle hy des seluen Jaers Ouer-
priester was / prophetteerde hy / dat Jesus
steruen soude voor het volck:

Der Joden ende heydenen sake. hept is Christus.

52 Ende niet alleen voor dat volck / maer
oock / op dat hy de verstroyde kinderen
Godts in een vergaderen soude.
53 Van dien daghe aen/ hielden sy tsamen
raet om hem te dooden.

Jesus vliet van de Joden.
a Oft / byjslick.

54 Soo wandelde Jesus niet meer a open-
baerlijck onder de Joden: maer ginck van
daer in een plaetse by der woestynen / in
een stadt genaemt Ephraim: ende daer ver-
keerde hy met zyne Discipulen.
55 En der Jodẽ pascha was na bi/ ende vele
wt dier plaetse ginghen op na Jerusalem
voor het Pascha / op dat sy hen reinichden.

b Joa.7.9.
De Priesters ende Pharizeen doen Christum vangẽ
c Joa.9.22. ende 12.42.

56 b Soo sochten sy Jesum/ ende seyden on-
der malcanderen / inden Tempel staende:
Wat dunckt v dat hy niet ghecomen is op
het Feest:
57 c Ende de Ouerpriesters ende Pharizeen
hadden een gebodt ghegeuen/ soo yemandt
wiste waer hy ware / dat hyt te kennen ga-
ue/ op dat sy hem vanghen mochten.

Dat xij. Capittel.

2. Christus ontschuldicht het wercke Marie/ 14. rydt te Jerusalẽ in op eenen Ezel/ 20. sommighe Grieckẽ begheeren hem te sien/ 28. de Vader geeft oock ge-tuygheniffe van hem/ 36. ende vermanen-de eenen yegheliicken tot ghelooven/ 37. hunt wederspannichept in velen.

Christus is tot martha ter Maeltydt met Lazaro.
a mat.26.6. Marc.14.3. Luce 7.37. Joan.11.2.
Maria salft de voeten Jesu.

1 SEs a dagen van voor het Pascha/ quam
Jesus tot Bethania / daer Lazarus
was/ de ghestoruene/ welcke hy opghe-
weckt hadde van de dooden.
2 Soo bereydden sy hem daer een Auont-
mael/ ende Martha diende: ende Lazarus
was een der ghenen die met hem ter Tafel
aensaten.
3 Doe nam Maria een pont onuervalsch-
ter costelicker Nardensalue / en salfde de
voeten Jesu / ende droochde zyn voeten
met haren hayre: ende het huys wert vol
van den reucke der Saluen.
4 Soo seyde een van zyne Discipulen/
Judas Simonis Iscarioth / die hem sou-
de verraden:

Bedeckte gierichept.

5 Waerom is dese salue niet vercocht om
drye hondert penninghen / en den Armen
ghegheuen?
6 En dit seyde hy/ niet dat hy sorghe voor
den Armen hadde / maer om dat hy een
Dief was / ende b hadde de Borse / ende
droech het gene dat ghegheuen werdt.

b Joa.13.29

c † Anders/ op dat sy dat bewaren/ etc.

7 So seyde Jesus: Laetse met vreden c † sy
heeft dit bewaert tot den dach myner
Begrauinghe.
8 Want de Armen hebt ghylieden altyt met
v/ maer my en hebt ghylieden niet altydt.

d Grieck/is
e Joa.11.44
De Priesters willen oock Lazarum doodẽ.

9 So vernamẽ een groote Schare der Jo-
den/ dat hy daer d was / ende en quamen
niet om Jesus wille alleẽlijck/ maer oock/ op
dat sy Lazarum sien souden/ e welcken hy
van de dooden opghewekt hadde.
10 Ende de Ouerpriesters hielden raedt/
dat sy oock Lazarum dooden.
11 Want om zynent wille ginghen vele Jo-
den heenen/ ende gheloofden in Jesum.
12 f Des anderen daechs hoorde een groo-
te schare die op het Feest ghecomen was/
dat Jesus na Jerusalem quam.

f mat.21.8 i Marc.11.8 Luc.19.36.
g psa.118.26
h Of/ gepresen Jesus
rijdt op een Ezel te Jerusalem.
i Esa.26.11 Zacha.9.9.

13 Ende namen Palmtacken ende ginghen
wt hem te ghemoete/ en riepen: g Hosanna/
h ghesegent sy die daer coemt inden Naem
des Heeren/ de Coninck Israel.
14 Ende Jesus vant een Ezelken / ende sat
daer op/ ghelijck ghescreuen is:
15 i Vreest niet ghy dochter Sion: Siet/
v Coninck coemt / sittende op een Veu-
len eener Ezelinnen.
16 Ende dit en verstonden zyne Discipu-
en eerstmael niet: maer als Jesus ver-
claert was / doe ghedachten sy / dat sulcks
van hem ghescreuen was/ ende dat sy hem
sulcks ghedaen hadden.
17 Soo gaf de Schare ghetuygheniffe die
met hem was / als hy Lazarum wt den
graue riep/ en hem vã de doodẽ opweckte.
18 Daerom quam hem oock de Schare te
ghemoet/ want sy ghehoort hadden/ dat hy
dat teecken ghedaen hadde.

k Of/ siet
l Joa.11.47

19 Soo seyden dan de Pharizeen k onder
malcanderen: l Ghy lieden siet/ dat ghy
niet en vorderet: Siet/ de Werelt is hem
nae ghegaen.

m Act.8.26.
n Joa.1.44.
o Gr. willen.

20 Ende daer waren sommighe Griecken
onder de ghene / die m opghecomen waren
om te aenbidden op het Feest.
21 Dese dan ginghen tot Philippum/ n die
van Bethsaida wt Galilea was / ende
baden hem segghende: Heere / wy o be-
gheeren Jesum te sien.
22 Philippus quam/ ende seydet Andree:
ende wederom Philippus ende Andreas
seyden Jesu.

p Joa.13.31 ende 17.1.
q Of/ vereerlickt.
* 1. Corint. 15.36.
r mat. 10.39. ende 16.25. Mar. 8. 35. Luc.9.24. ende 17.33.
† Gr. ziele
f Joan. 14.3 ende 17.24.
t mat. 26.38. Mar.14.34. Luc.22.44.

23 Ende Jesus antwoordde hem/ segghen-
de: De vre is ghecomen / p dat de Sone
des menschen q verclaert worde.
24 Voorwaer voorwaer/ segghe ick vlieden:
* Ten sy dat het tarwen koren in de aerde
valle/ en versterue/ so blyft het alleen: maer
indien het sterft/ so draecht het veel vruchte.
25 r Wie zyn † leuen lief heeft / die salt ver-
liesen: Ende wie zyn leuen haet in dese We-
relt / die salt ten eewigen leuen bewaren.
26 So wy yemant dient/ die volghe my na/
f ende waer ick ben / daer sal oock myn
Dienaer wesen: ende so wy yemant dient/
de Vader sal hem eeren.
27 t Nu is myn ziele beroert / en wat sal ick
segghen? Vader / helpt my wt deser vre:
Maer daerom ben ic in dese vre gecomen:
28 Vader / verclaert uwen Naem. Soo
quam daer een stemme wt den Hemel/
segghende: Ende ick hebbe hem verclaert/
ende sal hem weder verclaren.

u Joa.11.42
x Joa.16.11 Colos.2.15.
y Joa.14.30
z Nu.21.9. 2.Reg.18.4 Joan.3.14. ende 8.28.
a 2.Sam.7.16 1.Par.22.10. Psal.45.7. ende 89.36. ende 110.4. Esaie.9.7. Jere.23.6. Ezech.37.26. Dan.2.44. en 7.14.27. Mich.4.7. Hebr.1.8.

29 De schare dan die daer stondt/ ende dat
ghehoort hadde / seyde / dat een donder-
slach ghescliedt was. Andere seyden: Een
Enghel heeft met hem ghesproken.
30 Jesus antwoordde ende seyde: u Dese
stemme en is om mynent wille niet ghe-
schiedt/ maer om uwent wille.
31 x Nu is het oordeel der Werelt: y Nu sal
de Ouerste deser Wereldt wtghewórpen
worden.
32 z Ende wanneer ick sal verhooght we-
sen vander Aerden / soo sal ickse alle tot
my seluen trecken.
33 Dit seyde hy/ beteeckenẽde wat doot hy
steruen soude.
34 De Schare antwoorde hem: Wy heb-
ben wt de Wet gehoordt/ a dat Christus
inder eewicheydt blyft: ende hoe segdy/ dat
de Sone des menschẽ moet verhooght wor-
den? Wie is dese Sone des menschen?

Dat

35 Doe seyde Jesus tot hem: b Een cleye-
ne tijdt is het licht by v lieden / c wandelt
so langhe als ghylieden het licht hebt / op
dat v lieden de duysternisse niet en bevan-
ghe. Want wie in duysternisse wandelt/
die en weet niet waer hy henen gaet.
36 Dewyle ghylieden het licht hebt / ghe-
looft in het licht / op dat ghylieden kinde-
ren des lichts worden meucht. Dit seyde
Jesus/ eñ ginck wech / eñ verberch hem.
37 Ende hoewel hy so veel teeckenen voor
hem ghedaen hadde / so en geloofden sy niet
in hem:
38 Op dat het woort Esaie des Propheten
vervult worde / dat hy ghesproken heeft:
d Heere / wie heeft onse e woorden ghe-
looft / ende wien is den Arm des Heeren
gheopenbaert?
39 Daerom en conden sy niet ghelooven/
want Esaias wederom seydt:
40 f Hy heeft haer ooghen verblindt / ende
haer herte verhardt / op dat sy met ooghen
niet en sien/ eñ met der hertẽ verstaẽ/ eñ be-
keert worden/ eñ dat ickse ghesont make.
41 Dit seyde Esaias / als hy zijne eerlijck-
heyt sach/ ende sprack van hem.
42 g Nochtans geloofdẽ oock vele vanden
Oversten in hem: maer om der Phariseen
wille / en beleden zijt niet / h op dat sy niet
wt der Vergaderinge verworpẽ worden.
43 i Want sy hadden de eere der menschen
liever dan de eere Gods.
44 Ende Jesus riep ende seyde: Wie in my
ghelooft/ die en ghelooft in my niet / maer
inden ghenen die my ghesonden heeft.
45 k Ende wie my siet/ die siet den ghenen
die my ghesonden heeft.
46 l Ick ben een licht inder Werelt gheco-
men op dat / soo wie in my ghelooft / niet
in duysternisse en blijve.
47 Ende so yemant myne woorden hoort/
ende niet en ghelooft / Ick en m verdoeme
hem niet/ n want ick en ben niet gecomen
om de Werelt te o verdoemen: maer om de
Wereldt salich te maken.
48 p Wie my verworpt/ ende mijne woorden
niet en ontfangt / die heeft eenen die hem
oordeelt: het woort dat ic gesproken hebbe/
dat sal hem oordeelen ten wtersten dage.
49 q Want ick en hebbe van my selven niet
gesproken/ maer de Vader die my ghesonⁿ-
dẽ heeft / die heeft my een gebot ghegeven/
wat ick spreken ende wat ick seggen sal.
50 Ende ick weet / dat zijn ghebodt het
eewighe leven is. So wat ick dan spreke/
dat spreke ick ghelijck my mijn Vader ghe-
seydt heeft.

b Joan. 1. 9 ende 8. 12. ende 9. 5. ende 12. 46. c Jere. 13. 16 Ephe. 5. 8. 1. Thes. 5. 4.
d Esa. 53. 1. Rom. 10. 16. e Griecx/ ghehoore.
f Esa. 6. 9. Ezech. 12. 2. Mat. 13. 14 Marc. 4. 12. Luc. 8. 10. Act. 28. 26. Rom. 11. 8.
g Joã. 7. 13. 48. De Overste die geloovẽ maer belij-dent niet/ vreesende den Ban.
h Joã 9. 22
i Joã. 5. 44.
k Joã. 10. 30 ende 14. 9
l Joan. 1. 9. ende 8. 12. eñ 9. 5/ 12. 35
Esa. 42. 6. ende 49. 6. Act. 13. 47.
m Griecx/ oordeelen.
n Joã. 3. 17. ende 9. 39.
o Griecx/ oordeelen/
p Joã. 3. 18. ende 8. 24
q Deu. 18. 18 Joan. 3. 11. eñ 5. 20/ 7. 16 ende 8. 28 eñ 14. 10. ende 16. 13.

Dat xiij. Capittel.

4. Christus de voeten zijner Apostelen
ghewasschen hebbende / 13. vermaentse
tot ootmoedicheyt ende liefde / 21. ende
voorseydt de sonde Jude/ 38. ende Petri.

1 Ende a voor het Feest des Pascha/
Jesus wetende dat zijne tijt ghecö-
men was / dat hy van deser Wereldt
soude gaen tot den Vader / na dien hy lief
ghehadt hadde / de zijne die inder wereldt
waren / soo heeft hyse lief ghehadt totten
eynde toe.
2 Ende als het Avondtmael ghedaen
was / b (doe nu de Duyvel Jude Simo-
nis Iscarioth / in het herte ghegeven had-
de hem te verraden.)
3 Jesus (wetẽde / dat hem de Vader alle
dinghen in zijne handen ghegeven hadde/
c ende dat hy van Gode wtghegaen was/
d ende tot Godt henen ginck:)

a Mat. 26. 2. Mar. 14. 1. Luce. 22. 1.
b Luc. 22. 3. Joan. 13. 27
c Mat. 11. 27.
d Joã. 16. 28

4 Stondt op vanden Avontmale/ ende ley
de zijne cleederen af/ ende nam eenen lijn-
doeck. ende omgordde hem.
5 Daerna goot hy water in een Becken/
ende begonst de voeten zijner Discipulen
te wasschen / eñ te drooghen met den lijnen
doeck/ daer hy mede omgort was.
6 Soo quam hy dan tot Simon Petrus:
ende die seyde tot hem: e Heere / sult ghy my
de voeten wasschen?
7 Jesus antwoordde/ ende seyde tot hem:
Wat ick doe / dat en weet ghy niet / maer
ghy sult het hier namaels weten.
8 Petrus seyde tot hem: Ghy en sult myne
voeten niet wasschen in eewicheydt. Jesus
antwoorde hem: Ist dat ick v niet en was-
sche/ so en sult ghy geen deel met my hebben.
9 Simon Petrus seyde tot hem: Heere/
niet alleen de voeten/ maer oock de han-
den/ ende het hooft.
10 Jesus seyde tot hem: Wie ghewasschen
is / en behoeft niet dan de voeten te was-
schen: maer hy is gheheel reyn. f Ende
ghylieden zijt reyn/ maer niet alle.
11 g Want hy wiste den ghenen / die hem
verraden soude/ daerom seyde hy: Ghy en
zijt niet alle reyn.
12 Als hy nu haer voeten ghewasschen
hadde/ ende zijne cleederen ghenomen/ sat
hy weder aen de Tafel/ ende seyde tot hen:
Weet ghy wat ick v ghedaen hebbe?
13 Ghy noemt my Meester / ende h Heere:
ende ghy spreeckt wel: want ick bent.
14 In dien dan ick uwe voeten ghewas-
schen hebbe / (die de Heere ende Meester
ben/) i soo zijt ghy oock schuldich malcan-
deren de voeten te wasschen.
15 k Want ick hebbe v lieden een exempel
ghegeven/ op dat / gelijckerwijs ick v ghe-
daen hebbe / ghylieden oock doen soudt.
16 Voorwaer / voorwaer segghe ick v lie-
den: l De Dienstknecht en is niet meerder
dan zijn Heere: noch de m Ghesondene/
meerder/ dan die hem ghesonden heeft.
17 Ist dat ghylieden dit weet / soo zijt ghy
n salich/ ist dat ghyt doet.
18 Ick en spreke niet van v allen: ick weet
welcke ick wtvercoren hebbe: maer op dat
de Schrift vervulle worde: o Die met
my broodt eet/ heeft teghen my zijne versse-
nen opgheheven.
19 p Van nu segghe ickt v lieden/ eer het
gheschiedt / op dat/ als het gheschiedt is/
ghy ghelooven meucht dat ickt ben.
20 Voorwaer/ voorwaer segghe ick ulieden/
q wie daer ontfangt dien ick senden sal/
die ontfangt my: ende wie my ontfangt/ die
ontfangt hem die my gesonden heeft.
21 r Als Jesus dit ghesegdt hadde / werdt
hy beroert inden Gheest / ende betuyghde/
ende seyde: Voorwaer / voorwaer segghe
ick v lieden: Een van v sal my verraden.
22 Doe saghen de Discipulen op malcan-
deren twijfelende van wien hy dat seyde.
23 s Ende daer was een vande Discipulen
ter Tafel sittende / in den schoot Jesu/
welcken Jesus lief hadde.
24 Soo wenckte Simon Petrus desen/ dat
hy vraghen soude / wie hy ware daer hy
van sprack.
25 Ende die viel op de borst Jesu/ ende seyde
hem: Heere/ wie ist?
26 Jesus andtwoordde: Die ist / dien ick
de inghedoopte bete gheven sal. Ende als
hy de bete ingedoopt hadde / gaf hyse Jude
Simonis Iscarioth.
27 Ende na die bete voer de Satan in hem.
Soo seyde Jesus tot hem: Dat ghy doet/
doet dat haestelick.

Christus wascht der Apostelen voeten.
Petrus en wil hẽ niet laten wasschen.
e Mat. 3. 14
f Joã. 15. 3.
g Joã. 6. 64
Christus de Heere ende Meester wascht hen de voeten.
h 1. Corint. 8. 6. eñ 12. 3. Philip. 2. 11.
i Gala. 6. 2.
k 1. Pet. 2. 21 1. Joan. 2. 6.
l Matthe. 10. 24. Luc. 6. 40. Joan. 15. 20.
m Gr. Apostel.
n Oft/ gheluckich.
o Psal. 41. 10 Mat. 26. 23 1. Joã. 2. 19. ende 16. 4.
Eens Bode Christi ontfanghen.
q Matthe. 10. 40. Luc. 10. 16.
Matthe. 26. 21. Mar. 14. 18. Luc. 22. 21. Act. 1. 17. 1. Joã. 2. 19.
s Joã. 20. 2. ende 21. 7. 20

28 Ende niemandt en wiste van die ter Ta-
fel aenfaten/waer toe hy hem dat feyde.
29 Want fommige meynden/bewijlen Judas
den buydel hadde / dat hem Jefus ghefeyt
hadde : Coopt wat ons noodich is tot het
Feeft/ of dat hy de armen wat geuē foude.
30 Als hy dan die bete ghenomen hadde/
ginck hi terftont wt:eñ u † het was nacht.
31 Als hy wghegaen was / feyde Jefus.
Nu is de Sone des menfchen x verclaert:
ende Godt is in hem verclaert.
32 Is Godt in hem verclaert / foo fal hem
Godt oock verclaren in hemfeluen/ y ende
fal hem terftont verclaren.
33 Kinderkens / noch een weynich ben ick
by v . 3 Ghy fult my foecken / ende ghe-
lijck ick den Joden ghefeydt hebbe : Waer
ick henen gae / en condt ghy niet comen/
alfo fegghe ick u lieden nu oock.
34 a Een nieu ghebodt gheue ick v / dat
ghy malcanderen lief hebt / ghelijck ick v
lief ghehadt hebbe.
35 b Hier aen fal een yeghelick bekennen
dat ghy mijne Difcipulen zijt / foo ghy lief-
de hebt onder malcanderen.
36 Simon Petrus feyde tot hem : Heere/
waer gaet ghy henen ? Jefus antwoord-
de hem : Daer ick henen gae / en cont ghy
my nu niet volghen/ c maer ghy fult my
namaels volghen.
37 Petrus feyde tot hem : Heere / waerom
en can ick v niet volghen ? d Jck fal myn
leuen voor v fetten.
38 Jefus antwoorde hem : Sult ghy v leuē
voor my fetten ? e Voorwaer voorwaer/
fegge ic v / de Haen en fal niet craeyen/ tot
dat ghy my driemael verfaect fult hebben.

Dat xiiij. Capittel.

1. Chriftus vertroost de zijne/ 12. ver-
maentfe tot geloove ende bedinge/ 13. be-
wijft hen zijn ampt/ 26. ende laet hen zij-
nen Gheeft/ende zijnen vrede.

1 Vwe a † herte en worde niet veroert/
b ghy ghelooft in Godt/gelooft oock in
my.
2 In mijns Vaders huys zijn vele woo-
ninghen / ware het alfo niet / ick foudet v
doch ghefeyt hebben / ick gae henen v lie-
den plaetfe te bereyden.
3 Ende in dien ick gae v lieden plaetfe
bereyden/ c ick fal wederom keeren / ende
fal v tot my nemen / d op dat ghylieden
oock zijt/waer ick ben.
4 Ende waer ick henen gae / dat weet
ghylieden/ende ghy weet den wech.
5 Thomas feyde tot hem : Heere / wy en
weten niet waer ghy henen gaet ; ende hoe
connen wy den wech weten?
6 Jefus feyde tot hē: e Jck ben de wech/
f de Waerheydt/ ende het g leuen. h Nie-
mant en coēt tot den Vader/dan door my.
7 Waert dat ghylieden my ghekent hadt/
foo foudt ghy oock den Vader ghekent
hebben: ende van nu voort kent ghylieden
hem/ende hebt hem ghefien.
8 Philippus feyde tot hem : Heere/thoont
ons den Vader / ende het is ons genoech.
9 Jefus feyde tot hem : Ben ick fo langhe
tijdt met v lieden / ende en hebdy my niet
ghekent Philippe: Wie my ghefien heeft/
die heeft oock den Vader ghefien: Eñ hoe
fegt ghy / toont ons den Vader?
10 Gheloofdy niet / k dat ick inden Vader
ben / ende dat de Vader in my is ? l De
woorden die ick tot uliedē fpreke/ en fpreke
ick van my feluen niet : m maer de Vader
die in my * woont/ die doet de wercken.
11 Gelooft my: dat ick inden Vader ben/
ende de Vader in my: of anders / ghelooft
my om der wercken wille.
12 n Voorwaer voorwaer ick fegghe v lie-
den / die in my ghelooft/ de wercken die ick
doe/ fal hy oock doen : eñ fal meerder doen
dan defe: want ick gae tot den Vader.
13 o Ende wat ghy in mijnen Naem be-
gheeren fult / dat fal ick doen / op dat de
Vader inden Sone p verclaert worde.
14 Soo ghylieden yet begheert in mijnen
Naem dat fal ick doen.
15 q Jst dat ghylieden my lief hebt / foo
houdt mijne ghebodén.
16 Ende ick fal den Vader bidden/ ende hy
fal v lieden eenen anderen Troofter geuen/
op dat hy in eewicheyt by v lieden blijue.
17 Namelijck/ den Gheeft der waerheydt/
welcken de werelt niet en can ontfanghen:
want fy en fiet hem niet / noch en kent hem
niet : maer ghy lieden kent hem / want hy
woont by v/ ende fal in v lieden wefen.
18 r Jck en fal v lieden geen Weefen laten:
ick fal tot v comen.
19 Noch een weynich/ende de wereldt f en
fal my niet meer fien : maer ghylieden fult
my fien: want ick leue/eñ ghy fult leuen.
20 In dien daghe fult ghylieden bekennen/
dat ick inden Vader ben / ende ghy in my/
ende ick in v.
21 Wie mijne ghebóden heeft / ende de fel-
ue houdt / die ift / die my lief heeft: ende die
my lief heeft / t dien fal mijn Vader lief
hebben : ende ick fal hem lief hebben / ende
fal hem my feluen openbaren.
22 Doe feyde hem Judas: (niet die Jfca-
rioth/) Heere/wat is het / dat ghy v feluen
ons openbaren fult / eñ niet der Werelt.
23 Jefus antwoordde/ ende feyde tot hem:
Soo yemandt my lief heeft / die fal mijn
woordt houden : ende mijn Vader fal hem
lief hebben/ ende wy fullen tot hem comen/
ende wooninghe by hem maken.
24 Wie my niet lief en heeft / die en houdt
mijn woordt niet : u ende het woordt dat
ghy hoort/ en is mijne niet / maer des Va-
ders die my ghefonden heeft.
25 Dit hebbe ick ghefeydt/ by v blijuende.
26 x Maer de Vertroofter de heylighe
Gheeft/den welcken de Vader fenden fal in
mijnen Naem/ y die fal v lieden alle din-
gen leeren/ende indachtich maken/ al wat
ick v ghefeyt hebbe.
27 Vrede laet ick v / z mijnen vrede gheue
ick v/ niet gelijckerwijs de Werelt gheeft/
gheue ick en v : uwe herte worde niet be-
roert noch vertfaecht.
28 a Ghylieden hebt ghehoort/ dat ick v ghe-
feyt hebbe: Jck gae henen/ ende fal tot v co-
men. Hadt ghy lieden my lief/fo fout ghy
v doch verblijden / om dat ick ghefeyt heb-
be : Jck gae tot den Vader ; want mijn
Vader is meerder dan ick.
29 b Ende nu hebbe ickt v lieden ghefeyt/
eer het ghefchiet/ op dat ghy ghelooft/ als
het ghefchiet is.
30 Jck en fal niet veel meer met v lieden
fpreken : c de Ouerfte defer Wereldt coemt/
ende d † en heeft in my niet.
31 Maer op dat de Werelt bekenne / dat
ick den Vader lief hebbe: ende dat ick alfoo
doe ghelijck my de Vader beuolen heeft:
Staet op/laet ons van hier gaen.

Dat xv. Capittel.

1. Van de gemeynfchap ende fonder-
linge liefde Chrifti eñ zijner ledematē/ 18.
van hare ghemeyne verdruckinghen/ 26.
van het ghemeyn ampt des heylighen
Gheefts/ ende der Apoftelen.

Jck

Margin notes (left): t Joā.12.6. u † Anders/ het was nacht als hy wtginck Jefus fey-de/etc. x Ofte/ ver-eerlicht. y Joā.12.23. ende 17.3. 3 Joan.7.34 ende 8.21. a Leui.19.18 Mat. 22.38 Joan.15.12. Ephe.5.2. 1.Thef.4.9. 1.Pet.4.8. 1.Joan.3.23 ende 4.21. b 1.Joā.2.5 c Joā.21.18. 2.Pet.1.14. d Matthe. 26.35. Mar.14.29 Luc.22.33. e mat.26.34 Mar.14.30 Luc.22.34. a † Anders eñ hy feyde tot zijn Dif cipulē: uwe herte/etc. b Oft/ ghe-looft in God/ eñ ge-looft in my/ of/ gelooft ghy in God fo gelooft oock in my. c Oft/ fo fal ick. d Joā.12.26 ende 17.24. e Hebre.9.8. f Efa.53.9. 1.Petr.2.22. g Joan.1.4 ende 11.25. h Joā.10.9. Chriftus eñ de Vader zijn een. i Joā.10.30 k Joā.16.32 l Joan.7.16 ende 8.28. ende 12.49. ende 14.24. ende 16.15. m Joā 5.17. * Gr.blijft/ n mat.21.21 Luc.17.6.

Margin notes (right): o Jer.29.12 Mat.7.7. Mar.11.24 Luc.11.9. Joan.15.7. ende 16.24. Jaco.1.5. 1.Joā.3.22. p Oft/ ver-eerlicht. q Joan.14. 21.23. ende 15.10. 1.Joan.5.3. r Spr.2.11. De heylige Geeft is een Troofter. s mat.28.20 f Griecx/ fiet my/ Chriftum lief hebben. t Gr. die fal van mijnen Vader ghe-lieft worden. u Joā.7.16. ende 8.28. ende 12.49. ende 14.10. ende 16.15. x Joā.15.26. ende 16.7. Act.2.4. Luce 24.49 y Joā.16.13. z Phil.4.7. a Joan.14.3 b Joā.13.19. ende 16.4. De Prince der Werelt. c Joā.12.31. d † Anders/ fal niet in my vinden.

1 Ick ben een ware Wijnstock / ende mijn
Vader is de Landtman.
2 a Alle Wijnrancke die in my gheen
vrucht en draecht / neemt hy wech : ende
alle die vrucht draecht / reynicht hy / op
dat sy meer vrucht draghe.
3 b Ghylieden zijt nu reyn / om des woorts
wille / dat ick tot v ghesproken hebbe.
4 Blijft in my / ende ick in v lieden. Ghelijc-
kerwijs de Wijnrancke gheen vrucht dra-
ghen en can van haerselven / ten sy dat sy
aen den Wijnstock blijft / alsoo ghy oock
niet / ten sy dat ghy in my blijft.
5 Ick ben de Wijnstock / ghy zijt de Wijn-
rancken / die in my blijft / ende ick in hem /
die draecht veel vrucht : want c sonder my
en cont ghy niet doen.
6 d Soo yemant in my niet en blijft / die
is wtghewoorpen / als een rancke buyten
den Wijngaert ende is verdorret: ende men
vergadert die rancken ende men worptse
int vyer / ende sy branden.
7 Soo ghy lieden in my blijft / ende mijne
woorden in v blijven / e wat ghy wilt sult
ghy begeeren / ende het sal v gheschieden.
8 Hier in wort mijn Vader f vereerlickt /
dat ghy vele vruchten draecht / ende mij-
ne Discipulen wort.
9 Ghelijck de Vader my lief gehat heeft /
alsoo hebbe ick v oock lief ghehadt: blijft in
mijne liefde.
10 g So ghy lieden mijne geboden hout / so
sult ghy in mijne liefde blijven : ghelijck ick
oock mijns Vaders gheboden ghehouden
hebbe / ende blijve in zijne liefde.
11 Dit hebbe ick tot v lieden ghesepdt / op
dat mijne blijschap in v blijve / ende uwe
blijschap vervult worde.
12 h Dit is mijn gebodt / dat ghy malcande-
ren lief hebt / ghelijck ick v lief gehat hebbe.
13 i Niemant heeft meerder liefde dan dese /
dat yemandt zijn leven sette voor zijne
vrienden.
14 k Ghy lieden zijt mijne vrienden / so ghy
doet wat ick v ghebiede.
15 Ick en noeme v lieden niet meer Dienst-
knechten / want een Dienstknecht en weet
niet wat zijn Heere doet : maer ick hebbe
v vrienden ghenoemt / l want al wat ick
van mijnen Vader ghehoort hebbe / hebbe
ick v condt ghedaen.
16 Ghylieden en hebt my niet wtvercoren /
maer m ick hebbe v wtvercoren / ende ick
hebbe v ghestelt / n dat ghy henen gaet /
ende vrucht draecht / ende dat uwe vrucht
blijve: op dat / soo wat ghy vanden Vader
begeert in mijnen Name / hy v dat geve.
17 Dit bevele ick v / dat ghy malcanderen
lief hebt.
18 o Soo v lieden de Werelt haet / p soo
weet dat sy my eer dan v ghehaet heeft.
19 q Hadt ghylieden vander Wereldt ghe-
weest / de Wereldt soude het hare lief heb-
ben : nu / om dat ghy vander Wereldt niet
en zijt / maer ick hebbe v vander Wereldt
wtvercoren / daerom haet v de Wereldt.
20 Gedenct des woorts dat ick geselt hebbe:
r de Dienstknecht en is niet meerder dan
zijn heere: ist dat sy my vervolcht hebbē / so
sullen sy v oock vervolghen : hebben sy mijn
woort ghehouden / so sullen sy oock het uwe
houden.
21 s Maer alle dit sullen sy v lieden doen /
om mijns Naems wille / want sy en kennen
hem niet die my ghesonden heeft.
22 t Ware ick niet ghecomen / ende en had-
de ick met hen niet ghesproken / so en had-
den sy gheen sonde : maer nu en hebben sy
gheen decksel voor hare sonde.

Wijnstock. Landtman. Wijnracke. a Mat. 15.13. b Joan. 13.10. c Oft / ghescheydē van my / oft buyten. d Ezec. 15.2. Bidden inden Naem Christi. e Jer. 29.12. Math. 7.7. ende 21.22. Mar. 11.24. Luce 11.9. Joan. 14.13. ende 16.24. Jacob 1.5. 1. Joan. 3.22 ende 5.14. f Oft / verclaert. g Joan. 14.15. 21.23. 1. Joan. 5.3. Liefde. h Levi. 19.18. Mat. 22.38. Joan. 13.34. Ephes. 5.2. 1. Thes. 4.9. 1. Petr. 4.8. 1. Joan. 3.23 ende 4.21. i Ephes. 5.2. 1. Joan. 3.16. k Mat. 12.50. 2. Cor. 5.16. Galat. 5.6. ende 6.15. Colos. 3.11. l Joan. 8.26. m Ephe. 1.4. n Mat. 28.19. Mar. 16.15. Coloss. 1.6. Vervolginge om Christi wille. o 1. Joan. 3.13. p Est / ghy weet. q Joan. 17.14. Gala. 1.10. r Mat. 10.24. Luc. 6.40. Joan. 13.16. s Joan. 16.3. t Rom. 4.15. ende 5.20.

23 Die my haet / die haet oock mijnen Vader.
24 u Hadde ick niet de wercken ghedaen
onder hen / die niemandt anders ghedaen
en heeft / so en hadden sy gheen sonde: maer
nu hebben sy se ghesien / ende hebben my
ende oock mijnen Vader gehaet.
25 Maer dit is op dat het Woordt ver-
vult worde / dat in hare Wet ghescreven
is : x Sy hebbē my sonder oorsake ghehaet
26 y Maer als de Trooster sal ghecomen
zijn / z dien ick v vanden Vader senden sal /
de Gheest der waerheydt / die vandē Vader
wt gaet / die sal getuygen van my.
27 a Ende ghy lieden ghetuycht oock / want
ghy zijt vandē beginne met my geweest.

u Joan. 10.37. x Psal. 35.19. y Joan. 14.26. ende 16.7. Act. 5.32. z Luc. 24.49. a Acto. 1.8.

Dat xvi. Capittel.

2. Christus vermaent van dē toecomē-
den cruyce / 7. vanden heyligen Gheest /
20. eñ droefheyt / 22. ende vertroostse
door de vrucht syner wedercomste / 23.
van hare bedinghe / 33. eñ van syne over-
winninghe.

1 Dit hebbe ick tot v lieden ghesproken /
op dat ghy niet geergert en wordt.
2 a Sy sullen v b wt de vergaderinghe
worpen : Ja de tijt comt / dat / soo wie v
doodē sal / sal c meynen Gode dienst d te doē.
3 e Ende dit sullen sy v lieden doen / om
dat sy noch den Vader / noch my niet ghe-
kent en hebben.
4 f Maer dit hebbe ick tot v lieden ghe-
sproken / op dat ghy / wanneer de tijt sal
gecomen zijn / dies mucht ghedencken / dat
icht v lieden gesept hebbe: ende dit en heb-
de ick vanden beginne niet ghesept / want
ick by v was.
5 Maer nu gae ick henen tot den ghenen
die my ghesonden heeft : eñ niemant van v
en vraecht my / g waer ick henen gae.
6 Maer om dat ick v liedē dit ghesept heb-
be / so heeft droefheyt uwe herte vervult.
7 Maer ick segghe v lieden de waerheydt /
het is v goet dat ick henen gae : want soo
ick niet henen gae / so en sal de Trooster tot
v niet comen : h ende so ick henē gae / so sal
ick hem tot v lieden senden.
8 Ende als die sal ghecomen zijn / sal hy de
werelt i straffen van Sonde ende van ghe-
rechticheyt / ende van Oordeel.
9 Van Sonde: Om dat sy in my niet k † en
ghelooven.
10 Van ghercchticheyt: Om dat ick tot den
Vader gae / ende ghy lieden en sult my niet
meer sien.
11 l Van oordeel / Om dat de Overste deser
Werelt veroordeelt is.
12 Ick hebbe v lieden noch vele te segghen /
maer ghy en condt het nu niet dragen.
13 Maer als die sal gecomen zijn / de Gheest
der waerheydt / m hy sal v lieden in alle
waerheydt leyden. n Want hy en sal van
hemselven niet spreken : maer wat hy sal
ghehoort hebben / dat sal hy spreken ; ende
de toecomende dinghen sal hy v lieden ver-
condighen.
14 Die sal my o verclaren / want hy sal
vanden mynen nemen / ende v lieden ver-
condighen.
15 p Al wat de Vader heeft / dat is mijne:
daerom segghe ick / dat hy vanden mynen
sal nemen eñ v lieden vercondigen.
16 q Een weynich tydts sult ghy lieden my
niet sien: ende weder / een weynich tyts sult
ghy my sien: want ick gae tot den Vader.
17 Doe seyden sommighe van syne Disci-
pulen tot malcanderen : Wat is dit / dat hy
ons seyt : Een weynich tydts en sult ghy
my niet sien : eñ weder / een weynich tydts

Vervolginghe. a Jo. 9.22. 35. ende 12.42. b Of / in den Ban doen. c Of / schijnē. d Gr. toe te dragen / te offeren. e Joan. 15.21. 1. Corin. 2.8. f Joan. 13.19. ende 14.29. g Ghiet / waer gady. Heylige Gheest is de Trooster. h Luc. 24.49. Joan. 14.22. ende 15.26. i Of / Overwinnen. k † Anders / geloooft hebben. l Joan. 12.31. Colo. 2.15. Heylighe Gheest Leeraer. m Jo. 14.26. n Joan. 12.49. o Oft / verheerlicken. p Joan. 17.10. q Joan. 7.33.

sult ghi lieden my sien/ Ende: Want ick gae
tot den Vade .
18 Sy seyden dan: Wat is dat / dat hy seyt:
Een weynich tydts? Wy en weten niet wat
hy seyt.
19 Doe bekende Jesus dat sy hem wilden
vraghen ende seyde tot hen: Vraecht ghy
lieden daer van onder malcanderen / dat
ick ghesevt hebbe: Een weynich tydts en
sult ghy my niet sien/ ende weder/ een wey-
nich tydts sult ghy my sien.
Droefheydt 20 Voorwaer voorwaer segghe ick v lieden:
in het pre- Ghy sult weenen ende huylen/ ende de We-
diken des relt sal haer verblyden: Ghy sult droevich
Euangeliy. wesen / maer v droefheydt sal in blyschap
verandert worden.
r Esa.26.17. 21 r Een vrouwe als sy baert / heeft droef-
fenisse / want haer vre ghecomen is: ende
wanneer sy het kindeken ghebaert heeft/
dan en ghedenckt sy der bangicheydt niet
meer/ om der blyschap wille/ dat daer een
mensche ter werelt geboren is.
22 Ende ghy lieden dan/ hebt nu oock droef-
s Joa.20.20 fenisse / maer ick sal v weder sien/ s en uwe
herte sal hem verblyden/ en niemant en sal
Bidden in uwe blyschap van v wechnemen.
den Naem 23 Ende in dien daghe en sult ghy lieden my
Christi. niet vragen. t Voorwaer voorwaer segghe
t Jere.29.12 ick v: Wat ghy lieden den Vader sult bid-
Mat.7.7 den in mijnen Name dat sal hy v geven.
ende 21.22 24 Tot noch toe en hebt ghy lieden niet
Mar.11.24 ghebeden in mijnen Name: Bidt/ ende ghy
Luce 11.9. sult ontfanghen/ op dat uwe blyschap vol-
Joan.14.13. comen zy.
ende 15.7. 25 Dit hebbe ick door ghelijckenissen tot
Jacobi 1.5 v lieden ghesproken/ de vre coemt / dat ick
1.Joan.3.22 niet meer door ghelijckenissen tot v spreke
ende 5.14 sal/ maer sal v lieden u vry wt van mijnen
u Of onbe- Vader vercondigen.
decktelick 26 In dien daghe sult ghy lieden in mijnen
Name bidden: ende ick en segge v niet dat
ick den Vader voor v bidden sal:
27 Want de Vader selve heeft v lieden lief/
x Joan.17.8 om dat ghy my lief ghehadt hebt/ x ende
hebt ghelooft dat ick vanden Vader wt
ghegaen ben.
y Joan.13.3 28 y Ick ben vanden Vader wtghegaen /
ende ben in de werelt ghecomen: wederom
z Oft/onbe- verlate ick de werelt/ en gae tot den vader.
decktelick. 29 Syne Discipulen seyden tot hem: Siet/
a Joa.21.17 nu spreect ghy z vry wt/ ende en segt gheen
b Of/ghy gelijckenisse.
gelooft nu. 30 Nu weten wy a dat ghy alle dingẽ weet/
c Mat.26.31. ende en behoeft niet dat v yemant vraghe:
Mar.14.27 hier om ghelooven wy/ dat ghy van den Va-
Zach.13.7 der wtgegaen zijt.
d Of/tot de 31 Jesus antwoordde hen: b Ghelooft ghy
syne. lieden nu? c Siet/ de vre coemt/ en is nu ge-
e Joan.8.29 comen/ dat ghy sult verstroyt worden / een
ende 14.10. yegelick d int syne/ en my alleene verlaten:
f Esa.9.6 32 e Ende nochtans en ben ick niet alleen/
Roma.5.1. want de Vader is met my.
Ephe.2.13 33 Dit hebbe ick v lieden ghesevt/ f op dat
Colo.1.20. ghy vrede in my hebbet: In de Wereldt
Christi hebt ghy verdruckinghe/ maer hebt goeden
ghebedt. moet: ick hebbe de werelt overwonnen.

a Joa.12.23 Dat xvij. Capittel.

ende 13.32. 1. Het gebedt Christi tot synen Vader/
b Of/ vereer- so wel voor hem/ als voor syne Apostelen
licke. ende alle gheloovighe.

c Mat.11.27 1 DIt sprack Jesus/ ende hief syne oogen
ende 28.18. op nae den hemel/ ende seyde: Vader/
Luce 10.22 a de vre is ghecomen/ b verclaert uwen
Joan.3.35. Sone/ op dat oock v Sone v verclare.
1.Cor.15.25. 2 c Ghelijck ghy hem macht ghegeven hebt
Phil.2.10 over alle vleesch / op dat hy allen den ghe-
Heb.2.8. nen die ghy hem ghegheven hebt / het
Psalm.8.7 eeuwighe leven ghebe.

3 d Ende dit is het eewighe leven / dat sy v d Esa.53.11.
kennen alleen den eenighen warachtighen Jere.9.23.
Godt/ ende Jesum Christum/ welcken ghy e Joa.10.30
gesonden hebt. f Oft/ ver-
4 e Ick hebbe v f verclaert op der aerden: eerlickt.
ick hebbe volevnt het werck dat ghy my g Joan.10.
ghegeven hebt te doen. 30.
5 g Ende nu h verclaert my ghy Vader by ende 14.9
v selven met de claerheyt die ick hadde by h Of/ ver-
v/ eer de Werelt was. eerlickt.
6 Ick hebbe uwen Naem den menschen
gheopenbaert/ die ghy my vander wereldt
ghegheven hebt: sy waren uwe/ ende ghy
hebtse my ghegeven/ ende sy hebbẽ v woort
ghehouden.
7 Nu hebben sy bekent/ dat al wat ghy my
ghegeven hebt van v is.
8 Want de woorden die ghy my ghegeven
hebt/ hebbe ick hen ghegheven: en zy heb-
bense ontfangen/ i ende hebben warachte- i Joa.16.27
lick bekendt dat ick van v wtghegaen ben/
ende hebben ghelooft dat ghi my gesonden
hebt.
9 Ick bidde voor hen: ick en bidde niet Christus
voor de werelt/ maer voor de ghene die ghy bidt voor
my gegeven hebt/ want zy zijn uwe. de Apostelẽ
10 k Ende al wat mijn is / dat is uwe / en k Joa.16.15
wat uwe is / dat is mijne / ende ick ben in l Of/ ver-
hen l verclaert. eerlickt.
11 Ende ick en ben niet meer in de wereldt:
maer dese zijn in de wereldt / ende ick come
tot v. Heylighe Vader/ bewaertse in uwen
Name die ghi my ghegheven hebt/ m op dat
zy een zijn ghelijck als wy. m Joa.6.39
12 m Als ick met hen in de wereldt was/ ende 10.28
doe bewaerde ickse in uwen Name: n die ende 18.9
ghi my ghegheven hebt/ hebbe ick bewaert/ n Esa.8.18
ende niemant van hen en is verloren / Hebr.2.13.
van de Sone der verderfenisse / o op dat o Psa.109.8
de Schrift vervult worde.
13 Maer nu come ick tot v / ende spreke dit
in de wereldt / op dat sy mijne volcomen
blyschap in hen selven hebben
14 Ick hebbe hen u woordt gegeven/ p ende De apostelẽ
de werelt heeftse ghehaet: want sy vander gehaet inde
wereldt niet en zijn/ ghelijck ick van de we- werelt.
relt niet en ben. p Joa.15.19.
15 Ick en bidde niet dat ghy hen wt de we-
relt neemt/ maer dat ghi hen bewaert van-
den boosen.
16 Sy en zijn vander werelt niet/ gelijck ick
vande werelt niet en ben.
17 Heylichtse in uwe waerheydt: q v woort q Joa.8.40
is de waerheydt.
18 r Ghelijck ghy my ghesonden hebt in de r Joa.20.21
wereldt/ alsoo hebbe ick hen oock in de we-
reldt ghesonden.
19 s Ende ick heylighe my selven voor hen/ s 1.Cor.1.30
op dat sy oock gheheylicht worden inder 1.Thess.4.7
waerheydt. Christi ghe-
20 Ende ick en bidde niet alleen voor hen/ bedt voor
maer oock voor de ghene / die door haer ons.
woordt in my ghelooven sullen:
21 Op dat sy alle een zijn/ ghelijck ghy Va-
der in my / ende ick in v/ t op dat zy oock t Galat.3.28
in ons een zijn / op dat de wereldt ghelove
dat ghi my ghesonden hebt.
22 Ende ick hebbe hen ghegheven de claer-
heyt die ghy my ghegeven hebt/ op dat zy
een zijn ghelijck wy een zijn.
23 Ick in hen ende ghi in my/ op dat zy vol-
maeckt zijn in een: ende op dat de wereldt
bekenne dat ghi my ghesonden hebt / ende
hebtse lief gehadt / gelijck ghy my lief ghe-
hadt hebt.
24 Vader / u ick wil dat waer ick ben/ oock u Joa.12.26
die by my zijn die ghy my ghegheven hebt/ ende 14.3.
op dat zy mijne claerheyt aenschouwen/ die

ghy

ghy my ghegeven hebt: want ghy hebt my
lief ghehat/eer des werelts grõt geleyt was.

x Joã.15.21. ende 16. 3.
25 Rechtveerdighe Vader / x de Werelt en
heeft v niet bekent maer ick hebbe v bekẽt/
y Joã. 16.27. ende 17.8.
y ende dese hebben bekent dat ghy my ghe-
sonden hebt.
26 Ende ick hebbe hen uwen Name bekent
gemaeckt/ende sallen bekent maken/ so dat
de liefde daer ghi my mede lief gehadt hebt/
in hen zy/ ende ick in hen.

Dat xviij. Capittel.

1. Jesus ghevanghen zijnde door de ver-
raderye Jude, keert syne viianden te rugge/
11. straft Petrum / ende wordt gheleydt
van Annas tot Caipham / 17. waer hy
van Petro verloochent werdt / 22. ende
gheslaghen van eenen Dienaer/ 36. bewijst
voor Pilatum welck syn Conincktijcke en-
de ampt is.

Christus in den Hof.
a mat.26. 36 Mar. 14. 32 Luce 22. 39.
1 Als a Jesus dit ghesepdt hadde / ghinck
hy wt met syne Discipulen over de Ce-
derbeke / daer een Hof was/ daer hy in
ginck/ ende syne Discipulen.
2 Ende Judas die hem verriet / wiste oock
de plaetse, want Jesus daer in dickwils ver
gaderde met syne Discipulen.

Judas verraedt Christum.
b mat.26.47 Mar.14.43 Luce 22.47.
3 b Als Judas nu ghenomen hadde de
Bende/knechten ende dienarẽ vã de Over-
priesteren ende Phariseen / quam hy der-
waerts met fackelen/lanternẽ/ẽ wapenen.
4 Jesus dan wetende al het ghene dat hem
toecomen soude, ghinck wt, ende seyde tot
hen. Wien soeckt ghy?
5 Sy antwoordden hem : Jesum van Na-
zareth. Jesus seyde tot hen: Ick bent. Ende
Judas die hem verriet/ stont ooc met hem.
6 Als hi hen dan seyde : ick bent/ ghinghen
sy te rugghe/ ẽ vielen ter aerden.
7 Doe vraechde hy hen wederom : Wien
soect ghi? Sy seyden: Jesum van Nazareth
8 Jesus antwoorde : Ick hebbe v ghesept
dat ickt ben: Soeckt ghy dan my / soo laet
dese henen gaen.

* Joã.6.39. ende 10.26. ende 17.12
9 Op dat het woordt vervult worde dat hy
seyde: Wt den ghenen* die ghy my ghegghe-
ven hebt/ en hebbe ick niet eenen verloren.

Petrus houwet Malcho syn oor af.
10 So hadde dã Simon Petrus eẽ Sweert/
ende tooch dat wt / ende sloech des Over-
priesters Dienstknecht / ende hieu hem de
rechte Oore af. Eñ des dienstknechts naem
was Malchus.

Christus wort geleit tot Annam eñ Caipha.
11 Doo seyde Jesus tot Petrum: Steeckt
v Sweert in de scheede: Sal ick den drinck-
beker niet drincken / dien my myn Vader
ghegeven heeft?

c mat.26.56 Mar.14. 53 Luce 22.54
12 De Bende dan/ende de Hooftman over
Duysent, ende de Dienaers der Joden/na-
men Jesum ende bonden hem:

d Luce 3.2. et Anders/ eñ dese sant hem gebonden tot Caypham den Overpriester.
13 e Ende leyden hem eerst tot d Annam:
(want hy was Caiphas wijfs Vader / die
des selven iaers Overpriester was. et.

f Joã 11.50
14 f Ende het was Caiphas/die den Joden
riedt/dat het nut was dat een mensche voor
het volck storve.

Petrus eñ Joannes volgẽ Christum tot Caypham.
g mat.26.58 Mar.14.54 Luce 22.54.
15 g Ende Simon Petrus volchde Jesum/
eñ een ander Discipel/ welcke Discipel den
Overpriester bekendt was / en ghinck met
Jesu in des Overpriesters Pallays.
16 Ende Petrus stont buyten aen der deure.
Doo is de ander Discipel wt ghegaen / die
dẽ Overpriester bekent was/ende sprac met
der Deurwaerster/ ende bracht Petrum in.
17 Doe seyde de Dienstmaecht / naemelick
dese Deurwaerster tot Petrum : Zyt ghy
niet oock van desen menschen Discipulen?
Hi seyde: Ick ben niet.
18 Ende de Dienstknechten ende Dienaers
stonden ende hadden een Koolvyer gemaect
maeckt/wãt het was coudt / ende sy warm-
den hen : ende Petrus stondt met hen/ ende
warmde hem.

Caiphas vraget Christum.
19 De Overpriester dan / vraechde Jesum
van syne Discipulen/ende van syner leere.
20 Jesus antwoordde hem: h Ick hebbe h Joã.7.26.
i vry wt ghesproken tot der Werelt / ick i Oft/openbaerlick.
hebbe alle tyt gheleert in de k Synagoghe/ k dat is/ Vergaderinge of schole der Joden.
ende in de Tempel daer de Joden alle tyt
vergaderden, ende en hebbe niet int verbor-
ghen ghesproken.
21 Wat vraechdy my? vraecht de ghene die
het ghehoort hebben/ wat ick hen ghesepdt
hebbe siet dese wetẽ wat ic ghesepdt hebbe.
22 Ende als hy dit ghesept hadde / een van
de Dienaeren die daer by stont/ l gaf hem l Jere 20. 2 Acto.23.2
eenen kinnebacksla h / segghende: Ant-
woort ghy also den Overpriester?

Christus geslagen antwoordt.
23 Jesus antwoorde hem : Hebbe ick qua-
lick ghesproken soo betuycht van den qua-
de : ende hebbe ick wel ghesproken/ waer-
omme slaet ghy my?

m mat.26.57 Mar.14. 53 Luce 22. 54
24 m En n Annas hadde hem ghebonden ghe-
sonden tot Caipham den Overpriester. n Anders/ so hadde hẽ dan Annas

* mat.26.69 Mar.14.66 Luce22.55.
25 * Eñ Simon Petrus stondt ende warm-
de hem: soo seyden sy tot hem : Zyt ghy niet
oock van syne Discipulen ? Hy versaeckter
ende seide: Ick en ben niet.
26 Een van des Overpriesters dienstknech-
ten. die maechschap was van den ghenen
dien Petrus de oore afghehouwen hadde/
seyde hem: Hebbe ick v niet ghesien met hem
inden Hof.

Petrus loochent Christum.
27 Soo versaeckter Petrus wederom. o En- o Joã. 13.38
de ter stondt craeyde de Haen.

Christus voor Pilatum.
28 p Doe leydden sy Jesum van Caiphas
in het Richthuys : ende het was vroech/
q ende sy en ginghen niet in het Richthuys.
op dat sy niet onreyn werden/ maer het Pa-
scha eten mochten.

p mat.27.1. Mar.15.1 Luce 22. 66. ende 23. 1
q Act. 10.28 ende 11. 3
29 So ginck dan Pilatus tot hen wt/ ende
seyde: Wat beschuldinghe brengt ghy te-
ghen desen mensche?
30 Sy antwoordden / ende seyden tot hem:
Ware dese gheen Misdader soo en hadden
wy hem v niet overgelevert.
31 Soo seyde Pilatus tot hen : Neemt ghy
hem/ende oordeelt hem na uwe Wet. Soo
seyden de Joden tot hem: Het en is ons niet
gheoorloft yemant te dooden.

r mat. 20.19 Joan. 12.3.
32 r Op dat het woordt Jesu vervult werde
dat hy seyde / beteeckenende wat doot hy
sterven soude.

s Mat.27.11 Mar. 15.2 Luce 23.3.
33 s Doe ghinck Pilatus wederom in het
Richthuys, ende riep Jesum ende seide tot
hem: Zyt ghi de Coninck der Joden?
34 Jesus antwoorde hem: Segt ghy dit van
v selven/of hebbent v andere vã my gesept.
35 Pilatus antwoordde : ben ick een Jode?
V eyghen volck eñ de Overpriesters hebben
v my overgelevert: wat hebt ghy ghedaen?

Het Coninckrycke Christi.
t Joan.6.15
36 Jesus antwoordde : t Myn Coninck-
rycke en is van deser werelt niet. Ware
myn Coninckrycke van deser werelt / soo
souden myne Dienaers voor my strijden. op
dat ick den Joden niet overghelevert en
werde : maer nu en is myn Coninckrycke
niet van hier.
37 Doe seyde hem Pilatus: Zydt ghy dan
een Coninck? Jesus andtwoordde : Ghy
segt het dat ick een Coninck ben : ick ben
hier toe gheboren/ ende ben hier toe in de we-
relt ghecomen / op dat ick der waerheydt
getuyghenisse geve. Wie wt der waerheydt
is, die hoort myn stemme.
38 Pilatus seyde tot hem : Wat is de waer-
heyt? Eñ als hi dat ghesepdt hadde , ginck
hy wederom wt tot den Joden / ende seyde
tot hem.

Christus onschuldich tot hem: u Ic en vinde geen schult in hem.
u mat.27.24 Luce 23. 4 x mat.27.15. Marc.15.6 Luce 23. 17 y Acto. 3.14 z mat.27.16. Mar.15.7. Luce 23.19.

39 x Ende ghi hebt een ghewoonheyt/ dat
ick v op het Pascha eenen los late: Wilt
ghy dan dat ick v lieden den Coninck der
Joden los late?
40 Doe riepen sy alle wederom/ segghende:
y Niet desen/ maer Barrabam. z Eñ Bar-
rabas was een Moordenaer.

Dat xix. Capittel.

1. Pilatus niet connende de dullicheydt der Joden teghen Jesum overwinnen/ cruyst hem met syne beschuldinge tusschen twee Moordenaers/ 23. syn cleederen worden gedeylt / 26. hy beveelt syn moeder Joanni/ 28. hy begeert te drincken/ 30 sterft/ 33. ende wordt doorsteken in de zyde/ 38. afgenomen vanden Cruyce/ ende begraven.

Christus wordt ghegeesselt eñ ghecroont met doornẽ a mat.27.27 Mar.15.6

1 DOe a nam Pilatus Jesum/ ende gees-
selde hem.
2 Ende de Crijchsknechten vlochten
een croone van Doornen/ ende settense op
syn hooft / ende deden hem een Purpuren
cleedt aen.
3 Ende seyden: Weest ghegroet Coninck
der Joden. Eñ gavẽ hem kinnebacslaghen.
4 Doe quam Pilatus wederom wt / ende
seyde tot hen: Siet / ick brenghe hem wt
tot v/ op dat ghi bekennet dat ick in hem
gheen schult en vinde.
5 So ghinck Jesus wt/ eñ droech de door-
nen croone ende het purpuren cleedt. Ende
Pilatus seyde tot hen: Siet de mensche.
6 Als hem dan de Overpriesters ende de
De Joden willẽ Christum ghecruyst hebben. Dienaers saghen/ riepen sy / ende seyden:
Cruyst hem/ cruyst hem. Pilatus seide tot
hen: Neemt ghy hem/ eñ cruyst hem: want
ick en vinde geen schult in hem.
7 De Joden antwoordden hem: b Wy
b Leu.24.16 hebben een Wet/ ende na onse Wet/ moet hy
c Joan.5.18. ende 10.33. sterven/ c want hy heeft hem selven Godts
Sone gemaeckt.
8 Doe nu Pilatus dit Woordt hoorde/
vreesde hy te meer:
9 Ende ginck wederom in het Richthuys/
ende seyde tot Jesum: Van waer zijt ghy?
Eñ Jesus en gaf hem geen antwoorde.
Des Overicheyts macht is van Godt. 10 So seyde Pilatus tot hem: Spreeckt
ghy tot my niet? Weet ghy niet dat ick
macht hebbe v te cruycẽ/ ende hebbe macht
v los te laten?
11 Jesus antwoorde: Ghy en soudet gheen
macht hebbẽ teghen my / waerse v niet van
boven ghegheven: Daerom die my v over-
gelevert heeft die heeft meerder sonde.
12 Van dier tijdt af sochte Pilatus hem los
te laten: maer de Joden riepen eñ seyden:
Laet ghi desen los/ soo en zijt ghy des Key-
d Act.17.7. sers vrient niet: d Want so wie hem selven
Coninc maect/ die wedspreect den Keyser.
13 Als Pilatus dat woordt hoorde/ brach-
te hy Jesum wt / eñ sat op den Richterstoel/
e Dat is/ Pavement. in de plaetse genaemt e Lithostratos/ ende
in het Hebreeusche Gabbatha.
14 Ende het was de dach der Voorberey-
f † Anders/ vierde. dinghe der Pascha/ ontrent der f † Seste
vren/ ende hy seyde tot den Joden: Siet
uwe Coninck.
15 Eñ sy riepen: Neemt wech/ neemt wech/
Cruyst hem. Pilatus seyde tot hem: Sal ick
uwen Coninck cruycen? De Overpriesters
g gen.49.10 antwoordden: g Wy en hebben gheenen
Coninck dan den Keyser.
h mat.27.26 Marc.15.15. Luce.23. 24. 16 h Doe gaf hy hem dan hen over / op dat
hy ghecruyst werde: Ende sy namen Je-
sum/ ende leydden hem wech.
i mat.27.32. Marc.15.21 Luce 23.26. 17 i Eñ hy droech zijn Cruyce/ ende ginck na
de plaetse genaẽt Hooftscheel plaetse/ wel-
ke in het Hebreeusche genaemt is/ Golgatha/
18 Daer cruysten sy hem ende met hem twee
andere/ op elcke zijde eenen / ende Jesum
inden midden.
19 k Ende Pilatus schreef oock een op- Opschrift.
schrift/ ende settede dat op het Cruyce/ ende k mat.27.37. Marc.15.26. Luce 23.38.
daer was gheschreven: JESUS DE
NAZARENER / DE CONINCK
DER JODEN.
20 Dit opschrift lasen vele Joden: want de
plaetse daer Jesus gecruyst werdt / was by
der Stadt: eñ het was geschreven/ int He-
breeusche/ Griecksche/ ende Latijnsche.
21 Soo seyden de Overpriesters der Joden
tot Pilatum: Schrijft niet / De Coninck
der Joden: maer dat hy ghesept heeft: Ick
ben Coninck der Joden.
22 Pilatus antwoordde: Dat ick gheschre-
ven hebbe/ dat hebbe ick gheschreven. De cleederẽ Christi werden gedeylt
23 l De Crijchsknechten dan / als sy Jesum
ghecruyst hadden / namen zijne cleederen/ l mat.27.35. Marc.15.24 Luce 23.34.
eñ maeckten vier deelen/ eenen yegheliicken
crijchsknecht een deel/ ende den rock. Ende
de rock was sonder naet / van boven aen
tesamen ghewracht over al.
24 So seyden sy tot malcanderen: Laet ons
hem niet scheyden: maer laet ons daer
over loten/ wiens hy wesen sal. Op dat de
schrift vervult werde/ die daer seydt: m Sy m Psa.22.19
hebben mijne cleederẽ onder hen ghedeylt
ende op mijne cleedinghe hebben sy het
lot ghewrorpen. Dit deden dan de Crijchs-
knechten.
25 n Ende by den Cruyce Jesu / stonden zij- n mat.27.55 Mar.15.40. Luce 23.49.
ne Moeder / ende zijns Moeders suster
Maria / o † Cleophe wijf ende Maria o † Anders/ Clopa.
Magdalene.
26 Doe nu Jesus zijn Moeder sach / ende
den Discipel by staende / dien hy lief had-
de/ seyde hy tot zijn Moeder: Vrouwe/ siet
uwen sone:
27 Daer na seyde hy tot den Discipel: Siet Christus beveelt zijn Moeder Joanni.
v Moeder. Ende van dier vren aen / nam-
se de Discipel p tot hem. p Of in zijn huys.
28 Hier na als Jesus wiste dat het nu al
volbracht was/ q op dat de Schrift soude
vervult worden/ seyde hy: My dorst.
29 r So stont daer een vat vol Edick / ende q Psa.69.22 r mat.27.48
sy vulden een Spongie met Edick / ende
leydense omme Ysope / ende brachtense
aen zijnen mont.
30 Als Jesus dan den Edick ghenomen Christus sterft.
hadde/ seyde hy: s Het is t volbracht: ende s Joan.17.4
buychde het hooft/ ende gaf den Gheest. t Of/ vervult:
31 De Joden dan u (op dat de lichamen u deut.21.23
niet aen den Cruyce en bleven op den Sab-
bath/ dewijle het de dach der Voorberey-
dinge was / want het was de groote dach
des Sabbaths) baden Pilatum / dat hare
beenderen souden ghebroken / ende wech
ghenomen worden.
32 Doe quamen de Crijchsknechten / ende Der Moordenaers beenderen worden ghebroken.
braken den eersten de beenderen / ende den
anderen die met hem ghecruyst was.
33 Maer als sy tot Jesum quamen / ende
saghen dat hy nu doot was / soo en braken
sy zijne beenderen niet.
34 Maer een van den Crijchsknechten door- De zijde Christi wort doorsteken.
stack zijn zijde met eener Speere / ende ter-
stont quam daer bloet ende water wt.
35 Ende die het ghesien heeft/ die heeft het
betuycht / ende zijn ghetuygenisse is waer-
achtich/ ende hy weet dat hy waer seyt/ op x Exo.12.46 Num.9.12.
dat ghy oock gheloovet.
36 Want dit is gheschiet/ op dat de Schrift y zach.12.10
vervult worde/ namelick/ x Ghy en sult zijn
beenderen niet breken. Joseph vã Arimathia.
37 Eñ wederom seyt een ander schrift: y Sy z Mat.27.57 Mar.15.43 Luc.23.50
sullen sien in wien sy ghesteken hebben.
38 z Daer na / Joseph van Arimathea (een
Disci-

Discipel Jesu / maer bedecht/om de vreese
der Joden /) badt Pilatum dat hy mochte
het lichaem Jesu wech nemē: ende Pilatus
veroorloefdet hem. Doe ginc hy/ ende nam
het lichaem Jesu wech.

Nicodemus.
a Joan.3.1.
ende 7.50

39 a Ende daer quam oock Nicodemus /
die voormaels by nachte tot Jesum comen
was/ brenghende een vermenghinghe van
Myrrhe ende Aloes / ontrent hondert
ponden.

Christus wort begrauen.

40 Sy namen dan het lichaem Jesu/eñ bon-
den met graefdoecken / ende specerie/ghe-
lijck der Joden gewoonte is van begrauen.
41 Ende ter plaetsen daer hy gecruyst was/
was eenen Hof / ende inden Hof een nieu
graf/daer noch niemant in gheleyt was.
42 Daer leyden sy dan Jesum/ om de voor-
bereydinge wille der Joden/ want het graf
was na by.

Dat xx. Capittel.

1. Ghetuyghenisse der opstandinghe
Christi/ 22. de macht der Apostelen/ 26.
de ongeloouicheyt ende belydinge Tho-
me/ 31. waerom dat Euangelium gheschre-
uen is.

a Mat. 28.1.
Marc.16.1.
Luce 24.1.
b Ost/der
weke.

1 E Nde a op den eersten dach b der Sab-
bathen / ghinck Maria Magdalene/
vroech als noch duyster was / nae het
graf: ende sach den steen van den graue
wech ghenomen.
2 Soo liep sy/ende quam tot Simon Pe-
trus/ ende tot den anderen Discipel / c die
Jesus lief hadde/ ende seyde tot hen : Sy
hebben den Heere wt den graue wech ghe-
nomen/ ende wy en weten niet waer sy hem
gheleyt hebben.

c Joa.13.23.
eñ 21.7.20.

d Luce.24.12
Petrus eñ
Joannes
loopen nae
het graf.

3 d Doe ginghen Petrus / ende de ander
Discipel/ende quamen tot den graue.
4 Ende sy liepen beyde te ghelijcke/ maer de
ander Discipel liep voor henen/ sneller dan
Petrus/ende quam eerst tot den graue.
5 Ende doe hy neder buckte / sach hy de
doecken ligghen/ nochtans en ghinck hy
daer niet in.
6 So quam Simon Petrus hem volghen-
de / ende ginck ten graue in/ ende sach de
doecken die daer laghen.
7 Ende den sweetdoeck die op zijn hooft
gheweest hadde / en sach hy niet by de lynen
doecken ligghen/ maer verscheyden in een
plaetse gherolt.

De Apostelen en wetē van der opstandinghe niet.
e Psa.16.10.
Act.2.31.
ende 13.35.
f Luc 24.3.

8 Doe ginck oock de ander Discipel in/die
eerst tot den graue comen was/ ende sacht/
ende gheloofdet.
9 Want sy en wisten noch de Schrift niet/
e dat hy vanden dooden moeste opstaen.
10 Doe ginghen de Discipulen wederom
nae huys.
11 f Ende Maria stont buyten aen het graf
weenende : als sy nu weende / buyckte sy
haer in het graf.
12 Ende sach twee Enghelen in witte clee-
deren sitten/ eenen ten hoofde/ ende eenen
ten voeten / daer het lichaem Jesu ghele-
ghen hadde.
Ende die seyden tot haer : Vrouwe/wat
weent ghy ? Sy seyde tot hen : Om dat sy
mijnen Heere wech genomē hebben / eñ ick
en weet niet waer sy hem gheleydt hebben.
14 Ende als sy dit seyde/ keerde sy haer om-
me ende sach Jesum staen : ende sy en wiste
niet dat het Jesus was.
15 Jesus seyde tot haer: Vrouwe/wat weent
ghy? Wien soeckt ghy? Sy meynde dat het
de Houenier was/ende seyde tot hem : Hee-
re. hebt ghy hem wech ghedraghen/ so segt
my waer ghy hem gheleyt hebt/ende ick sal
hem halen.

16 Jesus seyde tot haer: Maria. Sy keerde
haer omme/ eñ seyde tot hem : Rabboni dat
is te segghen. Meester.
17 Jesus seyde tot haer : En raeckt my niet/
want ick en ben noch niet opghevaren tot
mijnen Vader: maer gaet henen tot g mijne
broederen/ende segt hen : h Ic vare op tot
mijnen Vader/ ende uwen Vader/ ende my-
nen God/ende uwen Godt.

Jesus spreeckt Magdalenam aen.
g Act. 1. 14.
h Joa.16.28
i mat.28.8.
Marc.16.8.
Luce 24.8.

18 i Maria Magdalene ginck / ende boot-
schapte den Discipulen / dat sy den Heere
ghesien hadde/ ende dat hy haer dit geseyt
hadde.
19 k Als het dan auont was/ te dien seluen
daghe/ den eersten der l Sabbathen / ende
de deuren ghesloten waren/ daer de Discipu
len vergadert waren/ wt vreese der Joden/
quam Jesus/ ende stondt int midden/ ende
seyde tot hen: Vrede sy v lieden.

Hy wort gesien van de Apostelen.
k mar.16.14
Luce 24.35.
1. Cor. 15.5.
l dat is/ der
weke.

20 Ende als hy dit ghesept hadde/toonde hy
hen zijne handen/ ende zijn zijde / m so ver-
blijdden hen de Discipulen dat sy den Hee-
re saghen.

m Joa 16.22

21 Soo seyde hy hen wederom. Vrede sy v
lieden / n ghelijck my de Vader ghesonden
heeft/alsoo sende ick v.
22 Ende als hy dit ghesept hadde/ blies hy
op hen / ende seyde tot hen : Ontfangt den
heylighen Gheest.
23 o Wien ghy lieden de sonden vergheeft/
dien wordense vergheuen: ende wien ghyse
houdt/dien zijnse ghehouden:
24 Ende Thomas een van de twaelue/ ghe-
naemt Dydimus/ en was met hen niet als
Jesus ghecomen was.

n Esa. 61.1.
Luce.4.18.
Joan.17.18.
Den Apostelen wort de heylighe Gheest ghegheuen/ eñ de sleutelen.
Thomas.
o mat.16.19
ende 18.18.

25 So seyden dan de andere Discipulen tot
hem: Wy hebben den Heere ghesien. En-
de hy seyde tot hen: Ten sy dat ick in zijne
handen de plaetse der naghelen sie / eñ my-
nen vinger steke in de plaetse der naghelen/
ende steke mijne handt in zijn syde / soo en
sal ick het niet ghelooven.
26 Ende acht dagen daer na / waren zijne
Discipulen wederom binnen / eñ Thomas
met hen : ende Jesus quam/als de deuren
ghesloten waren / ende stont int midden/
ende seyde: Vrede sy v lieden.
27 Daer na seyde hy tot Thomam : Brengt
uwen vingher hier/ ende siet mijne handen
ende brengt uwe handt/ende p steeckt se in
mijne zijde: ende en weest niet ongeloouich/
maer gheloouich.

Thomas bekijst van Christo.
p Joan.1.1.

28 Ende Thomas antwoordde / ende seyde
tot hem: Myn Heere ende myn Godt.
29 Jesus seyde tot hem : Want ghy my ghe-
sien hebt Thoma/ so hebt ghy my ghelooft.
q r Salich zijn die/ die niet ghesien en heb-
ben/ende ghelooft hebben.
30 s Jesus dede ooch veel ander teeckenen
voor zyne Discipulen / die in desen Boeck
niet gheschreuen en zijn.
31 Maer dese zijn gheschreuen/ op dat ghy
ghelooue / dat Jesus is t Christus de So-
ne Godts: ende op dat ghy lieden ghelooo-
uende / het eewighe leuen hebbet in zijnen
Name.

q 1. Pet.1.8.
r Ost/ ghe-
luckich.
s Joa.21.25.
Jesus is Christus.
t Dat is/ de Ghesalfde.

Dat xxj. Capittel.

1. Hy openbaert wederom zijn opstan-
dinghe/ 15. ende beveelt Petro zyn Scha-
pen/ 18. voorseyt hem zijnen doodt / ende
roept hem/ 24. het groot ghetal der Mi-
raculen Christi.

1 D Aer nae openbaerde Jesus hem we-
derom den Discipulen / aen de Zee
Tiberiadis : Ende hy openbaerde
hem aldus:
2 Daer waren te samen Simon Petrus/
ende Thomas genaemt Dydimus / ende
a Nathanael van Cana Galilee/ ende b de

Christus openbaert hem Petro eñ den anderen Visschers.
a Joan.1.45
b mat.4.21.
Mar.1.19.

sonen Zebedei/ ende twee andere van zijne
Discipulen.
3 Ende Simon Petrus seyde tot hen: Ick
gae Visschen. Sy seyden tot hem: Wy gaen
oock met v. Sy ghinghen wt/ende traden
terstondt in het scheepken / ende in dien
nacht en vinghen sy niet.
4 Ende doen nu de morghen ghecomen
was / stondt Jesus op den Oeuer noch=
tans de Discipulen en wisten niet dat het
Jesus was.
5 Soo seyde Jesus tot hen: Kinderkens/
hebt ghy eenighe toespijse? Sy antwoord=
den hem: Neen.
c Luc.5.4. 6 Ende hy seyde tot hen: c Worpt het Net
ter rechter zijden des scheepkens/ ende ghy
sult vinden. Doe wierpen sijdt / ende en
condent niet meer trecken/ om de menich=
Menichte van visschen. te der visschen.
7 Soo seyde de Discipel / d welcken Jesus
lief hadde / tot Petrum: Het is de Heere.
d Joa.13.23. ende 20.2. Doe nu Simon Petrus hoorde dat het de
Heere was / omgordde hy zijn opperkleet
(want hy was naeckt ende wierp hemsel=
uen inde Zee.
8 Ende de andere Discipulen quamen
met het scheepken (want sy en waren
niet verre vanden lande/maer ontrent twee
hondert ellen) treckende het Net met den
visschen.
9 Ende als sy wt traden op het lant / sagen
sy een koolvyer ligghen/ ende visch daer op
gheleyt/ende broot.
e Luc.24.40 10 e Jesus seyde tot hen: Brengt vanden
visschen die ghy nu ghevanghen hebt.
11 Simon Petrus ginck op / ende track
het Net aen lande vol groote visschen/
hondert ende drij ende vijftich. Ende hoe
wel datter so vele waren/so en scheurde het
Net niet.
12 Jesus seyde tot hen: Comet / eet het
middachmael. Ende niemandt van de
Discipulen en dorste hem vraghen: Wie
zijt ghy? Dewyle sy wisten dat het de Hee=
re was.
13 Soo quam dan Jesus / ende nam het
f † Anders/ ende doe hy danck ghe= seyt hadde/ gaf/ etc. broodt/ ende f † gaf het hen / ende desghe=
lijcx den visch.
14 Dit was nu het derdemael dat Jesus
hem zijnen Discipulen openbaerde/nae dat
hy van den dooden opghestaen was.
15 Als sy dan het middachmael ghedaen
hadden / seyde Jesus tot Simon Petrus:
† Anders/ Joanna. Simon † Jona soon hebt ghy my liever
dan dese? Hy seyde tot hem: Ja Heere/ ghy
weet dat ick v lief hebbe. Hy seyde tot hem:
Weydet myne Lammeren:
16 Hy seyde andermael: Simon Jona
soon hebt ghy my lief? Hy seyde tot hem:
Jae Heere / ghy weet dat ick v lief heb=
g dat is/ zijt een Herder mijner scha pen. be. Hy seyde tot hem: g Hoedt myne Scha=
pen.
17 Hy seyde derdemael tot hem: Simon
Jona sone hebt ghy my lief? Petrus wert
h Joa.16.30. bedroeft dat hy derdemael tot hem seyde:
Hebt ghy my lief? ende seyde tot hem: h Hee
re/ ghy weet alle dinck/ ghy weet dat ick v
lief hebbe. Jesus seyde tot hem: Weydet
Petri doot wort voor= seyt. myne Schapen.
i Joa.13.36. Actu.12.4. 2 Pet.1.14. 18 i Voorwaer voorwaer segghe ick v: Als
ghy jongher waert/ soo gorddede ghy v sel=
uen/ ende wandeldet waer ghy woudet: maer
als ghy sult out wesen / sult ghy uwe han=
den wtstrecken / ende een ander sal v gor=
den / ende leyden waer ghy niet en sult
willen.
k Ofte/ ver= eerlicken. Joannes. 19 Dit seyde hy / beteeckenende met wat
doot hy Godt k verclaren soude. Ende als
hy dit ghesproken hadde / seyde hy tot
hem: Volcht my na.
20 Als Petrus hem omkeerde / sach hy
l den Discipel volghen welcken Jesus lief l Joan.13.23
hadde / welck oock in het Avondtmael op ende 20.2.
zijn borst viel/ende seyde: Heere/ wie ist die ende 21.7.
v verraet?
21 Als Petrus desen sach / seyde hy tot Je=
sum: Heere/ wat sal dese?
22 Jesus seyde tot hem: Oft ick wil dat hy
blijue tot dat ick come/ wat gaet het v aen?
Volcht ghy my nae.
23 Soo ginck dan dit woordt wt onder den
Broederen/ dat die Discipel niet en sterven m Gr. sterft
en soude. Ende Jesus en hadde hem niet n Griecx/
ghesept / n dat hy niet sterven en soude: dat hy niet
maer / oft ick wil dat hy blijue tot dat ick en sterft.
come/ wat gaet het v aen?
24 Dit is de Discipel die van dese dinghen
ghetuyght / ende dit ghescreven heeft en=
de wy weten dat zijn ghetuyghenisse waer=
achtich is.
25 o Ende daer zijn vele andere dinghen die o Joa.20.30
Jesus ghedaen heeft / welcke so men se elck
bysonder beschreue/ ick meyne dat de We=
relt de ghescreven boecken niet vaten en
soude. Amen.

DE HANDELIN-
gen der Apostelen,

beschreuen door Lucam.

Dat Eerste Capittel.

4. De redenen Christi met de Apostelen/ 9. Zijn opvaert/ 12. waer mede de Discipulen hen besich houden/ verwachtende den Heylighen Gheest. 16. Het verkiesen Matthie.

1 Den a eersten Boeck hebben a Oft / wy
wy ghemaeckt/ O Theophile/ hebben int
van alle het ghene dat Jesus eerste ghe=
heeft begonnen / beyde te doen sproken.
ende te leeren.
2 Tot dien daghe/ doe hy opgenomen wert/
na dien hy b bevel ghegheven hadde door b Joa.20.21
den heyligen Gheest / zijnen Apostelen die
hy wtvercoren hadde:
3 c Den welcken hy oock hemseluen / nae c Mar.16.14.
zijn lijden / levende voorgestelt heeft/ door Joan.20.19
vele ontwijfelijcke teeckenen: en wert van ende 21.1.
hen ghesien/ veertich daghen lanck / spre= 1.Cor.15.5.
kende van den Coninckrijcke Godts.
4 d Ende als hyse vergadert hadde / beval d Luc.24.49
hy hen dat sy van Jerusalem niet wijcken e Joa.14.26
en souden / maer verwachteden de beloste ende 15.26.
des Vaders / e welcke ghy lieden seyde hy ende 16.7.
van my ghehoort hebt. f Mat.3.11.
5 f Want Joannes doopte in den water/ Mar.1.8.
g maer ghy lieden sult in den heyligen Geest Luce 3.16.
ghedoopt worden/ niet lange na dese dagen. Joan.1.26.
6 Als sy nu te samen ghecomen waren/ Act.11.16.
vraechden sy hem/ segghende: h Heere sult ende 19.4.
ghy op desen tijdt den volcke Israel het Co g Esa.44.3.
ninckrijcke weder oprichten? Joel 2.28.
7 Ende hy seyde tot hen: i Het en behoort Actu.2.4.
v lieden niet toe / te weten de tijden oft ende 11.15.
stonden die de Vader in zijne eygen macht h Mat.24.3.
ghestelt heeft? i Mat.24.36.
8 k Maer ghy lieden sult ontfanghen de k Actu.2.4.
cracht des heyligen Geests/ die op v comen l Luc.24.49.
sal/ l en sult myn ghetuygen wesen te Jeru= Joan.15.27.
salem: ende in gheheel Judea/ en Samaria Act.2.32.
ende tot het wterste der Aerden. Esai.2.2.

9 m Ende als hy dit gesept hadde/werdt hy
opgenomen daer zyt sagen/ende een Wolc-
ke nam hem wech van haren ooghen.
10 Eñ als sy hare ooghen na den Hemel hiel-
den dewyle hy op voer/ siet/ soo stonden by
hen twee mannen in witte cleederen:
11 De welcke seyden: Ghy mannẽ van Ga-
lilea/ wat staet ghy ende siet op na den He-
mel? Dese Jesus/ die van v lieden wech-
ghenomen is inden Hemel/ n sal alsoo co-
men/ ghelijck ghy hem ten Hemel hebt sien
opvaren.
12 Doe keerden sy wederom nae Jerusa-
lem/van den Berghe ghenaemt den Olyf-
berch / die by Jerusalem is / hebbende/
o een Sabbaths reyse.
13 Ende als sy in ghecomen waren/ginghen
op de Oppersael daer sy hen onthielden/
Petrus ende Jacobus/ ende Joãnes/ ende
Andreas/ Philippus ende Thomas/ Bar-
tholomeus ende Mattheus / Jacobus
Alphei sone ende Simon Zelotes / ende
Judas Jacobi broeder.
14 Alle dese bleuen eendrachtelijck int bid-
den ende smeecken te samen / met de vrou-
wen / ende Maria de moeder Jesu / ende
zijne p broeders.
15 Ende in die daghen stont Petrus op/ mid-
den onder de Discipulen/ ende seyde: (daer
was ontrent een schare van hondert ende
twintich menschen vergadert.)
16 Ghy mannen broeders / Dese Schrift
moeste veruult worden/ q welcke de heyli-
ge Gheest door den mont Dauids voorseyt
hadde van Juda / die de Leydsman was
r der ghenen die Jesum vinghen.
17 s Want hy was mede met ons ghetelt/
ende t hadde een deel deses Diensts ver-
creghen.
18 So heeft dan dese u verworuen den Ac-
ker/ van den loon der onrechtueerdicheydt/
x ende hy is y verworcht / ende midden in
twee ghebersten/ende alle zijn inghewant
is wt ghestort.
19 Ende het is cont ghewordẽ/ allen die te
Jerusalem woonen:alsoo dat sy dien Acker
noemen in haer eyghen tale/ Akeldama/ dat
is/ den Acker des bloets.
20 Want daer is gheschreuen indẽ Boec der
Psalmen: z Zijn woonstede worde woest/
ende daer en sy niemant die daer in woone/
eñ een ander neme zijn a Bedieninghe.
21 b So is het dan noodich vandẽ mannen
die met ons c verkeert hebben alle den tijt/
in welcken Jesus d zijn ampt onder ons
bedient heeft/
22 Vanden Doop Joannis aen / tot den
daghe in welcken hy van ons wech gheno-
men is dat een van desen/ met ons/ zijner
opstandinghe ghetuyghe worde.
23 e Ende sy stelden der twee / namelijck/
Joseph / ghenaemt Barsabam / wiens
toenaem was Justus :ende Matthiam.
24 Ende sy baden/ segghende: f Ghy Heere/
kender aller herten/ verthoont ons / welcken
van desen tween ghy wtuercoren hebt/ dat
hy ontfanghe het deel deser bedieninghe
ende Apostelschaps / daer Judas afghe-
treden is dat hy ghinghe in zijn plaetse.
25 Ende sy gauen het lot / ende het lot viel
op Matthiam : eñ hy werdt met gheme-
ner bewillinghe vercoren tot de Elue.

m mar.16.19 Luce 24.50. Christus vaert ten Hemel.
n Dan.7.10. Mat.24.30 Mar.13.26. Luce 21.27. 1.Thes.1.10. 2.Thes.1.10. Apoca.1.7.
o Dat was 2000.stappẽ twee derde deelen van eñ dujt gaẽs.
p Joã.20.17
q Psa.41.10. Mat.26.23. Joan.13.18.
r mat.26.47 Mar.14.43
s Mat.10.4 Marc.3.17. Luce 6.16.
t Gr.hi had de het lot dies dienst vercreghen.
u Ofte/ beses ten.
x mat.27.5. 2.sam.17.23.
y Gr.met dẽ hoofde neder-waert ge worden.
z Psa.69.26. Psa.109.8.
a Gr. Opsie-nerschap.
b Actu.6.3.
c Gr. gegaẽ hebben.
d Gr. onder ons wt eñ in ghegaen heeft.
e Act.6.6.
f1.Samuel 16.7. 1.Par.28.9. ende 29.17. Psalm 7.10 Jere.11.20. ende 17.10. ende 20.12. Apoc.2.23. Matthias

Dat ij. Capittel.

2. De Apostelen den heylighen Gheest ontfanghen hebbende / verschricken hare toehoorders/ 14. Petrus de Bespotters ghestilt hebbende / bewijst door de sicht-baerlicke ghenade des heyligen Geests/ dat Christus ghecomen is/ 41. Doope groote menichte die bekeert waren/ 42. menigherley ghenade der gheloovighen.

1 Ende als a de b Pinxter dach veruult
werdt / waren sy alle eendrachtichlick
te samen.
2 Ende daer werdt snellick een geluyt van-
den Hemel/ als eens crachtigen ghedreuen
windes / ende veruulde het gheheele huys
daer sy saten.
3 Ende van hen werden ghesien ghedeylde
tonghen / als van vyer/ ende satt op eenen
yeghelicken van hen
4 c Ende sy werden alle veruult met den
Heylighen Gheest / ende begonsten d te spre-
ken met andere tonghen / na dat hen de
Gheest gaf wt te spreken.
5 Ende daer waren te Jerusalem Joden
woonende/ Godvruchtighe Mannen/ wt
allen volcke dat onder den Hemel is.
6 Ende als dese e stemme ghescjiet was/
quam de menichte te samen / ende weet be-
roert / want een yeghelick hoorde se in zijn
eyghen sprake spreken.
7 Ende sy verschrickten alle / ende ver-
wonderden / seggende onder malcanderen:
Siet/ en zijn niet alle dese/ die daer spreken/
van Galilea?
8 Ende hoe hooren wy hen spreken / een
yeghelijck in zijn eyghen sprake / daer wy
in gheboren zijn/
9 Parthers eñ Meders/ eñ Elamitẽ/ ende
Inwoonders van Mesopotamia/ Judea/
ende ooch Capadocia / Pontus eñ Asia.
10 Ende Phrygia/ende Pamphilia / Egyp-
tus/ende der deelen Libie / by Cyrenen: eñ-
de de wtlandische Romeynen.
11 Joden ende f Jodenghenooten/Cretische
ende Arabische : wy hooren se in onse talen
de groote daden Gods spreken.
12 Ende sy verschricten hen alle / eñ wer-
den twijfelmoedich/ segghende tot malcan
deren: Wat wil doch dit zijn?
13 Ende andere spotteden/segghende : Sy
zijn vol g Most:
14 Doe stont Petrus met de Elue/ende ver-
hief zijn stemme/ ende sprack tot hen / seg-
ghende: Ghy Joodtsche mannen/ende alle
die te Jerusalem woont / dit sy uliede be-
kent / ende laet mijne woorden tot uwen
ooren ingaen:
15 Want dese en zijn niet dronken / ghe-
lijck ghy meynt / dewyle het h de derde vre
vanden daghe is.
16 Maer dit is dat ghesepdt is / door den
Propheet Joel.
17 i Ende het sal inde laetste daghen ghe-
schieden/(seyt Godt:) Ick sal wtstorten vã
mijnen Gheest op alle vleesch : ende uwe
sonen / ende uwe k Dochters / sullen pro-
pheteren/ ende uwe Jongelingen sullẽ ghe-
sichten sien/ ende uwe Ouderlinghen sullen
droomen droomen.
18 Ende op mijne Dienstknechten / ende op
mijne Dienstmaechden / sal ick in die da-
ghen van mijnen Gheeste wtstorten/ ende
sy sullen propheteren.
19 Ende ick sal wonderheden geuen bouen
aendẽ hemel/ende teeckenẽ beneden op der
aerden/ bloedt eñ vyer / ende roockdamp.
20 De Sonne sal verkeert worden tot duy-
sternisse / ende de Mane tot bloet : eer dat
dien grooten ende doorluchtigen dach des
Heeren coemt.
21 l Ende het sal ghesehieden/ soo wie den
Naem den Heeren aenroept / die sal m sa-
lich worden.
22 Ghy Israelitische mannen / hoort dese
woorden

a Leui.23.15. Deut.16.9.
b Gr. vyfstichste. De heylige Gheest op de Apostels
c Mat.3.11 Marc.1.8. Luc.3.16. Joan.14.26 ende 15.26. ende 16.13. Actu.11.15. ende 19.6.
d Mar.16.17 Actu.10.46
e Oft/ gheruchte.
f Gr.aencomelinghen.
De Apostelen veruult met den H. Geest werden geacht droncken te zijne.
g Of/ soeten wijn.
h Dat is/ na onsewijse, ontrent negen vren voor middach.
i Joel 2.28. Esa.44.3. Ezec.11.19. ende 36.27. Zach.12.10. Joan.7.38.
k Luc.2.36.
Salicheyt.
l Joel 2.32. Roma.10.13
m Gr. behouden. Christus is ons van Gode gegeuen ter salicheyt.

woorden: Jesum van Nazareth / den
Man van Gode/ bethoont n onder uliedẽ/
door crachten ende wonderheden / ende
teeckenen / die Godt door hem ghedaen
heeft/ midden onder u / ghelijck ghy lieden
oock seluer weet.
23 Desen/ die door o beschepden raedt ende
voorsichticheyt Godts ouergegeuen was/
p hebt ghy lieden ghenomen door de han-
den der onrechtueerdighen/ eñ ghenaghelt
aen het Cruyce/ ende ghedoodt.
24 q Welcken Godt opghewecht heeft/
ende de smerten des doodts ontbonden/ na
dien dat het onmogelick was/ dat hy van
haer soude ghehouden worden.
25 Want David seyt van hem: r Ick sach
den Heere alle tydt voor mijn aensicht:
want hy my ter rechter zyden is/ op dat
ick niet beweecht en worde.
26 Hierom is mijn herte urolick / ende mijn
tonghe heeft haer verheucht/ ende daeren-
bouẽ sal oock mijn vleesch in hope rusten.
27 Want ghy en sult mijn ziele inde Helle
niet verlaten: noch en sult s niet toelaten/
dat uwe Heylighe verrottinghe sie.
28 Ghy hebt my de weghen des leuens
bekent ghemaeckt / ghy sult my veruullen
met vreuchden t door uwen aensichte.
29 Ghy mannen broeders: Ick mach vrijē-
lick tot u spreken van den u Vooruader
David/ x dat hy gestoruẽ is / eñ begrauen/
eñ zijn graf is by ons tot op desen dach.
30 Dewyle hy dan een Propheet was/
ende wiste y dat Godt hem met eenen
Eede ghesworen hadde / dat wt de vrucht
zijnder lendẽ/ (so vele het vleesch aẽgaet/)
z Christum opstaen soude / ende op zijnen
Throon sitten:
31 So heeft hijt voorsiende gesproken van
der Opstandinghe Christi / a dat zijn ziele
inder Helle niet verlaten en is / noch zijn
vleesch gheen verrottinge gesien en heeft.
32 Desen Jesum heeft Godt verwecht:
b des zijn wy alle ghetuyghen.
33 c Naer dien hy dan door der rechter-
handt Godts verhoocht is / ende de belof-
te des heylighen Gheests vanden Vader
ontfanghen heeft / so heeft hy wtghestort/
dit/ dat ghy nu siet ende hoort.
34 Want David en is niet inde Hemelen
opghevaren: maer hy seyde: d De Heere
heeft ghesepdt tot mijnen Heere: Sitt te
mijnder rechterhandt/
35 Tot dat ick uwe vyanden sette tot een
voetbanck uwer voeten.
36 Soo wete dan nu alle het huys Israels
sekerlijck/ dat Godt desen Jesum/ dien ghy
ghecruyst hebt/ tot eenen Heere ende Chri-
stum ghemaeckt heeft.
37 e Als sy dit hoorden / werden sy f ver-
slaghen in het herte/ ende seyden tot Pe-
trum / ende de ander Apostelen: g Wat
sullen wy doen/ mannen Broeders?
38 Ende Petrus seyde tot hen: Bekeert u
lieden / ende een yeghelick van u late hem
doopen inden Naem Jesu Christi/ tot ver-
gheuenisse der sonden: ende ghy sult de gaue
des heylighen Gheests ontfanghen.
39 h Want uliedẽ is dese belofte gedaen/
ende uwen kinderen / ende allen den ghe-
nen die verre zijn / soo vele alsser de Heere
onse Godt toe roepen sal.
40 Eñ met vele andere woorden betuych-
de hy/ ende vermaende se/ seggende: Wordt i
behouden van k desen boosen gheslachte.
41 Die nu zijn woort gheerne ontfinghen/
werden ghedoopt: ende daer werden te
dien seluen dage toeghedaen / ontrent drie
duysent zielen.

n Of/ tot u lieden.
o Of/ beslo-ten.
p Actu.5.30
Verrijse-nisse.
q Act.10.40
r Psal.16.8.
s Gr. niet gheuen.
t Gr. met
u Gr. Pa-triarche
x Reg.2.10. Act.13.36.
y Psalm. 132.11.
2.Sam.7.12 Luc.1.69. Act.13.23. Roma.1.3. 2.Tim.2.8.
z Ofte/ dat hy Chri-stum soude verwecken/ ende setten op zijnen Throon.
a Psal.16.10 Act.13.35.
b Joa.15.27 Actu.1.8.
c Philip.2.9
d Psal.110.1 1.Cor.15.25 Ephe.1.20. Hebr.1.13.
Jesus is Christus.
Vele wordẽ bekeert door de woordẽ Pe-tri.
e Zac.12.10
f of/ benaut
g Luc.3.10. Act.9.6. ende 16.30
Bekeeringe Doop.
vergheuinge der sonden.
h Joel 2.28
i Of/ verlost
k Gr. dẽ ge-slachte deser boosheyt.
Leere/ Ghe-meynschap. Broodtbre-kinge.

42 Ende sy bleuen l bestandich inde leere
der Apostelen / ende inde m gedeelinghe/
ende in de n brekinghe des Broots/ ende
inde ghebeden.
43 Ende alle menschen quam vreese aen/
o ende daer ghschiedden vele wonderhe-
den eñ teeckenen/ door den Apostelen.
44 p Eñ alle die gheloofden/ warẽ by malcã-
deren/ ende hadden alle dinghen ghemeyn.
45 Sy vercochten hare goeden ende hauen/
q ende deelden die onder allen / naer dat
eenen yeghelicken van noode was.
46 Ende dagelicks eendrachtelick r bestan-
dich blyuende inden Tempel/ ende te huys
s broodtbrekende/ aten sy te samen met ver-
heuginghe eñ eenuoudicheydt des herten.
47 Godt prijsende/ ende hadden t ghenade
by gheheel den volcke. u Ende de Heere dede
dagheliex tot der Ghemeynten / die x salich
werden.

Dat iij. Capittel.

2. Het volck verwondert van de heelin-
ge des Creupelẽ/ 12. eñ tot Christum ge-
bracht door Petrum/ 19. hen predickende
boete/ tot vergheuinghe der sonden.

1 PEtrus ende Joannes ginghen ghelijck
op na den Tempel / ter vren der bedin-
ghe/ ter neghenster vren.
2 a Ende een man die creupel was / van
moeders lijue aen / werdt ghedraghen/
welcken sy dagheliicks setteden voor de
deure des Tempels / ghenaemt de Schoo-
ne / op dat hy aelmoessen begeerde vanden
ghenen die inden Tempel ginghen.
3 Als hy Petrum ende Johannem sach/
dat sy inden Tempel souden gaen / soo be-
gheerde hy aelmoessen.
4 Ende Petrus sach hem aen / met Joan-
ne: ende seyde: Siet ons aen.
5 Ende hy sachse aen/ verhopende wat van
hen te ontfanghen.
6 Ende Petrus seyde: Siluer ende gout en
hebbe ick niet: maer wat ick hebbe/ dat
geue ick u: b Indẽ Naem Jesu Christi van
Nazareth staet op/ eñ wandelt.
7 Ende hy greep hem byder rechter handt/
ende rechtede hem op: ende terstonde
werden zijne voeten ende versenẽ vaste.
8 Ende spranck / stondt / ende wandelde/
ende hy ghinck met hen den Tempel in/
springhende ende danckende Godt.
9 Ende alle het volck sach hem wandelen/
ende Godt dancken.
10 Ende sy kendẽ dat hy de ghene was/
die om aelmoessen satt aen de Schoone
poorte des Tempels. Ende werden vol ver-
wonderinghe ende verschrickinghe / ouer
het ghene dat hem ghschiedt was.
11 Als nu de creupele (die ghesont gemaect
was) aen Petrum ende Joannem hielt/
liep alle het volck verwondert tot hen / in
het c Voorhuys / genaemt Salomonis.
12 Ende als Petrus dat sach / antwoord-
de hy den volcke: Ghy mannen van Is-
rael / wat verwondert ghy u hier in/ ofte
wat siet ghy op ons / ghelijck oft wy desen
hadden doen wandelen door onse macht/
ofte Godtsalicheydt?
13 d De Godt Abrahams / ende Isaacx/
eñ Jacobs / de Godt onser Vaderen/ heeft
zijnen Sone Jesum e verclaert: welcken
ghy ouergheleuert ende verloochent hebt/
voor het aensichte Pilati / als hy hem oor-
deelde los te laten.
14 f Maer ghy verloochendet den Heyli-
ghen ende Gherechtighen / ende begheer-
det den man die een Doodtslagher was/ v
gegheuen te hebben.
15 Ende den Vorst des leuens doodet
ghy lie-

Bedinghe.
l Of/ volstã-dich.
m Of/ gemeẽschap
n Dat is/ de deelinge der spy-sen of gast-vrijheyt.
o Mar.16.17 Actu.5.12.
p Act.4.32.
Deut.15.4.
q Esa.58.7. Tobie.4.20
r Of/ gedue-rich
s Act.20.7.
t Dat is/ gunste / fauuer.
u Act.5.14. ende 11.21.
x Gr. behou-den.
De creupel gheboren wordt ghe-sont in Chri-sti Naem.
a Actu.14.7
b Act.4.10.
De creupel wordt ghe-sont/ ende springt/ Godt danc-kende.
c 1.Reg.6.3. Joan.10.23 Actu.5.12.
d Act.5.30. Philip.2.9.
e Ofte/ ver-heerlickt.
f Mat.27.20 Mar.15.11. Luc.23.18. Joa.18.40.
Ghetuygen der opstan-dinghe.

ghylieden/ welcken Godt opgeweckt heeft vanden dooden: g des zijn wy ghetuyghen.
16 Ende door het gheloove in zijnen Name, heeft zijnen Naem desen dien ghy siet eñ kent / ghesterckt: ende het gheloove door hem/ heeft dese volle gesontheyt ghegheven in uwer alder teghenwoordicheydt.
17 Ende nu Broeders / ick weet h dat ghy dat door onwetentheydt ghedaen hebt/ ghelijck oock uwe Oversten:
18 Maer Godt / i wat hy voorseydt heeft door den mont aller Propheten / dat Christus lijden soude/ dat heeft hy alsoo vervult.
19 k Soo bekeert ulieden dan / ende bekeert u / op dat uwe sonden meughen wtghedaen worden:
20 l Op dat de tijden der verkoelinghe comen vanden aensichte des Heeren / ende dat hy sende / die u m † te voren ghepredickt is Jesum Christum.
21 n Welcken de Hemel moet ontfanghen/ tot der tydt dat het al weder opgherecht worde / wat Godt ghesproken heeft door den mondt aller zijner heyliger Propheten / vander eewicheyt aen.
22 Want Moyses heeft tot den Vaderen gheseydt: o De Heere uwe Godt / sal u eenen Propheet verwecken / wt uwe broederen / ghelijck als my: p dien sult ghy hooren/ in allen wat hy tot u spreken sal.
23 Ende het sal gheschieden / dat alle ziele/ die desen Propheet niet en hoort / die sal wt den volcke verneilt worden.
24 Ende oock alle de Propheten / soo vele alsser van Samuel aen/ ende daer nae ghesproken hebben / die hebben oock dese daghen voorseydt.
25 Ghy zijt kinders der Propheten / ende des q Verbondts/ dat Godt tot onse Vaderen bestelt heeft/ seggende tot Abraham: r Ende in uwen zade sullen alle gheslachten der Aerden ghesegent worden.
26 Godt heeft Jesum zijn kindt u lieden eerst verweckt / ende ghesonden om ulieden te seghenen / op dat een yghelick hem afkeere van zijne boosheden.

g Actu.1.8. ende 2.32. Gheloove. Onwetentheyt. h Joh 16.3. 1.Cor.2.8. 1.Tim.1.13. i Luc.24.27 Esa.50.6. ende 53.5. k Spr.17.20 l Ofte/ nae dien de tydt der verkoelinghe/ etc. ghecomen zyn / eñ hy ghesonden heeft. m † Anders/ te voren bethoont. n Of/ welcke den Hemel moet houden. o Deu.18.15 eñ 18. Joan.1.45. Act.7.37. p Mat.17.5. ende 23.8. q Ofte/ Testaments. r Gen.12.3. eñ 18.18. eñ 22.18/ 26.4. ende 49.10. Spr.44.21. Galat.3.8.

Dat iiij. Capittel.

1. De Apostelen verlost zijnde wt der ghevanckenisse/ vercondighen het Evangelium/ 24. ende bidden om de voorderinghe desselven/ 32. De eendrachticheydt ende liefde der Ghemeynte.

Petrus eñ Joannes gevangen vä de Priesters eñ Oversten des Tëpels

1 ENde terwijle sy totten volcke spraken/ quamen de Overpriesters / ende de Hooftman des Tempels/ ende de Sadduceen oock by hen/
2 Ende het verdroot hen seere / dat sy het volck leerden/ ende vercondichden in den Naem Jesu/ de opstandinge wt den dooden.
3 Ende sloeghen de handen aen hen / ende settense inde a ghevanckenisse/ tot op den anderen dach: want het was nu avondt.
4 Ende vele onder de gene/ die het woordt ghehoort hadden/ gheloofden/ ende het ghetal der mannen werdt ontrent vyf duysent.
5 Ende het gheschiede des anderdaechs/ dat vergaderdt werden hare Overste ende Ouderlinghen / ende Schriftgheleerden in Jerusalem/
6 Ende Annas de Overpriester / ende Caiphas / ende Johannes / ende Alexander / ende alle die vander Overpriesteren gheslachte waren.
7 Ende steldense int midden/ eñ vraechden hen/ seggende: b Door wat macht / ofte * door wat naem hebt ghy dit ghedaen?
8 Petrus met den heylighen Gheest vervult/ seyde tot hen: Ghy Overste des

a Gr. bewarenisse.

Petrus eñ Joannes belyden/ dat Christus alleen de Salichmaker is. b Exo.2.14. Mat.21.23. Actu.7.27. * Gr. in.

volcx/ ende Ouderlinghen Israels/
9 Soo wy heden c ondersocht worden vander weldaet aen den crancken mensche ghedaen/ namelick/ d waer door hy ghesont gheworden is:
10 Soo sy u allen / ende alle den volcke Israels bekent/ e dat f door den Naem Jesu Christi van Nazareth / welcken ghy ghecruyst hebt/ welcken Godt van de dooden opghewerckt heeft/ door desen / (segghe ick) staet dese hier voor u ghesont.
11 g Deses is de Steen die van u Timmerlieden veracht is/ eñ het Hooft des hoecks gheworden is:
12 Eñ daer en is in geenen anderen salicheyt: h want daer en is oock gheenen anderen Naem onder den Hemel den menschen ghegeven / waer in wy moeten salich worden.
13 Als sy dan de vrymoedicheyt Petri ende Joannis sagen / ende bevonden dat sy ongeleerde ende slechte menschen waren/ waren sy verwondert: eñ kendense wel / dat sy met Jesu gheweest waren.
14 Ende als sy saghen den mensche / die ghesont gheworden was / by hen staen/ hadden sy niet daer teghen te segghen.
15 Doe hietē sy se wtgaē wt den raet/ ende overleyden met malcanderen / segghende:
16 i Wat sullen wy desen menschen doen? Want daer is een bekendt teecken door hen geschiet / ende is openbaer allen die te Jerusalem woonen / ende wy en connent niet loochenen/
17 Maer op dat het niet meer verbreydt en worde onder het volck / soo laetse ons scherpelick dreyghen / dat sy niet meer eenigen mensche in dien Naem en spreken.
18 Ende sy riepense / ende gheboden hen dat sy gheensins spreken noch leeren en souden in den Naem Jesu.
19 Maer Petrus ende Joannes antwoorden ende seyden tot hen: k Oordeelt ghy/ oft het voor Godt recht sy / u lieden meer te hooren dan Godt.
20 Want wy connen niet laten / dat wy niet spreken souden wat wy ghesien ende ghehoort hebben.
21 Ende sy dreychdense scherpelick / ende lietense gaen/ niet vindende hoe sy se pynighen souden om des volcks wille: want sy loofden alle Godt / over het ghene l dat gheschiedt was.
22 Want de mensche was over de veertich Jaren oudt aen welcken dit teecken der ghesontmakinghe gheschiedt was.
23 Ende sy ontslagen zijnde/ ginghen m tot den haren / ende vercondichden al wat de Overpriesters ende Ouderlinghen tot hen gheseydt hadden.
24 Ende als zy t hoorden / hieven sy eendrachtelick een stemme op tot Godt / ende seyden: Heere/ ghy zyt de God die den Hemel/ ende de Aerde ende de Zee / ende al wat daer in is/ ghemaeckt hebt:
25 Die door den mont Davids uws knechts geseyt hebt: * Waerom zyn de Heydenen/ n ghestoort geweest/ ende de Volcken hebben ydele dinghen bedacht/
26 De Coningen der Aerden zijn te samen ghestaen/ ende de Overste zyn te samen by een vergaert / teghen den Heere ende zynen o Christum.
27 p Want in der waerheydt zijn in dese stadt vergaderdt teghen u heylich kindt Jesum dat ghy ghesalft hebt / Herodes/ ende oock Pontius Pilatus / met de Heydenen ende de volcken Israels
28 Om te doen al wat uwe q hant eñ uwen Raet te vorē r beschedē hadde te geschiedē

c Of/ gevoordeelt/ oft/ rekēschap gemaecht. d Gr. waer in/ e Act.3.6/ f Griecx/ in. g Psa.118.22 Esa.28.16. Mat.21.42 Marc.12.10 Luce.20.17. Rom 9.33. 1.Petr.2.6. h Mat.1.21 Act.10.43. i Joh.11.47. Den Raedt der Priesteren verbiet Jesum te predicken. Men moet Gode meer gehoorsaem zijn/ dan de Raet der Priesteren. k Act.5.29. l Act.3.7. m Act.12.12. De Ghemeinte bidt teghen de vervolginge/ eñ wort verhoort. * Psal.2.1. n of, met ru moer opgemaeckt. o dat is/ Gesalfden. p Psal.2.2. Mat.26.3. Marc.14.1. Luc.22.2. Joann.47. q Dat is/ macht. r Oft besloten.

29 Ende nu Heere / aensiet hare dreyghin-
{ Eph.6.19. ghen/ f ende gheeft uwen Dienstknechten u
Colos.4.3. woort met alle vrymoedichheyt te spreken:
r. Thes.3.2. 30 t Door u het wtstrecken uwer handt/
t Gr. in tot ghesontmakinghe / ende door het ghe-
u mar.16.17 schieden der teeckenen ende wonderheden
door den Naem des heylighen kints Jesu.
x Actu.16.25 31 x Ende als sy ghebeden hadden / wert de
plaetse daer sy in vergadert waren / be-
weecht/ ende sy werden alle vervult van
den heylighen Gheest / ende spraken het
woort Gods vrymoedichlijck wt.
y Act.2.44. 32 y Eñ de menichte der gheloovighen was
1. Pet.3.8. een herte eñ een ziele: oock seyde niemandt
dat yet van synen goede zijn eyghen ware/
maer alle dinghen waren hen ghemeyne.
33 Ende de Apostelen gaven met grooter
cracht ghetuyghenisse van der opstandinghe
des Heeren Jesu. Ende daer was groote
z Dat is, lief- z genade over hen allen.
de fauent 34 Want daer was oock niemandt onder
Onder de hen/ die ghebreck hadde: want so vele alsser
eerste Chri- lant of huysen hadden / die vercochten sy/
stenẽ hadde ende brachten den prijs des vercochten
niemant ge- goeds / ende leydent aen de voeten der
breck. Apostelen.
a Esa. 58.7. 35 a Ende eenen yeghelijcken wert ghegh-
Tobie 1.20. uen na dat hy noot hadde.
36 Joses dan / die van den Apostelen ghe-
naemt was Barnabas / dat is te segghen/
een sone des troosts/ een Levijt/ gheboren
wt Cypren/
37 Hadde eenen Acker/ ende vercocht dien/
ende bracht den prijs / ende leyden voor de
voeten der Apostelen.

Dat v. Capittel.

1. De haestige doodt Ananie/ ende sij-
ner Huysvrouwen / 17. het vanghen eñ
verlossen der Apostelẽ 29) hare vrymoe-
dige belijdinge ende ghedurichheyt/ niet
teghenstaende alle beschimpinghe ende
dreyghinghe.

Ananias 1 ENde een man ghenaemt Ananias/ met
sterft om Saphyra synen wyve / vercocht een
de leugen a have.
a Of/ besit. 2 Ende b ontrack wat vanden prijse / met
b Of/ ver- medeweten syns wijfs: ende bracht een
berch. deel/ ende leyde een deel voor de voeten der
Apostelen.
3 Ende Petrus seyde: Anania / waerom
Dat is/ heeft de c Satan u herte vervult / dat ghy
Viandt. lieghen soudet den Heylighen Gheest / ende
ontrecken van den prijse des Ackers?
4 Bleef hy niet gheheelick uwe: Ende doe
hy vercocht was: was hy niet in uwer macht?
Waerom hebt ghy dese daet in u herte
voorgenomen? Ghy en hebt niet den men-
schen gelogen/ maer Gode.
5 Als Ananias dese woorden hoorde/ viel
hy neder/ eñ gaf den Gheest op. Ende daer
quam groote vreese over alle de ghene die
dit hoorden.
6 De Jongelinghen stonden op/ ende namen
hem wech/ ende droegen hem wt/ ende be-
groeven hem.
7 Ende het gheschiede ontrent drie uren
daerna / dat oock syn wijf in quam / niet
wetende wat daer gheschiet was.
d Grieck/ 8 Ende Petrus d seyde tot haer: Segt my/
antwoorde of ghy den acker soo veel vercocht hebt? Sy
seyde: Ja/ so veel.
9 Eñ Petrus seyde tot haer: Wat zijt ghy
eens gheworden/ te versoecken den Gheest
Ananias des Heeren? Siet daer/ de voeten der gener
wijf sterft die uwen man begraven hebben zijn voor de
om der deure/ ende sullen u wt dragen.
leugen. 10 Ende sy viel terstondt neder voor syne
voeten / ende gaf den gheest op: ende de
Jongelinghen inghecomen zijnde/ vondense
doodt/ eñ droegense wt / ende begroevense
by haren man.
11 Ende daer quam groote vreese over de
gheheele ghemeynte/ ende over alle die dit
hoorden.
12 e Ende daer gheschieden veel teeckenen e mar.16.17
ende wonderheden in den volcke door de Acto.2.42.
handen der Apostelen. (Ende sy waren alle f Grieck
f eendrachtelick inden g Voorhuyse Salo- eenmoedich
monis. g 1 Reg.6.3
13 Ende van den anderen derste hem nie- Joan.10.23
mandt tot hen voeghen / maer het volck Acto.3.11.
h hielt vele van hen. h Gr. maec-
14 Ende daer werden meer gheloovigen den tese groot.
Heere toegeset/ menichte van mannẽ ende i Acto.2.47
vrouwen.)
15 Alsoo dat sy de Crancken op de straten
wtdroegen/ ende leydense op bedden ende
baren / op dat/ als Petrus quame / ten
minsten syne schaduwe yemandt van hen
beschaduwen mochte.
16 Ende daer quam oock de menichte der
omligghenden Steden tot Jerusalem/
brenghende crancke / eñ k die van onreyne k mar.16.17
Geesten gheplaecht waren: eñ sy werden Acto.2.7.
alle gesont. ende 16.18
17 Ende de Overpriester stont op / ende alle ende 19.12
die met hem waren / welck is de seckte der De Prie-
Sadduceen/ eñ werden vol toorens: sters vol
18 Ende sloeghen hare handen aen de Apo- nijts ende
stelen / ende settense in de ghemeyne l ge- Sadduce-
vanckenisse. isch ghesint
19 m Maer de Enghel des Heeren dede de worpen de
deuren der gevanckenisse in der Nachtop/ Apostelẽ in
ende leydese wt/ ende seyde. dẽ karcker.
20 Gaet henen/ staet ende spreeckt in den l Gr. be-
Tempel tot den volcke alle de woorden waernisse.
deses levens. m Act.12.7
21 Als sy dit ghehoort hadden / ginghen sy ende 16.26.
des morghens vroech in den Tempel /
ende leerden. Ende de Overpriester quam
ende die met hem waren / ende riepen den
Raedt/ ende alle de Ouderlinggen der kin-
deren Israels te samen: ende sonden nae de
gevanckenisse/ om hem te halen.
22 Ende als de Dienaers daer quamen/
vonden syse in de ghevanckenisse niet: soo
keerden sy wederom/ eñ bootschaptent/
23 Segghende: Wy vonden den Karcker
met aller n sekerheyt toegheslotẽ/ ende de n Gr. vaste-
Wachters buyten voor de deure staen. sicheyt
Ende doe wy die op deden / vonden wy
niemant daer in.
24 Doe de Overpriester ende de Hooftman
des Tempels / ende de Overpriesters dese
woorden hoorden / waren sy twijfelmoe-
dich over hen / wat daer wt comen mochte.
25 Doe quam daer een die hen bootschap-
te/ segghende: Siet/ de mannen die ghy in
de ghevanckenisse geleyt hebt/ staen in den
Tempel/ ende leeren het volck.
26 Doe ginck de Hooftman des Tempels
met de Dienaeren henen / ende brachtense
sonder ghewelt. o Want sy vreesden het De Aposte-
volck/ op dat sy niet souden gesteenicht worden len worden
27 Eñ als syse brachten / stelden syse voor gevangẽ va
den Raede: ende de Overpriester vraech- dẽ Tempel
de hen/ ende seyde: daer sy
28 p Hebben wy u niet scherpelic gheboden/ leerden.
dat ghy niet en sout leeren in desen naem: o mat.21.26
ende siet / ghy hebt Jerusalem vervult met p Act.4.18.
dese uwe leere / ende wilt deses menschen
bloedt op ons brenghen.
29 Petrus ende de Apostelen antwoorden
ende seyden: q Men moet Gode meer ghe-
hoorsaem zijn dan den menschen. Gode ghe-
30 De Godt onser Vaderen heeft Jesum op hoorsaẽ zijn
gewecht/ r welckẽ ghy hebt gemoort/ ende q Act.4.19.
aen het hout gehanghen. r Act.2.23

Desen

Act. 3.18 Philip. 2.9.

31 f Desen heeft Godt door syn Rechterhandt verhoocht tot eenen Vorstende Salichmaker, om Israel bekeeringhe ende vergevinge der sonden te gheven.

t Joan. 15.26 27. u Of, van dat wy seggen.

32 t Ende wy zijn hem ghetuyghen u van dese woorden: ende oock de heylighe Gheest, welcken Godt ghegeven heeft den ghenen die hem gehoorsaem zijn.

33 Als sy dit hoorden, bersteden sy van toornichept, ende hielden raet, hen te dooden.

Gamaliels raedt. x Acto. 22.3

34 Maer daer stondt op inden Raedt een Phariseus, ghenaemt x Gamaliel, een Leeraer des Wets groot gheacht van alle den volcke, ende geboodt dat de Apostelen wat souden uutgaen.

35 Ende seyde tot hen: Ghy Israelitische mannen, siet voor u, aengaende dese menschen, wat ghy te doen hebt.

Theudas. y Act. 21.38

36 y Want voor dese daghen stondt Theudas op, segghende dat hy wat groots ware, welcken aenhinck een ghetal mannen ontrent vier hondert: hy is ghedoodt, ende alle die hem ghehoor gaven zyn verstropt, ende tot niet geworden.

Judas Galileus.

37 Nae desen stondt op Judas Galileus, in de dagen der beschryvinge, ende maeckte veel volcx afvallich tot hem: ende die is oock vergaen, ende alle die hem ghehoor gaven, werden verstropt.

z Pro. 21.30 Esaie 8.10. Mat. 15.13 Joan. 15.2.

38 Ende nu segghe ick u, houdt af van desen menschen, ende laetse varen: z Want is dese raedt, of dit werck uut menschen, soo sal het gebroken worden

39 Maer is het uut Gode, so condt ghy dat niet breken, op dat ghy niet te eeniger tyt bevonden a wort teghen God te stryden.

a Act. 9.5. ende 23.9. b Of, sy lieten hen van hem gheseggen. c Mat. 23.34

40 Soo b vielen sy hem toe, ende als sy de Apostelen ingeroepen c ende ghegeesselt hadden, verboden sy hen, dat sy niet meer in den Name Jesu spreken en souden, ende lieten se gaen.

De Apostelen gegeesselt om Christi wille zyn verblydt. d Mat. 5.12

41 d So ginghen sy dan blijde van des Raets aensichte, dat sy weerdich ghewerst waren voor syne Name versmaetheit te lijden.

42 Ende sy hielden niet op daghelicx inden Tempel ende te huys te leeren ende te Evangelizeren Jesum Christum.

Dat vj. Capittel.

5. De verkiesinge der seven Diaconen 8. de genade in Stephano, 11. de valsche beschuldinge tegen hem gemaeckt.

Diakenen horden die de weduwen ende tafelen dienden, ende de Apostelen predicken. a Of, versuymt.

1 Ende in die daghen, als de Discipulen vermenichden, quam daer een murmureringhe der Griecken teghen de Hebreen, om dat hare Weduwen in de daghelicksche bedieninghe der Armen a veracht werden.

b Exo. 18.19 c Acto. 1.21 ende 16.3. Deute. 1.13 1. Timo. 3.7 d Griecx, betuyghde mannen.

2 De twaelve dan riepen de menichte der Discipulen, ende seyden: b Het en is niet goedt dat wy het woordt Godts verlaten, ende de Disschen bedienen.

3 c Daerom broeders, siet onder u lieden na seven d mannen, die goet ghetuyghenisse hebben, vol des heylighen Gheests ende wysheydts, die wy mochten setten tot desen wercke.

4 Ende wy sullen aenhouden in den ghebede, ende in de bedieninge des Woorts.

e Acto. 21.8 f Apoca. 2.6 * Of, Joodtgenoot.

5 Ende dit woort behaechde der gheheelder menichte: ende sy verkoren Stephanum, eenen man vol gheloofs ende heylighen Gheests, ende e Philippum, ende Prochorum, ende Nicanorem, ende Timonem, ende Parmenam, ende f Nicolaum, den *Aencomelinck van Antiochien.

g Acto. 1.23 h 1 Tim. 4.14 ende 5.21. 2 Tim. 1.6.

6 g Dese stelden sy voor de Apostelen, ende als sy gebeden hadden, h leyden sy hen de handen op.

7 Ende het woort Gods wies, ende het ghetal der Discipulen vermenichde te Jerusalem seere: ende een groote schare der Priesteren werden i den geloove ghehoorsaem.

Daer zijn Priesters den geloove gehoorsaem. i Dat is, der leer.

8 Ende Stephanus vol gheloofs ende crachts, dede wonderheyden ende groote teeckenen onder den volcke.

k Dat is, Schole, oft Collegie. Stephanus.

9 Ende daer stonden op sommighe uut der k Synagoge ghenaemt Libertinen, ende Cyreneren, ende Alexandrinen, ende der ghener die uut Cilicia ende Asia waren, ende twisteden met Stephano.

l Exod. 4.12 Esa. 54.17 Luce 24. 24

10 l Ende sy conden niet wederstaen der wysheyt ende den Gheest daer hy door sprack.

Valsche getuyghen. m Mat. 26. 59.60.

11 m Doe maecten sy mannen uut, die seyden: Wy hebben hem lasterlycke woorden hooren spreken, tegen Mosen ende Godt.

12 Ende sy beroerden het volck ende de Ouderlinghen, ende de Schriftgeleerden, ende quamen hem aen, ende grepen hem wech, ende brachten hem voor den Raedt.

13 Ende stelden daer valsche ghetuyghen, welcke seyden: Dese mensche houdt niet op, lasterlicke woorden te spreken teghen dese heylige plaetse, ende de Wet.

14 Want wy hebben hem hooren segghen, dat Jesus van Nazareth dese plaetse sal verderven ende veranderen de n insettinghen, die ons Moses gegeven heeft.

n Of, zeden

15 Ende sy hem aensiende alle die in den Raedt saten, saghen syn Aensichte als eens Engels aensichte.

Dat vij. Capittel.

1. Stephanus ontschuldicht hemselven, ende straft syne tegensprekers, 54. ende daer na wordt hy van hen ghesteenicht, met de bewillinge Pauli.

Stephanus antwoorde teghen de valsche getuyghen.

1 Ende de Overpriester seyde: Is dan dat alsoo?

2 Maer hy seyde: Ghy mannen, Broeders ende Vaders, hoort toe: De God der eerlickheyt werdt ghesien van onsen Vader Abraham, als hy in Mesopotamia was, eer hy woonede in Charran:

a Gen. 12. 1

3 Ende hy seyde tot hem: a Gaet uut uwen Lande ende uut u Maechschap, ende coemt in het landt dat ick u wijsen sal.

4 Doe ginck hy uut den lande der Chaldeen, ende woonde in Charram. Ende van daer na de doot syns Vaders, brachte hem God over in dit Landt, daer ghy nu in woont.

b Gen. 12.7 ende 13.15. c Gen. 15.13. d Of, u zaet sal vreemdelinck zyn, etc. ende sy sullen dienstbaer maken.

5 Ende gaf hem geen Erfdeel daer in, oock niet eenen voetstap breedt: b ende hadde hem beloeft hy soude het hem geven te besitten, ende synen zade na hem, doe hy noch gheen kindt en hadde.

6 Maer Godt sprack alsoo: c d Dat syn zaet soude vreemdelinc zyn in eenen vreemden lande, ende dat sydt souden dienstbaer maken, ende mishandelen e vier hondert iaer.

e Gen. 15.13. Exod. 12.40 Judith 5.6 Galat. 3.17. f Gen. 15.16.

7 Ende dat volck welcken sy dienen sullen, sal ick oordeelen, sept God: f ende daerna sullen sy uutgaen, ende my dienen in deser plaetse.

g Gen. 17.10 h Gen. 21.2. i Gen. 25.25 k Gen. 29.32 ende 35.23.

8 g Ende hy gaf hem het verbondt der Besnijdenisse: ende alsoo h heeft hy Isaac ghegenereert, ende besneedt hem ten achtsten dage: i ende Isaac Jacob: ende k Jacob de twaelf Voorvaderen.

l Gen. 37.28 Psal. 105.17 Sap. 10.13

9 Ende de Voorvaders waren nijdich teghen Joseph, ende l verkochten hem in Egypten, ende Godt was met hem:

10 Ende verloste hem uut alle syne verdruckinghe, ende gaf hem Genade ende wysheydt voor Pharao, den Coninck van Egypten, ende die stelde hem tot eenen Heere over Egypten ende geheel synen huyse.

m Ge. 41.54 Psal. 105.16 n Griecx, honger.

11 m Ende daer quam n een dierte tyt over het geheele landt van Egypten ende Chanaan,

naan/ende groote verdruckinge / ende onse
Vaders en vonden gheen spyse.
o Gen.42.1 12 o Maer als Jacob hoorde dat in Egy-
pten Coren was / sandt hy onse Vaders
eerstmael.
p Gen.45.4 13 p Ende in de tweedde reyse wert Joseph
van syne broeders bekēt: ende het geslach-
te Josephs wert Pharaoni geopenbaert.
14 Ende Joseph sandt boden / ende ont-
boodt synen Vader Jacob / ende alle syn
geslachte / in vijf ende tseuentich zielen.
q Gen. 46.5 15 q Ende Jacob quam af in Egypten/
r Gen.49.33 r ende hy sterf ende onse Vaders.
s Gen.50.13 16 s Ende werden ouergebracht in Sy-
Josue 24.32 chem / ende gheleyt in het graf / t welck
t Gen.23.16 Abraham gecocht hadde met siluer/ van de
sonen Emor des soons Sychem.
17 Maer als nu de tydt der beloften nae by
was/ dien God Abrahe ghesworen hadde/
u Exo. 1.7. u wies het volck ende vermenichfuldichde
Psal.105.24 in Egypten.
18 Tot dat daer een ander Coninc opstont/
die Joseph niet gekent en hadde.
19 Dese ghinck listichlicken met onsen
gheslachte omme / ende mishandelde on-
se Vaderen/ so dat sy de ionghe kinderkens
wechworpen moesten / op dat sy niet te
lyue souden blyuen.
Moses 20 x In de selue tydt wert Moses ghebo-ren/
x Exod. 2. 2 en was Gode behaghelick / ende wert drie
ende 6. 20 maenden opgeuoet in syns vaders huys.
Num.26.59 21 Ende als hy wech ghewo-pen was/nam
1. Par.23.13 hem de dochter Pharaonis op ende voed-
Heb.11.23. de hem op haerseluen tot eenen soon.
22 Ende Moses werdt gheleert in alle wijs-
heydt der Egyptenaren / ende was mach-
tich in woorden ende wercken.
y Exod.2.11 23 y Maer als hy Veertich iaren oudt
z Griecx / werdt/ quam hem z in synen sin / syne broe-
in syn herte ders de kinderen Israels te besoecken.
24 Ende doe hy sach eenen onrecht lyden/
beschermde ende wrecckte hy den ghenen
dien ouerlast gheschiedde / ende sloech den
Egyptenaer.
25 Ende hy meynde dat syne Broeders
verstonden / dat God hen door syne handt
verlossinghe gheuen soude: maer sy en ver-
stondens niet.
26 Ende des anderen daechs wert hy ghe-
sien van hen/ doe sy streden : ende bewecch-
dese tot vrede / segghende : Ghy mannen/
ghy zijt broeders / waerom doet ghy mal-
canderen ongelijck:
27 En die synen naesten ongelijck dede ver-
a Exo.2.14. stiet hem/seggende: a Wie heeft v tot eenen
Mat. 21.23 Ouersten en Richter ouer ons ghesett?
Acto. 4.7 28 Wildy my oock dooden/ gelijck ghy ghi-
ende 7.35. steren den Egyptenaer dedet:
b Griecx/in 29 Doe vloodt Moyses b om dat woordt/
ende werdt Vreemdelinck in den Lande
Madian: en genereerde daer twee sonen.
c Exodi 3.2 30 c Ende als veertich Jaren d veruult wa-
d Griecx/ ren/ werdt van hem ghesien de Enghel des
vol werdē. Heeren in de woestyne des berch Sina / in
De Engel eenen vlammighen vyere des Haechbosch.
verschijnt 31 Ende als Moses dat sach/ wert hy ver-
Mosi in dē wondert van dat ghesichte: ende als hy
haechbosch daer henen ghinck om te besien/ gheschiedde
een stemme des Heeren tot hem/
e Exod. 3.6 32 e Segghende: Ick ben de God uwer Va-
Mat. 21. 32 deren: de God Abrahams/ ende de God I-
Heb. 11. 16. saacs ende de God Jacobs. Ende Moses
wert beuende, en dorst het niet aenmercken.
f Josue 5.15 33 Doe seyde de Heere tot hem: f doet wt de
Heylich lāt. schoenen van uwe voeten / want de plaetse
g Gr. siende daer ghy in staet/ is heylich landt.
gesien. 34 g Ick hebbe merckelijck ghesien de ver-
druckinge myns volcks in Egypten : ende
haer suchten hebbe ick ghehoort : ende ben
neder ghecomen hen te verlossen : ende nu
coemt hier: ick wil v na Egypten senden.
35 Desen seluen Mosen / welcken sy ve-
rsaeckt hadden segghende : Wie heeft v tot
eenen Ouersten ende Richter gestelt : desen
sandt Godt tot eenen Ouersten en Verlos-
ser/ door de handt des Enghels/ die hem
hem gesien werdt inden Haechbosch.
36 h Dese leydese wt: ende dede wonderche- h Exod.7.9
den en teeckenen in Egypten landt/ende in 10. 11. 14.
de roode Zee / i ende in de woestyne Veer- i Exod. 16.1
tich Jaren.
37 Dese is die Moses/die tot de kinderen
Israels ghesepdt heeft : k De Heere uwe k Deu. 18.15
God sal v eenen Propheet verwecken wt Joan. 1.45
uwe Broederen / ghelijck als my: l dien Acto.3.22
sult ghy hooren. l Mat.17.5
38 m Dese is de ghene die in de ghemeynte m Exo.19.3
in de Woestyne met n den Enghel was/ die n Gala.3.19
tot hem sprack op dē berch Sina: ende met
onse Vaderen: welcke ontfinck de leuende
woorden / om die ons te gheuen.
39 Welcken onse Vaders niet wilden ghe-
hoorsaem zijn/ maer verworpen hem / ende
keerdē met hare herten weder na Egypten/
40 Segghende tot Aaron : o Maeckt ons o Exo.32.1.
Goden die voor ons henen gaen: want wy
weten niet wat desen Mosi gheschiet is die
ons wt den lande Egypti ghebracht heeft.
41 Ende sy maeckten een Kalf in die daghen/
ende brachten Offer tot het Beeldt : ende Joden
waren vrolick in de wercken harer handen. Afgoden
42 p Ende Godt keerde hem van hen/ ende dienaers.
gaffse ouer / dat sy den q Heyre des Hemels p Ro. 1. 24
dienden / gelijck gheschreuen is in den boeck q Dat is/
der Propheten : r Hebt ghy my / O huys de Sterren.
Israels : veertich Jaren in de Woestyne r Amos 5.25
slachtinghe en Offerhanden gheoffert? Moloch.
43 Ja ghy hebt des Molochs tabernakel s Griecx/
opghenomen: en de Sterre uws Gods Rem- verhuysen.
phan/ de ghelyckenisse die ghy ghemaeckt De Taber-
hebt/om te aenbidden : ende ick sal v s ver- nakel.
werpen ouer gene zijde van Babilonien. t Exo 25.40
44 Dē Tabernakel der ghetuyghenisse was Hebr. 8 .5.
onder onse Vaderen in der woestyne/ ghe- u Josu.3.14.
lyck t hy gheordineert hadde / die Mosi x Griecx de
seyde dat hy dien maken soude na het voor- besittinghe
beelt dat hy gesien hadde. y 1 sam.16.1
45 u Welcken oock onse nacomende Va- Psal. 89.21.
ders mede ghebracht hebben / comende met Acto.13.22
Jesum x het landt dat de Heydenen besa- z 2 sam.7. 2.
ten/ die Godt voor onser Vaderen aensicht 1. Par.17.1.
verdreef tot de dagen Dauids. Psal. 132. 5.
46 y Dewelcke ghenade vandt voor Godt/ a 1. Reg. 6
z ende begheerde te vinden eenen Taber- 1 Para.17.
nakel den Gode Jacobs. 12. 1.
47 a Ende Salomon timmerde hē een huys: b 1 Reg 8.27
48 b Maer de Alderhoochste woont niet in Acto.17.24
Templen met handen ghemaeckt/ ghelijck
de Propheet seydt :
49 c Den hemel is mynen Throon / ende de c 2. Par.6.18
Aerde de voetbanck myner voetē: wat huys Esa. 66.1.
sult ghy my timmeren / seydt de Heere : of/ Mat.5.34.
welck is de plaetse myner ruste: ende 23.22.
50 Heeft niet myn handt dit al ghemaeckt?
51 Ghy hardtneckige / ende d onbesneden d Jere.6.10
van herten ende ooren/ altydts wederstaet z Esa.9.16
ghy lieden den heyligen Geest: ghelijck uwe
Vaders: alsoo ghy lieden oock.
52 Wat Propheet hebben uwe Vaders niet
veruolcht / ende sy hebbense ghedoodt/
die voorghebootschapt hebbē van de toe-
coemste des Rechtueerdighen/ wiens Verra-
ders en Moordenaers ghy lieden nu ghe- e Exo.20.1.
worden zijt. ende 24. 3
53 e Ghy lieden die de Wet ontfangen hebt Joan. 7.19.
f door den dienst der Engelen / ende hebtse f Griecx. in
niet ghehouden. ordinancen
54 Als sy dit hoorden / versteden hare her- d Engelen.
ten

ten / ende sy knersteden met de tanden over
hem.
55 Maer hy vol des heylighen Gheests / hou-
dende zijne ooghen na den Hemel / sach de
eerlijckheydt Gods / ende Jesum staen ter
rechter hant Gods.
56 Ende seyde: Siet / ick sie de Hemelen ghe-
opent / ende den Sone des menschen ter
rechterhant Gods staen.
57 Maer sy roepende met luyder stemmen /
stopten hare ooren / ende overvielen hem
h eendrachtelijck.
58 Ende i worpen hem ter Stadt wt / ende
steenichden hem: k ende de ghetuyghen ley-
den hare cleederen af aen de voeten eens
Jongelincks / genaemt Saulus.
59 Ende sy steenichden Stephanum / welcke
aenriep ende seyde: l Heere Jesu ontfangt
mijnen Gheest.
60 Ende hy knielde neder / ende riep met
luyder stemmen: m Heere / n en rekent hen
dese sonde niet. Ende als hy dat ghesepdt
hadde / ontsliep hy.

h Grieck / eenmoedichlijck.
i 1. Reg. 21.13 Luc. 13.31.
k Act. 22.20
l Psa. 31.6. Luce 23.46.
m mat. 5.44 Luce 23.34. 1. Cor. 4.12.
n Grieck / set

Dat viii. Capittel.

13. Simon de Toovenaer werdt ghedoopt / 20. ende van Petro ghestraft om zijne giericheyt ende geveynstheits wille / 27. oock de Camerlinck der Coninginne Candaces / 37. na dien hy gheloofte hadde in Jesum Christum / wordt van Philippo ghedoopt.

1 Ende a Saulus b bewillichde oock in
zijnen doot. Ende daer wert te dien da-
ghe groote vervolginge teghen de Ghe-
meynte die in Jerusalem was: c ende sy wer-
den alle verstroyt inde Landen Judee ende
Samarie / behalven de Apostelen.
2 Ende sommighe Godvruchtighe mannen
droeghen Stephanum te samen ten grave /
d ende maeckten een groote e claghe over
hem.
3 f Ende Saulus verwoestede de Ghe-
meynte / gaende in alle de huysen: ende tree-
kende mannen ende vrouwen / leverde se
over in de gevanckenisse.
4 g Sy dan die verstroyt waren / ginghen
alomme / ende vercondichden het woort.
5 Ende Philippus quam af in de Stadt
Samarie / ende predickte hen Christum.
6 Ende de scharen namen eendrachtelijck
waer dat van Philippo ghesept wert / hoo-
rende ende siende de teeckenen die hy dede
7 h Want de onreyne Gheesten voeren wt
van vele Beseetene / roepende met luyder
stemmen: ende vele i lamme ende creupele
werden ghesont ghemaeckt.
8 Ende daer werdt groote blijdschap in die
Stadt.
9 Ende een man ghenaemt Simon / hadde
te voren in die Stadt k plegende ghewe est
Toouerie / ende het volck van Samaria
wtsinnich makende / segghende dat hy wat
groots was:
10 Welcken sy alle waer namen / van den
cleynsten tot den grootsten / segghende: De-
se is de groote macht Godts.
11 Ende sy namen hem waer / daerom dat
hyse langhe tijdt met Toouerie wtsinnich
ghemaeckt hadde.
12 Maer doe sy gheloofden Philippo / die
van den Coninckrijcke Godts vercondich-
de / ende van den Name Jesu Christi / wer-
den sy ghedoopt / mannen ende vrouwen.
13 Ende Simon gheloofde oock selve / en-
de ghedoopt zijnde / bleef hy Philippum /
ende als hy de teeckenen ende groote crach-
ten sach die daer gheschiedden / verschrick-
te hy hem.
14 Ende als de Apostelen te Jerusalem hoor-

a Act. 22.20.
b Ofte / hadde een welbehaghen.
c Act. 11.19.
d Gen. 23.2. ende 50.10. 2. Sam. 3.31
e Of / rouwe
f Act. 9.1. ende 22.4. ende 26.9. Galat. 1.13. 1. Cor. 15.9. 1. Tim. 1.13.
g Act. 11.19.
Philippus predickt den Samariten.
h mar. 16.18 Act. 5.16. ende 16.18. ende 19.12.
i Of / gichtsiecke.
Simon Magus.
k Act. 13.6.
Simon Magus wordt ghedoopt.

den / dat Samaria het woordt Godts ont-
fanghen hadde / sonden sy tot hen Petrum
ende Joannem.
15 De welcke quamen af / en baden voor hē /
dat sy den heylighen Gheest ontfinghen.
16 Want hy was noch niet op eenighen van
hen ghecomen / maer sy waren alleenlic ghe-
doopt in den Naem des Heeren Jesu.
17 Doe l leyden sy de handen op hen / ende sy
ontfingen den heylighen Gheest.
18 Als dan Simon sach dat door de opleg-
ginge der handen der Apostelē de heylighe
Gheest ghegheven werdt /
19 So boot hy hen ghelt / segghende: Gheeft
my oock dese macht / op dat / soo wien ick de
handt op legge / hy den heyligen Geest ont-
fanghe.
20 Maer Petrus seyde tot hem: U ghelt sy
met u tot verderffenisse / m want ghy ghe-
meynt hebt dat de gave Godts door ghelt
verreghen wordt.
21 Ghy hebt noch deel noch lot in desen
woorde: want u herte en is niet recht
voor Godt.
22 Daerom bekeert u van dese uwe boos-
heydt / ende bidt Godt / oft u dit ghedachte
uwes herten verghenen worde.
23 Want ick sie dat ghy zijt in bitter galle en
tsamenknoopinghe der ongerechticheyt.
24 En Simon antwoordde / en seyde: n bidt
ghy den Heere voor my / op dat niet op my
en come / daer ghy van ghesept hebt.
25 Als sy nu alomme het woort des Heeren
betuycht ende ghesproken hadden / keer-
den sy wederom na Jerusalem / ende ver-
condichden het Evangelium vele Vlec-
ken der Samaritanen.
26 Ende de Enghel des Heeren sprack tot
Philippum / seggende: Staet op / ende gaet
henen teghen Zuyden / op den wech die
van Jerusalem af coemt na de Stadt Ga-
za / o welcke woest is.
27 En hy stont op / ende ginck henen. Ende
siet / een Moorman / die een p Camerlinck
was / ende een machtighe Candaces / der
Coninginne van Ethiopien: welcke over
haren schat was / q die was comen te Jeru-
salem om aen te bidden.
28 Ende keerde wederom sittende op zijnen
wagen / ende las den Propheet Esaiam.
29 Ende de Gheest seyde tot Philippum:
Gaet toe / ende voecht u by desen wagen.
30 Ende Philippus liep toe / ende hoorde
hem lesen den Propheet Esaiam / ende sey-
de: Verstaet ghy oock wat ghy leest?
31 Ende hy seyde: Hoe soude ick comen / ten
ware dat my yemandt onderwese? Ende
badt Philippum / dat hy soude op comen /
ende by hem sitten.
32 Ende de plaetse der Schrift die hy las /
was dese: r Hy is gheleyt als een Schaep ter
slachtinghe ghebracht / ende als een Lam
voor zijnen Scheerder stemmeloos / alsoo
heeft hy zijnen mont niet opghedaen.
33 Zijn ordeel is in zijne nederheydt s wech
ghenomen. ende wie sal zijn t Eeuwe ver-
tellen? want zijn leven wert vander Aerden
wechghenomen.
34 Ende de u Camerlinck antwoordde /
Philippo / ende seyde: Ick bidde u / van
wien sept de Propheet dat? van hemselven /
oft van eenen anderen?
35 x Ende Philippus dede zijnen mont op /
ende beginnende van dier Schrift een / ver-
condichde hem Jesum.
36 Ende daer sy over wech voeren / quamen
sy aen een water: ende de Camerlinck seyde:
Siet daer water / y wat verhindert my ge-
doopt te worden.

l Act. 6.6. ende 13.3. ende 19.6. 2 Tim. 4.14. ende 5.22. 1. Tim. 1.6.
Godts gave wort door gheen ghelt verreghen.
m mat. 10.8.
n Num. 21.7
Philippus vercondicht het Evangelium den Camerlinge der Coninginne van Ethiopien.
o Gr. dese is woeste.
p Oft / ghesneden.
q Joh. 12.20
r Esai. 53.7.
s Oft / verheven:
t Oft / Ghe-slachte.
u Oft / Ghesneden.
x Luce 24. 45.46.
y Act. 10.47.

Des camerlincx gelooue.
37 Ende Philippus seyde: Ghelooft ghy
wt geheelder herten/soo ist gheoorloeft. Hy
antwoordde/ ende seyde: Ick gheloove dat
Jesus Christus is de Sone Godts.
38 Ende hy gheboodt den waghen stille te
houden / ende sy daelden beyde in het wa-
ter / Philippus ende de Camerlinck : ende
hy doopte hem.
z Oft/wt.
39 Ende als sy z van den water op quamen/
nam de Gheest Philippum wech / ende
de Camerlinck sach hem niet meer / want
hy reysde vrolick zijnen wech.
40 Ende Philippus wert ghevonden te A-
zoten / ende ginck alomme / vercondighen-
de het Evangelium allen Steden / tot dat
hy te Cesarien quam.

Dat ix. Capittel.

1. Saulus na dat hy de Ghemeynte vervolcht heeft/ 4. wert van Christo ghe roepen/om zijn Apostel te zijn/ 32. Ende Petrus geneest Eneam den gichtsiecken/ 36. ende verweckt de Dochter in Joppe.

a Act.8.3. ende 22.4. ende 26.9. Gala.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13. b Dat is/ Collegien/ Scholen/ Vergaderinghen/ * Gr. desen wege Christus bekeert Saulum. c Act.22.6. d 1.Cor.15.8 2.Cor.12.2. e Act.26.12. f Act.5.39. g Luc.3.10. Act.2.37. ende 16.39.

1 Ende Saulus a noch blasende dreygin-
ghes ende moort teghen de Discipulen
des Heeren/ginck tot den Overpriester/
2 Ende begheerde van hem brieven nae
Damascum tot de b Synagoghen / op dat
hy mannen ende vrouwen/ soo hy eenighe
van * deser Leere vonde/ ghebonden na Je-
rusalem brochte.
3 c Ende als hy reysde/ ist gheschiet dat hy
by Damascum quam ende hem ommescheen
d snellick e een licht van den Hemel.
4 Ende ter Aerden ghevallen zijnde hoorde
hy een stemme tot hem seggen/Saul/Saul/
wat vervolcht ghy my?
5 Ende hy seyde: Heere/ wie zijt ghy? En-
de de Heere seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy vervolcht: f Het is v hardt/ de verssen
teghen den prickel te slaen.
6 Ende hy bevende ende verbaecht / seyde:
Heere/ g wat wilt ghi dat ick doe? Ende de
Heere seyde tot hem. Staet op/ ende gaet
inde Stadt / ende v sal daer ghesept wor-
den/ wat ghy doen moetet.
7 Ende de mannen die met hem over wech
reysden/stonden verwondert / h want sy de
h Dan.10.7
stemme hoorden/ende niemandt ensaghen.
8 Ende Paulus rechte hem op vander Aer-
den/ende als hy zijne ooghen op dede/ en sach
hy niemant: ende sy leydden hem by der hant/
ende brachten hem in Damascum.
9 Ende hy was drij dagen sonder sien/ ende
at niet/noch dranck niet.
Ananias.
10 Ende daer was een Discipel in Damas-
co/ghenaemt Ananias:ende de Heere seyde
tot hem in een gheschichte: Anania/ende hy
seyde: Siet/hier ben ick Heere.
11 Ende de Heere seyde tot hem: staet op/ende
gaet inde strate/ ghenaemt de Rechte: ende
vraecht ten huyse Jude nae eenen ghe-
naemt Saulus i van Tarsen / want siet
hy bidt.
12 (Ende hy heeft door een ghesichte ghe-
sien eenen man / met name Ananias inco-
men / ende hem de handen op legghen/op
dat hy weder siende worde.)
13 Ende Ananias antwoordde: Heere ick heb
be van velen ghehoort van desen man/
k hoe veel quaets hy uwen Heylighen in
Jerusalem ghedaen heeft:
14 Ende heeft hier macht vande Overprie-
sters / te l vanghen alle die uwen Naem
aenroepen.
15 Ende de Heere seyde tot hem: Gaet he-
nen / m want dese is my een wtvercoren
vat/ om mijnen Naem te draghen voor de

i Act.21.39. ende 22.3. Ananias vreest Paulum. k Act.9.1. Galat.1.13. 1.Cor.15.9. 1.Tim.1.13. l Grieck/ binden. Paulus een wtvercoren vat. m Act.13.2. ende 22.21. Roma.1.1. Gala.1.15. ende 2.8. Ephes.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.

Heydenen/ende Coninghen/ ende kinderen
Israels.
16 n Want ick sal hem toonen/ hoe vele hy lij- n Act.21 11.
den moet om mijnen Naem. 2.Cor.11.23.
17 o Ende Ananias ginck henen/ ende quam o Act.22.12.
in dat huys: ende legghende de handen op
hem/seyde: Saul broeder/ de Heere heeft
my ghesonden: namelick / Jesus die p v p Oft/ van
gheopenbaert is inden wech dien ghy v is ghesien
quamet/op dat ghy weder siende/ ende met gheweest
den Heylighen Gheest vervult wordet. Paulus
18 Ende terstondt vielen van zijne ooghen/ wort weder
ghelijck vischschellen / ende hy werdt ter- siende/ende
stont weder siende: ende stont op / ende ghedoopt/
werdt ghedoopt/ ende predict
19 Ende nam spijse/ende wert versterckt. Ende Christum.
Saulus was sommige daghen by de Disci-
pulen die in Damasco waren.
20 Ende hy predickte terstondt Christum in
de Vergaderinghen / dat dese de Sone
Godts was.
21 ¶ Ende sy verschrickten alle diet hoorden/
ende seyden: Is niet dese/ die te Jerusalem
vernielde de ghene die desen Naem aen-
riepen : ende is daer toe hier ghecomen/
om dat hyse gebonden tot de Overpriesters
soude brenghen.
22 Ende Saulus wert meer ende meer ver-
sterct / ende beroerde de Joden die te Da-
masco woonden / bewijsende dat dese
q Christus ware. q Dat is de
23 Ende nae vele daghen hielden de Joden Ghesalfde.
raet te samen/om hem te dooden. De Joden
24 Maer hare lagen werden Paulo bekent/ sochten
r ende sy bewaerden de poorten dach ende Paulum te
nacht/op dat sy hem doodden. dooden.
25 Soo namen hem dan de Discipulen des r 2.Cor.11.32
nachts/ s ende deden hem door den muer/ende s Jos.2.15.
lieten hem met coorden af in eenen korf. 1.Sam.19.12.
26 t Ende als Paulus te Jerusalem ghecomen t Act.22.17.
was/versocht hy hem by de Discipulen te De Disci-
voegen/maer sy vreesden hem alle/niet ghe- pulen geloo
looven de dat hy een Discipel ware. ven niet dat
27 u Maer Barnabas nam hem/ende brach Paulus ge-
te hem tot de Apostelen : ende vertelde loovich is.
hen hoe hy den Heere in den wech ghesien u Act.11.25.
hadde/die met hem ghesproken hadde / ende
dat hy te Damasco x vrijmoedelick ghesproken
hadde inden Name Jesu. x Oft/ open
28 Ende hy was met hen wt ende in gaen baerlick.
de te Jerusalem / ende handelde vrijmoe-
dichlick inden Name des Heeren Jesu.
29 Hy sprack oock ende y handelde met den y Oft/dispu
Griecken: maer dese sochten hem te dooden. teerde.
30 Ende doe de broeders dit gewaer werden
gheleydden sy hem af tot Cesarien / ende
sonden hem nae Tarsen.
31 Soo hadden dan de Ghemeynten vrede Vrede.
door gheheel Judeam / ende Galileam/ en-
de Samariam ende werden ghesticht/ en-
de werden vermenicht / wandelende in de
vreese des Heeren / ende troost des Heyli-
ghen Gheests.
32 Ende het gheschiedde/ doe Petrus alom
me door reysde/ dat hy oock quam tot de
Heylighen die te Lidda woonden.
33 Ende aldaer vant hy eenen man / ghe- Eneas
naemt Eneas/die acht Jaren te bedde ghe- gichtsieck/
leghen hadde/ende was z lam. wort gesont
34 Ende Petrus seyde tot hem: Enea/ Je- z Oft/ gicht-
sus Christus a make v gesont: staet op/ende sieck.
maeckt selue v bedde. Ende hy stondt ter- a Of/ maeckt.
stont op.
35 Ende hem saghen alle die te Lidda ende
Sarona woonden/ de welcke hen bekeerden
tot den Heere.
36 Ende te Joppe was een Discipulinne b dat is/een
met name Tabitha / welck is te seggen: Hinde oft
b Dorkas / dese was vol goeds wercken/ Hee.
ende

ende aelmoessen diesy dede.
37 Ende het gheschiedde in die dagen / dat sy
cranck wert, ende sterf. Ende als syse ghewas-
schen hadden/leyden syse inden Oppersael.
e Oft/ hem niet en liete verdrieten.
38 Ende want Lidda by Joppe was/ hoor-
den de Discipulen dat Petrus daer was, ende
sonden twee mannen tot hem / ende baden
hem / dat hy e niet en soude vertoeuen tot
hen te comen.
39 So stont Petrus op/ ende ginck met hen:
ende als hy daer ghecomen was / leyden sy
hem op den Oppersael : ende alle de We-
duwen stonden by hem / weenende ende
toonende hem de rocken ende cleederen die
Dorkas gemaect hadde/als sy by hen was.
Tabitha wort opghe weckt van der doot.
40 Ende alsse Petrus alle hadde wtgedreuen/
knielde hy neder, ende badt: ende keerde hem tot
den lichame/ende seyde: Tabitha/ staet op.
Ende sy heeft haer oogen opgedaen/ende Pe-
trum ghesien hebbende/sat sy op:
41 Ende hy haer de hant gheuende/ rechtese op
ende de Heyligen ende Weduwen geroepen
hebbende/steldese hen leuende.
Petrus by den Lederbereyder.
42 Ende dit wert bekent geheel Joppe door/
Ende vele gheloofden in den Heere.
43 Ende het geschiedde, dat hy vele daghen te
Joppe bleef/by eenen Simon Lederbereyder.

Dat x. Capittel.

9. Petrus door een gesichte vermaent/
34. ende versekert van de roepinghe der
Heydenen/ 36. vercondicht Christum Cor-
nelio/ 44. ende bekeert hem met den synen.

Des hooftmans Cornelij Godtsalicheyt.
1 Ende daer was een man te Cesarea ghe-
naemt Cornelius / een Hooftman ouer
hondert / van der Bende die ghenaemt
wert de Italiaensche:
2 Godsalich ende Godtvruchtich met ghe-
heel zynen huysghesinne / ende veel ael-
moessen gheuende den volcke / ende Godt
biddende alle tydt.
3 Dese sach in een ghesichte / openbaerlyck
ontrent der neghenster vren des daechs/
den Enghel des Heeren tot hem incomen/
ende tot hem segghen: Corneli.
4 Ende hy hem aensiende, wert veruaert ende
seyde: Wat ist Heere? Hy seyde tot hem: V
gebeden ende aelmoessen zyn voor Godt in
ghedachtenisse opghecomen.
Hem wordt beuolen dat hy Petrum ontbiede.
5 Ende nu sent mannen nae Joppe / ende laet
roepen eenen Simon/ met toename Petrus.
6 Dese is ter herbergen, by eenen Simon Le-
derbereyder / wiens huys is aen der Zee:
dese sal v segghen wat ghy doen moet.
7 Als nv de Enghel die met Cornelio
sprack/ wech ghegaen was / riep hy twee
van zyne huysknechten/ ende eenen Godsa-
lighen krychsknecht / van de ghene die al-
tyts by hem waren.
8 Ende als hyt hen al vertelt hadde/ sandt
hyse nae Joppe.
9 Ende des anderen daechs als sy reysden/
a Math. 6.6 2.Reg.4.33.
b Gr. dach.
ende by der Stat quamen/ a clam Petrus opt
b huys om te bidden, ontrent der sester vren.
10 Ende hy wert hongherich/ ende begheerde te
eten. Ende terwyle sy hem wat bereydden/ viel
ouer hem een vertreckinge der sinnen.
Petro wort verthoont / dat de Heydenen/ door den geloove in Christum gereynicht zyn.
11 Ende sach den Hemel gheopent/ ende een
vat tot hem neder comen/ghelyck een groot
lynen laken aen de vier hoecken ghebonden
ende nederghelaten op der Aerden:
12 Waer in waren alle vier voetighe dieren
der Aerden/ ende wilde/ ende cruppende dieren/
ende gheuogelte des Hemels.
13 Ende daer gheschiedde een stemme tot hem:
Staet op/ Petre/ slachtet/ ende etet.
14 Maer Petrus seyde: Gheensins Heere/
c Leu.11.4. Deut.14.7.
want ick en hebbe noyt yet c ghemeyns of-
te onreyns ghegheten.
15 Ende de stemme seyde andermael tot
hem: d Dat Godt ghereynicht heeft / sult
ghy niet ghemeyne maken.
d Mat.15.11 Rom.14.17 20. 1.Tim 4.4. Tit. 1.15.
16 Ende dit geschiedde drymael: ende het vat
werdt weder opghenomen in den Hemel.
17 Als nv Petrus in hemseluen twyffelde/
wat dat gesichte wesen mochte dat hy ghe-
sien hadde/ siet/ de mannen die van Cornelio
e Oft/ houden.
gesonden waren/hadden geuraecht nae het
huys Simonis: ende stonden voor de poorte.
18 Ende eenen gheroepen hebbende, vraech-
den/oft Simon met toename Petrus/ daer
ter herberghe ware.
19 Ende terwyle dat Petrus op dat gesichte
dachte/ f seyde de Geest tot hem: Siet/ drye
f Act.11.12.
mannen soecken v:
20 g So staet op/gaet af/ ende reist met hen/
g Act.15.7.
niet twyffelende/want ic hebse ghesonden.
21 Doe ginck Petrus af/tot de mannen die
Petrus gaet tot Cornelium.
van Cornelio tot hem gesonden waren/ ende
seyde: Siet/ick ben de gene dien ghy soeckt:
wat is de oorsake daer ghy om gecomen zyt?
22 Doe seyden sy: Cornelius een Hooftman
ouer hondert/een rechtueerdich ende God-
vreesende man / die oock getuyghenisse heeft
van alle den volcke der Joden : dese is van
God vermaent door den heyligen Enghel/
dat hy v soude ontbieden tot zynen huyse/
ende v h hooren spreken.
h Gr. woorden van v hooren.
23 So riep hyse in/ ende herberchdese: ende
des anderen daechs ghinck Petrus met
hen wt / ende sommighe Broeders van
Joppe ginghen met hem.
24 Ende des anderen daechs quamen sy tot
Cesaream: ende Cornelius verwachtese/ zyn
Maechschap ende sonderlickste vrienden
te samen gheroepen hebbende.
25 Ende als het gheschiedde dat Petrus in
quam/ ginck hem Cornelius te ghemoet/ ende
vallende tot den voeten/ aenbadt hem.
26 Maer Petrus rechtede hem op segghende:
Petrus wil niet aengebeden zyn.
i Staet op/ick ben oock selue een mensche. i
27 Ende hy is inghegaen / sprekende met
hem/ ende heefter vele gheuonden die te sa-
men ghecomen waren.
i Act.14.15. Apoc.19.10. ende 22.9.
28 k Ende heeft tot hen ghesegt: Ghy weet dat
k Exo.23.32 ende 34.15. Deut 7.2. Joan.4. 9. ende 18.28. Act.11.3.
het ongheoorloeft is eenen Joetschen man
hem te voegen / oft te gaen tot eenen
vreemden: Maer l God heeft my ghetoont/
dat ick gheenen mensche ghemeyn oft on-
reyn noemen soude.
29 Daerom ben ick sonder m weygeren ghe-
Alle menschen zyn reyn door Christum.
comen/ als ick ontboden was. Ick vraghe
dan/waer om ghy my ontboden hebt?
30 Doe seyde Cornelius: Ouer vier daghen
l Act 15.8. Ephes.3 6.
vastede ick tot deser vren/ ende ter neghen-
ster vren badt ick in mynen huyse:
31 Ende siet/daer stont een man voor my in
m Grieck/ sonder wedersegghen
blinckende cleederen/ ende seyde: Corneli/ v
ghebedt is verhoort/ende uwe aelmoessen zyn
voor Gode in ghedachtenisse.
32 So sent nu na Joppe/ ende ontbiet Simo-
nem/die toeghenaemt wort Petrus: dese is
ter herbergen in den huyse Simonis des Le-
derbereyders aen der Zee / de welcke hier
gecomen zynde, sal met v spreken.
n Deu.10.17. 2. Par.19. 7. Job.34. 19. Sap.6.8. Syr.35.16. Rom.2.11. Gala.2.6. Ephe.6.9. Colos.3.25. 1. Pet.1.17.
33 So sant ick terstondt tot v / ende ghy hebt
wel gedaen dat ghy hier ghecomen zyt. So
zyn wy dan alle hier voor Godt/om te hoo-
ren al wat v van Gode beuolen is.
34 Ende Petrus dede zynen mont open/ende sey-
de: Nu verneme ick inder waerheydt/dat
God gheen n wtnemer der persoonen en is.
35 o Maer in allen volcke / wie hem vreest/
ende gherechticheydt werckt / die is hem
o Esai.56.6
aenghenaem.
36 p Het welcke hy heeft te kennen ghe-
p Gr. het woordt dat hy gesonden heeft.
gheuen den kinderen Israels / q vercondi-
ghende vrede / door Jesum Christum / die
Heere ouer al is.

37 Ghy weet x de sake die gheschiet is door
gheheel Judeam / s beginnende van Galilea/
nae den Doop die Joannes predicte:
38 t Hoe dat Godt Jesum van Nazareth
heeft ghesalft met den heylighen Gheest/
ende met cracht : welcke omghewandelt
heeft / weldoende ende gesontmakende alle
die van den Duyuel ouerweldicht waren:
want Godt was met hem.
39 Ende wy zijn ghetuyghen van alle dat
hy ghedaen heeft in der Joden landt / ende
te Jerusalem : welcken sy ghedoodt heb-
ben ende aen een hout ghehanghen.
40 u Desen heeft God ten derden daghe ver-
weckt/ende ghegheuen openbaer te worden:
41 Niet allen den volcke/ maer ons/ die wy
te voren van Gode tot ghetuyghen vercco-
ren waren/ ende hebben met hem ghegeten
ende ghedroncken/ nae dat hy van den doo
den opghestaen is.
42 x Ende heeft ons gheboden den volcke
te predicken/ ende te betuyghen / dat hy is
de ghene die van Gode ghestelt is / y een
Richter der leuendighen ende dooden.
43 z Desen gheuen alle Propheten ghetuy-
ghenisse / a dat / soo wie in hem gheloouen
sal / vergheuinghe der sonden door zynen
Name ontfanghen sal.
44 Als Petrus noch dese woorden sprack/
soo viel de heylighe Gheest op alle die het
woordt hoorden.
45 Ende de ghelooughe wt de b Besnij-
denisse / die met Petro ghecomen waren/
verschricken / dat de gaue des heylighen
Gheests oock op de Heydenen wtghestort
werdt.
46 c Want sy hoordense met tonghen spre-
ken/ ende Godt d groot maken. Doe ant-
woordde Petrus:
47 e Can oock yemandt het water weeren/
dat dese niet ghedoopt en worden / de
welcke den heylighen Gheest ontfanghen
hebben ghelijck wy?
48 Ende hy beual datmense doopen soude
inden Name des Heeren. Doe baden sy hem/
dat hy sommighe daghen by hen bleue.

Dat xj. Capittel.

1. De ontschuldinge Petri/ aengaen-
de de roepinghe der Heydenen/ 19. bruc-
ht vander Ghemeynte/ 21. Barnabas
wordt ghesonden tot Antiochien / 28. de
dierte tydt voorseydt door Agabus/ 30.
ende het behulp daerteghen.

1 ENde de Apostelen ende Broeders die
in Judea waren / hoorden dat de Hey-
denen oock het woordt Gods aenghe-
nomen hadden.
2 Ende als Petrus opghecomen was te
Jerusalem / so twistichden sy teghen hem/
die wt der Besnijdenisse waren/
3 Segghende : a Ghy zijt inghegaen tot de
onbesnedene / en hebt met hen ghegeten.
4 Doe begonst Petrus / ende seydet hen
ordentlicken wt/segghende:
5 b Ick was inder stadt Joppe/ biddende:
ende sach in een vertreckinghe der sinnen
een ghesichte / namelick / een vat/ ghelijck
een groot linnen laken / by de vier hoecken
neder ghelaten wt den Hemel / ende quam
tot my toe.
6 Ende als ick dat aensach/werdt ick ghe-
waer / ende sach vieruoetighe Dieren der
Aerden / ende wilde ende cruypende Die-
ren ende Voghelen des Hemels.
7 Ende hoorde oock een stemme/ die tot my
seyde : Staet op Petre/ slachtet en etet.
8 Doe seyde ick: Gheensins Heere : want
daer en is noyt yet c ghemeyns ofte on-
reyns tot mijnen monde inghegaen.

q Esa. 9.6. Joan. 16. 33. Rom 5.1. Coloss. 1.20.
r Gr. het woort dat
s Luc. 4.14.
t Psal. 45.8. Esa. 61.1. Luc. 4.18.
u Act. 2.24. Joan. 20.19. 1. Cor. 15.5.
x mat. 28.19. Mar. 16.15.
y Act. 17.31.
z Gene. 3. 15. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Deut. 18.15. Psal. 132.11. Esai 4.2. en 7.14. en 9.6. 40.10. Jere. 23.5. ende 33.14. Ezec. 34.23. ende 37.24. Dan. 9. 24. Mich. 7. 20.
a Act. 15.9.
b Dat is/ Joden/
c Act. 8.4. Mar. 16.17.
d of/ prijsen
e Act. 8.35. ende 11.17.
a Exo. 23.32. ende 34.15. Deute. 7.2. Joan. 4. 9. ende 18.28.
b Act. 10.9.
Petrus ge-strafT van-de geloouige Joden/ om dat hy Christum den Heyde-nen vercon-dicht hadde. bewijst dat den Hey-denen de ge-nade ghe-schiedt is.
c Leuit. 11. 4. Deut. 14.7.

9 Ende de stemme antwoordde my ander-
mael vanden Hemel : Dat God ghereynicht
heeft/ en sult ghy niet ghemeyn d maken.
10 Ende dit gheschiedde driemael / ende het
werdt alles weder opgetrocken ten Hemel.
11 Ende siet / terstondt quamen daer drie
mannen ouer in het huys daer ick in was/
ende waren van Cesarea tot my gesonden.
12 e En de Gheest seyde tot my/ dat ick met
hen reysen soude sonder f wepgheren : ende
dese ses Broeders ginghen oock met my:
ende wy ginghen in des Mans huys.
13 De welcke ons vertelde hoe dat hy ghe-
sien hadde eenen Enghel in zijnen huyse
staen / ende tot hem segghen : Sendt man-
nen na Joppe / ende ontbiedt Simonem /
die Petrus toeghenaemt is:
14 Die sal g het v segghen/waer door ghy/
ende alle v huys sult salich worden.
15 h Ende doe ick begonst te spreken / viel
de heylighe Gheest op hen / ghelijck als hy
oock inden beghinne op ons viel.
16 Doe dachte ick op het woordt des Hee-
ren/ namelijck / hoe dat hy ghesepdt heeft:
i Joannes doopte met water / k maer ghy
lieden sult in den heylighen Gheest ghe-
doopt worden.
17 l Nae dien dan Godt hen ghelijcke gaue
gegeuen heeft / ghelijck als ons / die wy in
Jesum Christum ghelooft hebben/ wie was
ick doch die Godt soude mogen m weeren?
18 Als sy dit ghehoort hadden / swyghen sy
stille / ende priesen Godt / segghende : So
heeft dan Godt oock den Heydenen bekee-
ringhe ghegheuen tot den leuen.
19 n Ende de ghene die verstroyt waren
door de verdruckinghe / die om Stephani
wille gheschiedde / doorwandelden Phe-
nicien/ende Cypren/ende Antiochien/ ende
en spraken het woordt tot niemandt / dan
alleenlick tot den Joden.
20 Maer daer waren van hen sommighe
Cyprische / ende Cyreniscbe mannen / de
welcke / als sy te Antiochien ghecomen
waren / spraken tot den Griecken/ vercon-
dighende den Heere Jesum.
21 o Ende de handt des Heeren was met
hen : ende een groot ghetal werdt ghelooo-
uich/ende bekeerden hen tot den Heere.
22 Ende daer quam een p gheruchte van
desen tot de ooren der Ghemeynte/ die te
Jerusalem was : en sy sonden Barnabam
wt/dat hy henen ginghe tot Antiochien.
23 De welcke als hy daer ghecomen was/
ende ghesien hadde de ghenade Godts/
werdt hy verblijdt / q ende vermaende se
alle/ dat sy met een voornemen des herten
by den Heere souden blijuen.
24 Want hy was een goet man/ende vol des
heylighen Gheests ende geloofs: ende daer
werdt een groote Schare den Heere toe-
ghedaen.
25 r Ende Barnabas ginck tot Tharsen/
om Saulum weder te soecken.
26 Ende als hy hem ghevonden hadde/
soo leydde hy hem tot Antiochien. Ende
het gheschiedde / dat sy een gheheel Jaer
inde Ghemeynte tsamen quamen / ende
leerden veel volcks : ende dat de Discipu-
len te Antiochien eerst Christenen ghe-
naemt werden.
27 Ende in die selue daghen quamen oock
Propheten van Jerusalem tot Antiochien:
28 En een onder hen/ ghenaemt s Agabus/
stont op/ ende gaf te kennen door den Geest
dat daer t een groote dierte tijdt ouer ghe-
heel Aerdtrijcke comen soude : de welcke
oock gheschiede onder den Keyser Claudio.
29 Ende onder den Discipulen besloot een

d Of/ houden
e Act. 10.19. ende 15.7.
f Of/ twijfelen
g Gr. woorden tot v spreken/
h Act. 2.4. ende 19.6.
i Mat. 3. 11. Marc. 1.6. Luc. 3.16. Joan. 1. 26. Actu. 1.5. ende 2.4. ende 9.4.
k Esa. 44.3. Joel 2.28.
l Actu. 15.9.
m Of/ ver-bieden/
Den Heyde-nen is be-keeringe ge-gheuen.
n Act. 8. 1.4.
Christus wordt den Heydenen te Antio-chien ghepre-dickt.
o Act. 2.47. ende 5.14.
p Gr. woorde
q Act. 13.43. ende 14.22.
Barnabas.
r Act. 9.27.
Christenen.
Agabus.
s Act. 21.10.
t Gr. groo-ten honger. Dierentijt.

yeghelick na dat hy vermochte / te senden
een n handtreyckinghe / den Broederen
die in Judea woonden.

n Gr. tot dē dienst

30 Het welck sy oock deden / sendende tot
de Ouderlinghen / door de handen Barna-
be ende Sauli.

Dat xii. Capittel.

1. De Ghemeynte wordt vervolcht door
Herodem/ 2. Jacobus ghedoodt/ 3. Pe-
trus ghevanghen/ 7. ende door den En-
gel verlost/ 20. de vereeninghe Herodis
met de Tyriers / ende de Sidoniers / 21.
zijn hoochmoet ende straffe/ 25. Joannes
Marcus aenghenomen van Paulo ende
Barnaba wederkeerende van Jerusalem.

Herodes doodt Jacobum.
a Mat.4.21.
Herodes worpt Petrum inde ghevanckenisse.
b Joh.21.18
c Ofte/ viermael vier Crychsknechten.

1 TE dier seluer tydt begonste Herodes de
Coninck sommighe vander Gemeynte
te verdrucken:
2 Ende doodde a Jacobum / den broeder
Joannis met den sweerde.
3 Ende doe hy sach dat het den Joden wel
behaechde / nam hy voor/ oock Petrum te
vanghen / (ende het waren de daghen des
onghesuerden broots.)
4 b Den welcken oock ghevanghen heb-
bende / settede hem inde ghevanckenisse/
ende heeft hem overghegheven c vier vier-
linghen Crychsknechten / dat sy hem be-
waerden: ende wilde hem nae het Pascha
den volcke voortbrenghen.

De Ghemeynte bidt voor Petrum.
d Of/ yverich.

5 Soo werdt dan Petrus inde ghevanc-
kenisse ghehouden: ende vande Ghemeyn-
te werdt een d gedverich gebedt tot Godt
ghedaen voor hem.
6 Ende als Herodes hem nu soude voort-
brenghen: dien seluen nacht sliep Petrus
tusschen twee Crychsknechten/ ghebonden
met twee ketenen: ende de Wachters voor
de deure/ bewaerden den Kercker.

De Enghel verlost Petrum.
e Act 5.19. ende 16.26.

7 Ende siet / de e Enghel des Heeren quam
daer/ende daer scheen een licht inde wooninghe/
ende hy sloech Petrum aen de zijde/ ende
wecte hem op/ segghende: Staet op haeste-
lick. Ende de ketenen vielen hem vande handē.
8 Ende de Enghel seyde tot hem: Omme-
gort v/ ende f doet uwe schoenen aen. Ende
hy dede alsoo. Ende hy seyde tot hem:
Hangt uwen Mantel omme v / ende vol-
ghet my nae.

f Gr. onderbindt uwe solen.

9 Ende hy wtgaende volchde hem na/ ende
en wiste niet dat het waerachtich was/ dat
door den Enghel ghe schiedde: maer meyn-
de dat hy een ghesichte sach.
10 Ende als sy door de eerste ende tweedde
wachte ghegaen waren/ so quamen sy aen
de ysteren poorte / die totter Stadt leydt/
de welcke haer van selfs gheopent werdt.
Ende sy wtghegaen zijnde / ghinghen een
strate voort: ende terstont scheydde de En-
ghel van hem.
11 Ende Petrus tot hemseluen gheromen
zijnde/ seyde: Nu weet ick waerachtelijck
g dat de Heere zijnen Enghel wtghesonden
heeft / ende my verlost heeft wt der handt
Herodis/ ende wt alle de verwachtinge des
Joodtschen volcks.

g Dan.6.22

Actu.4.23

12 Ende als hy hem bedachte / quam hy tot
het huys Marie / des moeders Joannis/
die toegenaemt wort Marcus / h daer vele
broeders waren vergadert / ende biddende.
13 Ende als Petrus aen de deure der
poorten gheclopt hadde / soo ghinck daer
een Dienstmaecht voort / om te luysteren/
ghenaemt Rhode.

Rhode.

14 Ende als sy de stemme Petri bekende/ so
en dede sy de poorte niet open van bly-
schap/ maer liep binnen/ ende boodtschapte/
dat Petrus voor de poorte stondt.
15 Ende sy seyden tot haer : i † Ghy zijt ont-
sinnich : ende sy bleef daer by dat het also
ware. Sy seyden: Het is zijn Enghel.

† Anders/ hy zijt wtsinnich.

16 Ende Petrus bleef cloppende: ende als sy
opghedaen hadden / saghen sy hem ende
verschrickten.
17 Ende als sy hen metter handt ghewenct
hadde/ dat sy swijghen souden / soo vertelde
hy hen hoe hem de Heere wt der ghevanc-
kenisse gheleydt hadde / ende seyde: Boot-
schapt dit Jacobo / ende den Broederen.
Ende hy ghinck wt/ ende k reysde nae een
ander plaetse.

Petrus wt dē Kercker verlost door den Engel/
k Gr. ghinck in een ander plaetse.

18 Ende als het nu dach werdt / en was daer
gheen cleyne beroerte onder de Crychs-
knechtē/ wat l van Petro gheschiet ware.
19 Ende als Herodes hem ghesocht hadde/
ende niet en vandt/ ende de Wachters on-
dervraecht hadde / dede hy se wech leyden.
Ende is van Judea afghegaen nae Cesa-
ream/ ende heeft daer m ghewoont.

h Gr. ginck in een etc.
l Gr. Petrus mochte gheworden zijn.
m Oft/ verkeert.

20 Ende Herodes hadde inden sin teghen
Tyrum ende Sidonem te crijghen: maer sy
quamen eendrachtelijck tot hem/ ende ghe-
creghen Blastum des Coninckx Camer-
linck op haer zijde / ende begeerden vrede/
om dat haer Landt ghespijst werdt van des
Coninckx Lande.
21 Ende op eenen ghesetten dach/ Herodes
de Coninckiycke n cleederen aenghedaen
hebbende/ ende op den Richtstoel sittende,
dede een reden tot hen.

Herodes wort levendich van de wormen gegeten.

22 Ende het volck riep: Dat is Gods stem-
me/ ende niet eens menschen.
23 Ende terstondt sloech hem de Enghel des
Heeren/ om dat hy niet Gode de eere engaf/
ende werdt vande o wormen ghegheten/
ende gaf zijnen gheest op.
24 Ende het p woordt Godts wies / ende
vermenichfuldichde.

n Spr.11.4.
o 2.Mach.9.9.
p Esa.55.11.

25 Ende q Barnabas ende Saulus keerden
wederom r † van Jerusalem / als sy den
dienst volbracht hadden / Johannem met
toename Marcus / met hen ghenomen
hebbende.

q Act.11.30.
r † Anders/ van Jerusalem nae Antiochien

Dat xiii. Capittel.

2. Paulus ende Barnabas gheroepen tot
de Heydenen/ 7 de bekeeringe Sergij des
Stadthouders/ 11. ende verblindinge van
Elymas/ 16. de predicke Pauli/ ende Bar-
nabe/ 42. der Heydenen gelove / 46. ende
verworpinge der Joden/ 48. sy gelooven
die ten leven verordent zijn.

Dienaers der Ghemeynte in Antiochia.
a Act.14.26
Paulus ende Barnabas totte dienst der Heydenē verordent.
b Act.9.15. ende 22.21. Roma.1.1. Gala.1.15. ende 2.8. Ephes.3.5. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.
c Act/6.6. ende 8.17. ende 9/17.

1 EN de daer waren inder Ghemeynte/ die
te Antiochien was / a sommighe Pro-
pheten ende Leeraers / namelick / Bar-
nabas/ ende Simeon ghenaemt Niger/ en-
de Lucius van Cyrenen / ende Manahen/
die met Herode den Viervorst opghevoedt
was/ ende Saulus.
2 Ende doe sy den Heere dienden/ ende vaste-
den/ seyde de heylighe Gheest: b Scheydet
my Barnabam ende Saulum wt tot den
wercke / daer ickse toe gheroepen hebbe.
3 c Doe dan/ als sy ghevast ende gebeden/
ende hen de handen opghelept hadden/ lie-
ten sy se gaen.
4 Dese dan/ vanden heylighen Gheest wt-
ghesonden/ quamen af tot Seleuciam/ ende
van daer scheepten sy af na Cypren.
5 Ende als sy te Salamine quamen/ so ver-
condichden sy het woordt Gods inde Ver-
gaderinghe der Joden. Ende hadden oock
d Joannem tot eenen Dienaer.

d Act.12.25.

6 Ende als sy het Eylandt doorgereyst
waren/ tot Paphos toe/ e vonden sy eenen
Jode/ die een Toovenaer ende valsch Pro-
pheet was/ ghenaemt Bar Jesus.
7 De welcke was by Sergius Paulus/
den Stadthouder/ eenē verstandigen man:

e Act.8.9. ende 13.6.

welcke ontboot Barnabam ende Saulum/
ende f sochte het woort Gods te hooren.
f Oft. begeerde. 8 Maer g Elymas / dat is de Toouenaer
(want alsoo wort zijnen naem ouergheset/)
g Exo.7.11. wederstondt hen / soeckende den Stadthouder vanden geloove af te keeren.
9 Maer Saulus (de welcke oock Paulus
genaemt was/) vuult vā dē heylige Geest/
zijne oogen op h:m houdende, seyde:
10 O ghy kint des Duyvels/ vol alles bedrochs eñ listicheyts/ eñ vyant aller gerech
tichheydt/ sult ghy niet ophouden de rechte
weghen des Heeren te verkeeren?
11 Ende nu siet/ de hant des Heeren teghen
v/ ende ghy sult blindt wesen / ende eenen
tyt lanck de Sonne niet sien. Eñ terstondt
viel op hem donckerheydt/ ende duysternisse/ ende hy rontomme gaende / sochte die
hem mochten met ter hant leyden.
Sergius Paulus wort geloouich. 12 Als de Stadthouder sach dat daer ghe
schiet was/ gheloofde hy/ verwondert zijnde in de leere des Heeren.
13 Ende Paulus / ende die met hem waren/
van Papho gheschcept zijnde/ quamen tot
h Act.15.38. de stadt Perge in Pamphilia: h maer Joannes weeck van hen/ ende keerde weder nae
Jerusalem.
14 Ende sy van Perge voortghegaen/ quamen te Antiochia / in den lande Pisidia/
i Dat is/ Schole/ of/ Collegie der Joden. ende op den Sabbathdach inde i Synagoge ghegaen zijnde/ saten neder.
15 Ende na het lesen der wet / ende der Propheten / sonden de Ouerste der Synagogen
Het lesen der Wet eñ Prophetē. Pauli predicatie. tot hen / segghende : Mannen / broeders/
soo eenighe troostelicke reden in uliedē is
tot den volcke/ so spreeckt.
16 Doe stondt Paulus op / ende als hy se
metter handt hadde doen swijghen / seyde:
k Exod.1.1. Ghy Israelitische mannen / ende die Godt
l Exod.13.16 vreest/ hoort toe.
m Gr. hooghen 17 De Godt deses volcks Israels / heeft
k onse Vaderen wtuercoren / ende heeft dit
n Exod. 16. volck verhoocht/ als sy vreemdelingē warē
Num.14.34 inden lande Egypti/ l eñ heeftse met m wt-
Psal.99.10. gherechten arme daer wtghelcydt.
Ezech. 4.6. 18 n Ende verdroech hare manierē ontrent
o Jos. 14.2. den tyt van veertich Jaren inder woestijne.
p Jud.1.2. 19 Ende als hy de seuen volcken inden lan-
ende 3.9. de Chanaan verdoruen hadde/ o deylde hy
q 1.Sa.8.5. hen der seluer landt wt met den lote.
Oste 13.11. 20 p Ende daer na gaf hy hen Richters/ ont-
1.Sam.9.15 trent vier hondert ende vijftich Jarē lanck/
ende 10.1. tot op den Propheet Samuel.
r 1.Sa.16.13 21 q Ende daer nae begeerden sy eenen Co-
s 1.Sa.13.14 ninck / ende Godt gaf hen Saul/ den sone
Psal.89.21. Cis/ eenen man wt den gheslachte Ben Ja-
Actu. 7.46. min/ veertich Jaren lanck.
t 2.Sa.7.12 22 Ende als hy dien afghesct hadde/ r ver-
Psal.132.11. weckte hy hen David tot eenen Coninck/
Esai.11.1. welchen hy oock ghetuyghenisse gaf / ende
Act.2.30. seyde: s Ick hebbe ghevonden David den
Rom.1.3. sone Jesse/ eenen man na myn herte/ die al-
2 Tim.2.8. le mynen wille doen sal.
u mat.3.1. 23 t Van deses zaet/ heeft God na de belof-
Mar.1.2. te Israels/ verweet dē salichmaker Jesum/
Luc.3.3. 24 u Als Johannes eerst alle den volcke
Joan.3.21. Israel ghepredickt hadde den Doop der be-
x Gr. voor het aēsicht zijns inganckis. keeringhe x voor zijne toecoemst.
25 Ende als Joannes zijnen loop veruult
hadde/ seyde hy: Wien meynt ghy lieden dat
ick ben/ y ick en ben die niet : maer siet/ hy
y Joā 1.20. coemt na my z wien ic niet weerdich en ben
z Mat.3.11. zijn schoenen te ontbinden.
a Mat.10.6 26 Ghy mannen broeders / kinderen des
Actu.3.26. gheslachts Abrahe/ ende die onder uliedē
b Joā. 16.3. Godt vreesen/ a tot v is het woordt deser
Actu.3.17. salicheydt ghesonden.
1. Cor.2.8. 27 Want sy die te Jerusalem woonen / ende
1. Tim.1.13. hare Ouersten / b als sy desen niet en ge-

kenden / hebben sy oock de stemmen der
Propheten/ die op de Sabbathen ghelesen
worden/ hem oordeelende/ veruult:
28 c Ende gheenderhande oorsaecke des c mat.26.59
doodts in hem vindende/ baden sy Pilatum Mar.15.12.
dat hy ghedoodt werde. Luc.23.13.
29 Ende als zyt al veruult hadden/ dat van Joan.19.6.
hem gheschreuen was/ namen sy hem vanden houte/ ende leyden hem in een graf.
30 d Maer Godt heeft hem vande dooden d mat.28.6.
opghewecht. Mar.16.6.
31 e De welcke is ghesien ghewerst vele Luc.24.6.
daghen / van de ghene die met hem op e mar.16.14.
gegaen waren van Galilea tot Jerusalem/ Joan.20.19
de welcke zijne ghetuyghen zijn tot den
volcke.
32 Eñ wy vercondigen uliedē/ dat de f Be- f Gene.3.15.
lofte / die tot onsen vaderen gheschiedt is/ Deut.18.15.
33 Godt haren kinderen / dat is / ons ver- 2.Sa.7.12.
vult heeft/ verweckt hebbende Jesum: ghe- Psal.132.11.
lijck oock in den tweeden Psalm gescreuen staet : g Ghy zijt myn Sone / heden g Psal.2.7.
hebbe ick v ghebaert. Hebre.1.5.
34 Ende dat hy hem alsoo vanden dooden ende 5.5.
heeft opghewecht / dat hy niet meer sal h Esa.55.3.
wederkeeren totten graue/ heeft hy aldus i Psal.16.10
ghesept : Ick sal v lieden de heylighe ende Act.2.27.
trouwe beloften Davids gheuen. k 1.reg.2.10.
35 Daeromme seyt hy ooc in eenen anderen Act.2.29.
Psalm: i Ghy en sult niet toe laten dat v l Luc.24.47.
Heylighe verrottinghe sie. 1. Joan.2.12.
36 k Want David als hy zijnen tijdt den m rom.3.28
raedt Godts ghedient hadde/ is ontsla- ende 8.3.
pen/ ende by zijnen vaderen gheleyt / ende Galat.2.16.
heeft verrottinghe ghesien. Hebre.7.19.
37 Maer dien God opghewecht heeft/ die n Rom.19.4.
en heeft geen verrottinghe ghesien.
38 So sy v lieden van condt / ghy mannen
broeders/ l dat v vergevinghe der sonden
vercondicht wort door desen: m eñ van alsen daer ghy lieden niet van en condet in de
Wet Moses gherechtuerdicht worden.
39 n So wie aen desen gelooft / die wort gerechtuerdicht.
40 Siet dan toe / dat op uliedē niet en
come/ dat inden Propheten geseyt is:
41 o Siet ghy verachters/ ende verwondert Verachters
v lieden / ende p vergaet : want ick wercke o Abac.1.5.
een werck in uwe dagen/ een werck dat ghy p Oft/ verlieden niet gheloouen sult / alst v yemandt swindt.
vertelt.
42 Ende doe q r v de Joden wtghegaen wa- q r Andere/
ren wt der Vergaderinge / baden de Heyde- sy.
nen dat sy henr den naesten Sabbath dese r Grieck/
woorden souden spreken. des tusschē
43 Ende als de Vergaderinge opgebroken Sabbaths.
was / volchden Paulum ende Barnabam
vele Joden ende Godtvruchtighe s Joden s Grieck/
ghenooten / welcke sy aenspraken / ende Aencomelinghen.
t rieden hen in de Genade Gods te blijuen.
44 Ende op den nauolghenden Sabbath/ t Act.11.23.
quamen tesamen by na gheheel de Stadt/ ende 14.22.
om het woordt Gods te hooren. De Joden
45 Ende als de Joden de scharen saghen/ spreken tegē Paulum
werden sy vol nijts/ ende wedersprakē het
gene dat van Paulo gheseyt werdt/ tegenspreckende ende lasterende.
46 Ende Paulus ende Barnabas vrijmoedicheyt gebruyckende / seyden : u Het was u Mat.10.6
noodich dat tot v lieden eerst het woordt Act.3.26
Godts ghesproken werde : x maer na dien ende 13.26.
ghy dat verstoot/ ende oordeelt v seluen onweerdich des eewigen leuens te wesen/ siet/ x Exo.32.8.
so keeren wy ons tot den Heydenen. Esaie 55.5
4 Esd.1.24.
47 Want alsoo heeft ons de Heere beuolen/ Mat.8.11.
seggende: y Ick hebbe v ghesett tot een licht ende 21.43.
der Heydenen / op dat ghy een salicheydt y Esa.42.6.
wordet tot het wterste der aerden. ende 49.6.
48 Ende als de Heydenen dat hoorden / Luce 2.32.
ver-

verblijden sy hen / ende preesen het woordt
des Heeren : ende daer gheloofden soo vele
alsser ten eeuwigen leuen geordineert waren.
49 Ende het woordt Godts werdt door het
gheheele landt wtgebreydt.
50 Maer de Joden verweckten Godvree-
sende ende eerbare vrouwen / ende de voor-
f 1. Tim.3.11 neemste van der Stadt / z ende verweck-
ten veruolghinghe teghen Paulum en-
de Barnabam / ende wierpense wt van
hare palen.
a mat.10.14 51 a Ende sy schudden het stof van hare
Marc.6.11 voeten op hen / ende quamen tot Iconien.
Luce 9.5. 52 Ende de Discipulen werden vol vreuch-
Act.18.6 den ende heyligen Gheests.

Dat xiiij. Capittel.

1. Paulus ende Barnabas veruolcht by
de ongheloouige Joden / 9. vlieden na
Lystren ende Derben / 7. ende om de heelin-
ge eens Creupelen werdden sy van velen
gheacht Goden te zijn / 15. de welcke sy
ten rechten wege brengen / 19. maer het
volck door sommige aengecomen Joden
opgheroert, steenicht Paulum.

1 Ende het gheschiedde te Iconien / dat sy
in de Vergaderinghe der Joden gin-
gen / ende so spraken / dat daer een groo-
te menichte van Joden ende Griecken ghe-
loouich werdt.
a Oft/On- 2 Maer de Joden die a ongehoorsaem
ghelouich. waren / verweckten ende verbitterden de zie-
len der Heydenen tegen de Broederen.
3 So verkeerden sy dan daer langhen tijdt /
b Oft vrijè- b vrymoedichheyt gebruyckende in den Hee-
lic sprekēde re / c die den woorde syner ghenaden ghe-
c mat.16.20 tuyghenisse gaf / ende dede teeckenen ende
Hebr. 2.4 wonderheden door hare handen.
Act. 19.11 4 Ende de menichte der Stadt wert ghe-
deylt / ende sommige waren met dē Joden /
sommige met den Apostelen.
5 Ende als daer een Oploop ghescheidt
was van de Heydenē ende Joden met hare
d Of/ onge- Oversten / om hen d smaedtheydt aen te
lijck. doen / ende te steenigen.
6 Hebben sy dat verstaen / ende zijn geulo-den
e mat. 10.23 e in de Steden Lycaonie / Lystren / Derben /
Act. 8.1. ende in het omliggende landt.
7 Ende vercondichdē daer het Euangelium.
f Act. 3.2 8 f Ende te Lystren sat een man / onmach-
tich in de voeten / ende was creupel / van
moeders lyue aen / soo dat hy noyt ghewan-
delt en hadde.
9 Dese hoorde Paulum spreken: de welcke
als hy hem aensach / ende merckte dat hy
* of/ gesont gheloove hadde* salich te worden /
10 Seyde met luyder stemmen: Staet op
g Esa. 35.6. recht op uwe voeten : g ende hy spranck op /
ende wandelde.
11 Ende als de scharen saghen / wat Paulus
ghedaen hadde / hieven sy hare stemme
h Act. 28.6. op / segghende in Lycaonisch : h De Goden
zijn den menschen ghelijck ghewordden / ende
tot ons neder ghecomen.
12 Ende sy noemden Barnabam Juppi-
ter / ende Paulum Mercurium / om dat
hy het woordt voerde.
Sy willen 13 Ende Juppiters Priester die voor hare
Paulo ende Stadt was / als hy ghecraenste Ossen voor
Barnabe de poorten gebracht hadde: wilde offeren te
offerhande samen met den scharen.
doen. 14 Maer als de Apostelen Barnabas ende
Paulus dat hoorden / scheurden sy hare
Cleederen / ende sprongen onder de scha-
ren / roepende /
i Act.10.26. 15 Ende segghende : Ghy mannen / i waer
Apoc. 19.10 om doet ghy lieden dit ? wy zijn ooch men-
ende 22.9 schen den seluen lyden onderworpen / ghe-
lyck ghy / vercondigende v lieden / dat ghy

v soudt bekeeren van dese ydele Afgoden
tot den leuendighen Godt / k die den Hemel k Gen.1.1
ende de Aerde / ende de Zee ghemaeckt Psal.33.6.
heeft / ende al wat daer in is. ende 124.8.
16 Die in voorleden tijden alle de Heydenen ende 146.6.
l heeft laten in wandelen in hare wegen. Act.17.24.
17 m Hoewel hy hemseluen niet onbetuyght Apo.14.7
ghelaten heeft / ons goet doende / ende ons l Psal.81.13
reghen vanden Hemel / ende vruchtbare tijden m dat is/
geuende / ende o † onse herten veruullende na haer
met spijse ende vrolickheydt. goetduncke
18 Ende dit segghende en conden sy de scharen leuen.
nauwe stillen dat sy hen niet en offerden. n Rom.1.19
19 Ende daer quamen de Joden van An- o † anders/
tiochien ende Iconien / ende overreden de nwe.
scharen / ende p steenichden Paulum / ende Paulus ge-
sleypten hem ter Stadt wt / meynende dat steenicht.
hy doodt was. p 2Cor.11.25
20 Maer als hem de Discipulen omringt
hadden / stont hy op / ende ginck in de stadt:
ende des anderen daechs ghinck hy met
Barnaba wt / na Derben.
21 Ende als sy dier Stadt het Euange-
lium ghepredickt / ende vele geleert hadden /
keerden sy weder na Lystren / ende Iconien /
ende Antiochien /
22 Versterckende de sielen der Discipulen / Gheloove
q ende hen vermanende in den ghelooue te Verdruc-
volherden / ende seggende : r dat wy door veel kinghe.
verdruckinghen moeten in het Coninck- q Act.11.23.
rijcke Gods ingaen. ende 13.43
23 Ende als sy in de Ghemeynten hadden r Luce 24.26
Ouderlinghen gecoren / ende ghebeden met 2. Tim. 3.12
vasten / beuolen syse den Heere in welcken
s sy geloofden. s grieck/ ge-
24 Ende Pisidiam doorreysende / quamen looft hadde
sy in Pamphilien.
25 Ende als sy te Perghen het woordt ghe-
sproken hadden / quamen sy af na Attalien.
26 Ende van daer scheepten sy af t na An- t Acto.13.1.
tiochien / van waer sy der Ghenaden Gods
beuolen waren tot den wercke dat sy vol-
bracht hadden.
27 Als sy daer ghecomen waren / ende de ghe-
meynte vergadert hadden / vercondichden
sy wat Godt al met hen ghedaen hadde /
ende dat hy den Heydenen de deure des ge-
loofs gheopent hadde.
28 Ende sy verkeerden daer langhe tijdt met
de Discipulen.

Dat xv. Capittel.

4. Vereeninghe van den twist over de
Besnijdinge / 22. ghesonden tot de Ghe-
meynten der Heydenen / 37. de scheydin-
ghe Pauli ende Barnabe / om Joannes
Marcus wille.

1 Ende sommighe afcomende van Ju-
dea / leerden de Broederen / aesegghende :
Ten zy dat ghy besneden wordt v nae Misvers-
Mosis Wet / so en condt ghy niet c salich standt der
worden. Besnydin-
2 Doe daer nu Oproer gecomen was / ende ghe.
gheen cleyne twistinghe Paulo ende Bar- a Galat.5.2
nabe teghen hen / ordineerden sy b dat b Gene.17.10
Paulus ende Barnabas / ende sommighe c Grieck/ be-
andere van hen souden op reysen nae Jeru- houden.
salem tot de Apostelen ende Ouderlinghen / b Gala.2.1
om deser vragen wille.
3 Sy dan van der Ghemeynte beleydt
zijnde / reysden door Phenicien ende Sama-
rien / vertellende de bekeeringhe der Hey-
denen / ende maeckten groote blijschap allen
den Broederen.
4 Ende als sy te Jerusalem quamen / wer-
den sy van der Ghemeynte ontfanghen / ende
van de Apostelen : ende van de Ouderlingen:
ende sy vercondichden alles wat Godt met
hen gedaen hadde.

5 Ende daer stonden op sommige van der
secte der Pharizeen / die gheloouich gewor-
den waren segghende: Men moetse besny-
den en gebieden de Wet Mosis te houden
6 En de Apostels en Ouderlinghen quamen
tesamen / om op deze sake te mercken.
7 Ende als daer nu groote twistinghe was /
soo stondt Petrus op / ende seyde tot hen: f
Ghy mannen broeders / ghy weet dat Godt
ouer langhe daghen onder ons / my ver-
coren heeft / dat de Heydenen door mynen
mont het woort des Euangeliums hooren /
ende ghelooven souden.
8 Ende God de g kender der herten h ghe-
tuychde ouer hen / ghevende hen den heyli-
ghen Gheest / gelijck als oock ons.
9 i Ende en maeckte gheen onderscheydt
tusschen hen en ons: / als k hy hare herten
gereynicht had de door den gheloove.
10 Wat versoeckt ghy lieden nu Godt / l om
den Discipulen een iock op den hals te leg-
ghen / dwelck noch onse Vaders / noch wy en
hebben connen dragen?
11 Maer wy geloouen door de genade des
Heeren Jesu salich te worden / ghelycker-
wys sy oock doen.
12 Soo sweech de gheheele menichte stil /
ende hoorden Barnabam ende Paulum
vertellen hoe groote teeckenen ende won-
derheden God door hen ghedaen hadde on-
der de Heydenen.
13 Ende als sy sweghen / antwoorde Jaco-
bus / segghende: Ghy mannen Broeders /
hoort my:
14 Simeon heeft vertelt hoe Godt eerst de
Heydenen heeft besocht / om sijnen Name
een volck aen te nemen wt den Heydenē.
15 Ende hier mede comen de woorden der
Propheten ouer een: gelijc gescreuen is:
16 n Daer na sal ick weder keeren / ende sal
weder op timmeren den Tabernakel Da-
uids die veruallen is / en syn veruallinghe
sal ick weder op timmeren / ende sal hem we-
der op richten:
17 Op dat de ouergebleuen menschen o den
Heere soecken / ende alle de Heydenen ouer
welcken mynen Naem aengheroepen is /
spreeckt de Heere / die dit al doet.
18 Gode zyn alle wercken van der ewwic-
heyt aen bekent.
19 Daerom oordeele ick / datmen den genen
die vanden Heydenen tot Godt bekeeren /
niet onrust maken en sal:
20 Maer datmen hen behoort te schrijuen /
dat sy hen onthouden van de p besmettin-
gen der Afgoden / q en van hoererije / ende
van verstickten / r ende van bloede.
21 Want Moses heeft van ouden tijden
aen (in allen steden die hem prediken / ende
wordt op alle Sabbathen in de Vergade-
ringhe ghelesen.
22 Doe dochte het den Apostelen ende den
Ouderlinghen met gheheel de Vergaderin-
ghe goet / sommighe mannen wt hen te ver-
kiesen / ende met Paulo en Barnaba te sen-
den na Antiochien / namelick / Judam met
den toenaem Barsabas / ende Silam /
welcke mannen Voorgaenghers waren on-
der den Broederen: ende door hen aldus te
schrijuen:
23 Wy Apostelen / ende Ouderlinghen / ende
Broederen wenschen den Broederen wt dē
Heydenen in Antiochien / ende Syrien / ende
Cilicien / salicheydt.
24 Om dat wy ghehoort hebben / f dat som-
mighe die van ons wtghegaen zijn / v lie-
den met woorden verstoort hebben / ende
uwe zielen wanckelende ghemaeckt / seg-
ghende dat ghy moet besneden worden /
ende de Wet houden / welcken wy dat niet
beuolen hebben.
25 Daerom heeftet ons eendrachtelick ver-
gadert / goet ghedocht: mannen wt te kie-
sen / ende tot v lieden te senden met onsen lie-
uen Barnaba ende Paulo.
26 Welcke menschen t hare zielen ouerghe-
geuen hebben voor den Name ons Heeren
Jesu Christi.
27 Soo hebben wy dan ghesonden Judam
en de Silam / welcke v lieden oock dit selue
met woorden verkondighen sullen.
28 Want het heeft den heylighen Gheest
ende ons goet ghedocht / v lieden gheenen
last meer op te legghen / dan dese nootsake-
licke dinghen:
29 Namelick / dat ghy v onthoudt / u vanden
Afgoden offer / ende x van bloede / ende
van verstickten / y ende van hoererie: van
welcken soo ghy v lieden onthoudt, so doet
ghy wel. Vaert wel.
30 Dese dan wech ghelaten zijnde / quamen
te Antiochien: ende als sy de menichte ver-
gadert hadden / gauen sy den Brief ouer.
31 Ende als sy dien gelesen hadden / verblijd-
den sy hen van der vertroostinghe.
32 Ende Judas ende Silas / die oock selue
Propheten waren / vermaendē de broederen
met vele woorden / ende versterctense.
33 En als sy daer eenen tyt lanck ghewest
hadden / werden sy met vreden van dē broe-
deren henen ghelaten tot den Apostelen.
34 Maer het docht Sila goet, daer te blyuen.
35 Ende Paulus ende Barnabas woonden
te Antiochien / leerende ende verkondigen-
de met vele andere het woort des Heeren.
36 Ende na sommighe daghen seyde Paulus
tot Barnabam: Laet ons nu wederkeeren
en onse broeders in alle Steden besoecken /
daer wy het woort des Heeren verkondicht
hebben / hoe sy hen hebben.
37 Ende Barnabas riedt / dat sy Joannem /
toegenaemt z Marcum / mede nemē soudē.
38 Maer Paulus achtede niet recht te zy-
ne / dat sy dien met hen nemen souden /
a die van Pamphilia aen / van hen afghe-
weken was / ende met hen niet en was ghe-
gaen tot dien wercke.
39 So is dan onder hen een verbitteringhe
geworden / also dat de een van den anderen
afweeck: ende dat Barnabas Marcum
met hem nemende / na Cyprum scheepte.
40 Ende Paulus nam tot hem Sylam / ende
reysde henen / der ghenaden Gods van den
Broederen beuolen.
41 Ende hy doorwandelde Syriam ende Ci-
liciam / de Gemeynten versterckende.

Dat xvj. Capittel.

1. Paulus Thimotheum besnedē heb-
bende / neemt en met hem / 6. Sy worden
door den gheest verhindert te prediken
in veel landt / 9. Ende geroepen in een
ander / 14. De bekeeringhe Lydie / 16.
Paulus en Sylas ghevanghen om der
Waersegghersse / troosten henseluen in
God / 27. Bekeeren dē Stockwaerder /
35. Ende als Romeynen wordē sy los.

1 Ende hy quam tot Derben ende Ly-
stram: Ende siet / daer was een Discipel /
met name Timotheus / eener gheloovi-
ger Joodtscher Vrouwen Sone / ende eens
Griecschen Vaders:
2 b c Welcken goet ghetuyghenisse ghe-
ghe uen wert van den broederen te Lystren
ende Iconien.
3 Desen wilde Paulus hebben met hem
te reysen: ende nam hem aen / ende besneedt
hem /

e Ghlet dit
woort te
lesen.
f Act. 10.20
ende 11.12.
g 1 Par. 28.9
en de 29.17.
1 Sam. 16.7.
Psalm. 7.10
Jerem. 11.20
ende 17.10.
ende 20.12.
h Act. 10.28
ende 19.6.
i Act. 11.17.
k Act. 10.43
l Mat. 23.3
m Eph. 2.5.8
Tit. 3.4
Prophecie
van de sa-
licheyt der
Heydenen.
n Amos 9.
11.
o Of nae
den Heere
vraghen.
p Exo. 20.3
q 1 Tess. 4.3
r Gene. 9.4
Leuit. 17.14
De Wet
Mosis
werdt op
alle Sabba-
then ghe-
lesen.
De Sendt-
brief der
Apostelen.
s Galat. 2.4
t Act. 13.50
ende 14.19.
u Exo. 20.3.
Zacha. 9.7.
x Gen. 9.4.
Leuit. 17.14
y 1 Thes. 4.3
z Colo. 4.10
2 Tim. 4.11.
Philem. 24.
a Acto. 13.13
a Rom. 16.21
Philip. 2.19
1 Tess. 3.2.
b Acto. 6.3.
c Gr. welcke
betuyght
werde.

v 1 Cor. 9.20 Galat. 2.4. hem / v om der Joden wille / die in die
plaetse waren: want sy wisten alle / dat zijn
Vader een Griecke was.
* Act. 15.20 4 Ende sy de Steden doorreysende / gaven
hen te houden de ordeninghen / * die van
den Apostelen ende Ouderlinghen te Jeru-
salem geordineert waren.
5 So werden van de Gemeynten versterckt
in den gheloove / ende werden alle daghe
overvloediger in ghetale.
Paulus wordt van den Gheest verhindert / in Asia te prediken. † Of, verboden.
6 Ende als sy het landt van Phrygia ende
Galatea doorreyst hadden / ende door den
heylighen Gheest † verhindert werden / het
woordt in Asia te spreken:
7 Als sy in Mysiam gecomen waren / ver-
sochten sy door Bithyniam te reysen: ende de
Gheest liet hen dat niet toe.
e 2 Cor. 2.12
8 e Maer doe sy Mysiam doorghegaen
waren / quamen sy af tot Troas.
Paulus wordt door een gesichte geroepen in Macedoniam.
9 Ende van Paulo werdt in der nacht een
ghesichte ghesien / te weten: Daer was een
Macedonisch man staende / ende hem bid-
dende / ende seggende: Coemt over in Ma-
cedonien / ende coemt ons te hulpe.
10 Als hy dan dit ghesichte ghesien hadde
sochten wy terstondt te reysen na Macedo-
niam / versekert zijnde / dat ons de Heere ge-
roepen hadde / om het Euangelium te pre-
diken.
11 So scheepten wy dan van Troas af / ende
quamen rechts loops na Samothracien:
ende des anderen daechs tot Neapolis.
12 Ende van daer tot Philippis / welck is
de Eerste Stadt des deels Macedonie / ende
is een vrije Stadt. Ende wy verkeerden in
die Stadt sommige daghen.
13 Ende op den Sabbathdach ghinghen
wy wt buyten der Poorte / aen eenen wa-
terstroom / daermen ghewoon was te bid-
den: ende als wy gheseten waren / spraken
wy met den Vrouwen / die daer tsamen
ghecomen waren.
Lydia
14 Ende een Vrouwe met namen Lydia /
een purpur vercoopster / van der Stadt
Thyatiren / Godt vreesende / hoorde ons /
wiens herte de Heere opende / dat sy aen-
merckte wat van Paulo ghesepdt werdt.
15 Ende als sy ghedoopt was / ende haer
huys / badt sy ons / segghende: So ghy my
gheacht hebt den Heere f ghetrouwe te zij-
ne / so coemt in mijn huys / ende blijft: g En-
de sy dwanck ons.
f Of, gelooviche. g Gene. 19.3 Jud. 19.21. Luce 24.28. Heb. 13.2. h 1 Sam. 28.7 i Act. 19.24.
16 Ende het geschiede / als wy tot het ghe-
bedt ginghen / dat een Dienstmaecht ons
ontmoettede / die eenen h waersegghenden
Geest hadde / ende haren Heeren i groot ge-
win aenbrachte met waerseggen.
17 Dese volchde Paulum ende ons na / ende
riep / segghende: Dese menschen zijn Die-
naers des Hoochsten Gods / de welcke
k † u lieden den wech der salicheyt vercondigen.
k † Anders / ons. Paulus drijft den waersegghenden Gheest wt.
18 Ende dit dede sy vele daghen: Maer het
verdroot Paulum / ende hy keerde hem / ende
seyde tot den Gheest: Ick ghebiede v inden
Name Jesu Christi / dat ghy van haer wt
vaert. l Ende hy voer wt ter selver vren.
l Mar. 16.17. m 2.Cor. 16.5
19 Ende doe hare Heeren sagen / dat de hope
haers gewins wt ghevaren was / m namen
sy Paulum ende Silam / ende trocken se op
de Marckt / voor de Overheden.
20 Ende sy brachten se voor den Hooftman-
nen / segghende: n Dese menschen beroeren
onse Stadt / ende zijn Joden.
n Acto. 17.6 Paulus ende Silas werden ghegheesselt. o 1 Cor. 11.25 1 Thessa. 2.2
21 Ende vercondighen zeden die ons niet
gheoorloeft en zijn aen te nemen / noch te
doen / dewijle wy Romeynen zijn.
22 Ende de Schare viel mede teghen hen / ende
de Hooftmannen hare cleederen gheschuert
hebbende / bevolen se te o geesselen.
23 Ende als sy hen vele slaghen p ghegheven — p Griecx / opgeleyt.
hadden / so worpen sy se in de ghevanc-
kenisse / ende bevolen den Stockwaerder
dat hyse neerstelick bewaren soude.
24 De welcke sulck een ghebot aenghenomen
hebbende / wierpse in de binnenste kercker /
ende sloot hare voeten vast inden Stock.
25 Ende ter middernacht q baden Paulus — q Acto. 4.3
ende Silas / ende loefden God met sanghe / ende
de ghevangenen hoorden se. — r Gr. ghebondene.
26 Ende daer quam snellijck een groote
Aerdbevinghe / so dat de fondamenten des
Kerckers beweecht werden / ende s terstont — s Acto. 5.19.
werden alle de deuren opghedaen. — ende 12.7.
27 Als dan de Stocwaerder wt den slaep
ontspranck / ende sach de Deuren des
Kerckers opghedaen / track hy zijn sweert
wt / ende soude hemselven ghedoot hebben /
meynende dat de ghevanghene wt ghelo-
pen waren.
28 Maer Paulus riep met luyder stemmen /
seggende: Doet v selven gheen quaet / want
wy zijn alle hier.
29 Doe eyschte hy licht / ende spranck in / ende
was bevende / ende viel Paulo ende Sile ten — De Stockwaerder
voeten. — gelooft in
30 Ende leydese wt / ende seyde: Lieve Heeren / — Christum /
t wat moet ick doen: dat ic salich worde? — met geheel
31 Ende sy seyden: u Gelooft in den Heere — sijn huys-
Jesum Christum / ende ghy sult salich wor- — ghesin.
den / ende v huys.
32 Ende sy spraken hem het woort des Hee- — t Luce 3.10.
ren / ende allen die in sijnen huyse waren. — Acto. 2.37.
33 Ende hy namse tot hem te dier selver — ende 9.6.
vren des nachts / ende wiesch hen de stra- — u Joh. 3.16.
men af / ende werdt ghedoopt / ende alle de — 36. ende 6.47
sijne terstondt. — 1 Joan. 5.10
34 Ende hy leydese in sijn huys / ende x sette — x Luce 5.29.
hen de Tafel voor / ende verheuchde hem / — ende 19.6
dat hy met gheheel zijnen huyse aen Godt
gheloovich gheworden was.
35 Als het nu dach gheworden was / sonden
de Hooftmannen y Stadtdienaers / seg- — y Griecx
ghende: Laet die menschen los. — Roeden-
36 Ende de Stockwaerder vercondichde — draghers.
dese woorden Paulo / segghende: De Hooft-
mannen hebben ghesonden / dat ghy lieden
soudt los worden: soo gaet dan nu wt / ende
gaet in vrede.
37 Maer Paulus seyde tot hen: Sy hebben — Paulus ende
ons die wy Romeynen zijn / onverooordeelt — Romeyn.
openbaerlick ghegeesselt / ende in den Karc-
ker geworpen / ende worpense ons nu heyme-
lick wt? Neen also niet / maer laetse selue
comen / ende ons wt leyden.
38 De Stadtdienaers boodschapten dese
woorden den Hooftmannen: ende sy vreesden /
hoorende dat sy Romeynen waren.
39 Ende quamen / ende baden hen te vreden te
zijn ende leydden se wt / ende z † begeerden — z † Anders /
dat sy wt der Stadt gaen souden. — baden hen.
40 Ende weghegaen zijnde / wt den Karc- — Mat. 8.26.
ker ginghen sy in tot Lydiam. Ende doe sy
de Broeders ghesien hadden / troosteden
syse / ende ghinghen wt.

Dat xvij. Capittel.

4. In Thessalonica worden sy ontfan-
gen van sommigen / ende verworpen van
sommighen / 11. De oprechtheyt der Ber-
reensen in de Schrift. 16. De handelinge
Pauli te Athenen / 34. Ende de vrucht
daer van.

Paulus vercondicht Jesum in Thessalonica.
1 Ende doe sy door Amphipolim / ende
Appolloniam ghetogen waren / quamen
sy tot Thessalonica / daer een Synago-
ghe der Joden was.
2 Ende Paulus ginck na zijner ghewoon-
heyt

heeft tot hen in/ende handelde met hen drij
Sabbathen lanck wt de Schriften:
a Luc.24.46 Mat.16.21. Psal.22.7. 3 Openende en voorlegghende/ a dat Chri-
stus lyden moeste/ en opstaen van den doo-
den/ en dat dese Christus sy/ dien ick/ seyde
hy/ u lieden vercondighe.
b Act.28.24 4 b En sommige van hen geloofden / ende
c Gr. toege lot. werden Paulo en Sile c toegevoecht/ende
oock een groote menichte van Godvreesen-
de Grieken/ende van de voornemste vrou-
wen niet weynich.
De ongheloouige Joden willen Paulum dooden. 5 Maer de Joden die ongehoorsaem wa-
ren door nydicheyt beweecht zijnde/ namen
tot hen sommighe boose mannen wt de
Marcktboeuen / ende maeckten dat het
volck te hoope liep / ende stelden de Stadt
in oproer: ende Jasons huys aenvallende/
sochten se te brenge onder het volc.
Jason wort beschuldicht dat hy Paulum gheherbercht heeft. 6 En als sy se niet en vonden, trocken sy Ja-
son/ en sommighe broederen/ tot de Overste
der stat/ roepende: d Dese zijn de ghene/ die
de Werelt beroert hebben / ende zijn hier
ghecomen.
d Act.16.20 7 Welcke Jason ontfangen heeft: ende dese
doen alle teghen des Keysers ordinancien/
e Luce 23.2. Joan.19.12 e segghende / dat daer een ander Coninck
is, namelick/ Jesus.
8 Ende sy beroerden het volck / ende de
Oversten der Stadt/ die dit hoorden.
9 Maer als hen van Jason ende den ande-
ren genoech ghedaen was/ lieten sy se gaen.
10 Ende de broederen sonden terstondt des
nachts Paulum en Silam na Berreen: en
als sy daer gecomen waren / gingen sy inde
Vergaderinghe der Joden.
11 Ende dese waren edelder/ dan die te Thes-
salonica waren ende ontfinghen het woordt
f Esa.34.16 Luce 16.29. Joan.5.39. met alle ghenegentheyt / f ondersoeckende
g Grieckx/ hadden daghelicx de Schriften/ of die also g hadden
12 So geloofden der dan vele wt hen / ende
van eerlicke Griecksche Vrouwen ende
Mannen niet weynich.
13 Maer als de Joden van Thessalonica
ghewaer werden / dat het woordt Godts
oock te Berreen van Paulo vercondicht
wert/ soo quamen sy daer oock / ende h be-
roerden het volck.
14 En doe sanden de Broeders Paulum ter-
stont wt / dat hy ghinghe/ als na de Zee:
maer Silas en Timotheus bleuen daer.
15 Ende die Paulum gheleydden, brachten
hem tot Athenen toe: en beuel ontfanghen
hebbende aen Silam ende Timotheum/
i Act.18.5. dat sy op het haestichste tot hem comen
souden/ i reysden sy wech.
16 Ende terwyle Paulus te Athenen ver-
k Oft/ verbittert. wachte / wert zijnen Gheest in hem k ont-
steken/ siende dat die Stadt den Afgoden
onderworpen was.
Paulus vercondicht Christum te Athenen. 17 Soo handelde hy dan inde Synagoghe
met de Joden/ ende met de Godvruchtighe
ende alle daghe op de Marckt/ met de ghe-
ne die hem aen quamen.
18 En sommige Epicureische ende Stoische
Philosophen streden tegen hem : ende som-
l Oft/ beuselaer/ oft woordtsaeyer. mighe seyden: Wat wil dese l clappaert seg-
ghen: Andere seyden: Hy schijnt te zijn een
vercondigher van vreemde Goden: om dat
hy hen Jesum / ende die opstandinghe ver-
condichde.
19 En sy namen hem/ende leydden hem op
de Rechters plaetse/ segghende: Meughen
wy niet weten wat dit voor een nieuwe lee-
re sy/ die van v ghesproken wordt.
m Of dienden nergens toe oft / en hadden nerghens toe plaetse. 20 Want ghy brengt wat vreemts in
onse ooren : Soo willen wy nu weten wat
dit zijn wil.
21 (Alle de Atheners ende Wtlanders die
daer verkeerden/ m leyden nerghens op toe/
van om wat nieus te seggen/ oft te hooren.)
22 Ende Paulus staende midden inde Rech-
ters plaetse/ seyde : Ghy Athenische man-
nen / ick sie dat ghy in allen als de Godts-
dienstichste zijt.
23 Want doorgaende/ ende aenschouwende
de uwe Godtsdiensten/ vant ick oock eenen
Altaer in welcken gheschreuen was : Den
onbekenden Gode. Desen dan/ dien ghy die-
nen onwetende dient/ vercondighe ick u.
24 n De Godt die de werelt ghemaect heeft Gode.
ende al wat daer in is / dese want hy een n Gen.1.1.
Heere is des Hemels ende der Aerden/ Psalm.33.6
o woont niet in Tempels met handen ghe- ende 124.8.
maeckt. ende 146.6.
25 Wordt oock niet met gheener menschen han- 2.Par.6.30.
den ghedient / als oft hy eenich dinck be- Esa.66.1.
hoefde : want hy selue gheeft p † allen het Act.14.14.
leuen/ ende adem/ q ende alle dinck: Apoc.14.7.
26 Ende heeft van eenen bloede / alle ghe- o Act.7.48.
slachten der menschen ghemaeckt / op den p † Anders allenthalue
gantschen r Aertbodem te woonen / gheter-
mineert hebbende sekere f ghesetten tyden q Gene.2.7.
der tyden ende eynden haerder wooninghe r Grieckx/ aensichte
die hy ghesett heeft: der Aerde.
27 Op dat sy den Heere soecken souden/ oft f Deut.32.8
sy hem doch ghevoelen/ ende vinden moch-
ten / hoe wel hy niet verre en is van eenen
yeghelicken onder ons.
28 Want in hem leuen ende sweuen / ende
zijn wy/ gelijck oock sommige t Poeten on- t Aratus.
der v ghesept hebben : Want wy zijn oock
zijn gheslachte.
29 u Wy dan/ die Gods gheslachte zijn/ en u Esa.40.18
moeten niet meynen dat de Godtheydt den
goude/ oft siluere / oft steene / door men-
schen conste/ ende bedenckinghe ghesneden
ghelijck sy.
30 x En dese tyden der onwetentheyt/ heeft x Luc.24.47
God overgesien/ ende vercondicht nu allen
menschen alomme, dat sy hen bekeeren. bekeeringe.
31 y Om dat hy eenen dach ghesett heeft/ op y Act.10.42
welcken hy den Aertbodem sal z rechtveer- z Grieckx/ in
delick richten / a door den man / dien hy rechtveerdicheyt.
bescheyden heeft/ eenen yeghelicken b het a Grieckx/ in
gheloove gheuende dewijle hy hem vanden b Oft/ betuygende/
dooden opghewect heeft. verclarende
32 Als sy van de opstandinghe der dooden ghenoechsamlick.
hoorden/ sommighe hielden daer haren spot
mede: sommighe seyden: Wy sullen v weder
hier van hooren.
33 Ende also ghinck Paulus midden van
hen wt.
34 Ende sommighe mannen hinghen hem
aen / ende gheloofden : onder welcke was
oock Dionysius c Areopagita / ende een c Oft/ een
vrouwe met name Damaris / ende andere Raetsheere.
met hen.

Dat xviij. Capittel.

2. Paulus te Corinthen woonende/ en
met zijne handen werckende/ 5. vercon-
dicht den Joden/ dat Jesus is Christus/
het welck sommige gelooven/ en sommi-
ge niet/ 19. van daer coemt hy te Ephe-
sen/ 22. daer na te Cesarien en Antiochien/
24. en Apollos arbeyt te Ephesen voor-
spoedelick in het werck des Heeren.

1 DAer na scheydde Paulus va Athenen/ Paulus we-
ende quam tot Corinthen. beyder met
2 Ende vant eenen Jode / met namen Priscilla en
a Aquila/ gheboren in Ponto/ ende onlancx Aquila / en
wt Italien ghecomen / met Priscilla zijnen predict
wyue/ (daeromme dat Claudius gheboden Christum.
hadde/ dat alle de Joden wt Roomen gaen a Rom.16.3
souden/) ende ginck tot hen. 2.Tim.4.19
3 Ende om dat hy van den seluen hant-
wercke was/ bleef hy by hen/ ende arbeyd-
de / (want sy waren Tabernakelmakers
van hare hant wercke.)

4 Ende hy handelde op alle Sabbathen
inde Synagoghe / ende vermaende beyde
Joden ende Griecken.
b Act.17.15. 5 b Ende als Silas ende Timotheus van
Macedonia ghecomen waren / wert Paulus
* Of / ghedronghen door den Gheest / den Joden te betuyghen Jesum / etc. * benaut door den Gheest / betuygende den
Joden dat Jesus / Christus is.
6 Ende als sy hem wederstonden / ende las-
terden / c schudde hy zijne cleederen / ende
seyde tot hē: V we bloet sy op uwe hooft: ick
ben reyn / ende gae van nu voort tot de Hey-
denen.
c mat.10.14 Act.13.51. 7 Ende van daer ghegaen zijnde / quam hy
in het huys van eenen ghenaemt Justus /
die Godtvruchtich was / ende zijn huys
was naest der Synagoge.
d 1.Cor.1.14 8 d Ende Crispus de Overste van der Sy-
nagoge / geloofde in den Heere / met gheheel
zijnen huyse / ende vele vanden Corinthen
hem hoorende / ghelooften / ende werden
ghedoopt.
e Act.23.11. 9 e Ende de Heere seyde tot Paulum in een
ghesichte by der nacht : Vreest niet / maer
spreeckt / ende swycht niet:
10 Want ick ben met v / ende niemant en sal
v aenkomen om quaet te doen : want ick
hebbe veel volcx in dese Stadt.
11 Eñ hy sat daer een Jaer / ende ses maen-
den / leerde onder hen het woort Gods.
12 Maer als Gallio Stadthouder van
Achaya was / stonden de Joden eendrach-
telijck teghen Paulum op / ende brachten
hem voor den Richtstoel /
Paulus beschuldicht voor Gallio. 13 Segghende: Dese raedt den menschen
Godt te dienen teghen de Wet.
14 Eñ als Paulus zijnen mont soude open
doen / seyde Gallio tot den Joden : f Waer
f Act.25.11. daer eenich ongherijck oft quaet feyt ghe-
daen / O Joden / soo ware het doch reden
g Griecx / verdroege. dat ick v lieden g hoorde.
15 Maer indien daer h twist is van uwe
h Griecx / vraghe. reden oft namen / ofte Wet / soo siet ghi selve
toe: want ick en wil daer over gheen Rich-
ter zijn.
16 Eñ hy dreefse wech van den Richtstoel.
Sosthenes voor den richterstoel gheslagen. 17 Doe namē alle de Griecken / Sosthenen /
den Oversten der Synagoghe / eñ sloeghen
hem voor den Richtstoel : ende Gallio en
hadde daer gheen achte op.
18 Ende als Paulus daer noch vele daghen
ghebleven hadde / nam hy oorlof aen de
broederen / ende scheepte wech nae Sy-
rien / ende Priscilla ende Aquila met hem /
i Num.6.9. Act.21.23. als hy i zijn hooft te Cenchreen gheschoren
hadde: want hy hadde een belofte ghedaen.
19 Ende hy quam te Ephesen / ende verlietse
daer: maer hy ginck inde Vergaderinghe /
ende handelde met de Joden.
20 Ende als sy hem baden dat hy daer lan-
gher blijven soude / en bewillichde hyt niet.
21 Maer nam oorlof aen hen / segghende:
Ick moet voor alle dinck / de toecomende
Feeste te Jerusalem houden : maer ick sal
k 1.Cor.6.19. Hebr.6.3. Jaco.4.15. wederom keeren tot v lieden / k so het Godt
wil. Ende schiet van Epheso.
22 Ende als hy was af ghecomen te Cesa-
reen / eñ opgegaen was te Jerusalem / ende
de Ghemeynte ghegroet hadde / is hy af
ghecomen tot Antiochien.
23 Ende als hy daer wat tijts geweest had-
de / ginck hy wech / ende doorginck ordent-
lijck het Galaeesche landt / ende Phrygiam /
versterckende alle de Discipulen.
Apollos leert Christum. 24 Ende te Ephesen quam een Jode ghe-
naemt l Apollos / gheboren van Alexan-
l 1.Cor.1.12. dria / een welsprekende man / ende machtich
in de Schriften.
25 Dese was inden wech des Heeren onder-
wesen: eñ yverich zijnde van Geeste / sprack
eñ leerde neerstelick van den Heere / alleen-
lick wetende den Doop Joannis.
26 Ende begonst vrijmoedelick te spreken in
de Synagoge: ende als hem m Aquila ende m Rom.16.3
Priscilla ghehoort hadden / namen sy hem
aen / ende leyden hem den wech Godts be-
scheydelicker wt.
27 Ende als hy wilde nae Achaiam gaen /
n † vermaenden de Broeders / ende schreuē n † Anders werden de broeders daer toe ver-
tot de Discipulen / dat sy hem aennemen
souden.
28 De welcke daer ghecomen zijnde / was maent / etc.
seer o profijtelick den ghenen die ghelooft o 1.Cor.3.6.
haddē door de genade: wāt hy overwan de
Joden sterckelijck int openbare / bewijsende
metter Schrift / dat Jesus sy Christus.

Dat xix. Capittel.

1. Paulus coemt weder te Ephesen / 6.
bevesticht het Euangelium met teecken
13. de Besweerders wordē vā dē Duyvel
besprongen / 19. de boecken van ydele con-
sten verbrandt / 24. ende grooten oproer
gemaeckt door Demetrius / om der groo-
ter Dianen wille.

1 Ende het gheschiedde terwijle a Apol- a 1 Cor.1.12
los te Corinthen was / dat Paulus de Paulus
overlanden doorreyst hebbende / te leert te E-
Ephesen quam : ende daer sommighe Dis- phesen.
cipulen ghevonden hebbende /
2 Seyde hy tot hen: Hebt ghy dē heylighen
Geest ontfanghen nae dat ghy gelooft hebt
Sy seyden tot hem : Wy en hebbē selfs niet
gehoort / oft daer een heylighe Gheest sy.
3 Ende hy seyde hen : Waer in zijt ghy lie-
den v ghedoopt? Sy seyden: In den Doo- b Doopen
pe Joannis. voor leeren /
4 Doe seyde Paulus : c Joannes d doopte ende Doop
den Doop der bekeeringhe / segghende den voor leere:
volcke / dat sy gheloo ven souden inden ghe- als
nen die nae hem comen soude / dat is / in Je- Math.21.
sum Christum. Mar.11.30.
5 Ende als sy dit hoorden / werden sy ghe- Luce 20.4.
doopt inden Name des Heeren Jesu. Act.13.24.
6 e Ende als Paulus hen de handt opghe- ende 18.25.
leyt hadde / quam de heylighe Gheest op ende 19.4.
hen / ende sy spraken met tonghen / ende c Mat.3.11.
prophetteerden. Marc.1.8.
7 Sy waren alle ontrent twaelf mannen. Luce 3 16.
8 Ende hy ginck inde Synagoghe / ende Joan.1.26.
handelde vrymoedichlick drij maendē lanc / Act.1.5.
leerende ende vermanende vanden Conincs ende 11.16.
rijcke Godts. d Marc.1.4
9 f Maer als sommighe verhart werden / e Act.8.16.
ende gheen gehoor gheven en wilden / quaet ende 11.15.
sprekende van den weghe des Heeren voor f 2.tim.1.15
de menichte / Paulus van hen afwijcken-
de / versamelde de Discipulen af / dagheliex
leerende in eens heeren Schole.
10 Ende dit gheschiedde twee Jaren lanck /
soo dat g alle die in Asia woonden / het g Act.20.18
woordt des Heeren hoorden / beyde Joden
ende Griecken.
11 h Ende Godt dede ongewoone crachten h mar 16.20
door de handen Pauli / Act.14.3.
12 Soo dat oock sweetdoecken ende gorde-
len van zijnen lijve ghedraghen werden op
de crancke / ende de cranckheden van hen
verginghen / ende de onreyne Gheesten van
hen wt voeren.
13 Ende sommige wt den Joden ommeloo- Besweer-
pende Besweerders / hebben hen onder- ders.
wonden over de ghene die boose Gheesten
hadden / den Naem des Heeren Jesu te noe-
men / segghende : Wy besweeren v door Je-
sum / dien Paulus predickt.
14 Eñ dit waren sommighe / te weten / seven
sonen Sceve / des Jodschen Overpriesters /
die sulcks deden.
15 Maer de boose Geest antwoordde / ende
seyde

seyde: Ick kenne Iesum / ende ick weet
Paulum: maer wie zijt ghy lieden?
16 Ende de mensche daer de boose Gheest in
was/op hen springhende/ende die ouerwel
dighende/was hē machtich/so dat sy naect
ende ghewont wt dien huyse vloden.
17 Eñ dit wert allen Joden eñ Griecken be
kent die te Ephesen woonden: ende daer
quam een groote vreese ouer hen allē/ ende
de Naem des Heeren wert groot gemaect.
Biechte. 18 i Eñ vele van die gheloouich gheworden
i Mat.3.6. waren/quamen ende beleden ende vercon=
dichden hare wercken.
Quade boecken verbrant. 19 Ende vele van den ghenen die met ijde=
le consten omghegaen hadden/ brachten de
boecken/ende verbrandense voor hen allen:
ende berekenden de weerdde daer van/en=
de bevonden vijftich duysent siluer en pen=
ninghen.
h Esa.55.11. 20 h So crachtelick wies het woordt des
Heeren/ende nam toe.
l Rom 15.26 21 Als dit volbracht was / l nam Paulus
Galat.2.1. voor hem / door den Gheest/ Macedoniam
eñ Achaiam door te gaen/eñ na Jerusalem
te reysen: segghende: Als ick daer ghe weest
hebbe/moet ick oock Roomen sien.
22 Ende in Macedoniam ghesonden heb=
bende twee van den genen die hem dienden/
namelick/ Timotheum ende Erastum/bleef
hy eenen tijt lanck in Asia.
m 2.cor.1.8. 23 m Ende te dien tijde en is daer geen cley=
n Gr. dien weghe. ne beroerte opgeresen van n die leere.
Demetrius 24 Want een Siluersmit / ghenaemt De=
o Gr. Tempels: ende de kassen zijn ghelijck een cleyn Tempelken metrius / die Diane siluer en o cassen maec=
te / brachte den handtwerckers p gheen
cleyn ghewin aen.
25 Dese vergaderde die selue / ende die van
sodanigen handtwercke waren/ ende seyde:
Mannen / ghy weet dat wy van desen
wercke ghewin hebben.
p Act.16.16. 26 Ende ghy lieden siet ende hoort dat dese
Paulus niet alleen te Ephesen / maer oock
by na in geheel Asia/ veel volcx afgheraden
ende afgekeert heeft / segghende: q Het
q Psa.115.4 Jere.10.3. en zijn gheen Goden die met handen ghe=
maeckt zijn.
r Gr. perycel/ 27 Ende het en is niet alleene r te vreesen
dat ons dit deel verworpen worde: maer
oock dat den Tempel der grooter Goddin=
nen Diane/ sal voor niet gheacht worden:
ende dat hare Maiesteyt sal afghewor pen
worden / die van gheheel Asia ende de We=
relt gheeert wordt.
28 Als sy dit hoordē/werden sy vol toorens/
s † Anders/ groot is de etc. ende riepen/ segghende: s † Groote Diana
van Ephesen.
Gaius. Aristarchus. 29 Ende de stadt wert vol verwerringhe/
ende sy liepen eendrachtelick na de schou=
plaetse/ghegrepen hebbende t Gaium ende
t Act.20.4. ende 27.2. Aristarchum/welcke waren van Macedo=
nien/ Pauli mede reysers.
30 Ende als Paulus wilde tot dē volcke in
gaen/en lietent hem de Discipulē niet toe.
31 Ende oock sommighe Oversten van Asia/
die zijne vrienden waren / sonden tot hem/
ende baden dat hy op de schouplaetse niet
comen en soude.
32 Sy riepen dan dese dit/de andere wat an=
ders: Want het was een verwerrede ver=
gaderinghe: eñ de meeste deel en wistē niet/
om wat oorsake sy vergadert waren.
33 Ende sommighe vanden volcke trocken
Alexandrum voort / met dat hem de Joden
voortstaken. Ende Alexander ghewenckt
hebbende met der handt / wilde voor den
volcke ontschult doen.
34 Maer als sy bekenden dat hy een Jode
was wert daer van allen een stemme roe=
pende ontrent twee vren lanck: Groote
Diana van Ephesen.
35 Ende als de Schrijuer het volck ghestilt
hadde/ seyde hy: Ghy mannen van Ephe=
sen / wat mensche en weet doch niet dat
de Stadt van Ephesen / sy de u Kerc= u Oft/ Dienersse oft/ eererse.
waerster der grooter Goddinnen Dia=
ne / ende des Beeldts dat van den Hemel
ghecomen is.
36 Dewijle dan dit onwedersprekelick is/
so moet ghy lieden stille zijn/ende niet doen
onbedacht.
37 Want ghy hebt dese mannen hier ghe=
bracht/ welcke geen Tempelroouers noch
Lasteraers uwer Goddinnen en zijn.
38 Indien dan Demetrius/ende de Handt=
werckers die met hem zijn / teghen yemant
yet hebben / hier wordt Recht ghehouden/
ende daer zijn Stadthouders / laet se mal=
canderen verclaghen.
39 Ende in dien ghy van andere dinghen
x twist hebt / dat sal in een wettelicke ver= x Oft/
gaderinghe gheschepden worden. bracht.
40 Want wy staen in y vreese / beschul= y Grieck/
dicht te wordē van oploop/om desen dach/ perijckel.
ende daer en is geen oorsake/waer door wy
desen oploop connen ontschuldighen. En=
de als hy dit ghesept hadde/ liet hy de Ver=
gaderinghe gaen.

Dat xx. Capittel.

2 Paulus vele Griecsche landen door=
wandelt hebbende / 9. verweckt Eutp=
chum/ 13. ende de Ouderlinghen der Ghe
meynten van Ephesen vermaent hebben=
de/ reyst na Jerusalem.

1 Als nu den oproer ghestilt was / riep
Paulus de Discipulen / ende groette=
se/ a ende ghinck wt/ om na Macedo= a 1.Tim.1.3
nien te reysen.
2 Ende als hy die eynden hadde doorreyst/
ende hen met vele woorden vertroost ende
vermaent hadde/quam hy in Greciam.
3 Ende als hy daer drie Maenden volbracht
hadde/ ende hem vande Joden laghen ghe=
lept waren/ als hy nae Syriam woude va=
ren/ werdt hy ghesint weder te keeren door
Macedoniam.
4 Daer waren met hem ghecomen tot
Asien toe/ Sopater van Berreen/ende van=
de Thessalonicensen / b Aristarchus / ende b Act.19.29
Secundus / ende Gaius van Derben/ ende ende 27.2.
Timotheus: ende van Asien / c Tichicus/ c 2 Timo.
ende d Trophimus. 4.12
5 Dese waren voorghegaen/ ende vertoef= d Act.21.29
den ons te Troas. 2.Timoth.
6 Ende wy scheepten van Philippis na de 4.20.
daghen des ongesuerden broots/ ende qua=
men binnē vijf dagen tot hen te Troas/ende
verkeerden daer seuen daghen.
7 Ende op e den eersten dach der weken/ e Gr. eenen
als de Jonghers vergadert waren / om der Sabbathen.
broodt te breken / leerde se Paulus/ willen
de des anderen daechs wech reysen: ende
bleef sprekende tot den middernacht.
8 Ende daer waren vele lichten inde op=
percamer/daer f wy vergadert waren.
9 Ende daer sadt een Jonghelinck met na= f Of/ sy
men Eutychus / inde venster/ door diepen Eutychus.
slaep neder vallende / dewijle dat Paulus
langhe sprack/ende hy door den slaep neder
ghedruckt/ viel vanden derden Solder af/
ende werdt doodt opghenomen.
10 Ende als Paulus afghegaen was/ * 1.Regum
* viel hy op hem / ende als hy hem omman= 17.21.
gen hadde/ seyde hy: En weest niet beroert/ 2. Reg.4.34
want zijn ziele is in hem.
11 Als hy dan opghestaen was / ende
broodt ghebroken ende ghegheten hadde/
sprack hy tot dat den dach opginck / ende
is alsoo wtghereyst.

Ende

12 Ende sy brachten den knecht leuende/ en-
de waren bouen maten vertroost.
13 Ende wy tot het Schip ghegaen zynde/
voeren af na Asson / daer wy Paulum sou-
den innemen / want hy haddet alsoo ghe-
schict/ be wyle hi selue soude te voete gaen.
14 Ende als hy te Asson by ons ghecomen
was/ namen wy hem in / ende quamen tot
Mitylene.
15 Ende na dat wy van daer afgheschept
waren / quamen wy des ander daechs te-
gen Chios : ende sdaechs daer na / quamen
wy aen tot Samos/ en bleuē te Trogilion:
en den naesten dach quamen wy te Milete.
† Ac.21.4.12 16 Want Paulus hadde besloten/ Ephesen
g Gr. den dach des vijftichsten: voorby te varen / om dat hy den tijdt niet
en soude in Asia doorbrenghen : † want hy
haestede o m den g Pinxterdach te Jerusa-
lem te wesen/ so hem dat mogelick ware.
17 Maer van Mileten sandt hy nae E-
phesen/ ende ontboodt de Ouderlingen der
Paulus bewijst zijne neersticheyt/ ende vermaent de Dienaren der Ghemeynte vā Ephesen. Ghemeynte.
18 Ende als sy tot hem ghecomen waren/
seyde hy tot hen : Ghy weet/ hoe ick h van-
den eersten daghe af / dat ick in Asiam ghe-
comen ben / met v lieden alle tijdt gheweest
hebbe:
19 Dienende den Heere met alder ootmoe-
dicheyt/ ende met vele tranen ende versoec-
kinghen/ die my door der Joden layghen
h Act. 19.10 toeghecomen zijn.
20 Hoe ick niet dat profijtelick was/ achter-
ghehouden hebbe / dat ickt v niet en soude
vercondighen/ ende v leeren openbaerlijck/
ende inde huysen/
21 Betuygende beyde den Joden en Griec-
i Luc.24. 47 ken/ i de bekeeringhe tot God / en het ghe-
loone in onsen Heere Jesum Christum.
22 Ende nu siet / ick reyse na Jerusalem/
ghebonden door den Gheest / niet wetende
wat my daer gheschieden sal:
23 Dan dat my de heylighe Gheest in allen
k Act. 21.11. steden betuycht / segghende : k dat my ban-
l Ofte/ verwachten. den ende verdruckinghen l naken.
24 m Maer ick en achte nergens op: noch en
m Act.21.13. houde oock mijn leuen niet dierbaer voor
my seluen / op dat ick mijnen loop met
blyschap mach veruullen/ ende den Dienst
n Gala. 1.1. n welcken ick vanden Heere Jesu ont fan-
Tit.1.3. ghen hebbe / om het Euangelium der ghe-
naden Gods te betuyghen.
25 Ende nu siet / ick weet dat ghy alle daer
ick doorghegaen ben / predickende het Co-
ninckrijcke Godts / mijn aensichte niet
meer sien en sult.
26 Daerō betuige ic v te desen huydigen da-
o Ezec.33.9. ge/ o dat ick van uwer allē bloede reyn ben.
27 Want ick en hebbe niet ontrocken / dat
ick v lieden niet en soude vercondighen/ alle
den raedt des Heeren.
p 1. Pet.5.2. 28 p So hebbet dan nu acht op v seluen/ en-
de op de gheheele Cudde/ waer in v de hey-
lighe Geest Opsienders gheset heeft / om de
q† Anders/ des Heeren ende Gods vergaderinge q† Gods te r hoeden/ s welcke
hy met zijnen bloede vercreghen heeft:
29 Want ick weet dit/ dat na mijn afschey-
r Of/ weydē regeren. den / t swaere Woluen onder v lieden comen
sullen/ die de Kudde niet sparen en sullen.
s Ephe. 1.7. Colos. 1.14. Hebr.9.12. 1. Petr.1.19. Apoca.5.9. 30 En v wt v seluen sullen mannen opstaen/
die verkeerde dinghen spreken sullen/ om de
Discipulen af te trecken achter hen.
31 Daerom waecht/ ende ghedenckt dat ick
t 2. Pet.2. 1. drie Jaren lanck / niet opgehouden en heb
be/ nacht ende dach eenen yeghelicken met
u Psal.41.10 tranen te vermanen.
Mat. 26.21 Joan.13.18. Act.1.17. 32 Ende nu/ Broeders/ beuele ick ulieden
Gode/ ende den woorde zijner ghenade/ die
v machtich is op te bouwen / ende de Erue
x Joan.2.19 onder allen gheheylichden te gheuen.

33 x Jck en hebbe niemants goudt/ oft sil- x 1. Cor. 9.18
uer/ of cleedinghe begheert : 2. Cor.11.9.
34 Ende ghy-lieden weet selue/ y dat my ende 12.14.
dese selue handen tot mijnen nootdruft/ en- y Act.18.3.
de der ghener die met my waren / ghedient 1. Cor.4.12.
hebben. 1. Thes.2.9.
35 Jck hebbe ulieden in allen onderwesen 2. Thes.3.8.
z datmen alsō arbeydende / moet de swacke z Eph.4.28
ophouden : en het woordt des Heeren Je-
su ghedencken/ want hy gheseydt heeft: Het
is a salighet te geuen/ dan te nemen. a Oft/ ghe-lucxiger.
36 Ende als hy dit ghesept hadde / knielde
hy/ ende badt met hen allen.
37 Ende daer wert veel weenens van al-
len / ende sy vielen Paulo aen den hals/ en-
de custen hem.
38 Bedroeft zijnde aldermeest / om dat
woordt dat hy ghesept hadde / dat sy zijn
aensichte niet meer sien en souden. Ende
gheleydden hem tot het Schip.

Dat xxj. Capittel.

5. De vriendelicheyt en gemeyn gebede der geloouigen/ 8. vier dochteren Philippi/ Prophetersen/ 13. dē goedē moet Pauli om het cruyce te dragen/ dat door Agabum ende andere voorseydt was/ 20. den raedt Paulo gegeuen vande Broeders in Jerusalem/ 27. de groote vaerlicheyt daer hy hem in vindt / 33. en hoe hy ontcoemt.

1 Ende als wy afghevaren / ende van hen
ghescheyden waren/ quamen wy rechts
loops tot Coum / ende des anderen
daechs tot Rhodum / ende van daer tot
Patara.
2 Ende vondē een Schip/ dat na Phenicien
ouervoer: en ginghen daer in / en voeren af.
3 Ende als wy Cyprum begonsten te sien/
lieten wy ter slincker hant/ ende voeren in
Syrien/ ende quamē tot Tyrum: want het
Schip soude daer den last ontladen.
4 Ende wy bleuen daer seuen daghen/ Dis-
cipulen geuonden hebbende: de welcke door
den gheest seyden tot Paulum / a dat hy te a Act. 20.23.
Jerusalem niet en soude opgaen. ende 21.12.
5 Ende als wy die daghen ouergebrocht
hadden/ ginghen wy wt/ ende reysden: ende
sy alle met wijf ende kinde gheleydden ons
tot buyten der Stadt.
6 Ende wy knielden aen den Ouer / ende
baden. Ende als wy malcanderen gegroet
hadden/ traden wy in het Schip: ende sy
keerden weder na huys.
7 Ende wy de vaert volbracht hebbende/
quamen van Tyro tot Ptolemaida : ende
groetten de Broederen / ende bleuen eenen
dach by hen.
8 Ende des anderen daechs/ Paulus ende
die met hem waren/ ginghen wt/ ende qua-
men tot Cesarien : en ghegaen in het huys
b Philippi des Euangelisten/ (die een was b Act.6.5.
vande seuen) bleuen wy by hem.
9 c Dese hadde vier dochters die maechden c Act. 2. 17.
waren/ ende d propheteerden. d Joel 2. 28
10 Ende als wy daer vele daghen ghebleuen
hadden / quam een Propheet af van Ju-
dea/ ghenaemt e Agabus. e Act.11. 28.
11 Ende quam tot ons / ende nam den gor-
del Pauli / en bandt hemseluen handē ende
voeten / segghende : Dit seydt de heylighe f Act.20.23.
Geest: f De man/ wiens dese gordel is/ sul- ende 21.33.
len de Joden aldus te Jerusalem binden/ en g Act.20. 16
inder heydenen handen ouergeuen. ende 21.4.
12 Als wy dit ghehoort hadden/ vermaen- h Act. 20. 24
den en baden wy / ende die daer woonden/ i Grieck/ maeckt ghy weenende/ ende mijn herte bijster leuder
g dat hi niet opgaen en soude na Jerusalē.
13 Doe antwoordde Paulus : h Wat
weent i ghy/ ende breeckt mijn herte? Want
ick ben bereydt / niet alleenlick ghebon-
den te worden / maer oock te steruen te

Jerusalem voor den Name des Heeren Jesu.
14 Ende als hy hem niet en liet af raden/
k Mat. 6.10 Luc.22.42. werden wy gestilt / segghende: k De wille
des Heeren gheschiede.
l† Anders/ leyden wy onse packen af. 15 Ende nae die daghen l† bereydden wy
ons/ende quamen op na Jerusalem.
16 Daerom quamen oock sommighe Disci-
pulen mede van Cesarea / ende brachten
met haer Mnason van Cypren / eenen ou-
den Discipel / by den welcken wy herber-
ghen souden.
17 Ende als wy te Jerusalem ghecomen wa-
ren/ ontfingen ons de broeders gheerne.
18 Ende des anderen daechs ginck Paulus
met ons tot Jacobum: ende alle de Ouder-
linghen waren daer vergadert.
19 Ende als hy se gegroet hadde/ vertelde hy
een yeghelick stuck / wat Godt onder de
Heydenen gedaen hadde door zijnen dienst.
Den raedt Jacobi/ den welcken Paulus oock volchde. 20 Ende als sy het ghehoort hadden/ pre-
sen sy den Heere/ ende seyden tot hem: Ghy
siet Broeder / hoe menich duysent Joden
gheloovich gheworden zijn / ende zijn alle
yverich over de Wet.
21 Ende sy hebben van u ghehoort / dat ghy
alle de Joden die onder de Heydenen zijn/
leeret de Wet verlaten/ segghende: Dat sy
hare kinderen niet en moeten besnijden/ noch
na de vaderlicke gewoonte wandelen.
22 Wat ist dan? Allesins moet de menichte
te samen comen: want sy sullen hooren dat
ghy ghecomen zijt.
23 Doet dan dit / dat wy u segghen: Wy
hebben vier Mannen / die een belofte ghe-
daen hebben:
m Nu. 6.9. 24 Neemt die met u / m ende reynicht u
Act.18.18. met hen / ende doet over hen dien cost/ dat
sy hare hoofden scheeren: ende sy sullen alle
weten / dat het niet en is / dat sy van u ge-
hoort hebben / maer bewaert selve de Wet
in uwe wandelinghe.
25 Maer vande Heydenen die gheloovich
n Act.15.23. gheworden zijn/ n hebben wy ghescreven/
ende gheoordeelt/ dat sy sulcx niet houden en
o Exo.20.3 moeten / o dan dat sy hen bewaren / van
Zach.9.7. dat den Afgoden geoffert wordt / ende van
p Gen 9.4. p bloede ende verstickten/ ende hoererie.
q Act. 24.6. 26 q Doe nam Paulus die mannen tot hem/
ende ginck den navolghenden dach ghe-
r Nu. 6.13. reynicht inden Tempel/ r vercondighende
Act.24.18. de vervullinghe der daghen der reyninghe/
tot dat de Offerhande voor eenen yeghe-
s Of/ gheoffert. licken s gegeven ware.
27 Ende als de seven daghen souden vervult
worden / saghen hem de Joden wt Asia in-
den Tempel / ende beroerden gheheel het
Paulus wordt ghevanghen in den Tempel. volck/ ende sloegen de handen aen hem/
28 Roepende: Ghy Israelitische mannen/
coemt te hulpe: Dese is de mensche / die se
alle alomme leert teghen dit volck / ende de
Wet / ende dese plaetse: Ende oock boven
desen heeft hy Griecken inden Tempel ghe-
bracht / ende heeft dese Heylighe plaetse
t Of/ ontheylicht. t ghemeyn ghemaeckt.
29 Want sy hadden u Trophimum van
u Act.20.4. Ephesen met hem inde Stadt gesien/ ende
2.Tim.4.20 meynden / dat hem Paulus in den Tem-
pel ghebracht hadde.
30 Ende gheheel de Stadt wert beroert/ ende
daer gheschiedde eenen oploop des volcks/
ende sy namen Paulum/ ende trocken hem
wt den Tempel: ende terstondt werden de
deuren ghesloten.
31 Ende als sy hem sochten te dooden/ quam
het gheruchte tot den Oversten des Heyrs/
dat gheheel Jerusalem oproerich was.
32 Welcke nam terstondt Crijchsknechten/
ende Hooftmannen over hondert / ende
liep tot hen. Als sy dan den Oversten ende
de Crijchsknechten saghen / hielden sy af
Paulum te slaen.
33 x Doe quam de Overste by / ende nam x Act.21.11.
hem/ ende dede hem met twee keten en bin-
den: ende vraechde wie hy was / ende wat
hy ghedaen hadde.
34 Ende sy riepen onder het volck / de een
dit / de ander dat: ende als hy niet sekers
weten en conde / om der beroerten wille/
hiet hy hem inden Leger brenghen.
35 Ende als hy aen de trappen quam / ghe-
schiedde het dat hy vande Crijchsknechten ge-
dragen wert/ om het ghewelt des volcks.
36 Want de menichte des volcks volchde
hem/ roepende: y Wech met hem. y Act.22.22.
37 Ende als Paulus soude ten Leger inge- Luc.23.18.
leyt worden / seyde hy tot den Oversten:
Ist my gheoorloft wat tot u te spreken?
Doe seyde hy: Condy Grieckx?
38 Zijdy niet z de Egyptenaer / die voor z Act.5.36.
dese daghen oproer maeckte/ ende leydde vier
duysent Moordenaers inder Woestijne?
39 Doe seyde Paulus: Ick ben een Jodisch
mensche a van Cilicia / een Borger der ver- a Act.9.11.
maerder stadt Tharsen: Ick bidde u / laet ende 22.3.
my spreken tot den volcke.
40 Als hy dat toeghelaten hadde / stondt
Paulus op de trappen / ende wenckte den
volcke met der handt: ende als daer groote
stilte gheworden was/ sprack hy in Hebree-
scher tale/ segghende:

Dat xxij. Capittel.

1. Paulus gheeft reden van zijn leere ende
leven / ende ontgaet alsoo de geesselinghe/
door zijn Burgerschap van Roomen. Paulus vertaelt de Joden/ hoe hy bekeert sy tot Godt.

1 Mannen broeders ende vaders / hoort
myne ontschuldinghe / die ick nu tot
u doe.
2 (Ende als sy hoorden dat hy in Hebree-
scher talen tot hen sprack / werden sy noch a Act.9.11.
stilder: ende hy seyde: ende 21.39.
3 Ick ben een Jodisch man/ a ghebooren te ende 22.3.
Tharsen in Cilicia / ende in deser stadt op- 1.Cor.11.21.
ghevoedt/ b aen de voeten c Gamalielis/ en- b Dat is/
de d neerstelick gheleert in de Vaderlicke onder den
Wet / yverich over Godt / ghelijck als ghy Leeraer Ga-
alle heden zijt. maliel.
4 e Ende hebbe dese leere totter doot ver- c Act.5.34.
volcht: bindende ende overleverende inde d Gr. ghe-
ghevanckenisse/ mannen ende vrouwen: leert na der
5 Ghelijck my oock de Overpriester getuy- neersticheyt
ghenisse gheeft / ende alle de Ouderlin- der Vader-
ghen: vande welcke ick brieven nam/ ende licker Wet.
reysde nae Damascum tot de Broederen/ e Actu. 8.3.
om oock de ghene die daer waren / te bin- ende 9.1.
den / ende te Jerusalem te brenghen / om ende 26.10.
f ghepijnicht te worden. 1.Cor.15.9.
6 g Maer het gheschiedde my / als ick Galat.1.13.
ginck/ ende by Damascum quam/ ontrent 1.Tim.1.13.
den middach dat my h haestelick een groot f Ofte/ ghe-
licht omsloech vanden Hemel: straft.
7 Ende ick viel ter Aerden/ ende hoorde een g Actu.9.3.
stemme tot my segghen: Saul/ Saul/ wat h 1.Cor.
vervolchdy my? 15.8.
8 Ende ick antwoordde: Wie zijdy Heere? 2.Cor.12.2.
Ende hy seyde tot my: Ick ben Jesus van
Nazareth/ welcken ghy vervolghet.
9 Ende die met my waren/ saghen wel het
licht/ende waren vervaert / i maer de stem- i Dan.10.7.
me die tot my sprack/ en hoorden sy niet.
10 Ende ick seyde: Wat sal ick doen Heere?
Ende de Heere seyde tot my: Staet op/
ende gaet in Damascum / ende daer sal u
ghesedt worden/ k wat ghy doen moet. k Gr. dat
11 Ende als ick door de claerheydt des se- al dat u ge-
ven lichts niet en sach / quam ick te Da- ordineert is
mascum/ geleydt by der handt/ vande ghene te doen.
die met my waren.

Ende

12 l Ende Ananias / een Godtvreesende
l Act.9.17. man na der Wet / die ghetuyghenisse hadde
van allen den Joden die daer woonden.
13 Dese comēde/ende by my staende/ seyde
tot my: Saul broeder/ wordt siende: eñ te
dier seluer vren werdt ick siende op hem.
14 Ende hy seyde: De Godt onser Vaderen
heeft v m voorbereydt om zijnen wille te
weten/ ende den Rechtueerdighen te sien/
m Oft/ ver- eñ de stemme wt zijnen monde te hooren.
coren. 15 Want ghy sult hem een ghetuyghe we-
sen tot allen menschen/ van dat ghy ghe-
Paulus ver- sien ende ghehoort hebt.
coren tot eē 16 Eñ nu / wat vertoeft ghy? Staet op/
ghetuyghe laet v doopē / eñ uwe sonden afwasschen/
Christi. aenroepende den Naem des Heeren.
n Act.9.26. 17 n Ende het gheschiedde my/ als ick we-
der te Jerusalem ghecomen was/ ende in
den Tempel ghebeden hadde / dat ick
buyten my seluen werdt.
18 Ende sach hem / dat hy tot my seyde:
o mat.10.14 o Haest v / ende gaet rasschelick wt Jeru-
salem : want sy en sullen v ghetuyghenisse
van my niet aennemen.
p Act.22.4. 19 Ende ick seyde : Heere / sy weten selue/
dat ick p de ghene die in v gheloofden / in
de ghevanckenisse leydde / ende gheesselde
inde Vergaderinghen.
q Act.7.58. 20 q Ende als het bloedt Stephani uwes
ende 8.1. ghetuyghen ghestort werdt/ stont ick oock
r Oft/ be- daer by / ende r hadde een welbehaghen
williche. in zijnen doot/ ende bewaerde de cleederen
der ghener die hem doodden.
Paulus der 21 Ende hy seyde tot my : Gaet / want ick
Heydenen sal v verre tot de Heydenen wtsenden.
Apostel. 22 Sy hoorden hem tot dit woordt / ende
s Act.9.15. verhieuen haer stemme/seggende: t Wech
ende 13.2. vander Aerden met sulck eenen : want het
Galat.1.16. en betaemt niet dat hy leue.
ende 2.8. 23 Ende als sy riepen / ende hare cleederen
Ephes.3.8. wech wierpen/ eñ stof inde locht wierpen/
1.Tim.2.7. 24 Beual de Ouerste hem inden Legher te
2.Tim.1.11. brengen/ eñ seyde datmē hem met ghees se-
t Act.21.36. len ondersoecken soude / op dat hy weten
mochte/ waerom sy also op hem riepen.
u Gr. wt- 25 Ende als sy hem met riemen u aenghe
spanden. bonden hadden / seyde Paulus tot den
Hooftman ouer hondert/ die by hem stont:
Paulus Ist ulieden gheoorloeft/ eenen Roomschen
weygert ge ende onuerwesen mensche te gheesselen?
slaghen te 26 Als de Hooftman ouer hōdert dat hoor-
worden/ om de/ ginck hy / ende verondichdet den O-
dat hy een uersten/ ende seyde : Siet wat ghy doen
Romeyn is sult/ want dese mensche is een Romeyn.
27 Doe ghinck de Ouerste tot hem / ende
seyde: Seght my/ oft ghy een Romeyn zijt?
Hy seyde: Ja.
28 Eñ de Ouerste antwoordde: Ic hebbe
dit Burgherrecht met een groote somme
vercreghen. Eñ Paulus seyde: Maer ick
ben oock Burgher gheboren.
29 Doe verlietē sy hē terstōt/ die hē souden
ondersocht hebben: eñ oock vreesde de O-
uerste/ doe hy wiste dat hy een Romeyn
was/ ende dat hy hem ghebonden hadde.
30 Eñ als hy des anderen daechs wilde se-
kerlick weten/ waer mede hy vanden Jo-
den beschuldicht werde/ ontsloech hy hem
van den bandē : ende hiet de Ouerpriesters
sters ende haren gheheelen Raedt comen/
ende bracht Paulum af/ ende stelde hem
voor hen.

Dat xxiij. Capittel.

1. Pauli antwoordde / 7. ende twee-
dracht zijner vyanden / 11. Paulus ghe-
sterckt door den Heere/ 12. ende verlaecht
van den Joden / 23. werdt ghesonden te
Cesarien/

1 Ende Paulus zijne ooghen op den Raet
houdende/ seyde: Ghy mannen broe-
ders/ a ick hebbe met aller goeder con- a Act.24.16
scientie Gode ghedient tot op desen
dach.
2 b Maer de Ouerpriester Ananias / be- b Reg.22.24
ual den genen die by hem stonden / dat sy Jere.20.2.
hem op den mondt souden slaen. Joan.18.22
3 Doe seyde Paulus tot hem : Godt sal
v slaen/ ghy ghewitte Wandt : c sidt ghy c Deut.17.9
d om my te richten nae der Wet/ ende be- d Grieck/ my
ueelt ghy my tegen de wet te slaen? richtende.
4 Ende die daer by stonden seyden: Lastert
ghy den Ouerpriester Godts?
5 Paulus seyde : Ick en wiste niet broe-
ders/ dat hy de Ouerpriester was : Want
daer is ghescreuen: e Ghy sult den Ouer- e Exo.22.28.
sten ws volcks niet vloecken.
6 Ende als Paulus wiste/ dat het een deel
Sadduceen / eñ het ander Pharizeen wa-
ren / riep hy inden Raet : Mannen broe-
ders/ ick ben f een Pharizeus / eens Pha- f Philip.3.5
rizeen Sone/ ick worde van der hope ende Acto.24.22.
opstandinghe der dooden gheoordeelt. ende 23.6
7 Eñ als hy dit ghesept hadde/ werdt daer ende 20.20.
oproer tusschen de Pharizeen eñ Saddu-
ceen/ ende de menichte werdt ghedeylt.
8 g Want de Sadduceen segghen/ dat daer Der Sad-
gheen Verrijsenisse en is/ noch Enghel/ duceen On-
noch Gheest : Maer de Pharizeen be- gheloove
lijden beyde. g mat.22.23
9 Ende daer geschiede een groot gheroep/ Marc.12.18
ende de Schriftgheleerde van der Phari- Luce 20.27.
zeen zijde stonden op/ eñ streden/ seggende:
h Wy en vinden niet quaets in desen men- h Act.25.25.
sche : Ende indien een gheest oft Enghel ende 26.31
met hem ghesproken heeft / laet ons teghen
God niet strijden.
10 Als de oproer groot wert/ vreesde de O-
uerste dat Paulus van hen soude verscheurt
worden/ eñ gheboot de krijchsknechten af
te comen/ ende hem wt het middē van hen
te nemen/ ende in dē Legher te brengen.
11 i Ende des nauolgenden nachts stondt i Acto.18.9
de Heere by hem / eñ seyde : Hebt goeden God ver-
moet Paule: want ghelijck ghy te Jerusa- troost Pau-
lem van my betuycht hebt/ also moet ghy lum.
oock te Roomen betuygen. k Act.23.20.
12 k Ende als het dach ghewarden was/ 29.
liepen sommighe Joden by een/ ende ver- Raedtslach
vloecten henseluen/ segghende dat sy noch teghen
eten noch drincken en souden / tot dat sy Paulum.
Paulum gedoodt hadden.
13 Ende sy waren meer dan Veertich/ die
dit tesamen gesworen hadden.
14 De welcke ghinghen tot de Ouerprie-
sters eñ Ouderlinghen seggende: Wy heb-
ben ons seluen met eenen vloeck ver-
vloeckt / niet te nutten/ tot dat wy Pau-
lum ghedoodt hebben.
15 Geeft ghy dan nu den Ouersten te ken-
nen/ l met den Rade/ dat hy hem morghen l Of/ wt dē
af brenghe tot v/ om bescheydelicker van wille des
hem te ondersoecken : ende wy zijn be- Raedts.
reydt hem te dooden/ eer hy aencoemt.
16 Als dan Pauli susters sone dese laghe
ghehoort hadde/ quam hy daer/ eñ gaende
inden Leger/ bootschapte Paulo.
17 Doe riep Paulus tot hem eenen van de
Hooftmannen ouer hondert / ende seyde:
Brēgt desen Jongelinck tot dē Ouersten/
want hy heeft hem wat te bootschappen.
18 Die nam hem dan mede/ eñ bracht hem
tot den Ouersten/ eñ seyde: De m ghevan- m Grieck/
ghen Paulus riep my tot hē/ eñ badt my/ gebonden.
dat ick desen Jonghelinck tot v brenghen
soude/ die welcke v wat heeft te segghen.
19 Doe nam hem de Ouerste by der hant/
ende met hem besijden ghegaen zijnde/

vraech-

n Acto.23.12

vraechde : Wat ist dat ghy my hebt te
kennen te geven? Hy seyde:
20 n De Joden zijn eens gheworden v te
bidden/ dat ghy morghen soudet Paulum

o Of/ laet v niet gesegghen vā hen.

inden Raedt brenghen / als of sy wat be-
scheydelicker vā hem wildē ondervragen.
21 Maer o ghelooft ghy hen niet/ want sy
legghen hem lagen/ meer dan veertich man-
nen wt hen / die welcke henselven met ee-
nen vloeck verbonden hebben/ niet te eten

p Grieck/ uwe belofte

noch te drincke/ eer sy hem ghedoodt heb-
ben: ende sy zijn nu bereyt / verwachtende
p dat ghy het beloven sult.

q Grieck/ ghy my dit geopēbaert hebt.

22 Doe liet de Hooftman over Duysendt
den Jonghelinck gaen/ hem verbiedende/
dat hyt niemandt segghen soude/ dat q hy
hem dit geopenbaert hadde.
23 Ende twee Hooftmannen over hon-
dert / tot hem geroepen hebbende/ seyde:

r Of/ Arciers.

Bereydt twee hondert Crijchsknechten/
dat sy tot Cesarien gaen / ende tseventich
Ruyters / eñ tweehondert r Lancknech-
ten/ ter derder ure des nachts.

Paulus wordt ghebracht tot Felicem den Stadthouder

24 Ende bereydt Sadelbeesten / op dat sy
Paulum daer op setten/ ende gesont bren-
ghen tot Felicem den Stadthouder.
25 Ende schreef eenen brief / met dusdani-
ghen inhoude:

s Acto.21.31

26 Claudius Lisias/ Felici den Machtich-
sten Stadthouder salicheydt.
27 s Als de Joden desen man ghevanghen
hadden/ eñ hem souden gedoodt hebben/
quam ick daer met de Crijchsknechten/
ende ontnam hem / ende hebbe bevonden
dat hy een Romeyn is.
28 Ende willende de oorsake weten, waer
om sy hem verclaechden / bracht ick hem
in haren Raedt.
29 Welcken ick bevinde / dat hy van vra-
ghen haers Wets verclaecht wordt/ ende
gheen verclagīnghe en heeft / die de doodt
oft banden weerdich is.

t Act.23.20. u Grieck/ die op desen man van de Joden wesen soude.

30 t Ende als my te kennen ghegeven was
van een lage/ u die de Jodē desen man leg-
ghen souden/ sandt ick hem terstont tot v/
bevelende den verclaghers dat sy voor v
seggen souden/ wat sy tegen hem hebben.
Vaert wel.
31 De Krijchsknechten dan / namen Pau-
lum gelijck haer bevolen was/ ende brach-
ten hem des nachts tot Antipatris.
32 Ende des anderen daechs keerden sy
wederom tot den legher/ eñ lieten de Ruy-
ters met hem gaen.
33 De welcke als sy te Cesarien ingecomen
waren / eñ de Sendtbrief den Stadthou-
der overghegheven hadden / stelden oock
Paulum voor hem.
34 Ende als de Stadthouder den Brief
ghelesen hadde / ende ghevraecht wt wat
eerlickheyt hy was/ eñ hoorde dat hy van
Cilicien was/
35 Seyde hy: Ick sal v verhooren als uwe
Verclaghers oock sullen teghenwoordich
wesen . Ende beval dat hy in Herodis
Richthuys soude verwaert worden.

Dat xxiiij. Capittel.

1. Paulus beschuldicht/ 10. geeft redent
van syn leven eñ leere/ 24. wordt ontsla-
gen/ 27. eñ dickmael aengesproken van
Felix/ verhopende gelt van hem/ 28. de
welcke hem in de gevanckenisse laet.

a Acto.23.1

1 Ende a vyf dagen daer na quam Ana-
nias de Overpriester af / met de Ou-
derlinghen/ eñ Terr..llo den Tarlman.
Dese verschenen voor den Stadthouder/
teghen Paulum.
2 Ende als hy gheroepen was / begonst
Tertullus hem te beschuldigen/ seggende:
Dat wy groote vrede hebben door v / eñ

Tertulli reden teghen Paulum.

door de weldaden desen volcke door uwe
voorsichticheyt gheschiedt/
3 Dat ontfanghen wy / Machtichste
Felix / alle tyde ende alomme / met aller
danckbaerheydt.
4 Maer op dat ick v niet te langhe en
houde/ so bidde ick v / hoort ons cortelijck

b Of/ beleefheydt.

na uwe b gherechticheydt:
5 Want wy hebben desen man bevonden/
dat hy is als een Peste/ ende allen den Jo-
den alle de Werelt door oploop maeckt/ eñ
is een Overste der Secte der Nazarenen.

c Act.21.28. d Of/ Ondernomen/ bestaen.

6 c Die oock v d versocht heeft den Tem-
pel te ontheyligen. Welcken wy oock aen-
grijpende/ wilden na onse Wet oordeelen.
7 Maer Lysias de Overste quam / eñ nam
hem met groot ghewelt wech wt onse
handen/
8 Ghebiedende syne verclaghers tot v te
comen : e ende ghy selve meucht hem on-

e Grie. van welckē ghy meucht seyns.

dersoeckende/ van hem weten alle dingen/
daer wy hem mede beschuldighen.
9 Ende de Joden vielen hem oock toe/
seggende/ dat het alsoo ware.

Pauli antwoorde op Tertulli beschuldinge.

10 Doe antwoordde Paulus / als hem de
Stadthouder f hadde toeghelaten te spre-
ken; Ick verantwoordde my selven te vro-
moedelicker dewyle ick weet/ dat ghy vele

f Grieck/ wenckte. g Gr. syt

iarē desen volcke richter g ghewest hebt:
11 Ende meucht weten/ dat het niet meer
dan twaelf dagen zijn / dat ick te Jerusa-
lem ben opgecomen om te aenbidden.
12 Ende sy en hebben my noch inden Tem-
pel ghevonden met yemandt sprekende/ of
doende het volck by een loopen / noch in
de Synagogen/ noch in de Stadt,
13 Noch sy en zijn dat niet mach ick te
bewijsen daer sy my mede beschuldighen.

h Acto.25.8 ende 28.17. i Dat is/ leere.

14 h Maer dit bekenne ick v / dat ick nae
dien i wech / welcke men secte noemt/ al-
dus der Vade eu Godt diene : namelijck/
ghelooevende alle dat in de Wet ende Pro-
pheten gheschreven is.
15 Ende hebbende hope op Godt / dat de
opstandinghe der dooden comen sal/ beyde
der Rechtveerdigen eñ Onrechtveerdigen:
de welcke sy oock selve verwachten.

Conscientie k Acto.23.1.

16 k Ende hier in oeffene ick my selven/
om een onerghelicke Conscientie alletyde
te hebben voor God eñ de menschen.

l Acto.11.29 Rom.15.25

17 Ende na vele Jaren ben ick ghecomen/
l om onder myn volck aelmoessen te doen/
ende offerhande

m Act.21.26

18 m Waer in my ghevonden hebben ghe-
reynicht in den Tempel / niet met volck/
noch met beroerte /
19 Sommige Joden wt Asia: welcke moe-
20 sten hier by u tegenwoordich zijn/ eñ my
beschuldigen/ hadden sy wat tegen my:
21 Of/ dat dese selve segghen / doe ick voor
den Raedt stondt/ of sy eenighe ongerech-
ticheyt in my gevonden hebben/

n Of/ stemme o Acto.23.6 ende 28.20.

22 Dan van deser eenigher n stem/ dien ick
riep/ staende onder hen/ namelijck/ o over
de opstandinghe der dooden worde ick he-
den van v lieden geoordeelt.

p Of/ seggende/ als ick sal bescheydelicker weten/ wat van desen wege is.

23 Felix dit ghehoort hebbende/ stelde se wt/
ende wiste p bescheydelick wat van dien
weghe was eñ seyde: Als Lysias de Over-
ste sal ghecomen zijn/ dan sal ick volle ken-
nisse nemen van uwe saken.

q Acto.27.3 ende 28.16

24 Eñ hy beval den Hooftman over hon-
dert q Paulum te bewaren/ eñ verlichtinghe
te laten hebben/ eñ niet te verbieden / dat
hem de syne dienden / of tot hem quamen.
25 Eñ na sommige dagen Felix ghecomen
synde / met Drusilla synen wyue/ die een
Jodinne

Jodinne was / ontboodt Paulum / ende
hoorde hem vā den gheloove in Christum.
26 Ende als Paulus handelde van der
rechtveerdicheydt/ende maticheyt/eñ toe-
comenden oordeele/ Felix vervreest gewor-
den zijnde/ antwoordde : Gaet nu henen/
ende als ick bequamen tijt zal hebben / sal
ick v weder roepen.
27 Eñ oock mede hopende dat hem Pau-
lus ghelt gheven soude om los te worden:
waerom hy hem oock dickmael ontboodt/
ende met hem sprack.
28 Ende als de twee iaren veruult waren/
ghecreech Felix eenen nacomer / Portium
Festum r Ende Felix willende den Joden — r Acto.25.14
gonste bewijsen/ liet Paulum ghevangen.

Dat xxv. Capittel.

2. Paulus voor Festus beschuldicht/
appelleert tot den Keyser / 14. zijn sake
wert voor Agrippa verhaelt/ 23. ende hy
wert oock voor hem ghebracht.

1 Als nu Festus in dat Landtschap ghe-
comen was/ ginck hy na drye daghen
van Cesarien op na Jerusalem.
2 Ende de Overpriester / eñ de voornem-
ste des Joodtschen volcx verscheenen voor
hem tegen Paulum/eñ baden hem/
3 Begeerende gonste teghen hem / dat hy
hem dede comen te Jerusalem / eñ leyden
laghen om hem onder wege te dooden.
4 Festus antwoordde/ dat Paulus soude
te Cesarien bewaert worden/maer dat hy
selve soude corts derwaerts wtreysen.
5 Die daer onder v (seyde hy) macht heb-
ben/ dat sy mede afreysen/ ende desen man
beschuldigen/indien daer yet in hem is.
a Anders/ niet meer. 6 Ende als hy a meer dan thien daghen
met hen ghebleven hadde / quam hy af na
Cesarien: ende des anderen daechs sat hy
op den Richtstoel / ende beval Paulum
te brenghen.
7 De welcke ghecomen zijnde / stonden de
Joden die van Jerusalem afgecomen wa-
ren/ omme hem/ vele eñ sware beschuldin-
ghen tegen Paulum brengende/ de welcke
sy niet machtich en waren te bewijsen:
Paulus verantwoort hem selven voor Festum. 8 Als hy hem verantwoordde / b dat hy
noch tegen de Wet der Joden/noch tegen
den Tempel / noch teghen den Keyser yet
ghesondicht en hadde.
b Act.24.14 ende 28.17. 9 Maer Festus willende den Joden gon-
ste bewijsen/antwoordde Paulo/eñ seyde:
Wilt ghy te Jerusalem gaen/eñ daer van
desen by my geoordeelt worden?
10 Doe seyde Paulus : Jck stae aen des
Keysers Richtstoel/ daer ick moet gheoor-
deelt worden : den Joden en hebbe ick
gheen ongelijck gedaen/ghelijck ghy oock
wel wetet.
c Act.18.14 11 c Want indien ick ongelijck doe/eñ yet
ghedaen hebbe dat de doodt weerdich is/
so en weygere ick niet te sterven : maer
indien dier dinghen / daer my dese mede
beschuldigen/ geen en is/ so en is niemant
machtich my hen wt gonste te gheven: ick
beroepe my op den Keyser.
Paulus appelleert tot den Keyser. 12 Festus dan met den Raedt ghesproken
hebbende / antwoordde : Hebt ghy v op
den Keyser beroepen ? Ghy sult tot den
Keyser gaen.
13 Als nu sommighe dagen voorleden wa-
ren/ quam de Coninck Agrippa eñ Ber-
nice te Cesarien/om Festum te groeten.
14 Ende als sy daer vele daghen gheweest
hadden / verhaelde Festus den Coninck
d Act.24.28 van de sake Pauli/seggende: d Hier is een
man van Felix ghevangen gelaten:
15 Om wiens wille de Overpriesters ende
Ouderlinghen der Jodē voor my verschee-
nen / als ick te Jerusalem was / beghee-
rende vonnisse teghen hem.
16 Welcken ick antwoordde / dat de Ro-
meynen die ghewoonte niet en hebben/
e eenighen mensche wt gonste ter doodt te — e Deut.17.4
gheven / eer de Beschuldichde sijne Be-
schuldigers voor ooghen heeft/ eñ plaetse
verkreghen heeft / hemselven van de be-
schuldinghe te verantwoorden.
17 Als sy dan hier te samen ghecomen wa-
ren/ maeckte ick gheen wtstel / maer sat
des naestcomenden daechs op dē Richt-
stoel/ eñ beval den man te brenghen.
18 Wiens beschuldighers tegenwoordich
staende/ en brachten gheen schult by / van
sulcke dinghen als ick vermoedde.
19 Maer sy hadden sommighe vraghen
teghen hem van haren Godsdienst/ ende
van eenen Jesu die ghestorven is/ welcken
Paulus seyde dat hy leeft.
20 Jck dan van sulcker vraghen twijffelen-
de / f vraechde of hy te Jerusalem wilde — f Grieck/ seyde ick.
gaen/ende daer van dese dinghen gheoor-
deelt worden.
21 Maer als hy hem beriep datmen hem
totter kennisse Augusti soude bewaren/
so hebbe ick bevolen hem te bewaren / tot
dat ick hem tot den Keyser sende.
22 Eñ Agrippa seyde tot Festum: Jc wilde
selve oock den man gheerne hooren. Hy
seyde : Morgen sult ghy hem hooren.
23 Des anderdaechs dan / als Agrippa
ende Bernice met groote Pomperye ghe-
comen was/ met de Hooftmannen/ eñ met
de eerlickste mannen der Stadt in het
Richthuys ghegaen was / werdt Paulus
gebracht door Festi bevel.
24 Ende Festus seyde: Agrippa Coninck/
eñ ghy mannen alle die hier met ons te-
ghenwoordich zijt/ghy siet desen/vā wel-
cken my geheel de menichte der Joden aen-
gesproken heeft / beyde te Jerusalem ende
oock hier roepende dat hi niet meer en be- — g Acto.23.9 ende 28.31
hoort te leven.
25 Maer ick en hebbe niet vernomen / g
dat hy yet ghedaen heeft dat de doodt
weerdt is : ende dewijle hy selve hem op
Augustum beroepen heeft / hebbe ick be-
sloten hem te senden.
26 Van welcken ick niet sekers en hebbe
den Heere te schrijven. Daerom hebbe ick
hem voor v lieden gebracht/eñ meest voor
v Coninck Agrippa / op dat ick wat heb-
be te schrijven/ als de ondersoeckinghe sal
ghescheidt wesen. — h Gr. ghebonden.
27 Want het dunct my tegen reden/ eenen
h gevangen te senden/eñ de beschuldingen
tegen hem niet te kennen te gheven.

Dat xxvj. Capittel.

4. Paulus spreeckt voor dē Coninc Agrip-
pa/ eñ dē gantschē Raet/ hoe hy geroepē
is gheweest tot de kennisse Jesu Christi/
9. Hoe hy Christum vervolcht heeft/ 12.
ende bekeert wordt/ 16. eñ tot dē dienst
des Evangelij vercorē is/ 19. hoe hy dat
bedient heeft/ 21. eñ daerom van dē Jo-
den gevangē is/ 22. eñ wederom wt hare
handen verlost/ 31. ende wordt van hen
bekent onschuldich te zijn.

1 Ende Agrippa seyde tot Paulum : Het — Paulus verschuldicht hem voor dē Coninck Agrippa.
is v gheoorloeft voor v selven te spre-
ken. Doe antwoordde Paulus / strec-
kende sijn handt wt/ eñ seyde :
2 Jck achte my selven ghelucklich/ O Co-
ninck Agrippa / dat ick my heden voor v
sal verantwoorden/van allen daer my de
Joden van beschuldighen :
3 Allermeest / dewijle dat ghy kennet alle

a Of/nerre-
stichste.

ghewoonten ende vraghen die onder de
Joden zijn: Daerom bidde ick v / hoort
my lanckmoedichlick.
4 Mijn leuen dan /van mijner ionckheydt
aen / welck van den beghinne onder mijn
volck te Jerusalem gheweest is / weten
alle de Joden/
5 Die my van de eerste aen gekent hebben
(indien sy willen getuygenisse geuen) dat
ick na de alder bescheydenste Secte on-
ser b religie een Phariseus gheleeft hebbe.

b Of/Gods
diensts.

6 Ende nu stae ick/ en worde gheoordeelt/
c om de hope der beloften / die Godt tot
onse Vaderen ghedaen heeft:
7 Tot de welcke de twaelf geslachten on-
ses volcks nacht en dach Godt met ghe-
durichheydt dienende / hopen te comen.
Van dese hope worde ick van de Joden
beschuldicht/O Coninck Agrippa.
8 Wat? wordet van v ongeloouelick ghe-
oordeelt/ dat Godt de Dooden verweckt?
9 d Ick meynde waerlick / dat ick selue
moeste vele doen / teghen den naem Jesu
van Nazareth:
10 Ghelijck ick oock gedaen hebbe te Jeru-
salem: en hebbe vele Heylighen in de ghe-
vanckenisse gesloten/ macht van de Ouer-
priesters ghenomen hebbende: ende als sy
ghedoodt werden/ e bewillichde ickt.

c Gen. 3. 15.
ende 22. 18.
ende 26. 4.
ende 49. 10
Deut. 18. 15.
2 Sam. 7. 12
Psal. 132. 11.
Esaie 4. 2
ende 7. 14.
ende 9. 6.
ende 40. 10.
Jerem. 23. 5
ende 33. 15
Ezech. 34. 23
ende 37. 24.
Dan. 9. 24
Mich. 7. 18
d Acto. 8. 3.
ende 9. 1.
ende 22. 4.
Galat. 1. 13.
1. Cor. 15. 9.
1. Tim. 1. 13.
e Of gaf ick
myn steme
daer ouer.
f Acto. 9. 3.

11 Ende in de Vergaderinghen hebbe ickse
dickmael pijnigende bedwongen te laste-
ren: en oueruloedichlijck op hem rasende/
veruolcht tot in de vreemde Steden.
12 Waer in / als ick oock na Damascum
reysede met de Macht ende beuel der
Ouerpriesteren/
13 Sach ick / O Coninck/ des middachs
op den wech / f dat een licht vanden He-
mel bouen de claerheyt der Sonnen/ my/
en de ghene die met my ghereyst waren/
omscheen.
14 Ende als wy alle ter Aerden gheuallen
waren/hoorde ick een stemme tot my spre-
ken / ende segghen in Hebreischer sprake:
Saul / Saul / wat veruolcht ghy my?
Het is v hardt teghen prickels te slooten.
15 Doe seyde ick : Wie zijt ghy Heere?
Ende hy seyde: Ick ben Jesus / welcken
ghy veruolghet.
16 Maer richt v op / en staet op uwe voe-
ten: want hier toe ben ick v verschenen/
om v te bereyden tot een Dienaer en ghe-
tuyghe der dingen die ghy ghesien hebt/
ende die ick v sal openbaren:
17 Verlossende v van den volcke en Hey-
denen/ tot de welcke ick v sende.

g Esai. 60. 2

18 g Om hare ooghen op te doen/op dat sy
hen van der duysternisse bekeeren tot den
lichte/ en van der macht des duyuels tot
God/op datsy vergeuinge der sonden ont-
fanghen / en deel onder de ghene die door
den gheloove in my gheheylicht zijn.
19 Waer wt / O Coninck Agrippa / hebbe
ick den Hemelschen ghesichte niet onghe-
hoorsaem gheweest.

h Act. 9. 19.
27.
ende 22. 16.

20 h Maer hebbe eerst den ghenen die in
Damasco waren / ende te Jerusalem/
ende in geheel Judea/ ende den Heydenen
vercondicht / dat sy hen souden beteren/
ende tot Godt bekeeren/ wercken doende/
die der bekeeringhe weerdich zijn.

i Act. 21. 30.

21 i Om deser saken wille hebben my de
Joden in den Tempel ghegrepen / ende
versocht te dooden.
22 Maer door hulpe die ick van Gode ver-
creghen hebbe, stae ick tot op desen dach/
betuyghende den cleynen en den grooten:
en niet segghende buyten het ghene dat
oock Moses ende de Propheten ghespro-
ken hebben dat gheschieden soude.

Paulus pre-
dickt dat de
Schriften
volbracht
zijn.

23 Te weten/ k oft Christus lijden moeste/
oft hy de eerste wt de opstandinghe der
Dooden / soude desen Volcke ende den
Heydenen het licht vercondighen.

k Of/ dat.
Hy wort ge-
acht te ra-
sen.

24 Als hy hem met desen verantwoord-
de / seyde Festus met luyder stemmen:
Ghy raest Paule/ de groote gheleertheyt
doet v rasen.
25 Doe seyde hy: Ick en rase niet/ Mach-
tichste Feste : maer ick spreke l waarachti-
ghe ende nuchtere woorden.

l Gr. woor-
den der
waerheyde
ende sober-
heyde.

26 Want de Coninck weet van dit / totten
welcken ick oock vrijmoedelick spreke:
want ick meine niet dat hem yet van de-
sen verborghen is : want dit en is m in
gheenen hoecke gheschiet.

m Joan. 18.
20.

27 Ghelooft ghy / Coninck Agrippa/ den
Propheten: ick weet dat ghy hen ghelooft.

n Of/ ver-
det.

28 Ende Agrippa seyde tot Paulum: Ghy
n beroert my o byna een Christen te worden.

o Of/ in
weynich.

29 Doe seyde Paulus: p Ick soude van
Gode wenschen/ dat q byna en oock seere/
niet alleen ghy/ maer oock alle die my he-
den hooren / suicke te worden als ick ben/
wtghenomen dese banden.

p 1. Cor. 7. 7
q Of/ in
weynich en
oock in vele

30 En als hy dit ghesept hadde/stondt de
Coninck op/ ende de Stadthouder/ ende
Bernice/ ende die mede ghesetten waren.
31 En als sy bezijden ghegaen waren/spra-
ken sy met malcanderen/segghende: r De-
se mensche en doet niet dat den doot oft
f gheuanckenisse weert is.
32 Ende Agrippa seyde tot Festum: Dese
mensche hadde meughen los ghelaten
worden/ en hadde hy hem niet op den
Keyser beroepen.

r Act. 23. 9.
ende 25. 25.
f Griecx/
banden.

Dat xxvij. Capittel.

1. De sorgelicke Schipuaert Pauli/
ende zijner medegesellen na Roomen/ 27.
hoe ende waer sy aenquamen.

1 ENde a als het besloten was / dat wy
na Italien souden af varen / gauen sy
Paulum ende sommighe andere b ghe-
vanghenen ouer / eenen Hooftman ouer
hondert/ghenaemt Julius/ van der Ben-
de Augusti.

Paulus
reyst nae
Roomen.
a 2. Cor. 11. 25
b Griecx/
gebonden.

2 Ende wy in een Adramatisch Schip
ghetreden zijnde / om by de plaetsen Asie
te varen/ voeren af: ende c Aristarchus
van Thessalonica wt Macedonien was
met ons.

c Col. 4. 10.
Act. 19. 29.
ende 20. 4.

3 En des anderen daechs quamen wy te
Sidon aen. Ende Julius Paulum vrien-
delijck d handelende/ oorloofde hem tot zij-
ne vrienden te gaen/ ende hem te laten ver-
sorghen.

d Act. 24. 23
ende 28. 16.

4 Ende van daer afghevaren zijnde / voe-
ren wy onder Cypren/ om dat de winden
teghen waren.
5 Ende de Zee aen Ciliciam ende Pam-
philiam ouergheuaren hebbende/ quamen
wy tot Myra in Lycia.
6 Ende de Hooftman daer ghevonden
hebbende een Schip van Alexandrien/ dat
nae Italien voer/ brachte ons daer in.
7 En als wy na vele daghen tragelick ghe-
varen hadden/ en nauwelic tegen Gnidum
gecomen waren/ en de wint ons verhinder-
de, so voeren wy onder Creta by Salmone.
8 Ende die nauwelijck voorby varende/
quamen wy in een plaetse / ghenaemt
Schoone hauens / welcker plaetse de
Stadt Lasea by was.
9 Ende als veel tijts doorghebracht was/
ende de vaert nu sorghelick weit / daerom
dat oock e de vasten nu voorby was/
vermaendense Paulus/

e Leui. 16. 29
ende 23. 27.
Paulus
voorseydt/
dat de
vaert sorghe-
lick wesen
sal.

Seg-

10 Segghende tot hen: Mannen/ ic sie dat de vaert wesen sal met hinder ende groote schade / niet alleene des lasts ende Scheeps/ maer oock f onses leuens.

f Griecx/ onser sielen.

11 Maer de Hooftman gheloofde den Stierman ende den Schipper meer / dan het ghene dat van Paulo ghesept wert.

12 Eñ dewijle de Hauen niet bequaem en was om te ouerwinteren/ rieden vele van daer te varen/ soo sy eenichsins conden tot Phenicien comen / eñ daer ouerwinteren: welck is een Hauen in Creta / teghen den Zuydwesten ende Noordwesten windt.

13 Eñ als de Zuydwint waeyde/ meynden sy haer voornemen te hebben: Ende als sy naerder ghetoghen waren / voeren sy neuens Cretam voorby.

14 Maer niet langhe daer na/ sloech daer tegen eenen bijsteren wint/ diemen noemt Noordoost.

15 Ende als het Schip nu mede wech gegrepen werdt/ ende teghen den wint niet en conde varen/ gauen wijdt op/ ende werden ghedreuen.

16 Ende loopende onder een Eylandeken/ ghenaemt Claudia/ en conden nauwelick macht hebben ouer den Boodt:

17 Den welcken gecregen hebbende / ghebruyckten sy behulp/ onderbindende het Schip: eñ vreesende te vallen op de zantplaten / ghenaemt Syrten / lieten sy den g Boot neder/ eñ werden also ghedreuen.

g Griecx/ het Vat.

18 Eñ seere van onweder ghequelt zijnde/ dedẽ sy des naestẽ daechs eenen wtworp.

19 Eñ des derdẽ daechs wierpen wy met onse handẽ de gereetschap des schips wt.

20 Eñ als in vele dagen noch Sonne/ noch Sterren gesien werden/ eñ gheen cleyn onweder ons tegen was / so wert alle de hope onser behoudinghe benomen.

21 Ende als sy nu lange tijt niet ghegeten en hadden / doe stont Paulus midden onder hen / eñ seyde. O Mannen/ men moeste my ghehoort hebben/ ende van Creta niet afghevaren hebben/ ende sulcken hinder ende schade schouwen.

22 Ende nu vermane ick v lieden goedts moets te zijn: want niemãt van v liedẽ sal het leuẽ verliesen/ maer alleen het Schip.

Paulus vermaentse te ghelooven de hulpe die Godt beloeft heeft.

23 Want in desen nacht heeft by my ghestaen de Enghel Godts/ wiens ick ben/ ende wien ick diene/

24 Eñ seyde: Vreest niet Paule/ ghy moet voor den Keyser ghestelt worden: Eñ siet/ Godt heeft v gheschoncken / alle die met v schepen.

25 Darrom ghy Mannen/ weest wel ghemoet: wãt ic ghelooue Gode/ dat het also wesen sal ghelijck hy my ghesepdt heeft.

h Act. 28.1.

26 h Ende wy moeten aen een Eylandt wt vallen.

27 Ende als nu de veerthiende nacht ghecomen was / ende wy in de Adriatische Zee ghedreuen werden/ ter middernacht/ meynden de Schiplieden dat hen eenich Landt naerderde.

28 De welcke het Dieploot wtghewoorpen hebbende / vonden twintich i vademen: Ende als sy wat voorder geuaren waren/ wierpen sy wederom het Dieploot wt/ ende vonden vijfthien vademen.

i Eñ/ schreden/

29 Eñ vreesende op harde plaetsen te vallen/ wierpẽ sy vier Anckers achter wt den schepe/ eñ wenschten dat het dach werde.

30 Maer als de Schiplieden sochten wt den Schepe te vlieden / den Boot nedergelaten hebbende inde Zee/ onder een deckfel / als oft sy hadden willen de Anckers van den vooreynde des Scheeps k wtuoeren:

k Griecx/ wt trecken.

31 Seyde Paulus tot den Hooftman ouer hondert / eñ tot de Crijchsknechten: So dese in het Schip niet en blijuen / soo en cont ghy lieden niet behouden worden.

32 Doe hieuwen de Crijchsknechten de touwen af van den Boodt / ende lieten hem ontuallen.

33 Ende als het nu by den dach was/ vermaende Paulus alle / dat sy souden spijse nemen / eñ seyde: Het is heden de veerthienste dach dat ghy lieden sonder eten blijft verwachtende / ende en hebt niet in ghenomen.

34 Waerom vermane ick v lieden spijse te nemen / want dat dient tot uwer behoudinghe: l Want niemant van v lieden sal een hayr van zijnen hoofde verliesen.

l Mat. 10. 30

35 Ende als hy dit ghesepdt hadde / ende broot ghenomen hadde / m danckte hy God in harer aller teghenwoordicheydt: ende brack het/ ende begonste te eten.

m 1. Sa. 9. 13. Joan. 6. 11. 1. Tim. 4. 3.

36 Ende sy alle goets moets ghewordẽ/ namen oock spijse.

37 Ende wy alle inden Schepe / waren twee hondert ende seste ende tseuentich sielen.

38 Ende als sy met spijse versaet waren/ verlichteden sy het Schip/ worpende de Tarwe in de Zee.

39 Ende als het dach ghewordẽ was / en kenden sy het Lant niet: maer sy merckten eenen schoot / die eenen Oeuer hadde/ inden welcken sy dachten/ ware het meughelick/ het Schip aen te stieren.

40 Ende als sy de Anckers opghehaelt hadden/ gauen sy het Schip tot der Zee/ ende maeckten de roerbanden los / ende haelden den zeylboom op na den windt/ ende hielden nae den Oeuer.

n 2. Cor. 11. 25.

41 n Maer aen eenen spriet der Zee ghevallen zijnde/ stieten sy het Schip daer in ende het vooreynde daer in geschoten zijnde/ bleef onbeweghelick/ ende het achtereynde brack van de cracht der waterbaren.

42 Ende der Crijchsknechten raet was/ de o ghevanghenen te dooden/ op datter niemant en ontliepe/ als sy souden wtghe-swommen zijn.

o Griecx/ gebondenẽ.

43 Maer de Hooftman willende Paulum behoeden/ verboodtse van dien raedt: ende beual den ghenen die swemmen conden/ hen eerst wt te worpen / ende te lande te comen.

44 Ende de andere / sommighe op berderen/ sommighe op eenighe stucken van den Schepe: ende alsoo gheschiedtdet/ dat sy alle behouden ten lande quamen.

Dat xxviij. Capittel.

2. Paulus met de zijne wort vriendtlick gehandelt van de Eylãders/ 3. blijft onbeschadicht van der Adere/ 8. geneest den vader publij/ ende andere/ 10. eñ van hen ghevictalieert/ coemt te Roome/ 15. ontfanghen van de broeders/ vertelt hen zijn sake/ 30. ende predickt daer twee Jaren.

1 Ende als sy ontcomen waren / doe bekenden sy dat het a Eylandt Melite hiet.

a Act. 27. 26

b Gr. Barbari: alsoo noemden sy alle die van haren Rijcke niet en waren.

2 Eñ die b lieden bewesen ons gheen cleyne vriendtschap: want sy ontstaken vyer/ ende namen ons alle in/ om den reghen die ouer quam/ ende om der koude.

3 Eñ als Paulus vele rijseren in een vergadert hadde/ eñ aen het vyer leyde/ quam daer een Ader van der hitten wt / eñ voer hem aen zijn handt.

4 Eñ als de lieden de Beeste saghen aen
zijn hant hanghen/seyden sy tot malcande
ren: Dese man moet ymmers een Moorde
naer zijn/welcken de wrake niet en laet le-
uen/hoewel hy wt der Zee ontcomen is.
5 Maer hy schudde de Beeste af in het
e Mar.16.18 Luce.10.19. vyer/ e ende en leet daer niet quaets van.
6 Maer sy verwachteden dat hy soude
swellen/ oft terstondt doot neder vallen: eñ
als sy lange verwacht haddẽ/ eñ sagen dat
hem niet quaets ouerquã/ werdẽ sy veran-
b Act.14.11. dert/ b ende seyden dat hi een God was.
7 Ontrent die selue plaetse hadde de O-
De Vader uerste des Eylandts/ ghenaemt Publius/
Publij wort zijn Landt, de welcke ons ontfinck / ende
van de coort- herberchde drij daghen vrientdelick.
se genesen. 8 Ende het ghesciedde / dat de Vader
e Mat.8.14 Publij met e cortsen ende pijne des inghe-
wants cranck lach: tot welcken Paulus
ginck/ende als hy ghebeden hadde/ leyde
hy de hant op hem ende ghenas hem.
9 Als dat dan ghescliet was / so quamen
ooch tot hem die andere die cranckheden
hadden/ende werden ghenesen.
10 Sy eerden ons oock met veel eeren: eñ
als wy af voeren / leyden sy op / dat ons
noodich was.
11 Ende na drij Maenden voeren wy af in
een Schip van Alexandrien / dat indien
Lande ouerwintert hadde/ende was ghe-
f Dese wa- teeckent met f Castor ende Pollux.
ren Twee- 12 Eñ als wy tot Syracusen afghecomen
lingen/ Iu- waren/bleuen wy daer drij daghen.
piters kin- 13 Van waer wy ommevoerẽ / eñ quamen
deren/ Zee tot Region: ende als nae eenen dach de
Goden. Windt Zuyt wert/ quamen wy des ande-
g Griecx/ ren dachs tot g Puteolen.
Poteoli. 14 Daer vonden wi broeders/ende werden
ghebeden seuen dagen by hen te bliuen:
Ende also ginghen wy nae Roomen.
15 Van waer de Broeders van ons ghe-
hoort hebbende / quamen ons teghen tot
Appij Marckt/ende de drij Tabernen: de
welcke Paulus ghesien hebbende/danckte
h Gr. een Godt/ende greep h eenen moet.
vertrouwẽ. 16 Eñ als wy te Roomen ghecomen wa-
ren/de Hooftman ouer hondert gaf de ghe-
uanghenen den Ouersten Hooftman ouer:
i Act.24.23 ende 27.3. i maer het werdt Paulo gheoorloeft op
hemseluen te woonen / met den Crijchs-
knecht die hem verwaerde.
17 Eñ het ghesciedde na drij daghen/dat
k Gr. eerste Paulus de k meeste der Ioden te samen
riep: ende als sy vergadert waren / seyde
l Act.24.14 ende 25.8. hy tot hen: Ghy mannen broeders / l ick
die niet gedaen en hebbe tegen het volck/
ofte de Vaderlantsche ghewoonten/ ben
ghebonden van Ierusalem ouergheleuert
in der Romeynen handen.
18 De welcke my ondersocht hebbende/
hebben my willen los laten/om dat gheen
oorsake des doots in my en was.
19 Maer door der Ioden teghenspreken/
werdt ick bedwonghen/ my op den Key-
ser te beroepen: niet als oft ick mijn volck
yet hadde te verclaghen.
20 Te deser oorsake dan/hebbe ick v lieden
gheroepen om v te sien ende te spreken:
m Act.23.6. ende 24.21. m want om de hope Israels ben ick met
deser keten ghebonden.
21 Doe seyden sy tot hem: Wy en hebben
noch Brief van v wt Iudea ontfanghen/
noch hier en is niemandt van de Broede-
ren ghecomen/die yet quaets van v ghe-
boodtschapt oft ghesproken heeft.
22 Nochtans achten wijt recht/ te hooren
wat ghy ghevoelt: want van deser Seck-
ten is ons bekent / dat daer alomme te-
ghen ghesproken wort.
23 Ende als sy hem eenen dach ghesett had-
den / quamen sy vele tot hem inde herber-
ghe: welcken hy het Coninckrijcke Godts
wtleyde / ende betuychde: ende bewees
hen van Iesu/ beyde n wt de Wet Moy- n Gen.3.15. ende 22.18.
ses/ ende wt de Propheten / van des mor- ende 26.4.
ghens vroech tot den Auondt. ende 49.10.
24 o Ende sommighe gheloofden het ghe- Deut 18.15.
ne dat ghesept werdt / sommighe en ghe- 2.Sam 7.12
loofdent niet. Psal.132.11.
25 Eñ als sy onder malcanderẽ oneens wa- Esaie 4.2.
ren scheyden sy / bewijle dat Paulus een ende 7.14.
woordt seyde/ te weten: Wel heeft de hey- ende 9.6.
lighe Gheest door Esaiam den Propheet ende 40.10.
ghesproken tot onse Vaderen/ Iere.23.5.
26 Eñ ghesept: p Gaet tot desen volcke/eñ ende 33.15.
segt: Ghy lieden sult met ooren hooren/ Ezec.34.23.
eñ niet verstaen: eñ sienende sult ghy lieden ende 37.24.
sien/ende niet bemercken. Dan.9.24.
27 Want het herte deses volcks is vet ghe- Mich.7.20.
worden/ eñ sy hebben met de ooren swaer- o Act.17.4.
lick gehoort: eñ hare ooghen gesloten / op p Esai.6.9.
dat sy niet teeniger tijt souden met de oo- Ezech.12.2.
ghen sien/ende met de ooren hooren/ ende Mat.4.12.
met der herten verstaen / ende hen beke- Luce 8.10.
ren: ende dat ickse salich make. Ioan.12.40
28 So sy v lieden dan bekent / dat de salic- Rom.11.8.
heyt des Heeren den Heydenen ghesonden
is: ende dese sullense hooren.
29 Eñ als hy dit geseyt hadde/ ginghen de
Ioden wech/ veel vraghens hebbende on-
der malcanderen.
30 Eñ Paulus bleef twee Iaren in zijn ey-
gen ghehuerde wooninghe/ eñ ontfinckse
alle die tot hem quamen/
31 Predikende het Coninckrijcke Godts/
eñ leerende van den Heere Iesu Christo/
met alle vrijmoedicheyt/ onuerhindert.

Eynde der Handelinghen
der Apostelen.

Argument.

NV volghen de Sendtbrieuen der Apo-
stelen / tot verscheyden Ghemeynten
gheschreuen/vanden gheloone in Chri-
stum/ van de warachtige bekeeringe ende
onschuldicheydt des leuens: want dit is
het ghemeyn eynde in allen. De oorsaken
ende eynden deser Sendtbrieuen/ zijn ver-
scheyden ghewreest. De eerste ende voor-
neemste/ wort met seer geschickte Godtsa-
licheyt van Paulo gheschreuen tot de Ro-
meynen / inden welcken hy het Euange-
lium also beschreuen heeft/ ghelijck hy het
den Ioden eñ Heydenen ghepredict heeft.
Ten eersten handelt hy vande sonde/ ende
bewijst dat alle menschen der sonde onder-
worpen zijn. Ten anderen handelt hy van
de rechtueerdicheydt / ende bewijst dat de
Geloonighe salich worden/wt de ghenade
Christi alleen, door het geloone/ ende niet
door eenighe wercken ofte verdiensten.
Daer na verclaert hy het werck der gena-
de ende des gheloofs/ ende leert dat de ge-
rechtueerdichde / een boetueerdich leuen
leydẽ/henseluen van boosheyt onthouden/
ende heylichlijck ende matichlijck leuen.
Bouen desen handelt hy van de Wet / eñ
cracht der Wet / vanden strijdt ende aerdt
des wederghebooren menschen/van de roe-
pinge der Heydenen / ende van de verwor-
pinghe ende ooch wederaennemingh de der
Ioden. Ten laetsten onderwijst hy het le-
uen des menschen / met menigherley ghe-
sonde ghebode.

De Sendtbrief des Apos-
tels Pauli tot den Ro-
meynen.

Dat

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus bewijst van wien/ende waer tot hy geroepen is/ 16. wat het Euangelium sy/ 20. het gebruyck ende eynde der creatueren/ 24. daer na de ondanckbaerheyt/verkeertheyt/ ende straffinghe aller menschen.

1 PAulus een Dienstknecht Jesu Christi/
gheroepen tot een Apostel / a b verkoren om te prediken dat Euangelium
Godts:
2 (Welck hy te voren c beloeft heeft door
zijne Propheten in der heiligher Schrift.)
3 Van zijnen Sone Jesu Christo onsen
Heere: die geworden is d wt den sade Dauids nae den vleesche:
4 Ende crachtelick bewesen is te zijn
e Gods Sone na den geest der heylichmakinghe/ door de opstandinghe van den
dooden.
5 Door welcken wy hebben ontfanghen
ghenade ende dat Apostelschap/ tot ghehoorsaemheydt des gheloofs / door zijnen Name/onder alle Heydenen.
6 Onder welcken ghy lieden oock zijt ghe-
roepen van Jesu Christo:
7 Allen beminden Godts f gheroepen
Heylighen die te Roomen zijdt: Ghenade
sy v lieden / ende vrede van Gode onsen
Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
8 Ten eersten dancke ick mijnen Godt
door Jesum Christum / voor v allen / om
dat van uwen gheloove inde gheheele werelt ghesproken wordt.
9 g Want Godt is mijn ghetuyghe / dien
ick diene h met mijnen gheest inden Euangelio zijns Soons / dat ick sonder verlaten/ uwer altyts ghedencke:
10 i Altydts inmijne ghebeden biddende/
oft my eens door Godts wille voorspoedighen wech ghegheuen werde / dat ick
tot v lieden quame.
11 k Want my verlangt v lieden te sien/
l om v wat mede te deylen der gheestelicker gauen tot uwer versterckinghe/
12 Dat is / dat ick mede met v lieden
m ghetroost worde onder v / door uwen
ende mijnen gheloove dat wy te samen
hebben.
13 Ick en wil v niet onthouden broeders/
dat ick menichmael n voorghenomen hebbe tot v te comen/ (maer ben tot noch toe
verhindert/)om eenighe vrucht te hebben
oock onder v lieden / ghelijck onder alle
de andere Heydenen.
14 o Den Griecken ende den p Barbaren : den wijsen ende onwijsen ben ick
schuldich.
15 Soo ben ick dan so veel in my is/ veerdich v lieden oock/ die te Roomen zijt/het
Euangelium te vercondighen.
16 q Want ick en schame my des Euangeliums Christi niet: r want het is de cracht
Godts ter salicheyt allen die ghelooven/
den Joden voornemelick / ende oock den
Griecken.
17 s Want de gherechticheyt Gods woort
daer in ontdeckt wt gheloove tot gheloove/
ghelijck gheschreuen is: t De Gerechtighe
sal wt den gheloove leuen.
18 Want den toorn Godts is ontdeckt
van den Hemel / ouer alle godtloosheydt
ende ongherechticheydt der menschen/
die de waerheyt in ongherechticheydt ton
verhouden:
19 u Daerom dat het gene x dat kennelijck
is aen God/openbaer is in hen: want God
heuet hen gheopenbaert.
20 y Want dat in hem onsienlic is/ (namelick/zijne eewighe mogentheyt/ ende Godtheyt/) wort wt de scheppinghe der Werelt
voorsien / bewijse het door de gheschapen
creatueren verstaen wordt / z op dat sy
a niet ontschuldichlick en zijn.
21 Daerom dat sy Godt ghekent hebben/
ende en hebben hem als Godt niet gheeert noch ghedanckt/maer b zijn ydel ghe-
worden in hare ghedachten/ ende haer onverstandich herte is verduystert geworden.
22 Daer sy hen seluen voor wijs hielden/
zijn sy dwaes ghewoorden.
23 c Ende de eerlickheydt des onuerderffelicken Gods/ hebben sy verandert tot verghelijckinge eenes Beelden des verderffelicken menschen/ ende der voghelen/ ende
der vieruoetighen / ende der Cruypenden
ghedierten.
24 Daerom heeftse oock Godt ouerghe-
gheuen tot haers herten lusten / tot onreynicheydt ende onteeringhe haer der eyghender lichamen d in henseluen:
25 Die zijne waerheydt verandert hebben
in leughen / ende het schepsel vereert ende
ghedient hebben e bouen den Schepper/
die te prijsen is inder eewicheyt/ Amen.
26 Daerom segghe ick/ heeftse Godt ouer-
ghegheuen tot f schandelicke beweghinghen : want oock hare vrouwen/ hebben
het natuerlijck ghebruyck / in het onnatuerlicke verandert.
27 g Ende desghelijcx oock de Mannen/
dat natuerlick ghebruyck der vrouwen
verlatende / zijn door haer boose lusten in
malcanderen verhittecht / Mannen met
mannen schandelickheydt bedrijuende / en
de behoorlicke vergeldinghe haerder dwalinghe h in henseluen ontfanghende.
28 En ghelijck zyt niet bedacht en hebben om
i God te kennen/ also heeftse Godt ouer
gegeuen tot eenen k onbedachtsamen sin/
op dat sy deden dat niet en betaemt:
29 Vol alder ongherechticheydt/ hoererie/
erckheyt/ giericheyt/ boosheyt / vol nijdts/
moorts/ ghekijfs/ bedrochs/ boose zeden/
oorblasers/
30 Achterclappers / Godt hatende / versmaders/hoouerdich/ opghebiasen/ vinders der booser dinghen/ den Ouderen
onghehoorsaem/
31 Verstandeloos / trouweloos / sonder
l natuerlijcke liefde / m sonder verbondt/
onbarmhertich:
32 Welcke Godts recht wetende/ als/ dat
die sulcx doen / den doodt weerdich zijn/
en doen niet alleenlijck sulcx/ n maer hebben oock een welbehaghen in den ghenen diet doen.

Dat ij. Capittel.

1. De Joden die de andere oordeelen/ zijn verdoemt als ouertreders/ 5. want God de rechtueerdighe Richter sal eenen yghelicken gheuen na zijne wercken/ 11. sonder wtneminghe der persoonen/ 14. de Heydenen zijn door hare conscientie ouerwonnen. 17. Ende de Joden door de gheschreuen Wet.

1 DAerom en zijt ghy niet ontschuldich-
lick / O mensche/ wie ghy zijt/ die an-
dere oordeelt : a want daer mede dat
ghy eenen anderen oordeelt / veroordeelt
ghy v seluen /[dewijle ghy (die daer oordeelt) het selue doet.
2 Maer wy weten dat Godts oordeel na
der waerheyt is ouer de gene die sulcx doen.
3 En meynt ghy mensche (die de gene die
sulcx doen/oordeelt / en het selue doet/) dat
ghy het oordeel Gods sult ontulieden/
4 Of veracht ghy den rijcdom zijner goeder-

Left margin notes:
a Act.9.15. Galat.1.15.
b Grieckx/ afghesondert tot dat Euangelium Gods:
c Gene.3.15. Deut.18.15. 2.Sam.7.12 Psal.132.11. Esai.4.2. ende 7.14. Jerem. 23.5 ende 33.14. Ezec.34.23. Dan.9.24. Mich.7.18.
d Mat.1.1. Actu.2.30. 2.Tim.2.8.
e Esai.9.6. ende 44.6. Joan.2.19. Rom.9.5. 1.Joan.5.20
f 1.Cor.1.2. Ephes.1.1.
g Rom.9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Thes. 2.5.
h 2.Tim.1.3
i 1.co.15.23.32.
k 1.thes.3.10
l Rom.15.29
m Ofte/ vermaent.
n 1.Thess. 2.18.
o 1.cor.9.16
p Dat is/ die gheen Griecken zijn:
q Ps.40.10. 2.Tim.1.8.
r 1.Cor.1.16 ende 15.2.
s Rom.3.21. Philip.3.9.
t Abac.2.4. Galat.3.11. Hebr.10.38. Joan.3.36.
u Act.14.16
x Ofte/ dat van Godt can gheweten worden.
y Heb.11.3. Psalm.19.1.

Right margin notes:
z Ofte / soo dat.
a Of/ onuerantwoordelick.
b Deutero. 28.28.
c Sap.11.16 ende 12.24.
Sonde met sonde ghestraft.
d Of/ onder henseluen:
e Ofte/ achterlatende den Schepper.
f Leuit.18.22.23.
g Leuit.18.22. en 20.13.
h Of/ door/
i Ofte/ dat Godt alle dinck bekent/
k Ofte/ verachteliken/ oft/ verkeerden/ etc.
l Of/ sonder natuerlick beweghen/
m Of/ verbondt brekers/
n Osee 7.3.
a Mat.7.1. 1.Cor.4.5. 2.Sam.12.5
De lanckmoedicheyt Godts roept ons tot bekeeringhe.
b 2.Pet.3.15

a pet.3.15.
c Esa.30.15.
d Griecx/ leydt/oft/ vrijt.
e Jaco.5.3.

tierenheyt en verdraechsaemheyt/ en v láe-
moedicheyt/ c niet wetende dat de goeder
tierenheyt Godts v tot bekeeringe v roept.
5 Maer na uwe hartneckicheyt en onbe-
keerlijck herte / e versamelt ghy v seluen
eenen schat des toorns / totten daghe des
toorns ende der ontdeckinghe des recht-
ueerdighen oordeels Godts.

f Psa.62.13. Iere.17.10. ende 32.19. g Mat.16.27 Rom.14.12. 1.Cor.3.8. 2.Cor.5.10. Galat.6.5. Apoca.2.23. ende 22.12. g 2.thes.1.8.

6 f Welcke eenen yeghelicken vergheldē
sal nae zijne wercken/
7 Namelick/ den ghenen die met ghedue-
richeydt in goede wercken / prijs en eere/
ende onuerderflickheydt soecken / het ee-
wighe leuen.
8 g Maer den ghenen die hen tot twist
gheuen/ der waerheyt ongheboorsaem en
der ongherechticheyt ghehoorsaem zijn/
verbolghentheyt ende toorn.
9 Verdriet en benautheyt ouer alle sielen
der menschē die quaet werckē / der Joden
voornemelick/ende oock der Griecken.
10 Maer prijs en eere en vrede/allen die
goet wercken/ den Joden voornemelijck/
ende oock den Griecken.

h Deu.10.17 2.Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Syrac.35.21 Act.10.34. Galat.2.6. Ephes.6,9. Colos.1.25. 1.Pet.1.17. i Mat.7.21 Jaco.1.22. Joan.3.7.

11 h Want by God en is gheen wtnemin-
ghe der Persoonen.
12 Want alle die sonder Wet ghesondicht
hebben/sullē oock sonder Wet vergaen:en
alle die inde Wet gesondicht hebbē/ sullen
door de Wet verdoemt worden.
13 i Want voor God en zijn sy nu rechtueer-
dich die de Wet hooren: maer die de Wet
doen/ sullen gherechtueerdicht worden.
14 (Want als de Heydenen die de Wet niet
en hebben / van naturere het inhoudt des
Wets doen / dese de Wet niet hebbende/
zijn henseluen een Wet.
15 Als die betoonen het werck der Wet in
hare herten ghescreuen/ dewyle hare con-
scientie mede ghetuycht, ende de ghedach-
ten malcanderen beschuldighende ende
ontschuldighende.)

k Matth. 25.3.

16 k Op dien dach / wanneer Godt de ver-
borgen werckē der menschē sal ordeelē/na
mijn Euangelium/ door Jesum Christum.
17 Siet / ghy wordt een Jode ghenaemt/
ende l m verlaet v op de Wet / ende be-
roemt v van Gode.
18 Ende ghy weet zijnen wille/ en n prijs-
set dat goede/ gheleert zijnde inde Wet.
19 En betrouwt v seluen te zijn een Leyds-
man der Blinden / een licht der ghener
die in duysternisse zijn.
20 Een Onderwijser der onwijsen / ende
een Leeraer der onwetenden : hebbende
de forme des wetenschaps/ende der waer-
heyt door de Wet.

l Rom.9.4.
m Oste/ zijt gherust in de Wet/
n Of/ onder soeckt de schillende dinghen.

21 Die ghy dan eenen anderen leert/ leert
ghy v seluen niet? Die ghy predickt dat-
men niet stelen en sal/steelt ghy?
22 Die ghy segt datmen gheen ouerspel
doen en sal / doet ghy ouerspel ? Ghy die
van de Afgoden eenen grouwel hebt/ rooft
ghy het Heylighe?
23 Die ghy v beroemt inde Wet / onteert
ghy God door de ouertredinghe der Wet?
24 Want om uwent wille wort den Naem
des Heeren ghelastert onder de Heydenen:
o ghelijck ghescreuen is.
25 Want de Besnijdinghe is wel profij-
telick / soo ghy de Wet houdet: maer soo
ghy een ouertreder der Wet zijt / soo is v
Besnijdinghe p Voorhuyt ghewordē.
26 Soo dan de q Voorhuydt de rechtueer-
dichmakinghen der Wet bewaert / en sal
zijn Voorhuydt niet tot Besnijdinghe
gherekent worden?
27 Ende die van naturere Voorhuydt is/
ende de Wet volbrengt / en sal hy niet v

o Esa.52.5. Ezec.36.20. Der Joden besnijdinge
p Dat is/ onbesnedēheyt. Der Heydenen onbesnedenheyt
q Dat is/ onbesnedē/

verdoemen/ die ghy door de letter en Be-
snijdinghe een ouertreder der Wet zijt?
28 r Want die en is geen Jode/die int open-
baer alleenlick een Jode is : noch die Be-
snijdinge/die alleenlick is int openbaer in-
den vleesche/en is gheen Besnijdinghe.
29 Maer die is een Jode / die int verbor-
ghen een Jode is : ende de Besnijdinghe
des herten s inden gheest/ niet inde letter/
die is een Besnijdinghe : der welcker lof
is niet wt den menschen/maer wt Gode.

Jode. r Joa.8.39. Rom.9.7. Besnijdinghe. s Deut.10.16 ende 30.6. Ierem.4.4 Philip.3.3. Colos.2.11.

Dat iij. Capittel.

1. Hoe wel de Joden int aenmercken sommiger dingen/ de Heydenen te bouen gaen/ 21. nochtans alleen het gheloone in Jesum Christum rechtueerdicht de gheloouighen door ghenade/ 30. het welck so wel den Heydenē als den Joden toecomt.

Dat de Joden niet beter en zijn dan de Heydenen.

1 Wat voordeel heeft dan een Jode? of
wat profijt heeft de Besnijdinghe?
2 Vele in aller manieren / a want
b † het is een groote sake/dat hen de woor
den Godts c betrout zijn.
3 Want wat ist dan/ oft sommige d onge-
loouich geweest zijn? e sal haer ongheloo-
uicheyt Godts gheloooue te niete doen?
4 Dat sy verre: f maer Godt worde waer-
achtich beuonden / g en alle menschen leu-
genachtich/ ghelijck ghescreuen is: h Op
dat ghy gherechtueerdicht wordet in u-
we woorden / ende ouerwinnet als ghy
gheoordeelt wort.
5 Maer indien onse ongherechticheyt de
gherechticheyt Godts i versterckt: wat sul-
len wy seggen? Is God onrechtueerdich/
k † die daer tooren ouerbrengt? (Ick spre-
ke na menschelicker wijse.)
6 Dat sy verre: want hoe sal Godt de we-
relt oordeelen?
7 Want indien de waerheydt Godts door
mijne leugen ouervloedigher geworden is
tot zijner eeren / wat worde ick oock noch
als een sondaer l gheoordeelt?
8 En waerom en seggen wy niet / ghelijck
wy gelastert worden/ ende sommighe seg-
gen dat wy seggen:) Laet ons quaet doen/
op dat het goede come? welcker verdoe-
menisse rechtueerdich is.

a Rom.9.4. b † Anders want hen zijn eerst etc. c Oft te bewaren ghegheuen. d Oft, ongetrouwe. e num.23.19 Rom.9.6. 2.Tim.2.13. f Joan.3.33. g Psa.116.11 h Psal.51.6. i Ofte / eerlick maeckt k † Anders / die toorn brengt op den menschē l Oft/verdoemt.

9 Wat ist dan? Hebben wy voordeel? In
geender manieren: want wy hebben voor
bewesen/ m dat beyde Joden ende Griec-
ken alle onder de sonde zijn:
10 n Ghelijck gescreuen is: Daer en is nie-
mant rechtueerdich/oock niet een.
11 Daer en is niemandt verstandich/ daer
en is niemant die Godt soeckt.
12 Sy zijn alle afgeweken/ te samen zijn sy
onnuttich gheworden/daer en is niemant
die o goet doet / daer en is oock niet een.
13 p Hare kele is een open graf/hare ton-
ghen hebben sy tot bedroch ghebruyckt/
q Slanghen fenijn is onder hare lippen:
14 r Haren mondt is vol vloeckens ende
bitterheydts.
15 s Haer voetē zijn snel om bloet te storten.
16 In haren weghen is vernielinghe ende
ellendicheydt.
17 Ende den wech des vredes en hebben
sy niet ghekent
18 t De vreese Godts en is voor hare oo-
ghen niet.
19 Wy weten/ wat de Wet spreect/dat zijt
spreect tot de gene die u onder de wet zijn:
op dat alle mont gestopt worde/ en de ghe-
heele werelt voor Godt verdoemelick sy.
20 x Daerom en sal geen y vleesch door de
wercken der Wet gherechtueerdicht wor-
den voor hem. z Want door de wet comt
de ke-

m Rom.2.1. Galat.3.22. n Psal.14.3 ende 53.4. o oft, hem in goetheyt oeffent. p Psal.5.10. q Psal.140.4. r Psal.10.7. s Prou.1.16. Esai.59.7. t Psal.36.2. u Griecx/ in x Gal.2.16. y Dat is/ mensche. z Rom.7.7. Hebr.7.19.

de bekennin ghe der sonde.
21 Maer nu a is de rechtueerdicheyt Gods
gheopenbaert sonder de Wet / ende is be-
tuycht van de Wet/ende de Propheten.
22 Namelick/ de rechtueerdicheydt Gods
door den gheloove Jesu Christi/ tot allen/
ende over allen die gheloouen: want daer
en is gheen onderschept.
23 Want sy hebben alle ghesondicht / ende
zijn b verhindert te comen tot de eerlick-
heyt Godts:
24 c Maer worden om niet gherechtueer-
dicht/namelick/wt zijne ghenade/ door de
versoeninghe in Christo Jesu ghschiet.
25 d Welcken Godt voorghestelt heeft tot
e versoeninghe / door het gheloove in zij-
nen bloede: tot bewijsinghe zijner f ghe-
rechticheyt / door de vergevinge der voor-
leden sonden.
26 Welcke Godt verdraghen heeft / om te
deser tyde zijn gherechticheydt te bewij-
sen: op dat hy g gherechtich sy/ ende den
ghenen die h wt den gheloove Jesu is/
rechtueerdich make.
27 Waer is dan de roem? Hy is wtgheslo-
ten. Door wat Wet? Der wercken? Neen/
maer door de Wet des gheloofs.
28 i So houden wy dan / dat de mensche
gherechtueerdicht wort door het gheloove/
sonder de wercken der Wet.
29 Is God alleenlick der Joden Godt? Is
hy niet oock der Heydenen? waerlick hy
is oock der Heydenen Godt.
30 Want hy is eē eenich God/die de k Be-
snydinge rechtueerdigen sal wt den geloo-
ue/eñ de l Voorhuyt door het gheloove.
31 Maken wy dan de Wet te niete door
het gheloove? Dat sy verre/ Maer wy ver-
stercken de Wet.

Dat iiij. Capittel.

1. Door het exempel Abrahams / 6. Ende door de macht der heyliger Schrif-tueren bewijst hi dat de mensche gerecht-ueerdicht wort alleen door het gheloove/ 13. ende also is de rechtueerdicheydt der wercken te niet gemaeckt/ ende de Jodē en hebben geen oorsake henselven te ver-heffen boven de Heydenen.

1 Wat sullen wy dan seggen dat a Abra-
ham onse vader vercreghen heeft b na
den vleesche?
2 Want so Abraham wt dewercken ghe-
rechtueerdicht is / soo mach hy roemen/
maer niet by Gode.
3 Want wat seydt de Schrift: c Abra-
ham geloofde Gode/ eñ het wert hem ghe-
rekent tot rechtueerdicheyt.
4 Nu den genē die werct/ en wort dē loon
niet gerekent na genade/maer nae schult.
5 Maer die niet en werckt/ende ghelooft
in hem/die d den ongodlicken rechtueer-
dicht/desen wort zijn gheloove tot recht-
ueerdicheyt ghrekent.
6 Gelijck ooc David spreect van de salich
makinge des menschē/ dien God de recht-
ueerdicheydt toerekent/ sonder wercken/
7 e Segghende: Salich zijn sy/ wiens on-
gherechticheden vergheven zijn / eñ wiens
sonden bedeckt zijn.
8 Salich is de man / welcken de Heere
gheen sonde toe en rekent.
9 Dese salichmakinghe dan / ghschiet sy
alleenlick in de f Besnydinghe/ oft oock in
de g Voorhuyt? Want wy segghen/ dat
Abrahe het gheloove tot rechtueerdicheyt
ghrekent is.
10 Hoe ist dan hem tot rechtueerdicheydt
gerekent/ als hy was inde Besnydinghe/
oft als hy was inde Voorhuyt? niet h in
de Besnydinge/ maer in de Voorhuydt.
11 i Ende hy ontfinck het teecken der Be-
snydinghe/ tot eenen seghel der rechtueer-
dicheydt des gheloofs/ die inde Voorhuyt
was / op dat hy ware de vader aller die in
de Voorhuydt ghelooven / op dat hen
oock de rechtueerdicheydt toegherekent
werde:
12 Ende op dat hy ware de vader der Be-
snydinghe/ namelick/ den ghenen die niet
alleenlick wt der Besnydinghe zijn / maer
die oock wandelen inde voetstappen des
gheloofs onses vaders Abrahe / k welck
in de Voorhuydt was.
13 Want de belofte/namelic/te wesen erf-
ghenaem der werelt/ is Abrahe oft zijnen
zade niet toegherekent door de Wet maer
door de rechtueerdicheyt des gheloofs.
14 * Want ist dat de ghene die wt de Wet
zijn erfgenamen zijn so is het gheloove ydel
geworden/ eñ de belofte te niete gemaect.
15 Want de Wet werckt toorn/ l want
m waer gheen Wet en is / daer en is oock
gheen overtredinghe.
16 Hierom is de erve wt den gheloove/ op
dat het na der ghenade sy: op dat de belof-
te vast sy allen den n sade / namelick/ niet
alleenlijck dien dat wt der Wet is: maer
oock dien / dat wt den gheloove Abrahe
is/ o welcke is onser aller vader.
17 (Gelijck gheschreven is: p Jck hebbe v
ghestelt tot eenen vader veler q volcken/)
r voor Godt dien hy gelooft heeft / die de
dooden levendich maeckt/ ende roept het
ghene dat niet en is/als oft het ware.
18 De welcke Abraham / s boven hope
gelooft heeft op hope/ dat hy soude wesen
een vader van vele volckē/ gelijck tot hem
geseyt was: t Also sal v zaet wesen.
19 Eñ niet gecranct int gheloove / en heeft
zijn eyghen lichaem niet aengemerckt/ dat
nu verstorven was/ dewijle hy by nae hon-
dert Jaren oudt was/ noch oock / dat de
moeder in Sara verstorven was.
20 u Ende en heeft inde belofte Godts niet
getwijffelt door ongeloove/ maer is sterck
int gheloove gewordē/ Gode eere gevende.
21 Ende ten vollen vertrouwende / dat hy
die het beloeft hadde / x oock machtich
was te doen.
22 Daerom ist hem oock tot rechtueerdic-
heyt gherekent.
23 y Eñ het en is niet alleenlick om zijnent
wille gheschreven/dat hem dat tot recht-
ueerdicheyt gherekent is:
24 Maer oock om onsent wille/ den wel-
ken het oock sal tot rechtueerdicheyt ghe-
rekent worden/namelick/ den ghenen die
geloouen in hem/die wt dē doodē verweckt
heeft Jesum Christum onsen Heere:
25 De welcke is overgelevert gheweest ter
doot om onse sonden / eñ opghewerckt om
onse rechtueerdicheyt.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst de vrucht des geloofs/ 8 ende door gelijckenisse verbreydt hy het fondament daer van/namelick / de liefde Gods/ ende de ghehoorsaemheyt Christi.

1 Wy a dan gherechtueerdicht zijnde
wt den gheloove / b † hebben vrede
met Godt / door onsen Heere Jesum
Christum.
2 c Door welckē wy oock de toeleydinghe
hebben door het gheloove / tot dese ghe-
nade daer wy in staen ende d verheughen
inde hope der heerlicheyt Gods.
3 Eñ niet alleenlic dit maer wy e verheu-
gen oock inde verdruckingen wetende dat
de verdruckinge lydtsaemheyt werckt.

Kanttekeningen (linkermarge): a Rom.1.17. Philip.3.9. b Grieckx/ worden verhindert van de eerlickheyt Gods. c Esai.53.5. d 2.Cor.5.18 Col.1.20. Hebr.4.16. 1.Joā.4.10. e Oft/ versoenstoel. Exod.25.17. f Dat is/ waerheit in zijn beloftē/ g Dat is/ warachtich bevonden worde. h Dat is/in Christum ghelooft. i Galat.2.16 Act.13.38. Rom.8.3. Hebr.7:19. k Dat is de besneden Joden. l Dat is/ onbesneden Heydenen/ a Esa.51.2. b Dat is/ wt de wercken? c Gen.15.6. Galat.3.6. Jaco.2.23. Wercken. d dat is den genen die in hem selven ongodlic is/ rechtueerdicht in Christo. Salichmakinghe. e Psal.32.1. f Dat is/ besneden Joden/ g Dat is/ onbesneden Heydenen. h dat is/ na dat hy besnedē was/ maer eer dat hy besneden was

Kanttekeningen (rechtermarge): i Gen.17.11. Abraham de vader der gheloovighen. k Dat is/ welck geloove hy hadde eer hy besneden was * Gala.3.18 l Joā.15.22. Rom.5.20. ende 7.8. Galat.3.19. m Of/ waer van gheen Wet en is/ etc. n dat is/ geloovighen. o Esa.51.2. p Gen.17.5. q Oft/ Natien. r Oft/nae het exempel Gods. s Dat is/ daer nae menschelick ghevoelen gheen hope wesen conde/ t Gen.15.5. Hebr.11.12. u Syr.44.20 x Gen.15.3. y Rom.15.4. Christi doot ende opstandinghe. a Esa.32.17. Joan.16.33. Ephe.2.13. b † Anders laet ons vrede hebben. c Joā.10.9. ende 14.3. Ephe.2.17. Hebr.10.19. d Of roemē Hebr.3.7. e Jaco.1.3. Verheugin ge inde verdruckinge.

4 Ende lijdtsaemheyde/ * beuindinghe:
ende de beuindinghe / hope:
5 Ende de hope en beschaemt niet: want
de liefde Godts is in onse herten wtghe-
stort door den heylighen Gheest / die ons
ghegheuen is.
6 f Want Christus / doe wy noch cranck
g waren/ h is ter bequamer tydt voor de
ongoddelicke ghestoruen.
7 Want daer en soude nauwelick yemandt
steruen voor den Rechtueerdighen / maer
voor den i nutten derf moghelick ye-
mandt bestaen te steruen.
8 Maer Godt bewijst ons zijn liefde tot
ons/ want Christus voor ons ghestoruen
is/ doe wy noch Sondaers waren.
9 Soo sullen wy dan nu door zijn bloedt
gerechtueerdicht/ veel meer vanden toorne
behouden worden.
10 Want ist dat wy vyanden zijnde / ver-
soent zijn gewordē met God/ door den doot
zijns soons/ so sullen wy versoent zijnde/ veel
meer behouden worden door zijn leuen.
11 Ende niet alleenlijck dit/ maer wy k roe-
men oock in Godt / door onsen Heere Je-
sum Christum / door welcken wy nu de
versoeninghe vercreghen hebben.
12 Daer om/ ghelijck l de sonde door eenen
mensche inde Werelt gecomen is / m ende
door de sonde de doot/ en n alsoo de doodt
tot alle menschen gecomen is/ door eenen
mensche/ in welcken alle menschen geson-
dicht hebben.
13 Want oock van Adam aen tot de Wet/
was de sonde inde Wereldt: maer de son-
de en wordt niet ghereekent/ als de Wet
niet en is.
14 Maer de doot heeft van Adam aen/
tot Mosen toe heerschappie ghehadt/ ooc
ouer de ghene die niet ghesondicht en heb-
ben in ghelijckenisse der ouertredinghe
Adams/ die welcke is een Beelt des ghe-
nen die toecomende was.
15 Maer de ghenade en is niet ghelijck de
misdaet: want so door des eenighen Adās
misdaet vele gestoruen zijn/ so is de gena-
de Godts/ ende de gaue door de ghenade
eens menschen Jesu Christi / veel meer o-
ueruloedich gheweest in velen.
16 En de weldaet Godts/ is also niet ghe-
lijck dat ingecomen is door dien eenen die
gesondicht heeft: † want de schult is wt een
misdaet inghecomen tot verdoemenisse:
maer de ghenade wort ghegheuen wt vele
misdaden tot rechtueerdichmakinghe.
17 Want so door een misdaet/ de doot door
dien eenen heerschappie gecregen heeft: so
sullen veel meer de ghene die de o ouervloe
dighe ghenade en gaue der rechtueerdic-
heyt ontfangen/ in het leuen heerschappie
hebben door eenen Jesum Christum.
18 Ghelijck dan door p een misdaedt de
schult ghecomen is op alle menschen tot
verdoemenisse : Also ooc door q een recht-
ueerdichmakinghe / is de weldaedt ouer-
vloedich ghewordē/ op alle menschen/ tot
rechtueerdinge des leuens.
19 Want ghelijck door eens menschen on-
ghehoorsaemheyt vele tot sondaers ghe-
worden zijn/ also oock door eens menschen
ghehoorsaemheydt sullen vele tot recht-
ueerdighe worden.
20 r Ende de Wet is bouen desen inghe-
comen / op dat de Misdaet vermeerdert
worde. s Maer t waer de sonde ver-
meerdert is/ daer is de ghenade veel ouer-
vloediger gheweest:
21 Op dat/ ghelijck de sonde heerschappie
ghehadt heeft tot de doot: also oock de

* Oft/ beproeuinghe.
De hope is seker door de liefde Gods.
f Col.2.13. Hebr.9.15. 1.Pet.3.18.
g Of/ waerē na gelegētheyt der tyt/ is voor
h Ofte/ nae gelegentheyt der tyt/ etc.
i Ofte/ goedē/ of/ voor het goede
k Ofte/ verheughen.
l Gen.3.11. 1.Cor.15.21.
m Oft/ also oock
n Gen.2.17. Rom.6.23.
Christus met Adam vergeleken.
† Grieck/ oordeel.
o Grieck/ ouervloedicheyt der genade ende gaue.
p Oft/ eens
q Oft/ eens
r Joan.15.22 Roma.4.15 ende 7.8. Galat.3.19.
s Luce 7.47.
t Of/ daerin of waerin.

ghenade heerschappie hebbe door de
rechtueerdicheyt tot den eewighen leuen/
door Jesum Christum onsen Heere.

Dat vj. Capittel.

1. Hy bewijst door het ghebruyck des
Doops/ dat niemant de gerechticheyt in
Christo vercrijcht / die niet van sonden
aen geheylicht en wort/ 11. waer wt vol-
gen de vermaningen tot heylicheyt ende
gerechticheyt des leuens.

1 Wat sullen wy dan segghen? Sullen
wy in de sonde blijuen/ op dat de ghe-
nade te meerder worde?
2 Dat zy verre. Want wy a die der son-
den ghestoruen zijn/ hoe sullen wy noch in
die selue leuen?
3 Weet ghy niet b dat wy alle die in
Christum Jesum ghedoopt zijn/ in sijnen
doot ghedoopt zijn?
4 c So zijn wy dan met hem begrauē door
den Doop in den doot: op dat/ ghelijck
Christus wt dē dooden verweckt is / wy
oock alsoo tot der eerlickheydt sijns Va-
ders/ d in nieuwicheyt des leuēs wandelen.
5 e Want ist dat wy door de ghelijckma-
kinge sijns doots aen hem ghewassen zijn:
so sullen wy oock wesen aengewassen door
de gelijckmakinge der opstandinge.
6 Dat wetende/ dat de oude mensche die
in ons is/ met hem ghecruyscht is/ op dat
het lichaē der sonde te niete gedaen worde/
op dat wy niet meer der sonde en dienen.
7 f Want wie gestoruen is/ die is g ghe-
rechtueerdicht van de sonde.
8 h Ende ist dat wy met Christo ghestor-
uen zijn/ so gheloouen wy dat wy oock sul-
len met hem leuen:
9 Wetende i dat Christus opghewect van
den dooden/ niet meer en sterft: de doot en
heeft geen heerscappie meer ouer hem.
10 k Want dat hy ghestoruen is/ dat is hy
eenmael l der sonde ghestoruen: ende dat
hy leeft / dat leeft hy Gode.
11 Also ghy liedē oock houdt v daer voor/
dat ghy der sonde ghestoruen zijt/ en Gode
leeft in Christo Jesu onsen Heere.
12 So en laet nu dan de sonde gheen ouer-
hant hebbē in uwen sterffelicken lichame/
om haer in sijne lustē ghehoorsaem te zijn.
13 Noch en begheeft oock uwe leden niet
tot der sonde/ om wapenen der ongherech-
heydt te zijn: m maer begheeft v seluen
Gode/ als die wt de dooden leuendich zijt.
Ende begheeft uwe leden Gode tot wape-
nen der gerechticheyt.
14 Want de sonde en sal gheen ouerhandt
ouer v lieden hebben: want ghy en zijt niet
onder de n wet: maer onder de o genade.
15 Hoe dan? sullen wy sondighen/ om dat
wy niet en zijn onder de Wet / maer on-
der de ghenade? Dat zy verre.
16 En weet ghy lieden niet / p wien ghy
v seluen begheeft tot Dienstknechten ter
ghehoorsaemheydt / dat ghy desseluen
Dienstknechten zijt/ dien ghy gehoorsaem
zijt: het zy der sonde ter doot/ of der ghe-
hoorsaemheyt ter rechtueerdicheyt?
17 Maer God hebbe danck/ dat ghy lieden
knechten der sonde gheweest zijt/ maer zijt
nu van herten gehoorsaem geworden den
exempel der leere daer ghy in begeuen zijt.
18 q En vrij ghemaeckt van der sonde/ zijt
ghewordē knechten der gherechticheyt.
19 Jck spreke menschelick / om de swack-
heyt uws vleeschs: Te weten/ ghelijck ghy
uwe leden begeuen hebt tot Dienstknech-
ten der onreynicheyt/ ende der ongherech-
ticheyt tot ongerechticheyt: begheeft nu
oock also uwe leden tot Dienstknechten
der

Men moet der sonde niet dienen.
a Dat is, in de welcke de macht en cracht der sonde door Christū gebluscht is.
b Gala.3.27 Doop.
c Colo.2.12. Philip.3.10
d Eph.4.22. Colo.3.10 Hebr.12.1 1.Pet.2.2.
e Rom.8.11. 1.Cor.6.14. 2.Cor.4.14.
Der sonde steruen.
f 1.Pet.4.1.
g Dat is/ sondicht niet meer.
h 2.Timot. 2.11.
i Apo.1.18.
k 1.Pet.2.24.
l Om die te niette te maken.
Gode leuē.
Onse leden.
m Luce 1.74. Galat.2.20. Hebr.9.14. 1.Pet.4.2.
n Door welcke de sonde haer cracht heeft
o Begaeft met de cracht des heyligen Gheests.
p Joa.8.34. 2.Pet.2.19.
q Joa.8.32. Galat.5.1. 1.Pet.2.16.

der gherechticheyt tot heylicheyt.
r Joā.8.34. 20 r Want als ghy lieden Dienstknechten
s Dat is. de gerechtichz en hadde in v lied? geen macht. der sonde waert / doe s waert ghy vry van
de gherechticheydt.
21 Wat vrucht dan hadt ghy lieden doe?
Daer ghy v nu van schaemt? want het
eynde der seluen is de doodt.
22 Maer nu als ghy zijt vrij ghemaeckt
van der sonde / ende Dienstknechten ghe-
worden der gherechticheyt / hebt ghy uwe
vrucht tot heylichmakinghe / en het eynde
t Gene.2.17 dat eewighe leuen.
Roma.5.12. 23 t Want de besoldinghe der sonde is de
1.Cor.15.21. doot / u maer de gaue Godts is het eewi-
u1.Pet.1.3. ghe leuē / door Christū Jesum onsen Heere.

Dat vij. Capittel.

1. Het gebruyck der Wet / 4. ende hoe
de gheloouighe daer van gheuryt zijn /
7. den moeyelicken Crijch des Vleeschs
teghen den Gheest.

1 VWeet ghy niet / broeders / (wāt ick spre-
ke tot de gene die de Wet weten) dat de
wet heerschappie heeft ouer den men-
a Oft / sy sche / so lange als a hy leeft?
b 1.Cor.7.39 2 b Want een wijf die onder den man is /
is aen den leuenden man ghebonden door
de wet: maer ist dat de mā gestoruen is / so
is sy vrij geworden van der wet des mans
c Mat.5.32 3 c Daeromme so langhe de man leeft / ist
Die vrij zijn van der Wet / dienē Gode in dē Gheest. dat sy haer by eenen anderen man voecht /
so sal sy een Ouerspeelster gheheeten wor-
den: Maer als de man ghestoruen is / so
is sy vrij van de wet / op dat sy geen Ouer-
speelster en zy / als sy haer tot eenen an-
deren man voecht.
d Gala.2.20 4 Also dan mijn Broeders / d ghy lieden
1.Thes.5.10 zijt oock der wet gedoot door het lichaem
1.Pet.4.2. Christi / om dat ghy soudt eens anderen
wesen / namelick / diens die van den doo-
den verweckt is / op dat wy Gode vruch-
ten draghen.
5 Want als wy int vleesch waren / doe
waren de beweghinghen der sonden / (die
door de wet waren /) crachtich in onse
leden / om der doot vruchten te dragen.
6 Maer nu zijn wy vrij vander wet / de-
e Gr. niew- wijle hy daer wy onder gehouden waren /
wicheyt. ghestoruen is / op dat wy dienen in een
f Gr. oudt- e nieu wesen des Gheests / en niet in het
heyt. f oude wesen der letter.
g Rom.3.20 7 Wat sullen wy dan segghen? g Is de
Hebr.7.19. Wet sonde? Dat zy verre. Maer ick en
h Exo.20.17 hebbe de sonde niet ghekendt dan door de
Deute.5.21. Wet. Want ick en soude oock de begheer-
i Joan.15.22 te niet ghekent hebben / en hadde de Wet
Roma.4.15 niet geseyt: h Ghy en sult niet begerē.
ende 5.20. 8 i Maer de sonde oorsake genomen heb-
Galat.3.19. bende / heeft alle begeerte in my gewracht
door het ghebodt. Want sonder de Wet
is de sonde doot.
9 Want ick was voortijden leuende son-
der de Wet: maer als het ghebodt quam /
is de sonde weder leuendich geworden.
10 Maer ick ben gestoruē: en dat ghebodt
welck my ghegheuen was tot den leuen /
is beuondē my te gedijen tot der doot.
11 Want de sonde oorsake ghenomen heb-
bēde / heeft my verleydt door dat ghebodt /
ende door dat selue ghedoodt.
k 1.Tim.1.8 12 k Soo is dan de Wet heylich / ende dat
Psal.19.8 ghebodt is heylich / en oprecht en goet.
13 Is dan dat goet is / my de doot ghe-
worden? Dat zy verre: maer de sonde is
my de doodt ghewordeu / werckende my
de doot door het ghene dat goet is: op dat
de sonde openbaer werde / dat is / op dat
de sonde worde bouen maten sondighende
door dat ghebodt.

14 Want wy weten dat de Wet geestelick De Wet is geestelick.
is: maer ick ben vleeschelick / l vercocht l Esaie 52.3.
onder de sonde.
15 Want dat ick doe / dat m en bekenne m Of / houde ick niet
ick niet: n want ick en doe niet dat ick voor goet.
wil: maer dat ick hate / dat doe ick. n Gala.5.17
16 Ende ist dat ick doe dat ick niet en wil /
so belyde ick / dat de Wet goet is.
17 Soo en doe ick nu niet meer dat: maer
de sonde die in my woont.
18 o Want ick weet dat in my / dat is / in Sonde.
mijn vleesch gheen goet en woont. Want o Gen.6.5.
den wille hebbe ick wel: maer het goet te ende 8.21.
volbrenghen dat en vinde ick niet.
19 Want het goet dat ick wil / dat en doe
ick niet: maer het quaet dat ick niet en
wil / dat doe ick.
20 Ist dat ick dan doe het ghene dat ick
niet en wil / soo en doe ick dat niet meer:
maer de sonde die in my woont.
21 Soo vinde ick dan een Wet in my /
namelijck / als ick goet wil doen / dat my
quaedt aenhangt. De inwendige mensche.
22 Want ick hebbe p lust aen de Wet
Gods / na den inwendigen mensche:
23 q Maer ick sie een ander wet in mijne p Ofte / verblijdt my
leden / de welcke strijdt tegen de wet mijns met de wet
gemoets / ende my der Wet der sonden die q Gala.5.17
in mijne leden is / geuangen maeckt:
24 Ick ellendighe mensche / wie sal my ver- De Wet der leden of der sonden.
lossen van dit lichaem des doodts?
25 Ick dancke God door Jesum Christum
onsen Heere. De wet des gemoedts.
26 So diene ick dan selue met den ghemoe- Gemoedt.
de / der wet Godts / maer met den vleesche Vleesch.
der Wet der sonde.

Dat viij. Capittel.

1. De versekertheyt der gheloouighen / Verdoemnisse.
ende de vrucht des heylighen Gheests in Verlossinge
hen / 24. van de Hope / 31. van de liefde a Joā.8.36.
Godts / ende sijner kinderen / 29. van sijne Galat.5.1.
voorsienicheyt. b Ofte / Dat

1 SOo en is nu dan gheen verdoemenisse der wet onmogelick
den ghenen die in Christo Jesu zijn / was / d dat
die niet en wandelen naer den vleesche / sy swack
maer na den Gheest. was door
2 Want de Wet des Gheests a des le- het vleesch /
uens in Christo Jesu / heeft my vrij ghe- et cet. dat
maeckt van de wet der sonde en des doots. dede Godt
3 b c Want als de wet onmachtich was / sijnē Sone.
daerom dat sy door het vleesch cranck c Acto.13.39.
was / heeft God sijnē sone sendende in ge- Roma.3.28.
lijckmakinghe des sondigē vleeschs en voor Galat.2.16.
de sonde / de sonde verdoemt in het vleesch: Heb.7.19.
4 Op dat de rechtueerdichmakinghe der b 2.Cor.5.21
Wet veruult worde in ons / die wy niet na
dē vleesche / maer na den gheest wandelen.
5 Want e die na den vleesche zijn / die be-
dencken dat des vleeschs is: en die na den e 1.Cor.2.14
gheest zijn / bedencken dat des gheests is.
6 Want het verstandt des vleeschs / is
de doot: maer het verstandt des gheests /
is het leuen ende de Vrede.
7 Daerom dat het verstandt des vleeschs
vyantschap is teghen Godt: want het en
wordt der Wet Godts niet onderdanich:
want het en can oock niet.
8 Ende die in den vleesche zijn / en connen
Gode niet behaghen.
9 Maer ghy en zijt niet inden vleesche /
maer inden geest: dewijle de gheest Gods De gheest
in v lieden woont. Maer soo yemandt Christi
den gheest Christi niet en heeft / die en woont in
coemt hem niet toe. ons.
10 Ist dan dat Christus in v lieden is / so
is wel het lichaem doot om der sonde
wille: maer de gheest is het leuen om der
rechtueerdichmakinghe wille.
11 Ende ist dat de gheest des ghenen die
Jesum

Jesum van de dooden opghewerckt heeft
f Roma. 6.5 / 2.Cor.6 14
in v lieden woont/ f so sal hy/ die Christum
van de dooden verweckt heeft/ oock g uwe
g 2.Cor.5.4
sterffelicke lichamen leuendich maken/
h† Anders/ om.
h† door sijnen gheest die in v woont.
12 Soo zijn wy nu schuldenaers/ broeders/
niet dē vleesche/ om nadē vleesche te leuen.
13 Want ist dat ghy lieden na den vleesche
leeft/ so sult ghy steruen: maer ist dat ghy
door den gheest de wercken des lichaems
doodt/ so sult ghy leuen.
14 Want alle die door den gheest Godts
i Oft/ ghe-dreuen.
i gheleyt worden/ die zijn kinderen Gods.
15 k Wat ghy lieden en hebt niet ontfangen
k 2.Tim.1.7
den gheest des dienstbaerheyts/ wederom
l Galat.3.26 ende 4.6.
tot vreese: maer ghy hebt ontfangen l den
gheest der aennemingthe tot kinderen/ door
Esaie 56. 4.
welckē wy roepen: Abba/ O Vader.
m 2 Cor.1.22 ende 5.5.
16 m Dese selue Gheest betuycht mede met
onsen geest/ dat wy kinderen Gods zijn.
Ephe.1.13. ende 4.30.
17 Eñ is het dat wy kinderen zijn/ soo zijn
wy oock erfghenamen: namelick/ erfghe-
namen Godts/ ende mede erfghenamen
n 2 Tim.2.12
Christi/ n so verre wy mede lyden/ op dat
wy mede vereerlicht worden.
o Mat.5.12 / 2.Cor.4.17. / 1.Joan.3.2.
18 o Want ick houde dat het lyden deses
tegenwoordigen tydes/ niet te weghen en
is met de toecomende eerlickheydt die aen
ons sal gheopenbaert worden.
p 2.Cor.5.2.
19 p Want de Creatueren als met wtghe-
reckten halse wtsiende/ verwachten de
openbaringe der kinderen Gods:
q Dat is/ verderuinghe.
20 Want de Creatueren zyn der q ydelheyt
onderworpen/ niet willens/ maer om synent
wille/ diese onderworpen heeft op hope/
21 Dat oock de Creatueren selue sullen
r Grieck/ vryheyt der eerlickheyt.
van de dienstbaerheydt des verderfs ver-
lost worden in de r eerlijcke vryheydt der
kinderen Gods.
s Luce 21.28.
22 Wat wy weten dat alle creaturē mede
suchten eñ mede benaut zijn/ tot noch toe.
t Dat tegē-woordich is/ dat heeft mē alreede: maer datmē hoopt/ dat staet noch te comen/ daerom en canmē niet hopē datmē alreede inde oogē heeft.
23 Ende niet alleenlick sy/ maer oock wy
selue/ die de eerste vrucht des Gheests heb-
ben/ wy selue segghe ick suchten in ons
seluen/ verwachtende de aennemingthe tot
kinderen/ namelick/ s de verlossinghe
onses lichaems.
24 Want wy zijn in hope salich geworden.
Maer t de hope diemen siet/ en is gheen
hope: want dat yemandt siet/ waerom
sal hyt oock hopen?
25 Maer ist dat wy hopen dat wy niet en
sien/ so verwachten wyt met lydsaemheyt.
26 Desghelijcx coemt de Gheest oock mede
u Mat.20.22 / Jacob.4.2.
onsen cranckheden te hulpe: want u wy
en weten niet wat wy bidden sullen alsoot
behoort: maer de Gheest selue bidt voor
ons met onwtsprekelycke suchten.
27 Ende die de herten ondersoeckt/ weet
wat des Gheests gheuoelen zy: want hy
x Grieck/ na God.
bidt voor de Heylighen x na Godts wille.
28 Eñ wy weten dat den ghenen die Godt
y Grieck/ medewerckt.
lief hebben/ alle dinck y helpt tot goet/
den ghenen namelick/ die na syn voorne-
men gheroepen zijn.
29 Want die hy te voren ghekent heeft/
die heeft hy oock te voren gheordineert den
beelde synes Soons ghelijckformich te
worden/ op dat hy de eerstgheboren zy on-
der vele broederen.
30 Ende die hy te voren geordineert heeft/
dieselue heeft hy oock gheroepen: ende die
hy gheroepen heeft/ die selue heeft hy oock
gerechtueerdicht: ende die hy gherecht-
ueerdicht heeft/ die selue heeft hy oock
z Num.14.8
vereerlicht.
a Gen.22.12
31 Wat sullen wy dan hier toe segghen?
Esaie 53.5.
z So God voor ons is/ wie is teghen ons?
Joan.3.16
32 a Die synen eyghenen Sone niet ghe-
spaert en heeft/ maer heeft hem voor ons
allen ouergegeuen: hoe soude hy niet met
hem alle dinck schencken?
33 Wie sal de wtuercorene Godts beschul-
b Esa.50.8.
digen? b God ist die rechtueerdich maect.
34 Wie is hy die verdoemt? Christus is
De liefde Gods tot ons om Christi wille.
voor ons gestoruen/ Ja veel meer die oock
opgeweckt is/ die welcke oock ter rechter
handt Godts is/ die welcke oock voor ons
bidt.
35 Wie sal ons van de liefde c† Christi
c† Anders/ Gods.
scheyden? verdruckinghe/ of benautheyt/
of veruolginge/ of hongher/ of naectheyt/
of vaerlickheyt/ of sweerdt?
36 Ghelijck ghescreuen is: d Om uwent
d Psal.44.23 / 1.Cor.4.9 / 2.Cor.4.11.
wille worden wy ghedoodt den gantschen
dach/ wy zijn geacht geweest e als schapen
e Gr. schapen der slachtinge.
die tot slachtinge ghesc hickt zijn.
37 Maer in allen desen dingē ouerwinnen
wy door hem die ons lief gehadt heeft.
38 Want ick ben versekert/ dat noch doot
noch leuen/ noch Engelen/ noch Ouerhe-
den/ noch Machten/ noch teghenwoordi-
ghe/ noch toecomende dinghen/
39 Noch hoochde/ noch diepte/ noch ee-
nige ander creatuere/ ons sal connen schei-
den van de liefde Godts/ welcke is in
Christo Jesu onsen Heere.

Dat ix. Capittel.

1. Paulus betuycht hebbende vā syne goetwillicheyt tot dē Joden/ 22. hādelt van de roepinge der Heydenen door den gheloone in Christum/ 31. eñ verworpinghe der Joden/ die door het betrouwen haerder wercken opgeblasen waren.

1 Ick a segghe de waerheydt in Christo/ a Roma.1.9
ende ick en liege niet/ des my oock mede 2.Cor.1.23.
myn Conscientie ghetuyghenisse gheeft ende 11.31
b door den heyligen Gheest/ Galat.1.20.
2 Dat het een groote droefheydt/ ende Philip.1.8.
een blyuende smerte in myn herte is. 1.Thess.2.5.
3 c Want ick soude selue wenschen d ver- 1.Tim.5.21.
worpen te zyn van Christo/ voor myne b Grieck/ in
Broeders/ die myn maechschap zyn na c Exo.32.32
den vleesche: d Grieck/
4 De welcke Israeliten zyn/ e welcken Anathema.
de aennemingthe tot kinderen/ eñ de heer- e Deute.7.6
lickheyt/ f eñ de verbonden/ ende de ghe- Roma.2.17
uinghe des Wets/ ende de Godsdienst/ ende 3.2.
ende de beloften toecomen. f Eph.2.12.
5 Welcker de Vaders zyn/ ende wt wel-
ken Christus is/ soo vele het vleesch aen-
gaet/ g de welcke is ouer al Godt te pry- g Esaie 54.5
sen inder eewicheyt/ Amen. Roma.1.4.
6 h Nochtans het en is niet moghelick/ h Nume.
dat het woort Gods te i niete zy: k want 23.19.
sy en zyn niet alle Israel/ die wt den Va- Roma.3.3
der Israel zyn. 2.Tim.2.13.
7 l Noch oock alle Abrahams kinderen/ i Grieck/ wt
om dat sy Abrahams zaet zyn: maer m In ghevallen.
Isaac sal v dat zaedt genoemt worden. k Joan.8.39
8 Dat is/ Niet die naden vleesche kinderē Roma.2.28
zyn/ zyn Gods kinderen/ maer n de kinde- l Gala.4.23
ren der beloste wordē int zaet gerekent. m Gen.21.12
9 Want dit is het woordt der beloften: Galat.3.29.
o Tot desen seluen tyde sal ick cumen/ eñ Hebr.11.18.
Sara sal eenen Sone hebben. n Gala.4.28
10 Ende niet alleenlick dit: p maer oock o Gen.18.10
Rebecca/ als sy wt eenen/ namelick Isaac p Ge.25.21.
onsen Vader beurucht was.
11 Want als de kinderen noch niet ghebo-
ren waren/ noch yet goets of quaets ghe-
daen hadden/ op dat het voornemē Gods
na de verkiesinghe bleue:
12 Niet wt de wercken/ maer wt den roe-
penden wert tot haer gesegt: q De meeste q Ge.25.23
sal den minsten dienen.
13 Ghelijck ghescreuen is: r Ick hebbe r Mala.1.2
Jacob lief gehadt/ eñ Esau gehaet.

14 Wat sullen wy dan segghen? f Is Godt
onrechtveerdich? Dat zy verre.
15 Want hy seydt tot Mosen: t Ick sal
ghenadich wesen/ dien ick ghenadich ben:
en sal ontfermen dien ick ontferme.
16 u Soo en gaet het dan niet na yemants
willē noch loopē/ maer na Godts ōtfermē.
17 Want de schrift seyt tot Pharao: x Daer-
toe hebbe ick v verweckt / op dat ick aen
v myn macht bewÿsen soude: ende op
dat mÿnen Naem vercondicht worde in
geheel den lande.
18 So ontfermt hy dan / wiens hy wil: en
verhardt wien hy wil.
19 So sult ghy dan tot my segghen: Wat
y beschuldicht hy noch: want wie z heeft
sÿnen wille wedergestaen?
20 Maer O mensche/ wie zÿt ghy/ die te-
ghen Godt antwoordet? a Sal oock een
maecksel segghen tot den maker: Waer-
om hebt ghy my sulck gemaeckt?
21 Of en heeft de Potbacker gheen macht
te maken b een vat c ter eeren / ende ter
oneeren/ wt den seluen clompe?
22 Of Godt willende toornen bewÿsen /
en sÿn moghentheyt bekent maken/ heeft
de vaten des toorens (ten verderue be-
reydt /) met groote lanckmoedicheydt
d voortghebracht.
23 Oock om te kennen te geuen den schat
sÿner heerlickheyt op de vaten der ghena-
den / welcke hy van te voren ter eerlick-
heyt bereydt heeft.
24 De welcke hy ooc gheroepen heeft/ na-
melick / ons/ niet alleen wt den Joden/
maer oock wt den Heydenen.
25 Ghelÿck hy ooc in Osea seyt: e Dat mÿn
volck niet en was sal ick mÿn volck noe-
men: ende die niet lief en was / sal ick
lief noemen.
26 Ende het sal wesen / ter plaetsen daer
hen gheseyt was: f Ghy en zÿt mÿn volck
niet / daer sullen sy kinderen des leuendi-
gen Godts genoemt worden.
27 Ende Esaias roept ouer Israel: g Oft
het ghetal der kinderen Israels ware on-
tallick / ghelÿck het zandt der Zee/ soo sal
het ouerblÿffsel behouden wo d en.
28 Want Godt voleynt een h sake/ ende ve
cortet in rechtveerdicheydt: want de Hee-
re sal eē vercortte sake doē op der Aerden.
29 En gelÿck Esaias voren gheseyt heeft:
i Hadde ons de Heere k Sabaoth gheen
zaet laten ouerblÿuen/ so warē wy gelÿck
l Sodoma ghewordden / ende waren Go-
morrhe ghelÿck ghemaeckt.
30 Wat sullen wy dan segghen? Dat de
Heydenen die de rechtveerdicheydt niet
na en volchden/ de rechtveerdicheydt ver-
creghen hebben / namelick/ de rechtveer-
dicheyt die wt den gheloone is:
31 Maer Israel in die de Wet der recht-
veerdicheydt navolchde/ en is tot de Wet
der rechtveerdicheyt niet ghecomen.
32 Waerom? Om dat sy die sochten / niet
wt den gheloone maer als wt de wercken
der Wet. Want sy hebben hen ghestooten
aen den steen der aenstootinghe:
33 Ghelÿck gheschreuen is: n Siet / ick
legghe in Sion eenen steen der aenstoo-
tinghe/ ende een steenrotse der erghernisse:
ende soo wie in hem ghelooft / en sal niet
beschaemt worden.

Dat X. Capittel.

1. Betuycht hebbende van zÿnen goe
den wille/ bewÿst de oorsake der verwor-
pinge der Joden/ 5. het onderscheyt der
rechtveerdicheyt der wet / ende des ghe-
loofs. 11. welc niemāt wt en sluyt/ 14. den
oorspronck daer van/ 19. de prophetie vā
den val der Joden / ende aenneminghe
der Heydenen.

1 Broeders / mÿns herten wensch ende
ghebedt tot Godt / voor Israel is / ter
salicheyt.
2 Want ick gheue hen ghetuyghenisse/
a dat sy yvericheydt b tot Godt hebben/
maer c niet met verstande.
3 Want dewÿle de rechtveerdicheyt Godts
hen onbekent is/ ende soecken hare eygen
rechtveerdicheyt op te richten/ soo en zÿn
sy der rechtveerdicheydt Godts niet on-
derworpen gheweest.
4 d Want het eynde der Wet / is Chri-
stus tot rechtveerdicheyt/ eenen yeghelic-
ken die ghelooft.
5 Want Moses beschrÿft de rechtveer-
dicheydt der Wet/ namelick/ e dat de men-
sche die dit sal ghedaen hebben / sal daer
in leuen.
6 Maer de rechtveerdicheyt die wt den
gheloone is/ die spreect aldus: f g En seyt
niet in v herte: Wie sal ten Hemel op varē?
dat is/ Christum van bouen af brenghen:
7 Of wie sal indē afgront nedē varē? dat is
Christum vanden dooden op brenghen?
8 Maer wat seyt h sy? i Het woordt is v
nae by/ naemelick / in uwen monde / ende
in v herte. Dit is het woort des gheloofs
dat wy predicken.
9 Want ist dat ghy met uwē monde belÿ-
det den Heere Jesum / en met v herte ghe-
looft/ dat Godt hem vanden doodē opge-
weet heeft/ so sult ghy behouden worden.
10 Want met der herten ghelooftmen ter
rechtveerdicheyt: maer metten monde be-
lÿdtmen ter salicheyt.
11 Want de Schrift seydt: k Soo wie in
hem ghelooft / die en sal niet beschaemt
worden.
12 Want daer en is gheen onderscheydt
tusschen de Joden ende Griecken: want
de selue haerder aller Heere / is rÿck ouer
alle die hem aenroepen.
13 l Want so wie den Naem des Heerē sal
aenroepen/ die sal behouden wesen.
14 Hoe sullen sy dan hem aenroepen/ inden
welcken sy niet ghelooft en hebbē? En hoe
sullen sy in hem gelooouen/ vanden welcken
sy niet ghehoort en hebben? Ende hoe sul-
len sy hooren sonder Predikant?
15 Ende hoe sullen sy predicken / ist dat sy
niet gesonden en worden? Ghelÿck ghescre-
uen is: m Hoe lieflick zÿn de voeten der
ghener die den vrede vercondigen / die dat
goede vercondighen.
16 Maer sy en hebben niet alle den Euan-
gelio ghehoorsaem gheweest. Want Esa-
ias seyt. n Heere / wie heeft o onse predic-
ken ghelooft?
17 So is dan het gelooue wt het ghehoor:
ende het ghehoor door het Woort Godts.
18 Maer (ick segghe) hebben zÿt niet ghe-
hoort: p Voorwaer haer gheluyt is in al-
len lande ghegaen, ende hare woorden tot
de eynden der werelt.
19 Maer (ick segge:) Israel heeft hy Godt
niet bekent? q Ten eersten seyt Moyses:
r Ick sal v lieden tot navolghinghe ver-
wecken door de ghene die gheen volck en
zÿn / s door een onuerstandich volck sal
ick v lieden vertoornen.
20 En Esaias wort stout / en seydt: t Ick
ben geuonden van de ghene die my niet en
sochten: Ic ben openbaer ghewordden den
ghenen die na my niet en vraechden.
21 Maer teghen Israel seyt hy: u Den ge-
heelen dach hebbe ick myne handen wt-
ghestreckt

Marginal notes (left, partly cut off):
...ystere/ Is ... onrecht... ...veerdicheyt by God. t Exo. 33. 19. u Grieck/ So dā niet des willen- den noch loopenden/ maer des ontfermen- den Godts. x Exo. 9.16. y of/ claecht z of/ weder- staet sÿnen wille. a Esaie 45.9 Jerem. 18.6 Sap. 15.7 Syr. 33.13. b 2. Timot. 2. 20. c Dat is/ ...ot eerlickē ...ebruycke. ... Of/ ver- ...saghen.
e Osee 2. 23.
f Osee 1. 10. ... Pet. 2. 10. ...Niet vele ...t den Jo- ...en zÿn be- ...ouden. ... Esa. 10. 22 ... Oft/ rekē- ...chap oft/ ...woort.
Esai. 1. 9. Dat is / ...er heyr- ...scharen. ...Gen. 19.24 ...Esai. 13. 19. ...Jere. 50.40. ...Ezec. 16. 48. ...De Heyde- ...en aenge- ...omen tot ...en volck ...Godts/ ende ...e Joden ...erworpen. ...Ro. 10. 2. ...nde 11. 7. ... Psa. 118. 22 ...Esai. 8. 14. ...nde 28. 16. ...Mat. 21. 42. ... Petr. 2. 7.

Marginal notes (right):
a Rom. 9. 31 Galat. 4. 17. b Gr. Gods c Grieck/ niet nae be- kenninghe/ Tweeder- ley recht- veerdicheyt d Act. 13. 38. 2 Cor. 3. 13. Galat. 3. 24. Mat. 5. 17. e Leuit. 18. 5. Ezech 20. 11 Galat. 3. 12. f Deut. 30. 12. g Dat is/ denckt niet by v seluen. h Oft/ de Schrift. i Dit spreect moses vāde Wet/ Deu. 30 Maer Pau lus voeget tot het E- uangelium/ waer door wy inder waerheydt vercrÿghen/ dat de Wet beloeft/ en ontgaē dat- se dreycht. k Esa. 28. 16 Rom. 9. 33. l Joel. 2. 32. Act. 2. 21. Aenroepen. Ghelooouen. Hooren. Prediken. Senden. m Esa. 52. 7. Nahum 1. 15 n Esai. 53. 1. Joan. 12. 38. o Grieck/ on- sen gehoore. p Psal. 19. 5. q Gr. Mo- ses de eerste seyt. r Deut. 32. 21 Jere. 15. 14. s Grieck/ in t Esa. 65. 1. u Esa. 65. 2.

gheſtreckt tot een onghehoorſaem ende
teghenſprekende volck.

Dat xj. Capittel.

1. Trooſt voor de Joden/die door de ge-
nade moghen weder opgherichtwor-
den / 20. ende dat de Heydenen moghen
door hare ongheloovicheyt afghehouwen
worden/ 33. verwonderinghe van de on-
grondelicke oordeelen Godts.

a Jere.31.37.
1 SO segghe ick dan: a Heeft Godt zijn
volck verworpen? Dat ſy verre: Want
ick ben ooch een Iſraelyt / wt den za-
de Abrahe/wt dē gheſlachte BenJamin.

Niet alle de Joden zijn verworpen.
2 Godt en heeft zijn volck niet verwor-
pen/ dat hy te voren bekent heeft. Weet
ghy niet wat de Schrift ſeydt van Elias
hoe hy tot Godt ſpreeckt teghen Iſrael/
ſegghende:

b 1.reg.19.10
3 b Heere/ſy hebben uwe Propheten ghe-
doot/ ende uwe Altaren ommeghewor-
pen / ende ick ben alleen overghebleven/
ende ſy ſoecken mijn ſiele.

c 1.reg.19.18
d Deut.9.4.
Ezech.36.22
e Rom.9.31.
f Griecx/ verkieſinge heeft het
* Oft/ verblindt.
g Eſai.29.10
h Griecx/ gheeſt der vermoeytheyt.
Hebr. gheeſt der ſlaeperichheyt.
i Eſai.6.9.
Ezech.12.2.
Mat.13.14.
Joan.12.40
Act.28.26.

4 Maer wat ſeyt tot hem de Goddelic-
ke antwoorde? c Jck hebbe my ſelvē noch
ſeven duyſent mannen overghelaten / die
haer knyen voor Baals beelt niet ghebo-
ghen en hebben.
5 Alſoo dan is ooch te deſen tijde een o-
verblijfſel ghewordē/ nae de verkieſinghe
der ghenade.
6 d Ende is het wt ghenade / ſoo en iſt
nu niet wt de wercken: anders en is de
ghenade nu gheen ghenade: oft is het wt
de wercken/ſo en iſt nu gheen genade: an-
ders is het werck nu gheen werck.
7 Hoe dan? e Dat Iſrael ſoeckt / dat en
heeft hy niet vercreghen: maer de f verco-
rene hebbent vercreghen / ende de andere
zijn * verhart ghewordē/
8 Ghelijck gheſchreven is: g Godt heeft
hen gegeven eenen h verſwaerden gheeſt/
i ooghen op dat ſy niet en ſien/ ende ooren
op dat ſy niet en hooren: tot op deſen
dach.

k Pſ.69.23.
9 Ende David ſeydt: k Haer Tafel wor-
de hen tot eenen ſtrop/ eñ tot eenen ſtrick/
ende tot een erghernisse / ende tot een ver-
gheldinghe.
10 Laet hare ooghen verduyſtert worden
op dat ſy niet en ſien / ende buycht haren
rugghe alle tijt:
11 So ſegghe ick nu: Hebben ſy gheſtruye-
kelt om dat ſy vallen ſouden? Dat ſy ver-
re: maer door haren l miſval / is den Hey-

l Oft/ miſdaet.

denē ſalicheyt gecomen/ op dat ſy hen ſou-
den tot navolghinghe verwecken.
12 Ende iſt dat haren miſval de rijckdom
der Werelt is/ ende haer verminderinghe
de rijckdom der Heydenen: hoe veel meer
hare vervullinghe?

m Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.15. ende 2.8. Epheſ.3.8. 1.Tim.2.7. 2.Tim.1.11.
n Dat is/ maechſchap/ gheſlachte/
o Dat is/ den hoop daer de eerſtelingen af gheheylicht zijn.
p Jer.11.16.

13 m (Want ick ſpreke tot u Heydenen/
ſoo verre ick der Heydenen Apoſtel ben:
ick verclare mijnen dienſt/
14 Soo ick eenichſins mijn n vleeſch tot
navolginghe verwecke/ende eenighe van
hen behoude.)
15 Want iſt dat haer verworpinghe der
Werelt verſoeninghe is / wat ſal haere
aenneminghe weſen / anders dan het le-
ven wt den dooden?
16 Iſt dat de Eerſtelinghen heylich zijn/
ſoo is ooch de o maſſe heylich. Eñ iſt dat
de wortel heylich is/ſoo zijn ooch de tac-
ken heylich.
17 Eñ iſt dat ſommige tacken afghebroken
zijn / eñ ghy een wilde Olijfboom zijnde/
in hen zijt inghegriffyt ende des wortels/
ende der vetticheydt des p Olijfbooms
mede deelachtich ghewordē;
18 So en beroemt u niet teghen de tacken.
Iſt dat ghy u beroemt / ſo en draecht ghy
den wortel niet/ maer de wortel draecht u.

De Heydenen moeten niet roemē teghen de Jodē/ maer vreeſen.

19 Ghy ſult dan ſegghen: De tacken zijn
afghebroken/ om dat ick ſoude inghegrif-
fyt worden.
20 Wel: Sy zijn door ongeloovicheyt afge-
broken/ eñ ghy ſtaet door het geloove ghe-
ſtaen:en verheft u niet/ maer vreeſt.
21 Want iſt dat God de natuerlicke tacken
niet ghespaert en heeft / ſiet toe dat hy u
ooch niet en ſpare.
22 Daeromme ſiet de goedertierenheyt eñ
de ſtrengheyt Gods/ namelick / de ſtreng-
heyt o p de gene die gevallen zijn: ende de
goedertierenheyt op u / ſo ghy inde goe-
dertierenheyt blijft: anders ſult ghy ooch
afghehouwen worden:

q 2.Cor.3.16.

23 q Ende ſy ſullen ooch inghegriffyt wor-
den/ iſt dat ſy niet en blyven inde ongheo-
loovicheyt: want Godt is machtich hen
wederom in te griffien.
24 Want ſo ghy van eenen natuerlijcken
wilden Olijfboom afgehouwen zijt / ende
tegen natuere inden oprechten Olijfboom
ingegriffyt: hoe veel te meer ſullen deſe die
natuerlick zijn/ in haren eyghenen Olijf-
boom inghegriffyt worden?

Van de verblintheydt Iſraels/ eñ zijne aenneminghe.
r Oft/ verblindinghe
ſ Luc.21.24.
t Pſal.14.7. Eſai.59.20.

25 Want ick en wil niet / Broeders/ dat u
deſe verborgentheyt onbekent ſy / (op dat
ghy niet hoochmoedich en zijt by u ſelvē/)
dat de r verhardinghe eensdeels is over
Iſrael gecomen/ ſ tot dat de volheydt der
Heydenen inghecomen ſy.
26 Eñ alſo ſal geheel Iſrael ſalich worden/
gelijck gheſchreven is: t De Verloſſer ſal
wt Sion comen/ ende ſal de godlooſheydt
afwenden van Jacob.

u Jere.31.31. 32.33.34. Hebr.8.8. ende 10.16.
x Eſa.27.9.
y Dat is/ ſo verre ſy het Evāgelium verworpen
z Griecx/ zijn onberouwelick.
a Griecx/ uwe barmhertichevt.

27 u Ende dit is hen een verbont van my/
x als ick hare ſonden ſal wech ghenomen
hebben.
28 So zijn ſy dan vyanden y na het Evan-
gelium/om uwēt wille: maer na der verkie-
ſinghe zijn ſy lief/ om der Vaderen wille.
29 Want de gaven eñ roepinge Gods/ z en
connen hem niet berouwen.
30 Want gelijck ghy ooch voortijden Go-
de ongheſhoorſaem waert / ende nu barm-
herticheyt vercreghen hebt door hare on-
ghehoorſaemheyt/
31 Alſo zijn ſy ooch nu ongehoorſaem ghe-
worden/om dat ſy door a de barmhertic-
heyt die u lieden geſchiet is / ooch ſouden
barmherticheyt ghecrijghen.

b Oft/ ongeloovicheyt.
c Griecx/ diepte des rijckdoms/
d Sap.17.
* Griecx/ niet ondersoeckelick
e Griecx/ onſpuerlick
f Eſa.40.13. 1.Cor.2.16.
g Rom.[illegible] 1.Cor.8.6.

32 Want God heeft alle menſchē onder de
b ongehoorſaemheyt beſloten / om dat hy
allen menſchen ſoude barmhertich weſen.
33 O c diepe rijckdom der wijſheydt / ende
ooch der kenniſſe Gods: hoe d * onbegrij-
pelick zijn zijne oordeelen/ende e onbevin-
delick zijne weghen.
34 f Want wie heeft den ſin des Heeren be-
kent? Oft wie is zijn Raedtſman geweeſt?
35 Oft wie heeft hem eerſt ghegheven / en-
de het ſal hem vergolden worden?
36 g Want alle dinck is wt hem/ ende door
hem/ ende tot hem: hem ſy de eerlickheyt
inder eeuwicheyt/ Amen.

Dat xij. Capittel.

1. Dienſt die Gode behaecht/ 3. vermaninghe tot liefde eñ Chriſtelicke wercken/ 19. begeerlickheyt van wreken verboden.

a Oft/ vermaent.
b 1.Pet.2.5.
c Dat is/ geeſtelicken.
d 1.Pet.1.14.

1 ICk a bidde u/ Broeders / door de barm-
herticheyt Gods / b dat ghy uwe licha-
men Gode begeeft/ tot een levende hey-
lige eñ welbehagende offerhande / welc is
uwen c redelicken Godtsdienſt:
2 d Ende en wordet deſer werelt niet ghe-
lijck/maer wordet veranderet door de ver-
nieu-

nieuwinghe uwes ghemoets / e op dat
ghy lieden meucht f beproeuen g wat de
goede ende welbehaghende eñ volmaeck-
te wille Godts sy.
3 Want door de ghenade die my ghegheuen is/ghebiede ick eenen yeghelicken die
onder v is, dat h niemant i geuoele bouen
het ghene dat hy behoort te gheuoelen:
maer dat zyn gheuoelen sy tot maticheyt/
k nae dat Godt eenen yeghelicken de mate des gheloofs ghedeylt heeft.
4 l Want ghelyck wy in eenen lichaeme
vele leden hebben/ maer alle de leden niet
een werck hebben:
5 m Alsoo zyn wy vele een lichaem in
Christo: maer wy zyn een yeghelick des
anders leden.
6 n Hebbende dan verscheyden gauen/
na de ghenade die ons ghegheuen is.
7 Het sy o prophecie prophetert nae de
mate des gheloofs : het sy bedieninghe/
oeffent v in het bedienen : het sy die leert/
in het leeren:
8 Het sy die vermaent / int vermanen:
p die geeft, in eenuoudicheyt: die regeert/
in neersticheydt: die barmherticheyt doet/
q in blymoedicheyt.
9 De liefde sy ongheueynst, r haet het
quade, ende hangt den goede aen.
10 s Weest hertelick beweecht tot malcanderen met broederlicke liefde. t Deen den
anderen met eere voorgaende.
11 Niet traech in benaerstinghe/ Yverich
van gheeste, dienende u t den Heere.
12 x Verblydende inder hope, y Geduldich
inder verdruckinghe. z Gedurich in ghebede.
13 a Der Heyligen noot mede deylende/
b gheerne herberghende.
14 c Zeghent die v veruolgen / seghent/
ende en vervloeckt niet.
15 Verblydt v met den blyden: eñ weent
met den weenenden.
16 d Weest eensins ghesint e op malcanderen: f niet hooge geuoelende van v seluen/
maer met den nederighen v voeghende.
Weest niet cloeckssinnich by v seluen.
17 g Niemande quaet met quaet vergheldende. h Besorghende dat eerlick is i in
aller menschen ooghen.
18 k So het meughelick is / so veel in v is,
met alle menschen in vrede leuende.
19 l V seluen niet wreeckende / aller liefste:
maer gheeft den tooren plaetse. Want daer
is ghescreuen : m Mijn is de wrake / ick
salt vergheldden/ spreeckt de Heere.
20 n Ist dan dat v vyant honghert / soo
spyst hem: ist dat hem dorst, so gheeft hem
te drincken.
21 Want dit doende /sult ghy vyerighe colen op zyn hooft hoopen,
22 Wordt niet ouerwonnen van den quade/
maer ouerwint het quaet met goet.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninge tot ghehoorsaemheyt der Ouericheydt, 8. tot liefde/ 11. ende heylicheydt.

1 Ea Eñ b yeghelick sy der vooznemelicker c Macht onderdanich : d want
daer en is gheen Macht / dan van
Gode : ende die Machten zyn / die zyn
van Gode gheordineert.
2 So dan / wie der Macht wederstaet/
die wederstaet der ordinancie Godts : ende diese wederstaen / die sullen het oordeel tegen hen yenseluen nemen.
3 Want de Ouersten zyn niet e te vreesen den genē die goet doen. maer die quaet
doen. Wilt ghy de Macht niet vreesen?
soo doet dat goet is / ende ghy sult prijs
van haer hebben.
4 Want het is Godts Dienaresse, b tot goet:
Maer ist dat ghy doet dat quaet is / soo
vreest : want sy en draecht het sweert niet
te verghees. Want het is Godts Dienaersse ende Wreeckster / tot f straffe den
ghenen die quaet doet.
5 Daerom moetmē onderdanich zyn, niet
alleenlick om der straffe, maer ooch om der
conscientie.
6 Want hierom betaelt ghy ooc schattinghe: want sy zyn Gods Dienaers, tot dit
selue ghedurichlick arbeydende.
7 g Geeft dan eenen yeghelicken dat ghy
schuldich zyt: schattinge, die ghy schattinghe schuldich zyt: tol, die ghy tol schuldich
zyt : vreese, dien ghy vreese schuldich zyt:
eere, dien ghy eere schuldich zyt.
8 h Weest niemāde niet schuldich/ dā malcanderen lief te hebbē (want wie dē anderen lief heeft, die heeft de Wet veruult.
9 Want dit/namelick/ i Ghy sult gheen overspel doen : Ghy sult niet dootslaē : Ghy
sult niet stelen : Ghy sult geen valsch ghetuyghenisse gheuen: Ghy sult niet begheeren: ende so daer eenich ander ghebodt is/
wordt in desen woorde begrepen / namelick : k Ghy sult uwen naesten lief hebben
ghelyck v seluen.
10 De liefde doet den naesten geen quaet.
l So is nu de liefde de vervullinge der wet.)
11 Eñ dat, m dewijle ghy de gelegentheyt
des tyts weet, namelick dat het nu tydt
is dat wy van den slape opstaen: want de
salicheydt is ons nu naerder / dan doe wy
gheloofst hebben.
12 De nacht is vergaen / ende de dach is
aenghecomen. n Laet ons dan de wercken
der duysterheyt af leggen: ende met de wapenen des lichts becleedt worden.
13 Laet ons eerbaerlick wandelen / als inden daghe : o niet in brassen eñ dronckenschap, p niet in slaepcameren eñ q wulpsheden, niet in r kyuen ende nydicheyt:
14 s Maer doet aen dē Heere Jesum Christum / t ende besorcht het vleesch niet tot
lusten.

Dat xiiij. Capittel.

1. De Christelicke vryheyt moet gematicht worden nae der liefde ende stichtinghe des naesten / 22. ende moet niet doen
teghen de conscientie.

1 DEn genen die cranck is int ghelooue/
neemt op/ maer niet tot a twistighe
tsamensprekinghen.
2 De een ghelooft dat men alle dinck eten
mach : ende die cranck is int ghelooue/
eet moes.
3 b Wie eet/ die verachte hem niet, die niet
en eet: ende wie niet en eet / die verdoeme
hem niet die eet : want Godt heeft hem
aenghenomen.
4 c Wie zyt ghy die eens anders huysknecht oordeelt : hy staet oft valt zynen
Heere: maer hy sal d opghehouden worden/
want Godt is machtich hem e te houden
staende.
5 f De een acht den eenen dach meer dan
den anderen : de ander acht alle de dagen
ghelyck. Een yegelick sy verseckert in zyn
gheuoelen.
6 Wie den dach acht/ die achtē den Heere:
ende wie den dach niet en acht, die achtet
den Heere niet. g Eñ wie eet die eet den
Heere, want hy danct God: eñ wie niet en
eet, die eet den Heere niet/ eñ danct God.
7 h Want niemant van ons leeft hemseluen/ ende niemant sterft hemseluen.

Want

e Eph. 4.17. / 1. Thes. 4. 3. / f Oft/beuin den/ / g Oft/welc... / h Eph. 3 19. / i Oft/ hem selven laet duncken. / k 2. Cor. 12. 11 / Ephes. 4. 7. / l 1. Cor. 12. 12 / m 1. Cor. 12. 27 / Ephes. 1. 23. / Colos. 1. 24. / n 1. Cor. 12. 4. / 1. Cor. 10. 13. / o 1. Cor. 12. 3 / p mat. 6. 3 / q deut. 15. 7. / 2. Cor. 9. 7. / r psa. 97. 10. / Amos. 5. 15. / s Ephe. 4. 3. / Heb. 13. 1. / 1. Petr. 1. 22. / t Philip. 2. 3 / u Anders/ den tyt. / Ephes. 5. 15. / x Rom. 15. 13 / y Hebr. 12. 1. / z Luce. 18. 1. / Ephes. 6. 18. / Colos. 4. 2. / 1. Thes. 5. 17. / a 1. Cor. 16. / b Hebr. 13. 2. / 1. Petr. 4. 9. / c mat. 5. 44. / 1. Cor. 4. 12. / d Rom. 15. 5 / 1. Cor. 1. 10. / Philip. 2. 2. / e ... / 1. Petr. 3. 8. / f Of/ onder / g Pro. 3. 7. / Esai. 5. 21. / h Pro. 20. 22 / Math. 5. 39 / 1. Cor. 6. 7. / 1. Thes. 5. 15. / i 2. Cor. 8. 21 / 1. Petr. 2. 12. / G... voor alle menschen. / k Heb. 12. 14 / l Spr. 25. 1. / Luce. 6. 29. / m deut. 32. 35 / Hebr. 10. 30. / n Spre. 25. 21. / a Pro. 25. 21. / Griecx. eñ yeghelicke ziele. / b Titi. 3. 1. / 1. Petr. 2. 13. / c Dat is/ Ouericheyt / d Sap. 6. 4. / e Griecx. / ... den goeden werckern/ maer den quaden/

f Gr. toornicheyt. / Schattinghe. / g mat. 22. 21 / Liefde. / h Gala. 5. 14 / 1. Tim. 1. 5. / i Exo. 20. 14 / Deut. 5. 18. / Mat. 19. 18. / k Leui. 19. 18 / Mat. 22. 39 / Mar. 12 31. / Galat. 5. 14 / Jacobi 2. 8. / l 1. Tim 1. 5. / m 1. thes. 5. 6 / Ephes. 5. 14. / n Colos. 3. 8. / o Luc. 21. 34. / 1. Thes. 5. 6. / p 1. Cor. 6. 10 / Ephes. 5. 5. / q Ofte/ deertelheden. / r Jaco. 3. 14 / s Gala. 5. 16. / t 1. Pet. 2. 11 / Van de crancken in het ghebruyck der spysen ende daghen. / a Ofte, twyfelachtige. / Spyse. / b Colo. 2. 16. / c Jaco. 4. 12 / d Oft/ opgerichte. / e Oft op te richten. / f Gala. 4. 10 / Colos. 2. 16. / g deut. 8. 10. / 1. Cor. 10. 31. / 1. Tim. 4. 3. / h 2. Cor. 5. 15 / Galat. 2. 20. / 1. Thes. 5. 10. / 1. Pet. 4. 2.

8 Want ist dat wy leuen/ so leuen wy den
Heere: eñ ist dat wy steruen/ so steruen wy
den Heere. Het sy dan dat wy leuen/ het sy
dat wy steruen/ wy zijn des Heeren.
9 Want hier toe is Christus oock ghestor-
uen/ ende weder opghestaen/ ende weder
leuendich ghewordẽ / om dat hy beyde
ouer leuendighe ende doode heerschappie
hebben soude.
10 Maer ghy/ wat oordeeldt ghy uwen
broeder ? Oft oock ghy/ wat veracht ghy
i Mat.25.31. 2.Cor.5.10. uwen broeder ? i Wãt wy sullen alle voor
den Richtstoel Christi ghestelt worden.
k Esa.45.23. 11 Want daer is gheschreuen: k Ick leue/
Philip.2.10. seyt de Heere: voor my sal alle knye buy-
l Psal.62.13. ghen: Eñ alle tonge sal den Heere belijden.
Iere.17.10. 12 l So sullen wy dan/ een yegelic van hem
ende 32.19. seluen/ Gode rekenschap gheuen.
Mat.16.27. 13 Laet ons dan malcanderen niet meer or-
Roma. 2. 6. deelen/ maer ordeelt lieuer dit/ namelick
1.Cor.3.8. m dat den broeder geen oorsake tot vallen
2.Cor.5.10. oft aenstooten ghegheuen en worde.
Galat.6.5. 14 Ick weet ende ben versekert in Christo
Apoc. 2.23. Iesu/ datter n niet onreyn en is in hem-
ende 22.12. seluen: dan den ghenen die yet meynt on-
m 1.Mach. reyn te zijn/ dien is dat onreyn.
6.18. 15 Maer ist dat v broeder om der spijsen
1.Cor.10.32. wille bedroeft wort/ soo en wandeldt ghy
2.Cor.6.3. niet nae der liefde: o verderft hem niet
n mat.15.11. met uwe spyse / voor den welcken Chri-
Act.10.15. stus ghestoruen is.
1.Cor.8.4. 16 Dat dan uwe goet niet gelastert en worde.
1.Tim.4. 4. 17 p Want het Coninckrijcke Godts en is
o 1.Cor.8.11. niet spijse ende dranck : maer rechtuer-
Het Coninc- dicheydt/ ende vrede / ende blijschap door
rycke gods. den heylighen Gheest.
p 1.Cor.8.8. 18 Want wie hier inne Christo dient / die
is Gode aenghenaem/ ende behaecht den
menschen.
19 Laet ons dan soecken dat totten vrede
dient / ende tot malcanders stichtinghe.
20 Verderft Godts werck niet om der spij-
q Titi. 1. 15. sen wille. q Alle dinck is reyn / maer het
Ergernisse. is quaet den mẽsche diet met aenstoot eet.
r 1.Cor.8.13. 21 r Het is goet gheen vleesch te eten/ noch
2.Cor.11.29. wijn te drincken / noch yet waer aen uwe
broeder hem stoot/ oft gheerghert/ oft ghe-
crenckt wordt.
s† Anders/ hebt ghy ghe looue? 22 s † Ghy hebt gheloue: hebt dat by v
seluen voor Godt. Salich is hy/ die hem
seluen niet en verdoemt / in het ghene dat
hy aenneemt.
23 Maer wie twijfelt / die is veroordeelt/
ist dat hijt eet / want hy en eet niet wt
den gheloone.
t Titi 1.15. 24 t Ende al wat wt den gheloone niet en
is/ dat is sonde.

Dat xv. Capittel.

1. De stercke moeten de swackheyt der
krancken dragen/ 8. so wel de Iodẽ als de
Heydenẽ zijn geroepẽ door genade/ 22. de
oorsake die Paulum verhindert heeft de
Romeynen te besoecken/ 30. der welcker
ghebedt hy begheert.

De crancke moetmen draghen. 1 MAer a wy die sterck zijn / zijn schul-
dich der swacken cranckheden te
a Gala.6.1. draghen / ende niet ons seluen toe te
1.Cor.9. 22. gheuen.
2 Een yeghelick van ons gheue zijnen
Naesten toe tot het goede/ namelick/ tot
stichtinghe.
3 Want Christus en heeft oock hem sel-
uen niet toegegeuen/ maer gelijck ghesche-
uen is: b De versmadinghen der geuer die
b psal.69.10 v versmaedden/ zijn op my ghevallen.
4 c Want al wat te voren gheschreuen is/
c Ro.4.23. dat is tot onser stichtinghe geschreuen: om
Ghebruyck der Schrifst dat wy door lijdtsaemheydt ende vertroo-
stinge der Schriften/ hope hebben souden.

5 De Godt der lijdtsaemheydt ende ver-
troostinghe/ gheue ulieden/ d dat ghy een- d Ro.12.16.
sins onder malcanderen gevoelen meucht 1.Cor.1.10.
in Christo Iesu: Phil.2.2.
6 Op dat ghy Godt ende den Vader on- ende 3.16.
ses Heerẽ Iesu Christi / meucht eendrach- 1.Pet.3.8.
telick met eenen monde prijsen.
7 Daerom neemt malcanderen aen / ghe-
lijck oock Christus ons aenghenomen
heeft tot de heerlickheydt Godts.
8 Want ick segghe / dat Iesus Christus
ghewordẽ is een Dienaer der Besnij-
dinghe: e door de waerheydt Godts / om e Dat is/
de beloften der Vaderen vast te maken. om te bewijsen dat God warachtich is.
9 Ende om dat de Heydenen Godt voor
de genade prijsen souden: gelijck ghesche-
uen is : f Hierom sal ick v belijden onder
de Heydenen/ ende uwen Name singhen. f 2. Samu.
10 Ende wederom seyt hy: Weest vrolick/ 22.50.
ghy Heydenen met zijnen volcke. Psal. 18.50.
11 Ende wederom: g Loeft den Heere al- g Psalm.
le Heydenen/ ende prijst hem alle volcken. 117.1.
12 Ende wederom seydt Esaias: h Daer h Esa.11.10.
sal wesen de wortel Iesse / ende die daer Apoc.5.5.
wt rijsen sal om de Heydenen te regeren: ende 22.16.
in hem sullen de Heydenen hopen.
13 De Godt der hope veruulle ulieden met
alle blijschap ende vrede in het gheloove/
op dat ghy ouervloedich zijt inder hope/
i door de cracht des heylighen Gheests. i Of. in
14 Ick ben versekert / Broeders/ van ulie-
den/ dat ghy oock vol goetheydts zijt/ ver-
uult met allerley kennisse / ende machtich
oock k † malcanderen te vermanen. k† Anders/ anderen
15 Maer ick hebbe te stoutelicker tot ulie-
den geschreuen/ Broeders/ eens deels om
v te doen ghedencken l door de ghenade l Of. om
die my van Gode ghegheuen is/
16 Dat ick een Dienaer Iesu Christi sou- Paulus der Heydenen Dienaer.
de wesen tot de Heydenen/ om het Euan-
gelium Godts heylichlick te bedienen/ op
dat de offerhande der Heydenen worde
aenghenaem/ ende gheheylicht door den
heylighen Gheest.
17 Soo hebbe ick dan roem in Christo Ie-
su/ in dinghen die Godt aengaen.
18 Want ick en m soude niet derren spreke m Of. wart met machtich.
van eenich dinck / dat Christus door my
niet ghewrocht en heeft/ tot der Heydenen
ghehoorsaemheyt met woordẽ eñ wercken/
19 Door cracht der teeckenen / ende won-
derheden / door de cracht des Gheests
Godts: soo dat ick van Ierusalem aen / eñ
rontomme tot Illyricum toe / het Euan-
gelium Christi veruult hebbe:
20 Ende also eergierich gheweest ben/ om
het Euangelium te predicken / niet daer
Christus ghenoemt was / op dat ick niet
op eens anders fundament en timmerde:
21 Maer ghelijck gheschreuen is : n Dien n Esa.52.15.
daer niet van verconndicht en was / die
sullent sien : ende diet niet ghehoort en
hebben/ sullent verstaen. o Rom.1.13.
22 Waerom ick oock dickmael ben o ver- 1.Thes.2.18.
hindert gheweest tot v te comen. p Rom.1.10.
23 Maer nu / als ick niet meer plaetse in ende 15.32.
dese Landen en hebbe / ende van ouer vele 1.Thes.3.10.
Iaren p begheerte hebbe tot v te comen: 2.Tim.1.4.
24 Wanneer ic na Hispaniẽ reysen sal/ van
sal ick tot ulieden comen. Want ick hope
aldaer door te reysen/ eñ v te sien/ eñ van
v derwaerts gheleydt te wordẽ: als ick eerst
sal eensdeels van ulieden veruult wesen.
25 Maer nu q reyse ick nae Ierusalem/ q Act.19.21.
dienende den Heylighen. ende 24.17.
26 r Want het heeft den ghenen die in r Act.11.29.
Macedonia ende Achaia zijn / goet ghe- 1.Cor.16.2.
docht / den armen Heylighen in Ierusa- 2.Cor.8.4.
lem wat mede te deylen. ende 9.2.

Want

27 Want het heeft hen goet ghedocht/ ende
f 1.Cor.9.11. Galat.6.6. sy zijn hare schuldenaers. f Want ist dat
de Heydenen haerder gheestelicker goeden
deelachtich geworden zijn: soo zijn sy oock
schuldich hen met vleeschelicke goeden te
dienen.
28 Als ick dan dit sal volbracht/ ende hen
dese vrucht versegheit hebben/ sal ick we-
t Rom.1.11. der keeren door v na Hispanien.
u Gr. in vol 39 t Ende ick weet/ als ick tot ulieden co-
heyt des se- men sal/ dat ick u met vollen seghen des
ghens. Euangeliums Christi comen sal.
30 Ende ick bidde v/ Broeders/ door on-
x 2.Cor.1.11 sen Heere Jesum Christum/ ende door de
liefde des Geests/ x strijdt met my in uwe
y 2.Thessa- ghebeden voor my tot Godt:
loni.3.2. 31 y Dat ick van de ongheloouighe die in
Judea zijn/ verlost worde/ ende desen mij-
nen Dienst/ (dien ick doe/) tot Jerusalem
z Rom.1.10. aenghenaem worde den Heylighen.
ende 15.23. 32 z Op dat ick met blyschap door den
wille Godts tot v come/ ende my met v
vermake.
33 De Godt des vreden sy met ulieden.
Amen.

Dat xvi. Capittel.

1. Hy recommandeert sommige/ 3 en
groet veel broeders/ 17. vermaent hen te
wachten vande Twistmakers/ 25. ende
danckt Godt voor de Openbaringhe des
Euangeliums.

1 ICk beuele v Pheben onse suster/ die een
Dienersse is der Ghemeynte die in Cen-
chrea is:
2 Dat ghyse ontfangt inden Heere/ ghe-
lijckt den Heylighen betaemt: en haer by-
staet/ in wat sake sy v behoeft: want sy
heeft vele bystant gedaen en oock my seluen.
a Act.18.2. 26. 3 a Groet Priscillam ende Aquilam/ mij-
ne medehulpers in Christo Jesu:
4 (De welcke hare halsen voor mijn le-
uen ghewaecht hebben/ welcke niet allee-
ne ick dancke: maer oock alle de Ghe-
meynten der Heydenen.)
5 Ende groet de Ghemeynte in haren
huyse. Groet Ephenetum mijnen liefsten/
de welcke is de eerstelinck der Ghemeyn-
te Achaie tot Christum.
6 Groet Mariam/ die seer aen ons ghe-
arbeydt heeft.
7 Groet Andronicum/ en Juniam mijne
Maghen/ en medegeuangenen/ de welcke
vermaert zijn onder de Apostelen/ ende
oock voor my in Christo gheweest zijn.
8 Groet Ampliam/ mijnen lieuen inden
Heere.
9 Groet Vrbanum/ mijnen medehulper
in Christo/ ende Stachyn mijnen lieuen.
10 Groet Appellem/ den beproefden in
Christo. Groet se die van Aristoboli huys-
ghesin zijn.
11 Groet Herodionem mijn maechschap:
groet se die van Narcissi huysghesin zijn/
die inden Heere zijn.
12 Groet Tryphenam ende Tryphosam/
die inden Heere arbeyden. Groet Per-
sidem den lieuen/ die seere ghearbeydt
heeft inden Heere.
13 Groet Rufum/ den wtuercoren inden
Heere/ ende zijn moeder/ ende de mijne.
14 Groet Asyncritum/ Phlegontem/ Her-
b 1. Corint. man/ Patroban/ Hermen/ ende de Broe-
16.20. deren die met hen zijn.
2.Cor.13.12. 15 Groet Philologum ende Juliam/ Nerea/
1.Thes.5.26 ende zijn suster/ ende Olympam/ ende alle
1.Pet.5.14. de Heylighen die met hen zijn.
c Col.2.8. 16 b Groet malcanderen met eenen heylighen
Titi.3.9. cusse. De Ghemeynten Christi groeten v.
2.Joan.10. 17 c Jck bidde v broeders: Hebt acht op
de ghene die tweedracht ende ergher-
nisse maken teghen de leere die ghy ghe-
leert hebt/ d ende wijckt van hen. d Mat. 18.8.
18 Want de sulcke en dienen den Heere 2 Thes. 3.6.
Jesu Christo niet/ maer haren eyghenen 2.Tim.3.5.
buyck: en verleeren de herten der eenuou Philip.3.18
digen/ door schoon spreken ende prijsen.
19 Want uwe ghehoorsaemheyt is tot allen
ghecomen. Daerom verblijde ic my ouer
v lieden: maer ick wil dat ghy e wijs zijt e Mat. 10.16
in het goede/ en onnoosel in het quade.
20 Ende de Godt des vreden sal den Duy-
uel cortelick onder uwe voeten vertreden.
De ghenade onses Heeren Jesu Christi sy
met v. Amen.
21 V groeten f Timotheus mijn mede- f Act.16.1.
hulper/ g Lucius/ ende h Jason/ i Sosi- Phil.2.19.
pater/ mijne maghen. 1.Thes.3.2.
22 Jck Tertius die den brief ghescreuen g Act.13.1.
hebbe/ groete v inden Heere. h Act.17.5.
23 V groet k Gaius/ mijn ende der ghe- i Act.20.4.
heelder Ghemeynten weerdt. V groet k 1.Cor.1.14.
l Erastus de Rentmeester der Stadt/ en- 2. Timot.
de Quartus de Broeder 4.20.
24 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen: Amen.
25 m Ende hem/ die versterrcken can nae m Ephesen
mijn Euangelium/ ende de predickinghe 3.20.
Jesu Christi n na de ontdeckinghe der n Ephe.1.9.
verborghentheyt/ die van eeuwigen tijde ende 3.9.
verswegehen is gheweest. Coloss.1.26.
26 (Maer nu gheopenbaert/ ende door de 2.Tim.1.10.
Prophetische Schriften/ na het beuel des Titi.1.2.
eewighen Godts/ tot ghehoorsaemheydt 1.Petr.1.20
des geloofs onder alle de o Heydenen ghe- o Of/ Volc-
openbaert is.) ken
27 Desen eenigen wijsen Gode/ door Je-
sum Christum/ sy de eerlickheydt van
eeuwicheyt. Amen.

Tot den Romeynen ghescreuen van Co-
rinthen/ ghesonden door Pheben/
een Dienersse der Ghemeyn-
ten te Cenchrea.

De eerste Sendbrief Pau-
li tot den Corinthen.

Argument.

IN den eersten Sendtbrief tot de Corin-
theren handelt hy verscheyden dinghen/
nochtans voornemelijck de ghebreken
dier Ghemeynte beterende. Hy handelt te-
ghen de Wereltlijcke Philosophie/ voor de
eenuoudicheydt des Euangely: vanden
dienst des woordts/ ende datmen de eere
daer van moet Gode alleen toeschrijuen.
Hy handelt oock teghen haer schandelijc-
ke ouerdaet ende oncuyscheyt: Item/ van-
den houwelijcke/ houwelijcscheydinghe/
tweedden houwelijcke. Hy leert hoemen
de vreemde Godsdiensten behoort te vlie-
den/ vanden rechten Godsdienst der Chri-
stenen te houden/ ende weder op te richten/
van de menigerleye gauen der Gemeynte/
ende van de eendrachticheydt/ ofte liefde/
van de vreemde tonghen/ ende ghebruyck
der Prophecie/ vande wederopstandinghe
der dooden/ ende sommighe andere nutte
dinghen.

Dat eerste Capittel.

1. Paulus de ghenade Gods in hem
ghepresen hebbende/ 10. vermaentse tot
eenicheyt en ootmoedicheyt/ de moeder
daer van/ 20. ende leyt alle hoocheyt af/
die in God niet ghefundeert en is.

1 PAVWLS gheroepen tot een Apostel
Jesu Christi / door den wille Gods:
ende de broeder Sosthenes/
2 Der Ghemeynte Gods die te Co-
rinthen is/ a den gheheylichden in Chri-
sto Jesu / b ende gheroepen Heylighen/
c met allen die den Name onses Heeren
Jesu Christi aenroepen / in wat plaetse
het sy, haers Heeren/ ende oock onses.
3 d Ghenade ende vrede sy vlieden/ van
Gode onsen Vader / ende den Heere Jesu
Christo.
4 Jck dancke mijnen Godt alle tijdt van
vlieden/ om de genade Gods / die vlieden
ghegheuen is in Christo Jesu:
5 e Dat ghy in allen zijt rijcke gheworden
in hem/ in allen woorde/ ē aller kennisse:
6 Ghelijck de ghetuyghenisse Christi in
vlieden versterckt is gheweest/
7 Soo dat ghy in geene gaue verhindert
en zijt: f verwachtende op de openbarin-
ghe onses Heeren Jesu Christi.
8 g De welcke v oock sal tot den eynde
versterckē / op dat ghy onstraffelijck zijt
inden dach onses Heeren Jesu Christi.
9 h God is ghetrouwe / door welcken ghy
gheroepen zijt tot de ghemeynschap zijns
Soons Jesu Christi onses Heeren.
10 Maer ick bidde v broeders / door den
Naem onses Heeren Jesu Christi/dat ghi
alle i eensins spreeckt/ ē dat gheen twee-
dracht onder v en sy: k maer weest veree
nicht in eenen sin/ende in een ghevoelen.
11 Want my is te kennen ghegeuen/ broe-
ders/ door sommige wt Cloes huysgesin-
ne van v/dat daer twist onder vlieden is.
12 Jck segghe daer van·dat een yeghelick
van v seyt: l Jck ben Pauli / maer ick ben
m Apollo/ maer ick ben Cephe / maer ick
ben Christi.
13 Js Christus ghedeylt? Js Paulus
voor v ghecruyst ? Of zijt ghy inden Na-
me Pauli ghedoopt gheweest?
14 Jck dancke Godt / dat ick niemant van
v ghedoopt en hebbe/ dan n Crispum en-
de o Gaium:
15 Op dat niemandt en segghe/ dat ick in
mijnen Naem ghedoopt hebbe.
16 Maer ick hebbe oock p Stephane
huysgesin gedoopt: voort en weet ick niet
of ick yemandt anders ghedoopt hebbe.
17 Want Christus en heeft my niet ghe-
sonden om te doopen/ maer om het Euan-
gelium te vercondighen: q niet r met con-
ste van spreken / op dat het cruyce Christi
niet verydelt en worde.
18 Want het woordt vanden Cruyce is
wel den genen die verloren wordē/ dwaes-
heyt : maer ons die behouden worden/ is
het s de macht Gods.
19 Want daer is ghescreuen : t Jck sal
de wijsheydt der Wijsen te niete maken/
ende het verstandt der Verstandighen sal
ick u wech nemen.
20 . x Waer is de Wijse? waer is de Schrij-
uer? waer is de y Ondersoecker deses we-
relts ? Heeft Godt niet de wijsheydt deser
Werelt dwaes ghemaeckt?
21 z Want dewijle inde wijsheydt Gods/
de Werelt Godt niet gekent en heeft door
de wijsheydt / soo heuet Gode behaecht/
door a een dwase predickinghe/ de Ghe-
loouighe te behoeden:
22 Dewijle b de Joden teeckenen beghee-
ren/ ē oock de Griecken wijsheyt soecken.
23 Ende wy predicken den ghecruycichden
Christum / c den Joden wel een ergernisse/
ende den Griecken een dwaesheydt:
24 Maer den die gheroepen zijn / beyde
den Joden ende Griecken predicken wy
Christum de macht Godts / ē de d wijs-
heydt Gods.
25 Want de dwaesheyt Godts/ is wijser
dan de menschen zijn: ende de cranckheyt
Gods is stercker dan de menschen zijn.
26 Want ghy siet uwe roepinghe/ Broe-
ders/ e dat niet vele Wijse nae den vlee-
sche/ niet vele Machtighe/ niet vele Edele
gheroepen en zijn:
27 Maer het dwase der werelt heeft Godt
wtuercorē/ om de Wijse te beschamen: Ē
het crancke des Werelts heeft Godt wt-
uercoren/om het stercke te beschamen.
28 Ende het onedele der wereldt / ende het
verachte heeft Godt wtuercoren / ende
het ghene dat niet en is/om het ghene dat
is/ te niete te maken.
29 Op dat geen vleesch voor hem en roeme.
30 Maer wt hem zijt ghy leden in Chri-
sto Jesu de welcke ons wijsheyt van Go-
de gheworden is/ ē f rechtueerdicheydt/
ende g heylichheyt/ ende verlossinghe.
31 Op dat, ghelijck ghescreuen is: h Wie
hē i beroēt / die beroeme hem indē Heere.

Dat ij. Capittel.

1. Hy verhaelt in wat nederheydt hy
hen vercōdicht heeft het Euāgelium/ der
acht vāder werelt/ 7. nochtans vol wijs-
heyts/ die den natuerlickē mensche onbe
grijpelick is/ 10. ten sy door de openba-
ringhe des heylighen Gheests.

1 ENde ick / Broeders / als ick tot v
quam/ a ben niet ghecomen met wt-
nementheydt van spreken / ofte wijs-
heydt/ b vercondighende het ghetuyghe-
nisse van Gode:
2 Want ick en hebbe niet v gheacht yet
te weten onder vlieden/ dan Jesum Chri-
stum/ende den selven ghecruycighet.
3 c Ende ick hebbe by vlieden gheweest
met cranckheyt/ ende vreese / ende groote
beuinghe.
4 Ende mijn woordt / ē mijn predickin-
ge en heeft niet geweest d in beweghelijcke
woorden der menschelicker wijsheyt: maer
betooninghe e der Gheestelicker macht.
5 Op dat uwe gheloone niet en sy in wijs-
heyt der menschē/ maer inde cracht Gods.
6 f Maer wy spreken wijsheydt onder de
volmaeckte : niet g wijsheydt deser We-
relt/ noch der Ouersten deser wereldt/ h de
welcke te niete worden:
7 Maer wy spreken de wijsheyt Godts/
welcke is in verborghentheydt/ dat is/ de
verborghen wijsheydt/ de welcke Godt te
voren beschepden heeft / eer de Wereldt
was/ tot onser eerlickheydt.
8 i De u elcke gheen Ouerste deser We-
relt bekent en heeft : k want hadden syse
bekent / soo en hadden sy den Heere der
eerlickheydt gheensins ghecruyst.
9 Maer wy predicken v ghelijck geschre-
uen is : l Dat geen ooghe gesien en heeft/
noch oore ghehoort/ noch in het herte des
menschen ghecomen is/ dat Godt bereydt
heeft den ghenen die hem lief hebben.
10 m Maer ons heeft het Godt gheopen-
baert/ door zijnen Geest: n Want de Gheest
doorsoect alle dingē/ oock de dieptē Gods.
11 Want wat mensche weet het ghene dat
o des menschen is / dan de Gheest des
menschen die in hem is? Also en weet oock
niemandt het ghene dat Godts is/ dan de
Gheest Gods.
12 Ende wy en hebben niet ontfanghen
den gheest des Werelts: maer den Gheest
die p wt Gode is: op dat wy weten/ wat
ons van Gode gheschoncken is.

Margin notes, left: a Joā.17.19 Act.15.9. 1. Thes.4.7 b Rom.1.7. Ephe.1.1. c 2. Timot. 1.22. d Rom.1.7. 2.Cor.1.2. Ephe.1.2. 1.Pet.1.2. e Colos. 1.9. f Philipp. 3.20. Tit.2.13. g 1. Thessa. 3.13. ē 5.23. h 1. Thessa. 5.25. 1.Cor.10.13. i Gr. het selue/ k Rom.12.16 ende 15.5. Philip. 2.2. ende 3.16. 1. Petr. 3.8. l 1.Cor.3.4. m Act.18.24 1.Cor. 16.12. n Act.18. 8. o Ro. 16.23. p 1.Corint. 16.15.17. q 1. Corint. 2.1.4. 2.Petr.1.16. r Gr. in wijsheyt der re-denen/ s Rom.1. 16. t Esa.29.14 Job 5.13. u Ofte/ ver-achten. x Esa 33.18. y Oft/ Dis-puteerder z Matthe. 11.25. Luc.10.21. a Grieck/ de dwaesheyt der predic-kinghe. b Matthe. 12. 39. ende 16.1. Joan. 4.48 c Joann.6. 60.66. d Coll.2.3.

Margin notes, right: e Joā.7.48. ende 12.42. Jacob. 2.5. f Jere.23.5. g Joā.17.19 h Jere. 9.23 2.Cor.10.17. Esai.65.16. i Ofte/ ver-heucht. Paulus en ghebruycke geen conste van spreken in het pre-dicken. a 1. Cor.1.17 ende 2.4. b Of/ ghe-achte ghe-hadt om yet te wetē. c Act.18.1. d 1.Cor. 1.17 ende 2.1. 2.Pet. 1.16. e Gr. des gheests ē machts. f Job 28.20 g Jaco.3.15 h 1. Corint. 15.24. i Matthe. 11.25. Joan.7.48. 2.Cor.3.14. k Joā. 16.3. Act.3.17. ende 13.27. 1 Tim.1.13. l Esa.64. 4. m mat.13. 11 2.Cor.2. 14. n Sap.7. 23 o Of/ inden/ p Of/ ins/

13 Het welcke wy oock spreken / q niet r met redenẽ/ die de mẽschelicke wijsheyt leert: maer met redenen / die de heylighe Gheest leert: ende voeghen Gheestelijcke dinghen tot Gheestelicke.

q 1.Cor.1.17. ende 2.4. 2.Pet.1.16. r Gr. in

14 Maer s de t natuerlicke mensche en begrijpt niet dat des Gheests Godts is: want het is hem dwaesheydt / ende hy en can niet verstaen u het ghene dat Gheestelick onderscheyden wordt.

s Rom 8.5. t zielicke/of die vernuft volcht. u Of/ want het geestelick/of/ dat het gheestelick/

15 Maer de x Gheestelijcke mensche y onderscheydt alle dinck: ende selue en wordt hy van niemandt onderscheyden.

x Pro.28.5. y Ofte, verstaet

16 z Want wie heeft de meyninghe des Heeren ghekent die hem soude raedt gheuẽ? maer wy hebben de meyninge Christi.

z Esa.40.13 Rom.11.34. Sap.9.13.

Dat iij. Capittel.

1. Waerom hy so neder ich was in de leere/ 4. van het werck ende weerdicheyt des Dienst / 21. op de welcke men niet steunen noch roemen en mach / dan op Godt alleen.

1 Ende ick/ broeders / en conde tot ulieden niet spreken als tot Gheestelicke/ maer als tot vleeschelicke/ als tot jonghe kinderen in Christo.

2 a Ick hebbe v lieden met melck ghevoedt / ende niet met spijse: want ghy en vermochtet noch niet/ Ja oock nu en vermughet ghylieden niet:

a Heb.5.12. 1.Pet.2.2.

3 Wãt ghy zijt noch vleeschelick. b Want dewijle onder ulieden nijdt is ende twist/ eñ tweedracht / zijt ghy niet vleeschelijck/ ende wandelt na den mensche?

b 1.Cor.1.10 Galat.5.19. Jaco.3.16.

4 Want als deen seydt: c Ick ben Pauli: ende dander: Ick Apollo: zijt ghy niet vleeschelick?

c 1.Cor.1.11.

5 Wie is dã Paulus/ eñ wie is d Apollos? anders dan Dienaers / door welcke ghy gheloost hebt: ende gelijck de Heere eenen peghelicken ghegheuen heeft?

d Act.18.24. 1.Cor.1.11. ende 16.12

6 Ick hebbe geplant/ e Apollos heeft nat ghemaeckt: maer God heeft den wasdom ghegheuen.

e Act.18.28. ende 19.1.

7 Soo en is dan noch die plant / noch die nat maeckt yet / maer Godt die den wasdom gheeft.

8 Ende die plant/ eñ die nat maeckt/ zijn een: maer f een peghelijck sal synen loon ontfanghen na synen arbeydt.

f Psal.62.13. Jere.17.10 ende 32.19. Mat.16.27 Roma.2.6. ende 14.12. 1.Cor.5.10. Galat.6.5. Apoc.1.23. ende 22.12.

9 Want wy zijn Godts g medewerckers: Godts Ackerwerck/ Godts h Timmeringhe zijt ghy.

g 2.Cor.6.1 h Ephe.2.19

10 Na de ghenade die my God ghegheuen heeft, hebbe ick als een wijs Timmermeester het Fundament ghelept: eñ een ander timmert daer op. Maer een peghelick sie toe/ hoe hy daer op timmert.

11 Want niemant en can een ander Fundament leggen/ dan het ghene * dat ghelept is/ welck is Jesus Christus.

* Esai.28.16 Mat.16.18.

12 Eñ ist dat yemandt op dit fundament timmert / gout. siluer/ costelicke steenen/ hout/ hoy/ stoppelen:

13 Eens peghelicks werck sal openbaer wordẽ: i want de dach sal het openbaren. Want het sal door het vyer gheopenbaert worden / ende hoedanich een peghelicks werck is/ sal het vyer beproeuen.

i Esai.48.10 1.Pet.1.7. ende 4.12.

14 So yemants werck blijft/ dat hy daer op getimmert heeft/ k die sal loon ontfangen.

k Of/ het.

15 So yemants werck verbrant/ so sal l hy schade lijden: maer hy sal behouden worden/ nochtans also als door vier.

l Of/ het.

16 m Weet ghy niet dat ghy Godts Tẽpel zijt / eñ dat de gheest Godts in v woont?

m 1.Cor.6.19 2.Cor.6.16. Hebr.3.6. 1.Pet.2.5.

17 So yemant den Tempel Godts schendt/ dien sal God schenden: Want dẽ Tempel Godts is heylich/ welck ghy lieden zijt.

18 n Niemandt bedrieghe hemseluen: So yemant onder v lieden dunckt wijs te zijn/ die worde dwaes in dese wereldt / op dat hy wijs worde.

n Prov.3.7. Esaie 5.21.

19 Want de wijsheydt deses werelts/ is dwaesheyt by Godt. Wãt daer is geschreuen: o Hy grijpt de Wijse in hare listicheyt.

o Job.5.13.

20 Ende wederom: p De Heere kent der Wijsen ouerleggingen/ dat sy ydel zijn:

p Psal.94.11

21 So dan/ niemandt roeme op menschen: want het is al uwe:

22 Het zy Paulus/ het zy Apollos/ het zy Cephas, het zy de wereldt, het zy het leuen/ het zy de doot het zy het teghenwoordige/ het zy het toecomende/ het is al uwe.

23 Maer ghy zijt Christi/ ende Christus is Godts.

Dat iiij. Capittel.

1. Hoe de Dienaers des Euangelij moetẽ geacht zijn/ 8. de hooueerdicheyt der Corinthen wordt gestraft/ 9. de gheveynstheyt der valschen Apostelen door exempelen ontdeckt.

1 So achte ons een peghelick mensche/ als door a Dienaers Christi / ende wtdeelders der verborgentheden Godts.

Hoe men de Dienaers achten sal. a Mat.24.45 2.Cor.6.4. Titi 1.7.

2 Ende voort wordt in de wtdeelders versocht/ b dat een pegelick getrouwe beuonden worde.

b Luce 12.42

3 Ende my is het voor het minste / dat ick van v lieden gheoordeelt worde / of van eenen menschelicken c oordeele: maer ick en oordeele oock my seluen niet.

c Oordeelen. Griecx/ daghe.

4 Want ick en weet my seluen gheens dincks schuldich: d Nochtans en ben ick daer door niet rechtueerdich: maer de Heere is de ghene die my oordeelt.

d Exo.34.7 Job.9.2. Psal.142.2.

5 e So dan/ oordeelt niet voor den tijt/ tot dat de Heere coemt / f die ooc in licht sal bringen/ dat in de duysterheyt verborghen is/ ende den raet der herten sal openbarẽ: ende dan sal een peghelijck van Gode lof hebben.

e Mat.7.1 Roma.2.1. f Griecx/ het verborgen der duysterheyt lichten sal.

6 Dit broeders/ hebbe ic by ghelijckenisse op my eñ op Apollo ghedupdt / om uwent wille: om dat ghy in ons soudt leeren/ niet van v te gheuoelen/ bouen dat nu van my geschreuẽ is: op dat hem niet om yemants wille deen teghen den anderen op blase.

7 Want wie scheydt v wt? ende g wat hebt ghy dat ghy niet ontfanghen en hebt? Eñ ist dat ghy het õtfangen hebt/ wat roemdy als oft ghy het niet ontfanghen en hadt?

Alle dinck ontfanghen wy vã God. g Jac.1.17.

8 Ghy zijt nu versaedt/ ghy zyt nu rijcke ghewordẽ / ghy hebt heerschappie sonder ons / ende / och of ghy heerschappye hadt / op dat wy oock mochten met v lieden heerschappie hebben.

9 Want ick houde dat God ons/ namelick de laetste Apostelen, h vertoont heeft/ als i die ter doot gheoordeelt zijn: want wy zijn een schouspel ghewordẽ der wereldt/ ende den Enghelen eñ den Menschen.

h Of/ voorgestelt. i Psal.44.23 Rom.8.36. 2.Cor.4.11.

10 Wy zijn dwaes om Christi wille/ maer ghy lieden zijt wijs in Christo: wy zijn cranck/ maer ghy liedẽ zijt sterck: Ghy lieden zijt eerlick/ maer wy zijn k veracht.

k Griecx/ eerloos.

11 Tot op deser ure lijden wy hongher / eñ dorst/ ende zijn naeckt/ eñ worden geslagen met vuysten / ende en hebben gheen seker woonstede

12 l Ende arbeyden eñ wercken met onse handen m Wy worden schandelick aengesproken/ ende segheuen: wy worden veruolcht / ende zijn lijdsaem.

l Acto.18.3. ende 20.34. 1.Tessa.2.9. 2.Tessa.3.8. m Mat.5.44 Luce 23.34. Act.7.60.

13 Wy worden gelastert/ eñ biddẽ. Wy zijn ghewordẽ als een wtworpsel deser wereldt/ eñ aller mẽschen veuaechsel/ tot noch toe.

n Grieck/ uwe schade swyrende.

14 Dit en schrijve ick niet om u lieden te beschamen: maer ick vermane u als mijn lieve kinderen.

15 Want al hadde ghy lieden thien duysent leermeesters in Christo: soo en hebt ghy nochtans niet vele Vaders: Want o in Christo Jesu hebbe ick u lieden door het Euangelium gegenereert.
o Gala.4.19 Philem.10. Jaco.1.18.

16 p Soo bidde ick u lieden dan / weest mijne navolgers.
p 1.Cor.11.1 Philip.3.17. 1.Tessa.1.6. 2.Tessa.3.9.

17 Hierom hebbe ick u lieden Timotheum gesonden/ die welcke mijn lieve ende getrouwe Sone is in den Heere. Die welcke u indachtich maken sal mijne wegen in Christo gelijck ick alomme in alle gemeynten leere.

18 Daer zijn sommighe opgeblasen/ als of ick niet en soude tot u lieden comen.

19 Maer ick sal corts tot u lieden comen/ist dat q de Heere wil: ende ick sal bekennen/ niet het spreken der opgheblasenen/ maer de macht.
q Acto.18.21 Hebr.6.4. Jacob.4.15

20 r Want het Coninckrijcke Gods en is niet in het spreken maer in der macht.
r 1.Cor.2.4. 1.Tessa.1.5. 2.Pet.1.16.

21 Wat wilt ghy? sal ick met der roede tot u comen: of met liefde ende s sachtmoedigen gheeste?
s Grieck/ gheest der sachtmoedicheyt/

Dat v. Capittel.

1. Hy vernedertse/ straffende hare onachtsaemheyt in het straffen des genen die syns Vaders wijf genomen hadde. 3. daer na vermaent hyse om hem af te snyden/ 8. ende om suyverheyt na te volgen, 9. en hoererye te schuwen.

1 MEn hoort gantschelick/ dat daer hoererye onder u lieden is: ende sulcke Hoererye / die oock onder de Heydenen niet genaemt en wort/ namelick a dat yemant syns Vaders wijf hebben soude.
a Levit.18.8 Deut.27.20

2 Ende ghy lieden zijt opgheblasen/ en en hebt niet liever rouwe ghedragen/ op dat/ die dat werck ghedaen heeft/ soude uit den midden van u lieden wech gedaen worden.

3 b Want ick / als die met den lichame daer niet en ben/maer tegenwoordich met den gheeste/ hebbe hem/ die dat alsoo gedaen heeft nu als tegenwoordich gheoordeelt/
b Colo.2.5.

4 Dat hy in den Name onses Heeren Jesu Christi in uwe vergaderinghe met mijnen gheeste/ ende met de macht onses Heeren Jesu Christi/

5 Dat segge ick/ die sulcke sal c den Satan overghegheven worden/ tot verderfenisse des vleesches/dat de geest behouden worde in den dage des Heeren Jesu Christi.
c 1.Tim.1.20

6 Uwen roem en is niet goet. d Weet ghy lieden niet dat een weynich suerdeesems het gheele deech suer maeckt?
d Galat.5.9

7 Suyvert nu dan den ouden suerdeesem wt/ op dat ghy nieu deech wesen meucht/ gelijck ghy lieden onghesuert zijt. e Want oock Christus onse Pascha / is voor ons gheoffert.
e Esaie 53.7. Joan.1.29. f 1.Cor.15.3. Exod.12.3.

8 Soo dan/laet ons f Feeste houden/ niet in den g ouden suerdeesem/ noch in den suerdesem der boosheyt en listicheyt: maer in ongesuerde brooden der h oprechticheyt ende waerheydt.
g Deu.16.3 h Of eenvoudicheyt

9 Ick hebbe u lieden in den Sendbrief gheschreven/ i dat ghy u niet en soudt met de Hoereerders vermenghen.
i Mat.18.17 2.Cor.6.14. Ephe.5.11. 2.Tess.3.14. Deu.7.2. Syrach 13.1

10 Ende meyne dat niet gheheelick met de Hoereerders deser werelt/ of gierighe/ of Roovers/ of Afgodendienaers: want anders moest ghy ter werelt wtgaen.

11 Maer nu hebbe ick u lieden geschreven dat ghy u niet en soudt vermengen/ namelick ist dat yemandt die een broeder ghenaemt wordt/ een hoereerder is/of een gierigaert / of een Afgodendienaer / of een Lasteraer/ of een dronckaert/ of een roover k dat ghy niet met sulcke ooc niet eten en sout.
k Jere.16.8 Daniel.1.8.

12 Want wat hebbe ick oock die ghene die buyten zijn/ te oordeelen? oordeelt ghy niet die ghene die binnen zijn?

13 Maer die buyten zijn/ oordeelt Godt. l Doet dan den boosen wech van u lieden.
l Deut.13.5.

Dat vj. Capittel.

1. Hy straft datse onder de Godloose te rechte gaen/ 9. en hare ongerechticheyt/ hoererye en onreynicheyt.

1 DErf yemandt van u lieden / die wat met synen broeder te richten heeft/ onder de onrechtveerdige a te rechte gaen/ en niet onder de Heyligen.
Wat te rechte te gaen. a Oft/ hem laten recht.

2 b Weet ghy niet dat de Heyligen de werelt oordeelen sullen? Ende ist dat de werelt van u lieden gheoordeelt wordt/ zijt ghy dan niet weerdich de minste dinghen te oordeelen?
b Sap.3.8. Mat.19.28 Apo.3.21.

3 Weet ghy niet dat wy de Engelen oordeelen sullen? hoe veel te meer tijdelijcke dinghen?

4 So dan ist dat ghy c tijdelijcke dingen te oordeelen hebt/ die verachtelick zijn in de ghemeynte/ sett die tot Richters.
c Oft/ recht houdt van dingen des levens.

5 Ick segghet u ter schaemten: Is alsoo gheen wijs man onder u lieden / oock niet een / die soude connen oordeelen tusschen syne broeders?

6 Maer de broeder gaet met den broeder te rechte/en dat onder de ongeloovighe.

7 So is daer nu immers ghebreck onder u lieden / dat ghy met malcanderen te rechte gaet. d Waerom en lydt ghy niet liever ongelijck? Waerom en lydt ghy niet liever schade?
d Prover.20.22. Mat.5.39. Rom.12.17. 1.Tess.5.15. 1.Pet.3.9.

8 Maer ghy lieden doet ongelijck ende schade/ ende dat den broederen.

9 Weet ghy niet dat de onrechtveerdighe het Coninckrijck Gods niet en sullen besitten?

10 e f Laet u niet verleyden: noch Hoereerders/ noch Afgodendienaers/ noch Overspeelders/ noch g Onkuysche, noch die by mannen liggen, noch Dieven/ noch gierigaerts/ noch Dronckaerts, noch Lasteraers / noch Roovers en sullen het Coninckrijcke Gods besitten.
e Galat.5.21 Ephe.5.5. f of dwaelt niet. g grieck/ weecke.

11 h Ende dusdanighe hebt ghy sommighe gheweest: maer ghy zijt afghewasschen/ gheheylicht en gherechtveerdicht in den Name des Heeren Jesu/ en in den gheest onses Godts.
h Ephe.2.2 Coloss.3.7. Titi 3.3.

12 i Alle dingen zijn my gheoorloeft / maer alle dingen zijn niet oorbaerlick: Alle dingen zijn my geoorloeft maer ick en sal my onder gheens dings gewelt laten brengen.
i 1.Cor.10.23 Syra.37.

13 De spyse behoort den buycke/ ende de buyck der spyse: ende Godt sal k se beyde te niete maken. Maer het lichaem behoort der Hoererye niet/ maer den Heere: ende de Heere den lichame.
k grieck/ desen en die

14 l Ende Godt heeft den Heere verwecket/ en sal ons oock verwecken door syn macht.
l Roma.6.5. ende 8.11. 2.Cor.4.14.

15 Weet ghy niet dat uwe lichamen leden Christi zijn? Sal ick nu de leden Christi nemen/ ende die eender Hoeren leden maken? Dat zy verre.

16 Of weet ghy niet dat hy die der Hoere aenhangt/een lichaem met haer is? m Want sy sullen (seyt hy) twee een vleesch wesen.
m Gen.2.24 Mat.19.5. Mar.10.7. Ephe.5.31.

17 Maer wie den Heere aenhangt/ die is een gheest met hem.

18 Schout Hoererye: Alle sonde die de mensche doet/ is buyten den lichame: maer die hoererye bedrijft/ die sondicht in syn eygen lichaem.
n 1.Cor.3.16 2.Cor.6.16. Hebr.3.6. 1.Pet.2.5.

19 n Of weet ghy niet/ dat uwe lichaem

is een

is een Tempel des heylighen gheests/ die
in v is/ dien ghy van Gode hebt ? eñ ghy
o1.Cor.7.24 en zijt ws selfs niet ?
Hebr. 9.12.
1. Pet. 1. 18.
20 o Want ghy zijt dier p gecocht: eert dan
p griec/ Met prijse.
God in uwen lichame/ eñ in uwen gheeste/
de welcke Gods zijn.

Dat vij. Capittel.

1. Van den houwelicken staet/ 8. van
den Weduwelicken staet/ 25. eñ van den
Maechdelicken staet.

1 VOort daer ghy my van gheschreuen
hebt : Het is den mensche goet aen
gheen wijf te comen.
2 Nochtans om der hoererie wille/ sal een
peghelick man sijn eyghen wijf hebben/ eñ
a1.Pet. 3.7. een peghelick wijf haren eyghenen man.
3 a De man sal den wijue de schuldighe
goetwillicheyt betalen: insghelijcks oock
het wijf den manne.
4 Het wijf en is haers eyghen lichaems
niet machtich/ maer de man : Insghelijcx
oock de man en is sijns eyghen lichaems
niet machtich/ maer het wijf.
b Iohel 2.16
Tobie 8. 4.
5 b Onthoudt malcanderen niet / het en
ware wt beyder bewillinghe/ tot eenen se-
keren tijdt / om v tot vasten eñ bidden te
voeghen ; ende coemt wederom te samen;
op dat v de Satan niet en versoecke om
uwer c cranckheyt wille.
c Of/ On-
kuysheyt.
6 Maer dit segghe ick v lieden wt toela-
tinghe / ende niet wt een ghebodt.
d Act. 26.29
e1.Cor. 12.11
7 d Want ick wilde dat alle menschen wa-
ren/ ghelijck ick ben/ e maer een peghelick
heeft sijn eyghen gaue van Godt / de eene
aldus / de ander also.
Van den
ongetroudē
8 Ende ick segghe den ongetrouden/ ende
den Weduwen : Het is hen goet / ist dat
sy blijuen ghelijck ick.
f1.Tim.5.14
9 f Maer ist dat sy haer niet connen ont-
houden/ so laetse trouwen: want het is be-
ter te trouwen dan te branden.
10 Maer den getrouden ghebiede niet ick/
g Mal.2.14
Mat.5.32.
ende 19.9.
Mar.10.11.
Luce 16.18.
maer de Heere / g dat het wijf van den
man niet ghescheyden en worde.
11 Ende ist dat sy gescheyden is/ dat sy on-
getrout blijue/ of met den man vereenige:
ende dat de man het wijf niet en verlate.
12 Den anderen segghe ick/ niet de Heere:
h1.Esd.10.3
i Oft/ be-
willicht.
h Ist dat eenich broeder een ongheloouich
wijf heeft / eñ die selue te i vreden is met
hem te woonen/ dat hyse niet en verlate.
13 Ende een wijf die eenen ongheloouigen
man heeft / eñ hy te vreden is met haer te
woonen/ dat sy hem niet en verlate.
14 Want de ongheloouige man is gheheyp-
licht door het wijf: ende het ongheloouich
wijf is gheheylicht door den man ; want
anders waren uwe kinderen onreyn: maer
nu zijn sy heylich.
15 Maer ist dat de ongheloouige scheydt/
laet hem scheyden : de broeder of suster is
in sulcken geualle niet dienstbaer gemaect:
maer God heeft ons tot vrede geroepen.
k1.Pet. 3.1. 16 k Want wat weet ghy wijf/ of ghy uwen
mā sult salich makē? of wat weet ghy mā/
of ghy v wijf sult salich maken ?
17 Gelijck God eenen peghelicken ghedeylt
heeft/ ghelijck de Heere eenen peghelicken
gheroepen heeft/ hy wandele also ; eñ also
l griec/
treckt de
Voorhuydt
niet aen.
ordinere ick in allen ghemeynten.
18 Is yemandt besneden gheroepen/ die
en l soecke niet onbesneden te wesen. Is
yemandt m onbesneden gheroepen/ die en
m griec/ in
de voorhuyt
doe hem niet besnijden.
n Ephe. 4.1
Philip.1. 27
Coloss.1. 10.
1.Tess. 2.12.
19 De Besnijdinghe en is niet / ende de
voorhuydt en is niet / maer de onderhou-
dinghe der gheboden Gods.
20 n Een peghelick blijue in de beroepinghe
daer hy in gheroepen is.

21 Zijdt ghy dienstbaer gheroepen / weest
niet becommert / maer so ghy oock condt
vrij worden/ gebruyckt dat lieuer.
22 Want wie dienstbaer gheroepen is in
Christo/ die is een vrij gelaten des Heeren:
desgelijcx een vrije die gheroepen is/ die is
een Dienstknecht Christi.
23 o Ghy zijt diere ghecocht / wordt gheen o1.Cor.6.20
Dienstknechten der menschen. Heb.9.12.
24 Een peghelijck/ broeders/ waer in hy ghe- 1. Pet.1. 18.
roepen is/ daer in blijue hy by Gode.
25 Ende van de Maechden en hebbe ick Van de
des Heerē gebot niet: maer ick segghe mijn Maeghdē.
gheuoelē/ als die barmherticheyt van Gode
ontfangen hebbe om getrouwe te zijn.
26 Soo meyne ick dan / dat dit goet is om
den tegenwoordighen noodt/ dat het den
mensche goet is also te wesen.
27 Zijt ghy aen een wijf ghebonden/ soeckt
niet los te worden. Zijdt ghy los van den
wijue ? soeckt gheen wijf.
28 Maer ist oock dat ghy trouwet/ ghy en
hebt niet ghesondicht : ende ist dat een
Maeght trouwet / sy en heeft niet ghe-
sondicht: maer de sulcke sullen bedroeffinge
inden vleesche hebben/ eñ ic verschoone v.
29 Maer dit segge ick/ broeders: De tijt is
voort aen cort / op dat oock de ghene die
wijuen hebben/ zijn als gheene hebbende:
30 Eñ die weenen/ als niet weenende: ende
die blijde zijn / als niet blijde zijnde : ende
die coopen/ als niet besittende:
31 Ende die dese Werelt ghebruycken/ als
niet misbruyckende. p Want het wesen p Esa.40.6
deser Werelt gaet voorby/ Syr.14.18.
32 Ende ick wilde dat ghy lieden sonder Iacob.1.10.
sorghe waert. q Wie onghetrouwet is/ ende 4.14.
die besorcht dat des Heeren is / hoe hy 1. Pet.1.24.
den Heere behaghe/ 1. Ioan.2.17
33 Maer die ghetrouwet is / die besorcht q1. Tim. 5.5.
dat der Werelt aengaet/ hoe hy der vrou-
wen behaghe.
34 Een Wijf eñ een Maecht zijn verschey-
den: sy die onghetrouwet is / besorcht het
ghene dat den Heere aengaet / op dat sy
heylich sy/ beyde aen lichame eñ oock aen
geeste: maer sy die ghetrouwet is/ besorcht
het ghene dat der Werelt aengaet/ hoe sy
den Man behaghe.
35 Maer dit segghe ick tot uwen voordee-
le/ niet om eenen strick ouer v lieden te
worpen: maer tot het gene dat voeghelick
is/ eñ om met stadighe gheduericheydt den
Heere sonder verhinderinghe te dienen.
36 Maer ist dat yemant dunckt/ dat hy zij-
ner maecht onghevoegelick doet/ so sy den
houbaren tijdt voorby gaet / eñ ist dat het
moet also wesen / die doe wat hy wil / hy
en sondicht niet/ laetse trouwen.
37 Maer die vast in zijn herte voorgenomen
heeft/ gheenen noot hebbende/ maer heeft
macht ouer zijnen wille / ende heeft in zijn
herte voorgenomen dit sijne maeght te be-
waren / die doet wel.
38 Soo dan/ wie sijn maeght wtgheeft te
houwelicken/ die doet wel : ende diese niet
wtgheeft te houwelicken/ die doet beter.
39 r Een wijf is met der wet aengheboñ- r Roma. 7.2
den / soo langhe haer man leeft ; maer als
haer man ontslapen is / soo is sy vrij om
te trouwen met wien sy wil / alleenlick in
den Heere.
40 Maer sy is ghelucckiger/ s ist dat sy also s1.Thes.4.8.
blijft/ na mijn gheuoelen : ende ick meyne
oock den gheest Gods te hebben.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verbiet henseluen te vermengē in
de Offerhandē der Afgodendienaers/ 9. eñ
de crancken in eenige dingen te ergheren.

Van Afgoden offer.
a grieck/ blaeſt op.
b grieck/ ſticht.

1 VAn het gene dat den Afgodē gheoffert
wordt/ weten wy dat wy alle kennisse
hebben: de kennisse a verhoouerdicht:
maer de liefde b betert.
2 Ende so yemandt hem laet duncken dat
hy wat weet / die en heeft noch niet be-
kent/ gelyck men behoort te kennen.

Liefde.
c Of geleert
d Ro.14.14.
e 1.Cor.10.16
f Deut.4.39
Ephes.4.6.
g Mal.2.10
Ephes.4.6
h Rom.11.35
i Joan 13.13.
1.Cor.12.3.
Philip.2.11.

3 Maer soo yemandt Godt lief heeft / die
is van hem c bekent.
4 d Van het eten dan der dinghen die den
Afgoden geoffert zyn/ weten wy e dat een
Afgod niet en zy in de weerldt/ f ende dat
daer geen ander God en zy dan een.
5 Want hoe wel daer zyn die Goden ghe-
naemt worden/ het zy inden Hemel/ of op
der Aerden/ ghelyck daer vele Goden ende
vele Heeren zyn:
6 g So hebben wy nochtans eenen God/
namelyck dien Vader / h wt welcken alle
dinghen zyn/ ende wy in hem: i ende eenen
Heere Jesum Christum/ door wiē alle din-
ghen zyn/ende wy door hem.
7 Maer een yegelyc heeft die kēnisse niet:

k 1.Cor.10.28

k Want sommige met een conscientie van
den Afgod/ eten tot noch toe als dat den
Afgoden geoffert is/ ende haer conscientie
wort bevlecke/ dewyle sy noch cranck is.

Spyse.
l Rom.14.17

8 l De spyse voordert ons voor Godt niet.
Wat ist dat wyse eten/ so en zyn wy niet te
ouervloediger: eñ ist dat wyse niet en eten/
so zyn wy niet te ghebreckelicker.

Ergernisse.
m Gala.5.13

9 m Maer siet toe / dat dese uwe macht
niet eenichsins een aenstoot en worde den
ghenen die cranck zyn.
10 Want soo yemant v die de kēnisse hebt/
siet in der Afgoden Tempel ter Tafel aen-
sitten/ sal zyn conscientie die cranc is/ niet
gesterckt worden/ om te eten dat den Af-
goden gheoffert is?

n Ro.14.15.

11 n Ende des swacke broeder door v ken-
nisse vergaen / om den welcken Christus
ghestoruen is?
12 Als ghy also inde Broeders sondicht/
ende hare crancke conscientie slaet/ so son-
dicht ghy in Christum.

o Ro.14.21.
2.Cor.11.29.

13 o Daerom/ ist dat de spyse mynen broe-
der erghert/ soo wil ick inder eewicheydt
gheen vleesch eten / op dat ick mynen broe
der niet en erghere.

Dat ix. Capittel.

1. Hy vermaentse door zyn exempel ha
re vryheyt te ghebruycken tot stichtinghe
der anderen.

a act.9.3.17.
1.Cor.15.8.
2.Cor.12.2.

1 BEn ick niet een Apostel? Ben ick niet
vry? a Hebbe ick Jesum Christum on-
sen Heere niet gesien? Zyt ghy lieden
niet myn werck in den Heere?
2 Ist dat ick den anderen gheen Apostel
en ben/ so ben ick nochtans v lieden een
Apostel: want de Seghel myns Apostel-
schaps zyt ghy lieden in den Heere.

b Ofte/ verantwoordinghe.
c 1.Cor.9.14
1.Thes.2.7.
2.Thes.3.9.
d Grieck/ omme te leyden/
* mat.8.14.
Datmen den genen die het Euangelium dienen/ de nootdruft schuldich is

3 Myn b antwoorde tot de ghene die my
ondervraghen is dese:
4 c Hebben wy niet de macht/ te eten ende
te drincken?
5 Hebben wy niet de macht/ een suster een
wyue d mede te leyden/ gelyck oock de an
dere Apostelen/ ende Broeders des Hee-
ren/ * ende Cephas?
6 Oft hebben alleenlick ick eñ Barnabas
de macht niet/ niet te wercken?
7 Wie crycht te eenigen tyde op zyne ey-
ghen besoldinghe? Wie plant eenen Wyn
gaert / ende en eet vande vruchten niet?
Oft wie weydt een Cudde/ ende eet vande
melck des Cudden niet?
8 Spreke ick dit na menschelicker wyse?
Seyt oock de Wet dit selue niet?
9 Want inde Wet Mosis is geschreuen:

e Ghy sult den Osse die dorscht/ den muy-
le niet toebinden. Sorcht Godt voor de
Ossen?

e Deut.25.4
1.Tim.5.18.

10 Oft seyt hy dat geheel om onsent wille?
Want om onsent wille is dat geschreuen.
f Want die ploecht/ moet op hope ploegē.
Ende die dorscht op hope/ moet zyner ho-
pe deelachtich wesen.

f Oft/ dat/

11 g Soo wy v het geestelicke gesaeyt heb
ben/ ist h vele dat wy uwe vleeschelicke
maeyen?
12 Of andere deser macht af v deelachtich
zyn: waerō niet meer wy? i Maer wy heb
ben dese macht niet ghebruyckt: maer wy
verdraghent al/ op dat wy gheen verhin-
deringe en geuen den Euangelio Christi.

g Ro.15.27.
Galat.6.6.
h Grieck/ groot.
i Act.20.33.
2 Cor.11.9.
ende 12.13.

13 k Weet ghy niet/ dat de ghene die int
Heylighe wercken/ van het heylige eten?
Ende die by den Altaer blyuen/ dat sy me
de deylen met den Altaer?

k deut.18.1.

14 l Also heeft oock de Heere den genen die
het Euangelium vercondigē/ geordineert/
dat sy van den Euangelio leuen.
15 Maer ick en hebbe sulcs niet gebruyct.
Eñ ick en schryue dit niet/ om dat het aen
my also ghescheiden soude: want het ware
my beter te steruen/ dan dat yemant my-
nen roem te niete soude maken.

l Leui.19.13
Deut.24.14
ende 25.4.
Tobi.4.15.
mat.10.10.
Luce 10.7.
1.Tim.5.18.

16 Want dat ick het Euangelium vercondi-
ge/ m daer en can ic my niet van beroemē/
* want het is my noodich: ende wee my/
ist dat ickt niet en vercondighe.

m Grieck/ is my gheē roem.
* Ro.1.14.

17 Want ist dat ick dat gewillich doe/ soo
hebbe ick loon: ist dat ick het doe ongewil-
lich/ n het wtdeylen is my o beuolen.
18 Wat loō hebbe ic dan? dat ic het Euan-
gelium vercondighende/ het Euangelium
Christi costloos p houde/ op dat ick myn
macht indē Euāgelio niet en misbruycke.

n Oft/ den Dienst.
o Oft/ betrout.
p Grieck/ sette/

19 Want ic van allen vry zynde/ hebbe my
aller Dienstknecht gemaect/ om dat icker
te meer winnen soude.

Paulus eēs yeghelicks Dienstknecht.

20 q Eñ den Joden ben ick ghewordē als
eē Jode/ om dat ick de Joden winnē sou-
de. Den genen die onder de Wet zyn/ ben
ick gewordē als onder de Wet/ om dat ick
se die onder de Wet zyn/ winnen soude.

q Act.16.3.
ende 18.18.
ende 21.23.

21 r Den genen die sonder Wet zyn/ ben ic
geworden als sonder Wet/ (die ick Gode
sonder Wet niet en ben/ maer Christo on-
der de Wet) om dat ickse die sonder Wet
zyn/ winnen soude.

r Galat.2.3.

22 f Den crancken ben ick ghewordē als
cranck/ om dat ick de crancke winnen sou-
de: t Jck ben allen al ghewordē / om dat
ick ymmers sommighe winnen soude.

f Rom.15.1.
Galat.6.1.
t 1.cor.10.33

23 Dat doe ick om des Euangeliums wil-
le/ om dat ick soude zyner mede deelach-
tich wesen.
24 Weet ghy niet/ dat die inde loopbane
loopen/ die loopen alle/ maer een gecrycht
den prys? Loopt nu alsoo / dat ghy hem
ghecrycht.
25 u Eñ so wie campt/ die is in alle dingen
matich: dat doen sy dan om een verderue-
licke croone te ghecryghen : maer wy om
x een onuerderuelicke.

u 2.tim.2.5

26 So loope ic dā also/ niet als op het onse-
ker: ic kampe also/ niet als de lucht slaēde.

x 2.tim.4.8
1.Pet.5.4.

27 Maer ick onderworpe myn lichaem/
ende make het dienstbaer: op dat ick/ die
den anderen predike/ niet eenichsins ver-
worpelick en worde.

Dat x. Capittel.

1. Hy vermaentse door der Joden exem-
pel/ dat sy niet vleeschelick en vertrouwen
op de genade Godes/ 14. ende dat sy alle
Afgoderye vlieden/ 23. ende ergherusse
des naesten.

Jck

1 ICk en wil niet/broeders/dat ghy onwe
a Exo.13.21. tende zijt/ a dat onse Vaders alle onder
Deut.1.33. de wolcke geweest zijn/ b ende alle door
Num.9.19. de Zee ghegaen zijn:
2.Es.9.13.19 2 Ende alle in Mosen ghedoopt zijn/ in
Psa.78.14. der Wolcke ende in der Zee:
ende 105. 39. 3 c Ende hebben alle de selue geestelicke
b exo.14. 22 spijse ghegheten:
Josue.4.23. 4 d Ende hebben alle den seluen geestelic-
Psal.78.13. ken dranck ghedroncken: (want sy heb-
c Exo.16.15. ben ghedroncken van der gheestelicker
d Exo.17. 6. Steenrotze diese naeuolchde: en de Steen
Num.20.11. rotze was Christus.)
Psal.78.15. 5 Maer in velen van hen en heeft Godt
e Num.11.33 gheen welbehagen gehadt/ e want sy zijn
ende 26.65. in der Woestyne verslaghen.
6 Ende dese dinghen zijn gheschiet / ons
tot exemplen/op dat wy ons niet en laten
f Num.11. 5 des quaets gheluſten/ f ghelijck sy geluſt
33. hebben.
Psa. 106.14. 7 Ende dat ghy niet en wort Afgodẽ die-
naers/ghelijck sommighe van hen/gelijck
g Exo.32.6. ghescreuen is: g Het volck sat neder om
te eten ende drincken/ende stonden op om
te spelen.
h num.25.9. 8 Ende dat wy niet en hoereren/ h gelijck
Psa.106.29 sommighe van hen ghehoereert hebben/
ende velen op eenen dach/ drie ende twin-
tich duysent.
9 Ende dat wy Christum niet en versoec-
i Num.21.6 ken/ i ghelijck ooch sommige van hen ver
socht hebben/ende werden van de Slan-
ghen vernielt.
k Exo. 16.2. 10 Ende dat ghy niet en murmureert/ k ge
ende 17.2. lijck ooch sommighe van hen ghemurmu-
Num.14. 36 reert hebben/ende sy werden vernielt van
Psa.106. 25 den Verderuer.
Sap.1.11. 11 Dese dinghen zijn hen alle gheschiet als
exemplen/ende zijn beschreuen tot onser
vermaninghe/op de welcke het eynde der
l Dat is Wereit ghecomen is.
sulcke/ als 12 Soo dan/wie hem laet duncken dat hy
den men- staet/die sie toe dat hy niet en valle.
schen ghe- 13 V lieden en heeft gheen versoeckinghe
meynlick beuangen/dan l menschelicke: m eñ Godt
ouercoemt. is getrouwe/ n de welcke v niet en sal la-
m 1.tes.5.23. ten versocht worden bouen uwe vermeu-
1.Cor.1.8. ghen: maer sal met de versoeckinghe ooch
n 2.Pet. 2.9 het wtcomen makẽ/op dat ghyse meucht
Afgoderie verdraghen.
moetmen 14 Hierom/ mijne lieue/vliet vanden Afgo
schouwen. den dienst.
15 Als met de verstandige spreke ick: oor-
deelt ghy lieden dat ick segghe.
16 Den Drinckbeker der o dancsegginge
o Oft/der dien wy dancksegghende drincken / is die
segeninge/ niet de gemeynschap des bloets Christi?
dien wy se- Het Broot dat wy breken/is dat niet de
ghenen/ gemeynschap des lichaems Christi?
17 Want wy velezijn een broot / ende een
lichaem: want wy zijn alle eens broodts
deelachtich.
18 Siet Israel die na den vleesche is: die
de Offerhande etẽ/zijn sy niet des Altaers
deelachtich?
p 1.Cor.8.4 19 p Wat segghe ick dan? dat de Afgode
wat is? Oft dat de Afgoden offer wat is?
20 Neen/maer dat de Heydenẽ wat sy of-
q Leui.17. 7. feren/ q den Duyuelen offeren / ende niet
Deut.32.17. Gode: ende ick en wil niet dat ghy met de
Duyuelen ghemeynschap hebt.
21 Ghy en cont niet den Drinckbeker des
Heeren drincken/ ende den Drinckbeker
der Duyuelen: ghy en condt niet deelach-
tich zijn der Tafel des Heeren/eñ der Ta-
fel der Duyuelen.
Van spijse. 22 Oft terghen wy den Heere? Zijn wy
r 1.Cor.6.12 stercker dan hy?
Syra.37.29 23 r Alle dingen zijn my geoorloeft / maer
alle dingen en zijn niet oorbaerlick: Alle
dinghen zijn my geoorloeft/ maer alle din-
ghen en stichten niet.
24 s Niemant en soecke dat zijn eyghen is/ s Phil.2.4.
maer een yeghelick dat des anders is. 1.Cor.13.5.
25 Al wat in het vleeshuys vercocht wort/
dat eet sonder yet te ondervragen om der t Psa.24.1.
conscientien wille. ende 50. 12.
26 t Want de Aerde is des Heeren/eñ u al Exo.19.5.
wat daer in is. u Griecx/
27 Ende ist dat v lieden yemant van de on- hare volheyt.
gheloouighen noot/ende ghy lieden daer
gaen wilt/ x so eet al wat v lieden voorge x Luce 10.7.
stelt wort/sonder yet te ondervragen om
der conscientie wille.
28 Maer ist dat v lieden yemant seyt: Dit
is den Afgoden gheoffert/soo eet dat niet/
om diens wille die v lieden dat te kennen
gheeft / y ende om der conscientie wille. y 1.Cor.8.7.
(Want de Aerde is des Heeren / ende al
wat daer in is.)
29 Maer ick segghe van der conscientie/
niet ws selfs / maer des anderen. Want
waerom wort mijne vryheydt van een an-
der conscientie gheoordeelt?
30 z Eñ ist dat ick door genade deelachtich z deut.8.10.
ben/waerom worde ick ghelastert om het Rom.14.6.
ghene daer voor ick danck segghe? 1.Tim.4.3.
31 Het sy dan dat ghi eet/ oft drinct/oft yet 1.Cor.15.57.
doet/doet het al ter eeren Godts.
32 Weest so dat ghy lieden geen ergernisse Ergernisse.
en geeft/noch den Joden/noch den Griec
ken/noch der Ghemeynte Godts:
33 Ghelijck ick allen allesins a soecke te be a Griecx/
hagen/ende soecke niet mijn eyghen pro- behaghe.
fijt/ maer het profijt van velen/ om dat sy
souden salich worden.

Dat xj. Capittel.

1. Hy straft de misbruycken die in hare
ghemeyne vergaderinghen ghecomen wa-
ren/ aengaende de maniere van bidden en
de propheteren/ 20. ende in het Nacht-
mael.

1 VWeest a mijne nauolgers / ghelijck als a 1.Cor.4.16
ick Christi. Philip.3.17.
2 Ick pryse v lieden/Broeders / dat 1.Thes.1.6.
ghy in allen mijns ghedachtich zijdt/en 2.Thes.3.9.
houdt de Insettinghen/ ghelijck ick v die
ouergheghenen hebbe.
3 Maer ic wil dat ghy liedẽ weet / b dat Waerom
Christus is het Hooft eens yeghelicken de mannen
mans: ende het hooft der vrouwen is de het hooft
man: ende het hooft Christi is Godt. ontdeckt/
4 Een yeghelick man/ die bidt oft prophe eñ de vrou-
teert met ghedeckten hoofde/ die onteert wen gedect
zijn hooft: hebbẽ moe-
5 Maer een yeghelicke vrouwe/ die bidt ten.
oft propheteert met ongedeckten hoofde/ b Eph.5.23.
die onteert haer hooft: want het is euen
so veel oft sy gheschoren ware.
6 Want ist dat de vrouwe niet gedeckt en
wort/dat sy ooch het hayr late afsnijden/
c maer ist dat het der vrouwen qualick c deut.22.5.
staet/ ghecort oft geschoren te zijn/ dat sy
haer decke. d gẽ.1.26.27
7 De man en moet zijn hooft niet deckẽ/ ende 5.1.
d want hy is het beelt eñ eerlicheyt Gods: ende 9.6.
maer de vrouwe is des mans eerlickheyt. Colos.3.10.
8 e Want de man en is van der vrouwe e Gen.2.22.
niet: maer de vrouwe van den man. f dat is een
9 Want oot en is de mã niet geschapẽ om decksel/ het
der vrouwẽ: maer de vrouwe om dẽ man. welcke be-
10 Hierõ moet de vrouwe eẽ f macht op het duyt/dat sy
hooft hebben om der g Enghelen wille. onder eens
11 Nochtans is noch de man sonder de anders
vrouwe noch de vrouwe sonder de man/ macht is.
in den Heere. g Mala.2.7
12 Want gelijc de vrouwe is van dẽ man/ Apoca.1.20

alſo is oock de man door de vrouwe: doch
alle dinck van Gode.
13 Oordeelt ghy lieden onder v ſeluen/
ſtaet het wel/ dat de vrouwe ongheděckt
zynde/ Godt bidt?
14 Leert oock de natuere dat niet / dat het
den manne oneerlick is / onghecort hayr
te hebben?
15 Ende der vrouwen eerlick is / lanck
hayr te hebben / want het lange hayr is
haer voor een deckſel ghegheuen.

h 1.tim.6.5. i Gr. ouerwinnen: de Gemeynte is niet twiſtachtich.

16 h Iſt dat yemant ſchijnt ghenoechte te
hebbē in kijuē: wy en hebbē die gewoonte
niet/ noch de Ghemeynten Godts.
17 Maer dit vercondige ick v lieden / niet
prijſende dat ghy niet tot verbeteringe/
maer tot verergheringhe te ſamen coemt.
18 Want tē eerſtē als ghy liedē vergadert
zijt/ ſo hoore ick/ dat daer tweedracht onder
v is/ ende ick gheloouet eens deels.

k mat.18.7. l 1.Ioā.2.19

19 k Want daer moeten ooc Secten onder
v lieden zijn/ l op dat ſy die rechtſinnich
zijn/ onder v openbaer worden.

Van den Nachtmale des Heeren

20 Wanneer ghy lieden dan by een te ſamen
coemt/ ſoo en eetmen des Heeren Auontmael
niet.
21 Wāt een yegelic neemt zijn eygē Auontmael
voor/ in het eten: ende de een is hongherich/
ende de ander dronckich.
22 Hebt ghy lieden dan gheen huyſen om
te eten ēn te drincken? Oft veracht ghy
de Gemeynte Godts: ende beſchaemt de
ghene die niet en hebben? Wat ſal ick v
ſegghen? Sal ick v hier in prijſen? Ick en
prijſe v lieden niet.
23 Want ick hebbe van den Heere ontfanghen/
het welcke ick v lieden oock m ghegheuen
hebbe/ namelick/ n dat de Heere
Jeſus/ in der nacht doe hy verradē wert/
nam het broot:

m Oft/ gheleert. n mat.26.26 Mar.14.22 Luce 22.19.

24 Ēn als hy gedanct hadde/ brackt/ ende
seyde: Neemt eet/ dit is mijn lichaē/ welck
voor v lieden gebroken wort: doet dit tot
mijner ghedachteniſſe.
25 Desgelijcx nam hy oock den Drinckbeker
na het Auontmael / ſegghende: Deſe
Drinckbeker/ is het Nieuwe o Teſtamēt
in mijnē bloede / doet dit ſoo menichmael
als ghy dien drinckt/ tot mijner ghedachteniſſe.

o Ofte/ Verbondt.

26 Want ſo menichmael als ghy liedē dit
Broot ſult eten/ ēn deſen Drinckbeker ſult
drincken/ * ſult ghy den doot des Heeren
vercondighen p tot dat hy coemt.

* Oft/ vercondicht ghy/ etc. p Act.1.11. q Ioā.6.51.63.64. ende 13.27. r Spr.18.18. 2.Cor.13.5.

27 q So dan/ wie dit Broot eet / oft deſen
Drinckbeker des Heeren onweerdichlick
drinckt/ die is ſchuldich des lichaems ende
de bloets des Heeren.
28 r De menſche proeue hemſeluen / ēn ete
alſoo van dien Broode/ ende drincke van
dien Drinckbeker.
29 Wāt wie onweerdichlic eet/ ofte drinct/
die eet ēn drinct hēſeluē het oordeel / niet
onderſcheydēde het lichaem des Heeren.
30 Hierom zijn onder v liedē vele crancke/
ende onghesonde/ ende vele ſlapen.

s Spr.18.30 t Oft/ oordeelden/ u Oft/ ghestraft.

31 s Want waert dat wy onſſeluen t onder
ſcheydden/ ſoo en ſouden wy niet gheoordeelt
worden.
32 Ende als wy u gheoordeelt worden/ ſo
worden wy van den Heere gheleert / om
dat wy niet en ſouden met der Werelt verdoemt
worden.
33 So dā/ mijne broeders/ als ghy te ſamē
coemt om te eten/ verbeydt malcanderen:
34 Iſt dat yemant hongherich is / die ete
te huys/ op dat ghy niet tot x † oordeel te
ſamen en coemt. Het ander ſal ick oordineeren/
als ick come.

x † And. tot uwer verdoemeniſſen.

Dat xij. Capittel.

1. Hy bewijſt waer toe men alle gauen
des Heeren ghebruycken ſal/ namelick/ tot
ſtichtinghe.

1 VAn de gheeſtelicke gauen / Broeders/
en wil ick niet dat ghy onwetende
zijdt.
2 Ghy lieden weet/ hoe ghy/ als ghy Heydenen
waert/ tot de ſtomme Afgoden v
liet verleyden/ alſo ghy gheleydt werdt.
3 Daerom gheue ick v lieden te kennen/
a dat niemant door den Geeſt Gods ſprekende
Jeſum vervloecht: b ende niemant
en can ſegghen dat Jeſus de Heere is/ dan
door den heylighen Gheeſt.
4 c Ende daer zijn d verſcheyden gauen:
maer het is de ſelue Gheeſt.
5 Ende daer zijn verſcheyden bedieninghen/
maer de ſelue Heere.
6 Ēn daer zijn verſcheyden werckinghen/
e maer het is de ſelue God/ die ſe alle in allen
werckt.
7 Ende eenen yegelicken wort de openbaringe
des Gheeſts ghegheuen tot het gene
dat oorbaerlick is.
8 Want den deſen wort door den Gheeſt
ghegheuen het woort der wysheydt/ den
anderen het woort der kenniſſe door den
ſeluen Gheeſt:
9 Den anderē het geloue door den ſeluen
Geeſt: den anderen de gauen der gheſontmakinghen
door den ſeluen Gheeſt.
10 Den anderen crachtighe werckinghen:
den anderen prophecie: den anderen onderſcheydinghe
der gheeſten: den anderen
verſcheyden f tonghen: den anderen wtlegghinghe
der tonghen.
11 g Ende alle deſe dingen werckt de eenige
ende ſelue Gheeſt/ h deelende eenen yeghelicken
het zijne alſoo hy wil.
12 i Want gelijck het lichaem een is / ende
vele leden heeft / ēn alle de leden eens lichaems
hoewel ſy vele zijn / nochtans een
lichaem zijn: alſoo oock Chriſtus.
13 Want wy alle zijn in eenen Gheeſt tot
een lichaem ghedoopt / het ſy Joden oft
Griecken/ oft Dienſtbare/ oft Vrije: ende
wy k † hebben alle eenen dranck gedroncken
tot eenen Gheeſt.
14 Want het lichaem en is niet een lidt/
maer vele leden.
15 Oft de voet ſeyde: Ick en ben geen hāt/
ſo en ben ick vanden lichame niet: Is hy
daerom van den lichame niet?
16 Ēn oft de oore ſeyde: Ick en ben de ooge
niet/ ſo en ben ick vanden lichame niet:
is ſy daerom van den lichame niet?
17 Ware het geheel lichaem de ooge/ waer
bleue het gehoor? Waer het geheel lichaē
dat ghehoor/ waer bleue de reucke?
18 Maer nu heeft God de leden geſet/ een
yeghelick van hen in het lichaem/ gelijck
hy ghewilt heeft.
19 Waren ſy alle een lidt/ waer bleue het
lichaem.
20 Maer nu zijnder wel vele leden / maer
een lichaem.
21 Ēn de ooge en cā totter hāt niet ſeggē:
Ick en behoeue v niet: oft wederom het
hooft tot de voeten: Ic en behoeue v niet.
22 Maer veel meer zijn de ledē des lichaēs
noodich/ die de cranckſte ſchijnen te weſen.
23 Ēn die ons dunckē de oneerlickſte leden
des lichaēs te weſen/ dē ſeluē doē wy ouervloediger
eere aen: ēn onſe oneerlicke leden
hebben ouervloedigher eerlickheyde.
24 Maer die in ons eerlic zijn/ en behoeuēs
niet: maer God heeft het lichaem te ſamē
ghetem-

a mat.9.39. b Ioā.13.13. 1.Cor.8.6. Phil.2.11. c Ro.12.6. 2.Cor.10.13. 1.Pet.4.10. d Griecx/ verſcheydinghen der gauen. e Oft/ daer is een God die crachtelick werckt alle dingen in allen. bedeylinge der geeſtelicker gauen.

f Oft/ talen: g Ro.12.3.6 Ephes.4.6. h 1.Cor.7.7. 2.Cor.10.13. Verſcheyden leden ēn lichaem. i Rom.12.4

k † Anders zijn alle tot eenē Geeſt gedrenckt.

ghetempert/ ende heeft den gebreckelicken
leden meerder eere ghegeuen/
25 Om dat geē tweedracht indē lichame we
sen soude: maer dat de leden gelijcke sorge
voor malcanderen draghen souden.

De Ghemeynte is het lichaem Christi.

26 Ende ist dat een lidt lijdt / so lijden alle
de leden mede: ende ist dat een lidt vereert
wordt / so verblijden alle de leden mede.
27 l Ghylieden zijt het lichaem Christi/ eñ
eensdeels leden.

l Rom.12.5. Ephe.1.23. ende 4.16. ende 5.23. Coloss.1.24. m Ephe.4.12.

28 Ende Godt heeft sommighe inder Ghe-
meynte gheset: Ten eersten m Apostelen/
ten anderen Propheten / ten derden Lee-
raers/ daer nae n crachten/ daer na gauen
der ghesontmakinghen/ Helpers/ Regeer-
ders/ verscheyden tonghen.

n Of, macht wonderheden te doen

29 Zijn sy alle Apostelen? zijn sy alle Pro-
pheten? zijn sy alle Leeraers? hebben sy
alle crachten?
30 Hebben sy alle gauen der ghesontma-
kinghe? Spreken sy alle met verscheyden
tonghen? zijn sy alle Wtlegghers?
31 o Zijt ghylieden yverich na de beste ga-
uen? Ick wijse v noch p eenē beterē wech.

o Oft/ ghylieden zijt p Ofte/ den wech bouē maten.

Dat xiij. Capittel.

2. Hy prijst de liefde/ de welcke den oor-
spronck ende reghel der stichtinghe is.

Vande Liefde.

1 Al waert dat ick met tongen der men-
schen eñ der Enghelen sprake/ maer
gheen liefde en hadde / so ware ick als
een clinckende Metael/ oft luydende Bel-
le ghewordden.

a Matthe.7.22. b Rom.12.7 c Matthe.17.20. ende 21.21. Mar.11.23. Luc.17.6.

2 a Ende of ick b de gaue der Prophetie
hadde/ ende wiste alle verborghentheden/
ende alle wetenschap: ende oft ick alle ge-
loove hadde/ so dat ick c Berghen verset-
ten conde/ ende en hadde de liefde niet/ so
en ware ick niet.
3 Ende oft ick alle mijn goet tot der ar-
men onderhoudinghe gaue: ende oft ick
mijn lichaem ouer gaue om te verbrandē/
maer gheen liefde en hadde / so en soudet
mij niet helpen.
4 De liefde is lanckmoedich/ sy is vrien-
delic/ de liefde enis niet afgonstich/ de lief-
de en is niet lichtueerdich/ nz opgheblasen.

d Of/ walcht van gheen dinck als oneerlick e 1.Cor.10.24 Philip.2.4 f 2.Joh.4.6

5 Sy en d draecht haer niet oneerlick/ e sy
en soect haer eyghen niet / sy en wort niet
verbittert/ sy en denckt gheen quaet.
6 Sy en verblijdt haer niet in onrecht-
veerdicheydt / maer f verblijdt haer inde
waerheydt.
7 Sy verdraecht alle dinck / sy ghelooft
alle dinck/ sy hoopt alle dinck/ sy is lijdt-
saem in alle dinck.
8 De Liefde en vergaet nemmermeer:
het en sy dat de Prophetien te niete gaen/
ofte de Tongen ophouden/ oft de kennisse
te niete gaet.
9 Want wy bekennen eensdeels / ende wy
propheteren eensdeels.
10 Maer als het volmaeckte sal gecomen
zijn/ dan sal het gene / dat eensdeels ghe-
schiedt/ vergaen.
11 Als ick een kindt was/ doe sprack ick
gelijck een kindt/ ende dachte ghelijck een
kindt / ende geuoelde ghelijck een kindt:
maer als ick een Man ghewordden ben/
hebbe ick afghelept dat kintsch was.

g 1.Cor.3.18 ende 5.7.

12 g Want wy sien nu door eenen Spie-
ghel/ in een duyster reden: maer dan sullen
wy sien aensichte aen aensichte: Nu be-
kennen wy eensdeels/ maer dan sullen wy
bekennen ghelijck wy bekent zijn.
13 Ende nu blijuen dese drijē / Gheloove/
Hope / ende Liefde / maer de meeste van
desen/ is de Liefde.

Dat xiiij. Capittel.

1. Hy prijst de liefde/ de gauen der ton-
ghen/ ende alle andere gheestelicke gauen/
4. ende bouen alle / de prophetie / 34. de
stilheyt der vrouwē/ 40. eñ de eerbaerheit/
ende goede ordinantie inder Ghemeynte.

1 Staet na de Liefde / weest yverich in
gheestelicke gauē/ maer meest/ dat ghy-
lieden meucht propheteren.

Propheteren oft wtlegghen.

2 Want die met vreemde tongen spreect/
die en spreeckt niet den menschen / maer
Gode: want niemandt en hoort het/ maer
hy spreect inden gheest verborghentheden.

Wetēschap van vreemder talen.

3 Maer wie propheteert/ die spreeckt den
menschen stichtinghe/ ende vermaninghe/
ende vertroostinghe.
4 Die met vreemde tonghen spreeckt/ die
sticht hemseluen: maer wie propheteert/
die sticht de Ghemeynte.
5 a Ick wilde dat ghy alle met tonghen a Nu.11.29
spraeckt / maer meer dat ghy propheteer-
det: want die propheteert/ is meerder dan
die met tonghen spreeckt / ten sy dat hijt
wtlegghe/ op dat de Ghemeynte ghesticht
worde.
6 Eñ nu/ Broeders/ oft ick tot v quame/
eñ sprake met tonghen/ wat profijt sal ick
v doen? ten sy dat ick tot vlieden spreke/
of door ontdeckinge/ of door wetenschap/
of door prophetie/ of door leeringhe?
7 Oock de dinghen die sonder leuen zijn/
eñ ghelupt geuen/ het sy Fluyte of Harpe/
ist dat sy gheen onderscheydinghe met den
ghelupde en gheuen/ hoe salmen bekennen
wat daer gheflupt of gheharpt wordt?
8 Want oock soo de Basuyne een onseker
ghelupt gheeft/ wie sal ten Crijghe bereyt
worden?
9 Also ghylieden oock/ ist dat ghy met der
tongen gheen duydelicke sprake en geeft/
hoe salmen weten wat daer ghesproken
wort: want ghy sult in b den wint spreke. b Griecx/ de lucht.
10 Ghelijck/ daer zijn soo veel verscheyden c Oft/ stemmen
manieren van c ghelupdt inder Werelt/ eñ
gheen van dien en is d stom/ d Of/ sonder beduydinge
11 Ist dan dat ick de cracht der stemmen
niet en weet/ soo sal ick hem die spreeckt/ e Griecx/ Barbaros.
e vreemt van talen zijn: eñ hy die spreeckt/
sal my vreemt van talen zijn.
12 Alsoo ghylieden oock/ dewijle ghy yve-
rich zijdt tot gheestelijcke gauen / soeckt
daer inne ouervloedich te zijn / tot stich-
tinghe der Ghemeynte.
13 Daerō die met vreemde tongen spreect/
die bidde dat hijt mach wtlegghen.
14 Want ist dat ick met vreemder tonghe
bidde/ soo bidt mijnen gheest / maer mijn
verstant is onvruchtbaer.
15 Wat ist dan? Ick sal met den geest bid-
den / eñ ick ick sal oock met den verstande
bidden. Ick sal met den f gheest singhen/ f Of/ adem.
ende sal oock met den verstande singen.
16 Want soo ghy dancksegghet met den
gheest/ hoe sal de gheene die in den onghe-
leerden plaetse staet / Amen segghen op
uwe dancksegginghe / dewijle hy niet en
weet wat ghy segt?
17 Want ghy dancket wel: maer een an-
der en wordt niet gesticht.
18 Ick dancke mijnen Godt / dat ick meer
dan ghy alle/ met vreemde tongen spreke:
19 Maer ick wil inder Ghemeynte lieuer
vijf woorden door mijn verstāt sprekē/ op
dat ick de andere oock onderwijse/ dā thien
duysent woorden met vreemder tonghe.
20 Broeders/ g en wort geen kinderen int
verstant: maer wort h kinderē inder boos-
heyt / eñ wort in het verstant volmaeckt.
21 Inde Wet is ghescreuen: i Ick sal
met andere tonghen eñ met andere lippen
tot desen volcke spreken / ende noch en

g Eph.4.14 h Mat.18.3 ende 19.14. 1.Petr.2.2. i Esa.28.11. Deut.28.49

sullē sy my also niet hooren seyt de Heere.
22 So dan/ de vreemde tongen/ zijn tot een teecken/ niet den gheloovighen/ maer den ongheloovigen: eñ de Prophetie niet den ongheloovigen/ maer den gheloovighen.
23 Waert dan dat de gheheele Gemeynte by een vergadert ware: eñ sy alle met vreēde tongen spraken: ende ongheleerde oft ongheloovighe daer in quamen/ en souden sy niet segghen/ dat ghy wtsinnich waert?
24 Maer ist dat sy alle propheteren ende een ongheloovighe oft ongheleerde daer inne coemt/ die wort van allen ghestraft/ ende e van allen gheoordeelt.
25 Ende also wordt het verborghen zijns herten openbaer/ ende valt op zijn aensichte/ ende aenbidt Godt/ ende vercondicht dat God warachtelick in ulieden is.
26 Wat ist dan/ Broeders? soo wanneer ghy te samen coemt/ een yeghelick van u/ heeft hy eenen Psalm/ heeft hy leere/ heeft hy vreemde tongen/ heeft hy openbaringhe/ heeft hy wtleggingghe/ dat het al ghe schiede tot stichtinghe.
27 Soo yemandt met vreemde tonghen spreeckt/ dat het door twee/ oft ten meesten door drie ghescheide/ ende by gheheurte: ende een legghe het wt.
k Ofte/ hy ghem 28 Maer is k daer geen wtlegghen/ dat hy swyghe inder Ghemeynte/ die met vreemder tonghe spreeckt/ maer hemselven sprekc/ ende Gode.
29 Dat der Prophet en twee ofte drie spreken/ l ende dat de andere m oordeelen.
l 1. Joā. 4. 1.
m Oft/ onderscheydē. 30 Ist dat het eenē anderen daer sittende/ gheopenbaert is/ so swyghe de eerste:
31 Want ghy condt alle/ een nae den anderen propheteren/ op dat sy alle leeren/ ende ghetroost worden.
32 Ende de gheesten der Propheten/ zijn den Propheten onderworpen.
n Of/ verwerringhe/ ofte/ onensichheydt/ 33 Want Godt en is niet een oorspronck der n verstooringe/ maer der vrede: gelijck in alle Ghemeynten der Heylighen.
o 1. Tim. 2. 12
p Gen. 3. 16.
Ephe. 5. 22.
Col. 3. 18.
Titi 2. 5.
1. Pet. 3. 1.
34 o Uwe wyuē laet inde Gemeynten swijghen: want het en is haer niet gheoorloft te spreken/ maer haer is bevolen onderworpen te zijn/ p gelijck oock de Wet seydt.
35 Ist dat sy wat willen leeren/ laetse te huys hare Mannen vraghen: want het staet den wijven qualijck inde Ghemeynte te spreken.
36 Is het woort Godts vā uliedē gecomē? of is het alleenlijck tot ulieden ghecomen?
37 Ist dat yemandt hem laet duncken/ dat hy een Propheet sy/ of gheestelick/ die bekenne wat ick ulieden schrijve/ dat het des Heeren ghebođen zijn.
q Dat is/ bekenne hē selue onwetēde te zijn/ 38 Maer wie onwetende is/ die q sy onwetende.
39 Soo dan/ Broeders/ weest yverich om te propheteren: ende en verbiedt niet met vreemde tonghen te spreken.
40 Laet alle dinghen eerlijck/ ende met ordene ghschieden.

Dat xv. Capittel.

4. Hy bewijst de opstandinge der dooden/ ten eersten de opstandinghe Christi/ 12. daer nae de onse/ 35. ende de maniere daer van.

a Gala. 1. 11. 1 Voort/ a Broeders/ ick gheue u te kennen/ van het Euangelium/ dat ick u vercondicht hebbe: het welcke ghylieden oock aenghenomen hebt/ in het welcke ghy oock staet.
b Rom. 1. 16
1. Cor. 1. 16.
c Ofte/ met wat leere 2 b Door het welcke ghylieden oock behouden wort/ ist dat ghy onthoudt c met wat woorden ick ulieden ghepredict hebbe/ ten sy dat ghy te vergheefs ghelooft hebt.

3 Want ick hebbe uliedē indē eerstē d gheleert/ het welcke ick oock ontfanghen hebbe/ e namelijck/ dat Christus ghestorven is/ voor onse sonden/ na de Schriften: d Gr. overghegheven
e Esa. 53. 7.
Dan. 9. 24. ende 26.
4 f Ende dat hy is begraven ghewéest: g ende dat hy opghewecht is ten derden daghe/ nae de Schriften: f 1. Cor. 5. 6.
1. Pet. 2. 24.
f Jone 2. 2.
5 h Ende dat hy is ghesien van Cephas/ i ende daer nae vande twaelue: Mat. 12. 40
6 Daer nae is hy ghesien meer dan van vijf hondert Broederen op eenmael/ van den welcken vele k noch leuen/ ende sommighe zijn l ghestorven. g mat. 28. 6.
Psal. 16. 10.
h Luc. 24. 34
Mar. 16. 14
7 Daer naer is hy ghesien van Jacobo: dae: na van alle de Apostelen. i Joā. 20. 19
Act. 10 40.
8 m Ende een alderlaetsten is hy oock ghesien van my/ als van eenen ontydichlijck gheboren. k Gr. blijvē tot noch toe
l gr. ontslapē
m Ac. 9. 3. 17
9 Want ick ben n de alderminste onder de Apostelen/ die niet weerdich en ben een Apostel ghenaemt te worden/ o daeromme dat ick de Ghemeynte Godts veruolcht hebbe. 1. Cor. 9. 1.
2. Cor. 12. 2.
n Eph. 3. 8.
o Ac. 8. 3. eñ 9. 1. eñ 22. 4. ende 26. 9.
10 Maer door de genade Gods/ ben ic dat ic ben: eñ zijn ghenade in my/ en heeft niet ydel ghewéest: p maer ick hebbe overvloedelicker ghearbeydt/ dan sy alle: niet ick/ maer de ghenade Gods/ die met my is. Galat. 1. 13.
1. Tim. 1. 13.
p 2. Corint. 11. 23. eñ 12. 11
11 Wy dan/ beyde ick/ ende sy/ predicken also/ ende ghylieden hebt also ghelooft.
12 Ende ist dat Christus ghepredict wort/ dat hy wt den dooden opghewecht is/ hoe segghen sommighe onder ulieden/ datter gheen opstandinghe der dooden is. Christus is eerst opghestaē/ eñ wy sullen alle door hem opstaen.
13 Ist datter geen opstādinge der dooden is/ so en is oock Christus niet opgeweckt.
14 Ende ist dat Christus niet opghewecht en is/ soo is doch onse predickinghe ydel/ ende oock is uwe gheloove ydel.
15 Eñ wy worden bevonden valsche getuyghen Gods: want wy hebben van Gode ghetuyghenisse ghegeven/ dat hy Christum opghewecht heeft: den welcken hy niet opghewecht en heeft/ te weten/ ist dat de dooden niet opghewecht en worden.
16 Want ist dat de dooden niet opgeweckt en worden/ soo en is oock Christus niet opghewecht.
17 Ende ist dat Christus niet opghewecht en is/ soo is uwe gheloove q ydel: ghylieden zijt noch in uwe sonden. q of/ ïdwael
18 Soo zijn sy dan oock verloren/ die in Christo slapen.
19 Ist dat wy in dit leuen alleenlijck onse hope op Christum hebben/ soo zijn wy de ellendichste van alle menschen.
20 Maer nu is Christus vande dooden opghewecht/ als r de s eersteling/ vande ghe ne die ontslapen zijn. r 1. Pet. 1. 3.
s Collo. 1. 18.
Apoc. 1. 5.
21 t Want na dien door eenen mensche de doodt is/ soo is oock door eenen mensche de opstandinghe der dooden: t Gen. 2. 17. ende 3. 6.
Rom. 5. 12. ende 6. 23.
22 Want gelijck sy alle door Adam sterveē/ alsoo sullen wy door Christum levendich worden.
23 Maer een yegelijck in zijne orden: Christus de Eersteling is opghestaen/ daer nae die Christo toecomen/ sullen opstaen in zijne toecoemste.
24 Daer na coemt het eynde/ als hy het Coninckrijcke sal Gode den Vader overghegeven hebben: als hy alle heerschappie ende alle Overicheydt/ ende Macht sal u te niete ghemaeckt hebben. u 2. Cor. 2. 6
x Psal. 110. 1
Act. 2. 34.
25 x Want hy moet heerschappie hebben tot dat hy alle de vyanden onder zijne voeten sal gheleyt hebben. Ephe. 1. 20.
Collos. 3. 1.
Hebr. 1. 13.
ende 10. 13.
26 De doodt is de laetste vyandt die vernietight wordt.

Want

p Psal. 8.7. Mat. 11.27. ende 28.18. Ephe. 1.22. Hebr. 2.8.

27 p Want hy heeft het alle onder zijne
voeten onderworpen. Maer als hy seyt/
dat het al onderworpen is / soo ist open-
baer / dat/ dat ghesepdt is/ wtghenomen
dien/ diet hem al onderworpen heeft.
28 Eñ als het al hem sal onderworpen we-
sen/ dan sal oock de Sone selue/ (die het
hem al onderworpen heeft /) hem onder-
worpē worden/ op dat God sy al in allen.

z Oft/ voor de dooden/ ofte ouer de dooden.
a Dat is/ op dat de Doop niet voor dit leuen / maer voor de doot nut sy: ende als die ghedoopt worden/ rechts eer sy steruen
b Of/ de dooden.

29 Anders/ wat sullen sy doen/ die z voor
a dooden ghedoopt worden ? ist dat de
dooden gheensins opghewecht en wor-
den/ waerom worden sy oock voor b doo-
den ghedoopt?
30 Waerom zijn wy oock te alder uren in
perijckel?

c † Anders/ uwen
d Esa. 22.13 ende 56.12. Sapie. 2.6.

31 By c † onsen roem/ dien ic in Christo Je-
su onsen Heere hebbe/ ick sterue alle dage.
32 * Ist dat ick nae den mensche teghen de
beesten te Ephesen ghevochten hebbe/
wat helpet my / ist dat de dooden niet op
ghewecht en worden : d Laet ons eten eñ
drincken/ want morghen steruen wy.
33 Laet uliedem niet verleyden/ boose re-
denen verderuen goede zeden.
34 Ontwaect rechtueerdichlijck/ eñ en son-
dicht niet: want sommige en kennen God
niet: Ick segghe het uliedem tot schaemte.

e Ezec. 37.3. Hoe dat de dooden opstaen.
f Joā. 12.24

35 Maer daer mocht yemandt segghen:
e Hoe worden de dooden opghewecht: eñ
met wat lichaem sullen sy comen?
36 Ghy dwaes/ f dat ghy saeyt/ dat wordt
niet leuendich/ ten sy dat het eerst sterue.
37 Eñ dat ghy saeyt / daer van saeyt ghy
niet het toecomende lichaē/ maer het bloo
te graen: als van tarwe/ ofte eenich andere.
38 Maer God gheeft hem een lichaem na
zijnen wille/ ende eenen yeghelijcken zade
zijn eyghen lichaem.
39 Alle vleesch en is niet eenderley vleesch/
maer een ander is het vleesch der Men-
schen/ een ander der Beesten / een ander
der Visschen/ een ander der Voghelen.
40 Eñ daer zijn Hemelsche lichamen / ende
daer zijn Aerdtsche lichamen : maer een
ander eerlicheydt hebben de Hemelsche
lichamen / een ander de Aertsche.
41 Een ander eerlicheydt heeft de Sonne/
eñ een ander eerlicheydt heeft de Mane/
eñ een ander eerlicheyt hebbē de Sterren.
Want de een Sterre/ is van de andere
Sterre verscheyden in heerlickheyt.

g Dan. 12.3 Sapien. 3.7 ende 5.1. Mat. 13.43.

42 g Also oock de opstandinge der dooden:
dat gesaeyt wort in verderuinghe / wordt
opghewecht in onuerderffelickheyt:
43 Dat ghesaeyt wort in oneere/ wort op-
ghewect in eerlicheyt: dat gesaeyt wort in
cranckheyt / wort opgewect in mogētheyt:
44 Dat natuerlijck lichaem dat ghesaeyt
wordt/ wordt opghewecht een gheestelick
lichaem. Daer is een natuerlick lichaem/
ende daer is een gheestelick lichaem.

Twee Adammen.
h Gen. 2.7.

45 Alsoo is oock gheschreuen: h De eerste
mensche Adam/ is gewordē tot eē leuendi-
ghe ziele / ende de laetste Adam tot eenen
leuendichmakenden Gheest.
46 Maer het gheestelijcke lichaem en is
niet eerst : maer het natuerlijcke / daer na
het gheestelicke.
47 De eerste Mensche van der Aerden/
Aerdtsch: de tweedde mensche/ is de Hee-
re vanden Hemel.
48 Hoedanich de aertsche is/ sodanich zijn
oock de Aertsche: eñ hoedanich de Hemel-
sche is/ sodanich zijn oock de Hemelsche.

i 2. Cor. 4.11

49 i Ende ghelijck wy het beelt des Aerdt-
schen ghedraghen hebben/ sullen wy oock
het beeldt des Hemelschen draghen.

k Joā. 1.13.

50 Ende dit segghe ick/ Broeders/ k dat
vleesch eñ bloedt het Coninckrijcke Godts
niet besitten en connen : noch de verder-
uinghe en besit de onuerderffelickheit niet.

l 1. Thessa. 4.15.
m Phil. 3.21
n Matth. 24.31. 1. Thes. 4.15

51 Siet ick segge u lieden een verborgent-
heyt: l Wy en sullen niet alle slapen/ maer
wy sullen alle m verandert worden.
52 In een punckt des tydts/ in eenen oo-
ghenblick/ n ter laetster Basuynen/ (want
sy sal Basuynen /) ende de dooden sullen
opghewecht worden onuerderffelick: ende
wy sullen verandert worden.
53 Want dit verderffelicke/ moet onuer-
derffelicheydt aendoen : eñ dit sterffelicke/
moet onsterffelickheyt aendoen.

o 2. Corint. 5.4.
Doodt.
p Osee 13.14 Esa. 25.8. Hebr. 2.14.

54 Eñ als dit verderffelijcke/ sal de onuer-
derffelicheyt aenghedaen hebben/ o ende
als dit sterffelicke sal de onsterffelickheydt
aengedaen hebben/ dan sal het woort ghe-
schieden/ dat gheschreuen is : p De doodt
is verslonden tot ouerwinninghe.
55 Doodt / waer is uwen prickel ? Helle/
waer is uwe ouerwinninghe?
56 De prickel des doodts / is de sonde: eñ
de macht der sonde/ is de Wet.

q 1. Joā. 5.5
r Griecx/ genade.
f Of/ geest

57 q Maer Godt sy r danck / die ons de
ouerwinninghe f ghegheuen heeft / door
Jesum Christum onsen Heere.
58 Soo dan / mijn lieue Broeders / weest
standtuastich / onbeweghelick / alle tydt
ouervloedich inden wercke des Heeren/
bewijle ghy lieden weet / dat uwen ar-
beydt niet ydel en is inden Heere.

Dat xvi Capittel.

1. Hy vermaentse vande versamelinge
der aelmoessen / 13. vande volstādicheyt
int ghelooue/ ende de liefde Christi / ende
des Naesten/ 15. ende na sommige groe-
tenissen ende recommandatien / wenscht
hy hen alle goet.

Versamelinghe om de arme Heylighen.
a Rom. 15.25
b Act. 11.29 2. Cor. 8.4. ende 9.1.
c Dat is/ Sondach/

1 Voort a van de versamelinghe die den
Heyligen gheschiedt / ghelijck ick den
Ghemeynten in Galatia beuolen heb-
be/ doet ghylieden oock alsoo.
2 b Op elcken c eerstē dach der Weke/ een
yeghelijck van u by hemseluen legge wech/
als eenen schat vergaderende / nae dat hy
gheluckich geworden is : op dat niet/ als
ick come / dan eerst de versamelinghen en
gheschiedden.

d Griecx/ ghenade/

3 Ende als ick daer sal ghecomen zijn/
soo wie ghylieden met Sendbrieuen be-
willicht / die selue sal ick senden/ om uwe
d weldaet te Jerusalem ouer te braghen.
4 Ende ist dat het weert is / dat ick oock
reyse/ so sullen sy met my reysen.

e 2. Cor. 1.15

5 e Ick sal tot u lieden comen / als ick
Macedoniam sal doorghegaen hebben :
want ick sal door Macedoniam gaen.
6 Maer by uliedē sal ic mogelijck blijuen/
of oock ouerwinteren / op dat ghylieden
my meucht geleyden/ waer ic henen reyse.

f Gr. in doorbygange/ of doorganghe.
g Of/ Pinxsten.

7 Want ick wil uliedem nu f int door-
gaen niet sien / maer ick hope een tyt lanc
by u te blijuen/ ist dat het de Heere toelaet
8 Maer ick sal te Ephesen blijuen tot den
g Pinxtschen dach.
9 Want my is een groote ende crachtighe
deure gheopent / ende daer zijn vele we-
derpartien.
10 Ist dat Timotheus coēt/ siet dat hy on-
beureest by u lieden sy; wāt hy werckt het
werck des Heeren/ oock ghelijck ick.
11 Niemāt dā en verachte hē : maer geleyt
hem in vrede, op dat hy tot my come : wāt
ick verwachte hem met de Broederen.

h Act. 18.24 1. Corin. 1.12

12 Eñ aengaende dē Broeder h Apollos/
ick hebbe hem seer vermaēt/ dat hy met de
Broederen tot u lieden comē soude eñ het
en was gheensins zijnen wille/ dat hy nu sou-

de comen: maer hy sal comen wanneer
het hem sal wel ghelegen wesen.
13 Waeckt/staet in het gheloove/ houdt u
als mannen/ weest sterck.
14 Doet alle uwe dinghen inder liefde.
15 Ende ic bidde u/ Broeders: ghy weet dat
i 1.Cor.1.14. het huys i Stephane/ sy de eerstelingē vā
Achaia/ en dat sy henselven ten dienste der
heylighen gheschickt hebben:
16 Dat ghy lieden oock den sulcken onder-
danich zyt/ ende allen medehulpers ende
arbeyders.
17 Ick ben verblijt van de toecoemst Ste-
phane/ ende Fortunati/ en Achaici/ want
k Gr. uwe ghebreck. k wat my aen u lieden ghebrack/ dat heb-
ben dese vervult.
18 Want sy hebben mijnen gheest ende u-
l Oft/ vermaeckt. wen gheest l gherust ghemaeckt: kent
van de sulcke.
19 De Ghemeynten in Asia groeten u lie-
den. U groeten seere in den Heere Aquila
ende Priscilla/ met de Ghemeynte die te
haren huyse is.
20 U lieden groeten alle de broeders.
m Ro.16.16. m Groet malcanderen met eenen heyli-
2.Cor.13.12 ghen cusse.
1.Thes.5.26 21 n Ick Paulus groete u lieden met mij-
1.Pet.5.14. ne handt.
n Griecx/ de groetinghe met myner hāt Pauli. 22 Ist dat yemant den Heere Jesum niet
lief en heeft/ die sy o vervloeckt.
o Anathema Maranatha. 23 De genade des Heeren Jesu Christi sy
met u lieden/ Amen.
24 Mijn liefde sy met u allē in Christo Je-
su. Amen.

De Eerste Sendtbrief tot de Corinthen/ gheschreven van Philippis/ gesondē door Stephanum ende Fortunatum/ en Achaicum ende Timotheum.

De tweedde Sendtbrief Pauli tot den Corinthen.

Argument.

DE ander Sendbrief tot de Corinthē/ is byna een gheheele verantwoordinge. Nochtans vergelijct hy hierin de Wet met den Euangelio/ ende bewijst met wat grooter suyverheydt hy het Euangelium gepredict hebbe/ met wat grooter perijckelen/ en met wat grooterē voortgane. Hy handelt oock van de goetdadicheyt en aelmissen voor dē armē. Int laetste schrijft hy vele van syne saken/ tot bescherminghe sonder autoriteyt/ teghen de valsche Apostelen.

Dat Eerste Capittel.

1. Na dat hy den Heere gedanct heeft/ die hem verlost heeft van de uterste verdruckinghen/ bewijst hy de nutticheyt der selver/ 15. daer na hem ontschuldighende van het vertoeven zijnder coemste/ 18. bewijst dat de stantvastighe waerheydt zijnder predikinghe/ op Christum ghefondeert is.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi/ door
den wille Godts/ ende de Broeder Ti-
motheus: der Ghemeynte Godts/ die
a Roma.1.7 te Corinthen is/ met alle den Heylighen
1.Corin.1.2. die in gheheel Achaia zijn:
Ephes.1.1. 2 a Ghenade sy u lieden/ ende vrede/ van
1.Petr.1.2. Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu
b Ephes.1.3 Christo.
1.Petri.1.3. 3 b Gelooft sy God ende de Vader onses
c 2.Cor.7.6. Heeren Jesu Christi/ de Vader der barm-
Godt vertroost in de verdruckinghen. hertichheden/ ende Godt aller vertroo-
stinghe/
4 c Die ons vertroost in alle onse verdruc-
kinghe/ op dat wy se alle/ in wat verdruc-
kinghe sy zijn/ menghen vertroosten/ door
de vertroostinge daer mede wy selve van
Gode vertroost worden.
5 d Want ghelijck de e verdruckinghen d Psa.94.19
Christi overvloedich zijn in ons: also is e Griecx/ de
oock door Christum onse vertroostinghe lydens.
overvloedich.
6 Ende ist dat wy verdruckt worden/ dat
gheschiet voor uwer vertroostinghe ende
salicheydt/ de welcke ghewracht wordt
f door de verdraechsaemheyt der selver ver- f Griecx/ in.
druckinghen die wy oock lyden: ist dat wi
ghetroost worden/ dat gheschiet voor u-
we vertroostinghe ende salicheyt.
7 Ende onse hope voor u lieden/ is vaste/
dewijle wy weten/ dat ghy/ ghelijck der
verdruckingen/ alsoo oock der vertroostin-
ghe deelachtich zijt.
8 g Want wy en willen niet/ Broeders/ g Act.19.23
dat ghy onwetende zyt van onse verdruc-
kinge/ die ons in Asia gheschiet is/ namelic
dat wy boven mate seer beswaert geweest
zijn/ boven onse macht/ soo dat wy seer be-
naut waren/ oock van den leven.
9 Ja wy selve hadden in onsselven h het h Griecx/ de
vonnisse des doots: i op dat wy niet op antwoorde
onsselven vertrouwen en souden/ maer op i Jere.17.5.
Godt/ die de dooden verweckt.
10 De welcke ons vā so grooten doot ver-
lost heeft/ en verlost: op welcken wy ho-
pen/ dat hy ons oock noch verlossen sal.
11 k Oock met uwer hulpe inden ghebede k Ro.15.30.
voor ons/ l op dat voor de gave van vele Philip.1.19
persoonen aen ons bewesen/ van velen l 2.Cor.5.15
danck ghesegt worde voor ons.
12 Want onsen roem is dit/ naemelick/
het ghetuygenisse onser conscientiē/ dat wy
in eenvoudicheyt en in Godlicke oprechte- m Griecx/
ticheyt/ niet met vleeschelicke wijsheydt/ oprechticheyt Gods
maer met Gods genade inde werelt gewā-
delt hebben/ ende aldermeest by u lieden.
13 Want wy en schrijven u lieden niet an-
ders/ dan dat ghy n leest/ oft oock kent: n Oft/ bekent/ oft
ende ick hope dat ghijt tot den eynde be- oock weet.
kennen sult:
14 Gelijck ghy oock ons eensdeels bekent
hebt/ dat wy uwen roem zijn/ o ghelijck o Phil.2.16.
ghy de onse in den dach des Heeren Jesu. 1.Thes.2.19
15 p En met sulck een vertrouwen wilde ic p 1.Cor.16.5
eerst tot u lieden comē/ om dat ghy q dob- q Griecx/ de
bel weldaet hebben soudt: tweedde.
16 Ende dat ick soude door u lieden nae
Macedoniam gaen/ ende wederom van
Macedonia tot u comen/ ende van u nae
Judeam gheleydt worden.
17 Hebbe ick dan lichtveerdicheydt ghe-
bruyckt/ als ick dit voor my genomen heb-
be? oft neme ick het nae dē vleesche voor/
dat ick voor neme? om dat by my soude
wesen Ja ende Neen?
18 God is getrouwe/ dat r onse woort tot u r Mat.5.37
lieden niet gheweest en is/ Ja ende Neen. Jaco.5.12.
19 Wāt de sone Gods die onā u liedē door
ons gepredict is/ namelick/ door my ende
Silvanum/ en Timotheum/ en is niet ge-
weest Ja en Neen. maer Ja was in hem.
20 Wāt alle de beloften Gods zijn in hem s Rom.8.16.
Ja ende zijn in hem Amen/ ter eerlickheyt 2.Cor.5.5.
Godts door ons. Ephes.1.13.
21 Maer die ons met u lieden versterct in ende 4.30.
Christum/ ende die ons ghesalft heeft/ is t Rom.1.9.
Godt. ende 9.1.
22 s Die ons oock verseghelt heeft/ ende in 2.Cor.11.31.
onse herten den Pant des Gheests ghege- Galat.1.20.
ven heeft. Philip.1.8.
23 t Maer ick aenroepe God tot getuyge 1.Thes.2.5.
op mijn siele/ dat ick/ om u liedē te sparē/ 1.Tim.5.21.
noch te Corinthen niet ghecomen en ben/ 2.Tim.4.1.
24 u Niet dat wy heerschappie hebben u 1 Pet.5.3.
over

net uwen gheloove: maer wy zijn mede-
hulpers uwer blijschap: want ghy lieden
staet door het gheloove.

Dat ij. Capittel.

1. Hy gaet voort bewijs gevende van
zijn vertoeven / 4. bewijst zijn liefde tot
hen 7. ende begheert hare liefde aen den
boetveerdighen sondaer / 14. en hy loeft
Gode door de cracht zijner leere / om dat sy
die souden begheeren 17. ende wederlegt
zijne lasteraers.

1 Maer ick hebbe dit voor my genomen /
dat ick niet wederom in droefheydt
tot u lieden comen soude.
2 Want ist dat ick u lieden bedroeve / wie
isser dan die my vrolick maeckt / ten sy de
ghene die van my bedroeft is?
3 En ick hebbe u lieden dat selfste geschre-
ven / om dat ick geen droefheyt hebben en
soude vande gene daer ic my moeste va ver-
blijden / vertrouwende van u allē. dat mijn
blijschap / uwer aller blijschap sy.
4 Want ick hebbe u liedē wt grooter druc-
ke ende benautheyt des herten ghesch re-
ven met vele tranen / niet om dat ghy sout
bedroeft worden / maer om dat ghy mijn
a Grieck / hebbe. liefde weten sout / die ick seer overvloede-
lick tot u lieden a draghe.
5 Ist dat yemant droefheyt aengebracht
heeft / die en heeft my geen droefheyt aen-
gebracht / maer eensdeels / (op dat ick hem
b 1. Cor. 5. 3. niet en verswaren) u allen.
6 b Het is den sulcken ghenoech / dat hy
van velen ghestraft is:
7 So dat ghy liedē daer tegen meer moet
vergheven / ende vertroosten: op dat de
sulcke in overvloedigher droefheit niet eē-
mich[?] en vergae.
8 Daerom bidde ick u lieden / dat ghy de
liefde aen hem bevesticht.
9 Want hier toe hebbe ick oock geschrevē /
c Oft / be- om dat ick uwer c beproevinghe weten
proefde. soude / namelick / oft ghy lieden tot alle din-
ghen ghehoorsaem zijt.
10 Dien ghy lieden wat vergeeft / dien ver-
geve ick oock: want ist dat ick oock yet ver-
geven hebbe / dien ick vergeven hebbe / heb
d Oft / de be ick vergheven om uwent wille / in d het
Persoon. aenschijn Christi /
e Grieck / 11 Op dat wy van den Duyvel niet e be-
vergiericht drogen worden / want zijne ghedachten
en zijn ons niet onbekent.
f Act. 16. 8. 9 12 Voort / als ick te f Troas quam / in het
Evangelium Christi / ende my daer een
deure in den Heere gheopent was /
g Grieck / ge- 13 So en was ick niet gherust van geeste /
nade. om dat ick Titum mijnen Broeder niet en
h Ofte / ons vant: maer nam oorlof aen hen / ende reys-
doet trium- de nae Macedoniam.
pheren. 14 Ende Gode sy g lof / die alletijdt h door
Grieck / ons triumpheert in Christo / en den reuck
trium- zijner kennissen te aller plaetsen door ons
pheert ons openbaert.
i Colos. 1. 27 15 Want wy zijn Gode de k goede reucke
k Grieck / Christi inde gene die salich worden / ende
welriecken- inde ghene die verloren gaen:
heydt. 16 l Den desen / een reucke des doodts ter
l Luce 2. 34. doot / en den genen / een reucke des levens
m Oft / om ten leven. Ende wie is hier toe bequaem?
eygen ghe- 17 Want wy en zijn niet ghelijck vele / het
win leeren- woordt Gods m vervalschende: maer wy
de / spreken n van Christo / als wt oprechtic-
n Gr. in heyt / als wt Gode / inde teghenwoordic-
heyt Gods.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de cracht zijner predikinge
teghen de lasteringhe der valscher Apo-
stelen / 6. ende het Evangelium verghe-
lijckende met de Wet / vermeerdert de
weerdicheyt zijns Ampts.

1 Beghinnen a wy ons selven wederom a 2. Cor. 5. 12
te prijsen? behoeven wy (ghelijck som- ende 10. 8.
mighe) lofbrieven aen u / oft lofbrie-
ven van uwe lieden.
2 Ghy lieden zijt onsen Brief / in onser
herten gheschreven / die b bekent ende ghe- b Oste, ver-
lesen wordt van alle menschen. staen.
3 Dewyle het openbaer ghewordē is /
dat ghy lieden den brief Christi zijdt / door
ons bedient / gheschreven niet c met inckt / c Gr. in
maer met den Gheest des levendighen d Exo. 42. 12
Godts / d niet in steenen tafelen / maer in ende 34. 1.
e vleeschelijcke tafelen des herten. e Jere. 31. 33.
4 Sulck een vertrouwen hebben wy door Ezech. 11. 19
Christum by God: ende 36. 26.
5 Niet dat wy van ons selven bequaem Hebr. 8. 10.
zijn yet te dencken / als wt ons selven:
f maer dese onse bequaemheyt is wt Gode: f Phili. 2. 13.
6 Die ons oock bequame g Dienaers des g 2. Cor. 5. 20
h Nieuwen i Testaments gemaeckt heeft: h Hebr. 8. 6.
niet der letter / maer des gheests. Want de i Ofte, Ver-
letter doot / maer de geest maeckt levendich. bondts
7 Ist dat de bedieninghe des doodts met
letteren k in steenen ghedruckt, in l claer- k Exo. 24. 12
heyt ghewerst is / m soo dat de kinderen ende 34. 1.
Israels / Mosis aensichte niet en conden Deut. 10. 1.
aensien / door zijns aenschijns claerheydt / l Oft / eerlic-
de welcke verganckelick was: heyt.
8 Hoe en sal niet meer de bedieninghe des Exod. 34. 30
Gheests in claerheyt wesen?
9 Want ist dat de bedieninge der verdoe-
menisse claerheyt was / veel meer is de be-
dieninghe der rechtveerdicheyt overvloe-
dich in claerheyt.
10 Want dat verclaerde / en was oock niet
verclaert in desen deele / namelick / soo veel
dese wtnemende claerheyt aengaet.
11 Want ist dat het gene dat verganckelic
was / in claerheydt was / veel meer is het
ghene dat blijft in claerheyt.
12 Dewyle wy dan sodanighe hope heb-
ben / soo ghebruycken wy groote vrymoe-
dicheydt.
13 En zijn niet ghelijck n Moses was / die n Exo. 34. 33
een decksel op zijn aensichte leyde / om dat
de kinderen Israels niet en souden aensiē /
o tot het eynde des ghenen / dat vergaet. o Rom. 10. 4
14 p Maer hare sinnen zijn verhart gewor- p Esa. 6. 10.
den: want tot op den huydighē dach blijft Ezec. 12. 2.
15 dat selve decsel in het lesen des Oudē Tes- Sapie. 2. 21.
taments sonder ontdecken / het welcke Mat. 13. 11.
q door Christum wort te niete gemaeckt. Act. 28. 26.
16 Maer tot op desē dach / als Moses ge- Rom. 11. 8.
lesen wort / leyt dat decksel op haer herte. q Grieck / in
17 r Maer als dat herte sal bekeert zijn tot r Mat. 13. 11
den Heere / dan sal dat decksel wech ghe- Rom. 11. 22.
nomen worden. 1. Cor. 2. 10.
18 s De Heere is de Gheest: ende waer de s Joā. 4. 24.
Gheest des Heeren is / daer is vryheydt.
19 t En wy alle met onbedeckten aensichte t 1. Cor. 13. 12
de u claerheyt des Heerē / als in eenē Spie- 2. Corin. 5. 7
gel aenschouwende / worden x na het selve u Oft / eer-
beelt veranderdt / van claerheydt tot claer- lickheyt.
heyt / als van des Heeren Gheest. x Oft / in.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy bewijst zijn trouwicheyt in zijnen
dienst / 7. ende het cruyce datmen achtede
tot zijnen achterdeele / dat wendt hy tot
zijnen voordeele / 17. bewijsende de vrucht
daer van.

1 Daerom / dewyle wy dese bedieninghe
hebbē / na de barmherticheyt die ons
gheschiet is / soo en worden wy niet a Grieck /
traghe. het verbor-
2 Maer verworpen de a bedeckinghen ghen der
der schande / b niet met schalckheyt omme schande.
gaende / noch het woort Gods vervalschē- b 2. Cor. 2. 17
de: maer

de: maer met de c openbaringhe der waer-
heyt ons selven d bekent makende by al-
ler menschen conscientie in de ooghen
Godts.
3 Ende is het dat oock onse Evangelium
bedeckt is / so ist bedeckt inde ghene die
verloren worden.
4 Inde welcke de God deser Werelt e de
sinnen verblint heeft namelick/ der onge-
loovighen om dat f sy niet sien en souden
de claerheyt des Evangeliums der g eer-
lichheyt Christi h die het beelt Godts is.
5 Want wy en predicken ons selven niet maer
Christum Jesum den Heere: eñ ons uwe
Dienaren/ om Jesu wille.
6 Want God i die ghesevt heeft / dat het
licht wt de duysternisse soude lichtē * die
heeft in onse herten gelicht / om te gheven
het licht der kennisse der eerlichheyt Gods
in het aensichte Jesu Christi.
7 Maer wy hebben desen schat in k l Aer-
den vaten: op dat de wtnemende macht/
Godts sy ende niet wt ons:
8 Als wy allesins worden bedruckt/ maer
niet benauwt: m wanckelmoedich / maer
niet mismoedich:
9 Vervolcht / maer niet verlaten: ter neder
gheworpen / maer niet verdorven.
10 De doodinge onses Heerē Jesu Christi
altijts in onsen lichame n ommedragende/
om dat oock het levē onses Heeren Jesu/
onsen lichame soude geopēbaert worden.
11 o Want wy die leven worden alle tijt
ter doodt overgheghevē om Jesu wille:
p om dat ooc het levē Jesu soude in onsen
sterflickē vleesche geopenbaert worden.
12 So dan de doodt werckt in ons/ ende
het leven in ulieden.
13 Ende de wijle wy den selven Gheest des
gheloofs hebben/ghelijck gheschreven is:
q Ick hebbe gheloost / ende daerom heb-
be ick ghesproken so ghelooven wy oock/
daerom wy oock spreken:
14 Wetende r dat hy / die den Heere Jesum
opgeweckt heeft ons oock opwecken sal/
door Jesum eñ met ulieden daer setten.
15 Het gheschiet al om uwent wille / f op
dat de overvloedighe ghenade / door veler
dancksegghinghe overvloedich sy ter eer-
lickheyt Gods.
16 Daerom en verflauwen wy niet: maer
al ist dat onse wterlicke mensche verderft/
soo wordt nochtans onse innerlicke men-
sche vernieut/van daghe te daghe.
17 u Want onse seer lichtelicke vergaen-
de verdruckinghe / werckt in ons een bo-
ven maten onbegrijpelicke grootte der
eewigher eerlickheyt:
18 Dewijle wy niet en sien op het sienlic-
ke / maer op het onsienlijcke: want wat
sienlijck is/ dat is tijdtlick: maer wat on-
sienlick is dat is eeuwich.

Dat v. Capittel.

1. Hy bewijst voort de nutticheyt des
cruyces/ 4. hoe hy hem berepot / 5. door
wien/eñ tot wat eynde/ 14. hy beschrijft
de ghenade Christi / ende het officie aller
ghetrouwighen.

1 Want wy weten / ist dat a die onse
Aertsche huys deses b Tabernakels
ghebroken wordt / so hebben wy een
timmeringhe van Gode/namelick / c een
huys dat sonder handen ghemaeckt/ ende
eewich is inde Hemelen.
2 d Want hier e om suchten wy/ ende be-
gheeren met onse woonste / die vanden
Hemel is overcleedt te worden:
3 f Want wy oock g † becleedt/ ende niet
naeckt en sullen bevonden worden.

c Oft/ ver-
claringhe.
d Oft re-
commende-
rende.
e Esai. 6. 10
Joan. 12. 40
f Ofte haer
niet schijnē
soude.
g Oft claer-
heyt.
h Phil. 2. 6.
Colos. 1. 15.
Hebr. 1. 3.
i Genes. 1. 3.
* 2. Pet. 1. 19
k 2. Cor. 5. 1.
l Grieck/
schelferen
vaten:
m Oft. be-
hoeftich
maer ver-
tsagen niet.
n Gala. 6. 17
o Psalm.
44. 23.
Mat. 5. 11.
Rom. 8. 36.
1. Cor. 4. 9.
Coloss. 3. 3.
p 1. Corint.
15. 49.
Coloss. 3. 3.
q Ps. 116. 10.
r Rom. 6. 5.
ende 8. 11.
1. Cor. 6. 14.
f 2. Cor. 1. 11.
t Ofte ver-
draghen
u Sapi. 3. 5
Psal. 30. 6.
Mat. 5. 12.
Rom. 8. 18.
1. Joan. 3. 2.
a 2. Cor. 4. 7
b Dat is/
sterfelickē
lichaems.
c Dat is/
onsterffelic-
heyt.
d Rom. 8. 19
e Gr. in.
f Apoc. 3. 18.
ende 16. 15.
g † Anders
ontcleet/ en
sullen niet/

4 Want wy die in desen Tabernakel zijn/
suchten/ beswaert zijnde/ dewijle wy niet
en willen ontcleedt / maer overghecleedt
worden / h op dat het sterfelijcke vanden
leven verslonden worde.
5 Ende die ons daer toe ghemaeckt heeft/
is Godt: die ons oock i den pandt des
Gheests ghegheven heeft.
6 Soo hebben wy dan alle tijdt goeden
moet / eñ wetē dat wy wtwoonen vanden
Heere als wy in dit lichaem in woonen.
7 k (Want wy wandelen door gheloo-
ve ende niet door aenschouwen)
8 l Maer wy hebben goeden moet / ende
hebben liever te verhuysen wt den licha-
me/ ende te gaen woonen byden Heere.
9 Daerom zijn wy overneerstich / het sy
inwoonende , het sy wtwoonende / om
hem te behaghen.
10 m Want wy moeten alle openbaer wor-
den voor den Richterstoel Christi / n op dat
een yghelick behaele/ het ghene dat door
het lichaem ghesciet/ na dat hy ghedaen
heeft/ het sy goet het sy quaet.
11 Wy dan wetende de vreese des Heeren/
bewegen de menschen / maer Gode zijn
wy o bekendt / ende hopen oock in uwe
conscientien bekent te zijn.
12 p Want wy en prijsen ons selven niet
wederom voor u lieden/ maer wy geven u
oorsaecke/ om van ons te roemen/ om dat
ghy lieden wat soudt hebben tegen de ghe-
ne die wt het aensichte roemen / ende niet
in het herte.
13 Want zijn wy wtsinnich / soo zijn wyt
Gode: zijn wy wel ghesint/ soo zijn wyt u
lieden.
14 Wāt de liefde Christi bedwingt ons/ als
die wy dit q gevoelē: Ist dat eē voor allen
gestorven is/ so zijn sy alle ghestorven:
15 Eñ hy is voor allen ghestorven/ r op dat
sy die leven niet meer henselvē leven/ maer
den ghenen die voor hen ghestorven/ ende
weder opghestaen is.
16 f So dan/ wy en kennē voortaē niemāt
na den vleesche. Eñ ist dat wy oock Chri-
stum na den vleesche gekent hebben/ so en
kennen wy hem nu niet meer
17 So dan yemāt in Christo is / die is een
nieuwe creatuere. t Het oude is voorby ge-
gaen/siet het is al nieu gheworden.
18 Eñ alle dinc is wt Gode / u die ons met
hemselvē versoent heeft door Jesum Chri-
stum: ende heeft ons de bedieninghe der
versoeninghe ghegheven
19 x Want God was in Christo/ de Werelt
met hemselvē versoenēde / hen hare sonde
niet toerekenende: eñ heeft het woort der
versoeninghe y in ons z ghegheven.
20 Soo zijn wy dan a boodtschappers wt
Christi Name als oft God u lieden door
ons bade/ soo bidden wy wt Christi Na-
me/laet u met Gode versoenen:
21 b Want hem die gheen sonde ghekendt
en heeft / heeft hy c voor ons sonde ghe-
maeckt/om dat wy in hem souden recht-
veerdicheyt Godts worden.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent se tot een leven dat Chri-
sto weerdich is/ door zijn exempel verma-
nende/dat sy hen soo wel aen het lichaem
als aen de siele wachten van alle bevlec-
kinghe.

1 Ende wy oock als a medewerckers/
b bidden u lieden/ c hebt de ghenade
Gods niet te vergheefs ontfanghen.
2 Want hy seyt: d Ic aenghenaemen tijt
hebbe ick u verhoort/ ende ten dage der sa-
licheyt ben ick u te hulpe gecomen. Siet/
nu ist

h Rom. 8. 11.
1. Cor. 15. 53.
i Rom. 8. 16.
2 Cor. 1. 21.
Ephe. 1. 13.
ende 4. 30.
k 1. Cor. 13. 12
2 Cor. 3. 18.
l Of menv-
sentlick
m Mat. 25. 31
Rom. 14. 10.
n Psal. 62. 13
Jer. 17. 10.
ende 32. 19.
Mat. 16. 27
Rom. 2. 6.
ende 14. 12.
1. Cor. 3. 8.
Gal. 6. 5.
Apoc. 2. 23.
ende 22. 12.
o Gr. ghe-
penbaert/
p 2 Cor. 3. 1.
ende 10. 8.
q Grieck/
oordeelen.
r Rom. 14. 7
Galat. 2. 20
1. Thes. 5. 10
1. Petr. 4. 2.
f Mat. 12. 50.
Joan. 15. 14.
Galat. 5. 6.
ende 6. 15.
Colos. 3. 11.
t Esa. 43. 19.
Apoca. 21. 5.
u Colos. 1. 20
1. Joan. 2. 2.
ende 4. 19.
x Colos. 2. 14.
Ro. 3. 24. 25.
y Oft on-
der ons.
z Grieck/ ge-
set.
a 2 Cor. 3. 6
b Esai. 53. 9.
1. Petr. 2. 22
1. Joan. 3. 5.
c Esa. 53. 12.
Roma. 8. 4.
Gala. 3. 13.
a 1. Cor. 3. 9.
b Oft/ ver-
manen.
c Hebr. 12. 15
d Esa. 49. 8.

nu is de aenghename tijdt/ siet/ nu is den
dach der salicheyt.
e 2. Mac.6.18 Rom.14.13. 1.Cor.10.32. 3 e f Wy en geuen geenderhande ergher-
nisse in eenich dinck/ op dat de bedieninge
g niet ghelastert en worde:
f Ofte/ laet ons niet geuen eeniger hande/ etc. 4 Maer bewijsen onsseluen in allen/ h als
Dienaers Godts/ met i groote lijdsaem-
g Ofte/ berispt. heyt/ in verdruckinghen/ in noodt/ in be-
nautheden:
h 1.Cor.4.1 5 In slagē/ in geuanckenissen/ in k oproe-
i 2.Cor.11.23. ren/ in arbeyt/ met waken/ met vasten.
k Ofte/ ver-coopingen/ 6 Met reynicheyt/ met wetenschap/ met
lanckmoedicheyt/ met vriendelickheydt/
met den heyligen Gheest/ met ongeueynsder liefde:
7 Met den woorde der waerheyt/ met de
cracht Godts/ door wapenen der recht-
ueerdicheyt ter rechter eñ ter slincker hāt:
8 Door eere ende oneere: door lasteringe
ende prijs: als verleyders/ ende nochtans
warachtich:
9 Als onbekende/ ende nochtans bekent:
l Esa.20.19. l als die steruen/ ende siet/ wi leuen: als die
ghestraft worden/ ende niet ghedoodt:
10 Als droeuich zijnde/ nochtans altijdts
vrolic: als arme/ nochtans vele rijcke ma-
kende: als niet hebbende/ ende nochtans
alle dinck besittende.
11 Onse mont is geopent tot v lieden/ O
Corinthen/ onse herte is verbreydt.
12 Ghy liedē en wort niet benaut in ons/
m Of herte Grieckx/ bin-nenste ledē. maer ghy zijt nauwe in uwen m gemoede.
13 De selue vergeldinge begeere ick van v
lieden/ ick spreke als tot mijne kinderen/
verbreydt v ghy lieden oock.
n Deut.7.3 1.Cor.5.8. o Syr.13.19 20. 14 n Treet geen ander Joc aen/ met de on-
geloouige: o want wat mededeel heeft de
gerechticheyt met de ongerechticheyt? Eñ
wat gemeynschap heeft het licht met der
duysternisse?
15 Eñ wat eendrachticheyt heeft Christus
met Belial? Oft: Wat deel heeft de geloo-
uighe met den ongheloouighen?
16 Eñ wat schic is dē Tempel Godts met
p 1.Cor.3.16 ende 6.19. Hebr.3.6. 1.Petri.2.5. Afgodē? p Wāt ghy liedē zijt den Tempel
des leuendigen Gods: gelijck Godt geseyt
heeft: q Ic sal in hen woonen/ eñ wandelē
ende sal haer God wesen/ eñ sy sullen mijn
q Exo.29.45 volck wesen.
Leuit.26.11. 17 Daerom r gaet wt den midden van on-
Ezech.37.26 der hen/ ende scheyt v af/ seyt de Heere/ en-
r Esai.52.11. de en tast niet onreyns aen/ ende ick sal v
Apoca.18.4 lieden ontfanghen.
s Jere.31.1. 18 s Eñ ick sal v liedē tot eenen Vader we-
sen/ eñ ghy sult my tot sonen eñ dochteren
wesen/ seydt de Heere Almachtich.

Dat vij. Capittel.

1. Ontschuldigende zijn hardicheyt/ 8. be
wijst dat hy tot haerder salicheyt beuolen
hadde dē Hoereerder te straffen. 13. eñ ver-
haelt den troost ende gherusticheydt die
Titus van hen ghebracht heeft.

1 DEwijle dan wy dese beloften hebben/
lieue/ laet ons onsseluen reynigē van
alle besmettinghe des lichaems ende
des Geests: ende de heylichmakinge vol-
brenghen inde vreese Godts.
2 a Ontfangt ons/ wy en hebben nieman
a Grieckx/ vaet ons of/ begrijpt ons/ de onghelijck ghedaen/ wy en hebben nie-
mant b verdoruen/ wy en hebben niemant
door giericheyt bedroghen.
3 Dit en segghe ick niet tot uwer verdoe-
b Oft/ ghe-plondert. minge/ want ick hebbe te voren gheseydt/
dat ghy in onse herten zijt om mede te ster
uen ende mede te leuen.
c Math.5.11. 4 Ick hebbe groote vrijheydt int spreken
Act.5.42. tot v lieden/ ick hebbe grooten roem van
Philip.2.17 v lieden: Ick ben veruult met trooste/
Colos.1.24. c mijn blijschap is seer ouervloedich in al-
le onse verdruckinghe.
5 Want als wy in Macedoniam quamē/
en hadde onse vleesch gheen ruste/ d maer d Act.16.19 23.
waren allesins bedruckt/ wtwēdich strijt/
inwendich vreese. e 2.Cor.1.4
6 e Maer Godt die de vernederde ver-
troost/ die heeft ons vertroost door de toe-
coemst Titi.
7 Eñ niet alleene f door zijne toecoemste/ f Grieckx/ in.
maer oock door de vertroostinge daer hy me-
de van v liedē vertroost was/ als hy ons
vertelde uwe groote begeerte/ uwe weenē
uwe yuericheyt voor my: soo dat ick noch
meer ben verblijdt ghewecst.
8 Want hoewel ick v liedē door dē Sendt-
brief bedroeft hebbe/ dat en rout my niet/
hoewel het my gherout heeft: want ick sie
dat v die Sendtbrief (hoewel voor eenen
tijdt) bedroeft hebbe.
9 Nu ben ick verblijdt/ niet dat ghy lieden
bedroeft gheweest zijdt/ maer dat ghy
bedroeft gheweest zijt tot beteringe: want
ghy lieden zijt g Godlick bedroeft geweest g Grieckx/
soo dat ghy gheen schade van ons ghele- nae Godt.
den en hebt.
10 h Want de droefheyt die nae Godt is/ h 1.Pet.1.19
die wercht onberouwelicke beteringhe ter
salicheyt/ maer i de droefheyt der Werelt/ i Syr.30.24
wercht de doot.
11 Want siet/ dese selue uwe bedroefthe yt
die na Godt was/ wat neersticheyt sy in v
lieden gewracht heeft/ Ja wat k ontschul- k Ofte/ ver-
dinge/ Ja verontweerdinge/ Ja vreese/ Ja antwoor-
begeerte/ Ja yuericheyt/ Ja wrake? Alle- dinghe/
sins hebt ghy lieden v seluen bewesen/ dat
ghy reyn zijt in die daet.
12 Hoewel ick dan v lieden geschreuen heb-
be/ dat was niet om diens wille/ die onge
lijck ghedaen hadde/ noch om diens wille/
die ongheliijck gheleden hadde/ maer om
dat l † onse neersticheyt voor v lieden/ sou- l † Anders/
de by v openbaer worden m voor de oo- uwe neer-
ghen Godts. sticheydt
13 Hierom zijn wy ghetroost ghewordē voor ons.
door uwe vertroostinghe/ ende veel meer m Grieckx/
zijn wy ouervloedich verblijdt gheweest/ voor Gode.
door de blijschap Titi/ dat zijnen geest van
v allen verquict is.
14 Want ist dat ick by hem yet van v geroemt
hebbe/ so en ben ick niet beschaemt gewor
den: maer gelijc wy alle dinc v in der waer
heyt geseyt hebben/ also is oock onsen roem
by Titum/ waerheydt ghewordē.
15 Eñ zijn herte is ouervloedelicker tot v
genegē/ bewijle hy uwer aller ghehoorsaem-
heyt ouerdenckt/ hoe ghy hem met vreese
ende beuen hebt ontfanghen.
16 Ick ben blijde/ dat ick in alle dinghen
goet betrouwen van v lieden hebbe.

Dat viij. Capittel.

1. Hy verweckt se tot mildicheydt/ ende
om ghewillige aelmoessen te doen/ 6. prij-
sende haer goet behaghen 16. daer na re-
commandeert hy Titum/ ende de andere
die met hem ghesonden waren.

1 VOort ghewen wy v te kennen/ broe-
ders/ van de ghenade Godts ghegheuen in de Ghemeynten van Macedo-
nia:
2 Namelick/ dat in grooter beproeuinge
der versoeckinge hare blijschap ouervloe-
dich geweest is: eñ dat hare diepe armoede
ouervloedich geweest is tot eenen rijcdom
harer goetdadicheydt. a Act.11.29.
3 Want sy nae hare macht/ (dat betuyge Rom.15.26.
ick/) Ja bouen hare macht milde gheweest 1.Cor.16.2.
zijn. 2.Cor.9.1.
4 a Ons met veel vermaninge biddende/ b Grieckx/
dat wy de v weldaedt ende de ghemeyn- ghenade.
schap

schap der bedieninge / die den Heylighen
gheschiet / aennemen souden.
5 Eñ deden niet gelijck wy hoepten / maer
sy gauen henseluen eerst den Heere / ende
daer na ons door den wille Godts.
6 Om dat wy Titum vermanen souden /
dat hy / gelijck hy te voren begonnen had-
de / alsoo oock soude by v lieden oock dese
r Griecx / ge nade. c weldaedt volevnden.
7 So dan / ghelijck ghy in allen ouervloe-
dich zijt int gheloone / ende woordt / ende
kennisse / ende alle neerstichevt ende liefde
b Griecx / ge nade. tot ons / siet dat ghy oock in dese b wel-
daedt ouervloedich zijt.
e Griecx / na den ge bode: 8 Dit en segge ic u e als gebiedēde: maer
door der anderen neerstichevdt oock uwer
liefden goeden aert beproeuende.
9 Want ghy lieden weet de genade onses
Heeren Jesu Christi / dat hy die rijck was /
om uwēt wille arm geworden is / om dat
ghy door zijne armoede sout rijcke wordē /
10 Ende ick gheue hier in raet / want dit is
v oorbaerlijck / die ghy te voren dat hebt
begonnen / niet alleen te doene / maer oock
te willen van ouer een Jaer.
11 So volevndt nu oock het doen / op dat /
ghelijck de goetwillichevt bereyt was om
te willen / alsoo oock het volbrenghen sy /
* Griecx wt het hebben. * van het ghene dat ghy hebt.
f Mar. 12. 12. Luce 21. 3. 12 f Wāt ist dat de bereydde goetwillicheit
g 1 Pet. 4. 10 Prou. 3. 28. voor gaet / g so is men aengenaē na datmē
heeft / niet nae datmen niet en heeft.
13 Want het en gheschiet niet / om dat een
ander soude verlichtinge hebben / eñ ghy-
lieden verdruckinghe:
14 Maer op dat wt gelijcker bedeelinge /
in desen tegenwoordigen tijde / uwe ouer-
vloedt haren ghebrecke te hulpe come / op
dat oock hare ouervloedt uwen ghebrecke
te hulpe come: alsoo sal ghelijcke bedeelin
ghe worden.
h Exo. 16. 18. 15 Gelijck geschreuen is: h Die vele hadde
dien schoot niet ouer / eñ die luttel hadde /
die en hadde niet min.
16 Ende Gode sy lof / die dese neerstichevt
voor v lieden Tito in het herte ghegh-
uen heeft /
17 Dat hy de vermaninge aēgenomē heeft:
Ja hy seer neerstich zijnde / van selfs ghe-
willich tot v lieden ghecomen is.
18 Wy hebben ooc met hem gesonden den
Broeder die geprijsen is inden Euangelio
van alle de Ghemeynten:
19 (Eñ dat niet alleenlic / maer is oock van
de Ghemeynten vercoren / om met ons te
i Griecx / ge nade. reysen met deser i weldaedt / die van ons
bedient wort tot des Heeren prijs / eñ u-
we bereydde goetwillichevdt.)
20 Toesiende dat k † ons niemant l en be-
k † Anders v. rispe in dese ouervloedichevt die van ons
bedienat wordt.
l Of / lastere m Ro. 12. 17. 21 m Want wy besorgen het gene dat eer-
lijck is / niet alleene voor God / maer oock
voor den menschen.
22 Wy hebben oock met hen gesonden on-
sen Broeder / den welcken wy in vele din-
gen dicmael beuonden hebbē dat hy neer-
stich is: ende nu veel neerstigher door het
groot vertrouwen op v lieden.
23 Het sy dan Titus / hy is onse medegesel-
le / eñ medehulper aen v: het sy dese onse
Broeders / sy zijn n Apostelen der Ghe-
n Dat is ge sonden Bo den. meynten / ende de eere Christi.
24 Bewijst dan aē hen / eñ aen het aēschijn
der Gemeynten / de bewijsinge uwer lief-
den / ende onses roems van v lieden.

Dat ix. Capittel.

3. Hy gheeft reden / waerom hy hen Ti-
tum gesonden heeft / 5. ende vermaendt se
voor stercke redenē om aelmoessen te doē /
8. bewijsende de groote vrucht die daer
van coemt.

a Act. 11. 29. Rom. 15. 26. 1 Cor. 16. 2. 2 Cor. 8. 4.
1 Want a van de bedieninge die dē Hey-
ligen geschiet / soude ick te vergheefs
tot v lieden schrijuen.
2 Want ick weet uwe bereydde goetwil-
lichevt / om de welcke ick van v lieden roe-
me by de Macedonische / naemelick / dat
Achaia van ouer een Jaer bereydt is: en-
de dese yuerichevdt van v / heeftet vele
verweckt.
3 Maer ick hebbe de broeders gesonden /
om dat onsen roem van v liedē / niet ijdel
wordē en soude in desen deele / om dat ghy
soudt bereyt zijn / gelijc ick geseyt hebbe.
4 Op dat / soo de Macedonische met my
quamen / ende v onbereydt vonden / wy /
(wy en willen niet segghen ghy /) niet be-
schaemt en worden in dese stantvastic-
hevdt der beroeminghe.
5 Ick hebbe het dan voor nootsaeckelick
gheacht / de broeders te vermanen / dat sy
souden voor gaen tot v / ende uwen beloef-
den b seghen voorbereyden / op dat hy be- b Dat is / weldaet.
reyt sy / alsoo dat het sy als segeninge / en-
de niet als afbrenginghe.
6 Maer dit segghe ick: c Wie sparichlick c Pro. 11. 24. Galat. 6. 7.
saeyt / die sal oock sparichlick maeyen: en- d Griecx / in segeningen.
de wie d mildelick saeyt / die sal oock mil-
delick maeyen.
7 Een yegelick geue / gelijc hy in zijn herte e Deu. 15. 7. Roma. 12. 8.
voorneemt / e niet wt swaermoedichevdt / f Exo. 25. 2. ende 35. 5.
oft wt bedwange. f Want God heeft den Syr. 35. 8.
blijmoedighen gheuer lief.
8 Ende God can maken / dat alle genade
ouervloedich sy ouer v / op dat ghy in alle
dinghen alle tijt alle ghenoechsaemhevdt
hebbende / tot allen goeden wercke ouer-
vloedich wesen meucht:
9 (Gelijck geschreuen is: g Hy heeft wtge- g Psa. 112. 9. h Griecx / gerechticheydt.
stroyt / eñ den Armen gegeuen: zijn h goet-
dadichevt duert inder eewichevdt.
10 Eñ die den Saeyer het saet geeft / die ge-
ue v oock broot ter spijse / eñ vermenich-
fuldighe uwe zaet / ende vermeerdere de
vruchten uwer goetdadichevt:)
11 In allen rijck geworden tot alle goetda-
dichevdt / de welcke door ons maeckt / dat
Godt ghedanckt wordt.
12 Want de bedieninge deser offerhande /
volduet niet alleenlick het ghebreck der
Heyligen: maer maect oue ouervloedelick /
dat Godt voor velen ghedanckt worde.
13 (Die door de beproeuinge deses diēsts /
Gode prijsen ouer uwe eenmoudighe on-
derdanichevdt in het Euangelium Chri-
sti / ende ouer de milde mededeelinghe aen
hen / ende aen allen:)
14 Eñ dat sy voor v bidden / begeerende v /
om de ouervloedige genade Gods ouer v.
15 Gode sy danck voor zijne onwtsprekel-
licke gaue.

Dat x. Capittel.

1. Hy beweert zijn Apostelschap / 3. ende
vermaentse tot onderdanichevt / 4. bewijst
zijn macht / ende hoe hy die ghebruyckt.

1 Voort / ick Paulus bidde v lieden door
de sachtmoedichevdt ende goedertie-
renhevdt Christi / die ick tegheñwoor-
dich cleyn ben onder v / maer in het afwe-
sen stout op v.
2 Ick bidde / segge ic / op dat ic tegēwoor-
dich zijnde / niet stout en sy / met sulck een
vertrouwen als ick a dencke stout te we- a Of / ghe-
sen / op sommige die ons achten / gelijc oft acht worde.
wy na den vleesche wandelden.
3 Want hoewel wy indē vleesche wandelē /
so wan-

so en strijden wy niet na den vleesche:
4 b (Want de wapenē onses crijchs en zijn — b Eph.6.13.
niet vleeschelick: maer machtich door God
om de sterckten neder te worpen.)
5 Als wy de overlegginghen te niete ma-
ken/ende alle verheffinghe die verheven
wordt teghen de kennisse Godts: ende ley-
den alle ghedachten ghevanghen tot de
ghehoorsaemheyt Christi.
6 Ende hebben bereydde wrake tegen al-
le ongehoorsaemheydt/ als uwe ghehoor-
saemheyt sal vervult wesen.
7 c Ghy siet aē dat na dē aēschijne is/ so ye — c Oft/siet ghy aen.
mãt by hē selvē betrout dat hy Christi is/
die dēcke wederom vā selfs/ dat/ gelijc als
hy Christi is/ also wy oock Christi zijn.
8 Want oft ic oock wat meer roemde van — De macht Pauli is tot stichtinghe.
onse macht/ d die ōs de Heere gegevē heeft
ter stichtinge/ eñ nī tot uwer verderuinge/
soo en sal ick niet beschaemt worden.
9 Op dat ick niet en schijne u lieden als — d 2.Cor.13.10
door Brieven te verschricken.
10 Want de brievē (seit hi) zijn swaer eñ crach
tich: maer de tegēwoordicheyt des lichaēs
is cranck/ende de woorden verachtelick.
11 De sodanige bedēcke dit/ dat wi ooc te-
genwoordich sodanich zijn sullen met den
werckē hoedanich wy in het afwesen zijn
door brieven met den woorde.
12 e Want wy en derrē ons selvē niet inreke- — e 2.Cor.3.1. ende 5.12.
nē/noch mede rekenē met sommigē die hē
selvē prijsē: Maer dese en verstaē niet/dat
sy henselvē met henselvē meten/eñ hensel-
ven met henselven f ghelijcken. — f Oft/rekenen.
13 Maer wy en sullē niet roemē bovē ma-
tē: maer g na de mate des regels/wiēs ma — g Eph.4.7.
te ons God gedeylt heeft/ roemen wy/ dat
wy oock tot u lieden ghecomen zijn.
14 Want wy en reckē ōs nī wt bovē maten/
als of wi tot u nī gecomē en warē: want wi
zijn tot u toe gecomē indē evāgelio Christi
15 Niet roemende boven matē in eens an-
ders arbeyt/ maer hopende door het was-
sen uws geloofs/ door u gemeerdert te wor
den na onsen reghel overvloedelick:
16 Om inde plaetsen die op gene zijde van — h Of/mate.
u zijn/ te evangelizeren/ niet in eēs anders — i Iere.9.23.
h regel/ dat is/ om te roemen van het gene — 1.Cor.1.30.
dat bereydt is van anderen: — Esai.65.15.
17 i Maer wie roēt/ die roeme indē Heere. — k Pro.27.2.
18 k Want niet die henselvē prijst/ maer den — l Oft/ beproeft.
welcken de Heere prijst/ die is l bequaem.

Dat xj. Capittel.

1. Hy prijst zijnē dienst eñ weerdicheyt/ door
eē heylige beroeminge/ 22. eñ zijnē arbeit/
moeyte/ eñ werckē verhalende/ bewijst dat
hy de andere Apostelen te boven gaet.

1 OCh of ghi my een weynich verdroechte
in mijne onwijsheyt: maer a ghy ver- — a Oft/ verdraecht my.
draecht my doch:
2 Want ick ben yverich over u lieden met
Godlicker yverichey: want ic hebbe u ee- — b Levi.21.13.
nen mãne toegevoecht/ om een u oprechte
maecht tot Christum te brenghen.
3 Maer ic vreese dat nī eenichsins/ c gelijc — c Genes.3.4
de Slāge Evā door haer listicheyt bedroocht/ — Ioan.8.44
also ooc uwe verstāt bedorvē worde afwije — Sap.2.24.
kēde vā de eenvoudicheit die in Christo is.
4 d Want ist dat yemāt comende eenē ande — d Gala.1.8.
rē Jesum prediet/ dē welckē wi niet gepre
dict en hebbē: of ist dat ghy eenen anderen
Geest ontfãgt/ dē welckē ghy niet en hebt
ontfangen: oft een ander Evangelium dat
ghy niet aēgenomē en hebt/ so verdroecht
ghy hem behoorlick.
5 Want ick achte dat ick in geen dinc min-
der gheweest en hebbe van de alleroppe- — e Oft/onge-
ste apostelen. — leert.
6 Eñ ist dat ic ooc e slecht ben in woordē/
so en ben ic nochtās niet slecht inde ken-
nisse: maer wy zijn gantschelick onder u lie
den in allen openbaer gheweest.
7 Hebbe ic gesondicht/ dat ic my selvē ver-
nedert hebbe/om dat ghy sout verhoocht
worden/ende dat ick u het Evangelium
Godts f voor niet ghepredickt hebbe. — f 1.Cor.9.18
8 Ick hebbe andere Gemeynten berooft/
loon van hen nemende om u te prediken.
9 Ende als ick by u was/ ende ghebreck
hadde/ g h was ic niemande lastich/ want — g Act.20.33
dat my gebrac/ dat vervuldē my de Broe- — 1.Thes.2.9.
ders/ die vā Macedonia quamē/ eñ ic heb — 2.Thes.3.8.
be my in allen/ u onbeswaerlic gehouden/ — 2.Cor.12.13.
ende sal my oock alsoo voortaen houden. — h ofte/wert
10 De waerheyt Christi is in my/ dat de- — ick niet luy
sen roem niet en sal van my geweert wor- — met ye-
den in de palen Achaie. — mants scha
11 Waeromme? om dat ick u lieden niet — den.
lief en hebbe? Godt weet het. — i Phil.4.15.
12 Maer dat ic doe/ dat sal ic ooc doē/ om
de oorsake te benemen dē genē die oorsake
k soecken/ om in het gene daer sy van roe- — k Griecx/
men/ bevonden te worden ghelijck wy. — willen.
13 Want sulcke valsche Apostelen zijn be-
drieghelicke arbeyders/ hen veranderende
in Apostelen Christi.
14 Ende het en is gheen wonder: want de
Satan selve wordt in eenen Enghel des
lichts veranderde.
15 So en is dan l gheen wonder/ dat oock — l Gr. niet
zijne Dienaers verādert wordē/ als Die- — groots.
naers der gerechticheyt/ der welcker eyn-
de sal wesen nae hare wercken.
16 Wederom segge ick/ niemant en achte
my onwijs te zijn/ oft anders so neemt my
oock aen als eenen onwijsen/ op dat ick
oock een weynich roeme.
17 Dat ick segge/ en segge ick niet na den
Heere: maer als in onwijsheyt in dese stou-
te beroeminghe.
18 m Dewijle vele roemen na dē vleesche/ — m Iab.29.2
soo sal ick oock roemen.
19 Want ghy verdraecht geerne de onwij-
se/ dewijle ghy lieden wijs zijt.
20 Want ghy verdraecht/ ist dat u yemant
dienstbaer maeckt/ ist dat u yemandt af
teert/ ist dat yemandt van u neemt/ ist
dat hem yemandt verheft/ ist dat u ye-
mandt in het aensichte slaet.
21 Ick spreke na der oneeren: als oft wy
cranck gheweest hadden: n Maer waer — n Act.22.3.
in yemant wil stout zijn/ (ick spreke in on-
wijsheyt/) daer in wil ick oock stout zijn.
22 Zijn sy Hebreen? o Ick oock: Zijn sy — o Phil.3.4.
Israeliten? Ick oock: Zijn sy Abrahams
zaet? Ick oock:
23 Zijn sy Dienaers Christi? (ick spreke
onwijsselijck/) p ick ben meer: q in arbeyt — p 1.Corint.
overvloedelijcker: in slaghen wtnement- — 15.10.
licker: in gevanckenissen overvloedelicker: — 2.Cor.12.11.
inde doodt menichmael. — q Act.9.16.
24 Vande Joden hebbe ic vijf mael r veer- — ende 21.11.
tich slaghen eenen min ontfanghen. — 2.Cor.6.4.
25 s Driemael ben ick met roeden ghegees- — r Deut.25.3
selt gheweest/ t eens ghesteenicht/ u drie- — s Act.16.22.
mael hebbe ick schipbreucke geledē/ nacht — t Act.14.18.
ende dach hebbe ick inde diepte geweest. — u Act.27.2.
26 Int reysen hebbe ick menichmael ghe- — 41.
weest/ in perijckelen van waterstroomen/
in perijckelen van Moorders/ in perijc-
kelen van mijn gheslachte/ in perijckelen
vande Heydenen: in perijckelen in der
Stadt/ in perijckelen inder Woestijne/ in
perijckelen inder Zee/ in perijckelen on-
der de valsche broeders.
27 In arbeydt eñ vermoeytheydt/ in waken
menichmael/ in honger eñ dorst/ in vasten
menichmael/ in coude ende naecktheyt.

28 Beneuen het ghene dat van buyten
aencoemt / dringt my dat my daghelijcks
x Act.20.18 ouervalt: namelick / x de sorghe aller
y 1.Cor.8.13 Ghemeynten.
29 y Wie wordt ghecranckt / dat ick niet
ghecranckt en worde? wie wordt gheer-
gert, dat ick niet en brande?
30 Ist datmen roemen moet / soo sal ick
roemen in myne cranckheyt.
z Roma.1.9. ende 9.1. 31 z De Godt ende Vader onses Heeren
2.Cor.1.23. Jesu Christi / de welcke te prijsen is in-
der eewicheyt / weet dat ick niet en lieghe.
Galat.1.20. Philip.1.8. 32 a De Stadthouder in Damasco des
1.Thes.2.5. Coninckx Aretas bewaerde de Stadt Da-
a Actu.9.24 mascum / ende wilde my vanghen:
33 Ende ick wert door een venster in eenen
korf door den muer nedergelaten / ende
ontvloot zynen handen.

Dat xij. Capittel.

1. Hy verhaelt zyne gesichten / 11. seyt de oorsake van sulcke beroemminghe / 14. betuyghende zyne beweginghe tot hen / ende beloeft zyn coemste.

1 HEt roemen en is my voorwaer niet
profijtelick: want ick sal comen tot
de ghesichten ende openbaringhen
des Heeren.
a Act.9.3.17 2 a Ick weet eenen man in Christo ouer
1.Cor.15.8. veerthien Jaren / (of inden lichame / dat
en weet ick niet: of buyten den lichame /
dat en weet ick niet: Godt weet het /) dese
wert tot den derden Hemel opghenomen.
3 Ende ick weet soodanighen mensche /
(of inden lichame / dat en weet ick niet: of
buyten den lichame / dat en weet ick niet:
Godt weet het)
4 Dat hy opghenomen is gheweest in
het Paradys / ende ghehoort heeft onwt-
sprekelicke woorden / die een mensche niet
spreken en mach.
5 Van sulcken mensche sal ick roemen /
van my seluen en sal ick niet roemen / ten
sy in myne cranckheden.
6 Want ist dat ick roemen wil / soo en sal
ick niet onwijs zyn / want ick sal de waer-
heyt segghen: maer ick houde af / op dat
niemant van my hoogher en dencke / dan
hy aen my siet / of wt my hoort.
7 Ende op dat ick door de wtnemende
openbaringen my niet en soude verheffen
b Of, staeck bouen maten: so is my gegeuẽ een b splin-
of prickel. ter in het vleesch / de Enghel Satan / c dat
c Job.2.6. hy my met vuystenslaen soude / om dat ick
my niet en soude hooger verheffen.
8 Hierom hebbe ic den Heere driemael ghe-
beden / op dat hy soude van my wijcken.
9 Ende hy seyde my: Myn ghenade is v
ghenoechsaem / want myn macht wordt
in cranckheydt volbracht. Soo wil ick
dan alderliefst in myne cranckheden roe-
men / op dat de macht Christi in my woone.
10 Daeromme hebbe ick een behaghen in
cranckheden / in versmaetheden / in noo-
den / in veruolginghen / in benautheden
om Christi wille: want als ick cranck ben
dan ben ick sterck.
11 Ick ben onwijs geworden met roemen /
ghy hebt my daer toe bedwonghen: want
ick behoorde van uliedẽ geprezen te wor-
d 1.Corint. 15.10. den: d want ick en hebbe in gheen dinck
minder geweest dan de alder meeste Apo-
e 1.Cor.9.2. stelen / hoewel ick niet en ben.
f 1.Cor.9.12 12 e De teeckenen eens Apostels zyn onder
2.Cor.11.9. uliedẽ ghedaen / in alle lijdtsaemheydt / in
g Of, niet teeckenen / ẽ wonderheden / ẽ crachten.
lup gewor- 13 Want wat ist daer ghy minder in ghe-
den bẽ met weest zijt / dan de ander Gemeynten: f an-
uwer scha- ders dan dat ick g uliedẽ niet beswaert
de. en hebbe: Vergheeft my dit onghelijck.

14 Siet / ick ben ten derdemael bereydt tot
uliedẽ te comẽ / ẽ en sal v niet beswaren:
h want ick en soecke niet dat uwe is / maer h Act.20.33
v. Want de kinderen en moeten niet den
Ouderen schatten vergaderen / maer de
Ouders den kinderen.
15 Ick wil seer gheerne geuen / ẽ gegeuen
wordẽ voor uwe zielen: hoewel ick uliedẽ
seer lief hebbe / ẽ ghy my min lief hebt.
16 Maer het sy also / ick selue en hebbe v
niet beswaert: maer dewyle ick listich was
hebbe ick uliedẽ bedriegelick genomen.
17 Hebbe ick uliedẽ gierichlick yet afghe-
nomen / door yemandt diẽ ick tot v ghe-
sonden hebbe?
18 Ick hebbe Titum gebeden / ende eenen
Broeder mede ghesonden: heeft v Titus
yet gierichlick afgenomen? En hebben wy
niet in eenen gheest ghewandelt? ende in
de selue voetstappen?
19 Denckt ghy / dat wy ons wederom ont-
schuldigen? wy spreken voor God in Chri-
sto: ẽ dit alles / Lieue tot uwer stichtinghe.
20 Want ick vreese / dat ick / als ick comen
sal / eenichsins v niet en sal vinden / soda-
nich als ick wil / ende dat ick van uliedẽ
sodanich sal beuonden worden / als ghy
niet en wilt: i dat daer niet eenichsins i Galat.5.19
en sy twist / nijdt / toorne / kijuinghen / ach-
terclappinghen / oorblasinghen / opghe-
blasentheden / oproeringhen.
21 Dat my myn Godt niet wederom en
vernedere by uliedẽ / als ick come: ende
sal moeten rouwe hebben ouer vele die te
voren ghesondicht hebben / ende gheen
berou ghehadt en hebben / vande onrey-
nicheydt / ende hoererie / ende k onghema- k Of, deer-
nierthept die sy ghedaen hebben. telheyt die sy bedreuen etc.

Dat xiij. Capittel.

2. Paulus verconrdigẽde dẽ Corinthen een strenge wrake / 3. vermaent se alle int gemeyne te kennẽ hoedanich zyn Apostelschap sy / tot haer groot profijt / 6. niet te verachten den ghenen dien sy beuonden hadden eenẽ getrouwen Ambassaet Gods te zyn.

1 ICk sal nu ten derdemael tot uliedẽ co- a Nu.35.30.
men: a In twee ofte drie getuygen mont Deut.17.6.
sal alle v sake beuesticht worden. ende 19.15.
2 Ick hebbe v voorseydt / ende voorseg- Mat.18.16.
ghe anderwerf / ghelijck of ick tegenwoor- Joan.8.17.
dich ware / ende schryue nu in het afwe- Hebr.10.28.
sen / den ghenen die te voren ghesondicht b Gr. woort
hebben / ende den anderen alle: ist dat ick
noch eens come / soo en sal ick niet sparen.
3 Dewyle ghy beproeuinghe soeckt van
Christo / die in my spreeckt / de welcke on-
der v niet cranck en is / maer is machtich
onder v.
4 Want hoewel hy c wt swackheydt heeft c Dat is / na zyne ver-
ghecruyciget geweest soleeft hy nochtans nederinge
wt de macht Godts: want wy zyn oock
swack in hem / maer sullen met hem leuen
door de cracht Gods aen v lieden.
5 d Ondersoeckt v seluen / of ghy in het ge- d 1.Cor.11.28.
loue zijt: beproeft v seluen. Bekent ghy
v seluen niet / dat Jesus Christus in v is?
so ghy niet eenichsins verworpelicke en zyt.
6 Maer ick hope ghy sult bekennen / dat
wy niet verworpelick en zyn.
7 Ick wensche van Godt / dat ghy gheen
quaet en doet: niet om dat wy soudẽ e aen- e Of, proeffe-
genaẽ wesen: maer om dat ghy soudt goet lick.
doen / ende wy als verworpelick wesen.
8 Want wy en vermoghen niet teghen de
waerheyt: maer voor de waerheydt.
9 Want wy verblijden ons wanneer wy
cranck zyn / ẽ ghy sterck zijt: ẽ wenschen
oock dit / namelick / uwe volcomenheyt.

10 Hierom schrijve ick dit in mijn afwesen/
op dat ick tegēwoordich niet strengicheyt
k 2.Cor.10.8 en ghebruycke / nae de macht f die my de
Heere ghegheuen heeft/ ter stichtinghe/ eñ
niet tot verderuinghe.
g Of/ vaert wel / 11 Ten laetsten/ broeders/ g weest blijde/
wordt volmaect/ weest ghetroost/ h weest
h Rom.12.16 ende 15.5. eens gesint/ i leeft in vrede : ende de God
1.Cor.1.9. der liefden eñ des vreden sal met v wesen.
Philip 2.2. 12 k Groet malcanderen met eenen heyli-
1.Petr.3.8. gen cusse. Alle Heylighen groeten v.
i Ro. 12. 18. 13 De ghenade des Heerē Jesu Christi / eñ
Hebr.12. 14. de liefde Godts/ eñ de ghemeynschap des
k Ro.16.15. heylighen Gheests/ sy met v allen. Amen
1.Cor.16.20. Eynde des tweedden Sendtbriefs tot
1.The.5.26. de Corinthen / gheschreuen te Philippis
1.Pet.5.14. in Macedonia / ghesonden door Titum
ende Lucam.

De Sendbrief Pauli
tot den Galaten.

Argument.

DE Sendbrief welcken hy tot de Gala-
ten gheschreuen heeft / is als een cort
begrijp des Sendtbriefs tot de Ro-
meynē. Want hy handelt daer vande recht
veerdichmakinghe door het ghelooue in
Christum/ teghen de rechtueerdichmakin-
ghe der Wet ende wercken. Hy onderwijst
oock de ghene die door het ghelooue ghe-
rechtueerdicht zijn / hoe sy behooren te le-
uen. Indē beginne des Sendbriefs spreect
hy vele van zijn beroepinghe/ om zijn Apo-
stolische autoriteyt te beschermen/ de welc-
ke de vyanden der ghenade sochten te nie-
te te brenghen.

Dat Eerste Capittel.

6. Paulus strafft de ongheſtadicheydt
ende lichueerdicheydt der Galaten/ 7. de
welcke verleydt waren door de valsche
Apostelen / de welcke predickeen / dat de
onderhoudinghen der Ceremonien des
Wets/noodich waren ter salicheydt.

Paulus vā Gode ghesonden om te predickē. 1 PAulus een Apostel/niet van menschen/
noch door menschen : a maer door Je-
sum Christum/ eñ Godt den Vader/ die
hem wt den dooden verweckt heeft:
a Tit.1.3. 2 Eñ alle de Broeders die met my zijn/
b Rom.1 7. den ghemeynten in Galatia:
1.Cor.1.2. 3 b Ghenade sy v lieden/ ende vrede van
Ephe.1.1. Gode den Vader/ ende onsen Heere Jesu
1.Petr.1.2. Christo/ 1
c mat.20.28. 4 c Die hemseluen ghegheuen heeft voor
Gala.2. 20. onse sonden / om ons te verlossen wt dese
Ephes.5.2. teghenwoordighe boose Wereldt/nae den
Titi 2.14. wille onses Gods ende Vaders/
Hebr. 9.14. 5 Den welcken sy prijs van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.
6 My verwondert/ dat ghy soo haestelick
d Of/ Christum die v in genaden gheroepen heeft verlatende. v verlatende hem/ die v inde genade Chri-
sti gheroepen heeft / ouergebracht wordt
tot een ander Euangelium.
7 Waer doch anders gheen en is: ten sy
datter sommighe zijn e die v beroeren/ eñ
willen het Euangelium Christi verkeeren.
e Act.15.1. 8 f Maer al waert oock / dat wy/ oft een
f 2.Cor.11 4 Enghel wt den Hemel / v anders predick-
g Of/ bouen dat. ten / g dan dat wy v ghepredickt hebben/
die sy veruloeckt.
9 Ghelijck wy te voren ghesept hebben/
also segghe ick oock nu wederom : Ist dat
v yemandt predickt / anders dan ghy lie-
h Gr. rade den ontfanghen hebt / die sy veruloeckt.
i 1 Thes.2.4 10 Want h predicke ick nu menschen/ ofte
k Joa.15.19. Gode ? i Ofte soecke ick menschen te be-
Jacob.4.4. hagen ? k Wat hadde ic mēschē behaecht/
so en ware ick doch geen Dienaer Christi.
11 l Ick late v weten/ Broeders/ dat het l 1.Cor. 15.1.
Euangelium dat door my ghepredickt is/
niet na den mensche en is.
12 m Want ick en hebbe het niet van den m Ephe.3.3
mensche ontfanghen noch gheleert : maer n Actu. 8.3.
door de openbaringhe Jesu Christi. ende 9.1.
13 n Want ghy hebt mijn wandelinge ghe- ende 22.4.
hoordt / die voortijden in het Jodendom ende 26.9.
was/ dat ick de Ghemeynte Godes bouen Philip.3.6.
maten seer veruolchde ende verwoestede. 1.Tim.1.13.
14 Ende ick ghinck voort in het Joedt- o Of/ van
schap bouen vele o mijns gelijcke in mijn mijner oude/
gheslachte: dewijle ick seer yverich was
inde leeringhen p der Vaderen. p Of/ mijns vaders.
15 q Maer als het Gode (die my vā mijns
moeders r lichaē aen heeft afgescheyden: q Act. 9.15.
eñ geroepen door zijne genade/) behaecht ende 13.2.
heeft zijnen Sone s in my te openbaren. r gr. buycke
16 t Om dat ick hem soude onder de Hey- s Of. door
denen verconndigen: hebbe ick niet terstont t Act.9.15.
my beraden u met vleesch ende bloedt: ende 13.2.
17 Noch en quam niet wederom na Jeru- ende 22.21.
salem/ tot de ghene die voor my Apostelen Galat.2.8.
waren / maer ick ginck na Arabien / ende Ephe 3.8.
quam wederom na Damascum: u mat.16.17
18 Daer na/ na drie Jaren quam ick te Je-
rusalem/ om Petrum te besien/ ende bleef
by hem vijfthien daghen.
19 Ende en hebbe niemandt anders vande
Apostelen ghesien/ dan Jacobum / den
Broeder des Heeren.
20 Dat ick v schrijue/ siet/ x voor Godt ick x Rom. 1.9.
en lieghe niet. ende 9.1.
21 Daer na ginck ick inde Landtschappen 2. Cor.1. 23.
Syrie ende Cilicie: ende 11.31.
22 Ende ick was den Ghemeynten Chri- 1.Thes. 2.5.
sti in Judea onbekent nae den aensichte: 1.Tim.5.21.
23 Maer sy hadden alleenlick ghehoort/ 2.Tim.4.1.
Dat hy / die voortijden ons veruolchde/
nu het ghelooue predickt / dat hy voortij-
den verwoest heeft.
24 Ende sy loefden Godt in my.

Dat ij. Capittel.

1. Paulus versterckende dat zijn Apo-
stelschap van Gode is / bewijst dat hy in
gheen dinck minder en is / dan de andere
Apostelen/ 11. ende dat hy selue Petrum
den Apostel der Joden ghestraft heeft/
16. dat de rechtueerdichmakinghe is al-
leenlick door de ghenade ende het geloo-
ue in Christum/ ende niet door de werckē
der Wet.

1 DAer a na ben ick na veerthien Jaren a Act. 15.2.
wederom te Jerusalem ghecomen/
met Barnaba / ende Titum oock me
de ghenomen hebbende.
2 b Ende ick tooch op wt eener openba- b Act.19.21.
ringhe / ende handelde met hen van den
Euangelio / dat ick onder de Heydenen
predicke: maer bysonder met hen die ghe-
acht warē/ om by ic eenichsins niet te ver-
gee fs en soude loopē/ of geloopen hebben. c Actu.16.3.
3 c Maer Titus die met my was / hoewel 1.Cor 9.21.
hy een Griecke was / en werdt nochtans d Act. 15.24
niet bedwonghen/ hem te laten besnijden: e Deu.10.17
4 d Namelijck / om sommigher valscher 2.Par.19.7.
broederen wille/ die bedijden inghecomen Job 34. 19.
waren/ om onse vryheydt die wy in Chri- Sapien.6.8
sto Jesu hadden / te bespieden / om dat sy 1.Petr.1. 17.
ons souden tot dienstbaerheyt brenghen. Syrac. 35.16
5 Den welcken wy niet een vre tijdts en Act.10.34.
weken in onderdanicheydt / om dat de Rom. 2.11.
waerheydt des Euangeliums by v soude Ephe.6. 9.
blijuen staende. Coloss.3.25.
6 Ende vāde gene die gheacht zijn wat te f Gr. neemt
zijn/ en hebbe ick niet gheleert: hoedanich de persoon
sy voortijden gheweest zijn / daer en leyt des men-
my niet aen. e Godt en f acht het aensien schen niet.

der menschen niet: want sy die gheacht
waren/ en hebben my niet toegheleert.
7 Ja daer teghen/ als sy saghen dat my
het Euangelium g tot de Heydenen beuo-
len was/ ghelijck Petro tot de Joden.

g Gr. der Voorhuydt betroudt was/ gelijc Petro de Besnijdinghe.

8 (Want die in Petro crachtich was tot
het Apostelschap der Besnijdinge/ h was
oock in my crachtich tot de Heydenen.)
9 Ende als Jacobus/ ende Cephas/ ende
Joannes/ die gheacht waren Colomnen
te zijn/ de ghenade Gods die my ghegeuen
is/ bekenden/ gauen sy my ende Barnabe
de rechter handt/ tot een teecken der ghe-
meynschap/ dat wy onder de Heydenen/
ende sy onder de Besnijdinghe het Euan-
gelium predicken souden.

h Act.9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. Ephe.3.8.

10 Alleenlick/ dat wy der Armen souden
ghedachtich wesen: i waer in ick neerstich
ben gheweest om dat selue te doen.

i Act.11.30. ende 24.17. Rom.15.25. 1.Cor.16.1. 2.Cor.8.1. ende 9.1.

11 Ende als Petrus te Antiochien quam/
doe wederstondt ick hem in het aensichte/
om dat hy te k beschuldighen was.
12 Want eer sommighe van Jacobo qua-
men/ att hy met de Heydenen: maer als sy
ghecomen waren/ doe ontrack hy hem/
ende scheydde hemseluen af/ vreesende de
ghene die wt der Besnijdinghe waren.

k Ofte/ dat daer clachte ouer hem comē was.

13 En andere die ooc Joden waren/ veynsi-
den met hem so dat oock Barnabas mede
verleydt werdt l tot haer beueynsinghe.

l Of/ door

14 Maer als ick sach/ dat sy * de voeten
niet recht en droegen nae de waerheyt des
Euangelij/ seyde ick tot Petrum in alder
tegenwoordicheyt: m Ist dat ghy een Jo-
de zijnde/ na Heydenscher wyse leuet/ ende niet
na Joetscer wyse/ waerom bedwingt ghy de
Heydenen hen te houden na der Joden wyse?

* Of/ niet recht en wandelden/ etc.
m Act.10.28

15 n Wy die van natueren Joden/ en niet
wt de Heydenen sondaers en zijn.

n of hoewel wy van natueren Joden/ en niet sondaers wt dē Heydenen zijn.

16 o Wetende dat de mensche niet gerecht-
ueerdicht en wort wt de wercken der wet/
maer door het ghelooue Jesu Christi/ heb-
ben wy (segghe ick) oock in Christum Je-
sum ghelooft/ om dat wy souden gherecht-
ueerdicht worden wt den geloone Christi/
en niet wt de wercken der Wet: p daerom-
me dat wt de wercken der Wet/ gheen
vleesch en sal gerechtueerdicht worden.

o Rom.3.28 Actu.13.38. Rom.8.3. Hebr.7.19.
p Rom.3.20 Galat.3.11.

17 Ist dat wy oie soecken in Christo ghe-
rechtueerdicht te worden/ oock sondaers
beuonden worden/ is dan Christus der
sonden Dienaer? Dat sy verre.
18 Want ist dat ick wederom timmere/ dat
ick afghebroken hebbe/ soo make ick my
seluen eenen ouertreder.
19 q Want door de Wet ben ic der Wet af-
gestoruen/ r om dat ick Gode leuen soude:
Ende ick ben met Christo ghecruycicht.
20 Ende ick leue/ niet ick nu/ maer Chri-
stus leeft in my: En dat leuen dat ick nu
desen vleesche leue/ dat leue ick inden ghe-
loove des Soons Gods/ s die my lief ghe-
hadt heeft/ ende hemseluen voor my ouer-
ghegheuen heeft.
21 Ick en make de ghenade Godts niet te
niete: t Want ist dat de rechtueerdicheydt
door de Wet coemt/ soo is dan Christus
te vergheefs ghestoruen.

q Rom.7.6.
r Rom.14.7 2.Cor.5.15. 1.Thes.5.10. Hebr.9.14. 1.Pet.4.2.
s Gala.1.4. Ephes.5.2. Titi.2.14. Heb.9.14.
t Hebr.7.11.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschelt se scherpelick/ 2. daer na
bewijst hy met vele redenen/ dat de recht-
ueerdichmakinge coemt door het geloove/
8. als by het exempel Abrahe/ 10. en door
het officie ende eynde/ beyde des Wets
ende des gheloofs.

1 O Ghy wtsinnighe Galaten/ a wie
heeft v betouuert/ dat ghy de waer-
heydt niet en soudt ghehoorsaem zijn.
dien Jesus Christus voor de ooghen heeft
voorgheschildert gheweest/ ende v onder
v ghecruyst?

a Gala.5.7.
b Of/ in v

2 Dit wil ick alleenlic van v leeren: Hebt
ghy den Gheest ontfanghen wt de wer-
ken des Wets/ of wt den c ghelooue dat
ghy ghehoort hebt?

c Gr. ghehoor des geloofs.

3 Zijt ghy so wtsinnich/ dat ghy die met
den Gheest begonnen hebt/ nu met den
vleesche volyndt wordt?
4 Hebt ghy soo vele te vergheefs ghele-
den? so het anders te vergheefs is.
5 Die v dan den Gheest geeft/ ende crach-
tighe daden onder v werckt/ doet hy dat
wt de wercken der Wet/ of wt den d ghe-
loove dat ghy ghehoort hebt?

d Gr. ghehoor des geloofs?

6 e Ghelijck Abraham Gode ghelooft
heeft/ ende het is hem tot rechtueerdich-
heydt gherekent.

e Gen.15.6. Rom.4.3. Jacob.2.23

7 So bekent ghy dan/ dat de ghene die wt
den geloove zijn/ Abrahams kinderen zijn.
8 Ende de Schrift voorsiende/ dat Godt
de Heydenen rechtueerdicht wt den ghe-
loove heeft te voren Abrahe vercondicht/
seggende: f In v sullen alle de Heydenen
ghebenedijt worden.
9 Soo dan/ die wt den ghelooue zijn/ die
worden met den ghelooughen Abraham
ghesegent.

f Gen.12.3. ende 16.10. ende 22.18. ende 26.4. ende 49.10. Syr.44.20. Act.3.25.

10 Want alle die wt de wercken der Wet
zijn/ die zijn onder den vloeck: want daer
is ghescreuen: g Vervloeckt is een ye-
ghelick/ die niet en blijft in alle het ghene/
dat inden Boeck deses Wedts gheschre-
uen is/ om dat te doen.

g Deu.27.26

11 h Ende dat niemandt inde Wet ghe-
rechtueerdicht en wordt voor Godt/ dat
is openbaer. i Want de Rechtueerdighe
sal wt den ghelooue leuen.
12 Maer de Wet en is wt den ghelooue
niet: k Maer de mensche die dit doet/ sal
daer in leuen.

h Rom.3.20 Galat.2.17.
i Abac.2.4. Roma.1.17. Hebr.10.38. Joan.3.36.
k Leui.18.5. Ezech.20.11. Rom.10.5.

13 l Christus heeft ons verlost vande ver-
uloeckinghe der Wet/ ende is voor ons
de veruloeckinghe geworden: (want daer
is ghescreuen: m Veruloeckt is een ye-
ghelick die aen het hout hangt.)

l Rom.8.3. 2.Cor.5.21.
m Deu.21.23

14 Om dat de belofte Abrahe soude onder
de Heydenen comen in Christo Jesu: ende
om dat wy de n belofte des Gheests ont-
fanghen souden door het ghelooue.

n Ofte/ den toegeseyden Gheest ontfangen/ etc.

15 Broeders/ ick spreke nae menschelicker
wyse/ o Men en veracht selfs eens men-
schen p Verbondt niet/ als het beuesticht
is: noch men en doet daer niet toe.

o Heb.9.17.
p Of/ Testament

16 q Maer de beloften zijn tot Abraham
ghesept/ en zijnen zade. Hy en seyt niet: En
den zaden/ als in velen/ maer als in eenen:
Ende uwen Zade/ welcke Christus is.

q Gala.5.8.

17 En dit segghe ick: Het Verbondt dat te
voren vā Gode op Christum beuesticht is/
wordt door de Wet (r die na vier hondert
en dertich Jaren quam) niet crachteloos
ghemaect/ om de belofte te niete te doen.

r Gen.15.13. Exo.12.40. Actu.7.6.

18 s Want ist dat de erffenisse wt de Wet
coemt/ soo en coemt sy nu niet wt de belof-
te. Maer God heeft si Abrahe door de be-
lofte gheschoncken.

s Rom.4.14

19 Waer toe is dan de Wet? Sy is om der
ouertredinghen wille daer toe gheset/ tot
dat het zaet quame dien het beloeft was/
ende sy is u door de Engelen geordineert/
door de handt x des Middelaers?
20 Ende een Middelaer en is niet Mid-
delaer van eenen/ maer God is een
21 Is dan de Wet teghen de beloften
Godts? Dat sy verre. Want waer daer
een Wet ghegheuen die conde leuendich
maken/ soo ware waerachtelyck de recht-
ueerdicheydt door de Wet.

t Joā.15.22. Rom.4.15. ende 5.20. ende 7.8.
u Act.7.38.
x Deut.5.5. 1.Tim.2.5. Hebr.9.15.

Maer

22 p Maer de Schrift heeft het al onder de Sonde besloten / om dat de belofte wt den gheloove Jesu Christi/soude den gheloovighen ghegheuen worden. (p Rom.3.9.)

23 Maer eer het gheloove quam werden wy onder de Wet bewaert / besloten tot het gheloove dat soude geopenbaert worden.

24 z Soo dan/ de Wet is onse a Leyder tot Christum geweest/ om dat wy wt den gheloove souden gherechtueerdicht worden. (z Mat.5.15 Act.13.38. Rom.10.4. a Of/ School meester/ Gr.kinder-leyder)

25 Maer na dat het gheloove ghecomen is/ en zijn wy niet meer onder den Leyder.

26 b Want ghy zijt alle Godts kinderen/ door den gheloove in Christo Jesu. (b Esa.56.4 Joan.1.12. Roma.8.15. Galat.4.6.)

27 c Want so vele van v in Christum ghedoopt zijn/ die hebbē Christum aengedaē. (c Rom.6.3.)

28 Daer en is noch Jode/ noch Griech: daer en is noch Dienstbaer noch Vrye: daer en is niet Man ende Wijf: d Want ghy zijt alle een in Christo Jesu. (d Joā.17.21)

29 e Ende ist dat ghy Christi zijt / soo zijt ghy dan Abrams zaet: ende na der belofte Erfghenamen. (e Gen.21.12. Roma.9.7. Hebr.11.18.)

Dat iiij. Capittel.

1. Hy handelt van het rechte gebruyck der Ceremonien ende waerom sy geordineert zijn/ 4. ende hoe sy nu door Jesum Christum zijn te niete ghemaeckt/ 22. eñ waer in het onderschept is tusschen ons ende den Vaderen/ het welcke hy bewijst door een schoon gheleyckenisse.

1 Ende ick segge/ so langhe de Erfghename een kint is/ soo en is tusschen hem/ ende eenen Dienstknecht gheen onderschept/ hoewel hy Heere is van allen.

2 Maer hy is onder Mombers eñ a Besorghers/ tot den tijt dien de vader ghesett heeft. (a Gr. Huysregeerders/)

3 Also ooc/ als wy kinderen warē/ doe waren wy b dienstbaer ghemaeckt onder c de wtwendighe insettinghen der Wereldt. (b Of/ in eyghendom c Gr. beginselen der werelt.)

4 Maer als d de volheydt des tijdts ghecomen is / heeft God zijnen Sone wtghesonden / e † gheboren van der Vrouwe/ f g ghewordē onder de wet: (d Ge.49.10 Dan.9.24. e † Anders/ ghewordē f Mat.5.17 g Of/gedaē)

5 Om dat hy de ghene die onder de Wet warē/ verlossen soude: h om dat wy de aenneminge tot kinderen ontfangen souden. (h Joan.1.12 Galat.3.26.)

6 i Eñ want ghy Gods kinderen zijt/ heeft God den Geest zijns Soons wtgesonden in uwe herten/ die roept: Abba O Vader. (i Rom.8.15.)

7 So dā / ghy en zijt niet meer een Dienstknecht / maer een Sone: ende ist dat ghy een Sone zijt/ so zijt ghy oock Erfgenaem Gods door Christum.

8 Maer doe ghy Godt niet en kendet/ diendet ghy den k ghenen/ die van naturen gheen Goden en waren. (k 1.Cor.8.5)

9 Ende nu als ghy Godt kent / Ja meer van Gode l ghekendt zijt / m hoe wende ghy v wederom tot crancke ende ghebreckelicke n Insettinghen/ ende wilt die wederom van boren aen dienen? (l Of/ gheleert/ m Col.2.20 n Of/ beginselen/)

10 o Ghy onderhoudt Daghen/ eñ Maenden/ ende Tyden/ ende Jaren. (o Rom.14.5 Coloss.2.16.)

11 Ick vreese voor v / dat ick sal te vergheefs aen uliedē ghearbeydt hebben.

12 Weest als ick: want ick ben als ghy/ Broeders / ick bidde v / ghy en hebt my gheen ongheleyck ghedaen.

13 Eñ ghy weet / dat ick v eerstmael door veel cranckheyts des vleeschs het Euangelium vercondicht hebbe. (p Malach. 2.7.)

14 Eñ de versoeckinghe die in mijnen vleesche was / en hebt ghy niet veracht noch verworpē: maer ghy naēt my aen p als eenen Engel Gods/ q als Christum Jesum. (q Mat.10.40 Luc.10.16. Joā.13.20.)

15 Hoedanich was dan uwe r salichmakinghe? want ic betuyge dat ghy/ (hadde het mogelick gheweest/) uwe oogen soude wtghegrauen hebben/ende my ghegheuen. (r Of/ de roē uwer geluckicheyt?)

16 Ben ick dan de waerheydt segghende/ uwe vyandt ghewordē?

17 s Hare yverichheydt ouer v/ en is niet fijn: maer/ sy willen ons wtsluyten/ om dat ghy soudt ouer hen yverich zijn. (s Rom.10.2.)

18 Maer het is goet altijdts in het goede yverich te zijn: ende niet alleenlijck als ick teghenwoordich by uliedē ben.

19 Mijne kinderkens / t die ick wederom arbeyde te baren / tot dat Christus een ghedaente in uliedē crijghe. (t 1.Cor.4.15 Phile.v.10. Jaco.1.18.)

20 Ick wilde nu teghenwoordich by v wesen / ende mijn stemme veranderen: want ick ben met uliedē becommert.

21 Segt my/ ghy lieden die onder de Wet wilt zijn/ hoort ghy de Wet niet?

22 Want daer is gheschreuen / dat Abraham twee sonen hadde / u eenen vander Dienstmaecht / x eñ eenen vander Vrye. (u Gen.16.15 x Gen.21.2.)

23 y Maer die vander Dienstmaecht was/ die werd z na vleeschelijcke wijse gheboren: maer die vander Vrye was/die werdt door de belofte gheboren. (Act.7.8. Heb.11.11. y Joā.8.39. Roma.9.7. z Of/ na natuerlicke wijse/ Gr. nae dē vleesche.)

24 Het welcke by gheleyckenisse ghesproken wordt / om wat anders te beduyden: want dit zijn de twee a Testamenten: een vanden Berch Sina / dat ter dienstbaerheydt genereert/ het welcke is Agar. (a Of/ Verbonden:)

25 (Wāt Agar is de berch Sina in Arabia eñ coemt overeen met dat Jerusalē dat nu is/ b eñ is dienstbaer met hare kinderen.) (b Of/ want sy)

26 Maer c het Jerusalē dat opwaerts is/ dat is vrij/ de welcke is onser alder moeder (c Apoc.21.2)

27 Want daer is gheschreuē: d Weest vrolick ghy onvruchtbare die niet en baert/ berst wt/ eñ roept ghy die geē barens noot en lijdet/ want de verlatene heeft vele kinderē/ meer dan de gene die den man heeft. (d Esa.54.1.)

28 e Wy dan/ Broeders/ zijn kinderen Isaacx nae der belofte. (e Rom.9.8.)

29 Maer f ghelijck te dier tijdt/ die naer g vleeschelijcker wijse gheboren was/ den ghenen die na den Gheest gheboren was/ veruolchde/ alsoo oock nu. (f Gen.21.9. g Gr. den vleesche/)

30 Maer wat seydt de Schrift? h Wijst wt de Dienstmaecht ende haren Sone: want de sone des Dienstmaeghts en sal met den sone der Vrijer niet eruen. (h Gen.21.10)

31 Soo dan/ Broeders/ wy en zijn niet der Dienstmaecht/ maer der vrijer kinderen.

Dat v. Capittel.

1. Hy vermaentse te bewaren de vrijheyt verkregē door het bloet Christi/ op dat sy haer cōscientien niet en souden laten binden/ door de Insettingen der menschē/ 13. hy bewijst oock de mate deser vrijheydt.

1 So staet a dan inde vrijheydt/ daer mede ons Christus vrij ghemaeckt heeft: eñ en wordt niet wederom met v den iocke der dienstbaerheydt beuanghen. (a Joā.8.32. Rom.6.18. 1.Petr.2.16 b Esai.9.4. c Actu.15.1.)

2 c Siet / ick Paulus segghe v / ist dat ghy v laet besnijden/ so is v Christus niet nut.

3 Eñ ick betuyghe wederom eenen yeghelicken mensche die hē laet besnijdē/ dat hy schuldich is gheheel de Wet te houden.

4 Ghy die door de Wet wilt gherechtueerdicht worden/ Christus is van v ydel ghewordē/ ghy zijt vander genade geuallen.

5 Want wy verwachten indē Geest wt dē gheloove / de hope der rechtueerdicheydt.

6 d Want in Christo Jesu en heeft noch Besnijdinghe eenighe macht/ noch Voorhuydt: maer het gheloove / dat door de liefde crachtich is. (d Mat.12.50 Joan.15.14 2.Cor.5.16. Galat.6.15. Coloss.3.11.)

7 Ghy liept wel/ e wie heeft v verhindert der waerheydt niet ghehoorsaem te zijne? (e Galat.3.1.)

8 Die f beweghinghe en is niet wt hem/
die v lieden gheroepen heeft.
f Oft/ ouertredinghe.
9 g Een weynich suerdeesems versuert
het gheheele deech.
g 1. Cor. 5. 6.
10 Ick vertrouwe van v inden Heere / dat
ghy niet anders en suit ghesint wesen:
maer die v beroert/ sal zyn oordeel dragen/
wie hy oock sy.
11 Maer ick/ Broeders / ist dat ick noch
de Besnijdinghe predike/ waerom me word
de ick noch veruolcht : Soo is dan de er-
gernisse des cruyces te niete ghewordden.
12 Och of sy afghesneden werden/ die v af-
uallich maken.
13 Want ghy zijt ter vryheyt gheroepen/
Broeders: h alleenlick dat ghy de vryheyt
niet en gebruyct tot een oorsake den vlee-
sche: maer dient malcanderē door de liefde.
h 1. Cor. 8. 9.
14 i Want de gheheele Wet wort in eenen
woorde veruult namelick/ in desen: k Ghy
sult uwen Naesten lief hebben / ghelijck
v seluen.
i Rom. 13. 8.
k Leui. 19. 18.
Mat. 22. 39.
Mar. 12. 31.
Rom. 13. 9.
Jaco. 2. 8.
15 l Ist dat ghy malcanderen bijt ende eet/
so siet toe / dat ghy niet van malcanderen
verteert en wordt.
l 2. cor. 12. 20.
16 Maer ick segghe: m Wandelt nae den
Gheest/ soo en sult ghy de begheerten des
vleeschs niet volbrenghen.
m Ro. 13. 14.
1. Pet. 2. 11.
17 n Want het vleesch begeert teghen den
Geest / ende de Gheest teghen het vleesch:
dese staen teghen malcanderen / o soo dat
ghy niet en doet het ghene dat ghy wilt.
n Ro. 7. 23.
o Ro. 7. 15.
18 Ist dat ghy door den Gheest gheleydt
wordt / so en zijt ghy onder de Wet niet.
19 p De wercken des vleeschs zijn open-
baer / de welcke zijn Ouerspel/ Hoererie/
onreynicheydt oneerlickheydt/
p 1. Cor. 3. 3.
Jacob. 3. 16.
20 Afgoderie/ q fenijnghevinghe / vyandt-
schap/ twist/ nijdt/ toorn/ kyuinghe/ twee-
dracht/ Secten/
q Of tooverye.
21 Haet/ moort/ dronckenschap / brasserie/
ende dierghelijcke: r vande welcke ick v
voorsegge/ gelijck ick oock voorseydt heb-
be dat de gene die sulcx doen/ het Conninc-
rijcke Gods niet besitten en sullen.
r 1. cor. 6. 10.
Ephes. 5. 5.
Colos. 3. 6.
Apoc. 22. 15.
22 s Maer de vrucht des Gheests/ is liefde
blyschap/ vrede lanckmoedicheyt/ vriende
lickheyt/ goetheyt ghelooue/
s Ephe. 5. 9.
23 Sachtmoedicheyt / t maticheyt. u Te-
ghen de sodanighe en is gheen Wet.
t Oft/ ghetemperheyt
u 1. Tim. 1. 9.
24 x Want die Christi zijn / die hebben het
vleesch ghecruyciicht met de beweghin-
ghen ende begheerten.
x rom. 13. 14.
1. Petr. 2. 11.
25 Ist dat wy in den Gheest leuen/ soo laet
ons in den Gheest voortgaen.
26 Laet ons niet ydele eere soeckē / malcā-
deren niet tergē / malcanderen niet haten.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaentse lieflick te zijn tegen de
crancken/ 6. de Dienaren te versorgen/ 9.
tot volstandicheydt / 14. te roemen in het
cruyce Christi/ 15. ende tot nieuwicheydt
des leuens / 16. daer nae wenscht hy hen
alle goet.

1 Broeders/ a al ware oock een mensche
in eenige misdaet v gheuallen / c onder-
wijst hem ghy die gheestelick zijdt/ met
den gheest der sachtmoedicheydt / siende
op v seluen/ op dat ghy oock niet versocht
en wordet.
a Rom. 15. 1.
1. Cor. 9. 22.
2. Tim. 2. 25.
b Oft/ verrascht/
c Grieckx/ vermaeckt/ oft heylt.
2 b Draecht malcanders last / ende vol-
brengt alsoo de Wet Christi.
3 Wāt so yemāt dēct dat hy wat is/ dewijl
le hy niet en is/ die bedriecht hemseluen.
d Joā. 13. 14.
4 Maer een yeghelick e beproeue zijns
selfs werck / ende dan sal hy aen hemsel-
uen alleenlick roem hebben/ ende niet aen
eenen anderen.
e Oft/ make dat zyn werck goet sy.
5 f Want een yegelick sal zijn eyghen pack
draghen.
f Psa. 62. 13.
Jere. 17. 10.
ende 32. 19.
Mat. 16. 27.
Roma. 2. 6.
ende 14. 12.
1. Cor. 3. 8.
2. Cor. 5. 10.
Apoc 2. 23.
ende 22. 12.
6 g Wie onderwesen wort met den woor-
de/ die deyle allerley goet den ghenen die
hem leert.
g Rom. 15. 27.
1. Cor. 9. 11.
7 Laet v niet bedriegē/ Godt en wort niet
bespot: h Want wat de mēsche sal gesaeyt
hebben/ dat sal hy oock maeyen.
h Luc. 16. 25.
8 Wāt wie i in zijn vleesch saeyt/ die sal vā
den vleesche verderuinge maeyē: maer wie
inden Gheest saeyt/ die sal van den Gheest
het eewighe leuen maeyen.
i Oft/ door.
9 k Laet ons weldoende niet l vertraghen:
want te zijner tijdt sullen wy maeyen son-
der m ophouden.
k 2. thes. 3. 13.
l Oft/ moede worden.
m Oft/ moede worden.
10 So dan/ dewijle wy tijt hebbē/ laet ons
goet doen aen eenen yeghelicken/ n maer
meest aen de huysghenooten des gheloofs.
n 1. tim. 5. 8.
11 Ghy siet hoedanighen brief ick v lieden
ghescreuen hebbe met mijne handt.
12 Alle die willē tegēwoordelic na dē vlee-
sche behagē/ die bedwingē v besneden te
wordē/ alleenlic om dat sy niet den cruyce
Christi niet en souden veruolcht worden.
13 Want oock die besneden wordē/ en hou
den de Wet niet: maer sy willen dat ghy be-
sneden wordt/ om dat sy in uwen vleesche
roemen souden.
14 Maer het sy verre van my/ dat ic soude
roemē/ anders dā in het cruyce onses Hee-
rē Jesu Christi/ door het welcke de werelt
my ghecruyciicht is: ende ick der Werelt.
15 o Want in Christo Jesu en gheldt noch
Besnijdinge yet/ noch Voorhuyt/ maer de
nieuwe p Creatuere.
o mat. 12. 50.
Joan. 15. 14.
2. Cor. 5. 16.
Galat. 5. 6.
Colos. 3. 12.
p Oft/ schepPinghe.
16 Eñ so vele alsser na desen reghel voort-
gaen / ouer dese sal wesen vrede eñ barm-
herticheyt/ q eñ ouer den Israel Godts.
q Psa. 125. 5.
17 Voortaen/ niemant en make my moey-
te/ want ick drage de teeckenen onses Hee
ren Jesu in mijnen lichame.
18 De genade onses Heerē Jesu Christi/ sy
met uwen gheeste/ Broeders. Amen.
Tot de Galathen ghescreuen van Roo-
men.

De Sendtbrief Pauli
tot den Ephesien.

Argument.

DE Sendtbrief tot de Ephesien/ is een
cort ende schoon exempel/ hoe hy Chri
stum den Heydenen ghepredict heeft.
Hy leert dat de Gheloouige gherechtveer-
dicht worden/ alleenlijck wt de ghenade in
Christo/ door het Ghelooue: dat in Christo
alle volheyt is/ ende dat de Heydenen door
hem met Gode versoent worden. Daer na
stelt hy menigherley vermaninghen / hoe-
men behoort te leuen.

Dat Eerste Capittel.

1. Paulus na de groetinge/ 4. bewijst
dat de salicheyt der menschen coemt van-
de onuerdiende aennemínghe/ 16. hy bidt
oock God/ dat hy de Ephesien verlichte tot
de volle kennisse in Christo Jesu/ 22. de
welcke een Hooft gheordineert is ouer de
gheheele Ghemeynte.

1 PAulus een Apostel Jesu Christi / door
den wille Gods: a den Heyligen die te
Ephesen zijn/ ende den gheloouigen in
Christo Jesu.
a Rom. 1. 7.
1. Cor. 1. 2.
2 b Genade eñ vrede zy v liedē/ vā Gode on
sen Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
b Gala. 1. 3.
1. Petr. 1. 2.
3 c Gheloofst sy de God ende Vader onses
Heeren Jesu Christi/ die ons ghesegent
heeft d met allerley Geestelijcken segen in
de hemelsche goeden in Christo.
c 2. Cor. 1. 3.
1. Petri 2. 3.
d Grieckx/ in

Gelijck

4 e Gelijc hy ons in hem wtvercoren heeft/
eer des Werelts gront gheleyt was/ som
dat wy souden wesen heylich en onstraf-
felick voor hem inder liefde:
5 Die ons heeft van te voren geschict tot
de aenneminghe der kinderen door Jesum
Christum in hemseluen/ nae het welbeha-
ghen zijns willen/
6 Tot prijse zijner eerlicker genaden/ inde
welcke hy ons aengenaem ghemaect heeft/
g in den Beminden:
7 h In den welcken wy de verlossinghe
hebben door zijn bloet/ namelick/ de ver-
ghevinghe der misdaden / nae den rijck-
dom zijner ghenaden:
8 Met de welcke hy ouervloedich is ghe
weest aen ons/ met alle wijsheyt en voor-
sichticheydt:
9 Ons te kennen gheuende i de verborgent-
heyt zijns willen/ na zijne goetwillicheydt
die hy voor ghenomen heeft in hemseluen.
10 k Namelic/ dat hy inde wtdeylinge der
volheyt des tijts soude weder in een versa-
melen in Christo/ al wat inde Hemelen en
op der Aerden is: in hem segghe ick:
11 l In den welcken wy vercoren zijn/ die
wy te voren m gheordineert waren nae
zijn voornemen/ die alle dinghen doet nae
den raet zijns willen:
12 Om dat wy tot prijs zijner eerlickheydt
souden wesen/ die n wy eerst op Christum
ghehoopt hebben.
13 In den welcken o ghy oock hoopt / na dien
ghy het woort der waerheyt ghehoort hebt/
namelijc/ het Euangelium uwer salicheit/
in het welcke ghy oock na dat ghi gelooft
hebt/ p zijt versegelt ghewordden door den
heylighen Gheest der beloften:
14 De welcke is het pant onser erue q dat
wy inde verlossinge gantschelick geuryet
worden/ tot prijs zijnes eerlickheydt.
15 r Hierom/ na dat ick oock van uwen ge-
looue inden Heere ghehoort hebbe/ ende van
uwe liefde tot alle Heylighen:
16 En houde ick niet op voor u te dancken /
uwer ghedenckende in mijne ghebeden:
17 Dat de Godt onses Heeren Jesu Chri-
sti/ de Vader der eerlickheyt u gheue den
Gheest der wijsheyt ende der openbarin-
ge s door zijne kennisse/
18 Verlichtende de ooghen uwes verstants/
dat ghy meucht sien/ t hoedanich de hope
sy daer hy ons toe geroepen heeft/ en hoe-
danich de rijckdom der eerlickheydt zijner
eruen inde Heylighen sy.
19 Ende hoedanich de wtnemende groot-
te zijner cracht sy/ aen ons die wy ghelooo-
uen u nae de werckinghe der cracht zijner
sterckheydt:
20 Die hy ghewrocht heeft in Christo/ als
hy hem van de dooden opghewerckt heeft/
x ende te zijner rechterhandt ghesett heeft
y in de Hemelen/
21 Bouen alle Ouerheyt/ en Macht/ en Ge
welt/ en Heerschappie/ en allen Naem die
genaemt wort/ niet alleenlick in deser We
relt/ maer oock inde toecomende.
22 z En heeft alle dingen zijnen voeten on-
derworpen / en heeft hem ouer alle dinck
tot een Hooft ghegheuen der Ghemeynte:
23 a De welcke is zijn lijf/ en de veruullinge
des ghenen die alle dinck in allen veruult.

Dat ij. Capittel.

1. Hy bewijst hen wat sy waren eer sy ge
roepen waren tot Jesum Christum/ 4. en
dat om zijn genade groot te maken/ 8. de
welcke is alleenlick de oorsaecke haerer sa-
licheydt.

e Joan.15.16.
2.Tim.1.9.
f Luce 1.75.
Colos.1.22.
2.Tim.1.9.
Titi.2.12.
g Mat.3.17.
h Act.20.28
Colos.1.14.
Hebr.9.12.
1.Petr.1.19.
i Ro.16.24.
Ephes.3.9.
Colos.1.26.
2.Tim.1.10.
Titi.1.2.
1.Petr.1.20.
k Gen.49.10
Dan.9.24.
Galat.4.4.
l Rom.8.17.
m Oft/ be-
schepden.
n Namelic/
Joden.
o Namelic/
Heydenen
p Rom.8.16
2.Cor.1.22.
ende 5.5.
Ephes.4.30
q Of tot de
verlossinge
der eygen
besittinghe
Exo.19.5.
Deut.7.6.
ende 14.2.
ende 26.18.
1.Petri.2.9.
r Phil.1.3.
Colos.1.3.
1.Thes.1.2.
2.Thes.1.3.
s Oft/ dat
ghy hem
kennet/
t Grieck/
welcke de
hope is zij-
ner roepin-
ghe.
u Col.2.12.
x Psa.110.1.
Act.2.34.
1.Cor.15.25.
Colos.3.1.
Hebr.1.13.
ende 10.12.
1.Petr.3.22.
y Grieck/ in
de Hemel-
sche.
z Psalm.8.7
Mat.28.18.
1.Cor.15.27.
Hebr. 2.8.
a Rom.12.5
1.Cor.12.27.
Ephes.4.16
ende 5.23.

1 EN Ende a u lieden heeft hy mede leuendich
ghemaeckt/ als ghy doodt waert b door
de misdaden ende sonden/
2 b Daer ghy voortijden in wandeldet na
c den loop deser Werelt/ nae d den Ouer-
sten der macht des luchts/ en des Gheests
die nu werckt in de kinderen der onghe-
hoorsaemheydt/
3 Onder de welcke wy oock alle voortijds
gewandelt hebben/ inde begheerten onses
vleeschs/ doende den wille des vleeschs/ en
der e ghedachten: ende waren van natuere
kinderen des toorens/ gelijck de andere.
4 Maer Godt die rijck is in barmherticheden
/ heeft ons door zijne groote liefde
daer mede hy ons lief ghehadt heeft/
5 Oock doe wy doot waren door de mis-
daden/ mede leuendich gemaect met Chri-
sto: f door wiens ghenade ghy zijt salich
ghewordden:
6 En heeft ons mede opgeweckt / en mede
geset inde g Hemelen in Christo Jesu:
7 Om dat hy den toecomenden eeuwen
soude bewijsen den wtnemenden rijcdom
zijner ghenade/ inde vriendelickheydt tot
ons h door Christum Jesum.
8 Want wt genade zijt ghy salich geword-
den door het geloove/ en dat niet wt u/ het
is Godts gaue.
9 Niet wt wercken: op dat niemant en roeme.
10 Want wy zijn/ zijn maecksel/ i ghe-
schapen in Christo Jesu tot goede wercken
die ons God te voren bereyt heeft/ om dat
wy daer in wandelen souden.
11 Daerom gedenckt dat ghy voortijden
Heydenen in den vleesche die Voorhuyt
ghenaemt waert van de gene die genaemt
zijn Besnijdinghe in den vleesche die met
handen ghesciet:
12 Dat ghy segge ick/ te dier tijdt buyten
Christum waert veruremt van het Bur-
gerschap Israels: en vreemde k van de l Te-
stamenten der beloften/ geen hope hebben-
de/ en m sonder Godt zijnde inde Werelt.
13 Maer nu in Christo Jesu ghy die voor-
tijden verre waert/ zijdt na by ghewordden
door het bloet Christi.
14 n Want hy is onse vrede/ die wt beyde
een ghemaeckt heeft/ en heeft het affschut-
sel des middelmuers ghebroken.
15 De vyantschap in zijnen vleesche / na-
melick / de Wet der geboden in insettingen
gelegen/ door zijn vleesch te niete gemaect
hebbende / om dat hy die twee soude in
hemseluen tot eenen nieuwen mensche
scheppen/ vrede makende:
16 Ende om dat hy die beyde soude in een
lichaem Gode versoenen/ door het cruyce/
de vyantschap o daer aen gedoot hebbende.
17 p En hy is ghecomen/ vrede vercondi-
ghende/ u die ghy verre waert / ende den
ghenen die by waren.
18 q Want door hem hebben wy beyde den
toeganck door eenen Geest tot den Vader.
19 So zijt ghy dan niet meer gasten ende
vreemde inwooners: maer medeburghers
der Heylighen/ ende huysgenooten Gods/
20 r Getimmert op het s fundament der A-
postelen en Propheten/ t namelijck/ Jesum
Christum/ den welcken Hoecksteen:
21 u Waer op geheel de timmeringhe ghe-
voecht wordt / ende wast tot eenen heyli-
ghen Tempel inden Heere.
22 Waer x op ghy ooc mede getimmert wort
tot een woonstede Gods in den Gheest.

Dat iij. Capittel.

1. Hy prijst de roepinge der Heydenen in
zijn ampt/ ende zijne verdruckingen voor
hen/ 18. ende de kennisse Christi.

a Roma.5.6
Colos.2.13.
b 1.Cor.6.11
Colos.3.7.
Titi.3.3.
c Grieck/ de
eeuwe.
d Eph.6.12
e Oft/ ver-
stants.
f Act.15.11.
Titi.3.5.
g Grieck/
Hemelsche.
h Grieck/ in
i Titi.2.14.
Ephes.1.4.
k Rom.9.4
l Oft/ Ver-
bonden.
m Of/ Gode-
loos.
n Esai.9.6.
Joan.16.33.
Acto.10.36.
Roma.5.1.
Colos.1.20.
o Of/ in hem
seluen.
p Esai.57.19
Ephes.2.12.
q Joan.10.9
ende 14.6.
Roma 5.2.
Ephes.3.12.
Hebr.10.19.
r 1.Cor.3.9.
s Esai.28.16
Mat.16.18.
Apoc.21.14.
t 1.Petr.2.4.
u Eph.4.16.

a Act.21.33.
2.Tim 1.8.
b Griecr. ge
bonden
Christi.
c Act.13.2.
Ephes.3.8.
d Galat.1.11

e Act.10.28.

f Ephe 1.19.
colos.2.12.
g 1.cor.15. 9.
h Act.9.15.
ende 13.2.
ende 22.21.
Galat.1.16.
ende 2.8.
1.Tim.2.7.
2.Tim.1.11.
i Griecr. on-
wtspreuclic-
ken.
Rom.16.25.
colos 1. 26.
Ephes.1.9.
2.Tim.1.10.
Titi.1.2.
1.Petr.1.20.
k Genes.1.1.
Psalm.33.6.
Joan.1.3.
colos.1.6.
Hebr.1.2.
ll. Pet.1.12.
m Joã.10.9.
ende 14.6.
Roma.5.2.
Ephes.2.18.
Hebr.10.19.
n Phil.1.14.
1.Thes.3.3.
o Colos.1.24
p Oft/ Va-
derschap
q Griecr/
den rijcdom
zijnder eer-
lickheydt.
r Ofte/de
liefde Chri-
sti die de
kennisse te
bouen gaet.

f † Anders/
in allen ge-
slachten/

a Griecr/ge
bonden.
b Gene.17.1.
1.Cori.7.20.
Philip.1.27
Colos.1.10.
1.Thes.2.12.

1 Hierom ben ick Paulus a die b ghe-
uangen om Christi wille voor v Hey-
denen.
2 Soo ghy oock ghehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheuen is aen v/
3 d Dat hy my de verborgentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeuen:
(ghelijckerwijs ick in het corte voorschre-
uen hebbe/
4 Waer aẽ ghy meucht lesende/ mercken
mijn verstant inde verborgẽtheyt Christi.)
5 De welcke in ander tijden der menschẽ
kinderen niet en is te kennen ghegeuen/
e ghelijck sy nu zijnen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic/ dat de Heydenẽ zijn mede erf
genamen eñ vanden seluen lichame/ ende
mede deelachtich zijnder beloftẽ in Chris-
to/ door het Euangelium.
7 Waer af ick een Dienaer gewordẽ ben/
nae de gaue der ghenaden Godts die my
ghegheuen is/ f nae de werckinghe zijn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/ die de minste ben on-
der alle de Heyligen/ is dese ghenade ghe-
gheuen/ dat ick h onder de Heydenen/ sou
de den i onwtsprekelicken rijckdom Chri-
sti verconddighen.
9 Eñ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der ewicheyt aen verborgẽ was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Jesum Christum.
10 l Op dat nu dẽ Ouerstẽ eñ Machtẽ in
den Hemel/ door de Gemeynte bekẽt wor
de de menigherley wijsheyt Godts.
11 Na het eewige voornemẽ/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Jesu onsen Heere:
12 m Jnde welckẽ wy hebben de vrymoe-
dicheyt ende den toeganck met een ver-
trouwen door het ghelooue aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en verslaut door mijne verdruckingen die
ick lijde o voor v/ welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick mijne knyen tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi.
15 Wt welckẽ alle p maechschap inde He-
melen eñ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy v lieden nae zijnen q heerlicken
rijckdom geue/ dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zijnen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het ghelooue in uwe
herten woone: op dat ghy liedẽ inde lief-
de ingewortelt ende ghefondeert zijnde/
18 Meucht begrypen met alle Heyligen/
welck de breedde sy/ ende lengde/ ende
diepte/ ende hoochde.
19 Eñ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedẽ veruult
wort tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die bouen alle dat wy bidden oft
dencken/ ouervloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten/ door Chris-
tum Jesum/ f † te aller tydt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

Dat iiij. Capittel.

II. Hy prijst den Dienst des Woordts/
ende de vruchten daer van/ 15. de welcke
zijn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylic-
heydt/ ende Onnooselheydt.

1 SO bidde ic v lieden dan/ ick die a ge-
uangen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zyt:
2 Met aller ootmoedicheyt eñ saechtmoe
dicheyt: eñ met lanckmoedicheyt/ verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neerstich zijnde/ om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vredes:
4 Ghy zijdt een lichaem/ ende een Geest:
ghelijck ghy gheroepen zyt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/ een Ghelooue/ een
Doop:
6 e Een God eñ Vader aller/ die daer is
ouer al/ door al/ ende in f † v allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeuen/ na de mate der ga
ue Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opghevaa-
ren in de hoochde/ heeft hy de ghevancke
nisse ghevanghen ghenomen/ ende heeft
den menschen gauen ghegheuen.
9 i (Maer dat hy opgevarẽ is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is/ is de selue die
oock opgevaren is bouen alle de Hemelẽ/
om dat hy alle dinck veruullen soude.)
11 Eñ de selue heeft gegeuen sommige tot
k Apostelẽ/ sommige tot Propheten/ som
mige tot Euangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/ tot dẽ
wercke des Diensts/ naemelick/ tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts: tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zijn/ als die p beweecht ende ommeghe-
uoert worden met allerley winden der
leere/ in onghestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt staẽde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/ namelick/ Christus.
16 r Wt welcken geheel het lichaem tsamẽ
geuoecht/ ende tsamen ghebonden/ door
alle de toegheuoechde leden/ wt de werc-
kinghe/ na de mate eens yegelicken lits/
s het lichaem doet wassen tot zijns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ eñ t betuyget in-
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelijc oock de andere Heydenen
wandelen in de ydelheydt haers herten:
18 Verduystert zijnde in haer verstant/ eñ
verureemt van het leuen Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers herten.
19 De welcke y roeckeloos geworden zijn-
de/ hebben henseluen ouergheghevẽ tot
onteerlickheyt/ om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedryuen.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
gheleert:
21 Jst dat ghy hem ghehoort hebt/ ende
in hem gheleert zijt/ ghelijck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe/ die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieut worden in
den Gheest uws ghemoedts:
24 a Eñ den nieuwen mensche aendoen/
die na God gheschapen is/ tot warachti-
ge rechtueerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de leughẽ/ b eñ spreeckt
de waerheyt/ een yegelic met zijnen naes-
ten:

c Rom.12.10
Hebr.13.1.
1.Petr.1.22.
ende 2.17.
d Griecr/in
e Deut.4.39.
Mala.2.10.
1.Cor.8.4.6
f † Anders/
ons.
g Ro.12.3.6
1.Cor.12.11.
2.Cor.10.13.
1.Petri.4.10
Joan.3.34.
h Psa.68.19
i Joan.3.13.
ende 6.62.
k 1.cor.12.28
l Oft/ tsa-
menuoegin-
ghe.
m Oft/ tim-
meringhe.
n Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
Ephes.1.23.
ende 5.23.
Colos.1.24.
o 1.cor.14.20
p Hyr.5.11.
Math.11.7.
q Ephe.5.23
Colos.1.18.
r Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
Ephes.2.20.
s Gr. maect
den was-
dom des lic
haems/
t Rom.1.9.
u Ro.1.18.21
1.Petr.4.3.
x Oft/ver-
hardinghe.
y Oft/ onge
uoelich.
z Colos.3.8.
Hebr.12.1.
1.Petr.2.1.
a Rom.6.4
Colos.3.10.
1.Petr.4.2.
b Zac.8.16.

kēt: want wy zijn malcanderen leden.
e Psal.4.5. 26 e Zijt toornich/ ende en sondicht niet/
ēn laet de Sonne niet onder gaen ouer u-
we toornicheydt:
b Jaco.4.7. 27 b Noch en gheeft den c Duyuel gheen
c Oft/ Laste- plaetse.
raer. 28 Die ghestolen heeft/ en stele niet meer:
f Act.20.35. f maer arbeyde lieuer/ eñ wercke dat goet
1.Thes.4.11. is met zijne handē/ op dat hy hebbe te ge
2.Tes.3. 8.12 uen den ghenen die nood heeft.
g Mat.12.36. 29 g En laet gheen vuyle reden wt uwen
Ephes.5.3. mont gaen: maer ist dat daer eenige goe-
h Grieck/ de reden is tot nootsakelicke stichtinge/
genade ge- op dat sy h aengenaem sy te hooren.
ue dē hoo- 30 Ende en bedroeft den heylighen Gheest
ders. Gods niet/ i waer mede ghy liedē verse-
i Rom.8.16. gelt zijt tot den dach der verlossinghe.
2.Cor.1.22. 31 Alle bitterheydt ende toornicheydt/ ende
ende 5.5. gramschap/ ende roepinge/ ende lasterin-
Ephes.1.13. ghe/ sy van v lieden wech ghewert / met
alle boosheydt:
k Colo.3.12. 32 k Eñ weest tot malcanderē vriendelic/
l Spr.28. 2. goetherticht/ l vergeeft malcanderen/ ge-
Mat.6.14. lijck Christus ons verghenen heeft.
Marc.11.25

Colos.3.13.

Dat v. Capittel.

1. Hy handelt van het officie der Chri-
stenen/ 31. van den lichamelicken houwe-
licke/ 32. ende van het gheestelicke/ Chri-
sti met zijnder Ghemeynte.

1 SO weest dan Gods nauolghers/ als
lieue kinderen:
a Jo.13.34. 2 a Eñ wandelt inder liefde b gelijc Chri
1.Tes.4.9. stus ons lief gehadt heeft/ c eñ heeft hem
1.Joā.3.23. seluen voor ons gegeuen tot een offerhan
b Gal.2.21. de ende slachtoffer voor ons/ Gode tot eē
Titi.2.14. welrieckende reucke.
1.Petr.5. 8. 3 d Maer hoererie/ ende alle onreynic-
c Hebr.8.3. heyt/ oft gierichevdt/ laet die onder v lie-
d Eph.4.29 den oock niet ghenaemt worden/ ghelijck
Colos.3.5. het den Heylighen betaemt:
Mat.12.36. 4 Noch e oneerlicheyt/ noch sotten clap/
e Oft / vuy- noch gecklerne/ de welcke niet en beta-
licheydt. men: maer lieuer dancksegginghe.
f 1.Cor.6.10 5 Want ghy lieden weet dit / dat gheen
Galat.5.21. hoereerder/ noch onreyne/ noch gierighe/
Colos.3.5. welcke is een Afgodendienaer / sal erf-
Apoc.22.15. deel hebben/ in het Coninckrijcke Chri-
g Jere. 29.8 sti ende Gods.
Mat.24.4 6 g Laet v lieden van niemande verleydē
Marc.13. 5. met ijdel woorden/ want om deser dingen
Luce 21 8. wille/ coemt de toorn Gods ouer de on-
2.Thes.2.2. ghehoorsame kinderen.
1.Joan.4.1. 7 Weest dan hare medeghesellen niet.
h 1.Tes.5.4. 8 h Want ghy lieden waert voortijdē duys-
i Gala.5.22. ternisse/ maer nu zijt ghy licht indē Heere
k † Andꝰ/ wandelt als kinderen des lichts.
lichts. 9 i Want de vrucht des k † Gheest is in
l Mat.18.17. alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheydt/
1.Cor.5.8. ende waerheydt.
2.Cor.6.14. 10 Beproeuende wat den Heere behaghe-
2.Tes.3.14. lick sy:
m Joā.3.21. 11 l Eñ en hebt geen gemeynschap met de
n Oft / van- onvruchtbare wercken der duysternisse/
dē lichte ge maer straftse lieuer.
straft wort/ 12 Want wat bedeckelic van hen geschiet/
dat wordt dat is oock schandelick om te segghen.
openbaer. 13 m Maer al wat n ghestraft wordt/ dat
o Rom 13.11 wort van den lichte geopenbaert. Want
1.Thes.5. 6. al dat openbaer maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaeckt die ghy
slaept/ ende staet op van de dooden/ ende
p Spr.27.12 Christus sal v lichten.
Colos.4.5. 15 p Siet/ dan hoe ghy q voorsichtichlick
q Grieck/ meucht wandelen/ niet als onwyse/ maer
neerstichlic als wyse:
r Rom.12.11. 16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ wāt
Colos.4.5. de daghen zijn boos.
f Rom.12.2. 17 Hierom en weest niet onvoorsichtich/
1.Thes.4.3. f maer verstaet wat de wille des Heerē sy.

18 t Ende en drinct niet dronckē in wijn/ t Spr. 31.30
waer in ouerdaedt is: maer wort vol des
Gheests:
19 u Sprekende tot malcanderen met u Colo.3.16.
Psalmen ende lofsanghen/ ende geestelic-
ke liedekens/ singhende ende psalmende
den Heere in uwe herten:
20 x Alle tijdt van alle dingen danckende x Colo.3.17.
Godt/ ende den Vader/ inden Name on- 1.Thes.5.18.
ses Heeren Jesu Christi. y Gene.3.6.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde 1.Cor.14.34.
vreese Gods. Colos.3.18.
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen Titi.2.5.
onderdanich/ als den Heere. 1.Petr.3.1.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/ z 1.Cor.11.3.
a gelijck oock Christus het hooft der Ge- a Ephe.1.22
meynte is: ende hy is de b Behoeder des ende 4.15.
lichaems. Colos.1.18.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Christo b Rom.12.5.
onderdanich is: alsoo moetē ooc de vrou- 1.Cor.12.27.
wen haren mannen in allen dinghen ghe- Ephes.1.23.
hoorsaem zijn. ende 4.12.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwē lief/ Colos.1.24.
ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief c Colos.3.19
heeft ghehadt/ d ende heeft hemseluen d Galat.1.4
voor haer ghegheuen. Ephes.5.2.
26 Om dat hyse heylighen soude / e die hy e Titi.3.5.
heeft ghereynicht met den waterbade in 1.Petr.3.21.
het woordt.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/
een Ghemeynte/ die eerlick ware / ende
noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat sy soude hey- f Colo.1.22.
lich ende onstraffelick wesen.
28 Alsoo zijn de mannen schuldich hare wij
uen lief te hebben/ ghelijck hare eyghen
lichamē. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft
hemseluen lief.
29 Want niemant en heeft opt zijn eygen
vleesch ghehaet: maer hy voedt ende on-
derhoudt het: ghelijck oock de Heere de
Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaēs/ g Rom.12.5.
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenē. 1.Cor.12.27.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader h Gen.2. 24
ende zijne moeder verlaten / ende sal zij- Mat.19.5.
nen wijue aenhangen/ i ende sy twee sul- Marc.10.7.
len een vleesch wesen. i 1.Cor.6.16.
32 Dese verborgētheyt is groot: maer ick
segge/ in Christum, eñ inde Ghemeynte:
33 Daerom so hebbe een yeghelick van v
lieden zijn eygē wijf also lief als hemsel-
uen: ende dat het wijf den man vreese.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen eñ Dienst-
knechten tot gehoorsaemheyt/ 7. ende be-
rooft alle Christenen int gemeyne van al-
le vleeschelicke vertrouwen/ 10. eñ wa-
pentse met gheestelicke wapenen/ om den a Colo.3. 20
vyant te wederstaen/ 18. ende in het eyn- b Exo.20.12
de beueelt hy hemseluen in hare gebedē. Deut.5.16.

1 GHy a kinderē weest uwen ouderen ge Spre.3.9.
hoorsaē indē Heere: wāt dit is recht. ende 7.27.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe- Tob.4.3.
der: (het welcke het eerste ghebot is dat Mat.15.4.
een belofte heeft:) Marc.7.10.
3 Op dat het v wel gae / eñ dat ghy lan-
ghe leuet op der Aerden.
4 Eñ ghy vaders/ en verweckt uwe kinde-
ren niet tot gramschap: c maer voetse op c Deu 6 20.
door de leere eñ vermaninge des Heeren. Psal.78.4.
5 d Ghy Dienstknechten weest ghehoor- d Pro.10.18.
saem uwen heeren nae den vleesche/ met ende 29.17.
vreesen ende beuen/ met eenvoudicheydt Sprac.7. 25
uws herten/ ghelijck als Christo: ende 30.1.
6 Niet nae der ooghe dienende/ eñ soec- d Colos.3.22
kende den mensche te behagen: maer als 1.Tim.6.1.
Dienstknechten Christi/ van hertē doen- Titi 2.9.
de den wille Godts: 1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillicheyt den Hee-
re/ ende niet den menschen:
8 Wetẽde dat een yegelic vanden Heere/
e ontfangen ſal wat hy goets gedaen ſal
hebben/ hy ſy Dienſtknecht oft Vrije.
9 f Eñ ghy heerẽ/ doet het ſelue by hen/
verlaet de dreyginghẽ/ wetẽde dat ooc wȯ
ſelfs Heere inde Hemelen is/ g eñ by hem
en is geen wtnemiughe der perſoonen.
10 Ten laetſten mijne Broeders/ wordet
machtich in den Heere/ende inde ſtercke
zijnder cracht.
11 h Doet aen alle wapenen Godts/ op
dat ghy meucht ſtaen tegen de liſten des
Duyuels.
12 Want wy en hebben den ſtrijt niet te-
ghen vleeſch ende bloet/ maer i teghen de
Ouerſte/ teghen de Machten/ teghen de
Ghewelbighe der Werelt/ der duyſterniſ-
ſe deſer eeuwen/ teghen de gheeſtelijcke
k booſheden inder locht.
13 Hieromme neemt aen l de gheele wa-
pen Gods/op dat ghylieden meucht indẽ
booſen dach tegenſtaen/ al volbracht heb
bende ende blijuen ſtaende.
14 m So ſtaet dan/ uwe lendẽ ommegort
hebbẽde met der waerheyt/ n eñ de borſt
bedeckt met de rechtueerdicheydt.
15 Eñ de voeten gheſchoeyt met veerdic-
heyt des Euangelij des vredes.
16 Bouẽ al/ neẽt aẽ dẽ Schilt des geloofs/
waer mede ghy lieden meucht alle de vye-
rige pijlen des booſen wt bluſſchen.
17 o Eñ neemt den Helm der ſalicheyt/ eñ
p het Sweert des Gheeſts/ het welck is
Godts woordt.
18 Met aller biddinge q eñ ſmeeckinghe/
biddende te aller tijt indẽ Geeſt: eñ in dat
ſelue wakende met alle geduericheyt/ eñ
bidd inghe voor alle de Heyligen:
19 r Eñ voor my/ dat my ſprake gegheuen
worde tot de openinge mijns monts/ om
met vrymoedicheyt de verborgentħz des
Euangelij te kennen te gheuen/
20 Waer van ick de bootſchap doe in kete
nen/ op dat ick daer in vrymoedelic han-
dele/gelijck ick behoore te ſpreken.
21 Voort/ op dat ghy lieden oock meucht
weten/ dat my aengaet/ eñ wat ic doe: dat
ſal v Tichicus myn lieue broedr eñ getrou
we Dienaer inden Heere/ te kennen geuẽ:
22 Den welckẽ ic om dat ſelue tot v liedẽ
geſonden hebbe/ om dat ghy ſout weten/
hoe het met my ſtaet: ende om dat hy u-
we herten vertrooſten ſoude.
23 Vrede ſy den Broederen/ eñ liefde/ met
gelooue/ van Gode den Vader/ ende den
Heere Jeſu Chriſto.
24 De genade ſy met allen den ghenen die
onſen Heere Jeſum Chriſtum oprechte-
lick lief hebben. Amen.

Tot de Epheſien geſchreuen van Roo-
men/ gheſonden door Tychicum.

e Grieck/ draghen.
f Sapi.7.22. ende 33.29. Coloſ.4.1.
g Deut.10.17 2. Par.19.7. Job.34.19. Sap.6.8. Sapi.35.16. Acto.10.34. Roma.2.11. Galat.2.6. Coloſ.3.25. 1. Petr.1.17.
h Colo.3.12.
i Epheſ.2.2
k Grieck/ der booſheydt inde Hemelſche.
l 2 Cor.10.4
m Luc.12.35 1. Petr.1.13.
n Sap.5.19.
o 1. Teſ.5.8. Eſa.59.17.
p Hebr.4.12 Apoca.2.16
q Luce.18.1. Roma.12.12 Coloſ.4.2. 2. Teſ.5.17.
r Act 4.29. 2. Theſ.3.1.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippenſen.

Argument.

DE Philippenſen vermaēt hy met ee-
nen Sendtbrief wt Roome geſonden/
dat ſy hen niet en ſtooten aen ſyne
banden/ maer in de aenghenomen waer-
heyt voortgaen. Hy vermaent ſe oock een-
drachtich te ſyne/ ende henſeluen te hoe-
den voor de valſche Apoſtelen/ die de ver-
dienſten ende de Wet met den Euangelio
vermengden. In het eynde ſchrijft hy ſom
mige geſonde ghebodẽ/ hoemen behoort
te leuen/ gelijck in andere Sendtbrieuen.

Dat Eerſte Capittel.

3. Paulus prijſt hare volſtandicheyt om
dat ſy volſtandich ghebleuen waren inde
waerheyt/ 12. eñ handelende van hem eñ
zijne banden/ bewijſt dat de eerlickheydt
des Euangeliums daer door verſterct is/
28. Hy vermaent ſe oock tot eendrachtic-
heyt ende lydtſaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/ Dienſtknech
ten/ Jeſu Chriſti/ allen Heylighen in
Chriſto Jeſu/ die a te Philippis zijn/
met de b Opſienders ende c Dienaers:
2 d Genade ſy v lieden/ eñ vrede van Go-
de onſen Vader/ ende den Heere Jeſu
Chriſto.
3 e Jck dancke mijnen God f alle tijt/ als
ick uwer ghedencke:
4 (Alle tijt in alle mijnen ghebede voor v
allen met blijſchap biddende:)
5 Om uwe gemeynſchap in het Euange-
lium/ van den eerſten daghe af/ tot nu toe:
6 Betrouwẽde dit ſelue dat hy/ die in v
lieden begonnen heeft/ g het goede werc/
dat volbrenghen ſal/ tot op den dach Je-
ſu Chriſti:
7 Gelijc het my h toebehoort/ dat vā v al
lẽ te geuoelẽ/ daerō dz ic in myn herte hou
de/ dz ghi in myne gevāckeniſſe/ eñ in mij-
ne vāt woordinge/ eñ vſterckinge des E-
uāgelij/ dat ghy liedẽ ſegge ick alle mijner
genaden mede deelachtich gheweeſt zijt.
8 i Want God is mijn getuyge/ hoe ſeer
ick v alle begeere met hertgrondelicke be-
weghinghen Chriſti.
9 k Eñ dit bidde ick/ dat uwe liefde noch
meer ende meer ouervloedich worde/ in
kenniſſe ende allen l verſtande:
10 Op dat ghy m meucht de verſcheyden
dingen onderkennen/ op dat ghy meucht
weſen oprecht/ ende ſonder ergerniſſe/ tot
den daghe Jeſu Chriſti/
11 Vol vruchten der gherechticheydt/ die
door Jeſum Chriſtum zijn/ tot eere ende
prijs Gods.
12 Ende ick wil dat ghyliedẽ weet/ Broe-
ders/ dat het ghene/ dat my gheſchiedt
is/ is meer tot voordeel de Euangeliums
ghecomen:
13 So dat mijn banden in Chriſto/ bekent
ghewordẽ zijn in gheheel den n Richt-
huyſe/ ende allen den anderen plaetſen:
14 o Eñ dat vele broeders indẽ Heere/ door
mijne banden vertrouwende/ ouervloedi-
ger derrẽ onuertzaecht het woort ſprekẽ:
15 Ende ſommighe door nijdt ende twiſt:
ende ſommighe predicken oock Chriſtum
door goetwillicheydt:
16 De ſommighe (ſegghe ick) predicken
Chriſtum wt twiſt/ niet ſuyuerlic/ eñ mey-
nẽ p myne bandẽ noch meer te bedruckẽ:
17 Ende de ſommighe wt liefde/ dewijle ſy
weten/ dat ick tot verantwoordinge des
Euangeliums gheſet ben.
18 Wat dan? nochtans wordt Chriſtus
allesins/ het ſy door een q deckſel/ het ſy
door de waerheyt/ verkondicht: eñ ic ver-
blijde my hier in/ ende ſal my verblijden.
19 r Wāt ic weet/ dat dit my ter ſalicheyt
dijen ſal/ door uwe ghebedt/ ende ſ hulpe
des Gheeſts Jeſu Chriſti/
20 Na myn ouergroot verlanghen eñ ho-
pen/ dat ick in gheenen dinghe en ſal be-
ſchaemt worden/ maer Chriſtus ſal ghe-
lijck alle tydt/ alſo oock nv/ met alle vrij-
moedicheyt in mijnen lichame groot ge-
maeckt worden/ het ſy door leuen/ het ſy
door ſteruen.
21 Want Chriſtus is my ghewin/ beyde
in leuen ende in ſteruen.

Maer

a Act.16.12.
b Oft/ Biſſchoppen.
c Acto.6.3.
d Roma.1.7. 1. Petri.1.2.
e Eph.1.15. Coloſ.1.3. 1. Theſ.1.2. 2. Theſ.1.3.
f Grieck/ in alle uwer ghedachteniſſe.
g Joā.6.29. 1. Theſ.1.3.
h Grieck/ recht is/
i Rom.1.9. ende 9.1. 2. Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. 1. Theſ.2.5. 1. Tim.5.21. 2. Tim.4.1.
k Ephe.1.16 Coloſ.1.3. 1. Theſ.1.2. 2. Theſ.1.3.
l Of/ oordeele
m Ofte/ ons verſcheydẽ wat beſt is.
n Oft/ Palleyſe des Keyſers/
o Ephe.3.13 1. Theſſ.3.3.
p Gr. verdruckinghe tot myne banden te brenghen:
q Gr. voorwendinge/
r 2 Cor.1.11.
ſ Gr. toedieninghe

22 Maer oft inden vleesche te leuen my
oorbaerlick sy/ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.
t of. verhup-sen. 23 Want ic worde van dese twee benaut/
begeerende te t verscheyden vandē licha-
me/ende met Christo te zijne: want dat
is seer verre het beste.
24 Maer indē vleesche te blijuē/ is noot-
sakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic / vertrouwēde dat ic sal
blijuē/ eñ met v allen blijuē tot uwē voor-
deele/ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / ouervloedich sy door mijne coemste
wederom tot v.
v Gen. 17.1. 27 u Alleelic wādelt weerdichlic dē Euāge-
1.Cor.7.20. lio Christi/op dat ic het sy dat ic come eñ
Ephe.4.1. ulliedē sie/het sy dat ic vā v ben / mach vā
Coloss.1.10. v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
1.Thes.2.12. Geest/ x eenmoedichlick mede strijdende/
ende 4.1. met den geloue des Euangeliums.
x Gr. in een ziele 28 Ende en wordet in gheenen dinge ver-
schrickt / vanden ghenen die hen teghen-
stellen/ het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse/ maer v lieden der sa-
licheyt/ende dat van Gode.
29 Want v lieden is ghegeuen inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te gheloo-
uen/maer oock voor hem te lijden:
30 Dē seluē strijdt hebbēde/ diē ghylieden
aen my gesien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse bouen al tot vernee-
deringe/ de welcke is de verwaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo-
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeuen
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin-
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn-
schap des Gheests/ zijn daer eenige heer-
grondelicke beweghinghen ende ontfer-
minghen:
a Rom.12.16 2 So veruult mijne blijschap/ a dat ghy-
ende 15.5. lieden eens ghesint zijt/eenderleye liefde
1.Cor.1.10. hebbende / eenmoedich / ende eenderley
Philip.3.16. ghevoelende.
1.Pet.3.8. 3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b Ro.12.10. b maer door ootmoedicheydt / achte een
1.Petr.5.5. yegelick den anderē beter dan hemseluē.
c 1.cor.10.24 4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
ende 13.5. zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.
d 1.Pet.2.21 5 d Dat geuoelen sy in ulieden/het welc-
ke oock in Christo Jesu was:
e 2.Cor.4.4 6 e De welcke inde gedaente Gods zijn-
Col.1.15. de / en heuet voor gheenen roof gheacht
Hebr.1.3. Gode euen ghelijck te zijn
f Psal.8.6. 7 f Maer heeft hem seluen vernietiecht/
g mat.20.28 g de ghedaente eens Dienstknechts aen-
Joan.13.14. genomen hebbende/ h van menschen ge-
h Heb.2.14. lijck ghewordē/ende in het ghelaet ghe-
17.ende 4.15. vonden als een mensche.
i Hebr.2.9. 8 i Ende heeft hemseluen vernedert/ghe-
ende 12.2. hoorsaem zijnde totter doot/ Ja de doot
des cruyces.
k Act.2.34. 9 k Daerom heeft hem oock God hooch-
l Hebr.1.4. lick verhooght / ende heeft hem l eenen
naem gegeuē / welcke is bouē alle namē:
m Esaie. 10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
45.23. knye der ghener die inden Hemel / op der
Rom 14.11. Aerden/ende onder der Aerde zijn:
n Joa.13.13. 11 n Ende dat alle tonge belijde / dat Je-
1.Cor.8.6. sus Christus de Heere sy/ter eeren Gods
ende 12.3. des Vaders.
12 So dan/mijne lieue / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordicheyt/maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u-
wes selfs salicheyt in vreese ende beuen.
13 o Want het is Godt / die in v lieden o Deu.8.18.
werckt/ het willen ende het volbrenghen 2.Cor.3.5.
nae zijn welbehaghen. p Ro. 12. 17.
14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu- 1.Pet 2.12.
reeren ende teghenspreken: q 1.Pet. 4.9
15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick r † Anders/
zijt/ende eenvoudich/ende onstraffelicke toorn/
kinderen Gods / midden in dit cromme
ende verdraeyde geslachte: s onder welc- s Prou.4.18
ke t schijnt als lichten der Wereldt/ Mat. 5.14.
16 Het woort des leuens voor houdende/ t Of/ ghylie
u my tot eenen roem ten daghe Christi/ den schijnt/
dat ick niet te vergheefs geloopen/ noch u 2.Cor.1 14
te vergheefs ghearbeydt en hebbe. 1.Thes. 2.19
17 Eñ of ick geoffert worde ouer de offer-
hande eñ x bedieninge ws geloofs/ y so x Of/ offe-
ben ick blijde / eñ verblijde my met v allē. ringhe
18 Ende om dat seluē z zijt ghy lieden ooc y 2.Cor.7.4
blijde/ende ghy verblijdt v met my. z Of/ weest
19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti- ghylieden
motheum corts tot v lieden te senden/op oock blijde/
dat ick oock goedts moets sy / als ick eñ verblijdt
weet hoe het met v is? v met my
20 Want ick en hebbe niemandt also ge- a Act. 16.1.
moedt/ die eenvoudelick voor ulieden sor- Rom.16.21.
ghen soude: 1.Thes. 2.3.
21 b Want sy soecken alle dat hare is/ b 1.cor.10.24
niet dat Christi Jesu is. ende 13.5.
22 Eñ ghylieden weet zijne beproeuinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/ met
my ghedient heeft in het Euangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter-
stont als ic mijne dingen ouersien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet noot sakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper eñ Medecamper/eñ uwen
c Apostel / ende mijner noodtdrust Die- c Dat is/
naer/ tot v lieden te senden: ghesonden
26 Want hy nae v allen verlangde / ende Bode
was swaerlick benaut/ daerō dat ghyliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer by doot cranc
gheweest; maer Godt heeft zijnder ont-
fermt: ende niet alleen zijnder/ maer oock
mijner/om dat ic niet d de een droeffenisse d Gr. droef-
op de ander hebben en soude. fenisse op
28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker droeffenisse
ghesonden/om dat ghylieden hem weder
siende/ v soudt verblijden:ende ick te min
droefheyts hebben:
29 Ontfangt hem dā indē Heere/met alle
blijschap/ eñ houdt e de sulcke in weerdē/ e 1.Cor.9.11
30 Want om des werck Christi wille/was Gala.6.6.
hy tot by der doot gecomen / eñ waechde 1.Thes.5.12.
zijn f leuen / om dat hy het ghebreck ws 1.Tim. 5.17.
diensts aen my veruullen soude. Hebr.13.17.

Dat iij. Capittel. f Gr. ziele

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij-
schap/ 2. eñ hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy sett
Christum ende zijne Leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/ mijne Broeders/ verblijdt v in
dē Heere. Het selue wederom te schrij-
uen en verueelt my niet / ende het
maeckt v lieden seker.
2 Siet op a de honden/ siet op de boose a Esa. 56.10
Arbeyders/siet op de versnijdinghe. b Rom.2.29
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die Coloss. 2. 11.
wy c God met den Geest dienen / ende in Deut. 10.16
Christo Jesu roemen; ende niet op het ende 30.6.
vleesch vertrouwen: Jerem. 4.4
4 Hoewel ic betrouwinge hebbe oock op c Joa 4. 23.
het vleesch:ist dat yemāt anders v dunckt d Of/ schijnt
te vertrouwē op het vleesch: d ic veel meer: e 2.Cor.11.22
Besnee-

f Gen. 49.27
g Act.23.6.
h Gr. Wet/
i Act.8.3.
1.Cor.15.9.
Galat.1.13.
1.Tim.1.13.
k Mat.13.44

5 Besneden ten achtsten dage: wt de af-
comste Israels:wt den geslachte f Ben-
Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
g nae de h Insettinghe een Phariseus:
6 Na de yverichheyt i een veruolgher der
Ghemeynte/ na de rechtueerdicheydt die
inde Wet is/onstraffelick.
7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb-
be ick om Christi wille schade gheacht.
8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
te zijne/ om de weerdicheyt l der kennisse
Christi Jesu mijns Heeren/ om wiens
wille ick alle dinghen voor schade ghere-
kent hebbe/ ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem beuonden worde/als niet
hebbende mijn eygen rechtueerdicheydt/
die wt de Wet is:maer die door het geloo
ue Christi is: namelick/ m de rechtueer-
dicheydt die wt Gode is in het gheloove:
10 Dat ick hem kenne/ ende de macht zij-
ner opstandinge/ ende de ghemeynschap
zijns lydens/ n bewyle ick zijner doodt
ghelijckformich worde/
11 Besoeckende/ o oft ick eenichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesetten prijs
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick jaghe daer na/ of ick het eenich-
sins grepe/ daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my seluen niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb-
be: maer een dinck doe ick/ vergheet ende
wat achter rugghe is/ ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick jage na et voorgesteken merck/
tot den prijs der hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
15 So vele dan als onser volmaeckt zijn/
p laet ons dit ghevoelen hebben: ende
ist dat ghylieden yet andersins ghevoelt/
dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toegheecomen zijn/ laet
ons q in den seluen reghel voortgaen/ q en
het selue ghevoelen hebben.
17 r Weest mijne nauolghers/ Broeders:
en siet op de gene die also wandelen/ gelijc
ghylieden ons voor een exempel hebt.
18 s Want daer wandelen vele/ daer ick
v lieden dickmael van gheseydt hebbe/
ende segge het nu met weenen/ dat sy zijn
vyanden des cruyces Christi/
19 Wiens eynde is de verdoemenisse/ wiens
Godt den buyck is/ ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zijn.
20 t Maer u onse Burgerschap is in de
Hemelen: x van waer wy den Salichmaker
verwachten/ den Heere Christum Jesum:
21 y De welcke onse vernederde lichaem
veranderen sal/ dat het ghelijckformich
worde zijnen eerlicken lichame/ nae de
crachtighe werckinge/ daer mede hy alle
dinghen hemseluen onderworpen can.

l Esa.53.11.
Jere.9.23.
Joan 17.3.
Coloss.2.2.
m Rom.1.17
ende 3.21.
n Rom. 6.4
o Of/ hoe ic
p† Anders/
die hebben
dit geuoelen
q Ro. 12.16.
ende 15.5.
1.Cor.1.10.
Philip.2.2.
1 Pet.3.8.
r 1 Cor/4.16.
ende 11.1.
1.Thess.1.6
2.Thes.3.9.
s Rom.16.17
t Gr. want
u Hebr.13.14
x 1. Cor.1.6.
Titi 2.13.
y 1.Cor.15.51
Coloss. 3.4.
1.Joan.3.2.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede wercken/ 10. bekent hare weldadicheydt/ 21. ende set daer by sommighe groetenissen.

1 SO dan/ mijne lieue en gewenschte broe-
ders mijn blijschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Euodiam/ ende ick bidde
Syntichen/ dat sy eens ghesint zijn in-
den Heere.
3 Ja ick bidde v oock mijn a trouwe ge-
selle/ helpt de vrouwen/ de welcke met
my inden Euangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere mijne Me-
dehulpers: wiens namen geschreuen zijn

a Ofte/ op-
recht Jock-
ghenoot/

in b den Boecke des leuens.
4 c Verblydt v lieden inden Heere alle
tijdt/ wederom segghe ick: Verblydt v.
5 Vwe vriendelicheyt sy allen menschen
bekent. De Heere is na by.
6 d Weest in geenen dinge sorchfuldich:
maer laet in alle dingen uwe begeerten by
Gode bekent worden door biddinge ende
smeeckinghe/ met danckseggynge.
7 e En de vrede Gods/ die alle verstant
te bouen gaet/ f sal uwe herten ende sin-
nen bewaren in Christo Jesu.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/
wat eerlick is/ wat gherechtich is/ wat
reyn is/ wat lieflick is/ wat wel luydt: is
daer eenighe deucht/ is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock gheleert
ende ontfanghen/ ende ghehoordt/ ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vreden sal met
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblijdt inden Heere/ dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor-
den zijt om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen ghelegentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebreecx
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden
te zijne in het ghene daer ick in ben.
12 Ick weet vernedert te zijne/ ick weet
oock ouervloedich te zijne/ allesins ende
in allen ben ick geleert/ beyde versadicht
te wesen/ en honger te lijden: beyde ouer-
vloedich te hebben/ ende gebreck te lyden.
13 Ick vermach alle dinck/ door Chri-
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe-
daen/ k dat ghy mijne bedruckinge mede
gedeylt hebt.
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat in-
den beghinne des Euangeliums/ als ick
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte
my ghedeylt en heeft/ ter rekenschap
des wtgheuens ende ontfanghens/ dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy een-
mael ende andermael ghesonden tot mij-
nen noodtdruft.
17 Niet dat ick de gaue soecke: maer ick
soecke de ouervloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
en ick hebbe ouervloedich. Ick ben (seg-
ge ick) veruult/ na dat ick van Epaphro-
dito ontfanghen hebbe/ dat van v lieden
ghesonden was/ als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/
ende Gode behaghelick.
19 Mijn Godt sal veruullen al wat v van
noode is/ nae zijnen rijckdom/ n eerlick
in Christo Jesu.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
21 Groet alle Heyligen in Christo Jesu. De
Broeders die by my zijn groeten v lieden.
22 Alle de Heyligen groeten v lieden/ en-
de aldermeest sy/ die van des Keysers
huysghesin zijn:
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen gheschreuen van
Roomen/ gesonden door Epaphroditum.

Argument [illegible]

DE Sendbrief [illegible] ver
uaert dit [illegible] en
dat hy hie [illegible]
Apostelen stre [illegible]
dom met den C [illegible]

b Exo.32.32
Psal.69.29
Apoca.3.5.
ende 20.12.
ende 21.27.
c 1.Thes.5.6
d Psal.55.23
Mat.6.25.
1.Tim.6.8.
1.Pet.5.7.
e Joa.14.27
Roma.5.1.
Ephe.2.13.
f Of/ bewa-
re/
g Esa.9.6.
h 1.Timot.
6.8.
i Gr. na den
ghebreke
k Of ghy v
lieden mijner
verdruckin-
ge aengeno-
men hebt.
l 2.Cor.11.9
m Heb.13.19
n Griecx in
eerlickheyt.

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse ghevende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ sonteyne alles goets.

a Rom. 1.7. Galat.1.3. Ephe. 1.2. 1. Petr.1.2. b Oft/ des Heeren Jesu Christi. c Ephes.1.15 Philip.1.3. 1. Thes.1.2. 2. Thess. 1.3.

1 PAVLVS een Apostel Jesu Christi/
door den wille Gods/ ende de Broeder Timotheus:
2 Den Heylighen ende gheloovighen
Broederen in Christo te Colossen: a Genade ende vrede sy uwlieden van Gode onsen Vader/ en den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader
onses Heeren Jesu Christi/ alle tijdt voor
v lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe gheloove in Christo
Jesu ghehoort hebben/ ende de liefde tot
allen Heylighen:

d 1. Pet. 1.4 e Oft/ bewaert

5 Om de hope d die v lieden inde Hemelen e wech gheleydt is/ de welcke ghy te
voren ghehoort hebt door het woort der
waerheyt/ namelick/ des Evangeliums:

f Mar.4.8. Joan. 15.16.

6 Het welcke tot v lieden ghecomen is/
ghelijck oock in gheheel de Werelt: f en
het is vruchtbaer/ ghelijck oock onder v/
van dien daghe aen dat ghy de ghenade
Gods inder waerheydt bekent hebt.

g Colos. 4.12 Philem.23.

7 Ghelijck ghylieden gheleert hebt van
g Epaphra/ onsen lieven Medediensknecht/ de welcke is een getrouwe Dienaer Christi voor v:

h Gr. uwe liefde inden Gheest. i Ephe. 1. 15

8 De welcke oock h uwe gheestelicke liefde verclaert heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy
het ghehoort hebben/ en houden wy niet
op voor v lieden te bidden/ ende te begeeren k dat ghy meucht vervult worden/

k 1.Cor.1.5.

met de kennisse zijns willen/ in alle wijsheydt ende gheestelicken verstande:

l Gene.17.1. 1. Cor. 7.20. Ephe.4.1. Philip. 1.27 1. Thess.2.12 m Joa.15.16

10 l Dat ghylieden meucht wandelen weerdichlick/ den Heere in alle behagelicheyt:
m tot alle goede wercken vruchtbaer/ en
wassende inde kennisse Gods:
11 Versterct met alle sterckheydt/ na zijne
eerlicke cracht/ tot alle lijdsaemheyt ende
lanckmoedicheyt met blijschap.
12 Danckende den Vader/ die ons bequaem
ghemaeckt heeft/ om deel te hebben inde

n Gr. des Soons zijner liefde o Mat. 3.17 ende 17.5. 2. Petr.1.17. p Act.20.28 Ephe.1.7. Hebr.9.12. 1. Pet.1.19. q 2.Cor.4.4. Philip.2.6. Hebre.1.3. r Apoc.3. 14 s Gene.1.1. Psalm.33. 6. Joan.1 3. Ephe.3 9. Hebr.1 2. t Ephe.1. 22 en 4.15 5.23. u 1.Cor.15. 20 Apoc.1.5. x Of/ voorste

Erve der Heylighen in het licht.
13 Die ons wt de macht der duysternisse
verlost heeft/ ende overghebracht tot het
Rijcke n zijns o lieven Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe
hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de
vergheving he der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsienlicken Godts/ r de eerstgheboren aller
creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren
gheschapen/ die inde Hemelen zijn/ ende
die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/
ende die onsienlick zijn/ het sy Throonen
ofte Heerschappien/ ofte Overheden/ ofte
Machten. Het is al door hem/ ende tot
hem ghemaeckt.
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle
dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems
der Ghemeynte: hy is het u beghin/ de
Eerstgheboren wt de dooden/ op dat hy
in allen de x Overste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/
y dat in hem alle volheyt woonen soude: y Joan.1.14 Coloss. 2.9.
20 z En door dien al te versoenen tot hem z 2.Cor 5.19
selven/ a tot vrede ghebracht hebbende 1. Joa. 4 10
door het bloedt zijns cruycen/ beyde dat a Esa.9 6.
op der Aerden/ ende inden Hemel is. Joan.16 33.
21 So heeft hy dan uwlieden/ die ghy voortijden vervreemt waert/ ende vyanden Acto.10. 36.
door den sin inde boose wercken/ nu sekerlick versoent/ Roma.5.1. Ephe.2.13.
22 In dat lichaem zijns vleeschs/ door de
doodt: b om dat hy uwlieden soude heylich
ende onstraffelick/ ende onbeschuldicht b Luc.1.75.
voor hem setten: Ephe.1.4.
23 c Ist dat ghylieden oock blijft in het ghe ende 5.27.
loove gefondeert en vast en niet beweecht 2. Tim.1.9.
en wort vande hope des Evangeliums/ Titi 2.12.
dat ghy ghehoort hebt/ het welcke ghepredict is onder alle creatueren onder den Hemel: wiens Dienaer ick Paulus ghewor- c Joan.15.6
den ben.
24 d Nu verblijde ick my in mijn lijden/ d 2 Cor.7.4.
e voor v lieden/ ende vervulle het over- e Ephe.3. 13
blijffsel der verdruckingen Christi in mijnen vleesche/ voor f zijnen Lichame/ het Philip. 2.17 2. Tim. 2.10
welcke is de Ghemeynte: f Rom. 12.5.
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer 1.Cor.12.27.
ghewordden ben/ na de bedieninge Gods Ephe.4 12.
die my ghegheven is onder uwlieden/ om ende 5 23.
te vervullen het woordt Gods:
26 Namelick de g verborghentheydt/ die g Ro.16.25.
verborghen is ghewecst van de eeuwen/ Ephe.1.9.
ende vande gheslachten: h maer nu ghe- ende 3.9.
openbaert is zijnen Heylighen: 2.Tim.1.10.
27 i Den welcken Godt heeft willen te Titi 1.2.
kennen gheven/ wat rijckdom daer sy deses eerlicker verborghentheydt onder de 1 Pet. 1.20.
Heydenen: dat is Christi onder v: de welcke is k de hope der eerlickheydt/ h Mat.13.11 i 2.Cor.2.14 k 1 Timot.
28 Den welcken wy verCondighen/ ende 1 1.
vermanen alle menschen/ ende leeren alle
menschen met alle wijsheydt: om dat wy
souden eenen yeghelicken mensche voorsetten volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: en strijde
nae zijne werckinghe/ die in my l crach- l Gr. met
telick werckt. machte

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuyght zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verworpinghe der valscher Diensten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 VVant ick wil dat ghy lieden weet/
hoe swaren strijdt ick hebbe voor v/
ende voor de ghene die in Laodicea
zijn/ ende voor allen die mijn aensichte in
den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/
te samen gevoecht inde liefde/ en tot allen
rijckdom des ontwijfelicken verstants/ namelick/ a tot de bekenninge der verborgent- a Esa. 53 11.
heit Gods: beyde des Vaders en Christi: Jerem.9 23
3 b In den welcken zijn alle de schatten Joan.17.3.
der wijsheyt ende kennisse verborghen. Philip.3.8.
4 Ende dit segghe ick/ c op dat v lieden b 1.Cor.1.23
niemant en bedrieghe door valsche rede- c Ephes.5.6
nen/ met woorden die eenen schijn hebben: Coloss.2.18.
5 d Want hoe wel ic na den vleesche van d 1.Cor. 5.3.
v lieden ben/ so ben ick nochtans na den
Gheest by v/ verblijde my/ ende sie uwe
ordeninghe/ ende de vasticheyt uws gheloofs in Christum.
6 Ghelijck ghylieden dan Christum Jesum den Heere hebt aenghenomen/ [illegible]
wandelt in hem:
7 Ghewortelt en opghetimmert [illegible]
ende versterckt inden gheloo[illegible]
ghylieden gheleert zijt: e ende [illegible]
overvloedich daer in/ s met danck[illegible]

g Ro. 16.16.
Hebr.13.9.
h Gr. Philosophie/
i Of begin-selen/
k Joan 1.14
Coloss.1.9.
2 Cor. 5.19.
l Joan. 1.16
m Ro. 2.29.
Philip. 3.3.
Deut.10. 16
ende 30.6.
Iere.4.4.
n Rom. 6.4
Galat.3.27.
o Ephe.1.19
ende 2.7.
p Ephe.2.1.
q Gene. 3.15
Mat.12.29
Luc.11.22.
Joan.12.31.
ende 16.11.
Ephe.6.12.
r † Anders/ in hemselvẽ
s Levit.11.2.
t Rom.14.3.
Levit 23.2.
u Hebr.8.5.
ende 10.1.
x Iere. 29.8
Mat. 24.4
Ephe.5.6.
2.Thes. 2.3
1.Joan. 4.1
y Of, oordeele
z Gr. den wasdom Gods.
a Gala.4.9
b Esa.29 13.
Mat.15 9.
Titi. 1.14.
c 1.Tim.4.8
d Of, schijn
e Of, eñ onverschoninge des lijfs/ niet in eeniger eerẽ ter versadinge des vleeschs/ siet 1.Tim. 5.3.
f 1. Tim.3.3.
a Ephe.3.20
b 2.cor.4.11

8 g Siet toe dat daer niemandt en sy die
u lieden roove/ door h menschelicke wijs-
heyt ende ydel verleydinghe/ leerende na
Insettinghe der menschen/ na de i orde-
ninge der Werelt/ ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de gheheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Eñ ghyliedẽ zijt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zijt/ met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet/ inde wttreckin-
ge des lichaems der sondẽ des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zijt met hem begravẽ door den
Doop/ waer door ghy oock met hem op-
ghewerckt zijt/ o door het gelooue Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opghewerckt heeft.
13 p Eñ heeft u lieden die ghy doot waert
door de sonde/ eñ door de Voorhuydt uws
vleeschs/ mede levẽdich gemaect met hẽ/
ende heeft u alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft wtgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke (segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat wt den midden wech-
ghenomen/ ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overhedẽ eñ Mach-
ten berooft/ ende r † in dat cruyce open-
baerlick ghevoert ten thoone/ ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat u lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drinckẽ/ of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieumaents/ ofte der Sab-
bathen:
17 u De welcke zijn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat u lieden dan niemandt qualick
en y regere/ eyghenwillich door ootmoe-
dicheyt ende dienst der Engelen/ heymsel-
ven insteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt/ waer
wt het gheheele lichaẽ door aenvoegingen
ende tsamenbindingen toegheedient ende
te samen ghevoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dã dat ghyliedẽ met Christo gestor-
ven zijt/ eñ vry vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als/ ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delet niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt in ghewillighen dienste/ eñ
ootmoedicheydt/ e eñ in het lichaem niet
te sparen: maer en zijn van geender weer-
den/ ende dienen tot de dinghen/ daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigẽ Godsdiẽsts tegẽ de ydele onderwijsingẽ der valscher Apostelẽ/ 5. vermaninge tot dodingẽ des vleeschs/ eñ nieuwicheyt des levens/ ende behoorlickheden der Christenen.

1 IS't dan dat ghy lieden met Christo op-
ghewerckt zijt/ soo soeckt het ghene dat
boven is/ a daer Christus is/ sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedẽ zijt gestorvẽ/ eñ uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.

c Phil.3.21.
1. Joan.3.2.
d Eph.4.29
ende 5.3.
e 1.cor. 6.10.
Galat.5.21.
Ephe.5.5.
Apoc.22.15.
f 1.cor. 6.11.
Ephe.2.2.
Titi 3.3.
g Eph.4.22
Hebr. 12.1.
1.Pet.2.1.
Jacob.1.21.
h Rom. 6.4
i Gen. 1.26. 27. ende 5.1. ende 9.6.
1.cor.11.7.
k Galat.5.6 ende 6.15.
l Of, Barbarisch
m Eph.4.2 ende 6.11.
n Syr.28.2.
Mat. 6.14.
Mar. 11.25
Ephe.4.32.
o Of, u selvẽ
p Joã.13.34 ende 15.12.
Ephe.5.2.
1.Thes.4.9.
1.Joan.3.23 ende 4.21.
q 1.cor. 13. 1. 2.3.
r Of, danckbaer
s Ephe.5.19
t 1.cor.10.31.
u Eph.5.20.
1.Thes. 5.18
x Gen. 3.16.
1.cor.14.34.
Ephe.5.22.
Titi 2.5.
1.Pet.3.1.
y Ephe.5.25
z Ephe. 6.1.
a Ephe.6.5
1.Tim.6.1.
Tit. 2.9.
1. Petr.2.18.
b Gr. vreesende Gods
c Deu.10.17
2.Par.19.7.
Job 34.19.
Sap.6.8.
Syrac 35.15
Actu.10.34.
Roma.2.11.
Galat.2.6.
Ephes.6.9.
1.Pet.1.17.

4 c Als Christus onse levẽ sal geopenbaert
wesen/ dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt
5 d So doodt dan uwe Aerdtsche leden/
hoererie/ onreynicheyt/ quade beweghin-
ghen/ quade begheerten/ ende giericheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke dẽ toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortij-
den wandeldet/ als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedẽ oock dit alle
af/ toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylsprekẽ wt uwen monde.
9 Lieghet niet deen teghen den anderen/
nae dat ghylieden wtghedaen hebt den
ouden mensche/ met zijne wercken:
10 h Ende hebbet aengheedaen den nieu-
wen/ die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse/ na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem gheschapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Griecke ende
Jode/ Besnijdinghe ende Voorhuydt:
l Barre vreemde/ Scytha/ Dienstknecht/
Vrye: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan bekleedt (als wtver-
corẽ Heylighen ende beminde Godts/)
met de hertgrondelicke barmherticheyt/
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sacht-
moedicheyt/ lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen/ n ende
vergheuende o malcanderen/ ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus u lieden vergheven heeft/
doet ghy oock alsoo.
14 p Eñ boven al dit/ doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomẽheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zijt in eenen licha-
me/ ende weest r lieflick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
u lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen: ende singt den
Heere in uwe herten/ met Psalmen ende
Lofsangen/ ende gheestelicke liedekens.
17 t Eñ al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken/ doet het al inden
Naem des Heeren Jesu/ u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwẽ/ weest uwen mannẽ on-
derdanich gelijck het betaemt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wijven lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen/ weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem: want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
rẽ niet/ dat sy niet mismoedich en wordẽ.
22 a Ghy Dienstknechten/ weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zijn/ niet met dienste nae der
ooghen/ als die den menschen soecken te
behaghen: maer met eenvoudicheyt des
herten/ b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten/ als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Dewijle ghylieden weet/ dat ghy van-
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen sult: want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragẽ/ dat hy gedaẽ sal hebbẽ/ c eñ
daer en is geẽ wtneminge der persoonẽ.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghebeden/ waer van hy begheert deelachtich te wesen/ 7. ende sendt hen Tychicum eñ Ones-

Onesimum/14. groetenissen tot velen.
a Ep..7.22. ende 33.29. 1 GHy a Heeren/ doet uwe Dienstknech-
Ephes. 6.9. ten recht ende ghelijck / dewijle ghy-
b Luc.18.1. lieden weet/ dat ghy oock eenen Hee-
Rom.12.12. re inde Hemelen hebt.
Ephe. 6.18. 2 b Weest ghedurich inden ghebede/ en
1. Thes. 5.17 waeckt daer in met dancksegghinghe.
c Ephe.6.19 3 c Ende bidt oock mede voor ons / dat
2. Thes.3.1. ons God de deure des woorts open doe/
d Grieck/ ge op dat wy de verborgentheyt Christi spre-
bonden. ken/ waerom ick oock d ghevangen ben:
4 Op dat ick die openbare/ gelijc het my
betaemt te spreken.
e Spr.27.12. 5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
Ephes.5.15. die buyten zijn/ ende g coopt de bequaem-
f Grieck/ in. heydt des tydts wt.
g Rom.12.11 6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sou-
Ephes.5.16. te gemengt/ dat ghy lieden weet/ hoe ghy
h Mar.9.50. eenen yegelicken antwoorden moet.
7 Alle mijne saken/ sal v lieden te kennen
i Act.20.4. gheven i Tichicus die lieve Broeder/ en-
2. Tim.4.12 de ghetrouwe Dienaer/ ende k medehul-
k Grieck/ per in den Heere:
mededienst- 8 Den welcken ick daer toe ghesonden
knecht. hebbe/ op dat hy uwe saken wete / ende
l Phil.10. uwe herten trooste:
9 Met l Onesimo den getrouwen en lie-
ven Broeder/ de welcke vanden uwen is:
sy sullen v lieden alle dinghen te ken-
nen geven die hier gheschieden.
m Act.27.2. 10 V lieden groet m Aristarchus mijn me-
n Act.15. 37. deghevanghen/ ende n Marcus de neve
2. Tim.4. 11 Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot v lieden
coemt/ ontfangt hem.)
11 En Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/ alleene dese mede-
arbeyders aen het Coninckrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
o Colos.1.7. 12 V lieden groet o Epaphras/ die wt v is/
Philem.23. een Dienstknecht Christi/ alle tijdt voor
v strijdende in ghebeden/ op dat ghy lie-
den mocht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.
13 Want ic geve hem getuygenisse/ dat hy
groote yverichheyt heeft over v lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn / ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
p 2.tim.4.11 14 V lieden groet p Lucas de Medecijn-
q 2.tim.4.10 meester/ die beminde/ ende q Demas.
15 Groet de broeders die in Laodicea zijn/
ende Nymphan/ ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van v lie-
den ghelesen wesen/ maeckt dat hy oock
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy oock dien Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 En segt Archippo: Siet toe/ dat ghy de
dienst vervullet/ dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
r 2.thes.3.17 18 r De groetenisse met mijnder handt
s Hebr.13.3. Pauli. s Ghedenckt mijne banden. De ge
nade sy met v lieden. Amen.

Tot de Colossensen gheschreven van Roomen/ ghesonden door Tychicum ende Onesimum.

Argument.

IN den eersten Sendbrief tot de Thessalonicensen / prijst hy der Thessalonicensen ghelooue ende standvastichevt/ ons verwijstse inden geloove/ ende vermaentse daerin te volherden / ende een reyn leven leyden / ghelijck den Christenen betaemt: over de dooden niet na der Heydenen wijse rouwe te dragen. Daer handelt hy ooc van de wederopstandinghe der dooden/ vanden toecomenden oordeele / vander Christenen neerstichevt ende heylicheyt.

De Eerste Sendtbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdrucinghen so wel voortghegaen zijn / in de kennisse des Euangeliums door hem vercondicht/ 7. dat sy ghewordeu zijn exempelen den anderen.

1 PAulus ende Silvanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/ in Godt den Vader/ ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy v a Roma.1.7
lieden van Gode onsen Vader / ende den Ephes.1.2.
Heere Jesu Christo. 1. Petri.1. 2.
2 b Wy dancken God alle tijt van v allē/ b Ephe.1.15.
ende ghedencken uwer in onse ghebeden: Philip.1.3.
3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde Colos.1. 3.
wes c wercks des gheloofs/ ende arbeyts 2. Thes. 1. 3.
der liefden/ ende ghedueriaemheydts in- c Joā.6.29.
der hope onses Heeren Jesu Christi/ voor
onsen Godt ende Vader:
4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Euangelium en heeft by v d 1. Cor.2.4.
lieden niet geweest alleenlick inden woor ende 4.20.
de: maer oock inder macht / ende heyli- 2. Petr.1.16.
ghen Geeste/ ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder e 1. Thes.2.1
v gheweest zijn om uwent wille.
6 f En ghy lieden zijt onse navolgers ge- f 1. Cor.4.16
worden/ en des Heerē: en hebt het woort ende 11.1.
aenghenomen in vele verdruckinghe/ met Philip.3.17.
blijschap des hevlighen Gheests. 2. Thes.3.9.
7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe- g Oft/ voor
worden zijt allen ghelooviighen in Ma- beelden.
cedonia ende Achaia.
8 Want van v lieden is luydtbaer ghe-
worden/ niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia en Achaia: maer oock tot
alle plaetse is uwe ghelooue aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selve vercondighen van v lie-
den/ hoedanigen ingang wy tot v ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt vanden Afgoden/ om den leven
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te h Acto.1.11.
verwachten/ den welcken hy wt de doo- 2. Thes.1.10.
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/ Apoca.1.7.
die ons van den toecomenden toorn ver- i dat is/ Sa
lost. lichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder het cruyce/ so prijst hy zijn neerstichevdt int prediken/ en hare neerstichevt in ghehoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht hy hem/ dat hy teghenwoordichlick zijn herte tot hen niet en heeft connen ontdecken.

1 VVant a ghy weet selve/ broeders/ on- a 1. Tes.1.5.9
sen ingang tot v lieden/ dat hy niet
ijdel gheweest en is:
2 Maer hoewel wy te voren geledē had-
den/ ende versmaedicht gheweest hadden
v te Philippis/ ghelijck ghy lieden weet/ b Act.16.22.
so waren wy vrijmoedich in onsen Godt/
om het Euangelium Gods c tot v lieden
te spreken met veel strijdts. c Acto.17.2.
3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/ noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch:
4 Maer gelijc wy d Gode behaecht heb- d Oft / van
ben/ dat hy ons het Euangelium vertrout Gode ghe-
heeft/ alsoo spreken wy/ e niet als den acht zijn/
menschen behagende/ maer Gode die on- e Gala.1.10
se herten f beproeft. f Oft/ goet
acht.

5 Want wy en hebbē noyt met flatterende woorden omme gegaen/ gelijc ghy lieden weet/ noch met een bedecksel der gierichept. g Godt is des ghetuyghe:
6 Noch eere van menschen soeckende/ noch van v lieden/ noch van andere.
7 Hoewel wy haddē mogen h lastich zijn/ als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k † vriēdelic geweest middē onder v liedē/ gelijc of een l Voester haer kinderen voedde.
8 Alsoo segghe ick/ ouer v liedē beweecht zijnde/ begheerden wy v te gheuen/ niet alleene het Euangelium Godts/ maer oock onse eyghen lieuen/ daerom dat wy v lief hadden.
9 m Want ghy liedē zijt indachtich/ broeders/ onser moeyte eñ arbeyts; want wy hebben v het Euangelium ghepredickt/ werckende nacht ende dach/ om dat wy niemanden van v en souden lastich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuygen/ ende Godt/ hoe heylichlick/ ende rechtueerdichlick/ ende onstraffelick wy v lieden die ghy gelooft/ gheweest zijn:
11 Ghelijck ghy lieden weet/ hoe wy eenen peghelicken onder v/ ghelijck een vader zijn kindt/
12 Vermaenden ende troosteden: wy betuychden/ n dat ghy liedē soudt wandelen weerdichlic Gode die v geroepē heeft tot zijn Coninckrijcke ende eerlickheydt.
13 Hierom danckē wy ooc God sonder ophouden/ dat ghy liedē/ als ghy het woort o der predikinge Gods vā ons aennaemt/ dat niet als der menschen woort ontfangen hebt/ maer (gelijc het inder waerheyt is) als Godts woort/ p het welcke oock werct in v liedē/ die ghy lieden geloouet.
14 Wāt ghy/ Broeders/ zijt nauolgers gewordē der Gemeyntē Gods die in Judea zijn in Christo Jesu/ dewijle ghy liedē ooc het selue geleden hebt van uwe eygen geslachte/ q gelijck oock sy van den Joden:
15 r De welcke den Heere Jesum ghedoot hebben/ eñ s hare eygē Prophetē/ eñ hebben t ons u veruolcht/ eñ en behagen Gode niet/ ende staen teghen alle menschen/
16 x Eñ verbiedē ons te sprekē tot de Heydenē/ op dat sy salich wordē: op dat sy alle tijt hare sonden veruullē/ maer den toorn Godts is ouer hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders/ die een cleyne wijle tijdts van v lieden berooft zijn na den aensichte/ niet na het herte/ wy hebben met grooter begheerte ouervloedelicke neerstichept gedaen uwe aensichte te siē.
18 y Daeromme hebben wy willen tot v lieden comen (Jc Paulus) z tweemael: eñ de Satanas heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onse hope/ of blyschap/ oft croone des roems? Zijt ghi lieden het oock niet voor onsen Heere Jesu Christo in zijne toecomste?
20 Want ghy lieden zijt onse eerlickheydt ende blyschap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijsende zijnē goeden wille tot hen door het senden Timothei/ 9. ende door zijn gebeden voor hen.

1 Daerom/ als wy dese begeerte niet langher en conden verdraghen/ so heuet ons goet gedocht dat wy souden alleen te Athenen bliuen.
2 Eñ hebben a Timotheum onsen Broeder ende Dienaer Godts/ ende onsen medearbeyder inden Euangelio Christi/ gesonden om v lieden te versterchen ende te vertroosten in b † uwen ghelooue:
3 c d Op dat niemāt beweecht en worde

g Rom.1.9. ende 9.1. 2.Cor.1.23. ende 11.31. Galat.1.20. Philip.1.8. 1.Tim.5.21. 2.Tim.4.1.
h Oft/ in eere zijn/
i 1.Cor.9.4. 2.Thes.3.9.
k † Anders cleyne.
l Griec/ stelen/
m Act.18.3. ende 20.34. 1.Cor.4.12. 2.Cor.11.9. ende 12.13. 2.Tes.3.8.
n Gen.17.1. 1.Cor.7.20. Ephes.4.1. Philip.1.27. Colos.1.10.
o Griecx/ des ghehoors.
p Oft/ de
q Act.17.13.
r Act.7.52.
s Mat.23.37. Luce.13.34.
t Oft/ v lieden.
u Oft/ wtgedreuen.
x Act.17.13.
y Rom.1.13. ende 15.22.
z Griecx/ eens ende oock andermael:
a 2.Cor.1.14. Philip.2.16.

a Acto.16.1. Rom.16.20. Philip.2.19.
b † Anders onse.
c Eph.3.13. Philip.1.14.
d Oft/ met.
e Act.14.22. 2.Tim.3.12.

in dese verdruckingen: want ghy lieden weet selue/ e dat wy hier toe gestelt zijn.
4 Wāt ooc doe wy by v warē/ voorseydē wy dat wy soudē verdruct wordē: gelijck het oock gheschiet is ende ghy weet.
5 Hierom hebbe ick het niet lāger connē verdragen/ maer hebbe heen gesondē om uwe geloove te kennen: dat v niet eenich sins de Versoecker versocht en hadde/ eñ onse arbeydt * te vergheefs ware.
6 Eñ als Timotheus nu van v lieden tot ons quam/ eñ ons uwen geloove eñ liefde vercondichde/ ende dat ghy alle tijt goede gedachtenisse van ons hebt/ altijts begeerende ons te sien/ ghelijck wy oock v:
7 Hier door/ broeders/ zijn wy van v in alle onse verdruckinge ende noot getroost/ door uwen ghelooue.
8 Want nu leuen wy/ ist dat ghy staet inden Heere.
9 Want wat danckegginghe connen wy Gode wedergeuen voor v/ in alle onse blijschap/ waer mede wy ons verblijden voor onsen Godt/ om uwent wille/
10 f Dach eñ nacht ouer seer biddende om uwe aensichte te sien/ eñ te veruullen dat aen uwen ghelooue ghebreeckt?
11 Eñ onse Godt/ ende onse Heere Jesus Christus/ schicke onsen wech tot v liedē.
12 Ende de Heere veruulle v/ ende make v ouervloedich in der liefde tot malcanderen/ ende tot eenen peghelicken/ (ghelijck wy oock zijn tot v.)
13 g Op dat hy uwe onstraffelicke herten versterche tot heylichheyt voor onsen God eñ Vader/ inde toecoemste onses Heeren Jesu Christi/ met alle zijne Heylighen.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot heylichheyt. 4. om noosheydt/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13. ende matichheydt in haer droefheydt ouer de dooden/ 14. beschrijuende het eynde der opstandinghe der dooden.

1 Voort dan/ broeders/ wy bidden ende vermanen v lieden inden Heere Jesu/ ghelijck ghy van ons ontfanghen hebt/ a hoe ghy moet wandelen eñ Gode behagen/ dat ghy daer in meer ouervloedich zijdt.
2 Want ghy weet wat gebodē wy v ghegeuen hebben door den Heere Jesum.
3 b Want dit is den wille Godts/ namelick uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat ghy v onthoudt van hoererije:
4 Dat een pegelick onder v wete zijn vat te besitten in heylichheydt ende eere:
5 Ende niet in quade beweghinghen der begeerlickheydt/ ghelijck de Heydenen die Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke noch en bedriege: wāt God is een wrecker ouer alle desen/ gelijck wy v te voren gheseydt ende betuycht hebben.
7 Want God en heeft ons niet geroepen tot onreynicheyt/ d maer tot heylichheyt.
8 e Soo dan/ wie sulcke gheboden verworpt/ die verworpt gheenen mensche/ maer verworpt Godt/ f die zijnen heylighen Gheest in v gheeft.
9 g Voort/ van der broederlicke liefde en hebt ghy gheenen noot dat ick v schrijue: want ghy zijt selue van Gode geleert malcanderen lief te hebben.
10 Wāt ghy doet dat ooc allen den broederen die in gheheel Macedonia zijn: maer wy vermanen v/ broeders/ dat ghy lieden noch ouervloediger wordt:
11 h Eñ neerstichept doet om in stilheydt te leuen/ eñ het uwe te doen/ i eñ te wercken

* Griecx/ ydel.
f Rom.1.11. ende 15.23. 2.Tim.1.4.
g 1.Cor.1.8. 1.Thes.5.23.
a 1.Tes.2.12. Philip.1.27.
b Rom.12.2. Ephes.5.17.
c Act.15.20.
d Job. 1.Cor.
e Luc.10.16.
f 1.Cor.
g Leu.19.18. Mat.22.39. Joan.13.34. ende 15.12. Ephes.5.2. 1.Petr.4.8. 1.Joan.3.23. ende 4.21.
h 2.Thes.3.8.12.
i Act.20.34. Ephes.4.28. 2.Tes.3.8.12.

den

ken met uwe eyghen handen / gelijck wy v
lieden beuolen hebben.
12 Op dat ghy meucht sijn de gene die buy
ten zijn / eerlick wandelen/ende gheens
dinckx gebreck hebben.
13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetende
k Syr.22.,10 zijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
ende 38.17 dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
l Sap.2.22. dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy gelooven dat Christus
gestoruen is/ ende op ghestaen: alsoo sal oock
God de gene die in Christo ontslapen zijn/
met hem versamelen.
15 Want dat segghen wy v door het woort
m 1.Cor.15. des Heeren/ m dat wy die leuen en ouerblij
23.51. uen tot de toecoemste des Heeren/sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selue sal met eenen ge
1.Cor.15.52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ ende die in Christo gestoruen
ouerengels zijn sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leuen ende ouergebleuen
zijn/ sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/ den Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/ vertroost malcanderen met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Door onsekerheyt des laetsten daechs
vermaent hyse tot verscheyden wercken
des Christelicken leuens/ 23. ende begeert
ende beloeft hen alle goet.

1 Maer van de tijden ende stonden / broe-
ders/is niet van noode v te schrijuen:
2 Want ghylieden weet selue seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3.10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3.3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende 16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verderuinghe ouervallen/ ghelijck de wee
ouer een beuruchte vrouwe: ende sy sul-
len niet ontvlieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy lieden/ broeders/ghi en zijt
niet in duysternisse/ dat v dien dach soude
als een dief beuanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ende
kinderen des daechs: wy zijn niet vander
nacht/noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/ slapen des nachts: ende
die droncken zijn/ zijn des nachts droncken.
8 Maer wy die des daechs zijn/ laet ons
nuchteren zijn / bekleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/maer om salicheyt te ghecrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14.7 10 Die voor ons ghestoruen is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy/ oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2.20 met hem leuen souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/ende de
f Rom.15.27 een stichte den anderen. gelijc ghy ooc doet.
1.Corin.9.11 12 Ende wy bidden v/ broeders/ f kennt de
Galat.6.6. gene die onder v arbeyden/ ende v voorstaen
Phili.2.29. inden Heere/ende v vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eeren inde lief-
Heb.13.7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Leui.19.18 saem met hen.
Prou.20.22 14 Ende wy bidden v/broeders/ vermaent de
ende 24.29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5.39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12.17. teghen eenen peghelicken.
1.Corin.6.7 15 g Siet dat niemant yemande quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde: maer volget alle tydt

dat goede nae onder malcanderen / ende te-
gen eenen peghelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Biddet sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dingen: want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aen v Philip.4.4.
19 l Bluscht den Gheest niet wt. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophecie niet. Rom.12.12.
21 Proeft alle dinck/ ende behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout v van allen boosen schijn. k Eph.5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe v l 1.cor.14.30
geheel volmaeckelick/ ende uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecoemste on n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes.3.13.
24 o Hy die v geroepen heeft/ is getrouwe/ o 1.cori.1.8.
de welcke het oock doen sal. ende 10.13.
25 Broeders/ bidt voor ons. 2.cor.13.12.
26 p Groet alle de broederen met eenen hey 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16.16.
27 Ick besweere v by den Heere/ dat dese 1.cor.16.20.
Sendtbrief allen den Heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met v lieden. Amen.

De eerste Sendtbrief tot den Thessalo-
nicensen/ gheschreuen van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot den Thessalonicensen/
beschrijft hy voornemelick den Antechrist
ende zijn Kercke: ende vermaentse tot neer-
stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/
liefde/ ende lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om
hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de
vrucht die daer van comen sal.

1 Paulus ende Siluanus/ ende Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy v lieden ende vrede van Gode a 1.Cor.1.2.
onsen Vader/ ende den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moeten Godt alle tijt dancken/ broe- 1.Petr.1.2.
ders voor v lieden gelijck het betaemt: om b Eph.1.15.
dat uwe gelooue seer toeneemt/ ende dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van v tot malcan- Coloss.1.3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selue van v lieden roemen inde
Gemeynten Gods/van uwe lijtsaemheyt
ende gelooue in alle uwe veruolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is een bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich v gemaeckt wort den Coninckrij- d Oft/ghe-
ke Gods/ voor het welcke ghy lieden lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die v verdrucken / verdruckinghe
te vergelden:
7 Ende v lieden/ die ghy verdruckt wordt/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.Tes.4.16.
openbaert worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammigen vyere h wrake doende g Grieck/
ouer de gene die God niet en kennen/ i ende vyer der
die den Euangelio onses Heeren Jesu Chri vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2.Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/ name i Roma.2.8
lick/ de eewighe verderuinghe/ van den k Esai.2.19.
aensichte des Heeren/ ende van de heerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om vereert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloouigen / (want
onse ghetuyghenisse is by v gheloost ghe
weest) te dien daghe.

11 Waerom wy oock altijt bidden voor v
lieden / dat onse Godt v dier beroepinghe
m Of / make — werdich m houde / ende veruulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Griecx / in — des gheloofs n met machte.

12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu
o Oft / ver-heerlickt. — Christi in v lieden o verclaert worde / en
ghy in hem / na de genade onses Godts /
ende des Heeren Jesu Christi.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs / 3. bewijsende dat voor de dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden / de welcke / na dat hy vele sal ver-
leydt hebben / 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de coemste Christi.

1 Voort / wy bidden v / Broeders / door
de toecoemste onses Heeren Jesu Chri-
sti / ende onser vergaderinghe tot
hem /

a Jere. 29. 8. Mat. 24. 4. Ephes. 5. 6. Colos. 2. 18. 1. Joan. 4. 1.

2 a Dat ghy lieden niet haestelic bewecht
en wordt van den sinne / noch beroert en
wort / noch door Geest / noch door Woort
noch door Sendtbrief / als van ons ghe-
schreuen / ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.

3 Dat v niemant en bedriege in geener ma
niere: want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan. 9. 27. Mat. 24. 15. 1. Tim. 4. 1. 1. Joan. 2. 18 — eerst b den afual come / en de mensche der
sonde / namelick / die sone der verderfe-
nisse gheopenbaert worde /

4 Hemseluen settende ende verheffende /
bouen al wat ghenaemt wordt / Godt oft
c Oft / als Godt ghe-dient wort. d Dan. 11. 36 — c Godtsdienst / soo dat hy als oft hy Godt
ware / sit inden Tempel Godts / d hemsel-
uen wtgheuende voor Godt.

5 Gedenckt ghi niet dat ick v dit ghesept
hebbe / doe ick noch by v lieden was?

6 En nu wat hem verhindert / dat weet
e 1. Joa. 2. 19 — ghy / e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tijdt:

7 Want hy werckt nu de verborgentheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert / sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomen worde.

8 En dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai. 11. 4. — baert worden: f den welcken de Heere met
g Oft / geest — den g adem zijns monts sal verdoen / en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.

9 Te weten / dien / wiens toecoemste is
h Joa. 8. 41. — h nae de werckinghe des Satans / i in al-
i Deut. 13. 1. — le macht / ende teeckenen / ende wonderhe-
Apoc. 13. 13. — den der leughen.
k Oft / be-droch

10 En in alle k verleydinge der ongerech-
ticheyt / in de gene die verloren gaen / daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te worden.

l Rom. 1. 25. — 11 l Ende daerom sal hen God senden m de
m Of / crach-tighe dwa-linghe / — werckinghe der dwalinghe / op dat sy de
leughen gheloouen:

n Oft / ver-doemt. — 12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden /
die de waerheyt niet gheloost en hebben:
maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.

13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor v / lieue broeders inden Heere / dat v
God van den beginne vercoren heeft tot
o Griecx / in — salicheyt / o door de heylichmakinge des
Gheests / ende gheloone der waerheyt:

14 Waer toe hy v geroepen heeft / door on-
se Euangelium / om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Jesu Christi.

15 So dan / broeders / staet en hout de in-
settingen die v geleert zijn / het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.

16 En onse Heere Jesus Christus / en onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat /
ende ghegheuen eenen eewighen troost /
ende goede hope p door ghenade. — p Griecx / in

17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke v lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen / vermaent hen
te scheyden van de Godloose / 10. ende te
blieden alle ledicheyt / 14. daer na bewijst
hy hen / hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 Voort broeders / a biddet voor ons / — a Mat. 9. 38. Ephes. 6. 19
dat het woort des Heeren loope / ende — Colos. 4. 3.
b verclaert worde / ghelijck oock by v — b Oft / ghe-
lieden. — presen.

2 c En dat wy verlost worden vande on- — c Rom. 15. 31.
geregelde en boose menschen: d want het — d Joa. 6. 44
gheloone en is niet aller menschen.

3 Maer de Heere is ghetrouwe / die v sal — e Jere. 16. 18
verstercken en bewaren vanden Boosen. — Daniel 1. 8.

4 Wy vertrouwen inden Heere van v lie- — 2. Corin. 5. 11.
den / dat ghy doet ende doen sult dat wy — 2. Tes. 3. 14.
v ghebieden. — Titi. 3. 10.

5 De Heere bewege uwe herten inde lief- — f Oft / onge-
de Gods / ende verwachtinghe Christi. — schictelick.

6 e Wy gebieden v lieden / Broeders / in — g Oft / inset-
den Name onses Heeren Jesu Christi / ont — tinghe.
trecht v van allen Broeder die f onbehoor — h 1. Cori. 11. 1.
lick wandelt / ende niet na de g leere die — 1. Thes. 1. 6.
hy van ons ontfanghen heeft. — ende 4. 11.

7 Want ghy lieden weet / h hoe men ons — i Acto. 18. 3.
behoort na te volgen: want wy en zijn niet — ende 20. 34.
onbehoorlick onder v lieden gheweest. — 1. Corin. 4. 12

8 i Wy en hebben oock gheen broot voor — 2. Corin. 11. 9
niet ghegheten by yemant / maer hebben — ende 12. 13.
met arbeydt ende moeyte nacht en dach — 1. Thes. 2. 9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
v lieden beswaren en souden.

9 k Niet dat wy die macht niet en heb- — k 1. Cor. 9. 4
ben / maer l om dat wy onsseluen v lieden — l. Thes. 2. 7.
tot een exempel geuen souden / om dat ghy — l 1. Cor. 4. 16
ons nauolghen soudt. — ende 11. 1.

10 Want oock doe wy by v lieden waren / — Philip. 3. 17.
gheboden wy v dit / namelick / Wil de ye- — 1. Thes. 1. 6.
mandt niet wercken / dat hy oock niet eten
en soude.

11 Want wy hooren / dat sommige onder
v lieden onbehoorlick wandelen / en niet
en wercken / maer m ydelheydt doen. — m Oft / cu-

12 n Den sulcken gebieden ende o verma- — rieuselick ü
nen wy door onsen Heere Jesum Chri- — uen.
stum / p dat sy met stilheydt wercken / — n 1. Tes. 4. 11.
haer eyghen broodt eten. — o Oft / bid-
den.

13 q Ende ghy / Broeders / en wordt niet — p Eph. 4. 28
traech in weldoen — q Gala. 6. 9.

14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge-
hoorsaem en is / teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermengt v niet met — r Mat. 18. 17.
hem / op dat hy beschaemt worde: — 1. Corin. 5. 9.

15 En en houdt hem niet als vyant: maer — 2. Thes. 3. 6.
vermaent hem als een Broeder.

16 De Heere des vredes geue v alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met v allen.

17 s De groetenisse met mijne hant / Pauli / — s Colos. 4. 18
het welcke een teecken is in alle Sendt-
brieuen: alsoo schrijue ick.

18 De genade onses Heeren Jesu Christi
sy met v allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen / ge-
schreuen van A-
thenen.

Argu-

Argument.

Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Euangelischẽ Pastuors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere / van den leuen/ zeden/ ende hupsghesinne eens Bisschops/ van syne neersticheyt ende sorghe ouer de Ghemeynte/ van onnutte vragen/ kijuinghen / ende verwerrede vanden der giericheyt te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zijn te schouwẽ / 12. hoedanich Paulus gheweest is/ ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

a Actu.9.15 1 PAulus een Apostel Jesu Christi/ a nae
b Of/ de or- b het beuel Godts onses Salichma-
denninghe. kers/ende des Heeren Jesu Christi/
c Colos.1.27 c die onse hope is:
d Acto.16.1 2 d Timottheo mijnen oprechten sone in
1.Thes.3.2. den gheloone: e Ghenade/ vrede eñ barm-
e Galat.1.5. herticheyt sy v van Gode onsen Vader/
1.Petr.1.2. ende Christo Jesu onsen Heere.
f Acto.20.1. 3 Ghelijck ick v gebeden hebbe/ f als ick
nae Macedoniam ghinck / dat ghy te
Ephesen bijuen soudt / alsoo blyft daer/
om de sommige te vermanen/ dat sy geen
ander leere en leeren:
g 1.tim.4.7. 4 Noch acht hebben g op fabulen / ende
ende 6.20. oneyndelicke gheslachtrekeninghen: h de
2.Tim.2.16 welcke meer vraginghen voortbrenghen/
Titi.1.14. dan stichtinghe Godts/ die in het geloo-
ende 3.9. ue is.
h 1.tim. 6.4 5 i Maer het eynde des ghebodts/is de
i Roma.13.8 liefde wt reynen herte/eñ goeder conscien-
10. tie/ende ongheueynsden gheloone.
Galat.5.14. 6 Van de welcke de sommige zijn afghe-
dwaelt/ende geweken tot ydelsprekinge/
7 Willende Leeraers der Wet zijn / ende
verstaen niet wat sy seggen / noch wat sy
beuestighen.
k Rom.7.12. 8 Wy wetẽ k dat de Wet goet is/ist dat-
se yemant wettelick ghebruyckt:
l Gala.5.23. 9 Wetende dit/namelic/ l dat den recht-
ueerdigen de Wet niet geset en is/ maer
den ongerechtigen eñ ongeregelden / on-
godlicken eñ sondaren/ den onheyligen
ende onreynen/den vadermoorders ende
moedermoorders/ doodtslaghers/
10 Hoereerders/die by mannẽ liggẽ/men-
schendieuen/leugenaers/ meyneedighen/
ende soo daer yet anders is tegen de ghe-
sonde leere/
11 De welcke is nae het Euangelium der
m 1.tim.6.15 eerlickheydt m des salighen Godts/ het
welcke my betroudt is.
n Actu.8.3. 12 Eñ ick dancke hem die my crachtich ge
ende 9.1. maeckt heeft/namelick/Christo Jesu on-
ende 22.4. sen Heere: dat hy my ghetrouwe gheacht
ende 26.9. heeft/ settende my in den Dienst/
1.cor.15.9. 13 n Die ick te voren een Lasteraer was/
Galat.1.13. ende veruolgher/ende verdrucker : maer
o Joã.9.39. my is barmherticheydt ghescheidt/ o om
Actum.3.17 dat ick het onwetende ghedaen hebbe
p Griecx/ in p door ongheloouicheydt.
Mat.9.13. 14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu
q marc.2.17. Christi is seer ouervloedich geweest met
Luce.5.32. den gheloone ende liefde in Christo Jesu.
ende 19.10. 15 Dit is een getrouwe woort / ende aller
1.Tim.1.15. aennemminghe weerdich/ q dat Christus
1.Joan.3.5. Jesus in de Werelt ghecomen is / om de
Sondaren salich te makẽ: onder de welc-
ke ick de r meeste ben. r Griecx/
16 Maer daerom is my barmherticheyt eerste.
ghescheit/om dat Jesus Christus soude
in my/ die ick de meeste bẽ/ alle zijne lanc-
moedicheydt bewijsen / tot een exempel
den ghenen die in hem gheloouen souden
ten eewighen leuen.
17 Den Coninck der Eeuwen/ den onuer-
ganckelicken/ onsienlicken / ende alleene
wijsen Gode/ sy eere ende prijs inder eeu-
wicheydt. Amen.
18 Dit ghebot beuele ick v/ mijn sone Ti-
mothee/namelick/ s dat ghy na de voor- s 1.Tim.6.12
gaende Prophetien ouer v / inde selue ee-
nen goeden strijdt strijdet:
19 t Behoudende het gheloone / ende een t 1.Tim.3.9
goede conscientie: de welcke sommighe
verworpẽde / hebbẽ in het gheloone schip-
breuckinghe gheleden.
20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende u 2.Timot.
x Alexãder/ y die ic den Satan ouergege- 2.17.
uen hebbe / op dat sy leeren niet lasteren. x 2.Timoth

Dat ij. Capittel. 4.14

1. Voor wien men bidden moet / hoe/ y 1.Cor.5.5.
ende waerom/ 9/ Item / vande cleedinge
seechbaerheyt der vrouwen.

1 SO vermane ick nu voor al / dat men
bidde/ ende smeecke / ende verbidde/
ende dancke voor alle menschen/
2 a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheyt a Jere.29.7
zijn ghesett/op dat wy een gerustich/ ende Baruc.1.11.
stille leuen leyden meughen/ in alle God- b Eze.18.23
salicheydt ende eerlickheydt. 2 Pet.3.9.
3 Want dat is goet eñ aengenaem voor c Joan.17.3
Godt onsen Salichmaker/ d Gala.3.19
4 b Die wil dat alle mẽschẽ salich wordẽ Hebre.9.15.
ende tot de kennisse der waerheyt comen: e Of tusschẽ
5 c Want daer is een God/ d eñ een Mid- God eñ den
delaer / e Gods ende der menschen / de menschen/
Mensche Christus Jesus: f mat.20.28
6 f Die hemselven ghegeuen heeft tot een Ephe.1.7.
versoeninghe voor allen/ de welcke is dat Coloss.1.14.
ghetuyghenisse te zijnen tijde verordent: g Act.9.15.
7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ 13.2/22.21
eñ Apostel/ (h ick segghe de waerheydt in Galat.1.16.
Christo/ ick en liege niet/) een Leeraer der ende 2.8.
Heydenen / in gheloone ende waerheydt. Ephe.3.8.
8 So wil ick dan/ dat de mannen i biddẽ 2.Tim.1.11.
in alle plaetsen/ k opheffende heylige hã- h Rom.1.9.
den/ sonder toornicheyt l eñ murmurerẽ. i Joã.4.23.
9 m Desghelijcks oock de vrouwen/ dat k Psa.134.2
sy in reynen cleede / haerseluen vercieren/ Esa.1.15.
met schaemte ende maticheydt: niet met l of/ twijffe-
vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peer- len/
len/ of costelicke cleedinghe/ m Titi.2.3.
10 Maer (dwelck den vrouwen betaemt/ 1.Pet.3.3.
die de vreese Godts verthoonen /) met
goede wercken.
11 Een vrouwe leere met stilheydt in alle
onderdanicheydt.
12 n Maer ick en late niet toe / dat een n 1.Corint.
vrouwe leere/ o of heerschappie ouer den 14.34.
Man hebbe: maer dat sy in stilheydt sy: o Gen.3.16.
13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer Ephe.5.24
nae Eua: p Gen.1.27.
14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ ende 2.22.
maer de vrouwe wert verleydt / ende viel q Gen.3.6.
in ouertredinghe:
15 Sy sal nochtans behouden worden in
het kinderbaren/ jso sy blijft inden geloo-
ue/ ende liefde ende heylichmakinge/ met
maticheydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst het Ampt der Dienaren/ 11. ende harer hupsghesinnen: 15. de weerdicheyt der Gheme ynte/ 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

1 Hierom ben ick Paulus a die b ghe-
vangen om Christi wille voor v Hey-
denen.
2 Soo ghy ooch gehoort hebt van de be-
dieninghe der ghenaden Gods/ c die my
ghegheven is aen v/
3 d Dat hy my de verborgentheyt heeft
door openbaringhe te kennen ghegeven:
(ghelyckerwys ick in het corte voorschre-
ven hebbe/
4 Waer af ghy meucht lesende/ mercken
myn verstant inde verborgētheyt Christi.)
5 De welcke in ander tyden der menschē
kinderen niet en is te kennen ghegeven/
e ghelyck sy nu zynen heylighen Aposte-
len ende Propheten geopenbaert is door
den Gheest/
6 Namelic/ dat de Heydenē zyn mede erf
genamen en̄ vanden selven lichame/ ende
mede deelachtich zynder beloftē in Chris-
to door het Evangelium.
7 Waer af ick een Dienaer gewordē ben/
nae de gave der ghenaden Godts die my
ghegheven is/ f nae de werckinghe zyn-
der moghentheydt.
8 g My segghe ick/ die de minste ben on-
der alle de Heyligen/ is dese ghenade ghe-
gheven/ dat ick h onder de Heydenen/ sou
de den i onwtsprekelicken rycdom Chri-
sti vercondighen.
9 En̄ allen menschen verclaren/ wat ghe
meynschap daer sy/ der verborgentheyt/
die van der eewicheyt aen verborgē was
in Gode/ k die alle dinck geschapen heeft
door Jesum Christum.
10 l Op dat nu dē Overstē en̄ Machtē in
den Hemel/ door de Gemeynte bekēt wor
de de menigherley wysheyt Godts.
11 Na het eewige voornemē/ dat hy ghe-
maect heeft in Christo Jesu onsen Heere:
12 m In welckē wy hebben de vrymoe-
dicheyt ende den toeganck met een ver-
trouwen door het ghelooue aen hem.
13 n Daerom bidde ic dat ghy lieden niet
en versaut door myne verdruckingen die
ick lyde o voor v/ welck uwe eere is.
14 Hierom buyge ick myne knyen tot den
Vader onses Heeren Jesu Christi.
15 Wt welckē alle p vaderschap inde He-
melen en̄ op der Aerden ghenaemt wort.
16 Dat hy v lieden nae zynen q heerlicken
rijckdom geve / dat ghy met cracht ver-
sterckt wordt door zynen Gheest inden in
wendighen mensche:
17 Dat Christus door het geloove in uwe
herten woone: op dat ghy liedē inde lief-
de ingewortelt ende ghefondeert zynde/
18 Meucht begrypen met alle Heyligen/
welck de breedde sy / ende lengde / ende
diepte/ ende hoochde.
19 En̄ bekennen r de wtnemende liefde der
kennisse Christi: op dat ghy liedē vervult
wort tot alle de volheyt Godts.
20 Hem die boven alle dat wy bidden oft
dencken/ overvloedichlick doen can/ nae
de macht die in ons werckt/
21 Sy eere inder Gemeynten door Chris-
tum Jesum/ s † te aller tydt van eewic-
heyt tot eewicheyt. Amen.

Dat iiij. Capittel.

ii. Hy prijst den Dienst des Woordts/ ende de vruchten daer van/ 15. de welcke zyn Liefde/ 13. Eenicheydt/ 17. Heylicheydt/ ende Onnooselheydt.

1 SO bidde ic v lieden dan/ ick die a ge-
vangen inden Heere/ b dat ghy wan-
delt so het uwer beroepinge betaemt/
daer mede ghy lieden gheroepen zyt:
2 Met aller ootmoedicheyt en̄ sachtmoe
dicheyt: en̄ met lanckmoedicheyt / verdra-
ghende malcanderen inder liefde/
3 c Neerstich zynde / om de eenicheydt
des Gheests te houden/ d door den bant
des vreden:
4 Ghy zydt een lichaem/ ende een Geest:
ghelyck ghy gheroepen zyt tot een hope
uwer roepinghe.
5 Daer is een Heere/ een Ghelooue/ een
Doop:
6 e Een God en̄ Vader aller/ die daer is
over al/ door al/ ende in f † v allen:
7 g Maer eenen yegelicken onder ons/
is ghenade ghegeven/ na de mate der ga
ve Christi.
8 Daerom seyt hy: h Als hy is opgheva-
ren in de hoochde/ heeft hy de ghevancke
nisse ghevanghen ghenomen / ende heeft
den menschen gaven ghegheven.
9 i (Maer dat hy opgevarē is/ wat ist an
ders dan dat hy eerst neder gecomen is in
de nederste deelen der Aerden?
10 Die neder ghecomen is / is de selve die
ooch opgevaren is boven alle de Hemelē/
om dat hy alle dinck vervullen soude.)
11 En̄ de selve heeft gegeven sommige tot
k Apostelē/ sommige tot Propheten/ som
mige tot Evangelisten/ sommige tot Her-
ders ende Leeraers.
12 Tot l volmakinge der Heyligen/ tot dē
wercke des Diensts / naemelick / tot de
m stichtinghe n des lichaems Christi.
13 Tot dat wy alle comen tot de eenicheyt
des geloofs/ ende der kennisse des Soons
Godts: tot eenen volcomen man/ tot der
mate der grootte der volheydt Christi:
14 o Op dat wy niet meer kinderen en
zyn/ als die p beweecht ende omme ghe-
voert worden met allerley winden der
leere/ in onghestadicheydt der menschen/
door de listicheyt die sy ghebruycken om
met dwalinghe te bespringhen.
15 Maer op dat wy na de waerheyt stadde
met liefde allesins opwassen in hem q die
het Hooft is/ namelick/ Christus.
16 r Wt welcken geheel het lichaem tsamē
gevoecht/ ende tsamen ghebonden / door
alle de toegheuoechde leden/ wt de werc-
kinghe/ na de mate eens yegelicken lits/
s het lichaem doet wassen tot zyns selfs
opbouwinghe in der liefde.
17 So segge ick dan dit/ en̄ t betuyghe in
den Heere/ u dat ghy lieden niet meer en
wandelt gelyc ooch de andere Heydenen
wandelen in de ydelheydt haers herten:
18 Verduystert zynde in haer verstant/ en̄
vervreemt van het leven Godts/ door de
onwetenheyt die in hen is/ door de x ver-
blindinghe haers herten.
19 De welcke y roeckeloos geworden zyn-
de/ hebben henselven overghegheven tot
oneerlickheyt/ om alle onreynicheyt gie-
richlick te bedryven.
20 Maer ghy en hebt Christum alsoo niet
gheleert:
21 Ist dat ghy hem ghehoort hebt / ende
in hem gheleert zyt/ ghelyck de waerheyt
in Christo is:
22 Te weten/ z dat ghy den ouden men-
sche nae de eerste wandelinghe / die door
de begheerten der dwalinghe verderft/
soudt af legghen/)
23 Ende wederomme vernieuwt worden in
den Gheest uws ghemoedts:
24 a En̄ den nieuwen mensche aendoen/
die i. n God geschapen is / tot warachti-
ge rechtveerdicheyt ende heylicheydt.
25 Daerom legt af de leugē / b en̄ sprecket
de waerheyt/ een yegelic met zynen naes-
ten:

a Act. 21. 33. 2. Tim 1. 8.
b Grieck/ ge bonden Christi.
c Act. 13. 2. Ephes. 3. 8.
d Galat. 1. 11
e Act. 10. 28.
f Ephe 1. 19. colos. 2. 12.
g 1. cor. 15. 9.
h Act. 9. 15. ende 13. 2. ende 22. 21. Galat. 1. 16. ende 2. 8. 1. Tim. 2. 7. 2. Tim. 1. 11.
i Grieck/ onwtspreuelicken.
l Rom. 16. 25. colos 1. 26. Ephes. 1. 9. 2. Tim. 1. 10. Titi. 1. 2. 1. Petr. 1. 20.
k Genes. 1. 1. Psalm. 33. 6. Joan. 1. 3. colos. 1. 6. Hebr. 1. 2.
ii. Pet. 1. 12.
m Joā. 10. 9. ende 14. 6. Roma. 5. 2. Ephes. 2. 18. Hebr. 10. 19.
n Phil. 1. 14. 1. Thes. 3. 3.
o Colos. 1. 24
p Oft/ Vaderschap
q Grieck/ den rycdom zynder eerlickheydt.
r Oft/ de liefde Christi/ die de kennisse te boven gaet.
s † Anders/ in allen geslachten/
a Grieck/ ge bonden.
b Gene. 17. 1. 1. Cori. 7. 20. Philip. 1. 27 Colos. 1. 10. 1. Thes. 2. 12.
c Rom. 12. 10 Hebr. 13. 1. 1. Petr. 1. 22. ende 2. 17.
d Grieck/ in
e Deut. 4. 39. Mala. 2. 10. 1. Cor. 8. 4. 6
f † Anders/ ons.
g Ro. 12. 3. 6 1. Cor. 12. 11. 2. Cor. 10. 13. 1. Petri. 4. 10 Joan. 3. 34.
h Psa. 68. 19
i Joan. 3. 13. ende 6. 62.
k 1. cor. 12. 28
l Oft/ tsamenvoegin ghe.
m Oft/ timmeringhe.
n Rom. 12. 5. 1. Cor. 12. 27. Ephes. 1. 23. ende 5. 23. Colos. 1. 24.
o 1. cor. 14. 20
p Syr. 5. 11. Math. 11. 7.
q Ephe. 5. 23 Colos. 1. 18.
r Rom. 12. 5. 1. Cor. 12. 27. Ephes. 2. 20.
s Gr. maect den wasdom des lichaems/
t Rom. 1. 9.
u Ro. 1. 18. 21 1. Petr. 4. 3.
x Oft/ verhardinghe.
y Oft/ ongevoelich.
z Colos. 3. 8. Hebr. 12. 1. 1. Petr. 2. 1.
a Rom. 6. 4 Colos. 3. 10. 1. Petr. 4. 2.
b Zac. 8. 16.

ten: want wy zijn malcanders leden.
26 e Zijt toornich/ ende en sondicht niet/
en laet de Sonne niet onder gaen ouer u-
we toornicheydt:
27 d Noch en gheeft den e Duyuel gheen
plaetse.
28 Die ghestolen heeft/ en stele niet meer:
f maer arbeyde lieuer/ ende wercke dat goet
is met zijne handē/ op dat hy hebbe te ge-
uen den ghenen die noot heeft.
29 g En laet gheen vuyle reden wt uwen
mont gaen: maer ist dat daer eenige goe-
de reden is tot nootsakelicke stichtinge/
op dat sy h aengenaem sy te hooren.
30 Ende en bedroeft den heyligen Gheest
Gods niet/ i waer mede ghy liedē verse-
gelt zijt tot den dach der verlossinghe.
31 Alle bitterheyt ende toornicheyt/ ende
gramschap/ ende roepinge/ ende lasterin-
ghe/ sy van u lieden wech gheweert/ met
alle boosheydt:
32 k Ende weest tot malcanderē vriendelic/
goetherttich/ l vergeeft malcanderen/ ge-
lijck Christus ons verghenen heeft.

e Psal.4.5.
d Jaco.4.7.
e Oft/ laste-
raer.
f Act.20.35.
1.Thes.4.11.
2.tes.3. 8.12
g mat.12.36.
Ephes.5.3.
h Grieck/
genade ge-
uē dē hoor-
ders.
i Rom.8.16.
2.Cor.1.22.
ende 5.5.
Ephes.1.13.
k Colo.3.12.
l Syr.28. 2.
Mat.6.14.
Marc.11.25
Colos.3.13.

Dat v. Capittel.

1. Hy handelt van het officie der Chri-
stenen/ 31. van den lichamelicken houwe-
licke/ 32. ende van het gheestelicke/ Chri-
sti met zijnder Ghemeynte.

1 SO weest dan Godts nauolghers/ als
lieue kinderen:
2 a Ende wandelt inder liefde b gelijc Chri-
stus ons lief gehadt heeft/ c ende heeft hem
seluen voor ons gegeuen tot een offerhan
de ende slachtoffer voor ons/ Gode tot eē
welrieckende reucke.
3 d Maer hoererie/ ende alle onreynic-
heyt/ oft giericheydt/ laet die onder u lie-
den oock niet ghenaemt worden/ ghelijck
het den Heylighen betaemt:
4 Noch e oneerlicheyt/ noch sottenclap/
noch geckernie/ de welcke niet en beta-
men: maer lieuer dancksegginghe.
5 Want ghy lieden weet dit/ dat gheen
hoereerder/ noch onreyne/ noch gierighe/
welcke is een Afgodendienaer/ sal erf-
deel hebben/ in het Coninckrijcke Chri-
sti ende Godts.
6 g Laet u lieden van niemande verleydē
met ijdel woorden/ want om deser dingen
wille/ coemt de toorn Godts ouer de on-
ghehoorsame kinderen.
7 Weest dan hare medeghesellen niet.
8 h Want ghy lieden waert voortijdē duy-
sternisse/ maer nu zijt ghy licht indē Heere
wandelt als kinderen des lichts.
9 i Want de vrucht des k † Gheest is in
alle goedicheyt/ ende rechtueerdicheydt/
ende waerheydt/
10 Beproeuende wat den Heere behaghe-
lick sy:
11 l Ende en hebt geen gemeynschap met de
onvruchtbare wercken der duysternisse/
maer straftse lieuer.
12 Want wat vedertelic van hen geschiet/
dat is oock schandelick om te segghen.
13 m Maer al wat n ghestraft wordt/ dat
wort van den lichte geopenbaert. Want
al dat openbaer maeckt/ dat is licht.
14 o Daerom seyt hy: Ontwaeckt die ghy
slaept/ ende staet op van de dooden/ ende
Christus sal u lichten.
15 p Siet/ dan hoe ghy q voorsichtichlick
meucht wandelen/ niet als onwyse/ maer
als wyse:
16 r Den bequamen tijt wtcoopende/ wāt
de daghen zijn boos.
17 Hierom en weest niet onvoorsichtich/
s maer verstaet wat de wille des Heerē sy.
18 t Ende en drinct niet dronckẽ in wijn/
waer in ouerdaedt is: maer wort vol des
Gheests:
19 u Sprekende tot malcanderen met
Psalmen ende lofsanghen/ ende geestelic-
ke liedekens/ singhende ende spelende
den Heere in uwe herten:
20 x Alle tijdt van alle dingen danckende
Godt/ ende den Vader/ inden Name on-
ses Heeren Jesu Christi.
21 Malcanderen onderdanich zijnde inde
vreese Godts.
22 y Ghy vrouwen weest uwen mannen
onderdanich/ als den Heere.
23 z Want de man is het hooft des wijfs/
a gelijck oock Christus het hooft der Ge-
meynte is: ende hy is de b Behoeder des
lichaems.
24 Ghelijck dan de Ghemeynte Christo
onderdanich is: alsoo moetē ooc de vrou-
wen haren mannen in allen dinghen ghe-
hoorsaem zijn.
25 c Ghy mannen/ hebt uwe vrouwē lief/
ghelijck oock Christus de Ghemeynte lief
heeft ghehadt/ d ende heeft hemseluen
voor haer ghegheuen.
26 Om dat hyse heylighen soude/ e die hy
heeft ghereynicht met den waterbade in
het woordt.
27 Om dat hyse voor hem setten soude/
een Ghemeynte/ die eerlick ware/ ende
noch vlecke noch rimpel en hadde/
oft yet desgelijcx: f maer dat sy soude hey-
lich ende onstraffelick wesen.
28 Also zijn de mannen schuldich hare wij-
uen lief te hebben/ ghelijck hare eyghen
lichamē. Wie zijn wijf lief heeft/ die heeft
hemseluen lief.
29 Want niemant en heeft opt zijn eygen
vleesch ghehaet: maer hy voedt ende on-
derhoudt het: ghelijck oock de Heere de
Ghemeynte:
30 g Om dat wy leden zijn zijns lichaēs/
van zijnen vleesche/ ende van zijne beenē.
31 h Hierom sal de mensche zijnen vader
ende zijne moeder verlaten/ ende sal zij-
nen wijue aenhangen/ i ende sy twee sul-
len een vleesch wesen.
32 Dese verborgētheyt is groot: maer ick
segge/ in Christum/ ende inde Ghemeynte:
33 Daerom/ so hebbe een yeghelick van u
lieden zijn eygē wijf also lief als hemsel-
uen: ende dat het wijf den man vreese.

a Jo.13.34.
1.Tes.4.9.
1.Joā.3.23.
b Gal. 2.20.
Titi.2.14.
1.Petr.5. 8.
c Hebr.8.3.
d Eph.4.29
Colos.3.5.
Mat.12.36.
e Oft/ vuy-
licheydt.
f 1.Cor.6.10
Galat.5.21.
Colos.3.5.
Apoc.22.15.
g Jere. 29.8
Mat.24.4
Marc.13.5.
Luce 21.8.
2.Thes.2.2.
1.Joan.4.1.
h 1.Tes.5.4.
i Gala.5.22.
k † Ands/
lichts.
l mat.18.17.
1.Cor.5.8.
2.Cor.6.14.
2.Tes.3.14.
m Joā.3.21.
n Oft/ van-
dē lichte ge
straft wort/
dat wordt
openbaer.
o Rom 13.11
1.Thes.5.6.
p Syr.27.12
Colos.4.5.
q Grieck/
neerstichlic
r Rom.12.11.
Colos.4.5.
s Rom.12.2.
1.Thes.4.3.
t Syr. 31.30
u Colo.3.16.
x Colo.3.17.
1.Thes.5.18.
y Gene.3.6.
1.Cor.14.34.
Colos.3.18.
Titi.2.5.
1.Petr.3.2.
z 1.Cor.11.3.
a Ephe.1.22
ende 4.15.
Colos 1.18.
b Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
Ephes.1.23.
ende 4.12.
Colos.1.24.
c Colos.3.19
d Galat.1.4
Ephes.5.2.
e Titi.3.5.
1.Petr.3.21.
f Colo.1.22.
g Rom.12.5.
1.Cor.12.27.
h Gen.2.24
Mat.19.5.
Marc.10.7.
i 1.Cor.6.16.

Dat vj. Capittel.

1. Hy vermaent de kinderen ende Dienst-
knechten tot gehoorsaemheyt/ 7. ende be-
roeft alle Christenen int gemeyne van al-
le vleeschelicke vertrouwen/ 10. ende wa-
pentse met gheestelicke wapenen/ om den
vyant te wederstaen/ 18. ende in het ey-
de beueelt hy hemseluen in hare gebedē.

1 GHy a kinderē weest uwen ouderen ge-
hoorsaē indē Heere: want dit is recht.
2 b Eert uwen vader ende uwe moe-
der: (het welcke het eerste ghebot is dat
een belofte heeft:)
3 Op dat het u wel gae/ ende dat ghy lan-
ghe leuet op der Aerden.
4 Ende ghy vaders/ en verweckt uwe kinde-
ren niet tot gramschap: c maer voetse op
door de leere ende vermaninge des Heeren.
5 d Ghy Dienstknechten weest ghehoor-
saem uwen heeren nae den vleesche/ met
vreesen ende beuen/ met eenvoudicheydt
uws herten/ ghelijck als Christo:
6 Niet nae der ooghe dienende/ ende soec-
kende den mensche te behagen: maer als
Dienstknechten Christi/ van hertē doen-
de den wille Godts:

a Colo.3.20
b Exo.20.12
Deut.5.16.
Syra.3.9.
ende 7.27.
Tob.4.3.
Mat.15.4.
Marc.7.10.
c deu 6.20.
Psal.78.4.
Pro.10.18.
ende 29.17.
Syrac.7.25
ende 30.1.
d Colos.3.22
1.Tim.6.1.
Titi.2.9.
1.Pet.2.18.

7 Dienende met goetwillicheyt den Hee-
re/ ende niet den menschen:
8 Wetende dat een yegelic van den Heere/
e ontfangen sal wat hy goets gedaen sal
hebben/ hy sy Dienstknecht oft Vrye.
9 f Eñ ghy heerē/ doet het selue by hen/
verlaet de dreyginghē/ wetēde dat oor wo
selfs Heere inde hemelen is/ g eñ by hem
en is geen wtnemminghe der persoonen.
10 Ten laetsten mijne Broeders/ wordet
machtich in den Heere/ ende inde stercke
zijnder cracht.
11 h Doet aen alle wapenen Godts/ op
dat ghy meucht staen tegen de listen des
Duyuels.
12 Want wy en hebben den strijt niet te-
ghen vleesch ende bloet. maer i teghen de
Ouerste teghen de Machten/ teghen de
Ghewelddighe der Werelt/ der duysternis-
se deser eeuwen/ teghen de gheestelijcke
k boosheden inder locht.
13 Hieromme neemt aen l de geheele wa-
pen Godts/ op dat ghylieden meucht indē
boosen dach tegenstaen/ al volbracht heb
bende ende blijuen staende.
14 m So staet dan/ uwe lendē ommegort
hebbēde met der waerheyt/ n eñ de borst
bedeckt met de rechtueerdicheydt.
15 Eñ de voeten gheschoeyt met veerdic-
heyt des Euangeliy des vredes.
16 Bouē al/ neēt aē dē Schilt des geloofs/
waer mede ghy lieden meucht alle de vye-
rige pijlen des boosen wt blusschen.
17 o Eñ neemt den Helm der salicheyt/ eñ
p het Sweert des Gheests/ het welck is
Godts woordt.
18 Met aller biddinge q eñ smeeckinghe/
biddende te aller tijt indē Geest: eñ in dat
selue wakende met alle geduericheyt/ eñ
biddinghe voor alle de Heyligen:
19 r Eñ voor my/ dat my sprake ghegheuen
worde tot de openinge mijns monts/ om
met vrymoedicheyt de verborgentheyt des
Euangeliy te kennen te gheuen/
20 Waer van ick de bootschap doe in kete
nen/ op dat ick daer in vrijmoedelic han-
dele/ gelijck ick behoore te spreken.
21 Voort/ op dat ghy lieden oock meucht
weten/ dat my aengaet/ eñ wat ic doe: dat
sal v Tichicus mijn lieue broedr eñ getrou
we Dienaer inden Heere/ te kennen geuē:
22 Den welckē ic om dat selue tot v liedē
gesonden hebbe/ om dat ghy sout weten/
hoe het met my staet: ende om dat hy u-
we herten vertroosten soude.
23 Vrede sy den Broederen/ eñ liefde/ met
geloove/ van Gode den Vader/ ende den
Heere Jesu Christo.
24 De genade sy met allen den ghenen die
onsen Heere Jesum Christum oprechte-
lick lief hebben. Amen.

Tot de Ephesien geschreuen van Roo-
men/ ghesonden door Tychicum.

e Grieck/ draghen.
f Syr.7.22. ende 33.29.
Colos.4.1.
g Deut.10.17
2.Par.19.7.
Job.34.19.
Sap.6.8.
Syr.35.16.
Acto.10.34.
Roma.2.11.
Galat.2.6.
Colos.3.25.
1.Petr.1.17.
h Colo.3.12.
i Ephes.2.2
k Grieck/ der boosheydt inde Hemelsche.
l 2 Cor.10.4
m Luc.12.35
1.Petr.1.13.
n Sap.5.19.
o 1.Tes.5.8.
Esa.59.17.
p Hebr.4.12
Apoca.2.16
q Luce.18.1.
Roma.12.12
Colos.4.2.
2.Tes.5.17.
r Act.4.29.
2.Thes.3.1.

De Sendtbrief Pauli tot den Philippensen.

Argument.

DE Philippensen vermaēt hy met ee-
nen Sendtbrief wt Roome gesonden/
dat sy hen niet en stooten aen syne
banden/ maer in de aenghenomen waer-
heyt voortgaen. Hy vermaent se oock een-
drachtich te syne/ ende henselven te hoe-
den voor de valsche Apostelen/ die de ver-
diensten ende de Wet met den Euangelio
vermenghden. In het eynde schrijft hy som
mige gesonde gheboden/ hoemen behoort
te leuen/ gelijck in andere Sendbrieuen.

Dat Eerste Capittel.

3. Paulus prijst hare volstandicheyt om
dat sy volstandich ghebleuen waren inde
waerheyt/ 12. eñ handelende van hem eñ
zijne banden/ bewijst dat de eerlickheydt
des Euangeliums daer door verstercket is/
28. Hy vermaentse oock tot eendrachtic-
heyt ende lijdtsaemheyt.

1 PAulus ende Timotheus/ Dienstknech
ten Jesu Christi/ allen Heylighen in
Christo Jesu/ die a te Philippis zijn/
met de b Opsienders ende c Dienaers:
2 d Genade sy v lieden/ eñ vrede van Go-
de onsen Vader/ ende den Heere Jesu
Christo.
3 e Ick dancke mijnen God f alle tijt/ als
ick uwer ghedencke:
4 (Alle tijt in alle mijnen ghebede voor v
allen met blyschap biddende:)
5 Om uwe gemeynschap in het Euange-
lium/ van den eersten daghe af/ tot nu toe:
6 Betrouwēde dit selue/ dat hy/ die in v
lieden begonnen heeft/ g het goede werc/
dat volbrenghen sal/ tot op den dach Je-
su Christi:
7 Gelijc het my h toebehoort/ dat vā v al
lē te geuoelē/ daerō dz ic in mijn herte hou
de/ dz ghy in mijne geuanckenisse/ eñ in mij-
ne vārantwoordinge/ eñ vstercking des E-
uāgeliy/ dat ghy liedē segge ick alle mijner
genaden mede deelachtich gheweest zijt.
8 i Want God is mijn getuyge/ hoe seer
ick v alle begeere met hertgrondelicke be-
weghinghen Christi.
9 k Eñ dit bidde ick/ dat uwe liefde noch
meer ende meer ouervloedich worde/ in
kennisse ende allen l verstande:
10 Op dat ghy m meucht de verscheyden
dingen onderkennen/ op dat ghy meucht
wesen oprecht/ ende sonder ergernisse/ tot
den daghe Jesu Christi/
11 Vol vruchten der gherechticheydt/ die
door Jesum Christum zijn/ tot eere ende
prijs Gods.
12 Ende ick wil dat ghyliedē weet/ Broe-
ders/ dat het ghene/ dat my ghesschiedt
is/ is meer tot voordeel de Euangeliums
ghecomen:
13 So dat mijn banden in Christo/ bekent
ghewordē zijn in gheheel den n Richt-
huyse/ ende allen den anderen plaetsen:
14 o Eñ dat vele broeders indē Heere/ door
mijne banden vertrouwende/ ouervloedi-
ger derrē onuertzaecht het woort sprekē:
15 Ende sommighe door nijdt ende twist:
ende sommighe predicken oock Christum
door goetwillicheydt:
16 De sommighe (segghe ick) predicken
Christum wt twist/ nz suyuerlic/ eñ mey-
nē p mijne bandē noch meer te bedruckē:
17 Ende de sommighe wt liefde/ dewijle sy
weten/ dat ick tot verantwoordinge des
Euangeliums ghesetet ben.
18 Wat dan? nochtans wordt Christus
allesins/ het sy door een q deksel/ het sy
door de waerheyt/ vercondicht: eñ ic ver-
blijde my hier in/ ende sal my verblijden.
19 r Wāt ic weet/ dat dit my ter salicheyt
ghen sal/ door uwe ghebedt/ ende s hulpe
des Gheests Jesu Christi/
20 Na mijn ouergroot verlanghen eñ ho-
pen/ dat ick in gheenen dinghe en sal be-
schaemt worden/ maer Christus sal ghe-
lijck alle tydt/ also oock nv/ met alle vry-
moedicheyt in mijnen lichame groot ge-
maeckt worden/ het sy door leuen/ het sy
door steruen.
21 Want Christus is my ghewin/ beyde
in leuen ende in steruen.

a Act.16.12.
b Oft/ Bisschoppen.
c Acto.6.3.
d Roma.1.7.
1.Petri.1.2
e Eph.1.15.
Colos.1.3.
1.Thes.1.2.
2.Thes.1.3.
f Grieck/ in alle uwer ghedachtenisse.
g Joh.6.29.
1.Thes.1.3.
h Grieck/ recht is/
i Rom.1.9. ende 9.1.
2.Cor.1.23. ende 11.31.
Galat.1.20.
1.Thes.2.5.
1.Tim.5.21.
2.Tim.4.1.
k Ephe.1.16
Colos.1.3.
1.Thes.1.2.
2.Thes.1.3.
l Oft/ ordeele
m Oft/ onderscheydē wat best is.
n Oft/ Pallepse des Keysers/
o Ephe.3.13
1.Thes.3.3.
p Gr. verdruckinghe tot mijne banden te brenghen.
q Gr. voorwendinge/
r 2.Cor.1.11.
s Gr. toebrenginghe

Want

22 Maer oft inden vleesche te leven my
oorbaerlick sy/ ende wat ic verkiesen wil/
en weet ick niet.
23 Want ic worde van dese twee benaut/
r of. verhuy- begeerende te r verscheyden vandē licha-
sen. me ende met Christo te zijne: want dat
is seer verre het beste.
24 Maer indē vleesche te blijvē/ is noot-
sakelicker om uwent wille.
25 Eñ dit weet ic / verti ouwēde dat ic sal
blijvē/ eñ met v allen blijvē tot uwē voor-
deele/ ende tot blijschap des gheloofs:
26 Op dat uwen roem in Christum van
my / overvloedich sy door mijne coemste
wederom tot v.
u Gen. 17.1. 27 u Alleenlic wādelt weerdichlic dē Evāge
1. Cor. 7.20. lio Christi/ op dat ic het sy dat ic come eñ
Ephe. 4.1. uliedē sie/ het sy dat ic vā v ben / mach vā
Coloss. 1.10. v hooren / dat ghy lieden staet in eenen
1. Thes. 2.12. Geest/ x eenmoedichlick mede strydende/
ende 4.1. met den geloove des Evangeliums.
x Gr. in een 28 Ende en wordet in gheenen dinge ver-
ziele schrickt / vanden ghenen die hen teghen-
stellen / het welcke hen een bewijsinghe
is der verderffenisse, maer v lieden der sa-
licheyt/ ende dat van Gode.
29 Want v lieden is ghegeven inde sake
Christi / niet alleenlick in hem te ghelo-
ven/ maer oock voor hem te lyden:
30 Dē selvē stryt hebbēde/ dīe ghylieden
aen my gesien hebt/ eñ noch in my hoort.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaentse boven al tot vernee-
deringe/ de welcke is de bewaerster der
reyner leere/ 19. beloeft hen dat Timo-
theus sal corts weder comen/ 24. ende
oock hy/ 25. ontschuldicht dat vertoeven
Epaphroditi.

1 SO dan/ is daer eenighe vermaninghe
in Christo/ is daer eenige vertroostin-
ghe der liefde / is daer eenige gemeyn-
schap des Gheests/ zijn daer eenige hert-
grondelicke beweghinghen ende ontfer-
minghen:
a Rom. 12.16 2 So vervult mijne blijschap/ a dat ghy-
ende 15.5. lieden eens ghesint zijt/ eenderleye liefde
1. Cor. 1.10. hebbende / eenmoedich / ende eenderley
Philip. 3.16. ghevoelende.
1. Pet. 3.8. 3 Doet niet door twistinge oft ydel eere:
b Ro. 12.10. b maer door ootmoedicheydt / achte een
1. Petr. 5.5. yegelick den anderē beter dan hemselvē.
c 1. Cor. 10.24 4 c Ende een yeghelick en sie niet op het
ende 13.5. zijne: maer oock een yeghelick sie op dat
des anderen is.
d 1. Pet. 2.21 5 d Dat gevoelen sy in uliedē/ het welc-
ke oock in Christo Jesu was:
e 2. Cor. 4.4 6 e De welcke inde gedaente Gods zijn-
Col. 1.15. de / en heeft voor gheenen roof gheacht
Hebr. 1.3. Gode even ghelyck te zijn
f Psal. 8.6. 7 f Maer heeft hem selven vernieticht/
g Mat. 20.28 g de ghedaente eens Dienstknechts aen-
Joan. 13.14. genomen hebbende/ h den menschen ge-
h Heb. 2.14. lyck ghewordē/ ende in het ghelaet ghe-
17. ende 4.15. vonden als een mensche.
i Hebr. 2.9. 8 i Ende heeft hemselven vernedert/ ghe-
ende 12.2. hoorsaem zijnde totter doot/ Ja de doot
des cruyces.
k Act. 2.34. 9 k Daerom heeft hem oock God hooch-
l Hebr. 1.4. lick verhoocht / ende heeft hem l eenen
naem gegevē / welcke is bovē alle namē:
m Esaie. 10 m Dat inden Name Jesu / buyge alle
45.23. knye der ghener die inden Hemel / op der
Rom. 14.11. Aerden/ ende onder der Aerde zijn:
n Joā. 13.13. 11 n Ende dat alle tonge belyde / dat Je-
1. Cor. 8.6. sus Christus de Heere sy/ ter eeren Gods
ende 12.3. des Vaders.
12 So dan/ mijne lieve / gelijck ghylieden
alle tijdt ghehoorsaem gheweest zijt/ niet
alleene in mijne tegenwoordicheyt/ maer
veel meer nu in mijn afwesen / werket u-
wes selfs salicheyt in vreese ende beven.
13 o Want het is Godt / die in v lieden o Deu. 8.18.
werckt/ het willen ende het volbrenghen 2. Cor. 3.5.
nae zijn welbehaghen.
14 p Doet alle dinck q sonder r † murmu- p Ro. 12.17.
reren ende teghenspreken: 1. Pet. 2.12.
15 Op dat ghy lieden onbeschuldichlick q 1. Pet. 4.9
zijt/ ende eenvoudich/ ende onstraffelicke r † Anders/
kinderen Godts / midden in dit cromme roepen/
ende verdraeyde geslachte: s onder wel-
ke t schijnt als lichten der Werelt/ s Prov. 4.18
16 Het woort des levens voor houdende/ Mat. 5.14.
u my tot eenen roem ten daghe Christi/ t Of/ ghylie
dat ick niet te verghеefs geloopen/ noch den schijnt/
te verghеefs ghearbeydt en hebbe. u 2. Cor. 1.14
1. Thes. 2.19
17 Eñ of ick geoffert worde over de offer-
hande eñ x bedieninge ws geloofs/ y so x Of/ offe-
ben ick blijde / eñ verblijde my met v allē. ringhe
18 Ende om dat selve z zijt ghy lieden ooc y 2. Cor. 7.4
blijde/ ende ghy verblijdt v met my. z Oft/ weest
19 Ende ic hope inden Heere Jesu / a Ti- ghylieden
motheum corts tot v lieden te senden/ op oock blijde/
dat ick oock goedts moets sy / als ick eñ verblijde
weet hoe het met v is? v met my
20 Want ick en hebbe niemandt also ge- a Act. 16.1.
moeyt/ die eenvoudelick voor ulieden sor- Rom. 16.21.
ghen soude: 1. Thes. 3.2.
21 b Want sy soecken alle dat hare is/ b 1. Cor. 10.24
niet dat Christi Jesu is. ende 13.5.
22 Eñ ghylieden weet zijne beproevinge/
dat hy als een kint met zijnē Vader/ met
my ghedient heeft in het Evangelium.
23 So hope ick dan desen te seynden/ ter-
stont als ic mijne dingen oversien hebbe.
24 Ende ick betrouwe inden Heere/ dat
ick oock corts comen sal.
25 Maer ick hebbet nootsakelick geacht/
Epaphroditum mijnen Broeder/ ende
Medehulper eñ Medecamper/ eñ uwen
c Apostel / ende mijner nooddruft Die- c Dat is/
naer/ tot v lieden te senden: ghesonden
26 Want hy nae v allen verlangde / ende Bode
was swaerlick benaut/ daerō dat ghliedē
ghehoort hebt dat hy cranck geweest is.
27 Ende hy heeft voorwaer by doot cranc
gheweest: maer Godt heeft zijnder ont-
fermt: ende niet alleen zijnder/ maer oock
mijner/ om dat ic niet d de een droefenisse d Gr. droef-
op de ander hebben en soude. fenisse op
28 So hebbe ick hem dan te neerstelicker droeffenisse
ghesonden/ om dat ghylieden hem weder
siende/ v soudt verblijden: ende ick te min
droefheyts hebben:
29 Ontfangt hem dā indē Heere/ met alle
blijschap/ eñ houdt e de sulcke in weerdē/ e 1. Cor. 9.11
30 Want om des werck Christi wille/ was Gala. 6.6.
hy tot by der doot gecomen / eñ waechde 1. Thes. 5.12.
zijn f leven / om dat hy het ghebreck ws 1. Tim. 5.17.
diensts aen my vervullen soude. Hebr. 13.17.

Dat iij. Capittel. f Gr. ziele

1. Hy vermaentse tot gheestelicke blij-
schap/ 2. eñ hen te wachtē vande valsche
Apostelen/ 8. teghen de welcke hy stelt
Christum ende zijne Leere/ 20. ende de
Christelicke wandelinghe.

1 VOort/ mijne Broeders/ verblijdt v in
dē Heere. Het selve wederom te schrij-
ven en verdriet my niet / ende het
maeckt v lieden seker.
2 Siet op a de honden / siet op de boose a Esa. 56.10
Arbeyders/ siet op de versnijdinghe. b Rom. 2.29
3 Want wy zijn de b Besnijdinghe/ die Coloss. 2.11.
wy c God met den Geest dienen / ende in Deut. 10.16
Christo Jesu roemen: ende niet op het ende 30.6.
vleesch vertrouwen: Jerem. 4.4
4 Hoewel ic betrouwinge hebbe oock op c Joā. 4.23.
het vleesch: ist dat yemāt anders v dencke d Of/ schijnt
te betrouwē op het vleesch: e ic veel meer: e 2. Cor. 11.22

5 Besneden ten achtsten dage: wt de af-
coemste Israels: wt den geslachte f Ben-
Jamin: een Hebreeusch wt den Hebreen:
g nae de h Insettinghe een Pharizeus:
6 Na de yuericheyt i een veruolgher der
Ghemeynte: na de rechtueerdicheydt die
inde Wet is/ onstraffelick.
7 k Maer dat my ghewin was/ dat heb-
be ick om Christi wille schade gheacht.
8 Ja oock achte ick alle dinghen schade
te zyne/ om de weerdicheyt l der kennisse
Christi Jesu myns Heeren / om wiens
wille ick alle dinghen voor schade ghere-
kent hebbe / ende achte dat het dreck sy/
op dat ick Christum winne/
9 Ende in hem bevonden worde/ als niet
hebbende myn eygen rechtueerdicheydt/
die wt de Wet is: maer die door het geloo
ue Christi is: namelick / m de rechtueer-
dicheydt die wt Gode is in het ghelooue:
10 Dat ick hem kenne ende de macht zy-
ner opstandinge / ende de ghemeynschap
zyns lydens/ n dewyle ick zyner doodt
ghelyckformich worde/
11 Besoeckende/ o oft ick eenichsins tot
de opstandinghe der dooden quame.
12 Niet dat ick nu den voorgesettē prijs
ghecreghen hebbe/ oft nu volmaeckt ben:
maer ick jaghe daer na/ of ick het eenich-
sins grepe / daer toe ick ghegrepen ben
van Christo Jesu.
13 Broeders/ ick en achte my seluen niet/
dat ick het voorghesette ghegrepen heb-
be: maer een dinck doe ick / vergheteende
wat achter rugghe is/ ende streckende my
na het ghene dat voren is/
14 Ick jage na et voorgesteken merck /
tot den prijs der Hemelscher roepinghe
Gods in Christo Jesu.
15 So vele dan als onser volmaeckt zijn/
p † laet ons dit ghevoelen hebben: ende
ist dat ghylieden yet andersins ghevoelt/
dat sal v God oock ontdecken.
16 Maer daer wy toeghecomen zijn/ laet
ons r i den seluen reghel voortgaen/ q eñ
het selue ghevoelen hebben.
17 r Weest mijne nauulghers / Broeders:
eñ siet op de gene die also wandelē/ gelijc
ghylieden ons voor een exempel hebt.
18 s Want daer wandelen vele / daer ick
v lieden dickmael van ghesepdt hebbe/
ende segge het nu met weenen/ dat sy zyn
vyanden des cruyces Christi/
19 Wiēs eynde is de verdoemenisse/ wiēs
Godt den buyck is / ende de eere in haer
schande/ de welcke Aerdtsch ghesint zijn.
20 t Maer u onse Burgerschap is in de
Hemelē: x van waer wy dē Salichmaker
verwachtē / den Heere Christum Jesum:
21 p De welcke onse vernederde lichaem
veranderen sal / dat het ghelijckformich
worde zijnen eerlicken lichame / nae de
crachtighe werckinge / daer mede hy alle
dinghen hemseluen onderworpen can.

f Gen. 49.27
g Act. 23.6.
h Gr. Wet/
i Act. 8.3.
1. Cor. 15.9.
Galat. 1.13.
1. Tim. 1.13.
k mat. 13.44
l Esa. 53.11.
Jere. 9.23.
Joan. 17.3.
Coloss. 2.2.
m Rom. 1.17
ende 3.21.
n Rom. 6.4
o Of/ hoe ic
p† Anders/ die hebben dit gevoelē
q Ro. 12.16. ende 15.5.
1. Cor. 1.10.
Philip. 2.2.
1. Pet. 3.8.
r 1 Cor. 4.16. ende 11.1.
1. Thess. 1. 6
2. Thes. 3.9.
s Rom. 16.17
t Gr. want
u Hebr. 13.14
x 1. Cor. 1.6.
Titi 2.13.
p 1. Cor. 15.51
Coloss. 3.4.
1. Joan. 3.2.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot alle goede wercken/ 10. bekent hare weldadicheydt/ 21. ende set daer by sommighe groetenissen.

1 So dan/ mijne lieue eñ gewēschte broe-
ders myn blijschap ende croone/ staet
also inden Heere/ beminde.
2 Ick bidde Euodiam / ende ick bidde
Syntichen / dat sy eens ghesint zyn in-
den Heere.
3 Ja ick bidde v oock mijn a trouwe ge-
selle / helpt de vrouwen / de welcke met
my inden Euangelio ghestreden hebben/
met Clemens ende de andere mijne Me-
dehulpers: wiens namen geschreuen zyn
in b den Boecke des leuens.
4 c Verblijdt v lieden inden Heere alle
tijdt/ wederom segghe ick: Verblijdt v.
5 Uwe vriendelicheyt sy allen menschen
bekent. De Heere is na by.
6 d Weest in geenen dinge sorchfuldich:
maer laet in alle dingē uwe begeerten by
Gode bekent worden door biddinge ende
smeeckinghe/ met dancksegginge.
7 e Eñ de vrede Gods / die alle verstant
te bouen gaet / f sal uwe herten ende sin-
nen bewaren in Christo Jesu.
8 Voort/ Broeders/ wat warachtich is/
wat eerlick is / wat gherechtich is / wat
reyn is/ wat liefelick is/ wat wel luydt: is
daer eenighe deucht / is daer eenigen lof/
dat bedenckt.
9 Het welcke ghylieden oock ghe leert
ende ontfanghen/ ende ghehoordt / ende
ghesien hebt aen my. Doet (segghe ick)
dit: g ende de Godt des vreden sal met
v lieden wesen.
10 Ick ben seer verblijdt inden Heere/ dat
ghy nu eens wederom wacker ghewor-
den zyt/ om op my te dencken: waer op
ghy oock gedacht hebt/ maer ghy en hebt
gheen ghelegentheyt ghehadt.
11 h Ick en spreke niet i om des ghebreer
wille/ want ick hebbe gheleert te vreden
te zijne in het ghene daer ick in ben.
12 Ick weet vernedert te zijne / ick weet
oock ouervloedich te zijne / allesins ende
in allen ben ick geleert/ beyde versadicht
te wesen/ eñ honger te lijden: beyde ouer-
vloedich te hebben/ ende gebreck te lydē.
13 Ick vermach alle dinck / door Chri-
stum die my machtich maeckt.
14 Nochtans ghylieden hebt wel ghe-
daen/ k dat ghy mijne verdruckinge mede
gedeylt hebt.
15 l Ende ghy Philippensen/ weet/ dat in-
den beghinne des Euangeliums / als ick
van Macedonia ginck/ gheen Gemeynte
my ghedeyldt en heeft/ ter rekenschap
des wtgheuens ende ontfanghens / dan
ghylieden alleen.
16 Want in Thessalonica hebt ghy eens-
mael ende andermael ghesonden tot mij-
nen nootdruft.
17 Niet dat ick de gaue soecke: maer ick
soecke de ouervloedighe vrucht tot uwer
rekenschap.
18 Maer ick hebbe het al ontfanghen/
eñ ick hebbe ouervloedich. Ick ben (seg-
ge ick) veruult/ na dat ick van Epaphro-
dito ontfanghen hebbe / dat van v lieden
ghesonden was / als een welrieckende
reucke/ m een aenghename offerhande/
ende Gode behaghelick.
19 Mijn Godt sal veruullen al wat v van
noode is/ nae zijnen rijckdom/ n eerlick
in Christo Jesu.
20 Ende onsen Godt ende Vader sy eere
van eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
21 Groet alle Heyligē in Christo Jesu. De
Broeders die by my zyn/ groeten v liedē.
22 Alle de Heyligen groeten v lieden/ en-
de aldermeest sy / die van des Keysers
huysghesin zijn:
23 De ghenade onses Heeren Jesu Chri-
sti sy met v allen. Amen.

Tot de Philippensen ghescreuen van Roomen/ gesondē door Epaphroditum.

Argument.

DE Sendbrief tot de Colossensen/ ver-
vaet dit selue int corte / wtghenomen
dat hy hier strenghelijcker de valsche
Apostelen straft / die sochten het Jodendom met den Euangelio te vermenghen.

a Ofte/ oprecht Jockghenoot/
b Exo. 32.32
Psal. 69. 29
Apoca. 3.5.
ende 20. 12.
ende 21.27.
c 1. Thes. 5.6
d Psal. 55.23
Mat. 6.25.
1. Tim. 6. 8.
1. Pet. 5.7.
e Joā. 14.27
Roma. 5.1.
Ephe. 2.13.
f Of/ bewaere/
g Esa. 9. 6.
h 1. Timot. 6.8.
i Gr. na den ghebreke
k Of ghy v liedē mijner verdruckinge aengenomen hebt.
l 2. Cor. 11.9
m Heb. 13.16
n Griec. in eerlickheyt.

De Sendbrief Pauli tot den Colossensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijst de volstandicheyt der Colossensen/ 7. der leeringhe Epaphre ghetuyghenisse gheuende/ wenscht hen vermeerderinghe des gheloofs/ 14. bewijst dat alle de stucken onser salicheydt gheleghen zijn in Jesu Christo/ sonteyne alles goets.

a Rom. 1.7. Galat.1.3. Ephe. 1.2. 1.Petr.1.2.
b Oft/ den Heere Jesu Christi.
c Ephes.1.15 Philip.1.3. 1.Thes.1.2. 2.Thess. 1.3.

1 PAVLVS een Apostel Jesu Christi/
door den wille Gods/ ende de Broeder Timotheus:
2 Den Heylighen ende gheloouighen
Broederen in Christo te Colossen: a Ghenade ende vrede sy uliedeu van Gode onsen Vader/ en den b Heere Jesu Christo.
3 c Wy dancken den Godt ende Vader
onses Heeren Jesu Christi/alle tydt voor
v lieden biddende:
4 Nae dat wy uwe gheloove in Christo
Jesu ghehoort hebben/ende de liefde tot
allen Heylighen:
5 Om de hope d die v lieden inde Hemelen e wech gheleydt is/ de welcke ghy te
voren ghehoort hebt door het woort der
waerheyt/ namelick/ des Euangeliums:
6 Het welcke tot v lieden ghecomen is/
gheliyck oock in gheheel de Werelt: f en
het is vruchtbaer/ gheliyck oock onder v/
van dien daghe aen dat ghy de ghenade
Gods inder waerheydt bekent hebt.
7 Gheliyck ghylieden gheleert hebt van
g Epaphra / onsen lieuen Medediensknecht/ de welcke is een getrouwe Dienaer Christi voor v:
8 De welcke oock h uwe geestelicke liefde verteelt heeft.
9 i Daerom van dien daghe aen dat wy
het ghehoort hebben/ en houden wy niet
op voor v lieden te bidden/ende te begeeren k dat ghy meucht veruult worden/
met de kennisse zijns willen/ in alle wijsheydt ende gheestelicken verstande:
10 l Dat ghy-lieden meucht wandelen weerdichlick den Heere in alle behagelickheyt:
m tot alle goede wercken vruchtbaer / en
wassende inde kennisse Gods:
11 Versterckt met alle sterckheydt/ na zijne
eerlicke cracht/ tot alle lydsaemheyt ende
lanckmoedicheyt met blijschap.
12 Danckende den Vader/ die ons bequaem
ghemaeckt heeft/ om deel te hebben inde
Erue der heylighen in het licht.
13 Die ons wt de macht der duysternisse
verlost heeft/ ende ouerghebracht tot het
Rycke n zijns o lieuen Soons.
14 In den welcken wy de versoeninghe
hebben p door zijn bloedt/ namelick/ de
vergheuinghe der sonden:
15 q De welcke is het Beelt des onsienlicken Godts / r de eerstgheboren aller
creatuere/
16 s Want door hem zijn alle creatueren
gheschapen / die inde Hemelen zijn / ende
die op der Aerden zijn: die sienlick zijn/
ende die onsienlick zijn/ het sy Thioonen
ofte Heerschappien/ ofte Ouerheden/ofte
Machten. Het is al door hem/ ende tot
hem ghemaeckt:
17 Ende hy is voor alle dingen: ende alle
dinghen hebben door hem haer wesen.
18 Ende hy is t het Hooft des lichaems
der Ghemeynte: hy is het u beghin/de
Eerstgheboren wt de dooden / op dat hy
in allen de x Ouerste sy.
19 Want het heeft den Vader behaecht/
y dat in hem alle volheyt woonen soude:
20 z En door dien al te versoenen tot hem
seluen/ a tot vrede ghebracht hebbende/
door het bloedt zijns cruycen / beyde dat
op der Aerden/ ende inden Hemel is.
21 So heeft hy dan ulieden/ die ghy voortyden vervreemt waert / ende vyanden
door den sin inde boose wercken / nu sekerlick versoent/
22 In dat lichaem zijns vleeschs/door de
doodt: b om dat hy ulieden soude heylich
ende onstraffelick / ende onbeschuldicht
voor hem setten:
23 c Ist dat ghy-lieden oock blijft in het gheloove gefondeert en vast/ en nz beweecht
en wort vande hope des Euangeliums/
dat ghy gehoort hebt/het welcke ghepredict is onder alle creaturen onder den hemel: wiens Dienaer ick Paulus ghewor-
den ben.
24 d Nu verblijde ick my in mijn lyden/
e voor v lieden / ende veruulle het ouerblijfsel der verdruckingen Christi in mijnen vleesche / voor f zijnen Lichame/ het
welcke is de Ghemeynte:
25 Welcker Ghemeynte ick een Dienaer
gheworden ben/ na de bedieninge Gods
die my ghegheuen is onder ulieden / om
te veruullen het woordt Gods:
26 Namelick de g verborghentheydt/ die
verborghen is ghewe est van de eeuwen/
ende vande gheslachten: h maer nu gheopenbaert is zijnen Heylighen:
27 i Den welcken Godt heeft willen te
kennen gheuen/ wat ryckdom daer sy deser eerlicker verborghentheydt onder de
Heydenen: dat is Christi onder v: de welcke is k de hope der eerlickheydt/
28 Den welcken wy verkondighen / ende
vermanen alle menschen/ende leeren alle
menschen met alle wijsheydt: om dat wy
souden eenen yeghelicken mensche voorsetten volmaeckt in Christo Jesu:
29 Waer toe ick oock arbeyde: en strijde
nae zijne werckinghe/ die in my l crachtelick werckt.

Dat ij. Capittel.

1. Hy betuycht zijn liefde tot hen/ 6. datmen moet alleen op Christum rusten/ 16. verworpinghe der valscher Diensten ende Ceremonien/ die te niete ghemaeckt zijn door Christum.

1 VVant ick wil dat ghy lieden weet/
hoe swaren strijdt ick hebbe voor v/
ende voor de ghene die in Laodicea
zijn/ende voor allen die mijn aensichte in
den vleesche niet ghesien en hebben:
2 Op dat hare herten vertroost worden/
te samen gevoecht inde liefde/ en tot allen
rijcdom des ontwijfelicken verstants/ namelick/ a tot de kennisse der verborgentheit Gods: beyde des Vaders en Christi:
3 b In den welcken zijn alle de schatten
der wijsheyt ende kennisse verborghen.
4 Ende dit segghe ick / c op dat v lieden
niemant en bedrieghe door valsche redenen/met woorden die eenen schijn hebben:
5 d Want hoewel ic na den vleesche van
v lieden ben / so ben ick nochtans na den
Gheest by v / verblijde my / ende sie uwe
ordeninghe/ ende de vasticheyt uws gheloofs in Christum.
6 Gheliyck ghy-lieden van Christum Jesum den Heere hebt aenghenomen / alsoo
wandelt in hem:
7 Ghewortelt en opghetimmert in hem/
ende versterckt inden gheloove / gheliyck
ghy-lieden gheleert zijt: e ende weest ouervloedich daer in/ f met dancksegghinghe.
g Siet

Margin notes (left): d 1.Pet. 1.4. e Oft/ bewaert. f Mat.4.8. Joan.15.16. g Colos.4.12. Philem.23. h Gr. uwe liefde inden Gheest. i Ephe. 1.15. k 1.Cor.1.5. l Gene.17.1. 1.Cor. 7.20. Ephe.4.1. Philip. 1.27. 1.Thess.2.12. m Joa.15.16. n Gr. des Soons zijnder liefde. o Mat. 3.17 ende 17.5. 2.Petr.1.17. p Act.20.28. Ephe.1.7. Hebr.9.12. 1.Pet.1.19. q 2.Cor.4.4. Philip.2.6. Hebr.1.3. r Apoc.3.14. s Gene.1.1. Psalm.33.6. Joan.1.3. Ephe.3.9. Hebr.1.2. t Ephe.1.22 en 4.15 5.23. u 1.Cor.15.20. Apoc.1.5. x Of/ voorste.

Margin notes (right): y Joan.1.14. Coloss. 2.9. z 2.Cor.5.19. 1.Joa. 4.10. a Esa.9.6. Joan.16.33. Acto.10.36. Roma.5.1. Ephe.2.13. b Luc.1.75. Ephe.1.4. ende 5.27. 2.Tim.1.9. Tit.2.12. c Joan.15.6. d 2.Cor.7.4. e Ephe.3.13. Philip.2.17. 2.Tim. 2.10. f Rom. 12.5. 1.Cor.12.27. Ephe.4.12. ende 5.23. g Ro.16.25. Ephe.1.9. ende 3.9. 2.Tim.1.10. Tit.1.2. 1.Pet. 1.20. h Mat.13.11. i 2.Cor.2.14. k 1.Timot. 1.1. l Gr. met machte. a Esa.53.11. Jerem.9.23. Joan.17.3. Philip.3.8. b 1.Cor.1.24. c Ephes.5.6. Coloss.2.18. d 1.Cor. 5.3. e 1.Cor 1.5. f Gr. in

8 g Siet toe dat daer niemandt en sy die
v lieden roove, door h menschelicke wijs-
heyt ende ydel verleydinghe, leerende na
Insettinghe der menschen, na de i orde-
ninge der Werelt, ende niet na Christum:
9 k Want in hem woont de geheele vol-
heydt der Godheyt lichamelick:
10 l Eñ ghylieden zijt in hem volmaect/ die
het Hooft is aller Overheydt eñ Macht:
11 m Door den welcken ghylieden oock
Besneden zijt / met der Besnijdinghe die
sonder handen geschiet / inde wttreckin-
ge des lichaems der sondē des vleeschs/
door de besnijdinghe Christi/
12 n Ende zijt met hem begravē door den
Doop, waer door ghy oock met hem op-
ghewecht zijt/ o door het gelove Gods
die crachtelick werct/ de welcke hem van
den dooden opghewecht heeft.
13 p Eñ heeft v lieden die ghy doot waert
door de sonde eñ door de Voorhuydt ws
vleeschs, mede levēdich gemaect met hē/
ende heeft v alle de misdaden vergheven/
14 Ende heeft wtgewischt het hantschrift
der Insettinghen dat teghen ons was:
het welcke (segge ick) ons teghen was/
maer hy heeft dat wt den midden wech-
ghenomen, ende aen het cruyce gehecht:
15 q Ende heeft de Overhedē eñ Mach-
ten beroofd / ende r † in dat cruyce open-
baerlick ghevoert ten thoone / ende over
hen ghetriumpheert.
16 s Dat v lieden dan niemant en oordeele
in eten of in drinckē, of in t den deele des
Feestdaechs/ Nieumaents/ oft der Sab-
bathen:
17 u De welcke zijn de schaduwe der toe-
comende dinghen: maer het lichaem is
Christi.
18 x Dat v lieden dan niemandt qualick
en y regere, eyghenwillich door ootmoe-
dicheyt ende dienst der Engelen / heymsel-
ven misteckende in het gene dat hy niet ge-
sien en heeft: ende sonder reden opgebla-
sen door den sin des vleeschs:
19 Ende het Hooft niet en behoudt / waer
wt het geheele lichaē door aenvoegingen
ende t samenbindingen toeghedient ende
te samen ghevoecht/ opwast met z God-
licken wasdomme.
20 Ist dā dat ghyliedē met Christo gestor-
ven zijt/ eñ vry vande ordeninge der We-
relt: a waerom wort ghy (gelijc die inde
Werelt leven/) met Insettinghen belast?
21 Als, ghenaket niet/ smaket niet/ han-
delet niet:
22 De welcke alle inghebracht b na In-
settinghen ende leeringen der menschen/
vergaen met den ghebruycke.
23 c De welcke hebben wel eenen d waen
der wijsheyt, in ghewillighen dienste / eñ
ootmoedicheydt, e eñ in het lichaem niet
te sparen: maer en zijn van gheender weer-
den, ende dienen tot de dinghen daer het
vleesch mede vervult wort.

Dat iij. Capittel.

1. Wercken des warachtigē Godsdiensts
tegē de ydele onderwijsingē der valscher
Apostelē/ 5. vermaninge tot dodingē des
vleeschs / eñ nieuwicheyt des levens/ ende
behoorlickheden der Christenen.

1 Ist dan dat ghy lieden met Christo op-
ghewecht zijt, soo soeckt het ghene dat
boven is/ a daer Christus is / sittende
ter rechter handt Gods.
2 Besorcht dat boven is/ niet dat op der
Aerden is:
3 b Want ghyliedē zijt gestorvē/ eñ uwe
leven is met Christo verborgen in Gode.

Ro. 16.16.
Hebr. 13.9.
g Gr. Philo-
sophie/
h Of begin-
selen/
k Joan. 1.14
Coloss. 1.9.
2. Cor. 5.19.
l Joan. 1.16
m Rō. 2.29.
Philip. 3.3.
Deut. 10.16
ende 30.6.
Iere. 4.4.
n Rom. 6.4
Galat. 3.27.
o Ephe. 1.19
ende 2.7.
p Ephe. 2.1.
q Gene. 3.15
Mat. 12.29
Luc. 11.22.
Joan. 12.31.
ende 16.11.
Ephe. 6.12.
r Of, Anders/
in hemselvē
s Levit. 11.2.
t Rom. 14.3.
Levit. 23.2.
u Hebr. 8.5.
ende 10.1.
x Iere. 29.8
Mat. 24.4
Ephe. 5.6.
2. Thes. 2.2
1. Joan. 4.1
y Of, ordeele
z Gr. den
wasdom
Gods.
a Gala. 4.9
b Esa. 29.13.
Mat. 15.9.
Titi. 1.14.
c 1. Tim. 4.8
d Of, schijn
e Of, eñ on-
verschoninge des lijfs/
niet in eeni-
ger eerē ter
versadinge
des vleeschs/
siet 1. Tim.
5.3.
f 1. Tim. 3.3.
a Ephe. 3.20
b 2. Cor. 4.11

4 c Als Christus onse levē sal geopenbaert
wesen / dan sult ghylieden oock met hem
gheopenbaert worden in eerlickheyt
5 d So doodt dan uwe Aerdtsche leden/
hoererie, onreynicheyt/ quade beweghin-
ghen, quade begheerten, ende giericheyt/
de welcke is Afgodendienst:
6 e Om de welcke dē toorn Gods coemt/
over de kinderen der ongehoorsaemheyt.
7 f Inde welcke ghylieden oock voortijs
den wandeldet, als ghy daer in leefdet.
8 g Maer nu legt ghyliedē oock dit alle
af toorn/ verbolghentheydt/ quaetheyt/
lasteringe/ vuylspreken wt uwen monde.
9 Lieghet niet deen teghen den anderen/
nae dat ghylieden wtghedaen hebt den
ouden mensche/ met zijne wercken:
10 h Ende hebbet aenghedaen den nieu-
wen/ die welcke vernieut wordt tot ken-
nisse, na de i ghelijckenisse des ghenen die
hem gheschapen heeft.
11 k Waer inne niet en is Griecke ende
Jode / Besnijdinghe ende Voorhuydt:
l Vreemde/ Scytha / Dienstknecht/
Vrye: maer Christus al ende in allen.
12 m So weest dan becleedt (als wtverco-
ren Heylighen ende beminde Gods)
met de hertgrondelicke barmherticheyt /
vriendelickheyt/ ootmoedicheyt/ sachtmoedicheyt, lanckmoedicheyt:
13 Verdraghende malcanderen / n ende
vergheveñde o malcanderen / ist dat ye-
mant teghen eenighen clachte heeft: ghe-
lijck Christus v lieden vergheven heeft/
doet ghy oock also.
14 p Eñ boven al dit / doet aen de liefde/
q de welcke is de bant der volcomēheyt.
15 Ende de vrede Gods hebbe de over-
handt in uwe herten/ tot de welcke ghy-
lieden oock gheroepen zijt in eenen licha-
me/ ende weest r lieflick.
16 Het woordt Christi woone rijckelick in
v lieden met alle wijsheydt/ s leert ende
vermaent malcanderen: ende singt den
Heere in uwe herten / met Psalmen ende
Lofsangen / ende gheestelicke Liedekens.
17 t Eñ al wat ghylieden doet met woor-
den ofte met wercken, doet het al inden
Naem des Heeren Jesu / u danckende
Godt ende den Vader door hem.
18 x Ghy vrouwē weest uwen mannē on-
derdanich gelijck het betaemt inden Heere.
19 y Ghy mannen hebt uwe wijven lief/
ende en weest niet bitter teghen haer.
20 z Ghy kinderen, weest uwen Ouderen
in allen ghehoorsaem: want dat is den
Heere behaghelick.
21 Ghy Vaders/ en verbittert uwe kinde-
rē niet, dat sy niet mismoedich en wordē.
22 a Ghy Dienstknechten / weest in allen
ghehoorsaem den ghenen die na den vlee-
sche Heeren zijn / niet met dienste nae der
ooghen, als die den menschen soecken te
behaghen: maer met eenvoudicheyt des
herten, b door de vreese Gods:
23 Ende al wat ghylieden doet/ dat doet
van herten / als den Heere/ ende niet den
menschen.
24 Wetende ghylieden weet/ dat ghy van-
den Heere de vergeldinghe der Erfenisse
ontfanghen sult: want ghy dient den
Heere Christo.
25 Maer wie onrecht doet/ die sal dat on-
recht dragē/ dat hy gedaē sal hebbē/ c eñ
daer en is geē wtneminge der persoonē.

Dat iiij. Capittel.

2. Vermaningen tot waken ende ghe-
beden, waer van hy begheert deelachtich
te wesen/ 7. ende sendt hen Tychicum [illegible]

c Phil. 3.20.
1. Joan. 3.2.
d Eph. 4.22
ende 5.3.
e 1. Cor. 6.10.
Galat. 5.21.
Ephe. 5.5.
Apoc. 22.15.
f 1. Cor. 6.11.
Ephe. 2.2.
Titi 3.3.
g Eph. 4.22
Hebr. 12.1.
1. Pet. 2.1.
Jacob. 1.21.
h Rom. 6.4
i Gen. 1.26.
27. ende 5.1.
ende 9.6.
1. Cor. 11.7.
k Galat. 5.6
ende 6.15.
l Of, Bar-
barisch
m Eph. 4.24
ende 6.11.
n Spr. 19.11.
Mat. 6.14.
Mar. 11.25
Ephe. 4.32.
o Of, v selvē
p Joa. 13.34
ende 15.12.
Ephe. 5.2
1. Thes. 4.9.
1. Joan. 3.23
ende 4.21.
q 1. Cor. 13.1.
2.3.
r Of, danc-
baer
s Ephe. 5.19
t 1. Cor. 10.31.
u Eph. 5.20.
1. Thes. 5.18
x Gen. 3.16.
1. Cor. 14.34
Ephe. 5.22
Titi 2.5.
1. Pet. 3.1.
y Ephe. 5.25
z Ephe. 6.1
a Ephe. 6.5
1. Tim. 6.1.
Tit. 2.9.
1. Pet. 2.18
b Gr. vree-
sende Gods
c Deu. 10.17
2. Par. 19.7
Job 34.19.
Sap. 6.8.
Syrac. 35.15
Actu. 10.34
Roma. 2.11.
Galat. 2.6.
Ephes. 6.9
1. Pet. 1.17

Onesimum/14. groetenissen tot velen.

a Sp. 7.22. ende 23.29. Ephes. 6.9.
1 Ghy a Heeren/doet uwē Dienstknech-
ten recht ende ghelijck / dewyle ghy-
lieden weet/ dat ghy oock eenen Hee-
re inde Hemelen hebt.
b Luc. 18.1. Rom. 12.12. Ephe. 6.18. 1. Thes. 5.17
2 b Weest ghedurich inden ghebede/ eñ
waeckt daer in met dancksegghinghe.
c Ephe. 6.19 2. Thes. 3.1.
3 c Ende bidt oock mede voor ons / dat
ons God de deure des woorts open doe/
d Griecx/ ghebonden.
op dat wy de verborgētheyt Christi spre-
ken/ waerom ick oock d ghevangen ben:
4 Op dat ick die openbare/ gelijc het my
betaemt te spreken.
e Spr. 27.12. Ephes. 5.15. f Griecx/ wt.
5 e Wandelt f met wijsheydt by de ghene
die buyten zijn/ ende g coopt de bequaem-
g Rom. 12.11 Ephes. 5.16.
heydt des tydts wt.
h Mar. 9.50.
6 h Uwe woort sy alle tijt lieflic met sou-
te gemengt/ dat ghy lieden weet/ hoe ghy
eenen yegelicken antwoorden moet.
i Act. 20.4. 2. Tim. 4.12
7 Alle myne saken/ sal v lieden te kennen
gheuen i Tichicus die lieve Broeder/ en-
k Griecx/ mededienstknecht.
de ghetrouwe Dienaer/ ende k medehul-
per in den Heere:
8 Den welcken ick daer toe ghesonden
l Phil. 10.
hebbe/ op dat hy uwe saken wete / ende
uwe herten trooste:
9 Met l Onesimo den getrouwen eñ lie-
uen Broeder/ de welcke vanden uwen is:
sy sullen v lieden alle dinghen te ken-
nen geuen die hier ghescheiden.
m Act. 27.2. n Act. 15.37. 2. Tim. 4.11
10 U lieden groet m Aristarchus mijn me-
degheuanghen/ ende n Marcus de neue
Barnabe/ (van den welcken ghy hebt ge-
boden ontfanghen: ist dat hy tot v lieden
coemt/ ontfangt hem.)
11 Eñ Jesus ghenaemt Justus: de welcke
wt de Besnijdinge zijn/ alleene dese mede-
arbeyders aen het Coninckrijcke Godts/
zijn my een vertroostinghe gheweest.
o Colos. 1.7. Philem. 23.
12 U liedē groet o Epaphras/ die wt v is/
een Dienstknecht Christi/ alle tydt voor
v strijdende in ghebeden/ op dat ghy lie-
den meucht staen volmaeckt ende volco-
men in alle den wille Godts.
13 Want ic geue hem getuygenisse/ dat hy
groote yverigheyt heeft ouer v lieden/ en-
de de ghene die in Laodicea zijn/ ende de
ghene die te Hierapolen zijn.
p 2. Tim. 4.11 q 2. Tim. 4.10
14 U lieden groet p Lucas de Medecijn-
meester/ die beminde/ ende q Demas.
15 Groet de broederē die in Laodicea zijn/
ende Nymphan/ ende de Ghemeynte die
in zijn huys is.
16 Ende als de Sendtbrief sal van v lie-
den ghelesen wesen/ maeckt dat hy oock
inde Ghemeynte te Laodiceen ghelesen
worde: ende dat ghy oock dien Sendt-
brief van Laodicea leest.
17 Eñ segt Archippo: Siet toe/ dat ghy dē
dienst veruullet/ dien ghy aen ghenomen
hebt in den Heere.
r 2. Thes. 3.17 s Hebr. 13.3.
18 r De groetenisse met mijnder handt
Pauli. s Ghedenckt mijne banden. De ge-
nade sy met v lieden. Amen.

Tot de Colossensen gheschreuen van Roomen/ ghesonden door Tychicum ende Onesimum.

Argument.

In den eersten Sendbrief tot de Thessalonicensen / prijst hy der Thessalonicensen ghelooue ende standuasticheyt/ onderwijstse inden gelooue/ ende vermaentse daerin te volherden / ende een reyn leuen leyden / ghelijck den Christenen betaemt: ouer de dooden niet na der Heydenen wijse rouwe te dragen. Daer handelt hy ooc van de wederopstandinghe der dooden/ vanden toecomenden oordeele / vander Christenen neersticheyt ende heylicheyt.

De Eerste Sendtbrief Pauli tot den Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy prijstse dat sy midden inde verdruckinghen so wel voortghegaen zijn / in de kennisse des Euangeliums door hem verkondicht/ 7. dat sy ghewoorden zijn exempelen den anderen.

1 Paulus ende Siluanus / ende Timo-
theus: der Ghemeynte in Thessaloni-
ca/ in Godt den Vader/ ende den Heere
Jesu Christo: a Ghenade ende vrede sy v — a Roma. 1.7 Ephes. 1.2.
lieden van Gode onsen Vader / ende den
Heere Jesu Christo. — 1. Petri. 1.2.
2 b Wy dancken God alle tijt van v allē/ — b Ephe. 1.15.
ende ghedencken uwer in onse ghebeden: — Philip. 1.3.
3 Sonder ophouden ghedachtich zijnde — Colos. 1.3.
wy c wercks des gheloofs/ ende arbeyts — 2. Thes. 1.3.
der liefden/ ende ghedurfaemheydts in- — c Joā. 6.29.
der hope onses Heeren Jesu Christi/ voor
onsen Godt ende Vader:
4 Wetende beminde Broeders/ dat uwe
verkiesinghe van Gode is:
5 d Want onse Euangelium en heeft by v — d 1. Cor. 2.4.
lieden niet geweest alleenlick inden woor- — ende 4.20.
de: maer oock inder macht / ende heyli- — 2. Petr. 1.16.
ghen Geeste/ ende in vele versekertheyt:
e gelijck ghy weet/ hoedanich wy onder — e 1. Thes. 2.1
v gheweest zijn om uwent wille.
6 f Eñ ghy lieden zijt onse nauolgers ge- — f 1. Cor. 4.16
worden/ eñ des Heerē: eñ hebt het woort — ende 11.1.
aenghenomen in vele verdruckinghe/ met — Philip. 3.17.
blijschap des heylighen Gheests. — 2. Thes. 3.9.
7 Soo dat ghy lieden g exempelen ghe- — g Oft/ voor
worden zijt allen gheloouighen in Ma- — beelden.
cedonia ende Achaia.
8 Want van v lieden is luydtbaer ghe-
worden/ niet alleenlick het woort Godts
in Macedonia eñ Achaia: maer oock tot
alle plaetse is uwe ghelooue aen God wt
ghecomen: so dat het niet noodich en is
dat wy yet daer van segghen.
9 Want sy selue vercondighen van v lie-
den/ hoedanigen ingancK wy tot v ghe-
hadt hebben: ende hoe ghy tot Godt be-
keert zijt vanden Afgoden/ om den leuen
digen ende warachtigen Godt te dienen:
10 h Ende zijnen Sone wt de Hemelen te — h Acto. 1.11.
verwachten/ den welcken hy wt de doo- — 2. Thes. 1.10.
den verweckt heeft/ naemelick/ i Jesum/ — Apoca. 1.7.
die ons van den toecomenden toorn ver- — i dat is/ Sa
lost. — lichmaker.

Dat ij. Capittel.

1. Op dat sy niet en beswijcken onder het cruyce/ so prijst hy zyn neersticheydt int predicken/ eñ hare neersticheyt in ghedoorsaemheyt/ 16. daer na ontschuldicht hy hem/ dat hy teghenwoordichlick zijn herte tot hen niet en heeft connen ontdecken.

1 Want a ghy weet selue/ broeders/ on- — a 1. Tes. 1.5.9
sen ingancK tot v lieden/ dat hy niet
ijdel gheweest en is:
2 Maer hoewel wy te voren geledē had-
den/ ende besmadicht gheweest hadden
b te Philippis/ ghelijck ghy lieden weet/ — b Act. 16.22.
so waren wy vrijmoedich in onsen Godt/
om het Euangelium Gods c tot v lieden — c Acto. 17.2.
te spreken met veel strijdts.
3 Want onse vermaninghe en was niet
wt verleydinge/ noch wt onreynicheydt/
noch met bedroch:
4 Maer gelijc wy d Gode beproeft heb- — d Oft / van
ben/ dat hy ons het Euangelium betrout — Gode ghe-
heeft/ alsoo spreken wy/ e niet als den — acht zyn/
menschen behagende/ maer Gode die on- — e Gala. 1.10
se herten f beproeft. — f Ofte/ geacht.

Want

5 Want wy en hebbē noyt met flatteren-
de woorden omme gegaen/ gelijc ghy lie-
den weet / noch met een bedecksel der
gierichept. g Godt is des ghetuyghe:

r Rom.1. 9.
ende 9.1.
2. Cor. 1.23.
ende 11.31
Galat.1.20.
Philip 1. 8.
1.Tim.5.21.
2.Tim.4. 1.
h Ofte/ in ee
re zyn/
i 1.Cor.9.4.
2.Thes.3.9.
k † Anders
cleyne.
l Grier/ sie-
len/
m Act.18.3.
ende 20. 34.
1.Cor.4. 12.
2.Cor.11.9.
ende 12 13.
2.Tes.3.8.

6 Noch eere van menschen soeckende/
noch van u lieden/ noch van andere.
7 Hoewel wy haddē mogen h lastich zijn/
als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k †
als Apostelen Christi/ i maer wy zijn k †
vriendelic geweest middē onder u liedē/ ge-
lijc of een Voester haer kinderen voedde.
8 Alsoo segghe ick/ over u liedē beweecht
zijnde/ begheerden wy u te gheven / niet
alleene het Evangelium Godts / maer
oock onse eyghen l leven/ daerom dat wy
u lief hadden.
9 m Want ghy liedē zijt indachtich/ broe
ders/ onser moeyte ēn arbeyts : want wy
hebben u het Evangelium ghepredickt/
werckende nacht ende dach / om dat wy
niemanden van u en souden lastich zijn.
10 Ghy lieden zijt ghetuygen/ ende Godt/
hoe heylichlick / ende rechtveerdichlick/
ende onstraffelick wy u lieden die ghy ge-
looft/ gheweest zijn:
11 Ghelijck ghy lieden weet/ hoe wy eenen
yeghelicken onder u / ghelijck een vader
zijn kindt/
12 Vermaenden ende troosteden: wy be-
tuychden/ n dat ghy liedē sout wandelen
weerdichlic Gode die u geroepē heeft tot
zijn Coninckrijcke ende eerlickheydt.

n Gen.17. 1.
1.Cor.7.20.
Ephes.4.1.
Philip.1. 27
colos 1.10.
o Grieck/
des ghe-
hoors.
p Oft. de

13 Hierom danckē wy oock God sonder op-
houden/ dat ghy liedē/ als ghy het woort
o der predikinge Gods vā ons aennaemt/
dat niet als der menschen woort ontfan-
gen hebt/ maer (gelijc het inder waerheyt
is) als Godts woort/ p het welcke oock
werct in u liedē/ die ghy lieden geloovet.
14 Want ghy/ Broeders/ zijt navolgers ge-
wordē der Ghemeyntē Gods die in Judea
zijn/ in Christo Jesu/ dewijle ghy liedē oock
het selve geleden hebt van uwe eygen ge
slachte/ q gelijck oock sy van den Joden:

q Act.17 13.
r Act.7.52.
s mat.23.37.
Luce.13. 34.
t Oft/ u lie-
den.
u Oft/ wt ge
dreven.
x Act.17.13.

15 r De welcke den Heere Jesum ghedoot
hebben/ ēn s hare eygē Prophetē/ ēn heb-
ben t ons u vervolcht/ ēn en behagen Go-
de niet/ ende staen teghen alle menschen/
16 x Ēn verbiedē ons te sprekē tot de Hey
denē/ op dat sy salich wordē: op dat sy alle
tijt hare sonden vervullē/ maer den toorn
Godts is over hen tot den eynde.
17 Ende wy broeders/ die een cleyne wij-
le tijdts van u lieden berooft zijn na den
aensichte/ niet na het herte / wy hebben
met grooter begheerte overvloedelicke
neerstichept gedaen uwe aensichte te siē.

y Rom.1.13.
ende 15.22.
z Grieck/ eēs
ende oock
andermael:
a 2.Cor.1. 14
Philip.2.16

18 y Daerom hebben wy willen tot u
lieden comen/ (Ic Paulus) z tweemael: ēn
de Satanas heeft ons verhindert.
19 a Want wat is onse hope/ of blijschap/
oft croone des roems? Zijt ghy lieden het
oock niet voor onsen Heere Jesu Christo
in zijne toecomste?
20 Want ghy lieden zijt onse eerlickheydt
ende blijschap.

Dat iij. Capittel.

2. Hy gaet voort/ bewijsende zijnē goe
den wille tot hen door het senden Timo-
thei/ 9. ende door zijn gebeden voor hen.

a Acto.16. 1.
Rom.16.20.
Philip.2. 19
b † Anders
onse.
c Eph.3.13.
Philip.1.14.
d Oft/ niet
e Act.14.22.
2.Tim.3.12.

1 DAerom/ als wy dese begeerte niet lan
gher en conden verdraghen/ so heeft
ons goet gedocht dat wy souden al-
leen te Athenen blijven.
2 Ēn hebben a Timotheum onsen Broe-
der ende Dienaer Godts/ ende onsen me-
dearbeyder inden Evangelio Christi / ge-
sonden om u lieden te versterken ende te
vertroosten in u † uwen ghelooue:
3 c d Op dat niemāt beweecht en worde
in dese verdruckingen : want ghy lieden
weet selve/ e dat wy hier toe gestelt zijn.
4 Want oock doe wy by u warē/ voorseydē
wy dat wy soudē verdruct wordē: gelijck
het oock gheschiet is/ ende ghy weetet.
5 Hierom hebbe ick het niet lāger connē
verdragen/ maer hebbe hem gesondē om
uwe gelooue te kennen: dat u niet eenich
sins de Versoecker versocht en hadde/ ēn
onse arbeydt * te vergheefs ware.

* Griecks
ydel.

6 Ēn als Timotheus nu van u lieden tot
ons quam/ ēn ons uwen gelooue ēn liefde
vercondichde/ ende dat ghy alle tijt goede
gedachtenisse van ons hebt/ altijts begee
rende ons te sien/ ghelijck wy oock u:
7 Hier door/ broeders/ zijn wy van u in al
le onse verdruckinge ende noot getroost
door uwen ghelooue.
8 Want nu leven wy/ ist dat ghy staet in-
den Heere.
9 Want wat danckseggynghe connen wy
Gode wedergeven voor u/ in alle onse blij
schap/ waer mede wy ons verblijden voor
onsen Godt / om uwent wille/
10 f Dach ēn nacht over seer biddende om
uwe aensichte te sien/ ēn te vervullen dat
aen uwen ghelooue ghebreeckt?

f Rom.1.10.
ende 15.23.
2.Tim.1.3.

11 Ēn onse Godt/ ende onse Heere Jesus
Christus/ schicke onsen wech tot u liedē.
12 Ende de Heere vervulle u/ ende make u
overvloedich in der liefde tot malcande-
ren/ ende tot eenen yeghelicken/ (ghelijck
wy oock zijn tot u.)
13 g Op dat hy uwe onstraffelicke herten
versterke tot heylichheyt voor onsen God
ēn Vader / inde toecoemste onses Heeren
Jesu Christi/ met alle zijne Heylighen.

g 1.Cor.1.8.
1.Thes.5.23.

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot heylichheyt. 4. ons
noofelheydt/ 9. liefde/ 11. arbeyt/ 13. ende
maticheydt in haer droefheydt over de
dooden/ 14. beschrijvende het eynde der
opstandinghe der dooden.

1 VOort dan/ broeders/ wy bidden ende
vermanen u lieden inden Heere Jesu/
ghelijck ghy van ons ontfanghen
hebt/ a hoe ghy moet wandelen ēn Gode
behagen/ dat ghy daer in meer overvloe-
dich zijdt.

a 1 Tes.2.12
Philip.1.27

2 Want ghy weet wat gebodē wy u ghe-
geven hebben door den Heere Jesum.
3 b Want dit is den wille Godts/ name-
lick/ uwe heylichmakinghe/ dat is/ c dat
ghy u onthoudt van hoererije:
4 Dat een yegelick onder u wete zijn vat
te besitten in heylichheydt ende eere:
5 Ende niet in quade beweghinghen der
begeerlickheydt/ ghelijck de Heydenen die
Godt niet en kennen:
6 Dat niemant zijnen broeder verdrucke
noch en bedriege: want God is een wrecker
over alle desen/ gelijck wy u te voren ghe
seydt ende betuycht hebben.
7 Want God en heeft ons niet geroepen
tot onreynicheyt/ d maer tot heylicheyt.
8 e Soo dan/ wie sulcke ghebode ver-
worpt / die verworpt gheenen mensche/
maer verworpt Godt/ f die zijnen heyli-
ghen Gheest in u gheeft.
9 g Voort/ van der broederlicke liefde en
hebt ghy gheenen noot dat ick u schrijve:
want ghy zijt selve van Gode geleert mal
canderen lief te hebben.
10 Want ghy doet dat oock allen den broede
ren die in gheheel Macedonia zijn: maer
wy vermanen u/ broeders/ dat ghy lieden
noch overvloedigher wordt:
11 h Ēn neerstichept doet om in stilheydt
te leven/ ēn het uwe te doen/ i ende werc-

b Rom.12.2
Ephes.5.17.
c Act.15.20.
d Jol 11.44
1.Cor.1.2.
e Luc.10.16
f 1.Cor.2.12
g Levi.19.18
Mat.22.39
Joan.13.34
ende 15.12
Ephes.5.2.
1 Pet.4.8
1.Joan.3.23
ende 4.21
h 2.Thes.3
8.12.
i Act.20.34.
Ephes.4.28
2.Tes.3.8.12

ken met uwe eygen handen / gelijck wy v
lieden bevolen hebben.
12 Op dat ghy meucht by de gene die buy
ten zijn / eerlick wandelen/ ende gheens
dinckx ghebreck hebben.
h Syr.22.10 13 Ick en wil oock niet dat ghi onwetēde
ende 38.17 zijt van de ghene die ontslapen zijn/ k op
l Sap.2.22. dat ghy niet bedroeft en zijt/ gelijc de an-
dere l die gheen hope en hebben.
14 Want ist dat wy geloouen dat Christus
gestoruen is/ eñ op ghestaen: also sal oock
God de gene die in Christo ontslapē zijn/
met hem versamelen.
m 1.Cor.15. 15 Want dat segghen wy v door het woort
23.51. des Heeren/ m dat wy die levē eñ overblij
ven tot de toecoemste des Heerē/ sullen de
ghene die ontslapen zijn/ niet voorgaen.
n mat.24.31. 16 n Want de Heere selue sal met eenen ge
1.Cor 15.52. schreye ende stemme des o Archanghels/
2.Thes.1.7. ende Basuyne Godts neder comen van
o Dat is/ den Hemel/ ende die in Christo gestoruen
overengels zijn/ sullen eerst op staen:
17 Daer na wy die leuen eñ overgebleuen
zijn/ sullen te samen met hen opgenomen
worden inde wolcken/ dē Heere te gemoe
te inde lucht: ende alsoo sullen wy altijdt
met den Heere wesen.
18 So dan/ vertroost malcanderē met dese
woorden.

Dat v. Capittel.

1. Voor onsekerheyt des laetstē daechs vermaent hyse tot verscheyden wercken des Christelicken levens/ 23. ende begeert ende belooft hen alle goet.

1 MAer van de tijden eñ stonden / broe-
ders/ is niet van noode v te schrijuē:
2 Want ghyliedē weet seluer seer wel.
a mat.24.43 a dat de dach des Heeren comen sal/ ghe-
2.Petr.3.10 lijck een dief in der nacht.
Apoca.3.3. 3 Want als sy sullen seggen. Het is vrede
ende 16.15. ende sonder sorghe: dan sal hen een snelle
verderuinghe overvallen/ ghelijck de wee
over een bevruchte vrouwe: ende sy sul-
lens niet ontulieden.
b Eph.5.8. 4 b Maer ghy liedē/ broeders/ ghi en zijt
niet in duysternisse/ dat v dien dach soude
als een dief bevanghen:
5 Ghy zijt alle kinderen des lichts/ ende
kinderen des daechs: wy zijn niet vander
nacht/ noch der duysternisse.
c Ro.13.11.13 6 c Soo en laet ons dan niet slapen/ ghe-
Ephes.5.14. lijck de andere: maer laet ons waken en-
de nuchteren zijn.
7 Want die slapen/ slapen des nachts: eñ
die dronckē zijn/ zijn des nachts dronckē.
8 Maer wy die des daechs zijn/ laet ons
nuchter zijn / becleedt met de borstwapen
d Eph.6.17. des gheloofs/ ende liefde/ d ende met den
Esai.59.17. Helm der hope der salicheydt.
9 Want God en heeft ons niet geset tot
toorne/ maer om salicheyt te ghecrijghen
door onsen Heere Jesum Christum:
e Rom.14.7 10 Die voor ons ghestoruen is/ e om dat
2.Cor.5.15. wy/ oft wy waken / oft slapen / te samen
Galat 2.20 met hem leuen souden.
1.Petr.4.2. 11 Daerom vermaent malcanderen/ eñ de
f Rom.15.27 een stichte dē anderē/ gelijc ghy oot doet.
1.Corin.9.11 12 Eñ wy biddē v/ broeders/ f bekent de
Galat.6.6. gene die onder v arbeyden/ eñ v voorstaē
Phili.2.29. inden Heere/ ende v vermanen:
1.Tim.5.17. 13 Ende houdtse in grooter eerē inde lief-
Heb.13.7.17. de/ om haers wercks wille: weest vreedt-
g Leui.19.18 saem met hen.
Prou.20.22 14 Eñ wy bidden v/ broeders/ vermaēt de
ende 24.29. ongeregelde/ vertroost de cleynmoedige/
Mat.5.39. helpt de crancke op: weest lanckmoedich
Rom.12.17. teghen eenen yeghelicken.
1.Corin.6.7 15 g Siet dat niemāt yemāde quaet voor
1.Petr.3.9. quaet en vergelde; maer volget alle tijdt
dat goede nae onder malcanderen / eñ te-
gen eenen yegelicken.
16 h Weest alle tijdt blijde. h Mat.5.12
17 i Biddet sonder ophouden. Luce 10.20.
18 k Weest danckbaer in alle dingē: want Roma.12.12
dit is de wille Gods in Christo Jesu aē v Philip.4.4.
19 l Bluscht den Gheest niet wt. i Luce 18.1.
20 Veracht de Prophecie niet. Rom.12.12.
21 Proeft alle dinck/ eñ behout het goede. colos.4.2.
22 m Onthout v van allen boosen schijn. k Eph.5.20
23 n Ende de God des vredes heylighe v l 1.cor.14.30
geheel volmaecktelick/ eñ uwen volmaec- m 2.macha.
ten geest ende siele/ ende/ lichaem worde 6.24.
bewaert onstraffelick inde toecoemste on n 1.cor.1.8.
ses Heeren Jesu Christi. 1.Thes.3.13.
24 o Hy die v geroepen heeft/ is getrouwe/ o 1.cor.1.8.
de welcke het oock doen sal. ende 10.13.
25 Broeders/ bidt voor ons. 2.cor.13.12.
26 p Groet alle de broederen met eenē hey 1.Petr.5.14.
lighen kusse. p Ro.16.16.
27 Ick beswere v by den Heere/ dat dese 1.cor.16.20.
Sendtbrief allen den Heylighen broede-
ren ghelesen worde.
28 De genade onses Heeren Jesu Christi/
sy met v lieden. Amen.

De eerste Sendtbrief tot den Thessalo-
nicensen/ ghescreuen van Athenen.

Argument.

Inden anderen tot dē Thessalonicensen/ beschrijft hy voornemelick den Antechrist ende zijn Rijcke: eñ vermaent se tot neer-stighen arbeyt.

De tweedde Sendtbrief Pauli totten Thessalonicensen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy danckt God van haer gheloove/ liefde/ eñ lijdtsaemheyt/ 11. bidt hem om hare volstandicheydt/ 12. ende bewijst de vrucht die daer van comen sal.

1 PAulus eñ Siluanus/ eñ Timotheus:
der Gemeynte der Thessalonicensen/
in Gode onsen Vader ende den Heere
Jesu Christo.
2 a Genade sy v liedē eñ vrede van Gode a 1.Cor.1.2.
onsen Vader/ eñ den Heere Jesu Christo. 1.Thes.1.1.
3 b Wy moetē Godt alle tijt dāckē/ broe- 1.Petr.1.2.
ders voor v liedē gelijck het betaemt: om b Eph.1.15.
dat uwe gelooue seer toeneemt/ eñ dat de Philip.1.3.
liefde eens yegelicken van v tot malcan- Coloss.1.3
deren seer vermeerdert. 1.Thes.1.2.
4 So dat wy selue van v liedē roemē inde
Gemeynten Gods/ van uwe lijtsaemheyt
ende gelooue in alle uwe veruolginghen
ende verdruckinghen die ghy lijdt:
5 c Het welcke is eē bewijsinge des recht c Jude 6.
veerdighen Oordeels Godts/ op dat ghy
weerdich d gemaect wort dē Coninckrij- d Oft/ ghe-
ke Gods/ voor het welcke ghy liedē lijdt. houden.
6 e Dewijle het recht is by Godt / den e Zacha.2.8
ghenen die v verdrucken / verdruckinghe
te vergelden:
7 Eñ v lieden/ die ghy verdruckt worde/
ruste met ons/ f als de Heere Jesus sal ge f 1.Tes.4.16.
openbaert worden van den Hemel/ met
de Enghelen zijner macht/
8 Met g vlammigē vyere h wrake doēde g Grieckx/
over de gene die God niet en kennen/ i eñ vyer der
die den Euangelio onses Heerē Jesu Chri vlamme.
sti niet ghehoorsaem en zijn. h 2.Pet.3.7.
9 k De welcke sullen straffe lijden/ name i Roma.2.8
lick/ de eewighe verderuinghe/ van den k Esai.2.19.
aensichte des Heeren/ ende van de eerlick Sap.3.5.
heydt zijner macht: l Actu.1.11.
10 l Als hy sal comen om verheert te wor- 1.Tes.1.10.
den in zijne Heylighen/ ende wonderbaer Apoca.1.7.

te worden in alle de gheloovigen / (want
onse ghetuyghenisse is by v gheloofst ghe
weest) te dien daghe.
11 Waerom wy oock altijt bidden voor v
lieden/ dat onse Godt v dier beroepinghe
m Of/ make — weerdich m houde/ ende vervulle het wel
behaghen der goetheyt / ende het werck
n Griecx/ in — des gheloofs n met machte.
12 Op dat de Naem onses Heeren Jesu
o Oft/ ver-heerlickt. — Christi in v lieden o verclaert worde / eñ
ghy in hem/ na de genade onses Godts/
ende des Heeren Jesu Christi.

p Griecx/ in
16 Eñ onse Heere Jesus Christus / eñ onse
God ende Vader die ons heeft lief gehat/
ende ghegheuen eenen eewighen troost/
ende goede hope p door ghenade.
17 Die vertrooste uwe herten / ende ver-
stercke v lieden in allen goeden woorde
ende wercke.

Dat iij. Capittel.

1. Hem recommanderende inde ghebe-
den der Thessalonicensen/ vermaent hen
te scheyden van de Godloose/ 10. ende te
vlieden alle ledicheyt/ 14. daer na bewijst
hy hen/ hoe sy hen dragen sullen tot de ge
ne die onordentlick leuen.

1 VOort broeders/ a biddet voor ons/ — a Mat. 9.38. Ephes. 6.19. Colos. 4.3.
dat het woort des Heeren loope/ ende
b verclaert worde/ ghelijck oock by v — b Oft/ ghe-
lieden. — presen.
2 c Eñ dat wy verlost worden vande on- — c Rom. 15.31.
geregelde eñ boose menschen: d want het — d Joã. 6.44.
gheloove en is niet aller menschen.
3 Maer de Heere is ghetrouwe/ die v sal — e Jere. 16.18.
versterken eñ bewaren vanden Boosen. — Daniel 1.8.
4 Wy vertrouwen inden Heere van v lie- — 2. Corin. 5.11.
den/ dat ghy doet ende doen sult dat wy — 2. Tes. 3.14.
v ghebieden. — Titi. 3.10.
5 De Heere bewege uwe herten inde lief- — f Oft/ onge-
de Gods/ ende verwachtinghe Christi. — schicktelick.
6 e Wy gebieden v lieden/ Broeders / in — g Oft/ inset-
den Name onses Heerẽ Jesu Christi/ ont — tinghe.
treckt v van allẽ Broeder/ die f onbehoor — h 1. Corin. 11.1.
lick wandelt/ ende niet na de g leere die — 1. Thes. 1.6.
hy van ons ontfanghen heeft. — ende 4.11.
7 Want ghy lieden weet/ h hoe men ons — i Acto. 18.3.
behoort na te volgen: wãt wy en zijn niet — ende 20.33.
onbehoorlick onder v lieden gheweest. — 1. Corin. 4.12.
8 i Wy en hebben oock gheen broot voor — 2. Corin. 11.9.
niet ghegheten by yemant/ maer hebben — ende 12.13.
met arbeydt ende moeyte nacht eñ dach — 1. Thes. 2.9.
ghewrocht / om dat wy niemandt van
v lieden beswaren en souden.
9 k Niet dat wy die macht niet en heb- — k 1. Cor. 9.4.
ben/ maer l om dat wy onsseluen v lieden — 1. Thes. 2.7.
tot een exempel geuen soudẽ/ om dat ghy — l 1. Cor. 4.16.
ons nauolghen soudt. — ende 11.1.
10 Want oock doe wy by v lieden waren/ — Philip. 3.17.
gheboden wy v dit/ namelick/ Wilde ye- — 1. Thes. 1.6.
mandt niet wercken/ dat hy oock niet etẽ
en soude.
11 Want wy hooren/ dat sommige onder
v lieden onbehoorlick wandelen / eñ niet
en wercken/ maer in ijdelheydt doen. — m Oft/ cu-
12 n Den sulcken gebieden ende o verma- — rieuselick le-
nen wy door onsen Heere Jesum Chri- — uen.
stum/ p dat sy met stilheydt werckende/ — n 1. Tes. 4.11.
haer eyghen broodt eten. — o Oft/ bid-
13 q Ende ghy/ Broeders / en wordt niet — den.
traech in weldoen — p Eph. 4.28. q Gala. 6.9.
14 Ist dat yemant onsen woorde niet ge-
hoorsaem en is/ teeckent dien door eenen
Sendtbrief: r ende vermengt v niet met — r Mat. 18.17.
hem/ op dat hy beschaemt worde. — 1. Corin. 5.9.
15 Eñ en houdt hem niet als vyant: maer — 2. Thes. 3.6.
vermaent hem als een Broeder.
16 De Heere des vredes geue v alle tijt al-
lesins vrede. De Heere sy met v allen.
17 s De groetenisse met mijne hãt/ Pauli/ — s Colos. 4.18.
het welcke een teecken is in alle Sendt-
brieuen: alsoo schrijue ick.
18 De genade onses Heeren Jesu Christi
sy met v allen. Amen.

De tweedde Sendtbrief tot
den Thessalonicensen/ ge-
schreuen van A-
thenen.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent tot sterckheyt des ghe-
loofs/ 3. bewijsende dat voor dẽ dach des
Heeren de Antichrist moet gheopenbaert
worden/ de welcke/ na dat hy vele sal ver-
leydt hebben/ 8. sal ten eynde ter nederge
worpen worden door de toecomste Christi.

1 VOort/ wy bidden v/ Broeders / door
de toecoemste onses Heerẽ Jesu Chri-
sti / ende onser Vergaderinghe tot
hem/
a Jere. 29.8. — 2 a Dat ghy liedẽ niet haestelic beweecht
Mat. 24.4. — en wordt van den sinne / noch beroert en
Ephes. 5.6. — wort/ noch door Geest/ noch door Woort
Colos. 2.18. — noch door Sendtbrief/ als van ons ghe-
1. Joan. 4.1. — schreuen/ ghelijck oft de dach Christi voor
handen ware.
3 Dat v niemãt en bedriege in geener ma
niere: want hy en coemt niet / ten sy dat
b Dan. 9.27. — eerst v den afval come/ eñ de mensche der
Mat. 24.15. — sonde/ namelick / die sone der verderfe-
1. Tim. 4.1. — nisse gheopenbaert worde/
1. Joan. 2.18. — 4 Hemseluen settende ende verheffende/
bouen al wat ghenaemt wordt/ Godt oft
c Oft/ als Godt ghe-dient wort. — c Godtsdienst soo dat hy als oft hy Godt
ware/ sit inden Tempel Godts/ d hemsel-
uen wtgheuende voor Godt.
d Dan. 11.36. — 5 Gedenckt ghi niet dat ick v dit ghesept
hebbe/ doe ick noch by v lieden was?
6 Eñ nu wat hem verhindert/ dat weet
e 1. Joã. 2.19. — ghy/ e op dat hy gheopenbaert worde te
zijner eyghener tijdt:
7 Want hy werckt nu de verborgẽtheyt
der ongerechticheyt: alleenlic die hem nu
verhindert/ sal hem verhinderen / tot dat
hy wt den midden wech genomẽ worde.
8 Eñ dan sal die ongerechtige gheopen-
f Esai. 11.4. — baert worden: f den welckẽ de Heere met
g Oft/ geest — den g adem zijns monts sal verdoen/ en-
de met de verschijninghe zijner toecoem-
ste te niete maken.
9 Te weten/ dien/ wiens toecoemste is
h Joã. 8.41. — h nae de werckinghe des Satans/ i in al-
i Deut. 13.1. — le macht/ ende teeckenen/ ende wonderhe-
Apoc. 13.13. — den der leughen.
k Oft/ be-droch — 10 Eñ in alle k verleydinge der ongerech-
ticheyt/ in de gene die verloren gaẽ/ daer-
om dat sy de liefde der waerheyt niet aen
genomen en hebben om salich te wordẽ.
l Rom. 1.25. — 11 l Ende daerom sal hen God sendẽ m de
m Of/ crach-tighe dwa-linghe/ — werckinghe der dwalinghe / op dat sy de
leughen gheloouen:
12 Op dat sy alle n gheoordeelt worden/
n Oft / ver-doemt. — die de waerheyt niet gheloofst en hebben:
maer hebben een welbehagen gehadt in-
der ongherechticheydt.
13 Maer wy moeten God altijt dancken
voor v/ lieue broeders inden Heere / dat v
God van den beginne vercoren heeft tot
o Griecx/ in — salicheyt/ o door de heylichmakinge des
Gheests/ ende gheloove der waerheyt:
14 Waer toe hy v geroepẽ heeft/ door on-
se Euangelium/ om te vercrijgen de eerlic-
heydt onses Heeren Jesu Christi.
15 So dan/ broeders/ staet eñ hout de in-
settingen die v geleert zijn/ het sy door on
se woordt oft Sendtbrief.

Argument.

Inden eersten Sendtbrief tot Timotheum/ stelt hy voor ooghen/ een seer volmaect exempel eens goeden Euangelischē Pastoors ofte Bisschops. Hy handelt van de warachtige ofte ghesonde/ ende van de valsche ende verkeerde leere / van den leuen/ zeden/ ende hupsghesinne eens Bisschops/ van syne neersticheyt ende sorghe ouer de Ghemeynte/ van onnutte vraghen/ kyuinghen / ende verwerrede banden der giericheyt te schouwen.

De eerste Sendtbrief Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. De onnutte vraghen zijn te schouwē / 12. hoedanich Paulus gheweest is/ ende hoedanich hy is/ 20. Hymeneus eñ Alexander vyanden der reyner leere.

1 Paulus een Apostel Jesu Christi/ a nae b het beuel Godts onses Salichmakers/ ende des Heeren Jesu Christi/ c die onse hope is:

a Actu.9.15 b Of/ de ordeninghe. c Colos.1.27

2 d Timottheo mijnen oprechten sone in den gheloone: e Ghenade/ vrede eñ barmhertichept sy v van Gode onsen Vader/ ende Christo Jesu onsen Heere.

d Acto.16.1 1.Thes.3.2. e Galat.1.3. 1.Pete.1.2.

3 Gheiyck ick v gebeden hebbe/ f als ick nae Macedoniam ghinck / dat ghy te Ephesen blijuen soudt / alsoo blijft daer/ om de sommige te vermanen/ dat sy geen ander leere en leeren:

f Acto.20.1.

4 Noch acht hebben g op fabulen / ende oneyndeliche gheslachtrekeninghen: h de welcke meer vraginghen voortbrenghen/ dan stichtinghe Godts/ die in het gheloone is.

g 1.tim.4.7. ende 6.20. 2.Tim.2.16 Titi.1.14. ende 3.9. h 1.tim.6.4

5 i Maer het eynde des ghebodts/ is de liefde wt reynen herte/ eñ goeder conscientie/ ende ongheueynsden gheloone.

i Roma.13.8 10. Galat.5.14.

6 Van de welcke de sommige zijn afghedwaelt/ ende geweken tot ydelsprekinge/

7 Willende Leeraers der Wet zijn / ende verstaen niet wat sy seggen/ noch wat sy beuestighen.

8 Wy weten k dat de Wet goet is/ ist dat se yemant wettelick ghebruyckt:

k Rom.7.12.

9 Wetende dit/ namelic/ l dat den rechtueerdigen de Wet niet geset en is/ maer den ongerechtigen eñ ongeregelden / ongodlicken eñ sondaren/ den onheylighen ende onreynen/ den vadermoorders ende moedermoorders/ doodtslaghers/

l Gala.5.23.

10 Hoereerders/ die by mannē liggē/ menschendieuen/ leugenaers/ meyneedighen/ ende soo daer yet anders is tegen de ghesonde leere/

11 De welcke is nae het Euangelium der eerlickheydt m des salighen Godts/ het welcke my betrouwt is.

m 1.tim.6.15

12 Eñ ick dancke hem die my crachtich gemaeckt heeft/ namelick/ Christo Jesu onsen Heere: dat hy my ghetrouwe gheacht heeft/ settende my in den Dienst/

n Actu.8.3. ende 9.1. ende 22.4. ende 26.9. 1.cor.15.9. Galat.1.13.

13 n Die ick te voren een Lasteraer was/ ende veruolgher/ ende verdrucker : maer my is barmhertichepdt ghescheidt/ o om dat ick het onwetende ghedaen hebbe p door ongheloouichepdt.

o Joā.9.39. Actum.3.17 p Griecx/ in

14 Maer de ghenade onses Heeren Jesu Christi is seer ouervloedich geweest met den gheloone ende liefde in Christo Jesu.

Mat.9.13. q marc.2.17. Luce.5.32. ende 19.10.

15 Dit is een getrouwe woort / ende aller aenneminghe weerdich/ q dat Christus Jesus in de Werelt ghecomen is / om de Sondaren salich te maken: onder de welcke ick de r meeste ben.

1.Tim.1.15. 1.Joan.3.5. r Griecx/ eerste.

16 Maer daerom is my barmhertichept ghescheit/ om dat Jesus Christus soude in my/ die ick de meeste bē/ alle zijne lanckmoedichepdt bewijsen / tot een exempel den ghenen die in hem ghelooven souden ten eewighen leuen.

17 Den Coninck der Eeuwen/ den onuerganckelicken/ onsienlicken / ende alleene wijsen Gode/ sy eere ende prijs inder eeuwichepdt. Amen.

18 Dit ghebot beuele ick v/ mijn sone Timothee/ namelick/ s dat ghy na de voorgaende Prophetien ouer v / inde selue eenen goeden strijdt strijdet:

s 1.Tim.6.12

19 t Behoudende het gheloone / ende een goede conscientie: de welcke sommighe verworpēde/ hebbē in het geloone schipbreukinghe gheleden.

t 1.Tim.3.9

20 Onder de welcke is u Hymeneus/ ende x Alexāder/ y die ic den Satan ouergegeuen hebbe / op dat sy leeren niet lasteren.

u 2.Timot. 2.17. x 2.Timoth 4.14 y 1.Cor.5.5.

Dat ij. Capittel.

1. Voor wien men bidden moet / hoe/ ende waerom/ 9. Item / vande cleedinge seechbaerhept der vrouwen.

1 So vermane ick nu voor al / dat men bidde/ ende smeecke / ende verbidde/ ende dancke voor alle menschen/

2 a Voor Coningen/ eñ alle die in hoocheyt zijn gheset/ op dat wy een gerustich/ ende stille leuen leyden moghen/ in alle Godsalichepdt ende eerlickhepdt.

a Jere.29.7 Baruc.1.11.

3 Want dat is goet eñ aengenaem voor Godt onsen Salichmaker/

b Eze.18.23 2.Pet.3.9.

4 b Die wil dat alle mēschē salich wordē ende tot de kennisse der waerhept comen:

c Joan.17.3 d Gala.3.19 Hebr.9.15.

5 c Want daer is een God/ d eñ een Middelaer / e Gods ende der menschen / de Mensche Christus Jesus:

e Of/ tusschē God eñ den menschen/

6 f Die hemseluen ghegeuen heeft tot een versoeninghe voor allen/ de welcke is dat ghetuyghenisse te zijnen tijde verordent:

f mat.20.28 Ephe.1.7. Coloss.1.14.

7 g Waer toe ick geset ben een Predicker eñ Apostel/ (h ick segghe de waerhepdt in Christo/ ick en liege niet/) een Leeraer der Heydenen / in gheloone ende waerhepdt.

g Act.9.15. eñ 13.2/22.21 Galat.1.16. ende 2.8. Ephe.3.8. 2.Tim.1.11.

8 So wil ick dan/ dat de mannen i biddē in alle plaetsen/ k opheffende heylige hāden/ sonder toornichept l eñ murmurerē.

h Rom.1.9. i Joā.4.23. k Psa.134.2 Esa.1.15.

9 m Desghelijcks oock de vrouwen/ dat sy in reynen cleede / haerseluen vercieren/ met schaemte ende maticheydt: niet met vlechtinghe des hayrs/ of gout/ of Peerlen/ of costeliche cleedinghe/

l of/ twijffelen/ m Titi.2.3. 1.Pet.3.3.

10 Maer (twelck den vrouwen betaemt/ die de vreese Godts verthoonen /) met goede wercken.

11 Een vrouwe leere met stilhepdt in alle onderdanichepdt.

12 n Maer ick en late niet toe / dat een vrouwe leere/ o of heersthappie ouer den Man hebbe: maer dat sy in stilhepdt sy:

n 1.Corint. 14.34. o Gen.3.16. Ephe.5.24

13 p Want Adam is eerst gemaeckt/ daer nae Eua:

p Gen.1.27. ende 2.22.

14 q Ende Adam en werdt niet verleydt/ maer de vrouwe wert verleydt / ende viel in ouertredinghe:

q Gen.3.6.

15 Sy sal nochtans behouden worden in het kinderbaren/ (so sy blijft inden gheloone/ ende liefde ende heylichmakinge/ met maticheydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst het Ampt der Dienaren/ 11. ende harer hupsghesinnen: 15. de weerdichept der Ghemeynte/ 16. ende het principael stuck der Hemelscher leere.

a Dat is/ Dienaers des woorts
b Titi 1.6.
2.Tim.2.24

1 DIt is een waer woordt: So yemant eens a Bisschops Ampt begeert/ die begheert een schoon werck.
2 b So moet dan een Bisschop onstraffelick zijn / eender vrouwen Man / wacker/ nuchteren/ ghemaniert/ herbergich/ gheschickt om te leeren.
3 Gheen Wijnsupper / gheen Vechter/ geen vuyl ghewinsoecker / maer redelick: niet kijfachtich/ niet gheltgierich:
4 Die zijn huys wel regeert / die gehoorsame kinderẽ heeft/ met aller eerlickheyt.
5 Want ist dat yemant zijn eyghen huys niet en weet te regeren / hoe sal hy de Ghemeynte Gods besorghen?
6 Gheen nieuwelinck/ op dat hy niet opgheblasen en worde/ ende in het c oordeel des d Duyvels en valle.
c Of/ beschuldinge/ het verdoemenisse/
d Of. Lasteraers
7 e Ende hy moet oock een goet getuygenisse hebben vande gene die buyten zijn/ op dat hy niet en valle in de f versmadinghe ende inden stricke des Duyvels.
e Deut.1.13
Act.1.21.
ende 6.3.
ende 16.2
f Of/ verwijtinghe
8 g De Diakenẽ moetẽ desgelijcks h gestadich zijn/ niet tweetongich/ geen wijnsuppers/ gheen vuyl ghewinsoeckers:
g Act.6.3.
h Of/ eerlick
9 i Die de verborghentheyt des gheloofs houden in reynder conscientie.
i 1.Tim.1.19
10 Ende dese sullen eerst beproeft worden/ eñ daer na dienen / so sy onstraffelick zijn.
11 De vrouwẽ desgelijcks gestadich/ geen Lasteressen/ wacker/ allesins ghetrouwe.
12 De Diakenen sullen eender vrouwen man zijn/ die hare kinderen ende hare eyghen huys wel regeren.
13 k Wãt die wel dienẽ/ vercrijgẽ henseluẽ eenen goeden opganck / eñ veel vrijmoedicheydt inden gheloove in Christo Jesu.
k Matthei 25.21.
14 Dit schrijve ick tot v / hopẽde seer haestelick tot v te comen:
15 Ist dat ick vertoeue/ op dat ghy weet hoemen behoort te verkeeren in het huys des Heeren/ welcke is de Ghemeynte des leuenden Gods: l de Pilaer ende vastichheydt der waerheydt.
l Mat.16.18
16 Ende sonder twijffel/ de verborghẽtheyt der Godtsalicheydt is groot/ m Godt is geopenbaert inden vleesche/ gerechtueerdicht indẽ Geeste / gesien vande Engelẽ/ n gepredict onder de Heydenen / gheloost inde Wereldt / opgenomen in eerlickheyt.
m Joã.1.14
Baruc.3.38.
n Eph.3.5.6

Dat iiij. Capittel.

1. Hy leert hem wat leeringhe hy moet schouwen/ 6. ende wat leere nauolghen/ 7. ende waermede hy hem moet sonder op houden besich maken.

1 DE a Gheest seydt duydlick dat inde laetste tijden sommighe sullen afuallen b vanden gheloove/ ende de verleydende Gheesten aenhanghen / ende de leeringhe der Duyuelen/
a 1.Tim. 3.1
2.Pet.3.3.
Jude 18.
b Dan.9.27
Mat.24.15.
2.Thes. 2.3.
2 Door de gheueynstheydt der Leughensprekers / der welcker conscientie is / als met een brandtijser afghebrandt:
c Dan. 11.37
d Gen.1.29
ende 9.3.
3 c Verbiedende te houwelicken/ ende ge biedende te onthoudẽ van spijse die God gheschapen heeft / d om te ghebruycken/ e met danckseggynghe den gheloouigen/ ende die de waerheydt bekennen.
e Rom.14.6
1.cor.10.30.
f Gen.1.31.
Syr.39 19.
Act.10 15.
Rom.14.14.
4 f Wãt al wat God geschapen heeft/ is goet: eñ daer en is niet verwerpelick/ als het met danckseggynge genomen wordt:
g Of/ die ghi hen opvoedet/ etc.
2.Tim 1.5.
ende 3.14.
5 Want het wordt gheheylicht door het woordt/ ende door het ghebedt.
h 1.Tim.1.4
ende 6.20.
6 Ist dat ghy dit den Broederen voorhoudet/ so suldy een goedt Dienaer Jesu Christi wesen/ g opgeuoedt inde woordẽ des gheloofs/ ende der goeder leere/ welcke ghy voorgaens naghevolcht hebt.
1.Tim.2.16.
Titi 1.14.
ende 3.9.
7 Verwerpt de h onheylighe ende oude wijfsche fabulen / ende oeffent v inde Godtsalicheydt.
8 i Want de lichamelicke oeffeninghe en is niet seer profijtelick: maer de Godtsalicheyt is tot alle dinghen profijtelick: als die de belofte heeft des tegenwoordighen ende toecomenden leuens. i Coloss. 2.23
9 Het is een getrouwe woordt/ eñ weerdich allesins aenghenomen te worden.
10 Want hier toe arbeydẽ wy/ eñ worden versmaedt/ om dat wy indẽ leuẽden God hopẽ / die een Salichmaker is aller menschen/ maer aldermeest der gheloouigen.
11 Ghebiedt dit/ ende leeret.
12 k Niemant en verachte uwe ionckheyt: l maer weest een exempel den geloouigen in den woorde/ in de wandelinghe/ in de liefde/ inden Gheest / in den gheloove/ in reynicheydt. k Titi 2.15.
l Titi 2.7.
1.Petr.5.3.
13 Houdt v aen het lesen/ vermanen/ ende leeren/ tot dat ick come.
14 Verghert de gaue niet die in v is / die v gegeuẽ is m door de prophetie/ n met op legginge der handẽ des Priesterschaps. m Of/ om te prophetere
n Act.6.6.
ende 8.17.
ende 13.3.
ende 19.6.
15 Beneerstight dit / weest hier in besich/ op dat uwen voortganck in allen openbaer worde.
16 Hebt acht op v seluen / ende op de leere: blijft hier in volstandich: want ghy sulex doet/ ghy sult v seluen behoeden/ ende die v hooren. 1.Tim.5.20
2.Tim.1.6.

Dat v. Capittel.

1. Hoemen eenen yegelicken moet vermanen/ nae dat hy is/ 4. vanden Weduwen/ 17. van Dienaren/ 24. Sonden/ 27. goede wercken.

1 EEnen a Ouden en strafť niet wreedelick / maer vermaent hem als eenen Vader: de Jonghe als broeders. a Leui.19.32
Syrac. 8.7.
2 De oude vrouwen als moeders/ de ionghe als susters/ in alle suyuerheydt:
3 Eert de Weduwen/ die rechte Weduwen zijn.
4 Ende ist dat eenige weduwe kinderen heeft / of kindts kinderen/ b dat sy leeren eerst haer eyghen huysghesin Godsalichlick regeren/ c ende den Voorouderen gelijcke vergeldinge doen: want dat is goet ende aenghenaem voor God. b of dat sy se leeren/
c Syr.3.9
5 d Die een rechte weduwe is/ e eñ eensaem / die hoept op Godt / ende blijft in smeeckinghen eñ gebeden/ nacht eñ dach. d 1.Cor.7.32
e Luc.2.37.
6 Maer die in wellust leeft / die is leuende doodt.
7 Soo f ghebiedt dit/ op dat sy onstraffelick zijn. f Of/ berechticht/
8 Ist dat yemant g den sijnẽ eñ bysonderlick zijnen huysgenooten niet en voorsiet/ die heeft het geloove verloochent/ eñ is ergher dan een ongheloouighe. g Gala.6.10
9 Men sal die weduwẽ verkiesen/ die niet min en zijn dan tsestich Jaren / die eens mans wijf gheweest sy :
10 Hebbende ghetuyghenisse van goede wercken: of sy kinderen opgeuoedt heeft/ h of sy herbergich geweest is/ i of sy der Heyligen voeten ghewasschen heeft/ of sy den bedruckten te hulpe gecomen is/ of sy alle goede wercken achteruolcht heeft. h 1.Pet.4.9
i Gen. 18.4.
ende 19 2.
Luc.7.38.44
11 Maer verworpt de ionghe weduwen/ want als sy weeldich gheworden zijn tegen Christum/ dan willẽ sy houwelickẽ/
12 Hebbende het oordeel / k dat sy het eerste gheloove verworpen hebben: k Of/ om dat sy
13 Ende leeren oock mede ledich omgaen tot de huysen: ende niet alleenlick ledich/ maer oock l clapachtich/ eñ doende ydele dinghen/ sprekende dat niet en betaemt. l Titi 2.3.
14 m So wil ick dan / dat de ionge weduwen m 1.Cor.7.9

den houwelicken/kinderen baren/ het
huys regeren/de wederpartie gheen oor=
sake en gheuen om te lasteren.
15 Want daer zijn nu sommige afghewe=
ken nae den Satan.
16 Ist dat eenich gheloouich man/ of ghe=
loouighe vrouwe Weduwen heeft/ dat
hyse besorge: ende dat de Ghemeynte niet
beswaert en worde: op dat sy de rechte
Weduwen besorghe.
Ro.15.27. 17 n De Ouderlinghen die wel regeren/sul=
.Cor.9.11. len dobbelder eeren weerdich gheacht wor
Galat.6.6. den/ voornemelick/ die arbeyden in den
Philip.2.29 woorde ende leere.
.Thess.5.12 18 Want de Schrift seydt: o Den Osse
Hebr.13.17. die dorscht/ en sult ghy dē muyl niet toe=
Deut.25.4 binden. Ende: p Een Arbeyder is zijns
Cor.9.9. loons weerdich.
Leui.19.13 19 Teghen eenen Ouderlinck en ontfangt
Deu.24.14. gheen beschuldinghe/ q ten sy door twee
Tobie 4.15 ofte drie ghetuyghen.
Mat.10.10. 20 Die sondighen/ straftse in aller teghen=
Luc.10 7. woordicheydt/ op dat oock de andere
Deu.19.15 vreese hebben.
.Tim.6.13 21 r Ick betuyge voor God/ en den Heere
Roma.1.9. Iesum Christum/ en de wtuercoren En=
ende 9.1. gelen/dat ghy dit bewaert s sonder voor=
.Cor.1.23. oordeel/ niet doende na toegenegēheyt.
ende 11.31. 22 t Legt niemant haestelick de handē op/
Gala.1.20. noch en wordt niet deelachtich van ander
Philip.1.8. menschen sondē. Bewaert v seluen reyn.
.Tim.4.1. 23 Drinct niet meer water/maer gebruyct
Thess.2.5. wat wijns/ u om v maghe/ende uwe vele
Deut.17.4 cranckheden.
1.tim.4.14 24 Sommigher menschen sonden zijn te
.Tim.1.6. voren x openbaer/ ende gaen voren ten
Act.6.6. en oordeele: ende sommighe volghen sy na.
.17. en 13.3. 25 Desgelijcks oock de goede wercken zijn
ende 19.6. tevoren openbaer: en die hen anders heb
Spr.31.33 den/ en connen niet verborghen worden.
Gala.5.19 Dat vj. Capittel.

1. Het officie der Dienstknechtē/ 3. te=
gen detwistige leeraers/ 5. en gierichheyt/
6. ende warachtighe Godsalicheyt ende
ghenoechsaemheydt/ 13. besweeringhe
Timothei.

Ephe.6.5 1 Alle a Dienstknechten die onder het
Coloss.3.22. ioch zijn/sullen hare Heeren alder ee=
Titi 2.9. ren weerdich achten: op dat den
.Pet.2.18. Naem Gods ende de Leere niet gelastert
en worde.
2 Ende die gheloouighe Heeren hebben/
sullen die niet verachten om dat sy Broe
ders zijn: maer sullen hen liever dienen/
om dat sy geloouen/ ende lief zijn/ die der
weldaedt Godts deelachtich zijn. Dit
leert ende vermaent.
3 Ist dat yemandt andere Leere leert/ en
niet ouer een en coemt met de ghesonde
woorden onses Heeren Iesu Christi/ende
der leere die na der Godsalicheyt is:
1.Tim.1.4 4 Die is opgeblasen/ ende en weet niet/
.Tim.2.23. maer is wtsinnich in vraghen ende strydt=
Titi 3.9. woorden/ b wt de welcke coemt nijdt/
1.cor.11.16 twist/lasteringhe/ quade bedenckingen/
Pro.15.16 5 c Verkeerde argueringhen der men=
Hebr.13.5. schen/ die verdoruen sinnen hebben/ ende
Job 1.21. vander waerheyt beroofst zijn/ ende ach=
ende 27.19. ten dat de Godsalicheyt sy gewin. Wijct
Psal.49.18. van den sulcken.
Sprac.5.14 6 d Ende de Godsalicheydt is een groot
Pro.27.26 ghewin met ghenoechsaemheydt.
Spr.29.28. 7 e Want wy en hebbē niet inde Werelt
Psal.55.23 ghebracht/ het is openbaer dat wy daer
Matt.6.25 niet en connen wtdraghen.
Petr.5.7. 8 f Wanneer wy cost ende cleederen heb
Pro.11.28 ben/ g wy sullen ons daermede laten ge=
Mat.13.22. noeghen.
Iaco.5.1. 9 h Maer die rijck willen worden/ die
vallen in versoeckinghen ende stricken/
ende vele onwijse en schadelicke begeer=
ten/ welcke door de menschen versoncken
worden/ in schade ende verderffenisse.
10 i Want gierichheydt is een wortel van i Exod.23.8
alle quaet/ tot de welcke de sommige lust Deut.16.19
hebbende/ zijn afghedwaelt vanden ghe= Pro.15.16.
loone/ ende hebben hen seluen met vele
smerten doorsteken.
11 k Maer ghy/ O mensche Gods/ schout k 2.Timot.
sulcks/ende staet nae gherechticheydt/ 2.22.
Godsalicheyt/gheloone/ liefde/ lijdsaem=
heydt/ saechtmoedicheydt.
12 l Strijdt eenen goeden strijdt des ghe= l 1.Tim.1.18
loofs: grijpt na het eewige leuen/ tot het
welcke ghy geroepē zijt/ en hebt een goe=
de belijdinge beledē voor vele getuygen.
13 m Ick ghebiede v voor God/ n die alle m 1.Timot.
dinck leuendich maect/ ende voor Iesum 5.21.
Christum/ o die een goede belijdinghe be n Deu.32.39
tuycht heeft onder Pontio Pilato: 1.Sam.2.6.
14 Dat ghy onbeulect ende onstraffelick Sapi.16.13.
het ghebodt houdet/ tot de verschijninge o Mat.27.11
onses Heeren Iesu Christi: Ioan.18.33.
15 Welcke te zijnder tijdt verthoonen sal/
p de Salighe ende alleen Gheweldighe/ p 1.Tim.1.17
q de Koninck der Koninghen/ ende Heere q Apo.17.14
der Heeren: ende 19.16.
16 Die alleene onsterffelicheyt heeft/ ende
woont in het licht daermē niet en can toe
gaen: r den welcken gheen mensche ghe= r Exo.33.20
sien en heeft/ noch sien en can. Desen sy Deut.4.12.
eere ende macht inder eewicheyt/ Amen. 1.Ioā.4.12.
17 Den Rijcken in deser Werelt gebiedt/
dat sy niet hoouerdich en zijn/ s noch s Mar.4.19
hope en setten op den ongestadigen rijck= Luc.12.15.
dom: maer op den leuendighen God/ die
ons alle dinghen rijckelick gheeft om te
ghebruycken:
18 Dat sy goet doen/ ende rijcke worden
in goede wercken/ mildelick geuen/ geer=
ne deelen/
19 Hen seluen een goet fundament wech=
legghende in het toecomende: op dat sy
het eewige leuen vercrijghen.
20 t O Timothee/ bewaert dat v u be= t Spr.29.23
trouwt is/ x schouwende het onheylighe Mat.6.20.
ydel spreken/ ende de teghenstrijdende re= Luc.12.33.
denē der valschelicke genaēder wijsheyt: ende 16.9.
21 De welcke sommighe voorhoudende/ u Of/ beuo=
zijn vanden gheloone gheuallen. De ghe= len te bewa=
nade sy met v. Amen. ren te geuē
De eerste Sendtbrief tot Timotheum/ x 1.Tim.1.4
gheschreuen van Laodicea/ de welcke de ende 4.7.
hoofstadt is van Phrygia Pacatiana. 2.Tim.2.16
Titi 1.14.
ende 3.9.

Argument.

Inden tweeden Sendtbrief tot Timo=
theum/ beueelt hy Timotheo/ de ghesou=
de Leere ende de Ghemeynte/ en vermaent
hem zijns Ampts/ ende dat hy hem door
gheen teghenspoet en late verschricken:
ende prophetecrt van de afuallinghe des
laetsten tijts.

De tweedde Sendtbrief
Pauli tot Timotheum.

Dat Eerste Capittel.

3. Hy prijst het gheloone Timothei/
6. ende vermaent hem ghetrouwelick te
blijuen inde leere/ en in zijn beroepinghe/
8. daer na vermaent hy van zijn banden/
ende van zijnen bereydden loon/ 15. ten
eynde beclaecht hy hem van hen/ die van
hem waren afghewecken/ 16. prijst One=
siphorum.

1 PAULUS / een Apostel Jesu Chri-
sti/ door den wille Godts / nae de be-
lofte des leuens / dat in Christo Je-
su is:
2 Mijnen lieuen sone Timotheo: a Ghe-
nade/ barmhertichepdt / ende vrede sy u-
lieden van Gode den Vader / ende onsen
Heere Jesu Christo.
3 Ick dancke Godt/ b dien ick diene van
mijne Voorouderen aen/met reynder con
scientien/ c ghelijck ick sonder ophouden
uwer ghedencke in mijne ghebeden nacht
ende dach:
4 Ende verlange u te sien/ ghedenckende
uwe tranen: om met blijschap veruult te
worden/
5 Indachtich ghemaeckt van het onge-
veynsde gheloove dat in u is: het welcke
eerst d ghewcest is in uwe grootmoeder
Loide/ ende uwe moeder Eunica/ en ben
verseker dat het oock in u is.
6 Om welcke oorsake ick u vermane/ ver-
weckt de gave Godts die in u is/ door e de
opleggbinghe mijner handen.
7 f Want Godt en heeft ons niet ghegh-
uen eenen Gheest der vreesen : maer der
cracht/ende liefde ende maticheydt.
8 g So dan en schaemt u niet van het ge
tuyghenisse onses Heeren/ noch van my/
h die ick i zijn geuangen ben : maer weest
deelachtich der verdruckingen des Euan
gelij/nae de cracht Godts:
9 k Die ons heeft salich ghemaeckt/ende
heeft ons gheroepen met een heylige roe-
pinge/ niet na onse wercken: maer na zijn
voornemen en ghenade die ons gegeuē is
in Christo Jesu/voor den tijdē der werelt:
10 m En nu geopenbaert door de verschij
ninge onses Salichmakers Jesu Christi:
n die de doot heeft te niete gemaect/ ende
het leuen in het licht ghebracht/en de on-
sterfelickheydt door het Euangelium:
11 o Waer toe ic gesét bē een Predicker/
ende Apostel/ende Leeraer der Heydenē.
12 Om welcker oorsaken wille ick dit ooc
lijde/ en en worde niet beschaemt : want
ick weet wien ick ghelooft hebbe / en ben
verseker/dat hy is machtich/ dat ick by
hem hebbe/te bewaren tot dien dach.
13 p Houdt een exēpel der gesonder woor-
den/die ghy van my gheleert hebt/ inden
gheloove en liefde/die in Christo Jesu is.
14 Bewaert den goeden Pandt die u be-
troudt is/door den heyligen Gheest / die
in ons woont.
15 Ghy weter dat/ q dat alle die in Asia
zijn/hen van my afgewent hebben/onder
de welcke zijn Phigellus en Hermogenes
16 De Heere geue den huyse r Onesiphori
barmhertichept: s want hy heeft my die-
mael vermaeckt/ ende en heeft hem mijn-
der ketenen niet ghescheemt:
17 Maer als hy te Roome was/ socht hy
my seer neerstelick/ende vandt my.
18 De Heere gheue hem/dat hy barmher-
tichept vinde by den Heere/ in dien dage:
ende hoe vele hy my te Ephesen bedient
heeft/dat weet ghy seer wel.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaēt hem tot volstandichept/ bewaringhe ende vorderinghe der waerhept/ 19. ende thoont hem de vastichept des raedts Godts / aengaēde de salichept der zijnder / ende het reechen der verkiesinghe.

1 GHy dan/ mijn Sone/wordt machtich
inde ghenade die in Christo Jesu is.
2 Ende wat ghy van my ghehoordt
hebt door vele ghetuygen/ a dat beueelt

a Gala 1.3. 1. Tim.1.2. 1. Pet.1.2.
b Act.22.3. Roma.1.9.
c 1. The. 3.10
d Gr. ingewoõt heeft
e Act.6.6. ende 8.17. ende 13.3. ende 19.6. 1. Tim 4.14 ende 5.22.
f Rom.8.15.
g Rom. 1.16
h Act.21.33. Ephe.3.1.
i dat is/ om zijnẽ wille:
k Ephe. 1.4 Titi 3.4.
l Gr. eewighe tyden:
m Ro.16.25 Ephe.1.9. ende 3.9. Coloss.1.26. Titi 1.2. 1. Pet. 1. 20.
n Esa.25.8. Hebr.2.14.
o Act. 9.15. ende 13.2. ende 22.21. Galat.1.16. ende 2.8. Ephe.3.8. 1. Tim. 2.7.
p 2. Timot. 3.14.
q Act.19.10
r 2. Timoth 4.19.
s Mat.25.36.
a Titi 1.5.

getrouwe menschen / de welcke geschickt
wesen sullen / om oock andere te leeren.
3 Ghy dan lijdt verdruckinghen/als een
goet Crijchsknecht Jesu Christi.
4 Niemant die strijdt / en vermengt hem
in hanteringhen die den leeftocht aen-
gaen/om dien te behaghen / die hem tot
den krijch vercoren heeft.
5 b Ist dat ooc yemant campt/ die en wort
niet gecroont/ ten sy dat hy recht campe.
6 c De Landtman d moet eerst arbeyden en-
de/vande vruchten ghenieten.
7 Merckt wat ick segghe : want de Hee-
re gheue u verstant in allen.
8 Houdt in ghedachtenisse/ dat Jesus
Christus vande dooden is opgestaē e uit
den zade Dauids/nae mijn Euangelium:
9 f Om het welcke ick lijde/tot de bandē/
ghelijck een Quaetdoender : maer het
woordt Godts en is niet ghebonden.
10 g Daerom verdraghe ick het al/ om de
uutvercorene/ om dat sy de salicheydt sou-
den ghecryghen / die in Christo Jesu is/
met eeuwighe eerlickheydt.
11 h Het is een ghetrouwe woordt: want
ist dat wy met hem ghestoruen zijn/so sul-
len wy oock met hem leuen:
12 i Ist dat wy verdragen/so sullē wy met
hem heerschappen: k Ist dat wy hem ver
loochenen/ so sal hy ooc ons verloochenē.
13 l Ist dat wy ongeloouich zijn / hy blijft
nochtans ghetrouwe/hy en can hemseluē
niet verloochenen.
14 Vermaent sulcks/betuygende voor dē
Heere/ dat sy gheen strijdtwoorden en
voeren/die nerghens toe nut en zijn/ dan
tot verkeeringhe der toehoorders.
15 Doet neersticheydt om u seluen Gode
aengenaē voor te setten/ eenen Arbeyder
die niet beschaēt en worde/ die het woort
der waerheydt recht in snijde.
16 Maer n de onheylige ende ijdele sprae-
ken wederstaet : want sy sullen tot meer-
der godloosheydt ghedijen.
17 Ende haer woort sal verteeren gelijck
de kancker. onder welcke zijn o Hyme-
neus ende Philetus.
18 Die van der waerheydt afghedwaelt
zijn/segghende / dat de opstandinghe nu
gheschiedt is/ ende hebben sommiger ge-
loove verkeert.
19 Maer het vaste fundamēt Godts staet
ende heeft desen zeghel: p De Heere kent
de ghene die zijne zijn : ende een yegelick
die den Naem Christi noemt / wijcke af
van ongherechticheydt.
20 q Maer in een groot huys en zijn niet
alleenlick gouden en silueren vaten: maer
oock houten ende aerden: ende sommighe
ter eeren/maer sommighe ter oneeren.
21 Ist dan dat yemant hemseluē reynicht
van desen/ die sal wesen een vat ter eerē/
gheheylicht/bequaem ten gebruycke des
Heeren / tot alle goede wercken bereydt
ghemaeckt.
22 r Maer schout de begheerten der ione-
heyt/en staet na rechtueerdichept/geloo-
ue/liefde / vrede / s met alle de ghene die
den Heere aenroepen van reyner herten.
23 t Maer verworpt de vragē/ die dwaes
ende sonder leeringhe zijn / wetende dat
sy strijdt voortbringhen.
24 Ende een Dienstknecht des Heeren en
moet niet strijden / maer vriendelick zijn
tot eenen yeghelicken / u bequaem om
andere te leeren/ ende quaet te verdragē:
25 x De ghene die teghenstaen / met alle
sachtmoedichept onderwijsende/ of hem
God te eenighen tijde gaue / dat sy hem
beke-

b 1. Cor. 9.25
c 1. Cor.9.10.
d Ofte / die daer arbeyt moet eerst vande vruchten ontfanghen.
e 2. Sam. 7.12. Psal. 132.11. Esa.11.1. Matt.1.1. Actu. 2.30. ende 13.23. Roma. 1.3.
f Ghetr. [illegible]
g Ephe.3.13 Coloss.1.24
h Rom.6.5
i Rom.8.17
k Mat.10.33 Mar.8.38 Luc.12.9. 1. Joan.2.23
l Rom.3.3. ende 9.6. Num.23.19
m Of, cliens of/ deele/
n 1. Tim.1.4 ende 4.7. ende 6.20. Titi 1.14. ende 3.9.
o 1. Timot. 1. 20.
p Joh.10.14
q Rom.9.21
r 1. Tim.6.11
s 1. Cor.1.2.
t 1 Tim. 1.4. ende 6.4. Titi 3.9.
u 1. Tim. 3.3
x Gala. 6.1.

beckeerende/ de waerheydt bekenden:
26 Eñ dat sy vande banden des Duyvels
ontgaende/ (vanden welcken sy gevanghẽ
zijn/) ontwaeckten tot zijnen wille.

Dat iij. Capittel.

1. Hy beschrijft de laetste tijden/ 9. het
eynde eñ voortgaẽ der valscher Leeraers
eñ gelegentheyt aller gheloovighẽ/ 14. daer
na wijst hy middel om te ontgaen/ 16. eñ
de nutticheydt der heyliger Schriftuere.

a 1.Tim.4.1 1 Ende a weet dit/ dat inde laetste da-
2.Petri.3.3. ghen sullen comen sware tijden:
Jude 18. 2 Want daer sullen menschen wesen/
henselven lief hebbende/ gheltghierich/
vermetelick/ hoveerdich/ lasteraers/ den
Ouderen ongehoorsaem/ ondanckbaer/
onheylich/
3 Sonder natuerlicke liefde/ sonder ver-
b Oft/onge bondt/ valsche beschuldighers/ b onma-
tempert/ tich/ c hardt/ sonder liefde tot de goede.
c Of/ wildt/ 4 Verraders/ toetsheloos/ opgheblasen/
die de wulpscheydt liever hebben dan
Godt:
d Oft/ ghe 5 Hebbende een d ghedaente der e God-
baer. salicheydt/ maer de cracht daer van/ heb-
e Oft/ God- ben sy verloochent: f Wendt u oock af
licken dienst/ van sulcken.
f mat.18.8. 6 g Want van desen zijn sy/ die inde huy-
Rom.16.17. sen insluypen/ ende nemen de vrouken
2 Thes.3.6. gheuanghen/ die met sonden beladen zijn
Titi.3.10. ende met menigherley begheerlickheden
g Titi.1.11. ghedreven worden:
2 Joan.10. 7 Die altijts leeren/ maer nemmermeer
Mat.23.13. ter kennisse der waerheydt comen connẽ.
h Exo.7.11. 8 h Ende gelijck Jannes ende Jambres
teghen Mosen stonden/ alsoo staen dese
oock tegẽ de waerheyt: menschẽ met ver-
dorven sinnen/ onbequaẽ totten geloove.
9 Maer sy en sullen niet meer voortgãck
hebben: want hare wtsinnicheyt sal eenẽ
yeghelicken openbaer worden/ ghelijck
oock der ghener werdt.
i Of/ bekent 10 Maer ghy hebt i k voorsiẽ mijn leere/
k Oft/ ach- maniere van leven/ voornemen/ geloove/
tervolcht/ lanckmoedicheydt/ liefde/ lijdtsaemheyt/
11 Vervolghinghen/ verdruckinghen/ die
l Act.13.50 my ghescheidt zijn l te Antiochia/ m Ico-
m Act.14.1. nien/ n Lystren: wat vervolghinghe ick
n Act.14.19 geleden hebbe: o ende de Heere heeft my
o 2.cor.1.10. wt allen verlost.
Psal.34.20 12 p Ende oock alle die Godtsalichlick
p Spr.2.1 willen leven in Christo Jesu/ sullen ver-
Luc.24.25. volcht worden.
Act.14.22 13 Maer de boose menschen/ eñ q bedrie-
2.Thess.3.3 gers/ sullen totten quade voortgaen/ ver-
q Oft/ Ver- leydende/ ende verleydt wordende.
doovers/ 14 r Maer blijft ghy in het ghene dat ghy
r 2.Tim.1.13 gheleert hebt/ s eñ dat u betrouwt is/ we-
s Of/ waer tende van wien ghy het gheleert hebt/
in ghy ghe- 15 Eñ dat ghy vã uwe kintsheyt af de hey-
loovich ge- lige Schriften geweten hebt/ de welcke u
worde zijt meugen t wijs maken ter salicheyt/ door
t Of/ geleert het gheloove dat in Christo Jesu is.
u 2.Pet.1.20 16 u Alle de Schrift is van Gode inghe-
gheven/ ende oorbaerlick tot leeringhe/
tot straffinghe/ tot verbeteringhe/ tot on-
derwijsinge die inde rechtveerdicheyt is:
17 Op dz de mẽsche Gods geheel sy tot al-
le goede werckẽ volmaeckelick onderwesen.

Dat iiij. Capittel.

6. Hy seydt dat zijn doodt na by is/ eñ
a Rom.1.9 dat hy nochtans loopt als een overwin-
ende 9.1. ner/ tot een heerlicke triumphe/ 9. bidt
2.cor.1.23 ten eynde Timotheum/ dat hy tot hem
ende 11.31. come/ 17. bewijst dat alle zijn betrouwen
Galat.1.20 is inde goetheydt ende meugheutheydt
Philip.1.8. des Heeren.
2.Thes.2.5 1 Ick a betuyghe dan voor God/ ende den
1.Tim.5.21 Heere Jesum Christum/ die de levende
ende doode oordeelen sal/ in zijne ver-
schijninghe/ ende in zijn Coninckrijcke:
2 Predickt het woordt/ houdt aen tijde-
lick ende ontijdelick: straft/ dreycht/ ver-
maent met alle lanckmoedicheyt eñ leere.
3 Want daer sal eenen tijdt comen/ dat sy
de gesonde leere niet en sullen verdragẽ:
maer sullen nae haer eyghen begheerlick-
heden Leeraers b opgaderen/ als hen de b of/ ophoo
ooren jeucken. pen
4 Eñ sullen hare ooren vander waerheyt
afwenden/ ende hen keeren tot fabulen.
5 Maer ghy/ weest wacker in alle dingẽ/
lijdt verdruckinghe: doet het werck eens
Euangelisten/ c maeckt uwe beroepinghe c Ofte/ vol-
seker. brengt uwẽ
6 d Want ick worde gheoffert/ ende den Dienst.
tijdt mijnder e verscheydinghe is na by. d 2.Pe.1.14
7 Ick hebbe eenen goeden camp ghe- e of/ ontbin
campt/ den loop hebbe ick gheeyndt/ ick dinghe/ etc.
hebbe het gheloove ghehouden.
8 f Voort/ soo is my de Croone der recht- f 1.cor.9.25.
veerdicheyt g wechgheleyt/ de welcke my 1.Pet.5.4
te dien daghe gheven sal de Heere/ die een g Ofte/ be-
rechtveerdich Richter is: eñ niet alleen- waert/ oft/
lick my/ maer oock allẽ die zijne verschij- toegeleyt/
ninghe h begheeren. h Of/ lief ge
9 Bevlijticht u haestelic tot my te comẽ. hadt hebbẽ
10 Want i Demas heeft my verlaten/ nae i colos. 4.14
dien hy de teghenwoordighe Wereldt Phile.24.
heeft lief ghecreghen/ ende is na Thessa-
lonica ghereyst: Crescens na Galatiam:
Titus na Dalmatiam.
11 k Lucas is alleen by my. Neemt l Mar- k Colo.4.14
cum mede/ ende brengt hem met u/ want l Actu.15.37.
hy is my nut ten dienste. Colos.4.10.
12 m Maer Tychicum hebbe ic na Ephe- Philem.24.
sen ghesonden. m Act.20.4
13 Als ghy coẽt/ so brenget den reysmantel Colos.4.7.
dien ick te Troas liet by Carpum/ eñ de
Boeckẽ/ voornemelick de Pargamenten.
14 n Alexander de Smit heeft my veel n 1.tim.1.20
quaets bewesen: de Heere vergheldt hem
nae zijne wercken.
15 Van den welcken wacht u oock: want
hy heeft onse woorden seer wederstaen.
16 In mijne eerste verãtwoordinge stont
my niemant by/ maer sy verlieten my al-
le: het worde hen niet toegherekent.
17 Maer de Heere stont my by/ ende ver-
sterckte my/ om dat de predikinge door my
soude versekert worden/ ende alle de Hey-
denen hooren souden: ende hy heeft my
verlost wt den muyl des Leeuws.
18 Eñ de Heere sal my verlossen van allen
boosen wercke/ eñ bewaren tot zijnẽ He-
melschen Coninckrijcke: dẽ welckẽ sy eere
van eeuwicheyt tot eeuwicheydt Amen.
19 Groet o Priscam ende Aquilam/ ende
p Onesiphori huysghesin. o Act.18.2.
20 q Erastus is te Corinthen ghebleven: Roma.16.3.
ende r Trophimum hebbe ick in Miletẽ p 2.tim.1.16
cranck ghelaten. q rom.16.23
21 Doet neersticheyt om voor dẽ winter te co- r Act.20.4.
men. U groeten Eubulus/ eñ Pudens/ eñ ende 21.29.
Linus/ eñ Claudia/ eñ alle de Broeders.
22 De Heere Jesus Christus sy met uwẽ
gheeste. De ghenade sy met u Amen.

De tweedde Sendtbrief tot Timotheum/
gheschreven van Roomen/ als Paulus we-
der voor den Keyser Nero ghestelt wert.

Argument.

Inden Sendtbrief tot Titum/ schrijft
hy bynae het selve/ maer corter. Want hy
leert hoedanighe mannen men sal tot Pa-
stooren verkiesen. Daer nae hoe hem een
yegelick/ oudt ende jonck/ behoort te dra-
ghen. Hy leert de verborgentheyt der ghe-

na de/ende de rechtueerdichmakinghe des
ghelooss: ende gebiet listighe vraghen/en-
de ongeseggheliicke Ketters te vlieden.

De Sendtbrief Pauli tot Titum.

Dat Eerste Capittel.

5. De Apostel vermaent Titum / achte
te hebben op den Staet der Ghemeynte/
beschrijuende hoedanich een Bisschop zijn
moet/ 10. daer nae straft hy de ghene die
de Cretensen bedroghen met Joodtschen
fabulen/ende menschen leeringhen.

1 PAulus een Dienstknecht Gods / ende
Apostel Jesu Christi/na den ghelooue
der wtuercoren Godts ende kennisse
der waerheyt die na de Godtsalicheyt is.

a Ro.16.24.
Colos.1.26.
Ephes.1.9.
ei.de3 9.
2.Tim.1.10.
1.Petr.1.23.
b Grieck/
eewighe tij-
den.

2 Tot de hope des eewigen leuens/ wele
Godt die niet liegen en can / beloeft heeft
a voor de b tyden der Werelt.
3 Maer heeft zijn woordt te zijnen tijde
gheopenbaert door de predikinghe/ c die
my betrout is/nae het beuel Godts onses
Salichmakers:

c Act.20.24.
Galat.1.1.
d Act.16.3.
Galat.2.3.
2.Cor.8.16.
e Ephes.1.2.
Colos.1.2.
1.Petri 1.2.
f 2.Tim.1.2.
g 1.Tim.3.2.
h Ofte/ Bis-
schop.
i mat.24.45.
1.corin.4.1.
k Leui.10.9.
Ephes.5.18.
l Ofte/ het.

4 d Tito mijnen oprechten sone nae den
ghemeynen geloove; e Genade / en barm-
herticheyt en vrede sy v va Gode den Va-
der/ ende den Heere Jesu Christo onsen
Salichmaecker.
5 Daerom hebbe ick v in Creta gelaten/
om dat ghy het ghene dat ghebreckelick
is/voort soudet te rechte brengen/ f ende
in allen Steden Ouderlinghen setten/ge-
lijck ick verordent hadde.
6 g Ist dat yemant is onstraffelick/ eenes
vrouwen man/ die gheloouighe kinderen
heeft/niet beruchtt niet ouerdadicheydt/
oft ongehoorsaem.
7 Want een h Toesiener moet onstraffelic
zijn/ i als een Huyshouder Godts / niet
hartneckichlick hemseluen behaghende/
niet toornich/ k niet wijngierich / gheen
slagher/ geen vuyl ghewin soecker/
8 Maer die geerne herbercht/ l de goede
lief heeft/ voorsichtich/ rechtueerdich/ hey-
lich matich.
9 Die aen dat getrouwe woort dat na de
leere is/ vast hout/op dat hy machtich sy
ooc te vermanē door de gesonde leere/ en de
ghene die teghenstaen te ouerwinnen.

m Act.15.1.

10 m Want daer zijn vele ydelheydt spre-
kers hardtneckich/ende oock verleyders
der sinnen/voornemelick/ die wt de Be-
snydinghe zijn.

n 2.tim.3.6.
Mat.23.13.
o Grieck/
huysen.

11 n Dē welckē mē moet dē mont toe stop
pē/ de welcke geheele o huysgesinnē om-
mekeeren/ende leeren dat niet en betaēt/
om des vuyl ghewins wille.

p Epime-
nides.

12 Een vā hen/ haer eygē Propheet/ heeft
geseyt: p De Cretensen zijn altijts leugē-
achtich/quade beesten/luye buycken.

q Esai.29.13.
Mat.15.9.
colos.2.22.
1.Tim.1.4.
ende 4.7.
ende 6.20.
2.tim.2.16.
r mat.15.11.
Actu.10.15.
Rom.14.20.
f mat.23.24.
Rom.14.23.
t Ost/ onbe-
quaem.

13 Dit ghetuyghenisse is waarachtich/ om
welcker oorsaken wille straftse dapperlic/
op dat sy gesont worden in het ghelooue.
14 Ende niet achten op q Joodische fabu-
len/ende geboden der menschen/ die van
der waerheyt af keeren.
15 r Alle dingen zijn den reynē reyn: maer
f den onreynen en ongeloouigen/ is geen
dinck reyn : maer oock haer gemoet ende
conscientie is onreyn.
16 Sy seggē dat sy God kennē/maer ver-
loochenē hem met de wercken : dewijle sy
grouwelick zijn/en ongeloouich/ ende tot
allen goeden wercke t ondeughende.

Dat ij. Capittel.

2. Hy bewijst/ hoe de oude/ en de jonge/
ende de Dienstknechten hemseluen moe-
ten Christelick dragen/ 11. sonderlinge zijn
vermaninghe op de genade ende goedic-
heyt Godts/ die gheopenbaerdt is door
Jesum Christum.

1 MAer ghy/ spreect dat der ghesonder
leere betaemt.
2 De oude mannen/ dat sy sober zijn
gestadich/voorsichtich/ gesont inden ge-
loove/liefde/lijdtsaemheydt.

a 1.tim.2.9.
1.Petri.3.3.
b 1.Tim.3.11.

3 De oude vrouwen desgelijcx/ a dat sy
haerseluen dragen/gelijck den Heylighen
betaemt/ b dat sy gheene lasteraessen zijn/
niet tot veel wijns begheuen : maer lee-
reressen der eerlickheydt/
4 Op dat sy de jonge vrouwen onderwij-
sen/ hare mannen lief te hebben/ hare kin-
deren lief te hebben.

c Gen.3.16.
1.Cor.14.34.
Ephes.5.22.
colos.3.18.
1.Petri 3.1.
d 1.tim.4.12.
1.Petri 5.3.
e 1.pet.2.12.
15. ende 3.16.
f Ephes.6.5.
Colos.3.22.
1.Tim.6.1.
1.Petr.2.18.
g Ost/ wech-
steke nde/
h Of. de ge-
nade die sa-
lich is allen
menschē/ is
verschenen.

5 Voorsichtich te zijn/ suyuer / het huys
te bewaren/ goet/ c haren mannen on-
derdanich: op dat het woort Godts niet
ghelastert en worde.
6 Desghelijcks/ vermaent de jonge man-
nen/ dat sy matich zijn/
7 d V seluen bewijsende in allen een ex-
empel van goede wercken: in der leere/ ge-
heelheyt/ ghestadicheydt/
8 In woordē gesont/ onstraffelic: e op dat
de gene die tegenstaet/ beschaemt worde/
niet quaets hebbende van v te segghen.
9 f De Dienstknechtē vermaēt/dat sy ha-
ren heeren onderdanich zijn/in allē dingē
welbehaghelick/ niet teghensprekers/
10 Niet g ontreckende / maer alle goede
trouwe bewijsende/op dat sy de leeringe
Godts onses Salichmakers vercieren in
allen dinghen.
11 Want de h salichmakende ghenade
Godts/ is verschenen allen menschen.

i Eph.1.4.
Colos.1.22.
2.Tim.1.9.
k 1.Joh.2.16.

12 En onderwijst ons/ i op dat wy de god-
loosheyt/ende k wereltlicke begeerlicheden
den versakende/ matichlick/en rechtueer-
dichlick/ ende Godtsalichlick leuen in de-
se teghenwoordighe Werelt:

l 1.Cor.1.6.
Philip.3.20.

13 l Verwachtende de salige hope en ver-
schijninge der eerlicheyt des grootē Gods/
ende onses Salichmakers Jesu Christi:

m Gala.1.4.
ende 2.20.
Ephes.5.2.
Hebr.9.14.
n Ephe.2.9.

14 m Die hemseluen voor ons ghegheuen
heeft/om dat hy ons soude verlossen van
alle ongherechticheydt / ende hemseluen
een eyghen volck reynigen/ n dat yuerich
ware tot goede wercken.

o Ost/ macht.
p 1.tim.4.12.

15 Spreect dit/ en vermaent/ en straft met
alle o ernst: p dat v niemant en verachte.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent datmen leere dē Ouer-
sten ghehoorsaem zijn/ 4. bewijsende hoe
wy zijn door Christum verlost/ 9. en ver-
maent Titum wederom/ dwase vragen te
verworpen/ 10. ende de Ketters te schou-
wen/ 14. ende dat een yegelick hemseluen
oeffene in goede wercken.

a Rom.13.1.
1.Petr.2.13.
b Grieck/
Machten.

1 VErmaentse/ a dat sy den Vorsten en
b Ouerheden onderdanich ende ghe-
hoorsaem zijn/ tot alle goede wercken
bereydt zijn:
2 Dat sy niemāt en lasterē/ niet en twistē
maer redelick zijn/alle sachtmoedicheyt
bewijsen teghen alle menschen:

c 1.Cor.6.11.
Ephes.2.2.
Colos.3.7.

3 c Want wy waren oock voortijden on-
wijs/ongehoorsaem/ dwalende ende die-
nende menigerleye begeerlickheden ende
wellusten/ wandelende in boosheydt ende
nijdt/ hatelick zijnde / ende malcanderen
hatende.

d Eph.2.4.
2.Tim.1.9.

4 Maer nae dat de goedertierenheydt
Gods onses Salichmakers/ ende de lief-
de tot de menschen geopēbaert is: d heeft
hy ons salich ghemaeckt;

Niet

e Act.15.11. Eph.2.4.7. f Joan.3.5. Ephes.5 26. g Ezec.36.25

5 Niet wt de rechtueerdige wercken die wy gedaen hadden/ e maer na zyne barmhertichept, door f het Badt der wedergeboorte/ ende vernieuwinghe des heyligen Gheests:
6 g Den welcken hy rijckelick ouer ons heeft wtghegoten door Jesum Christum onsen Salichmaker:
7 Op dat wy gerechtueerdicht / door zijn genade erfghenamen souden worden/nae der hope des eewighen leuens:
8 Dat is een getrouwe woort: en ick wil dat ghy dit h versterct, op dat de gene die aen God gelooun n, sorge dragen om goede wercken voor te staen / want dese zijn eerlick ende profijtelick den menschen.
9 i Maer wederstaet de dwase vraghen/ en rekeningen der geslachten, en twistingen, ende strijden van der Wet: want sy zijn onprofijtelick ende ydel.
10 k Eenen l Ketterschen mensche vermijt/ na de eerste ende tweedde vermaninghe/
11 Wetende dat desulcke verkeert is/ende sondicht / als die m by hemseluen veroordeelt is.
12 Als ick Arteman oft Tychicum tot v sal senden/so doet neersticheyt om tot my te comen te Nicopolen: want ick hebbe voorgenomen daer te ouerwinteren.
13 Zenam den Wetgheleerden/ ende n Apollo gheleydt neerstelick / op dat hen niet en ghebreke.
14 Laet oock de onse leeren goede wercken voorstaen, tot nootsakelicken gebruycke/ op dat sy niet onvruchtbaer en zijn.
15 Alle die met my zijn, groeten v. Groetse die ons lief hebben inden gelooue. De ghenade sy met v allen. Amen.

h Oft/sterckelick betuyghet/ i 1.Tim.1.4. ende 4.7. ende 6.20. 2.Tim.2 16. Tit.1.14. k Mat.18.8 Roma 16.16 2.Thes.3 6. 2.Tim.3.5. 2 Joan.1.10 l Oft/rottemakischen/ m Oft. als die hemseluen veroordeelt heeft/ n Act.18.24 1.Cor.1.12.

Gheschreuen van Nicopolen in Macedonia.

Argument.

Tot Philomonem schrijft hy eenen corten/ maer seer crachtighen/ geleerden/ ende vol liefden Sendbrief wt de stadt Roma, daer hy gheuanghen was/ hem synen wechgheloopenen Dienstknecht neerstelick recommanderende. Dit is de somma dier Hemelscher Philosophie/ die Paulus inden derden Hemel veruaet heeft / ende hertse ons in 14. Sendbrieuen na gelaten.

De Sendtbrief Pauli tot Philemon.

Paulus den wechgheloopen ende ongetrouwen Dienstknecht wederom sendende tot zijnen Heere/ bidt voor hem. Een leuendich bewijs der ootmoedicheydt ende lieflickheydt Pauli.

a Griecx/gebonden.

1 Paulus de a gheuanghen Jesu Christi/ ende de Broeder Timotheus / Philemoni den beminden/ende onsen medehulper:
2 Ende der lieuer Appie/ende Archippo onsen medekamper/ ende der Ghemeynte die in uwen huyse is.
3 b Ghenade sy v lieden/ende vrede van Gode onsen Vader/ ende den Heere Jesu Christo.
4 c Ick dancke mijnen God/uwer altijts ghedenckende in mijne ghebeden/
5 Dewijle ick uwe liefde ende ghelooue hoore/die ghy hebt tot den Heere Jesum/ ende tot alle de Heylighen:
6 Op dat de ghemeynschap ws geloofs crachtich worde door de kennisse alles goets, dat in v lieden is, in Christum Jesum.

b Roma.1 7 Galat.1.3. 1.Petri.1.2. Colos.1.3. 1.Thes.1.2. 2.Thes.1.3.

7 Wat wy hebbe groote vreucht en troost in uwe liefde, dat de d herten der Heylige vermaect zijn door v/ Broeder.
8 Waerom hoewel ick groote e vrijmoedicheyt in Christo hebbe, v te ghebieden/ dat v betaemt:
9 Soo bidde ick nochtans lieuer om der liefden wille. dewijle ick sodanich ben/ als Paulus een oudt man/ ende nu oock een f gheuanghen Jesu Christi.
10 Ick bidde v voor mijnen sone g Onesimo. den welcken ick in mijne banden h ghebaert hebbe:
11 Welcke v voortijden onnut was/ maer nu v ende my wel nut.
12 Den welcken ick weder gesonden hebbe: ende ghy/ontfangt hem dat is mijne i innerlicke leden.
13 Den welcke ic begeerde by my te houden/om dat hy my voor v diene soude in de banden des Euangeliums:
14 Maer buyten v goetduncken / en hebbe ick niet willen doen / om dat v goet niet en soude wesen als wt bedwanck/ maer ghewillich.
15 Meughelick is hy voor eenen tijt ghewecken om dat ghy hem eewelick soudede ontfanghen/
16 Niet meer als een Dienstknecht / maer bouen eenen Dienstknecht, namelick, eenen lieuen Broeder / voornemelick my/ hoe veel meer v, beyde in den vleesche, en de inden Heere.
17 So dan/ist dat ghy my houdedt voor medegheselle/ontfangt hem als my.
18 En ist dat hy v eenich ongelijck gedaen heeft/of yet schuldich is/rekent dat mi toe.
19 Ick Paulus hebbe het geschreuen met mijne hant/ick sal het betalen: op dat ick v niet en segghe / dat ghy/ oock v seluen my schuldich zijt.
20 Ja Broeder/laet my k v ghebruycken inden Heere/vermaeckt mijne innerlicke leden inden Heere.
21 Ick hebbe tot v gheschreuen met een betrouwen op uwe ghehoorsaemheydt/ wetende dat ghy doen sult oock bouen dat ick segghe.
22 Bereyt my oock mede een herberghe: want ick hope/dat ick door uwe ghebeden v lieden sal ghesconcken worden.
23 l V groeten Epaphras mijn medegheuanghen in Christo Jesu/
24 m Marcus/ n Aristarchus / o Demas/ p Lucas mijne medehulpers.
25 De genade onses Heeren Jesu Christi/ sy met uwen gheeste. Amen.

Ghesonden van Roomen / door Onesimum den Dienstknecht.

d Gr. innerlicke leden. e Oft. vrijmoedicheydt. f Griecx/ gebonden. g Colo.4.9. h 1.Cor.4.15 Galat.4.19. Jacob.1.18. i Oft/ mijn herte. k Oft/ dese nutticheydt van v hebben/ l Colos.1.7. ende 4.12. m Col.4.10. 2.Tim.4.11. n Act.27.2. Colos.4.10. o Colo.4.14 2.Tim.4.10 p Colo.4.14. 2.Tim.4.11.

Argument.

De Sendtbrief tot de Hebreen/is een schoon ende gheschict exempel/ hoe/en op wat wijse hy den Joden Christum ghepredict heeft. In het begin bewijst hy terstonde met clare getuygenissen der Schriftuere/ dat Jesus Christus sy warachtich Gode ende mensche/ ende darmẽ daeromme zijn leere niet en behoort te versmaden. Item dat hy de warachtige ende eenige Hooge Priester ende eewige offerhande is/so dat tot de versoeninge ende reyniginge geene Aaronische Priesters noch offerhanden noodich en zijn: dewijle die alle volcomen rechtueerdichmakinge besitten/die Christum inden ghelooue besitten. Dat alle de Heylighen des Ouden Testaments / door

het ghelooue God behaecht hebben/ ende
hem in lijdtsaemheyt/ liefde/ ende onschul
dicheydt des leuens ghedient hebben: tot
welcke duechden hy de gheloouighen ver=
maent. In het eynde stelt hy sommige on=
derwijsinghen des leuens.

De Sendtbrief Pauli tot den Hebreen.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de hoocheydt Christi bo=
uen de Engelen. 14. en der seluer officie.

1 GOd voortijden dickmael en menigher=
ley wijse tot de Vaderen ghesproken
hebbende door de Propheten.
2 Heeft in het laetste vã dese dagẽ tot ons
a mat.21.37. ghesproken door den Sone den welcken
b Gen.1.1. hy ghesett heeft a tot eenen erfghenaem
Psalm.33.6. aller dingen: b door den welcken hy oock
Joan.1.3. de Werelt ghemaeckt heeft:
Ephes.3.9. 3 c De welcke/ dewijle hy is het schijnsel
Colos.1.6. zijner eerlickheyt/ ende het wtghedruckte
c 1.Cor.4.4 Beeldt zijns wesens / ende draecht alle
Philip.2.6. dinck met zijnen machtigen woorde/ en de
Colos.1.15. de reyninge onser sonden door hemseluen
Sap.7.26. ghemaeckt hebbende/ is gheseten ter rech=
d Of alder ter handt der d Maiesteyt in de hoochste
hoochster plaetsen/
Maiesteyt/ 4 So vele weerdigher ghewordẽ dan de
e Phili.2.9. Enghelen/ als hy e wtnemelicker Naem
bouen hen verereghen heeft.
5 Want tot wien van den Engelen heeft
f Psalm.2.7 hy oyt ghesept: f Ghy zijt mijn Sone/ he=
Acto.13.33. den hebbe ick v gebaert: Ende wederom:
Hebr.5.5. g Ic sal hem wesen tot een Vader/ en hy
g 2.Sam.7. sal my wesen tot een Sone?
14. 6 En wederom/ als hy den Eerstgheboren
1.Par.22.10. inde Werelt brengt/ seyt hy: h En alle de
h Psa.95.6. Engelen Gods sullen hem aenbidden.
i Psa.104.4 7 En van de Engelen seyt hy: i Die zijne
Boden maeckt geesten/ en zijne Dienae=
ren maeckt vlamme des vyers.
k Psa.45.7. 8 Maer totten Sone seydt hy: k uwen
Throon O God/ duert van eewicheyt tot
eewicheydt: de Scepter uws Rijcx/ is een
Scepter der rechtueerdicheydt.
9 Ghy hebt gerechticheyt lief gehadt/ en
ongerechticheyt ghehaet: Hierom Godt/
v God heeft v gesalft met olye der vreuch=
den bouen uwe medeghenooten.
l Psa.102.26 10 En: l Ghy Heere hebt inden beghinne
de Aerde ghefundeert/ en de Hemelen zijn
wercken uwer handen.
m Esa.40.8 11 m Die selue sullen vergaen / maer ghy
ende 51.6. blijft: ende sy sullen alle als een cleedt ver
2.Petri 3.7. ouden.
10. 12 Ende ghy sultse als een deckcleedt ver=
n Psa.110.1. rollen/ ende sy sullen veranderdt worden/
Act.2.34. maer ghy blijft de selue/ ende uwe Jaren
1.Cor.15.25. en sullen niet vergaen.
Ephes.1.20. 13 Tot wien van den Engelẽ heeft hy oyt
Hebr.10.13. geseyt: n Sit te mijnder rechter hant tot
dat ick uwe vyanden sette tot een voet=
banck uwer voeten?
14 Zijn sy niet alle dienstbarige Geesten/
die tot dienst wtghesonden worden / om
de ghene die erfghenamen der salicheydt
sullen wesen?

Dat ij. Capittel.

1. Om de menschen tot Christum te bren=
gen/ bewijst hy also zijne hoocheydt. 10.
dat hy oock zijne nederheydt bewijst/ 14.
ende de oorsaken der seluer.

1 HIerom moeten wy meerder acht heb
ben/ op het ghene dat wy ghehoort
hebben / op dat wy niet door en
vloeyen.
2 Want ist a dat het woort dat door de a Gen.17.19
Enghelen ghesproken was/ vaste geweest ende 21.1.
is/ ende b alle ouertredinghe ende onghe= b Gen.19.17
hoorsaemheyt rechte vergheldinghe des 24.
loons ontfanghen heeft:
3 c Hoe sullen wy ontvlieden/ ist dat wy in c Heb.12.25
so groote salicheyt onachtsaem zijn: * de * mat.4.17.
welcke eerst d ghepredickt zijnde door den Marc.1.15.
Heere/ is ons van de ghene die hem ghe= d Griecx ge
hoort hebben/ beuestricht gheweest. sproken.
4 e God mede getuyghenisse geuende/ met e mar.16.20.
teeckenen en wonderheden/ en menigher= Acto.14.3.
ley crachten ende bedeylingen des Heyli= ende 19.11.
ghen Gheests na zijnen wille.
5 Want hy en heeft den Engelen de toe=
comende Werelt niet onderworpen/ daer
wy van spreken.
6 Maer daer heeft eens ergẽs betuycht/ f Psalm.8.5
ende geseyt: f Wat is de mensche dat ghy g Of be=
zijner ghedachtich zijt? oft des menschen soecktst?
Sone/ dat ghy hem g aensiet. h Of min=
7 Ghy hebt hem een weynich tijts min= de/ etc.
der ghemaeckt h dan de Enghelen: Met
eerlickheydt ende eere hebt ghy hem ghe=
croont/ ende hebt hem geset ouer de werc=
ken uwer handen.
8 i Alle dinghen hebt ghy onder zijne voe i Psal.8.8.
ten onderworpen. Want dewijle hijt hem Mat.28.18.
al onderworpen heeft / heeft hy niet ghe= 1.Cor.15.27.
laten hem niet onderworpen. Maer nu Ephes.1.22.
en sien wy noch niet dat hem alle dinck
onderworpen is.
9 Maer wy sien dat Jesus met k eerlick= k Act.2.33.
heyt en eere ghecroont is/ l de welcke een l Philip.2.8
weynich tijts minder gheworden is dan
de Enghelen/ door het lijden des doodts:
om dat hy door Godts genade/ door allen
de doodt smaken soude.
10 Want het betaemde dat hy/ om wiens
wille/ ende door wien alle dingen zijn/ ve=
le kinderen tot de eerlickheyt inleydende/
den m Leydtsman haerer salicheydt soude m Of/ Vorst
door lijden n heylighen. n Oft/ vol=
11 Want oock hy die heylich maeckt/ en de maken.
gene die gheheylicht worden/ zijn alle wt
o eenen: om welcker oorsakẽ wille hy hem o Act.17.26.
niet en schaemt hen broeders te noemen/
12 Seggende: p Ick sal uwen Naem mij= p Psa.22.23
nen Broederen verkondigen / int midden
der Ghemeynte sal ick v louen.
13 Ende wederom: q Ick sal mijn betrou= q Psal.18.3
wen op hem setten. En wederom: r Siet Esai.12.2
daer/ ick ende de kinderen die my Godt r Esai.8.18
ghegheuen heeft.
14 Dewijle dan de kinderen vleesch ende
bloedt deelachtich zijn/ s so is hy ooc des= s Joan.1.14
ghelijcx deelachtich geworden der seluer/ Philip.2.7
t om dat hy door de doodt te niete maken t Esai.25.8
soude den ghenen die de macht des doots Osee 13.14
hadde/ dat is den Duyuel: 1.Cor.15.54
15 Ende verlossen soude alle die met vreese 2.Tim.1.10
des doots/ alle het leuen lanck der slauer=
nie onderworpen waren.
16 Want hy en neemt voorwaer de En=
ghelen niet aen/ maer hy neẽt Abrahams
zaet aen.
17 u Daerõ moeste hy allesins dẽ Broede= u Phil.2.7
ren gelijc wordẽ/ om dat hy barmhertich Hebr.4.15
wesen soude/ en een getrouwe Hoogepries
ster in het gene dat by God te doen was/
om de sonden des volcx te versoenen:
18 x Want p daer door dat hi selue versocht x Hebr.4.15
zijnde/ geleden heeft/ kan hy den ghenen p Of/ want
die versocht worden/ te hulpe comen. in dat hy selue
versocht
Dat iij. Capittel. leden heeft/
1. Jesus Christus de Sone Godts is daer in can
hooger dan Moses/ 6. en men moet hem hy oock etc.
hooren sonder teghenspreken.

Hierom

1 HIerom heylige Broeders / die ghy
der hemelscher roepinge mede dee-
achtich zijdt/ aenmerct den Apostel
ende a Hooghepriester onser belijdinghe
Christum Jesum/
2 Die getrouwe is den genē die hem b ge
stelt heeft/gelijc oock † Moses/ in geheel
zijnen huyse ghetrouwe was.
3 Want dese is so veel meerder eerlicheyt
weerdich geacht dan Moses/ als de gene
die het huys gemaeckt heeft/ meerder ee-
re heeft dan het huys.
4 Want een yegelick huys wort van ye-
mande gemaeckt. Eñ God ist c die dit al-
les gemaeckt heeft.
5 Ende Moses was getrouwe in geheel
nen huyse/ als een Dienaer/ o tot ghe-
tuyghenisse der dinghen die namaels sou
den ghesepdt worden.
6 Maer Christus als de Sone ouer zijn
huys. e wiens huys wy zijn/ f so verre wy
het vertrouwen/ende die g hope daer wy
van roemen/ totten eynde vaste behoudē.
7 Daerom/ ghelijck de heylighe Gheest
seydt: h Heden ist dat ghy lieden zijn stem
me hoort/
8 So en verhart uwe herten niet/ i gelijc
het geschiedde inde verbitteringe/ tē da-
ge der versoeckinghe in der Woestijne:
9 Daer my uwe vaders versochten / sy
proefden my ende saghen mijne wercken
veertich Jaren.
10 Daerom hadde ick de walghe van dat
gheslachte ende seyde: Sy dwalen eewe-
lick met den herte: ende sy en hebben mij-
ne weghen niet bekent.
11 k So dat ick swoer in mijnen toorne:
l Sy en sullen in mijne ruste niet comen:
12 Siet Broeders/ dat niet te eenigen tij-
de in yemande van v lieden sy een boos
ongeloouich herte/ om van den leuenden
Godt af te treden:
13 Maer vermaent v seluē alle dage/ so lā
ge alst heden ghenaemt wort: op dat nie-
mant onder v lieden verhardt en worde/
door de m verleydinghe der sonde:
14 Want wy zijn Christi deelachtich ghe-
worden/ so verre wy het n beginsel des ver
trouwens tot den eynde sterck houden.
15 Dewijle geseyt wort: o Ist dat ghy liedē
heden zijne stemme hoort/ en verhardt u-
we herten niet/ gelijc inde verbitteringe.
16 Wāt sommige/ als sy hem gehoort had
den/ verbitterdē den Heere: maer niet alle
die door Mosen wt Egypten quamen.
17 Maer van welcke hadde hy de walghe
veertich Jaren? Was het niet van de ge-
ne die gesondicht hadden? p der welcker
leden inde Woestijne ghevallen zijn?
18 q Ende den welcken swoer hy/ dat sy in
zijn ruste niet comen en souden: anders
van den ghenen die onghehoorsaem ghe-
weest hadden?
19 Eñ wy sien/ dat sy niet en hebben con-
nen ingaen/ om des ongheloofs wille.

Dat iiij. Capittel.

1. Ongeloouicheyt verhindert de salic-
heyt der menschen/ 3. want de warachti-
ge ruste is beloeft den genen die geloouen
in Jesu Christo/ 14. wiens offerhande al-
le de Ceremonien Mosis te niete maect.

1 LAet ons dan vreesen/ dat niet yemant
van a v/ de belofte van in zijn ruste te
comen/ verlatende/ schijne v verhin-
dert te zijne.
2 Want het is ons vercondicht/ ghelijck
oock hen: maer het woort c der predikin-
ghe halp hen niet/ b dewijle het met den

a Hebr.4.14
ende 6.20.
ende 8.1.
ende 9.11.
b Oft/ ghe-
maeckt/ etc.
† Num.12.7
c Genes.1.1.
d Deu.18.15.18
e 1.Cor.3.16
ende 6.19.
2.Cor.6.16.
1.Petr.2.5.
f Roma.5.2.
g Grieck/ dē
roem der
hope/
h Psa.95.7.
Hebre.4.7.
i Exo.17.2.
k Deut.1.34
Num.14.23
l Grieck/ ist
dat sy in
mijn ruste
comen.
m Oft/ ver-
leydende
sonde.
n Ofte/ het
eerste steun-
sel.
o Hebre.3.7.
p Num.14.37
Psa.106.26.
Sapien.1.11
1.Cori.10.10
Jude 5.
q Deut.1.34
a Grieck/
ons/
b Of/ bedre
ghen.
c Grieck/
des ghe-
hoors.
d † Anders
die in het
gelooue niet
vermengt
en waren
met de gene
die het hoor
den.

ghelooue niet vermengt en was in de ge-
ne die het hoorden.
3 Want wy die gheloouen / comen in de
ruste. ghelijck hy ghesproken heeft: e Also
dat ick gesworen hebbe in mijnen toorne:
Sy en sullen in mijne ruste niet comē / hoe
wel de wercken van den beginne der We
relt aen volmaeckt zijnde.
4 Want hy heeft te eeniger plaetsen van
den seuensten dach aldus gesproken: f Eñ
Godt heeft gherust in den seuensten dach
van alle zijne wercken.
5 Eñ wederom hier in: Sy en sullen in
mijn ruste niet comen.
6 Dewijle dan dit blijft / dat sommighe
daer in comen: ende dien het eerst vercon-
dicht was/ daer niet in ghecomen en zijn
om der g ongheloouicheyt wille/
7 Soo bescheyt hy wederom eenen dach:
Heden segghende door Dauid/ na so veel
tijdts/ ghelijck geseyt is: h Heden ist dat
ghy lieden zijn stemme hoort / soo en ver-
hardt uwe herten niet.
8 Want haddese i Jesus inde ruste ghe-
bracht/ so en soude hy daer na van geenē
anderen dach ghesproken hebben.
9 So blijft dā een ruste den volcke Gods.
10 Want die in zijn ruste gegaen is/ heeft
selue van zijne wercken gerust/ gelijc God
van de zijne.
11 Laet ons dā neerstich wesen/ om in dese
ruste te comen/ op dat niemāt in het selue
exempel der k ongheloouicheyt en valle.
12 Want het woort Gods is leuendich eñ
crachtich/ eñ scherper dan l eenich twee-
snijdende Sweert / * ende gaet door tot
de verscheydinghe der zielen/ eñ oock des
gheests/ gewrichten ende m leden: eñ is een
n onderscheyder der ghedachten / ende
meyningen des herten.
13 o Ende daer en is gheen creatuere voor
hem onsienlick: maer alle dinck is naeckt
ende ontdeckt voor zijne ooghen/ p met
den welcken wy te doen hebben.
14 Dewijle wy q dan eenen grooten Ouer-
priester hebben/ Jesum/ den Sone Gods
die door de Hemelen inghegaen is / laet
ons dese belijdinghe vast houden.
15 r Want wy hebben gheenen Ouerprie-
ster die niet en soude connen medelijden
hebben met onse cranckheden: s maer die
in alle dinghen na ghelijckheyt heeft ver-
socht gheweest/ t sonder sonde.
16 Daerom laet ons toe gaē met vrijmoe-
dicheyt/ u tot dē throō zijner genade: op dat
wy barmherticheyt vercrijgen/ eñ genade
vinden in den bequamen tijdt der hulpe.

Dat v. Capittel.

1. Hy maeckt een vergelijckinge der Le-
uitischen Priesteren/ met Jesu Christo/
eñ bewijst wat daer gelijck oft verscheydē
in is/ 11. daer na straft hy de onachtsaem-
heydt der Joden.

1 WAnt een yegelick Hooghepriester wt
de menschen genomen/ wordt voor de
menschen gestelt in het ghene dat by
Godt te doen is: om te offeren gauen en-
de slachtofferen voor de sonde:
2 Die de onwetende eñ dwalende/ a ma-
tichlick lijden can / dewijle hy oock met
cranckheyt ommeuanghen is:
3 Ende daerom moet hy/ b ghelijck voor
den volcke/ alsoo oock voor hemseluen of-
feren voor de sonde.
4 c Eñ niemant en neemt hemseluen die
eere aen: maer die van Gode gheroepen
wort/ d ghelijckerwijs oock Aaron.
5 Al soo oock Christus en heeft hemsel-
uen niet vereerlickt om Hoogepriester te
wor-

e Psa.95.11
f Gen.2.2.
Exod.20.11.
ende 31.17.
Deut.5.14.
g Ofte/ on-
ghehoor-
saemheydt/
of ongeloo-
uicheyt. etc.
h Psa.95.7.
Hebre.3.7.
i Dat is/
Josue.
k Oft/ onge-
hoorsaem-
heydt.
l Esa.49.2.
Ephes.6.17.
* Eccl.12.11.
m Of/ merch
n Oft/ oor-
deelder.
o Psa.33.13.
Spre.15.20.
ende 23.28.
p Of/ tot dē
welcken wy
spreken.
q Hebre.3.1.
ende 6.20.
ende 8.1.
ende 9.11.
r Hebr.2.18.
s Philip.2.7
t Esai.53.9.
2.Cor.5.21.
1.Petr.2.22.
1.Joan.3.5.
u Rom.3.25
a Of/ so veel
genoech is/
b Leui.9.7.
ende 16.6.
Hebre.7.27.
c 2.Par.26.18
d Exod.28.1
1.Para.23.13

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
e Psalm. 2. 7 | heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe v
Acto. 13. 33. | heden f ghebaert.
Hebr. 1. 5. | 6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
f Oft/ ghe- | seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
genereert. | na de ordeninge Melchisedechs.
g Psa. 110. 4 | 7 h De welcke in de dagē zijns vleeschs/
Hebr. 7. 17. | als hy ghebeden ende smeeckinghe met
h Joan. 17. 1 | stercke roepinge ende tranen / hem die
i Dat is/ | machtich was hem vander doot te behou-
als hy leef- | den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree-
de inder de | se verhoort gheweest:
menschen/ | 8 l Hoewel hy de Soon Godts was soo
k Of van | heeft hy wt het gene dat hy geledē heeft/
weghen der | ghehoorsaemheydt gheleert:
Godvruch- | 9 Ende hy gheheylicht zijnde is allen die
ticheydt. | hem ghehoorsaem zijn/ oorsake der eewi-
l Philip. 2. 8 | gher salicheydt ghewordden.
10 Eñ is van Gode genaemt/ Hooghepriester/ na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen ende die swaer zijn om wtspreken/ waren te segghen/ dewijle ghy traghe van hooren ghewordden zijdt:
m 1. Cor. 3. 2 | 12 m Want ghy die behoordet Leeraers te zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom noot dat men v leere/ welcke de eerste beginselen zijn der woorden Godts: eñ ghy zijt geworden de ghene die melck van noode hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/ die is ongeschickt inden woorde der gherechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste spijse toe/ namelick/ den ghenen die door ghewoonheydt de sinnen gheoeffent hebben/ tot onderscheydinghe des goets ende des quaets.

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende vermaent hem dat sy toenemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel geeft in Christo achterlatende / laet ons na de volcomenheyt voortgaen/ niet wederom legghende den grondt des berouws van doodelicke wercken / eñ des ghe- loofs in Godt.
2 Der leeringe der doopen/ opleggin- ghe der handen/ ende opstandinghe der dooden/ ende eewighen oordeels.
a Verstaet/ tot de volco menheydt voortvaren | 3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het Godt toelaet.
b Act. 18. 21. 1. Cor. 4. 19. Jacob. 4. 15 c mat. 12. 45 Hebr. 10. 26. 2. Pet. 2. 20. | 4 c Want het is onmogelick dat de gene die eens verlicht gheweest zijn / ende de hemelsche gave gesmaect hebben/ eñ des heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
5 Ende ghesmaeckt hebben het goede woordt Godts/ ende de crachten der toecomender werelt:
6 Eñ afvallich wordden/ dat sy wederom vernieut wordē tot bekeeringe/ als die dē Sone Godts voor henseluen wederom cruycighen/ ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den reghen die op haer menichmael coemt/ indrinckende/ bequaem cruyt d voortbrengt den ghenen daer sy van gheoeffent wort/ die ontfangt seghenynghe van Gode/
d Grieex/ baert.
8 Maer die Doornen eñ Distelē voortbrengt/ die is verworpelick / ende nae by der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om te verbranden.
e Grieex/ tot verbranndinghe.
9 Maer wy betrouwen beter v lieve/ dat beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoewel wy alsoo spreken.
f mat. 10. 42 ende 25. 40. Marc 9. 41 Joan. 13. 20. Prov. 14. 31. | 10 f Want God is niet onrechtveerdich/ dat hy uwe werck soude vergheten/ ende den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli-
ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yeghelick van v/ de selue neersticheyt bewijse/ tot eñ seker betrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage en wort/ maer navolgers der genē/ die door geloove eñ lanckmoedicheyt de belosten beerven.
13 Want doe God Abrahā beloefde/ dewijle hy gheenen meerderen hadde om by te sweeren/ swoer hy by hemseluen/
14 Seggēde: g Warachtelic ic sal v h met seghenynge segenen/ eñ met vermenichfuldinghe sal ick v vermenichfuldighen. | g Gen. 12. 3. ende 17. 4. ende 22. 16. Psal. 105. 9. Luce. 1. 72. h Grieex/ segbenende segenen ende vermenichfuldigende vermenichfuldighen.
15 Eñ alsoo als hy lanckmoedichlick verwacht hadde heeft hy de beloste vercreghē.
16 Want de menschē sweeren by hem die meerder is/ i ende den Eedt tot versterckinghe ghedaen / is hen het eynde alder teghenspreckinghe.
17 Waerin/ als God wilde den Erfghenamen der belosten ouervloedelic bewijsen de k onueranderlickheyt zijns raedts/ so settede hy zijnen Eedt daer tusschen:
18 Om dat wy door twee onueranderlicke dinghen/ in de welcke dat het onmoegelick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken troost hebben souden / wy / die hier toevlucht genomen hebben/ om de voorghestelde hope vast te houden: | i Exod. 22. 11 k Gr. onuerstelicheyt
19 De welcke wy hebben als eenen Ancker der zielen/ die seker ende vast is/ ende ingaet tot in het ghene dat binnen den Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons is inghegaen/ na de ordeninghe Melchisedechs/ l Hooghepriester ghewordden inder eewicheydt. | l Hebr. 3. 1 ende 4. 14. ende 8. 1 ende 9. 11

Dat vij. Capitt:

1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft de offeringhe Jesu Christi beduydt gheweest/ 17. de welcke zijnde een eewich Hooghepriester/ 25. mach altijdts bidden voor de zijne/ ende die salich maken.

1 VWant a dese Melchisedech was Coninck van Salem/ eñ des alder hoochsten Gods Priester / de welcke ghinck Abraham te ghemoete / als hy wederkeerde van den Slach der Coninghen/ ende seghende hem: | a Gen. 14. 18
2 Den welcken oock Abraham Thiende van allen deylde: ten eersten is hy b verduytscht Coninck der rechtveerdicheyt/ ende daer na oock Coninck van Salem/ dat is/ Coninck des vredes/ | b Gr. rechtveerdicheyt
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder gheslachte / die noch beghin der daghen/ noch eynde des leuens hebbende / mare den Sone Gods ghelijcken/ blijft Priester in eewicheydt.
4 Aenmerct hoe groot dese geweest sy/ dē welcken oock Abraham de Voorvader/ thiende ghegheuen heeft vanden buyte.
5 Ende de gene die vande kinderen Levi zijn / dat Priesterampt ontfanghende/ c hebben ghebodt thiende te nemen vanden volcke/ nae de Wet/ dat is/ van hare Broederen/ hoewel sy wt de lendenen Abrahe ghecomen zijn: | c Nu. 18. 21 Deut. 18. 1 Jos. 14. 4 2. Par. 31. 4
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt eñ werdt wt hen/ d heeft van Abraham thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de beloste hadde gesegghent. | d Gen. 14. 19
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/ dat de minder van den meerderen ghesegghent wordt.
8 Ende hier nemen thiende e de menschē die steruen: maer daer namse hy/ die betuycht is/ dat hy leeft: | e Of sterfelicke menschen
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi
seluer

Leui/ die de thiende ontfangt / heeft door
Abraham thiende ghegheuen.
10 Want hy was noch inde lendenẽ zijns
Vaders / als hem Melchisedech te ghe-
moete quam.
f Gala.2.21. 11 f Ist dan dat de volcomenheydt door
het Leuitische Priesterdom was / (want
het volc heeft daer onder de Wet ontfan-
ghen) wat noot was daer noch/ dat een
ander Priester soude opstaen/ na de orde-
ninghe Melchisedechs/ eñ niet na de or-
deninghe Aarons genaemt worden?
12 Want het Priesterdom verandert zijn-
de/ is het oock noot dat oock veranderin-
ghe der Wet gheschie.
13 Want op den welcken dit geseyt wert/
is van een ander geslachte vandẽ welckẽ
niemant den Altaer ghepleecht en heeft.
g Esa.11.1 14 Want het is openbaer/ g dat onse Hee-
Mat.1.3 re wt den gheslachte Juda gesproten is/
op welcken geslachte/ Moses niet ghe-
sproken en heeft vanden Priesterschappe.
15 Ende het is noch openbaerder / ist dat
na de gelijckenisse Melchisedechs een an-
der Priester opstaet:
16 Die niet na de Wet des vleeschelicken
h Oft/ ghe- gebodts Priester h gemaeckt en is/ maer
worden na de macht des onuerganckelickẽ leuẽs.
i Psal.110.4 17 Want hy betuycht aldus: i Ghy zijt
Hebr.5.6 Priester inder eewicheyt/ nae de ordenin-
k Act.13.34 ghe Melchisedechs.
Rom.3.28 18 Want de affettinghe des voorgaenden
ende 8.3. ghebodts/ gheschiet om zijnder cranck-
Galat.2.16 heydt ende onprofijtelickheyts wille.
l Ofte/ vol- 19 k Want de Wet en heeft niet l heylich
maeckt ghemaeckt, m maer de n toebrenghinghe
m Ro.3.20 van een beter hope / door de welcke wy
ende 7.7 Gode na by comen.
n Of/ toege- 20 Eñ so verre o het niet sonder eedtswee-
brachte be- ringe geschiet en is/ (want sy zijn sonder
ter hope eedtsweeringhe Priesters gemaeckt:
o Verstaet/ 21 Maer dese met eedtsweeringe / door dẽ
Hoogeprie- ghenen die tot hem gheseydt heeft: p De
ster te wor- Heere heeft ghesworen/ ende het en sal hẽ
den/ niet berouwẽ: Ghy zijt Priester inder ee-
Psal.110.4 wicheyt/ na de ordeninge Melchisedechs.)
q Of/ Testa 22 So veel beter is dit q Verbondt/ daer
ment van Jesus is borghe gheworden.
23 Ende die zijn vele Priesters gemaect/
om dat sy door de doodt verhindert wa-
ren te blijuen:
24 Maer dese/ om dat hy eewelick blijft/
heeft een onuerganckelich Priesterdom.
25 Waer wt hyse te vollen can salich ma-
ken/ die door hem tot God gaen, dewijle
r 1.Joã.2.1 hy altijdts leeft r om voor hen te bidden.
1.Tim.2.5.6 26 Want sulck een Hoogepriester betaem-
de ons/ heylich, onnoosel/ onbesmet/ afge-
scheyden vande Sondaren/ ende hoogher
dan de Hemelen gheworden:
27 De welcke niet alle daghe noodt en
s Leuit.9.7 hadde/ ghelijck de Hoogepriesters/ s eerst
ende 16.6 voor zijne eygen sonden / daer na voor de
Hebr.5.3 sonden des volcks offerhande te doen.
Want dit heeft hy eenmael ghedaen/ als
hy hemseluen gheoffert heeft.
28 Want de Wet set tot Hoogepriesters
t Namelic/ menschen die cranckheyt hebben: maer het
inden tijde woordt der Eedtsweeringhe/ die t nae de
Dauids Wet is/ set den Sone die inder eewicheyt
Psal.110.4 gheheylicht is.

a Of/ het **Dat viij. Capittel.**

hooftstuck 1. Hy bewijst door de gheestelicke ende
b Hebr.3.1 eewighe offeringhe Christi in het Nieu-
eñ 4.14. eñ we Testament / dat de Leuitische offerin-
6.20. eñ 9.11 ghe des ouden Wets te niete gemaect is.
c Ephe.1.20 1 DE a somma van dat wy segghen, is
Coloss.3.1 Dit/ namelick/ dat wy hebben sodani-
Hebr.12.2 ghen b Hooghepriester/ c die geseten
is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen/
2 Een Bedienaer van het Heylighe/ ende
van dien warachtigen Tabernakel, wel-
ken de Heere heeft opgherecht/ ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: d waer wt het noodt was/ dat d Ephes.5.2
dese ooc wat hadde / dat hy offerẽ soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester/ dewijle daer Prie-
sters zijn / die nae de Wet gauen offeren/
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelijck Hebre.10.1
Moses van Gode vermaent was/ f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmakẽ soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na dẽ
voorbeelde die v op dẽ berch getoont is. g 2.Cor.3.6
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogeprie-
ster so veel beter bedieninghe ghecregen/
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/ Testa
laer is/ dat in betere beloftẽ beuestighet is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest/ so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet/ de daghen sullen comen/ spreeckt i Jere.31.32
de Heere/ eñ ic sal ouer het huys Israels/ 33.34.
ende ouer het huys Juda een nieu k Ver- k of/ Testa
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zijn in dien mij-
nen Verbonde niet ghebleuen/ ende ick
hebse veracht/ seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen/
spreect de Heere: l Ic sal mijne Wetten in l Jere.31.33.
haer verstant geuen/ eñ ic salse inschrijuẽ m Zach.8.8
in haer herte: m eñ ic sal hen tot een God
wesen/ eñ sy sullẽ my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n.Joã.2.27
zijnen naestẽ/ eñ een yegelick zijnen broe-
der leeren / segghende: Kent den Heere:
want sy sullẽ my alle kennen, vandẽ min-
sten onder hen/ tot den meestẽ onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtueerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen/ ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Ofte/ ver-
ghedencken. soent zijn o-
13 Daer in dat hy seydt: Een nieuw/ heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt: ende dat q Gr. is na
veroudt wordt/ dat q vergaet haest. by het ver-

Dat ix. Capittel. gaen.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet/ te niete ghemaeckt ueerdichma
zijn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi/ ende zijnder Diensts
waerheydt.
1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- b Of/ wter-
gesette wijsen des Godsdiensts / ende lick/ cierlick
een b wereltlick Heylichdom. c Exod.26.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- ende 36.1
bernakel: het eerste deel/ in welck was de d Leuit.24.4
Kandelaer/ eñ de Tafel / ende de voorleg- e dat is/ het
ghinghe der Brooden: dit is genaemt het alderhey-
Heylighe. lichste
3 Maer achter den tweedden voorhanck/ f Exo.25.10
was de Tabernakel genaemt e het Hey- g Of/ Testa
lighe der Heylighen/ ments
4 Hebbende het gouden Wieroockvat/ h Exo.16.33
ende f de Arcke des g Verbondts alom- i Nu.17.10.
me met goude bedeckt / inde welcke was k Exo.34.29
h het gouden Vat / daer het Manna in 1.Reg.8.9
was/ i eñ de roede Aarons/ die gebloeyt 2.Par.5.10
hadde/ k ende de Tafel des l Verbondts. l Of/ Testa-
5 m Eñ bouen dese Arcke / warẽ de Che- ments
rubim m Exo.25.20

ruduin der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduden: vā de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.
6 Dit aldus bereydt zijnde/ n gingen de
Priesters die den Dienst volbrachten/ te
allen tijde inden eersten Tabernakel.
7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
ghinck alleenlick de Hooghepriester eens
des Jaers/ niet sonder bloedt/ dat hy of-
ferde voor hem/ en des volcks misdaden.
8 Waer mede de heylige Gheest beduyd-
de/dat de p wech tot het Heylichdō noch
niet gheopent en was / dewyle de eerste
Tabernakel noch zijnen standt hadde.
9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
dinge na den tegenwoordigē tijdt/ inden
welcken gauen ende slachtofferen gheof-
fert werdē/ die den q Dienaer niet en con-
den r heylich maken nae der conscientie/
10 Maer waren alleenlick s in spijsen ende
dranchen ende t verscheyden u wasschin-
ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
vleeschs / tot der tijdt der verbeteringhe
opgheleyt.
11 Maer Christus x de Hooghepriester der
toecomende goeden/ comende/ is door ee-
nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
bernakel/ niet met handen ghemaeckt, dat
is/ niet van desen maecksel:
12 Noch door Bocken en Kalueren bloet/
maer y door zijn eyghen bloedt eenmael
inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
versoeninghe ghevonden hebbende.
13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
ende Bocken/ende de asschen vander Koe
ghesprengt op de ureleckte / hen heylicht
tot reynicheydt des vleeschs:
14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
die door den eewigen Gheest b hemselven
Gode onstraffelick geoffert heeft/ uwe con
scientien reynigē van de doodelicke were-
ken/ c om den leuendigen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer
des Nieuwen Testaments/ d op dat/de-
wyle de doodt g schiet is tot versoenin-
ghe der ouertredingen/die onder het eer-
ste Testament w ren / de ghene die ghe-
roepen zyn / de belofte der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.
17 e Want het Testament is inde dooden
vaste, dewyle het noch niet crachtich en
is/als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt ooch dat eerste niet
sonder bloedt inghewijet:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle end Hysope/ ende besprengde oock
den Boeck/ende alle het Volck/
20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
staments/dat v liedē God gebodē heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
oock desghelijcks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Dienstes.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet : ende son-
der bloedtstortinge / en ghesciedt gheen
vergheuinghe.
23 So was het dan noot/ dat de g exēpe-
len der dingen die inde Hemelen zijn/ met
dese dingen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de van dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect

n Nu.28.3
o Exo.30.10
Leui.16.2 34
Hebr.9.25.
p Joā.14.6
q Of/ dē ghenen die den Gods dienst doet/etc. of/ den genē daer voor sy gheoffert worden/
r Of. volmaken
s Leuit.11.2
t Nu.19.
u Gr. doopē
x Hebr.3.1 en 4.14/ en 6.20/ en 8.1.
y Act.20.28
Ephe.1.7
Coloss.1.14
Hebr.10.10
1.Petr.1.19
Apo.1.5/5.9
z Leui.16.14
Nu.19.5.11
Hebr.10.4
a 1.Joā.1.7
Apocali.1.5
b Gala.1.4.
Ephe.5.2
Titi 2.14
c Luce 1.74
Rom.6.13
Galat.2.20
1.Petr.4 2
d Rom.5.6
Coloss.2.13
1.Pet.3.18
e Gala.3.15.
f Exo.24.8.
Mat.26.28
g Of/ figueren

is/ dat een exempel was des warachtigē:
maer inde Hemel selue/ om nu te verschij-
nen voor het aenschijn Gods voor ons.
25 Noch oock om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelijck de Hooghepriester alle
iaer in het heylige gaet door ander bloet.
26 (Anders hadde hy moetē dickmael ge-
leden hebbē vanden beginne der werelt:)
maer nu is hy eens/inde volheydinge der
tijden/tot i aflegghinghe der sonden ver-
schenen/door zijns selfs offerhande.
27 Ende ghelijck den menschen ghesetis
eens te steruen/ende daer na het oordeel/
28 k Also oock Christus eenmael geoffert/
om veler sonden wech te nemen/ sal ten
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandē der Wet zijn ver-
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaēs Christi eenmael gedaē/22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge
loove/in het welcke het leuen der gerech-
tighen ghelegen is.

1 Want a de Wet/ hebbende de schadu-
we der toecomende goeden/ ende niet
het beeldt der dinghen selue / en can
niet de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/de ghene die daer
toe gaen.
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/eenmael ghe-
reynicht zijnde.
3 Maer inde selue ghesciedt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.
4 c Want het is onmeughelick / dat het
bloedt van Stieren ende Bocken de son-
de soude wech nemen.
5 Daerom seydt hy/ comende in de We-
relt: d Slachtoffer ende gauen en hebt
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het
lichaem bereydt.
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick : Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my ghescre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesepdt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer /ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.
10 In welcken wille wy gheheylicht zijn/
e door de offerhande des lichaems Jesu
Christi/eenmael gedaen.
11 Ende een yghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu-
wicheyt geseten/ ter rechter handt Gods:
13 Verwachtende voort/ tot dat zijne vy-
anden ghesetworden/ tot een Voetbanck
zijner voeten.
14 Want met een Offerhande heeft hyse
eeuwichlick gheheylicht, die gheheylicht
worden.
15 En de heylige Geest betuycht het ons
oock selue: want na dat hy voorseyt heeft:
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma-
ken sal na die daghen/ seyt de Heere: Ick
sal

h Exo.30.10
Leuit.16.2.
24.
Hebr.9.7
i Of/ vernietinghe
k Rom.5.6.8
1.Petr.3.18
a Deu.16.14
Coloss.2.17
Hebr.8.5
b Of/ volmaken
c Leu.16 14
Nume.19.5
Hebr.9.13
d Psal.40.7
Esa.1.11.
Jere.6 20
Amos 5.21
e Hebr.9.12
f Psal.[illegible]
Act.2.34
1.Cor.[illegible]
Ephes.1.20
Coloss.3.1
Hebr.1.13
g Jere.31.33
32.33.34.
Rom.11.27
Hebr.8.8

sal mijne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschrijuen in haer verstandt:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/ en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe voor de sonde.
19 Dewijle wy dan / Broeders / vrijheydt
h Josu.10.9 ende 14. 6 Roma 5.2 Ephe.2.16 ende 3.12 hebben h tot den ingang des Heylich-
doms/ door het bloedt Jesu/
20 Door den nieuwen ende leuende wech/
dien hy ons bereydt heeft/ door den voor-
hanck/ dat is/ door zijn vleesch:
21 Ende dewijle wy hebben eenen grooten
Priester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaen met waerachtigen her-
i Of/ vastic-heydt te/ ende i vrijmoedicheydt des gheloofs/
met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ ende ghewasschen aen het lichaem/
k Ezechiel. 36.25 k met reynen watere.
23 Laet ons eene onbewegelicke belijdinge
der hope houden: (want hy / diet beloeft
heeft/ is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontstekinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelijck de sommige ghewoon zijn:
maer laet ons malcanderen vermanen: ende
dat dies te meer / dat ghylieden siet / dat
de dach naerdert.
l Nu.15.30 Mat.12.45 Hebr.6.5 2.Pet.2.20 26 l Want so wy willens sondighen / nae
dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
ghen hebben/ daer en is gheen offerhande
meer ghebleuen voor de sonde:
27 Maer een vreesselicke verwachtinghe
des oordeels / ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemant de Wet Mosis verworpt/
m Nu.35.30 Deut.17.6. ende 19.15 Mat.18.16 Joan.8.17 2.Cor.13.1 die sterft sonder barmherticheyt m onder
twee oft drie ghetuyghen:
29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
lieden dat hy sal weerdich geacht worden/
die den Sone Gods vertreden heeft/ ende
het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/ daer hy door geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennen hem/ die geseyt heeft.
n Deu.32.35 Rom.12.19 Spr.28.1. n Mijne is de wrake/ ick salt vergelden/
spreeckt de Heere. Ende wederom: o De
o Deu.32.36 Heere sal zijn volck richten.
31 Het is vreesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voorgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zijnde / eenen
grooten strijdt der verdruckinghen ver-
draghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdruckinghe een schouwspel
gheworden zijt: eensdeels die ghy mede-
genooten gheworden zijt/ der ghener die
p Of/ wan-delen/ also p ghehandelt worden.
34 Want ghylieden hebt met q mijne van
q Act.21.33. den gheleden/ ende de rooflinghe uwer goe-
den met vreuchden toegelaten/ als die ghy
r Mat.5.12 wist/ r dat ghy voor v seluen een beter/
ende blijuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Worpt dan v vertrouwen niet wech /
s Gr. groote vergel-dinge heeft het welcke s met grooten loon vergol-
den wort.
t Luce 21.17 36 t Want verdraechsaemheyt is v lieden
noodich/ op dat ghi den wille Gods gedaen
u Abac.2.3 2.Pet.1.5. ende 5.10 hebbende/ de belofte ghecrijgen meucht.
37 u Want noch een seer weynich tijdts/
ende hy die te comen staet/ sal comen/ ende
x Abac. 2. 4 Roma.1.17 Gala.3.11. Joan.3.36 en sal niet vertoeuen.
38 x Maer de gerechtige sal wt den gheloone
leuen: ende ist dat yemandt wijckt / soo en sal
mijn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zijn niet vanden afwijckin
ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
looue tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het geloone is de voornemste cracht
die inde Vaderen ghewerckt heeft.

1 Ende het gheloone/ is een a versekert- a Of/ steun-sel
heydt der dingen diemen hoept/ ende
een bewijs der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit / zijn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Door het gelooue verstaen wy/ b dat de b Gene.1.1
Werelt door Gods woort bereydt is/ c so Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien / niet wt sien- Joan.1.10
licke dinghen ghemaeckt en zijn. Ephe.3.9
4 Door het gelooue d offerde Abel Gode Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e door de c Rom.1.20
welcke hy betuycht is rechtueerdich te Psalm.19.1
zijne/ dewijle God ouer zijne gauen getuy- d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft : ende door dit selue e Mat.23.35
spreeckt hy noch/ hoewel hy gestoruen is.
5 Door het gelooue wert f Enoch wech- f Gene.5.24
ghenomen / dat hy de doodt niet sien en Spr.44.16
soude / ende en wert niet geuonden/ daer- ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen : want wie tot Godt
coemt/ die moet gheloouen dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. g Gr. loon-vergheldet is.
7 Door het ghelooue * Noe van Gode
vermaent van het ghene datmen noch niet
en sach/ vreesde/ ende maeckte de Arcke/ * Gen.6.13
tot zijns huysghesins behoudinghe: door Spr.44.17.
de welcke Arcke hi de werelt h oordeelde/ h Of/ ver-
ende is der gherechticheydt / die nae den doemde
ghelooue is/ Erfghenaem gheworden.
8 Door het gelooue i was Abraham ge- i Gene.12.4
hoorsaem geworden / als hy geroepen was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangen/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Door het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der beloften / als in een vreemt
Lant/ ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob / die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt / die
fundamenten hadde/ wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Door het ghelooue k heeft oock Sara k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/ om zaet te l ghe- ende 21.2
uen/ m ende baerde tegen den tijt haers ou- l Of/ ont-
derdoms/ dewijle sy hem ghetrouwe ghe- fanghen
acht hadde/ die het beloefde. m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen / ende dien
verstoruen/ suick een menichte geboren/
n als de sterren des hemels/ ende als het zant n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zijn nae den ghelooue ghe- o Joan.8.9
storuen/ als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer hadden se van verre ghe-
sien/ ende gheloost / ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vreemdelin- p Gen. 23.4
ghen waren op der Aerden. ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ gheuen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Ende hadden sy dat vaderlant gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequamen tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/ dat is/ na het Hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haers niet / dat q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt wort: want hy Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. Acto.7.32.
17 Door het gelooue r heeft Abraham als r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert / ende hy Spr.44.21
die

die de belofte ontfangen hadde / heeft zij-
nen eenichghebooren Sone gheoffert:
f Oft/tot
18 (Van den welcken gesepdt was: t In
t Gen.21.12
Isaac sal u zaet ghenoemt worden.)
Roma 9.7. 19 Ende achtede dat Godt machtich was
Galat.3.29. oock wt de dooden te verwecken: waer
wt hy hem oock nae ghelijckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het gheloove van dingen die co-
u Gen.27.28 men souden/ u seghende Isaac zijn sonen/
39. Jacob ende Esau.
x gen.48.15. 21 Door het gheloove x seghende Jacob
y Gen.47.31 voor hy sterf/ eenen yeghelicken der sonen
z Oft/aen- Joseph/ y ende z buychde a op het opper-
badt. ste zijner roede.
a Oft/nae 22 Door het gheloove b melde Joseph als
b gen.50.24 hy sterf / van den wtganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zijne ghe-
beenten.
c Exod.2.2. 23 Door het gheloove c was Moses/ als
Acto.7.20. hy geboren was drie maenden verborgen
van zijne Ouders/ om dat sy sagen dat het
een schoon kindeken was: ende sy en vrees-
den het ghebodt des Conincx niet.
d Psa.84.11 24 Door het gheloove weygerde Moses/
e Dat is/ als hy groot gheworden was / een sone
sulcke nut- der dochter Pharao ghenaemt te zijne:
ticheyt als 25 d Verkiesende lievet met Godts volck
hy sonder quaet te lyden/ dan tijdtlicke e nutticheyt
sonde niet der sonden te ghebruycken:
gebruycken 26 Achtende de versmaetheyt Christi meer-
conde. der rijckdom te zijn/ dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het gheloove heeft hy Egypten
verlaten/ niet vreesende den toorn des Co-
nincx: want hy bleef volstandich/ als of hy
den genen die onsienlick is/ gesien hadde.
f Exo.12.13.23 28 Door het gheloove/ f hielt hy het Pas-
cha/ ende de besprenginghe des bloedts/
om dat de Verderver der eerstghebooren-
en hen niet ghenaken en soude.
g Exo.14.22. 29 Door het gheloove g ginghen sy door
h Jos.6.20. de roode Zee / als door drooghe Aerde/
i Josue 2.1 het welcke de Egyptenaers oock versoec-
k Josu.6.25 kende zijn verdroncken.
Jaco.2.25 30 Door het gheloove h vielen de mueren
l Judic.6.11 van Jericho / als sy tot seven dagen had-
m Judi.4.6 den ommeringt gheweest.
n Judi.13.24 31 Door het gheloove i Rahab de Hoere
o Judic.11.1 de Bespieders met vrede ontfangen heb-
ende 12.17 bende/ en k verghinck niet met de onghe-
p 1. Samu. hoorsame.
17.45 32 Ende wat wil ick meer segghen? want
Syr. 47.3.4 de tijdt soude my ghebreken/ soude ick ver-
q 1. Samuel tellen van l Gedeon/ m ende Barak/ n ende
12.20. Samson/ o ende Jephte/ p ende David/
r 1.Sa.17.35 q ende Samuel/ ende de Propheten.
Syr.47.3 33 De welcke door het gheloove hebben
Dani.6.22 Coninckrijcken overwonnen / gherech-
1. Macha. ticheydt ghewrocht / belofte en vercregen/
2.60. r de Leeuwen muylen ghestopt/
s Dan.3.92 34 s De cracht des vyers wtgelescht/ zijn
t Grieck/de t u het scherpe des Sweerdts ontvloden/
mondt x wt cranckheyt sterck gheworden/ crach-
u 1.Reg.19.3 tich gheworden in den strijdt/ y hebben
x Esa.38.21 vreemde Heyrlegers doen wijcken:
y Judit.15.1 35 z De vrouwen hebben hare dooden wt
z 1.Reg 17.23 de opstandinge weder ghecregen. Andere
2.Reg. 4 36 hebben hen laten als een Tamboer wt-
recken/ de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zijn met bespottinghen ende
gheesselen versocht gheweest / ende oock
a Jere.20.2 a met banden ende ghevanckenisse:
b 1.Re.21.13 37 b Sy zijn ghesteenicht/ doorsneden/ ver-
c 2 Reg.1.8 socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
Mat.3.4 hebben in Schaeps vellen ende Gheyten

vellen ghewandelt/ verlaten/ verdruckt/
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Werelt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt/ ende op Berghen/ ende in Spe-
loncken/ ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het gheloo-
ve ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de belofte niet vercreghen:
40 Overmits Godt wat beters voor ons
voorsien hadde/ om dat sy sonder ons niet
en souden volmaeckt worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lijdtsaemheydt/ 5. ghehoorsaemheydt/ 14. vrede en heylicheyt/ 18. bove al om neerstelick te hooren den Sone Gods/ sprekende tot allen.

1 Dewijle wy dan / met soo groote een
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zijn / a laet ons oock alle last/ ende de a Rom.6.4
seer aenliggende Sonde afleggehende/ Ephe.4.22
b volstandelick den strijdt loopen/ die ons Colo.3.8
is voorghestelt: 1.Pet.2.1
2 Siende op den Leydsman ende Volma- ende 4.1
ker des gheloofs/ Jesum/ de welcke voor Rom.12.12
de vreuchde/ die hem voorghesett was/ b Oft/ door
c heeft het cruyce verdragen/ en de schan- lijdtsaemheyt
de veracht: d ende is ter rechter handt c Phil.2.8
des Throons Godts gheseten. d Heb.8.1
3 Want overlegt dat dese sulcke een te-
genspreken der Sondaren tegen hem ge-
leden heeft/ op dat ghy niet flau en wort/
ende slap in uwe e ghemoedt. e Grieck/ sie-
4 Ghy lieden en hebt noch niet tot den bloe len.
de wederstaen/ strijdende tegen de sonde:
5 Ende ghy lieden hebt de vermaninge ver-
geten/ de welcke tot u/ als tot hare kinderen
spreect: f Mijn sone/ en veracht de castij- f Pro.3.11.
dinghe des Heeren niet/ noch en verflaut Job.5.17.
niet/ als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castijdt hem / dien hy g Apoc.3.19
lief heeft: ende geesselt eenen yegelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castijdinghe ver-
draecht/ Godt sal h u als kinderen aen- h Oft/ tot u
gaen. Want waer is een sone dien de va- als kinderen
der niet en castijdt? comen.
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zijdt/ daer van sy alle deelachtich
gheworden zijn/ so zijt ghy dan Bastar-
den/ ende niet kinderen.
9 Voort/ wy hebben doch onse vleesche-
licke vaderen ghehadt die ons castijdden/
ende wy vreesdense: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen/ ende leven?
10 Want die hebben ons een weynich
tijdts na haer goetdincken ghecastijdt:
maer dese castijdt ons tot onsen profijte/
om dat wy zijner heylicheyt souden deel-
achtich worden.
11 Alle castijdinge als sy tegenwoordich
is/ en schijnt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zijn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechticheydt/ allen die
daer door gheoeffent zijn.
12 i Daerom recht weder op de traghe i Esai.35.3
handen/ ende slappe knyen:
13 Ende maeckt rechte gangen met uwe voe-
ten/ op dat het creupel niet af en dwale/
maer lievet ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen/ l ende nae k Rom.12.18
heylicheydt/ sonder welcke niemant den l Mat.5.8
Heere sien en sal. m 2.Co.6.1
15 m Ende siet toe/ dat niemant van de ge-
nade Godts en verachtere: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt wtspruyten-
de/ beroerte en make/ ende door de selve
vele ontreynicht worden.

16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
oft onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spijse zijn eerste geboorte recht wech gaf.
17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde, verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berouws/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p tot: en tastelicken Berch/ende branden
de vyer/ende donckerheydt/ende duyster
nisse/ende onweder.
19 Ende der Trompetten geluyt/ende stemme
der woorden/q welcke diese hoorden/baden
datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Want sy en conden niet dragen dat daer
geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aenrast het sal ghesteenicht worden/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Ende dat gesichte was so vreesselick/dat
Moses seyde: Ick ben bevreest ende beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
uendigen Godts tot dat f Hemelsche Je-
rusalem, ende de Vergaderinghe der t on-
tallicker Enghelen.
23 Ende tot de Ghemeynte der eerstghe-
boornen die in den Hemel gheschreven zijn/
ende tot Godt den Richter over alle/ ende tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Ende tot den Middelaer des Nieuwen
Testaments Jesum/ ende tot u het bloet der
besprenginge/dat beter dingen spreeckt/
dan het bloedt x Abels.
25 y Siet toe dat ghy hem die daer spreect/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontvloden en zijn/ die den ghenen verach
teden die op Aerden spraeck, veel meer wy
ist dat wy hem weyghceren/die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael, beduyt de
veranderinge der bewegelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbeweghelick is/soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbewegelick
Coninckrijcke ontfanghen / laet ons de
genade houden/ a door de welcke wy Go-
de behaghelick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
29 b Want onse God is een verteerende vyer.

Dat xiij. Capittel.

1. Vermaninghe om de liefde te volgen/
herbergich/ barmhertich eerlick / reyn te
zijn/ 5. ende om met het tegenwoordighe
te vreden te zijn in dese Werelt: dat de
wercken der Christenen gheregheit wor-
den na den wille Godts.

1 Blijft a inde b broederlicke liefde/
2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Want hier door hebben sommighe
Enghelen gheherbercht onwetende.
3 e Gedenct der f gevangenen/ gelijck oft
ghy mede gevangen waert: ende der ver-
druckten, als oft ghy oock selve inden lic-
hame verdruckt waert.
4 Het houwelic is g by allen eerlic/ende een
onbevlect bedde: maer de hoereerders ende
overspeelders sal Godt oordeelen.
5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
heydt: i Weest te vreden met het gene dat
teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
seydt: k Ick en sal u niet begheven / noch
sal u niet verlaten.
6 So dat wy met een vertrouwen seggen:
l De Heere is mijn helper; ick en sal oock

n Gen. 25.33. o Gen. 27.38. p Exo. 19.12. ende 20.21. q Exo. 20.19. Deut. 18.16. r Exo. 19.13. f Apo. 21.10. t Grieck/ le gioenen der ste. u 1. Pet. 1.2. Heb. 9.14. x Gen. 4.10. y Hebr. 2.3. z Aggei 2.7. a 1. Pet. 2.4. b Deu. 4.24.
a Grieck de broederlicke liefde blyve/ b Ro. 12.10. Ephe. 4.3. 1. Pet. 1.22. ende 2.17. c Ro. 12.13. 1. Pet. 4.9. d Gen. 15.3. ende 19.2. e Mat. 25.36. f Grieck/ gebonden. g Of onder h Exo. 23.8. Deut. 16.19. Prov. 15.16. 1. Tim. 6.6 i Syra. 29.30 k Deut. 31.6 Josue 1.5. l Psa. 56.5. ende 118.6. m Heb. 13.17.

niet vreesen wat my een mensche doen mach.
7 m Gedenct uwe Voorgangers / die u
het woort Godts gesproken hebben: ende
volcht haer ghelooue na / aenmerckende
de uytcoemste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren ende heden de
selve/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet u niet ommevoeren met menigher-
leye ende vreemde leeringhen. Want het
is goet het herte met de ghenade te ver-
stercken: o niet met spijsen die niet gehol-
pen en hebben de ghene die daer in ghe-
wandelt hebben.
10 Wy hebben eenen Altaer/vanden wel-
ken te eten sy geen macht en hebben / die
den Tabernakel dienen.
11 p Want der Dieren, wiens bloet door
den Hoogenpriester in het Heylige inghe
bracht wort dier selver lichamen worden
buyten den Legher verbrandt.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de
poorte geleden/ om dat hy het volck door
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem uitgaen buyten
den Leger zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geen blijvende
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dan door hem altijts Gode de
Offerhande des lofs offeren dat is t de
vrucht der lippen/ die zijnen Name belijden.
16 Ende en vergeet niet der weldadicheydt
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani-
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwen Voorgangeren ghehoor-
saem ende onderdanich / want sy waken
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge-
uen sullen: op dat sy dat doen metghen
met vreuchden/ sonder suchten: want dat
is u onprofijtelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebben, soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde u te meer, dat ghy dat
doet, op dat ick te eer u weder ghegeven
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her
der der Schapen / door het bloet des ee-
wighen Testaments/onsen Heere Jesum.
Christum:
21 a Die volmake u in alle goede wercken/
om zijnen wille te doen, makende in u/ dat
voor hem welbehagelick is/door Jesum
Christum, den welcken sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde u, broeders, verdraecht het
woort der vermaninge want ick hebbe u
met corten woorden gheschreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is: met den welcken ic u sien sal/
ist dat hy corts coemt.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ende al-
le de Heylighen. Sy groeten u die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met u allen. Amen.
Tot den Hebreen geschreven van Ita-
lia, ghesonden door Timotheum.

n Jere. 29.8. Mat. 24.4. Roma. 16.16 Ephes. 5.6. Colos. 2.8.18 2. Thes. 2.2. 1. Joan. 4.1. o Joan. 6.27 Roma. 14.17 p Exo. 29.14 Levi. 4.21. ende 6.30. ende 16.27. q Num. 19.3. Joan. 19.20 r Phil. 3.20. s Oft / Soo offeren wy dan. t Osee. 14.3. u Phil. 4.18 x Phil. 2.29 1. Thes. 5.12 1. Tim. 5.17. y Ezec. 3.18. ende 33.6. z Esa. 40.11. Ezec. 34.23. Joan. 10.11. 1. Petr. 5.4 a 2. Cor. 1.5. Philip. 2.13. b Of heenen ghelaten.

Argument.

De Apostel Jacobus straft swaerlick de zeden ende gemeyne sonden zijns tijts/ leerende dat de warachtighe Religie niet gelegen en is in woorden/ ende ydele roeminge vanden ghelooue/ maer in Godsalicheydt / de welcke warachtelick goede wercken voortbrengt. Hy leert oock vele noodighe ende nutte ghebooden van Christelicken leven.

De Alghemeyne Sendt-brief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De nutticheyt des cruyces. 17. eñ de oorsprong alles goedts/ 21. de maniere vã hem te onderworpẽ dẽ woorde Gods/ 26. ende de warachtighe Religie.

1 JAcobus een Dienstknecht Godts/ ende des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge-
a Act.8.1. 1. Petr.1.1. slachten: a die in de verstroyinge zijn/ Saliche dt:
b Rom.5.3. 1. Petr.1.6. 2 b Mijne Broeders/ acht dat voor groo-te vreuchde/ als ghy in veelderhande ver-soeckinghen coemt:
c Rom.5.3. 1. Petr.1.7. 3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-loofs lydtsaemheydt wercht:
4 Maer de lijdtsaemheyt hebbe eẽ volmaect werck/ op dat ghy volmaeckt zijt/ eñ ghe-heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
d Prou.2.3. e Jere.29.12 Math.7.7. ende 21.22. Mar.11.24 Luce.11.9. Joan.14.13 ende 16.24. 1. Joan.3.21 ende 5.14. 5 d Eñ ist dat pemãt vã u wijsheyt gebreeckt heeft/ dat hy die begeere vã Gode/ diese een yegelicken mildelick geeft/ eñ niet en verwijt: ende hem sal ghegheven worden.
6 e Maer dat hy met gelooue begheere/ niet twijffelende: want die twijffelt/ die is ghelijck de bloet der Zee/ die door den wint ghewaecht ende ghedreven wordt.
7 Want sulck een mensche en dencke oock niet dat hy yet ontfangẽ sal vã dẽ Heere.
f Gr. twee-sielich. 8 Een f wanckelmoedich man is onghe-stadich in alle zijne weghen
9 Maer een Broeder die vernedert is/ die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rycke is/ die roeme in zijne vernederinghe want hy sal als een bloe-me des gras vergaen.
g Esai.40.6 Syra.14.18 1. Cor.7.31. Jacob.4.14 1. Petr.1.24 1. Joan.2.17 h Oft/ ouer-vloedighe-den. 11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen met hitte eñ heeft het gras verdweent/ eñ zijn bloeme is afgevallen eñ de cierlic-heyt zijns aensichts is vergaẽ: alsoo sal oock de rycke in zijne h weghen verdwijnen.
i Job.5.17. k 2.tim.4.8 2 Petr.1.5.4. Apoca.2.10 12 i Salich is de man/ die versoeckinghe verdraecht: want als hy sal beproeft zijn/ sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan-gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/ den ghenen die hem lief hebben.
l Griecx/ick worde van Gode ver-socht: 13 Niemandt die versocht wordt/ segghe l dat hy van Gode versocht wordt: want Godt en can niet ghe vanden quade versocht worden. hy en versoeckt oock niemandt.
14 Maer een yegelick wort versocht/ als hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-fanghen heeft/ baert sy de sonde/ ende de sonde als sy volbracht is/ brengt de doot voort.
16 Dwaelt niet/ mijne lieve Broeders:
m 1 cor.4.7 Prou.2.6. 17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-te gave is van boven comende/ van den Vader der lichten by den welcken gheen veranderinghe/ oft veranderlicke bescha-duwinghe en is.
n 1.Cor.4.15 Galat.4.19. 1. Petr.1.23. 18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-nereert/ door het woordt der waerheydt/ om dat wy souden wesen eenighe eersteli nghen zijner creaturen.
o Pro.17.27 Syr.5.13. 19 So dan/ mijne lieve Broeders/ o eẽ ye-gelic mensche sy rasch om te hoorẽ/ trage tot spreken/ ende trage tot toornicheydt:
20 Want de toornicheydt des mans/ en wercht Gods gherechticheydt niet/
p rom.13.12 Colos.3.8. 21 p Daerõ alle vuylicheyt eñ overvloet ṽ boosheyt wech worpẽde/ ontfãgt met alle lieflichz het woort dat in u gepl ãt wort/ het welcke uwe sielẽ can salich maecken.
q Mat.7.21 Roma.2.13. 22 q Eñ weest daders des woorts/ eñ niet alleenlick hoorders/ u selven bedriegende
r Luce 6.47. 23 r Want ist dat yemant het woort hoort ende niet en doet/ dese is gelijck een man die syn aengeboren aensichte bemerckt in eenen spieghel.
s Griecx het aensichte zijner ghe-boorten. 24 Want hy heeft hemselven bemerckt/ eñ is wech ghegaen/ ende heeft terstont ver-geten hoedanich hy was.
t Mat.5.18 25 t Maer die de volmaeckte Wet der vryheyt insiet/ eñ in die gheduerich blijft: dese/ dewyle hy gheen vergheteilick hoor-der en is/ maer een dader des wercks/ sal salich wesen in zijn doen.
u Psa.34.14 1. Petr.3.10. Jacob.3.5. 26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/ dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe niet bedwingt/ maer verleydt zijn herte: sulcker Godtsdienst is ydel.
27 De suyver eñ onbevleckte Godtsdienst voor Godt den Vader/ is dese:
x Griecx op sien. oft. be-sien/ 28 De Weduwen eñ Weesen in hare ver-druckinge x besoecken/ eñ hemselven on-bevleckt houden van der Werelt.

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorspronc eñ reghel des rechten oordeels/ eñ aller goe-der wercken/ 14. namelick/ het levende ghelooue ende liefde.

a Leui.19.15 Deut.1.17. ende 16.19. Pro.24.23. Syr.42.1. 1 MIjne Broeders/ hebt het gelooue on-ses Heeren Jesu Christi der eerlick-heyt niet a in wtnemingé ṽ persoonẽ.
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe coemt een man met eenen gouden rinc/ in cierlicke cleedinghe: eñ daer oock een arm man coemt met eene vuyle cleedinghe/
3 Ende ghy siet op hem/ die het cierlick cleet draecht/ ende segt tot hem: Sit ghy hier wel: eñ segt tot den armẽ: Staet ghy daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderschept gemaect by u selven/ ende zijt oordeelders geworden/ veel eerder bedenckende?
b Jos.7.49 1. Cor.1.25. 5 b Hoort/ mijne lieve broeders/ heeft God niet de Arme deser Werelt vercoren/ om rycke te zijn in het gelooue eñ erfgenamẽ des Coninckrycks/ dat hy beloeft heeft den ghenen die hem lief hebben?
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet. Ver drucken u niet de rycke door gewelt/ ende trecken u tot de Richtstoelen?
c Oft/ dat ghy na the naemt zijt/ d Leui.19.18 Mat.22.39 Mar.12.31 Roma.13.9. Galat.5.14 Ephes.5.2. 1. Thes.4.9 e Ezec.18.4 Mat.5.19 f Oft/ faelt g Exo.20.14 Mat.5.27. 7 Lasteren die selue niet den goedẽ Naem c die over u aengheroepen is?
8 Nochtans ist dat ghy de Coninclicke Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult uwen naesten lief hebben als u selven/ so doet ghy wel.
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/ so werckt ghy sonde/ eñ wort van de Wet als overtreders ghestraft.
10 e Want so wie de gheheele Wet gehou-den heeft/ ende in een duick f misstreet/ die is in allen schuldich.
11 Want die geseydt heeft: g Ghy en sult geen overspel doen/ die heeft oock geseyt: Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy gheen overspel ghedaen en hebt/ maer hebt ghedoodt/ so zijt ghy een overtreder der Wet ghewordrn.
12 Spreeckt soo/ ende doet soo/ als die door de Wet der vryheydt sult gheoor-deelt worden.
h mat 6.15 ende 18.35 f Mar.11.26 Luce 16.25 13 h Want een onbarmhertich oordeel sal gaen over hem die gheen barmherticheyt ghedaen heeft: ende de barmherticheydt roemt teghen het oordeel.
i mat.7.21 Jacob.1.22 14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ so yemant seydt dat hy het ghelooue heeft/ ende en heeft de wercken niet: can hem dat ghelooue salich maken?
k Luce 3.11 1. Joan.3.17 15 k Ist dat eenighe broeder oft suster
naect

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
dagelickschen cost/
16 Ende yemant van v tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lijfs noodt druft niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het geloove / ist dat het geen
werckē en heeft/so is het by hēseluē doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het geloove/ende ick hebbe de werc-
l Oft/son- ken: bewijst my v geloove l wt uwe werc-
der uwe/etc ken: ende ick sal v wt mijne wercken mijn
gheloove bewijsen.
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
m Mar.1.24 doet wel/ m de Duyvelen geloovent ooc/
ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy wetē/ O ydel mensche/
dat het geloove sonder de werckē doot is
21 Is niet Abrahā onse Vader wt de werc
n Gen.22.10 ken gerechtveerdicht/ n als hy Isaac zij-
o Oft/inde nen Sone op den Altaer geoffert hadde?
wercken 22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
crachtich wercken geholpē heeft/ eñ dat wt de werc
was. ken het gheloove volmaeckt was?
23 Eñ de Schrift wort vervult / die daer
p Gen.15.6. seydt: p Eñ Abraham geloofde Gode/ eñ
Roma.4.1. het werd hem gerekent tot rechtveerdic-
Galat.3.6. heyt/eñ hy is een vrient Gods genaemt.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtveerdicht wort/ eñ niet
alleenlick wt den gheloove?
q Josu.2.1. 25 Eñ desgelijcx oock q Rahab de hoere/
ende 6.23. werd sy niet wt de wercken gerechtveer-
Hebr.11.31. dicht/als sy de bodē ontfangē eñ door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen
te oordeelen/ 5. eñ beschrijft so wel de ey-
ghenschap der tonge/ 13. als der valscher
ende warachtigher wijsheyt.

a Mat.23.6. 1 MYne broeders/ a weest niet vele Mee
b Ezec.3.18. sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
ende 33.6. der oordeel sullen hebben.
Hebr.13.17. 2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
c Syr.14.1. dat yemant in woordē niet en struyckelt/
ende 19.16. die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
ende 25.11. zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/wy steken den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy buyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
ven: sy worden met eenen seer cleynē roe-
re ommegheuoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
d Syr.28.13 5 d Also oock de tonge is een cleyn lidt/eñ
roemt groote dingē: Siet een cleyn vyer/
e Oft/veel hoe e grooten Bosch het ontsteeckt:
materie. 6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f Griecx der f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse ledē gestelt/ besmettēde het ge-
g Oft den heele lichaem/ontsteeckende g de geschapē
loop des le- Werelt/ ende is ontsteken van der Helle.
vens. Gr. 7 Want de natuere aller Dierē eñ Voge-
loop der ge len/eñ der cruypender Beesten / ende der
boorten. Zeedieren/ wort ghetemt/ eñ is ghetemt
van der menschelicker natuere:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/sy is een onbedwingelic quaet/
vol van doodtlicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vermaledijden wy
h Gen.1.27. de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Sap.2.23. Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde coemt segeninghe eñ
vloeck. Mijne broeders/ het en betaemt
niet dat het also ghescliede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Mijne broeders/ can oock een Vijghe-
boom Olijuen dragen/ oft een Wijnstock
Vyghen? Also can ooc geen Fonteyne sout
ende soet water gheuen.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on- i Eph.5.8.9.
der v lieden / i die bewijse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/ in sachtmoe-
dighe wijsheydt.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee- k Ro.13.13.
dracht hebt in v herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. l 1.Cor.2.6.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van bouen coemt/ maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyvelsch. m 1.Cor.3.3.
16 m Want waer nijt ende tweedracht is/ Galat.5.19.
daer is oproer/ ende alle boose wercken.
17 Maer de wijsheyt die van bouen is/ die
is ten eersten suyver/daer na vreedsaem/
redelick/ gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtnemin- n Oft/ on-
ghe/ niet gheueynst. derschey din
18 Ende de vrucht der rechtveerdicheydt ghe.
wordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen
de vrientschap Gods/ 6. den welckē men
moet gehoorsaem zijn / ende den Duyvel
wederstaen/ 11. sonder van malcanderen
quaet te spreken/ 13. ende hemseluen in al-
le dinghen ghedraghen in den wille des
Heeren.

1 VVaer van coemt den twist ende strijdt
onder v? Ist niet hier vā/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert yverichlick/ende a Oft/ doo-
en cont niet gheryghen. Ghy vecht ende det.
strijdt/ende ghy en hebt niet/ daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ eñ en ontfāgt niet / b daerom b Mat.20.22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghijt in uwe Rom.8.26.
wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vriendtschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Josu.15.19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn / die Galat.3.10.
wordt Godts vyant ghestelt. 1.Joan.2.15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ydelick
seydt: d De Gheest die in v woont/ is ge- d Genes.6.
neyght tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/ dat sy seydt: e Godt wederstaedt den e Pro.3.34.
hoouaerdighen/ maer den nederigen geeft 1.Petr.5.5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We- f Eph.4.27.
derstaet den Duyvel / ende hy sal van v 1.Petr.5.9.
vlieden.
8 Naket tot God/ eñ hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers / suy-
nert de herten / ghy g twijffelmoedighe. g Oft/ dob-
9 h Weest bedruct eñ drouich/ eñ weent/ bel van her-
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/ ten.
ende uwe blijschap in droeflickheydt. h Luce.6.25.
10 i Vernedert v voor Godt/ ende hy sal v i Job.22.29
verhooghen. Prov.29.23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat.23.12.
canderen: wie van zijnen broeder qualick Luce 14.11.
spreeckt/ ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18.14.
spreeckt qualick van de Wet/ eñ oordeelt 1.Petr.5.5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgeuer/ die can behou-

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die ee-
nen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ en-
de daer een Jaer blijuen/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schiedē sal. m Want wat is v leuen? want
Syra.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1 Cor.7.31. wordt/ ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.11. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1. Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leuen/ so sullen
1. Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouaer-
1. Cor.4.19. dicheden/ alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de
arme verdruckte/ 11. hoemen hem dragen
moet / sowel in teghenspoet als in voor-
spoet/ 14. van de saluinge der siecken 16.
biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rech
te te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1. Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleede-
ren zijn vol motten gheworden.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ ende harē
roest sal tegē v tot getuygenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteerē. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welckē
Job.4.15. ghy vercort hebt/ roept: ende de stemmē der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aer-
Luc 16.19.25 den/ ende wellusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten geuoedt/ als in eenen e Feestdage.
daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des Landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/ tot datse den vroeghen ende spadi-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
f Oft/ Ver- 9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
doemt. ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Mijne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lijdens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Naem des Hee
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense geluckich die ver-
g Mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. eynde des Heeren/ i k want de Heere is
i Num.14.18 seer barmhertich ende medeijdich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / mijne Broeders/
k Oft dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l Mat.5.34. der Aerden/ noch eenighen anderen eedt/
2.Cor.1.17 maer uwe Ja/ sy Ja ende uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lijden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemāt onder v cranc? dat hy de
Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m Mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des geloofs sal den sieckē
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijdt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen/ vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1.Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy/ ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerdē drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1.Reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht hare
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p Mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer vā dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ ver-
heylt dat, etc.

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe
Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt
worden Canonice / om dat sy tot den Ca-
non/ dat is/ Regel der Schrifturen behoo-
ren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/
om dat sy niet tot eenighe sekere sonder-
licke/ maer tot alle Gemeynten geschreuē
zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus
twee geschreuen heeft. Inden eersten ver-
maent hy de Gheloouighen tot lijdtsaem-
heyt ende standuastichheyt des geloofs/ ende
verclaert daer entusschen sommige verbor-
gentheden des geloofs. Bouen desen leert
hy een heylich leuē/ onderwijst de getrou-
de/ verdructe Dienstknechten/ ende Prie-
sters oft Herders des volcx. Indē ande-
ren prophetiert hy vande laetste onghe-
luckige/ dat is onse Antichristische tydē/
vermanende dat wy de oprechticheyt der
Euangelischer leere lief hebbē/ ende vaste
houden. Dit selue doet oock die Apostel
Judas in zijnen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi
door de naturere Godts ende zijns woorts/
vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloone/
heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst
de nietichheyt aller creaturen/ en buyten de-
sen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a de a Act.8.1
verstrooyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia / ende b Oft/ tot
Bithynia/ Grieck. in
2 Die vercoren zijn na de voorsienicheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders/ b door de heylichma- b Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1. Cor.1.2.
heyt/ c ende besprenghinghe des bloeds Gala.1.3.
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
v vermenichfuldicht. e 2.Co.1.3.
3 e Gheloeft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.4.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1 Cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden/ 2. Tim.1.12
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i † Andere
licke ende onuerwelckerlicke Erue h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i † v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft wy
l wort/ door het geloone/ tot de salicheyt l Oft. wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

m Rom.5.3. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacobi 1.2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uws gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1.Cor.3.13. gouts/ het welcke verganckelic is/ en noch
Jacob.1.3. tās door het vyer beproeft wort: bevonden
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ en eere en eerlichz/
in de openbaringhe Jesu Christi:
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende ghelooft nochtans in
hem/ ende verheucht v met onwtsprekelicke
ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijgende het eynde uws gheloofs/
namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Syrac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoedanighen
Dan.9.24. tydt de Gheest Christi die in hen
r Psa.22.7. was duydde, te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lijden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henseluen/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Euangelium/
s Acto.2.4. * s door den heylighen Gheest die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de Enghelen
begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerō schort op de lendenē uws verstants/
Ephes.6.14 weest nuchterē/ en hoopt volmaec-
* Oft/ tot telick op de genade die v aengeboodē wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als gehoorsame kinderē, maect v niet
z Levi.11.4.5 gelijckformich den begeerlickheden die te
a Oft/ Va- voren in uwe onwetenheydt waren.
der noemt. 15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
b Deut.10.17 heylich is, y wordt ghy oock heylich in
2.Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34.19. 16 Daerom dat gheschreuen is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Syra.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Vader
Actu.10.34. aenroept/ b die sonder aensien der persoonen
Roma.2.11. oordeelt/ nae eens yegelicks werc/
Galat.2.6. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Ephes.6.9. hier woont:
Colos.3.25. 18 c Wetende dat ghy niet met verganckelicke
c 1.Cor.6.20 dinghen/ siluer oft gout verlost en
Act.20.28. zijt, wt uwe ydele wandelinge die v vanden
Hebr.9.12. Ouderen overghegheuen was:
d Rom.16.24 19 d Maer met den dierbarē bloede Christi/
Ephes.1.9. als eens onstraffelicken ende onbevleckten
ende 3.9. Lams/
Colos.1.26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2.Timo.1.10. de scheppinge der Werelt: maer is geopēbaert
Titi 1.2. in dese laetste tydē om uwēt wille/
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
Philip.2.9. hem wt de dooden opgeweckt heeft/ f ende
Rho.12.10. hem eerlicheyt gegeuen heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. geloove en hope op Godt hebben soudt.
Heb.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt inde
1.Pet.2.17 ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
Jac.1.18 den Gheest, g tot ongheveynsde broeder-
Joan.2.8. licke liefde: hebt malcanderen vyerichlicken
* Of/ leven- lief wt reyner herten:
dighen en eeuw- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
lick blijven- verganckelicken, maer wt onverganckelicken
de woort sade/ door het woort des levenden
Godts. ende eeuwelick blijvenden Godts.
k Esa.40.6 24 k Want alle vleesch is als gras/ en alle
Syr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdoret/
Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft inder
1.Joan.2.17. eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy
worden kinderen in het quade/ 11. tot de
vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt
der Overheden/ en tot lydtsaemheyt/
21. schilderende hen den Heere
Jesum levendich voor ooghen.

1 SOlegt dan af alle boosheyt/ en bedriegerie/
ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende onvervalschte
melck/ als kinderkens die a Rom.6.4
maer nu gheboren zijt/ op dat ghy daer 1.Cor.14.20.
door opwasset/ Ephe.4.23.
Coloss.2.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr.12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal.34.9
levendighen Steen is/ vanden menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode wtvercoren
ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selue als levende Steenen
getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelicke e Apo.1.6
Offerhanden te doen/ die Gode be- ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloovigē is h de Steen dien Mat.21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
hooft des Hoecks gheworden/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotze der erghernisse/ name- k Of, toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten, ongehoorsaem zijnde/ daer sy oock Deut.7.6
k opgheset waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtvercorē geslach- ende 26.18
te/ m een Coninckclick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat m Apo.1.6
ghy soudt vercondigē de deuchden des ge- ende 5.11.
nen/ die v wt der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortijdē gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortijden * of als vreē-
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt de inwoon-
zijt. ders ende
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/ Landtreyseren/
ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van o Ro.13.14
vleeschelicke begheerlickheden, die teghen Galat.5.16
de ziele stryden.
12 p En houdt uwe wādelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van v segghen/ als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r wt de goede werckē aenmerckēde/ q Titi 2.8
God prijsen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet.3.16
13 s So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinancie onderdanich/ om des Heerē wil- s Rom.13.1
le, het sy den Coninck/ als den Oversten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe- t Grieck/ creatuere
nen die van hem ghesonden worden/ tot
wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joā.8.32
15 u Want also is de wille Godts/ dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. y Ro.12.10
16 x Als vrye/ en niet als de vryheyt heb- 1.Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1.Pet.1.22
den Coninck. a Mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe.6.5
vreese den Heeren onderdanich, niet alleē- Coloss.3.22
lick den goeden ende redelicken, maer oock 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

worden: maer hy/ die tot hem ghesproken
e Psalm.2.7 heeft: e Ghy zijt mijn Sone/ ick hebbe v
Acto.13.33. heden f ghebaert.
Hebr. 1.5. 6 Ghelijck hy oock in een ander plaetse
f Of: ghe- seyt: g Ghy zijt Priester inder eewicheyt
genereert. na de ordeninge Melchisedechs.
g Psa.110. 4 7 h De welcke i inde dagē zijns vleeschs/
Hebr.7.17. als hy ghebeden ende smeeckinghe met
h Joan 17.1 stercke roepinge ende tranen / hem die
i Dat is/ machtich was hem vander doot te behou-
als hy leef- den/ gheoffert hadde/ is hy wt der k vree-
de inder de se verhoort gheweest:
menschen/ 8 l Hoewel hy de Soon Godts was/ soo
k Of van heeft hy wt het gene dat hy geledē heeft/
weghen der ghehoorsaemheydt gheleert:
Godvruch- 9 Ende hy gheheylicht zijnde/ is allen die
ticheydt. hem ghehoorsaem zijn oorsake der eewi-
l Philip.2.8 gher salicheydt gheworden.
10 Eñ is van Gode genaemt/ Hoogheprie-
ster/ na de ordeninge Melchisedechs.
11 Van den welcken ons vele dingen en-
de die swaer zijn om wt spreken/ waren te
segghen/ dewijle ghy traghe van hooren
gheworden zijt:
m 1.Cor.3.2 12 m Want ghy die behoordet Leeraers te
zijne/ aenghesien den tijdt/ hebt wederom
noot datmen v leere/ welcke de eerste be-
ginselen zijn der woorden Godts: eñ ghy
zijt geworden de ghene die melck van noo
de hebt/ ende niet vaste spijse.
13 Want so wie der melck deelachtich is/
die is ongeschickt inden woorde der ghe-
rechticheyt: want hy is een kint.
14 Maer den volmaeckten coemt de vaste
spijse toe/ namelick/ den ghenen die door
ghewoonheydt de sinnen gheoeffent heb-
ben/ tot onderscheydinghe des goets en-
de des quaets.

Dat vj. Capittel.

1. Hy achtervolcht die straffinghe/ ende
vermaent hen dat sy toenemen.

1 DAerom de reden die het beghinsel
geeft in Christo achterlatende / laet
ons na de volcomenheyt voortgaen/
niet wederom legghende den grondt des
berous van doodelicke wercken / eñ des
gheloofs in Gode.
2 Der leeringe der doopen/ opregginghe
der handen/ ende opstandinghe der doo-
den/ ende eewighen oordeels.
a Verstaet/ 3 Ende a dit sullen wy doen/ b ist dat het
tot de volco Godt toelaet.
menheydt 4 c Want het is onmogelick dat de gene
voortvaren die eens verlicht gheweest zijn / ende de
b Act.18.21. Hemelsche gave gesmaeckt hebben/ eñ des
1.Cor.4. 19. heyligen Geests deelachtich geweest zijn/
Jacob.4.15 5 Ende ghesmaeckt hebben het goede
c mat.12.45 woordt Godts/ ende de crachten der toe-
Hebr.10.26. comender werelt:
2.Pet.2.20. 6 Eñ afvallich worden/ dat sy wederom
vernieut wordē tot bekeeringe/ als die dē
Sone Godts voor henselven wederom
cruycighen ende tot schande maken.
7 Want de Aerde die den reghen die op
haer menichmael coemt/ indrinckende/ be-
d Griecx/ quaem cruyt d voortbrengt den ghenen
vaert. daer sy van geoeffent wort/ die ontfangt
seghueninghe van Gode/
8 Maer die Doornen eñ Distelē voort-
brengt/ die is verworpelick / ende nae by
e Griecx/ der vervloeckinghe/ wiens eynde is e om
tot verbran te verbranden.
dinghe. 9 Maer wy vertrouwen beter v lieve/ dat
beter is/ ende ter salicheyt aencleeft/ hoe-
f mat.10.42 wel wy alsoo spreken.
ende 25.40. 10 f Want God is niet onrechtveerdich/
Marc 9. 41 dat hy uwe werck soude vergheten/ ende
Joan.13.20. den arbeyt der liefden die ghy aen zijnen
Prou.14.31. Naem bewesen hebt/ die ghy den Heyli-
ghen ghedient hebt/ ende noch dient.
11 Maer wy begeeren dat een yeghelick
van v/ de selue neersticheyt bewijse/ tot eē
seker vertrouwen der hope / totten eynde:
12 Op dat ghy lieden niet trage en wort/
maer nauolgers der genē/ die door geloo
ue eñ lanckmoedicheyt de beloften beërven.
13 Want doe God Abrahā beloefde/ dewij-
le hy gheenen meerderen hadde om by te
sweeren/ swoer hy by hemselven/
14 Seggēde: g Warachtelic ic sal v h met g Gen.12.3.
segeninge segenen/ eñ met vermenichful- ende 17.4.
dinghe sal ick v vermenichfuldighen. ende 22.16.
15 Eñ alsoo als hy lanckmoedichlick ver- Psal.105.9.
wacht hadde/ heeft hy de belofte vercregē. Luce.1.72.
16 Want de menschē sweeren by hem die h Griecx/
meerder is/ i ende den Eedt tot verstercke- seghenende
kinghe ghedaen / is hen het eynde alder segenen ende
teghenspreckinghe. de verme-
17 Waerin/ als God wilde den Erfghena- nichfuldi-
men der beloften overvloedelic bewijsen gende ver-
de k onveranderlickheyt zijns raedts/ so nichfuldi-
settede hy zijnen Eedt daer tusschen: ghen.
18 Om dat wy door twee onveranderlicke i Exod. 22.11
dinghen/ in de welcke dat het onmeuge- k Gr. onver
lick is/ dat Godt lieghen soude/ stercken settelicheyt
troost hebben souden / wy / die hier toe
vlucht genomen hebben/ om de voorghe-
stelde hope vast te houden:
19 De welcke wy hebben als eenen Anc-
ker der zielen/ die seker ende vast is/ ende
ingaet tot in het ghene dat binnen den
Voorhanck is:
20 Daer de Voorlooper Jesus voor ons
is ingheghaen/ na de ordeninghe Melchi-
sedechs/ l Hoogheypriester gheworden in- l Hebr.3.1
der eewicheydt. ende 4.14
Dat vij. Capitel. ende 8.1
1. Inden persoon Melchisedechs/ heeft ende 9.11
de offeringhe Jesu Christi beduydt ghe-
weest/ 17. de welcke zijnde een eewich
Hoogheypriester/ 25. mach altijdes bidden
voor de zijne/ ende die salich maken.
1 VWant a dese Melchisedech was Co- a Gen.14.18
ninck van Salem/ eñ des alderhooch-
sten Gods Priester / de welcke ghinck
Abraham te ghemoete / als hy weder-
keerde van den Slach der Coninghen/
ende seghende hem:
2 Den welcken oock Abraham Thiende
van allen deylde: ten eersten is hy b ver- b Gr. wegh
duytscht Coninck der rechtveerdicheyt/ legt
ende daer na oock Coninck van Salem/
dat is/ Coninck des vredes/
3 Sonder vader/ sonder moeder / sonder
gheslachte/ die noch beghin der daghen/
noch eynde des levens hebbende / maer
den Sone Gods ghelijcken/ blijft Priester
in eewicheydt.
4 Aenmerct hoe groot dese geweest sy/ dē
welcken oock Abraham de Voorvader/
thiende ghegheven heeft vanden buete.
5 Ende de gene die vande kinderen Levi
zijn / dat Priesterampt ontfanghende/
c hebben ghebodt thiende te nemen van- c Nu.18.26
den volcke/ nae de Wet/ dat is van hare Deut.18.1
Broederen/ hoewel sy wt de lenden A- Jos.14.3.4
brahe ghecomen zijn: 2. Par. 3.4
6 Maer hy/ wiens geslachte niet vertelt
en wordt wt hen/ d heeft van Abraham d Gen.14.20
thiende ghenomen/ ende heeft hem/ die de
belofte hadde/ gheseghent.
7 Nu is het sonder eenich tegenspreken/
dat de minder van den meerderen ghese-
ghent wordt.
8 Ende hier nemen thiende e de menschē e Of sterfe
die sterven; maer daer namse hy/ die be- licke men-
tuycht is dat hy leeft: schen
9 Ende (op dat ick so segghe/) oock Levi
selve

nde ontfangt / heeft voor
e ghegheuen.
noch inde lendenen zijns
n Melchisedech te ghe-

de volcomenheydt door
iesterdom was / (want
er onder de Wet ontfan-
was daer noch/ dat een
ude opstaen/ na de orde-
sedechs/ en niet na de or-
s genaemt worden?
esterdom verandert zijn-
oot dat oock veranderin-
eschie.
welcken dit geseyt wert/
r geslachte/ vanden welcken
ltaer gheplecht en heeft.
openbaer/ g dat onse Hee-
lachte Iuda gesproten is/
slachte / Moses niet ghe-
ft vanden Priesterschappe.
noch openbaerder / ist dat
nisse Melchisedechs een an-
pstaet:
de Wet des vleeschelicken
ester h gemaeckt en is/ maer
des onuerganckelicken leuens.
betuycht aldus : i Ghy zijdt
er eewicheyt/ nae de ordenin-
sedechs.
affettinghe des voorgaenden
gheschiet om zijnder cranck-
onprofijtelickheyts wille.
de Wet en heeft niet l heylich
, m maer de n toebrenghinghe
ter hope / door de welcke wy
p comen.
erre o het niet sonder eedtswee-
hiet en is/ (want sy zijn sonder
inghe Priesters gemaeckt:
dese met eedtsweeringe / door den
e tot hem ghesepdt heeft: p De
eft ghesworen/ ende het en sal hem
uwen : Ghy zijt Priester inder ee-
a de ordeninge Melchisedechs.)
el beter is dit q Verbondt/ daer
us is borghe ghewordem.
die zijn vele Priesters gemaect/
sy door de doodt verhindert wa-
lyuen:
r dese/ om dat hy eewelick blijft/
en onuerganckelick Priesterdom.
r wt hyse te vollen can salich ma-
e door hem tot God gaen/ dewijle
jdts leeft r om voor hen te bidden.
nt sulck een Hoogepriester betaem-
/ heylich/ onnoosel/ onbesmet/ afge-
den vande Sondaren/ ende hoogher
e Hemelen ghewordem:
e welcke niet alle daghe noodt en
e/ ghelijck de Hoogepriesters/ f eerst
zijne eygen sonden / daer na voor de
en des volcks offerhande te doen.
nt dit heeft hy eenmael ghedaen/ als
hemseluen gheoffert heeft.
Want de Wet set tot Hoogepriesters
nschen die crancheyt hebben: maer het
ordt der Eedtsweeringhe/ die t nae de
et is/ set den Sone die inder eewicheyt
eheylicht is.

Dat viij. Capittel.

1. Hy bewijst door de gheestelicke ende
wighe offeringhe Christi in het Nieu-
e Testament / dat de leuitische offerin-
ghe des ouden Wets te niete gemaect is.

DE a somma van dat wy segghen/ is
dit/ namelick/ dat wy hebben sodani-
ghen b Hooghepriester/ c die geseten
is ter rechter handt des Throons der
Maiesteyt inde Hemelen/
2 Een Bedienaer van het Heylighe/ ende
van dien warachtigen Tabernakel/ wel-
ken de Heere heeft opgherecht/ ende geen
mensche.
3 Want een yeghelick Hooghepriester
wordt ghestelt om gauen ende slachtoffer
te offeren: b waer wt het noodt was/ dat b Ephes.5.2
dese oock wat hadde / dat hy offeren soude.
4 Want ware hy op der Aerden / soo en
ware hy geen Priester/ dewijle daer Prie-
sters zijn / die nae de Wet gauen offeren/
5 e De welcke dienen den exempel ende e Colos.2.17
schaduwe der Hemelscher dingen / gelijck Hebr.10.1
Moses van Gode vermaent was/ f als f Exo.25.40
hy den Tabernakel volmaken soude: Wat Act.7.44
siet (seyde hy:) dat ghy het al maect na den
voorbeelde die u op den berch getoont is. g 2.Cor.3.6
6 g Maer nu heeft dese onse Hoogepries-
ter so veel beter bedieninghe ghecregen/
als hy eens beters h Verbonts Midde- h Of/ Testa-
laer is/ dat in betere beloften beuesticht is. ments
7 Want hadde dat eerste onstraffelick ge-
weest/ so en hadde gheen plaetse voor het
ander ghesocht gheweest.
8 Want hy straftse / ende seydt tot hen:
i Siet/ de daghen sullen comen/ spreeckt i Iere.31.32
de Heere/ en ic sal ouer het huys Israels/ 33.34.
ende ouer het huys Iuda een nieu k Ver- k of/ Testa-
bondt volmaken: ment
9 Niet na dat Verbondt dat ick met ha-
ren Vaderen ghemaeckt hebbe/ ten dage
als ick hare handt nam / ende hen wt E-
gypten leydde: want sy en zijn in dien mij-
nen Verbonde niet gheblieuen/ ende ick
hebse veracht/ seydt de Heere:
10 Want dit is het Verbondt dat ick den
huyse Israels maken sal nae die daghen/
spreect de Heere: l Ic sal mijne Wetten in l Iere.31.33.
haer verstant geuen/ en ic salse inschrijuen m Zach.8.8
in haer herte: m en ic sal hen tot een God
wesen/ en sy sullen my tot een volck wesen:
11 n Ende sy en sullen niet een yeghelick n. Ioa.2.27
zijnen naesten/ en een yegelick zijnen broe-
der leeren / segghende : Kent den Heere:
want sy sullen my alle kennen/ vanden min-
sten onder hen/ tot den meesten onder hen.
12 o Want ic sal harer onrechtuerdicheyt o Mat.3.17
p genadich wesen/ ende harer sonde ende ende 17.5.
harer ongerechticheyt en sal ick niet meer p Ofte/ ver-
ghedencken. soent zijn o-
13 Daer in dat hy seydt : Een nieuw/ heeft uer haren
hy het eerste oudt ghemaeckt: ende dat q Gr. is na
veroudt wordt/ dat q vergaet korts. by het ver-
gaen.

Dat ix. Capittel.

1. Hy bewijst dat de Ceremonien ende a Gr. recht-
Sacrificien der Wet/ te niete ghemaeckt ueerdichma
zijn door de eewicheydt ende volmaeckt- kingen des
heydt der offerhande Christi/ ende zijnder Dienstes
waerheydt. b Of/ wer-

1 SO hadde dan het eerste Verbont a in- lick/ cierlick
gesette wysen des Godsdiensts / ende c Exod.26.1
een b wereltlick Heylichdom. ende 36.1
2 c Want daer was ghemaeckt een Ta- d Leui.24.4
bernakel: het eerste deel/ in welck was de e dat is/ het
kandelaer/ en de Tafel / ende de voorleg- alderhey-
ginghe der Brooden : dit is genaemt het lichste
Heylighe. f Exo.25.10
3 Maer achter den tweeden voorhanck/ g Of/ Testa-
was de Tabernakel genaemt e het Hey- ments
lighe der Heylighen/ h Exo.16.33
4 Hebbende het gouden Wierookvat/ i Nu.17.10.
ende f de Arcke des g Verbondts alom- k Exo.34.29
me met goude bedeckt / inde welcke was 1. Reg.8.9
h het gouden Vat / daer het Manna in 2. Par.5.10
was/ i en de roede Aarons/ die gebloeyt l Of/ Testa-
hadde/ k ende de Tafel des l Verbondts. ments
5 m En bouen dese Arcke / waren de Che- m exo.25.20
rubim

rubim der eerlickheydt / die den Ghena-
denstoel beschaduwdẽ: vã de welcke nu niet
te segghen en is van stucke tot stucke.
6 Dit aldus bereydt zynde/ n gingen de
Priesters die den Dienst volbrachten/ te
allen tyde inden eersten Tabernakel.
7 o Maer inden tweedden Tabernakel/
ghinck alleenlick de Hoogheypriester eens
des Jaers/ niet sonder bloedt/ dat hy of-
ferde voor hem/ eñ des volcks misdaden.
8 Waer mede de heylige Gheest bedupd-
de/ dat de p wech tot het Heylichdõ noch
niet gheopent en was / dewyle de eerste
Tabernakel noch zynen standt hadde.
9 Welcke Tabernakel / was een afbeel-
dinge na den tegenwoordigẽ tydt/ inden
welcken gauen ende slachtofferen gheof-
fert werdẽ/ die den q Dienaer niet en con-
den r heylich maken nae der conscientie/
10 Maer waren alleenlick s in spysen ende
drancken/ ende t verscheyden u waschin-
ghen/ ende rechtueerdichmakinghen des
vleeschs / tot der tydt der verbeteringhe
opgheleyt.
11 Maer Christus x de Hoogepriester der
toecomende goeden/ comende/ is door ee-
nen meerderen ende volmaeckteren Ta-
bernakel/ niet met handen gemaeckt/ dat
is/ niet van desen maecksel:
12 Noch door Bocken eñ Kalueren bloet/
maer y door zyn eyghen bloedt eenmael
inghegaen in het Heylighe/ een eeuwighe
versoeninghe ghevonden hebbende.
13 z Want ist dat het bloedt der Stieren
ende Bocken/ ende de asschen vander Koe
ghesprengt op de veulechte / hen heylicht
tot reynicheydt des vleeschs:
14 Hoe veel te meer a sal het bloedt Christi
die door den eewigen Gheest b hemseluen
Gode onstraffelick geoffert heeft/ uwe con-
scientien reynigẽ van de doodelicke werc-
ken/ c om den leuendigen God te dienen?
15 Ende daerom is hy een Middelaer
des Nieuwen Testaments/ d op dat/ de-
wyle de doodt z schiet is tot versoenin-
ghe der ouertredingen/ die onder het eer-
ste Testament w ren / de ghene die ghe-
roepen zyn / de beloste der eewiger eruen
ontfanghen meughen.
16 Want waer een Testament is/ daer is
het van noode / dat de doodt des Testa-
mentmakers in come.
17 e Want het Testament is inde dooden
vaste/ dewyle het noch niet crachtich en
is/ als de Testamentmaker leeft.
18 Daerom en werdt oock dat eerste niet
sonder bloedt inghesett:
19 Want als Moses alle de gheboden na
de Wet / tot alle den volcke ghesproken
hadde / nam hy het bloedt der Kalueren
ende Bocken met water / ende purpuren
wolle end Hysope/ ende besprengde oock
den Boeck/ ende alle het Volck/
20 Seggende: f Dat is het bloet des Te-
staments/ dat v liedẽ God gebodẽ heeft.
21 Ende hy besprengde met den bloede
oock desghelycks den Tabernakel/ ende
alle de Vaten des Diensts.
22 Ende alle dinghen werden by na met
bloede gereynicht na der Wet : ende son-
der bloedtstortinge / en ghescheiedt gheen
verghevinghe.
23 So was het dan noot/ dat de g exẽpe-
len der dingen die inde Hemelen zyn/ met
dese dingen ghereynicht werden: maer de
Hemelsche dinghen / met beter offerhan-
de dan dese waren.
24 Want Christus en is niet inghegaen
in dat Heylige/ dat met handen gemaect

n Nu.28.3
o Exo.30.10
Leui.16.2 34
Hebre.9.25.
p Joã.14.6
q Of/ dẽ ghe-
nen die den
Gods dienst
doet/ etc.
of/ den genẽ
daer voor sy
gheoffert
warden/
r Of/ volma
ken
s Leuit.11.2
t Nu.19.
u Gr. doopẽ
x Hebr.3.1
eñ 4.14/ eñ
6.20/ eñ 8.1.
y Act. 20.28
Ephe.1.7
Coloss.1.14
Hebr.10.10
1.Petr.1.19
Apo.1.5/5.9
z Leui.16.14
Nu.19.5.11
Hebr.10.4
a1.Joã.1.7
Apocali.1.5
b Gala.1.4.
Ephe.5.2
Titi 2.14
c Luce 1.74
Rom.6.13
Galat.2.20
1.Petr.4.2
d Rom.5.6
Coloss.2.13
1.Pet.3.18
e Gala.3.15.
f Exo.24.8.
Mat.26.28
g Of/ figue-
ren

is/ dat een exempel was des warachtigẽ:
maer indẽ Hemel selue/ om nu te verschy-
nen voor het aenschyn Gods voor ons.
25 Noch oock om hemseluen dickmael te
offeren/ h ghelyck de Hoogheypriester allẽ
iaer in het heylige gaet door ander bloet.
26 (Anders hadde hy moetẽ dickmael ge-
leden hebbẽ vanden beginne der wereit:)
maer nu is hy eens/ inde voleyndinge der
tyden/ tot i aflegghinghe der sonden ver-
schenen/ door zyns selfs offerhande.
27 Ende ghelyck den menschen ghesett is
eens te steruen/ ende daer na het oordeel/
28 k Also oock Christus eenmael geoffert/
om veler sonden wech te nemen/ sal ten
anderen male sonder sonde ghesien wor-
den / den ghenen die hem verwachten ter
salicheydt.

Dat x. Capittel.

1. Alle de offerhandẽ der Wet zyn ver-
worpen / door de eenighe offerhande des
lichaẽs Christi eenmael gedaẽ/ 22. wiens
cracht men deelachtich wordt door het ge-
looue/ in het welcke het leuen der gerech-
tighen gheleghen is.

1 Want a de Wet/ hebbende de schaduw-
we der toecomende goeden/ ende niet
het beeldt der dinghen selue / en can
niet de offerhanden / die sy alle Jare de
selue sonder ophouden offeren / nemmer-
meer b heylich maken/ de ghene die daer
toe gaen.
2 Anders en souden sy niet opghehouden
hebben gheoffert te worden/ daerom dat
sy/ die dienen / gheen conscientie der son-
den meer hebben en souden/ eenmael ghe-
reynicht zynde.
3 Maer inde selue gheschiedt alle Jare
ghedachtenisse der sonden.
4 c Want het is onmeughelick / dat het
bloedt van Stieren ende Bocken de son-
de soude wech nemen.
5 Daerom seydt hy / comende in de We-
reldt : d Slachtoffer ende gauen en hebt
ghy niet ghewilt / maer ghy hebt my het
lichaem bereydt.
6 Brandtoffer ende offer voor de sonde/
en hebben v niet behaecht:
7 Doe seyde ick : Siet / ick come/ (in het
beghin des Boecks is van my ghescre-
uen/) om uwen wille te doen/ O God.
8 Als hy bouen ghesseydt hadde: Slacht-
offer ende gauen/ ende Brandtoffer / ende
Offer voor de sonde en hebt ghy niet ghe-
wilt / noch sy en hebben v niet behaecht/
(de welcke na de Wet gheoffert werden.)
9 Doe seyde hy: Siet/ ick come om uwen
wille te doen/ O God. Hy neemt het eerste
wech/ om het ander te setten.
10 In welcken wille wy gheheylicht zyn/
e door de offerhande des lichaems Jesu
Christi/ eenmael gedaen.
11 Ende een yeghelick Priester stont alle
daghe dienende/ ende eenderley slachtof-
feren dickmael offerende / de welcke nem-
mermeer en connen de sonde wechnemen:
12 Maer dese/ na dien hy een Slachtoffer
voor de sonde gheoffert heeft/ f is in eeu-
wicheyt geseten/ ter rechter hande Gods:
13 Verwachtende voort/ tot dat zyne vy-
anden ghesett worden/ tot een Voetbanck
zyner voeten.
14 Want met een Offerhande heeft hyse
eeuwichlick gheheylicht / die gheheylicht
worden.
15 Eñ de heylige Geest betuycht het ons
oock selue: want na dat hy voorseyt heeft:
16 g Dit is het Verbondt dat ick hen ma-
ken sal na die daghen/ seyt de Heere : Ick
sal

h Exo.30.10
Leuit.16.2.
24.
Hebr.9.7
i Of/ veruit-
tinghe
k Rom.5.6
1.Petr.3.18
a Deu.16.14
Coloss.1.17
Hebre.8.5
b Of/ vol-
maken
c Leu.16.14
Nume.19.5
Hebr.9.13
d Psal.40.7
Esa.1.11.
Jere.6.20
Amos 5.21
e Hebr.9.12
f Psal.110.1
Act.2.34
1.Cor.15.25
Ephes.1.20
Coloss.3.1
Hebr.1.13
g Jere.31.31
32.33.34.
Rom.11.27
Hebr.8.8

sal mijne Wetten in hare herten gheuen/
ende salse inschrijuen in haer verstandt:
17 Ende hare sonden ende hare ongerech-
ticheden/ en sal ick niet meer ghedencken.
18 Maer waer dese vergheuinge is/ daer
en is niet meer offeringhe voor de sonde.
19 Dewijle wy dan/ Broeders/ vrijheydt
h Joā.10.9 ende 14.6 — hebben h tot den ingang des Heylich-
Roma 5.2 — doms/ door het bloedt Jesu/
Ephe.2.16 — 20 Door den nieuwen ende leuendē wech/
ende 3.12 — dien hy ons bereydt heeft/ door den voor-
hanck dat is/ door zijn vleesch:
21 Ende dewijle wy hebben eenen grootē
Priester ouer het huys des Heeren/
22 Laet ons toegaē met waerachtighē her-
i Of/ vasticheydt — te/ ende i vrijmoedicheydt des gheloofs/
met gereynichden herte vande quade con-
scientie/ ende ghewasschen aen het lichaē/
k Ezechiel. 36.25 — k met reynen watere.
23 Laet ons eene onbewegelicke belijdinge
der hope houden: (want hy, diet beloeft
heeft/ is ghetrouwe.)
24 Ende laet ons malcanderen aenmerc-
ken tot ontsteckinghe der liefden/ ende der
goeder wercken:
25 Ende onses selfs toegaderinge niet ver
laten/ ghelijck de sommige ghewoon zijn:
maer laet ons malcanderen vermanen: eñ
dat dies te meer/ dat ghylieden siet/ dat
de dach naerdert.
l Nu.15.30 — 26 l Want so wy willens sondighen/ nae
Mat.12.45 — dat wy de kennisse der waerheyt ontfan-
Hebr.6.5 — ghen hebben/ daer en is gheen offerhande
2.Pet.2.20 — meer ghebleuen voor de sonde:
27 Maer een vreesselicke verwachtinghe
des oordeels/ ende hitticheyt des vyers/
die de vyanden verslinden sal.
28 So yemāt de Wet Mosis verworpt/
m Nu.35.30 — die sterft sonder barmherticheyt m onder
Deut.17.6. — twee oft drie ghetuyghen:
ende 19.15 — 29 Hoe veel swaerder straffe meynt ghy-
Mat.18.16 — lieden dat hy sal weerdich geacht wordē/
Joan.8.17 — die den Sone Gods vertreden heeft/ ende
2.Cor.13.1 — het bloet des Testaments onreyn geacht
heeft/ daer hy door geheylicht was/ ende
den Gheest der genaden versmaedt heeft?
30 Want wy kennē hem/ die geseyt heeft.
n Deu.32.35 — n Mijne is de wrake/ ick salt vergelden/
Rom.12.19 — spreeckt de Heere. Ende wederom: o De
Syr.28.1. — Heere sal zijn volck richten.
o Deu.32.36 — 31 Het is vreesselick te vallen inde handen
des leuendighen Gods.
32 Ghedenckt die voorgaende daghen/ in
de welcke ghylieden verlicht zijnde/ eenē
grooten strijdt der verdruckinghen ver-
draghen hebt.
33 Eensdeels die ghylieden in versmaedt-
heyt ende verdruckinghe een schouwspel
ghewordē zijt: eensdeels die ghy mede-
genooten gheworden zijt/ der ghener die
p Of/ wandelen/ — also p ghehandelt worden.
34 Want ghylieden hebt met q mijne ban
q Act.21.33. — den gheleden/ eñ de roouinghe uwer goe-
den met vreuchdē toegelaten/ als die ghy
r Mat.5.12 — wist/ r dat ghy voor v seluen een beter/
eñ blijuende goet inde Hemelen hebbet.
35 Worpt dan v vertrouwen niet wech/
s Gr. groote loonvergel- — het welcke s met grooten loon vergol-
dinge heeft — den wort.
t Luce 21.17 — 36 t Want verdraechsaemheyt is v lieden
u Abac.2.3 — noodich/ op dat ghi dē wille Gods gedaē
2.Pet.1.5. — hebbende/ de belofte ghecrijgen meucht.
ende 5.10 — 37 u Want noch een seer weynich tijdts/
x Abac.2.4 — ende hy die te comē staet/ sal comen/ ende
Roma.1.17 — en sal niet vertoeuen.
Gala.3.11. — 38 x Maer de gerechtige sal wt dē geloove
Joan.3.36 — leuen: eñ ist dat yemandt wijct/ soo en sal
mijn ziele in hem geen behagen hebben.
39 Maer wy en zijn niet vander afwijckin-
ghe tot verderuinghe: maer vanden ghe-
loove tot salicheydt der ziele.

Dat xj. Capittel.

1. Het geloove is de voornemste cracht
die inde Vaderen ghewerct heeft.

1 Ende het gheloove/ is een a verselert- — a Of/ steunsel
heydt der dingen diemen hoopt/ ende
een bewijs der dinghen diemen niet
en siet.
2 Want om dit/ zijn de Oude met ghe-
tuyghenisse verciert.
3 Door het geloove verstaen wy/ b dat de — b Gene.1.1
Werelt door Gods woort bereydt is/ c so — Psal.33.6
dat de dinghen die wy sien/ niet wt sien- — Joan.1.10
licke dinghen ghemaeckt en zijn. — Ephe.3.9
4 Door het geloove d offerde Abel Gode — Coloss.1.16
een beter offerhande dan Kain/ e door de — c Rom.1.20
welcke hy betuyght is rechtueerdich te — Psalm.19.1
zijne/ dewijle God ouer zijne gauē getuy- — d Gene.4.4
genisse gegeuen heeft: ende door dit selue — e Mat.23.35
spreeckt hy noch/ hoewel hy gestoruen is.
5 Door het geloove wert f Enoch wech- — f Gene.5.24
ghenomen/ dat hy de doodt niet sien en — Syr.44.16
soude/ ende en wert niet geuonden/ daer- — ende 49.16
om dat hem God wechghenomen hadde: — Sapi.4.10
want eer hy wechghenomen was/ hadde
hy getuygenisse dat hy Gode behaechde.
6 Maer sonder ghelooue ist onmogelick
Gode te behaghen: want wie tot Godt
coemt/ die moet gheloouen dat Godt is/
ende dat hy den ghenen die hem soecken/
g loont. — g Gr. loon-
7 Door het ghelooue * Noe van Gode — uergheldet
vermaent van het ghene datmē noch niet — is.
en sach/ vreesde/ ende maeckte de Arcke/ — * Gen.6.13
tot zijns huysghesins behoudinghe: door — Syr.44.17.
de welcke Arcke hi de werelt h oordeelde/ — h Of/ ver-
ende is der gherechticheydt/ die nae den — doemde
ghelooue is/ Erfghenaem ghewordē.
8 Door het geloove i was Abraham ge- — i Gene.12.4
hoorsaem gewordē/ als hy geroepē was
om wt te gaen tot de plaetse die hy soude
tot erffenisse ontfangē/ ende hy ginck wt/
ende en wiste niet waer hy comen soude.
9 Door het ghelooue ghinck hy woonen
in het Lant der belostē/ als in een vreemt
Lant/ ende woonde in Tabernakelen met
Isaac ende Jacob/ die mede Erfghena-
men waren der seluer beloften:
10 Want hy verwachtede de Stadt/ die
fundamenten hadde/ wiens Timmermee-
ster ende Schepper God is.
11 Door het ghelooue k heeft oock Sara — k Gen.17.19
selue macht ontfanghen/ om zaet te l ghe- — ende 21.2
uen/ m eñ baerde tegen den tijt haers ou- — l Of/ ont-
derdoms/ dewijle sy hem ghetrouwe ghe- — fanghen
acht hadde/ die het beloefde. — m Luc.1.36
12 Daerom is oock van eenen/ ende dien
verstoruen/ sulck een menichte gheboren/
n als de sterrē des hemels/ eñ als het zant — n Gen.15.5
aen den Oeuer der Zee/ dat ontallick is. — Rom.4.18.
13 o Dese alle/ zijn nae den ghelooue ghe- — o Joan.8.5
storuen/ als sy de beloften niet ontfangen
en hadden: maer haddense van verre ghe-
sien/ ende ghelooft/ ende ghegroet/ ende
beleden p dat sy gasten ende Vreemdelin- — p Gen.23.4
ghen waren op der Aerden. — ende 47.9
14 Want die sulcks segghen/ ghenen te
kennen/ dat sy haer Vaderlandt soecken.
15 Eñ haddē sy dat vaderlāt gedachtich ge
weest daer sy wt gecomen waren: sy had-
den bequamē tijt om wederom te keeren.
16 Maer nu hebben sy nae een beter lust
ghehadt/ dat is/ na het Hemelsche. Daer-
om en schaemt hem Godt haerē niet/ dat — q Exo.3.6.
hy q haer Godt genaemt wort: want hy — Mat.22.32.
hadde hen een Stadt bereydt. — Acto.7.32.
17 Door het geloove r heeft Abraham als — r Gen.22.10
hy versocht wert/ Isaac gheoffert/ eñ hy — Syra.44.21
die

die de beloofte ontfangen hadde / heeft zy-
nen eenichghebozen Sone gheoffert:
18 (f Vanden welcken geseydt was: t In
Isaac sal v zaet ghenoemt worden /)
19 Ende achtede dat Godt machtich was
oock wt de dooden te verwecken: waer
wt hy hem oock nae ghelijckenisse weder-
ghebracht heeft.
20 Door het gheloove van dingen die co-
men souden / u segghende Isaac zijn sonen /
Jacob ende Esau.
21 Door het gheloove x seghende Jacob
doe hy sterf / eenen yegheliicken der sonen
Josephs / y ende z buyghde a op het opper-
ste zijner roede.
22 Door het gheloove b melde Joseph als
hy sterf / vanden wtganck der kinderen
Israels / ende gheboodt van zijne ghe-
beenten.
23 Door het gheloove c was Moses als
hy gheboren was drie maenden verborgen
van zijne Ouders / om dat sy sagen dat het
een schoon kindeken was: ende sy en vrees-
den het ghebodt des Coninckx niet.
24 Door het gheloove weygerde Moses /
als hy groot gheworden was / een sone
der dochter Pharao ghenaemt te zijne:
25 d Verkiesende lieuer met Godts volck
quaet te lyden / dan tijdtlicke e nutticheyt
der sonden te ghebruycken:
26 Achtende de versmaetheyt Christi meer-
der rijckdom te zijn / dan de Schatten van
Egypten: want hy sach nae de verghel-
dinghe des loons.
27 Door het gheloove heeft hy Egypten
verlaten / niet vreesende den toorn des Co-
ninckx: want hy bleef volstandich / als of hy
den ghenen die onsienlick is / gesien hadde.
28 Door het gheloove / f hielt hy het Pas-
cha / ende de besprenginghe des bloedts /
om dat de Verderuer der eerstghebozenen
hen niet ghenaken en soude.
29 Door het gheloove g ginghen sy door
de roode Zee / als door drooghe Aerde /
het welcke de Egyptenaers oock versoec-
kende zijn verdroncken.
30 Door het gheloove h vielen de mueren
van Jericho / als sy tot seuen dagen had-
den ommeringt gheweest.
31 Door het gheloove i Rahab de Hoere
de Bespieders met vrede ontfangen heb-
bende / en k verghinck niet met de ongho-
hoorsame.
32 Ende wat wil ick meer segghen? want
de tijdt soude my begheuen / soude ick ver-
tellen van l Gedeon / m ende Barak / n en
Samson / o ende Jephte / p ende David /
q ende Samuel / ende de Propheten.
33 De welcke door het gheloove hebben
Coninckrijcken overwonnen / gherech-
ticheydt ghewracht / beloften verkregen /
r de leeuwen muylen ghestopt /
34 s De cracht des vyers wtgeblescht / zijn
t u het scherpe des Sweerdts ontvloden /
x wt cranckheyt sterck gheworden / crach-
tich gheworden in den strijdt / y hebben
vreemde Heyrlegers doen wijcken:
35 z De vrouwen hebben hare dooden wt
de opstandinge weder ghecregen. Andere
hebben henl aten als een Thamboer wt-
recken / de verlossinghe verachtende / om
dat sy tot een beter opstandinghe comen
souden.
36 Andere zijn met bespottinghen ende
gheesselen versocht gheweest / ende oock
a met banden ende ghevanckenisse:
37 b Sy zijn ghesteenicht / doorsneden / ver-
socht / met den Sweerde ghedoodt: c sy
hebben in Schaeps vellen ende Gheyten

f Oft / tot
t Gen. 21.12
Roma 9.7.
Galat. 3.29.
u Gen. 27.28
39.
x gen. 48.15.
y Gen. 47.31
z Oft / aen-
badt.
a Oft / nae
b gen. 50.24
c Exod. 2.2.
Acto. 7.20.
d Psa. 84. n
e Dat is /
sulcke nut-
ticheyt als
hy sonder
sonde niet
gebruycken
conde.
f exo. 12. 13.21
g Exo14.22.
h Jos. 6.20.
i Josue 2.1
k Josu. 6.23
Jaco. 2.25
l Judic. 6.11
m Judi. 4.6
n Judi 13.24
o Judic. 11.1
ende 12.17
p 1. Samu.
17.45
Spr. 47.3.4
q 1. Samuel
12.20.
r 1. Sa. 17.35
Spr. 47.3
Dani. 6.22
1. Macha.
2.60.
s Dan. 3.92
t Griecx / de
mondt
u 1. Reg. 19.3
x Esa. 38.21
y Judit. 15.1
z 1. Reg 17.23
2. Reg. 4.36
a Jere. 20.2
b 2. Re. 21.13
c 2 Reg. 1.8
Mat. 3.4

vellen ghewandelt / verlaten / verdruckt /
qualick ghehandelt:
38 Der welcker de Wereldt niet weerdich
en was: ende hebben in Woestijnen ghe-
dwaelt / ende op Berghen / ende in Spe-
loncken / ende in holen der Aerden.
39 Ende alle dese hebben door het ghelo-
ue ghetuyghenisse ghehadt: ende en heb-
ben de beloofte niet vercreghen:
40 Dewijle Godt wat beters voor ons
voorsien hadde / om dat sy sonder ons niet
en souden volmaeckt worden.

Dat xij. Capittel.

1. Vermaninghe tot lydtsaemheydt /
5. ghehoorsaemheydt / 14. vrede en hey-
licheyt / 18. bouen al om neerstelick te hoo-
ren den Sone Godts / sprekende tot allen.

1 Dewijle wy dan / met soo groote een
wolcke der ghetuyghen ommeringt
zijn / a laet ons oock alle last / ende de
seer aencligghende Sonde afleggende /
b volstandelick den strijdt loopen / die ons
is voorgheset:
2 Siende op den Leydsman ende Volma-
ker des gheloofs / Jesum / de welcke voor
de vreucht / die hem voorghesett was /
c heeft het cruyce verdragen / en de scham-
de veracht: d ende is ter rechter handt
des Throons Gods ghesetten.
3 Want overlegt dat dese sulcke een te-
gensprekinge der Sondaren tegen hem ge-
leden heeft / op dat ghy niet flau en wordt /
ende slap in uwe e ghemoedt.
4 Ghy hebt en hebt noch niet tot den bloe-
de wederstaen / strijdende tegen de sonde:
5 En ghy hebt vergeten de vermaninge de-
welcke tot v / als tot hare kinderen
spreeckt: f Myn sone / en veracht de castij-
dinghe des Heeren niet / noch en verslaut
niet / als ghy van hem ghestraft wordet.
6 g Want de Heere castydt hem / dien hy
lief heeft: ende geesselt eenen yeghelicken
sone dien hy aenneemt.
7 Ist dat ghy lieden de castijdinghe ver-
draecht / Godt sal h v als kinderen aen-
gaen. Want waer is een sone dien de va-
der niet en castydt?
8 Maer ist dat ghy lieden sonder castij-
dinghe zijdt / daer van sy alle deelachtich
gheworden zijn / so zijt ghy dan Bastaer-
den / ende niet kinderen.
9 Voort / wy hebben doch onse vleesche-
licke vaderen ghehadt die ons castydden /
ende wy vreesdense: sullen wy niet veel
meer den Vader der Gheesten onderda-
nich wesen / ende leuen?
10 Want die hebben ons een weynich
tijdts na haer goetduncken ghecastijdt:
maer dese castijdt ons tot onsen profijte /
om dat wy zijner heylicheyt souden deel-
achtich worden.
11 Alle castijdinge als sy tegenwoordich
is / en schijnt geen vreuchde / maer droef-
fenisse te zijn: maer daer na geeft sy vreed-
same vrucht der gherechticheyt / allen die
daer door gheoeffent zijn.
12 i Daerom recht weder op de traghe
handen / ende slappe knyen:
13 En maeckt rechte ganghen met uwe voe-
ten / op dat het creupel niet af en dwale /
maer lieuer ghesont worde.
14 k Staet na vrede met allen / l ende nae
heylicheydt / sonder welcke niemant den
Heere sien en sal.
15 m Ende siet toe / dat niemant van de ge-
nade Godts en veracht eer: dat daer niet
eenighe wortel der bitterheydt opspruyten-
de / beroerte en make / ende door de selue
vele ontsteyncht worden.

Dat

a Rom. 6.4
Ephe. 4.22
Colo. 3.10
1. Pet. 2.1
ende 4.1
Rom. 12.12
b Oft / met
lijdtsaemheyt
c Philip. 2.8
d Hebr. 8.1
e Griecx / sie-
len.
f Pro. 3.12.
Job. 5.17.
g Apoc. 3.19
h Oft / tot v
als kinderen
comen.
i Esai. 35.3
k Rom. 12.18
l Mat. 5.8
m 2 Cor. 6.1

16 Dat daer niemandt sy een Hoereerder/
n Gen. 25.33 oft onheylige/ n gelijck Esau/ die om een
spyse zijn eerste gheboortē recht wech gaf.
o Gen.27.38 17 o Want ghy lieden weet dat hy oock
daer nae als hy de segheninghe beerven
wilde/ verworpen wert; want hy en vant
gheen plaetse des berous/ hoe wel hy die
met tranen sochte.
18 Want ghy lieden en zijt niet ghecomen
p Exo.19. 12 p tot: en tastelicken Berch/ende branden
ende 20.21. de vyer/ende donckerheydt/ende duysterniss/ende onweder.
19 Eñ der Trompetten geluyt/eñ stemme
q exo.20.19. der woorden/ q welcke diese hoordē/badē
Deut.18.16. datmen hen niet meer en soude spreken.
20 (Want sy en condēt niet dragē/ dat daer
r Exo.19.13. geboden wert: r Ist dat eenich Dier den
Berch aentast/ het sal ghesteenicht wordē/
oft met een geschut doorschoten worden.
21 Eñ dat gesichte was so vreesselick/dat
Moses seyde: Ick ben verveest eñ beve.)
22 Maer ghy lieden zijt ghecomen totten
s Apo.21.10. Berch Sion / ende tot de Stadt des le-
t Grieck/ le- vendigen Gods/ tot dat s Hemelsche Je-
gioenen der rusalem/ende de Vergaderinghe der t on
ste. tallicker Enghelen.
23 Ende tot de Ghemeynte der eerstghe-
boornen die in den Hemel gheschreven zijn/
eñ tot Godt den Richter over alle/ eñ tot
de Gheesten der volcomen Heylighen.
24 Eñ tot den Middelaer des Nieuwen
u 1.Pet.1.2. Testamēts Jesum/ eñ tot u het bloet der
Heb.9.14. besprenginge/dat beter dingen spreeckt/
x Gen.4.10. dan het bloedt x Abels.
y Hebr.2.3. 25 y Siet toe dat ghy hē die daer spreect/
niet en veracht: Want ist dat die hem niet
ontvloden en zijn/ die den ghenen verach
teden die op Aerden sprack/ veel meer wy
ist dat wy hem weyghceren/die vande He-
melen is.
26 Wiens stemme de Aerde doe beweech-
de: maer nu vercondicht hy / ende seydt:
z Aggei 2.7. z Noch eenmael sal ick bewegen/ niet al-
leenlick de Aerde/ maer oock den Hemel.
27 Dat hy seyt: Noch eenmael bedudt de
veranderinge der beweghelicken dinghen/
als die ghemaeckt zijn/ om dat het ghene
dat onbeweghelick is/soude blijven.
28 Daerom dewijle wy een onbeweghelick
Coninckrijcke ontfanghen / laet ons de
a 1.Pet.2.4. genade houden/ a door de welcke wy Go-
b Deu 4.24 de behaghelick dienen / met eerweerdic-
heydt ende vreese:
a Grieck de 29 b Want onse God is eē verterende vyer.
broederlic- Dat xiij. Capittel.
ke liefde bly 1. Vermaninghe om de liefde te volgē/
ve/ herbergich/ barmhertich/ eerlick / reyn te
b Ro. 12 10. zijn/ 5. ende om met het tegenwoordighe
Ephe.4.3. te vreden te zijn in dese Wereldt : dat de
1. Pet.1.22. wercken der Christenen ghereghelt wor-
ende 2.17. den na den wille Godts.
c Ro.12.13. 1 Blyft a inde b broederlicke liefde/
1. Pet. 4.9. 2 Vergeet niet c herberghich te zijne.
d Gen. 18.3. d Want hier door hebben sommighe
ende 19 2. Enghelen gheherbercht onwetende.
e mat.25. 36. 3 e Gedenct der f gevangenen/ gelijck oft
f Grieck/ ge ghy mede gevangen waert: ende der ver-
bonden. druckten/ als oft ghy oock selve inden lic-
g Of/ onder hame verdruckt waert.
h Exo. 23.8. 4 Het houwelic is g by allen eerlic/ eñ een
Deut.16.19. onbevlect bedde: maer de hoereerders eñ
Prov. 15 16. overspeelders sal Godt oordeelen.
1. Tim.6. 6 5 h De wandelinghe sy sonder ghieric-
Syra.29.30 heydt: i Weest te vreden met het ghenē dat
k Deut.31. 6 teghenwoordich is: want hy heeft ghe-
Josue.1.5. seydt: k Ick en sal u niet begheven / noch
l Psa.56. 5. sal u niet verlaten.
ende 118 6. 6 So dat wy met een vertrouwē seggen:
m Heb.13.17. l De Heere is myn hulper; ick en sal oock
niet vreesen wat my eē mēsche doē mach.
7 m Gedenckt uwe Voorgangers / die u
het woort Gods gesproken hebben: ende
volcht haer ghelooue na / aenmerckende
de uytcompste harer wandelinghe.
8 Jesus Christus is gisteren eñ heden de
selve/ ende in der eewicheydt.
9 n Laet u niet ommevoerē met menigher- n Jere.29.8.
leye ende vreemde leeringhen. Want het Mat.24.4.
is goet het herte met de ghenade te ver- Roma 16.16
stercken: o niet met spijsen die niet gehol- Ephes.5.6.
pen en hebben de ghene die daer in ghe- Colos 2.8.18
wandelt hebben. 2.Thes.2.2.
10 Wy hebben eenen Altaer/ vandē welc- 1. Joan.4.1.
ken te eten sy geen macht en hebben / die o Joan.6 27
den Tabernakel dienen. Roma.14.17
11 p Want der Dieren/ wiens bloet door p Exo.29.14
den Hoogenpriester in het Heylige inghe Levit.4.21.
bracht wort/ dier selver lichamen worden ende 6. 30.
buyten den Legher verbrandt. ende 16. 27.
12 Daerom q heeft oock Jesus buyten de Num 19. 3.
poorte geleden/ om dat hy het volck door q Joā.19.20
zijn bloet soude heylighen.
13 Laet ons nu tot hem uytgaen buyten
den Leger/ zijne versmaetheyt dragende:
14 r Want wy en hebben hier geē blijvēde r Phil.3 20.
stadt/ maer wy soecken de toecomende.
15 s Laet ons dā door hē altijts Gode de s Oft / Soo
Offerhande des lofs offeren/ dat is t de offeren wy
vrucht der lippē/ die zijnen Naē belijdē. dan.
16 Eñ en vergeet niet der weldadicheydt t Osee.14.3.
ende ghedeylsaemheydt/ u want sodani- u Phil. 4.18
ghe Offerhanden behaghen Gode.
17 x Weest uwe.i Voorgangeren gehoor- x Phil.2.29
saem ende onderdanich / want sy waken 1.Thes.5.12
voor uwe sielen/ y als die rekenschap ge- 1.Tim.5.17.
ven sullen: op dat sy dat doen meughen y Ezec. 3.18.
met vreuchden/sonder suchten: want dat ende 33.6.
is u onprofijtelick.
18 Bidt voor ons: want wy vertrouwen
dat wy een goede conscientie hebbē/ soec-
kende onder allen wel te wandelen.
19 Maer ick bidde u te meer/ dat ghy dat
doet/op dat ick te eer u weder ghegeven
worde.
20 De God des vreden die vande dooden
weder ghebracht heeft z den grooten Her z Esa.40.11.
der der Schapen / door het bloet des ee- Ezec. 34. 23.
wighen Testaments/onsen Heere Jesum. Joan.10.11.
Christum: 1. Petr.5 . 4
21 a Die volmake u in alle goede wercke/ a 2.Cor.3.5.
om zijnen wille te doen makēde in u/ dat Philip.2.13.
voor hem welbehagelick is/ door Jesum
Christum/ dē welckē sy de eerlicheyt van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
22 Ick bidde u/ broeders/ verdraecht het
woort der vermaninge want ick hebbe u
met corten woorden gheschreven.
23 Ghy weet dat onse broeder Timotheus
b verlost is: met den welcken ic u sien sal/ b Of/ henen
ist dat hy cortes coemt. ghelaten.
24 Groet alle uwe Voorgangers/ende al-
le de Heylighen. Sy groeten u die van
Italia zijn.
25 De ghenade sy met u allen. Amen.
Tot den Hebreen gheschreven van Ita-
lia/ ghesonden door Timotheum.

Argument.

De Apostel Jacobus strafft swaerlick de zeden ende gemeyne sonden zijns tyts/ leerende dat de warachtighe Religie niet gelegen en is in woorden/ ende ydele roeminge vanden ghelooue/ maer in Godsalicheydt / de welcke warachtelick goede wercken voortbrengt. Hy leert oock vele noodighe ende nutte gheboden van Christelicken leven.

De Alghemeyne Sendt-brief Jacobi.

Dat Eerste Capittel.

2. De nutticheyt des cruycens. 17. en de
oorspronck alles goedts/ 21. de maniere
vā hem te onderworpē dē woorde Gods/
26. ende de warachtighe Religie.

1 Jacobus een Dienstknecht Godts/ende
des Heeren Jesu Christi: den twaelf ge
a Act.8.1. slachten: a die in de verstroeyinge zijn/
1. Petr.1 1. Salicheydt:
b Rom.5.3. 2 b Mijne Broeders/acht dat voor groo
1. Petr.1. 6. te vreuchde/als ghy in veelderhande ver-
soeckinghen coemt:
c Rom.5.3. 3 c Wetende dat de beproevinge uws ghe-
1. Petr.1 .7. loofs lijdtsaemheydt wercht:
4 Maer de lijdtsaemheyt hebbe een volmaect
d Prou.2.3. werck/op dat ghy volmaeckt zijt/ en ghe
e Jere.29.12 heel in gheenen dinghe ghebreckelick.
Math.7. 7. 5 d En ist dat yemāt vā u wijsheyt gebreec
ende 21.22. heeft dat hy die begeere vā Gode/ diese ee
Mar.11. 24 nen yegelicken mildelick geeft/en niet en
Luce.11.9. verwijt: ende hem sal ghegheuen worden.
Joan.14. 13 6 e Maer dat hy niet geloove begheere/
ende 16.24. niet twijffelende:want die twijffelt/die is
1. Joan.3.22 ghelijck de vloet der Zee / die door den
ende 5.14. wint ghewaecht ende ghedreuen wordt.
7 Want sulck een mensche en dencke oock
niet dat hy yet ontfangē sal vā dē Heere.
f Gr. twee- 8 Een f wanckelmoedich man is onghe-
sielich. stadich in alle zijne weghen
9 Maer een Broeder die vernedert is/
die roeme in zijne hoocheydt.
10 Ende die rijcke is / die roeme in zijne
vernederinghe want hy sal als een bloe-
me des gras vergaen.
g Esai.40.6 11 g Want gelijck de Sonne is opgegaen
Syra.14.18 met hitte en heeft het gras verdweent/
1.Cor 7.31. en zijn bloeme is afgevallen en de cierlic-
Jacob.4.14 heyt zijns aensiens is vergaē :also sal oock
1. Petr.1. 24 de rijcke in zijne h weghen verdwijnen.
1. Joan.2.17 12 i Salich is de man / die versoeckinghe
h Oft/ ouer verdraecht:want als hy sal beproeft zijn/
moedighe- sal hy k de croone der eerlickheyt ontfan
den. gen/ de welcke de Heere beloeft heeft/den
i Job.5.17. ghenen die hem lief hebben.
k 2.tim.4.8 13 Niemandt die versocht wordt/ segghe
1 Petr.5.4. l dat hy van Gode versucht wordt:want
Apoca.2. 10 Godt en can niet gheenen quade versocht
l Grieckx/ick worden hy en versoeckt oock niemandt.
worde van 14 Maer een yegelick wort versocht / als
Gode ver- hy van zijne eyghen begeerlickheyt afge-
socht: trocken ende verlockt wordt.
15 Daer nae als de begheerlickheyt ont-
fanghen heeft/baert sy de sonde / ende de
sonde als sy volbracht is/ brengt de doot
voort.
16 Dwaelt niet/ mijne lieue Broeders:
m 1 cor.4.7 17 m Alle goede gifte/ ende alle volmaeck-
Prou.2.6. te gaue is van bouen comende / van den
Vader der lichten by den welcken gheen
veranderinghe/oft veranderlicke verscha-
duwinghe en is.
n 1.Cor.4.15 18 n Na zijnen wille heeft hy ons ghege-
Galat.4.19. nereert/door het woordt der waerheydt/
1.Petr.1. 23. om dat wy souden wesen eenighe eerste-
linghen zijner creatueren.
19 So dan/ mijne lieue Broeders/ o een ye
o Pro.17.27 gelic mensche sy rasch om te hoorē trage
Syr.5.13. tot spreken/ ende trage tot toornicheydt:
20 Want de toornicheydt des mans / en
werckt Gods gherechticheydt niet/
21 p Daerō alle vuylicheyt en ouervloet d
p rom.13. 12 boosheyt wechwerpēde/ ontfangt met alle
Colos.3.8. lieflicheyt het woort dat in u gheplant wort/
q Mat.7.21 het welcke uwe sielē can salich maecken.
Roma.2.13. 22 q En weest daders des woorts/ en niet
alleenlick hoorders / u seluen bedriegende
23 r Want ist dat yemant het woort hoort r Luce 6. 47.
ende niet en doet/ dese is gelijck een man s Grieckx het
die s zijn aengeboren aensichte bemerckt aensichte
in eenen spieghel. zijner ghe-
24 Want hy heeft hemseluen bemerckt/ en boorten.
is wech ghegaen/ ende heeft terstont ver-
geten hoedanich hy was.
25 t Maer die de volmaeckte Wet der t Mat.5.19
vrijheyt insiet / en in die gheduerich blijft:
dese/ dewijle hy gheen vergheetelick hoor-
der en is/ maer een dader des wercks/ sal
salich wesen in zijn doen.
26 u Ist dat yemant onder u lieden denct/ u Psa.34.14
dat hy Godsdienstich is/ ende zijn tonghe 1. Petr.3.10.
niet bedwingt/ maer verleydt zijn herte: Jacobi 3.5.
sulcker Godtsdienst is ydel.
27 De suyuer en onbeuleckte Godtsdienst
voor Godt den Vader/ is dese:
28 De Weduwen en Weesen in hare ver-
druckinge x besoecken/ en hemseluen on- x Grieckx/ on
beuleckt houden van der Werelt. sien/ oft toe
sien/

Dat ij. Capittel.

1. Hy recommandeert den oorspronc en
reghel des rechten oordeels/ en alder goe-
der wercken/ 14. naemelick / het leuende
gheloove ende liefde.

1 Mijne Broeders/ hebt het geloove on
ses Heeren Jesu Christi der eerlick-
heyt niet a in aenneminge d persoonē. a Leui 19.15
2 Want ist dat in uwe Vergaderinghe Deut 1.17.
coemt een man met eenen gouden rinc/ in ende 16 19.
cierlicke cleedinghe: en daer oock een arm Pro.24. 23.
man coemt met eene vuyle cleedinghe/ Sy.42.1.
3 Ende ghy siet op hem / die het cierlick
cleet draecht/ ende segt tot hem: Sit ghy
hier wel: en segt tot den armē: Staet ghy
daer: oft sit hier onder mijne voetbanck:
4 Hebt ghy niet onderscheyt gemaect by
u seluen / ende zijt oordeelders geworden/
verkeerdelick bedenckende?
5 b Hoort/ mijne lieue broeders/ heeft God b Jos.7. 49
niet de Arme deser Werelt vercoren / om 1.Cor.1.23.
rijcke te zijn in het geloove/ en erfgenamē
des Coninckrijcks / dat hy beloeft heeft
den ghenen die hem lief hebben?
6 Maer ghy hebt den Armen versmaet.
De: drucken u niet de rijcke door gewelt/
ende trecken u tot de Rechtstoelen?
7 Lasteren die selue niet den goedē Naem
c die ouer u aengheroepen is? c Oft / daer
8 Nochtans ist dat ghy de Coninckliicke ghy na ghe
Wet volbrengt na de Schrift: d Ghy sult naemt zijt!
uwen naesten lief hebben als u seluen / so d Leui.19.18
doet ghy wel. Mat.22.39
9 Maer ist dat ghy den persoon aensiet/ Mar.12.31.
so werckt ghy sonde/ en wort van de Wet Roma.13.9.
als ouertreders ghestraft. Galat.5.14
10 e Want so wie de gheheele Wet ghehou- Ephes 5.2.
den heeft/ ende in een deel f misstreet/ die 1. Thes.4.9.
is in allen schuldich. e Ezec.18.21
11 Want die gheseydt heeft : g Ghy en sult Mat.5.19.
geen ouerspel doen/ die heeft oock geseyt: f Oft/ faelt
Ghy en sult niet dootslaen. Ende oft ghy g Exo.20.14.
gheen ouerspel ghedaen en hebt / maer Mat.5.27.
hebt ghedoodt/ so zijt ghy een ouertreder
der Wet ghewordem.
12 Spreeckt soo / ende doet soo / als die
door de Wet der vrijheydt sult gheoor-
deelt worden.
13 h Want een onbarmhertich oordeel sal
gaen ouer hem die gheen barmherticheyt h mat.6.15.
ghedaen heeft: ende de barmherticheydt ende 18.35.
roemt teghen het oordeel. Mar.11.25.
14 i Wat nutticheyt ist/ mijne broeders/ so Luce 10.21.
yemant seydt dat hy het gheloove heeft/ i mat.7.26.
ende en heeft de wercken niet : can hem Jacobi 1. 22
dat gheloove salich maken?
15 k Ist dat eenighe broeder oft suster k Luce 3.11.
1. Joan.3.17
naect

naeckt zijn/ende gebreck hebben van den
dagheliickschen cost/
16 Ende yemant van v tot hen seyt: Gaet
in vrede/wordt warm/ende versaet: ende
hen des lijfs noodtdruft niet en gheeft/
wat helpt dat?
17 Also oock het gheloove/ ist dat het geen
werckē en heeft/ so is het by hēseluē doot.
18 Maer men mach oock segghen : Ghy
hebt het gheloove/ende ick hebbe de werc-
l Oft/son- ken: bewijst my v gheloove l wt uwe werc-
der uwe/etc ken: ende ick sal v wt mijne wercken myn
gheloove bewijsen.
19 Ghy gelooft dat daer een Godt is: ghy
m Mar.1.24 doet wel/ m de Duyvelen gelooven oock/
ende grouwelen.
20 Maer wilt ghy weten O ijdel mensche/
dat het gheloove sonder de werckē doot is
21 Is niet Abrahā onse Vader wt de werc
n Gen.22.10 ken gerechtveerdicht/ n als hy Isaac zij-
o Oft/inde nen Sone op den Altaer geoffert hadde/
wercken 22 Siet ghy niet dat het gheloove o zijne
crachtich wercken geholpē heeft/ eñ dat wt de werc
was. ken het gheloove volmaeckt was?
23 Eñ de Schrift wort vervult/ die daer
p Gen.15.6. seydt: p Eñ Abraham geloofde Gode eñ
Roma.4.1. het werd hem gerekent tot rechtveerdic-
Galat.3.6. heyt/eñ hy is een vrient Gods genaemt.
24 Siet ghy dan / dat de mensche wt de
wercken gherechtveerdicht wort/ eñ niet
alleenlick wt den gheloove?
q Iosu.2.1. 25 Eñ desgelijcx oock q Rahab de hoere/
ende 6.23. werd sy niet wt de wercken gerechtveer-
Hebr.11.31. dicht/als sy de bodē ontfangē eñ door ee-
nen anderen wech ghesonden hadde?
26 Want gelijck het lichaem sonder geest
doot is/ also is oock het gheloove sonder
de wercken doodt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy verbiet de begeerte van anderen
te oordeelen/ 5. eñ beschrijft so wel de ey-
ghenschap der tonge/ 13. als der valscher
ende warachtigher wijsheyt.

a Mat.23.6. 1 MYne broeders/ a weest niet vele Mee
b Ezec.3.18. sters/ wetende/ b dat wy te swaer-
ende 33.6. der oordeel sullen hebben.
Hebr.13.17. 2 Want wy struyckelen alle in velen: c ist
c Syr.14.1. dat yemant in woordē niet en struyckelt/
ende 19.16. die is volmaeckt/ ende can oock gheheel
ende 25.11. zijn lichaem dwinghen.
3 Siet/ wy steken den Peerden toomen
in den muyl/om dat wyse ons souden ge-
hoorsaem maken/ ende wy duyghen het
gheheele lichaem.
4 Siet oock de schepen / hoe groot sy
oock zijn / ende van harde winden gedre-
ven: sy worden met eenen seer cleynē roe-
re ommeghevoert/ waer de beweginghe
des Stierders wil.
d Syr.28.13 5 d Also oock de tonge is een cleyn lidt/eñ
roemt groote dingē: Siet een cleyn vyer/
e Oft/veel hoe e grooten Bosch het ontsteeckt?
materie. 6 De tonge is oock een vyer/ een Werelt
f Griecx des f vol ongerechticheyts. Also wort de ton-
ge in onse ledē gestelt/ besmettēde het ge-
g Oft den heele lichaem/ontsteeckende g de geschapē
loop des le- Werelt/ende is ontsteken van der Helle.
vens. Gr. 7 Want de nature aller Dierē eñ Voge-
loop der ge len/eñ der cruypender Beesten / ende der
boorten. Zeedieren/wort ghetemt/ eñ is ghetemt
van der menschelicker nature:
8 Maer de tonge en can gheen mensche
temmen/sy is een onbedwinghelic quaet/
vol van doodtlicken fenijne.
9 Door haer loven wy Godt / ende den
Vader : ende door haer vermaledien wy
h Gen.1.27. de menschen/ h die nae de ghelijckenisse
Sap.2.23. Godts ghemaeckt zijn.
10 Wt eenen monde coemt segeninghe eñ
vloeck. Mijne broeders/het en betaemt
niet dat het also ghescliede.
11 Geeft oock een fonteyne wt eenen gate
soet ende suer?
12 Mijne broeders/ can oock een Vijghe-
boom Olijven dragen/ oft een Wijnstock
Vijgen? Also can oock geen Fonteyne sout
ende soet water gheven.
13 Wie is daer wijs ende verstandich on- i Eph.5.8.9.
der v lieden / i die bewijse wt zijne goede
wandelinge zijne wercken/ in sachtmoe-
dighe wijsheydt.
14 k Ist dat ghy bitteren nijdt ende twee- k Ro.13.13.
dracht hebt in v herte/ wilt niet roemen/
ende der waerheydt lieghen. l 1.Cor.2.6.
15 l Want dat en is de wijsheydt niet die
van boven coemt/maer is Aertsch / vlee-
schelick/ ende Duyvelsch. m 1.Cor.3.3.
16 m Want waer nijt ende tweedracht is/ Galat.5.19.
daer is oproer/ende alle boose wercken.
17 Maer de wijsheyt die van boven is/ die
is ten eersten suyver/daer na vreedsaem/
redelick/ gesegghelick/ vol barmherticheyt
ende goede vruchten/ sonder n wtnemin- n Oft/ on-
ghe/niet gheveynst. derscheydin
18 Ende de vrucht der rechtveerdicheydt ghe.
wordt in vrede ghesaeyt/ den ghenen die
vrede maken.

Dat iiij. Capittel.

4. De vrientschap der Werelt strijt tegen
de vrientschap Gods / 6. den welckē men
moet gehoorsaem zijn / ende den Duyvel
wederstaen/ 11. sonder van malcanderen
quaet te spreken/ 13. ende hemselven in al-
le dinghen ghedraghen in den wille des
Heeren.

1 VVaer van coemt den twist ende strijdt
onder v? Ist niet hier vā/ wt uwe wel-
lusten die in uwe leden strijden?
2 Ghy begheert/ende en hebt niet. Ghy
a benijdt ende begheert yverichlick/ende a Oft/ doo-
en cont niet ghecrijghen. Ghy vecht ende det.
strijdt/ende ghy en hebt niet, daerom dat
ghy niet en bidt.
3 Ghy bidt/ eñ en ontfāgt niet/ b daerom b Mat.20.22
dat ghy qualick bidt/ om dat ghyt in uwe Rom.8.26.
wellusten verdoen soudt.
4 Overspeelders ende Overspeelderssen/
en weet ghy niet dat de vriendtschap des
Werelts vyandtschap Godts is? c Soo c Ios.15.19.
wie dan der Werelt vriendt wil zijn/ die Galat.3.10.
wordt Godts vyant ghestelt. 1.Ioan.2.15
5 Oft meynt ghy dat de Schrift ijdelick
seydt: d De Gheest die in v woont/is ge- d Genes.6.
neyght tot nijdicheydt. ende 8.
6 Maer sy gheeft meerder ghenade/ daer
in/dat sy seydt: e Godt wederstaedt den e Pro.3.34.
hooveerdighen/ maer den nedrigen geeft 1.Petr.5.5.
hy ghenade.
7 Daerom weest God onderdanich: f We- f Eph.4.27.
derstaet den Duyvel / ende hy sal van v 1.Petr.5.9.
vlieden.
8 Naket tot God/ eñ hy sal tot v naken:
Reynicht de handen ghy sondaers/ suy-
vert de herten / ghy g twijfelmoedighe. g Oft/ dob-
9 h Weest bedruct eñ droevich/ eñ weent/ bel van her-
laet uwe lachen in droefheyt veranderen/ ten.
ende uwe blijschap in droeflickheydt. h Luce.6.25.
10 i Vernedert v voor Godt/ ende hy sal v i Iob.22.29
verhooghen. Prov.29.23.
11 Broeders/ spreeckt niet qualic van mal Mat.23.12.
canderen: wie van zijnen broeder qualick Luce 14.11.
spreeckt/ende zijnen broeder oordeelt/ die ende 18.14.
spreeckt qualick van de Wet/eñ oordeelt 1.Petr.5.5.
de Wet. Ende ist dat ghy de Wet oordee-
let/ soo en zijt ghy gheen dader der Wet/
maer een oordeelder.
12 Daer is een Wetgever/ die can behou-

k Rom.14.4 den ende verderuen: k Wie zijt ghy die een anderen oordeelt?

l Luc.12.18. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ ende daer een Jaer blijuen/ eñ coopmanschap doen/ ende winninghe doen:

m Esa.40.6 Syra.14.18. 1.Cor.7.31. Jacobi 1.11. 1.Petr.1.24. 1.Joan.2.17 14 (Die ghy niet en weet wat morghen geschieden sal. m Want wat is v leuen? want het is een damp die weynich tijts gesien wordt, ende daer na vergaet:)

n Act.18.21. 1.Cor.4.19. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat de Heere wil/ eñ ist dat wy leuen/ so sullen wy dit oft dat doen.

Hebr.6.4. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouerdicheden/ alle sulcken roem is boos.

o Luc.12.47. 17 o Wie dan weet goet te doen/ eñ niet en doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ eñ tot de arme verdruckte. 11. hoemen hem draghen moet / sowel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van de saluinge der siecken. 16. biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rechte te brenghen.

a Pro.11.28. Amos 6.1. Luce 6.24. 1 Wel aen a nu ghy rijcke / weent ende huylt ouer uwe ellendicheden / die v ouercomen sullen.

1.Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ eñ uwe cleederen zijn vol motten gheworden.

b Rom.2.5. 3 Uwe gout eñ siluer is verroest/ eñ haer roest sal tegē v tot getuygenisse wesen/ eñ als vyer uwe vleesch verteerē. b Ghy hebt in de laetste daghen schat vergadert.

c Leui.19.13. Deut.24.14 Tob.4.15. 4 Siet/ de c loon der Werckliede die uwe Ackers gemaeyt hebben / den welckē ghy verkort hebt/ roept: eñ de stemmē der Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren des Heeren Sabaoth.

d Job 21.13 Luc.16.19.25 e Grieck/ daghe der slachtinge. 5 d Ghy hebt leckerlic geleeft op der Aerden/ eñ wellusten gehadt / ghy hebt uwe herten geuoedt/ als in eenen e Feestdage.

6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroordeelt eñ gedoot/ die v niet en wederstaet.

7 So weest dan lanckmoedich broeders/ tot de toecoemste des Heeren. Siet/ de Landtman verwacht de costelicke vrucht des Landts / ende is lanckmoedich daer ouer/ tot dat se den vroeghen ende spadighen reghen ontfanghen heeft.

8 Weest ghy oock lanckmoedich / versterckt uwe herten / want de toecoemst des Heeren naerdert.

f Oft/ Verdoemt. 9 Sucht niet teghen malcanderen/ broeders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort. Siet/ de Richter staet voor de deure.

10 Mijne broeders/ neemt de Propheten tot een exempel des lijdens eñ lanckmoedicheyt/ de welcke in den Naem des Heeren ghesproken hebben.

g Mat.5.11. h Job.1.21. 22. i Num.14.18 Psal.103.9. k Oft dat/ 11 Siet/ g wy achten se geluckich die verdragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het eynde des Heeren/ i k want de Heere is seer barmhertich ende medelijdich.

l Mat.5.34. 2.Cor.1.17. 12 Voor alle dinghen / mijne Broeders/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by der Aerden/ noch eenighen anderen eedt/ maer uwe Ja/ sy Ja/ eñ uwe Neen/ neen/ op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.

13 Is daer yemant onder v in lijden? dat hy bidde: Is daer yemant goets moets/ dat hy singhe.

m Mar.6.13. 14 Is daer yemāt onder v cranc/ dat hy de Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ eñ dat sy ouer hem bidden/ m eñ hem saluen met Olye in den Naem des Heeren.

15 Eñ het gebet des geloofs sal den sieckē helpen/ eñ de Heere sal hem op helpen: eñ ist dat hy ghesondicht heeft/ het sal hem vergheuen worden.

16 Belijt malcanderen de misdaden/ ende bidt voor malcanderen/ op dat ghy ghesont wordet: Want een crachtich ghebedt des Rechtueerdighen vermach veel.

17 n Elias was een mensche sulcker beweginghen onderworpen als wy/ eñ hy badt een gebedt dat het niet regenen en soude: eñ het en regende niet op der Aerdē drye Jaren ende ses Maenden lanck. n 1.Reg.17.1 Luce 4.25.

18 o Ende hy badt wederom/ ende de Hemel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer vrucht voort. o 1.Reg.18.45

19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v van der waerheydt ghedwaelt is / ende hem yemandt bekeert. p Mat.18.15.

20 Die wete/ dat de ghene die den Sondaer vā dwalinge zijns weechs bekeert/ de siele van der doodt behoeden sal/ ende q vele sonden bedecken. q Oft/ bedeckt der, etc.

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt worden Canonice/ om dat sy tot den Canon/ dat is/ Regel der Schriftuere behooren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke/ maer tot alle Gemeynten geschreuē zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee geschreuen heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloouighen tot lijdtsaemheyt eñ standtuastichheyt des geloofs/ ende verclaert daer en tusschen sommige verborgentheden des geloofs. Bouen desen leert hy een heylich leuē/ onderwijst de getrouwe/ verdructe Dienstknechten/ ende Priesters ofte Herders des volcx. Indē anderen prophetéert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tijdē/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Euangelischer leere lief hebbē/ ende vaste houden. Dit selue doet oock die Apostel Judas in zijnen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de nature Godts eñ zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloone/ heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst de nieticheyt aller creaturen en buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a dē verstrooyden vremdelinghen in Ponto/ Galatia/ Kappadocia/ Asia/ ende Bithynia/ a Act.8.1 Jacob.1.1. b Oft/ tot Grieck. in

2 Die vercoren zijn na de voorsienichheyt Gods des Vaders/ b door de heylichmaeckinghe des Gheests / tot ghehoorsaemheyt/ c ende besprenghinghe des bloeds Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy v vermenichfuldicht. c Hebr.12.24 d Roma.1.7 1.Cor.1.2. Gala.1.3. Ephes.1.2.

3 e Gheloeft sy God ende de Vader onses Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote barmhertichheyt ons wedergeboren heeft tot een leuende hope/ g door de opstandinge Jesu Christi van de dooden: e 2.Cor.1.3. Ephes.1.3. f Rom.6.21. g 1.Cor.15.20 h Colos.1.5. 2.Tim.1.12.

4 Tot een onuerderffelicke / onbeulecklicke eñ onuerwelckerlicke Erue/ h die in de Hemelen bewaert is voor i † v/ i † Anders/ ons/ Die wy

5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert l wort/ door het geloone/ tot de salicheyt die bereydt is/ om ten laetsten tyde ontdeckt te worden: k Oft/ wy l Oft/ worden/

Inde

m Rom.5.3. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacobi 1.2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uws gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1 Cor.3.13. gouts/ het welcke verganckelic is/ en noch
Jacob.1.3. tās door het vyer beproeft wort: bevondē
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ en eere en eerlichz/
in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende gheloost nochtans in
hem ende verheucht v met onwtspreke-
licke ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijgende het eynde uws gheloofs/
namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q Gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Syrac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoeda-
r Dan.9.24. nighen tydt de Gheest Christi die in hen
* Psa.22.7. was duydde te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lyden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henseluen/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Euangelium/
f Acto.2.4. f door den heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de En-
ghelen begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerō schort op de lendenē uws ver-
Ephes.6.14 stants/ weest nuchterē/ en hopt volmaec-
x Oft/ tot telick op de genade die v aengebodē wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als ghehoorsame kinderē/ maect v niet
z Leui.11.4.5 gelijcformich den begeerlickheden die te
a Oft/ Va- voren in uwe onwetenheydt waren.
der noemt. 15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
b Deut.10.17 heylich is/ y wordt ghy oock heylich in
2.Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34.19. 16 Daerom dat gheschreuen is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Sprza.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Va-
Actu.10.34. der aenroept/ b die sonder aensien der per-
Roma.2.11. soonen oordeelt/ nae eens yegelics werc/
Galat.2.6. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Ephes.6.9. hier woont:
Colos.3.25. 18 c Wetende dat ghy niet met vergancke-
c 1.Cor.6.20 licke dinghen/ siluer oft gout verlost en
d Act.20.28 zijt/ wt uwe ydele wandelinge die v van-
Hebr.9.12. den Ouderen ouergheghewen was:
e Rom.16.24 19 d Maer met den dierbarē bloede Chri-
Ephes.1.9. sti/ als eens onstraffelicken ende onbe-
ende 3.9. vleckten Lams/
Colos.1.26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2.Timi.1.10. de scheppinge der Weerelt: maer is geopē-
Titi 1.2. baert in dese laetste tydē om uwēt wille/
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem geloost in Godt/ die
Philip.2.9. hem wt de dooden opgeweet heeft/ f ende
g Ro.12.10. hem eerlicheyt gegeuen heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. geloone en hope op Godt hebben soudt.
Hebr.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in-
1.Pet.2.17 de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
h Jac.1.18 den Gheest/ g tot ongheueynsde broeder
Joan.3.8. licke liefde: hebt malcanderen vyerichlic-
i Of/ leuen- ken lief wt reyner herten:
de en eewe- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet wt
lick blijuen- verganckelicken/ maer wt onuerganckelicken
de woort saede/ door het woort des leuenden
Gods. ende eewelick blijuenden Godts.
k Esa.40.6 24 k Want alle vleesch is als gras/ en alle
Syr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdorret/
l Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft in
a Joan.2.17. der eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloouighe/ dat sy worden kinderen in het quade/ 11. tot de vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt der Ouerheden/ en tot lydtsaemheyt/ 21. schilderende hen den Heere Jesum leuendich voor ooghen.

1 Solegt dan af alle boosheyt/ en bedrie-
gerie/ ende geueynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on- a Rom.6.4
uervalschte melck/ als kinderkens die 1.Cor.14.20.
maer nu gheboren zijt/ op dat ghy daer Ephe.4.23.
door opwasset/ Coloss.2.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr.12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal.34.9
leuendighen Steen is/ vanden menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode wtuerco-
ren ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selue als leuende Stee-
nen getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om ghee- e Apo.1.6
stelicke Offerhanden te doen/ die Gode be- ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren wtersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem gheloost/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy gheloost/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloouigē is h de Steen dien Mat.21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
Hooft des Hoecks ghewordden/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotze der ergheernisse/ name- k Of/ toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten ongehoorsaem zijnde/ daer sy oock Deut.7.6
k opghesett waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een wtuercorē geslach- ende 26.18
te/ m een Coninclick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat m Apo.1.6
ghy soudt vercondigē de deuchden des ge- ende 5.10.
uen/ die v wt der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortydē gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortyden *of als vreē-
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt de inwoon-
zijt. ders ende
11 Lieue/ ick vermane v als * Wtlanders/ Landreys-
ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van sers/
vleeschelicke begheerlickheden/ die teghen o Ro.13.14
de ziele strijden. Galat.5.16
12 p En houdt uwe wādelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van v segghen/ als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r wt de goede werckē aenmerckēde/ q Titi 2.8
God prijsen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet.3.16
13 f So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinancie onderdanich/ om des Heerē wil- f Rom.13.1
le, het sy den Coninck/ als den Ouersten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe- t Griecx/cre-
nen die van hem ghesonden worden/ tot atuere
wrake der Quaetdoenders/ ende tot prijs u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joā.8.32
15 u Want also is de wille Gods/ dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. y Ro.12.10
16 x Als vrije/ en niet als de vryheyt heb- 1.Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yeghelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1.Pet.1.22
den Coninck. a Mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe.6.5
vreese den Heeren onderdanich/ niet allee- Coloss.3.22
lick den goeden ende redelicken/ maer oock 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

k Rom.14.4 den ende verderven: k Wie zijt ghy die eenen anderen oordeelt?
l Luc.12.13. 13 Wel aen nu / ghy die segt: l Heden oft
morgen sullen wy gaen tot die Stadt/ ende daer een Jaer blijuen/ ende coopmanschap
doen/ ende winninghe doen:
14 (Die ghy niet en weet wat morgen ge-
m Esa.40.6 schiedt sal. m Want wat is v leuen? want
Sapi.14.18. het is een damp die weynich tijts gesien
1. Cor.7.31. wordt, ende daer na vergaet:)
Jacobi 1.10. 15 Waer voor ghy seggen sout: n Ist dat
1. Petr.1.24. de Heere wil/ ende ist dat wy leuen/ so sullen
1. Joan.2.17 wy dit oft dat doen.
n Act.18.21. 16 Maer nu roemt ghy van uwe hoouer-
1. Cor.4.19. dicheden: alle sulcken roem is boos.
Hebr.6.4. 17 o Wie dan weet goet te doen/ ende niet en
o Luc.12.47. doet/ die heeft sonde.

Dat v. Capittel.

1. Vermaninghe tot de rijcke/ ende tot de arme verdruckte. 12. hoemen hem dragen moet / sowel in teghenspoet als in voorspoet/ 14. van de saluinge der siecken/ 16. biechte/ ghebedt/ 19. de dwalende te rechte te brenghen.

a Pro.11.28. 1 Wel aen nu ghy rijcke / weent ende
Amos 6.1. huylt ouer uwe ellendicheden / die v
Luce 6.24. ouercomen sullen.
1. Tim.6.9. 2 Uwe rijcdom is verrot/ ende uwe cleede-
ren zijn vol motten ghewordden.
3 Uwe gout ende siluer is verroest/ ende haer
roest sal teghen v tot getuygenisse wesen/ ende
b Rom.2.5. als vyer uwe vleesch verteeren. b Ghy hebt
in de laetste daghen schat vergadert.
c Leui.19.13. 4 Siet/ de c loon der Wercklieden die u-
Deut.24.14 we Ackers gemaeyt hebben / den welcken
Job.4.13. ghy vercort hebt/ roept: ende de stemme der
Maeyers zijn ghecomen tot in de ooren
des Heeren Sabaoth.
d Job 21.13 5 d Ghy hebt lecherlic geleeft op der Aer-
Luc 16.19.25 den/ ende weilusten gehadt / ghy hebt uwe
e Grieck/ herten genoedt/ als in eenen e Feestdage.
Daghe der 6 Ghy hebt den rechtueerdighen veroor-
slachtinge. deelt ende gedoot/ die v niet en wederstaet.
7 So weest dan lanckmoedich broeders/
tot de toecoemste des Heeren. Siet / de
Landtman verwacht de costelicke vrucht
des Landts / ende is lanckmoedich daer
ouer/ tot datse den vroeghen ende spadi-
ghen reghen ontfanghen heeft.
8 Weest ghy oock lanckmoedich / ver-
sterckt uwe herten / want de toecoemst
des Heeren naerdert.
9 Sucht niet teghen malcanderen/ broe-
f Oft/ Ver- ders/ op dat ghy niet f geoordeelt en wort.
doemt. Siet/ de Richter staet voor de deure.
10 Myne broeders/ neemt de Propheten
tot een exempel des lijdens ende lanckmoe-
dicheyt/ de welcke in den Naem des Hee-
ren ghesproken hebben.
11 Siet/ g wy achtense geluckich die ver-
g Mat.5.11. dragen. Ghy hebt de h verdraechsaemheyt
h Job.1.21. Jobs ghehoort: ende ghy hebt gesien het
22. ynde des Heeren/ i k want de Heere is
i Num.14.18 seer barmhertich ende medelijdich.
Psal.103.9. 12 Voor alle dinghen / myne Broeders/
k Oft/ dat/ l sweert niet/ noch by den Hemel/ noch by
l Mat.5.34. der Aerden noch eenighen anderen eedt/
2. Cor.1.17. maer uwe Ja/ sy Ja en uwe Neen/ neen/
op dat ghy niet en valt in geueynstheyt.
13 Is daer yemant onder v in lijden? dat
hy bidde: Is daer yemant goets moets?
dat hy singhe.
14 Is daer yemant onder v cranck? dat hy de
Ouderlinghen der Gemeynte ontbiede/ ende
dat sy ouer hem bidden/ m ende hem saluen
m Mar.6.13. met Olye in den Naem des Heeren.
15 Ende het gebet des gelooofs sal den siecken
helpen/ ende de Heere sal hem op helpen: ende
ist dat hy ghesondicht heeft / het sal hem
vergheuen worden.
16 Belijt malcanderen de misdaden / ende
bidt voor malcanderen / op dat ghy ghe-
sont wordet: Want een crachtich ghebedt
des Rechtueerdighen vermach vele.
17 n Elias was een mensche sulcker bewe- n 1. Reg.17.1
ginghen onderworpen als wy. ende hy badt Luce 4.25.
een gebedt dat het niet regenen en soude:
ende het en regende niet op der Aerden drye
Jaren ende ses Maenden lanck.
18 o Ende hy badt wederom/ ende de He- o 1. Reg.18.45
mel gaf regen/ ende de Aerde bracht haer
vrucht voort.
19 Broeders/ p ist dat yemandt onder v p Mat.18.15.
van der waerheydt ghedwaelt is / ende
hem yemandt bekeert.
20 Die wete/ dat de ghene die den Son-
daer van dwalinge zijns weechs bekeert/
de siele van der doodt behoeden sal/ ende
q vele sonden bedecken. q Oft/ deckt/ heyt ooc et

Argument.

Nv zijn daer noch seuen seer heylighe Sendtbrieuen/ die van de Oude genoemt worden Canonice/ om dat sy tot den Canon/ dat is/ Regel der Schriftuere behooren/ ende Catholice/ dat is/ alghemeyne/ om dat sy niet tot eenighe sekere sonderlicke/ maer tot alle Gemeynten geschreuen zijn. Onder de welcke de Apostel Petrus twee geschreuen heeft. Inden eersten vermaent hy de Gheloouighen tot lijdtsaemheyt ende standtastichheyt des geloofs/ ende verclaert daerentusschen sommige verborgentheden des geloofs. Bouen desen leert hy een heylich leuen/ onderwijst de getrouwe/ verdructe Dienstknechten/ ende Priesters ofte Herders des volcx. Inden anderen prophetéert hy vande laetste ongheluckige/ dat is onse Antichristische tyden/ vermanende dat wy de oprechticheyt der Euangelischer leere lief hebben/ ende vaste houden. Dit selue doet oock die Apostel Judas in zijnen Sendtbrief.

De Eerste Alghemeyne Sendtbrief des Apostels Petri.

Dat Eerste Capittel.

2. Door het eynde der genaden Christi door de naturee Godts ende zijns woorts/ vermaent hy tot lijdtsaemheyt/ geloone/ heylicheydt/ ende liefde/ 24. ende bewijst de nietichheyt aller creaturen en buyten desen woorde.

1 Petrus een Apostel Jesu Christi: a den a Act.8.1
verstroyden vremdelinghen in Pon- Jacob.1.1.
to/ Galatia/ Kappadocia/ Asia / ende b Oft/ tot
Bithynia/ Grieck. in
2 Die vercoren zijn na de voorsienichheyt c Hebr.12.24
Gods des Vaders b door de heylichma- d Roma.1.7
kinghe des Gheests / tot ghehoorsaem- 1. Cor.1.2.
heyt/ c ende besprenghinghe des bloedts Gala.1.3.
Jesu Christi: d De ghenade ende vrede sy Ephes.1.2.
v vermenichfuldicht. e 2. Cor.1.3.
3 e Geloeft sy God ende de Vader onses Ephes.1.3.
Heeren Jesu Christi/ f die na zijne groote f Rom.6.11.
barmherticheyt ons wedergeboren heeft g 1. Cor.15.20
tot een leuende hope/ g door de opstan- h Colos.1.5.
dinge Jesu Christi van de dooden/ 2. Tim.1.12.
4 Tot een onuerderffelicke / onbevlecke- i t Anders
licke ende onuerwelckerlicke Erue/ h die in ons/
de Hemelen bewaert is voor i t v/ Die wy
5 Die k ghy in de cracht Godts bewaert k Oft/ wy
l wort/ door het geloone/ tot de salicheyt l Oft/ wor-
die bereydt is/ om ten laetsten tyde ont- den/
deckt te worden:

Jude

m Rom.5.5. 6 m Inde welcke ghy v verheucht/ n een
Jacobi 1.2. cleyne tijt, so het noot is/ bedroeft zijnde
n Hebr.10.37 in menigherleye versoeckinghen:
1.Petri 5.10 7 o Op dat de beproevinge uwes gheloofs
o Esa.48.10 veel costelicker dan de beproevinghe des
1 Cor.3.13. gouts, het welcke vergánckelic is/ eñ noch
Jacob.1.3. tāns door het vyer beproeft wort: bevondẽ
1.Petr.4.12 worde v te zijn tot lof/ eñ eere eñ eerlichz/
in de openbaringhe Jesu Christi.
p Jo.20.29 8 p Den welcken ghy niet gesien en hebt/
nochtans lief hebt: den welcken ghy nu
niet en siet/ ende ghelooft nochtans in
hem, ende verheucht v met onwtsprekelicke
ende eerlicke vreuchde/
9 Vercrijgende het eynde uwes gheloofs/
namelick uwer sielen salicheydt.
10 Van welcke salicheyt ondersocht ende
q gen.49.10 ondervraecht hebben q de Propheten die
Dan.2.44. van der ghenade aen v lieden gheprophe-
Aggei.2.8. teert hebben.
Syrac.6.12 11 r Ondersoeckende/ op wat/ oft hoedanighen
r dan.9.24. tijdt de Gheest Christi die in hen
* Psa.22.7. was duydde, te voren betuyghende * het
Esai.53.3.4.5 lijden dat op Christum comen soude/ ende
de eerlickheydt daer nae.
12 Den welcken gheopenbaerdt is/ dat sy
niet henselven/ maer ons dit bedienden/
dat v nu vercondicht is/ door de gene die
v ghepredickt hebben het Evangelium/
f Acto.2.4. * f door den heylighen Gheest/ die van den
t Eph.3.10. Hemel ghesonden is/ t het welcke de Enghelen
begheeren te aensien.
u Luce.12.35 13 u Daerõ schort op de lendenẽ uwes verstants/
Ephes.6.14 weest nuchterẽ/ eñ hoept volmaeckelick
x Of, tot op de genade die v aengebodẽ wort
x inde openbaringhe Jesu Christi/
y Luc.1.74. 14 Als gehoorsame kinderẽ, maect v niet
z Levi.11.4.5 gelijckformich den begeerlickheden die te
a Of, Vader noemt. voren in uwe onwetenheydt waren.
15 Maer gelijck hy die v geroepen heeft/
b deut.10.17 heylich is, y wordt ghy oock heylich in
2.Par.19.7. alle uwe wandelinghe:
Job.34.19. 16 Daerom dat gheschreven is: z Weest
Sapien.6.8 heylich/ want ick ben heylich.
Syra.35.16. 17 Ende ist dat ghy hem a tot eenen Vader
Actu.10.34. aenroept/ b die sonder aensien der per-
Roma.2.11. soonen oordeelt, nae eens yegelicx werc/
Galat.2.6. soo wandelt met vreese/ den tydt die ghy
Ephes.6.9. hier woont:
Colos.3.25. 18 c Wetende dat ghy niet met vergánckelicke
c 1.Cor.6.20 dinghen/ silver oft gout verlost en
d Act.20.28 zijt, uit uwe ydele wandelinge die v van-
Hebr.9.12. den Ouderen overghegheven was:
e rom.16.24 19 d Maer met den dierbarẽ bloede Christi/
Ephes.1.9. als eens onstraffelicken ende onbevlechten
ende 3.9. Lams/
Colos.1.26. 20 e De welcke wel voorsien was voor
2.Timo.1.10. de scheppinge der Werelt: maer is geopẽbaert
Titi 1.2. in dese laetste tydẽ om uwẽt wille/
f Act.2.33. 21 Die ghy door hem gelooft in Godt/ die
Philip.2.9. hem uut de dooden opgeweckt heeft/ f ende
g Ro.12.10. hem eerlicheyt gegeven heeft/ om dat ghy
Ephe.4.3. gelooue eñ hope op Godt hebben soudt.
Hebr.13.1. 22 Die ghy uwe sielen gereynicht hebt in
1.Pet.2.17 de ghehoorsaemheyt der waerheyt/ door
h Jac.1.18 den Gheest, g tot ongheveynsde broederlicke
Joan.3.8. liefde: hebt malcanderen vyerichlicken
i Of, leuen- lief uut reyner herten:
de, eñ eewe- 23 h Die ghy wedergheboren zijt/ niet uut
lick bliuen- verganckelicken, maer uut onverganckelicken
de woort saet/ door het woort des levenden
Gods. ende eewelick blijvenden Godts.
k Esa.40.6 24 k Want alle vleesch is als gras/ eñ alle
Syr.14.18 de eerlickheydt des menschen is als de
1.Cor.7.31 bloeme des gras: het gras is verdorret/
1 Jaco.1.10. ende de bloeme is afghevallen:
ende 4.14 25 Maer het woordt des Heeren blijft inder
l Joan.2.17. eewicheyt: ende dit is dat woordt dat
v vercondicht is.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de gheloovighe/ dat sy
worden kinderen in het quade/ 11. tot de
vruchten der wedergheboorte/ 13. tot ghehoorsaemheyt
der Overhedẽ/ eñ tot lydtsaemheyt/
21. schrijverende hen den Heere
Jesum levendich voor ooghen.

1 SO legt dan af alle boosheyt/ eñ bedriegerie/
ende geveynstheden/ ende nydt/
ende alle achterclappinghen:
2 a Ende begheert die redelicke ende on- a Rom.6.4
vervalschte melck/ als kinderkens die 1.cor.14.20.
maer nu gheboren zijt/ op dat ghy daer Ephe.4.23.
door opwasset/ Coloss.2.8
3 b So ghy anders ghesmaeckt hebt/ dat Hebr.12.2
de Heere goedertieren is: Mat.18.3
4 c Tot den welcken comende/ die eenen b Psal.34.9
levendighen Steen is/ vanden menschen c Ephe.2.20
wel verworpen/ maer by Gode uutvercoren
ende dierbaer:
5 Wordt oock ghy selve als levende Steenen
getimmert/ d tot een geestelick huys/ d Heb.3.6
e ende heylich Priesterdom/ f om gheestelicke e Apo.1.6
Offerhanden te doen/ die Godde be- ende 5.10.
haghen door Jesum Christum. f Rom.12.1.
6 Daerom staet oock inde Schrift: g Siet/ Heb.12.28
ick legghe in Sion eenen costelicken ende g Esa.28.16
dierbaren uutersten Hoecksteen/ ende wie Rom.9.33.
in hem ghelooft/ die en sal niet beschaemt
worden.
7 V dan/ die ghy ghelooft/ is hy eerlick/ h Psa.118.22
maer den ongeloovigẽ is h de Steen dien Mat.21.42
de Timmerlieden verworpen hebben/ het Actu.4.11.
hooft des Hoecks ghewordẽn/ i Esai.8.14
8 i Ende een Steen der aenstootinghe/ Rom.9.33
ende een steenrotze der ergherrnisse/ name- k Of, toe
lick/ den ghenen die hen aen het Woordt l Exo.19.5
stooten onghehoorsaem zijnde/ daer sy oock Deut.7.6
k opghesett waren. ende 14.2
9 l Maer ghy zijt een uutvercorẽ geslachte/ ende 26.18
m een Coninckliick Priesterdom/ een Ephe.1.15
heylich volck/ een vercregen volck/ om dat m Apo.1.6
ghy soudt vercondigẽ de deuchden des ge- ende 5.11.
nen/ die v uut der duysternisse gheroepen n Osee 1.10
heeft tot zijnen wonderlicken lichte. ende 2.23
10 n Die voortijdẽ gheen volck en waert/ Rom.9.26
maer nu Gods volck zijt: die voortijden *of als vreẽde
niet ontfermt en waert/ maer nu ontfermt inwoonders ende
zijt. Landtreysers/
11 Lieve/ ick vermane v als * Wtlanders/
ende Vremdelinghen/ o onthoudt v van o Ro.13.14
vleeschelicke begheerlickheden, die teghen Galat.5.16
de ziele stryden.
12 p Eñ houdt uwe wãdelinge eerlick on- p Ro.12.17
der de Heydenen: q op dat sy in het ghene 2.Cor.8.21
dat sy van v segghen, als van quaetdoen- Philip.2.15
ders/ r uut de goede werckẽ aenmerckẽde/ q Titi 2.8
God prijsen inden dach der besoeckinghe. 1.Pet 3.16
13 f So weest dan aller menschelicker t or- r Mat.5.16
dinancie onderdanich/ om des Heerẽ wil- f Rom.13.1
le, het sy den Coninck/ als den Overeesten/ Titi 3.1
14 Het sy den Stadthouderen/ als den ghe t Griecx/creature
nen die van hem ghesonden worden/ tot
wrake der Quaetdoenders, ende tot prijs u Titi 2.8
der Goetdoenders. x Joã.8.32
15 u Want also is de wille Gods/ dat ghy Rom.6.18
met weldoen/ stopt de onwetentheydt der Galat.5.1
dwaser menschen. p Ro.12.10
16 x Als vrije/ eñ niet als de vrijheyt heb- 1.Pet.5.5
bende tot een decksel der boosheydt: maer z Rom.12.10
als Dienstknechten Gods. Ephe.4.3.
17 y Eert eenen yegelicken. z Hebt het Hebr.13.1
Broederschap lief. Vreest Godt. a Eert 1.Pet.1.22
den Coninck. a mat.22.21
18 b Ghy Huysknechten/ weest met alder b Ephe.6.5
vreese den Heeren onderdanich, niet alleẽ- Coloss.3.22
lick den goeden ende redelicken, maer oock 1.Tim.6.1
den harden. Titi 2.9
19 c Want dat is ghenade/ ist dat yemandt c 2.Cor.7.10

om der v Godlicker conscientie wille swa-
richeyt verdraecht/ lydende tonrechte.
20 Want wat eere ist/ ist dat ghy verdraecht/
als ghy ghesondicht hebbende/ gheslagen
wordt? e maer ist dat ghy verdraecht als
ghy weldoet / en nochtans te lyden hebt/
dat is ghenade by Godt.
21 Want hier toe zijt ghy gheroepen/ want
Christus heeft oock geledē voor ons: f ons
een exēpel achterlatende/ om dat ghy zijne
voetstappen soudt nauolghen.
22 g Die geen sonde gedaen en heeft/ noch
daer en is gheen bedroch in zijnen monde
ghevonden:
23 h Die/ als hy versmaedt was / en heeft
niet wederom gesmadicht: ende en dreych-
de niet als hy leedt: maer gaf het hem over
die recht oordeelt.
24 i Die onse sonden selue in zijnen lichame
ghedraghen heeft op het houdt/ k om dat
wy vander sonde ghescheyden / der recht-
veerdicheyt leuen souden: door wiens won-
den ghy ghenesen zijt.
25 Want ghy waert als dwalende Scha-
pen/ maer ghy zijt nu bekeert tot den Her-
der ende m Toesiender uwer zielen.

d Gr. conscientie Gods
e Mat. 5.10 1. Pet. 3.14 ende 4.14
f Joā. 13.14. Philip. 2.5 1. Joā. 2.6
g Esa. 53.9 2. Cor. 5.21 1. Joan. 3.5
h Mat. 27.39 Joā. 8.48. 49.
i Esa. 53.4 Matt. 8.17.
k Rom. 6.10
l Esa. 52.6 Ezec. 34.6 Luce 15.4
m Of/ Opsiender/ Bisschop

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de ghetrouwde van haer officie/ 8. ende alle gheloovighe tot liefde/ onnooselheyt/ 14. ende lijdtsaemheyt/ door het exempel ende de weldaedt Christi.

1 Desghelijcks a ghy Vrouwen / weest
uwen Mannen onderdanich/ op dat
oock de ghene die den woorde niet ge
hoorsaem en zijn / door de wandelinghe
der Vrouwen/ sonder woordt ghewonnen
worden/
2 Als sy aenghemerckt hebben uwe goe-
de wandelinghe inde vreese.
3 b Der welcker vercieringhe sy/ niet die
uterlicke/ in het haervlechten / ende gout
ommehanghen/ of cleederen aendoen:
4 Maer die verborghen mensche/ name-
lick des herten/ die gheleghen is inde on-
verderffelicke vercieringhe eens sacht-
moedighen ende stillen gheests/ de welcke
costelick is voor God.
5 Want alsoo vercierden haer oock voor-
tyden de heylighe Vrouwen / die op den
Heere hoepten / ende waren haren Man-
nen onderdanich:
6 Ghelijck Sara den Abraham ghehoor-
saem was/ c noemende hem Heere: wiens
Dochters ghy gheworden zijt / als ghy
weldoet/ oock niet vreesende met ee-
nighe vreese.
7 Desgelijcx ghy Mannen/ d woont met
haer met wijsheyt/ gheuende haer eere als
den cranckste vate/ oock als medegenoo-
ten zijnde der genaden des leuens/ op dat
uwe gebeden niet verhindert en worden.
8 Ende eyndelick/ e weest alle eens ghe-
sint / hebt medelyden / hebt de Broeders
lief/ weest barmhertich/ vriendelick/
9 f Vergelt niet quaet met quaet / of ver-
smaetheyt met versmaetheyt: maer segent
daer tegen/ en weet dat ghy daer toe ghe-
roepen zijt/ g om de seghening te beeruen.
10 i Want wie het leuen wil lief hebben/
ende goede daghen sien / k die stille zijn
tonghe vanden quade / ende zijne lippen/
dat sy gheen bedroch en spreken:
11 l Hy keere af vanden quade / ende doe
goet: hy soecke vrede/ ende jaghe se na.
12 Want de ooghen des Heeren zijn ouer
de rechtveerdighe / en zijne ooren tot hare
ghebedt: Maer het aensichte des Heeren
is teghen de ghene die quaet doen.

a Gene. 3.16 1. Cor. 14.34 Ephe. 5.22. Coloss. 3.18 Titi 2.5.
b 2. Tim. 2.9 Titi 2.3.
c Gen. 18.12
d 1. Cor. 7.3
e Rom. 12.16 ende 15.5. 1. Cor. 1.9. Philip. 2.2 ende 3.16.
f Leui. 19.18. Prou. 20.22 ende 24.29 Mat. 5.39 Rom. 12.17 1. Cor. 6.7 1. Thess. 5.15
g Mat. 25.34
i Psa. 34.13.
k Jaco. 1.26
l Psal. 37.27 Esai. 1.16. 3. Joan. 11

13 Ende wie sal v quaet doen / ist dat ghy
het goede nauolcht?
14 m Maer ist dat ghy oock yet lydt om
der rechtueerdicheydt/ soo zijt ghy salich/
n ende en vreest hare vreese niet / noch en
verschrickt niet.
15 o Maer heylicht den Heere in uwer her-
ten/ p ende weest altydts bereydt / om te
antwoordē eenen yegelickē/ die rekēschap
vā v begeert/ vande hope die in v lieden is/
16 Met sachtmoedicheydt en vreese. heb-
bende een goede conscientie: q op dat sy/
daer in sy quaet van v liedē seggē / als vā
quaetdoēders/ beschaemt wordē/ die uwe
goede wandelinge in Christo bedrucken.
17 Want het is beter dat ghy weldoende
lydt/ (ist dat de wille Gods is/) dan quaet
doende.
18 r Want Christus heeft oock eens ghe-
ledē voor de sonde/ hy rechtueerdich/ voor
de onrechtueerdighe: om dat hy ons tot
God soude brenghen/ ghestoruen nae den
vleesche/ maer leuendich ghemaeckt nae
den Gheest.
19 Inden welcken hy oock comende/ heeft
ghepredickt den Gheesten s die in de ghe-
vanckenisse zijn.
20 Als sy voortyden t ongehoorsaem wa-
ren/ u doemen de lanckmoedicheyt Gods
eenmael verwachtede in de daghen Noe/
als de Arcke bereydt werdt: x inde welcke
weynige/ dat is/ acht zielen behouden wer-
den door het water:
21 y Den welcken teghenbeeldt de Doop/
ons nu oock behoudt: z niet daer mede de
vuylicheden des lichaems afgewischt wor-
den / maer waer door de goede conscientie
God vraecht / door de opstādinge Christi/
22 a De welcke is ter rechterhandt Gods/
opghevaren zijnde ten hemel/ ende de En-
ghelen/ ende Machten/ en Crachten hem
onderdaen zijnde.

m Mat. 5.10. 1. Pet. 2.20 ende 4.14
n Esaie 8.12 Jere. 1.8 4. Esd. 15.3. Mat. 10.26
o Job 1.2.
p Psa. 119.46 Actu. 4.6
q Titi 2.8 1. Pe. 2.12.15
r Rom. 5.6 Coloss. 2.13 Hebr. 9.15
s 1. Pet. 4.6
t Gen. 6.5
u Gen. 6.14 Mat. 24.37 Luce 17.26 Roma 2.4
x Gen. 8.18
y Ephe. 5.26
z Gr. niet een aflegginge der vuylicheid des vlees/ maer een be vraginge der goeder conscientie tot God.
a Ephe. 1.20

Dat iiij. Capittel.

1. Hy vermaentse tot de vruchten der wedergheboorte/ 12. ende tot lydtsaemheyt.

1 Dewyle dan Christus voor ons inden
vleesche gheleden heeft/ a soo wapent
ghy v oock met b dat selue gevoelen/
namelick dat/ c wie inden vleesche ghele-
den heeft/ die heeft d afghehouden vander
sonde/
2 e Om nu niet na menschelicke begheer-
licheden/ maer nae Gods wille/ den tydt
die noch over is/ te leuen.
3 f Want het is ons ghenoech/ dat wy dē
voorgaenden tydt des leuens der Heyde-
nen wille ghedaen hebben/ wandelende in
wellusten / begheerlickheden / dronckē-
schap/ brasserie/ supperie/ ende grouwelic-
ke Afgoderie.
4 Het welcke hen vreemde is/ ende lasterē
dat ghy niet mede en loopt inde selue g on-
ghebonden overdaet:
5 De welcke sullen rekenschap gheuen/
hem/ die bereydt is te oordeelen de leuen-
de ende doode.
6 h Want daer toe is oock i den dooden
het Euangelium ghepredickt / op dat sy
gheoordeelt worden nae den mensche/ dat
is/ aengaende het vleesch / ende leuen nae
God/ dat is/ door den Gheest.
7 k En aller dingē eynde is na by. l Weest
dan nuchteren / ende waeckt tot gebeden.
8 Maer voor al / hebt tot malcanderen
m stercke liefde/ n want de liefde bedecke
de veelheyt der sonden.
9 o Weest herberghich aen malcanderen/
p sonder murmureren.
10 q Dient malcanderē/ een yegelick na dat
hy ga-

a Hebr. 12.1
b Gr./ ghedachte/
c Rom. 6.7
d Gr. gerust
e Rom. 14.9 2. Cor. 5.15 Galat. 2.20 Ephe. 4.22 1. Thes. 4.[illegible] Hebr. 9.14
f Ephe. 4.17
g Gr. ouerstortinge der ouerdaet.
h Joā. 5.25
i 1. Pet. 3.19
k Joā. 2.18
l Luc. 21.34
m Gr. sterker
n Pro. 10.12
o Rom. 12.13 Hebr. 13.2
p Philip. 2.14
q Rom. 12.6 1. Cor. 12.[illegible] Prou. [illegible]

hy gave ontfangen heeft / als goede r wt-
deylders der menigherleye genade Gods.
r Gr. huysce gerders 11 s Ist dat yemant spreeckt/ dat hy spreke
als Gods woordt. Ist dat yemant dient/
s Iere. 23. 22 die diene als wt de cracht die God gheeft:
op dat God in allen ghepresen worde door
Jesum Christum/ de welcke heeft de heer-
lickheydt ende macht/ van eewicheydt tot
eeuwicheydt. Amen.
t Esa. 48. 10 12 t Lieve/ laet het v niet vreemde zijn/ als
1. Cor. 3. 13 ghy door het vyer versocht wordt / tot u-
1. Pet. 1. 7 wer beproevinghe/ als of v wat vreemdts
ghescliedde:
13 Maer verblijdt v daer in/ dat ghy des
lijdens Christi deelachtich zijt/ op dat ghy
in de openbaringhe zijnder heerlickheydt
mocht verblijden ende verheughen.
u Mat. 5. 10 14 u Ist dat ghyliedē in Christi Name ver-
1. Pet. 2. 20 smaedt wordt/ soo zijt ghy salich: want de
ende 3. 14 Gheest der eerlickheyt/ ende Gheest Gods
rust op uliedē/ de welcke/ so veel hen aen-
gaet/ ghelastert wordt: maer so veel v aen-
gaet ghepresen wordt.
15 Maer dat niemant van v lieden en lijde
als een Dootslagher/ oft Dief/ oft Quaet-
x Of/ in een doender/ of als een/ x die na ander lieden
vreēt Ampt dinghen siet.
grijpt. 16 Maer ist dat yemāt lijdt als een Chri-
sten/ die en schame hem niet / maer prijse
God in desen deele.
y Iere. 25. 29 17 Want het is tijt/ y dat het oordeel van
Luce 23. 30 den huyse Gods beginne. Ende ist dat het
z Luc. 10. 12 eerst van ons begint/ z wat sal het eynde
wesen der gener die den Euangelio Gods
niet gheloofst en hebben?
a Pro. 11. 31. 18 a Ende ist dat de Rechtveerdighe nau-
welick salich en wordt / waer sal de God-
loose ende Sondaer verschijnen?
19 So dan de gene die lijden na den wille
Gods/ dat sy hare zielen den ghetrouwen
b Griect/ in goetdadic- heyt. Schepper bevelen b met weldoen.

Dat v. Capittel.

1. Van het officie der Pastooren/ 5. ende der Jongeren/ 8. beschrijvinge des Duyvels/ ende den middel om hem te wederstaen/ 10. ghebedt voor de Gheloovighe/ 13. groetenissen.

1 DE Ouderlingē die onder v lieden zijn/
vermane ick/ die een mede Ouderlinc
a Act. 20. 28 ben/ ende getuyge des lijdēs Christi/
b of, so veel in uliedē is ende oock deelachtich der eerlickheyt die
gheopenbaert sal worden/
c 1. Cor. 1. 24 2 a Weydt de kudde Gods b die onder u-
d 1. Timot. 4. 12. lieden is/ die besorghende / niet als wt be-
Titi 2. 7 dwanck/ maer gewillichlic: noch om vuyl ge-
e Esa. 40. 11 wins wille maer met een bereydt herte:
Ezec. 34. 23. 3 c Noch als heerschappie voerende over
Joan. 10. 11 het volck dat v bevolen is/ d maer als die
Hebr. 13. 20 der kudde een voorbeeldt ghewordē zijt.
f 1. Cor. 9. 25 4 Ende als de e overste Herder verschijnē
2. Tim. 4. 8. sal/ f dan sult ghy de onverwelckerlicke
Jaco. 1. 12 Croone der glorien behalen.
g Ro. 12. 10 5 Desghelijcks ghy Jonghers/ weest den
Philip. 2. 3 Ouderen onderdanich/ g ende weest alle
h Pro. 3. 34 malcanderen onderdanich / weest met de
Jaco. 4. 6 ootmoedicheyt vercieret. h Want God we-
i Job 22. 20 derstaet den Hoovaerdigen/ maer den Ne-
Prou. 29. 23 derighen gheeft hy ghenade.
Mat. 23. 11 6 i Vernedert uliedē dan onder de crach-
Luc. 14. 11 tighe handt Gods / op dat hy v verhooge
Jaco. 4. 10 te zijner tijdt.
l Psa. 55. 23 7 k Worpt alle uwe sorchvuldicheydt op
Matt. 6. 25 hem/ l want hy draecht sorghe voor u-
1. Tim. 6. 8 lieden.
Sap. 12. 13 8 m Weest nuchteren/ waeckt/ want uwe
m Jaco. 1. 7 wederpartie de Duyvel gaet omme als
Luce 22. 31 een brieschende Leeuwe / soeckende wien
hy verslinde.
n Jaco. 4. 7 9 n Wederstaet hem/ vast zijnde in het ge-
loove/ wetende dat het selve v lijden in
uwe Broederschap / die inde Wereldt is/
volbracht wordt.
10 De God aller ghenade / die ons/ die wy
een weynich tijdts bedruckt zijn/ geroepen
heeft tot zijne eewighe heerlickheydt in
Christo Jesu/ o die selve volmake / beve- o Hebr. 10. 37
stighe/ versterke/ ende fondere v lieden. 1. Pet. 1. 6
11 Hem sy de eerlickheydt ende macht/ van
eewicheyt tot eewicheyt. Amen.
12 Door Siluanum / uwen ghetrouwen
Broeder/ alsoo ick achte/ hebbe ic een wey-
nich gheschreven/ vermanende ende betuy-
ghende/ dat dit de ghenade Gods is/ daer
ghy in staet.
13 V groet de mede wtvercoren Ghemeyn-
te die in Babylonia is / ende Marcus mijn
sone.
14 p Groet malcanderen met den heyligen p Ro. 16. 16
cusse. Vrede sy v allen die in Christo Jesu 1. Cor. 16. 20
zijt. Amen. 2. Cor. 13. 12
1. Thes. 5. 26.

De tweedde alghemeyne Sendbrief Petri.

Dat Eerste Capittel.

3. Petrus de ghenade Christi ghepresen hebbende/ 5. vermaent de gheloovighe tot een recht Christen leven/ 12. beloeft hen zijnen arbeydt/ 16. bewijst de sekerheydt des Euangeliums/ 19. ende den middel om inde Schrift profijt te doen.

1 SYmon Petrus een Dienstknecht ende a Anders/
Apostel Jesu Christi / den ghenen die Simon
even dierbaren ghelooue met ons ver-
creghen hebben/ b door de rechtveerdic- b Gr. in
heyt onses Gods/ ende Salichmakers Je-
su Christi:
2 c De ghenade ende vrede sy v vermenich- c Roma. 1. 7
fuldicht/ door de kennisse Godes/ ende on- 1. Petr. 1. 2
ses Heeren Jesu.
3 Ghelijck ons zijne Godlicke macht alle
dinck dat tot het leven / ende de Godsalic-
heyt noodich is/ ghegheven heeft/ door de
kennisse des ghenen / die ons gheroepen
heeft tot de eerlickheyt ende deucht:
4 Daer mede dat ons die seer groote ende
eerlicke beloften ghegheven zijn: d om dat d Esa. 56. 4
ghy daer door soudt der Godlicker nature Joan. 1. 12
deelachtich worden/ de verderffelickheydt Roma 8. 15.
die inde Wereldt is door de begheerlick- Galat. 3. 16
heydt/ ontvloden zijnde.
5 Ende tot dit selve oock alle neersticheyt
doende / bewijst hier toe deucht in uwen
ghelooue: ende inde deucht wetenschap/
6 In de wetenschap/ maticheydt : in ma-
ticheyt/ lijdtsaemheyt : ende in lijdtsaem-
heyt/ Godvruchticheyt:
7 Ende inde Godvruchticheydt/ broeder-
licke vrientdelickheyt: ende in broederlicke
vriendelickheydt/ liefde:
8 Want als ghy dese dinghen hebt / ende
daer in overvloedich zijt/ sy en sullen v niet
ledich noch onvruchtbaer laten/ tot de ken
nisse onses Heeren Jesu Christi.
9 Want die dese niet en heeft / e die is e Esa. 59. 10.
blindt / ende tastet met der handt nae den
wech/ ende heeft de reyninghe zijner ouder
sonden vergheten.
10 Daerom broeders/ weest liever neerstich
om uwe beroepinghe ende verkiesinghe
vast te makē: want als ghyliedē dat doet/
sult ghy te gheenen tyde strupckelen.
11 Want alsoo sal v rijckelick den inganck
in het euwighe Conincrijcke onses Hee-
ren ende Salichmakers Jesu Christi toe-
ghedient worden. f Gr. verge-
12 Daerom en sal ick niet f ophouden / v ten.

altijdts sulcks te vermanen / hoe wel ghy
het weet ende inde tegenwoordige waer-
heyt versterckt zijt.
13 Want ick achte het recht/ so langhe als
g Dat is/ lichame — ick in desen g Tabernakel ben v lieden met
vermaninghe te verwecken.
h 2. Timot. 4.6. — 14 h Dewijle ick weet dat de aflegghinge
mijns Tabernakels haest coemt/ i gelijck
i Joa.21.18. — onse Heere Jesus Christus my heeft te
kennen ghegeuen.
15 Maer ick sal oock neersticheyt doen/ dat
ghy lieden na mijnen wtganck mueght al-
k 1Cor.1.17 — tydts van sulcks ghedachtenisse houden.
ende 2.1.4. ende 4.20 — 16 k Want wy en zijn niet de constighe fa-
bulen naghevolcht/ als wy v lieden onses
1.Thess.1.5 — Heeren Jesu Christi macht ende toecoem-
l Joan. 1.14 — ste te kennen ghegheuen hebben / l maer
Mat.17.2 — wy hebben zijnder Maiesteyt Aenschou-
1. Joan.1.1. — wers geweest.
17 Want hy hadde van Gode den Vader
eere ende eerlickheyt ontfanghen / dewijle
dusdanige een stemme vande hooghweer-
m mat.3.17. — dige eerlickheyt tot hem geschiede: m De-
ende 17.5 — se is mijn wel lieue Sone/ inden welcken
Marc.1.11 — ick mijn welbehagen ghenomen hebbe.
ende 9.7 — 18 Ende dese selue stemme hebben wy gehoort
Luc.3.22 — als sy vanden Hemel quam/ daer wy met
ende 9.35 — hem waren op den Heyligen Berch.
Coloss.1.13 — 19 Ende wy hebben dat n Prophetische
n Of/ vaste — woordt/ welck seer vast is/ ende ghy doet
o 2. Cor.4.6 — wel/ als ghy daer acht op hebt/ o als op
een licht dat in een duyster plaetse schijnt/
tot dat de dach aenlichte / ende de Mor-
gensterre opgae in uwe herten.
p 2.tim. 3.16 — 20 p Dit eerst wetende/ dat geen Prophe-
q Of/ gheen eyghen wtleg- — cie der Schriftuere/ q wt eyghener inghe-
ghinghe toe- — uinghe ghescheiet.
behoort. — 21 Want de Prophetie en is voortijden
niet door menschen wille ghegeuen: maer
de heylighe menschen Gods hebbense ge
sproken/ ghedreuen zijnde vanden Geest
Godts.

Dat ij. Capittel.

1. Beschrijuinghe der boosheyt/ ende
verderuinghe der valscher Leeraers/ ende
harer Discipulen.

a Act. 20.29 — 1 DAer hebben oock a valsche Prophe-
1.Tim. 4.1 — ten onder den volcke gheweest/ ghe-
lijck oock onder v lieden valsche Lee-
raers wesen sullen/ die verderffelijcke Se-
ten inuoeren sullen/ oock den Heere diese
ghecocht heeft/ verloochenende/ ende een
haestighe verderuinghe ouer henseluen
halende.
2 Ende vele sullen haer verderuinghen na-
b Of/ coop- — uolgen/ door de welcke de wech der waer-
handel van v — heyt sal gelastert worden.
lieden doen — 3 Ende sy sullen door giericheyt met ghe-
c Job.4.18 — maeckte woorden b ghewin van v lieden
Jude 6. — soecken/ den welcken de verdoemenisse van
Apoc. 2.2 — ouer langen tijt niet en vertoeft/ ende haer
d Gen.7.1. — verderffenisse en is niet slaperich.
e Of/ Sunt- — 4 Want ist dat God c de Engelen/ als sy
vloet. — gesondicht hadden/ niet gespaert en heeft:
f Gen.19.24 — maer heeftse met keetenen der duysternisse
Deut. 29.23 — inde Helle geworpen / ende ouergegeuen
Esai.13.19 — tot het Oordeel te bewaren:
Jere. 50.40 — 5 Ende en heeft de oude Werelt niet ge-
Ezec.16.49. — spaert/ maer heeft d Noe den Prediker
Osee 11.8 — der rechtueerdicheydt zijn achtster be-
Amos 4.11 — waert / brenghende de e Diluuie ouer de
Luc.17.29 — Werelt der ongherechtighen.
Jude 7 — 6 Ende heeft f de Steden Sodoma ende Go-
g Gen.19.16 — morra tot asschen verbrandende ende om-
Sapie. 10.6 — mekeerende/ verdoemt/ ende tot een exem-
h psa.119.158 — pel geset den ghenen / die namaels souden
i Of/ hebben — Godloosslick leuen.
sy gequelt. — 7 g Ende heeft den rechtueerdigen Loth
k 1. Cor.10.13 — daer wt getogen/ die van de oncuysche ver-

keeringe der Boosen vermoeyt was.
8 (Want de rechtueerdige man woonen-
de onder hen/ hy heeft van daghe te daghe
zijn rechtueerdige ziele ghequelt/ siende ende
hoorende hare ongherechtighewercken)
9 k De Heere weet de Godsalighe wt de
versoeckinge te verlossen: ende de onrecht-
ueerdighe tot den dach des Oordeels ter
straffe te houden.
10 Ende aldermeest de ghene die het vleesch
volghende/ in oncuyssche begheerlickheden
wandelen / de Heerschappie versmaden/
die stoudt ende hartneckichlick henseluen
behaghen / ende de Heerlickheden niet
en vreesen te lasteren:
11 Daer de Enghelen/ die meerder zijn van
cracht ende macht/ gheen lasterlick oordeel
teghen hen en gheuen voor den Heere.
12 Maer dese/ l als onredelicke Beesten/ l Jere.12.3
natuerlick bewrecht / ghemaeckt om ghe-
uangen ende verdoruen te worden/ m la- — m Jude 10
steren de het ghene daer sy niet van en we-
ten / sullen in haer eyghen verderuinghe
verdoruen worden:
13 Ghecrijgende den loon der ongerechtic-
heyt als die de daghelicksche weelde voor
ghenoechte achten: vlecken ende smetten
zijnde/ die in hare bedriegerien genoechte
hebben/ als sy met v lieden brassen/
14 Hebbende de ooghen vol ouerspels/ on-
verhinderlick van sonde / verlockende de
wanckelbare zielen/ ende hebbende het her-
te gheoeffent in giericheydt / kinderen der
vermaledijnghe:
15 Die den rechten wech verlatende / zijn
ghedwaelt/ n volgende den wech Balaam — n Nu.22.5
des soons Bosor/ de welcke den loon der — Jude11.
ongherechticheyt lief ghehadt heeft:
16 Maer hy heeft de straffinghe zijner on-
gherechticheydt ghehadt/ want dat stom-
me lastbaer Dier heeft met menschelicker
stemme ghesproken / ende des Propheten
wtsinnicheydt verhindert.
17 o Dese zijn Fonteynen sonder water/ — o Jude 12
wolcken vanden stormwinde gedreuen/ den
welcken de doncker duysternisse inder eeu-
wicheydt bewaert is.
18 Want sy seer opgeblasen ydelheydt spre-
kende/ verlocken door de begheerlickheden
des vleeschs / ende wulpscheden/ hen die
p recht ontulodem waren / de ghene die — p Anders/ een weynich
in dwalinghe verkeeren/
19 Belouende hen vryheydt / daer sy selue — q Joan.8.34
dienstknechten der verderuinge zijn: q want — Rom.6.16
van wien yemandt ouerwonnen is/ diens
dienstknecht is hy ghewordent.
20 r Want ist dat sy / na dien sy van de be- — r mat.12.45
smettinghe der Werelt ghevloden zijnde/ — Hebr.6.4.6
door de kennisse des Heeren ende Salich- — ende 10.26
makers Jesu Christi / wederom inde selue
verwerret zijnde/ ouerwonnen worden/ so is
haer laetste erger geworden dan het eerste.
21 Want het ware hen beter / dat sy den
wech der gherechticheydt niet ghekent en
hadden: dan dat sy hem bekennende / we-
der afkeeren van de heylighe s Leere / die — s Of/ Ghe-
hen ghegheuen is. — bodt
22 Maer hen is geschiet/ datmen met desen
warachtigen spreeckwoorde pleech te seg-
gen: t De Hont is weder gekeert tot zijns — t Pro.26.11
selfs wtspouwsel: u Ende de gewasschen Seuge — u Of/ het ...
tot de wentelinghe in het slijck.

Dat iij. Capittel.

1. Hy bewijst de Godloosheyt der bespot-
ters der beloften Gods/ 7. de maniere der
eyndinge der Wereldt/ 11. ende van hem te
bereyden/ 16. ende wie sy zijn/ die de ghe-
schriften Pauli ende andere misbruycken/
18. daer nae dancki hy den Heere Jesum.

Amen/

1 Lieve/ ick schrijve u nu desen tweeden Brief/ waer in ick door vermaninghe u we oprechte a herten verwecke/

> a Gr. sin/ of gemoedt

2 Dat ghy ghedachtich zijt der woorden/ die vanden heylighe Propheten te voren ghesproken zijn/ en onse Heere die wy Apostelē zijn des Heeren ende Salichmakers:

> b 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1 Jude 18.

3 b Dat eerst wetende/ dat inde laetste daghen sullen Bespotters comen/ die nae hare eyghene begeerlickheden sullen wandelen/

4 Ende seggen: Waer is de belofte zijnder toecomste? want van dat de Vaders ontslapen zijn/ blijft alle dinck: als van den beghinne der Scheppinghe aen.

5 Want willens en weten dese niet/ dat de Hemelen in langhe voorleden tyden waren door Godts woordt: ende c de Aerde uyt den water/ ende in het water staende:

> c Gen.1.9

6 d Waer door de wereldt die doe was/ ouer vloeyt zijnde vanden water/ vergaen is.

> d Gen.7.21.

7 e Ende de Hemelen die nu zijn/ ende de Aerde zijn door zijn woordt gheset/ f ende worden behouden tot den vyere/ in den dach des Oordeels/ ende verderuinge der Godlooser menschen.

> e Psa.102 27 Esa.40 8 ende 51.6 Hebr.1 11 2.Pet.3.10 f 2.The.1.8

8 Maer en weest niet onwetende van dit een dinck/ Lieue/ dat eenen dach by den Heere is ghelijck duysent Jaren: g ende duysent Jaren ghelijck eenen dach.

> g Psa.90.4 Syr.18.8

9 De Heere en vertraecht de beloften niet ghelijck sommighe meynen/ dat het traecheydt is: h maer hy is lanckmoedich ouer ons/ i niet willende dat yemandt vergae/ maer wilse alle tot bekeeringe ontfanghē.

> h Esa.30.15 Rom.2.4 i Ezec.18.22 1.Tim.2.4

10 Maer den dach des Heeren sal comen k als een Dief inder nacht/ l inden welcken de Hemelen sullen met een sterck gedruysch voorby gaen/ ende de Elementen sullen branden ende vergaen/ ende de Aerde/ ende de wercken die daer in zijn/ sullen verbranden.

> k Mat.24.43 1.The.5.2 Apoc.3.3 ende 16.15 l 2.Pet.3.7

11 Dewijle dan dit al m vergaet/ hoedanich behooren wy te zijn in heylige wandelinghe ende Godsvruchticheden/

> m Gr. sal ontbonden worden.

12 Verwachtende ende haestighende tot den toecomenden dach Gods/ n door den welcken de Hemelen ontsteken ende vergaen sullen/ ende de Elementen branden ende smelten?

> n Syr.16.18

13 o Maer wy verwachten nieuwe Hemelen/ ende nieuwe Aerde/ nae zijne belofte/ waer in rechtueerdicheydt woont.

> o Esa.65.16 ende 66.22 Apoc.21.1

14 Daerom lieue/ die ghy sulcx verwacht/ weest neerstich om onbesmet eñ onstraffelick van hem beuonden te wesen in vrede:

15 p Eñ acht dat de lanckmoedicheydt onses Heeren salicheydt is/ gelijck oock onse lieue broeder Paulus/ na de wijsheydt die hem gegeuen is/ u lieden gheschreuen heeft/

> p Rom.2.4

16 Ghelijck oock in alle Sendbrieuen/ sprekende daer in van desen: Inde welcke sommighe dinghen zijn swaer te verstaen/ de welcke de ongheleerde ende onvaste verdraeyen/ ghelijck oock de andere Schriften/ tot haer eyghen verderffenisse.

17 Ghy dan/ lieue/ dewijle ghy het te voren weet/ so wacht u lieden/ dat ghy niet door der Godlooser dwalinghe verleydt zijnde/ van uwe vasticheydt af en valt.

18 Maer wast inde ghenade ende kennisse onses Heeren ende Salichmakers Jesu Christi. Hem sy de eerlickheydt/ ende nu/ ende ten ewighen daghe. Amen.

Argument.

Joannes de Apostel ende Euangelist/ eñ sonderlicken lieue Discipel des Heeren/ heeft dry Sendbrieuen geschreuen. Inden eersten leert hy de liefde ende reynicheydt des leuens/ als de vruchten des warachtighen gheloofs. Inden tweeden eñ inden derden leert hy oock de selue liefde eñ waerheyt/ vermanende datmē moet de ketters vlieden.

De eerste alghemeyne Sendbrief Joannis.

Dat Eerste Capittel.

1. Hy bewijst de versekertheydt ende de vrucht des Euangeliums/ 7. daer nae den middel om daer van deelachtich te wordē.

1 Dat vanden beginne was/ dat wy ghehoort hebben/ dat wy gesien hebben met onsen oogen/ a dat wy aēschout hebbē/ b eñ onse handē gehandelt hebbē/ vanden woorde des leuens.

> a Joā.1.14 2.Pet.1.16 b Joā.10.27

2 (Want het leuen is geopenbaert/ eñ wy hebbent gesien/ eñ betuygen/ eñ verkondighen u het eewighe leuen/ het welcke by den Vader was/ eñ is ons gheopenbaert.)

3 Dat wy gehoort hebben/ eñ gesien hebben/ verkondigen wy u lieden/ om dat ghy oock soudt met ons gemeynschap hebben/ ende onse gemeynschap sy met dē Vader/ ende met zijnen Sone Jesu Christo.

4 Ende dit schrijuen wy u lieden/ op dat c uwe vreuchde veruult sy.

> c Of/ onse

5 Ende dit is de belofte die wy van hem ghehoort hebben/ eñ u verkondigen/ d dat God een licht is/ ende daer en is geenderhande duysternisse in hem.

> d Joan.1.9 ende 9.5. eñ 12.35.46. e Esa.33.14

6 e Ist dat wy segghen dat wy ghemeynschap met hem hebben/ ende wandelen in de duysternisse/ so liegen wy/ ende en doen de waerheydt niet.

7 Maer ist dat wy in het licht wandelen/ ghelijck hy in het licht is/ so hebben wy gemeynschap met malcanderen/ f ende het bloedt Jesu Christi zijns Soons reynicht ons van alle sonde.

> f Hebr.9.14. Apoc.1.5 g 1.Re.8.46 2.Par.6.36 Job.9.2 Psal.143.2. Prou.20.9 Syr.7.21 h Psal.32.5. Prou.28.13 Esa.65.24

8 g Ist dat wy seggen dat wy gheen sonde en hebben/ so bedriegen wy ons seluen/ ende de waerheydt en is in ons niet.

9 h Ist dat wy onse sonden belijden: hy is ghetrouwe ende rechtueerdich/ op dat hy ons de sonden vergeue/ ende reynige van alle ongherechticheydt.

10 Ist dat wy seggē dat wy niet gesondicht en hebben/ so maken wy hem leugenachtich/ ende zijn woordt en is in ons niet.

Dat ij. Capittel.

3. Door de weldaet Christi vermaent hy tot suyuerheydt/ 9. liefde/ 18. ende vande Antichristen te schouwen.

1 Myne kinderkens (ic schrijue u dit/ om dat ghy niet en soudt sondigen: ende ist dat yemant ghesondicht heeft/ wy hebben Jesum Christum/ eenen rechtueerdighen a Voorbidder by den Vader:

> a 1.Tim.2.5 Hebr.7.24 b Rom.3.25 2.Cor.5.18 Coloss.1.20 1.Joā.4.10 c Joā.4.20

2 b Ende hy is de versoeninghe voor onse sonden: ende niet alleenlick voor onse sonden/ maer voor gheheel des Wereldts.

3 Eñ hier in weten wy/ dat wy hem kennē hebben/ ist dat wy zijne ghebodē houden.

4 c Wie daer seyt: Ick kenne hem/ eñ en bewaert zijne ghebodē niet/ die is een leugenaer/ eñ de waerheyt en is in hem niet.

5 Maer wie zijn woort houdt/ in hē is warachtelick de liefde Gods volcomē. d Hier aen bekennen wy/ dat wy in hem zijn:

> d Joā.13.35

6 Die seyt dat hy in hem blijft/ e die moet oock also wandelen/ ghelijck hy ghewandelt heeft.

> e Joā.13.15 1.Pet.2.21

7 Broeders/ ick en schrijue u gheen f nieu g ghebodt/ maer dat oude gebodt/ dat ghy vanden beghinne ghehadt hebt: dat oude

> f 2.Joā.5 g Of/ leere

ghebodt is het woordt / dat ghy van den
beghinne ghehoort hebt.
h Joa.13.34 ende 15.12 8 h Wederom schrijue ick ulieden een nieu
ghebodt / het welck waerachtich is in hem
ende v: want de duysternisse gaet voorby/
ende dat waerachtighe licht schijnt nu.
9 Wie seydt dat hy in het Licht is / ende
zijnen Broeder haet / die is tot noch toe in
der duysternisse.
i 1.Joa.3.14 10 i Wie zijnen Broeder lief heeft / k die
k Joa. 12.35 blijft in het licht / ende in hem en is gheen
erghernisse.
l Leuit.19.17 11 l Maer wie zijnen Broeder haet / die
is in de Duysternisse / ende hy wandelt
in de Duysternisse / ende en weet niet
waer hy gaet / want de Duysternisse heeft
zijne ooghen verblindt.
m luc.24.47 12 m Ick schrijue v / kinderkens / want de
Act.4.12. sonden zijn v vergeuen door zijnē Naem.
ende 13.38. 13 Ick schrijue v / Vaders / want ghy hebt
hem gekent / die van den beginne is. Ick
schrijue v / Jongelinghen / want ghy hebt
den Boosen verwonnen.
14 Ick schrijue v / kinderkens / want ghy
hebt den Vader gekent. Ic hebbe v ghe-
schreuen vaders / want ghy hebt hem ge-
kent die van den beginne is. Ick hebbe v
geschreuē Jōgelingē / wāt ghy zijt sterck /
eñ het woort Gods blijft in v / eñ ghy hebt
den Boosen verwonnen.
n Rom.12.2 15 n Hebt de Werelt niet lief / noch wat in
o Gala.1.10 de Werelt is: o Ist dat yemandt de We-
Jacob.4.4. relt lief heeft / de liefde des Vaders en is
in hem niet.
16 Want al wat inde Werelt is / de begeerlic-
p Psa.90.10 heyt des vleeschs / eñ de begeerlicheyt der
Esai.40.6. ooghē / eñ de grootscheyt des leuens / en is
Syra.14.7. wt dē Vader niet / maer is wt der Werelt.
1.Cor.7.31. 17 p Eñ de Werelt vergaet / ende hare be-
Jacob.1.10. geerlickheydt: maer wie den wille Godts
ende 4.14. doet / die blijft in der eewicheyt.
1.Petr.1.24. 18 Kinderkens / het is de laetste tijt / q ende
q 2.Tes.2.2. gelijck ghy gehoort hebt / r dat de Anti-
r mat.24.5. christ comen sal / daer zijn ooc nu vele An-
24. tichristen geworden / waer wt wy weten
s psa.41.10. dat het de laetste vre is.
Mat.26.21. 19 s Sy zijn van ons wtgecomen: maer sy
Joan.13.18. en waren wt ons niet: want hadden sy
Acto.1.17. wt ons gheweest / so souden sy met ons ge-
ende 20.30. bleuen hebben: t maer het is geschiet om
t 1.cor.11.19. dat sy souden openbaer worden / dat sy
u Psa.45.8. niet alle wt ons en zijn.
ende 133.2. 20 Maer ghy hebt de Saluinge van den
Hebre.1.9. Heylighen / ende weet alle dinck.
21 Ic en hebbe v lieden niet daerom ghe-
schreuen / om dat ghi de waerheyt niet en
weet: maer om dat ghyse weet / eñ om dat
gheen leughen wt de waerheyt en is.
22 Wie is een leughenaer / ten sy de ghene
x dat is / de Ghesalfde? die versaect dat Jesus is x Christus? De-
se is de Antichrist / die den Vader eñ den
Sone verloochent.
y Luce 12.9. 23 y Soo wie den Sone versaeckt / die en
2.Tim.2.12. heeft oock den Vader niet.
24 Ghy lieden dan / wat ghy van den be-
ginne gehoort hebt / dat blijue in v. Ist dat
in v blijft dat ghy van den beginne ghe-
hoort hebt / so sult ghi oock inden Vader /
ende in den Sone blijuen.
25 Eñ dit is de beloofte die hy v lieden be-
loeft heeft / namelick het eewighe leuen.
26 Dit hebbe ick v lieden geschreuen van-
de ghene / die v verleyden.
z Jer.31.34. 27 z Eñ de Saluinge die ghy van hem ont-
Hebr.8.11. fangen hebt / blijft in v / ende ghy en hebt
gheenen noot dat v yemant leere: maer ge-
lijck v de seluē Saluinghe leert van allen /
eñ sy is waerachtich / eñ en is niet leugen-
achtich / ende ghelijck sy v gheleert heeft /
sult ghy a in hem blijuen. a Oft / daer
28 Nu dan kinderkens / blijft in hem: op in.
dat / als hy sal gheopenbaert worden / wy
een vertrouwen hebben / b ende niet van b Sap.5.2.
hem beschaemt en worden in zijne toe-
coemste.
29 Ist dat ghy liedē weet dat hy rechtueer-
dich is / so weet ghi dz eē yegelic die recht-
ueerdicheyt doet / wt hem ghebooren is.

Dat iij. Capittel.

1. Door de liefde ende ghenade Godts
door Christum / vermaent hy tot recht-
ueerdicheydt ende liefde.

1 Siet / hoe groote liefde heeft ons de Va-
der a bewesen / namelic / dat wi kinderē a Grieck /
Godts ghenaemt worden: daerom en ghegheuen
kent ons de Werelt niet / wāt sy en heeft
hem niet ghekent.
2 Alderliefste / b nu zijn wy kinderen b Esai.56.4
Godts / c ende het en is noch niet geopen- Luce 20.36.
baert wat wy wesen sullen: d maer wy we- Joan.1.12.
ten / als hy sal gheopenbaert zijn / dat wy Roma.8.15.
hem sullen gelijck wesen / want wy sullen Galat.3.26
hem sien ghelijck hy is. ende 4.6.
3 Ende een yeghelick die dese hope op c Mat.5.12.
hem heeft / die reynicht hemseluen gelijck Roma.8.18.
hy reyn is. 2.Cor.4.17.
4 Soo wie sonde doet / die e doet oock d Phil.3.21.
ongherechticheydt / ende f de sonde is Colos.3.4.
ongherechticheydt. e Oft / ouer-
5 g Eñ ghy lieden weet dat hy gheopen- treedt oock
baert is / om dat hi onse sondē soude wech de Wet.
nemen / h ende in hem en is gheen sonde. f 1.Joa.5.17.
6 Een yegelic die in hem blijft / die en son- g Esai.53.12
dicht niet: so wie sondicht / die en heeft hē 1.Tim.1.15.
niet ghesien noch ghekent. h Esai.53.9
7 Kinderkens / dat v niemāt en bedriege: 2.Cor.5.21.
i wie rechtueerdicheyt doet / die is recht- 1.Petr.2.22
ueerdich / ghelijck hy rechtueerdich is. Roma.2.13
8 Die sōde doet / is wt dē Duyuel / wāt de
Duyuel sōdicht vādē beginne: hier toe is
de Sone Gods verschenen / om dat hy de
wercken des Duyuels verderuen soude.
9 So wie wt Gode geborē is / die en doet k 1.Joa.5.18
geen sonde / l want zijn zaet blijft in hem / 1.Pet.1.23.
ende hy en can niet sondigen / want hy is
wt Godt ghebooren.
10 Hier in zijn de kinderē Gods eñ de kinde-
rē des Duyuels opēbaer: so wie geē recht-
ueerdicheit en doet / die en is wt God niet
ende die zijnen broeder niet lief en heeft.
11 Want dat is de bootschap die ghy lie-
den van den beginne ghehoort hebt / dat
m wy malcanderen souden lief hebben. m Jo.13.34.
12 Niet gelijck n Cain / die wt den boosen ende 15.12.
was / eñ doodde zijnen Broeder: ende om 1.Joa.3.23.
wat oorsake doodde hy hem? o om dat zij- n Gen.4.8.
ne wercken boos waren / eñ zijns broedrs o Sapien.1
wercken waren gherechtich.
13 p Verwondert v niet / Broeders / ist dat p Joa.15.18
v de Werelt haet:
14 q Wy weten dat wy doorgebracht zijn q Joan.5.24
wt de doot in het leuen / want wy hebben
de broederen lief: wie zijnen Broeder niet
lief en heeft / die blijft in de doodt.
15 r Soo wie zijnen Broeder haet / die is r Leui.19.8
een doodtslagher: ende ghy lieden weet Jacob.5.20
s dat gheen doodtslager het eewich leuen s Mat.5.21.
heeft in hem blijuende.
16 t Hier in hebben wy de liefde ghekent / t Joan.15.13
dat hy zijn u leuen voor ons gestelt heeft: Ephes.5.2.
ende wy zijn schuldich voor de Broeders u Grieck /
het leuen te stellen. siele.
17 x Maer wie het goet der Werelt heeft / x Deut.15.7
eñ siet zijnen Broeder gebreck hebben / eñ Luce 3.11.
sluyt zijn herte van hem / hoe blijft de lief- Jacob.2.15.
de Godts in hem?
18 Mijn kinderkens / en laet ons niet lief
hebbē met den woorde / noch met der ton-
ghe al-

ghe alleenlick / maer met de wercken ende waerheydt.

19 Ende hier aen bekennen wy dat wy wt der waerheyt zijn/ende maken onse herten gherust voor hem.

f Oft/Verdoemt.

20 Want ist dat ons onse herte f wroecht/ Godt is meerder dan onse herte/ ende weet alle dinck.

21 Alderliefste / ist dat ons onse herte niet en wroecht/soo hebben wy een vertrouwen op Godt.

g Jer.29.12. Math.7.8. ende 21.22. Mar.11.24 Luce 11.9. Joan.14.13. ende 15.7. ende 16.24. Jacob.1.5. 1.Joa.5.14.

22 g Ende al wat wy bidden/dat ontfangen wy van hem/want wy houden zijn geboden/ende doen dat voor hem behagelick is.

a Joa.6.29. ende 17.3.

23 a Ende dit is zijn gebot/ dat wy inden naem zijns Soons Jesu Christi geloouen souden: b ende malcanderen lief hebben/ gelijck hy ons een ghebodt ghegheuen heeft.

b Leui.19.18 Mat.22.39. Joan.13.34. ende 15.12. Ephes.5.2. 1.Thes.4.9 1.Petr.4.8. 1.Joa.4.21. c Joa.14.23 ende 15.10.

24 c Wat wie zijne geboden hout/die blijft in hem/ende hy in hem: ende hier aen bekennen wy dat hy in ons blijft/wt den Geest dien hy ons ghegheuen heeft.

Dat iiij. Capittel.

1. Den Broederen gewaerschout hebbende/aengaende de valsche Propheten/ 7. vermaentse tot liefde tot God ende den naesten/door de liefde des goeden Godts tot hen/door Jesum Christum.

1.Joa.4.12. a Jere.29.8 Mat.24.4. Ephes.5.6. Colos.2.18. b 1.Cor.14.29. mat.7.15.16. 1.Thes.5.21. c mat.24.5.24. 2.Petr.2.1. 2.Joan.7.

1 Alderliefste, a en ghelooft niet eenen yegelicken geeste: b maer beproeft de gheesten/oft sy wt Godt zijn. c Want daer zijn veel valsche Propheten wtghegaen in de Wereldt.

2 Bekent hier door den Gheest Godts: Een yeghelick gheest die belijdt / dat Jesus Christus in het vleesch ghecomen is/ die is wt Godt.

3 Ende een yegelick geest die niet en belijdt dat Jesus Christus in het vleesch gecomen is/die en is wt God niet: maer dese is de geest des Antichrists/vanden welcken ghylieden gehoort hebt/dat hy comen soude: ende hy is nu alreede in de Wereldt.

4 Kinderkens/ghy zijt wt God/ende hebtse verwonnen: want hy is d machtigher die in u lieden is/ dan die in de Wereldt is.

d Griecx/ meerder. e Joa.8.47. ende 10.27.

5 Sy zijn wt de Wereldt/daerom spreken sy van der Wereldt/ende de Wereldt hoort hen.

6 e Wy zijn wt Godt: die Godt kent/ die hoort ons: die van Godt niet en is/en hoort ons niet. Hier aen kennen wy den Gheest der waerheyt/ende den geest der dwalinge.

7 Alderliefste/ laet ons malcanderen lief hebben/want de liefde is wt Godt / ende soo wie lief heeft/die is wt Godt gheboren/ende kent Godt.

8 Wie niet lief en heeft /die en kent Godt niet/want Godt is liefde.

f Joa.3.16. Roma.5.8.

9 f Hier in is de liefde Godts in ons geopenbaert/dat God zijnen eenichgeboren Sone inde Wereldt gesonden heeft/om dat wy door hem leuen souden.

g Rom.3.24 2.Cor.5.19. Colos.1.19. h Rom.3.25 1.Joan.2.2

10 Hier in is de liefde/ niet dat wy Godt lief gehadt hebben/ g maer dat hy ons heeft lief gehadt/ende zijnen Sone gesonden tot een h versoeninghe voor onse sonden.

11 Alderliefste/ist dat God ons alsoo lief gehadt heeft/so moeten wy oock malcanderen lief hebben.

i Exo.33.20. Deut.4.12. Joan.1.18. 1.Tim.6.16 k 1.Jo.3.24

12 i Niemant en heeft oyt Godt ghesien: k Ist dat wy malcanderen lief hebben/so blijft Godt in ons/ende zijn liefde is volmaeckt in ons.

13 Hier aen bekennen wy dat wy in hem blijuen/ende hy in ons/dat hy ons van zijnen Gheeste ghegheuen heeft.

14 Ende wy hebben aenschout/ende betuygen dat God zijnen Sone heeft gesonden tot eenen Salichmaker der Wereldt.

15 Wie belijdt dat Jesus de Sone Godts is/in dien blijft God/ende hy in Godt.

16 Ende wy hebben gekent ende gelooft de liefde die God in ons heeft. God is liefde/ ende wie inde liefde blijft/die blijft in God/ ende Godt in hem.

17 Hier in is de liefde in ons volcomen/op dat wy vertrouwen hebben in den dach des oordeels/dat ghelijck hy is/wy oock alsoo zijn in dese Wereldt.

18 Inde liefde en is geen vreese / maer de volcomen liefde drijft de vreese wt: want de vreese heeft l benautheydt: Ende wie vreest/die en is niet volcomen inde liefde. l Oft/pijne

19 Wy hebben hem lief / om dat hy ons eerst lief ghehadt heeft.

20 m Ist dat yemant seyt dat hy God lief heeft/ende haet zijnen broeder/die is een leugenaer: want wie zijnen Broeder niet lief en heeft dien hy ghesien heeft/hoe can die Godt lief hebben dien hy niet ghesien en heeft? m 1.Jo.2.4.

21 n Ende wy hebben dit gebodt van hem/ dat wie Godt lief heeft / dat die oock zijnen Broeder lief hebbe. n Leui.19.18 Mat.22.38 Joan.13.34 ende 15.12.

Dat v. Capittel.

Ephes.5.2. 1.Thes.4.9. 1.Petr.4.8. 1.Joan.3.23

1. Van de vruchten des gheloofs/ 6. het officie Jesu Christi.

1 SO a wie gelooft dat Jesus is b Christus/die is wt God geboren: Ende soo wie lief heeft den ghenen die ghebaert heeft/die heeft oock lief den genen die wt hem gheboren is. a Joan.1.12 b Dat is/ de Ghesalfde/

2 Hier in bekennen wy dat wy de kinderen Gods lief hebben/ als wy Godt lief hebben/ende zijne gheboden houden.

3 c Want dit is de liefde Godts/dat wy zijne gheboden houden: d ende zijne geboden en zijn niet swaer. c Jo.14.15. ende 15.10. d mat.11.30

4 Want al wat wt God geboren is/ouerwint de Wereldt: e ende dit is onse ouerwinninghe die de Wereldt ouerwint/ naemelick/onse ghelooue. e Joa.16.33

5 f Wie ist die de Wereldt ouerwint/anders dan die gelooft/dat Jesus is de sone Gods? f 1.Cor.15.57

6 Dese ist die daer coemt door water ende bloet/namelic/Jesus Christus: niet door water alleenlic/maer door water ende bloet: g Ende de Geest ist die getuygenisse geeft/ dat de Gheest de waerheyt is. g mat.3.16. Joan.1.32.

7 Want drij zijnder die getuygenisse geuen h † inden Hemel/de Vader/het woort/ende de heylige Geest/ende die drij zijn een. h † Anders de Gheest/ het Water/ ende het Bloet/ dese drij zijn een

8 Ende drij zijnder die getuygenisse gheuen op der Aerden: de Geest/ende het Water/ende het Bloet: ende die drij zijn tot eenen. i Joa.5.36.

9 i Ist dat wy het getuygenisse der menschen aennemen/het getuyghenisse Godts is meerder. Want dit is het getuygenisse Gods dat hy betuycht heeft van zijnen Sone. k Joan.3.36 Roma.8.15.10. Galat.4.6.

10 k Wie den sone Godts gelooft/die heeft dit getuygenisse in hemseluen: wie Godt niet en gelooft/die heeft hem leugenachtich gemaeckt/ want hy en heeft het ghetuygenisse niet gelooft/dat Godt van zijnen Sone betuycht heeft.

11 Ende dit is dat ghetuygenisse/namelick/ dat God ons het eewige leuen ghegeuen heeft / l ende dit leuen is in zijnen Sone. l Joan.1.4.

12 Wie den Sone heeft/die heeft het leuen: wie den Sone niet en heeft / die en heeft het leuen niet.

13 Dit hebbe ic u lieden geschreuen die ghy gelooft inden Name des Soons Gods/om dat ghy sout weten dat ghy het eewige leuen hebt/ende om dat ghy sout geloouen inden Name des Soons Godts:

14 Ende dit is het vertrouwen dat wy by

God

m Jer.29.12 God hebben: m ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille, dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 Ende ist dat wy weten dat hy ons hoort/
Mar.11.24. wat wy bidden so weten wy/ dat wy de be-
Luce 11.9. den hebben, die wy van hem gebeden hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet zijnen Broeder son-
ende 15.7. digen/ een sonde niet totter doot, die sal bid-
ende 16.14. den/ ende hy sal hem het leven geven: den genen seg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1.Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
n Num.15.30 ghe van die niet / dat ghy bidden sult.
1.Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is, die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is, bewaert hemselven / ende
Mar.3.38 de Boose en gheraeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten, dat wy wt God zijn, ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Boose gelegen.
ende 10.26. 20 Maer wy weten dat de Sone Gods is
2.Petr.2.20 gecomen q ende heeft ons den sin gegeven, dat
o 1.Joa.3.4 wy hem kennen die warachtich is/ ende zijn
p 1.Joa.3.9 inden warachtighen/ namelick, in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de warach-
r Esai.9.6. tige Godt ende het eeuwighe leven.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert v selven van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waerheydt ende liefde/ 7. ende om de valsche Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ ende haren kinderen/ die ick in de waerheyt lief hebbe: ende niet ick alleen, maer oock alle die de waerheyt ghekent hebben/
2 Om der waerheyt wille die in ons blijft/ ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt, ende
a Griecx/ sal met v lieden wesen. vrede a sy met v lieden van God den Vader, ende van den Heere Jesu Christo / den Sone des Vaders, in der waerheyt ende liefde.
4 Ic was seer blijde/ als ic van uwe kinderen vant/ die inde waerheyt wandelen/ gelyck als ons van den Vader bevolen is.
b 1.Joa.2.7 5 Ende nu bidde ick v vrouwe, b niet als een
nieu ghebodt schrijvende tot v / maer dat
c Joa.13.34 wy vanden beginne gehadt hebben/) c dat
ende 15.12. wy malcanderen lief hebben.
Ephes.5.2. 6 d Ende dit is de liefde / dat wy wandelen
1.Thes.4.9. na zijne geboden: dit is het gebot/ dat ghy/
1.Petr.4.8. ghelyck ghyt van den beginne ghehoort
1.Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21.
d Joa.15.10 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
2.Cor.13.6. Werelt gecomen die niet en belijden dat
e mat.24.5 Jesus Christus in het vleesch gecomen is:
24. Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
2.Petr.2.1. 8 Wacht v selven/ dat wy niet en verlie-
1.Joan.4.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ ende niet en blijft in de leere Christi/ die en heeft geenen Godt: wie in de leere Christi blijft / die heeft beyde den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot v lieden coemt/ ende de-
2.Tim.3.5. se leere niet en brengt / en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet, die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde v lieden vele te schrijven/ maer ick en wilde niet door papier ende inckt: maer ick hope tot v lieden te comen/ ende mont met mont te spreken/ op dat onse blyschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtvercoren suster groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te helpen/ door de herberghinghe der vreemder broederen/ ende tot vruchten des geloofs/ 9. schande van Diotrephes / 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wensche v voorspoet in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broeders quamen/ ende ghetuygenisse gaven van uwe waerheydt / ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft / ghe-rechticheyt.
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap dan dese, namelick, dat ick hoore/ dat myne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste / ghy doet ghetrouwelick wat ghy doet aen de Broederen / ende
aen de b gasten/ b Of vreem-delinghen.
6 Die van uwe liefde getuygenisse gegeven hebben voor de Gemeynte: de welcke ist dat ghy geleydet, gelyc het God weerdich is, soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtgegaen, ende en hebben niet van de Heydenen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe te ontfanghen, op dat wy mede hulpers worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschreven/ maer Diotrephes / die onder hen soeckt de meeste te zijn, en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come / ick sal zijne wercken vermanen die hy doet, met boose woorden snaterende teghen ons: ende en is hier mede niet te vreden / maer hy en ontfangt selve de Broederen niet/ ende verbiet de gene diese ontfangen willen/ ende werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet c Psal.37.27.
na, maer het goede. Wie goet doet die is Esai.1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1.Petr.3.11
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allen/ ende van der waerheyt selve: ende wy gheven oock getuygenisse/ ende ghy lieden weet, dat onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijven, maer ic en wilde v lieden niet met Penne ende Inct schrijven:
14 Maer ick hope v haestelic te sien/ ende wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy v. De vrienden groeten v. Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die der achtelick van God dencken ofte spreken/ 8. haer ongemaniert leven/ ende grouwelicke straffe/ 20. ende van den middel om hemselven ende andere te bewaren/ 24. dancksegginghe.

1 Judas een Dienstknecht Jesu Christi/ ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Griecx. in
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt, ende vrede, ende liefde worde v lieden vermenichfuldicht.
3 Liefste, dewijle ick alle neersticheyt doe-

en.

Om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
gheweest tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
loove dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.

b 2.Pet.2.1.
4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
c Oft/ geyl-heyt.
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.

d num.14.17 Psal.106. 25 Sapi.1.11. 1.Cor.10.10. Hebr.3.17.
5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghi dit eenmael weet/ d dat de Heere/ als
hy het volc wt Egyptē verlost hadde/ wedē-
om de gene die niet en geloofden / voorts:
e 2.Pet.2.4
6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
f 2.Tes.1.5.
den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen.19.24 Deut.29.23 Esai.13.19. Iere.50.40. Ezech.16.49 Oser 11.8. Amos 4.11. Luce 17.29. 2.Petr.2.6.
7 g Ghelijck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lijcker wijse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
straffe des eewighen vyers.
8 Desghelijcx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en dorste hem de schult
h Zach.3.2. 2.Pet.2.12
der lasteringe niet opleggen : maer seydt:
h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.
k Gen.4.8. 1.Joan.3.12 l num.22.21. 2.Petr.2.15. m Oft/ den verleyden-dē loon. etc. n Nu.16.1 o 2.Petri.2.17.
11 Wee hen/ want sy zijn k Cains wech ge
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
Balaam henen ghestort: eñ door de n te-
ghenspreckinghe Chore vergaen.
12 Dese zijn als smetten in u- r gemeyne
maeltyden mede ter maeltijt gaēde/ voe-
dende henseluen/ sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen/ boomē die dorre/ onvruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schan-
de opschuymende/ dwalende sterren / den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
p Dan.7.10 Acto.1.11. 1.Thes.1.10 2.Thes.1.10 Apoca.1.7.
van hen te voren geprophetcert/ eñ ghe-
seyt: p Siet/ de Heere is gecomen met zy-
ne Heylighe legioenen/
15 Recht te doen teghen allen/ ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae
q Psa.17.10. r Griecx/ verwonde-ren.
hare begeerlicheden wandelēde/ eñ q ha-
ren mont spreect houeerdicheyt/ sy r ver
heffē de Persoonē/ om des profijts wille.
17 Maer ghy liefste gedencke der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1. 2.Pet.3.3. t † Anders/ henseluen afscheyden.
18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Daer
sullen in den laetsten tyt wesen/ Bespot-
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.
19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke/ gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alder heylichste geloove / bid-den-
u Griecx/ in
de u door den heylighen Gheest/
21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver-
x Oft / weder-kaeren.
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:
23 Ende behoudt de sommige y met vree-
y Griecx/ in
se/ ende gryptse wt den vyere : nochtans
ooc haetende den rock/ die van den vlee-
sche beulecke is.
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son
z † Anders/ vallen/
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleē wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen/ is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Want in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
sprcken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde / te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Wereldts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genoumē zijn wt Ezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ ende te yuerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joannis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons Gods/ 9. gesichte der kandelarē eñ sterren/ inhoudende den Auteur deser openbaringe/ ende tot wat eynde sy gheschreuen is / 17. Joannes neder ghevallen/ ende weder opghehenen.

1 En a Openbaringhe Jesu Christi/ die
a Griecx/ ondeckinge
hem God ghegheuen heeft/ om zijnen
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zijnen Enghel zijnen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuyght
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft.
b Apo.22.7.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy
c Exo.3.14.
die hooren de woorden deser Prophecie/
d 1.cor.15.20 Colos.1.18.
ende bewaren dat daer in geschreuen is:
want de tydt is nae by.
e Act.20.28
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Hebr.9.12.14
Asia zijn : Ghenade sy v / ende vrede van
1.Petr.1.19.
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co-
Apoca.5.9.
men sal/ ende van de seuen Gheesten die
f 1.Pet.2.9.
voor zynen Throon zijn:
Apoc.5.10.
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe-
g 1.Pet.2.5.
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
Roma.12.1.
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
Hebr.12.28.
ninghen der Aerden: hem die ons heeft
Esai.3.13.
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas-
h Dan 7.10
schen e in zynen bloede/
Mat.24.30
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
Acto.1.11.
g Priesters Gode zynen Vader : Hem sy
1.Thes.1.10
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt
2.Thes.1.10
tot eewicheydt. Amen.
Jude 14.
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle
i Zach.12.10
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorsteken
Joan.19.37
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē
k Esai.41.4
ouer hem rouwich wesen/ Ja/ Amen.
ende 44.6.
8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
Apoca.21.6
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
ende 22.13.
Was/

was/ eñ die comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Conincrijcke/
eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Godts wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft / dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggēde: Ic ben de A eñ O. dat is/ de
Eerste ende de laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ eñ sendet den
seuē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit / gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael / brandē-
de ghelijck in eenen ouen/ eñ zijn stemme
ghelijck een ghelupt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 Ephe.6.17. Hebre.4.12. n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
schijnt in hare cracht.
Apoca.2.16 ende 19.15. 17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. ende 44.6. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
18 p Eñ die leue/ eñ hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. eñ siet/ ick ben leuendich van eewicheyt
q Job.12.14 Esaie.22.22 Apoca.3.7. tot eewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
sleutels der Hellen ende des Doodts.
19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē Kandelaers. De seuē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeynteē.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen. 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen als met beloften des loons.

1 SChrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seyt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter hande
houdt / die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt / ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt / die segghen dat sy
Apostelen zijn / ende sy en zijn niet / ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
duld gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswecken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen u/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afgheval-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick u hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer wt
zijn plaetse weeren / ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten hatet / de welcke ick a Act.6.5
ooc hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen.2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa c Or. hout
radijse Godts is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4 ende 44.6
laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft.
9 Ick weet uwe wercken / ende verdruc- Apoc.1.17
kinge/ eñ armoede/ (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van u lieden inde
geuanckenisse worpē / op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot / ende ick sal u de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat.13
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint/ die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick/ daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn ghelooue niet verlooch-
ent/ ooc inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by u liedē gedoot is/ daer de Satan woōt.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen u/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu 24.14 ende 25.1
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- h Of/ de kin
gernisse maken voor de kinderen Israels/ deren Israels voor
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren: strupckelen
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni-
colaiten houdē / het welcke ick ooc hate.
16 Bekeert u: of anders/ so sal ick u haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen Crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen / den welcken
niemandt en weet / dan die hem ontfangt.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Ick weet uwe werckē/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ gelooue/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg.16
20 Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 2. Reg.9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m Sap.
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne 1. Para.
Dienstknechten verleyden / te hoereren/ ende 20
ende Afgoden offer te eten. Psal.7
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Iere.11
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Psal.62
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met Iere.17
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende 20
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat.16
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma.2
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14
ick de ghene ben/ die de Nieren eñ Herten 2. Cor.5
doorsoecke: n ende ick sal eenen yegelickē Gala.6
onder u gheuen na zijne wercken. Apoc.20.12

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / ende so vele als de
diepte des Satans niet gekent en hebben/
als sy segghen : Ick en sal gheenen anderen
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghy nu hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne werc-
o Psal.2.9 ken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoeden met een yseren roe-
de: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ge
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfan-
ghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgen-
sterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeynten van Sarden/7.
Philadelphien/14. ende Laodiceen tot warach-
tige beteringe des geloofs/ ende tot waken.

1 Ende schrijft tot den Enghel der Ghe-
meynte die te Sardis is : Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ende de se-
uen Sterren: Ick weet uwe wercken/na-
melick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft, ende ghy zijt doodt.
a† Anders/ dat ghy verliesen soudet. 2 Weest wacker, ende versterct a† dat ander
dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghevonden voor God.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt/ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
b Matthe. 24.44 so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ende
1.Thes.5.2 ghy en sult niet weten te wat ure ick v aen
2.Pet.3.10 comen sal.
Apoca.16.15 4 Ghy hebt nochtans weynich namen oock
te Sardis / die hare cleederen niet bevleckt
en hebben: ende sy sullen met my wandelen in
witte cleederen/ want sy zijn weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleede-
ren becleedt worden/ ende ick en sal zijnen
c Exo.32.32 naem niet wt doen/ c wt den Boeck des le-
Psal.69.29 uens: ende d ic sal zijnen naem belijden voor
Philip.4.3 mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
Apoca.20.12 6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
ende 21.27 tot de Ghemeynten seydt.
d Mat.10.32 7 Ende schrijft tot den Engel der Gemeynte
Luce 12.8 die in Philadelphia is : Dit seydt de Hey-
e Job 12.14 lige/die Warachtige/e die den sleutel Da-
Esai.22.22 uids heeft die opent / ende niemant en sluyt:
Apoca.1.18 ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken : siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluyten / want ghy hebt
een weynich machts/ ende hebt mijn woordt
ghehouden / ende en hebt mijnen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans/ die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen : siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ende voor
uwe voeten aenbidden/ende bekennen dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdt-
saemheyt bewaert : ende ick sal v bewaren
vander ure der versoeckinghe / die ouer de
gheheele Werelt comen sal/ om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt/ op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne inden Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op
hem schrijuen den Naem mijns Gods/ ende
f Apoc.21.2. f den Naem der Stadt mijns Godts/ na-
melick, des Nieuwen Jerusalems, die van
den Hemel afcoemt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Ende schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te van Laodicea : Dit seydt de Amen/ de
getrouwe ende waerachtige getuyge/ g het g Coll.1.15
h beghinsel der scheppinghe Gods/ h Dat is/
15 Ick weet uwe wercken / dat ghy noch van wien
coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt alle creatue
waert/ oft heet: ren haren
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ ende noch oorspronck
koudt noch heet / sal ick v wt mijnen mont hebben.
spouwen.
17 Want ghy segt/ Ic ben rijcke/ ende rijc-
ke gheworden / ende en hebbe gheen ghe-
breck : ende en weet niet dat ghy ellendich
zijt/ ende jammerlick/ende arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is/ op dat ghy rijc-
ke wordet : i ende witte cleederen/ op dat i 2.Cor.5.3
ghy becleedt wordet/ ende de k schande uwer Apoc.16.15.
naecktheyt niet openbaer en worde : ende k of, v schä-
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op delicke/etc.
dat ghy sien meucht. l Gr. Col-
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe ende ca- lyrion
styde ick/ weest dan yuerich/ ende bekeert v. m Job 5.17.
20 Siet/ick stae aen de deure/ ende cloppe: Prou.3.11
Ist dat yemandt mijn stemme hoort / ende Hebr.12.6
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat n Sap.3.8.
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck Mat.19.28
oock ick ouerwonnen hebbe / ende ben met 1.Cor.6.2
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetten.
22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dieren/ende der vier ende twin-
tich Ouderlinghen.

1 Nae desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuy-
ne/met my spreken/seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat nae desen ghe-
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon gheset inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 Ende die daer op satt, was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis : ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier ende twintich Ouderlingen sit-
ten, becleedt met witte cleederen : ende heb-
bende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vanden Throone/
blixemen ende donderslagen / ende stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lam-
pen vyers brandende/ de welcke zijn de se-
uen Gheesten Gods.
6 Ende voor den Throon was een a glasen a Apoc.15.2
Zee/ ghelijck Crystal : ende in het midden
des Throons/ ende rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenen
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aen-
sichte gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghe-
lick op hen seluen ses vleugelen rondtom-
me / ende waren van binnen [illegible]

ende en hebben gheen ruste/ dach eñ nacht
b Esa.6.3 seggende: b Heylich heylich/ heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
danckseggzhinghe hem gauen die op den
Throon satt / die leeft van eewichheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder=
linghen voor hem die op den Throon sat/
eñ aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.19.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen ghescharen / ende
sy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder=
linghen gheuen door hare verlossinghe: eñ
andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck / ghescreuen van buyten ende
van binnen/ ende versceghelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre=
dicken met luyder stemme: Wie is weer=
dich den Boeck open te doen / ende zyne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet. siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/verere 6 Eñ ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ eñ der vier Dierē/ eñ in het mid=
e Gr. Lam= den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
mcken gheslachtet/ hebbende seuen hoornen / ende
seuen oogen/ die welcke zijn de seuen Ghee=
sten Gods in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā / eñ nā dat Boeck wt der rech=
ter handt des genē die op dē Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had=
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin=
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam=
g Act.20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx / welck zijn de ge=
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē eñ
1.Pet.1.19 zyne Seghelen te openen/ want ghy zijt ge=
1.Joan.1.7 slachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe=
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dan.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k t Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich= 11 Ende ick sach ende hoorde rondtomme
mael hon= den Throon/ ende der Dieren / eñ der Ou=
dert duyst/ derlinghen / een stemme veler Enghelen/
ende thien= ende haer getal was i k t veel duysentich=
mael hon= mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc.4.11 Lam dat geslachtet is/ is weerdich te ont=
fangen de macht ende rijckdom/ ende wys=
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick=
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creaturen die in den He=
mel is/ ende op der Aerde / ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is/ hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu=
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

1. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
openen der vier seghelen des Boecks/
9. het gheschrey der Martelaren / eñ hare
ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel / ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.

1 Ende ick sach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre=
ken / als de stemme eens Donderslaechs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe=
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt / is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat sy mal=
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach / ende siet/
een swart Peert/ eñ die daer op satt/ had=
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het
middē der vier Dierē/ seggēde: Een a mate a Griecks
Tarwe voor eenen penninck / eñ drie ma= Chenix
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo=
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volcht met b hem b Of/ haer
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfsten Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dē Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuygenisse dat sy hielden.
10 Eñ sy riepē met luyder stēme/ seggende: c 4.Esd.
Hoe lange c O heylige eñ warachtige Hee= 15.21.
re / oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc.19.2
niet vande Inwoonders der Aerden?
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee=
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediénaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ eñ siet/ daer is een groo=
te Aertbeuinge ghewordeñ: ende de Son=
ne is swart gheworden gelijck eenen hay=
ren sack/ ende de Maene is gheheel gelijck
bloedt ghe=worden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe=
uallen op der Aerden/ ghelijck de Vyghe=
boom

boom zijne onrijpe vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech ghewecken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rycke/ eñ de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden henssel-
uen inde Spelouncken / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seydẽ tot de Bergẽ / eñ tot de Steẽ-
b Esa.2.19 Osee10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6 rotsen: b Valt op ons/ ende verbercht ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtvercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde na desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckẽ der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene windt waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ ende
hadde den Seghel des levendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeven
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
b Ezec.9.4. noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
c Ost/ verse- wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
ghelt hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Asar/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/
twaelf duysent geteeckẽt : wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckẽt: wt dẽ geslachte Levi/ twaelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dẽ geslachte
Ben Jamin / twaelf duysent gheteeckent.
b 4. Esdre 2.42. 9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / becleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 Eñ riepen met luyder stemme / seggẽde:
e † Anders/ De salicheyt is van e † onsen God/ die op
dẽ die sit op den Throon sitt/ ende vanden Lamme.
de Throon 11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
onses Gods den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen
voor den Throon/ op hare aensichtẽ/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen : Segheninge/ ende
eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren becleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere / ghy weet het:
Ende hy seyde my : Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederẽ f † gewasschen/ f † Anders/
ende sy hebben hare cleederen wit ghe- ghebleedt
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnẽ
Tempel : ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lyden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wãt het Lam dat middẽ inden Throon
is/ salse hoedẽ eñ salse lewegẽ tot de levẽ-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des sevenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert/ ende
de tempeesten verweckt door den seluen
Enghel. 6. seuen Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het ghelupt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den sevenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seven Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seven
Trompetten ghegheven.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou
den Wieroockvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeven/ om dat hijt met dẽ
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geven
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wierockvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seven Engelen/ die de seven Ba
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen : ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen : ende het derde deel der Zee is
bloedt ghewordden.
9 Ende het derde deel der levende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestorven/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is gevallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alsen/ ende het derde deel der wateren is
Alssen ghewordden/ ende vele menschen zijn
gestorven vande wateren / want sy waren
bitter ghewordden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-
slagen / ende het derde deel der Mane / eñ
het derde deel der Sterren: so dat het der-
de deel van dien is verduystert geworden:
eñ het derde deel des daechs niet en luch-
tede, ende des nachts desghelijcks.

c † Anders/ Areut 13 Ende ick sach/ eñ hoorde eenen c † En-
ghel vliegen midden door den Hemel/ seg-
ghende met luyder stemme: Wee, wee, wee
den Inwoonderen der Aerden/ vande an-
dere stemme der Basuynẽ dier drie Enge-
len die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten eñ sesten
Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op
vanden put des afgrondts / 4. wtneminn-
ghe der gheteeckenden/ 15. de vier Enge-
len werden ontbonden/ eñ Ruyters ghe-
sonden/om de boose te straffen.

1 Ende de vijfste Engel heeft gebasuynt/
ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre
wt den Hemel ghevallen was op der
Aerden: ende haer is de Sleutel des puts
des Afgronts ghegheven.

2 Ende sy heeft den put des Afgronts op
a Apo.14.11 ende 19.3 ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen
wt den putte / als roock eens grooten O-
vens: ende de Sonne is verduystert ghe-
wordẽ/eñ de lucht vandẽ roock des puts.
3 Ende vanden roock quamen Sprinck-
hanen wt op der Aerden / ende hen werdt
macht ghegheven/ghelijck de Schorpioe-
nen der Aerden macht hebben.
b Apoc.7.3 4 Ende hen werdt ghesepdt: b dat sy het
gras der Aerden niet en souden schadigen/
noch yet dat groen is/ noch eenigẽ boom:
c Ezec.9.5 c maer alleenlic den menschẽ die het teeckẽ
Gods op haer voorhooft niet en hebben.
5 Eñ hen werdt gegeven/niet dat syse sou
den dooden / maer dat sy souden ghequelt
worden vijf maenden: ende hare quellinge
sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/
als hy den mensche steeckt.
d Apo.6.16. Esa.2.19 Ierem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29 6 d Ende in die dagen sullen de menschen
de doodt soecken/ende en sullense niet vin-
den: ende sy sullen begheeren te sterven/
ende de doodt sal van hen vlieden.
e Exo.10.4 Sapi.16.9 7 e Eñ de gedaente der Sprinckhanẽ wa-
ren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe
bereydt zijn: ende op hare hoofden waren
als croonen ghelijck gout / ende hare aen-
sichten ghelijck menschen aensichten.
8 Eñ sy hadden hayr als vrouwẽ hayr: eñ
hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:
9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck
yseren borstwapenen / ende het gheruysch
haerder vleughelen / als wagens met vele
Peerden ter oorloghen loopende.
10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den
Scorpioenen/ ende in hare steerten waren
prickels / ende hare macht was den men-
schen te schadighen vijf Maenden.
11 Ende sy haddẽ over hen eenen Coninc/
den Enghel des Afgronts / ghenaemt int
Hebreeusche/ Abaddon/ende int Grieksche
f Dat is/ Verderver. is hy ghenaemt/ f Appollyon.
12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/daer
comen noch twee Ween na desen.
13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/
g Griecr/ hoornen ende ick hoorde wt de vier g hoecken des
gouden Altaers/ die voor Godt was/ een
groote stemme:
14 Segghende totten sesten Enghel die de
Basuyne hadde: Ontbindt de vier Enge-
len/die aenden grooten waterstroom Eu-
phrates ghebonden zijn.
15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden
ghewordden/welcke bereydt waren tot der
ure/ende Dach/ ende Maent/ ende Iaer/
om het derde deel der menschẽ te dooden.
16 Eñ het getal der Ruyterschen krijgerẽ
was tweemael duysentmael hõdert duy-
sent: ende ick hoorde haer getal.
17 Ende also sach ick de Peerdẽ in het ge-
sichte: eñ die daer op saten, hebbẽde vye-
righe/ende peertsche, eñ sulphuren borst-
wapenen: eñ de hoofden der Peerden/ als
Leeuwen hoofden / ende wt hare monden
quam vyer/ende roock/ende sulphur.
18 Ende vã dese drie/ is het derde deel der
menschen ghedoot / van den vyere / ende
vandẽ roocke/ ende vanden sulphere/ dat
wt haren monde ginck.
19 Want hare cracht is in harẽ mont / eñ
in hare steerten. Want hare steerten zijn
ghelijck Slangen/ende hebben hoofden/
ende daermede doen sy de schade.
20 Ende de andere mẽschẽ die niet gedoot
en zijn door dese plagẽ / hebben hen niet
bekeert vande werckẽ harer handen/ om
niet te aenbidden de Duyvelen: h eñ de h Psal.114 ende 13.4
gouden eñ silveren/eñ eeren, eñ steenen/
ende houten Afgoden/die noch sien/noch
hooren/noch wandelen en connen:
21 Noch sy en hebben hen niet bekeert
van hare doodtslagen/noch van hare ver
giftinghen noch van hare hoererie/ noch
van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/
welckẽ Ioannes at/ eñ vercondichde het
eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven
donderslaghen versteghelt.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen
sterecken Enghel van den Hemel afco-
men/die met een wolcke ommecleedt
was, eñ de Regenboge was op zijn hooft
eñ zijn aensichte als de Sonne/ende zijne
voeten als vyerighe pilaren.
2 Eñ hy hadde in zijne hant eẽ opẽ boeck
ken: eñ hy sette zijnen rechterẽ voet op de
Zee/ende den slinckeren op de Aerde.
3 Ende riep met luyder stemme, ghelijck
een Leeu briescht: ende als hy gheroepen
hadde, spraken seven donderslagen hare
stemmen:
4 Eñ doe de seven donderslagẽ hare stem
men gesproken hadden, soude ickse geschie
ven hebben: maer ick hoorde een stemme
wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt
wat de vier donderslagen gesproken heb
ben/ende en schrijftse niet.
5 a Ende de Enghel dien ick sach staen a Dan.12.7
op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn
hant op nae den Hemel/
6 Eñ swoer by den Levenden van eewic-
heyt tot eewicheyt, die den Hemel eñ wat
daer in is/ gheschapen heeft/ eñ de Aerde/
ende wat daer in is, ende de Zee / ende
wat daer in is/ dat daer gheen tijdt meer
wesen soude:
7 Maer dat in de daghen der stemmen
des sevenden Enghels, als hy basuynen
soude/ de verborghentheyt Godts soude
vervult worden, gelijck hy zijnen Diena-
ren den Propheten vercondicht heeft.
8 Ende de stemme die ick hoorde wt den
Hemel/sprack wederom met my / eñ sey-
de: Gaet/ende neemt dat open boecxken/
dat inde handt des Enghels is, die opter
Zee ende opter Aerden staet.
9 Eñ ick ginck tot den Enghel/ eñ seyde:
hem: Geeft my dat boecxkẽ: Eñ hy seyde
my: b Neemt eñ eet dat/ eñ het sal uwen b Ezech.3.1
buyck bitter maken/maer in uwen mont
sal het soete wesen als honich.
10 Eñ ic nam dat boecxkẽ wt der hãt des
Engels/ eñ ick at het/ eñ het was mynen
monde

mondë als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde/ wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Prophetereren/ by volcken eñ natiē/ eñ
tonghen/ ende vele Coninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is beuolē dē Tempel te me-
ten/3. vande twee getuygē vanden Heere
verwect. 7. eñ vermoort van de beeste 11.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt/15. Jn
het geluyt des seuenden Engels is Chri-
stus verheuen/ ende Godt ghepresen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.

1 Ende a my wert een riet gegeuen ghe-
lijck een Roede/ eñ de Enghel stont by
my/ segghende: Staet op/ eñ meet den
Tempel Gods/ ende den Altaer/ ende die
daer in aenbidden:

b † Anders/ binnen.

2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is/ worpt wt/ ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeuen / ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mynen tween getuy-
gen gheuen / ende sy sullen prophetereren
duysent twee hondert ende tsestich dagē/
becleedt met sacken.

c Zac.4.2.5

4 c Dese zijn twee Olijfboomen/ eñ twee
cādelarē/ die voor dē God der Aerdē staē:
5 Eñ ist dat hen yemāt wil schadigē/ daer
sal vyer wt harē mōt gaē/ eñ hare vyandē
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen/ die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten/ op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophecie: ende hebben
macht ouer de wateren/ die te veranderē
tot bloet/ ende de Aerde met alle plage te
slaen/ soo menichmael sy willen.

d Dan.7.21. Apoca.13.7.

7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullē vol-
eynt hebben/ sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt/ crijch tegen hen voeren/ eñ
salse ouerwinnen/ ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma/ ende Egyptus/
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten/ eñ tongen/ eñ natien hare lichamen
sien/ drij dagen eñ eenen haluen/ eñ sullen
hare lichamen niet laten in grauē leggē.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blijde ende vrolick wesen ouer hen / ende
sullen malcanderen gauen senden/ om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen haluen
is de Geest des leuens van Gode tot hen
inghegaen/ ende zijn op hare voeten ghe-
staen/ ende daer is groote vreese gheco-
men ouer de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dē Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
eñ sy gingen op inden Hemel in eē wolc-
ke/ ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier seluer vre is groote Aertbe-
uinge geworden/ eñ het thiende deel der
stat is geuallen/ eñ daer zijn inde Aertbe-
uinge gedoot namen van menschen/ seuen
duysent/ eñ de andere zijn verschrickt ghe
worden/ ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheuen.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen/ het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de seuende Engel heeft gebasuynt/
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indē
Hemel/ segghende: De Coninckrijcken der
wereldt zijn onses Heeren geworden/ ende
zijns e Christi/ ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.

e Dat is/ Gesalfden/

16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen/ zijn op hare aensichten geuallen/ en-
de hebben Godt aengebeden/
17 Seggēde: Wy dancken v Heere Godt
Almachtich/ die Js/ eñ die Was/ ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt/ ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den/ eñ uwen toorne is gecomen/ ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordē:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen/ ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen/ den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
deruen.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent gheworden/ ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnē
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen/ ende donderslaghen/ ende aert-
beuinghe/ ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de beuruchte vrouwe/ gewacht
vanden Draeck/7. ouerwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael/ voor de
gheloouighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne/ eñ de Mane onder hare
voeten/ ende op haer hooft een croone vā
twaelf sterren:
2 Eñ sy was beurucht/ eñ riep hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckē gesien indē
Hemel/ eñ siet/ eē groote roode Draec heb
bēde seuen hoofden/ eñ thien hoornen/ eñ
op zijne hoofden seuen croonen:
4 Eñ zijnē steert track het derde deel der
sterren des Hemels/ eñ wierpse ter Aerdē
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude/ om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone/ die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon.

a Oft/ regeren.

6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij
ne daer sy plaetse hadde vā Gode bereyt/
dat syse daer onderhielden duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.

b Apo.12.14

7 Ende daer is crijch ghewordē in den
Hemel/ Michael eñ zijne Engelen crych-
den teghen den Draeck/ ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen/
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is gheworpen de groote
Draeck/ de oude Slanghe/ die ghenaemt
wordt de Duyuel / ende de Satan/ die de
gheheele werelt verleydt. Hy is segge ick
geworpen op de Aerde/ ende zijne Enghe
len zijn met hem gheworpen.

c Luc.10.18. Apoc.20.2.

10 Eñ ick hoorde een groote stemme/ seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht/ ende het Coninckrijcke onses
Gods geworden/ eñ de macht zijns d Chri-
sti: want de verclagher onser broederen/
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach/ die is nu neder gheworpen.

d Dat is/ ghesalfden/

11 Eñ sy hebben hem ouerwonnē door het
bloet des Lams/ eñ door het woort harer
getuygenisse/ ende sy en hebben haer e le-
uen niet lief ghehadt totter doodt.

e Griecx/ siele.

12 Hierom verblijdt v ghy Hemelen/ eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot u lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewijle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpẽ was/ heeft hi de Vrouwe
vervolcht/ die een mãnckẽ gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zijn gegheven twee
vleughelen eens grooten Arents/ om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestijne in haer
/g Dan.12.7 plaetse/ waer sy gevoet wert/ g eenen tijt
h Griecx/ ende tyden/ ende halven tydt / h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwẽ te hulpe ge
comen/ eñ heeft haren mont opgedaẽ/ eñ
heeft den stroom opgesopẽ/ diẽ de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade/ die de
geboden Gods hielden/ ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevestight door een ander
Beeste.

1 Ende ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasterin 2 Eñ de Beeste die ick sach/ was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws/ende de Draeck gaf
haer zijn macht/ ende zijnen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde/ en-
de sy hebben de Beeste aengebeden / seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven/om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doẽ twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt / om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevẽ crijch te voerẽ te-
Apoc.11.7. gen de Heyligen/ eñ die te overwinnen/ eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te/ ende Tonghe/ ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen/ d welcker namen
ende 20.12. niet ghescreven en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt/ die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemãt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lijdt-
saemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ ende hadde twee hoor

nen ghelijck het Lam/ ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen/ de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen/ soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer van den Hemel doet comen op
der Aerde/ voor den menschen.
14 h Ende verleydt se die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen/ om der teeckenen wille die haer Mat.24.24
gegeven zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten/ die de wonde des sweerts had-
de/ ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven/ den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven/ dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckt se alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme/ de vrije/ eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant/ oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft/ oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft/ die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal/ eñ zijn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon ghefelschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde/ datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wijnegt des
Heeren.

1 Ende ick sach/ ende siet/ het Lam stont
op den berch Siõ/ ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent/ die dẽ
Naem zijns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † ghescreven. a † Anders/ beschreven.
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel/ gelijck een stemme veler wateren/ eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vã har-
penspeelders/ die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierẽ/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren/ dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn/ die met vrouwen niet bevleet
en zijn/ b want sy zijn Maechden: dese b 2.Co.11.2
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen/ eerstelinghen
Gode/ ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium/ om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Genes.1.1.
len Natien ende Gheslachten/ ende Ton- Psal.33.6.
ghen/ ende Volcken/ ende 124.8
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 146.6.
Godt/ ende gheeft hem eerlickheyt/ want Actu.14.15
de ure zijns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.24
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.18.2
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esai.21.9.
de waterfonteynen. Jerem.51.8

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
volcht/ seggende: d Sy is gevallen / sy is
gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drinckē gegevē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat ye-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voor-
hooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal ooc drincken van den wijn des
toorens Godts. van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal ghepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijnighe sal op
gaen van eewicheyt tot eewicheyt / eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de ghebaden Gods houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot my seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Dooden/ die g indē Heere sterven: De Geest
seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/
ende hare wercken volghen hen na.
h Oft/om dat. 14 Ende ick sach/ eñ siet / een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een/ die des men
schen sone ghelijck was/ hebbende op zijn
hooft een gouden croone / ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel / roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt u sickel/ ende maeyt / want
de ure om te maeyen is u gecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van-
dē Altaer/ die macht hadde over het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde segghende: Sendt u
scherpe sickel eñ snijt de Druyfracken der
Aerden: want hare Druyven zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende sneedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierpse in de groote persse.
des toorns Godts.
20 Eñ de persse werdt buyten der Stat ge-
treden/ eñ het bloet is gecomē wt de pers-
se tot de toomen der Peerden/ duysendt
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seven Engelen/ die de seven
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
overwinners der Beeste/ 7. van de seven
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ won-
derlick teecken in den Hemel / seven
Enghelen / hebbende de seven laetste
a Grieck/in plaghen/ want a met dese is de toornic-
heyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer / ende die overwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken / eñ van den
ghetale haers naems dat sy stonden aen
de glasen Zee/ hebbende harpen Godts.
3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts. eñ den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtveerdich eñ waer- c Ps.145.17.
achtich Coninck der Heylighen.
4 d Wie sal u niet vreesen/ Heere/ eñ uwē d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen eñ
voor u aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer ghewoorden.
5 Eñ na desen sach ick/ eñ siet de Tempel
des Tabernakels der getuyghenisse in den
Hemel werdt gheopent.
6 Ende de seven Enghelen/ hebbende de
seven plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den se-
ven Enghelen seven gouden Phiolen vol
der toornicheydt Gods / die leeft van ee-
wicheyt tot eewicheydt.
8 e Eñ de Tempel werdt vervult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts/ eñ wt zij-
ne macht/ eñ niemant en conde indē Tem
pel gaen/ tot dat de seven plagen der sevē
Enghelen volheyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghe-
stort door de Engelen/ eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemselven.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seven En-
gelen: Gaet giet de seven Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen / eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde. en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen / die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ eñ is ghewoorden
als bloet eens dooden lichaems / eñ alle
levendige siele is ghestorven inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewoorden.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtveerdich Hee-
re/ die Is ende die Was / ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23.
gen ēnde der Propheten wtgestort / eñ ghy 34.
hebt hen bloet te drincken gegeven: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich. uwe oordeelen zijn warachtich
ende rechtveerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheven de menschen te quellen met
hitte b door vyer. b Grieck/in
9 Ende de mensch. hen brandden met groo-
ter hitte / ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde over dese pla-
gen ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheven.
10 Eñ de vijfde Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ
haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauwden hare tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

m Jer. 29.12 · Math. 7.8. ende 21.22. · Mar. 11.24. · Luce 11.9. · Joan. 14.13 ende 15.7. ende 16.14. · Jacob. 1.6. · 1. Joan. 3.22 · n num. 15.30 · 1. Sam. 2.25 · Jerem. 7.15. ende 21.14 ende 14.11. · Mat. 12.45 · Mar. 3.38 · Luc. 12.10 · Hebr. 6.4. ende 10.26. · 2. Petr. 2.20 · o 1. Joa. 3.4 · p 1. Joa. 3.9 · q Luc. 24.45 · r Esai. 9.6. ende 44.6. ende 34.5.

God hebben: m ist dat wy wat bidden na
zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
15 Eñ ist dat wy wetē dat hy ons verhoort/
wat wy biddē so wetē wy/ dat wy de be-
dē hebbē/ die wy vā hem gebedē hebben.
16 Ist dat yemant siet zijnē Broeder son-
digē/ eē sonde niet totter doot/ die sal bid-
dē/ eñ hy sal hē het levē gevē: dē genē seg-
ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
ghe van die niet/ dat ghy bidden sult.
17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
is sonde niet totter doodt.
18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
God geboren is/ bewaert hemselven/ eñ
de Boose en gheraeckt hem niet.
19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Wereld is geheel in het Boose gelegen.
20 Maer wy wetē dat de Sone Gods is
gecomē q eñ heeft ons dē sin gegevē/ dat
wy hem kennē die warachtich is/ eñ zijn
inden warachtighen/ namelick/ in zijnen
Sone Jesu Christo. r Dese is de warach
tige Godt ende het eewighe leven.
21 Kinderkens/ bewaert v selven van de
Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief
Joannis.

4. Vermaninge om te blijven inde waer
heydt ende liefde/ 7. ende om de valsche
Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerh. wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmhertichheydt/ ende
vrede a sy met v lieden van God den Va-
der/ ende van dē Heere Jesu Christo/ den
Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer verblijt/ als ic van uwe kin-
derē vāt/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lyck als ons van den Vader bevolen is.
5 Eñ nu bidde ick v vrouwe/ b niet als eē
nieu ghebodt schrijvende tot v/ maer dat
wy vanden beginne gehadt hebben/) c dat
wy malcanderen lief hebben.
6 d Eñ dit is de liefde/ dat wy wandelen
na zijne gebodē: dit is het gebot/ dat ghy/
ghelyck ghyt van den beginne ghehoort
hebt/ (alsoo daer in wandelt.
7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
Werelt gecomen die niet en belijden dat
Jesus Christus in het vleesch gecomē is:
Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
8 Wacht v selven/ dat wy niet en verlie-
sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ eñ niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenē Godt: wie
in de leere Christi blijft/ die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
10 f So yemant tot v lieden coemt/ eñ de-
se leere niet en brengt/ en ontfangt hem
niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde v lieden vele te schrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot v lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blyschap volcomen sy.

a Grieck/ sal met v lie den wesen.

b 1. Joa. 2.7

c Joa. 13.34 ende 15.12. · Ephes. 5.2. · 1. Thes. 4.9. · 1. Petr. 4.8. · 1. Joan. 3.23 ende 4.21. · d Joa. 15.10 · 1. Cor. 13.6. · e mat. 24.5. 24. · 2. Petr. 2.1. · 1. Joan. 4.1.

f Rom. 16.17 · 2. Tim. 3.5. · Tit. 3.10.

13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten v. Amen.

De derde Sendtbrief
Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te hel-
pen/ door de herberghinghe der vreemder
broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/
9. schande van Diotrephes/ 12. ende eere
van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wēsche v voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe-
ders quamen/ ende ghetuygenisse gaven
van uwe waerheydt/ ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt.
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap
dan dese/ namelick/ dat ick hoore/ dat my-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste/ ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen/ ende
aen de b gasten/
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege-
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelyc het God weer-
dich is/ soo sult ghy wel doen.
7 Want voor zijnen Naem zijn sy wtgegaen/
ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschrevē/
maer Diotrephes/ die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come/ ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden/ maer hy en
ontfangt selve de Broederen niet/ eñ ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allē/
eñ van der waerheyt selve: eñ wy ghevē
oock getuygenisse/ eñ ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijvē/ maer ic en wilt
v lieden niet met Penne eñ Inct schrijven:
14 Maer ick hope v haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy v. De vrienden groeten v.
Groet de vrienden by name.

a Oft/ ghe rechticheyt.

b Of vreem delinghen.

c Psal. 37.27. · Esaie 1.16. · 1. Petr. 3.11.

De Algemeyne Sendt-
brief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die ver-
achtelick van God dencken ofte spreken/
8. haer ongemaniert leven/ ende grouwe-
licke straffe/ 20. ende van den middel om
hemselven/ ende andere te bewaren/ 24.
dancksegginghe.

1 JUdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede ende lief-
de worde v lieden vermenichvuldicht.
3 Liefste/ dewyle ick alle neersticheyt doe

a Grieck. in

om.

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
ghewéést tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.
b 1.Pet.2.1.
4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortijden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
c Oft/ geyl-heyt.
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.
d num.14.17 Psal.106.25 Sapi.1.18. 1.Cor.10.10. Hebr.3.17.
5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghy dit eenmael weet / d dat de Heere/als
hy het volc wt Egyptē verlost hadde, wed-
om de gene die niet en geloofden / vaarſ:
e 2.Pet.2.4
6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/maer hare woon-
stede verlaten hadden/met eewighe ban-
f 2.Tes.1.5.
den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:
g Gen.19.24 Deut.29.23 Esai.13.19. Iere.50.40. Ezech.16.49 Osee 11.8. Amos 4.11. Luce 17.29. 2.Petr.2.6.
7 g Gheiijck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lijcker wijse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lijdende de
straffe des eewighen vyers.
8 Desghelijcx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.
9 Michael de Archangel/als hy teghen
den Duyuel street/ende handelde van het
lichaem Mosi / en dorste hem de schult
h Zach.3.2. 2.Pet.2.11
der lasteringe niet opleggen : maer seyde:
h De Heere straffe v.
10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we-
ten/ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.
k Gen.4.8. 1.Joan.3.12
11 Wee hen/wāt sy zijn k Cains wech ge
l Num.22.21. 2.Petr.2.15.
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
m Oft/ den verleydens loon etc.
Balaam henen ghestort: eñ door de n te-
n Nu.16.1
ghenspreckinghe Chore vergaen.
12 Dese zijn als smetten in u- e gemeyne
maeltijden mede ter maeltijt gaēde/ voe-
2.Petri.2.17.
dende henseluen/sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint ommegedre-
uen/ boomē die dorre/ onvruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ende ontwortelt zijn.
13 Wilde baren der Zee/haer eygē schau-
de opschuymende. dwalende sterren/ den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.
14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
p Dan.7.10 Acto.1.11.
van hen te voren geprophetéért. eñ ghe-
seyt: p Siet/de Heere is gecomen met zy-
1.Thes.1.10 2.Thes.1.10 Apoca.1.7.
ne heylighe legioenen/
15 Recht te doen teghen allen/ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.
16 Dese zijn murmureerders/ clagers/nae
q Psa.17.10.
hare begeerlicheden wandelēde. eñ q ha-
r Griecx/ verwonde-ren.
ren mont spreect hoouaerdicheyt. sy r ver
heffē de Persoonē/ om des profijts wille.
17 Maer ghy liefste gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:
s 1.Tim.4.1 2.Tim.3.1. 2.Pet.3.3.
18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Dat
sullen in den laetsten tijt wesen/ Bespot-
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.
t † Anders/ henseluen afscheyden.
19 Dese zijn die t † afscheyden/ vleeschelic
ke gheenen Gheest hebbende.
20 Maer ghy lieue/timmerende v seluen
op uwe alderheylichste geloue / bidden-
u Griecx, in
de u door den heylighen Gheest/

x Oft / onbe-vlecket.
21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver-
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:
22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheyde:
y Griecx, in
23 Ende behoudt de sommige y met vree-
se ende grijptse wt den vyere : nochtans
ook hatende den rock/ die van den vlee-
sche bevlecket is.
z † Anders/ hen/
24 Hem die z † v lieden machtich is vā son
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/
25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleē wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen, is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wat in desen boeck
heeft hy met een Prophetische wijse van
spreken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde/ te weten/ wat
der Ghemeynte gheschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genomē zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tijde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joannis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der kandelarē eñ ster-
ren/ inhoudende den Auteur deser open-
baringe/ende tot wat eynde sy ghescre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

1 En a Openbaringhe Jesu Christi/ die
a Griecx/ ondeckinge
hem God ghegheuen heeft/ om zijnen
Dienstknechten te toonen wat corts
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zijnen Enghel zijnen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:
2 De welcke het woort Godts betuycht
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft.
b Apo.22.7.
3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy
c Exo.3.14.
die hooren de woorden deser Prophecie/
d 1.Cor.15.20 Colos.1.18.
ende bewaren dat daer in gheschreuen is:
want de tijdt is nae by.
e Act.20.28 Hebr.9.12.14 1.Petr.1.19. Apoca.5.9.
4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Asia zijn : Ghenade sy v / ende vrede van
hem/ c die Is ende die Was / eñ die Co-
f 1.Pet.2.9. Apoc.5.10.
men sal ende van de seuen Gheesten die
voor zijnen Throon zijn:
g 1.Pet.2.5. Roma.12.1. Hebr.12.28.
5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe-
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
Esai.3.13.
ninghen der Aerden: hem die ons heeft
h Dan 7.10 Mat.24.30
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas-
schen e in zijnen bloede/
Acto.1.11. 1.Thes.1.10 2.Thes.1.10
6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
g Priesters Gode zijnen Vader : Hem sy
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheyde
Jude 14.
tot eewicheydt. Amen.
i Zach.12.10
7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle
Joan.19.37
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorsteken
k Esai.41.4 ende 44.6.
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē
Apoca.21.6 ende 22.13.
ouer hem rouwich wesen/ Ja/ Amen.
8 k Jc ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
Was/

Was/ en die Comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ en medeghe-
noot inde verdruckinghe/ en in het Coninc-
rijcke/ en in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Godts wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft/ dach des Heeren
10 En ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Segghende: Ic ben de A en O. dat is/ de
Eerste ende de laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boeck/ en sendet den
seuen Ghemeynten die in Asia zijn/ tot Ephe-
sen/ en tot Smyrnen/ en tot Pergamen/
en tot Thyatiren/ en tot Sarden/ en tot
Philadelphien/ ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omghekeert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 En zijn hooft/ en hayr was wit/ gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m en zijn oogē
als de vlamme des vyers:
15 En zijne voete gelijck metael/ brandē-
de gheliick in eenen ouen/ en zijn stemme
ghelijck een gheluyt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende uit zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 n een scherp tweesnijdich sweert: en zijn
Ephe.6.17. aenghesichte blinckte gheliick de Sonne
Hebre.4.12. schijnt in hare cracht.
Apoca.2.16 17 En als ick hem sach/ viel ick aen zijne
ende 19.15. voeten als doot. En hy leyde zijn rechter
hant op my/ segghende tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
ende 44.6. 18 p En die leue/ en hebbe doot geweest/
p Rom 6.9. en siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
q Job.12.14 tot eewicheyt: Amen. q En ick hebbe de
Esaie.22.22 sleutels der Hellen ende des Doodts.
Apoca.3.7. 19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ en dat is
ende dat hier nae ghescheiden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē Kandelaers. De seuē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē Kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeyntē.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen. 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. en
Thyatiren. tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seydt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter handt
houdt/ die midden onder de seuen gouden
Kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt/ ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt/ die segghen dat sy
Apostelen zijn/ ende sy en zijnt niet/ ende
hebt se leughenachtich beuonden.
3 En dat ghy hen verdragen hebt/ en ghe-
duldt gehadt hebt/ en om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswecken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen u/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afgheval-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick u hae-
stelick comen/ ende sal uwen Kandelaer uit
zijn plaetse weeren/ ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
der a Nicolaiten hatet/ de welcke ick a Act.6.5
oock hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden b Gen 2.9
c Boom des leuens/ die midden inden Pa- c Gr. hout
radijse Gods is.
8 En schrijft tot den Engel der Ghemeynte
van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de d Esa.41.4
laetste/ die doodt geweest is/ ende leeft. ende 44.6
9 Ick weet uwe wercken/ ende verdruc- Apoc.1.17
kinge en armoede. (maer ghy zijt rijcke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van u lieden inde
geuanckenisse worpē/ op dat ghy liedē be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult verdruc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot/ ende ick sal u de croo-
ne des leuens gheuen.
11 e Wie ooren heeft/ die hoore wat de e Mat.13.9
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint/ die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 En schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy/ die
f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft. f Apoc.1.16
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy ende 2.16
woonet/ namelick/ daer den Throon des
Satans is/ en ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt mijn gheloove niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyghe was/ welcke
by u liedē gedoot is/ daer de Satan woont.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen u/
dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā g Nu.24.14
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er- ende 25.1
gernisse maken voor de kinderen Israels/ h Of de kin-
namelick/ Afgoden offer eten/ en hoereren: deren Isra-
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni- els doen
colaiten houdē/ het welcke ick oock hate. struyckelen
16 Bekeert u: of anders/ so sal ick u haeste-
lick comen/ ende sal teghen hen crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest i Esa.49.2
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer- Ephe.6.17
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor- Hebr.4.12
gen Manna/ en sal hem geuen eenen wit- Apo.1.16
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem ghescreuen/ den welcken
niemandt en weet/ dan die hem ontfangt.
18 En schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des k Apo.1.14
vyers/ ende zijne voeten gheliick Metael:
19 Ick weet uwe werckē/ en liefde/ en dienst/
en geloove/ en uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste. l 1. Reg.16
20 Maer ick hebbe een weynich teghen u/ 2. Re.9
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt/ dat m Sap.1
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ en mijne 1. Para.28
Dienstknechten verleyden/ te hoereren/ ende 29.17
ende Afgoden offer te eten. Psal.7
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat Iere.11
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/ Act.1.24
ende sy en heeft haer niet bekeert. n Pro.24
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: en die met Iere.17
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so ende
sy hen niet en bekeeren van hare wercken. Mat.16.27
23 En hare kinderē sal ic met der doot slaē: Roma.2.6
en alle de Gemeynten sullen weten/ m dat ende 14.12
ick de ghene ben/ die de Nieren en Herten 2. Cor.5.10
doorsoecke: n ende ick sal eenen yegelickē Gala.6.5
onder u gheuen na zijne wercken. Apoc.20.12

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zijn / so vele als
dese leere niet en hebben / eñ so vele als de
diepte des Satans niet gekent en hebbē/
als sy segghen: Ick en sal gheenē anderē
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghy liedē hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
o Psal.2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende mijne wer-
ken houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedē met een yseren roe-
de: ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ge
broken worden:
28 Ghelijck ick van mijnen Vader ontfan-
ghen hebbe/ ende ick sal hem de Morgen-
sterre gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaent de Gemeyntē vā Sardē/7.
Philadelphiē/14. eñ Laodiceē tot warach-
tige beteringe des geloofs/ eñ tot waken.

1 Ende schrijft tot den Enghel der Ghe-
meynte die te Sardis is: Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de se-
uen Sterren: Ick weet uwe wercken/ na-
melick / dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft, ende ghy zijt doodt.
a of Anders/ dat ghy verliesen soudet. 2 Weest wacker, eñ versterct a dat ander
dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
wercken niet vol ghevonden voor God.
3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt/ ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
b Matthe. 24.44 ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
1.Thes.5.2 so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende
2.Pet.3.10 ghy en sult niet weten te wat vre ick v aen
Apoca.16.15 comen sal.
4 Ghy hebt nochtās weynich namē oock
te Sardis / die hare cleederen niet besmet
en hebben: eñ sy sullē met my wandelen in
witte cleederen/ want zijt weerdich zijn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleede-
c Exo.32.32 ren bekleedt worden/ ende ick en sal zijnen
Psal.69.29 naem niet wt doen/ c wt dē Boeck des le-
Philip.4.3 uens: eñ d ic sal zijnen naem bekēden voor
Apoca.20.12 mijnen Vader / ende voor zijne Enghelen.
ende 21.27 6 Wie ooren heeft, die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
d Mat.10.32 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
Luce 12.8 die in Philadelphia is: Dit seydt de Hey-
e Job 12.14 lige/ die Warachtige/ e die den sleutel Da-
Esai.22.22 uids heeft/ die opent / eñ niemant en sluyt:
Apoca.1.18 ende sluyt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken: siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluytē / want ghy hebt
een weynich machts/ eñ hebt mijn woordt
ghehouden / ende en hebt mijnen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans/ die seggen dat sy Joden zijn/
ende en zijnt niet / maer lieghen: siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ ende bekennen/ dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdt-
saemheyt bewaert: ende ick sal v bewaren
vander vre der versoeckinghe/ die ouer de
gheheele Werelt comen sal, om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt/ op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Calumne indē Tempel mijns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op
hem schrijuē den Naem mijns Gods/ ende
f Apoc.21.2 f den Naem der Stadt mijns Godts/ na-
melick/ des Nieuwē Jerusalems, die van
den Hemel afcoomt van mijnen Gode: ende
mijnen nieuwen Naem.
13 Wie oorē heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de
getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het g Coll.1.15
h beghinsel der scheppinghe Gods/ h Dat is/
15 Ick weet uwe wercken/ dat ghy noch van wien
coudt noch heet en zijt: Och oft ghy coudt alle creature
waert/ oft heet: een haren
16 So dan / om dat ghy lauw zijt/ eñ noch oorspronck
koudt noch heet / sal ick v wt mijnē mont hebben.
spouwen.
17 Want ghy segt/ Jc ben rijcke/ ende rije-
ke gheworden / ende en hebbe gheen ghe-
breck: ende en weet niet dat ghy ellendich
zijt/ ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is/ op dat ghy rije-
ke wordet: i ende witte cleederen/ op dat i 2.Cor.5.3
ghy bekleedt wordet/ eñ de k schande uwer Apoc.16.15.
naecktheyt niet openbaer en worde: ende k of/ v schāde
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op lijcke/ etc.
dat ghy sien meucht. l Gr. Col-
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ ca- lyrion
styde ick/ weest dan yverich/ eñ bekeert v. m Job 5.17.
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: Prou.3.11
Ist dat yemandt mijn stemme hoort / ende Hebr.12.6
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat n Sap.3.8.
hy met my sitte in mijnen Throon: gelijck Mat.19.28
ooch ick ouerwonnē hebbe / ende ben met 1.Cor.6.2
mijnen Vader in zijnen Throon ghesetē.
22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierē/ ende der vier eñ twin-
tich Ouderlinghen.

1 NAe desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuy-
ne/ met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat na desen ghe-
schieden moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon gheset inden
Hemel: ende een satt op den Throon.
3 Eñ die daer op satt was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een
Regenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sit-
ten, bekleedt met witte cleederen: eñ heb-
bende gouden croonen op hare hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandē Throone/
blixemen ende donderslagen/ eñ stemmen:
ende voor den Throon waren seuen Lam-
pen vyers brandende/ de welcke zijn de se-
uen Gheesten Gods.
6 Ende voor dē Throon was een a glasen a Apoc.15.2
Zee/ ghelijck Crystal: ende in het midden
des Throons/ eñ rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenē
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aen-
sichte gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yeghe-
lick op hem seluen ses vleugelen rondtom-
me / ende waren van binnen vol ooghen/
ende

ende en hebben gheen ruste/ dach eñ nacht
b Esa.6.3 seggende: b Heylich/heylich/heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
dancksegghinghe hem gauen die op den
Throon satt / die leeft van eewichheydt tot
eeuwicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
eñ aenbaden hem / die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.5.9.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht / want
ghy hebt alle dinghen gheschapen / ende
sy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent
door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de
vier Dieren ende vierentwintich Ouder-
linghen gheuen voor hare verlossinghe/ eñ
andere ghenaden door hem ontfanghen.
1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck / gheschreuen van buyten ende
van binnen/ ende verseghelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen / ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden / den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich ghevonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet/ siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnẽ om den Boeck open te doẽ/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/verere- 6 Eñ ick sach/ ende siet/ in het midden des
ghen Throons/ eñ der vier Dierẽ/ eñ in het mid-
e Gr. Lam- den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
meken gheslachtet/ hebbende seuen hoornen / ende
seuen oogen/ dewelcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods in allen lande wt ghesonden:
7 Dese quã / eñ nã dat Boeck wt der rech-
ter handt des genẽ die op dẽ Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endẽ twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act.20.28 me / hebbende alle Harpen / ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx / welck zijn de ge-
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.22 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemẽ eñ
1.Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1.Joan.1.7 slachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe-
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dan.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k † Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich- 11 Ende ick sach ende hoorde rondtomme
mael hon- den Throon/ ende der Dieren / eñ der Ou-
dert duyst/ derlinghen / een stemme veler Enghelen/
ende thien- ende haer getal was i k † veel duysentich-
mael hon- mael duysenden:
dert duyst. 12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc. 4.11 Lam dat gheslachtet is/ is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom/ ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creatuere die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is/ hoorde ick segghen: Hem die sitt op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof/ ende eere
ende heerlickheydt / ende cracht/ van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder / ende aenbaden den Leuenden van
eeuwicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

1. Wat ongheluck de vier Peerden van
verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het
opnemen der vier seghelen des Boecks/
9. het gheschrey der Martelaren / eñ hare
ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/
12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende
op der Aerden/ in de openinghe des sesten
Seghels.
1 Ende ick sach / als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde / ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken / als de stemme eens Donderslachs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt / hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde / hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt / is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden / ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach / ende siet/
een swart Peert/ eñ die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het
middẽ der vier Dierẽ/ seggẽde: Een a mate a Griecx
Tarwe voor eenen penninck / eñ drie ma- Chenix.
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volcht met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher / ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfsten Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dẽ Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuygenisse dat sy hielden.
10 Eñ sy riepẽ met luyder stẽme/ seggende: c 4.Esd.
Hoe lange c O heylige eñ warachtige Hee- 15.11.
re / oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc.19.2
niet vande Inwoonders der Aerden?
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte cle-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tijdt rusten souden/
tot dat oock hare medediemaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach als het den sesten Seghel
gheopent hadde/ eñ siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordẽ: ende de Son-
ne is swart ghewordẽ gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Maene is gheheel gelijck
bloedt ghe worden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijck de Vyghe-
boom

boom zijne onrijpe vijghen afwoorpt / als
hy van grooten winde gheschudt wordt:
14 Ende de Hemel is wech ghewecken ghe-
lijck eenen Brief die toegherolt wordt/
ende alle Berch ende Eylanden / zijn ver-
roert wt hare plaetsen.
15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de
Overste/ ende de Rijcke/ en de Hooftman-
nen/ ende de Machtige/ ende alle Dienst-
bare / ende alle Vrije verberchden hensel-
uen inde Spelonckē / ende in de Steen-
rotsen der Berghen/
16 Eñ seydē tot de Bergē / eñ tot de Steē-
b Esa.2.19 Osee 10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6 rotsen: b Valt op ons/ ende verbercht ons
van den aensichte des ghenen die op den
Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:
17 Want de groote dach zijner gramschap
is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtvercorenen die
bewaert worden in den dach der wrake
Gods 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde nae desen dach sach ick vier En-
gelen staen op de vier hoeckē der Aer-
den / ende hielden de vier Winden der
Aerden/ om dat gheene winde waeyen en
soude op der Aerden / noch op der Zee/
noch op eenighen Boom.
2 Ende ick sach eenen anderen Engel op-
comen vanden opganck der Sonnen/ende
hadde den Seghel des levendigen Gods/
ende riep met luyder stemme tot de vier
Engelen/ den welcken de macht ghegeven
was der Aerden eñ der Zee te schadigen/
a Apo.9.4 3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/
b Ezec.9.4. noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat
c Oft/ verse- wy de Dienaren onses Gods c geteeckent
ghelt hebben aen hare voorhoofden.
4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener
die gheteeckent waren / vier hondert ende
veertich duysent gheteeckende wt allen
gheslachte der kinderen Israels.
5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent
geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Gad/ twaelf duysent gheteeckent.
6 Wt den gheslachte Aser/ twaelf duysent
gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/
twaelf duysent geteeckēt : wt den geslach-
te Manasse / twaelf duysent gheteeckent.
7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duy-
sent geteeckēt: wt dē geslachte Levi/ twaelf
duysent gheteeckent : wt den gheslachte
Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:
8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duy-
sent geteeckent: wt den geslachte Joseph/
twaelf duysent geteeckent: wt dē geslachte
Ben Jamin / twaelf duysent gheteeckent.
b 4. Esdre 2.42. 9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groo-
te Schare die niemant tellen en conde/ wt
aller Natie ende Geslachte / ende Volcke/
ende Tonge/ die stonden voor den Throon
ende voor het Lam / bekleedt met langhe
witte Cleederen / ende hadden Palmen in
hare handen:
10 Eñ riepen met luyder stemme / seggēde:
e † Anders/ Dē die sit op die Throon onses Gods De salicheyt is van e † onsen God/ die op
den Throonsitt/ ende vanden Lamme.
11 Ende alle de Engelen stonden rondtom
den Throon/ ende der Ouderlingen / ende
der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen
voor den Throon/ op hare aensichtē/ ende
hebben God aenghebeden/
12 Segghende: Amen : Segheninge/ ende
eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende danck-
segghinghe / ende eere / ende macht / ende
cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot
eewicheydt. Amen.
13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
my: Wie zijn dese/ die met lange witte clee-
deren bekleedt zijn / ende van waer zijn sy
ghecomen?
14 Ende ic seyde hem: Heere/ ghy weet het:
Ende hy seyde my : Dese zijn de ghene die
ghecomen zijn wt groote verdruckinghe:
ende hebben hare cleederē f † gewasschen/ f † Anders/
ende sy hebben hare cleederen wit ghe- ghebleecke
maeckt in het bloedt des Lams.
15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/
ende dienen hem nacht ende dach in zijnē
Tempel : ende die op den Throon sitt / sal
met hen woonen.
16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ g Esa.49.10
noch sy en sullen niet meer dorst lijden/
noch de Sonne en sal op hen niet vallen/
noch eenighe hitte:
17 Wāt het Lam dat middē inden Throon
is/ salse hoedē eñ salse bewegē tot de levē-
de Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal h Esa.25.8.
alle tranen van hare ooghen afwasschen. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des sevenden Segels/
3. de ghebeden der Heyligen geoffert/ ende
de tempeesten verweckt door den selven
Enghel/ 6. seven Engelen met Trompet-
ten/ 7. met het gheluyt vande vier Trom-
petten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee
beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/
12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley
wee vercondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den sevenden Seghel op-
ghedaen hadde/ werdt daer stilte inden
Hemel/ ontrent een half vre.
2 Ende ick sach de seven Engelen die voor
den Heere staen / ende hen werden seven
Trompetten ghegheven.
3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende
stondt aenden Altaer/ ende hadde een gou-
den Wierooekvat/ ende hem werdt veel
reuckwercks gegeven/ om dat hijt met dē
ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ a Gr. geven
op den Altaer die voor den Throon was.
4 b Ende den roock des reuckwercks met b Psal.143.2
den ghebeden der Heyligen/ ginck op van
de handen des Enghels voor God.
5 Ende de Enghel nam het Wierooeckvat/
ende vulde dat vanden vyere des Altaers/
ende wierp het inde Aerde: ende daer wer-
den stemmen ende Donderslaghen / ende
Blixemen/ ende Aertbevinghen.
6 Ende de seven Engelen/ die de seven Ba-
suynen hadden/ bereydden hen om te Ba-
suynen.
7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is geworden Hagel ende Vyer/
ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aer-
de ghewoorpen : ende het derde deel der
Boomen is verbrandt/ ende alle het groe-
ne Gras is verbrandt.
8 Ende de tweedde Enghel heeft gheba-
suynt / ende daer is als eenen grooten
Berch met vyer brandende/ in de Zee ge-
worpen : ende het derde deel der Zee is
bloedt gheworden.
9 Ende het derde deel der levende creatue-
ren inder Zee/ zijn gestorven/ ende het der-
de deel der Schepen is vergaen.
10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/
ende daer is ghevallen van den Hemel een
groote bernende Sterre/ ende is gevallen
op het derde der Waterstroomen/ ende op
de waterfonteynen.
11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt
Alsen/ ende het derde deel der wateren is
Alssen gheworden/ ende vele menschen zijn
gestorven vande wateren / want sy waren
bitter gheworden.
12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt ghe-slagen / ende het derde deel der Mane / ende het derde deel der Sterren: so dat het derde deel van dien is verduystert geworden: ende het derde deel des daechs niet en luchtede/ ende des nachts desghelijcks.

c † Anders/ Arent

13 Ende ick sach/ ende hoorde eenen c † Enghel vliegen midden door den Hemel/ segghende met luyder stemme: Wee wee wee den Inwoonderen der Aerden/ vande andere stemme der Basuynē dier drie Engelen die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten ende sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgrondts / 4. wtneminghe der gheteeckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ ende Ruyters ghesonden/om de boose te straffen.

1 Ende de vijfste Engel heeft gebasuynt/ ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre wt den Hemel ghevallen was op der Aerden: ende haer is de Sleutel des puts des Afgronts ghegheven.

a Apo.14.11 ende 19.3

2 Ende sy heeft den put des Afgronts op ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen wt den putte / als roock eens grooten Ovens: ende de Sonne is verduystert gheworden/ ende de lucht vandē roock des puts.

3 Ende vanden roock quamen Sprinckhanen wt op der Aerden / ende hen werdt macht ghegheven/ ghelijck de Schorpioenen der Aerden macht hebben.

b Apoc.7.3

c Ezec.9.5

4 Ende hen werdt ghesepdt: b dat sy hēt gras der Aerden niet en souden schadigen/ noch yet dat groen is/ noch eenigē boom: c maer alleenlic den menschē die het teeckē Gods op haer voorhooft niet en hebben.

5 Ende hen werdt gegeven/ niet dat syse souden dooden / maer dat sy souden ghequelt worden vijf maenden: ende hare quellinge sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/ als hy den mensche steeckt.

d Apo.6.16. Esa.2.19 Jerem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29 e Exo.10.4 Sapi.16.9

6 d Ende in die dagen sullen de menschen de doodt soecken/ ende en sullense niet vinden: ende sy sullen begheeren te sterven/ ende de doodt sal van hen vlieden.

7 e Ende de gedaente der Sprinckhanē waren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe bereydt zijn: ende op hare hoofden waren als croonen ghelijck gout / ende hare aensichten ghelijck menschen aensichten.

8 Ende sy hadden hayr als vrouwē hayr: ende hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:

9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck yseren borstwapenen / ende het gheruysch haerder vleughelen / als waghens met vele Peerden ter oorloghen loopende.

10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den Scorpioenen/ ende in hare steerten waren prickels / ende hare macht was den menschen te schadighen vijf Maenden.

11 Ende sy haddē over hen eenen Coninc/ den Enghel des Afgronts / ghenaemt int Hebreeusche/ Abaddon/ ende int Grieckshe is hy ghenaemt/ f Appollyon.

f Dat is/ Verderver.

12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/ daer comen noch twee Ween na desen.

g Grieck/ hoornen

13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/ ende ick hoorde wt de vier g hoecken des gouden Altaers/ die voor Godt was/ een groote stemme:

14 Segghende totten sesten Enghel/ die de Basuyne hadde: Ontbindt de vier Engelen/ die aenden grooten waterstroom Euphrates ghebonden zijn.

15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden gheworden/ welcke bereydt waren tot der vre/ ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/ om het derde deel der menschē te dooden.

16 Ende het getal der Ruyterschen heyrē was tweemael duysentmael hōdert duysent: ende ick hoorde haer getal.

17 Ende also sach ick de Peerdē in het ghesichte: ende die daer op saten/ hebbēde vyerighe/ ende peertsche/ ende sulphuren borstwapenen: ende de hoofden der Peerden/ als Leeuwen hoofden / ende wt hare monden quam vyer/ ende roock/ ende sulphur.

18 Ende vā dese drie/ is het derde deel der menschen ghedoot / van den vyere / ende vandē roocke/ ende vanden sulphere/ dat wt haren monde ginck.

19 Want hare cracht is in harē mont / ende in hare steerten. Want hare steerten zijn ghelijck Slangen/ ende hebben hoofden/ ende daermede doen sy de schade.

20 Ende de anderē mēschē die niet gedoot en zijn door dese plagē / hebben hen niet bekeert vande werckē harer handen/ om niet te aenbidden de Duyvelen: h ende de gouden ende silveren/ ende eernen/ ende steenen/ ende houten Afgoden/ die noch sien/ noch hooren/ noch wandelen en connen:

h Psal 114 ende 135.

21 Noch sy en hebben hen niet bekeert van hare doodtslagen/ noch van hare vergiftinghen noch van hare hoererie/ noch van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welckē Joannes at/ ende vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven donderslaghen verseghelt.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen stercken Enghel van den Hemel afcomen/ die met een wolcke ommecleedt was ende de Regenboge was op zijn hooft ende zijn aensichte als de Sonne/ ende zijne voeten als vyerighe pilaren.

2 Ende hy hadde in zyne hant een opē boecxken: ende hy sette zijnen rechterē voet op de Zee/ ende den slincken op de Aerde.

3 Ende riep met luyder stemme/ ghelijck een Leeu briescht: ende als hy gheroepen hadde/ spraken seven donderslagen hare stemmen:

4 Ende doe de seven donderslagē hare stemmen gesproken hadden/ soude icse geschreven hebben: maer ick hoorde een stemme wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt wat de vier donderslagen gesproken hebben/ ende en schrijftse niet.

5 a Ende de Enghel dien ick sach staen op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn hant op nae den Hemel/

a Dan.12.7.

6 Ende swoer by den Levenden van eewicheyt tot eewicheyt/ die den Hemel ende wat daer in is/ gheschapen heeft/ ende de Aerde/ ende wat daer in is/ ende de Zee / ende wat daer in is/ dat daer gheen tijdt meer wesen soude:

7 Maer dat in de daghen der stemmen des sevenden Enghels/ als hy basuynen soude/ de verborghentheyt Godts soude vervult worden/ gelijck hy zijnen Dienaren den Propheten vercondicht heeft.

8 Ende de stemme die ick hoorde wt den Hemel/ sprack wederom met my / ende seyde: Gaet/ ende neemt dat open boecxken/ dat inde handt des Enghels is/ die opter Zee ende opter Aerden staet.

9 Ende ick ginck tot den Enghel/ ende seyde hem: Geeft my dat boecxkē: Ende hy seyde my: b Neemt ende eet dat/ ende het sal uwen buyck bitter maken/ maer in uwen mont sal het soete wesen als honich.

b Ezech.3.

10 Ende ic nam dat boecxkē wt der hāt des Engels/ ende ick at het/ ende het was in mijnen

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde/ wert mijnen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Prophetereen/ by volcken eñ natiē/ eñ
tonghen/ ende vele Conninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolē dē Tempel te me-
ten/ 3. vande twee getuygē vanden Heere
verwect/ 7. eñ vermoort van de beeste/ 11.
eñ daer na verwerkt in eerlickheyt/ 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven/ ende Godt ghepresen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 ENde a my wert een riet gegeven ghe-
lijck een Roede/ eñ de Enghel stont by
my/ segghende: Staet op/ eñ meet den
Tempel Gods/ ende den Altaer/ ende die
daer in aenbidden:
b † Anders / binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is worpt wt/ ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven / ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mijnen tween getuy-
gen gheven / ende sy sullen prophetereen
duysent twee hondert ende tsestich dagē/
becleedt met sacken.
c Zac.4.2.5
4 c Dese zijn twee Olijfboomen/ eñ twee
cādelarē/ die voor dē God der Aerdē staē:
5 Eñ ist dat hen yemāt wil schadigē/ daer
sal vyer wt harē mōt gaē/ eñ hare vyandē
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen/ die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten/ op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophecie: ende hebben
macht over de wateren/ die te veranderē
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
slaen/ soo menichmael sy willen.
d Dan.7.21. Apoca.13.7.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullē vol-
eynt hebben/ sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt/ crijch tegen hen voeren/ eñ
salse overwinnen/ ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma/ ende Egyptus/
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten/ eñ tongen/ eñ natien hare lichamen
sien/ drij dagen eñ eenen halven/ eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravē leggē.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blijde ende vrolick wesen over hen / ende
sullen malcanderen gaven senden/ om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drij dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen/ ende zijn op hare voeten ghe-
staen/ ende daer is groote vreese gheco-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dē Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
eñ sy gingen op inden Hemel in eē wolc-
ke/ ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden/ eñ het thiende deel der
stat is gevallen/ eñ daer zijn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen/ seven
duysent/ eñ de andere zijn verschrict ghe-
worden/ ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen/ het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt/
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indē
Hemel/ segghende: De Conincrijcken der
werelt zijn onses Heeren geworden/ ende
e Dat is/ Gesalfden/
zijns e Christi/ ende hy sal regneren van
eewicheyt tot eewicheydt.
16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen/ zijn op hare aensichten gevallen/ en-
de hebben Godt aenghebeden/
17 Seggēde: Wy dancken v Heere Godt
Almachtich/ die Is/ eñ die Was/ ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt/ ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den/ eñ uwen toorne is gecomen/ ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordē:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen/ ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen/ den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderst: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent ghewordden/ ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnē
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen/ ende donderslaghen/ ende aert-
bevinghe/ ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe/ gewacht
vanden Draeck/ 7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael/ voor de
gheloovighe.

1 ENde daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne/ eñ de Mane onder hare
voeten/ ende op haer hooft een croone vā
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht/ eñ riep hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckē gesien indē
Hemel/ eñ siet/ eē groote roode Draec heb
bēde seven hoofden/ eñ thien hoornen/ eñ
op zijne hoofden seven croonen:
4 Eñ zijnē steert track het derde deel der
sterren des Hemels/ eñ wierpse ter Aerdē
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude/ om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone/ die
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij
ne daer sy plaetse hadde vā Gode bereyt/
dat syse daer onderhielden/ duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.
7 Ende daer is crijch ghewordden in den
Hemel/ Michael eñ zijne Engelen crijch-
den teghen den Draeck/ ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen/
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is ghewozpen de groote
Draeck/ de oude Slanghe/ die ghenaemt
wordt de Duyvel / ende de Satan/ die de
gheheele werelt verleydt/ Hy is segge ick
geworpen op de Aerde/ ende zijne Enghe
len zijn met hem ghewozpen.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme/ seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht/ ende het Conincrijcke onses
Gods gewordē/ eñ de macht zijns d Chri-
sti/ want de verclagher onser broederen/
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach/ die is nu neder ghewozpen.
11 Eñ sy hebben hem overwonnē door het
bloet des Lams/ eñ door het woort harer
getuygenisse/ ende sy en hebben haer e le-
ven niet lief ghehadt totter doodt.
12 Hierom verblijt v ghy Hemelen/ eñ die

a Oft/ regeren.
b Apo.12.14
c Luc.10.18. Apoc.20.2.
d Dat is/ ghesalfden/
e Griecx/ sielen.

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot u lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewijle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mānckē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zijn gegheven twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestijne in haer
/g Dan.12.7 plaetse, waer sy gevoet wert, g eenen tijt
h Griecx/ ende tyden, ende halven tydt, h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mont
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē, diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ ende is gegaen om crijch te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Godts hielden, ende het getuyge-
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/ die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevestight door een ander
Beeste.

1 Ende ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha-
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasterin 2 Eñ de Beeste die ick sach, was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws, ende de Draeck gaf
haer zijn macht ende zijnen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ ende zijne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertrijck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde, en-
de sy hebben de Beeste aengebeden, seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer crijghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open, om laste-
ringen te spreken tegen Godt, om zijnen
Naem eñ zijne Woonstede te lasteren, eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevē crijch te voerē te-
Apoc.11.7. gen de Heylighen, eñ die te overwinnen/ eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te, ende Tonghe, ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen/ d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreven en zijn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt, die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lijd-
saemheyt eñ het gheloove der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste van der
Aerden op comen/ ende hadde twee hoor-
nen ghelijck het Lam/ ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden/ wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen, soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde voor den menschen.
14 h Ende verleydt die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer Mat.24.24.
gegeven zijn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14.
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten, die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven, den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou-
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckte se alle / de groote eñ cleyne/
de rijcke eñ arme, de vrije, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant, oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge-
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft, die
rekene het getal der Beeste, want het is
eens menschen getal, eñ zijn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon gheselschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Evangelium/
8. een ander den val van Babylon, 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wijnoogst des
Heeren.

1 Ende ick sach, ende siet, het Lam stont
op den berch Sion ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zijns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreven. a † Anders/
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He- bgeteeckent.
mel, gelijck een stemme veler wateren, eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vā har-
penspeelders, die op harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dieren/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren, dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zijn, die met vrouwen niet bevleckt
en zijn/ b want sy zijn Maechden : dese b 2.Co.[illegible]
volgen het Lam waer het gaet. Dese zijn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode, ende den Lamme:
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zijn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Evangelium, om den inwoon-
ders der Aerden te vercondigen, ende al- c Gene.1.[illegible]
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psa.[illegible]
ghen/ ende Volcken/ ende 124.[illegible]
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 14[illegible]
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.[illegible]
de ure zijns Oordeels is ghecomen : ende ende [illegible]
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.[illegible]
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.[illegible]
de waterfonteynen. Jerem.[illegible]

Ende

8 Ende daer is een ander Enghel ghevolcht/seggende: b Sy is gevallen/ sy is
gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drinckē gegevē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat yemant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voorhooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts. van den louteren wijne
gheschencken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Engelen/ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijninghe sal op
gaen van eewicheyt tot eewicheyt/ eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de gheboden Godts houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den Hemel tot my seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/om des Heeren wil. Doodē die g indē Heere sterven: Die Geest
seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/
h Oft/om dat. ende hare wercken volghen hen na.
14 Ende ick sach/ eñ siet/ een witte wolcke/ende op de wolcke sat een/ die des menschen sone ghelijck was/ hebbende op zijn
hooft een gouden croone/ ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander Enghel wt den Tempel/ roepende met luyder stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt u sickel/ ende maeyt/ want
de tijt om te maeyen is u gecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden).
16 Ende die op de wolcke sat/ sandt zijn
sickel op de Aerde, ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende hadde oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel vandē Altaer/ die macht hadde over het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde/ segghende: Sendt u
scherpe sickel eñ snijt de Wijnstocken der
Aerden: want hare Druyven zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende sneedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierpse in de groote persse
des toorns Godts.
20 Eñ de persse werdt buyten der Stat getreden/ eñ het bloet is gecomē wt de persse tot de toomen der Peerden/ duysendt
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seven Engelen/ die de seven
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
overwinners der Beeste/ 7. van de seven
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ wonderlick teecken in den Hemel/ seven
Enghelen/ hebbende de seven laetste
a Griecx/in plaghen/ want a met desen is de toornicheyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/gemengt met vyer/ ende die overwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken/ eñ van den
ghetale haers naems/ dat sy stonden aen
de glasen Zee, hebbende Harpen Godts.

3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts. eñ den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtveerdich eñ waerachtich Coninck der Heylighen. c Ps.145.17.
4 d Wie sal u niet vreesen/ Heere/ eñ uwē d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen heylich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ
voor u aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer gheworden.
5 Eñ na desen sach ick eñ siet/ de Tempel
des Tabernakels der getuygenisse in den
Hemel werdt gheopent.
6 Ende de seven Enghelen/ hebbende de
seven plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den seven Enghelen seven gouden Phiolen vol
der toornicheydt Gods/ die leeft van eewicheyt tot eewicheydt.
8 e Eñ dē Tempel werdt vervult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts/ eñ wt zijne macht/ eñ niemant en conde indē Tempel gaen/ tot dat de seven plagen der sevē
Enghelen volleyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghestort door de Engelen/ eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemselven.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seven Engelen: Gaet/ giet de seven Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen/ eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ ende daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen/ die het merckteecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phiole wtgegoten indē Zee/ eñ is ghewordē
als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle
levendige siele is ghestorven inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet ghewordē.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wateren segghen: Ghy zijt rechtveerdich Heere/ die Is ende die Was/ ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyligen ende der Propheten wtgestort/ eñ ghy a Math.23.34.
hebt hen bloet te drincken gegeven: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen vanden Altaer segghen: Ja Heere Godt Almachtich/ uwe oordeelen zijn warachtich
ende rechtveerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phiole wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheven de menschen te quellen met
hitte b door vyer. b Griecx/in
9 Ende de menschen brandden met grooter hitte/ ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde over dese plagen/ ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheven.
10 Eñ de vijfste Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ
haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauwden haer tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

m Jer.29.12 God hebben: m ist dat wy wat bidden na
Math.7.8. zijnen wille/ dat hy ons verhoort.
ende 21.22. 15 En ist dat wy wetē dat hy ons hoort/
Mar.11.24. wat wy biddē so wetē wy/ dat wy de be-
Luce 11.9. dē hebbē/ die wy vā hem gebedē hebben.
Joan.14.13 16 Ist dat yemant siet zijnē Broeder son-
ende 15.7. digē/ eē sonde niet totter doot/ die sal bid-
ende 16.24. dē/ eñ hy sal hē het levē gevē: dē genē seg-
Jacob.1.6. ge ick/ die niet en sondighen totter doot.
1. Joan.3.22 n Daer is sonde totter doot/ Ick en seg-
n numn.15.30 ghe van die niet / dat ghy bidden sult.
1. Sam.2.25 17 o Alle ongerechticheyt is sonde: maer
Jerem.7.15. is sonde niet totter doodt.
ende 21.14 18 Wy weten/ dat p so wie wt God gebo-
ende 14.11. ren is/ die en sondicht niet: maer die wt
Mat.12.45 God geboren is/ bewaert hemseluen/ eñ
Mar.3.38 de Boose en ghenaeckt hem niet.
Luc.12.10 19 Wy weten/ dat wy wt God zijn/ ende de
Hebr.6.4. Werelt is geheel in het Boose gelegen.
ende 10.26. 20 Maer wy wetē dat de Sone Gods is
2. Petr.2.20. gecomē q eñ heeft ons dē sin gegevē/ dat
o 1. Joā.3.4 wy hem kennē die warachtich is/ eñ zijn
p 1. Joā.3.9 inden warachtighen/ namelick in zijnen
q Luc.24.45 Sone Jesu Christo. r Dese is de warach
r Esai.9.6. tige Godt ende het eewighe leven.
ende 44.6. 21 Kinderkens/ bewaert u seluen van de
ende 34.5. Afgoden. Amen.

De tweedde Sendtbrief Joannis.

4. Vermaninge om te blijuen inde waerheydt ende liefde/ 7. ende om de valsche Propheten te schouwen.

1 DE Ouderlinck/ der wtvercoren vrou-
we/ eñ haren kinderen/ die ick in de
waerheyt lief hebbe: ende niet ick al-
leen/ maer oock alle die de waerheyt ghe-
kent hebben/
2 Om der waerheyt wille die in ons blijft/
ende inder eewicheyt met ons wesen sal:
3 Ghenade/ ende barmherticheydt/ ende
a Griecx/ vrede a sy met u lieden van God den Va-
sal met u lie- der/ ende van dē Heere Jesu Christo / den
den wesen. Sone des Vaders/ in der waerheyt ende
liefde.
4 Ic was seer blijde/ als ic van uwe kin-
derē vāt/ die inde waerheyt wandelen/ ge-
lyck als ons van den Vader bevolen is.
b 1. Joā.2.7 5 Eñ nu bidde ick u vrouwe/ b niet als eē
nieu ghebodt schrijvende tot u/ maer dat
c Joā.13.34 wy vandē beginne gehadt hebben/) c dat
ende 15.12. wy malcanderen lief hebben.
Ephes.5.2. 6 d En dit is de liefde / dat wy wandelen
1. Thes.4.9. na zijne gebodē: dit is het gebot/ dat ghy/
1. Petr.4.8. ghelyck ghy van den beginne ghehoort
1. Joan.3.23 hebt/ (alsoo daer in wandelt.
ende 4.21. 7 e Want daer zijn vele Verleyders in de
d Joā.15.10 Werelt gecomen die niet en belijden dat
1. Cor.13.6. Jesus Christus in het vleesch gecomē is:
e mat.24.5. Dese is de Verleyder/ de Antichrist.
24. 8 Wacht u seluen/ dat wy niet en verlie-
2. Petr.2.1. sen dat wy gearbeyt hebben: maer vollen
1. Joan.4.1. loon ontfanghen.
9 So wie overtreet/ eñ niet en blijft in de
leere Christi/ die en heeft geenē Godt: wie
in de leere Christi blijft / die heeft beyde
den Vader ende den Sone.
f Rom.16.17 10 f So yemant tot u lieden coemt/ eñ de-
2. Tim.3.5. se leere niet en brengt / en ontfangt hem
Tit.3.10. niet in huys/ ende groet hem oock niet.
11 Want wie hem groet/ die is zijner boo-
ser wercken deelachtich.
12 Ick hadde u lieden vele te schrijven/
maer ick en wilde niet door papier ende
inckt: maer ick hope tot u lieden te co-
men/ ende mont met mont te spreken/ op
dat onse blijschap volcomen sy.
13 De kinderen uwer wtvercoren suster
groeten u. Amen.

De derde Sendtbrief Joannis.

3. Vermaninge om de waerheyt te helpen/ door de herberghinghe der vreemder broederen/ eñ tot vruchten des geloofs/ 9. schande van Diotrephes / 12. ende eere van Demetrius.

1 DE Ouderlinck/ den lieven Gaio/ dien
ick lief hebbe in waerheydt.
2 Alderliefste ic wensche u voorspoet
in allen dingen/ ende gesontheyt/ ghelyck
uwe siele voorspoedich is.
3 Want ick was seer verblijt/ als de broe-
ders quamen/ ende ghetuygenisse gaven
van uwe waerheydt / ghelyck ghy in de
a waerheydt wandelt. a Oft / ghe-
4 Ick en hebbe gheen meerder blijschap rechticheyt.
van dese/ namelick/ dat ick hoore dat my-
ne kinderen in de waerheydt wandelen.
5 Alderliefste / ghy doet ghetrouwelick
wat ghy doet aen de Broederen / ende
aen de b gasten/ b Of vreem-
6 Die van uwe liefde getuygenisse gege- delinghen.
ven hebben voor de Gemeynte: de welcke
ist dat ghy geleydet/ gelijc het God weer-
dich is/ soo sult ghy weldoen.
7 Want voor zynen Naem zijn sy wtge-
gaen/ ende en hebben niet van de Heyde-
nen ghenomen.
8 So zijn wy dan schuldich de sodanighe
te ontfanghen/ op dat wy mede hulpers
worden der waerheydt.
9 Ick hebbe aen de Gemeynte geschrevē/
maer Diotrephes / die onder hen soeckt
de meeste te zijn/ en ontfangt ons niet.
10 Daerom/ ist dat ick come / ick sal zijne
wercken vermanen die hy doet/ met boo-
se woorden snaterende teghen ons: eñ en
is hier mede niet te vreden / maer hy en
ontfangt selve de Broederen niet/ eñ ver-
biet de gene diese ontfangen willen/ ende
werptse wt der Ghemeynte.
11 Alderliefste/ c en volcht het quade niet c Psal. [illegible]
na/ maer het goede. Wie goet doet/ die is Esaie 1.16.
wt God: maer die quaet doet/ die en heeft 1. Petr.3.[illegible]
Godt niet ghesien.
12 Demetrius heeft getuygenisse van allē/
eñ van der waerheyt selve: eñ wy ghetuyen
oock getuygenisse/ eñ ghy lieden weet/ dat
onse ghetuyghenisse warachtich is.
13 Ic hadde veel te schrijvē/ maer ic en wille
u liedē met penne en Inct niet schrijven:
14 Maer ick hope u haestelic te sien/ ende
wy sullen mont tot mont spreken.
15 Vrede sy u. De vrienden groeten u.
Groet de vrienden by name.

De Algemeyne Sendtbrief Jude.

4. Waerschouwinge aengaende die verachtelick van God dencken ofte spreken/ 8. haer ongetemaniert leven/ ende grouwelicke straffe/ 20. ende van den middel om hemseluen/ ende andere te bewaren/ 24. danckseggoinghe.

1 IVdas een Dienstknecht Jesu Christi/
ende Jacobi Broeder: den geroepenen
die a door Godt gheheylicht/ ende door a Griecx. [illegible]
Jesum Christum bewaert zijn:
2 Barmherticheyt/ ende vrede/ ende lief-
de worde u lieden vermenichvuldicht.
3 Liefste/ dewyle ick alle neersticheyt doe
om.

om tot v lieden te schrijuen van onse ghe-
meyne salicheyt/ so heeft het my noodich
ghewe est tot v te schrijuen / om v te ver-
manen/ dat ghy lieden campt voor het ge
looue dat eenmael dē Heyligē gegeuē is.

4 b Want daer zijn sommige Godtloose
menschen ingecropen/ die in voortyden
tot dit selue oordeel voorschreuen zijn/ die
de genade onses Heerē Jesu Christi mis-
bruycken tot c wulpsheyt: ende God den
eenighen Heere/ ende onsen Heere Jesum
Christum/ verloochenen.

5 Maer ick wil v lieden vermanen / die
ghy dit eenmael weet / d dat de Heere als
hy het volc wt Egyptē verlost hadde/ wed-
om de gene die niet en geloofden / verderf:

6 e Ende de Engelen die haer begin niet
ghehouden en hadden/ maer hare woon-
stede verlaten hadden/ met eewighe ban-
den onder de duysternisse/ f tot den oor-
deele des grooten daechs bewaert heeft:

7 g Ghelijck Sodoma ende Gomorra/
ende de Steden daer ontrent/ die in ghe-
lijcker wyse als sy ghehoereert hebben/
ende een ander vleesch nae ghegaen zijn/
tot een exempel ghestelt zijn / lydende de
straffe des eewighen vyers.

8 Desghelijcx nochtans dese/ als slapen-
de/ ontreynigen het vleesch/ verachten de
Heerschappie/ ende lasteren de Heerlick-
heden.

9 Michael de Archangel/ als hy teghen
den Duyuel street/ ende handelde van het
lichaem Mosi / en dorste hem de schult
der lasteringe niet opleggen : maer seyde:
h De Heere straffe v.

10 i Maer dese lasteren dat sy niet en we
ten/ ende dat sy natuerlick weten / als de
onredelicke Beesten/ daer in verderuē sy.

11 Wee hen/ wāt sy zijn k Cains wech ge
gaen/ eñ l door in de verleydinge des loōs
Balaam henen ghestort: eñ door den m te-
ghenspreckinghe Chore vergaen.

12 Dese zijn als smetten in u : e gemeyne
maeltyden mede ter maeltijt gaēde/ voe-
dende henselnen/ sonder vreese/ o water-
loose wolcken vanden wint omme gedre-
uen/ boomē die dorre/ onuruchtbaer/ twee
mael verstoruen/ ende ontwortelt zijn.

13 Wilde baren der Zee/ haer eygē schan-
de opschuymende/ dwalende sterren / den
welcken de donckerheyt der duysternisse/
inder eewicheyt bewaert wordt.

14 Eñ Enoch de seuende na Adam / heeft
van hen te voren geprophetéert/ eñ ghe-
seyt: p Siet/ de Heere is gecomen met zij-
ne Heylighe legioenen/

15 Recht te doen teghen allen/ ende om te
straffen alle die onder hen Godloos zijn/
van alle hare Godloose wercken die sy on
goddelick gedaen hebben / ende van alle
de wreetheyt die de Godtloose sondaers
tegen hem ghesproken hebben.

16 Dese zijn murmureerders/ clagers/ nae
hare begeerlicheden wandelēde/ eñ q ha-
ren mont spreect hoouerdicheyt/ sy r ver
heffē de Persoonē/ om des proffyts wille.

17 Maer ghy liefste/ gedenckt der woor-
den die te voren geseyt zijn van de Apos-
telen onses Heeren Jesu Christi:

18 Dat sy v lieden ghesept hebben: s Datt
sullen in den laetsten tyt wesen/ Bespot-
ters die nae haer Godloose begeerliche-
den wandelen sullen.

19 Dese zijn die t † affscheyden/ vleeschelic
ke gheenen Gheest hebbende.

20 Maer ghy lieue/ timmerende v seluen
op uwe alder heylichste geloove / biddende
u door den heylighen Gheest/

21 Houdt x v seluen inde liefde Gods/ ver-
wacht de barmherticheydt onses Heeren
Jesu Christi ten eewighen leuen:

22 Ende ontfermt v sommigher met on-
derscheydt:

23 Ende behoudt de sommige y met vree-
se/ ende grijptse wt den vyere : nochtans
oock hatende den rock/ die van den vlee-
sche bevleckt is.

24 Hem die z † v lieden machtich is vā son
den te bewaren/ eñ onstraffelic voor zyne
eerlickheyt te stellen in vreuchden/

25 Namelic/ Gode onsen Salichmaker/
die alleē wijs is/ sy eerlicheyt eñ hoocheyt/
eñ heerschappie/ eñ mogentheyt/ nu / en-
de tot alder eewicheydt. Amen.

b 2. Pet. 2. 1.
c Oft/ geyl-
heyt.
d num. 14. 37
Psal. 106. 25
Sapi. 1. 11.
1. Cor. 10. 10.
Hebr. 3. 17.
e 2. Pet. 2. 4
f 2. Tes. 1. 5.
g Gen. 19. 24
Deut. 29. 23
Esai. 13. 19.
Ierē. 50. 40.
Ezech. 16. 49
Osee 11. 8.
Amos 4. 11.
Luce 17. 29.
2. Petr. 2. 6.
h Zach. 3. 2.
2. Pet. 2. 12
Gen. 4. 8.
1. Joan. 3. 12
num. 22. 21.
2. Petr. 2. 15.
m Oft/ den
verleyden-
rē loon. etc.
n Nu. 16. 1
2. Petri. 2.
7.
Dan. 7. 10
Acto. 1. 11.
1. Thes. 1. 10
2. Thes. 1. 10
Apoca. 1. 7.
Psa 17. 10.
Griecx/
verwonde-
n.
1. Tim. 4. 1
2. Tim. 3. 1.
2. Pet. 3. 3.
† Anders/
henseluen
afscheyden.
Griecx. in
x Oft / inde
lanterent
y Griecx/ in
z † Anders
hen/

Argument.

De laetste Boeck vanden seluen Apo-
stel beschreuen/ is genoemt Apocalypsis/
dat is Openbaringe. Wat in desen boeck
heeft hy met een prophetische wyse van
spreken voor ooghen gestelt/ dat de Heere
hem gheopenbaert hadde / te weten/ wat
der Ghemeynte geschieden soude tot des
Werelts eynde. Men vint daer vele din-
gen die genoomē zijn wt Hezechiel/ Daniel/
Zacharia/ ende andere Propheten. Het
heeft Gode na zijn goetheydt belieft zijn
Gemeynte vroech ende wel te tyde te ver-
manen vanden toecomenden quade / om
dat sy soude haer te voorsichtelicker hoe-
den/ ende te vyerichlicker bidden.

De Openbaringhe Joannis Theologi.

Dat Eerste Capittel.

1. De Maiesteyt eñ officie des Soons
Gods/ 9. gesichte der kandelarē eñ ster-
ren/ inhoudende den Autuur deser open-
baringe/ ende tot wat eynde sy ghescre-
uen is / 17. Joannes neder ghevallen/ en-
de weder opghehenen.

1 En a Openbaringhe Jesu Christi/ die
hem God ghegheuen heeft/ om zynen
Dienstknechten te toonen wat cortis
geschieden moet: ende hy heeft gesonden/
ende door zynen Enghel zynen Dienst-
knecht Joanni te kennen ghegheuen:

2 De welcke het woort Godts betuyche
heeft/ eñ het getuyghenisse Jesu Christi/
ende al wat hy ghesien heeft.

3 b Salich is hy die leest/ eñ salich zijn sy
die hooren de woorden deser Prophecie/
ende bewaren dat daer in geschreuen is:
want de tydt is nae by.

4 Joannes den seuen Ghemeynten die in
Asia zijn : Ghenade sy v / ende vrede van
hem/ c die Is/ ende die Was / eñ die Co-
men sal/ ende van de seuen Gheesten die
voor zynen Throon zijn:

5 Ende van Jesu Christo/ welcke die ghe-
trouwe ghetuyghe is/ d de Eerstghebo-
ren wt de dooden/ eñ de Ouerste der Co-
ninghen des Aerden: hem die ons heeft
lief ghehadt/ ende van de sonden gewas-
schen e in zynen bloede/

6 Eñ heeft ons gemaect f Coningen ende
g Priesters Gode zynen Vader : Hem sy
de eerlickheyt eñ macht/ van eewicheydt
tot eewicheydt. Amen.

7 h Siet/ hy coemt met de wolckē/ eñ alle
ooge sal hem siē/ i ooc die hem doorsteken
hebben: eñ alle geslachten der Aerdē sullē
ouer hem rouwich wesen/ Ja/ Amen.

8 k Ic ben de A eñ O/ dat is/ het Begin
eñ Eynde/ seyt de Heere/ die Is/ ende die
Was/

a Griecx/
ondeckinge
b Apo. 22. 7.
c Exo. 3. 14.
d 1. cor. 15. 20
Colos. 1. 18.
e Act. 20. 28
Hebr. 9. 12. 14
1. Petr. 1. 19.
Apoca. 5. 9.
f 1. Pet. 2. 9.
Apoc. 5. 10.
g 1. Pet. 2. 5.
Roma. 12. 1.
Hebr. 12. 28.
Esai. 3. 13.
h Dan 7. 10
Mat. 24. 30
Acto. 1. 11.
1. Thes. 1. 10
2. Thes. 1. 10
Juder 4.
i Zach 12. 10
Joan. 19. 37
k Esai. 41. 4
ende 44. 6.
Apoca. 21. 6
ende 22. 13.

Was/ eñ die comen sal/ de Almachtige.
9 Ick Joannes uwe Broeder/ eñ medege
noot inde verdruckinge/ eñ in het Coninc
rijcke/ eñ in de lijdsaemheyt Jesu Christi/
was in het eylant genaemt Patmos/ om
des woorts Gods wille ende om het ge-
tuyghenisse Jesu Christi wille.
l Oft / dach des Heeren 10 Eñ ick was inden geest op l den Son-
dach/ ende hoorde achter my een groote
stemme als eender Basuynen/
11 Seggende: Ic ben de A eñ O. dat is/ de
Eerste ende de laetste: ende wat ghy siet/
schrijft het in eenen Boec/ eñ sendet den
seuē Gemeyntē die in Asia zijn/ tot Ephe
sen/ eñ tot Smyrnen/ eñ tot Pergamen/
eñ tot Thyatiren/ eñ tot Sarden/ eñ tot
Philadelphien ende tot Laodiceen.
12 Ende ick keerde my omme om de stem-
me te sien die met my ghesproken hadde:
ende als ick omgh keert was/ sach ick se-
uen gouden candelaren:
13 Ende midden onder de seuen Candela-
ren/ eenen die des menschen Sone gelijck
was/ bekleet met eenen cleede tot de voe-
ten ende ommegordt aen de borsten met
eenen gouden gordel.
14 Eñ zijn hooft/ eñ hayr was wit / gelijc
m Apoc.19.12. witte wolle/ gelijck sneeu: m eñ zijn ooghē
als de vlamme des vyers:
15 Eñ zijne voete gelijck metael / brandē-
de gheijck in eenen ouen/ eñ zijn stemme
ghelijck een ghelupt van vele wateren.
16 Ende hy hadde in zijne rechterhant se-
uen sterren/ ende wt zijnen mont ghinck
n Esa. 49.2 Ephe.6.17. Hebre.4.12. Apoca.2.16 ende 19.15. n een scherp tweesnijdich sweert: eñ zijn
aenghesichte blinckte ghelijck de Sonne
schijnt in hare cracht.
17 Eñ als ick hem sach/ viel ick aen zijne
voeten als doot. Eñ hy leyde zijn rechter
hant op my/ seggēde tot my: Vreest niet:
o Esa.41.4. ende 44.6. p Rom 6.9. q Job.12.14 Esaie.22.22 Apoca.3.7. o Ick ben de Eerste/ ende de laetste/
18 p Eñ die leue. eñ hebbe doot geweest/
eñ siet/ ick ben leuendich van eewicheydt
tot eewicheyt: Amen. q Eñ ick hebbe de
sleutels der Hellen/ ende des Doodts.
19 Schrijft dat ghy gesien hebt/ eñ dat is
ende dat hier nae gheschieden sal.
20 De verborgentheyt der seuen Sterren
die ghy gesien hebt in mijne rechter hādt/
ende de seuen goudē kandelaers. De seuē
r Mala.2.7 Sterren zijn r de Engelen der seuen Ghe-
meynten: ende de seuē kandelaers die ghy
ghesien hebt/ zijn de seuen Ghemeyntē.

Dat ij. Capittel.

1. Hy vermaent de Ghemeynten van E-
phesen. 8. Smyrnen/ 12. Pergamen/ 18. eñ
Thyatiren tot volstandicheyt/ lijdtsaem-
heyt ende beteringhe/ so wel met dreygin-
ghen/ als met beloften des loons.

1 Schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te van Ephesen/ dit seyt hy die de se-
uen Sterren in zijne rechter handt
houdt / die midden onder de seuen gouden
kandelaren wandelt.
2 Ick weet uwe wercken/ ende uwe moey-
te/ ende uwe lijdtsaemheyt / ende dat ghy
de quade niet en condt draghen: ende dat
ghy hen beproeft hebt / die segghen dat sy
Apostelen zijn / ende sy en zijn niet / ende
hebt se leughenachtich bevonden.
3 Eñ dat ghy hen verdragen hebt/ eñ ghe-
dult gehadt hebt/ eñ om mijnen Naem ge-
arbeydt hebt/ ende niet beswijcken en zijt:
4 Maer ick hebbe teghen v/ dat ghy uwe
eerste liefde verlaten hebt.
5 Daerom ghedenckt waer ghy afgheval-
len zijt/ ende doet beteringhe/ ende doet de
eerste wercken/ of anders/ so sal ick v hae-
stelick comen/ ende sal uwen kandelaer wt
zijn plaetse weeren / ist dat ghy gheen be-
teringhe en doet.
6 Maer dit hebt ghy/ dat ghy de wercken
a Act.6.5 der a Nicolaiten hatet / de welcke ick
ooch hate.
7 Wie ooren heeft die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt: Den genen die
b Gen.2.9 c Or. houte ouerwint/ sal ick gheuen te eten b vanden
c Boom des leuens/ die midden inden Pa
radijse Gods is.
8 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
d Esa.41.4 ende 44.6 Apoc.1.17 van Smyrnē: Dit seyt de d Eerste ende de
laetste/ die doodt geweest is ende leeft.
9 Ick weet uwe wercken / ende verdruc-
kinge/ eñ armoede. (maer ghy zijt rycke/)
ende de lasteringe der gener die seggen dat
sy Joden zijn/ ende en zijn geene/ maer zijn
de vergaderinghe des Duyuels.
10 Vreest niet wat ghy lijden moet: siet/ de
Duyuel sal sommighe van v lieden inde
geuanckenisse worpē / op dat ghy lieden be-
proeft wordt/ ende ghy lieden sult een druc-
kinghe hebben thien daghen: weest ghe-
trouwe totter doot / ende ick sal v de croo-
ne des leuens gheuen.
e Mat.13 11 e Wie ooren heeft / die hoore wat de
Gheest tot de Ghemeynten seydt: Wie o-
uerwint / die en sal van de tweedde doodt
niet beschadicht worden.
12 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeyn-
te die in Pergamo is. Dit seydt hy / die
f Apoc.1.16 ende 2.16 f dat scherp tweesnijdende Sweert heeft.
13 Ick weet uwe wercken/ ende waer ghy
woonet/ namelick / daer den Throon des
Satans is/ eñ ghy houdet mijnen Naem/
ende en hebt myn gheloove niet verlooch-
ent/ oock inde daghen/ inde welcke Anti-
pas mijn getrouwe ghetuyge was/ welcke
by v liedē gedoot is/ daer de Satan woōt.
14 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
g Nu.24.14 ende 25.1 h of de en deren Is ls doen struyckelen dat ghy daer hebt die de leeringe g Balaā
houdē/ de welcke leerde Balaack h een er-
gernisse maken voor de kinderen Israels/
namelick/ Afgoden offer eten/ eñ hoereren:
15 Also hebt ghy ooc/ die de leeringe der Ni-
colaiten houdē/ het welcke ick oock hate.
16 Bekeert v: of anders/ so sal ick v haste-
lick comen/ ende sal teghen hen crijghen/
i met den Sweerde mijns monts.
i Esa.49.2 Ephe.6.17 Hebr.4.12 Apo.1.16 17 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Gemeynten spreeckt: Hem die ouer-
wint/ sal ick geuen te eten van dat verbor-
gen Manna/ eñ sal hem geuen eenen wit-
ten keursteen/ ende op den keursteen eenen
nieuwen naem gheschreuen / den welcken
niemandt en weet / dan die hem ontfanght.
18 Eñ schrijft tot den Engel der Ghemeyn-
te te Thyatiren: Dit seyt de Sone Gods/
k Apo.1.14 wiens k oogen zijn gelijck de vlamme des
vyers/ ende zijne voeten ghelijck Metael:
19 Ick weet uwe werckē/ eñ liefde/ eñ dienst/
eñ gelooue/ eñ uwe lijdsaemheyt/ ende uwe
wercken/ ende de laetste meer dan de eerste.
l 1. Reg 16 2. Reg 9 m Sap ... 1. Para.28 ende 2... Psal ... Jere... Act 1.24 n Psal ... Jere ... ende ... Mat ... Roma ... ende 14 ... 2 Cor ... Gala 6 ... Apoc. 22 ... 20 Maer ick hebbe een weynich teghen v/
dat ghy de vrouwe l Jezabel/ die seyt dat
sy een Prophetersse is/ laet leeren/ eñ mijne
Dienstknechten verleyden / te hoereren/
ende Afgoden offer te eten.
21 Ende ick hebbe haer tijdt ghegeuen/ dat
sy haer soude bekeeren van hare hoererie/
ende sy en heeft haer niet bekeert.
22 Siet/ ick salse te bedde worpē: eñ die met
haer hoereren/ in groote verdruckinghe/ so
sy hen niet en bekeeren van hare wercken.
23 Eñ hare kinderē sal ic met der doot slaē:
eñ alle de Gemeynten sullen weten/ m dat
ick de ghene ben / die de Nieren eñ Herten
doorsoecke/ n ende ick sal eenen yegelickē
onder v gheuen na zijne wercken.

Maer

24 Maer ick segghe tot v lieden / ende den
anderen die te Thyatiren zyn / so vele als
dese leere niet en hebben / eñ so vele als de
diepte des Satans niet ghekent en hebbẽ/
als sy segghen: Ick en sal gheenẽ anderẽ
last op v lieden legghen.
25 Nochtans dat ghylieden hebt/ dat houdt
tot dat ick come.
o Psal.2.9 26 Ende so wie ouerwint/ ende myne wercken
houdt tot den eynde / o ick sal hem
macht gheuen ouer de Heydenen.
27 Ende hy salse hoedẽ met een yseren roede:
ende ghelijck Aerden vaten sullen sy ghebroken
worden:
28 Gheljck ick van mynen Vader ontfanghen
hebbe/ ende ick sal hem de Morghensterre
gheuen.
29 Wie ooren heeft die hoore/ wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iij. Capittel.

1. Hy vermaẽt de Gemeyntẽ vã Sardẽ/7.
Philadelphiẽ/14. eñ Laodiceẽ tot warachtige
beleuinge des geloofs/ eñ tot waken.

1 ENde schrijft tot den Enghel der Ghemeynte
die te Sardis is: Dit seydt hy
die de Gheesten Gods heeft/ ende de seuen
Sterren: Ick weet uwe wercken/ nameliick
/ dat ghy den Naem hebt dat ghy
leeft/ ende ghy zyt doodt.
a† Anders/ 2 Weest wacker/ eñ versterct a† dat ander
dat ghy dat steruen wil / want ick en hebbe uwe
verliesen wercken niet vol ghevonden voor God.
soudet. 3 Ghedenckt dan hoe ghy ontfanghen
hebt/ ende ghehoort hebt/ ende houdt het/
b Matthe. ende bekeert v. So ghy dan niet en waect/
24.44 so sal ick v aencomen/ b als een Dief/ ende
1.Thes.5.2 ghy en sult niet weten te wat ure ick v aen
2.Pet.3.10 comen sal.
Apoca.16.15 4 Ghy hebt nochtãs weynich namẽ oock
te Sardis / die hare cleederen niet beuleckt
en hebben: eñ sy sullẽ met my wandelen in
witte cleederen/ want zy zyn weerdich zyn.
5 Die ouerwint / die sal met witte cleederen
c Exo.32.32 bekleedt worden/ ende ick en sal zynen
Psal.69.29 naem niet wt doen/ c wt dẽ Boeck des le-
Philip.4.3 uens: eñ d ic sal zynen naem belyden voor
Apoca.20.12 mynen Vader / ende voor zyne Enghelen.
ende 21.27 6 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
d mat.10.32 7 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
Luce 12.8 die in Philadelphia is: Dit seydt de Heylige/
e Job 12.14 die Warachtige/ e die den sleutel Dauids
Esai.22.22 heeft die opent / eñ niemant en slupt:
Apoca.1.18 ende slupt/ ende niemandt en doet open:
8 Ick weet uwe wercken: siet / ick hebbe
een open deure voor v ghegheuen / ende
niemant en can die sluptẽ / want ghy hebt
een weynich machts/ eñ hebt myn woordt
ghehouden / ende en hebt mynen Naem
niet gheloochent.
9 Siet / ick gheue wt de Vergaderinghe
des Satans/ die seggen dat sy Joden zyn/
ende en zyn niet / maer lieghen: siet / ick
salse maken dat sy sullen comen/ ende voor
uwe voeten aenbidden/ ende bekennen dat
ick v lief hebbe.
10 Want ghy hebt het woordt mijner lijdtsaemheyt
bewaert: ende ick sal v bewaren
vander vre der versoeckinghe / die ouer de
gheele Werelt comen sal/ om de ghene die
op der Aerden woonen/ te versoecken.
11 Siet/ ick come haestelick/ houdt dat ghy
hebt/ op dat niemant v croone en neme.
12 Die ouerwint / dien sal ick maken een
Colunne indẽ Tempel myns Gods / ende
hy en sal niet meer wtgaen/ ende ick sal op
hem schrijuẽ den Naem myns Gods/ ende
f Apoc.21.2 f den Naem der Stadt myns Gods/ nameliick
des Nieuwẽ Jerusalems/ die van
den Hemel afcoemt van mynen Gode: ende
mynen nieuwen Naem.
13 Wie oorẽ heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.
14 Eñ schrijft tot den Engel der Gemeynte
van Laodicea: Dit seydt de Amen/ de
getrouwe eñ waerachtige getuyge/ g het
h beghinsel der scheppinghe Gods/ g Coll.1.15
15 Ick weet uwe wercken / dat ghy noch h Dat is/
coudt noch heet en zyt: Och oft ghy coudt van wien
waert/ oft heet: alle creatue
16 So dan / om dat ghy lauw zyt/ eñ noch ren haren
koudt noch heet / sal ick v wt mynẽ mont oorspronck
spouwen. hebben.
17 Want ghy segt: Ic ben rijcke/ ende rijcke
ghewordẽ / ende en hebbe gheen ghebreck:
ende en weet niet dat ghy ellendich
zyt/ ende iammerlick/ eñ arm/ ende blindt/
ende naeckt.
18 Ick rade v van my te coopen gout dat
met den vyere beproeft is/ op dat ghy rijcke
wordet: i ende witte cleederen/ op dat
ghy bekleedt wordet/ eñ de k schande uwer i 2.Cor.5.3
naecktheyt niet openbaer en worde: ende Apoc.16.15.
saluet uwe ooghen met l ooghensalue / op k of. v schã-
dat ghy sien meucht. delicke/etc.
19 m Alle die ic lief hebbe / die straffe eñ castijde l Gr. Col-
ick/ weest dan yverich/ eñ bekeert v. lyrion
20 Siet/ ick stae aen de deure/ ende cloppe: m Job 5.17.
Ist dat yemandt myn stemme hoort / ende Prou.3.11
de deure open doet/ ick sal tot hem comen/ Hebr.12.6
ende sal met hem Auondtmael houden/
ende hy met my.
21 Die ouerwint/ n ick sal hem geuen dat
hy met my sitte in mynen Throon: gelijck n Sap.3.8.
oock ick ouerwonnẽ hebbe / ende ben met Mat.19.28
mynen Vader in zynen Throon ghesetten. 1.Cor.6.2
22 Wie ooren heeft/ die hoore wat de Geest
tot de Ghemeynten seydt.

Dat iiij. Capittel.

1. Ghesichte vande Maiesteyt Gods/
ende der vier Dierẽ/ ende der vier eñ twintich
Ouderlinghen.

1 NAe desen sach ick / ende siet/ een open
Deure in den Hemel / ende de eerste
stemme die ick hoorde als een Basuyne/
met my spreken/ seyde: Coemt hier op/
ende ick sal v thoonen/ wat nae desen gheschieden
moet.
2 Ende terstont was ick inden geest: ende
siet/ daer was eenen Throon gheset inden
Hemel: ende een sat op den Throon.
3 Eñ die daer op satt was int aensien als
de Steen Jaspis/ ende Sardis: ende een
Reyenboge was rondtomme den Throon
int aensien ghelijck een Smaragdus.
4 Ende rontomme den Throon vier ende
twintich Throonen: ende op de Throonen
sach ick vier eñ twintich Ouderlingen sitten/
bekleedt met witte cleederen: eñ hebbende
gouden croonen op haer hoofden.
5 Ende daer quamen wt vandẽ Throone/
blixemen ende donderslagen / eñ stemmen:
ende voor den Throon waren seuen lampen
vyers brandende/ de welcke zyn de seuen
Gheesten Gods.
6 Ende voor dẽ Throon was een a glasen
Zee/ ghelijck Crystal: ende in het midden a Apoc.15.2
des Throons/ eñ rontomme den Throon/
vier Dieren vol ooghen / van voren ende
van achter.
7 Ende dat eerste Dier was ghelijck eenẽ
Leeu / ende dat tweedde Dier ghelijck een
Calf/ ende dat derde Dier hadde het aensichte
gelijck een mensche/ ende dat vierde
Dier/ ghelijck eenen vlieghenden Arent.
8 Ende de vier Dieren hadden een yegheliick
op hem seluen ses vleugelen rondtomme/
ende waren van binnen vol ooghen/

ende en hebben gheen ruste/ dach eñ nacht
b Esa.6.3 segghende: b Heylich/ heylich/ heylich Heere
Godt Almachtich/ die Was/ ende die Is/
ende die Comen sal.
9 Ende als de Dieren lof ende eere/ ende
dancksegghinghe hem gauen die op den
Throon satt/ die leeft van eewicheydt tot
eewicheydt:
10 So vielen de vier ende twintich Ouder-
linghen voor hem die op den Throon sat/
eñ aenbaden hem/ die leeft van eewicheyt
tot eewicheyt/ ende wierpen hare croonen
voor den Throon/ segghende:
c Apo.5.9.12 11 c Ghy zijt weerdich Heere te ontfangen
den lof ende de eere/ ende de macht/ want
ghy hebt alle dinghen gheschapen/ ende
sy zijn om uwen wille/ eñ zijn gheschapen.

Dat v. Capittel.

1. Vanden ghesloten Boeck/ gheopent door het Lam/ 8. ende den lof dien hem de vier Dieren ende vierentwintich Ouderlinghen gheuen voor hare verlossinghe/ eñ andere ghenaden door hem ontfanghen.

1 Ende ick sach inde rechter handt des
a Ezec.2.10 ghenen die op den Throon sat/ a eenen
Boeck/ ghescreuen van buyten ende
van binnen/ ende versegelt met seuen
Seghelen.
2 Ende ick sach eenen stercken Engel pre-
dicken met luyder stemme: Wie is weer-
dich den Boeck open te doen/ ende zijne
Seghelen op te breken?
3 Ende niemandt en was machtich noch
inden Hemel noch op der Aerden/ noch on-
der der Aerden/ den Boeck open te doen/
noch hem te besien.
4 Ende ick weende seer/ dat niemant weer-
dich gheuonden en was om dat Boeck te
openen/ ende te lesen/ noch hem te besien.
5 Ende een vande Ouderlingen seyde tot
b Gen.49.9 my: Weent niet/ siet/ b de Leeuwe wt den
c Esa.11.10 geslachte Juda/ c de wortel Dauids/ heeft
Rom.15.12 d ouerwonnē om den Boeck open te doē/
Apoc.22.16. ende zijne seuen Seghelen op te breken.
d Of/ vercreghen 6 Eñ ick sach/ ende siet/ in het midden des
Throons/ eñ der vier Dierē/ eñ in het mid-
e Gr. Lammeken den der Ouderlingen stont een e Lam/ als
geslachtet/ hebbende seuen hoornen/ ende
seuen oogen/ dewelcke zijn de seuen Ghee-
sten Gods/ in allen lande wtghesonden:
7 Dese quā/ eñ nā dat Boeck wt der rech-
ter handt des genē die op dē Throon satt.
8 Ende als hy dat Boeck ghenomen had-
de/ de vier Dieren/ ende de vier endē twin-
f Apoc.4.11. tich Ouderlinghen vielen voor den Lam-
g Act. 20.28 me/ hebbende alle Harpen/ ende gouden
Ephe 1.7 Phiolen vol reuckwercx/ welck zijn de ge-
Coloss.1.14. beden der Heylighen:
Hebr.9.12 9 Eñ sy songhen een nieu liedt/ segghende:
ende 10.10. f Ghy zijt weerdich den Boeck te nemē eñ
1.Pet.1.19 zijne Segelen te openen/ want ghy zijt ge-
1.Joan.1.7 slachtet/ g eñ hebt ons Gode weder ghe-
h 1.Pet.2.9 cocht met uwen bloede wt allen Geslachte
Apoc.1.6 ende Tale/ ende Volcke ende Natie:
i Exo.19.3 10 h Ende hebt ons ghemaeckt Gode tot
Dani.7.10 Coninghen ende Priesters: ende wy sullen
k† Anders/ regneren op der Aerden.
duysentich-mael hondert duyst/ ende thienmael hondert duyst. 11 Ende ick sach ende hoorde rondtomme
den Throon/ ende der Dieren/ eñ der Ou-
derlinghen/ een stemme veler Enghelen/
ende haer getal was i k† dert duysentich-
mael duysenden:
12 Segghende met luyder stemmen: l Het
l Apoc. 4.11 Lam dat geslachtet is/ is weerdich te ont-
fangen de macht ende rijckdom/ ende wijs-
heydt/ ende cracht/ ende eere/ ende eerlick-
heydt/ ende lof.
13 Ende oock alle creatuere die in den He-
mel is/ ende op der Aerde/ ende onder de
Aerde/ ende inder Zee/ ende al wat daer in
is/ hoorde ick segghen: Hem die sit op den
Throon/ ende den Lamme/ sy lof/ ende eere
ende heerlickheydt/ ende cracht/ van eewi-
cheydt tot eewicheydt.
14 Ende de vier Dieren seyden: Amen. Eñ
de vier ende twintich Ouderlingen vielen
neder/ ende aenbaden den Leuenden van
eewicheyt tot eewicheydt.

Dat vj. Capittel.

2. Wat ongheluck de vier Peerden van verscheyden coleuren aenbrenghen/ in het opnemen der vier seghelen des Boecks/ 9. het gheschrey der Martelaren/ eñ hare ruste/ inde openinghe des vijfsten seghels/ 12. de teeckenen gesien inden Hemel/ ende op der Aerden/ in de openinghe des sesten Seghels.

1 Ende ick sach/ als het Lam een van de
Seghelen open ghedaen hadde/ ende
ick hoorde een vande vier Dieren spre-
ken/ als de stemme eens Donderslachs:
Coemt/ ende siet:
2 Ende ick sach/ ende siet: een wit Peert:
ende die daer op satt/ hadde eenen boghe:
ende hem is een croone gegeuen/ ende hy
ghinck wt ouerwinnende/ ende om dat hy
ouerwinnen soude.
3 Ende als het den tweedden Segel ghe-
opent hadde/ hoorde ic het tweedde Dier
spreken: Coemt/ ende siet.
4 Ende daer ghinck een ander Peert wt/
dat roodt was: ende den ghenen die daer
op satt/ is ghegheuen den vrede wech te
nemen vander Aerden/ ende dat sy mal-
canderen dooden souden/ ende hem is een
groot Sweert ghegheuen.
5 Ende als het den derden Segel geopent
hadde/ hoorde ick het derde Dier seggen:
Coemt/ ende siet/ ende ick sach/ ende siet/
een swart Peert/ eñ die daer op satt/ had-
de een Waghe in zijn handt.
6 Eñ ick hoorde een groote stemme in het
middē der vier Dierē/ seggēde: Een a mate a Gr. Cheni.
Tarwe voor eenen penninck/ eñ drie ma-
ten Gherste voor eenen penninck/ ende en
doet der Olye eñ den Wijn gheen schade.
7 Ende als het den vierden Seghel gheo-
pent hadde/ hoorde ick de stemme des vier-
den Diers segghen: Coemt/ ende siet.
8 Ende ick sach/ ende siet/ een vael Peert:
ende die daer op satt/ zijnen naem was de
Doodt: ende de Helle volcht met b hem b Of/ hem
nae: ende hen werdt macht ghegheuen te
dooden tot het vierde deel der Aerden met
den Sweerde/ met hongher/ ende met de
doodt/ ende door de Dieren der Aerden.
9 Eñ als het den vijfsten Segel gheopent
hadde/ sach ic onder dē Altaer de zielen der
verslagenen om des woorts Gods wille/
ende om het ghetuyghenisse dat sy helden.
10 Eñ sy riepē met luyder stēme/ segghende: c 4.Esd.
Hoe lange/ c O heylige eñ warachtighe Hee- 15.21.
re/ oordeelt noch en wreect ghy onse bloet Apoc.19.2.
niet/ vande Inwoonders der Aerden?
11 Ende eenen yeghelicken zijn witte clee-
deren ghegheuen/ ende hen is geseydt/ dat
sy noch eenen cleynen tydt rusten souden/
tot dat oock hare mededienaers ende hare
broeders veruult worden/ die oock souden
ghedoodt worden/ ghelijck als sy.
12 Ende ick sach/ als het den seuen Seghel
gheopent hadde/ eñ siet/ daer is een groo-
te Aertbevinge ghewordē: ende de Son-
ne is swart gheworden gelijck eenen hay-
ren sack/ ende de Mane is gheheel gelijck
bloedt gheworden.
13 Ende de Sterren des Hemels zijn ghe-
uallen op der Aerden/ ghelijckde Vyghe-
boom/

boom zijne onrijpe vijghen afworpt / als hy van grooten winde gheschudt wordt:

14 Ende de Hemel is wech ghewekẽ ghelijck eenen Brief die toegherolt wordt/ ende alle Berch ende Eylanden / zijn veroert wt hare plaetsen.

15 Ende de Coningen der Aerden/ ende de Overste/ ende de Rijcke/ eñ de Hooftmannen ende de Machtige/ ende alle Dienstbare / ende alle Vrije verberchden henseluen inde Spelonckẽ / ende in de Steenrotsen der Berghen/

16 Eñ seydẽ tot de Bergẽ / eñ tot de Steẽrotsen: b Valt op ons/ ende verberght ons van den aensichte des gheenen die op den Throon sitt/ eñ van den toorn des Lams:

b Esa.2.19 Osee 10.8 Luc.23.29 Apoca.9.6

17 Want de groote dach zijner gramschap is ghecomen: ende wie can staen?

Dat vij. Capittel.

3. Het groot getal der wtuercorenen die bewaert worden in den dach der wrake Gods 13. hare eerlickheyt ende troost.

1 ENde nae desen dach sach ick vier Engelen staen op de vier hoeckẽ der Aerden / ende hielden de vier Winden der Aerden/ om dat gheene windt waeyen en soude op der Aerden / noch op der Zee/ noch op eenighen Boom.

2 Ende ick sach eenen anderen Engel opcomen vanden opganck der Sonnen/ ende hadde den Seghel des leuendigen Gods/ ende riep met luyder stemme tot de vier Engelen/ den welcken de macht ghegeuen was der Aerden eñ der Zee te schadigen/

a Apo.9.4 b Ezec.9.4. c Oft/ verseghelt

3 Ende seyde: a Schadet der Aerden niet/ noch der Zee/ noch den boomen/ b tot dat wy de Dienaren onses Gods c geteeckent hebben aen hare voorhoofden.

4 Ende ick hoorde het ghetal der ghener die gheteeckent waren / vier hondert ende veertich duysent gheteeckende wt allen gheslachte der kinderen Israels.

5 Wt den geslachte Juda/ twaelf duysent geteeckent: wt den geslachte Ruben/ twaelf duysent gheteeckent: wt den gheslachte Gad/ twaelf duysent gheteeckent.

6 Wt den gheslachte Aser/ twaelf duysent gheteeckent: wt den geslachte Nepthali/ twaelf duysent geteeckẽt: wt den geslachte Manasse / twaelf duysent gheteeckent.

7 Wt den gheslachte Simeon/ twaelf duysent geteeckẽt: wt dẽ geslachte Leui/ twaelf duysent gheteeckent: wt den gheslachte Issachar/ twaelf duysent gheteeckent:

8 Wt den geslachte Zabulon/ twaelf duysent geteeckent: wt den geslachte Joseph/ twaelf duysent geteeckent: wt dẽ geslachte BenJamin / twaelf duysent gheteeckent.

b 4. Esdre 2.42.

9 b Nae desen sach ick ende siet/ een groote Schare die niemant tellen en conde/ wt aller Natie ende Geslachte / ende Volcke/ ende Tonge/ die stonden voor den Throon ende voor het Lam / becleedt met langhe witte Cleederen / ende hadden Palmen in hare handen:

10 Eñ riepen met luyder stemme / segghẽde: De salicheyt is van e † onsen God/ die op den Throon sitt/ ende vanden Lamme.

e † Anders/ dẽ die sit op dẽ Throon onses Gods

11 Ende alle de Engelen stonden rondtom den Throon/ ende der Ouderlingen / ende der vier Dieren: ende zijn neder ghevallen voor den Throon/ op hare aensichtẽ/ ende hebben God aenghebeden/

12 Segghende: Amen: Segheninge/ ende eerlickheydt/ ende wijsheydt/ ende dancksegghinghe / ende eere / ende macht / ende cracht/ sy onsen Gode van eewicheydt tot eewicheydt. Amen.

13 Ende een vande Ouderlingen seyde tot my: Wie zijn dese/ die met lange witte cleederen becleedt zijn / ende van waer zijn sy ghecomen?

14 Ende ic seyde hem: Heere / ghy weet het: Ende hy seyde my: Dese zijn de ghene die ghecomen zijn wt groote verdruckinghe: ende hebben hare cleederẽ f † gewasschen/ ende sy hebben hare cleederen wit ghemaeckt in het bloedt des Lams.

f † Anders/ ghebreedt

15 Hierom zijn sy voor den Throon Gods/ ende dienen hem nacht ende dach in zijnẽ Tempel: ende die op den Throon sitt/ sal met hen woonen.

16 g Sy en sullen niet meer honger lijden/ noch sy en sullen niet meer dorst lijden/ noch de Sonne en sal op hen niet vallen/ noch eenighe hitte: g Esa.49.10

17 Wãt het Lam dat middẽ inden Throon is/ salse hoedẽ eñ salse bewegẽ tot de leuẽde Fonteynen der wateren/ h eñ Godt sal alle tranen van hare ooghen afwasschen. h Esa.25.8. Apoc.21.4.

Dat viij. Capittel.

1. De openinge des seuenden Segels/ 3. de ghebeden der Heyligen geoffert. ende de tempeesten verweckt door den seluen Enghel/ 6. seuen Engelen met Trompetten/ 7. met het ghelupt vande vier Trompetten wordt vyer ghesonden/ 9. de Zee beroert/ 11. de wateren bitter ghemaeckt/ 12. eñ de Sterren verduystert 13. drijderley wee vercondicht door eenen Enghel.

1 ENde als het den seuenden Seghel opghedaen hadde/ werdt daer stilte inden Hemel/ ontrent een half vre.

2 Ende ick sach de seuen Engelen die voor den Heere staen / ende hen werden seuen Trompetten ghegheuen.

3 Ende daer quam een ander Enghel/ ende stondt aenden Altaer/ ende hadde een gouden Wieroockvat/ ende hem werdt veel reuckwercks gegeuen/ om dat hijt met dẽ ghebeden aller Heylighen a offeren soude/ op den Altaer die voor den Throon was. a Or. geuen

4 b Ende den roock des reuckwercks met den ghebeden der Heyligen/ ginck op van de handen des Enghels voor God. b Psal.143.2

5 Ende de Enghel nam het Wieroockvat/ ende vulde dat vanden vyere des Altaers/ ende wierp het inde Aerde: ende daer werden stemmen ende Donderslaghen / ende Blixemen/ ende Aertbevinghen.

6 Ende de seuen Engelen/ die de seuen Basuynen hadden/ bereydden hen om te Basuynen.

7 Ende de eerste Engel heeft ghebasuynt/ ende daer is geworden Hagel ende Vyer/ ghemengt met bloedt: ende zijn op de Aerde ghewórpen: ende het derde deel der Boomen is verbrandt/ ende alle het groene Gras is verbrandt.

8 Ende de tweedde Enghel heeft ghebasuynt / ende daer is als eenen grooten Berch met vyer brandende/ in de Zee geworpen: ende het derde deel der Zee is bloedt ghewórden.

9 Ende het derde deel der leuende creaturen inder Zee/ zijn gestoruen/ ende het derde deel der Schepen is vergaen.

10 Ende de derde Engel heeft ghebasuynt/ ende daer is ghevallen van den Hemel een groote bernende Sterre/ ende is geuallen op het derde der Waterstroomen/ ende op de waterfonteynen.

11 Eñ de naem der Sterre werdt genaemt Alssen/ ende het derde deel der wateren is Alssen ghewórden/ ende vele menschen zijn gestoruen vande wateren / want sy waren bitter ghewórden.

12 Ende de vierde Engel heeft gebasuynt/

ende het derde deel der Sonne werdt gheslagen / ende het derde deel der Mane / en het derde deel der Sterren: so dat het derde deel van dien is verduystert geworden: en het derde deel des daechs niet en luchtede, ende des nachts desghelijcks.

c † Anders/ Arent

13 Ende ick sach/ en hoorde eenen c † Enghel vliegen midden door den Hemel/ segghende met luyder stemme: Wee, wee, wee den Inwoonderen der Aerden/ vande andere stemme der Basuynē dier drie Engelen die basuynen sullen.

Dat ix. Capittel.

1. Met het geluyt des vijfsten en sesten Enghels/ 3. comen de Sprinckhanen op vanden put des afgrondts/ 4. wtneminghe der gheteeckenden/ 15. de vier Engelen werden ontbonden/ en Ruyters ghesonden/ om de boose te straffen.

1 Ende de vijfste Engel heeft gebasuynt/ ende ick hebbe ghesien/ dat een Sterre wt den Hemel ghevallen was op der Aerden: ende haer is de Sleutel des puts des Afgronts ghegheven.

a Apo.14.11 ende 19.3

2 Ende sy heeft den put des Afgronts op ghedaen/ a ende daer is roock ghecomen wt den putte / als roock eens grooten Ovens: ende de Sonne is verduystert ghewordē/ en de lucht vandē roock des puts.

3 Ende vanden roock quamen Sprinckhanen wt op der Aerden / ende hen werdt macht ghegheven/ ghelijck de Schorpioenen der Aerden macht hebben.

b Apoc.7.3

c Ezec.9.5

4 Ende hen werdt gheseydt: b dat sy het gras der Aerden niet en souden schadigen/ noch yet dat groen is/ noch eenigē boom: c maer alleenlic den menschē die het teeckē Gods op haer voorhooft niet en hebben.

5 En hen werdt gegeven/ niet dat syse souden dooden / maer dat sy souden ghequelt worden vijf maenden: ende hare quellinge sy ghelijck de quellinghe des Scorpioens/ als hy den mensche steecke.

d Apo.6.16. Esa.2.19 Jerem.8.3 Osee 10.8 Luc.23.29

6 d Ende in die dagen sullen de menschen de doodt soecken/ ende en sullense niet vinden: ende sy sullen begheeren te sterven/ ende de doodt sal van hen vlieden.

e Exo.10.4 Sapi.16.9

7 e En de gedaente der Sprinckhanē waren ghelijck den Peerden/ die ter oorloghe bereydt zijn: ende op hare hoofden waren als croonen ghelijck gout / ende hare aensichten ghelijck menschen aensichten.

8 En sy hadden hayr als vrouwē hayr: en hare tanden/ waren als Leeuwen tanden:

9 Ende sy hadden borstwapenen/ ghelijck yseren borstwapenen / ende het gheruysch haerder vleugheien / als wagens met vele Peerden ter oorloghen loopende.

10 Ende sy hadden steerten / ghelijck den Scorpioenen/ ende in hare steerten waren prickels / ende hare macht was den menschen te schadighen vijf Maenden.

11 Ende sy haddē over hen eenen Coninc/ den Enghel des Afgronts / ghenaemt int Hebreeusche/ Abaddon/ ende int Grieksche is hy ghenaemt/ f Appollyon.

f Dat is/ Verderver.

12 Dat een wee is wechgegaen: Siet/ daer comen noch twee Ween na desen.

g Griecx/ hoornen

13 Ende de seste Enghel heeft ghebasuynt/ ende ick hoorde wt de vier g hoecken des gouden Altaers/ die voor Godt was/ een groote stemme:

14 Segghende totten sesten Enghel die de Basuyne hadde: Ontbindt de vier Engelen/ die aenden grooten waterstroom Euphrates ghebonden zijn.

15 Ende de vier Enghelen zijn ontbonden ghewordē/ welcke bereydt waren tot der ure/ ende Dach/ ende Maent/ ende Jaer/ om het derde deel der menschē te dooden.

16 En het getal der Ruyterschen krijgers was tweemael duysentmael hōdert duysent: ende ick hoorde haer getal.

17 Ende alfo sach ick de Peerdē in het gesichte: en die daer op saten/ hebbēde vyerighe/ ende peertsche, en sulphuren borstwapenen: en de hoofden der Peerden/ als Leeuwen hoofden / ende wt hare monden quam vyer/ ende roock/ ende sulphur.

18 Ende vā dese drie/ is het derde deel der menschen ghedoot / van den vyere / ende vandē roocke/ ende vanden sulphere, dat wt haren monde ginck.

19 Want hare cracht is in harē mont / en in hare steerten. Want hare steerten zijn ghelijck Slangen/ ende hebben hoofden/ ende daermede doen sy de schade.

20 Ende de andere menschē die niet gedoot en zijn door dese plagē / hebben hen niet bekeert vande werckē harer handen/ om niet te aenbidden de Duyvelen: h en de gouden en silveren/ en eernen/ en steenen/ ende houten Afgoden/ die noch sien/ noch hooren/ noch wandelen en connen:

h Psal.114 ende 135.

21 Noch sy en hebben hen niet bekeert van hare doodtslagen/ noch van hare vergiftinghen noch van hare hoererie/ noch van hare dieverie.

Dat x. Capittel.

1. Van den Engel die den Boeck hielt/ welckē Joannes at/ en vercondichde het eynde der Werelt/ 4. de stemme der seven donderslaghen versegheit.

1 Ende ick hebbe ghesien eenen anderen stercken Enghel van den Hemel afcomen, die met een wolcke ommecleedt was, en de Regenboge was op zijn hooft en zijn aensichte als de Sonne/ ende zijne voeten als vyerighe pilaren.

2 En hy hadde in zijne hant eē opē boecxken: en hy sette zijnen rechterē voet op de Zee/ ende den slinckeren op de Aerde.

3 Ende riep met luyder stemme, ghelijck een Leeu briescht: ende als hy gheroepen hadde/ spraken seven donderslagen hare stemmen:

4 En doe de seven donderslagē hare stemmen gesproken hadden/ soude icse gescreven hebben: maer ick hoorde een stemme wt den hemel/ die tot my seyde: Versegelt wat de vier donderslagen gesproken hebben/ ende en schrijftse niet.

5 a Ende de Enghel dien ick sach staen op der Zee / ende op de Aerde / hief zijn hant op nae den Hemel/ a Dan.12.

6 En swoer by den Levenden van eewicheyt tot eewicheyt, die den Hemel en wat daer in is/ gheschapen heeft/ en de Aerde/ ende wat daer in is/ ende de Zee / ende wat daer in is/ dat daer ghern tydt meer wesen soude:

7 Maer dat in de daghen der stemmen des sevenden Enghels/ als hy basuynen soude/ de verborghentheyt Godts soude vervult worden, gelijck hy zijnen Dienaren den Propheten vercondicht heeft.

8 Ende de stemme die ick hoorde wt den Hemel/ sprack wederom met my / en seyde: Gaet/ ende neemt dat open boecxken/ dat inde handt des Enghels is/ die opter Zee ende opter Aerden staet.

9 En ick ginck tot den Enghel/ en seyde: hem: Geeft my dat boecxkē: En hy seyde my: b Neemt en eet dat/ en het sal uwen buyck bitter maken/ maer in uwen mont sal het soete wesen als honich. b Ezech.3.

10 En ic nam dat boecxkē wt der hā des Engels, en ick at het, en het was in mijnen monde

monde als soet honich: eñ als ick het ge-
geten hadde/ wert mynen buyck bitter.
11 Eñ hy seyde tot my: Ghy moet weder-
om Propheteren/ by volcken eñ natiẽ/ eñ
tonghen/ ende vele Conninghen.

Dat xj. Capittel.

1. Joannes is bevolẽ dẽ Tempel te me-
ten/ 3. vande twee getuygẽ vanden Heere
verwect/ 7. eñ vermoort van de beeste. 11.
eñ daer na verweckt in eerlickheyt/ 15. In
het geluyt des sevenden Engels is Chri-
stus verheven/ ende Godt gheprezen door
de vyer ende twintich Ouderlinghen.

a Ezec.44.5 ende 41. 42. 43.
1 Ende a my wert een riet gegeven ghe-
lijck een roede/ eñ de Enghel stont by
my/ segghende: Staet op/ eñ meet den
Tempel Gods/ ende den Altaer/ ende die
daer in aenbidden:
b † Anders/ binnen.
2 Maer de sale die b † buyten den Tem-
pel is/ worpt wt/ ende en meet die niet:
want hy is den Heydenen gegeven/ ende
de heylighe Stadt sullen sy twee eñ veer-
tich maenden betreden.
3 Ende ick sal hem mijnen tween getuy-
gen gheven / ende sy sullen propheteren
duysent twee hondert ende tsestich dagẽ/
becleedt met sacken.
c Zac.4.2.3
4 c Dese zijn twee Olijfboomen/ eñ twee
cãdelarẽ/ die voor dẽ God der Aerdẽ staẽ:
5 Eñ ist dat hen yemãt wil schadigẽ/ daer
sal vyer wt harẽ mõt gaẽ/ eñ hare vyandẽ
verteeren: eñ ist dat hen yemant wil scha-
dighen/ die moet alsoo ghedoot worden.
6 Dese hebben de macht den Hemel te
sluyten/ op dat het niet en reghene in de
daghen haerder Prophecie: ende hebben
macht over de wateren/ die te veranderẽ
tot bloet ende de Aerde met alle plage te
slaen/ soo menichmael sy willen.
d Dan.7.21. Apoca.13. 7.
7 d Eñ als sy hare getuygenisse sullẽ vol-
eynt hebben/ sal het Dier dat wt den Af-
gront coemt/ crijch tegen hen voeren/ eñ
salse overwinnen/ ende salse dooden.
8 Eñ hare lichamen sullen ligghen op de
strate der grooter Stadt / die Geestelick
genaemt wort Sodoma/ ende Egyptus/
daer oock onse Heere ghecruyst is.
9 Eñ sy sullen wt de volcken eñ geslach-
ten/ eñ tongen/ eñ natien hare lichamen
sien/ drye dagen eñ eenen halven/ eñ sullen
hare lichamen niet laten in gravẽ leggẽ.
10 Ende die opter Aerden woonen/ sullen
blijde ende vrolick wesen over hen/ ende
sullen malcanderen gaven senden/ om dat
dese twee Propheten de inwoonders der
Aerden ghequelt hebben.
11 Ende na drye dagen ende eenen halven
is de Geest des levens van Gode tot hen
inghegaen/ ende zijn op hare voeten ghe-
staen/ ende daer is groote vreese ghero-
men over de gene diese saghen.
12 Eñ sy hoorden een groote stemme wt
dẽ Hemel tot hen seggen: Coemt hier op/
eñ sy gingen op inden Hemel in eẽ wolc-
ke/ ende hare vyanden aenschoudense.
13 Eñ te dier selver ure is groote Aertbe-
vinge geworden/ eñ het thiende deel der
stat is gevallen/ eñ daer zijn inde Aertbe-
vinge gedoot namen van menschen/ seven
duysent/ eñ de andere zijn verschrickt ghe-
worden/ ende hebben den Gode des He-
mels eere ghegheven.
14 Dat tweedde wee is wech gegaen/ het
derde wee coemt haestelick.
15 Eñ de sevende Engel heeft gebasuynt/
eñ daer zijn groote stemmen geschiet indẽ
Hemel/ segghende: De Conincrijcken der
werelt zijn onses Heeren geworden/ ende
zijns e Christi/ ende hy sal regneren van e Dat is/ Gesalfden/
eewicheyt tot eewicheydt.
16 Ende de vier ende twintich Ouderlin-
ghen die voor Godt sitten op hare throo-
nen/ zijn op hare aensichten gevallen/ en-
de hebben Godt aenghebeden/
17 Seggẽde: Wy dancken v Heere Godt
Almachtich/ die Is/ eñ die Was/ ende die
Comen sal: dat ghi uwe groote macht ge
nomen hebt/ ende regneert.
18 Eñ de Heydenen zijn toornich gewor-
den/ eñ uwen toorne is gecomen/ ende de
tijdt der dooden dat sy geoordeelt wordẽ:
ende dat ghy uwen Dienaren den Pro-
pheten ende den Heylighen/ ende den ge-
nen die uwen Naem vreesen/ den cleynen
ende den grooten loon gheeft : ende dat
ghy de ghene verderft: die de Aerde ver-
derven.
19 Eñ de Tempel Godts in den Hemel is
geopent ghewordẽ/ ende de Arcke zijns
Verbondts is ghesien geworden in zijnẽ
Tempel: ende daer werden blixemen eñ
stemmen/ ende donderslaghen/ ende aert-
bevinghe/ ende groote haghel.

Dat xij. Capittel.

1. Van de bevruchte vrouwe/ gewacht
vanden Draeck/ 7. overwinninghe tegen
hem ghecreghen door Michael/ voor de
gheloovighe.

1 Ende daer is een groot teecken gesien
inden Hemel: Een vrouwe becleet met
der Sonne/ eñ de Mane onder hare
voeten/ ende op haer hooft een croone vã
twaelf sterren:
2 Eñ sy was bevrucht/ eñ riep hebbende
smerte ende quellinghe om te baren.
3 Eñ daer is een ander teeckẽ gesien indẽ
Hemel/ eñ siet/ eẽ groote roode Draec heb
bẽde seven hoofden/ eñ thien hoornen/ eñ
op zijne hoofden seven croonen:
4 Eñ zijnẽ steert track het derde deel der
sterren des Hemels/ eñ wierpse ter Aerdẽ
Eñ de Draeck stont voor de vrouwe die
baren soude/ om de vrucht te verslinden
als sy soude ghebaert hebben.
5 Eñ sy baerde eenen manlicken sone/ die a Oft/ regeren.
alle Heydenen soude a hoeden metter yse-
ren roede: ende haer kint wert wech ghe-
nomen tot Godt ende zijnen throon.
6 b Eñ de vrouwe vluchtede inde woestij b Apo.12.14
ne daer sy plaetse hadde vã Gode bereyt/
dat syse daer onderhielden/ duysent twee-
hondert ende tsestich daghen.
7 Ende daer is crijch ghewordẽ in den
Hemel/ Michael eñ zijne Engelen crych-
den teghen den Draeck/ ende de Draeck
streedt ende zijne Enghelen.
8 Maer sy en hebben niet vermoghen/
noch haer plaetse en is niet meer in den
Hemel ghevonden.
9 c Ende hy is gheworpen de groote c Luc.10.18. Apoc.20.2.
Draeck/ de oude Slanghe/ die ghenaemt
wordt de Duyvel / ende de Satan/ die de
gheheele werelt verleydt/ Hy is segge ick
geworpen op de Aerde/ ende zijne Enghe
len zijn met hem gheworpen.
10 Eñ ick hoorde een groote stemme/ seg-
gende inden Hemel: Nu is de salicheydt
ende macht/ ende het Coninckrijcke onses
Gods gewordẽ/ eñ de macht zijns d Chri- d Dat is/ ghesalfden.
sti/ want de verclagher onser broederen/
diese voor Godt verclaechde / nacht ende
dach/ die is nu neder gheworpen.
11 Eñ sy hebben hem overwonnẽ door het
bloet des Lams/ eñ door het woort harer
getuygenisse/ ende sy en hebben hare e le- e Griecx/ sielen.
ven niet lief ghehadt totter doodt.
12 Hierom verblijt v ghy Hemelen/ eñ die

daer in woont. Wee den ghenen die opter
Aerden ende opter Zee woonen: want de
Duyvel is tot v lieden afghecomen / die
seer toornich is/ dewyle hy weet dat hy
cleynen tydt heeft.
13 Eñ als de Draeck sach / dat hy op de
Aerde geworpē was, heeft hi de Vrouwe
vervolcht, die een mānckē gebaert hadde.
f Apoc.12.6. 14 f Eñ der Vrouwen zyn ghegheven twee
vleughelen eens grooten Arents, om dat
sy soude vlieghen van de tegenwoordic-
heydt des Draecx in de woestyne in haer
/g Dan.12.7 plaetse/ waer sy gevoet wert/ g eenen tyt
h Griecx/ ende tyden/ ende halven tydt / h wt den
van. aensichte der Slanghen.
15 Ende de Slange schoot wt haren mon
de water / als eenen stroom / achter de
vrouwe om haer van den stroom te doen
wech stroomen.
16 Eñ de Aerde is der vrouwē te hulpe ge
comen, eñ heeft haren mont opgedaē, eñ
heeft den stroom opgesopē/ diē de Draec
wt haren monde geworpen hadde.
17 Ende de Draeck was toornich op de
vrouwe/ende is gegaen om crych te voe-
ren tegen de andere van haren sade, die de
geboden Gods hielden, ende het getuyge
nisse Jesu Christi hadden.
i † Anders/ 18 Ende i † hy stont aen het sant der Zee.
ick stont etc

Dat xiij. Capittel.

1. Van de Beeste/ die alle de verworpe-
ne verleydt/ 11. bevestichet door een ander
Beeste.

1 EN de ick sach van der Zee een Beeste
a Apoc.17. op comen/ a de welcke hadde seven
9.12. hoofden ende thien hoornen: eñ op ha
Dan.7.20. re hoornen thien croonen: ende op hare
b Gr. naem hoofden eenen b lasterlicken naem.
der lasterin 2 Eñ de Beeste die ick sach/ was ghelijck
ghe. een Pardel / ende hare voeten als eens
Beyrs voeten/ ende haren muyl / als de
muyl eens Leeuws/ ende de Draeck gaf
haer zyn macht, ende zynen Throon/ en-
de groote moghentheydt.
3 Eñ ick sach een van hare hoofden / als
ter doot geslaghen/ende zyne doodelicke
wonde wert genesen: eñ geheel Aertryck
is verwonderende de Beeste ghevolcht.
4 Eñ sy hebben den Draeck aengebeden/
die der Beeste macht gegeven hadde/ en-
de sy hebben de Beeste aengebeden, seg-
ghende: Wie is gelijck dese Beeste? Wie
can met haer cryghen?
5 Eñ haer is eenen mont ghegheven/ om
groote dingen eñ lasteringen te spreken:
ende haer is macht gegeven te doē twee
ende veertich maenden.
6 Eñ sy dede haren mont open/ om laste-
ringen te spreken tegen Godt / om zynen
Naem eñ zyne Woonstede te lasteren/ eñ
de ghene die in den Hemel woonen.
c Dan.7.21. 7 c Eñ haer is gegevē crych te voerē te-
Apoc.11.7. gen de Heylighen/ eñ die te overwinnen/ eñ
haer is macht gegeven over alle Geslach-
te, ende Tonghe/ ende Natie.
8 Ende sy sullen haer aenbidden alle die
d Apoc.3.5. opter Aerden woonen/ d welcker namen
ende 20.12. niet gheschreven en zyn in den Boec des
ende 21.27. Lams dat gheslacht is van den beginne
Philip.4.3. der Werelt.
9 Ist dat yemant ooren heeft / die hoore.
10 Ist dat yemant gevangen leydt/ die sal
e Gen.9.6. inde gevanckenisse gaen: Ist dat e yemāt
Mat.26.52 met den sweerde doodt/ die moet metten
f Apo.14.12 sweerde gedoot worden. f Hier is de lydt-
saemheyt eñ het ghelooue der Heylighen.
11 Ende ick sach een ander Beeste vander
Aerden op comen/ ende hadde twee hoor

nen ghelijck het Lam/ende sprack gelijck
de Draeck.
12 Ende sy doet alle de macht der eerster
Beesten voor haer / ende sy maeckt dat
de Aerde ende die daer in woonen, de eer-
ste Beeste aenbidden / wiens doodelicke
wonde ghenesen was.
13 g Eñ doet groote teeckenen/ soo dat sy g 2.Tes.2.9.
oock vyer vanden Hemel doet comen op
der Aerde voor den menschen.
14 h Ende verleydtse die op der Aerden h Deu.13.1.
woonen, om der teeckenen wille die haer Mat.24.24.
gegeven zyn om voor de Beeste te doen/ Apoc.16.14
segghende tot de inwoonders der Aer- ende 19.20.
den dat sy een Beelt maken souden der
Beesten, die de wonde des sweerts had-
de, ende weder leefde.
15 Ende haer werdt ghegeven/ den Beel-
de der Beesten eenen geest te gheven, dat
oock het Beeldt der Beesten spreken sou
de: ende te maken dat alle die het Beeldt
der Beeste niet aen en baden / ghedoodt
souden worden.
16 Eñ maeckt se alle / de groote eñ cleyne/
de rycke eñ arme, de vrye, eñ dienstbare/
dat sy hen een merckteecken geeft op ha-
re rechter hant/ oft op hare voorhooft.
17 Eñ dat niemant en mach coopen noch
vercoopen / dan die dat merckteecken
heeft, oft den naem der Beeste/ oft het ge
tal haers naems.
18 Hier is wijsheyt: wie verstant heeft/ die
rekene het getal der Beeste / want het is
eens menschen getal. eñ zyn ghetal is ses
hondert ende ses ende tsestich.

Dat xiiij. Capittel.

1. Het schoon gheselschap des Lams/ 6.
een Engel vercondicht het Euangelium/
8. een ander den val van Babylon/ 9. de
derde, datmen vliede van der Beeste/ 13.
het geluck der gener die inden Heere ster-
ven/ 15. van den Oogst ende wynoogst des
Heeren.

1 EN de ick sach, ende siet/ het Lam stont
op den berch Sion, ende met hem hon-
dert vier ende veertich duysent, die dē
Naem zyns Vaders hadden op haer
voorhoofden a † gheschreven. a † Anders/
2 Eñ ick hoorde een stemme wt den He- bevonden.
mel/ gelijck een stemme veler wateren/ eñ
gelijck een stemme eens grooten donder-
slaechs: eñ ick hoorde een stemme vā har
penspeelders, die op Harpen speelden/
3 Ende songen als eenen nieuwen sanck
voor den Throon/ eñ voor de vier Dierē/
eñ de Ouderlingen: eñ niemant en conde
den sanck leeren/ dan die hondert vier eñ
veertich duysendt/ namelick / die van der
Aerden ghecocht waren.
4 Dese zyn, die met vrouwen niet bevlect
en zyn/ b want sy zyn Maechden: dese b 2.Cor.11.2
volgen het Lam waer het gaet. Dese zyn
ghecocht van de menschen, eerstelinghen
Gode/ ende den Lamme.
5 Eñ in haren mont en is gheen bedroch
gevonden: want sy zyn onstraffelick voor
den Throon Godts.
6 Eñ ick sach eenen anderen Engel vlie-
ghen midden inden Hemel / eñ hy hadde
een eewich Euangelium, om den inwoon
ders der Aerden te vercondigen/ ende al- c Gen.1.1.
len Natien ende Gheslachten, ende Ton- Psa.33.6.
ghen/ ende Volcken/ ende 124.8.
7 Segghende met luyder stemme: Vreest ende 146.6.
Godt, ende gheeft hem eerlickheyt, want Actu.14.15.
de vre zyns Oordeels is ghecomen: ende ende 17.24.
aenbidt hem/ c die den Hemel eñ de Aer- d Apoc.21.
de ghemaeckt heeft / ende de Zee / ende Esa.34.
de waterfonteynen. Jer.

8 Ende daer is een ander Enghel ghe-
volcht/ seggende: b Sy is gevallen / sy is
gevallen/ Babylon die groote Stadt/ om
dat sy wt den wijn des toorens harer hoe
rerie allen volckē te drincken gegeuē heeft.
9 Eñ de derde Enghel is hen ghevolcht/
segghende met luyder stemme: Ist dat ye-
mant de Beeste aenbidt ende haer Beelt/
eñ een merckteecken neemt op zijn voor-
hooft/ oft op zijn rechter handt:
10 Die sal oock drincken van den wijn des
toorens Godts van den louteren wijne
gheschoncken in den Drinckbeker zijns
toorens: ende sal gepijnicht worden met
vyer ende sulphur voor de heylige Enge-
len/ ende voor het Lam.
e Apoc.9.2. ende 19.3. 11 e Ende de roock harer pijninghe sal op
gaen van ewicheyt tot ewicheyt / eñ sy
en sullē geē ruste hebben dach noch nacht
die de Beeste ende haer Beelt aenbidden/
ende ist dat yemandt het merckteecken
haers Naems ontfangt.
f Apoc.13.10 12 f Hier is de lijtsaemheyt der Heyligen/
hier zijn die de gheboden Godts houden/
ende het gheloove Jesu.
13 Eñ ick hoorde een stemme wt den He-
mel tot my seggē: Schrijft/ Salich zijn de
g Oft/ om des Heeren wil. Dooden die g inden Heere steruē: De Geest
seyt: h Dat sy rusten van haren arbeydt/
h Oft/ om dat. ende hare wercken volghen hen na.
14 Ende ick sach eñ siet / een witte wolc-
ke/ ende op de wolcke sat een die des men-
schen sone ghelijck was hebbende op zijn
hooft een gouden croone / ende in zijne
handt een scherpe sickel.
15 Ende daer is ghecomen een ander En-
ghel wt den Tempel / roepende met luy-
der stemmen tot hem die op de wolcke
i Joel.3.13. Mat.13.39 sat: i Sendt v sickel/ ende maeyt / want
de tijt om te maeyen is v ghecomen: want
den Oogst der Aerden is dorre ghe-
worden.
16 Ende die op de wolcke sat / sandt zijn
sickel op de Aerde/ ende de Aerde werdt
ghemaeyt.
17 Ende een ander Enghel quam wt den
Tempel die inden Hemel was/ ende had-
de oock een scherpe sickel.
18 Eñ daer quam een ander Engel van-
dē Altaer die macht hadde ouer het vier/
eñ riep met luyder stemme tot hem die de
scherpe sickel hadde segghende: Sendt v
scherpe sickel eñ snijt de Druyftrossen der
Aerden: want hare Druyuen zijn rype.
19 Ende de Engel sandt zijn sickel op der
Aerden/ ende sneedt den Wijngaert der
Aerden/ ende wierp se in de groote persse
des toorns Godts.
20 Eñ de persse wert buyten der Stat ge-
treden/ eñ het bloet is gecomē wt de pers-
se tot de toomen der Peerden/ duysendt
ses hondert Stadien verre.

Dat xv. Capittel.

1. Van de seuen Engelen/ die de seuen
laetste plaghen hebben/ 3. den sanck der
ouerwinners der Beeste/ 7. van de seuen
Phiolen der toornicheyt Godts.

1 Ende ick sach een ander groot eñ won-
derlick teecken in den Hemel / seuen
Enghelen / hebbende de seuen laetste
a Griecx/ in plaghen/ want a met dese is de toornic-
heyt Godts voleynt.
b Apoc.4.6 2 Ende ick sach als b een glasen Zee/ ge-
mengt met vyer / ende die ouerwinners
waren van der Beeste eñ van haer Beelt
ende van haer merckteecken / eñ van den
ghetale haers naems dat sy stonden aen
de glasen Zee/ hebbende Harpen Godts.
3 Ende songhen den sanck Mosis des
Dienstknechts Godts. eñ den sanck des
Lams/ seggende: Uwe wercken zijn groot
ende wonderlick/ Heere Godt almachtich
uwe wegen zijn c rechtueerdich eñ waer- c Ps.145.17.
achtich Coninck der Heylighen.
4 d Wie sal v niet vreesen/ Heere/ eñ uwē d Jere.10.6
Naem prijsen? Want ghy zijt alleen hey-
lich/ want alle Heydenen sullen comen/ eñ
voor v aenbidden: want uwe oordeelen
zijn openbaer gheworden.
5 Eñ na desen sach ick/ eñ siet de Tempel
des Tabernakels der getuyghenisse in den
Hemel/ werdt gheopent.
6 Ende de seuen Enghelen/ hebbende de
seuen plaghen/ quamen wt den Tempel/
becleedt met reynen ende claren lijnwade/
ende omme de borsten ommegordt met
gouden gordelen.
7 Eñ een van de vier Dieren gaf den se-
uen Enghelen seuen gouden Phiolen vol
der toornicheydt Godts / die leeft van e-
wicheyt tot ewicheydt.
8 e Eñ de Tempel wert veruult van den e Eze.44.4
roock wt de eerlickheyt Godts/ eñ wt zij-
ne macht/ eñ niemant en conde indē Tem-
pel gaen/ tot dat de seuen plagen der seuē
Enghelen voleyndt waren.

Dat xvj. Capittel.

1. Van de Phiolen hier eñ daer wtghe-
stort door de Engelen/ eñ wat plagē daer
na volgen/ 15. waerschouwinghe datmen
moet toesien voor hemseluen.

1 Ende ic hoorde een groote stemme wt
den Tempel/ seggen tot de seuen En-
gelen: Gaet/ giet de seuen Phiolen der
toornicheyt Godts wt op de Aerde.
2 Ende de eerste is wtghegaen / eñ heeft
zijn Phiole wtghegoten op de Aerde/ en-
de daer is ghecomen een quade boose
sweere op de menschen / die het merck-
teecken der Beeste hadden/ ende die haer
Beeldt aenbaden.
3 Eñ de tweedde Engel heeft zijn Phio-
le wtgegoten inde Zee/ eñ is gheworden
als bloet eens dooden lichaems/ eñ alle
leuendige siele is ghestoruen inde Zee.
4 Eñ de derde Engel heeft zijn Phiole wt
ghegoten inde waterstroomen/ ende inde
fonteynen/ ende sy zijn bloet gheworden.
5 Ende ick hoorde den Enghel der wate-
ren segghen: Ghy zijt rechtueerdich Hee-
re/ die Is ende die Was / ende heylich/
om dat ghy dit gheoordeelt hebt.
6 a Want sy hebben het bloet der Heyli- a Math.23.34.
gen ende der Propheten wtgestort/ eñ ghy
hebt hen bloet te drincken gegeuen: want
sy zijnt weerdich.
7 Ende ick hoorde eenen anderen van-
den Altaer segghen: Ja Heere Godt Al-
machtich/ uwe oordeelen zijn warachtich
ende rechtueerdich.
8 Ende de vierde Engel heeft zijn Phio-
le wtghegoten in de Sonne/ ende haer is
ghegheuen de menschen te quellen met
hitte b door vyer. b Griecx/ in
9 Ende de menschen brandden met groo-
ter hitte / ende sy lasterden den Naem
Godts/ die macht hadde ouer dese pla-
gen ende en bekeerden hen niet/ om hem
eere te gheuen.
10 Eñ de vijfste Enghel heeft zijn Phiole
wtgegotē op den Throon der Beeste/ eñ
haer rijcke is verduystert gewordē/ eñ sy
knauwden haer tonghen van smerte:
11 Ende sy lasterden den God des Hemels
van hare smerten ende van hare sweeren/
ende sy en bekeerden hen niet van hare
wercken.

12 Eñ de seste Engel heeft zijn Phiole wt-
gegotẽ op dẽ groo: ẽ waterstroõ Euphra
tẽ/ eñ zijn water is wtgedroocht / om dat
bereyt soude wordẽ de wech der Conin-
ghen van den Opganck der Sonnen.
13 Eñ ick sach wt den mont der Draken/
eñ wt den mont der Beeste / ende wt den
mont des valschen Propheets/ drij onrey
ne geesten gaen ghelijck Vorsschen:
c 2.Tes.2.9. Apoc.13.14. ende 19.20. 14 c Want sy zijn geesten der Duyvelẽ/ eñ
doen teeckenen om te gaen tot de Conin-
gen der Aerden/ eñ der geheelder Werelt/
om hen te vergaderen tot en Crijch dies
grooten daechs Godts Almachtich.
d Mat. 24. 44. Luce 12. 40. 1. Thes.5.6. 2. Petr. 3. 10 Apoca. 3.3. e 2.Cor.5.3. Apoca.3.18. 15 d Siet/ ick come als een Dief: Salich
is hy die waeckt/ e eñ zijne cleederen be-
waert/ op dat hy niet naect en wandele/
ende zijn schande niet ghesien en worde.
16 Eñ sy vergaderdense in een plaetse/ ge-
naemt int Hebreeusche/ Armageddon.
17 Eñ de sevende Engel heeft zijn Phiole
wtghegoten inde lucht/ ende daer quam
een groote stemme wt den Tempel des
Hemels van den Throon/ segghende: Het
is ghescheidt.
18 Eñ daer zijn stemmen / ende donderslа-
ghen/ ende blixemen ghescheidt/ ende daer
is groote Aerdbevinge gescheidt/ sulcks
alsnoyt gescheidt en is vã dat de menschẽ
op de Aerde geweest zijn/ sodanige Aerd-
bevinghe / soo groot.
19 Eñ de groote Stadt is in drij deelen ge
scheurt/ ende Steden der Heydenen zijn
ghevallen: eñ de groote Babylon is voor
f Iere.25.15 Gode in gedachtenisse gecomẽ/ f om haer
te geven den Drinckbeker des wijns der
verbolghentheyt zijns toorens.
20 Ende alle Eylanden zijn ghevloden/
ende de Berghen en zijn niet ghevonden.
21 Ende daer is grooten haghel als van
een pont ghevallen van den Hemel op de
menschen : ende de menschen lasterden
Godt/ om der plaghe des haghels/ want
zijne plaghe was seer groot.

Dat xvij. Capittel.

1. Beschrijvinge der grooter Hoere/ ha
re grouwelickheyt ende straffe/ 14. de o-
verwinninghe des Lams.

1 Ende een van de seven Engelen die de
seven Phiolen hadden / quam / ende
sprack met my/ seggende tot my: Coẽt
ick sal u toonen het oordeel der grooter
Hoeren die op vele wateren sit:
a Apo.18.3. 2 a Met der welcker de Coninghen der
Aerden ghehoereert hebben/ ende de In-
woonders der Aerden zijn droncken ghe-
worden van den wijne harer hoererie.
3 Ende hy bracht my wech inden Geest
in een woestijne/ ende ic sach een vrouwe
sitten op een rooserverwighe Beeste / vol
namen der lasteringhe / ende hadde seven
hoofden ende thien hoornen.
4 Eñ de vrouwe was becleet met purpu-
ren ende roosenverwe/ ende vergult met
goude/ ende costelicke steenen/ ende Peer
len: ende hadde in hare hant eenen gou-
den Drinckbeker vol grouwelickheden
ende onreynicheden harer hoererie:
5 Ende op haer voorhooft eenen Naem
ghescreven: Verborgentheyt/ de groote
Babylon/ moeder der hoererien eñ grou-
welickheden der Aerde.
6 Ende ick sach die vrouwe dat sy dronc
b Of/ Martelaren. ken was van den bloede der Heylighen/
eñ van den bloede der b Getuygen Jesu:
ende ick was verwondert met groote ver
wonderinghe/ doe ickse sach.
7 Ende de Engel seyde my: Waerom zijt
ghy verwondert? Ick sal u seggen de ver
borgentheyt der vrouwen ende der Bee-
ste diese draecht / welcke seven hoofden
heeft ende thien hoornen/
8 De Beeste die ghy ghesien hebt was/
ende en is niet/ ende sal van den Afgront
op comen/ eñ gaen ter verderuinge/ eñ die
op der Aerden woonen/ (c wiens namen c Apo.13.8.
niet ghescreven en zijn in den Boeck des
levens/ van den beginne der Werelt/) sul
len verwonderen/ als sy die Beeste sien
sullen/ die was/ ende niet en is / hoe wel
sy is.
9 Hier is de sin/ die wijsheyt heeft: d De d Apoc.13.1
seven hoofden zijn seven Bergen/ daer de
vrouwe op sit/ eñ zijn seven Coninghen:
10 De vijve zijn ghevallen ende de een is/
ende de ander en is noch niet ghecomen/
ende als hy sal ghecomen zijn / moet hy
een weynich bliven.
11 Eñ de Beeste die was/ eñ niet en is/ die
is oock de achtste Coninck / eñ is van de
seven/ ende gaet ter verderuinghe.
12 e Eñ de thien hoornen die ghy ghesien e Dan.7.20
hebt/ zijn thien Coningẽ/ die het Coninc- Apoca.13.1.
rijcke noch niet ontfanghen en hebben/
maer ontfangen macht als Coningen te
eener uren met der Beeste.
13 Dese hebben eenen raet/ eñ sullen hare
cracht ende macht der Beeste gheven.
14 Dese sullen tegen het Lam crijghen/ eñ
het Lam salse overwinnen: f want het is f 1.Tim.6.15.
de Heere der Heeren/ eñ Coninck der Co- Apoc.19.16.
ningen/ eñ de geroepene eñ wtvercorene
ghelovighe die met hem zijn.
15 Eñ hy seyde tot my : g De wateren die g Esai.8.7.
ghy gesiẽ hebt daer de Hoere sit/ zijn Volc
kẽ/ eñ Scharen eñ Natien/ ende Talen.
16 Ende de thien Hoornen die ghy gesien
hebt aen de Beeste / die sullen de Hoere
haten/ ende sullense woeste maken / ende
naeckt/ ende sullen haer vleesch eten / eñ
sullense met vyer verbranden.
17 Want God heeft hen in hare herten ge
gheven te doen dat hem behaecht / eñ ee-
nerley raet te doen / ende haer Coninck-
rijcke der Beeste te gevẽ/ tot dat de woor-
den Godts volbracht zijn.
18 Eñ de vrouwe die ghy ghesien hebt/ is
de groote Stadt/ die het Coninckrijcke
heeft over de Coninghen der Aerden.

Dat xviij. Capittel.

2. De val der Hoere van Babylon/ droe-
vich voor den boosen / vrolick voor den
goeden/ 4. vermaninghe tot het volck
Godts/ dat sy daer wt gaen.

1 Ende na desen sach ick eenen anderen
Engel wt den Hemel af comen/ hebbẽ-
de groote macht/ eñ de Aerde is luch-
tich ghewordden van zijne claerheydt/
2 Ende riep wt crachtelick met luyder
stemme/ segghende: a Sy is ghevallen/ sy a Apo.14.8
is ghevallen die groote Babylon / eñ is Esai.21.9
ghewordden een wooninghe der Duyve- Ierem.51.8
len/ ende bewarenisse aller onreyner gee-
sten/ ende bewarenisse aller onreyner en-
de hatelicker voghelen.
3 Want van den wijne des toorẽs harer
hoererie/ hebben alle Volcken ghedronc-
ken/ b ende de Coningen der Aerden heb b Apoc.17.2
ben met haer ghehoereert: ende de Coop-
lieden op Aerden zijn van de macht harer
weelde rijck ghewordden.
4 Ende ick hoorde een ander stemme wt
den Hemel/ seggen: c Gaet wt van haer/ c Esa.48.20
mijn volck / op dat ghy haerder sonden 2 Cor.6.17
niet deelachtich en zijt / op dat ghy van Gene.19.12
hare plaghen niet en ontfangt.
5 Want hare sonden zijn tot den Hemel

d Oft/ ghe hoopt/ toe v ghecomen/ ende Godt is haer on-
gherechticheden ghedachtich geworden.
6 Vergheldt haer/ ghelijck sy oock v ver-
golden heeft/ ende dobbelt haer dobbel
nae hare wercken. In den Drinckbeker
e Grieck/ gemengt daer sy v in e geschoncken heeft/ f schenct
haer dobbel.
f Gr. menghet 7 Soo vele als sy haer seluen heerlicke
heeft/ ende weeldich gheweest is/ soo vele
pijnen ende droefheyts geeft haer: want
g Esa. 47. 8 sy seydt in haer herte: g Ick sitte/ ende
ben Coninginne/ ende en ben gheen We-
duwe/ ende en sal gheen droefheyt sien.
h Dan. 8. 19 8 h Hierom sullen hare plaghen op eenen
2. Thes. 2. 8 dach comen/ doodt/ droefheydt/ hongher:
Esa. 11. 4 ende sal mit vyer verbrant worden: want
de Heere God diese oordeelt/ is sterck.
i Apoc. 17. 2 9 Ende i de Coninghen der Aerden die met
ende 18. 3. haer gheboeleert end weeldich gheweest
hebben/ sullense beweenen/ ende rouwe
ouer haer maken/ als sy den roock haers
brandts sullen sien:
10 Van verre staende/ van vreese haerder
k Esa. 21. 9. pijne/ ende segghende: k Wee/ wee/ de
Jere. 51. 8 groote Stadt Babylon/ die sterche
Apoc. 14. 8 Stadt/ want v oordeel is te eener ure ge-
comen.
11 Ende de Coopluyden op Aerden sullen
weenen ende rouwe draghen ouer haer/
want haer Coopmanschap en coopt nie-
mandt meer.
12 Coopmanschap van Gout/ ende Sil-
uer eñ costelicke steenen/ eñ peerlen/ ende
fijn lijnwaet/ eñ purpuren/ eñ zyde/ ende
scharlaken/ eñ alderhande Thynen hout/
ende alle Yvooren vaten/ ende alle vaten
van den costelicksten houte/ ende koper/
ende yser/ ende marmer:
13 Eñ kaneel/ eñ reuckwerck/ eñ salue/
eñ wierooch/ eñ wijn/ eñ olye/ eñ meel-
bloeme/ eñ tarwe/ eñ beesten/ eñ schapen/
eñ coopmanschap van peerden ende van
waghenen/ ende van lichamen/ ende sie-
len der menschen.
l Oft/ het loof/ dat is/ de boomvrucht. 14 Ende de l vruchten der begeerlickheyt
uwer siele zijn van v wech ghegaen/ ende
al dat vette ende clare/ is van v wech ge-
gaen: ende ghy en sult niet meer de selue
beuonden worden.
15 De Coopluyden deser dinghen die van
haer ryche ghewoorden zijn/ sullen om de
vreese haerder pijne van verre staen/ wee-
nende/ ende droeue wesende/
16 Ende seggende: Wee/ wee/ die groote
Stadt/ die becleedt was met fijnen lijn-
wade/ ende purpur/ ende roosenverwe/
ende verguldt met goude/ ende costelicke
steenen/ ende peerlen:
17 Want in eẽ ure is sulcke rijcdom woest
ghewoorden. Ende alle Stiermans/ ende
alle het volck op de schepen/ eñ de Schip-
lieden/ ende alle die de Zee hanteren/ sul-
len van verre staen:
18 Ende sullen roepen/ siende den roock
haers brants/ eñ sullen seggen: Wat stat
was deser grooter Stadt ghelijck:
19 Ende sy sullen asschen op hare hoofden
worpen/ ende roepen/ weenende/ eñ seg-
gende: Wee/ wee/ die groote Stadt/ in de
welcke alle die schepen inder Zee haddẽ/
van hare costelickheyt rijcke ghewoorden
zijn/ want in een ure is sy verwoest.
20 Weest vrolick ouer haer/ ghy Hemel/ eñ
ghy heylige Apostelen ende Propheten/
m Of/ heeft wrake van haer ghenomen om uwent wille. want Godt heeft m uwe oordeel gheoor-
deelt van haer.
21 Eñ een sterck Enghel heeft eenen steen
opgheheuen/ als eenen grooten Meulen-
steen/ eñ heeft dien inde Zee ghewoorpen/
segghende: n Also sal de groote Stat Ba-
bylon met eenẽ storm geworpen worden/ n Jere. 51. 8.
ende en sal niet meer ghevonden worden.
22 o Eñ de stemme der Harpenspeelders/ o Jere. 25. 10
eñ Sangers/ eñ Fluyters/ eñ Basuyners
en sal niet meer in v gehoort worden/ eñ
geen constenaer van eenighe conste en sal
meer in v geuonden worden/ ende het ge-
luyt der Meulen en sal in v niet meer ge-
vonden worden:
23 Ende het licht der keerssen en sal in v
niet meer schijnen: p ende de stemme des p Jere. 16. 9
Bruydegoms ende Bruydts en sal in v
niet meer ghehoort worden/ want uwe
Coopluyden waren de Vorsten op Aerdẽ/
want in uwe q toouerie zijn alle volcken q Oft/ Vergiftinghe.
verleydt gheweest.
24 Eñ in haer is gheuonden het bloet der
Propheten eñ Heyligen/ eñ alle der gener
die ghedoodt zijn op der Aerden.

Dat xix. Capittel.

1. Grooten lof eñ danck des Hemelschẽ
geselschaps/ voor de straffe der Hoere/ eñ
aller verleyders ende broosdoenders/ ende
voor de bruyloft des Lams/ ende de ouer-
winninghe des woordts Godts/ 10. de
Enghel weygheret aengebeden te zijn van
Joanne.

1 Ende nae desen hoorde ick een groote
stemme/ eender grooter Scharen in-
den Hemel seggen: a Halleluia/ de sa- a Dat is/
licheydt/ ende lof/ ende eere/ ende macht/ Loeft den
is onses Heeren Gods. Heere/
2 b Want zijne oordeelen zijn waerach- b 4. Esdre
tich ende rechtueerdich/ want hy heeft 15. 21
de groote Hoere/ die de Aerde met hare Apoc. 6. 10
hoererie verdoruen heeft/ verdoemt/ ende
hy heeft het bloedt zijner Dienaren van
hare handt gewroken.
3 Ende sy seyden wederom: Halleluia:
c ende haren roock ginck op van eewic- c Apoc. 9. 2
heydt tot eewicheydt. ende 14. 11
Ende de vier ende twintich Ouderlin-
4 ghen/ ende de vier Dieren vielen neder/
ende aenbaden Godt/ die op den Throon
sat/ segghende: Amen/ Halleluia.
5 Ende daer quam een stemme wt den
Throon/ segghende: Loeft onsen Godt/
ghy zijne Dienstknechten/ ende die hem
vreest/ beyde cleyn ende groot.
6 Ende ick hoorde als een ghelupt eener
grooter Scharen/ ende als een ghelupt
veler wateren/ ende als een geluyt stere-
ker donderslaghen/ seggende: Halleluia/
want de Heere God almachtich regneert
7 Laet ons blyde ende vrolick zijn/ ende
hem eere gheuen/ want de Bruyloft des
Lams is ghecomen/ ende zijn Wijf heeft
haer seluen bereydt.
8 Ende haer is ghegeuen dat sy becleedt
worde met reynen ende blinckenden fijnẽ
lijnwade: Want dat fijn lijnwaet/ zijn
de rechtueerdichmakingẽ der Heyligen.
9 Ende hy seyde tot my: Schrijft: d Sa- d Mat. 22. 2
lich zijn de ghene die tot den Auondtma- Luce 14. 16
le der Bruyloft des Lams geroepen zijn:
Ende hy seyde my: Dit zijn waerachti-
ghe woorden Gods.
10 Ende ick viel voor zijne voetẽ om hem
te aenbidden: Ende hy seyde tot my:
e Siet dat ghy dat niet en doet: ick ben v e Act. 10. 26
Medediensknecht/ ende uwer Broede- ende 14. 14
ren/ die het ghetuyghenisse Jesu hebben: Apoc. 22. 9.
Aenbidt Godt: want de Gheest der Pro-
phetien/ is het ghetuyghenisse Jesu.
11 Ende ick sach den Hemel open/ eñ siet/
een wit Peert/ ende die daer op sat/ was
ghenaemt: Ghetrouwe ende Waerach-

tich/ ende hy oordeelt en̄ crijcht in recht-
veerdicheydt.

f Apoc.1.14 — 12 f Ende zijne ooghen waren als de vlam-
me des vyers / ende op zijn hooft vele
Croonen / ende hadde eenen Naem ghe-
schreven / dien niemant en weet dan hy.

g Esa.63.2 — 13 g Ende was becleedt met eenen cleede/
dat met bloedt gheverwet was. ende zij-
nen Naem hiet: Dat woordt Godts.

14 Ende de Heyrcrachten in den Hemel/
volchden hem nae op witte Peerden/ be-
cleedt met wit reyn fijn Lijnwaet.

h Esa.49.2 Ephe.6.17 Hebr.4.12 Apoc.1.16 ende 2.16 i Psal.2.9 — 15 h Ende wt zijnen mondt ghinck een
scherp Sweerdt: om dat hy daermede de
Volcken slaen soude/ i ende hy salse hoe-
den met een yseren roede / ende hy treedt
de Persse des wijns der verbolghentheyt
ende toornicheydt Godts Almachtich.

16 Ende hy heeft op zijn Cleedt ende op
zijn Heupe/ eenen Naem ghescreven:
k Coninck der Coninghen / ende Heere
der Heeren. — k 1.tim.6.15 Apoc.17.14

17 Ende ick sach eenen Engel inde Son-
ne staen / ende riep met grooter stemme/
segghende tot alle de Voghelen/ die mid-
den inden Hemel vloghen: Coemt/ ende
wordt vergadert ten Avontmale des
grooten Godts:

18 Op dat ghy eet het vleesch der Conin-
ghen ende het vleesch der Hooftmannen/
ende het vleesch der Stercken / ende het
vleesch der Peerden/ende der ghenen die
daer op sitten/ en̄ het vleesch aller Vrijen/
ende Dienstbaren/ der cleynen ende groo-
ten:

19 En̄ ick sach de Beeste/ en̄ de Coningen
der Aerden en̄ hare Heyrcrachten verga-
dert/ om te crijgen teghen hem die op het
Peert sat/ ende teghen zijne heyrcracht.

l Apoc.13.13. Deut.13.1. mat.24.24. Apoc.16.14. in Griecx/ in. — 20 En̄ de Beeste wert gevangen / en̄ met
haer de valsche Propheet. l die de teecke-
nen voor haer ghedaen hadde/ in door de
welcke sy verleydt waren/ die het merck-
teecken der Beeste ontfanghen hadden/
ende die haer beeldt aenbaden:

m Apo.20.10 Dan.7.11. — 21 m Levende zijn dese twee geworpē indē
bernenden Poel des vyers met Sulphur:

22 Ende de ander werden gedoot metten
sweerde des ghenen die op het Peert sat/
het welcke wt zijnen mont ghinck ende al-
le de voghelen werden versaet van haren
vleesche.

Dat xx. Capittel.

1. De Duyvel eenen tijt lanck gebon-
den gheweest hebbende/ende daer na we
der ontbonden zijnde/ quelt de Ghemeyn
te seer/ 9. nae het oordeel aller menschen
wort hy met den zijnen geworpen in den
Poel des vyers.

1 ENde ick sach eenen Engel wt den He-
mel neder comen / ende hy hadde den
Sleutel des Afgronts/ende een groo-
te keten in zijn handt.

a 2.Pet.2.4 Apoca.12.9 — 2 a Ende hy heeft gegrepen den Draeck
die oude Slanghe/ de welcke is de Duy-
vel ende Satanas/ ende heeft hem ghe-
bonden duysent Jaren.

3 En̄ heeft hem inden Afgront geworpē/
en̄ heeft hem gesloten en̄ heeft versegelt
over hem/ om dat hy de Volckē niet meer
verleyden soude tot dat de duysent Jarē
voleynt waren: en̄ daer na moet hy eenen
cleynen tijt ontbonden worden.

4 Ende ick sach Throonen / ende sy saten
daer op/ ende hen wert het Oordeel gege-
ven: ende de sielen der gener die onthooft
waren omme het getuyghenisse Jesu/ en-
de omme het woordt Godts. en̄ die de Bee-
ste noch haer Beelt niet aengebeden en
hadden ende hadden het merckteecken
niet ontfangen aen haer voorhooft: och
aen haer rechter hant ende sy leefden en-
de regneerden met Christo duysent Jarē.

5 Maer de ander doode en werden niet
weder levendich/ tot dat de duysent Ja-
ren volleyndt werden. Dit is de eerste op-
standinghe.

6 Salich ende heylich is hy die deel heeft
in de eerste opstandinghe: In desen heeft
de tweedde doot geen macht: maer sy sul-
len wesen b Priesters Godts en̄ Christi/ — b 1.Pet.2.9 Apoca.1.6. ende 5.10.
ende sy sullen met hem regneren duysent
Jaren.

7 En̄ als de duysent Jaren sullē volleynt
wesen/ sal de Satan wt zijne ghevanckē-
nisse ontbonden worden:

8 En̄ hy sal wtgaen om de Volckē te ver-
leyden die inde vier hoecken der Aerden
zijn, c den Goch en̄ den Magoch/ om hen — c Eze.38.2
te versamelen ten stryde/ der welcker ghe-
tal is als het zant der Zee.

9 Ende zijn opghecomen in de breedde
der Aerden/ ende hebben den Heyrleger
der Heylighen ommeringt / ende de be-
minde Stadt: ende daer quam vyer ne-
der van Gode wt den Hemel / ende ver-
teerdese.

10 Ende de Duyvel diese verleydde:
d werdt gheworpen / in den Poel des — d Apo.19.20 Dan.7.11
vyers ende Sulphers / daer de Beeste/
ende de valsche Propheet sullen gheyn-
nicht worden dach ende nacht / van eeu-
wicheydt tot eeuwicheydt.

11 Ende ick sach eenen grooten witten
Throon/ ende die daer op ghesreten was/
van wiens aensichte de Aerde / ende de
Hemel vloot / ende daer en is geen plaet-
se voor hen ghevonden.

12 Ende ick sach de Dooden/ cleyn ende
groot / staen voor Godt: ende de Boec-
ken waren gheopent / ende daer was een
ander Boeck gheopent/ e die des levens
is: ende de Doodē werden geoordeelt wt
het ghene dat inde Boecken geschreven
was/ f nae hare wercken.

13 Ende de Zee gaf de Dooden die daer — e Exo.32.32
in waren / ende de Doodt ende de Helle — Psal.69.29
gaf de Dooden die in haer waren: ende — Philip.4.3
sy werden gheoordeelt / een yeghelick na — Apoc.3.5
zijne wercken. — ende 21.27

14 Ende de Doodt ende de Helle werden — f Psal.62.13
inden Poel des vyers gheworpen. (Dit — Jere.17.10
is de tweedde Doodt.) — ende 32.19.

15 Ende soo wie niet ghevonden en was — Mat.16.27
in den Boeck des Levens ghescreven/ — Roma.2.6
die werdt in den Poel des vyers ghe- — ende 14.12
worpen. — 2.Cor.5.10

Dat xxi Capittel.

Galat.6.5 Apoc.2.23

1. Den geluckfaligen staet der goeden
8. ende ellendigen der quaden na het oor-
deel 10. beschrijvinge der wtvercoren Je-
rusalem der Bruyt des Lams.

1 ENde ick sach eenen a nieuwē Hemel/ — a Esa.65.17
en̄ een nieuwe Aerde: want den eerstē — ende 66.22.
Hemel ende de eerste Aerde was ver- — 2.Petr.3.13
gaen ende de Zee en was niet meer.

2 En̄ ic Joannes sach de b heylige Stat — b Apoc.3.12
dat nieuwe Jerusalem nedercomen van — ende 21.10.
Gode wt den Hemel / bereyt ghelijck een
Bruyt/ die haren manne vercieet is.

3 En̄ ic hoorde een groote stemme wt den
Hemel segghen: c Siet / de Tabernakel — c Ezec.43.7
Godts/ met de menschen: en̄ hy sal met hen
woonen/ en̄ sy sullen zijn volck wesen/ en̄
God selve met hen sal haer Godt wesen.

4 d Ende Godt sal alle tranen van hare — d Esai.25.8
ooghen afwasschen/ ende de doodt en sal — Apoca.7.17
niet

niet meer wesen/ noch droefheyt/ noch ge
schrey noch pijne sal meer wesen: want
dat eerste is wech ghegaen.
e Esa.43.19 2.Cor.5.17. 5 Eñ die op dē Throon sat/ seyde: e Siet/
ick maket al nieu. Ende hy seyde tot my:
Schrijft: want dese woorden zijn waer-
achtich ende ghetrouwe.
6 Ende hy seyde tot my: Het is gheschiet
f Esa.41.4. ende 44.6. Apoca.1.8. ende 22.13. f Ick ben de Alpha ende Omega/ dat is/
het Beghin ende het Eynde. Ick sal den
dorstigen gheuen wt de Fonteyne des le-
uendighen waters/ voor niet.
g Zach.8.8 Hebr.8.10. 7 Wie ouerwint/ die salt al besitten: g en-
de ick sal zijn God wesen/ ende hy sal mijn
sone wesen.
8 Maer dē vreesachtighē/ eñ ongeloouigen/
eñ grouwelickē/ eñ moorders/ ende Hoe-
h Oft/ vergiftigers/ reerders/ eñ h Toouenaers/ eñ Afgodendie-
naers/ eñ allen leugenaren/ haer deel is in
den bernēdē Poel/ met vyer eñ Sulphur:
welck is de tweedde doodt.
9 Ende een van de seuen Enghelen/ die
de seuen Phiolen hadden/ vol met de se-
uen laetste plaghen/ quam tot my/ ende
sprack met my/ segghende: Coemt/ ick
sal v toonen de Bruyt/ des Lams wijf.
10 Ende hy voerde my op inden geest/ op
eenen grooten ende hooghen berch/ ende
i Hebr.12.22 Apoca.21.2 hy thoonde my i de groote Stat/ dat hey-
lighe Jerusalem/ die wt den Hemel af
quam van Gode/
11 Ende hadde de eerlickheyt Gods: ende
haer licht was ghelijck den alderkostelic-
sten steen/ ghelijck den Cristallijnghen
Jaspis steen.
12 Eñ hadde eenen grooten hoogen muer
met twaelf Poorten/ ende inde Poorten/
twaelf Engelen/ ende Namen daer op ge
schreuen/ de welcke zijn der twaelf ghe-
slachten der kinderen Israels.
13 Van Oosten drie Poorten/ van Noordē
drie Poorten/ van Zuyden drie Poorten/
van Westen drie Poorten.
k Eph.2.20 14 Eñ de muer der Stadt k hadde twaelf
fondamenten/ eñ daer in de Namen der
twaelf Apostelen des Lams.
l Zach.2.1. Ezech.40.3 15 l Eñ die met my sprac/ hadde een gou-
den riet/ om de Stadt te meten/ eñ hare
m Griecx/ in. Poorten/ ende haren Muer.
16 Eñ de Stadt lach vierkant/ ende haer
n 8. Stadiē zijn een Engelsche oft Italiaēsche myle/ 24. stadien zijn een Nederlātsche myle van een vre gaens. lengde was so groot als de breedde. Eñ
hi mat de Stat m mettē Riete/ op twaelf
duysent n Stadien: eñ hare lengde/ ende
breedde/ ende hoochde zijn ghelijck.
17 Eñ hy mat haren Muer/ hondert vier
eñ veertich Cubiten/ de mate eens men-
schen/ de welcke des Enghels is.
18 Ende de timmeragie des Muers was
van Jaspis/ ende de Stadt suyuer gout/
ghelijck suyuer glas.
19 Eñ de fondamenten des Muers warē
met alderhande costelicke gesteenten ver-
ciert: het eerste fondament was Jaspis:
het tweedde/ Saphyrus: het derde/ Chal-
cedon: het vierde/ Smaragdus:
20 Het vijfste/ Sardonix: het seste Sar-
dius: het seuēde/ Chrysolithus: het acht
ste/ Beryllus: het negēde/ Topasion: het
thiende/ Chrysoprasus: het elfste/ Hyacin
thus: het twaelfste/ Amethystus.
21 Ende de twaelf Poorten waren twaelf
Peerlen: een peghelicke Poorte was van
o Oft/ marckt. een Peerle: eñ de o strate der Stadt was
suyuer gout/ ghelijck doorluchtich glas.
22 Ende ick en sach in haer gheenen Tem
pel/ want de Heere Godt almachtich is
haer Tempel/ ende het Lam.
p Esa.60.19 Zacha.14.7 Apoca.22.5 23 p Eñ de Stat behoeft der Sonne noch
der Mane niet/ dat sy daer in schijnen:
want de claerheyt Gods heeftse verlicht/
ende haer keersse is het Lam.
24 q Eñ de Volcken die salich zijn gewor- q Esa.60.3.
den/ sullen in haer licht wandelen/ eñ de
Coningen der Aerden sullen hare eerlick-
heyt ende eere in haer brenghen.
25 Ende hare Poorten en sullen niet ghe-
sloten worden des daechs: want daer en
sal gheenen nacht wesen.
26 Eñ de eerlickheyt eñ eere der Heydenen
sal in haer ghebracht worden. r Exo.32.32.
27 Eñ in haer en sal niet comē dat ontrey- Psal.69.29.
nicht/ ofte grouwelickheyt doet/ oft leugen Philip.4.3.
spreeckt: maer die geschreuen zijn r inden Apoca.3.5.
Boeck des leuens des Lams. ende 20.12.

Dat xxij. Capittel.

1. De eerlickheyt der geloouigen/ 8. aen-
biddinge gheweygheert vanden Enghel/
ende waerom/ 14. bewijsinghe van haer
officie/ 15 de straffe der boosen/ 16. de
weerdicheyt deser Prophetie/ 17. vyerige
begheerte der gheloouighen van de toe-
coemste des Heeren.

1 Ende hy thoonde my eenen a suyuerē a Eze.47.1.
stroom leuenden waters/ claer als Zach.14.8.
Crystal/ comende wt den Throon
Godts ende des Lams.
2 In den midden van hare b strate/ ende b Oft/
op beyde zijden des strooms/ was de marckt/
Boom des Leuens/ draghende twaelf
vruchten alle Maenden gheuende zijne
vrucht/ ende de bladeren des Booms wa
ren tot ghesontheyt der Heydenen.
3 Eñ daer en sal geen vervloeckinge meer
wesen: maer de Throon Gods ende des
Lams sal in haer wesen/ eñ zijne Dienst-
knechten sullen hem dienen:
4 Eñ sullen zijn aensichte sien/ eñ zijnen
Naem sal wesen op hare voorhoofden.
5 c Eñ daer en sal geenen nacht wesen/ eñ c Esa.60.19
en sullen noch licht der keerssen/ noch der Zach.14.7.
Sonne gebreck hebbē/ want de Heere God Apoc.21.23.
licht hen: ende sy sullen regneren van ee-
wicheyt tot eewicheydt.
6 Ende hy seyde my: Dese woorden zijn
getrouwe eñ warachtich: eñ God de Hee-
re der heyligher Propheten/ heeft zijnen
Engel gesonden om zijnen Dienstknech-
ten te thoonē wat corts geschiedē moet.
7 Siet/ ick come haestelick: d Salich is d Apoc.1.3.
hy die de woorden der Prophetie deses
boecks bewaert.
8 Ende ick Joannes ben de gene die dit
gesien ende gehoort hebbe: ende doe ickt
ghehoort ende ghesien hadde/ viel ick ne-
der om te aenbidden voor de voeten des
Enghels die my dit toonde.
9 Eñ hy seyde tot my: e Siet dat ghy het e Act.10.26
niet en doet/ want ick ben v mededienst- ende 14.14.
knecht/ eñ uwer broederen der Prophe- Apoc.19.10
ten/ ende der gener die de woorden deses
Boecks bewaren: Aenbidt Godt.
10 Ende hy seyde tot my: Versegheltde
woorden der Prophetien deses Boecks
niet: want de tijdt is nae by.
11 Wie onrecht doet/ dat hy noch onrecht f Esa.62.11.
doe: ende wie beuleckt is/ dat hy noch Jere.17.10.
beuleckt worde: ende wie rechtueerdich ende 32.19.
is/ dat hy noch rechtueerdich worde: Mat.16.27
ende die heylich is/ dat hy noch heylich Roma.2.6.
worde. ende 14.12.
12 Siet/ ick come haestelick/ eñ mijn loon 1.Cor.3.8.
is met my/ om f eenen yegelicken te ver- 1.Cor.5.10.
gheldē/ ghelijck zijn werck wesen sal. Galat.6.5.
13 g Ick ben de Alpha ende de Omega/ Apoca.2.23
het Beghin ende het eynde/ h de Eerste g Apoc.1.8.
ende de Laetste. ende 21.8.
14 Salich zijn sy/ die zijn gheboden hou- h Esa.41.4.
den: op dat hare macht sy aen den Boom ende 44.6.
des

des leuens/ende dat sy ter poorten ingaen
in de Stadt.
h 1.Cor.6.10 15 i Maer buyten sullen wesen de honden
Galat.5.21. ende de Tooueraers ende hoereerders/
Ephes.5.5. ende de moorders / ende de Afgodendie-
Colos.3.6. naers ende alle die leughen lief hebben
ende doen.
16 Ick Jesus hebbe mijnen Engel gesonden,
om v dit in de Ghemeynten te betuy-
k Esai.11.10 gen. k Ick ben de wortel ende dat ghe-
Roma.15.12 slachte Dauids/die luchtighe Morgen-
Apoca 5.5. sterre.
17 Ende de Gheest ende de Bruyt seggen:
Coemt. Ende wie het hoort / die segghe:
l Esa.55.1 Coemt. l Ende wie dorst heeft/ die come:
Joan.7.37 ende wie wil / die neme dat water des le-
uens om niet.
18 Want ick betuyge eenē yegelicken die
de woorden der Prophecie deses Boecx
hoort / ist dat yemant toe doet tot desen:
Godt sal toe doen op hem de plaghen die
in desen Boecke ghescreuen zijn.
19 m Ende ist dat yemant af doet van de m Deut.4.2
woorden des Boecks deser prophecie/ ende 12.32
Godt sal zijn deel afdoen vanden Boec- Prou.30.6
ke des leuens / ende vande heylige Stat/
ende van dat in desen Boeck ghescreuen
is.
20 Hy seyt die dit betuycht : Ja ick come
haestelijck: Amen. Ja coemt Heere Jesu.
De ghenade onses Heeren Jesu
Christi sy met v allen.
Amen.

Eynde des Nieuwen
Testaments.

DE PSALMEN DAVIDS,

VVT DEN FRANCHOYSCHEN dichte in Nederlantſchen ouergeſet,

Door Petrum Dathenum.

¶ Daer by ghevoecht den duytſchen text / overghesett wt den Hebreeuſchen/ Met de gebeden Aug. Marlo. Mitſgaders oock den Christelijcken Cathechiſmus/ Ceremonien ende gebedē.

Van nieus overghesien ende ghecorrigeert.

Iacob. v. 15.

Is yemandt in lijden onder v/ die bidde/ Is yemandt goets moets / die singhe Psalmen.

Men vindtſe te coope/ te Ghendt in d'Auburg/ by Ferdinande Sampson/ inden witten Leeu naeſt Axele.

ALLEN GHEMEYNTEN ENDE Dienaren Iesu Christi, die onder die tyrannie des Antichrists suchten ende claghen/ wenschet Petrus Dathenus die onouerwinnelycke cracht des heylighen Gheestes/ ende volstandicheyt des Gheloofs in een reyne conscientie door Jesum Christum.

Eer geliefde broeders ende mede hulpers in Christo Jesu/ op dat V. L. een openbaer ghetuygenis myner goethertichheyt tuwaert hebben mochten/ ende alsoo bemercken dat ick met mijnen cleynen gauen niet weynigher en begeere die Kercke Godes te helpen opbouwen dan andere die van Godt hoogheliick begaeft zijn: So hebbe ick die Psalmen Dauids/ die ick op die Franchoische melodien in Nederlantschen dichte ghemaeckt hebbe/ V. L. willen toeschrijuen en daer met vereeren. En doe dit des te lieuer/ op dat alle menschen hier wt vernemen moghen/ die eenicheyt die tusschen ons is in den salichmakenden gelooue/ en dat het der haluen ongegront en onwarachtich is/ dat sommige voorgeuen/ dat ick wat anders van die Roomsche Kercke / en van die gemeynschap in hare onreyne valsche Godsdiensten soude gheboden en toelaten/ dan V. L. doen. Want ick hebbe niet sonder groote droeffenisse verstaen/ dat sommige mijnen name tot een deckmantel haerder dissimulatie misbruycken/ segghende: Dat ick toelaet / datmen de kinderkens in die Roomsche Kercke wel mach laten Doopen sonder sonde: Waer door sommige een quaet vermoeden van my ghecreghen hebben. Maer ick betuyghe hier met openlick/ dat sy die sulcks wtgeuen/ het sy datse rijck ofte arm zijn/ datse my onrecht doen/ende met onwaerheyt omme gaen. Ende dat ick hier van noyt anders heymelijck noch openlijck gheschreuen noch mondelijck geleert hebbe/ dan euen alsoo ick in een ghedruckt boecrken in Nederlandtsche sprake/ Anno 1559. int langhe wtghevoert ende bewesen hebbe Dit ben ick by alle menschen bereyt te verandtwoorden/ sy moghen zijn wie sy willen . Maer datmen my sulckes opdichtet/ en is niet te verwonderen/ dewyle men in voortyden den heyligen Paulo heeft nae geseyt / dat hy leerde/ Datmen soude quaet doen/ op datter goet wt quame/ het welcke doch zijnre Leere stracks contrarie was etc. Dies bidde ick alle Christenen/ wie sy oock zijn/ dat sy sulcken na reden gheen ghelooue geuen/ maer die/ als onwarachtich straffen willen. Nu gheliefde broeders/ op dat ic wederkeeren mach tot mijne propooste/ tot een ghewis teecken onser ongeveynsder vrientschap ende eenicheyt / schencke ick V. L. desen mijnen arbeydt/ met bidden ende begheeren/ dat ghy den seluen V. L. wilt laten aenghenaem wesen. So yemandt segghen wilde/ dat dese myne vereeringhe tot deser tydt (dewyle die Tyrannische Inquisitie ende grouwelicke verbolginge nu voorhanden zijn/ welcke meerder oorsake gheuen tot suchten ende weenen/ dan tot singen) gantz ontydich is/ den seluen geue ick tot een andtwoorde: Eerstelijc/ datter een groot onderscheydt is/ tusschen dat lichtveerdich singhen / daer met die wereldt omgaet / ende dat singhen der Psalmen Dauids/ daer in men niet alleen de stemme wterlijc hoort/ maer die woorden verstaet/ daer door dat herte ten Hemel op geheuen/ ende in den geloove/ Godtsalicheyt ende gedulticheyt ghesterckt wert . Daerom can gheen tydt tot sulck singhen onbequaem zijn.

Ten anderen/ so vindt men hier niet alleenlijc vrolijcke dancksegghingen ende lofsangen/ maer oock heerlijck gebeden ende claechliedekens/ die ooc in de hoochste benautheydt der Kercken/ dienelijck zijn.

Ten derden/ dewijle de heylighe Jonas inden walvisch die metghesellen Danielis inden vierighen ouen / Dauid in zijn meeste ghevaerlijckheden / Christus als hy nu den Joden inden handen soude ouergheleuert werden / met Psalmen/ claghen/ gebeden/ lofsangen/ Gode ghesongen/ gheclaecht/ hem aengheroepen ende gepresen hebben / so connen oock die Christenen in sulcken state/ desghelijcke doen. Dies verhoop ick/ dat mijn arbeyt tot deser tijt V. L. niet mishaghelijck wesen sal.

So veel de nutticheydt der Psalmen Dauids aengaet/ wie can die wtspreken ofte genoechsaem beschrijuen? Dit bewijset Christus Jesus wel Luc. 24. daer hy den Discipulen dat verstant opent/ op dat sy wt den schriften Mosis/ der Propheten/ en wt den Psalmen hem leerden kennen. Dit bewijsen die Apostelen ouer al die met so veel heerlijcke getuygenissen wt Dauids Psalmen hare leeringe beuestigen. Dit bewijst die leeraer Athanasius in zijn boecrken ad Marcellinum. Daer hy thoont/ dat een yder boec des Ouden Testaments een bysondere materie tracteert en verhandelt / maer dat het alle tsamen in den Psalter Dauids te vinden sy. Item dat alle die Artikelen onses Christelijcken geloofs/ namelijck/ van dat eenich eewich/ oneyndelijck/ Goddelijck wesen/ Van die drieuuldicheyt der persoonen. Van die ware Godlycke en menschelijcke nature Christi. Van zijnen lijden/ steruen/ begrauen/ nederdalen ter hellen etc. In den Psalmen Dauids grondelijck en claerlijck geleert en beuestiget werden. Daer in vindt ghy Gods wonderwercken en oordeelen/ die hy beyde int troosten en verlossen zijnre kinderen/ ende plagen der Godloosen bewesen heeft. Daer vint ghy/ hoe God door zijn voorsichticheyt/ Hemel en Aerde/ alle creaturen/ maer in sonderheyt zijn Kercke regiert ende bewaert. Daer vint ghy schrickelicke dreygementen/ en heerlijcke vertroostingen/ claechredenen en lofsangen/ dancksegghingen ende gebeden/ en met wat wederweerdicheydt dat ghy beladen zijt/ daer vindt ghy troost en medecyne. Summa/ wat tot den rechten geloove/ tot een oprecht/ Godsalich leuen/ tot gedult en lijdtsaemheyt van nooden is/ dat vint ghy in Dauids Psalter/ die derhaluen met rechte een cleyn Bibel mach genaemt wesen.

Dewijle nu V. L. een deel der benautheden Dauids proeuen/ en dagelijcx smaken/ en met vele Sauls/ Doeghs/ Absaloms en Architophels strijden en campen moet: Ouerleest/ singt/ gebruyct des heyligen Dauids Psalmen. Want gelijck Chrisostomus seyt: Also een groen ryden boecrken die oogen ende tgesichte verquickt/ als sy hem dat altijt voorstellen die quade ooghen hebben: Also wert die ooge des ghemoets verquicket/ ende inde lijdtsaemheyt gesterckt als die mensche in zijn wederweerdicheyt / Dauid (die als gout wt den viere des cruyces is beproeft ende gelouteert gheweest) hem voor ooghen stelt.

Dat ick desen Psalter op dese wijse in dichte ghestelt hebbe/ en is niet geschiet/ om den arbeyt van andere/ die daer in haer beste gedaen hebben te mispryzen ofte om my eenigher const te beroemen/ maer dewijle dat wy met den Euangelischen Kercken in Vrancrijck / in der Leere/ ende Ceremonien eendrachtich zijn/ so hebbe ick van herten begheert/ dat wy inden sanck der Psalmen/ hen oock mochten ghelijck zijn/ die in die sprake seer lieuelijck ende claer ouergheset zijn/ de welcke ick so nae ghevolcht hebbe/ alst my mogelijck geweest is/ ende onse sprake heeft connen lyden. Ten anderen daerom/ dat die Psalmen alle (mijnes wetens) noyt bequamelijck zijn ouergheset gheweest/ om lichtelijck inder Ghemeynten te singhen: ende om dat sy/ die Psalmen eensdeels ouergeset hebben/ wtdruckelijck ende ernstelijck begheert hebben / datmen haer werck soude blijuen laten / ende so daer yemant waer die wat maken wilde/ dat hy dat van nieus doen soude. Om desen ende dierghelijcken Christelijcken oorsaken / hebbe ick dit te handen ghenomen / ende door Gods genade so wijdt ghebracht.

Op dat oock de Christelijcke Leser een volcomen hantboecrken hebben mochte/ hebbe ick den Christelijcken Cathechismum/ ende den voornaemsten deel der Kercken ordeninghe / ende der ghebeden / soo die by ons gebruyckt

zijn/ tot den Psalmen laten drucken/ alles tot beteringhe der Kercken Christi. Daerom is eyndelijck noch eenmael mijn vrientdelijck begheeren van U. L. seer beminde broeders dat U. L. dit danckelijck willen ontfanghen/ en met eendachtighen herten ghebruycken / Godt altijt voor ons met vierighen herten biddende/ wy willen oock U. L. altijt ghedachtich zijn/ ende met smeecken ende bidden/ tot God aenhouden / dat hy U. L. met zijnen gheest stercke ende regere/ met zijn crachtighe handt bescherme ende beware/ op dat U. L. den loop volloopen / den strijdt volstrijden/ dat gheloove behouden, ende also de Croone der heerlijckheydt hier nae ontfanghen moghen. Amen.

Tot Franckenthal den 23. Martij. 1562.

U. L. willighe Dienaer ende
medtbroeder Petrus
Datheenus

Totten Christelijcken
Leser.

DEwijle de Almachtighe Godt door zijn Godtlijcke genade en barmhertichheyt die hy tot onswaert heeft/ door de liefde zijns Soons Jesu Christi onses Heeren/ dese onse Nederlanden met zijn Godlijcke woort heeft begaeft, en het warachtige Euangelium heeft laten beschijnen den ghenen die so lange in duysternisse hebben gheseten / so en connen wy hem niet te vollen dancken met gheenderley saken / dat hy ons soo ghenadichlijc verlost heeft wt die vervloeckte Placcaten en Tyrannische Inquisitie. Daerom op dat wy uwer liefden eenighen dienst mochten doen / soo hebben wy de Psalmen Dauids met noten ghedruckt (van Petro Datheno wt den Fransoyschen dichte met grooter neersticheydt ouergheset) U. L. willen presenteeren/ tot dien eynde/ op dat alle onnutte ende onbehoorlijcke liedekens/ die dus langhe in het Pausdom in swanghe hebben gegaen/ mochten wt de ghewoonte comen/ ende het rijcke Jesu Christi daer door mocht verbreydt worden: Want het ghene dat daer in staet en is niet van menschen ghedicht / ofte eenigher Godtloosen werck/ (als in het Pausdom geschiet is) maer de heylighe Dauid heeftse ghesproken / ghedreuen zijnde vanden heyligen Geest. Daerom bidden wy U. L. dat ghy v voortaen wilt becommeren met gheestelijcke liedekens/ op dat wy Gode moghen aenghenaem zijn / ende de duysterheydt verlatende / in het warachtighe licht mochten wandelen.

Wat isser dan nu te doen? Namelijck/ dat wy met sodanighen liedekens voorsien moeten wesen: die niet alleen eerlijck/ maer die oock heylich zijn/ welcke ons in stede van prickelen ende sporen zijn daer wy mede ghedreuen werden om Godt te bidden en te louen / zijne wercken te ouerleggen/ op dat wy hem mochten liefhebben/ eeren/ vreesen ende groot maken. Derhaluen als wy alle dinghen wel sullen ouerleydt hebben/ so en sullen wy hier toe geen bequamer ghesanghen connen vinden / van de Psalmen Dauids / de welcke als wyse singen/ so zijn wy versekert dat ons Godt die woorden in den mondt legt / gelijck ofte hy selue in ons songhe. Daerom vermaent Chrysostomus soo wel mannen als vrouwen ende cleyne kinders / datse ghewennen die selue te singhen/ op dat sulcx als een oeffeninghe sy / om ons by dat gheselschap der Enghelen te voeghen.

Endelijck sullen wy dies gedachtich zijn / dat S. Paulus seyt/ dat de geestelijcke liedekens niet wel connen ghesongen werden/ dan metter herten. Maer dat herte eyschet oock verstant. Ende daerin (seyt S. Augustijn) is alle onderscheyt ghelegen / tusschen des menschen ende der voghelen ghesanck. Want een Vincke/ Nachtegael ofte Papegay sullen oock wel singhen: maer sonder verstant. So ist dan een sonderlicke gaue aen den menschen/ dat hy weet ende verstaet wat hy singt. Tot den verstande moet oock het herte en die liefde comen / dwelck niet gescheden can/ soo wy den lofsanck niet in onse gedachtenisse hebben geprent/ om nemmermeer op te houden van singen. Dit zijn de oorsaken (Ja dese alleene souden wel genoech zijn sonder alle de voorverhaelde) waerom dat desen boec sonderlinge moet beuolen zijn eenen yegelijcken / die hem eerlijck ende in Gode begheert te verheughen/ namelijck tot zijner salicheydt ende ten nutte zijnes naesten: ende is alsoo niet noodich / dat hy van my seer gheprezen werde: want hy brengt zijns selfs lof mede / woude de werelt maer so veel hier wt leeren/ datse in stede van ander liedekens, die eensdeels sot en ongeschict zijn/ eensdeels wulpsch en oneeryn/ derhaluen oock boos en schadelijc / die sy hier voortijts ghebruyckt heeft/ haer voortaen gewennden met den goeden Coninck Dauid, dese Goddelijcke ende hemelsche lofsangen te singhen. Aengaende de melodie ofte de wyse/ het heeft ons theste ghedocht / datse soude matelijck zijn/ ghelijck wijse ghesett hebben / op dat daer een ghelijckformicheyt ware met deser wichtigher ende hooger materie. Ja datse bequame mochte zijn / om inde Ghemeynte ghesonghen te werden.

Voort so laten wy den Christelijcken Sangher ofte leser weten / dat waer wy dit sterreken ghesett hebben aldus
*** dat is so vele als ofter Pause stonde / daer mach-
men pauseeren ofte ophouden / Gods ghenade
ende barmhertichheyt sy met ons allen
Amen.
***

Register omme te vinden de Psalmen na die
bequaemheyt ofte gheleghentheyt der saecken, by de welcke die Christen Kercke ofte yegelijck persoon bysonder/ sal weten te vinden het waerachtighe ghebruyck der seluer Psalmen.

ALle die hier na volghen sullen bequaem zijn den genen die hem voeghen te bidden om vergeuinge zijnre sonden/ bysonderlinge ist dat hy siet is ofte om zijnre boosheden ghestraft werdt/ te weten den 6. den 25. den 32. den 38. den 51. den 130.

Hier na volghen die oorbaerlijck ende nut zijn omme te bidden voor de Christen ghemeynte / na ghelegentheydt der saken daer die selfde in verscheyden manieren soude mogen gheaffligeert ende ghequelt zijn / als datse verdruckt is van ghewelt ofte door valsche ende calumnieuse beschuldinghe/ sal als dan ghebruycken den 10. 12. 13. 14. 123. Ist datse behindert/ ofte verleyt wert vande afgoden dienaren/ van tghebruyck ende oeffeninghe van sacramenten/ salse ghebruycken den 42. Ist datse aenghevochten werdt om twoort Gods/ salse haer vermaken metten 35. 44. 74. ende den 88. Ist datse altemet aenghesprongen ende met ghewelt ouerweldicht wert tot stryden sal salse tot haer ghebruyck nemen den 17. 20/ 80, 83. Ist datse ghemolesteert

wert van eenighen der seluer ghemeyne valsche broederen/ so salse hebben den 94. Ist dat die selfde ghevanckelijck ofte in ellendighen benauden staet is/ so hebt ghy die 79.102. ende 137. ende ist simpelijck om te bidden voor die voorspoedicheyt der seluer/ den 67. sult ghy daer bequaem toe vinden.

Dese naervolghende / sullen bequaem zijn om God te dancken vanden weldaden die hy zijner ghemeynte ofte Kercke ghedaen heeft door victorie ghy hebt 9.18.23.149. Ist naer verlossinghe ende ontsettinge van druck ende benautheyt/ ghebruyckt den 27.34.77.124. ende 129. Ist omme simpelijck danckbaerheyt te verthoonen van eenighe weldaden/ so hebt ghy den 48. 81. ende 106. Ist dat ghy zijt ter haluer verlossinghe/ ghy hebt den 126.

Ist dat ghy bidt voor volcomen ende perfecte verlossinghe so hebt ghy die 105.

Dese hier naervolghen / sullen nut zijn allen ghemeynen persoonen/ omme Godt te bidden naer oorbaerlycke gheleghentheyt der saken / so het is voor een ghemeyn gebet tot Godt: so sult ghy nemen den 85. ende 121. Ist als sieck ende cranck wesende in desee werelt / so hebt ghy den 16. ende 71. Ist dat ghy v vindt uterlyckē gequelt en̄ benaut gebruyckt den 88. 142. ende 143. Ist dat v vyanden v onrecht vervolghen ende ouerlasten / wilt v vertroosten met den 3.5. 44. 52.35.54. en̄. 59. Ist dat ghy v bevint in groote noot ende angst/ gebruyckt den 31. Ist dat ghy bemercket dat die naem Gods ghelastert wert vanden boosen / so is die 28. bequaem / Ist dat v het welvaren der Godtloosen ende quaden tempteert om quaet te doen/ vertroost v met den 37. ende 73. Syt ghy aenghevochten deur wanhoop ende desperatie / soo hebt ghy den 39. Ist dat ghy Godt bidt te willen beschermen v onnooselheydt / soo hebt ghy den. 58. Ist dat ghy v vint verlaten van der ghelouigen vergaderinghe/ oeffent v indē 84. ende 120. Syt ghy ghequelt ende gemoeyt door qualijck sprekende ende valsche ghetuyghen/ ghebruyckt den 109. Ist dat ghy ten sterue gaet/ vertroost v inden 144.

Dese navolghende zijn bequaem den ghenen / die God danckbaerheyt verthoonen willen na die gheleghentheyt der saken/ ist dat ghy v vint ghenoech van der doot verlost te zijn/ so hebt ghy den 30. ende 138. Ist dat ghy Godt dancken ende louen wilt na dat hy v vyanden verthoont heeft/ so sult ghy den 40. bequaem vinden.

Dese die hier naer volgen zyn oorbaerlijck den ghenen die hem tot lofsangen en̄ verwonderinge van Gods wercken begheuen/ ist dat het is om groot ende condich te maken zyn wercken/ so sult ghy hē louen metten 8.19.29.104 en̄ 111. Ist dat ghy zyn goetheyt verbreyden wilt/ so hebt ghy dē 24.33.65.66.103.118. en̄ 145. Ist dat ghy verheffen wilt zyn barmhertichheyt en̄ waerheyt/ so hebt ghy den 88 En̄ omme te vercondigen zyn grootheyt/ ghebruyckt den 97. omme te prijsen zyn rechtveerdicheyt/ oeffent v metten 92.95. omme te bewysen zyn voorsichticheyt/ so hebt ghy den 75.113.136. en̄ 139. omme te prijsen zyne wet/ so hebt ghy den 119. omme hem te bedancken dat hy ons tot zyn volck vercoren heeft / zyn bequaem die 9. ende 60. omme v met God ende in God te verblijden/ hebt ghy den 47.95 96.118. 135. omme te verwecken alle creatueren ofte schepsele tot Gods lof/ ghebruyckt 148. ende 150.

Dese achtervolghende zyn oorbaerlijck den ghenen die haer verseker theyt ende hulpe in Godt alleen stellen / den 46. 62. 63. 88. 91. 97. 125. 127. ende 146.

Dese naervolghende begrypen in hem eenighe beloftenissen ofte prophetien van Christo ende zyn Rijck/ en̄ zyn Kercke ofte vergaderinghe 2.22. 45. 50. 72. 110.

Den 41. Psalm is een lofsanck vanden ghenen die gerechtelijck oordeelt ouer den rechtveerdighen in zyn teghenspoet.

Den 49. heeft in hem begrepen een seer schoone beschrijuinghe van de ydelheyt deser werelt.

Die 82. is een heylighe vermaninghe aen den Princen ende Richteren des aertrijcks omme recht te doen naer behooren.

Die 101. verthoont hoe ende in wat manieren een goet Prince hem behoort te draghen.

Die eerste 10.28. gheuen v te kennen het gheluck ende voorspoet van den menschen die in Gods Wet wandelen.

Die 90. gheeft ter contrarien te kennen die ellendicheyt van den ghenen die Gods Wet niet en achten.

Register aller Psalmen.

Tafel van de Psalmen diemen singt op een Wijse/ofte Voyse.

Hier vindt ghy ooch beminden Leser/dat so waer eenige van dese navolghende teeckenen * ‡ ‡ † aen de Veersen der Psalmẽ staen/dat daer het veers des Psalms beghint

DE PSALMEN DES PROPHETEN DAVIDS, ende ander loſſanghen, in Nederlantſchen dichte overgheſet.

Den I. Pſalm.

Deſe Pſalm leert datſe gheluckſalich zijn / die de zeden ende raetſlaghen der Godtlooſen verachten / ende hen begheven om Godts Wet te verſtaen/ ende te bewandelen: Ende datſe ongheluckſalich zijn/ die ſulcks niet en doen.

Die niet en gaet / in den godlooſen raet / Die op den wech der ſondaren niet ſtaet / En niet en ſit by de Spotters overeyne/ Maer dach en nacht heeft in Gods Wett alleyne / Al zijnen luſt: Jae ſpreeckt daer van eenpaer / Die menſch is wel gheluckſalich voorwaer.

Hy ſal ghelijck zijn eenen ſchoonen boom/
Gheplant by eenen claren waterſtroom/
Die zijn vruchten gheeft in bequame tijden/
Van welcke gheen drooghe blat valt beſijden/
So ſal die menſche ſalich zijn bekent/
Met al zijn doen/ tot welcken hy hem went.
Maer ſo en iſt met den Godtlooſen niet/
Die als caf verſtropt werden daermen ſiet/
Dwelck vanden windt hier end daer wert ghedreven/
So ſullen ſy in Gods gherichte beven/
End niet beſtaen/maer haeſt vergaen beſchaemt/
Met den vromen werden ſy niet ghenaemt.
Godt kent den wech en der vromen gemoet/
Hy draecht ſorghe voor hen end voor haer goet/
Dies ſullen ſy wel gheluckſalich weſen.
Maer nademael dat onſe Godt ghepreſen/
Op der godlooſen weghen niet en acht/
Sy end haer doen werden tot niet ghebracht.

Ghebedt.

O Heere/ die ons totter glorie ende alderhoochſte gheluckſalicheyt geſchapen / en uwe heylighe wet ghegeven hebt welcke alleene een reghel is om godtlijcken te leven: geeft ons dat wy door uwe genade/ alle vleeſchelijcke luſten en quaet geſelſchap verlatende/ alſo mogen de vruchten des gheeſts voortbrenghen / dat wy altijdt weſende in uwe beſcherminge/ een goet vertrouwen mogen hebben/ als Jeſus Chriſtus uwe Sone verſchijnen ſal om de Bocken te ſcheyden van de Schapen/ die hy met zijnen bloede vrij ghecocht heeft/ Amen.

Den ij. Pſalm.

Deſe Pſalm leert/ dat David ende zijn Kercke/ een voorbeelt Chriſti ende zijns eewighen Coninckrijcx ghewees ſy.

Waerom raeſt dat volck met ſulcken hoochmoet / Waerom comen de Heydenen te ſamen / Wat is datſe veregeſt ſo woeden doet / End raetſlaen van dingen die niet betamen ? De Coningen hen te ſamen verbinden / De voornaemſt al zijn oock daer toe bedacht . Godt te beſtrijden ſy hen onderwinden. End zijnen ghesalfden met grooter macht.

Sy ſpreken tſaem/ laet ons breken met een/
Haer banden al/ daer met ſy ons verſtricken:
End t Jock datſ ons hardt oplegghen ghemeen/
Laet ons verwerpen end breken in ſtucken.
Maer Godt/ die den Hemel bewoont gepreſen/
Salſe belachen/ want haer doen hy ſiet/
Haer opſtel ſal van hem beſpottet weſen/
Want het is ydel/ en Godt achtet niet.
Hy ſalſ aenſpreken elck by zijnen naem/
In zijn gramſchap die grootlicx is te vruchten/
Hy ſalſe verbaeſt maken al te ſaem/
[illegible] toornicheyt die ſeer is te vruchten.
End ſal ſpreken: ghy Coningen wilt hooren
Van waer coemt u deſen raetſlach ſoo erch ?
Ick heb mijn Coninck ghesalft en vercoren/
Over Sion mijnen heylighen Berch.

(l)

End ick zijn Coninck van hem toeverëyt/
Sal Gods oordeel ſpreken voor yeders ooren:
Twelck is dat hy my claerlijck heeft gheſeydt/
Ghy zijt mijn Soon huyden van my ghebooren.

Begheert van my ick sal v t'eenden Eerden:
Veel volckeren haest maken onderdaen:
Een alsulck Rijck sult ghy van my verwerven
Dat tot den eynde des Aerdtrijcx sal gaen.
† Ghy sult draghen eenen ysteren staf/
Om die al te dwingen dats v doen eere:
Ghy sultse moen windt verstroyen als caf/
En morselen als een Aerden vat teere.
Dies ghy Coningen end Vorsten der Aerden:
Wilt myn onderwys met herten ontfaen/
En ghy Richters wilt met ootmoet aenvaerden/
T'goet vermaen dat v van my wert ghedaen.

† Dient Godt met kinderlicke vreese goet
Vreest zijn gramschap en soeckt hem te behaghen:
Verblijt v/ en beeft voor hem met ootmoet/
Siet dat ghy hem gheen oorsaeck gheeft te claghen/
Kusset den Soon. dien hy v heeft ghesonden/
Dat hy niet gram sy over uwe daet
Op dat ghy haest tsamen niet wert verslonden/
End in uwen wech niet schrickelick vergaet.
† Want zijn gramschap ontsteeckt seer haest en brandt/
Ghelijck een vyer alsmen daer op niet achtet:
Och hoe salich is hy in sulcken standt/
Die hem vertrout/ end op zijn goetheyt wachtet.

Ghebedt.

Hemelsche ende almachtighe Vader/ die ons uwen eenighen Sone tot eenen Coninck ende Heere ghegheven ende gheheylicht hebt/ willet door uwe wonderlicke wijsheyt te niete doen / alle de raedtslaghen die over al teghen hem voorghenomen ende ghehouden werden/ ende ons gheven/ dat wy alsoo toenemen in zijne heylighe kennisse/ dat wy v met kinderlicke vreese ende eerbiedinghe moghen dienen / om eyndelick dat allerhoochste goet te verwerven/ het welcke wy verwachten door den selven uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den iij. Psalm.

David bestreden zijnde van een groote heyrcracht/ is een weynich verbaest/ doch vertrout hy op Godt / ende maeckt eenen moet. Ende na dat hy Godt ghebeden heeft/ wert hy versekert/ dat hy al zijn vianden/ overwinnen sal.

Hoe veel is des volcks Heer/ Dat my benijdt soo seer! Hoe veel menschen my quellen : Hoe veel vyanden mijn/ Nu sterck te velde zijn/ Die hen teghen my stellen! Ick sie daer veel voorwaer/ Die tot my spreken claer: Vergaen zijn al zijn crachten/ Sijn Godt die helpt hem niet/ In dit cruys end verdriet: Maer tzijn ydel ghedachten.

† Want ghy Heer zijt mijn schilt/
Die my beschermen wilt/
En my eere wilt gheven:
Ghy doet dat ick voortaen/
Mach vry opentlick gaen/
Met den hooft opgheheven.
Ick hebb in mijn ellendt/
Mijn hert tot Godt ghewendt/
En gheclaecht'm dit wesen:
Hy heeft oock na zijn woort/
Mijn clacht altijt verhoort/
Van zijnen Berch ghepresen.
† Dies sal ick rust ontfaen/
En seker slapen gaen/
Bewaert voor alle schade.
Ick sal des morghens claer/
Ontwaken sonder vaer/
Want Godt wil my staen gade.

Hondert duysent hy een/
Deden my vreese gheen/
Wanneerse sulcks aenvinghen/
En my wilden met haest/
Om te maken verbaest/
Verstricken end omringen/
† Coemt Heer/ thoont dat ghi zijt/
Met my tot alder tijdt/
En dat ghy mijn vyanden/
Opt kinnebacken slaet/
En hen breeckt met der daet/
In stucken haer tanden.
Van v ist O Heer goet/
Daermen verwachten moet/
Hulp en troost vroech en spade:
Want over v volck hier/
Stort ghi heer goedertier/
Seer rijcklick v ghenade.

Ghebedt.

Ewighe Godt/ ghy die uwe kinderen veelderley benautheden onderworpen hebt/ om haer gelooue ende lijdtsaemheyt daermede te beproeven/ bewijle dat wy teghen alsulck een menichte der vyanden/ die hen teghen ons opwerpen/ niet connen staende blijven/ gheeft ons dat wy alsoo leven onder uwe bescherminghe/ dat de werelt mercke dat ghy onsen schilt zijt/ door welckes cracht wy alles overwinnen/ ende alle hoocheyt ende sterckheyt die haer teghen v ende uwen Sone Jesum Christum opwerpt/ cleyn achten. Amen.

Den iiij. Psalm.

David bidt Godt inden oproer die Absalon maeckte / ende vermaent de Vorsten Israels die teghen hem opstonden/ tot bekeeringe ende betuyght/ dat hy hem als dan wel ghetroost vindt/ als hy Godt recht vertroude.

Als ick v bidd opent v ooren / O Heer mijne gherechticheyt/ laet mijn hert bang uwen troost hooren/ End v stedes comen te voren/ Mijn ghebedt na v goedicheyt. Hoe lang sult ghy soecken ghy Heeren/

Mijn eer te schenden met hoochmoet / End v tot ydelheyt bekeeren / Die leughen oock tuwer onteeren/

Soo lief hebben als ghy nu doet?

Bekent dat Godt my in dit leuen/
Bouen de ander menschen al/
Tot eenen Coninck heeft verheuen/
Die mijn suchten ende mijn beuen/
Vanden Hemel verhooren sal.
So ghy gram wert/ wacht v van sonden/
Misdoet niet teghen zijnen wil/
Op uwen legher wilt doorgronden
Dit werck. Laet af tot desen stonden/
My te quellen met dit gheschil.
Offert dan een oprecht offrande/
Met verslaghen hert end ghemoet.
Betert v van dees sond end schande/
End stelt op Godt(seer goederhande)
Gheheel al v vertrouwen goet.

Veel spreken: Hoe can hy ons leeren/
Dat goet is end Godt aenghenaem:
Ja v goethept wilt Heer der Heeren/
V lieflijck aenschijn doch eens keeren/
Tot my end al de mijne tsaem.
Want meer blijschap is my ghegheuen/
Door v aenschijn Heer goedertier/
Dan hen is die hier zijn verheuen/
Die met veel wijns end koorens leuen.
Hebbende haren nootdruft hier.
Dus sal ick my in goeden vrede/
Nederlegghen end slapen wel/
Want v goethept beschickt dit mede/
Die my doet hopen hier beneden/
End int Rijck doet hebben veuel.

Ghebedt.

HEere Godt/ die een oorsprongk zijt aller gherechtichept/ welcken de groote aenvechtinghen die ons van allen zijden ouervallen/ bekent zijn/ en verstootet onse ghebeden niet: maer laet ons uwe ionste ende goethept smaken/ op dat wy(niet teghenstaende alle benautheden die ons toecomen) niet en laten te leuen in vrede / blijschap ende stilheydt des geests/ verwachtende de eewighe ruste/ die ghy uwen kinderen belooft hebt door uwen geliefden Sone Jesum Christum. Amen.

Den v. Psalm.

Dauid verbannen zijnde/ ende veel lijdende / verwacht noch meer lijdens / door de pluymstrijkers die ontrent Saul waren/ daerom bidt hy Godt/ ouerlegghende dat hy de boose altijt hatet/ ende gunstich is den vromen.

VErhoort O Godt mijn woorden clachtich/ Laet v ooren op zijn gedaen: End wilt doch doorsaecke verstaen/

Mijns claghens en suchtens eendrachtich/ O Heer almachtich.

Hebt acht op mijn suchten ghestadich/
Mijn Godt en Coninck groot gheacht/
Dewijl ick tot v met aendacht/
Mijn smeecken doe O Heer ghenadich/
Ende weldadich.
Des morghens vroech voor den daechrade/
Sult ghy my verhooren eenpaer/
Want seer vroech sal ick v voorwaer
Bidden/ wachtende vroech end spade/
Op v ghenade.
Ghy zijt een Godt die de boosheden
Niet en bemint/ maer wederstaet/
By v zijn de Boosdaders quaet
Met haren doen end boose zeden/
Gantsch niet gheleden.
De dwasen die na v niet vragen/
Sullen voor v verschijnen niet/
Want ghy die hatet soomen siet/
Die boosheyt doen/ sonder vertsaghen/
Ja met behaghen.

Ghy sult uwe gramschap bewijsen
Ouer de Leughenaers ghemeen:
Dootslaghers/ Bedrieghers met een
Sijn voor Godt (dien elck mensch moet prijsen)
Een groot afgrijsen.
Maer door v goethept hooch ghepresen
Die ghy my bewijst sal ick gaen/

Om v O Heer te roepen aen/
In v huys/ daer ick sal midts desen/
Godt vruchtich wesen.
Gheleydt my Heer / en laet doch blijcken
Aen my v goethept/ dat my niet/
Mijn haters brenghen in verdriet/
Leydt my uwen padt desghelijcken
Sonder afwijcken.
Daer is geen waerheyt in haer monden/
Haer hert is valsch/ archlistich straf/
Haer keel is als een open graf/
Haer tongh is vol smeeckens bebonden/
Tot allen stonden.
Verderftse end doet te niet haer namen
Breeckt haer raetslaghen end haer doen/
Verstrootse om haer boosheyt seer coen/
Want Heer sy soecken alle tsamen
V te beschamen.
Maer verheucht hen tgemoet en sinnen/
Die op v vertrouwen altijdt/
Dats in v Heer werden verblijdt/
Die uwen Naem int herte binnen
Trouwlijck beminnen.
Want ghy zijt mild end ouervloedich
Den vromen man/ Heer goedertier/
Met uwe gunst deckt ghy hem schier/
Als met den Schilt. ghy zijt so goedich
En seer lanckmoedich.

Ghebedt.

O Godt/ die onse Coninck ende Salichmaker zijt / dewijle dat wy ons betrouwen op v alleen stellen / om v te aenbidden inden gheest ende inder waerheydt/ en wilt dat roepen ende bidden uwer armer dienaren/ die van uwen

vyanden overweldighet ende benaut zyn/ niet verachten: ende behoedt ons altyt onder uwe heylighe bewaringe/ tot dat wy met Christo Jesu ons Hooft sullen heerlick ghemaeckt werden. Amen.

Den vi. Psalm.

David van Godt ghestraft zynde/ bekent dat hy door zyn misdaet Gods gramschap verweckt heeft. Ende op dat hy wat verquickt werde/ hy bidt om vergheving zyner sonden/ om dat hy Godt niet en can loven/ ten sy dat hy uit de doodtlicke benautheyt verlost werde: daer na ghetroost zynde/ prijst Gods goetheyt/ ende straft die die hem verblijden in zyn lyden.

W Ilt my niet straffen Heere / Die misdaen heb soo seere / In eenen grammen sin / In uwen toorn verbaerlick / Castydt my niet soo swaerlick / Als ick wel weerdich bin.

† Maer wilt v Heer ontfarmen/
End over my erbarmen/
Ick ben seer swack altydt.
Wilt my ghesontheyt gheven/
Want myn siel en lyf beven/
In desen mynen stryt.
† Myn geest hem oock onstellet/
Swaer verschricken my quellet/
Vreese maeckt my onvroo.
O Heere hooch ghepresen/
Hoe langhe salt noch wesen/
Dat ick moet blyven soo?
† Ach wilt v tot my keeren/
Wilt oock van my doch weeren/
Dees benautheyt niet cleyn
Seer groot zyn myn misdaden/
Maer wt louter ghenaden/
Maeckt my Heer daer van reyn.
† Want inde doot seer wreede/
Wie is die daer verbreede/
V lof end eer bequaem/
Niemant can inder hellen/
Uwen prijs schoon vertellen/
Noch dancken uwen Naem.
† Ick ben moed end verslaghen/
Van gantsch den nacht te claghen/
Ick doe swemmen voorwaer/
Myn bedde met myn weenen/
End myn leghet met eenen/
In myn tranen eenpaer/
† Myn ghedaente met allen/
Is nu (Heer) gantsch vervallen/
Door ghedurich gheclach.
Om dat aen alle zyden/
Myn vyanden verblyden/
Voor my met groot ghelach.
† Ghy boose wilt nu wycken/
Ghy wreede oock ghelijcken/
Vertreckt nu haest van hier:
Godt heeft myn treurich clagen/
Na zyn goet welbehaghen/
Verhoort seer goedertier.
† Godt en wilt niet verachten/
Myn gebedt / noch myn clachten/
Maer hoort my tsyner eer.
Myn beden hem bewegheh/
Ick heb van hem vercreghen/
Myn begheerten end meer.
† Daerom zyn nu met schanden/
Beswaert al myn vyanden/
Verbaest zyn sy ghewis/
Te rugg moeten sy keeren/
Met schaemten end oneeren/
Want my Godt so goet is.

Ghebedt.

HEere/ ghy die een rechtveerdich Richter zyt/ ende uwe kinderen vaderlyck castydt/ om door waerachtich leetwesen haerer sonden die tot v te bekeeren/ gheeft door uwe oneyndelycke goetheyt/ dat alle de ellenden ende benautheden/ so wel des lichaems als des geests/ die wy om onser sonde wil lyden/ ons dienen mogen tot een castydinge ende dat wy int midden der seluer uwe vaderlycke goetheyt altyt gevoelen moghen / op dat onse vyanden beschaemt zynde/ wy v moghen loven ende dancken alle de daghen onses levens/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den vij. Psalm.

David begheert bewaert te wesen voor de groote vervolghinghe van Saul. Hy verclaert zyn onschult: ende begheert dat Coninckryck dat hem beloeft was/ ende dat zyn vyanden beschaemt werden. Eyndelyck spreeckt hy: dat zyn vyanden met haren eyghenen sweerde vergaen sullen/ daer over hy oock Godt looft.

O P v hoop ick Heer tallen tyden/ Wilt my doch voor al die bevryden/ Die my haten met onverstandt/ Dat ick hen niet vall inde handt. Dat haer Overste my niet vange. End my als eenen Leeuwe stramghe. Niet verniel end make tot schand/ Bloot zynde van uwer bystant.

† God/ op wien ick hoep met verlanghen/
Heb ick myn daghen sulcks beghangen/
Als sy toeschryven uwen knecht/
Is in myn handt eenich onrecht.
Heb ick quaet verghouden met quade/
Ofte ghesocht der vromen schade/
Heb ick dien vergramt met een woort/
Die tonrecht op my was ghestoort.
† So moet myn vyandt my nae jaghen/
Van hem werd ick nedergheslaghen/
Hy brenghe myn leven te niet/
End myn eere daermen op siet.

Staet op Heer / wilt opstaen in eeren /
Uwen toorn teghen hen wilt keeren /
Die my haten: Helpt my ghelijck /
Nen dat beloeide Connick rijcken.
† Dat volck come met grooten hoopen /
Tot uwer Maiesteyt gheloopen /
End op dat wy ons recht ontfaen /
Wilt op uwen Richterstoel gaen.
Daer sult ghy des volcx Richter wesen /
Ende sult (Heer myne toevlucht ghepresen)
My na myn gherechticheyt
Richten / end na myn vromicheyt.

* *
*

† Vander booshevt wilt een eyndt maken
Der boosen / end neemt aen de saken
Der vromer / ghy die taller stondt /
Elcx hert ende nieren doorgrondt.
God is myn Schilt end myn Borcht crachtich /
Op hem ist dat ick hoep aendachtich /
Die de vrome heypt end behoet /
Ende die overwinnen doet.
† Godt is een oprecht Richter machtich /
Des vromen mans / die hem valt clachtich /
Hy is oock dier Richter bekent /
Die hem vertoornen sonder endt.
Ist dat hy / (die my soeckt toverteren /)
Niet wilt afstaen / noch hem bekeeren /
Godt sal scherpen zijn Sweert seer fel /
End schieten met den boghe snel.
† Van nu heeft bereyt Godt almachtich /
Doodtlijck gheschut / ende wapen crachtich /
Hy maeckt pijlen ter straff bequaem /
Der ghener die my haten tsaem /
Een ander heeft quaet in zijn sinnen /
Hy is swangher met onrecht binnen /
Dies sal hy baren anders niet /
Dan enckel leughen met verdriet.
† Om eenen diepen put te graven /
Stetmen hem neerstelijcken staven /
Maer inden put sal hy vergaen /
Dien hy my te graven vangt aen.
Dat quaet dat hy heeft voorghenomen
My te doen sal op zijn hooft comen /
Ja tquaet dat hy doet over al /
Op zijnen cop haest vallen sal.
† Dies myn hert God daerom nu prijset /
Dat hy gherechticheyt bewijset /
End so langh als ick leve bly /
Sal ick den Heere singhen bly.

Ghebedt.

O Heere ghy die alleene de herten doorgrondet / ende weet dat wy nerghent om van onsen vyanden vervolget zijn / dan om dat wy alleenlijck onse hope op u stellen / strecket uwen arm wt om hē te wederstaē / die ons tonrechte najagen / ende versamelt uwe Kercke die door de tyrannie der godloosen verstroyt is / ende behoet ons altijt in uwe heylighe bescherminghe door uwen Sone Jesum Christum onsen Salichmaker. Amen.

Den viij. Psalm.

David loeft hier met een groot verwonderen die heerlijcke cracht Gods des scheppers aller dinghen ende zijne onwtsprekelijcke goetheyt aen den mensche bewesen / dien hy gemaeckt ende also vereert heeft.

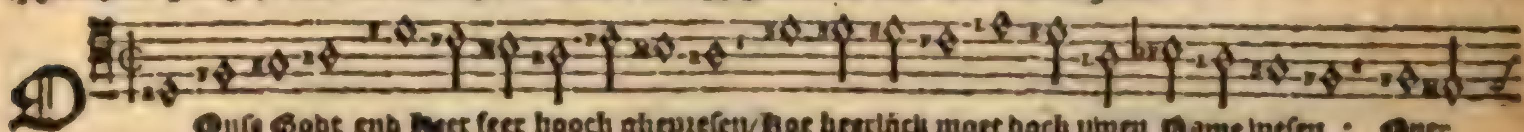
O Onse Godt end Heer seer hooch ghepresen / Hoe heerlijck moet doch uwen Name wesen : Over

heertrijck streckt u heerlijckheyt schoon / Ja wijder van daer gaet des Hemels Throon.

Men siet alsus uwer cracht veel getuyghen
Selfs inden mondt der kinderen die suyghen /
Daer door maect ghy tot niet ende beschaemt
U vyanden door u cracht seer vernaemt.
Maer als ick wil aensien ende bemercken
Die Hemelen Heer uwer handen wercken /
Die sterren / die Mane / die ghy door twoort /
Maeckt ende stelt een yeder op zijn oort.
Als dan spreeck ick by my verwondert seere
Wat is doch vanden aermen mensch O Heere /
Dat ghy zijner also ghedachtich zijt /
End over hem sorghe draecht taller tijdt?

* *
*

Ghy maeckt hem dat hy God schier sy ghelijcke
Want ghy maeckt hem overvloedich end rijcke /
Van heerlickheyt die doch naeckt is en bloot /
Ghy maeckt hem vol met veel goederen groot.
Ghy laet hem zijn over dwerc uwer handen /
Als een Heer der selven in allen landen /
Sonder wtnemen / alles int ghemeen /
Hebt ghy hem onderdaen ghemaeckt met een.
Ossen / schapen / haer wolle / end haer vellen /
Die ghy op de berghen voedt sonder quellen /
End op dat veldt weyden doet over al /
In bosschen / berghen end in menich dal.
Die vlieghende Voghelen die wel singhen /
Die Visschen des Meers end oock alle dinghen /
Dien ghy haer wesen end den adem gheeft /
Maeckt ghy hem onderdaen / ia al wat leeft /
O onse Godt end Heer seer hooch ghepresen /
Een rechten moet uwen Naem heerlic wesen /
Uwes Naems heerlijckheyt in overvloet /
Streckt veel wyder dan den eerdtbodem doet.

Ghebedt.

HEere die door uwe voorsichticheydt alle creatueren regeert / wy bidden u seer ootmoedelijck / alsoo het u ghelieft heeft ons te besoecken door uwen sone Jesum Christum / ons wederom brenghende tot de eere daer wt dat wy door de sonde onser eerster vaderen ghevallen waren / gheeft ons dat wy dese weldaden bekennende / uwe wonderlijcke cracht nu ende eeuwichlijck moghen bekennen. Amen.

Den ix. Psalm.

Dit is een lof Psalm / daer in Davidt den Heere danckt van een seker overwinninghe zijner vyanden / daerom dat een zijner vyanden sterf / de welcke (nae sommigher achten) Goliath gheweest is / daer na loeft hy Gods gherechticheydt / die dat leydt zijnder kinderen wreeckt ter bequamer tijdt.

HEer ick wil u wt sherten gront / Prijsen end over al doen cont / U wonderen in alle wijcken /

Die niet en zijn om verghelijcken.

In v wil ick wesen verblijdt/
Dat is mijn vreucht tot deser tijdt.
Uwen naem schoon wil ick oock prijsen/
End v met lofsanck eer bewijsen.
Om dat door uwe groote macht/
Mijn vyandt wijckt end vliedt met cracht/
En dat hy neder licht gheslaghen/
Voor v aenschijn swaer om verdraghen.
Ghy zijt so goet in desen standt/
Dat ghy mijn saeck neemt by der hant/
Ghy sit tot mijn hulpe volveerdich/
Op den stoel als Richter rechtveerdich.
Mijn vyand? hebt ghy verdaen/
En die boos al haest doen vergaen/
Ghy hebt haer ghedachtenis prachtich/
Te niet ghedaen door v handt crachtich.

* * * *

Wel aen ghy loos mensch wel bekent/
Hebt ghy v voornemen volendt?
End verniele ons steden verheuen?
Is haren naem gantsch sonder bleuen?
Och neen: want Godt met grooter cracht/
Die eewich heerschet hooch gheacht/
Is op den stoel soot is ghebleken/
Gheseten/ om trecht wt te spreken.
Daer sal hy rechten met beschept:
Heerdrijch dat hier beneden lept/
Weghende die saken met reden/
Van alle menschen hier beneden.
Daer wert Godt die toevlucht allepn/
Des armen diemen acht seer clepn/
Ia zijn toevlucht die hem int lijden/
Sal verquicken en doen verblijden.
Dies sp/dien ghy Heer v maeckt cont/
Sullen op v vast staen ghegront/
Want die tot v gaen(Heer ghepresen)
Sullen hier niet verlaten wesen.

2. Pause.

Loeft nu met lofsangen seer claer/
Godt die tot Zion woont eenpaer/
Vertelt zijn groote wonder wercken/
Maeckt dat s alle menschen bemercken.
Hy ghedenckt aen der vromen bloedt/
End wreeckt dat met een gram ghemoet/
Dat gheschrep wil hy niet verachten/
Der benauder noch oock oock haer clachten.
Heer ghy die mijn Godt zijt in noot/
Siet aen mijn cruys en lijden groot/
Dat mijn vianden mp op dringhen/
Wt den wech des doots wilt mp bringhen.
Dat ick midden in v ghemepn/
Uwen lof singh en ande s ghepn/
Sonde verblijdt end oock ghedachtich/
Dat ghy mp verlost hebt warachtich.
Die boose zijn haestelick al/
In haer stricken comen ten val/
Haer voeten zijn int net ghevangen/
Dat sp voor mp hadden ghehangen.

3. ***

So is Godt gheworden bekent/
Hebbende dit oordeel gheent/
Daerin dat die schalck heeft vebonden/
Tquaet zijner listen niet om gronden.
Dits seker dat die boose saen/
Haest sullen vallen end vergaen/
Godt sal die straffen onuertooghen/
Die hem niet en hebben voor ooghen.
Maer den mensch ootmoedichdich o Heer/
Sult ghy vergheten nemmermeer/
Syn hope die hier is mispresen /
En sal by v niet ydel wesen.
Coemt doch Heer toont nu v ghewelt/
Op dat de mensch hem niet en stele
Teghen v/maer dat alle scharen/
Voor v gherícht hen openbaren.
O Heer die daer eewichlick leeft/
Maeckt dat der boosen herte beeft/
Doet hen verstaen/ dit is mijn wenschen/
Dat sp niet zijn dan swacke menschen.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ die niet en verlaet de ghene die op v betrouwen / verhoort dat roepen van uwen arme dienaren/ ende en laet niet toe dat de Godloose haer boos voornemen teghen ons volbringen. maer verstrickt se in haer listen/op dat wp altijt oorsake hebben/om uwen heylighen Name groot te maken/den welcken ghy ons geopenbaert hebt door Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den x. Psalm.

Dese Psalm is een Ghebedt teghen den verkeerden/boosachtighen ende listighen menschen/ die met bedroch en ghewelt die vrome arme menschen benauwe/ Hy beschrijft oock die listen en den hoochmoet daer met die boose omgaen. etc.

Hoe coemt dat ghy Heer wijckt van ons soo wijt? Ende bedeckt v aenghesicht soo gaer/ Verberght ghy v om ons tot alder tijdt/ Te vergheten oock inden noodt soo swaer? In hoochmoet branden die boose voorwaer/ Sy plaghen den armen Man seer mispresen/ Laetse in haer listen selfs ghevanghen wesen.

Want die boose beroemt hem met hoochmoet/
Dat hy sal hebben zijnen lust met een/
Den gierighen die daer versamelt tgoet/
Hy seer prijst/ end lastert Godt int ghemeen.
Stoutlick veracht hy hem by groot en cleen.
Die hooftsom is aller zijner ghedachten/
Dat Godt niet is/ dien hy so verf verachten.
† Al wat hy doet streckt hem stedes tot quaet/
Uwe gherichte en bedenckt hy niet.
Met zijn vyandt hy vermeten omgaet/
En meynt dien om te werpen als een riet.
In zijn herte spreect hy en denckt met vliet/
Niemant en can mp crencken noch beschaden/
Nemmermeer sal ick met noot zijn beladen/
† Met vloecken/ valschept en bedroch seer groot/
Is zijnen boosen mondt vol talle tijdt/
Syn tonghe maeckt moept arbept ende noot/
In schaden swaer te doen hy hem verblijdt/

Als een moordner op t'velt loert hy vol vlijt/
Om heymelijck den vromen te verworghen/
Hy bespiet oock den armen m' verborghen.

*** *** ***

Hy loert heymelijck ghelijck een Leeu fel/
Inden cuyl doet/ die op een schaepken wacht
Om te vanghen end te verworgen snel/
Den vromen/ dien hy heeft int strick ghebracht.
Gheveynsdelijck hout hy hem dach end nacht
Maer met dien schijn druct hy sonder ontfarmen/
Ende verderft met groot ghewelt veel armen.
Bouen dien spreeckt hy in t'hert seer onvroet/
Dat Godt op dees dinghen geen achtingh heeft
Maer dat hy zijn ooghen gantschlick toe doet/
Ja dat hy hier van ghéen kennisse heeft.
Staet op Heer/ verheft v/ thoont dat ghy leeft/
Siet toch hier in Heer, end wilt niet vergeten
Hen die in nurt end elend zijn gheseten.
Waerom wert Godt vanden boosen vol pracht/
Ghelastert/ die daer spreeckt int herte vlenht/
Dat ghy op zijn doen gantschelijck niet acht/
Maer ghyt doch siet/ het is v al bekent.
Tot den handel der armen ghy v went/
Waerom staen sy op v tot allen stonden/
Die een helper der weeskens zijt bevonden.
Breeckt die cracht end den arm vol van ghewelt/
Der Godtloosen/ ende besoeckt seer hast
Haer booshept/ end hen die voor ooghen stelt/
Op datse vergaen end werden verbast.
Dan sult ghy Heer (alst schoon die boose raest)
Heerschen als Coninck/ en wt uwen landen/
Werden gheroept all die schalcken met schanden.
Ghy sult O Heer hooren ghenadelijck/
Uwes Volcks stem/ dat in elend verflout/
End versterckten met troost ghestadelijck/
Hoort doch t'ghebet des volcx dat v vertrout.
Den weduwen end weesen seer benout
Doet recht/ dat die boose hen niet en quellen
End daer teghen hem nu voort niet meer stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die coint oprechten tghene dat vervallen ende verwoestet is/ ontwarckt ende heft uwe hant op om alle hoocheyt die haer tegen v opheft, eñ uwe arme geloovige vervolcht/ neder te verworpen/ op dat ghy (alle wederspannicheyt neder gheslagen zijnde) moecht bekent werden een salichmaker eñ beschermer/ alle der ghener die op v vertrouwen/ deur uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xj. Psalm.

David claecht ouer hen/ die hem ouer al verdreuen wt dat landt Canaan/ daer nae slugt hy van zijn vertrouwen op Godt/ ende van die oordeelen Godes ouer den goeden ende den quaden etc.

Ick betrou op Godt met herten seer reyne/ Hoe spreect ghy tot mijn siel in dit verdriet/ Vliecht haest op den Berch als een Voghel cleyne/ Tis waer dat die boose (soomen wel siet) Haer boghen spannen end met pijlen micken/ Daer met elck van hen den vromen doorschiet/ End heymelijck soeckt met list te verstricken.

Maer men sal haest sien dat al die ghedachten
Der boosen werden gantsch met een verstoort/
Wat hebt ghy ouer den vromen voor clachten/
Sijt seker dat Godt dit al siet end hoort/
Die in zijnen hooghen throon sit verheuen:
Wien alle dinck bekent is na zijn woort/
Wat sy al doen die hier beneuen leuen.
God proeft die vrome wel in alle wijsen/
Maer van hen die hier bedrijuen ghewelt/
End onrecht/ heeft onse Godt een afgrijsen.
Die sullen oock met vyer wesen ghequelt/
Haer deel sal zijn veel windige tempeesten/
Solpher end vlamme diet alles versmelt/
Wert geschoncken den minsten end den meesten.
Godt is gherecht end hy bemint ghestadich
Gherechticheydt: oock dien die hem wel stelt/
Tot vromicheydt/ die aensiet Godt ghenadich.

Ghebedt.

HEere ghy die de sterckheyt zijt aller der ghenen die op v hopen/ dewijle dat de werelt aen allen zijden ons lagen legghet/ ende datter gheen middel voorhanden is om te ontcomen/ dan alleenlijck door uwe ghenade/ gheeft dat wy in uwer vreese ende waerheyt volherden/ op dat wy met den godtloosen niet vermenghelt zijn/ inde wrake eñ straffe die ghy ouer hen doen sult/ als ghy den grooten richter der Wereldt senden sult/ de welcke is Jesus Christus uwe Sone onse Salichmaker. Amen.

Den xij. Psalm.

David spreeckt tegen die/ die met smeecken/ bedroch ende hoochmoet om gaen/ ende dat volck benauwen/ ende bidt Godt/ dat hy hier in sien wil/ ende goede ordeninghe ende regiment gheuen.

Dort ons bystant/ tis meer dan tijdt O Heere. Want der vromer ghetal is worden cleen/ Sy hebben alghemeen soo gaet seere/ Dat der oprechten niet een is tot een.

Een peder spreeckt leughens end ydel dinghen/
Met zijnen naesten/ daer met hy hem verrucht/
Haer lippen niet dan smeeckinghen voortbrengen/
Die mondt spreeckt eens/ maer thert wat anders bedenckt.

De Heere wille doch de vleyende tonghen/
Gantsch afsnyden tot inder eeuwicheydt/
Ooch die lippen / die stout end onbedwonghen/
In hooghmoet niet spreken dan ydelheyt.
Die stoutelijck dit derren gheuen voren/
Wy werden groot door ons tong vol fenijn/
Ons lippen vry ons alleen toebehooren/
Laet ons lieghen/ wie sal ons meester zyn?
Om der verdruckter wille / die seer claghen/
Sal ick (spreeckt de Heer) nu opmaken my/
Die valsche tonghen werden al verslaghen /
Van haer ghewelt wert mijn volck ghemaeckt vry.

Onses Heeren woordt is altijt bevonden/
Suyuer end reyn ghelijck dat silver claer/
Dat ghelouteret is tot verscheyden stonden/
Ja seuenmael ghelouteret is voorwaer.
Dies wilt O Heer u volck nu voort bevrijden /
End bewaren na uwe goedicheyt/
Van dit boose volck dat ons tallen tijden/
So queelt ende benaut met teghenheyt/
Want die boosen rontom gaen ende sweuen/
Hier ende daer onbreydelijck end fel/
Dewijl dat deerchste Schalcken zijn verheuen/
End hier hebben ghewelt/ macht end theuel.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ ende oorspronck der waerheyt / ghy die een afgrijsen hebt van alle leughen ende hypocrisie/ heft u op/ ende thoont uwe cracht / om uwe arme dienaeren (die door valsche beschuldinghen der smeeckelaren benaut zijn/ te verlossen/ ende dagelijcks inde hope uwer beloftenissen te versterken / tot dat sy de vervullinghe ende dat ghebruyck ouercomen: door den Middelaer Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xiij. Psalm.

Dauid nae dien hy veelmaels het veldt verlooren heeft. beclaghet dat Godt met zijnen bystant so lange verblijft/ daer na bidt hy/ dat hy hem ouerwinninghe zijnder vyanden gheuen wille: op dat hy hem verblijden mach.

Hoe langh hebt ghy besloten Heer / My te vergheten alsoo seer: Salt altijdt zijn end nimmer eynden: Wilt ghy u van my eewich wenden: Die benaut ben so langs so meer.

Hoe lang sal noch dat herte mijn/
Vol van angst end van smerte zijn/
End daer toe vol sorghen met desen/
Hoe lang sal mijn vyant noch wesen/
Mijn verwinner tot mijner pijn:
Aensiet my Godt/ ghy zijt mijn cracht/
Troost mijn hert/ dwelck u doet zijn clacht/
Wilt mijn duyster ooghen verclaren/
Dat ick in den slaep niet moet varen
Des doots/ end daer blijuen versmacht.

Op dat hy die my sterck bevecht/
Niet seggh/ hy is nederghelecht/
End dat de vreucht mijner vyanden/
Niet dobbel werde tmijner schanden/
Siende den val van uwen knecht.
Op u Heer staet mijn hoep alleyn/
Neemt wech mijn cruys end noot niet cleyn/
Wilt my uwe vreucht wederbringhen/
So sal ick u louen met singhen/
Voor u weldaden int ghemeyn.

Ghebedt.

O Eewighe Godt die leuendich maeckt het gene dat doot is / gheeft ons door uwe oneyndelijcke goetheyt verlichtinghe/ op dat wy niet onderdruckt werden door den swaren last der benautheden die ons toecomen. gheeft dat onse conscientien in uwe salicheyt verheucht werden/ende dat wy ons eeuwichlijck begeuen om uwen heylighen Name groot te maken/ door Jesum Christum onsen verlosser . Amen.

Den xiiij. Psalm.

Dauid claghet/ dat het ouer al vol sy der ongheloouighen ende Heydenen/ hy beschrijft haere valschen meyninge/ hy gheeft ende voorseyt haren val/ ende oock de verlossinghe des volcx Gods dwelck sy verslinden ende benauwen.

Die dwaes spreeckt in zijn herte seer quaet: Daer is gheen Godt / end hy verwoest met desen/ Zijn leuen gantsch door zijn grouwelijck wesen. Daer is niet een die met twoordt ofte daedt / Wat goets begaet.

God des Hemels die Wereldt ouersiet /
Ende bemerckt die menschen inden lande/
Of daer een is/die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken in verdriet /
Hem doch verbliet.
Alles gemerckt / hy vindt daer int ghemeen/
Al afwijcken end gaen op boose weghen/
Sy zijn grouwlick/ Jae gantsch tot quaet gheneghen/
Die wat goets werckt/ en is onder hen gheen/
Jae niet tot een.
Zijn dan die boose so dwaes altesaem?
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren
Die mijn arm volck als dat broodt gantsch verteeren/
End zijn om taenroepen des Heeren Naem/
Seer onbequaem.

Sy sullen haer verwonderen voorwaer/
Als sy haest beangst zijnde sullen beuen/
Want Godt/ wiens goetheyt seer hooch is verheuen/
Is met den vromen/ die hem voor end naer/
Lief heeft eenpaer.
Ghy mensch ongheluckich/ die doch verstaet/
Ghy die bespot tvoornemen vanden vromen:
Dwelck Godt in zijn hert goedichlijck laet comen/
Die alleen is des vromen toeuerlaet/
Dien ghy versmaedt.
Och dat die hulp ouer Israel Heer:
Quaem wt Zion/ end dat Godt wt therlanghen/
Wilde verlossen zijn arm volck ghevanghen/
Israel end Jacob souden meer/
Verblijdt zijn seer.

Ghebedt.

O Heere die alleen rechtveerdich ende volmaeckt zijt/ dewijle dat het u belieft heeft ons wt de vermaledijde verderkenisse te trecken / daer met dat tgeheele menschelijcke gheslachte ghecorrumpeert is / ende ons te verlossen van der knechtschap der sonden / geeft dat wy in eenvuldicheyt ende godtsalicheyt wandelende/ eyndelijck mogen genieten de vrucht van onser verlossinghe / die ghy te weghe ghebracht hebt door de offerhande des lichaems uwes Soons Jesu Christi Amen.

Den xv. Psalm.

Dese Psalm leert ons met wat deuchden dat die borghers des Hemels verciert wesen moeten.

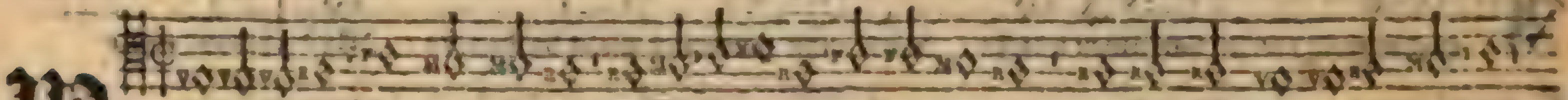

W Ie is die sal woonen eenpaer/ In u lieflijcke Tenten Heere: Wie sal doch verkeeren hier naer/

(Door u goedtheyt sonder ghevaer) Op uwen heylighen berch met eere.

Het sal wesen die mensch eerbaer/
Die steedts wel doet in allen dinghen/
End recht handelt int openbaer/
Wiens mondt dat oprecht is end waer/
Ghestadelijcken sal voortbringhen.
  Die gheen achterclap spreeckt onvroet/
Tot zijnes naesten smaedt end schande/
Die teghen hem oock niet misdoet
Noch mishandelt maer hem behoet/
Voor oneeren menigherhande.

  Die oock de Godloosen veracht/
End daer toe eert tot allen stonden/
Hem die den Heer/ vreest met aendacht/
Die zijn beloften heeft volbracht/
Al waert oock zijn schade bevonden.
  Die tot woecker niet gheeft zijn ghelt/
End gheen gaven opt heeft ghepresen/
Om trecht des vromen met ghewelt/
Te breken/ die so is ghestelt/
Sal voorwaer gheluckfalich wesen.

Ghebedt.

Hemelsche Vader/ die ons tot uwen kinderen hebt aenghenomen / gheeft ons ghenade / dat wy in dese wereldt in alle oprechticheydt moghen wandelen / op dat niemandt billicke oorsake hebbe om van ons te clagen / ende dat wy eyndelijck deelachtich werden des onverderffelijcken erfdeels/ twelcke ons inden Hemel bewaert is/ door Jesum Christum uwen Sone onsen eenighen Salichmaker. Amen.

Den xvj. Psalm.

David begheert hulpe van Godt. Maeckt ghewach zijnes gheloofs ende niet zijner wercken/ de welcke hy niet en achtet. Daer na betuyght hy/ dat hy een afschricken heeft van alle afgoderie. Hy roemt ende staet alleen op Godt: versekert zijnde/ dat zijn ghebedt verhoort is: daer van hy Godt dancet / hy versekert hem, dat hy hem niet alleen sal loven hier op aerden/ maer dat hy een verlanckerde ghelucsalicheyd na zijn doot vercrygen sal/ door de cracht der opstandinghe Messie/ vanden welcken hy claerlijc prophetéert/ ghelijc het verclaert wert. Act. 2. 27. 1. 3. 35.

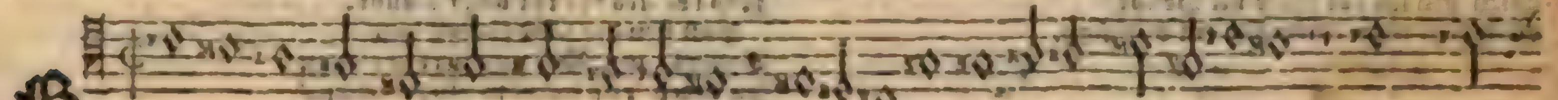

B Ewaert my Heer/ weest doch mijn toeverlaet / Op u betrou ick vast met herten reyne. Dies spreeckt

mijn siel tot u in desen staet: Ghy hebt Heere over my die macht alleyne: Doch en coemt wt mijn wercken

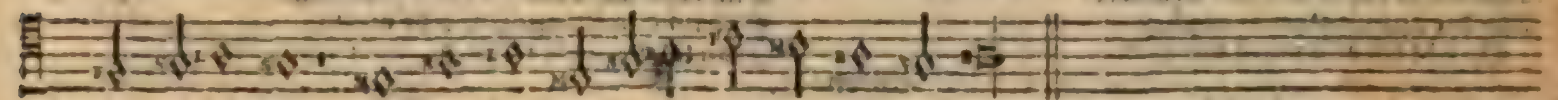

wegheleesen. Gantsch gheenen nut tot u Heer hooch ghepresen.

Mijn begheert is den vromen by te staen/
Die gheroemt zijn om haer Godsalich leven.
Maer straff op straffe moet hen comen aen/
Die hen tot den Afgoden valsch beghéven.
Wy haer bloetofferen/ ben ic niet ghebonden/
Jae haer namen en sal ic niet vermonden.
  Godt is mijn deel die my bewaert nu voort /
Op u staet mijn rente ghegrondet Heere/
Dit eerlijc erfdeel dat my toebehoort
Is my int schoonste ghewordden met eere,
Ja tbeste deel dat ghevonden can wesen/
Is my recht toeghevallen Heer ghepresen.

***

  Ghelooft sy God / die my altijdt wil zijn/
Een Raetsheer / die my so wel heeft beraden.

Want die nieren end die ghedachten mijn/
Hebben my tsnachts onderricht vroech end spade/
Ick heb Godt voor ooghen in mijn beswaren
Die my bystaet/ end my wel wilt bewaren.
  Siet/ daerom is mijn hert also verheucht/
Mijn tonghe lacht/ mijn vleesch rust hier binnen/
Wetende dat ghy niet en wilt noch meucht
O Heer int graf laten vergaen mijn leven.
Ghy sult uwen Heylighen groot van weerden/
Gantsch niet laten verrotten inder eerden.
  In den wech sult ghy doen gaen uwen knecht/
Die hem brengt int leven by wt benouwen
Want daer is geen volcomen vreucht oprecht/
Dan in uwes aenschijns heerlijck aenschouwen/
In uwe hande is end blijft oock ghenadich.
Die volheyt aller blijschap Heer ghenadich.

Ghebedt.

HEere die onse schilt ende groote loon zijt / dewijle het u belieft heeft ons te beroepen totten geselschappe der gener die ghy totter salicheyt verordineert hebt / gheeft ons vrymoedicheyt om te mispryfen ende te verachten het gheselschap der ongheloovighen ende Afgodendienaren/ ende dat wy ons begheven totter grootmakinghe uwes heylighen Naems/ op dat wy onder uwe beschuttinghe levende/ meer ende meer versekert werden des eeuwighen levens/ het welcke ghy ons ende den uwen bereyt hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xvij. Psalm.

Dauid veruolcht zijnde/ biddet Godt/ ende stelt teghen malcanderen die wreetheyt zijner vyanden / ende zijn onnooselheyt/ Doch bekent hy dat dese benautheydt hercoemt van Godes wille/ die de Godloosen ghebruyckt om hem te oeffenen. Daerom troost hy hem seluen / ende achtet hem veel gheluckigher dan alle zijne vyanden waren/ Om dat hy verseckert was/ dat hy seer haest hem soude verheughen inde teghenwoordicheyt Godes. Dese Psalm is bequaem tot trooste der ghenen die quaet voor goet ontfanghen ende lyden moeten.

Aenhoort Heer trecht van uwen knecht / Wilt mijn geroep O Godt verhooren / Mijn ghebedt come tot v ooren / Het welck vloeyt wt een hert oprecht / Van v dis wetet alle dinghen / Wilt ick voordeel end recht ontfaen / Wilt doch mijn sake mercken aen / Want gantsch recht is al mijn voortbringhen.

Ghy hebt mijn hert suachts voorsocht Heer/
End dat aen den proefsteen ghestreken/
Noyt heb ick leughen willen spreken/
Ghy vindt my ghetrou ymmermeer.
Ick houde my na den beuelen /
End woorden uwes monts Heer met vlijt
So dat ick niet heb ghemeyns pet/
Met hen die roouen ende stelen.
Maeckt mijn voetpaden vast O Godt/
Op dat ick gae in uwen weghen/
Sonder te zijn voort aen gheneghen/
Tot afwijcken van v ghebodt.
Ghy hebt dickwils O Heer vernomen/
Mijn ghebeden in mijn ellendt/
Dies bid ick tot my v nu wendt/
End laet mijn smeecken tot v comen.

* * * * * * * * *

Toont heerlijck v goetheyt voortaen/
Ghy die bewaert in dat benouwen/
Alle die vast op v betrouwen/
Teghen hen die v wederstaen.
Deckt my doch Heer niet om verhooghen/
Met v vleuglen na uwen aert/
Dat ick so wel mach zijn bewaert/
Als die appel is eener ooghen.
Op dat ick also mach ontgaen/
Hen die my so wreedelijck quellen/
End my met haer netten omstellen/
Om mijn siel te verstricken saen.
10 Sy zijn seer vet niet om verstrangen/
Opghebiasen met hooghmoet fel.
Sy volgen my end loeren snel/
(Soo tronde syn) om my te vanghen.
Een ijder sonderlijck vol pracht/
Als een leeu die den roof na iaget/
Als een ionghe leeu onuersaghet/
Die in den cuyl op den roof wacht.
Maeckt v op Heer, werpt dien te gronde/
Wt zijn handen mijn siele weert
Die v dient als een seer scherp sweert/
My tot straffe/ tot deser stonde.
Van hen die uwe roeden zijn/
Bevrijdt my: Die met herten cleuen
In deed end daerom alleyn leuen /
Om rijck te werden sonder pijn.
Ghy maectse sat ende voorspoedich/
Haer kinderen zijn oock seer rijck/
Die kints kindren zijn hen gelijck/
End laten goet na ouervloedich.
Ick sal nach aensien v aenschijn/
End reyn staen voor v Heer ghepresen/
End na v beeld opghewecht wesen/
Dan sal ick oock recht versaedt zijn.

Ghebedt.

O Heere die een eenich kenner der herten zijdt / dewijle dat wy ten allen zijden omringhelt zijn met ontallicke ghevaerlijckheden/ toont ons uwe gunste ende goetwillicheydt/ sonder de welcke wy vast stonden aen vergaen moeten. Wilt oock niet toelaten dat onse herten tot dese aertsche dinghen vegheuen zijn/ maer dat wy achtervolgende uwe ghebodden/ altijdt lust ende begheerte hebben nae de hemelsche salicheydt/ die Jesus Christus uwe Sone door zijn bloedt verworuen heeft. Amen.

Den xviij. Psalm.

Dit is eenen lofsanck welcken Dauid Gode gesonghen heeft/ als hy Saul ende alle zijne vyanden ouerwonnen hadde ende met stilheyt/ dat Coninckrijcke besadt/ daer in hy opt eynde prophetéert vanden Coninckrijcke Jesu Christi.

Ick sal v lieuen end dienen eendrachtich Mijn leuen lang O Godt mijn stercke crachtich / Ghy zijt mijn burcht/ mijn troost/ mijn heyl/ mijn steyn. Mijn schilt mijn hoop/ mijn bewaerder alleyn.

Dese navolghende veerskens werden alsoo ghesonghen.

Mijn hope staet alleen op Godt ghepresen/ Hy wil mijn wapen end mijn toeulucht wesen.

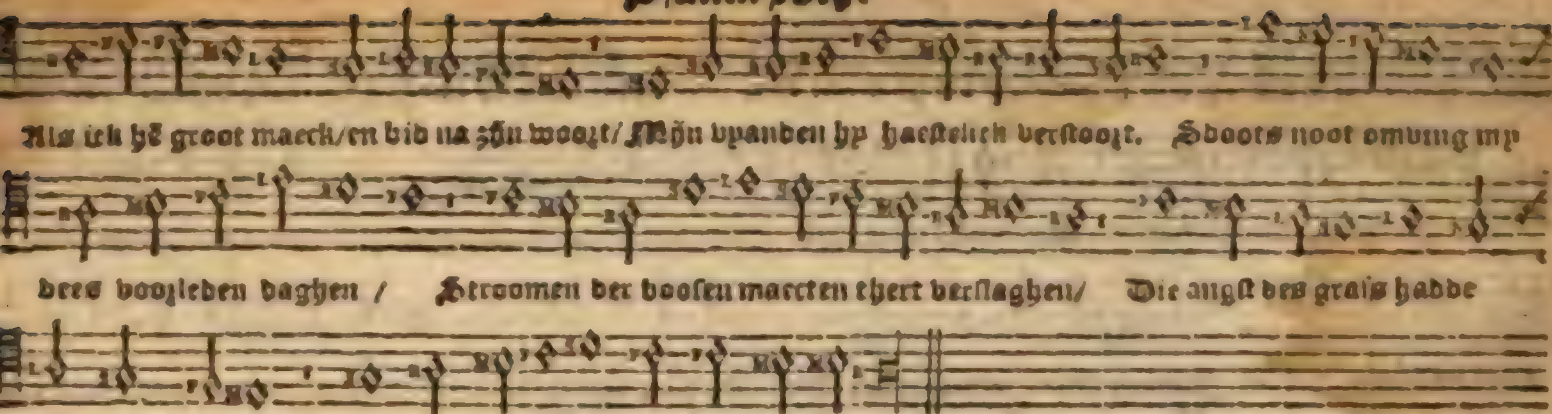

my gantsch bevaen/ Met den stricke des doodts was ick belaen.

† So benout zijnde heb ick Godt ghebeden/
End hem aenghe roepen van hier beneden/
Myn gheschrey tot hem inden hemel quam/
En mijn stem tot zijnen ooren opclam/
Van stonden aen beefde dat gantsch Aerdrijcke/
Die berghen wierden beweecht desghelijcke/
Verschrickt waren sy bouen maten seer/
Want met ernst groot/ vertoornde hem de Heer.
† Wt zijn neusgaten ghinck damp tot dier stonde/
End een schrickelick vyer wt zijnen monde
Hy was ontsteken met toorne so groot/
Dat hy alsms heete kolen wtgoot.
Hy booch die lucht/ en daelde tot den volcken:
Onder zijn voeten waren duyster wolcken.
Hy sat op den windt die hem crachtich roert
End hy wert op zijn vleughelen ghevoert.

*
* *

† Duyster wolcken hem gantschelick bedeckten/
End als een tente rondts om hem sy streckten/
Voor zijnen glants zijn oock de wolcken saen /
Verdeelt/ ende hebben haer opghedaen.
Hy heeft haghel en blixem toebereydet/
End inde lucht donderslaghen ghebreydet/
Die hoochste Godt liet zijnen donder gaen/
En liet d'Aerde met haghel end vyer slaen.
† Met zijne pijl en schoot hy die boos al en
Veel blixems end angts heeft hen ouervallen/
Door v dreyghen end uwen stercken windt/
End v'wen toorne diet alle verslindt/
Syn die Waterstroomen gedroocht int ronde/
Ontdeckt was de aerdtbodem inden gronde.
Hy heeft my met zijn handt goedich besocht/
Ende wt dat diep water ghesondt ghebrocht.
† Hy verloste my van alle die scharen/
Der vyanden/ die my veel te sterck waren;
In noot hy my voorcomt ende bystaet/
Ter rechter tijdt is Godt mijn toeverlaet.
Hy voerde my int breyd/ ende versinde/
Hoe hy my bewaerde dien hy beminde:
Dies dede hy my na mijn vromicheyt/
Ende na mijnder handen reynicheyt.
† Want ick behielt altijt des Heeren wegen/
Sonder afwijcken/ soo die vrome pleghen/
Ick hield zyn Wet/ die ick hadde ghehoort/
Sonder daer van te verwerpen een woort.
So dat my die Heer oprecht heeft bevonden/
In al mijn doen bewaerd ick my voor sonden/
Dies heeft my Godt na mijn eenvuldicheydt/
Verghenen/ en na mijn oprechticheydt.

***

Voorwaer Heer ghy die mijn doen kendt alleyne/
Ghy zijt den goeden goet/ en reyn den reynen/
Den oprechten zijt ghy O Heer oprecht
En keert v af van den verkeerden knecht/
Den oetmoedighen bewaert ghy seer goedich/
Ghy maeckt oock haest die stout ooghen demoedich/

Mijn ghesicht hebt ghy verlicht/ Heer vermaert/
In duysterheyt hebt ghy my wel verclaert.
† Door v cracht heb ick dat crijsvolck verslaghen/
En spring ouer den muer sonder vertzaghen/
Ons Godt is bevonden oprecht en goedt/
Sijn woort is ghelouteret in des viers gloedt/
Hy is den menschen een schilt int benouwen
Ja den ghenen die op hem vast betrouwen.
Waer isser een Godt sonder onsen Heer/
En sonder hem eenighe stercktе meer?
† God wapent my met sterckheyt seer bлymoedich/
En maeckt mijn weghen seker end voorspoedich/
Hy maeckt my ghelijck die herten sijn tsaem/
Om die berghen op te climmen bequaem/
End hy leert mijn handen oock crachtich strijden/
Dat mijnen arm can spannen talle tijden
Den stalen boogh: hy is mijn heyl/ mijn schilt/
Die inden noot my onderhouden wilt.
† V goetheyt daer ick op hoop al mijn leuen/
Heeft my nu meer dan opt te voor verheuen.
Ghy maeckt den wech onder mijn voeten slecht/
Op dat Heer niet en struyckel uwe knecht/
Mijn vyanden can ick grijpen end iaghen
Tot datse vernielt zijn door vele plaghen/
Ick slase datse niet connen bestaen/
Maer ter schanden onder mijn voeten gaen.

***

† Ghy rustet my tot den strijdt Heer doorluchtich/
Ghy maeckt mijn vyanden alle veltvluchtich/
Ghy breeckt oock met een al haer groote cracht/
Voor my werden sy tot den val ghebracht.
Sy roepen ia oock tot Godt/ so sy meenen
Die hen gheen troost noch hulpe wilt verleenen/
Als stof en slijck dat op de straten leyt/
Heb ickse veriaecht/ end verstropt int breyt.
† Van t'oproerich volck vrijdt ghy my met eere/
En ghy maect my ouer veel volcks een Heere.
Want dat volck dat my noyt en heeft bekent
Heeft hem van selfs tot mijnen dienst gewent.
Veel vremde (zijnde door vreese ghedreuen)
Gheveynsdelick hen tot mijnen dienst gheuen/
Veel hebben in haer sloten vast ghebeeft/
Alsmen hen van mijn cracht ghesproken heeft.
† Mijn God leeft die my sterckt en maect ghedulbich/
Hy is mijn heyl prijs weerd seer menichfuldich/
Die my sterckheyt om my te wreken gheeft/
En doet dat tvolck vreedlick onder my leeft.
Hy doet dat mijn vianden my niet schaden/
End verhooght my bouen al die my smaden/
Hy verlost my door zijn ghenade groot/
Van der stouten ghewelt end wederstoot.
† Daerom Heer/ sal ick v met lofsanck prijsen/
Onder vreemde sal ick v eer bewijsen/
Ja v Heer die met een heerlick ghewelt/
Uwen Coninck wel bewaert hebt int veldt/
Die Dauid den ghesalfden seer weldadich/
En zijn kindren altijt wilt zijn ghenadich.

Ghebedt.

O Heere/ die een schilt ende beschermer zijt der ghener die v lief hebben/ verhoort uwe arme dienaers die v inder waerheyt lief hebben/ ende verlostse van allen haren vyanden. Ende dewijle datter niet beters en is dan uwe weghen te kennen ende te volgen/ verdrijft van ons alle duysternissen der dwalinge ende onwetenheyt/ eñ laet uwe claerheyt alsoo ouer ons lichten/ dat wy ghesterckt zijnde door uwe cracht/ ons alle de daghen onses leuens moghen begheuen om uwen lof ende prijs te vercondighen. Amen.

Psalm. xix.

David bewijst door dat wonder werck des Hemels/ hoe machtich dat Godt sy/ hy prijst ende looft de Wet Godts/ en besluyt eyndelick met een gebet/ begeerende dat hē Godt voor sonden behoede/ op dat hy hem mach behagelic wesen.

Die Hemelen seer claer / Verconden openbaer/ Des Heeren macht seer groot/ Tfirmament vast gestelt/ Ons daghelicx vertelt/ Twerck zijner handen bloot/ Deē dach voor dander naer/ Geeft getuyghnis eerbaer/ Ons dā Godt onsen Heere / Die nachten alghemeen, Steedts volgend achter een/ Van Gods wijsheyt ons leeren.

Daer is voorwaer niemandt/
Gheen sprake noch gheen landt
Daer men niet merckt end hoort/
Die leeringhe seer schoon/
Die elck wt Shemels throon/
Ontfangt voort ende voort.
Shemels loop over al/
Gaet met een groot gheschal/
Door die Wereldt int ronde/
Godt daer in ghemaeckt heeft/
Een wooning die hy gheeft/
Der Sonnen t'aller stonde.
Daer wt rijst sy seer claer/
Als een Bruydgom eerbaer/
Die wt zijn camer gaet.
Sy is als een sterck Heldt/
Die hem tot loopen stelt/
En daer van prijs ontfaet
Sy loopt/ end van d'een endt/
Sy haer tot t'ander wendt/
Des hooghen Hemels spoedich.
Waer can hem (so men siet)
Ter Wereldt verberghen niet/
Voor haer hitt overvloedich.
*** ***

De Wet des Heeren voet/
Dat hert in overvloet/
Verblijdt sy end verheucht.
Zijn ghetuyghnis ghewis/
Den ongheleerden is/
Een leeringh aller deucht.
Heer u gheboden recht/
Verquicken uwen knecht/
En doen zijn hert verblijden/
Sy sijn louter en goede/
Die der blinden gemoedt/
Verlichten t'allen tijden.
De vreese Gods alleyn/
Is suyver ende reyn/
En sal eewich bestaen/
Zijn rechten allegaer/
Zijn oprecht ende waer/
Die niet sullen vergaen.
Sy zijn beter dan gout/
Int ghetal menichfout/
Jae dan gout wtghelesen.
Honich is niet so soet/
Noch Honichraten goet
Als u woort Heer gepresen.

Oock waer u knecht hem keert/
Hy werdt daer door gheleert/
Tot uwen dienst/ O Heer.
So wie de selve houdt/
Van herten met eenvout/
Heeft grooten loon end eer.
Wie sal doch zijn de man/
Die recht bemercken can/
Zijn feylen niet om gronden?
Maeckt my suyver en claer/
Van mijn ghebreken swaer/
En mijn verborghen sonden.
Uwen knecht doch bewaert/
Dat hy niet sy beswaert/
Met moetwillicheit quaet/
Dat sulcks niet over my
Heersche/ Maer dat ick sy/
Reyn van sulck een misdaet.
Al wat ick spreken sal/
En mijn ghedachten al/
Laet u Heer welbehaghen.
Ja u die mijn troost zijt/
Die my verlost altijdt/
Wt al mijn quade daghen.

Ghebedt.

O Heere/ Schepper aller dinghen/ gheeft dat wy u door de groote cracht die ghy bewijst int onderhoudē der Wereldt moghen kennen ende groot maken/ ende en wilt niet toelaten, dat wy ons int alderminste van u heilige suyvere ende volmaeckte Wet afwijcken/ maer dat wy onse genoechte daer in nemen/ op dat wy ghereynicht zijnde door hem/ die de Wet om onsen wille volbracht heeft / eyndelick der eewigher salicheyt deelachtich werden Amen.

Den xx. Psalm.

Het volck (siende den Coninck trecken tot eenen ghevaerlicken strijdt) roept Godt aen. Daer na danckt hy hem oock/ als versekert sijnde vander overwinninghe. Dit is eenen bequamen Psalm om vander Ghemeynte ghesongen te worden/ alsse aenghevochten is vanden ongheloovighen Princen ende Heeren.

God verhoor u ghebedt dat ghy doet/ In uwen swaren noot/ God Jacobs neem u in zijn behoedt/ In den tegenspoet groot/ Wt den Hemel sie hy u bijden/ End help u oock seer crachtich/ Van Sion den berch t'allen tijden / Strecke u zijn handt seer machtich.

* Uwes dienst en der offranden schoon
Ghedenckt de Heere mijn/
Dat u offranden voor zijnen throon/
Vast aenghenaem moghen zijn.
Hy maeckt voorspoedich uwe dinghen/
Na u begheerte reyne/
Hy wilt u voornemen volbringhen/
Groot en cleyn int ghemeyne.
* God doe dat ghy hem bidt goedertier/
Op dat wy onbeswaert/
Eenmael oprechten onse banier/
In Gods naem wijdt vermaert.
En segghen: Godt wt sijn woonstē hillich
Wil zijnen Coninck crachtich/
Verhooren en helpen goetwillich/
Met zijner handt almachtich.
* Ons vyanden staen seer vast ghebout/
Op waghen end op peerdt/
Maer op Gods cracht hebben wy vertrout
Int lijden dat ons deert.

Oock is haer groote macht ghecomen/
Tot niet/ Sy is verloren/
Maer ons cracht is hoogher ghecommen/
Dan sy was opt te voren.

* Wilt doch beschermen Heer van nu voort
Den Coninck/ en bysaen/
Laet doch ons ghebedt wesen verhoort/
Als wy v roepen aen.

Ghebedt.

O Godt die een eenich Heere aller dinghen zijt/ en ons bevolen hebt onderdanich te zijn/ den ghenen die ghy ons tot Overste en Regeerders geordineert hebt. Wilt doch uwe genade en gebenedydinge over onsen Coninck en alle Overheden strecken/ op dat (als wy in uwer vreesen ende bewaringhe leuen) sy hare vianden ouerwinnen mogen en dat wy onder hen in goeden vrede leuen mogen/ om v ons leuen lanck te louen door Jesum Christum. Amē.

Den xxi. Psalm.

David danckt God in den name zijns volcks/ van den weldaden die hy hem bewesen heeft/ de welcke hy na een ander vertelt. Het schijnt dat hy desen Psalm ghedicht heeft/ als hy zijn vianden nagejaecht heeft/ en die hy nu schier verslaghen hadde/ hoewel dat sommighe desen Psalm verstaen/ van een ouerwinninghe die hy nu schoon vercreghen hadde/ daer van dat 2. Sam. 2. staet. Dese Psalm is schier den voorgaenden 20. ghelijck.

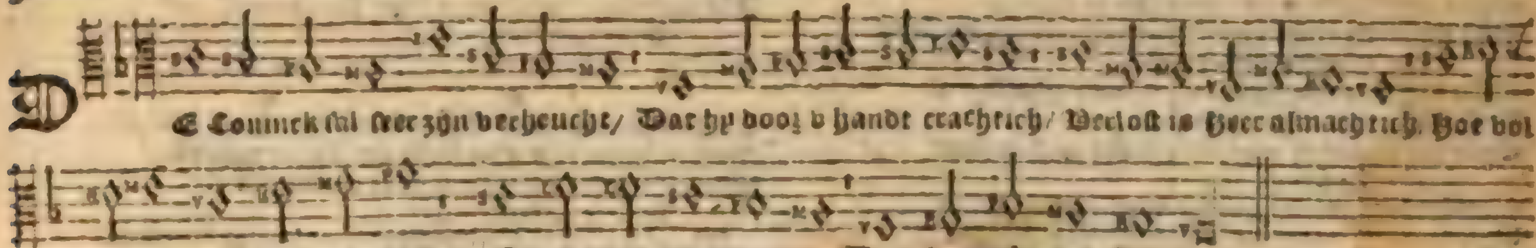

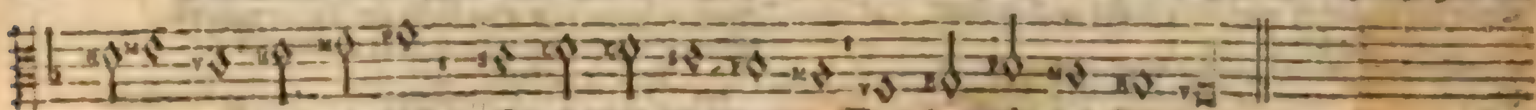

De Coninck sal seer zijn verheucht/ Dat hy door v handt crachtich/ Verlost is Heer almachtich. Hoe vol sal hy wesen der vreucht/ Siende dat hy ghewis: Door v cracht bevrijdt is.

† Synen lust en begheeren al/
Soo hy dat ouerlegghet/
Heer ghy hem niet ontsegghet.
End al dat hy v bidden sal/
Daer van hy doet vermaen/
Sal hy van v ontfaen.

† Want eer hy bidt/ zijnde benout:
Maeckt ghy hem (Heere goedich)
Met rijckdommen ouervloedich/
Een croone van ghelouteert gout/
Maeckt ghy hem/ die ghy siet/
Op thooft midden in tvreidt.

† Hy begheerde doch anders niet/
Van dat ghy hem woudt gheuen/
Slechts eenen tijdt om leuen
Ghy hebt hier bouen (so men siet)
Hem vergondt ouervloet/
Ja eeuwich leuen soet.

† Door v goetheyt maeckt ghy altijt/
Dat zijnen goeden name/
Wijdt verbreyt wert bequame.
Want ghy Heer die goedertier zijt/
Hem prijs end eere wilt/
Altijdt gheuen seer milt.

† Ghy vercieret hem/ dat hy hier naer/
Eenen spieghel sal wesen/
Uwer goetheyt ghepresen.
Ghy hebt hem verheughet voorwaer
En zijn herte verlicht/
Door v lieflick ghesicht.

† Op dat de Coninck zy bevrijdt/
In zijn leed en benouwen/
Op Godt staet zijn betrouwen/
Van Godt wacht hy hulp inden strijdt/
Door welcken hy eenpaer/
Vast blijft sonder ghevaer.

* * * *

† V handt is sterck genoech om slaen:
Ja om neder te vellen/
Die hen teghen v stellen.
Sy werden oock te niet ghedaen/
Die uwen prijs end eer/
Hebben verachtet Heer.

† V gramschap hen verslinden sal/
Als eenen heeten ouen/
Onder vol viers end bouen/
Sy werden oock verdoruen al/
Van v daerinnen op siet/
Werden sy bracht tot niet.

† Wtgheroeyt werden sy met een/
Vander Aerden met machte/
Sy end al haer gheslachte/
Daer en wert ghedachtenis gheen/
Noch ghewach vroech of spaedt/
Van haren stamme quaedt.

† Op datse hebben onderstaen/
Den Coninck te beschaden/
Met alderley boosdaden.
Teghen v sy met list raedtslaen/
Maer daer werdt door haer cracht/
Niet bysonders volbracht.

† Al waert dat dit boos opgericht/
Te saem teghen v quamen/
Ghy soudtse haest verschamen.
Ghy suldtse schieten int aensicht/
Daer op ghy hebt ghemickt/
End uwen boogh gheschickt.

† Daerõ maeckt v doch op O Heer/
Wilt met ernst nu bewijsen/
V cracht niet om volprijsen/
Op dat wy altijdt uwer eer/
Prijsen ons leuen lanck/
Uwe macht met lofsanck.

Ghebedt.

HEere Godt die eenighe oorspronck alles goets also het v belieft heeft ons te beroepen en te ontfangen totter gemeynschap uwes gheliefden Soons Jesu Christi / en wilt doch niet toelaten dat wy teenigher tijdt van onsen vyanden ouerweldighet werden/ maer gheeft dat het Rijcke Christi midden onder ons bevestiget zijnde/ wy triumpheren moghen/ uwen Lof singhende ende groot makende tot inder eeuwicheyt. Amen.

Den xxij. Psalm.

Dit is een Prophetie van Jesu Christo/ daer in dat David eerst beschrijft/ de groote vernederinge Christi: daer naer zijn verhooghinghe ende zijn Coninckrijck/ dwelck hem tot den eynde der werelt wtbreydet/ en oock eeuwelijck bestaen ende blijuen sal.

Waerom verlaet ghy my mijn Godt mijn Heer? Verr is v hulp/ doch ben ick benaut / Verre hebt

ghy mijn clachten versteken / Die my wtbreken/ Des daechs aenroep ick v wt therten gronde/ Nochtans

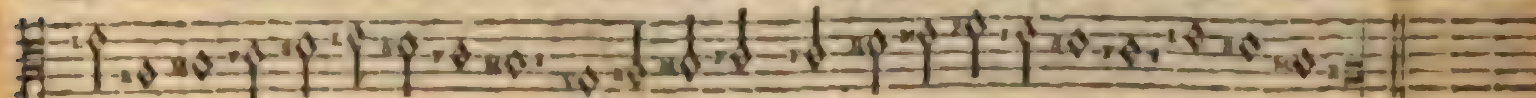

antwoort ghy my tot gheener stonde / Ende des nachts laet ick niet af van clagen/ Seer verslagen.

† Doch Heer ghy zijt de Heyligh euenwel
Die daer woont onder v volck Israel/
Daer ghy wilt dat hem steedts vermeere/
V prijs end eere.
Ons Vaders hebben op v vast gebouwet/
Jae op v alleyn hebben sy vertrouwet/
Die haer banden gheweldich hebt ontbonden/
Tallen stonden.

† Biddende waren sy van druck bevrijdt/
Sy hoepten op v goetheyt taller tijdt/
Ende ghy beweest hen vroech en spade/
Uwe ghenade/

Maer ick ben een worm/ end ghee mensch in crachten/
Een yeders spot. want sy my al verachten/
My tot een spreeckwoort sy te maken pleghen/
Aller weghen.

* * * * * *

Een yeder siet hoe dat ghy my Heer laet
Hy bespot my/ end belacht my met smaet/
Verachtende stekẽ sy den mondt op/
End schudden den cop/
Dan sprekense: Hy staet tot allen tyden
Gantsch op zijnen Godt/ dien hy bidt int lijden/
Dat hy hem help/ist dat hy hem bemint .
End versinnet.
† Doch hebt ghy my wt mijns moeders lichaem/
Ghebracht/ end hulpe bewesen bequaem/
Van mijns moeders borst ghy my steedts bystaet/
Godt mijn toeverlaet.
Ja dat meer is/ so haest ick was gheboren/
Hebt ghy my ontfanghen ende vercoren/
Ende getoont dat ghy mijn Godt wilt wesen/
Hooch ghepresen.
† Daerom van my so veer doch niet en wijckt/
Den noot ontvalt my/ end thert my beswijckt/
End daer is niemant/ die my gheeft de hant/
Hulpe noch bystant.
Veel stercke stieren my als nu omringen/
De Ossen vet wt Basan my bespringen/
Om my te verstricken/ sy vlijt aenwenden/
My te schenden.
† Sy zijn als een Leeuw die verscheurt seer stranck/
Die loert om te roouen een schaepken cranck/
Sy ondoen haer kelen wijt ende breedt/
Schrickelick en wreedt.
End als water vloeyen wech mijne crachten/
Mijn leuen is ontsteldt/ end door mijn clachten/
Smelt mijn hert als was/ oock vergaet mijn leuen/
Met swaer beuen.

* * * * * *

Als een Potscherf is verdroocht al mijn macht/
Aen tghehemelte cleeft mijn tong versmacht/
Ghy hebbet my ghemaeckt vol onweerden/
Als tslijck der Aerden.
Want Honden omringhen my/ end ghenaken/
De boosdaders hen teghen my opmaken/
Om mijn handen end voeten te doorsteken/
Ja te breken.
† Mijn beenen can ick tellen groot en cleyn/
Twelck siende die boose menschen onreyn/
Sijn verblijdt/ ende bespotten (Heere)
My also seere.
Mijn cleedt is van nu stuckwijs wtghegheuen/
Mijnen rock is oock ghestelt daer beneuen/
Op dat sy tlot daer ouer werpen prachtich/
Tsaem eendrachtich.

† Dies wilt Heer van my nu niet verre gaen/
Maer goedichlijck wilt my O Godt bystaen/
Haest v/ ghy zijt ende anders gheen e/
Mijn cracht alleene.
Verlost mijn siel van tsweert mijner vyandẽ/
Die my soecken te crijghen inden handen/
End my geern wreedelijck hadden verslonden/
Ghelijck Honden.
† Helpt doch wt de muyle der Leeuwen fel/
Mijn siel beangst ende versterckt die wel ;
Teghen de Eenhoornen die hen stellen
Om my te quellen.
So sal ick mijnen broederen verconden/
Vwen Naem/en sal daer tot ooc vermonden/
Int openbaer midden in uwe Kercken/
Vwe wercken.

* * * * * *

† Ick sal segghen: Ghy alle die den Heer vreest/
Eerdt hem/ end ghy kindren Jacobs meest/
Prijst zijn goetheyt/ hem ende niemandt el/
Vreese Israel.
Want hy heeft zijn aensicht niet willen wenden/
Van tghebedt des menschen in zijn ellenden/
Maer wil zijn stem hem laten comen vooren/
Tot zijn ooren.
† Hoo sal uwen lof door my zijn verhaelt/
In v ghemeynte sal wesen betaelt/
Mijn beloste onder tvolck ootmoedich/
Dat v preest goedich.
Daer sullen de arme versadicht wesen/
Van dien die v soecken wert ghy ghepresen/
Ghy vrome sult eewich (zijnde verheuen/)
In vreuchd leuen.
† Dit bedenckende/ sullen zijn bekeert
De Volcken. End van hen wert ghy gheeert
Ende ghedient met knien ghebogen/
Voor uwen ooghen.
Want sy sullen weten dat v dat Rijcke/
Alleyn behoort: Want ghy hebt geen gelijcke/
End dat ghy ouer de volcken met eere/
Syt een Heere.
† Sy sullen Heer/ v eer aen doen seer groot/
Die versaedt zijn/ Oock die des hongers noot
Lijden/ die sullen v Heere prijsen/
End eer bewijsen.
Daer sal hem haer saet gantsche lic begeuen/
Tot uwen dienst/sy sullen Heer verheuen/
Van kindts kindren altijt wesen ghedachtich/
Vws Naems crachtich.
† Wt hem sal altijt yemandt comen voort/
Om de nacomers te leeren v Woort/
Ende de goedicheyt hooch ghepresen/
Van v bewesen.

Ghebedt.

O Godt alles troosts ende bystandts/ hoewel dat ghy door eenen tijt toelaet/ dat wy op menigherley wijse benaut werden/ ende geachtet als dat wechworpsel der Werelt/ nochtans bewijle dat wy alleenlijck hopen op uwe goedheyt wy bidden v wilt ons bystaen /ende verlossen wt dese benautheden die ons beswaren / op dat wy v int midden uwer ghemeynte moghen dancken/ door uwen eenighen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxiij. Psalm.

Dauid singet van zijnen voorspoet/ ende versekert hem seluen met een seer sterck gheloone/ dat Godt (van welcken hy dien voorspoet heeft) hem den seluen ghestadelijck sal laten blijuen.

My Godt voet my als mijn Herder ghepresen / Dies sal ick geenes dincks behoeftich wesen.
Int groene gras seer lieflijck hy my weydt / End aen dat soet water hy my ghelepdet / Hy verquict mijn siel die seer is verslegen . Om zijns naems wil/ leyt hy my in zijn weghen.

Al waert schoon dat ick int dal des doodts ghinghe/
Ende dat my des doodts schaduw omvinghe
Ick vreese niet/ ghy zijt by my ghestadich/
End ghy troost my met uwen staf ghenadich/
Ghy maeckt rijck met goeden seer veelderhanden/
Mijn tafel voor dooghen mijner vyanden/

Ghy salft mÿn hooft/ met rieckend oly goedich/
En schenckt my den Beker vol ouervloedich/
Ghy sult doen dat uwe gunst O Heer crachtich/
Mÿn leuen lanck/ by my steets blÿft eendrachtich/
So dat ick hoep eeuwichlick vast te woonen/
In Godes huys/ dwelck niet is om verschoonen.

Ghebedt.

HEmelschen Vader/ die oorspronck aller gelucksalicheyt zÿt/ wy dancken v dat ghy ons bewesen hebt onse Herder ende beschermer te wesen/ ons verlossende van tghewelt aller onser vyanden. Gheeft ons genade dat wy alle vreese ende verschricken des doodts van ons werpende, uwe waerheyt die ghy ons gheopenbaert hebt/ belyden ende naeuolghen/ door Jesum Christum onsen opperste meester. Amen.

Den xxiiij. Psalm.

Dauid heeft desen Psalm ghemaeckt/ op dat hy ghesongen mochte werden/ als de Arche des verbonts indē Tempel (dien Salomon maken soude) ghevoert ende ghestelt soude werden.

DJe Aerd is onses Gods voorwaer/ End wat sy begrypt ver en naer/ Met den menschē daer in woon-
achtich Hy heeft die opt Meyr vast gegrōdt/ Hy verrÿct die alsins int rōt/ Met veel schoone riuierē crachtich.

Sÿnen Berch is een heylich oort/
Wie sal daer op komen nu voort?
Wie sal daer woonen ende blyuen:
Die sÿn hert end handen hout reyn/
Die de luegens haet groot en cleyn/
Noch gee mеyneet en soeckt te drÿuē.
✝ Die mensche sal seghen ontfaen/
Godt sal hem oock wel gade slaen/
En door zÿn goedicheyt bevrÿden.
Sulck is tgeslachte t'aller tÿdt/
Dat God soeckt met herten verblÿdt/
Den Godt Jacobs aen allen zÿden.
✝ Verhoocht v groote poorten nu/
Eeuwighe dueren verheft v/
Dat ingae de Coninck vol eeren:
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God d'ouerwinner met cracht/
Wiens macht niet en is om vermeerē.
✝ Verhoocht v groote poorten nu/
Eeuwighe deuren verheft v/
Dat ingae de Coninck vol eeren/
Wie is de Coninck so gheacht?
Tis God der heyrcrachten vol macht/
Die groot is/ ja een Heer der Heeren.

Ghebedt.

O Godt die heerschappie hebt ouer die gheheele Werelt/ wilt door uwe heylighe genade int midden van ons woonen/ ende ons deelachtich maken aller hemelschen ghebenedÿdingen, op dat wy ghesterckt zÿnde door uwe cracht ouerwinninghe vercrÿghen mogen ouer alle onse vyanden/ inden naem uwes Soons Jesu Christi. Amen.

Den xxv. Psalm.

Dauid benauwt sÿnde door dat last sÿnder sonden/ ende door de boosheyt zÿner vyanden. Bidt God voor hem selven/ ende oock voor de gantsche Ghemeynte.

MYn hert hef ick tot v Heere/ Mÿn hoep alleyn op v staet/ Behoedt my doch voor oneere/
Die my wenscht mÿn viant quaet/ Sy werden Heer soot betaemt/ Niet schaemroot die op v bouwen.
Maer sy sullen zÿn beschaemt/ Die de vrome hier benouwen.

✝ Heer wÿst my doch uwe weghen/
Die ghy wilt dat ick sal gaen/
Tot den seluen maeckt gheneghen
My/ en doet my die verstaen.
Leert en stiert my na v woordt/
In uwe waerheydt ghepresen/
Ghy zÿt mÿn hulp dies nu voort
Wacht ick op v/ in dit wesen.
✝ Ghedenckt Heere aen v goetheden/
Stelt v voor ooghen voort aen/
V groote barmherticheden/
Die ghy voormaels hebt ghedaen.
Doch v vergheet die sonden swaer/
Mÿner ionckheyt seer lichtveerdich.
Ghedenckt mÿns goedtlick eenpaer/
Tot mÿn hulpe zÿt volveerdich.
✝ God is waerachtich en goedich/
Hy ist en blÿft sulcks altÿdt/
Ten weghe brengt hy sachtmoedich/
Den sondaer vervallen wÿdt.
Den ootmoedighen leert hy/
Sÿn Godtsalighe voetpaden/
Hy toont oock zÿn wesen vry/
Den armen menschen beladen.
*** ***

✝ Goethеyt end waerheyt verheuen/
Sÿn des Heeren weghen al/
Voor hem die daer na zÿn leuen/
En zÿn ganghen rechten sal.
O Heer door uwen Naem claer/
Wilt my goedichlick mÿn sonden
Vergeuen/ Want seere swaer
Ende groot zÿn sy bevonden.
✝ Wie is hy die altÿdt spoedich/
Onsen Godt vreest bouen al:
Die werdt gheleerdt ouervloedich/
Van den wech dien hy gaen sal.
Die sal besitten zÿn goet/
Met stilheyt ende met vrede/
Sÿn zaede sal in ouervloedt/
Het landt oock besitten mede.
✝ Die verborgentheyt des Heeren/
Is den mensch gheopenbaert/
Die Godt vreest end houdt in eeren/
En zÿn verbont wel bewaert.
Mÿn hert ende mÿn ghemoet/
Op den Heer hem alleyn setten/
Want hy maeckt vry mÿnen voet/
Wt al der godloosen netten/

✝ Siet my aen met goeder herten/
Hebt doch mеdlÿden met my.
Want eensaem ende vol smerten/
Ben ick Heer en gantsch onvro.
Ick werde seer benout/
Daechlicks weet grooter mÿn lÿden.
Helpt my Heer die v vertroudt/
Wt den noot in desen tÿden.
✝ Mÿn iammer wilt doch aenmercken/
Mÿnen angst en noot aensiet/
Mÿn sonden en boose wercken/
Vergheeft my goetlick om niet.
Siet hoe de vyanden mÿn/
Moetwillichlick bouen maten/
Die groot van ghetale zÿn/
My seer vyandelick haten.
✝ Voor haer list mÿn siel bewaeret/
Verlost my dat ick met smaet/
En met schand niet sy beswaeret/
Want ghy zÿt mÿn toeverlaet.
Slecht recht ben ick/ my behoedt/
Want ick sal Heer v verwachten/
Israel wt teghenspoedt/
Verlost oock door uwe crachten.

Ghebedt.

O Heere ende God ghy die niet anders en begeert/ dan de salicheyt der gener die op v vertrouwē, wilt uwe goetheyt eñ oneyndelicke barmhertichelt strecken over ons uwe arme creatueren ende ons vergeven alle onse ongerechticheden op dat wy door uwen geest onderwesen zynde wandelen in uwe heylige geboden/ sonder daer van te wijcken/ ende dat wy eyndelick ghenieten de salicheyt die ons verworven is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxvj. Psalm.

David betuyght van zyn goede conscientie teghen zyn vyanden. hy overgheeft hem gantsch tot en dienst Godts/ den welcken hy bidt dat hy hem bewaren wille/ voorsiende de groote straffe / die God doen sal over den godloosen. Desen Psalm is seer bequaem voor hen die onder de Afgoden Dienaers benout zijn.

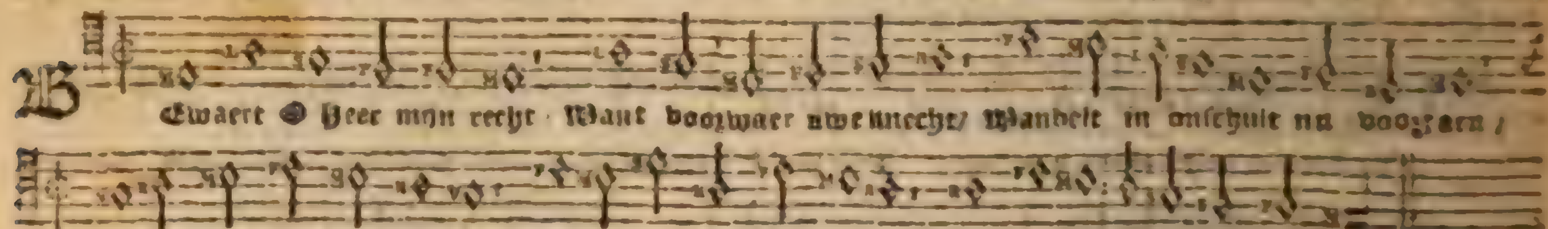

Ewaert O Heer myn recht Want voorwaer uwe knecht/ Wandelt in onschuit na voorgaen/

Op v staet myn vertrouwen / In al myn swaer benouwen: Daerom en sal ick niet vergaen.

2 Heer voorsoeckt mijn ghemoet/
Proeft my in teghenspoet/
Ren den proefsteen in mijn ellendt/
Mijn hert end oock mijn nieren/
Proeft doch Heer met den vieren/
Op dat ick recht werde bekent.
3 Want Heer die ooghen mijn/
Vastelick gheslaghen zyn/
Op uwe ghenaed en goetheyt.
End ick leyde mijn leven/
Na den reghel voorschreven/
Ick wandel in uwe waerheydt.
4 Der leughensprekers boos/
Versameling seer loos/
Ick altijdt O Heer haten sal.
Met schalcke menschen listich/
Die valsch zijn ende twistich/
Heb ick niet ghemeyns over al.
5 Heer der Godtloosen kerck/
Haer erchept end haer werck/
Haet ick altijdt wt sherten grondt.
By den schalcken en boosen/
Nach oock by den Godtloosen/
En sit ick Heer tot gheener stondt.

6 Ick wasch myn handen reyn/
Met onschult int ghemeyn/
Ick gheve my tot tgoet eenpaer.
En Godt tot v offranden/
Schoon en seer velerhanden/
Diemen doet op uwen outaer.
7 Op dat ick daer v eer/
En heerlickheyt/ O Heer/
Singhen mach overluydt en claer.
End uwe wonder wercken
Seer groot/ soo men can mercken/
Mach verconden int openbaer.
8 Ick heb Heere bemint/
End hertelick versint/
V schoon huys daer ghy woonē wilt/
Die plaets daermen vercondet/
End oock altijdt vermondet/
Uwen lof en prijs Heere milt.
9 Laet my niet zyn ghetelt/
Gheplaecht noch oock ghequelt/
Met den boosdoders eynsinaet.
Neemt doch niet weerd myn leven/
Met dien die hen begheven/
Tot bloetstorten en moort end haet/
10 Die verraders vol nijdt.
Wt liden/ haet en sondt.
Verclaghen my met onrecht groot.
Sy loopen ende slaen/
Om gheschencken en gaven/
Die hen haest brenghen tot der doot.
11 Maer ick wil Heere gaen
Vromelick en bestaen/
In eenvout met een oprecht hert.
Weest my doch un ghenadich/
O myn Godt seer weldadich/
Verlost my wt angst ende smert.
12 Ick sie Heer dat ghy my
Hebt opgherecht/ end bijn
Ghestelt/ op uwen wech eerbaer.
Dies wil ick v Heer prijsen/
Singhen end eer bewijsen.
Int midden uwes volcks eenpaer.

Ghebedt.

O Heere die een recht veerdich Richter zijt/ dewijle dat het v belieft heeft ons te verkiesen/ op dat wy v volck zijn en ons te scheyden van het gheselschap der boosen/ verlost ons van hare valsche beschuldinghen ende benouwinghen/ ende doet ons die genade dat wy altijdt in uwe Ghemeynte blijven op dat wy in eenvoudicheyt ende oprechticheydt wandelende uwen name ende heylighe vergaderinghe grootmaken/ door Jesum Christum uwen Sone onsen Heere. Amen.

Den xxvij. Psalm.

David verlost zijnde wt groote gevaerlickheyt is versekert van Gods goetheyt: Den welcken hy bidt/ hem verlossende zynen grooten noodt/ ende is verseckert dat hy verhoort werde.

Desen Psalm is seer bequame hen die God wt den handē der tyrannē verlost, eñ tot zynder gemeynte gebracht heeft.

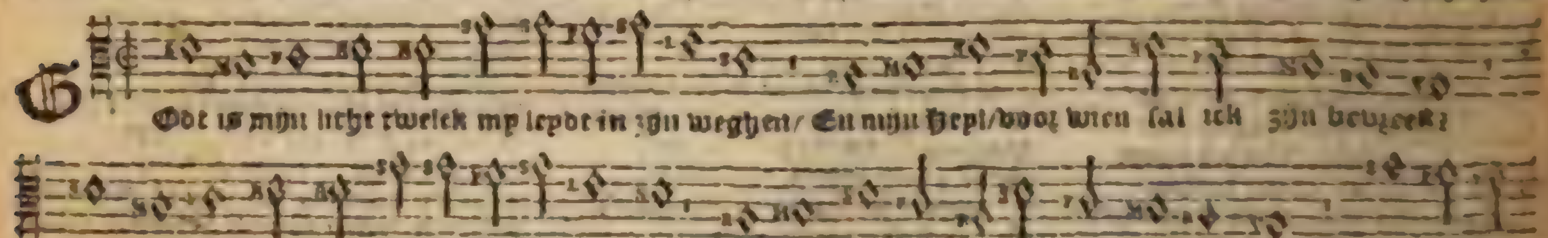

GOdt is myn licht twelck my leydt in zyn weghen/ En myn Heyl/ voor wien sal ick zijn bevreest?

Hy is myns levens cracht tot my gheneghen/ Voor wiē sal ick schricken in dit tempeest? Als my de

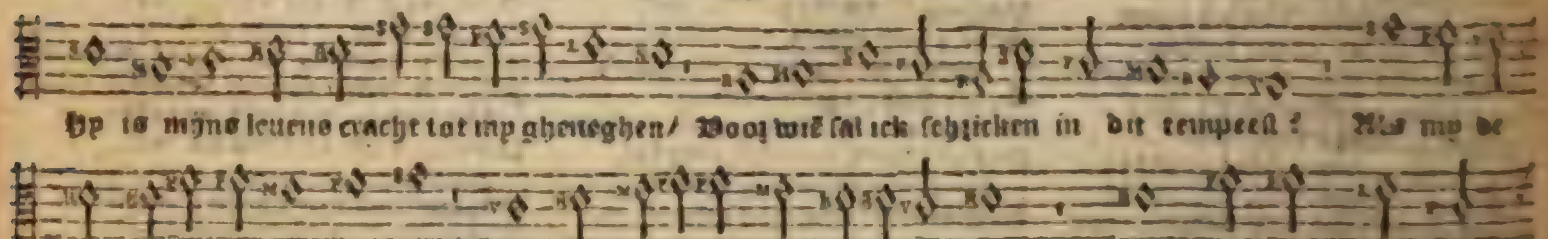

boose deden overloop / Ende sochten my te verslinden gaer. Ick sach dan myn vy:

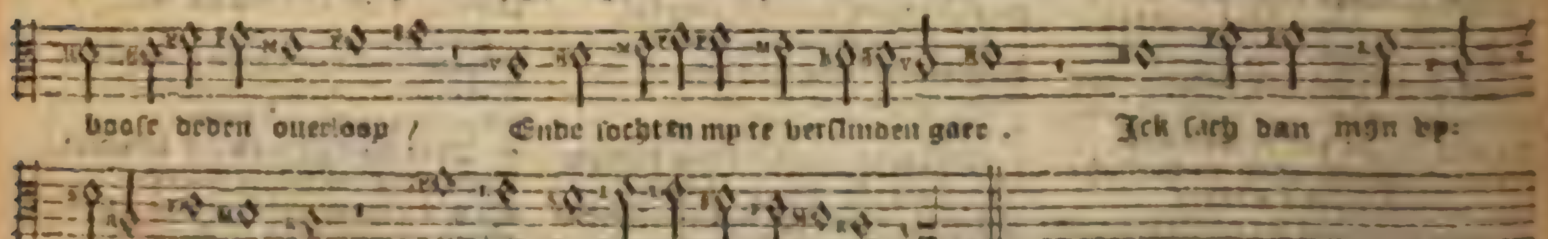

anden in ghevaer/ Strunckelen end vallen al over hoop.

2 Al waert dat my veel Heyrcrachten ombinghen/
Noch sal doch (Heer) myn hert hen vreesen niet
Come die wil om my nv te bespringhen/
Ick stae vast op Godt in al mijn verdriet.
3 Een dinck heb ick begheert / en tot den ende
Sal ickt ooch begeeren (Heer) met ootmoet/
Dat ick in v huys daer ghy zyt bekendt/
Myn leven lanck blyve tot myn behoedt.

Op dat ick daer mach mercken end aenschouwen/
Heer uwes huys seer schoonen heerlickheydt/
En den Tempel vry zynde van benouwen/
Wel mach alsins doorsien met vrolickheydt.
Want als ick sal wesen beswaert met noot/
Ick sal daer verborghen zyn taller tydt/
End in een heymelyck oort zyn bevrydt/
En daer na verhooght zyn in eeren groot.

* * * *

God doet my gaen met den hooft opgheheven.
Vrymoedich onder myn vyanden al/
Dies wil ick hem lof prys end eere gheven/
Met sang in zyn huys ick hem loven sal.
Als ick v Heer bidde/ my doch verhoort/
Wilt myn begheert ghenadelyck verstaen/
Inden noot wilt myn clachten nemen aen/
Ende zyt my barmhertich nae v woort.
† Myn hert heeft Heer ghevoelt in allen hoecken/
V woort/ dwelck my inwendich aldus leert:
Veneerstiicht v om myn aenschyn te soecken/
Ghy siet dat ickt ghesocht heb en gheeert.
Keert doch van my niet Heer v aenschyn reyn/
In uwen toorn verstoot niet uwen knecht/
Ghy syt Heer myn helper trouw end oprecht
Verlaet my niet God myn Heylant alleyn.
† Vader en Moeder hebben my verlaten/
Maer God bewaert my als een kindt seer teer
Ick ben seer benout door hen die my haten/
Dies leert my ingaen den rechten wech Heer.
Al myn vyanden soecken myn verdriet/
Valsche tuyghen staen op/ der welcker mont
Niet dan onrecht en spreeckt tot aller stondt/
Dies en gheeft my in haren handen niet.
† Haut ghy my dien troost niet laten verwerven/
Dat ick noch in dit leven soud ontfaen/
Tghebruyck uwer goeden voor myn sterven/
Ick waer onder den last des druckx vergaen.
Daerom lanckmoedichlick den Heer verwacht/
Syt altydt wel ghetroost end onverversaecht/
Godt sal endtlijck helpen v die nu claecht/
Verbeydt den Heer/ op zyn toecoemst hebt acht.

Ghebedt.

O Vader des lichts ende Fonteyne alles goets/ doet ons bystant inden tijt des tegenspoets/ ende alwaert dat wy van allé menschen verlaten waren/ en wilt doch ghy van ons niet wycken: gheeft oock wat ons overcoemt/ dat onse herte altydt ghesterckt werde, om te hopen alle tgoet dat ghy ons beloeft hebt/ door uwen Soone Jesum Christum Amen.

Den xxviij. Psalm.

De Propheet seer benaut zynde/ door dien dat hy Godt vanden Godtloosen sach onteeren. Begheert van hen onderschey ghen te wesen. Ende hy roept Godt aen teghen den seluen. Daer na versekert hy hem seluen/ dat hem Godt verhoort den welcken hy alle die gheloovighen hertelycken beveelt.

O Heer ghy zyt myn sterckte machtich. Tot v ist dat ick bidde clachtich/ Swycht nu stil O myn Godt gepresen Of anders so moet ic nu wesen/ Eenen mensche gantschlick gelyck/ Diemen begraeft in dat Aertryck.

† Wilt Heer verhooren al myn claghen/
Als ick schreye/ zynde verslaghen/
In v heylich huys vol met eere.
Laet my met hen niet een zyn Heere/
Die verghent in blyschap ontfaen/
Dan in dat quaet dat sy begaen.
† Sy spreken van vreed aller weghen/
Doch haer hert is tot quaet gheneghen/
Wilt hen na haer verdiensten gheven/
En na haer meyninghen daer neven/
Maeckt datse overcomen snel/
Den loon haerer boosdaden fel.
† Om dat haer herten niet bemercken/
Uwe heerlicke wonder wercken/
En die kennisse gantsch niet achten/
Uwer daden (Heer) vol van crachten/
Sy werden verworpen voortaen/
Sonder namaels meer op te staen.
† Ghelooft sy Godt die myn ghebeden/
Verhoort heeft nae zyne goetheden.
Godt is myn schilt ende borcht crachtich.
Van hem coemt myn hulpe waracht ich
Dies moet myn hert wesen verblydt/
En myn mont hem singhen altydt.
† Hy geeft myn volck cracht om te stryden
Synen Coninck hy t'allen tyden
Bewaert: Dies laet tvolck uwer erven/
Uwen Seghen O Heer verwerven/
Wilt dat brenghen ter heerlicheydt/
End voeden inder eeu wicheyt.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/ die rechtveerdicheydt bemindt/ ende alle Godloosheyt ende ghevevnstheydt vervloeckt; verstropt de aenslaghen van de ghene die onsen val soecken: weest de cracht ende Schilt van de ghene die in v hopen/ op dat wy in alle Geestelicke blyschap v moghen een lof singhen die v aengheuaem sy/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxix. Psalm.

David beschryft met desen heerlicken Psalm de Maiesteyt Gods welcke met donderslaghen ende blixem/ allen creaturen verbaest maeckt hoewel dat hy middelertydt den zynen lieflick ende vriendelick is.

Ghy Princen en ghy Heeren/ Begaeft met grooter eeren/ Schryft God toe alle tsame/ Syn cracht en lof bequame/ Wilt hem sulcken prys bewysen/ Als zyn macht niet om volprysen/ Toeslaet end in zyn wooningh goet/ Buyghet hem die knien met oodtmoet.

Gods stem weet verhooght crachtich/
Op de wateren machtich/
In Hemels wolcken seer claer.
Wert v cracht openbaer.
Syn stemme niet om versterken/
Ghetuycht van zyn groote wercken/
Syn stem is vol tallen stonden/
Van heerlycke cracht bevonden.
† Gods stem slaet met onweder/
Die Cederboomen neder/
Op Liban den Berch gheplant/
Enn ander berghen int landt/

Hy doet die springhen te deghen/
So de jonghe Calvers pleghen/
En als de jong Eenhoornen daen/
Die opspringhen in bosschen groen.
† Gods stem doorsnijt end scheydet
Thier/ en zyn vlam wtbreydet:
Hy doet twal Cades beuen/
Met den dalen daer neuen.
Hy schricke de hinde cleynmoedich/
End doetse misvallen spoedich/
Hy doet de bosschen groen en groot/
Door zyn cracht werden vry en bloodt

† Maer yeghelijck gaet hy besen/
In Gods Tempel ghepresen.
En daer hy plach te beten/
Hy loeft hem al zyn leuen.
Des waters v armen vreest seere/
Des Sundtvloets in God een Heere/
En zyn Coninckrycke bouwt aen/
Sal eeuwichlick vast blijuen staen.
† Daerom sal de Heer wesen/
Syns volcks cracht wtghelesen.
Vred en goet sal hem gheuen/
Onse God hooch verheuen.

Ghebedt.

HEere wien alle glorie ende eere toebehoort/ ghelijckerwys als v beliefe heeft/ ons uwen wille te kennen te geven door v heylich woordt / doet ooch dat wy die ontfanghen in alle reuerentie/ ende dat wy ghebeden haer cracht ende sterckte/ om ons te wederbaren in een heylichheyt van leuen / op dat wy eyndelijck genieten moghen die ... ue/ de welcke beloeft is allen den ghenen die ghy tot kinderen aenghenomen hebt in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den xxx. Psalm.

David danckt Godt / dat hy hem ghetrocken heeft wt den wech des doots/ ende vermaent alle gheloovighen / datse desgelijcken doen/ ende wt zyn exempel leeren verstaen/ dat Gods barmhertichheyt teghen zyne kinderen zyn straffinghe verre te bouen gae: Daer naer keert hy hem tot het gebet/ eñ beloeft dat hy Gods prijs ende lof eewichlick singen sal.

Dese Psalm is bequaem om Godt te louen/ den ghenen die wt verbolghinghe verlost zyn.

NAe dat ghy Heer my hebt bevrijt. En dat ghy ooc nemmermeer lijt/ Dat myn vyanden hebben vry/ Oorsaeck om te spotten met my/ Den prijs die ghy hierom zijt weerdich/ Te singen wil ick zyn volveerdich.

Als ick v heb gheroepen aen/
Ghesontheyt heb ick Heer ontfaen.
Ick was ter Hellen gedaelt schier/
Als ghy my wt trocht goedertier.
Nieuwe hebt ghy my willen spaer/
Daer ick int graf was afghedaeen/
† Ghy al die zyn goetheyt bekēt/
Verbreit zyn eer/maeckt sonder ent/
Heerlijck zynen Naem/ nae zyn woort.
Godt is nemmermeer soo verstoort.
Of zynen toorn/ die eick doet schricken.
En vergaet gantsch seer haestelicken.
† Maer zyn ghenaeden goedicheyt.
Door ons gantsch leuen hy wtspreyt/
Daerom het ooch dickwils geschiet/
Dat wy tsavonts hebben verdriet/
Maer als den dach is opghestanden/
Coemt ons oorsaeck van vreucht voorhanden/

* * * * * *

Alst my al na mijnen lust gingh
By my te spreken ick aenving:
Ick ben nu seker wel versorcht/
Want v goetheydt was myne borcht/
V cracht onderhielt my Heere goedich/
Ghy gaeft my alles overvloedich.
† Maer als ghy hebt v aensicht haest
Afghewendt/ myn hert wiert verbaest.
Dan riep ick tot den Heere goet/
End sprack tot hem in groot ootmoedt.
Heer wat nut sult ghy doch ontfanghen/
Als myn leuen sal zyn verganghen?
† Als ick tot stof ben ghemaeckt Heer/
Sal ick dan voorderen v eer.
Of verbreeden v waerheyt claer.
Verhoort my doch in dit ghevaer/
Wilt my nae v goetheyt aenmercken/
Sijt myn bewaerder/ wilt my stercken.
† Ghy hebt myn benautheyt verkeert/
In vreucht/ en hebt den sack ghewert/
Des drucks/ en my met vreucht becleet/
Dies sal met lofsang zyn verbreyt/
Door my uwen lof en v crachten/
Die bestaen in alle ghestachten.

Ghebedt.

O Godt/ verlosser van alle die ghene die v aenroepen in haerlieder teghenspoet/ verlost ons van de gramschap van ons tegenpartijen/ noch en gedoocht niet dat wy in tijde van voorspoet uwe weldaden misbruycken: Maer dat wy liever ons seluen gheheel begheuen om v eeuwichlick groot te maken/ door Jesum Christum Amen.

Den xxxi. Psalm.

David/ omringt zijnde van Saul in de Woestijne Maon / also 1. Sam.23. staet/ Beschrijft seer claerlijck dat ... der gheloovigen die (als in een beroerde Zee) gedreuen zyn. Daerom maect hy int beginsel een groot geclach/ ... de te kennen gheuende/ den wtersten noodt inden welcken hy was. Daer na roept hy teghen zyn vyanden, Eyndelijck hy versekert hem gheheelick op Gods goetheydt/ ende vermaent de gheloovighen dat sy hem naervolghen.

Dese Psalm is seer troostelijck in een groote benautheyt.

IN stel op v vast myn betrouwen/ En laet my nemmermeer/ Tot schanden comen Heer/ Verlost my doch wt dit benouwen/ Nae v ghrechticheden/ Bekent in alle steden.

Neycht v tot my die nu vẽ clachtich
End om my op te staen.
Wilt v haesten voortaen.
Weest my Heer een steenrots crach-
Wilt myn siel in dit lijden/ (tich
Als in een Borcht bevrijden.
† Ghy zijt myn Borcht sonder ver-
Dies om uwes Naems wil/ (tsagen/
Voert my wt dit gheschil.
End wt den stricken voorgeslagen/
Treckt my O Godt almachtich.
Ghy zijt myn cracht warachtich.
† Den geest geef ick in uwen handt/
Want ghy hebt my bevrijdt/
Godt die soo ghetrou zijt.
Op v heb ick alleyn ghestanden.
Ick hate dat bedrieghen/
Ydelheydt end dat lieghen.

* * * *

† Ick sal eens met vreuchd nu ver-
End singen overluydt/ (blijden/
Heer van uwe goetheydt
Als ghy my/ die ben in dit lijden/
End in een groot beswaren/
Sult aensien end bewaren.
† Ghy geeft my niet inder vyanden/
Ghewelde/ want sy zijn wreet/
Sonder eenich bescheet.
Maer ghy geeft my Heer in deen la-
Ruymte die my verquicket/ (den
Dat ick niet sy verstricket.
† Laet my sterckte van v verwerven/
Want overvallen gaer/
Ben ick met angst end vaer.
Men siet myn ghedachte versterven
Myn buyck is inghevallen/
Tleven smelt my met allen.
† Door benauthz vergaet myn leven
Ick heb met suchten swaer.
Versleten menich Jaer.
Door smaet van myn haters bedreven
Vergaet myn cracht met eenen/
Ja verdwijnen mijn beenen.
(2) Pause.
† By hen die my om niet verachten/
Zijn myn naebueren bij/
Die hen schamen van my.
Myn vriendẽ die my teerẽ plachten
Vlieden end my verlaten/
Sy schouwen my op straten/
† Sy hebben my gheheel vergheten/
Als waer ick oock doot verrot/
Ja een ghebroken pot.
Sy snaden daerse zijn gheseten/
Soo dat een allen zijden.
Alle menschen my nijden.
† Tsamen sy neerstelijck raet plegen/
Hoe dat sy cleyn end groot/
My eens brenghen ter doot.
Doch hoep ick op v aller weghen/
Dies spreeckt myn hert aendachtich/
Ghy zijt myn Godt Almachtich.
† In v handt staet myn leven teere
Van myn vyanden quaet/
Verlost my met der daet.
Bevrijdt my van hen die my seere.
Vervolghen ende beladen/
Ja soecken te verraden.
† Laet over my v aensichijn lichten/
Dat my v goedicheydt/
Bewaert voor teghenheydt.
Wil my van mynen wech berichten
Behoedt my voor oneere/
Dat bid ick v O Heere.

* * * *

† Beschaemt en stom moeten sy we-
Die leughen sprekers al/ (sen/
Met haer nydich geschal.
Die teghen den vromen ghepresen/
Zijn stout/ fier en hoochmoedich/
In tspotten overvloedich.
† Hoe groot ist dat ghy hem wilt ge-
Die v met hert end gheest/ (ven/
O Heer ten rechten vreest.
Heerlijck ist end hooge verheven/
Dat ghy hem gheeft ghenadich/
Die op v hoopt ghestadich.
† By v in uwe wooningh schoone/
Verberght ghy dien man goet/
Voor den boosen hoochmoedt.
Ghy bewaert oock zynen persoone/
Vry end gantsch onbeladen/
Voor den tonghen die schaden/
† Ick wil v prijsen onverdroten/
Om dat ghy Heer altijt/
My goet en vriendlijck zijt/
En my in een stadt vast besloten/
Bewaert hebt (soot mach blijcken)
En beschermt des ghelijcken.
† So langh ick was in myn vertsa-
Sprack ick: Ghy hebt my gaer/ (gen
Nu verstooten voorwaer.
Doch ghy hebt Heer verhoort myn
Als ick in teghenheden/ clagen/
Gheschreyt heb en ghebeden.
† Hebt God lief ghy zijn uytvercoren/
Die de vrome behoedt/
En die wreede verdoet. (loren
Zijt cloeck/ gheeft den moet niet ver-
Want God wilt die aenschouwen/
Die op hem staen en bouwen.

Ghebedt.

Almachtighe God / die ons cranckheydt ende boosheydt kennet / toont te wesen onsen Beschermer ende Beschermer/ ende doet te niete alle den raet van de ghene die schadelicke practijcken soecken teghen uwe arme Dienaers ende doet ons gevoelen/ die groote goeden die ghy beloeft ende bewaert hebt/ alle den genẽ die v ontsien ende aen bidden/ door uwen Soone Jesum Christum/ Amen.

Den xxxij. Psalm.

David ghestraft zijnde met cranckheydt van weghen zijner sonden/ bekendt dat se gheluckzalich zijn/ die door haer eyghen schult in sulcken noot niet en comen: Hy bekent zijn misdaet/ de welcke hem God verghevet: Hy vermaent de boose tot een Godsalich leven/ ende de vromen tot blijschap.

Wel hem/ dien zyn misdaet die hy bedreven heeft/ Vā Godt wt genaden wert verghevē / Over wien Godt sijn barmhertichheydt streckt/ Daer door hy zijn boosheden gantsch bedeckt. Hoe gheluckzalich is die Mensch bevonden/ Dië Godt niet toe en rekent zijne sonden/ In wiens geest niet woont eenighe schalckheydt/ Noch geen bedroch ofte ghevevnsdicheydt.

† In myn ellendt/ tsy dat ick heb ghesweghen/
Ofte gheweent/ So ick dee aller weghen/
Schreyende tot v altijdt dach en nacht/
So zijn doch myn ghebeenten gantsch versmacht.
Ick heb uwe handt ghevoelt Heer almachtich/
Heer straf om myner sonden wil voorbedachtich.
So dat myn sap gheweest is (door myn leet)
Gantsch ghelijck der drooghten des somers heet.
† Maer myn sonden heb ick v bekent Heere
En niet bedeckt/ dies sprack ick devout seere.
Ick wil den Heer belijden myn misdaet/
En ghy vergaeft my myn sonden quaet
Hierom sullen v tot bequamen tijden/
All' Heylighen bidden in cruys en lijden/
So dat hen der benautheyt waterbloet/
Niet schaden sal door v ghenade goet.

* * * *

† Ghy zijt myn Borcht/ die my altijdt bewaert/
En my behoedt/ dat my gheen angst beswaert.
Als ghy my verlost en bewaert altijdt/
Ghy gheeft my oorsake van singhen verblijdt.
Coemt al tot my/ ick wil v onderwijsen.

Den wech dien ghy gaen moet/ niet om vol prijsen/
Enmet mijn ooghen tal ick met bescheyt
U recht wijsen en gheuen dat ghe eyst/
† Wilt den Muylen noch den Peerden tot desen/
Diet niet verstaen/ doch gantsch niet gheliick wesen:
Dien ghy een ghebidt legghet inden mondt/
Als sy moetwillich zijn teenigher stont.
Die Godloose werdt ghetemt door veel plaghen/
Door teghenheydt end oock seer swaere slaghen/
Maer die vertrout op Gods ghenade bloot
Sal omvanghen zijn met zijn goetheyt groot.
† Ghy oprechte wilt u in Godt verblijden/
Sijn goedicheyt wilt al tsamen belijden.
Ghy vrome weest vrolijck en verheucht/
Roemt onse Godt op thoochste dat ghy meucht.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot vanden Sondaer: Maer eer dat hy hem bekeere ende leve/ stort over ons u ghenade/ goetheydt ende rechtveerdicheyt/ om alle onse boosheden te begraven: op dat wy omringhet zijnde van uwe goetheydt/ ons in u moghen verblijden/ ende wandelen in uwe gherechticheyt/ gheliick wy geleert zijn door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiij. Psalm.

Dit is een schoon loflanck/ daer mede dat David int beginsel alle menschen/ verweckt om God almachtich te loven. Daer na verclaert hy/ hoe dat het al vol sy van Gods goetheyt: Hy vertelt zijn wonderen ende vermaent de Princen datse op haer sterckheyt niet en vertrouwen. Want God helpt die/ die hem vreesen/ ende eyndelijck begeert hy de goetheyt Gods.

Verheucht nu u al ghy oprechten/ In Godt den Heer/ u al verblijdt. Dat lof inden mont zijner knech-ten/ Is heerlijck en schoon taller tijt/ Mijn harpen vol snaren/ Wilt nu openbaren. Sijnen prijs en eer/ Dat Psalters en velen. Nu singhen en spelen/ Onsen Godt en Heer.

✠ Singt den Heere/ zijnde met vreuch-den/
Nieuw lofsanghen lieflijck en soet.
Op den Psalter zijn lof zijn deuchden/
Speelt/ en maeckt ghenoechte goet.
Want tbevel des Heeren/
Dat hy ons wil leeren/
Is recht end eerbaer.
Zijn woorden/ en wercken
Zijn/ so men can mercken
Seker en gantsch waer.
✠ Hy bemint seer tot allen tijden
Dat recht/ en die gherechticheyt/
Daer de is oock vol aen alle zijden/
Van zijn groote barmhertichheyt.
Godt door dwoort gheprijsen/
Schiep alsoo wy lesen/
Dat hemelsche pleyn.
Door zijnen gheest crachtich/
Maeckte hy warachtich/
Sheimels crachten reyn.
Pause.
God vergaderd die Meyr te samen/
Als in een Vat dat water al/
Hy bewaerde dat seer bequame
Int afgrondische diepe dal.
Dies moet nu elck vruchten/
Godt vreesen en duchten/
Diet al maeckt wt niet.
Dat eer peghelijcke.
Godt in crachten rijcke
Viers/ als hy dit siet.
✠ Want al wat de Heere heeft ghes-(sproken/
Is haestelijck gheweest ghedaen.
Sijn gebodt heeft niemant gebroken/
Maer tis ghechiet van stonden aen.
Der Heyden raetslaghen/
Die hem niet behaghen/
Hy seer haest verstoort.
Der volcken gedachten
End oock al haer crachten
Verwerpt hy nu voort.
✠ Maer die voorsichticheyt des (Heeren/
Voort zijn voornemen vast bestaen/
Dat hy eens besluyt ymmer eeren
Sal sonder hindering voort gaen.
Wel salich moet wesen
Tvolck dat God niet desen
Houdt voor zijnen Heer/
Wel salich al bozen
Sijnse die vercozen
Zijn tot Godes eer.
P A V S E.
✠ God Geet neder vanden hoogh end (spade
Wt den Hemel in die werelt grout/
Die menschen al slaet hy wel gade/
Hy zijn al voor zijn oogen bloot.
God int zijnen Throone/
Die vast is en schoone/
Met vliet oock acht heeft
Op den mensch ellendich/
En wat hier behendich
Hem beweecht en leeft.
✠ Want God door zijn cracht hooch verheven/
Maeckte des menschen hert alleyn/
Dies weet hy alles best daer neven/
Dat zijn wercken gaer zijn al reyn.
Chrijchsknechten met hoopen/
In voornen en loopen
Connen door haer macht/
Coninghen noch helden
Helpen inden velden
Door haer stercke cracht. (wesen
✠ Hy dwaelt seer die daer meynt te
Bescheymt door zijn Peert sterck end groot.
Door zijn cracht wert niemant genese
Noch gheholpen wt ellende oft noot.
Maer God wilt bewaren/
Alle zijn dienaren/
Die hem vruchten vroet.
En die int benouwen/
Op hem vast betrouwen/
End op zijn woort goet.
✠ Hy sal wel verblijden haer leven/
Als hen die doot sal doen ghewelt/
En sal hem oock haer spijse gheven/
Als sy met hongher zijn gequelt.
Dat ons hert hem prijse/
End eere bewijse/
Met hoop onbelorcht.
Op hem ons gronden/
Hy is taller stonden/
Onse schilt en borghe.
✠ In hem sullen wy ons verheughen
Van herte want zijn Godlijck woort
Want wy op zijn cracht en vermoghen
Alleyn staen/ also dat behoort/
O mijn Godt almachtich/
Maeckt ons doch deelachtich/
Uwer goedichheydt.
Want wy op u rusten/
En hopen met lusten/
Inder eeuwicheydt.

Ghebedt.

O Eewighe God/ dat uwen Name in alder manieren groot ghehouden sy int midden van ons. Dat u woort machtich ende crachtich/ so gedruct sy in onsen herten dat wy niet en bestaen te doene dat teghen uwen wille is: op dat wy altijts geheel staende op u heylighe voorsichticheyt/ mogen vervult zijn met blijschap/ die ons onderhoude inde hope van het goet dat ghy ons belooft hebt/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxiiij. Psalm.

David ontcomen zijnde de handen van Achis/ so 1. Samu. 21. staet/ maecte desen Psalm/ inhoudende so veel heerlicke spreuchen/ alser veersens zijn. Om daer mede te bewijsen de sorghe die God over den zijnen draecht; Hy stelt dat hem selven voor ooghen als een exempel/ ende bewijst vande groote goedicheyt Gods.
Dese Psalm is seer troostelijck allen godsalighen.

Ick wil zijnde verblijt/ God prijsen ende maken groot/ Mijn mont sal int ghemeen sijn lof bloodt/ Verconden vieret end uijt/ Ick heb gheen ander vreucht Dan dat ghepresen sy de Heer/ Op dat sy die benaut zijn seer/ Daer door werden verheucht.

† Prijst God met my ghemeen/
Ende maeckt seer groot zijnen Naem/
Elck van ons loue hem bequaem/
Wy die hier zijn en een.
  Mijn God heeft my verhoort/
Als ick hem van herten riep aen/
Wt angst daer med ick was bevaen/
Trock hy my na zijn Woordt.
† Die onsen God aensiet/
Die sal verlicht wesen seer claer/
Hy sal oock nemmermeer voorwaer/
Beschaemt zijn int verdriet.
  Daerme heeft inden noot
Gheroepen: en God heeft seer goet
Hem verlost wt den teghenspoet/
Wt angst end wt aenstoot.
PAVSE.
† Venghelen hebben vrij/
Rontsom den vromen sijn gemaeckt/
Huren legher/ ende ghewaeckt/
Op dat elck seker sy.
  Proeft en smaeckt int ghemeyn/
Hoe de Heer lieflick sy en soet/
Wel salich is hy wiens ghemoet/
Vast staet op God alleyn.
† Vreest God met herten reyn/
Ghy al zijn Heylighen met vliet/
Want die hem vreesen/ dien sal niet
Ontbreken groot noch kleyn.
  De leeu verhonghert wreedt/
Vint dickwils geen aes waer hy gaet
Maer door Godts cracht weet hy ver-
Die hem bidt met bescheet. (saet/
† Coemt ghy kinderen al/
En my wel neerstelick toehoort/
Die vreese Gods wt zijne Woort/
Ick v wel leeren sal.
  Wie ist van v al tsaem/
Die een geet lanck leuen sien wil/
Oock in ruisten te wesen stil/
End in vrede bequaem:
† Vwe tonghe bewaert/
Dat sy doch niet en spreeck onrecht/
Dat ghy den mensche goet en slecht/
Met bedroch niet beswaert.
  Vliedt tquade/ tgoede doet/
Soeckt den vreed end dien oock nae-
  iaecht.
  Want God soeckt die/ en hy vraecht
Na hen die steedts doen goet.
† God seer ernstelick aensiet/
De schalcken end oock haer boos werck:
Hy sal maken door zijn kracht sterck/
Haren Naem gantsch tot niet.
  Die vroom in dit ellende/
Roepen God end werden verhoort/
Hy behoets oock altijt int voort/
Tot haer hulp hy hem wendt.
† By den herten benout
Is God seer goedertier altijt/
Hy helpt wt lijden/ noot en strijt/
Die hy daer in aenschout.
  Die vroom is van ghemoedt/
Sal seer veel lyden ouer al/
Maer God hem haest vrij maken sal/
Van cruys en teghenspoet.
† Onse God wel bewaert/
Zijn beenen/ so dat daer niet een
Van al ghebroken wert ontweert/
Noch eenichsins beswaert.
  Maer de boose met cracht
Werdt verderuen door zijn misdaet/
En die den oprechten doet quaet/
Sal vergaen gantsch veracht.
† God sal steedts gade slaen/
De vrome die hem dienen blij/
Die op den Heer vertrouwen vrij/
Sy sullen eewichlick staen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die uwe creatueren doet dienen/ lae de Enghelen selue/ voor de salicheyt vande uwe: Doet ons ghevoelen uwe barmherticheyt ende goetheyt/ op dat wy ons begeuende tot alle goede wercken/ vredelic mogen leuen met onsen Naesten: ende eyndelijck bevonden werden heylich ende onberispelick/ voor dien grooten Richter onsen salichmaker Christum Jesum Amen.

Den xxxv. Psalm.

David wetende dat zijn vyanden/ die hem met onrecht vervolchden/ ende hem ja oock (in hem) Godt wederstonden/ van God verworpen waren/ vervloeckt hic ende bidt Godt om van dien verlost te wesen/ op dat Godt daer door ghepre-sen werde.

Dese Psalm is vol des gheloofs/ ende der liefden Godts. Maer men moet toesien/ datmen desen Psalm niet en misbruycke door eyghen wraeckgiericheydt.

Twist Heer met mijn Twisters vol pracht/ Mijn bestrijders bestrijdt met cracht/ Grijpt den schilt end wapen in handen/ Maeckt v op tot mijnen bystant/ Treckt dat sweert wt/ voor my nu gaet. Hinderts' end hen doch wederstaet/ Spreect tot mijn siel/ Ic bent alleen/ Die v bewaert/ end anders gheen.

  Datse schaemroot zijn end verbaest/
Verslaghen end vol schanden haest/
Sy die altijt staen na mijn leuen/
En my benouwen daer beneuen.
  Dat sy werden ghelijck dat zant/
Dat de windt snel drijft ouer landt/
Gods Enghel moetse iaghen al/
End haestelijck brenghen ten val.
† Haer wech sy gladt int eertsche dal
Door weghen duyster ende smal/
Moetse Gods Engel steedts naiagen/
En sonder ophouden seer plaghen.
  Om dats hebben my seer gequelt/
End heymelick netten ghestelt/
Ja sonder oorsaeck toegheleyt/
Om my te dooden met wreetheyt.
† Onuersiens sy de mensche quaet/
Ouervallen met schand en smaet/
Zijn voeten int strick moeten hangen/
Daer med hy my meynde te vangen.
  Doet hem doch inden cuyl vergaen/
Dien hy my te grauen vangt aen.
  Dan wert mijn siel in Godt verblijdt/
Diese bewaert heeft taller tijdt.
Pause.
  Dan sullen mijn beenen vrolijck
Segghen: Heer wie is v ghelijck?
Die den swacken (so elck can merckt/)
Reuindt van dat gewelt der sterckens
  Den ellenden ghy oock bewaert/
Dat hem de boose niet beswaert/
Valsch ghetuyghen seggen my aen/
Dat ick noyt en hebbe begaen.
† Voor goet hebben sy quaet gedaen.
En na mijn leuen oock ghestaen:
Maer sy met cruyse zijnde gheslagen/
Ick heb met vasten leedt ghedraghen.
  Voor het: hebb ick wt sherten grond
V Heer ghebeden teicker stonde

Voor hen Heer sorcht al mijn gemaet/
Als voor een vrient en broeder goet.
† Ick was bedroeft ende verfzaecht
Als die ouer zijn moeder claecht:
Maer als sy hoorden van mijn lijden/
Sy loeghen te saem met verblijden.
De archste menschen die ick weet/
Zijn my teghen met listen wreet/
Sonder schult ben ick Heer veracht/
Voor hen allen/dach ende nacht.
† Die spotters end vleyers met een/
Byten tsaem haer tanden ghemeen/
Met de brassers op my verbolghen/
Die geern de goede tafelen volghen.
Maeckt v op Heer wat langer wacht
Verlost myn siel hebt op my acht/
Myn siel wt dē angst trecke dach snel
Beurijdt die voor den Leeuwen fel.
PAVSE.
† Dan sal v dancken mijn hert reyn
Int midden uwes volcks ghemeyn:
By v volck sal ick v Heer prijsen/
End v altijt eer bewijsen.
Gheeft hen gheen oorsaeck/uwen knecht/
Te bespotten: Want met onrecht/
Hatense my/end vol van nijdt
Wencken sy my wt sgraet en spijdt.
† Sy spreken noch dencke̅ gants nz
Dan op twist/schaed ende verdriet/
End hoe sy my die niet ben twistich/
Sullen connen bedrieghen listich/
My ✠ spotten tot deser stonde/
Doen sy tsaem open haren monde/
Met lachen roepen sy my naer/
Ha ha/siet den schalck hy is daer.
† Heer ghy dit deser doen wel siet/
Laet doch dit soo voorby gaen niet/
Wilt v van my niet verre maken:
Maer om te richten mijne saken/
Maeckt v op Heer met grooter macht
My recht te doen zijt doch bedacht/
Op dat nemmermeer verblijdt zijn/
Ouer my die vyanden mijn.
† Op datse niet segghen met vreucht/
Wel aē/zijt goets moets en verheucht
Hy is vergaen: Wantse my smaden/
End verblijden in mijne schaden.
Laetse wesen vol van oneer/
Die in mijn cruys verblijden seer/
Laetse met schanden zijn becleet/
Die hen teghen my stellen wreet.
† Maer laet hen eerlijck zijn verblijt/
Die my goet wenschen taller tydt/
Datse met vreucht prijsen en singhen/
Uwe macht en den lof voortbringhen.
Dan v Heer / die uwen knecht doet/
In vrede leuen met voorspoet.
Soo sal mijn toug uwe goetheyt/
Altijdt singen in eewicheyt.

Ghebedt.

HEere Godt/ ghy die kennet de macht vande ghene die teghen ons opstaen / staet ons by ende beschermt onse sake/ op dat de boose ende hoochmoedighe uwen name niet en lasteren/als oft ghy niet machtich genoech en waert ons te verlossen van haerlieder ghewelt: doet dat wy moghen volstandich zijn in alle ghetrouwicheyt en waerheydt/ om v eewelijck te louen door uwen Sone Jesum Christum Amen.

Den xxxvi. Psalm.

Dauid verwondert hem ouer de groote goedicheyt Godts/der welcker oock die Godloose deelachtich werden. Maer in sonderheyt ghevoelen die/Godts wtuercoren. Hy biddet Godt dat hy dese zijne ghenade voort aen bewijse/ aen den ghenen die hem kennē:en dat hy de vrome beware/voor tgewelt der boosen van welcker val hy hier prophetiert.

DEs boosdoenders wille seer quaet/Ghetuyght schrickelick met der daet/Dat hy niet vreest den Heere/

Want hy hem int boose behaecht/ Twelck hy noch haet noch beclaecht/Maer spot de vrome seere/ Seer

schaedelick is de leere zijn/ Vol van leughen ende fenijn/ End hy laet hem niet leeren/Des nachts

dencht hy niet dan schalckheyt/Hy wil blijuen inder boosheydt/ End van gheen quaet hem keeren.

† Heer v goethz end v woordt waer/
Tot der lucht en den Hemel claer/
Hem strecken na ons menschen.
V oordeel vast als een berch staet/
V recht diep als een afgrondt gaet/
Ghy behoedt vee en menschen.
Hoe groot is v goetheyt eenpaer/
Hen die onder v vleuglen haer/
Te beghreuen bedencken:
Haer begheert verbult ghy met goet/
End aen uwer wellusten vloet/
Doet ghy die datse drincken.
† In v is des leuens fonteyn/
End v claerheyt gheeft ons alleyn
Licht end verstant om mercken:
Ouer de herten onbeuleckt/
V goedicheyt O Heere streckt/
Die sterdts schijnt in v wercken/
Dat my de voet des menschē wreet/
Niet en vertred en my gheen leedt
En doe/noch slae midts desen.
Hoe die boose vergaen doch siet/
Sy blijuen in eewich verdriet/
Sonder verlost te wesen.

Ghebedt.

REchtveerdighe Vader/dien de werelt niet en kendt/ druckt v vreese in ons herte/die van ons verdrijue alle boosheyt ende leughen/ende ons bereydde om te doene goede wercken/op dat wy gheheel staende op v voorsienicheyt ende hopende onder de schaduwe van uwe vleughels/souden mogen versaet zijn van de ouervloedicheyt der goeden die beloeft ende bereyt zijn allen den ghenen/ dien ghy ghegeuen hebt uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den xxxvij. Psalm.

Op dat die vrome hen niet verwonderen/ siende den voorspoet der Godloosen/ so leert hier Dauid/dat den genen die God vreesen ende lief hebben/alle dinghen gelucken sullen na haer begeerten:Ende dat die verachters Gods (hoe wel dat het schijnt eenen tyt lanck/ datse voorspoedich bloeyen) nochtans eyndelick wtgheroeyt werden.

MElt v daer met niet/soo ghy in dit leuē/Tgeluck der Godloosen moet schouwen aen/Dē eeuwē voor-

spoet die hē God wilt gheuen/ Misgunt hen niet:want sy seer haest vergaen. Sy moeten als dat hoy opt velt

verdwijnen. End oock ghelijck dat gras verdorren saen.

* Vertrout Godt/ laet v goede wercken schijnen/
Ghy sult dat aerdtrijck besitten hier naer/
End ghedruypcken met vreuchden vry van pijnen.
In Godt sal v blijdtschap wesen eerbaer/
Hy sal v al uwes herten begheeren/
Laten volghen nae zijn belofte claer.
* Werpt die sorgh op Godt/ wilt die van v weeren/
Vertrout op hem/ ende hy sal seer snel/
Wtrechten v saecken/ end v generen.
V vromicheyt sal hy condt maken wel/
End openbaren uwe deucht ghepresen/
Ghelijck den middach die claer is en hel.
* Laet Godt doen/ wacht op hem/ wilt stille wesen/
Sijt onbeswaert/ vergramt v noch sorcht niet/
Als de Schalcken door spoedt zijn hooch ghereesen.
Doet v sulcks wee/ laet varen sulck verdriet/
Verbindt v niet tot boos doen wat sy callen
Dat ghy haren wil niet doet wel toesiet.
* Want een tempeest sal snel ouer hen vallen
Maer die vastelijck verwachten den Heer/
Die sullen erven daertrijck met hen allen/
De boose sullen vergaen met oneer:
So dat als haer stadt ghesocht wert na desen/
Daer van en sal ghevonden zijn niet meer.

* *
*

De vrome sullen een Landt wtghelesen/
Erven/ end niemant benouwen aldaer/
Sy werden verheucht/ verquickt/ ja ghenesen.
De boose soecken/ het is openbaer/
Den vromen met angst ende noot te beladen/
End bijten de tanden tsamen eenpaer.
* Middeler tijt soo bespot God de quade
Want hy zeer claerlijck siet ende verstaet/
Dat de stond coemt zijns vals end zijner schade.
Sy trecken haer sweerden seer obstinaet
End spannen haer boghen sonder vertsaghen/
Om den vromen te schieten daer hy gaet.
* Maer haer eyghen Sweert sal hen swaerlick plagen/
Want haer hert sal daer mede zijn doorwont
Haer boghen werden tot stucken ghesaghen.
Dat cleyn goet des vromen is taller stondt/
Dusentmael beter dan tgoet ouervloedich
Des boosen is/ die grootsch is inden grondt.
* De stercktе des boosen menschen hoochmoedich/
Werdt ghebroken: Maer Godt door zijne cracht/
Sal zijn der Vromer onderhoudingh goedich.
De Heere neemt altijdt vaderlijck acht/
Op der vromen leuen die hem behaghen/
Haer erfgoet blijft eewich dach ende nacht.
* Sy werden niet beschaemt tot gheenen daghen
In dieren tijdt. Maer sy werden ghevoedt/
Met broot als de ander van hongher claghen/
Maer die boose vergaen gantsch in cleynmoet/
Die Godt niet lieuen/ verdwijnen end falen/
Ghelijck die roock/ ende als die haghel doet.

* *
*

* Haer handt ontleent stedes sonder betalen
Maer die vrome hebben ghenoech altijdt/
Om in liefden den naesten te onthalen.
Godt maeckt zijn ghesegheнde seer verblijt/
Hy sal hen een vruchtbaer aertrijck bereyden/
Maer die vervloeckte hy te gronde smijt.
* Den vromen sal hy in zynen wech leyden
End in synen padt die engh is en smal
Sal hy hem zyn ionst rijckelijck wtbreyden
Doch so hy onuersiens comt totten val/
Hy sal dan niet tot stucken sijn gheslaghen/
Want Gods handt hem wel onderhouden sal.
* Ick was eens ionck en ben nu oudt van daghen
Noch ick sach den vromen verlaten noyt
Noch sijn kinderen bedelen oft claghen:
Maer hy deylde wt den armen seer berojt
Ende leende: Dies sal sijn zaet vercoren
Ghesegheнt sijn/ waer dat het sy verstroyt.
* Vliet van het quaet/ tgoede hebt altijt voor
So sult ghy blijuen inder eeuwicheyt/
Door Gods goetheyt: Hy laet doch niet verloren/
Die goede want hy lieft de vromicheyt.
Hy bewaert die/ sy sullen oock steedts blijuen/
Hy verderft/ die doen ongherechticheyt.

* *
*

* De vrome sullen groote vreucht bedrijuen/
End besitten deerde met hare vrucht/
Sy sullen niet haer wooning vast beclijuen.
Des vromen mont leert niet dan eer en tucht/
Sijn tonge sal niet dan wijsheyt verconden/
End dat goet is/ end van een goet gherucht.
* Want Gods Wett is in zijn herte bevonden/
Daerom sal niet struyckelen zijnen voet/
Waer dat hy oock gaet tot eenighen stonden.
Tis wel waer dat de boose met hoochmoet/
Den vromen bespiedt end soeckt te doen steruen
Hy loert op hem ghelijck een Wolf verwoet.
* Maer Godt sal hem sulcks niet laten verwerven/
Dat hy den vromen benouwe met cracht/
Noch dat hy hem met schijn des rechts verderve.
Dies wacht op Godt/ end wandelt met aendacht/
In zijn Wet hy sal v int goet landt stellen/
Ghy sult sien vergaen de boose vol pracht.
* Ick sach dat de boose met zyn ghesellen/
Seer was ghevreest/ ick sach hem hooch opgaen
Als een Laurier vol tacken niet om tellen/
Maer comende daer ick hem voor sach staen/
Soo en was hy daer gantsch niet meer te vinden/
Maer hy end zijn plaets waren gantsch vergaen.
* Wacht v voor schade/ wilt v onderwinden.
Wel te doen/ want die hebben tot loon reyn/
Rust end stilheyt/ als des Heeren beminden:
Maer de Boosdaders sullen groot end cleyn/
Vergaen dat sal haer betalinghe wesen/
Met hare nacomers alle ghemeyn.
* Onse Godt is de salicheyt ghepresen/
Der vromen die oock altijt wesen sal/
Haer stercht alst cruys groot sal sijn opghereesen/
Hy sal hen verlossen in sulcken val/
Verlossende sal hy die oock ghenesen/
Want op hem hebben sy vertrouwet al.

Ghebedt.

O Godt/ Fonteyne ende Auteur van alle goet/ die dese werelt regeert door uwe wonderlijcke wijsheyt: en wilt niet gedooghen dat wy eenichsins beroert zijn/ om den voorspoet vanden boosen / maer eer dat wy ons seluen gheheel beghеuen tot uwen heylighen dienst ende om eenpaerlijck uwe Wet te ouerdincken/ op dat wy v mogen met der daet ghevoelen onsen salichmaker/ als ghy sult comen oordeelen de wereit, door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xxxviij. Psalm.

Dauid cranck zijnde vande pestilentie/ ofte met een der gelijcke cranckheyt/ claecht seere ouer de grootheyt zijner sonden. Dat hem oock zijne vrienden verlaten/ ende ouer de wreetheyt zijner vyanden. Hy roept oock Godt aen/ begerende zijn hulpe.

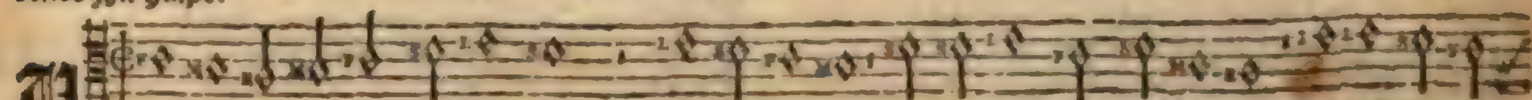

Wilt in uwen toorn ghe stadich / Heer ghenadich/ My doch straffen niet soo seer/ Dat hitt uwes

toorns wilt keeren / Van my Heere / Die nu gaer swack ben / en teer.

* Want v pylen hart ghedreuen/
In my [illegible]/
Seer stijf en diepe voorwaer/
Ghy wilt dat ick oock sal lyden/
Dat ic lyden/
Uwer handt die my druckt swaer.
* Mÿn lÿf is vol onghesonden/
Na bevonden/
Door uwen toorne seer groot/
Gheen rusten hebben myn beenen/
Al met eenen/
Van weghen mÿn sonden bloot.
* Want de straffe mÿner sonden/
M et omgronden.
Seer swaer ouer mÿn hooft gaet.
Als een last seer swaer om draghen/
Tallen daghen.
Werdt sy meerder met der daet.
* Mÿn wonden my seer vermorpē/
Die daer loepen/
Want etter/ stanck end ghebloet.
Door myn dwaesheyt uz om commē.
Is my commen.
Dit verderf en teghenspoet.

.

* Mÿn lyden my so hardt drucket/
Dat ghebucket/
Ick nu ben/ Ja oock gantsch crom/
Ick moet treurich end verslaghen/
In mÿn claghen.
Den ghehelen dach gaen om.
* Want verdorret tallen steden/
Syn mÿn leden/
Door treurÿs dat my thert doorsnÿdt.
In my is niet ghesonts bleuen/
Want myn leuen/
Is vol lydens talder tÿdt.
* Ick die wacker placht te wesen/
Ben midts desen/
Gaer ghebroken/ mat en cranck
So dat ick door treurÿs mÿns herten
Vol van smerten/
Schreye gantsche daghen lanck.

* Mÿn begeerten Heere crachtich/
End almachtich/
Zÿn voor v gantsch openbaer.
Al myn suchten end ghedachten/
End mÿn clachten.
Sÿn voor v bloot ende claer.
* Mÿn herte heeft met vertsaghen/
Seer verslaghen/
Sÿn mÿn crachten uit ghemeyn.
En my is (dies ick moet schromen)
Gantsch ontnomen/
Tghesicht myner ooghen reyn.
* Mÿn vrienden die gaen ter zÿden/
En mÿn lyden/
Sien sy onbarmhertich aen.
Ende die my zÿn de naeste/
Met der haeste/
Wÿdt van my treden end gaen.

Pause.

* Sy die mÿn siel netten stellen/
En my quellen/
Met hen die my gonnen quaet/
Dencken om my te beschamen/
End al tsamen/
Houden teghen my den raedt.
* End ick als die niet can hooren/
Sta daer vooren/
Daerse teghen my raetslaen/
Ick ben gaer stom tot dees stonde/
Wt den monde/
En laet ick gheen woort ontgaen.
* Ick ben geworden als eene/
Die gantsch geene
Sprake noch gheen ghehoor heeft/
Als een die zÿnde versteken/
Niet can spreken/
En gheen verantwoording gheeft.
* Maer ick wil Heer op v bouwen/
Myn vertrouwen/
End wachten uwen bystandt.
Ghy sult oock mÿn Godt verhooren/
My verhooren/
En my bieden uwe handt.

* Ick bid v laet niet verblÿden/
In myn lyden/
Hen die my haten seer wreedt/
Want als myne voeten glÿden/
Want beÿden/
Sy verheughen in myn leete.

PAUSE.

Wilt helpen O Heere crachtich.
My die clachtich/
Ben/ end tot lÿden ghemaeckt/
Ghestadelÿck is mÿn herte/
Vol van smerte/
Daer met ghy my hebt geraeckt.
‡ Met schaemten ick my seer quelle
End vertelle/
Mÿne seer groote misdaet/
Ick en doe niet dan beclaghen/
Al myn daghen/
Al mÿn sware sonden quaet.
‡ Mÿn vyanden zÿn by desen/
Hooch ghepresen/
End leuen in eer end pracht.
Die my haten en aenvechten/
Gantsch tonrechten/
Wassen in ghetal end cracht.
‡ Sy al teghen my hen stelden/
End vergelden/
Met quaet doen alle mÿn deucht.
Daerom ist datse my schaden/
End beladen/
Om dat ick recht doe met vreucht.
‡ Wilt my Heer in sulcken maten/
Niet verlaten/
Die van yeghelÿck ben veracht.
Dat van my v goetheyt rycke/
Niet en wycke/
Want myn hert Heer v verwacht.
‡ Coemt Heer, wilt v by my maken/
In myn saken.
Tot mÿn hulp v goedelÿck wendt/
Haest v tot mynen bystande/
Goederharde/
Ghy die mÿn Heyl zÿdt bekendt.

Ghebedt.

HEere die een rechtveerdich Richter zÿt/ al ist dat ghy rechtveerdige oorsaecke hebt/ om v op ons te vergrammen/ door de sonden die wy dagelicks doen teghen uwe Maiesteyt: nochtans soo bidden wy v/ dat ghy v gramschap ende verbolghentheyt van ons wilt keeren/ op dat wy niet en worden te niete ghebrocht. Verlost ons van onse vyanden/ ende thoont dat ghy sorghe draecht voor onse salicheyt/ door uwen sone Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den xxxix. Psalm.

Dese Psalm stelt ons voor ooghen een exempel des gheloouighen hertens/ twelck teghen cleynmoedicheyt ende ongheduldicheyt dapperlÿck strÿdet.

IC sprack ick woude (zÿnde wel bedacht/) Op al mÿn weghen nemen acht/ Dat ick mit spreken niet misdeed onbÿ/ Soe lang de boose staet voor my/ Al soud ick moeten mÿnen monde altÿdt / Met eenen toom houden bevrÿdt.

Als een Stom en sprack ick noch goet noch quaet/
Ja tgoed verswech ick, twelck my schaet
Dies heeft seer toeghenomen Heer mÿn smert/
En met angst heeft ghebrant mÿn hert/
Dewÿl dat ick murmureerde onbro/
By my: Tot dat ick sprack alsoo.

* Maeckt my O Heere openbaer mÿn endt
End den tÿdt mÿns leuens bekendt/
Dat ick verstae den tÿdt diem ghy my stelt/
Want ghy hebt mÿn daghen ghetelt.
Die haest voor by loopen/ alsoo men siet/
En by v geacht zÿn als niet.

✝ De Mensch als ydelheyt seer haest verdwijnt/
Als hy oock best te leuen schijnt/
Hy is als een stroom die snel gaet voor by/
Te vergheefs wroeth en laet starft hy/
Om tgoet te samelen: Niet ouer al
Weetende/ wien hijt laten sal.

* *
*

✝ Wat ist doch dat ick verwacht O mijn Heere?
Mijn hope staet op v nu meer/
Verlost my van mijn sonden groot en swaer/
Laet niet toe dat ick sy eenpaer/
Een tijt verdrijf/ end oock een spot onreyn/
Der dwasen godtloosen ghemeyn.
✝ Ick heb ghedaen als een stom mensch voorwaer.
Stilswijghende voor ende naer/
Want ghy Heer selfs hebt my doch sulcks ghedaen/
Dies houdt op van plaghen en slaen.
Want door v straffen ben ick gantsch versmacht/
Ghevoelende v handen met cracht.
✝ Als ghy den mensche straft ende castijdt/
Hy werdt tot niet in corter tijdt/
Zijn schoonheydt haest ghelijck een cleedt/ vergaet/
Dat die motten vereten gaet.
Die menschen zijn (soo men spreeckt die waerheyt)
Anders niet dan een ydelheydt.
✝ Hoort mijn ghebedt/ verstaet Heere mijn clacht/
Op mijn schreyen neemt nu doch acht.
Want een vreemdelinck ben ick die slechts doorreyst/
Soo oock mijn Vaders zijn gheweest.
Laet af van slaen/ verquickt Heer mijn ghemoet.
Eer dat ick van hier scheyden moet.

Ghebedt.

Almachtighe Godt van wien dat coemt alle onse ouervloedicheydt / wilt ons door v goetheyt bystaen op dat wy niet en dencken/ segghen noch doen yet dat teghen uwen wille mach wesen. Verhoort onse gebeden/ verwerpt ons teghenpartyen/ ende vertroost ons door uwen heylighen Gheest/ op dat wy altijt ghevoelen mogen dese vaderlicke gunste ende goedertierenheyt/ die ghy uwen kinderen bewijst/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xl. Psalm.

Dauid prijst Godt van den bystandt aen hem ghedaen: ende leert dat hy alleen ghelucksalich is/ die op God vertrout: Hy voorseyt oock dat zijn sonde door Messiam sal tot niet ghedaen zijn/ so sulcx Heb. 10. verclaert is. Daer na gheeft hy hem gheheel ouer om God te louen/ en te bidden in zijnen nootsaken/ Hy is oock versekert dat hy verhoort wert/ op dat Godt daer door ghepresen werde.

Naer dat ick langhen tijdt hebbe verwacht/ Den wille Gods in mijn ellendt/ Soo heeft hy hem tot my ghewendt/ End heeft verhoort inden noot mijne clacht: Wt den slijck seer onreyne/ End een afgrondt niet cleyne/ Met cracht hi my wttooch. Hy heeft mijn voeten vast/ Tot zijn weghe gepast/ Op een steenrotse seer hooch.

✝ In mijnen mondt heeft hy een lofsanck soet/
Ghegheuen/ dies werdt hy gheeert/
Waer door het volck sal zijn gheleeert/
Om den Heer te verwachten met lancmoet.
Wel salich sal hy wesen/
Die hoopt op God ghepresen/
End op hem vast blijft staen/
Latende hen die stout/
Lieghen seer menichfout.
Die haest sullen vergaen.
✝ Heer Godt uwe wercken zijn wonderlick/
Ghy denckt op ons Heer goedertier/
So dat niemant int leuen hier/
Uwe gauen can melden sonderlick.
Soud ick die al tsaem louen/
Tghetal gaet my te bouen.
Slachtoffer mi voortaen/
Laet ick/ twelck ghy niet wilt/
Maer ghy hebt Heere milt/
Doore my opghedaen.
✝ Schultoffer hebt ghy van my begheert niet/
Voor de sonde Day sprack ick dit:
Siet hier ben ick/ daer staet van my
Gheschreuen in v wetboeck / so elck siet/
Dat ick uwen wil billich/
Volbrenghen sal ghewillich/
Sulcx doe ick oock mijn Godt.
Al v voornemen goet/
Draegh ick in mijn ghemoet/
End houd oock v ghebodt.

PAVSE.

✝ Ick wil verconden v gherechtheyt claer/
In der Ghemeynten ouerluyt:
Ghi weet wt wat hert dat sulcx spruyt
Ick heb uwe daet gheroemt eenpaer/
Van v waerheyt stantvastich/
End van v hulpe crachtich/
Spreeck ick tot groot en cleyn.
Ick prijs Heer v goetheyt/
End v ghetrouwicheyt/
Midden in v ghemeyn.
✝ Uwe goetheyt sult ghy Heer nemme meer/
Van my weeren tot gheener tijt/
Maer my bystaen in desen strijdt/
End altijt bewaren tot uwer eer.
Tcruys wilt my ouervallen/
Ende mijn sonden allen/
Tghesichte my ontwijckt.
Ick heb meer lijdens stijf/
Dan hayren aen mijn lijf/
Therte my gantsch beswijckt.
✝ O God verlost my nu ghenadichlick/
Coemt my te hulp O Heer seer haest:
Laet doch beschaemt zijn end verbaest
Al die mijn doot soecken ghestadelick.
Datse schande beuren,
Die my willen verderuen/
En my bespotten doen/
Hen toecome met cracht/
Datse hadden bedacht/
My lastich aen te doen.
✝ Maer in v zijn sy verheucht ende verblijdt/
Die met noot zijnde seer benout/
Op v alleyn hebben vertrout/
Datse segghen God sy ghebenedijdt:
Arm ben ick end ellendich
Maer mijn God seer bystendich/
Sorcht voor my nu voortaen.
Ghy helpt my door v cracht/
Ghy hebt oock op my acht/
Wilt my altijt bystaen.

Ghebedt.

Heere/ die door uwe voorsienicheyt alle dinghen beleydt/ ende regeert/ ende die ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone/ om ons te verlossen van de sonde en van de doot door de offerhandе van zijnen lichame: doet dat wi altijdts moghen bekennen dese onschattelicke weldaedt/ ende dat wy moghen eenparlick den mondt sonder ophouden open hebben/ om uwen lof eeuen eeuwighelicken te vercondighen/ door den seluen uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amen.

Den xli. Psalm.

Dauid zijnde inde uterste benautheydt/noemt die salich/ die hem in zijn cruys niet en veroordeelen. Hy claecht oock de verraderye zijner valscher vrienden: Ende in sonderheit/ouer eenē die hem alder gheheymsaechste was, die een voorbeeldt Judo ghewweest was/ also Joan. 13. staet.

Dese Psalm is bequaem tot den trooste der ghener die sulcx oock ondervonden ende gheproeft hebben.

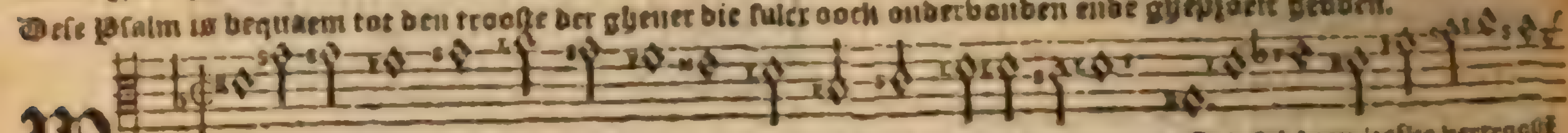

W El hem die recht oordeelt van dat cruys groot/ Des armen liden noot/ God sal dien liefle vertroost

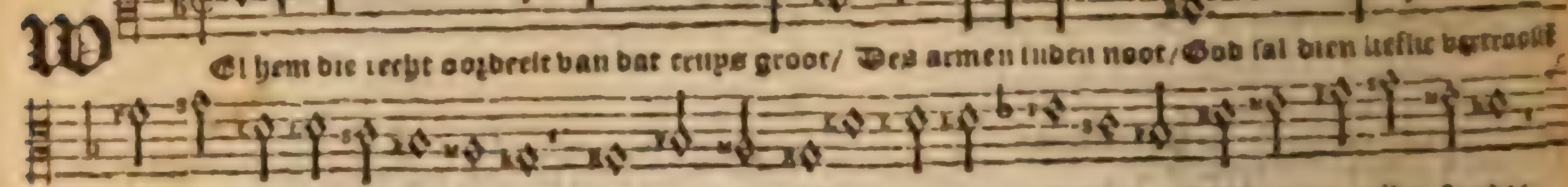

voorwaer/ In al zijn lijden swaer: End hem laten zijn wel stark en ghesont/ Ja bloeyen taller stondt/

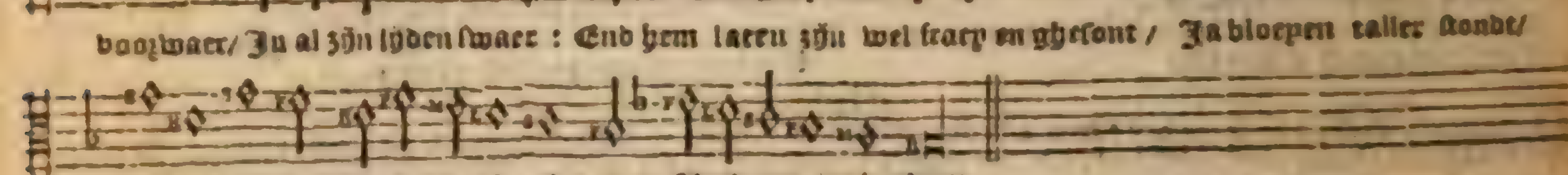

Hy sal hem nae den wil der boosen niet/ Verlaten int verdriet.

† Alst schijnt dat hy op tbed int
cruys verstickt/
Van Godt werdt hy verquickt/
Hy sal verkeeren alle zijn kranckheyt/
In een ghesondicheydt.
In mijn lijden sprac ick Heer tot v vrij/
Ontfermt v ouer my
Geneest mijn siel O Godt/ ick heb mis⸗
En my grootlicx outgaen. (daen/
† Mijn vyanden wenschen my pla⸗
ghen boos.
In haer herten seer loos/
Hy spreken: Sal hy steruen nemmer⸗
Ja vergaen met oneer? (meer/
My troostende maecten sy groot gerel
End verberchden seer wel (prach:
Haer listen: Maer gaende vā my met
Hebben sy my veracht.

PAVSE.

† Die my hatē/ houdē ouer my raedt
En morren tsaem seer quaet:
Eē yeē woude dat ic waer versmacht/
En gantsch tot niet ghebracht
Sy sprekē: Hy leyt in sulck eenē staet/
Om zyn groote misdaet:
Hy is so mat dat hy niet can opstaen/
Noch dit lijden outgaen.
† Ja selfs mijn naeste vrient dien ick
ooch weet'
Die wist al mijn secreet/
Mijn vrient die met my at mijn broot
seer goet/
Heft tegen my den voet. (Heer
Maer hebt doch meliden met my o
Die nu benout den seer/ (com/
Helpt my: so wert hen vergolden seer
Quaet datse my aendoen.
† Maer ick mercke door dit lijden
niet cleyn/
Tot my v liefde reyn:
Want mijn vyanden hebben gantsch⸗
lick niet/
Om spotten/ soomen siet.
Ghi onderhout my door v goedicheyt
Om mijne vromicheydt/
En sult my oock in toecomenden tijt
Eewich maken verblijdt.
† Gheprefen sy de Godt van Israel
Met eewich lof en spel/
In eewicheyt werde ghesongen seer
Vwen Prijs end v eer.

Ghebedt.

O God aller vertroostinghe/ maeckt door uwe oneyndelicke goetheydt/ dat de vaderlicke straffinghen die ghy ons sendet/ons in sulcker voeghen moghen profijtelick wesen/dat onse vyanden daerentusschen gheen victorie op ons en verweruen/maer dat sy lieden beschaemt ende confuys zijnde / wy moghen ontsteken zijn door uwe salicheydt ende inder eewicheyt uwen lof singhen/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den xlij. Psalm.

Dauid door zijne vyanden ghehindert zijnde/ dat hy bi de Ghemeynte Gods niet comen en conde / doet een groote clachte/ende betuycht dat hi daer met herten is/ al en is hy daer niet met den lichame. Hy verclaert zyn ellende, ende troost hem seluen in Gods goedicheyt.

Dese Psalm is dienstlick door den ghenen die door den ongheloouighen ghehindert zijn/ van by de Ghemeynte Gods te comen.

A ls een Hert gejaecht/ O Heere/ Dat versche water begeert: Alsoo dorst mijn siel oock seere/ Na v mijn God hooch gheeert/ En spreeckt by haer met gheclach: O Heer wanneer comt dien dach/ Dat ick doch by v sal wesen/ En sien v aensichijn ghepresen.

Mijn tranen ende mijn clachten/
Zijn mijn Spijs die my steedts voet:
Als men my vraecht met verachten/
Waer is nu v God so goet?
Ick smelt als ick denck daer aen/
Hoe ick voormaels plach te gaen/
Met een hoop volcx hier te lande/
Om v Heer te doen offrande.
Waerom wilt ghy v so quellen/
En beroert zijn/ O siel mijn?
Wilt gantsch v hoop op God stellen/
Van v sal hy ghedanckt zijn.
Als hy door zijn Aensichijn claer/
Sal wech nemen v cruys swaer.
Dies O God van my nz wijcket/ (ket.
Want mijn hert my gantsch beswijc⸗
Ick ben uwes seer ghedachtich/
Oock aen des Jordanen cant/
End uwe goetheyt seer crachtich/
In Hermon dat coude lant/
End aen Misar den berch bloot/
Daer deen diepte dander groot
Toeschreyt/ en daer die tempeesten/
Ouer my gaen minst en meesten.

PAVSE.

Al die groote waterstroomen/
Zijn Heer ouer my ghegaen/
En my ouer thooft ghecomen/
Maer ghy hebt my op ghedaen.
Sdaechs toont ghy my v goetheyt
En snachts v barmherticheyt:
Dies sal ick v Heer belijden/
Ghy hoedt mijn siel tallen tijden.
Ick sprack tot God: O God mijn
Waerom vergeet ghy my gaer
Waerom moet ick wesen clachtich
Benaut door de boos tempaer:
Ick ghevoel haer smaden quaet/
Twelck my door de beenen gaet/

Als sy tot uwer oneere/
Spreken: Waer blijft nu de Heere?
* Waerom wilt ghy u so quellen/
En verstoert sijn/ O siel mijn?

Wilt gantsch u hoep op God stellen/
Van u sal hy ghedanckt zijn.
Om dat hy is/ so men siet/

Mijn heyl/ die my ionste biedt/
Dies mijn siel wilt u verblijden/
Godt ist dien ick bid tot allen tijden.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die tot allen tijden voor diverssche benautheden uwe arme gheloovighe gheoeffent hebt: staet ons by ende verlost ons vande teghenspoeden die ons benauwen: op dat de boose ende versmaders niet en dencken dat te verghe efs is/ dat wy in u hopen/ maer dat sy verstaen moghen/ dat ghy de Rotse ende Borcht zijt/ van alle de ghene die u beminnen ende eeren/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliij. Psalm.

David biddet om verlost te wesen van dien/ die hen tsamen verbonden hadden met Absolon/ op dat hy heerlick mocht vercondighen den lof Godts in het midden zijnder ghemeynten.

Neemt mijn saech aen/ wreect my O Heere/ Naa u groote goethepd vermaert/ Van hen die valsch en wreet zijn seere/ Ja oock vol listen end oneere/ Die gantsch booselick zijn geaert/ Mijn siel doch nu bewaert.

Ghy zijt doch Heer mijn sterckte crachtich
Waerom verstoot ghy my so gaer?
Waerom laet ghy my Heer almachtich
Treuren end altijt weenen clachtich?
End voor mijn vyandt hier en daer/
Weltvluchtich zijn eenpaer?
Laet u claerheyt/ o God warachtich/
End uwe trouw' ons schijnen soet/
Dat die ons ghelepden aendachtich/
Tot uwen heyl'ghen berch eendrachtich
En tot uwen tenten seer goet/
Met een nedrich ghemoet.

Daer sal ick dan blijmoedich wesen/
Om tot Gods Outaer bij te gaen:
Tot Godt/ die mijn vreucht is ghepresen/
En mijn ghenoechte wtghelesen/
Dien sal ick vro de Harpe slaen/
En prijsen nu voortaen.
Mijn siel wat wilt ghy u benouwen/
En in my maken sulck misbaer?
Op uwen God wilt doch betrouwen/
Dien ick noch sal sonder verflouwen/
Prijsen: Om dat hy my voorwaer/
Helpt/ als mijn God eerbaer.

Ghebedt.

EEwighe God die ons ghescapen hebt om u te glorificeren/ keert u gramschap van ons/ ende neemt onse sake in handen/ teghen de ghene die ons verdrucken: thoont ons u gonste/ ende volcomet u belofte/ op dat wy in uwe heylighe vergaderinghe u moghen eere ende glorie gheven/ door uwen beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den xliiij. Psalm.

Dit is een vierich gebet inden Name aller Gheloovighen/ die op velerley manieren benout zijn/ om datse Gods woort voorghestaen hebben/ Also Paulus Roman. 8. Desen Psalm eensdeels verclaert.

Heer u wonderwercken vercoren/ Hebben wy dickwils met ons ooren/ Ghehoort van ons voor vaders goet/ Die ghy voortijts deed/ en noch doet/ Die volckeren verdreeft u hant/ Ghy deed ons Vaders int lant groeyen/ Die Heydnen dreeft ghy wt dat landt/ En deedt ons kindren daer in bloeyen.

Ons Vaders hebben door t Sweert crachtich/
Tlandt niet ingenomen eendrachtich.
In den noot die hen is ghesciedt/
Heeft hen haren arm verlost niet.
Maer hen is ghweest eenen Schilt/
V rechte handt end u sterck armen.
Ja u aenschijn/ om dat ghy wilt.
O Heer over u volck ontfarmen.
* Ghy zijt Heer de Coninck alleyne/
Die heerscht met macht groot int gemeyne
Maeckt dat Jacob u volck bemindt/
Den ghewoonlicken bystant vindt.
Door u hulp sullen wy verslaen/
Al ons vyanden die ons quellen/
Door uwen Naem werden verdaen/
Al die hen (Heer) teghen ons stellen.
* Op mijn boogh' wil ick niet vertrouwen/
Noch op mijn sweert wil ick niet bouwen/

Want die dinghen alle met een/
En doen my hulp noch bystant gheen:
Maer ghy alleen hebt ons bewaert/
Teghen alle onse vyanden/
Ja ghy die met schanden beswaert/
Al die teghen ons zijn ghestanden.

PAUSE.

* God is alleen ons eer ghepresen/
Dies moeten wy ghedachtich wesen/
Hoe wy steedts sullen zijn bequaem/
Om groot te maken uwen Naem.
Maer ghy Heer/ seer vere' van ons wijckt/
Ghy laet ons gantsch werden tot schanden
Onse crijchslieden ghy beswijckt/
Als sy in noot zijn der vyanden.
* Ghy doet dat wy tveldt moeten laten/
Voor de Moorders (Heer) die ons haten/
Omringhen ons/ end oock ons goet/

Na haren lust ende hooghmoet.
Ghy maeckt dat ons die boose wreet.
Als slachtschapen aen allen zyden/
Verstroyt end verstropen breedt/
Onder hen die ons seer benyden.
* Om niet vercoopt ghy u volck/ Heere/
Als een drinck/ dat veracht is seere/
Soo dat ghy/ alsmen twel siet aen/
Daer van gheenen nut hebt ontfaen.
Ghy maeckt dat wy zyn vol van smaet.
By allen onsen naghebueren.
Wy sijn in den schimp/ spot end haet/
Onser inwooners telcker uren.
* Wy sijn/ O Heer/ tot allen stonden/
Der Heydenen spreeck woort bevonden/
Yeder die ons siet ons veracht/
En schudt dat hooft/ ia ons belacht.
Schaemt ende smaet dagheliicks gaen/
Voor me/ die mijn siele seer terghen/
Met schand en leedt ben ick bevaen/
So dat ick mijn aensicht moet verghen.
* Seer veel smaetheit moeten wy hooren/
Veel bitter verwijts coemt ons vooren/
Veel wraeckgierighe sijn by een/
Die hen willen wreken ghemeen.
Doch ghy sijt Heer (alsoo men siet)
Van ons bin desen niet vergheten/
Maer wy hebben ons al met vliet/
Nae ws verbondts inhoudt ghequeten.
(2.) PAUSE.
* Op niemant dan op u alleyne/
Heeft (Heer) ghestaen ons hope reyne/
Wt u voorschreuen weghen goet/
Is niet gheweken onse voet?
Al hebt ghy ons met draken wreedt/
Ghestraft/ ia oock gantsch ouervallen/
End ons in den cuyl diep en breedt/
Des doots/ ghewoipen/ Heer met allen.
* Hadden wy niet gheweest ghedachtich
Ons Heeren ende Gods almachtich/
Oft ons handen teghen tghebodt
Wtghestreckt/ dan alleyn tot Godt:
De Heer soud sulcx straffen voorwaer
Hy die can sien ende doorgronden/
Smenschen hert end wien openbaer/
Alle dinghen zyn tallen stonden.
* Om uwent wille zyn wy gheslachtet/
Omme ghebracht end oock gheachtet/
Als schapen die daer zyn bereydt/
Om op de banck te zyn gheleyt.
Waerom slaept ghy Heer inden noot?
Ontwaeckt/ siet ons die hollen maten/
Benout zyn/ en toont u cracht groot/
End wilt ons nu doch niet verlaten.
* Waerom ist dat ghy u verberghet/
Alsmen ons ouerlastigh verghert?
Waerom hebt ghy medelijden gheen
Alsmen ons benaut int ghemeen?
U strafheyt die ouer ons gaet/
Maect ons vol schanden end onweerden/
Midts dat ghy ons so nederslaet/
Onse buyck cleeft gaer aen der eerden.
* Maect u op/ en slaet ons doch gade.
Helpt ons na u groote ghenade:
End ons door uwe goedicheydt/
Verlost van dese teghenheydt.

Ghebedt.

Alder barmhertichste Vader/ die met onse vaders verbondt ghemaeckt hebt/ twelck ons door uwen Sone Jesum Christum heeft bevesticht gheweest/ verlost ons vande ghene die ons quellen/ ende spijtelick vervolgen/ op dat sy moghen verstaen/ dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die in u goetheyt hopen/ ende u de eere bewijsen die u toebehoort/ nu ende inder eeuwicheyt. Amen.

Den xlv. Psalm.

Dese Psalm is een Bruyloftliet Christi ende zyner Ghemeynte/ daer van de bruyloft Salomonis met de Dochter Pharaonis een Voorbeeldt is gheweest.

My hert wil nu een seer schoon liet voortbrengen/ Want vanden Coninck sal ick vrolick singhen/
Mijn tongh sal zyn lof melden ouer al/ Sneller dan een Schrijver die schrijuen sal. Ghy zijt de schoonst
onder allen den menschen/ Gheen soeter spraeck als d'uwe can men wenschen/ Daerom maect Godt dat u
yder geslacht/ Loeft ende prijst eeuwichlick dach en nacht.

O ghy schoonst aller menschen tallen tyden/
Bereydt u/ end gordet aen uwer zyden/
U sweert seer scherp/ twelck u is een cieraet
Van uwen schoonen Coninckliicken staet.
Climt op uwen waghen/ zijt hooch verheuen/
Met triumphe. Want ghy hebt u begheuen
Tot waerheyt/ trouwe recht en liefd eenpaer
Daer door sult ghy doen/ dinghen groot en swaer.
* Met uwe pylen en schichten te samen.
Sult ghy schieten alle d'onghehoorsamen.
Dat volck wert ooch daer met gheraecht ghemeen/
End wert de Coninck ghehoorsaem met een.
O God en Coninck uwen stoel ghepresen/
Is een stoel die eewich verhoocht sal wesen/
En de scepter van uwe Maiesteyt/
Is ooch een scepter der gherechticheyt.
* Ghy haet dat quaet/ en bemint trecht ghestadich.
Daerom O God heeft u mijn God ghenadich/
Bouen allen met vrienchden olysoet
Ghesalft/ daer door hy u wel riecken doet
Van Myrrh/ Aloe/ met Cassie crachtich/
Riecht u ghewaet/ als ghy O Coninck machtich/
Wt u camer end yvooren throon gaet/
Daer yghelick tuwer eeren bereyt staet.
PAUSE.
* De dochters der Coninghen die ghy eeret
End verciert/ hebben uwen staet ghemeeret/
Ooch staet u die bruydt een u rechte handt/
Met Ophirs gout ghetiert in haren standt.
Hoort dochter/ die de schoonste zydt bevonden/
Verstaet end verneemt dat ick sal verconden.
Wilt doch vergheten u volck int ghemeen/
Ja gantsch ooch uwes Vaders huys met een.
* Want onse Coninck heerlick bouen allen/
Heeft in uwe schoonheyt een groot ghevallen
Hy wil uwe Heer zyn van nu voortaen/

En ghy salt hem aenbidden onderdaen.
Tvolck van Tyro in rijckdom overvloedich/
Sal u met gaven schoon eeren ootmoedich/
Sconincks dochter sal costlijck zijn gheciedt/
Met gulden stucken verciert overbreedt/
✠ Met ghestichte cleederen toebereydet
Sal sy tot den Coninck wesen gheleydet/
Met alle haer staet to nchvrouwen seer reyn/
En met der dienstmaechden ghetal niet cleyn.
Vol van vreuchden ende vry van benouwen
Sullen sy commen end al tsaem aenschouwen
Den Coninck in zijn triumphe seer schoon/
Daer hy heerlijck sal sitten inden Throon.
✠ Dies claecht niet dat ghy v vrienden moet laten/
Want door dit houwelijck hooch boven maten/
Sult ghy eenighen kinderen heylich en fijn
Die eewichlijck Coninghen sullen zijn.
Ick wil uwen naem en heerlickheydt prijsen/
In eewicheyt/ end v eere bewijsen:
En de volckeren sullen taller tijdt/
V louen en dancken zijnde verblijdt.

Ghebedt.

Alderbeste ende aldermachtichste Heere God/ die om v heylighe beloften te volbrenghen /uwen alderliefsten Sone ons ghesonden hebt voor onsen Coninck ende Verlosser: doet dat wy ons soo voeghen moeten tot der ghehoorsaemheyt van zijn woort/ dat wy ons selven ende alle vleescheliicke begheerten afgaende/moghen oorsake wesen/ dat uwen heylighen Name over alle de Wereldt gheeert sy/ in den Name vanden seluen uwen beminden Sone onsen Heere Amen.

Den xlvi. Psalm.

De Godsalighe singhen ende betuyghen met desen Psalm/ hoe sterck dat hoer gheloove sy/ in alle tegenspoet/ dewijle dat God haer Behoeder is.

Als ons die noot overvalt crachtich/Ons Bercht en Heyl is God almachtich/Sulckx bevinden wy in den noot/ End hebben in hem troost seer groot/Dies vreesen wy in gheenen dinghe/ Al waert dat die Wereldt verginghe/ En die Berghen hen wierpen snel/ Int midden der Zee diep en fel.

Al waert dat water des Meyrs die pe
Raesde tsaem end oock overliepe/
Al waren te met door zijn cracht/
Berghen en steenrootsen ghebracht.
Nochtans sullen de Beken reyne/
Oock maenighe clare Fonteyne/
De schoone Stadt maken verblijdt/
Daer Godt in woont tot aller tijdt.
✠ Midden in haer woont Godt ghepresen
End wil eewichlick by haer wesen.
Niet salse bewegen voor tacn:
Want de Heer wilts altijt bystaen/
Veel volcks is ons geweest seer tegh/
Coninckrijcken hen oock bewegen/
Van haer geruchte/ also dat scheen/
Verginck deerd en Hemel met een.

PAVSE.

In sulcke stormen ende baren/
Is met ons de Heer der heyrscharen/
God Jacobs is ons een borcht vast/
Teghen ghewelt end overlast. (ken/
Comt doch al / wilt sien en bemercken
Onses Gods groote wonderwercken/
Die hy hier op der Aerden doet/
Na zijne groote wijsheyt goet.
✠ Hy heeft over daertrijck int breede
Gheslist die oorloghen seer wreede/
Lancen/ boghen/ heeft hy uit landt/
Vernielt ende de waghens ghebrandt.
Weest stil(spreeckt hy) zijdt doch gedachtich/
Mijner grooter sterckheyt seer machtich/
Ick ben die God seer hooch gheacht/
Boven aller menschen gheslacht.
✠ Cortelick de God der heyrscharen/
Is met ons in stormen en baren.
God Jacobs is ons een borcht vast/
Teghen ghewelt end overlast.

Ghebedt.

O God de eenighe toevlucht ende sterckte van de ghene die in v hopen/versekert ons in uwe goetheyt/ en verstropt soo de raden ende aenslaghen van de boose/ dat wy moghen in vrede ende gherustheyt des gheests leven/ om v te dienen ende eeren alle den tijdt van onsen leven/v bekennende voor onsen eenighen bescherme en Salichmaker/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xlvij. Psalm.

Dese vrolicke lofsanck was ghesonghen/als die Arcke gebracht was tot Jerusalem/de welcke een ghetuyghenis des verbonts was/ dat God met sijnen volcke ghemaect hadde/En also een voorbeelt der toecomste Christi in zijner Kercken/ door den welcken God met zijn volck versoent is/ 2 Cor. 5. Daerom gaet de Prophete oock voorder/ ende verclaert/ dat nu in dit verbont niet alleen de Joden/ maer oock de Keyserrijcke ende machtichste Coninckrijcke der Aerden/ souden begrepen werden/ die den waren Godt / voor haren alderhoochsten God ende Coninck oock souden bekennen.

Alle volck gemeyn Sijt die hadden reyn/ met vreuchden te saem/En met sang bequaem/ Prijst Gods Name goet/ Met hert en ghemoet. Want hy is de Heer/ Dien wy vreesen seer/ Een Coninck is hy/ Die alsins toont vry/ Sijn seer stercke cracht/ En sijn groote macht.

✠ De Volcken ghestelt/ Onder ons ghewelt/ Sullen wy haest sien/ Die voor ons haer knien

Suyghen met ootmoet/
Vallend ons te voet.
Hy is die Jacob
Tot zijn vo lck neemt op/
En tot zijn erfdeel/
Ons verkiest gheheel/
Want hy als zyn vrint/
Ons herrlick bemint.
* Ons God seer vermaert/
Met vreuchd hooch opvaert/
In een blyp geschal/
Der Basuynen al/
Die men lieflick hoort/
Met een soet accoort/
Singt nu openbaer/
Gods ons Coninck claer/
Goethept wel bekent,
Want tot elcken endt/
Streckt hem/ soo men siet/
Syn macht en ghebiedt.
* Singt ghy die cloec zyt/
Want hem zyn altyt/
De volcken voortaen/
Gantschlick onderdaen/
Hy sit verciert schoon/
Hooch op zynen throon/
De Princen van naem/
Syn hem ghehoorsaem/
En zyn daerom hier/
Dat sy werde schier [illegible]
T'volck Godts (wunst m)
Die Abraham vreesd.
* Onse God vol eer/
Is een crachtich Heer/
Houen hem ghetelt/
Die hebben ghewelt/
En steets onbeswaert/
Deerlijck hy beswaert.

Ghebedt.

O Heere God Coninck der Coninghen / die alle natien van volcke houdt onder uwe subiectie/ verlost ons wt den handen van alle de ghene die ons soecken wt te roeyen/ op dat een yegelijck kenne de sorge die ghy draecht voor u erue/ ende dat wy u sanghen ende lof die u aenghenaem zyn/ verhalen moghen/ door onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den xlviij. Psalm.

Na dat Jerusalem die een voorbeelt der Kercken was, wonderbaerlijck van een groote ghevaerlickheyt verlost is ghe weest/ so heeft de Prophete daer over God ghedanckt. Ende singt van die vastichept ende sekerhept Syons/ welck de Heere hem vercoren heeft.

In die heylige stadt voorwaer/ Die God hem verkiest openbaer/ Ist dat hy steets ons wil bewysen. Syn heer lijckhept met om volprijsen/ Syon ghelegen int t'Noort/ Heeft onse God van nu voort. Hem gheheylighet al vercoren/ In een schoon Lant wtvercoren/ Daer in alleyn tallen tyden/ Moet hem dat Kertrijck verblijden.

In haer Paleys is God bekent/
Een bewaerder tot inden endt/
Want de Coningen spannen tsamen/
En ghewapent tegen haer quamen/
Sy hebben Godscracht ghesien/
End waren verbaest mits dien/
Sy vloden met groot vertsagen/
Seer verschrickt zynd en verslaghen/
En hebben met angst en beuen/
Hen al in de vlucht begheuen.
* Een smert gelijck des barēs noot/
Heeftse bevangen cleyn en groot/
Ghelijck als wan ghy met tempeestē/
De schepē breect/ minst met dē meesten
Wy hebbent bevonden claer/
Dat ons voorseydt was voorwaer:
Te weten dat de woonstede/
Des Kercken Gods vol van vrede/
Is de plaetse daer met lusten/
Onse God eewich wil rusten.

PAVSE.

Hy heeft alsoo ghemaeckt voortaen/
Dat eewichlijck wel sal bestaen/
Midden in u huys can men Heere/
Uwe Jonste wel mercken seere:
Dies wert allesins verbreyt/
Heer uwes naems heerlickheyt/
Uwen lof hoortmen vercondeen/
Ouer al wt allen monden.
U rechte hant is bevonden/
Vol gherechtheyt tallen stonden.
* De Berch Syon is seer verblijdt/
Oock houden vierdach nu ter tijdt/
De dochters van Juda loflweerdich/
Ouer u oordeelen rechtveerdich.
Gaet rontsom Sion niet cleen/
En telt haer torrens niet een:
Haer sterchept bemerckt eendrachtich;
Siet oock haer mueren seer crachtich.
Dat Zion den nacomelinghen
Bekent werde door dees dingen.
* Want ons God heerschet ouer al/
Eewichlijck: dies hy oock nu sal
Ons in dit leuen wel gheleyden/
Tot dat ons de doot doet verscheyden.

Ghebedt.

O Godt/ alleene verlosser van u Kercke / die ons dagheliicks soo veel merckelicke teeckenen bewijst van de groote ste die ghy ons draecht/ met onse vyanden te verbasen / ende alle haerlieder wterste voorstellen te niete te bringhen: continueert u goetwillichept tot onswaerdt / op dat wy versekert zynde / onder u heylighe bescherminghe altydts moghen hebben waer af u te dancken/ eeren ende louen / door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den xlix. Psalm.

De Prophete beschrijft de ydelheydt ende dat grof onverstandt der Rijcken ende machtighen / welcker herte tot den rijckdom alleyn gheneghen is. Hy troostet oock de arme in haer benauthepdt/ ende beloeft hen sekerlijck een goet dat veel meerder ende bestandigher is.

Ghy mēschē al/ hoort en wilt doch verstaē, Ghy volckē al/ comt en treed hier voor aē. Ghy gemeyn volc ooc die al Heeren leeft/ Rijck/ arm/ en cranck/ u tot hooren begeeft, Wijshept sal u wtspreken de mont myn/ End van verstandighe reden vol zyn. Goede spreucken hoor ick sonder vernielen/ Op myn Harp wil ic groote dingen spel[en].

Waerom sal ick my in angst so verslaen/
Al ben ick nu omringt end oock ghevaen/
Vande boose / die op my hebben achte/
Dat ick van hen tot niet worde ghebracht.
Die hen verlaten op al haer groot goet
End daerop draghen eenen hooghen moet/
Doch geen Broeder hout vandre niet int leuen/
Hy can God niet tot een Rantsoenghelt gheuen.
* Want dat Rantsoen valt den mensche te swaer/
Hy can geensins dat opleghen voorwaer.

Al leeft hy lang sonder int graf te gaen
Noch moet hy sulcx alles laten aenstaen.
Dat de wijse sterven/ men daechlicx siet/
Even als de dwase met groot verdriet/
Haer goet daer na besitten end verswenden/
Vreemde/ die sy noyt saghen noch en kenden.
* Doch is haren lust end haer spreken al
Dat haer huys eewichlick vast blijven sal/
End haer plaetsen die na hen zijn ghenaemt/
Kindts kinderen erven sullen onbeschaemt.
Maer oft se schoon hier hebben heerlickheyt
Sy behouden dis niet in eewicheyt:
Maer die pochansen gracht groot van staten/
Moeten als vee daer van end alles laten.
P A V S E.
Niet dan ydelheyt en is al haer doen/
Nochtans van hal en kindren cloeck en coen/
Wert dit gheprijsen steets met grooten vliet
Sy doen sulcx na/ nochtans ist min dan niet.
Met hoopen varen sy ter hellen breet/
End werden doots knecht van der doot seer wreet.
Maer die vroom zijn van herten end van sinnen/
Sullen heerschen, en die boos' overwinnen.
* Der boosen roem en stoutheyt sal vergaen
Inder hellen blijven sy steedts ghevaen:
Maer daer van sal God my bevrijden recht/
Om dat hy my neemt aen tot sijnen knecht.
Daerom en vreest niet als ghy siet oft hoort/
Dat yemant rijck wert en ghetrocken voort
Want stervende dracht hy niet met hem gheen haven/
Zijn eere wert oock niet met hem niet begraven.
* Sy troosten hen in desen overvloet.
En prijsen die/ die maken goeden moet:
Maer sy moeten tot haers Vaders haest blien/
Daer se Gods heerlickheyt niet sullen sien.
Summa/ als een mensch coemt tot heerlickheyt/
Soo wert hier door zijn onverstandicheyt/
Den vee ghelijck/ grootelicks tot zijner blamen
Welckens siel ende lijf vergaen te samen.

Ghebedt.

HEmelschen Vader/ ende Behoeder van alle het menschelicke geslachte/ en wilt niet ghedooghen dat wi so verworreit souden zijn in dese aertsche verganckelicke dinghen/ daer de kinderen van deser Werelt alle haer lieder versekerheyt ende gherustheyt opstellen/ dat wy niet altijts en souden bekennen onse broosheydt ende ellende/ op dat wy door onse ondanckbaerheyt niet worden rechtveerdichlick beroost van de vrucht der hope die v kinderen in v alleene hebben/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den L. Psalm.

David voorsept hoe God door zijn Evangelium beroepen soude/ alle gheslachten der volckeren/ van den welcken hy niet en soude heyschen wtterlicke offerhanden/ maer bekentenisse ende verkondinghe van sijn goetheyt. Hy verachtet oock die/ die hen coemen vander onderhoudinge zijnes Godsdiensts/ sonder mit herte geraect te wesen met eenē Godlicken yver ende liefde.

GOdt die der Goden Heer is/ spreken sal / En tsamen roepen dat gantsch Aerdsche dal/ Vanden Opganck tot den Nederganck bredt. Ut Zion coemt Godt die daer is becleedt/ Met heerlickheyt end schoonheyt hooch gheprijsen / Onse Godt coemt, die niet stil en sal wesen.

Voor hem gaet een fel verslindende vier/
Een groot onweder coemt met hem tot hier/
Hy sal hemel end Aerd aenspreken wel/
En zijn volck rechten/ segghende seer snel:
Versaemt my mijn Heylighen/ die met vertrouwen
Offeren/ en mijn verbont onderhouwen.
En ghy Hemels sult melden overbreyt
Gods des Rechters groote gherechticheyt.
Hoort mijn volck/ ick spreeck v aen int ghemeen/
Ick ben v God/ daer is oock anders gheen.
Ick sal v niet straffen om v offranden/
Die ick hebbe gheheyscht van uwen handen.
Van v yet te nemen heb ick gheen noot/
Ossen noch Bocken tsy cleyn ofte groot/
Want al het vee der bosschen dat is mijn
Ooc de Dieren diemet duysenden zijn/
Op den berghen/ ja die voghelkens cleyne
En tghedierte des velts is mijn alleyne.
P A V S E.
Al hongherde my/ ick en seyt v niet/
Want d'eertrijck is mijn met al datmen siet.
Meynt ghy dat ick Ossen vleesch eten moet/
Oft tot dranck behoeve der Bocken bloet?
Neen ick/ maer offert dancksegginge met singhen/
End wilt v beloften doen end volbringhen.
Roept my aen/ end ick sal v inden noot.
Helpen/ en ghy sult mijn naem maken groot.
Maer God spreect die schalcken aen seer verstoort/
Waerom vercondicht ghy also mijn woort/
En neemt mijn vondt in uwen boosen monde/
De wijle ghy mijn straffe haet inden gronde?
Na dat ghy oock hebt mijn gebot versmaet/
End als ghy noch een dief siet/ met hem gaet
Dien zijt ghy ghelijck/ ja hem toeghedaen:
Van Echbrekers wilt ghy v niet ontstaen.
Den mondt opent ghy tot schenden en smaden/
V tonghe can niet dan lieghen en schaden.
Ghy sit en reit van uwen broeder quaet/
En met achterclap ghy hem seer belaedt/
Dit doet ghy/ en om dat ick swijghe stil/
Ghy meynt dat ick v ghelijck wesen wil/
Maer ick sal v noch onder ooghen stellen/
V sond end v daerom straffen en quellen.
Och wilt doch dit mercken en wel verstaen/
Ghy die God gantsch vergheet/ hoort dit vermaen/
Op dat ghy niet sonder hulp haest vergaet
Die danckoffert/ die eert my metter daet/
Spreeckt God/ en die desen wech gaen en treden/
Sullen mijn heyl overcomen in vreden.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ die ons ghegheven hebt uwe heylige Wet/ om ons te regeren na uwen wille/ doet door v genade/ dat wy verloochenende alle godloosheyt eñ ghebreyelheyt/ v mogē dienen inden Gheest ende waerheyt/ v alleene in onsen noot aenroepen mogen eñ uwen heyligen Name groot maken/ tot dat uwe salicheyt openbare/ die ghy ons beloeft hebt/ door uwen lieven Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lj. Psalm.

David na Urias doodt zijn sonde bekennende/ Bidt God, dat hy hem die vergheve/ ende hem sijnen Gheest wede

deyle: Op dat hy voortaen van sonden bevrijdt werde. Hy erbiedet hem andere menschen te leeren/ en voor Jerusalem/ (die de ware Kercke Godes is) neerstichlick te bidden.

Ontfermt u over my armen sondaer/ Heer na uwe goetheyt niet om volprijsen/ Wilt my dit mael u genade bewijsen/ End vergeeft my mijn sonden groot en swaer. Wascht my O God/ maeckt my suyver en claer/ Van mijn leelicke stinckende misdaden/ Die my voor u ontreyn maken voorwaer/ Reynicht my door twater uwer genaden.

* Want door veel claghens mijn hert my verflout/
Als ick (och arm) ghevoel mijn groote sonde.
En dat meer is/ voor my staen t'elcker stonde/
Mijn sonden al/ dies ick Heer ben benout.
Voor u en teghen u heb ick misdaen/
Dies blijft ghy rechtveerdich in uwen weghen
Als ghy my straft en te gronde laet gaen
En maeckt beschaemt hen die u spreken tegen.
* Ick weet wel en moet bekennen vooraen/
Dat ick in ongherechtheydt ben gheboren/
Oock staet my dit tot aller tijt wel vooren/
Dat mijn moeder/ in sond my heeft ontfaen.
Ick weet dat ghy lief hebt en begheert seer/
Een hert dat gheheel is oprecht en goedich/
Twelck ick niet heb ghehadt/ dien ghy O Heer
Uwe wijsheyt openbaert overvloedich.
* Ghy sult my met Ysop Heer maken reyn/
Soo sal ick gheheel suyver zijn bevonden/
Ghy sult afwasschen mijn smetten en sonden
So werd ick witter dan snee int gheneyn.
Ghy sult my doen hooren blijschap en vreucht/
En my van nieus uwe goetheyt ghepresen
Bewijsen Heer/ dan sullen seer verheucht/
Al mijn beenen end al mijn crachten wesen.

PAVSE.

* Ghy hebt langh ghenoech ghesien mijn misdaet/
Wilt doch u toornich ghesicht daer van wenden
En vergheeft my (die nu ben vol elenden.)
Mijn boosheyt al end oock des' sonden quaet
O God mijn schepper. schept sonder verdrach/
Een reyn hert in my/ end een nieuwe leven/
End op dat ick u welbehaghen mach/
Wilt my O Heer eenen nieuwen gheest gheven
* Ick bid u/ werpt my niet van u aenschijn
End op dat ick besluyte mijn begheeren/
Uwen heylighen Gheest wilt my niet weeren
Als hy in my van u vernieut sal zijn.
Doet my oock nu smaken de sekerheyt
Mijner salicheyt Heer/ door u ghenade.
Gheeft my oock den gheest der blijmoedicheyt
Ende sterckt my daer mede vroech en spade.
* Dan sal ick gaern in u weghen bequaem/
Den boosen sal ick die oock vlijtich leeren:
Soo datse hen tot u sullen bekeeren/
End volghen mijn voetstappen al te saem.
Wilt my O God/ Heer mijner salicheyt/
Van dees doorweerdighe bloetschult bevrijden
Soo sal mijn mont uwe gherechticheyt/
End u goetheyt singhen ende belijden.
* O Heer wilt my doch open doen den mont/
Anders can ick niet goets spreken warachtich:
Maer als ghy Heer dien sult openen crachtich
Soo sal ick uwen lof schoon maken condt.
Waert dat ghy slachtofferen hadt begheert
Der Stieren end Ossen/ oft der gheitckens/
Ick hadse gheoffert: maer gantsch niet weert/
Is voor u sulck offren/ alsoot mach blijcken.
* Een recht offer dat de Heere neemt aen/
Is een ghemoedt benout/ door angst en claghen:
Een nedrich hert: end eenen gheest verslaghen/
En sal God niet verachten/ maer ontfaen.
O Heer doet Zion wel na u goetheyt/
End Jerusalem die op u vertrouwet.
Twelck is de Stadt die ghy u hebt bereyt/
Haer mueren doch ghenadichlick opbouwet.
* Dan sullen ons herten zijn seer bequaem/
Om te offeren na u welbehaghen/
Dan sullen de calveren zijn ghe slaghen/
Die u Heer sullen wesen aenghenaem.

Ghebedt.

HEere God/ gheheel goet ende almachtich/ die om te volbren uwe heylighe beloften/ ons ghesonden hebt uwen seer beminden Sone voor onsen Coninck ende Verlosser: Maeckt dat wy ons so voeghen totter ghehoorsaemheyt van zijn woort: dat wy ons seluen ende alle vleeschelicke begheerten verloochenende/ mogen oorsake wesen dat uwen heylighen Naem alle de Werelt door bekent sy/ in den Naem van den seluen uwen beminden Sone onsen Heere. Amen.

Den LII. Psalm.

Met desen Psalm werpt Dauid te neder den hooghmoet van Doech/ de welcke hem daer in roemde/ dat hy des Heeren Priesters verraden hadde/ 1. Samuelis. 22. Ende is versekert dat Godt sulck een boosheydt niet ongestraft laten en sal.

Seght ghy Tyran/ waerop ghy bouwet/ Met gewelt en boosheyt/ Hoe staet ghy soo/ ende betrouwet Op u ongherechtheyt/ Nochtans is Gods bystandicheyt/ Ons daghelicx bereyt.

U tong alleyn schadet en quellet/
End is tot aller tijt/
Als een Scheermes seer wel gestellet/
Dat seer scherpelick snijdt:
Ghy bemint valscheyt en dat quaet/
Meer dan trecht met der daet.

Om woorden die seer romme schaden/
Te spreken zijt ghy snel:
Maer God sal u straffen en smaden
Ghy valsche tonghe fel.
Ghy wert vernielt end verdruckt/
Ja uit u plaets ghetruckt.

Ghy boose/ ghy wert wtgheroeyt/
Tot de wortel met een
Twelck de vrome sullen aenschouwen/
Met een vreese niet cleen:
En lachende met uwen val/
Sullen sy spreken al;

Dit is hy die niet heeft vercozen/
Godt tot zijn hulp alleyn/
Maer op zijn rijckdommen al bozen/
Steld hy zijn hert onreyn:
Hy heeft hem ghesterckt met booshept/
End ongherechticheyt.

Maer ick die nu ben en sal wesen/
Alleyn stolt ende coen/
Op Gods goedichept hooch gepresen/
Als een Olijfboom groen/
Sal gheplant zijn midden eenpaer/
Van Godes huys eerbaer.

Dan sal ick voor heer wijsen Heere/
V spreeck v prysen vooztaen/
End op [illegible] vol van macht end eere/
Grond[illegible] [illegible] bliven staen.
Want v g[illegible]chept veel goets doen sal/
Vwen volck ouer al.

Ghebedt.

BArmhertighe Vader/ die niet en begeert de doot van den Sondaer/ spreydet uwe goedertierenheyt ouer ons/ ende wasschet ons van alle de sonden die wy bedreuen hebben teghen uwe Maiesteyt / so langhe als wy gheweest heb-ben in dese wereldt: Scheppet in ons een reyn herte / ende versterct ons van daghe tot daghe / door de cracht van uwen heylighen Gheest/ op dat wy ghehelijck tot uwen dienste ouerghegheuen en gewyet zynde/ uwen lof souden mo-ghen vercondighen/ door Jesum Christum. Amen.

Den Lij. Psalm.

Dese Psalm hout euen dat selfde in/ dat de veerthiende doet. Ende singt op de selfde voys.

DIe dwaes die spreect in zijn herte seer quaet/ Daer is geen God: End hy verwoest nuts desen/ Zijn le-uen gantsch door zijn grouwelijck wesen/ Daer is niet een die met twoort of die daet/ Wat goets begaet.

God des Hemels de Wereldt ouersiet/
Ende bemerckt de menschen hier te lande/
Of daer een is die met goeden verstande/
Om Gods goetheyt te soecken hem bevliet
Twelck niet ghesciet.
Alles ghemerct hy vint dats int ghemeyn
Al afwijcken/ en gaen op boose weghen/
Grouwelijck zijnse, ja tot quaet gantsch geneghen
Die wat goets wercht en is onder hen gheen/
Ja niet tot een.
Zijn dan die boose so dwaes al te saem
Datse niet dan quaet doen sonder afkeeren?
Die mijn arm volck als dat broot gantsch verteeren/
End altijdt om taenroepen sHeeren naem/
Zijn onbequaem.
Sonder reden zijnse verveest gaer seer.
Want God die breect aller vyanden beenen
Dewijl dat hy die al veracht met eenen.
Ghy sult hen noch aendoen O Zion teer/
Schand end oneer.
Och dat die hulp ouer Israel Heer/
Quam wt Zion/ en dat Godt wt eerlangh/
Wilde verlossen zijn arm volck gevanghen/
Israel end Jacob souden in eer/
Verblijdt zijn seer.

Ghebedt.

HEere God/ fonteyne van alle rechtveerdicheyt/ die vervloecht alle godtloosheydt ende quaetheyt/ doodet door de cracht van uwen heylighen Gheest/ alle de verderffenisse die wy weer nature hebben/ en verlost ons van alle dwa-linge en verkeertheyt/ op dat wy niet verwerret en werden in den val ende rechtveerdige straffinge der Spotters van uwen woorde/ ende versmaders van uwe goetheydt / die ghy ons bewijst in uwen seer Beminden Sone Christo Jesu alleens onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den Liij. Psalm.

David stelt hem seluen hier aller Christenen voor ooghen tot een exempel eens menschen/ die onbeweechlijck staet op Gods beloftenissen: ende verhaelt het ghebedt welck hy dede tot God/ als hy verraden wert door die van Ziph alsoo 1. Samu. 26. staet.

OCh Heer almachtich helpt doch my/ Door uwen Naem end stercke crachtich: Neemt mijn saeck aen weest mijns gedachtich/ Laet uwe macht verschijnen vrij: Tghebet dat ick nu doe verhoort: Wilt Heer ney-ghen tot my v ooren/ Op dat ghy moecht gedichlic hooren. Die woorden die ick brenghe voort.

† Met een wreet hert/ so elck wel siet/
Comen my nu toe mijn vyanden
Na mijn leuen zijnse ghestanden/
Sy hebben Godt voor ooghen niet.
Nochtans doet God my onderstant/
Door hulp die hy my heeft bewesen/
Hy is by my in allen desen/
End onderhout my met zijn handt.
† Hy ist die daer doet vallen swaer/
Op mijn vyanden al zyn plaghen/

Als sy van hem werden verslaghen/
Dan werdt uwe trouw openbaer.
Dan sal ick vrijwillich O Heer/
Een vrolick Offer v toebrenghen/
Vwen Naem louende met singhen/
Die vol goetheyts is end vol eer.
† Ghy hebt my wt noodt en gheyijn/
Verlost/ en my laten aenschouwen/
Mijnen lust in dat swaer benouwen/
En de straf der vyanden myn.

Ghebedt.

ALmachtighe God/ die nemmermeer en verlaet de ghene die in v hopen. Neemt so onse sake in handen teghen alle onse wederpartyen/ die seer grouwelijck zijn/ dat sy verstaen moghen/ dat teghen v is dat sy bestaen: en toont oock uwe goedertierenheyt tot de gene die ons beminnen/ op dat wy altydts mogen hebben waer af v te lonẽ/ door on-sen Heere Jesum Christum. Amen.

Den Lv. Psalm.

Desen Psalm houdt in ghebeden ende clachredenẽ/ van dat ghewelde dat David aenghedaen is gheweest/ daer hy

hy als een Moordader vervolcht was. Hy begheert dat Godt hem ghenadelick verlosse/ ende de boosheyt ende wreetheyt zijner vyanden straffe.

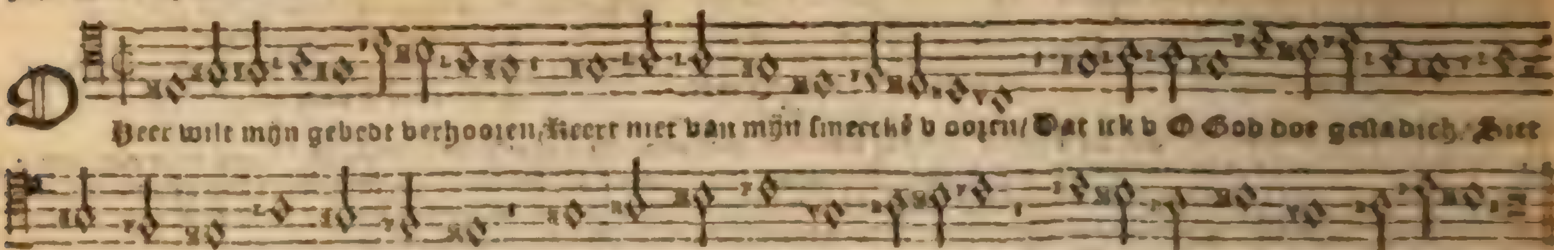

my doch aen hoort mijn ghewach/ Want ick suchte en doe mijn gheclach/ Tot v schrey ick: Weest my genadich.

Mijn haters my dreygen en plagen /
Met den boosen die my na iaghen:
Haer giftich hert vol loose treken/
Op mijn schade neerstich bedenckt/
Ick ben van hen vervolcht/ gecrenct/
Haer ghemoet is met toorn ontsteken.
* Mijn hert is vol van angst en vreuē
Vol doodlicke vrees is mijn leven.
Ick ben verbaest/ en seer verslagen/
Met schrickē en benautheyt groot,
Ben ick nu bedeckt in den noot/
Dies moet ick v Heer alsoo claghen.
* Och oft my vleughelen toe quamen/
Als duyskens die daer vlieghen tsamen/
Op dat ick nu mocht wech gheraken/
End haest eyghens wel bevrijdt zyn:
Ick soud vlieghen in een woestijn/
Ende daer mynen legher maken.
* Ick soud my haest vertien ter zijdē/
End voor desen stormwint my vrijden/
Tot dat hy waer voorby gheleden.
Maer Heer onteens haer tongesnel
Verderftse/ want van ghewelt fel/
End van onrecht zijn vol haer steden.
* Moetwillich gewelt t'allen standē/
Is binnen haer mueren ghevonden/
Moeyt arbeyt end alsulcke wercken/
Onrecht end oock groote boosheyt
Lieghen bedrieghen/ listicheyt:
Heerschen by hen/ so men can merckē.

P A V S E.

Waer dat mijn vyant diē ick kende/
My vervolchd end also schende:
Oft dat die my mercklick benijden/
My benauden/ ick soudt voorwaer/
Beter lijden/ oft hier/ oft daer/
Voor hen my berghen/ end hen mijdē.
* Maer ghy die a leyn plecht te wesē/
Mijn ghesel end vrient wtghelesen/
Die my waert lief end aenghename/
End wist bouen dien myn secreet/
Wy wandelden sijn met bescheet /
Ja ghinghen in Gods huys te samē.
* De doot moetse al haestelick halen
En datse oock levende dalen
Ter hellen: Want onrecht en schade/
Woont onder dese boose rot/
Maer ick aenroepe mijnen Godt/
Die my beschermt door zijn ghenade.
* Des morghens vroech voor den daechrade/
Smiddaechs eñ oock des avōts spade/
Bid ick Godt/ en hy sal my hooren/
End ick sal door hem zyn bevrijdt/
Van desen voorgheleiden strijdt/
End van hen al die my verstooren.
* D'onbeweechlicke God ghenadich/
Wiens rijck eewichlic blijft ghestadich
Salse straffen van haren sonden/
Want sy God niet en vreesen gaer/
Maer zijn verhart verstoet voorwaer
In haer erchēyt en loose vonden.
* Des schalcks handen staen met verlanghen/
Om zijnen vrient listich te vanghen/
Teghen tgheen dat hy heeft ghesworen.
Zijn woorden zijn als boter soet/
Nochtans neemt hy in zijn ghemoet/
Niet dan twist end onvrede voren.
* Zijn woorden zijn soet t'allen tijdē
Als oly: maer nochtans sy snijden/
Als sweerden scherp ghelijck ghereden.
Werpt v sorgh op God/ soo sal hy
V helpen/ en niet vuiden vry/
Dat ghy met onruste weert beladen.
* Ghy sult die boose Heer almachtich/
Inden eeuwigh diep werpen seer crachtich
Die bloetdorstighe wreede honden/
Comen voorwaer tot der helft niet/
Harer daghen/ alsoo men siet:
Maer ick hoep op God t'allen stonden.

Ghebedt.

Rechtveerdighe Vader/ in alle v oordeelen die ghedoocht dat wy wtwendich eñ inwendich ghequelt werden om te versoecken onse ghedulđicheydt / Verlost ons van al e onse vyanden/ ende ontdeckt de quaetheyt eñ geveynstheyt van de gene die door soete eñ schoone woordē hen wterste beste doen om ons wt te roepen: Maeckt onvruchtbaer haerlieder tongen/ vercort den tijdt van henlieder leven: eñ thoont henlieden dat ghy geen behagen en hebt dan in de gene die in v hopen/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den LVI. Psalm.

Dese Psalm is een beschrijvinghe der lasteringhen ende des verwijts/ dat David eenen tijt ghedraghen heeft/ eñ oock een dancksegghinghe dat hem God daer van verlost heeft.

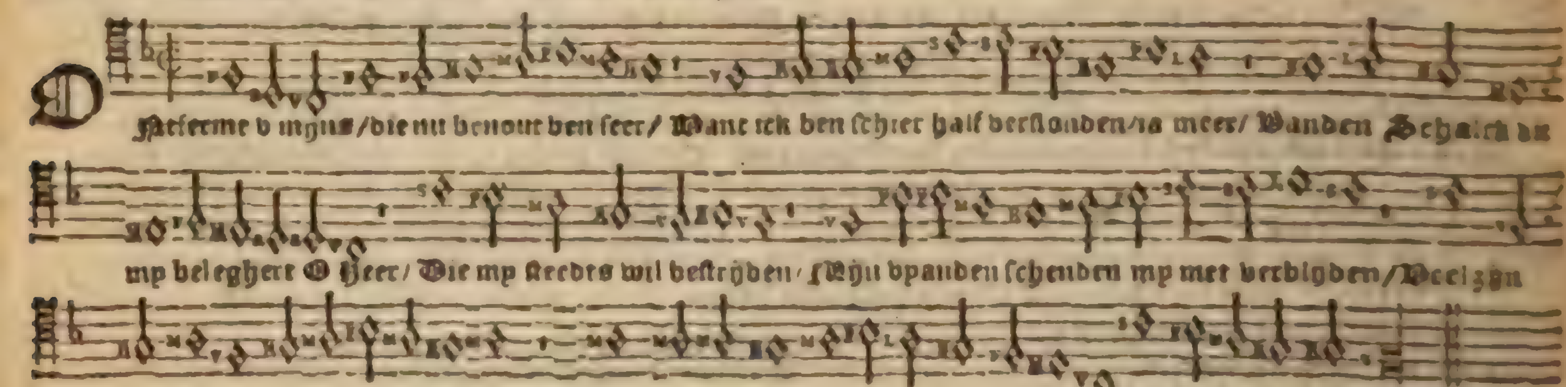

daer my teghen aen al'en zijden/ Maer als my Heer vreese quelt in mijn lijden/ Tot v sal ick dan gaen.

Ick sal God loffanghen singhen voort aen
Van zijn beloeft / end op hem sal ick staen/
So can my niet doen vreesen noch verslaen/
Wat de menschen voortstellen.
Mijn woorden al/ verkeeren dees ghesellen
Tvoornaemste daer van datse tsamen tellen/
Is/ hoe sy my plaghen sullen en quellen/
Met al haer kracht en cracht.
* Sy rotten tsaem met ghewelt onbedacht
Sy loeren en bespieden dach en nacht,
Mijn ganghen/ ende soecken in hare macht
Te hebben mijn siel reyne.
Op haer listicheyt staet haer hoop alleyne.
Sy meynen daer door tontcomen ghemeyne
Maer ghy Heere door v straffe niet cleyne /
Den sulcken doch verslaet.

P A V S E.

Ghy hebt ghetelt mijn vluchten vroech eñ spaet/
In een flessche mijn tranen ghy ontfaet /
Mijn lijden mijn benautheyt ende smaet.
Hebt ghy Heere opghescreven.
Als ick v bidde/ so loopen end beven
Mijn vyanden zijnde dan verdreven/
Dits seker/ want door v God verheven
Sal ick wesen bevrijdt.
* Gods beloften roem ick vrede ende wijt/

Dies sal ick hem louen zijnde verblijdt/
Want hy sal my gheuen na deser tijdt/
Dat hy beloeft waerachtich.
Mijn hope staet op mynen Godt almachtich/
Ick vreese gheen listen der menschen crachtich:
Maer ick heb Heer myn beloften eendrachtich/
V ghedaen met ootmoet.
Die sal ick betalen haest met der spoet/
End v prijsen so ghy weert zijt Heer goet/
Om dat ghy my ghenadelijck behoet/
Voor den val sonder sterven.
Ghy bewaert my voor tschadelijck verderuen/
Dies wandel ick met dat volck uwer eruen/
Voor v/ ia met hen dien ghy laet verwerven/
O Heer v claerheyt soet.

Ghebedt.

O God/ alleene de bystant ende troost van alle arme bedruckte menschen/ doet te niete de aenslagen van onse vyanden/ ende laet uwe Vaderlijcke goetheydt gheware werden die ghene die hen betrouwen op uwe beloften. Ende veracht onse ghebedt niet/ maer weest ons ghenadich inden tijdt der tribulatie/ op dat wy door de versekertheyt van uwe gunste/ cloeckelick mogen verachten het ghewelt van den boosen/ ende v eeuwichlick dancken/ van dat ghy ons verlost hebt wt alle perijckel/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lvij. Psalm.

Dese Psalm verhaelt cortelick de benautheden/ in de welcke David Gods bystandt ende hulpe ondervonden heeft/ na zijn ghebedt. Daerom so begheeft hy hem om Godt te dancken ende te louen.

Ontfermt v Heer/ ontfermt v ouer my/ Want ick betrou op v met herten bly/ Tot dat de boose vergaen sullen wesen/ Sal ick altijdt mijn toevlucht nemen bijp/ Onder uwe vleughelen Heer ghepresen.

Tot den hoochsten Godt mijn stem comen sal/
Tot hem die een eyndt maeckt myns lijdens al/
Gods goetheyt en waerheyt sullen hen tsamen/
Verbinden tot myn hulp in dit misval/
End hem/ die my verslinden wilt beschamen.
Myn siel is int Midden der Leeuwen snel
My hebben omringhet moortbranders fel/
Scherp als spiessen en pijlen zyn haer tanden/
Haer tonghe ghelijckt den sweerde seer wel
Wantse scherp snijdt en maeckt alles tot schanden.
PAVSE.
Verheft v bouen den Hemel O Heer/
Laet ouer al verbreydt wesen v eer/
Sy stellen stricken allen myn gangen/
En sy verdrucken myn siele gaer seer:
Sy grauen eenen cuyl om my te vanghen.
Maer sy zijn inden cuyl diep nu ter tijdt/
Ghevallen/ dies is mijn hert seer verblijdt
En lacht zijnde bereydt tot desen stonden
Om uwen lof te singhen breedt en wijdt/
En dees verlossingh alsins te verconden.
Dies zijdt wacker mijn tongh en mijn ghemoet/
Staet haest op Psalter en myn Harpe soet/
Des morghens seer vroech wil ick my op maken/
Heer om te verbreyden v eere goet/
In allen landen end in allen spraken.
Tot den Hemel streckt haer uwe waerheydt/
En tot de wolcken uwe ghetrouheydt/
Verheft v Heer/ laet v cracht sien op deerde/
Thoont die in Hemel woont v Maiesteydt.
Doet dat v eer ouer al ghemerckt werde.

Ghebedt.

HEere Godt die ons beuolen hebt voor v te wandelen in oprechticheydt des herten/ maeckt dat de boose menschen die vol bedroch ende valsche practijcken zijn/ ons niet en hinderen nae haer lieder quaden wille. Maer dat de selue vander werelt ghenomen zijnde/ wy moghen blijuen als vruchtbarighe boomen in v huys/ om v eewichlijck te louen door de hope die wy hebben in v huys/ door uwen eeuwighen Sone onsen Heere Jesum Christum. Amen.

Den lviij. Psalm.

David zijnde tonrechte beschuldicht/ gheeft ghetuyghenisse van zijn onschult. Ende biddet/ dat Godt hem wilt daer by beschermen ende onderhouden.

Ghy Raetsheeren laet my doch hooren/ Die my reghen zijt alle gaer. Segt my eens ter trouwen voorwaer/ Ist ooch recht dat ghy v neemt voor/ Segt ghy Adams kinderen wel aen: Soeckt ghy recht te doen yderman.

Och neen ghy: Maer in uwe dagen
En bedenckt ghy niet dan boosheyt
End allerley ongherechticheydt/
Met v valsche maten end waghen.
De boose zijn van God so saen
Verbreemt/ als zij leuen ontfaen.
So haest sy verwerven dit leuen/
Door leughenen wijcken sy af.
Sy gaen swangher met ghift seer straf
Als een slanghe tot quaet begheuen/
Als een Adder doof die niet hoort/
Des ghesangs met een enckel woort.
Sy wilt de Toouenaer niet hooren/
Hoe lief en schoon dat hy ooch spreect/
De keel en tanden Heer hem breecke/
Door v cracht die ghy pleecht tovoren/
Breeckt hen de tanden (want so fel/
Sijn sy als ionghe Leeuwen snel.
PAVSE.
Als water dat daer vloeyt op aerden
Sullen sy ooch van selfs vergaen.
Haer pijlen diese schieten saen/
Sullen tsamen ghebroken werden:
Sy werden haestelich versmacht/
Als slecken die niemant en acht.
Ghelijck een ontijdich kint stervet/
Eer den dach siet ofte Sonnen schyn:
Ghelijck onrijpe vruchten zyn
Haest verdwijnt/ alsoo ooch verderuet/
Godt die ionghe doornen met smaet/
Eer se rijp werden en gantsch quaet
Dan sal die vrome verheucht wesen/
Die met benautheyt was bevaen/
Siende de Godtloosen vergaen/
Door de wrake Godes ghepresen/
Hy sal hem baden in dat bloet
Des boosen/ en so spreken vroet.
Die rechtveerdighe sal niet lijden/
Te vergeefs: dat is openbaer.
Hy sal sulcx genieten hier naer.
End hem seer heerlijck noch verblijden/
Want een richter sal die Godt zijn/
Ouer goed ende quade zijn.

Ghebedt.

O Heere rechtveerdich Richter van alle de Werelt/ wien kenlick is de quaethept ende wreetheyt der vyanden van uwe Kercke/ bedwinght haerlieder lasteringhen/ vernedert haerlieder hooveerdye/ ende snydtse af van het ghetal der levenden: op dat de Rechtveerdighe siende de grouwelicke wrake die ghy neemt op u vyanden/ meer ende meer moghen ghebrocht werden om uwe rechtveerdichept ende goethept vermaert te maken/ met groot te maken uwen heylighen Naem/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den LIX. Psalm.

David beleghert zynde van Saul/ inde wterste benautheydt/ roept tot Godt ende betuycht/ dat hem onrecht ghescyedt. Hy bidt hem om bystant ende hoept dat hy noch verhoocht sal werden.

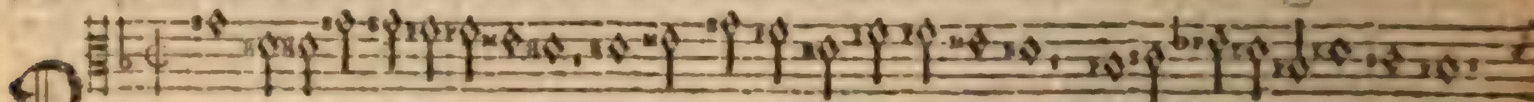

O Heer ick ben van myn vyanden/ Omringt/ verlost my wt haer handen. Van de Boose wilt my ontslaen/

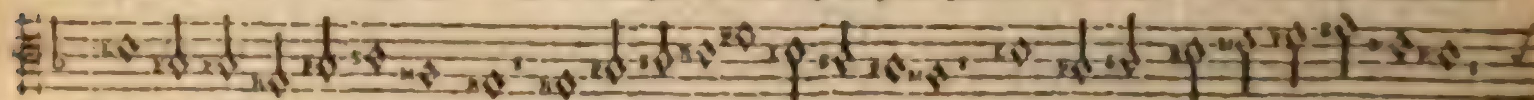

Die wt haet na myn leven staen. Vanden boosdader wilt my bryden/ Die niet dan quaet soect talle tyden/

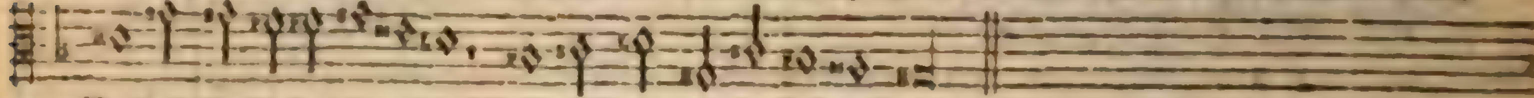

Vanden bloedighen handt fel/ Deses Bloethonts verlost my snel.

* Want siet sy loeren nae myn leven/
In een verbondt sy hen begheven/
Al die sterckste vanghen sulcx aen/
Daer ick hen niet hebbe misdaen.
Nae toe ist datse hen nu stellen/
Op datse my t'onrechte quellen
Dies waeckt op Heer en daer in siet/
Voorcomt my doch in dit verdriet.
* Ja ghy O Heere der heyrcrachten/
Die Israels God zyt vol machten/
Waeckt op/ siet doch wat nu seer cost
Alle Volcken end Heydnen doen.
Bewyst doch Heer dien geen genade/
Die wt moetwillen doen dat quade.
Snachts zynse hier en daer by een/
End huylen als honden onreen.
* Om her gaen sy tsaem met quaetspreken
Haer woorden als sweerdt scherp steken
Sy seggen onder hen mits dien/
Wie sal ons hooren ofte sien
Maer ghy sult haer roemen O Heere/
Nochtans eenmael bespotten seere/
Die hoochmoedighe sult ghy daer/
Belachen Heer int openbaer.

* Sonder u is Heer haer macht geene
Daerom begheef ick my alleene/
Tot u Heer die myn toevlucht zyt/
En myn bewaringh taller tyt.
God wiens goethept ic heb gesmaket
Voorcomt myn ongheluck en maket/
Dat ick noch mynen lust sien sal/
Aen myn vyanden over al.

PAVSE.

Maer laetse niet doot zyn gesmeten
Dat die myne sulcx niet vergheten/
Maer verstroptse door uwe cracht
Over al/ en maecktse veracht.
Heer die onse schilt syt bevonden/
Slaetse door u cracht gantsch te gronde
Haerer lippen sonden seer groot/
Verdienen recht angst ende noot.
* Verstrickt se in haer hoochmoedich wesen/
Haer boosheyt is hooch opgheresen/
Alle haer doen is int ghemeen/
Vloecken ende lieghen met een.
Laet uwen toorn wesen ontsteken/
Wiltse verdoen en gantsch verbreken/
Verderftse in ongenaden Heer/

Ende verdelghtse langs so meer. (Sen
* Dort dit Heer dat mē mach bemercken
De God Jacobs niet om versterken/
Die ewich heerschet met bescherm/
Over t'gheheel aertryke breet.
Sy sullen tsavonts weder keeren/
Huylen en rasen met oneeren/
Sy sullen als honden met haest/
De straten omloopen verbaest.
* Daer na sal hē de honger strange
Om her der stadt doen loopen bange
Sy sullen moeten slapen gaen/
Zynde met hongher scherp bevaen.
Dan sal ick singhen end vercondē/
Opentlyck en tot allen stonden/
Uwe cracht en goethept so saen
Als den dach claer sal vanghen aen.
* Wāt ghy zyt myn toevlucht alleyne
End in noot myn beschuttingh reyne.
Daerom sal ick altydt O Heer/
Met lofsanck verbreyden u eer.
Wāt God is myn stercheyt gepresen
Die my in myn ellendich wesen/
Dat my steedts is ghecomen aen/
Ghenadichlyck heeft by ghestaen.

Ghebedt.

O Alse God/ die behaghen hebt inde onnooselheydt ende oprechtichept van de ghene die u wt alle haerlieder herte dienen/ doet onse vyanden te rugghe/ de welcke spottende met u heylighe voorsienichepdt/ ons verderf soecken practiseren: doet haerlieder boose voornemen te niete/ ende berooftse van alle eere: op dat sy moghen weten dat ghy overste zyt in uwe Kercke ende gunstich den ghenen die hen betrouwen op uwe sachtmoedichept/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Amen.

Den LX. Psalm.

David bekennende dat alle die overwinningen zynder vyanden van God hercomen/ versekert hem dat hy tot den eynde sal onderhouden werden.

HEer die ons hebt verstooten al/ End verstropt in trops en misval. Die op ons toornich geweest zyt.

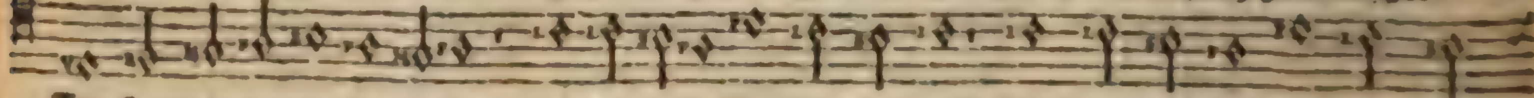

Troost ons wederom nu ter tydt/ Ghy die daerde beweecht met cracht/ En die scheurt/ Ja clieft met der

macht: Wilt haer schaed en breucken ghenesen : Want gantsch vervallen is haer wesen.

Ghy hebt u volck swaerlyck gerenckt
Ende met tuymelwyn ghedrenckt/

So datse zyn ghevallen slecht/
Maer ghy hebt weder opgherecht/

Een teecken uwen knechten tsaem/
Die trouwlyck vreesen uwen Naem/

Dat zijt hooch uitstekē en throonen/
En sekerlick daer onder woonen.
‡ Op dat Heer v gheliefte volck sy/
Vanden vyanden ghemaeckt vrij/
Soo helpt ons met v rechte handt/
Hoort my in desen armen standt.
Maer Godt wt zynen throon heeft
Verhoort eñ ghemaeckt seer blij. (my
Sichem sal noch mijn erfdeel wesen/
En Suchot dat schoon dal gepresen/
P A V S E.
‡ Tgheheele lant Gilead reyn/
Sal my ghegheven zijn alleyn/
Van Manasse tgheheele goet/
Sal mijn wesen met overvloet.
In Ephraim met zijn volck al/
Mijn hooft ick lieflick eeren sal/
Juda sal oock zijn desghelijcke/
Throonmeester vā mijn Conincrijcke.
‡ Maer Moab sal zijn met oneer/
Ick en achte hem oock niet meer/
Dan een waschvat/daer in dat mijn
Voeten sullen ghewasschen zijn.
Edom acht ick met zijn volck koen/
Niet beter dan mijn oude schoen.
Philisten sal met ghesanghen/
En met eerbieding my ontfangen.
‡ Wie gheleyt my vā dat volck mijn/
In een stadt daer ick vrij sal zijn/
Die sterck is? wie sal wedercom/
My brenghen in dat landt Edom?
Sult ghy dat niet doē Heer hier naer
Ghy die ons verstropt hier en daer/
Ghy die met onsen legher korne/
Niet ginght also ghy pleecht te doene?
‡ Doet ons bystant Heer indē noot/
Teghen den gheweldighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Is inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons makē seer sterck
Teghen ons vyanden int perck/
Hy sal vertreden ons vyanden/
En die tsamen brenghen tot schanden.

Ghebedt.

HEere Godt/ die niet en begheert de doodt vanden armen Sondaer/ maer dat hy hem bekeere / en wilt ons niet straffen naer de strafheyt van uwer rechtveerdicheyt/ maer stoot van ons door uwe cracht / alle de ghene die teghen ons opstaen/ op dat wy alle ons betrouwen stellende op v alleene/ souden moghen victorie verwecuē/ om v daer af te dancken/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Lxi. Psalm.

David verhaelt/ dat zijn ghebedt is verhoort gheweest: Ende danckt daerom Godt / versekert zijnde / dat hy inden toecomenden tijt oock sal verhoort werden.

‡ Op een steenrootz Heer ghepresen
Laet my wesen
Ghestelt/ daer ick vrij zijn sal.
Ghy zijt mijn toevlucht bevonden/
Tallen stonden/
Teghen mijn vyanden al.
‡ In uwen Tempel seer schoone/
Is mijn woone/
Altijdt O Godt met ootmoet/
Onder v vleughelen zijnde/
Ick bevinde/
Toevlucht en bescherming goet.

‡ Want ghy geeft my Heer genadich
En ghestadich/
Al mijn begheerten niet cleyn.
Want ghy laet my Heer toecomen/
Aller vromen/
Erfdeel/ die v vreesen reyn.
‡ Ghy sult de Jaren vermeeren/
End vereeren.
Uwes Conincks openbaer.
Soo dat hy vast sal beclijven/
Ende blijven/
Noch menich gheslacht end Jaer.

‡ Voor v oock Heer desghelijcke/
Sal zijn rijcke/
Sekerlick end vast bestaen/
Dat v waerheyt en ghenade/
Vroech en spade/
Dat behoede nu voortaen.
‡ Soo sal ick uwen lof singhen/
End voortbringhen/
En groot maken uwen Naem.
Ick sal met vliet dan betalen/
Sonder dralen/
Mijn beloften Heer al t'saem.

Ghebedt.

O Godt alleene steuninge ende beschermінghe van de ghene die v ontsien/ verleent ons dat wy moghen leven onder de bewaringhe ende beschermінghe van uwen seer beminden Sone Jesum Christum. Maeckt oock door uwe groote cracht/ dat zijn Rijcke ghevoordert sy ende meer ende meer toeneme / op dat wy rustende op uwe beloften/ v moghen offeren/ door den selven nu ende altijts een offerhande des Lofs/ Amen.

Den Lxij. Psalm.

David verlost zijnde van alle zijne vyanden/ vertelt hare boosheyt: Ende vermaent alle Gheloovighen/ datse vastelic staen op God ende op zijne voorsichticheyt/ want de mensche met alle zijne raetslaghen/ en is niet dan ydelheydt.

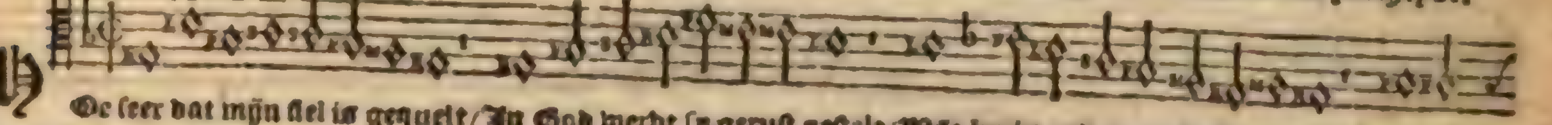

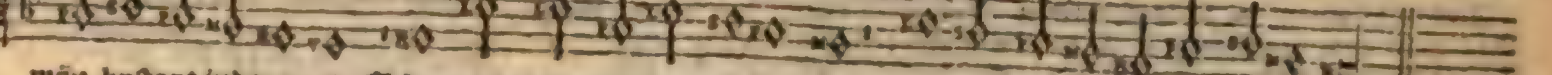

* Hoe langhe sult ghy alle staen/
Om te schaden en doodt te slaen?
Ghy wert noch met schandē versteken/
Als een wandt die daer valt. sult ghy
End als een oude muer daer by/
Van selfs vergaen scheuren end brekē.
* Sy en ghedencken anders niet/
Dan om tondertdrucken met vliet/
Hem dien ghy wilt verheffen Heere/
Leugen behaecht hen met der daet/
Haer woort is soet/ maer therte quaet
Is vol vloeckens end vol oneere.

* Maer ghy mijn siel wilt doch voortaen/
Met ghedult op den Heere staen/
Op hē staet mijn hoop en betrouwen/
Hy is mijn troost en niemant el.
Mijn heylant die my bewaert wel/
Geen schand noch leet eū mi benouwē.
P A V S E.
* Godt is mijn eer / mijn heyl / mijn cracht/
Mijn toevlucht / mijn stercke / mijn macht.

Ghy volckeren wilt hem betrouwen/
Coemt en stortet doch alle gaer/
Voor Godt uwe herten eerbaer/
Op hem alleyn willen wy bouwen.
* Maer die menschen machtich end rijck/
Zijn ydelheydt alle ghelijck/
Ydel van hen te seylen pleghet:
Weecht ydelheyt end oock met dien/
De menschen al/ soo sult ghy sien/
Dat ydelheyt veel swaerder wegher.

* Op anrecht v doch niet verlaet/
Ou ghewelt noch felen niet staet/
Wilt aen ydel dinghen niet hangen.
Coemt v rgoet tos met overvloet/
Wilt daeraen v hert en ghemoet/
Gheensins laten wesen bevanghen.
* De Heer spreeckt dickwils in zijn
Also ick dat hebbe ghehoort: (Woordt
Dat hy alleyne sy almachtich.
Ghy zijt Heer vol ghenaden soet/
Die den mensche wat recht is doet/
Na zijn verdienst door v hät crachtich.

Ghebedt.

HEere/ die de eenighe hope ende glorie zijt van uwe kinders. staet ons by in tijde van tegenspoet ende verlost ons van de listighe lagen van alle onse vyanden: tracht henlieden datse niet dan ydelheyt en zijn, en dat voor niet is dat sy staen op haerlieder rijckdom/ aenghesien datter geen salicheyt en is/ dan voor de ghene die in v goetheydt ende barmherticheyt hopen, de welcke ghy ons bewijst in Christo Jesu uwen Sone/ Amen.

Den Lxiij. Psalm.

Dauid verhaelt (tot onderrichtinge aller gheloouigen) dat hy in allen tegenspoet syne toevlucht ghehadt heeft tot God/ om van hem troost ende sterckheyt te verweruen.

O God gheen God heb ick dan v/ Van smorghens aen bid ick v Heere/ Mijn siel verlangt nae v gaer seere/ Die gantsch in my versmeltet nu/ Geheel verdrooght is mijn lichame/ Mijn crachtē vergaē al gelijck/ My dorstet als een dorr Eertrijck/ Nae v in dees plaets onbequame.

Op dat ick noch eens aensien mach
V heerlickheydt nae dit benouwen/
So ick die lieflick te aenschouwen/
In uwen schoonen tempel plach.
Want veel beter is v ghenade/
Dan smenschen leuen self hier is/
Daer sal oock mijnen mont ghewis/
Uwen lof spreken vroech en spade.
* Daer sal ick singhen v eer claer/
So langh als ick weed in dit leuen/
V met handen hooch opgheheuen/
Sal ick O Godt aenroepen daer.
Dit soude mijns hertē vreucht wesē/
End oock al mijn genoecht alleyn/
Mocht ick niet hert en monde reyn
V altijdt louen Heer ghepresen.

PAVSE.

Als ick rust op dat bedde mijn/
End overleggh al uwe crachten/
Soo moeten dan al mijn ghedachten/
Des nachts met v onledich zijn.
Want in mijn verdriet en mijn sorgen
Hebt ghy my gheholpen eenpaer/
Dies prijs ick v/ ghy hebt voorwaer/
Met v vleughelen my verborghen.
* Mijn siel hangt v soo vastlick aen/
Datse van v gheensins can wijcken/
V handt bewaert my desghelijcken/
Voor allen die my teghen staen:
Maer sy die mijn siel met onweerde/
Overvallen willen met leet/
Sullen inden Afgrondt seer wreedt/
Verstooten werden onder deerde.
* Versneden wert tot stucken cleyn/
Met dē Sweerd en tot roof ghegeuē
Den Vossen en Dieren daer neuen/
Tgoet mijner vyanden ghemeyn.
Dan sal de Coninck hem verblijden/
In v ouerwinninghe Heer/
Wie v kendt/ sal v lof end eer/
Wtspreyden claer aen allen zijden.
* Daerom de leughenmonden al/
Hoe valschelick datse oock spreken/
Sullen ghestopt zijn end versteken/
So datse niemant helpen sal.

Ghebedt.

ONse Godt die beloeft hebt te wesen in het midden van de ghene die v in waerheit aenroepen/ doet ons dese weldaet/ dat wy v mogen so aenroepen in volle Vergaderinge dat wy (zijnde onder v bewarenisse en bescherminghe) meer ende meer moghen ghevoelen uwe ghenade ende goedertierenheyt/ ende dat wy onder het Rijcke van uwen seer lieuen Sone Christo Jesu volcomen victorie moghen verweruen/ van alle de ghene die ons quellen/ Amen.

Den Lxiiij. Psalm.

Dauid claghender wijse/ beschrijft de listen ende wreetheyt zijner vyanden en belijdet de goedicheyt Gods, daer door hy de ouerwinninghe zijner vyanden vercreghen heeft.

Als ic roep Heer/ hoort mijn stem clachtich/ End helpt my dā wt mijn gequel/ Op dat mijn vyandē seer fel My niet dooden/ want sy zijn crachtich/ O Heer almachtich.

Verberght my nu/ O Heer ghepresen
Voor mijn vyanden schalck en quaet/
Voor de Rotten end voor den Raedt
Der boosen/ die met al haer wesen/
Seer zijn mispresen.
Haer tongen seer crachtelick snijden/
Als Sweerden die scherp zijn en fijn/
Haer ghiftighe woorden die zijn/
Als pijlen fel/ die sy int strijden/
Schieten ter zijden.
Op datse so (Heer) int verborghen/
Met list schieten den vromen man:
Wel goede zijn/ alss daer van/
Voorschoten/ die sy sonder sorghen/
Heymlick verworghen.
Int quaet doense hen seer versterckē/
Om my te verstricken sy staen.
En spreken stoutelick/ wel aen:
Wie sal ons doen end onse wercken/
Connen bemercken?

PAVSE.

Sy dichtē schalckheyt tallen stondē/
Daer toe doen sy tsaem haren vliet/
Een yeder de diepten doorsiet/
Tzijns herten om so te doorgronden/
Listighe vonden.
Maer God op wien ick rust alleene/
Sal synen boogh afschieten saen/
Gheheel onvermoets salt toegaen/
Sy sullen verwont zijn ghemeene/
Groot ende cleene:
Haer tonge die niet can dan schaed
hen plat te gronde werpen sal.
Dies sullen sy die dit sien al/
Hen met bespottinghe beladen/
Ende versmaden.
Dan werden int ghemeyn belede
Des Heeren groote daden reyn:
Die versaecht de sullen ghemeyn/
Verstaen des Heeren wonderheden/
In allen steden.
Maer de vrome sullen verblijden/
In Godt den Heere al te saem/
En sy die staen op zijnen naem/
Sullen zijn eer tot allen tijden/
Alsins belijden.

Ghebedt.

Ewighe ende almachtighe Vader/ die de wyse verlipt in haerlieder practijcke/ treckt ons wt het gheselschap ende vergaderinghe van de quade menschen/ ende van den hoop der godloosen / de welcke arbeyden om te lasteren uwe arme dienaers / eñ tuocht v de ghene die in v alleene hopen . Verlost ons wt den stricken die sy ons leggen / op dat wy altyts moghen hebben waer af ons te beroemen / in uwe enckel goethept / de welcke ghy ons doet ghewaer werden/ in uwen seer beminden Sone Jesu Christo. Amen.

Den LXV. Psalm.

In desen Psalm werden beschreuen de weldaden ende de ghenade die Godt sonder ophouden zynder Kercken bewyst.

My En loest v Heer met stemmē reyne/ Tot Sion openbaer: Die beloefde gauen gemeyne/ Betaeltmen v oor daer.

En dewyle dat ghy wilt hoorē/ Tgebet uwes volcks goet/ So sullē daer v Wtvercorē/ V vallē Heer te voet.

* Al myn misdaden en myn sonden/
Waren seer groot en swaer/
Maer v goethept met om doorgron-
Vergaf die al voorwaer. (den/
Wel hem dien ghy hebt wtghelesen/
Dat hy by v sy Heer/
Die oock altydt by v mach wesen/
Sonder te scheyden meer.
* Wy sullē met d'eerlichept schoone/
Vwes huys versaedt zyn.
Tcyrdom Heer vā thuys uwer woone
Sal ons wel voeden fyn.
Ghy die na v goethept verheuen/
Ons beschermt en bewaert/
Sult ons een goed antwoorde geuen/
Mae v cracht seer vermaert.
* Tgeheel aertrick aen v Heer hanget
Met een vertrouwen reyn/
Al die dat groote Meyr ombanghet/
Staen vast op v alleyn.
Ghy maect door v schrickeliche cracht
Seer vast die berghen groot/ (ten
Van sterchept en van groote machten/
Syt ghy O Heer niet bloot.
* Ghy cont oock dat brullē haest stillē
Des Meyrs als't is beweecht/
De menschen oock die woedē willen/
Ghy haest te stillen pleecht.
Als die volckeren wel bemercken
Die om her zyn O Heer/
Dees groote wonderlijcke wercken/
Sy zyn verwondert seer.
PAVSE.
* Heer vandē Oosten tot ē Westen /
Mae v goethept end Woort/
Laet ghy voorcomen ons ten besten/
Alderley blyschap voort.
So haest als drooch is dē aertryck
Ghy besoeckt dat voorwaer/
Met daw en reghen des ghelycke/
Maeckt ghyt ryck en vruchtbaer.
* Twater springend wt de fonteynen
Maeckt dat aertrycke goet/
Tot tarw end ander vruchten reyne/
In grooten ouervloet.
Die gheploechde voren bequame/
Watert ghy tsyner tydt.
Ghy breeckt daertryck/ en zyn vruchte
tsame/
Ghy seer ghebenedyt.
* Ghy verciert dat iaer ouervloedich
Met v goederen schoon/
En laet tverte reghneren goedich/
Bouen wt uwen throon.
Die hutten selfs inde woestyne/
Syn vol vruchten met een/
Die berghen seer vruchtbaer van wyne
Staen lustich groot en cleen.
* Dan sietmen in beemden en weydē/
Tvee in groot getal gaen/
Tvelt (vanden bergen afgescheyden)
Sietmen vol coorne staen.
Also schynt dat Aertryck tontsprin-
En te verblyden seer/ (gen
Dies moeten wy iuychen en singhen/
In v van herten Heer.

Ghebedt.

O Ghenadighe ende gunstige Vader/ die ons vercoren ende ghestelt hebt onder die van uwe Kercke/ maect dat wy altyts bekennen moghen dese wtermaten groote weldaet/ op dat wy rustende op uwe goethepdt ende macht/ stoutelick verachten mogen onse vyanden/ ende leuen in alle voorspoet ende blyschap/ om v te singē eewigen lof/ door uwen eenighen Sone onsen Heere. Amen.

Den LXVI. Psalm.

In desen Psalm wert ghescreuen de goethept die God ghewoonlick synen volcke bewyst, de welcke den synē troostet/ na dat hyse te voren besocht heeft. Voorder beloeft David/ dat hy niet ondanckbaer wil wesen ende roept God aen tot een ghetuyghe zyner oprechtichepdt.

S Ingt den Heer inden gātschē lande/ Met gesang loeft nu synen Naem/ Pryst hē met mōd en met verstan-de/ Roemt zyn goethept alle te saem. Spreect hoe wōderlick zyt ghy Heere/ In al v wercken groot en cleyn/ Vwe vyanden beschaemt seere/ Bidden om vreed alle ghemeyn.

* Dat v dan O myn God ghepresen/
De Werelt coeme met oormoet/
V lof moet oock ghesonghen wesen/
Alsins met stemmen claer en soet.
Coemt hier end wilt doch wel aen-
merchen/
De daden Gods des Heeren myn/
Hoe wonderlich dat oock zyn wercken
By der menschen kinderen zyn.
* Hy verdroocht dat groote Meyr
crachtich/ (door.
Datmen droochs voets can gaen daer
Dies wy zyn volc in liefd eendrachtich
Hem seer vrolick dancken daer voor.
Zyn heerschappy sal eewich blyuen.
Zyn ooghe die volcken aensiet:
Wie van hem wyckt sal niet beclyuē/
Maer vernedert werden tot niet.
* Ghy volckeren wilt v begheuen/
Om Godt te prysen bouen al/
Dat zyn naem seer hooch sy verheuen
Van allen in dit aertsche dal.
Hy ist die ons bewaert ons leuen/
Die voor ons saicht tot ons behoeft/
Op dat wy niet vallen noch beuen/
Ja dat niet slibbert onsen voet.
* Ghy hebt ons doorsocht Heer ghe-
Ende beproeft alle ghelyck/ nadich/
Also men door dat vyer ghestadich/
Dat silver loutert van den slyck.
Ghy hebt ons van den onbekenden
Vyanden/ laten zyn ghevaen/
End hebt ons Heer op onsen lenden/
Met een groot last swaerlick belaen.
PAVSE.
* Men heest op ons hoofden geclom-
men/
Soomen beclemt een kemel dier:
Als verslten werden wy alommen/

Ghebrant voor water end vier.
Daer na hebt ghy ons Heere goedich
Vertroost/ dies ick tot u huys reyn/
Wil brengen myn offranden bloedich/
En myn beloften groot en cleyn.
‡ Myn beloften sal ick betalen/
Die myn lippen hebben gedaen/
Die in den noot end in myn qualen/
Uyt mijnen monde zyn ghegaen.
Ick wil u Heer veel vet offranden/
Der Rammen op uwen outaer/
En der Bocken met vier verbranden/
Daer toe oock veel Runderen swaer.
‡ Ghy al die God vreest / weest doch stille/
Coemt tot my hoort end wilt verstaen
Want te verhalen heb ick wille/
Wat goet dat my Godt heeft ghedaen.
Als ick hē heb ghebeden clachtich/
Hy heeft my haest verhoort voorwaer.
Dies heeft myn tongh oorsaeck waerachtich.
Hem te louen vry openbaer.
‡ Waert dat ic had genomen voren/
In myn gemoet eenich onrecht/
Soo hadde Godt niet willen hooren/
Dat ghebedt van my synen knecht.
Maer ick mach met rechte wel spreken/
Dat my Godt altijt verhoort heeft/
Myn smeeckē heeft hy noyt versteken
Soo langh als ick hebbe geleeft.
‡ Gelooft sy myn God vol genaden/
Die myn ghebeden niet verstoot/
Die van my (met ellendt beladen)
Niet afwent zyn goedicheyt groot.

Ghebedt.

O Heere wien alle heerlickheydt ende eere toebehoort / maeckt dat uwe wonderlijcke wercken over alle de werelt bekent zyn. Dat de grootheyt van uwe cracht dwinghe uwe ende onse vyanden. Eyndelijck dat wy soo ghetemt mogen zyn door de benautheden die ghy ons toesendt/ dat wy nimmermeer op en houden uwe goetheit en gunste vermaert te maken/ de welcke ons overvloedich bewesen wordt in Christo Jesu uwen Sone / onse eenighen Salighmaker ende Verlosser. Amen.

Den lxvij. Psalm.

Dit is een ghebedt om eenen welstandt der Kercken/ niet alleene in Judea/ maer oock in alle andere Landen/ over de welcke de ghenade Gods soude wtghestort werden/ door de toecoemste Jesu Christi.

O Godt sy ons nu ghenadich. En seghen ons met overvloet. Hy verlicht ons alle gunstich/ Met zyn aenschyn lieflijck en soet. Op dat ons zyn wegen. Bekent recht vā degen. Werden en met een. De Heydenen leeren/ Hen tot den wech keeren/ Onses Heyls alleen.

Dat doch Heer die volckē met singē
U seer dancken vry openbaer.
En met vreuchd uwen lof voortbringhen/
Hen in u verheughend eenpaer.
Ghy hebt allen lieden/
Alsulcke ghebieden/
Nae u goetheyt reyn.
Ja tghehee Aertryche/
Ghy in der ghelijcke/
Regeert Heer alleyn.
Die volckeren met soeten toone/
Dancken daerom uwen Naem goet/
Om dat taertrijck draeght vruchten schoone/
Seghent ons Heer tot ons behoet.
De Heere seer goedich/
Gheeft ons overvloedich/
Den seghen ghewis.
Dat hem dies elck vruchte/
End onsen Godt duchte/
Die almachtich is.

Ghebedt.

HEere ende Vader des lichts/ sonder wiens kennisse wy ellendigher zyn dan onredelijcke dieren/ streckt uwe ghebenedijdinghe over ons/ ende maeckt dat uwen heylighen Naem over de gheheele Werelt bekent/ ende van alle Volcken ende Natien aengebeden sy/ op datse alle gevoelen moghen uwe gunste ende ghebenedijdinge/ ende dat een yeghelick wandele in uwe vreese ghelijck ons gheleert is door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den lxviij. Psalm.

David schrijft Godt toe alle de overwinninghe zyner vyanden: ende prijst int ghemeyne de groote cracht Gods/ daer nae bewijst hy zyn Vaderlijcke goetheyt over dat volck Israels/ het welcke hy vry ghecocht ende bewaert heeft. Eyndelijck prijst hy God/ die hem de Conincklijcke Croone nae zyner belofte nisse bewaert heeft.

Staet op Heer / thoont u onversaecht/ So werdē verstroyt end verjaecht/ Heer haest al u vyandē/ Die God altijt hebben gehaet/ Sullen voor hē met schand en smaet/ Vliedē in alle landē. Ons God met een verdrijven sal/ Syn vyanden gantsch getal. Ja als roock doen verswindē/ Ghelijck dat was smelt voor dat vier/ Sal hy alle Godlosen hier/ Verteeren end verslinden.

‡ Doch sullen de vrome verblijdt/
Heer uwen Naem singhen altijdt/
End haer in u verblijden.
Sy werden van herten verheucht/
En sullen voor God maken vreucht
Juychende tallen tijden.
Singt nu vrolick en loeft den Heer/
Verbreyt met vrucht zynes Naēs eer/
Prijst zijn heerlickheyt tsame/
Die op de wolcken vliecht end vaert/
End een Heer is seer wijt vermaert/
Eewich Godt is zyn Name.

¶ Verblijdt v in Godt met ootmoet/
Hy is der weesen vader goet/
End een beschermer crachtich/
Der Weduwen in billichept/
In den Tempel vol hillichept/
Heeft hy zijn woonst eendrachtich.
Hy ist die den eensamen gheeft/
Een huys dat vol van kindren leeft/
Na haer langwijllich wachten/
Die ghevangenen hy ontslaet/
End verstrickt die boosdaders quaet/
Ja laets int lant versmachten.

P A V S E.

¶ Als ghy v volck Heer hebt geleydt/
En ginckt voor hen wijdt ende breydt/
In die groote woestijne.
Doe beefde dat aertrijck met een/
Die Hemelen druppten ghemeen/
Heer voor uwen aenschijne:
Oock desen berch Sina so groot/
Voor v aenschijn O Heer verschoot/
Godt Israels ghepresen/
Ghy hebt ons den regen vruchtbaer/
Ghegeven/ en getroost daer naer/
V erfdeel wtghelesen.
¶ Ghy verquickt v volck goedertier/
En maeckt dat een yeghelick dier/
Daer woont sonder verderven/
Uwen kindren deelt ghy v goet/
Int cruys geeft ghy hen goedē moet/
Sonder troost sy niet sterven.
Ghy hebt na uwe goedichepdt/
Den reynen Jonckvrouwen bereydt/
Een oorsaeck/ soot mach blijcken/
Om te singhen int gantsche lant/
Als onse vyanden met schant/
Velt vluchtich moeten wijcken.
¶ Die Coningen seer groot gheacht/
Zijn haestelick met al haer macht/
Ghevloden soo wy weten/
Gods huysghenooten hebben stil/
Tgoet deses volcks nae haren wil/
Ghedeelt en wtghemeten.
Al ist dat ghy/ die al ghemeyn/
Gods volck zijt wt ghenad alleyn/
Hier voormaels hebt ghelegen/
Den ghenen die daer sitten hart/
Tusschen ketels als colen swart/
In oneeren versteken.
¶ Nochtans als ghy sult treckē wt/
Int velt met basuynen gheluyt/
Ghy werdt schooner in ooghen/
Als der duyven vleughelen cleyn/
Sijnde met gout en silver reyn/
Verciert end overtoghen.
Als ons god doort lant henē ginck
Ende die Conninghen aenvinck/
Te roepen wt haer woone/
So wiert dat lant reyn wit en claer/
Ghelijck de snee is voor en naer/
Op Salmon den berch schoone.

P A V S E.

¶ Gods berch die is seer wonderbaer
Ghelijck Basan de berch voorwaer/
Staet hy hooch onbeswecken/
Wat ist dat ghy berghen rebel/
Met al uwen steenrotsen fel/
Gods berch soeckt te versteken?
God heeft desē berch breet end wijt/
Vercoren tot zijn woonst altijt/
Nae zijn goethept ghepresen:
Daer hy eewich van nu voortaen/
Sal woonen sonder te vergaen/
Dit sal zijn ruste wesen.
¶ Veel duysent Engelen seer schoon/
Dienen den Heer voor synen throon/
En zijn oock zijn heyrcrachten:
Door hen doet hy seer groot ghewelt/
Soo hy tot Sina heeft int velt/
Voormaels ghetoont met machten.
O Heer ghy zijt ghevaren op/
Brekende der vyanden cop/
Nemende die ghevangen.
Ghy hebt heerlicke gaven fijn/
Om die verstroyt hier en daer zijn/
Rijckelick laten ontfanghen.
¶ Ghy hebt v vyanden veriaecht/
Om by v volck seer onverclaecht/
Te woonen vroech en spade,
Ghelooft sy god die ons met een/
Onderhoudt en seghent ghemeen/
Door zijn cracht en ghenade.
Godt die Heer is ons salichept/
Hy toont ons zijn goetjonstichept/
Door verlossingen machtich.
Het is godt die zijn volck byp stelt/
En maeckt dat het blijft ongequelt/
Van sdoodts gewelt seer crachtich.

P A V S E.

¶ Het is god die in stucken breeckt/
Den cop/ ja in den gront versteeckt/
Tghetal onser vyanden/
Hy sal gantsch breken end verslaen/
Dat hooft der ghener die voortgaen/
In haer sonden en schanden.
Godt spreeckt: Mijn wtvercorē al/
Wt Basan ick verlossen sal/
Die nu is seer hoochmoedich:
Ick wilse knaep ende ghesont/
Wt des meyrs alder diepsten gront/
Trecken met mijn handt goedich.
¶ Ghy sult dan baden uwen voet/
In al uwer vyanden bloet/
Die ghy slaen sult end jaghen:
Daer sal lecken een yder hondt/
Tbloedt uwer haters die ghewont
Sullen zijn end verslaghen.
Men sach daer O mijn god en Heer
Opbreken end voortgaen met eer/
D'Arck des verbondts ghepresen.
Die sangheren voor haer henen gaen/
En die speelluyden volghen aen/
Met ghesanck wtghelesen.
¶ Die jonge maeghden loven tsaem/
Met gesanck daer des Heerē Naem/
Met haer trommelen reyne/
En seggen: O ghy Israel/
Looft den Heer met ghesanck en spel/
Onder v int ghemeyne.
Daer is Benjamin die nu heeft/
Groote macht om dat ghy hem geeft/
Te heerschen over velen.
Juda/ Zabulon/ Nepthalim/
Met haer Vorsten zijn comen in/
Vrolick voor v te spelen.

P A V S E.

¶ Israel/ god geeft v dat ghy
Sijn Coninckrijck aenschouwet vry/
Hy regeert al' v wercken/
Wilt doch Heer ghy die ons bemint/
Twerck dat ghy nu in ons begint/
Volvoeren end ons stercken.
Om uwes tempels wilt O Heer/
Sullen v die Conninghen eer/
Bewijsen met offranden/
Dies wilt met cracht over al snel/
Die boose met haer wapen fel/
Tsamen brenghen ter schanden.
¶ Wilt de wreede dieren verdoen/
End jaghen die volckeren coen
End haer heyrcrachten dwinghen/
Heer brengt die stoute tot ootmoet/
Op datse v vallen te voet/
End v tribuyt toebringhen.
De Heeren Egypti seer rijck/
En die Moorzen alle ghelijck/
Met toegebonden handen/
Sullen hen begheven al tsaem
Tot v en prijsen uwen Naem/
En loven met verstande.
¶ Prijst dien God die hoogher gewis:
Opvaert van self de Hemel is/
Dien hy ghemaeckt heeft reyne/
Hy ist die dat donderen maeckt/
Daer van de Hemel beeft en craeckt/
Door zijn sterckhept alleyne.
Sijn almachtichept doch bekent/
Sijn heerlickhept schijnt sonder ent/
In tlant Israels binnen/
Hy is die alsius blijcken doet/
Sijn groote cracht in overvloet/
Die niet is om verwinnen.
¶ Ghy zijt O Heer seer wonderbaer/
In al die plaetsen daer ghy claer/
V heerlickheydt toont crachtich.
Israels toeverlaet ghy zijt/
End uwes volcks cracht dies altijdt/
Loft nu v Heer almachtich.

Ghebedt.

HEere Godt der heyrscharen/ die beschermt ende bewaert de gene die in v betrouwen/ ontvouwet uwe onverwinnelicke cracht/ om onse vyanden ter neder te worpen. Cranckt de macht van de hoochmoedighe/ verandert onse bevanthept in vreuchspoet ende maeckt dat int midden van onse vergaderinghe/ vāleyts aenghenaem sy den lof van uwen heylighen Naem/ die daer groot ghemaeckt wort/ door uwen seer beminden Sone Jesum Christum/ Amē.

Den lxix. Psalm.

David claecht / dat hy tonrechte van den Godloosen verdruckt sy gheweest/ Daer hy nochtans niet het bidden in ootmoedichept ghewandelt heeft. Hy bidder God dat hy recht doe ende de godloose scherpelick straffe/ na haer schandelicke boosheyt. Hy verhoopt oock verhoort te werden/ darrom begeeft hy hem om God te dancken.

Ick bid v helpt my O God goedertier/ Want twater is tot aen mijn siel gecommē. Indē onreynē slijc ben ic ghecomen/ Daer geen gront is/ Ick ben versoncken schier/ Twater seer sterck treet my wech met der vloet Mijn

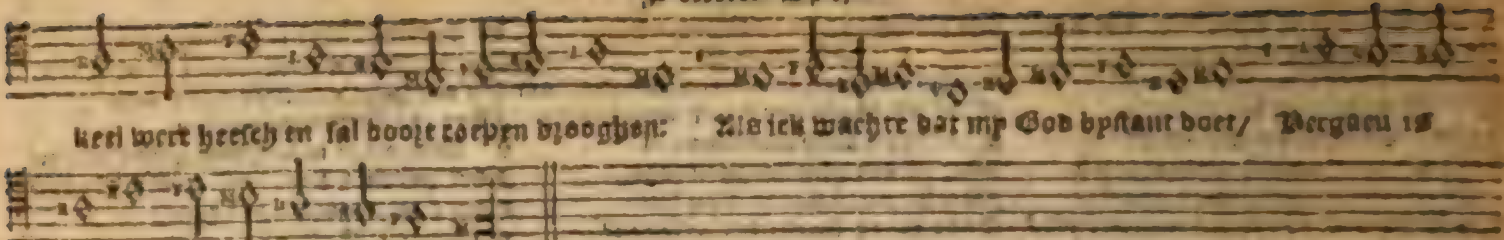

in y dat ghesicht myner ooghen.

* Ick heb ooch armen (doch sonder myn schult)
Meer vyanden/ dan ick heb opt hooft hayren/
Die om myn schade te soecken voortvaren/
Die werden met cracht en rijckdom vervult.
Also moet ick betalen/ dat ick niet
Hebbe gheroofd: Maer ghy kent O Heere
Myn dwaesheyt groot/ daer beneven ghy siet
Myn sonden al/ die my nu saghen seere.
* O Heere/ die door uwe groote macht/
De sterckte der Heyrcrachten cont doen beven/
Maeckt datse/ die hen v gantsch overgheven/
Door my niet beschaemt werden noch veracht.
O God/ hen die v aenroepen/ bystaet/
Datse niet beschaemt werden door myn schaden/
Om uwes Naems wil ben ick so ghesmaet/
Om uwent wil ben ick met schandt beladen.

* * * *

* Myn Broeders houden my als een vreemt Man/
Als eenen onbekenden sy my achten/
Om dat uwes huys liefde my met crachten/
Heeft verteert/ en dat ick v saeck neem aen.
Die smaedt der boosen daer met dat ghy Heer/
Seer werdt versmaet/ is over my ghevallen.
Ick heb altijt ghevast/ ja gheweent seer/
Doch was ick daerom bespot van hen allen.
* Ick heb my eenen sack ghegort aen lijf/
Maer sy hebben daer met den spot ghedreven/
Den brassers die hier seer hooch zijn verheven/
Ben ick daechlicks een spot en tijt verdrijf/
Maer ick bid v O Heer ghestadelick/
Laet myn ghebedt v wesen aenghename/
Nae uwe goedicheyt ghenadelick/
Staet my ghetrouwlick by ter tijdt bequame.
* Treckt my wt den slijck/ tot my v begeeft/
En laet O Heer my daer in niet versincken/
Helpt my van myn haters: niet laet verdrincken/
My int diep water/ twelck geen gront en heeft:
Maeckt dat ick niet versmoor in desen vloet/
Dat die diepten my niet te gronde trecken
En dat de cuyl hem niet open en doet/
Om my te verslinden en te bedecken.
* Uwe ghenaed is vol troosts O Heer goet/
Daerom wilt nu myn begeeren verhooren:
Wilt teghen my uwe goethceyt oorbooren/
En toont my v lieflick aenschijn seer soet/
Wilt uwen knecht v aensicht bergen niet/
Want ick ben vol van angst niet om doorgronden:
Dies haest v Heer inden noot my aensiet/
Verhoort doch myn claghen tot desen stonden.

Pause.

* Maeckt v op Heer in dese teghenheydt/
Om myn siel te behouden int leven:
Tot spijt myner vyanden hooch verheven/
Helpt my wt dees banden en smadicheydt/
V is myn verachtheydt seer wel bekent/
Myn schaemt en schand daer ick in ben versteken/
Myner vyanden boosheydt sonder endt/
Is oock voor v openbaerlick ghebleken.
* Therte myn breeckt door desen smaet ontwijf/
Ick quel' en ben van yderman verlaten/
Ick wachte (maer vergeefs in aller maten)
Oft yemant medlyden hadde met my/
Want als ick langh op hen hebbe ghewacht/
Tis al om niet gheenen troost sy my schincken/
Sy spijsden mi met galle dach en nacht/
En gaven my niet dan edick te drincken.
* Maeckt haer tafel en maeltyden niet cleyn/
Hen tot een strick/ ja datse daer van sterven:
Laet hen altijt dienen tot haer verderven/
Haer wellusten end haer vreuchden onreyn/
Laet haer ooghen also verblendet zijn/
Datse gantsch niet connen sien noch aenschouwen
Breeckt hen die lendenen door smert en pijn/
Maeckt dat haer beenen onder hen verflouwen.

* * * *

* Stort over hen Heer uwe toornicheydt/
Omringtse met v ongenade crachtich:
Dat niemant in haer steden sy woonachtich/
Maer woest blijven tot inder eewicheit/
Want de boose hebben hen niet ghescaemt/
Hem te quellen/ dien ghy slechts wilt castijden/
Als ghy yemant tuchticht/ soot v betaemt/
Dien bespotten sy/ daerom met een verblijden.
* Vermeerdert haer sonden/ maecktse beschaemt/
Van v goetheit laetse wesen versteken/
Haer naem sy wt tboeck des levens ghestreken/
Laetse onder den vromen niet sijn ghenaemt/
Maer hoe wel ick ellendich ben en cranck/
Ghy sult nochtans myn troost en toevlucht wesen/
Ick sal uwen naem loven met ghesanck/
Met danckbaerheyt werdt ghy van my ghepresen/
Sulcks is den Heer danckelicker taller tijdt/
Dan Ossen die clauwen end hoornen draghen/
Dit sullen sien d'ellendighe verslaghen/
En sullen daer in seer wesen verblijdt/
Haer hert sal wederom leven ontfaen?
Want Godt verhoort den benouden end armen/
Hy sal zijn volck oock niet laten vergaen/
In den put/ maer hem daer over ontfarmen.
* Ghy Hemel end aerde prijst zijn goetheyt/
Ghy Zee end visschen die int water leven:
Want Godt wilt hem tot Zions hulp begheven/
Hy sal Juda bouwen in sekerheydt/
Daer sullen woonen Godes knechten al
Ende haer saet sal alsulcks oock beerven:
Een yder die Gods naem beminnen sal/
Die sal daer een vrij woonynghe verwerven.

Ghebedt.

O Godt van alle vertroostinghe/ die ghewilt hebt dat uwe eenighe Sone/ voor de voldoeninghe van onse sonden/ ghebrocht werdt in de uterste benautheden/ ende hebt geordineert dat zijn Kercke den selven wech van droefheit passeren soude: wy bidden v seer ootmoedichlick/ dat hoe meer wy van der menschen hulpe verlaet zijn/ so veel te meer oock sonden mogen ghevoelen uwe goetheyt ende barmherticheyt/ om die voor alle creaturen in der eewicheit ende sonder eynde groot te maken/ Amen.

Den LXX. Psalm.

David looft God van den bystant die hy hem gedaen heeft/ en leert/ dat hy alleen gheluckich is die op God betrout/ Hy voorseyt oock/ dat zijn sonde door Messiam te niet sal gedaen werden/ also Hebr. 10. wt den 40. Psalm bewesen is/ daer na looft ende aenroept hy God in synen grooten noot/ ende is versekert dat hy verhoort sal zijn/ op dat Godt daer door ghepresen worde.

O God op wien myn hope staet. Haest v/ helpt my/ vrydt my van schanden/ Tot mynen bystandt streckt v han-den/ Verdrijft al myn vyanden quaet. Die nae myn siel listelick jaghen/ Moeten vol schand zyn end ver-driet/ Die my willen brenghen tot niet/ Moeten vlieden end zyn verslaghen.

Die my jaghen segghen eenpaer/
a/ha/daer/daer: met open kele/
aer hen toecomen schanden vele/
Die sy my wenschen voor en naer.

Maer dat hy in v hulp verblyde
Die sijnen toevlucht tot v heeft/
End hem gantschlick tot v begheeft/
Dat hy v loue t'allen tyde.

* O Heer wilt v haesten seer snel/
Tot my die arm ben end elendich
Ghy zijt myn helper seer bystendich/
Haest v/ helpt my wt dit ghequel.

Ghebedt.

HEere God/ alleene beschermer ende bewaerder van alle de gene die in v hopen/ rasschet v om ons te helpen/ ende doet de aenslaghen te niete van de gene die met ons spotten/ wy die betrouwen op v goetheyt alleene. Maeckt dat de ghene die v van goeder herten soecken/ ende inden gheest ende waerheyt aenroepen, altydts nieuwe oorsa-e hebben om uwen heylighen Name groot ende ouer al bekent te maken, door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den Lxxj. Psalm.

dauid begheert verlost te wesen wt sijn ellendicheyt/ volghende de hope die hy altijdts tot God ghehadt heeft. Hy -acht ouer de bespottinghen der Godtloosen/ende de wyle dat hy Gods goetheyt ghesmaeckt heeft/ Hy bidt/ dat hy -r zyn ouderdom ende swackheyt niet verlaten en werde. Vermaent oock de menschen tot volstandicheydt des ghe-oofs/ ende der hope op den waren Godt.

MYn hoop stel ick op v ghestadich/ Wilt my bewaren Heer/ Voor een eewich oneer/ Verlost my O myn Godt ghenadich / Door v goetheyt ghepresen/ Wilt my bystandich wesen.

Helpt my/ end opent my v ooren/
Weest doch myn toeverlaet/
Inder noot my bystaet.
Ghy hebt my te helpen ghesworen/
Gheen sterckten groot noch cleene/
Heb ick/ dan v alleene.
* Wt der boosen handen onreene/
Wt der Tyrannen handt/
Die ghewelt doen int landt.
Helpt my: Want troost noch hulpe gheene/
En had ick al myn leuen/
Dan v O Heer verheuen/
* Soo haest als ic hier was geboren/
Wt myns moeders lichaem/
Heb ick op uwen Naem/
Myn hoop gestelt Heer wtvercoren/
Uwen naem t'allen tyden/
Verbreyd ick met verblyden.
*** ***
* Men hout my voor een seer vreest wonder.
Doch ghy zyt Heer myn cracht/
Myn toevlucht dach en nacht/
Maect dat ick mach zyn een verconder
Ws lofs end uwer eeren/
En die steedts mach vermeeren.
* Als ick Heer oudt en cout sal wesē/
En swack/ vol van verdriet.
Wilt my verwerpen niet:
Als ick oock sal sijn Heer ghepresen/
Ellendich bouen maten/
Wilt my dan niet verlaten.
* Want teghen my houden te same/
Myn vyanden seer quaet/
Eenen listighen raedt:

En teghen my wreet en grousame
Met een sy hen verbinden/
Die my willen verslinden.
* Sy spreecken: Haest laet ons hē vā-ghen/
Want gheen hulpe voorwaer/
Vindt hy verre noch naer.
Dies wilt van my in dit verlangen
Niet wycken/ maer v Heere/
Tot myn hulp haesten seere.
* De haters die my staen na tleuē/
Moeten beschaemt zyn al/
End haest comen ten val:
Die tot myn schade hen begheuen/
Laetse O Heer zyn mispresen/
En met spot bedeckt wesen.
(2.) ** ** **
* Bouen de daechlicksche lofsangē/
Sal van my zyn verbreydt/
Heer v gherechticheyt/
De gauen die ick heb ontfanghen/
Die niet zyn om doorgronden.
Sal ick altydt verconden.
* Ick sal blymoedichlick daer tredē/
En sien de wercken aen.
Die ghy Heer hebt ghedaen.
Van my werden altydt beleden/
V oprechte voetpaden/
End v groote weldaden/
* Van joncks aen heb ick Heer ghe-presen
Uwe wercken verstaen/
Waer van doende vermaen.
Dies als ick oudt en grys sal wesē/
Wyckt dan niet van my Heere.
Dien ick alleyn vereere.
* Tot dat ick allen die nu leuen/

End oock haren ghslacht/
Verclaert heb uwe macht.
V oordeelen zyn hooch verheuen/
Daer door ghy/ so wy mercken/
Doet seer veel wonder wercken.
3. *** ***
* Wie is met v te verghelycken?
Die my proeft met angst groot/
Cruys end allerley noot.
Die my gheeft van nieus soot mach vlycken
Tleuen tot myn oorboren/
Twelck scheen te zyn verloren.
* Wt den diepen put onder deerde/
Hebt ghy my ghevoert Heer/
En myn lijck verbreydt seer.
End als ick ouer weldicht werde/
Met v aenghesicht crachtich/
Troost ghy my Heer almachtich.
* Dies sal ic op den Psalter spelen
En singhen met bescheyt/
Van v ghetrouwicheyt.
Godt Israels/ sonder verbelen/
Sal ick v lof voort bringhen/
Op die harp end v singhen.
* Myn lippen haer in v verblyden/
En prysen oock eenpaer/
Uwe heerlickheydt claer:
Myn siel die ghy hebt wt dat lyden
Ghebrocht/ dies is onsterken/
Met vreucht Heer om bewercken.
* Myn tongh wil ick v ouergeuen/
Om v gherechticheydt/
Te melden ouerbreydt.
Ghy verderft die boos' ongenadich/
Datse met schanden sterven/
Die soecken myn verderuen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die ons altydt hebt by ghestaen/ en wilt v ghenade ende sachtmoedicheydt van ons niet

treecken: doet door uwe alderopperste rechtveerdichheyt/ dat de ghene die onse verderffenisse soecken/ moghen beschaemt zijn/ ende verstaen dat wy gheijcks met en is/ verlost ons van alle teghenspoet/ ende vertroost alle arme verdruckte menschen/ op dat wy altijdt moghen hebben waer af u te louen/met dancksegghinghe die u behaechlick zy/door Jesum Christum. Amen.

Den lxxii. Psalm.

Dauid begeert/ dat het Rijcke Gods door Jesum Christum toecome/Ende voorsept de grootheyt/gherechticheyt/ gheluckSalicheydt ende bestandicheydt des Rijcks Christi/ daer van Salomonis Rijcke een voorbeelde is ghewe(e)st.

W(Ilt doch u gerecht ouergeuen Uwen Coninc O Heer/End u gerechticht daer neuen/Synen sone met eer.
Op dat hy al u volck voortrede / Inder gerechticheyt/En d'arme beschermt met vrede/ In aller billicheyt.

Dat de bergen den vrede rijcke/
Onder tvolck brenghen voort/
En de heuuelen desghelijcke/
Dat recht Heer na u Woort.
Hy sal die by dat recht bewaren/
Die met noot zijn ghequelt.
End uitroepen diese beswaren/
Met cracht ende ghewelt.
* Van een yder der onderdanen/
Suit ghy steedts eer ontfaen/
So langh als de Son en de Mane
Sullen schijnen voort aen.
Hy daelt als de reghen bequame/
Opt velt aen elcken cant/
End als de dauw seer aenghename
Op dat verdorde landt.
* Onder zijn Rijck/sullen schoō bloeyē
Die goede menschen al.
In paeys sullen sy so langh groeyen/
Als de Maen schijnen sal.
Van deen Zee streckt zijn Rijck ghe-
Tot dander Zee bekent. (presen
Van Euphrates sal't verbreydt wesen
Tot aen des Weerelts endt.
* Hem sullen met gebonden handen/
Mooren vallen te voet /
Oock sullen cussen zijn vyanden/
Daerde met groot ootmoet
Die int Meyr heerschen/ en d'Eylanden/
Sullen gheschenck doen reyn/
D'Arabers sullen met verstande/
Tselue doen al ghemeyn.
PAVSE.
Alle Coninghen sullen tsame/
Hem aenbidden met een/
De Heydnen sullen zijnen Name/
Prijsen groot ende cleen.
Hy sal den armen tsijner baten/
Verlossen die nu schreydt/
End helpen hem die is verlaten/
Wt zijn ellendicheydt.
* Hy sal den armen en den cleenen/
Ghenadich sijn en goet/
Den ghenen die schreyen end weenen/
Wert hy vriendlick en goet.
Hy salse voort ghewelt bewaren/
End voor bedroch seer quaet/
Hy sal oock tbloet syner dienaren/
Hoogh achten vroech en spaet.
* Den armen sal hy oock wtgheuen/
Dat Arabische gout/
Sy sullen hem alle haer leuen/
D(i)enen tsaem met eenvout/
Dat coorn sal ouervloedich wesen/
Tvelt vol zijnd ouer al/
Ghelijck de boomen hooch ghereesen/
Des libans ruysschen sal.
* Dan sullen bloeyen in de steden/
Borgher ende coopman/
Sy sullen toenemen in vrede/
Ghelijck tgroen gras voortaen.
Der Conincx naem sal bekent blij(uen/
Elck sal dies doen vermaen:
Sijn roem sal so langhe beclijuen/
Als Son en Mane staen.
* Der Heydenen alle ghestachten/
Werden hem onderdaen:
Sy sullen hem gheluckich achten/
En prijsen hem voortaen.
Sprekende: Gheloeft sy de Heere/
Des volcks van Israel/
Die int wercken wonderlick seere/
Ja hy en niemant el.
* Heerlick geloeft werd zijnen Name
Tot inder eeuwicheydt/
De landen moeten vol sijn tsame
Van zijner heerlickheydt.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ Autheur van alle salicheydt/ghy die weet/hoe dat wy tot desen teghenwoordigen tijt toe hebben verdruckt gheweest/onder de slauernye van Satan/de vyandt van alle rechtveerdicheydt ende gerechticheyt: wilt door uwe hooghe macht/oprechten ende bevestighen het rijcke van uwen Sone Jesum Christum/op dat hy door den Scepter van zijn Woort/ouer ons so regnere/dat wy (ons seluen ende de Wereldt verloochenende) hem eeuwichlick in alle vreese ende ootmoedicheydt moghen dienen. Amen.

Den lxxiij. Psalm.

Dauid leert dat de voorspoet der Godloosen ende de benautheyt der Godtsalighen/de gheloouighe niet en behooren te bewegen: Maer datse voorder behoorden te sien/te weten/op God. Sulcx doende/sullen sy bevinden/dat de Godloose als roock vergaen: Ende dat de Godsalighe comen tot de eewighe salicheydt. Daerom besluyt hy/dat hy God vastelick aen hanghen wil.

Dese Psalm is seer troostelick teghen alle aenvechtinghen deser Wereldt.

G(Odt is nochtans troostlick en soet/Israel/ oock yderman goet. Die met een hert en ghemoet reyne/
Bewaert zijn woorden groot en cleyne/ Doch so hadden mijn voeten schier/ Gestruyckelt wt mynen wech hier/ Ich lach by na gheuallen plat/ Geweken wt den rechten padt.

* Tverdroot my seer dat ick aensach
Der boosen spoet menighen dach:
Ick conde seer swaerlick ghehinghen/
Haer groot gheluck in allen dinghen.
Want sy staen niet in sdoodts ghe-vaer/
Maer sy blijuen vastlick een paer/
Fijn ende ghesont sy voort gaen/
Als paleysen verciert sy staen.
* Als ander menschen zijn geplaecht
Sy blijuen vry end onuersaecht/
Als ongheluck coemt ouer allen/
Sy gaen daer gheen slaghen en vallen.
Dies is haer tratsen goet gheacht/
Een costelick druck heeft hare cracht:
Datse met ghewelt vanghen aen/
Moet guet herten end wel ghedaen.
* Haer ooghen puylsten seer hoogh op/
Wt haren vetten dicken cop:
Sy gaen slechs om met snicke reucken
Als sy voornemen en bedencken.
Sy bringhen alle dinck tot niet/
En roemen van quaet en therdriet/
Datse den vromen doen/ dies sy
Vael na trotselick spreken vry.
(1.) PAVSE.
* Sy strecken stoutlick den mont sijn
Nae den Hemel/ en spreken fel:

aer tonghe wrect (doch cleyn van weerde)
elt valschelick over die gantsch eerde.
Dies struyckelt Gods volck en valt/
n twijfelt in sulck een ghestalt:
Men schenckt hem / end het drinckt met leydt/
ls water al dees teghenheyt.
Sy spreken vermetelick seer/
ond oock wt synen throon de Heer
ns door aensien ende bemercken?
ond God acht nemen op ons wercken?
Dit zijn de Godloosen seer quaet/
och siet men dat het hen wel gaet/
n datse werden sadt en rijck/
ier op aerden alle ghelijck.
Salt om niet zijn dat myn siel heeft/
nstraffelick end wel gheleeft?
eb ick om niet in allen standen/
et onschult gewasschẽ myn handen?
Heb ick vergeefs ghewee̅t ghequelt/
s al myn smert als niet ghetelt?
s myn cruys (dat t'allen stonden/
p toequam) niet weert bevonden?
Maer wildick met sulck ouerstant
preken: Ick soud sondighen/ want
ck moest verdryven en beswaren/
l v kindren Heer die oyt waren.

Daerom heb ick arbeyt ghedaen/
Om dit stuck eens recht te verstaen/
Doch het blijft my voor ende naer/
Schier onbegrijpelick en swaer:
* Tot dat ick in dat heylichdom/
Uwes Tempels Heer ginck alom:
Dan cond ick den wtganck aenschouwen/
Der Godloosen met groot benouwen.
Daerom wandelen sy voorwaer/
Op eenen platten wech eenpaer/
Daer van sy ghestoort zijn terstont/
End varen haest ter hellen gront.
(2.) PAVSE.
Dan is verwondert yderman/
Datse soo haest comen daer van/
En soo tot niet werden ghestaghen/
Te grond met schricken end vertzaghen.
De schijn haers rijckdoms haest vergaet
Sy zijn veracht en seer versmaet/
Ghelijck als een droom onghewis
Vergaet alsmen ontwaket is.
* Doch ginck my sulcx seer na altijt/
Het quelt/ end maeckte my vol spijt/
Ja t'heeft my de nieren doorsteken/
Veel harder dan ick cond wtspreken.

Ick was weetlius in sulck verdriet/
Ja ick was by my selven niet/
Maer als een calf onwijs en bodt/
Als ick so morde teghen Godt.
* Nochtans wat my Heer wedervaert/
Ick hangh v aen zijnde beswaert/
Want in tijden dat my benouwet/
Met v handt ghy my onderhouwet.
Ghy ghelept my na uwen raet/
Trouwelick Heer myn toeverlaet/
Tot dat ick sijn werde ghebracht/
Ter eeren Heer door uwe cracht.
* Als ick dan v heb O Heer mijn/
Soud daer yet anders mijn God zijn?
Soud ick ergens groot ofte cleyne/
Een God hebben dan v alleyne?
Maer ick werde nu gants versmacht
Mijn hert verliest alle zijn cracht/
Doch ghy zijt Heer myn troost gheheel/
Mijn burcht/myn toevlucht/myn erfdeel.
* Want sy die van v wijckē af/
Sullen vergaen en zijn als caf/
Sy sullen voor v niet bedijuen/
Die valsche Godtsdiensten bedrijuen.
Tot v Heer wil ick houden my/
En mijnen toevlucht nemen bij/
Dat is my t'beste dies ick sal.
Altydt melden v wercken al.

Ghebedt.

O Godt vol van saechtmoedicheyt ende goedertierenheyt/ gheeft ons de gratie dat wy nemmermeer soo hatich ende nydich en zijn op den voorspoet van de boose menschen/ dat wy verdolen souden van den rechten wech: maer dat wy meer ende meer moghen versekert zijn van uwe goetheyt ende voorsienicheyt/ op dat alle onse meyninghe sy ewichlick met v vereenicht te wesen/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den Lxxiiij. Psalm.

De Kercke Gods gantschelick verwoest zijnde/ claecht met desen Psalm/ Dat God van haer gheweken is/ Bidt oock om quytscheldinghe harer sonden/ ende verlaet haer op de cracht Gods die hy voormaels wt liefden synen volcke bewesen heeft: Ende voor namelick op de beloftenisse door de welcke God Abrahams saet tot zynen kinderen aenghenomen heeft.

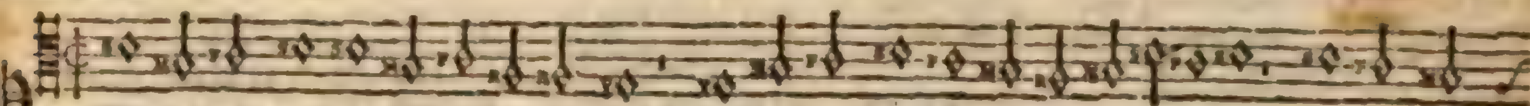

Hoe coemt dat ghy ons verstoot o Godt myn? Dat v gramschap over ons seer ontsteken/ Dicken rooch

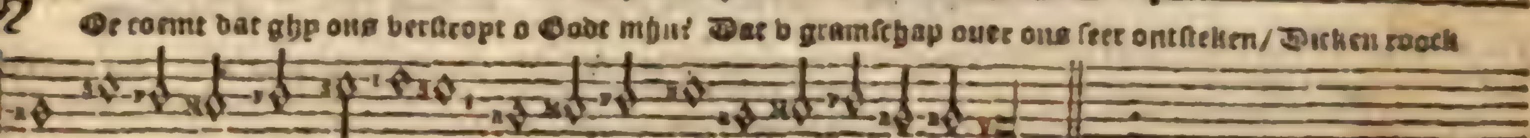

wtwerpt/ soot hier heeft gebleken/ Die wy doch Schapen uwer weyden zijn.

Uwes volcx dat ghy hebt verworuen reyn
Ghedenckt doch eens/ end v erfdeel bevrijdet/
Ghedenckt des berchs Sion/ die nu angst lijdet
Dien ghy verlost en ghecocht hebt alleyn.
Staet op Heer/ en gantschlick te nieten doet/
Den hoop der god'loosen vyanden tsamen/
Die moetwillichlick sonder hen te schamen/
V huys wreedelijck treden onder voet.
Daer v wercken voortijts waren vertelt/
Daer hoortmense brullen end wreedlijck tieren/
Haer schandlijcke teeckenen en banieren/
Hebben sy daer opgherecht en ghestelt.
Een yeder van hen arbeydt nu met vliet/
Om uwen heyligen Tempel te verderuen/
Met bijlen sy euen houwen en keruen/
So sulcx in eenen grooten bosch gheschiet.
Theerlijck Schutwerck wtgesneden so wel/
Twelck een cieraet ws huys was onderwijlen/
Hebben sy met Houmessen en met bijlen/
Onstucks ghehouwen end verwoest seer fel.
Sy hebben oock met den viere verbrant/
V heylich huys/ twelck seer hooch was verheuen/
Sy hebben oock ontheylighet daer neuen/
Verdoruen/ ja ghemaeckt slecht als dat landt.
Haest spreken sy: Laet ons dees worghen al/
Sy hebben oock met herten seer moordadich/
V heylighe plaetsen wreet end onghenadich/
Verbrant/ end ouer al ghebracht ten val.
(1.) PAVSE.
Ach wy sien gheen teeckenen meer voortaen.

Uwer gunst/ de Propheten ons ontbreken/
Niemandt wilt voor ons/ noch stryden noch spreken/
Wanneer sal uwen toorn van ons doch gaen?
Hoe langhe sult ghy noch dulden O Heer/
Dat de boos uwen Naem so sullen schenden/
Sal oock dat lasteren nemmermeer enden
Daer met sy uwe cracht bespotten seer?
Hoe coemt dat ghy uwe handt so stil houdt/
End ouer ons v rechte handt niet strecket/
Nochtans ist noot dat ghy die noch eens trecket/
Wt den schoot/ ter hulp uwes volckx benout
Ghy zijt doch mijn Coninck van ouder tijdt/
Die my wilt en cont opentlijck bewaren/
Als my swaren noot hier is wedervaren/
Ghy hebt my duysentmael daer van bevrijt.
Ghy hebt ghedeylt dat Meyr door uwe cracht/
Die schrickelijcke Draken hebt ghy verslaghen/
So dat wy die watercanten vol saghen/
Van monstren die ghy Heer hadt omghebracht.
Ghy slaet den Walvisch Heer met crachten doot/
Den volck in die woestijne tot een spijse/
Ghy brẽgt oock voort gantsch op een nieuwe wijse
Waterfonteynen wt steenrootsen groot.
Ghy stilt de vloet der waterstroomen breet
Dach ende nacht hoort v toe desghelijcken
Die Son en die sterren sonder afwijcken/
Hout ghy in ghewissen ganck met bescheet.
Die lantpalen hebt ghy ghestelt alleyn
Ouer die gantsche wereldt Heer almachtich/
Den Somer heet / Winter en dat ys crachtich.

Zijn uwer handen wercken al ghemeyn
PAUSE.
† Ghedenckt Heer hoe uwe vyanden fel/
U eer verminderen en booslick scheyden/
Hoe dat wtsinnich volck aen allen eynden/
Uwen Naem schoon lastert met zijn opsel.
† Wilt desen wreeden overgheven niet/
Die siel uwes Tortelduyfkens demoedich
Wilt oock niet eewich vergheten Heer goedich
U arm volck twelck men nu troosteloos siet.
† Ghedenckt Heer aen u opgerecht verbondt
Dewyl t'aertrijck so hart is onderdrucket/
En dat het onder tghewelt en last bucket/
Der boosen die veel zijn tot deser stont.
† Laet uwen armen knecht niet beschaemt zijn/
Maer gheeft hem veel eer oorsaeck om te singhen/
Van uwen naem/ dat sy moghen ontspringhen
Die benautheyt lijden met smert en pyn.
† Heer voert u saeck wt/ van den slaep opstaet/
End wilt dees groote smaetheyt niet vergheten/
Die u daechlicx met spotten wert verweten/
Van dit volck twelck uwen naem steeds versmaet.
† Dat bitter roepen en tieren aenhoudt/
Der vyanden die gantsch wtsinnich rasen/
Haer schreyen vol van hoochmoet opgheblasen
Wert lancx so grooter/ end vaert altyt voort.

Ghebedt.

Barmhertighe Vader/ al ist dat ghy rechtveerdighe oorsake hebt om ons te straffen: overmidts dat wy onse proffijt niet en hebben ghedaen met de weldaden die ghy ons tot noch toe bewesen hebt: Nochtans acht nemende op de heerlickheyt van uwen heylighen Name/ die door de boose menschen/ ende versmaders ghelastert wort/ en ontrect ons u gunste niet/ maer ghedenckt het verbont dat met onse Vaders gemaeckt is/ en staet ons by om der aenneminghe wille/ die door uwen seer beminden Sone Christum Jesum bevesticht is Amen.

Den LXXV. Psalm.

David looft hier de voorsichticheydt Gods/ daer door dat hy de gheheele Werelt regeert/ ende alle dinck doet in gherechticheyt: Hy wederlegt oock den hoochmoet aller Spotters ende Werelts kinderen.

Wy dancken u God end Heer Wy prijsen u wercken al: Want die roem uwes Naems sal/ Ons by zijn langes so meer/ End wy sullen singhen claer/ U daden seer wonderbaer.

Als daer coemt mijn tijdt bequaem/
Ick sal richten richtelick:
Dat Aerdtrijck smelt gantschelick/
Met de Inwoonders al tsaem/
Maer zijn pilaren niet cleyn/
Onderhoud ick vast alleyn.
† Ick sprack de hooveerdigh aen/
Die coemen sonder verstant:
Verheft u niet hier int landt/
Wilt op u ghewelt niet staen:
Steeckt uwen hoorn onbeschaemt/
Niet hoogher op dan tbetaemt.
† Oost noch West/ noch oock dat Noort/
En maken al tsamen niet
Dat de mensch alsoomen siet/
Wert so seer ghetrocken voort:
Maer van God wert verhoocht deen/
En dander ghemaeckt seer cleen.
† In Gods handen is een kop/
Vol ghemaect met stercken wijn/
Hy sal daer wt schencken fijn.
Zijn kindren: doch den grontsop/
Sullen al de boos' onreyn/
Tsamen wtdrincken ghemeyn.
† Ick sal dan noch met ghesanck/
Des Gods Jacobs wercken schoon/
Verbreyden met soeten thoon.
En der boosen hoorne cranck
Breken Maer de vrome goet/
Werden gheeert in voorspoet.

Ghebedt.

O God/ die heerschappye ende gouvernement over de gheheele werelt hebt/ gheeft ons de gratie/ dat wy eewichlic mogen uwen Naem grootmaken/ onderhoudt u heylige Kercke/ datse niet verwoest en werde: bedwingt de stoutichejt ende vermetenheyt der Hoochmoedighen/ stort u gramschap over de Versmaders van uwen woorde: op dat/ als de Boose sullen vernedert wesen/ ende de Rechtveerdighe verheven/ een yeghelijc u eere/ lof ende glorie geve door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den LXXVI. Psalm.

Dit is een dancsegginghe/ dat Godt zijn Kercke beschermt ende bewaert heeft/ ende in sonderheydt dat hy zijn wonderlijcke cracht ghethoont heeft/ teghen de vianden die so sterck ende wel toegherust waren.

God is in Judea seer wel Bekent end over al vermaert: Zijn Naem en cracht in Israel/ Zijn gheroemt en gheopenbaert; In Salem end tot Syon schoone/ Staet dat huys fijn van zijner woone.

† Daer sternen dat hy breect seer cleen/
Crachtlick den boogh en pijlen tsaem/
Schilden/ sweerden end oock met een/
Den crijch met zijn Rusting bequaem/
En thoont dat hy meer sy te duchten/
Dan men de straetroovers moet duchten.
† Slapende zijn de stoute saen/
Berooft harer goederen groot/
De crijghers die op haer cracht staen/
Laten vallen de handen bloot.
Uwen toorn doet haest in slaep vallen/
Peerden end waghenen met allen.
† Ghy zijt verschrickelijck gaer seer/
Ghy O mijn Godt en niemant el/
Wie sal voor u bestaen O Heer/
Wanneer ghy thoont u gramschap fel?
Als ghy u oordeel hebt ghegheven/
Moet dat Aertrijck schricken en beven.
† Dan stont ghy op/ end hebt verconds/
U oordeelen/ en ghemaeckt vrij/
De ellende ter seiver stont/
End hebt die ghetrooster seer blij:
Als de menschen teghen u strijden/
Ghy behaelt eer aen allen zijden.
† Ghy sult ombringhen tgantsche rot
Der wortbender boosdaders quaet:
Elck doe beloften onsen Godt/
End volbrenghe die met der daet/
Doet sulcx ghy die daer woont beneven/
Des Heeren wooningh hooch verheven.
† Brenght God gaven/ die vreeslijck is/
End breeckt zijnen smaet ende schandt:

Ja hem die door zijn cracht ghewis / Die schrickelick is en groot van weerden /
Den Coninghen neemt haer verstandt / Allen Coninghen op der eerden.

Ghebedt.

HEere Godt / ghy die v gheopenbaert hebt den volcke van Israel / ende ons noch opentlicker / door uwen Sone Christum Jesum: thoont ons meer ende meer v gonste ende goetheyt: breket de cracht ende dorst te niet de raden van onsen vianden / en verlost de arme bedructe menschen / op dat wy altijts uwen lof singen ende dat alle menschen verstaen mogen / dat ghy alleene zijt / wien dat alle Coninghen ende Princen / jae alle Creatueren eere ende ghehoorsaemheydt schuldich zijn. Amen.

Den lxxvij. Psalm.

In desen Psalm werden alle gheloovighe gheleert haren toevlucht tot God te nemen in alle teghenheyt / oock de goetdaden te bekennen / die hy altijt aen zijn Kercke bewesen heeft: Op datse daer door te meer versekert werden / dat hare ghebeden (die sy tot God doen) niet crachteloos zijn en sullen.

Ick heb mijn stem opgheheven / En mijn schreyen daer beneven Tot v Heer / en na v Woort Hebt ghy my voormaels verhoort / In mijnen noot en benouwen / Stont op v al mijn betrouwen / Ick heb mijn handen Heer goet / Tot v ghestrect met ootmoet.

* Mijn siel in dit groot verlanghen /
En wilt gheenen troost ontfanghen /
Ja als ick aen v denck Heer /
Bedroeft ben ick des te meer
Al heb ick van gantscher herten /
Ghebeden in angst en smerten /
So blijft doch mijn hert eenpaer /
Vol benautheyts end angst swaer.
* Ghy hebt my O Heer ghenadich /
Wacker ghehouden ghestadich /
Ick ben so crachtloos daer van /
Dat ick schier niet spreken can.
Als ick met druck ben doorsneden /
Ghedenck ick des tijts voorleden /
D'oude Jaren dach en nacht /
Werden van my overdacht.
* Wat schoon lieflick spel der snaren /
Can wt mijnen sin niet varen /
Mijn hert vol smerten voorwaer /
Ghedencht daer aen voor en naer.
Daer na tracht ick tallen stonden /
Of ick dat eynd mocht doorgronden /
Deses dinckx en dat verstaen /
Dies vangh ick so mijn clacht aen.
* Sal nu God altijt verstieken?
Is hy gantsch van my ghewicken?
So my nu in eewicheydt /
Gheen ghenade meer bereydt?
Sal Gods goetheyt hooch ghepresen /
Hier met nu gantschlick wt wesen?
Stillen zijn beloften fijn /
Hier met gantsch ten eynde zijn?
* *
* Heeft God emmers gaer vergeten?
Syner goetheyt ongemeten?
Gaet nu zijne toornicheydt /
Boven zijn barmherticheyt:
Alsulcks sprack ick tot dien tijden /
Mijn God wil dat ick sal lijden /
Hy heeft verwisselt zijn handt /
Die my voortijts gaf bystandt.
* Daer na wert ick oock indachtich /
Der wonderdaden Gods crachtich /
Die hy voormaels heeft ghedaen /
Deser deed ick ooch vermaen.
Maer als ick so ginck aenmercken /
Zijn heerlicke wonderwercken /
End al zijn daen groot en cleyn /
Dan sprack ick by my alleyn:
* O God heylich zijn v weghen /
Niemandt can v spreken teghen /
Waer isser in eerde ofte wijdt /
Een alsulck God als ghy zijt?
Ghy laet uwe daden blijcken /
Door v macht niet om verghelijcken /
Ghy doet de Heydnen vol pracht /
Onderbinden uwe cracht.
* Ghy hebt door v hant almachtich
V volck verlost / Heere crachtich /
De kinderen des Jacobs goet /
En des vromen Josephs broet.
Uwe vrees is / Heer ghecomen /
Over al de Waterstroomen /
Door v Maiesteyt terstondt /
Beefde Heer de diep afgrondt.
* De wolcken seer dicht ghesloten /
Hebben water uytghegoten /
En des donders groot gheluyt /
Streckt hem inden wolcken wt.
De vyerstralen hen wtspreyden /
Donderslaghen hem wtbreyden /
De blixem met den schijn fel /
Ontstack tgansch Aertrijcke snel.
* Den Aertbodem sachmen beven /
En ghy gaeft eenen wech even /
Door Meyr tot uw volck oorbaer /
Daer gheen voetpadt was te voor.
Ghy leydet v volck bequame /
Als een kudde Schapen tsame /
Door Mosis end Aarons handt /
In dat schoon beloofde lant.

Ghebedt.

EEwighe God / alleene de toevlucht van de arme mistroostighe menschen / verhoort ons bidden ende versoecken / noch en vergheet niet ons barmherticheyt te doene. Doet ons oock de gratie dat wy so overdencken uwe wonderlicke wercken / die ghy eertyts uwen volcke ghedaen hebt / dat wy meer ende meer moghen bevesticht wesen / in de versekertheyt van uwe goetheyt / door de welcke ghy ons wt uwen goeden wille onverdient voor uwe kinderen aenghenomen hebt / door uwen seer beminden Sone Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den Lxxviij. Psalm.

Dese Psalm bewijst Gods groote genade / daer door hy Abrahams zaet tot een Erfdeel vercoren heeft. Daer na straft hy de ondanckbaerheyt deses volcx / dwelck altijt God wederspannich gheweest is / ende zijn weldaden veracht heeft. Eyndelick hy looft Gods barmherticheyt / om dat hy allen ons dat rijcke Davids te sechte ghebrocht heeft na zijn beloftenisse.

Mijn volck wilt nu mijn leering aenhooren / Neycht v verstant / Wilt open doen v ooren / Verneemt mijns monts schoon end heerlicke reden. Van my werden Godes wercken beleden / Van zijn grootdaden wil ick doen vermaen / Die onse Godt hier voormaels heeft ghedaen.

* De daden die ons voortijts zijn vermondet / Die ons ons grootvaders hebben verkondet /

Dat sy de kindren oock wisten al voren/
Die noch na hen souden werden gheboren:
Op datse wisten den roem/ en de cracht/
End wercken groot onses Gods hoogh gheacht.
* God heeft in Jacob zijn verbondt ghegheuen
End in Israel zijn ghesett ghebleuen
Dat onse Voorvaders hen souden keeren/
Om van gheslacht tot gheslacht die te leeren:
Op datse den kindren claer ende bloot/
Vercondighen des Heeren wercken groot.
* Op dat's' op God alleenlick mochten bouwen/
Zijn groote wercken vastelick onthouwen/
En zijn wetten bewandlen en beleuen:
Niet als haer Vaders die waren begheuen
Tot moetwille met een hert erch en fel/
En teghen God steeds gheweest zijn rebel.
(1.)
* Suict is in Ephraim seer wel ghebleken/
Die inden strijdt van Godt zijn afgheweken:
Of sy schoon met boghen gewapent waren/
End int schieten constelick wel ervaren.
Want sy hielden niet des Heeren verbondt/
End verworpen zijn Wet tot aller stondt.
* Sy hebben des Heeren schoon wonderwercken/
Die sy hebben connen sien en selfs mercken/
Vergheten end veracht wt boosen gronden/
Ja die sy ghesien hadden en bevonden/
In Egypten/ end in dat veldt Soan/
Die haer grootvaders selfs daer saghen an.
* Hy deeldt Mery en oock de waterstroomen/
En liet al zijn volck drooghs voets daer door comen/
T'water bleef als mueren vast in zijn stede.
Door een Wolcke leyd hy tvolck sdaeghs met vrede/
En snachts door een Columne viers seer claer/
Om zijn volck te leyden sonder ghevaer.
* God brack de Steenrotzen door zijn cracht spoedich/
Op dat zijn volck mocht drincken overvloedich/
In de Woestijne/ daer hy wt den steynen/
End wt den Klippen voortbracht de Fonteynen/
En gaf twater met sulcken overvloet/
Dat daer stroomen liepen des waters soet.
(2.)
* Doch sy hebben altsaem ghedaen veel sonden/
En Gods toorn verweckt tot dien stonden
Sy hebben hem versocht na hare wijse
Inde woestijn. en daer begheert met spijse/
Na haren lust versaedt te zijn wel seer:
Sy murmureerden so teghen den Heer.
* Soud God (seyden sy) ons in dees woestijne
Den disch connen decken met spijs end wijne?
Wt den gheslaeghen steen die stroomen dronghen/
En die wateren seer haest daer wt spronghen.
Souw God ons hier connen gheuen ons broot
End ons spijsen met vleesch in desen noot?
* Daerom als God dees blintheyt ginck aenmercken/
Wert hy seer gram/ en wilde haer niet stercken:
Terstondt sachmen een groot vier haest ontsteken/
Over dat saet van Jacob/ die afweken/
Hy verderf de kinders van Israel/
Om dat sy op hem niet betrouden wel.
* Want daer sy sulcken noodt hebben beseuen/
God hadde den wolcken ghebodt ghegheuen/
En den Hemel ontdaen int openbare/
Hy reghende t'Manna der gantscher schare/
Soo dat sy zijn gheworden tot dier stadt/
Des Hemels broots gheheel vol ende sadt.
(3.)
* Die sterflicke mensch daer zijnde ghezeten/
Heeft van dat broot der Enghelen ghegheten/
Wies is hy haest sat gheweest bouen maten/
God heeft de winden seer sterck waeyen laten/
Den eenen wt den Zuyden door zijn cracht/
Den andren heeft hy wt Oosten ghebracht.
* Daer na heeft hy dat vleesch van smake goedich/
Ghereghent wt den Hemel overvloedich:
En ghelijck des zants veel is in ghetale/
Gaf hy hen voghels teten al te male:
Die vielen op den legher overbreydt/
In den tenten hebben sy dis bereydt.
* Soo wiert desen hoop swaerlick om versladen/
Seer vol zijnde met veel' spijs overladen/
Haren lust coelden sy op deser wijle:
Doch sy aten noch steets van deser spijse
Ja hadden noch even tot deser stont/
Tvleesch tusschen den tanden in haren mont.
* Als God gram wiert en dit volck liet verderven/
En die voornaemst onder hen oock liet sterven/
Ja daerlick storven die voornaemste seere:
Doch heeft dese boos aert God haren Heere/
Voort aen vergramt/ en zijn eere gherooft/
En zijner wonderwercken gheen ghelooft.
(4.)
* Daerom zijn sy ghestorven in ellenden/
End hebben haest haren tijt moeten enden/
Wies als sy sulcks onder malcander saghen/
Begondense na God den Heer te vraghen/
Een yder heeft vroech/ ja voor den daechraet
Ghesocht Godes ghenaed in sulcken staet.
* Dan bedachtense dat God int benouwen
Een toevlucht is/ daer op men mach betrouwen/
Die door zijn cracht en stercke wonderdadich/
Die verlost die hem betrouwen ghenadich
Maer sy huychelden steets met haren mont/
Haer tongh sprack niet dan leughen inden gront.
* Met herten wilden sy God niet aencleuen/
In zijn verbont zijn sy oock niet ghebleuen/
Doch so ghenadich is die Heer bevonden/
Dat hy hen vergaf haer schandlicke sonden/
Hy keerde zijn gramschap groot van hun af/
En stilde dickwils zijnen toorne straf.
* Hy bedachte dat haer swacke naturen
Niet anders dan een vleesch was t'elcker ure/
End als een windt die doorvliecht sonder keeren.
Hoe dickwils hebben sy den Heer der Heeren/
Tot toorn verweckt en seer bedroeft ghemaeckt/
In de Woestijne die van hitten blaeckt.
(5.)
* Dit volck om God te terghen gaer gheneghen/
Heeft hem versocht altijt end aller weghen/
Ja heeft willen meesteren tallen tijden/
Den heylighen Israels sonder mijden:
Niet denckend aen zijn handt daer door dat sy
Van haren vyanden ghemaeckt waren vrij.
* Hy heeft hen wonderteeckenen ghegheuen/
Die hy in Egypten hadde bedreuen:
In Soan heeft hy zijn daden vermeeret/
Daer hy het water haest in bloedt heeft verkeeret/
Die beken waren bloet/ dies met verdriet/
Verginck t'volck/ en conde sulcks drincken niet.
* Dan sandt hen God wormen boos bouen maten/
Diet al/ ja selfs tot inden bedden aten:
Vorsschen plaechden hen oock aen allen zijden/
In den vruchten moesten sy schaden lijden/
Van den rupsen diese hebben ghequelt/
Die sprinckhanen verdoruen t'gantsche velt.
* Haer wijngaert wiert met den haghel gheslaghen/
Over die vijchboomen vielen veel plaghen:
Met haghel is al haer vee omghecommen/
Tvier verteerde die cudden oock alommen.
Summa/ hy heeft over hen in tghemeen/
Zijnen toorn groot wtghestortet met een.
* Hy liet se seer straffen in allen saken/
Door d'enghelen die bereyt zijn ter wraken.
Hy maeckte plaets' in sijn gramschap seer crachtich/
Niemant en verschoonde de Heer almachtich/
Haer vee/ ja sy selfs storven seer verbaest/
Door die pestilentie met der haest.
(6.)
* In Egypten waren seer snel verdorven/
De eerstghebooren die haestlick storven/
Tverraderisch gheslacht van Cham ghebooren/
Heeft God ommeghebracht in zijnen toren:
Dan track sijn volck wt als schapen seer goet/
Die hy heeft inde woestijn opghevoet.
* Hy leyde tvolck sekerlick tot dien stonden
Die Zee heeft al die vyanden verslonden/
Zijn volck wilde hy so den wech bereyden/
End hem tot haer erfdeel seer schoon gheleyden/

Tot den heylighen berch dien hy hen gheeft/
Dien hy door zijnen arm verworven heeft.
* Die volckeren heeft hy voor hen verdreven/
End haer lant seer vruchtbaer oock in ghegheven/
Den stammen Israels als domeynsaechde:
Doch sy versochten hem/ twelck hem mishaechde/
Sy hebben tsaem den Heer vergramt eenpaer/
En niet ghehouden zijn ghebooden claer.
* Volghende der voorvaderen ghebreken
Als verachters zijn sy van God gheweken/
Sy waren ghelijck loose boghen alle/
Door afgoden zijn sy ghebracht ten valle/
Daer door de ijverighe God wiert verstoort
En ghetercht/ teghen zijn ghebodt ende woordt.

(7.)

* Want als God began haer booshept te mercken/
Hy creech een mishaghen van haren wercken/
End wiert toornich ouer zijn huysghenooten
Dies hy tot Silo zijn huys heeft verstooten/
En de zijn wooninghe verlaten gaer/
Daer hy ghewoont hadde so menich iaer.
* Darcke des verbonts quam in vremde landen/
End haer heerlichepdt tot haren vyanden/
Zijn volck wiert van onbesneden ghevanghen/
Te vier en te sweerde met om verstranghen/
Also was God vergramt gantsch en gheheel/
Ouer Israel zijn ghemeyn erfdeel.
* Tvier nam haren iongelinghen dat leven/
Die maechden zijn ledich onghetrout ghebleven/
Eensaem bedruckt heeft mens altijt bevonden/
Door tsweert zijn ghedoodt de Priesters vol wonden/
Veel Weduwen in desen swaren strijdt/
En hadden om treuren schier gheenen tijde.
* Maer ghelijck een dronck menich hem dan opmaket/
Als de wijn wel verteert is end ontwaket
Die seer luyd tiert en maeckt een seltsaem wesen:
Also is oock onse God opgheresen/
En sloech tachterdeel der vyanden quaet/
Twelck hen een eewighe schand is en smaet.

(8.)

* Hy verstiet thuys Josephs des wtvercoren/
En den stam Ephraims in zijnen toren:
En nam Juda dat zijn huys daer soud wesen/
Op Zion den berch van hem wt ghelesen/
Daer hy zijn wooningh ende zijnen throon/
Heeft opgherecht seer eerlijck en seer schoon.
* Zijn wooninghe heeft God de Heere ghepresen/
Voor eewichlijck seer wel ghegront mits desen/
So vast als daertbodem staet nu ten tyden:
End wt zijn volck vercoos hy met verblijden/
David zijn knecht/ daer hy die schaepkens cleyn/
Ghehoedet heeft op tvelt int groene pleyn.
* God nam hem daer hy de Schapen moest weyden/
En beval dat hy tvolck soude gheleyden/
End Israel zijn erfdeel wel bewaren/
Twelck ghedaen heeft David zijn trou dienare.
Hy heeft dat volck met verstant end wijsheydt
Gheregeert/ en ghevoert in heylichepdt.

Ghebedt.

Heere God/ die door de grootheyt van uwe weldaet/ niet op en hout van ons te verwecken om u te dienen en eeren: ende nochtans onse boosheydt ende ondanckbaerheyt is sulcx/ dat wy u niet en bewijsen de ghehoorsaemheyt dien wy u schuldich zijn/ en wilt u gramschap teghen ons niet ontsteken: maer door uwe barmhertichepdt alle onse sonden wt doende/ soo hebt medelijden met de schapen van uwer weyde: de welcke ghelost zijn door tbloedt van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den lxxix. Psalm.

Hier claecht hy ouer de verwoestinghe Jerusalems/ die door de Assiriers gheschiet is/ En noch eens onder Antiochum teghen den welcken hy Gods hulpe begheert.

DE Heydnen zijn in u Erfdeel ghevallen/ Sy hebben ontheylicht onder hen allen/ Den Tempel schoon/ En daer toe afghelooppen Jerusalem/ Ja gemaect tot steen hoopen. De lichamen daer naer/ Uwer knechten eerbaer/ Den staten sy voorstelden/ Tvleesch uwer knechts goet/ Wierpen sy met hoochmoet/ Den dieren op den velden.

* Sy hebben Heer uwe knechten verstooten/
En tbloet rontsom Jerusalem vergoten/
Als water claer/ het welck cleyn is van weerden
Niemant heeftse draghen willen ter eerden.
Wy sijn een spot en smaet/
Onsen nabueren quaet/
Sy schimpen seer vermeten/
En spotten sonder ent/
Sy die ons zijn omtrent/
Met wooninghe ghesetten.
* Ach hoe langh sult ghy noch o Heere ghepresen/
Op ons alsoo vergramt ende verstoort wesen?
Hoe lang sal noch uwen toorn zijn ontsteken
Als een vier/ twelck men met cracht siet wtbreken?
Stort uwen toorne swaer/
Ouer tvolck dat voorwaer/
U niet wil kennen Heere/
Die Coninckrijcken tsaem/
Slaet Heer die uwen Naem/
Niet aenroepen met eere.
* Sy hebben schier Jacobs huys gantsch verbeten/
En zijn nacomelinghen al verbeten/
Zijn wooninghen oock ghewoorpen te gronde/
Ja gantsch verwoest/ als blijckt tot deser stonde/
Wilt Heer ghedencken niet/
Der sonden die gheschiet/
Voor u zijn in voortijden/
Haest u Heer coemt doch voort
End helpt ons na u Woort/
Want wy zijn in groot lijden.

PAUSE.

* Helpt ons Heer ghy sijdt ons toevlucht alleyne/
Op dat gheeert werd uwen Name reyne/
Verlost ons end wilt ons tsamen vergheven
Ons sonden door u goethept hoogh verheven.
Datmen tot uwen spot/
Niet segh waer is haer God?
Die boose wilt benouwen/
End wraeck ouer al doet/
Van uwer knechten bloet/
Dat wijt mogen aenschouwen.
* Laet tot u comen dat suchten en claghen
Der ghener die in banden zijn gheslaghen/
Laet die vry zijn/ schenckt hen O Heer dat leven/
Die tot der doot gheeyghent zijn en beven/
Onsen nabueren fier/
In haren schoot want schier/
Seven dobbel vergheldet/
Den smaet ende die blaem/
Daer met sy uwen Naem/

Steedts lasteren en schelden.
† Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End u volck zijn/ met blijschap groot wtbreyden/
Uwes Naems eer/ ooch werden uwe crachten
Altijdt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

HEere beschermer ende vertrooster van de arme bedruckte menschen/ aenghesien dat de raserhe ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diveersche manieren ghequelt hebben/ datse anders niet en begheeren/ dan onse gheheele ende uterste verderffenisse: wilt ons bystaen/ ende u gramschap van ons keeren op de ghene die u lasteren: op dat een yeghelijck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die u wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den Lxxx. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods/ in welcke verhaelt werden de weldaden/ die Godt haer ghedaen heeft/ op dat hy beweecht werde/ om dis noch onderstant te doen/ daer met zijn kercke niet af en neme noch en vervalle.

G Hy Herder Israels wilt hooren/ Die de cudde Josephs vercoren/ Wt ghevoert hebt als schapen goet: Thoont ons u lieflijck aenschijn soet/ Ghy die hooch zijt in uwen Throon/ Boven den Cherubinen schoon.

† Laet uwe cracht Heere verschijnen/
Ephraim tot nut en den zijnen/
Ooch Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met u lieflijck aenschijn/
Op dat wy van schaden vrij sijn.
† Hoemen ons handelt cont ghy mercken/
Dies wilt ons door u goetheyt stercken/
Slaet over ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijcke ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zijn door u ghesicht alleyn.
† Hoelang sal o Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespijst/ ooch was bitter gheclach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
† Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en ghekijf tallen ueren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden o Heer/
Laet ons schouwen u aenschijn bly/
Soo werden wy seker end vry.

PAVSE.

† Uwen wijngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zijn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Daer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.
† De berghen zijn seer schoon bedecket
Met zijn schaduwe die wijt strecket:
Zijn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelijck de Cederboomen staen.
Zijn tacken zijn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
† Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zijt den toorneren ghewecken:
Hoe coemt dat wilde swijnen fel/
Daer in ghevallen zijn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdorven in den grondt?
† O God die een Heer zijt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt u tot ons keeren/
Besoeckt en siet den wijnstock reyn/
Dien u handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien weder bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prijs moecht ontfaen.
† Hy sal schier tot asschen verbranden/
En dis nu gantsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door u gramschap haest:
Streckt u hant wt/ maeckt onverbaest/
Tvolck Heer dat op u alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
† Wy sullen ons niet meer begheven/
Tot afwijckinghe/ laet ons leven/
Wy sullen steedts singhen u eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
V aensicht gheve zynen schijn/
So sullen wy gheholpen zijn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkope van uwen eenighen sone om van hem gheregeert te wesen/ als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt u aenschijn van ons niet keeren: Maer siet vanden hemel nederwaerts/ en merct hoe dat de quade menschen ons soecken wt te royen/ spreydet uwe gramschap over henlieden/ ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy u eewelijck moghen dancken door den seluen Jesum Christum. Amen.

Den Lxxxj. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zijner Kercken bewesen heeft: Daer beneuen beschrijft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zijn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

S Ingt den Heere bly/ die ons stercket so crachtich/ Verheucht u ooc vry/ In God Israels. Bewijst hem met spel/ Prijs end eer aendachtich.

Singt Psalmen seer goet/
En liefelick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/
Der hoovetenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbringhet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit bevolen heeft/
En tot teecken gheeft/
Zijns volcx hooch gheprees.
Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den landen
Egypti ghegaen
Is: Daer de talen
Hoorde verhalen/
Dies niet heeft verstanden.
(1.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.
Vanden potten swaer/
Lastich om draghen/
Synse ontsloghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer aen
End ick in u noden/
Heb u by ghestaen/
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My deckte ter syden.
Ick proefd v voorwater/
Aent Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Doch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Myn volc my doch hoort/
Myn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt myn woort smaken.
Maeckt v myn volc vroet/
Geenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/

Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt /
Eewich end almachtich:
Die landt tot v Jodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt
Seer wydt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spyse/
Na myne wyse/
Rijckelick versaden.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewecken/

Verstockt ist en boos/
Ick hebt ghebeden/
Theeft doch myn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheyde/
Gaft ouer met allen/
Syner verstocktheydt/
Om self zyn saken/
Voortaen te maken/
Na zyn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Vast int openbare.
Ick soud haest verdaen

Hebben zyn vyanden/
Myn hant sterck in slaen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Syn vyanden al/
Souden druck bedryuen/
En comen ten val/
Datse al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich bedruckt blyuen.
Tarw in ouervloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghespyst met eenen/
Had icks al myn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nimmermeer moede en wordt uwen kinderen wel te doene / hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende verstoort hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medelyden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy maghen verlachtich wesen van alle salicheydt/ door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den Lxxxij. Psalm.

Hier werden alle Ouerheyden der werelt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen / ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zyn.

GOdt is in de vierschaer ghesetten/ Der Rechteren seer stout verstrecken/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol treken / Onrechtveerdich oordeel wt spreken? En met den Godloosen midts dien/ Soo schantlick door de vinghers sien.

* Wilt doch wat recht is doē dē armē
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zyn recht/
En den verdruckten mensche slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zynde moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die ouerlast is met ghewelt.

* Maer wat wil ick hen tgoet bewysē
Haer hert is niet om onderwysen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zyt (tis waer/ick wilt belyden)
Als cleyn Goden tot desen tyden/
Ghy heerschet met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.

* Doch ghy moet al te saē verderuen/
En ghelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tydt/
Dat volck der gantscher Werelt wydt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Ouerheyt toebehoort / doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leytsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name ghevoordert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Armen vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/vanden Ongeloouigen allesins omvanghen zynde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zyn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door inde hope ghesterckt werden.

WIlt doch niet langer swyghen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Hout v niet so gants sonder spreke: Want tsaem woeden al v vyanden / Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Ouer dien v ruycken sy haer crachten/
Die vrymoedelick sonder sorghen/
Onder v willen syn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: Laet nu syn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/

Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eerweerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Bondt/
En binden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten:
Moabs/ end oock Agars ghestachte/

De Gebaliters groot van machte/
Zijn v teghen met d'Ammoniten.
† Philistea Amaleck rijck/
En die van Tyro al ghelijck/
Brupchen haer verstant end haer trachten:
D'e Assyriers hooch verheuen/
Hulp end onderstant sy tsaem gheuen
Den kinderen Lots die v verachten.
† Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verslöecht / daer oock tvolck ouervloedich/
Als drech in Endor bleef versteken.
Pause.
† Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Zeeb onvroet/
Dat Zeba. Salmana ghescheide:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich/
Innemen tot haren ghebiede.
† Maecktse ynghest dich als een rat/
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreuen:
So die vier vlammen thout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch oock dat sy zijn verheuen.
† Vervolchtse so met groot tempeest/
Door onweder maecktse bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aenghesichten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O heer vraghen.
† Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschrickt en brengt om met der haest
Dat sy moghen verstaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Werelt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedructe menschen / siet op de ouerlasten ende dreygementen van uwe ende onse vyanden/ die hen beste doen om uwe Kercke door hen hooverdije wt te roepen: bedwingtse Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Maecktse beschaemt ende versmadelijck / ende verbaestse door uwe macht / op dat sy kennen moghen dat ghijt alleene zijt wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den lxxxiiij. Psalm.

De Prophete bewijst / dat de grootste gheluckssalicheydt die men can wenschen / sy te woonen by die gemeynte Gods. Waerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is / ende bidt dat hy wederom daer by mach gebracht werden.

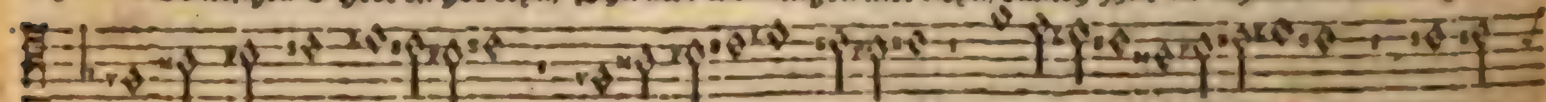

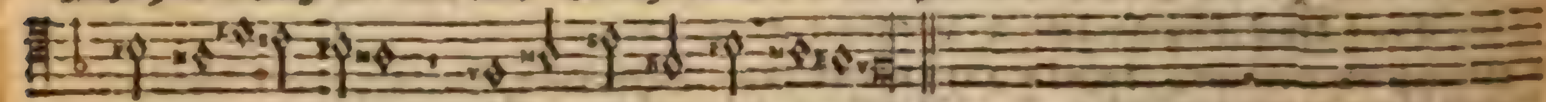

* De Musschen end Swaelwen tsame
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer tis dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich:
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen/ die louen v eenpaer.
† Salich is hy tallen stonden/
Wiens cracht Heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door dit iammerdal gaen/
Sy sullen met vlijt recht voortaen/
Putten te grauen zijn gheneghen/
Die werden ghemaeckt water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause.
* Sy sullen gaē vā deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwē.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen:
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Verneemt mijn smeecken na v woordt.
† Heer/ tot wien wy inden noot vliē/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is Rechts een ure/
In v huyse/ dan elders/ dits claer/
Duysent zijn: Beter is oock daer/
Een Wachter te zijn aen de deure/
Dant is inden paleysen soet/
Der Godloosen met ouervloet.
† Want ons God is vriendlic en goet
Een Son en schilt tot ons behoet/
Die ons gheeft eer ende ghenade.
Die den vromen in gheenen noot
Verlaten sal tot inden doot/
Gheen dinc onthoudt hem vroech noch spade/
Salich is hy die op hem bouwt
End hem van herten gansch betrouwt.

Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercrijghen en moghen leuen noch salicheydt / aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem / om v te aenroepen met gheyncker herten inden Gheest ende waerheyt/ ende te ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevesticht dese uwe gunste in ons/ ende beschermt de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den lxxxv. Psalm.

De gheloouighe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse vrij ghemaeckt heeft/ ende bidden hem dat hy zijn beghonnen werck volbringhe. Sy sterckten oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomentlijck sal opgherecht hebben.

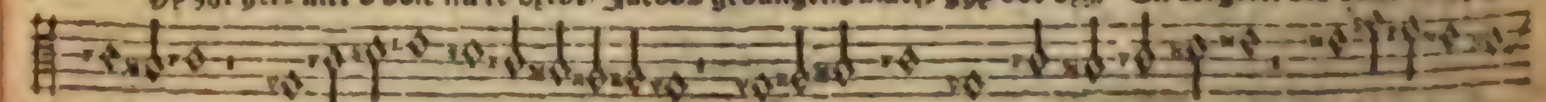

toorn tot deser tijt/ O Heer ghy die ons Heylandt zijt alleyn/ Helpt ons op/ stilt uwe gramschap niet cleyn.

* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weet ghy van gheslacht tot gheslacht vervoort?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v volck stem verblijden nu voort/
Of wy schoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewijst ons v goetheyt voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God mijn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zijn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede goet/
Vercondigen/ en dien laten wtbreken:
Daer door werden zijn kindren wijs en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bystant/
Den seluen sal Godt stedes bieden de handt/
Op dat hy ons wederom woone/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met vliet/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten soet/
Ghereehticheyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen oock recht toegaen.

Ghebedt.

HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt eñ boosheyt verdient/ dat wy van allen goeden beroofst waren/ nochtans verleent ons door uwe barmherticheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zijn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onderhouden wesen in vrede ende voorspoet/ door het middel van uwen eenighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den Lxxxvj. Psalm.

David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om bevrijdet te zijn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschrijft oock de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewijsen sal.

O Heer opent my v ooren/ Wilt my goedichlic verhoorẽ/ Wãt ic vermach gãtsch niet meer/ Benaut synde nu

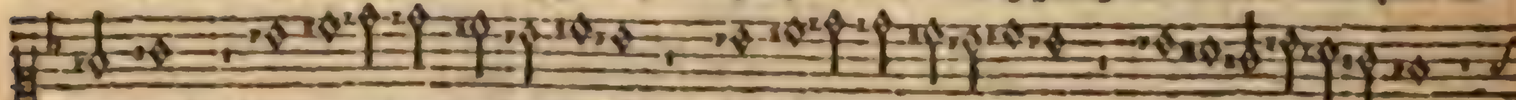

soo seer. Wilt doch mijn leuen bevrijden/ Jck wil weldoẽ met verblijdẽ/ Bewaert doch uwẽ knecht vroet/

Die v vertrouwt O Heer goet.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goetheyt ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verhencht nu uwẽ knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick heffe thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtuercoren/
Laet mijn stem v comen voren/
Verstaet mijn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schaden/
Tot v schrey ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Mijn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheliijcken/
Daer is oock niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAVSE.

* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot niet om versterken/
En doet wonderliicke wercken/
Ghy hebt den Naem vreet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* V weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my oock meest/
Ten rechten moecht zijn ghevreest.
Jck wil v Heer hoogh verheuen/
Altijt prijs end eere gheuen:
Jck wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der Hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na mijn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Sterckt my oock in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaecht.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat mijn vianden beuen/
Als sy sien sullen Heer milt/
Dat ghy my stedes by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt vande gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt gheweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaamt zijn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxvij. Psalm.

De Gheloovighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Godt zijn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen wordt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewijsen sal/ dat de gheheele Werelt daer in sal verwondert zijn.

GOd heeft zijn huys vast gegrondet met vredẽ/ Op dẽ heyligẽ bergẽ die hy bemint: Tot Zions poortẽ is hy meer

ghesint Dan tot alle Jacobs schoone woonstedẽ.

* Men hoort van u O Stadt Gods hooch verhellen/
Groote dinghen Egypten en Babel /
Werden (spreeckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot myn volck werden aengeschreuen.
* Tyriers/ Palestijners en die Mooren/
Sullen in myn Kercke voort ghebracht zijn/
Men sal spreken: dat in dat Zion myn/
Allerley volck by een myn wert ghebooren.

* God sal Zion bouwen met zijn handt crachtich/
Wt allen spraken hy de syne sal
Roepen: dan wert ghespeyt van desen al/
Dat sy in Zion altsamen zijn woonachtich/
* Dies wilt nu openlick end vrolick singen/
Op den Basuynen verconde zijn eer:
In u Zion sal wesen (spreeckt de Heer)
Rijckdom end ouervloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt, alleene Fondeerder van uwe Kercke / vermeerdert ende vermenichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe gheloouige door de Predicatie van u heylich Euangelium/ op dat verdreuē zijnde wt der werelt de duysternissen der onwetenschap uwen Naem ouer al bekent sy/ende dat de menschen moghen comen van allen canten om hen te stellen tottet ghehoorsaemheyt van u woordt, ende u te louen wt alle haerlieder herte / door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxviij. Psalm.

Dit is een vyerighe claghende ghebedt eenes ghelooughen menschen / de welcke in den afgrondt aller benautheden syne toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmherticheydt.

Heer die my dus lang hebt behoet/ Ick roep altijt met groot verlangen/ Laet tot u comen/ wilt ontfanghen/

Myn gebet wt ghenaden goet/ Wilt vriendelick neyghen u ooren/ En myn ghestadich claghen hooren.

* Want myn siel is vol angst en noot
Ter hellen is ghedaelt myn leuen/
Ick mach met hen wel sijn geschreuē/
Die tonder gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelijck achtē/
Die hulpeloos is/sonder crachten.
* Ick ben onder den dooden al/
Verstecken end oock gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begrauen sal/
Wat ghy gedenckt myner niet Heere/
U hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep indē afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
U gramschap die seer is te vruchten/
Druckt my seer hart tot deser stondt/
Ghy ouervalt my met die roeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mynen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht / ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wysen/
Ick ben ouervallen gaer naeckt/
Alle middelen zijn my benomen:
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

* Door treurs is myn gesicht ōtstelt
Ick bid u daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets myn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens u gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken/
Die schier doot zijn/ u wondt wercken?
* Sullen die dooden hervoort gaen/
End u wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren grauen doen vermaen?
Sullen sy van u waerheyt spreken/
Die doot zijnde noch in tgraf stekent?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al druck wert vergeten/
Op u gherechtheyt hebben acht?
Nochtans bid ick u Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/ weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is u aensicht verborghen?
Van der jonckheyt ben ick vol sorghen/
Duysentsout beangst seer onbly/
Ic ben door schrickē gautsch verslagē/
Benaut vol vreese met vertsaghen.
* Uwe gramschap ouer my gaet/
Uwe verschrickingen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech rucken
In desen seer benauden staet
Alles wat my angst can toebringhen
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaē seer wyde
Myn beste vrienden al met eene/
Myn secreetste vrienden ghemeene/
Zijn wydt van my in desen strydt:
In alle myne swaer elenden/
Van my wycken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Nsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diuersche ellenden/tot onsen welvaert/en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder u gramschap en blyuen ligghende: Maer hebt medelyden met uwe arme Dienaers die u daghelicx aenroepen: ende vervult ons met u gracie / op dat de ghene den welcken wy versmadelick eñ gruwelick zijn/verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwē welbeminden Sone Jesum Christum/ Amē.

Den Lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloouighen/voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de beloftenissen die David geschiedt zijn/daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner Kinderen gedaen heeft/eñ verlaten hen op de toecoemste Messie/clagende ouer de elendighe verwoestinghe der Kercken/die im langhe gheduerdt hadde. Ende bidden dat Godt haer eyndelick zijn ghenade bewysen wille.

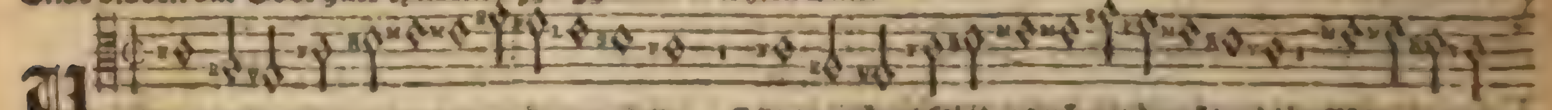

Van des Heerē goetheyt sal ic singen altijt/ Sijn waerheyt sal ic roemē met herte verblijt: Want tis openbaer dat zijn ghenade sal blijuen/

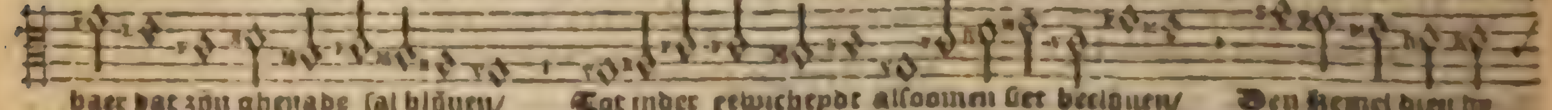

Tot inder eewicheydt alsoomen siet beclijuen/ Den hemel dien hy

heeft gemaeckt om te bewijsen/ De sekerheyt syner waerheyt niet om volprijsen.

* Ick hebbe(spreect de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met David mynē knecht/dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen sond eruen tgheslacht van hem ghebooren/
Dese ghenade/dat de Coninckliicke Croone/
Soud blijuen erffelick in zijn geslachte schoone.
* D'hemelen prijsen Heer u wercken wonderbaer/
In u Ghemeynte gort/ schijnt uwe waerheyt claer/
Niemandt isser so hooch gheclommen theeft ghebleken/
Die hy u in sterckheydt can wesen verghelijcken/

Gheen Enghelen zijn in cracht so hooch opgheresen.
Die ghelijck connen zijn uwen Godtlijcken wesen.

PAVSE.

* In de ghemeynte zijner heylighen seer gaer/
Is Godt sterck/ oock wert hy ghepreeset met ootmoet/
Heer der hem. scharen ghy doet buyghen alle crachten/
O eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck tachten?
Het is rontsom end alsins vol van uwer trouwen.
End uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
* Ghy heerschet ouer tgantsche Meyr diep ende breedt
Zijn baren stilt ghy als sy ouerloopen wreedt:
Ghy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
V der vyanden cracht hebt ghy ontsteer gheslaghen.
Hemel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
Taertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
* Dat Noord en tZuyde ghy ghescapen hebt O Heer/
In uwen Naem juychen Hermon en Thabor seer/
Ghy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
V rechter handt verhooget is in allen landen:
Uwen throon staet vast in billicheyt en tgherichte/
Ghenaed end waerheyt gaen voor uwen aenghesichte.
* Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
Dat sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
In tlicht uwes aenschijns sullen sy gaen al tsame/
End hem verheughen in den roem van uwen Name/
Als sy sullen wesen door v gherechticheden/
Verciert daechlijcks met gaue schoon end oock met vredē
* So wy sterck zijn/ daer van hebt ghy alleen die eer/
Vermoghen wy oock yet/ sulcx alles coemt O Heer/
Van v goetheyt: die ons bescherming is bevonden.
Ist dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
Ghy O heylighe God Israels hoogh verheven/
Zijt ons Coninck tot wien wy ons gantschlijck begeven.

2. PAVSE.

* Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedicheydt/
Tot uwen knecht door een openbaring gheseydt:
Ick heb eenen stercken jonghelinck wtvercoren/
Dien wil ick opstaen doen/ dat hy cracht mach orbooren?
Ick heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
Hy sal bouen all andre my ghetrouwe wesen.
* Ick hebbe hem ghesalft met heyligh Olye soet/
Onderhouden sal hem mijn handt in teghenspoet:
In wederweerdicheydt sal hem mijn handt versterken/
So dat zijn vyanden door haer crachten end wercken/
Hem niet sullen ouerweldighen noch verdrucken/
Noch bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
* Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
Die hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
Mijn waerheyt en goetheydt/ sullen van hē niet wijcken/
Door my sal synen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
Hy sal ouer t Meyr die handt met ghewelt wtstrecken/
Tot die Riuieren sal hy zijn rechte handt recken.
* En sal spreken/ ghy zijt mijn Vader en mijn God/
Mijn troost/ mijn steencotse/ mijn borcht en myn vast slot.
Ick wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En bouen den Vorsten eeren in zijnen throone/
Mijn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Mijn verbondt sal met hem vast blijuen end voort varen.

3. PAVSE.

* Eewichlijck sal voorwaer ouerblijuen zijn saet/
Sijn Rijcke blijft so langh als de Hemel bestaet/
So zijn kindren daer nae mijn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedicheyt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer mijn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest haer misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck oock straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwei-(den/
Mijn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden.
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch oock van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen monde.
* Ick heb David by mijn heylicheyt eenen eedt
Ghedaen/ die sal niet feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijuen sal ouervloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen ghesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschlijck van geener weerde/
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breeckt ghy die mueren af int ronde/
Zijn bollewercken laet ghy rasseren te gronde.

4. PAVSE.

* Hy wert beroofd van hem die slechts daer gaen voor by
Zijner nabueren spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterct alle zijn vyanden/
En zijn haters verblydt die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaect bodt dat het niet can snijdē
Hy wert ouerwonnen van hem die hem bestrijden.
* Zijn groote claerheyt hebt ghy nu verduystert seer/
Zijn Coninckliicke Stoel/ heel ghewo rpen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken?
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Denct hoe cort mijns leuens tijt sy Heer/ end ontwaert
Houdt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaeckt?
Wie is hy die ontgaet den doodt niet om verstrangen?
Die oock int grafs ghewelt/ hier nae niet wert gevangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tijts wesen/
Die ghy David toeseyt na v waerheyt ghepresen?
† Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer schenden en smaden/
End oock verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Ghelooft sy God altijt met eewich lof en prijsen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt/ die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende ghunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekerē van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft/ dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen/ dat wy eyndelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen gheloove/ het welcke is de Salicheyt onser zielen. Amen.

Den XC. Psalm.

Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden/ ēn begheert dat een yder dien staet recht verstaen mochte. Hy bidt oock Godt om hulpe/ op dat hy in zijn dienaren ghepresen werde.

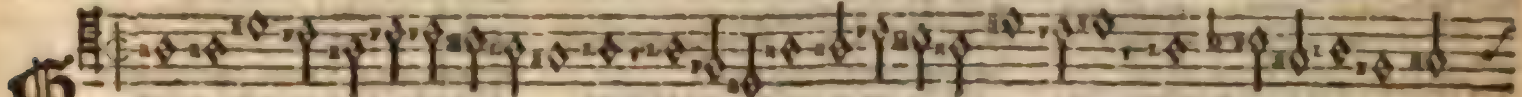

GHy zijt gheweest ons toevlucht Heer genadich/ En taller tijt ons toeverlaet gepresē/ Ja selfs eer de bergen

waren int wesen. Eer dat gemaect wert dAertrijck ongestadich So waert ghy God/ also ghy nu oock zijt/

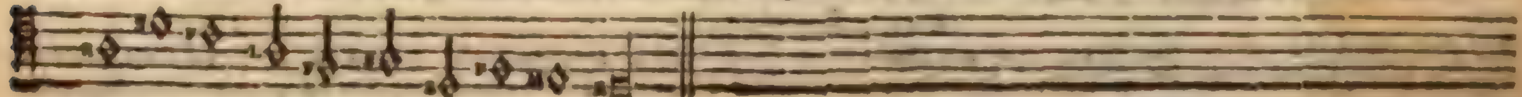

End voort aen blijuen sult teewigher tijdt.

* Als ghy wilt/ de mensche moet haest beswijcken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest wert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop voortaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een bloom onbequame:
In eener morghenstont zijn sy al tsame.
Ashemaeyt/ so men op tvelt siet die bloemen/
Die smorghens staen lieflijck en schoon by een/
Maer tsavonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslaghen/
V toorn doet dat wy gantschelijck vertsaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherplick met vlijt/
Ja ons verborghen ghedachten doorsiet.

PAVSE.

* So eynden ons daghen die haest voortvaren/
Door v gramschap gaet recht voort by ons leuen/
Als een sprekwoort van den menschen ghedreuen:
Want ons daghen zijn slechs tseuentich iaren/
Oft tachtentich alst al ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.
* Noch is tbeste van ons eynde dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ia oock swaer liden/
Twelck vergaet/ so wy oock doen tallen tyden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leuen is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht behertten/
Uwe wijsheyt in v Woort end v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses leuens moghen volbrynghen.
Verheucht ons o Heer al tsaem vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menichwaer/
Seer hart benout in uwen toorne swaer.
* Ouer uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet ouer ons kinderen schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere.
Regeert ons doen O Godt Heer des aerdtrijckx/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

EEwighe Godt/ ende alleene toevlucht van de bedruckte/ aengesien dat de ydelheyt ende cortheyt deses tegenwoordigen leuens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te overdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leuen besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xci. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem selven Godt gantsch overgheeft.

DJe in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hē onbesweken/ Die woont in een vast bollewerck/ Dies hy seer wel

mach spreken/ En seggen by hē taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste gront/

Daer ick op hoop eendrachtich.

* Van des iaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn tallen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen
Dat die menschen doet beuen/ (niet
Noch die pijlen die sdaechs met vliet
Ghescheten zijn daer neuen. (groot.
Oock voor geen steenen scherp noch
Dat tvolck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestighe twelck den doot/
Den menschen sdaechs toebringhet.
* Als storuen aen v slincke zijt/
Duysent en thien duyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/
Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verderuen/
End hoe sy haren loon seer saen
Ontfanghen en beeruen.

PAVSE.

* Om dat ghy tot God spreeckt een
Ghy beheet my O Heere: (vaer:
End op Godt in alle ghevaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be-
Noch geen plaghen met allen (swaert
En sullen v huys wel bewaert/
Gheensins dan ouervallen.
* Hy gheeft den Engelen beuel/
Sijnde tot v gheneghen/
Dat sy op v stedts acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge Leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreeckt God van v voor
Om dat hy my vereeret/ (waer/
Ick sal hem helpen wt noot swaer/
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy wert verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem veruullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken soet/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/ den ghenen die v beminnen/ ende die betrouwen de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleendt ons de gratie/ dat wy v altijdts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zijnde wt alle perijckelen/ eyndelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons vercreghen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcij. Psalm.

Alle Gheloovighe werden hier vermaent/ om Godt te louen in zijne gherechticheydt/ daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt tot schanden maeckt: dies daer en teghen die verblijdet die op hem vertrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

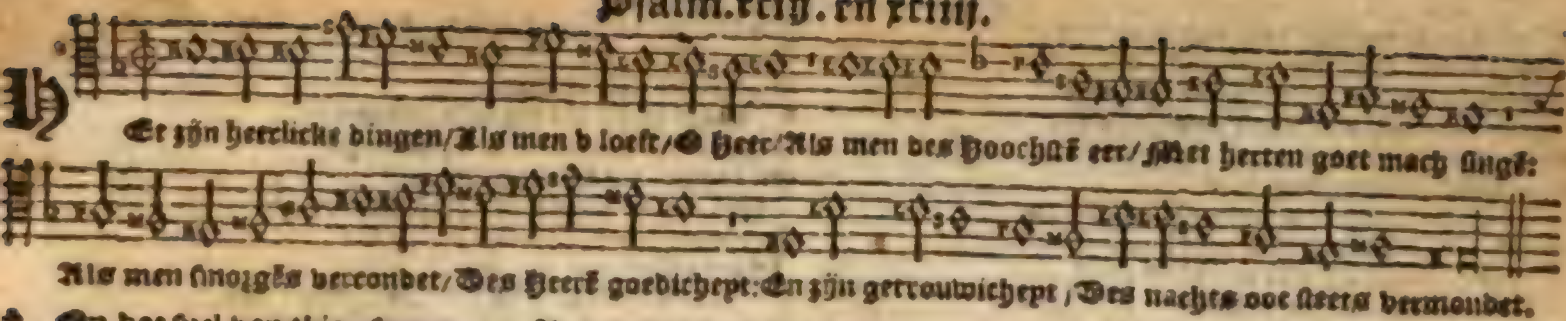

† Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zijn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen mijn hert seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick soo men can mercken.
† Hoe heerlick zijn midts desen/
Vwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Js v wijsheyt ghepresen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Een onverstandich sot
Can dit te recht niet achten.
† Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt voortaen/
Godt gheeert boven allen.

PAVSE.

† Want siet Heer v vyanden
Sullen verderven al/
Die boosdoenders ten val
Sullen comen met schanden/
Mijn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zijn/
Ghy sult my doen gaen fijn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
† Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalfd seer claer/
Aen mijn vyanden daer
Sal ick mijn lust aenschouwen.
Mijn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
† Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zijn voorhoven reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Groeyen aen allen canten.
† Ja oock oudt zijnd al tsame/
Sullen sy zijn vruchtbaer/
End groen zijn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy beleden/
Dat God mijn toevlucht is/
Suyver en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/ in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leven/ vervult ons met uwen heyligen Gheeste/ op dat wy/ overleggende uwe wonderlicke wercken die de quade menschen verachten/ ons mogen eendrachtelick begheven om uwen Name over al vermaert te maken/ ende so groeyen in deucht ende vromicheyt (zijnde warachtige litmaten van uwe Kercke/) dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/ als ghy verlossen sult de gene die in v ghehopet hebben/ door Christum Jesum uwen Sone/ Amen.

Den xciij. Psalm.

De gheloovighe loven Godt / om dat hy door zijn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zijn Kercke verweckt was.

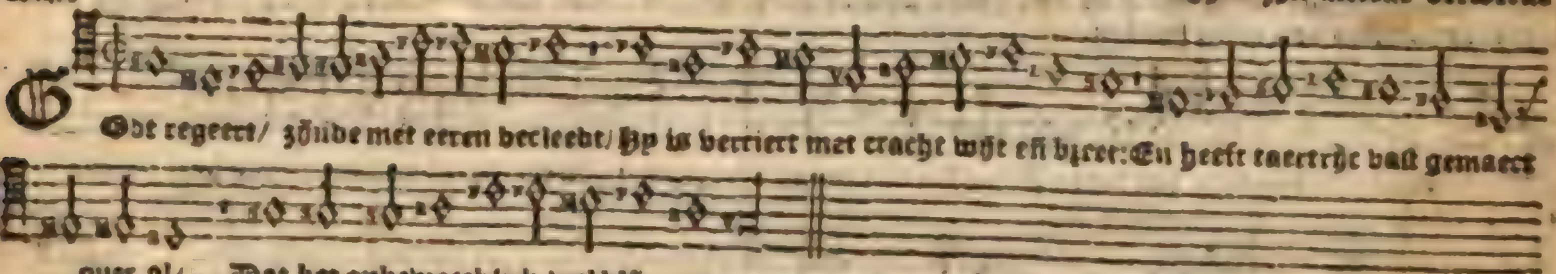

† Vwe stoel Heer eewich vast bestaet/
Ghy zijt voorwaer eewich God met der daet/
Die waterstroomen hen verheffen Heer/
Sy tieren en rasen met allen seer.
† Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
Hen verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont/ is de God mijn/
Die sal noch veel hooger en stercker zijn.
† O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
V heylicheyt is een cieraet seer schoon/
Uwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

O God/ Coninck der Coningen/ wiens glorie onbegrijpelick is/ wiens heerlicheyt oneyndelick is/ en macht sonder ghelijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de seker heyt van uwe beloften/ dat wy wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijven int gheloove/ levende rechtveerdichlick ende sonder verwijt int midden der Kercke/ de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/ door zijn dierbaer Bloet/ Amen.

Den xciiij. Psalm.

Dit is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kercken/ En nochtans zijt die schadelickste vyanden der seluigen zijn/ die se wreedelicker vervolgen dan alle andere doen.

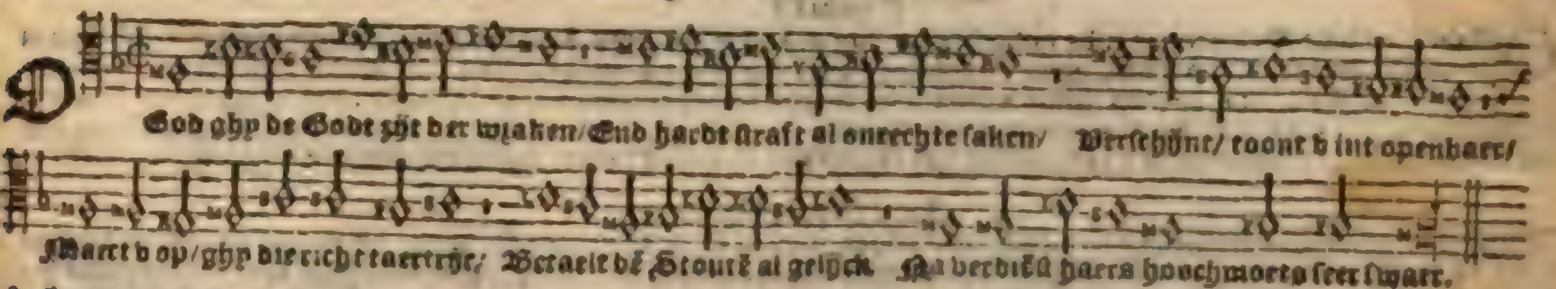

† Hoe langh sullen de boose tsamen/
Hen des quaets roemen sonder schamen/
End hen verblijden met hoochmoet?
Hoe langh sullen sy roemen koen/
Die niet anders dan boosheyt doen/
En stoutelick pochen overvloet?
† Sy slaen O Heer v Volck out stucken/
V erfdeel sy gantsch terk verdrucken/
Dan rooven sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vremden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschicht so fyn.
Merckt doch menschen onwys en sot
Wilt ghy blyven so dwaes en bodt/
End altyt so wtsinnich zyn?
* Godt die u heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken eens?
Hy die de volckeren castydt/
En gheeft verstant tot syner tydt/
Soud hy u niet straffen en slaen?

PAVSE.

* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zyn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwyst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Daechlicx toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tyt sal wesen ghecomen/
Die vol van angst wert end weemoet/
Terwyl datmen den put wegraeft/
Voor hem die steedts tot booshept draeft/
Twelck deynd is van syner voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderven/
Noch verlaten tvolck syner erven/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zyn gherechticheyt
Toonen/ dan sullen met bescheyt/
Die vrome hem toevallen al.
* Waer is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet by ghestaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet onghestadich/
Schier viel: maer u goetheyt ghenadich/
Onderhielt my altydt O Heer.
Myn hert was vol drofheyt en noot
Maer u schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die u volck swaerlick overvallen/
Onder den schyn des rechts seer goet?
Na tlenen des vromen sy staen/
En storten hier en daer vooztaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeverlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse wtroeyen ghemeyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter der gheheelder werelt die ghy kennet/ hoe wreet ende rasende dat sy zyn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stoutichept/ ende vermetenheypt door uwe onverwinnelicke cracht ende gheeft ons de gratie dat wy altyt ons profyt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomen. Stelt wederomme den staet van deser Werelt in so goede ordinantie, dat een yeghelick/ versakende alle boosheyt u volghe so veel te lustigher als ghy u thoont rechtveerdich ende goet: door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De gheloovighe werden vermaent/ om den yver te bewysen dien sy tot Gods eere hebben/ om hem te dienen sonder gheveynstheyt. Ende dat sy hen God ende zynen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt/ met welcken hen Voorvaders God vertoornt hadden.

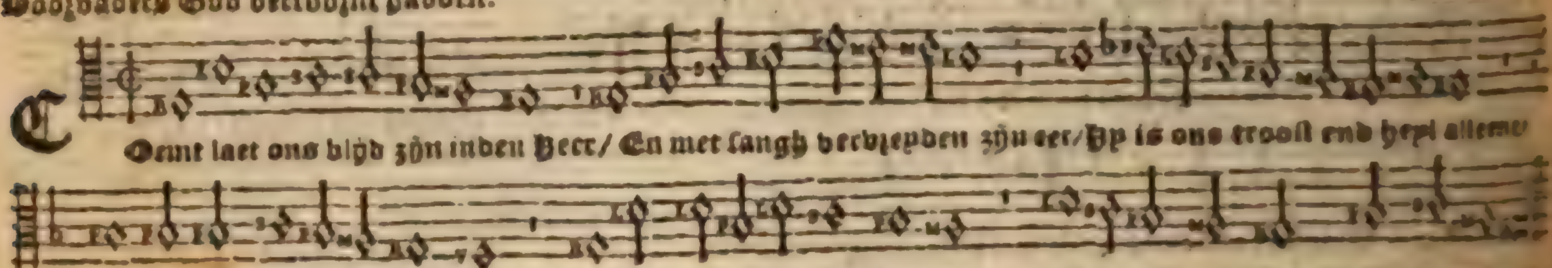

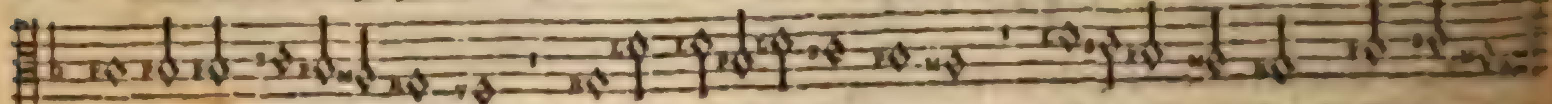

Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dā die Goden zyn: want taertryche/
Heeft hy in zyn hant weler vrucht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelycke.
‡ Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaect door zyn woort/
En schiep oock daertrycke bequame.
Coemt laet ons al tsaē met demoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons ghescahpen al tsame.
‡ Hy is een God die ons behoet/
Wy zyn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zyn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer/
Niet verstocken noch oock verherden/
‡ So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders voor ende na/
In de woestyne te doen plaghen:
Sy terchden my met herten quaet/
Ende beproefden vroech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
‡ Daer ick veertich iaren eenpaer
Met hē veel arbeyts had voorwaer
Dies claechd ick aldus onvertsaeg...
Dit volck is gantsch sonder ons...
Van herten gaer dwalende want
Sy sullen niet leeren myn weghen.
‡ Dies als ick vā hen wiert vermoeyt
Ick was toornich door sulck et wat
End heb in myn gramschap ge...
Dat dit boos en verkeert ghe...
Nemmermeer soude zyn ghebracht
Ter ruste myner wtvercoren.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydet uwe goedertierentheyt over ons/ ende vermorwet soo onse herten/ die tot der naturen harder dan steen zyn/ dat wy nemmermeer door ongheloove versteent noch obstinaet en moghen wesen teghen u heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende levende ghelooue u in sulcker manieren mogen dienen dat wy eyndelick moghen comen in u ruste, onder het regiment van uwen lieven Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Terwyle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zyn om God te prysen/ so hoordt hy in/ een Prophetie vanden Ryche Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des gelooves soude gebracht werden.

✠ Laet de Heydenen zijn eer wercken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheven is de Heer/
Die ghevreest moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
✠ Want de Goden die tvolck doen eeren/
Zijn gantschelick niet/ want sy niet leven:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zijn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheven.
✠ Maiesteyt en cracht allen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier/
Eer end vreese met hert en monden/

PAVSE.

✠ Loeft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken brenght hem met oetmoet/
Gheschencken end veel gaven goet/
Coemt in zijn huys/ zyt daer aendachtich/
✠ Coemt tsamen/ daer in zijn woonsteden/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonninghe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
✠ Ieghelyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en sulcx verclaren/
Dies salt aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortaen/
Rechtlick gherichtet alle scharen.
✠ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tyden/
t Meer verheffe met vreucht den cop:
Tvelt end oock al wat groeyt daer op.
En bosschen moeten God verblijden.
✠ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om taertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheyt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennissen der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick v loflanghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen selven offeren ende begheven tot uwen dienst/ om v te loven met alle uwe Creaturen/ door het middel van Christo Jesu/ uwen beminden Sone. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dit is een beschrijvinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende alle slach Afgoderien wegheroept werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblijdt zijn.

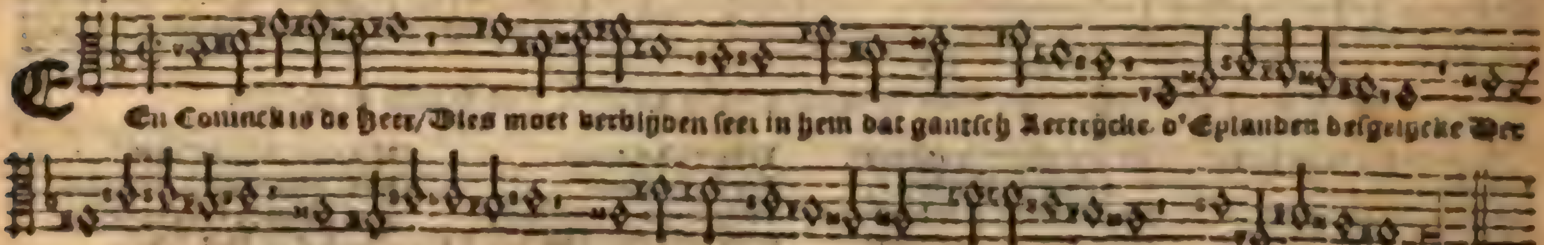

En Coninck is de Heer/ Dies moet verblijden seer in hem dat gantsch Aertrijcke/ d'Eylanden desgelijcke Der volckẽ duysterh? Verberght zijn maiesteyt/ En zijn stoel met v daet/ Seer vastelick bestaet/ Door zijn gerechticheyt.

* Een groot vyer voor hem gaet/
Twelck consomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem fel hy schiet/
Over t'Aertrijck met vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aerdrijck is vol van vaer/
En beeft als dit aensiet.
* De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t Firmament verkondt/
Gods gherechticheyt groot;
En d'Aertrijck vermeteen bloot/
Syn eer tot dese stondt.

PAVSE.

* Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghebloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Godes Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in synen Naem.
* O Heer v regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda wtghelesen/
Weert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zyt/
In allen landen wijdt:
Meer zijt ghy door v cracht/
Van de Goden gheacht/
Nu en tot aller tydt.
* Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God tleven bewaert/
Syner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En makense onbeswaert.
* Den vromen sal voortaen.
Licht des troostes opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblijdt v groot en cleyn/
Inden Heer v verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Syn goetheyt int ghemeyn.

Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ vervult ons met gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderije ende superstitie ter neder geleydt zijnde) de Wereldt soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeve om eewichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick v te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt/ door Jesum Christum uwen Sone, onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te loven/ van weghen syner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn/ dat sy oock van allen onvernuftighen creaturen (waert moghelick) belooft werden.

Wilt onsen Godt een nieu liet singen/ Want hy heeft groot wonder gedaen/ Door zijn hãt can hy alle dingẽ

Steedts lasteren en schelden.
✝ Dan sullen wy die schapen uwer weyden/
End v volck zyn/ met blyschap groot wtbreyden/
Uwes Naems eer/ oock werden uwe crachten
Altydt vertelt van gheslacht tot gheslachten.

Ghebedt.

HEere beschermer ende vertrooster van de arme bedructe menschen, aengesien dat de raserye ende dullicheyt/ van onsen vyanden sulcx sy/ niet teghenstaende dat sy ons alreede in diveersche manieren ghequelt hebben datse anders niet en begheeren / dan onse gheheele ende weerste verderffenisse : wilt ons bystaen / ende v gramschap van ons keeren op de ghene die v lasteren : op dat een yegheliyck verstae/ dat ghy niet en veracht het claghen ende suchten vande ghene die v wt goeder herten aenroepen/ inden Name van uwen wel beminden Sone Jesum Christum Amen.

Den LXXX. Psalm.

Dit is een ghebedt voor de benaude Kercke Gods / int welcke verhaelt werden de weldaden / die Godt haer ghedaen heeft/ op dat hy beweecht werde / om dis noch onderstant te doen/ daer met zyn kercke niet af en neme noch en vergae.

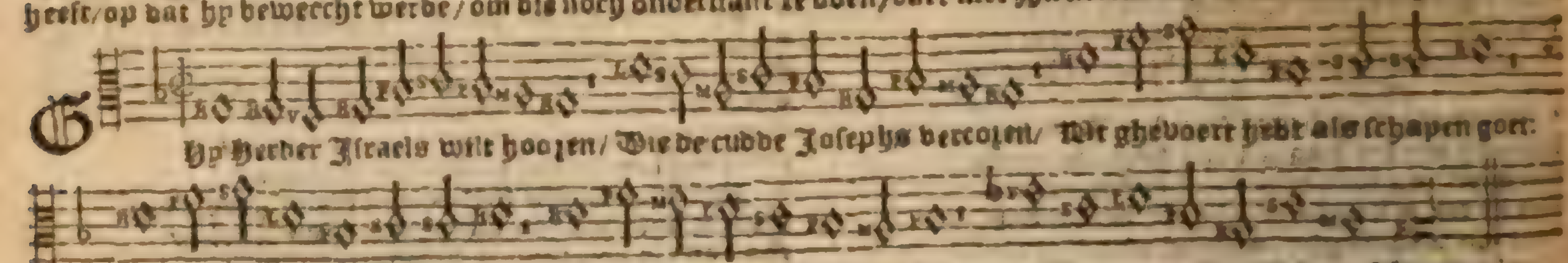

✝ Laet uwe cracht Heere verschynen/
Ephraim tot nut en den zynen/
Oock Manasse en Beniamin.
Keert doch tot ons Heer uwen sin.
Troost ons met v lieflyck aenschyn/
Op dat wy van schaden vry syn.
✝ Hoemen ons handelt cont ghy mercken/
Dies wilt ons door v goetheyt stercken/
Slaet over ons tghesicht eenpaer/
Uwer vrientlijckiste ooghen claer/
So sullen wy vant cruys niet cleyn/
Vry zijn door v ghesicht alleyn.
✝ Hoelang sal O Heer der heyrcrachten/
Uwen toorn noch branden met machten/
Teghen uwes volcx ghebedt reyn:
Ghy hebt ons met tranen ghemeyn/
Ghespijst/ oock was bitter gheclach/
Onse dranck Heer den gantschen dach.
✝ Ghy hebt ons ghemaect den nabueren/
Tot twist en ghekyf tallen ueren/
Ons vyanden spotten ons seer/
Verlost ons wt schaden O Heer/
Laet ons schouwen v aenschijn bly/
Soo werden wy seker end vry.

PAVSE.

✝ Uwen wijngaert wt Egypten landt/
Bracht ghy Heer/ en ghy hebt hem geplant
Waer verdelcht zijn die volcken wreedt:
Ghy maecktet hem een plaetse breedt/
Waer hy ghewortelt vastlijck cleeft/
Soo dat hy tlant vervullet heeft.
✝ De berghen zijn seer schoon bedecket
Met zyn schaduwe die wyt strecket:
Syn rancken hooch climmen en gaen/
Ghelyck de Cederboomen staen/
Syn tacken zijn ghewassen bloot/
Van twater tot aen de Zee groot.
✝ Waerom hebt ghy den tuyn doen breken/
En zyt den tooneren ghewecken:
Hoe coemt dat wilde swynen fel/
Daer in ghevallen zijn so snel?
Waerom heeft twilt tot deser stondt/
Hem so verdorven in den grondt?
✝ O God die een Heer zyt der Heeren/
Siet ons aen/ wilt v tot ons keeren/
Besoeckt en siet den wijnstock reyn/
Dien v handt gheplant heeft alleyn/
Wilt dien weder bouwen voort aen/
Dat ghy daer van prijs moecht ontfaen.
✝ Hy sal schier tot asschen verbranden/
End is nu gantsch ghemaeckt te schanden/
Hy vergaet door v gramschap haest:
Streckt v hant wt/ maeckt onverbaest/
Tvolck Heer dat op v alleyn bout/
End van herten vastlick vertrout.
✝ Wy sullen ons niet meer begheven/
Tot afwijckinghe/ laet ons leven/
Wy sullen steedts singhen v eer/
Troost ende helpt ons lancks so meer/
V aensicht gheue zynen schyn/
So sullen wy gheholpen zyn.

Ghebedt.

O God/ die ons door uwe goetheydt hebt ghestelt inde schaepkope van uwen eenighen sone om van hem gheweyd te wesen / als vande gene die alleen herder en Bisschop van onse sielen is/ en wilt v aenschijn van ons niet keeren: Maer siet vanden hemel nederwaerts/ en merct hoe dat de quade menschen ons soecke wt te royen / spreydet uwe gramschap over henlieden / ende behoedt ons van allen quaden/ op dat wy v eewelijck moghen dancken door den seluen Jesum Christum. Amen.

Den LXXXI. Psalm.

Dese Psalm spreeckt vande groote ghenade Gods/ die hy met woorden ende wercken zijner Kercken bewesen heeft. Daer beneuen beschrijft hy oock/ hoe dat het volck van Israel door zyn ondanckbaerheydt hen sulcker weldaden onweerdich ghemaeckt heeft.

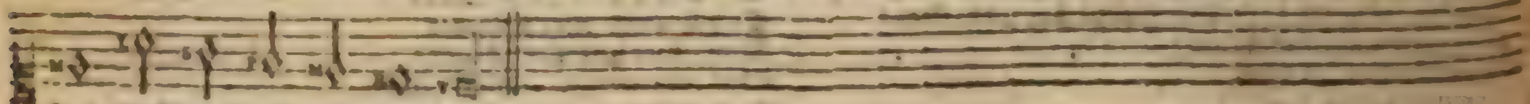

Singt Psalmen seer goet/
En heflick om hooren:
De Tamboeren soet/
Harpen bequame/
En Psalter tsame/
Wilt met vreucht oorbooren.
Op de nieuwe Maen
Met Basuynen singhet.
End vrolick voortaen/

Der Loouertenten/
Jaerlijcksche renten/
Betaelt end volbringhet.
Dits in Israel
Een ghebruyck ghewesen:
God en niemant el/
Dit bevolen heeft/
En tot teecken gheeft/
Syns volcks hooch gepresen.

Sulcks heeft hy ghedaen/
Als tvolck wt den Landen
Egypti ghegaen
Is: Daert de talen
Hoorde verhalen/
Diet niet heeft verstanden.
(1.) Pause.
Haer lasten aldaer
Heeft hy wech ghenomen.

Vanden potten swaer/
Lastich om draghen/
Sijnse ontslaghen/
En gantsch vry gecomen.
Ghy riept my daer aen
End ick in v lyden/
Heb v by ghestaen/
End verhoort in noot/
Als de donder groot

My vechte ter syden.
Ick proefd v voorwaer/
Aent Twistwater clachtich/
End vant v daer naer
Verhardt van sinnen/
Noch ick wt minnen/
Sprack v aen eendrachtich:
Myn volc my doch hoort/
Myn vont sal ick maken/
Met v van nu voort:
Wilt my doch hooren/
Opent v ooren/
En wilt myn woort smaken.
Marckt v myn volc vroet/
Gheenderley Afgoden/
Gheenen dienst hen doet/
Wiltse niet eeren/
Noch tot hen keeren/
Want ick hebt verboden.
Want ick ben v Godt/
Eewich end almachtich:
Dit landt tot v lodt/
Gaf ick v goedich/
En track v spoedich/
Wt Egypten crachtich.
(2.) PAVSE.
Opent uwen mondt/
Seer wydt onbeladen/
Ick sal hem terstont
Met goeder spyse/
Na myne wyse/
Rijckelick versaden.
Tvolck dat ick vercoos/
Is van twoort ghewecken/
Verstockt ist en boos/
Ick hebe ghebeden/
Theeft doch myn reden
Gantschelick versteken.
Ick in toornicheydt/
Gaft ouer met allen/
Haer verstocktheydt/
Om self zyn saken/
Voortaen te maken/
Na zyn wel ghevallen.
Och oft volck rebel
My ghehoorsaem ware/
En dat Israel/
Ware ghebleuen
Op den padt euen/
Vast nu openbare.
Ick soud haest verdaen
Hebben zyn vyanden/
Myn hant sterck in staen/
Had bouen maten/
Haest die hem haten/
Al ghebracht te schanden.
Syn vyanden al/
Souden druck bedriuen/
En comen ten val/
Dat se al tsamen/
Souden met blamen/
Eewich be druckt blijuen.
Tarwe in ouervloet
Had ick hen ghegheuen/
En met honich soet/
Twelck vloeyt wt steenen/
Ghespyst met eenen/
Had icks al myn leuen.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ die nimmermeer moede en wordt uwen kinderen wel te doene/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt v dickwils gram ghemaeckt ende vertoornt hebben: Nochtans/ om dat ghy Verbont ghemaeckt hebt met onse Vaders/ om te wesen haerlieder God/ ende hares zaets: Wilt medelyden op ons hebben/ende verleent ons de gratie/ so te wandelen in uwe weghen/ dat wy moghen deelachtich wesen van alle salicheydt/ door onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXII. Psalm.

Hier werden alle Overheyden der wereldt hares Ampts vermaent/ daer van datse rekenschap gheuen sullen/ ende werden ghedreycht/ dat hare hoocheyt (die cort en verganckelick is) seer haest sal vernedert zyn.

GOdt is in de vierschaer ghesetten/ Der Rechteren seer stout vermeten/ Onder den Princen hooch geacht/ Is hy Rechter met voller macht. Hoe lang sult ghy rechters vol trecken/ Onrechtveerdich oordeel wt spreken? En met den Godloosen midts dien/ Soo schandtlick door de vingher sien.

* Wilt doch wat recht is doē dē armē/
Oordeelt de weesen met ontfarmen/
Helpt den elenden tot zyn recht/
En den verdruckten mensche slecht.
Verlost wt versmaetheyt en slagen/
Hem die benout zynde moet claghen/
Van den tyrannen hem vry stelt/
Die ouerlast is met ghewelt.

* Maer wat wil ick hen tgoed verwijsē/
Haer hert is niet om onderwysen/
Sy volghen na haer blint verstandt/
Al soude vergaen tgantsche landt.
Ghy zyt tis waer/ ick wilt belyden.
Als cleyn Goden tot desen tyden/
Ghy heerschet met eere vermaert/
Als oft ghy Gods kinderen waert.

* Doch ghy moet al te saē verderuen/
En ghelyck ander menschen steruen:
En ghy Princen moet al voortaen/
Ghelyck ander te gronde gaen.
Wilt v haestlick O Heer opmaken/
Oordeelt hier beneden ons saken:
Want v behoort tot t'aller tydt/
Dat volck der gantscher Wereldt wydt.

Ghebedt.

HEere God/ wien alle Macht ende Overheyt toebehoort/ doet door uwe oneyndelicke goetheyt/ dat de ghene die ghy hebt ghegeuen voor Leydtsmannen ende Regeerders/ so wel haerlieder Ampt bedienen/ dat ten eersten de heerlickheyt van uwen Name ghevoordert sy/ den Goeden onderstandt ghedaen sy/ de Boose ghestraft/ ende de Arm vertroost/ op dat wy (leydende een vredelick ende gherust leuen) onder haerlieder bescherminghe/ v mogen eewichlick louen ende dancken/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den LXXXIII. Psalm.

Dit is een ghebedt der Kercken/ vanden Ongeloouigen allesins ombaughen zynde/ de welcke besloten hadden haer wt te royen ende te verderuen. Hier werdt oock verhaelt hoe God zyn kinderen dickwils verlost heeft/ op dat sy daer door inde hope ghesterckt werden.

WIlt doch niet langer swyghen Heer/ Wilt so stille niet wesen meer/ Hout v niet so gants sonder spreké: Want tsaem woeden al v vyanden/ Rasende maken sy ter schanden/ En thooft stoutelick sy opsteken.

* Sy raetslaghen met listen quaet/
Teghen tvolck Heer dat op v staet:
Ouer dien v ruycken sy haer crachten/
Die vrymoedelick sonder sorghen/
Onder v willen sijn verborghen/
Veel loose vonden sy betrachten.
* Sy spreken: laet nu sijn voortaen/
Dit volck omghebracht end verdaen/
Dat het gheen volck meer sy so crachtich:
Dat niet ghenaemt sy in eerweerden/
De naem Israels op der eerden/
Datmen des niet meer sy ghedachtich.
* Teghen v maken sy een Vondt/
En vinden hen tsaem nu terstont/
Edom end de Ismaeliten:
Moabs/ end oock Agars ghestachte/

Die Gevaiteers groot van machte/
Zijn v teghen met d'Ammoniten.
† Philistea Amaleck rijck/
En die van Tyro al ghelijck/
Bruycken haer verstant end haer crachten:
De Assyriers hooch verheuen/
Hulp end onderstant sy tsaem gheuen
Den kinderen Lots die v verachten.
† Doet hen so ghy deet Madian/
Dat haer gheen come daer van/
So ghy tot Kison aen die beken/
Jabin en Sisara hoochmoedich/
Verslocht / daer ooch tvolck ouerbloedich/
Als drech in Endor bleef versteken.
Pause.
† Haren oversten Vorsten doet/
Als Oreb en Zeeb onvroet/
Dat Zeba Salmana ghelchiede:
Die daer seyden met hoochmoet prachtich
Datse souden thuys Gods almachtich/
Innemen tot haren ghebiede.
† Maecktse onghestadich als een rat/
End als dat stof der Aerden plat/
Om hooghe vanden wint ghedreuen.
So die vier vlammen thout verbranden/
En die berghen maken ter schanden/
Hoe hooch oock dat sy zijn verheuen.
† Vervolchtse so met groot tempeest/
Door onweder maecktse bevreest/
Wiltse hier en daer met angst iaghen/
Haer aenghesichten wilt beschamen/
Op datse met handen te samen/
In ootmoet na v O Heer vraghen.
† Laetse beschaemt zijn end verbaest/
Verschrickt en brengt om met der haest
Dat sy moghen verslaen en gronden/
Dat ghy een Heere zijt alleene/
Die alderhoochst end anders gheene/
In der Werelt can zijn bevonden.

Ghebedt.

O God/ warachtich ende alleene vertrooster van de arme bedruckte menschen / siet op de overlasten ende dreygemen van uwe ende onse vyanden/ die hen beste doen om uwe Kercke door hen hooverdyje wt te roepen: bedwinght Heere/ ende doet te niete haerlieder aenslaghen: Maecktse beschaemt ende versmadelijck / ende verbaestse door uwe macht / op dat sy kennen moghen dat ghy alleene zijt wien alle creaturen behooren te ontsien ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den LXXXIIII. Psalm.

De Prophete bewijst / dat de grootste gheluckfalicheydt die men can wenschen / sy te woonen by die ghemeynte Gods. Waerom beclaecht hy dat hy daer van wtghesloten is / ende bidt dat hy wederom daer by mach gebracht werden.

Hoe lieflijck O Heer en hoe reyn/ Zijn uwe wooningen met cleyn/ Lustich zijnse en schoon boven mate.
Mijn hert verlangt met allen seer/ En sucht na uwen Tempel Heer/ Mijn siel en lijf in desen state: Zijn in-
den waren Godt verblijdt/ En seer verheucht tot deser tijdt.

* De Musschen end Swaelwen tsa-
me
Vinden eenen Nest bequame/
Och Heer der heyrscharen crachtich.
O God mijn troost end helper mijn/
Waer ist dat v Altaren zijn/
Daer ghy woont o mijn Heer almachtich?
Wel hen die in v huys eerbaer
Woonen die loven v eenpaer.
† Salich is hy tallen stonden/
Wiens cracht Heer ghy zijt bevonden/
Die neerstich bewaert uwe weghen.
Als sy door dit iammer dal gaen/
Sy sullen met vlijt sechte voortaen/
Putten te grauen zijn gheneghen/
Die werden ghemaecht water rijck/
Door den reghen alle ghelijck.
Pause.
* Sy sullen gaē vā deucht tot deucht
Tot dats in Sion al met vreucht
Comen/ en daer den Heer aenschouwē.
O Heer der heyrcrachten seer schoon/
Wt den hooghen hemelschen Throon/
Hoort mijn ghebedt in dit benouwen!
Ghy Jacobs God my doch verhoort
Vernieuwt mijn smeecken na v woordt.
† Heer/ tot wien wy inden noot vliē/
Wilt uwen ghesalfden aensien:
Want veel beter is slechts een dach/
In v huys/ dan elders/ dits claer/
Duysent zijn: Beter is oock daer/
Een Wachter te zijn aen de deure/
Dant is inden paleysen fort/
Der Godloosen met overvloet.
† Want ons God is de sonne en ghe
Een Son en schilt tot ons beheer/
Die ons gheeft eer ende ghenade.
Die den vromen in gheenen noot
Verlaten sal tot inden doot
Gheen dinc onthoudt hem v goet noch
Salich is hy die op hem bout
End hem van herten ganslich betrout.

Ghebedt.

O Heere Godt/ sonder wiens kennisse/ wy niet vercrijghen en moghen leuen noch salicheydt / aenghesien dat wy ons versamen moghen in uwen Naem / om v te aenroepen met gheinsder herten inden gheest ende waerheyt ende ontfanghen als van uwen monde een oprechte ende salighe leeringhe. bevestight dese uwe gunste in ons ende bescherme de sake der ghener die in onnooselheyt wandelen: op dat wy meer ende meer moghen leeren ons betrouwen op v stellen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den LXXXV. Psalm.

De gheloovighe dancken God/ om dat hy haer vande ghevanckenisse wt ghetrocht heeft/ ende bidden hem dat hy dit beghonnen werck volbrenghe. Sy stercken oock malcanderen inde hope/ tot dat God zijn Kercke eenmael volcomen sal opgherecht hebben.

Ghy zijt Heer met v volc nu te vredē/ Jacobs gevangenē maect ghy oock vrij/ En vergeeft des volcx boosheyt
voorleden / Haer sonden wt genadē bedect ghy/ Uwe gramschap doet ghy van hem seer wijt/ En macht uwen

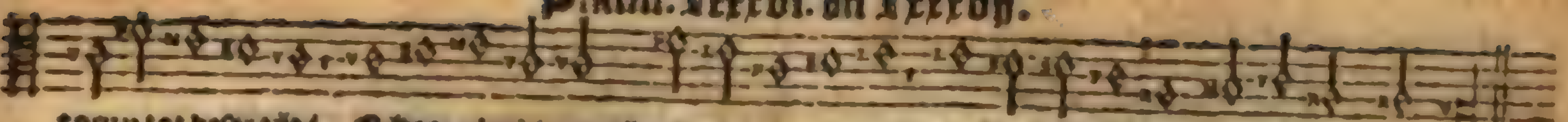

toorn tot dester tijt/ O Heer ghy die ons Heylandt zijt alleyn/ Helpt ons op/ stilt uwe gramschap niet cleyn.

* Wilt ghy nu Heer voortaen toornich wesen?
Weet ghy van gheslacht tot gheslacht vervoort?
Neen: maer ghy sult ons troosten na desen
Dies sal v volck hem verblijden nu voort/
Of wy schoon swaerlick hebben Heer misdaen/
Nochtans bewijst ons v goethept voortaen/
End wilt ons helpen O Heer en God mijn/
Al ist dat wy al arme Sondaers zijn.
Doch wil ick hooren wat God sal spreken/
Want den vromen sal hy den vrede geet/
Vercondigen/ en dien laten weten:
Daer door werden zijn kindren wijs en vroet/
Maer die in Gods vreese soecken bylant/
Den seluen sal Godt steedts bieden de handt/
Op dat hy ons wederom woont/ Heer/
Uwe heerlickheyt end uwes Naems eer.
* Ghenad end waerheyt comen int ghemoet/
Trecht en pays cussen malcandren met vlijt/
Tgheloof sal wt der aerden spruyten soet/
Gherechtichepyt van bouen neder siet.
Godt sal vruchten gheuen in ouervloet/
Die ons dat aertrijcke voortbrenghen moet.
Int regiment salt oprechtelick staen/
Alle dinghen sullen oock recht toegaen.

Ghebedt.

HEere/ die nemmermeer nu en verlaet dwerck dat ghy begonnen hebt/ hoe wel dat onse ondanckbaerheyt en boosheyt verdient/ dat wy van allen goeden berooft waren/ nochtans verleent ons door uwe barmherticheit/ dat onse sonden mogen wtgedaen zijn/ ende dat wy so moghen leeren v ontsien ende dienen/ dat wy altijts moghen onderhouden wesen in vrede ende voorspoet/ door het middel van uwen eeuwighen Sone Jesu Christo/ Amen.

Den Lxxxvj. Psalm.

David biddet God om een onstraffelick leuen/ ende om bevrijdet te zijn van syne vyanden/ op dat hy gherustlick leuen mach: Hy beschrijft oock de heerlickheyt Gods/ die hy van nu heeft begonnen te openbaren. Ende hier namaels den synen volcomelick bewijsen sal.

O Heer opent my v ooren/ Wilt my goedichlic verhoorē/ Wāt ic vermach gāsch niet meer/ Benaut synde nu

soo seer. Wilt doch mijn leuen bevrijden/ Ick wil weldoē met verblijdē/ Bewaert doch uwē knecht vroet/

Die v vertroudt O Heer goet.

* Wilt my Heer ghenadich wesen/
Na uwe goetheyt ghepresen/
Die v bidde met ootmoet/
En daechlicks valle te voet.
Verheucht nu uwē knecht clachtich
Die v Heer aenroept aendachtich/
Want ick heffe thert alleyn/
Tot v inden noot niet cleyn.
* Ghy zijt Heer vriendlic en goedich
Barmhertich en seer lanckmoedich/
Den ghenen die tot v gaen/
End in den noot roepen aen.
Verhoort my Heer wtuercoren/
Laet mijn stem v comen voren/
Verstaet mijn clachten seer swaer/
Want t'is meer dan tijt voorwaer.
* Als ick ben in noot en schaden/
Tot v schriep ick seer beladen/
Om dat ghy verhoordt altijdt/
Mijn stem en maeckt my verblijdt.
By v O Heer des aertrijcken/
Is gheen God te vergheleijcken/
Daer is oock niemant soo coen/
Die v wercken can na doen.

PAVSE.

* Alle volcken die ghy crachtich/
Hebt gheschapen Heer almachtich/
Sullen vereeren te saem/
En groot maken uwen Naem.
Ghy zijt groot met om versterckē/
En doet wonderlicke wercken/
Ghy hebt den Naem vreet end wijdt/
Dat ghy alleyn een God zijdt.
* V weghen wilt my doch leeren/
Dat ick recht gae tuwer eeren/
Op dat ghy van my oock meest/
Ten rechten moecht zijn ghevreest.
Ick wil v Heer hoogh verheuen/
Altijt prijs end eere gheuen:
Ick wil uwen Naem seer claer/
Groot maken int openbaer.
* Ghy hebt wt louter ghenaden/
My bewesen veel weldaden/
En my verlost wt der noot/
Der Hellen/ end van der doot/
Heer die wreed onder hen allen/
Met cracht my gantsch ouervallen/
Na mijn leuen sy al staen/
Sonder v te mercken aen.
* Maer ghy zijt goet end genadich/
Barmhertich ende weldadich/
Lanckmoedich tot toornicheydt/
Bestendich in der waerheydt/
Wilt my goedichlick aenschouwen/
Sterckt my oock in dit benouwen/
Helpt my en maeckt onuertsaecht/
Den knecht van uwer dienstmaecht.
* Wilt my doch een teecken gheuen/
Op dat mijn vyanden beuen/
Als sy sien sullen Heer mild/
Dat ghy my steedts by staen wilt.

Ghebedt.

EEwighe God/ alleyne bystandt van de gene die haer hope in v stellen/ verhoort ons bidden/ ende maeckt inde stede dat ghy onteert ende ghelastert hebt gheweest tot noch toe/ dat alle Natien v louen: ende continueert soo uwe gunste tot ons waerts/ dat alle de ghene die ons haten/ moghen in hen seluen beschaemt zijn/ als sy sien dat ghy nemmermeer en verlaet de ghene die v dienen ende eeren/ door uwen Sone Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxvij. Psalm.

De Gheloouighe werden hier vermaent/ dat sy den moet niet verloren en gheuen/ al ist dat Godt zijn Kercke niet so haest op en richtet: Ende hen wordt beloeft/ dat God daer in noch sulcke cracht bewijsen sal/ dat de gheheele Werelt daer in sal verwondert zijn.

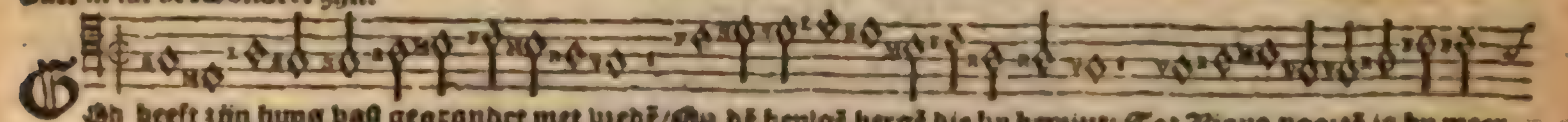

GOd heeft zijn huys vast gegrondet met vredē/ Op dē heyligē bergē die hy bemint: Tot Zions poortē is hy meer

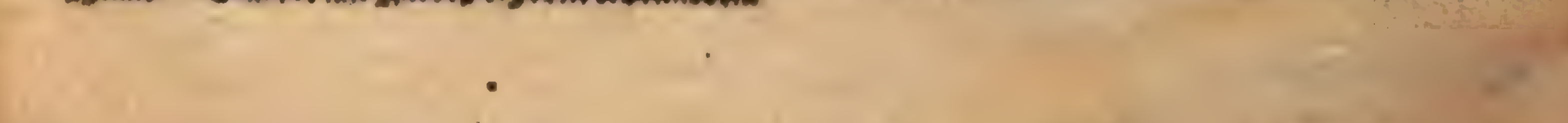

gheсint Dan tot alle Jacobs schoone woonsteden.

* Men hoort van v O Stadt Gods hooch verheven/
Groote dinghen Egypten en Babel/
Werden (spreeckt God) onderwesen so wel/
Dat sy tot mijn volck werden aengeschreven.
* Tyriers/ Palestijners en die Mooren/
Sullen in mijn Kercke voort ghebracht zijn/
Men sal spreken: dat in dat Zion mijn/
Allerley volck by een nu wert gheboren.

* God sal Zion bouwen met zijn hande crachtich/
Wt allen spraken hy de syne sal
Vercoren: dan wert gheseyt van desen al/
Dat sy in Zion altsamen zijn woonachtich/
* Dies wilt nu opentlick end vrolick singen/
Op den Basuynen verconden zijn eer:
In v Zion sal wesen (spreeckt de Heer)
Rijckdom end overvloet van allen dingen.

Ghebedt.

O Godt, alleene Fondeerder van uwe Kercke / vermeerdert ende vermenichfuldicht van daghe te daghe het ghetal van uwe gheloovige door de Predicatie van v heylich Evangelium, op dat verdreven zijnde wt der werelt de duysternissen der onwetenschap, uwen Naem over al bekent sy/ende dat de menschen mogen comen van allen canten om hen te stellen totter ghehoorsaemheyt van v woordt, ende v te loven wt alle haerlieder herte / door onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den Lxxxviij. Psalm.

Dit is een uyterighe claghende ghebedt eenes gheloovighen menschen / de welcke in den afgrondt aller benautheden synen toevlucht alleenlick neemt tot Gods barmherticheydt.

Heer die my dus lang hebt behoet/ Ick roep altijt met groot verlangen/ Laet tot v comen/ wilt ontfanghen/

Mijn gebet wt ghenaden goet/ Wilt vriendelick neyghen v ooren/ En mijn ghestadich claghen hooren.

* Want mijn siel is vol angst en noot
Ter hellen is ghedaelt mijn leven/
Ick mach met hen wel sijn geschreven/
Die conder gaen door lyden groot/
Men mach my hem wel gelijck achtē/
Die hulpeloos is/sonder crachten.
* Ick ben onder den dooden al/
Verstecken end oock gantsch verlaten/
Als een die vermoort is op straten/
Diemen seer haest begraven sal/
Want ghy gedenckt mijner niet Heere/
V hant hebt ghy afghekeert seere.
* Ghy werpt my diep indē afgront/
Die duyster en diep is met suchten/
V gramschap die seer is te duchten/
Druckt my seer hart tot deser stondt/
Ghy overvalt my met die vloeden/
En met toorn als met watervloeden.
* Mijnen vrienden ben ick gemaeckt
Vreemt end veracht / ja een afgrysen/
Met vingeren na my sy wijsen/

Ick ben overvallen gaer naeckt/
Alle middelen zijn my benomen:
Wt den banden can ick niet comen.

PAVSE.

* Door treurs is mijn gesicht ontstelt
Ick bid v daechlicks Heer almachtich
En streck wt steets mijn handen clachtich/
Wanneer toont ghy eens v gheweldt?
Wanneer sullen wy doch aenmercken/
Die schier doot zijn/ v wond wercken?
* Sullen die dooden herwoort gaen/
End v wonderdaden vermonden?
End uwer goetheyt niet om gronden/
In haren graven doen vermaen?
Sullen sy van v waerheyt spreken/
Die doot zijnde noch in tgraf stecken?
* Werden uwe wondren bedacht/
Int duyster daermen niet can weten?
Salmen daer al dinck wert vergeten/
Op v gherechtheyt hebben acht?

Nochtans bid ick v Heer ghestadich/
Van smorghens vroech/ weest my ghenadich.
* Waerom O Heer verstoot ghy my?
Waerom is v aensicht verborghen?
Van der jonckheyt ben ick vol sorgen/
Duysentfout beangst seer ondry
Je ben door schrickē gantsch verslagē/
Benaut vol vreese met vertsaghen.
* Uwe gramschap over my gaet/
Uwe verschrickinghen my drucken/
Waterstroomen my gantsch wech rucken
In desen seer benauden staet
Alles wat my angst can toebringhen/
Wilt my nu al met een omringhen.
* Ghy hebt van my gedaē seer wijdt
Mijn beste vrienden al met eene/
Mijn secreetste vrienden ghemeene/
Zijn wijdt van my in desen strijdt:
In alle mijne swaer elenden/
Van my wycken sy die my kenden.

Ghebedt.

O Onsen Vader ende Salichmaker/ die ons onderworpen hebt diversche ellenden/tot onsen welvaert/en veracht niet ons ghebeden/ op dat wy niet gheheel onder v gramschap en blijven ligghende: Maer hebt medelijden met uwe arme Dienaers die v dagheliex aenroepen: ende vervult ons met v gracie / op dat de ghene den welcken wy versmadelick en gruwelick zijn/verstaen moghen dat ghy ons bemint in uwē welbeminden Sone Jesum Christum/Amē.

Den Lxxxix. Psalm.

Dit is een ghebedt der Gheloovighen/voor de benaude Kercke. Sy stellen voor oogen de beloftenissen die David ge-schiedt zijn/daer nae verhalen sy de wonder wercken Godes die hy tot hulpe syner kinderen gedaen heeft/en verlaten hen op de toecoemste Messie/clagende over de elendighe verwoestinghe der Kercken/die nu langhe gheduerdt hadde. Ende bidden dat Godt haer eyndelick zijn ghenade bewijsen wille.

Van des Heerē goetheyt sal ic singen altijt/ Sijn waerheyt sal ic roemē met herte verblijt: Want tis open-

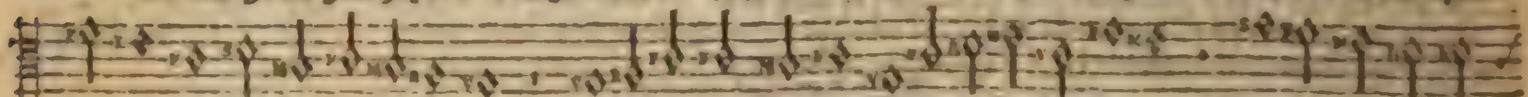

baer dat zijn ghenade sal blijven/ Tot inder eewicheydt alsoomen siet beclijven/ Den Hemel dien hy

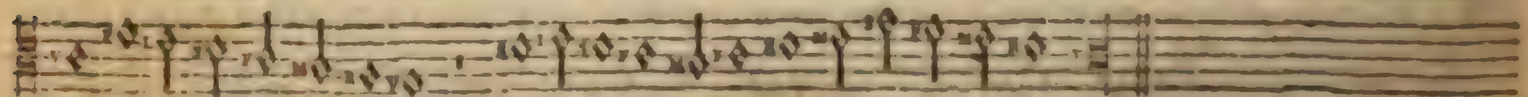

heeft gemaeckt om te bewijsen/ De sekerheyt syner waerheyt niet om volprijsen.

* Ick hebbe (spreect de Heer) gemaeckt een vast Verbont
Met David mijnē knecht/dien ick voor swerelts grondt
Vercoren heb/en met eedt sekerlick ghesworen/
Dat voort aen soud erven tgheslacht van hem gheboren/
Dese ghenade/ dat de Coninckliicke Croone/

Soud blijven erfelick in zijn gheslachte schoone.
* D'hemelen prijsen Heer v wercken wonderbaer/
In v Ghemeynte goet/ schijnt uwe waerheyt claer/
Niemandt isser so hooch gheclommen therft ghebleken/
Die by v in sterckheydt can wesen vergheleken/

Sheen Enghelen zijn in cracht so hooch opghereesen.
Die ghelijck connen zijn uwen Godtlijcken wesen.

PAVSE.

In de ghemeynte zijner heylighen seer gaet/
Is Godt sterck/ oock weert hy ghevreeset met ootmoet/
Heer der heyr scharen ghy doet buyghen alle crachten/
O eewich God seer sterck/ wie is v ghelijck tachten/
Het is cont som end alsins vol van uwer trouwen.
End uwer waerheit/ welcker ghy niet sult berouwen.
Ghy heerschet ouer tgansche Meyr diep ende breedt
Zijn baren stilt ghy als sy ouerloopen weerdt:
Ghy hebt Egypten omgebracht door tsweert en plaghen:
U wer vyanden cracht hebt ghy ouerst ter ghestaghen.
Hemel end aerd is v/ ghy hebt ghemaeckt alleyne/
Taertrijck end alles wat daer in is groot en cleyne.
Dat Noord en tZuyde ghy ghschapen hebt O Heer/
In uwen Naem juychen Hermon en Tabor seer/
Ghy hebt eenen arm sterck/ crachtich zijn uwe handen/
V rechter handt verhooget is in allen Landen:
Uwen throon staet vast in billicheyt en tgherichte/
Ghenaed end waerheyt gaen voor uwen aengesichte.
Wel salich is dat volck dat hem in v verblijdt/
Dat sal voorspoedich zijn nu en tot aller tijdt/
In tlicht uwes aenschijns sullen sy gaen al tsame/
End hen verheughen in den roem van uwen Name/
Als sy sullen wesen door v gherechticheden/
Verciert daechlijcks met gaue schoon end oock met vrede
So wy sterck zijn/ daer van hebt ghy alleen die eer/
Vermoghen wy oock yet/ sulcx alles coemt O Heer/
Van v goetheyt: die ons bescherminghe is bevonden.
Ist dat wy benaut zijn nu of teenighen stonden/
Ghy O heylighe God Israels hoogh verheuen/
Zijt ons Coninck tot wien wy ons gantschlijck begeuen.

2. PAVSE.

Ghy hebt voormaels O Heer door uwe goedicheydt/
Tot uwen knecht door een openbaring ghesept:
Ick heb eenen stercken jongheling wtvercoren/
Dien wil ick opstant doen/ dat hy cracht mach orbooren?
Ick heb David alleyn wt myn volck wtghelesen/
Hy sal bouen all andre my ghetrouwe wesen.
Ick hebbe hem ghesalft met heyligh Oly soet/
Onderhouden sal hem myn handt in teghen spoet:
In wederweerdicheydt sal hem myn handt versterken/
So dat zijn vyanden door haer crachten end wercken/
Hem niet sullen ouerweldighen noch verdrucken/
Noch bringhen onder voet/ door al haer loose stucken.
Maer veel meer sal ick zijn vyanden al verslaen/
Die hem haten/ sullen met veel plaghen vergaen/
Mijn waerheyt en goetheydt/ sullen van he niet wijcken/
Door my sal synen hoorn verhoocht zijn desgelijcken.
Hy sal ouer t Meyr die handt met ghewelt wtstrecken/
Tot die Riuieren sal hy zijn rechte handt recken.
En sal spreken/ ghy zijt mijn Vader en mijn God/
Mijn troost/ mijn steecotse/ mijn borcht en mijn vast slot.
Ick wil hem nemen op tot mijnen eersten sone/
En bouen den Vorsten eeren in zijnen throone/
Mijn genade/ wil ick hem eewichlijck bewaren/
Mijn verbondt sal met hem vast blijuen end voort baren.

3. PAVSE.

* Eewichlijck sal voorwaer ouerblijuen zijn saet/
Zijn Rycke blijft so langh als de Hemel bestaet/
So zijn kinderen daer nae mijn woort haestlick vergheten/
En dat cleyn achten wt hoochmoedicheyt vermeten/
En niet en wandelen in mijn Wetten ghestadich/
Maer mijn insettinghen ontheylighen boosdadich.
* Ick wil besoecken haest hare misdaden al/
Met plaghen ick die scherpelijck oock straffen sal.
Doch sal ick mijn goetheyt van hem niet gantsch afwenden/
Mijn waerheyt sal ick niet laten feylen noch enden.
Ick wil gantsch niet afwijcken van mijnen verbonde/
Noch oock van tWoordt twelck is ghegaen wt mijnen monde.
* Ick heb David by mijn heylicheyt eenen eedt
Ghedaen/ dies sal niet feylen noch my wesen leedt/
Dat zijn saet eewichlijck blijuen sal ouer bloedich/
En zijn throon so lang als die Son/ en Mane spoedich/
Sullen schijnen seer schoon in haer Hemelsche claerheydt/
Twelck teeckenen zijn van mijn bestendighe waerheydt.
* Doch ghy hebt uwen knecht verworpen nu so gaer/
Op uwen gesalfden zijt ghy toornich voorwaer:
V verbont houdt ghy nu gantschlijck van geener weerde/
Ghy tredet zijn croone schier gantsch en gaer ter aerden
In zijn steden breeckt ghy die mueren af int ronde/
Zijn vaste wercken laet ghy rasseren te gronde.

4. PAVSE.

* Hy wert beroofst van hen die slechts daer gaen voor by
Zijner nabueren spot tot aller tijdt is hy/
Ghy hebt verhoocht en ghesterckt alle zijn vyanden/
En zijn haters verblijdt/ die daer soecken zijn schanden/
Ghy hebt zijn sweert gemaeckt bodt dat het niet can snijde
Hy wert ouerwonnen van hen die hem bestrijden.
* Zijn groote claerheyt hebt ghy nu verduystert seer/
Zijn Conincklijcke Stoel/ heel ghewoorpen ter neer.
De daghen zijnder jeucht/ vercort ghy hier ter plecken/
En gaet hem met schande/ aen elcken cant bedecken/
Hoe lang sult ghy O Heer/ van ons trecken v handen/
Salt altijt dueren/ dat v toorn als vier sal branden?
* Dencket hoe cort mijns leuens tijt sy Heer/ end ontwaert
Houdt ghy den mensch also vergheefs hebben ghemaeckt?
Wie is hy die ontgaet den doodt niet om verstrangen?
Die oock int grafs gewelt/ hier nae niet wert gevangen/
Ach waer mach die ghenade des ouden tyts wesen/
Die ghy David toesept na v waerheyt ghepreesen?
† Ghedenckt des smaedts die uwen knechten is gedaen/
En dat ick in den schoot al den spot moet ontfaen/
Veelder menschen die v O Heer schenden en smaden/
End oock verachten uwes ghesalfden voetpaden/
Ghelooft sy God altijt met eewich lof en prijsen/
Het sy also: dies sal hem yeghelijck eer bewijsen.

Ghebedt.

HEere Godt die alleene goet ende alleene wijs zijt/ die nemmermeer en hebt op ghehouden uwen wtvercorenen te bewijsen/ hoe seere dat ghyse bemindt ende ghunstich zijt: sonderlinghe daer in dat ghy ons gheordineert hebt tot eenen Coninc ende Salichmaker uwen eenigen Sone Christum Jesum/ om hen te versekere van de waerheyt uwer beloften: Wy bidden v dat ghy ons gheeft/ dat wy hem sulcken ghehoorsaemheydt moghen bewijsen/ dat wy endelijck moghen ghenieten de vrucht van onsen gheloone/ het welcke is de Salicheydt onser sielen. Amen.

Den XC. Psalm.

Moses beschrijft des menschen ellendigen staet/ den welcken hy onderworpen is van wegen der sonden/ en begheert dat een yder dien staet recht verstaen mochte. Hy bidt oock Godt om hulpe/ op dat hy in zijn dienaren gepriesen werde.

Hy zijt geweest ons toevlucht Heer genadich/ En taller tijt ons toeuerlaet gepreest/ Ja selfs eer de bergen
waren int wesen. Eer dat gemaect wert d'Aertrijck ongestadich So waert ghy God/ also ghy nu oock zijt/
End voort aen blijuen sult tewigher tijdt.

* Als ghy wilt/ de mensche moet haest beswijcken/
Ghy spreeckt: O Mensch/ sterflijck van cleyner weerden/
Ick wil dat ghy haest weert tot stof der eerden.
Want by my zijn duysent Jaer te ghelijcken/
Als by ons een dach die nu is vergaen/
Oft een nachtwake die haest loop voortaen.
* Ghy laet den menschen een tempeest toecomen.
So vergaen sy/ als een droom onbequame:
In eener morghenstont zijn sy al tsame.
Afghemaeyt/so men op tvelt siet die bloemen/
Die smorghens staen liefijck en schoon by een/
Maer tavonts hebben verwe noch cracht geen.
* Vergaen doet ons v gramschap seer beladen/
En maeckt dat wy zijn wonderlijck verslaghen/
V toorn doet dat wy gantschelijck versaghen.
Als ghy Heer voor v neemt al ons misdaden/
En doorgrondt ons herten scherpsick met vlijt/
Ja ons verborghen ghedachten doorsiet.

PAVSE.

* So eynden ons daghen die haest voortvaren/
Voor v gramschap gaet recht voor by ons leven/
Als een sprecckwoort van den menschen ghedreven:
Want ons daghen zijn slechs tseventich jaren/
Oft tachtentich alst al ten besten raeckt/
En na dat het een sterck mensch lange maeckt.
* Noch is tbeste van ons ellendé dagen/
Niet dan moeyt en arbeyt/ ia oock swaer lijden/
Twelck vergaet/ so wy ooc als dom vallen tyden.
Wie can den last uwer gramschap verdragen?
Ofte verstaen: want so groot v cracht is/
So groot is oock uwen toorne gewis.
* Daerom O Heer leert ons verstaen en mercken/
Hoe cort dat ons leven is vol van smerten/
Dat wy verstaen moghen en recht beherten/
Uwe wijsheyt in v Woort ende v wercken
Keert tot ons/ hoe langh sullen claghen wy/
Van uwer gramschap maeckt v knechten vry.
* Maeckt ons smorghens vroech vol uwer ghenade/
Op dat wy met vreucht en vrolijck singhen/
Den loop onses levens moghen volbringhen.
Verheucht ons o Heer al tsaem vroech ende spade/
Na dat ghy ons nu hebt so menich jaer/
Seer hart benout in uwen toorne swaer.
* Over uwe knechten laet v werck blijcken/
Laet over ons kindren schijnen v eere/
End v heerlijckheyt claer blincken O Heere:
Regeert ons doen O Godt Heer des aertrijcken/
En stiert ons doch in eenen rechten ganck/
Regeert ons doen/ want wy zijn menschen cranck.

Ghebedt.

EEwighe Godt/ ende alleene toevlucht van de bedructe/ aengesien dat de ydelheyt ende cortheyt deses tegenwoordigen levens ons vermaent/ dat wy ons souden afkeeren vande aertsche dinghen om te overdencken de Hemelsche dinghen: Doet ons de gratie dat wy alle ons leven besteden om te aenmercken uwe grootheyt ende goetheyt/ ende dat v gramschap so van ons ghekeert sy/ dat wy altijts moghen hebben waer af in v te verblijden/ door uwen Sone Christum Jesum onsen Heere. Amen.

Den xcj. Psalm.

De Prophete leert hoe seker ende van hoe veel ghevaerlicheden dat hy bewaert is/ die met vasten vertrouwen hem seluen Godt gantsch overgheeft.

DJe in Godes bewaringh sterck/ Begeeft hē onbesweken/ Die woont in een vast bolleswerck/ Dies hy seer wel mach spreken/ En seggen by hē taller stondt: God is mijn hulpe crachtich/ Mijn Borcht en oock mijn vaste gront/ Daer ick op hoop eendrachtich.

* Van des jaghers valstricken al/
End van tghewelt seer machtich/
Van schadelijcke pesten sal/
Hy v oock helpen crachtich.
Hy sal met den vleughelen zijn/
V decken en bevrijden/
Sijn hulp sal v in noot en pijn/
Een schilt zijn tallen tijden.
* Snachts sult ghy dat dine vreesen
Dat die menschen doet beven/ (niet
Noch die pijlen die sdaechs met vliet
Gheschoten zijn daer neven. (groot.
Oock voor geen steenen scherp noch
Dat twelck des nachts bespringhet/
Noch voor thaestighe twelck den doot/
Den menschen sdaechs toebringhet.
* Als sonnen aen v slincke zijt/
Duysent en thien duyst tsame
Ter rechter: noch zijt ghy bevrijdt/
Voor schaden onbequame.
Ghy sult onbevreest schouwen aen/
Die boos in haer verdervlen/
End hoe sy haren loon seer saen
Ontfanghen en verwerven.

PAVSE.

* Om dat ghy tot God spreeckt een
Ghy behoet my O Heere: (paer:
End op Godt in alle ghevaer
Hoopt/ end hem doet dees eere:
Met gheen schaden werdt ghy be-
Noch geen plaghen met allen (swaert
En sullen v huys wel vermaert/
Gheensins van overvallen.
* Hy gheeft den Engelen bevel/
Sijnde tot v ghesneghen/
Dats op v steedts acht hebben wel/
In allen uwen weghen.
Sy sullen in handen dits claer/
V draghen sijn besloten/
Dat ghy niet vallen sult daer naer/
Noch v aen den steen stooten.
* Jonge Leeuwen en Slangen wreet
Leeuwen en Draken mede/
Sult ghy al sonder schaed oft leedt/
Onder de voeten treden.
Want dit spreeckt God van v voor
Om dat hy my vereeret/ (waer/
Ick sal hem helpen wt noot swaer/
Want mijn Naem hy vermeeret.
* Roept hy my aen hy wert verhoort
In den noot sal ick wesen
By hem/ taller tijdt van nu voort/
Hy werdt van my ghepresen.
Ick sal hem vervullen seer goet/
Met veel vrolijcke daghen/
End hem oock laten smaken soet/
Mijn hulp na mijn behaghen.

Ghebedt.

HEere Godt almachtich/ die weet dat alle saken ten goeden keeren/ den ghenen die v beminnen/ ende die bewaert de ghene die hen stellen in uwe bewaringhe: Verleendt ons de gratie/ dat wy v altijdts aenroepen in waerheyt/ op dat wy verlost zijnde wt alle peryckelen/ eyndelijck mogen ghenieten de Salicheyt die ons vercreghen is/ door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den xcij. Psalm.

Alle Ghelooveghe werden hier vermaent/ om Godt te loven in zijne gherechticheydt/ daer door hy de Werelt regeert/ ende de Verachters zijner Maiesteyt tot schanden maeckt: dis daer en tegen die verblijdet die op hem vertrouwen ende hem oprechtelijck nae volghen.

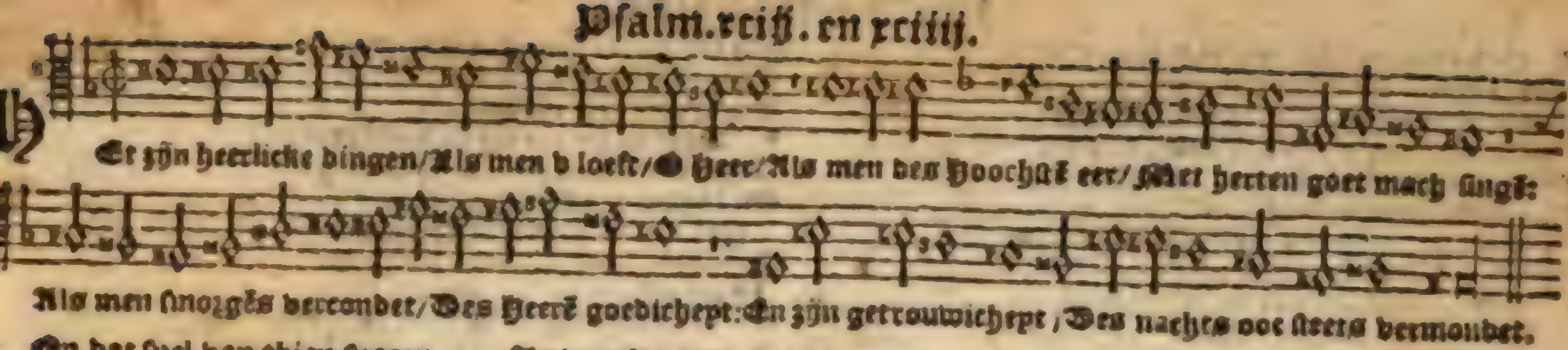

Op dat spel van thien snaren
End op den Psalter soet/
Ja oock op Harpen goet/
Wil ick zijn lof verclaren.
Want v heylighe wercken/
Verheughen mijn hert seer:
End uwe daden Heer/
Roem ick soo men can mercken.
Hoe heerlick zijn midts desen/
Uwe wercken bekent?
Hoe groot en sonder endt/
Is v wijsheypt ghepriesen:
Dit en can niet betrachten
De mensche dwaes en bot/
Een onuerstandich sot
Can dit te recht niet achten.
Dat de Godloose groeyen/
Als tgras doet op dat velt/
Die quaet doen met ghewelt/
In voorspoet tsamen bloeyen.
Op dat sy daer na vallen/
End eewichlick vergaen/
Maer ghy Heer zijt voortaen/
Godt gheeert bouen allen.
PAVSE.
† Want siet Heer v vyanden
Sullen verderuen al/
Die boosdoenders ten val
Sullen comen met schanden/
Mijn hoorne daer en teghen/
Sal seer verhooghet zijn/
Ghy sult my doen gaen fijn/
Alsoo d'Eenhoornen pleghen.
† Heer met oly vol trouwen/
Werd ick ghesalft seer claer/
Aen mijn vyanden daer
Sal ick mijn lust aenschouwen.
Mijn ooren sullen hooren/
Haren lust haest end snel/
Aen der boosen val fel
Die my willen verstooren.
† Dan sal wassen en bloeyen/
De mensch oprecht end vroom/
End als de Palmeboom/
En Cederboom oock groeyen:
Sy die de Heer wilt planten/
In zijn voorhouen reyn/
Sullen al int ghemeyn/
Grueyen aen allen canten.
† Ja oock oude zijnd al tsame/
Sullen sy zijn vruchtbaer/
End groen zijn voor en naer/
Vol vruchten aenghename.
Dat van hen sy beleden/
Dat God mijn toevlucht is/
Suyuer en reyn ghewis/
Van ongherechticheden.

Ghebedt.

O Heere God/in wiens kennisse dat ghelegen is het eewich leuen/vervult ons met uwen heyligen Gheeste/ op dat wy/ ouerleggende uwe wonderlicke wercken die de quade menschen verachten/ons mogen eenpaerlick begheuen om uwen Name ouer al vermaert te maken/ende so groeyen in deucht ende vromichept(zijnde waerachtige lidtma[ten] van uwe Kercke/)dat wy eyndelick mogen sien den val van uwe ende onse vyanden/als ghy verlossen sult de gene [di]e in v ghehopet hebben/door Christum Jesum uwen Sone/ Amen.

Den xciij.Psalm.

[D]e gheloouighe louen Godt / om dat hy door zijn cracht ghestilt heeft den oproer die teghen zijn Kercke verweckt [w]as.

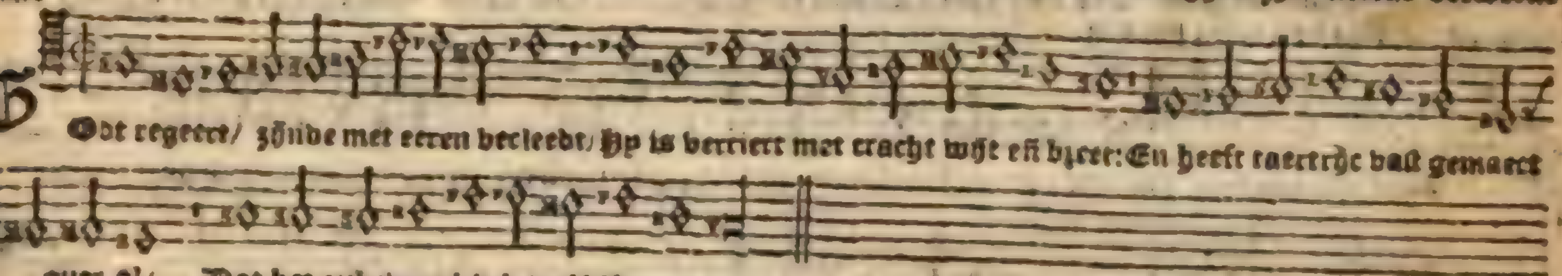

Uwe stoel Heer eewich vast bestaet/
[G]hy zijt voorwaer eewich God met der daet/
[D]ie waterstroomen hen verheffen Heer/
[S]y tieren en rasen met allen seer.
Doch hoe wel dat smeyrs waterbaren fel/
[Ee]n verheffen seer grouwelick en snel:
Die inden Hemel woont is de God mijn/
Die sal noch veel hooger en stercker zijn.
† O Heer seker is voor my uwen knecht/
Die leer uwes monts/ ja goet end oprecht/
U heylichept is een cieraet seer schoon/
Uwes huyses/ welck Heer is uwen throon.

Ghebedt.

O God/ Coninck der Coningen/wiens glorie onbegrijpelick is/wiens heerlichept oneyndelick is/en macht sonder [ghe]lijcke/ onderhoudet v Dienaers in vrede ende maeckt dat wy so vast staen op de sekerhept van uwe beloften/ dat wy wat sake ons toecomen mach / moghen vast blijuen int gheloone/ leuende recht veerdichlick ende sonder [...]wijt int midde der Kercke/de welcke Jesus Christus uwen Sone vercregen heeft/door zijn dierbaer Bloet/ Amen.

Den xciiij. Psalm.

[He]t is een ghebedt tegen die Hypocriten die hen decken met den naem der Kerchen/En midtdeler tijt die schadelickste [vy]anden der seluigen zijn/ dieste wreedelicker veruolgen dan alle andere doen.

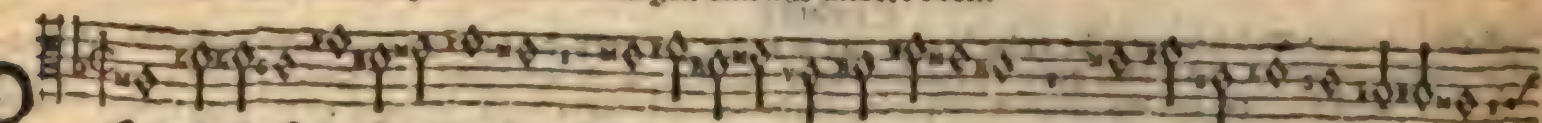

Maect v op/ghy die richt taertrijc/ Betaelt dē Stoutē al gelijck Na verdienst haers hoochmoets seer swaer.

[H]oe langh sullen de boose tsamen/
[I]n des quaets roemen sonder schamen/
[E]nd hen verblijden met hoochmoet?
[H]oe langh sullen sy roemen koen/
[E]n niet anders dan boosheyt doen/
[S]touteliick pollen ouerdaet?
† Sy slaen O Heer v Volck ontstucken/
U erfdeel sy gantsch ter verdrucken/
Dan roouen sy dat gantsche Landt.
Weduwen en den vreemden Man/
Dooden sy en gaen vry daer van/
Jae spreken noch sonder verstant:

* God en weet niet van onse wercken/
God Jacobs can noch sien noch mercken/
Ons doen twelck is beschickt so fijn.
Merckt doch menschen onwijs en sot
Wilt ghy blijven so dwaes en bodt/
End altijt so wtsinnich zijn?
* Godt die v heeft ghemaeckt die ooren
End d'ooghen/ soude hy niet hooren
Oft sien: Soud hy niet mercken aen?
Hy die de volckeren castijdt/
En gheeft verstant tot synder tijdt/
Soud hy v niet straffen en slaen?

PAVSE.

* Doch de Heer weet smenschen ghedachten
En dat sy met al haere crachten/
Ydel zijn en gantschelick niet.
Wel hem dien ghy onderwijst Heer/
En die oock in uwes Woorts leer/
Waechlijcx toeneemt met allen vliet.
* Op dat hy hem niet en derf schromen/
Als die tijt sal wesen ghecomen/
Die vol van angst wert end weemoet/
Terwijl datmen den put wegraeckt/
Voor hem die steedts tot boosheyt draeckt/
Twelck deynd is van synder voorspoet.
* De Heer en sal niet gantsch verderven/
Noch verlaten tvolck synder erven/
Dat op hem vast betrouwen sal.
Maer hy sal zijn gherechticheyt
Toonen/dan sullen met beschcyt/
Die vrome hem toevallen al.
* Waer is hy die my is bystandich/
Teghen die boosdaders vyandich/
En teghen die Godloosen hier?
Had my de Heer niet by ghestaen/
Ick waer langhe tonder ghegaen/
Ja myn siel waer int graf nu schier.
* Ick dacht dat myn voet onghestadich/
Schier viel: maer v goetheyt ghenadich/
Onderhielt my altijdt O Heer.
Myn hert was vol droefheyt en noot
Maer v schoon vertroostinghe groot/
Heeft daer na myn siel verheucht seer.
* Wat hebt ghy ghemeyns met hen allen/
Die v volck swaerlick overvallen/
Onder den schijn des rechts seer goet?
Na lenen des vromen sy staen/
En stortten hier en daer voortaen/
Seer wreedelick tonschuldich bloet.
* Maer God is myn beschuttingh machtich/
Myn toeverlaet en troost seer crachtich/
Haer quaet hen wert vergolden haest.
Hy salse wtroeyen gheheyn/
Om hare misdaden niet cleyn/
God maecktse te niet end verbaest.

Ghebedt.

HEere/ rechtveerdich Richter der geheelder werelt die ghy kennet / hoe wreet ende rasende dat sy zijn de ghene die teghen ons opstaen bedwingt haerlieder stoutichept/ende vermetenheyt door uwe onvertwinnelicke cracht ende gheeft ons de gratie dat wy altijt ons profijt mogen doen met de tegenspoeden die ons souden mogen toecomē. Stelt wederomme den staet van deser Werelt in so goede ordinantie, dat een yeghelick verlatende alle boosheyt, v volghe so veel te lustigher als ghy v thoont recht veerdich ende goet, door onsen Heere ende Salichmaker Christum Jesum/ Amen.

Den xcv. Psalm.

De gheloovighe werden vermaent/ om den yver te bewijsen dien sy tot Gods eere hebben / om hem te dienen sonder ghevreynstheyt. Ende dat sy hen God ende zynen woorde onderwerpen sonder wederspannicheydt / met welcker hair Voorvaders God vertoornt hadden.

Comt laet ons blijd zijn inden Heer/ En met sangh verblyeyden zijn eer/ Hy is ons troost end heyl alleene/
Laet ons met danckseggingе gaen/ Voor syn aengesicht end voortaen/ Hem singen met vreucht Psalmen reyne.

Want hy een groot God is gheacht/
Een Coninc van veel grooter macht/
Dā die Goden zijn: want taertrycke/
Heeft hy in zijn hant weler vracht al
Hem toebehoort die berch en dal/
Steedts voortbringen beyde gelijcke.
† Die Zee hem alleyn toebehoort/
Hy heeft die gemaect door zijn woort/
En schiep oock daertrycke bequame.
Coemt laet ons al tsaē met ootmoet/
Vallen voor onsen God te voet/
Hy heeft ons ghescapen al tsame.
† Hy is een God die ons behoet/
Wy zijn tvolck en die schapen goet/
Die van hem wel gheweydet werden.
Hoort ghy heden zijn stemme claer/
Wilt doch uwe herten so gaer/
Niet verstocken noch oock verherden/
† So tot Massa en Meriba/
Uwe Vaders voor ende na/
In de woestijne te doen plaghen:
Sy terchden my met herten quaet/
Ende beproefden draech en spaet/
Al myn wercken die sy daer saghen.
† Daer ick veertich iaren eenpaer/
Met hē veel arbeyts had voorwaer/
Dies claechd ick aldus onvertswegē.
Dit volck is gantsch sonder verstāt/
Van herten gaer dwalende want
Hy sullen niet leeren myn weghen.
† Dies als ick dā hen wiert vertoornt
Ick was toornich door sulck eē daet/
End heb in myn gramschap gesworē:
Dat dit boos en verkeert gheslacht/
Nemmermeer soude zijn ghebracht/
Ter ruste mijner wtvercoren.

Ghebedt.

O Godt/ alleene Beschermer ende onderhouder van alle uwe kinderen die uwe Gheloovighe regeert als Schapen van uwer weyde: spreydt uwe goedertierenheyt over ons/ende vermorwet soo onse herten / die wt der natueren harder dan steen zijn/ dat wy nemmermeer door ongheloove verstemt noch obstinaet en moghen wesen teghen v heylich Woordt/ maer dat wy door een warachtich ende levende gheloove v in sulcker manieren mogen dienen, dat wy eyndelick moghen comen in v ruste, onder het regiment van uwen lieven Sone Christo Jesu/ Amen.

Den xcvj. Psalm.

Terwijle dat alle Volckeren met desen Psalm beroepen zijn om God te prijsen/ so houdt hy in/ een Prophetie vanden Rycke Christi/ onder den welcken de gantsche Werelt tot der eenicheyt ende ghehoorsaemheyt des gheloofs soude ghebracht werden.

Singt een nieu liet den Heer gepresen/ Singt ghy volckē/ wilt vrolic wesen/ Loeft en prijst syns Naē altijt

+ Vaert de Heydenen zijn eerwercken/
Maeckt ghewach van zijn wonderwercken/
Want hooch verheven is de Heer/
Die ghevreest moet wesen veel meer/
Dan d'Afgoden in alle percken.
+ Want de Goden die t'volck doen eeren/
Zyn gantschlick niet/ want sy niet leven:
Maer God schiep den hemel seer reyn/
Zyn heerlickheyt en cracht niet cleyn/
Gaen voor hem: hooch is hy verheven.
+ Maiesteyt en cracht t'allen stonden/
Zijn in zijn heylich huys bevonden.
Daerom ghy volcken coemt doch hier/
Gheeft God den Heere goedertier,
Eer end vreese met hert en monden/

PAVSE.

+ Loeft ende prijst den Heere eendrachtich/
Maeckt groot den Name Gods almachtich
Ghy volcken bringt hem met ootmoet/
Gheschencken end veel gaven goet/
Coemt in zijn huys/ zyt daer aendachtich/
+ Coemt tsamen/ doet in zijn woonsteden/
In heylicheyt uwe ghebeden:
In zijn woonninghe tot hem gaet/
Dat alle menschen met der daet/
Hem vreesen en dienen met vreden.
+ Ieghelyck moet nu openbaren/
Dat ons God heerscht/ en suler verclaren/
Dies sal t'aertrijck seer vastlick staen/
Als door zijn handt werden voortaen/
Rechtelick gherichtet alle scharen.
+ Dat de hemelen hem verblijden/
T'aertrijck dat lach in desen tijden/
t'Meer verheffe met vreucht den cop:
T'velt end oock al wat groeyt daer op
En bosschen moeten God verblijden.
+ De Heer coemt/ de Heer coemt seer spoedich
Om t'aertrijck met hert en sachtmoedich/
Te richten in gherechticheyt/
En die volcken in billickheydt/
Te leyden na zijn waerheyt goedich.

Ghebedt.

HEere/ die begheert dat alle menschen behouden werden/ ende comen totter kennissen der waerheydt/ thoont uwe cracht ende heerlickheyt niet om verghelijcken/ voor alle menschen/ op dat een yeghelick u lofsanghe/ ende uwe salicheydt vercondighe/ de welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die hen selven offeren ende begheven tot uwen dienst/ om u te loven met alle uwe Creatueren/ door het middel van Christo Jesu/ uwen beminden Sone. Amen.

Den xcvij. Psalm.

Dit is een beschrijvinghe der Maiesteyt ende der gherechticheydt Gods/ op dat alle menschen onder hem ghedemoedighet/ ende allerley Afgoderien wegheworpt werden. Eyndelick werden alle Godvreesende vermaent/ dat sy op hem betrouwen/ ende in hem verblijdt zijn.

EEn Coninck is de Heer/ Dies moet verblijden seer in hem dat gantsch Aertrijcke/ d'Eylanden desgelijcke Der

volcke duysterh Verbercht zijn maiesteyt/ En zijn stoel met d'daet/ Seer vastelick bestaet/ Door zijn gerechticheyt.

* Een groot vyer voor hem gaet/
T'welck contsomme verslaet/
En doet al zijn vyanden/
Gantsch tot asschen verbranden.
Den blixem fel hy schiet/
Over t'Aertrijck met vliet/
Hy weerlicht hier en daer/
D'aertrijck is vol van vaer/
En beeft als dit aensier.
* De Berghen niet bestaen/
Maer als dat was vergaen/
Voor God een heerscher machtich/
Des Aerdtbodems seer crachtich.
De hemelen doen condt/
En t'Firmament vermondt/
Gods gherechticheyt groot;
En d'Aertrijck verneemt vroot/
Syn eer tot deser stonde.

PAVSE.

* Dat sy werden beschaemt/
Die daer (welck niet betaemt)
Tot Beelden zijn ghevloden/
En dienen den Afgoden.
Ghy Enghelen al t'saem/
Aenbidt den Heer bequaem/
Zion die Godes Woordt/
Met vreuchden heeft ghehoort/
Verblijdt in synen Naem.
* O Heer u regiment/
Den dochteren bekent/
Van Juda wtghelesen/
Wert seer van haer ghepresen.
Want ghy nu verhoocht zyt/
In allen Landen wydt:
Meer zyt ghy door u cracht/
Van de Goden gheacht/
Nu en tot aller tydt.

* Ghy die den Heer bemint/
End hertelick versint/
Wilt doch de boosheyt haten/
En gantschelick verlaten.
Want God sieven bewaert/
Syner knechten vermaert/
Die hy verlossen sal/
Vanden Godloosen al/
En makens' onbeswaert.
* Den vromen sal voortaen.
Tlicht des troosten opgaen/
Blijschap coemt na veel smerten/
Allen oprechten herten.
Coemt dan ghy vrome reyn/
Verblydt u groot en cleyn/
Inden Heer u verheucht/
En prijst (zijnde vol vreucht/)/
Zyn goetheyt int ghemeyn.

Ghebedt.

HEer wien alle glorie ende lof toebehoort/ vervult ons met Gheestelicke blijschap/ ende maeckt dat (alle Afgoderye ende superstitie ter neder gheleydt zijnde) de Wereldt soo verlicht sy van het warachtich licht uwes Woorts dat een yeghelick hem begeve om eewichlick te singhen den lof van uwen Naem/ ende eewichlick u te dancken vande weldaden die wy eenpaerlick ontfanghen van uwe Vaderlicke handt/ door Jesum Christum uwen Sone/ onsen Salichmaker ende Verlosser. Amen.

Den xcviij. Psalm.

Dese Psalm vermaent ons om God te loven/ van weghen syner barmherticheyt/ ende waerheyt/ die hy aen zijn Kercke bewesen heeft/ welcke wel weerdich zijn dat sy oock van allen onvernuftighen creatueren (waert moghelick) bekent werden.

WIlt onsen Godt een nieu liet singen/ Want hy heeft groot wonder gedaen/ Door zijn hat can hy alle dinghe

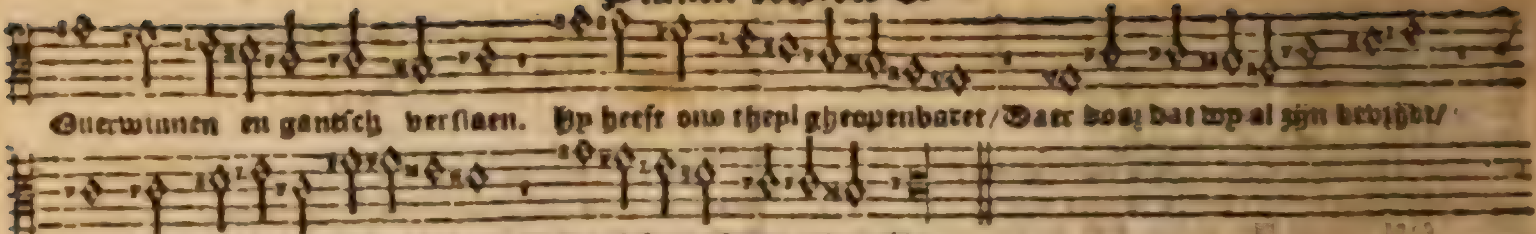

Overwinnen en gantsch verslaen. Hy heeft ons theyl gheopenbaret/ Daer door dat wy al zijn verblijdt/

En zijn gherechticheypt verclaeret/ Den volckeren breet ende wijdt.

* Hy heeft gedacht aen zijn genade/
Na zijne goedicheypt seer groot/
End aen zijn waerheypt vroech en spade
Tot troost Israels inden noot.
Theyl dat ons God nu wilt toeseyn=
Is alsins bekent nu ter tijt/ (den/
Dies moeten den aertbodems eynden/
Juychen en singhen seer verblijdt.

* Looft dē Heer met der harpē snaren
Trompetten en Basuynen claer/
Datse met Psalmen nu verclaren/
En singhen zijnen lof eenpaer.
Juychet voor onsen God gheprefen/
Die een Coninck sterck wesen sal/
Dat de Zee out springhe midts desen/
En daertrijcke met zijn volck al.

* Dz die waterstroomen seer crachtich
Verblijdt zijn en klanen verheucht/
Dat oock alle berghen eendrachtich
Ghenoechte bewijsen end vreucht.
Want God coēt rechtē hier beneden/
De Werelt in gherechticheyt/
Ende hy sal heerschen met vreden/
Over tvolck inde billickheyt.

Ghebedt.

Ewighe ende almachtige God/ die de salicheypt ende verlossinghe ghewrocht hebt van het menschelicke geslacht door een wonderlicke maniere/sendende uwen eenighen Sone om te volboren uwe beloften den Vaders beloeft: openbaret meer ende meer de kennisse van deser salicheypt: ende datter gheen plaetse en sy op der Aerden/ daer uwe macht ende waerheypt niet bekent en sy/ op dat alle Natien u louen/ eeren/ ende glorificeren / door den seluen Jesum Christum onsen Heere. Amen.

Den xcix. Psalm.

Dese Psalm beschrijft de sonderlinge genade/ die God den kinderen Abrahe bewesen heeft/ als hy die tot zijn eyghen volck wt ghenaden vercoren heeft.

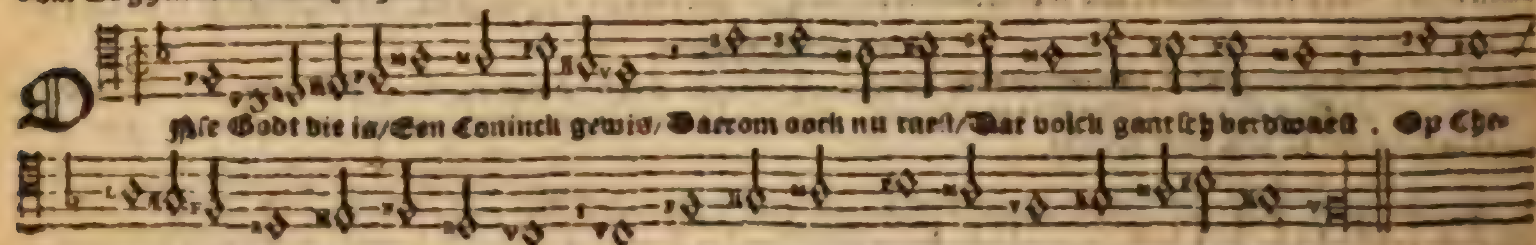

Die Godt die is/ Een Coninck gewis/ Daerom oock nu vaert/ Dat volck gantsch verdwaelt. Op Cherubin voort/ Vaert God ongheschoort/ Dies moet dat gantsch aertrijck. Hem vreesen al ghelijck.

Heer groot is de Heer/
Verheuen in eer/
In Zion met cracht/
Dies yeder gheslacht/
Moet den Name fijn/
Met sanck prijsen fijn:
Want hy is wonderbaer/
En seer heylich voorwaer.
* Die Coninck niet slecht/
Heeft seer lief dat recht/
En rechtveerdicheypt/
Met die billickheypt.
Daer leydt die Heere.
Jacob met eere/
Na zijn woort met bescheypt
In der gherechticheydt.

* Louet nu dan bly/
Onsen Godt seer bly/
End valt met ootmoet/
Voor hem nu te voet
Zijn Naem is hillich/
Moses goetwillich/
End Aaron die tsamen/
Gods dienaers zijn bequaē.

*** ***

* Die en Samuel/
Zijn na Gods bevel/
Biddende, verhoort/
Na zijn godlick woort
O volck beladen/
Als sy u baden/
Waren van u ontfaen/
End verhoort van stond aen.

* Wt den wolcken claer/
Sprack hy met hen daer/
En toonde hen bloot/
Die Colomne root/
Syon beswaeret/
Hebben bewaeret/
Zijn woort ende verbondt/
Twelc quam wt zijnen mont.
* Ghy die ons God zyt/
Hebt verhoort altijt/
O volck: die misdaet/
Hebt ghy vroech en spaet/
Hen gantsch verghenen:
Doch ghy daer neuen/
Hebt sonder onderlaet/
Ghestraft haer sonden quaet.

* Den Heere nu prijst/
Hem eere bewijst/
Wilt hem bidden aen/
Op zijnen Berch staen/
Na zijn ghevallen.
Want bouen allen/
Is hy heylich en goet/
Dies elck hem louen moet.

Ghebedt.

Hemelsche Vader/ die weerdich zijt alle heerlickheypt/ continueert uwe gunste en goetwillicheypt tot ons uwe arme dienaers/ en door de cracht van u verbont dat ghy met onse vaders ghemaect hebt/ geeft ons te leuen onder u bescherminge en bewaringe/ op dat wy meer en meer ghevoelen mogen de vrucht van de aenneminge/ van der welcker ghy ons deelachtich ghemaeckt hebt door uwen seer beminden Sone Christum Jesum. Amen.

Den C. Psalm.

De ghemeynte Gods wert hier vermaent/ datse inden Tempel te samen come om God te aenbidden/ en zijne barmherticheypt ende waerheypt te prijsen.

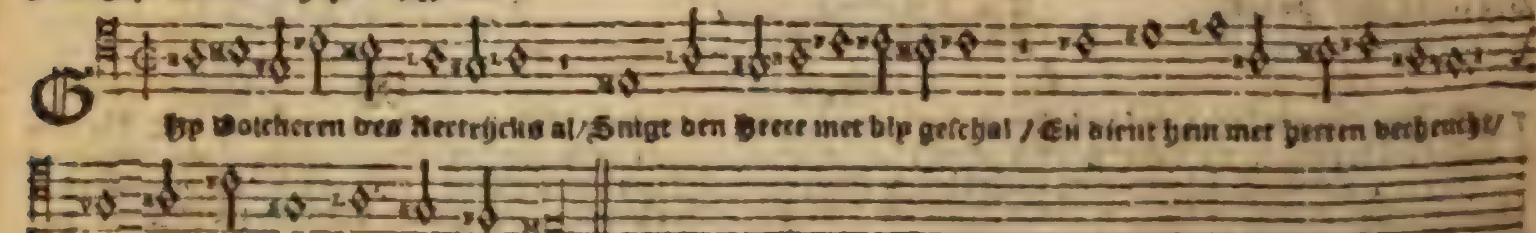

Ghy Volckeren des Aertrijcks al/ Singt den Heere met bly geschal / En dient hem met herten verheucht/ Verschijnt voor zijn aenschijn met vreucht.

Bekent dat hy een Heere sy/
Die ons sonder ons toedoen vry/
Ghemaeckt heeft: end verworuē fijn.
Tot Schaepkens voor der weydē zijn.

Wilt tot zijnen Tempel ingaen/
Doet van lof en danck oock vermaen/
In zijn schoone voorhoven soet/
En prijst daer zijnen Name goet:

Want vol van goetheypt is de Heer
Zijn ghenade duert nimmermeer:
Zijn godlick woort en zijn waerheypt
Blijven tot inder eewicheypt.

Ghebedt.

O Heere Godt / vervullinghe ende Autheur van alle salicheydt / naer dat u belieft heeft/ ons te verkiesen/

door uwe ghewillighe goethept / tot een Erve ende ons gheestelick te verbaren: Onderhoudt ons gheestelijck onder uwe vleughelen totten eynde/ ende maeckt dat wy dagelijcx groeyen in de kennisse van uwe goethept/ barmhertichept/ ende waerhept die ghy ons gheopenbaert hebt/ door onsen Salichmaker ende Verlosser Christum Jesum / uwen seer lieven Sone. Amen.

Den CI. Psalm.

David eer hy noch met vreden gheheerschet heeft/ belooft God dat hy dat Ampt eenes Godsaligen Overhepts doen wil/ het welcke is oprechtichlijck leven/ de boose scherpelijck straffen/ ende de vrome eeren ende verheffen.

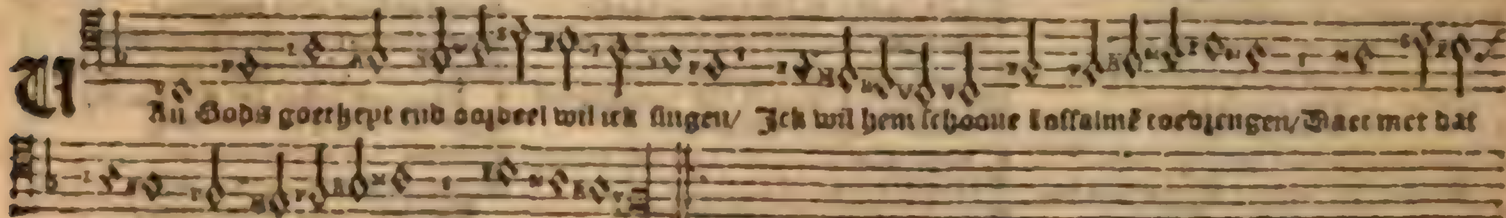

Al Gods goethept end oordeel wil ick singen/ Ick wil hem schoone lofsalmen toedringen/ Daer met dat ick God den Heer boven al/ Groot maken sal.

* Ick wil wandlen met oprechten ghemoede/
Dan sal ick heerschen met vreed in voorspoede
Dan wil ick mijn volck trouwelijck voorstaen/
End vooren gaen.
* Van der boosheydt heb ick Heer een afgrijsen/
En die anders met der daet niet bewijsen
Dan trechtheydt/ die sullen in dat huys mijn
Nimmermeer zijn.
* Oock de verkeerde menschen altemale/
Moeten wijcken wt mijn hof en mijn sale/
Hy sal van my die hem tot boosheydt wendt/
Niet zijn ghekent/
* Die met achterclap haren naesten schaden:
Die met grootheyt end hooghmoet is beladen
Die sal ick tsamen wtroeyen met vlijt/
En lyden niet.
* Mijn ooghen sullen sien na den oprechten
Op dat salcke moghen wesen mijn knechten/
My sullen dienen die vroom ende goet/
Zijn van ghemoet.
* Die tot bedroch en list hem wil begheven
Die sal van my in dienst niet zijn verheven/
Den leughenspreker en sal oock by my
Niet wesen vrij.
* Vroech met ernst sal ick drijven wt den lande
Die boosen al/ en tsaem brenghen ter schande/
Op dat Gods huys van boosheyt groot en cleyn
Gantsch werde reyn.

Ghebedt.

HEere/ onder wiens macht dat staen alle de ghene die ghy Overste ende Regeerders stelt: willet so in blasen den ghenen die ghy ons ghegheven hebt voor Richters ende Wethouders/ dat sy sonder aenneminghe van persoonen/ de rechtveerdighe beschermen/ ende de boose straffen/ op dat wy onder haerlieder bescherminghe moghen leyden een vredelijck ende gherust leven na de leeringhe van uwen Sone Christo Jesu onsen Heere. Amen.

Den CII. Psalm.

Dese Psalm is ghemaeckt gheweest om van den gheloovighen inder Babylonischer ghevanckenisse ghesonghen te werden/ ende hout in een vierich ghebedt / op dat de Kercke tot haren ghewoonlijcken standt ghebracht werde. Ja oock dat Rijcke Gods heerlijcker werde / alst te voren gheweest is. Eyndelijck na dat dat volc zijn swachepdt ende ellende bekent heeft/ steect hem selven inde eewighe ende oneyndelijcke macht Godes.

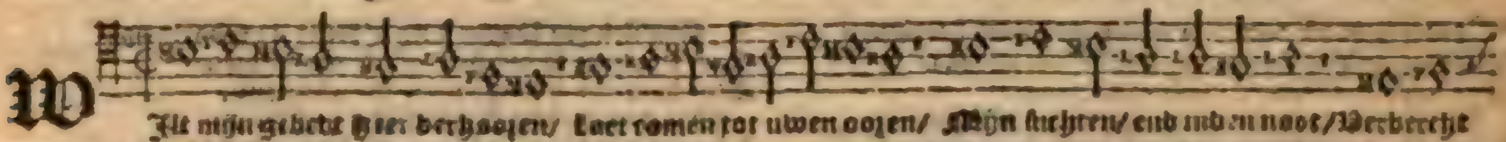

Wilt mijn ghebedt Heer verhooren/ Laet comen tot uwen ooren/ Mijn suchten/ end mijn noot/ Verberght

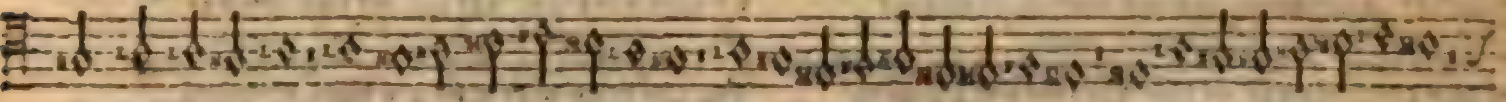

u niet/ hy is groot. In desen tijdt der ellenden/ Wilt u ooren tot my wenden/ End als ick u bid ootmoedich/

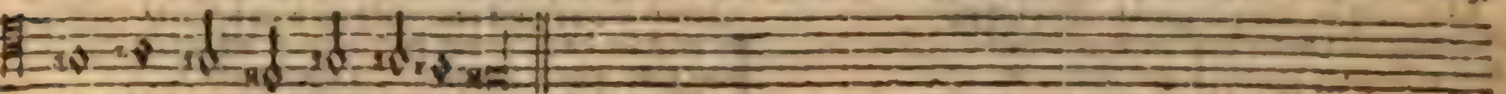

Verhoort my haest O Heer goedich.

† Verteert is nu mijn leven saen/
End als roock ist gheheel vergaen/
Mijn beenen zijn drooch door smert/
Als een vier brant: En mijn hert.
Moet ghelijck dorre gras werden/
Twelck gemaeyt leght op der aerden:
Soo dat ic hebbe vergheten/
Mijn broot en mijn spijse eeten.
† Tvleesch en beenen tsamen cleven:
Door mijn swaer suchten en beven:
En mijn huylen en gheclach/
Gheduert altijt nacht en dach.
Den Roerdomp ick gelijck schijne/
Die stil woont in der woestijne
Den steenuyl ben ic ghelijcken/
Die alleyn woont gantsch versteken.
† So eensaem Mussche moet wakē
In stilheyt onder den daken/
So moet ick oock voort en naer/
Wacker zijn met lyden swaer.
Daghelijcx aen allen enden/
Mijn vyanden my seer schenden/
Sy spotten mijns/ end wt wraken/
Van my een spreeckwoort sy maken.
(1.) Pause.
† Ick ete asschen int ghemeyn.
Als broot in mijn lyden niet cleyn:
Vermenget is mijn dranck claer/
Met mijnen tranen voorwaer/
Door uwen toorn niet om lijden/
Want ghy die my hadt voortijden/
Grootelicks en seer verheven
Hebt my nu te grond gedreven.
† Als een schaduwe vergaen snel/
Mijn daghen door dit lyden fel/
Ick ben verdorret als gras/
Dat voormaeys afgemaeyt was.
Maer ghy sult Heer eewich blijven/
En tot den eynde vast beclijven/
En die gedachtenis ghepresen/
Uwes Naems sal eewich wesen.
† Ghy sult u Heer nu och armen/
Opmaken end u ontfarmen.
Over Zion goedertier/
Uwe woonste; want tis schier/
Meer dan tijt om te bewijsen/
U goethept niet om volprijsen/
Die stond is daer/ wilt doch mercken
End uwe wooning versterclien.
† Gheerne saghen uwe knechten/
Dat ghy dis stadt woudt oprechten:
Want sy gantschelijck ghewis/
Over hoop ghewolpen is.
Op dat u die volcken vreesen/
End voor u beven en suchten/
Die Coninghen des aertrijcken/
End u eeren desghelijcken.
† Tvervallen Zion opbouwen:
Sal onse God vol van trouwen:
Hy die ons geholpen heeft/
Ende zijn claerheyt ons gheeft.
Hy sal dat bidden en clagen/
Der ghener die schier versagen/
Verhooren end verstaen goedich/
Na zijn goethept overvloedich.
(2.)
† Dat alles doch werde beschreven/
Op dat sy die sullen leven/
Na ons gedencken hier aen/

En den kindren doen verstaen:
Dat Gods volck van hem vercoren/
En menich weder ghebooren/
Hem loue tot allen stonden/
Voor dees weldaet niet om gronden.
* Want de Heer na zijn goethz schoõ
Heeft van bouen wt zijnen throon/
Op zijn volck ghenomen acht/
Dat hier onder cruys versmacht.
Dat hy tsuchten end verlanghen/
Hoore der armen ghevangen/
End vry maeck wt des doots banden
En zijn volck verlos wt schanden.
* Op dat des heeren Naem end eer/
Bekent tot Zion werd O Heer/
En tot Jerusalem reyn/
Syn lof verbreydt sy ghemeyn.
Als de volckeren demoedich.

Tsamen sullen comen spoedich/
En die Rijcken sullen eeren/
En dienen den Heer der Heeren/
(3) Pause.
* God vernedert gantsch mijne cracht
Op den wech: Ende heeft ghebracht/
Tot niet mijn dagen voorwaer/
Dies spreeck ick tot hem eenpaer:
Heer laet my niet zijn verslagen/
Int midden van mijnen dagen:
Want steedts blijuen end voortvaren/
Heer uwe daghen end iaren
* Ghy hebt gemaect vast dat aertrijc
En die hemelen al ghelijck/
Door u cracht seer vast sy staen:
Nochtans moeten sy vergaen/
Maer ghy sult blijuen bestendich/
Daer sy oudt werden end ellendich/

Als een boeck seer cleyn van weerden/
En teerst eens menschen op eerden.
* Als een verrot cleet en gewaet/
Wert ooch verandert haren staet/
Hoe heerlick dats oock nu zijn/
Vergaen sal doch haren schijn.
Maer ghy O Heer daerenteghen/
Onveranderd aller weghen/
Sult blijuen int wesen crachtich/
Sonder eyndt een Heer almachtich.
* Daerom sullen der oprechten/
Uwer dienaren en knechten/
Kindren nu en taller tijdt/
Blijuen vast/ en zijn verblijdt.
Dat saet uwer wtvercoren/
Sal wassen end vrucht voortbooren/
En sal in ouervloet wesen/
Rijck end vruchtbaer/ Heer ghepresen.

Ghebedt.

HEere God/ alleene de fondeerder ende vernieuwer van uwe Kercke/ hoort nae het bidden ende suchten van uwen kinderen/ de welcke bedroeft zijnde om de verwoestinghe der seluer/ eenpaerlijck tot u schreyen/ op dat ghy door uwe barmhertichept/ die weder op de beenen brengt als voren/ haer verlossende wt alle verdruckinge ende ghes danckenisse/ op dat wy in blijschap ende lustichept van herten/ den lof van uwen Naem groot maken/ door onsen eenighen Salichmaker ende verlosser/ Jesum Christum Amen.

Den CIII. Psalm.

David singt vande groote ende menigherleye goethept Gods/ die hy den menschen bewijst. Daer na vermaent hy alle creatueren/ datse hem prijsen ende eeren.

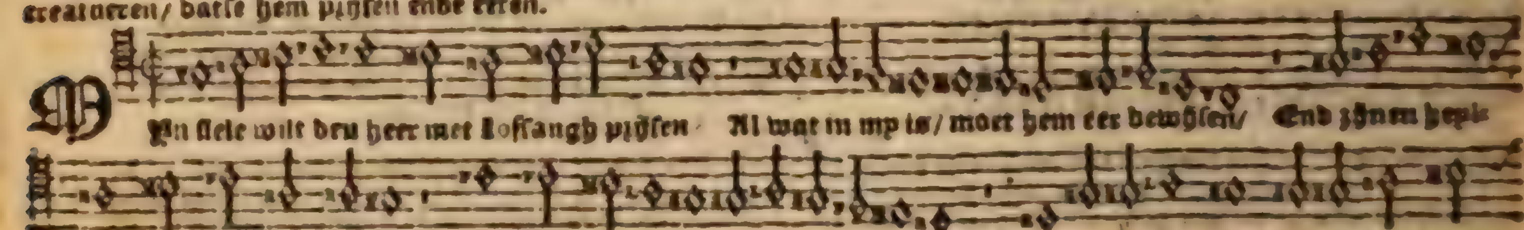

* Loeft hem die door zijn goethept hooch verheuen/
Die sonden al u gantschlick heeft vergheuen/
End u gheneest van u ghebreken groot.
Prijst hem/ die u heeft vrij ghecocht u leuen/
Van der doodt/ de welck u seer heeft doen beuen/
Die u nu omringt met ghenade bloot.
* Die uwen mondt volmaeckt met goet en vreuchden/
End u jonck maeckt en daer toe oock vol jeuchden/
Alsoo men den Arent jonck werden siet.
Hy is de Heer/ die ghedenckt t'allen tijden/
Ghenadelick den die hier onrecht lijden/
Dat recht is te doen in al haer verdriet.
* Hy heeft Mose dat wy niet souden dwalen
Zijn weghen verclaert end willen verhalen/
Israel heeft hy ghetoont zijn doen al.
Hy is een Heer barmhertich en seer goedich/
Hy vergheeft haest/end is tot toorn lanckmoedich/
Volmaeckt in goethept/ twelck hy blijuen sal.
* Het is wel waer/ dat als wy onghestadich
Hem vergrammen/ so straft hy ons ghenadich
Nochtans blijft hy niet vertoornt langhen tijt/
Hy handelt met ons niet na onse sonden/
Hy is vriendelick/ en straft tot gheenen stonden/
Ons na verdienst/ maer schelt ons alles quijt.
* Soo hoogh als den hemel staet van der eerden/
Soo groot is zijn goethept/ den die aenveerden
Die heylighe vreese zijns Woorts vooraen.
Veel wijder dan t'Oosten daer is ghestanden/
Vanden Westen: so heeft sonden en schanden/
Ons' God van ons wt ghenaden ghedaen.

* Ghelijck een Vader hem plecht te erbarmen/
Ouer zijn kint so wil hem God ontfarmen/
Ouer den/ die hem vreesen int ghemeyn.
Wat de mensche sy dat bekent de Heere
Hy weet oock wel/ dat wy vol van oneere/
Niet anders zijn dan stof en stanck onreyn.
* Als gras en hoy is hier des menschen leuen/
Die heerlick bloeyt zijnd een wijle verheuen
Als een schoone blomme staend op dat velt:
Maer als de wint een mael daer ouer drijuet/
Hy vergaet haest/ so dat niet langher blijuet/
Haer plaetse daer sy voormaels was ghestelt.
* Maer Gods barmhertichept sal eewich dueren/
Den die hem vreesen/ en tot elcker uren/
Ouer skints kint blijft zijn gherechtichept
Dien die zijn Vondt houden/ sonder afwijcken/
Die zijnen wille steedts doen desgheliicken/
Wt sherten gront met aller vlijtichept.
* God heeft sijnen stoel vastelick bereydet
Inden hemel/ end zijn Rijck wtghebreydet/
Den welcken alles onderworpen is.
Dies loeft hem ghy Enghelen sterck in crachten/
Ghy die daer wtrecht met vlijdt en met machten/
Syn bevel met haest en met vreucht ghewis
* Loeft den Heer alle ghy hemelsche scharen
En maeckt hem groot ghy zijn trouwe dienaren/
Die zijnen wille tot aller tijt doet.
Wilt al zijn doen ouer al heerlick louen/
En ghy mijn siel wilt den Heer van hier bouen
Altijt groot maken met hert en ghemoet.

Ghebedt.

HEmelsche Vader die van allen tijden hebt ghetoont een sonderlinghe goethept ende gonste tot de ghene die u ontsien/ en siet niet op de menichte van onse boosheden/ die wy bedrijuen/ na dat wy sibel ende broosch zijn/ maer wilt ghedencken het Verbondt dat ghy met den Vaders ghemaeckt hebt/ ende bevesticht in uwen Sone Christo Jesu/ op dat wy door de cracht des seluen ons moghen verseckeren van de eewighe salichept/ om u te glorificeren in der eewichept met uwen heylighen Enghelen. Amen.

Dit is een seer heerlicke loffanck daer in dat Dauid God loeft ende prijst/ van weghen der Scheppinge / ende genadighe onderhoudinghe des Hemels ende der Aerden/ ende aller Creatueren.

W El aen mijn siel ghy moet Godt prijsen seer/ Och hoe groot end hoe heerlic is nu heer. Uwe goetheyt ouer al wtghebreydet/ Ghy zijt met heerlickh: end eer becleydet: Ghy zijt met claerh: gantschelick bedecte. Als waer een cleet ouer v wtgestrect: Tot een Tent hebt ghy des hemels throone/ Die ghy wtspãt als eẽ kostlijcke schoone.

Ghy welst uwe camers met water reyn
De wolcken zijn uwe waghens niet cleyn/
De winden drijuende na v behaghen/
Trecken met haer vleughelen uwen waghen:
Vanden winden die licht zijn ende snel/
Maeckt ghy uwe Posten en Boden wel:
Vier en tempeest zijn de dienaers bequame
Uwer gherechticheyt alle te same.
Ghy hebt daerd in haren pas vast int ront/
Onbeweechlick end ordentlick ghegrondt/
So dat sy niet beweecht can zijn ter tijden/
Maer blijft stedes vast starnde tallen tijden.
Te voren was dat gantsch aertrijcke breet
Ouer gedeckt als met een seer schoon cleedt/
Door twater/ twelck daer ouer is ghedreuen/
Bouen de berghen die hooch zijn verheuen.
Maer so haest als ghy die aensprakeckt seer straf/
Sy zijn ghevloden en ghelo open af/
End voor de stem uwes donders seer crachtich/
Zijn sy tsamen ghewekem Heer almachtich.
De berghen die seer hoogh verheuen zijn
En die diepe dalen schoon groen en fijn/
Zijn tot den plaetsen haestlick voortghevaren
Die hen van v voortijts bereydet waren.
(1.) * * *   * * *
Ghy hebt die palen des Meyrs ghemaeckt vast/
Daert niet ouer en comt noch oock en wast/
Op dat het niet meer bedeckte taertrijcke/
Deet ghy Heer dat heerlick werck desghelijcke
Ghy deet twater inden dalen aldaer/
En liet springhen schoone fonteynen claer/
Die seer lieuelick lancks den berghen vlieten/
En met gheruchte inden dalen voortschieten.
Op dat alsoo alle beesten op tveldt/
Drincken mochten zijnde met dorst ghequelt
En dat inden beken en den riuieren/
Hem verquickten alle de wilde dieren/
Aen de beken end alsins daer ontrent
Woonen die voghelkens elck aen zijn endt/
Die tusschen den tacken der boomen springen/
En lieuelick met soete stemmen singhen.
Ghy maeckt die steenighe berghen tempaer/
Door v cracht van bouen vocht end vruchtbaer/
So dat daertrijck vol vruchten is niet cleyne
Die ghy verleent den menschen int ghemeyne.
Ghy doet tgras wassen op bergh end in dal/
Op dat het vee daer van mach leuen al/
Ghy laet dat saet voortcomen wt der eerden
Daer met dat oock die menschen ghevoedt werden.
Den wijn die therte des menschen maeckt bly/
En broot oock om hem te stercken gheeft ghy/
Ghy wilt hem daertoe met oly beschincken
Op dat zijn aenschijn schoon en claer mach blincken
Die boomen wassen en seer hooch opgaen
Met den Cederen die op Liban staen/
Die v goetheyt die niemant can volprijsen/
Selfs heeft gheplant so de wercken bewijsen.
Daer maken die voghelkens haren nest/
En generen hen een yeder om best:
Op den hooghen dennen tot elcken jaren/
Oeyuaren die wijt vlieghende Oeyvaren.

Die berghen vol van alderley gheruchte/
Zijn den geyten end Hinden een toevluchte
In holen daer die Sonne niet can schijnen /
Behelpen hen de hasen en Conijnen.
(2.) * * *   * * *
* Wat sal ick meer segghen? die Maene claer/
Maecktet ghy om af te deelen dat jaer/
Der sonnen loop hebt ghy so afghemeten/
Dat se haren ondergang stedts can weten:
Vander duysterheyt hebt ghy door v cracht
Seer wijsselijck O Heer ghemaeckt de nacht/
In de welck yder dier na zijn begheeren/
Hem can roeren end ouer al gheneeren.
* Als dan comen die jonghe Leeuwen voort/
Wt den holen briesschende seer verstoort/
Na eenen roof loopende wel ghemoedet/
Dat aes geeft ghy hen/ die alle dinck voedet.
So haest als die Sonne daer naer opstaet
Een yeder van hen in zijn ruste gaet/
Daer sy blyuen tot der nacht sonder sorghen/
En rusten ghemackelick int verborghen.
* Als dan gaet de mensch wt sonder ghebaer/
Om te volbringhen zijnen arbeyt swaer/
Om t'ackerwerck daer met hy is beladen/
Te doen van smorgens vroech tot tsauonts spade.
O God hoe heerlick ende hoe wonderbaer/
Zijn uwe wonderwercken ver en naer!
Hoe wijsselick doet ghy doch alle saken.
Alle creaturen v goetheyt smaken:
* Wie can wtsprekeken tot eenigher tijt/
Die dieren die hen roeren int Meyr wijt/
Die groote visschen met den cleynen pleghen
Daerin te swemmen end hen te beweghen.
Daer varen die schepen met sonder noot/
Die Walvisschen die schrickelick zijn en groot/
Die ghy O Herre hebt ghemaeckt om velen/
Dat men alsins inden wateren spelen.
(3.) * * *   * * *
* Alle dieren comen Heer tot v bly/
Sy sien op v end verwachten dat ghy
Hen haer spijse gheeft in bequame tijden/
Als sy noot hebben ende hongher lijden.
So haest als ghy dan hen haer voeder geeft/
Sy nemen dat/ soo dat elck daer van leeft;
Als ghy v hant opent end hen begenadicht
Dan werden sy met goederen versadicht.
* Maer als ghy van haer v aensicht afwent
Soo verschricken sy seer in groot ellendt/
Ghy neemt haer den asem ende sy steruen/
End werden stof/ daerin sy oock verderuen.
Ist dat noch eens uwen asem wt gaet/
Ghy doetse weder leuen met der daet/
Soo sy te voor waren in sulcker weerden/
End vernieut die ghestaltenis der eerden.
* Dat nu voortaen des Heeren heerlickheyt/
Vast blyue staen tot inder eewicheyt:
De Heer wille toch met genaed aenmercken
End aenschouwen alle zijn schoone wercken:
De Heer (seg ick) die als hy d'aerd aensiet
Haer doet verschricken dat sy van hem vliet/
Die de berghen door twoort van hem ghesproken

Haest doet beven/ sweeten ende seer rooken.
* Ick wil den Heere gantsch mijn leven lanck/
Sonder ophouden prijsen met lofsanck/
Mijn God wil ick/ so langh als ick sal leven/
Psalmen ghesanck end vereeringhe gheven.
Ick bidde hem dat mijn ghebedt end woort
Hem behagen mach end wesen verhoort/
T'welck so het gheschiet/ ick wil my verblijden
Inden Heer mijnen God aen allen zijden.
* D'ongheloovigh en godloose bekent/
Moeten vergaen/ end haest nemen een ende/
Wel aen mijn siel/ den goeden God wilt loven/
De wereldt gantsch prijse den Heer hier boven.

Ghebedt.

O Godt/ wiens voorsienicheydt haer streckt over alle creatueren / soo dat uwe wonderlicke wijsheydt haer over al betoont: maeckt dat wy uwe glorie groot maken/ ende u singhen liedekens ende lofsanghen/ op dat de boose wtgheroeyt zijnde vander wereldt/ wy ons daer in verblijden moghen ende eyndelijck deelachtich wesen vande eeuwighe salicheyt/ die ons beloeft is/ door uwen Sone onsen Heere Christum Jesum. Amen.

Den CV. Psalm.

Dese lofsanck prijst de ghenade Gods/ daer door hy de kinderen Abrahe vercoren/ ende hen velerley weldaden bewesen heeft: Ende leert oock/ dat dit al/ as gheschiet sy/ om datse alsoo aen God verbonden zijnde/ hem te vlijtigher souden dienen/ ende zijn ghebeden ende leeringhe onderhouden.

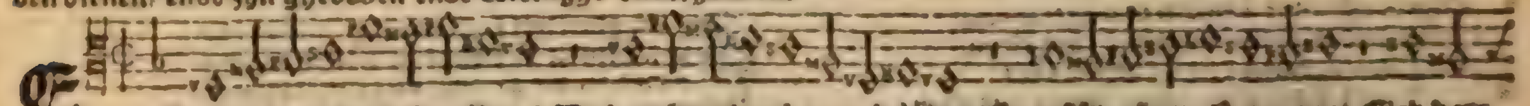

En yder moet tot desen tyden/ De hoocheyt des Heeren belyden/ En prijsen zijnen Name goet. Elck der-

condighe met der spoet/ Allen volckeren nu voortaen/ De wercken die hy heeft ghedaen.

* Wilt hem loven end van hē singen/
En zijn wonderwercken voortbringen:
Roemt seer zijnen heylighen Naem/
Ghy die hem soect van herten tsaem:
Wilt oock wesen tot deser tijdt/
In hem verheucht en seer verblijdt.
* Soeckt den Heer en zijn wonderwercken/ (ken:
Soect zijn aenschijn/ daer op wilt merc-
Vergheet zijn groote daden niet/
Vertelt zijn wonderen met vliet/
Roemt zijn oordeelen en zijn Woort
Die de Heer self heeft gebracht voort.
* Ghy dat saedt Abrahams al voren/
T'welcke hem God heeft wtvercoren:
En desghelijcks ghy Jacobs saedt
T'welc God seer lief heeft metter daet
God is ons God/ en blyven sal/
Hy heerschet met cracht over al.
(1.)
* Want God ghedenckt altijt genadich/ (dich/
Aen zijn Verbont/ t'welck blijft ghesta-
End aen dat Woort dat hy heeft claer
Toegheseyt/ end wilt houden waer/
Int duysentste gheslacht dat leeft/
Soo hy Abraham beloeft heeft.
* Die Eedt en sal niet zijn verloren/
Dien hy Isaac heeft ghesworen/
End oock Jacob/ maer hy sal syn/
Eewichlijck vast en seker zijn:
In Israel sal dit verbont/
Vast blyven staen tot aller stont. (nen
* Ick sal mijn volc spraec god verhe-
T'schoone lant Chanaan in gheven
Dat sal ghewis end voor een slot/
U wes erfdeels wesen dat lot
Al waren sy weynich en cleyn/
End vreemdelinghe int ghemeyn.
* Van dē rijcke tot lant trachtich
Trocken sy/ en tot volcken machtich/
Maer God wilde toelaten niet/
Datmen hen eenich leedt verdriet:
Ja selfs die Coninghen hy niet/
Om haren wil onghestraft liet.
(2.)
* Mijn gesalfde (spraec hy) niet schadet
Mijn Propheten doch niet versmadet.
Hy liet hongher comen int lant/
Datmē schier daer geen broot en vāt:
Maer hy sant voor hen een Mā groot:
Die zijn volck hielp wt hongers noot.
* Dat was Joseph die daer behēdich
Vercocht was tot een knecht ellēdich/
Die in stocken vast lach en stijf/
Met veel ysers rontsom aen lijf/
Tot die tijt quam/ was hy ghequelt/
Die God daer toe hadde ghestelt.
* Doe hem ghenoech hadde ja seere
Wtgeloutert en beproeft de Heere/
Doe sandt de Coninck tot hem saen/
End liet Joseph los end vry gaen:
Hy was een groot Heer/ doch liet hy
Joseph halen en maken vry.
* Hy maeckte hem zijner dienaren/
Een meester/ hoe hoogh dat sy waren:
Hy maeckte hem Regeerder groot/
Van al zijn Rijckdom en zijn goet/
Om te gheven een recht verstant/
Den wijsen in Egypten lant.
(3.)
* Doe reysd in Egiptēlande spoedich
Met zijn kinderen Jacob goedich:
Als een vreemdelinck hy daer quam/
Int lant van den vervloeckten Cham/
Daer zijn vyanden seer vol pracht/
Ghestelt wierden onder zijn macht.
* God die daer is die hoochst geeerde
Der vyanden herten verkeerde:
Soo dat sy gram wierden en fel/
Over Gods lieve knechten snel/
Sy versierden veel listen quaet/
Om diese verdrucken met smaet.
* Mosen end Aaron gheprijsen/
Sandt God/ die hy had wtghelesen/
Tot zijn knechten die tsaem ghelijck/
Al zijn wonderwercken seer rijck/
Souden doen/ en laten gheschien/
Dat ydermanu die conde sien.
* Hy liet hen duysternis toecommen/
En maeckte gantsch doncker rontsommen/
Dese twee waren oock voortaen/
Der stemmen Gods gantsch onderdaen/
Haer water wiert bloet over al/
Dies sterf veel visch in groot ghetal.
(4.)
* Hy maeckte der vorschen seer vele/
Dat die stanck quam tot in die kele/
Ja tot in s'Conincks camer reyn.
God sprack en daer wierden gemeyn/
Luysen ende wormen seer wreet/
Over t'gantsche lant wijt en breet.
* Hy gaf haghel in stede van reghen.
Met vierviammen was t'lant geslegen
Den vijchboom en den wijngaert teer
Sloech God end oock veel boomē meer/
Hy sprack/ end haest quamē daer bloot
Kevers end veel sprinckhanen groot.
* Soo wiert dat gras alle vereten/
Die vrucht des velts wiert oock versletē
D'eerste gheboren zijn vergaen/
Die sterckste waren oock verdaen
God voerd wt zijn volck menichfout/
Gheladen met silver en gout.
* Daer was onder dē hoop gemeyne/
Gantsch gheen cranckheydt noch groot noch cleyne:
Egypten was tot deser tijt/
Door des volcks wttrecken verblijdt/
Want sy alle minst ende meest/
Voor dit volck seer waren bevreest.
(5.)
* Met eē wolcke God zijn volc decte
Om t'snachts te lichten hy verweckte/
Een vyer t'welck brande met ghewelt/
End verlichte dat gantsche velt/
Sy baden God die hen haest gaf/
Veel Quackelen van boven af.
* Met hemels broot spijsd hyse all
En met dorst hart zijnd overvallen
Gaf hy wt den steen water soet/
In de woestijn met overvloet/
Want hy heeft by hem overleyt/
Wat Abraham was toegheseyt. (de/
* Hy voerde zijn volc wt met vreuch-
Sijn kindren op dē wech derheuchdē/
En songhen zijn daden seer schoon/
Tot dat God hen tot eenen loon/
Der Heydenen erfgoet gaf in/
Ende met een al haer ghewin.
* Op datse als zijn trouwe dienaren/
Zijn gheboden souden bewaren/
En deceyt souden zijn ontwaer/
Om te houden Gods Wet seer claer:
Dies moet zijn lof wesen verbreyt/
Met lofsanck inder eewicheydt.

Ghebedt.

O God/ die alleene rechtveerdich ende warachtich zijdt/ die wt alle de Natien der wereldt uwe Kercke wtghecosen hebt/ om inde selve uwen Naem te openbaren: ende ons ontfanghen hebt door uwe goetheydt onvverdient in u heylich Verbont/ laet ons gevoelē de soeticheydt uwer goedertierenheyt/ eñ staet ons by in de tydē der tribulatiē/

gelijck wy v aenroepen/ ende ons betrouwen op v alleene stellen: en ghedoocht niet dat wy ondanckbaer souden zijn
uande weldaden die ghy ons doet/ maer eer dat wy verheffen de grootheyt uwer macht ende goetheyt/ die ons gheo-
penbaert is in Christo Jesu uwen Sone. Amen.

Den C vj. Psalm.

In desen Psalm werden de groote weldaden Gods alsoo verhaelt/ dat de Godsalighe Joden hare Voorvaderen ende hen selven/ van hare ondanckbaerheydt ende wederspannicheydt straffen: Ende dewijle dat sy de genade Gods iuist bekent en hebben/ so biddense om verghevinghe deser misdaet.

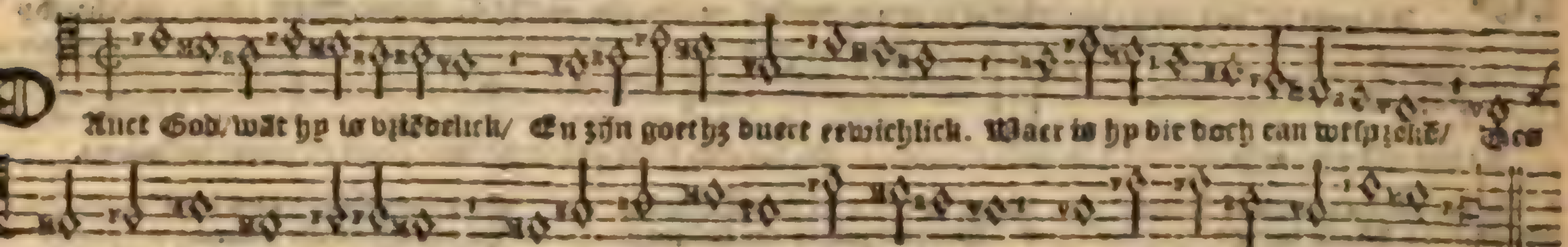

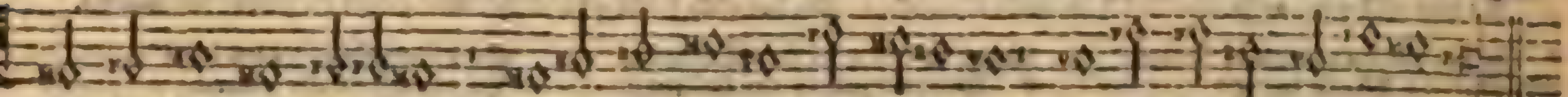

Wel dien die houdt v ghebodt goet/
End in allen dingen recht doet.
Ghedenckt mijns Heer na v ghenade/
En na uwe vriendelijckheyt/
Laet my toecomen vroech en spade/
Uwen bystant en goedicheyt.
Dat wy sien end hooren gemeyn/
Heyl uwer wtvercoren reyn/
End ons daer in maghen verblijden/
Dat het uwen volcke wel gaet.
Dat ick mach roemen tallen tijden/
Met v Erfdeel in desen staet.

(1.)

Wy end onse Vaders met een/
Hebben v vergramt groot en cleen/
Gantsch verkeert zijn Heer onse wegẽ:
Wy zijn trouloos aen v gaer seer/
Ons Vaders in Egypten plegen/
V wercken te vergheten Heer.
Sy en hebben niet recht bedacht/
Uwer goetheyt seer groote cracht/
Maer aen die Zee zijn sy al tsame/
Den Heer gheweest seer rebel/
Doch hy hielpse (door zijnen Name/
En door zijn macht) en niemant el.
Hy heeft gestraft die Zee seer wijt/
Sy wiert droogh en des waters quijt:
Hy voerdese door dat Meyr crachtich
Als door een woestijne seer breet.
End hielpse door zijn hant almachtich
Van al haer vyanden seer wreet.
Hy heeftse los end vry ghestelt/
Van haerder vyanden ghewelt:
In Meyr zijn die alle versopen/
Die zijn volck haten/ twelck heeft sijn/
Woordt vertrout/ en met grooten hoopen
Ghelooft en gheroemt den God zijn.

(2.)

Maer sy hebben vergheten saen/
Die wercken die God had ghedaen:
Sijnen raet sy niet en verwachten/
Maer wierden in de woestijn daer/
Gelust end hebben met verachten/
God ghetercht en ghelastert swaer.
Hy gaf hen haerder herten lust/
Dat haer begheerte wiert gheblust:
Maer hebbẽ haest die walch gecregẽ.
Sy hebben Mosi wederstaen/
End oock Aaron aller wegen/
Die dheylighe cleeders had aen.
Onder Dathan ginck taertrijc op/
End viel Abiram op den cop:
Tvier wert haest onder hen ontsteken
Twelck die boose heeft verbrant gaer:
En tot Oreb gantsch afghewecken/
Maeckten en dienden tcalf daer naer.
* So warẽ sy verdwaelt gantsch seer
En hebben God/ welc was haer Heer/
By een weydende calf ghelecken.
En die wercken vergheten snel/
Die God had met cracht onbesweken
In Egypten ghedaen seer wel.

(3.)

* Sijn daden vergaten sy haest/
Die doch tlant Cham maectẽ verbaest/
End oock alle zijn wonderwercken/
Die by roode Meyr zijn geschiet:
Daerō liet God zijn gramschap mercken
End wilde tvolck bringhen tot niet.
* Maer Moses Gods vercorẽ knecht
Heeft hem tusschen beyden gelecht/
En Gods toornicheyt afgewendet:
So dat hy zijn straffe na liet/
Dat zijn volc nz gans wiert geschendet
Met so veel plagen end verdriet.
* Sy verachteden tbeloofde lant/
Vol goederen aen elcken cant:
Sijnen woorden sy niet vertrouden/
Maer murmureerden voor en naer/
In den hutten die sy hen houden/
End verachteden Gods stemme claer.
* Daerom hief de Heer op zijn hant/
Teghen hen/ end heeftse met schant/
Met hoopen ter neder geslagen.
Onder den volckeren aldaer/
Sijn sy met haer zaet door veel plagen
Verstroyt in Gods toorne seer swaer.

(4.)

* Baal Peor hingense aen/
End hebben te eten bestaen/
Der dooden Afgoden offranden:
Sy maeckten God met haer doẽ gram
Dies namse de Heer wt den landen/
In den toorn die over hen quam.
* Doe quam Phinees met der daet/
En strafte een sulck schandelic quaet/
Daer met werden ghestilt die plagen:
Twelcke werck van God was geacht
Voor een werck na zijn welbehagen/
In der gerechticheyt volbracht.
* Sy vergramden oock God altijt/
Aen tTwistwater met haren strijdt:
Mosen sy oock iammerlijck plaechdẽ
Bedroefden hem so seer zijn hert/
Dat hy wat sprac dz God mishaechdẽ
Door ongheduldicheyt en smert.

(5.)

* De Heydenen so God beval/
Brachten sy niet om over al/
Maer spaerdẽ die/ twelc was verbodẽ
En leerden doen haer boosheyt groot/
Sy dienden haer vervloeckt Afgoden.
Die hen waren eenen aenstoot.
* Den veltduyvelen seer onreyn/
Hebben sy geoffert gemeyn/
Haer sonen en dochteren tsamen:
Sy vergoten tonschuldich bloet
Haerder kinderen/ in den namen/
Der afgoden in overvloet.
* Sy hebben tlant met bloet bedect/
Der onschuldigen/ end bevleckt/
Met haer onreynheyt met om lijden/
Sy hebben schentlijck geboeleert/
En daghelijckx aen allen zijden/
Met den Afgoden ghehoereert.
* God wiert over tvolck seer beroert
Dat hy so wijdt hadde gevoert/
En creech een walginghe zijner erven.
Dies gaf hy zijn volck inder macht
Der heydenen die haer verderven/
End verdrucking sochten met cracht.

(6.)

* Haer haters hebbense onder voet/
Ghehadt/ en gebracht tot ootmoet:
God maecktese vry onbeladen:
Maer sy dreven moetwillicheyt/
Niet ter Werelt conde hen schaden/
Dan alleen haer eygen boosheyt.
* Noch aensach de Heer inden noot
Sijn volck/ end wt ghenade bloot/
Hoorde hy haer bidden en clagen:
Aen zijn verbont heeft hy gedacht/
En zijns toorns heeft hy leet gedragen
Na zijn goetheyt seer hoogh gheacht.
* By hen daer zijn volc was gevangen/
Vonden sy gunst van stonden aen/
Wilt ons Heer goedichlijck bevrijden/
End verlossen door uwen Naem/
Van den heydenen tallen zijden/
So sullen wy v prijsen tsaem.
* Ghelooft sy God van Israel/
In eewicheyt en niemant el:
Hy sy altijdt heerlick gepresen.
Dies moet het volc spreken verheucht
Het moet also eewichlijck wesen/
God sy altijts gelooft met vreucht.

Ghebedt.

MEdelijdende ende alderbarmhertichste Vader/ hoe wel dat wy door onse ondanckbaerheyt ende boosheyt niet op en houden van uwe gramschap op ons te verwecken / met te volgen onse vermaledijde genegentheden: nochtans om dat v belieft heeft ons te begrijpen in v heylich Verbont/ dat ghy gemaeckt hebt met onse Vaders/ so en wilt ons niet straffen na de strengicheyt van uwe rechtveerdicheyt/ maer verlost ons van alle verdruckinge ende tegenspoet op dat wy met dancksegginge mogen louen uwen heyligen Naem/ door Jesum Christum. Amen.

Den C vij. Psalm.

David leert hier/ dat alle teghenspoet ende voorspoet door Gods wille den menschen toecomen: Ende om dis te be-

wijsen verhaelt hy de ellendicheyt der ghener die in Woestijnen/ghevanckenisse/cranck/ ende op de Zee om het gedo-
nen zijn/ hoe sy tot God roepen/ ende verhoort werden/ ende hem daer na dancken: ende hoe God alle dinghen regeere
ende verandert nae zijnen wille.

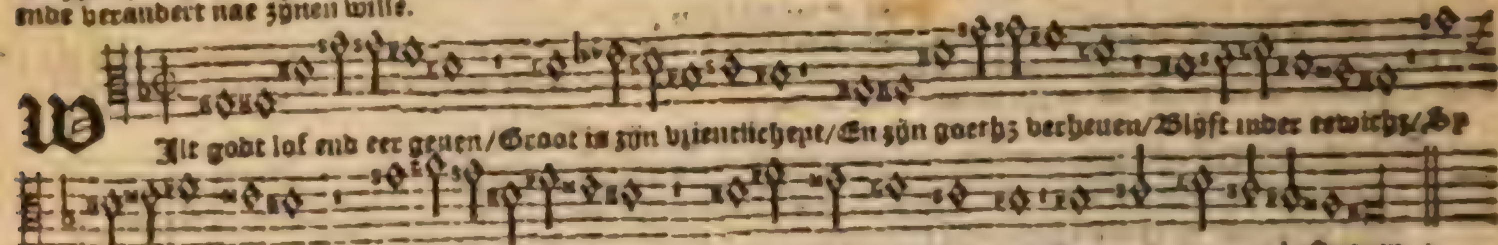

Wilt godt lof end eer gheven/ Groot is zijn vrientlicheyt/ En zijn goethz verheven/ Blijft inder eewichz/ Sy die vry zijn ghemacht/ Sullen zijn naē verclaren / En die god heeft ghebrocht/ Wt angst en groot beswaren.

* Hy bringt dat volck te samen/
Wt Oost en Weste vreet/
End wt t Noord onbequame/
End oock wt t Zuyde heet.
So sy dolen met een/
In onghebaende wegheu/
Ende doch vinden gheen'
Plaetse hen wel gheleghen.
* So sy door shongers crachten/
En met dorst zijn ghequelt:
En dat schier oock versmachten/
Siel en lijf op dat velt.
So sy dan god seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy brengtse dan seer goedich/
Op eenen rechten padt/
Tot datse comen spoedich/
In een bewoonde stadt.
* Als dan singhen sy reyn/
Gods goetheyt diese prijsen/
Van zijn wondren niet cleyn/
Tvolck sy syn onderwijsen.
* De Heer verquickt dat herte/
Dat van dorste vergaet/
Dat oock lijdt shonghers smerte/
Van hem zijn spijs ontfaet.
Sy die ghevanghen zijn/
In moortcuylen verstooten/
Vol van angst/ vreeſ en pijn/
In ketenen ghesloten.
(1.)
* Om datse niet betrachtet
Hadden des heeren Woort/
Maer haddent stout verachtet/
Gods ghebot voort end voort.
Doch als sy zijn in noot/
End ootmoedichlijck clagen/
End in lijden seer groot/
Benaut zijn end verslaghen.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lijden swaer:
Haer cruys om zijns Naems eere
Weert hy hen haest daer naer.
Wt den moortcuylen fel/
Wt angst end oock wt schanden/
Verlost hy die seer snel/
End wt ysteren banden.
* Gods goetheyt diese prijsen/
Als dan singhense reyn/
Tvolck zy syn onderwijsen/
Van zijn wondren niet cleyn.
Om dat hy breeckt met een/
Al de Metalen deuren/
En grendels staet ontween/
Door zijn cracht tot dier ure.
* Die met cruys zijn beladen/
Om haere sonden stanck/
En zijn om haer misdaden/
Wedroogheilde seer cranck:
Als sy in sulck gheval/
Niet eten tot dien stonden/
Maer werpent wt met al/
En zijn half doot bevonden.
* So sy bidden den Heere/
In al haer lijden swaer/
Haer cruys om zijns Naem eere/
Weert hy hen haest daer naer.
Als hy spreeckt een woort goet/
Ghesontheyt sy verwerven/
Daer door zijn sy behoedt/
Vander doodt/ en tverderven/
* Gods goetheyt die sy prijsen/
Als dan singhen sy reyn/
Tvolck sy syn onderwijsen/
Van zijn wondren niet cleyn.
Sy doen god tsijner tijdt/
Danckofferen bequame/
En melden seer verblijdt/
Met vreucht zijn doen al tsame.
(2.)
* Die in Galeyen drijven/
Ter Zee hier ende daer/
Ende te water drijven/
Haren handel eenpaer:
Die sien altijdt seer wel/
Gods wonderlicke wercken/
Int Meyr vol baren fel/
Connen se die bemercken.
* Als God beveelt den winden/
Sy blasen met ghewelt/
So datmen haest can vinden/
Tmeyr met baren ontstelt.
Sy varen hooch seer haest/
Dan dallense te gronde/
Dat het volck wert verbaest/
End half doot schier bevonden.
* Sy suysselen end vallen/
Als dronckaerts int ghemeen.
End verliesen met allen/
Sin end verstant met een.
So sy dan God seer goet/
Bidden in haer ellenden/
Hy sal hem met der spoet/
Haest tot haren troost wenden.
* Hy maeckt de winden stille/
De baren so men siet/
Moeten na zijnen wille/
Stil zijn en roeren niet.
De tempeesten stilt hy/
Dies sy met blijschap staken/
En brengtse daer na bij/
In een ghewisse haven.
* Gods goetheyt diese prijsen/
Als dan singhen sy reyn/
Tvolck sy syn onderwijsen/
Van zijn wondren niet cleyn.
Sy tvolck sonder verdrach/
Gods Name sy vereeren/
En doen daer van ghewach/
By tersamen Raetsheeren.
(3.)
* Hem die van waterstroomen/
Maeckt een drooghe woestijn/
En die Beken alommen/
Gantsch wtghedroocht doet zijn.
Die dat Aertrijck vruchtbaer/
Plaecht met onvruchtbaerheden/
Om die menschen die daer
In drijven haer boosheden.
* Die den dorren aertrijcke/
Gheeft waters overvloet/
Op heyden desghelijcken/
Die Beken loopen doet:
En daer by een versaemt/
Volck met hongher beladen/
Die steden seer vermaemt/
Daer bouwen sonder schaden.
* Die daer na tvelt besaeyen/
Planten oock wijngaert soet/
Daer van sy daer na maeyen/
Jaerlijcx die vruchten goet.
Daer werden sy versaet/
Sy nemen toe end bloeyen/
Men siet in sulcken staet/
Haer Vee wassen en groeyen.
* Dan werden sy ghemindert/
En seer cleyn int ghetal/
Door teghenheyt ghehindert/
En door noot over al.
Rijck/ Edel seer vermaemt/
Werden verstroyt te male/
In onweghen beschaemt/
Achter lande sy dwalen.
* Doch helpt God en bevrijdet/
D'Armen wt teghenspoet/
Sijn zaedt ghebenedijdet
God/ ghelijck Schaepkens goet.
Die vrome die dit sien
Verheughen onverdroten/
Maer de Godloose vlien/
Met den monde toegheslooten.
* Die wijs is sal sulcx achten/
En dit al gade slaen/
En Gods goetheyt betrachten/
So sal hy dit verstaen.

Ghebedt.

Alder goedertierenste Heere/ die de menschen castijdet door diversche middelen / om dat sy souden tot v wederkeeren/ en gedoocht niet dat wy door ondanckbaerheydt vergheten de onwtschattelijcke weldaden ende verlossingen die ghy ons van daghe tot daghe doet: maer liever dat wy soo ghedildich e\~n neerstich mogen wesen/ om te overdencken alle de daghen onses levens/ de goetheden/ niet om vergelijcken/ die ghy ons doet / door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den Cviij. Psalm.

Dese Psalm is vast ghelijck den 57. ende 60. Psalm Davids.

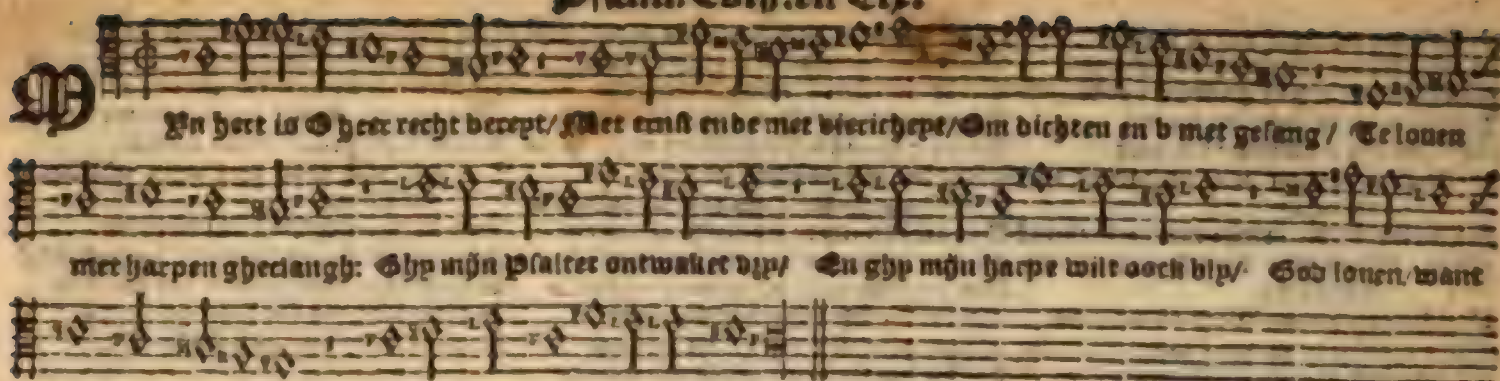

smorghens bequame/ Wil ick vroech prijsen zijnen Name.

† Ich wil v dancken O mijn Heer/
Onder den volckeren gaer seer:
Ich wil uwen roem maken cont/
Met Psalmen nu en taller stont.
Want uwe ghenade seer soet/
Gaet so wyt als de hemel doet/
Uwe waerheyt haer so wijdt recket/
Als de hemel die breede strecket.
† Verheft v seer hooch Heer mits dis
Laet v heerlijcheydt alsins sien/
End op dat v volck verlost sy/
Helpt my met v hant/ end hoort my.
Maer God heeft verhoort tgebet mijn
Van zijnen Berch/ dies moet ick zijn
Verblijdt/ Want hy heeft my gegeven
Sichem en tdal Suchot daer neven.

† Tgeheele landt Gilead reyn/
Sal my ghegheven zijn alleyn/
Van Manasse tgeheele goet/
Sal mijn wesen met overvloet.
In Ephraim met zijn volck al/
Mijn hooft ick leeflijck rusten sal:
Juda sal oock zijn desghelijcke/
Tvoornaemste van mijn Coninckrijcke.
† Maer Moab sal zijn met oneer.
Ich en achteer gantschelijck niet meer/
Dan een Waschvat/ daer in dat mijn
Voeten sullen ghewasschen zijn.
Edom acht ick met zijn volck coen:
Niet beter dan mijn oude schoen/
Palestina sal met ghesanghen/
End eerbiedinghe my ontfanghen.

† Wie ghelept my van dat volc mijn/
In een stadt daer ick vrij sal zijn?
Wie sterck is? Wie sal wederom/
My brenghen in dat lant Edom?
Sult ghy dat niet doe Heer hier naer
Ghy die ons verstoot hier en daer?
Ghy die met onsen legher coene/
Niet gaet also ghy plaecht te doene?
† Doet ons bystant Heer inden noot
Tegen den ghewelddighen groot/
Want menschen hulp so men nu siet/
Is inden noot veel min dan niet.
Maer God sal ons maken seer sterck
Teghen onse haters int perck/
Hy sal vertreden aijn vyanden/
En hen tsamen brenghen ter schanden.

Ghebedt.

HEere wiens goetheyt ende waerheydt oneyndelijck is/ aenhoort het bidden van uwe arme dienaers/ ende verlost ons van alle teghenspoeden die ons benauwen: Maeckt ons sterck door uwe cracht/ ende staet ons by/ want wy gheen betrouwen en hebben/ dan op v alleene. Thoont uwe gunste den ghenen die v aenroepen/ op dat wy door uwe wonderlicke stercke/ souden moghen te boven gaen onse vyanden die ons quellen/ om de hope die wy in uwen Sone Christo Jesu hebben. Amen.

Den Cix. Psalm.

David tonrechte vervolcht zijnde/ heeft gheenen anderen toevlucht dan alleen dat ghebedt tot Godt; ende ziende de verstoote moetwillicheyt zijner vyanden/ hy bidt God/ dat hy die straffen wille/ also hy alle verharde Godloose plecht te doen. Hy is hier een voorbeelt Christi ende spreect vanden moetwillighen vyanden der Kercke/ wt eenen Godlicken yver/ ende niet wt beweginghen des vleeschs/ also dat eynde deses Psalms wel te kennen gheeft.

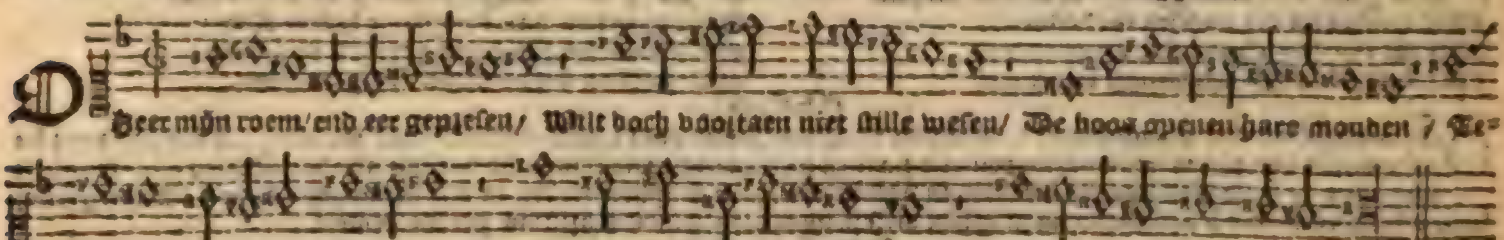

† Sonder oorsaeck sy steedts quaedt spreken
Met haet fel/ sy hen aen my wreken.
Voor liefde die ick tallen tijden/
Hen doe seer hart sy my bestrijden:
Maer in mijn teghenheyt niet cleyn/
Ist ghebedt mijn toevlucht alleyn.
† Voor tgoede quaet sy my bewijsen/
End voor liefde/ haet met afgrijsen:
Dies wilt O Heer met angst end beven/
Den Godloosen wreet overgheven:
Dat hem stae aen de rechte handt/
Tot zijn verderf zijne vyant.
† Als hy voor dat recht sal verschijnē
Laet hem veroordeelt zijn met pijnen/
Laet zijn ghebeden hem verkeeren/
Tot sond en tot sijner oneeren.
Laet zijn daghen haestlijck vergaen/
End andere zijn ampt ontfaen.
† Laet oock zijn kindren weesē werdē/
En zijn wijf een weduw op aerden.
Laetse dwalen en beyde tsamen.
Broot bedelen wilse beschamen/
Verderftse gaer/ maeckt ß berooft/

Laetse wtlandich zijn verstroyt.
† Laet die woeckenaers gantsch wesuppen
Sijn goet: En dat hem onderecruppen/
Die vremde ia rooven ghestadich.
Dat hem niemandt en sy genadich/
Noch oock hem ontferm int gemeyn/
Over zijn arme weesen cleyn.
(1.) * * * *
† Dat zijn nacomeers haest versmachten/
End vergaen int tweede geslachten/
Sijn huys sy te gronde gesmeten/
Dat hem niemeer werden verghetten/
Sijner Vaderen sonden swaer/
Die sy ghedaen hebben eenpaer.
† Wilt Heer oock zijner moeder sondē/
Ghedachtich zijn tot allen stonden/
Laet die boosheyt die sy bedrijven/
Eewigher tijdt Heer voor v blijven/
Laet haer ghedachtenisse saen/
Van der Aerden gantschlijck vergaen.
† Om dat hy noyt en had ontfarmē/
Over den bedruckten end armen/
Maer vervolchde hen die daer saten/

Met ellendt benaut boven maten:
Die beswaerde met angst en noot/
Vervolchde hy wreet tot der doot.
† Hy heeft den vloeck ghewenscht ab lommen/
Laet dien nu Heer over hem comen/
Hy begheerde noyt gheenen seghen/
Dies geeft hem dien in geenen weghen/
Laet hem met ongeluck en leet/
Als met eenen rock zijn ghecleet.
† Gelijckmen twater plecht te drincken/
Wilt hem also den vloeck in schincken/
So v Olij die beenen doordringhet/
Laet hem oock so wesen omringet/
End als met een rieme seer snel/
Omgegort zijn met vloecken fel.
† Dit sy den loon in allen landen/
Mijner moetwilligher vyanden.
Laet ssulcr die quaey tonghen beeruen/
Die met list soecken mijn verderven.
Maer ghy O Heer in desen noot/
Helpt my om ws Naems wille groot.
(2.) * * * *
† Heer mijn troost staet op v genade

Verlost my nu starc my in nöde:
Want ick ben ellendich vol plagen/
Myn hert in my is gantsch verslagen/
Ick vare wech in desen staet/
Ghelijck een schaduwe vergaet.
† Dickwils ben ick verwaecht met tranen/
So men int velt iaecht die sprinckhaen
Myn knyen zijn swack end sonder crachten/
Van vasten dagen lanck en nachten
Myn vleesch is mager/ want gaer niet
Is verteert al mijns lichaems vet.

† Noch moet ick hoer aen allen zijde
Duysent spotreden van hen lyden/
Als sy my sien die boose rudden/
Thoofd ouer my sy tsamen schudden/
Maer ghy myn Coninck en myn Heer
Helpt my genadelijck nu meer.
† Op dat sy Heer mogen bemercken/
Dat dit zijn uwer handen wercken/
En dat sy sulcks mogen belijden/
Dat ghy my wilt en cont bevrijden
Sy sullen my vloecken vol spijt/
Maer ghy sult seghenen altijdt.
† Ist dat sy hen teghen my stellen/

Ghy sultse met smaet neder vellen:
En sult my met blijschap verhooghen/
Daer sy sullen zijn aengetoghen/
Met smaet: want haer cleet wesen sal
Schand en groot oneer ouerál.
† Ick wil God met myn ghesanck prijsen/
In den ghemeynten sal oprijsen
Zijn roem/ want hy heeft by gestande
Den armen dien hy laet wt handen
Der boosen/ so dat lebich coemt/
Hy die tonrechte was verdoemt.

Ghebedt.

O Godt/ op wien wy ons alleene beroemen/ aensiet de menichte/ de quaetheydt ende wreetheyt vande gene die ons lasteren ende teghen ons opstaen/ breket haerlieder aenslaghen/ ende verscheurt haerlieder quade raden: doet ons bystant/ ende bewaert ons naer uwe sachtmoedicheyt: verkeert haerlieder maledictie in seghenynghe/ op dat wy altijt hebben waer af u heerlijck vermaert te maken/ in het midden van uwe Kercke/ de Bruyt van uwen eenigen Sone/ onsen Heere/ Christo Jesu, Amen.

Den Cx. Psalm.

David beschrijft dat Coninckrijck Christi/ het welcke aengevangen heeft in Zion/ ende van daer hem wtbreyden sal ouer de gheheele Aerde/ tot dat sy ouer al Christum sullen eeren ende aenbidden. Hy verclaert oock/ hoe Christus zijn vyanden tot een banck zijner voeten maeckt.

† God sal dat scepter van u Coninckrijcke/
Wt Zion strecken ouer daerde breet.
End hy sal tot u spreken des ghelijcke:
Heersche ouer al u vyanden wreet.
† Wtghewillich sal tvolck gheschenck doen met vreden/
Op den dach van uwe crooninghe fijn:
Ghelijck die dauw rijckelick valt beneden/
Sullen u veel kinderen ghebooren zijn.
† God heeft met ernst gheseyt/ ende ghesworen/
Met eenen eede die vastlick sal bestaen:
Ghy zijt een eewich priester wtuercoren/
Na Melchisedechs ordeningh voortaen.

† Tot uwer rechterhant sal God verderuen
Al uwe vyanden met grooter cracht/
Die boose Coninghen sal hy doen steruen/
Ter tijdt zijner gramschap met voller macht.
† Hy sal hem oock aen die Heydenen wrecken/
En tlandt vol maken met lichamen doot/
End eyndtlick dat hooft gantsch in stucken breken/
Twelc nu heerschet ouer veel landen groot.
† Ja hy sal oock op den wech wt die beken/
Vast drincken van vloeyende water claer:
En sal daer na zijn hooft heerlick opsteken
End hebben die ouerwinningh eenpaer.

Ghebedt.

O Eewighe God/ die gheordineert hebt uwen eenighen Sone voor onsen Coninck ende Priester/ om dat wy door de offerhande van zijnen lichame/ souden alle heylich ghemaeckt wesen: maeckt dat wy alle deelachtich zijn moghen van alle zijn weldaden/ dat wy ons seluen versakende/ hem moghen dienen in alle heylicheyt/ ende u offeren geestelicke offerhanden/ die u aengenaem moghen wesen/ door dien seluen Christum Jesum/ Amen.

Den Cxi. Psalm.

David vermaent alle Gheloouighen door zijn exempel om Godt te louen/ ende verhaelt veel zijner wercken en crachten/ die den menschen oorsake gheuen om Godt groot te maken.

* Gods wercken zijn groot en goet/
Wie die waerneemt met herten vroet/
Die heeft daerin een groot behaghen.
Wat hy maeckt is heerlick en soet/
Dies zijn gherechtheyt sal en moet/
Vast blyuen ten eeuwighen daghen.
* God heeft door zijn daden nu slecht
Een ghedachtenis opgherecht.
Zijner goedicheyt seer ghenadich.
Hy spijst die hem vreesen eerbaer/

En zijn Verbont dat blijft hier naer/
Eewichlick vast ende ghestadich/
* *
* *
* Den zijnen maeckt hy bekent hier.
Zijn daden/ en ghееft goedertier
Tot erfgoet der Heydenen landen/
Die waerheyt en gherechticheyt/
Welcke blyuen in eeuwicheyt/
Zijn tsaem die wercken zijner handen.
* Zijn gheboden louter en claer/
Zijn oprecht, oock is zijn woort waer/

Die vast staen sullen en verblijuen/
Hy heeft zijn volck verlost met crachte
End een Verbont te weghe ghebracht/
Twelck bestendich end vast sal blijuen.
* Heylich end heerlick is zijn Naem/
Oock sal Godes vreese bequaem/
Thegin der rechter wijsheyt wesen.
Hy is wel sterck ende wel vroet/
Die God vreest/ en zijnen wil doet/
Die wert in eeuwicheydt ghepresen.

Ghebedt.

E Ewighe ende barmhertighe Vader/ die niet op en houdt van ons/ door alle middelen te trecken om u te outsien en onderhouden uwe gheboden/ en wilt niet aensien onse ondanckbaerheydt ende ydelheyt: Maer wel de vastigheyt

ons verbonds/ dwelck ghy met ons ghemaeckt hebt/ op dat wy (wandelende in uwe vreese) niet beroofte en worden vande vrucht der verlossinghe/ door uwen Sone Christum Jesum ghedaen/ Amen.

Den Cxij. Psalm.

Dese Psalm is den menschelijcken verstande gheheel contrarie/ want hy leert dat de voorspoet oock in deser Wereldt en verganckelijck leuē niet anders te soeckē noch te vindē sy/ dan door de vreese Gods eñ een oprecht Christelijck leuē.

Wel hem die altijt is beghreuen/ Tot Gods vrees in alle zijn leuē. Die lust tot zijn Woort heeft vercreghen.

Sijn zaet sal seer geweldich wesen/ Door gods genade hooch gepresen/ Vercrijghen de Vrome den seghen.

* Rijckdom end volheyt aller dinghen/
Sal godt deses mans huys toebringhen/
Sijn gherechticheyt sal beclijuen/
Den vromen sal een licht verschijnen/
Dwelck de duysterheyt sal verdrijuen/
Door gods goetheyt die vast sal blijuen.
* Wel hem die wt leent door metlijden/
Diet syne doet tot allen tijden/
Oprechtelick sonder yemants schade:
Die sal in eewigh eere blincken/
Men sal syner eewich ghedencken/
In allen plaetsen vroech en spade.
* Als daer vallen seer sware plaghen/
So wert hy door angst niet verslaghen/
Want hy hoopt vast op God almachtich/

Dies is hy ghetroost end blijmoedich/
En sal zijn lust sien ouervloedich/
Inden val der vyanden crachtich.
* Hy deelt zijn goet wt met ontfermen/
Den behoeftighen en den armen/
Syn gherechticheyt blijft ghestadich/
Seer hooch wert zijn hoorne verheuen/
Ooch sal hem een sulcx eere gheuen/
Die eewich blijft/ de Heer ghenadich.
* De godloose sullen gods daden/
Met verdriet sien: en seer beladen/
Byten de Tanden/ end hem quellen/
Sy sullen wtdrooghen end steruen/
End in haer lusten boos verderuen/
Hoe sy hen ooch daer teghen stellen.

Ghebedt.

HEere Godt/ sonder wiens ghebenedijdinghe/ wy in alder manieren arme ende ellendighe menschen zijn/ druckt so u heylich woordt in onse herten/ dat alle onse ghenoechte sy v te dienen/ in alle vreese ende reuerentie. Maeckt dat wy soo barmhertich moghen zijn teghen onsen Naesten/ dat wy ooch ghevoelen moghen uwe ghenade ende barmherticheyt/ als ghy de wereldt sult comen oordeelen/ door den seluen die ghy ons ghestelt hebt/ onsen Heere Jesum Christum/ Amen.

Den Cxiij. Psalm.

David verweckt alle menschen om god te louen welcke alle dinghen bewaert/ regeert/ ende veranderdt nae syne voorsichticheyt/ door de welcke hy de ootmoedighe ende ellendighe alle tijdt verheft.

Gy kindren die dē Heer dient vry/ Loeft ende prijst synen Naē by/ laet de hoocheit gods zijn ghepresen/

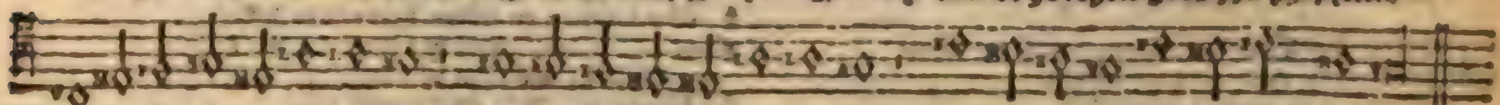

Laet seer heerlic nu zijn verclaert/ Des Heerē Naē seer wijt vermaert/ End eewichlic voort verhoocht wesen.

* Vander Sonnen opganc seer claer/
Tot den onderganck moet eenpaer/
Gheloeft wesen uwen Naem Heere.
Die ouer allen volcken wreede
Heerschet/ en so wijdt en so breedt/
Als de Hemel is streckt zijn eere.
* Wie is onsen Heere ghelijck/
Die in zijn Hemelsch Coninckrijck/
So verheuen is met eerweerde?

End van daer zijn ooghen afslaet/
Siende hoet alles nu toegaet/
Inden Hemel end ooch op d'Eerde.
* Hy heft seer fijn op wt den stof/
De cleyne tot zijn eer en lof/
Wt den dreck verhoocht hy dē armen.
Dat hy hem by den vorsten groot/
Ja byden Vorsten zijns volcx bloot/

Verheffe na zijn groot ontfarmen.
* Thuys des Wijfs/ twelcke was onvruchtbaer/
Gheeft hy vol kinderen eerbaer/
Die int huys spelen end op straten:
So dat donvruchtbare veracht/
Kindren ghewint met grooter macht/
Dies sy verblijdt wert bouen maten.

Ghebedt.

HEere/ die alleene glorie ende heerlicheyt weerdich zijt/ ende die behaghen neemt in de nedere ende verachtelicke saken na der Wereldt/ verandert so onsen wille/ dat wy van ons worpende alle houeerdije ende hoocheyt mogen ons seluen leeren voeghen onder de ghehoorsaemheyt van uwe Woordt: op dat wy toenemende in alle goede wercken/ u inder eewicheyt moghen louen/ door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den Cxiiij. Psalm.

Een corte beschrijuinghe der verlossinge Israels wt Egypten/ ende der sonderlickste wonderwercken/ die tot dier tijdt gheschiedt zijn.

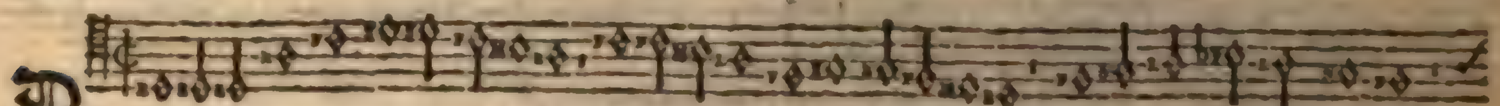

DOe Israel Egyptenlant verliet/ End als thuys Jacobs gantschelick afschiet/ Van tvreemt volck/ en zijn wesen.

* Juda wiert Gods heyligh eere seer claer/ En God wiert Israels Heer openbaer/ Ja een Heer hooch ghepresen.

De Zee sach sulcks aen/ end weeck seer verbaest/
De Jordaen ooch was ghedwongen met haest:

Haer achterwaert te keeren/
Als schapen sprongen de bergen met een:
En de heuuelen ende berchskens cleen/
Gheliick lammerkens teere.
‡ Wat was v Zee/ dat ghy wech vloot so saen/
Ende waeromme zijt ghy O Jordaen/
So te rugghe ghedreuen?
Berghen waerom sprongt ghy als schapen bet?
Ghy berchskens waerom hebt ghy v ontset/
Als lammerkens die beuen?
‡ Voor Gods aenschijn die alle dinck vermach/
Voor Jacobs God/ voor wien (so men daer sach)
Taertrijck beefde warachtich.
Voor dien God/ die maken can eenen steyn/
Tot een Meyr/ en doet springhen een fonteyn/
Wt een Steenrotse crachtich.

Ghebedt.

Almachtighe Godt/ ende alleene Verlosser vande arme ghevanghen/ die ons verlost hebt vanden dienst der sonden ende tyrannie des Duyvels/ door het middel van uwen Sone Jesum Christum/ Salichmaker der werelt: doet ons dese deucht/ dat wy bekennende eene soo groote verlossinghe/ moghen wandelen onder v regiment / in een heylicheydt des leuens: tot dat wy ingaen inde volle besittinghe van het waerachtighe landt der leuender: om v eewichlick te louen.

Den C xv. Psalm.

Dauid bidt God/ dat hy met zijn volck so ghenadelick wil ommegaen/ dat het bekennen mach/ dat hy alleen God is/ ende dat de Afgoden niet anders dan een werck der menschen handen en zijn.

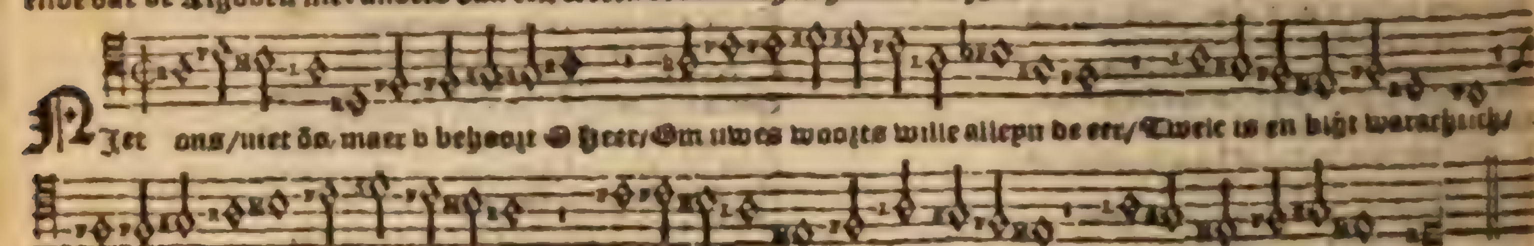

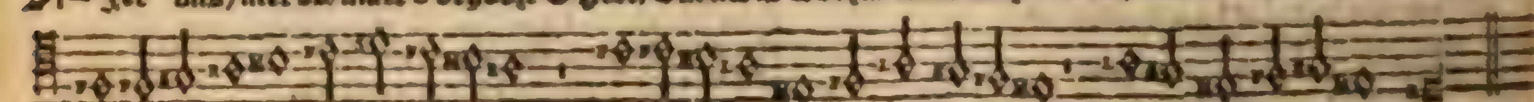

Waerom souden de Heydenen met spot/ Lachende seggen: Waer is nu haer God/ Die sy aenroepen clachtich.

* Onse Godt woont inden hemel voorwaer/
Hy maeckt end doet alles int openbaer/
Wat hy wil inden landen.
Maer aller heydenen Afgoden zijn/
Niet dan gout en silver ghelouteert fijn/
Wercken der menschen handen.
* Sy hebben monden/ en spreken gaer niet/
End ooghen/ der welcken gheene yet siet/
Het zijn al doode dinghen.
Sy hebben ooren/ maer gantsch gheen ghehoor/
Neusen/ nochtans watmen hen stellet voor/
Gheenen reuck sy indringhen.
* Sy hebben handen en grijpen niets aen/
Haer voeten connen gantschelijck niet gaen/
Haer kele can niet spreken.
Diese maken/ zijn hen ghelijck voortaen/
En diese besoecken en daer op staen/
Sijn daer by verghelecken.
* Maer ghy Israel hoept op den Heer reyn/
Hy is uwe hulp end v cracht alleyn/
End uwen Schilt bevonden.
Ghy huys Aarons op God vast betrout/
Hy is v sterckheyt als ghy zijt benout/
Die v helpt tallen stonden.
‡ Ghy die godt vreest/ laet v hoep zijn ghestelt/
Op godt die v cracht is end v ghewelt/
Voor wien die boose beuen.
De Heer ghedenckt onser/ hy wil oock goet/
Israel end Aarons huys met spoet/
Sijn seghenninghe gheuen.
‡ Allen dien die god vreesen int ghemeyn/
Het sy datse groot zijn oft oock seer cleyn/
Doet Godt veel goets ghenadich.
De Heer sal v meer seghenen altijdt/
End uwe kinderen maken verblijdt/
Door zijn goetheyt weldadich.
‡ Ghy zijt dat volck dien God wt liefden gheeft
Veel goets: die den Hemel en daerde heeft/
Ghemaeckt seere bequame/
Die Hemelen zijn des Heeren alleyn/
Der menschen kinderen dat aertsche pleyn/
Gaf hy in/ al te same.
‡ Die dooden en sullen Heer uwen lof/
Niet vertonden: noch sy die int stof/
End int graf zijn gheleghen.
Maer wy die leuen sullen ouer al/
V altijdt louen met blijde gheschal/
En prijsen aller weghen.

Ghebedt.

O Godt aller vertroostinghe/ aensiet uwe arme Kercke die vanden vyanden verdruckt is/ ende verlosse om de glorie van uwen Naem/ op dat de boose ophouden moghen van v te lasteren: worpt de Afgoderye die in de werelt is/ ter neder/ ende en ghedoocht niet/ dat wy ghestelt werden inden wille van onse vyanden / op dat wy in het leuen onderhouden zijnde door uwe macht/ v moghen gebenedijen ende glorificeren/ van nu tot inder eewicheyt. Amen.

Den C xvi. Psalm.

Dauid vertelt de groote gevaerlickheden/ daer in hy gheweest is/ op dat hy dies te meer loue Godts barmherticheyt/ die hem verlost heeft: Ende na dien dat hy hem seluen vermaent heeft tot blijschap / ende bekent dat sy schier als een verloren mensche gheweest is. Seyt hy/ dat hy Godt gheen ander vergeldinghe doen en can/ dan dat hy zijn weldaden roeme/ ende danckofferhanden offere.

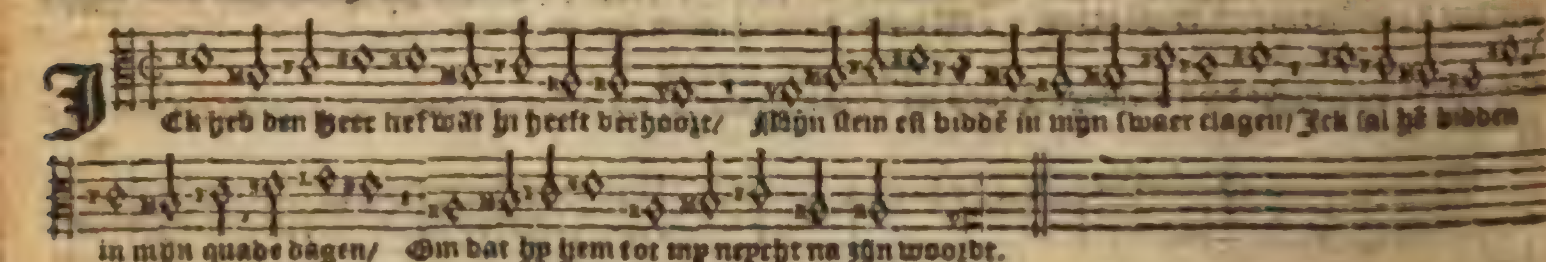

‡ De stricken des doots hadden my omvaen
Ick was beladen met angsten der hellen/
Ick was in noot/ in suchten end in quellen.
Doch ick riep des Heeren Naem also aen:
‡ O Heer verlost mijn siel wt desen noot/
End ick bevant dat hy was seer weldadich/
Heer vriendelick/ ende oock seer ghenadich/
Die wel behoudt deenvoudighe seer bloot/
‡ Want als ick ter neder lach onder voet/
Gheholpen heeft my onse Godt almachtich/
Dies weest te vreden o mijn siele clachtich/
Na dien dat de Heer v dees weldaet doet.

✝ Ghy hebt Heer mijn siel verlost vanden doot/
Mijn ooghen van tranen: mijn voet voor vallen:
Dies wil ick wandelen mijn daghen allen/
Vromelick voor u, O mijn God seer groot.
(I.)
✝ Ick gheloove, dies sprecke ick int ghemeen
Doch werdt mijn siel seer iammerlijck gheplaghet
Dies sprack ick met een ghemoet gaer verslaghet/
Alle menschen zijn leughenaers met een.
✝ Hoe sal ick doch God zijn weldaden al/
Verghelden? ick sal den Beker heylsame/
Nemen inder handt: en des Heeren Name/
Met danckbaerheyt ick vercondighen sal.
✝ Ick wil mijn beloften int openbaer/
Betalen in Gods ghemeynte ghepresen.
De doot der heylighen voor God sal wesen/
Een dinck dat costelijck is en dierbaer.
✝ Heere ick ben u knecht/ Ja ick ben u knecht
End een sone van uwer dienstmaecht kleyne/
Mijn banden hebt ghy ghebroken alleyne.
Dies wil ick u danck offeren oprecht.
✝ Dat is: Ick wil uwen Naem maken cont/
Die heerlick is, en seer hooghe verheven:
Ick wil den Heere mijn belofte gheven/
Midden onder zijn volck tot deser stondt.
✝ Inden voorhoven des Heeren seer reyn/
Wil ick van herten hem lofsanghen singhen/
Ick wil tot Jerusalem hem toebringhen/
Syn prijs: Looft hem met my int ghemeyn.

Ghebedt.

Almachtighe God/ alleene verlosser van de ghene die u beminnen ende eeren/ streckt wt u goedertierenheyt en barmhertichheyt om ons te helpen so dickwils en menichmael als wy u aenroepen in benautheyt: verandert ons droefheyt in blijschap/ ende druckt so in onse herten de gave des gheloofs/ dat wy mogen doen daer van geheele belijdinge voor alle menschen/ ende dat wy so wel moghen profiteren door de straffinghen/ die ghy ons toesendet. dat wy niet en laten u te aenroepen/ ende uwen Naem/ inder eewichheyt groot te maken voor alle menschen/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den CXVII. Psalm.

Dit is een vermaninghe aen allen volckeren/ op datse de goetheyt Gods aen hen bewesen/ ende zijn bestendige waerheyt loven ende prijsen.

Ghy heydenen looft tsaem den Heer/ Ghy volckeren bewijst hem eer/ Want groot is zijn ghenade goet O-ver ons all in overvloet/ Bestendich is oock zijn waerheyt/ Over ons inder eewichheydt.

Ghebedt.

Heere/ wien dat alleene glorie ende heerlickheyt toebehoort/ maeckt dat ghy door de vercondinghe van u heylich Evangelium mencht bekent wesen over alle de Werelt/ op dat alle Natien ghewaer werden uwe barmhertichheydt ende dat uwe getrouwicheyt meer ende meer openbaer sy/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den CXVIII. Psalm.

Dit is een Lofsanck/ daermede dat David God dancket inde Hutte des Verbonts/ als hy wt alle teghenspoet verlost ende een Coninck over Israel ingheselt gheweest is/ daer hy met vrolijcker herten de goetheyt die God aen hem bewesen hadde/ prijset: ende bewijset dat hy een recht voorbeelt sy Jesu Christi.

Dancket den Heer seer hooch gepresen/ Want groot is zijn vriendelickheyt: Zijn goedertierenheyt sal wesen/ Bestendich inder eewichheyt/ Israel moet hem nu begheven/ Om te vercondien met blijtheyt/ Dat Gods barmhertichheydt verheven/ Ghedurt tot inder eeuwichheydt.

✝ Dat huys Aarons al te samen/
Moet nu bekennen wijdt en breyt/
Dat des Heeren goetheyt bequame/
Ghedurt tot inder eewichheyt.
Sy al die God vreesen ootmoedich/
Moeten spreken met blijtscheyt/
Dat onses Gods genade goedich/
Ghedurt tot inder eewichheyt.
✝ Als ic Heer in angst was gestadich
So riep ick God den Heere aen/
End hy verhoorde my genadich/
Met troost heeft hy my by ghestaen.
De Heer is met my t'allen tijden/
Dies vrees ick niet wat menschen com/
Die my haten ende benijden/
Voor trups end verdriet my aendoen.
Pause.
✝ God is met my/ dien ic betrouwe
Met allen die my iouwlich zijn/
Dies sal ic mijnen lust noch schouwen/
Aen alle de vyanden mijn/
Het is beter op God te hopen/
Dan op menschen die haest vergaen/
Veel beter is tot God te loopen/
In noot dan op Princen te staen.
✝ Veel menschen my listich omringē
Aen allen zijden openbaer/
Doch ick wilse tsamen ombringen/
In des Heeren Name voorwaer.
Sy omringhen my nu ter tijden/
Met grooter cracht ende ghewelt/
Maer God sal my voor hen bevrijden/
Sy werden haest neder ghevelt.
✝ Als van den bien was ic besloten/
Van dē dwasē die met der schant (ten.
Gedempt zijn t'welck hen heeft verdro-
Als t'vier t'welck die doornen afbrant.
Ghy vyant ghy hebt my bestreken/
En gesocht te bringhen ten val/
Maer God heeft my, theeft wel ghe-
Onderstant gedaen over al. (bleken/
✝ God seer sterc is mijn cracht alleyne
Mijn roem ende mijn eere groot/ (ne/
Ende mijn lofsangh int ghemeyne/
Mijn Salichmaker inden noot.
Die vroom in haren hutten singhen/
Sijnde verblijdt end verheucht seer/
Dat u hant sterck die alle dinghen/
Crachtelijck overwint O Heer.
Pause
✝ Die stercke rechter hāt des Heeren/
Is seer verhooght tot deser tijdt/
En behout tvelt met cracht en eeren/
Suler singt dat volck zijnde verblijdt.
Maeckt u van hier al mijn vyanden
Ick sal niet sterven noch vergaen/
Maer leven end in allen landen/

Van Gods weldaden doen vermaen.

* God heeft my (tis waer) gerastydet
End vaderlick ghetuchticht wel/
Doch hy heeft my tot nu bevrydet/
Ghenadelick van der doot fel.
De groote poorten doet doch open/
Des Tempels daer die vroom in zyn/
Op dat ick vry daer in mach loopen/
End heerlick louen den God myn.
* Die poorten schoon costlick verheuen
Zyn des Heeren poorten voortaen/
Die vrome tot deuchden begheuen/
Sullen al tsaem daer door ingaen.
Daer wert ghy Heer van my beleden/
Ende groot ghemaeckt van nu voort/
Want in myn meeste teghenheden/
Hebt ghy my verlost end verhoort.
PAUSE

* Die steen die de Bouwheeren slimme
Verworpen hebben end veracht/
Is ghewonden seere bequame/
Die hoeckksteen die thuys houdt met
cracht.
Dit wond is door Gods vermogen/
En door zyn macht alsoo gheschiet/
Dit is voorwaer in onsen ooghen/
Een wonderwerck twelck men hier siet.
* Dit is die dach schoon wtghelesen/
Dien die Heer self nu ghemaeckt heeft/
Dies moeten wy seer verheucht wesen
En verblyt zyn, want God sulcks geeft.
Ick bid u Heer in myn verdrucken/
Uwen Coningh doch hulpe doet/
Ende laet doch nu wel ghelucken/
Sconincx ingank: end hem behoet.

* Ghelooft sy hy die comt geeren/
Tot ons in des Heeren Naem reyn/
Seghen sy over u in vreden:
Ghy Gods huysghenooten ghemeyn.
De Heer is een God vol ghenaden/
Die ons alle verlicht seer claer/
Bindt den slachtoffer wtbeladen/
Aen de hoornen vanden Autaer.
* Ghy zyt myn God dies ick ver eere/
Met lofsanghen van soeten thoon/
U alleen aenbid ick O Heere/
En prys u deuchts met Psalmen
schoon/
Dancket den Heer seer hooch ghepresen
Want groot is zyn vriendelickheyt/ (st
Syn goedertierenheyt sal wesen/
Bestendich inder ewicheyt.

Ghebedt.

Goedertieren ende barmhertighe Vader/ die nemmermeer en verlaet/ de ghene die op u betrouwen: ende de uwe Vaderlick castydt/ tot haerlieder salicheydt: maeckt dat wy so moghen ghebouwet zyn/ als leuende steenen op Christum Jesum alleene het warachtich Fondament der Kercken: dat hoe wel hy verworpen ende veracht is van de menschen/ wy hem altydts moggen bekennen voor onsen Coninck ende Salichmaker, om eyndelick te genieten de vrucht van uwe goetheydt ende barmhertichheydt. Amen.

Den Cxix. Psalm.

Dese Psalm is vol van onnavolghelycke conste ende wtnemelicke vierichheydt / daer in dat David den prys der Wet Gods ende synen lust dien hy daer in hadde, niet ghenoech wtspreken en can: hy vermenghelt oock daer inne veel heerlicke claechreden en vertroostinghen. Desen Psalm behoorden alle gelooviger altyt int herte en inden mondt te hebben.

ALEPH. I.

Gheluck salich is de mensche die leeft/ In een ghemoet dat oprecht is bevonden/ Die hy gheheel tot Gods wetten begeeft/
Wel hem die neerstich is tot allen stonden/ Om te houden Gods geboden seer soet, En zyn kennisse niet vlieer te doorgronden

† De sulcke zyn niet boos/ maer wys end vroet/
Die altyts gaen in Gods wetten end weghen:
En soecken te doen wat recht is en goet
Ghy wilt Heer dat een yeder sy gheneghen/
Te houwen uwe gheboden seer claer.
Met vierichheyt so u kinderen pleghen.
† Och waert dat ghy myn leuen gantsch en gaer
Schicktet na uwe Wet/ door u ghenaden/
Dat ick niet af en viele hier noch daer.
So lang wert ick bevrydt voor schand en schaden/
Als ick u woorde met vlyt sal mercken aen/
En my sal soecken daer mee te beraden.
† Dan sult ghy van my prys end eer ontfaen/
Wt een reyn hert als ick werde onderwesen/
Van u rechten/ die met dat recht bestaen.
Ick wil houden uwe Wet wtghelesen/
Dies bid ick/ sy die met cranckheydt bevaen/
Verlaet my niet langer O God ghepresen.

BETH. ij.

† Hoe sal een ionck man onstraffelick gaen/
In syn weghen: als hy hem recht sal draghen/
Na u ghebodt en ghoddelick vermaen.
Ick soeck u Heer met een neerstich nae vraghen/
Laet van uwer Wet en laet my doch niet/
Afwycken nu noch oock tot ghenen daghen.
† In myn hert en ghemoet also men siet/
Waerck ick u woort dat ick niet overtrede/
Maer troulick wandel in u woort met vlyt/
O Heer uwe Naem moet wesen beleden/
Van my end hooch ghepresen boven al/
Leert my verstaen uwe rechten end zeden.
† Met mynen lippen ick vertellen sal/
Uwe rechten die ick steeds wil vermonden/
Sonder yet te vergheten groot oft smal:
In u ghetuyghenissen heb ick bevonden.
Meer troosts en vreucht dan een mensch onversaet/
Puer in schatten ryckdom eenighen stonden.
† Ick spreke van u gebodt vroech en spaet/
En soecke te bewaren nu ten tyden/
Overslaen wy wechs/ daer na dat my thert staet.
In u ghebooden sal ic my verblyden/
En mercken op u Woort en uwen raet/
Dien ick bewaren sal ende belyden.

GIMEL. iij.

† Stort uwe gauen op myn uwen knecht/
Op dat ick Heer ewich daer door mach leuen/
End onderhouden u ghebodt oprecht.
Verlicht myn duyster ooghen/ wilt my gheuen/
Een reyn ghesicht/ op dat ic mercken can/
Die wonderen uwer Wet hooch verheuen.
† Ick ben een gast/ en gelyc een vreemt man/
Waerom wilt my Heer die kennisse schincken/
Uwes woorts/ dat ic niet wyck daer van.
Myn siel is crachteloos van steedts te dincken/
Met groot verlanc na dat rechte verstant/
Uwer rechten die schoon ende claer blincken.
† Ghy straft de stouten en bringtse ter schande/
Ooc zyn sy die moetwillens van u wycken/
Gantschelyc verbloeft in sulc verkeert verstant.
Voor smaet/ oneer end alles belgelycken/
Behoet my/ want uwe tuyghenissen reyn/
Houd ic seer vast sonder eenich bewycken.
† Versamelt zyn nu die Heeren by een/
En met gemack in spot van my sy spreken/
Maer u knecht spreect van u Wetten alleen.
Als ic die hebbe, my can niet ontbreken/
Sy zyn myn raetsheeren gheacht niet cleen/
Welcker troost in noot my niet heeft beswecken.

DALETH. iiij.

† Ick ben voorwaer hem ghelyc die daer leit/
Int graf bedeckt/ maer wilt my O Heer crachtich/
Verquicken so ghy my hebt toeghescydt
Ick heb in noot u aengeroepen clachtich/
En ghy hebt my verhoort wilt my voortaen/
Hooren: en leeren u rechten warachtich,
† Onderwyst my in uwes ghebots leer/
Soo sal ic de wonderheden vercondigen/
Uwes woorts en die melden tuwer eer.

Ick ben bedrught therte dunct my versmachten/
Sterckt my met v beloften end v Woort/
Ick bid v Heer wilt my doch niet verachten.
* Van onrechten wegen bevrijdt my voort/
En geeft my uwe Wet tot mijn oorboren/
Die my sekerlick ghelepd en ghestoort.
Ick heb den wech der waerheyt wtuercoren/
En slae op v ghebodt in desen strijdt/
Mijn ooghen/ op dat ick niet gae verloren.
* Bewijl ick dan Heer met een hert verblijdt/
Uwe Wet so neerstelick heb bewaret/
Van schanden end oneer my doch bevrijt.
Ick sal vrijwillich gaen end onbeswaret
In den wech uwer Gheboden altijt/
Als uwen troost my sal wesen verclaret.

HE. v.

* Leert my Heer uwen wech gantsch ende gaer/
Die volmaeckt is bekennen en bewaren/
Dat ick die houde tot den eynd eenpaer.
Gheeft my uwen geest dat ick mach ervaren/
V Woort/ ick sal dat houden onderdaen/
Van herten int midden uwer dienaren.
* Ghelept my doch/ maeckt dat ick recht mach gaen/
Sonder wancken in allen uwen paden/
Want mijnen lust heb ick alleyn daer aen.
Beweecht mijn hert/ end wilt my wel beraden/
Tot uwen insettingen/ maer gantsch niet/
Tot giericheyt/ die niet is om versaden.
* Wendt mijn oogh af/ maeckt datse niet en siet/
Ydel dinghen wilt die cracht in my wercken/
Dat ick in uwen weghen gae met vliet.
Bevestight Heer end wilt in my versterken/
Uwe beloften want ick Heere goet/
Hoop op v end vrees v so ghy cont mercken/
* Keert van my den smaet diemen my aen doet/
Dien ick vreese: maer v gherechticheden/
Zijn ghemenget met barmherticheyt soet.
Ick hebbe begeert in mijnen ghebeden/
V Wet met ernst: Dies vermaecht mijn ghemoet/
Door v ghenaed en troostelicke reden.

VAU. vj.

* Laet my smaken die cracht uwer goetheyt/
End voor ghevaer behoedt my Heer ghenadich/
Want ghy hebt selue my sulcx toegheseydt:
Op dat ick hem die my bespot seer smadich/
Stoppe den mont: want ick my Heer alleyn/
Verlaet op v Woort vast ende ghestadich.
* Neemt van my niet wech uwe waerheyt reyn/
Maer laet mijn lippen die altijdt vermonden:
Want aen uwe Wet houd ick my ghemeyn/
Ick wilse oock seer vastlick tallen stonden/
Onderhouden nu en teeuwigher tijdt/
Want oprecht en heylich is sy bevonden.
* Dan sal yder sien dat ick ben bevrijdt/
Opentlick: mits dat ick soeck v bevelen/
Te verstaen/ van herten synde verblijdt.
Voor den Princen en Coningen om velen
Sal ick vry van v ghetuychnissen claer/
Spreken/ end die selue niemant verhelen.
* Als dan sal ick my met een hert eerbaer/
Inde Wet die ons ghelept seer verblijden/
Die ick altijdt bemint heb voor en nae.
Ick schicke my daer na tot allen tijden/
Met handen en ghemoet doe ick eenpaer/
Vrijwillich wat v behaecht sonder myden.

ZAIN. vij.

* Ghedenckt Heer aen sulcks als ghy uwen knecht/
Hebt toegeseyt/ daer op ick myn vertrouwen/
Hebbe ghestelt/ want v Woort is oprecht.
Het is mijn troost/ als my thert wil verflouwen/
Die my verheucht en cracht gheeft O mijn Godt/
Als my lijden toecomt en groot benouwen.
* Die stout in mijn cruys hebben my bespot/
Maer mijn hert door hare woorden seer plachtich/
Wijckt niet af Heer van v lieflick ghebodt.
Ick ben veel meer met vlijt gheweest ghedachtich/
Der oordeelen die ghy van tbeghin aen/
Ghedaen hebt die my ghetroost hebben crachtich.
* Als ick by my te dencken was bestaen/
Tgrimt der ghener die uwe Wet verhaten/
Ick ben met schricken en beven bevaen.
Ick heb daer van veel sanghen boven maten/
Ghedicht/ ende ghesonghen met aendacht/
Als ick vremd was van yderman verlaten.
* Ick heb niet afghelaten in den nacht/
Te bidden/ op dat ick mocht beleuen/
V Woort als ick in angst schier was versmacht.
Ghy hebt my oock dese gave ghegeuen/
Dat ick begheert hebbe met voller macht/
Dat ick mocht houden uwe Wet verheuen.

HETH. viij.

* Ghy zijt Heer mijn erfdeel end al mijn goet:
Ick heb voor my ghenomen onuerdroten/
V woort steedts te bewaren met ootmoet:
Dies troost my nu/ wilt my doch niet verstooten/
Dat bid ick v/ na uwe goedicheyt/
End houdt t'Woort vast dat ghy eens hebt besloten.
* Ick heb mijn doen neerstelick overleyt/
Daerom wil ick mijn voeten met vliet strecken/
Na uwer ghetuygenissen besceyt.
Om sulcks te doen/ wil ick niet langh vertrecken/
Maer ick ghevie my haest tot uwer Wet/
Op dat ick andre daer toe mach verwecken.
* Die boos' hebben my berooft met opset/
Mijns goets doch niet tegenstaende die schaden/
Uwes Woorts vergat ick noyt in mijn ghebedt.
Smiddernachts stae ick op/ ja vroech en spade/
Om te prijsen v oordeelen nu voort/
Die oprecht zijn/ in allen uwen daden.
* By dien die uwe Wet hebben ghehoort/
En ghehouden/ oock vreesen uwen Name/
Houd ick my Heer altijdt met goet accoort.
D'aerd is vol van Godts goetheyt seer bequame/
Die hy geeft: dies leert my verstaen v Woort/
End onderhouden v Rechten altsame.

TETH. ix.

* Ghy hebt wel ghedaen over uwen knecht/
Uwe goedheyt/ na v beloeft O Heere/
Die ick verwacht heb na v Woort oprecht.
Gheeft my O Godt uwer ghesonde leere/
Trechte verstant/ want ick heb t'aller tijdt/
Uwe Wet gaer recht gheacht tuwer eere.
* Eer dat ick Heer van v was ghecastijdt/
Soo dwaelde ick seer in allerley onweghen/
Maer nu houd ick v Woort zijnde verblijdt.
Ghy zijt O Heer tot goetheyt gantsch geneghen/
Een milt ghever uwer gaven voortaen/
Laet uwe Rechten my niet zijn verswegen.
* Met valschen clachten ben ick nu belaen/
Van den hooveerdigen seer leugenachtich/
Doch ick sal in uwer Wet stracks voort gaen.
Haer hert is bedeckt met haer vet smeer crachtich:
Dies sy niets connen verstaen: maer mijn vreucht/
Sal altijt zijn in uwe wet warachtich.
* Gheen meerder goet Heer ghy my gheven meucht/
Dan dat ghy my vernedert en maeckt cleyne/
Dat ick leer uwe wet die my verheucht.
Veel silver en goudts ghelouteret seer reyne/
Is niet so costelick noch goet van deucht/
Als v woordt is end uwe Wet alleyne.

IOD. x.

* Uwe handen hebben my toebereydt/
Ende ghemaeckt/ wilt my uwen geest gheven/
Dat ick mach houden v Wet met bescheyt.
Dan sullen sy die in v vreese leven/
Als sy my sien vast staen op v woort claer/
Hen oock verblijden in v woort verheven.
* Als ghy die werelt straft met v handt swaer/
Ghy doet haer recht na v gerechticheden:
Ghy vernedert my oock te recht eenpaer.
Ick bid v Heer wilt my door v goetheden/
In desen angst troosten mijn herte bloot/
Soo ghy my toeseyt in den tijdt voorleden.
* Hebt meydoen met my in dit cruys groot
Soo can ick leven: Want in uwer leere/
Heb ick grooten lust en troost in den noot.
Dat sy beschaemt werden end vol oneere/
Die my verdrucken in ghevepnstheyt quaet/

Maer mijn hert denckt alleyn aen u woort Heere.
* Laet sy tot my comen vroech ende spaet
Die u heer eeren end van herten vruchten/
End verstaen uwe Wet end uwen raet.
Laet mijn hert oprecht blijven sonder duchten/
In uwen weghen; dat ick met der daet/
Beschaemt zijnde niet behoeve te suchten.

CAPH. xj.

* Mijn siel heeft op uwe salicheyt acht/
Die ghy my beloeft in u woort ghestadich/
So datse schier door tverlanghen versmacht
Mijn oogen zijn seer moed O heer ghenadich.
Van twachten uwer hulp dies seggh ick claer/
Wanneer sult ghy my troosten heer weldadich.
* Ick ben ghewordden door angst en noot swaer/
Als een blaes inden roock zijnde opghehangen/
Doch ick ghedenck aen u woort voor en naer/
Hoe lang sal ick noch wachten met verlanghen/
Dat ick sie dat ghy hen eenmael doet recht/
Die my vervolghen en thert maken banghe.
* Die menschen quaet soecken my uwen knecht/
Te doen vallen dies sy my kuylen graven/
Teghen uwe Wet die claer is en slecht.
Uwe gheboden zijn waer; doch sy slaven/
Om my te verdrucken heer met ghewelt/
Helpt heer wilt my met u jonste begaven.
* Sy hebben mi vervolcht ende ghequelt/
Dat ick schier gaer was te neder gheslagen/
Doch heb ick steets na u woort my ghestelt.
Verquickt my heer na u goet wel behaghen/
Op dat ick houd end van my sy vertelt/
Die wet uwes monts nu en t'allen daghen.

LAMED. xij.

* So lang heer als de hemel sal bestaen
Sal ooch u woort O mijn God vast beblijven/
Het welcke nemmermeer en sal vergaen/
Ghelijck daerd eewichlick seer vast moet blijven/
Alsoo blijft uwe waerheit/ die ghi reyn/
Ende seer claer ons hebt laten beschrijven.
* Alle dinck dat ghi hebt ghemaeckt alleyn/
Bestaet noch vastelick O heer almachtich/
End is u onderdaen groot ende cleyn.
Ick waer heer (in mijn elenden seer crachtich/)
Gantschlick vergaen/ waert dat my steedts u woort/
Niet hadde verheucht en ghetroost eendrachtich.
* Ick wil u bevel dat ick heb ghehoort
Niet vergeten/ want ghi troost mi daer mede
End vermaeckt mijnen geest daer met nu voort.
Ick ben uwe/ bewaert my doch in vrede/
Want uwe wet die my seer wel bevrijdt/
Soeck ic en spreeck daer van tot elcker stede.
* Die Godloosen loeren wt haet en nijdt/
Om my tonderdrucken in mijn elenden/
Doch ic ben in uwer Wet seer verblijdt.
Ick sie alles verkeeren end omwenden/
Ja gantsch vergaen/ maer u ghebodt altijdt/
Bestaet vast twelcke nemmermeer sal eynden.

MEM. xiij.

* O heer hoe heb ick so lief u bevel/
Met een hert twelck men in vuer siet branden/
Daer van spreeck ick/ ende nergens van el.
U woort doet dat ick alle mijn vyanden/
Verr overwin in uwer wijsheyt goet/
Het is die/ dien ick steedts heb in handen.
* Ick ben wijser dan al mijn leeraers vroet/
Soo wel hebt ghy my O heer onderwesen/
Der Wet onderwerp ick my met ootmoet.
Veel wijser dan die staetsheeren ghepresen
Ben ick het welcke daer door coemt O heer/
Dat ick u Woort doorsoecken wil en lesen.
* Ick beware mijn voeten tanckes so meer/
Op dat ick niet en gae in boosen weghen/
Op dat ick onderhoud u woort en leer.
Van uwen Rechten heer ick niet en pleghe/
Af te wijcken: Want ghy maeckt my die cont/
En my die te leeren zijt ghy gheneghen.
* Och hoe soet is heer u woort mijnen mont
Veel soeter dan honich oft honichraten/
Als ick dat recht smaecke treffigher stont/
Uwe Wet maeckt my cloeck/ en doet my haten/
Alle valsche weghen wt sherten grondt.
Dat ick die verachte gantsch boven maten.

NUN. xiiij.

* U Woort is gelijck een fackel seer claer
End een schoon licht heer aen mijnen voetpaden/
Om my den wech recht te wijsen eenpaer.
Ick heb beloeft end wilt dom ontladen/
Namelick/ houden die Rechten vermaert/
Uwer Wet die ons gantsch recht can beraden.
* Ick ben heer wonderlicken seer beswaert/
Daerom troost my en bevrijdt my van schande/
Na die belofte die ghy my hebt verclaert.
Wilt goedichlick ontfanghen dees offrande/
Die ick u vrijwillich heb toegebracht/
Leert my uwe Rechten menigherhande.
* Mijn siel is in ghevaer dach ende nacht/
Even als had ick die in mijnen handen/
Doch wert u woort altijt van my bewacht.
Heer veel stricken leggen my mijn vyanden/
Maer noch en ben ick bewecht gantschlick niet
Van u Wet te wijcken in sulcken stande.
* U ghetuyghenissen heb ick met vliet/
Voor mijn erfgoet vastelick wtvercoren/
Want sy zijn mijn vreucht en troost in verdriet.
Ick sal altijdt mijn neersticheyt orbooren/
Om u Woort te houden wat my gheschiet/
Daer toe heb ick gantsch mijnen lust al voren.

SAMECH. xv.

* Ick hebbe steedts al die menschen ghehaet/
Die tot schalckheyt eenpaerlich zijn gheneghen/
Maer tot u Wet al mijn begeerte staet.
Ghy zijt heer mijn bescherming aller weghen/
Mijnen toevlucht hebb ick tot u alleyn/
Ick verwacht u hulpe ter tijdt ghelegen.
* Wijckt van my ghy boose groot ende cleyn/
Ick wil my houden aen Gods Wet verheven/
Dat ick die doe na sijnen wille reyn.
Onderhoudt my heer dat ick nu mach leven/
Na u woort; trecht my wt der noot nu meer/
Laet my van mijn hope niet zijn ghedreven.
* Weest mijne cracht/ versterckt my nu O heere/
In alle mijn lijden en teghenheden/
Sal ick tot uwer Wet belust zijn seer.
Ghy sult hen die niet houden uwe seden/
Die niet dan bedroch drijven met der spoet/
Te niet doen end onder u voeten treden.
* Als schuym verwerpt ghy all die boos ondoet/
Dies heb ick lief u ghebodt hooch ghepresen/
End houde dat met een vrolick ghemoet.
Ick moet verschricke en gantsch verslaghen wesen/
Als ick die oordeelen die ghy heer doet/
Bedenck/ ick moet my ontsetten in desen.

AIN. xvj.

* Ick doe yederman recht in billicheydt/
Dies overgeeft my heer in gheenen dinghen/
Hen die my haten wt nijdt en boosheydt.
Stiert uwen knecht ende wilt hem ooch dwinghen
Tot alderley deucht end eere voort aen/
Op dat my die boose niet verdringhen.
* Mijn ooghen zijn vermoeyt met op te staen/
Int verwachten des heyls my toeghesproken
In u woort/ twelck vastelick sal bestaen.
Doet met uwen knecht van grote ghebroken
Leert my uwe Wet na u goedicheydt/
In gramschap laet mijn quaet niet zijn ghewroken.
* Ick ben u knecht/ dies ghy/ die mijn heer zijt/
Gheeft my den gheest end verstandt om te mercken/
Die verborghentheyt uwer Wet altijdt.
Het werdt tijdt dat ghy heere niet om versterken/
Tquaet straft: daer is gheen Wet noch trou voorwaer/
Die tvolck hindert alle boosheyt te wercken.
* Maer ick bemin u gheboden eerbaer/
Meer dan costelick goudt seer groot van wercke/
Ja dan edel ghesteenten seer dierbaer.
Ick acht uwe Rechten/ die ick aenveerde/
Recht te wesen: maer ick haet/ dies claer/
Die valsche weghen end tquaet op der eerde.

PHE. xvij.

* Uwe ghetuyghnissen zÿn schoon en goet/
Daer in zÿn secreten/ niet om doorgronden/
Dies houd ick die met vliet in mÿn ghemoet.
In uwe wet is een suick licht ghevonden/
Daer door dat sy die oprecht zÿn en slecht/
Verstandich end wys werden tallen stonden.
* Ick heb dickwils begeert met een hert recht/
Te volbrenghen uwe Wetten al tsame
Daer toe heeft Heer eenen lust uwe knecht.
Keert mÿ en toont mÿ u hulp bequame/
Also ghy hen te doen ghewoone zyt/
Die lief hebben end eeren uwen Name.
* Ghelept mÿ op den wech/ en mÿ bevrÿdt/
Door u woort/ end wilt die sonde niet laten
Heerschen over mÿ tot eenighe tÿdt.
Hoe seer datse mÿ quellen die mÿ haten/
Bewaert mÿ Heer/ so sal ick oock nu voort/
Leven na u ghebodt goet boven maten.
* Laet u aenschÿn over mÿ na u Woort/
In ghenaden lichten end wilt mÿ leeren/
Verstaen recht twelck ghy over al ordoort.
Ick schrey altÿdt/ mÿn clachten hen vermeeren/
Soo ydereen daghelicx siet end hoort/
Dat u Woort niet ghehouden wert in eeren.

ZADE. xviij.

* Heer ghy zÿt volmaeckt in gherechtichept/
Waerom oock wat ghy doet tot allen tÿden/
Ghes chiet met recht ende met billickhept/
Recht door/ end waerhept spreken sonder mÿden/
Zÿn twee stucken/ die ghy over al bloot/
Begeert met verpghementen tallen tÿden.
* Der Godloosen boosheyt mÿ so verdroot/
Dat ick int spreken mÿ schier had vergeten/
Siend u Woort so veracht van cleyn en groot.
U Woort is reyn/ twelck ick wel heb ghewetett/
Daerom heb ick daer in mÿnen lust reyn/
Laet dat van mÿ nemmermeer zÿn versmeten.
* Al ben ick veracht/ verworpen alleyn/
Noch heb ick uwe geboden seer goedich/
Niet vergheten in mÿn lÿden niet cleyn.
Uwe rechten zÿn gantsch recht Heer saechtmoedich/
Die eewichlick sullen seer vast bestaen/
Sy zÿn in waerhept volmaeckt overvloedich/
* Angst ende noot comen mÿ altÿdt aen/
Nochtans heb ick grooten troost Heer verheven/
Wt u Woort tot allen tÿden outfaen.
Uwe gherechtichept blÿft Heer daer neven/
Eewichlick vast: leert mÿ u Woort verstaen/
So sal ick dat voortaen met vliet beleven.

COPH. xix.

* Ick heb u ghebeden van herten bÿ/
Gheeft mÿ dat ick bidde/ wilt mÿ verhooren/
So sal ic houden u ghebooden blÿ.
Mÿn gheclach coemt stedes tot uwen ooren/
Helpt mÿ dat ic uwe Wetten seer goet/
Onderhoude/ want ick hebs vuttvercoren.
* Ick roepe tot u smorgens met ootmoet/
Voor den daghe/ want ic wil alleyn bouwen/
Op u woort/ twelc lieflick is ende soet.
Ic wake vroech op in al mÿn benouwen/
End ic spreke van uwen woord eenpaer/
Daer op dat ic vast stelle mÿn betrouwen.
* Door u goethept verhoort mÿn stemme claer/
Gheeft mÿ weder mÿn afnemende crachten/
Op dat ick gae in uwe Wet eerbaer.
Die mÿ vervolgen en stedes op mÿ wachten/
Willen mÿ overvallen met ghewelt/
Daerse doch uwe Wet altÿdt verachten.
* Maer als ic Heer met noot seer ben ghequelt/
Wilt mÿ bystaen end helpen tallen stonden/
Want tis enckel waerhept dat ghy vermelt.
Uwe tuyghnissen zÿn recht inden gronden/
Vast ghefondeert en so seker ghestelt/
Datse eewich ende waer werden bevonden

RES. xx.

* Siet aen mÿn lÿden en mÿn groot ellendt/
End verlost mÿ/ want ic ben steets ghedachtich/
Uwer Wet/ daer ic gantsch toe ben ghewent/
Neemt mÿn saeck wt/ en met uwe hant crachtich/
Helpt mÿ/ end wilt O Heer seer goet bekent/
Mÿ troosten door u waerhept Heer almachtich/
* Vanden Godloosen in boosheyt verstnoort/
Is die salichept seer wÿde afghewesen/
Want sy verachten u Wet voort end voort.
Uwe goethept en can ic niet wtspreken/
Dies toont u so ghy pleecht te doen in noot/
Maeckt mÿ seker/ en laet mÿ niet ontbreken.
* Mÿner vyanden hoop is nu seer groot/
Die mÿ vervolgen/ doch wil ick niet wÿcken/
Van uwe Wet gantsch door geenen aenstoot.
Mÿn herte dunckt mÿ vergaen en beswÿcken/
Als ick die verachters sie met verdriet/
Die u Woort bespotten alle ghelÿcke.
* Dat ick u ghebot lief hebbe doch siet/
Ghy mÿn God: daerom wilt mÿ wt ghenaden/
Verheugen en mÿ vertroosten met vliet.
Heer u Woort is warachtich vroech en spade/
Ende gantsch gherechtich/ het welck oock niet/
Sal vergaen maer blÿven tot mÿn beraden.

SCHIN. xxi.

* Die Vorsten hebben mÿ vervolcht al tsaem/
Doch ick vrees haer cracht niet/ maer tallen tÿden
Vreesd ick u woort end uwe Wet bequaem.
In u woort sal ick mÿ veel meer verblÿden/
Dan als oft ick vond een schat en groot goet/
Oft eenen buet die men vercrÿcht int strÿden.
* Ick hate dat leugenachtich ghemoet/
Want tis een grouwel groot voor u O Heere/
Maer ick hebbe lief uwe Wet seer soet.
Sevenmael sdachs verbreyd ick uwe eere/
En mercke die groote wonderlichepdt/
Die in uwe Wet is end in u leere.
* Sy sullen Heer vreed hebben end stilhepdt/
Die van herten u ghebooden beminnen/
En niet struyckelen in die teghenhept.
Ick verwachte Heer dat ick mach ghewinnen/
U salichepdt: dies ic in desen tÿdt/
Wil u ghebodt houden ende versinnen.
* Mÿn siel onderhoudt nu en t'aller tÿdt/
Uwe ghetuyghenissen seer ghepresen/
Sy heeft die lief/ daer in is sy verblÿdt.
Uwe goede ghebooden weghelesen/
End uwe wet houd ick zÿnde bevrÿdt/
Al mÿn doen can u niet verborghen wesen.

THAV. xxii.

* Heer laet comen tot u al mÿn gheclach/
Wilt mÿ daer na Vaderlick onderwÿsen/
Op dat ick u woort wel beleven mach/
Laet mÿn stem tot u O mÿn God oprÿsen/
Verlost mÿ so ghy voortÿts hebt ghedaen/
Na u warachtich Woort niet om volprÿsen.
* Dan sullen Heer mÿn lippen vangen aen/
Te loven uwe herrliche weldaden/
Als ghy u Woort mÿ recht sult doen verstaen.
Mÿn tonghe sal u Wet end u ghenaden
Spreken/ end een yeghelicken doen condt/
Dat gaet recht zÿn u wetten end voetpaden.
* Laet mÿ sien uwe hant tot deser stont/
Wtgestreckt tmÿner hulp/ want mÿ is banghe/
Doch verkies ick Heer t'Woort van uwen mont.
Na u heyl Heer heb ick seer groot verlanghen/
Ick en heb oock nergens in lust voorwaer/
Dan int Woort welcks liefde mÿ heeft bevangen.
* Laet mÿ leven/ op dat ic u eenpaer
Prÿse/ want ghy geeft mÿ Heer uwen seghen/
Ende sult mÿ niet verlaten hier naer.
Och Heer ic heb ghedwaelt in veel onweghen/
Soeckt uwen knecht/ ick heb u Woort niet gaer
Vergeten/ maer therte is daer toe ghenegen.

Ghebedt.

HEere/ Autheur van alle salichepdt/ die ons ghegeven hebt uwe heylighe Ghebooden om daer nae te volghen alle ons leven / drucke die in onse herten / door uwen Gheest / ende maeckt dat wy so versaken alle vleeschelicke begeerten ende ydelheden deser Wereldt/ dat alle ons ghenegenthede ende liefde sy in uwe Wet/ op dat wy altÿdt

gheregeert zijnde door v Woort eyndelick moghen comen tot de eewighe salicheyt/ die ghy ons beloeft hebt door uwen Sone/ onsen Heere Christum Jesum/ Amen.

Den CXX. Psalm.

Dit is een ghebedt des Propheten/ als hy door dat valsch achterclappen synder misgunstighen verbannen was/ daer met hy begeert van den ongheloovighen verlost te zijn/ onder den welcken hy niet gheerne en wandelt.

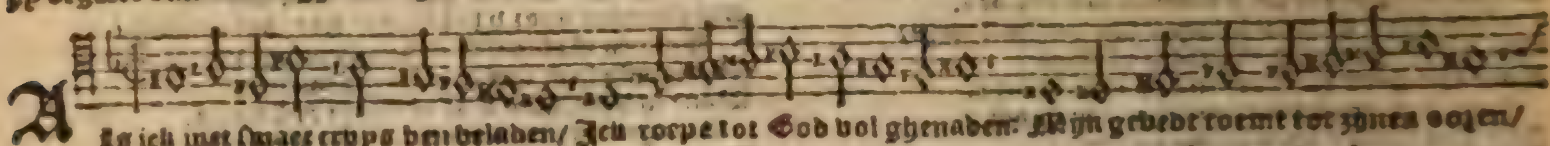

ALs ick inst swaer cruys ben beladen/ Ick roepe tot God vol ghenaden: Mijn gebedt coemt tot zijnen ooren/

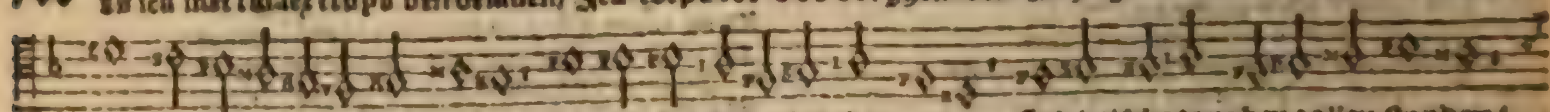

Hy plach my altijt te verhooren. Voor dit leughenachtighe monden/ End valsche tonghen tallen stonden/

Wilt mijn siel na v goedichevdt/ Verlossen Heer in eewichevdt.

* Wat can de valsche tonge stichten? Wat can de leughenaer wtrichten? Wat sullen zijn listighe sinnen/ End valsche tonge doch ghewinnen? Y woorden zijn als scherpe pijlen/ Die een sterck man schiet onderwijlen/ Uwe reden zijn vol fenijn/

Als gloeyende kolen sy zijn. (wesen/ * Wee my dat ick vreemdelinck moet In Mesech verioeckt en misprezen Dat ick in Cedars tenten bijnen Moet, daer sy nu dan boosheit drijven. Dat ick so langhe ben verlaten/

By hen die sterdts den vrede haten/ Ick die peys soecke sonder twanck/ Ben by hen gheweest veel te lanck/ * Ick spreke met hen vanden vrede/ Sy verwillighen niet daermede/ Als na den peys staet myn verlangh/ Als dan sy eerst den Crijch aenvangh.

Ghebedt.

O Godt/ die een warachtich Beschermer zijt van uwe dienaers/ verlost ons vande lasteringhen ende verwoet on-ser vyanden/ bedwinget haerlieder dulheit ende raserije/ ende bewaert ons in het midden van so veel tegenspoets/ op dat wy so moghen leuen onder de ongeloovighe/ dat wy niet en laten v eenen dienst te doene/ die v aenghenaem sy door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den CXXI. Psalm.

David vermaent alle Gheloovigen/ dat sy (also hy oock doet) alleen bystandt van Godt alleen verwachten/ de welcke hare goede raedtslaghen regeren ende voorderen sal.

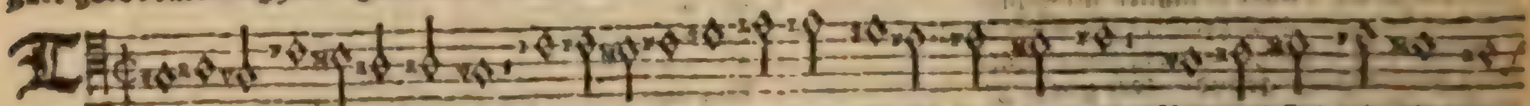

TOt den Berghen hef ick op mijn Oogen: en van daer verwacht ick hulp eenpaer/ Maer op God die ghemaeckt

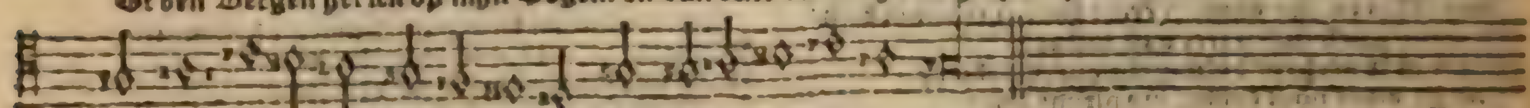

heeft fijn/ Hemel end Aerd uit gronden/ Will ick my vastlick gronden.

* God sal niet laten uwen voet Struyckelen/ want altydt Waeckt hy/ end v bevrydt: Hy slaept niet die Israel hoedt/ Maer waeckt aen allen zijden/ En sluymt tot gheenen tyden.

* God sal van vrouwen v bystaen/ Die v ter rechterhandt/ Staet tot uwen bystandt. Sdaechs sal v de Sonne niet slaen De Maene coudt niet schaden/ Sal v snachts niet beladen.

* God behoet v voortaen vā quaet/ Hy sal v siel bewaren/ Behoeden voor ghevaer: End als ghy uit of oock ingaet/ Sal hy v sterdts bevrijden/ En met gauen verblijden.

Ghebedt.

HEmelsche vader/ Schepper des Hemels ende Aerdtrijcks/ die ons ontfanghen hebt in uwe bewaringhe/ en wilt niet ghedooghen dat de benautheden ons in sulcker manieren ouerwinnen/ dat wy verlaten souden het vertrouwe dwelck wy op v hebben: maer regeert liever alle onse aenslagen/ ende geuet onse saluë so goede eynde dat wy mogen moghen verseckert zijn/ te wesen van tghetal der gheenen die ghy totter salicheyt vercoren hebt/ door uwen Sone Jesum Christum/ Amen.

Den CXXII. Psalm.

David verblijdt hem dat Jerusalem (welck God tot zijnen dienst vercoren hadde/ ende een voorbeelt der Kercke was) ghebouwet wert: Ende biddet God om haren voorspoet.

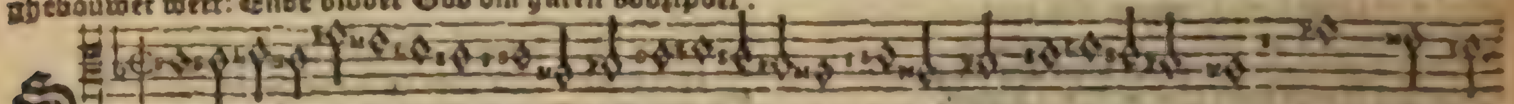

SO haest als ick hoore spreke: Wel aen/ laet ons alle seer saen/ In dat huys onses Heeren gaen. Met vreughden

mijn hert ontsteken/ Dat ons voeten sullen hier naer/ Staen binnē die Poorten eerbaer/ Van Jerusalem wel ge-

stichtet. Jerusalem is ghebout vast/ En door vrede tsamen ghepast/ En tot een stadt Gods sijn ghestichtet.

* Daer sal dat volck comen te saem/ Die stammen Israels met een/ Om Godt te prijsen int ghemeen/ Na zijn belsick ghebodt bequaem.

Dit is de plaetse die God goet/ David ghereest/ end wil datmen doet/ Recht en gherechtich hept daer binnen. Laet ons wenschen Jerusalem/

Ghelijck het moet oock wel gaē hem/ Die onses Gods stadt sal beminnen. * Binnen v mueren woonen sal Liefde/ vrede/ met eenicheyt/

Die huysen en paleysen vrept/
Zijn vol van Gods segeninghe al.
Om den wil der broederen mijn/

En der vrienden die binnen zijn/
Wensch ick v vreed in allen hoecken.
Om dat oock Gods Tempel seer reyn

Staet binnen v mueren niet cleyn/
Wil ick steets uwe voorspoet soecken.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ alleene Fondeerder ende bewaerder van v Kercke/ nae dien het soo is dat ghy teghen alle hope dagheliicks vermeerdert het ghetal vanden uwen: Maecke dat wy staende onder het regiment van Christo Jesu/ alleene het hooft der selver/ moghen ghespijset werden met zijn heylich Woordt/ ende bevesticht door zijn Sacramenten/ op dat wy alle met eender herte ende mont v glorificeren: dien den ander stichtende door heylicheydt des levens/ Amen.

Den Cxxiij. Psalm.

Dit is een ghebedt der gheloovighen/ als sy vande boose verachters Gods/ verdruckt ende bedrouwet zijn.

T Ot v Heer mijn ooghen hef ick altijdt/ Die inden Hemel zijt. So die ooghen eens knechts in zijn benouwen Zijnen Meester aenschouwen; So die Maecht siet op harer vrouwen handt/ Wy oock in cruys en schanden/ Sien so op v Heer/ end wachten in noot/ V hulp en goetheyt groot.

* Zijt ons nu genadich O heere mijn
Wilt ons barmhertich zijn.
Die menschen al ons eens gaer verach-(ten

Dat wy in smaet versmachten.
Wy zijn der spouten spodt aen allen
zijden.

Wy zijn tot desen tijden/
Vande hooveerdigen seer fel en quaet
Veracht en gantsch versmaet,

Ghebedt.

O Godt/ alleene hulpe ende toevlucht van alle bedruckte/ ghy siet de dulligheydt van ons wederparthen/ die alle middelen soecken om ons wt te roeyen: ghy weet hoe dat wy veracht zijn ende verouweerdicht door de machtige van deser werelt. Daeromme hebbende alleene dese remedie/ soo slaen wy onse ooghen op v, v biddende dat ghy medelijden met ons wilt hebben inden Naem van uwen Sone Jesus Christus. Amen.

Den Cxxiiij. Psalm.

Dat volck Gods wt een groote ghevaerlijckheydt verlost zijnde/ bekent dat het niet ghesciedt sy door menschelijcke cracht/ maer alleene door Gods goetheyt. Ende verhaelt wt wat ghevaerlicheyt dat het verlost sy ghewest.

M En mach nu wel segghen in Israel/ Had ons de Heer selue niet bygestaen/ Had hy ons saken niet genomen aen Als ons die volcken overvielen fel/ Om ons wt te roeyen en te verslaen.

* Levendich waren wy verslonden wreedt/
Want in toorne waren sy seer verstoort/
Wy waren langh in dat water versmoort:
Want die baren ginghen hooch ende breedt/
Die hadden ons overdeckt rechte voort.
* Die stroomen hadden ghegaen met ghewelt/
Over onse hoofden ter seluer tijdt:
Maer ghedanckt sy God die ons heeft bevrijdt/

End zijn volck inder macht niet heeft ghestelt
Zijner vyanden vol van haet en nijdt.
* So die vogel den Vogelvangher snel/
Ontcoemt/ so is onse siel ontgaen reyn:
T'strick is ontwee/ twelck ons ombing ghemeyn/
Wy zijn vry/ God helpt ons/ en niemant el/
Die hemel en aerd heeft ghemaeckt alleyn.

Ghebedt.

H Eere Godt almachtich/ de menichte/ de cracht ende het ghewelt van onse vyanden is so groot/ dat sy over langs ons souden verslint hebben en hadde uwe goetheyt ons gheen bystant ghedaen: Maer ghemerckt dat haerlieder quaetheyt ende practijcke van daghe tot daghe groeyt/ so bewijset ghy daer teghen dat ghy ons Bewaerder ende Beschermer zijt/ op dat wy (zijnde wt alle perijckel) ons beste doen moghen om uwen lof over al bekent te maken/ door Jesum Christum uwen beminden Sone. Amen.

Den Cxxv. Psalm.

De Propheet bewijst/ dat daer niemant beter verseeckert en is inden noot/ dan alleen de gheloovige/ welcker benautheyt maer eenen oogenblick en geduert: Hy roept oock Godt aen ten troosste der vromen/ ende straffe der godloosen.

D Ie op den Heere vast betrouwen/ Die sullen niet vergaen/ Maer eewich blijuen staen: Ja so vast in allen benouwen/ Als de berghen van Zion pleghen/ Sonder beweghen.

* Ghelijck Jerusalem rontsommen/
Met berghen is bevrijdt/
So sal oock talder tijdt/

Godt zijn kindren te hulpe comen/
In haren noot/ na zijn oorconden/
Tot allen stonden.

* Godt sal eleuen niet altijt laten/
Der zijner/ inder handt/

Vanden wreeden Tyrant
Op dat hen die vrome niet gheuen
Tot quaet/ en de hant niet wtsteken/
Tot veel ghebreken.

† Helpt Heer de vrome vroech en spa-
Maer straft de menschen boos/ (de
Die gaen in wegen boos/

Met hen die lust hebben int quade/
Doch Israel sal hebben vrede/
End voorspoet mede.

Ghebedt.

Heere/ ghy die de sterckte zijt van alle de ghene die hem op v betrouwen/ breeckt de cracht ende werpt ter neder de hooveerdighe vande ghene die uwe arme kercke verdrucken ende quellen/ op dat wy ons seluen/ door versoeckinghe verwonnen zijnde/ niet gheheel ende al der sonde ouer en gheuen: bescherint uwe dienaers/ ende straft de boose menschen/ op dat uwe gheloovige hen in v verblyden mogen/ door Jesum Christum/ uwen beminden Sone/ Amen.

Den CXXVI. Psalm.

Dat volck wt der ghevanckenisse wederkeerende/ danckt den Heere/ ende biddet dat hy de aengevanghen verlossinghe volbrenghen wille/ ende leert dat Godt na groote benautheden/ eenen heerlicken troost den synen laet toecomen.

Als Godt Zions ghevanghen al Tsaem verlost heeft na zijn geval/ So waren wy verheucht al tsaem.
Ghelijck sy die droomen bequaem/ Onse mont is gantsch vol gewesen/ Van vreucht en lofsanghen ghepresen/
Dan sprac t'volc al'essins wel aen/ God heeft zijn volc wat groots gedaen.

† God die heeft op dit maal voorwaer
Vn ons gedaen een werck seer claer/
Waer in dat wy tot dese tijdt/
Hertelick blo zijn end verblijdt.
Heer wilt ghenadelijck afwenden/
Ons gevanckenis end ellenden/

Dat wy moghen wesen ghelijck/
Een schoon wel gewatert Aertrijck.
† Sy die met tranen en verdriet/
Haer goet zaet saeyen/ so men siet/
Sullen wederkeeren met vreucht/

End dat maeyen zijnde verheucht.
Sy saeyen haer goet saet met weenen
En sullen haest groot ende cleene/
Comen/ en brengen met vreucht groot
Haer volle schoovenin den schoot.

Ghebedt.

O Godt/ alleene ende waerachtich Verlosser vande arme ghevanghen/ wy bidden v dat ghy ons wilt Verlossen/ door uwe wonderbaerlijcke goethept van de macht onser vyanden/ op dat wy ghepasseert zijnde/ door de miserien ende ellenden deser Wereldt/ eyndelijck meughen ghenieten de vrucht onses gheloofs/ welck is de salicheydt van onse sielen/ die gelosset zijn door het bloet van uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den CXXVII. Psalm.

De wijsheyt/ cracht ende arbeydt der menschen maken niet rijck/ bewaren de Stade niet/ gheuen oock den kinderen haer voedtsel niet/ maer alleene de goethepdt Gods.

So Godt niet self dat huys opzecht/ Te vergeefs is die arbeyt al/ Des genes die dat bouwen sal/
Dat waken is gaet niet en recht/ So God na zijn vaderlijck aert/ Die stadt niet selfs hoet en bewaert.

† Het is vergeefs so vroech opstaen/
En te waken tot snachts seer spaed/
En spaerlick eten in dien staet/
Zijn broot met sorghen swaer belaen/
Want God schiet al slapende gheeft/
Sulcks den ghenen die hy lief heeft.
† Als de mensch becomt een kindt
Om te erue zijn goet al tsaem/ (slepn/

Sulcks ist Gods gaue seer bequaem:
De vrucht des lichaems is alleyn/
Een vry gheschenck des Heeren goet/
Twelck hy zijnen kinderen doet.
† Ghelijck als een reuse met cracht/
Na zijnen wille van hem schiet
De pijlen snel daer men op siet:
So worden ons kindtjen ghewracht/

Als sy jonghe ghesellen zijn/
En sterck en groot geworden zijn.
† Wel hem die synen koker groot/
Vol heeft van die pijlen vermaent/
Die sal nemmermeer zijn beschaemt
In teghenheyt noch ander noot:
Maer zijne vyanden hy sal
Ter schanden brenghen en ten val.

Ghebedt.

Ewighe ende almachtighe God/ die door uwe voorsienicheydt alle dinghen deser Wereldt regeert/ en ghebooden ons niet yet voor te nemen/ dan onder v regiment ende wille/ op dat wy ons seluen met betrouwende/ soo moghen staen op uwe heylighe ghebenedydinghe/ dat wy alleenlijck moghen sorghe draghen/ dat ghy van ons ende onse nacomers meucht ghelooft ende gheeert zijn/ in den name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den CXXVIII. Psalm.

David leert dat de Godtvreesende int openbaere ende int verbolghen recht ghelucksalich zijn.

Salich is hy bevonden/ die Godt vreest en dient recht/ Die oock gaet tallen stonden/ In synen wegen slecht.
Door twerck dwelck ghy sult drijuen/ Wert ghy hier wel gevoet/ V dos sal wel beclijuë/ Spoedich met ouervloet.

† V wijf sal ghelijck wesen/
In v huys seer verblijdt/
Den wijnstock wtghelesen/
Die vrucht draecht tzijner tijdt.

Aen den disch in een troone/
Sullen v kinders staen/
Als Olijfspruyten schoone/
Na malcanderen vooztaen.

† Dese schoone weldaden/
Ontfanckt hy int ghemeyn/
Die met quaet niet beladen/
Is/ maer vreest Godt alleyn.

God wt Zion ghepreesen/
V dees ghenade doet/
Dat ghy sult sien na desen/
Jerusalems voorspoet.
* Ghy sult wt uwen zade/
Kints kindren sien seer wel/
Ende door Godts ghenade/
Veel vreed in Israel.

Ghebedt.

HEere God, die Autheur zijt van alle salicheyt/ gheeft ons de gratie dat wy altijts moghen wandelen in uwe vreese ende weghen/ en dat wy uwe ghebenedijdinghen niet en misbruycken: maer dat wy ons door bekentenisse ende danckseggihinghen onderhouden moghen inde hope van de eewighe salicheyt / die ghy beloeft hebt ons ende onsen kinderen door uwen Sone Jesum Christum Amen.

Den Cxxix. Psalm.

Die Kercke Gods wert vermaent, na datse seer van haren vyanden is benout gheweest/ ende nu heerlick vertroost is/ datse haer verblijde. Daer beneuen voorseyt de Prophete dat verderuen der Godloosen/ al ist dat sy een corte wyle wat schijnen te wesen.

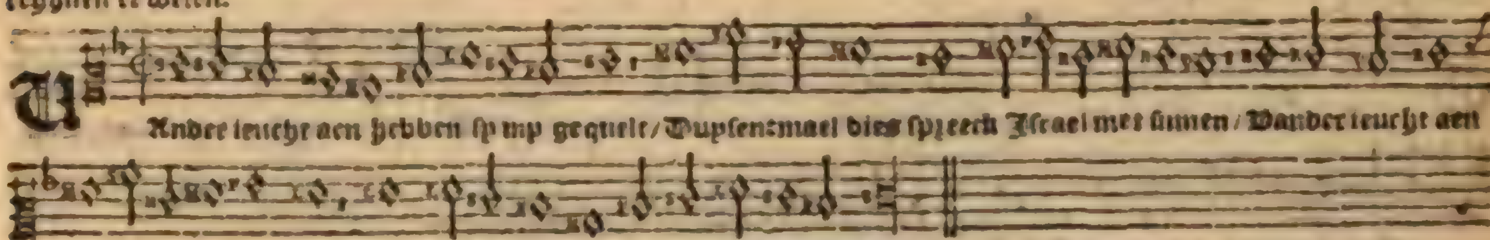

Jck draghe de merckteeckenen aen mijn lijf/
So dat ick gantsch doorploecht te wesen schijne/
Op den rugghe met voren diep en stijf/
Gantsch ontweken is mijn arm vleesch door dees pijne.
Maer God die alles rechtveerdichlick doet
Heeft der Godloosen banden afghesneden:
Dat sy te schanden werden die ondroet/
Zion wenschen t'verderf angst met onvreden.
Dat sulck mensch als gras werd aen eicken cant/
T'welck op mueren en daken onbequame/
Groeyt/ t'welck haest verdroocht/ daerom oock niemant/
Arbeyden wil, op dat hyt bringhe tsame.
Men sach noyt dat eenich mayer daer van/
Een hant vol heeft ghebracht teenighen tyden
Veel min heeft daer van yet ghebracht die man/
Die schooven bint op t'velt aen allen zijden/
Sy alle die daer wandelen voorby/
Spreken niet/ Die segheninghe des Heeren
Sy ouer v: Wy seghenen v bly/
Jn den Naem Gods die verhoocht is in eeren.

Ghebedt.

EEwighe Vader, die ouer alle tijden ghetoont hebt de sorge die ghy draecht voor v arm volck/ staet ons by / ende weest ons gunstich door uwe goetheyt/ dat wy moghen ouerwinnē alle de aenslagen onser vyanden / ende dat wy de selue beschaemt ende te rugge ghedreuen zijnde/ v heerlick maken mogen alle de daghen onses leuens/ door uwe Sone Jesum Christum onsen Heere, Amen.

Den Cxxx. Psalm.

Ernstlick ghebedt voor den ghenen die door zijn sonden is ghevallen in veel tegenspoets / ende nochtans door vast betrouwen verhoopt te vercryghen van God vergheuinghe zijnder sonden/ Ende verlossinghe zijnder benautheydt.

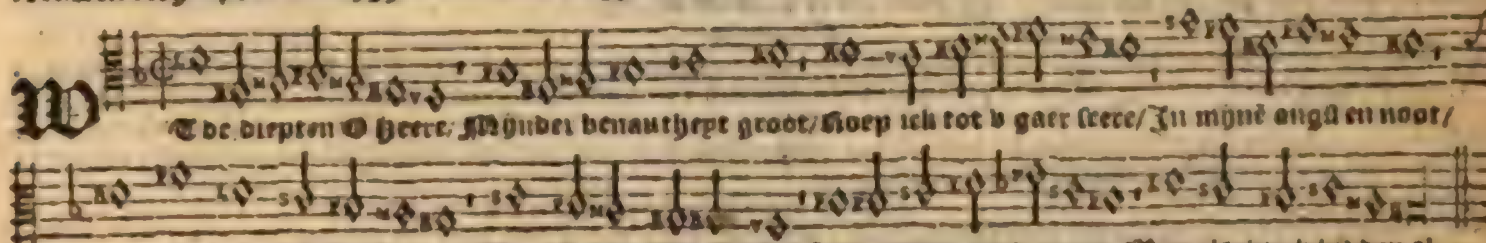

* Wilt ghy met ernst de sonden/
Toerekenen voortaen/
Wie can teenighen stonden/
Jn v oordeel bestaen?
Maer ghy wilt Heer vergheuen/
De sonden minst en meest/
Dies zijt ghy in dit leuen/
Heer bemint en ghevreest.

* Den Heer wil ick verwachten/
Mijn siel staet altijt voort/
Op hem met gantscher crachten/
Hoep ick vast op zijn Woordt.
Mijn siel verwacht lanckmoedich/
Van deen Nachtwake swaer/
Tot dat dander coemt spoedich/
En de dach opstaet claer/

* Dat Israel vast bouwe/
Op God de hope zijn/
Want vol genaed en trouwe/
Js de Heer en God mijn.
Hy ist die onbesweken/
Jsrael gantsch bevrijdt/
Van sonden en ghebreken/
Die hy niet een schelt quyt.

Ghebedt.

OMedeijdende alderbarmhertichste Godt/ ende die nemmermeer en verstoot de ghebeden van de ghene die v aenroepen in v waerheydt: hebt medeijden met ons /doet wt de menichte van onse boosheden/ achtervolghende de waerheydt van uwe beloften die ghy ons ghedaen hebt ende op de welcke wy ons betrouwen/ ghelijck ons gheleert is door het woort van uwen eenighen Sone onsen Heere Jesu Christo/ Amen.

Den Cxxxi. Psalm.

Dauid ghetuycht van zijne afkeeringhe ende oodmoedicheyt: Ende is van Gods bystant gantsch verseckert.

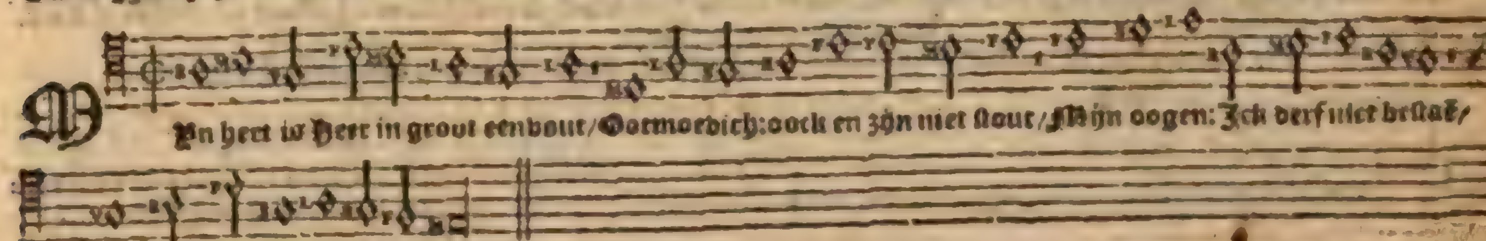

* Heb ick mijn boose lusten wilt
Niet ouerwonnen en ghestilt/
Heb ick my also niet vercleent/
Als een kint dat de moeder speent.
* Heb ick my niet ghelijck O Heer/
Gheacht als een kindeken teer/
Ja als een ghespeent kinde seer schoon/
Met recht mach ick verstooten zijn.
* Israel sal van nu voortaen/

Sijn

Op den Heer zijnen God vast staen: End hopen op zijn goedicheyt/ Van nu tot inder eewicheyt.

Ghebedt.

HEere die den hooveerdighen wederstaet/ende den ootmoedighen gratie gheest/en wilt niet ghedooghen / dat wy ons door grootschepdt verheffen/ons selven toeschrijven eenighe sake: maer dat wy ons leeren verootmoedighen sonder gheveynstheyt/voor uwe heylighe Maiesteyt/ende ons selven van daghe te daghe stercker maken / in dier voeghen dat wy in alle het ghene dat wy doen uwe gratie/gunste ende bystant ghevoelen mogen/ door Christum Jesum uwen Sone/Amen.

Den CXXXII. Psalm.

David vreedsamich zijnde in zijn rijck/verblijdt hem in die coemste vander Arcke des Verbonts in Jerusalem na de beloftenisse die hy ghedaen hadde/ende hy verseckert hem op de toesegghinghe die hy van God ontfanghen heeft/ beroerende de eewicheyt des Rijcx/vanden ghenen die soude comen van zijn gheslachte, te weten van Messias/als ghy beschreven vint Actu. in 2. Cap.

Gedencke doch des Davids Gheer/End oock aen al syn lyden swaer. Die u Eedt deed int openbaer, End u God Jacobs vol van eer/ Beloften altijdt deed eerbaer.

* Heer dit beloefd ick u/ (sprack hy)
Ick en wil in myn huys niet staen/
Noch op mijn bedde slapen gaen:
Ja ooch niet eenmael sluymen vry/
Ick sal mijn ooghen niet toeslaen.
* Tot dat ick God een plaetse reyn/
Vinde die voor hem sy bequaem
Daer die Heer onse God eersaem /
Woonen en blijven mach alleyn/
En des Arcken Gods hooge Naem.
* Wy verstaen end ons wert vertelt/
Dat hem Ephrata tschoone dal/
Behaecht boven die plaetsen al/
Wy hebben ghevonden int velt/
Een oort twelck voor u wesen sal.
* Daer sullen wy zijnde verblijdt/
Hem besoecken/en taller stondt/
Hem bidden wt des herten gront:
Dies maeckt u op Heer nu ter tijdt/
Ghy en d'Arche van u Verbondt.
* Laet die Priesters daer becleet zijn
Met die ware gherechticheyt:
Uwe heylighen met vrolicheyt/
Verbult/ En bewaert trycke fijn/
Uwes Ghesalfden voor teghenheyt/

PAVSE.

* God heeft David een eedt gedaen/
Die blijft vast end onwanckelbaer/
En sprack: Op uwen stoel seer claer/
Sal een uwer kindren voortaen/
Regeeren met voorspoet eenpaer.
* Ist dat u kinderen mijn Woort/
En mijn leere bewaren vry/
Die ghy verstaen: so sullen sy/
Met haren kinderen nu voort/
Eewich regeren onghestoort.
* God heeft vercoren Zion schoon/
Hy heeft lust te woonen aldaer/
Dit is mijn ruste spreect hy voorwaer
Mijnen lust en mijns herten croon/
Daer wil ick woonen voor en naer.
* Haer spijs ick steets seghenen sal.
En den armen gheven haer broot/
Die Priesters wil ick niden noot/
Met heyl cleyden end over al/
Vervullen met blijdtschap seer groot.
* David sal daer bloeyen met spoet/
Verheven wert zijn Hoorn met cracht:
Ick heb hem te weghe ghebracht,
Een lampe die steeds lichten moet/
Tot allen tijden dach en nacht.
* Ick wil met schand end smadicheit
Zijn haters becleeden ghemeyn/
Hen tot schand end oneer met eyn/
Sal ick doen dat in heerlicheyt/
Davids croone bloeyen sal reyn.

Ghebedt.

VWarachtighe Vader/die beloeft hebt door het Verbont dat ghy ghemaeckt hebt met de Vaders dat ghy zijn sout int midden van u volck / Wy bidden u seer ootmoedelick dat wy meer en meer ghevoelen moghen u gunste ende ghebenedydinge die Christus Jesus warachtich Salichmaker ende verlosser/ alle uwe kinderen ghebrocht heeft ende dat zijn Rycke soo voordere ende bloeye in het midden van ons / dat alle zijn vyanden door zijn macht en cracht moghen beschaemt ende verdorven worden/ Amen.

Den CXXXIII. Psalm.

Daer is niet so costelick/ als vrede ende eenicheyt/ die met God ende zijn woort over een coemt.

Siet hoe fijn en lieflic is tallen stonden/ Dat Broeders in eendrachticheyt bevonden/ Tsamen woonē in vrede goet. Sulcx is gātschelic gelijc eē balsē soet/ Die op dat hooft Aarons was seer claer/ Wtgestortet int openbaer.

* Dis van zijn hooft lieflick neder daelde/
In zijnen baert/ so dat oock niet en faelde/
Inden voordt zijner cleedingh reyn.
* Die vred is in den dauw ghelijck int ghemeyn
Die op Hermon en Zions berch eenpaer.
Valt/en plant omher maeckt vruchtbaer.
* So sal die vreedsame Gemeynte wesen/
End onderbinden Gods goetheyt ghepresen
Tot allen tyden voor end naer.

Ghebedt.

HEere/die gheen God en zijt der beroerten maer des vredes / gheeft dat wy vereenicht met onse herten ende affectien alle ghelijck moghen wandelen in broederlicker liefde/ op dat het ghene dat wy doen/ u aenghenaem sy ende dat uwe heylige gebenedijdinge ons volge onse leven lanck door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere Amē.

Den CXXXIIII. Psalm.

David vermaent de Leviten tot haren Dienst ende verseckert haer/dat Gods jonste hen niet ontbreken en sal.

Alle ghy knechten des Heerē/ Wilt hem nu tsamen vereeren/ Ghy die in zijn huys staet en waect/ Dient hē end synen Naem groot maeckt.

Heft de handen in heylicheyt/ In zijn huys op met blijschapt/ Om hem te loven taller tijdt/

Prijst hem met hert end mont verblijt/
U sal de Heer/ die eewich leeft/
Die hemel end Aerd ghemaect heeft/
Wt Zion met groot ouervloet/
Seghenen met alderley goet.

Ghebedt.

O God/ Scheppar des Hemels ende der Aerden/ gemerckt dat de saken ende sorchvuldicheden van deser werelt ons grootelijcx beletten v de eere ende dienst te doene diemen v schuldich is/ maeckt dat wy vergetende alle ander dinghen/ gheen ander meyninghe en hebben/ dan v te louen ende heerlijck te maken alle de dagen onses leuens/ voor de weldaden die wy van uwer handt ontfanghen/ door den Heere Christum uwen welbeminden Sone/ Amen.

Den Cxxxv. Psalm.

Dits een vermaninge aen dat Joodsche volck tot danckbaerheyt/ ouer de weldaden Gods die het ontfanghen hadde/ maer in sonderheyt/ ouer de cracht die God inde verlossinghe wt Egypten bewesen hadde/ daer in oock de Agoden ende haer valsche diensten bespottet werden.

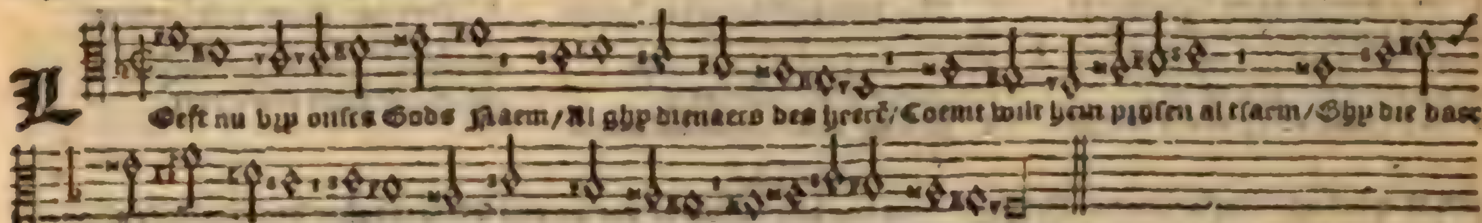

† Loeft den Heer/ want hy is goet/
Zijns Naems eer laet nu hooren:
Hy is lieflijck ende soet/
Dies heeft hy hem vercoren/
Israel end Jacob vroom/
Tot een eewich eygendom/
† Ick weet wt Gods geboden/
Dat de Heer hooch gepresen/
Meerder is dan d'Afgoden:
Want wat hy wil moet wesen/
In Hemel end Aerde bloot/
In de Zee diep ende groot.
† Hy doet de wolcken opstaen/
Van teynde des aertrijckes:
Den blixem laet hy wtgaen/
Den reghen desgelijckes:
Hy brengt den wint voort vol macht/
Wt zijn schatcamer met cracht.
† Deerste ghebooren int lant
Egypti/ zijn ghestoruen/
Mensch end vee quamen ter schant/
End waren tsaem verdoruen:
In Egypten sachmen claer/
Gods teeckenen wonderbaer.
† Pharao was verslagen/
Met zijn knechten al tsamen.
Coninghen tot dien daghen/
End volckeren ombequamen.
Sion en Og tot Basan/
Verginghen in Chanaan.
† Hy gaf zijn volck Israel/
Haer lant tot eener eruen/
Om dat te besitten wel/
Nicht sonder verderuen.
Heer uwes Naems heerlijckheyt/
Gheduert inder eewicheyt.

Pause.

† Gods ghedachtenisse sijn/
Gheduert tot allen tijden:
De Heer sal oock dat volck zijn/
Richten/ end doen verblijden:
Hy sal zijn knechten goet/
Vriendlick wesen ende soet:
† Der heydenen beelden slecht:
Siluer en gout sterdes bijouen;
Tmaecksel der menschen onrecht/
Om boosheyt te bedrijuen.
Haer mont can gansch spreken niet/
Gheen harer ooghen yet siet.
† Haer ooren niet hooren gaer/
Gheen geest coemt wt den monden:
Die die maken zijn voorwaer
Also: sy oock die gronden/
Wast daer op haer vertrouwen/
Ende haer hope bouwen.
† O ghy huys van Israel/
Singt/ wilt God eer bewijsen;
Loeft hem Aarons huys snel.
Thuys Leui moet hem prijsen/
Loeft den Heer/ hem oock nu vreest/
Prijst hem/ danckt hem inden geest.
† Gheloeft end hooch verheuen/
Sy God wt Zyon crachtich/
Die hem gantsch heeft begheuen/
Om te woonen wonachtich/
In die stadt Jerusalem/
Loeft hem met herten end stem.

Ghebedt.

O Heere God/ die ons door uwen Sone Christum Jesum Coninghen ende Priesters hebt ghemaeckt om v te offeren gheestelijcke offeranden/ Maeckt ten eersten dat wy so wel verlaken alle Afgoderye ende superstitie/ dat wy ons gheheel moghen begheuen tot uwen dienst/ ende dat wy in tijde van tribulatie v aenroepen moghen van so goeder herten/ dat wy ghevoelen moghen uwe sachtmoedicheyt ende vaderlijcke goetheyt/ de welcke ghy ghewoone zijt te ghebruycken teghen de ghene die ghy herbooren hebt/ door den seluen Christum Jesum uwen Sone/ onsen Salichmaker Amen.

Den Cxxxvi. Psalm.

David verweckt die gheloouige tot dancksegginge/ en stelt hem daerom veel exempelen der cracht en goetheyt Gods voor ooghen/ so wel inden gheschapenen creaturen/ als in zijnen bystant daer met hy zijn Kercke geholpen heeft.

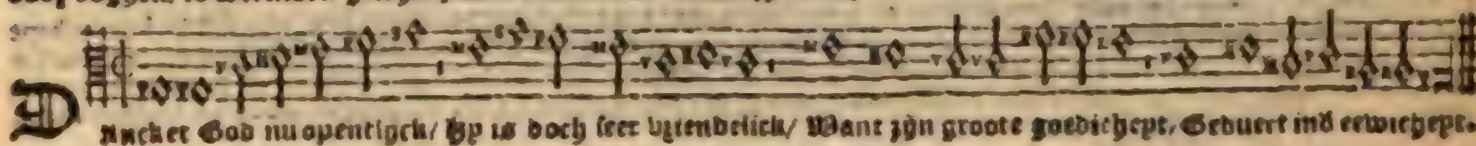

* Singt God/ want hy is seer groot/
Wijdt bouen d'Afgoden vroot:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Wilt onsen God vereeren/
Hy is een Heer der Heeren:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Prijst hem die wonder endoet/
Door zijn cracht in ouervloet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die den hemel ghemaeckt heeft/
En een heerlijck cieraet gheeft/
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die op twater daer de swaer/
Wijdt wtghestreckt heeft voorwaer:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt/
* Die verciert des hemels throoon/
Met lichten seer groot en schoon:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die de Maen end sterren claer/
Laet heerschen des nachts eenpaer:
Want zijn groote goedicheyt /
Gheduert inder eewichept.
* Die de Sonne laet wtgaen/
Om den dach so voor te staen:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die in Egypten met macht
Deerst ghebooren heeft omgebracht
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die zijn volck van Israel/
Heeft verlost wt angst seer fel:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Door zijn hant seer sterc met macht
End door zijnen arm vol cracht:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* En die de baren seer wreedt/
Des Meyrs deelde wijt en breet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die Israel liet doorgaen/
Droochsvoets door troode Meyr gaen
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
* Die Pharao met zijn cracht/
Int Meyr haest heeft omgebracht.

Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
Pause.
† Die oock gaf den volcke zijn/
Dat ghelept door die woestijn:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Die de Coningen rebel/
Versloech in zijn gramschap snel:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Die Reusen sterck onbesorcht/
Heeft de Heer selue verworcht:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Sijn hant sloech den Amorijt/
Sypon tot niet inden strijdt:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Og den Coninck tot Basan/
Bracht God oock also daer van:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Dit lant vol met overvloet/
Gaf hy tvolck tot een erfgoet:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Dat vercreech hy in den strijdt/
Den zijnen teewiger tijdt:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Hoe wy meer waren beswaert/
Hoe ons meer hielp God vermaert:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Hy bracht ons wt den handen/
Aller onser vyanden:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Hy is die de spijse gheeft/
Allen wat ter werelt leeft:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.
† Loeft den Name Gods gewis/
Die een Heer des hemels is:
Want zijn groote goedicheyt/
Gheduert inder eewicheyt.

Ghebedt.

O God vol van glorie ende heerlijckheyt/ gunt ons dese weldaet/ dat wy ons selfen moghen begheuen/ to te aenmercken uwe wonderbaerlijcke wercken/ ende v heylighe voorsienicheyt/ door de welcke dat ghy alle dinghen ordineert dat wy daer wt oorsake moghen nemen/ van uwen lof te verkondighen/ sonder ophouwen/ ende sonderlinghe om dat ghy ons vermaent hebt door uwen heylighen geest/ om eyndtlijck te ghenieten het eewich leuen/ dwelck ons Jesus Christus uwe Sone vercreghen heeft door zijn bloet/ Amen.

Den Cxxxvij. Psalm.

Dit is een ghesanck der Priesteren/ Leuiten/ ende Sangheren die van Jerusalem in Babel waren ghevangen ghevoert.

Als wy aen dat water tot Babel crachtich/ Saten end weenden/ wesende gedachtich/ Uwes/ O Zion/ hyps des Heeren reyn: Daer hebben wy met veel clagen gemeyn/ Onse Harpen benout met herten bangen/ Aenden groenen wilgeboomen ghehanghen.

* Daer hebben sy die ons hielden ghevanghen/
In spot begeert te hooren ons lofsangen.
End spraken: Singt ons van Zion een liedt/
Wy seyden: Hoe souden wy met verdriet/
Beladen zijnd/ ende met smaet/ en schanden/
Gods lof connen singhen in vreemden landen?
* Doch so ick v Jerusalem gepresen/
Vergheten/ so moet mijn rechterhant wesen/
Onwetende des harpespels hier naer:
Mijn tonghe cleef aen mijnen mont eenpaer/
So ick v vergheet/ end my rau verblijden.
Anders dan in v welvaert tallen tyden.
* Wilt Heer der Edomiten zijn ghedachtich
Die ouer Jerusalem riepen prachtich/
Als sy de stadt te niet deden seer fel:
Ghedenckt dat die sommighe riepen snel:
Reyn af/ reyn af/ datse gantsch verbrant werde/
Ende met een wegheroept tot der eerde.
* Maer men sal v Babel noch so verdranden
Gheluckich sullen oock wesen die handen/
Die tquaet sullen wreken van v gedaen.
Wel hem die v kinderen sal grijpen aen/
En treckenn van uwen borsten onreyne/
Om die te verpletteren aen den steyne.

Ghebedt.

HEere Godt vertrooster ende verlosser van de arme bedructe ende ghevanghen menschen/ ghy siet de benautheyt daer in dat v arme Kercke ghebrocht is/ ende hoe datse van allen zyden bespronghen/ ende bespot is: wilt doch v gramschap van haer keeren/ ende verhoort de ghene die om haerlieder verlossinghe suchten/ op dat wy die tyrannen ende vervolgers wegheroept zynde/ souden moghen blijdelick met Hymnen ende lofsanghen uwen lof singhen inden Name van uwen Sone Christo Jesu/ Amen.

Den Cxxxviij. Psalm.

Dauid loeft Gods goethept/ die hem wt ghevaerlicheyt verlost ende tot de Coninclijcke eere gebracht hadde: Hy seyt oock dat hy God dancken wil/ ende dat alle ander Coninghen god daerom prijsen sullen: Ende troost hem/ dat hem Gods bystant nemmermeer ontbreken en sal.

Ick danck v Heer wt sherten grondt/ Lippen end mondt v eer voort bringhen/ Voor den vorsten wil ick O Heer/ V lof end eer/ ghestadich singhen. Ick wil in uwen Tempel saen/ V bidden aen/ End eer bewijsen: End v dancken om v goethept/ End ghetrouhept/ Niet om volprijsen.

Ghy hebt uwe Naem gemaeckt groot
Als ghy in noot/
V thoont warachtich:

Als ick v aenroepe Heer/ ghy
Verhoort my/
En troost my crachtich.
Dies moeten die Coninghen al/
In desen val/
V seer vereeren.
Als sy verstaen dat steedts v woort/
Vast blijft nu voort/
O Heer der heeren.
* Sy moeten ghedencken verheucht/
In groote vreucht/
Heer uwe wercken:
En bekennen dat Gods lof sijn/
Eewich sal zijn/
Weerdich taenmercken.
Want ghy seer hooch sit end aensiet
Dat hier is niet/
Gheacht demoedich.
Van verren ghy die stoute kent/
Daer van ghy wendt/
V ooghen goedich.
* Als ick in angst en tegenspoet/
Ben in cleynmoet.
Ghy my verquicket.
Oock tegen myn wreedtsten vyant/
V rechterhandt/
My hulp toeschicket.
Ghy sult myn cruys eyndigen schier/
Want goedertier/
Zyt ghy ghenadich/
Het werck uwer handen sult ghy/
Volvoeren vry/
O Heer genadich.

Ghebedt.

Almachtich God/ ende vol van heerlijckheyt/ die uwer wercken so gunstich zijt/ dat de vremde Natien gedwongen zijn te bekennen ende te louen uwe wonderlijcke goedertierenheydt / door de welcke dat ghy verheffet de verachte/ veracht ende vernedert de hoochmoedighe : wilt ons altijdt bystaen/ ende bewaren voor alle teghenspoet/ op dat alle menschen bekennen moghen/ dat ghy niet en laet het werck dat ghy in ons begonnen hebt / door uwen Sone Jesum Christum. Amen.

Den C.xxxix. Psalm.

David bemerckende Gods wijsheyt/ inde Scheppinghe des menschen bewesen/ besluyt/ dat god niet en can verborgen zijn/ en dat hy daeromme sonder geveynstheyt wilt wandelen/ als in zijner tegenwoordicheyt: Eyndelijck prijst hy gods voorsichticheydt/ so wel inde goetheydt die hy zijnen kinderen doet / als in de oordeelen die hy thoont ouer de verachters zijner Maiesteyt.

Ghy hebt my Heer gantschlick doorgront/ Ghy weet mijn cracht door deser stont: Het sy dat ick sit ofte stae. Heere ghy siet sulckes al gae/ Ghy verstaet Heer door uwe crachten/ Van verren alle myn gedachten.

* Tsy dat ick wil rusten of gaen/
Ghy coemt my met der haesten aen/
End doorsiet scherp in desen val/
Myn doen end oock myn wegen al:
Daer is geen woort in mijnen monde/
Of ghy en siet dat inden gronde.
* Voren end achter zijt ghy Heer/
V handt houdt ghy ouer my seer/
Sulcx te verstaen is my voorwaer/
Al veel te hooch end oock te swaer/
Ick can uwe heerlijcke wercken /
Niet verstaen noch genoech bemercken.
* Waer sal ick Heer voor uwen geest
Vlieden/ om te zyn onbevreest?
Waer sal ick gaen voor v aenschijn?
Waer ick ten hemel ghy sult zijn
Aldaer: Ja dael ick in die Helle/
Daer coemt ghy my vinden end quellen.
* Als naem ick haestlijc met der daet/
Die vloghelen vanden daechraet/
Om te vliegen tot deser tydt/
Ouer die Zee breedt ende wijdt/
Daer end ouer al tallen stonden/
Werd ick van v handen gebonden.
* Spreeck ick : die duysterheyt met
cracht
My decken sal: doch wert die nacht
So claer/ dat my een yeder siet.
Want die duysternis voor v niet/
Can berghen. maer die nacht sal wesen
So claer/ als die middach geprezen.
* Ghy hebt O Heer in v ghewelt/
Myn nieren: oock ben ick ghestelt/
Van myns moeders lichaem aen/
Onder v bewaringe saen:
Dies voor alsulcke wonder dingen/
Wil ick v Heer lof end danck singen.
Pause.
* Wonderbaer zijn v wercken Heer/
Twelck mijn siel bekent lanck so meer/
En neemt daer op vlijtelijck acht:
Voor v en was oock niet myn cracht/
Verborghen/ als ick was te same/
Ghebereydet in smoeders lichame.
* Ghy hebt my oock Heer voort ghe-
bracht
Wt der aerden door uwe macht/
Ghy saecht my aen seer goedertier/
Dat ick noch onvolmaect was schier:
Die tijdt van mijn volgende leuen/
Was schoon in uwen boeck ghescre-
uen.
* Hoe costlick is my uwen raet:
Tgetal my gantsch te bouen gaet.
Vwes raets/ die vernoemt is wijt:
Wil ick die tellen nu ter tydt/
Hy gaet in veelheyt dat sant cleyne/
Verre te bouen int ghemeyne.
* Ick ghedencke daer aen eenpaer
Als ick wacker ben smorgens claer
O God woudt ghy verderuen snel/
Alle die godloosen seer fel.
Die bloethonden sonder beswijcken/
Souden met schanden van my wijc-
ken:
* Want sy spreken Heer met hooch-
moet
Van v lasterlijck seer onvroet/
Sy verheffen hen op onreyn/
Dies haet ick alle die ghemeyn/
Die v haten: oock die ghesellen/
Die hen Heere teghen v stellen.
* Met rechten ernst wt sherten
grondt/
Haet ick O Heer die valscher stondt/
Sy zijn mijn vyanden niet cleyn:
Maer ghy die therte kent alleyn/
Doorsoecke mijn hert ghy werdt ghe-
waer/
Dat ickt recht meyn int openbare.
* Mijn hert end ghemoet wel door-
siet/
Doorgront my gantschlick met vlijt
Siet of ick inden wegen quaet
Wandele/ die ghy Heere haet/
En zijt my alteyt wel gheneghen/
Ghelept my oock in uwen weghen.

Ghebedt.

O Heere/ alleene ondersoecker der herten / gheeft ons die genade dat wy so moghen wandelen in oprechticheydt der conscientien/ dat wy gheen ghemeynschap en hebben met de Spotters ende Versmaders van v Woort / maer dat wy soo wel moghen vernieuwet zijn/ dat wy versakende alle de vriendtschap deser werelt / nemmermeer en verdolen vanden rechten wech / die ghy ons thoont door het Evangelium van uwen Sone Christo Jesu / onsen Salichmaker ende verlosser. Amen.

Den C.xl. Psalm.

David claecht ouer de boosheyt ende wreetheydt zijner vyanden/ ende begheert hulpe van Godt/ met sekerheydt/ dat hem die niet en sal gheweyghert worden.

Op den Voys vande Thien ghebodert.

Mijn Godt wilt my nu bevrijden / Voor den menschen seer boos end quaet/ Behoedt my nu en tallen tijden/ Voor der listighen raet end daet.

* Die dagelijcks met haers gelijck/
Tegen my dencken schalckheyt loos/
Ende my strijdt in allen wijcken/
Van nieuws aendoen met herten boos.
* Haer listige tongen hooghmoedich/
Scherpen sy als slangen seer fijn/
Onder haer lippen overbloedich/
Hebben sy Adderen fenijn.
* Bewaert my voor der boosen han-
den
En mijn ganghen tot deser stont/
Voor den moetwilligen vyanden/
Die my willen brenghen te gronde/
* Die grootsche hebben nu met listen
Mijner sielen stricken bereyt/
Op datse my te vangen wisten/
In den wegen daer ghy my leydt.

* Doe sprac ick met vast betrouwe/
Ghy zijt O Heer mijn Godt alleyn/
Verhoort my in mijn swaer benouwen
Hoort die stemme mijns ghebets reyn.
Pause.
* Heere ghy zijt mijn wapen seer crach-(tich
Mijn helm/ als my die noot beswaert:
Als ick int velt benout was clachtich
Ghy hebt my thooft gheheel bewaert.
* Wilt den boosen heer niet toelaten
Tvolbringhen haers voornemens fel
Anders souden sy/ die my haten/
Hooghmoedich en stout werden snel.
* Dat den Oversten onder desen/
Die my quelt/ toecome met cracht/
Dat lijden en elendich wesen/
Dat hy my te doen was bedacht.

* Dat hem colen op den cop vallen/
End gantschelijck te gronde gaen/
Slaetse met tempeest over allen/
So datse niet meer op en staen.
* Die quaet sprekende mensch alom-
men/
Sal niet lange blijven in staet/
Op den moetwillighen sal comen/
Syn eyghen aenslach en zijn raet.
* God sal zijn getrouheyt verclaren/
Hem die met onrecht is ghequelt/
Sy die den vromen hier beswaren/
Werden voor Godts oordeel ghestelt.
* Die vrome sullen uwen Name/
Die heerlijck is prijsen O Heer/
Oprechte sullen eewich t'same/
By u woonen in alle eer.

Ghebedt.

O Eewighe Godt/ vertrooster ende beschermer van de arme bedruckte menschen/ verhoort ons bidden/ ende en gedoocht niet dat wy souden ghelevert worden in de handen van de gheene die niet en soecken dan ons gheheel ende al te bederven: doet haerlieder raden ende aenslaghen te niete/ ende bedwinght haerlieder vermetenheyt: door de welcke sy haer wel derven verheffen teghen u/ om u te lasteren: neemt onse saecke in handen: op dat wy van goeder ende blijder herten u mogen loven ende dancken/ door uwen seer beminden Sone Christum Jesum. Amen.

Den C xli. Psalm.

David tonrechte beswaert zijnde begeert van God ghetroost ende met ghedult ghesterckt te wesen: Ende seker zijnde dat hy sulcks vercrijghen sal/ biddet dat Godt wrake doe over zijn vyanden.

IEk roep u heer aen in noot niet cleyn/ Haest u ghenadelijck tot my/ Opent my nu u ooren vry/ Dewyl ick roepe tot u alleyn.

Tot u climme mijn gebedt gemeyn/
Even als een reuckwerck seer soet/
Mijn handen ghestreckt in ootmoet/
Ontfangt als een spijsoffer seer reyn.
Houdt altijdt O Heer toe mijnen mont
Begeert oock mijn lippen nu meer/
Dat niet quaets tot uwer oneer/
Daer wt come tot eeniger stondt.
* Neycht mijn herte niet tot stucken
loos
Dat ick niet en hebbe te doen/
Met den menschen in boosheyt coen/
End met en smake haren roof boos/
Dat my de vrome vermaen eenpaer/
Ick wilt vriendelijck dulden fijn/

Sulcks sal my op mijn hooft ooc zijn/
Als een balsem lieflijck en claer.
Pause.
* Maer seer haest sal ick den onver-
wacht/
Die Godloosen in sulck ellent
Dat ick voor hen noch in den endt/
Sal Godt moeten bidden met aendacht.
Als haer Overheeren voos en fel/
Van boven af werden ghestoort/
Dan werden mijn woorden gehoort/
Als die goet zijn en gesproken wel.
* Ghelijck thout end steen zijn wt-
gespreyt
Alsmense cloost en breeckt seer cleyn.

Also zijn ons beenen ghemeyn/
Ontrent onsen graven wt gebreyt.
O heer in mijn lijden end verdriet/
Tot u hef ick mijn ooghen vry/
Mijn troost en mijn hope zijt ghy/
En laet mijn herte versaghen niet.
* Hoet my dat ick niet werde gevaen
In den stricken my voorgestelt/
En met banden niet sy ghequelt/
Die my die boose stedes voorslaen.
Sy moeten selve wesen verstrickt/
In haer eyghen netten al tsamen/
Op dat ick ghesondt end bequaem/
Gae van hen vry/ end werde verquickt.

Ghebedt.

HEere Godt/ Autheur van alle vertroostinghe/ verhoort ons bidden ende bewaert so onse herten ende tongen/ na uwen wille/ datter niet en gae wt onsen monde/ dat totter eere van uwen Naem niet en sy: maer dat wy wel aennemen ende ghedult zijn/ om te ontfanghen de vertooninghen die ons ghedaen zijn na u woort: eyn verlost ons vande heymelijcke laghen onser vyanden / op dat haerlieder raden te niete ghedaen werden ende wy gestelt in behouder handt/ door Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den C xlij. Psalm.

Doen David in een Spelouncke zijnde/ van Saul omringt was/ nam hy zijnen toevlucht tot Godt/ ende was doch seer verbaest: daerom bekent hy/ dat hy wonderbaerlijck verlost is ghewest/ even als of hy van der doot wederom int leven ghebracht ware gheweest.

IEk roepe Godt met herten aen/ Ick smeecke hem gantsch onderdaen/ Ick stortte voor hem wt mijn hert/ End vertelle hem al mijn smert.

* Als mijn gheest end mijn hert met
noodt (groot
Gantsch beswaert is end met angst
Noch weet ghy Heer in desen al/
Hoe ick daer wt verlost zijn sal.
* Sy hebben my stricken bereyt/
Om my te vanghen toegheleyt:
Als ick my alsus hob ghewend/

Der vrienden gheen heeft my ghekent.
* Gheen middelen my nu voorstaen.
Om eenichsins hen te ontgaen/
Daer is niemant in mijn gheslacht/
Die my te helpen sy bedacht.
* Ick roepe Heer tot u alleyn/
Ghy zijt altijdt mijn hope reyn/
Ter Werelt en is nu niemant/
Daer van ick verwachte bystandt.

* Aenhoort doch heer al mijn geclach
Want ick voortaen niet meer en mach
Hoede my voor de vervolgers mijn/
Die my nu veel te machtich zijn.
* Wt desen kuyl dien my bevrijdt/
Dat ick u prijse taller tijdt:
By my zullen Godts kinderen vroet/
Sullen sien tgoet dat ghy my doet.

Ghebedt.

O God/Beschermer ende bewaerder van alle de ghene die in uwe goetheyt hopen/ en veracht niet het gheroep van uwe arme Dienaers/ die van allen zyden omringt zyn, van wreede ende tyrannighe vyanden : verlost ons wt de benautheyt ende angst daer in dat wy zyn / ende thoont de sorghe die ghy draecht voor de ghene die v bemimnen ende eeren/ op dat wy in het midden van de heylighe vergaderinghe v grootelicks moghen dancken / door Christum Jesum uwen Sone/ onsen Saligmaker ende Verlosser/ Amen.

Den Cxliij. Psalm.

Een gebedt Davids/ dwelck hy dede als hy voor Saul gevreest was ende hem in een hol verstack/ daerin hy seer beangstet was, verwachtende ghevangen te wesen.

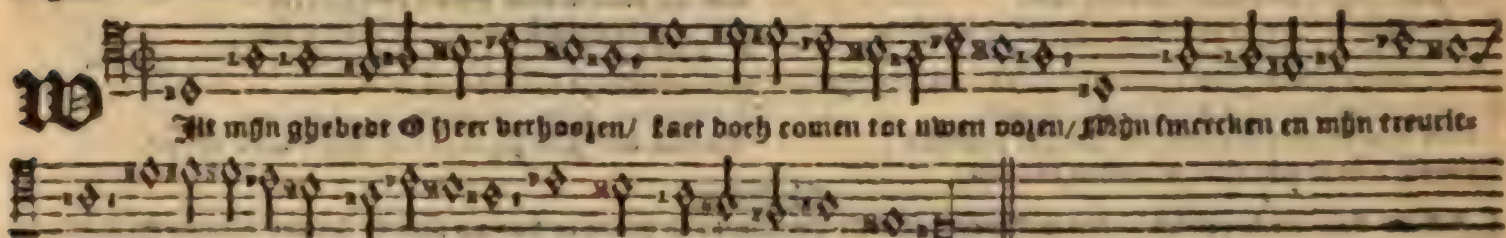

Wilt myn ghebedt O Heer verhooren/ Laet doch comen tot uwen ooren/ Myn smerten en myn treurigheyt: En na uwe goetheyt al voren/ Antwoordt my in myn teghenheyt.

✝ Wilt Heer met uwen knecht niet treden/
Int Recht na v gherechticheden/
Dat hy niet coem in straf en pyn/
Want Heer gheen mensche hier beneden/
En can voor v ontschuldich zyn.
✝ Myn vyant vervolcht my gaer seere/
Om my neder te werpen Heere:
Hy latet niet blyven daer by/
Maer in eenen kuyl met oneere/
Als waer ick doot/ verberght hy my.
✝ Daer door is myn siel seer beladen/
Met benautheyt vroech ende spade/
Ick schyne verlaten met haest:
Dies door des teghenheyt en schade/
Is myn hert beroert end verbaest.
✝ In desen duysteren cuyl clachtich/
Ben ick des ouden tyts ghedachtich/
End uwer wercken Heer seer goet:
Ick verhael tmynen trooste crachtich
Die grootdaden die v hant doet.
✝ Daer sucht ick seer in sulcken standen/
En strecke tot v Heer myn handen/
Myn siel is door troepen ghelyck/
Den dorren wt ghedrooghden landen/
End als een seer dorstich aertryck/

PAVSE.

✝ Verhoort my nu/ haest v heer goedich
Thert is flau/ ick ben schier cleynmoedich/
En verberght my v aenschyn niet/
Of ick moet hem ghelyck zyn spoedich/
Diemen in die grauen diep schiet.
✝ Laet my vroech v ghenaed aenschouwen
Op v staet myn hoep int betrouwen/
Maeckt my doch den rechten wech condt
Dien ick gaen moet: want Heer vol trouwen/
Tot v hef ick op hert en mondt.
✝ O God myn hopeningh seer reyne/
Verlost my wt den noot niet cleyne/
Myner vyanden wreedt end fel/
Ghy zyt Heer myn toevlucht alleyne/
Ja ghy O God en niemant el.
✝ Leert my heer na v welbehaghen
Wandelen recht sonder vertsagen/
Want ghy doch zyt myn God voorwaer
Dat uwen gheest alle myn daghen/
My leyd in uwen wech eerbaer.
✝ O Heer wilt doch door uwen Name
Myn siele verquicken bequame/
Ende levendich maken blyt:
Verlost my wt noot angst end blame/
Door uwe gherechticheyt vry.
✝ Myn vyanden die my bestryden/
Doet Heer te niet tot desen tyden/
Door v goetheyt verderft oock slecht
Haer/ die myn siel aendoen groot lyden
Want ick ben v ghetrouwe knecht.

Ghebedt.

Barmhertige Vader/ die de ydelheyt ende cranckheyt bekennet vanden mensche/ ende hoe seer dat wy genegen zyn tot sonde/ en wilt ons niet examineren na de strafheyt van uwe rechtveerdicheyt/ maer spreydet v gunste ende goedertierenheyt over ons/ ghelyck ghy hier voormaels ghedaen hebt/ op dat wy niet gheheel verteert en worden/ verlost ons van onse vyanden/ ende leert ons so uwen wille/ dat wy gheregiert zynde door uwen Gheest/ v altyt moghen aenghenaem zyn/ door uwen Sone Jesum Christum onsen Heere/ Amen.

Den Cxliiij. Psalm.

David prijst de goetheydt die Godt hem en anderen gheloovighen bewesen heeft/ en bidt om bevrijdt te wesen van zynen vyanden/ ende beloeft dat hy danckbaer wesen sal: Is oock versekert/ dat Godt zyn volck in gheluckSalicheydt sal laten opwassen.

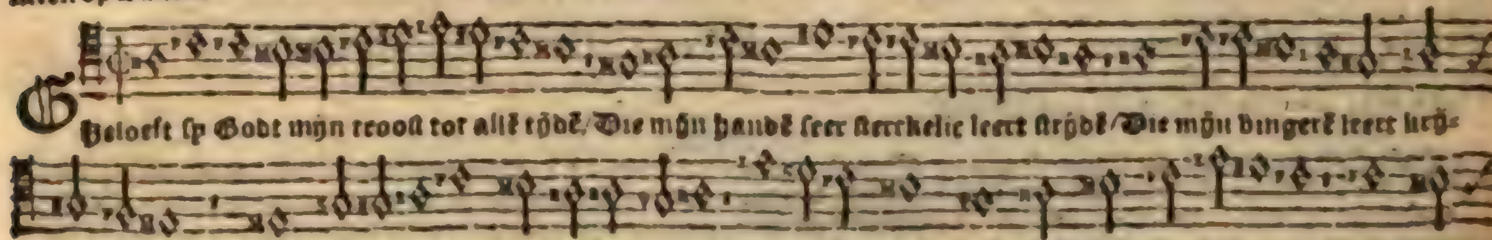

Gheloeft sy Godt myn troost tot allen tyden/ Die myn handen seer sterckelic leert stryden/ Die myn vingeren leert krijgen seer snel/ Wiens goetheyt my bewaert en niemant el. Hy is myn burcht/ myn sterck/ myn Heyl alleyne/ Myn schilt daer op ick vertrouwe seer reyne/ Hy ist die (spijt der vyanden ghewelt) Dit volck onder myn Coninckrycke stelt.

✝ Wat is doch Heer de mensche vol elenden
Dat ghy v tot hem goedichlick wilt wenden/
Wat heeft de mensch met zyn kinderen voor eracht/
Dat ghy O heer op hem wilt hebben acht?
De mensche mach/ als men trecht wil wtspreken/
By een niet met rechte zyn vergheleken:
Syn daghen al/ hoe heerlick datse zyn/
Vergaen haest als eener schaduwen schyn.
✝ Buyght den Hemel wilt doch heer neder commen/
Slaet de Berghen/ doetse roocken alommen:
Werpt blixem wt/ verstroyt de boosen al/.
Schiet v gheschut los/ en brengtse ten val.
Wilt my de hant bieden/ en my bevryden
Wt dit water end wt dit groote lyden/
Vanden boosen maeckt my doch Heere quyt/
Vanden vreemden bastaerden uu ter tyt.

* Hare mont spreeckt leughenachtighe dinghen/
Veel valschept met den handen sy volbrenghen:
Maer ick wil v Heer singhen een nieu liet/
Op mijn Haerp en Psalter sonder verdriet.

PAVSE.

Ghy zijt die Heer die daer behoet end sparet/
Die Conijnghen: En seer vlietich bewaret
Uwen knecht David voor die sweerden fel/
Die ouer hem ghetrocken waren snel.
* Verlost my Heer bevrijdt my voor die handen/
Der vreemden en der bastaerden vyanden/
Want hare mondt spreeckt steedts niet dan valschept/
Haer handen wercken ongherechticheydt.
Laet ons sonen jeuchdich als jonghe planten
Opwassen in sterckheydt aen allen canten:
Laet ons dochters als pilaren opgaen.
Die inder Conijnghen schoon huysen staen/
* Laet ons huysen zijn vol voorraets ghepresen/
End ons schaeyskens vermenichfuldicht wesen/
Met veel duysenden in seer groot ghetal/
Ja met thien duysenden hier ouer al.
* Laet ons Ossen sterck wesen om te trecken/
End wilt gheen schaed ouer ons doch verwecken/
Dat op onse straten gheen claghen sy/
Gheen ongheluck of verdriet sy ons by.
* Wel dien volcke den welcken God sulcks gheuet/
End in stilheyt so vredelicken leuet:
Ja gheluckzalich is tvolck int ghemeyn.
Twelck den Heer houdt voor synen God alleyn.

Ghebedt.

HEere God der heyrscharen die wel weet dat onse boosheydt so groot is dat wy niet en souden connen staen teghen ons vyanden ten ware dat wy gheholpen waren door v wonderlicke macht/ becoemt den ghenen die teghen ons opstaen/ dat ghy onsen beuckelaer ende beschermer zijt. Laet ons oock so gheluckelick toecomen / dat alle de werelt verstaen mach dat die niet en connen ellendich zijn / de welcke v houden ende aenroepen voor haerlieder Godt en Salichmaker/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlv. Psalm.

De Prophete loeft hier Gods heerlickheyt so wel inde scheppinge der werelt als inde Vaderlicke regieringe des menschelicken gheslachtes: maer voornamelick der ghener die op God vertrouwen en haren toevlucht tot hem nemen.

ICk sal God mynen Conijnck prijsen seer/ End uwen heylighen Naem louen Heer: Ick wil Heer uwe Maiesteyt verbreyden sijn/ End v altijt groot maken O God mijn. De Heer is groot/ en seer houchlick te prijsen / Onbegrijpelick is hy in alle wijse/ Kints kinderen sullen roemen zijn wercken/ End vermonden zyn cracht niet om versterckt.

* Ick wil ghedencken uwer heerlickheyt/
Uwer grootheyt end uwer Maiesteyt:
En sal uwe wonderwercken altijdt/
Verbreyden Heere met een hert verblijdt.
V daden een schoon ghetuyghenis gheuen/
Van uwer cracht/ welck yderman doet beuen
Dies wil ick altijt end voor allen dinghen/
Uwe goetheyt louen/ prijsen en singhen.
* Sy sullen uwer goedicheyt seer groot/
Hier na zijn een schoon gedenckteecken bloot/
Sy ghetuyghen van v gherechticheyt/
End van uwe bestendighe waerheyt.
De Heer is ghenadich ende goethertich/
Traech tot gramschap/ en daer toe seer barmhertich/
Vriendelick is hy allen creatueren/
End hy toont hem zijn goetheyt tallen uren

* * * * * *

* Dies Heer loeft v al v schepsel verblijt/
Om dat ghy een volmaeckt werckmeester zijt:
Maer bouen al uwe wercken met cleyn/
Prijsen v al uwe Heylighen reyn.
Die heerlickheyt uwes Rijcks sy vercondem.
Uwe cracht groot sy daer neuen vermonden:
Op dat de menschen dheerlickheyt en crachten/
Uwes Rijcks verstaen in allen gheslachten
* V Rijck is Heer een eewich Conincrijck/
V Heerschappy blijft eewichlick ghelijck.
Die struyckelen onderhout v hant fijn/
En recht op die nederghestaghen zijn.
Alle dinck wacht op v aen allen zijden/
Ghy gheeft hem zijn spijs in bequame tijden
Ghy opent v hant/ en dat begenadicht/
Met spijs alles rijckelick ghy versadicht.
* God is gherecht in alles wat hy doet/
En goedertier in al zijn wercken goet/
Hen die hem bidden wil hy na bystaen
Ja die hem inder waerheyt roepen aen.
Hy doet den wille tot haren vermeeren
Der ghener die hem vreesen end vereeren/
Hy verhoort haer schreyen end al haer claghen/
End verlost wt al haer cruys end haer plaghen.
* Die god lief hebben zijn van hem bewaert/
Maer hy verderft gantschlick den boosen aert.
Dies wil ick zijnen lof vercondem claer
Ja alle vleesch sal hem louen eenpaer.

Ghebedt.

O Onse God ende opperste Conijnck wiens Maiesteyt onbegrijpelick is: Doet dat wy soo ouerdencken de gloria van uwer hoocheydt ende wonderlicke wercken/ dat wy vertrecken moghen de rechtueerdighe vonnissen die ghy ghebruyckt teghen de quade/ ende de grootheyt van uwe goetheyt ende sachtmoedicheydt teghen de goede die v aenroepen in waerheyt: ende dat ghy door desen middel moghet ghelooft ende gheeert zijn, niet alleene van ons/ maer oock van onse nacomelinghen na ons/ door Jesum Christum uwen Sone/ Amen.

Den C xlvi. Psalm.

David bemerckende die swackheyt der menschen leert dat het seckerste is hem op God te verlaten ende seydt/ dat hy die niet ongheholpen en laet/ die hem van herten aenroepen.

WEl op myn Siel wilt nu prijsen/ Den Heer/ want mijn leuen louck/ Sal ick hem eere bewijsen: Ic wil met Psalmen ghesanck/ Steedts louen God verheuen/ So langh als ick sal leuen.

¶ Wilt niet stellen v betrouwen/
Op Princen groot ofte cleen/
Wilt op den mensche niet bouwen/
Want hy hem is hulpe geen.
Als zijn gheest wt vaert ghelijck/
Wert hy weder Aerd en slijck.
¶ Met hem vergaen zijn raden al/
End werden haestlick tot niet:
Wel hem dien God taller tydt sal/
Zijn hulp aenbieden met vliet:
Die tot God heeft zijn toevlucht/
In noot end in quaet gherucht.
¶ Hy ist die crachtich gemaeckt heeft
Den hemel en taerterijck breedt/
De Zee end al wat daer in leeft/
End hem bewaerht met vastheet.
Hy onderhout zijn waerheyt/
Seer vast inder eewicheyt.

Pause.

¶ Hy doet hen recht die daer lijden/
Overlast en groot gewelt:
Hy gheeft broot tot allen tijden/
Hen die den honger scherp queelt.
Hy maeckt los end vry van pijn/
Hen die vast ghebonden zijn.
¶ Tghesichte gheeft hy hen allen/
Die daer gantschelijck zijn blint/
Die hart zijn nedergheuallen/
Heft hy op/ en die versinkt.
Hy heeft lief end behoet/
Die oprecht vroom zijn en goet.
¶ Met vliet bewaert ooch de Heere
Den vreemden in lijden groot/
Desgelijcx die Weesen teere/
Behoedt God in angst en noot.
Weduwen hy ooch bewaert/
Dat hen geen leedt wedervaert.
¶ Hy sal die weghen verderuen/
Der Godloosen met der daet/
En sal hen een eijnde verweruen/
Dat eewichlijck vast bestaet:
Syon wo Gods heerlijckheyt/
Wert ghelooft in eewicheyt.

Ghebedt.

HEmelsche Vader/ schepper des hemels ende der Aerden, die regeert ende onderhoudet uwe creatueren/ henlieden ghevende het ghene dat hen van nooden is: hebt medelijden met de arme mistroostighe/ vertroost de verdruckte/ verlicht door de claerheyt van v woort de ghene die in duysterheydt wandelen/ verlosset de verdruckte/ ende doet te niete de raden ende aenslaghen vande boose/ op dat alle de wereldt verstaen mach / dat ghy regneert door de salicheydt vande ghene die ghy weder ghecocht hebt/ door het dierbaer bloet van uwen Sone Jesum Christum onsē Heere/ Amen.

Den Cxlvij. Psalm.

Dauid leert/ dat God nademael dat hy zijn Kercke ghebouwet heeft/ zijn verstroyt volck ooch versamelen sal/ daer na verhaelt hy de goetheydt die God den menschen ende den Vee bewijst/ wiens aert is medelijden te hebben met den verdruckten op dat de gheloouighe inder hoope ghesterckt worden.

LOeft Godt: het zijn heerlijcke dingen/ Datmen onsen Godt prijst met singen: Het is costelick end seer schoone/ Datmen Godt prijst met soeten toone/ Dewijl dat hy is die genadich / Jerusalem bouwet alleyne Hy sal ooch tsaem brengen ghestadich/ Tverstroyd Israel uit ghemeyne.

* Hy heylet de ghebroken herten/
Die vol zijn van lijden end smerten/
En sal op haer wonden vol pijnen/
Gebruycken goede medecijnen.
Want der sterren alle te samen/
Weet hy dat gheral wt te spreken/
Hy can ooch die alle met namen/
Eyghentlijck noemen onbesweken.
* Voorwaer god is groot hooch gepresen/
De sterckste die daer conde wesen.
Zijn cracht is groot niet om vermonden/
Zijn wijsheyt is niet om doorgronden.
De Heer verquickt ende versterckt
Die benout zijn ende beladen:
Maer dat ghslacht twelck boosheydt werckt/
Werpt hy te grond sonder ghenaden:
* Dies wilt met ghesangh den Heer prijsen
Met Psalmen wilt hem lof bewijsen/
Die den hemel met neuel decket:
Ende met wolcken ouerstrecket:
Die den reghen lieflijck laet vallen/
Om tgras seer soet te doen voort commen/
Met kruypelen fijn ouer allen/
Op berghen/ dalen/ end alommen.

Pause.

* Den Vee wil hy zijn spijse geuen/
Ooch den jonghen Rauen daer neuen/
Die tot hem schreyen vroech en spade/
Zijnde met hongher seer beladen.
Gheen ghevallen heeft de Heer ghoedich/
Aen de stercheyt des Peerts uit strijden/
Noch aen des loopers cracht hoochmoedich/
Noch aen zijn beenen tallen tijden/
* Maer hy heeft een seer groot behaghen
Aen een benout herte verslagen/
Dat op godts goedicheydt end crachten/
Hem verlaet end daer op wil wachten/
Ghy Jerusalem wtvercoren/
V ves Gods lof wilt nu voortbringē/
En ghy Zion laet in v hooren/
Godes lof in hen wilt ontspringhen.
* Hy sterckt uwe poorten seer crachtich/
Met ysteren grendelen machtich:
Hy zeghent inde stadt seer spoedich/
Uwe kinderen ouervloedich/
End maeckt dat ghy hebt altijdt vrede
In uwen Land aen allen zijden.
End tieel goede tarwe hier mede/
Gheeft hy v om v te verblijden.
* Hy sent zijn woort hier op der erden/
End zijn Wet van grooter weerden/
Die snelder dan eenighe dinghen/
Ouer al crachtelijck voortdringhen.
Hy bedeckt de Berghen end Velden/
Met sneeu wit als de wolle reyne.
Den nevel hy wtstroyt niet selden/
Recht als of het assche waer seer cleyne.
* Hy werpt den haghel tallen steden/
Als groote stucken hier beneden.
Wie is so hart/ dat hy can draghen/
Den scherpen vorst end coude daghen?
Maer dat ys smelt sonder beclijuen/
So haest als hy een Woort wtspreket
Hy laet den wint waeyen end drijuen/
So scheurt dat ys twelck haestlijc breket.
* Hy ist die Jacob openbaret
Zijn Woort/ end zijn wetten verclaret
Die Israel heeft onderwesen.
Zijn Wetten; end rechten gepresen
So en heeft hy aen allen volcken/
Die daer woonen onder den wolcken/
Niet ghedaen: noch hen laten weten/
Zijns woorts seer heerlijcke secreten.

Ghebedt.

HEere die door uwe wonderbaerlijcke cracht de boose ter neder worpt/ ende de ootmoedige met de goedertieren verheffet: Wilt weder op maken uwe Kercke/ vande welcke ghy al eene Fondeerder zijt / vergadert uwe verstroyde Schapen/ ende voedet se van de Hemelsche spijse gheliick ghy voedet uwe andere Creatueren. Dat ons gheoopent sy de cracht uwes woordts op dat wy volghende uwen heylighen wille int selue verclaert/ eyndelick souden moghen besitten de Erue die ons bewaert wort inde Hemelen/ door uwen Sone Christum Jesum, Amen.

Den Cxlviij. Psalm.

Dauid vermaent alle Creatueren/ namelijck/ Engelen/ Sonne/ Zee/ regen/ winden/ berghen/ boomen/ menschen/ Coninghen ende Heeren/ datse God louen: ende bewijst Gods goetheyt ouer zijn ghemeynte.

GHy hemelsche creaturen/ Loeft Godt sijn tot deser uren: Ghy inwoonders des hemels reyn: Singt zijn eer lieflijck int ghemeyn: Ghy Engelen loeft sijnen Name/ Ghy zijn heyrcracht loeft hem te same/ Ghy Son en Mane loeft hem fijn/ Ghy sterren prijst den Name zijn.

* Ghy hemel hooch loeft hem eenpaer/
Voort suler Wolcken en water claer
Dat alle Hemelsche dinghen/
Den lof zijnes Naems voortbringhen.
Want door zijn woort sterck en crachtich/
Wiert alle dinck ghemaeckt eendrachtich:
Hy heeft alles also bestelt/
Dat het blijft door zijn ghewelt.
* Hy hebben een beuel ontfaen/
Daer ouer derren sy niet gaen.
Ghy walvisschen end afgronden/
Wilt nu zijnen lof verconden/
Vier/ hagel/ sneeu/ end ys seer coude/
Winde tempeesten/ niet om verhouden/
Die den wille Gods volbringt goet/
Loeft hem in allen wat ghy doet.
* Prijst hem bergen end heuvels al/
Vruchtbaer Boomen tgantsche ghetal:
Der Cedren en des bees met een.
Wilde dieren groot ende cleen.
Vlieghende voghels groot van weerden/
Dieren cruypende lancks der eerden/
Ghy Coninghen en volcken rijck/
Vorsten end rechters al ghelijck.
* Ghy ionghers/ dochters/ ouders ende oude/
Singt zijn lof om den in eenvout/
Want hooger is zijnes Naems eer/
Als heme end Aerd ymmermeer.
Den hoorn zijns volcx heeft hy verheuen/
Tot zijner eer/ sulcks is ghegheuen/
Israel zijn volck seer ghewis/
Twelck zijn bemint ende ghebenedijt is.

Ghebedt.

O God/ Schepper ende bewaerder van alle dinghen/ door dat de grootheyt uwer Maiesteyt/ de welcke blinckt in uwe wonderlijcke wercken/ so bekent is ouer al/ dat wy met een heylich accoort ende eendrachtighe consent moghen met uwen Engelen de heerlijckheyt van uwen Naem groot maken/ ende dat alle Creaturen hen verblijden moghen vande salicheydt ende verlossinghe van uwen volcke/ twelck ghy ghelosset hebt/ vande doot ende vande Helle/ door uwen eenighen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den C xlix. Psalm.

Dit is een vermaninghe tot dancksegghinghe van weghen der ouerwinninghen/ die God (volghende sijne belofte) sijnen volcke ghegheuen heeft.

WIlt een nieu liet den Heere singen/ Wilt hem zijn eer heerlijck toebringen/ Dat nu onder zijn volc gemeyne/ Zijn lof gehoort sy reyne. Ghy Israel in vreucht nu leeft/ In den Heer die v ghemaeckt heeft: In desen Coninck v verblijdt/ Die Syons kindren zijt.

* Danst met fluyten zijnen Name Prijst/ en met trommelen bequame:
Met harpen soet moetmen oock louen/
Den Heer van hier bouen.
Want den Heer behaecht zijn volck al/
Dat hy verkiest na zijn geval:
Die cleyne sal hy vereeren/
End haer goet vermeeren.
* Noch sullen de vrome gepresen/
Hier na vrolick en verblijdt wesen:
Ja men sal op haer bedde hooren/
Singhen end vreucht oorbooren.
In haren kele sullen sy/
Des Heeren lof hebben seer blij/
End in haer handen vol weerden/
Tweesnijdende swaerden.
* Op dat sy verderuen met crachten
Daer met alle boose ghslachten/
En straffen de herte hoochmoedich/
Met scherpe wrake spoedich
Op dat sy vanghen so met eenen
Coninghen en Princen niet cleen.
En met ketenen en banden/
Vast knypen haer handen.
* Als sy die straffen dat sy weten/
Sy doen sulcx als daer staet voorschreuen:
Dits uwer heylighen o Heere/
Heerlijckheyt end haer eere.

Ghebedt.

O Alle God/ Vader en Salichmaker/ die ons crachtelijck hebt verlost van den handen onser vyanden/ continueert v goetwillicheyt tot onswaerts/ ende veruullet onse herten met blijschap ende vreucht: op dat wy altijts mogen bereet zijn om uwen lof te singhen en v grootelick te dancken door de victorie die ghy ons ghegheuen hebt door het gheloone/ dat wy in v hebben ende in Jesum Christum uwen Sone. Amen.

Den C l. Psalm.

Dit is een vermaninghe aen int ghemeyne op allerley instrumenten van musijcke/ Gods eere te verbreyden.

LAet nu Godt ghepresen zijn/ In zijn heylichdom seer fijn/ Ghelooft sy hy end sijn cracht/ Inder den Hemel die vol cracht/ In heerlijckheydt hooch verheuen/ Loeft hem in sijn wercken reyn/ Die hy ghewrocht heeft al [illegible]

leyn/ Die van zijn macht tuychnis gheuen.

Van herten louet doch hem/
Oock met der Basuynen stem/
En met der Psalteren thoon/
Met trommels end Harpen schoon.
Wilt zijnen lof en prijs singhen:
Met der Fluyten soet gheclanck/
En der Orgelen ghesanck/
Laet zijn eere nu voortbringhen.
Zijn goethept sy openbaer
Ghemaeckt door tghelupt seer claer/
Der Cymbalen taller tijdt/
Welcke seer breet ende wijdt/
Zijns Naems eere moeten bewijsen:
Dies alles wat daer in leeft/
Dat hem eere end asem heeft/
Moet onsen God heerlick prijsen.

Ghebedt.

O Heere God eewighe ende almachtige Vader/gheeft ons de gratie, dat gelijckerwijs als wy v bekennen ee Schepper ende bewaerder van alle dinghen ende Autheur van alle deucht/ wy v desghelijcks oock moghen eewighen lof ende glorie gheuen: ende dat door ons exempel alle leuende Creatueren verweckt sy/ yeghelick in het syne, om v eewichlick te glorificeren/ door de Salichept die wy verbeyden inden Naem van uwen Sone Christo Jesu/ onsen Salichmaker ende verlosser/ Amen.

Eynde der Psalmen Davids.

De thien gheboden des Heeren. Exod. xx.

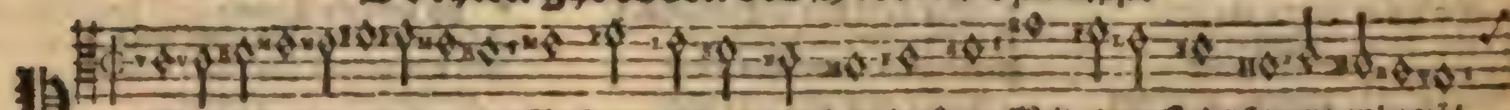

Eft op v hert/ opent v ooren/ Ghy hart volck en traech int verstaen/ Wilt uwes Gods stemme nu hooren/

En zijn gheboden gade slaen.

Ic ben (seyt hy) v Godt end Heere
Die v hebbe ghemaeckt gantsch vry/
Van t Jock diwelc v beswaerde seere/
Hebt gheen andren God neuen my.
Laet v gheen Beeldt maken noch snijden
Van eenich dinck int Aertsche dal/
So ghy die eert teenighen tijden,
Uwe God seer zeloers zijn sal.
Ydelick zijnen Naem ghepresen/
Suit ghy niet nemen inden mondt/
Want hy sal niet onschuldich wesen
Die dien misbruyckt teeniger stondt.
Arbeyt ses daghen en met lusten
Viert den seuensten/ Godts Woordt smaeckt/ (sten/
Want Godt wild op dien dach self ru-
Van twerck dat hy hadde ghemaeckt.
Vader en moeder sult ghy eeren/
Op dat ghy lang in voorspoet leeft/
End op Aerden seer meucht vermeeren
Die v God tot een herberch gheeft.
Dootslach end hoorne sult ghy myden
All oncuysheyt vliet end afbreeckt/
Steelt niet al moest ghy gebrec lijden/
Gheen valsch ghetuyghenisse spreeckt.
Van beghceren sult ghy v wachten/
Des naesten huys end wijf nu voort:
Na zijn knecht oft vee wilt nz trachten
Noch na al dat hem toebehoort.
O Godt v Woordt seer groot van machten/
Luydt claerder dan eenich metael/
Gheeft ons de ghenade ende crachte/
Om die te houden altemael.

Ghebedt.

O God Coninck der Coninghen/ ende Heere der Heeren / maeckt dat wy alle Afgoderie ende superstitie wtgheroepet zijnde wt onse herten/ ons hope stellen in v alleene/ hebbende uwen heylighen Naem in eerweerdicheyt/ dien heylichmakende als dat betaemt: ende dat wy so moghen leuen in het teghenwoordich leuen / dat onse naeste door ons ghesticht werde/ op dat wy alle met een ghemeyne verlanghen haken moghen naer het Hemelsche leuen / het welcke ghy beloeft hebt allen den ghenen die ghy gheadopteert hebt, door uwen Sone Christum Jesum/ Amen.

Den Lofsangh Zacharie. Luce. 1, 68.

Lt doch die Heer sy gemaeckt groot/ Israels God sy gepresē/ Die zijn volck heeft in angst en noot/ Besocht/

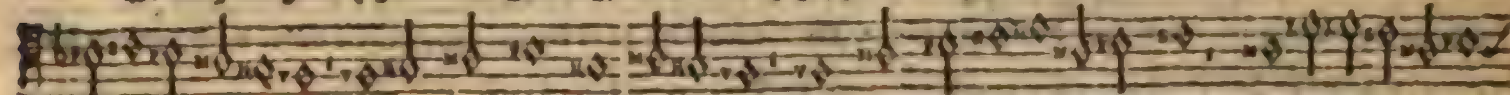

end verlost wt desē/ En dē Hoorn des Heyls opgerecht/ Int huys van David synē knecht/ So hy hadde te vo-

ren/ Door syner Heyligen Propheten mont Wel voorseyt tot meniger stont/ Den Vaderē van hem wtuercoren.

Dat wy souden wesen verblijdt/
Vander macht onser vyanden/
En los ghemaeckt zijn nu ter tijdt/
Wt der ongunstigher handen.
Op dat hy thoonde zijn goethept/
Onsen vaderen toegheseydt:
Dat hy oock in ghedachtich/
Zijns verbondts/ end zijnes Eedts voortaen:
Dien hy Abraham heeft ghedaen/
Onsen vader int ghelooue crachtich/
Dat wy vry zijnde vander handt/
Der ghener die ons seer haten/
Hem souden sonder vrees oft schant/
Dienen/ en zijn Woort recht vaten.
Gherechtichlick end heylichlick/
Al ons leuen gewillichlick/
Waer tot zijnde gheneghen.
En ghy mijn Soon sult een Prophete zijn/
Voor dat aensicht des Heeren mijn/
Om voor hem te bereyden zijn wegen.
Dat ghy den volcke vroech end spaet/
Zijn salichept meucht verconden/
De welck in sonderhept bestaet/
In vergheuingh zijner sonden.
Door Gods goethept die ons alleyn/
Heeft als een Son wt t Ooste reyn/
Besocht end niet vergheten:
Op dat hyse mochte verlichten claer/
Die inde duyster schaduw swaer/

Des vaders ons langhe hebben ghe-
seten.
* Op dat hy ons voeten met vreucht
End onse voetpaden mede /
Richten mochte in aller deucht /
Tot zynen weghen in vrede.

Den Lofsanck der Jonckvrouwen
Marie. Luce 1.

MYn ziel maeckt groot den Heer/ Myn Geest verheucht hem seer/ In mynen Godt vol trouwen Hy is myn
salicheyt/ End wil oock die cleynheyt/ Syner Dienst maeckt aenschouwen.

* Siet hierom sullen wy/
Alle gheslachten vry/
Wel ghelucksalich achten:
Want onsen Godt seer goet/
Groote dinghen my doet/
Door zyn handt sterck in crachten.
* Heylich is synen Naem,
En zyn goetheyt bequaem/
Sal eenwichlick beclyuen/
Van kindts kindren voortaen
Voor hem die recht wel gaen/
End in Gods vreese bliuen.

* Een schoon end heerlick werck/
Door zynen arm seer sterck/
Heeft ghedaen Godt almachtich/
Hy heeft die stoute quaet/
Ende haers hertē raet/
Tot niet ghemaeckt seer crachtich/
* Die stout zyn in hoochmoet/
Vol van eer end van goet/
Heeft God nederghedreuen.
En die arm zyn end cleyn/
Heeft zyn goetheyt alleyn/
Seer heerlick nu verheuen.

* Die arm zyn na den gheest/
Den welcken honghert meest/
Versaedt die Heer ghepresen
Die ryck zyn/vol en groot/
Heeft hy ledich en bloot/
Van hem vry afghewesen.
* Hy verheft Israel/
Syn Soon/en ghedenckt wel/
Aen zyn groote ghenade:
So hy heeft Abraham/
En tvolck dat na hem quam/
Toeghesepdt vroech en spade.

Den Lofsanck Simeonis:
Luce 2.

NU laet ghy Heer oprecht/ Gaen in vred uwen knecht. Nae v belooft gestadich/ Na dat myn oogen claer/
Hebben gesien voorwaer/ Uwen Heylant ghenadich.

* Een Salichmaker reyn/
Aller volcken ghemeyn/
Die aennemen zyn leere.
Een licht schynende claer/
Den heydenen eenpaer/
End oock Israels eere.

Symbolum Apostolorum, dat is/ Een corte bekentenisse des waren Christelicken Gheloofs.

ICk geloove in God Vad' almachtich/ Die hemel en aerde schiep warachtich/ End in Jesū Christū zyn soō alleyn/
Onsē heer/ outfanghen door sheest cracht reyn: Gebore van Maria de Maecht reyn: Onder Pilato leet hy in oot-
moet. Hy sterf aē cruys/ voor ons heeft hy betaelt/ Mē begroef hē. hi is ter hel gedaelt/ Tē derdē dage verrees hy
voorwaer/ End is gevaren ten hemel daer naer/ Hy sit ter rechterhandt des Vaders crachtich. Daer al regeert ende
bewaert eeuwiachtich. Van daer sal hy comen richten met een/ Dē levende en de dooden ghemeen.

ICk geloove indē heyligē Geest gepresē/ Datter een Christē kercke is en sal wesē. Een versamelingh der gelo-
uigen tsame/ Eene gemeynschap der heyligē bequame/ Een vergevingh vā onsē sonden al/ En dat dit

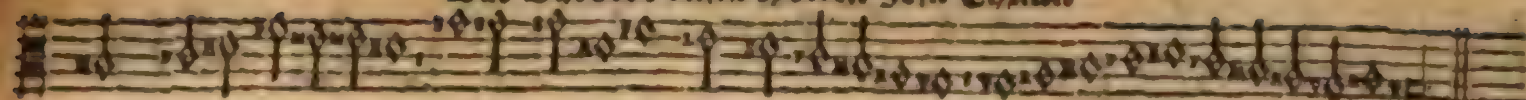

vleesch heerlick verrijsen sal/ Een eeuwich leven twelck wy sullen eruen: Op dit geloof wil ick leuen en sterven.

Dat Ghebedt onses Heeren Jesu Christi.

Matth. 6. Vers. 9.

O Nse Vader in Hemelrijck / Die ons heet broeders al ghelijck/ End wilt dat wy v roepen aen/ Als wy

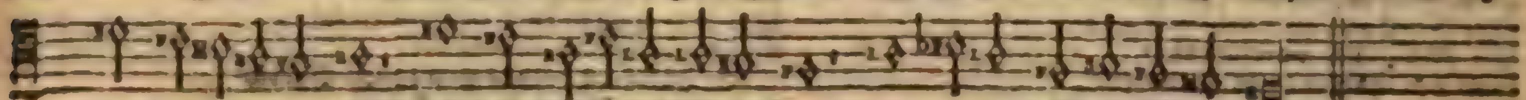

met noode zijn bevaen: Gheeft dat niet als alleyn de mont/ Maer dat het gae van herten gront.

Gheheylicht uwen Name sy/
V Woordt onghevalscht blijf ons by:
Dat wy oock leven heylichlick/
Na uwen Name weerdichlick/
Behoedt ons Heer voor valsche leer/
Dat arme verdoolt volck bekeer.
V Coninckrijck coem O Heer goet/
Hier end hier na den Trooster soet/
Gheeft ons dien Christus ons toesey/
Met zijn gaven menigherley/
Breeckt Satans toorn en groot ghewalt/
Voor zijn trechept v Kerck erhalt.
V Wil ghescheid o Heer ghelijck
Op Aerden als in Hemelrijck:
Gheeft ons ghedult in lijdens pijn/
Ghehoorsaem alleenlick te zijn/
Neemt van ons wech vleesch ende bloet/
Dat teghen uwen wille doet.
Gheeft ons huyden ons daeghlicx broot/
End ons behoefte tot lijfs noot:
Behoedt ons Heer voor twist en strijdt/
Voor pest end oock voor dieren tijdt/
Dat wy in goeden vrede staen/
Doet sorchvuldicheyt van ons gaen.
Onse schulden vergheeft ons Heer/
Dat sy ons niet bedroeven meer/
So wy oock die ons schuldich zijn/
Haer schult vergheven dit termijn/
Tot haren dienst maeckt ons bereyt/
In ter heer liefd end eenicheyt.
Leydt ons Heer in becoring niet/
Als ons die boose Gheest stryt biedt/
Ter rechter/ oft ter slincker hant/
Helpt ons te doen sijn wederstant/
In recht betrouwen onbevreest/
Door den Trooster den heylighen Gheest.
Van alle quaet verlost ons meer/
In dese quade tijden Heer/
Sijdt ons vanden eeuwighen doot/
En troost ons inden laetsten noodt:
Doet ons altijdt goet onderstande/
Neemt onse sielen in v hande.
Want v/o Vader/ is dat Rijck/
En die cracht ouer al ghelijck/
V is oock alle heerlickheyt
Van nu tot inder eewicheyt/
Met Christo uwen Soon alleyn/
En den Heylighen Gheest ghemeyn.
Amen/ dat is/ het werde waer/
Sterct ons gheloove wanckelbaer:
Op dat wy niet twijflen daer aen
Wy sullen dit alles ontfaen/
Na uwen wil om Christi Naem/
Door welcken ons beed is ghedaen.

Een cort Ghebedt voor de Predicatie.

Door Jan Wtenhove.

O God die onse Vader bist/ Door Jesum Christ/ Gheeft uwen Geest ons alghemeyn/ Die ons ter waerheyt

leyde. Verhoort ons doch tot deser stont/ Opent den mont/ Ws Dienaers dat hy v woort reyn/ End vrij-

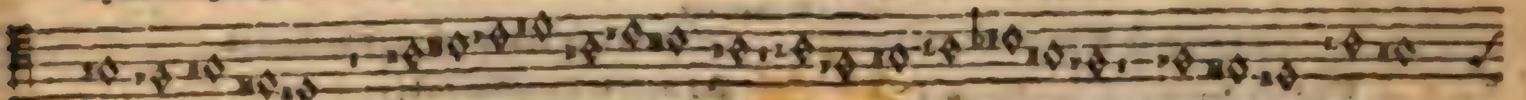

moedich verbreyde/ Daer toe O Heer ghenadichlick/ Opent ons hert end ooren/ Dat wy dat hooren

vlijtelick/ En trouwelick bewaren/ Op dat wy moghen vruchtbaerlick/ V lof altijt verclaren.

Dit is het Gheloove door Jan Wtenhove ouergheset.

W Y gheloouen in eenen God alleyn/ Scheppter des Hemels en der eerden/ Onser aller Vader gemeyn/

Die ons laet zijne kinders werden/ Hy wilt ons altijt generen/ Lijf en siel oock wel bewaren/ All ongheval wilt hy weeren/ Geen leydt sal ons teghenvaren/ Hy sorget voor ons dach en nacht: Het staet alles in zijner macht.

Wy ghelooven in Christum all ghelijck
Sijnen Soon end onsen Heere/
Erfachtich in zijn Vaders rijck/
Gheleijck God van macht end eere/
Wt Maria der maeghd zade/
Ons een waer mensch ghebooren/
Door Gods Gheest/ wt louter gnade.
Voor ons door de sond verlooren/
Aen tcruys ghestorven en gheleydt
In tgraf tot zijns doots sekerheyt.
Ten derden daech om onser gherechticheyt
Vanden dooden is opghestanden/
Door sVaders cracht end heerlickheydt/
Lossend ons wt sviants banden/
Is ten Hemel op verheven/
Vander Aerd int openbare:
Sit Gods rechter hant beneven/
Voor ons een recht Middelare/
Van waer hy ten eynd oock comen sal
Richten levend en dooden all.
Wy ghelooven inden Heylighen Gheest/
God met den Vader en den Sone/
Die ons troost en maeckt onbevreest/
Ende verciert met gaven schoone.
Alle Christenheyt verheven
Tot recht eenicheyt verheven/
Welcker de sond wert vergheven/
Dat vleesch sal noch weder leven/
Na desen iammer is nu bereyt/
Ons een leven in eewicheyt.

☞ Ghebedt voor den Eten/ verduytscht door. P. D.

Vader almachtich wijs en goet/ Die regeert al v creatueren/ Tonsen seghen v handt op doet/ En spijst soberlick te deser uren/ Ons end al die uwen naem vieren: Maer onse sielen voedt doch meest/ Met v Woordt dat eewich sal duerren/ Op dat v recht dien onsen Gheest.

AMEN.

Eet en drinct heuchlick: maer gedenct Dat het v Godt wt liefden schenct.

☞ Dancksegghinghe na den Eten.

Wy dancken v eewighe Vader/ Van v weldaden vroech en laet/ Ons vuyghende voor v te gader/ Misdeden wy door overdaet/ Het is ons leet/ vergeeft ons tquaet: In uws Soons Naem bidden wy v. Met zijn Ghebet/ na uwen raet: Verhoort ons wt ghenaden nu.

Onse Vader/ etc.

Ghedanckt sy Godt van zijnder deucht/ Die ons dus voedt end oock verheucht.

De Hymne/ Christe qui lux es & dies.

Christe die du bist dach ende licht/
Voor dy is Heere verborghen nicht/
De vaderlijcke lichtes glants/
Leert ons den wech der waerheyt gants.
Wy bidden dijne godlijcke cracht
Behoedt ons Heer in deser nacht
Bewaert ons Heer voor allen leyt
Godt vader der barmherticheyt.
Verdrijft den swaren slaep Heer Christ/
Dat ons niet schade des vyants list/
Dat vleesch in eenighen reyne sy
So zijn wy menigher sorghen vry.
So onse ooghen slapen vry
Laet onse herten waken by/
Bescherm ons Godes rechter hant
En lost ons van der sonden bant.
Beschermt Heere de Christenheyt
Dijn hulp altijt sy ons bereyt
Helpt ons Heer Godt wt aldernoot/
Door dijn heylighe vijf wonden root.
Ghedenct Heere den swaren tijt
Daer met dat ijt ghevanghen leyt
De ziele die ghy hebt verlost
Die geeft Heere Jesu dijnen troost.
Godt vader sy lof/ eer ende prijs
Daer tot oock synen Sone wijs
Des Heylighen Gheestes goedicheyt
Van nu aen tot in eewicheyt.

FINIS.

CATECHISMVS
OFTE ONDERVVYSINGE IN
de Christelijke Leere, Midsgaders de Ceremonien ende Ghebeden.

De eerste vraghe.

De eerste Sondach VVat is uwe eenigen troost/beyde int leuen ende steruen?

Antwoorde.

a 1.Co.6.19 Dat ick met lijf en siele/ a beyde int leuē en
b Rom.14/8 steruē b. niet myn / maer mijns getrouwē sa-
c 1.Cor.3.23 lichmakers Jesu Christi eyghen ben c / die met
d 1.Pet.1.18 zijnen dierē bloede/ voor alle mijne sondē vol-
1.Joan.1.7. comelijck betaelt d/ en my wt allē gewelt des
e 1.Joā.3.8 Duyvels verlost heeft e/ en also bewaert/f dat
f Joā.6.39. sonder den wille mijns Hemelschen Vaders
g mat.10.30. gheen hayr van mijnen hoofde vallen can g /
Luce 21.18 Ja oock/dat my alle dinc tot mijner salicheyt
h Rom.8.28 dienen moet h. daer om hy my oock door zijnē
i 2.Cor.1.22 heylighen gheest des eewighen leuens verse-
5.5 kert i/ ende hem voortaen te leuen van hertē/
Ephes.1.14. willich ende bereyt maeckt.k
Roma 8.26

2. Vraghe.

k Rom.8.14 Hoe veel stucken zijn u noodich te weten/op
l Luc.24.47 dat ghy in desen troost salichlijck leuen ende
2.Cor.6.11 steruen moecht?
Tit.3.3

Antwoorde.

m Joā.6.41 Drije stucken l. Ten eersten/hoe groot mij-
Roma.3.11 ne sonden en ellende sy m: Ten anderen / hoe
n Joā.17.3 ick van alle mijne sonden ende ellende verlost
o Eph.5.10 worde n. Ende tē derden hoe ick Godt voor
1.Pet.2.2 sulcke verlossinghe sal danckbaer zijn. o
Rom.6.13
Mat.5.16
2.Tit.2.15

Dat eerste deel.

Van des Menschen ellende.

3. Vraghe.

Waer wt kent ghy uwe ellendicheydt?

Antwoorde.

Wt de Wet Godts.a

4. Vraghe.

2. Sondach. Wat heyscht de Wet Godts van ons?

Antwoorde.

a Rom.3.20. Dat leert ons Christus in eener summa Mat. xxii.

Ghy sult lief hebben Godt uwen Heere van
b Luc.10,27 gantschen herten / van gantscher sielen / van
gantschen gemoede/ en b van alle crachten/
Dit is het eerste en het groot ghebodt. Dat
ander is desen gelijck: Ghy sult uwen naesten
lief hebben als u seluen. Aen dese twee gebo-
den hanghet die gantsche Wet ende de Pro-
pheten.

5. Vraghe.

Cont ghy dit altemael volcomelic houden?

Antwoorde.

Neen ick c/ Want ick ben van natuere ghe-
c Rom.3.10 neycht Godt en mijnen naesten te haten d.
2.3

6. Vraghe.

Joan.10.8. Heeft dan Godt den mensche alsoo boos en
d Rom.8.7 de verkeert gheschapen?
Ephe.23.

Antwoorde.

3. Sondach. Neen hy e/ Maer God heeft den mensche
goet/ en na zijn euenbeelt gheschapen f/ dat is
e gen.1.31 in ware gerechticheyt en heerlijckheyt/ op dat
f gen.1.26 hy godt zijnen schepper recht kennen / hem
a 1,cor.3.18. van herten lief hebben/ en met hem in die ee-
Col.3.10. wige salicheyt leuen sonde/ om hem te louen
Ephe 4.24 ende te prijsen a.

7. Vraghe.

Van waer coemt dan sulcken verdoruen
aert des menschen?

Antwoorde.

Wt den val en onghehoorsaemheydt onser
eerster Voorouderen/ Adams en Eue b / int b gen.3
Paradijs/ daer onse natuere also is verdoruē Rom.5.12
ghewordden/ dat wy alle in sonden ontfangen 18
ende gheboren werden c. c Psal.51.7

8. Vraghe. genes.5.3

Maer zijn wy also verdoruen/ dat wy gāt-
schelijck onbequaem zijn tot eenighen goede/
ende geneycht tot allen quade?

Antwoorde.

Ja wy d: Ten sy dan dat wy door den geest
Godts wedergeboren werden d. d Joan.3.6

9. Vraghe. genes.6.5

Doet dan God den mensche niet onrecht/ Job.14.4
dat hy in zijne Wet van hem heyschet/ dat hy 15.16
niet doen en can? Esai.53.6

Antwoorde. e Ioan.3.5

Neen hy: Want Godt heeft den mēsche al- 4. Sondach.
so gheschapen/ dat hy dat conde doen f: Maer
de mensche heeft hem seluen ende alle zijne na f Eph.4.24
comelingen door ingeuen des Duyuels g/ en- g Luc.10.30.
de door moetwillighe ongehoorsaemheyt der
seluen gauen berooft.

10. Vraghe.

Wilt Godt sulcke onghehoorsaemheyde
ende afval onghestraft laten?

Antwoorde.

Neen hy gheensins: maer hy vertoornt hem h Rom.3.10
schrickelijck h. beyde ouer der aengheborene Heb.9.27
en werckelicke sonden / ende wil die door een
recht veerdich oordeel/ tijdelick ende eewelick
straffen also hy ghesproken heeft:

Verbloeckt sy een yeghelijck / die niet en
blijft in al dat gheschreuen is in den Boeck
des Wets/ dat hy dat doet. i i Deu.27.26

11. Vraghe. gala.3.20

Is dan Godt oock niet barmhertich?

Antwoorde.

God is wel barmhertich k maer hy is oock k Ex.34.6
rechtveerdich/ l daerom soo eyscht zijne ghe- l Ex.20.5
rechticheyt / dat die sonde welcke teghen de Psal.5.5.
alderhoochste Maiesteyt Gods ghedaen is/ 2.Cor.6.14.
oock metter hoochste/ dat is/ met de eewighe
straffe aen lijf ende siele ghestraft werde.

Dat ander deel: van des men-
schen verlossinghe.

10. Vraghe.

Aenghesien wy dan nae dat rechtveerdich 5. Sondach.
oordeel Gods tijdelijcke en eewige straffe ver-
dient hebben/ isser eenighen middel daer door
wy dese straffe ontgaen moghen ende weder-
om ter ghenaden comen/

Antwoorde.

God wil dat zijner gherechticheyt genoech m Ex.20.
gheschiede/ m daerom moeten wy der seluen/ 5.&17
ofte door ons seluen/ofte door eenen anderen n Rom.8.3.
volcomelijck betalen.

13. Vraghe.

Maer connen wy door ons selfs betalen?

Antwoorde.

G ij

In gheenderley wege: maer wy maken ooc
die schult noch dagheliicks meerder o

o Job.9.2.3 14. Vraghe.
15.1 Can oock ergherts een bloote Creatuere ge-
Math.6.12 vonden werden/ die voor ons betale?

Antwoorde

Neent/ Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eewighen toorns Godts teghen die sonde
dragen/ ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q 15 Vraghe.

Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?

Antwoorde.

Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor 15.2 rechtveerdich mensch sy/ ende nochtans oock
Ier.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r
2.Cor 5.21 16. Vraghe.
Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zyn?
Rom 8.3 Antwoorde.
Iere.33.16 Om dat die rechtveerdichept Gods vorder-
6. Son- de / dat de menschelijcke natuere die ghesson-
dach. dicht hadde/ voor die sonde betaelde. s en dat
een mensche selue een sondaer zijnde / niet en
s Roma.5. conde voor ander betalen. t
12.15 17. Vraghe.
t 1.Pe.3,18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zyn? Antwoorde.
act.2.24 Op dat hy wt cracht zyner godheyt/den last
u 1.Ioa.1.2 des toorns Godes aen zyner menschepdt dra-
4.9.10 gen/en ons die gherechtichept ende dat leuen
act 20.28. verwerven ende weder geuen mochte. u
Ioan 3.16. 18. Vraghe.
a Mat.1.23 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?
b 1.Cor.1.30 Antwoorde.
c gen.3.15. Onse Heere Iesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechtichept
Roman.1.2 gheschoncken is b 19. Vraghe.
Hebr.1.1 Waer wt weet ghy dat/ Antwoorde.
acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio/ welck godt
10.43. selue eerstelijck int Paradys c gheopenbaert
e Ioa.5.49 heeft/en namaels door de heylighe Patriar-
hebr.10.7 chen ende Propheten laten vercondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhande ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e/ ende ten
galat.4.4 laetsten door zynen eengeborenen Soone ver-
7. Son- uult. 20. Vraghe.
dach. Werden dan alle menschen wederom door
g Ioan 1.21 Christum salich/also sy door Adam verdoemt
3.36 ghewo[r]den syn? Antwoorde.
Esaie 53.11. Neense: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht geloove werden ingelyft/ende al-
hebre.4.2 le zyne weldaden aennemen. g
10.39 21. Vraghe.
h hebr.11.1.3 Wat is een oprecht gheloove?
Iaco.2.19. Antwoorde.
i Rom.8.16. Een oprecht ghelooue en is niet alleen een
iacob.1.6 seker weten ofte kennisse daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zyn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
ioan.3.5 herteliick vertrouwen i/ welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my werckt / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen/ maer oock my vergeuin-
l Rom.1.16 ghe der sonden/ eewighe gherechtichepdt en-
Rom.10.17 de salichept van god gheschoncken sy/ m wt
m heb.10.38 louter ghenaden/alleen om de verdienste Chri
heb.2.4 sti wille. n 22. Vraghe.
Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 looven? Antwoorde.
n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio belouet wert/
gala.2.16.23 o dwelck ons die artyckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwyfelden Christelijcken geloofs /
Mat 28.20 in eenen summa leeren.

23. Vraghe.

Hoe luyden de artyckelen?

Antwoorde.

Ick geloove in God den Vader/den almach-
tegen/ schepper des hemels ende der aerde.

Ende in Iesum Christum zynen eenigen
Sone onsen heere, die ontfanghen is van den
heylighen geest/geboren wt die Maget Ma-
ria/ die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is
gecruyst/gestoruen en begrauen/neder gevare
ter hellen/ ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden/ opghevaren ten hemel/
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te ordeelen
die leuende ende die dooden.

Ick ghelooue inden heyligen gheest.

Ick ghelooue een h. algemeyne Christelic-
ke Kercke/ de gemeynschap der heyligen/ver-
gevinge der sonden/opstandinge des vleeschs
ende een eewich leuen. amen.

24. Vraghe.

Hoe werden dese artyckelen gedeylt? 8. Son-
Antwoorde. dach.

In dry deelen. Dat eerste is van Godt den
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest/ ende onse salichma-
kinghe. 25. Vraghe.

Aenghesien datter maer een eenich godde-
lijck wesen is a / waerom noemt ghy den va- a Deut.6.4
der/ den sone ende den heylighen geest?

Antwoorde.

Om dat god hem also in zyn woordt ghe- b Isa.6.1
penbaert heeft b/dat dese dry onderscheydelic Psal.110.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- Mat.3.16
wich God zyn. 28.29.

Van Godt den Vader. 1.Ioan 5.7.

26. Vraghe.

Wat geloost ghy met dese woorden/ Ick ge 9. Son-
looue in God den Vader / den almachtighen dach.
schepper hemels ende der aerden?

Antwoorde.

Dat de eewighe vader onses Heeren Iesu c Gen.1
Christi / die Hemel en aerde met aldatter in Psalm.33.6
is/wt niet geschapen heeft c/ die ooc die selue d Psal.104
noch door zynen eeuwighen raet en voorsich- 2.15.3
tichept onderhoudet ende regeert d / om zyns Mat.10.29
Soons Christi willen / myn Godt ende myn Heb.1.3
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe e Ioa.1.12
dat ick niet en twyfele hy en sal my met aller Roma 8.15.
noodtrust des lyfs ende der sielen versorghen galat.4.5
f/ ende oock al het quaet dat hy my in desen Ephe.1.5.
Iammerdale toeschickt my ten besten keeren f Psalm.55.
g. Want hy sulcks doen can als een almach- 25.
tich Godt h/ ende oock doen wil/als een ghe- Mat.6.25
trouwe Vader i. 27. Vraghe. Luce 12.22

Wat verstaet ghy door de voorsichtichept g Rom.8.28
Godts? Antwoorde. h Ro.10.12

Die almachtighe ende teghenwoordighe i Mat.6
cracht Godts k/ door welcke hy hemel ende 26.7.9
aerde/midtsgaders alle Creatueren / gheliick 10. Son-
als met zyner hant noch onderhout/ende also dach.
regeert l / dat loof ende gras/regen ende drooch k Act.17.25
te/ vruchtbaer ende onvruchtbare taren /spy- l Hebr.1.3
se ende dranck m ghesonthept en cranchept n/ m Esa.5.24
ryckdom ende armoede o/ ende alle dinghen/ act 14.17
niet by gheualle maer van zyner vaderlycker n Ioan.9.9
handt ons toecomen. o Pro.22.2

28. Vraghe.

Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles geschapen heeft/ en noch door zyne voor- p Rom.5.9.
sichtichept onderhoudet? Iacob.1.3

Antwoorde. Iob 1.21

Dat wy in alle teghenspoet ghedaldich p q Deut.8.10
in voorspoet danckbaer zyn moghen/ q ende 1.The.5.18
in allen dat ons noch toecomen can / een r Rom.5.4
goet toeuersicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r/ dat ons gheen crea-
tuere/van zyner liefde scheyden sal s/ aenghe- s Rom.8.38

t Ja.1.12. [?] sien dat alle Creatueren alsoo in zijnre handt
.6 zijn/ datse teghen zijnen wille/ hē noch roerē/
Pro.21.1 noch beweghen connen. t
act.17.25.28

Van God den Sone.

11. Sondach.

29. Vraghe.

Waerom wert de Sone Godes/ Jesus/ dat is/ Salichmaker ghenaemt?

Antwoorde.

u Mat.1.21 Om dat hy ons salich maecht ende van onsen sonden verlost u/ daer benevens dat bi niemant anders eenighe salicheyt is soeckē ofte te vinden is. x
Hebr.7.25.
x Act.4.12

30. Vraghe.

Ghelooven dan die oock aen den eenighen Salichmaker Jesum/ die haer salicheyt ende welvaert by den heylighen/ bi hen seluen/ ofte ergens elders soecken?

a 1.Cor.1.13
31.
Galat.5.4

Antwoorde.

b Heb.12.2 Neen sy: maer sy verloochenen met der daet den eenighen Heylant ende Salichmaker Jesum/ oft sy hem schoon zijns met dē mont roemen a/ Want van tween een/ ofte Jesus en moet gheen volcomē Salichmaker zijn/ ofte die desen Salichmaker met warem ghelooue aenuemen / moeten alles in hem hebben dat tot hare salicheyt van nooden is b.
Esaie.9.6
Col.1.19.2
10.
Joan.1.16

12. Sondach.

c Psa.45.8.
Heb.1.9

31. Vraghe.

d deut.18.15 Waerom is hy Christus dat is/ een Ghesalfde ghenaemt? Antwoorde.
act.3.22.
e Joan.1.18
15.

f psalm.110 Om dat hy van Godt den vader verordineert is/ ende met den Heylighen Gheest ghesalfet c/ tot onsen hoochsten Prophete ende leeraer d/ die ons den verborghenen raet ende wille Gods van onser verlossinghe/ volcomelick gheopenbaert heeft/ e ende tot onsen eenighen hooghen Priester f die ons met die eenighe offerhande zijns lichaems verlost heeft/ ende ons met zijner voorbiddinghe stedes voortredet by den Vader g. Ende tot onsen eewigen Coninck/ die ons met zijn woort ende zijnen Gheest regeert ende ons vyder verworuene verlossinge beschut en behout. h
Hebr.7.21
10.12
g Rom.8.34
5.9
h psal.2.6
Joan.10.28
Luce.1.33
Mat.28.18.

13. Sondach.

32. Vraghe.

i act.11.26 Maer waerom wert ghy een Christen ghenaemt? Antwoorde.
1 Cor.6.15
k 1.Joan.2.
27.

Esai.59.21 Om dat ick door den ghelooue een litmaet Christi/ en alsoo zijner salvinghe deelachtich ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ ende my seluen tot een levende danckoffer hē offere/ ende met een vry gewissen ofte conscientie in desen leven teghen de sonde en den Duyvel strijde/ ende hier namaels in eewicheydt met hem over alle Creatueren regiere m.
act.2.17
Joel.2.28
l Mar.8.38
m.Ro.12.1.
apoca.5.8
20.
1.Petr.9.9.
2.Tim.2.12

33. Vraghe.

Roma.6.12. Waerom is hy godes eengheboren Sone ghenaemt/ so wy toch oock godts kinderē zijn n?
apoca.1.6

Antwoorde.

n 1.Tit.1.18. Daerō dat Christus alleene de eewige natuerelicke Sone godes is o/ maer wy zijn om zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Godes aenghenomen p.
o Joan 1.14
18.
Hebr.1.2.
p Rom.8.15.
Ephes.1/6

34. Vraghe.

Waerom naemt ghy hem onsen Heere?

14. Sondach.

Antwoorde.

q 1.Pet.1.18 Om dat hy ons met lyf ende siele van alle onse sonden/ niet met gout ofte met silver/ maer met zijnen dieren bloede ghecocht/ ende van alle ghewalt des Duyvels verlost heeft/ ende ons also hem tot eenen eyghendom ghemaeckt q.
2.9
2.Cor.6.20.
7.23.
r Joan.1.1

35. Vraghe.

17.5 Wat is dat ghesept/ Die ontfangen is vā den heyligē Gheest/ gheboren wt de Maghet Maria? Antwoorde.
Roman.1.4.
s Rom.9.5

t Joan 1.14. Dat de eewighe sone gods r die waerachtich en eewich god is en blijft s/ ware menschelicke natuere/ wt den vleesche t en bloede der Maget Maria u/ door de werckinge des heilighen gheestes aenghenomen heeft/ x op dat hy oock dat ware saet Davids sy y/ zijnē broe-
galat.4.4
x Mat.1.18
20.
Luc.1.35
y psa.132.18

deren in allen gelijck z wtghenomen die sonde a. Roman.13.

36. Vraghe.

Wat nutticheydt ontfangt ghy door die heylighe ontfanginge ende geboorte Christi? z Phil.2.7
a Heb.4.15.
.16

Antwoorde.

Dat hy onse middelaer is b/ ende met zijne onschult ende volcomē heylicheyt/ mijn sondē u/ daer in ick ontfanghen ende gheboren ben/ voor Gods aenghesicht bedecke. c b Heb.2.16.
c Psal.32.1
1.Cor.1.30

15. Sondach.

37. Vraghe.

Wat verstaet ghy by dat woordeken/ gheleden? Antwoorde.

Dat hy aen lijf ende siele/ den gantschē tijt zijns levens op der aerden / maer in sonderheyt aent eynde zijns levens den tooren Gods tegen die sonde des gantschen menschelickē geslachtes gedragen heeft / h op dat hi met zijn lyden/ als met den eenighen soenoffer i / ons lijf en siele vā de eewighe verdoemenisse verloste/ ende ons Gods genade/ ghérechticheyt ende dat eewich leven verworue. h 1.Pet.2
24.3.18
Esai.53.12
i 1.Joā.2.2
4/10.
Roma.3.25.

38. Vraghe.

Waerom heeft hy onder den Richter Pontio Pilato gheleden?

Antwoorde.

Op dat hy onschuldich onder den Wereldtlicken Richter verordeelt zoude k/ ons daer mede van den stranghen oordeele Gods/ dat over ons gaen soude/ bevrijde l. k Luc.23.14
Joan.19.4.
l Psal.69.5.
Esai.53

39. Vraghe.

Heeft dat yet meer in/ dat hy gecruyst is geweest/ dan oft hy met een ander doot ghestorven ware? a Cor.5.21.
galat.3.13

Antwoorde.

Jae: Want daer door ben ick seker/ dat hy die vervloeckinge die op my lach op hem geladen heeft: want die doot des cruyces van Godt vervloeckt was. a a Deu.21.23
Galat.3.13.

16. Sondach.

40. Vraghe.

Waerom heeft Christus hem tot in den doot moeten vernederen?

Antwoorde.

Daerom dat van weghen der gherechticheyt ende waerheyt Gods b niet anders voor onse sonden en conde betaelt werden / dan door de doot des Soons Godts c. b Gen.2.17
c Hebr.2.9
14.
Phil.2.8.

41. Vraghe.

Waerom is hy begraven worden?

Antwoorde.

Om daer mede te betuygē / dat hy waerachtichlick ghestorven sy. d d act.13.29
mat.27.60.
Luce 23.53
Joan 19.38

42. Vraghe.

So dan Christus voor ons ghestorven is / hoe comet dat wy oock moeten sterven?

Antwoorde.

Onse doot en is ghen betalinge voor onse sonden/ maer alleen een afstervinghe der sonden ende eenen inganck totten eewigē levē. e e Joā.5.24.
Philip.1.23
Roma.7.24.

43. Vraghe.

Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt die Offerhande en doodt Christi aent cruys?

Antwoorde.

Dat door zijne cracht onse oude mensche met hem gecruyst/ ghedoot en begraven wert/ f op dat die boose lusten des vleeschs in ons niet meer en regieren g/ maer dat wi ons seluen hem tot eener danckbaerheyt offeren a. f Rom.6
11.
g Rom.6.12
a Rom.12.1

44. Vraghe.

Waerom volcht daer nae/ Afghedaelt ter hellen? Antwoorde.

Op dat ick in mijnen hoochsten aenvechtinghen versekert sy/ en my gāntschelick vertrooste/ dat mijn Heere Christus door zijne onuytspreeckelicke benautheyt/ smertē/ verschrickinghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn gantsch lyden (maer in sonderheit aent cruyce) gesoncken was/ my vander Helscher benautheyt ende pyne verlost heeft q. b Esa.53.10
mat.[?]

45. Vraghe.

c 1. Cor. 15. 17. ende. 54. Rom. 4. 25. 1. Pet. 1. 3. 21. d Rom. 6. 4. Coll. 3. 1. Ephes. 2. 5. e 1. Cor. 15. 12. Roma. 8. 11. f act. 1. 9. Marc. 16. 28. Mat. 16. Luce 24. g Heb. 4. 14. 7. 25. 9. 11. Rom. 8. 34. Ephes. 4. 10. Col. 3. 1. h act. 1. 11. Mat. 24. 30. i mat. 28. 20. k mat. 26. 11. Joan. 16. 28. 17. 11. act. 3. 21. l Joa. 14. 17. 16. 13. Ephes. 4. 8. 22. Augu. Tra. in Joan. 50.

Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?

Antwoorde.

Ten eersten heeft hy door zijne Opstandinghe de Doot overwonnen/ op dat hy ons de gerechticheyt/ die hy door zijne doot ons verworven hadde conde deelachtich maken. c Ten anderen/ werden wy oock door zijne cracht op gheweckt tot een nieu leven d. Ten derden is ons die Opstandinghe Christi een seker pandt onser salgher Opstandinghe. e

46. Vraghe.

Wat verstaet ghy daermede / Opghevaren ten Hemel?

Antwoorde.

Dat Christus voor den ooghen zijner Jongeren/ van der aerden ten Hemel is opgheheven f/ ende dat hy ons te goede daer is g tot dat hy weder coemt/ te oordeelen die levendighen ende die dooden h.

47. Vraghe.

Is dan Christus niet by ons tot aent eynde der Werelt/ also hy ons beloeft heeft?

Antwoorde.

Christus is waerachtich mensch ende waerachtich Godt. Na zijner menschelicker nature/ is hy niet meer op aerden/ k maer na zijner Godtheyt/ Maiesteyt/ Genade ende Gheest en wijckt hy nemmermeer van ons l.

48. Vraghe.

Maer so die menscheyt niet over al en is/ daer dit Godtheyt is / werden dan die twee naturen in Christo niet van een ander ghescheyden? Antwoorde.

m act. 7. 49. 17. 28. Jere. 23. 24. n Col. 2. 9. Joan. 3. 13. 11. 15. Mat. 28. 6. 18. Sondach. o 1 Joan. 2. Rom. 8. 34. 1. p Joa. 14. 2. 20. 17. Ephes. 2. 6. q Joa. 14. 16. 16. 7. act. 2. 2. Cor. 1. 22. 2. Cor. 5. 5. r Col. 3. 1. Philip. 3. 14. s Eph. 1. 20. 5. 23. Col. 1. 18. t mat. 28. 18. Joan. 5. 22. 19. Sondach. u Eph. 4. 10. x Psal. 2. 9. 110. 1. Joan. 1. 28. Ephes. 4. 8. y Luce 21. 28. Roma. 8. 23. Phil. 3. 20. Tit. 2. 13. z 2. thes. 1. 6.

Gantschelijck niet. Want midts dien die Godtheyt onbegrijpelick / ende over al teghenwoordich is m/ so moet volgen datse wel buyten haer aenghenomen menscheyt is/ ende per-soonlick met haer vereenicht blijft n.

49. Vraghe.

Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?

Antwoorde.

Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat aenghesicht zijns Vaders onse voorspreker is. o Ten anderen/ dat wy ons vleesch inden Hemel tot eenen sekeren pandt hebben/ ende dat hy als dat Hooft ons zijne lidtmaten oock tot hem sal nemen p. Ten derden dat hy ons zijnen Gheest tot eenen teghenpande sendet q door welcker cracht wy soecken dat daer boven is/ daer Christus is sittende ter rechter handt Godts/ ende niet dat op der Aerden is r.

50. Vraghe.

Waerom werdt daer toe gheset/ Sittet ter rechter handt Godts?

Antwoorde.

Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren is/ op dat hy hem selven daer bewijse als dat Hooft zijner Christelicker Kercke s/ door welcken de Vader alle dinck regeert t.

51. Vraghe.

Wat nut brengt ons dese heerlickheyt onses Hoofts Christi?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy door zijnen heylighen Gheest in ons zijne lidtmaten / die Hemelsche gaven uut giet u. Daer na dat hy ons met zijne macht teghen alle vyanden beschut ende bewaert x.

52. Vraghe.

Wat troost u die wedercoemste Christi om te oordeelen die levendighen ende die dooden?

Antwoorde.

Dat ick in alle droefheyt ende vervolginge met opgerechten hoofde/ even den selven die hem te voren om mijnen wille voor Godts gherichte ghestelt/ ende al den vloeck van mi weech ghenomen heeft / tot een Richter wt den Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne vyanden in de eeuwighe verdoemenis werpe z maer my/ met allen wtvercoren tot hem in die hemelsche blyschap ende heerlicheyt nemen sal.

1. The. 1. Mat. 25. 20. Sondach. a Gen. 1. 2. Esai. 48. 16. 1. Cor. 13. 16. 1. Cor. 6. 19. actor. 5. 3. b mat. 28. 19. 2. Cor. 1. 21. c Gal. 3. 14. 1. Pet. 1. 2. 1. Cor. 6. 17. d act. 9. 31. Joan. 14. 16. 1. Pet. 4. 14. 21. Sondach. e Joa. 10. 11. f Gen. 26. 4. g Rom. 8. 29. Ephes. 1. 10. h Esa. 59. 21. Rom. 1. 16. i act. 2. 46. k mat. 16. 18. l Psa. 71. 18. 1. Cor. 11. 26. Joan. 10. 28. m 1. Joa. 1. 3. 2. Co. 13. 3. n 1. Joa. 1. 19. 1. Co. 1. 8. Rom. 8. 35. o 1. Joa. 1. 3. Roma. 8. 32. 1. Cor. 12. 12. 21. 1. cor. 6. 17. p 1. Cor. 13. 5. Philip. 2. 4. q 1. Joa. 2. 1. r Jere. 31. 34. Psal. 103. 3. 10. Rom. 7. 24. Roma. 8. 1. s Joan. 3. 18. 22. Sondach. t Lu. 23. 43. Philip. 1. 23. u 1. cor. 15. 53. Joan. 15. 25. 1. Joan. 3. 2. Philip. 3. 21. x 1. cor. 5. 2. y cor. 2. 9. 23. Sondach. z Hebr. 2. 4. Roma. 1. 17. Joan. 3. 36. a Roma. 3. 22. ende 24. 5. 1. Galat. 2. 16. Ephes. 2. 8. Philip. 3. 9.

Van Godt den heylighen Gheest.

53. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vanden heylighen Geest?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy tsamen met den Vader ende Sone een eewich Godt sy a. Ten anderen/ dat hy oock my gegeven is/ b dat hy my door een oprecht ghelooue / Christi ende aller zijner weldaden deelachtich make/ c my trooste/ ende by my eewichlick blyve. d

54. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande heylighe alghemeyne Christelijcke Kercke?

Antwoorde.

Dat de Sone Godts wt den gantschen menschelijcken geslachte f hem een gemeynte tot den eewighen leven wt vercoren/ g door zijnen gheest ende Woort/ h in eenicheyt des waren gheloofs/ i vanden beghinne der werelt/ tot aent eynde vergadert/ beschermt ende onderhout k ende dat ick der selver een levendich lidtmaet ben l/ ende eewich sal blyven. m

55. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de ghemeynschap der Heylighen? n Antwoorde.

Eerstelick/ dat alle ende elcke ghelooviighe als lidtmaten/ aen den Heere Christo/ ende aen alle zyne schatten ende gaven ghemeynschap hebben o. Ten anderen/ dat elck hem moet schuldich weten zyne gaven ten nutte ende ter salicheyt der anderen lidtmaten/ ghewillichlick/ ende met vreuchden aen te legghen. p

56. Vraghe.

Wat gelooft ghy vande vergheuinghe der sonden?

Antwoorde.

Dat God om het genoechdoen Christi wille q/ aller mynder sonden/ oock myner sondelycken aert/ daermede ick al myn leven lanck te strijden hebbe r/ nemmermeer en wil gedencken/ maer my tot ghenaden de gerechticheyt Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in het gherichte Godts en come s.

57. Vraghe.

Wat troost gheeft u de Opstandinghe des vleeschs? Antwoorde.

Dat niet alleen myn siele nae desen leven van stonden aen tot Christum haer Hooft sal opghenomen werden t/ maer dat oock dit myn vleesch/ door de cracht Christi opgheweckt zijnde/ wederom met myner sielen vereenicht/ ende den heylighen lyf Christi ghelijckformich sal werden u.

58. Vraghe.

Wat troost schept ghy wt den artickel van het eewich leven?

Antwoorde.

Dat/ nademael ick nu dat beghinsel der eewigher vreucht in myn herte ghevoele x: ick na desen leven volcomene salicheydt besitten sal/ die geen ooghe gesien/ noch geen oore gehoort en heeft / noch in geens menschen herte gecomen en is y/ ende dat om Godt daerinne eewichlick te prysen.

59. Vraghe.

Maer wat vatet u nu dat ghy dit al ghelooft? Antwoorde.

Dat ic in Christo voor Gode rechtveerdich ben/ ende een erfghenaem des eewighen levens z.

60. Vraghe.

Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt?

Antwoorde.

Alleen door een oprecht gheloove a in Jesum Christum / also: dat al ist dat my myn ghewissen aenclaghet / dat ick teghen al die geboden Godts swaerlick gesondiget/ ende der selven gheen ghehouden hebbe/

b ende noch stedes tot alle boosheyt gheneycht ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe myne verdienste d/ wt louter genaden e/ my die volcomene ghenoechdoeninghe/ gerechticheyt en heylicheyt Christi schenckt/ ende toerekent g even als hadde ick noyt sonde ghehadt noch ghedaen/ ja als hadde ick al die ghehoorsaemheyt volbracht/ die Christus voor my volbracht heeft h/ so verre ick sulcke weldaet met gheloovigher herten aenneme i.

b Rom.3.9. c Jacob.2.10. d Tit.3.5. Deut.9.10. Ezec.36.22. e Rom.3.24. Ephes.2.8. f 1.Joan.2.1. g Rom.4.4. 2.Cor.5.19. h 2.Cor.5.21. i Rom.3.22. Joan.3.18.

61. Vraghe.

Waerom segghet ghy / dat ghy alleen door den gheloove rechtveerdich zijt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheyt mijns gheloofs/ Godt aenghenaem sy: maer daerom dat alleen die ghenoechdoeninghe/ gerechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne gerechticheyt voor God is k/ en dat ick die selve niet anders / dan alleen door t'gheloove aennemen ende my toeeyghenen can l.

k 1.Cor.1.30. 2.2. l 1.Joan.5.10.

24. Sondach.

62. Vraghe.

Maer waerom connen onse goede wercken niet die gherechticheyt voor god / oft een stuc der selven zijn?

Antwoorde.

Daerom dat die gherechticheyt die voor Godes ghericht bestaen can / gantsch volcomen ende der wet godes in allen stucken gelijckmatich zijn moet m/ Ende oock onse beste wercken in desen leven alle onvolcomen ende met sonden bevlecht zijn n.

m Gala.3.10. Deu.27.26. n Esa.64.6.

63. Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede werckē niet / die nochtans God in desen ende inden toecomenden leven wil beloonen?

Antwoorde.

Dese belooninghe gheschiet niet wt verdienst/ maer wt ghenaden o.

o Luc.17.10.

64. Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose ende Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neense: Want het is onmoghelijck/ dat so wie Christo door een warachtich gheloove ingheplant is niet en soude voortbringhen die vruchten der danckbaerheyt p.

p Mat.7.18. Joan.15.5.

Van den Sacramenten.

25. Sondach.

65. Vraghe.

Aenghesien/ dan alleen t'gheloove ons Christi en aller zijner weldadē deelachtich maeckt/ van waer coemt sulck gheloove?

Antwoorde.

De heylighe Gheest q wercket dat selve in ons herte/ door die vercondinge des heyligen Evangeliums / ende sterckt dat selve door t'ghebruyck der Sacramenten.

q Ephe.2.8. 6.23. Joan.3.5. Phil.1.29.

66. Vraghe.

Wat zijn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zijn heylighe sichtbaerlicke waerteeckenen ende segelen/ van Godt ingheset / op dat hy ons door t'ghebruycken der selven/ die belofte / des Evangeliums te beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc dat hy ons van weghen des eenigen Slacht offers Christi: aen't cruys volbracht / verghevinghe der sonden/ ende dat eewich leven wt ghenaden schenckt r.

r Gen.17.11. Rom.4.11. Deut.30.6. Levit.6.25. Heb.9.8.24. Ezech.20.12. 1.Sa.17.36. Esai.6.6. 54.9.

67. Vraghe.

Zijn dan beyde dat Woort ende de Sacramenten daer henen ghericht/ ofte daer toe verordent datse ons gheloove op die offerhande Jesu Christi aen't cruys / als op den eenighen gront onser salicheyt wysen?

Antwoorde.

Jaketoch. Want de heylighe Gheest leert ons inden Evangelio/ ende versekert ons door die Sacramenten / dat onse volcomene salicheyt in die eenighe offerhande Christi staet die voor ons aen't cruys gheschiet is b.

b Rom.6.3. Gal.3.27.

68. Vraghe.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in den nieuwen verbonde oft Testament ingheset?

Antwoorde.

Twee / den heylighen Doop ende dat heylich Nachtmael.

Van den heylighen Doope.

26. Sondach.

69. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope vermaent en versekert dat de eenighe offerhande Christi aen't cruys gheschiet/ u te goede coemt?

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich waterbadt ingheset / ende daer by toegheseydt heeft dat ick so sekerlijck met zijnen Bloede ende gheest/ van der onreynicheydt mijner sielen/ dat is/ van alle mijne sonden so warachtich ghewasschen ben b / als ick wtwendich met den watere welck die onsuyverheyt des vleeschs pleecht wech te nemen/ gewasschē ben c.

c Mat.28.19. Act.2.38. b Mat.16.16. Mat.3.11. Rom.6.3. e Marc.1.4. Luce 3.3.

70. Vraghe.

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Christi ghewasschen te zijn?

Antwoorde.

Het is vergheving[h]e der sonden/ van Godt wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi wille/ welck hy in zijne offerhande aen't cruys voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae oock door den heylighen gheest / vernieuwet/ ende tot lidtmaten Christi gheheyliget zijn/ op dat wy hoe lang [illegible] hoe meer den sonden afsterven en in e[illegible] godsalich / en onstraffelijck leven wande[illegible].

c Heb.12.24. 1.Petr.1.2. Zach.13.1. Ezech.36.25. b Joan.1.33. 3.5. 1.Cor.6.11. Rom.6.4. Col.2.12.

71. Vraghe

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy ons so sekerlijck met zijnen Bloede ende geest wasschen wil/ als wy met den Doop watere ghewasschen werden?

Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se in den Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen geestes/ e wie daer gelooft ende ghedoopt wert / die sal salich werden: Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt werden f.

e Mat.28.19. f Mar.16.16.

Dese beloftenis wert oock verhaelt / daer de Schrift den Doop dat Badt der wedergeboorte g/ ende die afwasschinghe der sonden noemt h.

g Tit.3.5. h Act.22.16.

72. Vraghe.

Is dan dat wterlijck waterbadt/ die afwasschinghe der sonden selve?

Antwo.

Neent: Want't alleen dat bloet Jesu Christi/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van allen sonden.

27. Sondach.

i Mat.3.11. 1.Pet.3.21. Ephe.5.26. k 1.Joa.1.7. 1.Cor.6.11.

73. Vraghe.

Waerom noemt dan de heylighe geest den Doop dat Badt der wedergeboorte ende de afwasschinghe der sonden?

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote oorsake Namelijck niet alleen om ons daermede te leeren dat/ gelijck de onsuyverheydt des lichaems door't water / also oock onse sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu Christi wech genomen werden e / Maer veel meer/ dat hy ons door dit Goddelijck Pandt ende Waerteecken wil versekeren / dat wy so warachtichlijck van onse sonden gheestelijck gewasschen zijn/ als wy wtwendich met water ghewasschen werden f.

e Apoc.1.5. 7.14. 1.Cor.6.11. f Mar.16.16.

74. Vraghe.

Salmen oock de jonghe kinders doopen?

Antwoorde.

Jaet / want mids dien sy also wel als de volwassen int verbondt Godes ende in syn gemeynte begrepen zijn g / ende dat hen door Christi Bloedt de verlossinghe vanden son-

Gala.3.17. g 1.Cor.7.14. Gala.3.16. Gene.17.7.

h Matth. 1.14. den h/ ende de heylige gheest die dat geloove
wercket/ niet weynigher als den volwassenen
Mar.9.36 toegheseydt wert i so moetense oock door den
Deut.10.30 Doop/ als door dat teecken des verbondts
i Luce 1.14 der Christelicker Kercken ingelijft/ ende van
Psal.22.11 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
Esai.44.1 den werden k ghelijck int Oude verbondt ofte
acto.2.39 te Testament/ door de besnijdinghe geschiedt
k act.10.47. is l/ voor de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop ingheset is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale
ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale
vermaent ende versekert/ dat ghy aen de eenige
Offerhande Christi/ aent Cruys volbracht/
ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

28. Sondach. Also/ dat Christus my ende allen geloovigen
tot zijner ghedachtenis/ van dit ghebroken
Broot te eten/ende van desen Drinckbeker te
drincken bevolen heeft/ende daer toe oock be-
n Matt.26 26. loeft n/ Eerstelijck/dat zijn Lichaem so seker-
lick voor my aent cruys gheoffert ende ghebro-
Mar.14.22. ken/ende zijn bloet voor my vergoten sy/als ick
Luc.22 19 met ooghen sie/dat dat Broot des Heeren my
1.Cor.10.16 ghebroken/ende de Drinckbeker my mede ghe-
11.23.12.13. deylt werdt. Ende ten anderen/ dat hy selve
mijn siele met zijnen gecruysten Lichame/ ende
vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewi-
ghen leven spijst ende laeft/ als ick dat Broodt
ende den Drinckbeker des H[eere]n (als sekere
waerteeckenen des lijfs end[e] [Bloe]ts Christi)
wt des Dienaers hant ontfa[n]ghe [e]nde mon-
delijck ghenietе.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lich-
aem Christi eten/ ende zijn vergoten Bloedt
drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een gheloovich herte
dat gantsche lijden ende sterven Christi aen-
nemen/ende daer door vergevinge der sonden
o Joa.6.33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock
daer beneven door den heylighen gheest/ die
tsamen in Christo ende in ons woonet/ also met
zijnen heylighen Lichame/hoe langer hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/nochtans vleesch van zijnen vleesche/en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest (als ghelεden eens Lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joa.3.24. 4.13 gheregeert werden s.

77. Vraghe.

Ephe.3.17 Waer heeft Christus beloeft/ dat hy de ge-
s Joa.14.23. loovigen so sekerlijck also met zijnen lijfs en-
Joan.6.56. de Bloede wil spijsen ende laven/ als sy van
Joan.13.1. desen gebroken Broode eten/ ende van de-
sen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

Inde insettinghe des Nachtmaels/welcke
also luydet:

t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ vam dat Broodt/ danckte/ ende
Mat.26.26 brack het/ende seyde: Nemet/etet/ dat is mijn
Luce.22.19. Lijf dat voor u ghebroken wert: Sulcx doet
tot mijner ghedachtenisse.

Desghelijcken oock den Drinckbeker nae
den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbe-
ker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede/ sulcx doet/ u so dickwils
Hebre.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x. Want so dickwils als ghy van de-
sen Broode eten sult/ende van desen Drinck-
beker drincken/ so vercondighet den doot des
Heeren/ tot dat hy coomt.

Dese toesegginge wert oock verhaelt door
den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:

De Drinckbeker der Dancksegginge/ daer-
mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeyn-
schap des Bloedts Christi: Het Broodt dat
wy breken/ is dat niet de ghemeynschap des
Lijfs Christi? Want een Broodt ist/ so zijn
wy vele een Lichaem/ midts dien wy all[e] ee-
nes Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint. 10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn d[at] we- 29. Sondach.
sentlijcke Lichaem ende Bloet Christi?

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water in
den Doop niet in dat bloet Christi verandert
en werdt/ noch de afwasschinghe der sonden
selve en is: daer van het alleene een Godde-
lick waerteecken/ ende versekeringhe is) also
en werdt oock dat Broodt int Nachtmael
niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aerdt ende eyghenschap der sacramen- Mar.14.24
ten/dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe. 1.Cor.10.16

Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn Lijf/ ende den Drinckbeker zijn Bloedt: en.14.en 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des Lijfs en- en.43.en 48
de bloedts Christi? Item.13.9.

Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Namelic/ niet alleen om ons daer Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden/ also sy Leuit.16.10.
oock zijn ghecruyste Lichaem ende zijn vergo- ende 17.11
ten Bloedt de warachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse sielen ten eewighen leven ghe- Tit.3.5
voedt werden b/ maer veel meer om ons door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so warachtichlijck zijns waer 1.Cor.10.1.
Lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joa.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/ met den
lichamelijcken monde tot sijner gedachtenis-
se ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eygen sy/
als hadden wy selve in onsen eyghen persoo-
ne alles gheleden/ ende Godt voor onse son-
den ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderscheyt isser tusschen dat Nacht- 30. Sondach.
mael des Heeren/ende der Paepscher Misse?

Antwoorde.

Dat Nachtmael des Heeren betuyght ons/
dat wy volcomene vergheving[h]e aller onser
sonden hebben/ door die eenighe Offerhande
Jesu Christi/ die hy selve eenmael aen het d Heb.7.27.
cruyce volbracht heeft d/ ende dat wy door 9.12.26
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 10.10.12.14
lijft e/ die nu nae zijne menschelijcke natuere Joan.19.30
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Mat.26.28
rechterhant Godts zijns Vaders f/ ende wil Luce.22.19
daer van ons aengebeden zijn g: Maer de e 1.Cor.6.17
Misse leert/ dat de levende ende de dooden/ 10.16.12.13.
niet door dat lijden Christi vergheevinghe der f Heb.1.3.
sonden hebben/ ten sy dat Christus noch da- 8.1
ghelicx door de selve vande Misprieesteren ge- g Joa.4.21.
offert werde/ende dat Christus lijflijck onder 20.17
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- Luce.24.52.
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- acto.7.55
den h/ Ende alsoo is de Misse inden gronde Col.3.1
anders niet/ dan een verloocheninghe der ee- Philip.3.20
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi/ 1.Thes.1.10
ende een vervloeckte Afgoderije. h In Canõ

81. Vraghe. Misse: Item/ de consecra. dist. 2.

Voor wien is dat Nachtmael des Heeren
inghestelt? Antwoorde.

Voor de ghene/ die hen seluen van weghen
haerder sonden mishagen/ ende nochtans ver-
trouwen dat de selve hen om Christi wille ver-
gheven zijn/ ende dat oock de overblijvende
swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect
sy/ begeeren oock hoe langer hoe meer haer geloo-
ve te stercken/ ende haer leven te beteren. Maer

die hen niet met waren herte tot God en be-
keeren/ die eten ende drincken hen selven het
i 1.Co.10.21 oordeel i. 82. Vraghe.
11.28 Salmen oock die tot desen Avontmale la-
ten comen/ die hen met hare bekentenisse en-
de leven / als ongheloovighe ende Godloose
menschen aenstellen? Antwoorde.

Neen: Want alsoo wert dat verbont Gods
ontheylighet/ende zijnen toorn over de gant-
k 1.cor.11.20 sche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de
34. Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordenin
Esaie.1.11 ghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot
66.3. datse beteringhe haers levens bewijsen, door
Iere.7.21. de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.
Psal.50.16. 83. Vraghe.
31. Son- Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?
dach. Antwoorde.

De vercondinge des heylighen Euangeli-
ums/ ende den Christelijcken Ban / ofte ver-
sluytinge wt de Christelijcke ghemeynte/door
welcke twee stucken / dat hemelrijck den ghe-
loovighen opghedaen/ ende den ongheloovi-
ghen toegheslooten wert.

84. Vraghe.

Hoe wert dat Hemelrijck door de predickin-
ghe des heylighen Euangelij ontsloten ende
toegheslooten? Antwoorde.

Also/ als achter volghende het bevel Chri-
sti allen ende yeghelijcken gheloovighen ver-
condighet/ende openlijck betuyght wert. dat
hen (so dickwils als sy de beloftenisse des E-
uangelij/met waren ghelooue aennemen)wa-
rachtelijck alle hare sonden / van Godt / om
de verdienste Christi wille / vergheven zijn:
Daertegen allen ongheloovighen / ende die
hen van herten niet en bekeeren/vercondicht
ende betuyght werdt/dat den toorn Gods/en-
de de eewighe verdoemenisse op hen ligget/so
l Ioa.20.21 langhe als sy haer niet en bekeeren: l navol-
Mat.16.19 ghende welcker ghetuyghenisse des Euange-
lij/ God beyde in desen ende inden toecomen-
den leven oordeelen wil.

85. Vraghe.

Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslooten en
ontsloten/ door den Christelijcken Ban?

Antwoorde.

Also als achtervolghende het bevel Chri-
sti/ de ghene die onder den Christelijcken Na-
me/onchristelijcke leere ofte leven voeren/ na
datse menichmael broederlijck vermaent zijn-
de/van haren dwalinghen ende schandelicken
leven niet afstaen en willen/ der Ghemeynte/
of den ghenen die vander Ghemeynte daer
toe verordineert zijn/aengebrocht werden.
Ende so sy na de vermaninge niet en vragen
van yemanden (door het verbieden der Sacra
menten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ende
van Godt selve/wt den Rijcke Christi ghesllo-
ten werden: Ende wederom als lidtmaten
Christi ende zijner ghemeynten aenghenomē
m Matth. so wanneerse waerachtighe beteringhe belo-
18.15. ven ende bewijsen.
1.Corint.5

Dat derde deel.
2.Thes.3.14 Vande danckbaerheyt.
2.Ioan.10 86. Vraghe.
2.Co.2.6.10 Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/son-
32. Son- der eenighe onse verdiensten/ alleen wt ghena-
dach. den door Christum verlost zijn / waerom moe-
n Rom.6.13 ten wy dan noch goede wercken doen?
12/1 Antwoorde.

1.Pet.2.5. Daerom dat Christus / na dat hy ons met
1.Cor.6.20. zijnen Bloede ghecocht/ ende vry ghemaeckt
o Mat.5.16 heeft, ons oock door zijnen heylighen gheest
1.Pet 2.12. tot zijnen evenbeelde vernieuwet / op dat
p 2.Pe.1.10 wy ons / met onsen gantschen leven Gode
Mat.7.17. danckbaerheydt voor zijne weldaden bewij-
Gala.5.6.22 sen n/ ende hy door ons ghepresen werde o.
Daer nae oock/dat yeghelijck by hem selven
zijns gheloofs wt den vruchten versekert

sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wan- q 1.Pet.3
del onse Naesten oock Christo ghewonnen Rom.14.1
werden. 87. Vraghe.

Connen dan die niet salich werden/ die in
haren Godloosen ondanckbaren leven voort-
varende/ hen tot Godt niet en bekeeren?

Antwoorde.

In gheenderley wijse/ Want de heylighe
Schrift seydt: Dat geen Oncuysche Afgoden
Dienaer/ Echbreker/ Dief/ Gierighe/ Dronc-
kaert/ Lasteraer/ noch Roover/ noch dierghe-
lijcke/ dat Rijcke Gods erven sal a. a 1.Cor.6.9

88. Vraghe Ephe.5.5

In hoe veel stucken bestaet de waerachtige 1.Ioa.3.1
bekeeringhe des menschen? 33. Son-
Antwoorde. dach.

In twee stucken/ Inde afstervinghe des ou-
den b / ende inde opstandinghe des nieuwen b Rom.6.4
menschen. 89. Vraghe. Ephe 4.22
Wat is de afstervinge des ouden menschen? Collos.3.5.
Antwoorde. 1.Cor.5.7

Het is een hertelijck leetwesen/dat wy god
door onse sonden vertoornt hebben / ende de
selve hoe langher hoe meer haten en vlieden c. c Rom.8.13
90. Vraghe. Ioel.2.13.

Wat is de opstandinghe des nieuwen men-
schen? Antwoorde.

Het is een hertelijcke vreucht in God door
Christum d/ ende lust ende liefde na den wille d Rom.5.1.
Gods in alle goede wercken te leven. 14.17

91. Vraghe. Esai.57.15
Maer wat zijn goede wercken? e Rom.6.10
Antwoorde. Galat.2.20

Alleen die wt waren ghelooue f / naer de f Rom.14.23
Wet Gods g/ hem ter eeren ghescieden h / g 1.Sa.15.22
ende niet die op ons goetduncken oft men- Ephe.2.10
schen insettinghen gegrondet zijn i. h 1.cor.10.31
92. Vraghe. i Deu.12.32
Hoe luydt de Wet des Heeren. Ezec.20.18
Antwoorde. Esai.29.13
Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx. Mat.15.9
Deutero. v.

Dat eerste Ghebodt.

IC ben de Heere uwe Godt/die u wt Egyp-
tenlant / wt den Dienstthuyse geleyt heb-
be. Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.

Dat tweede Ghebodt.

Ghy en sult u gheen Beelden / noch ghe-
lijckenisse maken/noch van tghene dat boven
inden Hemel is/ noch van tghene dat onder
op der Aerden is / noch van tghene dat int
Water onder der Aerden is. En buyght u
voor die niet/noch en dientse niet. Want ick
ben de Heere uwe god / sterck ende yverich/
die de misdaet der Vaderen besoecke aen den
Kinderen / tot in dat derde ende vierde lidt
der ghenen die my haten / ende doe barmher-
tichheydt aen veel duysenden die my lief heb-
ben/ende mijne gheboden houden.

Dat derde.

Ghy en sult den Name des Heeren uwes
Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck
ghebruycken; want de Heere en sal hem niet
onghestraft laten / die zijnen Name misbruyc-
ket. Dat vierde.

Sijt ghedachtich des Sabbathdachs/ dat
ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy ar-
beyden, ende alle uwe wercken doen: maer de
sevensten dach is de Sabbath des Heeren u-
wes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/
noch u sone/noch u dochter/ noch u Knecht/
noch u Dienstmaecht / noch u Vee / noch de
Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is.
Want in ses daghen heeft de Heere Hemel en-
de Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat
ter in is/ ende hy rustede den sevensten dach.
Daerom seghende de Heer den Sabbath-
dach/ ende heylichde den selven.

Dat vijfde.

Ghy sult v vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/dat v de Hee-
re uwe Godt gheuen sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat seuenste.

Ghy en sult niet Eebreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
28 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.

10.3. 93. Vraghe.

b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

22.37 Antwoorde.

1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.

d Deut 19.31. 94. Vraghe.

Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?

e Mat.4.10 Antwoorde.

apoc.19.10. Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is, alle Afgoderije c toouerie, waerseg-
f Ioā.17.3 ginghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creatueren e mijde ēn vliede
h 1 Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. In alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt i hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n. Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.

35. Son- Wat is Afgoderie?

dach. Antwoorde.

l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Godts/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneuen den seluen yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.

Mat.10.28 96. Vraghe.

n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?

Deut.10.20 Antwoorde.

o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort beuolen heeft r.

1.Par.16.26 97. Vraghe.

Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.

Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Ioā.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
Act.17.29. of godt daer door te dienen s.

r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.

Deut.12.36 Maer souden men de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lyden?

s Exo.23.24 Antwoorde.

Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden / maer door de leuendighe
u 2.Tit.3.16 vercondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.

36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?

dach. Antwoorde.

a Leu.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer ooch met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen ēn toesien/ sulcker schrickelicken sō-
den deelachtich maken. Ende in somma/dat b Mat.5.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.1.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c/ aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden ēn werc- e Tit.2.
ken ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren ēn vloecken te lasteren/ dat God
hem oock ouer die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36,
om hy oock die selue met der doodt te straf-
fen beuolen heeft g. g Leuit.5.1.

101. Vraghe. Leuit.24.15

Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.

Antwoorde.

Jaet/ alst de Ouerheydt van haren Onder-
danen/ofte andersins oock de noot voordert /
om trouwe ende waerheyt daer door te beuef-
tighen/ ēn dat tot Godes eere ēn des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet / ēn daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24

102. Vraghe. 31.

Machmen oock by den Heyligen/ofte by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.

Antwoorde. k Mat.5.34

Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Jacob.5.12
is Godt aenroepen/dat hy als die alleen dat 38. Son-
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse dach.
wille gheuen/ende my straffe, in dien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- m Ps.68.27.
ren toebehoort k. ēn 40.10.1

103. Vraghe. act.2.42

Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.

Antwoorde. 19 ende 29.

Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- 39. Son-
ren n/ die Sacramenten te gebruyckē o/God dach.
den Heere openlick aen te roepen p/ende den s Ephe.6.1
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: Col.3.18.
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Ephe.5.22
leuens van mijnen boosen wercken viere/den Prou.1.8
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ 4.1.15.20.
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 20.20.
uen aenuanghe r. Exo.21.17

104 Vraghe. Roma.3.

Wat wilt Godt int vijfde ghebodt? t Pro.23.22

Antwoorde. gen.9.25.

Dat ick mijn Vader ende Moeder/ ēn alle 1.Pet.2.18
die ouer my ghestelt zijn/alle eere/ liefde ende u Eph.6.4.9
trouwe bewijse/ende my haerer goede leere ēn- Collos.3.16.
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Roma.13
onderwerpe s/ende oock met hare swackheyt Mat.22.21
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien 40. Son-
het god beliefit/ ons door hare handt te regee- dach.
ren u. 105. Vraghe. a Mat.5.21

Wat heyscht Godt int seste ghebodt? gen.9.6

Antwoorde. Mat.26.52

Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- b Ro.12.19
ten/noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ c gen.9.6
veel weynigher met der daet door my seluen Exo.21.14.
ofte door ādere onteere/ hate/queetse ofte doo- Mat.26.52
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheydt af- Roma.13.4.
legghe b/ooch my seluen niet en quetse / of d Rom.1.29
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheue; c
Daerom oock die Ouerheydt dat sweerdt
draecht/ den doodslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het
dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons
dat hy den wortel des dootslachts/ als nijt/
e1.Joh.2.9 e haet f/ toorn/ ende wraeckgierichheydt ha-
f Jaco.1.20 tet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach
Galat.5.20. houdet g.
g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/ dat wy onsen nae-
sten alsoo voorsept is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/
haet en tooren ghebiedt dat wy onsen naest
h Mat.22.39 lief hebben als ons selven h/ ende hem gedult
7.12. vrede/ saechtmoedichept i/ barmherticheydt/
i Ephes.4.2 k ende alle vriendelickheyt bewijsen/ zijn scha
Galat.6.1 de so veel als ons moghelick is/ afkeeren l en
k Mat.5.6 oock onse vyanden goet doen m.
l Rom.12.18

108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat sevenste ghebodt?
Rom.12.10.

Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle oncuyscheyt van Godt vervloeckt
Mat.5.44. sy n/ ende dat wy daerom de selve van herten
Rom.12.20. vyant zijn o/ ende cuysch ende tuchtelick leven
41. Sondach. moeten p / het sy inden heylighen houwelic-
ken staet/ oft buyten den selven q.

109. Vraghe.

n Levi.18.27 Verbiedt God in desen ghebode niet meer
o Jude.23. dan Echtbreken/ ende dierghelijcke schanden?
p 1 Thes.4.3

Antwoorde.

q Hebr.13.4 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei
1.Cor.7 lighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse bey-
de suyver ende heylich bewaren/ daerom ver-
biet hy alle oncuysche daden / ghebeerden
r Ephe.5.3 woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat de
1.Cor.6.18. mensche daer toe trecken can t.

110. Vraghe.

s Mat.5.28 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
t Eph.5.18
1.Cor.15.33

Antwoorde.

42. Sondach. God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
ven u/ dwelck die Overheyt straft/ maer hy
u 1.Cor.5.10 noemt oock dieverye/ alle boose stucken ende
aenslaghen / daer mede wy onses naestē goet
ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met
x Luce 3.14 ghewelt oft schijn des rechts x/ als met on-
1.Thes.4.6. rechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ mun-
y Pro.11.1 te/ woecker a/ oft door eenich middel vā Godt
16/11 verboden: Daer toe oock alle giericheydt b/
z Eze.15.9. allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
a Deu.25.15 ven c.
Psalm.15.5

111. Vraghe.

Luce.6.35. Maer wat gebiedt u god in desen gebode?

Antwoorde.

b 1.Cor.6.10 Dat ick mijns naesten nut / daer ic can en-
c Pro.5.16 de mach voorderē/ met hem also handele als
d Mat.7.12 ick wilde datmen met my handelde / d daer
e Eph.4.28 toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat
43. Sondach. ick den noot druftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

f Pro.19.5 Wat wil dat neghenste ghebodt?
ende 9. ende 21.28.

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuyge-
d Psal.15.3 nisse en gheve f/ niemandt zijn woorden ver-
e Rom.1.29 keere d / gheen achterklapper of lasteraer en
f. Mat. .1 sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort
Luce.6.37 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alder-
g Joh.8.44 ley liegen ende bedriegen/ als eygen wercken
h Prov.12. des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den
22. ende 13.5 swaren toorne Gods op my ladē wil h. Item/
1.Cor.13.6 dat ick int gherichte ende alle ander handelin
i Eph.4.25. ghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick
spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten
eere ende goet gherüchte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voordere k.

113. Vraghe.

44. Sondach. Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedachten te-
ghen eenich ghebodt Godts in ons hertē nim-
meer en come / maer dat wy tot allen tijden
van gantscher herten allen sonden vyandt
zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebbē l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert
zijn/ dese gheboden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste/ soo
langhe als sy in desē leuē zijn/ en hebbē maer
een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ m 1.Joh.1.8
doch also/ datse met een ernstelick voornemen Rom.7.14.
niet alleen na sommighe maer na alle de ge- Eccle.1.
boden Gods beginnen te leven n. n Rom.7.22 Jacob.2.10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic
de thien ghebođen predicken/ soose doch nie-
mant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leven lanck on-
sen sonderlicken aert hoe langer hoe meer le-
ren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheuinghe der sonden/ ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat
wy sonder onderlaten ons beneerstighen en-
de Godt bidden/ om de genade des heylighen
Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eu-
beelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy
tot dese voorghestelde volcomenheydt na de-
sen leven gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen
van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck
der danckbaerheydt is/ welcke God van ons
voordert r/ ende dat God zijn ghenade ende r 1.Cor.9.24
den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil/ Philip.3.11
die hem met hertelicken suchten sonder op- 45. Sondach.
houden daerom bidden/ ende daer voor dāc- s Psalm.50.
ken s. 14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat
God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort
werde? Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen wa-
ren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheo-
penbaert heeft/ t om al het gene dat hy ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt en- u Joh.4.22
de ellendicheyt recht ende grondelick ken- x Psal.2.11
nen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte Esai.66.2
zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten y Ro.10.14
derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ 8.15
dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende dat z Joh.14.13
wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren 15.16.16.23.
Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghe- Dan.9.17
lijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b a Mat.7.8

118. Vraghe.

Psal.143.1.
Wat heeft ons Godt bevolen van hem te b Jaco.1.17
bidden? Antwoorde. Mat.6.33.

Alle gheestelicke ende lyflicke noodtdruft/
welcke de Heere Christus begrepen heeft int
Ghebedt dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die a daer zijt in de Hemels a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Ryche come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als
in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck
oock wy vergheven onsen schuldenaren.
Ende leydt ons niet in versoeckinghe/ maer
verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Ryche/ die cracht ende de
heerlickheyt inder eewicheyt/ Amen.

120. Vraghe.
46. Son- Waerom heeft ons Christus gheboden/
dach. Godt also aen te spreken: Onse Vader?
Antwoorde.
Op dat hy van stonden aen int beginsel on-
ses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende
toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde
de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat
Godt onse Vader door Christum ghewordden
is ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal
het ghene dat wy hem met rechten ghelooue
bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghē
b Mat.7.9. ontseggen b.
Luce.11.11 121. Vraghe.
Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer
zijt in de Hemelen? Antwoorde.
Op dat wy vā de c Hemelsche Maiesteyt/
c Jere.23.23 Godes niet aertsch en ghedencken c ende van
act.17.1.24. zijner almachticheydt alle nootdruft des lijfs
d Rom.10.12 ende der sielen verwachten d.
47. Son- 122. Vraghe.
dach. Welck is die eerste Bede?
Antwoorde.
Uwen Name werde gheheylicht.
Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht
kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/ in welckē
e Joan.17.8 uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt / ge-
Mat.16.17 rechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt
Jacob.1.5 claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prij-
f Psalm.119 sen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ ge-
105. dachten/ woorden ende wercken alsoo schic-
Psa.119.137. ken ende richten/ dat uwen Name om onsent
Luce 1.46. wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghe-
Exod.34.6. prijsen werde g.
Psal.142.1 123. Vraghe.
Jere.31.3 Welck is de tweede Bede?
Roman.3.3 Antwoorde.
g Psal.115.1 U Rijcke come.
71.18. Dat is / Regeert ons also door u Woordt
48. Son- ende uwen Gheest/ dat wi ons lanck so meer
dach. u onderworpē h: Bewaerde eñ vermeert uwe
h Mat.6.33 Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/
Psa.119.5 ende alle gewalt / welcke haer teghen u ver-
143.10 heft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die te-
i Psa.51.20. ghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot
122.6 dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/
k 1.Joā.3.8 daer in ghy alles sult zijn in allen m.
l Apo.22.17. 124. Vraghe.
m 1.Cor.15. Welck is die derde Bede?
28. Antwoorde.
49. Son- Uwen wille ghesch iede op der Aerden / als
dach. in den Hemel.
n Ma.16.24 Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen
onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen
wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen
a Luc.22.42. spreken ghehoorsaem zijn a / op dat also een
yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so ge-
willichlick ende ghetrouwelick mach dienē
b 1.Cor.7.24. ende uytvoeren b / als die Enghelen in den
c Psal.103. Hemel doen. c 125. Vraghe.
20. Welck is de vierde Bede?
50. Son- Antwoorde.
dach. Gheeft ons heden ons dagheliicx Broot:
d Psal.145. Dat is / Willet ons met alle nootdruft des
15. ende.10.4 lichaems versorghen d/ op dat wy daer door
2. kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles
Mat.6.25 goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch ar-
e act.17.27. beyt noch uwe gaven sonder uwē segen/ ons
14.17. en ghedeyen f/ ende dat wi derhalven ons ver-
f 1.Cor.15.38 trouwen van alle Creaturē aftrecken / ende
Deut.8.3 op u alleen stellen g.
g Psal.62.11 126. Vraghe.
52.53. Welck is die vijfde Bede?
51. Son- Antwoorde.
dach. Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy
vergheven onsen schuldenaren.
Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle on-
se misdaden/ ende oock die boosheydt die ons
altijdt aenhangt/ om des Bloets Christi wil-
h Psal.51.3 le niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuy-
1.Joan.2.1 ghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat
ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van
i Mat.6.14 herten te vergheven i.
127. Vraghe.
52. Son- Welck is de seste Bede?
dach. Antwoorde.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer
k Joan.15.5 verlost ons van den boosen.
Psalm.103. Dat is / Dewijl wy van ons selven soo
14. swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en
l 1.Pet.5.8. connen bestaen k / ende daer toe onse doode
Ephes.6.12. vyanden de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons
m Joā.15.19 eyghen vleesch n niet op houden ons aen te
n Rom.7.23 vechten: wilt ons doch onderhouden ende ster-
ken door de cracht uwes heylighen Gheestes/
o Mat.26.41 op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet
Mar.13.33 onderligghen o / maer altijdt sterckelick weder-
p 1.Thes.3.13 stant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die
overhandt behouden p.
128. Vraghe.
Hoe besluyt ghy u Ghebedt.
Antwoorde.
Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de
heerlickheyt inder eewicheyt.
Dat is / Sulcks alles bidden wy van u/
daerom dat ghy als onse Coninck ende aller
dinghen machtich / ons alles goedts te ghe-
q Ro.10.11, uen den wille ende het vermoghen hebt / q eñ
2.Pet.2.9 dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen
r Joā.14.13. heyligen Name eewichlick gheprijsen werde r.
Psalm 115.1 129. Vraghe.
Jere.33.8. Wat beduydt dat woordt/ Amen?
Antwoorde.
Amen is te segghen/ Het sal waer ende se-
ker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van
s Psalm.121 Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghe-
voele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop uyt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/
die Hemel ende aerde gheschapen heeft/
Amen.

Dewijle onse Heere Jesus Christus seyt/
dat wy in Godes Rijcke niet moghē co-
a Joan.3.3 men ten sy dat wy nieugeboren werdē/
a So gheeft hy ons daer mede een sekere be-
wijsinghe/ dat onse natuere gantsch verkeert
ende vermaledydt is / ende vermaent ons
daermede / dat wy ons voor Gode verootmoedighen
ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten / ons alsoo vernedi-
de zijn ghenade te begheeren / op dat door
die selve alle onse boosheydt ende vermaledydinge
onser ouder Natueren afghewasschē eñ
begraven werde. Want wi en connen Godes
ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door
henen / alle vertrouwen op ons eyghen ver-
moghen ende wijsheyt ende gerechticheit uyt
onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat
wy alles wat in ons is/ gātschelic verdoemē.
Na dien ons Christus onse ellendicheydt
also voor ooghen ghestelt heeft / so troost hy
ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons
ende onse kinderen beloovende van allen onsē
sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om
zijns bloets vergietens wille niet toe te reke-
nen/ ende onse verdorven natuere wederom
tot zijnen eenwicheide / door zijnen heylighen
Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcke
beloofte onsen swacken gelooue soude bevestighen/
ende aen onsen eyghenen lichame versegelen
heeft hy bevolen/ dat wy in den Name
b Mat.28. Godes des Vaders/ des Soons/ ende des hey-
19. lighen Gheests souden ghedoopt werden b.

Daerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leven lanc /
dat God onse ende onses saders vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende. Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salicheyt dienen moeten. d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / belooft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy, also dat hy onse
en onse Kinderen Salichmaker is / ons met
synder salichmakender ghenade salvende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / gheboorte /
lijden ende sterven van alle onreynicheyt en
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledy-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selve met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / en met hem be-
f Rom.6.4 graven f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden / nu door den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der voortreden h / en ten laetsten voordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichyn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests ghedoopt werden / wert ons be-
k Joh.16.7 loeft dat de heylige gheest onse en onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / ooch die sonden ende swackheyt / die
in ons noch overblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leven begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcken lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so beloven wy ooch Godt den vader / Sone
ende heyligen gheeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen en levendighen god houden en be-
kennen willen / hem alleene in allen onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / en als ghehoorsame Kinderen le-
ven / ghelijck dese nieuwe gheboorte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende / ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
versoochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooch dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende ghererch-
ticheydt te leven.

Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijven ligghen noch vertwijfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum vergheevinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets vergheetens Jesu Christi wille)
i Jer.31.34 door Gode nimmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de levendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.13
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende stervens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes ghedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also ooch o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende u / ende uwen zade na u / by
haren Nacomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na u.

Nu is onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inghe- q Jere.31.32
sloten was) / door de gandtsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yeghelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gave des Heylighen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.13
Godt onse Heere ooch daer toe beroepen
sal.

Also beveelt ooch de Heere Christus selve
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belooft hen met woorden en werc-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / en die Jongheren drasten de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge u / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hen / en segendese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat ooch
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom ooch den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Even ghelijck ooch de kinderkens
van Jesu Christo selve met woorden ende
wercken c gesegent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Marc.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten en bedienen moge /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strengen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / en den geloovigen
Noah f zijn achtste wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert: Ghy [illegible]a.14.28
den verstockten Pharao g met al zijne

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israel drooghs voets daer door gheleydet / door dwelcke den Doop
b 1. Cor.10.2 1. Petr.3.21 b beduydet werdt / Wy bidden v door uwe grondeloose barmhertichepdt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kinderen. uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo
inlyuen/ dat het met hem in zijn doode d begrauen werde / ende met hem mach opstaen
d Rom.6.4. in een nieu leuen/ op dat het zijn Cruys/hem daghelicks naeuolghende/vrolijck dragen moghe/hem aenhangē met warachtigen gelooue/ vaster hope/ ende vierigher liefde: dat het dit leuen(dwelck toch niet anders e is / dan
e Job.7.16. Psal.90.9 een ghestadige doot)om uwent wille getroost/ verlate / ende ten laetsten daghe voor den Rechterstoel Christi uwes Sons sonder verschricken moghe verschijnen/ door den seluen onsen Heere Jesum Christum uwen Sone/ die met v ende den heylighen gheeste een eenich Godt leeft ende regeert in eewichepdt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort dat den Doop een ordeninghe Godes is om ons ende onsen zade zijn f Verbondt te g versegelen / Daerom moeten wy
f gen.17/4 g Rom.4.11 hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/
h act.2.39 3.37.16.15. sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsdelijck antwoorden.

Eerstelijck(hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51.6. ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom
k Eph.2.3 allerhande ellendichept/ ja de k verdoemenisse selue onderworpen)oft ghy niet bekent, dat
l Eph.5.26. 1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
o 1.cor.12.13 als o Lidtmaten zijner ghemeynten behooren ghedoopt te wesen?

p 2.Ti.3.14 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier geleert wort/ eñ voorder/ int oude ende nieuwe Testament/ende inde Artyckelē des Christelijcken gheloofs begrepen is/ niet q bekent
q Rom.12/2 r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r leere der salicheyt te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belouet eñ voor v neemt / dit s kindt (alst tot zynen verstande
s gen.18.19 Ex.13.14 Psalm.78.4 Ephe.6.4 Hebre.6.2 coemt) daerin na v vermogen te onderwysen?

Antwoorde. Ja wy.

Daerna begiet de Kercken dienaer die tot den Doope ghebracht werden / met water / segghende: N. Ick Doope v inden t Name
t mat.28.19 Act.2.38 Godes des Vaders/des Soons/eñ des Heylighen Gheestes.

Dancksegghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god eñ vader wy dancken eñ louen v/dat ghy ons ende onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
u Ephe.1.7 x.13 lieuen Soons Jesu Christi/ alle onse sonden vergeuen/eñ ons door uwen heylighen Geest
x 1.cor.12.13. tot x Lidtmaten uwes eengeborenen Sones/ eñ alsotot uwen kinderen aengenomen hebt: ende ons dat selue met den heylighen Doope versegelt eñ bekrachticht/Wy bidden v oock door den seluen uwen lieuen Sone / dat ghy y dit kint met uwen H. gheest altijt wilt regeren/ op dat het Christelijck ende Godsalichlic
y Of/dese kinderen. opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe a Vaderlijcke goethept ende barmhertichept/
a Psa.10.18 die ghy hem eñ ons allen bewesē hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen eñ in aller b gherechtichept/onder onsen eenighen Leeraer/Coninck ende hooghepriester Christo Jesu leue: Ende vromelijck teghen de sonde, c den duyuel ende zijn gantsche
c Eph.6.11 gal.5.24 rycke strijdē eñ ouerwinnen moge/om v eñ uwē Sone Jesum Christum/mitsgaders dē h.
d Joa.17.3 gheest/ den d eenighen ende waerachtighen Godt eewichlijc te louen eñ te prijsen/amen

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheuen willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in v herte versekert / dat ghy een Lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest
e Rom.8.16. 2.Cor.1/22 5.5. ghetuycht/ e dat ick een kindt Gods des Vaders sy / door Jesum Christum zynen Sone ende mijnē opperstē priester / welcke my door de h. Offerhande zijns lichaems/ende wtstortinge zijns bloets / van mijnen sonden gesuyvert heeft. Ick gevoele oock bouen dien/dat ic door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt der geboden Godts gevoert werde.

Vraghe.

Welck zijn de gheboden des Godlijcken Wets/daer toe alle menschen verbonden zijn/ eñ tot welcker gehoorsaemheyt ghy v gevoelt gevoert te zijne?

Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodē verhaelt staen Exod/20.1. Deut.5.6. Namelijck dese?

Ick ben de Heere uwe God/ die v wt Egyptē lant wt den dienst huyse ghelept hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/noch eenige gelijckenisse makē/ noch van yet dat bouē inde hemelen is/noch vā dat daer ondē op aerdē is/of van dat inde wateren onder de aerde is: En aenbidtse/ noch eertse / noch dienste niet. Wāt ic de Heere uwe god bē sterck eñ yuerich/ die daer besoecke der Vaderen misdaet in den Kinderen/ tot in dat derde ende vierde Lidtmaet der ghener die my haten. Ende ick doe barmhertichepdt aen veel duysenden die my lief hebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck gebruycken/ Want de Heere sal hem niet onschuldich houden noch onghestraft laten/ die zynen Name te vergheefs oft lichtveerdelijck ghebruyckt.

4 Gedenckt den Sabbathdachs dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy arbeyden/ ende al v werck doen: maer de seuenste dach/ is de Sabbath des Heeren uwes Gods/dan sult ghy gheen werck doen/noch v sone/ noch v dochter/ noch v knecht / noch v dienstmaecht/noch v vee/ noch de vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde ghemaeckt/ ende die Zee/ eñ al datter in is/ eñ hy ruste den seuensten dach/daerom seghende de Heere den Sabbathdach / ende heylichde den seluen.

5 Ghy sult v Vader ende Moeder eeren op dat ghy langhe leeft inden Lande / dat v de Heere uwe godt geuen sal.

6 Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echtbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys / ghy en sult niet begheeren uwes naesten wyf / noch zynen knecht / noch zyn dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen Esel / noch eenich dinck dat uwes Naesten heeft.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

Antwoorde.

a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt aengaet/ ende de ander den naesten.

Vraghe.

Wat leert ghy inde vier gheboden der eer-

dere tafel? Antwoorde.

Ten eersten/ dat ick verloochenende alle crea-
b mat.4.10 tueren/ b gantsch mijn betrouwen stelle mate
10.15. in den eeuwighen ende almachtighen Godt:
Deut.9.20. Ten anderen, c dat ick hem alleene inden
1.Sam.7.3. Gheest/ ende waerheyt aenbidden moet: d niet
c Joan.4.24. door beelden ofte eenighen versierden Godsdienst.
2.Cor.3.17. Ten derden dat ick zijn woort ende name/
d psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghen
Col.2.22 volgende die heylige ordinantie zijns woorts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.18 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Jere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader ende Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die teghen God niet zijn/ ghehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen: de selue eerende ende helpende in
Pro.23.22 haren nootdruft. Voor welck ghebodt g de
g Col.3.22. knechten oock tot haer Heeren: ende h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Overheydt/ in ghelijckerwijse
h 1.Pe.2.18 verbonden zijn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolgende geboden/ wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende, hem in gheender wijse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 ende eere: maer meer/ dat wi alleszins zijn profijt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.
Wat heyscht Godt van ons in het laetste
ghebodt? Antwoorde.
k Dat wy geenderhande boose gheneghent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zijn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eewigher verdoemenisse?
Antwoorde.
Ja sy: l Want hy vervloeckt is/ die niet en
l gen.27.26. blijft in al het ghene datter ghescheven staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/ om dat te doen.
Vraghe.
Maer ist oock eenighe mensche / in dese
onse verdorvene natuere wel moghelick / de
selue Wet in alle haer stucken gantschelick te
volbrenghen? Antwoorde.
Neent: m Want de Wet die daer geestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neersticheydt tot der
n Ro.7.22 gehoorsaemheyt des Wets inden geloonigen
o Psa.143.2 is door de cracht des heyligen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Job.9.2. deel Godes staende can blijuen.
Philip.3.1 Vraghe.
Hoe connen wy dan salich werden?
Antwoorde.
p Wt ghenaden door Jesum Christum/ als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/ door de verdiensten zijnes Soons Christi
gal.3.22 Jesu. Vraghe.
1 Joan.2.1. Moeten wy dan bouen de goede wercken
5.13 oock gheloouen? Antwoorde.
q Heb.11.6 Ja voor al moeten wy ghelooven q Want
het onmogelick is/ sonder het ghelooue Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/ tot Godes glorie / ende ten
orbore des Naesten.
Vraghe.
Welck zijn de Artyckelen onses Christelic-
ken gheloofs? Antwoorde.
Ick gelooue in God den Vader den almach-
tigen, Schepper des Hemels ende der aer-
den: Ende in Jesum Christum zijnen eenige
borenen Sone onsen Heere / die ontfanghen
is vanden H. Gheest/ geboren wt de Maghet
Maria / gheleden heeft onder Pontio Pila-
to/ is ghecruyst/ ghestoruen ende begrauen ne-
dergheuaren ter hellen, ten derden daghe we-
derom opghestaen vanden dooden/ opgheva-
ren ten Hemel: sitte ter rechterhandt Godts
des almachtighen vaders. Van daer hy
comen sal te oordeelen de leuende ende de dooden.
Ick gelooue inden heyligen Geest. Ic ge-
loove een H. algemeyne Christelicke Kercke de
ghemeynschap der Heyligen/ vergeuinge der
sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een
eewich leuen. Amen.
Vraghe.
Wat gheloofst ghy met dat eerste deel/ van
Godt den vader?
Antwoorde.
Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen in- a gen.17.7.8
den eewigen ende waerachtighen Godt: a verse-
kert zijnde, dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems. gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.
Vraghe.
Wat gheloofe ghy met dese woorden: Ende
in Jesum Christum/ zijnen eenigen Sone on-
sen Heere? Antwoorde.
Dat is/ b Ick stelle oock mijn betrouwen b Joan.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn 14.10.
eyghen ende eenich ghebooren Sone sy / d ende c Rom.8.3
daerom een waerachtich godt, bouen al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ ghebooren wt der Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Joan.5.20
Dat is: Ick ghelooue/ e dat de Sone godts Esai.9.6.
waerachtich mensche gheworden is/ f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch ende bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria/ h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
waerachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ m wt de Maget Maria ontfan- k Phil.1.2
ghen/ ende ghebooren tot mijner ende aller gheloo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/ gecruyst/ gestoruen ende begrauen/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick gelooue dat Jesus Christus n gala.3.9
door mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelicste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft / q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap Godes ende die pijne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.3
Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen den s Mat.28
derden dagh van den dooden / t door ons t Joan.11.25
heerlick ouerwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ galat.3.13
Duyuel/ ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.25
Vraghe.
Wat gheloofst ghy met dese woorden? Hi is
opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant
Godes des almachtighen vaders/ Van waer
hy comen sal. etc.
Antwoorde.
u [illegible] Christus, na zijn menschelic- u act.1.19.
ke [illegible] werelt niet meer is/ x maer 3.21
bo[illegible] den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
y [illegible] in Goddelicke cracht 8.4
zijn [illegible] ende ende bescher- Act.1.9
men[illegible] werelt: z ende van y mat.28.20
sal hy [illegible]
uenden [illegible]
Wat [illegible]

Dat is: ick stelle mijn betrouwen in dē hei-
b 1 Cor.2.10 12/3 lighen Gheest: b sonder wiens ingheuen nie-
mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 16.13 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
makende kennisse ende wetenschap van den
seluen. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ende den So-
ne ende den heylighen Gheest/een God te we-
sen? Antwoorde.

c Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders/ ende des Soons ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen/ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifteure leert/ e dat daer
e Deut.6.4. Mar.12.29 maer een God is/ die zijn eer gheenen ande-
f Esa.48.11. ren gheuen wil/ ende de selue Goddelicke eere
g mat.28.19 inde Schrift g eyghentlick toegheeguen wert
den Vader ende den Sone en̄ den h. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drye persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ende de h. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Jck bekenne/ dat Christus Jesus
i Matt.16. 18 eñ.18.17. in dese boose Wereldt/ i zijne seluere vergade-
ringhe der gheloouigen heeft/ waer af ick my
bekenne een lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eygen schatten ende verciersels heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffe-
nisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/en-
de een eewich leuen. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloouigen/ sonder ee-
nich uytwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Joā.1.9. 2.1. Ten anderen/ l datse altijdt vergheuinghe
haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast
Hebr.7.24 gheloove met een oodtmoedich herte/ inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten/ datse (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in
29.eñ.6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leuen. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. uige/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.

Mat.25.2. 47. Mach oock dese warachtighe ghemeynte
Christi uytwendelick eenichsins bekent wer-
act.24.15 den? Antwoorde.

Jase: Jn sonderheyt uit drie teeckenen. Te
weten: Uit de oprechte vercondinghe des
woorts Gods: uit het rechtsinnich uytrechten
der Sacramenten. Ende uit het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte vercondinghe des
Woordts gods ghelegghen?

Antwoorde.

Jnde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26.eñ 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle mē-
Leuit.26.14 schen/ die den seluen ouer al niet ghenoech en
q Luc.2.10. doen. Vraghe.

Roma.3.24. Wat is dat Euangelium?
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde bootschap/ q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheuinghe der sonden/ door de verdiē-
sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leene. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe oeffeninghen/ in seker uyt-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen/ dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts/ vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop/ ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joā.3.25.
s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn-
ten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwassē- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: Mar.16.15
u inden Name des Vaders/ende des Soons t Ephe.1.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy uit uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van mijne sonden/ als het
Lichaem inden Doop met water besprengt
werdt. Voort/ x dat ick altijt vergiffenisse der x 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal/ so dickmaels als ic dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader
door Christum/ in tghelooue sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werde ghy in uwen Doop meer
vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leuen lanck sal der son- g Rom.6.4.
den verwijdē/ mijn vleesch met alle zijne boo-
se lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde
des leuens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een instellinghe Christi: in de wel- h mat 26.26
ke zijn doot door het eten des ghebroken Mar.14.22
broodts/ ende het drincken des Bekers des Luce 22.19.
Heeren vercondicht wert. 1 Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sondē heb/ l ende gevoedt werde tē eewi- l Joā.6.31.
ghen leuen: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeuen wert/ drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem dagheliicks/ door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote wel-
daet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaer-
heyt betuyghen/ met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden mensches/ en̄ een nieuwic-
heyt des leuens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat.18.15
welcke een yegelick lidtmaedt verbonden is/ Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.17.10
ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods Spr.19.13
uit der ghemeynten ghewoorpen/ b ende den Jacob.5.9.
Duyuel ouer ghelevert werden. 1 Cor.5.5

Vraghe.

Mach oock de Ouerheydt boose
met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghenende/ ons met v in eewichepdt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aenschijn
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aenschijn over ons lichte
tonser vreuchden ende salichepdt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die dagheliijcx meer eñ meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter levē/ ende in ons
voortbringhe warachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewichepdt
ghelooft ende ghepresen werde / ende wy met
a Phil. 3.14 Col. 3.1 vierigher begeerte/ alle a verganckelijcke din-
ghen verachtende allē na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het v behoorcht/ dat mē bid-
b 1. Tim. 2.1 de voor alle menschē b; wy bidden v/ dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Euangelij / op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
c Ioā. 17.20 c gantsche wereldt vervult werde met uwer sa-
d 1. Pet. 2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetēde be-
1. Cor. 8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
e Psal. 115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve also be-
Act. 4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec. 36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt uytroeyen al-
f Mat. 9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
g Mat. 24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere eñ nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
1. Pet. 5.2 Naems alleen/ noch der armē menschen wel-
h Act. 20.29 vaert ende salichepdt.

Mat. 7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Ioan. 10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil. 3.2. waren ende regieren / in i eenichepdt des wa-
i Ezech. 34.8 rachtighen geloofs ende Godsalichepdt des le-
Iere. 23.1 vens/ op dat v rijcke dagheliijcx k toeneme/ eñ
Esai. 30.10. Satans rijcke te schandē gae/ tot dat v Rijc-
k Ephe. 4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē
Psalm. 28 zijn.
l Psal. 110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
m 1. Cor. 15. regiment/ voor den Roomschen Keyser eñ Co-
28. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten eñ
Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spangien/ zijnē hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/ oock voor den eersamē wij-
sen Raet deser Stadt/ geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na ghericht sy/ dat de Coninck
n 1. Tim. 2.2 aller Coninghen n over hen eñ hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers langhe so
meer verstoort eñ te niete ghemaeckt werden:
o Psa. 2.11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan. 4.4 leyden moghen p in aller Godtsalichepdt en-
p 1. Ti. 2.2. de eerbaerheyt.
q Luce. 1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
r Hebr. 13.3. r vervolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Ioā. 16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. uyt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat. 10.10 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden uytghe-
s Psa. 79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
t Mat. 26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u Mat. 24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil. 1.20. x sy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot

stichtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc. 2.3.
rer salichepdt.

Wy bidden v oock voor alle die ghy z ca- z Psa. 50.24
stijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests/ troost-
se alle O Heere/ na dat ghy weter / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe hares levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe ghedueldichepdt / verkortet
hare lijden/ ende verlostse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
beschermminghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den gelooue strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Iesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aenschijn over v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aengheficht tuwaert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Zyt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere
des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa. 16.8
men/ ende bekeert de sielen/ een warach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs- b Rom. 1.16.
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich-
tende/ een b crachtich middel ter salichepdt
allen diet gelooven. Maer overmidts dat wy c 1. Cor. 2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen. 8.20.
quaem zijn tot eenigen goede / Ende dat ghy Rom. 3.10
oock niemant helpen wilt / dan die v oodt- d Esa. 66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat. 11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec. 11.19
lichten met uwen heylighen Gee[illegible] ons Iere. 31.33.
geven een f saechtmoedich[illegible] f 1. Petri. 5.5
ke alle opgheblasenheydt[illegible] [illegible]ce. 1.52
wijsheyt ghewert sy / o[illegible] [illegible]man. 8.5
hoorende g tselue recht be[illegible] [illegible] 11.28
de ons leven daer na aen[illegible] [illegible] 2.4
ghenadelick h bekeeren[illegible]
wer waerheyt alswale[illegible]
men eendrachtichlijck [illegible]
gher heylichepdt end[illegible]
de daghen onses levens [illegible]
leen om Christi wille / die[illegible]
heete leeren bidden ende o[illegible]
hooren: Onse Vader[illegible]

Ghebedt na de lee[illegible]
Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe[illegible]
der/ wy dancken v / dat ghy[illegible]
ons in v Verbont ghenomen[illegible]
oock onse cleyne Kinderen / dwelck[illegible]
niet alleene l versegheit hebt door de[illegible]
Doop/ maer noch dagheliicx bewijset/[illegible]
uwen lof m volmaket wt haren mond[illegible]
also de wijse Wereltsche beschamet.[illegible]
bidden v / de[illegible] genade/[illegible]
aen Christ[illegible] o toenem.
ende wass[illegible]
[illegible]

neghe [illegible] in aller wijsheyt ende gerech-
tichheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p Gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende tRijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems / eñ
tot hares eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan.9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende gheboren in aller boosheyt ende verderf-
s Gen.8.20 fenisse/ s gheneyght tot allen quaden/ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 gheboden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u Deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec.18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy u
Psalm.79.5. vertoorent hebben/wy beschuldigen ons sel-
ven/ende beclaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien : Wilt u over ons y ontfermen O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.1.75 vruchten der a heylicheyt ende gerechticheyt
voort bringhen/ die u door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock u
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geven/dat wy daer uit leeren al ons
c Jere.2.4 c betrouwen op u alleen stellen/ ende van allẽ
27.7 creatueren af trecken : Dat oock onsen d ou-
d Gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ eñ dat wy ons u op offeren tot eenẽ leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heylighen naems/
eñ tot stichtinge onses naesten/door onsẽ Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/etc.

Een corte Forme des ghebets na
de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen u gesondicht
ende dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/eñ met onweetenheyt/
ondanckbaerheyt eñ murmureeren uwẽ toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft . Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer groote barmherticheyt
ende ontfermt u onser. Geeft ons kennisse eñ
leedtwesen onser sonden/ eñ beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck eñ standtvastighe
u heylighe woort moghen verkondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op datse dat
1.Timo.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
k 1.Sam.15 scheydenheyt moghen voeren . Bewaert ons
23 voor alle valscheyt ende k ontrouwe / verstoort
l Act.4.29 alle boose ende listighe aenslagen/ die tegen u
Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re onttrecht ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer gheeft ons vermeerderinghe

des gheloofs/eñ in allen dingen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt . Coemt uwe Kercke te
hulpe verlostse van allen overlast / bespottin-
ghe eñ tyrannie. Sterckt oock alle swacke eñ
bedroefde herten/ ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker belostenisse ghegeven heeft m/ Voor
waer voorwaer segghe ick u / n wat ghy den m Joan. 15
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 16. eñ 16.23.
u gheven/ Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/ wy dancken u/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijc voor ons
ghewaeckt hebt . Ende bidden u/ dat ghy
ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/ n Jac.4.15
die ons voortaen n gheleyde/ dat wy desen
dach midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ eñ wat wy in handt nee-
men/ dat onse ooghen altijt o sien / om u eere o Mat.6
te verbreyden/ also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van u vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
belostenisse vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons vã her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercke der duysternisse afgeleyt hebbende/ q [illegible]
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen / tot de verkondinge uwes
Goddelijcken Woordes. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Sterckt alle Kerckendie-
naers/ende Overheden uwes volcks . Troost
alle bedroefde ende benaude herten door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy u in
zijnen r Name bidden, sekerlijck gheven sult/ r Jo.15.16
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/ etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven/ welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ende in de- s Jos.14.
se thien Gheboden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal. [illegible]

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.[illegible]
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- y Rom.13.[illegible]
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden u/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matiche on-
sen slaep dat die niet onordelijc sy/ op dat wy
aen lijf ende ziele onbevlect moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selve ghesciede tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.18
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.42
tijdt verwachten op onse verlossinghe uit de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor Luce.12.37.
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in u a 1.Petr.5.8
heylich gheleyde nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/son-
der teghen u grootelicx gesondicht te hebbẽ/
Wy bidden u/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/ gelijck ghy nu alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer-
om van u aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft oock ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herte/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier verrepeht voor die Christelicke Ghemeynte/ Ende begheert dat den seluen uwen houwelicken staet beuestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Jck neme v alle die hier nu vergadert zijdt tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Ende na dien het dan recht en behoorlic is/ y Mat.19.6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille onse Heere Godt v z voornemen/ dwelck hy v gegeuen heeft/ beuestigen/ ende v beginsel sy in z Psal.121.2 den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aerde ghescapen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant geuen/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heyligher Gemeynte/ dat ghy ghenomen hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich/ haer belouende/ dat ghyse nemmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godtvreesende man zijnen wyue schuldich is/ Dat ghy oock heylichlic met haer leuen wilt/ haer trouwe ende gelooue houden de in alle dinghen/ na het wtwijsen des heylighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/ welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem te dienen ende te helpen/ hem nemmermeer te verlaten/ heylichlick met hem te leuen/ hem trouwe ende gelooue in allen dingen te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is/ na wtwijsen des heylighen Euangelij?

Antwoorde/ Ja.

So spreecht de Dienaer.

De Vader der barmherticheyt/ die v door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepen heeft/ verbind v met rechter liefde en trouwe/ en geue v zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio / hoe sterck den Bant des houwelicx sy/ also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Pharizeen quamen tot Jesum/ en versochten hem seggende: Ist oock den mensche geoorloeft zijn wyf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hen: Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man ende wyf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/ Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten/ ende zijnen Wyue aenhanghen/ en die twee waren sullen een vleesch wesen. So zijnt nu niet meer twee/ maer een vleesch. Waerom wat God te samen ghevoecht heeft/ dat en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses gebaden eenen Scheydbrief te geuen/ ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hardicheydt wille v toeghelaten/ uwe wyuen te verlaten: Maer van den beginne ist niet alsoo ghewest. Ende ick segghe v/ dat wie zijn Wyf verlaet / anders dan om hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet ouerspel; Ende wie de verlatene trouwet/ die doet oock ouerspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Christi/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat a Matt. 19 6. onse Heere Godt v te samen a gevoecht heeft tot desen heylighen staet, Ende daerom sult b 1.Cor.7.20 ghy oock alles wat v daer in v teghen comt/ met ghedult ende dancksegghinghe aennemen/ als vander hant Gods. Soo salt v oock alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Amen. c Rom.8.28

Daer na heet die kerckendienaer die ghetrouden nederknielen ende vermaent de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe d goetheyt ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst/ ende vanden beginne d Psa.45.5. gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de mensche alleen zy/ en om dies willen hem een e Gen.2.18 hulpe die soude by hem zijn/ geschapen hebt/ ende verordineert / dat die twee waren / een souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr.13.4 Wy bidden v (aengesien dat ghy dese twee personen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geuen uwen heylighen Gheest/ op datse in warachtigen ende vasten gelooue heylichlick leuen nae uwen g Goddelicken g Ephe.5.18. wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse h Psa.128.5 oock h seghenen/ ghelijckerwijs ghy die ghelooughe Vaders / uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham/ Isaac ende Jacob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met den seluen Vaderen opgherecht hebt) heylige kinderen crijghen/ ende die selue i Godsalichlick opbringhen moghen ter eeren uwes heylighen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeynten/ ende verbreydinghe uwes heylighen Euangelij. Wilt ons verhooren O Vader aller barmhertichheyt/ door Jesum Christum uwen lieuen Sone/ onsen Heere/ in wiens Name wy onse ghebeden besluyten. i Ephes.6.4

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult v ghenceren met uwer handen arbeyt/ Wel v/ ghy hebt het goet.

3. V Wyf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent v huys/ en uwe kinderen als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden/ die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal v segenen wt Zion/ dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al v leuen lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende vrede ouer Israel.

Onse lieue Heere God veruulle v met zijner ghenaden/ ende gheue v dat ghy in aller Godtsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leuen.

Christelicke ghebeden/ die men in de Vergaderinge der Gelooughen en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondachs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des Sondachs voor middach de tien ghebodem Gods ghelesen oft gesongen heeft/ neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom.3.20 de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende ende 7.7. bekentenisse harer ouertredinghen/ en te b gelooven de Euangelische beloftenissen van b Joan.3.36 Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse Matth.9.6 der Schrift bewijset. Daer op hy c den onboetveerdighen de straffe Godes/ ende den c Ezech.5.18 boetveerdighen gelooughen de genade Gods ende 18.21. in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy ende 33.9. op de navolghende Wyse. Esai.3.10. Joan.3.19.

O Ewige God/ en alder genadichste Vader/ wy vernedmoedigen ons seluen wt gront des herten voor uwe hooge Majesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael d Psa.143.2. ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende Job.9.14 bekennen (soo ghy v met ons wilt te rechte Exo.32.33 gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot Hebr.12.20

Dat vijfde.

Ghy sult u vader ende moeder eeren / op dat ghy lange leeft inden Lande/dat u de Heere uwe Godt gheven sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sevenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Sondach.

Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys. ghy en sult niet begheeren uwes naesten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienstmaghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/ noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.

93. Vraghe.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

Antwoorde.

In twee tafelen a/daer van de eerste leert/ hoe wy ons teghen God sullen houden. Die ander/wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.

94. Vraghe.

Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick / soo lief als my mijner sielen salicheyt is/ alle Afgoderije c tooverije/ waersegginghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heylighen/ofte ander Creatueren e myde en vliede ende den eenigē waren Godt recht leere kennen f/ hem alleen vertrouwe g. In alder ootmoedicheyt h ende lydtsaemheyt [...] hē alleen onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts verwachte k/hem van gantscher herten lief hebbe l/vreese m/ ende eere n/Also/dat ick eer alle Creatueren afgae / ende varen late / dan dat ick inden aldermin sten teghen zijnen wille doe o.

95. Vraghe.

Wat is Afgoderie?

35. Sondach.

Antwoorde.

Afgoderije is/in stede des eenighen waren Godts/ die hem in zijn woordt gheopenbaert heeft/ofte benevens den selven yet anders versieren ofte hebben / daer op de mensche zijn vertrouwen settet p.

96. Vraghe.

Wat eysche Godt int tweede ghebodt?

Antwoorde.

Dat wy god in gheenderley wijse afbeelden q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan hy in zijn woort bevolen heeft r.

97. Vraghe.

Machmen dan gantschelijck geen beelden maken?

Antwoorde.

Godt en can noch en mach in gheenderley wijse afghebeeldet werden. Maer de Creatueren / al ist dat sy connen afgebeeldet werden / so verbiedt doch godt haer Beeldenis te maken/ende te hebben om die te vereeren/ of godt daer door te dienen s.

98. Vraghe.

Maer soudemen de beelden inder Kercken als boecken der leecken niet moghen lijden?

Antwoorde.

Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn dan god/de welcke zijne Christenen niet door stomme Beelden / maer door de levendighe vercondinghe zijns Woorts wil onderwesen hebben t.

99. Vraghe.

Wat wil dat derde ghebodt?

36. Sondach.

Antwoorde.

Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met valschen eedt a / maer ooch met onnoodich sweeren den Name Godes niet en lasteren noch misbruycken / noch ons met onsen stilswijghen en toesien/ sulcker schrickelicken sō-

a Exod. 34. 28
Deut. 4. 13.
10. 3.
b Matth. 22. 37
1. Cor. 6. 9.
10. 7. 14
c 1. Cor. 6. 9.
d Leui 19. 31.
Deut. 18. 11
e Mat. 4. 10
apoc. 19. 10.
22. 8
f Joā. 17. 3.
g Jer. 17. 5.
h 1 Pet. 5. 5.
i Heb. 10. 36
Col. 1. 11
Rom. 5. 3.
1. Cor. 10. 10
Philip. 2. 14
k Psal. 104.
Esaie. 45. 7.
Jac. 1. 17.
l Deut. 6. 5
Mat. 22. 37.
m Deut. 6. 2
Psal. 111. 10
Prov. 1. 7.
Mat. 10. 28
n mat. 4. 10
Deut. 10. 20
o mat. 5. 29
act. 5. 29.
p Ephe. 5. 5.
1. Par. 16. 26
Philip. 3. 19.
galat. 4. 8
Ephe. 2. 12.
1. Joā 2. 23.
q Deut. 4. 15
Esa. 40. 18.
Rom 1. 23.
act. 17. 29.
r 1. Sa. 15. 28
Deut. 12. 36
Mat. 15. 9
s Exo. 23. 24
Deut. 7. 5.
2. Reg. 18. 4.
t Jere. 10. 4
u 2. Tit. 3. 16
2. Pet. 1. 19
a Luc. 24. 18
Leu. 19. 12

den verlachtich maken. Ende in somma/dat wy den heylighen Name Gods anders niet/ dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe roepen d/ ende in alle onse woorden en wercken ghepresen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name met sweeren en vloecken te lasteren/ dat God hem ooch over die vertoornt / die so veel als hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen grooter sonde/ noch die God meer vertoornt/dan de lasteringhe zijns Naems. Waerom hy ooch die selve met der doodt te straffen bevolen heeft g.

101. Vraghe.

Maer machmen ooch Godsalichlijck by den Name Godes eenen Eedt sweeren?

37. Sondach.

Antwoorde.

Jaet/ alst de Overheydt van haren Onderdanen/ofte anderslins ooch de noot voorderet/ om trouwe ende waerheyt daer door te bevestighen/ en dat tot Godes eere en des naesten salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/is in godes Woort ghegrondet / en daerom ooch van den heylighen inden Ouden ende Nieuwen Testamente recht ghebruyckt geweest h.

102. Vraghe.

Machmen ooch by den Heyligen/oft by eenighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren?

Antwoorde.

Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ is Godt aenroepen/dat hy/als die alleen dat herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse wille gheven/ende my straffe/in dien ick valschelijck sweere i/welcke eere geenen Creatueren toebehoort k.

38. Sondach.

103. Vraghe.

Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt?

Antwoorde.

Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die Scholen onderhouden werden l. ende dat ick in sonderheydt op den Sabbath / dat is op den Rustdach / tot der ghemeynte Godts neerstelijck come m/om godts Woort te hooren n/die Sacramenten te gebruyckē o/ God den Heere opentlick aen te roepen p/ende den armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns levens van mijnen boosen wercken vierē/ den Heere door zijnen gheest in my wercken late/ ende also den eewighen Sabbath in desen leven aenvanghe r.

39. Sondach.

104 Vraghe.

Wat wilt Godt int vijfde ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick mijn Vader ende Moeder/ en alle die over my ghestelt zijn/alle eere / liefde ende trouwe bewijse/ende my harer goede leere en de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt onderwerpe s/ende ooch met hare swacheyt ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien het god belieft/ ons door hare handt te regeren u.

40. Sondach.

105. Vraghe.

Wat heyscht Godt int seste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick mijnen naesten noch met ghedachten/noch met woorden/ noch eenich ghelaet/ veel weynigher met der daet door my selven ofte door ādere ontere. hate/quetse ofte doode a / maer dat ick alle wraecghiericheydt afleggheb /ooch my selven niet en quetse / oft moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c Daerom ooch die Overheydt dat sweerdt draecht/ den doodtslach te weeren d.

106. Vraghe.

b Mat. 5. [..]
Jacob. 5. 12
c Esai. 45. 23
d mat. 10. 32
e Tit. 2. 8
f Rom. 2. 24
1. Tim. 6. 1
Col. 3. 16.
g Leuit. 3. 1.
Leuit. 24. 15
h Deu. 6. 13
10.
Esaie. 48. 1
i gen. 21. 24
31.
1. Sa. 24. 23
1. Reg. 1. 29.
k Mat. 5. 34
Jacob. 5. 11
l Tit. 1. 5.
m Ps. 68. 27.
en 40. 10. 1
act. 3. 42
n 1. Cor. 14.
19. ende 29.
o 1. Cor. 11. 33
p 1. Tit. 2. 1.
q 1. Cor. 16. 1
r Esa. 66. 23
s Ephe. 6. 1
Col. 3. 18.
Ephe. 5. 22
Prov. 1. 8
4. 1. 15. 20.
20. 20.
Exo. 21. 17
Roma. 3.
t Pro. 23. 22
gen. 9. 25.
1. Pet. 2. 18
u Eph. 6. 19
Collos. 3. 16.
Roma. 13
Mat. 22. 21
a Mat. 5. 21
gen. 9. 6
Mat. 26. 52
b Ro. 12. 19
c gen. 9. 6
Exo. 21. 14.
Mat. 26. 52
Roma. 13. 4.
d Rom. 1. 29

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het
dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons
dat hy den wortel des dootslachts / als nijt/
e 1.Joan.2.9 e haet f/ toorn / ende wraeckgiericheydt ha-
f Jaco.1.20 tet: ende sulcks alles voor eenen doodtslach
Galat.5.20. houdet g.
g 1.Joan.3.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/dat wy onsen nae-
sten alsoo voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/
haet en toorn ghebiedt dat wy onsen naest
h Mat.22.39 lief hebben als ons seluen h/ ende hem gedult
7.12. vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/
i Ephes.4.2 k ende alle vrientdelickheyt bewijsen/ zijn scha-
Galat.6.1 de so veel als ons moghelick is/ afkeeren l en
k Mat.5.6 ooc onse vyanden goet doen m.
l Rom.12.18

108. Vraghe.

m Mat.5.7 Wat leert ons dat seuenste ghebodt?
Rom.12.10.

Antwoorde.

Exo.23.5 Dat alle oncuysheyt van Godt vervloeckt
Mat.5.44. sy n/ ende dat wy daerom de selue van herten
Rom.12.20. vyant zijnde/ o cuysch ende tuchtelick leuen
41. Sondach. moeten p / het sy inden heylighen houwelic-
ken staet/ oft buyten den seluen q.

109. Vraghe.

n Leui.18.27
o Jude.23. Verbiedt God in desen ghebode niet meer
p 1 The.4.3 dan Echtbreken/ ende diergelijcke schanden?
q Hebr.13.4

Antwoorde.

1.Cor.7 Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des hei-
lighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse bey-
de suyuer ende heylich bewaren/ daerom ver-
biet hy alle oncuysche daden / ghebeerden
r Ephe.5.3 woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat de
1.Cor.6.18. mensche daer toe trecken can t.
s Mat.5.28

110. Vraghe.

t Eph.5.18 Wat verbiet God int achtste ghebodt?
1.Cor.15.33

Antwoorde.

42. Sondach. God en verbiet niet alleen stelen ende roo-
uen u/ dwelck die Overheyt straft/ maer hy
noemt ooc dieuerije/ alle boose stucken ende
u 1.Cor.5.10 aenslaghen / daer mede wy onses naesten goet
ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met
ghewalt oft schijn des rechts x/ als met on-
x Luce 3.14 rechten ghewichten/ elle/ mate y/ ware/ mun-
1.Thes.4.6. te/ woecker a/ oft door eenich middel van Godt
y Pro.11.1 verboden: Daer toe ooc alle giericheydt b/
16/11 allen misbruyck ende verquistinge zijner ga-
z Eze.15.9. uen c.
a Deu.25.15
Psalm.15.5

111. Vraghe.

Luce.6.35. Maer wat ghebiedt v God in desen ghebode?
b 1.Cor.6.10

Antwoorde.

c Pro.5.16 Dat ick mijns naesten nut / daer ic can en-
de mach voorderen/ met hem also handele als
d Mat.7.12 ick wilde datmen met my handelde / d daer
e Eph.4.28 toe ooc dat ick trouwelick arbeyde / op dat
43. Sondach. ick den nootdruftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

f Pro.19.5 Wat wil dat neghenste ghebodt?
Jude 9. ende

Antwoorde.

22.28. Dat ick teghen niemant valsch ghetuyghe-
b Psal.15.3 nisse en gheue f/ niemandt zijn woorden ver-
e Rom.1.29 keere b / gheen achterklapper of lasteraer en
f Mat. .1 sy e, niemandt lichtelick ende onuerhoort
Luce.6.37 oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alder-
g Joan.8.44 ley liegen ende bedriegen, als eygen wercken
h Prov.1. des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den
22. en 13.5 swaren toorne Gods op my laden wil h. Item/
1.Cor.13.6 dat ick int gherichte ende alle ander handelin-
i Eph.4.25. ghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick
spreke ende bekenne i / ooc mijns Naesten
eere ende goet gherichte nae mijn vermogen
k 1.Pet.4.8. voorstae ende voordere k.

113. Vraghe.

44. Sondach. Wat eysche van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat ooc de minste lust oft ghedencken te-
ghen eenich ghebodt Godts in ons hertte nim-
meer en come / maer dat wy tot allen tijden
van gantscher herten allen sonden vyandt
zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebben l. l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connen de gene die tot Godt bekeert
zijn/ dese ghebodem volcomelick houden?

Antwoorde.

Neent: Maer ooc de alderheylichste/ soo
langhe als sy in desen leuen zijn/ en hebben maer
een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ m 1.Joan.1.8
doch also/ datse met een ernstelick voornemen Rom.7.14.
niet alleen na sommighe/ maer na alle de ge- Eccle.1.
boden Gods beginnen te leuen n. n Rom.7.22

115. Vraghe.

Jacob.2.10
Waerom laet ons dan God also scherpelic
de thien ghebodem predicken/ soose doch nie-
mant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leuen lanck on-
sen sonderlicken aert hoe langer hoe meer le-
ren kennen o / ende dies te begheeriger zijn o Joan.3.9
de vergheuinghe der sonden/ ende de gerech- Psalm.32.5
ticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat
wy sonder onderlaten ons beneerstighen en-
de Godt bidden/ om de genade des heylighen
Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eu-
beelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy
tot dese voorghestelde volcomenheydt na de-
sen leuen gheraken q. q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen
van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck
der danckbaerheydt is/ welcke God van ons
voordert r ende dat God zijn ghenade ende r 1.Cor.9.24
den heylighen Gheest alleen dien gheuen wil/ Philip.3.11
die hem met hertelicken suchten sonder op- 45. Sondach.
houden daerom bidden/ ende daer voor dan-
ken s. 117. Vraghe. s Psalm.50.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat 14.
God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort
werde? Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen wa-
ren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheo-
penbaert heeft/ t om al het gene dat hi ons ge- t Mat.7.7
boden heeft te bidden / van herten aenroe- Psal.50.15
pen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt en- u Joan.4.22
de ellendicheyt recht ende grondelick ken- x Psal.2.11
nen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte Esai.66.2
zijner Maiesteyt veroatmoedighen y. Ten y Ro.10.14
derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ 8.15
dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende dat z Joan.14.13
wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren 15.16.16.23.
Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghe- Dan.9.17
lijck hy ons in zijn woordt beloofd heeft. b a Mat.7.8

118. Vraghe.

Psal.143.1.
Wat heeft ons Godt beuolen van hem te b Jaco.1.17
bidden? Antwoorde. Mat.6.33.

Alle gheestelicke ende lijflicke nooddruft/
welcke de Heere Christus begrepen heeft int
Ghebedt dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

ONse Vader/ die a daer zijt in de Hemelen a Mat.6.9.
Uwen Name werde gheheylicht. Luce.11.2
U Rijcke come.

Uwen wille ghesciede op der aerden als
in den Hemel.

Gheeft ons huyden ons dagheliex Broot.

Ende vergeeft ons onse schulden / ghelijck
ooc wy vergheuen onsen schuldenaren.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer
verlost ons van den quaden.

Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de
heerlickheyt inder eewicheyt/ amen.

46. Sondach.

120. Vraghe.

Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt also aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum ghewordden is ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten gheloove bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dingē ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toegheaen/ Die daer zijt in de Hemelen?

Antwoorde.

Op dat wy vā de hemelsche Maiesteyt/ Godts/ niet aertsch en ghedencken c ende van zijner almachtigheydt alle nootdruft des lyfs ende der sielen verwachten d.

c Iere.23.23 act.17.1.24. d Rom.10.12

47. Sondach.

122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy v recht kennen e/ ē v in alle uwe wercken/ in welckē uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prijsen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Ioan.17.8 Mat.16.17 Iacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.142.1 Iere.31.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

48. Sondach.

Dat is/ Regeert ons also door v Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons lanck so meer v onderwerpē h: Bewaerdt ē vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen v verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen v heylich woordt bedacht werden/k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zijn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Ioā.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach.

Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen spreken ghehoorsaem zijn a/ op dat also een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach dienē ende uytvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

n Ma.16.24 a Luc.22.42. b 1.Cor.7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

50. Sondach.

Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot: Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des Lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gaven sonder uwē segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhalven ons vertrouwen van alle Creaturē aftrecken/ ende op v alleen stellen g.

d Psal.145. 15. ende.10.4 Mat.6.25 e Act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

51. Sondach.

Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

Vergheeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altijdt aenhangt/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheven i.

h Psal.51.13 1.Ioan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

52. Sondach.

Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewijl wy van ons selven soo swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodtvyanden de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch onderhouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken strydt niet onderligghen o/ maer altijdt stercken wederstant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die overhandt behouden p.

k Ioan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Ioā.15.19 n Rom.7.23 o Mat.26.41 Mar.13.33 p 1.Tes.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy v Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van v/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts q te gheven den wille ende het vermoghen hebt/ q ē dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick gheprezen werde r.

q Ro.10.12. 2.Pet.2.9 r Ioā.14.13. Psalm 115.1 Iere.33.8.

129. Vraghe.

Wat beduydt dat woordt/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebedt veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop uyt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

DEwijle onse Heere Iesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet moghē comen ten sy dat wy nieugheboren werdē/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewijsinghe/ dat onse nature gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ om alsoo vlytelick de zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser onder Natueren afgewasschē ē begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gāntschelic verdoemē.

a Ioan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheyde also voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen beloovende van allen onsē sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zijns bloets vergiftenis wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven nature wederom tot zijnen eeuwigheyde/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks beloofte onsen swacken geloove souden bevestighen/ ende aen onsen eygenen Lichame versegelen heeft hy bevolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

Waerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe=
doopt werden, betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt, al ons leuen lanc/
dat God onse ende onses saden vader zijn wil
ons met aller nootdrust des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre=
aturen (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi=
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salichept dienen moeten . d
Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden, beloeft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy, also dat hy onse
en onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade saluende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / ghebooren /
lijden ende steruen van aller onreynicheyt en
sonden verlost heeft , ende al onse vermaledij=
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / en met hem be=
f Rom.6.4 grauen f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijt / op dat hy ons door zijn Opstan=
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic=
g Ro.4.24. heyt g becleyden, nu voor den hemelschen Va=
h Rom.8.34 der voortreden h / en ten laetsten voordeele heer=
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichyn des
Vaders presenteren soude.
Ten derden / als wy inden Name des hey=
lighen gheests gedoopt werden / wert ons be=
loeft dat de heylige gheest onse en onser Kin=
k Joa.16.7 13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot waerachtighen litmaten des lic=
1.Cor.12.13 haems Christi l makende : Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga=
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on=
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / ooc die sonden ende swackheyt / die
in ons noch overblijft / so lanc so meer ghe=
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leuen begonnen en=
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi o ge=
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen=
baert werde.
Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sick met malcanderen verbinden /
so belouen wy oock Godt den vader / Sone
ende heylighen geeste, dat wy, door zijne gena=
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer=
achtighen en leuendighen god houden en be=
kennen willen / hem alleene in alle onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / en als ghehoorsame Kinderen le=
uen / ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyschet / welckx in dese twee stucken ghele=
ghen is.
d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en=
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on=
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na oock dat wy be=
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech=
ticheydt te leuen.
Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe=
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son=
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der seluer / (om
des bloets verghietens Jesu Christi wille)
i Jere.31.34 voor Gode nemmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de Heylighe Doop een on=
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige k fonteyne der eewiger barm= k Jere.2.13
herticheyt des vaders / ende des alderheylic=
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19
Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe=
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans vans
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A= * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also oock o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft : Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Nacomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.
Nu is onse Heere Jesus Christus in de wereldt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel=
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge= q Jere.31.32
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be= Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en= t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey= 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum . 2. segghende : u Doet boe= u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe=
vinghe der sonden . So sult ghy ontfanghen
die gaue des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese belofteniss / en=
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.13
Godt onse Heere oock daer toe beroepen
sal.
Also beveelt oock de Heere Christus selue
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren=
ghen / ende belouet hen met woorden en wer=
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tydt brochten sy kinder a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe=
ren / en die Jongheren dreyghden de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hyt on=
weerdelijck / ende sprack tot hen : Laet de kin=
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor=
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar=
men / ende leyde de handen op hē / en segendese.
Wt desen woorden ist openbaer / dat oock
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver=
bondt zijn / ende daerom oock den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont= 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen . Euen ghelijck oock de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Mar.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mat.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods, tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten en bedienen mogē /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.
O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strengen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / en den gelovigen
Noah f zijn achster wt uwe grooter barm= f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert : Ghy die a Exo.14.28
den verstockten Pharao a met al zijnen volc=

In gheenderley wege: maer wy maken ooc
die schult noch dagheliicks meerder o
a Job.9.2.3 14. Vraghe.
15.1. Can oock ergherss een bloote Creatuere ge-
Math. 6.12 bonden werden/ die voor ons betale?
Antwoorde.
Neent/ Want ten eersten en wil God aen
geen ander Creatuere die schuldt straffen die
de mensche ghemaeckt heeft. p Ten anderen
p Hebr.2 so en can oock geen bloote Creatuere den last
des eewighen toorns Godts teghen die sonde
dragen/ ende ander Creatueren daer van ver-
q Psa.130.6 lossen q 15 Vraghe.
Wat moeten wy dan voor eenen Midde-
laer ende verlosser soecken?
Antwoorde.
Eenen sulcken / die een warachtich ende
r 1.Cor.15.2 rechtveerdich mensch sy/ ende nochtans oock
Jer.23.6 stercker dan alle Creatueren / dat is die oock
Esai.53.11. warachtich Godt sy. r
2.Cor.5.21 16. Vraghe.
Hebr.7.16 Waerom moet hy een warachtich ende op-
Esai.7.14 recht mensche zyn?
Rom.8.3 Antwoorde.
Jere.33.16 Om dat die rechtveerdicheyt Godts vorder-
6. Son-
dach. de / dat de menscheliicke natuere die ghesondicht
hadde/ voor die sonde betaelde. s en dat
een mensche selue een sondaer zynde / niet en
s Roma.5. conde voor ander betalen. t
12.15 17. Vraghe.
t 1.Pe.3.18 Waerom moet hy tsamen een warachtich
Esai.53.8 Godt zyn? Antwoorde.
act.2.24 Op dat hy wt cracht zyner godheyt/den last
u 1.Joa.1.2 des toorns Godes aen zyner menscheydt dra-
4.9.10 gen/ en ons die gherechticheyt ende dat leuen
act 20.28. verweruen ende weder geuen mochte. u
Joan 3.16. 18 Vraghe.
a Mat.1.23 Maer wie is de selue Middelaer / die tsa-
1.Tim.3.30 men een warachtich Godt ende een warach-
Luce.2.11 tich rechtveerdich mensch is?
b 1.Cor.1.30 Antwoorde.
c gen.3.15. Onse Heere Jesus Christus / a die ons tot
d gen.22.18 een volcomen verlossinge ende gerechticheyt
Roman.1.2 ghesconcken is b 19. Vraghe.
Hebre.1.1 Waer wt weet ghy dat/ Antwoorde.
acto.3.22 Wt den heylighen Euangelio/ welck godt
10.43. selue eersteliick int Paradys c gheopenbaert
e Joa.5.49 heeft/ en namaels door de heylighe Patriar-
hebre.10.7 chen ende Propheten laten verkondighen / d
f Rom.10.4 ende door de offerhande ende ander Ceremo-
Psalm.2.12 nien des Wets laten voorbeelden e/ ende ten
galat.4.4 laetsten door zynen eengeboren Sone ver-
7. Son- vult. 20. Vraghe.
dach. Werden dan alle menschen wederom door
g Joan 1.21 Christum salich/also sy door Adam verdoemt
3.36 gheworden syn? Antwoorde.
Esaie 53.11. Neen se: Maer alleen de gene die hem door
Roma.11.17 een oprecht geloove werden ingeliift/ende al-
hebre.4.2 le zyne weldaden aennemen. g
10.39 21. Vraghe.
h hebr.11.1.3 Wat is een oprecht gheloove?
Jaco.2.19. Antwoorde.
i Rom.8.16. Een oprecht gheloove en is niet alleen een
iacob.1.6 seker weten ofte kennisse/daer door ic al voor
Roma.5.1 warachtich houde / dat ons Godt in zyn
k mat.16.19 woort gheopenbaert heeft h: Maer oock een
ioan.3.5 herteliick vertrouwen i/ welc de heylige geest
galat.5.22 k / door dat Euangelium l in my werckt / dat
Philip.1.29 niet alleen anderen/ maer oock my vergeuin-
l Rom.1.16 ghe der sonden/ eewighe gherechticheydt en-
Rom.10.17 de salicheyt van god ghesconcken sy / m wt
m heb.10.38 louter ghenaden/alleen om de verdienste Chri
heb.2.4 sti wille. n 22. Vraghe.
Mat.9.2 Wat is dan een Christen noodich te ghe-
Ephe.2.7 looven? Antwoorde.
n Rom.3.24 Al wat ons inden Euangelio beloouet wert/
gala.2.16.23 o dwelck ons die artyckelen onses alghemey-
o ioan 20.31 nen en ongetwyfelden Christeliicken geloofs /
Mat 28.20 in eener summa leeren.

23. Vraghe.
Hoe luyden de artyckelen?
Antwoorde.
IC geloove in God den Vader/den almach-
tegen/ schepper des hemels ende der aerde.
Ende in Jesum Christum zynen eenigen
Sone onsen heere/ die ontfanghen is van den
heylighen geest/geboren wt die Maget Ma-
ria/ die geleden heeft onder Pontio Pilato/ is
gecruyst/gestoruen en begrauen/neder gevaren
ter hellen/ ten derden dage wederom op ghe-
staen vanden dooden/ opghevaren ten hemel/
sit ter rechter handt Gods des almachtighen
Vaders / van daer hy comen sal / te ordeelen
die leuende ende die dooden.
Ick gheloove inden heyligen gheest.
Ick gheloove een h. algemeyne Christelic-
ke Kercke/ de gemeynschap der heyligen/ver-
gevinge der sonden/ opstandinge des vleeschs
ende een eewich leuen.amen.
24. Vraghe.
Hoe werden dese artyckelen gedeylt? 8. Son-
Antwoorde. dach.
In dry deelen. Dat eerste is van Godt den
Vader en onse scheppinghe. Dat ander van
God den Sone en onse verlossinge. Dat der-
de van God de H. gheest/ ende onse salichma-
kinghe. 25. Vraghe.
Aenghesien datter maer een eenich godde-
liick wesen is a / waerom noemt ghy den va- a Deut.6.4
der/ den sone ende den heylighen geest?
Antwoorde.
Om dat god hem also in zyn woordt gheo- b Isa.61.1
penbaert heeft b /dat dese dry onderscheydeliic- Psal.110.1
ke persoonen / de eenich warachtich ende ee- Mat.3.16.
wich God zyn. 28.29.
Van Godt den Vader. 1.Joan 5.7
26. Vraghe.
Wat gelooft ghy met dese woorden/ Ick ge- 9. Son-
loove in God den Vader / den almachtighen dach.
schepper hemels ende der aerden?
Antwoorde. c Gen.1.
Dat de eewighe vader onses Heeren Jesu Psalm 33.6
Christi / die hemel en aerde met aldatter in d Psal 104
is/ wt niet geschapen heeft c/ die ooc die selue 2.25.3
noch door zynen eeuwighen raet en voorsich- Mat.10.29
ticheyt onderhoudet ende regeert d / om zyns Heb.1.3
Soons Christi willen / myn Godt ende myn e Joa.1.2
Vader sy e / op welcken ick alsoo vertrouwe Roma 8.
dat ick niet en twyfele hy en sal my met aller galat.4.
noorddruft des liifs ende der sielen versorghen Ephe.1.5
f/ ende oock al het quaet dat hy my in desen f Psalm
Jammerdale toeschickt. my ten besten keeren 25.
g. Want hy sulcks doen can als een almach- Mat.6.
tich Godt h/ ende oock doen wil/als een ghe- Luce 12.
trouwe Vader i. 27. Vraghe. g Rom.8.
Wat verstaet ghy door de voorsichticheyt h Isa.10.
Godts? Antwoorde. i Mat.6
Die almachtighe ende teghenwoordighe 26.7.9
cracht Godts k/ door welcke hy hemel ende 10. Son-
aerde/midtsgaders alle Creatueren / gheliick dach.
als met zyne hant noch onderhout/ende also k Act.17.25
regeert l/ dat loof ende gras/regen ende drooch l Hebr.1.3
te/ vruchtbaer ende onvruchtbare iaren /spy- m Esa.5.24
se ende dranck in ghesontheyt en cranckheyt n/ act 14.17
rijckdom ende armoede o/ ende alle dinghen/ n Joan.9.3
niet by gheualle maer van zyner vaderlicker o Pro.22.2
handt ons tocomen.
28. Vraghe.
Waer toe dient ons dat wy weten dat godt
alles geschapen heeft/ en noch door zyne voor- p Rom.5.
sichticheyt onderhoudet? Jacob.1.
Antwoorde. Job 1.21
Dat wy in alle teghenspoet gheduldich p q Deut.8.
in voorspoet danckbaer zyn moghen q ende 1.Thes.5.18
in allen dat ons noch tocomen can / een r Rom.5.4
goet toeuersicht hebben op onsen ghetrou-
wen Godt ende Vader r/ dat ons gheen crea-
tuere/ van zyner liefde scheyden sal s, aenghe- s Rom.8.38

sien dat alle Creatueren alsoo in zijnre handt
e Iob.1.12. zijn/ datse teghen zijnen wille/ hē noch raerē/
6 noch beweghen connen. e
Pro.21.1 Van God den Sone.
act.17.25.28 29. Vraghe.
11. Son- Waerom wert de Sone Godes/Jesus/dat
dach. is/Salichmaker ghenaemt?
Antwoorde.
Om dat hy ons salich maeckt ende van on-
u Mat.1.21 sen sonden verlost u/daer benevens/dat bi nie-
Hebr.7.25. mant anders eenighe salicheyt is soeckē ofte
x Act.4.12 te vinden is. x

30. Vraghe.
Ghelooven dan die ooch aen den eenighen
a 1.Cor.1.13 Salichmaker Jesum die haer salicheyt ende
31. welvaert by den heylighen/bi hen selven/ofte
Galat.5.4 erghens elders soecken?
Antwoorde.
b Heb.12.2 Neen sy: maer sy verloochenen met der daet
Esaie.9.6 den eenighen Heylant ende Salichmaker Je-
Col.1.19. 2 sum/ oft sy hen schoon zijns met dē mont roe-
10. men a/ Want van tween een/ ofte Jesus en
Joan.1.16 moet gheen volcomē Salichmaker zijn/ ofte
12. Son- die desen Salichmaker met waren gheloove
dach. aennemen / moeten alles in hem hebben
c Psa.45.8. dat tot hare salicheyt van nooden is b.
Heb.1.9 31. Vraghe.
d deut.18.15 Waerom is hy Christus/dat is/ een Ghe-
act.3.22. salfde ghenaemt? Antwoorde.
e Joan.1.18 Om dat hy van Godt den Vader verordi-
15. neert is/ende met den Heylighen Gheest ghe-
f Psalm.110 salvet c/tot onsen hoochsten Propheete ende
Hebr.7.21 Leeraer d/die ons den verborghenen raet en-
10.12 de wille Gods/van onser verlossinghe/volco-
g Rom.8.34 melick gheopenbaert heeft / e ende tot onsen
5.9 eenighen hooghen Priester f/ die ons met die
h Psal.2.6. eenighe offerhande zijns lichaems verlost
Joan.10.28 heeft/ende ons met zijner voorbiddinghe ste-
Luce.1.33 des voortredet by den Vader g. Ende tot on-
Mat.28.18. sen eewigen Coninck/die ons met zijn woort
13. Son- ende zijnen Gheest regeert ende ons byder
dach. verworvene verlossinge beschut eñ behout. h
i act.11.26 32. Vraghe.
1 Cor.6.15 Maer waerom wert ghy een Christen ghe-
k 1.Joan.2. naemt? Antwoorde.
27. Om dat ick door den gheloove een litmaet
Esai.59.21 Christi/eñ alsoo zijner salvinghe deelachtich
act.2.17 ben k/ op dat ick zijnen name bekenne l/ende
Joel.2.28 my selven tot een levende danckoffer hē offe-
l Mat.8.38 re/ende met een vry gewissen ofte conscientie
m.Ro.12.1. in desen leven teghen de sonde eñ den Duyvel
apoc.5.8 strijde/ende hier namaels in eewicheyt met
10. hem over alle Creatueren regiere m.
1.Petr.2.9. 33. Vraghe.
2.Tim.2.12 Waerom is hy godes eengeboren Sone ge-
Roma.6.12. naemt/so wy toch oock godts kinderē zijn n?
apoca.1.6 Antwoorde.
n 1.Tit.1.18. Daerō dat Christus alleene de eewige nae-
o Joan 1.14 tuerelicke Sone godts is o/maer wy zijn om
18. zijnent wille wt ghenaden tot kinderen Go-
Hebr.1.2. des aenghenomen p.
p Rom.8.15. 34. Vraghe.
Ephes.1/6 Waerom naemt ghy hem onsen Heere?
14. Son- Antwoorde.
dach. Om dat hy ons met lijf ende siele van alle
q 1.Pet.1.18 onse sonden/niet met goudt ofte met silver/
2.9 maer met zijnen dierren bloede ghecocht/ ende
2.Cor.6.20. van alle ghewalt des Duyvels verlost heeft/
7.23. ende ons alsoo hem tot eenen eyghendom ghe-
r Joan.1.1 maeckt q. 35. Vraghe.
17.5 Wat is dat ghesept/ Die ontfangen is vā
Roman.1.4. den heyligē Gheest/ghebooren wt de Maghet
s Rom.9.5 Maria? Antwoorde.
t Joan 1.14. Dat de eewighe sone gods r die waerach-
galat.4.4 tich eñ eewich god is eñ blijft s/ ware mēsche
x Mat.1.18 licke natuere/wt den vleesche t eñ bloede der
20. Maget Maria u/door de werckinge des hei-
Luc.1.35 lighen gheestes aenghenomen heeft/ x op dat
y psa.132.18 hy ooc dat ware saet Davids sy y/zijnē broe-

deren in allen gelijck/ z wtghenomen die son- Roman.13.
de a. 36. Vraghe. z Phil.2.7
Wat nutticheydt overcoemt ghy door die a Heb.4.15.
heylighe ontfanginge ende gheboorte Christi? 7.26
Antwoorde. b Heb.2.16.
Dat hy onse Middelaer is b/ende met zijne c Psal.32.1
onschult ende volcomē heylicheyt/mijn sondē 1.Cor.1.30
n/daer in ick ontfanghen ende gheboren ben/ 15. Son-
voor Godts aenghesicht bedeckt. c dach.
37. Vraghe.
Wat verstaet ghy by dat woordeken/ ghe-
leden? Antwoorde.
Dat hy aen lijf ende siele/den gantschē tijt
zijns levens op der aerden / maer in sonderhz
aent eynde zijns levens den toorn Gods te-
gen die sonde des gantschen menschelickē ge
slachtes ghedragen heeft / h op dat hi met zijn h 1.Pet.2
lijden/als met den eenighen soenoffer i / o.18 24.3.18
lijf eñ siele van de eewighe verdoemenisse ver Esai.53.12
loste/ende ons Gods genade/ ghērechticheyt i 1.Joā.2.2
ende dat eewich leven verwerve. 4/10.
38. Vraghe. Roma.3.25.
Waerom heeft hy onder den Richter Pon-
tio Pilato gheleden?
Antwoorde.
Op dat hy onschuldich onder den Wereldt-
licken Richter verordeelt zynde k/ ons daer k Luc.23.14
mede van den stranghen ordeele Gods/ dat o- Joan.19.4.
ver ons gaen soude bevrijdde l. l Psal.69.5.
39. Vraghe. Esai.53
Heeft dat yet meer in/ dat hy gecruyst is ge 2 Cor.5.21.
weest/dan oft hy met een ander doot ghestor- galat.3.13
ven ware?
Antwoorde.
Jae: Want daer door ben ick seker/dat hy
die vervloeckinge die op my lach op hem ge-
laden heeft: want die doot des cruyces van
Godt vervloeckt was. a a Deu.21.23
40. Vraghe. Galat.3.13.
Waerom heeft Christus hem tot in den 16. Son-
doot moeten vernederen? dach.
Antwoorde.
Daerom dat van weghen der gherechticheyt
ende waerheyt Gods b niet anders voor onse b Gen.2.17
sonden en conde betaelt werden / dan door de
doot des Soons Godts c. c Hebr.2.9
41. Vraghe. 14.
Waerom is hy begraven worden? Phil.2.8.
Antwoorde.
Om daer mede te betuygē / dat hy waerach-
tichlick ghestorven sy. d d act.13.29
42. Vraghe. mat.27.60.
So dan Christus voor ons ghestorven is / Luce 23.53
hoe comt dat wy oock moeten sterven? Joan 19.38
Antwoorde.
Onse doot en is gheen betalinge voor onse
sonden/maer alleen een afsterringhe der son- e Joā.5.24.
den ende eenen ingang tottet eewigē levē. e Philip.1.23
43. Vraghe. Roma.7.24.
Wat becomen wy meer voor nutticheyt wt
die Offerhande eñ doodt Christi aent cruys?
Antwoorde.
Dat door zijne cracht onse oude mensche
met hem gecruyst/ghedoot eñ begraven wert/ f Rom.6
f op dat die boose lusten des vleeschs in ons 11.
niet meer en regieren g/maer dat wi ons sel- g Rom.6.12
ven hem tot eener danckbaerheyt offeren a. a Rom.12.1
44. Vraghe.
Waerom volcht daer naer/Afghedaelt ter
hellen? Antwoorde.
Op dat ick in mijnen hoochsten aenvechtin-
gen versekert sy/ eñ my gāntschelick vertroos-
te/ dat mijn Heere Christus door zijne onwt-
spreeckelicke benautheyt/ smertē/ verschrickin-
ghe ende helsche quale/ in welcken hy in zijn
gantsch lijden/maer in sonderheit aent cruyce b Esa.53.10
gesoncken was/my vander helscher benaut- mat.27.46
heyt ende pijne verlost heeft q. 17. Son-
45. Vraghe. dach.

Wat nuttet ons die opstandinghe Christi?

Antwoorde.

Ten eersten heeft hy door zijne Opstandinghe de Doot overwonnen/ op dat hy ons de gerechticheyt/ die hy door zijne doot ons verworven hadde conde deelachtich maken. c Ten anderen/ werden wy oock door zijne cracht op gewecket tot een nieu leven d. Ten derden is ons die Opstandinghe Christi een seker pant onser salgher Opstandinghe. e

46. Vraghe.

Wat verstaet ghy daermede / Opghevaren ten Hemel?

Antwoorde.

Dat Christus voor den oogen zijner Jongeren/ van der aerden ten Hemel is opgheheven f/ ende dat hy ons te goede daer is g tot dat hy weder coemt/ te oordeelen die levendigen ende die dooden h.

47. Vraghe.

Is dan Christus niet by ons tot den eynde der Werelt/ also hy ons beloeft heeft?

Antwoorde.

Christus is warachtich mensch ende waerachtich Godt. Na zijner menschelicker nature/ is hy niet meer op aerden/ k maer na zijner Godtheyt/ Maiesteyt/ Genade ende Gheest en wijckt hy nemmermeer van ons l.

48. Vraghe.

Maer so die menscheyt niet over al en is/ daer die Godtheyt is / werden dan die twee natueren in Christo niet van een ander ghescheyden? Antwoorde.

Gantschelick niet. Want midts dien die Godtheyt onbegrijpelick / ende over al teghenwoordich is m/ so moet volgen datse wel buyten haer aenghenomen menscheyt is/ ende persoonlick met haer vereenicht blijft n.

49. Vraghe.

Wat nuttet ons die Hemelvaert Christi?

Antwoorde.

Ten eersten/ dat hy inden Hemel voor dat aengesicht zijns Vaders onse voorspreker is. o Ten anderen/ dat wy ons vleesch inden Hemel tot eenen sekeren pandt hebben/ ende dat hy als dat Hooft ons zijne lidtmaten oock tot hem sal nemen p. Ten derdē dat hy ons zijnē Gheest tot eenen teghenpande sendet q door welcker cracht wy soecken dat daer bovē is/ daer Christus is sittende ter rechter handt Godts/ ende niet dat op der Aerden is r.

50. Vraghe.

Waerom werdt daer toe ghesett/ Sittet ter rechter hande Godts?

Antwoorde.

Dat Christus daerom ten Hemel ghevaren is/ op dat hy hem selven daer bewijse als dat Hooft zijner Christelicker Kerckē s/ door welcken de Vader alle dinck regeert t.

51. Vraghe.

Wat nut brengt ons dese heerlickheyt onses Hoofts Christi?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat hy door zijnen heyligē Geest in ons zijne lidtmaten / die Hemelsche gaven wtgiet u. Daer na/ dat hy ons met zijne macht teghen alle vyanden beschut ende bewaert x.

52. Vraghe.

Wat troost u die wedercoemste Christi om te oordeelen die levendighen ende die dooden?

Antwoorde.

Dat ick in alle droefheyt ende vervolginge met opgerechten hoofde/ even den selven die hem te voren om mijnent wille voor Godts gherichte ghestelt/ ende al den vloeck van mi wech ghenomen heeft / tot een Richter wt dē Hemel verwachte y / die al zijne ende mijne vyanden in de eewighe verdoemenis werpē: z maer my/ met allen wtvercoren tot hem in die Hemelsche blijschap ende heerlicheydt nemen sal.

Van Godt den heylighen Gheest.

53. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vanden heylighen Geest?

Antwoorde.

Eerstelijck/ dat hy tsamen met den Vader ende Sone een eewich Godt sy a. Ten anderen/ dat hy oock my gegeven is b dat hy my door een oprecht gheloove / Christi ende aller zijner weldaden deelachtich make c my trooste/ ende by my eewichlijck blijve. d

54. Vraghe.

Wat ghelooft ghy vande heylighe alghemeyne Christelijcke Kercke?

Antwoorde.

Dat de Sone Godts wt den gantschen menschelijcken geslachte f hem een gemeynte tot den eewighen leven wtvercoren/ g door zynen Gheest ende Woort/ h in eenicheyt des waren geloofs/ i vanden beginne der werelt/ tot aent eynde vergadert/ beschermt ende onderhout k ende dat ick der selver een levendich lidtmaet ben l/ ende eewich sal blyven. m

55. Vraghe.

Wat verstaet ghy door de ghemeynschap der Heylighen? n Antwoorde.

Eerstelijck/ dat alle ende elcke gheloovighe als lidtmaten/ aenden Heere Christo/ ende aen alle syne schatten ende gaven ghemeynschap hebben o. Ten anderen / dat elck hem moet schuldich weten syne gaven ten nutte ende ter salicheyt der anderen lidtmaten/ ghewillichlick/ ende met vreuchden aen te legghen. p

56. Vraghe.

Wat gelooft ghy vande vergheuinghe der sonden? Antwoorde.

Dat God om het genoechdoent Christi wille q/ aller mijner sonden/ oock mijner sondelijcken aert/ daermede ick al mijn leven lanck te strijden hebbe r/ nemmermeer en wil gedencken/ maer my wt ghenaden de gerechticheyt Christi schencke/ op dat ick nemmermeer in het gherichte Godts en come s.

57. Vraghe.

Wat troost gheeft u de Opstandinghe des vleesches? Antwoorde.

Dat niet alleen mijn siele nae desen leven van stonden aen tot Christum haer Hoofde sal opghenomen werden t/ maer dat oock dit mijn vleesch/ door de cracht Christi opgeweckt zijnde/ wederom met mijner sielen vereenicht/ ende den heylighen lijf Christi ghelijckformich sal werden u.

58. Vraghe.

Wat troost schept ghy wt den artickel van het eewich leven?

Antwoorde.

Dat/ nademael ick nu het beghinsel der eewigher vreucht in mijn herte ghevoele x: ick na desen leven volcomene salicheydt besitten sal/ die geen oughe gesien/ noch geen oore gehoort en heeft/ noch in geens menschen herte gecomen en is y/ ende dat om Godt daerinne eewichlijck te prysen.

59. Vraghe.

Maer wat vatet u nu dat ghy dit al ghelooft? Antwoorde.

Dat ic in Christo voor Godt rechtveerdich ben/ ende een erfgenaem des eewigen levens z.

60. Vraghe.

Hoe zijt ghy rechtveerdich voor Godt?

Antwoorde.

Alleen door een oprecht gheloove a in Jesum Christum/ also: dat al ist dat my mijn ghewissen ofte conscientie beklaghet/ dat ick teghen al die geboden Gods swaerlijck ghesondiget/ ende der selven gheen ghehouden hebbe/

c 1.Cor.15. 17.ende. 54. Rom.4.25 1.Pet.1.3.21 d Rom.6.4. Coll.3.1 Ephes.2.5 e 1.Cor.15.12 Roma.8.11 f act.1.9 Marc.16 Mat.28 Luce 24 g Heb.4.14 7.25.9.11 Rom.8.34 Ephes.4.10 Col.3.1 h act.1.11 Mat.24.30 i mat.28.20 k mat.26.11 Joan.10.18 17.11 act.3.21. l Joh.14.17 16.13. Ephes.4.8 12. Augu. Tra. in Joan.50. m act.7.49 17.28 Jere.23.24 n Col.2.9 Joan.3.13 11.15. Mat.28.6 18. Sondach. o 1 Joan.2 Rom.8.34. p Joh.14.2 20.17 Ephes.2.6 q Joh.14.16 16.7 act.2 2.Cor.1.22. 2.Cor.5.5 r Col.3.1 Philip.3.14 s Eph 1.20. 5.23 Col.1.18 t mat.28.18 Joan.5.22 19. Sondach. u Eph.4.10. x Psal.2.9 110.1 Joan.1.28. Ephes.4.8 y Luce.21.28 Roma.8.23. Phil 3.20. Tit 2.13. z 2.thes.1.6.

1.The. 1. Mat.25. 20. Sondach. a Gen.1.2 Esa.48.16 1.Cor.3.16 1.Cor.6.19 actor.5.3 b mat.28.19 2.Cor.1.22 c Gal.3.14 1.Pet.1.2 1.Cor.6.7 d act.9.31. Joan.14.16 1.Pet.4.14 21. Sondach. e Joh.10.11 f Gen.26.4 g Rom.8.29 Ephes.1.10 h Esa.59.21 Rom.1.16 i act.2.46 k mat.16.18 l Psa.71.18 1.Cor.11.26 Joan.10.28 m 1.Joh.3.21 2.Co.13.5 n 1.Joh.1.3 1.Co.1.9 Rom.8.32 o 1.Joh.1.3 Roma.8.32 1.cor.12.12 21. 1.cor.6.17. p 1.cor.13 Philip.2.4 q 1.Joh.2.2 r Jere.31.34 Psal.103.3 10. Rom.7.24 Roma.8.1 s Joan.3.18 22. Sondach. t Lu.23.43 Philip.1.23 u 1.cor.15.53 Joan.15.25 1.Joan.3.2 Philip.3.21 x 2.cor.5.2 y 1.cor.2.9 23. Sondach. z Hebr.2.4 Roma.1.17 Joan.3.36 a Roma.3. 22.ende 24 5.1 Gala.2.16 Ephes.2.8 Philip.3.9

b Rom.3.9 d ende noch stedes tot alle boosheyt geneyght
c Rom.7.23 ben/ c: nochtans/ Godt sonder eenighe mijne
d Tit.3.5. verdienste d/ wt louter genaden e/ mij die vol-
Deut.9.10 comene ghenoechdoeninge/ gerechticheyt en
Ezec.36.22. heylicheyt Christi f schenckt/ ende toerekent
e Rom.3.24 g even als hadde ick noyt sonde gehadt noch
Ephes.2.8. ghedaen/ ia als hadde ick al die ghehoorsaem-
f 1.Joan.2.1 heydt volbracht/ die Christus voor my vol-
g Rom.4.4 bracht heeft h, so verre ick sulcke weldaet met
2.Cor.5.19 gheloovigher herten aenneme i.

h 2.Cor.5.21 61.Vraghe.

i Rom.3.22. Waerom segt ghy/ dat ghy alleen door het
Joan.3.18 gheloove rechtveerdich zijt?

Antwoorde.

Niet dat ick van weghen der weerdicheydt mijns gheloofs/ Godt aenghenaem sy: maer daerom/ dat alleen die ghenoechdoeninghe/ ge-
rechticheyt ende heylicheyt Christi/ mijne ge-
k 1.Cor.1.30 rechticheyt voor God is k/ en dat ick die sel-
2.2. ve niet anders/ dan alleen door ghelooue
l 1.Joa.5.10 aennemen ende my toeeyghenen can l.

24. Son- 62.Vraghe.

dach. Maer waerom connen onse goede wercken niet die gherechticheyt voor god/ oft een stuc der selven zijn?

Antwoorde.

Daerom dat die gherechticheydt die voor Godes gherichte bestaen can/ gantsch volcomen ende der wet godes in allen stucken ge-
m gala.3.10 lijckformich zijn moet m/ Ende oock onse beste
Deu.27.26 wercken in desen leven alle onvolcomen ende
n Esa.64.6. met sonden bevlecht zijn n.

63.Vraghe.

Hoe: Verdienen onse goede wercken niet/ die nochtans God in desen ende inden toecomenden leven wil beloonen?

Antwoorde.

o Luc.17.10 Dese beloninghe gheschiedt niet wt verdienst/ maer wt ghenaden o.

64.Vraghe.

Maer maeckt dese leere niet sorchloose ende Godtloose menschen?

Antwoorde.

Neen se: Want het is onmoghelijck/ dat so wie Christo door een warachtich gheloove in gheplant is niet en soude voortbringhen die
p mat.7.18 vruchten der danckbaerheyt p.
Joan.15.5.

Van den Sacramenten.

25. Son- 65.Vraghe.

dach. Aenghesien/ dan alleen tgheloove ons Christi en aller zijner weldaden deelachtich maeckt/ van waer coemt sulck gheloove?

q Ephe.2.8/ Antwoorde.

6 23. De heylighe Gheest q wercket dat selve in
Joan.3.5 ons herte/ door die vercondinge des heylighen
Phil.1.29 Evangheliums/ ende sterckt dat selve door tghebruyck der Sacramenten.

66.Vraghe.

Wat zijn die Sacramenten?

Antwoorde.

Die Sacramenten zijn heylighe sichtbaerlicke waerteeckenen ende seghelen/ van Gode inghestelt/ op dat hy ons door tghebruycken der selven/ die belofte/ des Evangelij dies te beter te verstaen geve/ en versegele. Namelijc dat hy ons van weghen des eenigen Slachtoffers Christi: aent cruys volbracht/ verghe-
r Gen.17.11 vinghe der sonden/ ende dat eewich leven wt
Rom.4.11 ghenaden schenckt r.

Deut.30.6. 67.Vraghe.

Leuit.6.25 Zijn dan beyde dat Woort ende de Sacra-
Heb.9.8.24 menten daer henen gherickt/ ofte daer toe ver-
Ezech.20.12 ordent/ datse ons gheloove op die offerhande
1.Sa.17.36 Jesu Christi aent cruys/ als op den eenighen
Esai.6.6 grondt onser salicheyt wijsen?

54.9. Antwoorde.

Ja se toch. Want de heylighe Gheest leert ons inden Evangelio/ ende versekert ons door die Sacramenten/ dat onse volcomene salicheyt in die eenighe offerhande Christi staet die voor ons aent cruys geschiet is b. b Rom.6.3

68.Vraghe. gal.3.27.

Hoe veel Sacramenten heeft Christus in den nieuwen verbonde oft Testament inghe-
set? Antwoorde.

Twee/ den heylighen Doop ende dat heylich Nachtmael.

Van den heylighen Doope.

69.Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Doope vermaent en versekert dat de eenighe offerhande 26. Son-
Christi aent cruys geschiet/ u te goede coemt? dach.

Antwoorde.

Also dat Christus dit wtwendich water- c mat.28.19
badt ingeset/ ende daer by toegheseydt heeft act.2.38.
dat ick so sekerlijck met zijnen Bloede ende gheest/ van der onreynicheydt mijner sielen/ dat is/ van alle mijne sonden so warachtich
ghewasschen ben d/ als ick wtwendich met d mar.16.16
den watere welck die onsuyverheyt des vlee- Mat.3.11
sches pleecht wech te nemen/ gewasschen ben e Rom.6.3

70.Vraghe. e Marc.1.4

Wat is dat/ met den Bloede ende Gheest Luce 3.3.
Christi ghewasschen te zijn?

Antwoorde.

Het is vergheuinghe der sonden/ van Godt wt ghenaden hebben om des Bloedts Christi wille/ welck hy in zijne offerhande aent cruys
voor ons wtghestortet heeft c/ Daer nae oock c Heb.12.24
door den heylighen gheest/ vernieuwet/ ende 1.Petr.1.2
tot lidtmaten Christi gheheyliget zijn/ op dat Zach.13.1
wy hoe lan[illegible] hoe meer den sonden afster- Ezech.36.25
ven en in e[illegible] ende salich/ en onstraffelijck le-
ven wand[illegible]. d Joan.1.33

71.Vraghe 3.5

Waer heeft ons Christus toegeseydt dat hy 1.Cor.6.11.
ons so sekerlijck met zijnen Bloede ende geest Rom.6.4.
wasschen wil/ als wy met den Doop waters Col.2.12.
ghewasschen werden? Antwoorde.

In de insettinghe des Doops/ welcke also luydet:

Gaet henen/ leeret alle volck/ ende doopt se in den Name des Vaders/ ende des Soons/ ende des heylighen geestes/ e wie daer gelooft
ende ghedoopt wert/ die sal salich werden: e mat.28.19
Maer wie niet en ghelooft/ die sal verdoemt werden f.

Dese belofte nis wert oock verhaelt/ daer f mar.16.16.
de Schrift den Doop dat Badt der wedergeboorte g/ ende die afwasschinghe der sonden
naemt h. 72.Vraghe. g Tit.3.5

Is dan dat wterlijck waterbat/ die afwas- h act.22.16.
schinghe der sonden selve? Antwo. 27 Son-

Neen: Want alleen dat bloet Jesu Chri- dach.
sti/ ende de heylighe Gheest reynicht ons van i Mat.3.11
allen sonden. 73.Vraghe. 1.Pet.3.21

Waerom naemt dan de heylighe geest den Ephe.5.26
Doop dat Badt der wedergeboorte ende de k 1.Joa.1.7
afwasschinghe der sonden? 1.Cor.6.11

Antwoorde.

Godt en spreeckt also niet sonder groote oorsake. Namelijck niet alleen om ons daer mede te leeren dat/ ghelijck de onsuyverheydt des lichaems door water/ also oock onse sonden door dat Bloedt ende den gheest Jesu
Christi wech genomen werden e/ Maer veel e apoc.1.5
meer/ dat hy ons door dit Goddelijck Pandt 7.14
ende Waerteecken wil versekeren/ dat wy so 1.Cor.6.11
warachtichlijck van onse sonden gheestelijck gewasschen zijn/ als wy wtwendich met wa-
ter ghewasschen werden f. f Mar.16.16

74.Vraghe. gala.3.27

Salmen oock de ionghe kinders doopen? g 1.Cor.7.14

Antwoorde. Gala.3/16

Jaet/ want mids dien sy also wel als de gene.17.7.
volwassen int verbondt Godes ende in syn gemeynte begrepen zijn g/ ende dat hen door Christi Bloedt de verlossinghe vanden son-

h Matth. 1.14. den h/ ende de heylige gheest/ die dat geloove
werckt/ niet weynigher als den volwassenen
Mat.9.36 toegheseydt wert i so moetense oock door den
Deut.10.30 Doop/ als door dat teecken des verbondts
i Luce 1.14 der Christelicker Kercken ingelyft/ ende van
Psal.22.11 de kinderen der ongheloovighen onderschey-
Esai.44.1 den werden k ghelijck int Oude verbondt of-
acto.2.39 te Testament/ door de besnijdinghe geschiedt
k act.10.47. is l/ door de welcke int Nieuwe verbondt de
l gen.17.14. Doop inghestelt is m.
m Col.2.11.

Vanden heylighen Nachtmale ons Heeren Jesu Christi.

75. Vraghe.

Hoe wert ghy inden heylighen Nachtmale
vermaent en versekert/ dat ghy aen de eenige
Offerhande Christi / aen't Cruys volbracht/
ende aen al zijn goet gemeynschap hebt?

Antwoorde.

28. Sondach. Also / dat Christus my en allen geloovigen
tot zijner ghedachtenis / van dit ghebroken
Broot te eten/ende van desen Drinckbeker te
drincken bevolen heeft/ende daer toe oock be-
n Matt.26 26. loeft n/ Eerstelijck/dat zijn lichaem so seker-
lick voor my aent cruys gheoffert en ghebro-
Mar.14.22. ken/en zijn bloet voor my vergoten sy/als ick
Luc.22 19 met ooghen sie/dat dat Broot des Heeren my
1.Cor.10.16 ghebroken/en de Drinckbeker my mede ghe-
11.23.12.13. deylt werdt. Ende ten anderen / dat hy selve
mijn siele met zijnen gecruysten lichame/ en
vergotenen bloede so sekerlijck tot den eewi-
ghen leven spijst en laeft / als ick dat Broodt
ende den Drinckbeker des H[ee]ren(als sekere
waerteeckenen des lijfs ende [blo]e[d]s Christi)
wt des Dienaers hant ontfa[n]gh[e] [e]nde mon-
delijck ghenicte.

76. Vraghe.

Wat ist dan te segghen/ dat gecruyste lich-
aem Christi eten / ende zijn vergoten Bloedt
drincken? Antwoorde.

Het is niet alleen met een ghelovich herte
dat gantsche lijden ende sterven Christi aen-
nemen/ende daer door vergevinge der sonden
o Joa.6.33 ende dat eewich leven becomen o/ maer oock
daer beneven door den heylighen gheest / die
tsamen in Christo en in ons woonet/ also met
zijnen heylighen lichame/hoe lăger hoe meer
p Joan.6.9 vereenighet werden p dat wy/ al ist dat Chri-
q act.3.21 stus inden Hemel is q/ende wy op der Aerden
act.1.20 zijn/nochtans vleesch van zijnen vleesche/en-
1.Cor.11.26. de been van zijnen beenen zijn r/ ende dat wy
r Ephe.5.19 van eenen Gheest (als ghelеden eens lich-
1.Cor.6.15. aems van eener sielen) eewichlijck leven ende
1.Joa.3.24. 4.13 gheregeert werden s.

77. Vraghe.

Ephe.3.17 Waer heeft Christus belaeft/ dat hy de ge-
s Joa.14.23. loovigen so sekerlijck also met zijnen lijue en-
Joan.6.56. de Bloede wil spijsen ende laven / als sy van
Joan.13.1. desen gebroken Broode eten / ende van de-
sen Drinckbeker drincken?

Antwoorde.

Inde insettinghe des Nachtmaels/welcke
also luydet?
t 1.Cor.11.23 Onse Heere Jesus inde nacht doe hy ver-
Mar.14.22 raden wert/ nam dat Broodt/ danckte / ende
Mat.26.26 brack het/ende seyde: Nemet/etet/dat is mijn
Luce.22.19. lijf dat voor u ghebroken wert : Sulcx doet
tot mijner ghedachtenisse.
Desghelijcken oock den Drinckbeker nae
den Avontmale/ ende seyde: Dese Drinckbe-
ker is dat nieuwe Verbondt oft Testament
u Exo.24.8 in mijnen bloede / sulcx doet / u so dickwils
Hebr.9.20. als ghy het drincken sult/ tot mijner gedach-
x Exo.13.9 tenisse x . Want so dickwils als ghy van de-
sen Broode eten sult/ende van desen Drinck-
beker drincken/ so verconđighet den doot des
Heeren/ tot dat hy comt.
Dese toeseggינge wert oock verhaelt door
den heylighen Paulum/ daer hy spreeckt:
De Drinckbeker der Danckseggingе/ daer-
mede wy dancksegghen/ is hy niet de gemeyn-
schap des Bloedts Christi: Het Broodt dat
wy breken / is dat niet de ghemeynschap des
lijfs Christi? Want een Broodt ist / so zijn
wy vele een lichaem/ midts dien wy all e ee-
nen Broodts deelachtich zijn y. y 1.Corint. 10.16

78 Vraghe.

Werdt dan wt Broodt ende wijn d at we- 29. Sondach.
sentlijcke Lichaem ende Bloet Christi?

Antwoorde.

Neen: Maer ghelijckerwijs dat water inden
Doop niet in dat bloet Christi verandert
en werdt / noch de afwasschinghe der sonden
selve en is: daer van het alleene een Godde-
lick waerteecken/ ende versekeringhe is) also
en werdt oock dat Broodt int Nachtmael
niet dat Lichaem Christi selve z/ hoewel het z mat.26.26
nae den aerdt ende eyghenschap der sacramen- Mar.14.24
ten/ dat Lichaem Christi Jesu genaemt wert a. 1.Cor.11:26

79. Vraghe.

1.Cor.10.16
Waerom noemt dan Christus dat Broodt a gen.17.10.
zijn lijf / ende den Drinckbeker zijn Bloedt: en.14.en 19
ofte dat nieuwe verbondt door zijn Bloedt/ Exo.12.27.
ende Paulus: de Ghemeynschap des lijfs en- en.43.en 48
de bloedts Christi? Item.13.9.
Christus en spreeckt also niet sonder groo- acto.7.8
te oorsake/ Nameliik/ niet alleen om ons daer Exod.24.8.
mede te leeren/ dat ghelijck als Broodt ende ende 29.36.
wijn dit tijdelick leven onderhouden / also sy Levit.16.10.
oock zijn ghecruyste Lichaem ende zijn vergo- ende 17.11
ten Bloedt de warachtighe spijse ende dranc/ Esaie.6.6
daer door onse sielen ten eewighen leven ghe- Tit.3.5
voedt werden b/ maer veel meer om ons door acto.20.16.
dese sichtbare teeckenen ende panden te ver- 1.Pet.3.11.
sekeren/ dat wy so warachtichlijck zijns waer 1.Cor.10.1.
Lichaems ende Bloedts door de werckinghe b Joa.6.51.
des heylighen Gheestes deelachtich werden/ 55.
als wy dese heylighe waerteeckenen/met den
lichamelijcken monde tot zijner gedachtenis-
se ontfanghen c/ ende dat al zijn lijden ende c 1.Co.10.16
ghehoorsaemheyt so sekerlijck onse eyghen sy/
als hadden wy selve in onsen eyghen persoo-
ne alles gheleden / ende Godt voor onse son-
den ghenoech ghedaen.

80. Vraghe.

Wat onderscheyt isser tusschen dat Nacht- 30. Sondach.
mael des Heeren/ende der Paepscher Misse?

Antwoorde

Dat Nachtmael des Heeren betuyght ons/
dat wy volcomene vergheuinghe aller onser
sonden hebben/ door die eenighe Offerhande
Jesu Christi / die hy selve eenmael aen het d Heb.7.27.
cruyce volbracht heeft d / ende dat wy door 9.12.26
den heylighen Gheest Christo werden inghe- 10.10.12.14
lijft e/ die nu nae zijne menschelijcke nature Joan.19.30
niet op der Aerden/ maer inden Hemel is/ ter Mat.26.28
rechterhant Godts zijns Vaders f/ ende wil Luce.22.19
daer van ons aengebeden zijn g: Maer de e 1.Cor.6.17
Misse leert / dat de levende ende de dooden / 10.16.12.13.
niet door dat lijden Christi vergheuinghe der f Heb.1.3.
sonden hebben/ten sy dat Christus noch da- 8.1
ghelicx door de selve vande Misprieesteren ge- g Joa.4.21.
offert werde/ende dat Christus lijflijck onder 20.17
de ghestalte des Broots ende Wijns sy/ en- Luce.24.52.
de daerom oock daerin moet aengebeden wer- acto.7.55
den h/Ende alsoo is de Misse inden gronde Col.3.1
anders niet / dan een verloocheninghe der ee- Philip.3.20
nigher offerhande ende lijdens Jesu Christi / 1.Thes.1.10
ende een verbloeckte Afgoderije. h In Canõ

81. Vraghe.

Misse: I-
Voor wien is dat Nachtmael des Heeren rem/ de con-
inghestelt? Antwoorde. secra.dis.2.
Voor de ghene/ die hen selven van weghen
haerder sonden mishagen/ ende nochtans ver-
trouwen/ dat de selve hen om Christi wille ver-
gheven zijn / ende dat oock de overblijvende
swackheyt met zijn lijden ende sterven bedect
sy/begeeren oock hoe lăger hoe meer haer geloo-
ve te stercken/ende haer leven te beteren. Maer

die hen niet met waren herte tot God en be-
keeren/ die eten ende drincken hen seluen het
l 1.Co.10.21 11.28 oordeel l.

82. Vraghe.

Salmen oock die tot desen Auontmale la-
ten comen/ die hen met hare bekentenisse en-
de leuen / als ongheloovighe ende Godloose
menschen aenstellen? Antwoorde.

Neent: Want also wert dat verbont Gods
ontheyliget/ende zijnen toorn ouer de gant-
k 1.Cor.11.20 34. sche Ghemeynte verweckt k. Daerom is de
Esaie.1.11 Christelijcke Kercke schuldich/naer de ordenin
66.3. ghe Christi/ende zijner Apostelen/ sulcke (tot
Iere.7.21/ datse beteringhe haers leuens bewijsen) door
Psal.50.16. de Sleutelen des Hemelrijcx wt te sluyten.

31. Sondach.

83. Vraghe.

Wat zijn de Sleutelen des Hemelrijcx?

Antwoorde.

De vercondinge des heylighen Euangeli-
ums/ ende den Christelijcken Ban / ofte ver-
stootinge wt de Christelijcke ghemeynte/door
welcke twee stucken / dat hemelrijck den ghe-
loovighen opghedaen/ ende den ongheloovi-
ghen toegheslooten wert.

84. Vraghe.

Hoe wert dat Hemelrijck door de predickin-
ghe des heylighen Euangelij ontsloten ende
toegheslooten? Antwoorde.

Also/ als achter volghende het beuel Chri-
sti allen ende yeghelijcken gheloovighen ver-
condighet/ ende opentlijck betuycht wert, dat
hen (so dickwils als sy de beloftenisse des E-
uangelij/met waren ghelooue aennemen) wa-
rachtichlick alle hare sonden / van Godt / om
de verdienste Christi wille / vergheuen zijn:
Daerteghen allen ongheloovighen / ende die
hen van herten niet en bekeeren/vercondicht
ende betuycht werdt/dat den toorn Gods/en-
de de eewighe verdoemenisse op hen ligget/so
l Ioa.20.21 langhe als sy haer niet en bekeeren: l navol-
Mat.16.19 ghende welcker ghetuyghenisse des Euange-
lij/ God beyde in desen ende inden toecomen-
den leuen oordeelen wil.

85. Vraghe.

Hoe werdt dat Hemelrijck toegheslaten en
ontsloten/ door den Christelijcken Ban?

Antwoorde.

Also als achtervolghende het beuel Chri-
sti/ de ghene die onder den Christelijcken Na-
me/onchristelijcke leere ofte leuen voeren/ na
datse menichmael broederlijck vermaent zijn-
de/van haren dwalinghen ende schandelicken
leuen niet afstaen en willen/ der Ghemeynte/
of den ghenen die vander Ghemeynte daer
toe verordineert zijn/aengebrocht werden.
Ende so sy na de vermaninge niet en draghen
van henlieden (door het verbieden der Sacra
menten) wt de Christelijcke Ghemeynte/ende
van Godt selue/ wt den Rijcke Christi ghesto-
ten werden: Ende/ wederom als lidtmaten
Christi ende zijner ghemeynten aenghenomē
m Matth. 18,15. so wanneerse waerachtighe beteringhe belo-
1.Corint.5 uen ende bewijsen.

2.Thes.3.14

Dat derde deel.

2.Joan.10 Vande danckbaerheyt.

2.Co.2.6.10

32. Sondach.

86. Vraghe.

Aenghesien wy wt onser ellendicheyt/son-
der eenighe onse verdienste / alleen wt ghena-
n Rom.6.13 den door Christum verlost zijn / waerom moe-
12/1 ten wy dan noch goede wercken doen?

Antwoorde.

1.Pet.2.5. Daerom dat Christus / na dat hy ons met
1.Cor.6.20. zijnen Bloede ghecocht/ ende vry ghemaeckt
o Mat.5.16 heeft, ons oock door zijnen heylighen gheest
1.Pet 2.12. tot zijnen euenbeelde vernieuwet / op dat
p 2.Pe.1.10 wy ons/ met onsen gantschen leuen Gode
Mat.7.17. danckbaerheydt voor zijne weldaden bewij-
Gala.5.6.22 sen n/ ende hy door ons ghepresen werde o.
Daer nae oock/dat yeghelijck by hem seluen
zijns ghelooffs wt den vruchten verseckert
sy q/ ende dat door onsen Godsalighen wan- q 1.Pet.3.1
del onse Naesten oock Christo ghewonnen Rom.14.19.
werden.

87. Vraghe.

Connen dan die niet salich werden/ die in
haren Godloosen ondanckbaren leuen voort-
varende/ hen tot Godt niet en bekeeren?

Antwoorde.

In gheenderley wijse/ Want de heylighe
Schrift seydt: Dat geen Oncuyssche Afgoden
Dienaer/ Echtbreker/ Dief/ Gierighe, Dronc-
kaert/ Lasteraer/ noch Roouer/ noch dierghe-
lijcke/ dat Rijcke Gods eruen sal a. a 1.Cor.6.9

88. Vraghe Ephe.5.5

In hoe veel stucken bestaet de waerachtige 1.Joh.3.14
bekeeringhe des menschen?

33. Sondach.

Antwoorde.

In twee stucken/ Inde afsterdinghe des ou-
den b / ende inde opstandinghe des nieuwen b Rom.6.4.
menschen. Ephe 4.22.

89. Vraghe.

Wat is de afsterdinge des ouden menschen? Collos.3.5.

Antwoorde. 1.Cor.5.7

Het is een hertelijck leetwesen/dat wy god
door onse sonden vertoornt hebben / ende de
selue hoe langher hoe meer haten en vlieden c. c Rom.8.13

90. Vraghe. Joel.2.13.

Wat is de opstandinghe des nieuwen men-
schen? Antwoorde.

Het is een hertelijcke vreucht in God door
Christum d/ ende lust ende liefde na den wille d Rom.5.1.
Gods in alle goede wercken te leuen. 14.17

91. Vraghe. Esai.57.15.

Maer wat zijn goede wercken? e Rom.6.10

Antwoorde. Galat.2.20

Alleen die wt waren ghelooue f / naer de f Rom.14.23
Wet Gods g/ hem ter eeren ghesciedeen h / g 1.Sa.15.22
ende niet die op ons goetduncken oft men- Ephe.2.10
schen insettinghen gegrondet zijn i. h 1.Cor.10.31

92. Vraghe. i Deu.12.32

Hoe luydt de Wet des Heeren. Ezec.20.18

Antwoorde. Esai.29.13

Godt sprack alle dese woorden / Exodi. xx. Mat.15.9
Deutero. v.

Dat eerste Ghebodt.

IC ben de Heere uwe Godt/die v wt Egyp-
tenlant / wt den Dienst huyse geleyt heb-
be. Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.

Dat tweede Ghebodt.

Ghy en sult v gheen Beelden / noch ghe-
lijckenisse maken/noch van tghene dat bouen
inden Hemel is/ noch van tghene dat onder
op der Aerden is / noch van tghene dat int
Water onder der Aerden is. En buycht v
voor die niet/ noch en dientse niet. Want ick
ben de Heere uwe god / sterck ende yuerich/
die de misdaet der Vaderen besoecke aen den
Kinderen / tot in dat derde ende vierde Lidt
der ghenen die my haten / ende doe barmher-
ticheydt aen veel duysenden die my lief heb-
ben/ende mijne ghebaden houden.

Dat derde.

Ghy en sult den Name des Heeren uwes
Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck
ghebruycken: want de Heere en sal hem niet
ongheatraft laten / die zijnen Name misbruyc-
ket.

Dat vierde.

Sijt ghedachtich des Sabbathdaechs/dat
ghy dien heylighet. Ses daghen sult ghy ar-
beyden, ende alle uwe wercken doen: maer de
seuensten dach is de Sabbath des Heeren u-
wes Gods/ dan sult ghy gheen arbeyt doen/
noch v sone/noch v dochter/ noch v Knecht/
noch v Dienstmaecht / noch v Vee / noch de
Vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is.
Want in ses daghen heeft de Heere Hemel en-
de Aerde gemaeckt / ende de Zee/ ende al dat
ter in is/ ende hy rustede den seuensten dach.
Daerom seghende de Heer den Sabbath-
dach/ ende heylichde den seluen.

Dat vijfde.

Ghy sult u vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden Lande/dat u de Hee-
re uwe Godt gheven sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sevenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/noch zijnen knecht/noch zijn Dienst
28 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.
10.3. 93. Vraghe.
b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?
22.37 Antwoorde.
1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.
d Levi 19.31. 94. Vraghe.
Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?
e Mat.4.10 Antwoorde.
apoc.19.10. Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is, alle Afgoderye c tooverie, waerseg-
f Joā.17.3 ghinghe/afgheloove d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creatueren e mijde eñ vliede
h 1 Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. In alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lijtsaemheyt [illegible] hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n. Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creatueren afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden aldermijnsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.
35. Son- Wat is Afgoderie?
dach. Antwoorde.
l Deut.6.5 Afgoderije is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Godts/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prov.1.7. vertrouwen settet p.
Mat.10.28 96. Vraghe.
n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?
Deut.10.20 Antwoorde.
o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wijse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.
1.Par.16.26 97. Vraghe.
Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.
Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joā.2.23. wijse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 tueren / al ist dat sy connen afgebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom 1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.
r 1.Sa.15.28 98. Vraghe.
Deut.12.36 Maer soudemen de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lijden?
s Exo.23.24 Antwoorde.
Deut.7.5. Neent: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/die welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden/ maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.
36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?
dach. Antwoorde.
a Luc.24.18 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Levi.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swijghen eñ toesien/ sulcker schrickelicken sō-

den deelachtich maken. Ende in somma/dat b Mat.5.
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.1.
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht bekent c / aenghe- d mat.10.32
roepen d/ ende in alle onse woorden eñ werc- e Tit.2.8
ken ghepreesen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren eñ vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/ dan de lasteringhe zijns Naems. Daer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Levit.5.1.
101. Vraghe. Levit.24.15
Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.

Antwoorde.

Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte anderssins oock de noot vordert/
om trouwe ende waerheyt daer door te beves-
tighen/ eñ dat tot Godes eere eñ des naesten
salicheyt. Want sulcks Eet sweeren/is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet / eñ daerom oock van 10.
den heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24
102. Vraghe. 31.
Machmen oock by den Heyligen/ oft by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creatueren eenen Eedt sweeren? 1.Reg.1.29.
Antwoorde. k Mat.5.34
Neent: Want eenen Rechten Eet sweeren/ Jacob.5.11
is Godt aenroepen/dat hy als die alleen dat 38. Son-
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse dach.
wille gheven/ende my straffe, indien ick val- l Tit.1.5.
schelijck sweere i/welcke eere geenen Creatue- m Ps.68.27.
ren toebehoort k. eñ 40.10.
103. Vraghe. act.3.42
Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? n 1.Cor.14.
Antwoorde. 19 ende 29.
Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die o 1.Cor.11.33
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick p 1.Tit.2.1.
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op q 1.Cor.16.2
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts r Esa.66.23
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- 39. Son-
ren n/ die Sacramenten te gebruyckē o/ God dach.
den Heere opentlick aen te roepen p/ende den s Ephe.6.1
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: Col.3.18.
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Ephe.5.22
levens van mijnen boosen wercken viere, den Prov.1.8
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ 4.1.15.20.
ende also den ewighen Sabbath in desen le- 20.20.
ven aenvanghe r. Exo.21.17
104. Vraghe. Roma.3.
Wat wil Godt int vijfde ghebodt? t Pro.23.22
Antwoorde. gen.9.25.
Dat ick mijn Vader ende Moeder/ eñ alle 1.Pet.2.18
die over my ghestelt zijn/alle eere / liefde ende u Eph.6.4.9
trouwe bewijse/ende my harer goede leere eñ- Collos.3.16.
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Roma.13
onderwerpe s/ende oock met hare swackheyt Mat.22.21
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien 40. Son-
het god belieft/ ons door hare handt te regee- dach.
ren u. 105. Vraghe. a Mat.5.21
Wat eyscht Godt int seste ghebodt? gen.9.6
Antwoorde. Mat.26.52
Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- b Pro.12.19
ten/noch met woorden/ noch eenich ghelaet / c gen.9.6
veel weyniger met der daet door my selven Exo.21.14.
ofte door ādere outeere/ hate/quetse, ofte doo- Mat.26.52
de a / maer dat ick alle wraeckgierichheydt af- Roma.13.4.
legghe b/ooch my selven niet en quetse / oft d Rom.1.29
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c
Daerom oock dis Overheydt dat sweerdt
draecht/ den doodtslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het dootslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den dootslach/ leert ons dat hy den wortel des dootslachts / als nijdt/ e haet f/ toorn / ende wraeckgierichepdt haet: ende sulcks alles voor eenen dootslach houdet g.

e 1. Joā. 2.9
f Jaco. 1.20
Galat. 5.20.
g 1. Joan. 3.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech/ dat wy onsen naesten alsoot voorseyt is/ niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt/ haet en tooren ghebiedt dat wy onsen naesten lief hebben als ons seluen h/ ende hem gedult vrede/ saechtmoedicheyt i/ barmherticheydt/ k ende alle vriendelickheyt bewijsen/ zijn schade so veel als ons moghelick is afkeeren l en oock onse vyanden goet doen m.

h Mat. 22.39 7.12.
i Ephes. 4.2
Galat. 6. 1
k Mat. 5. 6
l Rom. 12.18
m Mat. 5.7
Rom. 12.10.
Exo. 23.5
Mat. 5 44.
Rom. 12.20.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat seuenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle oncuyschept van Godt vervloeckt sy n/ ende dat wy daerom de selue van herten vyant zijn o/ e cuysch ende tuchtelick leuen moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet/ oft buyten den seluen q.

41. Sondach.
n Leui. 18.27
o Jude. 23
p 1 Thes. 4.3
q Hebr. 13. 4
1. Cor. 7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echbreken/ ende dierghelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heylighen Gheestes zijn/ so wil hy/ dat wijse beyde suyuer ende heylich bewaren/ daerom verbiet hy alle oncuysche daden / ghebeerden woorden r/ ghedachten/ lusten s/ ende wat de mensche daer toe trecken can t.

r Ephe. 5.3
1. Cor. 6. 18.
s Mat. 5.28
t Eph. 5. 18
1. Cor. 15.33

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende rooven u/ twelck die Overheyt straft/ maer hy noemt oock dieverye/ alle boose stucken ende aenslaghen/ daer mede wy onses naesten goet ghedencken aen ons te brenghen/ het sy met ghewalt oft schijn des rechts x/ als met onrechten ghewichten/ elle/ mate z/ ware/ munte/ woecker a/ oft door eenich middel vā Godt verboden: Daer toe oock alle gierichepdt b/ allen misbruyck ende verquistinge zijner gauen c.

42. Sondach.
u 1. Cor. 5.10
x Luce 3.14
1. Thes. 4.6.
y Pro. 11. 1 16/11
z Eze. 15. 9.
a Deu. 25.15
Psalm. 15.5
Luce. 6.35.
b 1. Cor. 6.10
c Pro. 5.16

111. Vraghe.

Maer wat ghebiedt v god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voorderen/ met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat ick den noot druftighen helpen mach e.

d Mat. 7.12
e Eph. 4. 28

112. Vraghe.

Wat wil dat [illegible] ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuygenisse en gheue f/ niemandt zijn woorden verkeere d/ gheen achterklapper of lasteraer en sy e/ niemandt lichtelick ende onverhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer alderley liegen ende bedrieghen/ als eyghen wercken des Duyuels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorne Gods op my laden wil h Item/ dat ick int gherichte ende alle ander handelinghen/ der waerheydt lief hebbe/ oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten eere ende goet gherüchte nae mijn vermogen voorstae ende voordere k.

43. Sondach.
f Pro. 19.5 ende 9. ende 21.28.
d Psal. 15.3
e Rom. 1.29
f. Mat. 7.1
Luce. 6.37
g Joā. 8. 44
h Prov. 1. 22. ende 13.5
1. Cor. 13.6
i Eph. 4.25.
k 1. Pet. 4.8.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebodt?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen sonden vyandt zijn/ ende lust tot aller gerechticheyt hebbē l.

44. Sondach.
l Roma. 7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert zijn/ dese ghebooden volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste/ soo lang he als sy in desē leuē zijn/ en hebbē maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m/ doch also, datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe maer na alle de geboden Gods beginnen te leuen n.

m 1. Joā. 1.8
Rom. 7. 14.
Eccle. 7.
n Rom. 7.22
Jacob. 2. 10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien gheboden predicken/ soose doch niemant in desen leuen houden can?

Antwoorde.

Eerstelick/ op dat wy ons leuen lanck onsen sonderlichen aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de vergheuinghe der sonden/ ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneerstighen ende Godt bidden/ om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat eübelde Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorghestelde volcomenheydt na desen leuen gheraken q.

o Joan. 3.9
Psalm. 32.5
q Rom. 7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden?

Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is/ welcke God van ons voordert r ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil/ die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden/ ende daer voor dācken s.

r 1. Cor. 9.24
Philip. 3.12
45. Sondach.
s Psalm. 50. 14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy/ ende van hem verhoort werde?

Antwoorde.

Eerstelick/ dat wy alleen den eenighen waren Godt/ die hem in zijn Woordt ons gheopēbaert heeft/ t om al het gene dat hy ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen/ dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x/ op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten derden/ dat wy desen vasten grondt hebben z/ dat hy ons ghebedt/ niet teghenstaende/ dat wy sulcx onweerdich zijn / om des Heeren Christi wille/ sekerlick wil verhooren a/ ghelijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b

t Mat. 7.7
Psal. 50.15
u Joā. 4.22
x Psal. 2.11
Esai. 66.2
y Ro. 10.14 8.15
z Joā. 14.13 15.16.16.23.
Dan. 9.17
a Mar. 7.8
Psal. 143.1.
b Jaco. 1.17
Mat. [illegible]

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt beuolen van hem te bidden?

Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lijflicke nooddruft/ welcke de Heere Christus begrepen heeft in Ghebede, dat hy ons selue gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader/ die daer zijt in de Hemelē
Uwen Name werde gheheylicht.
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden / ghelijck oock wy vergheuen onsen schuldenaren.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons vā den quaden.
Want uwe is dat Rijcke/ die cracht ende de heerlickheyt inder eewicheyt/ amen.

a Mat. 6.9.
Luce. 11.2

120. Vraghe.

46. Sondach. Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zyn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum gheworden is: ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten ghelooue bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dingē ontsegghen b.

b Mat.7.9. Luce.11.11

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen?

Antwoorde.

Op dat wy vā de hemelsche Maiesteyt/ Godts niet aertsch en ghedencken c ende van zyner almachticheydt alle nootdruft des lyfs ende der sielen verwachten d.

c Jere.23.23 act.17.1.24. d Rom.10.12

122. Vraghe.

47. Sondach. Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/ in welckē uwe almachticheydt/ wysheyt/ goetheyt/ gerechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prysen f. Daer na oock/ dat wy al ons leuen/ gedachten/ woorden ende wercken alsoo schicken ende richten/ dat uwen Name om onsent wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghepresen werde g.

e Joan.17.8 Mat.16.17 Jacob.1.5 f Psalm.119 105. Psa.119.137. Luce 1.46. Exod.34.6. Psal.143.1 Jere.11.3 Roman.3.3 g Psal.115.1 71.18.

123. Vraghe.

Welck is de tweede Bede?

Antwoorde.

U Rijcke come.

48. Sondach. Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt ende uwen Gheest/ dat wi ons lanck so meer u onderwerpē h: Bewaerdt eñ vermeert uwe Kercke i/ verstoort die wercken des Duyuels/ ende alle gewalt/ welcke haer teghen u verheft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die teghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/ daer in ghy alles sult zyn in allen m.

h Mat.6.33 Psa.119.5 143.10 i Psa.51.20. 122.6 k 1.Joā.3.8 l Apo.22.17. m 1.Cor.15. 28.

124. Vraghe.

Welck is die derde Bede?

Antwoorde.

49. Sondach. Uwen wille gheschiede op der Aerden/ als in den Hemel.

n Ma.16.24 Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen spreken ghehoorsaem zyn a/ op dat alsoo een yeghelick zyn ampt ende beroepinghe/ so gewillichlick ende ghetrouwelick mach bedienē ende uytvoeren b/ als die Enghelen in den Hemel doen. c

a Luc.22.42. b 1.Cor.7.24. c Psal.103. 20.

125. Vraghe.

50. Sondach. Welck is de vierde Bede?

Antwoorde.

Gheeft ons huyden ons dagelicx Broot:

Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des lichaems versorghen d/ op dat wy daer door kennen/ dat ghy den eenigen oorsprong alles goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch arbeyt noch uwe gauen sonder uwē segen/ ons en ghedyen f/ ende dat wi derhaluen ons vertrouwen van alle Creaturē aftrecken/ ende op u alleen stellen g.

d Psal.145. 15. Psal.104. 27. e Mat.6.25 e Act.17.27. 14.17. f 1.Cor.15.38 Deut.8.3 g Psal.62.11 52.53.

126. Vraghe.

51. Sondach. Welck is die vijfde Bede?

Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheuen onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altydt aenhangt/ om des Bloets Christi wille niet toerekenen h/ alsoo wy oock dit ghetuyghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van herten te vergheuen i.

h Psal.51.3 1.Joan.2.1 i Mat.6.14

127. Vraghe.

52. Sondach. Welck is de seste Bede?

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer verlost ons van den boosen.

Dat is/ Dewyl wy van ons seluen soo swack zyn/ dat wy niet eenen ooghenblick en connen bestaen k/ ende daer toe onse doodt vyanden/ de Duyuel l/ de Werelt m/ ende ons eyghen vleesch n niet op houden ons aen te vechten: wilt ons doch behouden ende stercken door de cracht uwes heylighen Gheestes/ op dat wy in desen Gheestelicken stryde niet onderligghen o/ maer altydt sterchen weder stant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die ouerhandt behouden p.

k Joan.15.5 Psalm.103. 14. l 1.Pet.5.8. Ephes.6.12. m Joā.15.19 n Rom.7.23 o Mat.26.41 Mar.13.33. p 1.Th.3.13

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te gheuen den wille ende het vermoghen hebt/ q eñ dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen heyligen Name eewichlick gepresen werde r.

q Ro.10.11. 2.Pet.2.9 r Joā.14.13. Psalm 115.1 Jere.33.8.

129. Vraghe.

Wat bedruydt dat woort/ Amen?

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zyn. Want mijn ghebet veel sekerder van Godt verhoort is/ dan ick in myn herte ghevoele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

s Psalm.121

Eynde des Catechismi.

Forme om den heylighen Doop uyt te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

DEwyle onse Heere Jesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet mogē comen/ ten sy dat wy nieugeboren werdē/ a So gheeft hy ons daer mede een sekere bewysinghe/ dat onse naturē gantsch verkeert ende vermaledydt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons seluen een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo bereydende zyn ghenade te begheeren/ op dat door die selue alle onse boosheydt ende vermaledydinge onser ouder Natueren afgewasschē eñ begrauen werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zyn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wysheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gantschelic verdoemē.

a Joan.3.3

Na dien ons Christus onse ellendicheydt alsoo voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zyne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen belouende van allen onsē sonden te wasschen/ dat is/ ons die selue om zyns bloets vergiffenis wille niet toe te rekenen/ ende onse verdoruen natuere wederom tot zynen eeuwighen leuen/ door zynen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloouē soude beuestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen/ heeft hy beuolen/ dat wy in den Name Godes des Vaders/ des Soons/ ende des heylighen Gheests souden ghedoopt werden b.

b Mat.28. 19.

Waerom ten eersten / als hy wilt dat wy
met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden / betuyght hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt / al ons leven lanc /
dat God onse ende onses saedes vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende. Overmidts dat alle cre-
atueren (van weghen des verbondts / dat wy
c gen.17.4 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
d Rom.8.28 ghen / maer tonser salicheyt dienen moeten. d

Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden / belooft hy ons / dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft / ons eyghen sy / also dat hy onse
eñ onse Kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade salvende / ons
door zijn heylighe ontfanckenisse / gheboorte /
lijden ende sterven van aller onreynicheyt eñ
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selve met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen / eñ met hem be-
f Rom.6.4 graven f heeft / ende ons also van der helscher
pijne bevrijt / op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g bekleyden / nu voor den hemelschen Va
h Rom.8.34 der voortreden h / eñ ten laetstē voorbeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichyn des
vaders presenteren soude.

Ten derden / als wy inden Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden / wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse eñ onser Kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal / ons tot warachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker Kercke)
ghemeynschap souden hebben / Also / dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m / oock die sonden ende swackheyt / die
in ons noch overblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n / in ons een nieu leven begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
a Phil.3.21 dit vleesch den heerlijckē lichame Christi a ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.

Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sich met malcanderen verbinden /
so beloven wy oock Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste / dat wy / door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / war-
achtighen eñ levendighen god houden eñ be-
kennen willen / hem alleene in allē onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen / eñ als gehoorsame Kinderen le-
ven / ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.

d Mat.3.2 Eerstelick / dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende / ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na oock dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt / in aller heylicheydt g ende gherech-
ticheydt te leven.

Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen / so en moeten wy nochtans
daer in niet blijven ligghen noch vertwijfe-
len / ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum vergheevinghe der son-
den soecken / Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen /
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen / dat der selver / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
voor Gode nimmermeer sal i gedacht werden
i Jere.31.34 Overmidts ons de Heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de levendige k fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.13
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende stervens Jesu Christi / door l Rom.6.4
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.6.11
zijn. Mat.28.19

Ende al ist dat onse Kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen / ende noch veel weynigher
connen belijden / so moghense nochtans van-
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham / die een vader is aller gheloovighen /
ende n zijnen zade / ende also oock o met ons n Luce.1.55.
ende onsen Kinderen ghemaeckt heeft: Ick o gala.3.9.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v / ende uwen zade na v / by
haren Naecomelinghen / dat het een eewich
verbondt sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes saedes na v.

Nu eñ onse heere Jesus Christus in de werelt
ghecomen / niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.18.
meer dat verbondt der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inghe- q Jere.31.32
sloten was) / door de gandtsche Wereldt wt r mat.28.19
te breyden / ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.15
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.11
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.11
de onsen Kinderen inghestelt / ghelijck de hey- 1.Petr.3.21
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert / actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te / ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi / tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gave des Heyligen gheestes / want uwe /
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn / welcke x Ephe.2.13
Godt onse Heere oock daer toe beroepen
sal.

Also beveelt oock de Heere Christus selve
die onmondighe Kinderkens tot hem te bren-
ghen / ende belooft hen met woorden eñ wer-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13.
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren / eñ die Jongheren drauwden de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck / ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / eñ en weert hen dat
niet / want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men / ende leyde de handen op hē / eñ segendese.

Wt desen woorden ist openbaer / dat oock
onse Kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn / ende daerom oock den Doop als b Rom.4.11
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen / al ist datse de verborghentheydt des
Doops / door ionckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Even ghelijck oock de kinderkens
van Jesu Christo selve met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude Kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden / hoe welse noch den seghen des Heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
dan dese heylighe ordeninghe gods / tot zijner
eeren / tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wercken eñ bedienen mogē /
laet ons zijnen H. Naem also aenroepen.

O Almachtighe, eewighe God / ghy die na
uwen strengen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt / eñ den geloovigen
Noah f zijn achtsten wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert [illegible] die g Exo.14.28
den verstockten Pharao g. me[illegible]

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israel drooghs voets daer door gheleydet / door welcke den Doop
b 1. Cor.10.2 1. Petr.3.21 b beduydet werdt / Wy bidden u door uwe grondtloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Dese uwe kinderen. uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door uwen H. Gheest inwen Sone Jesu Christo
inlyuen/ dat het met hem in zijn doodt d be-
d Rom.6.4. grauen werde / ende met hem mach opstaen in een nieu leuen/ op dat het zijn Cruys/hem dagelicks nauolghende/blijdelick dragen moghe/hem aenhangë met waerachtighen gelooue/ vaster hope/ ende vierigher liefde: dat het
e Job.7.16. Psal.90.9 dit leuen(twelck toch niet anders e is / dan een ghestadige doot)om uwent wille getroost/ verlate / ende ten laetsten daghe voor den Rechterstoel Christi uwes Soons sonder verschricken moghe verschijnen/ door den seluen onsen Heere Jesum Christum uwen Sone, die met u ende den heylighen gheeste een eewich Godt leeft ende regeert in eewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ende die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort dat den Doop een ordeninghe Godes is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 g Rom.4.11 bondt te g versegheleu / Daerom moeten wy hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 3.37.16.15. openbaer werde / dat ghy also h gesinnet zijt/ sult ghy van uwent weghe hier op ongeueynsdelijck antwoorden.

i Psal.51. 6. k Eph.2.3 l Eph.5. 26. 1.Cor.7.14 o 1.cor.12.13 Eerstelijck(hoe wel onse kinderen in sonden ontfanghen i ende gheboren zijn / ende daerom allerhande ellendicheydt/ ia de k verdoemenisse selue onderworpen)ofte ghy niet bekent, dat se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom als o lidtmaten zijner ghemeynten behooren ghedoopt te wesen?

p 2.Ti.3.14 q Rom.12/2 r 2.Pet.1.19 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier geleert wort/ en voorder/ int oude ende nieuwe Testament/ende inde Artyckelë des Christelijcken gheloofs begrepen is/ niet q bekent de warachtige ende volcomen r leere der salicheyt te wesen?

s gen.18.19 Ex.13.14 Psalm.78.4 Ephe.6.4 Hebre.6.2 Ten derden/ of ghy niet belouet en voor u neemt / dit s kindt (alst tot zijnen verstande coemt) daerin na u vermogen te onderwysen?

Antwoorde. Ja wy.

t mat.28.19 Act.2.38 Daerna begeert de Kercken dienaer die tot den Doope ghebracht werden / met water / segghende: N. Ick Doope u inden t Name Godes des Vaders/des Soons/en des Heylighen Gheestes.

Danckseggbinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god en vader wy dancken en louen u/dat ghy ons ende
u Ephe.1.7 2.13 onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes lieuen Soons Jesu Christi/ alle onse sonden vergeuen/ en ons door uwen heylighen Geest
x 1.cor.12.13. tot x lidtmaten uwes eengeboren Soons/ en alsoo tot uwen kinderen aengenomen hebt: ende ons dat selue met den heylighen Doope versegelt en bekrachticht/Wy bidden u oock door den seluen uwen lieuen Sone / dat ghy
p Of/dese kinderen. p dit kint met uwen H. gheest altijt wilt regeren / op dat het Christelijck ende Godsalichlic opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe
a Psa.10.18 b Luc.1.75 a Vaderlijcke goetheydt ende barmhertichheydt/ die ghy hem en ons allen bewesë hebt/ mach bekennen en in aller b gherechticheyt/onder onsen eenighen Leeraer/Coninck ende hooghepriester Christo Jesu leue: Ende vromelijck te
c Eph.6.11 gala.5.24 gen de sonde/ c den duyuel ende zijn gantsche rijcke strijdë en ouerwinnen moge/om u en uwë Sone Jesum Christum/mitsgaders dë H.
b Joa.17.3 Gheest/ den d eenighen ende waerachtighen Godt eewichlijc te louen en te prijsen. Amen.

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheuen willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in u herte versekert/ dat ghy een lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest ghetuycht/e dat ick een kindt Godts des Vaders sy/ door Jesum Christum zijnen Sone ende mijnë opperstë priester / welcke my door de H. Offerhande zijns lichaems/ende wtstortinge zijns bloets / van mijnen sonden gesuyuert heeft. Ick gevoele oec bouen dien/dat ic door den geest Gods tot de ghehoorsaemheyt der geboden Gods gereert werde. e Rom.8.16. 2.Cor.1/22 5.5.

Vraghe.

Welck zijn de ghebodeu des Godlijcken Wets/daer toe alle menschen verbonden zijn/ en tot welcker gehoorsaemheyt ghy u gevoelt gereert te zijne?

Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodë verhaelt staen Exod/20/1.Deut.5.6. Namelijck dese/

Ick ben de heere uwe God, die u wt Egyptelant wt den dienst huyse gheleyt hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor mijn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/noch eenige gelijckenisse makë: noch van tgene dat bouë inde hemelen is/noch vä dat daer onde op aerdë is/of van dat inde wateren onder de aerde is: En aenbidtse/ noch eertse / noch dientse niet. Wät ic de heere uwe god bë sterck en yuerich/ die daer besoecke der Vaderen misdaet in den kinderen/ tot in dat derde ende vierde lidtmaet der ghener die my haten. Ende ick doe barmhertichheydt aen veel duysenden die my lief hebben/ en mijne geboden onderhouden.

3. Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck gebruycken/ Want de heere sal hem niet onschuldich houden noch ongheftraft laten/ die zijnen Name te vergheefs oft lichtveerdelijck ghebruyckt.

4 Godt ghedachtich des Sabbathdachs dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy arbeyden/ ende al u werck doen: maer de seuenste dach/is de Sabbath des Heeren uwes Gods/dan sult ghy gheen werck doen/noch u sone/noch u dochter/ noch u knecht / noch u dienstmaecht/noch u vee, noch de vreemdelinck die in uwe Stadtpoorten is. Want in ses daghen heeft de Heere Hemel ende Aerde ghemaeckt/ ende die Zee/en al datter in is/en hy ruste den seuensten dach/daerom seghende de Heere den Sabbathdach / ende heylichde den seluen.

5 Ghy sult u Vader ende Moeder eeren op dat ghy langhe leeft inden lande / dat u de Heere uwe godt geuen sal.

6. Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echtbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten huys / ghy en sult niet begheeren uwes naesten wijf / noch zijnen knecht / noch zijn dienstmaecht/ noch zijnen Osse / noch zijnen Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten heeft.

Hoe werden dese thien ghebodë ghedeylt?

Antwoorde.

a In twee Tafelen: Waer af de eerste Gode aengaet/ ende de ander den naesten. a Ex.34.28. 31/18.34.1 Deut.9.10

Vraghe.

Wat leert ghy inde vier gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.
b mat.4.10 Ten eersten/ dat ick verloochenende alle crea-
10.15. tueren/ b gantsch mijn betrouwen stelle mort
in den eenighen ende almachtighen Godt:
Deut.9.20. Ten anderen/ c dat ick hem alleene inden
1.Sam.7.3. Gheest/ en waerheyt aenbidden moet: d niet
c Jos.4.24. door beelden oft eenigen verseerden Godsdienst.
2.Cor.3.17. Ten derden dat ick zijn woort ende name/
b psal.15.1 in alle dinghen sal groot maken.
Esai.29.13 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Mat.15.9 te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghe
Col.2.22 volgende die heylige ordinantie zijns woorts.
Tit.1.14. Vraghe.
e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Jere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader en Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die tegen God niet zijn/ gehoor-
Ephe.6.1 saem sal wesen: de selue eerende en helpende in
Pro.23.22 haren nootdruft. Door welck ghebodt g de
g Col.3.22 knechten oock tot haer Heeren: en h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Overheydt/ in ghelijckerwijse
h 1.Pe.2.18 verbonden zijn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolgende geboden/ wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/ dat wy onsen naesten oprech
i Luce 6.31 telick beminnende/ hem in gheender wijse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 en eere: maer meer/ dat wi alles na zijn profijt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste ghebodt: Antwoorde.

k Dat wy geenerhande boose ghenegheent-
k Rom.7.7 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Exod.20.17 Godes of onsen naesten. Vraghe.
Deute.5.21. Zijn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
by straffe der eeuwigher verdoemenisse?

Antwoorde.

Ja sy: l Want hy vervloeckt is/ die niet en
l gen.27.26. blijft in al het ghene datter gheschreuen staet
galat.3.10 inden Boeck des Wets/ om dat te doen.

Vraghe.

Maer ist oock eenighe mensche / in dese onse verdorvene nature wel moghelick / de selve Wet in alle haer stucken gantschelick te volbrenghen? Antwoorde.

Neent: m Want de Wet die daer geestelick
m Ro.7.14. is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
8.3.5.6 datter een beginsel ende neerstichheydt tot der
n Ro.7.22 gehoorsaemheyt des Wets inden geloovigen
o Psa.143.2 is door de cracht des heylighen Gheestes/
13.3 Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Job.9.2. deel Godes staende can blijuen.
Philip.3.1 Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden?

Antwoorde.

p Wt ghenaden door Jesum Christum/ als
p Ro.3.24. wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
5.1.8.1 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
Ephe.2.7 is/ door de verdiensten zijnes Soons Christi
gal.3.22 Jesu. Vraghe.
1 Joan.2.1. Moeten wy dan bouen de goede wercken
5.13 oock ghelooven? Antwoorde.
Ja voor al moeten wy gheloouen q Want
q Heb.11.6 het onmogelick is/ sonder het gheloove Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/ tot Godes glorie / ende ten
oorbore des Naesten.

Vraghe.

Welck zijn de Artyckelen onses Christelicken gheloofs? Antwoorde.

Ick gelooue in God den Vader den almachtigen/ Schepper des Hemels en der aerden: En in Jesum Christum zijnen eenige borenen Sone onsen Heere / die ontfanghen is vanden H. Gheest/ geboren wt de Maghet Maria / gheleden heeft onder Pontio Pilato/ is ghecruyst/ ghestorven ende begrauen nedergheuaren ter hellen/ ten derden daghe wederom opghestaen vanden dooden/ opgheuaren ten Hemel / sidt ter rechterhandt Godts des almachtighen vaders. Van daer hy comen sal te oordeelen de leuende en de dooden. Ick gheloove inden heyligen Geest. Ic gelooue een H. algemeyne Christelicke Kercke. de ghemeynschap der Heyligen/ vergeuinge der sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een eewich leuen. Amen.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dat eerste deel/ van Godt den vader?

Antwoorde.

Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen in a gen.17.7.8
den eewigen en warachtighen Godt: a verse-
kert zijnde/ dat hy my sal bystaen in alderhan
de nootwendicheydt der zielen ende des lich-
aems. gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden: Ende in Jesum Christum/ zijnen eenigen Sone onsen Heere? Antwoorde.

Dat is/ b Ick stelle oock mijn betrouwen b Jos.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn 14.10.
eyghen ende eenich ghebooren Sone sy/ d en c Rom.8.3
daerom een warachtich godt/ bouen al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3
Vraghe. Roma.1.3
Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/ gheboren wt die Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Jos.5.20
Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche gheworden is/ f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch en bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria / h sonder eeni- Philip.2.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.31
middelaer/ in wt de Maget Maria ontfan- k Phil.1.2
ghen/ en gheboren tot mijner en aller gheloo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3
Vraghe. 2/11.14
Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/ gecruyst/ gestorven en begrauen/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5
Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n gala.3.9
voor mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelicste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft/ q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
gramschap godes en die pijne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24
Vraghe. p mat.28.37
Wat is/ Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45
Antwoorde. r Act.2.27
r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen ten s Mat.28
derden daghe van den dooden / t voor ons t Jos.11.25
heerlick ouerwinnende/ Sonde/ Doot/ Helle/ galat.3.13
Duyvel/ ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29.

Vraghe.

Wat gheloooft ghy met dese woorden? Hi is opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant Godes des almachtighen vaders/ Van waer hy comen sal. etc.

Antwoorde.

u Dat Jesus Christus/ na zijn menschelic- u act.1.19.
ke nature/ in dese werelt niet meer is/ x maer 3.21
bouen de wolcken/ by den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
y Van waer hy door zijn Goddelicke cracht 8.4
zijn Ghemeynte is regerende ende bescher- Act.1.9
mende/ tot den eynde der Werelt: z ende van y mat.28.20
sal hy haestlick comen/ om te oordeelen de le- Joan.14.18.
uenden ende de dooden. Vraghe. z mat.25.6.
Wat ist: Ick gheloove in den Heylighen 32
Gheest? Antwoorde.

Dat is: Ich stelle mijn betrouwen in dē Hei-
b 1.Cor.2.10 lighen Gheest: b sonder wiens ingheuen nie-
12.3 mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
16.13 makende kennisse ende wetenschap van den
seluen. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den So-
ne ende den heylighen Gheest/ een God te we-
sen? Antwoorde.

c Mat.3.16 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders, ende des Soons ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drie persoonen/ ende
nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schrifture leert/ e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is/ f die zijn eer gheenen ande-
Mar.12.29 ren gheuen wil/ ende de selue Goddelicke eere
f Esa.48.11. ende Schrift g eyghentlick toeghegeuen wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone/ ēn den H. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drye persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een
heylighe algemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ich bekenne/ dat Christus Jesus
i Matt.16. in dese boose Werelt/ i zijne seker vergade-
18 ēn 18.17. ringhe der gheloouigen heeft/ waer af ick my
bekenne een Lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eyghen schatten ende verciersselen heeft
dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffe-
nisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ en-
de een eewich leuen. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloouigen/ sonder ee-
nich wtwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Joa.1.9. Ten anderen/ l dat se altijdt vergheuinghe
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat/ door een vast
Hebr.7.24 gheloove met een oodtmoedich herte/ inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten/ datse (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe/ in
29.ēn 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leuen. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. uige/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.2 de verdoemenisse. Vraghe.

Mat.25.2. Mach oock dese warachtighe ghemeynte
47. Christi wtwendelick eenichsins bekent wer-
Act.24.15 den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt wt drie teeckenen. Te
weten: Wt de oprechte vercondinghe des
woorts Gods: wt het rechtsinnich wtrechten
der Sacramenten. Ende wt het neerstich ghe-
bruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte vercondinghe des
Woordts Gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Euangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Maiesteyts ende willes: leerende wat men
26.ēn 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle mē-
Leuit.26.14 schen/ die den seluen niet al niet ghenoech en
q Luc.2.10. doen. Vraghe.
Roma.3.24. Wat is dat Euangelium?
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde bootschap/ q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheuinghe der sonden/ door de verdiē-
sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leene. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynten
Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe afbeeldinghen/ in seker wt-
wendighe Ceremonien door Christum inghe-
stelt, door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft
willen ghetuyghen, dat wy alleen door de ver-
diensten zijns doodts, vergiffenisse onser son-
den hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer suicke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee: Namelick/ den Doop/ ende het
Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe instellinghe Christi: r Joa.3.26
s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn- 4
ten/ (sy zijn minnondige kinderen oft volwas- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: Mar.16.15
u inden Namē des Vaders/ ende des Soons t Ephe.5.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy wt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick
afghewasschen ben van mijne sonden als het
lichaem inden Doop met water besprenght
werdt. Voort x dat ick altijt vergiffenisse der x 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal/ so dickmaels als ic dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader
door Christum/ in tghelooue sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer
vermaent? Antwoorde.

y Dat ick my al mijn leuen lanck sal der son-
den vermijdē/ mijn vleesch met alle zijne boo- y Rom.6.4.
se lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde
des leuens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

z Het is een instellinghe Christi: in de wel-
ke zijn doot door het eten des ghebrokenen z mat 26.26
broodts/ ende het drincken des Bekers des Mar.14.22
Heeren vercondicht wert. Luce 22.19.
Vraghe. 1.Cor.11.23

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

a Dat ic door den offer des lichaems ende a Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sondē heb/ b ende gevoedt werde tē eewi- b Joa.6.31.
ghen leuen: als ick ter tafel des Heeren het
broodt van den Dienaer ghebroken ete ende
den Beker die mi ghegeuen wert/ drincke: Ja
gelijckerwijs mijn lichaem daghelicks/ door
spijs ende dranck natuerlick onderhouden
wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael
meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote wel-
daet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaer-
heyt betuyghen/ met een daghelicksche doo-
dinghe des ouden menschen/ ēn een nieuwic-
heyt des leuens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een instellinghe Christi a door de a mat.18.15
welcke een yegelick lidtmaedt verbonden is/ Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.27.10
ontfanghen: Anders so sal hy na dwoort gods Spr.10.13
wt der ghemeynten ghewoorpen/ b ende den Jacob.5.9.
Duyuel ouer ghelevert werden. b 1.Cor.5.5
Vraghe. 1.Tim.1.20

Mach oock de Ouerheydt boose menschen
met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghemende/ ons met u in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aenschijn
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat u aenschijn over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons oock
voortaen in u heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwē
heylighen gheest/ die daghelijcx meer ēn meer
ons vleesch met alle zijne wellustē doodende/
ons vernieuwe tot een beter levē/ ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
ghelooft ende gheprijsen werde / ende wy met
a Phil.3.14 vieriger begeerte/ alle a verganckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allēē na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.

Ende overmits het u behaecht; datmē bid-
b 1.Tim.2.1 de voor alle menschē b; wy bidden u/ dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangelij/ op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
c Joā.17.20 c gantsche wereldt vervult werde met uwer sa-
d 1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetēde be-
1.Cor.8.9 keert/ de d swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.

Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
e Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve alsoo be-
Act.4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt uytroepen al-
f Mat.9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
g Mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere ēn nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
1.Pet.5.2 Naems alleen/ noch der armē menschen wel-
h Act.20.29 vaert ende salicheydt.
i Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntē
Joan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
i Ezech.34.8 rachtighen geloofs ende Godsalicheyt des le-
Iere.23.1 vens / op dat u rijcke dagheliycx k toeneme/ ēn
Esai.30.10. Satans rijcke te schandē gae/ tot dat u Kyr-
k Ephe.4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allē
Psalm.28 zijn.
l Psal.110.2 Wy bidden u oock voor dat m Wereltlijcke
m 1.Cor.15. regiment/ voor den Roomschen Keyser ēn Co-
28. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten ēn
Heerē/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengen/ zijnē hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/ oock voor den eersamē wij-
sen Raet deser M. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na gherecht sy/ dat de Coninck
n 1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen ēn hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
twelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers lanckx so
meer verstoort ēn te niete ghemaeckt werden:
o Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt en-
p 1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
q Luce.1.75 Voorder bidden wy u voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
r Hebr.13.5. r vervolghinghe lyden / wiltse met uwen hey-
Joa.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. uyt verlossen/ En laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden uytghe-
s Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lyden / datse sulcks van uwer
t Mat.26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
u Mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
x Phil.1.20. x tsy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot
dachtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.

Wy bidden u oock voor alle die ghy z ca- z Psa.50.15
stijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests/ troost-
se alle O Heere/ na dat ghy weter / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe ghedulдicheydt / versoetet
hare lyden/ ende verlosse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblijden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.

Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
bescherminghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen alsoo ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.

Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den gheloove strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.

Om dese dinghen alle bidden wy u / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede u.
De Heere verlichte zijn aenschijn over u/
ende sy u ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tuwaert
ende gheve u zijnen vrede Amen.

Sijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / u Woordt is a volco- a Psa.19.8
men/ ende bekeert de sielen/ een warach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende / een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede ; Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die u d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden u/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen Geest / ende ons Iere.31.33.
geven een f sachtmoedich herte/ van twelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewert sy / op dat wy u Woordt Roman.8.5
hoorende g tselve recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leven daer na aenstellen . Wilt oock h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy u allesa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in warachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses levens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende oock beloeft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe God ēn Va-
der/ wy dancken u / dat ghy k niet alleen k Gene.17.7
ons in u Verbont ghenomen hebt/ maer Act.2.39.
oock onse cleyne kinderen / twelck ghy hen Mar.10.14
niet alleen l versegheIt hebt door den heyligē l Rom.4.11
Doop/ maer noch daghelicx bewijset/ als ghy
uwen lof m volmaket uyt haren monde/ om m Mat.21.16
alsoo de wijse Wereldt n te beschamen. Wy Psalm.8.3
bidden u / vermeerte in hen uwe genade/ datse n 1.Cor.1.27
aen Christum uwen Sone altijdt o toenemen o Eph.4.13.
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

nighe onderdom in aller wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons oock ghenade/
p gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen / op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende trijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versteret
werde ter eeren uwes heylighen Naems / ende
tot harer eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der
sonden/ ende Ghebedt voor
de Predicatie.

q Dan 9.5. HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/ dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
s gen.8.20 fenisse/ s ghenegen tot allen quaden/ ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 ghebooden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdighen oordeele op ons laden die ee-
u deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O Heere wy heb-
x Ezec18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy u
Psalm.79.5. vertoornt hebben/ wy beschuldigen ons sel-
ven/ ende beklaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien. Wilt u over ons y ontfermen. O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons oock verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt ende gerechticheyt
voort bringhen/ die u door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen b aenghenaem zijn. Wilt ons oock u
heylich woort na uwen Goddelicken wille te
verstaen geven/ dat wy daer wt leeren al ons
c Iere.2.4 c betrouwen op u alleen stellen/ ende van alle
17.7 creatueren af trecken: Dat oock onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ ende dat wy ons u op offeren tot eenen leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heyligen naems/
ende tot stichtinge onses naesten/ door onsen Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/ etc.

Een corte Forme des ghebets na
de Predicatie.

f Ezec.36.23 HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
Rom.8.24 heylighen Name om onser sonden wil-
le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen u gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g gehoorsaem zijn/ ende met onweetenheyt/
ondanckbaerheyt ende murmureeren uwen toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons oock ten rechten straft. Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer grooter barmhertichheyt
ende ontfermt u onser. Geeft ons kennisse ende
leedtwesen onser sonden/ ende beteringhe onses
h Ephe.6.19 levens. Stercke h de Dienaers uwer Kerc-
ken/ op datse ghetrouwelijck ende standtvastighe
u heylighe woort moghen verconDigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren. Bewaert ons
k 1.Sam.15 voor alle valsche ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe raetslagen/ die tegen u
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re ontrecke ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer ghevet ons vermeerderinghe

des gheloofs/ ende in allen dingen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt. Coomt uwe Kercke te
hulpe verlossese van allen overlast / bespottin-
ghe ende tyrannie. Stercke oock alle swacke ende
bedroefde herten/ ende seyndt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker beloftenisse ghegeven heeft m/ Voor-
m Joan.15 waer voorwaer segghe ick u / n wat ghy den
22. ol.16.23. Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy
u gheven/ Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/ wy dancken u/ dat
ghy dese nacht so getrouwelijck voor ons
ghewaeckt hebt. Ende bidden u/ dat ghy
n Iac.4.15 ons wilt stercken met uwen heyligen Gheest/
die ons voortaen n gheleyde/ dat wy desen
dach midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ ende wat wy in hant ne-
o Mat.6 men/ dat onse ooghen altijt o sien / om u eere
te verbreyden/ also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy suicke ghe-
p 1.cor.3.6 nade van u vercrijghen / wilt ons na p uwe
Psal.127.2 beloftenisse/ vergheven alle onse sonden/ door
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons vol her-
q Ier.31.34 ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
oock uwen seghen / tot de verconDinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Stercket alle Kerckendie-
naers/ ende Overheden uwes volcks. Troost
alle verbolghde ende benaude herten/ door Je-
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy u in
r Ro.15.16 zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/ etc.

Verleent ons oock uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven/ welcke ghy ons
s Ios.14 in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ ende in de-
se thien Ghebooden begrepen:
t Psal. Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc.

Dat Avont Ghebedt.

u Exod. O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij-
Deut.5.6 nende in de duysternisse. Ghy die verdrijft
x 2.Co.4. de nacht der sonden ende alle blintheydt
y Rom.13. des herten/ Na dien ghy de nacht verordi-
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden u/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diemse draghen moeten. Matichs on-
sen slaep dat die niet onordentlijck sy op dat wy
aen ziel ende lijf onbevleckt moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs ghescgiede tot uwer
z Ephe.1.18 eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/
Mat.24.42 dat wy in den doot niet ontslapen / maer al-
25.13 tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de-
Luce.12.39. ser ellendicheyt. Beschermt ons oock voor
a 1.Petr.5 alle a aenvechtinghen des Duyvels/ ons in u
Ephe.6.11 heylich ghelevde nemende. Ende hoe wel wy
desen dach niet toeghebracht en hebben/ son-
der teghen u grootelick gesondicht te hebben/
Wy bidden u/ wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/ gelijck ghy un alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer
om van u aensichte niet verstooten worden.
Gheeft oock ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aenghevochtenen herten/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier verrepcht voor die Christelicke Ge-
meynte/ Ende begheert dat den selven uwen
houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde/ Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot
der Ghemeynten:

Jck neme v alle die hier nu vergadert zijdt
tot getuyghen/ dat daer geen Wettelicke ver-
hinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Ende na dien het dan recht en behoorlic is/
p Mat.19.6 dat uwe sake gevordert werde/ So wille on-
se Heere Godt v p voornemen/ dwelck hy v ge-
a Psal.121.2 geven heeft/ bevestigen/ ende v beginsel sy in
den Name a des Heeren/ die Hemel ende Aer-
de gheschapen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant ge-
ven/ ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot
den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner
heylighe Gemeynte dat ghy ghenomen hebt
en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N.
hier tegenwoordich/ haer belovende/ dat ghyse
nemmermeer sult verlaten/ haer lief te hebben
ende trouwelick te onderhouden als een ghe-
trouwe en Godtvreesende man zijnen wyue
schuldich is/ Dat ghy oor heylichlic met haer
leven wilt/ haer trouwe ende geloove houden
de in alle dinghen/ na het wtwijsen des hey-
lighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner
heyliger Ghemeynte/ dat ghy genomen hebt
ende neemt N. tot uwen Wettelicken man/
welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn/ hem
te dienen ende te helpen/ hem nemmermeer te
verlaten heylichlick met hem te leven/ hem
trouwe ende geloove in allen dingen te houden
gelyckerwijs een vrome ende getrouwe huys-
vrouwe haren Wettelicken man schuldich is/
na wtwijsen des Heylighen Euangely?

Antwoorde/ Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmhertichz/ die v door zijne
genade tot desen heylighen state des houwe-
lics beroepen heeft/ verbind v met rechter lief-
de en trouwe en geue v zijnen seghen/ Amen.

Hoort nu wt den Euangelio / hoe sterck
den Bant des houwelicx sy/ also Mat.
dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Pharizeen quamen tot Jesum/ en
bevroechden hem segghende: Ist oock den men-
sche geoorloeft zijn wyf te verlaten om allerley
hande oorsaken? Hy antwoordende/ seyde hen:
Hebt ghy niet ghelesen/ Die vanden beginne
den mensche ghemaeckt heeft/ dat hyse man
ende wyf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft/
Hierom sal de mensche Vader ende Moeder
verlaten/ ende zijnen Wyue aenhanghen/ en
die twee waren sullen een vleesch wesen. So
zijnt nu niet meer twee/ maer een vleesch. Daer
om wat God te samen ghevoecht heeft/ dat
en verscheyde geen mensche. Sy seyden tot
hem: Waerom heeft dan Moses geboden een
den Scheydbrief te geven/ ende haer te ver-
laten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om u-
wer herten hardicheydt wille v toeghelaten/ u-
we wyuen te verlaten: Maer van den begin-
ne ist niet alsoo ghewest. Ende ick segghe
v/ dat wie zijn Wyf verlaet / anders dan om
hoererie/ ende een ander trouwet/ die doet o-
verspel; Ende wie de verlatene trouwet/
die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Chri-
sti/ ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 6. onse Heere Godt v te samen a gevoecht heeft
tot desen heylighen staet, Ende daerom sult
1.Cor.7.20 ghy oock alles wat v daer in b teghen coomt/
met ghedult ende dancksegghinghe aenne-
men/ als vander hant Gods. Soo salt v oock
alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Rom. c Rom.8.28.

Daer na heet die kerckendienaer die ghe-
troude nederknielen/ ende vermaent de ghe-
meynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt/ ghi die uwe d goetheyt d Psa.45.5.
ende wijsheyt in alle uwe wercken ende
ordeningen bewijst/ ende vanden beginne
gesproken hebt/ dat het niet e goet is/ dat de
mensche alleen zy/ en om dies willen hem een e Gen.2.18
hulpe die soude by hem zijn/ geschapen hebt/
ende verordineert / dat die twee waren / een
souden zijn/ en f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr.13.4
Wy bidden v (aengesien dat ghy dese twee per-
soonen tot den Heyligen state des houwelicx
beroepen ende tsamen verbonden hebt) dat
ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest/
op datse in warachtigen ende vasten geloove
heylichlick leven nae uwen g Godlicken g Ephe.5.26
wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wiltse h Psa.128.5
oock h seghenen/ ghelyckerwijs ghy die ghe-
loovighe Vaders / uwe vrienden ende ghe-
trouwe Dienaers Abraham/ Jsaac ende Ja-
cob ghesegent hebt/ Op datse als Medeerf-
ghenamen des Verbonts (dwelck ghy met
den selven Vaderen opgherecht hebt) heylige
kinderen crijghen/ ende die selve i Godsalich- i Ephe.6.4
lick opbringhen moghen ter eeren uwes hey-
ligen Naems/ tot stichtinghe uwer Gemeyn-
ten/ ende verbreydinghe uwes heyligen Euan-
gely. Wilt ons verhooren O Vader aller barm-
hertichheyt/ door Jesum Christum uwen lieven
Sone/ onsen Heere, in wiens Name wy onse
ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt
den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest/ ende op zij-
ne weghen gaet.
2. Ghy sult v gheneeren met uwer han-
den arbeyt/ Wel v/ ghy hebt het goet.
3. V Wyf sal zijn als eenen vruchtbaren
Wijnstock ontrent v huys/ en uwe kinderen
als die Olijfspruyten rontsom uwe Tafel.
4. Siet alsoo sal de Man ghesegent wer-
den/ die den Heere vreesen sal.
5. De Heere sal v segenen wt Zion/ dat ghy
sult sien het geluck Jerusalems al v leven lanck.
6. Ende sult sien uwes kints kinderen/ ende
vrede over Jsrael.

Onse lieve Heere God vervulle v met zij-
ner ghenaden/ ende gheve v dat ghy in
aller Godtsalicheyt lange en heylichlick
te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden/ diemen in de
Vergaderinge der Gelooviger
en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Na dat men inde Gemeynte Christi des
Sondaechs voor middach de tien ghe-
boden Gods ghelesen oft gesongen heeft/
neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom.3.20
de ghemeynte te vermanen tot boete/ ende ende 7.7.
bekentenisse harer overtredinghen/ en te b ge- b Joan.1.36
looven de Euangelische beloftenissen van Matth.9.6
Christo/ dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
der Schrift bewijset. Daer op hy c den on- c Ezech.5.18
boetveerdighen de straffe Godes/ ende den ende 18.21.
boetveerdighen gelooviger de genade Gods ende 33.9.
in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy Esai.3.10.
op de navolghende Wyse. Joan.3.19.

O Eewige God/ en alder genadichste Va-
der/ wy verootmoedigen ons selven wt
gront des herten voor uwe hooge Ma-
iesteyt/ teghen de welcke wy so menichmael d Psa.143.2.
ende so grouwelick gesondicht hebben/ ende Job.9.14
bekennen (soo ghy v met ons wilt te rechte Exo.3[illegible]
gaen) dat wy anders niet dan de eewige doot He[illegible]

Dat vijfde.

Ghy sult v vader ende moeder eeren / op
dat ghy lange leeft inden lande/dat v de Hee-
re uwe Godt gheven sal.

Dat seste.

Ghy en sult niet dooden.

Dat sevenste.

Ghy en sult niet Echbreken.

Dat achtste.

Ghy en sult niet stelen.

Dat neghenste.

Ghy en sult gheen valsch ghetuyghenisse
spreken teghen uwen Naesten.

Dat thienste.

34. Son- Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
dach. huys/ghy en sult niet begheeren uwes nae-
a Exod.34. sten Wijf/noch zijnen Knecht/noch zijn Dienst
28 maghet/noch zijnen Osse / noch zijnen Esel/
Deut.4.13. noch eenich dinck dat uwen naesten heeft.

10.3. 93. Vraghe.

b Matth. Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

22.37 Antwoorde.

1.Cor.6.9. In twee tafelen a/daer van de eerste leert/
10.7.14 hoe wy ons teghen God sullen houden. Die
c 1.Cor.6.9. ander/wat wy onsen Naestē schuldich zijn b.

d Leuit 19.31. 94. Vraghe.

Deut.18.11 Wat ghebiedt God int eerste ghebodt?

e Mat.4.10 Antwoorde.

apoc.19.10 Dat ick / soo lief als my mijner sielen salic-
22.8 heyt is/ alle Afgoderye e toouerie / waersegh-
f Joã.17.3 ghinghe/afghelooue d/ aenroepinge der Heyli-
g Jer.17.5. ghen/ofte ander Creaturen e myde eñ vliede
h 1 Pet.5.5. ende den eenigē waren Godt recht leere ken-
i Heb.10.36 nen f/ hem alleen vertrouwe g. In alder oot-
Col.1.11 moedicheyt h ende lydtsaemheyt ... hē alleen
Rom.5.3. onderwerpe i/ van hem alleen alles goedts
1.Cor.10.10 verwachte k/hem van gantscher herten lief
Philip.2.14 hebbe l/vreese m/ ende eere n/Also/dat ick eer
k Psal.104. alle Creaturen afgae / ende varen late / dan
Esaie.45.7. dat ick inden alderminsten teghen zijnen wil-
Jac.1.17. le doe o. 95. Vraghe.

35. Son- Wat is Afgoderie?

dach. Antwoorde.

l Deut.6.5 Afgoderye is/in stede des eenighen waren
Mat.22.37. Gods/ die hem in zijn woordt gheopenbaert
m Deu.6.2 heeft/ofte beneven den selven yet anders ver-
Psal.111.10 sieren ofte hebben / daer op de mensche zijn
Prou.1.7. vertrouwen settet p.

Mat.10.28 96. Vraghe.

n mat.4.10 Wat eyscht Godt int tweede ghebodt?

Deut.10.20 Antwoorde.

o mat.5.29 Dat wy god in gheenderley wijse afbeel-
act.5.29. den q/ noch op geen ander wyse vereeren/dan
p Ephe.5.5. hy in zijn woort bevolen heeft r.

1.Par.16.26 97. Vraghe.

Philip.3.19. Machmen dan gantschelijck geen beelden
galat.4.8 maken? Antwoorde.

Ephe.2.12. Godt en can noch en mach in gheenderley
1.Joã.2.23. wyse afghebeeldet werden. Maer de Crea-
q Deut.4.15 turen / al ist dat sy connen afghebeeldet wer-
Esa.40.18. den / so verbiedt doch godt haer Beeldenis
Rom.1.23. te maken/ende te hebben om die te vereeren/
act.17.29. of godt daer door te dienen s.

r 1.Sa.15.23 98. Vraghe.

Deut.12.36 Maer souden men de beelden inder Kercken
Mat.15.9 als boecken der leecken niet moghen lyden?

s Exo.23.24 Antwoorde.

Deut.7.5. Neen: Want wy en moeten niet wijser zijn
2.Reg.18.4. dan god/de welcke zijne Christenen niet door
t Jere.10.4 stomme Beelden/ maer door de levendighe
u 2.Tit.3.16 verkondinghe zijns Woorts wil onderwesen
2.Pet.1.19 hebben u. 99. Vraghe.

36. Son- Wat wil dat derde ghebodt?

dach. Antwoorde.

a Luc.24.11 Dat wy niet alleen met vloecken/ ofte met
Leu.19.12 valschen eedt a / maer oock met onnoodich
sweeren den Name Godes niet en lasteren
noch misbruycken / noch ons met onsen stil-
swyghen eñ toesien/ sulcker schrickelicken sō-
den deelachtich maken. Ende in somma dat b Mat.5.37
wy den heylighen Name Gods anders niet/ Jacob.5.12
dan met vreese ende eerbiedinghe gebruycken c Esai.45.23
b op dat hy van ons recht beleent c / aenghe- d mat.10.32.
roepen d/ ende in alle onse woorden eñ wer- e Tit.2.8
ken gheprefen werde e.

100. Vraghe.

Ist dan so groote sonde / Godts Name
met sweeren eñ vloecken te lasteren/ dat God
hem oock over die vertoornt / die so veel als
hen moghelijck is/ dat vloecken ende sweeren
niet en helpen weeren ende verbieden?

Antwoorde.

Jaet ghewisselijck f/ Want daer en is geen f Rom.2.24
grooter sonde/ noch die God meer vertoo- 1.Tim.6.1
rent/dan de lasteringhe zijns Naems. Waer- Col.3.36.
om hy oock die selve met der doodt te straf-
fen bevolen heeft g. g Leuit.3.1.

101. Vraghe. Leuit.24.15

Maer machmen oock Godsalichlijck by 37. Son-
den Name Godes eenen Eedt sweeren? dach.

Antwoorde.

Jaet/ alst de Overheydt van haren Onder-
danen/ofte andersins oock de noot voorderet/
om trouwe ende waerheyt daer door te bevest-
tighen/ eñ dat tot Godes eere eñ des naesten
salicheyt. Want sulcks Eetsweeren/ is in go- h Deu.6.13
des Woort ghegrondet / eñ daerom oock van 10.
den Heylighen inden Ouden ende Nieuwen Esaie.48.1
Testamente recht ghebruyckt geweest h. i gen.21.24

102. Vraghe. 31.

Machmen oock by den Heylighen/ofte by ee- 1.Sa.24.23
nighe ander Creaturen eenen Eedt sweeren?

Antwoorde. 1.Reg.1.29.

Neen: Want eenen Rechten Eet sweeren/ k Mat.5.34
is Godt aenroepen/dat hy als die alleen dat Jacob.5.12
herte kennet / der waerheydt ghetuyghenisse 38. Son-
wille gheven/ende my straffe, in dien ick val- dach.
schelijck sweere i/ welcke eere geenen Creatue- l Tit.1.5.
ren toebehoort k. m Ps.68.27.

103. Vraghe. eñ 40.10.3.

Wat gebiedt Godt int vierde ghebodt? act.3.42

Antwoorde. n 1.Cor.14.

Eerstelijck/dat het Predickampt / ende die 19 ende 29.
Scholen onderhouden werden l. ende dat ick o 1.Cor.11.33
in sonderheydt op den Sabbath / dat is op p 1.Tit.2.1.
den Rustdach / tot der ghemeynte Godts q 1.Cor.16.2
neerstelijck come m/om godts Woort te hoo- r Esa.66.23
ren n/die Sacramenten te gebruycken o/God 39. Son-
den Heere openlick aen te roepen p/ende den dach.
armen Christelijcke handtreyckinghe te doen: s Ephe.6.1
q Ten anderen / dat ick alle de daghen mijns Col.3.18.
levens van mijnen boosen wercken vière, den Ephe.5.22
Heere door zijnen gheest in my wercken late/ Prou.1.8
ende also den eewighen Sabbath in desen le- 4.1.15.20.
ven aenvanghe r. 20.20.

104 Vraghe. Exo.21.17

Wat wilt Godt int vijfde ghebodt? Roma.3.

Antwoorde. t Pro.23.22

Dat ick mijn Vader ende Moeder / eñ alle gen.9.25.
die over my ghestelt zijn/ alle eere / liefde ende 1.Pet.2.18
trouwe bewyse/ende my haerer goede leere en- u Eph.6.4
de straffe met behoorlijcke ghehoorsaemheydt Collos.3.19.
onderwerpe s/ende oock met haer swacheyt Roma.13
ende ghebreken ghedult hebbe t / aenghesien Mat.22.21
het god beliest/ ons door hare handt te regee- 40. Son-
ren u. 105. Vraghe. dach.

Wat eyscht Godt int seste ghebodt? a Mat.5.21

Antwoorde. gen.9.6

Dat ick mijnen naesten noch met ghedach- Mat.26.52
ten/noch met woorden/ noch eenich ghebaert / b Ro.12.19
veel weyniger met der daet door my selven c gen.9.6
ofte door ādere onteere/ hate/quetse ofte doo- Exo.21.14.
de a / maer dat ick alle wraeckgiericheyt af- Mat.26.52
legghe b/oock my selven niet en quetse / oft Roma.13.4.
moetwillichlijck in eenich ghevaer begheve/ c d Rom.1.29
Waerom oock die Overheydt dat sweerdt
draecht/ den doodslach te weeren d.

106. Vraghe.

Maer dit Ghebodt schijnt alleen van het doodslaen te spreken?

Antwoorde.

Godt verbiedende den doodslach / leert ons dat hy den wortel des doodslachts / als nijt / e haet f / toorn / ende wraeckgierichheydt haet: ende sulcks alles voor eenen doodslach houdet g.

e 1.Joā.2.9
f Jaco.1.20
Galat.5.20.
g Joan.2.15

107. Vraghe.

Maer is dat ghenoech / dat wy onsen naesten alsoot voorseyt is / niet en dooden?

Antwoorde.

Neent: Want Godt verbiedende den nijdt / haet en toorn / ghebiedt dat wy onsen naestē lief hebben als ons selven h / ende hem gedult / vrede / saechtmoedicheyt i / barmherticheydt / k ende alle vriendelickheyt bewijsen / zijn schade so veel als ons moghelick is / afkeeren: l en oock onse vyanden goet doen m.

h Mat.22.39
7.12.
i Ephes.4.2
Galat.6.1
k Mat.5.6
l Rom.12.18
m Mat.5.7
Rom.12.10.
Exo.23.5
Mat.5.44.
Rom.12.20.

41. Sondach.

108. Vraghe.

Wat leert ons dat sevenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat alle oncuysheyt van Godt vervloeckt sy n / ende dat wy daerom de selve van herten vyant zijnde / o cuysch ende tuchtelick leven moeten p / het sy inden heylighen houwelicken staet / oft buyten den selven q.

n Levi.18.27
o Jude.23
p 1 Thes.4.3
q Hebr.13.4
1.Cor.7

109. Vraghe.

Verbiedt God in desen ghebode niet meer dan Echtbreken / ende diergelijcke schanden?

Antwoorde.

Dewijl ons lijf ende siele Tempelen des heylighen Gheestes zijn / so wil hy / dat wijse beyde suyver ende heylich bewaren / daerom verbiet hy alle oncuysche daden / ghebeerden woorden r / ghedachten / lusten s / ende wat dē mensche daer toe trecken can t.

r Ephe.5.3
1.Cor.6.18.
s Mat.5.28
t Eph.5.18
1.Cor.15.33

42. Sondach.

110. Vraghe.

Wat verbiet God int achtste ghebodt?

Antwoorde.

God en verbiet niet alleen stelen ende rooven u / dwelck die Overheyt straft / maer hy noemt oock dieverye / alle boose stucken ende aenslaghen / daer mede wy onses naests goet ghedencken aen ons te bringhen / het sy met ghewelt oft schijn des rechts x / als met onrechten ghewichten / elle / mate z / ware / munte / woecker a / oft door eenich middel vā Godt verboden: Daer toe oock alle gierichheydt b / allen misbruyck ende verquistinge zijner gaven c.

u 1.Cor.5.10
x Luce 3.14
1.Thes.4.6.
y Pro.11.1
16/11
z Eze.45.9
a Deu.25.15
Psalm.15.5
Luce.6.35.
b 1.Cor.6.10
c Pro.5.16
d Mat.7.12
e Eph.4.28

43. Sondach.

111. Vraghe.

Maer wat gebiedt u god in desen gebode?

Antwoorde.

Dat ick mijns naesten nut / daer ic can ende mach voorstere / met hem also handele als ick wilde datmen met my handelde / d daer toe oock dat ick trouwelick arbeyde / op dat ick den nootdruftighen helpen mach e.

112. Vraghe.

Wat wil dat neghenste ghebodt?

Antwoorde.

Dat ick teghen niemant valsch ghetuyghenisse en gheve f / niemandt zijn woorden verkeere b / gheen achterklapper of lasteraer en sy e / niemandt lichtelick ende onverhoort oordeele oft helpe verdoemen f: Maer allerley liegen ende bedriegen, als eygen wercken des Duyvels g vermijde / ten sy dat ick den swaren toorn Gods op my ladē wil h. Item / dat ick int gherichte ende alle ander handelinghen / der waerheydt lief hebbe / oprechtelick spreke ende bekenne i / oock mijns Naesten eere ende goet gherüchte nae mijn vermogen voorstae ende voorstere k.

f Pro.19.5
ende 9.ende 22.28.
b Psal.15.3
c Rom.1.29
f Mat.7.1
Luce.6.37
g Joā.8.44
h Prov.1.
22.en 13.5
1.Cor.13.6
i Eph.4.25.
k 1.Pet.4.8.

44. Sondach.

113. Vraghe.

Wat eyscht van ons dat thiende gebot?

Antwoorde.

Dat oock de minste lust oft ghedencken teghen eenich ghebodt Godts in ons nemmermeer en come / maer dat wy tot allen tijden van gantscher herten allen souden vyandt zijn / ende lust tot aller gerechticheyt hebbē l.

l Roma.7.7

114. Vraghe.

Maer connē de gene die tot Godt bekeert zijn / dese ghebodē volcomelick houden?

Antwoorde.

Neense: Maer oock de alderheylichste / soo langhe als sy in desē levē zijn / en hebbē maer een cleyn beginsel deser ghehoorsaemheit m / doch also, datse met een ernstelick voornemen niet alleen na sommighe maer na alle de geboden Gods beginnen te leven n.

m 1.Joā.1.8
Rom.7.14.
Eccle.1.
n Rom.7.22
Jacob.2.10

115. Vraghe.

Waerom laet ons dan God also scherpelic de thien ghebodē predicken / sdoose doch niemant in desen leven houden can?

Antwoorde.

Eerstelick / op dat wy ons leven lanck onsen sonderlicken aert hoe langer hoe meer leeren kennen o / ende dies te begheeriger zijn de vergheuinghe der sonden / ende de gerechticheydt in Christo te soecken: daer nae / dat wy sonder onderlaten ons beneersighen ende Godt bidden, om de genade des heylighen Gheestes: dat wy langer soo meer nae dat evenbeelt Gods vernieuwet werden / tot dat wy tot dese voorgheseide volcomenheydt na desen leven gheraken q.

o Joan.3.9
Psalm.32.5
q Rom.7.24

Van t'Ghebedt.

116. Vraghe.

Waerom is dat Ghebedt den Christenen van nooden? Antwoorde.

Daerom dat het dat voornaemste stuck der danckbaerheydt is / welcke God van ons voordert r ende dat God zijn ghenade ende den heylighen Gheest alleen dien gheuē wil / die hem met hertelicken suchten sonder ophouden daerom bidden / ende daer voor dācken s.

r 1.Cor.9.24
Philip.3.12

45. Sondach.

s Psalm.50.14.

117. Vraghe.

Wat behoort tot sulck een ghebedt / dat God aenghenaem sy / ende van hem verhoort werde? Antwoorde.

Eerstelick / dat wy alleen den eenighen waren Godt / die hem in zijn Woordt ons gheopenbaert heeft / t om al het gene dat hi ons geboden heeft te bidden / van herten aenroepen u. Ten anderen / dat wy onsen noodt ende ellendicheyt recht ende grondelick kennen x / op dat wy ons voor den aenghesichte zijner Maiesteyt verootmoedighen y. Ten derden / dat wy desen vasten grondt hebben z / dat hy ons ghebedt / niet teghenstaende dat wy sulcx onweerdich zijn, om des Heeren Christi wille / sekerlick wil verhooren a / ghelijck hy ons in zijn woordt belooft heeft. b

t Mat.7.7
Psal.50.15
u Joā.4.22
x Psal.2.11
Esai.66.2
y Ro.10.14
8.15
z Joā.14.13
15.16.16.23.
Dan.9.17
a Mat.7.8
Psal.143.1.
b Jaco.1.17
Mat.6.33.

118. Vraghe.

Wat heeft ons Godt bevolen van hem te bidden? Antwoorde.

Alle gheestelicke ende lijflicke noodtdruft / welcke de Heere Christus begrepen heeft int Ghebedt, dat hy ons selve gheleert heeft.

119. Vraghe.

Hoe luydet dat Ghebedt.

Antwoorde.

Onse Vader / die u daer zijt in de Hemelē
Uwen Name werde gheheylicht.
U Rijcke come.
Uwen wille gheschiede op der aerden als in den Hemel.
Gheeft ons huyden ons daghelicx Broot.
Ende vergeeft ons onse schulden ghelijck oock wy vergheven onsen schuldenaren.
Ende leyt ons niet in versoeckinghe / maer verlost ons van den quaden.
Want uwe is dat Rijcke / die cracht ende de heerlickheyt inder eewicheyt / amen.

a Mat.6.9.
Luce.11.2

120. Vraghe.

46. Sondach. Waerom heeft ons Christus gheboden/ Godt alsoo aen te spreken: Onse Vader?

Antwoorde.

Op dat hy van stonden aen int beginsel onses gebedts in ons de kinderlicke vreese ende toeversicht tot Godt verwecke/ welcke beyde de gront onses Ghebedts zijn: Namelick/ dat Godt onse Vader door Christum gheworden is/ ende dat hy ons veel weyniger afslaen sal het ghene dat wy hem met rechten gheloove bidden/ dan onse vaderen ons aertsche dinghen

b Mat.7.9. Luce.11.11 ontsegghen b.

121. Vraghe.

Waerom wert hier toeghedaen/ Die daer zijt in de Hemelen? Antwoorde.

Op dat wy vā de c Hemelsche Maiesteyt/

c Jere.23.23 Gods/ niet aertsch en ghedencken c ende van

act.17.1. 24. zijner almachticheydt alle nootdruft des lyfs

d Rom.10.12 ende der sielen verwachten d.

47. Sondach. 122. Vraghe.

Welck is die eerste Bede?

Antwoorde.

Uwen Name werde gheheylicht.

Dat is/ Geeft ons eerstelick/ dat wy u recht kennen e/ eñ u in alle uwe wercken/ in welckē

e Joan.17.8 uwe almachticheydt/ wijsheyt/ goetheyt/ ge-

Mat.16.17 rechticheyt/ barmherticheydt ende waerheyt

Jacob.1.5 claerlick schijnet/ heylighen/ roemen ende prij-

f Psalm.119 sen f. Daer na oock/ dat wy al ons leven/ ge-

105. dachten/ woorden ende wercken alsoo schic-

Psa.119.137. ken ende richten/ dat uwen Name om onsent

Luce 1.46. wille niet ghelastert/ maer gheeert ende ghe-

Exod.34.6. prysen werde g.

Psal.142.1 123. Vraghe.

Jere.11.3 Welck is de tweede Bede?

Roman.3.3 Antwoorde.

g Psal.115.1 U Rijcke come.

71.18. Dat is/ Regeert ons alsoo door u Woordt

48. Sondach. ende uwen Gheest/ dat wi ons langer so meer u onderwerpē h: Bewaerdt eñ vermeert uwe

h Mat.6.33 Kercke i/ verstoort die wercken des Duyvels/

Psa.119.5 ende alle gewalt/ welcke haer teghen u ver-

143.10 heft/ mitsgaders alle boose raetslagen/ die te-

i Psa.51.20. ghen u heylich woordt bedacht werden/ k tot

122.6 dat die volcomenheyt uwes Rijcx toe come l/

k 1.Joā.3.8 daer in ghy alles sult zijn in allen m.

l Apo.22.17. 124. Vraghe.

m 1.Cor.15. Welck is die derde Bede?

28. Antwoorde.

49. Sondach. Uwen wille ghesciede op der Aerden/ als in den Hemel.

n Ma.16.24 Dat is: Gheeft dat wy ende alle menschen onsen eyghenen wille versaken n/ ende uwen wille die alleen goet is/ sonder eenich teghen

a Luc.22.42. spreken ghehoorsaem zijn a/ op dat also een yeghelick zijn ampt ende beroepinghe/ so ge-

willichlick ende ghetrouwelick mach bedienē

b 1.Cor.7.24. ende uitvoeren b/ als die Enghelen in den

c Psal.103. Hemel doen. c 125. Vraghe.

20. Welck is de vierde Bede?

50. Sondach. Antwoorde.

Gheeft ons heyden ons dagelicx Broot:

d Psal.145. Dat is/ Willet ons met alle nootdruft des

15. ende.10.4 lichaems versorghen d/ op dat wy daer door

2. kennen/ dat ghy den eenigen oorspronck alles

Mat.6.25 goets zijt e/ ende dat noch onse sorge/ noch ar-

e Act.17.27. beyt noch uwe gaven sonder uwē segen/ ons

14.17. en gedyen f/ ende dat wi derhalven ons ver-

f 1.Cor.15.38 trouwen van alle Creaturē aftrecken/ ende

Deut.8.3 op u alleen stellen g.

g Psal.62.11 126. Vraghe.

52.53. Welck is die vijfde Bede?

51. Sondach. Antwoorde.

Vergeeft ons onse schulden/ als oock wy vergheven onsen schuldenaren.

Dat is/ Wilt ons arme sondaren alle onse misdaden/ ende oock die boosheydt die ons altydt aenhangt/ om des Bloets Christi wil-

le niet toerekenen h/ also wy oock die ghetuy- h Psal.51.13

ghenisse uwer genaden in ons bevinden/ dat 1.Joan.2.1

ons gantsch voornemen is/ onsen naesten van

herten te vergheven i. i Mat.6.14

127. Vraghe.

Welck is de seste Bede? 52. Sondach.

Antwoorde.

Ende leyt ons niet in versoeckinghe/ maer

verlost ons van den boosen. k Joan.15.5

Dat is/ Dewijl wy van ons selven soo Psalm.103.

swack zijn/ dat wy niet eenen ooghenblick en 14.

connen bestaen k/ ende daer toe onse doodt- l 1.Pet.5.8.

vyanden de Duyvel l/ de Werelt m/ ende ons Ephes.6.12.

eyghen vleesch n niet op houden ons aen te m Joā.15.19

vechten: wilt ons doch uphouden ende sterc- n Rom.7.23

ken door de cracht uwes heylighen Gheestes/

op dat wy in desen Gheestelicken stryde niet o Mat.26.41

onderligghen o/ maer altydt stercken weder- Mar.13.33

stant doen/ tot dat wy eyndelic teenemael die p 1.Tes.3.13

overhandt behouden p.

128. Vraghe.

Hoe besluyt ghy u Ghebedt.

Antwoorde.

Want uwe is dat Rijcke/ de cracht/ ende de heerlickheyt inder eewicheyt.

Dat is/ Sulcks alles bidden wy van u/ daerom dat ghy als onse Coninck/ ende aller dinghen machtich/ ons alles goedts te ghe-

ven den wille ende het vermoghen hebt/ q eñ q Ro.10.12.

dat al/ op dat daer door niet wy/ maer uwen 2.Pet.2.9

heylighen Name eewichlick gepresen werde r. r Joā.14.13.

129. Vraghe. Psalm 115.1

Wat beduydt dat woort/ Amen? Jere.33.8.

Antwoorde.

Amen is te segghen/ Het sal waer ende seker zijn. Want mijn ghebet veel sekerder van

Godt verhoort is/ dan ick in mijn herte ghe- s Psalm.121

voele/ dat ick sulcks van hem begheere s.

Eynde des Catechismi.

Forme om den Heylighen Doop uit te richten.

Onse hulpe staet in den Name des Heeren/ die Hemel ende aerde gheschapen heeft/ Amen.

DEwijle onse Heere Jesus Christus seyt/ dat wy in Godes Rijcke niet moghē comen/ ten sy dat wy nieugheboren werdē/

a So gheeft hy ons daer mede een sekere be- a Joan.3.3

wijsinghe/ dat onse nature gantsch verkeert ende vermaledijdt is/ ende vermaent ons daermede/ dat wy ons voor Gode verootmoedighen ende aen ons selven een mishaghen hebben moeten/ ons alsoo vervolgende zijn ghenade te begheeren/ op dat door die selve alle onse boosheydt ende vermaledijdinge onser ouder Naturen afghewasschē eñ begraven werde. Want wi en connen Godes ghenade niet deelachtich zijn/ ten sy dat door henen/ alle vertrouwen op ons eyghen vermoghen ende wijsheyt ende gerechticheit wt onsen herten ghenomen sy/ Ja oock tot dat wy alles wat in ons is/ gāselicke verdoemē.

Na dien ons Christus onse ellendicheydt alsoo voor ooghen ghestelt heeft/ so troost hy ons wederom door zijne barmherticheyt/ ons ende onse kinderen belovende van allen onsē sonden te wasschen/ dat is/ ons die selve om zijns bloets vergietens wille niet toe te rekenen/ ende onse verdorven nature wederom tot zijnen eenwerde/ door zijnen heylighen Gheest te vernieuwen. Ende op dat hy sulcks belofte onsen swacken gheloove soude bevestighen/ ende aen onsen eyghenen lichame versegelen/ heeft hy bevolen/ dat wy in den Name

Godes des Vaders/ des Soons/ ende des hey- b Mat.28.

lighen Gheests souden ghedoopt werden b. 19.

met Water in den Name des Vaders ghe-
doopt werden/ betuycht hy ons / ghelijck als
met eenen sichtbaren eedt/ al ons leuen lanc/
dat God onse ende onses saedts vader zijn wil
ons met aller noodtdruft des lichaems ende
der sielen versorghende / ende alle quaet ons
ten goede wendende, Overmidts dat alle cre-
c gen.17.4 atueren (van weghen des verbondts/ dat wy
b Rom.8.28 met gode hebben) c ons niet connen schadi-
ghen/maer tonser salicheyt dienen moeten .b
Ten anderen / als wy in den Name des
Soons ghedoopt werden/ beloeft hy ons/ dat
alle tghene dat de Sone Godts ghedaen ende
gheleden heeft/ ons eyghen sy, also dat hy onse
en onse kinderen Salichmaker is / ons met
zijner salichmakender ghenade saluende/ ons
door zijn heylighe ontfanckenisse/ gheboorte/
lijden ende steruen van aller onreynicheyt en
sonden verlost heeft / ende al onse vermaledij-
dinge e aent cruyce ghenaghelt / die selue met
e Galat.3.13 zijnen bloede afghewasschen/ en met hem be-
f Rom.6.4 grauen f heeft/ ende ons also van der helscher
pijne bevrijdt/ op dat hy ons door zijn Opstan-
dinghe ende hemelvaert met zijner gerechtic-
g Ro.4.24. heyt g beclepden/ nu voor den hemelschen Va-
h Rom.8.34 der vooretreden h/ en ten laetst i oordeele heer-
i Ephe.5.27 lijck ende sonder vlecke i voort aensichyn des
vaders presenteren soude.
Ten derden / als wy in den Name des hey-
lighen gheests gedoopt werden/ wert ons be-
k Joa.16.7 loeft dat de heylige gheest onse en onser kin-
13. deren leeraer ende trooster k / in eewicheyt zijn
l Roma.8.5 sal/ ons tot warachtighen litmaten des lic-
1.Cor.12.13 haems Christi l makende: Op dat wy aen
Christo ende aen alle zijne goeden (midtsga-
ders alle litmaten der Christelijcker kercke)
ghemeynschap souden hebben/ Also/ dat on-
ser sonden in eewicheydt niet meer ghedacht
m Jer.31.34 werde m/ oock die sonden ende swackheyt/ die
in ons noch overblijft / so langer so meer ghe-
n Rom.6.11 doodet n/ in ons een nieu leuen begonnen en-
de eyndelijck inder saligen Opstandinge (daer
o Phil.3.21 dit vleesch den heerlijcke lichame Christi o ge-
1.Cor.15.43 lijckformich zijn sal) volcomelijck gheopen-
baert werde.
Maer na dien dat in alle verbonden beyde
de deelen sick met malanderen verbinden/
so belouen wy oock Godt den vader / Sone
ende heyligen geeste/ dat wy/ door zijne gena-
b gen.17.1 de hem b alleene voor onsen eenighen / waer-
achtighen en leuendighen god houden en be-
kennen willen/ hem alleene in alle onse noot
c Psa.50.14 c aenroepen/ en als gehoorsame kinderen le-
uen/ ghelijck dese nieuwe ghebooorte van ons
heyschet / welcke in dese twee stucken ghele-
ghen is.
d Mat.3.2 Eerstelick/ dat wy warachtich berou d en-
de leedtwesen onser sonden hebbende, ons
e 2.Cor.10.5 eyghen vernuft e ende alderhande lusten
verloochenen / ende den wille Godes on-
derworpen / ende alle sonden van herten
haten ende vlieden. Daer na ooch dat wy be-
f Roma.6.3 ghinnen lust f ende liefde te hebben na Godes
g Luce.1.75 Woordt/ in aller heylicheydt g ende ghererch-
ticheydt te leuen.
Ende als wy somwijlen wt swackheydt in
sonden vallen/ so en moeten wy nochtans
daer in niet blijuen ligghen noch vertwijfe-
len/ ofte door eenighe ander Middelen / dan
alleen door Christum verghevinghe der son-
den soecken/ Maer altijdt door onsen Doop
vermaendt werden h van sonden af te staen/
h Rom.6.4. ende vast te vertrouwen/ dat der selver / (om
des bloets vergietens Jesu Christi wille)
i Jer.31.34 voor Gode nimmermeer sal i gedacht werden
Overmidts ons de heylighe Doop een on-
ghetwijfelt ghetuyghenis is / dat wy met
Godt een eewich verbondt hebben / ende

in de leuendige fonteyne der eewiger barm- k Jere.2.
herticheyt des vaders / ende des alderheylic-
sten lijdens l ende steruens Jesu Christi/ door l Rom.6.
de m cracht des heylighen Gheestes gedoopt m 1.Cor.
zijn. Mat.28.
Ende al ist dat onse kinderkens dese ghe-
melde oorsaken ende verborghentheden noch
niet en begrijpen/ ende noch veel weyniger
connen belijden/ so moghense nochtans van
den heylighen Doope gheensins wtghesloten
werden / overmits sy van Godt tot zijnen
verbonde beroepen zijn / dien hy met * A- * gen.17.4
braham/ die een vader is aller gheloovighen/
ende n zijnen zade / ende also ooch o met ons n Luce.1.5
ende onsen kinderen ghemaeckt heeft : Ick o gala.3.
wil (spreeckt de heere) oprechten mijn verbont
tusschen my ende v/ ende uwen zade na v/ by
haren Nacomelinghen/ dat hen een eewich
verbonde sy / also dat ick uwe God sy ende
uwes sades na v.
Nu is onse heere Jesus Christus in de wereldt
ghecomen/ niet om die ghenade zijnes hemel-
schen Vaders te p verminderen / maer veel p Act.2.1
meer dat verbonde der ghenaden (dwelck hier
voortijts q binnen dat volc van Israel inge- q Jere.31.
sloten was) / door de gantsche Wereldt wt r mat.28.
te breyden/ ende heeft in die plaetse s der Be- Marc.16.
snijdinge / den heylighen Doop tot een waer s Col.2.1
teecken t ende seghel deses verbonts / ons en- t Rom.4.
de onsen kinderen inghestelt/ ghelijck de hey- 1.Petr.3.
lighe Apostel Petrus sulcks wtdruckelijck
leert/ actorum. 2. segghende: u Doet boe- u act.2.38
te/ ende een yegelijck late hem doopen in den
Name onses Heeren Jesu Christi/ tot verghe-
vinghe der sonden. So sult ghy ontfanghen
die gave des Heyligen gheestes / want uwe/
ende uwer kinderen is dese beloftenisse / en-
de al der ghenen die noch x verre zijn/ welcke x Ephe.2.
Godt onse Heere ooch daer toe beroepen
sal.
Also beveelt ooch de Heere Christus selue
die onmondighe kinderkens tot hem te bren-
ghen/ ende belooft hen met woorden en wercs-
ken dat Hemelrijck / ghelijck Marcus int
10. schrijft a. Te dier tijdt brochten sy kinder- a mat.10.13
kens tot Jesum / op dat hyse soude aenroe-
ren/ en die Jongheren straften de ghene diese
brochten. Doe dat Jesus sach / nam hijt on-
weerdelijck/ ende sprack tot hen: Laet de kin-
derkens tot my comen / en en weert hen dat
niet/ want sulcken is dat Rijcke Gods voor-
waer ick segge v / wie dat Rijcke Gods niet
ontfangt gelijck een kindeken die en sal daer
niet in comen. Ende hy omvinckse in zijne ar-
men/ ende leyde de handen op hē/ en segēdese.
Wt desen woorden ist openbaer / dat ooch
onse kinderkens in Gods Rijcke ende ver-
bondt zijn/ ende daerom ooch den Doop als b Rom.4.1
b den seghel des verbondts behooren te ont- 1.Pet.4.21
fanghen/ al ist datse de verborghentheydt des
Doops/ door jonckheyt van Jaren noch niet
verstaen. Even ghelijck ooch de kinderkens
van Jesu Christo selue met woorden ende
wercken c geseghent zijn. Ende gelijckse inde c Mat.19.13
oude kercke ten d achtsten daghe besneden Mar.10.16
werden/ hoe welse noch den seghen des heeren d gen.17.12
noch de verborghentheydt der Besnijdinghe
niet conden verstaen oft begrijpen. Op dat wy
van dese heylighe ordeninghe gods/ tot zijner
eeren/ tot onsen trooste / ende tot stichtinghe
der gemeynten wtrechten en bedienen moge/
laet ons zijnen H Naem also aenroepen.
O Almachtighe, eewighe God/ ghy die na
uwen strenghen oordeele die ongeloovige
ende onboetveerdighe Wereldt e met de e gen.6.21
Sundtvloet ghestraft hebt/ en den geloovigen
Noah f zijn achtste wt uwe grooter barm- f 1.Pet.3.20
herticheydt behouden ende bewaert : Ghy die a Exo.14.28
den verstockten Pharao a met al zijnen volc-

de int Roode Meyr verdroncken hebt / ende uwe volck Israel drooghs voets daer
door gheleydet / door welcke den Doop
b 1. Cor.10.2 b beduydet werdt / Wy bidden v door uwe
1. Petr.3.21 grondeloose barmherticheydt / dat ghy c dit
c ofte/ Wese uwe kint genadelijck wilt aensien/ ende door
uwe kinderen. uwen H. Gheest uwen Sone Jesu Christo
inlijven/ dat het met hem in zijn doodt d begraven
d Rom.6.4. werde / ende met hem mach opstaen
in een nieu leven/ op dat het zijn Cruys/ hem
daghelicks navolghende/ vrolijck dragen moghe/
hem aenhangē met warachtighen gheloove/
vaster hope/ ende vierigher liefde: dat het
e Job.7.16. dit leven (welck toch niet anders e is / dan
Psal.90.9 een ghestadige doot) om uwent wille getroost/
verlate / ende ten laetsten daghe voor den
Rechterstoel Christi uwes Soons sonder verschricken
moghe verschijnen/ door den selven
onsen Heere Jesum Christum uwen Sone/ die
met v ende den heylighen gheeste een eenich
Godt leeft ende regeert in eewicheydt. Amen.

Vermaninge aen die Ouders/ ende
die mede ten Doope comen.

Christelijcke Broeders ghy hebt ghehoort
dat den Doop een ordeninghe Godes
is om ons ende onsen zade zijn f Ver-
f gen.17/4 bondt te g versegheleen / Daerom moeten wy
g Rom.4.11 hem tot dien eynde ende niet wt ghewoonte
ofte superstitie ghebruycken. Op dat het dan
h act.2.39 openbaer werde / dat ghy also h ghesinnet zijt/
e.37.16.15. sult ghy van uwent wege hier op ongeveynsdelijck
antwoorden.

Eerstelijck (hoe wel onse kinderen in sonden
i Psal.51.6. ontfanghen i ende geboren zijn / ende daerom
k Eph.2.5 allerhande ellendicheyt/ ja de k verdoemenisse
l Eph.5.26. selve onderworpen) oft ghy niet bekent/ dat
1.Cor.7.14 se in Christo l gheheylicht zijn / ende daerom
n 1.cor.12.13 als n Lidtmaten zijner ghemeynten behooren
ghedoopt te wesen?

p 2.Ti.3.14 Ten anderen / of ghy dese leere p die hier
geleert wort/ ende voorder/ int oude ende nieuwe
Testament/ ende inde Artyckelē des Christelijcken
q Rom.12/2 ghelooft begrepen is/ niet q bekent
r 2.Pet.1.19 de warachtige ende volcomen r leere der salicheyt
te wesen?

Ten derden/ of ghy niet belovet ende voor v
neemt / dit f kindt (als tot zynen verstande
s gen.18.19 coemt) daerin na v vermogen te onderwysen?
Ex.13.14 Antwoorde. Ja wy.
Psalm.78.4 Daerna begiet de Kercken dienaer die tot
Ephe.6.4 den Doope ghebracht werden / met water /
Hebre.6.2 segghende: N. Ick Doope v inden t Name
t mat.28.19 Godes des Vaders/ des Soons/ ende des Hey-
Act.2.38 lighen Gheestes.

Danckegghinghe.

Laet ons Godt den Heere dancken.

Almachtighe barmhertighe god ende vader
wy dancken ende loven v/ dat ghy ons ende
u Ephe.1.7 onsen kinderen/ door dat u bloedt uwes
2.13 lieven Soons Jesu Christi/ alle onse sonden
vergeven/ ende ons door uwen heylighen Geest
x 1.cor.12.13. tot x lidtmaten uwes eengeboren Soones/
ende also tot uwen kinderen aengenomen hebt:
ende ons dat selve met den heylighen Doope
versegheelt ende betrachticht/ Wy bidden v ooc
voor den selven uwen lieven Sone / dat ghy
y dit kint met uwen H. gheest altyt wilt regeren/
y Of/ dese op dat het Christelijck ende Godsalichlic
kinderen. opgetrocken werde/ ende in z den Heere Jesu
z Joan.15.5. Christo wasse ende toeneme / op dat het uwe
a Vaderlijcke goetheyt ende barmherticheyt/
a Psa.10.18 die ghy hem ende ons allen bewesē hebt/ mach
b Luc.1.75 bekennen ende in aller b gherechticheyt/ onder
onsen eenighen Leeraer/ Coninck ende hooghepriester
Christo Jesu leve: Ende vromelijck teghen
c Eph.6.11 de sonde/ c den duyvel ende zijn gantsche
gala.5.24 ryckestrydē ende overwinnen moge/ om v ende uwē
Sone Jesum Christum/ mitsgaders dē h.
d Joa.17.3 gheest/ den d eenighen ende waerachtighen
Godt eewichlijc te loven ende te prijsen. Amen

Een corte ondersoeckinghe des gheloofs / voor de ghene die haer tot de ghemeynte begheven willen.

Vraghe.

Hoe zijt ghy in v herte versekert / dat ghy een lidtmaet der ghemeynte Christi zijt?

Antwoorde.

Wt dien dat de H. gheest tot mijnen gheest
e Rom.8.16. ghetuycht/ e dat ick een kindt Gods des Va-
2.Cor.1/22 ders sy / door Jesum Christum zynen Sone
5.5. ende mijnē opperstē priester / welcke my door
de H. Offerhande zyns lichaems/ ende wtstortinge
zyns bloets / van mijnen sonden gesuyvert
heeft. Ick gevoele oec boven dien/ dat ic
door den geest Gods tot de ghehoorsamheyt
der geboden Gods geroert werde. Vraghe.

Welck zijn de gheboden des Godlijcken
Wets/ daer toe alle menschen verbonden zijn/
ende tot welcker gehoorsaemheyt ghy v gevoelt
geroert te zijne? Antwoorde.

Die daer cortelijc in thien gebodē verhaelt
staen Exod/20/1. Deut.5.6. Namelijck dese:

Ick ben de Heere uwe God/ die v wt Egyptē
lant wt den dienst huyse gheleydt hebbe.

1 Ghy en sult gheen ander goden voor
mijn aenghesicht hebben.

2 Ghy en sult geen beelden/ noch eenige gelijckenisse
makē/ noch van tgene dat bovē inde
hemelen is/ noch vā dat daer ondē op aerdē
is/ of van dat inde wateren onder de aerde is:
En aenbidtse/ noch eertse / noch dienste niet.
Wāt ic de Heere uwe god bē sterck ende yverich/
die daer besoecke der Vaderen misdaet in den
Kinderen/ tot in dat derde ende vierde lidtmaet
der ghener die my haten. Ende ick doe
barmherticheydt aen veel duysenden die my
liefhebben / en mijne geboden onderhouden.

3 Ghy en sult den Name uwes Heeren uwes
Gods niet te vergheefs ofte lichtveerdelijck
gebruycken/ Want de Heere sal hem niet
onschuldich houden noch ongheestraft laten/
die zijnen Name te vergheefs oft lichtveerdelijck
ghebruyckt.

4 Sydt ghedachtich des Sabbathdachs
dat ghy dien heylighet / ses daghen sult ghy
arbeyden/ ende al v werck doen: maer de sevenste
dach/ is de Sabbath des Heeren uwes
Godts/ dan sult ghy gheen werck doen/ noch
v sone/ noch v dochter/ noch v knecht / noch
v dienstmaecht/ noch v vee/ noch de vreemdelinck
die in uwe Stadtpoorten is. Want in
ses daghen heeft de Heere hemel ende Aerde
ghemaeckt/ ende die Zee ende al datter in is/ ende
hy ruste den sevensten dach/ daerom seghende
de Heere den Sabbathdach / ende heylichde
den selven.

5 Ghy sult v Vader ende Moeder eeren op
dat ghy langhe leeft inden Lande / dat v de
Heere uwe godt geven sal.

6 Ghy en sult niet dooden.

7 Ghy en sult niet echtbreken.

8 Ghy en sult niet stelen.

9 Ghy en sult gheen valsch ghetuychnisse
spreken teghen uwen naesten.

10 Ghy en sult niet begheeren uwes Naesten
huys / ghy en sult niet begheeren uwes
naesten wijf / noch zynen knecht / noch zyn
dienstmaecht/ noch zynen Osse / noch zynen
Esel / noch eenich dinck dat uwen Naesten
heeft.

Hoe werden dese thien gheboden ghedeylt?

Antwoorde.

a Ex.24.28. a In twee Tafelen: Waer af de eerste Godt
31/18.34.1 aengaet/ ende de ander den naesten.
Deut.9.10

Vraghe.

Wat leert ghy inde vier gheboden der eer-

der tafel? Antwoorde.

b mat.4.10 Ten eersten/ dat ick verloochenende alle crea-
10.15. tueren/ b gantsch mijn betrouwen stelle moet
Deut.9.20. in den eeuwighen ende almachtighen Godt.
1.Sam.7.3. Ten anderen/ c dat ick hem alleene inden
c Joan.4.24. Gheest/ende waerheyt aenbidden moet: d niet
2.Cor.3.17. door beelden oft eenigen versierden Godsdienst.
d psal.15.1 Ten derden/ dat ick zijn woort ende name/
Esai.29.13 in alle dinghen sal groot maken.
Mat.15.9 Ten laetsten/ e dat ick my schuldich kenne
Col.2.22 te oeffenen in alle zijn Goddelicke insettinghe
Tit.1.14. volgende die heylige ordinantie zijns woorts.

Vraghe.

e Ezec.20.11 Wat leert ghy wt de gheboden der andere
Num.15.8 tafel? Antwoorde.
Jere.17.21. Ten eersten f/ datmen vader ende Moeder in
f Leu.19.3 allen dingen die teghen God niet zijn/ghehoor-
Ephes.6.1 saem sal wesen/de selue eerende ende helpende in
Pro.23.22 haren noodtdruft. Door welck ghebodt g de
g Col.3.22. knechten oock tot haer Heeren: ende h de onder
1.Tim.6.1 saten tot haer Overheydt/ in ghelijckerwijse
h 1.Pe.2.18 verbonden zijn.
Roma.13.1 Ende in de vier navolghende geboden/wer-
Tit.3.1. den wy geleert i/dat wy onsen naesten oprecht
i Luce 6.31 telick beminnende/ hem in gheender wijse be-
Tob.4.16 schadigen/ in zijn lichaem/ huysghesin/ goet
Math.7.12 ende eere: maer meer/ dat wi alleints zijn profijt
Rom.12.10 soecken door woorden ende wercken/ na ons
vermoghen. Vraghe.

Wat heyscht Godt van ons in het laetste
ghebodt: Antwoorde.

k Rom.7.7 k Dat wy geenerhande boose gheneghent-
Exod.20.17 heydt ofte lust hebben sullen/ teghen de glorie
Deute.5.21. Godes of onsen naesten. Vraghe.

Zijn oock alle menschen verbonden tot de
volmaeckte ghehoorsaemheyt deser geboden
op straffe der eewigher verdoemenisse?

Antwoorde.

l gen.27.26. Ja sy: l Want hy vervloecht is/ die niet en
galat.3.10 blijft in al het ghene datter gheschreuen staet
inden Boeck des Wets/om dat te doen.

Vraghe.

Maer ist oock eenighe mensche / in dese
onse verdorvene nature wel moghelick / de
selue Wet in alle haer stucken gantschelick te
volbrenghen? Antwoorde.

m Ro.7.14. Neent: m Want de Wet die daer geestelick
8.3.5.6 is door het vleesch cranck is. Tis wel waer/
n Ro.7.22 datter een beginsel ende neersticheydt tot der
o Psa.143.2 gehoorsaemheyt des Wets inden gheloovigen
13.3 is door de cracht des heylighen Gheestes/
Job.9.2. Maer gheen volmaectheyt / o die in het oor-
Philip.3.1 deel Godes staende can blijuen.

Vraghe.

Hoe connen wy dan salich werden?

Antwoorde.

p Ro.3.24. p Wt ghenaden door Jesum Christum/als
5.1.8.1 wy in onser herten onwanckelbaerlick geloo-
Ephe.2.7 uen/ dat ons de Hemelsche Vader genadich
gal.3.22 is/door de verdiensten zijnes Soons Christi
1 Joan.2.1. Jesu. Vraghe.
5.13 Moeten wy dan bouen de goede wercken
oock ghelooven? Antwoorde.

q Heb.11.6 Ja voor al moeten wy ghelooven. q Want
het onmogelick is/ sonder het gheloove Gode
te behaghen: ende daer wt moeten alle goede
wercken vloeyen/tot Godes glorie / ende tot
oorbore des Naesten.

Vraghe.

Welck zijn de Artyckelen onses Christelic-
ken gheloofs? Antwoorde.

ICk geloove in God den Vader den almach-
tigen/Schepper des Hemels ende der aer-
den: Ende in Jesum Christum zijnen enige
borenen Sone onsen Heere / die ontfanghen
is vanden H.Gheest/geboren wt de Maghet
Maria / gheleden heeft onder Pontio Pila-
to/is ghecruyst/ghestorven ende begrauen ne
derghevaren ter hellen/ten derden daghe we-
derom opghestaen vanden dooden/opgheva-
ren ten Hemel / sidt ter rechterhandt Godts
des almachtighen vaders. Van daer hy
comen sal te oordeelen de leuende ende de dooden.
Ick gheloove inden heylighen Gheest. Ick ge-
loove een h.algemeyne Christelicke Kercke de
ghemeynschap der Heylighen/ vergeuinge der
sonden/ opstandinghe des vleeschs/ ende een
eewich leven.Amen.

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dat eerste deel/ van
Godt den vader?

Antwoorde.

Dat is / Ick stelle al mijn vertrouwen in
den eewigen ende warachtighen Godt: a verse- a gen.17.7.8
kert zijnde/ dat hy my sal bystaen in alderhan
de noodtwendicheydt der zielen ende des lich-
aems/ gemerckt dat hy een almachtich God/
ende my een goetwillich vader is.

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden: Ende
in Jesum Christum/zijnen eenigen Sone on-
sen Heere? Antwoorde.

Dat is/ b Ick stelle oock mijn betrouwen b Joan.5.17.
inden Sone Godts: c aenghesien dat hy zijn 14.10.
eyghen ende eeuich ghebooren Sone sy/ d ende c Rom.8.3
daerom een warachtich godt/ bouen al ghe- Joan.1.18
presen in eewicheyt. 13.3

Vraghe. Roma.1.3

Wat is: Die daer ontfanghen is van den d Rom.9.5
heylighen gheest/gheboren wt die Maghet Joan.20.28
Maria? Antwoorde. 1 Joa.5.20

Dat is: Ick gheloove/ e dat de Sone gods Esai.9.6.
warachtich mensche gheworden is/ f aenghe- e Joan.1.14
nomen hebbende t vleesch ende bloet der kinde- f Heb.2.14.
ren g wt de Maghet Maria/ h sonder eeni- Philip.3.7
ge vlecke der sonden/ i door de cracht des hey- g Mat.1.16
lighen Gheestes. k So dat Jesus Christus h Heb.4.15
warachtich god ende mensche sy/ l de eenige i Luce.1.35
middelaer/ m wt de Maget Maria outfan- k Phil.1.2
ghen/ende gheboren tot mijner ende aller ghelo- 2.6
ger menschen salicheyt. Heb.1.3

Vraghe. 2/11.14

Wat is/ Die gheleden heeft onder Pontio Roma.1.3.9
Pilato/gecruyst/gestorven ende begrauen/ neder 5.
gedaelt ter Hellen? Antwoorde. l 1.Tit/2.5

Dat is: Ick geloove dat Jesus Christus n gala.3.9
door mijne sonden/ o in zijn lichaem / p de al- Hebr.9.15.
ler schandelickste doot des Cruyces gheleden m Gala.4.4
heeft / q ende in zijn siele ghesmaeckt heeft de n Gala.1.4
grawelschap godes ende die pijne der hellen/ om 2.21
my daer wt te verlossen. o 1.Pe.2.24

Vraghe. p mat.28.37

Wat is/Dat hy ten derden daghe verresen Philip.2.8
is van den dooden? q mat.27.45

Antwoorde. r Act.2.27

r Dat is: dat zijn lichaem geen verderuenis- 13.35.
se int graf gesien heeft/ ende dat zijn siele niet Psal.16.10
meer dan drie daghen van den lichame ver- 1.Cor.15.4
scheyden is geweest/ s want hy is verresen ten s Mat.28
derden daghe van den dooden / t door ons t Joa.11.25
heerlick overwinnende/Sonde/Doot/Helle/ galat.3.13
Duyvel/ende des Wets verdoemenisse. Rom.4.29.

Vraghe.

Wat gelooft ghy met dese woorden: Hi is
opghevaren ten Hemel/ sittet ter rechterhant
Godes des almachtighen vaders/ Van waer
hy comen sal.etc.

Antwoorde.

u Dat Jesus Christus/ na zijn menschelic- u act.1.19.
ke nature/ in dese wereldt niet meer is/ x maer 3.21
bouen de wolcken/by den vader inden Hemel. x Heb.7.25.
y Van waer hy door zijn Goddelicke cracht 8.4
zijn Ghemeynte is regerende ende bescher- Act.1.9
mende/tot den eynde der Wereldt: z ende dan y mat.28.20
sal hy haestlick comen/ om te oordeelen de le- Joan.14.18.
uenden ende de dooden. Vraghe. z mat.25.6.

Wat is: Ick gheloove in den heylighen 32
Gheest? Antwoorde.

Dat is: ick stelle mijn betrouwen in den Hey-
1 Cor.2.10 lighen Gheest: b sonder wiens ingheven nie-
2/3 mant heylich ofte reyn can wesen/ noch eeni-
Joan.14.26 ghen troost in God hebben/ oft eenighe salich
6.13 makende kennisse ende wetenschap van den
selven. Vraghe.

Ghelooft ghy van den Vader/ ende den Sone ende den heylighen Gheest/ een God te wesen? Antwoorde.

Mat.3.26 Ja ick trouwen: c maer in drie persoonen
d mat.28.19 verscheyden: d ende daerom werden wy inden
Name des Vaders, ende des Soons ende des
heylighen Gheests ghedoopt.

Vraghe.

Maer hoe zijn daer drye persoonen/ ende nochtans maer een Godt?

Antwoorde.

Na dat de Schriftuere leert / e dat daer
e Deut.6.4. maer een God is/ die zijn eer gheenen ande-
f Mar.12.29 ren gheven wil/ ende de selve Goddelicke eere
f Esa.48.11. inde Schrift g eyghentlick toeghegeven wert
g mat.28.19 den Vader ende den Sone ende den H. Gheest:
So ist doch claer/ dat daer een eenich Godt
h mat.3.16 sy in drye persoonen verscheyden/ h de Vader
ende de Sone/ ende de H. Gheest.

Vraghe.

Wat verstaet ghy met dese woorden: Een heylighe alghemeyne Christelicke Kercke?

Antwoorde.

Dat is/ Ick bekenne/ dat Christus Jesus
in dese boose Wereldt / i zijne sekere vergade-
i Matt.16. ringhe der gheloovigen heeft/ waer af ick my
18 en 18.17. bekenne een lidtmaet te zijn. Vraghe.

Wat eyghen schatten ende vercierselen heeft dese Gemeynte? Antwoorde.

De ghemeynschap der Heylighen/ vergiffenisse der sonden/ verrijsenisse des vleeschs/ ende een eewich leven. Vraghe.

Wat troost hebt ghy hier in? Antwo.

k galat.3 Ten eersten/ k dat alle de weldaden Christi
Coloss.3. allen Heylighen ende gheloovigen/ sonder ee-
nich uytwendich aensien der persoonen/ ghe-
lijckmatich toecomen.

l 1.Joa.1.9. Ten anderen / l dat se altijdt vergheeninghe
2.1. haerder sonden van Godt den vader vercrij-
1.Tim.2.5 ghen: soo dickmael als sy dat / door een vast
Hebr.7.24 gheloove met een oodtmoedich herte / inden
Name Christi begheeren.

m 2.Cor.4. Ten laetsten, datse (m hoe seer sy hier ver-
n 1.Joan.5 acht zijn) n nochtans ten laetsten daghe / in
29.en 6.40. haer eyghene lichamen verrijsen sullen ten ee-
1.Co.15.40 wighen leven. o Ghelijcker wijs de ongeloo-
Philip.3.21. vighe/ op sullen staen/ ter eewigher schande en-
o Da.12.21 de verdoemenisse. Vraghe.
Mat.25.2.
47. Mach ooc dese warachtighe ghemeynte
act.24.15 Christi uytwendelick eenichsins bekent wer-
den? Antwoorde.

Jase: In sonderheyt uyt drie teeckenen. Te weten: Uyt de oprechte verkondinghe des woorts Gods: uyt het rechtsinnich uytrechten der Sacramenten. Ende uyt het neerstich ghebruyck der Christelicker straffe.

Vraghe.

Waer in is de oprechte verkondinghe des Woordts gods ghelegen?

Antwoorde.

Inde Wet ende den Evangelio.

Vraghe.

Wat is de Wet?

Antwoorde.

Het is een verclaringhe des goddelicken
p Deut.27. Majesteyts ende willes: leerende wat men
26.en 28.15. doen ofte laten moet: p verdoemende alle men-
Leuit.26.14 schen/ die den selven niet al met ghenoech en
doen. Vraghe.

q Luc.2.10. Wat is dat Evangelium?
Roma.3.24.
Ephes.2.1. Antwoorde.
Col.2.13. Het is een blijde bootschap / q van een se-
Hebr.7.10. ker vergheeninghe der sonden/ door de verdie-

sten onses hooghen priesters/ Christi Jesu al-
leen. Vraghe.

Wat zijn de Sacramenten der Gemeynte Christi? Antwoorde.

Het zijn heylighe versegelinghen/ in seker uytwendighe Ceremonien door Christum inghestelt/ door de welcke hy zijn Ghemeynte heeft willen ghetuyghen, dat wy alleen door de verdiensten zijns doodts, vergiffenisse onser sonden hebben. Vraghe.

Hoe veel zijn daer sulcke Sacramenten?

Antwoorde.

Twee. Namelick/ den Doop / ende het Nachtmael des Heeren.

Vraghe.

Wat is den Doop?

Antwoorde.

r Het is een heylighe insettinghe Christi: r Joh.3.22.
s door de welcke alle Lidtmaten der Gemeyn- 4 [illegible]
ten/ (sy zijn onmondige kinderen/ oft volwas- s mat.28.19
sen) t met Water ghedoopt moeten werden: t Mar.16.15
u inden Name des Vaders/ ende des Soons t Ephe.1.26
ende des heylighen Gheests. u mat.28.19

Vraghe.

Wat troost hebt ghy uyt uwen Doop?

Antwoorde.

Dat ick door het bloet Christi soo sekerlick afghewasschen ben van mijne sonden als het lichaem inden Doop met water besprenght
wordt. Voort, f dat ick altijt vergiffenisse der f 1.Joan.2.1
sonden verwerven sal/ so dickmaels als ict dat Hebr.7.24.
in den Gheest van mijnen Hemelschen vader door Christum/ in tgheloove sal begeeren.

Vraghe.

Waer af werdt ghy in uwen Doop meer vermaent? Antwoorde.

g Dat ick my al mijn leven lanck sal van son- g Rom.6.4.
den vermijden/ mijn vleesch met alle zijne boose lusten doodende/ ende in een nieuwicheyde des levens wandelende.

Vraghe.

Wat is het Nachtmael des Heeren?

Antwoorde.

h Het is een insettinghe Christi: in de wel- h mat 26.26
ke zijn doot door het eten des ghebrokenen Mar.14.22
broodts/ ende het drincken des Bekers des Luce 22.19.
Heeren vercondicht wert. i 1.Cor.11.23

Vraghe.

Wat troost hebt ghy daer in?

Antwoorde.

k Dat ic door den offer des lichaems ende k Hebr.7.27
Bloets Christi/ so sekerlick vergiffenisse mij-
ner sonden heb/ l ende ghevoedt werde ten eewi- l Joa.6.31.
ghen leven: als ick ter tafel des Heeren het broodt van den Dienaer ghebroken ete ende den Beker die mi ghegeven wert/ drincke: Ja gelijckerwijs mijn lichaem dagelicks / door spijs ende dranck natuerlick onderhouden wert. Vraghe.

Waer af werdt ghy door het Nachtmael meer vermaent? Antwoorde.

Dat ick den Heere door dese groote weldaet altijdt dancken sal/ ende mijne danckbaerheyt betuyghen / met een daghelicksche doodinghe des ouden menschen/ en een nieuwicheyt des levens. Vraghe.

Wat is de Christelicke straffe?

Antwoorde.

Het is een insettinghe Christi a door de a mat 18.15
welcke een yegelick lidtmaet verbonden is/ Luce 17.3
zijnen Broeder Christelick te vermanen/ ende Leu.19.17
wederom de vermaninghe ghewillichlick te Pro.17.10
ontfangen: Anders so sal hy na dwoort gods Apo.19.13
uyt der ghemeynten ghewaorpen / b ende den Jacob.1.9.
Duyvel over ghelevert werden. b 1.Cor.5
1.Tim.1.20

Vraghe.

Mach ooc de Overheydt boose menschen met den sweerde straffen?

Antwoorde.

ghenende/ ons met v in eewicheydt versoent
heeft. Daerom O Heere/ siet aen dat aensicht
uwes gesalfden/ ende niet aen onse sonden/ op
dat uwen toorn door zijn voorbidden gestillet
werde/ ende dat v aensicht over ons lichte
tonser vreuchden ende salicheyt. Wilt ons ooc
voortaen in v heylich gheleydt ende bescher-
minghe aennemen/ ende ons regeren met uwẽ
heylighen gheest/ die daghelijcx meer eñ meer
ons vleesch met alle zijne wellustẽ doodende/
ons vernieuwe tot een beter levẽ/ ende in ons
voortbringhe waerachtighe vruchten des ge-
loofs/ daer door uwen H. Name in eewicheyt
gheloeft ende ghepresen werde / ende wy met
Phil.3.14 vierigher begeerte/ alle n vergánckelijcke din-
Col.3.1 ghen verachtende allẽ na de Hemelsche mo-
ghen ghedencken.
Ende overmits het v behaecht; datmẽ bid-
1.Tim.2.1 de voor alle menschẽ v; wy bidden v/ dat ghy
uwen segen strecken wilt over die leere uwes
heylighen Evangelij / op dat het over al ver-
condicht ende aenghenomen werde/ op dat de
Joã.17.20 r gantsche werelt vervult werde met uwer sa-
1.Pet.2.2 lichmakende kennisse/ op dat de onwetẽde be-
1.Cor.8.9 keert/ de s swacke ghesterckt/ ende een yeghe-
lick uwen heylighen Name / niet alleen met
woorden/ maer oock met der daet groot ma-
ke ende heylighe.
Wilt tot dien eynde ghetrouwe Dienaers
Psal.115.1 in uwen Oogst e senden/ ende die selve also be-
ct.4.29. gaven/ datse haren dienst f ghetrouwelijc mo-
Ezec.36.23 ghen bedienen/ daer teghen wilt uytroepen al-
Mat.9.38 le valsche leeraers/ g grijpende Wolven ende
mat.24.45 Huerlinghen/ die haer h eyghen eere eñ nuttic-
ende 25.21. heyt soecken/ ende niet de eere uwes heyligen
Pet.5.2 Naems alleen/ noch der armẽ menschen wel-
Act.20.29 vaert ende salicheydt.
Mat.7.15. Wilt oock alle uwe Christelicke gemeyntẽ
Joan.10.12 die ghy over al beroepen hebt/ genadelijck be-
Phil.3.2. waren ende regieren / in i eenicheydt des wa-
Ezech.34.8 rachtighen gheloofs ende Godsalicheyt des le-
Iere.23.1 vens/ op dat v rijcke daghelijcx k toeneme/ eñ
Esai.30.10. Satans rijcke te schande gae/ tot dat v Rijc-
Ephe.4.4 ke volcomen werde/ als ghy sult alles l in allẽ
Psalm.28 zijn.
Psal.110.2 Wy bidden v oock voor dat m Wereltlijcke
1.Cor.15. regiment/ voor den Roomschen Keyser eñ Co
8. ninck/ voor alle ander Coninghen/ Vorsten eñ
Heerẽ/ ende in sonderheyt voor onsen ghena-
dichsten Coninc van Spaengien/ zijnẽ hoogen
Raet/ Gouverneurs ende Regenten des gant-
schen Nederlants/ oock voor den eersamẽ wij-
sen Raet deser M. geeft dat hare gantsche re-
gieringhe daer na ghericht sy/ dat de Coninck
1.Tim.2.2 aller Coninghen n over hen eñ hare Onderda-
nen regeren moge/ ende rijcke des Duyvels/
dwelck een rijcke is aller schanden ende laste-
ringhe/ door hen/ als uwe dienaers langhx so
meer verstoort eñ te niete ghemaeckt werden:
Psa.2/11. Ende dat wy onder hen o een gerust stil leven
Dan.4.4 leyden moghen p in aller Godtsalicheydt en-
1.Ti.2.2. de eerbaerheydt.
Luce.1.75 Voorder bidden wy v voor alle onse mede-
broederen / die onder den Paus ofte Turcken
Hebr.13.3. r vervolghinghe lijden / wiltse met uwen hey-
Joã.16.20 lighen Gheest troosten/ ende genadelijck daer
ende 33. wt verlossen/ Eñ laet niet toe/ dat uwe Chri-
Mat.10.20 stenheyt gantschelick verwoestet/ ende de ge-
dachtenisse uwes Naems op aerden wtghe-
Psa.79.10 roeyt werde / dat niet s de vyanden uwer
waerheyt hen roemen tot uwer oneere ende
lasteringhe. Maer in dien het uwen Goddelic-
ken wille is / dat de ghevanghen Christenen
met haren doot der waerheyt ghetuyghenisse
geven/ ende uwen Name prijsen/ So geeftse
troost in haren lijden / datse sulcks van uwer
mat.26.30 Vaderlijcker hant opnemen/ ende daeromme
mat.24.13 t uwen wille volgende/ u volstandich blijven
Phil.1.20. x tsy in leven ofte in sterven/ tuwer eeren / tot
Richtinghe uwer ghemeynten/ ende y tot ha- y Apoc.3.5.
rer salicheydt.
Wy bidden v oock voor alle die ghy z cas- z Psa.50.14
tijt met armoede/ gevanckenisse / cranckheyt ende 107.10
des lijfs/ ofte aenvechtinge des geests/ trooste-
se alle O Heere/ na dat ghy weet / dat haren
noot is heyschende/ geeft dat hen hare castij-
dinghe diene tot kennisse harer sonden/ ende
beteringhe haers levens: Wilt hen oock ghe-
ven volstandighe gheduldicheydt / versoetet
hare lijden/ ende verlostse eyndelijck/ op datse
hen uwer goetheyt verblyden ende uwen Na-
me eewichlijck prijsen.
Eyndelijck O Heere / wilt ons ende de onse
midtsgaders alles wat ons aengaet/ in uwe
bescherminghe ende bewaringe nemen. Geeft
dat wy in onsen beroep na uwen wille mogen
leven/ ende de gaven/ die wy van uwen segen
ontfanghen also ghebruycken/ datse ons niet
verhinderen/ maer veel meer tot den eewigen
leven voorderen.
Sterckt ons oock in alle aenvechtinghen/
op dat wy in den geloove strijdende overwin-
nen moghen / ende hier namaels met Christo
dat eeuwighe leven besitten.
Om dese dinghen alle bidden wy v / gelijc-
kerwijs onse getrouwe Heere ende salichma-
ker Jesus Christus ons selve gheleert heeft.

Onse Vader etc.

Daer na wert de ghemeynte verlaten met
den ghewoonlijcken seghen:

Ontfangt den seghen des Heeren.

DE Heere seghene ende behoede v.
De Heere verlichte zijn aensicht over v/
ende sy v ghenadich.
De Heere wende zijn aenghesicht tot v waert
ende gheve v zijnen vrede Amen.

Zijt ghedachtich der Armen.

Een ghebedt voor de Leere des Catechismi.

O Hemelsche Vader / v Woordt is a volco- a Psa.19.8
men/ ende bekeert de sielen/ een warach-
tich ghetuyghenisse/ den ongeleerden wijs-
heyt gevende/ ende der blinden oogen verlich- b Rom.1.16.
tende/ een b crachtich middel ter salicheydt
allen diet gelooven. Maer overmidts dat wy c 1.Cor.2.14
van c natueren niet alleen blindt maer onbe- Gen.8.20.
quaem zijn tot eenigen goede / Ende dat ghy Rom.3.10
oock niemant helpen wilt / dan die v d oodt- d Esa.66.2
moedich ende verslaghen zijn van herten: Wy Mat.11.29
bidden v/ dat ghy ons e verstandt wilt ver- e Ezec.11.19
lichten met uwen Heylighen Geest / ende ons Iere.31.33.
geven een f sachtmoedich herte/ van dwelc- f 1.Petri.5.5
ke alle opgheblasenheydt ende vleeschelijcke Luce.1.52
wijsheyt ghewert sy / op dat wy v Woordt Roman.8.5
hoorende g tselve recht verstaen moghen / en- g Luce 11.28
de ons leven daer na aenstellen . Wilt oock h 1.Tim.2.4
ghenadelick h bekeeren / alle die noch van u- Ezec.18.23.
wer waerheyt afdwalen op dat wy v altsa- i Luce.1.75.
men eendrachtichlijck dienen i in warachti-
gher heylicheydt ende gherechticheydt alle
de daghen onses levens. Dit begeeren wy al-
leen om Christi wille / die ons in zijnen name
heeft leeren bidden ende oock belooft te ver-
hooren: Onse Vader/ etc.

Ghebedt na de leere des Catechismi.

O Ghenadighe/ barmhertighe God eñ Va- k Gene.17.7
der/ wy dancken v / dat ghy k niet alleen Act.2.39.
ons in v Verbont ghenomen hebt/ maer Mar.10.14
oock onse cleyne Kinderen / dwelck ghy hen l Rom.4.11
niet alleene l versegheit hebt door den heylighẽ
Doop/ maer noch daghelicx bewijset/ als ghy m mat.21.16
uwen lof m volmaket wt haren monde/ om Psalm.8.3
also de wijse Werelt n te beschamen. Wy n 1.Cor.1.27
bidden v / vermeert in hen uwe genade/ datse o Ephe.4.13.
aen Christum uwen Sone altijt o toenemen
ende wassen/ tot datse zijn volcomen man-

nelijc wederom in aller wijsheyt ende gerech-
ticheyt erlanghen. Gheeft ons ooch ghenade/
p gen.18.19. dat wijse in uwe kennisse ende p vreese/ gelijc
Exod.13.8 ghy ons bevolen hebt/ onderwijsen/ op dat
Deut.6.7 door hare Godtsalicheyt dat rijcke des Sa-
Psal.78.4. tans verstoort werde/ ende trijcke Jesu Chri-
sti in dese ende andere Ghemeynten versterct
werde ter eeren uwes heylighen Naems / ende
tot hares eewigher salicheydt / door Jesum
Christum. Amen.

Een openlijcke bekentenisse der sonden/ ende Ghebedt voor de Predicatie.

HEmelsche Vader/ eewige ende barmher-
q Dan 9.5. tighe God/ wy q bekennen ende belijden
voor uwe goddelijcke Maiesteyt/dat wy
r Psal.51.6. arme ellendighe sondaren zijn / r ontfanghen
ende ghebooren in aller boosheyt ende verderf-
s gen.8.20 fenisse/ s gheneycht tot allen quaden/ende on-
Roma.3.12 nut tot eenighen goede/ende dat wy met ons
sondich leven sonder ophouden uwe heylighe
t Exo.32.10 ghebaden overtreden / daer door wy t uwen
toorn teghen ons verwecken ende nae uwen
rechtveerdigheyt oordeele op ons laden die ee-
u deu.27.26 wige verdoemenisse. Maer / O heere wy heb-
x Ezec.18.31 ben x berou ende leedtschap van dat wy u
Psalm.79.5. vertoornt hebben/wy beschuldigen ons sel-
ven/ende verlaghen onse misdaden begeeren-
de dat ghy genadelijck onse ellendicheyt wilt
y Psa.103.13 aensien . Wilt u over ons y ontfermen. O al-
ler goedertierenste God ende Vader/ende ons
z Luce.18.13 vergeven z alle onse sonden/ door dat heylige
lijden uwes lieven Soons Jesu Christi. Wilt
ons ooch verleenen de ghenade uwes heyli-
ghen Gheestes/ die ons onse ongerechticheyt
van gantschen herten leere kennen ende ons
selven recht mishaghen / Op dat de sonde in
ons mach ghedoodet werden/ ende wy in een
nieu leven opstaen / in dwelcke wy oprechte
a Luce.5.75 vruchten der a heylicheyt ende gerechticheyt
voort bringhen/ die u door Jesum Christum
b Eph.2.13. moghen u aenghenaem zijn. Wilt ons ooch u
heylich woort na uwen Goddelijcken wille te
verstaen gheven/dat wy daer wt leeren al ons
c Jere.2.4 c betrouwen op u alleen stellen/ ende van allē
17.7 creatueren af trecken: Dat ooch onsen d ou-
d gala.5.16. den mensche met alle zijne begeerten van da-
Ephe.4.22. ghe te daghe meer ende meer ghecruyst wer-
e Rom.12.1 de/ ende dat wy ons u op offeren tot eenē leven-
dighen Offer/ ter eere uwes heylighen naems/
ende tot stichtinge onses naesten/door onsē Hee-
re Jesum Christum welcke ons heeft gheleert
ende bevolen also te bidden/ Onse Vader/etc.

Een corte Forme des ghebets na de Predicatie.

HEere Almachtighe Godt / en laet uwen
f Ezec.36.23 heylighen Name om onser sonden wil-
Rom.8.24 le niet f gelastert werden/ Want wy heb-
ben op menigherley wijse tegen u gesondicht
midts dien dat wy uwen heylighen woorde
g Dan.9.19 niet g ghehoorsaem zijn/ende met onweerdicheyt/
ondanckbaerheyt ende murmureeren uwē toorn
dagelijcx tegen ons verwecken/ Daerom ghy
ons ooch ten rechten straft . Maer O Heer
zijt ghedachtich uwer groote barmherticheyt
ende ontfermt u onser. Geeft ons kennisse ende
leedtwesen onser sonden/ ende beteringhe onses
h Ephe.6.18 levens. Sterckt h de Dienaers uwer Ker-
ken/ op datse ghetrouwelijck ende standvastelijc
u heylighe woort moghen vercondigen / ende
i Rom.13.4. die Overheydt uwes volcks i / op datse dat
1.Tim.2.2 wereltlicke sweert met gerechticheyt ende be-
scheydenheyt moghen voeren . Bewaert ons
k 1.Sam.15 voor alle valsche ende k ontrouwe / verstoort
23 alle boose ende listighe raetslagen/die tegen u
l Act.4.29 Woort ende Kercke overdacht werden. O Hee-
re onttreckt ons niet uwen H. Gheest ende
Woordt/ maer gheeft ons vermeerderinghe
des gheloofs/ende in allen dinghen lijdtsaemheyt
ende volstandicheydt . Comme uwe Kercke te
hulpe verlossende van allen overlast / verspottinghe ende tyrannie. Stercke ooch alle swacke ende
bedroefde herten/ende sendt ons uwen vrede/
door Jesum Christum onsen Heere / die ons
dese seker beloftenisse ghegheven heeft m/ door
waer voorwaer segghe ick u / m wat ghy den m Joan.13
Vader bidden sult in mijnen Name dat sal hy 12. ende 16.23.
u gheven/Ende heeft ons also bevolen te bid-
den: Onse Vader/ etc.

Dat morghen Ghebedt.

O Barmhertige Vader/wy dancken u/dat
ghy dese nacht so getrouwelijck voor ons
ghewaect hebt . Ende bidden u/dat ghy
ons wilt stercken met uwen heylighen Gheest/ n Jac.4.15
die ons voortaen n gheleyde/ dat wy desen
dach/midtsgaders alle de daghen onses le-
vens) moghen besteden tot aller gherechtic-
heyt ende heylicheyt/ende wat wy in handt ne-
men/dat onse ooghen altijt o sien / om u eere o Mat.6
te verbreyden/also dat wy alle den voorspoet
onses voornemens van uwer milder hant al-
leen verwachten. Ende op dat wy sulcke ghe-
nade van u vercrijghen / wilt ons na p uwe p 1.Cor.3.6
beloftenisse vergheven alle onse sonden/ door Psal.127.2
dat heylighe lijden ende bloetvergieten onses
Heeren Jesu Christi. Want sy zijn ons vā her-
ten leet. Verlicht onse herten/ op dat wy alle
q wercken der duysternisse afgeleyt hebbende/ q Jer.31.34
als kinderen des lichts in een nieu leven mo-
ghen wandelen in aller Godtsalicheyt. Geeft
ooch uwen seghen / tot de vercondinge uwes
Goddelijcken Woordts. Verstoort alle wer-
ken des Duyvels/ Stercket alle Kerckendie-
naers/ende Overheden uwes volcks . Troost
alle verdruckte ende benauwde herten, door Je
sum Christum uwen lieven sone/ welcke ons
belooft heeft dat ghy ons alles wat wy u in
zijnen r Name bidden/ sekerlijck gheven sult/ r Ro.15.15
ende daerom ons also heeft heeten bidden.

Onse Vader/etc.

Verleent ons ooch uwe ghenade / dat wy
na uwen wille moghen leven welcke ghy ons
in uwe Wet s gheopenbaert hebt/ende in de- s Jod.14.
se thien Ghebaden begrepen:

Ick ben t de Heere uwe Godt/ etc. t Psal. 12

Dat Avont Ghebedt.

O Barmhertige God/ eewich licht/ u schij- u Exod.3
nende in de duysternisse/ Ghy die verdrijft Deut.5.6
de nacht der sonden ende alle blintheydt x 2.Cor.4.
des herten/ Na dien ghy de nacht verordi- y Rom.13.
neert hebt om te rusten/ ghelijck den dach om
te arbeyden/ wy bidden u/ gheeft dat onse lic-
hamen in vreden ende stilheyt rusten/ op datse
daer nae bequame zijn moghen te lijden den
arbeyt diense draghen moeten. Matichte on-
sen slaep dat die niet onordentlijc sy/ op dat wy
aen lijf ende ziele onbevleckt moghen blijven/
Ja dat onsen slaep selfs ghesch[ie]de tot uwer
eeren/ verlicht z de ooghen onses verstants/ z Ephe.1.18
dat wy in den doot niet ontslapen / maer al- Mat.24.42
tijdt verwachten op onse verlossinghe wt de- 25.13
ser ellendicheyt. Beschermt ons ooch voor Luce.12.39
alle a aenvechtinghen des Duyvels/ons in u a 1.Petr.5.8
heylich gheleyde nemende. Ende hoe wel wy Ephe.6.11
desen dach niet toeghebracht en hebben/son-
der teghen u grootelijcx gesondicht te hebbē/
Wy bidden u/wilt onse sonden bedecken door
uwe barmherticheyt/gelijck ghy un alle din-
ghen op aerden bedeckt hebt/ op dat wy daer
om van u aenschijn niet verstooten werden.
Gheeft ooch ruste ende troost allen crancken/
bedroefden ende aengevochtenen herte/ door
onsen Heere Jesum Christum / die ons alsoo
heeft leeren bidden:

Onse Vader/etc.

Ghebedt voor eten.

ghy hier betuyght voor die Christelicke Ghemeynte / Ende begheert dat den selven uwen houwelicken staet bevestighet werde?

Antwoorde / Ja.

Daer na spreeckt de Dienaer tot der Ghemeynten:

Jck neme u alle die hier nu vergadert zijt tot getuyghen / dat daer geen Wettelicke verhinderinghe voort ghecomen is.

Voort tot den ghetrouden.

Eydermael dien het dan recht en behoorlic is / dat uwe sake gevordert werde / So wille onx Mat.19.6
se Heere Godt u x voornemen / dwelck hy u gegeven heeft / bevestigen / ende u beginsel sy in
a Psal.121.2 den Name a des Heeren / die Hemel ende Aerde ghescahpen heeft.

Daer na sullense malcanderen de hant geven / ende de Dienaer spreeckt eerstelick tot den Bruydegom:

N. Ghy bekent hier voor Gode en zijner heyligher Gemeynte / dat ghy ghenomen hebt en neemt tot uwe wettelicke huysvrouwe N. hier tegenwoordich / haer beloevende / dat ghyse nemmermeer sult verlaten / haer lief te hebben ende trouwelick te onderhouden als een ghetrouwe en Godtvreesende man zijnen wyue schuldich is? Dat ghy oock heylichlick met haer leven wilt / haer trouwe ende geloove houden de in alle dinghen / na het wtwijsen des heylighen Euangely?

Antwoorde / Ja.

Daer na tot der Bruyt.

N. Ghy bekent hier voor Gode ende zijner heyliger Ghemeynte / dat ghy genomen hebt ende neemt N. tot uwen Wettelicken man / welcken ghy belooft gehoorsaem te zijn / hem te dienen ende te helpen / hem nemmermeer te verlaten / heylichlick met hem te leven / hem trouwe ende geloove in allen dingen te houden gelijckerwijs een vrome ende getrouwe huysvrouwe haren Wettelicken man schuldich is / na wtwijsen des Heylighen Euangely?

Antwoorde / Ja.

So spreeckt de Dienaer.

De Vader der barmhertichz / die u door zijne genade tot desen heylighen state des houwelicx beroepen heeft / verbinde u met rechter liefde en trouwe en geve u zijnen seghen / Amen.

Hoort nu wt den Euangelio / hoe sterck den Bant des houwelicx sy / also Mat. dat beschrijft Cap. 19.

Ende de Phariseen quamen tot Jesum / en versochten hem seggende: Jst oock den mensche geoorloeft zijn wijf te verlaten om allerhande oorsaken? Hy antwoordende / seyde hen: Hebt ghy niet ghelesen / Die vanden beginne den mensche ghemaeckt heeft / dat hyse man ende wijf heeft gemaeckt: Ende geseyt heeft / Hierom sal de mensche Vader ende Moeder verlaten / ende zijnen Wijue aenhanghen / en die twee waren sullen een vleesch wesen. So zijn nu niet meer twee / maer een vleesch. Waerom wat God te samen ghevoecht heeft / dat en scheyde geen mensche. Sy seyden tot hem: Waerom heeft dan Moses geboden eenen Scheydbrief te geven / ende haer te verlaten? Hy seyde tot hen: Moses heeft om uwer herten hardicheydt wille u toeghelaten / uwe wijuen te verlaten: Maer van den beginne en is niet alsoo gheweest. Ende ick segghe u / dat wie zijn Wijf verlaet / anders dan om hoererie / ende een ander trouwet / die doet overspel; Ende wie de verlatene trouwet / die doet oock overspel.

Ghelooft desen woorden des Heeren Christi / ende zijt daer af versekert ende ghewis dat
a Matt. 19 6. onse Heere Godt u te samen a gevoecht heeft
tot desen heylighen staet / Ende daerom sult
b 1.Cor.7.20 ghy oock alles wat u daer in b teghen comt /

met ghedult ende dancksegghinghe aennemen / als vander hant Gods. Soo sal u oock
alles ten c besten en ter salicheyt gedijen. Amen. c Rom. 8.28

Daer na leest die kerckendienaer die ghetrouden neder knielen ende vermaendt de ghemeynte voor haer te bidden.

Almachtighe Godt / ghi die uwe b goetheyt b Psa.45.5.
ende wijsheyt in alle uwe wercken ende ordeningen bewijst / ende vanden beginne
ghesproken hebt / dat het niet c goet is / dat de
mensche alleen zy / en om dies willen hem een c Gen. 2.18
hulpe / die soude by hem zijn / geschapen hebt / ende verordineert / dat die twee waren / een
souden zijn / en f straft oock alle onreynicheyt. f Hebr. 13. 4
Wy bidden u (aengesien dat ghy dese twee persoonen tot den Heyligen state des houwelicx beroepen ende tsamen verbonden hebt) dat ghy hen wilt geven uwen heylighen Gheest /
op datse in warachtigen ende vasten geloove g Ephe.5.18
heylichlick leven nae uwen g Goddelicken h Psa. 128.5
wille / ende alle boosheyt tegenstaen. Wilt se oock h segghenen / ghelijckerwijs ghy die ghelovighe Vaders / uwe vrienden ende ghetrouwe Dienaers Abraham / Jsaac ende Jacob ghesegent hebt / Op datse als Medeerfghenamen des Verbonts (dwelck ghy met
den selven Vaderen opgherecht hebt) heylige i Ephe.6.4
kinderen crijghen / ende die selve i Godsalichlick opbringhen moghen ter eeren uwes heylighen Naems / tot stichtinghe uwer Gemeynten / ende verbreydinghe uwes heyligen Euangely. Wilt ons verhooren o Vader aller barmhertichheyt / door Jesum Christum uwen lieven Sone / onsen Heere. in wiens Name wy onse ghebeden besluyten.

Onse Vader. etc.

Nu hoort de belofte Gods wt den 128. Psalm.

Wel dien die den Heere vreest / ende op zijne weghen gaet.

2. Ghy sult u gheneeren met uwer handen arbeyt / Wel u / ghy hebt het goet.

3. U Wijf sal zijn als eenen vruchtbaren Wijnstock ontrent u huys / en uwe kinderen als die Olijfsprupten rontsom uwe Tafel.

4. Siet alsoo sal de Man ghesegent werden / die den Heere vreesen sal.

5. De Heere sal u segenen wt Sion / dat ghy sult sien het geluck Jerusalems al u leven lanck.

6. Ende sult sien uwes kints kinderen / ende vrede over Jsrael.

Onse lieve Heere God vervulle u met zijner ghenaden / ende gheve u dat ghy in aller Godtsalicheyt lange en heylichlick te samen moecht leven.

Christelicke ghebeden / diemen in de Vergaderinge der Gelooviger en elders gebruycken sal.

Gebet des Sondaechs voor de Predicatie.

Nae datmen inde Gemeynte Christi des Sondaechs voor middach de tien ghebodem Gods ghelesen oft gesongen heeft /
neemt der kercken Dienaer a daer wt oorsake a Rom.3.20
de ghemeynte te vermanen tot boete / ende ende 7.7.
bekentenisse harer overtredinghen / en te b ge- b Joan.3.36
looven de Euangelische beloftenissen van Matth.9.6
Christo dwelck beyde hy met ghetuyghenisse
der Schrift bewijset. Daer op hy c den on- c Ezech.5.18
boetveerdighen de straffe Godes / ende den ende 18. 21.
boetveerdighen geloovigen de genade Gods ende 33. 9.
in Christo vercondicht. Ende daer na bidt hy Esai.3. 10.
op de navolghende Wyse. Joan.3.19.

O Ewige God / en alder genadichste Vader / wy vernedermoedigen ons selven wt gronde des herten voor uwe hooge Ma-
iesteyt / teghen de welcke wy so menichmael DPsa.143.2.
ende so grouwelick gesondicht hebben / ende Job.9.14
bekennen (soo ghy u met ons wilt te rechte Exo.32.33
gaen) dat wy anders niet dan de ewige doot Hebr.12.20

verdient hebben. Want boven dien/dat wi
e Psal.51.6 alle door de Erfsonde voor u e onreyn ende kin=
Job.7.20 deren des toorens zijn/ontfanghen wi sonde=
Ephes.2.3 licken sade/ende in ongherechticheyt gheboren/
f Rom.7.29 daer door allerhande f boose lusten teghen u
1.Pet.2.11. ende onsen naesten strijdende in ons woonen/
Gal.5.17 Soo hebben wy niet der daet uwe ghebboden
f Mat.15.19 noch menichmael ende sonder eynde overge=
Gen.6.5 treden/ nalatende g dat ghy ons gheboden
ende 8.21 hadt/ende doende dat ons claerlick verboden
Roma.7.12 was. Wy hebben als h schapen gedwaelt/
g mat.18.7 ende hebben grootelicke tegen u gesondicht/
ende 15.3 twelck wy bekennen/ende het is ons van her=
Gala.5.17 ten leedt/ Ja wy belijden tonser cleynicheyt/
1 Cor.6.11 ende ten prijse uwer ontfermherticheyt ons=
h Esa.53.6. waert/ dat onse sonden i tghetal der hayren
1.Pet.2.24. onses hoofdes te boven gaen ende dat wy u
i Psa.40.14 thien duysent pont schuldich zijn/ waer tegen
k ma.18.24 wy niet hebben om te betalen. Daerom wy
l Luc.15.21 ooch niet l weerdich zijn uwe kinderen ghe=
m Luc.18.19 naemt te wesen/noch onse m oogen op te slaen
ten Hemel / ende onse ghebeden voor u wt te
spreken. Nochtans O Heere God/ende barm=
hertighe Vader / wetende dat ghy de doodt
n Eze.18.23 n des sondaers niet begheert / maer dat hy
hem bekeere ende leve / ende dat uwe barmher=
o Rom.2.4 ticheyt o oneyndelick is/ die ghy bewijst den
Jude 10.12 ghenen/die sick tot u bekeeren/ Wy roepen u
van herten aen/wt het vertrouwen onses Midde=
p Joa.1.29. laers Jesu Christi/ die dat p Lam Godts is/
dat die sonden der werelt is wechnemende/ende
bidden u dat ghy wilt medelijden hebben met
onser swackheydt / ons om Christi wille alle
1.Joan.1.7. l onse sonden vergheuende/ Wascht ons inde
m Zac.13.1 m suyver fonteyne zijns bloedts / op dat wy
n Esa.1.18. reyn ende n sneeuwit werden/ Decht onse o
o 2.Cor.5.3. naecktheyt met zijner onnooselheyt/ende ge=
Rom.5.38 rechticheyt om uwes Naems eere wille: Neemt
niet ons verstandt van alle blintheydt/ende
p 2.Cor.3.14 onse herten van p allen moetwille ende hartnec=
Heb.4.21 kicheydt/ Opent den q mont uwes Dienaers
q Eph.6.19 teghenwoordelick / ende vervult dien met u=
Mat.10.19 wer wijsheyt ende kennisse/op dat hi u woorde
treynelick ende vrijmoedelick vercondige/ Ge=
tept ooch onser aller herten/op dat wi dat sel=
r mat.13.23 ue r hooren/verstaen/ende bewaren moghen/
Marc.4.20 Schrijvet uwe Wetten(na uwe beloftenisse)
Luce.8.15 in de tafelen s onser herten/ende geeft ons lust
ende 11.28 ende cracht daer in te wandelen / tot uwes
s Jere.31.33 Naems prijs ende eere/ ende tot stichtinghe
2.Cor.3.3 uwer Ghemeynte.
Ezec.11.16. Dit alles O ghenadige Vader/bidden ende
begheeren wy in den Name Jesu Christi/die
ons alsoo heeft leeren bidden:

Onse Vader/etc.

Wilt ons oot stercken int warachtich Chri=
t Ro.10.10 stelick ghelooue/ op dat wy daer in daghelicx
meer ende meer toenemen/ van twelcke wy t
bekentenisse doen/met mont ende herten spreken=
de. Jck ghelooue in God/etc.

Een alghemeyne Belijdinge der sonden/
ende ghebedt voor alle noodt
der Christenheyt.

Des Sondaechs na de Predicatie.

Almachtige/barmhertige God/wy bekennen
nen by ons seluen/ende belijden voor u ge
lijck de waerheyt is, Dat wi niet weer=
a Luce 18.19 dich zijn onse ooghen op te slaen a ten He=
Dan.9.7 mel ende ons ghebedt voor u te bringhen/
Indien ghy aensien wilt onse verdiensten/
b Rom.2.18 ende Weerdicheyt. Want onse b conscientien
beschuldigen ons ende onse sonden geven ge
tuyghenisse teghen ons. Wy weten ooch dat
ghy een recht veerdich Richter zijt / straffende
c Exod.20.5 c de sonden der genen/die uwe gebboden over=
treden. Maer O Heere/na dien ghy ons be=
d Psal.50.14 volen hebt/u in aller noot d aen te roepen ende
de wt uwe onwtsprekelicke barmherticheydt
beloeft hebt/onse ghebeden te verhooren/niet

e van weghen onser verdiensten / die gheene e Dan.9.18
en zijn / maer om de verdienste onses Heeren Esa.64.5
Jesu Christi/welcken ghi ons tot eenen f Midde= f 1.Joa.2.1
laer ende Voorspreker voorghestelt hebt/ 1.Timo.2.5.
So verlaten wy alle ander hulpe/ ende heb= Roma.8.34
ben onsen toevlucht alleene tot uwer barm=
herticheydt.

Eerstelick O Heere / beneven de ontallicke
weldaden die ghy int gemeyne alle menschen
op Aerden bewijst / hebt ghy ons in sonder=
heyt/so veel g ghenaden gedaen/ dat het ons g Ephe.1.3
onmogelick is die te bedrucken ofte wt te spre ende 18
ken/ Namelick dat ghy ons verlost hebt/ wt
den h iammerlicken dienst des Duyvels ende h Esa.52.2
aller afgoderie/daer in wy ghevangen lagen. Luce.11.21
Ende hebt ons i gevoert tot den lichte uwer i Esa.20.3
waerheyt/ ende tot de kennisse uwes heylighen l Joa.17.3
Evangelij/ Daer tegen so hebben wy door on= ende.25.
se ondanckbaerheyt dese uwe weldaden ver=
gheten/ Wy zijn van u afgeweken/ende heb=
ben ons eyghen begeerlickheden ghevolcht/
u niet eerende ghelijck wy schuldich waren.
Dies hebben wy grouwelick ghesondicht O
Heere/ende u grootelickx vertoornt/dat wi/
so ghy met ons woudet handelen na dat wy
verdient hebben / niet anders souden hebben
te verwachten/ dan de eewighe doot ende ver
doemenisse. Ja wy mercken ooch O Heere/by
die castijdinghen/die ghy ons daghelickx zijt
toeschickende/dat ghy u ten rechte over ons
vertoornt. Want aenghesien dat ghi recht=
veerdich zijt/ soo en straft ghy niemant sonder
oorsake. Ende wy sien ooch noch uwe handt
verheven / om ons noch meer te straffen.

Maer al waert dat ghi ons noch veel har=
der straffe/dan ghi tot noch toe gedaen hebt/
Ja al vielen de plaghen over ons / daer ghy
de sonden uwes volcks Israels mede be=
socht hebt/ soo souden wy nochtans moeten
bekennen dat ghy ons gheen onrecht doen
en soudet.

Maer O Heere/ ghy zijt onse God/ende wi
zijn maer aerde ende stof. Ghy zijt onse Schep=
per/ende wy zijn dwerck uwer handen: Ghy
zijt onse Herder/ ende wy zijn uwe Schapen:
Ghy zijt onse Verlosser/ende wy zijn die/ die
ghy verlost hebt: Ghy zijt onse Vader/ ende
wy zijn uwe Kinderen ende Erfghenamen.
Daerom en straft ons toch niet in uwen too=
ren/ maer castijdt ons ghenadelick/ Ende ons
verhoudt veel meer dat werck dat ghi in ons
door uwe barmherticheydt beghonnen hebt/
Op dat de gantsche Wereldt wete / ende be=
kenne/ dat ghy onse Godt ende Salichmaker
zijt. U volck Israel heeft u menichmael ver=
toornt / ende ghy hebtse te rechte ghestraft:
maer so dickmael alsse hem weder tot u bekeer=
den/ hebt ghyse altijt weder in genade aengeno=
men/Ende hoe swaer dat ooch hare sonden wa=
ren / soo hebt ghy nochtans die plaghen/ die
hen toebereyt waren/ afghewent van weghen
des verbondts / twelck ghy ghemaeckt hebt
met uwen dienaren Abraham/ Isaac/ende Ja=
cob/Ende hebt also dat ghebedt uwes volcx
noyt van u verstooten. Nu hebben wy/door
uwe ghenade/even dat selue verbondt / twelc
ghi in de hant Jesu Christi onses Middelaers/
tusschen u ende alle uwe gelooviger hebt op=
gherecht/ Ja het is nu so veel heerlicker ende
crachtigher. nae dat het Christus met zijnen
heyligen lijden ende sterven ende in ganck tot
zijne eewighe heerlicheyt bevesticht ende ver=
vult heeft.

Daerom O Heere / verlatende ons seluen/
ende alle menschelicke hope / wy hebben on=
sen toevlucht alleen tot dese salighen Ghena=
denbondt / door welcken onsen Heere Jesus
Christus / tot een volcomen offerhande zijn
lichaem eenmael aent cruys voor ons ofer=

NAer di en dat Adam recht ende goet ghe-
schapen was / te weten: heylich/recht-
veerdich/onsterffelick/ a een heere geset
over alle creatueren die God geschapē hadde
en is niet lange in desen staet gebleven/maer
is door de listicheyt des Satās/eñ zijn eygen
ongehoorsaemheyt/ van dese schoone heerlic-
heyt gevallen:eñ also tverderf des tijtelickē
eñ eewighen doots over ons allen ghebracht.
Dit is die erfsonde daer David inden Psalm
af spreect/seggende: b In sonde ben ick ont-
fangen / ende in sonde heeft my mijn moeder
voortgebracht. Desghelijcx seyt oock Paulus
totten Romeynen / c dat de sonde door eenen
mensche inde werelt gecomen is / eñ door de
sonde de doot:d eñ de doot is over alle men-
schen gecomen aengesiē dat sy alle in hem ge-
sondicht hebben. Want so haest als Adam
aldus ghevallen was/so is hy terstont in se-
ker verbloeckinge gecomen/ gelijc wy lesen in
Genesi/ daer Godt seydt: e Vervloeckt sy de
Aerde om uwent wille/ met commer sult ghy u
daer op geneeren al u leefdaghe/ eñ int sweet
uwes aensichtes sult ghy u broot eten/tot dat ghi
weder tot aerde wort/ daer af ghy ghecomen
zijt. f Want aerde zijt ghy/ ende sult weder
tot aerde wordē. Want wy sekerlick wetē/
dat alles wat leven ontfangt/ eenmael moet
sterven. Dit ghetuycht David claerlick/seg-
ghende. g Waer is yemant die daer leeft/ die
den doot niet sterven en sal? Want Salomon
seyt:h De levendige weten dat sy sterven sul-
len. i Want wy en hebben hier geen blyven-
de plaetse: maer wy soecken de toecomende.
Ende tot den Hebreen staet:k dat dē mensche
eens ghestelt is te sterven / eñ daer na het oor-
deel. Want als de schrift seyt:l wy moeten al-
le den doot sterven/gelijck het water dat we-
der inder aerde verloopt/eñ niet op en hout.
m Want onse daghen (seyt Job) zijn als een
dachhuerlincx daghen/ eñ snelder dan eenen
looper. n Ende wy varen (seyt David) daer
henen als eenen stroom. o Ja gelijc een bladt
dat de wint verdrijft/ ende eenē dorren halm/
ende een cleet dat de motten eten. p Want
dat stof moet weder tot aerde comen ghelijck
het gheweest is/eñ den geest weder tot God/
dien hem gegeven hadden/als Job seyt:q As-
sche zijn wy ende moeten weder tot asschen.
Item Jacobus seyt ooc: r Wat des menschē
leven eenen cleynen tijt geduert/ eñ is gelijck
eenen roock ende damp die haest verdwijnt.
s Ja onsen tijt vaert wech ghelijck een wolc-
ke/eñ vergaet ghelijck eenen nevel/ende ver-
dwijnt oock ghelijck een schaduwe. Ende
Petrus seyt ooc(verhalende wt Esaia) t dat
alle vleesch is als gras/eñ alle heerlicheit des
menschen als een blomme des velts/dat gras
is verdorret/ ende die blomme is afghevallē!
eñ en is niet meer gevonden. u Wederom seyt
Jesus Syrach: Wat ist oude Verbont/ ghy
moet sterven/ den eenen heden / den anderen
morghen:ghelijck als groene bladeren op ee-
nen schoonē boom/ sommighe vallen af/som-
mige wassen weder/ also gaet het met de lie-
den ooc toe/ sommige sterven/sommighe wer-
den geboren. Als Salomon seyt: x Alle dinck
heeft zijnē tijt/geboren te worden heeft sijnen
tijt ende sterven heeft sijnen tijt.

Ende dese tijt staet in des Heeren hant / ge-
lijck Job seyt:y Den mensche heeft zijnen ge-
setten tijt/dat getal zijnder maenden staet by
hem: hy heeft een perc ghestelt dat wy niet en
mogen overtredē. Twelck ooc Paulus seydt:
z dat God een perc te voren voorsien heeft hoe
langhe eñ hoe breet sy woonen souden. Ende
David seyt:a Dat onse dagen zijn eender hāt
breedde by den Heere / ende ons leven is als
niet voor hem:hoe gantsch niet zijn alle men-
schen/die doch so seker levē. b Want onse da-
gen zijn lichter wech ghevlogen dan eene we-
vers spoele/eñ snelder dan eenē looper. Oock
en zijn wy hier maer c gasten ende vreemdelin-
ghen voor eenen cleynē tijt. d Wt des men-
schen leven is tseventich of tachtentich jaer
ten hoochsten/eñ is vol moeyte eñ arbeydts.
e Want het vaert snel wech/ als vloghen wy
daer af:f eñ als wy langhe leven/ so leven wy
hondert jaer. Ghelijck druppelen waters te-
ghen de Zee/so weynich sijn onse jaren tegen
der eewicheyt. g Ende Petrus seyt/dat eenen
dach is als duysent Jaer byden Heere / ende
duysent Jaer als eenen dach. Alsoo zijn onse
Jaren te rekenen by der eewicheyt.

Nu dewijle wy achtervolghende de heyli-
ghe Schrift / alle sterven moeten/ wie en sou-
de niet hertelijcken na dē doot wenschen/ als
wy aensien in wat staet ende verderf wy deur
Adam gecomen zijn/ te weten/ in alle onghe-
rechticheydt/ cranckheyt ende lijden. So dat
wy h boos zijn zijn/ ende tot boosheyt ghene-
gen vander ieucht ende ionckheyt aen. Want
gelijck Paulus seyt: i Wy zijn van natueren
kinderen des toorns/ ende onbequaem tot al-
le goet/ eñ van ons selven niet hebbende dan
sonde. Ghelijck oock David seyt k:daer en is
niet een die goet doet / sy zijn al afghewecken
ende al te samen onnut geworden. Want het
goet dat wy willen dat en doen wy niet/ende
dat om de sonde die in ons woont. l Van de-
se inwoonende sonde getuyght David: m dat
wy in sonden ontfangen ende gheboren zijn/
ende in de selve voortgaen. n Want het opset
des menschē hertē is boos vā der ieucht aen.

Nu dewyle wi aldus inden toorn Gods o
ende inde schaduwe des doots/ ia inde helle
ende verdoemenisse ligghen: so is ons Chri-
stus/ p dat licht der werelt verschenen / ende
de q sonne der gherechticheydt opghestaen. r
Die om onser sonden wille overgelevert is/
ende opgeweet tot onser rechtveerdichmakin
ghe/ ende s heeft ons oock mede levendich ge-
maeckt/ doen wy doodt waren inder sonden
ende heeft ons de selve quijt gescholden/ ende
wegghedaen dat hantschrift/dat door insettin-
ghe tegen ons was/ ende wt den middē wech
genomen ende aent cruys gehecht:waer deur
hy alle onse vyanden verwonnen heeft/ t als
doot/ duyvel/ helle/ eñ de verdoemenisse des
wets/ ghelijck God door den Propheet O-
zeam ghesepdt heeft. O doot waer is uwen
prickel? o helle/ waer is uwe victorie ? maer
God sy danck/die ons de overwinninge gege-
ven heeft/door Jesum Christum. Die ooc(nae
de beloefte Gods) u den duyvel den cop ver-
treden heeft . x In wiens gewelt wy gevangē
lagen/door de overtredinghe der sonden.

Nu soo heeft God om ons daer wt te ver-
lossen/zijn alderliefste pandt ghegeven/name-
lijck/zijnen eenighen beminden Sone /y indē
welcken de Vader een goet behaghen heeft/
ende gebiet hem te hooren . z Den welckē hy
tot een versoeninge ende rantsoengelt gege-
ven heeft. a Want soo lief heeft Godt de we-
relt ghehadt dat hy zijnen eenigen gheboren
Sone gaf/ op dat alle die in hem ghelooven
niet en vergaen maer hebben dat eewich le-
ven. Item b hier in is de liefde Gods verschē-
nen teghen ons/ dat God zijnen eenighen ge-
boren Sone ghesonden heeft inder werelt/

a Ge.1.28.9.2
Psalm. 8. 7.
104. 14
Vande ver
dorvent-
heyt ende
ellendedes
menschen.
b Psalm 51.7
c Col. 5.12
Genes.3.6.
1.Cor.15.21.
d Gen. 2.17.
e Genes.3.17
5:29.
f Syrach 17
Deur Adā
zijn alle mē
schen inde
doot geco-
men.
g Psal 89.49
h Eccles.9. 5
i Heb.13.14.
k Heb. 9.28.
l 2.Sam.24
14.
m Job 7.1.
ende 9.25.
n Psal. 90.5
ende 73. 18.
o Job 13
p Eccles. 12.
q Job 10.9
r Jac. 4. 10.
s 1. Para.30
Job 14
t Psal. 37.35
ende 90. 6
ende 103. 15
Esai. 40. 7
Syrac.15.25
1. Pet.1.24.
Jacobi 1.10.
u Syrac.14.
25.16
x Eccles.3. 3.
Vandē ge-
setten tijdt
des mēschē
y Job 14.5
z Act.17. 26.

a psal. 39.
b Job
9. 25. 1
c Gene.1
47. 9.
Actor.7.
Heb. 11.1
d Psa.90.
Syr.18.13
e psal. 39.5
90.10.
f Syr.18.13
g Psal.90.4
2. Pet.3.8
Vanden
val eñ el-
lendicheyt
des men-
schen.
h Gen.6.5
i Ephes. 2.
k Psal.14.2
Rom.3.12
l Rom.7.
m Psal.51.
n Gal.6.5
Vande
verlossin-
ge des m
schen.
o Esa.9.1
mat.4.16
p Joā.1 4
8.12.9. 5.
12.46.
q Malac.4.
2.
r Rom.4.25
s Rom.5.6
Eph.2.5
Col.1.21.2.
13.14
t Esa.25
Ose.13.14
1.Cor.15 55
2.Tim.1.10
Heb.2.14.
u Gene.3.15
x 2.Ti.2.26
Christus
is onse V-
soeninge.
y mat.3. 17
Marc.1.11
2.Pet.1. 17.
z Joā.4. 10
a Joā.3.16
b Rom.5.8

-/.3 op dat wy door hem leven souden. e Ende dit
is het ewich leven/ dat sy v bekennen (seydt
Christus) alleen waerachtich Godt te syne/ eñ
Jesum Christum die ghi ghesonden hebt: Hy
d Jo.4.25 is den waerachtighen d Messias die inde we-
e Gal.3.5 relt gecomē is/ e in de volheyt des tydts/ f waer-
4.9 f achtich God om het ghewelt des Satans te
Joan.5.2 breken: Eñ waerachtich g mensche/ om onsen
g Mat.1/1 h Middelaer voor God te wesen/ op dat hy
Ro.1.30. die onder de wet gevangen laghen/ verlossen
Rom.1.3. soude. i Hy is dat onbesmet Lammeken/ dat
1.Ti.2. voor onse smetten geslagen ende gheoffert is/
Esa.5.3 tot een versoeninge voor alle onse sonden. ge-
2.Cor.8.9 lijck Esaias claerlick ghetuycht. k Eñ hi die
rijck was/ is om onsen wille arm geworden/
om dat hy ons rijck soude maken. Want alle
zijn goedaren heeft hy ons geschoncken/ alle
zijn weldaden/ alle zijn gherechticheydt/ ver-
dienst eñ heylicheyt. Ende hier voren moeten
wy hem metten gheloove omhelsen/ eñ met
liefde eñ gehoorsaemheyt danckbaer zijn. Eñ
l 1.Joan.4. wie en soude hem niet lief hebben/ l die ons
19. eerst lief ghehadt heeft/ m doen wy noch zijn
m Rom.5.10 vyanden waren/ heeft hy ons verlost eñ ver-
soent/ hoe veel te meer sullen wy salich zijn/
door zijn leven. n nu wy zijn vrienden gewor-
n Jo.15.15. den zijn. Want hoe mach eenen meerder lief-
o Jo.10.11 de hebben/ o dan dat hy zijn leven voor zijn
ende 15.13 vrienden settet/ welck Christus als een goet
p Phil.2.8. herder bewesen heeft. p Dat hy zijnen Vader
gehoorsaem is geweest tot der doot/ jae totter
q Heb.2.9 doot des cruycen. q Ende is eenen cleynē tijt
minder gheweest van de Engelen/ waer deure
hy met eere ende prijs ghecroont is geweest/
door het lijdē des doots/ op dat hi door Gods
ghenade/ voor allen den doot soude smaken.
r Luc.10.33 Item hy is den waerachtigen Samaritaē/
die olij eñ wijn in onse wonden gegotē heeft/
dat is/ dat hy zijn dierbaer bloedt voor onse
s 1.Cor.6.20 sonden vergotē heeft/ s ende ons met sulc ee-
ende 7.23 nen dieren prijs ghecocht heeft. t Want wy
Apoc.5.10 en zijn niet (seydt Petrus) verlost met gout
t 1.Pe.1.18 oft silver/ maer door den dierbaren bloede
Act.20.28 des ontschuldighen ende onbevlecten Lams.
Apoca.1.5 u Want wy en zijn niet verlost door kalveren
u Heb.9.12. ofte bocken bloet/ maer hy is door zijn eygen
1.Joan.1.7 bloet eenmael in dat heylighe ghegaen/ ende
heeft een ewighe verlossinghe ghevonden.
x Col.1.13. x Die ons ooc verlost heeft vande macht der
Ephes.1.7 duysternisse/ ende ons overgeset in het rijcke
Apoca.1.5 zijns beminden Soons/ in den welcken wy
ende 5.10 hebben de verlossinghe/ door zijn bloet. te we-
ten/ de vergiffenisse der sonden.

Wi moetē tot Christū onsen toevlucht nemen.

Aenghemerckt dat wy dit sekerlijck weten/
dat wy alleene sonder alle onse verdienste (wāt
wy geene en hebben/ y waerom wy onnutte
knechten zijn) door den doot ende wederop-
standinghe Christi/ de ewighe salicheyt ver-
y Luce 17.10 crijgen: z so moeten wy met een vast betrou-
z Rom.3.25 wen totten throon der ghenaden gaen/ op
Heb.3.5 dat wy barmherticheyt ontfangen ende ghe-
nade vinden/ op die tijt/ wanneer ons hulpe
van noode sal zijn. Ende naer dien dat wi al-
le tijde hulpe van noode hebben/ so moeten
wy tot hem gaen. Want hy seyt by dē Pro-
a Psal.50.15 phete David: a Roept my aen inden tijt des
2.Par.15.4 noots/ eñ ick sal v verhoorē. b Ende al moch-
b Esa.49 te een moeder haer kint verlatē/ so en sal ic v
niet verlatē. ghelijck Christus selve int euan-
c Matt.11 gelie seyt: c Comt alle tot my die daer belast
28. ende beladen zijt/ ende ick sal v verquickē/ eñ
d Jo.6.68 ghy sult rust uwer sielen vinden. d Tot wien
souden wy anders gaen? hy heeft de woorden
e Joan.1.4 des ewighen levens. e ende tleven is in hem
5.26.14.6 gheopenbaert. f Hy is dat hemelsche Man-
f Jo.6.48 na/ dat onse sielen eewelijck versaedt: Dat
hemelsche broodt/ wie daer af deur den ge-
loove eet/ nemmermeer hongheren en sal/ eñ
wie zijn bloet drincket/ nemmermeer dorsten

en sal. Wederom roept Christus by Joannes
claerlijck segghende: g Wie dorstet/ die come g Jo.7.37
ende drincke: wie aen my ghelooft ghelijck de Esa.55.1
Schrift seyt/ van diens lijf sullen vloeden des Apo.22.17
levenden waters vlieten: twelck zijn de wer-
ken des heylighen Gheests. h Wie van dat le-
vende water drinckt/ dien sal nemmermeer
dorsten/ want het water dat ick hem gheven
sal/ dat sal in hem een fonteyne des waters
worden/ dat in het ewich leven springt. Ge-
lijck Godt door den Propheet Esaias seydt:
i Alle ghy die dorstet: coemt herwaerts tot dē h Joan.4.
water/ eñ ghy die gheen gelt en hebt/ coemt 14.
herwaerts coopt eñ eet/ coemt coopt sonder i Es.55.1.
ghelt/ beyde wijn ende melc/ eñ dat om niet: Apo.22.17
Waerom laet ons tot deser fonteyne gaē om
onse verquickinge: k eñ niet tot stinckende put- k Jer.2.13.
ten die geen water en hebben/ l want vā zijn- l Joan.1.16
der volheyt hebben wy al ontfangē/ ghenade Col.1.19
voor ghenade: m Want de wet is door Moi- m Exo.20
sen gegeven/ maer de ghenade eñ waerheydt Deut.5/6
door Jesum Christum ghewordē. n Hy is den n Galat.3
waerachtigen middelaer die tusschen God eñ 1.Tim.2.5
ons staet/ om onse voorspraeke te wesen/ te- 1.Joan.1.2.
ghen alle onse beschuldighers/ want daer is Heb.12.24
een middelaer tusschen God eñ den menschē/
te weten/ de mensche Jesus Christus. o Waer-
om is hi oock eē middelaer des nieuwen Te-
staments/ op dat door den doot/ die ghesciet
ter verlossinge vande overtredinghe (die on- o Hebr.9.
der het eerste Testament waren) de ghene die
daer gheroepen zijn/ de beloofte der eewigher
erffenisse ontfangen. p Waerom can hy oock p Heb.7.24.
eewelick salichmaken/ die door hem tot God Rom.8.34
gaen/ ende leeft altoos/ ende bidt voor ons.
Ende Joannes hier met over een comende
seyt/ q Ist datter yemant sondicht/ so hebben q 1.Joan.2.
wy eenen Voorspraker by den Vader/ Jesum 1.
Christum/ die rechtveerdich is. r Den selven r Ro.3.25
is de versoeninge voor onse sonden/ eñ niet 2.Cor.5.18.
alleenlick voor onse sonden/ maer oock voor Col.1.20
der gantscher werelt sonden: te weten/ voor 1.Joa.2.2
alle volcken eñ natien der gantscher wereldt
voor die hen tot Godt waerachtelijc beke-
ren: s Want dat Lammeken is vanden begin- s Apoc.13
ne gedoot voor den Gheloovighen/ ghelijck t Joa.8.56.
Christus selve seyt/ t Dat Abraham zijnen dach Heb.11.13.
gesien heeft/ eñ heeft hem verheucht. So dan u Deut.10.
en is Godt u gheen aennemer der persoonen. Job.34.19
x Want Godt en is niet alleene der Joden Act.10.34.
God/ maer oock der Heydenen: namelick. Hy Rom.2.11
is een God/ die daer rechtveerdich maect/ de Ephe.6.9
besnijdinge wt den gheloove/ eñ de onbesnij- y Ro.3.28
dinge door't geloove. y Want door tgheloo-
ve heeft hy ons gherechtveerdicht sonder de p Act.13
werckē des wets: z Na welcker maniere ooc Rom.8.3
David seyt: Dat de salicheydt sy alleen des Gala.2.16
menschen/ welcken God toerekent de gerech- Heb.7.8.
ticheyt/ sonder toedoen der wercken/ daer hy z Psa.32.1
spreect: Salich zijn sy/ wiens ongerechtichey- Rom.6.4
den vergeven zijn/ ende wiens sonden bedeckt
zijn. Salich is de man welcken Godt gheen
sonden toe en rekent. a So dan wy nu ghe-
rechtveerdicht zijnde/ so hebbē wy vrede met
God/ door onsen Heere Jesum Christum/ b a Rom.5.1
door den welcken wy hebben eenen sekeren b Jo.10.9
toeganc in dat heylige door zijn bloet/ waer- Rom.5.2
deure hi vrede gemaeckt heeft tusschen Gode Eph.2.17.
ende ons. c Want hy is onsen waerachtighen ende 3.12
vrede/ so dat wy nu niet meer en hebben te Heb.10.19
vreesen: Want Paulus seyt: d Is Godt met c Esa.9.6
ons wie mach tegen ons/ wie sal de vercoo- d Ro.8.31
ren Godts beschuldighen? Godt ist die recht- Job.34.29
veerdich maect/ wie wil verdoemē? Christus Esa.50.8.
is ghestorven ende opgeweckt/ eñ sit ter rech-
ter hant Gods ende bidt voor ons. Wie sal
ons scheyden vande liefde Godes? droefe-
nisse oft angst/ ende so voort. Waerom al heb-
ben wy de dagelicksche werckfonde/ ende an-

Christus is de fonteyne des eewighen levens.

Christus is onsen middelaer

Vande rechtveerdichmakinghe.

Christus bidt voor ons.

Psalm. 104. ende 145.

15 Alle ooghen wachten op v Heer/ eñ ghy gheeft hen haer spijse tot zijner tydt.
16 Ghy doet uwe milde handt open / ende versadighet alles wat daer leeft na v welbehaghen.

HEer almachtighe God / ghy die alles geschapen hebt eñ noch door uwe goddelicke cracht onderhoudet/ eñ dat volck Israel inde woestijne ghespijst hebt. Wilt uwen segen strecken over ons uwe arme Dienaers/ eñ ons heylighen dese gaven / die wy van uwe milde goetheyt ontfanghen/ op dat wyse matichlick ende heylichlick na uwen gheboden willen moghen ghebruycken/ende daer door bekennen/ dat ghy onse Vader / eñ een oorspronck alles goets zijt. Gheeft oock/dat wy altijt eñ voor allen dinghen soecken dat Gheestelijck Broot uwes Woorts/ met dwelcke onse siele ghespijst worde ten eewighen leven / dwelcke ghy ons bereyt hebt door dat heylich Bloet uwes lieuē Soons onsen Heerē Jesu Christi.

Onse Vader etc.

Also vermaendt ons onse Heere Jesus Christus/ Luce/21. Cap. vers. 34.

VV Achtet/dat uwe herten niet tot eenigher tydt beswaert werden met brasserye ende dronckenschap / ende met sorghe deses levens/ op dat dien dach niet snel over v en come.
35 Want ghelijck een valstrick sal hy comē over alle de ghene die op aerden woonen.

Ghebedt na eten.

Alsoo sprecckt de Heere int vijfde Boeck Mosis int. 8. Cap. vers. 10

ALs ghy sult ghegheten hebben / ende versaedt zijn soo sult ghy den Heere uwen God loven.
11 Siet wel toe dat ghy des Heeren uwes Gods niet en vergheter/ ende zijne Gheboden niet en verachtet.

HEere Godt Hemelsche Vader/ wy dancke v voor alle uwe weldaden/ die wy sonder ophouden van uwe milde handt ontfanghen/ dat uwen Godlijcken wille is/ ons te onderhouden in dit tydelijck levē/ eñ ons te versorghen met alle onse nootdruft/maer in sonderheyt/ dat ghy ons herboren hebt tot der hope van een beter leven / dwelcke ghy ons gheopenbaert hebt door v heylich Evangelium.

Wy bidden v barmhertige God eñ Vader/ dat ghy niet toe en latet dat onse herten hier in desen aertschen ende verganckelijcken dinghen gewortelt zijn/maer dat wy altijts moghen opwaerts sien ten Hemel/verwachtende onsen Salichmaker Jesum Christum tot dat hy inden wolcken verschijnē sal tot onser verlossinghe: Amen.

Onse Vader/ etc.

Ghebedt voor krancke ende aenghevochten menschen.

a 1. Re. 2. 9 NA datmen den krancken vermaent heeft a
ende 3. 31 van wien de cranckheden ende alderhande
Esa. 45. 7 ellendicheyt come: namelijck van Gode:
b Ro. 1. 5. 12 Eñ dat de b oorsake der selver is de sonde/ die
gen. 3. 16 c door Christum wederom wech genomen is/
c 1. Cor. 15. 56 den ghenen die aen hem d gelovē eñ dat het
d Joā. 3. 25 hem daerom alles ten besten e moet dienen/ so
ende 5. 14 moetmen oock voor hen bidden na de leeringhe Jacobi f.
ende 7. 38
e Rom. 8. 28
f Jac. 5. 14.

Waer toe sullen dienen dese ofte dierghelijcke ghebeden.

O Almachtige/ eewighe / ende gherechtige God/ ende barmhertighe Vader/ ghy die
g Rom. 14. 8 een g Heere der dooden ende levens zijt/
Act. 10, 36 sonder h wiens wille niet en gheschiedt/ noch
h Mat. 10. 29 inden Hemel noch op Aerden / hoe wel wy niet weerdich en zijn uwen H. Name aen te roepen / noch te verhopen dat ghy ons sult
verhooren/ als wy aensien hoe wy tot noch
toe i uwen tijt overgebracht hebben/ wy bid- i Psal. 25. 7.
den v/ dat ghy na uwe barmhertichheydt wilt
aensien int aensicht Jesu Christi/ die al onse k Esai. 53. 10
k swackheyt op hem genomen heeft. Wy be-
kennen dat daer niet in ons is/ dan l genegēt- l Gen. 6.
heyt tot den boosen/ ende onbequaēheyt ten ende 8. 10.
eenigen goede. Waerom wy oock dese m straffe/ m Dan. 16
Ja noch veel meerder verdient hebben/ maer
Heere ghy weet dat wy v volck ende ghy on-
se God zijt. Wy hebben tot niemāt toevlucht/
dan alleen n tot uwe barmhertichheyt/ die ghy n Psal. 7. 68
noyt niemanden geweygert hebt/ die hem tot
v bekeert heeft. Dies biddē wy/ dat ghy ons
onse sonden niet wilt toerekenen/ maer rekēt
ons toe o de wijsheyt/gerechticheydt eñ hey-
licheyt Jesu Christi: Op dat wy in hem voor o 1. Cor. 1. 30
v bestaen moghen. Verlost ons om zijnē wil-
le uit desen lyden/op dat de boose niet en dencken/dat ghy ons verlaten hebt. Ende soo het
v belieft ons langher also te oeffenen/ so geeft
ons ghedult ende sterckheyt/ sulcx alles na uwen wille te dragen/ende laet het ons alle na
uwer wijsheyt p ten besten comen. Castijt ons p Rom. 8. 28
liever hier/ dan dat wy hier namaels met der q we- q 1. Cor. 11. 30
relt souden moeten verloren gaen. Geeft ons
dat wy deser Werelt ende al wat r Aerdtsch r Col. 3. 5
is/ moghen afsterven / op dat wy daghelijcx
na dat Evenbeelde Jesu Christi meer ende
meer s vernieut werden/ Laet ons door gheen s Ephe. 4. 20
dinck van uwer liefden t afghescheyden wer- t Rom. 8. 19
den maer trecke ons daghelijcx meer eñ meer
tot v/ op dat wy het eynde onses u beroeps u Phil. 4. 8.
met vreuchden aenveerden moghen / dwelck Ephes. 4. 1
is/ met Christo te x sterven/ te verrijsen/ ende x 1. Tim. 2. 10
in eewicheydt leven. Wy ghelooven oock ende 4. 12.
dat ghy ons verhooren sult door Jesum
Christum / die ons aldus heeft leeren bidden:

Onse Vader etc.

Sterckt ons oock int rechte gelove/ dwelck wy van herten ende met den monde belijden.

Ick ghelove in Godt etc.

oft aldus.

EEwige Barmhertige God eñ Vader / die eewighe salicheyt der levenden eñ dat eewich levē der stervendē/ na dat ghy a doot a Rom. 14. 9
ende leven alleen in uwer handt hebt / eñ son- 1. Sam. 2. 6.
der ophouden alsoo voor ons v sorghet / dat b Mat. 6. 32
noch ghesontheyt noch cranckheydt noch eenich ende 10. 30.
goet noch quaet / ons en can toecomen/
ja geen hayr van onsen hoofde vallen/ sonder
uwen wille. dat ghy oock uwen gheloovighen
alle dinghen c ten besten wendet / wy bid- c Rom. 8. 28
den v/ verleent ons die ghenade uwes heylighen Gheestes/ dat hy ons leere onse ellendicheyt recht bekennen eñ gheduldichlic uwe [illegible]
[illegible] dragen/ die wy d [illegible] d Joā. 9. 3
grooter verdient hebben. Wy weten dat se ende 15.
ons niet zijn toerekenen uwes toorens / maer Mat. 18. 24
uwer e Vaderlijcke liefde teghen ons / op dat e Heb. 12. 7.
wy met der Werelt f niet verdoemt werden. f 1. Cor. 11. 32
Vermeerdert O Heere ons Ghelove/ door
uwe oneyndelijcke Barmherticheyt / op dat
wy Christo aller sameest g ingelijft werden/ g Joā. 6. 56.
als lidtmaten haren geestelijcken hoofde/ wel-
ken ghy ons in h lyden ende heerlicheyt ghe- h Rom. 8. 17
lijck maken wilt. Wel [illegible] na dat i 1. Cor. 15. 13
het onse i swackheyt verdraghen can. Wy on- k Ro. 14. 11.
derwerpen ons k gantschelick uwen wille/ Philip. 1. 20
tsy dat ghy onse sielen langer in deser hutten l Joā. 5. 24.
wilt laten/ ofte l tot v int eewich leven ne- ende 6. 40.
men. Overmidts wy Christi eyghen zijn. ende ende 12. 32.
daerom niet moghen vergaen. Wy willen ende 17. 2
m gheern die swacke vleesch verlaten/ in ho- m Phil. 1. 30
pe der salighe n opstandinghe / daer ons dat n 1. Cor. 15. 39
selve veel heerlicker sal wedergegheven wer- 2. Cor. 5. 4
den. Geeft ons te gevoelen den saligen troost

Rom.4.5 der vergheVinghe der sonden / en o der recht-
ende 8.33 veerdichmakinghe Christi , op dat wy met
p Eph.6.16 dien schilt alle Satans p aenvechtingen o-
q 1.Joa.1.7 verwinnen / saet zijn onschuldich q Bloet de
ende 2 2. vlecke ende onreynicheyt onser sonden wtva-
Rom.8.34 ghen/ende zijne gherechticheyt verantwoor-
Ps.3.10 den voor uwen hoochsten Gorbeele. Wapent
ons met gheloove ende hope/op dat wy niet te
schande werden / door eenich schricken des
doots/maer als onse lichamelicke ooghen duys-
ter werden / dat als dan de ooghen des gheests
op v sien.

En als ghy ons tghebruyck der tongen be-
nomen sult hebbē/ dat als dan dat Herte niet
op houde v aen te roepen. O Heere/wy beue-
len onse sielen in uwen handē/wilt ons in on-
r Psal.22.2 ser laetsten noot niet r verlaten / ende dat om
Ma.27.46 Christi wille alleen / die ons also heeft leeren
bidden:

Onse Vader etc.
Jck gheloove in God etc.

Ghebedt by de Begravinghe der dooden.

Na de vermaninghe van de a doot door A-
a Rom.5.14. dam/ ende de wederghebo orte door Christum
1.Cor.15.45 dancket ende bidtmen God aldus:

WY dancken v/ almachtige barmhertige God en Vader, dat ghy N. dat ghe-
lic leven so lāge gegeven hebt/ en nu dat
ghy hem wt desē iammerdale hebt willē ver-
b Joa.3.19 lossen/ dat b eewighe ende salige leven ghema-
ende 5.24 kelick ghegheven/ dwelck ghy allen geloovi-
ghen door Christum warachtelijck toeghe-
seyt hebt. Wiens siele ghy van nu, gheneemen
hebt in de rijcke. Wiens lichaem ghy ten laet- c Phil.1.23
sten daghe sult verwecken wt der d Aerdē / op Luce.23.43.
dat het uwe eewighe heerlijckheydt besitte/ d Dan.12.2
daer voor wy v van herten dancken / Ende Job.19.25.
bidden v / wilt ons wt desen exempel leeren/ Psal.16.9
de Werelt e verlaten/ende de sonde te verwin- e Rom.6.18
den/ om welcker wille ghy also op ons ver-
toornt zijt/dat ghy om die te straffen/ons al-
derhande ellendicheydt onderworpen hebt.
Ende ons nochtans waerschouwen tot onsen
besten/op dat wy met f der Wereldt niet ver- f 1.Cor.11.32
doemt werden. Gheeft ons dan een warach-
tich betrouwen op uwe barmhertichheyt door
Jesum Christum/ daer wy de Werelt mede o-
verwinnen moghen. g Wercke door uwen g 1.Jo.5.4
H. gheest oprechte boete in ons / op dat wy
n a Hemelsche ende niet h nae Aerdtsche din- h Col.3.5.
ghen ghedencken / Want wy zijn vremdelin-
ghen in deser Wereldt/ ende onse i Borgher- i Phil.3.20
schap is in den Hemel/ laet ons daerom de 2.Cor.5.1
wereldt noch dat daer in is/ nimmermeer so
k lief zijn / dat het ons moghe verhinderen k 2.Cor.7.1
om Christum te verwachten tot onser verlos-
singhe.

Onse Vader/ etc.
Wilt ons oock sterchen in den rechten ghe-
loove/ daer van etc.

Jck gheloove in Godt etc.

FINIS.

Den Siecken troost

Twelck is een onderwijsinghe inden gheloove/ ende wech der salicheyt/om ghewillichlijck te sterven.

Apocal.14.13.
Salich syn de dooden, die inden Heere sterven.&c.

Matth.25.36.
Ick ben cranck gheweest, ende ghy hebt my besocht.

Voorreden.

AEngemerct hebbende de groote nutticheyt/ die door den Siecken troost is co-
mende. So ist oock wel nut ende noodich dat dit selve Boecxken aen den dach
mochte comē. Welcke in beter oorden gestelt is/dan datter eenige geweest zijn.
Het welcke cortelic is begrijpende/al wat ons noodich is totter eewigher salicheit/
als te weten/ Vande ellendicheyt des menschen/ Vande corthept des levens en ster-
vē/Van zijn wederoprechtinge door Christum/Van Christo onsen Salichmaker/en
al wat hē aengaet/Vā doot ende helle/Van gheloove/rechtveerdichmakinghe ende
wercken/Van cruys en lijden/ vande voorspoet der Godtloosen/en tegenspoet der
gheloovigen/Vande verrijsenisse en het eewich leven/En diergelijcke meer poinctē/
die welcke eē yegelic behoorde van buyten te leeren/op datse/als het vā noode wa-
re/haren crancken Broeder mochten stercken ende vermanē/Op dat/so het geschie-
de datter gheen Dienaren en waren/een yegelick hier in mochte neerstich zijn / als
in een werck der barmherticheyt/achtervolgende Godts Woort/Eccl.7. Tis beter
te gaen in het Claechuys/dan in het Drinckhuys. Oock naer Christi woor-
den/ Mat.25. Jck ben cranck gheweest/ende ghy hebt my besocht.
Vaert wel.